PETRI ANDREÆ

MATTHIOLI

MEDICI CÆSAREI ET FERDINANDI

Archiducis Austriæ,

OPERA

quæ extant omnia:

HOC EST,

Commentarij in VI. libros Pedacij Dioscoridis Anazarbei de Medica materia:

Adiectis in margine variis Græci textus lectionibus, ex antiquissimis Codicibus desumptis, qui Dioscoridis deprauatam lectionem restituunt:

Nunc à

CASPARO BAVHINO D. BOTANICO ET ANATOMICO BASILIENSI ORDINARIO,

Post diversarum editionum collationem infinitis locis aucti:

SYNONYMIIS QVOQVE PLANTARVM ET NOTIS ILLVSTRATI:

ADIECTIS PLANTARVM ICONIBVS, SVPRA priores editiones plus quàm trecentis (quarum quamplurimæ nunc primùm describuntur) ad viuum delineatis.

DE RATIONE DISTILLANDI AQVAS EX OMNIBVS plantis: Et quomodo genuini odores in ipsis Aquis conseruari possint.

ITEM

APOLOGIA IN AMATVM LVSITANVM, CVM Censura in eiusdem Enarrationes.

EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBRI QVINQVE.

DIALOGVS DE MORBO GALLICO.

CVM LOCVPLETISSIMIS INDICIBVS, TVM AD REM Herbariam, tum Medicamentariam pertinentibus.

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Maiest. speciali ad decennium.

M. D. XCVIII.

ILLVSTRIS. ET CLEMENTIS.
PRINCIPI HEROI
D. D.

FRIDERICO D. G.
DVCI
WIRTEMBERG. & TECCEN.
COMITI
MONTISBELIGARD. &c.
ORDD. REGG.
FRANCOR. ET ANGLOR.
EQVITI TORQVATO
IVSTO FORTISS. PRVDENTISS.
DOMINO SVO CLEMENTISS.
FID. OBS. ET SVMMIS. GRAT. ERGO
D. D.
CASPARVS BAVHINVS. D.

* Memo-

EPISTOLA DEDICATORIA.

MEMORABILE est Illustrißime ac Clementiß. Dux, Regum illud sapientißimi Salomonis exemplum, quod is inter tot tantaq; imperij sui negotia, omnium Plantarum, quo DEI OPT. MAX. sapientiam admirandam prædicaret, à Cedro inquam Libani vsque ad Hyssopum murorum, Historiam texere voluerit: quæ (heu optata) non sine magno mortalium damno interiit. Cuius tam illustre exemplum Ethnicorum Reges plures & conati & idem imitati sunt. Et, vt ex multis aliquos referam: en eximios Reges, Gentium quidem Illyrorum, à quo Gentiana: Lysimachum Macedoniæ, à quo Lysimachia: Telephum Myseæ, à quo Telephium: deniq; Mithridatem Ponti, à quo Mithridatica nomen sibi reseruat perpetuum. Quid? quod monumenta tradunt, Euacem Arabum Regem primum herbas pinxisse, ac eiusmodi depictum librum Neroni Cæsari honoris gratia misisse? Recte, equidem. Existimarunt etenim, licet clari & armis & consilio forent, illustriores futuros se, & nominis claritatem auctam iri, si de plantis vel scriberent, vel aliquas a se inuentas denominarent. Quin eadem ratione quoq; nomen suum non modo perpetuò hominum memoriis inhæsurum, verũ etiam dum plantis repullulantibus, & reuiuiscentibus quotannis quasi reuicturũ, haud temere iudicarunt. Sanè, hoc nostro seculo neutiquã desunt HEROES vere magnanimi, qui nullis sumptibus parcentes, Hortos plantarum exoticarũ feracißimos colunt: inter quos ILLVSTRISS. DVX inter primos merito collocandus: Ecquis enim quæso Principum hoc seculo, duos hortos Simplicibus exoticis refertißimos, si qui alij hodie sunt, vel fuerint olim, præter I. C. T. excoli curat: alter Stutgardiæ, multis miraculo: Montisbeligardi alter exoticarum fertilitate notißimus, quem Iohannes Bauhinus, Celsitudinis Tuæ Archiater, optimus frater meus, magna cura, indefeßis laboribus, ex I. C. T. mandato, indies auget & illustrat. His equidem, & maioribus etiam motus ego, (posteaquam de simplicibus aliquid nunc ab annis aliquot meditari cæpissem, & quædam publici iuris fecissem) labores hosce & qualescunque notas, adiectasq; Icones plantarum CCC. inter quas plures nuper inuentarũ stirpium, plurimasq; descriptiones, quod in Matthiolo me præstitisse fateor, dicare volui: sed & iure etiã debui. Tantum enim est I. C. T. erga plantas harumq; cultores & studiosos, studium atq; patrocinium, vt nullum alium hodie videam, cui Botanica mea studia potius voueam. Accedit quod ante sesquiannum ab I. C. T. in Medicorum numerum fuerim cooptatus. Pro quo tantoq; tanti Herois fauore, quid deberem, agnoui dudum, sed hactenus occasio defuit: nunc conatus sum, quod conatum I. C. T. videt. Efficiat modo vt qualecunque hoc chartaceum munusculum: verius animi obsequentis & fidei debitæ signum, aliquam apud C. T. mereatur gratiam. Quod ILLVSTRISS. DVX, te, prout es ingenio, virtutum, disciplinarum, scientiarumque omnium capacißimo, facturum planè confido: quod etiam submissè obtestor. Quod vnum superest, DEVM VNVM ET TRINVM precor, vt CELSITVD. TVAM, ad Christianæ Reipublicæ bonum incolumem diu conseruet, clementer protegat, atque regat. Basileæ XVI. KAL. VIIBR. ANNO CIↃ. IↃ. IIC.

T. CELSITVDINIS

Humilis & obseruan.

Casparus Bauhinus D.

INVICTISSIMO POTENTISSIMOQVE ROMANORVM IMPERATORI

semper Augusto, MAXIMILIANO secundo, &c.

SERENISSIMIS, ET ILLVSTRISSIMIS SACRI ROMANI IMPERII ELECTORIBVS, &c.

FERDINANDO, ET CAROLO, *AVSTRIÆ ARCHIDVCIBVS, &c.*

AC CÆTERIS VNIVERSÆ GERMANIÆ PRINCIPIBVS, DOMINIS MEIS CLEMENTISSIMIS.

HERBARIAM MEDICINAM (vt ab ea primum sermonem exordiar) Inuictissime Imperator, ac Serenissimi Principes, antiquis temporibus à Chirone illo magni nominis Centauro, Saturni ex Phyllira filio, primum repertam esse testantur, cum Plinius, tum plerique historiarum antiquarum autores. Alii vero ab Apolline inuentam volunt, alii ab Aesculapio eius filio, tantæ facultatis excellentiam à nemine excogitari, inuenirique posse putantes, præterquam à Diis immortalibus. Non enim fieri posse censent, vt homo ipse abditas stirpium naturas, facultatesq; inuestigare, ac perspectas habere quiuerit, nisi prius à maximo omnium opifice hasce dotes fuerit edoctus. Namque (vt Plinius inquit) si quis id ab homine excogitari posse credat, ingrate Deorum numen intelligit. Atqui non desunt probatissimi autores, qui reiectis Poetarum figmentis, & aliorum, fabulose suis in historiis de Herbariæ Medicinæ inuentoribus scribentium, certo credunt, allatis cum autorum testimoniis, tum efficacissimis rationibus, omnium creatorem Deum, Optimum, Maximum, plantarum, & cæterarum rerum omnium, quas terra procreat, & alit, facultates Adæ, primo humani generis propagatori indicasse, eique illarum cognitionem infudisse, simulatque illi è limo terræ conformato vitæ lumen inspirauit. Quod autem admiranda Medicinæ secreta, quæ non solum in herbis, & arboribus, sed in omnibus rebus, quæ in vniuerso habentur orbe, in humani generis vsum creata fuerint, apertissime testatur in sacris literis moralis, ac vere diuinus ille philosophus Iesus Syrach: quippe qui scribit Medicinam à summo Deo è terra esse creatam, quam vir prudens abhorrere non debet. Quod vero rerum omnium scientiam in Adam infuderit ab initio Deus, facile quidem coniicere quisque potest ex Mosaicis monumentis libro primo Geneseos. Etenim cum parentibus primis nostris potestatem dederit ipse Deus, vt dominarentur volucribus Cœli, piscibus maris, cæterisque terræ animantibus: En vobis trado (inquit) omnes herbas, quæ in omni terræ solo frugiferæ sunt, omnesque fructifero fœtu præditas arbores, semenque parientes, quibus ad alimoniam vobis vti liceat, Bestiis autem omnibus terrestribus, cæterisque volucribus, & quæcunque vitali spiritu animata mouentur, his omnem herbarum viriditatem ad sese alendum tribuo. Hinc itaque (inquam) coniiciendum est, quod cum Deus tam immensis muneribus hominem ornauerit, haudquaquam prætermisisse illum, quin omnium rerum vires, ac naturam hominem ipsum, vno tantum spiritus diuini afflatu docuerit. Nihil enim à quoquam æstimaretur, preciosissimum quantumuis donum, nisi scirent in quem vsum sibi esset futurum. Cum autem Dei opera omnia omni prorsus defectu careant, aliter sane nobis censendum non est, quod certiores sumus ipsum Deum haud vnquam latuisse, humanum genus, tot, tantisque subiici debere malis, quibus tollendis, ac mulcendis (vt pium decet patrem) nunquam prætermisisset is, quin homines auxilia, ac remedia docuisset; quæ plantis inessent, ipsius tantum hominis causa procreatis, vt non desperaret in afflictionibus, quæ in morbis atrocissimis proueniunt. In quibus ingenti solatio afficimur, vbi medicamentorum auxilia præsentia esse videmus. Ab Adamo omnium parente subsequutam ætatem volunt rerum omnium notitiam habuisse, ac subinde industria adaucta, rem altius, diligentiusque exquirere cœpisse: ita, vt hinc primum rei herbariæ plurimum cognitionis ac ornamenti accesserit. Quod cum postea animaduertissent sapientes, nouissentq; maximam huiusce facultatis esse præstantiam, ac vtilitatem, eius voluptate capti, ipsi quoq; rei herbariæ, & cæteris, de quibus ars medica tractat inuestigandis, ac cognoscendis, studium impenderunt. Atqui non tantum mira eorum cura fuit, in his, quę satu blandiuntur, aut in cibum veniunt, sed culmina quoq; montium inuia, & solitudines abditas, omnesq; terræ fibras scrutati, inuenere, quid quæq; radix polleret, ad quos vsus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta, ad salutis vium vertentes, quibus quantum illis debeamus, nõ equidem facile dixerim, cum tanti beneficii præmium, nullo prorsus thesauro compensari possit. De herbis autem primus omnium, quos memoria nouit, Orpheus accuratissime scripsit, apud Græcos, & post eum Musæus, ac Hesiodus ab Ægyptiis (vt narrat antiquitas) edocti. Ab his Pythagoras sapientia clarus, primus volumina de

Herbariæ Medicinæ origo diuina.

Plantæ ad vsum hominũ conditæ.

Primi herbarum scriptores.

Plantarum facultatibus composuit, Apollini, Aesculapioque omnia accepta referens. Composuit, & Democritus volumina de plantis, Perside, Arabia, Aethiopia, & Aegypto prius peragratis. Hoc quoque sequuti sunt alii nobilitate, ac iucunditate huiusce diuinæ facultatis allecti: quinetiam studio iuuandæ posteritatis non dubitarunt se variis vitæ periculis committere, dum multas ignotas, asperasque peragrarent regiones, vt veram, legitimamque medicamentorum cognitionem consequerentur. Inter hos reperio fuisse Hippocratem, Cratenam, Aristotelem, Theophastrum, Dioclem Caristium, Pamphilum, Mantiam, Herophilum, Dioscoridem, Galenum, Plinium, & alios quamplurimos, quorum nomina, ne longior videar, quam par sit, lubens prætereo. Cæterum quod plantarum peritia, aut inuentio, præter eam, quam maximam affert voluptatem, vtilitatem quoque, gloriam, & laudem pariat sempiternam, nouerunt non tantum vniuersi orbis sapientes, diligentissimi rerum indagatores, sed summi etiam, ac potentissimi Reges: quippe illorum claritatem, quę hinc potissimum ortum habuerat admirati, rati in hac antiquissima facultate summum splendorem, singularemq; præstantiam esse, tantum ocii, ac studii ad eā percipiendam, & illustrandā contulerunt, vt eorū pleriq; de Plantarū historia, & virib. libros condiderint, nōnulli generosa antidota cōposuerint, vt ita suæ, & aliorum mortalium vitæ, vluiq; consulerent. Alii, etsi ex rebus consilio, & armis præclare gestis, se illustres reddidissent, cū tamen illustriores effici se posse cernerent, si clarissimam stirpium facultatem ipsi quoque suo essent studio prosequuti, è remotissimis terrarum regionibus raras, nobilesque plantas ingenti sumptu, & labore conquisitas, ad se transferri curarunt, vt certam, ac veram earum historiam describerent. Neque illos certe hoc latuit, quod si hac in re studiose diutius versati, egregium quicquam inuenissent, aut scriptis tradidissent, suum nomen esset nullis non seculis celebre duraturum: quandoquidem herbæ, quæ singulis annis reuiuiscunt, repullulant, & reuirescunt, eos perpetuo in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt, vel de ipsarum historia, & viribus aliquid posteritatis memoriæ prodiderunt. Gentianam herbam vbique scriptoribus commendatam à Gentio Illyriorum Rege inuentam, & ab eo appellationem mutuatam esse, illi vero claritatem, & immortalitatem tribuisse, plures sunt, qui scribant autores. Similiter Lysimachus Macedoniæ Rex Lysimachiam (vt Plinius est autor) inuenit, & ex se nominauit ob hanc perpetuis laudibus celebris. Scordiū item Mithridatem Ponti Regem nominis æterni commendat. Clymenos præterea herba, Clymeno Regi inuentori suo Euphorbium, Iubæ Mauritanorum: Telephium, Telepho Misiæ Regibus. Echium, & Anchūsa Alcibiadi Atheniensium Duci, famam largiuntur æternā. Hinc etiam clarent Attalus Pergami, & Euax Arabū Reges. Siquidem hic de simplicium medicamentorū viribus ad Neronem Imperatorem multa cōscripsit: ille vero dum plura aduersus venena, & animalium virus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimū laboris insumpsit, vt legitimas nancisceretur plantas. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Massinissa Numidiæ, & Agamemnon Argiuorū Rex, quorū nomina nulla penitus vetustate extingui poterunt ob eam, quam in cognoscendis prodēdisq; stirpibus, curā, diligentiamq; adhibuerunt. Omittam Philometera, Hieronem, & alios nonnullos, magni nominis Reges, ne verbosius, quam oporteat rem prosequi videar, qui vel ipsi ex hoc immortalem gloriam retulerunt, quod rei herbariæ studiosi extiterint, in eaq; de posteris præclare sint meriti. Porro tractu temporis migrauit hæc facultas etiamnum ad Romanos, apud quos M. Cato omnium bonarum artium magister, primus, & diu solus hanc facultatem attigit, boum etiam medicina non omissa. Post eū vnus illustriū, nempe C. Valgius eruditione clarus, de re plantaria plura scribere tentauit, imperfecto tamen volumine, diuo Augusto dicato. Sed antea condiderat solus apud Latinos plantarū volumina Pompeius Lenæus, magni Pompei libertus, ex Mithridatis pmptuario edoctus. Nāq; cum is Rex esset, in reliqua ingenii magnitudine medicę materię peculiariter curiosus, à subiectis hominibus, quæ fuere magna pars terrarum, singula exquirens, scrinium cōmentationum harum, & exemplaria, effectusq; in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni Regia præda potitus eo deuicto, & superato, transferre ea Latino sermone Lenæum, Grammaticæ artis doctissimū, iussit, vitæq; ita profuit, non minus, quam Reipublicæ victoria illa. Hos multo post tēpore sequutus Plinius de Naturali historia scribēs, plurib. & continuis libris de plantis, & herbis fusius egit, cui ea omnia, quæ ab aliis ante ipsum scripta sunt, accepta referre debemus, cum iam diu perditis eorū scriptis, nihil emolumenti ex iis capere valeamus, præterquam iis tantum, quæ ab eodē Plinio, in sua translata sunt monumenta. Contemplanda quoq; fuit ante id tempus Antonii Castoris scientia, cui summa admodū autoritas erat ea in facultate, visendo eius viridariolo, quo plurimas alebat plantas, centesimum ętatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidē memoria, aut vigore concussus, nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Fuere etiam inter Latinos, qui huiusce facultatis meminere, Poetæ nonnulli, nempe Virgilius, Ouidius, Macer, siquidē hi plura de plantis notatu digna, & nunquā interitura carminib. cecinerunt. Herbarum gloriā Mulieres quoq; affectasse, & assecutas esse, vt quæ multū curæ, ac studii earum virib. inuestigandis impenderint, nō modo Poetæ, sed etiam historici tradunt. Etenim ob id Circem, à qua Circea herba dicta est, Poetæ Solis filiā fuisse fabulantur: Sed hæc re vera, eam demum exquisitam herbarum notitiam adepta est, vt non temere ob eius mirabilia facta illis seculis, diuina potius, quam humana sit habita. Talis quoq; Medea fuit, quæ tantam herbarum notitiam habuit, vt cum compositis ex iis medicamentis pluribus senectutem retardasset, Aesonem Poetæ finxerint vltimo affectū senio, ab hac iuuentuti fuisse restitutum. Helena adhæc, Helenio herbæ, quā primum (vt quidam volunt) seuit, suum nomen impertita est, atque ideo in ea nunc etiam nominatissima viuit. Artemisia vero Mausoli Cariæ Regis vxor alioquin præclarissimi nominis mulier, vel ex hoc memorabilis, & immortalis reddita est, quod suum nomen herbæ inditum reliquerit. Illud insuper satis esse potest, vt quemq; ad plantarum cognitionem capessendam inuitaret, quod hęc tantum vtilitatis in se habeat, vt & animalia irrationalia, natura ipsa edocta, plurimarum plantarum vires cognoscant easque mortalibus indicarint. Quandoquidē Cerui dictamnū herbā, quod vulnerati eius pastu telum venatoriū eiecissent, sagittarū vulnerib. mederi ostenderunt, vbi ferrū vulneri inhæserit. Itē Ceruæ, Seseli herbā demonstrarunt. Testudines, cunilā, mustelæ, rutā, accipitres, hieracium: columbæ, verbenacam, hirundines, chelidoniū, ciconię, origanum, & alia deniq; animalia alias innumeras herbas inuenere. Quocirca si ad prędicta mentē, animūq; homines cōuerterent, si medicę materię primordia spectarent, vtpote cū plātę suis

Priscorum Regum in plantarum inquisitione mirum studium.

Romanorū illustrium virorū monumenta.

Plinii laus.

Antonii Castoris in colendis plantis diligentia

Poetæ Latini qui de plantis scripserunt

Heroinæ plantarum studiosæ.

Helenium

Artemisia.

Animalia bruta, quas plantas manifestauerint.

Nuncupatoria.

his diuinis præditæ virib. statim ab elementis conditis, è terra emerserint, nullum mihi dubiũ est, quin o-mnes fateantur hãc facultatẽ antiquitate, nobilitate, & diuinitate cæteras antecellere. Neq; ob id solũ illi tantum laudis, admirationis, & gloriæ debetur, quod eius cognitio iucunda, ac delectabilis sit, sed etiã quia vtilis admodũ, & necessaria existit. Ea nanq; sanitatem, qua nihil exoptatius homini esse potest, tuetur, varia, innumeraq; morborũ genera fugat, ferarũ virus euincit, & venenorũ lethalium vim demolitur: quin etiam homines in vita diutius seruat, & sæpe etiam deploratos, quorum scilicet salutis nulla spes reliqua sit, ad vitam reuocat. Quod cum recte quidem æstimassent Romanorum Imperatorum nonnulli (vt libro primo de Antidotis testis est Galenus) etsi in Republica administranda, & prouinciis gubernandis, tuendisq; plurimum essent occupati, eos tamen non mediocre tenuit studium colendæ rei Herbariæ, atque etiam illustrandæ. Quippe, vt genuinas consequerentur plantas, vtque veris aromatis potirentur, in multis ac longisquis regionibus, Herbarios magnis sumptibus alebant, muneribusq; donabant: hac præterea animi inductione, vt inde non minus gloriæ, quam vtilitatis referrent, quod ita quoque studerent immortalitatẽ beneficio demereri. Sane memorabili maiorum suorum exemplo ducebantur, qui non solum exuuias Regum quos in bello deuicerant, trophæis dicatas, in triumphis portare, ipsosque Reges victos ante se ducere solebant, sed etiam raras, & peregrinas plantas, & generosa aromata, quibus raræ præclaræque dotes inerant, in iisdem magno cum honore ferebant, nec putabant ii se minorem laudem, & gloriam adeptos ex plantis illis, quas postea per quam diligenter suis in hortis serebant: idem ex aromatis, quæ inter sua alia preciosa reponebant in suum, & cæterorum commodum, quam ex trophæis, simulachris, & arcub. quæ omnia erigi curabat Senatus, Populusq; Romanus, in perpetuam rerũ gestarum memoriam, & eorũ gratiam, qui se tali laude dignus exhibuerant. Magno ẽt honore apud Romanos habiti sunt ii, qui de plantarum historia, & virib. scripserunt, & in hac facultate claruerunt, argumento satis manifesto, quod expugnata Carthagine omnes Bibliothecas, quas inuenerunt, variis Regib. & Principib. donauerint, præter duo & triginta volumina de re herbaria, & agricultura tãtum à Magone Pœno scripta, quæ Romam attulerunt, & vt in Latinã linguã verterentur, mandarunt: tantam nimirum solus iniit gratiam Mago ille rei herbariæ, & agriculturæ peritus. Adeo deniq; fuit attonita ad herbarũ facultates antiquitas, vt illorũ temporum scriptores affirmarent etiam mirabilia dictu, ita vt Xantus historicus in primo historiarum libro scripserit, occisum Draconis Catulum herba quadam à parentẽ reuocatum ad vitam, quam Magi Balim nominant; eadem Thilonem, quem Draco occiderat, saluti restitutum. Et Iuba Rex Mauritaniæ herba quadam in Arabia hominem ad vitam reuocatum esse tradidit. Picum etiam auem adactum suis cauernis cuneum, quas in arboribus habet, admota quadam herba extrahere tradiderunt, cum Democritus, tum etiam Theophrastus. Quin etiam Aethiopide herba, tactu clausa omnia aperiri, quibusdam admurmuratis cantilenis. Id quod mihi miraculo non est. Memini enim dum superioribus annis Venetiis agerem, me quendam suspendio damnatum vidisse, cui fores omnes patefierent disiectis seris, vna tantum herba admota signaculis quibusdã decantata. Talis fere facultatis alia haud mihi incognita habetur, in Italiæ montibus proueniens, qua ab equis calcata continuo ferrei soluuntur calcei. Herophilum clarissimum antiquitatis medicum posteritatis memoriæ tradidisse ferunt historiarum autores, quasdam haberi plantas, quæ calcatæ tantum prodesse, quæq; etiam obesse possint. Obseruatum certe est inflammari vulnera, vlceraq; superuentu eorum qui pedibus iter confecerunt per loca perniciosis plantis scatentia; contra vero sanari morbos, vbi ab itinerantibus vulneratis, salubres calcatæ sunt. Nam Hemionitidis contactu spleneticos sanatos scimus: Comitiales suspensa collo Pęoniæ Romanæ radice: Ictericos substrato in calceis, nudis pedibus maiori Chelidonio aut Pastoria bursa. Aconitum pardalianches contactis tantũ fęminei sexus pudendis, paulo post necẽ afferre certum est. Tam diu quempiam lippitudinẽ haud tentari obseruatum est, quã diu is syluestris Rumicis radicẽ, secum nitidissime habuerit. Desinet stranguria cruciari, qui Tamaricis lignum ardens sua ipsius extinxerit vrina. Inguinis tumorem haudquaquã iis subcrescere putant, qui Myrti surculum secum gerat. Varices in cruribus sanari scribunt, vbi hederæ radicibus, Luna Aquarium occupante, erutis circundetur affectio. Idemq; effici, si ternæ eiusdem hederæ baccæ, per murum repentis, affecto cruri adalligentur. Scordii contactu præseruari Cadauera, non solum Mithridatis, sed etiam Galeni testantur monumenta. Scythæ, Scythicam herbam circa Bęotiam nascentem adinuenere, gustatu quidem prædulcem, cuius magna nimirum commendatio, quod in ore eam habentes, famẽ sitimq; non sentiant. Idem pręstat apud eosdem Hippice dicta, quod equis quoq; eundem effectum prębeat: Traduntq; his herbis Scythas ẽt in duodenos dies durare in fame, & siti. Tantũ gloriæ herbæ Vetonicæ tradidere quidam, vt domus in qua sata sit tuta existimetur à piaculis omnib. Coriacesia herba, quinetiam Callitia, Pythagoras aquam glaciari tradidit. Minaidis succo in aqua decocto protinus sanari serpentium morsus, si eo foueantur, idem tradidit, & eundem effusum in herba, qui vestigio contigerint, vel eo respersi fuerint, insanabiles perire monstrifica prorsus natura veneni, præterquam cõtravenena. Ab eodem Pythagora Aproxis herba appellatur, cuius radix nõ minus quam Naphtha è longinquo concipiat ignes. Achemenidon plantam colore electri sine folio nasci in Tardystilis Indiæ meminit Democritus, cuius radice in pastillos digesta in dieque ex vino pota, noxii per cruciatus nocte confiteantur, omnia, per vanas numinum imaginationes. Adamantida Armeniæ & Cappadociæ alumnam, qua Leonibus admota, resupinari eos illico laxo hiatu: nominis causam habere aiunt, quod Adamantis modo cõteri nequeat. Ariamidis herbæ contactu ligna oleo prius peruncta, illico accenduntur, si decerpatur, cum Sol fuerit in Leone. Therionarca in Cappadocia, & Misia nascente, omnes feras torpescere, quib. fuerit admota, nec nisi Hienæ vrinæ aspersu recreari, tradidere veteres. Ophiusa in Elephantina Aethiopiæ nasci etiam tradunt, liuidam, & horribili aspectu, qua pota terrorẽ, minasq; serpentiũ obuersari, ita vt mortem sibi eo metu cõsciscant, qui biberint, ob idq; cogi sacrilegos illã bibere: aduersari tamen ei palmeũ vinum, Potamantim ad Indum fluuiũ inueniri narrant, qua pota lymphari homines obseruantibus miraculis. Manicum Solanum (vt Dioscorides est autor) varias facere species, imaginesq; nõ iucundas obuersari, si eius radicis drachma ex vino bibatur. Theangelida in Lybano Syriæ nasci, qua deuorata futura præsagiant homines. In Bactris, & circa Boristenẽ planta prouenit Gelotopyllis dicta, quæ si cũ vino, & myrrha, bibatur, varias dicũt obuersari species, ridendiq; finẽ non fieri, ni potis

Herbarum cognitio vtilis & necessaria.

Cæsarum Romanorũ in re herbaria studium.

Magi Pœni xxxij volumina de plantis conscripsit.

Quarundã plantarum admirandi, & prope stupendi effectus.

Claustrorũ apertio.

Alii effectus ex solo contactu.

Scythicæ herbæ vis magna ad sustinendã famem.

Herba quæ Reos sua malefacta confiteri cogit.

ex pal-

ex palmeo vino pineæ nucis nucleis, pipere, & melle additis. Ascïomenes herba (vt Apollodorus est autor) vino aspersa, folia in se cōtrahit. Oenotheta (Cratenas autor est) meraco aspersa, omnium animaliū feritates domat, collo adalligata, vel iugo suspensa. Parthos ab Antonio fugatos scribit Appianus Alexandrinus, cum fame premerentur, in quandam herbam incidisse, quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiscerentur, aut intelligerent, nisi quod lapides continuò effoderent, quasi quidpiam magni operis facturi, & sic debacchati, bilem demum euomentes interirent. Rhamni tertij ramus (autore Dioscoride) valuis fenestrisue impositus veneficia omnia depellit. Scilla tota in limine ianuæ suspensa, mali medicamenti noxam arcet. Lapathi radices, quinetiam Plantaginis collo adalligatæ (eodem autore) chœradas & strumas sanant. Vermiculi in echinatis Dipsaci capitulis autūno reperti, collo in folliculo adalligati, aut sinistro brachio appensi, quartana febre affectos incolumitati restituunt. Attractylis herbæ gestatu obtunditur Scorpionum ictus, quousq; icti gestauerint: deposita tamen illico recrudescere dolorem scribit Dioscorides. Quin etiam posteritates memoriæ tradidit, à Scorpione non ici eos, qui polemoniæ herbæ radicem secum tulerit, vel si forte fortuna quispiam ictus fuerit, eum quidem nihil molesti passurum. Nascitur in Iudæa radix Baaras, à loco appellata (vt Flauius Iosephus scribit libro de bello Iudaico) quæ flammam colore imitatur, circa vesperam vero veluti iubar fulgurans: accedentibus autem, eamq; vellere volentibus, facilis res factu non est, nam tamdiu refugit, quousque vrina muliebris, vel menstruus sanguis super eam fundatur: quinetiam tunc siquis eam tetigerit, mors certa est, nisi forte eam ipsam radicem ferat de manu pendentem: ideo effossæ circumquaq; radici, nec dum extirpatæ canem alligant, qui abeuntem inde dominum sequi volens, eam extirpat, & continuò moritur, tanquā eius vice, à quo tollenda erat: nullus enim post hac accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter vnam vim capi eam operæpretium est: Siquidem iis admota, qui cacodæmonibus oppressi sunt, illico libertate fruuntur. Cæterum & mihi quidem radix est, à Francisco Calceolario Veronensi reperta, qua vino per noctē macerata, & epoto subinde vino, linteolo percolato, à quouis quantumcunque famelico, is quidem edere nequit, nec cibi tantillum degustare, nisi aceti cochlear absorbuerit. Ridendus profectò iocus, sed res ipsa non omnibus committenda. Foditur radix apud occidentales Indos, foliis Sambuci, quæ humanæ coxæ complet crassitudinem, cuius succus epotus lethalis est. Reliqua vero expressa radix in farinam molita, optimum ac nutritioni saluberrimum conficit panem. Illud etiam his addi potest, quod in Circulatorum spectaculis sæpe demirantur homines. In vinum radicis cuiusdam puluerem, cuius gustatu fauces conuelluntur, immiscent, & cui fucum facere volunt, iubent, vt illo in vino intinctum digitum, quasi prægustandi causa sugat, tum illico digitum in vino madidum in os inditum, sibi mordicus, nō sine dolore, & clamore premit inuitus. Interea perinde atque blanditiis mærentem consulatur Circulator, temporum, carpique arterias, alio quopiam oblinit medicamento, deinde nummum in terram proiectum hortatur, vt tollat. Ibi ille pronus, primum sese nequit attollere, mox vnguinis vi amens factus, concidit, statimque eius more, qui metuit, ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur simul se fluctibus obrui. Ergo eum erigit Circulator. Ille quasi vlturus iniuriam, primum maleficium obliquo ac torno intuitu exprobrare, mox hominem aggredi videtur. Postremo fugientem Circulatorem persequi, donec absterso tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum, ac menti restituatur. Vbi autem ad se rediit, quasi, qui euaserit à mari naufragus, capillum, vestimentaque, veluti vela torquere, exprimereque, brachia tergere, & nares emungere conspicitur. Hæc, fabulæ non sunt. Nam non desunt multorum testimonia, qui viderunt, quique imposturam suspicantes, suis & amicorum suorum famulis (vt hoc anno Pragæ factum est) hæc fieri iusserunt. Herbam commemorat Theophrastus, qua deuorata septuagies coeundi potestas accedat. Quin & in Indiæ Occidentalis prouincia quadam versus Darien, arborem esse Pyri faciem referentem, scribunt Hispani, cuius fructus deuorati (sunt ij butyri sapore) adeo valide eos, qui deuorarunt, in Venerem agunt, vt prope miraculo sit eorum efficacia: Agnosoät illi nomen est. Achemenide herba in hostium aciem coniecta trepidare agmen, & terga dare scribit Plinius. Quinetiam Laticen Legatis dari solitam à Persarum regibus, vt quocunque venissent, rerum omnium copia abundaret. Apud Tartaros plantam inueniri tradunt, cuius fructus Agnum per omnia refert. Obducitur is tenuissimo corio, quo vtuntur incolæ ad capitis tegmina: internam pulpam Cammari carnes referre aiunt, & è vulnere succum manare sanguini omnino similem; item dulcore esse admirabili: radicemque humo exertam, subrigere ad vmbilicum vsque. Illud miraculi fouet magnitudinem, quamdiu obsidetur herbis, viuere illum, quasi agnum in læto pascuo: eaulsis vero illis, paulatim contabescere. Atqui & illud admirationem auget, appeti à Lupis illum, atque vorari. Non ne & id mirum, quod de Ægyptia traditur Loto? Huius cum flores, tum etiam scapum vesperi sub aquis mergi Ægyptij narrant, vsque ad medias noctes, totumque abire in altum, adeò, vt demissa quidem manu inueniri non possint: verti deinde paulatimque subrigi, & ad Solis exortum emergere extra aquas, ac flores patefacere, & capitula exerere, vt planè ab aqua absit alte. Cæterum nec syluæ quidem, nec saxa, nec antra, horridiorque naturæ facies, medicinis carent, Sacra illa parente rerum omnium, nusquam non remedia disponente homini. Innumeræ fere sunt in syluis plantæ, ac arbores, à quibus morborum salutem petimus. Sunt & in saxis, & in antris aliæ vtilissimæ: quin etiam in ipso mari plantæ nascuntur salubres, quemadmodum in lacubus, fluminibus, fontibus, ac paludibus, è quibus sua habet medicina auxilia: adeo, vt nullus prorsus extet locus, qui hisce dotibus destituatur. Nihil enim quispiam à natura creatum inueniet, quod in medicum vsum venire non possit. Quandoquidem ipsa venena non solum sese destruunt inuicem, sed quamplurimis medentur morbis. Aconitum enim, & si (vt prædiximus) adeo perniciosissimum sit, vt contactis tantum fœminei sexus genitalibus, necem paulo post afferat, epotum tamen, ictis à Scorpione, præsentaneo fere auxilio eos liberat. Mirum quidem, exitialia ambo cum per se sint hæc duo venena, in homine commoriuntur, vt homo supersit. Idem oculorum medicamentis, leuandi doloris gratia commodissimè adiicitur. Cicuta præterea pernecans planta, sacros ignes, & vlcera, quæ serpunt, illitu restinguit, oculorum inflammationes mulcet, & alios quidem plures in Medicina habet vsus. Nerium asinos, mulos, equosque, qui deuorauerint, interficit; cæterum è vino potum demorsos à serpentibus sanat. Meconium in perpetuum somnum sumentes ducit; contra vero dolorificos morbos omnes mulcet. Cantharides deuoratæ, in necem hominem trahunt, atque iisdem curantur à cane

Baaras admirabilis planta.

Fucus parasitis conueniens.

Circulatorū quorundam iocus.

Plāta agnos proferens.

Venena venenis quandoque antidota esse possunt.

rabido

rabido demorsi. Vipera reptilium fere perniciosissima, non solum sui ipsius venenum extinguit deuorata, & illita, sed alia etiam venena destruit, & superat. Quid demum plura? nihil non herbarum vi effici posset, si plurimarum vires non ignorarentur. Hæc tametsi quibusdam fide carere videantur, admiratione tamen implent, coguntque confiteri, multum esse, quod vero supersit. Quapropter male audiunt apud doctos, qui talia plantarum miracula rident, cum & rerum euenta prorsus famæ suffragentur. Non protinus historiis fidem derogare consentaneum est, si vel aucupium causæ, quo potiri nequeamus, nos fugiat: Siquidem innumera fere sunt hominibus conspicua, quorum ratio non possit iniri. Multa in intimis naturæ penetralibus delitescunt, quæ nec ratio vlla, nec humanus intellectus comprehendere potest. Voluit enim natura hæc potius admirari homines, quam à quoquam vnquam intelligi. Quare qui scrupulosius in peruestigandis singulorum rationibus versantur, ex omnibus naturæ miracula submouent. Etenim vbi nos causæ ratio deficit, hinc dubitãdi manat exordium, hoc est philosophandi. Iccirco philosophiam modo quodam conantur abolere, qui prodigiosis naturæ miraculis fidem non habent. Sed quare non plures noscantur plantæ (inquit Plinius) causa est, quod eas agrestes, literarumque ignari experiantur, vt qui soli inter illas viuant. Multis enim inuentis nomina desunt. Nam scimus sine nomine plantam in angulis segetis defossam, præstare ne qua alis intret. Turpissima causa raritatis, quod & qui sciunt, demonstrare nolunt, tanquam ipsis periturum, quod tradiderunt alii. Ita certe recondunt, qui pauca alia nouere, inuidentes aliis, & neminem docentes, in scientiæ autoritatem: tantum excogitandis nouis, ac humana iuuanda vita, quorundam mores absunt. Summumque opus ingeniorum diu iam hoc fuit, vt intra vnumquenque recte facta veterum perirent. At nos elaborata, ac iis, nobisque, laboribus ingentissimis parta abscondere atque supprimere cupimus, & fraudare vitam alienis bonis? minime omnium, imo non tantum aliorum inuentis, sed propriis nostris comparatis auxiliis præsentium, & posterorum vitam iuuandam statuimus, complurium ætatis nostræ clarissimorum, doctorumque virorum institutum sequuti, in quorum catalogo præcipui sunt, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonardus Fuchsius apud Germanos claræ eruditionis medicus, Antonius Musa Brasauolus, Iacobus Syluius, Aloysius Mundella, & alii, qui cum animaduerterent, Medicam materiam, nullis olim non seculis celebrem, medicorum, qui nos præcesserunt, incuria, segnitieque obsoletam, intentatam & incultã iacere, adeo vt perpauci reperirentur Medici, qui alias fere plantas, quam olera, quorum frequentior est in cibis vsus, cognoscerent, humanum genus miserati, strenuam nauarunt operam, vt discussa superioris seculi caligine, Medicam materiam è tenebris eriperent, & suæ pristinæ luci restituerent. Quos equidem eo quo potui maiori studio, atque industria imitatus, cum multis iam annis animaduertissem in vniuersis Italiæ pharmacopoliis, cum à Pharmacopœis ipsis, tum maxime à medicis huiusce facultatis ignaris, quam plurimos errores, eosque graues, & detestandos committi in humanæ vitæ discrimen, ac sæpe in eiusdem perniciem, vt eorum errores tollerentur, habita nostrorum Pharmacopœorum ratione, quorum pauci satis Latine sciunt, Dioscoridem Anazarbeum, & Græcum, & antiquissimum scriptorem, ac in simplicium medicamentorum historia, & viribus reddendis facile Principẽ in Italicam linguam vertendum, & Italicis itẽ commentariis, vt possem, illustrandũ suscepi. In quos vtiq; quantũ ingenio, quantã labore, ac cura, quãtum denique iudicio consequi potui, contuli, vt legitimas, quas puto plantas proderem, meamque similiter de cæteris simplicibus medicamentis proferrem sententiam. Qua in re coacti fuimus, non modo Pharmacopœorum, & Medicorum superioris ætatis, qui hanc Medicinæ partem neglexisse videntur, errata passim explodere, sed recentiorum quoque, qui tamen materiam hanc diligentissime tractarunt, opiniones sæpenumero refellere. Nec certe mirum, quod viri alioqui doctissimi, & summa laude digni impegerint, lapsique fuerint, vel in tanto rerum discrimine vacillantes, vel interdum humana caligine cæcutientes: quod quidem & nobis aliquando accidisse, hoc in opere magno, non dubitamus. Porro Plantarum, & Animalium historiam late, quantum res postulare visa est, complexus sum. In viribus autem recensendis, eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi, eoq; fere semper contentus fui, nisi quando quid ipse prætermisit. Præterea, cũ plura sint plantarum, aromatũ, & aliorũ simpliciũ medicamentorũ genera, quæ frequẽtem in Medicina vsum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab aliis, qui per singulas ætates claruerunt inuenta, de quibus nusquam, quod extet, meminerunt Dioscorides, & Galenus, aliique veterum Græcorum authores, ea omnia nostris commentariis inseruimus, ipsorumque historiam, & vires, ea, qua potuimus diligentia descripsimus. Hoc opus, vbi ad vmbilicum perduxissem, vel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, vt aliqua ex parte industria mea hominum vitæ prodessem, deque ea benemeritus existimarer. Assecutus hoc sim, necne, nostrum nõ est ferre iudicium. Nisi temere fortasse à nobis dictum videretur, me ex eo coniecisse, non ingratum opus Italis, neq; inutile fuisse, quod paucis post annis, tertio, quarto, quinto (ni fallor) fuerit excusum, & venditum. Adderemque non vulgare de eo doctorum virorum iudicium, ex quo etiam cognoui, me non oleum neq operam plane lusisse. Id profecto me mouere debebat, vt si quid de exteris quoque gentibus promereri possem, tentarem, ne viderer in hoc Italis solis natus. Sed illud præterea huc accessit, quod ex illis etiam aliquos nostris commentariis, quamuis Italice cõscriptis delectatos esse, ex iisque fructum aliquem cepisse intellexerim. Cuius rei illud mihi satis manifesto indicio fuit, quod ex recentioribus tam Germanis, quã Gallis scriptoribus inuenerim, quibus placuit nostras qualescunq; sententias interpretari, suisq; scriptis interserere, neq; eas tantum nobis ingenue acceptas referre, sed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorifice loqui. Quorum erga nos voluntatem vt augerem, & studium omnium externorum, si possem, adiuuarẽ, vtq; illis gratiam aliquam rependerem, & cum aliis omnibus inirem, nulla mihi commodior ratio visa est, quam vt Italicos nostros commentarios in Latinam linguam transferrem. Hos itaque, vt primum potui Latinos feci, in quibus tamen plura mutaui (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illustraui. Adiecimus insuper quamplurimas plantarum & animalium imagines in minori forma ad naturæ imitationem expressas, non alia, me hercle, ratione, quam vt iis, qui terras peragrare non possunt, nec præceptores habent, quasi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nulla adhibita cultura, viuas fere stirpium effigies spectare possent. Cæterum dum anno à IESV CHRISTO nato M. D. LVIII. iterum recudi eadem commentaria curarem,

Clariss. hac ætate viri qui de re herbaria scripsere.

Commentaria Italice scripta.

Medicorum superioris ætatis negligentia.

Methodus obseruata.

Comment. Italica quoties edita.

Commentaria Latina cum minor. figuris.

Com. Latin. secunda editio.

curarem, multas adhuc adiecimus imagines, quæ partim plantas, partim vero animalia nonnulla referunt, de quibus præterea, quæ à Dioscorde tradita sunt, in hisce commentariis peculiariter disseruimus, quinetiam vel ipsa commentaria permultis in locis auximus. Atqui nunc cum annis continuis decem in Aula Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ &c. viuam, & eius Celsitudinis Medicum agam, id ocii, quod suffurari licuit, Medicæ materiæ adhuc diligentius excolendæ, contulimus. Vbi non solum Germanis, & Bohemis in eorum sermone Herbaria peculiaria scripsimus, & Typis excudenda curauimus, sed hæc eadem commentaria nostra Latina locis plus mille auximus, & imagines omnes in forma longe maiori, diligentiorique artificum studio elaboratas, vna cum illis excudi curauimus, additis aliquot nouarum, peregrinarumque plantarum centuriis, ad viuum expressis, quæ antea nunquam à me, neque à quopiam editæ sunt. Eæ enim (vt res ipsa fatetur) adeo artificiose (sit hoc citra crimen iactantiæ dictum) diligenterque expressæ sunt, tamque ad amussim delineatæ, vt sine coloribus vllis additis, facile ab omnibus rei herbariæ studiosis dignosci possint. Atque ita fit, vt vbi hactenus Matthioli hortulo vsi sunt rei Plantariæ studiosi, nunc amplissimo eiusdem viridario, cuius intrantibus omnibus patent fores, sese oblectari valeant. Tanta enim nobis semper fuit iuuandæ in vniuersum Reipublicæ promptitudo; vt nec sumptibus ingentissimis, quos in pingendis, sculpendisque tot imaginum tabellis contulimus, neque vigiliis, nec laboribus pepercerimus vnquam. Quæ quidem qualia & quanta attulerint vitæ nostræ incommoda, silere potius consilium est, quam multis explicare, ne his enumeratis, captandis potius legentium animis, quam iuuandæ posteriati, occupatus esse videar, præsertim cum sciam hæc ante hac quam plurimos haud latere, qui ea omnia, & viderunt, & intellexerunt: quin etiam multos futuros spero, qui operis magnitudinem scrutati, recte perpendent, quantum oneris, quantum laboris, curæq;, quantum denique temporis, sedulitatis, & diligentiæ, in hoc cudendo plantarum volumine exantlauerim. Tacebo quoq; peregrinationum, & itinerum labores, ad montes, valles, syluas, colles, prata, maria, lacus, flumina, paludes, & fontes diuersarum prouinciarum, & regionum, quin etiam ad clarissimarum vrbium viridaria, ad rudera, collapsas magnorum ædificiorum ruinas, ad speluncas, & longos terræ meatus in subterraneis diuersorum metallorum fodinis, & ad eorum fornaces, vbi cadmia, pompholyx, spodium, flos æris, argēti spuma, & alia plura metallica medicamenta fiunt. Silebo quoq;, quam diu insudauerim, quamque sedulus fuerim in numerosis peregrinis plantis mihi comparandis, ex Asia, Græcia, Syria, Aegypto Arabia, Numidiaque allatis. Id quod facile intelligere poterunt, qui volumen hoc nostrum in Dioscoridem, diligenter intuebuntur. Nec me certe labores, aut pericula deterruissent à magnis, longisque itineribus, quod Galeni exemplo mare traiecissem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Aegyptum, aliasque regiones peragrassem, vt multa præclara simplicia, quæ hodie desiderantur, essem consequutus, ad mortalium cognitionem, & vsum transferenda, nisi meæ animi propensioni obstitissent negotia domestica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla satis constitutio, quæ me quidem maris, & longæ peregrinationis incommoda, ferre non diu permisissent. Itaque hoc in conficiendo volumine si id mihi non licuit, quod libuit, id saltem, quod potui omni studio, industriaque mea præstare conatus sum. Adeo enim huiusce operis conficiendi cupidus semper fui, vt potius ab ipso etiam principio beneficium hoc in vniuersam Rempublicam, & in futuram posteritatem conferre statuerim, quam vt cogitarem, quo pacto tam magnis sumptibus non succumberem. Atqui succubuissem profecto, ni Dei Opt. Max. nutu, me, dato cumulatius auro, iuuissent, cum Cæsar Ferdinandus, felicis recordationis, & Cæsarea Maiestas tua, tum Celsitudines vestræ: (Cæsar inuictissime, & Serenissimi & Illustrissimi Princeps) Siquidem Imperator ipse Ferdinandus auro, & argento sane non modico, hosce meos iuuit conatus. Quem imitatus Cæsarea Maiestas tua, & serenissimi Principes Ferdinandus, & Carolus, Austriæ Archiduces, suas quoque opes non exiguas liberaliter contulerunt, adeo vt his potius quam mihi beneficium hoc acceptum referre possit vniuersa Respublica. His accessit non mediocris liberalitas quorundam Germaniæ Principum, qui ad hoc volumen consummandum, sua contribuere auxilia: Nam inter Illustrissimos Sac. Rom. Imperii Electores primus, qui suppetias amplissimas tulit, mihi recensendus est Illustrissimus Princeps Augustus, Saxoniæ Dux, qui peculiarem suæ Aulæ Veredarium, ære plurimo instructum, ad me misit: cuius liberalitatem, & erga me munificentiam, nunquam satis collaudare possum. Quem postea secutus Illustrissimus Fridericus, Comes Palatinus Rheni, & Illustrissimus Ioachimus Marchio Brandeburgensis, sua etiam contulere auxilia. Id quod inter cæteros Germaniæ Principes fecere Illustrissimus, & Reuerendissimus, Cardinalis, & Princeps Tridentinus, Christophorus Madrutius, & Illustrissimus, & Reuerendissimus Ioannes Iacobus Archiepiscopus, & Princeps Saltzpurgensis: quinetiam Illustrissimi, Albertus Dux Bauariæ, Gulielmus Dux Cleuensis, & Ioannes Albertus Dux Megapolensis, & Vandalorum Princeps: atque Magnificentissima Norimbergensis Respublica. Quorum omnium liberalitatem non solum mihi sed omnibus celebrandam, ac diuulgandā censeo. Lętor autem plurimum, quod Mecœnates habuerim Imperatores, Reges, Sac. Roman. Imperii Electores, Archiduces, Cardinales, Episcopos, Duces, ac Principes, quod hoc longe plus splendoris nostris conatibus addat, quam cætera de quibus diximus. Sed quid nunc commemorem de clarissimo viro Ioanne Nænio, Illustrissimi Electoris Ducis Saxoniæ Medico? quibus ego illum præconiis efferam? innumeris, si tantum possem, quod is non solum Principem suum hortatus sit, vt eam copiosas mihi mitteret suppetias, sed quod ex propria sua pecunia (quæ ingens fuit eius in me liberalitas, & in rei herbariæ studiosos pietas) aliquot obsignati argenti pondo, sua sponte ad conflandum hoc opus contribuerit. O virum multiplici calamo celebrandum cum ob pietatem, humanitatemque, quibus totus redundat, tum quoque ob insignem doctrinam, & Medicæ facultatis scientiam, in quibus adeo præcellit, vt è longinquis regionibus, spe recuperandæ tuendæque sanitatis, plurimi ad eum confluant homines, adeo vt à Cæsare Ferdinando ad se curandum, quoque vocatus fuerit. Non defuerunt etiam alii, qui hisce nostris conatibus magnam opem tulerunt, & non solum his postremis, sed aliis antea editis, quorum alii plantarum missione, alii consilio, alii rerum inuentarum communicatione, mihi multum profuerunt. Inter quos potissimum non grauarer hoc loco commemorare, si possem illis ex beneficii accepti commemoratione aliquam referre gratiam, Lucam Ghinum Forocorne-

Matthiolus Germanis & Bohemis Herbaria conscripsit. Cum Latin. tertia editio.

Autoris labores ac sũptus in hoc opere cudendo.

Principum Germaniæ in Matthiolum liberalitas.

Matthioli Mecœnates.

Ioannis Nænii laus, & liberalitas.

Optimorum virorum cõmemoratio.

rocornelienſem, Medicum ingenii, & doctrinæ ſingularis, qui Piſis magna cum omnium laude Medicam materiam multis iam annis profeſſus eſt: nec non Doctiſſimum Vlyſſem Aldrouandum Bonomienſem, honeſtiſſimi generis, probatę doctrinæ, & magnę expectationis cum Philoſophum, tum etiam Medicum. Quibus eo magis me deuinctum eſſe intelligo, quod ii pro ſua tãtum humanitate ac liberalitate, me quem non nouerunt, nec viderunt vnquam, amore & officio ſemper ſint proſecuti. Non defuerunt etiam amicitia, & affinitate nobis coniuncti, quorum ſtudio, ac diligentia, mihi licuit hoc tempore non aliter peragranti, ex diuerſis locis plures conſequi plantas, earumque picturas edere, ſed præſertim in hoc pro nobis aſſiduam nauauit operam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus Medicus ſpectatæ eruditionis, qui me in patris loco ſemper habuit, & qui ob ſuam præclaram eruditionem à Sereniſſima Imperatrice Maria Cæſaris Maximiliani coniuge, in ſui, & Aulæ ſuæ commodum in Medicum honorifice aſcitus eſt. Sane is tum Patauio, tũ Venetiis, complures ſtirpes non vulgares ad nos perferri curauit. Eſt præterea ſumma probitate, & vitæ integritate vir, Franciſcus Parthinus Roboretanus, cuius egregiæ doctrinæ, & in re Medica ſingularis experientiæ, tanta eſt apud multos huius ætatis Principes opinio, vt eorum nonnulli, præcipue vero Cardinales, Tridentinus, & Auguſtanus, cuius aliquot annis Medicum egit, magnæ ſibi laudi duxerint, quod talem hunc virum ampliſſimis muneribus, variiſque ornamentis decorauerint. Quo poſtea factum eſt, vt nunc in Inuictiſſimi, Potentiſſimique Romanorum Imperatoris Maximiliani ſecundi, Medicum merito euectus fuerit. Eſt etiam Hieronymus Donzellinus Brixianus, vtraque lingua, eruditione, & iudicio ſummo clariſſimus Medicus, qui quidem modis quam plurimis labores hoſce noſtros adiuuantes, maximo nobis fuerunt ornamento. Cæterum poſtremis hiſce noſtris conatibus auxilii plurimum contulit vir Clariſſimus Augerius de Busbecke Flandrus, qui Conſtantinopoli pro Cæſare Ferdinando apud Turcarum Imperatorem, Oratorem egit, quippe qui non ſolum is multas peregrinas rarasque plantas, mihi tranſmiſit, ſed vetuſtiſſima Dioſcoridis exemplaria, mei tantum cauſa, ſecum tulit: quorum auxilio ſplendoris plurimum toti operi acceſſit, vt latius, in ſequenti præfatione ad lectorẽ dicemus. Quinetiam opem maximam præſtitit, & aſſiduam, multis annis nauauit operam Clariſſimus, Doctiſſimusque Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, à quo (quæ ſua fuit liberalitas, & beneficentia) complura ad me miſſa ſunt plantarum genera, ipſaque rara, peregrina, & paucis admodum nota. Hunc ſecutus eſt Doctiſſimus Medicus Bernardinus Teruiſanus, qui in Academia Patauina, Materiam Medicam magna cum laude profitetur. Namque is tum plantarum miſſione, tum etiam conſilio non parum nos iuuit. Nec minus mihi celebrandus eſt vir optimus, & rei plantariæ indagator acerrimus Franciſcus Galceolarius pharmacopœus Veronenſis vna cum eius filio Angelo, qui ne dum in rei herbariæ ſcientia patrem æquat, ſed fere ſuperat. quinetiam nec Cecchinus Martinellus Rauennas, quod hic Damaſco Syriæ, ille vero Verona, non paucas ad me raras miſerint plantas, quæ nuſquam antea à me viſæ ſunt, ſicuti nec à quoquam, qui ante nos hoc tempore de Medica materia ſcripſerit. Adiuuit nos quoque mirum in modum Georgius Liberalis homo artis pingendi peritiſſimus, & poſt ipſum Volfgangus Meierpeck Miſnenſis, qui dum aſſidue plantarum, & animalium imagines delinearent, nulli quidem labori, ac diligentiæ pepercerunt. Potuiſſem equidem hęc omnia facile diſſimulare, & mihi ſoli laudem vniuerſam vendicare, ſed abſit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benigum eſt (vt ſcite Plinius in epiſtola ad Veſpaſianum inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterum quandoquidem Dioſcorides non modo quinque libris tradidit vniuerſam Medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, ſed his etiam ſextum attexuit, in quo ad humani generis vſum de antidotis diſſeruit, quibus venena omnia arcentur, ac omnium venenoſorum animalium morſus ictusue curantur, ideo nos ipſum ſecuti, in hunc quoque commentarios ſcripſimus, in quo plura regeſſimus, quæ vitæ hominum profutura ſperamus. Nam præterquam quod improborum veneficorum inſidiis pateant cum vniuerſum genus humanum, tum maxime Reges, ac Principes, non deſunt etiam quamplurima animalium genera, quæ morſu, vel ictu homines ex tempore interimunt. Quippe Scorpiones, Stelliones, Phalangia, noſtris in domibus viuunt, oberrantque, quæ animalia cum nullam habeant perſonarum, aut locorum rationem, vbique ſeſe recipiunt, & latebras, nidoſque parant, quo fit vt interdum à domeſticis inſcientibus moleſtata ictu venenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modo in hortis, ac viridariis, modo in vinetis, & pratis, aliiſque in locis inter flores, & herbas, aſpides, & viperæ, & alia venenoſa reptilia, quæ vel ſi tantillum quidem pede premantur, aut excitentur, illico exitioſum vulnus infligunt: ex quo ſtatim vel paulo poſt icti commoriuntur, niſi eis quam primum antidotis ſuccurratur. Eſt & Canis, qui etſi homini familiaris ſit, tamen cum in rabiem agitur, quos momorderit, in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quæ cum diligenter examinaſſent, recteque expendiſſent veterum ſapientum complures, quorum ſuperius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quorumcunque ſimplicium medicamentorum vires altius perſcrutati, varia aduerſus venena & virulentorum animalium morſus antidota compoſuerunt. Quorum veſtigia ſecutus Mithridates magnus ille Ponti, & diuerſarum gentium Rex, cuius etiam ante mentionem fecimus, cum non magnam ſatis ſibi gloriam ex eo comparaſſe iudicaſſet, quod mortalium ſolus (vt teſtis eſt Plinius) duabus & viginti linguis loqueretur, adeo, vt de ſubiectis gentibus, nullum hominem per interpretem compellaret, nec quod plurimis potitus eſſet victoriis, ad maiorem adhuc, immortalemque ſuam gloriam, Medicinæ peculiariter curioſus fuit, & rei herbariæ percipiendæ, maximum ſtudium impendit. Quorum vtrunque plane aſſecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus vnum compoſuit, quod nomen etiam eius ad noſtra vſque tempora retinet, & ſuum autorem famæ immortalitati conſecrat. Huius antidoti vſu adeo corpus ſuum Rex ille firmauerat, tutumque à venenis reddiderat, vt cum ipſe vitam finire mallet, quam Romanorum ſeruitutem pati, id ſæpius fertur fruſtra veneno tentaſſe. Mithridatem imitatus eſt Andromachus, doctiſſimus pariter & elegantiſſimus Neronis Imperatoris Medicus. Is ſiquidem Theriaces compoſitionem adinuenit, quæ Galeni teſtimonio à venenis ſeruauit non ſolum plurimos Romanorum Imperatores, ac Principes, ſed & alios quoſque, qui eam opportune ſumpſerunt. Qua propter Galeni tempore ab ipſo magnifice, ac ſplendide, ita iubentibus Imperatoribus, hæc parabatur Antidotus. Prætereo Attalum Pergami Regem, de quo etiam nobis antea dictum eſt, quem

Qui hoc opus iuuerunt. *Lucas Ghinus.* *Vlyſſes Aldrouandus.* *Ioannes Odoricus Melchiorius.* *Franciſcus Parthinus.* *Hieronymus Donzellinus.* *Augerius de Busbeckius.* *Iacobus Antonius Cortuſus.* *Bernardinus Teruiſanus.* *Franciſcus Calceolarius.* *Cecchinus Martinellus.* *Pictores qui plantarum icones delinearunt.* *Venenoſa animalia quam facile homines interimant.* *Antidota à Regibus inuenta.* *Mithridatium.* *Andromachus Theriaca inuentor.*

Nostri temporis Antidota antiquorũ antidotis deteriora sunt.

quem quoniam idem studium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipso Galeno maximis laudibus celebratur. Veruntamen nostra hæc ætas ex horũ antidotorum vsu non eum fructum, neque vtilitatem capit, sentitque, quam sensit antiquitas. Nam etsi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipsa in officinis parata reperiantur, nõ eos tamen effectus, viresq; hæc præstant, quas suis nominibus pollicentur, quasque illa præstare veteres memoriæ prodiderunt. Cuius discriminis illud nimirum in causa est, quod plura à nobis desiderentur generosa & preciosa aromata, quæ legitima, & omnium præstantissima, suis antidotis immiscebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenus, & alii complures veterum, quæque ingenti pecunia, summo studio ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarumq; diuersarum gentium regionibus, illius florentissimæ ætatis Imperatores Romã afferri curabant. Vbi tamen nemini præterquam Cæsareis Medicis (quod fatetur Galenus) licebat verã ac legitimam conficere Theriacen, nisi quis forte potentiorum fauore ab Imperatoribus esset iis præclaris donatus aromatibus. Id quod maxime facit, ne miremur, si Theriacæ nostri vsus, itemque Antidotus Mithridatica, non perinde pollent viribus, atq; eorum nomina pollicentur, & veterum scripta testantur. At certe in hoc satis infeliciter actum esse constat cum vita hominis, vtpote quæ iacturam fecerit maximorum remediorum aduersus venena, aliaq; grauissima incommoda, quibus obnoxia est, ac sæpe affligitur. Quam ob rem hac nostra ætate, in qua quidem reliqua fere omnia in pristinum candorem reduci, & suæ integritati restitui videntur, gloriosus, & vere fortunatissimus dici posset summus ille Pontifex, Inuictissimus ille Cæsar, Serenissimus ille Rex, Magnanimus ille Princeps, Sapientissimus ille cuiusque Reipublicæ Senatus, qui propriis animi dotibus Romanos illos Imperatores, & alios potentissimos Reges imitatus, nullis fineret se vel sumptibus, vel laboribus grauari, sed omne studium, omnem operam, omnem deniq; suam facultatem adhiberet, vt iam diu deperdita aromata, quæ omnino nobis desunt ad Antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero si horum aliquis id faceret, vel si omnes id facere contenderent, non suæ tantum, & aliorum mortalium vitæ consulerent, deque posteris præclare mererentur, sed præterea hinc famam assequerentur æternam. Siquidem beneficium id posteri summa cum laude propriis autoribus perpetuo acceptum referrent. Equidem si id mihi non licuit, id saltem quod potui omni studio, industriaque mea præstare conatus sum. Nam cum viderem nostræ huiusce ætatis homines in iisdem in quibus priscæ, atque etiam in maioribus vitæ periculis versari, nobis tamen decesse vera illa, ac generosa veterum antidota, ob ea, quæ hodie in hisce desiderantur, legitima, ac præclara simplicia medicamenta, tentare volui, possent ne ex legitimis, quæ habemus, antidota parari, quæ illorum vicem pensarent. Feci id quidem magno meo labore, longo quererum vsu, & experientia: sed assecutus sim, necne, quod contenderam, ignoro. Illud certo fateri possem, ea semper mihi visa esse longe felicius Theriacæ, & Mithridaticæ antidoti vires præstare, quam quæ passim (paucis exceptis) hac tempestate earundem nomine conficiuntur. Verum non omisi, quin in hoc, sicut in reliquis aliorum potius esset iudicium, quam meum: quande quidem eo promerendi animo, quem semper habui, in nostris Commentariis in sextum Dioscoridis librum, non solum Dioscoridem ipsum, quantum potui illustraui, sed quædam etiam secuta antidota nobis inuenta descripsi. Verum non ob hoc velim nonnullos esse, qui putent hoc tempore ab vsu cuiusq; Theriacæ, Mithridaticæque Antidoti esse abstinendum: siquidem ab his tantum abstinendum intelligo, quæ passim vbiq; veneunt, & de quarum compositione nullum extat probatissimorum medicorum testimonium, quarumque ingens habetur quantitas apud Impostores. Etenim scio non deesse in Italia in famosis ciuitatibus Pharmacopœos honoris, & humanæ salutis cupidos, qui nullis sumptibus, aut laboribus parcentes, omnem suam nauant operam, omneque studium impendunt, vt legitima omnia simplicia medicamenta, quibus hæc antidota parari solent, sibi comparent. Inter quos (seruata semper cæterorum pharmacopœorũ fama, ac fide) mihi maxime laudandus venit Franciscus Calceolarius pharmacopœus Veronensis ad aureæ Campanæ signum, quippe qui Theriacam optimam & Mithridatium parare soleat, astipulantibus Clarissimis medicis omnibus, & præsertim qui primas in ciuitate tenent. Id quod præ cæteris is præstare potest, quod nõ solum Medicæ materiæ sit indagator maximus, sed quod vbiq; terrarũ amicos habeat qui sibi peregrina & aliis ignota simplicia mittant, à quo nuper legitimum Costum sum consequutus, à me nusquam antea visum. Sed de his hactenus satis superque diximus. Cæterum cum veterum studiosorum morem sequutus, de promotoribus defensoribusque cogitarem, qui labores hosce nostros ab inuidorum, vitiligatorumque morsibus protegerent, ac tuerentur, quorum item amplitudine, authoritate, gloriæ q; splendore, iidem illustriores, ac clariores redderentur, prima illico mihi sese obtulit Sac. Cæs. Maiestas Tua, vtpote quæ pro summa, & innata virtute sua, atq; clementia, neminem vnquã inique depressum non extulerit, aut iniuria affectum non defenderit, nec quempiam nõ iuuerit bonarum artium studiosum, qui ad eius patrocinium confugerit. Præterea mihi condecens admodum visum est, vt hoc opus Cæs. Maiest. tuæ potissimum consecrarem, non solum quod Romani Imperii Diademate refulgeat, & Vniuersæ Christianæ Reipublicæ imperet, & præsit, sed quod mihi peculiariter (quæ sua fuit in me Pietas, Benignitas ac Beneficientia) semper clementissima fuerit: Illud quoque me adduxit, vt Cæs. Maiest. tuæ hoc volumen dedicarem, quod in ipso ea describatur Materia, cuius studio (vt superius commemoraui) complures olim Imperatores, ac Reges sunt magnopere delectati. Ideoq; eo libentius id faciendum mihi proposui, quo certior sum Cæs. Maiestatem tuam ex naturalis Philosophiæ lectione plurimum capere voluptatis. Huc accedit immensa erga studiosos quosque Cæsareæ Maiestatis tuæ benignitas, qua eos perpetuo promouet, iuuat, & fouet, eosq; præcipue quos de Republica literaria benemeritos esse agnoscit, præsertimq; Medicos, vtpote qui diuinam potius quam humanam excolant facultatem. Id quod apud Hebræos testatum reliquit sapientissimus ille Iesus Syrach, diuino spiritu afflatus, dum sic inquit: Ab Altissimo orta est Medicina, & à Rege accipiet munera. Medicamenta de terra creauit Dominus, & vir prudens non contemnit illa. Disciplina Medici exaltabit caput eius, & in conspectu Magnatum collaudabitur. Hæc ille. Porro & illud mirum videri posset, quod Cæs. Maiestas tua, & si in grauissimis negociis, suique Romani Imperii, ac Regnorum suorum functionibus, & continuis curis, dies, noctesque versetur, nunquam tamen prætermittere solet, quin succisiuis quibusdam horis variis scientiarum studiis vacet. Quare non parum mihi sperandum

Antidota quæ vsui esse debent & quæ non.

Theriaca à Francisco Calceolario parata præ cæteris laudatur.

Dedicatio operis.

randum est, lucubrationes hasce meas apud Cæsa. Maiest. tuam non minimum authoritatis habituras, tum quod ante hac eius erga me singularem clementiã, liberalitatemque longe lateque fluentem, iterum, atq; iterum sim consequutus: tum quod omnia quantũuis exigua munuscula, hilari admodum vultu, summaq; humanitate ab omnibus suis fidelibus suscipere soleat. Cæsareæ ergo Maiestatis tuæ beneficia in me sunt amplissima, Serenissima Austriaca Domus denique tota me semper omnibus modis aluit, promouit, & decorauit. Quo fit, vt certa omnino spe ductus, mihi persuadeam de Cæs. Maiest. tuæ clementia plurimum perpetuo confidere posse. Facit enim tua summi generis dignitas, Cæsareorumque ornamentorum amplitudo, vt quotquot ab ea iuuari petant, omnes promouendos suscipiat. Cæteravero virtutum decora in Cæsarea Maiestate tua sic vigent & elucescunt, vt vniuersæ gentes eã magnopere admirentur & colant. Quis enim non admiretur Cæsaream Maiestatem tuam? Quis non prudentiam, magnanimitatem, & ingentem animi splendorem? Quis non suspiciat Iustitiam, pietatem, clementiam, religionem, beneficentiam, & generositatem tuam? quæ tanquam ex vberrimo fonte è tota Maiestate tua scaturiunt, emanant, & diffunduntur. Quæ quidem animi Maiest. tuæ Cæsareæ dotes, proculdubio efficient (Dei Opt. Max. auxilio) vt superatis, ac debellatis Sac. Rom. Imperii & Regnorum suorum inimicis, omnia nobis pacata restituat. Postremo vt Illustriss. Sac. Romani Imperii Electoribus, Serenissimis Austriæ Archiducibus dominis meis clementissimis, ac cæteris vniuersæ Germaniæ Principibus, labores hosce meos dicarem, in causa fuit, vt omnes simul coniuncti ex hoc intelligant ingentem animi mei erga eos omnes propensionem, vtq; hac dedicatione, eorum erga me liberalitatem apud omnes gentes testatam relinquerem. Quin etiam quod mihi persuasum habeam, non minus hæc nostra latina commentaria, vniuersis (vt spero) profutura, defendenda, promouendaq; suscipiant vna cum Cæsarea Maiestate tua, quam ab iis antea factum sit de Herbario Germanico nostro illis dicato. Idq; præsertim faciendum ad me spectasse cognoui, quod non minora auxilia in hoc cudendo volumine, quam in illo nobis præstiterint. Interim me totum Cæsareæ Maiest. tuæ dedico, dono, ac voueo. Cui Deus Opt. Max. felicia omnia concedat. Pragæ, Vltima Ianuarii, MDLXV.

E. Cæs. Maiest. tuæ, Vestarumque Celsitudinum

Humilis Seruitor

Petrus Andreas Matthiolus.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI
AD MEDICAE MATERIAE STVDIOSOS,
PRAEFATIO.

SI VELLEM eorum morem sequi, qui antequam opus suum aggrediantur, illud in primis profitentur, nihil sibi maiori curæ ac studio esse, quam vt vitæ, vsuique mortalium consulant, hoc ipse quoque ingenue facere possem. Nam ea animi propensione ab ipsa iuuentute, quantũ mihi ocii a medendis ægris, & cura familiari impetrare licuit, id totum ad bonorum Autorum libros euoluendos, ad simplicium medicamentorum cognitionem assequendam, ac demum ad scribendum contuli. Qua in re, vt certe apud omnes testatum relinquerem, me hac mente animoq; elaborasse, vt quantum studio, labore, atque industria, consequi possem, humanæ vitæ prodessem, deq; ea optime meritus existimarer. Dioscoridi omnem meam operam, ac diligentiam adhibui, vt quantum in me esset, illustrior redderetur, atque omnium manibus teneretur. Ad quod ea mihi visa est ratio commodissima, vt ipsum Dioscoridem in nostram Italicam linguam transferrem, in eumq; commentarios, a nobis Italice item conscriptos, adiicerem: quod tunc nos priuatim studium, maiorque cura subiret, Italos iuuandi, quam cæteros. Etenim pauci admodum sunt in Italia Pharmacopolæ, ad quos tamen potissimum hæc de Medica materia tractatio spectat, qui Latinam linguam exacte norint. Hoc opus, quod summa animi alacritate susceperam, vbi absoluissem, emisi, vel hortantibus amicis, vt quem fructum antea ex meis laborib. mihi proposueram, eum postea mortalibus percipiendum, ac omnibus æstimandum exhiberem. Verum an is talis fuerit, qualis vt esset, contenderam, malim aliorum esse iudicium, quam meum. Illud certo scio (si tamen id absq; vitio nobis testari licet) a multis in Italia, quorum iudicium cæteris antepono, eo animi candore scripta nostra æstimata, ac cõmendata fuisse, quo ipsi illa scripsimus, atq; et Italis non inutilia, neq; iniucunda accidisse. Quorum sane exemplo, deq; nostris commentariis iudicio, non potuit nõ mihi ipsi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. Accessit interea mihi non minor inde cupiditas externos quoq; demerendi, eamq; cupiditatem illud auxit, quod intellexerim iis pergratũ fore, si nostri commentarii Latini fieret. Hac igitur ratione adductus, vt etiam ab externis gratiam aliquam inirem, vtque omnibus in vniuersum studio, cura industriaque mea prodessem (quod ego quidem antiquum semper habui, & præcipuum) nostros commentarios ex paruo, quod nobis superest, ocio, Latinos reddendos, atq; illustrandos suscepi. Verum cum tractu temporis animaduerterem, me non omnes in vniuersum exteros Latina editione iuuisse, cum longe plures habeantur in vnaquaq; natione Latini sermonis ignari, quam periti, Germanis, & Bohemis, herbaria peculiaria conscripsi, & in eorum linguis edita in lucem protuli, additis maioribus plantarum imaginibus. Quæ omnia (vt audio) iis haud ingrata fuere. Id quod apud omnes perpetuo testatum relinquet, Matthiolum ad omnes iuuandas nationes esse factum. His expeditis, dum interpretem quærebam, qui idem herbarium nostrum Gallicum faceret, allatus est mihi Francofurto Dioscorides meus in Gallicum Idioma traductus, quo factum est, vt a suscipiendo hoc labore animum auerterim, ac interpreti illi me non parum debere cognouerim, quod me eo onere subleuasset. Curassem præterea, vt idem, Hispanico quoque sermone exiret, nisi Andreas a Lacuna me præuertisset. Sed fortasse quoq; fiet, si vita nostra cursum fortunet præpotens Deus, vt in iis quoque linguis ex Matthioli officina hæc euulgentur herbaria. Scripseram antea in hac eadẽ præfatione, me absoluta Latina commentaria in Dioscoridem, in multorum gratiam in lucem misisse, mihi vero hactenus non satis concocta. Quo fit, vt nunc locis plus mille aucta, cũ pluribus castigata, & maioribus admodum numerosioribus elegantioribusque imaginibus illustrata vobis inspicienda legendaque emiserim: sed quid hucusq; præstiterim, vos in quorum gratiam tantum laboris insumpsi, & tam ingentes feci sumptus, de his æqui eritis iudices. Neque aliud ab omnibus petitum velim, quam vt hos nostros Commentarios ea animi sinceritate, & æquitate æstiment, qua suos ab aliis æstimari, & perpendi vellent: vel qua ipsi aggressi sumus illos conscribere. Nam etsi multorum eruditorum sententias refellere ausus sum, atque non pauca fortasse nimis acriter insequi, corrupta scilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquam satis explodi possunt, id tamen eo consilio feci, vt quantum ingenio proficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicii in re Medica, ex studiis, laboribus, ac vigiliis mihi comparare potui, libere in publicum ad mortalitatis fructum, & vtilitatem proferrem. Sed certe in hoc longius, quam statueram, digressa est oratio nostra: eo enim nescio quomodo irrepsit, vt partem aliquam aperirem nostri scribendi instituti. Quod tamen non prorsus alienum fuisset, nisi eius consilii ratio cum alibi, tum præcipue superius in Epistola nuncupatoria a nobis latius exposita esset, atque a pluribus opinor, comprobata, quam vt hoc loco paucis attingi debuisset. Quare iam ad id nobis accedendum est, quod in primis Medicæ materiæ studiosos admonendos esse putamus, vtpote quod nonnihil priuatim ad rem præsentis operis facere videatur. Cum enim ab eo tria potissimum comprehendant, Dioscoridis contextus, nostri in eum Commentarii, & plantarum imagines, de singulis nobis reddenda ratio est, vt qualem me in vno quoq; gesserim, quod confitendum sit, non dissimulem. De contextu itaque Diosc. quem nequaquam prætermittendum censuimus, ob plures causas, quas hic referre nimis longum esset, quæret aliquis, Cur Ioannis Ruellii Galli Medici eruditissimi interpretationem prætulerim, dignamq; existimauerim, quæ præ cæteris in nostris commentariis legatur, cũ tamen duo alii viri summi pariter, & doctissimi Hermolaus Barbarus, & Marcellus Vergilius Florentinus, in idem studium gnauiter incubuerint. Fateor ego ingenue, me Ruellii versionem sequutum esse, sed non propterea aliorũ præclaros conatus cõtempsisse vnquam: quin potius vtriusq; studium semper admiratum: quippe quod vterq; in eo maximã laudem promeruerit. Illud autẽ me magis mouit, Vt Ruellium admiserim, quod eius conuersio omnib. facta sit vulgatior, ac frequentior in studiosorum manibus versetur. Adde etiam, quod de communi omnium fere, medicorum præsertim, iudicio præferatur. Cui nimirũ nobis quoq; libuit subscribere. Nõ tamen illud me certe latuit, Ruellium nimis forte religiosum fuisse, quippe qui interdum maluerit Dioscoridem deserere, quam Plinium, modo Latini

Autor Italica Cõmentaria primũ edidit.

Cur Italica Commentaria in latinam linguã cõuersa fuerint ab Autore.

Autor conscripsit herbaria Germanis, & Bohemis.

Matthioli Dioscorides in Gallicam linguam translatus est.

Operis auctio.

Authoris excusatio in aliorum carpendis erroribus.

Admonitio ad lectores.

Cur Ruellii versionem præ cæteris probauerit Autor.

Præfatio.

Latini sermonis nitore captus, modo etiam rei cognitione incertus, Theodorũ sequutus, qui in conuertendo Theophrasto idem sæpissime fecisse videtur. Quare a nobis perspecta, Ruelii quidem interpretationem recepimus, ita tamen, vt nonnusquam ausus sim ab eo desciscere, vel vetustissimorum probatissimorumq; exemplarium, & vnius Oribasii fidem secutus, vel certa rei experientia fretus. Eorum autem, quæ immutaui, nonnulla obelisco adnotata reliqui, nonnullis etiam signum suppressimus, eo in exemplari, quod postremo loco excusum dedimus. Atqui nunc ad hoc munus latius obeundum me summoperę iuuit Clarissimus Vir Augerius de Busbeke Belga, qui annis continuis septem apud Solimanum Turcarum Imperatorem, pro Cæsare Ferdinando Oratorem egit: Siquidem is duo Dioscoridis exemplaria antiquissima Constantinopoli secum tulit, quorum alterum Antonio Catecuzeno patritio Constantinopolitano, alterum cuidam Imperatoris Interpreti (Dragomanum Turcæ vocant) mei tantum iuuandi causa, mutuo acceptos referebat. Quorum exemplariũ auxilio non solum permultis in locis Dioscoridis exemplar, quod publice circunfertur, sed etiam Ruellii ipsius versionem castigauimus, vt ex quam plurimis adnotationibus ad marginem dispositis vnusquisq; facile intelliget. Vt autem omnibus perspicuum esset, vnde illas acceperimus, CatecuZeni, Dragomani, meiq; exẽplaris nomen omnib. & singulis annotationib. addidimus. Id quod doctis viris, & rei plantariæ studiosis non dubitamus gratissimum futurum. Itaque hinc factum est, vt Ruellii nomen contextui describendum non duxerim, ne viderer cum eo, nomine conuenire, re autem sæpe ab eo dissentire. Satis enim fore putaui, si hic studiosos certiores facerem, me Reuellio Dioscoridis conuersionem acceptam referre: si præterea rationem reddidissem, cur illi non semper addictus esse voluerim. Quod quia abunde (vt arbitror) præstitimus, iam ad alterum nobis propositum, quod de nostris commentariis erat progrediamur. De quibus profecto mihi satius fuerit tacere, quam pauca dicere, si velle nasutulis, & vitiligatoribus occurrere. Frequens nanq; hodie est, in diesq; magis pullulat huiusmodi genus hominũ, qui nullum in toto vitæ suæ cursu fructum semenve proferunt, alienos tamen auide carpunt, mox lacerãt, & pedibus obterunt: Sed ij omnes Sycophantæ sunt, temerarii, impudentes: quippe qui tantum bonis & doctis viris subsanandis student. Scimus iam dudum non deesse huiusce atræ farinæ nonnullos, qui libellis contra nos scriptis, conatus nostros obscurare nituntur, nixi tantum sophismatibus, fucatis mendaciis, iurgiis, & conuiciis. Ego autem cum hos verius Asinos quam homines existimem, in plateis lasciuientes, pedere sinam ad sanguinem vsq;. Interim garriant, agant, scribant, & contra me latrent hi perditissimi nebulones, lacerent, flagellent, vulnerent, & Calumniis, contumeliis, omniq; malorum genere, quibus tantum nituntur, labores nostros oppugnent, & si quid etiam iis grauius in mentem venerit, contra nos proferant, non tamen ob id a studiis, & laboribus iuuandæ Reipublicæ, propagandæq; veritatis, me auertent, nec vnquam suis venenatis morsibus scripta mea adeo dilacerabunt, labefactabuntq; (vt ipsi sibi persuadent) quin ea contra innatam eorum malignitatem continuo in medio bonorum, doctorumq; virorum emergant, & auri purissimi modo elucescant. Nam apud bonos, & sanctos viros, vituperari mihi viderer, si sceleratissimi atq; perditissimi homines me laudarent. Immo vero si ab iisdẽ vituperentur studiosi, & de republica bene meriti, maximo id illis esse honori semper existimaui, cum huiuscemodi insidiatorum consilia nil aliud moliantur, quam virtutem opprimere, veritatemq; confundere: vitium vero (si tantum possent) extollere, & mendacium vbiq; alere, vt præ cæteris hisce diabolicis illusionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Græci calumniatorem appellant διάβολον, qua voce etiam tam Græci, quã Latini cacodæmonem execrabilẽ illum teterrimumq; humani generis hostem, nũcupant, nimirum calumniarum summum architectum, mendaciorum patrem, & discordiæ magistrum. E cuius schola prodeunt atra illa ingenia, liuorem, virulentiam, fucos & mendacia, vtpote Tartareæ disciplinæ materiam spirantia. Proinde qui mendaciis malunt conniuere, quam pro veritate libere dicere, non ex Deo, sed ex diabolo sunt. Semper enim legitimi aliquam referunt ex parentibus notam. Nostra Cõmentaria (Dei Opt. Max. munere) ab annis propemodum viginti, magna cum laude, in omnium manibus, non in Europa solum, sed in aliis orbis partibus versantur, adeo vt in Italia magno sibi dedecori esse existiment, qui Matthiolum domi suæ non habeant. Atqui horum vitiligatorum fœdissima folia, quod omni ex parte pestilentem auram spirent, & Stygio tincta sint veneno, non dubito quin merito igni breui cõburenda tradantur, siquidẽ Salsamentarii halecib. & farciminib. inuoluendis, olfacta virulentia, ea haud quaquam admittent. Nostris commentariis, scriptis, conatib. ac studiis (vt Deo Opt. Max. placet) subsidii, & auxilii plurimum contulerunt Imperatores, Reges, ac alii complures Serenissimi & Illustr. Principes, & Heroes, & nostros modis omnib. iuuerunt labores: sed horum cõmentitiæ vanitates, quæ calumniis captiunculis, maledictis, atq; etiam blasphemiis nitũtur, comites, asseclas, & promotores tantũ habebunt, Blaterones, Vitiligatores, Sophistas, Maledicos, Sycophantas, Susurrones, Nebulones, Inuidos, Detractores, Impostores, Impudẽtes, Temerarios, Thrasones, Gnatones, & alios, quotquot habentur, huisce diabolicæ factionis homines. Ad hæc tanta apud doctos & bonos viros (sit etiam hoc citra inuidiã dictum) est autoritas nostra, tantaq; in vniuersa Republica nobis amicorũ est copia, vt certo mihi sperandum sit, hos suis iniquis, ac virulentis scriptis, longe plures inimicos sibi cõparaturos, quam in omni eorum opere extent characteres. Sed tantum potest inuidia, atq; malignitas, vt vesanos reddat homines, à quo morbi genere nec Apollinis numen, cuius nomen nouus quidã impudentissimus sibi vendicauit, nec ipsius filius Aesculapius eos liberare queat. Atqui inter cætera, id mihi solatii plurimũ affert, quod rabidorum canũ (vt Itali dicunt) nusquam alantur greges. Nã vbi forte fortuna insectantiũ hominum manus euaserint, postridie sua ipsorum rabie extinguuntur. Porro facit in præsentia horũ nebulonum mentio, vt hic quoq;, & si præter rei ordinẽ esse videatur, Ioannem Iacobũ cognomine Vueker furem appellare ausim. Siquidem is tabulas medicinales nostras, vigiliis, & studiis non paucis elaboratas, quas Bononiæ à Balthassare Burger Labacensi sub Matthioli nomine accepit, in librũ, cuius se autorẽ fecit, congessit, & me laborib. meis exspoliauit. Cum autẽ res ita habeat, sciant optimi quiq; Medici volumẽ illud, cui Medicæ Syntaxeos est titulus vsq; ad partẽ παθολογικὴν esse continuatũ Matthioli opus, vna cũ cõplurib. tabulis de euacuandi ratione, quas impudẽtissimus ille Plagiarius in θεραπευτικὴν transportauit. Cætera vero partim ex Iacobi Syluii libris, partim ex recentiorib. in Academia Patauina professorum scriptis ablata sunt adeo vt iam vanus ille Medicus, qui se pauonis pennis ornauerat, cũ Aesopi crocitet coruo. Sed nolim Candide Lector, dũ hæc legis, Matthiolũ maledicentiæ accuses, cum & bruta animalia vnguib. & dentib. aduersus insidiatores, suos partus tueantur, vitamq; suam amore prolis, quibusuis obiiciant periculis. Non sum ego autor iniuriarum sed propulsator. Armis vtor (vt leges inquiunt) non quæ offendere, sed quæ defendere possunt. Iustissima causa est, veritatem ab iniuria vindicare, æque iusta, & licita, famam, existimationem, & dignitatem suam tueri, & defendere. Nam & si hic affe-

Emendatio cõtextus ex diuersis exemplaribus iisq; vetustissimis.

Contra obtractatores.

ctus forte ardentius sese exerunt, id virtus facit, non vitiū, honestißimus est Zelus inuehi in alienū scelus, & refutare calumnias. Vbi ergo & nos asperius fortasse, quam ætas, & animi nostri in cæteris moderatio ferat, calamū in hos male feriatos Aethiopas strinxisse videbimur, id nostræ defendendæ innocentiæ ascribant lectores quæso. Nam manifestum est eos, quos dixi obtrectatores, nulla alia de causa, quam ex mera inuidia contra me scribere. Atqui vbi Inuidia & Odium in consilio est, ibi cæcum est iudicium. Sed hos nunc missos faciam, nunquam post hac cum illis verba facturus, ne in iis castigandis temporis iacturam faciā, in Republica detrimentū. Elixabunt tandē se ipsos, (vt de fungis quibusdam prouerbium est apud Hetruscos) suo ipsorum iure. Verū ad candidos, & æquos, quib. hæc scribimus, nostra se cōuertat oratio. Neminē velim moueat, lectores optimi, nec id à nobis factū quisquā admiretur, si nostris hisce commentariis, plures quā mille plantarum, & animalium imagines non appinximus: cum infinitus fere sit stirpium numerus. Hoc (si veritatem fateri debeam) factum est, non quod deessent adhuc plantæ, sed ob magnos ingentesq́; sumptus, quos diutius tolerare non poterant. His accessit magna negociorum moles, quæ studia nostra adeo impedierunt, vt nullus fere fuerit reliquus lucubrandi locus. Siquidē postea quā ab Imperatore Ferdinādo in eius Serenißimi filii Ferdinandi Archiducis Austriæ Medicū ascitus sum, cum non solū quotidie præter opinionē multa emergant negocia, vt Medicis Aulicis fere quibuscunq́; plurimū euenire solet, & longa quandoq́; itinera sese offerant, & bella, quo Medicos suos oporteat sequi Principes, factū sane est, cū hæc omnia exequi me oportuerit, vt hisce negotiis impeditus, non potuerim per omnia, & vobis, & mihi satisfacere. Atqui nobis non parū fecisse videmur, si inter tot Aulica, bellicaq́; incōmoda, & in tanta negociorum mole, ingrauescente admodum etiā ætate, Cōmentarios nostros vobis nunc damus, non solum (vt diximus) plus mille locis auctos, sed trecentis, ac etiam plurib. stirpium, & animalium Iconib. additis, quæ in priorib. editionib. non habentur. Selegimus tamen meliora ac preciosiora, optimos gemmarios imitati, quippe qui relictis infimæ plebeculæ vilioribus Gemmis, Imperatorum, ac regum Coronis ac monilib. ornandis, Carbunculos, Smaragdos, Sapphyros, Adamantes ac splendidissimas Margaritas seligunt. Nā & nos preciosiorib. plantis afferendis intenti, quam plurimas nouo hoc in viridario nostro consecuimus plantas ingenti sumptu & labore ex longinquis regionib. allatas, & à nemine hactenus editas, & à paucissimis fortasse visas: quæ proculdubio ad sese contemplandas, multorum doctorum, bonorumque virorum oculos allicient. Sed profecto molestißimum mihi accidit, quod nō desint qui nostras plantarum imagines corrūpant, mutilent, ac destruant, Siquidē Andreas à Lacuna superiorib. annis, non solū in suos in Dioscoride Cōmentarios, Hispanico idiomate conscriptos, maiorē nostrorū laborū partē transtulit, sed imagines omnes antea à nobis editas, artificū negligentia, & illius parsimonia, adeo deformes redditas, vt nihil natiui splendoris, qui in nostris minorib. elucet, in iis cōspici poßit. Sed magis etiā acerbe accusandus est Coterius Typograph⁹ Lugdunēsis, quippe qui easdē imagines recudi curauit, & in Dioscoride nostro, in Gallicū sermonē conuerso, appinxit. Nanq́; is longe magis lucro addictus quàm suæ gentis iuuandæ auidus, imagines ipsas in tam exiguam formam redegit, vt nihil inde frugis capi poßit, cum nec foliorum, nec florum, nec fructuum, nec radicum aperta sit facies, sed omnia confusa, intricata, mutila, & conspurcata appareant: Adeo vt me quandoque pœniteat tantum suscepisse laboris, & præsertim cum videam hosce impostores, impune alienos corrumpere, & occupare conatus. Cæterum vt de imaginibus quoque seorsim aliquid aliud dicam, equidem alias abhorrui, ab iis excudendis, ratus neminem vnquam posse ex Iconibus, tam verā, & exactam simplicium medicamentorum peritiam assequi, vt eorū varietas poßit vna pictura comprehendi. Siquidem non ea est pullulanti herbæ facies, quæ adultæ, neq́; adultæ, quæ iam senescenti. Quod si eiusmodi herbarum mutationes omnes singulis picturis deberent repræsentari, quis dubitet id opus futurum infiniti laboris, ac immensi sumptus? Verum enimuero cum vidissem tales aliorū conatus ab omnib. propemodum commendari, ac in dies crescere studium virorum, rerum effigies in publicum edentium, ne solus viderer in diuersam ire sententiam, re ipsa tandem melius perpensa, & aliter comperta, ac aliud docente ipsa experientia, nolui huic optimo & minime infrugifero deesse studio. Huc accedebat, quod nō mediocriter ad hoc me incitaret Typographi cuiusdam Mantuani vanitas, qui nostris operibus Italice prius editis, furtim quasdam inseruerat imagines, minime à nobis adiunctas, quæ quoduis potius, quā rem ipsam referrēt. Gaudebā id adhuc me superstite, contigisse, vt turpem notam falso mihi inustam ipse delerem. Ideo, vt & aliorū conatus adiuuarē & malitiosi huiusce Calcographi temeritati occurrerem, ipse quoq́; experiri volui, si quid hac in re præstare possem, non tantum vt mea in mediū proferrem, sed & vt de vobis studiosis, si possem, bene mererer. Sed quā res hæc nobis difficilis fuerit, nō est quod pluribus explicem. Omnes.n. sciunt, quam difficillime inueniantur homines, qui res ipsas, ita vt sunt, ad viuum depingant, & qui depictas diligenter insculpant: quorum maior adhuc inopia est. Id quod etiam facile diiudicabitis studiosi, qui in hoc opere nonnullas fortasse effigies affabre satis, nonnullas vero haud satis solerter sculptas offendetis. Sane quod in rem cōmunem nauare potui, licet illud exiguū esse intelligam, in eo tamen non commisi, vt meum studium, opera, aut diligentia à nobis desideretur. Quid autem profecerim nescio: vestrum de omnibus erit iudicium. Sed longe aliter, quam nos, videtur fecisse Cornarius, alioqui in vtraq́; lingua doctissimus, sed qui inter omnes alios forte singularis haberi velit. Is enim in suo Dioscoride, quem nunc primum in Latinum vertit, emblematibus quibusdam additis, non solum nullas appinxit imagines, sed eos etiam acriter dānat, qui eas in suis inseruerint commentariis. Sed an liuore potius, vel ratione ductus, id fecerit, vos iudices esse velim, si quandoq́; illius boni viri legeritis præfationem, & eius animū diligenter explorabitis. Nam tametsi Galeno dictū sit, (id quod & nos ante Cornarium scripsimus) plantarum imagines parum conferre ad earum indagandam cognitionem, non tamen ob hoc accusandi sunt, qui plantarum, & animalium Icones in suos conferunt libros. Quippe quoniam nusquam inuenerim damnasse Galenum plantarum imagines, quæ in libros appingi solent, sed eos qui existimant se rei plantariæ peritissimos euadere posse, non solum imaginum inspectione, sed & librorum quorumcunque lectione, licet fuerint ii à summis, grauissimisq́; autoribus conscripti. Quamobrem non parum mirari subit Cornariū alioqui virū apprime doctum, Galeni verba non modo nō intellexisse, sed in reprobum quoq́; distraxisse sensum. Quo fit, vt hinc facile suspicari quis poßit, quod cū animaduerterit Cornarius omniū postremus Dioscoridis interpres, nullum sibi reliquum iam esse locū, quo noui aliquid de plantarū imaginibus afferre potuerit, id sibi consiliū asciuisse, vt eos admodum detestaretur, qui plantarum picturas in suis libris habent: ratus fortasse hoc detestandi genere, non solum lautii plurimum sibi comparaturum, sed etiam suū obtecturum infortuniū, suamque (quod eius pace dicam) in plantarum historia imperitiam. Quæ.n. sit alia ratio, cur aliorū damnat industriam? Quasi posteris nō sit id liciū, vt & ipsi aliquid suo ingenio, & studio excogitent, quod ab antiquis ante non sit animad-

Cōtra corruptores, & raptores imaginum, ex Matthioli commentariis.

contra Coterium typographū.

De Imaginibus plantarum.

Cornarii opinio de Iconibus nō edendis cōfutata.

animaduersum. At non damnasse Galenum plantarum imagines, nec libros de plantarum historia conscriptos, sed homines, qui horum, harum ve tantum inspectione posse quenquam rei plantariæ fieri peritum, crediderunt, id manifesto fuerit argumento, quod ipsemet Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, posteritatis memoriæ prodidit, cum inquit: Comparatos nobis esse hosce libros, vt nobis sint eorum, quæ ante didicimus, monumenta, non vt rudes, & ignari per illos perfectam doctrinam assequantur. Quod si qui sint, qui præceptoribus careant, velintque iis, quæ luculente, ac copiose sunt scripta, diligenter incumbere, magnum inde fructum eos accepturos testatur idem Galenus, præsertim si ea relegere non grauentur. Quibus palam est longe magis detestandos esse eos, qui clarissimorum hominum laboribus inuidentes, nil aliud quam blaterare, ac carpere sciunt, quam eos, qui Republicæ commodis semper prodesse cupientes, nil aliud agunt, quam vt boni semper aliquid, & noui in publicum vsum promant. At quare imagines, & non libros damnauerit Cornarius, cum non minus ex Galeni sententia, eorum lectione, quam imaginum inspectione, quis neutiquam proficere valeat, non satis animaduerto. Cur tantum laboris, si nihil profuerit in vertendo Dioscoride, adiectis quoque emblematibus, in cassum suscepit? Hoc ne ei erat studium, hunc ne capiebat animum, vt in vanum laboraret? Porro nil aliud vobis dandum, dicendumque superest. Spero tamen ab iis, qui grati sunt (ingratos, maleuolos, ac inuidos nihil sane moror) me gratiam initurum: quandoquide mihi communis vtilitatis cupidissimo, hoc opus non aggrediendi voluntas defuerit, sed perficiendi facultas, quam tamen omni studio consequi assidue conamur. Bene valete, & nostra boni consulite.

PRÆFATIO AD LECTOREM

CASPARI BAVHINI.

QVID operæ in hoc volumine pręstiterim, CANDIDE LECTOR, paucis aperiam. Cum Petri Andreæ Matthioli in Dioscoridem Commentaria, sæpius Venetiis apud Valgrisios edita, toties fere mutata, maxime postrema anni 1583. quæ cum vltima ab auctore ipso data editione non conuenit, cum multa non solum verba, sed lineæ, imo sententiæ sint omissæ, vt in capite de Malabathro, Cinamomo, Costo, Iunco odorato, Balsamo, Aspalatho, Manna, aliisque videre est: nunquam vero in Germania Latine excusa, serio vero expetita, Typographus prælo esset commissurus, à clarissimo & excellentissimo Viro D. Io. Hartmanno Beyero, Reipub. Francofurdianę Archiatro, ipsius Typographi nomine summopere rogatus, vt succisiuis horis in Matthioli lectione, me, qui totus essem in vniuersali historia noua conscribenda, oblectarem, notisq; vbi opus foret, illustrarem: sane laborem hunc in gratiam Medicinæ studiosorum, eorundemque commodum, denegare nec volui, nec debui: mihiq; cordi fuere: Primo vt omnia opera à Matthiolo edita, in vnum corpus congesta, prodirent: cuiusmodi sunt, Commentaria in Dioscoridem, quę Italice quinquies, & Latine toties, quater in Italia, semel in Gallia: quæ Germanice bis primo Opera Georgij Handschij, dein, Opera Clarissimi Ioachimi Camerarij (qui insignē operam præstitit, multisq; nouis figuris auxit) prodiere: quæ etiam Bohemice bis, & toties Gallice, semel quidem studio Antonij Pinæi fuere excusa. Compendiū ipsius ab auctore primum in Italia, dein Lugduni in 16. Opera Pinæi: tum in Germania, labore D. Camerarij. Apologia & Censuræ in Amatum, Commentariis additę aliquoties, tādem in secundum Epistolarū librum reiectæ: Disputatio aduersus viginti problemata Guilandini anno 1562. edita, quæ in libro tertio Epistolarū nunc habetur. Epistolæ medicinales in folio & octauo editæ: Dialogus de lue venerea, separatim & coniunctim cum aliis eiusdem materiei excusus: & similia. Dein diuersas Commentariorum editiones contuli, & quæ in aliquibus deerant, compleui: fuere enim ad manus editiones annorum 1554. 1559. 1561. 1563. quo anno tres diuersæ editiones prodiere. 1565. 1568. 1570. 1571. 1572. 1583. 1586. Bohemicam vero editionem anni pręcedentis habere non licuit. Tum, quia in Commentariis non sollicitus fuit circa descriptiones, quas tamen Compendio à se anno 1571. edito, inseruit, eas omnes inde in Commentaria suis locis inserui, & quidem iisdem auctoris verbis seruatis. Quarto cum multarum plantarum sæpius meminerit, figuris non appositis, eas adieci, & quidem ex omnibus editionibus tam ab ipso authore datis quam ab aliis (maxime D. Camerarij, qui elegantissimis figuris Matthiolum illustriorem reddidit, cuius nomine non parua illi debetur gratia) & quidem numero trecentas, vt subsequens docebit Catalogus. Quo vero auctiora essent hęcce Commentaria, placuit ex meo Thesauro Botanico satis magno plantas multas (neutiquam omnes) à nemine ante me propositas descri-

deſcriptas,& iconibus viuis expreſſas adiicere. De quibus omnibus tamen & plurimis aliis, ſuo tempore & plenius & clarius, cum hunc meum laborem non pauci Viri Clariſſimi & Doctiſsimi hactenus iuuerint,& quidem inter cæteros, Iohannes Bauhinus frater meus, eiuſque gener Io. Henricus Cherberus: Iacobus Antonius Cortuſus Patricius Patauinus: Ferdinandus Imperatus,& Fabius Columna, Neapolitani: Hieronymus Belli ex Creta: Ioachimus Camerarius, Leonhardus Doldius,& Ioan. Neudorffer, Norinbergenſes: Paſchalis Gallus & Theodorus Collado, Galli: Nicolaus Agerius & Ioan. Rudolphus Saltzmannus, Argentinenſes: Philippus Sprengerus Electoralis Pharmacopœus,& eius filius Sigiſmundus Stephanus aliique plures: quod vt porro faciant, boni publici cauſa,rogo:& vt ipſorum exemplo moti idem faciant, Proſperũ Alpinum,Botanicum Patauinum: Io. Richerum Profeſſorem Miſpelienſem: Iacobum Cargillum: Io. Purmannum: Iohan. Bierdumphelium Philoſophiæ & Medicinæ Doctores (vt iam polliciti ſunt) Iacobum Iſraelem Brunnerum Ratiſponenſem, alioſq; obſecro & obteſtor, omnium debito modo ſuo & loco & tempore (quemadmodum in noſtri Phytopinacis parte prima factitatum) mentionem facturus. Suam etiam operam contulere Ioan. Rudolphus Saltzmannus, Ioan. Purmannus Medicinæ Doctores, vt qui animi cauſa plurimas plantas deliniauere tam pro hoc, quam pro futuro noſtro opere: quos imitantur Io. Fridericus Exius,& Io. Henricus Frœlech, Medicinæ ſtudioſi: nec tu mihi prætereundus mi Io. Henrice Ryhinere, qui vt totius artis, ita huius ſtudij ſtudioſiſsimus es, qui mihi hactenus plurimum (vt ſcis) auxilio fuiſti,& porro eris. Tandem cum nominum varietas apud auctores qui de re herbaria ſcripſerunt, ſtudium hoc obſcurum, difficileque reddat, ad finem cuiuslibet capitis poſt Matthioli Commentaria, Synonymias plantarum ex claſsicis deſumptas, ſubieci:& quidem alio charactere, quo à Matthioli ſcriptis diſtinguantur: aſperſi nonnunquam notas & correctiones, cum humanum ſit errare, vbi opus videbatur: nonnunquam à quorundam immaturis calumniis, vbi veritas requirebat, Matthiolum tueri ſum conatus: ita tamen vt in neminem, quod honeſtum decet, eſſem iniurius. Quod denique Matthiolum attinet, cuius patrocinium ſemel ſuſcepi, hoc vnum addam, ſua laude dignum eſſe, cum inter eos qui glaciem in hoc ſtudio fregere, ſit referendus & recenſendus: is ſeipſum laudauit ſuis ſcriptis maxime Commentariis toties cuſis,& porro, apud æquiores laudabit. Hæc eſt CANDIDE LECTOR inſtituti ratio, quæ ſi abs te probata cognouerimus, ad Botanica noſtra abſoluenda nos accingemus, alteramque Phytopinacis partem abſoluemus. Vale, & viue, & faue cæptis, eademque moue & promoue.

CATALO-

CATALOGVS FIGVRARVM, HVIC EDITIONI A CASPARO BAVHINO ADDITARVM.

Lithos

Lithospermon { harundinaceum. / frutescens angustifolium. / aruense radice rubra.
Rubia maritima.
Androsamum fœtidum.
Chamæpytis Monspeliaca foliis serratis.

LIBRO QVARTO.

Betonica flore albo.
Bistorta minor.
Polygonum { maritimum latifolium. / Polonicum coccigerum.
Clematis Daphnoides flore pleno.
Coris cærulea maritima.
Symphytum maius tuberosa radice.
Consolida media cærulea alpina.
Holostium hirsutum, albicans maius.
Pilosella maior repens minus hirsuta.
Scabiosa { Officinarum. / argentea angustifolia.
Iacea in cana laciniata.
Periclymenum Germanicum.
Satureia montana.
Caryophyllata aquatica.
Epimedium.
Arundo Indica latifolia.
Echium flore albo.
Lychnis sylvestris alba multiflora.
Gramen { Caryophillo aruensi glabro simile. / monophillon.
Sideritis vulgaris hirsuta.
Virga aurea latifolia serrata.
Quinquefolium { erectum incanum. / palustre rubrum.
Fragaria fructu albo.
Sanicula montana rotundi folia minor.
Vua marina minor.
Ilex coccifera.
Pimpinella minor.
Helichryson Orientale.
Amaranthus panicula incurua.
Bellis { lutea maior. / lutea minor.
Verbena nodiflora.
Hyacynthus Tripolitanus.
Papauer { polyanthos. / spinosum.
Hyoscyamus Creticus luteus.
Nicotiana maior latifolia.
Solanum { tuberosum esculentum. / pomiferum, fructu rotundo, molli.
Solani tuberosi radix & fructus.
Aconitum vnifolium.
Thora minor.
Antora radices varia.
Taxus glandifera.
Dens canis primus.
Hermodactyli Officinarum radices.
Alsine altissima.
Lens palustris tertia.
Elleborine.
Millefolium aquaticum penatum, spicatum.
Millefolium aquat. cornutum.
Myagrum { satiuum. / Monospermon.
Onagra.
Aster Atticus cæruleus alpinus.
Aster luteo flore.
Heptaphyllon alpinum sericeum.
Viola Martia multiplici flore.
Cacalia.
Turpetum Officinarum.
Adiantum Syriacum.
Astragalus alpinus.
Sesamoides paruum flore magis completo.
Spartium Hispanicum.
Genista angulosa.
Glans vnguentaria.
Myrobalani { Chebuli. / Citrini. / Indi. / Bellerici. / Emblici. } { recentes. / sicci.
Beben rubrum Officinarum.
Chamæsice.
Scammonea Monspeliaca.
Sambucus aquatica polyanthos.
Helenium Indicum { maximum. / Zamosum.
Cynocrambe { Dioscoridis / fœmina.
Heliotropion tricocon.
Scrophularia { palustris. / flore luteo.
Alga Veneta.
Equisetum olidum.
Verbascum hortense multiplex.

LIBRO QVINTO.

Vua passa.
Alcyonium.
Spongia marina.
Corallium nigrum.
Corallium album & rubrum.

PLANTÆ, in Phytopinace CASPARI BAVHINI primum descriptæ, quarum Icones in hoc opere proponuntur.

Acetosa Cretica.
Alnus hirsuta.
Androsæmum fœtidum.
Apium maximum.
Atriplex sylvestris lappulas habens.
Bellis alpina.
Beta Cretica spinosa.
Brassica spinosa.
Caucalis echinata ad nodos.
Centaureum spicatum.
Chamædrys spinosa.
Chelidonium sprengerianum.
Cichorium spinosum.
Consolida regalis peregrina.
Consolida media alpina.
Cynocrambe Dioscoridis.
Equisetum fœtidum.
Eruca cærulea.
Erysimo similis.
Gnaphalium Americanum prius non pictum.
Horminum Syriacum.
Hyoscyamus Creticus.
Hyssopus cæruleus folio dissecto.
Iacea alba.
Lens palustris tertia.
Lentiscus Peruuianus.
Lithospermon frutescens angustifolium.
Millefolium pennatum.
Millefolium cornutum.
Myagron monospermon.
Nasturtium crispum latifolium.
Nasturtium crispum angustifolium.
Nigella Cretica.
Ocimum latifolium maculatum.
Opuntia marina.
Papauer spinosum.
Rapistrum monospermon.
Rapunculus alpinus spicatus.
Scabiosa argentea.
Scandix Italica.
Scandix Cretica.
Scrophularia lutea.
Solanum tuberosum esculentum.
Spinachia semine nō spinoso, hactenus non picta.
Taxus cum glandibus.
Thlaspi villosum.
Trifolium peltatum Creticum.
Trifolium spinosum Creticum.
Valeriana peregrina.
Verbena nodiflora.

NOTAS, QVIBVS VTITVR D. CASPARVS BAVHINVS, in Synonymis, ita intelligito.

Acost. Christophori Acostæ de plantis Indiæ.
Alpin. Prosper Alpinus de plantis Ægypti.
Anguil. Aloysius Anguillara
Apul. Apuleius de herbis.
Brunf. Otho Brunfelsius.
Camer. Ioachimi Camerarij editio Matthioli, & ipsius hortus Medicus.
Cast. Castor Durantes.
C.B. Casparus Bauhinus.
Casal. Andreas Cæsalpinus de plantis.
Clus. hist. Hisp. Pan. Caroli Clusij historia Hispanica & Pannonica.
Colum. Fabius Columna in suo Phytobasano.
Cord. in Diosc. hist. Valerij Cordi commentaria in Dioscoridem, & eius de Historia plantarum libri.
Dalech. Ioannis Dalechampij notæ in Plinium.
Dod. gal. & fol. Remberti Dodonæi editio gallica, & eius postrema latina in folio.
Fuch. Leonardi Fuchsij historia & Icones.
Ges. Conradi Gesneri liber de hortis Germaniæ.
Garz. Garzias ab Orto de animalibus.
Hermol. Hermolai Barbari corollaria in Dioscoridem.
Lac. Andreæ Lacunæ historia Hispanica.
Lob. Matthiæ de Lobel obseruationes & Icones.
Lon. Adami Loniceri historia postrema.
Lugd. Lugdunense herbarium.
Monard. Nicolaus Monardus.
Pena Petri Penæ Aduersaria.
Rauvvolf. Leonhardi Rauvvolfij Hodepœricum.
Scalig. Iulij Cæsaris Scaligeri Exercitationes.
Tabern. Iacobi Theodori Tabernæmontani Historia & Icones.
Thal. Ioannes Thalyus in sua Hercinia Saxonothuringica.
Trag. Hieronymus Tragus.

IN EFFI-

IN EFFIGIEM CL. D. CASPARI BAVHINI BASILIENSIS: PRACTICI FOELICIS, ANATOmici solertis, Botanici indefessi, Præceptoris obseruandi

Pinge mihi, vitam cui debet Virbius, vmbra
Factus, Crateuam, Pergameumq; decus.
Geryoni huic inspira animam, quæ triplice non sit
Inferior. quod si non potis vlla graphis,
Non cœlum, scalprumue vllum; quanam arte BOHINVM
Tergeminum tandem pingere posse putas?

IDEM

IN PET. ANDREAE MATTHIOLI BOTANICA A CASPARO BAVHINO EMACVLATA ET AVCTA.

Iampridem fasces melior, sceptrumq; superbum
Hetruscæ Floræ Belgica Flora tulit.
Damnatumque caput tenebris misisset ad orcum,
Ni cautum, libri nescio quo genio.
O factum bene, quod bigas agitante triumpho
Spes superest vitæ quantulacunque breuis!
Supremam moribundæ animam legit acrior vltrix
Heluetica, & Tuscam restituit solio.
Fallor ego, aut spoliis vtriusque erectior olim
Intexet propriam perpete fronde comam.

Iacobus Cargillus Scotus
Philosoph. & Medicinæ Doctor.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES SECVNDVM LOCOS ex Dioscoride, & Matthioli commentarijs.

CAPITIS:

DIOSCORIDIS:

Ad capitis dolores ex frigiditate.

IRIS Illyrica cum aceto, & rosaceo illita.
Oleum syluestris oliuæ inunctum.
Oleum amygdalinum illitum.
Viticis semen emplastri modo adhibitum.
Amygdalæ amaræ cum aceto, vel rosaceo, fronti, uel temporibus illitæ.
Torpedo marina viua admota.
Lana succida cum aceto, & rosaceo imposita.
Sisymbrium fronti, & temporibus adalligatum.
Hederacei corymbi, uel foliorum hederaceorum succus, cum aceto, & rosaceo perfusus.
Aloe temporibus, frontiq́ ex aceto, rosaceoq́ illita.
Mentha fronti adalligata.
Serpyllum coctum, rosaceo, acetoque madefactum & adhibitum.
Melilotus cum rosaceo, & aceto subactus.
Baccharis folia per se illita.
Ruta ex rosaceo & aceto.
Scammonia ex aceto & rosaceo perfusa.
Anisum per se potum.
Sphondylium cum ruta illitum.
Aquæ marinæ vapor operto capite perceptus.
Peucedanum ex rosaceo, & aceto.
Melanthium fronti adalligatum.
Conyza minor adalligata.
Anagyris tenera folia drachmæ pondere ex vino pota.
Rhodia radix recens cum rosacei momento imposita.
Hippoglossum coronamenti modo adhibitum.
Chamædaphnes folia trita, & illita.
Elaterium ex lacte naribus infusum.
Rusci folia, & baccæ in vino potæ.

MATTHIOLI

Galanga naribus indita.
Nardum Italicum.
Lauendula.
Phu virens, cum radicibus contusum, & illitum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Cubebæ deuoratæ.
Balsamum factitium & eius aqua illita.

CAPITIS.

Moschus. }
Zibetum. } *linimenti modo adhibita.*
Ambarum. }
Laurinum oleum.
Mumia ex amaraci aqua naribus infusa, aut ex castoreo, caphura, & oleo balanino.
Mastiche mansa cum odorata cera.
Dictamni albi florentis aqua naribus infusa.
Persicorum nucleorum cremor ex aqua verbenacæ paratus, fronti, temporibusq́ illitus.
Amygdalarum amararum lacteus cremor eodẽ modo paratus.
Mustellarum combustarum cinis aqua subactus, & illitus.
Cæpæ squama feruenti cinere tosta, & calida in dolentis lateris aurem introducta, additis rosaceo, laurino, & succida lana.
Flores Caryophylli vocati sacch. asseruati, & deuorati.
Cyclamini succus in errhinis additus.
Hederæ folia septem, totidemq́ ossium persicorum nuclei à cortice delibrati, ex oleo, & aceto cocta, & temporibus & fronti illita.
Agaricum in potu sumptum.
Graminis genus septem internodijs distinctum capiti accommodatum.
Rhodia Radix recens contusa, ex amaraci aqua fronti, & temporibus illita.
Verbenacæ aqua, aut oleum capiti adhibitum.
Verbasci stillatitia aqua fronti illita.
Fungi qui ad imam sambuci sedem oriuntur in aqua rosacea macerati, & illiti.
Agaricum in potu sumptum, aut in catapotijs additũ.
Colocynthis in catapotijs addita.
Quinta essentia nostra lib. v. capite de vino descripta tum pota, tum exterius fronti illita.

MATTHIOLI

Ad diuturnum capitis dolorem.

Ligni Guaiaci }
Chinæ radicis. } *decoctũ diebus continuis 40. potũ.*
Sarzæ parillæ }
Punicæ arboris folia, aut eorum succus illitus.
Hederæ folia septem, totidem ossium persicorum nuclei à cortice delibrati ex oleo, & aceto cocta, & fronti & temporibus illita.
Agaricum in potionibus, aut catapotijs additum.
Colocynthis in catapotijs, aut potione usurpata.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis dolores à calida causa genitos.

Oleum syluestris oliuæ inunctum.
Vnguentum rosaceum illitum.
Ligustri flores fronti ex rosaceo illiti.
Rosarum aridarum ex vino dilutum adhibitum.
Viticis semen appositum.
Portulaca per se imposita.
Melilotus cum aceto, aut rosaceo aspersa & adhibita.
Nymphææ radix pota, & naribus indita.
Rhodia radix cum rosaceo, & fronti & temporibus adalligata.
Papaueris liquor fronti cum rosaceo illitus.
Psyllium ex rosaceo, acetoq́; aut aqua impositum.
Hippoglossi sertum capite gestatum.
Sedum maius cum rosaceo illitum.
Solani hortulani folia adalligata.
Viniferæ vitis folia & capreoli adhibita.
Ophites lapis adalligatus.

MATTHIOLI.

Arboreus, lapideusue muscus recens, rosaceo imbutus & impositus.
Populneum vnguentum toti capiti inunctum.
Betulæ aqua quæ per se è pforato caudice fluxit illita.
Ligustrinum oleum illitum.
Rosa, & præsertim purpurea austero vino incocta & illita.
Pomorum acidorum succus cum Santalis adhibitum.
Cochlearũ viuentium mucus, fronti ex rosaceo illitus.
Punicorum acidorum vinum potum & impositum.
Anguium senecta ex aceto decocta.
Oui recentis vitellus, albumq́; ex rosaceo, & rosacea aqua.
Mica triticei panis amygdalino, papauerinoq́; oleo imbuta, & fronti adalligata.
Portulaca contusa, & fronti imposita.
Plantaginis succus ex rosaceo illitus.
Cucurbita, & cucumeris recentis ramenta fronti adalligata.
Lactucæ succus cum rosaceo, & aceto impositus.
Fabaria contusa ex aceto.
Nymphææ recentia folia capiti superposita.
Polygoni maioris succus illitus.
Hyoscyami recentia folia fronti adalligata.
Psyllij seminis mucago fronti ex rosaceo adhibita.
Solani hortulani succus fronti impositus.
Mandragoræ recentia folia capiti superposita.
Alsine contusa & adhibita.
Sedi cuiuscũque succus, aut herba ipsa cõtusa & illita.
Cotyledonis vtriusque succus impositus.
Cymbalaria vulgaris contusa & illita.
Momordicæ fructus amygdalino oleo insolatus, contusus, & illitus.
Santalum album cum aqua rosacea adhibitum.
Caphura ex rosacea aqua imposita.
Rosaceum oleum tepidum.
Syluestris oliuæ oleum inunctum.
Punicæ folia contrita, aut eorum succus cum rosaceo illitus.
Amygdalæ dulces ex aqua rosacea contritæ, & illitæ.
Oleum in quo cucurbitæ flores insolati fuerint illitũ.

Mustelarum exustarũ cinis aqua subactus, et illitus.
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Eiusdem folia in lotionibus addita.

MATTHIOLI.

Ad hemicraneam.

Thuris & Myrrhæ puluis oui albo exceptus, & fronti & temporibus illitus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Sagapenum ex Betonicæ decocto potum.
Cucumeris syluestris radix in aqua elixa, tusa & oleo subacta, & cum absinthio applicata.

DIOSCORIDIS.

Ad purgandum caput.

Brassicæ succus, *Anemonis succus*, *Betæ succus*, *Chelidonij mai. succus*, *Cyclamini mai. succus*, *Cæpæ succus* } *naribus infusus.*
Pyrethrum, *Staphysagria* } *diu mansa.*
Colocynthis in catapotijs deuorata.
Vua passa cum pipere manducata.
Atramentum sutorium lanis naribus inditum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis succus naribus infusus.
Cubebæ cum mastiche mansæ.
Mastiche vnà cum cera odorata commansa.
Gattariæ succus naribus infusus.
Amaraci succus naribus inditus.
Imperatoriæ radix commansa.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Sagapenum in catapotijs deuoratum.
Sinapi & nasturtij semen commansum.
Cyclamini succus naribus infusus.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis dolores faciunt.

Styracinum oleum olfactum.
Oliuæ flauæ, *Glandes*, *Palmulæ Phœniciæ*, *Iuglandes nuces* } *in cibis acceptæ.*
Arbuti fructus, *Ferulæ caules* } *deuorati.*
Mei radices largius sumptæ.
Absinthij liquamentum haustum.

MATTHIOLI.

Vinum generosum largius sumptum.
Sinapis in cibis vsurpata.
Ponticæ nuces largius deuoratæ.
Lac abunde potum.

DIOSCORIDIS.

Ad veternosos.

Viticis semen cum rosaceo & aceto perfusum.
Castoreum ex aceto & rosaceo naribus infusum.
Cæpa decocta, & in cibum sumpta.
Sinapi deraso capiti appositum.
Spondilium suffitum & ex oleo capiti illitum.
Peucedanum cum aceto, & rosaceo inunctum.

MATTHIOLI.

Nardus Italica, *Lauendula* } *cum pota, tum illita.*

Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij aqua, secundarius liquor & oleum inunctum.
Sisymbrij succus ex aceto illitus.
Caryophylli flores saccharo conditi & deuorati.
Agaricum potum cum purgante medicamento.
Oleum è floribus & folijs hyssopi paratum & illitũ.
Stœchas addita scilla, aut eius aceto pota.
Dictamnus albus quomodolibet adhibitus.
Saluia tam in potionibus, quàm in fomẽtis vsurpata.
Saccarum è saluiæ floribus paratum.
Gattaria & bibita & fotu adhibita.
Amaracus introrsum, & extrorsum accepta.
Imperatoriæ radix quoquomodo vsurpata.
Rosmarinum, vel saccharum ex eius floribus paratũ.
Euphorbium occipiti affrictum.
Chamædrys in potionibus addita, & occipitio adalligata.
Quinta essentia nostra li. 5. commẽt. de vino descripta, tum pota, tum naribus iniecta.

DIOSCORIDIS.
Ad somnum conciliandum.

Iris illyrica pota.
Amomum fronti illitum.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Viticis semen potum.
Lactuca in cibum sumpta.
Aloë illita per sese, vel ex rosaceo.
Baccharis odorata.
Iunci Aethiopici semen potum.
Papaueris erratici quinq. sexue capita in vini cyathis tribus ad dimidium decocta, & potui data.
Hyoscyami semen potum, ac appositum.
Solani somnifici radicum cortex drachmæ pondere in vino potus.
Mandragoræ radicis ex vino decoctũ, cyathi vnius mensura potum.
Mandragoræ poma olfacta naribus.
Mandragoræ liquor sedi pro balano subditus.

MATTHIOLI.

Arborei, lapideiue musci dilutum ex vino paratum potum.
Salicis recentia folia in lotionibus addita.
Persicorum nucleorum cremor fronti & temporibus adhibitus.
Amygdalæ dulces cum rosacea aqua illitæ.
Lactucæ succus ex rosacea fronti & temporibus illitus.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS.
Somnia terribilia faciunt.

Fabæ } *in cibum acceptæ.*
Lentes }

Pycnocomi semen comæ drachmæ pondere potum.
Smilacis læuis semen cum dorycnio potum ternis singulorum obulis.

MATTHIOLI.

Phasioli in cibum sumpti.

DIOSCORIDIS.
Sternutamenta cient.

Sinapi semen tritum & naribus admotum.
Ptarmicæ flores admoti.

Struthij radix trita & admota.
Ranunculi radix sicca & in puluerem trita, naribus indita.
Daphnoides naribus indita.
Veratri albi radix trita & imposita.

MATTHIOLI.

Piper tritum naribus inditum.
Cyclamini radix indita.

DIOSCORIDIS.
Ad vertiginosos.

Balsami semen per se potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo illitum.
Galbanum olfactum.
Bryoniæ radix pota per continuum annum quotidie drachmæ pondere.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes decoctæ, & in cibis acceptæ.

Vinum } *Scillinum potum.*
Acetum }

MATTHIOLI.

Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij primus, secundus & tertius liquor inunctus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Cochleæ cum suis testis tritæ ex aceto potæ.
Scorzoneræ radix, aut succus potus.
Caryophyllorum flores saccharo asseruati, & frequẽter deuorati.
Combebarum grana quinque quotidie sumpta.
Agaricum potioni infrictũ, & pro sapone vsurpatũ.
Saluia tam in potu quàm in fomentis sumpta.
Saccharum saluiæ floribus paratum.
Gattaria potui data, & forinsecus illita.
Amaracus tùm pota tùm illita.
Imperatoriæ radix in potiones & localia medicamẽta addita.
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Rosmarinum quocunque modo vsurpatum.
Saccharum è floribus rorismarini paratum.
Sagapenum in potu sumptum, & exterius inditum.
Chamædrys quoquo modo vsurpata.

DIOSCORIDIS.
Ad comitiales.

Cardamomum ex aqua potum.
Cancamum per se potum.
Balsami semen haustum.
Bitumen Naphtha suffitum comitiales deprehendit.
Populi nigræ in cibum acceptæ.
Ficus siccæ in cibum acceptæ.
Conchulæ Indicæ suffitæ excitant.
Coagulum leporinum potum.
Mustelæ ventriculus coriandro infarctus, inueteratusq́ue deuoratus.
Mustelæ eiusdem sanguis potus.
Asininum iecur tostum in ieiuno sumptum.
Vngula asini combusta pota.
Equorum lichenes triti, & ex aceto hausti.
Lapis in hirundinũ pullorũ primæ fœturæ ventriculo inuentus, pro amuleto in cerui aluta suspensus.
Serum lactis potum quousque aluum citet.
Phocæ coagulum bibitum.
Vrsinum fel ad lingendum datum.

Testudinis fel naribus inditum.
Testudinis terrestris sanguis potus.
Ciconiæ fimum ex aqua potum.
Plantago cum lenticula decocta in cibis sumpta.
Sinapi tritum naribus inditum.
Piper diu mansum.
Scilla hausta.
Agaricus drachmæ pondere cum oxymelite haustus.
Eryngij radix ex dulci aqua ebibita.
Rutæ syluestris semen potum.
Seselis Massiliensis radix & semen potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo capiti inunctum.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum aceto mulso bibitus.
Ladanum olfactum.
Ammoniacum in eclegmate cum melle datum.
Trifolij semen & folia pota.
Conyza cum aceto bibita.
Anthyllis altera ex oxymelite pota.
Betonicæ folia hausta.
Quinquefolium triginta diebus haustum.
Papaueris spumei semen cum mulsa aqua potum.
Veratrum nigrum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Vitis alba drach. pondere anno toto quotidie hausta.
Vitis nigræ viticulæ primæ virentes coctæ, & in cibis sumptæ.
Acetum mulsum potum.
Vinum & acetum scillinum potum.
Selenites lapis tritus ebibitus.
Aetites lapis cum Cyprino vnguento, aut gleucino, vel alio excalfaciente illitus.
Cotes naxia pota.

MATTHIOLI.

Nardus Italica.
Lauendula.
Asarina & eius decoctum potum.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquor omnis illitus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Cranium humanum potum.
Castoreum ex oxycrato potum.
Leporis coagulum cum aceto bibitum.
Lapis in felle bubulo inuentus tritus lentis quantitate, & in errhinis additus.
Aqua stillatitia humani stercoris pota.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Caryophyllorum flores ex betonicæ, aut amaraci decocto poti.
Iidem sacc haro asseruati frequenter deuorati.
Cyclaminus in potione, vel clysmate infusus, aut eius succus in errhinis additus.
Agaricum potioni ingestum.
Aristolochia rotunda.
Hyssopum quoquo modo sumptum.
Stœchas cum Scilla, aut eius aceto vsurpata.
Dictamnus albus.
Saluia tam pota, quàm trita adhibita.
Amaracus quouis modo vsu veniat.
Galegæ succus sescunciæ pondere potus.
Imperatoriæ radix in potionibus addita.
Senæ dilutum vel decoctum potum.
Rosmarinũ, vel saccharum ex eius floribus paratum.
Sagapenum deuoratum.
Quercini visci lignum in tenuissimum puluerem redactum & diebus quadraginta potum.
Vincetoxici radices tritæ vna cum pœoniæ semine.
Cardui benedicti decoctum, aut stillatitia aqua pota.
Chamædrys in potionibus addita.
Filipendulæ radicis puluis cibis inspersus.
Palmæ Christi seminis puluis drachmæ pondere ex vino potus.
Eiusdem radicum decoctum diutius vino mistum potum.
Pœonia Galeni collo suspensa.
Pœoniæ semina filo traiecta, & collo circumligata.
Hyperici florentis aqua stillatitia pota.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle, & oxymelite diebus pluribus potum.
Ellebori nigri dilutum potum.
Colocynthis in catapotiis addita, aut in potionibus.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de vino descripta, hausta.
Acetum scillinum frequenter haustum.
Stibium nostrum proprio comment. descriptum.
Corallium tam suspensum, quàm potum.

MATTHIOLI.
Ad obliuiosos & deperditam memoriam.

Anacardia.
Quinta essentia nostra comment. de vino lib. 5. descripta, frequenter vsurpata.

DIOSCORIDIS.
Ad apoplexiam.

Vitis albæ radix continuo anno quotidie drachmæ pondere hausta.

MATTHIOLI.

Nardi Italicæ / *Lauendulæ* } *stillatitia aqua pota.*
Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquor prim⁹, secundus, terti⁹ illitus.
Agaricũ in potu sumptũ, aut in catapotijs deuoratum.
Quinta essentia nostra libr. 5. comment. de vino descripta, pota.

DIOSCORIDIS.
Ad Phrenesim.

Vnguentum Crocinum perfusum aut naribus illitũ.
Vitex aceto & oleo instillatus.
Asparagus in vino albo potus.
Serpyllum cum aceto & rosaceo impositum.
Sphondilium suffitum, impositum, & capiti ex oleo inunctum.
Peucedanum ex oleo & rosaceo inunctum.

MATTHIOLI.

Maluæ succus octo vnciarum pondere potus.
Solani hortensis, tum foliorum, tum baccarum succus syncipiti cum linteolis superpositus.
Borraginis, aut buglossi stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad cerebri inflammationes, quas syriasim vocant.

Cucurbitæ ramenta syncipiti apposita.
Peponis ramenta syncipiti adhibita.
Heliotropij folia fronti adhibita.

Acetum fronti illitum.

MATTHIOLI.

Agaricum potui datum.
Santala omnia ex rosaceo aceto & caphuræ momento illita.

DIOSCORIDIS.

Ad melancholiam.

Ocimi semen potum.
Veratrum nigrum potum.
Betonicæ folia pota.
Epithymum potum.

MATTHIOLI.

Poma dulcia.
Citria mala.
Santalum omne.
Maluæ succus unciarum sex pondere potus.
Scorzoneræ radix, aut eius succus bibitus.
Agaricum sumptum.
Thymus drachmarũ duarum pondere ex oxymelite potus.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Vincetoxici radices tritæ cum ocimi semine, aut cum citrei mali cortice, aut cum margaritis haustæ.
Melyssophyllon quocunque modo frequenter potum.
Aspleni decoctum haustum.
Borraginis aut buglossi decoctũ ex vino, aut ex aqua paratum potum.
Ellebori nigri dilutum.
Syrupus è polypodio, & præsertim ad hypochõdriacã: vide lib. 4. comm. de Polypodio.
Acetum scillinum haustum.
Quinta essentia nostra lib. 5. comm. de vino descripta.
Stibium nostrũ quatuor granorum pondere haustũ.
Argentum viuum præcipitatum octo granorum pondere ebibitum.
Aurum.
Corallium.
Margaritæ.
Oleum è lapide gagate tum potum, tum illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad crapulam ebrietatemque tollendam.

Crocum ex passo præsumptum.
Punicorum malorum succus } *haustus.*
Myrti baccarum succus }
Brassica summo cibo sumpta.
Absinthium præsumptum.

MATTHIOLI

Acetum testiculis cum linteolis adhibitum.
Croci florum stillatitia aqua pota.
Amygdalæ amaræ sex ante potum deuoratæ.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis fluxiones.

Vnguentum irinum naribus illitum.
Styrax illita, suffitaque.
Bitumen naphtha suffitum.
Cinnamomum potum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate deuoratæ, ubi fluxio pectus afficiat.
Nuces auellanæ tostæ, & cum exiguo piperis potæ.
Dracunculi maioris radix tosta, vel elixa deuorata.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Hyssopum cum fico, ruta, melleq; ex aqua decoctum potum.

Helichrysi coma trium obolorum pondere in vino diluto pota.
Hyoscyami semen oboli pondere, addito papaueris semine haustum.

MATTHIOLI.

Iuniperinum gummi suffitum & capiti inspersum.
Santalum rubrum capiti inspersum.
Caryophylli aromatici suffiti fumo naribus excepto.
Agaricum in potionibus additum.
Rosmarinum.

DIOSCORIDIS.

Ad cerebrum roborandum.

Agallochum potum.

MATTHIOLI.

Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij unusquisque liquor illitus.
Moschus.
Zibetum.
Ambarum.
Caryophyllorum puluis capiti inspersus.
Caryophylli flores sacchara cõditi frequẽter deuorati.
Stæchas.
Mentha Græca.
Saluia.
Sena in capitis perfusionibus addita.
Rosmarinum atq; saccharum ex eius floribus paratũ.
Caryophyllatæ radix olfacta.
Rhodia radix olfacta, vel quomodolibet usurpata.
Quinta essentia nostra commento de vino descripta.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis vlcera manantia.

Thus cum nitro confricatum.
Fici & caprifici lacteus succus cũ polenta appositus.
Vrina inueterata apposita.
Fœnum græcum appositum.
Cicer adhibitum.
Malua ex urina humana emplastrata.
Allij cinis ex melle inunctus.
Cyclamini decoctum fomenti modo adhibitum.
Bulbi cum cremato nitro adhibiti.
Melilothus ex aqua cum creta chia, vinoq; aut galla inuncta.
Rubi folia imposita.
Lilij cremata radix ex melle adhibita.
Adianthum in lixiuio decoctum.
Acida muria inspersa.

MATTHIOLI.

Hederæ helicis folia in pileũ cõsuta, et capiti imposita.
Centaurij minoris succus illitus.
Mentha illita.

NERVORVM.

DIOSCORIDIS.

Ad conuulsionem.

Iris Illyrica ex aceto pota.
Acori decoctum bibitum.
Cardamomum ex aqua potum.
Iunci odorati radicis drachma una cum pari pondere piperis per dies aliquot data.
Costus ex vino, & absinthio exhibitus.
Balsamum ex aqua haustum.
Helenium ex melle eclegmate exhibitum.

Vnguentũ sampsuchinũ more cataplasmatis appositũ.
Vnguentum metopium illitum.
Bdellium illitum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pődere in aqua mulsa hausta.
Ficulneus cinis ex oleo illitus.
Erinacei terrestris caro in cibum sumpta.
Castoreum inunctum & potum.
Serpyllum potum.
Fimum caprinum cum aceto bibitum.
Dracunculi radix tosta & elixa deuorata cum melle.
Asphodeli radix drachmæ pondere pota.
Capparis semen potum.
Capparis cortex pariter haustus.
Argemone emplastrata.
Agaricus sumptus trium obolorũ pondere cũ mulso.
Rhaponticum potum.
Galbanum deglutitum.
Gentianæ radix drachmæ pondere pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix ex vino pota.
Spinæ albæ semen potum.
Acanthij radices potæ.
Abrotani semen cum aqua potum.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum exhaustum.
Origanum estum cum fico.
Eryngij radix pota cum aqua mulsa.
Pulegium cum posca potum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radix in aqua decocta,& pota.
Panaces herculeum linitum.
Libanotis radices cum loliacea farina emplastratæ.
Peucedanum ex aceto,& rosaceo inunctum.
Clinopodium bibitum.
Chamædryi decoctum potum.
Laser oboli pondere datum & deuoratum.
Sagapenum potum.
Galbanum deuoratum.
Betonicæ folia denarij pondere cũ hydromelite data.
Xyridis radix ex passo bibita.
Symphytum ex aceto mulso bibitum.
Psyllium illitum.
Serpyllum potum aut illitum.
Verbasci decoctum bibitum.
Bryoniæ eclegma ex melle.
Vinum scillinum haustum.
Vinum chamædrytes bibitum.
Vinum tragoriganites bibitum.
Satyrij radix ex vino nigro austero bibita.
Coris ex vino pota.

MATTHIOLI.

Oleum irinum inunctum.
Nardus Italica.
Lauendula.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Helenij radicis farina.
Oleum nucum inunctum.
Mumia tum foris,tum intus vsurpata.

Oleum ex semine lini illitum.
Cyclaminus in potione sumptus, vel clystere infusus, aut in errhinis additus.
Agaricum potum vsurpatum.
Oleum è folijs & floribus hyssopi paratum.
Stœchas in balneis,fomentis,& laconicis addita.
Pulegij decoctum tum potum,tum fotu adhibitum.
Saluia tam pota,quàm fotu vsurpata.
Gattaria.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Euphorbium ex leucoij oleo illitum.
Vnguentum è visci in pyro syluestri nascentis folijs,& recenti capi pinguedine paratum: vide visci com.
Chamædrys in fomentis & vnguentis addita.
Liliorum alborum oleum illitum.
Cannabis radix decocta,& deinde tusa & illita.
Colocynthis in catapotijs addita.
Stibium nostrũ quatuor granorum pondere sumptũ.
Oleum è lapide gagate illitum.

MATTHIOLI.

Ad stuporem.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Oleum sinapinum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Oleum è floribus & folijs hyssopi illitum.
Stœchas in balneis laconicis & fomentis addita.
Pulegij decoctum.
Saluia tam intus sumpta quàm exterius admota.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Rosmarinum.
Euphorbium ex leucoij oleo exterius illitum.
Chamædrys.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle potum.
Quinta essentia nostra comment. de vino descripta, tam pota,quàm illita.

DIOSCORIDIS.

Ad paralysin.

Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum.
Capparis semen & cortex potus.
Sagapenum potum.
Rubiæ radix hausta.
Colocynthis clystere perfusa.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes coctæ,comestæq́;
Vinum scillinum haustum.

MATTHIOLI.

Iridis radices conditæ,deuoratæ.
Nardus Italica.
Lauendula.
Asarina per se,aut eius decoctum potum.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes illiti.
Helenij radicis farina bibita.
Oleum sinapinum inunctum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Mumia ex amaraci aqua illita.
Iuglandium oleum illitum cum calce lota.
Anacardia.
Castoreum cum mulsa potum.

Flores caryophylli ex betonicæ aut amaraci decocto poti.
Iidem facchro asseruati, & frequenter deuorati.
Cyclaminus in potione, vel clystere sumptus, aut eius succus in errhinis additus.
Agaricum in catapotijs, aut potione sumptum.
Oleum è folijs, & floribus hyssopi paratum inunctũ.
Stœchas in balneis laconicis, & fomentis addita.
Pulegij decoctum, cùm haustum, tum fotum.
Saluia tam potione quàm fomentis vsurpata.
Gattaria.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum, vel dilutum.
Euphorbium ex leucoij oleo exterius illitum.
Chamædrys.
Oleum liliorum alborum.
Bellidis genera omnia.
Hyperici florentis stillatitia aqua pota.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle, & oxymelite potum pluribus diebus.
Conditum & pilulæ contra neruorum resolutionem: vide chamæpitys commentarium.
Colocynthis in catapotijs addita.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de vino descripta, pota & illita.
Stibium nostrum quatuor granorũ pondere sumptũ.
Oleum è gagate lapide inunctum.

DIOSCORIDIS.
Ad tremorem.

Cerebrum leporinum tostum comestum.
Castoreum potum & inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Althæa decoctum potum.

MATTHIOLI.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquor & oleum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Saluia tum potu, tum fotu vsurpata.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Chamædrys.
Chamæpitys decoctum cum rhodomelle haustum.
Quinta essentia nostra tam pota, quàm illita: parandi rationem habes lib. 5. comment. de vino.

DIOSCORIDIS.
Ad fluxiones.

Farina tritici cum Apollinaris herbæ succo apposita.
Farina hordei ex aceto adhibita.

DIOSCORIDIS.
Ad ægritudines, & dolores.

Oleum sicyonium inunctum.
Oleum laurinum illitum.
Elæomeli illitum.
Vnguentum Cyprinum }
Vnguentum Gleucinum }
Vnguentum Metopium } *inunctum.*
Vnguentum Amaracinum }
Bdellium malagmati insertum.
Lixiuium ex cinere ficus ex oleo illitum.
Castoreum potum, & illitum.
Erinacei terrestris caro deuorata in cibis.
Viperinæ carnes decoctæ, & esui datæ.
Poterij radicis decoctum potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum.
Laser oboli pondere deuoratum.
Centaurium minus ebibitum.
Lilij radix inassata, melleq́; excepta imposita.
Satyrij radix ex vino nigro austero pota.
Althææ radix per se, vel decocta in vino, aut aqua mulsa emplastri modo imposita.
Coccũ infectoriũ cũ aceto illitũ præcisos iuuat neruos.
Senecij folia ad eadem præstant illita.
Narcissi radix illita ad eadem vtiliter imponitur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Aqua marina perfusa.
Acetum scillinum potum.
Vinum de stœchade haustum.
Vinum de thymo potum.
Sesamum illitum crassitiem iuuat.

MATTHIOLI.

Oleum larignæ resinæ, vel terebinthinæ illitum.
Nuclei pinei frequenter in cibis vsurpati.
Terebinthina resina }
Larigna resina } *deuorata cum chamæpity.*
Abiegna resina }
Nucis Indicæ }
Nucis Myristicæ } *oleum tum potum, tum illitum.*
Fabalium caulium, & siliquarum cinis cum vetere axungia illitus.
Stœchas in balneis, fomentis, & laconicis addita.
Pulegium.
Amaracus.
Aiuga.
Cortusæ herbæ flores in amygdalino oleo recẽter presso & rosaceo completo, pari pondere commisti, diu insolati, & illiti.

DIOSCORIDIS.
Ad neruorum vulnera.

Cochleæ terrestres tusæ & impositæ.
Terreni vermes tusi, & illiti.
Butyrum illitum.
Senecionis folia emplastri modo imposita cum thuris manna.
Dracunculi minoris folia illita.
Poterij radix tusa & imposita.
Lilij radix ex melle subacta & illita.
Coccum infectorium cum aceto illitum.
Narcissi radix illita.

MATTHIOLI.

Balsamum factitium impositum.
Terebinthinæ }
Laricea } *Resinæ oleum.*
Abiegnæ }
Abiegna lachryma.
Iuglandium oleum.
Cochlearum caro cum farinæ polline imposita.
Oleum è terrenis vermibus, addito præsertim factitio balsamo, aut oleo è terebinthina confecto.
Hyperici oleum.
Oleum è fructu momordicæ illitum.

MATTHIOLI.
Ad contractionem & duritiem.

Muris montani pinguedo illita.
Taxi pinguedo inuncta.
Oleum ex ouorum vitellis peruncitum.
Ceruina & vitulina medulla.
Oleum ex lini semine.

MATTHIOLI.
Ad contusiones.

Cochlearum terrestrium caro cum farinæ polline imposita.
Farina fabarum cum oxymelite subacta.
Dracunculi radix cum melle & caprino fimo illita.

DIOSCORIDIS.
Ad neruorum crassitiem.

Sesamum emplastri modo impositum.
Sarmentitius cinis cum axungia, vel oleo illitus.

OCVLORVM.

DIOSCORIDIS.
Ad palpebrarum defluuium.

Nardi indicæ decoctum fotu adhibitum.
Cochleæ terrestres acu traijciuntur vt effluat humor, quo postea palpebræ illinantur.
Oesipus illitus.
Chondrillæ gummi, ac pariter lac impositum.
Lapis armenius illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad palpebrarum, oculorumque scabritiem.

Thuris cortex tostus, & appositus.
Picis fuligo illita.
Licium appositum.
Sepiæ os læuigatum, & illitum.

Fel { *Marini scorpionis* / *Marinæ testudinis* / *Perdicis* / *Aquilæ* / *Gallinæ albæ* / *Syluestris capræ* } *illitum.*

Sinapi tritum ex melle inunctum.
Omphacium impositum.
Squama æris illita.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Hæmatites lapis melle exceptus adhibitus.

DIOSCORIDIS.
Ad palpebarum fluxiones.

Amaraci folia cum polenta illita.
Alsine cum polenta imposita.
Ricini folia cum polenta trita, & emplastri modo adhibita.

DIOSCORIDIS.
Ad palpebrarum crassitiem.

Mitulorum cinis plumbi modo lotus, & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.

DIOSCORIDIS.
Ad palpebrarum scabiem.

Cæpæ succus cum pari spodio impositus.
Aloe illita.
Fici lac inunctum.

MATTHIOLI.

Tragacanthæ lachryma lacte macerata & illita.
Sagapenum cum aceto superpositum.

MATTHIOLI.
Ad palpebrarum inflammationes.

Ouum gallinaceũ crudum admisto rosaceo impositũ.

Solani Halicacabi baccæ musto dilutæ, & impositæ.
Lentis palustris stillatitia aqua illita.
Borraginis, vulgarisq́ buglossi stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum albugines.

Opobalsamum illitum, instillatumq́.
Cancamum vino maceratum, & impositum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha impositum.
Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis oculis inditus.
Cochlearum putaminũ cinis melle exceptus linitus.
Marini scorpionis fel instillatum.
Idemq́ præstat fel testudinis, perdicis, aquilæ, gallinæ albæ, & syluestris capræ,
Vrina humana æreo vase decocta illita.
Lactucæ syluestris lacteus succus instillatus.
Dracunculi succus immissus.
Cæparum succus perfusus.
Gingiber illitus.
Chamæsyces succus cum melle inunctus.
Argemones folia imposita.
Ammoniacum impositum.
Horminium ex melle impositum.
Loti domestici succus ex melle illitus.
Sal impositum.
Salis flos eodem modo adhibitus.
Sapphyrus lapis appositus.
Aeris squama imposita.

MATTHIOLI.

Moschus impositus.
Radix ebeni trita, & cum aqua instillata.
Mustelarum crematarum cinis oculis iniectus.
Chamæleontis dexter oculus, viuo animali erutus, & cum caprino lacte mistus.
Centaurij minoris succus cum melle illitus.
Hieracij succus iniectus.
Sagapenum rutæ succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sarcocolla in cratere vitreo asinino lacte quinq́ diebus macerata, & deinde instillata.
Scabiosæ succus cum chrysocollæ & caphuræ momento illitus.
Antirrhinum fronti adalligatum.
Corallij cinis in collyrijs additus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum cicatrices delendas.

Cancamum vino maceratum & infusum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha instillatum.
Cedria illita.
Cochlearum terrestrium cinis cum melle impositus.
Vrina humana æreo vase decocta, infusa.
Fœni græci oleum cum myrteo impositum.
Sagapenum inditum.
Chamæsyces succus cum melle illitus.
Aerugo immissa.
Vini fæx adusta imposita.
Corallium tritum inditum.
Hematites lapis immissus.
Sapphyrus lapis adhibitus.

MATTHIOLI.

Hieracij succus instillatus.
Sarcocolla asinino lacte macerata & instillata.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum nubeculas.

Acori succus instillatus.
Casia alijs medicamentis ocularib. excepta et iniecta.
Cinnamomum impositum.
Cerasi gummi inditum.
Acacalis dilutum ad collyria additur, quæ oculis claritatem faciunt.
Acaciæ succus elotus & infusus.
Punicorum malorum cytini tres quãtumuis minimi, deuorati anno, ab omni lippitudine præseruant.
Thus immissum.
Crocomagma illitum.
Ebeni tenuissima ramenta vino optimo macerata, & in collyria addita.
Lycium inditum.
Cedria inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Viperæ caro decocta, & in cibis desumpta.
Hirundines ficedularum modo in cibis deuoratæ.
Cinis hirundinum collyrijs adhibitus.
Adeps piscium inunctus.
Fœniculi succus infusus.

Fel	*Marini scorpionis* *Testudinis marinæ* *Perdicis* *Aquilæ* *Gallinæ albæ* *Syluestris capræ*	*infusum.*

Vrina humana æreo vase decocta instillata.
Lactuca syluestris lacteus succus illitus.
Dracunculi maioris rad. succus inunctus.
Cæparum succus inditus.
Loti domestici succus infusus.
Hirundinariæ maioris suc. æreo vase cum melle decoctus, inunctus.
Othonnæ succus instillatus.
Centaurij minoris succus impositus.
Ruta in cibis sumpta.
Omphacium instillatum.
Panaces Heracleum inunctum.
Libanotis foliorum & radicis succus infusus cũ melle.
Laser ex melle inunctus.
Apiastri succus cum melle inditus.
Marrubij succus ex melle illitus.
Pumex indita.
Salis flos immissus.
Vini fex cremata imposita.
Pyrites lapis inditus.
Thyites lapis impositus.
Geodes lapis impositus.
Sapphyrus lapis impositus.

MATTHIOLI.

Viperæ totius cum thure & succo fœniculi combustæ cinis per se inspersus, aut alijs collyrijs additus.
Leporinum fel sacchara exceptum & illitum.
Mustelarum fel cum fœniculi succo instillatum.

Stercoris humani stillatitia aqua imposita.
Scorzoneræ radicis lac instillatum.
Caryophylli in tenuissimum puluerem triti, & inditi.
Chelidonij maioris succus cũ lacte muliebri instillat⁹.
Hieracij succus instillatus.
Sagapenum rutæ succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sarcocolla in cratere vitreo asinino lacte diebus quinque macerata, & instillata.
Vinum è fragis instillatum.
Euphragia quouis modo intus sumpta.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum vngulas.

Sepiæ piscis os tritum & impositum.
Glycyrrhizæ radicis puluis inspersus.

MATTHIOLI.

Tragacanthæ lachryma lacte macerata & illita.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum ictus, & vulnera.

Lac humanum cum thure iniectum.

Sanguis	*Palumbi* *Columbæ* *Turturis* *Perdicis*	*illitus.*

Stœbis folia emplastri modo imposita.
Hæmatites lapis cum lacte iniectus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum vlcera.

Fuligo	*Thuris* *Terebinthinæ* *Butyri*	*illita.*

Thuris cortex impositus.
Myrrha iniecta.
Cornu ceruinum vstum impositum lotum.
Amylum linitum, & peculiariter cauis vlceribus.
Stimmi iniectum.

Lapis	*Galactites* *Sapphyrus* *Samius*	*cum lacte infusus.*

DIOSCORIDIS.
Ad erosos oculorum angulos.

Oesypum inunctum.
Omphacium illitum.

MATTHIOLI.

Picis fuligo imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad ægilopas, & sinus.

Iuglandium veterum nuclei triti & illiti.
Myrti decoctum infusum.
Malua cruda commãducata cũ exiguo sale adhibita.
Plantago emplastri modo imposita.
Auricula muris altera illita.
Baccharis folia emplastri modo in principio indita.
Anthemis illita.
Solani hortulani concisa folia imposita.
Eiusdem succus cum rubenti gallinarum fimo illitus.
Aegilops adhibita.
Oenanthe vel labruscæ flos impositus.
Cadmia illita.
Aeris squama indita.
Stimmi inditum.

DIOSCORIDIS.
Ad procidentes oculos & vuas.

Fabarum farina cum rosis, ouorum albo & thure emplastri modo imposita.
Rubi folia trita, & imposita.
Sapphyrus lapis adhibitus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum inflammationes.

Amomum ex vua passa illitum.
Fuligo { Thuris / Picis } illita.
Cupressi pilulæ cum polenta illitæ.
Myrti baccæ cum polline polentæ impositæ.
Cotoneorum malorum flores emplastri modo.
Caseus illitus.
Saccharum infusum.
Sesame herba ex vino decocta, & imposita.
Portulaca cum polenta illita.
Intybus per se, & cum polenta adhibita.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Anemones radix illita.
Auricula muris cũ polenta emplastri modo adhibita.
Gentianæ succus inunctus.
Abrotanum cum cydonio malo decoctum, aut pane & emplastri modo adhibitum.
Melilotus cataplasmatis addita.
Baccharis folia illita.
Sedi maioris folia imposita.
Apium cum pane, aut polenta impositum.
Rubi Idæi flos ex melle inunctus.
Elatinæ folia cum polenta apposita.
Papaueris liquor cum tosto oui vitello, & croco impositus.
Hyoscyami semen & folia cum farina, polentaue imposita.
Mandragoræ folia recentia cum polenta adhibita.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Aster atticus illitus.
Violæ purpureæ folia illita.
Ricini folia cum polenta illita.

MATTHIOLI.

Lac muliebre vnà cum aqua rosacea, in qua accensũ thus trigesies extinctum fuerit, oculis instillatum.
Caphura in collyrijs addita.
Cochleæ in nitido mortario tusæ vnà cũ ouo gallinaceo incocto & ex succida lana fronti adalligatæ.
Cyani succus instillatus.
Hieracij succus cum muliebri lacte instillatus.
Betonicæ folia contrita & fronti adalligata.
Consolidæ regalis flores triti & ex rosacea aqua illiti.
Vinum è fragis adhibitum.
Solani hortensis tum foliorum, tum baccarum succus illitus linteolis fronti superpositus.
Solani halicacabi baccæ musto dilutæ & impositæ.
Lentis palustris stillatitia aqua, illita.
Borraginis, & Buglossi vulgaris stillatitia aqua, tam extra quàm intus imposita.
Lapis Achates inspectus.

DIOSCORIDIS.
Ad oculorum dolores.

Oui vitellus tostus addito rosaceo & croco illitus.
Sesame herba in vino decocta, & illita.
Ocimi succus infusus.

OCVLORVM

Absinthium ex passo decoctum adhibitum.
Ruta cum polenta emplastri modo imposita.
Aconiti pardalianches radix permiscetur ocularijs medicamentis, quæ doloribus oculorũ auxiliãtur.

MATTHIOLI.

Lac muliebre & aqua rosacea, in qua accensum thus trigesies extinctum fuerit, oculis instillata.
Caphura in collyrijs addita.
Cochleæ in nitido mortario tusæ vna cum ouo gallinaceo incocto, ex succida lana fronti adalligatæ.
Cyani succus instillatus.
Cõsolidæ Regalis flores triti & ex rosacea aqua illiti.
Solani hortensis cum foliorum, tum baccarum succus illitus linteolis fronti adhibitus.
Solani halicacabi rubentes baccæ musto dilutæ, & impositæ.
Lentis palustris stillatitia aqua imposita.
Lapis achates inspectus.

DIOSCORIDIS
Ad Insciosos.

Iecoris { Caprini / Hircini } emanãs succus dũ assant iniectus.
Caprinum iecur tostum in cibis sumptum.
Syluestrium caprarum fel inunctum.
Sanguis { Palumbi / Columbæ / Turturis / Perdicis } illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad suffusiones.

Fel marini scorpionis inditum.
Viperæ adeps admixto cedrino liquore, Attico melle, & vetere oleo. Galenus verò non probat.
Fel { Testudinis marinæ / Perdicis / Aquilæ / Gallinæ albæ / Capræ syluestris } illitum.
Fabarum farina vino macerata & illita.
Cæparum succus instillatus.
Cyclamini succus infusus.
Sagapenum impositum.
Euphorbium impositum, cum cautela tamen.

MATTHIOLI.

Hieracij succus instillatus.
Polium fronti adalligatum.

DIOSCORIDIS.
Ad lippitudines.

Portulaca & eius succus impositus.
Plantaginis succus infusus.
Sedi maioris folia illita.
Chalcitis inditus, cum cautela tamen.
Spongiarum crematarum cinis illitus, & præsertim in arida lippitudine.
Hæmatites lapis tritus cum lacte iniectus.

MATTHIOLI.

Aqua rosacea in qua thus incensum trigesies extinctum fuerit instillata.
Crispini baccarum succus cum pompholige & aqua rosacea instillatus.
Margaritæ in collyrijs additæ.

Bubuli fellis lapis naribus inditus.
Fœnugræci decoctum fronti illitum.
Rumicis syluestris radix luna decrescente effossa gestata.
Ophioglossi ex vino austero decoctum ablutione adhibitum.
Hieracij succus instillatus.
Euphragia quoquo modo vsurpata.
Vinum Euphragiatum, vide lib. 4. cap. 38.

DIOSCORIDIS

Ad oculorum caligines.

Chamædrys trita inspersa, aut ex oleo inuncta.
Loti domestici succus cum melle impositus.
Veratrum nigrum in ocularibus collyrijs additum.
Flos æris inditus.

MATTHIOLI.

Phu ex vino albo decoctum, & oculis instillatum.
Vinum ex Helenio paratum frequenter potum.
Lentiscinum oleum in cibis additum.
Erucæ succus oculis infusus.
Ebenum ad cotem tritum, & cum passo inditum.
Salicis florentis succus, qui inciso cortice fluxerit, instillatus.
Nux myristica commansa.
Margaritæ in collyrijs additæ.
Lapis ex felle bubulo naribus inditus.
Brassicæ succus ex melle coctus, & oculorum angulis illitus.
Asparagi in cibis sumpti.
Sium in cibis deuoratum.
Scorzoneræ radicis lac instillatus.
Caryophyllorum puluis tenuissime tritus oculis inspersus.
Hieracij succus instillatus.
Rosmarini flores recentes decerpti, & cum sale & pane quotidie deuorati, toto tẽpore quo floret planta.
Sagapenum rutæ succo, & felle auium rapaciũ diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sclareæ seminis granum in oculo delatum.

DIOSCORIDIS.

Ad oculorum hebetudinem.

Cancamum ex vino maceratum infusum.
Populi albæ pilulæ, quæ primo foliorum exortu exiliunt, ex melle illitæ.
Marini scorpionis fel inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Sinapi cum melle inunctum.
Anagallidis succus naribus exceptus.
Absinthium cum melle impositum.
Thymus in cibo sumptus.
Thymbra obsonijs addita.
Rutæ succus in malicorio feruefactus, addito fœniculi succo & melle infusus.
Rutæ syluestris succus cum vino, melle, gallinaceorum felle, & fœniculi succo iniectus.
Solani somnifici succus inunctus.
Flos salis inditus.

DIOSCORIDIS.

Ad oculorum fluxiones.

Crocum illitum cum humano lacte.
Thus ex oui vitello impositum, vel eiusdem albo.
Thuris fuligo imposita.

Picis fuligo illita.
Platani tenerrima folia in vino decocta & illita.
Ebeni ramenta tenuissimè trita indita.
Oleæ syluestris foliorum succus iniectus.
Cornu ceruinum vstum lotum & iniectum.
Butyri fuligo illita.
Amylum impositum.
Pompholix elota iniecta.
Fabæ sine cortice commanducatæ, & fronti imposita.
Ocimi aquatici semen duarum drachmarum pondere ex quatuor mellis cyathis temperatum, inunctum.
Elatinæ folia cum polenta imposita.
Squama æris elota iniecta.
Plumbum elotum iniectum.

Galactites, Morochthus, Samius } *lapis cum lacte iniectus.*

Hyoscyami seminis cremor expressus infusus.
Sarcocolla infusa.
Alumen impositum.
Corallium iniectum.
Pumex impositus.
Hæmatites lapis iniectus.

MATTHIOLI.

Moschus in puluerem tritus & impositus.
Aqua florum ligustri instillata.
Tragacanthæ lacryma in collyrijs addita.

AVRIVM

DIOSCORIDIS.

Ad aurium dolores.

Lauri baccarum succus vino vetere, & rosaceo exceptus instillatus.
Populneorum foliorum succus infusus.
Ladanum ex vino illitum.
Rosarum aridarum decoctum ex vino infusum.
Salicis foliorum & corticis succus cum rosaceo in malicorio feruefactus illitus.
Malorum acidorum punicorum succus cum melle coctus infusus.
Opium cum amygdalino oleo, croco, myrrhaq; iniectũ.
Anguium senecta in vino decocta instillata.
Millepedæ siue onisci concisi, & cum rosacco in malicorio calefacti infusi.
Vulpini pulmonis adeps instillatus.
Vermes terreni cum anserino adipe elixi inditi.

Anserinus, Gallinaceus, Vulpinus } *adeps instillatus.*

Vrina { *Tauri, Apri* } *cum myrrha cocta instillata.*

Mel cum trito fossili sale infusum.
Sesami semen ex rosaceo iniectum.
Betæ succus inditus.
Plantaginis succus immissus in calida materia.
Cucurbitæ ramentorum succus cum rosaceo infusus.
Dracunculi utriusque succus instillatus.
Porri succus cum aceto, thure & lacte iniectus.
Sinapis succus vel eius decoctum instillatus.
Hedera & eius corymborum succus cũ oleo inditus.
Absinthium suffitum & cum melle impositum.

Origani virentis succus cum lacte infusus.
Menthæ succus inditus.
Meliloti succus cum passo iniectus.
Rutæ succus in malicorio feruefactus infusus.
Peucedani succus cum rosaceo inditus.
Aparinæ succus iniectus.
Marrubij succus in rosaceo instillatus.
Cannabis domesticæ succus impositus.
Polygoni maris succus infusus.
Helxinæ succus inditus.
Ocimi aquatici succus cũ sulphure, & nitro iniectus.
Hyoscyami seminis cremor instillatus.
Solani hortensis succus impositus.
Alsinæ succus infusus.
Cucumeris asinini foliorum succus inditus.
Sal cum aceto iniectum.

MATTHIOLI.

Oleum Irinum instillatum.
Oleum Hyoscyaminũ, cũ castoreo, aut croco impositũ.
Mumia ex Leucoij oleo, aut Hyoscyamino infusa.
Oleum è nucleis persicorum instillatum.
Oleum scorpionum immissum.
Castoreum cum mæconio infusum.
Baccarum sambuci succus, cum melle coctus & instillatus.
Oleum ex ouorum uitellis.
Oleum è colocynthide infusum.
Gliris caro melle subacta, & deuorata.
Maluæ succus instillatus.
Sonchi lacteus succus è caule manans, & præsertim in Malicorio cum oleo coctus instillatus.
Ari semen tritum, vel baccarũ succus ex rosaceo impositus.
Amaraci succus instillatus.

DIOSCORIDIS.

Ad internas aurium inflammationes.

Crocum iniectum.
Sesamum cum rosaceo impositum.

MATTHIOLI.

Ouum gallinaceum crudum ex rosaceo impositum.
Oleum ex ouorum vitellis inditum.
Cucurbitæ ramentorum succus ex rosaceo instillatus.

DIOSCORIDIS.

Ad parotidas.

Oesypum impositum.
Caprarum montanarum fimus, vino vel aceto decoctus illitus.
Lini semen tritum, & emplastri modo impositum.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Rumex decoctus adhibitus.
Plantago emplastri modo adhibita.
Irionis semen tusum, decoctumque appositum.
Hyssopum suffitu incensum, & impositum.
Viscum cum pari resinæ, ac ceræ commistũ adhibitũ.
Althea decocta illita.
Psyllium ex rosaceo, acetoque aut aqua impositum.
Solani hortulani folia cum sale illita.
Galiopsis ex aceto adhibita.
Cimolia terra imposita.

MATTHIOLI.

Iridis radices recentes decoctæ, tusæq́ ex hordeacea farina illitæ.

Fœnograci farina in hydromelite decocta, & cum axungia imposita.
Asphodeli radix decocta, & illita.
Eryngij radix decocta, & emplastri modo adhibita.

DIOSCORIDIS.

Ad tinnitum & incertos sonos.

Cedria infusa.
Lauri baccarum succus cum vino vetere & rosaceo instillatus.
Ficus siccæ tritæ cum sinapi, & liquore aliquo exceptæ iniectæ.
Taurinum fel infusum.
Mel cum trito fossili sale inditum.
Porri succus cum thure, aceto, lacteq́ instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Sinapi tritum & cum fico iniectum.
Acetũ calidum suffitum per traiectoriũ instrumentũ.

MATTHIOLI.

Lauri et nardi in vino decocti vapor per infundibulũ immissus.
Cyclamini cócisæ radices in rosaceo, amygdalino, chamæmelino, & vini modico calefactæ, auribus instillatæ, oleo prius immisso.
Cyclamini item contusarum radicum cum persicorũ, amararũque amygdalarum nucleis, & deinde triduo aqua vitæ maceratarum expressus succus & auribus infusus.
Oleum è colocynthide instillatum.

DIOSCORIDIS.

Ad purulentas aures.

Myrrha cum Mæconio, castoreo & glaucio iniecta.
Thus ex vino dulci infusum.

	Therebintina	
Resina	*Larigna* / *Abiegna* / *Picea*	*ex melle & oleo indita.*

Lycium infusum.
Rhois decoctum iniectum.
Myrti baccarum succus instillatus.
Oleæ syluestris foliorum succus ex uino infusus.
Taurinũ fel cum caprillo, humanóve lacte instillatũ.
Vrina infusa.
Vmbilicus veneris cum medulla ceruina iniectus.
Asphodeli radicũ succus per se, & additis thure, melle, uino, & mirrha instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Absinthium cum melle inditum.
Anisum cum rosaceo instillatum.
Sphondylij florum succus instillatus.
Polygoni succus infusus.
Stæbis decoctum iniectum.
Psyllij succus inditus.
Omphacinum cum melle impositum.
Alumen sanguinalis herbæ succo exceptum infusum.
Flos salis iniectus.

MATTHIOLI.

Persici foliorum succus instillatus.
Oleum è vitellis ouorum.
Bursæ pastoris succus infusus.

DIOSCORIDIS.

Ad contusas aures.

Bulbi cum polenta impositi.

Sulphur cum vino & melle illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad exulceratas aures.

Oesypum impositum.

Suillum fel instillatum.

MATTHIOLI.

Porrum non transplantatum cum terrenis vermibus in oleo decoctum.

DIOSCORIDIS.

Ad surditatem.

Hastulæ regiæ radicum ex oleo decoctum iniectum.

Cepæ succus instillatus.

Veratrum nigrum immissum, & relictum vsque in diem tertium.

Bryoniæ succus cum melle instillatus.

Flos æris conditus per fistulam flatu impulsus.

Sulphur raptim per fistulam suffitum.

MATTHIOLI.

Oleũ resinæ laricea; aut stillatitia eiusdẽ aqua infusa.

Fraxini spuma è viridi ligno in igne posito emanãs, instillata.

Raphani radicis succus vna cum oleo dulcium, & amararum amygdalarum, vino albo & colocynthidis momento calefactus & infusus.

E cæpa excauata & cumini puluere repleta, & sub feruenti cinere cocta, expressus cremor instillatus.

Oleum è colocynthide infusum.

DIOSCORIDIS.

Ad vermiculosas aures.

Cedria cum aceto instillata.

Vrina humana in malicorio decocta instillata.

Capparis radicis succus iniectus.

Calaminthæ succus instillatus.

Psyllij succus inditus.

Acetum infusum.

MATTHIOLI.

Oleum è laricea resina destillatum, aut eiusdem aqua infusa.

Foliorum persici succus instillatus.

Ficulneum lac infusum.

Persicariæ succus inditus.

Centaurij minoris succus infusus.

Menthastri succus instillatus.

Trissaginis succus impositus.

Cannabis decoctum, aut eius succus infusus.

NARIVM.

DIOSCORIDIS.

Ad sanguinis profluuium.

Thus in puluerem tritum iniectum.

Cochleæ terrestres cũ suo putamine tritæ, & impositæ.

Porri succus cum thuris polline instillatus.

Ruta trita indita.

Vrticæ vtriusq; folia cum succo imposita.

Cuminum ex aceto impositum.

Ferulæ medulla intromissa.

Lysimachia imposita.

Clymeni succus inditus.

Galyopsis flos impositus.

Equiseti succus infusus.

Acetum tum potum, tum iniectum.

Stratiotes adhibita.

Chalcitis succo porri instillata.

MATTHIOLI.

Thus cum tela araneæ, oleo & oui vnius albo mistũ.

& cum licinio naribus introductum.

Pannus in annosis laricum caudicibus repertus intromissus.

Mastiche cũ thure, sanguine draconis, leporinis pilis combustis oui albo excepta, frontiq; applicata.

Caphura cum vrticæ semine immissa, aut fronti ex sedi aut plantagiuis succo illita.

Sandarachæ puluis ex oui albo fronti, temporibusque illitus.

Suberis cortex ex aqua calida potus.

Gallæ combustæ inditæ.

Pili è ventre viui leporis euulsi & vsti intromissi.

Plantaginis stillatitia aqua cum æquali acerrimi aceti portione, manuum volis, pedum plantis, & iocinori applicata.

Cæpæ succus ex aceto perquàm acerrimo infusus.

Cyclamini stillatitia aqua naribus sursum tracta.

Menthæ floretis stillatitia aqua balneo calentis aqua destillata, vnciarum quatuor pondere pota.

Betonicæ folia cum salis momento contusa naribus immissa.

Clematis recens collo gulaq; circumducta.

Consolida minor, & media.

Sanicula.

Auricula vrsi.

Pilosella.

Pyrola.

Millefolij sicci farina naribus indita.

Exusta sambuci folia & in puluerem trita.

Gypsum tritum, & oui albo exceptum, & frõti illitũ.

Iaspis lapis suspensus, & in manu gestatus.

DIOSCORIDIS.

Ad sanguinem è naribus eliciendum.

Crocodilij radicis decoctum bibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad polypum.

Cupressi pilulæ cum fico tusæ, & impositæ.

Dracunculi maioris radix imposita.

Laserpitij liquor cum chalcantho, aut rasili ærugine illitus, forcipe prius exciso polypo.

Flos æris inditus.

Sandaracha cum rosaceo immissa.

MATTHIOLI.

Ari radicis succus.

Ari folia combusta.

DIOSCORIDIS

Ad narium vlcera & Carcinomata.

Dracunculi maioris radix imposita.

Hederæ succus infusus.

Sandaracha cum rosaceo iniecta.

DIOSCORIDIS.

Ad narium tædia.

Aurantiorum florum aqua infusa.

DIOSCORIDIS.

Ad narium destillationes.

Melanthij semen tritum, & in linteolo colligatum sæpe ac sæpius olfactum.

DIOSCORIDIS.

Ad sternutamenta cienda.

Fibrorum testiculi iniecti.

Ocymi semen, aut succus naribus infusus.

Sinapi tritum inditum.

Ranunculi radix sicca, tritaq; iniecta.

Ptarmicæ flores olfacti.

Struthij radix impoſita.

MATTHIOLI.

Betæ ſuccus infuſus.

ORIS, ET LINGVAE.

MATTHIOLI.

Ad fœtorem oris.

Iridis radix manſa.
Acorum deuoratum.
Galanga in ore detenta.
Cinnamomi vulgaris ſtillatitia aqua pota.
Moſchus in ore contentus.
Moſchardina ita vulgò vocata in ore ſeruata.
Caryophylli manſi.
Angelicæ radix manſa.
Aurum in ore contentum.

MATTHIOLI.

Ad puſtulas.

Bellidis folia commanſa.

DIOSCORIDIS.

Ad erodentia vlcera.

Cyperi radicis farina in os indita, etiamſi vlcera depaſcantur, vorentq́;.
Aſpalathi ex vino decoctum ore collutum ad tetra oris vlcera.
Acacia indita.
Plantaginis ſuccus in ore detentus.
Capparis in aceto decocta in collutione.
Glycyrrhizæ ſuccus in ore detentus.
Origani ſuccus in ore contentus.
Leucoij flores ex melle impoſiti.
Teſticulus ſerapias impoſitus.
Anthemis manſa.
Britanicæ ſuccus infuſus.
Tribuli ſuccus ex melle delinctus.
Rubi decoctum in ore contentum.
Quinquefolij radicis decoctum ore collutum.
Verbenaca altera ex vino affuſa.
Staphyſagria cum melle indita.
Labruſcæ flos ore inſperſus.
Alumen cum melle impoſitum.
Sal cum polenta toſtum & iniectum.

MATTHIOLI.

Aqua, quæ è perforato Betulæ caudice diſtillat in ore contenta.
Liguſtri folia commanſa.
Aurum in ore contentum.
Malorum punicorum vinum cum aqua plantaginis collutum.
Oleum è chalcantho illitum.
Diphryges.
Corallium.
Achates lapis in ore detentus.
Fagi folia eſitata.
Pruni ſylueſtris baccarum, & radicum decoctum in ore contentum.
Mororum ſuccus in collutionibus, aut gargariſmatibus additum.
Portulaca commanſa.
Cyani maioris ſuccus in ore detentus.
Flos ſalis in vino decoctus.
Bellidis folia commanſa.
Conſolidæ mediæ, minorisq́; folia, vel eorum ſuccus.
Sanicula.

Auricula vrſi.
Virgæ aureæ decoctum.
Piloſella.
Potentilla.

DIOSCORIDIS.

Ad halitum commendandum.

Reſina lentiſcina manducata.
Myrrha manſa.
Mala medica manducata.
Aniſum manſum.
Bromus cum ſiccis roſis decocta, in ore retenta.

MATTHIOLI.

Citri decoctum collutum.
Nux myriſtica commanducata.
Sonchi folia commanſa.
Caryophylli manſi.
Anethum commanſum.
Imperatoriæ radix commanducata.
Roſmarinum manſum.

DIOSCORIDIS.

Ad linguæ ſcabritiem.

Mentha confricata.
Rhois ſemen cum melle fricatum.

MATTHIOLI.

Mucago ſeminis cydoniorum illita.
Sebeſtena delibrata & ſuperpoſita.
Tamarindorum pulpa confricata.
Saccharum candi in ore detentum.
Cucumeris recentis ſegmina impoſita.
Anguriæ pulpa admota.
Phyllitidis ſtillatitia aqua.
Solidaginis minoris decoctum.

MATTHIOLI.

Ad linguæ inflammationem.

Cucumeris recentis, vel Anguriæ ſegmina impoſita.
Anguriæ pulpa adhibita.
Lentiſcinum oleum.
Trinitas herba in vino auſtero decocta.

MATTHIOLI.

Ad paralyſin linguæ.

Mumia tum bibita tum confricata.
Cinnamomi ſtillatitia aqua in ore detenta.
Pyrethri & longi piperis decoctum, addito Amaraci ſucco & in ore retentum.
Sagapenum.
Pæoniæ ſeminis triginta grana à putamine repurgata, contritaq́; & ex vino pota.

MATTHIOLI.

Ad impeditam loquelam.

Nardi Italicæ, aut lauendulæ ſtillatitia aqua pota.
Cinnamomi ſtillatitia aqua tũ pota tũ in ore cõtenta.

MATTHIOLI.

Ad puſtulas.

Malorum punicorum vinũ ex Rhodomelle & aqua plantaginis adhibitum.
Plantaginis ſuccus illitus.

DENTIVM ET GINGIVARVM.

DIOSCORIDIS.

Ad dentes purgandos.

Cinis { *Purpuræ*, *Buccinæ*, *Mitulorum*, *Conchulæ*, *Cochlearũ terreſtriũ*, *Sepiæ piſcis*, *Ceruini cornu* } *dentib. affricatus.*

Planta-

Plantaginis radicis decoctum in collutionibus.
Aristolochia rotunda confricata.
Alcyonium quintum.
Pumex
Samius lapis } *dentibus affricata.*
Arabicus lapis

MATTHIOLI.

Gammarorum lapilli in puluerem triti & affricti.
Maluæ radix sub cinerib. decocta madida papyro circumuoluta, deinde siccata & pro dentifricio vsurpata.
Cyclamini succus cum melle illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentium dolores.

Piceæ & pini folia trita ex aceto decocta frequenti collutione.
Cedria dentium cauis indita.
Platani corticis ex aceto decoctum ore collutum.
Tamaricis foliorum ex vino decoctũ in ore detentũ:
Olei amurca in cupreo vase ad mellis crassitiem decocta ex aceto, aut vino, aut mulso colluta.
Mori corticis decoctum, aut pariter foliorum in collutionibus adhibitum.
Ficulneũ lac lana exceptum & cauis dentibus inditũ.
Anguium senecta ex aceto decocta in collutionibus.
Pastinacæ piscis aculeus in eius cauda prominens dentibus adhibitus.
Ranarum ex aqua & aceto decoctũ in collutionibus.
Lacertæ iecur cauis dentium impositus.
Vermes terreni oleo elixi, & in contrariam aurem instillati.
Rumicis decoctum in collutionibus.
Asparagi radicum decoctum in ore contentum.
Asphodeli radicum succus in contrariã aurẽ infusus.
Allij, tedæ, thurisq́ simul decoctum in ore cõtentum.
Ononis radicis ex posca decoctum in collutionibus.
Capparis seminis decoctum in collutionibus.
Idem præstat capparis cortex, quin & radix commãducata.
Lepidij (vt aiunt) radix collo suspensa.
Ranunculi radix imposita.
Anagallidis succus in contrariam narium partem infusus.
Hederæ corymborum acini quinque cum rosaceo in malicorio feruefacti, in contrariam aurem instillati.
Chamæleonis nigri decoctum in ore contentum.
Spinæ albæ decoctum in collutionibus.
Leucacanthæ radix commanducata.
Absinthij decoctum suffitum.
Hyssopi ex aceto decoctum in ore retentum.
Panaces heracleum dentium cauis inditum.
Pyrethri decoctum ex aceto in ore acceptum.
Peucedani succus cauis dentium inditus.
Nigellæ decoctũ, vna cũ teda ex aceto in ore detentũ.
Laserpitij liquor cauis dentium impositus.
Galbanum illitum & eorum cauis inditum.
Apiastri decoctum in collutionibus.
Althææ decoctum ex aceto in ore detentum.
Betonicæ decoctum ex vino, vel aceto.
Clematis prima commanducata.

Polemonij radix commanducata.
Quinquefolij radicis decoctum in ore retentum.
Hyoscyami radicis ex aceto decoctũ in collutionibus.
Solani somnifici ex vino decoctum in ore retentum.
Ephemeri radicis decoctum in collutionibus.
Verbasci decoctum collutum.
Arction ex vino decocta, & in ore detenta.
Cucumeris syluestris decoctum in os sumptum.
Colocynthidis decoctum in collutionibus.
Staphisagriæ decoctum ex aceto in ore contentum.
Tithymali caraciæ lac dentium cauernis inditũ, dente prius cera munito, ne lac in fauces incidat.
Acetum calefactum in collutionibus.
Sory dentium cauis inditum.

MATTHIOLI.

Mastiche cum cera odorata mansa.
Cupressi conorum decoctum ex aceto collutum.
Sandaracæ suffitus per infundibulum exceptus.
Iuniperinum oleum calidum ore contentum.
Quinta essentia nostra lib. 5. commen. de vino descripta, in ore contenta.
Betonicæ decoctum ex vetere vino paratum, in ore detentum.
Iuniperinarum baccarum ex vino albo decoctum, additis cupressi pilulis & myrti folijs, & aquæ vitæ momento sæpe collutum.
Myricæ decoctum ore versatum.
Castoreum ex oleo auri dolentis lateris infusum.
Calli equorum cruribus innati triti, & per aurem ex oleo infusi.
Plantaginis radix commansa, quinetiam dentium collutionibus incocta.
Sinapis semen mansum.
Nasturtij succus calidus in aurem dolentis lateris instillatus.
Cyclamini succus cum melle in ore detentus.
Iridis radix mansa, & eius decoctum collutum.
Nardi Italicæ, aut lauendulæ decoctum ore contentũ.
Hyoscyaminum oleum ore contentum tepidum.
Imperatoriæ radicum decoctum ex vino austero paratum.
Rosmarini decoctum ex vino austero & aceto.
Bistortæ radicum puluis, cum aluminis & pyrethri momento cauis dentium inditus.
Potentillæ decoctum ore collutum.
Millefolij folia commanducata.
Angelicæ radix mansa, & dentium cauis imposita.
Calthæ aridæ puluis dentium cauis inditus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentes cariosos frangendos.

Cedria eorum cauitatibus indita.
Amurca olei cum omphacio recocta ad mellis crassitudinem & imposita.
Pastinacæ piscis aculeus impositus.
Ranunculi radix iniecta eorum cauitatibus.
Chamæleonis nigri radix cauernis dentium indita.

MATTHIOLI.

Cyclamini succus cum melle in ore detentus.
Chelidonij maioris succus inditus.

DIOSCORIDIS.

Ad firmandos commotos dentes.

Lentisci decoctum in ore contentum.

Colymbadum muria in collutionibus adhibita.
Syluestris oleæ oleum in ore contentum.
Sory in collutionibus.
Alumen cum aceto & melle solutum & adhibitum.

MATTHIOLI.

Crispini baccarum succus in ore detentus.
Viburni foliorum ex posca decoctum collutum.
Mespilorum decoctum ore contentum.
Virgæ sanguineæ baccæ admotæ.
Cornorum, & sorborum decoctum.
Gammarorum lapilli contriti & leuiter affricti.
Portulaca commansa.
Helenium à ieiunis commanducatum, sed illud esse oportet, quod erutum terram non contingat.
Virgæ aureæ decoctum.
Potentilla.
Fragaria, & eius radicum decoctum ex vino austero.
Corallij puluis affrictus.

MATTHIOLI.
Ad dentionem facilitandam.

Lapis è capite limaciarum sine testis existentium ademptus, & adalligatus.

DIOSCORIDIS.
Ad dentitium torporem.

Portulaca commanducata.

DIOSCORIDIS.
Ad fluidas gingiuas.

Cyperi farina imposita.
Rosarum aridarum ex vino decoctarum expressus liquor, in collutionibus impositus.
Colymbadum muria in ore contenta.
Oleum syluestris oleæ in ore detentum.
Gallæ quoquo modo adhibitæ.
Mali punici florentis cytini in decoctis macerati & in collutionibus additi.
Prunorum foliorum decoctum in ore retentum.
Lac asininum in collutionibus.
Pulegium siccatum, crematumq́; & in puluerem tritum appositum.
Rubi decoctum in ore detentum.
Staphisagriæ decoctum in collutionibus.
Omphacium cum melle impositum.
Acetum in collutionibus adhibitum.
Rubigo ferri adhibita.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Sal tostum cum polenta impositum.
Alabastrites } *Lapis tritus impositus.*
Smyris }

DIOSCORIDIS.
Ad erosas putridasq; gingiuas.

Cancamum impositum.
Lycium attritum impositum.
Plantaginis succus in ore detentus.
Aloe ex vino & melle illita.
Tribuli vtriusque fructus ex melle impositus.
Labruscæ florũ combustorum cinis cum melle illitus.
Acetum in collutionibus.
Chalcitis }
Alumen } *trita & imposita.*
Pumex }
Aerugo

MATTHIOLI.

Cochlearum putaminum exustorum cinis infrictus.

Cicer columbinum aqua maceratum, & deinde contusum, & illitum.
Potentilla quouis modo vsurpata.
Fragariæ herbæ, & radicum decoctum.
Punicorum malorum vinum ex Rhodomelle, & plataginis aqua.
Corallij puluis illitus.

GVTTVRIS ET GVLAE.
DIOSCORIDIS.
Ad Anginam.

Pix liquida peruncta.
Mori fructus succus in æreo vase decoctus, insolatusq́; cum mellis exiguo illitus.
Multipedæ siue Onoscij ex melle inuncti.
Cinis crematarum hirundinum ex melle more emplastri adhibitus.
Hirundines sale inueteratæ drachmæ vnius pondere cum aqua potæ.
Fel taurinum cum melle inunctum.
Fel testudinis illitum.
Acetum gargarizatum.
Mel gargarizatum.
Cepæ succus inunctus.
Absinthium cum melle & nitro illitum.
Piper cum melle inunctum.
Raphani semen ex aceto mulso gargarizatum.
Hyssopi cum fico decoctum gargarizatum.
Laserpitij liquor cum mulsa aqua gargarizatus.
Violæ purpureæ ex aqua coctæ, & potæ.
Elaterium efficacissime illinitur cum melle, vetere oleo, aut felle taurino.
Sal ex melle, oleo & aceto illitum.
Spartij succus è ramis in aqua maceratis, & mox tusis extractus, & illitus.

MATTHIOLI.

Mumia cum oxymelite gargarizata.
Mororum succus illitus.
Succinum suffitum & eius fumus per infundibulum in os receptum.
Cochleæ cum acu vulneratæ succus cum penna illitus.
Viperæ caput in linteolo colligatus collo suspensus.
Caninum stercus fistula insufflatum.
Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.
Ebuli radicum succus circa gulam calidus cũ linteolis illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad Gutturis inflammationes.

Cinis crematarum hirundinum ex melle more emplastri applicitus.
Lac gargarizatum.
Ranæ oleo elixæ ceruicis & colli abscessibus illitæ.
Mel illitum.
Origani virentis succus gargarizatus.
Helxine succus gargarizatus, forisq́; inunctus.
Vrticæ vtriusque succus gargarizatus.
Chalcitis imposita.
Alumen illitum.
Sal tostum cum melle inunctum.
Acetum gargarizatum.
Aloe cum vino aut melle imposita.
Britannicæ succus illitus.
Tribuli fructus ex melle impositus.

Rubi mororum succus gargarizatus.
Ficuum siccarum decoctum gargarizatum.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa insumpta.
Cresspini baccarum succus gargarizatus.
Vuæ spinæ succus.
Ribis vulgaris succus.
Lactucæ succus cum punici mali succo gargarizatus.
Trinitas herba in vino austero decocta.
Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.
Ebuli radicum succus circa gulam calidus cum linteolis illitus.
Malorum punicorum vinum ex rosarum aut plantaginis aqua gargarizatum.

DIOSCORIDIS.

Ad prolapsam columellam.

Laserpitij liquor cum melle inunctus.
Pruni foliorum ex vino decoctum, gargarizatum.
Omphacium impositum.
Acetum gargarizatum.
Flos æris in puluerem subtilissimum impositus.

MATTHIOLI.

Pix liquida calefacta vnà cum thure, & mastiche deraso occipitio adhibita.
Lauri baccæ cum cumino, hyssopo, origano, & euphorbio melle exceptæ, & summo capiti calidæ applicatæ.
Viburni decoctum gargarizatum.
Cochleæ putamen vstum, & inspersum.
Phyllitidis stillatitia aqua gargarizata.
Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.
Consolida minor, & media.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Potentilla.
Pyrola.
Punicorum malorum vinum cum aqua plantaginis gargarizatum.

DIOSCORIDIS.

Ad gulæ destillationes.

Papaueris vasculorum decoctũ ex melle in eclegmatis formam redactum, sæpiusq; linctum.
Acetum gargarizatum.
Bdellium cum ieiuna saliua dilutum & illitum.
Verbenaca altera ex vino gargarizata.
Omphacium impositum.
Flos æris pulverizatus, & impositus.
Alumen impositum.

MATTHIOLI.

Crespini baccarum succus } *in gargarismatibus.*
Mespilorum decoctum }
Pruni syluestris baccæ, & eius radices in gargaris. additæ.
Tragacanthæ lachryma delincta.
Punicorum acidorum malorũ vinum gargarizatũ.

DIOSCORIDIS.

Ad faucium & tracheæ asperitates.

Myrrha linguæ subdita, ibiq; liquata.
Ptisana hordeacea gargarizata.
Amylum delinctum.
Sinapis succus gargarizatus.
Glycyrrhizæ succus linguæ subditus.

Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Laserpitij liquor aqua dilutus in delinctu.
Symphytum petræum commanducatum.
Quinquefolij radicis decoctum gargarizatum.
Aethiopis cum melle in eclegmate.
Lac gargarizatum.
Licium attritum & delinctum.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa insumpta.
Oleum amygdalarum dulcium.
Oleum sesaminum.
Cochleæ illotæ coctæ, tritæ, & ex passo potæ.
Oui album insumptum crudum.
Maluæ cum foliorum, tum radicum decoctum gargarizatum.
Atriplex coctum deuoratum.
Phyllytidis stillatitia aqua.
Solidago minor ex aceto, & aqua rosacea decocta, & in ore colluta.

PECTORIS, ET PVLMONIS.

DIOSCORIDIS.

Ad cruenta sputa & sanguinis reiectiones.

Ouum tepidum bibitum.
Cornu ceruini cinis lotus & ebibitus cũ tragacantha.
Clymenum potum.
Serpylli succus drachmarum duarum pondere cum aceto potus.
Fimum caprinum tritum in vino, aquavè potum.
Triticea farina glutinis modo elixa in delinctu data.
Amylum potum.
Ferulæ viridis medulla pota.
Portulaca ad summum cocta deuorata.
Plantago quoquo modo exhibita, præsertim succus.
Eiusdem semen potum.
Porri semen drachmarum duarum pondere cum paribus myrti baccis.
Agaricus triũ obolorum pondere cũ aquamulsa potus.
Rhaponticum haustum.
Lysimachiæ succus haustus, & perfusus.
Centaurij maioris radix pota.
Spinæ albæ radix hausta.
Arabicæ spinæ radix pota.
Aloe cochlearium duorum pondere cum frigida aqua vel sero pota.
Polygoni maris succus potus.
Saluiæ succus in orbiculos cõcretus cũ melle sumptus.
Symphytum petræum cum aqua potum.
Menthæ succus cum aceto potus.
Althea decoctum potum.
Betonicæ folia trium obolorum pondere in diluta vini potione hausta.
Symphyti alterius radix pota.
Achillea hausta.
Tragi cacumina decem in vino bibita.
Personatæ radix cum pineis nucibus pota.
Isopyri semen potum.
Adianthum potum.
Trichomanes pota.
Vitis viniferæ foliorũ & capreolorum succus haustus.
Labruscæ flores poti.
Omphacium parcè potum.
Corallium haustum.

Hæmatites lapis.	
Morachthus lapis	*cum mali punici succo pota.*
Samia terra	

MATTHIOLI.

Thus potum.
Mastiches in potu.
Mumia hausta.
Iuniperi gummi haustum.
Succinei pastilli exhibiti.
Ligustri florum aqua pota.
Crespini baccarum succus haustus.
Hypocistis potui data.
Rhodosaccharum.
Quercus foliorum stillatitia aqua pota.
Glandes & gallæ in potionibus datæ.
Suberis corticis cinis haustus.
Castanearum tenuior tunica in puluerem hausta.
Persici lachryma ex aqua plantaginis, aut portulacæ pota.
Mespili folia in puluerem trita, & potui data.
Virgæ sanguineæ baccæ.
Corna.
Sorba.
Cochleæ elixæ, & pro cibo sumptæ.
Plãtaginis succus addito armenio bolo, aut hæmatite.
Bursæ pastoris & plantaginis decoctum ex pluuiali aqua, addito armenio bolo.
Cyclamini radicis stillatitia aqua senarum vnciarũ pondere, vnà cum sacchari albissimi vncia pota.
Ophioglosson ex aqua equiseti potum.
Rhabarbarum drachmæ pondere cum mumiæ momento potum.
Tragacanthæ lachryma insumpta.
Saluiæ succus potus.
Flos solis vnà cum radicibus contusus & potus.
Hyperici seminis farina è polygoni succo hausta.

Pilosella	
Consolida minor	
Consolida media	
Sanicula	
Auricula vrsi	
Caryophyllatæ radix	*quouis modo hausta.*
Lagopi semen	
Virga aurea	
Potentilla	
Pyrola	

Pulmonariæ succus potus, & herba ipsa quocunque modo vsurpata.
Amarãthi purpurei flos potus.
Millefolij succus, aut sicci farina ex symphyti maioris aut plantaginis aqua pota.
Punicorum malorum vinum ex aqua portulacæ, aut rosarum pota.
Corallium sumptum.
Iaspis lapis suspensus, aut iocinori admotus.

DIOSCORIDIS.
Ad phthisin.

Pistacia	*per se aut ex melle sumpta.*
Pineæ nuces	

Terebinthina resina per se, vel ex melle more eclegmatis deuorata.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Pix liquida in eclegmate ex melle cyathi mensura deuorata.
Iuniperi baccæ haustæ.
Lauri baccæ tritæ cum melle, & cum passo deuoratæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ, & potæ.
Cancri fluuiatiles elixi cum suo iure sumpti.
Lac humanum ex vbere suctum.
Ius esculentum omnium adipum datum.
Plantago in potu exhibita.
Porrum cum melle decoctum.
Agaricus drachmæ pondere sumptus cum passo.
Acanthi radices potæ.
Marrubij folia, siue expressus succus potus.
Betonicæ folia cum melle data.
Myrrhis in sorbitione pota.
Asij lapidis flos ex melle delinctus.

MATTHIOLI.

Larigna resina in eclegmate delincta.
Pinei nuclei cum melle, aut saccharo exhibiti.
Cochleæ nemorales à mucagine repurgatæ, & ex lacte bubulo decoctæ, vnà cum tussilagine, & cibi loco propinatæ.
Ranæ ex capi, aut gallinæ iure decoctæ, deuoratæ.
Gallorum iuuenum testes in cibo vsurpati.
Brassica percocta frequenter deuorata.
Melopeponum seminum cremor haustus.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Veronica mas.
Saluiæ catapotia: vide saluiæ commentarium.
Geranij primi radix ex vino pota.
Pulmonariæ succus frequenter potus, aut herba ipsa quocunque modo vsurpata.
Vuæ passæ in cibis deuoratæ.
Armenia terra quoquo modo sumpta.
Corallium potum.
Hæmatites lapis sumptus.

DIOSCORIDIS.
Ad pulmonis abscessus.

Semen cyclaminis secundæ speciei quadraginta diebus potum.
Tragoriganum cum melle in eclegmate exhibitum.
Tussilaginis siccæ, incensæq; fumus ore haustus apostemata interna pectoris rumpit.

MATTHIOLI.

Mustelarum pulmo deuoratus.
Vulpinus item pulmo in puluerem tritus.
Fœnugræci decoctum potum.
Pulmonaria frequenter sumpta.

DIOSCORIDIS.
Ad suspiriosos.

Lauri baccæ tritæ cum melle, vel passo & exhibitæ.
Ficus siccæ cum hyssopo decoctæ & potæ.
Vulpinus pulmo exiccatus bibitus.
Ius senum gallorum potum.
Vinum hyssopites bibitum.
Plantago cum lenticula decocta comesta.
Rhaponticum bibitum.
Aqua mulsa pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Hyssopũ decoctũ cum fico, aqua, melle, rutaq; potum.
Stœchas ex aqua decocta pota.

Pulegium cum melle & aloe potum.
Scylla ex melle trium obolorum pondere delincta.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia eodem modo pota.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta pota.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Nigella in vino pota.
Galbanum deglutitum.
Marrubij decoctum, siue expressus succus potus.
Parthenium ex oxymelite sumptum.
Anagyris folia cum passo bibita.
Periclymeni semen potum cum vino.
Adianthi potum decoctum.
Fidicula, siue trichomanes hausta.
Elaterium optima suspiriosis est purgatio.
Thapsiæ succus exhibitus.
Bryonia cum melle in eclegmate sumpta.
Sandaracha non resina in catapotijs data.
Sulphur in ouo sumptum, vel suffitum.
Agaricum drachmæ vnius pondere datum.
Cancamum haustum ex aqua vel mulso.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices saccharo conditæ asseruatæ.
Phu, siue valeriana, præsertim cum dulci radice, vuis passis & anisi semine cocta.
Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum decocto hyssopi pota.
Balsami factitij liquores, & oleum.
Helenium conditum sepè deuoratum.
Oleum amygdalinum.
Oleum cnicinum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & deuorati.
Larigna, aut terebinthina resina epota.
Pix ex melle lincta.
Persici lachryma ex mulso, aut bechij decocto pota addito croci momento.
Amygdalæ.
Nuclei pinei.
Oleum de nucibus Indicis.
Cochleæ magnæ semicoctæ deuoratæ, primo die vna, sequenti duæ, tertio tres, quarto duæ, quinto vna.
Brassicæ caulium medulla ex cremore amygdalino decocta & cum melle in eclegmate parata.
Sonchi lacteus succus in potu sumptus.
Trasorum cremor è carnium iure paratus, potus.
Porrum coctum, & ex melle delinctum.
Cepa elixa, aut sub prunis tosta, & cum saccharo deuorata, & butyri recentis momento.
Sinapis semen in cibo vel potione exhibitum.
Ari radix decocta, melleq; excepta deuorata.
Eadē cineribus tosta, & ex amygdalino oleo exhibita.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Aristolochia rotunda.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.
Veronica mas.
Saluia.
Gattaria.

PECTORIS ET PVLMONIS.

Hyssopum.
Menthastrum.
Calamintha.
Amaraci decoctum.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Sagapenum ex Helenij, aut hyssopi decocto potum.
Botrys decoctum, aut ipsa herba, ex dulcis radicis decocto pota.
Armenia terra delincta.
Vtriusque securidacæ semen ex melle, aut defruto delinctum.
Stibium nostrum potum.
Scabiosa quoquo modo vsurpata.
Cnici seminis medulla saccharo eclegmatis modo excepta.
Quinta essentia nostra cum iulapio violaceo frequēter pota.

DIOSCORIDIS.
Ad tussim.

Iris illyrica assumpta.
Cardamomum ex aqua potum.
Cinnamomum deuoratum vel potum.
Calamus odoratus suffitus per se, vel ex resina terebinthina.
Helenij eclegma ex melle deglutitum.
Myrrha ad quantitatem fabæ deuorata.
Styrax } *data in eclegmate.*
Bdellium }
Terebinthinæ resinæ ex se, vel ex melle eclegma delinctum.
Mastix pota.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedri fructus deuorati.
Paliuri semen potum.
Ladanū in medicamentis, & malagmatibus insertū.
Cerasi gummi cum vino diluto exhaustum.
Amygdalæ amaræ cū melle, & lacte in illinctu datæ.
Gummi amygdalarum amararū cū vino diluto potū.
Nuces auellanæ cum aqua mulsa potæ.
Ficus siccæ deuoratæ.
Chamædryos decoctum potum.
Scordium potum.
Tussilago sicca sumpta, siue incēsa, accepto fumo per os.
Propolis suffita.
Mel deglutitum.
Farina tritici glutinis modo elixa, & ad lingendū cū mentha, & butyro data.
Farina auenæ cremor in sorbitione receptus.
Semen lini cum melle, & pipere sumptum.
Faba in cibis accepta.
Raphan⁹ elix⁹ mādueatus, præsertim in vetere tussi.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa deuorata.
Asphodeli radix trium drachmarum pondere pota.
Allium crudum & coctum assumptū in veteri tussi.
Irionis semen cum melle linctum.
Piper delinctu acceptum.
Scilla cum melle in eclegmate in diutinis tussibus.
Centaurij maioris radix hausta, in antiqua.
Tragacantha in eclegmate cum melle.
Hyssopum cum melle, fico, rutaq; ex aqua decoctum.

Stœchas eodem modo parata.
Origanum in eclegmate cum melle linctum.
Tragoriganum eodem modo paratum.
Baccharis radicum decoctum potum, in diutina.
Panaces cum vino dulci potum.
Seselis Maßiliensis radix, & semen haustum.
Smyrnij radix comesta.
Dauci semen potum in diutina.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Laserpitij liquor in sorbili ouo datus.
Marrubij decoctum, siue expressus succus bibitus.
Galbanum deglutitum, in vetere.
Helxinæ succus cyathi pondere bibitus in diutina.
Equiseti radix, & herba pota.
Iunci decoctum bibitum.
Papaueris vascula in aqua ad dimidium decocta, decoctoq; addito melle, vt eclegma fiat ad lingendū.
Hyoscyami semen potum.
Verbasci decoctum potum, in antiqua.
Cacaliæ radix vino madefacta comesta.
Bryonia cum melle in eclegmate delincta.
Vuæ passæ albæ caro exiccata deuorata.
Aqua mulsa pota.
Thapsia illita.
Vinum hyssopites bibitum.
Sandaracha suffita cum resina, accepto vapore per fistulam vel traiectorium.
Sulphur in ouo sumptum, vel suffitum.

MATTHIOLI.

Acori decocti vapor hianti ore exceptus.
Phu radix cum dulci radice, vuis passis & semine anisi cocta.
Caßiæ solutiuæ pulpa cum decocto hyssopi sumpta.
Helenium conditum deuoratum.
Eiusdem sicci farina sumpta.
Oleum dulcium amygdalarum potum.
Catapotia.X.ex thuris drachma, & agarici scrupulis quaternis cum hyßopi succo formata, & ex ijs vnum ad introitum lecti sumptum.
Larigna resina in eclegmate delincta.
Nuclei pinei melle & sacchare excepti & deuorati.
Mumia ex zizyphar. hordei, & myxor. decoct. epota.
Cupressini coni impari numero minutißime triti, & ex vino vetere hausti.
Siliquarum decoctum potum.
Persici lachryma ex mulsa, aut bechij decocto pota.
Sebestena.
Zizypha.
Saccharum candi vocatum.
Fœnugræci decoctum potum.
Melopeponum seminum cremor.
Erucæ cocta & cum saccharo sumpta.
Trasorum cremor haustus.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut cineribus tosta ex sacchar o & butyro deuorata.
Ari radix cocta ex amygdalino oleo sumpta.
Lac potum, in quo Ari radix fuerit incocta.
Agaricum in potionibus additum.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.

Veronica mas in sua ipsius stillatitia aqua hausta.
Saluia.
Botrys herba ex dulcis radicis decocto pota, aut eius decoctum.
Consolidæ Regalis flores poti.
Vuæ passæ quoquo modo vsurpatæ.

DIOSCORIDIS.
Ad pectoris asperitates.

Glycyrrhizæ succ⁹ in ore retent⁹ quousq; colliquescat.
Radix cacaliæ in vino madefacta & delincta.

MATTHIOLI.

Caßiæ solutiuæ pulpa hausta, & deuorata.
Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Persici arboris lachryma ex mulsa, aut bechij aqua hausta.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Tragacanthæ lachryma.

DIOSCORIDIS.
Ad vocem expediendam.

Myrrha linguæ subdita, quousque tota liquescat.
Tragacantha ex melle in delinctu adhibita.
Laser aqua dilutum, & in sorbitione sumptum.
Styrax delinctus.
Braßica commanducata.
Vinum hyssopites.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditæ deuoratæ.
Amygdalinum oleum }
Sesaminum oleum } *potum.*
Cnicinum oleum }
Styrax hausta.
Persici arboris lachryma ex mulsa pota.
Oleum è nucibus Indicis.
Malua cocta & in cibis apposita.
Porrum coctum cum melle sumptum.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Vuæ passæ in cibis deuoratæ.

DIOSCORIDIS.
Ad pleuritim.

Suillus adeps ex vino lotus, & cū cinere & calce coctus impositus.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Sagapenum emplastri modo illitum.

MATTHIOLI.

Terebinthina resina hausta.
Pomū dulce cineribus incoctum, & glycyrrhizæ succo amylo & saccharo conspersum deuoratum.
Amygdalæ & earum lacteus cremor cum saccharo.
Cochleæ testis exutæ ex ptisana hordeacea absorptæ.
Eædem contusæ, & loco dolenti adalligatæ.
Seminis lini oleum recens potum selibræ pondere.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Cardui benedicti stillatitia aqua pota vna cum seminis semidrachma.
Antemidis decoctum potum, vel eiusdem florum stillatitia aqua.
Syrupus deiectorius ex violarum diluto paratus.

DIOSCORIDIS.
Ad lateris dolores.

Fimum caprillum cum cera & oleo subactum, impositum.

Her-

Hordeacea farina vnà cum meliloto & papauerum vasculis ex mulso elixa illita.
Brassicæ caules virides cremati & suillo adipe excepti & impositi.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum haustum.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex vino pota.
Gentianæ radicũ succus drachmæ pondere sumptus.
Aristolochia rotunda ex aqua bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Laser in sorbitionibus datum.
Galbanum illitum.
Marrubij folia ex melle adhibita.
Trifolij bituminosi folia, semenvè potum.
Aethiopis pota.
Acori decoctum potum.
Costus cum absinthio, & vino potus.
Agallochum ex aqua potum.
Myrrha fabæ pondere deuorata.
Bdellium haustum.
Resina terebinthina illita, appositavè.
Bryonia ex melleo eclegmate delincta.

DIOSCORIDIS.
Ad pulmonis inflammationes.

Ocimum cum polenta illitum.
Vrticæ vtriusque semen cum melle delinctum.
Tragoriganum ex melle in eclegmate sumptum.
Chrysocome pota.
Aqua mulsa hausta.
Pulmonaria.
Lentis palustris stillatitia aqua pota.

DIOSCORIDIS.
Ad purulentas excreationes.

Irionis semen cum melle delinctum.
Betonicæ folia drachmarum duarum pōdere in aquæ mulsæ cyathis quatuor pota.
Personatæ radix cum pineis nucibus sumpta.
Aethiopis hausta.
Vinum hyssopites.
Sandaracha ex mulso data (hoc medicamentum ego nunquam probauerim.)
Sulphur in ouo potum, vel suffitum.

MATTHIOLI.

Larigna resina, & terebinthina in eclegmate delinct.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & deuorati.
Terebinthina resina deuorata.
Pix liquida cum melle mista, & deuorata.
Vlmi folia, quæ orientem spectant, impari numero decerpta & cum totidem piperis granis contrita, ex vino cretico hausta.
Amygdalæ & earum lacteus cremor.
Nuclei pinei.
Tragacanthæ lachryma delincta.
Glycyrrhizæ succus.
Veronica mas in sua ipsius aqua propinata.
Botrys decoctum diebus pluribus potum, aut herba ex glycyrrhizæ decocto hausta.
Scabiosæ farina pota, aut recentis herbæ succus cum melle delinctus, & totius plantæ decoctum pluribus diebus haustum.
Pulmonaria quomodolibet vsurpata.

DIOSCORIDIS.
Ad asthmaticos.

Lauri baccæ ex melle vel passo acceptæ.

Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ & potæ.
Vrina impubis pota.
Ruta epota.
Cyclamini alterius semen potum.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cum melle in eclegmate sumpta.
Aqua mulsa pota.
Sphondilij semen, & herba ipsa in sorbitione.
Equiseti radix, & folia hausta.
Cnici seminis medulla ex saccharo eclegmatis modo sumpta.
Scabiosa, & eius succus, atque decoctum quomodo libet vsurpata.
Abrotoni vtriusque semen tritum, & cũ aqua potũ.
Hyssopũ cũ fico, melle, rutaq; ex aqua decoctũ potum.
Calaminthæ decoctum potum.
Vinum hyssopites haustum.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia cum melle hausta.
Seseli Massiliense potum.
Fidicula siue trichomanis decoctum bibitum.
Cuminum cum posca sumptum.
Smyrnij radix comesta.
Thapsia illita.
Ammoniacum bibitum.
Melissophylli folia in eclegmate delincta.
Tussilago sicca, & suffita, adeò vt fumus in os ingrediatur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Botrys pota vel in eclegmate data.
Periclymeni semen potum.
Adianthi decoctum bibitum.

MATTHIOLI.

Iridis radices conditæ.
Phu radix cum dulci radice, & semine anisi decocta.
Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum hyssopi decocto pota.
Balsami factitij liquores, & oleum haustum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Cnicinum oleum bibitum.
Myrrha hausta.
Styrax deuorata.
Terebenthina, siue larigna resina insumpta.
Pix liquida ex melle pota.
Caricæ duæ, aut tres in aqua vitæ maceratæ deuoratæ.
Erui farina melle excepta & delincta.
Sonchi lacteus succus potui datus.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut cineribus tosta addito melle, & butyro, deuorata.
Sinapis, aut nasturtij semen in cibo aut potione exhibitum.
Ari radix cocta & ex melle delincta, aut ex amygdalino oleo.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Aristolochia rotunda hausta.
Centaurij magni radix.
Veronica mas.
Hyssopum.

Saluia.
Menthastrum.
Gattaria.
Amaracus.
Senæ decoctum vel dilutum.
Sapagenum ex helenij, vel hyssopi decocto potum.
Botrys herbæ decoctum, addito violaceo melle, aut herba ipsa & glycyrrhizæ decocto.
Securidacæ vtriusq; semen ex melle, aut defruto delinctum.
Quinta essentia nostra com. de vino descripta pota.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere potũ.

DIOSCORIDIS.

Ad renitentes excreationes.

Iris illyrica pota.
Coagulum fere omne potum.
Raphanus elixus deuoratus.
Porrum cum ptisana coctum esui datum.
Nasturtium coctum in sorbitione datum.
Bulbi breui coctura elixi, & in cibum sumpti.
Ammoniacum in eclegmate datum.
Scordium potum.
Thapsia linita.
Lini semen in eclegmate delinctum.
Scillæ siccæ oboli tres ex melle in eclegmate exhibiti.
Marrubium siccum potum cum iridis farina.
Vinum hyssopites haustum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Oleum amygdalinum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti & deuorati.
Terebinthina resina in eclegmate delincta.
Erui farina melle excepta & delincta.
Agaricum.
Veronica mas.
Hyssopum.
Pulmonaria quoquo modo sumpta.
Saluia.
Scabiosæ puluis quinetiã succus atq; decoctũ hausta.

MATTHIOLI.

Ad purgandum pectus.

Terebinthina resina deuorata.
Agaricum in potionibus additum.
Hyssopum.
Saluia.
Senæ decoctum vel dilutum.
Scabiosa in puluerem trita, tum eius succus cũ melle delinctus, aut herbæ decoctum pluribus diebus haustum.

DIOSCORIDIS.

Ad pectoris destillationes.

Irionis semen cum melle delinctum.

MATTHIOLI.

Agaricum.
Veronica mas.
Saluia.
Armenia terra ex rhodosaccharo delincta.

DIOSCORIDIS.

Ad omnia pectoris incommoda.

Porrum cum melle decoctum comestum.
Glycyrrhizæ succus bibitus.
Thymus melli mistus in delinctu sumptus.
Thymbra eodem modo parata.
Tordilij radix in eclegmate cum melle sumpta.
Libanotis radices potæ.
Symphytum petræum in mulso decoctum bibitum.
Quinquefolij radicis succus potus.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditæ.
Terebinthina deuorata.
Veronica mas.
Glycyrrhiza.
Vuæ passæ quomodo libet vsurpatæ.

MATTHIOLI.

Ad empyematicos.

Pulmonaria & eius succus ex melle deuorata.
Scabiosa puluis, succus atque etiam decoctum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad pectoris vulnera.

Caryophyllata, Potentilla, Alchimilla, Bistortæ, Tormetillæ (radices), *Solidagines omnes, Sanicula, Auricula vrsi, Pilosella* — *in vino decoctæ, & deinde decoctum ipsum potui datũ.*

Amaranthi purpurei flos potus.
Pyrola in potionibus addita, potionem eius vulnerariam admirabilis operationis reperies libr. 4. cap. 16. comment. de Limonio.
Vuæ passæ deuoratæ.

CORDIS.

DIOSCORIDIS.

Ad deliquium animi.

Cucumis olfactus.
Pulegium ex aceto naribus admotum.
Buglossum potum.

MATTHIOLI.

Nardi Italicæ, aut lauẽdulæ aqua pota & arterijs illita.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Santalum omne potum & olfactum.
Moschus potus & illitus.
Confectio è moscho deuorata.
Zibetum illitum.
Ambarum potum & impositum, aut olfactum.
Ocimum ex aceto naribus admotum.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Caryophylli commansi, vel naribus admoti.
Caryophylli flores quocunque modo sumpti.
Zedoaria commansa.
Mentha olfacta.
Melissophyllon & eius stillatitia aqua.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Caryophyllatæ radices olfactæ.
Angelicæ radix pota.
Borraginis atque etiam vulgaris buglossi decoctum potum, aut vino admistum & haustum.
Vinum odoratum, generosumq; in faciem proiectum, ac etiam potum.
Quinta essentia nostra lib. 5. commen. de vino descripta, tam pota, quàm arterijs, & naribus illita, & in faciem proiecta.

CORDIS.

DIOSCORIDIS.

Ad cardiacam.

Intybus per se, & cum polenta illita.
Absinthium in passo decoctum & appositum.
Rubi folia illita.

MATTHIOLI.

Nardi Italicæ aut lauendulæ stillatitia aqua pota.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Santalum omne potum, & epithematibus additum.
Moschus potus & illitus.
Ambarum potum.
Agallochum.
Mumia ex aqua menthæ pota granorum quatuor pondere.
Rosarum succus & dilutum potum.
Caryophyllata olfacta.
Vinum in quo gagates lapis ignitus extinctus fuerit potum.
Cardiaca herba pota.
Angelicæ radix hausta.
Borrago, aut vulgare buglossum quouis mō sumptū.
Rhodosaccharum deuoratum.
Myrti baccæ quoquo modo haustæ.
Aurantij, limonūmq́; florum stillatitia aqua pota.
Citria mala.
Aurantia mala.
Limonia mala.
Poma Adami.
Pyra cocta deuorata.
Sericum in antidotis additum.
Margaritæ potæ.
Ceruini cordis os epotum.
Scorzoneræ radix, aut succus potus.
Caryophylli in cibis vsurpati.
Caryophyllorum flores ex Melissophylli decocto poti.
Zedoaria commansa, aut in potionibus addita.
Eryngij radix ex buglossi melissophyllivè decocto pota.
Saccharum è rorismarini floribus paratum.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine, & buglossi aqua hausta.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Trifolium acetosum.
Melissophyllon quocunq; modo haustum.

MATTHIOLI.

Ad tremorem cordis.

Galanga è succo plantaginis pota.
Cinnamomi aqua stillatitia.
Myrti baccæ quoquo modo haustæ, aut deuoratæ.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Vincetoxici radix cū citrii mali semine ex aqua oxalidis pota.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Caryophyllata olfacta.
Quinta essentia nostra, lib. 5. commen. de vino descripta, vnciæ pondere pota.
Aurum haustum.
Corallium ebibitum.
Margaritæ deuoratæ.

MATTHIOLI.

Ad pulsum cordis.

Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.

Vincetoxici radix cum citrei mali semine ex buglossi aqua hausta.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Quinta essentia nostra, lib. 5. commen. de vino descripta, vnciæ pondere pota.
Aurum haustum.
Corallium in potu sumptum.
Margaritæ in potionibus additæ.

MATTHIOLI.

Ad cordis dolorem.

Viridis pinus acicula cōtrita, & ex vino optimo potæ.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Quinta essentia nostra, descripta lib. quint. commēt. de vino, pota.
Aurum tritum & ebibitum cum corallio, & Margaritis.

DIOSCORIDIS.

Ad præcordiorum duritiem.

Rhaponticum potum.
Vinum absinthites potum.

MATTHIOLI.

Ad vetustas præcordiorum inflammationes.

Scordium cum cera coactum impositum.

MAMMARVM.

DIOSCORIDIS.

Ad mammarum inflammationes.

Thus cum cimolia & rosaceo inunctum.
Cydonia mala cataplasmatis adiecta & illita.
Nuces iuglandes cum ruta & exiguo melle impositæ.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta illitum.
Asphodeli radices & folia ex vino exhibita.
Irionis semen illitum.
Hemerocallis radix emplastri modo imposita.
Althæa decocta & superposita.
Vuarum vinacei cum sale illiti.
Ostracites lapis cum melle impositus.
Geodes lapis cum aqua illitus.
Terra Samia ex rosaceo, & aqua imposita.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum illitum.
Ouum gallinaceum crudum ex rosaceo impositum.
Oryzæ farina decocta & emplastri modo adhibita.
Portulaca contusa & illita.
Trifolium acetosum impositum.
Lenticulæ palustris aqua tum pota tum illita.
Oleum è fructu momordicæ illitum.
Vnguent. ex oleo in mortario plumbeo & pistillo paratum.

DIOSCORIDIS.

Ad rigentes à partu mammas.

Tritici furfures ex rutæ decocto elixi & appositi.
Baccharis folia emplastri modo adhibita.
Epimedij folia concisa ex oleo cataplasmatis addita.
Hyoscyami semen tritum ex vino illitum.
Ricini folia imposita.
Vuarum vinacei cum sale illiti.

MATTHIOLI.

Cancri crudi triti & illiti.
Marrubium cum vetere axungia tritum & illitum.

DIO-

MAMMARVM.

DIOSCORIDIS.

Ad induratas mammas.

Erui farina emplastri modo imposita.

Chamæpitys prima ex melle illita.

Vuarum vinacei cum sale triti & impositi.

DIOSCORIDIS.

Ad mammas exulceratas.

Conchulæ Indicæ cinis illitus.

Asclepiadis herbæ radices impositæ.

MATTHIOLI.

Aparinæ farina inspersa.

Vnguentum ex oleo cum mortario & pistillo plumbeo paratum.

MATTHIOLI.

Ad Papillarum rimas.

Oleum è luteis ouorum illitum.

Pomata illita.

Aparinæ succus illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad lac in Mammis concretum.

Cera grumi decē granorū milij magnitudine sumpti.

Fabarū lomentum per se, & cum polenta impositum.

Lentium farina illita.

Apium & eius succus illitus.

MATTHIOLI.

Mentha recens mammis illita.

DIOSCORIDIS.

Ad extinguendum lac.

Cicuta imposita mammis.

MATTHIOLI.

Cucurbitæ recentia folia imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad Lactis vbertatem præstandam.

Halimi folia in cibis sumpta.

Viticis semen potum.

Ptisana hordeacea cum fœniculi semine cocta & in cibum sumpta.

Maluæ decoctum potum.

Sonchi succus haustus.

Lactuca in cibis recepta.

Ocimum deuoratum.

Eruca comesta.

Anemone & eius caules cum ptissana hordeacea deuorati.

Anisum potum.

Anethi aridi seminis, & comæ decoctum haustum.

Fœniculum in cibo sumptum.

Nigella pluribus diebus pota.

Circeæ semen in sorbitione potum.

Clematis prima in cibis accepta.

Echij radix in sorbitione, vel cum vino hausta.

Glaux cum hordeacea farina, sale & oleo cocta & deuorata in sorbitione.

Bryoniæ succus cum tritico coctus, in cibum sumptus. sed hic prudentia opus est.

MATTHIOLI.

Vngularū asini aut vaccarū cinis potus ex ptissana.

Cicerum decoctum potum.

Brassica cocta & longo pipere aspersa, vna cum iure deuorata.

Cardui benedicti radicis puluis addito fœniculi semine, & longi piperis momento ex ptissana haustus.

Crystallum in tenuissimum puluerem tritum potum.

DIOSCORIDIS.

Ne lac in mammis concrescat.

Mentha cum polenta imposita.

Vini fæx cum aceto peruncta.

MATTHIOLI.

Fabarum farina illita.

DIOSCORIDIS.

Ad mammas cohibendas ne nimis crescant.

Cicuta contrita & imposita.

Cotes naxia illita.

MATTHIOLI.

Aqua è nucibus pineis immaturis destillata & imposita cum linteolis.

Alchimillæ seu stellariæ stillatitia aqua, aut succus, aut decoctum, cum linteolis adhibita, admistis hypocistide, equiseto, rosis & alumine.

VENTRICVLI.

DIOSCORIDIS.

Ad vomitiones, & nauseam.

Cotoneorum malorum maceratorum liquor haustus.

Nardus Indica }
Nardus Celtica } *ex aqua pota.*

Palmulæ in cibo sumptæ.

Palmularum inuolucrum cataplasmatis conferentibus adiectum.

Gallinaceorum ventriculi interior folliculus siccus, tritusq́ cum vino potus.

Succinum haustum.

Faba in posca decocta, & in cibum sumpta.

Lentis XX. grana sine cortice deuorata.

Phaseolus in cibo acceptus.

Sisymbrium haustum.

Rubi folia exterius illita.

Lactuca illota deuorata.

Lens syluestris esui data.

Scilla sicca pota.

Agaricus trium drachmarum pondere per se absq́ liquore sumptus.

Gentianæ radicis succus cum aqua potus.

Albæ spinæ radix hausta.

Menthæ duo, tresve rami cum acidæ punicæ succo poti.

Pæoniæ semen ex vino nigro potum.

Betonica commanducata, moxq́ vino aqua misto superbibito.

Vitis viniferæ foliorum, capreolorumq́ succus potus.

Myrtites vinum potum.

Vini fæx illita.

Scillinum vinum potum.

MATTHIOLI.

Cinnamomi stillatitia aqua pota.

Musci arborei dilutum ex vino paratum potum.

Pseudoberberi baccæ.

Ribes vulgaris.

Vua spina.

Poma austera cineribus incocta deuorata.

Cydoniorum pomorum vinum, oleum, caro, confectio, Miua.

Eorundem succus, in quo conferbuerint corallium, rosarum semen, rhabarbarum, hypocistis, acacia.

Mespilorum siccorum puluis, rosarum rubearum succo exceptus, additis corallio, caryophyllis & nuce myristica.

Maluæ

Maluæ semen ex rubro vino potum.
Caryophylli ex vino austero, aut malorum cydoniorum succo poti.
Iidem cum mastiche, rhoe, corallijs, & balaustijs ventriculo illiti.
Punicorum malorum vinum potum.
Iaspis viridis lapis super os ventriculi gestatus.
Mentha sicca è mali punici vino sumpta.
Menthæ græcæ succus tam potus quàm illitus.
Rosmarinum in puluerem contritum cum pane deuoratum, aut meraco potum.
Lagopi folia, paniculæ, ac semen ex vino austero, aut punici mali pota.
Sanguisorba siue sorbastrella hausta.
Pulmonaria altera.

DIOSCORIDIS.
Ad cæliacos.

Lycium potum & inditum.
Cotonea mala cruda comesta.
Mora immatura siccata, tusaq́; obsonijs immista.
Ficulnei cineris lixiuium pondere cyathi exhibitum.
Myrica in potu data.
Gallæ cum aqua aut vino tritæ, & illitæ.
Rhois semen obsonijs inspersum.
Myrti folia trita & ex aqua illita.
Oleæ syluestris folia cum polenta illita.
Coagulum leporinum, & equinum trium obolorum pondere ex vino potum.
Faba in posca decocta, & deuorata.
Aegyptiæ fabæ farina, & corticis ipsius decoctum ex mulso datum.
Oxylapathi, aut oxalidis semẽ in aqua, aut vino potũ.
Plantago elixa in aceto, & cum sale sumpta.
Hyacinthi semen potum.
Coronopus decoctus in cibo sumptus.
Rhaponticum potum.
Spinæ albæ radix pota.
Ferulæ viridis medulla bibita.
Laserpitij liquor in vuæ acino sumptus.
Nymphææ radix siccata, & in vino bibita.
Clymeni succus potus.
Limonij herbæ semen acetabuli pondere ex vino sumptum.
Tragi herbæ acini decem ex vino bibiti.
Papaueris vasculorum decoctum ex melle in eclegmate redactum in delinctu. Si vero efficacius reddere velis adiungito hypocistidis, & acaciæ succũ.
Vuarum vinaceorum decoctum potum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo inspersi.
Aqua vel vinũ, in quibus ferrũ extinctũ fuerit pota.
Morochthus lapis potus.
Vinum myrtites potum.
Adianthum ex vino bibitum.
Trichomanes ex vino pota.

MATTHIOLI.

Galanga ex succo Plantaginis pota.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Musci arborei dilutũ in vino austero paratũ haustũ.
Thus tam potum quàm illitum.
Mali punicæ è floribus paratum saccharum ex vino austeriusculo sumptum.
Myrteum condimentum.

Cydoniorum vinum, miua & oleum.
Cydoniorum confectio.
Mespila. Sorba.
Pyra syluestria.
Pruna syluestria.
Nux myristica.
Mora immatura.
Cochleæ duæ vna cum testis contritæ, & ouis gallinaceis duobus exceptis, ex vino passo, & aqua prius calefactæ potæ.
Anguium senecta rosaceo incocta, & imposita.
Oryza prius torrefacta & in lacte, in quo calculi fuerint extincti, decocta in cibum sumpta.
Sonchi decoctum ex vino potum.
Caryophylli ex vino, aut malorum cydoniorum succo hausti.
Mentha sicca cum amylo, & aqua pota.
Anethum tostum cum mentha exhibitum.
Coriandri semen ex aqua.
Rosmarini puluis cum pane deuoratus, aut ex mero haustus.
Amaranthi purpurei flos potus.
Malorum punicorum vinum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad vomitiones ciendas.

Lauri folia pota.
Cochleæ vepribus inhærentes deuoratæ.
Peponis radix sicca dra. pondere ex hydromelite pota.
Bulbus vomitorius deuoratus.
Origanum cum rhois semine & cæpis in cupreo vase diebus quadraginta, dum caniculæ sydus flagrat, insolatum potum.
Lemnia terra pota.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi dolores.

Iuncus odoratus potus.
Bulbi comesti.
Rhaponticum bibitum.
Absinthium in passo decoctum potum.
Melilotum ex vino decoctum haustum.
Artemisiæ tenuia folia ex oleo contusa emplastri modo imposita.
Nymphææ radix illita.
Senecionis caulis in passo decoctꝰ, deuoratꝰ vel potus.
Alabastrites lapis cum cerato impositus.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiua pulpa.
Ricininum oleum illitum, potum & infusum.
Amygdalinum oleum potum.
Laurinum oleum illitum.
Mastiches grumi tres deuorati abeuntibus cubitum.
Myristicæ nucis decoctum ex rhodomelle & aqua vitæ potum.
Sisymbrium calefactũ & vino cretico aspersum impositum.
Aloe deuorata aut pota.
Quinta essentia nostra, libr. 5. cap. de vino descripta, pota vbi à frigiditate prouenit dolor.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi erosiones.

Nardus Indica } *ex aqua pota.*
Nardus Celtica }

Iuncus odoratus potus.
Sycomori succus potus.
Pineæ nuces deuoratæ.
Lac humanum potum.
Sonchi succus bibitus.
Pulegium cum posca sumptum.
Hieracij vtriusque succus haustus.
Scordium duarum drachmarum pondere tam mulsa potum.
Pæoniæ semen ex vino nigro potum.

MATTHIOLI.

Amygdalarum dulcium oleum potum.
Sesaminum oleum potum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & cum succo portulacæ hausti.

DIOSCORIDIS.

Ad ventriculi ardores.

Portulaca cum polenta illita.
Sonchus emplastri modo impositus.
Vmbilici Veneris succus illitus.
Intybus vtraque ex aceto deuorata.
Glycyrrhizæ succus potus.
Apium ebibitum.
Fœniculum cum frigida aqua potum.
Polygonum illitum.
Solani hortulani folia apposita.
Chamædaphnes folia hausta.
Vitis viniferæ folia, & capreoli emplastri modo adhibiti.
Labruscæ flos illitus.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa sumpta.
Santala pota vel aqua rosacea foris illita.
Crespini, vuæ spinæ, ribisq; vulgaris baccæ deuoratæ.
Rhodosaccharum.
Quercus recentia folia in ore contenta.
Citria, Aurantia, Limonia } mala.
Melopeponum seminum lacteus cremor potus.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.
Phyllitidis puluis sua ipsius aqua exceptus & illitus.
Trifolium acetosum deuoratum.
Consolidæ regalis flores poti.
Fraga deuorata.
Lenticulæ palustris stillatitia aqua pota.

DIOSCORIDIS.

Ad ventriculi flatus.

Mei radices ex aqua feruefactæ, vel citra coctionem tritæ potæ.
Nardi Indicæ & Celticæ ex aqua potæ.
Castoreum bibitum.
Gallinaceorum senescentium ius potum.
Absinthium cum seseli, aut Gallica nardo potum.
Ligustici semen, & radix pota.
Smyrnij semen haustum.

MATTHIOLI.

Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Calamus odoratus vulgaris haustus.
Oleum ricininum illitum, potum & infusum.
Balsami factitij aqua cum carnium iure sumpta.

Cnicinum oleum potum.
Laurinum oleum illitum.
Mumia ex cumini, ammi & cari decocto sumpta.
Oleum nostrum de scorpionibus illitum.
Castoreum ex oxycrato potum.
Milium torrefactum cum sale mistum, & anthemide in sacculo impositum.
Mentha tam illita, quàm pota.
Menthastrum.
Mentha Græca.
Saluia.
Gattaria.
Imperatoria.
Tanacetum.
Quinta essentia nostra, lib. 5. c. de vino descripta, pota.

DIOSCORIDIS.

Ad singultum.

Sisymbrij semen in vino potum.
Rhaponticum haustum.
Aristolochia rotunda bibita.
Menthæ duo, tres vè rami cũ acidæ punicæ succo poti.
Anethi coma, & seminis decoctum potum.
Cuminum erraticum cum aceto potum.
Alysson potũ, siue manib. gestatũ, vel narib. infusum.
Aspleni decoctum potum.
Periclymeni semen potum.
Saxifraga bibita.

MATTHIOLI.

Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Mumia hausta ex cumini aut apij decocto.
Castoreum cum mulsa potum.
Rhabarbarum ex vino haustum.
Anethum cum haustum, tum olfactum.
Phyllitidis stillatitia aqua pota.
Quinta essentia nostra, libr. 5. cap. de vino descripta, vnciæ pondere pota, vbi ex repletione fuerit singultus.

DIOSCORIDIS.

Ad acidos ructus.

Agaricus drachmæ pondere sumptus.
Tragoriganum potum.
Betonicæ folia fabæ põdere ex despumato melle sũpta.

MATTHIOLI.

Coriandrum cochlearij mensura exhibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad sanguinem & lac in ventriculo concreta.

Ficulnei cineris lixiuium potum.
Coagulũ { Equinum, Leporinum, Agninum, Hædinum, Hinnulinum, Vitulinum, Bubalinum } trium obolorum pondere ex vino potum.
Helichrysi coma cum mulso pota.
Laser potum.

MATTHIOLI.

Cyclamini radicis stillatitia aqua senis vncijs pota, cum sacchari vncia vna.
Consolidæ mediæ succus epotus.
Auricula vrsi.

DIOSCORIDIS.

Ad ventriculi inflammationes.

VENTRICVLI.

Hieraciū maius & minus emplastri modo impositū.
Vitis viniferæ folia & capreoli cum polenta impositi.
Viola purpurea ex polenta illita.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa sumpta.
Santala omnia tam sumpta quàm illita.
Rosæ illitæ.
Consolidæ regalis flores illiti.
Lentis palustris stillatitia aqua pota.

MATTHIOLI.

Ad famem caninam.

Glirium pinguium caro assa deuorata.

DIOSCORIDIS.

Ad appetentiam ciendam.

Piper comestum.
Acetum in obsonijs additum.
Absinthium potum.

MATTHIOLI.

Crespini baccæ.
Vua spina.
Ribes vulgaris.
Sinapismum.

DIOSCORIDIS.

Ad concoctionem iuuandam.

Eruca in cibo comesta.
Piper omne comestum.
Gingiberis vsus.
Scilla cum melle cocta & deuorata.
Absinthium haustum, vel ventriculo adhibitum.
Tragoriganum potum.
Pulegium potum.
Ligustici semen, & radix pota.
Seselis Massiliensis semen cum vino potum.
Garum potum.
Betonicæ folia post cœnam sumpta, addito melle despumato fabæ magnitudine.
Vinum absinthite.

MATTHIOLI.

Acori radicis & cinnamomi drach. ex vino absinth.
Galanga.
Nardus Italica.
Lauendula.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua hausta.
Caryophylli hausti.
Crocum.
Ladanum drachmæ pondere duabus horis à cœna deuoratum.
Pyrum vel cydonium cineribus tosta & deuorata.
Pistacia.
Citria condita.
Iuglandes conditæ.
Nux myristica.

DIOSCORIDIS.

Ad ventriculi fluxiones.

Adiantum potum cum vino.
Persici mali sicci decoctum & bibitum.
Cotonei mali macerati liquor potus.

MATTHIOLI.

Myrteum condimentum.

MATTHIOLI.

Ad restinguendam sitim.

Crespini baccæ.
Vua spina.

IECINORIS.

Ribes vulgaris.
Citria, Limonia, Aurantia } mala.
Pyra.
Portulacæ folia linguæ subdita.
Melopeponum seminum lacteus cremor.
Anguriæ pulpa.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Trifolium acetosum.
Fraga matura deuorata.
Punicorū malorum vinum ex intybi stillatitia aqua, aut hordei decocto potum.

IECINORIS.

DIOSCORIDIS.

Ad iecinoris obstructiones.

Nardus Indica, Nardus Celtica } ex aqua frigida hausta.
Lauri cortex tribus obolis in vino odorato potus.
Piceæ folia drachmæ pondere in aqua, aut mulsa pota.
Amygdalæ amaræ cum melle, & lacte in illinctu datæ nucis auellanæ magnitudine.
Gentianæ radicis succus cum aqua potus.
Agaricum potum.
Rhaponticum exhaustum.
Eryngium ex vino assumptum.
Anthemidis decoctum potum.
Chamæpityos folia septem diebus in vino pota.
Betonica in aceto mulso drachmæ pondere bibita.
Eupatorij herba, aut semen in vino potum.
Papaueris corniculati radix pota.
Rubrica Sinopica haustā.
Glycyrrhizæ succus delinctus.

MATTHIOLI.

Nardus Italica & lauendula in decoctis addita.
Asari decoctum.
Carpesium.
Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Cassia solutiua.
Acorum quocunque modo sumptum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Cnicinum oleum potum.
Rosarum succus & dilutum.
Tamarindorum pulpa.
Amygdalæ.
Pistacia.
Cicer nigrum & rubrum decoctum & potum.
Ciceris farina ex Intubi stillat. aqua decocta, & illita.
Lupini cocti & cum ruta & pipere deuorati.
Napi semen drachmæ pondere ex marrubij decocto frequenter potum.
Brassicæ decocta vis.
Beta cum sinapi, aut aceto deuorata.
Cichorium ex vino albo tenui potum.
Cyclamini succus duarum drachmarū pondere potus cum oxymelite.
Rhabarbarum quocunque modo potum.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Centaurij magni radix tū pota tū in vino macerata.
Centaurij minoris decoctum & succus.
Cardui radicum decoctum haustum.
Eryngij radicum decoctum potum.

IECINORIS.

Aloe quocunque modo sumpta.
Veronica mas.
Mentha græca.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum, aut dilutum haustum.
Rosmarinum frequenter usurpatum.
Marrubium.
Eupatorij vulgaris decoctum, aut succus epotus.
Lupuli flores in potionibus sumpti.
Frangulæ corticum decoctum potum: parandi rationem inuenies lib. 4. cap. de sambuco.
Cuscutæ decoctum potum.
Quinta essentia ferri, descripta lib. 5. in comm. de ferri scoria, siue stercore, drachmæ pondere quotidie pota.

DIOSCORIDIS.
Ad morbum regium.

Nardus Indica } *hausta.*
Nardus Celtica }
Ceruinum cornu vstum, ac lotum, potumque.
Millepedæ, siue onisci ex vino poti.
Cicer cum roremarino decoctum comesum.
Rumicis radices in vino decoctæ & bibitæ.
Atriplicis semen bibitum cum mulsa aqua.
Asparagi radicũ decoctum potum cũ ficis & cicerib.
Crithmi et eius radicum seminũq; decoctum potum.
Irio cum melle lincta.
Scilla cum melle in eclegmate pondere trium obolorum pota.
Hirundinariæ radix cum aniso, & vino pota.
Sphondilij semen potum.
Agaricus drachmæ pondere sumpta.
Rhaponticum haustum.
Absinthij decoctum, dilutumve trium cyathorum pondere quotidie haustum.
Aloe drachmæ pondere pota.
Origani decoctum corpori perfusum.
Calamintha cum vino pota.
Fæniculum erraticum potum.
Libanotis radices potæ cum vino & pipere.
Rorismarini decoctum potum.
Nigella trita cum Irino unguento, naribus apposita.
Chelidonij radix cum aniso & vino albo pota.
Laser cum caricis datum.
Marrubij succus naribus infusus.
Polij utriusque decoctum bibitum.
Conyzæ folia & flores poti.
Asplenі decoctum potum.
Lichen ex melle inunctus.
Adianti decoctum potum.
Trichomanis decoctum haustum.
Anthemidis decoctum potum.
Buphthalmum potum statim à balneo.
Pæoniæ radix bibita.
Hyacinthi semen cum vino potum.
Rubiæ radix cum mulsa aqua bibita.
Chamæpityos folia septem diebus in vino pota.
Betonicæ folia cum dulci aqua pota.
Elaterium potum.
Anchusæ radicis decoctum potum.
Quinquefolij succus cum trium cyathorum pondere aliquot diebus potus.

IECINORIS.

Osyris decoctum potum.
Chrysanthemi decoctum balnei more adhibitum.
Vinum scillinum potum.
Verbenacæ supinæ folia drachmæ pondere cũ thuris obolis tribus, & vini veteris hemina una, ieiuna quadraginta diebus pota.
Lycij herba in aceto decocta & bibita.
Myricæ decoctum potum.
Halicacabi fructus poti.
Chamæcissi folia trium obolorum pondere senis diebus in aqua pota.
Rusci folia & baccæ in vino pota.
Ceruini cornu cinis potus binis ligulis.
Sulphur sorbili ouo sumptum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Nardi Italicæ, lauendulæve decoctum additis cinnamomo, asparagi & fœniculi radicibus.
Asari dilutum ex uino paratum.
Asarina, aut eius decoctum.
Cassiæ solutiuæ pulpa.
Rosarum succus & dilutum.
Tamarindorum pulpa.
Castoris anteriores dentes in poculo contenti, è quo vinum biberit affectus.
Terrenorum vermiũ cinis ex absinthij decocto potus.
Bubuli fellis lapis ex vino potus.
Napi semen ex marrubij decocto potum.
Oxylapathi ex vino decoctum potum.
Cichorij radices saccharo conditæ.
Cichorij & eius radicum decoctum potum.
Melopeponum lacteus cremor haustus.
Erucæ sylvestris tria folia læua manu decerpta, illicoque deuorata.
Cyclamini succus cum saccharo haustus addita mastiche, aut myristica nuce, aut rhabarbari scrupulo.
Asphodeli radix ex vino sumpta.
Chelidoniũ maius in calceis sub nudis pedib⁹ gestatũ.
Aquilegiæ semen ex cretico vino & crocimomento potum.
Rhabarbarum in potionibus additum.
Agaricum in potionibus additum.
Centaurij magni radix quoquo modo usurpata.
Centaurium minus.
Carduorum radicum decoctum.
Eryngij radicum decoctum.
Aloe quouis modo usurpata.
Pulegij. }
Menthastri } *decoctum haustum.*
Marrubij. }
Cuminum illico à balneo exhibitum.
Senæ decoctum vel dilutum.
Radicum Vincetoxici decoctum in potu propinatum.
Chamædryos semen drachmæ pondere ex meraco.
Eupatorij vulgaris decoctum potum.
Lupulorum florum decoctum, haustũ ex vino albo.
Frangulæ corticum decoctum. Parandi rationem habes lib. 4. commen. de sambuco & ebulo.
Cuscutæ decoctum potum.

MATTHIOLI.
Ad fluxum hepaticum.

Quernorum foliorum tenellorum stillatitia aqua pota.

Lupinum

Lupinum iecur siccum in puluere sumptum.
Rhabarbarum tritum & propinatum.

DIOSCORIDIS.
Ad Iecinoris dolores.

Acori decoctum potum.
Absinthij decoctum ex passo appositum.
Periclymeni semen potum cum vino.

MATTHIOLI.

Irinum oleum è floribus paratum illitum.
Amygdalinum oleum.
Laurinum oleum.
Eupatorij vulgaris decoctum aut eius succus potus.

DIOSCORIDIS.
Ad iecinoris duriciem.

Ammoniacum illitum, & ebibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad refrigeratum iecur.

Nardus Indica } *ebibita.*
Nardus Celtica
Amomi decoctum potum.
Pinorum & piceæ folia ex aqua, vel mulso pota.

MATTHIOLI.

Acori oxymel potum.
Cinnamomi aqua stillatitia hausta.
Acorum quocunque modo sumptum.
Balsamum factitium cum potum, tum illitum.
Caryophylli in potu, aut in cibo sumpti.
Rhabarbarum tritum et cum vuis passis deuoratū.
Mentha Græca.
Imperatoriæ radix.
Eupatorij vulgaris succus, aut eius decoctum potum.

MATTHIOLI.
Ad iecinoris scyrrhum.

Asarum.
Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Mastiche cum imposita, tum intus sumpta.
Centaurij minoris decoctum haustum.
Frangulæ radicum decoctum potum. Parandi modum inuenies lib. 4. comment. de sambuco.
Scillinum acetum potum.

MATHIOLI.
Ad cachexiam. i. malum habitum.

Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Acorus, quē calamū odoratū vulgò vocant, sumptū.
Balsami factitij liquores omnes.
Nux myristica intrò sumpta.
Iecur leporinum arefactum potioni infrictum.
Sium in cibis sumptum.
Cichorium quoquo modo acceptum.
Rhabarbarum quauis ratione haustum, et cum passis vuis comestum.
Agaricum.
Absinthij pōtici comæ saccharo asseruatæ & deuoratæ: parādi ratione habes cōmentario de absinthio.
Pulegij decoctum potum.
Mentha græca.
Imperatoriæ radix.
Sagapenum exhibitum flauis myrobalanis duplicato pondere additis.
Marrubij decoctum potum.
Eupatorij vulgaris succus, aut decoctum potum.
Frangulæ radicum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. comment. de sambuco.

DIOSCORIDIS.
Ad hydropem.

Asarum potum.
Cinnamomum ebibitum.
Calami odorati decoctum cum semine apij potum.
Erinacei terrestris caro.
Cochlearum terrestrium operimentum, et caro simul contrita, tumoribus hydropicorum imposita.
Amurca in villosa pelle peruncta & imposita.
Vrina humana sui ipsius bibita.
Vrina capræ quotidie cum spica pota.
Cicer cum roremarino decoctum.
Raphanus emplastri modo impositus.
Plantago cum lenticula decocta.
Ebuli radix in vino decocta, & pota.
Allium decoctum manducatum.
Bulbi cū melle et trito pipere emplastri modo impositi.
Scilla præparata sumpta.
Anagallidis succus vino potus.
Chamæleonis albæ radix cum vino pota.
Absinthium bibitum cum ficubus, nitro & loliacea farina.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum potum.
Hyssopum cum fico, nitroque emplastri modo impositū.
Fidiculæ deco[ct]um potum.
Origanum cum fico decoctum.
Sampsuchi decoctum potum.
Ruta cum fico emplastrata, & eius decoctum ex vino tum potum, tum corpori perfusum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Anisum potum.
Smyrnij semen potum.
Laserpitij liquor cum caricis datus.
Chamedrij decoctum potum.
Polij vtriusque decoctum bibitum.
Androsaces in vino pota duarum drachma. pondere.
Betonicæ folia cum aqua dulci pota.
Cucumeris asinini radicis succus sesquioboli pondere, & cortex eius acetabuli quarta parte.
Aquæ marinæ balneum.
Vitis syluestris radix in aqua feruefacta, & in vini cyathis duobus marina aqua diluti, pota.
Vinum scillinum potum.
Viticis semen potum.
Ficus siccæ in vino cum polenta, & absinthio decoctæ & illitæ.
Sal.
Alcyonium tertium.
Arena è littoribus sole feruefacta capite tenus hydropicis obruta.

MATTHIOLI.

Electuarium de succo iridis, in cap. proprio de iride.
Iridis radices conditæ.
Cyperi radicum, et baccarū lauri puluis pari pondere ex impubis pueri vrina exceptus, et vētri adhibitus.
Asari dilutum ex vino paratum potum.
Asarina & eius decoctum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes.

Cnicinum oleum potum.
Lixiuium ex vino albo, & iuniperino cinere potum.
Fraxini semen cum vino assumptum.
Ossicula acinorum syluestris mali punici trita et pota.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Bubulũ caprillumvè sterc⁹ emplastri modo impositũ.
Napi semen drachmæ pondere ex marrubij decocto in diebus pluribus potum.
Brassicæ marinæ decoctum potum et præsertim addito rhabarbaro.
Brassicæ marinæ puluis, additis rhabarbaro & cubebis, pluries ex vino potus.
Sinapis ex impubis pueri urina illitus.
Caryophylli in cibo, vel potione usurpati.
Cyclamini succus cũ sacchare potus addita mastiche, aut myristica nuce, aut rhabarbari scrupulo.
Asphodeli radix ex vino pota.
Rhabarbarum frequenter usurpatum.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana.
Centaurij magni radix tum vino macerata tũ pota.
Cardui radicum decoctum } *haustum.*
Cardui benedicti decoctum }
Eryngij radicum decoctum. }
Zuccharum ex pontici absinthij coma paratum: modum parandi habes commento de absinthio.
Pulegij decoctum bibitum.
Mentha græca.
Imperatoriæ radix.
Sagapenum cum duplicato pondere myrobalanorum flauorum potum.
Euphorbium haustum.
Vincetoxici radicum ex vino albo decoctum bibitum.
Marrubij decoctum potum.
Eupatorij vulgaris decoctum haustum.
Ricini semen ex caprino lacte maceratũ & haustum.
Sambuci, aut ebuli radicum stillatitia aqua pota: hæc binis, illa quaternis uncijs simul mista, & diebus xxx. pota.
Frangulæ corticum decoctum potum: parandi rationem inuenies lib. 4. commen. de sambuco.
Colocynthis cum pota, tum clysmate infusa.
Stibium nostrum granorum quatuor pondere haustũ.

LIENIS.

MATTHIOLI.

Ad inflammationem.

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata.
Caphura illita.
Crespini baccarum succus potus.
Rosæ & earum succus, seu dilutum.
Cichorij radices conditæ.
Cichorij flores saccharo asseruati, & sæpe deuorati.
Melopeponum lacteus cremor potus.
Phyllitidis farina sua ipsius aqua subacta, & illita.
Trifolium acetosum deuoratum.
Consolidæ regalis flores poti.
Fragariæ & radicum decoctum ebibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad induratos lienes.

Cotonea mala cruda cataplasmatis addita & imposita.
Sycomori liquor haustus, & illitus.
Raphanus emplastri modo impositus.
Brassicæ folia cum aceto deuorata.
Chamædrys decoctum potum.
Lupinorum farina illita.

MATTHIOLI.

Helenij radicis farina denarij pondere diebus aliquot ex vino pota.
Amygdalinum oleum.
Terebinthina deuorata.
Sesaminum oleum.
Myrica ex vino decocta.
Cochlearum maiorum cinis cum lini, & urticæ semine ex melle potus.
Stercus caprillum illitum.
Dracunculi radix contusa, & illita.
Cyclamini succus unguentis additus.
Centaurij minoris decoctum & succus tam interius, quam exterius usurpatus.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Oleum liliorum alborum inunctum.
Phyllitis quocunque modo sumpta.
Oxymel ex floribus genistæ paratum.
Saccharum è genistæ floribus paratum sæpe sumptũ.
Frangulæ corticum decoctum potum: parandi rationem habes lib. 4. comm. de sambuco.
Scillinum acetum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad lienis obstructiones.

Nardus celtica ex vino pota.
Adiantum bibitum.
Trichomanes hausta.

MATTHIOLI.

Nardus Italica, lauendulaq́ꝫ.
Asari decoctum haustum.
Cubebæ.
Carpesium.
Helenij radicis farina frequenter ex vino vetere sumpta.
Amygdalarum amararum oleum.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Mumia ex cari decocto pota.
Tamarindorum pulpa.
Amygdalæ.
Ciceris rubri decoctum potum.
Lupini cocti & cum ruta, & pipere comesti.
Brassicæ decocta ius potum.
Beta cum sinapi aut aceto deuorata.
Sium in cibis sumptum.
Cyclamini succ⁹ binis drachmis ex oxymelite sumpt⁹.
Rhabarbarum potioni infrictum.
Agaricum in potionibus sumptum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Centaurij minoris decoctum & succus.
Eryngij radicum decoctum potum.
Veronica mas.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum vel dilutum haustum.
Rosmarinum cum pane deuoratum.
Phyllitis quoquo modo sumpta.
Eupatorij vulgaris decoctum potum.
Lupuli flores in potionibus additi.

Fragariæ tum folia, tum radices.
Frangulæ corticum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. comment. de sambuco.
Cuscuta, & eius decoctum.
Quinta essentia ferri, descripta in quinto libro capite de scoria seu stercore ferri, diebus pluribus continuis drachmæ pondere pota, ex adianti, aut aspleni, aut myricæ decocto.

DIOSCORIDIS.
Ad lienis inflammationes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus celtica ex vino pota.
Nardus montana ex vino hausta.
Sarmentitius cinis ex aceto, rosaceo & ruta illitus.
Myricæ ex vino decoctum potum.
Viticis semen potum.

DIOSCORIDIS.
Ad lienis dolores.

Dictamnum potum & illitum.

MATTHIOLI.

Irinum oleum è floribus paratum & illitum.
Laurinum oleum inunctum.
Oleum liliorum alborum inunctum.
Phyllitis quouis modo sumpta.

MATTHIOLI.
Ad refrigeratos lienes.

Acori oxymel sumptum.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Amygdalarum amararũ oleum cum potum tum illitum.
Laurinum oleum.
Rhabarbarum intrò sumptum.
Agaricum potum.
Mentha græca ex irino oleo inuncta.
Imperatoriæ radix deuorata.
Rosmarinum cum pane usurpatum.
Phyllitis.

DIOSCORIDIS.
Ad minuendos extuberantes lienes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus { Celtica / Montana } ex vino bibita.
Myricæ ex vino decoctum haustum.
Viticis semen potum.
Cyclamini secundæ semẽ quadraginta diebus haustũ.
Sagapenum ebibitum.
Ammoniacum drachmæ pondere ex aceto sumptum.
Chamædrys ex aceto pota.
Nasturtium haustum.
Piperis radix illita.
Polij vtriusque decoctum cum aceto potum.
Cyclamini succus inunctus.
Capparis semen drachmarum duarum pondere quadraginta diebus ex vino bibitum.
Eiusdem radix ex vino bibita eodem pondere.
Lepidium cum helenij radice impositum.
Hederæ tenella folia ex vino decocta, vel arida ex pane cocta imposita.
Isatis syluestris tum pota tum illita.

Agaricum drachmæ pondere cum aceto mulso datũ.
Rhaponticum potum.
Smirnij radix comesta.
Gentianæ radix duarum drachmarum pondere pota.
Aristolochia rotunda pota.
Crocodilij radicis decoctum potum præsentaneo remedio prodest.
Hyssopum cum ficis, nitroquè illitum.
Tragoriganum cum aceto potum.
Pulegium cum sale illitum.
Sison potum.
Peucedani succus haustus.
Viscum cum calce, gagatève lapide decoctum.
Teucrium cum posca potum, vel cum ficis appositum.
Leucoij radices cum aceto illitæ.
Nymphea radix ex vino bibita.
Aspleni folia pota, vel eius decoctum cum aceto quadraginta diebus haustum, vel folia ipsa ex aceto illita.
Bunij semen potum.
Hæmionitis cum aceto pota.
Rubiæ semen ex aceto mulso potum.
Lonchitis alterius folia cum aceto hausta.
Betonicæ folia ex oxymelite ebibita.
Polemonij radix ex aqua sumpta.
Periclymeni semen quadraginta diebus in vino potũ.
Xyridis semen ex aceto sumptum.
Anchusæ radix cum mulsa aqua pota.
Vrtica utraque cum cerato imposita.
Trichomanes pota.
Vini scillini usus.
Glans vnguẽtaria cũ erui farina pota ex mulsa aqua.
Bryonia trium obolorum pondere triginta diebus ex aceto hausta, aut cum ficis illita.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes cocta, ac comesæ.
Filicis maris radix hausta.
Aqua vel vinum, in quibus chalybs, aut ferrum restinctum fuerit in potu.
Alcyonium tertium bibitum.
Corallium ex aqua bibitum.
Asius lapis ex aceto, & viua calce illitus.
Cotis naxiæ delimatæ à ferro scobes ex aceto bibita.

MATTHIOLI.

Helenij radicis farina è vino vetere frequenter denarii pondere pota.
Terebinthina, lariceaq; resina frequenter deuorata.
Fraxini corticis decoctum potum.
Myricæ rami ex aceto illiti.
Nux myristica.
Eruum à ieiunis deuoratum.
Erucæ semen potum.
Hederæ helicis foliorum succus ex vino austero potus.
Rhabarbarum quoquo modo sumptum.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Phyllitis quouis modo sumpta.
Eupatorij vulgaris decoctum potum.
Lupuli flores in potionibus decocti.
Frangulæ corticum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. capite de sambuco.
Cuscuta & eius decoctum.
Corallium frequenter potum.

DIOSCORIDIS.

Ad colicos affectus.

Amygdalæ amaræ illinctu adhibitæ.

Cochleæ terrestres cum suo putamine tusæ, addita pauca myrrha, ex vino bibitæ.

Alauda auis tosta in cibo sumpta.

Suillus talus crematus ad albedinem usque, potus, ubi flatus excruciet.

Butyrum infusum, ubi colon exulceratum fuerit.

Gallinæ fimum cum aceto vel vino haustum.

Rutæ decoctum ex oleo infusum.

Petroselinum potum.

Colocynthis infusa clysmatibus.

Cnici decoctum infusum.

MATTHIOLI.

Galanga pota.

Cubebæ.

Cinnamomi stillatitia aqua.

Balsami factitij liquores omnes poti & illiti.

Oleum cum pari portione cretici vini sumptum, aut clystere infusum.

Ricininum oleum potum, illitum & infusum.

Amygdalinum oleum utrumque.

Cnicinum oleum.

Laurinum oleum.

Succinum ex tepenti aqua potum.

Persicorum nucleorũ oleũ tam potum quàm infusum.

Amygdalinum oleum potum.

Nucum iuglandium oleum haustum.

Oleum è scorpionibus nostrum illitum.

Aqua in qua ceruinum genitale elotum fuerit pota.

Ceruorum tenerrima cornua in taleolis concisa siccaq́, & in puluerem trita, & cum pipere, & myrrha hausta.

Lupinum fimũ, quod terrã nõ attigerit ex vino albo vel aqua potum, & forinsecus ventri adalligatum.

Brassicæ semen crassiuscule contusum, & in carnium iure feruefactum, potumq́ una cum ipso iure.

Ius decoctæ brassicæ cum vetere gallo potum.

Cyclamini succus trium drach. pondere in clysteribus (additus.

Imperatoria ex calido meraco pota.

Sagapenum bibitum, aut clysteribus inditum.

Verbasci flores in puluerem triti, & poti.

Trinitatis herba in puluerem trita & pota.

Ricini semen ex iure veteris galli decoctum et potum.

Colocynthis clysteribus infusa.

Momordicæ puluis haustus.

Quinta essentia nostra pota, & in clysteribus addita.

Stibium nostrum, commentario proprio descriptum, sumptum quinque granorum pondere.

Gagates lapis in puluerem tritus drachmæ pondere diebus septem potus.

DIOSCORIDIS.

Ad intestinorum dolores.

Iris illyrica pota.

Acori decoctum bibitum.

Mei radices tritæ cum melle in eclegmate sumptæ.

Cardamomum ex aqua potum.

Agallochum ex aqua haustum.

Nuces iuglandes cum suo putamine perustæ, & umbilico admotæ.

Ficuum cum ruta decoctum clysmate infusum.

Halimi folia drachmæ pondere in aqua mulsa pota.

INTESTINORVM.

Crocum in potionibus bibitum.

Dauci semen potum.

Libanotidis radices haustæ.

Ferulæ semen in potu sumptum.

Peucedani succus in ouo haustus.

Melissophylli decoctum clystere infusum.

Castoreum potum.

Butyrum clysmatibus infusum.

Serpillum ebibitum.

Calaminthæ decoctum haustum.

Eryngium ad potandum datum.

Cera in sorbitionibus data.

Ammi ex vino sumptum.

Triticei furfures ex decocto rutæ elixi, & illiti.

Milium calefactum in sacculis adhibitum.

Orobi farina aceto macerata imposita.

Sisymbrij semen in vino potum.

Piper cum lauri tenellis folijs haustum.

Scilla in eclegmate cum melle.

Rhaponticum potum.

Sampsuchi decoctum ebibitum.

Centaurij maioris radix epota.

Ruta unà cum siccato anetho elixa in potu sumpta.

Panaces cum vino haustum.

Anethi comæ & seminis decoctum potum.

Ligustici semen & radix pota.

Cumini decoctum cum oleo clystere infusum.

Phalangij folia, flores, ac semen haustum.

Centunculum austero vino potum.

Conyzæ folia & flores poti.

Pæoniæ radix in vino pota.

Pseudobunium ebibitum.

Aqua marina fotu adhibita.

Chamæpitys hausta.

Graminis decoctum ebibitum.

Chamædaphnes folia in potu data.

Sal calefactum in sacculis adhibitum.

Nitrum cum cumino ex hydromelite haustum.

Seselis Massiliensis semen ex vino potum.

Asclepiadis radices ex vino pota.

Alisma per se, aut cum pari pondere seminis dauci, haustum.

Suillus talus combustus ad albedinẽ usque, ebibitus.

Lini seminis decoctum per sedem infusum.

Agaricum duorum obolorum pondere sumptum.

MATTHIOLI.

Oleum { *Oliuarum cũ vino cretico potũ, et infusum.* / *Amygdalarum dulcium ebibitum.* / *Laurinum inunctum.* }

Ericæ florum decoctum potum.

Persici nuclei deuorati.

Cochlearum elixarum ius potum.

Milium cum sale, & anthemidis floribus mistum & calidum cum sacculis adhibitum.

Brassicæ ius cum vetere gallo paratum potum.

Cyclamini succus in clysteribus additus.

Chelidonium maius una cum radice tusum, & oleo chamæmelino feruefactum, & umbilico adhibitũ.

Dictamnum album ex meraco potum.

Menthastrum.

Imperatoria.

Vincetoxici

Vincetoxici radix ex meraco.
Verbasci flores in puluerem triti & epoti.
Herba trinitatis, aut stillatitia eius aqua pota.
Momordicæ farina potui data.

MATTHIOLI
Ad Dysentericos.

Aspalathi decoctum clystere infusum.
Myrrha fabæ magnitudine deuorata.
Lentiscus ebibita.
Piceæ cortex potus.
Maceris cortex in potu sumptus.
Paliuri folia & radix hausta.
Acutæ spinæ fructus deuorati, uel poti.
Rubi canini fructus deuoratus.
Cisti folia & cytini in potu data.
Hypocistis hausta.
Ladanum cum vino vetere potum.
Rosarum fructus cum potu sumptus.
Lycium potui datum.
Acaciæ succus haustus.
Glandium interior, tenuiorq́; tunica decocta pota.
Castanearum interior pariter tunica ebibita.
Galla omphacitis ex vino, aut aqua trita illita, aut hausta.
Rhois foliorum decoctum clystere infusum, vel potu acceptum.
Eiusdem semina pro sale cibis, obsonijsq́; aspersa.
Palmæ inuolucri decoctum tum infusum, tum bibitū.
Punicorum acidorum nuclei siccati & ebibiti, vel in desessionibus additi.
Myrti semen & folia pota.
Cotonea mala comesa cruda, vel cocta, vel eorum succus potus.
Pyra tam domestica, quàm syluestria deuorata.
Mespila in cibum accepta.
Loti arboris baccæ comestæ, vel haustæ.
Corni arboris baccæ, siue in edulijs, siue in defruto assumptæ.
Sorba sicca quoquo modo sumpta.
Prunorum syluestrium baccæ deuoratæ.
Siliquæ siccatæ deuoratæ.
Cochleæ terrestres suis cum putaminibus ustæ (ut Galenus inquit) esui datæ.
Siluri piscis salsamentum fomento adhibitum.
Leporinus sanguis frixus deuoratus.
Garum piscium clysmate infusum.
Ceruinum cornu potum duorū cochleariū mensura.
Cera in sorbitionibus data.
Lac ignitis iniectis calculis decoctū clystere infusum.
Leporinū / Equinum } coagulū triū obolo. pōdere ex vino potū.
Asparagus altilis elixus, vel assus in cibo sumptus mitigat.
Idæa radix bibita.
Althææ decoctæ succus ex vino haustus.
Alceæ radices cum vino, aut aqua potæ.
Phyllitis pota.
Portulaca ad summum cocta in cibis sumpta.
Plantago per sedem infusa.
Equiseti succus potus.
Caprillus adeps cum polenta, & rhoe datus, vel clystere infusus.

INTESTINORVM.

Melissophyllum bibitum.
Tragiū scolopendræ simile elixū, & sumptū in cibo.
Faba in posca decocta & comesa.
Alismatis radix, cum pari pondere seminis syluestris pastinacæ bibita.
Oxylapathi aut oxalidis semen in aqua, aut vino bibitum.
Lysimachia potui data.
Tragi cacumina decem in vino pota.
Clematis folia cum vino hausta.
Stœbis decoctum clystere infusum.
Limonij semen in vino potum.
Elatine elixa pota.
Polemonij radix ex vino sumpta.
Eupatorij semen & folia in vino hausta.
Nympheæ siccata radix ex vino bibita.
Sedum maius cum vino potum.
Sanguis { Hirci / Capræ / Leporis / Cerui } in sartagine frixus in cibo sumptus.
Vitis viniferæ foliorum, & capreolorū succus potus.
Vinaceorum decoctum ebibitum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo illiti.
Vua passa alba comesa per se cum suis nucleis.
Omphacium clystere infusum.
Vinum œnanthinum / Vinum cydonites / Vinum rhoites. } potum.
Terra lemina ebibita.
Muria clysmatibus infusa, ubi diutina dysenteria intestina exulcerata extiterint.
Scordiū duarum drach. pondere cū aqua dulci potum.
Hederæ flores trium digitorum, carptæ bis in die ex vino hausti.

MATTHIOLI.

Lentiscinum oleum infusum.
Rosaceum oleum potum.
Thus potum & clystere infusum.
Armenium lutum unà cum corallio, mastiche, cornu ceruino & hæmatite potum.
Pinorum nucum cortices ex aceto acerrimo decocti & suffiti.
Mastiches pota.
Millefolij succus clysteribus infusus: quin etiam sicci farina cum epota, tum infusa.
Potentilla pota, aut viridis in calceis imposita sub nudis pedibus.
Succinei pastilli hausti.
Crespini vuarum succus in potu sumptus.
Vua spina.
Ribes vulgaris.
Ligustrinorum florum aqua.
Cisti flores.
Rosaceum saccharum.
Rosarum ungues.
Rosarum calyx.
Rosarum semen & lanugo circumstans.
Licium infusum.
Quernorum foliorum stillatitia aqua pota.
Querna folia, glandes & gallæ.
Fagineæ glandes & gallæ.
Punicū malū in furno tostum tritumq́; potui datū.

Punicæ mali florum saccharum rosacei modo paratum sumptum.
Myrteum condimentum.
Cerasia austera sacchаro condita.
Poma acerba sub calidis cineribus assa.
Cydonia mala tosta à ieiunis deuorata.
Cydoniorum vinum, miua, oleum, hoc illitum, illa hausta.
Diacydonites confectio.
Cydoniorum pomorum succus, in quo conferbuerint rubrum corallium, rubearum rosarum semen, rhababarum, hypocistis, acacia.
Corna cùm cruda, tùm saccharo condita.
Mora immatura arida.
Cochleæ cum testis vstæ, admistis galla omphacitide & pipere albo, & cibis inspersæ, aut ex vino austero potæ.
Leporina caro assa deuorata.
Leporinus sanguis adhuc calens cum hordeacea farina decoctus, & deuoratus.
Leporinus fimus potus.
Cerui genitale ex vino austero sumptum.
Ouum gallinaceum in aceto coctum deuoratũ durũ.
Ceruinus sanguis clysteribus infusus.
Caninum stercus album ex lacte potum, in quo igniti calculi extincti sint.
Oryzæ decoctum potum, aut infusum.
Oryza in lacte cocta, in quo igniti calculi extincti fuerint, deuorata.
Milij Indici panicularum flores intra sumpti.
Milij granorum putamen oui vitello exceptum, & probè decoctum sumptum.
Amylum in cibo vsurpatum.

Bistortæ *Tormentillæ* *Caryophyllatæ*	*radices, in potionibus additæ.*

Lagopi paniculæ pro sedis abstersorio vsurpatæ.
Virga aurea pota, & clysteribus infusa.
Plantaginis vtriusque semen ouo exceptum, tegulisq; inassatum deuoratum.
Trasorum lacteus cremor ex aqua, in quo candẽs ferrum extinctum fuerit, paratus potus.
Bursa pastoris cum plantagine, luto armeno ex pluuiali aqua cocta & pota.
Rhabarbarum igne torrefactum ex vino austero & plantaginis succo potum.
Tragacanthæ lachryma tosta, & ex vino cydoniorum pota, tum clysmate infusa.
Flos solis vnà cum radicibus ex vino austero potus.
Aparinæ stillatitia aqua pota.
Gnaphalium ex vino austero.
Conyzæ mediæ puluis drachmæ põdere quotidie sumptus ex austero vino.
Palmæ Christi florum puluis ex aqua plantaginis, aut in qua ferrum ignitum extinctum fuerit.
Lunaria minor quoquo modo sumpta.
Cannabis foliorũ puluis oui vitello except⁹, deuorat⁹.
Hyperici oleum ventri illitum.

Pyrola *Pilosella* *Fragaria*	*ex vino austero pota.*

Amaranthi purpurei flos epotus.
Punicorum malorũ vinũ ex aqua plantaginis potum.
Armenia terra pota aut in clysteribus addita.
Corallium rubrum in pollinem tritum bibitum.
Crystallum tenuissimè læuigatum potui datum.

MATTHIOLI.

Ad tormina.

Oleum	*Oliuarũ cum vino cretico potũ & infusum.* *Amygdalinum haustum.* *Laurinum illitum.*

Ericæ florum decoctum potum.
Persici nuclei deuorati.
Cochlearum ius potum.
Milium cum sale mistum, & in sacculis calidum appositum ventri.
Brassicæ ius cum vetere gallo decoctum bibitum.
Cyclamini succus clysteribus additus.
Chelidoniũ maius vnà cum radice tusum, & oleo chamæmelino feruefactum, & vmbilico illitum.
Dictamnus albus ex meraco potus.
Menthastrum.
Imperatoria.
Vincetoxici radix ex meraco.
Verbasci flores in puluere triti, & potionibus inspersi.
Herba trinitatis, aut stillatitia eius aqua pota.
Momordicæ farina hausta.

DIOSCORIDIS.

Ad cohibendam aluum, & diarrhœam.

Coagulum leporinum potum.
Lac omne, in quo igniti calculi marini extincti fuerint.
Caseus elixus, & ab elixatione statim sepositus, moxq; inassatus in cibo sumptus.
Fimus caninus ardente syrio acceptus, & in aqua bibitus.
Panis triticeus siccus inueteratus comestus.
Hordeacea farina cum myrti baccis, aut syluestribus pyris, aut malicorio ex vino illita.

Puls ex	*Zea* *Auena* *Milio*	*in cibum sumpta.*

Oryza in cibum accepta.
Lentes cum suo cortice decoctæ deuoratæ, præsertim si decoquantur ex aceto cum adstringentibus alijs.
Oxylapathi aut oxalidis semẽ in vino, aut aqua potũ.
Brassicæ percocta cibus.
Beta nigra cum sua radice & lente decocta, esui data.
Plantago ex aceto elixa cum sale comesa, quin & eius semen ex vino potum. Præterea clysteribus infusa.
Intybus tam hortensis, quã erratica in cibũ accepta.
Chondrillæ succus coctus potus.
Lens syluestris quoquo modo sumpta.
Acinos pota.
Anisum ebibitum.
Anethum, quinetiam eius coma & semen haustum.
Apium in cibo sumptum.
Phyllitis potui data.
Acanthi radices bibitæ.
Fœniculum erraticum potum.
Ruta in cibo, vel potu sumpta.
Orchis Serapias ex vino potus.
Pæoniæ radix ex vino decocta hausta.
Althææ decoctum bibitum.

Alismatis

Alismatis radix pota.
Polygoni succus potus.
Clematis prima in vino bibita.
Lagopus ex vino, vel ex aqua sumpta, vbi febris sit.
Xyridis radix in mulso pota.
Anchusæ folia ex vino sumpta.
Rubi ramorum decoctum potui datum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Phœnix in vino austero hausta.
Idæa radix bibita.
Iunci præsertim marini semen frixum, & in diluto vino potum.
Astragali radix ex vino hausta.
Hyacynthi radix ebibita.
Papaueris nigri semen ex vino haustum.
Verbasci radix, & flores potui dati.
Labruscæ flores poti.
Punicorum acidorum vinum potui datum.
Rubrica sinopica in ouo hausta, aut clystere infusa.
Vini fæx illita.
Sedum maius ex vino haustum.
Adianti decoctum potum.
Trichomanis decoctum bibitum.
Acetum cibis incoctum.

MATTHIOLI.

Arborei musci dilutum ex vino paratum potum.
Thus potum & clystere infusum.
Mespila, Sorba, Corna, Pyra syluestria } *deuorata.*
Nux myristica & præsertim tosta.
Auellanarum putamina trita, et ex vino austero pota.
Oryza torrefacta, & in lacte decocta, in quo igniti calculi extincti sint.
Millij putamen oui uitello exceptum, deinde inassatū & deuoratum.
Caryophylli prius igni tosti, et in potu, aut cibo sūpti.
Coriandri semen ex aqua potum.
Lagopi folia, panicula, & semen, ex vino austero, aut punici mali hausta.
Virga aurea pota, & in clysteribus addita.
Potentilla pota, aut viridis in calceis nudis pedibus supposita.
Fragariæ folia, atq; radices.
Solbastrella, siue sanguisorba quouis modo usurpata.
Pulmonaria altera ebibita.
Punicorum acidorum malorum vinum potum.
Armenia terra tam pota; quam clysmate infusa.

MATTHIOLI.
Ad lienteriam.

Arborei musci dilutum ex vino paratum.
Lycium.
Saccharum è punicorum floribus paratum ex austero vino sumptum.
Myrteum condimentum.
Siliquæ siccæ deuoratæ.
Nux myristica, præsertim calido cinere inassata.
Milij Indici panicularum flores hausti.
Milij putamen oui uitello exceptum, deinde inassatū, & deuoratum.
Oxylapathi semen potum.

Caryophylli tosti in potione, vel in cibo sumpti.
Rhabarbarum tostum, & vino austero, aut plantaginis succo haustum.
Coriandri semen ex aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad diuturnas alui fluxiones.

Sanguis { *Hircinus, Caprillus, Leporinus, Ceruinus* } *in sartagine frix⁹ et comesus.*

MATTHIOLI.

Masticheś pota.
Nux myristica.
Myricæ ramorum cortex.
Oxylaphati semen potum.
Milij Indici flores intro sumpti.
Milij putamen vitello oui exceptum, et deinde inassatum deuoratum.
Caryophylli tosti in potu, aut cibo sumpti.
Lagopi folia, semen & panicula, ex uino austero, aut punici mali pota.
Virga aurea tum pota, tum infusa.
Pyrola, Pilosella } *quomodo libet usurpata.*
Potentilla pota uel viridis in calceis nudis pedibus supposita.
Fragariæ folia & radices.

DIOSCORIDIS.
Ad emolliendam aluum.

Cerasia comesa.
Melimela esui data.
Persica in cibum sumpta.
Mora matura comesta.
Ficus maturæ deuoratæ.
Marinus echinus in cibis.
Tellinarum, chamarumq; ius cum sale haustum.
Sepia in cibo sumpta.
Silurus piscis in cibis.
Gobij ius bibitum.
Piscium in uniuersum ius per se, aut ex vino bibitum.
Gallinaceorum ueterum ius coptum.
Lac haustum.
Serum lactis potum.
Caseus recens in cibo sumptus.
Butyrum commestum, uel bibitum.
Medulla ossium deuorata.
Cicer in cibo sumptum.
Rumex, Blitum, Malua, Atriplex, Beta candida, Asparagus, Lactuca } *decocta & in cibis sumpta.*
Brassica leuiter feruefacta esui data.
Tragoriganum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad intestinorum inflationes.

Farina tritici cum hyoscyami succo illita.
Farina hordei cum lini, et fænugræci semine imposita.
Ocimi semen potum.
Rhaponticum bibitum.

Anethi comæ & seminis decoctum potum.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum, vel eius semen cum polenta, & hydræleo maceratum & illitum.
Peucedani liquor in ouo ebibitus.
Anthemidis decoctum potum.

MATTHIOLI.

Cubebæ quocunque modo sumptæ.
Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Acorum, quod falsò calamum odoratum vocant.
Balsami factitij liquores omnes.
Ricininum oleum.
Mumia ex ammi & cari decocto sumpta.
Milium torrefactum cum sale mistum, & calidum in sacculis impositum.
Sisymbrium quocunque modo haustum.
Quinta essentia nostra, cap. de vino descripta, pota.

DIOSCORIDIS.
Ad latas intestinorum tineas.

Cardamomum potum.
Mali punicæ radicum decoctum bibitum.
Nuces iuglandes largius esitatæ.
Mori radicis corticum decoctum haustum.
Allium potui datum, vel comestum.
Chamæleonis albi radix acetabuli pondere ex castorei & origani decocto pota.
Filicis fœminæ radix trium drachmarum pondere ex melle hausta.
Melanthij semen potum, vel ex aqua vmbilico illitũ.
Atramentum sutorium drachmæ pondere sumptum, vel cum melle delinctum.
Heliotropij maioris tum folia, tum semina cum hyssopo, nitro, & nasturtio pota.

DIOSCORIDIS.
Ad teretes intestinorum tineas.

Lupinorum farina cum melle lincta, vel cum aceto, pipere, & ruta pota.
Brassicæ semen potum.
Portulacæ succus potui datus. Præstat idem & semen.
Nasturtium bibitum.
Absinthium marinum per se, vel cum oryza decoctũ cum melle sumptum.
Absinthium santonicum, aut marinum haustum.
Hyssopum cum melle linctum.
Mentha bibita.
Calaminthæ decoctum cum sale, & melle sumptum.
Thymum haustum.
Thymbra potui data.
Rutæ decoctum ex oleo bibitum.
Coriandrum cum passo sumptum.
Anchusa tertia cum hyssopo, & nasturtio pota.
Vinum absinthites potui datum.
Sedum maius ex vino haustum.
Filicis fœminæ radix drachmarum trium pondere cum vino pota, sed qui sumunt prægustare allia debent.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Asarina quoquo modo hausta.
Helenij radicum succus, aut decoctum potum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Myrrha hausta.
Iuniperi gummi haustum.
Lauri cimæ cum calamintha, & sale tritæ, & ex tepida aqua potæ.
Crespini acinorum succus cũ aqua graminis aut portulacæ potus.
Persici folia contusa, & ventri ex aceto illita.
Aqua stillatitia è limoniorum succo pota.
Limonij immaturi succus haustus.
Pruni syluestris aqua è floribus s. distillata.
Sebestena deuorata.
Brassicæ semen haustum.
Beta candida cum allio sumpta.
Sisymbrium potum.
Erucæ semen sumptum.
Nucum Indicarum oleum.
Mori arboris radix pota.
Oleum scorpionum nostrum cum potum, tum illitum.
Cornu ceruinum ex melle haustum.
Apri vrina oleo in sua ipsius vesica commista, diuq; in fumo suspensa, naribus & arterijs manuum, & temporum illita.
Secalæ vulgaris decoctum cum coriandro potum.
Lupinus tum illitus, tum potus.
Napi semen ex limoniorum, aut aurantiorum succo potum.
Caryophylli flores ita vocati, sacchаro asseruati deuorati.
Succisæ radicis puluis potioni iniectus.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Cruciatæ radix tusa, & ventri imposita.
Agaricum.
Rhabarbarum.
Centaurium minus drachmæ pondere ex melle potũ.
Aloë ex lacte vel melle sumpta, aut bubulo felle, & aceto excepta, & vmbilico tenus illita.
Abrotonum.
Absynthium.
Hyssopum ex melle & nitri momento.
Dictamnus albus drachmæ pondere bibitus.
Menthastrum ex aceto potum.
Menthæ græcæ succus potui datus.
Galegæ succus, siue herba ipsa recens ex oleo amygdalarum amararum calefacta & ventri adalligata.
Pseudomelanthij semen tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto illitum.
Vincetoxici radices cum albo dictamno haustæ.
Cardui benedicti decoctum, aut stillatitia aqua pota.
Chamædryos succus vel vinũ, in quo florescens planta fuerit macerata.
Marrubij puluis insumptus.
Securidacæ vtriusque semen ex dulci lixiuio potum.
Tanacetum.
Cannabis decoctum bibitum.
Hyperici florum oleum, cochlearis mensura potum.
Tormentillæ, Bistortævè radicum decoctum potum.
Eupatorij vulgaris succus in catapotijs deuoratus.
Muscus marin⁹ drachmæ pondere haust⁹: & electuarium ex ipsomet musco, vide lib. 4. eius comment.
Lupuli semen tritum & potui datum.
Oleum è colocinthide cum felle bubulo vmbilico inunctum.

Argen-

INTESTINORVM.

Argentum viuum semiscrupuli pondere haustum.
Oleum è chalcātho sex granorū pōdere ex vino datū.

DIOSCORIDIS.

Ad fluxum alui ex eporo medicamento.

Gallorum gallinaceorum senum ventriculus sale inueteratus, & in vmbra siccatus potus.

MATTHIOLI.

Ad iliacam passionem.

Iridis Illyricæ puluis drachmæ pōdere ex passo haust⁹.
Oleum senarum vnciarum pondere ex vino cretico potum, aut infusum.

DIOSCORIDIS.

Ad intestinorum vulnera.

Equiseti radix, & folia cum aqua pota.

MATTHIOLI.

Leporinus fim⁹, atq; pili, q̃ sub vētre habētur ex melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati.
Terrenorum vermium oleum, addito factitio balsamo illitum.
Cyclamini radicum stillatitia aqua sex vnciarū pondere hausta, addito selectissimi sachari puluere.
Ophioglossum ex equiseti aqua potum.
Terrestris hederæ decoctum, vide eius commētarium.
Solidago minor, & media, Sanicula, Auricula vrsi, Pilosella } in potionibus hausta.
Pyrola de qua vulnerariam potionem habes lib. 4. comment. de Limonio.
Virga aurea, Potentilla, Alchimilla, siue stellaria } in potionibus hausta.
Momordicæ siccæ puluis cochlearis mensura ex plantaginis, aut equiseti decocto potus.

DIOSCORIDIS.

Ad intestinorum vlcera.

Lac omne ignitis calculis calefactum infusum.
Saphyrus lapis bibitus.

MATTHIOLI.

Solidago minor & media, Sanicula, Auricula vrsi, Pilosella, Pyrola } tum pota, tum infusa per clystres.

SEDIS.

DIOSCORIDIS.

Ad sedis rimas.

Pix liquida illita.
Amurca in cupreo vase ad mellis spissitudinem decocta illita.
Viticis semen cum aqua illitum.
Cancri fluuiatiles combusti cum melle cocto illiti.
Labri veneris radix in vino decocta, & subinde tusa imposita.
Leucoij flores cera excepti, & emplastri modo adhibiti.
Labruscæ flores illiti.
Plumbum elotum impositum.

MATTHIOLI.

Iuniperinum gummi cum rosaceo, aut Myrteo illitū.
Cancri fluuiatiles triti & inspersi.
Oleum ex luteis ouorum illitum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Verbasci genera omnia.

SEDIS.

Vnguentum ex mortario & pistillo plumbeo atque oleo paratum.
Diphryges in vnguentis additum aut inspersum.

DIOSCORIDIS.

Ad sedis vlcera.

Thus tritū cum lacte, et linamento exceptū impositū.
Punicorum acidorum succus cū melle decoctus illitus.
Oesypus impositus explet & emollit.
Plumbum elotum illitum.

MATTHIOLI.

Aloe inspersa.
Solidago minor, & media.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pyrola.
Verbasci genera omnia.
Vnguentum ex oleo, mortario & pistillo plumbeo paratum.
Diphryges.

DIOSCORIDIS.

Ad condylomata.

Cotonea mala cruda cataplasmatis adiecta.
Oui vitellus assatus, & ex rosaceo & croco illitus.
Aloe cum passo adhibita.
Anethi cremati seminis cinis illitus.
Libanotis emplastri modo imposita.
Ballotes folia in feruenti cinere cocta imposita.
Rubi folia adhibita.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix illita.
Sarmentitius cinis, quin & vinaceorum ex aceto illitus.
Rubigo ferri illita.
Plumbum elotum impositum.
Sandaracha cum rosaceo inuncta.
Suillus adeps illitus.
Crocum cataplasmatis inditum.

MATTHIOLI.

Lini seminis oleum illitum.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Verbasci genera omnia.

DIOSCORIDIS.

Ad sedis inflammationes.

Lens cum sertula campana, siccis rosis, cydonio malo, malicorio & rosaceo illita.
Sonchi succus illitus.
Melilotus cum fœnigræci farina, & lini semine ex passo impositus.
Libanotis adhibita.
Althææ radix decocta illita.
Symphyti maioris radix cum folijs senecionis cataplasmatis modo.
Senecionis flores, & folia ex modico vino illita.

MATTHIOLI.

Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Verbasci genera omnia.

DIOSCORIDIS.

Ad induratos sedis tumores.

Pix liquida illita.

DIOSCORIDIS.

Ad procidentem sedem.

Lentisci succus, & folia illita.

Malorum cydoniorum decoctum in desessionibus.
Torpedo marina apposita.
Ciclamini succus ad mellis spissitudinem decoctus illitus.
Cærulei anagallidis flores appositi.
Aster atticus illitus.
Acetum illitum et fotu adhibitum.
Acida muria in desessionibus.

MATTHIOLI.

Mastiche aspersum.
Cochleæ putamen vstum & aspersum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Verbasci florum & seminum puluis larigna resina exceptus & suffitus, addita Anthemidis florum farina.
Ebuli radicum succus illitus.

MATTHIOLI.
Ad hœmorrhoidarum dolorem.

Nucum Indicarum oleum illitum.
Persicorum nucleorum oleum.
Lini seminis oleum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Porri folia decocta & illita.
Dracunculi radix cineribus calidis tosta, et imposita.
Ari radix oleo subacta, & imposita.
Scrophulariæ vnguentum, cuius parandi rationem habes lib. 4. cap. 90.
Verbasci genera omnia.
Oleum de momordica ex amygdalino, aut lini semine paratum: vide lib. 4. comment. vitis nigræ.

DIOSCORIDIS.
Ad hœmorrhoidas ciendas.

Cæpa confricata.

MATTHIOLI.

Ficulnea folia affricta.
Cæpa cruda imposita, aut ex aceto illita.
Cyclamini radix recens affricta, aut eius succus ex lana impositus.

DIOSCORIDIS.
Ad hœmorrhoidarum defluxiones.

Aloe cum passo illita.
Libanotis emplastri modo imposita.
Rubi folia adhibita.
Palmulæ illitæ.

MATTHIOLI.

Iuniperinum gummi ex oleo rosaceo, aut myrteo illitum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Lagopi panicularum cinis inspersus.
Verbasci flores vna cum oui vitello, & clematide primo, & porri folijs illiti.
Eiusdē verbasci folia suffita ex molari lapide accēso.

DIOSCORIDIS.
Ad hœmorhoidas sanandas.

Rhois semen illitum.
Palmulæ illitæ.
Ononis decoctum (vt quidam aiunt) potum.
Plumbum elotum impositum.
Arabicus lapis illitus.
Portulaca ad summum cocta imposita.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum fotum.

DIOSCORIDIS.
Ad tenasmon.

Lac { Ouillum, Caprillum, Bubulum } ignitis calculis calefactum, clystere infusum.
Fænigræci seminis decoctum infusum.
Lini semen quoquo modo appositum.
Erui farina vino macerata illita.

MATTHIOLI.

Thus suffitum addita præsertim colophonia resina.
Verbasci florū et seminū puluis vnà cum Anthemidis florum farina, resina larigna receptus & suffitus.

DIOSCORIDIS.
Ad pensiles thymos.

Capræ syluestris fel illitum.
Fimum ouillum ex aceto inunctum.
Laser in malicorio cum aceto feruefactum.
Acetum illitum.

MATTHIOLI.

Plantaginis recentia folia trita & illita.

MATTHIOLI.
Ad inflammationes.

Caphura.
Oleum è cucurbitarum vulgarium floribus paratum illitum.
Lentis palustris stillatitia aqua tum pota, tum illita.

RENVM.

DIOSCORIDIS.
Ad renum dolores.

Cardamomum ex vino potum.
Nardum celticum potum, ac linitum.
Amomi decoctum bibitum.
Arundinis radix lumborum doloribus proficit cum aceto illita.
Tragacantha drachmæ pōdere in passo dissoluta cum adusto, elotoq́ cerui cornu, & scissilis aluminis tantillo potum.
Peucedani succus potus.
Vua passa alba in cibum sumpta.
Alcyonium tertium potum.
Fæniculi comæ decoctum subditum.
Anagallis pota.
Agarici drachma pota.
Glycyrrhizæ succus cum passo potus.
Tordilium bibitum.
Anthyllis pota.
Pæoniæ radix ex vino pota.
Symphytum petreum ex aqua potum.
Anchusæ decoctum ex aqua haustum.
Vinum melitites ebibitum.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiua pulpa cum Glycyrrhizæ puluere hausta.
Oleum laurinum illitum.
Amygdalinum oleum potum.
Filipendulæ radix pota.
Altheæ alterius semen ebibitum.

MATTHIOLI.
Ad lumborum dolorem.

Helenij folia ex vino illita.
Agaricum in potionibus additum.

DIOSCORIDIS.

Ad renum calculos & arenulas.

Nardus { Indica / Celtica / Montana } potui data. Verum Celtica cæteris præstat.

Lauri folia pota, quin & radicis cortex, qui longè potentior est potus.

Cerasi gummi ex vino haustum.

Amygdalæ amaræ gummi ex passo sumptum.

Anonis radicis cortex cum vino potui datus.

Anisum potum.

Cumini alterius syluestris semen potum.

Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.

Chamæmeli decoctum potum, vel fotu adhibitum.

Parthenij folia hausta.

Altheæ decoctum bibitum.

Alismatis decoctum potui datum.

Tribuli vtriusque fructuum succus haustus.

Rubi radix pota.

Papaueris corniculati radicis decoctum haustum.

Vmbilici Veneris folia cum radice pota.

Vinum absinthites bibitum.

Adiantum potui datum.

Trichomanes potui data.

Vua passa alba comesa.

Melitites vinum assidue potum.

Alcyonium tertium potum.

MATHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.

Iridis radices conditæ frequenter deuoratæ.

Phu radices ex iure sumptæ.

Carpesium.

Cinnamomi stillatitia aqua pota.

Cassiæ solutiuæ pulpa ex glycyrrhyzæ decocto, aut puluere sumpta.

Balsami factitij liquores omnes poti.

Terrestris musci ex vino decoctum potum.

Oleum cum pari portione vini Cretici calidum potum aut infusum.

Amygdalinũ oleum, & præsertim ex amaris nucibus.

Bdellium in potu datum.

Resina { Larigna / Terebinthina / Abiegna } deuorata unciæ pondere.

Os humani capitis haustum.

Fraxini semen ex vino vetere potum.

Aqua defluens ex perforato betulæ caudice hausta.

Quernorum foliorũ stillatitia aqua in potu sumpta.

Glandis fagineæ cinis ex posca illitus.

Persici lachryma cum succo raphani, aut limonum sumpta.

Persicorum nucleorum oleum potum quin etiam nuclei ipsi in potu hausti.

Persicorum nucleorum, & aliorũ nonnullorũ stillatitia aqua: vide in commentario persici, libro primo.

Limoniorum succus ex vino Cretico propinatus.

Mespilorum ossicula cochlearis mensura ex vino albo hausta.

Cochleæ putamen casu inuentum tritum potu datũ.

Cammarorum lapilli ex vini albi potione sumpti.

Cancri fluuiatilis putamen ex vino subdulci potum.

Scorpionum cinis ex vino datus.

Scorpionum oleum pubi illitum.

Leporis integri combusti cinis in potu sumptus.

Leporini renes tum crudi, tum cocti deuorati.

Calli, qui equorum interna crurum parte innascuntur, triti, & ex vino propinati.

Humani stercoris stillatitia aqua pota.

Ciceris cum nigri, tum quoque rubri, ius haustum.

Brassicæ ius potum.

Hippolapathi radix trita ex vino sumpta.

Anonidis radix trita ex vino sumpta: item eiusdem stillatitia aqua, cuius parandi rationem habes in commentario.

Veronica mas.

Dictamnus albus ex vino meraco ebibitus duarum drachmarum.

Filipendulæ radices haustæ.

Tanacetum quouis modo vsurpatum.

Hyperici semen ex vino.

Polygoni minoris puluis ex vino haustus.

Oleum è flammula illitum. Parandi rationem habes lib. 4. commen. de clematide altera.

Consolidæ regalis flores poti.

Saxifragiæ albæ decoctum potum, vel albæ radicum circumstantia grana contusa & deuorata.

Saxifragia magna drachmæ pondere ex vino hausta.

Pimpinellæ saxifragiæ radices potæ.

Vinum è calcatis halicacabi solani baccis potum unciarum quatuor pondere.

Primulæ veris radicum decoctum potum.

Genistæ semen aut iuncei eius rami cum folijs in potionibus.

Genistæ florum stillatitia aqua pota libræ pondere, & eorundẽ conserua ex saccharo parata & deuorata.

Oleum è chalcantho scrupuli pondere ex vino potũ.

DIOSCORIDIS.

Ad renum vlcera.

Lac omne potum.

Plantaginis radices & folia ex passo sumpta.

Vua passa alba comesa.

Melitites vinum assiduè potum.

MATTHIOLI.

Pinei nuclei ex melle, aut saccharo deuorati.

Tragacanthæ lachryma intus sumpta.

Equiseti cuiusq; decoctum, aut aqua stillatitia pota.

DIOSCORIDIS.

Ad renum obstructiones.

Rhaponticum haustum.

Vinum absinthites } potum.
Vinum Melitites }

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.

Cinnamomi stillatitia aqua hausta.

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata.

Terebinthina laricea've resina sumpta unciæ põdere.

Zizypha.

Agaricum.

Anonis & eius aqua stillatitia.

Ciceris decoctum potum.

Nuclei pinei.

Hippolapathi radix contrita ex mero.

Dracunculi radicis farina ex vuarum passarum cremore, & mastyches momento sumpta.

Cardui benedicti radicum decoctum potum.
Eryngij radix.
Veronica mas.
Fragariæ radicum, & foliorum decoctum potum.
Vinum è calcatis solani halicacabi baccis quatuor vnciarum pondere potum.
Oleum è chalcantho ex vino potum.

VESICAE.
DIOSCORIDIS.
Ad ciendam remorantem vrinam.

Acori decoctum potum.
Mei radices ex aqua decoctæ, vel tritæ citra coctionē & potæ.
Nardus { *Indica*, *Celtica*, *Montana* } *potui data.*
Cardamomum ex vino haustum.
Asarum bibitum.
Phu sicca pota.
Malabathrum potum.
Cassia in potu hausta.
Cinnamomum potum.
Costus ebibitus.
Iuncus odoratus in potu sumptus.
Calamus odoratus cum graminis, aut apij sem. sumptus.
Aspalathi decoctum haustum.
Crocum ebibitum.
Helenij radicum decoctum potui datum.
Crocomagma potum.
Pineæ nuces repurgatæ comesæ, aut cum passo, vel cucumeris semine potæ.
Lentisci decoctum haustum.
Terebinthi fructus comestus.
Resina omnis, præsertimq́; Terebinthina hausta.
Cupressi folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota.
Cedrides deuoratæ, vel potæ.
Lauri foliorum decoctum in desessionibus.
Albæ populi cortex vnciæ pondere haustus.
Paliuri foliorum & radicum decoctum in potu sumptum.
Phillyreæ folia pota.
Ladanum ex vetere vino haustum.
Oleæ æthyopicæ, ac nostratis lachryma potui data.
Glandes in potu sumptæ.
Palmæ inuolucri decoctum bibitum.
Punicæ acidæ succus potus.
Cerasi gummi haustum.
Amygdalæ amaræ lachryma bibita.
Erinaceus marinus in cibum sumptus.
Erinacei terrestris caro inueterata ex aceto mulso pota.
Vermes terreni triti, & cum passo poti.
Mel haustum.
Ptisana hordeacea deuorata.
Zythum ex hordeo paratum potum.
Cicerum decoctum potui datum.
Erui decoctum haustum.
Lupinorum radicum decoctum bibitum.
Raporum cauliculus elixus & in cibum sumptus.
Raphanus comestus, quin & eiusdem semen potum.
Siseris radix in cibum accepta.
Asparagi breui coctura elixi, & in cibum propinati.
Sion quoquomodo sumptum.
Cucumeris semen potum.
Erucæ vtriusque semen bibitum.

Dracunculus minor haustus.
Hortensis smilacis siliquæ cum semine elixæ, & in cibum datæ.
Asphodeli radix pota.
Bulbus vomitorius in cibum sumptus, vel eius decoctum potum.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Cæpa decocta & in cibum sumpta.
Allium in cibum sumptum.
Capparis fructus quadraginta diebus potus.
Anagallidis succus bibitus.
Calaminthæ decoctum potum.
Saluiæ decoctum haustum.
Crocodilij semen potum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum bibitum.
Serpillum in potu sumptum.
Ruta quoquomodo sumpta.
Spinæ albæ radix pota.
Acanthi radices potæ.
Ononis radicis cortex ex vino haustus.
Eryngij radix pota.
Absinthiū potui datū, vel eiusdem decoctū bibitum.
Hyssopi decoctum in potu sumptum.
Origanum haustum.
Tragorigani decoctum ebibitum.
Ruta syluestris pubi illita.
Ligustici semen, & radix pota.
Pastinacæ erraticæ semen haustum.
Cari semen potum.
Anethi comæ & seminis, decoctum bibitum.
Apium crudum, coctumvè in cibum sumptum.
Petroselinum in potu haustum.
Fœniculi decoctum potum.
Nigella pluribus diebus bibita.
Polij montani decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Anthemidis decoctum haustum, vel in desessionibus additum.
Lithospermi semen ex vino albo sumptum.
Rubiæ radix pota.
Lonchitis radix ex vino sumpta.
Hypericum bibitum.
Betonicæ folia pota.
Periclymeni semen haustum. Est enim valentissimum medicamentum.
Saxifragia potui data.
Xyridis radix trium obolorum pondere bibita, sed semini vis longè maior.
Iunci marini semen frixum.
Ageratum suffitum.
Vesicariæ, siue halicacabi rubentes acini folliculis inclusi deuorati.
Solani somnifici semen potum.
Rusci folia, baccæ, asparagi, radicesvè in vino potæ.
Spartij semen deuoratum.
Vitis albæ cauliculi teneri decocti, & deuorati.
Cytisi decoctum potum.
Dauci semen haustum.
Coris semen in potu sumptum.
Equiseti succus potus.

Vmbilici

Vmbilici veneris folia cum radicibus manducata.
Bunij, & Pseudobunij semen potum.
Astragali radix ex vino sumpta.
Hyacinthi radix bibita.
Vitis nigræ viticulæ primæ coctæ, comestæquè.
Chamædaphnes foliorum succus ex vino sumptus.
Vinum { *Cydonites*, *Hyssopites*, *Scillinum*, *Absinthites* } *potum.*
Aqua mulsa in potum accepta.

MATTHIOLI.

Nardi Italicæ, aut lauendulæ flores ex vino feruefacti & pubi impositi.
Asarinæ decoctum potum.
Carpesium haustum.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Calamus odoratus vulgaris in potu sumptus.
Bdellium haustum.
Iuniperinus cinis ex lixiuio & vino albo potus.
Sabina quocunque modo deuorata.
Fraxini semen potum.
Arundinis radix.
Cochleæ putamen casu inuentum tritum, & ex albo vino potum.
Scorpionum exustorum cinis potus.
Eorundem oleum pubi illitum.
Sepiæ oua in cibis sumpta.
Cimices viui in penis foramen immissi.
Aqua in qua ceruinum genitale elotũ fuerit, hausta.
Sisymbrium aquaticum, cum raphano omni, & petroselini radicibus ex albo meraco, butyroquè calefactum, pubi illitum.
Melopeponum seminum lacteus cremor potus.
Pectinis veneris planta tota, albo meraco & butyro calefacta, & pubi imposita.
Porri semen ex passo potum.
Sinapi potum.
Gentiana.
Anonidis radicum stillatitia aqua. Parandi modum habes commento de Anonide lib. 3.
Cardui benedicti radicum decoctum potum.
Veronica mas ebibita.
Hyssopum, *Pulegium* } *potum.*
Mentha Græca ex vino feruefacta, pubi illita.
Imperatoria hausta.
Vincetoxicum sumptum.
Filipendulæ radices ex vino.
Tanacetum feruefactum & illitum.
Polygoni minoris puluis ex vino haustus.
Oleum flammulæ inunctũ pubi, aut clystere infusum.
Consolidæ regalis flores aut eorum decoctum potum.
Saxifragia alba ex vino decocta, & pota: vel granula quæ in radice sunt contusa & deuorata.
Saxifragia magna.
Fragariæ folia et radices, siue earundem decoctum ex (vino.
Pimpinella saxifragia.
Trichomanes in puluerem trita, & drachmæ pondere ex albo meraco pota.
Lupuli semen tritum & potui datum.
Genista quoquomodo sumpta.
Genistæ florũ ex vino decoctum, aut stillatitia aqua: quin etiam conserua ex ijsdem & saccharo parata.
Oleum è chalcantho ex vino potum scrupuli pondere.

DIOSCORIDIS.

Ad vrinæ angustias.

Cimices lectularij triti, et vrinariæ fistulæ impositi.
Millepedæ ex vino potæ.
Cicadæ inassatæ mansæ.
Locustæ suffitæ, præsertim in fœminis.
Ceruini cornu cinis elotus binis ligulis epotus.
Maluæ decoctum insessione adhibitum.
Portulaca in cibum sumpta.
Asparagi radicum decoctum haustum.
Crithami radix, semen & folia ex vino decocta pota.
Sandicis decoctum potui datum.
Caucalis olerum modo in cibo sumpta.
Amaraci decoctum potum.
Baccharis radicum decoctum haustum.
Ocimi semen bibitum.
Smyrnij radix pota.
Agaricum drachmæ pondere datum.
Peucedani succus potus.
Rhaponticum potum.
Phalaridis succus ex aqua, aut vino haustus.
Lotus syluestris trita per se, aut cum maluæ semine ex vino, aut passo pota.
Chamæpitys potui data.
Chamæleonis albi radicis decoctum bibitum.
Abrotani semen tritum, et ex aqua calefactum potũ.
Pastinacæ syluestris semen potum, vel pubi illitum.
Tordilij semen in potu sumptum.
Polemonij radix ex aqua pota.
Sisonis semen haustum.
Ammi cum vino sumptum.
Petroselini semen potum.
Galbanum bibitum.
Chamædrios decoctum potui datum.
Trifolij bituminosi semen, & folia in aqua hausta.
Scordij decoctum ex vino, vel ex aqua paratum potũ.
Anthyllis altera drachmarum duarũ pondere bibita.
Pœonia potui data.
Althææ decoctæ succus ex vino potus.
Graminis radicum decoctum potui datum.
Arctij radix cum semine decocta in potu sumpta.
Adiantum potum.
Trichomanes hausta.
Alcyonium tertium potum.
Lapis { *Hæmatites ex vino*, *Morochthus ex aqua* } *bibitus.*
Lapis { *Iudaicus ciceris magnitudine ex aquæ calida potus.* *Spongiæ ex vino haustus.* }

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata, aut cum diureticis hausta.
Amygdalinum oleum potum, aut per penis meatum infusum.
Terebinthina resina hausta.
Lauri baccæ cum triticeo furfure, iuniperi baccis, & allio contritæ, & vino super calenti tegula aspersæ, & pubi superpositæ.
Napi semen cochlearis mensura, addita lini seminis

drachma ex vino potum.

Raphani rusticani radix minutim concisa, vnà cum petroselini vulgaris radicibus, ex oleo vel butyro & vino calefacta, & pubi adalligata.

Raphani hortensis radix eodem modo vsurpata.

Raphani vtriusque dilutum ex vino paratum haustum, vel eorum succus vnciarum duarum pondere ex cretico vino sumptum.

Anonidis radicum stillatitia aqua pota: parandi modum habes lib. 3. cap. 8.

DIOSCORIDIS.

Ad vrinæ stillicidium.

Acori decoctum potum.

Sisymbrij semen in vino bibitum.

Panaces heraclium ex vino haustum.

Seseli Massiliense potui datum.

Cumini syluestris alterius semen in potu sumptum.

Olusatri radix cum semine ex mulso pota.

Polycnemum ex vino bibitum.

Clinopodium haustum.

Oenanthes radix cum vino epota.

Convzæ folia & flores in potu.

Aspleni decoctum potui datum.

Cæpæ cum asparagi radicibus decoctum in potu sumptum.

Onobrychis bibita.

Polygoni succus haustus.

Saxifragia in vino decocta potui data.

Xyridis radix ex mulso pota.

Tragij liquor, semen, & folia in potu sumpta.

Rusci folia, radices, & baccæ bibitæ.

Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere potui data.

Elichrysi coma ex vino hausta.

MATTHIOLI.

Phu decoctum potum.

Cassiæ solutiuæ pulpa cum dulci radice sumpta.

Nuclei pinei sacharo, aut melle excepti.

Sebestena.

Zizypha.

Cochleæ cum suo putamine contritæ, ex passoq; diebus septem continuis potæ.

Leporini testiculi in cibo sumpti.

Cicerum rubeorum decoctum paratum, vt in ciceris commento.

Sonchi lacteus succus è caule manans cyathi mensura.

Amarago, siue dens leonis ex aceto decoctum potum.

Melopeponũ lacteus cremor, additis halicacabi pastillis & glycyrrhizæ succo, mumiaq; momento, & gummi arabici & tragacanthæ nonnihil.

Lactucæ semẽ è papauerini seminis cremore haustum.

Trasorum lacteus cremor è carnium iure absque sale paratum.

Glycyrrhiza.

Cuminum ex dulci vino potum.

Eryngij radix.

Filipendulæ radices, aut earum decoctum potum.

Veronica mas.

Lagopi decoctum cum maluæ folijs, & dulci vino paratum.

Agrimoniæ ex vino albo decoctum cum saccharo haustum.

Solani halicacabi baccarum succus ex papaueris albi cremore, aut melopeponum, aut cucurbitæ, aut cucumeris haustus.

Lupulorum flores in desessionibus additi.

DIOSCORIDIS.

Ad vesicæ vlcera.

Myrti folia & semen pota.

Lac omne bibitum.

Cucumeris semen ex lacte, & passo haustum.

Glycyrrhyzæ succus ex passo sumptus.

Vua passa alba comesa.

MATTHIOLI.

Nuclei pinei ex melle, aut saccharo deuorati.

Mumia ex caprillo lacte pota.

Amyli semuncia cum ouo, & vuis passis subferuefacta & à balneo sumpta.

Equiseti cuiusque decoctum, aut aqua stillatitia cum herbæ puluere pota.

DIOSCORIDIS.

Ad vesicæ vulnera.

Butyrum infusum.

Equiseti folia ex aqua pota.

DIOSCORIDIS.

Ad eijciendos vesicæ calculos.

Ossifragi auis ventriculus paulatim in potu haustus.

Muris qui muserta dicitur, fimus cum mulso & thure potus.

Vrina apri potui data.

Rumicis radicum ex vino decoctum bibitum.

Sion crudum, coctumvè haustum, vel comestum.

Sisymbrij semen potum.

Baccharis decoctum haustum.

Apij semen vel radix vino bibita.

Fœniculum erraticum potum.

Sagapenum potui datum.

Adianthi decoctum bibitum.

Trichomanes decoctum in potu sumptum.

Vitis viniferæ lachryma in caudice concreta ex vino pota.

DIOSCORIDIS.

Ad vesicæ calculos frangendos educendosque.

Cardamomũ cũ corticis radicis lauri drachma potũ.

Bdellium potum.

Cerasi arboris gummi bibitum.

Aspleni decoctum haustum.

Lithospermum ex vino albo potui datum.

Saxifragia ebibita.

Graminis decoctum haustum.

Tragij semina pota.

Rusci radices, ac baccæ in potu sumptæ.

Iudaicus lapis coti delimatus, ex aqua calida potus.

Lapis spongiæ potui datus.

MATTHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes poti.

Betulæ aqua, quæ è perforato caudice destillauit, pota.

Ericæ decoctũ tum potum, tũ balneum ex eo paratũ.

Scorpionum cinis potioni inspersus.

Scorpionum oleum pubi illitum.

Leporis integri cinis in potione sumptus.

Murium stercus potum.

Bubuli fellis lapis in potione sumptus.

Humani stercoris aqua stillatitia pota.

Polygoni minoris puluis ex vino potus.

Saxifragiæ

Saxifragiæ albæ ex vino decoctũ potum, siue albicantia grana radicib⁹ inhærentia contusa, et deuorata.
Saxifragia magna drachmæ pondere ex vino.
Primulæ veris radicum decoctum haustum.
Genistæ florum decoctum potum.
Corallium vstum bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad vrinæ incontinentiam.

Rutæ syluestris semen frixum, & in cibis sumptum.
Phœnix in vino austero bibita.
Mumia ex caprillo lacte pota.
Echini terrestris combusti cinis cum agrimonia, & interna membrana ventriculi gallinæ sumptus.
Tormentillæ / *Bistortæ.* } *radices ex plantaginis aqua potæ.*

MATTHIOLI.
Ad vesicæ scabiem.

Cassiæ solutiuæ pulpa cũ puluere dulcis radicis pota.
Nuclei pinei deuorati ex melle, aut sacharo.
Amygdalinum oleum potum.
Sesaminum oleum haustum.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.

DIOSCORIDIS.
Ad cruentos mictus.

Cumini syluestris alterius semen potum.
Elichrysi coma in mulso pota.
Acida muria infusa.

MATTHIOLI.

Dactylorũ ossa cũ crudo serico cõbusta intus sumpta.
Plantaginis et millefolij succus potus, addita philonij Persici drachma.
Millefolij farina vnciæ pondere, vna cum boli armenij drachma ex lacte bubulo propinata.
Millefolij succus vnciæ pondere cum syru. myrtino haustus.

VIRILIVM, ET PVDENDORVM.
DIOSCORIDIS.
Ad venerem ciendam stimulandamque.

Costus ex mulso bibitus.
Crocum potum.
Semen lini cum melle & pipere deuoratum.
Rapum decoctum in cibo sumptum.
Eruca largius in cibis comesa.
Erucæ semen haustum.
Dracunculi maio. radix tosta, vel elixa ex vino bibita.
Asphodeli radix assumpta.
Nasturtium potum, vel comestum.
Porri semen potui datum.
Bulbus decoctus manducatus.
Allium cum coriandro tritum in cibis.
Vrticæ semen ex passo potum.
Gallij radix assumpta.
Menthæ succus potus.
Pastinacæ erraticæ radix comesta.
Anisum potum.
Testiculi canis radix, quæ vegetior est, bibita vel comesta.
Satyrij radix esitata.
Horminium in vino potum.
Gladioli superior radix ex vino sumpta.
Scincorum renes drachmæ pondere ex vino hausti.
Lac omne haustum.

MATTHIOLI.

Galanga pota, & in cibis addita.
Moschus ex cicino oleo peni illitus.
Zibetum eodem modo inunctum.
Pistaceorum oleum vnà cum oleo sinapino, benzoino, & moscho genitalibus illitum.
Fraxini semen cum pistacijs, & nucibus pineis deuoratum addito sacharo.
Nux Indica.
Myristicæ nucis oleum genitalibus illitum.
Sepiæ pisces cũ nucibus & allio paratæ & deuoratæ.
Genitale cerui in puluerem tritum, et ex ouo sumptũ.
Caryophylli quatuor drachma pondere ex lacte poti.
Phasioli in lacte bubulo decocti, & longo pipere, & galanga aspersi.
Dauci semen.
Mala insana elixa, & deinde in butyro frixa, & cum longo pipere deuorata.
Vitis nigræ radix sub feruentibus cineribus decocta, & cum pipere & sale deuorata.

DIOSCORIDIS.
Ad augendam genituram.

Coriandrum bibitum.
Omnia medicamenta, quæ venerem excitant, præter ea, quæ in calore, & siccitate excellunt.

MATTHIOLI.

Sesaminum oleum potum, aut in cibis additum.
Cephiliones cum pipere & sale.
Nuclei pinei.
Pistacia.
Nux Indica.
Gallinaceorum testes frequenter deuorati.
Oryza in bubulo lacte decocta addito croco & cinnamomo.
Cicera cibo data.
Phasioli in lacte bubulo decocti, longoq́ pipere, galanga, & sacharo aspersi.
Rapum in lacte decoctum.
Napi ex pingium carniũ iure decocti addito pipere.
Siser coctum & cum pipere deuoratum.
Asparagi in cibo sumpti.
Trasorum cremor ex carnium iure paratus.
Caryophylli quatuor drachma. pondere ex lacte poti.
Cinaræ echinus ex pipere deuoratus.
Ferulæ corculum sub cineribus decoctum cum sale & pipere deuoratum.
Mala insana cocta, & in butyro frixa, & cum pipere deuorata.
Vitis nigræ radix sub cineribus feruentibus probè decocta, & cum pipere deuorata.

DIOSCORIDIS.
Ad venerem inhibendam & nocturnas pollutiones.

Viticis semen potum, & folia testibus illita.
Portulaca manducata, pudendisq́ inuncta.
Lactucæ semen potum, nocturnas veneris imaginationes arcet.
Anethi seminis & comæ decoctum assiduè potum.
Ruta in cibo, potuquè sumpta.
Canini testiculi herbæ, languida flaccidaq́ radix potui data.
Cannabis satiuæ semen in cibum largius sumptum.
Gladioli inferior radix pota.

Cicuta cum sua coma trita, & genitalibus illita, & est potentissimum medicamentum.

MATTHIOLI.

Caphura renibus & testibus illita.
Vinum, in quo mullus piscis fuerit immersus, potum.
Lactucæ succus cũ caphuræ momento testibus illitus.
Lactucæ semen ex papauerini seminis cremore potũ.
Sisymbrij succus testibus illitus.
Cannabis satiuæ semen largius sumptum.

DIOSCORIDIS.
Ad seminis profluuium.

Nymphea radix bibita.
Iridis illyricæ radix ex aceto pota.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum renibus & testibus illitum.
Thus drachmæ pondere cum aqua nymphea bibitũ.
Larigna aut terebinthina resina ex aqua plantaginis lota, additis succino, vel aspleno, & caphuræ momento.
Caphura cum succino ex aqua nymphea hausta, exteriusquè illita.
Rosarũ baccarũ semẽ, et lanugo in vino austero pota.
Rosarum crocei flosculi, capilliuè epoti.
Saccharum è punicæ floribus paratũ ex vino austero sumptum.
Cichorij succus potus.
Menthastri succus potus, & testibus illitus.
Aspleni aurigo drachmæ pődere, cũ albi succini semidrachma ex portulacæ, aut plantaginis succo pota.
Lithospermi vtriusq; semen, sesquidrachmæ pődere, addita pari aspleni quantitate, et succini scrupulis duobus, ex succo portulacæ pluribus diebus potum.
Millefoliũ cui candida inest vmbella, vna cum floribus tusum, & cum sua ipsius aqua stillatitia, aut caprino lacte potum, vel cum corallio, succino & eboris scobe propinatum.
Vnguentum ex rosaceo in mortario plumbeo paratũ.
Diphryges illitum ex rosaceo vnguento.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS.
Ad pudendorum vlcera.

Oesypus illitus.
Aloe illita, & in puluerem imposita.
Polygoni succus in vino decoctus cũ melle adhibitus.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Flos salis inspersus.

MATTHIOLI.

Mumia ex caprillo lacte pota.
Malicorium cum marina spongia exiccatum additis oleo & alumine.
Cucurbitæ exustæ cinis.
Gammarorum lapilli cum tartaro triti & aspersi.
Abrotanum vstum in puluerem admotum.
Floris solis decoctum fotum.
Anethum vstum & aspersum.
Solidaginis mediæ folia, aut eorum succus adhibitus.
Sanicula, Auricula vrsi, Pilosella, Potentilla, Pulmonaria altera } *tum in puluerem inspersa tum in lotionibus decocta, et fota.*

DIOSCORIDIS.
Ad testium inflammationes, & tumores.

Cicer cum eruo decoctum appositum.
Faba in vino decocta cataplasmatis adhibita.
Senecionis folia cũ floribus emplastri modo imposita.
Asphodeli radix & folia illita.
Cimolia illita.
Melilotum emplastri modo adhibitum.
Geodes lapis illitus.
Ruta illita cum lauri folijs.
Sal cum origano, & fermento illitum.
Cuminum cum passa vua, fabæquè lomento, aut cera impositum.
Coriandrum cum vua passa, & melle illitum.
Lilij concisa radix cum apollinari herba, & triticea farina cataplasmatis modo.
Samia terra ex rosaceo, & aqua illita.
Hyoscyami semen tritum ex vino impositum.

MATTHIOLI.

Iridis Illyricæ farina cum alijs quibusdam medicamentis, vt in commento de iride diximus.
Hyoscyaminum oleum illitum.
Fœnugræci farina ex hydromelite decocta, & addita axungia, imposita.
Cicerum farina, aut fabarum, aut erui ex aqua decocta & illita.
Bellidis folia tusa, & illita.
Lentis palustris stillatitia aqua illita.
Vnguentum ex mortario et pistillo plumbeo cum rosaceo paratum.

DIOSCORIDIS.
Ad genitalium pruritum.

Saluiæ decoctum ex vino illitum.
Resinæ omnes præsertimquè terebinthina illita.

DIOSCORIDIS.
Ad induratos testes.

Irionis semen impositum.

MATTHIOLI.

Irinum oleum illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad eos, qui natura præputio carent.

Thapsiæ succus circumlinitus, tumorem enim excitat, qui deinde pinguium fotu emollitus, præputij iacturam resarcit.
Mel triginta diebus à balneo illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad genitalium phagædenas, exulcerationes.

Taurinum fel ex melle illitum.
Labruscæ flos tritus cum melle, croco, myrrha, & rosaceo impositus.

MATTHIOLI.

Pilosella, Potentilla, Solidago minor & media, Sanicula, Auricula vrsi, Pyrola } *quouis modo usurpata in topicis auxilijs.*

DIOSCORIDIS.
Ad genitalium thymos.

Smaridis salse crematum caput illitum.
Fel syluestris capræ inunctum.
Fimum ouillum ex aceto impositum.
Thymus emplastri modo adhibitus.
Thymbra apposita.

Ruta cum pipere, nitroquè confricata.
Tithymali caraciæ lac inunctum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Mercurialis succus illitus.
Heliotropij semen illitum.
Oleum è chalcantho illitum.
Oleum nostrum de antimonio cum cautela adhibitū.

VTERI.
DIOSCORIDIS.
Ad vteri strangulatus.

Mei radices tritæ, & cum melle in eclegmate deuoratæ.
Iuniperi baccæ potæ.
Vngues odorati suffiti.
Cimices lectularij naribus illiti.
Bitumen olfactum, suffitum & admotum.
Phocæ coagulum potum.
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta infusa.
Plantaginis succus potus.
Sinapi tritum naribus illitum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Ruta trita excepta melle, pudendis & sedi illita.
Panacis herculei semen cum vino bibitum.
Seselis Massiliensis radix, & semen potum.
Peucedanum olfactum.
Sagapenum naribus ad olfaciendum illitum.
Trifolij bituminosi semen, & folia pota.
Pæoniæ nigri seminis grana xv. bibita.
Alismatis radix pota.
Betonicæ folia drachmæ pōdere in aqua dulci hausta.
Gagates lapis suffitus.

MATTHIOLI.

Zibetum cauernulæ vmbilici illitum.
Iuglandium iuli in puluerem contriti, & ex vino albo poti.
Castoreum incensum naribus admotum.
Castoreum semioboli pondere cum pari assa fœtida in catapotijs deuoratum.
Imperatoriæ radix ex vino.
Sagapenum cum olfactum, tum catapotijs deuoratū.
Alliariæ semen suppositum.
Tussilaginis maioris radix duarum drachmarum pondere ex mero pota.
Hippoglossi radicum, aut foliorum puluis cochlearis mensura ex vino, vel iure haustus.
Antirrhini flores folia, et semen, cum rosaceo, & melle vmbilico adhibita.
Vitis albæ radix ex vino pota.
Quinta essentia nostra, in comment. de vino descripta, hausta, & in faciem proiecta.

DIOSCORIDIS.
Ad menses ducendos.

Iris Illyrica ex vino sumpta, & fotu adhibita.
Mei radicum decoctum desessionibus adhibitum.
Acori decoctum in sessionibus.
Cyperi radicum decoctum fotu adhibitum.
Asari radices senis drachmis ex aqua bibitæ.
Phu decoctum potui datum.
Cassia odorata in potu sumpta.
Cinnamomum haustum, vel ex myrrha suppositum.
Amomum pessis, aut sessionibus additum.
Costus ebibitus.
Odoratus iuncus potui datus.
Calamus odoratus haustus, & suppositus fotu.
Cancamum ex aqua mulsa potum.
Helenij radicum decoctum potum.
Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, vel rutæ succo admota.
Styrax pota & apposita.
Bitumen ex vino, & castoreo bibitum.
Cedrides ex polline piperis haustæ.
Lauri foliorum decoctum fotu admotum.
Phyllireæ folia potui data.
Viticis semen drachmæ pondere ex vino haustum.
Oleæ Aethyopicæ, ac nostratis lachryma pota.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Ficulneum lac cum detrita nuce græca ebibitum.
Cochleæ terrestes cum suo operimento tusæ, & fœmineis locis admotæ.
Castoreum drachmarum duarum pondere haustum.
Cæpæ succus pudendis illitus.
Oesypum in lana suppositum.
Anserinus & gallinaceus adeps illitus.
Caprarum montanarum fimum ex odoramento aliquo potum.
Scandulaceum bibitum.
Seminis lini decoctum fotu admotum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle suppositum.
Raphanus in cibum sumptus vel eius succus haustus.
Asphodeli radix potui data.
Eryngij decoctum haustum.
Brassicæ succus ex loliacea farina suppositus, vel eiusdem decoctum bibitum.
Sium pro olere sumptum.
Crithmum, vel eius decoctum in potu sumptum.
Centaurij maioris radix bibita vel eiusdem succus suppositus.
Chondryllæ gummi ex myrrha subditum.
Lactucæ syluestris lacteus succus bibitus.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Allij comarum decoctum in desessionibus additum.
Cyclaminus tum pota, tum supposita.
Abrotani semen ex aqua haustum.
Capparis cortex & semen potui datum.
Anemones radix ex vellere apposita.
Hederæ corymbi triti subditi.
Pulegium bibitum.
Agaricum cum oxymelle drachmæ pondere haustū.
Origanum potum.
Absinthium haustum, vel ex melle subditum.
Tragoriganum potui datum.
Saluiæ decoctum potum.
Ammi ex vino haustum.
Thymi, thymbræq; decoctum in potu sumptum.
Serpyllum potui datum.
Smyrnij semen ebibitum.
Amaraci decoctum haustum, vel pudendis illitum.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta vtraq; tum pota, tum subdita.
Panaces herculeum ex vino haustum.
Ligustici radix & semen potum, & illitum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Seselis Massiliensis radix & semen haustum.
Tordilium potui datum.
Fœniculum ex vino sumptum.

Sison bibitum.
Libanotis radices potæ.
Pucedani succus potus.
Petroselinum potui datum.
Daucum haustum.
Hammoniacum in potu sumptum.
Nigella pluribus diebus hausta.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum pipere & myrrha bibitus.
Galbanum suppositum & suffitum.
Clinopodium haustum.
Chamædrios decoctum potui datum.
Lilij cremati radix ex rosaceo subdita.
Melissophylli decoctum in desessionibus.
Trifolij semen & folia pota.
Polij vtriusque decoctum haustum.
Scordij succus bibitus vel herba ipsa subdita.
Artemisiæ decoctum sessionibus additum.
Myrrhis bibita.
Conyzæ folia & flores poti.
Hemerocallis radix cum vellere subdita.
Rusci folia & baccæ ex vino sumpta.
Leucoij decoctum fotum, & sessionibus admotum.
Eiusdem semen drachmarum duarum pondere ex vino sumptum.
Anthemidis decoctũ tum potum, tum fotu adhibitũ.
Pæoniæ radix amygdalæ quantitate hausta.
Rubiæ radix supposita.
Adianti decoctum bibitum.
Trichmanes potui data.
Anagyris tria folia ex passo sumpta.
Hypericum tam bibitum, quàm suppositum.
Coris semen potui datum.
Vrticæ vtriusque folia trita, & cum myrrha subdita.
Betonicæ folia drachmæ pondere cum vino sumpta.
Medij semen haustum.
Chamædaphnes foliorum succus ex vino bibitus.
Gladioli superior radix supposita.
Tragij liquor bibitus, quinetiam semen & folia pota drachmæ pondere.
Chrysocomæ ex melicrato sumpta.
Elaterium in pesso subditum.
Helichrysi coma ex mulso potui data.
Mandragoræ liquor semioboli pondere subditus.
Eiusdem semen bibitum.
Daphnoides hausta.
Veratrum { Nigrum / Album } suppositum.
Vitis nigræ tenellæ viticulæ in cibum sumptæ decocta oleorum vel asparagorum more.
Heliotropij folia supposita.
Vinum { Scillinum bibitum. / Absinthites haustum. / Hyssopites potum.

MATTHIOLI.

Nardus Italica & lauendula cum in potionibus, tũ in fomentis.
Asarinæ decoctum potum.
Phu quoquomodo sumptum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Calamus odoratus vulgaris.
Crocum ex iure sumptum.
Iuniperinarum baccarum decoctum potum.
Sabinæ decoctum haustum.
Arundinis radix.
Cicerum rubeorum, nigrorumvè ius.
Lupini decoctum cum myrrha & melle impositum.
Sinapi in potione sumptum.
Dracunculi radix supposita.
Ari semen drachmarum duarum pondere haustum.
Gentiana quouis modo sumpta.
Aristolochia longa fotu adhibita.
Centaurij magni radix ebibita.
Centaurij minoris succus suppositus.
Cardui benedicti decoctum tam haustum, quàm fotu adhibitum.
Hyssopum / Pulegium } quoquomodo vsurpatum.
Dictamnus albus tum suppositus, tum cum pulegio suffitus, tum ex mero potus duarum drachmarum pondere.
Gattaria tam pota, quàm desessionibus addita.
Calamintha tum pota, tum supposita.
Imperatoria quouis modo vsurpata.
Vincetoxici radices in desessionibus additæ.
Artemisiæ recentia folia, cum myrrha & oleo irino trita, & apposita.
Botrys suffitu vsurpata.
Matricaria quoquo modo adhibita.
Lupuli semen tritum, & potui datum.
Quinta essentia nostra frequenter pota sescunciæ pondere.

MATTHIOLI.

Ad alba vteri profluuia.

Hyoscyaminum oleum pubi & lumbis illitum, & suppositum cum lana.
Caphura cum succino, & aqua nymphææ hausta, aut pubi, aut imo ventri illita.
Flosculi medij rosarum cum suis capillis accepti.
Quernorũ foliorũ tenellorũ stillatitia aqua hausta.
Castanearum interior rubens membrana cum eboris scobe & nymphææ albæ stillatitia aqua.
Saccharum è floribus punicæ arboris paratum.
Dactylorum ossa in puluerem trita, & cum sanguinis draconis lachryma & aqua portulacæ pota.
Ossicula mali punicæ acidi cum thuris polline ex stillatitia rosarum aqua.
Auellanarum putamina ex vino austero hausta.
Ebur in tenuissimum puluerẽ tritũ, et ex cremore seminis lactucæ potũ, quod prius in aqua, in qua ferrum candens extinctum fuerit, sit maceratum.
Milij Indici panicularũ flores ex vino austero hausti.
Ophioglossum ex quernorum foliorum aqua potum.
Saluiæ aridæ folia suffita.
Rosmarinum quotidie, idquè diutius sumptum.
Lunaria minor ebibita.
Alchimillæ lunariæ appellatæ stillatitia aqua pota, aut in vterum infusa, aut eius decoctum in desessionibus vsurpatum.
Caryophyllatæ radices haustæ.
Potentillæ siccæ farina ex sua ipsius aqua stillatitia, additis corallio & eboris scobe, pota.
Solbastrella, & eius semen.
Pulmonaria altera.

Amaranthi purpurei flos.
Millefolium recens contusum, et suppositum, pubique illitum: vel cum corallio, succino & eboris ramentis ex sua ipsius aqua potum.
Malorum punicorum acidorum vinum potum.
Cymbalaria herba in acetarijs deuorata.

DIOSCORIDIS.
Ad menses cohibendos.

Nardus Indica.
Muscus arboribus innascens insessionibus additus.
Thuris cortex in pesso subditus.
Oxyacanthæ baccæ in potu, vel in cibo sumptæ.
Hypocistis tum pota tum indita.
Oleæ syluestris succus pudendis admotus.
Rhois semen potum, alba profluuia sistit.
Palmulæ immaturæ manducatæ.
Palmularum inuolucrum potui datum.
Punicorum acinorum nuclei siccati in sole, et obsonijs inspersi, concoctiue sumpti.
Gallæ in decoctis additæ ad insessiones paratæ.
Glandium tenuior cortex tum bibitus, tum in passo suppositus.
Myrti semen fotu subditũ, vel desessionibus additũ.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Acacia tum pota, tum indita.
Lycium subditum.
Loti ligni decoctum haustum, aut fotu admotum.
Lentisci folia tam pota, quàm subdita.

Coagulum { Leporinum, Hædinum, Agninum, Ceruinum, Hinnulinũ, Vitulinum } potum ac etiam subditũ.

Ceruinum cornu vstum, lotum ex adstringenti liquore aliquo haustum.
Caprarum montanarum fimum siccatum tritumvè cum thure in lana suppositum.
Rumicis radices subditæ.
Plantago tum bibita, tum fotu adhibita.
Barbæ hircinæ succus ex vino sumpt⁹, vel suppositus.
Porri comæ decoctum ex aqua marina, & aceto in desessionibus.
Rubi ramorum decoctum potum.
Arabicæ spinæ radix manducata.
Phœnix ex vino austero bibita.
Papaueris nigri semen potum.
Achillæa subdita.
Idæa radix hausta.
Equiseti folia bibita.
Mentha fotu subdita.
Iunci marini semen frixum, et ex vino diluto potum.
Ocimastrum potum ex vino.
Anisum haustum, præsertim ad alba profluuia.
Cuminum ex aceto impositum.
Nymphææ flore luteo radix, & semen ex vino nigro pota.
Pœoniæ seminis grana xij. ex vino austero sumpta.
Lysimachiæ succus subditus.
Moly herba cum loliacea farina indita.
Polygoni succus suppositus.
Symphyti petræi ex vino decoctum haustum.

Clymeni succus bibitus.
Limonij semen acetabuli pondere ex vino bibitum.
Medij radix elixa, & ex melle in eclegmate sumpta.
Tragi ricini numero x. ex vino hausti.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potũ.
Solani hortensis succus in lana inditus.
Mandragoræ semen cum sulphure, et vino suppositũ.
Semperuiuum maius in vellere subditum.
Vuarum vinaceorum decoctum haustum, & fotu appositum.
Labruscæ flos pessulo inditus.
Omphacium inditum.
Rubigo ferri subdita.
Chalcitis cum succo porri indita.
Vini fæx imo ventris, ac pudendis illita.
Hæmatites lapis ex vino haustus.
Morochthus lapis in vellere inditus.
Ostracites lapis drachma pondere ex vino sumptus.
Samia terra cum syluestris punicæ floribus hausta.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum pubi & lumbis illitum, aut suppositum.
Rosaceum vnguentum.
Mastiches.
Iuniperinum gummi.
Crespini baccarum vinum.
Hypocystis sæpe ex vino austero hausta.
Rosacearũ baccarũ semen, & lanugo ex vino austero.
Querna folia, Glandes, & gallæ.
Suberis cortex tritus, & ex aqua calida potus.
Saccharum ex mali punicæ floribus paratum, & ex vino austero potum.
Myrteum condimentum pro intinctu vsurpatum.
Cydoniorum vinum, Miua, oleum, confectio.
Mespilorum decoctum, & Mespila ipsa sæpe esitata.
Corna saccharo condita deuorata.
Virgæ sanguineæ baccæ.
Pruni syluestris decoctum in desessionibus.
Leporinum stercus suppositum.
Milij Indici panicularum flores ex vino rubro.
Portulaca quoquo modo sumpta.
Bursa pastoris tũ deuorata, tũ in desessionibus addita.
Persicaria maculosa in desessionibus ac etiam intus sumpta.
Chelidonium maius mammis adhibitum.
Saluia arida suffita.
Flos solis cum radicibus contritus, & ex aqua plantaginis sumptus.
Lunaria minor ex vino punicorum hausta.
Clematis prima femoribus adalligata.
Bistortæ & tormentillæ radicum decoctũ in desessionibus vsurpatum.
Pilosella tã in corpus sumpta, quã exterius vsurpata.
Caryophyllatæ radices potæ.

{ Pyrola, Potentilla, Sanicula, Auricula vrsi } quomodo libet vsurpata.

Fragariæ folia & radices.
Solbastrella, seu sanguisorba.
Pulmonaria altera.
Amaranthi purpurei flos potus.

Millefolium recens tusum, et suppositũ, pubiq́; illitũ.
Punicorum malorum acidorum vinum potum.
Corallium tam potum, quàm suspensum.

DIOSCORIDIS.
Ad secundas pellendas.

Castoreum drachmarum duarum pondere, cum pulegio bibitum.
Cyclamini alterius semen haustum.
Allij comæ decoctum fotu impositum.
Aristolochia longa cum myrrha et pipere sumpta, vel pessulo indita.
Pulegium bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum haustum.
Apij semen in potu sumptum.
Marrubij decoctum bibitum.
Stachyos decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Circeæ radix quatuor librarum pondere contusa, & in septem dulcis vini heminis macerata per noctẽ diemq́; tribus diebus pota.
Oenanthes semen, caulis & folia ex mulso bibita.
Leucoij semen drachmarum duarum pondere ex vino haustum.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia ex passo bibita.
Chamæpitys ex melle subdita.
Chrysocome ex aqua mulsa pota.
Trichomanes hausta.
Bryonia supposita.
Myrrha pota.
Peucedani succus potus.
Bunij semen potum.
Smyrnij semen potui datum.
Adianthi decoctum bibitum.

MATTHIOLI.

Nardus Italica, aut lauendula pota.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsamum factitium potum.
Ari semen duabus drachmis potum.
Dictamni albi radices cũ pugelio fotu adhibitæ, aut ex meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Liliorum alborum stillatitia aqua bibita.
Artemisia recens cum myrrha & irino oleo trita, & supposita.

DIOSCORIDIS.
Ad expellendum fœtum.

Castoreum duarum drachmarum pondere cum pulegio sumptum.
Caniculæ lac primæ fœturæ haustũ, mortuum pellit.
Oesypus in lana suppositus.
Caprarum montanarum fimum cum aliquo odoramento potum.
Vulturis fimum suffitum.
Ciceris decoctum bibitum.
Lupinorum decoctum cum myrrha & melle fotu adhibitum.
Sium pro olere in cibo sumptum.
Dracunculi maioris decoctum infusum.
Piper haustum.
Cyclamini radix femori adalligata.
Hederæ foliorum pediculi melle illiti subditi.

Gentianæ radix subdita.
Centaurij maioris radix indita.
Centaurij minoris succus infusus.
Pulegium potum.
Dictamnum bibitum, inditum, incensumquè.
Thymi decoctum haustum.
Thymbræ decoctum potui datum.
Baccharis recentissima radix supposita.
Panacis Herculei acuminata radix indita.
Pastinacæ erraticæ radix subdita.
Seselis Massiliensis radix pota, quinetiam et semen.
Galbanum cum myrrha et vino potum, suffitumquè.
Clinopodium potum.
Chamædryos decoctum potum.
Scordij succus drachmæ pondere sumptus.
Artemisiæ decoctum insessionibus adhibitum.
Conyzæ folia, & flores bibita.
Leucoij semen duarum drachmarum pondere ex vino potum.
Onosmatis folia ex vino hausta.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia cum passo pota, quin & adalligata, sed statim post partum auferantur.
Anchusæ radix apposita.
Mandragoræ liquor infusus.
Myrrhis pota.
Heliotropij folia indita.
Sulphuris fumus in vterum permeans.
Dauci semen bibitum.
Ammoniacum haustum.
Periclymeni semen drachmæ pondere in vino potum.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere ex dulci vino sumpta.
Alumen subditum.
Iaspis lapis femori adalligatus.
Aetites lapis pro amuleto femori suspensus.
Samius lapis adalligatus.

MATHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes hausti.
Sabina hausta.
Dictamni albi radices cum pulegio fotu adhibitæ, aut ex meraco drachmarum duarum pondere haustæ.
Calamintha seu pota, seu admota.
Artemisiæ radix pota.
Botryos suffitus per muliebria exceptus.
Chamæpitys altera recens in aceto decocta, & pota.
Chrysocolla mineralis ex sabinæ succo drachmæ pondere pota.

MATTHIOLI.
Ad alleuiationem partus.

Iuniperinæ, et laurinæ baccæ cum cinnamomo in turturis ventre assatæ, & alternis diebus deuoratæ.
Lauri baccæ septem deuoratæ.
Cochleæ ante partum diebus aliquot comestæ.
Malua cum radice ad lentorem usque decocta, & potui data.
Eiusdem succus potus.
Cardiacæ herbæ sicca farina cochlearis mensura ex vino albo pota.

DIOSCORIDIS.
Ad præsentem difficultatem partus.

Suffitus ex cancris aridis in vuluam exceptus.

Lingua

Lingua chamæleonis adalligata.
Raphani cortex cum alijs nonnullis suppositus: lege raphani commentarium.
Dictamnum Cretense in potu propinatum cum suo ipsius decocto.
Dictamni albi radices cum pulegio suffitæ, aut ex meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Liliorum alborum stillatitia aqua pota, additis croco & casia odorata.
Lithospermi minoris seminis drachmæ duæ ex lacte muliebri potæ.
Cardiaca herba in puluerem trita, pota ex vino albo calido cochlearis mensura.
Chrysocolla fossitia drachmæ pondere pota. Atqui dari non debet nisi in magno discrimine vitæ.
Argentum viuum semiscrupuli pondere deuoratum.

DIOSCORIDIS.
Ad conceptionem inhibendam.

Salicis folia per se, & cum aqua sumpta.
Leporinum coagulum post triduum à purgatione menstrua sumptum.
Sanguis menstruus illitus.
Brassicæ flores à puerperio in pessulo subditi.
Asparagi radix suspensa.
Piper à coitu illico subditum.
Hederæ corymbi drach. pondere à purgatione hausti.
Hedysarum ante coitum fœminis subditum.
Cedria virili membro illita.
Ostracites lapis sicilici pondere 4. diebus à purgatione potus.
Asplenum (vt quidam credunt) silente luna nocturno tempore decerptum, cum muli liene ventri adalligatum.
Periclymeni semina & folia diebus triginta sex pota.
Epimedij folia trita illico à purgatione quinq; diebus continuis bibita.
Gladioli inferior radix hausta.
Filicis fœminæ radix potui data.
Heliotropium adalligatum.
Rubigo ferri pota.
Mentha ante coitum vuluæ admota.

MATTHIOLI.

Leporinum stercus suspensum.
Vinum in quo viuus mulius piscis immersus fuerit, (potum.
Mulæ vngularum cinis haustus.

DIOSCORIDIS.
Ad conceptionem iuuandam.

Leporinum coagulum cum butyro subditum statim à mensium purgatione.
Loliaceæ farina cum myrrha, thure, bitumine, & croco suffita.
Pastinacæ erraticæ semen potum.

MATTHIOLI.

Saluiæ succus heminæ mensura, addito salis modico quaternis diebus potus.
Cuminum suppositum.
Imperatoriæ radix ex vino pota.
Alchimillæ, seu stellariæ puluis ex vino aut iure, quindecim aut viginti diebus continuis potus cochlearis mensura.
Oleum è momordica vteri osculo inunctum, ante veneris congressum.

Oleum è gagate lapide illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad fœtum mortuum educendum.

Dictamnum tum potum, tum subditum.
Saluiæ decoctum bibitum.
Galbanum cum myrrha ex vino potum.
Marrubij decoctum haustum.
Tussilaginis decoctum potui datum.

MATTHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes hausti.
Centaurij magni radix.
Centaurij minoris succus suppositus.
Pulegij decoctum haustum.
Calamintha tam pota quàm supposita.
Botrys cocta ac suffita.
Chamæpityos ex aceto decoctum haustum.
Chrysocolla fossitia drachmæ pondere ex succo sabinæ pota; sed vbi tantum vitæ periculum adsit.

DIOSCORIDIS.
Ad prohibendum abortum.

Aetites lapis sinistro brachio adalligatus.
Samius lapis pro amuleto suspensus.

MATTHIOLI.

Dactyli recentes cũ infectorij cocci puluere deuorati.
Cydonia mala frequenter esitata.
Saluia sæpe deuorata, vel saccharum ex eius floribus paratum.
Bistortæ vel tormentillæ radices bibitæ & ventri, lumbisquè ex aceto illitæ.
Coccum infectorium quotidie in ouo sorbili propinatum, thure modico addito aut mastiche. Puluerem præstantissimum ad hoc habes lib. 4. cap. 43.
Iaspis lapis gestatus.

DIOSCORIDIS.
Ad puerperia iuuanda.

Dictamni radix bibita.
Baccharis radicis decoctum fotu adhibitum.
Fœniculum erraticum potum.
Peucedani succus haustus.
Pæoniæ siccata radix potui data.
Altheæ decoctum infusum.

MATHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes poti.
Dictamni albi radices suppositæ, aut cum pulegio suffitæ: quin etiam ex meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Menthastrum bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad prægnantium malacias.

Vitis viniferæ foliorum, capreolorumq́; succus potus.

DIOSCORIDIS.
Ad vteri inflammationes.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Iunci odorati decoctum in desessionibus adhibitum.
Viticis foliorum, & seminum decoctum fotu appositum.
Butyrum recens illitum.
Sonchi succus inunctus.
Agaricum drachmæ pondere cum oxymelite potum.
Pulegij decoctum fotu subditum.
Melilotus cum passo emplastri modo impositus.
Panacis herculei lachryma ex melle indita.

Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Leucoij decoctum fotu appositum.
Anthyllidis radix ex rosaceo, lacteque indita.
Partheniј decoctum in desessionibus additum.
Althææ decocta, aut subinde anserino, suillove adipe, aut resina terebinthina subacta, subdita.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum illitum.
Consolidæ regalis flores poti.
Oleum de momordica illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad exulceratos locos.

Aspalathi ex vino decoctum infusum.
Lac in quo igniti calculi extincti fuerint infusum.
Oesypum inditum, explet enim & emollit.
Fœnogræci folia ex aceto illita.
Asclepiadis folia adhibita.

MATTHIOLI.

Malicorium cum marina spongia exiccatum, additis aloe & alumine.
Solidaginis mediæ, et minoris farina inspersa, aut succus illitus, aut infusus.
Sanicula, Auricula ursi, Pilosella, Pyrola, Potentilla — adhibita.
Oleum è momordica syphone iniectum.

DIOSCORIDIS.
Ad induratos locos.

Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, vel ruta admota.
Styrax illita.
Anserinus & gallinaceus adeps illitus.
Bdellium inunctum.
Maluæ decoctum inditum.
Ladanum pessis immissum.
Panaces herculeum ex melle inditum.
Ebuli, sambucique decoctum fotu admotum.
Partheniј decoctum in desessionibus.
Fœnigræci ex aqua expressus succus, cum anserino adipe in pessulo subditus.
Lilij radix admota.
Ageratum suffitum.

MATTHIOLI.

Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Oleum ex ouorum vitellis.
Ceruina & vitulina medulla.
Lini seminis oleum.
Oleum liliorum alborum.
Lupuli florum decoctũ in desessionibus vsurpatum.

DIOSCORIDIS.
Ad vteri inflationes.

Rutæ ex oleo decoctum clystere perfusum.
Geranium & eius radix drachmæ pondere pota.

MATTHIOLI.

Galanga.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores, & oleum in potionibus.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Scorpionum oleum in potu datum, aut exterius illitum.
Castoreum cum pipere albo, & melicrato potum.
Milium cum sale impositum.
Sisymbrium in calenti tegula calefactum, & odorato meraco aspersum, ventrique applicatum.
Dictamni albi radices duarum drachmarum pondere ex meraco potæ.
Mentha græca in placentis addita, aut eius folia tenui pulticula illita, & deinde in oleo, aut butyro frixa & deuorata.
Carum quouis modo vsurpatum.
Imperatoriæ radix hausta ex meraco.
Matricaria quoquomodo adhibita.

MATTHIOLI.
Ad molam expellendam.

Balsamum factitium potum.
Dictamni albi radices suppositæ, aut cum pulegio suffitæ, aut ex meraco duarum drachmarum pondere bibitæ.

MATTHIOLI.
Ad vteri frigiditates.

Nardus Italica.
Lauendula.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsamum factitium, & eius liquores omnes.
Nux myristica.
Scorpionum oleum in vini potione sumptum, & forinsecus applicatum.
Dictamni albi radices, aut cum pulegio suffitæ, aut ex vino meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Mentha græca tam fotu, quàm potu vsurpata.
Carum quouis modo sumptum.
Imperatoriæ radix ex vino pota.
Matricaria quomodolibet vsurpata.

MATTHIOLI.
Ad vuluam cohibendam.

Nucum siue viridium conorum pini stillatitia aqua cum linteolis in ea madefactis admota.

MATTHIOLI.
Ad delectandas fœminas in coitu.

Fel — Auratæ, Lucij, Perdicis, Gallinacei — coli virili inunctus.
Zibettum peni illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad procidentem vterum.

Casia fotu, vel suffitu adhibita.
Myrti baccarum succus in desessionibus.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Gallarum decoctum in desessionibus additum.
Acacia subdita.
Hypocistis subdita.
Vrticæ utriusque folia imposita.
Acetum fotu adhibitum.

MATTHIOLI.

Mastiche aspersa.

DIOSCORIDIS.

Ad vteri dolores & erosiones.

Adeps { *Anserinus* / *Gallinaceus* } *illitus.*

Vrina cum ligustrino oleo feruefacta imposita.
Lini seminis decoctum infusum.
Maluæ decoctum fotu adhibitum.
Portulacæ decoctum clysmate inditum, propriè facit ad erosiones.
Rhaponticum potum.
Centaurij maioris radix bibita.
Anethi decoctum in desessionibus.
Verbenacæ rectæ folia ex recenti suillo adipe, vel ex rosaceo subdita.
Hyoscyami seminis cremor inditus.
Mandragoræ liquor pessulis impositus.

MATTHIOLI.

Irinum oleum illitum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Amygdalinum oleum haustum.
Laurinum oleum inunctum.
Balsami factitij liquores omnes.
Nucis myristicæ decoctum ex rhodomelite, & aqua vitæ potum.
Nuces myristicæ cum matricariæ radicibus ex vino albo coctæ, & potui datæ.
Scorpionum oleum in potione sumptum, aut foris admotum.
Castoreum cum pipere albo ex melicrato.
Sisymbrium cum Parthenio in calenti tegula calefactum, et odorato mera o aspersum, et impositũ vetri.
Succisæ radicum decoctum ex vino paratum.
Chelidonium maius cũ radice tusum, & oleo chamæmelino feruefactum, & imo ventri admotum.
Dictamni albi radices ex merato vino potæ.
Mentha græca in placentis addita.
Imperatoria quouis modo bibita.
Vincetoxici radices in desessionibus additæ.
Oleum liliorum alborum, & è lini semine calidum cum succida lana ventri adhibitum.
Botrys recens in tegula calefacta, & cretico vino aspersa & imposita.
Aliud simile medicamentum, sed præstantius vide lib.3. cap. 113.
Matricaria quoquomodo adhibita.

EXTREMORVM MEMBRORVM,

DIOSCORIDIS.

Ad podagram.

Amomum illitum.
Mei radices impositæ.
Populi nigræ folia ex aceto illita.
Amurca cruda, ac recens fotu adhibita.
Salicis foliorum, & corticis decoctum fotu impositũ.
Ficulneum lac cum farina fœnigræci, & aceto cataplasmatis additum.
Cochleæ terrestres suo cum operimento tusæ impositæ.
Mustelæ crematæ cinis ex aceto inunctus.
Marinus recens pulmo concisus impositus.
Lac humanum cum opio, & cera illitum.
Adeps ouillus, caprillus, hircinusue ex eiusdem animalis fimo coactus inunctus.
Sanguis menstruus inunctus.

Caprarum montanarum fimus ex earum adipe illitus.
Hordei farina cum cotoneis malis imposita.
Lens cum polenta decocta, et emplastri modo adhibita.
Raporum decoctum fomentis additum.
Brassica cum fœno græco & aceto in cataplasmate.
Intybus per se, & cum polenta illitus.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Ari radix fimo bubulo emplastri modo excepta.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex vino pota.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Panaces herculeum cum passa vua illitum.
Libanotis cum loliacea farina, & aceto cataplasmatis addita.
Scordium ex aceto, aut aqua impositum.
Leucoium ex aceto illitum.
Androsaces imposita.
Helxines succus cera, & hircino adipe exceptus.
Hyoscyami semen, & folia cum polenta cataplasmatis adhibita.
Semperuiuum inunctum, vbi calor exuperat.
Vrtica emplastri modo illita.
Muscus marinus impositus.
Cucumeris asinini radix ex aceto inuncta.
Thapsiæ succus illitus.
Glans vnguentaria illita.
Sambuci & ebuli folia cum seuo taurino, aut hircino imposita.
Bryonia cum caprino stercore cataplasmatis addita.
Heliotropij folia illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum panacis succo inuncta.
Acetum calido fotu cum sulphure adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Sulphur cum aqua & nitro inunctum.
Sal cum aceto impositum.
Asius lapis cum fabarum lomento illitus.
Gagates lapis inunctus.
Fornaceæ testæ exustæ impositæ.

MATTHIOLI.

Oleum irinum è floribus paratum.
Asarina, aut eius decoctum potum.
Santalum rubrum è sedi succo, aut solani, aut portulacæ illitum.
Muscus terrestris ex aqua decoctus & admotus.
Terebinthina resina, aut larygna cum chamæpity deuorata.
Iuniperini ligni decoctum pro balneo vsurpatum: vide Iuniperi commentarium.
Oleum è luteis ouorum illitum.
Oleum è terrenis vermibus.
Faba fresa cocta, & cum adipe suillo subacta & imposita.
Plantago trita & illita.
Dracunculi radix cum melle, & caprino fimo illita.
Ari folia calenti fimo bubulo illita & imposita.
Aristolochia rotunda.
Thymi aridi semuncia cum oxymelle hausta.
Canabis satiuæ radix in aqua decocta & illita.
Chamæpitys decoctum cum rhodomelle, & oxymelite pluribus diebus potum.

Cortusæ florum oleum illitum: Parandi rationem habes lib. 4. commen. de lagopo.
Primula veris illita ac deuorata.
Verbasci minoris folia in aqua decocta, & illita.
Eiusdem florum oleum inunctum.
Genistæ florum conserua ex saccharo parata frequenter deuorata.
Ricini semen ex iure veteris galli decoctum et potum.
Sambuci tenerrima folia primo germinatu prodeuntia, cum pari pondere radicum plantaginis, suillæq; axungiæ veteris contrita, & illita.
Colocynthis in catapotijs deuorata, & clysteribus addita.

DIOSCORIDIS.
Ad coxendicos affectus.

Mei radices impositæ.
Helenij folia ex vino cocta imposita.
Iridis Illyricæ decoctum clysmate infusum.
Cardamomum ex aqua potum.
Asarum potum, vel clystere infusum.
Populi albæ cortex vnciæ pondere haustus.
Iberis contusa & emplastri modo imposita.
Siluri piscis salsamentum clysteribus infusum.
Piscium garum clysteribus iniectum.
Smyrnij semen potum.
Bubulum fimum ex bobus in pascuis degentibus illitum.
Lolij farina ex aqua mulsa decocta imposita.
Lupinorum farina ex aceto illita.
Ammoniacum bibitum.
Ascyri semen ex aqua potum.
Asparagi radicum decoctum bibitum.
Althææ decoctum potui datum.
Sinapi cum fico tritum impositum, donec ruborem excitat.
Nasturtium clysmate infusum.
Irionis semen clystere iniectum.
Bulbi per se & cum melle impositi.
Capparis semen potum.
Lepidij folia & radices cum helenij radice trita & imposita.
Agaricum trium obolorum pondere in aceto mulso potum.
Rhaponticum potum.
Androsami semen bibitum, sed à purgatione aquam exsorbere oportet.
Centaurij maioris decoctum clystere infusum.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum bibitum.
Abrotani semen cum aqua potum.
Rubiæ radix pota.
Pulegium illitum quousque rubescat cutis.
Calamintha imposita recens, tritàque donec exuratur locus.
Thymus ex fimo cum polenta impositus. Idem præstat & Thymbra.
Rutæ syluestris semen quadraginta diebus potum.
Panaces Herculeum ex melle inunctum.
Laser cera, ligustrino & Irino oleo subactum illitum.
Euphorbium in odorata potione sumptum.
Leontopetalum clysteribus infusum.
Hyperici semen quadraginta diebus potum.
Chamæpityos folia 40. diebus ex dulci aqua bibita.

EXTREMORVM MEMBRORVM.

Betonicæ folia ex aqua bibita.
Polemoniæ radix ex aqua sumpta.
Xyridis radix ex mulso pota.
Ocimastri semen cum vino, myrrha, et pipere sumptũ.
Quinquefolij radicis decoctum potum.
Heliochrysi coma ex vino hausta.
Papaueris corniculati radicis decoctum potum.
Aethiopidis decoctum bibitum.
Arction ex vino haustum & illitum.
Chamæcissi folia trium oboloru͂ pondere in aqua cyathis tribus, tricenis, quadragenisvè diebus pota.
Colocynthis clystere infusa, et recens loco confricata.
Cucumeris syluestris radix clysmate infusa.
Scammonia ex aceto decocta, & cum hordeacea farina imposita.
Acetum mulsum haustum.
Sory ex vino clystere infusum.
Muria clystere indita.
Adarces illitus.

MATTHIOLI.

Asari decoctum, siue dilutum ex caprino sero paratum potum.
Balsami factitij liquor secundus, tu͂ haustus tu͂ illitus.
Abiegna lachryma deuorata.
Nuclei pinei frequenter sumpti.
Terebinthina, aut larigna resina sumpta vnciæ pondere, addito chamæpitys, aut stœchadis puluere.
Castoreum drachmæ pondere potum, cum tribus opopanacis obolis.
Ibicis stercoris admirabile medicamentum: vide li. 2. commentarium de stercore.
Fabalium caulium & siliquarum cinis cum vetere axungia illitus.
Lupinoru͂ farina cocta, & cataplasmatis modo illita.
Siliquastri recentia cornicula tusa & illita.
Agaricum in potionibus additum.
Thymi aridi semuncia cum oxymelite hausta.
Sagapenum quoquo modo adhibitum.
Euphorbium ex leucoij oleo illitum.
Artemisiæ aridæ puluis trium drachmarum pondere ex vino haustus.
Bellidis genera omnia quouis modo vsurpata.
Chamæpitys in puluerem cum radicibus trita, & cu͂ terebinthi lachrymæ drachmis quatuor excepta, & quotidie diebus quadraginta deuorata.
Oleum flammulæ calidum inunctum, aut infusum clysteribus.
Consolidæ regalis flores poti.
Daphnoidis recentia folia contusa, & illita, donec rubescat locus.
Saccharum è genistæ floribus paratum.
Ricini semen ex iure veteris galli decoctum potum.
Colocynthis in catapotijs deuorata, & in clysteribus addita.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum dolores.

Gallorum senescentium ius potum.
Brassica cum fœnograeco, & aceto illita.
Ruta tum hausta, tum cataplasmatis adhibita.
Agaricum drachmæ pondere ex aceto mulso sumptu͂.
Melissophyllum ex sale impositum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.

Psyllium ex rosaceo & aceto, aut aqua illitum.
Mandragoræ radix cum polenta imposita.
Vrtica cataplasmatis modo adhibita.
Veratrum nigrum potum.
Ficus marinus recens impositus.
Thapsiæ succus inunctus.
Narcissi radix trita, & ex melle imposita.
Acetum mulsum potum.
Vinum melitites frequentius potum.

MATTHIOLI.

Irinum oleum inunctum.
Balsamum factitium illitum.
Oleum flammulæ inunctum, & clysteribus additum.
Cortusæ herbæ oleum: vide lib. 4. comment. de lagopo, primula veris herba.
Abiegna, lentiscina, terebinthina, larginaque lachryma, vnaquæq; per se deuorata.
Mastiche cum cumino, pulegio, saluia, lauri baccis, & sabina, omnia melle excepta & imposita.
Cochleæ cum testis tritæ, & impositæ.
Oleum è terrenis vermibus.
Sagapenum quomodo libet adhibitum.
Oleum liliorum alborum illitum.
Cannabis radix in aqua decocta & adhibita.
Chamæpytis decoctum cum Rhodomelle & oxymelite pluribus diebus potum.

MATTHIOLI.
Ad diuturnos articulorum dolores.

Ligni Guaiaci.
Radicis { Chinæ / Zarzæ parillæ } decoctũ diebus xl. potum.

MATTHIOLI.
Ad genuum dolores.

Oleum è nucibus Indicis.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum collisiones.

Sarmentitius cinis cum axungia vel oleo illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum tophos.

Cannabis syluestris radix decocta, & illita.
Ochra inuncta.

MATTHIOLI.

Oleum Indicæ nucis illitum.
Taxi pinguedo.
Muris montani pinguedo.
Sagapenum emplastri modo impositum, addito aceto & capparum succo.
Oleum liliorum alborum.

DIOSCORIDIS.
Ad perniones.

Thus cum suillo adipe, aut anserino impositum.
Pix liquida inuncta.
Acacia illita.
Myrti seminis decoctum fotu adhibitum.
Ficus crematæ cum cerato impositæ.
Cãcrorũ fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Pulmo marinus recens concisus, & impositus.
Asininæ vngulæ cinis oleo maceratus illitus.
Vrsinus adeps inunctus.
Vmbilici veneris succus impositus.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, malicorio, cydonio malo & rosaceo adhibitæ.

Orobi decoctum fotu impositum.
Raporum decoctum fomenti modo.
Betæ decoctum impositum.
Dracũculi maioris folia ex vino decocta & imposita.
Oleum ex incauata asphodeli radice decoctũ illitum.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum, quinetiam oleũ cum pauca cera in eius excauata radice feruefactum illitum.
Scilla cremata imposita.
Ranunculi decoctum inunctum.
Arction ex vino illitum.
Alumen aqua aspersum.

MATTHIOLI.

Malicorium ex vino decoctum, & impositum.
Cancrorũ exustorũ cinis oleo subactus, & impositus.

MATTHIOLI.
Ad pedum tumores.

Tiliæ folia ex aqua aspersa.

DIOSCORIDIS.
Ad pedum inflammationes ex calceorum attritu.

Pulmo { Agninus / Vrsinus / Suillus } impositus.

Calceamentorum veterum solæ combustæ, & illitæ.
Cæpæ succus cum adipe gallinaceo impositus.

MATTHIOLI.

Leporinus pulmo impositus.
Vnguentũ ex rosaceo in mortario plumbo paratum.

DIOSCORIDIS.
Ad pedum rimas.

Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Scilla oleo feruefacta, & cum resina imposita.

MATTHIOLI.

Oleum ex ouorum vitellis.
Oleum ex tritico.
Vnguentum è rosaceo in mortario plumbeo diu circũductum, vt habes lib. 5. com. de plumbo.

DIOSCORIDIS.
Ad digitorum reduuias.

Punicorum malorum succus illitus.
Myrti folia trita & inspersa.
Oleæ syluestris folia trita & imposita.
Eboris ramenta in puluerem adhibita.
Aloe cum passo imposita.
Paronychia concisa & illita.
Bryonia oleo decocta, quousque liquescat inuncta.
Labruscæ cremati flores ex melle impositi.
Rubigo ferri illita.
Acacia illita.
Rhois folia ex aceto, aut melle illita.
Marrubij folia ex melle imposita.
Quinquefolij radix illita.
Tithymali characiæ lac illitum.
Acetum illitum.
Alumen aqua inspersum.
Sal impositum.

MATTHIOLI.

Plantaginis folia recentia trita, & illita.

DIOSCORIDIS.
Ad paronychia.

Thus cum melle illitum.

Eboris scobes inspersus.
Paronychiæ folia illita.

DIOSCORIDIS.
Ad scabros vngues auferendos.

Pix liquida illita.
Lini semen cum pari nasturtio & melle.
Cupressi pilulæ imposita.
Lapathi cuiusque radix in aceto decocta illita.
Ranunculi folia & radices admotæ.
Chelidonium minus illitum.
Viscum cum trito auripigmento appositum.
Alumen cum aqua aspersum.
Sulphur cum resina terebinthina inunctum.
Sandaracha cum pice imposita.
Fæx vini cremata ex resina.

MATTHIOLI.

Ranunculus tritus impositus.
Chelidonium minus tritum & illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad mobiles vngues extrahendos.

Vua passa illita.

DIOSCORIDIS.
Ad contusos vngues.

Bulbi cum polenta impositi.

DIOSCORIDIS.
Ad clauos, & callos.

Fermentum triticeum illitum.

MATTHIOLI.

Saligni corticis cinis ex aceto maceratus impositus.
Blitum illitum.
Lilij radix axungia excepta & illita.

MATTHIOLI.
Ad verrucas.

Cichorium verrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem herbæ semen drachmæ pondere tribus diebus potum, ante nocturnum decubitum.

DIOSCORIDIS.
Ad varices.

Cirsij radix dolenti loco adalligata.

DIOSCORIDIS.
Ad lumborum dolores.

Echij radix pota.
Chameleuce illita.

DIOSCORIDIS.
Ad inguinum inflammationes.

Leporinus pes herba imposita.
Aster atticus recens illitus.

MATTHIOLI.

Cochleæ minores tritæ, & illitæ.

DIOSCORIDIS.
Ad enterocelas.

Cupressi pilulæ illitæ.
Punicorum cytini cataplasmatis additi.
Symphytum petræum emplastri modo impositum.
Quinquefolium haustum.
Equiseti radix & folia imposita.
Aloe emplastri modo illita.

MATTHIOLI.

Bdellium saliua matutina subactum emplastri modo impositum.
Cupressini coni virides ex vino vetere decocti, et epoti, interim tamen cupressinis folijs affecto loco adalligatis.
Vlmi folliculorum liquor impositus.
Cupressi item folia contusa & affecto loco illita.
Leporinus fimus & pili, qui sub ventre habentur cũ melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati.
Ophioglossum in potione sumptum, & extrinsecus impositum.
Trinitatis herbæ puluis dimidij cochlearis mensura ex vino austero pluribus diebus potus.
Lunaria minor in potu vsurpata.
Polygonum minus in potionibus sumptum.
Sanicula quouis modo sumpta.
Auricula vrsi ebibita.
Pilosellæ farina hausta.
Caryophyllatæ radices ebibitæ.
Potentilla tam in cibis, quam in potionibus vsurpata.
Personata in vino decocta, aut trita & epota.
Alchimillæ aridæ puluis ex sua ipsius aqua stillatitia sumptus.
Hippoglossi radicũ, aut foliorum puluis sesquidrachmæ pondere ex maioris symphyti decocto potus.

DIOSCORIDIS.
Ad sarcocelas.

Cinis sarmentitius illitus.

MATTHIOLI.

Anonidis radix trita, & mensibus pluribus hausta.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES SECVNDVM GENERA,

Ex Dioſcoride.

FEBRIVM.

DIOSCORIDIS.
Ad tertianas.

ARANEVS, plagellæ confricatus, linteolòve illitus, mox fronti, & temporibus impoſitus.
Vermes terreni, cum anſerino adipe decocti & illiti.
Plantaginis radices integræ tres, cum vini cyathis tribus, & pari aqua potæ.
Trifolij bituminoſi tria folia trita, totidemquè ſemina epota.
Hypericum ex vino bibitum.
Verbenacæ ſupinæ tertius à terra geniculus, cũ adiacentibus folijs bibitus.
Heliotropij ſeminis grana quatuor, pota ante febris acceſſionem.
Portulacæ ſuccus hauſtus.

DIOSCORIDIS.

Aſari ex vino decoctum potum, addito melle, maci, & cinnamomo.
Roſarum ſuccus, & dilutum potum.
Tamarindi hauſti.
Sebeſtena.
Lapis inuentus in capite nudæ limacis ſuſpenſus.
Caninum ſtercus album in acceſſione cochlearis menſura ex vino potum.
Agaricum in potione ſumptum.
Rhabarbarum potui datum.
Gentianæ ſtillatitia aqua pota.
Centaurij minoris decoctum potum.
Chamædryos decoctum aliquot diebus potum.
Iaſpis lapis geſtatus.

DIOSCORIDIS.
Ad quartanas.

Cimices lectularij ſeptem, cauis fabarum incluſi, & poti.
Plantaginis radices integræ quatuor, cum vini cyathis quatuor, & pari aqua bibitæ.
Vermiculi qui in dipſaci echino internis partibus concluſi reperiuntur, in aluta collo, brachiòve adalligati.
Ruta ſylueſtris cum vino pota.
Hypericum ex vino hauſtum.
Quinquefolij rami quatuor ſumpti.
Verbenacæ ſupinæ quartus à terra geniculus unà cum adiacentibus folijs hauſtus.
Heliotropij ſeminis grana quatuor, hora vna ante acceſſionem pota.

MATTHIOLI.

Aſari ex vino albo decoctum addito melle, maci, & cinnamomo.

FEBRIVM.

Aſarinum oleum pedum plantis, & ſpinæ dorſi illitũ.
Myrrhæ drachma ex vino Cretico calido pota hora vna ante acceſſionem, ſed ægros ſubinde in lecto ſudare oportet, et potionem tribus in acceſſionibus replicare.
Eadem in catapotijs cum theriaca conformatis.
Gentianæ ſtillatitia aqua pota.
Eryngij tenellorum foliorum ſtillatitia aqua.
Imperatoriæ radicis drachma, ex mero calido hora vna ante acceſſionem pota.
Cardui benedicti decoctum, aut herba ipſa in puluerem pota.
Palmæ Chriſti radices per potiones ſumptæ.
Flammula & eius aqua pota.
Verbaſci fœminæ radicis ſucc⁹ duarũ drachmarũ pondere, ex Cretico vino hauſtus, ipſa hora acceſſionis.
Ellebori nigri dilutum potum.
Stibium noſtrum quatuor granorũ pondere ſumptũ.

DIOSCORIDIS.
Ad diuturnas febres.

Galli ſenis ius Dioſcoridis modo paratum potum.
Agaricum hauſtum.
Vinum melitites hauſtum, vbi ventriculus magna imbecillitate laboret.

MATTHIOLI.

Aſari decoctum potum.
Agaricum in potionibus additum.
Rhabarbarum frequenter potum, & eius dilutum.
Gentianæ aqua pota.
Anthemidis florum paſtilli, in ſuo ipſius oleo diſſoluti, & febrientibus à vertice capitis vſque ad pedes illiti. Parandi modũ habes lib. 3. ca. de anthemide.
Eupatorij decoctum potum.
Foliorum, & folliculorum lupuli decoctum.
Ellebori nigri decoctum.
Stibium noſtrũ quatuor granorum pondere ſumptũ.

MATTHIOLI.
Ad continuas.

Caſſiæ ſolutiuæ pulpa ſumpta.
Santala omnia pota, vel ex aqua roſacea ventriculo illita.
Melopeponum ſeminum cremor ex hordeacea ptiſana potus.
Trifolij acetoſi ſtillatitia aqua.
Anguriæ pulpa deuorata.

DIOSCORIDIS.
Ad hepialas.

Hyoſcyami tria, vel quatuor folia pota.

MATTHIOLI.

Acori }
Fœniculi } *decoctum potum.*
Aſparagi }
Agarici }

Eupatorium quocunque modo vsurpatum.

MATTHIOLI.
Ad quotidianas.

Agaricum in potionibus additum.
Rhabarbarum, & eius dilutum frequenter potum.
Genistæ stillatitia aqua potui data.
Eryngij stillatitia aqua pota, q̄ è tenellis paratur folijs.

MATTHIOLI.
Ad compositas febres.

Gentianæ stillatitia aqua pota.
Agaricum } *& eorum dilutum potum.*
Rhabarbarum }

DIOSCORIDIS.
Ad causum.

Crespini baccarum succus cum violaceo iulapio propinatus.
Vuæ spinæ iusculis incoctæ.
Ribes vulgaris.
Salicum & arundinum folia circa lectulum sparsa.
Cerasia acetosa saccharo condita.
Melopeponum, cucumerum, cucurbitarumq́ seminum lacteus cremor potus.
Anguriæ pulpa deuorata.
Potentilla pedum plantis manuumq́ volis, admota.

DIOSCORIDIS.
Ad hecticam.

Portulaca tum ventriculi osculo, tum hypochondrijs illita.

MATTHIOLI.

Amygdalinum oleum.
Pistacia quoquomodo sumpta.
Nuclei pinei.
Stibium nostrum quatuor granorū pondere sumptū.

DIOSCORIDIS.
Ad febrium circuitus.

Sinapi cibis inspersum.
Smyrnij semen potum.
Piper bibitum.
Ruta pota.
Sagapenum haustum.
Anthemis clysmate infusa.
Polygoni succus hora ante accessionem sumptus.
Quinquefolij folia ex dulci aqua, aut diluto vino, cum exiguo pipere bibita.

DIOSCORIDIS.
Ad febrium algores.

Piper haustum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Aristolochia rotunda ante accessionem bibita.
Abrotonum ex oleo inunctum.
Calaminthæ decoctum potum.
Panaces herculeum illitum.
Smyrnij semen, & radix ex mulso pota.
Pyrethrum inunctum.
Laser cum pipere, & thure ex vino haustum.
Grossi coctæ & illitæ.
Viperæ carnes coctæ, & in cibum sumptæ.
Mustelæ sanguis inunctus.
Asinini vnguis cinis, ex oleo maceratus illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad pestilentes febres.

Myrrhis bis, vel ter qualibet die ex vino pota.

MATTHIOLI.

Phu decoctum potum, & ipsa quoque radix hausta.

FEBRIVM

Myrrha.
Caphura.
Dictamnus albus.
Crespini baccarum succus.
Vuæ spinæ succus.
Ribis vulgaris succus.
Quernorum foliorum stillatitia aqua.
Citrij mali succus.
Limonij & aurantij florum stillatitia aqua.
Auarantia acida.
E limoniorum succo stillatitia aqua.
Cyanus herba & eius flores.
Galegæ } *radicū decoctū, addito armenio bolo.*
Tormentillæ }
Cardui benedicti decoctum, & ipsa herba pota.
Scordium quouis modo vsurpatum.
Tussilaginis maioris radix.
Tormentillæ radicum decoctum, vel aqua stillatitia, vel puluis.
Scabiosa quouis modo hausta.
Sanguisorbæ decoctum haustum.
Lentis palustris stillatitia aqua.
Punicorum malorum vinum ex oxalidis, aut intybi aut borraginis aqua potum.
Armenia terra ex oxalidis aqua sumpta.
Antidotum nostrum magnum descriptum in præfatione sexti libri.

MATTHIOLI.
Ad pestem, & pestilens contagium.

Citrij pomi semen.
Scorpionum oleum nostrum, cordi, & arterijs temporum, manuum, pedumq́ frigidum quotidie illitū.
Ceruini cordis os.
Scorzoneræ radix, aut eius succus.
Cæpæ excauatæ, theriaca, & citrij succo repletæ, & calentibus cinerib. coctæ expressus cremor potus.
Caryophylli tam deuorati, quàm suffiti.
Saccharum è caryophyllorum floribus paratum.
Caryophyllorum florum succus, ex tota planta expressus & haustus.
E caryophyllis floribus paratum insolatumq́ acetum manibus & arterijs illitum.
Zedoaria commansa, vel in potione sumpta.
Succisæ radix viridis, recensq́ carbunculis imposita.
Eiusdem ex vino dilutum potum.
Cruciatæ vtriusque radices quoquo modo sumptæ.
Aristolochia longa pota.
Veronica mas drac. duabus vnà cum theriacæ drachma ex vino meraco pota, ad ciendum sudorem.
Dictamni albi radices.
Galega siue ruta capraria quouis modo vsurpata quotidie.
Eiusdem succus, addita theriaca, trium vnciarum pondere potus.
Agaricum in potionibus.
Gentiana.
Abrotonum.
Calamintha intus sumpta, & foris cum oleo feruefacta illita.
Imperatoriæ radix pota.

Saccharum è rorismarini floribus paratum.
Vincetoxici radices ex vino potæ.
Carduus benedictus.
Chamædrys à ieiunis quotidie in acetarijs sumpta.
Scordium quomodo libet sumptum.
Tussilaginis maioris radix duarum drachmarum pondere ex vino calido pota, ad sudandum.
Scabiosæ succus quatuor vnciarum pondere cum theriacæ drachma pota, ad citandum sudorem.
Pimpinellæ radices quoquomodo sumptæ.
Sanguisorba, & eius aqua stillatitia.
Angelicæ radicis semidrachma cum theriacæ drachma & sua ipsius aqua pota, ad ciendum sudorem.
Stibium nostrum quinque granorum pondere sumptũ, cum electuario liberantis in principio morbi.
Armenia terra in antidotis addita.
Argentum viuum præcipitatum ex rhodosaccharo sumptum.
Oleum è chalcantho scri puli pondere sumptum, citato subinde sudore.
Antidotum nostrum magnum in præfatione 6. libri descriptum, tam ad infectos curandos, quàm ad præseruandos sanos.

TVMORVM PRAETER NATVRAM.
MATTHIOLI.
Ad exanthemata & morbillos.

Napi rapiuè semen ex adianti decocto potum.
Cancamum ex caricarum decocto haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad inflammationes.

Arundinum virentia folia tusa illita.
Glandes intritæ, & illitæ appositæ.
Rhois semen ex aqua illitum.
Lupinorum farina, cum polenta, & aqua imposita.
Vmbilici veneris succus circumlitus.
Plantago emplastri modo imposita.
Asphodeli radix cum polenta adhibita.
Acetum cum succidis lanis, aut spongijs impositum.
Rhaponticum cum aceto illitum vbi diutius perseuerauerit inflammatio.
Pulegium cum polenta illitum.
Tussilaginis folia contrita, & ex melle imposita.
Parthenium emplastri modo impositum.
Lonchitis altera imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Polygonon illitum.
Tribuli fructus cataplasmatis additus.
Xiridis ex aceto imposita.
Achillea illita.
Helxine cataplasmatis addita.
Lichen herba adhibita.
Verbenacæ supinæ folia illita vbi inflammatio diutius perseuerat.
Papaueris folia, vnà cum calycibus illita, vel calyces tantum cum polenta adhibiti.
Hyoscyami semen, & folia imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Bryoniæ radix ex vino decocta adhibita.
Sambuci, ebuliq́; præterea folia cum polenta illita.
Indicum illitum rumpit.
Triticei furfures acerrimo aceto elixi impositi.
Tritici pollen ex hydrelæo, vel aqua mulsa illitus.
Triticeus panis ex aqua mulsa decoctus, & herbis ad idem conferentibus additus, & impositus.
Sesamum illitum.

MATTHIOLI.

Caphura.
Alni recentia folia.
Ligustri foliorum decoctum.
Glandes omnes recentes illitæ.
Myrti foliorum, & baccarum decoctum.
Cydoniorum seminis mucago.
Cochleæ tam crudæ quàm coctæ, cum testis, aut sine contritæ & locis affectis agglutinatæ.
Oui album.
Tritici farina, oleo rosaceo, aut chamæmelino subacta.
Indici frumenti farina.
Secale farina.
Fœnogræci farina.
Lini seminis farina.
Lini seminis oleum.
Maluæ folia cum salicis frondibus.
Brassica.
Portulaca.
Cucumis sectus, & impositus recens.
Anguriæ pulpa illita.
Bursa pastoris adhibita.
Cassiæ solutiuæ pulpa illita.
Santalum rubrum ex frigidis plantarũ succis illitũ.
Muscus terrestris ex aqua decoctus, & admotus.
Hyoscyaminum oleum.
Rosaceum vnguentum.
Lilia diu in oleo macerata, & illita.
Trifolij acetosi succus.

DIOSCORIDIS.
Ad carbunculos.

Ligustri folia imposita.
Pix liquida ex melle & vua passa illita, emarginat disrumpitquè.
Cupressi folia trita, & imposita.
Sabinæ folia ex vino illita carbũculos circumscribũt.
Oliuæ maturæ arefactæ illitæ emarginant.
Nucum iuglandium veterum nuclei perungti.
Columbinum fimum cũ melle, et lini semine subactũ.
Erui farina emplastri modo imposita.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Brassica cum sale illita rumpit.
Nasturtium impositum.
Porrum cum sale appositum.
Panaces herculeum illitum.
Coriandrum cum passa vua ex melle impositum.
Laserpitij liquor inunctus.
Tithymali caraciæ lac illitum.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum ruta imposita.

MATTHIOLI.

Ligustri foliorum decoctum.
Iuglandium oleum.
Bursa pastoris trita imposita.
Scabiosæ folia applicata.
Galega illita.

DIOSCORIDIS.
Ad furunculos.

Fermentum triticeum impositum.
Helxine illita.

Sal cum vua passa, aut suillo adipe, aut melle impositũ.
Hastulæ regiæ radix in fæce vini decocta illita.
Ephemeri folia ex vino cocta, & imposita.
Vtriusque vrticæ illita folia.
Leontopodij radix suspensa.
Cucumeris syluestris radix cum terebinthina resina imposita.
Scammoneæ succus cum melle, aut oleo illitus.
Mori radicis liquor illitus.
Thapsiæ succus ex melle illitus.
Pycnocomi folia inuncta.
Sandaracha cum adipe imposita.
Asius lapis liquida pice aut resina terebinthina exceptus illitus.
Cimolia terra ex aceto illita.

MATTHIOLI.

Triticum commansum impositum.
Lilij radix elixa, & cum adipe & oleo adhibita.
Sclareæ folia ex aceto imposita, aut ex melle.
Triticea farina ex hydrelæo subacta, et calidè imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad gangrænas, & sphacelum.

Rhois folia ex aceto, & melle illita.
Punicorum succus inunctus.
Nucum iuglandium veterum nuclei peruncti.
Ficulnei cineris lixiuium spongijs exceptum, & impositum.
Loliacea farina cum sale, & raphano cataplasmatis addita.
Cicerum farina cum hordeo, & melle adhibita.
Lentes cum sertula campana, rosaceo, siccis rosis, malicorio, & salsa aqua illitæ.
Erui farina illita.
Brassica elixa cum melle, cataplasmatis addita.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Laserpitij liquor illitus, loco prius scalpello exciso.
Galiopsis folia, semen, succus, & caulis, ex aceto imposita.
Verbasci florem aureum ferentis folia adhibita.
Tithymali characiæ lac impositum.
Bryoniæ radix, fructus, & folia cum sale illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum sale imposita.

MATHIOLI.

Iuglandium nucum oleum.
Lupinorum farina, ex vino, & oleo incocta, addito croco & emplastri modo adalligata.
Aerugo cum melle, alumine, & aceto incocta & illita.

DIOSCORIDIS.
Ad erysipelas, & sacros ignes.

Crocum illitum cum refrigerantibus.
Cupressi folia per se, & cum polenta imposita.
Rhamni folia illita.
Ligustri folia adhibita.
Rosæ illitæ.
Acaciæ succus inunctus.
Oleæ syluestris folia contrita, & imposita.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo, & vino illita.
Menstruus mulierum sanguis circumlitus.
Caprarum montanarum stercus ex vino, vel aceto decoctum impositum.
Vrinæ humanæ sedimen inunctum.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, rosaceo, & malicorio adhibitæ.
Malua ex oleo decocta & illita.
Brassica vtraque incisa, & cum polenta emplastri modo imposita.
Portulaca cum polenta cataplasmatis addita.
Plantago illita cum cimolia, & cerussa.
Intybi radix, & folia cum polenta imposita.
Asari folia illita.
Acinos cataplasmatis addita.
Rutæ succus cum aceto, cerussa, & rosaceo inunctus.
Coriandrum cum pane, polentavè illitum.
Lilij folia ex aceto illita.
Tussilaginis folia trita, ex melle imposita.
Parthenium cum floribus emplastri modo impositum.
Polygonum illitum.
Anchusæ radix cum polenta adhibita.
Lycopsis radix cum polenta imposita.
Rubi Idæi flos illitus.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta cataplasmatis indita.
Verbenaca recta ex aceto inuncta.
Papaueris vascula concisa cum polenta imposita.
Solani hortensis folia cum polline polentæ illita. Quin & eiusdem succus inunctus.
Mandragoræ radix ex aceto illita.
Cicutæ succus inunctus.
Vmbilici veneris succus circumlitus.
Psyllium, & eius spissamentum inunctum.
Lens palustris illita.
Ricini folia ex aceto illita.
Semperuiuum maius inunctum.
Stratiotes imposita.
Acetum circumlitum.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Sal cum aceto, & hyssopo illitum.

MATTHIOLI.

Caphura.
Portulacæ succus illitus.
Plantaginis succus.
Solanum hortense, & eius succus.
Cassiæ solutiuæ pulpa illita exterius.
Anguriæ pulpa.
Cucumeris recentis ramenta.
Bursa pastoris.
Trifolij acetosi succus.
Solani maioris succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad herpetas.

Acaciæ succus inunctus.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex vino imposita.
Oleæ syluestris folia contrita, & imposita.
Caprarum montanarum fimus ex vino, vel aceto decoctus illitus.
Lentes cum sertula campana, rosaceo, siccis rosis, & malicorio cataplasmatis inditæ.
Helxines succus cum cerussa inunctus.
Plantago imposita.
Chelidonium maius ex vino illitum.

Rubi folia illita.
Solani hortulani succus cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma illitus.

MATTHIOLI.

Pompholyx
Diphryges } *in vnguentis addita.*
Cerussa
Cadmia
Ligustri folia contusa & imposita.
Rhois recentia folia & vuæ contusa & imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad epinictidas.

Ouillum caprillumuè stercus ex aceto illitum.
Brassica concisa cum polenta imposita.
Plantago quoquo modo adhibita.
Cucumeris folia cum melle inuncta.
Porri folia cum rhoe obsoniorũ cataplasmatis indita.
Absinthium cum aqua illitum.
Coriandrum cum passa vua, & melle impositum.
Viscum in splenio adhibitum.
Heliotropij semen inunctum.
Vua passa à nucleis repurgata, cum ruta imposita.

MATTHIOLI.

Lac caprillum, bubulumuè cum linteolis adhibitũ.

DIOSCORIDIS.

Ad strumas.

Iridis Illyricæ radix cocta, & illita.
Pix liquida cum hordeacea farina, & pueri impubis vrina decocta illita.
Ficus siccæ coctæ, & impositæ.
Viperinæ carnes coctæ, & in cibum sumptæ.
Mustellæ sanguis inunctus.
Asinini vnguis cinis ex oleo maceratus illitus.
Bubulus fimus è bobus herbas pascentibus sumptus illitus.
Hordei farina cum pice, & impubis pueri vrina excepta imposita.
Loliacea farina cum fimo columbino ex vino decocta adhibita.
Fabarum farina cum melle, & fœno græco illita.
Lens in aceto cum meliloto decocta, illita.
Lupinorum farina ex aceto inuncta.
Rumex decoctus circumlitus.
Plantago cum sale imposita, vel radix collo suspensa.
Sinapi cum sulphure illitum.
Nasturtium ex muria inunctum.
Piper cum pice impositum.
Coriandrum cum fabæ lomento adhibitum.
Galbanum illitum.
Aparine cum axungia inuncta.
Melissophylli folia cum sale cataplasmatis addita.
Althæa ex vino, vel aqua mulsa decocta, imposita.
Quinquefolij radix decocta, ac concisa adhibita.
Laserpitij liquor ex cera illitus.
Vmbilici veneris succus circumlitus.
Mandragoræ recentia folia cum polenta imposita.
Semperuiuum tertium impositum.
Galiopsis folia, caulis, semen, & succus cataplasmatis indita.
Pseudobunij rami quaterni ex aqua poti illitiq́;.
Adiantum impositum.
Fornaceæ testæ tostæ ex cerato illito.
Capparis radix & folia trita, & imposita.

MATTHIOLI.

Cochleæ, quæ salinis inhærent cum putamine tusæ & illitæ.
Cancri fluuiatiles combusti, tritiquè ex melle illiti.
Mustelarum fimus melle exceptus addita lupinorum, aut fœnograeci farina, & illitus.
Milij Indici arundinum medulla, cum alijs nonnullis: vide panici commentarium.
Cyclamini radices contusæ, & illitæ.
Dracunculi radix contusa, & imposita.
Cruciatæ minoris radix recens contusa, & emplastri modo adhibita.
Eryngij radix decocta, & illita.
Menthastrum illitum.
Lilij radix cocta ex adipe & oleo, adhibita.
Arthemisiæ radix ex axungia.
Bellidis genera omnia.
Scrophularia ex butyro illita.
Verbasci folia ex aceto imposita.
Personata emplastri modo adhibita.
Genistæ flores contriti, & ex rhodomelle, aut sorbili ouo deuorati.
Vitis nigræ radicis succus, cum vini, & mellis æquali portione haustus.
Eiusdem radix tusa, melleque excepta, & illita.

MATTHIOLI.

Ad ganglium.

Plumbea lamina tenuis probè adalligata.

DIOSCORIDIS.

Ad panos.

Oleæ syluestris folia cum melle inuncta.
Ficus siccæ decoctæ, & illitæ.
Bubulum stercus ex pascuis sumptum, impositum.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Atriplex tam crudum, quàm coctum illitum.
Plantago cum sale imposita.
Bulbi elixi cum polenta, & suillo adipe illiti.
Isatidis folia imposita.
Eryngium adalligatum.
Abrotonum cum farina hordeacea, & hydræleo subactum illitum.
Acinos herba imposita.
Panaces asclepij flores & semẽ cataplasmatis indita.
Coriandrum cum fabæ lomento appositum.
Ammoniacum inunctum.
Onobrychis concisa, & emplastri modo imposita.
Gladioli superior radix, cum loliacea farina, & dulci aqua illita.
Psyllium ex rosaceo, acetovè, aut aqua impositum.
Mandragoræ folia recentia adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen illita.
Personatæ radix cũ axungia suo super folio imposita.
Pycnocomum adhibitum.
Conyza emplastri modo imposita.
Vini fæx illita.

MATTHIOLI.

Eryngij radix decocta, & emplastri modo imposita.
Sclarea ex aceto aut melle subacta.
Folia verbasci tusa cineribusq́; calefacta et imposita.
Malua decocta tusaq́; ex hordeacea farina illita.
Lilij radix cocta, & ex lini seminis farina adhibita.

DIO-

DIOSCORIDIS.
Ad tumores discutiendos.

Cancri fluuiatiles impositi.
Lini semen illitum.
Fœnigræci farina cataplasmatis addita.
Capparis radix, & contusa folia imposita.
Smyrnij radix illita.
Ammoniacum inunctum.
Buphthalmi folia, & flores cera excepta, et imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen adhibita.
Aegilops imposita.
Diphryges cum resina terebinthina, aut cerato.
Pyrites lapis illitus.
Alabastrites lapis crematus, resina, aut pice exceptus.
Cimolia terra illita.

MATTHIOLI.

Iuglandium oleum.
Caricæ pingues cum lilij, Iridis, & althææ radicibus decoctæ.

MATTHIOLI.
Ad chæradas. i. scrophulas.

Mustelarum fimus melle exceptus, addita lupinorum aut fœnogræci farina, & illitus.
Cruciatæ radix recens contusa, & emplastri modo imposita.
Cyclamini radices contusæ, & illitæ.
Cruciatæ minoris radix imposita in puluerem trita.
Scrophularia contusa & illita.
Verbasci folia ex aceto imposita.
Personata contusa, & adhibita.
Genistæ flores ex Rhodomelle, aut sorbili ouo deuorati.
Vitis nigræ radicis succus ex vino & melle haustus.
Eiusdem radix tusa, & ex melle illita.

DIOSCORIDIS.
Ad scirrhum.

Taurinus sanguis cum polenta illitus.
Bubulus fimus ex pascuis assumptus ex aceto illitus.
Loliacea farina cum fimo columbino in vino decocta.
Lini semen cum nitro, & lixiuio ficulnei cineris decoctum.
Hydropiper illitum.
Cannabis syluestris radix imposita.

MATTHIOLI.

Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Pix liquida.
Bubulum / Caprinum } stercus ex aceto impositum.
Cyclamini radices contusæ illitæ.
Dracunculi radix tusa & imposita.
Oleum liliorum alborum.

DIOSCORIDIS.
Ad carcinomata.

Cancrorum fluuiatilium cinis cum melle decoctus, et illitus.
Irionis semen tritum, & impositum.
Vtraque vrtica adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus & semen imposita.

MATTHIOLI.

Humani stercoris stillatitia aqua illita.
Fœnigræci farina, ex vino subacta, & imposita.
Sanguisorba, & eius succus illitus.
Vnguentum ex mortario, & pistillo plumbeo, & rosaceo confectum.
Plumbum vstum, & lotum.
Oleum de antimonio nostrum adhibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad tumores in vniuersum.

Suillus adeps.
Brassica vtraque concisa cum polenta imposita.
Cucurbita imposita.
Xanthij semen illitum.
Bulbi elixi cum polenta, & adipe suillo illiti.
Lini semen cataplasmatis inditum.
Fœnigræci semen illitum.
Cæpa decocta, & cum passa vua & ficu adhibita.
Narcissi radix illita.
Bryoniæ radix ex vino decocta & imposita.
Isatidis folia applicata.
Smirnij radix illita.
Tragoriganum cum polenta impositum.
Mentha cum polenta cataplasmatis addita.
Amaraci folia cum cera cocta, & illita.
Daucum illitum.
Libanotis radices emplastri modo impositæ.
Nigella ex aceto inuncta.
Horminum ex aqua illitum.
Buphthalmi flores cera subacti.
Althæa decocta imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Anagyris folia illita.
Polygonon cataplasmatis inditum.
Xyridis radix ex aceto inuncta.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta emplastri modo.
Verbenacæ supinæ folia imposita.
Psyllium ex rosaceo, acetoùe, aut aqua illitum.
Ephemeri folia ex vino decocta, illita.
Cytisi folia cum pane inter initia imposita.
Cucumeris agrestis radix cum polenta imposita.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Pycnocomi semen cum polenta illitum.
Indicum inunctum.
Vini fæx cruda per se, vel cum myrto illita.

DIOSCORIDIS.
Ad steatomata.

Chrysanthemi flores cum cerato triti, & impositi.

DIOSCORIDIS.
Ad meliceridas.

Rumex cum rosaceo, & croco illitus.
Melilotus ex aqua inuncta.
Vua passa à nucleis repurgata trita, cũ ruta imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad tumores ex ictu.

Brassica concisa cum polenta imposita.
Cucurbita emplastri modo illita.
Hydropiper impositum.
Thymus, Thymbraquè illita.

MATTHIOLI.

Absinthium in tegula calefactum, & vino aspersum adalligatum.
Cari seminis farina ex melle, aut sapa decocta, & imposita.

Fabarum

Fabarum farina vna cum anthemide, & betonica ex defruto decocta & illita.

DIOSCORIDIS.

Ad sugillata.

Caseus recens illitus.
Succida lana oleo, acetovè perfusa.
Fabarum farina ex melle, & fœnograeco.
Lupinorum farina imposita.
Raphanus ex melle.
Allij cinis ex melle.
Sinapi illitum.
Hydropiper impositum.
Ptarmica cum floribus illita.
Bulbi per se, aut ex oui vitello.
Rhaponticum ex aceto.
Aloe ex melle.
Laserpitij liquor.
Absinthium ex melle.
Aqua maris calida fotu adhibita.
Hyssopum ex feruenti aqua.
Calamintha ex vino.
Amaraci siccata folia ex melle.
Cuminum erraticum commansum ex melle, & passa vua illitum.
Ammi ex melle.
Acetum ex melle.
Thapsiæ succus, & radix cum thuris, & ceræ æquali portione, duabus tantum horis imposita, & subinde marina aqua fotu adhibita.
Bryonia ex oleo decocta quousque liquescat.
Sal ex melle inunctum.

MATTHIOLI.

Triticum cum radicula commansum, & impositum.
Lupini ex aceto decocti, & impositi.
Ari radix cum fabacea farina ex defruto subacta.
Succisa trita & illita.

VVLNERVM.

DIOSCORIDIS.

Ad vulnera conglutinanda.

Cupressi folia trita.
Vlmi folia, sed multò magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur.
Sycomori liquor illitus.
Amurca in cupreo vase decocta illita.
Palmulæ immaturæ illitæ.
Viticis folia, & semen imposita.
Punicorum cytini impositi.
Thus inspersum.
Lanæ cinis impositus.
Syluestris brassicæ folia imposita.
Argemone illita.
Glycyrrhizæ succus illitus.
Centaurij maioris recens radix imposita.
Centaurij minoris folia tusa, & illita.
Achillea imposita.
Poterij radix imposita.
Aloe in puluerem inspersa.
Sarcocolla imposita.
Polycnemon ex aqua impositum.
Polium emplastri modo impositum.
Scordium impositum.
Equiseti folia inspersa.
Lonchitis folia imposita.
Althæa in vino, aut mulsa aqua decocta, imposita.
Sideritis folia imposita.
Chamæpitys ex melle adhibita.
Polygonum emplastri modo adhibitum.
Polygonatum emplastri modo admotum.
Symphytum petræum inditum.
Symphytum alterum emplastri modo impositum.
Clymeni succus impositus.
Sideritis qualibet illita.
Lycopsis radix cataplasmatis indita.
Ocimi semen illitum.
Graminis radix concisa, & adhibita.
Conyza illita.
Quinquefolium adhibitum.
Coccum infectorium tritum, & inspersum.
Verbenaca illita.
Erigeri folia, & flores cum thuris manna adhibita.
Verbasci folia ex aceto.
Spongiæ recentes sine pinguedine, ex aqua, vel posca.
Succida lana vino, aceto, oleove infusa.
Dracunculi folia ex vino decocta.
Isatidis folia illita.
Stratiotes millefolium impositum.
Morochthus lapis inspersus.

MATTHIOLI.

Oleum stillatitium è larigna resina aut abiegna.
Abiegna lachryma.
Terebinthina resina.
Pix arida.
Cupressi folia, germina, coni recentes, & molles.
Vlmi folliculorum conclusus liquor illitus.
Papyrus oxycrato, vinove macerata.
Tiliæ cortex commansus & deinde illitus.
Cisti folia imposita.
Hypocistis.
Ilicis rubentes pilulæ cum aceto tritæ & impositæ.
Querna folia adalligata.
Mespili folia sicca, & in puluerem aspersa.
Corni folia eodem modo adhibita.
Oleum è terrenis vermibus addito balsamo factitio, aut oleo terebinthino.
Cyani maioris folia, & succus.
Tragopogoni succus, aut stillatitia aqua.
Bursæ pastoris succus.
Ophioglossum impositum, aut eius oleum illitum.
Omphacinum oleum in quo ophioglossum diu fuerit insolatum, addita lachryma abiegna.
Chelidonij maioris puluis inspersus.
Centaurij magni radix.
Veronica mas.
Gratiola trita & illita.
Flos solis.
Rosmarini sicci farina inspersa, post ablutionem è suo ipsius decocto.
Aparinæ succus, aut siccæ puluis.
Trinitas herba tam hausta, quam exterius vsurpata.
Lunaria minor.
Hyperici flores, & semen vel oleum.
Consolida maior, minor, & media.

Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pyrola, de qua præstantissimam potionem vulnerariam habes lib 4. cap. 16.
Virga aurea.
Potentilla.
Eupatorij vulgaris flores illiti.
Fragariæ folia, & radix.
Sanguisorba.
Pulmonaria.
Alchimilla.
Ophris.
Bistortæ & tormentillæ radices cum vulneribus illitæ, tum etiam in potionibus haustæ.
Oleum balsaminæ, seu momordicæ.

DIOSCORIDIS.
Ad fluxum sanguinis.

Syluestris oleæ foliorum succus admotus.
Galla crematæ vino, aceto, aut muria extinctæ insper(sæ.
Punicorum cytini impositi.
Perseæ arida folia illita.
Cupressi pilulæ cum arboris coma tritæ & admotæ.
Thus inspersum.
Ranarum crematarum cinis illitus.
Araneorum tela adhibita.
Caprarum montanarum fimus ex aceto.
Asinini stercus cum crudũ tum crematum ex aceto.
Stœbis folia imposita.
Portulaca illita.
Plantago admota.
Idæa radix adhibita.
Isatidis folia inuncta.
Saluia adhibita.
Galij flos inditus.
Androsæmi folia illita.
Quinquefolium admotum.
Phœnix herba cum punicea lana corpori alligata.
Lichen herba adhibita.
Astragali radix indita.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potũ.
Stratiotes millefolium admotum.
Cinnabaris, & sanguis draconis inditus.
Alumen admotum.
Sulphur impositum.
Gypsum inspersum.
Spongiæ siccæ recentes, & vacuæ impositæ.
Spongiarum crematarum cinis ex pice.
Eretria terra inspersa.
Stibium inspersum.

MATTHIOLI.

Pannus in annosis laricum caudicibus prope medullam repertus, impositus.
Suberis cortex tritus, & ex aqua calida potus.
Mespili sicca folia in puluerem aspersa.
Pili leporini vsti è viui ventre euulsi.
Bursa pastoris tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa.
Centaurij magni radix.
Flos solis.
Lanugo xyli combusta, & illita.

VVLNERVM.

Bistortæ, vel tormentillæ puluis vulneribꝰ inspersus.
Consolida minor, & media imposita.
Sanicula quoquo modo adhibita.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pyrola, de qua præstantissimam potionem vulnerariam habes lib. 4. cap. 16.
Potentilla quoquomodo adalligata.
Gypsum inspersum.
Iaspis lapis nuda manu comprehensus.

DIOSCORIDIS.
Ad sanguinem ex cerebro erumpentem.

Gallinaceorum cerebrum ex vino potum.
Stibium tritum inspersum.

MATTHIOLI.

Vrticæ communis semen tritum & inspersum.
Xylum combustum.

DIOSCORIDIS.
Ad sanguinis grumos.

Thymus impositus.
Thymbra illita.

DIOSCORIDIS.
Ad vulnera telis venenatis illata.

Dictamni succus tum potus, tum instillatus.

MATTHIOLI.

Ceruinus sanguis ex vino sumptus.
Cydonia mala deuorata.
Scorzoneræ succus potus, tum vulneri infusus.

DIOSCORIDIS.
Ad ossa nuda carne vestienda.

Iris Illyrica illita.
Panacis Herculei radix imposita.
Myrrha cum cochleæ carnibus peruncta.

MATTHIOLI.

Thuris cortex inspersus.
Myrrha cum thure, aloe, & sarcocolla.
Peucedani radix in puluerem trita, & inspersa.

DIOSCORIDIS.
Ad vulnera membranarum cerebri.

Butyrum admotum.

MATTHIOLI.

Oleum rosaceum.
Abiegna lacrhyma.
Oleum ex ouorum vitellis.
Bellidis genera omnia.
Betonica tusa, & illita, & in vnguentis addita.
Matrisylua eodem modo adhibita.
Sanguisorbæ succus in vnguentis additus.
Gummi elemi } in vnguentis addita.
Pilosella } in vnguentis addita.
Quinquefolium } in vnguentis addita.
Alchimilla } in vnguentis addita.

MATTHIOLI.
Ad vulnera carne replenda.

Iridis radicis farina. } rhodomelle et laricea resina excepta, aut per se se inspersa.
Thus
Myrrha
Aloe
Sanguis draconis
Sarcocolla
Panacis radicũ cortex

DIOSCORIDIS.
Ad vulnerum inflammationes.

Bubulus

Bubulus recens fimus ex pascuis sumptus, ac subinde in folijs inuolutus, & in feruenti cinere calefactus impositus.
Pinorum & picearum folia trita, & illita.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Lupinorum farina admota.
Stratiotes imposita.
Millefolium ex aceto illitum.
Labruscæ flores cataplasmatis inditi.
Aerugo illita.

MATTHIOLI.

Rosaceum vnguentum.
Caphura illita.
Ligustrinum oleum.
Maluæ folia cum salignis frondibus trita & illita.
Ophioglossum recens, siccumvè ex gallinaceo adipe illitum.
Cynoglossa vulgaris recentia folia circumligata & quotidie bis repetita.

DIOSCORIDIS.
Ad infixa vulneribus extrahenda.

Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & appositæ.
Siluri salsi caro admota.
Lacertæ concisum caput impositum.
Bulbi cataplasmatis inditi.
Horminum ex aqua illitum.
Anagallis adhibita.
Narcissi radix cum lolij farina imposita.
Aristolochia rotunda imposita.
Dictamnum admotum.
Gladioli radix superior ex vino, & thure illita.
Xyridis radix admota.
Tragij folia, semen, & liquor illita.
Pycnocomi semen cum polenta impositum.
Acutæ spinæ radix admota.
Harundinis radix admota.
Sinapi impositum.

MATTHIOLI.

Calami phragmitis radix cum bulbis apposita.
Pectinis veneris radix, cũ malua tusa, & adalligata.
Aristolochia rotunda illita.
Eryngij radix ex melle.
Verbasci semen, & folia in vino decocta & imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad carnis excrescentias.

Gallæ tritæ, & inspersæ.
Palmarum nuclei exusti, lotiq; illiti.
Erinacei marini operimenti cinis admotus.
Crematæ purpuræ cinis inditus.
Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Smaridis piscis exustum caput impositum.
Lanæ crematæ cinis inunctus.
Scordium siccatum inspersum.
Aes vstum impositum, quinetiam æris flos admotus.
Plumbum elotum, Stibium, Argenti spuma, Cerussa, Chrysocolla, Ochra, Diphryges } trita inspersa, illita, vel quoquo modo admota.
Auripigmentum, Pumex, Corallium, Asij lapidis flos siccatus } trita &c.
Pyrites lapis cum resina impositus.

MATTHIOLI.

Alumen combustum.
Chalcanthum.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.
Ellebori nigri farina.

DIOSCORIDIS.
Ad vulnera cicatrice obducenda.

Cadmia elota inspersa vel illita.
Plumbum elotum impositum.
Argenti spuma.

MATTHIOLI.

Alumen vstum.
Corallium.
Pompholyx.
Sandix ex plumbo parata.
Aerugo exusta.
Charta combusta.
Linteorum combustorum cinis.
Cucurbita sicca & combusta.
Vini fæx combusta vna cum siccis plantaginis radicibus.

MATTHIOLI.
Ad vulnera interna.

Phu in potionibus vulnerarijs additum.
Dictamni albi radices in potionibus addita.
Flos solis potus.
Trinitas & eius decoctum haustum.
Lunaria minor potionibus addita.
Bellidis genera omnia.
Equisetum, Solidago omnis, Sanicula, Pyrola, Alchimilla, Pilosella } in vino decocta & pota.
Virga aurea
Bistortæ, Tormentillæ, Dictamni albi, Fragariæ, Caryophyllatæ } radices in potionibus addita.
Potio nostra de Pyrola, in limonij comment. descripta.

VLCERVM.

DIOSCORIDIS.
Ad depascentia vlcera quæ Græci φαγέδαινα vocant.

Pini piceæq; cortex cum chalcantho tritus, illitus.
Lentisci decoctũm fotu adhibitum.
Cupressi folia trita inuncta.
Sabinæ vtriusq; folia trita & admota.
Rhamni cuiusq; folia imposita.
Cisti flores per se illiti.
Oleæ syluestris folia trita, & adhibita.
Lignorum marcor illitus.
Oliuæ maturæ exustæ, tritæ, & inspersæ.
Palmæ cortex siue inuolucrum admotum.

Myrti folia trita, cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo ex vino imposita.
Amygdalæ amaræ ex vino inunctæ.
Smaridis piscis crematum caput, tritum & illitum.
Garum piscium admotum.
Testudinis fel inunctum.
Loliacea farina cum sale, & raphano illita.
Lini semen ex vino decoctum.
Erui farina admota.
Raphanus tritus inunctus.
Betæ folia imposita.
Plantago quoquomodo indita.
Dracunculi maioris radix concisa, ex melle, bryonia addita.
Asphodeli radix & folia ex vino.
Anagallis trita adhibita.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chelidonij maioris radix ex vino.
Isatidis folia superposita.
Aristolochia rotunda adhibita.
Chamæleonis nigri radix cataplasmatis addita.
Pulegium virens appositum.
Marum admotum.
Panacis asclepij flores & semen illitum.
Pastinacæ erraticæ folia contusa, ex melle.
Coriandrum cum pane polentavè illitum.
Marrubij folia ex melle.
Tithymali characiæ lac illitum.
Omphacium ex aceto inunctum.
Cicutæ succus illitus.
Sedum maius impositum.
Sphondylium cum ruta admotum.
Polygonum superpositum.
Verbenaca ex aceto.
Solani hortulani folia cum polentæ polline illita.
Acetum fotu adhibitum.
Acida muria fotu imposita.
Petasites admota.
Aeris squama inspersa.
Aerugo illita.
Sal tostum cum polenta adhibitum.
Salis flos inspersus.
Chalcitis illita.
Diphryges inunctum.
Asius lapis tritus ex aceto.
Alumen cum gallæ crematæ pari pōdere ex aceti fæce.

MATTHIOLI.

Cochleæ contritæ, & illitæ.
Humani stercoris aqua stillatitia, & oleum.
Lupini decoctum adhibitum.
Caninum stercus inspersum.
Plantaginis succus.
Ari radicum succus.
Oleum è chalcantho.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcera diuturna.

Cisti flores per se illiti.
Centaurium minus illitum.
Panacis Herculei acuminata radix imposita.
Viscum cum thure inunctum.
Chamædrys ex melle.
Lilij foliorum succus in æreo vase decoctus ex aceto, & melle.
Scordium tritum ex melle.
Anchusæ radix oleo incocta ex cera.
Verbenaca trita ex melle.
Astragali radix illita.
Thalictri radix inuncta.
Personatæ folia imposita.
Omphacium ex aceto.
Spongiæ recentes siccæ, & vacuæ impositæ.
Asij lapidis flos siccatus illitus.

MATTHIOLI.

Terebinthina.
Cariosorum lignorum vermes.
Crespini baccarum succus.
Bursa pastoris trita.
Hypocistis.
Ladanum emplastri modo impositum.
Sylvestris oliuæ oleum.
Aqua in marcescentibus quercuum cauitatibus reperta.
Oleum è tritico.
Brassica imposita.
Chelidonij maioris puluis.
Aristolochia rotunda.
Aloe cum sanguine draconis, & myrrha.
Veronica mas.
Flos solis.
Abrotonum vstum.
Aparinæ siccæ farina.
Vtriusq; securidacæ farina.
Consolidæ mediæ, vel minoris folia, aut eorum succus.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pyrola.
Caryophyllatæ succus admista ærugine.
Potentilla.
Eupatorij vulgaris flores illiti.
Fragariæ folia.
Sanguisorba.
Filicis farina inspersa.
Oleum è chalcantho.
Oleum nostrum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.

DIOSCORIDIS.
Ad malefica dolosaquè vlcera.

Plantago quoquomodo imposita.
Dracunculi concisa radix cum bryonia ex melle.
Petasites illita.
Psyllium tritum ex melle.
Bryoniæ folia, fructus, radix cum sale imposita.
Filicis fœminæ radix trita & illita.
Cadmiæ puluis inspersus.
Salis flos illitus.
Asij lapidis flos ex melle.
Ostracites lapis.

MATTHIOLI.

Quernæ suberinæq; glandes cum salsa axungia illitæ.
Humani stercoris stillatitia aqua, & oleum stillatitium.
Caninum stercus inspersum.

Lupini cum suo decocto admoti.
Bursa pastoris.
Ari radicis succus.
Carduus benedictus tam potus, quàm admotus.
Vnguentum ex mortario, & pistillo plumbeo, & rosaceo paratum.
Plumbum vstum & lotum.
Chrysocolla factitia inspersa.
Oleum de chalcantho.
Oleum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.

DIOSCORIDIS.

Ad sinus & fistulas.

Iridis Illyricæ radicum decoctum infusum.
Suillus adeps infusus.
Mel infusum.
Plantaginis succus inditus.
Dracunculi maioris radicis succus ex melle.
Aristolochia rotunda cum iride ex melle.
Sphondylij ramenta circumligata sinuum callos erodunt.
Quinquefolium cum sale ex melle.
Stratiotes millefolium infusum.
Tithymali characiæ lacteus succus inditus.
Omphacium cum aceto.
Chalcitis collyrij modo infusa.
Cadmia illita.
Spongia recens sine pinguitudine ex decocto melle imposita.
Gentiana quoquomodo adhibita.

MATTHIOLI.

Aqua stillatitia Laricea lachryma siue abiegna infusa.
Oleum è tritico.
Plantaginis succus.
Bursa pastoris & eius succus.
Hederæ terrestris succus cum ærugine infusus.
Caryophyllatæ succus admista ærugine.
Alchimilla.
Oleum de chalcantho.
Oleum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.
Chalcanthi stillatitia aqua infusa.

DIOSCORIDIS.

Ad vlcera in callum indurata.

Capparis radix exiccata imposita.
Aerugo cum ammoniaco collyrij modo imposita.
Spōgiæ aridæ lino ligatæ, et penicilli modo impositæ.

MATTHIOLI.

Anonidis radix trita & inspersa.
Mercurius sublimatus in vnguentis additus.

DIOSCORIDIS.

Ad vlcera ab erodentibus facta.

Lac omne, & præsertim bubulum illitum.

MATTHIOLI.

Oleum è luteis ouorum.
Cerussa elota / *Argenti spuma* / *Calx pluries lota* } *in vnguentis addita.*

DIOSCORIDIS.

Ad phtyriasim.

Staphysagria trita, & ex oleo illita.

MATTHIOLI.

Argentum viuum illitum.
Piper ex saluia inunctum.

DIOSCORIDIS.

Ad sordida vlcera.

Oleæ syluestris folia tusa ex melle.
Iris Illyrica ex melle.
Colymbades tritæ & impositæ.
Resina terebinthina illita.
Pix liquida cum melle indita.
Erinacei marini operimentum exustum impositum.
Purpuræ crematæ cinis illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inspersus.
Orobi farina admota.
Brassica cum fænograeco, & aceto illita.
Asphodeli folia, & radices imposita.
Capparis cortex siccatus, & adhibitus.
Anemones radix illita.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chelidonium maius cum axungia admotum.
Aristolochia rotunda imposita.
Libanotidis radices siccatæ ex melle.
Ballote ex melle.
Marrubij folia ex melle.
Verbenacæ supinæ folia illita.
Narcissi radix cum erui farina ex melle.
Bryoniæ radix, fructusq; cum sale admota.
Aerugo ex melle cocta, & imposita.
Aes vstum inspersum.
Vrtica vtraq; illita.
Peucedani radix trita inspersa.
Cadmia indita.
Mel illitum.
Pompholyx admota.
Muria indita.
Alumen quoquomodo adhibitum.
Asij lapidis flos exiccatus, & illitus.

MATTHIOLI.

Terebinthina resina.

DIOSCORIDIS.

Ad ambusta.

Platani pilulæ adipe exceptæ illitæ.
Ligustri foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cisti flores cum cerato impositi.
Acaciæ gummi ex ouo illitum pustulas prohibet.
Myrti folia cruda seu cremata cerato excepta.
Mori folia trita ex aceto illita.
Thus ex suillo adipe vel anserino exceptum.
Buccinæ cinis illitus.
Mitulorum combustorum cinis admotus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.
Calceamentorum veterum cinis impositus.
Suillus adeps inunctus.
Fimus { *Ouillus cera & rosaceo subactus.* / *Columbinus* / *Gallinaceus* } *cum lini semine ex oleo.*
Sesamum ex rosaceo.
Malua decocta ex oleo.
Betæ virentia folia illita.
Brassicæ cinis ex ovi albo.
Lactuca syluestris lacteus succus ex humano lacte.
Hederæ flores ex cera. Quin & decocta folia ex vino.

 Acanthi

Acanthi radix illita.
Rutæ syluestris semen, & folia admota.
Glutinum calida aqua maceratum illitum pustulas prohibet.
Typhæ flos vetere suillo adipe eloto exceptus.
Hemerocallis radix illita.
Althææ folia ex exiguo oleo admota.
Hyperici semen, & folia imposita.
Ascyri semen & folia adhibita.
Androsæmi folia imposita.
Anchusæ radix in oleo decocta ex cera.
Helxine admota.
Papaueris corniculati folia ex oleo.
Verbasci syluestris folia cataplasmatis addita.
Stimmi ex recenti adipe illitum pustulas prohibet.
Alumen ex aqua }
Sal ex oleo } *pustulas prohibet.*
Cimolia terra illita }
Phrygius lapis cerato exceptus.
Atramentum scriptorium ex aqua.
Cinnabaris, & sanguis draconis illitus.
Galij flos inunctus.
Lilij radix cremata ex rosaceo. Quin & folia illita.
Cynoglossæ folia ex veteri suillo adipe.
Sambuci prætenera folia inuncta.
Narcissi radix ex exiguo melle.
Oleum ex cauatis asphodeli radicibus decoctum illitum.

MATTHIOLI.

Ligustri foliorum decoctum.
Oui album per se, aut cum vitello impositum, addito rosaceo.
Oleum ex ouorum vitellis.
Hordei combusti cinis inspersus.
Lini seminis oleum ex aqua rosarum elotum, et illitũ.
Cucurbitæ cinis.
Sambuci secundarius cortex.
Cannabis radix in aqua decocta, & imposita.
Eadem recens cum recenti butyro trita, & illita.
Verbasci florum stillatitia aqua illita.
Vnguentum è sambuci cortice inunctum: cuius parãdi rationem habes lib. 4. cap de sambuco.
Oleum è fructu momordicæ illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad fauos.

Peponis radix ex melle.
Nasturtium illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad ficos.

Bulbi in cinere tosti, & cum capitum menarum cinere impositi.

DIOSCORIDIS.
Ad intertrigines.

Calceamentorum crematorum soleæ illitæ.

MATTHIOLI.

Lithargyrium illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcerum inflammationes.

Aranei tela imposita.

MATTHIOLI.

Cynoglossi vulgaris succus vnà cum cerussa, & caphura illitus.

VLCERVM.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcera cicatrice obducenda.

Purpurarum crematarum cinis illitus.
Mitulorum }
Conchulæ Indicæ } *cinis illitus.*
Aloe inuncta.
Eupatorij folia concisa ex suillo adipe.
Filicis fœminæ radix sicca in puluerem aspersa.
Cadmia admota.
Aes vstum impositum.
Squamma æris inspersa.
Aerugo ex oleo & cera.
Stimmi }
Molybdæna }
Argenti spuma }
Cerussa }
Chalcitis }
Pumex } *quoquomodo adhibita.*
Fæx vini cremata }
Calx lota }
Corallium }
Asij lapidis flos }
Fornaceæ testæ tostæ }

MATTHIOLI.

Plumbum vstum elotum.
Corallij cinis impositus.
Diphryges illitum.
Alumen vstum.
Aerugo vsta.
Calx pluries lota.

MATTHIOLI.
Ad vlcera morbi gallici.

Argentum viuum in vnguentis additum.
Argentum viuum præcipitatum inspersum.
Argentum viuum sublimatum.
Oleum nostrum de antimonio.
Calx lota.
Cinnabaris vulgaris.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcera caua explenda.

Thus inditum.
Pix liquida cum melle.
Pix arida imposita.
Medulla ossium quadrupedum quælibet inuncta.
Mel infusum.
Cadmia inspersa.
Corallium inditum.
Asij lapidis flos ex melle.
Eretria terra illita.
Pumex inspersus.

MATTHIOLI.

Plumbum vstum elotum.
Corallij cinis impositus.
Thus.
Myrrha.
Aloe.
Iridis radix.
Thuris cortex.

LVXATIONVM ET FRACTVRARVM.

DIOSCORIDIS.
Ad artuum luxationes.

Harundinis radix cum aceto adhibita.

Personatæ radix trita illita, dolores articulorum à contorsionibus sedat.
Acaciæ decoctum fotu adhibitum.
Viticis semen cum folijs cataplasmatis additum.
Stercus caprillum cum cera, & rosaceo inunctum.
Asparagi radix ex aceto, vel vino adhibita.
Cyclamini decoctum fomenti modo.
Bulbi cataplasmatis more adhibiti.
Acanthi radices impositæ.
Sampsuchi folia cum cera cocta imposita.
Anchusæ folia cum melle, & farina adhibita.
Vrtica vtraq; imposita.
Narcissi radix cum melle trita.
Vitis nigræ folia cum vino imposita.
Filicula imposita.
Heliotropij folia linita.
Sarmentorum vitis & vinaceorum cinis ex aceto linitus.
Sal cum farina & melle.

MATTHIOLI.

Fœnograci farina cum hydromelite decocta, addita axungia.
Plantaginis folia ex sale modico illita.
Primulæ veris succus tum potus, tum illitus.
Thus cum armenia terra & sanguine draconis, oui albo subactum & emplastri more illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad ossa fracta.

Myrti foliorum decoctum fotu adhibitum.
Succida lana oleo, vino, acetoq; perfusa.
Verbasci decoctum potum.
Fuligo pictoria cum rosaceo cerato imposita.
Vlmi foliorum, aut corticis radicum decoctum perfrictum.

MATTHIOLI.

Primulæ veris succus tam potus, quàm illitus.
Lapis ad ossium fracturas, descriptus lib. quinto com. de lapide morochtho.
Symphyti maioris radix contusa & circumligata.
Geranij florem cæruleū gerentis, radix contusa cum axungia & imposita.
Oua recentia rude agitata, additis thure, aloe, sanguine draconis, & armenio bolo.

DIOSCORIDIS.
Ad ossa fracta euellenda.

Aristolochia rotunda cataplasmatis more imposita.
Peucedani radix in puluerem imposita.
Euphorbium impositum.
Xyridis radix addito flore æris.
Bryonia trita & imposita.
Vitis nigræ radix.

MATTHIOLI.

Iridis radix trita & imposita.
Dictamnum tum potum, tum illitum.
Mercurius præcipitatus impositus.

DIOSCORIDIS.
Ad eos qui ab alto deuoluuntur.

Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Baccharis radicis decoctum potum.
Millefolium cum aqua, & sale potum.
Lixiuium ex cinere sarmentitio factum cum aceto, sale, & melle.

MATTHIOLI.

Mumia cum cassiæ solutiuæ pulpa, lemnia sphragide, & rubiæ radice sumpta.
Gammarorum lapilli cum tiliæ carbonibus sumpti.
Plantaginis folia non solùm illita, sed & deuorata.
Cyani maioris puluis, ex aqua plantaginis aut symphyti.
Cyclamini stillatitia aqua, cum saccharo pota.
Rhabarbarum cum mumia, & erithrodani radice haustum.
Aristolochia rotunda.
Vincetoxici radices, ex vino aut symphyti maioris decocto potæ.
Lunaria minor ebibita.
Bistortæ, vel tormentillæ succus, aut puluis ex symphyti maioris aqua potus.
Consolida minor, & media in potionibus vulnerarijs additæ.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Virga aurea.
Potentilla.
Alchimilla.
Ophris.

DIOSCORIDIS.
Ad ruptos.

Acorum decoctum potum.
Cardamomum ex aqua potum.
Calami odorati decoctum cum graminis, aut apij semine potum.
Helenij radices in eclegmate cum melle deuoratæ.
Bdellium haustum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cum melle sumpta.
Asphodeli radix drachmæ pondere in vino pota.
Bulbi elixi in aceto, & in cibo sumpti.
Agaricum trium obolorum pondere deuoratum cum mulso.
Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Aristolochia rotunda bibita.
Serpyllum potum.
Centaurij maioris radix hausta cum vino.
Acanthi radices potæ.
Smyrnij radix comesta, vel pota.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum potum.
Abrotoni semen ex aqua potum.
Origanum cum fico deuoratum.
Equiseti radix & folia pota.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radicis decoctum bibitum.
Libanotis radices potæ.
Sagapenum bibitum.
Laserpitij liquor cum lixiuo potus.
Galbanum deglutitum.
Polycnemon bibitum cum vino.
Scordium additis nasturtio, melle, resinaq; deuoratū.
Altheæ decoctum potum.
Alcea radix in vino, vel aqua pota.

Betonicæ folia drachmæ pondere in dulci aqua bibita.
Symphytum petræum cum aceto mulso potum.
Symphyti radix pota.
Xyridis radix ex mulso pota.
Helichrysi coma in vino pota.
Verbasci decoctum potum.
Bryonia cum melle in eclegmate deuorata.
Schistus lapis potus.

MATTHIOLI.

Ophioglossum ex equiseti aqua potum.
Rhabarbarum, cum mumia & rubiæ radice potum.
Vincetoxici radices ex vino aut maioris symphyti decocto haustæ.
Lunaria minor ebibita.
Bistortæ & tormentillæ radicum puluis, ex symphyti maioris aqua potus.

Sanicula, Auricula vrsi, Pilosella, Virga aurea, Potentilla, Alchimilla, Ophris } *quomodolibet sumpta.*

Perfoliata in vino decocta, aut in puluerem trita, & pota.

MATTHIOLI.
Ad caluariæ fracturam.

Gummi elemi.
Pilosella & eius succus in vnguentis additus.
Ophris quoque modo illita.

VENENORVM.
DIOSCORIDIS.
Ad omnium venenorum morsum, aut ictum.

Iridis Illyricæ radix ex aceto pota.
Cardamomum ex vino potum.
Nardus Celtica cum absinthij decocto hausta.
Phu antidotis inseritur, quæ venenatis resistunt morsibus.
Cinnamomum bibitum.
Cassia potui data.
Helenij radicis decoctum potum.
Bdellium potui datum.
Platani pilulæ ex vino haustæ.
Ericæ flores poti: quin etiam coma.
Viticis semen in potu sumptum.
Glandes esitatæ.
Nuces comesæ.
Sycomori lachryma illita.
Ficulneum lac plagis inditum.
Pix liquida cum trito sale illita.
Paliuri foliorum, & radicis decoctum potum.
Gallinaceorum cerebrum cum vino potui datum.
Erucæ, quæ in oleribus reperiuntur ex oleo illitæ.

Coagulum { *Leporinum, Agninum, Hinnulinum, Aprinum, Ceruinum, Vitulinum, Bubalinum, Hœdinum, Capreæ, Laticornis* } *potum ex vino triū obolorum pondere.*

Marinæ testudinis sanguis cum leporino coagulo & cumino potus.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Triticea farina, ex aceto & vino imposita.
Porri succus ex melle sumptus: quin & coma illita.
Porrum syluestre esitatum.
Piper quoquomodo sumptum.
Eryngium ex vino haustum.
Teucrium ex aceto inunctum.
Argemone ex vino epota.
Agaricum trium obolorum pondere ex vino haustū.
Rhaponticum potui datum.
Chamædrys ex vino bibita.
Gentianæ radix drachmæ pondere cum pipere, & ruta ex vino pota.
Aristolochia longa drachmæ pondere potui data, & etiam plagæ admota.
Origani decoctum haustum.
Leucas ex vino sumpta, vel cataplasmatis addita.
Pulegium ex vino potui datum.
Dictamni succus ex vino potus.
Baccharis radix ex vino bibita.
Panacis herculei semen, cum aristolochia sumptum.
Ligustici tum radix, tum semen haustum.
Pastinacæ erraticæ semen potui datum.
Anisum potum.
Asclepiadis radices ex vino sumptæ.
Cuminum ex vino haustum.
Ammi cum vino potui datum.
Delphinium morsui admotum.
Laserpitij liquor tum inunctus, tum bibitus.
Galbanum inunctum homines tutos reddit.
Clinopodium haustum.
Trifolij bituminosi folia ex oxymelite sumpta.
Polij decoctum potum.
Betonicæ folia trium drachmarum pondere ex vini sextarijs hausta, vel admota.
Polygoni succus bibitus.
Clematis prima illita.
Sparganij radix ex vino pota.
Acida muria plagæ indita.
Terra Lemnia hausta.
Sal cum origano, melle, & hyssopo illitum.

MATTHIOLI.

Phu radix non modo hausta, sed & olfacta.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Myrrha ex vino hausta.
Caphura epota.
Dictamni albi radices sumptæ.
Oleum nostrum è scorpionibus, cordi & arterijs illitū.
Humani stercoris aqua stillatitia pota.
Scorzoneræ foliorum, & radicum succus potus.
Porri folia melle subacta & illita.
Caryophyllorum flores sacchаro conditi, & deuorati.
Zedoaria cum pota, tum exterius illita.
Boni henrici succus haustus.
Agaricum tum foris illitum, tum haustum, drachmæ pondere cum vino diluto.
Cruciatæ radices.
Dictamnus albus.
Menthastri folia tam pota, quam illita.
Galega contusa, & vulneri adalligata, seu eius succus potus.

Imperatoria

Imperatoriæ radix.
Vincetoxicum.
Carduus benedictus tam intrò sumptus, quàm icto loco adhibitus.
Securidacæ vtriusque semen potum.
Hypericum cùm intus sumptum, tum exterius demorso loco illitum.
Bistorta.
Tormentilla.
Angelica.
Borraginis / *Vulgaris buglossi* } *succus epotus.*
Quinta essentia nostra, in præfatione lib 6. descripta, semiunciæ pondere.
Galli vel gallinæ podex deplumatus, & vulneri superpositus, repetitis tot gallis quousq; sat sint ad reuocandum venenum.
Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Calx viva oleo & melle subacta, & illita.
Ellebori nigri radix vulneri infixa.
Cæpa / *Allium* / *Asphodeli radix* / *Dracunculi radix* } *elixa, & contusa, & morsibus illita.*
Radices { *Iridis, Ari, Phu, Chamæleonis, Lilij, Hemerocallis, Helenij, Fœniculi, Smyrnij, Gladioli, Scillæ, Sparganij, Cyclamini, Bryoniæ, Raphani, Bulbaceorũ omnium* } *concisæ ac decoctæ, & vulneribus illitæ.*
Citria mala deuorata.
Serpentinæ siue syluestris coronopi radix pota.
Theriaca Andromachi.
Superstitiosum remedium eremitæ cuiusdam, vide lib. 6. commento communis curationis in omnes virulentos ictus.
Lapis bezahar duodecim granorum pondere haustus, & vulneri illitus.
Sordes in ceruorum oculorum angulis reperta, pota & illita.
Melitea terra ex vino pota.
Antidotum nostrum, libr. 6. in præfatione descriptũ, ex vino.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitæ eodem in loco descripta.

DIOSCORIDIS.
Ad viperarum morsum.

Costus semunciæ pondere potus.
Cassia potui data.
Pix liquida illita.
Iuniperi folia, & foliorum succus potui datus.

Fraxini folia, vel eorum succus haustus.
Lauri folia admota.
Abrotonum illitum.
Galbanum spleniũ loco super ictum locum adhibitum.
Origanum virens inditum.
Pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti.
Anthemis detrita cum hordeacea farina, & mulso aceto cataplasmatis modo admota: sed locus anteà aceto mulso calido foueatur.
Rubi folia ex vino illita.
Porri succus ex meri hemina haustus.
Apiastri succus ex vino potus.
Leporis coagulum potui datum.
Omotarichi piscis salitæ carnes in cibũ sumptæ, hausto deinde copiosore vino: quin etiam admotæ.
Cerui genitale tritum, & ex vino sumptum.
Vrina ipsiusmet demorsi bibita.
Furfures triticei in decocto rutæ elixi, admoti.
Erui farina ex vino macerata illita.
Raphanus inunctus.
Brassicæ succus cum nitro & iride potus.
Chondrilla manducata.
Allium ex vino sumptum, & illitum.
Scilla decocta in aceto, & imposita.
Anagallidis succus ex vino sumptus.
Ferulæ medulla in vini potione hausta.
Aparinæ succus ex vino potui datus.
Rubiæ radicis succus cum folijs potus.
Tribuli terrestris succus drachmæ pondere potus, plagæq; admotus.
Anchusa Alcibiadis nomine, folia, radicesquè tùm comesta, tum bibita, tum adalligata.
Ocimastri semen ex vino haustum.
Sambuci, ebuliquè radix ex vino cocta, potui data.
Bryoniæ radix duarum drachmarũ pondere hausta.
Vitium sarmentorum cinis ex aceto illitus.

MATTHIOLI.

Lapis bezahar tam potus, quàm illitus.
Sordes in angulis oculorum cerui reperta, cùm pota, tum etiam illita.
Antidotum nostrum in lib 6. præfatione descriptum, potum.
Potio ex antidoto nostro & aqua vitæ, ibidem descripta.
Viperei pastilli poti.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arterijs illitum.
Theriaca Andromachi cum vino pota.
Allium plurimum deuoratum ante cruentam vrinã.
Vinum meracũ copiosè bibitũ, excitatis vomitibus.
Vipera ipsa excoriata rescissis capite & cauda, interioribusq; exemptis & anguillarum more cocta, & deuorata.
Viperæ viuæ caput amputatũ mollicula prehensum, & morsui adalligatum ea parte adhuc calente, quæ à reliquo corpore abscissa est.
Gallina viua dissecta, & calens morsui imposita.
Cucurbitula loco demorso imposita.
Fraxini foliorum succus potus post appositam cucurbitulam, & expressa à succo folia vulneri illita.
Melissophylli folia, & succus, tum ex vino potus, tũ exterius illitus.

Melanthij

Melanthij drachmæ quatuor potæ.
Cancri fluuiatiles cum lacte triti, & poti, ac vulneri quoque illiti.
Ranæ coctæ, & in cibum sumptæ, epoto deinde earum iure.
Testudinis sanguis exiccatus, cum syluestri cumino potus.
Anchusæ radix in potionibus addita.
Hæmatites lapis haustus.
Heliotropium cum vino ebibitum.
Raphani in cibo accepti, & deinde in vomitione reiecti, exhibita statim Andromachi theriaca.
Trifolij bituminosi decoctum fotu adhibitum.
Porrum cum pane, & sale illitum.
Allium cum aceto, aut suo ipsius, aut fraxini cinere cum pane illitum.
Hastulæ regiæ radices tusæ, & illitæ.
Sycomori folia cum pane imposita.
Lauri tenella folia cocta, & oleo subacta, & illita.
Vipera tota contusa, & vulneri adalligata.
Echij epotus succus, & herba ipsa imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad serpentium & aspidum morsum.

Cancri fluuiatiles crudi tritiquè cum asinino lacte potui dati.
Equi fluuiatilis testiculus potus.
Castorium bibitum.
Mustelæ salitæ, & in vmbra exsiccatæ puluis, drachmarum duarum pondere ex vino sumptus.
Ranæ cum sale in oleo decoctæ, comesæ.
Gobius piscis deuoratus.
Cimices lectularij septem quoquomodo hausti.
Aprinum iecur, & recens, et siccũ ex vino sumptum.
Gallinaceorum carnes dissectæ, ita vt tepebunt appositæ, crebroq; mutatæ.
Butyrum illitum.
Caprarum montanarum fimus in vino, vel aceto decoctus illitus.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Asphodeli radix trium drachmarũ pondere sumpta. Quin & folia, flores, & radices in cataplasmatis addita.
Nasturtium haustum.
Spinæ albæ semen potum.
Abrotonum sumptum, ex vino.
Hyssopum tritum cum melle, sale, et cumino impositũ.
Nepeta pota, vel cataplasmatis indita.
Panacis asclepij semen cum floribus haustum, & inunctum.
Panaces chironium bibitum, & illitum.
Hieracij succus ex vino potus.
Elaphobosci semen in vini potione sumptum.
Euphorbium incisa capitis cute ad os vsque, in vulnus impositum statimque contusum.
Leontopetalum bibitum illico dolorem aufert.
Lilij folia illita.
Melissophyllum ex vino haustum, & plagæ admotũ.
Marrubij folia hausta.
Serpyllum tum potum, tum impositum.
Ruta cum nucibus iuglandibus, & caricis sumpta.
Phyllitis ex vino hausta.
Smyrnij radix illita.
Fœniculum ex vino sumptum.
Sagapenum ex vino potui datum.
Libanotis radices cum vino bibitæ.
Scordium siccatum ex vino sumptum.
Conyza illita.
Clematis in aceto bibita.
Echij radix ex vino pota. Præpota verò demorderi prohibet, id quod præstant semen, & folia.
Ocimastri semen potum.
Eupatorij semen, & folia in vino sumpta.
Helichrysi coma ex vino bibita.
Verbenacæ supinæ radix, & folia ex vino hausta, tum etiam admota.
Mandragoræ radix ex melle, aut oleo illita.
Nerij radix ex vino sumpta.
Acetum calidum fotu adhibitum, vbi illatum venenum frigidum sit: frigidum verò vbi calidum.
Adianti decoctum bibitum.
Aqua maris fotu adhibita.
Sal cum origano, melle, & hyssopo inunctum.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.
Samia terra ex aqua pota.
Ophites lapis pro amuleto gestatus.

MATTHIOLI.

Myricæ fructus potus.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arterijs illitum.
Gallinaceorum deplumatus podex plagæ appositus.
Sordes ex angulis oculorum ceruorum exemptæ, haustæ & illitæ.
Cicerum farina cum hyperico decocta & imposita.
Maluæ folia cum porris & cæpis illita.
Betæ nigræ succus cum potus, tum illitus.
Serpentinæ radix, ex vino sumpta.
Scorzoneræ foliorum, & radicum succus haustus.
Porri folia melle subacta, & illita.
Sinapis farina ex aceto imposita.
Caryophyllorũ syluestriũ radices ex meraco sumptæ.
Centaurij magni radicis succus vnciæ pondere haustus, ac etiam vulneri illitus.
Hyssopum cum sale, & cumino tritum, & ex melle vulneri illitum.
Mentha græca.
Hieracij succus ex vino potus.
Eiusdem folia tosta, thyrsiq; triti, et ex aceto hausti.
Pæoniæ radix, vel semen, tam potum, quàm admotũ.
Bistortæ & tormentillæ radices potæ & exterius illitæ.
Scabiosa tusa recensquè illita.
Angelicæ radix cum ruta imposita.
Staphydis agriæ flores, & folia tum pota, tum illita.
Melitea terra ex vino pota.
Antidotum nostrum, in præfatione lib. 6. descriptum.
Potio ex antidoto nostra & aqua vitæ, ibidem descripta.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, & arterijs illitum.
Allium cum Zito tritum ad nauseam vsque potum, & vomitione reiectum.
Opopanax potum cum vino, et vomitione redditum.
Origanum cum vino haustum.
Centaurium minus cum myrrha, & opij momento, plagæ impositum.

Rumex

Rumex contrita & cataplasmatis modo adhibita.
Theriaca tum pota, tum illita.
Quinta essentia nostra, in præfatione sexti libri descripta, pota.

MATTHIOLI.
Ad Dipsadis morsum.

Antidota omnia quæ vipereis morsibus succurrunt.
Oleum potum, & vomitione redditum.
Emplastra attractoria plagæ imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad Hæmorrhoi morsum.

Allium bibitum, & illitum.
Merum copiosius haustum.
Vitium viniferarum folia decocta, & ex melle subacta imposita.

MATTHIOLI.

Allium copiosè deuoratum } *anteaquàm crueta sit*
Vinũ dilutũ liberalius potũ > *vrina, & deinde vo-*
Theriaca deuorata } *mitione reddita.*
Pisces copioso allio, & oleo perfusi in cibis sumpti.

DIOSCORIDIS.
Ad Cerastæ morsum.

Sesamum cum rosaceo inunctum.
Raphani semen ex vino bibitum.
Sal cum cedria, aut pice, aut melle illitum.

MATTHIOLI.

Antidota omnia, quæ vipereis morsibus conueniunt.

MATTHIOLI.
Ad Tarantulæ morsum.

Antidota omnia quæ phalangiorum ictibus resistũt.
Musica instrumenta & continua tripudia, & saltationes, ad lassitudinem vsque.

DIOSCORIDIS.
Ad Scolopendræ morsum.

Asphodeli radix & semen ex vino pota.
Sal ex melle, & aceto illitum.
Ruta syluestris admota: quin, & bibita ex vino.
Muria acida, fotu adhibita.
Aristolochia ex vino pota.
Serpyllum potui datum ex vino.
Calamintha ex mero sumpta.

MATTHIOLI.

Cinis ex aceto subactus & vulneri illitus.
Scilla imposita.
Pulegium }
Ruta > *ex vino pota.*
Mentha }

DIOSCORIDIS.
Ad Dryini morsum.

Aristolochia cum vino hausta.
Trifolij bituminosi folia in potu sumpta.
Asphodeli radix potui data.
Glandes quæcunque bibitæ.
Ilicis radices tusæ, & icto loco illitæ.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ vipereis morsibus conueniunt.
Quercus foliorum succus potus, aut stillatitia eorum aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad Natricis morsum.

Origanum tritum, & aqua subactum ex lixiuio, & oleo inditum.
Aristolochiæ cortex minutim contritus cum querna radice, & hordei farina ex melle illitus.
Aristolochiæ bina drachmæ in potione poscæ potæ.
Marrubij succus ex vino haustus.
Fauus recens ex aceto sumptus.

MATTHIOLI.

Cupressi pilulæ drachmæ pondere, vna cum baccarũ myrti tantundem, ex rhodomelle, aut vino mulso potæ.
Calx viua ex oleo illita.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, arterijs, et vulneri illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad Cenchri morsum.

Lactucæ semen cum lini semine illitum.
Satureia cum syluestri ruta, & serpyllo, & asphodeli radice ex vino sumpta.
Gentiana potui data.
Cardamomum deuoratum.

DIOSCORIDIS.
Ad muris aranei morsum.

Mus araneus ipse discerptus & impositus.
Allium cum ficulneis folijs, & cumino illitum.
Absinthium ex vino bibitum.
Chrysogoni radix concisa, & ex aceto imposita.
Galbanum in splenio admotum.
Hordeacea farina ex aceto mulso illita.
Punicæ dulcis acini decocti, & inuncti.
Porrum contritum impositum.
Abrotani decoctum ex vino haustum.
Serpyllum ex vino potum.
Eruca ex vino sumpta.
Cupressi recentes pilulæ ex aceto potui datæ.
Cyclaminus ex aceto mulso sumptus.
Pyrethrum ex vino potum.
Chamæleonis radix bibita.

MATTHIOLI.

Erucæ semen tritum, & impositum.
Cuminum cum allio simul cum putamine tuso adhibitum.
Mus ipse araneus laceratus, & impositus.
Radix } *Gentianæ* / *Panacis* } *ex vino pota, & vulneri illita.*
Capparis cortex, tam potus, quàm illitus.
Verbenacæ rectæ succus potus.
Theriaca deuorata.
Mithridatis antidotum insumptum.

DIOSCORIDIS.
Ad pastinacæ & draconis marini ictum.

Saluiæ decoctum potum.
Simplicia omnia, quæ viperinis morsibus conueniũt.
Absinthij, aut sulphuris ex aceto decocti potio.
Animalia ipsa dissecta suo cuiusque ictui admota.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Ocimum cum polenta, & aceto impositum.
Plumbum confricatum.
Sulphur admotum.

MATTHIOLI.

Furfures aceto incocti, & impositi.
Acetum calido fotu adhibitum.
Fermentum acidum ex liquida pice impositum.
Lauri decoctum foliorum haustum.

Marrubium

Marrubium cum lauri folijs, & echio potum.
Panacis radix cum saluia deuorata.
Fici lactis guttæ quinq; cũ trib. serpylli granis potæ.
Saluiæ decoctum potum pluribus diebus.
Scordium ex suo ipsius decocto potum.
Theriaca deuorata.
Mithridatis antidotum.
Quinta essentia nostra cum antidoto nostra parata.

Anchusæ folia
Quinquefolium
Rubi flores
Arctium
Oxalis
Lycopsis
Tordilium
Chamæpitys
Fagi cortex
Pastinacæ agrestis semen
Terebinthi fructus
Ficus marinus.
Smyrnium
Eryngium
Libanotis

} *plagis illita et intus sumpta.*

DIOSCORIDIS.
Ad mustelæ morsum.

Eruca comesta, & post eam bibitũ vinum odoriferũ.

MATTHIOLI.

Vincetoxici radices potæ.

DIOSCORIDIS.
Ad basilisci morsum.

Castoreum drachmæ pondere ex vino potum.
Papaueris succus haustus.

DIOSCORIDIS.
Ad calcidicæ lacertæ morsuram.

Portulaca percocta deuorata & illita.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ vipereis morsibus succurrunt.
Portulaca plurima in cibo deuorata.
Vinum myrtite, meracius bibitum.
Acetum calidum cum spongia fotum.

MATTHIOLI.
Ad ammoditæ morsum.

Mentha ex aqua mulsa pota.
Cassia odorata
Castoreum
} *ex frigida pota.*
Artemisiæ succus cum aqua potus.
Theriaca Andromachi tum deuorata tum illita.
Medicamenta quæ trahendi vim habent imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad canis rabidi morsum.

Lycium in catapotio datum, aut ex aqua bibitum.
Cancrorum fluuiatilium cinis cochlearium duorum pondere ex gentianæ radicis vino, per triduum in vino potus.
Smaridis piscis salsa caro.
Omotarichi piscis salitæ carnes illitæ.
Garum omnium piscium fomento adhibitum.
Canis rabidi epar tostum, & in cibo sumptum à metu aquæ præseruat.
Caninus sanguis bibitus.
Canina vrina bibita.
Mel bibitum cum rosaceo calido.
Triticum commanducatum, & appositum.

VENENORVM.

Cæpe cum ruta, sale & melle mixta.
Allium cum vino potum, & cataplasmatis inditum.
Panaces herculeum pici mistum & cataplasmatis additum.
Fœniculi radices concisæ, & ex melle impositæ.
Laser impositum.
Ballote cataplasmatis modo cum sale illita.
Melissophyllum cum vino bibitum, & cataplasmatis inditum.
Alyssum in edulio contusum.
Allium syluestre in cibo sumptum, & illitum.
Salsamentum inditum.
Succus cyrenaicus.

MATTHIOLI.

Cancrorum fluuiatilium cinis quadraginta diebus cum gentiana, & thure potus.
Pix brutia cum opopanace & aceto imposita.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Oxylapathi decoctũ fotu adhibitum, herbàque ipsa illita, atq; vnà cum radicibus hausta.
Scorzoneræ radix deuorata, aut eius succus haustus.
Hippolapathi radix quadraginta diebus pota, atque etiam illita.
Vincetoxici radices quotidie sesquidrachmæ pondere pota ex cardui benedicti decocto continuis quadraginta diebus.
Angelicæ radix exterius cum ruta imposita, & nitro in corpus sumpta.
Bitumen Asphaltite drachmæ pondere, diebus pluribus continuis ex aqua potum.
Hippocampus marinus ex aceto nigro, & melle subactus tam potus, quàm illitus.
Rumex fotu adhibita.
Theriaca Andromachi deuorata, & vulneri illita.
Potamogetum cum sale exterius illitum.

Artemisia
Absinthium
Allium
Centaurium mi.
Aristolochia
Scordium
Chamædrys
Bryonia
Pulegium

} *tam intus sumpta, quam exterius illita.*

Caprifici cortex contusus & ex aqua potus.
Cauterium actuale inustum.
Mercurius præcipitatus vulneri inspersus.

MATTHIOLI.
Ad hydrophobiam, id est aquæ timorem.

Veratri albi, aut nigri potiones.

Epithymum
Fumaria
Sena
Myrobalana
Elaterium
Agaricum
Rhabarbarum
Centaurium mi.
Genistæ semen
Thapsia
Armenius lapis

} *in potionibus purgantibus propinata.*

Bitumen iudaicum frequenter ex aqua potum.

Coagulum { *Leporis* / *Vulpis* / *Capreoli* } *potum.*

Catuli coagulum semel potum.
Ciceris nigri decoctum copiose haustum.
Mithridatis Antidotum.
Theriaca Andromachi.

DIOSCORIDIS.

Ad canis non rabidi morsum.

Amygdalæ amaræ ex melle exceptæ.
Mitulorum caro imposita.
Gobius piscis impositus.
Orobi farina vino macerata indita.
Plantago cataplasmatis modo adhibita.
Cucumeris folia imposita.
Bulbi cum melle, & trito pipere cataplasmatis more impositi.
Mentha imposita.
Vrtica vtraque cum sale adhibita.
Cynoglossi radix, & folia cũ suillo adipe veteri imposita.
Sambuci, & ebuli folia illita.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.

MATTHIOLI.

Hippolapathi radix trita, et ex meraco vulneri illita.
Marrubij folia cũ veteri axũgia trita & imposita.
Canis qui momorderit pili excisi et vulneri adalligati.

DIOSCORIDIS.

Ad phalangiorum morsum.

Myricæ fructus poti.
Myrtus ex mero hausta.
Mori foliorum succus cyathi mensura potus.
Lixiuiũ ficulnei cineris potũ, adiecto sale trito et vino.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Maluæ decoctum impositum.
Myrrhis ex vino pota.
Asparagi radicum decoctum haustum ex vino.
Lactuca syluestris bibita.
Coris semen potum in vino.
Hederæ succus cum aceto potus.
Abrotanum cum vino bibitum.
Dauci semen ex vino assumptum.
Nigella drachmæ pondere cum aqua pota.
Aparine ex vino pota.
Melissophyllum cum vino bibitum, & cataplasmatis more additum.
Phalangij folia, flores semenquè potum.
Iunci marini tenella folia prope radicem erumpentia imposita.
Hyacinthi radix pota.
Semperuiuum maius in potu datum.
Aqua maris fotu adhibita.
Punicæ syluestris radix, quàm tenuissimè trita, aut aristolochia cum hordei farina, & aceto subacta.
Apiastri decoctum fotu admotum, aut eius folia.

Abrotani / *Anisi* / *Cumini æthiopici* } *semẽ propinatũ* } *Binarũ drachmarũ põde. cũ hemina vini.*
Cedrides tritæ admotæ, vel bibitæ.

Platani cortex potus.

Cupressi viridium pilularum admisto vino decoctũ.
Chamæpytios decoctum bibitum.
Trifolij semen propinatum.

MATTHIOLI.

Atriplicis succus potus.
Cyani vtriusq; folia siue semen ex vino hausta.
Porri folia melle subacta & illita.
Hyeracium ex commisto vino, & aceto potum.
Trifolij bituminosi decoctum fotum.
Acetum calidum cum spongijs vulneri adhibitum.
Sanguinaria trita & illita.
Porrum cum furfuribus, & aceto incoctum, et illitũ.
Hordeacea farina ex vino & melle cocta & imposita.
Lauri folia cum ruta adhibita.
Caprillum stercus cum vino impositum.
Amaracus cum syluestri ruta, & cypero ex aceto.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotum.

MATTHIOLI.

Ad acontiæ morsum.

Antidota omnia, quæ vipereis morsibus resistunt.
Oleum nostrum de scorpionibus, plagæ, cordi, & arterijs illitum.
Potio ex aqua vitæ, & antidoto nostro parata: lege li. 6. præfationem.

DIOSCORIDIS.

Ad stellionis morsum.

Sesamum cum rosaceo.

MATTHIOLI.

Mithridatis antidotum.
Scorpiones contriti.
Oleum nostrum de scorpionibus inunctum.

DIOSCORIDIS.

Ad crocodilorum morsum.

Sal impositum.

MATTHIOLI.

Crocodili corij cinis ex aceto illitus.
Hastulæ regiæ radices elixæ & illitæ.
Hypericum recens tritum & morsui adalligatum.

DIOSCORIDIS.

Ad quadrupedum morsum.

Aprinum epar tum recens tum siccum bibitum.

MATTHIOLI.

Phaseoli commanducati & vulneri adalligati.
Fabarum & erui farina melle subacta, & illita.
Abiegna resina calens, cum rosaceo adhibita.

DIOSCORIDIS.

Ad scorpionis ictus.

Cyperus impositus.
Cardamomum ex vino potum.
Amomum ex ocimo illitum.
Lauri baccæ ex vino bibitæ.
Myrti succus ex mero haustus.
Ficus satiuæ lacteus succus plagæ instillatus.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Scorpius ipse tritus, et impositus, vel tostus deuoratus.
Delphinium appositum.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Smaridis piscis salita caro, apposita.
Lacerta dissecta, & apposita dolorem sedat.
Mures domestici dissecti, & impositi.
Fimus { *Asini* / *Equi* } *herbas pascẽtis vino dilutus haustus.*

Vrina humana pota.
Farina triticea ex aceto, & vino imposita.
Lychnidis semen cum vino potum.
Oxylapathi, & oxalidis semen vino, aut aqua potum.
Sonchi succus comestus, & cataplasmatis more impositus.
Intybus more cataplasmatis adhibitus.
Phalangium herba pota.
Lactuca syluestris bibita.
Ocimum cum polenta impositum.
Asphodeli semen & flores in vino poti.
Abrotonum in vino potum.
Sampsuchum ex aceto & sale impositum.
Hieracium maius, & minus cataplasmatis more appositum.
Laser oleo dilutum impositum.
Colus rustica cum vino pipereq́; bibita, et manibus gestata dolorem puncturæ omnino fugat.
Melissophylli folia adhibita.
Polemonij radix alligata.
Rubi flos, & mora.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Chamæsyces succus illitus.
Scorpioides illita.
Heliotropium potum cum vino, & illitum.
Aqua maris fotu imposita.
Sulphur ignem non expertum, cum resina terebinthina exceptum admotum.
Calamintha trita illita, vel cum posca fota.
Galbanum splenij more ductum impositum.
Hordei farina cum vino parata.
Rutæ decoctum fotu adhibitum.
Trifolium tritum iniectum.
Cupressus cum vino & ruta.
Peucedani succus haustus.
Pulegij } *decoctum potum.*
Gentianæ
Aristolochiæ præsertim cortex drachmarum duarũ pondere.
Sal cum lini semine.
Sapphirus lapis illitus.

MATTHIOLI.

Mumia ex mero hausta, quin et illita, cum recenti (butyro.
Citrij semen potum & appositum.
Ponticæ nuces in cibis sumptæ, tum quoque in cingulo gestatæ.
Pastinacæ semen potum.
Oleum nostrum de scorpionibus, vulneri, cordi, & arterijs illitum.
Serpillum
Althææ radix } *pota.*
Elaphoboscum
Blitum ex vino sumptum.
Atriplicis succus potus, & ipsa herba illita.
Cyani vtriusq́; folia siue semen ex vino decocta, & (pota.
Porri folia melle subacta, & illita.
Sinapis farina aceto subacta, & illita.
Asphodeli radix decocta & plagæ admota.
Gentiana hausta.
Achates lapis gestatus, vt carnem tangat.
Cochlea hortulana contusa, & illita.
Terreni vermes triti, & impositi.
Cancer fluuiatilis tritus, & potus ex vino.
Verbenaca recta tum pota, tum illita.
Cuminum cum melanthij, & viticis semine drachmæ pondere potum ex vino.

DIOSCORIDIS.

Ad vesparum, & apum ictus.

Lauri folia trita, & illita.
Malua concisa ex oleo imposita.
Sisymbrij folia imposita.
Althææ decoctum ex posca bibitum.
Sal cum seuo vitulino adhibitum.

MATTHIOLI.

Asparagus tritus, & cum melle illitus.
Bubulum stercus cum posca illitum.
Sesamum cum posca.
Musca contrita, & illita.
Thymbra
Melissophyllum } *illita.*
Sisymbrium
Momordica oleum inunctum.
Ferrum in quo strombi conchylij imago exculpta fuerit, icto loco superposito.

DIOSCORIDIS.

Ad fuganda animalia venenosa.

Iuniperi accensæ fimus.
Cedrides peruncto corpore adipe, vel medulla ceruina exceptæ.
Viticis folia suffita, vel substrata.
Cancri fluuiatiles crudi cum ocimo triti, scorpionib. admoti.
Ceruinum cornu crudum incensum, suffitumq́;
Cerui, & Elephantis adeps inunctus.
Ceruina medulla.
Nasturtium suffumigatum.
Abrotanum stratum, suffituq́; incensum.
Origani folia stratis subacta.
Dictamnum olfactum, omnia quæ ictu aut morsu venenum relinquunt, enecat.
Calaminthæ suffitus.
Peucedani suffitus.
Lysimachia incensa fugat serpentes, & muscas.
Nigellæ suffitus.
Polium vtrumq́; incensum, stratumq́;
Conyzæ suffitus.
Gagates lapis suffitus.

MATTHIOLI.

Veteramentorum suffitus.
Scordium substratum & suffitum.
Bitumen suffitum.
Succinum suffitum.
Assa fœtida suffita.
Castoreum suffitum.
Ceruina vngula suffita.
Cerui corium in terra stratum.

DIOSCORIDIS.

Ad venena omnia.

Phu antidotis insertum.
Cinnamomum potum.
Pix liquida cyathi mensura in eclegmate ex melle data.
Cedrides antidotis impositæ.
Nuces iuglandes cum ruta, & ficis præsumptæ.

Quinquefolij radicis succus bibitus.
Coagulum leporinum potum.
Epipactis hausta.
Castoreum bibitum.
Calamintha prępota.
Mustelę salitę, & in vmbra exiccatę puluis cũ vino.
Mustelę ventriculus coriãdro farctus, & inueteratus.
Caniculę lac primi partus potum.
Eryngium cum vino potum.
Butyrum deficiente oleo haustum.
Sanguis { Anseris, Anatis, Hędi } antidotis commistus.
Vrina ipsiusmet infirmi pota.
Semen raparum haustum.
Rutę semen acetabuli pondere cum vino potum.
Napi semen potum.
Maluę decoctum cum suis radicibus frequenter potum, crebroque reiectum.
Brassicę semen antidotis impositum.
Irionis semen haustum.
Laserpitium potum.
Agaricum drach. pondere cum diluto vino sumptũ.
Chamęleonis albę radix pota cum vino.
Spina alba in amuletum congesta, colloq; suspensa.
Abrotani semen cum vino potum.
Ruta cum iuglandibus nucibus, & caricis sumpta.
Apij decoctum potum.
Marrubij folia bibita.
Betonicę folia drachmę pondere in vino bibita.
Tribuli terrestris succus haustus cum vino.
Polemonię radix in vino bibita.
Smilais asperę acini prius, post ve sumpti.
Actum tepidum bibitum.
Terra { Lemnia, Samia } ex aqua hausta.

MATTHIOLI.

Iridis radix pota.
Imperatorię herbę radix sumpta.
Phuradix hausta.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores.
Helenium.
Myrrha. *Caphura.*
Mumia cum tribulo marino, & assa fętida sumpta.
Dictamni albi radices quoquo modo sumptę.
Quernarum glandium decoctum in potu sumptum.
Citriorum malorum semen haustum.
Oleum nostrum de scorpionib. cordi, & arterijs illitũ.
Castoris vrina.
Ceruini cordis os.
Napi semen haustum.
Cyani vtriusq; folia, siue semen hausta ex vino.
Scorzonerę radix, aut eius & foliorũ succus haustus.
Caryophyllorũ flores sacchario asseruati, intus sumpti.
Zedoaria deuorata, vel in potu hausta.
{ Dictamnus albus, Imperatoria, Vincetoxicum, Scordium, Carduus benedictus, Hypericum } quouis modo insumpta.

Bistortę & Tormentillę decoctum potum.
Consolidę regalis flores.
Angelica.
Quinta essentia nostra hausta.
Lapis bezahar octo granorum pondere sumptus.
Melitea terra pota.
Antidotum nostrum magnum, in prędatione lib. sexti descriptum.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitę, eodem in loco descripta.

MATTHIOLI.
Ad veneficia.

Herbę paridis semen drachmę pondere quotidie potum ad vigesimum diem vsque.
Argentum viuum pro amuleto suspensum.
Lapis aetites gestatus.
Vpupę auis cor suspensum.
Leporis cor in aluta gestatum.
Lupinus oculus dexter gestatus.
Scilla super limine ianuę suspensa.

DIOSCORIDIS.
Ad leporem marinum.

Cedria contrita cum vino hausta.
Cancri fluuiatiles cum suo iure elixi, & comesti.
{ Lac asininum, Passum } continuè datum.
Maluę radicum decoctum haustum.
Cyclamini radix cum vino bibita.
{ Veratrum nigrum, Scammonij succus } drachmę pondere data cũ mulsa, & mali punici acinis.
Anserinus sanguis tepidus haustus.
Alismatis drachma vna, vel altera adhibita.

MATTHIOLI.

Humanus sanguis calens potus.
Humanum lac ab ipsis mammis exuctum.
Vulpis caro inassata, & deuorata.
Theriaca diatessaron, tribus diebus pota.

DIOSCORIDIS.
Ad rubetam ranam.

Testudinis marinę sanguis cum leporis coagulo, & cymino bibitus.
Alismatis radix vnius, vel duarum drachmarum pondere in vino pota.
Merum largius potum, & vomitu redditum.
{ Arundinis, Cyperi } radicis binę drachmę potę.

MATTHIOLI.

Eryngij radix ex ranarum comestibilium iure pota.
Antidotum nostrum magnum, in prędatione lib. sexti descriptum.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arterijs illitum.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotum.
Testudinis marinę sanguis, additis cumino, leporis coagulo, & vino.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitę, in lib. 6. prędatione descripta.
Smaragdi puluis, scrupuli pondere ex vino potus, & subinde intret ęger nudus in mulum, aut equum recenter

recenter exenteratum, ibiq; conclusus moretur donec deferuescat cadauer.

Rhabarbarum
Diacurcuma } *pota.*
Dialacca

Lapis in rubetæ ipsius capite inuentus potus.

DIOSCORIDIS.

Ad buprestes, & pinorum erucas.

Oleum { *Irinum* / *Melinum* } *potum.*

Caricæ comesæ, & earum decoctum ex vino.

Palmulæ in cibo sumptæ, vel tritæ ex mulso, aut lacte potæ.

Pyra omne genus in cibum sumpta.

Humanum lac bibitum copiose.

MATTHIOLI.

Antidota omnia, quæ cantharidum noxæ subueniũt.

DIOSCORIDIS.

Ad epotas hirudines.

Muria in sorbitionibus data.

Cyrenaicus succus potus.

Laserpitij folia ex aceto hausta: quin & succus ex aceto gargarizatus.

Betæ folia cum aceto bibita.

Niuis glebula cum aceto sumpta.

Cimices ex vino acetoue poti.

Acetum cum sale potum.

Nitrum ex aqua gargarizatum.

Atramentum sutorium aceto dilutũ & gargarizatũ.

MATTHIOLI.

Salicis decoctum, aut lixiuium ex ipsius cinere paratum potum.

Alumen in lixiuio dissolutum gargarizatum.

Sal ammoniacum aqua dilutum & gargarizatum.

Quinta essentia nostra pota.

Oleum è chalcantho semiscrupuli pondere haustum.

DIOSCORIDIS.

Ad epotas cantharidas.

Halicæ
Oryzæ
Tragi
Maluæ } *decoctum clysmate infusum.*
Sem. lini
Semen fœnigraci
Althææ

Nitrum ex hydromelite potum.

Nuclei pinei ex vino sumpti.

Cucumeris semen contritũ, ex mulso, aut lacte haustũ.

Anserinus adeps ex passo potus.

Samia terra, quæ aster appellatur ex defruto hausta.

Pulegium tritum ex aqua potui datum.

Lac potum.

Vinum dulce liberalius bibitum.

Thuris cortex ex passo sumptus.

Rosaceum cum Irino ex rutæ decocto sumptum.

Vitis recentis ramuli detriti, & ex passo hausti.

Ius esculentum omnium adipum.

MATTHIOLI.

Lac humanum ex vberibus ipsis exuctum.

Butyrum crudum recens, ecligmatis modo delinctũ.

Psillij, cydoniorum malorum, maluæq; seminis spissamentum.

Lactucæ
Portulacæ
Cucumeris } *succus potus.*
Cucurbitæ

Papaueris
Lactucæ
Peponum } *seminum cremor lacteus, ex halicacabi solani aqua paratus, potus.*
Cucumeris
Cucurbitæ
Anguriæ

Halicacabi baccæ decem aut duodecim confractæ, & ex aqua portulacæ, aut hordeacea ptissana potæ.

Amygdalinum dulce selibræ pondere potum.

Oleum è pineis nucleis
Oleum è papaueris semine } *copiosè haustum.*

Maluæ
Althææ } *stillatitia aqua abundè pota.*
Cucurbitæ

Theriaca deuorata.

Mithridatis antidotum.

Antidotum è pineis nucleis, comm. de cantharidibus descriptum.

Antidotum è lemnia terra.

Oleum è momordica, syphone in penis meatũ infusũ.

Balneum ex ibisci, maluæ, violarum, psillij, fœnigraci, hordei, & hyoscyami folijs & seminibus paratum.

Oui album cum succis frigidis iniectum.

DIOSCORIDIS.

Ad sanguinem & lac in ventriculo concretum.

Coagulum leporinum epotum.

Acetum tepidum potum, & vomitu redditum.

Grossi lacteo succo turgentes ex posca sumpti.

Nitrum per sese potum.

Coagulum omne ex aceto, & laserpitij radice, aut lasere haustum.

Brassicæ semen ex lixiuio ficulnei cineris potum.

Conyzæ semen cum pipere ex aceto haustum.

Rubi succus ex aceto potui datus.

Hordeacea farina ventriculo, & aluo ex aqua mulsa inuncta.

Thymum ex vino haustum.

Calamintha folia arida pota.

MATTHIOLI.

Caprifici lac potum.

Chelidonij maioris succus haustus.

Napi semen ex aceto bibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad salamandram.

Resina pinea in delinctu.

Galbanum ex melle deglutitum.

Nuclei pinei contriti, ex aiuga decocto poti.

Vrtica cum lilijs ex oleo decocta, & pota.

Testudinis marinæ, et terrestris oua, cocta, et deuorata

Ranarum ius, in quo eryngij radix fuerit cocta, potum.

MATTHIOLI.

Theriaca
Mithridatis antidotum
Terebinthina resina } *pota.*
Vrticæ semen
Cupressi folia

DIOSCORIDIS.
Ad colchicum ephemerum.

Origanum cum passo aut oxymelite potum.
Bubulum lac haustum, quin & asininū largiùs potū.
Quercus foliorum, aut glandium decoctum potum.
Malicorium haustum.
Serpyllum ex lacte decoctum bibitum.
Sanguinalis herbæ succus potui datus.
Vitis recentium viticularum succus bibitus.
Rubi succus in potu sumptus.
Ferulæ recentis medulla ex vino sumpta.
Myrti baccæ tusæ, & aqua maceratæ, & in liquorem solutæ, potæ.
Castanearum media tunica trita, & cum sanguinariæ succo epota.
Origanum cum lixiuio bibitum.
Simplicia omnia, quæ fungis aduersantur.

MATTHIOLI.

Lac { Humanum, Bubulum, Asininum } potum.
Dictamnum duarum drachmarum pondere haustū.

DIOSCORIDIS.
Ad solanum somnificum & manicum, & Dorichnium.

Aqua mulsa copiosè sumpta.
Lac caprillum, Lac asininum } potum.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Conchylia omnia, tam cruda quàm tosta deuorata.
Locustæ marinæ, quin & Gammari in cibum sumpti, & eorum iuscula pota.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ opio aduersantur.
Quinta essentia nostra, comm. de vino descripta.
Potio ex antidoto nostro, & aqua vitæ, in præfatione libri sexti descripta.

DIOSCORIDIS.
Ad hyoscyamum.

Mori cortex potus.
Aqua mulsa largiùs ebibita.
Lac omne præsertim asininum potum.
Ficuum aridarum decoctum bibitum.
Nuclei pinei deuorati.
Cucumeris semen passo potui datum.
Vinum salsum cum suillo recenti adipe, & passo potū.
Vrticæ semen ex aqua sumptum.
Nitrum ex aqua haustum.
Cichorium deuoratum.
Sinapis quoquo modo sumpta.
Nasturtium, Raphanus, Cæpa, Allium } ex vino sumpta.

MATTHIOLI.

Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Antidotum nostrum magnum.
Piper longum.
Pistacea largiùs deuorata.
Meracum à vomitu potum.
Absinthium. *Castoreum.*

Ruta, Lauri baccæ, & folia, Defrutum, Vrticæ semen, Cardamomum } ex meraco hausta.

DIOSCORIDIS.
Ad aconitum.

Leporinum, Hædinum, Vitulinum } coagulum ex vino potum.
Chamæpityos decoctum haustum.
Scoria ferri ex aceto mulso sumpta.
Origani, Rutæ, Marrubij, Absinthij } decoctum cum vino absinthite potum.
Sedum maius, Abrotanum, Chamelæa, Aiuga } ex vino absinthite pota.
Opobalsamum drachmæ pondere ex melle, vel lacte cum castoreo, pipere, & ruta æquis ponderibus ex vino potum.
Vinum, in quo aurum, argentum, ferrumve candens restinctum fuerit, potum.
Gallinæ ius ex lixiuio & vino paratum potum.
Bubularū carniū præpinguia iura cum vino sumpta.

MATTHIOLI.

Eryngij radix ex ranarum comestibilium, vel Anserino iure pota.
Lemnia sphragis duarum drachmarum pondere ex calida aqua pota & vomitione reddita.
Theriaca Andromachi à vomitu hausta ex vino in quo gentiana decocta fuerit.
Antidotum nostrum magnum, in præfatione sexti libri descriptum, deuoratum, aut ex vino haustum.

MATTHIOLI.
Ad napellum.

Lapidis Bezahardici septem grana ex albo meraco.
Napi, aut rapi semen potum.
Butyrum bubulum coctum, & sæpe ac large cum vino sumptum.
Glandium putaminum decoctum ex vino paratum.
Diambari, diamoschiq́; puluis potus.
Moschus ambarumq́; per sese, & cum Lemnia terra ex vino pota.
Capparis radices contritæ, & haustæ.
Mus qui napelli ipsius radices depascitur, siccatus & ebibitus.
Antidotum è muscis napelli flores depascentibus: vide lib. 6. Napelli commentarium.
Smaragdus in puluerem tritus duarum drachmarum pondere haustus.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, arterijs, atque nucibus replicatis sæpe vicibus inunctum.
Puluis serui, principis Ferdinandi Archiducis Austriæ, quo nonnullos qui Napellum sumpserunt sanatos vidimus.

DIOSCORIDIS.
Ad taxum.

Acetum calidum potum, & vomitu redditum.
Simplicia omnia, quæ cicutæ resistunt.

MATTHIOLI.

Medicamenta omnia ad cicutam facientia.
Theriaca Andromachi.
Antidotum nostrum magnum, in præfatione sexti lib. descriptum.

DIOSCORIDIS.

Ad toxicum.

Sanguis { Hircinus, Caprillus, Leporinus, Ceruinus, Caninus } frixus, & in cibis sumptus.
Galbanum cum myrrha ex vino haustum.
Quinquefolij radix pota.
Roboris, Fagi, Ilicis } cortex tritus ex lacte haustus.
Cotonea mala deuorata, aut cum pulegio, & aqua bibita.
Amomum, Carpobalsamum } ex vino haustum.

MATTHIOLI.

Lapis bezahar octo granorũ pondere ex vino haustus.
Napi, aut rapi semen potum.
Tormentillæ radix hausta.
Glandiũ omphacides siue putamina ex lacte hausta.
Malorum cydoniorum vinum potum.
Cubebæ deuoratæ.

DIOSCORIDIS.

Ad opium & corniculatum papauer.

Mel ex rosaceo calido bibitum.
Origanum cum passo aut oxymelite haustum.
Alismatis radix duarum drachmarum pondere ex vino pota.
Acetum bibitum, & vomitu redditum.
Sal cum oxymelite sumptum.
Meracum vinũ cum absinthio, & cinnamo. haustũ.
Nitrum ex aqua potui datum.
Origanum cum lixiuio, aut passo potum.
Rutæ syluestris semen cum pipere, & panace ex vino sumptum.
Piper cum castoreo ex aceto mulso, vel cum satureia, aut origani decocto ex vino bibitum.
Pinguia iura in potu sumpta cum vino, aut passo.
Ossium medulla ex oleo pota.

MATTHIOLI.

Artemisia recẽs deuorata, aut foliorũ succus haustus.
Quinta essentia nostra, cap. de vino descripta.
Laserpitij lachryma pota.
Castoreum ebibitum.
Theriaca sagzanea deuorata.
Mithridatis antidotum ex vino potum.
Moschum, Ambarum } olfactum.
Ellebori albi puluis naribus inditus.
Sulphuris suffitus.

DIOSCORIDIS.

Ad cicutam.

Absinthium ex vino bibitum.
Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Acetum bibitum, & vomitu reiectum.
Meracum vinum largius epotum, & per interualla repetitum.

VENENORVM.

Lac tum bubulum, tum asininum potum.
Castorium cum ruta, & mentha ex vino sumptum.
Amomi, Cardamomi, Styracis } vncia pota.
Piper cum vrticæ semine ex vino haustum.
Lauri folia potui data.
Laser ex oleo, vel passo potum.
Passum per se largius ebibitum.

MATTHIOLI.

Apij semen ex vino potum.
Iridis radix potui data.
Seseli Massiliense ebibitum.
Nitrum ex copiosiore aqua potum.

DIOSCORIDIS.

Ad ixiam.

Absinthium ex vino bibitum.
Origanum ex vino sumptum.
Acetum potum, vomituq; reiectum.
Rutæ syluestris semen, Laserpitij radix } pota.
Tragorigani decoctum haustum.
Resina terebinthina deuorata.
Nardus Indica potui data.
Castorium, Laserpitium } oboli pondere sumpta.
Nuces iuglandes cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita vt singula drach. põdus æquẽt ex vino hausta.
Chamelææ, Thapsiæ, Absinthij } succus scillici põdere ex aqua mulsa haustus.

MATTHIOLI.

Theriaca Andromachi, Mithridatis antidotũ } ex absinthij pontici decocto, pota.
Saccharum è floribus borraginis buglossiue paratum, additis corallio, margaritis, moscho, ambaro, & pretiosorum lapidum fragmentis.
Rosaceum cum aceto syncipiti illitum.
Thlaspi semen potum.
Betæ succus ebibitus.
Triticeæ ptissanæ cremor ex passo potus.
Absinthij dilutum potum.
Nitrum ex mulso haustum.
Lac recenter mulsum à vomitu copiosè potum.

DIOSCORIDIS.

Ad coriandrum.

Merum per sese, vel ex absinthio potum.
Oleum potum.
Oua in oleo exinanita, & ex muria liquefacta deuorata.
Muria epota.
Passum ex lixiuio assumptum.
Gallinarum, & anserum ius copiosè salsum, haustum.

MATTHIOLI.

Theriaca ex mero pota.
Vincetoxici radices potui datæ.
Diamoschum, Diambarum } in potionibus.

DIOSCORIDIS.

Ad psillium.

Simplicia omnia quæ coriandro aduersantur.

MATTHIOLI

Theriaca hausta.
Vincetoxicum ebibitum.

DIOSCORIDIS
Ad herbam sardoniam.

Aqua mulsa liberalius pota.
Lac affatim bibitum.
Aqua calida fotu adhibita: quin etiam & oleum.

MATTHIOLI

Vinum dulce potum ad ebrietatem vsque; vt inde dormiant affecti.
Castorium è dulci vino potum.
Melissophylli succus ex aceto sumptus.

Oleum de { *Lilio, Castorio, Vermibus, Costo, Hypericone, Vulpinum* } *occipitio, ceruici, & spinali medullæ illitum.*

Vnguentum { *Aragon, Agrippæ* } *eodem modo vsurpatum.*

DIOSCORIDIS.
Ad mandragoram.

Aqua mulsa copiosè pota, & vomitu reiecta.
Nitrum cum absinthio ex dulci vino, aut passo sumptum.
Rosaceum cum aceto capiti perfusum.

Eupatorium, Piper, Sinapi, Castorium, Ruta } *ex aceto trita, & ad olfaciendũ data.*

Lucernarum extinctarum fumus olfactus.

MATTHIOLI.

Coriandri semen, Pulegium. } *ex aqua calida potum.*
Origanum ex frigida ebibitum.
Veratri albi puluis naribus inditus.
Cantharides ex fermento occipitio adalligatæ.

DIOSCORIDIS.
Ad fungos malos.

Fimus gallinæ cum aceto bibitus.
Mel ex rosaceo calido potum.
Raphanus deuoratus, vel potui datus.
Absinthium cum aceto bibitum.
Melissophylli folia cum nitro bibita.
Lixiuium sarmentitij cineris ex acida muria potum.
Satureia feruefacta, haustaque.
Origani iusculum potui datum.
Acetum calidum potum, & vomitu reiectum.
Atramentum sutorium ex aqua potum.
Sal cum oxymelite bibitum.
Pyrethri folia pota, deuorataque.
Oua gallinacea cum aristolochiæ drachma ex posca deuorata.
Panacis radix, & semen ex vino pota.
Fex vini cremata ex aqua pota.
Sinapis bibita.
Nasturtium comestum.

MATTHIOLI.

Myrti frondes, cum baccarum semine trita, & insumptæ.
Brassicæ succus potus.
Porrum sub cineribus coctum haustum, & comestũ.

Pyri syluestris cinis potus, quin & ligni ramenta.
Pyra syluestria deuorata, aut cum ipsis fungis elixa.
Quinta essentia nostra pota.
Raphani domestici succus potus.
Rutæ folia deuorata.
Origanum. *Mel.*
Theriaca ex aceto acerrimo pota.
Vinum generosum in quo piper conferbuerit.
Allium crudum deuoratum.
Murinum stercus ex vino potum.
Oleum cum anatis adipe clystere infusum.
Ricinum oleum ventri illitum.
Scammonium vltimo loco potum.
Diapipereos, aut diacyminum, aut diagalangæ, aut diamoschum pota.

DIOSCORIDIS.
Ad gypsum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Maluæ decoctum potum: quin & toti corpori inspersum.
Oleum bibitum.
Aqua mulsa bibita.
Caricarum decoctum potum.
Lixiuium è ficulneo, aut sarmẽtitio cinere paratum, cum vino copiosiore haustum.
Origanum cum lixiuio, aut aceto, aut passo sumptum: quin etiam & thymum.
Simplicia omnia quæ fungis resistunt.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ cerussæ & fungorum noxæ opitulantur.
Maluæ, althææ, fœnograeci, & lini seminis decoctum potum.
Aqua egelida cum butyro pota, & vomitione reiecta.
Mithridatis antidotum ex meraco duarũ drachmarum pondere à vomitu bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad cerussam.

Amaracinum, Irinum } *oleum potum.*
Vlmi liquor potus.
Persicorum nuclei ex ptissana poti.
Caricarum, Maluarum } *decoctum haustum.*
Lac calidum bibitum.
Sesamum tritum ex vino sumptum.
Lixiuium ex sarmentitio cinere haustum.
Columbina oua cum thure pota.

MATTHIOLI.

Scammonium ex mulsa aqua potum.
Medicamenta quæ suapte natura vrinam pellunt.
Oleum lilinum ex hydromelite potum, & vomitione redditum.
Atriplicis rapique semen ex mulso potum, & vomitu reiectum.
Brassicæ decoctum absque sale cum oleo infusum.
Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Vinum album meracum liberalius potum.

MATTHIOLI.
Ad arsenicum sublimatum.

Butyrum frequenter sumptũ, frequenterq; reiectum.

Asininum

Asininum lac potum.
Rapi semen bibitum.
Mucago ex psillij, maluæ, & cydoniorum semine parata, & pota.
Amygdalinum oleum potum.
Pinguium gallinarum ius copiosè haustum.
Crystallum in tenuissimum puluerem tritum, drachmæ pondere ex dulci amygdalino oleo potum.

DIOSCORIDIS.
Ad argenti spumam.

Hormini syluestris semen potum.
Myrrha bibita
Absinthium
Hyssopum
Apij semen
Piper
Ligustri flores
} *ex vino pota.*
Palumborum aridus fimus cum nardo ex vino potus.

MATTHIOLI.

Butyrum cum mulsa potum, & vomitione reiectum.
Gallinarum & anatum adeps ex hydromelite potus, & vomitu redditus.
Amygdalinum oleum copiosè potum.
Hydromel clystere infusum.
Apij succus ventriculo inunctus.
Butyrum ventri illitum.
Lathyris semẽ drachmarũ duarum põdere haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad argentum viuum.

Lac copiosè potum, & vomitu reiectum.
Simplicia omnia, quæ faciunt ad argenti spumam.

MATTHIOLI.

Lac bubulum cum suo butyro potum.
Amygdalinum oleum ebibitum.
Aurum in puluerem subtiliter tritum potum.

MATTHIOLI.
Ad argentum viuum sublimatum præcipitatumque, & cinnabarim.

Lac bubulum cum suo butyro potum, & vomitione redditum.
Antidota omnia quæ ad cantharidũ noxam faciunt.

DIOSCORIDIS.
Ad calcem, sandaracham, & auripigmentum.

Lac ex aqua mulsa potum, & vomitu reiectum.
Carnium iura pinguia hausta.
Althææ
Maluæ
} *decoctum, ad spissitudinem redactũ potũ.*
Tragi herbæ semen potum.
Seminis lini decoctum potui datum.
Oryzæ decoctum potum.

MATTHIOLI.

Lac abundè potum.
Butyrum
Ius carnium pinguium
Animalium pinguedines
Medicamenta aluum lubricantia
} *copiosè pota.*
Seminis { *Maluæ*, *Althææ*, *Psillij*, *Lini*, *Fœnugræci* } *mucagines.*
Antidota omnia quæ ad cantharidum noxã faciunt.

MATTHIOLI.
Ad anacardia.

Amygdalinum oleum dulce
Oleum è pineis nucibus
Oleum è nucibus Indicis
Oleum è papaueris semine
Butyrum crudum recens
Bubulum ouillumq́; lac
Violaceum oleum
Hordeacea ptissana.
} *glacie refrigerata, & pota.*
Pinguium carnium ius
Suillus & anserinus adeps
Cerebrũ tã quadrupedũ, quã volatiliũ
Ossium medulla
} *copiosè sumpta.*

MATTHIOLI.
Ad staphidem agriam.

Amygdalarum dulcium oleum, admisto copioso hydromelite.
Medicamenta omnia quæ cantharidũ noxæ aduersantur.
Theriaca Andromachi pota.
Mithridatis antidotum.
Antidotum nostrũ, in lib. 6. præfatione descriptũ.

MATTHIOLI.
Ad scyllam malam.

Lac in quo calybs candens extinctus fuerit potum.
Ouorum vitelli in aceto decocti, deuorati.
Carnium pinguia iura pota.
Butyrum crudum ac recens, copiosè sumptum.
Extrema iuuenum quadrupedum membra elixa & deuorata.

MATTHIOLI.
Ad flammulam.

Bubulum lac à vomitu, & clystere, potum.
Oleum { *Amygdalinum dulce*, *E pineis nucleis*, *Papaueris semine*, *Ex Indica nuce* } *potum.*
Semen { *Lini*, *Maluæ*, *Althææ*, *Psillij*, *Cydoniorum* } *spissamenta pota.*
Pinguia carnium iura hausta.
Halicacabi baccæ deuoratæ.

MATTHIOLI.
Ad vrticæ semen.

Medicamenta omnia quæ scyllæ noxæ resistunt.
Malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota.

MATTHIOLI.
Ad dracunculi semen.

Butyrum crudum recens haustum.
Hordeaceæ farinæ pulticula additis saccharo, penidijs, amygdalino oleo, aut recenti butyro.
Pinguia carnium iura hausta.

MATTHIOLI.
Ad rhododendrum.

Fœnugræci decoctum potum.
Dactyli deuorati.
Viticis semen, aut folia, aut eorum decoctum potum.
Caricæ ex melle, aut iulapio sumptæ.
Defrutum potum.

Pinguia

Pinguia omnia deuorata.
Diacastoreum potum duarum drachmarum pōdere.
Iuniperi baccæ pari pondere potæ.

MATTHIOLI.
Ad azadaracht.

Theriaca Andromachi / *Mithridatis antidotum* / *Antidotum nostrum* } *ex vino pota.*
Medicamenta omnia quæ nerio conueniunt.

MATTHIOLI.
Ad vomicas nuces.

Butyrum copiosè deuoratum à vomitu.
Vinum meracum copiosum additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo à vomitu epotum.
Ea omnia quæ opij noxam superant.

MATTHIOLI.
Ad sanguinem menstruum.

Margaritæ drachmæ pondere ex aqua melissophylli potæ.
Balneum tepentis aquæ.
Theriaca Andromachi drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota.
Viperei pastilli scrupuli pondere hausti.

MATTHIOLI.
Ad fel Leopardi.

Antidota quæ napello epoto, et vipereis morsibus auxiliantur.
Antidotus Auicennæ è lemnia terra. Vide libro 6. comm. de ta urino sanguine.

MATTHIOLI.
Ad vipereum fel.

nrBtyum decoctum potum.
Theriaca Andromachi
Mithridatis antidotus / *Viperei pastilli* / *Antidotum nostrum* / *Moschum.* / *Ambarum* / *Diamoschum* / *Diambarum* } *à vomitu sumpta.*
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, & arterijs sæpe inunctum.
Quinta essentia nostra, lib. 6. in præfatione descripta.

MATTHIOLI.
Ad canis piscis fel.

Butyrum bubulum cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo potum.
Oleum odoratum quodlibet corpori vniuerso illitum.

MATTHIOLI.
Ad cati cerebrum.

Terra lemnia ex oleo pota, & vomitione reiecta semel in septimana.
Diamoschum quotidie sumptum horis quatuor ante cibum.
Moschum per sese semiscrupuli pondere ex vino pluries potum.

MATTHIOLI.
Ad venenum caudæ cerui.

Butyrum bubulum potum & vomitione reiectum.
Smaragdi puluis semiscrupuli pondere à vomitu ex vino potus.

Pistacia & pontica nuces in cibis largius deuorata.
Oleum è citri semine pressum, toti corpori illitum.
Theriaca Andromachi duarum drachmarum pondere ex vino pota.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi & arterijs inunctum.
Antidotum nostrum magnum, in præfatione. 6. lib. descriptum.

MATTHIOLI.
Ad quadrupedum quorundam sudorem.

Butyrum siue oleum potum, & vomitione reiectum.
Vinum cum rosaceo à citata vomitione potum.
Rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptum, addito fossitij salis momento.
Theriaca ex terra lemnia Auicennæ.

MATTHIOLI.
Ad castoreum malum.

Butyrum bubulum. / *Aqua mulsa* } *pota, & vomitione reiecta.*
Diamoron / *Limonum succus* / *Citrij mali succus* } *à vomitu cum sacharo potus.*
Coriandri semen tostū duarū drac. pondere haustū.

DIOSCORIDIS.
Ad plumbi scobem.

Antidota omnia quæ ad argenti spumam faciunt.

MATTHIOLI.
Ad ferri scobem, & scoriam.

Lac recenter mulsum potum.
Medicamenta valenter aluum soluentia ab epoto lacte sumpta.
Butyrum tam diu potum quousque intestinorum dolores cedant.

MATTHIOLI.
Ad lapidem magnetem.

Auri scobes in tenuissimum puluerem trita & pota.
Smaragdi puluis potus nouem diebus.
Lac, & amygdalinum oleum clystere infusum.

MATTHIOLI.
Ad æris squamam.

Mulsa pota, & vomitione reiecta.
Balneum ex hircorum capitum, & cochlearum iure paratum.
Menthæ succus potui datus.
Rosaceum calidum ventriculo inunctum.
Acori radices trium drachmarum pondere potæ.
Lemnia terra drachmæ pondere ex vino albo hausta.
Corallium rubrum drachmarum duarum pondere ex vino ebibitum.

MATTHIOLI.
Ad æruginem.

Medicamenta, & antidota omnia quæ ad æris squamam conferunt.

MATTHIOLI.
Ad risagallum.

Medicamenta, & antidota omnia quæ argenti viui sublimati, arsenici, & æruginis noxæ aduersātur.
Amygdalinum oleum toti corpori illitum.
Violaceum iulapium ex ptissana hordeacea potum.
Oleum è pineis nucleis et Indica nuce pressum, selibræ pondere potum.
Antidota omnia quæ cantharidibus conueniunt.

MAT-

MATTHIOLI

Ad elleborum album:

Mulsa cum butyro pota, & vomitione reiecta.
Nymphææ flores duarum drachmarum pōdere poti.
Theriaca Andromachi.

MATTHIOLI

Ad elleborum nigrum.

Absinthium in vino potum.
Anisi semen bibitum.
Nardus Indica vnà cum castoreo pota.

Caseus recens
Mel
Butyrum } *in cibis sumpta.*
Pinguia
Passum

Lemnia terra ebibita.
Theriaca Andromachi.

MATTHIOLI

Ad euphorbium.

Butyrum potum.
Oleum amygdalinum.
Pinguia omnia.

Aqua { *olani hortensis* / *Violarum* / *Nymphææ* } *pota.*

Seminis { *Maluæ* / *Althææ* / *Psyllij* / *Cydoniorum malorum* / *Lini* } *mucago pota.*

Lac acidum.
Caphura ex aqua rosacea bibita.

Punicorum malorum vinum
Anguria: Cucumis
Cucurbita. } *glacie refrigerata & insumpta.*
Malorum acidorum succus
Ptissana hordeacea.

Citri semen ex vino helenij potum

MATTHIOLI

Ad turpetum & tithymalos.

Antidota omnia quæ ad euphorbium faciunt.
Theriaca Andromachi ex vino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit.
Mumia sepulchrorum drach. pondere ex meraco hausta.

MATTHIOLI

Ad scamonium.

Lac à quo demptum fuerit butyrum potum.
Cotoneorum malorum succus bibitus.

Rhois succus potus.
Ribis vulgaris, vinum haustum.

MATTHIOLI

Ad colocynthidem.

Antidota omnia ad euphorbium facientia.
Bubulum lac, & butyrum recens potum.
Lemnia terra frequenter pota.
Smaragdi puluis pluries haustus.
Theriaca Andromachi deuorata.

MATTHIOLI

Ad cyclaminum.

Lauri baccæ duarum drachmarum pondere potæ.
Gentiana hausta.
Nigrum piper in potu sumptum.
Theriaca.
Lemnia terra.

MATTHIOLI

Ad thymelæam & chamelæam.

Antidota omnia quæ ad euphorbium faciunt.
Theriaca Andromachi.
Lemnia terra.
Rosaceum serapium ex hordei ptissana potum.
Origanum tostum potum.

MATTHIOLI

Ad bryoniam.

Antidota omnia quæ ad euphorbium conueniunt.
Theriaca ex vino hausta in quo helenium incoctum fuerit.

MATTHIOLI

Ad elaterium.

Theriaca Andromachi ex baccarum lauri decocto, aut melle drachmarum duarum pondere pota.
Menthæ succus ebibitus.

MATTHIOLI

Ad aquam frigidam.

Piper potum.
Creticum vinum potum.
Antidotum nostrum.
Quinta essentia nostra.

MATTHIOLI

Ad vini læsiones.

Vomitus excitatio.
Brassicæ succus potus.
Acetum testiculis adhibitum.

MATTHIOLI

Ad carnes & pisces refrigeratos.

Ea quæ ad maleficos fungos valent.
Vini optimi & odorati potus admisto cydonioru͂ succo.
Lemnia terra cum agallocho, & mastiche hausta.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES, QVAE CORPORI DECOREM præstant, ex Dioscoride.

DIOSCORIDIS.

Ad alopeciam.

MYRRHA cum ladano, & vino myrteo illita.
Harundinum corticum cinis ex aceto inunctus.
Ladanum cum vino, myrrha, & myrteo oleo admotum.
Myrti baccarum succus illitus.
Nucum iuglandium putamen combustum, tritumq́, & impositum.
Nucum auellanarum crematarum cinis ex vrsino adipe perunctus.
Erinacei terrestris corij cinis ex liquida pice illitus.
Leporinum caput crematum ex vrsino adipe.
Ranarum crematarum cinis ex liquida pice.
Murium stercus combustum ex aceto.
Vrsinus adeps illitus.
Caprarum fimus ex aceto.
Raphanus tritus ex loliacea farina admotus.
Brassica cum sale confricata.
Betæ recentia folia cruda illita.
Asphodeli radicum cinis impositus.
Cæpa confricata.
Allij cinis ex melle illitus.
Sinapi illitum.
Nasturtium confricatum.
Cyclamini succus inunctus.
Ranunculi folia, & radices illitæ paruo temporis spatio.
Aloe ex vino.
Abrotoni cinis ex raphani succo, aut cicino oleo.
Laserpitij liquor cum pipere ex aceto.
Nymphææ radix ex pice.
Cynoglossæ folia ex vetere suillo adipe.
Adiantum illitum cum susino, aut myrtino oleo, aut hyssopo aut vino.
Thapsiæ succus inunctus.
Rubigo ferri illita.
Sandaracha ex resina.
Alcyonium tertium exustum inunctum.
Cotes naxia illita.
Hippocampi cremati cinis ex liquida pice, aut axungia, aut amaracino vnguento.
Caprinarum vngularum cinis ex aceto inunctus.

MATTHIOLI.

Conorum cupressi, & mulorum vnguium cinis oleo myrtino exceptus illitus.
Vlmi radicum decoctarum mucago illita.
Persici nuclei contusi.
Abrotoni cinis cum oleo raphanino, aut sicyonio illitus.

Lilij radix ex adipe, & oleo.
Oleum è colocynthide illitum.

MATTHIOLI.

Ad capillorum defluuium.

Conorum cupressi, & mulorum vnguium cinis, ex myrtino oleo illitus.
Vlmorum radicum mucago illita.
Humor defluens è medulla dissecta tiliæ.
Ladanum inunctum.
Syluestris oliuæ oleum.
Rhois foliorum decoctum ex lixiuio paratum.
Viperinæ senecta cinis inspersus.
Murinum stercus ex aceto illitum.
Cæpa affricta.
Abrotoni cinis cum oleo veteri, aut lentiscino illitus.
Oleum è colocynthide illitum.
Myrti baccarum vinum illitum.
Myrobalana omnia, & præsertim flaua, quouis modo vsurpata.

DIOSCORIDIS.

Ad pilos auellendos.

Oleum in quo decocta fuerit scolopendra marina inunctum.
Lepus marinus per se, & cum marina vrtica tritus, & appositus.
Salamandræ cinis ex oleo.
Hederæ lachryma illita.
Dryopteris radix trita, & post sudorem inuncta.
Aqua è viridibus vitium sarmentis igne incensis emanans, admota.
Auripigmentum illitum.
Cyperus babilonicus illitus.

MATTHIOLI.

Ad pilos retardandos.

Oleum hyoscyaminum.
Cicutæ succus illitus.
Hyoscyami succus inunctus.

DIOSCORIDIS.

Ad capitis furfures.

Salicis foliorum, & decoctum corticis in lotionibus.
Myrti baccarum succus illitus.
Fel taurinum cum nitro, & cimolia inunctum.
Humana vrina inueterata admota.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Fænum græcum in lotionibus.
Malua ex vrina humana.
Betæ decoctum admotum.
Allij cinis ex melle.
Bulbi cum cremato nitro illiti.
Lilij cremati radix ex melle.

Alumen

Alumen cum eruo ex pice.

MATTHIOLI.

Euonymi baccæ in lixiuio decoctæ.
Syluestris oliuæ oleum.
Pomata illita.
Oleum amygdalarum amararum.
Lupini farina confricata.

DIOSCORIDIS.
Ad infandos capillos.

Ligustri folia trita, & in radiculæ succo macerata & illita.
Lycium illitum.
Loti ligni decoctum in lotionibus admotum.
Vini fæx cremata, ex lentiscino oleo tota nocte illita.

DIOSCORIDIS.
Ad crispandos capillos.

Asphodeli radices deraso capiti affrictæ.
Castanearum echinorum cinis deraso capiti ex melle illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad denigrandos capillos.

Cupressi folia trita ex aceto.
Rhois decoctum admotum.
Mori folia trita ex aceto.
Gallæ aceto, aut aqua maceratæ illitæ.
Palmæ corticis decoctum admotum, & subinde detersum.
Myrti foliorum decoctum in lotionibus.
Acaciæ succus illitus.
Iligneæ radicis cortex ex aqua coctus, donec mollitus contabescat, tota nocte illitus.
Hederæ corymbi illiti.
Saluiæ decoctum sæpius inspersum.
Rubi folia admota.
Sory illitum.

MATTHIOLI.

Eruinæ siliquæ priusquam indurescant cũ sale suisq; folijs contritæ, & illitæ.
Oleum è colocynthidis fructu illitum.
Ophris in capitis perfusionibus addita.

DIOSCORIDIS.
Ad pediculos, & lendes necandos.

Cedria illita.
Myricæ decoctum perfusum.
Mel inunctum capiti.
Betæ decoctum perfusum.
Allium cum origani decocto potum.
Hederæ lachryma illita.
Staphys agria admota.
Sandaracha ex oleo inuncta.
Alumen ex aqua.

MATTHIOLI.

Euonymi baccæ in lixiuio coctæ.
Hederæ gummi illitum.
Hyssopum cum oleo inunctum.
Albi veratri radix in lixiuio decocta.
Argentum viuum extinctũ, & cum butyro inunctũ.
Piper in puluerem tritum, & ex saliua illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad prohibendam solis adustionem.

Albumen oui inunctum.
Cyclamini succus inunctus.

MATTHIOLI.

Melopeponis } pulpa illita.
Anguriæ }
Seminis maluæ, altheæ, psyllij, & cydoniorum malorum mucago illita ex recenti butyro.
Vlmi folliculorum liquor inunctus.
Vuæ præmaturæ succus illitus.

MATTHIOLI.
Ad remorandam caniciem.

Syluestris oliuæ oleum inunctum.

DIOSCORIDIS.
Ad faciei nitorem.

Vlmi liquor in folliculis contentus illitus.
Mastiche illita.
Lupinorum farina illita.
Raparum syluestrium semen admotum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus & inunctus.
Polygonatum illitum.
Glans vnguentaria ex vrina illita.
Ricini semen impositum.
Vitis syluestris acini illiti.
Argenti spuma elota, inuncta.
Alcyonium primum, & secundum admotum.
Chia terra imposita.
Crocodili terrestris fimus illitus.

MATTHIOLI.

Caphura circumlitionibus addita.
Eadem cum chrysocolla trita ex melle.
E limoniorum succo stillatitia aqua.
Cochlearum terrestrium stillatitia aqua.
Fabacea farina.
Aqua stillatitia ex phasiolis, & quibusdam alijs, vide in phasiolorum commentario lib. 2. cap. 101.
Lupini decoctum perfusum.
Aqua stillatitia ex melopeponibus & alijs multis: vide lib. 2. cap. 128. in comment.
Ari radicum stillatitia aqua, vel earum succus insolatus, & cum eiusdem ari stillatitia aqua illitus.
Primulæ veris florum succus illitus.
Verbasci florum, & polygonati radicum dilutum per alembicum destillatum.

DIOSCORIDIS.
Ad colorem conciliandum.

Cicer in cibis sumptum.
Agaricum drachmæ pondere potum.
Hyssopum manducatum, bibitumvè.
Chia terra illita.
Cerasi gummi illitum.
Caricæ in cibis sumptæ.

MATTHIOLI.
Ad pustulas sanguineas.

Caphura vnciæ pondere cum pari sulphuris portione trita, additis myrrhæ, thurisq; cuiusque quaternis drachmis, & aquæ rosarum libra in vitreo vase per dies decem insolata & deinde illita.
Fraxini stillatitia aqua.
Tamarindorum pulpa deuorata frequenter.
Vinum è fragis illitum.
Verbasci florum stillatitia aqua, addito caphuræ momento.

DIOSCORIDIS.

Ad faciem derugandam.

Cacaliæ grana post excussum florem prodeuntia, trita, & cum cerato illita.
Bryoniæ radix cum eruo, creta Chia, & fœno græco illita.
Chia terra admota.

MATTHIOLI.

Myrrhæ oleum frequenter illitum.
Myrrha suffita ex candenti patella.
Conorum pineorum recentium stillatitia aqua faciei admota.
Ari radicum stillatitia aqua illita, vel insolatus ex radicibus succus.
Primulæ veris florum succus illitus.
Verbasci florũ & polygonati radicum stillatitia aqua, addito limonio succo.

DIOSCORIDIS.

Ad cutis vitia in facie.

Sabinæ decoctum perfusum.
Conchulæ Indicæ cinis admotus.
Glans vnguentaria trita ex vrina.
Cancrorum fluuiatilium cinis illitus.
Narcissi radix cum semine vrticæ ex aceto.
Ricini semen admotum.
Vitis syluestris acini illiti.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua, vel melle illita.
Bryoniæ radix per se, et cum eruo, creta Chia, & fœnograeco admota.
Alcyonium primum, & secundum impositum.

MATTHIOLI.

Resinæ laricea aut terebinthinæ stillatitia aqua, addito oleo è vini fæce parato.
Pomata illita.
Aqua è succo limoniorum parata vitreo alembico.
Oleum ex ouorum vitellis.
Oleum è tritico.
Auenæ farina in aceto decocta.
Fabacea farina.
Lupini decoctum affusum.
Rapi syluestris semen illitum.
Lapathi acuti aqua stillatitia, & quorũdam aliorum: vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Erucæ semen cum melle inunctum.
Sinapi aqua subactum, & cuti affrictum.
Dracunculi radix contusa & illita.
Boni Henrici succus cum aceto illitus.
Ari radicis stillatitia aqua, vel insolatus earum succus illitus.
Gentianæ stillatitia aqua illita.
Pseudomelanthij semen in farina tritum & melle illitum.
Scabiosæ succus cum chrysocollæ farina, & caphuræ momento illitus.
Vinum quod è fragis elicitur.
Primulæ veris florum succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum, & folliculorum decoctum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad ionthos, & varos.

Myrrha illita cum melle, & cassia odorata.

Porri folia cum Rhoe obsoniorum admota.
Cepæ succus cum sale appositus.
Bulbi per se, & ex oui vitello.
Pulegium ex cera.
Sory ex aqua.
Alcyonium primum, & secundum admotum.

MATTHIOLI.

Aqua è succo limoniorum vitreo alembico parata.
Aqua è lapathi acuti radicibus, & alijs nonnullis parata: vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Centaurij minoris decoctum adhibitum.
Scabiosæ succus cum chrysocollæ farina, & caphuræ momento illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad cutis faciei vitia à sole contracta.

Iridis Illyricæ radix cum elleboro admota.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua, vel melle illita.
Amygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum admotum.
Fici lac inunctum.
Cochlearum tum caro, tũ testa simul cremata ex melle.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Lini semen illitum.
Orobi farina imposita.
Sisymbrium inunctum.
Bulbi cremati cum alcyonio impositi.
Hederæ decocta folia ex vino.
Chamæleonis nigri radix.
Alyssum concisum ex melle.
Melia terra inuncta.
Cyclamini succus illitus.

MATTHIOLI.

Thus cum lacte illitum.
Melopeponum } *pulpa illita.*
Anguriæ }
Vuæ immaturæ succus ex lacte humano illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad lentigines delendas.

Iridis Illyricæ radix cum albo veratro admota.
Casia ex melle illita.
Costus ex aqua, & melle.
Sanguis leporinus calens inunctus.
Tritici farina ex aceto mulso.
Raphanus cum loliacea farina admotus.
Brassicæ semen inspersum.
Sisymbrium tritum, & impositum.
Allij cinis ex melle.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Bulbi ex melle, & aceto.
Nigella confricata.
Galbanum cum nitro ex aceto.
Alyssum concisum ex melle.
Narcissi radix cum vrticæ semine ex aceto.
Ricini semen illitum.
Vitis syluestris acini liniti.
Bryoniæ radix cum eruo, fœnograeco, & creta Chia.
Adarces imposita.

MATTHIOLI.

Laricea resinæ stillatitia aqua, addito oleo ex vini fæce parato.

Nux myristica illita.
Mustelæ fel ex melle, & ari farina illitum.
Oleum ex ouorum vitellis.
Rapi syluestris semen.
Hordei farina, ex aceto, & melle subacta.
Auenæ farina in aceto decocta, & illita.
Fœnograeci farina, cum sulphure, & nitro apposita.
Fabacea farina.
Lupinorum decoctum affusum.
Sij succus illitus.
Aqua stillatitia è lapathi acuti radicibus & aliorum nonnullis: vide lib. 2. cap. 108. in commentario.
Melopeponum pulpa affricta.
Dracunculi radix illita.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta.
Gentianæ stillatitia aqua illita.
Centaurij minoris succus, aut decoctum.
Menthæ græcæ succus illitus.
Pseudomelanthij seminis farina ex melle illita.
Securidacæ vtriusq; seminis farina ex melle.
Scabiosæ succus cum chrysocollæ farina, & caphuræ momento.
Xyridis succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum decoctum potum.
Scrophæ lac perfusum & plena manu illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad næuos.

Alcyonium illitum.

MATTHIOLI.

Auenæ farina in aceto decocta, & illita.
Lupinorum decoctum affusum.
Centaurij minoris decoctum.
Argenti spuma ex aceto decocta & illita.

DIOSCORIDIS.
Ad totius corporis nitorem.

Mastiche inspersa.
Vlmi liquor in folliculis conclusus illitus.
Butyrum inunctum.
Crocodili terrestris fimum illitum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus ex aqua.
Bryoniæ radix inuncta.
Cyclamini succus inunctus.

MATTHIOLI.

Caphura illita.
Fabacea farina.
Aqua è vulnerato Betulæ caudice distillans illita.
Aqua è limoniorum succo parata vitreo alembico.
Fabarum stillatitia aqua: vide libro 2. cap. 101. in comm.
Sinapi aqua subactum, & cuti affrictum.
Ari radicũ stillatitia aqua, vel insolatus earũ succus.
Gentianæ aqua stillatitia.
Verbasci florum stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS.
Ad cicatrices delendas.

Asininus adeps inunctus.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Ranunculi folia, & radices illitæ.
Calamintha ex vino decocta admota.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.

DECORIS.

Glans vnguentaria cocta in aceto cum nitro adhibita.
Bryoniæ radix cum eruo, creta Chia, & fœnograeco admota.
Chrysocolla illita.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

MATTHIOLI.

Erucæ semen tritum cum felle bubulo illitum.
Ceruina medulla.
Opobalsamum.
Oleum Myrrhæ.
Oui recentis dum assatur sudor.
Caphura cum chrysocolla trita & medulla bubula illita.

DIOSCORIDIS.
Ad vitiligines.

Cochlearum terrestrium testæ crematæ, & illitæ.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Fabarum farina inspersa.
Lupinorum farina imposita.
Betæ cruda folia illita.
Chondrillæ radix, & folia ex melle, & nitro trita ex aqua.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Asphodeli radicis succus inunctus, confricata prius sub sole cute.
Cepæ succus in sole inunctus.
Allij cinis ex melle.
Piper cum nitro impositum.
Capparis radix trita ex aceto.
Argemone siccata, tusaq; cum nitro, & vino sulphure admota.
Telephij folia cum hordeacea farina ex hydrelæo sex horis admota.
Gentianæ radicis succus inunctus.
Chamæleonis nigri radix cum sulphure illita.
Ruta cum vino, pipere, nitroque confricata.
Libanotidis semen ex acerrimo aceto.
Lilij cremata radix ex melle.
Nymphææ radix ex aqua.
Rubiæ radix ex aceto.
Althææ semen tum recens, tum siccum tritum ex aceto, in sole inunctum.
Anchusæ radix ex aceto.
Narcissi radix cum vrticæ semine ex aceto.
Bryonia cum eruo, creta Chia, & fœnograeco illita.
Glans vnguentaria in aceto decocta cũ nitro imposita.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Ricini semen illitum.
Veratrum nigrum ex aceto.
Sulphur quoquo modo admotum.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

MATTHIOLI.

Conorum cupressi decoctum affusum.
Tamarindorum pulpa in potionibus addita.
Aqua è limoniorum succo parata vitreo alembico.
Oleum ex ouorum vitellis.
Lupinorum decoctum.
Rapi syluestris semen.
Aqua è lapathi acuti radicibus & alijs nonnullis: vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta illita.

Mentha

Mentha Græca adhibita.
Chamæleonis nigri radix cum aceto trita & illita.
Securidacæ vtriusque seminis farina melle excepta.
Scabiosæ succus addito chrysocolla, & caphuræ momento.
Xyridis succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum decoctum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad lychenas, & impetigines.

Pini, & piceæ cortex illitus.
Lentisci foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia cum polenta illita.
Rhamni folia admota.
Lignorum marcor inspersus.
Nasturtij semen admotum.
Rhaponticum ex aceto illitum.
Veratrum nigrum ex aceto illitum.
Glans vnguentaria cum lotio imposita.
Vitis viniferæ gummi cum nitro illitum, loco tamen prius perfricato.
Sulphur ex terebinthina resina.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.
Alcyonium primum, & secundum impositum.
Adarces illita.
Pix liquida inuncta.
Thus inspersum.
Aethyopicæ oleæ lachryma inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Ficulneum lac cum polenta illitum.
Mel cum alumine decoctum illitum.
Propolis inuncta.
Triticeus recens panis ex muria.
Loliacea farina cum sulphure ex vino.
Cicer cum hordeo ex melle.
Lapathi cuiusque radices in aceto decoctæ, loco prius scarificato, & nitro confricato, apposita.
Nasturtium ex melle impositum.
Allij cinis ex melle illitus.
Sinapi ex aceto linitum.
Chamæleonis nigri radix ex aceto cocta, & inuncta.
Ruta cum alumine ex melle.
Laserpitij liquor ex aceto.
Glutinum in aceto solutum inunctum.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Tithymali characia lac illitum.
Bryoniæ radix cum Eruo, creta Chia, & fœnograco illita.
Aqua maris fotu adhibita.

MATTHIOLI.

Pix cum melle, illita.
Tamarindorum pulpa frequenter deuorata.
Oleum ex ouorum vitellis inunctum.
Rapi syluestris semen.
Saliua humana affricta à ieiunis.
Aqua è lapathi radicibus & alijs nonnullis: vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Asphodeli radix ex aceto decocta, & imposita.
Gentianæ stillatitia aqua fotu vsurpata.
Mentha illita.
Menthæ Græcæ succus impositus.

Marrubij folia ex aceto.
Securidacæ vtriusque seminis farina ex melle illita.
Scabiosæ maioris radices decoctæ, & potæ quadraginta diebus, & earundem radicum puluis, quotidie drachmæ pondere ex sero haustus.
Xyridis succus illitus.
Lupulorum decoctum potum.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad papulas.

Lac omne potum cum crudo melle, admixta aqua, & exiguo sale.
Serum lactis potum.
Acetum applicatum.
Butyrum illitum.
Vrina humana inueterata adhibita.
Lupinorum farina admota.
Cyclamini succus adhibitus.
Pulegij decoctum corpori perfusum.
Ruta cum cera & myrteo oleo cataplasmati indita.
Staphis agria illita.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Rubigo ferri illita.
Alumen cum melle adhibitum.
Cinnabaris, id est sanguis draconis adhibitus.
Fornacea testa tosta admota.

DIOSCORIDIS.

Ad alphos & cutis maculas.

Thapsiæ succus cum melle illitus.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Narcissi radix cum semine vrticæ ex aceto.
Lotus syluestris cum melle perunctus.
Cucumeris syluestris puluerizata radix imposita.
Ricini semen illitum.
Vitis syluestris acini liniti.
Bryonia cum eruo, creta Chia, & fœnograeco illita.

MATTHIOLI.

Lupinorum decoctum fotu adhibitum.
Rapi syluestris semen.
Aqua è lapathi, & aliorum nonnullorum radicibus: vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Melopeponum pulpa affricta.
Cæpa cruda affricta.
Ari radix elixa, et cũ farina fabacea defruto subacta.
Boni Henrici succus ex aceto illitus.
Centaurij minoris decoctum fotu adhibitum.
Verbasci florum stillatitia aqua illita.
Lupuli florum decoctum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad psoram.

Staphis agria trita ex oleo illita.
Bryoniæ semen inunctum.
Aqua marina fotu adhibita.
Glans vnguentaria in aceto cocta.
Sal illitum.

MATTHIOLI.

Lupinorum decoctum affusum.
Rapi syluestris semen illitum.
Florum, & folliculorum lupuli decoctum potum.

DIOSCORIDIS.

Ad scabiem.

Cardamomum ex aceto illitum.

Oleæ virentis, & accensæ sudor manans illitus.
Ficulneum lac illitum.
Erinacei marini testa cruda, tostáve cum alijs mista & illita.
Hippocampi marini cremati cinis liquida pice, aut axungia, aut amaracino vnguento coactus, & capiti inunctus.
Vrina humana inueterata.
Serum lactis potum
Cicer cum hordeo & melle.
Lupinorum farina.
Argemone siccata, tusaque cum nitro in balneo confricata.
Hirundinaria minor confricata.
Chamæleonis nigri radix addito exiguo atramento sutorio, cedrinoq; liquore, & axungia pauco linita: quin etiam sulphure, & alumine mistis.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Origani decoctum corpori perfusum.
Quinquefolij radix decocta, linitaq;.
Potamogeton valet pruritui imposita.
Lotus syluestris cum melle peruncta.
Veratrum nigrum linitum cum cera, pice, & cedrino oleo.
Stimmi cum cera, & exigua cerussa.
Alumen cum aqua aspersum aduersus pruritum.

MATTHIOLI.

Terebinthina resina illita.
Iuniperi cineris lixiuium è vino paratum.
Oliuæ syluestris oleum.
Aqua in marcescentiũ quercuũ cauitatibus reperta.
Tamarindorum pulpa frequenter deuorata.
Poma Adami per medium secta, sulphuris puluere aspersa, subq; calenti cinere calefacta, & scabiosis membris affricta.
Nucum iuglandium oleum vetus.
Fœnogræci farina, cũ nasturtij semine aceto excepta.
Asphodeli radices ex aceto elixæ, & illitæ.
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Scabiosæ decoctũ, & eius succus in vnguẽtis additus.
Xyridis succus illitus.
Eupatorij vulgaris, & fumariæ è caprino sero decoctum potum.
Eupatorij eiusdem succus cum aceto & sale.
Borraginis vulgaris, q; buglossi decoctum ex vino, aut aqua paratum haustum.
Buglossi vulgaris radix trita & ex aceto illita.
Lupulorum florum, & folliculorum decoctum potũ.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad lepram Græcorum.

Fel taurinum cum nitro, & cimolia terra.
Vrina humana addito nitro fota.
Iuniperi cortex crematus ex aqua illitus.
Fraxini cortex crematus ex aqua.
Vlmi folia concisa ex aceto.
Aethiopicæ oleæ lachryma illita.
Resina { *Terebinthina*, *Larigna*, *Abiegna* } *cum ærugine, chalcantho, & nitro illita.*
Ficulneum lac cum polenta.
Triticei furfures ex acerrimo aceto elixi.
Hordei farina ex aceto acerrimo, & hydrelæo.
Lolij farina cum sulphure ex vino & aceto.
Lapathi cuiusq; radices, loco prius scarificato, et nitro confricato admotæ.
Brassica concisa cum polenta adhibita.
Veratrum nigrum ex aceto.
Allij cinis ex melle.
Sinapi ex aceto.
Bryoniæ semen illitum.
Nasturtium ex melle.
Anchusæ radix ex aceto.
Ranunculi folia & radices apposita.
Melanthij semen admotum.
Cucumeris agrestis radix in puluerem aspersa.
Glans vnguentaria cocta in aceto, cum nitro.
Thapsiæ succus inunctus.
Scammonia in aceto decocta illita.
Vitis viniferæ gummi admotum, loco tamen prius nitro perfricto.
Aerugo cum nitro ex terebinthina resina.
Alumen cum brassica, & melle coctum.
Sulphur ex resina terebinthina, & aceto.
Sal ex oleo, & aceto feruefactum.
Alcyonium primum, & secundum illitum.
Adarces imposita.
Melia terra illita.

MATTHIOLI.

Tamarindnorum pulpa frequenter deuorata.
Chamæleonis nigri radix ex aceto trita, & illita.
Ellebori nigri dilutum bibitum.
Senæ foliorum dilutum potum.
Polypodij radicum decoctum haustum.
Fumariæ succus ex sero caprino diutius potus.
Viperei pastilli, ex melissophylli succo poti.
Myrobalanorum nigrorum, chebulorumq; decoctum pluribus diebus haustum.

MATTHIOLI.
Ad morbum gallicum.

Myricæ radicum decoctum potum.
Guaiacum lignum, & eius decoctum.
Guaiaci vinum: quære lib. 1. comment. de ebeno.
Radicis { *Chinæ*, *Zarzæ parillæ* } *decoctum potum.*
Buxi ligni decoctum.
Pruni syluestris rad. decoctum & nonnullorũ aliorũ ad eos qui oris exulceratione laborant: vide lib. 1. comment. de pruno.
Asarinæ decoctum potum.
Eryngij nouellorum foliorum stillatitia aqua pota.
Dictamni albi radices quotidie drachmæ pondere ex Guaiaci decocto potæ.
Aspleni decoctum bibitum.

MATTHIOLI.
Ad obesos extenuandos.

Cancamum potum.
Fraxini semen.
Acetum frequenter potum.

DIOSCORIDIS.
Ad pruritum.

Ficulneum lac admotum cum polenta.
Sulphur ex nitro.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.

Alumen cum aqua aspersum.

MATTHIOLI.

Beta nigra in aqua decocta & illita.
Boni Henrici succus ex aceto illitus.
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Eupatorij vulgaris, & fumariæ decoctum potum.
Lupuli florum & folliculorum decoctum potum.
Serum lactis haustum.

DIOSCORIDIS.

Ad elephantiasim.

Erinacei terrestris exiccatum corpus in cibis sumptũ.
Cedria inuncta.
Cochlearum terrestrium cinis illitus.
Salamandra alijs frequentibus medicamentis ad mixta.
Fel { Capræ sylvestris / Hircinum } inunctum.
Calamintha in cibis sero lactis superposito.

MATTHIOLI.

Myricæ radicum decoctum, & cum passis uuis epotũ.
Viperina caro deuorata.
Viperei pastilli insumpti.
Veronica mas.
Eupatorij vulgaris, & fumariæ succus simul potus.
Ellebori nigri dilutum ebibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad alarum tædia.

Myrrha cum liquido alumine illita.
Myrti foliorum arentium farina inspersa.
Cardui radix cataplasmatis more adhibita.
Alumen linitum.

MATTHIOLI.

Asphodeli radices cum hyoscyamo feruefactæ, pice liquida exceptæ, & illitæ.
Alumen ex vino affrictum.
Absynthium recens appositum.

DIOSCORIDIS.

Ad clauos, callos, & verrucas.

Salicis corticis cinis admisto aceto maceratus, & illitus.
Smaridis piscis saliti crematum caput.
Lacertæ concisum caput.
Ouillum fimum ex aceto.
Mel cum alumine decoctum.
Cicerum grana tot accipe, quot sunt porri, & singulis granis singulas tange verrucas, deinde liga grana cicerum in linteolo, & post tergum proijce, & hoc non fiat nisi noua luna.
Heliotropij semen linitum.
Scilla cremata peruncta.
Ranunculi folia, & radices.
Dipsaci radix in vino decocta, tusa, & imposita.
Nigella ex vetere vrina imposita, loco prius scarificato.
Laserpitij liquor cera præmollitus impositus scarificatione prius facta.
Clinopodium diebus aliquot potum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Vitis sarmentorũ viridium incensorũ emanãs aqua illita.
Aerugo imposita.

MATTHIOLI.

Saligni corticis cinis, aceto maceratus, & impositus.
Cichorium verrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem semen tribus diebus drachma pondere insumptum, ante nocturnum decubitum.
Ranunculus tritus, & impositus.
Chelidonij maioris succus illitus.
Verbasci succus tam florum, quam foliorum illitus.
Cantharides tritæ, & ex fermento illitæ.

DIOSCORIDIS.

Ad acrochordonas, thymos, & myrmecias.

Mali punici vinum adhibitum.
Lac ficulneum cum adipe circa adiacentem carnem illitum.
Thus ex aceto, & pice illitum.
Ruta cum pipere, vino, & nitro affricta.
Cicer cum hordeo, & melle.
Ranunculi folia, & radices.
Dipsaci radix trita in vino decocta.
Tithymali characiæ succus, & lac illitum.
Chamæsyces rami triti, & impositi.
Heliotropij semen linitum: quin & heliotropium minus.
Vitium viniferarum sarmentorum viridium incensorum emanans aqua illita.
Sal cum seuo vitulino illitum.

MATTHIOLI.

Saligni corticis cinis ex aceto impositus.
Cichorium verrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem semen drachmæ pondere potũ ante nocturnum decubitum.
Ranunculus tritus & impositus.

DIOSCORIDIS.

Ad labiorum rimas.

Adeps { Anserinus / Gallinaceus } illitus.
Lycium admotum.

MATTHIOLI.

Terebinthina larignaq; resina.
Fagi folia.
Oleum ex ouorum vitellis.
Pomata illita.
Oleum è tritico.

DIOCORIDIS.

Ad sudorem ciendum.

Ferulæ semen ex oleo impositum.
Onobrychis ex oleo inuncta.
Mel heraclium quodam anni tempore deuoratum.
Fici matura comesæ.
Sinapi in cibum sumptum.

MATTHIOLI.

Succinum album ex vino potum.
Aurantiorum & limonum florum stillatitia aqua pota.
Quinta essentia nostra, in comment. de vino descripta vnciæ pondere hausta.

DIOSCORIDIS.

Ad sudorem compescendum.

Bulbi comesti.
Sulphur confricatum.
Gypsum. / Morochthus lapis / Samia terra } admota.

DECORIS.

MATTHIOLI.

Syluestrium oliuarum oleum illitum toti corpori.

Myrteum oleum.

Cyperi radicum. }
Nardi Indicæ } *puluis affrictus toti corpori.*
Rosarum syluestrium. }

DIOSCORIDIS.

DECORIS.

Ad extergendam cutim.

Cyclamini radix inuncta.

MATTHIOLI.

Rapi syluestris semen.

Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta.

Gentianæ stillatitia aqua.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM VIRES, QVIBVS EXVBERANTES IN CORPORE HVMORES, VOMITV, & alui deiectione excernuntur, ex Dioscoride.

EXPELLENTIVM MEDICAMENTORVM

DIOSCORIDI.

Ad bilem educendam.

IRIS Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite pota.

Thlaspi semen potum.

Aloe hausta.

Absynthium potui datum.

Tragorigani decoctum bibitum.

Lychnidis syluestris semen drachmarum duarum pondere potum.

Androsæmi semen duarum drachmarum pondere haustum.

Veratrum nigrum per se datum, aut ex scammonia cum salis drachma.

Pycnocomi radix duarum drachmarum pondere ex aqua mulsa.

Centaurium minus decoctum deuoratum.

Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale.

Thapsiæ succus in aqua mulsa potus.

Clematidis alterius semen tritum potum.

Sesamoides tritum datum.

Cucumeris syluestris radicis succus, & cortex sesquioboli pondere bibitus.

Hippophais succus oboli pondere potus.

Ricini triginta grana purgata trita hausta.

Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.

Mercurialis ius potum.

Lathyris grana sex aut septem, cum ficis, aut palmulis in catapotio deuorata.

Peplus in hydromelitis cyatho potus.

Scammonij succus drachmæ unius, aut quaternum obolorũ pondere haustus ex aqua mulsa, vel pura.

Chamelææ folia in catapotijs deuorata, cum duabus absynthij partibus adiecta chamelææ, una cum hydromelite.

Thymelææ viginti granorum pars interna bibita.

Folia { *Sambuci* / *Ebuli* } *olerum more cocta.*

Apios, scilicet inferior radicis pars deuorata.

Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite potum.

Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inspersa bibita.

Cynocrambæ decoctum haustum.

Heliotropij decoctum ex aqua potum.

Agarici drachma una, vel altera, cum mulsa bibita.

Pityusæ radix drachmarum duarum pondere cum mulsa hausta, seminis vero drachma, & succi cũ farina subacti cochlearium in catapotio.

MATTHIOLI.

Asarum & asarina.

Cassiæ solutiuæ pulpa.

Manna ex senæ diluto pota.

Spinæ infectoriæ baccæ, & syrupus ex earum succo paratus.

Tamarindorum pulpa.

Pruna.

Sebestena.

Zyzipha.

Nasturtij semen denariorum decem pondere ex aqua potum.

Thlaspi semen acetabuli mensura haustum.

Rhabarbarum }
Sena. }
Gratiola } *hausta.*
Myrobalani flaui }
Frangula }

DIOSCORIDIS.

Ad pituitam eijciendam.

Iris Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite.

Mandragoræ succus duorum obolorum pondere potus.

Veratrum nigrum per se datum, vel cum scammonia cum salis drachma.

Lycij Indici semen cyathi dimidij mensura potum.

Vlmi crassior cortex in vino, aut aqua frigida unciatim potus.

Gallinaceorum senescentium ius Dioscoridis modo paratum haustum.

Cyclamini

Cyclamini radix ex hydromelite pota.
Scylla cum melle cocta pota.
Hyssopi decoctum ex aqua, melle, & ruta potum.
Thymum cum sale, & aceto haustum.
Sphondylij semen potum.
Ammoniacum drachmæ pondere bibitum.
Daphnoides folium recens, vel aridum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere ebibitus.
Epithymum potum cum melle.
Bryoniæ succus cum aqua mulsa.
Cnici seminis succus cum mulso, vel iure gallinaceo.
Magnes potus trium obolorũ pondere cum mulsa.
Centaurij minoris decoctum deuoratum.
Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale potũ.
Clematidis alterius semen tritum potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris syluestris radicis succus, & cortex sesquioboli pondere bibitus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta trita epota.
Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.
Lathyris grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonij succus drachmæ vnius, aut quaternum obolorũ pondere haustus, ex aqua pura, vel mulsa.
Chamelææ folia in catapotijs deuorata, cum duabus absynthij partibus, adiecta chamelæa vnà cum hydromelite.
Thymelææ viginti granorum pars interior bibita.
Folia { Sambuci / Ebuli } olerum more cocta.
Apij inferior pars deuorata.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite.
Filiculæ arida farina aqua mulsa inspersa hausta.
Cynocrambes decoctum bibitum.
Pityusæ radix duarum drachmarum pondere cum mulsa, & seminis drachma, succi vero cum farina subacti cochlearium in catapotio exhibita.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma vna, aut altera cum mulsa pota.

MATTHIOLI.

Iridis radicis succus potus.
Asari decoctum aut dilutum potum, & præsertim ex caprillo sero paratũ cum nardo & hydromelite.
Asarina ex mulsa pota, aut oxymelite.
Cassiæ solutiuæ pulpa.
Cnicinum oleum potum.
Manna ex senæ diluto pota.
Spinæ infectoriæ baccæ, & earum succus.
Cyclaminus.
Dracunculus.
Agaricum.
Rhabarbarum.
Aristolochiæ vtriusque radix.
Centaurium minus.
Aloe.
Gratiola.
Sena.
Myrobalani, Chebuli, Embelici, & Bellerici.
Frangula.

DIOSCORIDIS.
Ad atram bilem pellendam.

Mandragoræ succus potus duorum obolorum pondere ex mulso.
Gallinaceorum senescentium ius Dioscoridis modo paratum haustum.
Epithymum ex melle haustum.
Serum lactis potum.
Origanum siccũ acetabuli mensura potum ex mulsa.
Pulegium bibitum.
Elleborum nigrum haustum.
Spartium epotum.
Alypum mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumptum.

MATTHIOLI.

Sena & eius decoctum, vel dilutum, & vinum ex ea paratum. Vide comment. eius lib. 3. cap. 70.
Myrobalani nigri.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad vomitum ciendum.

Thlaspi potum bilem rubeam educit.
Mandragora pota atram bilem.
Thapsiæ lacteus succus in mulsa bibitus.
Tithymalorum succus cum aqua mulsa binis obolis potus.
Apij superior pars deuorata.
Spartij flores, & semina in mulsa pota.
Anagyris semen commanducatum.
Betonicæ radices ex hydromelite potæ, pituitam eijciunt.
Papaueris spumei semen in mulsa acetabuli mensurà potum.
Staphidis agriæ grana quindecim in mulsa data.
Silybi radicis drachma pota.
Glans vnguentaria cum hydromelite.
Narcissi radix cocta, esta, seu bibita.
Ricini grana triginta hausta.
Raphani cortex ex aceto mulso potus.
Tithymalorum omnium succus potus.
Aes vstum cum hydromelite bibitum.

MATTHIOLI.

Napi semen ex oxymelite & tepenti aqua potum.
Atriplicis semen potum.
Lathyris semen haustum.
Asari radicum puluis ex oxymelite potus.
Stibium nostrum quinque granorum pondere ex rhodosacchare sumptum.

DIOSCORIDIS.
Ad aquam intercutem educendam.

Cyclamini radix ex hydromelite hausta.
Polij decoctum bibitum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta pota.
Lathyris cuiusque grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Sambuci / Ebuli } folia olerum more cocta.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite haustum.
Cynocrambes decoctum potum.
Asarum bibitum.

Lactucæ syluestris succus in aceto mulso potus.
Trifolij radix drachmarum duarum pondere in vino bibita.
Tithymalorum succus bibitus.
Thymelææ viginti granorum pondere pars interna bibita.
Vitis syluestris radix feruefacta in aqua in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota.
Squama æris ex aqua mulsa hausta.
Mercurialis decocta ius potum.

MATTHIOLI

Iridis radicum succus potus.
Persici flores in acetarijs deuorati.
Braßicæ marinæ succus cum rhabarbaro sumptus.
Frangula.
Elaterium bibitum.
Rhabarbarum, Agaricum } in potionibus additum.
Stibium nostrum deuoratum quinque granorum pondere.
Turpetum in potionibus additum.

DIOSCORIDIS.

Ad aluum emolliendam, citandamque.

Cerasa recentia manducata.
Pruna in cibus sumpta.
Siliquæ deuoratæ.
Fici maturæ deglutitæ.
Lac ficulneum potum.
Chamarum piscium ius potum.
Vnguis odoratus ebibitus.
Raphanus comestus.
Beta alba deuorata.
Blitum comestum.
Rumicis cuiusque decoctum potum: quin & ipsa herba decocta deuorata.
Malua in cibo sumpta.
Atriplex manducatum.
Braßica leniter feruefacta comesta.
Lentis decorticatæ decoctum primum haustum.
Asparagorum cauliculi in cibum accepti.
Cucurbitæ integræ feruefactæ expressus succus potus.
Gingiber quoquo modo sumptum.
Peucedanum potum.
Scilla sicca coclear vnum, aut alterum ieiunis datũ.
Androsæmi semen tritum potum.
Helxines foliorum succus haustus.
Papaueris erratici semina acetabuli pondere, ex mulsa aqua pota.
Cynoglossi decoctum haustum.
Chamæsyces rami decocti, & in cibum sumpti.
Bryoniæ cauliculi recentes cocti, & in cibũ deuorati.

MATTHIOLI.

Caßiæ solutiuæ pulpa deuorata.
Amygdalinum oleum potum.
Manna ex iure sumpta.
Laricea resina deuorata.
Pruna Damascena, & Vngarica ex iure, aut vino decocta.
Sebestena iure macerata, & deuorata.
Iuglandes cum garo à ieiunis sumptæ.
Maluæ folia, vel teneri eius cauliculi decocti, & ex oleo & aceto deuorati.
Beta alba & eius succus.
Betæ albæ succus libra pondere infusus.
Eiusdem decocta radix sale aspersa & supposita.
Hieracij succus ex posca duorum obolorum pondere.
Senæ decoctum, vel dilutum, aut eiusdem vinum. Parandi rationem habes in comment. proprio lib. 3. cap. 70.
Bellis recens in catapotijs deuorata vel ex iure decocta.
Vuæ passæ ante prandium deuoratæ.

FINIS.

Mensuratum & ponderum Typi ad Dioscoridis mentem. Ex Galeno:

In Ponderum ratione. — *Pendet*

In Ponderum ratione	Pendet
Siliqua	*Chalcum vnum.*
Aegyptia faba	*Chalcum vnum & semis*
Orobus	*Chalcos duos*
Obolus	*Chalcos tres*
Scrupulus	*Obolos duos*
Drachma	*Scrupulos tres.*
Vncia	*Drachmas octo*
Acetabulum	*Drachmas quindecim*
Nux – *Regia*	*Vncias septem*
Nux – *Pontica*	*Vnciam vnam*
Libra	*Vncias duodecim*
Mina – *Medicorũ*	*Vncias sexdecim*
Mina – *Italica*	*Vncias decem & octo*
Mina – *Alexãdrina*	*Vncias viginti.*

DE ARIDORVM MENSVRIS.

In Aridorum mensuris.	continet
Artaba Ægyptia	*Modios quinque*
Modius Ægyptius & Italicus	*Chœnices octo*
Medimnus	*Hemiecta duodecim*
Hemiectum. i. semisextum	*Congios duos*
Congius	*Chœnices 4. i. drachmas 720.*
Chœnix	*Heminas 3. Atticas. i. drach. 180*
Sextarius	*Heminas duas. i. drach. 120*
Hemina	*Cyathos sex, id est drach. 60*
Cheme	*Cyathi quartã part. i. drach. 2. et s.*
Cochlear	*Scrupulos tres*

Ponderum & Mensurarum Liquidorum ratio.

In Liquidorum mensuris Pendet

Vini, Aceti, Aquæ

- *Ceramium lib. 80*
- *Amphora lib. 80*
- *Vrna lib. 40*
- *Congius lib. 10*
- *Sextarius lib. 1. & vncias 8*
- *Hemina vncias 10*
- *Cotyla vnc. 10*
- *Oxybaphus drach. 18*
- *Acetabulum drach. 18*
- *Cyathus drach. 11. & scrupulos 4*
- *Cheme drach. 3. & scrup. 1*

Olei

- *Ceramium lib. 72*
- *Amphora lib. 72*
- *Vrna lib. 36*
- *Congius lib. 9*
- *Sextarius lib. 1*
- *Hemina vncias 9*
- *Cotyla vncias 9*
- *Acetabulum drachmas 18*
- *Oxybaphus drach. 18*
- *Cyathus drach. 18*
- *Cheme drach. 3.*

Mellis

- *Ceramium lib. 120*
- *Amphora lib. 120*
- *Vrna lib. 60*
- *Congius lib. 15*
- *Sextarius lib. 1*
- *Hemina lib. 1*
- *Cotyla lib. 1*
- *Acetabulum drach. 27*
- *Oxybaphus drach. 27*
- *Cyathus drach. 20*
- *Cheme drach. 5.*

Τῷ ἐξοχωτάτῳ ἰατρῷ τε, καὶ φιλοσόφῳ
Πέτρῳ Ἀνδρέᾳ Ματθιόλῳ Πέτρος
Κορτωναῖος.

Οὐδένα τῶν μερόπων γεννᾶσθαι μουνῷ ἑαυτῷ,
ἐνθάδε καὶ ζώειν, ἀλλ᾽ ἅμα καὶ πατρίδι·
Τοῖσι φίλοις, κεδνοῖς τε γονεῦσι, πόλει, χρέος οἷσι
θρέπτρα, χάριν τε φέρειν ἧας, ἔλεξε Πλάτων.
Δόγμα δὲ νοῦν τε γεραιὲ τελεῖς σύ γε Ματθιόλ᾽ ἔργοις,
ὥσπερ ἂν εἰ κείνου κλᾶρον ἅπαντα λάχες·
Εὖτε τοκήεσσιν, πάτρῃ τ᾽ ἐρικυδεῖ κόσμον
αἰὲν ἄγειν σπεύδεις, ἀμφαγαπᾷς τε φίλους.
Ὤπασεν ὅττι πόνος σέο καλὸς ἅπασιν ἀνοίγων
τὸν βαθὺν οὐρανίης κόλπον ἀκεστορίης.
Ὅττι Διοσκορίδης διὰ σοῦ πάλι φαιδρὸς ἰδέσθαι,
καὶ προτέρην πάντως ἀχλὺν ἀπωσάμενος.
(Κἄν γε διαρραγῶσι μιμεῖσθαι ὅσοι τὰ καλὰ
οὔποτε, μιμεῖσθαι δ᾽ οἴδασιν ἔργα μόνον)
Εὐμενίην δὲ τεὴν μαρτύρομαι αὐτός, ἐκείνης
πολλάκις εἰληφὼς πεῖραν ἐτυμολάλον.
Μαρτυρέουσι καὶ οἱ φιλαληθέες ἄνδρες ἔασι,
γευσάμενοι φιλίης σεῖο ποθεινοτάτης.
Τοὔνεκα τεθνήξῃ οὐ πώποτε, τόσσον ὀνήσεις
Ματθιόλε θνατούς, θειοσεβής τε τόσον.
Οἶδεν ἅλις γὰρ ἅπας σ᾽ εὐπειθέα Χριστῷ ὑπάρχειν,
τῇ τ᾽ ἐκκλησίῃ κείνου ὑπηρέτιδι.
Ἔστι χρεὼ δέ μ᾽ ἀεί σοι φίλτατε πλεῖστον ὀφείλειν
ἄμμι χαριζομένῳ πολλά, καὶ αὐτομάτως.
Πῶς γὰρ ἴσην ποτ᾽ ἔχοιμι χάριν σοὶ ἀνταποδοῦναι,
οὗπερ ἐλαττοῦμαι πάντα, κρατῶν δὲ πόθον.

Martini Cutheni Pragensis.

Cedant Hesperidum, cedant & Adonidis horti,
Hactenus , & quotquot barbara Memphis habet.
Vnicus hic cunctis multò est præstantior hortis,
Quem pia Matthioli cura, laborq́; dedit.
Illic non cuiuis transcendere septa licebat,
Omnibus hic aditus, & loca cuncta patent:
Illorum vanas abijt decor omnis in auras,
Huius at æternum gratia viua manet.
Tot plantis, herbisq́; suum reddendo nitorem,
Autor naturæ contulit artis opus.
Huic igitur merito, debes Hetruria, quantum
Ipsa Dioscoridi Græcia docta suo.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioscoridis,

IOANNE RVELLIO SVESSIONENSI INTERPRETE.

QVANQVAM, amicissime Aree, complures non veterum modò, sed recentiorum quoque, de medicamentorum compositione, viribus, atque probatione scripserunt: nobis tamen nec vanum, nec à ratione abhorrentem impe[tum] animi ad hoc opus incessisse, tibi ostendere tentabimus: propterea quòd eorum no[n]nulli absolutum nihil ediderunt, alij plurima, vt ex narratione acceperant, scriptis tradide[ru]nt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarentinus, omissa prorsus herbarum tractatione, rem ipsam paucis perstrinxerunt: neque verò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderunt. Crateuas autem herbarius, & Andreas medicus, qui cæteris diligentius hac in parte versati videntur, radices multas apprimè vtiles, herbasque aliquas haudquaquam adnotatas reliquerunt. Veruntamen priscorum subscribere oportet sententijs: quos, etsi pauca ipsis referantur accepta, magnam tamen impendisse diligentiam constat. Iunioribus minus assentiendum: è quibus est Iulius Bassus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Asclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam vernaculam, cognitamque vulgò, dignam censuerunt, quæ ab ipsis literis exactè mandaretur: & vt medicamentorum vires, probationesque cursim complexi, sic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani verò reddendarum causarum studio verba fundentes, alia interdum pro alijs scriptitando, † rem in aceruum, congeriemque controuersiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, Euphorbium nascentis in Italia chamelææ succum esse contendit: Androsæmonque eandem herbam cum hyperico esse: quinetiam Aloen in Iudæa fossilem nasci: & pleraque his similia falsò exponit, quæ prorsus veritati refragantur. Quibus coniectura colligi potest, ea non oculata fide, sed narratione potius ab alijs accepisse. In ordine præterea iidem ipsi aberrarunt, partim eorum discrepantes, nullaque cognatione coniunctas vires colligentes: partim per elementa literarum scripta in ordinem digerentes, quò facilius memoriæ mandarentur, genera & eorum affectus à sua cognatione disiungentes. Nos verò ab ineunte, vt ita dicam, iuuenta, iugi desiderio cognoscendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim nescis nos militarem vitam exegisse) tuo hortatu commentationem in sex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obsequentes, ob eum quo nos prosequeris affectum. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum verò in eos, quibuscum tibi eiusdem artis necessitudo intercedit, pronus ad amicitiam esse soles, in nos etiam aliquantò peculiarius. Enimuero non paruum præbet tuæ probitatis argumentum, optimi viri Licinij Bassi singularis erga te amicitia: quam vnà nobiscum degentes nouimus, cùm mutuam inter vos beneuolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te velim, eosque qui in hosce commentarios incident, ne in verbis facultatem nostram æstimetis, sed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima visu ipsi exactissimè cognouimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes conuenit, historia, percunctationeque rerum apud singulos vernacularum, diligenter accepimus. Dabimus igitur operam, vt differenti ab alijs ordine tradito, genera singularum medicinarum, viresque describantur. Quòd autem necessaria sit medicamentorum doctrina, nemo est ferme qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta sit, vniuersisque eius partibus efficax administret auxilium. Quare per medicamentorum compositiones, atque misturas, & facta in morbis pericula extendi, & incrementum capessere potest, plurimùm conferente singulorum medicaminum cognitione. Quinetiam vernaculam, familiaremque materiam complectemur, vt perfecta sit, quæ à nobis relinquetur, doctrina. Verùm in primis curam impendere oportet, vt suis temporibus singula & demetantur, & recondantur: certè pro horum ratione, medicamenta aut valent viribus, aut euanido nulloque munere funguntur. Serena igitur cæli constitutione demetenda sunt: magni siquidem refert inter colligendum, si vel squalores, vel imbres infesti sint: quemadmodum si loca, in quibus prodeunt, cliuosa, & ventis exposita sint, & perflata, frigidaque & aquis carentia: in his enim locis vires eorum longè validiores intelliguntur. Contrà, quæ in campestribus, riguis, & opacis, cæterisque locis à vento silentibus enascuntur, plerunque degenerant, & minus viribus valent: multoque magis, si non suo tempore, nec opportunè colligantur, aut si per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorãdum, hæc sæpe, pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut serius adolescere: nonnulla propria vi hyeme florent, & folia pariunt: quædam bis anno florifera. Quare cui in animo est horum peritiam assequi, necesse est eum prima germinatione solo emergentibus, adultis, & senescentibus adesse. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adstiterit, adultam cognoscere non potest: neque qui adultam tantùm inspexerit, nuper erumpentem noscet. Quo fit, vt propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum seminisque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum varietates non perspexerunt, magno in errore versentur.

Quæ causa etiam nonnullis scriptoribus imposuit, qui herbas quasdam, verbi gratia, gramen, quinquefolium, & tussilaginem, emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui sæpius ad visendas herbas, & earum natales se contulerit, earum cognitionem maximè consequetur. Scire etiamnum conuenit, sola ex herbaceis medicaminibus Veratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ verò fruticosa sunt, sicut stœchas, trissago, polium, abrotonum, seriphum, absinthium, hyssopum, & alia id genus semine prægnantia demetantur. Flores quoque antea, quàm sponte sua decidant. Fructus autem, vt maturi decerpantur, necesse est: & semina, vbi siccari cœperint, priusquàm defluant. Herbarum succus, & foliorum elici debet, germinantibus tum primum cauliculis. Lac, & lachrymæ excipiantur, inciso per summum adolescentiæ vigorem caule. Radices, & liquamenta, corticesve vt recondantur, eximere conuenit, cùm herbæ suis folijs exuuntur: siccantur etiam expurgatæ imbi, locis asperginem non redolentibus: sed quæ luto, aut puluere sunt obsitæ, aqua elui debent. Flores & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo situ obductis, reponantur. Nonnunquam charta, aut folijs semina, vt perennent, aptè inuoluuntur. Liquidis medicaminibus densior materia, argentea, vitrea, aut cornea conuenit. Fictilis etiam, si modò rara non sit, accommodatur: & lignea, præsertim è buxo: sed ænea vasa ocularijs medicamentis, liquidisque, & omnibus ijs, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas, stagneis vasis recondi conuenit.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Q VANTVM *oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen sibi comparare studet, simplicium quorumcunque medicamentorum, quæ medicinæ vsui competunt, cognitionem, ac facultatem sensibus exactè consequi, non modò hac præfatione declarat Dioscorides Anazarbeus, in hac materia cæteris facilè princeps: sed id quoque post Dioscoridem admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit grauissimus auctor Galenus: qui hac in re præ cæteris Dioscoridem secutus (vt eius luculentissima monumenta passim attestantur) in simplicium medicamentorum viribus, ac facultatibus indagandis, relicta (hoc etiam ipse fatetur) Dioscoridi historiarum palma, omnes, qui in hac materia scripserunt, longè admodum superauit. Quippe tanta animi propensione oblectationeq; cognoscendorum simplicium captus fuit (sciebat enim non posse ritè se dici Medicum sine eorum scientia) vt nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in Lemnum, Cyprum, Syriam nauigauerit, atque alias plurimas peragrauerit regiones, ea demum causa, vt quæ legitima & syncera, quæq; spuria & adulterata essent medicamenta, certò dignoscere posset. Quapropter lib. III. de med. comp. per genera, ita scriptum reliquit. Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, vt medicamentorum materiam cognoscant, ipsimet inspicientes, non semel aut bis, sed frequenter: quoniam sensibilium rerum cognitio sedula inspectione perficitur: cuius rei euidentissimum est indicium, quòd gemini per omnia similes esse nobis videantur, differentes autem ijs, qui ipsos inspicere consueuerunt. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam, priusquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimum est, dum fructus videlicet futuri sunt, dum eduntur, dum augescunt, & dum vigent. Hæc siquidem continua eorum speculatio docebit te, quando potissimum ipsos commodè decerpas, ac in siccis domunculis repositos custodias. Vos ergo admoneo, amici, vt in hoc quoque me sequamini, si artis opera pulchrè obire volueritis. Nouistis enim, quomodo ex omni natione præstantissima quotannis mihi afferantur medicamenta, eo quòd perditi illi omnigenarum rerum coëmptores (Græci ῥωποπώλας vocant) varijs modis ea contaminant. Præstiterat forsan non hos solum, sed multò magis etiam mercatores, qui illa aduehunt, incusare, atque his multò magis ipsos herbarios: item nihil minus eos, qui radicum liquores, succos, fructus, flores, & germina ex montibus in vrbes conferunt: hi siquidem omnium primi in eis dolum exercent. Quisquis igitur auxiliorum vndique copiam habere volet, omnis materiæ stirpium, animalium, & metallorum, tum aliorum terrestrium corporum, quæ ad medicinæ vsum ducimus, expertus esto, vt ex eis & exacta, & notha cognoscat. Nisi enim hoc modo instructus ad præsentis operis præsidia veniat, verbotenus quidem medendi methodum sciet, opus verò nullum ipsa dignum perficiet. Et primo de antidotis: Medicus autem (inquit) omnium stirpium, si fieri potest, peritiam habeat, consulo: sin minus plurium saltem, quibus frequenter vtimur. Earum genera quisquis toto ætatis illarum decursu nouerit, multis in partibus orbis terrarum reperiet, vt ego in Italia multis in locis inueni: quæ nec quando pullulant, nec quando crescunt, nouerunt isti, qui siccas stirpes tantummodo cognoscunt. Hæc Galenus. Ex quibus satis Medicis omnibus perspicuum est, non posse quenquam sine certa simplicium medicamentorum cognitione, nec morbis ratione mederi, neque artem recta methodo exercere, nec nisi fortuna quadam, vel naturæ ipsius robore ægros sanare. Neque enim vllo pacto eis adstipulandum censeo (vt Medicorum pleriq; faciunt, & ij sæpè, qui primas sibi deferri existimant) qui compositis tantùm officinarum medicamentis, ipsisq; admodum vulgaribus contenti sunt. Nam cùm satis sibi fore persuadeant, scire Diacatholicum omnes in vniuersum humores deijcere, Diectorium è succo rosarum flauam bilem, Diacnicum pituitam, Diasenam, & Catapotia ex cæruleo atram bilem, Coccia caput & cerebrum expurgare: sicuti, quæ Lucida nuncupant, oculis, & quæ ex Hermodactylis dicuntur, ac quæ Fœtida vocantur, arthriticis esse peridonea, nihil vltra requirunt: quin potius scire negligunt, è quibus ea simplicibus componantur medicamenta, & an ijs ea insint vires, quæ suis nominibus pollicentur: an simplicia, quibus conflantur, legitima sint an spuria, syncera an adulterata, recentia an exoleta, sicca an humore vel situ corrupta, an suo tempore, & opportunè decerpta, sole siccata an vmbra, an igne, vt sæpius in temporis angustia officinis fieri solet. Neque vnquam animaduertunt, quòd deiectorijs medicamentis, quæ nostro æuo parantur ad bilem deijciendam, sæpe Scammonium lacte tithymalorum, ac pityusa adulteratum, magno ægrorum detrimento immiscent. Iis verò, quæ pituitam ducunt, sæpe legitimi Turpeti loco, modò pityusæ, modò thapsiæ, modo pæoniæ radicum cortices imponunt, quæ impostorum mangonio ita Turpetum referunt, vt non seplasiariorum modò, sed etiam medicorum quorumcunque qui rem plantariam profitentur, oculos sæpenumero fallant, nisi fraus gustu, & legitimi Turpeti scrutinio & collatione deprehendatur. In Catapotiis deinde, quæ ex Hermodactylis vocant, ephemerum Colchicum legitimi Hermodactyli vice: in Fœtidis verò, cicutæ semen pro agrestis rutæ semine, quorum vtrunque mortiferum est medicamentum, omnes inijciunt. Adde præter hæc, quòd sæpenumero medicamenta ex iis simplicibus componunt, quæ ætate exoleta, nihil viribus præstant, quo fit, vt penitus euanida, ac inualida reperiantur. Quod etsi quandoque malitia, ac propria artificum impostura fiat: id tamen plerunque accidit, ex ipsorum tum incuria, tum etiam imperitia: nam pauci, vel potius nulli habentur pharmacopolæ (eos semper excipio, qui simplicium historias amplexantur) qui suppositititiis, ipsisq; innumeris non vtantur simplicibus. Namque Asaro vtuntur pro bacchare: vrbana*

Galeni nauigationes, vt legitima cognosceret simplicia.

Medicamenta adulterabantur etiam Galeni tempore.

Sine simpliciũ cognitione manca est medendi ratio.

Medicorum quorundam opinio explosa.

Officinarum lapsus.

Loto.

Loto, pro sertula Campana: Colutea, pro sena: acoro, odorati calami vice: cypero, pro galanga: hieracio, pro soncho: sphondylio, pro acantho: chondrilla, pro cichorio: agresti lactuca, pro intubo: ophioscorodo, pro scordio: quibusdam arborũ lachrymis, pro succino: tapsia, pro turpeto: pice, pro pissasphalto: resina larigna, pro abiegna, & legitima therebinthina: phyllitide, pro aspleno: obscuris quibusdam radicibus, pro meo, peucedano, & costo. Ad hæc laccam ex brasilio & cocco infectorio confectam, pro cancamo vsurpant. Rhodium oleastrum, pro agallocho, ossa & carnem humanam, pro mumia: macim, pro macere: chartam, pro papyro: crespinum (sic enim vulgò vocant aculeatam quandam plantam) pro oxyacantha: conuolulum, siue leuem smilacem, pro ligustro: agrestium prunorum succum, pro acacia: succum verò baccarum ligustri, & periclymeni, pro lycio: cancros, pro gammaris: ranunculum, pro coronopo: saponariam vulgò dictã, pro struthio: carduum, quem benedictum nominant, pariterq; chamæleonem album, pro leucacantha: parthenium, pro artemisia: cotulam fœtidam appellatam, pro parthenio: canis testiculos (sic enim radices quædam nominantur) pro satyrio: polium, pro chamæpity. Cadmia præterea officinis ferè omnibus pompholygem genuinam mentitur, ærugo æris florem, æris squama stomomatis (quod chalybem dictum putamus) squamam, sandix minium: terra quædam mangonizata sphragidem lemniam, salnitrum nitrum, & aphronitrum. Alia denique plura, ac diuersa simplicia medicamẽta sunt, quæ vbique locorum apud varias nationes, huius, vel illius vice nulla penitus ratione indifferenter subiiciuntur, vbi tum prauum, tum spurium sibi iamdiu vendicant vsum. quæ, ne verbosius rem hanc prosequi videamur, silentio prætermittenda censemus.

Officinarum ignorantia & abusus.

Hæc autem pluribus in locis non euenirent, si Medici omnes veram, & exquisitam simpliciũ rerum doctrinã consequerentur, quam maximè, & iure consequi deberent. Quippe materiæ huius peritiam assecuti, & errorum cognitionem nacti, ne seplasiarij in eiusmodi versarentur erroribus, obstarent: neque eis vlla vnquam medicamenta confici permitterent, nisi sibi prius perspectis, cognitis, ac probatis simplicibus, quæ in ipsis componendis expetuntur. Dent itaq; iam operam imperiti, vt huiusce materiæ cognitionem exactè consequantur, quandoquidem artifici nihil quidem execrabilius, ac turpius esse potest, quàm suæ artis subiectum, & instrumenta ignorare. Quod sanè vnicuiq; Medico vsu euenire cõperimus, qui non modò alienis vtitur misturis, sed nec simplicia quidem, nec eorũ facultates nouit. Proinde scitè à Galeno dictum est lib. VII. *&* VIII. *de composi. medic. secundum locos, quòd non poterit is, ex quo ordine eiusdẽ generis medicamentorũ compositum sit, cognoscere, num ex mollissimo, an vehementissimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui singulorum simplicium potestatem exactè antea non perceperit.*

Medicorum munus neglectum.

Veruntamẽ nemo in hac materia se peritum euadere confidat assidua tantùm librorum lectione, etsi eos quidem grauissimi conscripserint auctores, nisi sæpius ad visendas stirpes se contulerit, & quod à præceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demonstratione prius fuerit doctus, ac oculorum sensu, gustatuq; variis anni temporibus omnia hæc diligenter omni ex parte perpendat.

Simplicium peritiam nemo potest adipisci ex librorum lectione.

Id enim, cùm maximè perpendisset Galenus (vt sexti libri de simplicium med. facul. præfatione legitur) inquit. Equidem non possem non accusare & illos quoque, qui primi herbarum formas scriptis docere sunt conati, cùm melius existimem ab ipso præceptore oculis discere, ac non adsimilari iis, qui ex libris prodeunt gubernatores: nam sic & verior, & manifestior esset doctrina, non herbarum modò, & fruticum, arborumq;, sed & aliorum omnium medicaminum. Verùm enimuerò si omninò libris est opus, quis adeò miser est, vt præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, & aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros grammaticos scribentis incantationes, transformationes, & decanorum, dæmoniorumq; herbas sacras perferat?

Herbarum formæ descriptæ parum conferunt.

Scripta quorum commendet Galenus.

Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina est, quæ viua voce traditur: neque enim quisquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex euadit. In hoc namque comparati sunt libri, vt nobis sint eorum, quæ ante didicimus, monumenta: non vt rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequamur. Quòd si qui sint, qui præceptoribus careant, velintque iis, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum ij fructum capient, præsertim si eadem relegere identidem non grauentur.

Simplicium peritia à præceptoribus, non ex libris comparatur.

Et primo de antidotis: Quòd si nullo (ait) monstrante ex libri alicuius lectione, quales sunt commentarij Heraclidis, Crateuæ, Dioscoridis, aliorumq; quorundam in simplicium medicaminum cognitionem peruenire aliquis velit, longè maiore ipsi opus est inspectione, vt exactè singularum medicinarum virtutes, ac vitia diiudicare sciat. Nam qui simplices medicinas diuendunt, tam callidè illarum quasdam concinnant adulterantq;, vt etiam exercitatissimos in eis decipiant.

Impostores quandoque etiam peritos decipiunt.

Quare idem Galenus lib. IX. *de simplic. medic. facultatibus, in Diphrygis mentione ita scriptum reliquit. Adijciam huic, qui de illo habetur, sermoni, rem non modò de Diphryge scitu vtilem, sed & de Lemnia sphragide, & Pompholyge, & Opobalsamo, & Lycio Indico. Nam etiamnum adolescens didici hæc ita præparare, vt à veris natiuisq; nihil differre viderentur. Erat autem qui me docebat ingenti mercede, homo curiosissimus, non in his tantum, sed & aliis similibus. Itaque in Lemnum, in Cyprum, in Palæstinam Syriam eo studio nauigaui, vt medicamentorum istorum cuiusque multam copiam, quæ in omnem vitam meam satis foret, reponerem.*

Galeni peregrinationes.

Sed & Lycium Indicum cum Aloe Indica id temporis commodum accipere contigit, cùm à Palæstina iter reflecterem: cùm persuasum haberem, eo quòd à cameli cum tota sarcina aduectum esset, proculdubio id esse Indicum: quòdq; adulteratum haud nosci ab iis, qui portassent, posset, propterea quòd materia, ex qua id præparatur, illis in locis haud nasceretur. Porrò satius visum est mihi illegitimorum compositiones haud quaquam adscribere, vtpote cum homines scelerati in lucro ponant talia posse discere. Nec enim necessarium est cum verorum ac germanorum notis ac indiciis, adulterandorum nosse compositiones, cùm nihil ad eã discernenda conferant: imò optem, si queam, quæ à maioribus me perperam conficiendorum atque adulterandorum medicaminum prodita sunt compositiones, omnes prorsum delere atque extirpare: hactenus Galenus. Ex cuius verbis manifestè percipi potest, ex libris duntaxat non posse in simplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiamsi in ipsis stirpium imagines virentibus persimiles omni exquisito artificio fuerint adiectæ. Siquidem (vt in hac præfatione scribit Dioscorides, & locis iam citatis asserit Galenus) qui in stirpium historia peritissimus euadere cupit, illum quidem viuas omnium plantas non semel tantùm, sed diuersis anni temporibus inspicere oportet. Quandoquidem plantæ ipsæ folia aliàs exhibent, cùm prima germinatione emergunt, aliàs cum adolescunt, & caulem edunt, aliàs vbi flores erumpunt, & aliàs vbi siccescentes maturum gestant semen. Videmus enim apertè Populum nigram, sicuti Ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen post tempus huic platani, illi verò triangulari sectione laciniata visuntur. Sed contra Hederæ euenit, quippe huic prima statim iuuenta triquetra folia insunt, quæ vetustiora iam facta quadantenus rotundantur. Sisymbrij aquatici folium cùm primùm erumpit, rotundum est, cùm verò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepidio, &

Stirpes folia immutantes dum adolescunt.

Nasturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaque apij ferè modo laciniata emergant: at cùm pubescunt, prælongæ oleaceis similia euadunt. Quo etiam modo hortense nostrum vulgò Petroselinum vocatum cum suis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis foliis caulem vestit, quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiscuntur, vt in Aristolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus Acanthus folio lactucæ longiore virescit erucæ incisuris diuiso: at senior effectus quædam circa totum caulem folia promit tam crebra, acuta, implicita, densa, ac minuta, vt nucamenti speciem quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tempora ostendunt, quarum nomina breuitati consulentes nunc prætereunda censemus. At fieri quidem nequit, vt huiuscemodi stirpium variationes ex libris, in quibus figura expressæ, atque etiam coloribus exornata habentur, omnes obseruari possint: quandoquidem plantæ ipsæ appictæ, ex tot variisq́ vnam nobis duntaxat imaginem repræsentant. Huc etiam illud accedit, quòd ea, quæ picturæ artificio fiunt, etsi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad vnguem referre, ac exprimere queunt, quamuis etiam naturam exactissimè imitentur. Eadem ratione putauerim ex cuiuslibet grauissimi auctoris commentariis, qui stirpium historiam continent, neminem absolutam earum notionem vnquam adepturum esse, qua maximè Medicis requiritur: quippe quòd ij suis simplicium monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium historiis, non nisi vna lineamentorum, ac similitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametsi vera sint, nullum tamen præbent mutationis exemplum, vt sæpe ac sæpius plantis compluribus variis totius anni curriculis tum in foliis, tum in caulibus, reliquisque particulis euenire comperimus. Quo fit vt hæc variandi series nullo alio pacto addisci possit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota planta ipsæ solo educatæ virescunt. Cæterum vbi scriptores in suis historiis stirpium notas explicant, illi quidem ferè semper similitudinibus vtuntur, acorum exempli gratia, xyridem, gladiolumq́ iridi similem reddentes: Meon præterea anetho, cyperum porro, asarum hederæ, phu smyrnio, & hoc illi, & illud huic sæpissimè comparantes. Vnde fieri non potest, quin aliquis, non prius perspectis vnà cum doctissimis ac exercitatissimis præceptoribus plantis quibuslibet, cum quibus aliæ iniisse tum similitudinem, tum etiam cognationem narrant auctores; & non habita hoc modo earum ratione, possit vnquam ex solis libris cum stirpium imaginibus, vel sine eis editis, in summum & perfectum herbarium euadere. Quamobrem etsi stirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum studio libris excuduntur, inspicientium oculos blandè admodum detineant, atq́ illas prius à nobis cognitas in memoriam reuocent; magni tamen eas esse emolumenti ijs non crediderim, qui visu & præceptoris auxilio numerosam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortasse secus vulgus existimet. Adhibeant igitur curam ij, quibus in animo est rei herbariæ peritiam adipisci, vt in primis viros huius rei non imperitos sibi præceptores asciscat: deinde vt assuescant per diuersa temporis interstitia, montes adire, valles, syluas, ac cætera terræ loca, vbi oculis, reliquisq́ sensibus simplicia medicamenta inspicere, & cognoscere valeant. Quos nec pigeat se conferre ad fodinas, vbi metallica & fossilia medicamenta tam diligenter contemplentur, vt legitima quæq́ deinde ab adulterinis discernere sciant. Neq́ solum in fodinis ipsis versari debent, sed etiam in fornacibus, vbi metalla funduntur: nam ibi & diphrygem, & pompholigem, & spodium, & cadmiam, & argenti spumam, & alia nonnulla dignoscere poterunt: quæ hac nostræ ætate factitia, spuria, & adulterata in myropoliis ferè omnibus habentur. Quin & ad magna emporia, luculentissimasq́ ciuitates se conferant, vbi peregrina vndique importata veneunt. At certè ridiculi sunt qui inter legendum tum herbas, tum etiam radices, vana ducti religione, quibusdam verborum, carminum, & suffimentorum superstitionibus vti præcipiunt, quasi vires, & facultates medicamentorum verba, & carminum incantationes infundere, augere, & diminuere valeant, vt stulti, & superstitiosi falsò credere, & affirmare non erubescunt. Quos tamen lib. VI. de simp. med. facul. superius citato acerrimè damnauit Galenus, sic inquiens. Et Pamphilus eum in modum tractatum de herbis composuit, verùm is ad fabulas versus aniles est, simulq́ præstigiaturas quasdam, iunctis nonnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant. Et sanè vtitur ijs πρὸς περίαπτα id est, ad quæ suspenduntur, & ad alias manganeias non solum curiosas, & à medicina alienas, sed etiam falsas vniuersas. Ex hac Galeni sententia omnibus palàm fit, quòd si modò commentarios aliquos admittamus, omissis omni ex parte superstitiosis, eos tantùm legere debeamus, atque in ijs nauare operam, in quibus vera, & exculta simplicium doctrina nitet. Quos præsertim posteritati donarunt ij, qui exactam eorum peritiam indefessis laboribus sunt consecuti: inter quos omnium primus est Dioscorides. Ideoq́ iure quidem eodem loco cæteris à Galeno præfertur, cum inquit. At Pamphilus, is scilicet, qui libros de herbis composuit, planè ex iis, quæ vel ipse scribit, præ se fert Grammaticum, indicatq́ se nec conspexisse herbas, quas exponit, nec vires earum expertum, sed iis, qui ante ipsum scripsere, fidem habuisse citra vllam explorationem. Hic sanè libros exscripsit frustrà annexo ad vnamquamq́ herbam nominum aceruo: deinde etiam exponens, si qua ex homine ferebatur transformatio: tum incantamenta, & libationes, atq́ thymiamata, quæ in colligendis illis adhibebantur, adscribens: nec non & alias eiusmodi præstigiaturas nugaces. At Dioscorides Anazarbensis quinq́ libris materiam omnem vtilem absoluit, non herbarum tantum, sed & arborum, & fruticum, & succorum, & liquorum: memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi vtiq́ videtur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorum confecisse. Nam licet à maioribus multa de illis bene scripta extent, tamen à nemine omnium æque de omnibus. Cæterùm quæ scripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Crateuas, & Manteias, non in ordinem digesta, nec in vnum omnia collecta visuntur, quemadmodum illa, quæ scripsit Dioscorides. Et primo de antidotis volumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia sufficienter à Dioscoride quinq́ libris traditum est, à quo tibi discere licet cùm alias omnes notas, tum gustu, olfactuq́ perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur & discernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni satis perspicuum esse potest omnibus Medicis, itemq́ seplasiariis, ad quos potissimùm spectat rei Medicæ cognitio, in ea simp. medicamentorum facultate Dioscoridem cæteros excellere, & facilè primas tenere. Quapropter ab iis præclarissimè ageretur, si eius scripta tantisper legerent ac perlegerent, perpetuoq́ in sinu gestarent, donec eum planè sibi familiarem redderent, & hoc quidem eo præsertim tempore facerent, quo à peritissimis præceptoribus vera, ac legitima simplicia tum oculorum, tum gustus, tum olfactus sensibus offeruntur. Quod eò citius ducet illos ad optatum finem, quò magis Dioscoridis præclara scripta castigatissima, & à mendis quàm plurimis expurgata reperient. Quinetiam nostris commentariis, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipse scripsit de simplicium medicamentorum materia, ita dilucidata & illustrata, vt maximã (ni fallor) secum

Marginal notes:

Stirpium imagines parum, vel nihil prosunt ad simplicia dignoscenda.

Notandum.

Vanum & superstitiosum incantationibus vti, dũ plantæ effodiuntur.

Dioscorides à Galeno maximè commendatur.

Dioscorides in simplicium medica materia primas tenet.

Line numbers: 10 20 30 40 50 60

secum adferant claritatem. Huic igitur soli se dedant, hunc solum sequantur ob iam dictas rationes omnes ii, qui non modò stirpium, sed & reliquorum simplicium medicamentorum doctrinam & facultatem consequi volunt. Ac contra tum vulgò semper ignaro, tum iis etiam, qui coaxantium ranarum instar, è sordido palustrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus detestabiles quorundam libros vbi simplicium & compositorum materia ab iis tractatur, qui vix lactucam nouissent, nisi eorum cœnis frequentissima extitisset: paritérq; vrticam, nisi acerrime tangentes pupugisset. Quorum inscitiam animaduersus Galenus, contra eos locutus esse videtur lib. 6. de simplic. medic. facultat. præfatione breuiter & scitè, sic inquiens. Verùm abstinendum est a multis mendacibus, multóque etiam magis fugiendus est Pamphilus, qui ne per somnium quidem herbas vidit, quarum aggreditur figuras perscribere. Nam id genus hominum (quomodo assimilauit eos Heraclides Tarentinus) simillimum est præconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipii, licet ipsi non viderint vnquam, præconio tamen publicant, notas enim ab aliis, qui norunt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, vt si fortè is, quem præconio indicant, adsisteret, agnoscere tamen non possent. Hucusque Galeni verba. Quæ longè satis sufficere possunt ad eorum monitionem, qui ad simplicium materiam noscendam per rectum ostium introire cupiunt, & securo totius itineris gressu progredi.

Libri explodendi.

Galeni verba notanda.

Verùm in primis, vt opportunè singula demetantur, nosse oportet tempora, quibus maximè plantæ viribus valeant. Quapropter à radicibus initium sumentes, dicimus harum vires, sicut etiam aliarum stirpium partium, non eodem anni tempore æquè in omnibus reperiri, quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ verò illo humore prægnantes deprehenduntur. Tametsi non desint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendas asserant semper autumno, cùm scilicet folia decidunt, & caules contabescunt: alii verò ineunte vere, priusquam folia concrescant: siquidem hisce temporibus radicibus maior vis inest, quàm cæteris partibus. Sed vt ingenuè in hac re fatear quid sentiam, crediderim ego omnino maiorem succi vbertatem inueniri in his, quæ vere effodiuntur: quippe quòd plantæ nondum caules, folia, neque flores emiserint, à quibus omnis radicum succus exhauritur. Sed & rationi consonum mihi videtur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris esse succi, quàm vernales, quòd scilicet pauco ante tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari velim, quòd quæ vere leguntur, copiosiore, quàm par sit, humore redundantes, illóque longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non sint magis obnoxiæ, præsertimque si longo asseruentur tempore. Qua re à Dioscoride animaduersa, is sanè iussit stirpium radices effodiendas esse, cùm stirpes ipsæ foliis exuuntur. Quod cùm variis anni temporibus eueniat pro natura diuersarum plantarum, curam impendere oportet, vt suo tempore vnaquæque radix integrè, si fieri potest, cum omnibus suis adnatis euellatur, & in iis locis, atque sub ea cœli constitutione, quam maximè familiarem habet. Porrò radices abunde nutritæ sint oportet, ac omni putredine, & tabe vacantes: non ita tamen, vt prænimio alimento ex pingui solo, vbi nascuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiæ metam excedant, neque vt eiusdem alimenti inopia inanes, & rugosæ reddantur. Quod cùm maximè perspexisset Galenus de iridis radicibus differens libro primo de antidotis: In vniuersum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes sunt, & rugosæ. Atque illæ quidem deteriores sunt mediocriter nutritis, & mediocrem magnitudinem nactis, quæ crassitudinis modum excedunt, & plus humoris in se continent, quàm illis vsu veniat. Hæc Galenus. Cæterùm vbi radices è terra fuerint exemptæ, primùm quidem tamdiu aqua clara elui debent, donec omni vndique terra vel limo penitus abstergantur: mox deradi tum à fibris, tum capillamentis omnibus, quibus vniuersim ferè omnes comantur: postremò siccari eas conuenit omni adhibita cura. Quòd si fuerint quales fœniculi, apii, asparagi, rusci, polipodii, rubiæ, intubi, & consimilium, in vmbra, vbi orientales venti respirent, diligenter siccentur. At omnino cauendum est, ne sole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis proculdubio euanesceret, vtpote raris & tenuibus. Verùm enimuero si ex eis fuerint, quæ natura crassæ sunt, veluti gentianæ, helenii, mandragoræ, bryoniæ, & id genus aliæ, & aër sit nubilus, & hyems, ne in vmbra situ tabescant, ac proinde marcescant, in sole ac vento tutò siccari possunt. Quod commodius fieri potest, si frustatim dissectæ ita tenui funiculo traiiciantur, vt partes non se contingant, aut cratibus impositæ quotidie sæpius manibus reuoluantur. Atqui curandum est, ante quàm siccentur, vt lignea matrix, quæ omnibus ferè radicibus includitur, ipsis in longum scissis, integra eximatur: quippe omnino inutilis est, nullámque vim obtinet: etsi gentiana, cyclaminus, aristolochia rotunda, iris, bryonia, centaurium maius, nymphæa, aliæque complures absque matrice suas præ se ferant radices. Siccatis radicibus, quòd planè constet eas sine tabe, & teredine per tempora adseruari posse, iis reponantur in locis, ad quæ solares radii non penetrent, neque fumo pateat aditus, & quæ neque vliginosa sint, neque puluerulenta. Sit igitur locus eminens, & siccus, ad septentrionem vergens, vel etiam ad meridionalem plagam, quando scilicet radices ipsæ non prorsus exiccatæ reconderentur: adhibita tamen cura, ne eo tempore austri humidissimi flatus admittantur. Ita denique recondi, ac seruari possunt tot annis, quot ab inanitate, teredine, & tabe vindicari valeant. Nam etsi quæ tenues sunt, vt asari, phu, asparagi, rusci, & id genus aliæ, anno duntaxat perennent: veratrum tamen vtrunque, quamuis radicibus constet tenuibus, ad trigesimum annum vsque perdurat. Cæterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus, non modò in radicibus obseruandus, sed & in cæteris tum stirpium, tum etiam animalium partibus, vt in hirci sanguine, lupi iocinore, intestino, ac etiam stercore, vulpis pulmone, apri vesica, anguium senecta, aliisque consimilibus. Assumantur igitur hæc omnia eo demum anni tempore, quo magis suis viribus sunt prædita, nullo planè modo neglecta temporum ratione, quibus singula decerpi postulant. Neque enim damnandi sunt, qui in quibusdam plantis colligendis quædam decreta tempora, nonnullósque errantium siderum aspectus obseruant: quippe quòd apud graues auctores scriptum inuenerint, pæoniæ radices contra comitiales non esse euellendas, nisi decrescente luna. Quæ quidem opinio non prorsus reprobanda videtur, nec ad ineptias incantationum, aliarumq; vanitatum, quas stultè (vt Galenus inquit) prodidit Pamphilus, comparanda. Nam cùm inferiora terrestria à superioribus cœlestibus gubernentur & regantur, fieri maximè potest, vt luna, vt quæ cæteris errantibus sideribus est nobis magis proxima, motuq; velocissima, maximam cum plãtis omnibus, ac rebus quibusuis aliis habeat rationẽ, tum cùm augetur, tum etiam cùm minuitur singulis mensibus. Quamobrem non temerè à Galeno proditum est, Alyssum herbam tantùm sirio ardente ad canum rabiosorum morsus esse euellendam, sicuti etiam fluuiatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiam tempore captamus scorpiones atque Anchusa radice constat sanguineo succo madente. Quemadmodum & stirpes, quibus facultas excalfa-

Tẽpus, quo stirpiũ partes legẽdæ sint.

Radices quãdo effodiendæ.

Radicũ optimarũ notæ.

Radices quomodo mundandæ, siccãdæ, ac cõseruandæ sint.

Radices quibus in locis exiccatæ sint ponendæ.

Veratrum vtrumque triginta edurat annis.

Non est ab re certis temporibus herbas colligere.

Quibus in locis plantæ colligi debeant.

excalfaciens insit, perpetuò in locis calidis, ac siccis demetere conuenit. Quocirca Hippocrates ad Crateuam scribens: Adnitere (inquit) quantum potes, vt nobis montanas maximè, & in altis collibus nascentes herbas à radicibus reseces: quandoquidem hæ firmiores, atque acriores sunt iis, quæ aquosioribus nascuntur locis: idque, quòd in montibus terra sit densior, & aer tenuior: nam quod attrahunt plus virium sortitur. Quinetiam dabis operam, vt flores ex his herbis etiamnum decerpas, quæ circa stagnantes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas sanè debiles, & exolutas, ac dulcis succi esse scio. Omnia autem medicamenta, quæ succi, & liquoris fluidi sunt, in vitreis vasis ferantur, quæ verò folia, aut flores, aut radices sunt, in fictilibus nouis probè obturatis, vt ne ventis perflata, medicamenti vigorem, veluti in animi deliquium collapsa, amittant. Hæc Hippocrates. Herbæ similiter, atque radices, legendæ sunt, siccandæ, ac asseruandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicina vsu, tum in cibis, tum etiam in obsoniorum condimentis quotidie virentes vsurpantur, veluti lactuca, intubus tam domestica, quàm agrestis (cichorium appellant) portulaca, buglossum, beta, atriplex, blitum, brassica, viola nigra, malua, helxine, linozostis, ocimum, apium, hyoscyamus, sedum, plantago, asparagus, acanthus, & aliæ complures. Atque non solum refrigerantibus herbis, verùm etiam excalfacientibus recentibus vtimur: plerunque enim ex calida potestate præditis, virides siccis præponimus, præsertim vbi minus calefacere sit opus: siquidem humor in virentibus exuberans earum calorificam facultatem haud parum demulcet. Cuius quidem classis habentur amaracus, eruca, nasturtium, mentha, absinthium, thymus, satureia, ruta, calamintha, sisymbrium, pulegium, abrotonũ, & id genus permulta. Sunt præterea & aliæ, quæ demetiri expetunt, cùm primùm floribus ornantur, vt centaurium minus, viola purpurea, origanum, symphytum petræum, pulegium, serpyllum, amaracus, polium, thymus, chamædrys, chamæpitys, anthemis, chrysanthemum, stœchas, hyssopum, fumaria, aliæque consimiles plantæ, quas ne longior, quàm par sit, esse videar, ex industria prætereo. Hæc igitur omnia serena cœli constitutione, non nubibus, non imbribus infestis in primis colligantur oportet. Deinde terra expurgata, atque aliis aduentitiis excrementis amotis, diligenter in vmbra siccentur. Nisi ex eo genere habeantur, quæ caulis crassitudine, vt in acantho, vel foliorum lentore, crassitie, & humoris exuberantia, vt in portulaca, & crithamo, omnino insolari expetant: quandoquidem si eiusmodi herbæ in vmbra siccandæ reponantur, dubio procul situ obducentur, & putrescent. Cæterùm cum rectè siccatæ fuerint, decusso puluere, in sacculis ex corio, vel ligneis capsulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum vires euanescant. Qua in re errant seplasiariorum plerique, qui herbas iam siccatas in fasciculos digerentes ad officinarum laquearia suspendunt, vbi non solum breui viribus destituuntur, aeris ambientis exuctione, ac ventorum perflatu, sed etiam puluere, & aranearum telis obsiduntur: quin etiam muscarum stercore, quæ illis die, noctúque insident, labefactatæ nigricant. Neque verò planè laudibus efferendi sunt ii, qui in linteis sacculis, ipsisque textura admodum raris eas trabibus appendere consueuerunt: quippe æstiuus aer in ipsos penetrans, quicquid boni inest, absumit, & abolet: quinetiam puluere obsitæ corrumpuntur, & contabescunt. Idcirco vt tam herbæ, quàm radices suas integras asseruent facultates, nihil quidem præstantius, quàm eas capsulis tiliaceis, vel piceis, vel fictilibus diligenter clausis reponere, vt docet Hippocrates ad Crateuam his verbis scribens. Omnia medicamenta, quæ succi, & liquoris fluidi sunt, in vitreis vasis ferantur, quæ verò folia, aut flores, aut radices sunt, in fictilibus nouis probè obturatis, vt ne ventis perflata, medicamenti vigorem, velut in animi deliquium collapsa, amittant. Quod si Hippocrates in recentibus obseruandum præcipit, id maximè in siccis fieri operæpretium erit. Flores insuper non secus, atque reliquæ plantarum partes, eo tempore colligendi sunt, quo magis suo in vigore consistunt, non autem cùm iam flaccescentes decidui euanescunt. At capparum flores muria asseruandi, antea quàm se explicent, decerpuntur. Rosarum verò cum non planè explicati visuntur: cæteri deinde cùm omnino expansis foliis patent. Verùm cum maiori ex parte omnes ferè flores sint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores: idcirco tantum abest, vt in sole siccandi sint, vt ne quidem in vmbra, si calida, vel eminentia fuerint loca: quippe, vt solis feruore, sic & aeris calore nimio exoluuntur. Siccentur igitur in locis temperatis, quo tempore sæpius reuoluantur, ne situm contrahant, adhibita etiam cura, ne sicci natiuum colorem deperdant: quandoquidem certum est flores, qui inter siccandum à proprio colore degenerant, nullius esse in medicina vsus. Itaque perbellè siccantur super linteis extensi, velaminibusque contecti. Siccantur autem probè vbi substratis linteaminibus sparguntur, & iisdem lenibus operiuntur. Flores itaque in vniuersum sicci ad annum duntaxat edurant, etsi anthemidis, centaurii, chrysanthemi, millefolii, spartii, & rosarum flores etiam longiori asseruentur tempore, si ligneis arculis optimè inclusi diligenter recondantur. Non minori etiam studio sunt colligenda semina tam ea, quæ suis in stirpibus nuda innascuntur, vt lithospermi, fœniculi, anethi, & cari: vel vasculis, aut capitulis inclusa, vt papaueris, nymphææ, melanthii, hyoscyami, & ocimoidis: aut siliquis tecta, vt fabæ, ciceris, phaseoli, dolichi, & lupini: aut corniculis recondita, vt fœni græci, sertulæ campanæ, sinapis, & erucæ: aut variis inuolucris contenta, vt ea, quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale est mali medici semen, aurantii, limonis, pyrorum, cydoniorum malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamen hæc assumere oportet, cùm fructus, à quibus eximuntur, suam maturitatem planè senserint: illa verò, vbi herbæ iam siccæ, non amplius virent. Et quamuis multa reperiantur semina, quæ ad annum vltra suas asseruent vires, ea tamen quotannis renouare satius, ac tutius erit: siquidem pauca sunt, quæ inueterata rancorem non redoleant, quo fit, vt calorem nanciscantur extraneum, & sibi non congenitum. Vbi igitur sicca fuerint semina, arculis ligneis reponantur in locis siccis: facilè enim contrahunt locorum humores. Cæterùm fructus, quemadmodum pruna, serica, myrti baccæ, cydonia mala, cerasa, quæ vulgò marascas vocant, corna, sorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicinæ vsum reponuntur, operæpretium est, vt maturi ex arboribus decerpantur: quanquam sorba, vt siccentur, immatura decerpere conueniat. At animaduertendum est, quòd vbi adstrictione, & repressione sit opus, fructus adstringentes vt paululum potius immaturi, quàm secus, demetantur oportet. Porrò iuglandes, amygdalæ, pistacia, nuclei pinei, & auellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè vltimum maturitatis gradum senserint. Id autem rectè cognoscitur, cùm extima inuolucra sponte sua dehiscunt, & arbore concussa vnà cum fructibus decidunt, alioquin insolata contrahuntur, & siderantur. Ex his igitur, qui siccati asseruantur, capsulis ligneis potius, quàm saccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui verò per annum recentes reponuntur, aut maiori ex anni parte perdurant, in locis siccis minime asperginem redolentibus appendantur, vt assolet de vuis, pyris, malis cydoniis, & punicis: aut super paleas expandantur, vt fit cum malis, sorbis, ac mespilis: aut hordeo, vel milio sepeliantur, quemadmodum

Herbæ quo pacto legendæ siccandæque sint.

Plantæ, quæ colligi postulant floribus ornatæ.

Officinarum lapsus in herbis siccis reponendis.

Flores quo tempore sint decerpendi, siccandi, ac recondendi.

Fructus quando decerpendi, & quomodo conseruandi.

10 20 30 40 50 60

modum medica, & aurantia mala. Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, vt cytriis, punicis, & cucurbitis: quique arboribus decerpuntur, veluti thuri, ligno guaiaco, sambuco, ac fraxino: qui item herbarum radicibus detrahuntur, vt capparum, mandragoræ, thapsiæ, alypiæ, pityusæ, ac aliarum, non secus sunt siccandi, atque radices: quinetiam similiter reponendi. Succi quoque, vtpote in medicina admodum necessarii, omni prorsus diligentia, ac ratione sunt conficiendi, atque ita asseruandi, vt toto anni curriculo putredinem non sentiant. Ii igitur non solùm ab herbis eliciantur oportet, sed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus exprimuntur, vt glycyrrhizæ, vere quidem parandi sunt, cùm primum folia emergunt. Ex foliis verò, ante quàm stirpes flores edant, & earum caules lignosi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipsi vltimam maturitatem senserint, cuiusmodi esse debet malorum punicorum, citriorum limonum, & ex myrti baccis: quidam verò antequam ad plenum maturuerint, ut ex iuglandibus, moris, pyxacantha, ligustri baccis, & acacia: quidam ex immaturis adhuc vuis, vt omphacium. Horum omnium nonnulli diu insolati, aut lento igne siccati reponuntur, vt aloes, syluestris cucumeris, absinthii, eupatorii, hypocistidis, glycyrrhizæ, & huiusmodi generis: aliqui verò humidi, fluxibilesq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem est conseruandi ratio: quippe alii paululum primùm ad ignem feruefacti, moxq; diligenter defæcati, vt fieri solet de succo rosarum, intubi, buglossi, oxalidis, lupulorum, apii, & fœniculi. Alii verò ignem non experti tantùm subsidere permittuntur, ac deinde vasis tandiu transferuntur, donec defæcati pelluceant. Quod fit de succo malorum punicorum, citriorum, limonum, cydoniorum, & mororum. Veruntamen diligenti admodum animaduersione opus est (vt Galenus inquit lib. 6. de medicamentorum compositione secundum locos) in succis liquidis conseruandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, nisi feruefactis prius, & mox à fæcibus omnibus percolatis, olei parum superponatur, vt optimè norunt solertissimi pharmacopolæ. Adhæc habentur varia liquorum genera, quæ quàm plurimis ex plantis distillant, ac defluunt, quorum alii gummi, alii resinæ, alii lachrymæ vocantur. In gummi genere sunt opopanax, laser, ammoniacum, sagapenum, euphorbium, galbanum, bdellium, myrrha, thus, opocalpasum, sarcocolla, styrax, & id genus alia. In resinarum verò censu sunt terebinthina lentiscina, strobilina, pinea, picea, larigna, & abiegna. In lachrymarum denique numero sunt lac, quod ex papauerum vasculis excipitur, propriè opium appellatum, scammonium, quodque ex thapsia fluit, tithymalorum omnium lac, cancamum, tragacantha lachryma, quiq; defluit è vitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraso. Quin & illud, quod vulgus Arabicum vocat gummi, quanquam non desunt, qui tam hoc, quàm prunorum, cerasorum, & amygdalorum lachrymas malint in gummi potius referre, quàm in lachrymas. Sed quoquo modo res habeat, eò tantùm summa harum rerum spectat, vt exacta scilicet earum notitia habeatur, quippe non desunt mangones, & impostores, qui eas adulterent, quemadmodum & medicamenta metallica. Postremò si forsitan cuipiam nasuto videretur Dioscorides non parua erroris culpa suspectus esse, quòd in hac præfatione absolutè pronuntiauerit, ex omni herbarum genere solum Veratrum multis edurare annis, reliqua verò à trimatu inutilia esse, cum tamen in pluribus locis eius sententiæ reclamet Theophrastus antiquissimus plantarum scriptor: dicimus, vt hos ab huiuscemodi opinione distrahamus, quòd cùm Dioscorides extiterit in hac facultate peritissimus, consummatissimus, & omnium facilè princeps, grauissimo quoque Galeni testimonio, non modò non credendum videtur, sed ne cogitandum quidem, quòd non calluerit is omnes stirpium proprietates, quodq; haud studiosè legerit ea, quæ ante ipsum trecentis, aut pluribus annis posteritatis memoriæ mandauerat Theophrastus, & aliorum veterum plerique: præsertim cum nobis perspicuum sit, quantum in his rebus describendis fuerit ipse apprimè fidelis, & diligens. Verùm omnibus persuasum esse debet, quòd sicuti in quibusdam locis huius voluminis scriptura deficit, in aliis spuriis additionibus redundat, in aliisq; quandoque scatet mendis, scriptorum culpa, atque etiam eorum, qui in scribendis, vel excudendis auctorum voluminibus plus, minusue curæ impenderunt, quàm sua interesset, ita etiam in hac præfatione euenisse facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longe plura hic desiderari, quàm ea, quæ hac in re tradiderit Theophrastus, qui veratrum ait triginta perdurare annis, aristolochiã quinque, vel sex, chamæleonta nigrum quadraginta, centaurium maius decem, vel duodecim, peucedanum quinque, aut sex, vitem syluestrem vnico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita vt repertum esse attestetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretiosum. Harum itaque rerum historias omnes tantum absit, vt credamus non legisse, notasse ac monumentis tradidisse Dioscoridem, vt ne imaginemur quidem, etsi scriptis suis non extent: quin potius locus iste nobis suspectus & deprauatus habeatur. Idcirco non Dioscoridi, sed scriptorum, & librariorum incuriæ id vitii adscribendum est: quemadmodum additionum redundantia accusantur ii, qui, vt earum auctores essent, ab re hoc opus augere, atque illustrare existimarunt, quales sunt spuriæ additiones illæ, quæ plura & Græcorum, & Hebræorum, & Arabum, & Chaldæorum, & Aegyptiorum, & Magorum, & Latinorum, aliarumq; linguarum nomina coaceruant, atque in omni ferè plantarum historia in pluribus voluminibus Græcis statim occurrunt singulis capitibus. Quæ facilè ex Pamphilo depromta fuerint: argumento quòd (vt superius dictum est) ei rem hanc vitio vertat Galenus, atque sine vlla ratione sint in hoc Dioscoridis volumẽ importata. Cuius rei nobis postea præbuit testimoniũ, quòd in quibusdam antiquis bibliothecis legitima Dioscoridis volumina reperta sint Græcè pluribus centenis annis scripta, in quibus nullum prorsus ex his spuriis nominibus legebatur. Quorum vetustam auctoritatem simul cum doctissimo Ruellio secutus, in meis versionibus Italica lingua conscriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicaui, quemadmodum facturus sum in hoc Latino Dioscoride: etsi Hermolaus, & Marcellus vulgatis exemplaribus decepti, nomina illa suis interpretationibus reliquerint, tanquam Dioscoridi legitima. Sed quoniam non minus vtile, quàm necessarium duximus, vt omnes ii, quibus in animo est plantarum peritiam assequi, sciant ad vnguem quo arbores à fruticibus dissideãt, frutices ipsi à suffruticibus, & suffrutices ab herbis, dixerim ego Theophrasti auctoritate, omnes illas stirpes Arbores appellari debere, quæ ab radice statim simplici caudice surculoso, dissolutuq; contumaci assurgunt, à quo per interualla tanquam brachia, exorti rami latius diffunduntur, vti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, & id genus alia. Frutices verò, quæ ab radice caudice multiplici, ramosoq; sese attollunt, in quorum classe sunt rubus, rosa, paliurus. Suffrutices, qui inter herbarum genera annumerantur, ab radice caulem emittunt, lignosis adnascentibus ramulis, foliisque minutis, quæ non velut aliarum herbarum folia quotannis arescunt, & decidunt, sed perpetuis foliis toto anno virescunt, vt stœchas, ladanum, ruta, hyssopum, saluia, & eiusdem generis alia. Herbarum deniq; generi subscribũt reliquæ plantæ, quæ inter initia folia tantùm sine caule pãdunt, ac deinde in caulem erectæ, flores, & semina ferunt, vt cerealium omnia genera, olera, quæ in hortis ad cibos seruntur, & syluestrium ferè innumeræ, quæ sponte sua in pratis,

Cortices quomodo siccandi, & reponendi.

Succi quomodo exprimendi, conseruandique sint.

Gummi lachrymæ, & resinæ.

Dioscorides defenditur à calumnia.

Simplicium nomina varia Dioscoridi adulterina.

Arbores.

Frutices.

Suffrutices.

Herbæ.

Plantarum degeneratio.

campis, ac aliis compluribus locis proueniunt: tametsi ex eis nonnullæ habeantur, quæ neque caulem, neque flores, neque semina gignunt, vt phyllitis, asplenum, cynoglossum, hemionitis, onosma. His ita determinatis, sciendum præterea est, herbas assiduo quodam cultu, ac diligentia nonnunquam arborescere, quod maximè maluæ accidit. Hanc enim pluries vidi senis, septenisve mensibus cultam, tanta caudicis longitudine, craßitudine, & duritie proficere, vt hastæ instar grandesceret. Frutices quoque aut temporis diuturnitate, aut cultorum mangonio in arbores non pumilas exeunt, vt vitex, hedera, myrica, paliurus. Contra similiter fit, vt arbusculæ quædam, si desit alimentum, aut si nullo cultu adhibito dimittantur syluescere, à sua natura ita recedant, vt in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, vendicato sibi robore, crassos prædurosq́ fundunt caudices ac ramos. Illæ verò tanquam indomitæ surculis, stolonibus, ac germinibus, qui circa caudicem & radices adnascuntur, luxuriantes, solidos ita ramos debilitant, & infirmant, subrepto illis humore, vt in frutices sensim elanguescant, vt myrto, lentisco, & corylo quandoque euenisse comperimus.

Stirpiũ mutatio.

Tantum enim in plantis naturæ germanitas potest, vt non solum sæpe prædictos præstet effectus, sed etiam vt alteram in alteram stirpem facilè vertat, vt caßiã in cinnamomum, sisymbrium in mentham, triticum in lolium, hordeum in auenam, & ocymum in serpyllum. Porrò ex his omnibus herbarum generibus quædam satiuæ sunt, quædam agrestes. Has volunt nonnulli priores fuisse satiuis, cùm earum permultas domita cultu feritate mansuescere in hortis liquidò constet: etsi in permultis quoque & syluestre, & satiuum genus inueniatur, quarum aliæ fœcundæ sunt, aliæ steriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde virent, aliæ folia amittũt. Quod non aliunde prouenire scribit Theophrastus, quàm à loco ipso, vbi nascuntur, sicuti ab aëre eas ambiente: tametsi id accidat interdum particulari radicum vitio.

Plantæ meliorescũt cœli clementia, & loci amicitia.

Magni quippe refert, vt fœcundæ, floridæ, & perpetuò virentes plantæ conseruentur, si clemens cœli constitutio, situsq́ germanitas adsit. Quare nil mirum, si circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam vitibus folia nunquam decidant, quòdque in insulis, aliisque regionibus nuper in Indiis occidentalibus à Lusitanis, & Hispanis repertis, nulla spectetur arbor, quæ sempiterna coma non vireat. Neq; item admirãdum, quod reperiantur arbores proceriores, virentiores, aspectu pulchriores, & magis frondibus & fructibus exornatæ in hoc loco, quàm in illo: namq; aliæ hoc situ lætãtur, aliæ illo, pro sua quæq; naturæ ratione.

Plantarum situs naturales, vbi lætæ nascuntur.
In Montibus.
In planitie.
Iuxta flumina.

Proinde videmus, quod quæ mõtes amant, vt cedrus, larix, abies, pinus, picea, terebinthus, buxus, iuniperus, fagus, carpinus, ibi proceræ admodũ, formaq; insigni prosiliunt. Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus, cerrus, suber, ilex, lotus, vlmus, acer, fraxinus, corylus maximè proficiunt. Iuxta flumina, & in aquosis lætiores proueniunt platanus, alnus, populus vtraq;, myrica, salix, harundo: etsi harum permultæ non æquè læta in montibus, vallibus, planis, & syluis exultent. Id quoque discriminis in herbis, & fruticibus visitur, quædam enim paludibus enascuntur: aliæ in lacubus, & stagnantib. aquis exiliunt: aliæ litora, & fluuiorum ripas desiderant: quædam humidos, aquosos, vliginososq́ amant tractus: quædam aquas odere, & ob id arida & saxosa sequuntur. Nec etiam desunt quæ in humidis & siccis locis vitam ancipitem agant. Sunt deinde quæ in campestribus degere cupiant, quæ vinetis lætentur, quæ pratis gaudeant: præterea quæ valles, quæ colles, quæ deniq; editos quærant situs. Aliæ quoque vrbanioribus locis allectæ iuxta vrbium, & oppidorum mœnia in maceriis, & ruderibus prodeunt.

In palustribus locis.

In palustribus, & humentibus locis, ac secus magnarum scrobium aggeres feliciter enascuntur plãtago, coronopus, poterium, scordium, ranunculum, eleoselinum, sphõdylium, lysimachia, alisma, chelidoniũ minus, epimediũ, pẽtaphyllum, erinus, equisetũ, limonium, heliotropium paruum, verbenaca, tußilago, hydropiper, onobrychis, conyza tertii generis, eupatorium commune. Et magis palustribus gaudent cyperus, typha, sparganium, iuncus.

In lacunosis.

At tã lacunosis, quã admodũ palustribus innatãt, nymphæa, potamogetũ, lotus Aegyptia, colocasia, foliis & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum similiter in India paludibus nascitur, atq; nobis in Italia oryza, hippolapathon, ac millefolium stratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus nascitur, atq; in mari: quorum littoribus ac ripis familiare spectatur nerium.

Vliginosis locis.

Adianthum, itemq; trichomanes vliginosis specubus gaudent, præsertim si secundum amnes existant: aut asperginosas sequuntur ripas: quæ præruptis locis inhærent. Vitex deinde, elichryson, bunium, botrys, rha, fluminũ ripas accolunt.

In litoribus & scopulis.

Crithamũ verò, braßica marina, androsaces, corniculatũ papauer, dorycnium, solanum somniferũ, glaux, hipophaes, hippophæstum, tragium, tithymalus paralius, peplis, alypon, absinthium seriphum in maritimis tum in litoribus, tũ scopulis, tũ etiã collibus emergũt. Tripoliũ etiã in maritimis exurgit, vbi scilicet allidit vnda, iterumq; recedit, modò in mari, modò in sicco degẽs. Nõ nisi aquis proueniunt bryõ thalaßiõ, coralliũ, & alga.

In fontium riguis.

At in riguis fontium, præsertim quæ hyeme tepescunt, siõ, atq; aquaticũ sisymbrium vnà innatant, vt quasi inuicẽ fraternã videantur iniisse amicitiã.

In aridis & siticulosis.

Cæterũ ex his, quæ in cõtinẽti nascũtur, arida, & siticulosa loca petũt eryngiũ, saturcia, lythospermõ, lycium, saluia, stachys, onosma, lõchitis, cynoglossũ, echiũ, buglossũ, chamæpitys, veratrũ nigrum. Aridißimis, & saxosis exurgũt capparis, libanotis, symphytũ petræum, saxifragum, helxine, hemionitis, sedi vtrumque genus, cotyledõ, cymbaliõ, polytrichõ, paronychia, asplenũ, clinopodiũ, circæa, lichẽ, ita vt harum pleraq; sæpius in ædificiorum ruinis, ac saxosis admodum locis virescant.

In opacis.
In humidis.
In collibus.

In opacis autem nascuntur chrysocome, asarum, viola purpurea, astragalus, & cyclaminus. In humidis clematis prima, quæ & secus aggeres inuenitur: item phyllitis, hemionitis, althæa, helenium, paludapium. Collium amœnitate capiuntur spartium, nepeta, syluestre cuminum, chamædrys, etsi non oderit etiam aspera, & saxosa: item phalangium, thymum, quod etiam petroso solo nasci videmus: quin & holostium.

In cultis.
In incultis.
In pratis.

Cultæ deinde virent lagopode, elatine, ornithogalo, coriandro, hyacintho, hypecoo, chamæcisso, ægylope, osyride, aphaca, orobanche, melanthio, buphthalmo, anthemide, syluestri papauere, xyphio, leontopetalo, phœnice, hyperico, cyano. Inculta verò virent psyllio, hieracio. Pratis lætantur trifolium, lotus syluestris & vrbana, anonis, daucus, carum, tragopogon, oxylapathum, centaurium minus, hemerocallis, colchicum, betonica: quanquam hæc & colles, & montes abunde scateant.

In vinetis.
Intra & extra oppida.

In vinetis aluntur telephium, portulaca syluestris, peplus, helxine hederacea, ampeloprasum, capnos. Tam intra, quàm extra oppida, & vrbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum sepimenta visuntur verbascum, blattaria, thlaspi, iberis, malua, chelidonium maius, vrtica, ebulus, sambucus, erysimum, aristolochia longa, marrubium, chrysanthemum, galiopsis, senecio, terrestris tribulus, sideritis, eupatorium, hyoscyamus, cicuta, personata, xanthium, syluestris cucumis.

In campestribus.
Circa sepes.
In Montibus.

Campestria carduorum omni genere horrent, atractyli, ferulis, syluestri fœniculo, gramine, thalictro, bunio. Agrorum, & pratorum sepibus hærent ruscum, asparagus, rubus, rhamnus, ligustrum, rubia. Ephemero autem, hippoglosso, filice, planitierum syluæ virescunt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum, quàm Celticum, & montanum, centaurium maius, mandragoras,

hastula,

hastula regia, satyrium, testiculus, gentiana, ligusticum, alysson, smyrnium, veratrum album, ruta syluestris, polemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium, ptarmica, thymelaea, chamelaea, glycyrrhiza, asclepias, narcissus, thapsia, paeonia, aethiopis, clymenum, onagra, cacalia, aconitum, daphnoides, hyssopum agreste, peucedanum, chamaedaphne, tormentilla, bistorta, chamaeleo albus, angelica, libanotis. In syluis montanis emicat leucacantha, atque inibi in praeruptis locis petroselinum, & Rhodia radix. Sunt praeterea, quae arboribus innasci velint, in quibus resident, atque ab iisdem suscipiunt alimentum, vt agaricum, viscum, sphagnos, polypodium, dryopteris, lichen. Aliae quidem in arboribus conspiciuntur, aliae vero prius è terra exortae, per arbores repunt, quemadmodum labrusca, vitis nigra, bryonia, hedera, clematis altera, smilax tam leuis, quàm aspera, lupus salictarius, conuolulus, periclymenum. Non desunt etiam herbae, quae sine radicibus in aliis herbis prosiliant, neque alibi, quàm in illis reperiantur, vt cuscuta, epithymum, epithymbrum, & epistoebe. Veruntamen illud scire conuenit, quòd etsi harum omnium quaeque sua natura felicius proueniant in praedictis locis, suosq; vnaquaeque sequatur situs: nihil tamen obstat, quin eaedem modò in montibus, modò in planis, nunc in collibus, saepe in vallibus, nonnunquam in agris, & pratis, ac etiam in aliis variis locis nullo discrimine inueniri possint. Et haec satis sint quantum ad natalem plantarum situm. Caeterùm vt, quantum per me fieri potest, harum rerum non minus vtilis, quàm necessaria doctrina excitetur, augeaturq;, iam ad singulas herbarum partes noster se conuertet sermo, & de radicibus, foliis, caulibus, floribus, ac seminibus disseremus, primò à radicibus, veluti à basi aliarum partium, rem ipsam exordientes. Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus, iisq; tenuibus. Legumina verò singulas habent radices praeter fabam, easq; surculosas, & duras. Sic & olera ferè omnia singulari radice cohaerent, vt lactuca, apium, beta, buglossum, intubus, cichorium. Quinetiam radice singulari sustinentur, syluestris ruta, quam harmalam vocant, peplos, crateogonum, ephemerum, & saepius verbenaca. Contra numerosis radicibus donantur, asarum, phu, baccharis, veratri genus vtrunque, capparis, crithamum, hastula regia, chelidonium minus, asclepias, cyrcaea, alcaea, aethiopis, gramen, filix foemina, muris auricula altera, plantago, chrysocome, asparagus, ruscus, hippoglossum, panaces Heracleum, hemionitis, paeonia foemina, alisma. At nardi Indici, & Celtici radix in spicae modum capillatur. Praegrandi, firmaq; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, scammonium, syluestris cucumis, vitis nigra, rapum, nymphaea, colocasia, radix Rhodia, & China nuper ex Indiis occidentalibus importata, dracunculus, aloë, centaurium maius, libanotis, sphondylium, oenanthe, symphytum secundum, papauer corniculatum: raphanus: carduus: periclymenum, solanum somniferum, smilax aspera, thapsia, hippophaes, hippophaestum, tithymalus characias, pityusa, Rhabarbarum, Rhaponticum. Contra exiguam tenuemq; radicem gignunt hydropiper, catanances genus secundum, ranunculus, panaces Asclepium, & chironium, phalangium, trifolium, anthyllis, bechium, onobrychis, holostium, britanica, epimedium, onagra, tragium secundum, leontopodium, verbenaca supina, phyteuma, pancratium, aconiti tertium genus, chamaecissos, asarum, vtrunque veratrum, plantago minor, coronopus, sesamoides, origanum syluestre, alypon, atractylis, heliotropium maius, onosma, rubia, cepaea, alisma, betonica, chamesyce, gingidium, centaurium minus. Radices in lignum durescunt aethiopidi, smilaci asperae, poterio, leucacanthae, astragalo, tithymalo characiae, cypero, rhododendro. At molli, lentaq; radice constant althaea, acanthus, alcea, malua, symphytum maius. Geniculatae veluti arundinibus, sunt iridi, acoro, polygonato, rusco, nymphaeae, xyridi, hippoglosso, gramini, lauro Alexandrinae, colocasiae, galangae, gingiberi, radici Chinae nuper inuentae, & Rhodiae. Radicem digiti crassitudine fundunt orobanche, eryngium, polygonatum, paeonia mas, pyrethrum, daucus, pastinaca syluestris, symphytum petraeum, dorycnium, ebulus, echium, crithamum, elaphoboscum. Bulbosae autem insunt caeparum modo, lilio, hemerocallidi, caepis, bulbis, hastulae regiae, allio, porro, croco, narcisso, xiphio, testiculorum omni generi, satyrio, ornithogalo, ephemero, arisaro, hyacintho, dracunculo, ampeloprasо, scorodopraso, moly. In globum extuberant radices aristolochiae rotundae, cyclamini, apij vomitorij, leontopetali, oenanthes, paeoniae foeminae, rapi, chrysogoni, periclymeni, cyperi, argemones, catanances secundae, pycnocomi, geranij vnius, pseudoapij, antorae. Insuper radices inter se dissident, tum colore, tum odore, tum sapore: quae discrimina si rectè cognoscantur ab his, qui breui hanc facultatem assequi desiderant, non parum inde haurient vtilitatis. Sicuti & maximè confert scire, quae sint radices magnae vel paruae, quae durae vel molles, quae numerosae vel paucae, quae caeparum vel tuberculorum effigie, quae denique geniculatae, de quibus hucusq; abunde disseruimus. Sed iam de coloribus agamus. Nigricat foris chrysogoni radix, etsi canticet intus: item papaueris cornuti, nardi montani, helenij secundi, cyclamini, chamaeleonis, cardui, hastulae regiae, libanotidis, rhapontici, quanquam huius interna rubescant, peucedani, leontopetali, epimedij, nymphaeae, eryngij, symphyti secundi, smyrnij, echij, veratri nigri, astragali, anemones, mandragorae, aconiti tertij generis, thapsiae, personatae, filicis maris, vitis nigrae, aristolochiae vtriusque, quarum tamen interna buxeo colore pallent, paeoniae foeminae, tametsi huic, sicut etiam thapsiae, & mandragorae delibrata exalbeat. Contra è candida proueniunt radice plantago, polygonatum, dracunculus, arum, arisarum, ranunculus, veratrum album, anonis, ligusticum, asparagus, ruscus, hippoglossum, elaphoboscum, libanotis, sphondylium, rapum, radix, circaea, alcea, holostium, tragum, trifolium, narcissus, allium, porrum, gingidium, iberis, hipposelinum, tripolium, iris, panaces Heracleum, tragum, somniferum solanum, arction, onagra, chamaecissos, scammonium, althaea, pityusa. At non prorsus albae, sed subalbidae radices tributae sunt aro, polemoniae, helenio primo. Rubet rubiae, centaureo magno, rhapõtico, rhabarbaro, tametsi tria haec exterius nonnihil nigricẽt: itẽ pẽtaphyllo, heptaphyllo, betae tertij generis, blito, carotae, anchusae, lycopsi, onosmati, chrysogono, quãquã exteriꝰ nigricãt. Non planè rubra, sed subrubra radice sunt acãthus, phu, satyrium erythroniũ, xyris, radix Rhodia, solanũ somniferum, alypum, costus. Ex atro rubescunt filici foeminae, cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpurascunt radices symphyti petraei, caeparum, scillae, pancratij. Flauae intus radice sunt aristolochia rotunda, glycyrrhiza, lapathum, hippolapathũ, cyperus Babylonicus, argemone, chelidonium maius, gentiana. At herbaceo colore insunt polypodio, phalangio, smyrnio, & imperatoriae. Odorata radice fragrant, iris, acorus, meon, cyperus, galãga, zedoaria, nardũ tã Gallicũ, quàm Indicũ, asarũ, phu, caryophyllata, baccharis, ligusticũ, pastinaca, angelica, seseli Massiliense, hipposelinũ, smyrniũ, libanotis, asclepias, circaea, alisma, tripoliũ: quin & radix Rhodia odorẽ expirat nõ iniucũdũ. Dulcedinẽ gustui praebẽt glycyrrhiza, tragopogonis radix, cẽtaurij maioris, chamaeleonis albi, elaphobosci, geranij, arctij, polipodij.

Amari-

Marginal notes:

In montanis syluis.

In arboribus.

In aliis plãtis.

Plantarum in radicibus varietas.

Radicum differentiae in coloribus & saporibus.

Quae nigricant.

Quae albicant.

Quae subalbicant.

Quae rubent.

Quae subrubent.

Quae intus flauescunt.

Quae virescũt.

Quae bene olent.

Dulcia.

Amaræ. *Amaritudinem verò gentiana, ranunculi, helenij, dictami candidi, leucacanthæ, panacis Heraclei hippophais, paneratij, scillæ, cichorij, asparagi, rusci, centaurij minoris, chelidonij maioris, asphodeli, cyclamini.* Acres. *Acri autem radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, Zedoaria, imperatoria, crocodylium, angelica, panaces Chironium, smyrnium, pyrethrum, alisma, tripolium, raphanus tum satiuus, tum syluestris, vtraque iberis, nasturtium, thlaspi, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, erysimum, ophioscorodon, ampeloprasum, scorodoprasum, cepa, allium, porrum, scandix. Quo fit, vt si exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore, ac sapore notantur, maximum inde percipiant emolumentum ij, qui magna animi delectatione in hac simplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac præterea plurimum ijsdem contulerit, si omnes stirpium delineationes, similitudinesq́; (de ijs intellige, quæ scriptis tradi possunt) tum earũ pariter & odores, & sapores assequantur, eo inquã modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à similitudine, quam inter se ineunt plantæ, exorsus, pro viribus enitar, vt quæ plurimis ignota sunt, ijs, quæ omnibus sanè vulgares apparent, rectè comparentur, quapropter ab hedera primùm, vt quæ neminem lateat, rem ipsam auspicabor.* Foliorum in plantis comparatio, & similitudo inter se. *Hederam igitur folijs æmulantur, etsi quædam maiora, quædam verò minora cernantur, scammonium, asarum, vterque cyclaminus, smilax aspera, leuis, & hortensis, vitis nigra, marina brassica, Aethiopicum seseli, periclymenon, aristolochia vtraque, asclepias, epimedium, gramen parnasi, apocynum, viola purpurea, chamæcissos, helxine cognomento cissampelos, cinocrambe, hortense solanum, halicacabum, circæa, cucumis tam syluestris, quàm satiuus, vtraque clematis. Vitigineum folium repræsentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia, veratrum nigrum, balsamina, colocynthis, cucumis, quem Veneti anguriam vocant. Alba spina, & acanthium simili virent folio: sicuti abrotanum fœmina, & absinthium seriphium vocatum folijs se inuicem imitantur. Vitex & anagyris, & folijs & ramis conueniunt. Apij folia referunt caucalis, secundum dauci genus, laserpitium, smyrnium, bunium. Amygdalæ fronde vestiuntur, persicus, rhododendrum, ebulus, sambucus, staphylodendron, lathyris, quam officinæ cataputiam nominant. Anisum deinde isopyro folijs adstipulatur, anagallis antyrrhino, atriplex xanthio. Vtriusque rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis maiora, huic verò minora spectentur. Porri bulbique folia præ se ferunt hyacinthus, narcissus, allium, colchicum, cyperus, hastula regia, ampeloprason, scorodoprason, canini testiculi, lonchitis. Buxus, & lycium consimili comantur fronde. Vitis alba amomo folijs correspondet, pyrethrum syluestri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericæ. Fœniculi folia emittunt altilis asparagus, panaces, Asclepium, seseli, daucum Creticum, anthemis, libanotis, buphtalmos, anethum, thapsia. Anethi folijs assurgit meon. Plantagini non dissimilia sunt folia candidi veratri, gentianæ, alisinatis, & clymeni. Phœnij folium geranium exprimit, Filicem folio æmulantur sideritidis secundum genus, polypodium, dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert, hæc vero myrrhidem. Buglossum, & cirsium consimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly, holostium, gramen arundinaceũ, coronopus. Huius verò folia habet catanance, psylliũ. Cichorium, chondrylla vtrunq; genus, & ꝙ quibusdã dens caninus dicitur, cõsimili sunt folio. Cnico atractylis folio assimilatur, chamæleoni nigro crocodiliũ, chamæleoni albo sillybũ. Glasto tripoliũ simile est. Coriandri foliis comãtur partheniũ, adianthũ, sideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorũ tamen quædam propius, quædam longius eius speciẽ sequuntur) vterque daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alsine, muris auricula, cannabis, aut quinque folii eupatorium, sed quæ quadripertito diuidantur. Cotonei mali frontem exhibent capparis, solanum somniferum. Smyrnii folium præstant phu, lauer. Cupressi effigiem promit sabina: iuniperi cedrus minor quæ phœnicia dicitur. Hypericum, androsæmum, ascyrum, folio non discrepant. Cistus, & ladanus sicuti in specie, ita & in folijs conueniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris teucrium, securidaca: cumini syluestris stratiotes millefolium: cucurbitæ personata: lolij phœnix: iuglandis centaurium maius, pæonia mas, gentiana: etsi huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt, acorum, medion, syluestris iris: item gladiolus, nisi hic breuiora, angustioraq́; folia sibi vendicasset. In iunci specie collocandum esset vtrunque equisetum, sed inani caule assurgit. Lenticulæ folium simulant aphaca, onobrychis, chamæsyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala, glaux. Laurea fronde virent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamædaphne. Lilii folia spargunt hemerocallis, pancratium, satyrium, martagon (sic enim appellant lilium quoddam agreste) ephemerum, onagra. Lentiscum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidium arabis dissimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipsacus, syluestris lactuca, lycopsis, anchusa, syluestre glastum, mandragoras fœmina. Linguæ bubulæ similia sunt symphyti alterius folia. Myrti folia ruscus habet, tithymalus fœmina, & canirubus. Mentham satiuam folio exprimunt sisymbrium, hidropiper, pentaphyllon. Marrubij effigie assurgit apiastrum, ballote, horminum, sideritis prima. Mercurialis folio est cinocrambe: Helxine & elatine folio simili comantur. Nasturtij foliis iberis non refragatur nec thlaspi. Oleam æmula foliorum facie repræsentant halimus, ptarmica, phyllyrea, ligustrum, vitex, conyza, thelygonum, caninus testiculus, lithospermum, dorycnium, hippophaes. Platanum folio imitantur ricinus, nigrum veratrum, sphondylium, aconitum cinoctonum. Verbasci folia fundunt helenium, æthiopis, arctium, buglossum, & tithymali genus latifolium. Pastinaca, & gingidium foliis inter se non dissident. Portulacæ folio assimilantur telephium, cepæa, crithamum, terrestris tribulus, tithymalus helioscopius. Trifolio correspondent lotus syluestris, medica, citisus, sertula campana. Thimum, stœchadem, satureiam simile comat folium. Acuta spina, & mespili primum genus simili virent folio. Nec dissimili pulegio dictamnum & calamintha comantur. Miricæ sabina, & cupressus: serpilli clinopodium: saluiæ sideritis prima, horminum, verbascum syluestre, foliis vestiuntur. Piceæ folium ferunt poligonum, & pityusa: quercus verò chamædrys, teucrium, scordium, betonica, sideritis prima. Neque à rutæ foliis dissident acacia altera, centaurium minus, serpillum syluestre, ambrosia, polygonum primum, androsæmum, polemonia, peplus, paronychia, hipericum, apios. Aloæ, & scillæ similia tributa sunt folia. Sampsuchi folium ostendunt marum, & panaces chironium. Solani folio germinant Circæa, halicacabus. Rumicis folia æmulantur arum, phyllitis, britanica, & quæ vulgo bistorta dicitur. Foliorum similitudine inter se certant ruscus, hippoglossum, laurus Alexandrina. Aspleni imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis, sicuti semperuiui minoris tertia aiugæ species, aristolochia clematitis. Salicis fronde prouenit lysimachia, sertulæ Campanæ ligusticũ. Silybus, chamæleo albus, carduus, alba spina, sese foliis imitantur. Ex his igitur facilè quisque herbarum germanitatem, cognationẽ, similitudinemq́; perdiscere poterit, quæ omnia in dignoscendis stirpibus non paruam adferunt vtilitatem.* Foliorum in coloribus discrimen. *Cæterũ plantarum omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametsi folia ipsa coloribus adeò perspicuis, vti flores haudquaquam splendeant.*

deant. Niger ſanè color in nullis reperitur herbis, neque arboribus, quamuis nonnullæ atro quodam virore ſint ſuffuſæ, ita vt paululum nigricent, ſicut phillyrea, buxus, liguſtrum, hortenſe ſolanum, nigra viola, oſyris, hyoſcyamus, vtraque clematis. Contra nec folia habentur, quæ niueum candorem exprimant: verùm pleraq;, quæ incana ſunt, ſubalbicant, vt crithamo, echio, ranũculo, abrotono, abſinthio, ſaluiæ, calaminthæ, maro, periclymeno, corniculato papaueri, ſtachy, menthaſtro, althææ, polio, verbaſco, vtriq; lychnidi, & mandragoræ mari: quæ omnibus ſupernè candicant, quemadmodum infernè roſmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemiſiæ, & aliis multis. Rubent punicæ malo, amygdalo, lentiſco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androſæmo, aſcyro, lonchiti, oſyri, blito, amarantho, phyco marino, ſeſamæ, irioni, atriplici, alypo, Celtico nardo, & cuidam betæ generi. Folia, quæ lanugine pubent, inſunt dictamno, verbaſco, lychnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, menthaſtro. Aſpera ſunt ſymphyto alteri, marrubio, fico, ſaluiæ, ballotæ, & hormino. Aculeis horrent folia bugloſſi, echij, vrticæ, eryngij, ruſci, atractylis, ſonchi, chamæleonis vtriuſq;, dipſaci, quinetiam cardui omne genus, aquifolij, & ilicis. Humi iacent panacis folia, coronopi, anchuſæ, mandragoræ, vtriuſq; anagallidis, cynogloſſi, glauci, catanancæ ſecundi generis. Reptant etiam humi lithoſpermi, graminis, onoſmatis, canis teſticuli, albiq; chamæleonis. In vniuerſum plantæ omnes, quæ caule & floribus orbantur, folia per terram ſpargunt. Acuta folia, vt quæ olfactu nares feriant, data ſunt allio, cæpis, naſturtio vtriq; tam aquatico, quàm terreſtri, ſinapi, erucæ, lepidio, gingidio, hydropiperi, eryſimo, clematidi ſecundæ, thlaſpi, ſerpyllo, thymo, thymbræ, ſiſymbrio, pulegio, calaminthæ, dictamno, dracunculo, aro, flammulæ, origano: quæ omnia non modò olfactu, ſed magis etiam guſtu acrimoniam præbent. At amaritudinem poſſident chondrylla, cichorium, gentiana, ruta, abſinthium, aphaca, abrotonum, parthenium, ſcandix, aloë, ſantonicum, ſeriphum, chamædrys, marrubium, ſcordium, glaucium, chamelæa, empetrum, & quæ vulgò gratia Dei deiectoriæ facultatis herba dicitur. Odorata folia ſunt aſaro, ſio, ſiſymbrio, menthæ, menthaſtro, calaminthæ, pulegio, ſaluiæ, ladano, hyſſopo, ſampſucho, origano, thymo, ſerpyllo, ſatureiæ, ſymphyto petræo, roſmarino, liguſtico, ſtachy, malabathro. Nec inſuauem efflant odorem betonica, chamædrys, baccharis, artemiſia minor, & herba illa, quã aliqui ſclaream, nonnulli herbã ſancti Ioannis, & pleriq; matriſaluiam nuncupant. Nec deſunt ſtirpium folia, quæ ab aliis tum plantis, tum liquoribus odorem emendicaſſe videntur, vt ſcordium ab allio, trifolium à ruta, & bitumine, cytiſus ab eruca, apiaſtrum à citreo malo, chamæpitys à pino, xanthium à naſturtio: ita deniq; hydropiper à pipere mutuatur odorẽ. Grauiter olent abſinthium, abrotonum, ſeriphum, ballote, polium, ebulus, botrys, ariſtolochia, cãnabis, anagyris, galiopſis, cicuta, mandragoras, apocynum, glaucium. Non parum quoq; diſcriminis in plantarum tum caulibus, tum ſtolonibus reperitur: quandoquidẽ ex eis quædam ſingularem, ſimplicemq; caulem proferunt: aliæ numeroſos cauliculos edunt: quibuſdam craſſi caules inſunt: aliis tenues aſſurgunt: aliis inanes, & vacui eriguntur, fiſtularum, & arundinum inſtar: alii pleni conſpiciuntur: quibuſdam item longus proſilit caulis, quibuſdam verò breuior, nonnullis caules geniculati ſunt: alij enodes exeunt, alij læuore, alij ſcabritia, alij duritia, alij lentore notantur. Nec deſunt, qui lanugine veſtiantur, & qui ſpinis, & aculeis rigeant. Quibuſdam plantis teretes ſunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus ſtriati. Alij deniq; ſurſum eriguntur, alij per terram ſerpunt, ac repunt. Diſſident præterea inter ſe ſtirpium caule: colore, rectitudine, & curuitate: tanta fuit naturæ in plantis formandis varietas, atq; ſolertia. Plures igitur caules ab vna tantùm radice exiliunt glaſto ſylueſtri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, ariſtolochiæ vtrique, rutæ ſylueſtri, hyperico, elatinæ, phœnici, trago, ſolano ſomnifero, & manico, minori ſedo, chamæciſſo, glauci, oſyri, tithymalo paralio, helioſcopio & thymelææ. Ramoſo, ac pariter ſurculoſo caule fruticant ſaluia, ſatureia, thymum maius, origanum, hyſſopum, abſinthium, abrotonum, ruta, ſtœchas, ocimum, amaracum, ſymphytum petræum: & vt ſummatim rem complectar, omnes denique plantæ, quæ ſuffrutices appellantur. Craſſum caulem mittunt dracunculus, chamæleo niger, œnanthe, helenium, ſymphytum alterum, hyoſcyamus, perſonata, ſedum maius. Contra proditur tenuis ornithogalo, thlaſpi, polemoniæ, ranunculo, limonio, anemonæ, liguſtico, panaci Aſclepio, peucedano, artemiſiæ, phyllo, cynocrambæ, buphthalmo, aliſmati, betonicæ, echio, eupatorio, plantagini, chelidonio maiori, muris auriculæ, ariſtolochiæ vtrique, ſeripho, tragorigano, menthæ, ſiſymbrio, lyſimachiæ, rutæ ſylueſtri, delphinio, melanthio, agreſti cumino, aparinæ, chamedry, ſcordio, teucrio, trifolio, hyperico, ſideritidi ſecundæ, elatinæ, pentaphyllo, veneris vmbilico, chamædaphnæ, tithymalo helioſcopio, thymelææ, alypo. Inanes in vniuerſum, ac fiſtuloſos caules habent frumenta, legumina, & olera. Particulatim verò cauis emicant colliculis phu, apium montanum, ſonchus, veratrum album, gentiana, equiſetum, narciſſus, ricinus, cicuta, lathyris, hieracium maius, ſymphytum ſecundum, ſpina alba, cæpe, porrum, hippoſelinum, thapſia, ferulæ omne genus, omneſq; plantæ ferulaceæ, qualis cicuta, panaces, laſerpitium, ſeſeli Peloponenſe, & quæ guttatim ſtillant ſagapenum, galbanum, & ammoniacum. Geniculatum culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, ſambucus, phu, cyclaminus ſecundus, gentiana, panaces Aſclepium, polycnemon, crateogonum, polygonum, equiſetum, ferula, cicuta, meon, odoratus iuncus, pityuſa, arundinum omne genus, hydropiper, liguſticum, xyphium, & omnes denique plantæ, quæ fœniculaceo caule aſſurgunt, vt elaphoboſcum, anethum, ſeſeli Maſſilienſe, pyrethrum, ſphondylium, peucedanum. Læui conſtant caule dracunculus, haſtula regia, typha, nymphæa, ſideritidis tertium genus, chryſanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana, acanthus, aloe, iberis, hyacinthus, millefolium, chamædaphne. Dodrantali caule exeunt chamæleo niger, tripolium, hyacinthus, arum, ſeſamoides, daucum Creticum, caucalis, caninus teſticulus, epimedium, hypericum, ſideritidis tertium genus, centaurium minus, anonis, ſylueſtre cuminum, tuſſilago, œnanthe, anthyllis, anthemis, coris, ocimoides, achillea, elatine, penthaphyllum, tragus, ageratum, papauer ſpumeum, pſyllium, aconitum primum, colchicum, ſemperuiuum minus, vmbilicus veneris, ſtratiotes millefolium, chameciſſos, glaux, polygala, laurus Alexandrina, tithymalus myrſinites, paralius, helioſcopius, & cypariſſias: item chamælea, & verbenaca. Duum verò palmorum longitudine caules extollunt phalaris, thlaſpi, melanthium, pæonia, veratrum album, cynocrambe. Caulis cubiti altitudine adoleſcit petaſitæ, plantagini minori, ranunculo, phu, roſmarino, chelidonio maiori, bacchari, panaci Aſclepio, ſphondylio, ſatyrio, alſinæ, betonicæ, fabæ Aegyptiæ, crithamo, arabidi, aſphodelo, lepidio, xyridi, eupatorio, ſylueſtri papaueri, aconito tertio, ſemperuiuo maiori, ſenecioni, verbaſco fœminæ, cytiſo, xanthio, ruſco, daphnoidi, chamædaphnæ, lathyri, primo filicis generi, cnico, gladiolo, aſcyro, lyſimachiæ. Interdũ cubiti longitudinẽ caule excedunt aliſma, cyperus, tithymalus characias, pityuſa. At horminum ſemicubitali caule contentum eſt. Binûm cubitorum longitudinem caule æquant dracunculus, gentiana, ſpina alba, acanthus, coniza maior, althæa, ſymphytum ſecundum, helenium, glaſtum, glycyrrhiza, centaurium maius, dipſacum,

Caulium in plantis differentia.

dipsacum, carduus, seseli Aethiopicum, lycopsis, sideritis secunda, manicum solanum, sylvestris lotus, cirsium. Quaternûm cubitorum caulis exit moly: tricubitalis verò medio. Duris lignosisque nituntur cauliculis hypericum, chamædrys, teucrium, symphytum petræum, androsæmum, ascyrum, satureia, thymum, origanum, millefolium, eupatorium, aster Atticus, hyssopum, stœchas. Lentore & mollitia caules languescunt irioni, poterio, maluæ, smilacibus omnibus, cucurbitis, peponibus, & melopeponibus, cucumeribus, lupino, periclymeno, bryoniæ, viti nigræ, viciæ, helxinæ, quam cissampelon cognominant, scammonio, iunco, typhæ, althææ, alceæ, solano somnifero, osyri, rusco, daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipsacum, poterium, agriacantha, scolymos, paliurus, rubus, canirubus, hieracium maius, stœbe, rosa. Spinosa prorsus lanugine obducantur urticæ caules, echij, anchusæ, lycopsis, buglossi. Hirsutus caulis uisitur menthastro, orobanchæ, helenio, ocimoidi, eupatorio, herbæ quam pilosellam vocant, secundo symphyti generi. Lanugineum caulem nutriunt acanthium, gnaphalium, verbascum, lychnis vtraque, tussilago, althæa, anemone, panaces Heraclium. Scabritia & asperitate caulium sunt pastinaca, rubia vtraque, lupus salictarius, aparine, baccaris, sylvestris cnicus, æthiopis, equisetum, veratrum nigrum, papauer sylvestre, & corniculatum. Humi cauliculis repunt polygonum, lithospermum, anagallis, clematis prima, holostium, tribulus terrestris, peplos. Caules edunt quadrangulos sideritis prima, apiastrum, marrubium, ballote, cyperus, centaurium minus, mentha, calamintha, baccharis, horminum, aparine, rubia, chamædrys, stachys, scordium, teucrium, betonica, symphytum secundum, clymenum, uerbenaca, urtica, galiopsis, æthiopis, lotus Aegyptia, bunium, xanthium, ebulus, pycnocomum. Triangulares insunt cirsio, & quandoque etiam cypero. Cæterum caules albicant moly, utrique iberidi, nasturtio, cnico, cacaliæ, cynocrambæ. Rubescunt minori hieracio, soncho, artemisiæ, hyperico, ascyro, phu, virgæ aureæ, helxinæ, senecioni, myriophyllo, orobanchæ. Caule destituuntur chamæleo albus, phyllitis, filix, cynoglossum, dryopteris, polypodium, onosma, trichomanes, asplenum, hemionitis, lichen, paronychia, adiantum, hippophestum, chamæsyce. Ad hæc non parum quoque in stirpibus dignoscendis utilitatis præstat florum tum coloris, tum formæ cognitio: quippe cum nulla sit earum pars, quæ prius nostris sese offerat oculis vere & æstate, quàm flores, varia colorum pictura, quæ in eis refulget. Quapropter non ab re fuerit, horum differentias edocere, quæ in coloribus ita se habent. Plantæ igitur, quæ flore candido decorantur, sunt ut oxyacantha, ligustrum, orneoglossum, fraxinus, rosæ, quibus tum ruber, tum etiam purpureus erumpit. Item olea, myrtus, cerasus, malus, pyrus, mespilus, prunus, arbutus, iberis, raphanus, siser, cucurbita, caucalis, eruca, ocimum, ornithogalum, cyclamini secunda species, hastula regia, capparis, poterium, thymus, moly, aparine, phalangium, tripolium, sed cui flos quandoque rubescat, polium, œnanthe, alba viola, nymphæa prima, althæa, polygonatum, clematis altera, ocimastrum, erinus, achillea, helxine cissampelos dicta, conuoluulus, dorycnium, ephemerum secundum, stratiotes millefolium, lotus Aegyptia, chamæsyce, sesamoides magnum, narcissus, scammonia, thymelæa, sambucus, ebulus, angelica, filipendula, uiburnum, flammula, fragaria, imperatoria, lilium conualliũ dictum, & vincetoxicum. Rubri flores emicant rosis, in quibus tamen variant, nã alij cãdidi, alij purpurei, alij lutei reperiũtur: itẽ malis punicis, fabæ Aegyptiæ, rumici, oxylapatho, oxalidi, blito, aphacæ, ophioscorodo, anemonæ primo generi, argemonæ, anagallidi masculæ, papaueri sylvestri, solano somnifero, onagræ, & caryophyllis vocatis, quem florem recentiores quidam, nescio qua auctoritate ducti, vetonicum appellant, quanquam & hi purpurei emergant, & quandoque uaria colorum mistura inficiantur. Flores menthæ, sisymbrij & hydropiperis colore subrubro apparent. In purpura albicantes insunt phu, rosis, persico, amygdalo, eruo, bacchari, trifolio, alceæ, periclymeno, rhododendro, pæoniæ. Purpurei exeunt asaro, croco, vitici, viciæ, cyclamino primo, larici, centaurio minori, albæ spinæ, origano, pulegio, saluiæ, calaminthæ, thymo satureiæ simili, thymbræ, serpyllo, sed qui in album quandoque varient, pseudomelanthio, chamædry, lichnidi, scordio, violæ purpureæ, canis testiculo, onobrychi, betonicæ, symphyto utrique: etsi secundum modò candido, modò luteo flore lætetur. Item medio, gladiolo, anchusæ, lycopsi, echio, sideritidi tertiæ, uerbenacæ, astragalo, hyacintho, cirsio, capno, bubonio, sed cuius interna flauescant, antirrhino, acanthio, glauci, ueratro nigro: tametsi quandoque huic punicei, herbacei, candidi, & in purpuram albicantes flores reperiantur. Item sesamoidi maiori, ricino, amarantho, galegæ, personatæ, xanthio, hormino, martago (sic uocant recentiores lilium quoddam) scrofulariæ maiori, geranio. At in purpura nigricantes insunt uiolis, leontopodio, delphinio, napello, pulsatillæ. Aureis floribus coronantur helenium, cornus, rapum, napus, lampsana, brassica, crithamum, sonchus, aphaca cichorij genus, tragopogon, cucumis tam erraticus, quàm satiuus, pepo, lactuca, irio, ranunculus, anemone secunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrunque, sertula Campana, ruta, hieracium, atractylis, tussilago, conyza, hemerocallis, viola aurea, nymphæa secunda, anagyris, alisma, hypericum, ascyrum, androsæmum, chamæpitys, spartium, lysimachia, eupatorium, pentaphyllon, chrysocome, chrysogonon, chrysanthemum, ageratum, papauer corniculatum, hyosciamus, galium, senecio, verbascum, lotus urbana, & sylvestris, bunium, osyris, colocynthis, cnicus, virga aurea, balsamina, blattaria, caltha, colutea, tanacetum, & quam falso oxyacantham recentiores nuncupant, abrotonum fœmina, pilosella, potentilla, sena, sinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei, circinato orbe candidi, sicuti & parthenio, buphthalmo, bellidi, & cotulæ fœtidæ. Cæruleum florem edunt linum, intubus, cichorium, chondrilla, anagallis fœmina, muris auricula, clematis prima, buglossum, melanthium, eryngium, scabiosa, & quæ à vulgaribus morsus diaboli appellatur: item cyanus, & quæ trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placent flores centaurij maioris, chamæleonis nigri, cinaræ: quin & varia cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, maluæ, euphragiæ. Spicati insident blito, plantagini, hyssopo, menthæ, menthastro, sisymbrio, hydropiperi, saluiæ, sampsucho, stachy, betonicæ, amarantho, virgæ aureæ, stœchadi, ladano, lauendulæ utrique. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphæa alba, helxine cognomento cissampelos, lotus Aegyptia, narcissus, crocus, conuoluulus, ephemerum primum. Flores, qui rosæ referant similitudinem, prosiliunt malo cydoniæ, mespilo, altheæ, rhododendro, pæoniæ veratro nigro, colocasiæ, corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt uterque chamæleo, centaurium maius, crocodilium, spina alba, dipsacus, spina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, & reliqua carduorum genera. Muscosos gestant flores laurus, labrusca, myrica, erica, ligustrum, olea, quercus, castanea, cornus, galium. Flores in umbellas radiantes, vel muscarijs emicantes insunt meo, sisaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, ligustico, pastinacæ, seseli omni, sisoni, aniso, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, smyrnio, elaphobosco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, sphondylio, ferularum omni generi, peucedano, laserpitio, sagapeno, galbano, panaci, ammoniaco, achilleæ, chrysocomæ,

Florum in plantis varietas.

agera-

agerato, cicutæ, stratiotæ millefolio, myrrhidi, thapsiæ, sambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, viburno, imperatoriæ, eiúsq; pimpinellæ generi, quæ nonnullis hircinum saxifragum vocatur, quòd hircum maxime oleat. Cytini imaginem repræsentant flores asari, hyoscyami, cisti, arbuti. Corymbis similes racematim cohærent botry, ambrosiæ, anagyri, vrticæ, lunariæ minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atq; in pappos euanescunt flores omnium carduorum, sonchi, tragopogoni, centaurii maioris, vtriusque chamæleonis, vtriusque hieracii, senecionis, cirsii. Stellarum, solisque flore imaginem referunt eryngium, aster Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllum, intubus vtraque, cyanus. Præterea exquisitam prorsus plantarum cognitionem quis assequi poterit, si seminis, fructusque, quos plantæ ferunt, delineationes habeat: quare non inutile fuerit earum tum figuras, tum discrimina, tum etiam similitudines prosequi. Fructus itaque racemosos proferunt therebinthus, lentiscus, populus vtraque, oxyacantha, vitis nigra, vitis alba, cyclaminus secunda. Corymbaceos verò hedera, periclymenus, solanum hortense, & manicum, smilax aspera, polycnemon, hippophaes. Semina autem racematim cohærent artemisiæ, ambrosiæ, botry, vrticæ nostrati, mercuriali fœminæ, hydropiperi, ricino. Acinosa sunt asaro, taxo, vesicariæ, asparago, rusco, lauro Alexandrinæ. Semen folliculari specie inest fraxino, rhamno, sed quod verticilli referat imaginem, nasturtio, thlaspi, androsacæ. At in squamosis folliculis occluditur gentianæ, cumino syluestri, atriplici, sphōdylio, œnanthæ, ferulæ, & thapsiæ. Pineam nucem imitantur, & velati nucamenta sunt fructus piceæ, laricis, & cupressi. Baccas gerunt olea, laurus, zizyphus, cornus, rosa, capparis. Oblongæ, & quæ magnitudine cedant oliuis, visuntur myrtho, thymelææ, polygonato. Rotundæ sunt ligustro, iunipero, hederæ, periclymeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, sabinæ. Cæterum fructum semenque siliquis includunt acacia, anagyris, genista, siliquæ arbor, casia nigra, dorycnium, apocynum, staphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phasiolus, lupinus, pisum, eruum, sena, smilax hortensis, medica, aphaca, vicia, pæonia, leontopetalō, xyris, solanum somniferum, & tertium aconiti genus. In folliculis verò abditur halicacabo, coluteæ, colchico, & staphylodendro, suumq; in corniculis modò aduncis, modò rectis seruant delphinium, fœnum græcum, lotus syluestris, rapa, napus, raphanus, lampsana, brassica, eruca, sinapi, erysimum, circæa, leucoium, hedysarum, papauer corniculatum. Capitibus semina condunt colocasia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papauer tam satiuum, quàm erraticum, hyoscyamus, lotus Aegyptia, xyris, nymphæa. At capitulis paruis cōcipiuntur lino, ptarmicæ, cumino syluestri, sparganio, psyllio, verbasco, scrofulariæ, isopyro, ricino, tithymalo paralio, & helioscopio. Semina in flocci modum conclusa afferunt porrum, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, allium: etsi prius folliculo quodam claudantur. Vmbellis nuda resident semina omnibus panacis generibus: itemque seseli, ligustico, apii omni generi, aniso, anetho, cumino satiuo, ammi, elaphobosco, daucō, sphondylio, peucedano, elichryso, cicutæ, myrrhidi, angelicæ, imperatoriæ, thapsiæ, coriandro, smyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achilleæ, agerato, stratiotæ millefolio, sambuco, ebulo. Semen veluti spicis cōtinetur origano tam satiuo, quàm syluestri: quin & sampsucho. Papaueris imaginem semine repræsentant phyllum, nymphæa alba, hyoscyamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamæsyce. Piperis similitudinem exhibent semina tum lycii, tum etiam viticis. Compresso, atq; rotundo semine habentur malua, althæa, alcea, smilax leuis. Neque seminis effigie ab epithymo dissidet alypon: à lolio phœnix: à viola alba chamæcissos: à saluia horminum. Hirsuto semine, ac aspero, adeo vt id tactum vestibus adhæreat, sunt personata, eupatorium, aparine, helxine, xanthium, & vulgare cynoglossum. Capiti viperarum simile fert echium, & vituli non dissimile antirrhinum. Mucronatum ostendunt tragos, spinachium sic vulgo vocatum, tribulus tam aquaticus, quam terrestris. A fœnigraci semine non desciscit semen myagri, item & loti syluestris. Semen fœniculi modo ferunt ligusticum, sison, cicuta, cuminum, carum. Anisi verò semina, apii, & ammi consimilem nacta sunt formam. Cnici semen suam impartitur imaginem minori centaurio, vtrique chamæleoni, spinæ albæ, & Arabicæ, atractyli, cynaræ, medio, nigro veratro, & omnibus fere cardui generibus. Milii semine constant circæa, crateogonum, panicum, sesamum, lithospermum, phalaris, lotus Aegyptia, sesamoides. Erui semen possident catanance, tithymalus paralius, aphaca. Semine marrubium æmulantur ballote, clinopodium, sideritis prima, pycnocomum. Consimile nascuntur semine libanotis, & crithamum: vt etiam semine conueniunt linum, satyrium erythronium, & quoddam vrticæ genus. Semine caudæ scorpionis effigie cernitur scorpioides: & verrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina quæ fructibus carnosis tam arborum, quam herbarum delitescunt, gestant aluo mala cotonea, pyra, citria, limonia, aurantia, punica, mespila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balsaminæ vulgò vocatæ fructus, mandragoræ, aristolochiæ, halicacabi: quin & mala insana consimili modo suum recondunt semen. Minutum habent semen ruta, iberis, cupressus, circæa, psyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papauer, hyoscyamus, ocimum. Differunt etiānum colore inter se semina, siquidem albicant dauco, rosmarino, circææ, lactucæ, papaueri satiuo, & spumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, sesamæ, lithospermo. Vt fructu rubent oxyacantha, terebinthus, cedrus, cornus, zizyphus, rosa, punica, arbutus, taxus, cerasus. Ita similiter semine rubescunt asparagus, halicacabus, ruscus, hippoglossum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, iuncus, coccum infectorium, aspera smilax, chamædaphne, sesamoides. Succo sanguineo manant ascyri, androsæmi, & hyperici grana. Nigrum inest ligustro, lycio, myrto, oleæ. Quin & semina nigricant ocimo, hirci barbulæ, porro, allio, cæpis, ampeloprasо, hyacintho, scorodoprasо, ophioscorodo, saluiæ, rutæ, hormino, ligustico, seseli Aethiopico, sisoni, hipposelino, smyrnio, melanthio, phalangio, rubiæ, sideritidi primæ, verbasco, laureolæ, narcisso, syluestri cucumeri. In longum verò protensum proferunt semen seseli Massiliense, ligusticum, sison, hipposelinum, cuminum, narcissus, fœniculum. Quadratum spectatur seseli Massiliensi, & libanotidi: triquetrum verò staphidi agriæ, & lathyri. Geminatum semen ferunt tordylium, alysson, æthiopis, mercurialis altera. Dissident etiam sapore semina: nanque acre id proferunt porrum, cæpe, allium, ampeloprasum, scorodoprasum, sinapis, nasturtium, erysimum, struthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, seseli Massiliense, tordylium, anisum, hipposelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum, cardamomum, clematis secunda, smilax aspera, thlaspi, hydropiper, ptarmica, arum, lepidium, ligusticum, & siliquastrum, quod Indicum appellant piper. Odorato semine pollet omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, carum, panaces Asclepium, elaphoboscum, ligusticum, hipposelinum, smyrnium, fœniculum, daucus, pastinaca syluestris, melanthium, isopyrum, bunium, origanum, ammi, & libanotis. Amarum semen inest Aethiopico seseli, omni absinthiorum generi, abrotono, chamæcisso, gentianæ, sesamoidi. In magnam denique duritiem semen coalescit asparago, peryclimeno, & rusco. Harum itaq; rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac præstātissima facultate absq; vllo impedimēto poterit peritissimus euadere: verum enimuero ne quid intactū relinquatur, quod in hac facultate tum vtile, tum necessarium existimari possit, ob id scire conuenit,

Seminum, & fructuum in plantis discrimina.

Sympathia, & antipathia rerū quarundam pro simplicium materia.

conuenit, quòd permulta creauit natura rerum omnium parens, quæ inter se vel maximè consentiunt, vel admodum dissentiunt. Quò fit, vt nihil hac re admirabilius sit in tota natura, nihilq; scitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidem fuerit, hæc etiam cæteris adnectere, paucisq; perstringere, & de his præsertim agere, quæ ad simplicium medicamētorum materiam spectant. Tam igitur pertinaci odio sese prosequuntur quercus, & olea, vt non solùm non viuant, neq; germinent, si altera effossa, in eius scrobe altera implantetur: sed etiam altera alteram interficiat, si forte prope oriatur. Nec minor inter brassicam, & vitem antipathia cernitur: quandoquidem obseruatum sit, vitem, ad cuius radices aßita fuerit brassica, non paruo interuallo sponte sua refugere. Ideo nil mirum, si tantum brassicam contra temulentiam pollere credant, quodq; Germani quotidianis mēsis id olus semper apponant, vt vini noxam effugiant. Nec secus brassicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atque illa vites: quippe perspectum est, quòd si seratur brassica iuxta quamlibet explicatarum, confestim cadit, totaq; contabescit. Scilla adeò veneficiis, & admurmurantium incantationibus aduersatur, vt in limine ianuæ domus integra suspensa, ab omni eorum noxa eos, qui inhabitant, vindicet. Quocirca nō temere à doctißimis rerum naturalium inuestigatoribus memoriæ proditum est, omnes in vniuersum stirpes, quibus scilla adsita prosiliat, non modò asseruari ab omni aëris intemperie, animaliúmque noxa: sed etiam lætiores, feracioresq; euadere. Ferula in pabulo asinis gratissima est, eosq; mirificè alit: quæ tamen, si ab equis, vel bobus edatur, veneni præsentanei modo eos interficit: tametsi nulla prorsus noxa ea quoque ab hominibus edatur prima foliorum germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, asinis, & quadrupedum plurimis venena sunt: hominibus verò contra serpentum morsus præsidia. Cicuta esitata homines enecat: item & quadrupedes: nihilominus sturni innocuè eius semine vescūtur. Cucumeres aquam ita diligunt, vt si vas aquæ plenum, dum plantis inhærent, illis subiiciatur, admodum longiores effecti, mirè in illam descendant. Contra oleum suppositum sic refugiunt, vt in hamos recuruentur: quandoquidem in vniuersum oleum omnibus, quæ seruntur plantis, inimicum est. Quo fit, vt planta qualibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perarescat, & moriatur. Ob id enim admirandum non est, si arbores, quæ oleum ferunt, ac resinam mittunt, cæterarum insitiones aspernantur: quemadmodum eas non respuunt aliarum nonnullæ, quæ nec oleum nec resinam fundūt, siquidem sæpe conspecta est quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha mespila. At nunquam visæ sunt pinus, larix, picea, abies, olea, insitionis adminiculo, alios ferre fructus, quàm proprios. Grandinis impetum, item & fulminis ictum arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & vituli marini: neque fulmine iciuntur ficus & laurus. Caprificorum grossi domesticis ficis appensi, non solùm eorum fructus decidere prohibēt, sed etiam caducos ad maturitatem vsque remorantur. Apium tantò celerius adolescit in hortis, quantò magis atteritur, & calcatur: cùm tamen secus, & contra eueniat de reliquis plantis. Tenerescunt galli, esuiq; aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pependerint. Carnes putredine diutius illæsæ asseruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etsi exiccentur, nunquam tamen putrescunt. Quare non immeritò poëta ille damnatur, qui Phaëtontem cecinit de cœlo tactum quibusdam in vallibus computruisse. Sed maiore miraculo nobis illud sese offert, quòd scilicet fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæsis, ac ne cōfuso quidem ceræ signo: pariterq; ex dolio vinum euanescat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanorum grauida icta fulmine, partu exanimato, ipsa citra vllum aliud incommodum vixit. Mentha lacti imposita densari ipsum in caseum non finit. Murenæ pisces ferula tactæ statim moriūtur, Scorpiones item admota delphinio herba, aut lychnide syluestri, aut aconiti radice, quod pardalianches vocant, adeò torpescunt, & stupidi redduntur, vt potius mortui, quàm viui existimentur: verantamen albi veratri contactu mirifice excitantur, viresq; deperditas recuperant. Succo cotulæ manus illitæ apum, vesparumque aculeo non infestantur. Quod item malua præstat oleo cōtusa, corporisq; mēbris illita. Qui polemoniæ radicem gestauerit, à scorpionibus nō icitur: et si ictus sit, nulla neque molestia, neque noxa afficitur. Porrò tanta est arundinis, & filicis discordia, vt arundine vomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At cōtra magnā inter se ineunt amicitiā arundines, & asparagi: quippe in arundinetis sati lōge lætiores, quā alibi adolescunt: quemadmodum & vites, quæ vlmos, populosque scādūt. Magna insuper conueniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche sola præsentia legumina strangulat. Cimices lectularii si viui deuorētur, nō solū quartanis febribus remedio sunt, sed etiam percußis ab aspide prosunt. Martyres, feles, & mustelæ gallinas non attingunt, quæ rutæ succo fuerint perunctæ: neque vulpes eas inuadūt, quæ pulmonē vulpinū comederint. Vipera fagi ramulo obuiā facta gressū sistit, & veluti attonita manet: quod itē facit arūdine ēt leuiter percussa. Furens elephas ariete tantū conspecto mansuescit: nec est taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non mitescat. Magnes lapis mirè ferrum ad se trahit: at si allio cōfricetur, id neutiquam agit, nisi sanguine hircino lotus vim ab allio obsessam redimat. Succinum paleas, & festucas ad se trahit, nihilominus oleo illitum, eas respuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici cursu, & prolifica probitate pollebunt: at si luporum vestigia calcauerint, cruribus obstupescunt, ac cōuelluntur. Carnes ouillæ à luporū morsibus dilaniatæ cæteris teneriores, & gustatu suauiores existunt: at earū lana vestibus cōtexta, pediculos creat. Leo animal ferocißimū præsentē gallū mirū in modū veretur, ac magis terrore cōcutitur audito eius cātu. Gallinacei pulli elephantē, bouē, & equū minimè metuūt: atqui si vmbrā tantū milui in aëre volantis cōspexerint, ad matrē maximè perterriti cōfugiunt. Nec secus agunt oues & agni, lupo cōspecto. Idem lupus scillæ bulbo cōtacto quàm primū sideratur. Hyenæ vmbra contecti canes obmutescunt: itē hyenæ ipsius lingua à latratu, ac morsu canum ēt mordacißimorum ferentē vindicat. Polypodium herba cancro animali admota efficit, vt is paruo tēporis tractu tum integentes crustas, tum vngues è pedibus abiiciat. Ciconiæ platani foliis nidos implent, vt inde vespertiliones abigant, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines apium comportant, vt tineas, & blattas nidis inimicas arceāt: itē & chelidonium maius, quò obcæcatis pullis visum restituant. Cæterùm lauri folia nidulis importāt palumbes, accipitres hieracium, corui arum, vpupæ adiantum, cornices supinā verbenacā, turdus myrtū, perdix arundinē, ardeola carum, aquila callitrichum, galerita gramen, cygni viticem, vt à diuersis animalium iniuriis se vindicēt, aut ab alio quocūque, quod noxā adferre poßit: tam admirabilis in volatilibus, & quadrupedibus habetur ipsius naturæ instinctus, circa rerum vires abscōditas. Catus quadā herba adeò gaudet, vt illi catariæ nomen recentiores indiderint: quin etiam phu minoris radicibus maxime delectatur. Ranæ iuncum, ranunculum, & stœbē diligunt. Testudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu visum recuperant. Leo deuorata simia febrem efficacißimè discutit. Ceruæ, & feræ capræ non modò dictami pabulo illata vulnera in Creta insula sanant, sed & infixa tela venatoribus reiiciunt. Vrsi formicas deuorant, vbi mandragoram degustauerint, quibus mirifice sanantur. Elephantes deuorato chamæleonte animali oleastri frondes depascuntur, quibus incolumes euadunt. Anseres, anates, ac reliquæ aquaticæ

Brassicæ mira vis ad temulentos.

Arbores aliarum arborū fructuum feraces.

Corpora icta fulmine non putrescunt.

Admirabilis fulminum facultas.

Gallinarum tutela contra Mustelas.

aues side-

Aues ſiderite tantùm herba ſuis incommodis medentur: ſicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iuncos, panthera humanam ſtercus, apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deiicitur, itemq; manna, & ſcamonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis verò atra belleboro, & Armenio lapide: ſicuti & venena theriaca ſuperantur. Oculorum ægritudines curant ſolo contactu ſapphiri & anthraces. Ebrietas amethyſto lapide arcetur. Sanguinis defluxus iaſpide ſiſtitur. Topaſio appenſo venus infirma redditur: item & vitice lecto cubantibus ſtrata. Formicæ alis veſpertilionis, & vpupæ corde fugantur. Quin & ſerpentes veterum calciamentorum ſuffitu abiguntur, vt blattæ, & papiliones hircino ſecinore incenſo. Torpedo piſcis non modò manu, ſed & longiori haſta contacta tangentis brachium ſtupidum reddit, quamuis validiſsimis muſculis conſtet. Catablepha quemcunque oculo conſpexerit, enecat, etſi per mille paſſus diſtet. Nec inter homines deſunt, qui laudibus, & oculorum intuitu conſpectos effaſcinent. Cæterùm ſi cæterarum volatilium pennæ aquilinis permiſceantur, breui carie contabeſcunt: quemadmodum teſtudinum chordæ contactæ diſrumpantur, ſi vna tantùm ex lupi inteſtino parata inter eas reſonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle constructa franguntur, ſi tympanum lupina membrana contectum inter alia pulſatur. Tanta muſicis, tibiis, cæteriſq; id genus inſtrumentis facultas aduerſus tarantulæ venenum ineſt, vt languentes etiam inuitos non modò ad choreas, ſaltationeſq; alliciat, ſed etiam perſanet. Quinetiam tanta vi pollent Marſi, ac Pſylli contra ſerpentes, vt eos ſolo contactu enecent. Taurus perunctis roſaceo naribus ſtatim vertigine corripitur. Lapis Thracius aqua madens igni admotus præter rerum naturam flammam ſtatim concipit, nec reſtinguitur, niſi affuſo oleo. Sed de his hactenus: quandoquidem breuitati ſtudentes plura adhuc ſilentio prætereunda duximus.

† *Hic locus (vt mihi retulit excellentiſ. Medicus Auguſtinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur:* εἰς ὄγκων διαφορὰς ἕκαστον αὐτῶν ἀναφέροντες. *Id eſt: in tumorum differentias vnumquodque ipſorum referentes. Quæ lectio non ſolum ob id magis probari poſſet, quàm vulgata, quòd dogmatica ſit, illudq; dogma innuat, quod facultatum medicamentorum cauſam in tumores, & meatus referebat: ſed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus lib. primo de ſimpl. medicamentorum facultate cap. primo, his verbis.* τινὲς μὲν γὰρ εἰς τε τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσι. *Hoc eſt: Quidam enim in magnitudines, figuras, & ſitus tumorum & meatuum referunt.*

METHODVS, QVA DIOSCORIDES IN SVO OPERE VSVS EST, ET SECVNDVM QVAM OMNES AB AVCTORIBVS propoſitæ plantæ ad Dioſcoridis capita referri poſſunt, a CASPARO BAVHINO propoſita.

CVM DIOSCORIDES de MATERIA MEDICA perfectum opus ſe ſcripſiſſe in Præfatione teſtetur: & Galenus 6. de facult. ſimpl. medic. 1. idē ſtatuat, his verbis: Quinque libris materiam omnem vtilem Dioſcorides abſoluit: & 1. de Antidotis, ſufficienter de omni materia medica in quinque libris à Dioſcoride ſcriptum eſt, operæpretium eſt intelligere, quanam in ſuo opere Methodo ſiet vſus. Dioſcorides cùm duos eſſe præcipuos Medicinæ ſcopos animaduerteret, Sanitatis conſeruationem, & Morbi curationem: materiam Medicam pertractaturus, cenſuit præſtantiùs eſſe valetudinem conſeruare, quàm amiſſam recuperare: quare ab illis exorſus eſt. At cùm nihil ſit, quod tam valetudinem cõſeruet, quàm Spirituum caloriſque natiui refectio, ea quæ citò hæc præſtare queant, præponit: eiuſmodi autem cum ſint aromatica, ab Aromatibus principium facit. Sunt autem Aromatica, quæ plenum, gratum, & perſeuerantem verbi gratia, per annos circiter decem, odorem ſpirant. Quare ea quę facultate conueniebant, primùm iunxit, & quantùm licuit etiam facierum ſimilitudinem obſeruauit, cum facies ſeu forma externa ipſius plantæ, facilimè ſub ſenſum cadat. Vbi verò facultas à forma externa eſſet ſeiuncta, potius facultate, quàm forma ſimiles coniunxit, inque claſſes & capita digeſſit: quod probatur ipſius Auctoris verbis, vt qui in fine præfationis libri ſecundi hæc habeat: ideò ne cognatorum vires diſiunxiſſe videamur, & quæ ſequuntur: ſic & in libro tertio inquit, quæ vernacula ſunt & cognata cenſentur. Aliquando vbi nulla neque facultatis neque faciei ſimilitudo intercedebat, Nominis ſimilitudine obſeruata, diuerſa in eandem claſſem retulit: ſic enim infinitum chaos in pauca reducitur, memoriámque & artem plurimùm iuuat. Primo ergo loco aromata, quæ ſpiritus reficiunt, caloremque innatum fouent, propoſuit: mox his ſubiunxit, quæ ex Aromatibus componuntur, vt vnguenta & oleæ, eò quòd apud veteres in magno forent pretio, & ad ſanitatem conſeruandam plurimum conferrent, propter quotidianum Balneorum vſum, è quibus egredientes ſe vngebant, vt Galenus pleniùs in libris de ſanitate tuenda, docuit. Hæc verò cùm ab arboribus petantur, arbores, à quibus vnguentorum & oleorum materiæ deſumuntur, ſubiunxit. Tum in fine libri, de alimentis agere incipit: & quia veriſimile eſt primos parentes potius arborum fructibus, quàm frugibus victitaſſe, ideò antequam ad Cerealia, quæ magis nutriunt, accederet, arbores quarum fructus edules ſunt, deſcripſit: vt quæ finem impoſuiſſent

Medicinæ ſcopi duo.

Aromatica quæ.

Libro primo quæ tractentur.

aromaticis, etiam alimentorum genus inciperent: accedente etiam facierum similitudine: & quia magis notæ sunt & familiares, quàm herbæ cereales: de his libro primo. Vnde liquet, caput vltimum libri primi, quod est de Iberide, licet Marcellus Virgilius, Hermolaus Barbarus, Ioan. Ruellius, Franciscus Asulanus, & Matthiolus (qui idem cum Lepidio dicit) in suis Codicibus reseruarint, expungendum esse, & in librum secundum post caput de Lepidio reiiciendum esse, non solùm ratione ea, quòd locum iustum inter arbores non habeat, vt loquitur Ianus Cornarius: sed quia nec facultate, nec facie, nec nominis similitudine cum iis quæ à Dioscoride libro primo proponuntur, conueniat. Eandem ob causam caput de Halicacabo, quod in quibusdam exemplaribus Iberidi subiungitur, expungendum venit, & in librum quartum ad Solani genera referendum est. Secundo libro, cùm non solùm Aromaticis reficiamur, sed & Esculentis spiritus & calor innatus conseruetur, humoresque augeantur, quibus librum primum concluserat, nunc quæ succedunt, proponit, vtpote carnes, pisces, cerealia, olera: ab Animalibus incipiens, à quibus non solùm alimenta, sed etiam remediorum copia educitur: Cerealia subiungit, tum olera: & si ab his medicamenta quædam vel colligantur, vel conficiantur, breuiter admonet. Hæc enim Dioscoridis est methodus, vt primùm propriam vim, dein communem alicuius plãtæ enumeret: id est, id quod illi peculiare est & præcipuum, & quod pręstantissimè facit: postea id quod etiam aliorum auxilio agit: quod vt in particularibus capitibus obseruat, sic etiam in vniuersalibus tractatibus idem persequitur. Exempli gratia: inter oleraceas ea connumerat primo, quę magis in vsu sunt vt Triticum, Hordeum &c: dein ea quæ minus nutriunt: quare Alimentorum oleraceorum genus acribus terminatur. Acria autem cùm alia sint Alimentosa, alia medicamentosa, alia mixta: ab alimentosis orditur, vt à Sinapi, Cepa, Nasturtio: quæ quamuis parum nutriant, appetitũ tamen excitant: hæc sequuntur, quæ non nutriunt, sed medicamentosa tantùm sunt, vereque acria. Tertio libro, vt in iis quæ medicamentosa sunt, progrediatur, Radices subiungit: mox succos, qui ex Corollariis eliciuntur: Dicuntur autem Corollariæ herbæ, quæ vulgò odoratæ plantæ appellantur, & potissimùm odore grato dignoscuntur: subiicit Vmbelliferas, quarũ pręcipuè semina in vsu sunt. Quartum librum Herbaceum genus incipit: Herbacea dicuntur, quia potissimùm herbacea pars (siue intelligas folia ipsa, vel ex iis elicitum succum) in vsu est (sub qua specie ea quę Cosmetica sunt, & ad capillorum tincturam faciunt, & ad cutis ornatum pertinent) de Radicibus etiam egit purgantibus, at in finem libri reiicit ea quæ potenter purgant, quò hęc, nisi alia prosint, vltimo loco experiamur, & in vsum reuocemus. At in purgãtibus primùm ad morbos internos, tunc ad externos respexit: & rursus primùm ad vniuersales, tum ad particulares: & potiùs & prius ad periculosos, quàm ad salutares. Nec omisit quæ vulnera & continui solutionem curant; imò & de venenis quoque in sequentibus egit. Quinto libro de Vino agit: licet namque sint, qui vinum inter Aromatica reponendum censeant, vt & omnia ea quæ ex eo eliciuntur, vt Aquam vitæ, Omphacium, Sapam: ast quia magis antidotum est, & eo potius ad medicamenta miscenda & antidota conficienda opus habemus, quã ad victũ, in hunc locũ eius historiã reiecit: & librum integrũ dicauit, quo etiam vinorũ factitiorum, quæ partim aromatica sunt, partim verò purgãtia, modum conficiendi, doceret. Liber sextus; quoniam venenum præcipuus est vitæ nostræ hostis, nec satis sit sanitatem tueri, ideò sexto libro de his agit: quem aliqui diuidunt, & alterum, De Bestiis venenum eiaculantibus: alterum de Lethalibus Medicamentis inscribunt: alii in tres, alii in plures diuisere libros. Ex his ergo patet Dioscoridem magis Facultatem plantarum (quas in Arbores, Frutices & Herbas distinxit) respexisse, cùm hoc magis intrinsecum sit, neque adeo mutabile. Secundùm hanc Methodum, Angelica non inter Apiastra connumeranda, sed cùm sit aromatica, venenis, pesti ac putredini aduersa, statim post Iridem vel Meu collocari debet. Sic Flos solis Peruuianus, quem auctor noster edit, postrema post præfationem locauit: Dodoneus ad Chrysanthemum: Cæsalpinus ad Helenium, retulit: licet antiquis indictus videatur, tamen non ex folius stipitis, neque floris aut seminis forma in aliquam classem referri debet, sed omnibus simul consideratis, & maximè facultate ipsa, quã cũ Carthamo conuenit, ad Carthamũ referri debet. In adprobatione remediorũ & vsu, hęc tria potissimùm obseruat: vt vel sibi experta dicat: vel cõmuni vsu & experiẽtia adeò probata, vt nullus inficiari possit: vel quæ à magno aliquo viro sibi exposita asserit. Hæc vniuersalis est Methodus, nũc ad Particularem. Particularis methodus est in capitibus: in initio capitis nomen proponit, dein regionem in qua frequentius vel optima prouenit, quæ Geographia est: tum Chorographiam subiicit, eius regionis locum, vel niuosum & altum: vel vmbrosum: vel hortensem, vel alium aliquem explicando. Postmodum ab his incipit, quæ maximè oculis patent: hinc ea quæ non tam facilè videntur, vt sunt radices & semina: mox particulares & minimas differentias: tandem facultates & proprietates & primùm vniuersales & antidotarias, quæ Cordi, vitæ fonti opitulantur: dein quæ spiritibus animalibus: tum quæ ad morbos totius corporis, dein partium & communiter quæ ad capitis morbos valent primò exponit. Verùm in virium enarratione aliquando simpliciter ponit, valet, prodest: aliquando legitur, ferunt, prædicant. Cùm scribit valere, prodesse, videtur experientiam eius rei habere: quod verò nunc non semper iidem effectus obseruantur, id ad plantarum varietatem, quæ aliorum loco substituuntur, referendum est: non verò ad ignorantiam & fallendi voluntatem. Ast cùm habet ferunt, prædicant, non necessarium est argumentũ certitudinis alicuius facultatis. Tandem licèt quædam interposuerit, non tamen contra propositam methodum fecit, sed quòd nullus commodior locus videretur: sic Confectionem Cyphi inter aromata recensuit, quia ex odoratis constat: sic Picem & bitumen terrestre inter gummata. Hactenus de vniuersali & particulari methodo librorum Dioscoridis de materia medica, eorundemque capitibus.

Libro secundo quæ contineantur.

Materia libri Tertii.

Lib. quartus.

Lib. quintus.

Lib. Sextus.

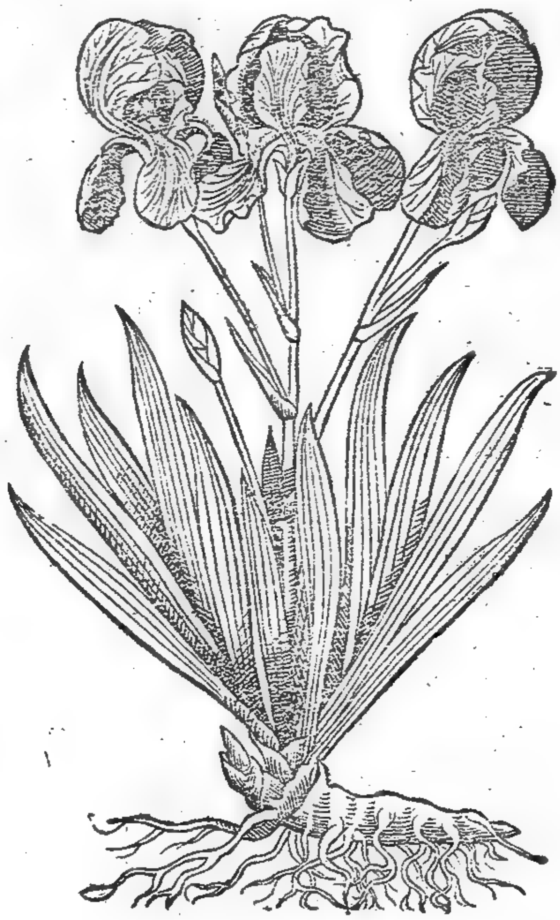
10 20 30 40 50 60

1. IRIS

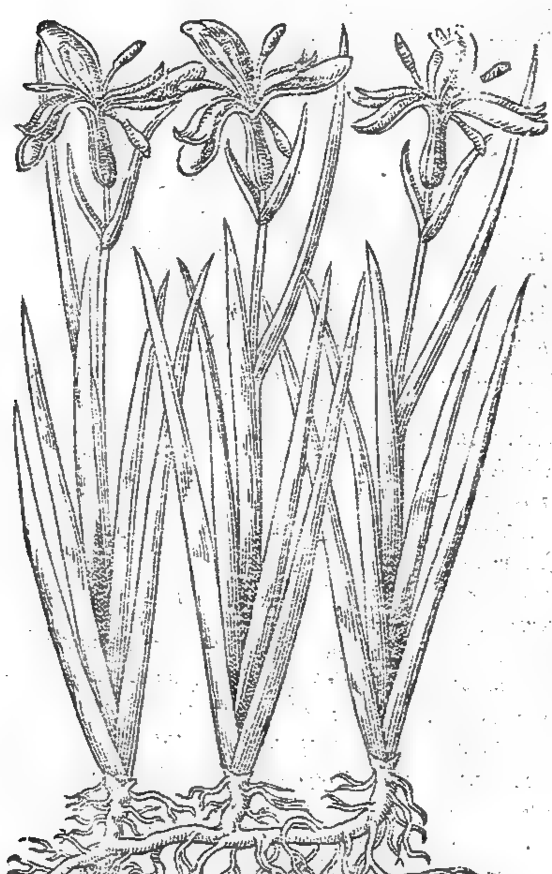
I. IRIS DOMESTICA.

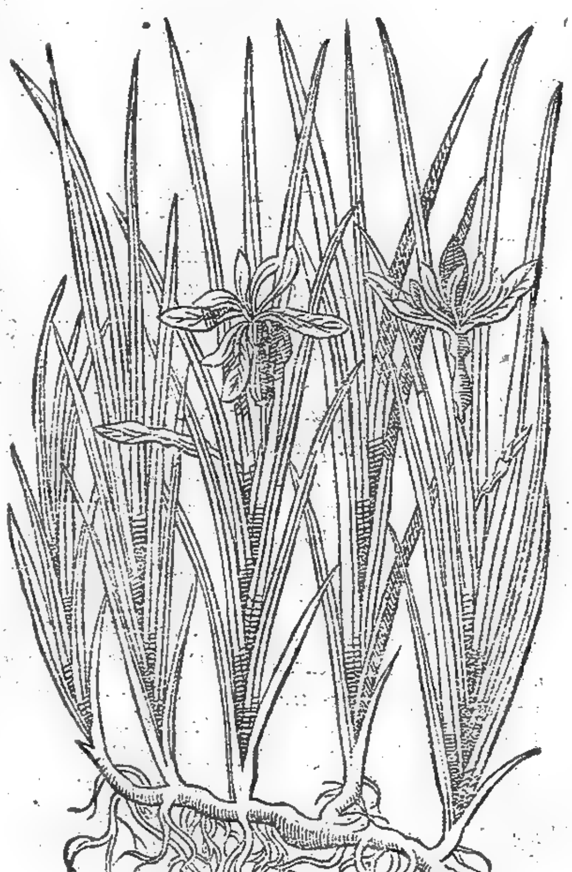
II. IRIS SYLVESTRIS.

III. IRIS SYLV. ALTERA.

IV. CHAMAEIRIS.

ἶρις. IRIS. CAP. I.

IRis à cœlestis arcus similitudine nomen accepit. Folia fert gladioli, sed maiora, latiora, & pinguiora. Flores in summitate cuiusque caulis, æqualibus inter se spatiis distant, incurui, varij: siquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei † & cærulei conspiciuntur: qua diuersi coloris specie, quædam cœlestis arcus imago repræsentari videtur. Radices subiacent geniculatæ, solidæ, odoratæ: quæ frustatim dissectæ, in vmbra siccantur: & traiectæ lino reconduntur. Melior est Illyrica, & Macedonica: & inter has laudatissima, quæ † mutila ferè, & densa constat radice, frangenti contumax, subrufo colore † gustu amaro, odore perquàm grato, & syncero, ita vt nullum prorsus situm redoleat: quæ dum tunditur, sternutamenta mouet. Secundum locum habet † Africana, candicans, gustuque amara. Teredines in vetustate sentiunt: tunc tamen odoratiores reddi solent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tussim efficax: humorum, qui ægrè reiiciuntur, crassitiem digerunt: bilem, crassamque pituitam ex hydromelyte drachmis septem epotæ purgant: somnum conciliant, lacrymas ciunt, torminibus medentur. Eædem potæ ex aceto auxiliantur serpentium ictibus, lienosis, conuulsis, perfrictionibus, horroribus, & quibus genitura effluit: menses ex vino potæ pellunt. Decoctum earum, fœminarum fotibus vtiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandaque in eis venarum spiracula: ischiadicis infunditur: fistulas, ac sinus carne explet. Radices ex melle glandis modo subditæ, partus extrahunt, quinetiam coctæ & illitæ, strumas veteresque duritias emolliunt. Siccæ quoque vlcera replent, & cum melle purgant: nudata ossa corpore operiunt: doloribus capitis cum aceto, & rosaceo magna vtilitate illinuntur. Admotæ cum albo veratro, & duabus mellis partibus, lentigines & vitia cutis in facie à Sole contracta emaculant. Pessis, malagmatis, & acopis inseruntur. In vniuersum magni ad omnia vsus.

Omnia exemplaria ἐπὶ καύλῳ i. in caule. ἰσοκόλοβος i. submutila.

Iridis genera, eiusque consideratio.

IRis in vniuersum satiua est, & syluestris, illius tres numerantur species, versicolor, lutea, candida. Huius tantum duæ maior & minor. Satiua passim in hortis & viridariis habetur, folio gladii formam referente, striato, acuminatoque: caulem præfert læuem, cubitalem, rotundum, geniculatum, à quo ramuli in summitate exeunt, è quibus flores prodeunt violacei coloris, æqualibus inter se spatiis distantes, & variis in medio coloribus sese immiscentibus Iridis cœlestis modo. Capitula edit oblonga, gladioli modo, crassiora tamen, in quibus semen concluditur rotundum, sesamæ magnitudine. Quo fit vt ii manifesto ducantur errore, qui Iridem nullam ferre semen contendunt. Radix inest Iridi candicans, solida, geniculataque, à cuius infima sede, copiosæ funduntur fibræ, vt in maiori phu, odoratæ, gustu acres, & subamaræ, perinde ac radix. SYLVESTRIS duum est generum. Altera, quæ plurimum saxosis collibus & asperis nascitur locis, satiuæ per omnia similis, minoribus tamen foliis, & floribus, radicibus gracilioribus, ac & caulibus. ALTERA foliis gladioli paulo longiorib. radice tenui, lignosa, geniculata, subrufa, inodoraque, & graminis ferè modo repente: caule breui: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. Cõstat hæc foliis nouem purpureis, quorum extima, superiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putent, Illyricam ab Italica differre existimantes, in quorum sententiam etsi iampridem deuenerim, tamen longè aliter rem se habere postmodum comperi. Quandoquidem præferri Illyricam nouerim, non quòd genere, vel specie à nostrate differat, sed quòd cœli, solique illius conuenientia, præstantioribus polleat facultatibus: vt absinthium, quod in Ponto nascitur: acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cycladibus insulis: costus, qui in Arabia: crocus, qui in Coryco monte: myrrha, quæ apud Trogloditas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferuntur à locis, quorum dote selectissima, præstantissimaque proueniunt. Id enim apertè testatur grauissimus auctor Galenus lib. primo de antidotis, his verbis. Omnes itaque herbarii vnanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse: petroselinum verò, quod in Macedonia prouenit: bitumen è Iudæa aduectum, item & opobalsamum. Idem & in reliquis fecerũt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm priuatim de vnoquoque loquemur, nõ omittemus: hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Theophrastus lib. IX. cap. VII. de historia plantarum, sic inquiens. In Europa nihil præter Irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisque ad septentrionem sita. Verùm loci à locis differunt, ita vt producere meliorem possint. Quibus palàm est, Illyricam Irim non genere, & facie, sed viribus tantùm à nostrate disiungi. Satiua (vt arbitror) ex agresti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleraque, cultu tamen vegetior grandiorque effecta. Seritur iam & altera, quam flore & foliis minorem esse diximus, quæ etiam in hortis frequens est, tum ipsius floris amœnitate, tum odoris præstantia, tum etiam quòd nouis floribus delectentur homines, adeò vt iam tot satiuæ, quot syluestris habeantur genera. Sunt tamen, qui putent nullam Irim domesticam reperiri, quòd scripserit Theophrastus loco antè citato, nullum Iridi cultum accommodari. Sed ii, meo quidem iudicio, decipiuntur: quandoquidem Theophrastus eo in loco non de omni in vniuersum Iride disserit, sed de Illyrica tantùm, quæ cum loci ac cœli clementia in Illirico tractu optima spontè proueniat, non est necesse, vt colatur. Præterea cùm hodie Iris domestica passim in Italiæ hortis læta, virens, pulchráque spectetur: syluestris autem in plurimis montibus sponte nascatur, floribus & foliis satiuæ longè minoribus, radice tenuiore, breuiore & aridiore: nulli quidem absurdum videri debet, si nos vtranque depingi curauimus. Quinetiam compertum habeo, veteres quoque Iridis syluestris mentionem fecisse, non solùm Marcelli medici auctoritate cap. 24. qui præterea Irim domesticam cultámque illis fuisse ostendit: sed Galeni quidem testimonio, is enim Iridis syluestris meminit lib. 10. de com. medic. secundum locos, dum nephriticas compositiones ab Asclepiade conscriptas recenset. Quin etiam Plinius lib. 27. cap. 11. Medii folia Iridis satiuæ foliis comparat. Syluestris vtriusque generis plurima oritur in Goritiensi agro Saluatino monte, & Iapidiæ collibus inter saxa, odore non ingrato: quamuis etiam ambas viderim in campestribus non longè à Sontii ripis. Est præterea in satiuarum genere, quæ flores niuei candoris, quæque aureos proferat. Hanc in Bohemia passim colunt in hortis. Illam pluribus in locis in Hetruria vidimus, cuius radix odoris fragrantia, & virium robore Illyricam ferè æquat. Nec putes velim eam quæ flore est aureo pseudoacorum esse vulgaris vsus. Est enim hæc Iridis propria species, vt florum figura, & ipsæ attestantur radices. Iridis meminit Plinius lib. 21. cap. 7. sic inquiens. Iris radice tantùm commendatur, vnguentis, & medicinæ nascens. Laudatissima in Illyrico: & ibi quoque non in maritimis, sed in syluestribus Drilonis, & Naronæ: quod à Nicandro transcri-

Improbatur opinio asserentium Iridem nullum ferre semen.

Iridis syluestris genera.

Opinio reprobata corũ qui Iridem domesticam reperiri negant.

Syluestris vtraque vbi plurima oriatur.

Iris candida.

Iris aurea.

psisse

psisse videtur. Proxima in Macedonia: longissima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, amplissima inter omnes, gustúque amarissima. Illyrica quoque duorum generum est: raphanitis à similitudine, quæ & melior: rhizotomos subrufa. Et cap. 20. eiusdem libri, Irus rufa (inquit) melior est, quam candida. Quibus in locis sibi manifestè repugnare videtur Plinius: quod superius raphanitem, quæ candicat, rhizotomo, quæ rufescit, antepo suerit, hic verò cõtrà. Dioscoridi præstat, quæ subrufo constat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterum (si Theophrasto & Plinio credamus) non omnis Illyrica præstat, sed quæ tantùm in syluestribus nascitur: siquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd subinde flaccescens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica destituimur, è nostrate elicitur, ducitq́ abundè aquas. Excalfacit Iris ordine secundo completo, vel tertio inchoante, & pariter siccat. Atque præter vires, quas illi adscribit Dioscorides, aliis pluribus pollet, quandoquidem compertum est, mansam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere si radicis decocto iidem foueantur: coquit item abstergit, digerit, resoluit, lenit, reserat, expurgat, & deiicit: vulnerariis medicamentis immista sarcotica est. Radicis expressus succus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem subeuntes pellit, hæmorrhoidas fotu elicit. Fit quoque electuarium ex succi radicum Iridis drachmis tribus, Galangæ, zedoariæ cuiusque drachmis duabus, Cinnamomi, Caryophyllorum cuiusque sesquidrachma, marinæ braßicæ semuncia, & mellis quantum sat fuerit ad excipiendum: quo maximè iuuantur aqua intercute laborantes, vbi quotidie semunciam ieiuni deuorauerint. Quin etiam Iridis radicum farina, drachmarum quatuor pondere, additis cinnamomi, & anethi cuiusque drach. duabus, & croci scrupulo, dolores, & tumores testiculorum, mirificè tollit, si panni coccinei frusto, albo meraco perfuso, hæc omnia in puluerem contrita excipiantur, & calida apponantur. Eiusdem radices vestibus interpositæ, eas à tinearum erosionibus tuentur, & odoris fragrantia commendant. Radix ipsa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduersatur venenis. Succus radicis naribus infusus cerebrum à pituita mirificè purgat: ventriculo tamen nocet cùm per se tantùm bibitur: ideoq́ à peritis Medicis exhiberi nõ solet, nisi admista mulsa, & Indica nardo. Potum radicis decoctum obstructiones aperit, præsertim vbi crassa fuerit impacta materia, & ventris tineas pellit, vrinas ciet, & renum calculos eiicit. Datur potãdũ vtiliter ictericis, quippe sudores mouet, & auriginem exterit. Pulmones, & thoracem expurgat, & Iocinoris inflammationibus auxiliatur. Recentes Iridis radices sacchаro aut melle conditæ, dantur vtiliter deuorandæ vnciæ pondere calculo affectis, & anhelandi difficultate laborãtibus, quin etiam hydropicis, ac resolutis: eædem in passo decoctæ, contusæq́, addita hordeacea farina, & illitæ, parotidas bellè discutiunt. Illyricæ puluis sesquidrachmæ pondere, datur ex passo calido, perquàm vtiliter ad Iliacos affectus. Oleum, quod è floribus, & radicum succo paratur resoluit, emollit, concoquit, frigidos dolores mulcet, attenuat, & mirificè cõfert Iocinoris, & lienis doloribus: Podagricos iuuat, lenitq́ articulorũ duritiẽ, ac cæterarũ corporis partiũ: præstat & ad frigidos vteri dolores, ad conuulsos, & aurium cruciatus. Vsus apud veteres est radicum tantùm, quamuis nunc non desunt recentiores, qui flores quoq́ in medicum vertant vsum. Iris syluestris maior excalfacit & siccat valentius tamen quam domestica. Easdem cum domestica vires habet, sed acriores ac etiam valẽtiores. At syluestris minor, excalfacit & extenuat ordine primo aut secundo inchoante. Præstat eadem quæ cætera Iridis genera, minori tamen efficacia. Fit è floribus oleum, quo quidam vtiliter vtuntur ad tumentes ex partu mammas, & ad testium inflammationes. Reperio quoddã esse Iridis genus, quæ Astragalitis cognomine dicitur. Id. n. ostendit Galenus lib. 1. de comp. medicament. secundũ locos cap. 1. ex Sorano transscribens: itẽ Aetius lib. 13. cap. 3. qui quibusdã in emplastris Irim astragalitidẽ imponunt. Veruntamen cùm antiquorũ, vel recentiorũ repererim neminem, qui in simpl. medic. libris huiusce Iridis meminerit, quid certi de hac re proferã, sanè non habeo. Cæterùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros cõmentarios edidit, Irim astragalitem, & Astragalũ idẽ esse existimat: hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicẽ esse tradiderit: alteram, quæ raphanitis à similitudine: alteram, quæ rhizotomos dicitur. At cùm astragalus radicem raphani modo ferat, inde Iridem astragalitem Astragalum esse coniicit: quin & Plinio per Iridem raphanitem, astragalum intelligi censet. Sed mea quidem sententia rectius fortasse rem hanc explicasset, si per eam Iridem, quæ à similitudine raphanitis vocatur, astragalitem ideo designari dixisset, quòd vt astragalus, raphani modo radicem gerat: siquidem Plinio Iris raphanitis astragalus non est, sed altera Iridis Illyricæ species. Quamobrem ita Iridem astragalitim à Galeno cognominatam esse putauerim, quòd radice referat astragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta est, quòd radice raphanum repræsentet. Iridem memoria proditam fuisse Galeno in libris simplicium medicamentorum, sanè nusquam reperi: tametsi libro primo de antidotis eius postmodum meminerit his verbis. Andromachus rosis Iridem Illyricam adiungit: quæ verba non frustrà, negligenterq́ excipienda sunt, veluti nec cùm aliis medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò pòst disserentes, quid quoque in genere optimum sit, demonstrabimus. Polium ergo, & chamædrys Romam afferuntur, natis in Italia paulò meliora: in aliquot siquidem Italiæ locis haud multò deteriora proueniunt illis annis, quibus ver totum humidum non fuerit, sed sicuti sæpe contingit, æstiuo tempori simile. Quod si veris constitutio siccior obuenerit, multa, quæ in Italia nascuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, veluti chamædrys, chamæpitys, hypericum, gentiana, thlaspi, veratrum nigrum, & id genus alia. At verò, quod ad Irim pertinet, secus se res habet: si enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparetur, tantum ipsi cedet, quantum cadauer viuo corpori: non tamen aliis in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris videtur. Irim igitur, velut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam vnumquodque optimum est, quod proprium sui generis odorem vehementißimum habet, qui quidem ex multorum inspectione manifestus vnicuique fit. Ac de gustu quidem perceptis qualitatibus eodem modo censendum est: id enim optimum medicamentum esse constat, in quo id, quod suo generi proprium est, exuperat: peßimum verò quod sui generis aliis & tenuius, & exilius est. Meliora nanque sunt omni in specie, quæcunque nec rugosa, nec exilia fuerint: sicut quæ conuenientem sibi magnitudinem excessere, peiora sunt iis, quæ benè nutritam, & adstrictam habent substãtiam. Quamobrem, vt dixi, multa sæpius inspexisse operæpretium est, & maxime optima, & quæ longo iam tempore sui experientiam ipsis nascendi initiis præbuere, quæq́ vno ore à peritis medicæ materiæ sunt commendata. Omnes igitur herbarii vnanimes scripserunt, Irim in Illyrio natam optimam esse: hæc Galenus. Planta, quæ Græcis Ἶρις, Latinis item Iris nominatur: Arabibus, Asmeni iuni, siue Aiersa: Italis, Iride, Giglio azurro, aut Giglio cœleste: & Giglio pauonazzo: Germanici Blauwgilgẽ/ Blauwschwertel/ veielwurtz & Himmelschwertel: Hispanis, Lirio Cardeno: Gallis, Glayend & Flambe: Bohemis, Kosatec: & Polonis. Iris syluestris maior Græcis Ἶρις ἀγρία μέγας: Italis Giglio azurro saluatico: Germanis, Wild blauw gilgen: Gallis, Flambe sauuage. Iris syluestris minor. Græcis, Ἶρις ἀγρία μικρά: Italis, Giglio azurro piccolo: at quidam falsò Iridem Illyricam vocant.

Plinii cõtradictio.

Iridis vires præter traditas à Diosco.

Elect. ex Iride ad hydropicos.

Irid. rad. vires.

Irinum oleũ ad quos vsus præstet.

Iris cognomento astragalitis.

Cornarius notatur.

Iridis mentio ex Galeno.

Iridis delectus.

Nomina.

† Malui hoc in loco Marcelli interpretationem sequi, quemadmodum alibi quandoque facturus sum, quàm Ruellii, cui non semper addictus ero: quòd in aliquot Græcis codicibus legatur ἐυσίκαυλα, quæ vox in summitate cuiusque caulis significare videtur: quòdque natura in planta ipsa illud manifestè demonstret.

ADDITIONES CASPARI BAVHINI.

THeophrasto 6.de causis plant. 13. Iris odorata est, & à gratia palati nomen accepit, quæ in Illyride, vt habetur 6.de caus. 28. melior est quã in Macedonia: in Thracia verò cæterisq; frigidioribus locis odore penitùs caret: sed plura 4.hist.plãt.16. vbi Iridis vocẽ Gaza cõsecratricẽ vertit, fortè quoniam in quibusdã tũ Theophrasti, tũ Athenęi codicibus ἱερὶς legitur: quod in sacrificiis purificationibusque suis antiquitas Iride sit vsa. Aliis ὀυρανία cœlestis, quod cœlestis arcus specie & modo floreat: aliis θαυμαστὸς admirabilis, eadem ratione qua à poëtis ille cœlestis arcus Thaumantias dicitur, genus originemque illi ex admiratione nouæ rei, rudi adhuc sæculo, vt primus Plato indicauit, assignantibus antiquis. Diuidimus Iridem in satiuã & syluestrem: quæ rursus variat, vel formæ, vel loci ratione. Ratione formæ, vel foliorum, vel radicum, vel ob colorem floris. Ratione foliorum, alia latifolia, alia angustifolia: illa vel maior, quæ Caulifera: vel minor quæ ἄκαυλος. Ratione radicũ, quòd aliis sit bulbosa (& hæc fortè Hyacynthus Virgilij, Columellæ & Palladij, non autem vulgata) aliis geniculata: vtraque vel latifolia, vel angustifolia. Color aliis candidus, aliis pallidus, luteus, niger, purpureus, cæruleus, aliis denique mixtus. Quam coloris diuersitatem Lacuna in vno flore reperiri existimauit, quæ tamen Dioscoridis mens non est: probatur ex eo quod de Illyrica maximè loquatur: iam verò Brassauolus in suo examine testatur se in Illyrico flores plerosq; candidos, alios pallidos, nonnullos luteos, quosdam purpureos conspexisse. Ratione denique loci natalis, Illyrica, Macedonica, Africana, Carthaginensis, Lusitanica, Florentina, Septentrionalis, maritima, saxatilis. Sicque Iridis non bulbosę, de qua hoc loco, species viginti tres reperiuntur, quemadmodum in nostro Phytopinace ordine recensuimus: de singulis plenius in VNIVERSALI HISTORIA nostra DEO iuuante, acturi.

I. Iris vulgaris cærulea C.B. Iris Brunf. Trago (cui nouem foliis & totidem coloribus flos constat) Fuch. Cord. in Dios. Dodon. Loni. Cæs. Tab. Iris nostra satiua Cord. hist. Iris vulgaris Lob. Iris domestica Lac. Lug. Iris satiua cæruleis floribus Ges. hort. Iris maior cærulea Cam. hort. Variat colore floris cæruleo, purpureo, cæruleo obsoleto, cinereóue & variegato.

II. Iris syluestris maior, quæ satiuæ vulgari similis C.B. Gladiolus cæruleus maior Trag. Iris syluestris Lac. Lug. Cord. hist. Tab. Iris sylue. maior Ges. hort. Cast. Iris sylu. prima Penæ.

III. Chamæiris prunum redolens C.B. Iris syl. minor Matth. ed. ital. & icon. Cast. Iris syl. altera Ges. hort. Lug. Chamęiris Dodo. Cam. Iris angustifolia minor, vel 12. Clus. Pan. Iris perpusilla syl. angustifolia Lob. ob. Chamæiris angustifolia Lob. icon. Iris peregrina Cæs. Iris angustifolia Cam. hort. Chamæiris angustifolia minor Tab. Hanc Illyricam censet Hermolaus, sed ab ea differre Ant. Musa ostendit. Aliquibus Illyricam legitimam censeri, quæ ab Italica differat, licet nec genere nec specie Italica ab Illyrica differat, auctor Gesnerus. An potius Rhizotomos Plinij lib. 21. cap. 7? Duum est generum, alterius enim flos cauli longiori, alterius cauli breuiori, & penè nullo insidet, cuius iconem IV. notauimus.

V. Iris Florentina alba C.B. Iris Illyrica Cord. in Dios. Iris Florentina Gesn. hort. (qui fœminam dicit) Dodo. gal. Tab. Iris flore ex toto candido Cæs. Iris alba Illyrica vulgo, vel potius Florentina Cam. hort. An hæc Macedonica Plinij? Etsi vulgata albo quoque flore reperiatur, hæc tamen radices minores habet, & quæ siccatæ non corrugantur, vt nec Illyricæ: & licet Illyricam præferant omnes, & ipse Galenus, tamen cùm idem 1. de Antidotis statuerit, quodlibet simplex medicamentum in suo genere quò sit fragrantius, eo esse præstantius, ex eius sententia Florentinam merito, tanquam odore suauiorem Illyrica, candidiorem item & elegantiorem aspectu, quis præferat: dein Illyricam, à cuius bonitate tantùm abest Africana, quantum animal vegetum à suo cadauere, vt auctor est Galenus.

Ἄκορον. ACORVM. CAP. II.

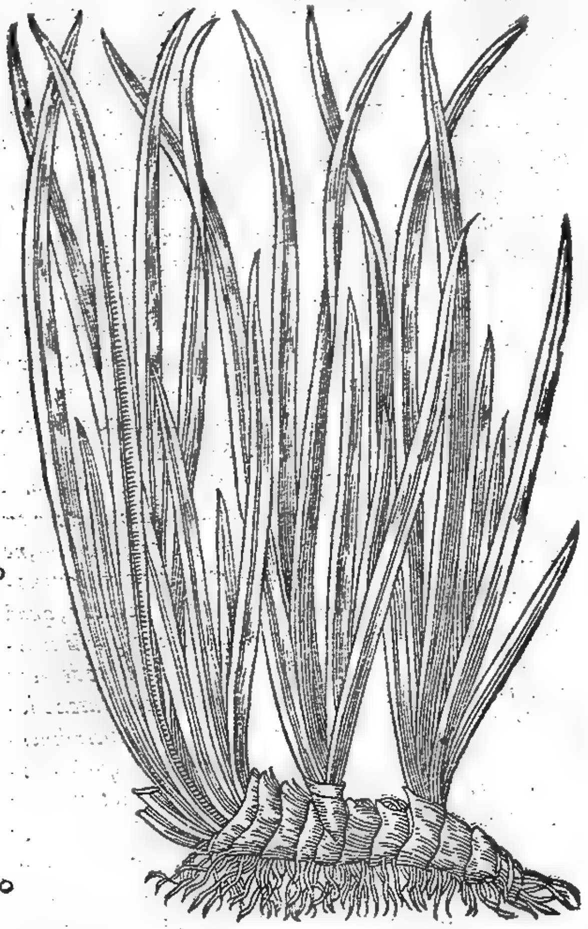
ACorum folia iridis habet, angustiora tamen: radices non dissimiles, complicatas, non in rectum, sed obliquum actas, & summo cespite sparsas, geniculis interceptas, albicantes, gustu acres, odore non ingratas. Optimum est † densum, candidum, † plenum, carie non exesum, odoratum: cuiusmodi † Colchidicum, & Galaticum, quod asplenion dicunt. Radici vis calfactoria. Decoctum potu vrinam cit: prodest lateris doloribus, & iecinoris, atque thoracis: item torminibus, vulsis, ruptis: lienem absumit: vrinę stillicidio, & serpentum ictibus auxiliatur: insidentibus ad muliebres affectus, iridis modo, vtiliter imponitur: oculorum caligines succo discutit. Antidotis radix magno vsu commiscetur.

Meum στερρὸν i. amarum. ἀβρωτον i. non cariosum. ἐν χαλκίδι i. in Chalcide.

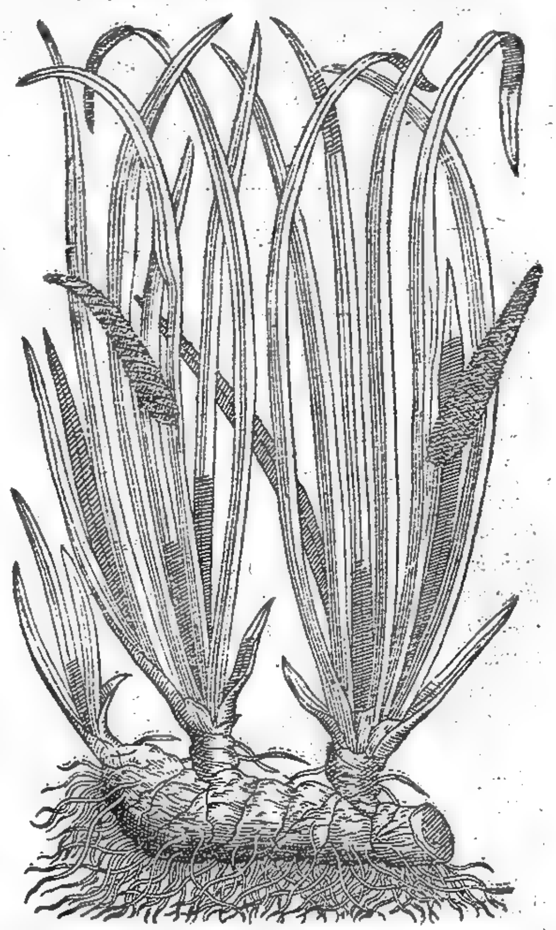
Acori consideratio.

ACorum legitimum, quod falsò calamum aromaticum vocant, foliis prouenit Iridi angustioribus, longioribusque, odoratis, ac gustu feruidis: radicibus Iridi æmulis, frequenter geniculatis, firmis, subcandidis, innumeris in inferiore parte adnatis fibris, odoratis, gustu acri, ac subamaro, complicatis, haud in rectum descendentibus, sed in obliquum actis, & summa tellure sese diffundentibus. Caule est læui, è quo ramuli prodeunt, in quorum cacuminibus, (vt Gulielmus Quacelbenus Medicus se vidisse affirmabat) nucamenta quædam exoriuntur, mihi hactenus non visa, nucis Ponticæ iulis, aut longo piperi similia. Tales sanè fuere legitimæ Acori plantæ, cuius hic imaginem damus, quas Constantinopoli ad me misit Clarissimus Cæsaris Ferdinandi ad Turcarum Imperatorem Orator Augerius de Busbeckt vnà cum ipso Quacelbeno,

I. ACORVM.

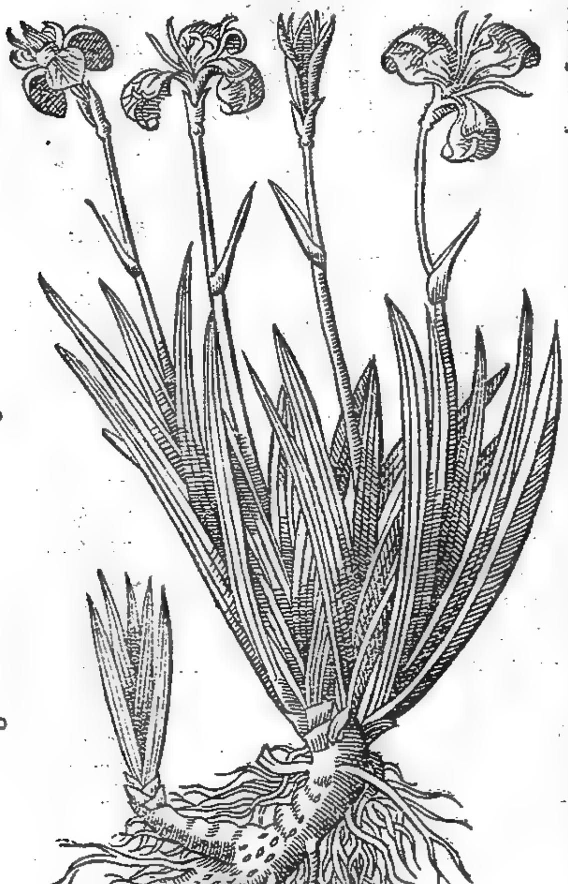
ACORVM CVM IVLO.

Quacelbeno, è Nicomedia à quodam vaſtæ magnitudinis lacu petitas, vbi copioſiſsimum prouenit Acorum: eſt enim Nicomedia Bithyniæ ciuitas, Galatis, ac Colchis vicina, vbi naſci Acorum omnium optimum ſcribit Dioſcorides. Sed fecit diuturna rei herbariæ ignorantia, vt hactenus non in Italia ſolùm, ſed in quocunque terrarum loco, vbi ſeplaſiarii & medici habeantur, in legitimi Acori locum rufa quædam radix ſucceſſerit, quæ paſsim in paluſtribus, & vliginoſis locis inutilis, & inodora plurima naſcitur: eo ſanè argumento, quòd foliis ſit Iridis, ſed longioribus, quemadmodum & caulibus & floribus, qui tamen haud verſicolores, ſed lutei ſpectantur: differunt tamen facie, quippe quòd minores ſint & anguſtioribus foliis, & radices iridis proferat, quamuis hæ colore rufæ, inodoræ, maiores dutioreſque, illæ verò iridis longiora ſpectentur. Hæc itaq; radix apud omnes, qui plantarũ hiſtorias neglexerũt, in hoc vſq; æuum legitimi Acori munere functa eſt, à qua quãtum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex Dioſcoride patet: quandoquidem paluſtris hæc nec candicans, nec guſtu ſit acris, nec vllo prorſus commendetur odore. Radix, cuius tantum eſt vſus, exiccat, ſed non niſi parum excalfacit: attenuat, roborat, reſoluit. Conſtat multorum experimento, valere Pſeudoacorum, propria ſua ipſius vi, ad omnes neruorum & cerebri affectus. At quamuis hac tempeſtate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ii, qui non in hac tantùm ſtirpe, ſed etiam in aliis quàmplurimis defecere, cùm tamen ipſi probatiſsimos auctores nuſquam legerint, potius excuſandi ſunt, quàm quidam fortaſſe ætatis noſtræ ſcriptores, tam Græcæ, quàm Latinæ linguæ peritiſsimi, quibus res ſole clariores propoſitæ ſunt, quiq; in ſimplicium medicamentorum cognitione cæteris præſtantiores haberi volunt, & ii lõgius nihilominus (vt arbitror) aberrant, quam cæteri. E quorum numero eſt Braſauolus Ferrarienſis, vir ſanè doctrina, & fama clariſsimus: qui dum innumera ſimplicia medicamenta declarare, explicare, & palã facere in ſuo ſimplicium examine ſtudium impendit, etſi id in plurimis aſſecutus fuerit, in hoc tamen, aliiſque nonnullis (vt ſuis locis in his noſtris commentariis oſtendemus

Pſeudoacorum.

II. PSEVDOACORVS.

Braſauoli error, Acorum Galangam eſſe ſtatuentis.

ostẽdentus) in tanto illustrium authorũ lumine mihi magis cæcutire videtur, quã qui ante ipsum in tenebris errauerũt. Is enim constanter asserit, Acorũ à Dioscoride descriptum aliud non esse, quam eam acerrimam, & odoratam radicem quam officinæ Mauritanos secutæ Galangam vocant, adeò vt maluerit cum Leoniceno errare, tantum fuit præceptori suo addictus, quàm cum Manardo bene sentire. Sed quantum eius opinio à veritate, quantumq́; ab Acori historia recesserit, perquàm facilè probari potest. Quippe galangam folia iridis proferre apud Syrios nullo nobis testimonio constat: verùm quia cum cypero adeò conuenit, vt is sylvestris Galanga nonnullis dicatur: ideo non ab re credendum fuerit, galãgam potius cyperi, quàm iridis folio prouenire. Præterea quòd galanga radices habeat iridis, nec mihi quidem videtur, nec vllum id affirmare existimo: neq; illud etiam videre possum, quòd eædem aliqua ex parte subalbicent, vt de Acori radicibus scribit Dioscorides: quin potius tam intus, quàm extra non obscurè rufescunt. Quod autem gustu sint acri, atque mordaci, qui neget, nullus est. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam esse Acorum, aliis non concurrentibus notis: præsertim cum Dioscoridis testimonio Acorum esse debeat acre, non autem acerrimum, nec galãga modo linguam adurens. Brasauolum secutus est Fuchsius medicus clarissimus: is, cum sibi nimis pumilæ videretur prioris galangæ radices, quàm vt Acori radices referrent, atque propterea Brasauoli sententiam non probandam duceret, in suis de stirpibus commentariis, alteram crassiorem galangam, quæ iampridem in Italia fertur, Acorum esse contẽdit. Verum si animaduertatur, quòd ea non sit iridi similis, multoq́; magis rufescat, quàm quòd hæc dictio ὑπολεύκοις designet, quæ albicãtes, & non rubentes denotat, facilè palàm fiet, quòd vna cum Brasauolo ipse quoque aberrauerit. Sed præter hæc iis etiam refragatur Galenus lib. 6. de simpl. med. facul. quòd asserat Acori radicem gustui nõ modò acrem esse, sed etiam subamaram: quæ tamen modica amaritudo neque in hac, neque in illa reperitur galanga: etsi inualidis quibusdam argumentis suo vltimo examine contendat Brasauolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam sit amara: sed vereor, ne is tũc bile perfusus suam degustauerit galangam. Amarum quoque esse Acorum, facile quispiam ex lectione antiqui nostri exemplaris intelliget, qui legerit ea quæ in margine adnotauimus: quæ quidem lectio mihi maximè probatur, quod cum Galeno Acorum amarum faciat. Comprobatur præterea aliud esse Acorum, & aliud esse galãgam Serapionis testimonio: qui, cum sciret non parum discriminis inter has radices esse, de iis seorsum egit per propria capita, vtpote de rebus genera & facultate diuersis. Hoc idem probatur ex Actuarii etiam monumentis, siquidem is in compositione aureæ Alexandrinæ, & Acorum, & Galãgam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus, tanquam inter se genere diuersa. His itaq́; tum rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Brasauolo, & Fuchsio diuersus esse cogor. Nec equidem intellexerim vnquam, quomodo factum sit, quòd galanga maior, quæ à minore nõ genere, & facultate, sed tantum specie differt, cum primum huc è Syria aduecta est, in Acorum se commutauerit: sed qui hæc intelligũt, diiudicent. Cæterùm, vt dicam quid hac in re sentio, crediderim ego vnà cum Manardo Ferrariensi, aliisq́; nonnullis huius ætatis in simplicium medicamentorum facultate doctissimis viris, id omnino legitimum esse Acorum, quod non modò seplasiæ, sed omnes in vniuersum falsò Calamum odoratum vocant, quanquam non desint noui quidam herbarii, qui nostram sentẽtiam destruere nitantur, Leonicenum, Brasauolumq́; sequuti. Sed ridiculum satis, meo quidem iudicio, eorum est argumentum, quippe vt probent à loco, crassiorem Galangam legitimum esse Acorum, illam in Syriæ montibus oriri cõtendunt. Nam cum scribat Serapio in Syria nasci Galangam, nec est qui dixerit vnquam ibi prouenire Acorum, nil aliud probant, quã Galangam esse Galangam: quam quidem in Ponto nasci apud Colchos, aut in Galatia, Bithyniáue, vbi Acorum oriri scribunt autores, nemo est qui asserat. Nec minus infirma ac leuis eorundem ratio est, vbi volunt vno tantum inspecto Galangæ folio, Iridi (vt aiunt) æmulo è Syria allato, Galangam hanc esse Acorum. Etenim, tametsi concedam ego facilè folium illud fuisse Galangæ, quod sciam hanc folio esse Cyperi latiore vegetioreq́;, Iridi non omnino absimili; concedam tamen nunquam ex illius tantum folii inspectione, rectè affirmare posse quenquam Galangam crassiorem esse Acorum, cæteris latentibus partibus ac notis. Folia enim Iridis, Acori, Pseudoacori, Xyphii, Xyridis, Galangæ, Cyperi, similem ferè faciem referunt. Quo fit, vt ex solo folio, nihil certi quis affirmare queat. Fabulãtur iidem præterea, imo potius veritati se opponunt, cum dicunt Calami aromatici radices Iridi non esse similes, cum tamen geniculatæ, solidæ odorotæq́; vbiq́; spectentur. Nam non secus se habent Iridis radices, si Dioscoridi credimus, ita de iis differenti. Ῥίζαι ὕπεισι γονατώδεις, στερεαὶ, εὐώδεις. i. Radices subsunt geniculatæ, solidæ, odoratæ. Atqui non solum fabulantur, sed potius delirant, cum tãdem hisce præmissis concludant, nil aliud esse vulgaris calami odoratæ radices, quàm generis cuiusdam Iridis. An non itẽ apertissime insaniunt, cum dicunt recentes Calami ipsius radices omni prorsus sapore, & odore destitui, & paulò post affirmant easdem recenter effossas, esse amarissimas, & odore admodum ingrato? Furor sanè hic est non verbis, neque rationibus, sed antidotis coërcendus. Credamne hoc ego illis? Profectò minimè, quod recentissimas hasce radices degustauerim, tum etiam, quod Tartaros compertum habeam eas sapidissimè pro obsonio cum pane deuorare. Sunt enim tunc nil minus odoratæ, & acutæ, quàm quæ siccæ ad nos deferuntur. Cæteras horum ineptias prætermitto, ne nimis seuerus censor tantæ oscitantiæ videar. Cæterùm qui plura audire cupit, legat Anguillarii Italicum libellum, de suis in plantaria facultate opinionibus. Poterit enim æquus lector hinc suum quoque de reliquis ferre iudicium: quinetiam facilè agnoscere crassiorem Galangam arundinis potius quàm Iridis, vel acori referre radicem, & subinde mecum affirmare Calamum vulgaris vsus legitimum procul dubio esse Acorum. Siquidem radices illi primũ iridi persimiles sunt, geniculis distinctæ, reflexæ, subalbidæ, acres, odore præstantes, & (vt inquit Galenus) etiam subamaræ: insuper & folia, quæ integra ad nos vnà cum radicibus (vt hæc pictura demonstrat) è Constantinopoli allata sunt, id apertius affirmãt: sunt enim ferme iridis. Ad hæc vt Oeniponti (Germani Isprůck dicunt) retulit mihi clarissimus medicus Ioannes Merlinus, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod passim Calamum aromaticum vocant, frequentissimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, nascitur, foliis iridi æmulis: caule iridis longiore, gracilioreq́;, à quo tamen nullus exoritur calamus: vocaturq́; ab incolis suo idiomate Tattarschi zelii, id est, herba Tartarica, quòd fortasse à vicinis Tartaris in Lituaniam primum fuerit allata. Ideoq́; Plinio memoriæ rectè proditum est lib. 25. cap. 13. optimum id esse Acorum, quod ex Ponto aduehitur. Pontus enim his Tartaris ferè iungitur, qui vltra Lituaniam inhabitant, vbi apud probatissimos auctores nusquam legitur, odoratum calamum oriri. Quamobrem non potui non maximè Brasauolum admirari, quod sibi tam facilè persuaserit, vulgarem Calamum legitimum, & odoratum calamum esse, à Dioscoride, Theophrasto, Galeno, & Plinio non in radicum, sed in arundinum genere descriptum: nam (vt suo loco de calamo odorato agentes latius explicabimus) is arundinea est fistula, non autem radix: sed de his hactenus. Acorum põticum à ieiunis deuoratum, optimè facit ad fœtorem anhelitus. Præstat quoque Acori ex aqua decocti vapor per infundibulum hianti ore exceptus maximo

Side notes printed in the margin:

Galangæ cũ Cypero comparatio.

Fuchsii error Galangam crassiorem Acorum censentis.

Acori radix amara.

Acori & Galãgæ differentia.

Acorum legitimum esse Calamum odoratum.

Contra asserentes crassiorem Galãgam legitimum esse acorum.

Anguillarii opinio.

Brasauoli error.

Acori vires.

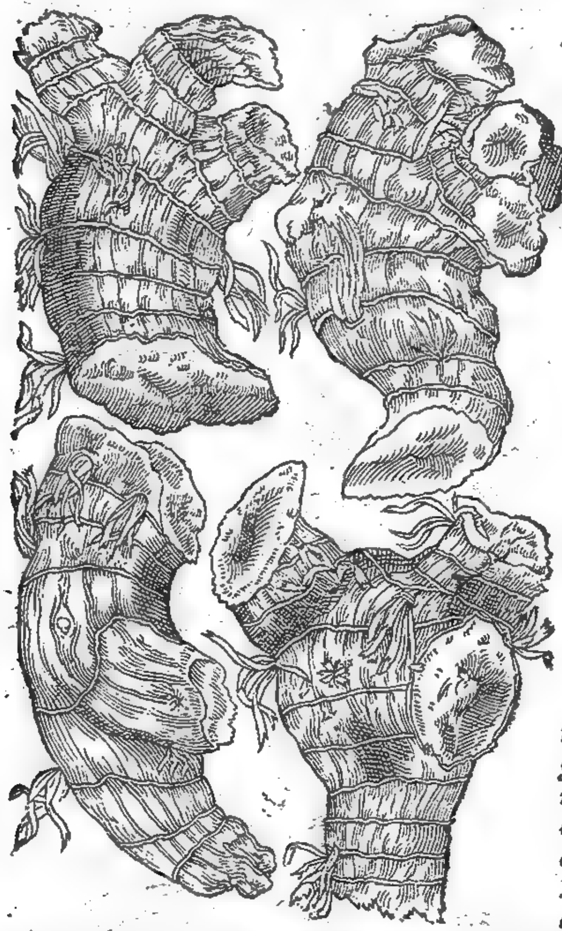
ximo iuuamento ad tuſsim, eiuſdem quoq; radicis, & cinnamomi drachma in vini abſinthitis hauſtu ſumpta, frigidũ infirmumq; ventriculum roborat. Fit quoque ex Acoro oxymel, quod mirum in modum præſtat, ad refrigeratos lienes, & refrigerata Iocinora hoc modo: teritur Acori radicum libra craſsiuſculè, & dein tribus diebus maceratur in aceto, poſtea coquitur ad medias, & linteolo percolatur, demum aceto adiungitur mel, quod ſufficit, & coquitur, quouſque acetũ euaneſcat: de quo datur quotidie mane vncia, cum eiuſdem Acori decocto. Affertur Acori radix ſaccharo vel melle aſſeruata recẽs, à locis in quibus prouenit: quin etiam in Italia & Germania paratur è ſicca radice, ſed non vt genuina illa vtilis. Acori meminit Galenus lib. 6. de ſimpl. med. facul. ſic inquiens. Acori vtimur radice, quæ guſtu acris eſt, & modice amara, odore non iniucunda. Vnde conſtat, quòd facultatis calidæ eſt, & conſiſtentiæ tenuis. Huic cõſentaneum eſt, vt vrinam moueat, & lienes induratos iuuet, tum ceratoidis craſsitiem detergeat, ſimulq; extenuet: ſed ad hoc melior eſt ipſius ſuccus: omnino verò ſiccificum eſſe clarum eſt. Et ſanè ordinis eſto tertii in vtroque, in calfaciendo ſcilicet & deſiccando: hac Galenus. Sed quando hic aliquid dicere de Galanga occurrerit, cùm à Dioſcoride, aliiſq; antiquioribus Græcis nihil de ea memoria proditum ſit, diſſetam ego de hac, quæ à Mauritanis, & aliis ſum conſecutus. Eſt itaque

Oxymel ex Acoro.

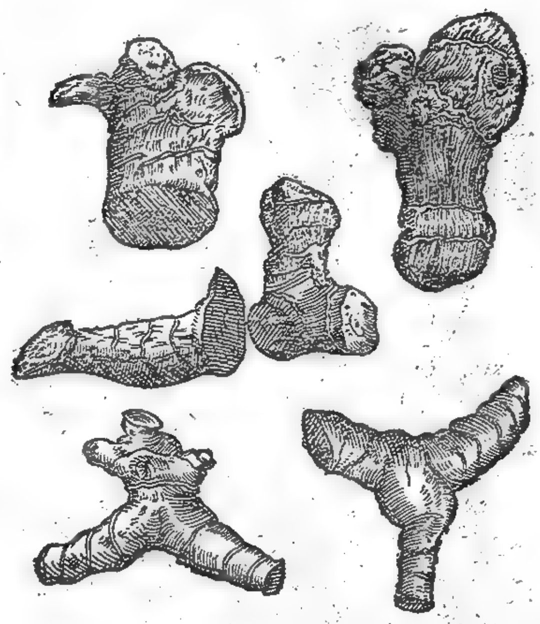
Acori radix condita.

Acori vires ex Galeno.

III. GALANGA MAIOR.

IV. GALANGA MINOR.

Galangæ cõſideratio & hiſtoria.

GALANGA duplex, maior altera, altera minor. Minor tenuis eſt radix, interius & exterius in purpura rufeſcens, geniculata, internodiis quibuſdã reflexa, odorata, ſapore admodũ acri, adeò vt mãſa piperis, & gingiberis modo linguã & fauces exurat, odore, formàq; cypero ſimilis: quapropter quibuſdã Cyperus Babylonicus dicitur. In Italia nãq; tã ex Mephi, quã ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit grauis, denſa, ſaturatè rufa, odorata, & guſtu acerrima. Nõ deſunt tamẽ impoſtores, qui cyperi radices cõtorquentes, aceto, & pipere macerẽt, & pro Galãga vẽdităt: verũ fraus facilè deprehenditur, quippe abraſo exteriori cortice, nulla in radicis ſubſtantia acredinis nota, nullusq; galãgæ ſapor percipitur. At maior, tametſi lõgè craſsior ſit radix, ignauior tamẽ eſt, & virib. infirmior, colore etiã dilutior, minuſq; odorata. Galãga calfacit, & ſiccat ordine tertio. Proinde vẽtriculũ roborat, & eius dolores tollit, ſi tamẽ à frigore, vel flatu proueniãt. Narib. admota frigefacto cerebro vtilis eſt: ore retẽta anhelitũ cõmẽdat. Facit & ad cordis palpitationẽ, ſi è plãtaginis ſucco bibatur: cœliacos ſanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriuntur. Prodeſt flatuoſis vteri affectibus: venerẽ roborat: renes refrigeratos calefacit, in ſumma frigidis morbis omnib. ſuccurrit. Cæterũ omnino explodẽda eſt Monachorũ in Meſue ſcribentiũ opinio, qui cõtra Braſauolũ & Fuchſiũ quaſi velle videntur, Galangã potius odoratũ iuncũ eſſe, quàm Acorũ quod tamen planè falſum omnibus iã cõpertũ eſſe non dubitamus. Quod Græcè Ἄκορον, Latine etiã Acorũ appellatur: Arabicè, Vage, ſeu Vgi: Italicè, Acoro: Vulgo medicorũ & ſeplaſiariorum perperã Calamus aromaticus. Germanicè Kalmus: *Bohemicè pruſtuuorec: Polonicè, Tatarski, ziele. Pſeudoacorũ verò appellant Græci ψευδάκορον: Itali, Acoro falſo Acoro baſtardo & Giglio giallo: Germani* Gelb waſſer lilien: *Galli Flambe baſtarde, Flambe de riuieres: Bohemi, Koſatac zluti faleſni: Poloni, Mieczi konne. Korzenie.*

Galangæ vires.

Monachorũ opinio falſa.

Nomina.

ACORVS dicitur, quia τὰς χόρας aciei oculorũ caliginoſæ medeatur: huius Plinius l. 25. c. 13. meminit, cuius radices nigras dicit, at Dioſcorides albicãtes, candidáq; cõmẽdat: quare dubiũ an Plinius hãc intellexerit, an verò in ipſius cõtextu mẽdũ ſiet: tales ſunt Calami aromatici officinarũ radices, quas Acorũ Dioſcoridis ſtatuimus, licet alii Iridi cognatã: alii Iuncis magis cõuenientẽ: alii deniq; Coſti Arabici apud Dioſc. lib. 1. c. 15. deſcriptionẽ cõpetere ſtatuant, Galangã maiorẽ, Acorũ Dioſcoridis facientes.

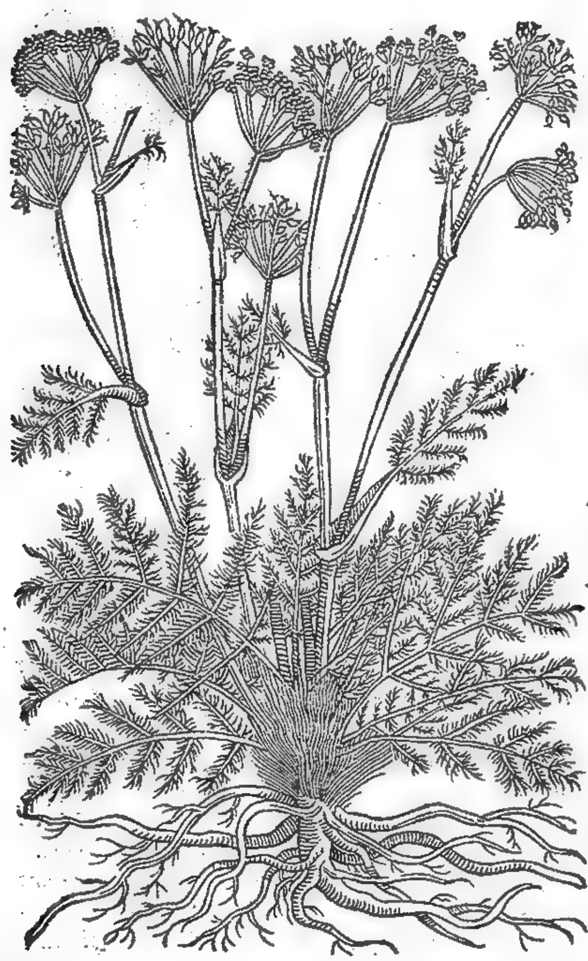
I. Acorus Dioſco. ſiue officinarum Calamus aromaticus. C.B. Cam. hor. Acorus vulgo Calamus aromaticus Cord. hiſt. & in Dioſ. Acorus Dioſ. Loni. Lob. Acorum Caſt. & Tab. Acorum legitimum Cluſ. hiſ. & pan. Calamus aromaticus vulgo Cæſ. Acorum verum Lugdunenſi hiſtoriæ.

II. Hanc aliqui Iridem in maritimis naſcentem à Theoph. & Plinio improbatam credunt: alii Butomon Theoph. 1. hiſt. 8. 4. hiſt. 9. & 11. quod à bobus libenter edatur & proſcindatur, eſſe volunt: verum cũ radici vis ſit adſtrictoria, Acoro aut Galangæ ſimilior quàm Iridi. Acorus adulterinus ſeu Iris paluſtris lutea C.B. Acorus offic. Brun. 4. Acorum adulterinum offic. Trag. Gladiolus luteus vel acorus

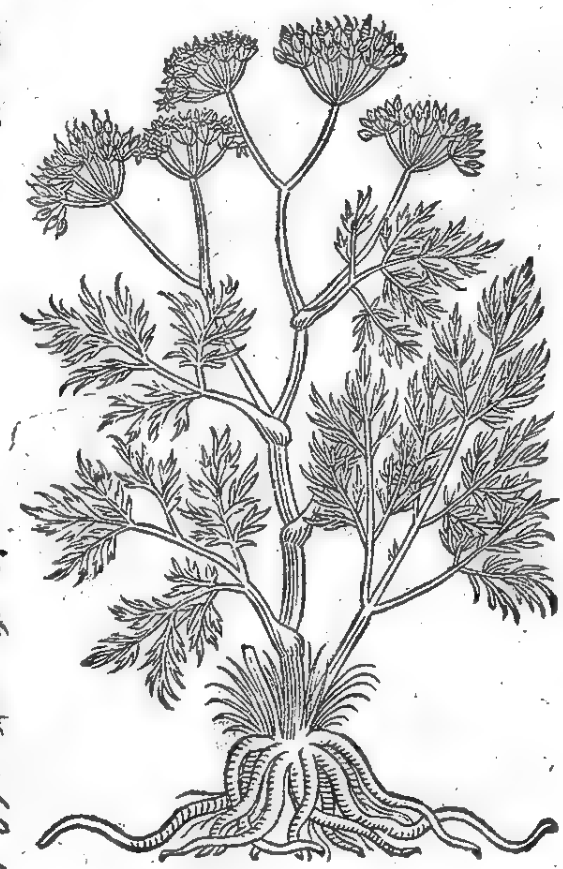
vulgaris Fuch. icon. Iris lutea Dod. gal. Pseudoiris eidem fol. Pseudoacorus Cord. hist. Lon. Acorum Lac. Acorus falsa Gesh. hor. Acorum falsum Cast. Matth. Ital. & 4. Acorus nostras palustris Lob. Acorus, Iris palustris Cæs. Iris palustris lutea Tabernæmontano.

III. Galangam veteribus Græcis ignotam, & Arabibus non satis perspectam, sunt qui Acori, alij qui iridis speciem velint, rectius tamen ad Cyperi genera, potissimùm minorem retulerimus: quare recentiores Græci Cyperum Babylonicam vocauere. An hanc Dioscoridis lib. 2. cap. 153. per piperis radicem, ob saporis similitudinem, intelligit? A maiore & minore, cuius icones adiecimus, diuersum ex Christ. à Costæ historia Lug. lib. 18. cap. 127. expressit. Galanga maior quæ Iauanensis à regione dici potest: maior nominatur à Cordo. Dios. & hist. Lob. Clus. in Garc. Loni. Lugd. Tab. Cæs. At minor quæ Chinensis, cum ex Chinarum regione in Indiam deferatur, dici potest, appellatur minor à Cord. hist. Lob. Lon. Tab. Lugd. Galanga in offic. Cæs. de his vide caput 40. lib. 1. apud Garziam, qui Rusco congeneres facit.

I. MEON.

II. MEVM ADVLTERINVM.

Μῆον MEON. CAP. III.

Oribasius nō legit conclusa.
† Nō fermè, sed ὡς τὰ πολλὰ legit Oribasius i. vt plurimum.

MEON, [quod] Athamanticum [vocant,] in Macedonia, & [Hispania] plurimum gignitur, anetho foliis & caule simile [sed eo crassius:] binûm † ferme cubitorũ altitudine attollitur: sparsis in obliquum, rectumque radicibus, longis, tenuibus, odoratis, linguam excalfacientibus. Quæ feruefactæ ex aqua, vel tritæ citra coctionem, præclusorum renum, vesicæque farctæ vitia potu leniunt: vrinæ difficultati medentur: stomachi inflationes discutiunt, torminibus, affectæ vuluæ, articulorum doloribus, atque fluxionibus pectoris, tritæ cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per menstrua pellunt, desessionibus feruefactæ: infantibus autem illitæ imo ventri, vrinas mouent. Quòd si plus quã deceat, ex his bibatur, caput dolore afficiunt.

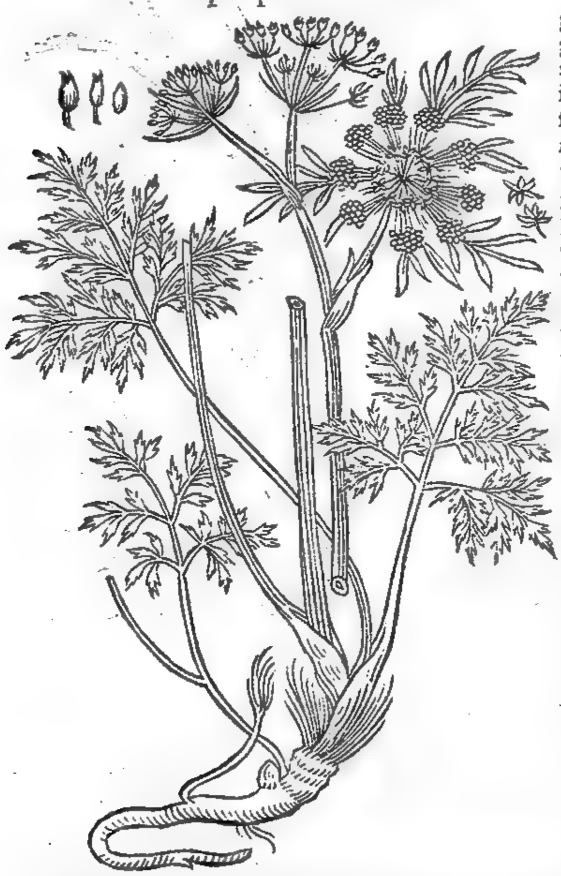
Mei consideratio.
Mei historia.

CRedidimus superioribus annis, legitimum Meon non oriri in Italia, nec eò aliunde aduehi: primùm quòd Mei vice vterentur seplasiarii quibusdam albicantibus radicibus, sapore pastinacæ simili: deinde quòd etiam Plinii tempore rarum esset in Italia, quippe qui scripserit non seri in Italia Meon, nisi à Medicis, iisque admodum paucis. Quod proculdubio indicare videtur, vsque ad Plinii æuum peregrinum in Italia fuisse Meon. Sed cùm herbariorum quorundam diligentia, quædam nuper reperta sit planta, cuius hic primo loco imaginem damus, quæque foliis constat anethi, caule, bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectúmque sparsis, grauiter odoratis, acribúsque, quam legitimum esse Meum, omnes ferè rei herbariæ periti vnanimes affirmant, ne videar mordicus tenere opinionem, facere equidem non possum, quin in eorum sententiam deueniam: tametsi in contrarium aliqua sese offerat ratio, quòd scilicet huiusce plantæ radices odorem non vsq; adeò gratum spirent, sed quadantenus grauiter oleant, nec tenues cernantur, vt Dioscorides inquit, nec folia anetho similia, sed asparago potius ferat. Hanc Apuli Imperatricẽ vocant, & ad venenosorũ serpẽtiũ morsus præferũt, Plinius Meo folia aniso similia reddidit, vocũ fortasse similitudine deceptus: siquidẽ Dioscorides anethi foliis Meũ oriri tradidit. Nobilius quod Athamãticũ vocãt, ita dictũ, quòd ab Athamãte Aeoli filio inuentũ sit, vel

ſit, vel quod præſtantiſsimũ in Athamante Phthiotidis proueniat. Quod ad nos aſſertur, naſcitur in Italia montibus apricis. (Radices tantum eius in vſum medicũ venere: etſi ſemen viribus non careat ſuis. Sunt qui plantam, quam ſecundo loco appinximus, pro Meo vſurpent, quod magis Anethum quam altera referat, quorum ſententia non mihi omnino improbanda videtur, ſiquidẽ vt diximus, priori potius Aſparagi, quàm Anethi folia inſunt, *) nõ ſolùm in Gargano Apuliæ monte, ſed etiam in aliis & apricis collibus. Meminit Mei Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Mei radices perutiles ſunt, calidæ tertio ordine, ſiccæ ſecundo: proinde vrinam, menſesq́; ciere volentes hoc vtantur pharmaco. Sed ſi pluſculum ſumatur, capiti dolorem mouet, vtpote cum pluſculum ſit calidum, quàm ſiccum: quippe quòd eius caliditas humiditatem crudiorem etiamnũ, & flatuoſiorem ad caput deferat, atque ita ipſum afficiat lædatq́; Μῆον ita Græcis vocatũ, Latinis Meum dicitur. Arabibus, Mu. Italis, Meo: Germanis* Bärwurtz *ſeu* Hertzwurtz: *Hiſpanis Pinillo.*

Mei Plinius lib. 20. cap. 23. duo fecit genera, nobilius Athamanticum pronunciauit. Plures licet ſint ſpecies, tres hoc loco proponantur, duæ quidem à Matthiolo, quibus tertiam adiecimus, cum & in D. Camerarij Matthiolo habeatur I. Meum folijs Anethi, ſeu Meum Dioſcoridis & Plinii B C. Daucus Creticus, Trag. Fuch. fol. Eric. Cordo, Lob. icon. Seſeli Creticum, Fuch. icon. Lon. Libanoridis primum genus, & Fœniculus porcinus officinarum, Dod. gal. Tordylion, Cord. hiſt. Tordylum & Tordylion: Nicandro, Hordylon: Aeginetæ, Torgylon: quibuſdam Meu, Cord. in Dioſcor. Meum, Geſ. hor. Anguil. Lob. obſ. Dodo. Caſt. Lugd. Taber. Cam. hor. Lac. cui & Anethum ſylueſtre: vt & Ruellio, qui etiam Anethum tortuoſum in Gallia vocari auctor eſt. Meu, Imperatoria quibuſdam, Cæſalpino. II. Meum adulterinum, C. B. Matthiolus in ſecunda Cõmentariorum editione, vt & poſtrema anno 1583. edita, plantam aliam a quibuſdam pro Meu vſurpari ſcripſit, eò quòd magis Anethum, quàm altera referat, ſed in omnibus editionibus pictura omiſſa: ne quid ergo deeſſet huic editioni, verba ipſius duobus aſteriſcis incluſa adiecimus, & figuram ex Lobelo & Lugdunenſi hiſtoria adpoſuimus, qui Meum alterum ſpurium Italicũ nominant. III. Meum alpinum vmbella purpurea. C. B. Ex radice ſimplici oblonga, nigra, parum fibroſa, aliquando minimum digitum craſsitie æquante, circa caput barbata, Mei ferè figura, ſed infirmiore, odorata & acri, folia prodeunt Mei folijs latiora: caulis item vnus vel alter leuis, ſtriatus, vmbellam ſuſtinens florum purpureorum, vel etiam ex albo purpuraſcentium: quibus ſuccedunt ſemina oblonga ſatiſque magna. Naſcitur in Heluetiorum & Valeſianorum alpibus. Dicitur vulgo in alpibus Muttry, vel Mutteren, hinc Muttellinæ nomen apud Geſnerum in deſcriptione hortorum Germaniæ, & montis fracti (cui Caros vel Daucus aliquis alpinus cenſetur) & Camerario in Matthiolum. Radix cum ſit aromatica & Mei ferè ſapore, excalfacit, qua Dauci Cretici loco vſũ eſſe poſſe, Geſnerus cenſet, & ea efficaciorem cenſet. Eius pabulo (vt ex paſtoribus Bernẽſibus cognouimus) in montib. vaccæ plurimũ & optimũ lac reddunt, ſicut & Mei pabulo in Apulia. Ea etiam lactarij condiunt coloſtra & recoctam ſuam Glaronenſes & Valeſij.

MEVM ALPINVM VMBELla purpurea.

Κύπειρος CYPERVS. CAP. IIII.

CYperus (quem aliqui eryſiſceptrum, vt aſpalathum appellant, folia fert porraceis proxima, ſed longiora, & exiliora: a caulem b odorati iunci, cubitalem, aut maiorem c angulosum: in cuius cacumine minuta folia cum ſemine exoriuntur: radices, quarum in medicina eſt vſus, cohærentes inter ſe, oleis oblongis ſimiles, aut rotundæ, nigro colore, ſuaui odore, amaro guſtu. In d lacunoſis, paluſtribus, & cultis enaſcitur.) Optima eſt grauiſsima, denſa, fractu contumax e plena, & aſpera, odoris cum quadam acrimonia iucundi: qualis eſt Cilicia, Syriaca, & quæ à Cycladibus inſulis petitur. Huic calida vis ineſt. Venarum ſpiracula laxat: vrinam ciet: ad calculos aquamque ſubter cutem vtiliſsimè bibitur: aduerſus ſcorpionum ictus remedio eſt: perfrictionibus vuluæ, & præcluſionibus fotu prodeſt: pellit menſes. Contra vlcera oris, etiamſi depaſcant vorentque, farina eius efficax eſt. Malagmatis calfacientibus, & vnguentorum ſpiſſamentis benè adijci ſolet. Aliud Cyperi genus tradunt in India naſci, gingiberis effigie: quod mandicatum croci vim reddit, guſtu amaro ſentitur, & illitum præſentem pſilothri vim exhibet.

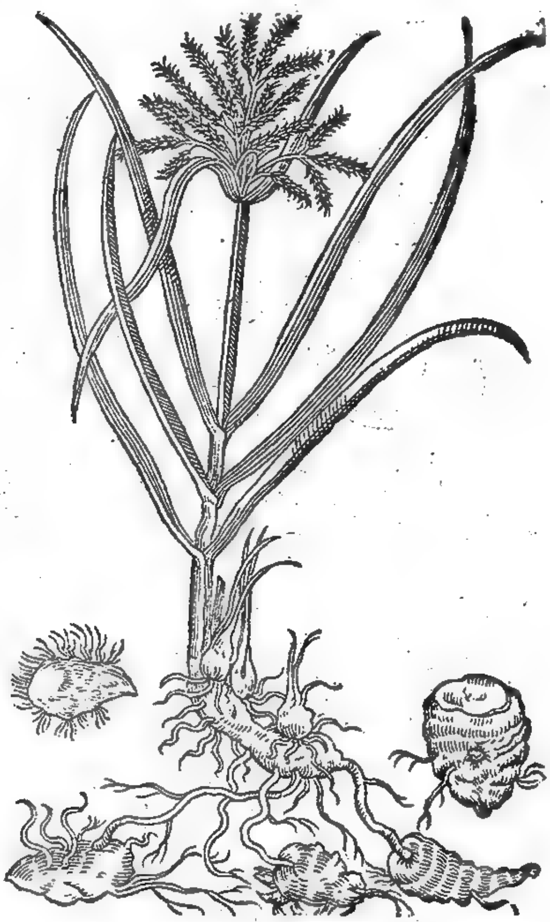
a Addit Catac. καὶ σκληρότερα, καὶ στενότερα i. aſperiora & anguſtiora.
b Odorati, deeſt in omnibus exemplaribus.
c Aliqua exemplaria legũt γονιώδη. i. geniculatũ Sed melius que γωνιώδη habent i. anguloſum, vt vertit Ruellius.
d Meum exemplar habet tantum ἑλματώδεσιν
e Meũ exemplar ἀδρὰ aliud vero ἄδρα.
Incluſa à quem vſque ad Optima non legit Oribaſius.

TAmetſi vnum tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioſcorides, cuius radices inter ſe cohærentes oblongas referunt oleas, aut omnino rotundæ ſunt, viſitur tamen Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus conſtat longis geniculatis, ſummo ceſpite vagantibus, colore in purpurã nigricante. Ego hunc illũ eſſe crediderim, quem Plin. Cyperida vocat. Naſcitur hoc Cyperi genus laudatiſsimum prope Timaui fontes, circumſtantibus paluſtribus locis in Iapidiæ finibus galangæ vocatæ (vt paulò ante diximus) perſimile, non tantum facie, ſed etiam odore. Commendatur etiamnum odore is, qui in Hetruria prouenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis, ſed non ob id illi fuerit præferendus, quem Syria mittit: quandoquidem hic longè odoratior eſt, & ſubamarus. Cyperi meminit Plin. lib. XXII. cap. XVIII vbi de iuncis egit, ſic inquiens. Quidam etiamnum vnum genus faciunt iunci trianguli, cyperon vocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, iuncus eſt, vt diximus, anguloſus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq́; folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ eſt ſemen: radix oliuæ nigræ ſimilis, quam, cum oblonga eſt, cyperida vocant, magni in medicina vſus. Reperitur Cyperus quandoque etiam quadrangulari caule, vnde non mirum, ſi quadratum iuncum eum vocauerit Cornelius Celſus lib. III. cap. XXI. At Dioſcorides in hac facultate præclariſsimus, vtranque differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, ſed anguloſum. Nos autem Cyperum plantam eſſe dicimus, quæ porraceis fermè prouenit folijs, longioribus tamen & exilioribus. Caulem edit cubitalem, & nonnunquam maiorem, anguloſum, alba intus medulla vt in iunco, in cuius cacumine folia ſunt minora, ſtellarum modo radiantia, inter quæ ſemen prodit ſpicatum herbacei coloris. Radices illi ſunt ſubnigræ, cohærentes, oblongis oleis ſimiles, aut rotundæ, aliquando etiam longæ, galangæ modo, quo fit vt hoc cyperi genus, à nonnullis apelletur ſylueſtris Galanga. Naſcitur in paluſtribus, & humecto ſolo, quin etiam locis cultis: vtimur eius radicibus, vbi Indica vel Celtica Nardus non ſit ad manus earum loco. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cuius defectu Italicum ſupponunt officinæ. Non deſunt, qui differentiam ponant

I. CYPERVS ROTVNDVS.

CYPERVS ROTVNDVS Orientalis.

II. CYPERVS LONGVS.

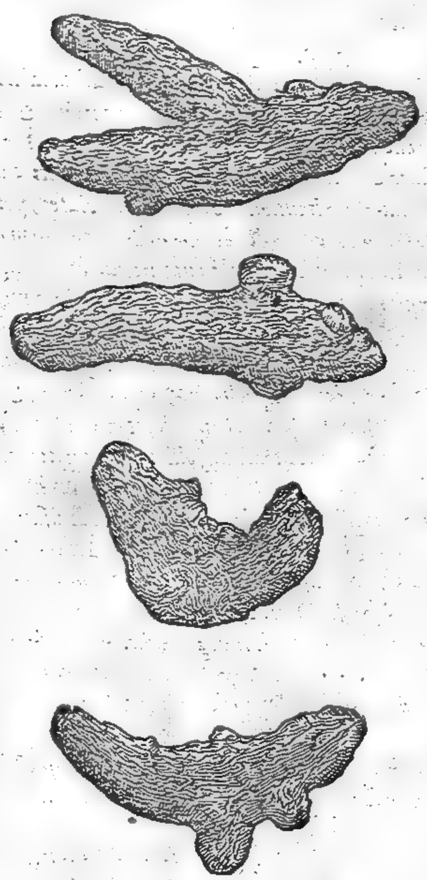
inter Cyperum & Cypirum, Plinium secuti, qui libro, & capite citatis, Cypirum gladiolum esse affirmat, Cyperum verò angulosum odoratum iuncum. Sunt tamen Dioscoridis interpretes, qui vtroque vocabulo pro eodem indifferenter vtantur, eo quòd (vt rectè Hermolaus adnotauit) penultimam Cyperi quandoque diphthongo longam, quandoque vocali breuem Græci scribant. Est apud Plinium & cypirus arbor ocyßime crescens, & pseudocypirus frutex, vt lib. XVII. cap. XIII. ipse scriptum reliquit. Cæterum id CYPERI *genus, gingiberis effigie, quod India mittit, eam esse radicem peritiores medici putant, quam officinæ Mauritanos secutæ* CVRCVMAM *vocant. Nempe præ se fert hæc notas sanè omnes, quas Indico Cypero reddidit Dioscorides, quandoquidem gingiberi similis est, eius odorem ferme redolet, gustu subamarescit, & mansa croci modo inficit: quibus illud etiam accedit, quòd depilatorijs medicamentis quibusdam immiscetur. Veruntamen sciendum est, hanc non esse Curcumam à Serapionis interprete pro chelidonio descriptam: ipse enim nil aliud pro curcuma intelligit, quàm Dioscoridis chelidonium: quo fit, vt non desit suspicio erroris vel interpretis, vel scriptoris, cum curcuma neque Mauritanum, neque Græcum sit vocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. Vnde palam est Curcuma pro Kauroch in Serapione deprauatè legi: quo factum est, vt priores tum medici, tum seplasiarii, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati: quippe cùm eos lateret, cuiusnam plantæ radicem Indica Cyperus referret, chelidonii maioris radicem esse crediderunt, ob crocei succi similitudinē. Itaque Serapionis deprauatā lectionem secuti, Indicū Cyperū curcumam vocauere. Indici Cyperi meminit Serapio Dioscoridē secutus, ꝑprio capite de Cypero. Ex quo*

Curcuma cyperi genus.

Lectio Serapionis deprauata.

10 20 30 40 50 60

III. CVRCVMA.

Ex quo apertè constat, curcumam Serapioni deprauatè inscriptam, seplasiarum curcumam, quæ procul dubio Indicus est Cyperus, esse nequaquam. Cyperi radicum farina, addita baccarum lauri eadem mensura, vrina impubis pueri excepta, & illita hydropicos mirificè iuuat. Cyperum recensuit Gal. lib. VII. simplicium med. vbi sic inquit. Cyperi radices maximè vsui sunt, excalfacientes pariter & exiccantes absque mordacitate. Itaque vlceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè prosunt: habent enim quiddam etiam adstringens: quapropter vlceribus item oris conueniunt. Quin & incidendi vim quampiam illis inesse testificandum, quæ & calculo vexatis congruunt, & vrinam mensesq; prouocant. Planta, quæ Græca voce κύπειρος, Latina Cyperus nuncupatur: Arabica, Saherade: Italis, Cipero: Germanica, Wilder galgan/ *Hispanica, Iuncia de olor, & Iuncia auellanada: Gallica, Souchet: Bohemica, Galgan planey.*

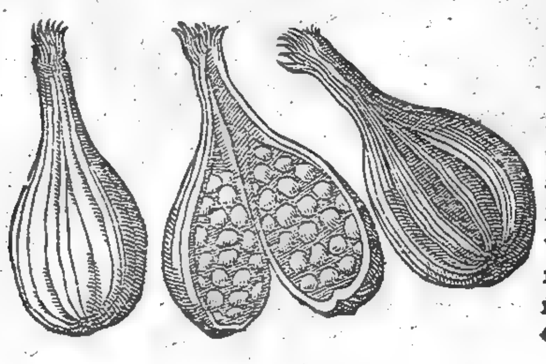
Cyperi vires ex Galeno.

Nomina.

Κύπειρος aut κύπειρις à radicis effigie, quæ pixidulam aut poculum, vasculumúe pusillum imitatur, dictus videtur, siquidem apud Theophrastum folliculus vlmi κύπειρυς τῆς πτελέας legatur. Theophr. 4. hist. 11. Cypirũ (Gladiolũ Gaza vertit) dixit, radice inæquali, partim crassa carnosaq; partim gracili & surculosa. Matthiolus vna figura vtramq; nos duabus expressimus. Decẽ Cyperi species Phytopinax proponit, hic de quatuor sermo. I. Cyperus odorata radice rotũda, seu Dios. & veterũ C.B. cyper⁹ radice carnosa crassa, Theoph. Cyperos & Cypirus Plinio. Cyperus Trago. Lugd. Lob. ob. cui & Iuncus quadratus Celsi. Iuncus angulosus & triangularis Plinij. Cyperus rotundus Ges. hor. Lob. icon. Dodo. Camer. Tab. Cyperus radice rotunda Lon. Cord. in Diosc. cui offic. Cyperus rotundus & Germanorum syl. Galanga. Cyperus alter radice oliuari Cæsalp. Non multùm absimilem pingit Rauwolffius in suo itinerario, Cyperi rotundi Orientalis maioris vel Babylonici nomine; sic & apud Alpinum cap. 37. Cyperi rotundi figura, cuius radices quasi sibi inuicem incumbunt. II. Cyperus odoratus radice longa, seu Cyperus officinarum (quando enim simpliciter Cyperus scribitur, tum Cyperum longum assumunt) C.B. Cyperus radice gracili & surculosa Theo. Cyperida Plinio. Cyperus radicibus longis geniculatis multis. Galanga syl. Matth. Cyperus Fuchs. Dodo. gall. Lat. Cyperus longus, Ges. hor. Dodo. Tab. Cam. hor. Cyperus longus odoratior Lob. Lug. Cyperus radice Galangæ Cast. Cyperus radice longa Loni. Cord. in Dios. cui etiam Cyperus Romanus vel longus off. Cyperus primus & maior Cæsalpino. III. Cyperus Indicus Diosc. C.B. Cyperi secunda species Diosc. quæ Curcuma Matth. Lac. Cyperus Indicus Diosc. & Curcuma off. Cordo in Dios. Lonic. Cæs. Curcuma off. Cyperus Indicus Cord. hist. Clus. in corol. ad Dod. gal. Lob obser. Tab. Terra merita Lob. icon. Lugd. Cyperus altera radice lutea dictus Curcuma Cast. Hic radice longa & rotunda, vt rectè Cordus in hist. lib. 4. cap. 71. reperitur. An ab eo, qui radice est rotunda, differt ipsius à Cost. cap. 35. (ex quo Lugd. in appendice) Crocus Indicus, de quo & Garzias lib. 1. arom. cap. 39. cuius & Auicenna libr. 2. cap. 200. sub Chalidunio meminisse videtur. Maior est curcumæ cum Zingibere, quàm cum Cypero similitudo, & ratione formæ & virium, licet enim ipso Gingibere sit gustu ignauiore & ingratiore, facultate tamen quâ viscerum obstructiones tollit, est potiore.

CARDAMOMI SPECIES. Καρδάμωμον. CARDAMOMVM. CAP. V.

I. CARDAMOMVM MAIVS.

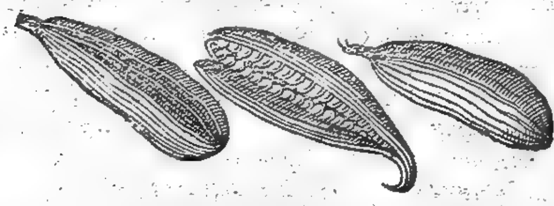

Cardamomum optimum est, quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroq; deuehitur: in India quoque, & Arabia prouenit. Eligi debet plenum, frangenti contumax † occlusum, fractumq; (quod enim huiusmodi nõ est, exoletum iudicatur) & gustu acre, subamarum, & odore caput † tentans. Excalfactoriam vim habet: potumque ex aqua facit ad comitiales, ischiadicos, tusses, neruorum resolutionem: item ad rupta, vulsa, tormina: latas ventris tineas excutit. Ex vino autem potum, renibus, difficultati vrinæ, à scorpione ictis, neque non omnibus venenum vibrantibus, auxilio est. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos comi-

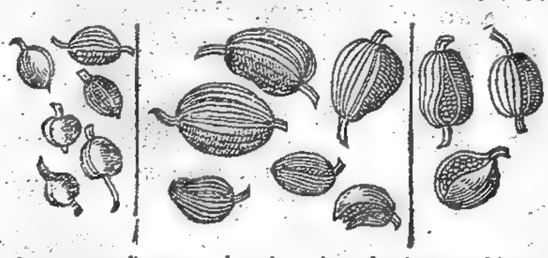
† μέμυκος meum, aliud μεμυκός.

† Tentans πληκτικὸν i. feriens.

II. CARDAMOMVM MEdium.

III. CARDAMOMVM MINVS.

los comminuit: partus suffitu enecat: scabiem ex aceto illitum adimit. Et ad vnguentorum spissamenta additur.

Cardamomũ maius. TRIA sunt cardamomi genera, quæ passim ad nos afferuntur, nempe maius, medium, & minus, & omnia suis in felliculis conclusa. Maioris inuolucrum Fici, [seu pyri] faciem refert, materia compactum tenaci, lentaq́; ac læui Indicæ nucis inuolucro, aut palmæ elates, non absimili, staminibus nonnullis secundum longitudinem discurrentibus. Hoc intus semine vbique farctum est, subrubro colore, granis inæqualibus, multis intercursantibus membranis albicantibus, quibus ipsa semina conteguntur, quæ Melegetas appellauere quidam, quod Milium Indicum referant, Italis Melegam appellatum, saporis acuti, & odoris iucundi, ac suauis: quo factum est, vt grana paradysi quibusdam vocitentur. *Grana paradysi.* Medium folliculo contegitur oblongo, triquetro, striatoq́; retuso in summitate cacumine, in quo semen reconditur membranis pariter obuolutum, oblongum, pressum, canaliculo quodam altera parte diuisum, pluribus transuersim intersecantibus lineis, colore ex albo rufescente. *Cardamomũ medium.* Minus capitulo constat breui, facie triangulari, Fagini ferè nuclei effigie, crassioribus tamen angulis, colore subcandicante, media intus intercursante membrana, in quo vtrinq́; semen, altera parte caua linea diuisum, subrotundum, & tactu subasperum. *Cardamomũ minus.* Omnibus semen inest fractu facile, acre, quadam accedente odoris saporisq́; suauitate, & omnis amaritudinis expers. Maius tamen acrius est, & aromatis quid magis resipiens. Minus, vt medium acredinis vehementia superat, ita & odoris fragrantia. Affertur in Europam ex Alexandria Aegypti, ac etiam à Lusitanis ex India orientali. Sed an horum aliquod Græcorum sit Cardamomum, hactenus affirmare non libuit. *Cardamomũ veterum.* Concederem tamen ego facilè maius Cardamomum legitimum illud esse quo vsi sunt veteres, quod suo è cardamomo, secundo de antidotis apud Galenum folliculos abiiciat Zeno. Quin etiam, quod in Theriaca carmine descripta libro primo antidotorum post Damocratis inscriptionem, folliculorum Cardamomi mentio fiat. Et. 7. de comp. med. sec. locos cap. 3. Galenus ex Pamphilo miropola transcribens Cardamomi delibrati meminerit: sed vetat ne concedam in primis sapor, in quo nulla prorsus reperitur amaritudo, quæ Galeno adeò conspicua est, vt vermes intestinorum necare Cardamomum is affirmarit. Deinde Cardamomi vulgaris odor suauis est, & caput minimè tentat, nec frangenti contumax est, sed dentib. facillimè cedit, adeò, vt malleo ferreo nobis opus nõ sit. Hæc itaq́; in causa sunt, vt dubius adhuc sim an vulgare cardamomũ legitimũ sit quo vsi sunt antiqui. Hoc dixerim ego nunquam, quòd mordicus meam velim tueri opinionẽ, nec quod aliis, qui aliter sentiunt contradicere velim, sed vt meã tantũ sententiã palam faciã. *Cardamomũ Græcorum & Arabum diuersum.* Ad hæc nec Arabum Cardamomũ, hoc repræsentare videtur, quandoquidẽ aliud Græci, aliud verò Afri pro Cardamomo intelligunt, vt apertissimè testatur Serapio, qui quàm plurima simplicia medicamẽta ex Dioscoride, & Galeno transcripsit. Is enim (vt sua declarant monumẽta) Dioscoridis Cardamomũ, Cordumenũ appellat, deinde auctore Isach Arabe sui Cardamomi peculiare caput instituit: idq́; Saccolã sua lingua nominat: *Saccola duplex.* quin & duum esse generũ tradit, alterũ maius, alterũ verò minus: quorum nullũ non modò Dioscoridis Cardamomo respondet, sed nec etiam vlli eorũ, quib. officinæ indifferenter vtũtur. Probatur præterea officinarũ Cardamomum Arabicum nullum esse, quòd Serapioni maius Cardamomũ semen sit plantæ, quod oblongis quibusdã concluditur capitibus, iis sanè similibus, quæ è rosis prodeunt, granis obnigris, rotundis, pipere longè maioribus, in quibus minuta semina concluduntur, angulosa, farcta, & odorata: minus verò nullo contegitur capitulo maioris modo, quanquã colore conueniant. Quod planè indicat omne officinarũ Cardamomũ haud Arabũ esse, sed potius ab eo maximè differre. *Monachi reprehenduntur.* Quare putauerim, illud falsò sibi persuasisse Monachos, qui in Mesuem scripsere, ꝙ Arabũ Cardamomũ minus illud semen sit, quod seplasiæ Meleghettas vocant, Andreæ Bellunensis, qui Auicennã mendis expurgauit, auctoritate freti. Sed cũ Bellunensis id asserat vulgari tãtùm opinione ductus: cumq́; nota minimè eorũ sententiæ adstipulentur, errasse Monachi facilè deprehenduntur. Semina enim quæ Meleghettas appellant (vt omnibus planè cõstat) capitulis excepta suboriuntur, quod minori Serapionis Cardamomo non euenit. *Ruellij & Fuchsij error.* Crediderũt, Ruellius in suis de natura stirpiũ libris, & Fuchs. in sua methodo, id omnino Mauritanorũ esse Cardamomũ, quod nos PIPER INDICVM, alij siliquastrũ appellant: *Piperis Indici mentio.* verùm cùm planta hæc foliis exeat hortensi solano similibus, florib. luteolis, fructu longo corniculorũ instar, qui primo exortu virescat, maturus verò adeò rufescat, ac læuore quodã ita pelluceat, vt coralliũ referat, & in quo concludatur pumilũ semen, lentiũ modo compressum, vsq́; adeo acre, vt ori tantùm admotum maximè linguã, & palatum exurat, exulceretq́;, ambo hac in re lapsi deprehẽduntur. Nã etsi Indicũ piper in hisce corniculis rosarũ ferè modo suũ includat semen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correspondẽt: hoc enim suis in vasculis globulos quosdã concludit, nõ lenticulis similes, sed rotũdos, & pipere crassiores, qui intra se minutũ quoddã semen continẽt. Huc etiã accedit, quòd cùm hoc piper corniculatũ, tũ semine, tũ corniculis ipsis tanta sit acrimonia præditũ, vt nõ modò mansum, sed ori tantùm admotũ statim quasi ignis exurat, absurdũ vtiq́; fuerit credere Serapionis Cardamomũ esse, cũ dixerit ipse magis adstrictoria facultate pollere quàm acri. Cæterũ scribit Auicenna maius Cardamomum grana ciceri. atris, minus verò lentibus minora proferre. Quod cùm fortasse Ruell. haud rectè percepisset, ei errandi ansã præbuit: quippe minori Cardamomo, nõ autẽ maiori semina lentium modo nasci ait Auicenna: quanquam Ruellius, vt suam tueatur sententiam, secus fortè legerit Auicennam. *Cardamomi genera quatuor ex Plinio.* Plinius lib. XII. cap. XIII. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens. Simile est amomo Cardamomum & nomine, & frutice, semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera: viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum è rufo candicans: tertium breuius, atque nigrius: peius tamen varium, & facile tritu, odorisq́; praui, quod verius costo vicinius esse debet: hoc & apud Medos nascitur: hactenus Plinius. Sed nescio quos auctores sit secutus, quandoquidem tam Dioscoridi, quàm cæteris Græcis, vnum tantùm extet Cardamomi genus. In cuius defectu supponit Galenus aut myrtum, aut

cyperum

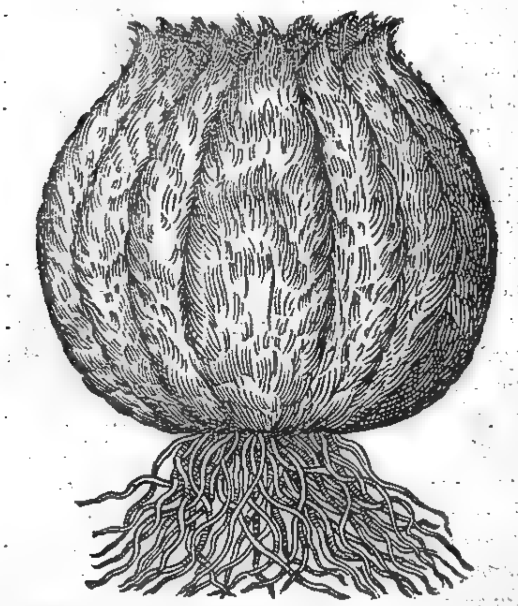
cyperum. Qui præterea Cardamomi meminit libr. VII. ſimplicium medic. his verbis. Cardamomum eſt ſanè facultatis admodum calidæ, non tamen vſque adeò, vt naſturtium: ſed quantò ſuauius, magisq́; fragrans eſt naſturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas ineſt: nec enim vlcerare idoneum eſt vel ipſum per ſe illitum. Porrò adiunctum habet quiddam etiam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto valenter pſoras detergit. Cardamomum, καρδάμωμον, quod non ſecus Latinè atque Græcè vocatur: Arabibus, Cardameni, ſeu Cordumeni: Italicè Cardamomo: Germanis, Cardomömlin: *Hiſpanis, Grana de paraiſo, [officinis Melegeta & grana paradyſi.]*

Cardamomi vires ex Galeno.

Nomina.

Καρδάμωμον dicitur quaſi Naſturtium ſuaue. Verùm an officinarum Cardamomum ſit idem cum Dioſcoridis Cardamomo, ambigitur: cum nullas Dioſcorides notas proponat, ex Galeno & Paulo id elici debet: quod ſi ergo ea perpendamus, quæ Galenus lib. 2. de Antid. in compoſitione Zenonis habet, καρδαμώμου τῶν λοβῶν χωρὶς, τοῦ ἐξηρημένου; & in verſibus Damocratis, Cardamomum ſemen eſſe quod ſit incluſum folliculo: Dein ſi color albicans ex Ægineta addatur: tum ex Dioſcoride, quod eligendum ſit plenum, frangenti contumax (intellige dum adhuc in folliculo eſt) occluſum, quod odore caput tentet, guſtu acre ſit & amarum. Hæc ſi cum noſtro conferantur minore Cardamomo, omnes in eo notæ, vt arbitror, apparebunt, licet Manardus & Braſſauolus aſtruant, vero nos Cardamomo carere. Verùm Dioſcorides & Serapio integros vtriculos granis refertos, vt olim afferebantur, deſcripſere: hodie verò vt plurimum ſola grana adferuntur, cum Græci vt videre eſt apud Galenum 7. de Compoſ. medicament. ſecundum loc. 3. in confectione Pamphilij. Καρδάμωμον ἐξεντερισμένον exenteratum, & aliquando τὴν ἐκλελεγμένην ex vtriculis exempta grana requirant. Sunt alij qui noſtrum Cardamomum veteribus tum Græcis tum Latinis indictum, & Dioſcoridis Cardamomum idē eſſe cum Arabum Cordumeni velint: at officinarum Cardamomum eſſe Arabum Saccolaa aut Saccule Auicennæ: alij maius Heyl & minus Helbane vocitant. Cæſalpinus ex genere Aſari Cardamomum eſſe dicit: ſed de his agemus Deo auxiliante in tractatu noſtro, quem de materia Medica in officinis vſitata inſcribemus. Genera plura videtur Dioſcorides agnouiſſe, cum ex Comagine, Armenia, Boſphoroq; deuehi ſcribat, & ſubiungat in India quoq; (vnde ad nos etiam adfertur) & Arabia pervenire. Hoc ex Galeno probari poſſe videtur, qui in Theriaca Andromachi 1. de antid. & 1. de Theriaca ad Piſonem, Indæum requirit Cardamomum. Tria proponit genera Matthiolus: at recentiores quinq; agnoſcunt, his nominibus. I. Cardamomum maius Matthiolus vocat ea grana, quæ officinis & vulgo Grana paradyſi dicuntur, qua voce Lon. & Lac. vtuntur, hic verò Cardamomum quoq; hortenſe nominat. Grana paradyſi, aliàs Melligeta, quæ Cardamomum maius vocant malè. Cord. in Dioſ. Melligetta ſeu Cardamomum piperatum, Cord. hiſt. Milleguetta, Grana paradyſi, Lob. Cardamomum alterum, Cæſalp. Cardamomum primum. Cam. 1. Cardamomum Arabū maius. Tab. II. Cardamomum mediū Matthioli: Cardamomū maius, Heyl Arabibus, Cord. in Dioſc. & hiſt. Cardamomū mediū, Lon. Caſt. Cardamomū maius vulgare, Lob. Cluſ. in Gar. Tab. Cardamomū 2. Camerario. III. Cardamomū minus ꝙ vocat Matthiolus, à recentioribus in tres ſpecies diſtrahitur: a notatum dicitur Cardamomū mediocre, Cord. hiſt. Cardamomū mediū, Lob. Tab. Cardamomum 3. Cam. 4. b Cardamomum minus propriè Matth. & Lac. cui & Cardamomū ſylu. Cardamomū minus, quod ſimpliciter Cardamomum dicitur, Helbane Arabibus, Cord. in Dioſ. Cardamomum minus, Eid. hiſt. Tab. Cardamomum minus vulgare, Lob. & Cluſ. in Gar. Cardamomum primum, Cæſalp. Verùm quemadmodū Matthiolus cum præcedenti iunxit: ſic & Camerarius cum priori, Cardamomi tertij nomine pingit. c Cardamomum minimum, Lob. Taber. Cardamomum quartum, Camer. 1. Lugdunenſe herbarium ad imitationem Matthioli, Cardamomi omnes ſpecies vna icone propoſuit.

I. NARDVS INDICA. Νάρδος. NARDVM. CAP. VI.

DVO Nardi genera: vnum Indicum, alterum Syriacum appellatur, nō quòd in Syria proueniat, ſed quòd montis in quo oritur, pars vna ad Syrios, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, præcipuū eſt recens, & leue, largā gerens comam, flauum colore, perquàm odoratū, ac cyperū redolens, † breui ſpica, amaro ſapore, linguā ſiccante, ꝙ diu in ſua odoris gratia permaneat. Ex Indico autē Nardo quoddā Gangitis vocatur, à fluuio Gange, apud quem enaſcitur, montē præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, vliginē, viribus infirmius eſt, atq; procerius adoleſcit, plures ferens ſpicas, ab vnica radice comoſas, vnaq; conuolutas, ac grauiter olentes Montanū autem odoratius, ſpica breui ac mutila, odore cypero vicino, cæteras habens Syriaci dotes. Eſt & genus quoddā, cui Sampharitico nomen locus indidit, frutice breui, in magnas ſe ſpargēs ſpicas, candidiore interim medio caule, hircorum virus ſupra modū redolente: quod improbatur: madefactū vendi ſolet, ꝙ vitiū ex eo deprehenditur, quod candida ſit ſpica, & ſqualida, ſuaq; careat lanugine. Adulteratur ſtibio cū aqua, aut palmeo vino, inſpiſſationis ponderiſq; cauſa inſpirato. Intueri autē oportet, ſi lutū radicibus inſideat, & in cerniculo puluerem excutere, eluendis manibus vtilem. Vim habent excalfactoriā, & exiccantem. Vrinam mouent: aluum

† Breui. μικρόν i. parua.

Frutice breui non legit Oribaſius, neque vllum exemplar.

potu sistunt: vuluæ profluuia, saniemque apposita supprimunt. Nauseæ ex aqua frigida auxiliantur, & stomachi rosionibus, inflationi, iecinori, regio morbo, renum vitiis. Aquæ autẽ incoctæ fotu ad insessum, vuluæ inflãmationibus medentur: ad glabras oculorum genas valent, siquidem eas ad densiorem pilũ reducunt: perfusis humore corporibus inspergũtur. Miscentur antidotis, & in fictili nouo nõ picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum vino in pastillos coacta.

Nardi Indicæ & Syriacæ consideratio.

NARDVM officinæ Nardi spicam appellant: Spica non est, quæ in culmorum summitate oritur, sed radix quæ spicæ figuram habet. Complures enim ab vna basi oriuntur spicæ, perinde ac in lilij aut allij radice, verùm capillaceæ & comosæ, colore ferrugineo, pluribus vna parte capillamentis, odore haud iniucundo. Sed non desunt, qui credãt Indicam nardũ in Italiã non aduehi ob regionis distantiã, Syriacã opinantes esse, qua nostro æuo seplasiarij vtũtur: tametsi (vt inquit Dioscor.) in Syria non oriatur, verùm ideo Syriacã dici, quòd ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syros. At cùm inter Indos, & Syrios amplissimæ interponantur regiones, nempe deserta Arabia, Persis, Carmania, Gedrosia, Darangia, aliæq́; nonnullæ, quæ vltra quatuor millia milliariorum continent, nesciuerim profectò, quonam pacto fieri possit, vt mons ille ad Gangem positus, altera parte Syriã tam facilè respiciat, vt Nardus ea parte proueniens Syriaca dici mereatur. Quo fit, vt quandoq; mecũ disquirere licuerit, eã potius à Syrastene regione, quæ ad Indicum fluuium est, Syrij nomen sibi asciuisse, quã à Syria: quandoquidem, si Ptolemæus vera refert, mons in India visitur, qui à Gange fluuio ad Syrastenẽ extenditur. Absurdum enim esset credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cùm in Syria nusquã proueniat, cumq́; multa Indiæ aromata, nulla distantiæ habita ratione, per Carouanas (vt vocant) in Alexandriã Aegypti conuehantur: cum quibus nec temere credendum est, quin Nardum etiam conuehant mercatores: præsertim cum certò sciam, Nardum Venetias ex Alexandria afferri: nec eam alibi, quàm in India nasci, Dioscoridis testimonio satis apertè monstretur: etsi Plinius contra scribat nasci in Syria Nardum, præter eam quam India mittit Syriacam Dioscoridi appellatam. Cæterùm Manardus Ferrariensis, officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam esse censet. In cuius sententiam non equidem pedibus eo, etsi medicæ materiæ is clarissimus fuerit indagator, quippe quoniam Venetiis pluribus in locis Nardi ingentem copiam vidi, leuis, comosæ, perquàm odoratæ, cyperum redolentis, flauæ, subamaræ, & mansa nõ modò linguã exiccantis, sed odorem etiam non iniucundũ per os aspergentis, nullisq́; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioscoridis sententia explorari potest. Sed plerunq; accidit, dum per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, vt ascito sibi maris humore (id namque facile fit, quòd Nardus sit siccissima) vel situm contrahat, vel subputrescat: vnde postea amissa suaueolentia, grauiter oleat. Quo fit, vt hac in re Manardum longè hallucinatum crediderim, qui si rectè perpendisset, quæ Nardi pars sit spica, atque in emporiis, vbi numerosa præstantissimaq; visitur, accuratius ipsam expendisset, non equidem vereor, quin aliter de ea scripsisset. Verùm enimuero cùm planè ignorasset, quæ nardi pars spica esset, selectamq́;, & incorruptam Nardum minime nouisset, lib. VI. epist. III. scribit, Galenum de nardi spica, quæ antidotis admiscetur, loquentem, radicem quidem, non spicam intelligere. Et vtinam, inquit, quæ nobis affertur legitima esset: sed quòd ea ipsa non sit, cognoscitur, quòd nulla odoris suauitate commendetur. Et lib. VIII. epist. I. inquit. Galenus lib. I. de antidotis in theriacæ compositione Nardi radicem tantummodo admiscet, eo quòd viribus ipsa præstantior sit: spicam verò paruipendit, & pro nihilo habet. Quod sane declarat, Manardum hanc Galeni sententiam perperam accepisse, atque etiam Nardi historiam ignorasse, quandoquidem nardi radix nil aliud est, quàm spica, vt ipsemet testatur Galenus eodem de antidotis libro, sic inquiens. Iubet Andromachus adiicere nardũ indicã: ea verò est, quã spicã vocant, nõ quòd spica sit, radix etenim est, sed quod spicæ formam referat. Quibus palàm est, idẽ esse nardi spicã, & nardi radicẽ, vt etiamnũ declarat idẽ Galenus lib. IX. de compositione medicamentorum secundum locos, in Philonis antidotũ scribens, dum inquit. Quin & nardi ipsius drachmam vnam coniiciendam censet, quã falsi nominis radicẽ dixit, quandoquidem spica nardi nominatur. Quapropter idẽ lib. VIII. simp. medic. de Nardo caput facturus, illud inscripsit, Nardi spica, vtpote quæ pars sit in tota stirpe præstantior, minimè quidem ignorans, se radicem nardi describere. Nã si sensisset, spicam à radice differre, eam planè silentio præteriisset tanquam inutilem, & capiti nomen indidisset aut generaliter ab ipsa Nardo, aut à radice tantùm, vti viribus præstantiore. Manardo subscribit, & quidem malè, nouus quidam rei plantariæ censor, Nardum inquiens, quod ad nos affertur, nec Indicum, nec Syriacum est, sed Gangiticum. Quo argumento quis facile nosse potest, quàm diligenter hic peritus herbarius perlegerit Dioscoridem, quàmq; in Geographorum libris fuerit versatus. Sed nescio quis tam fuerit amens, qui dixerit plantas, quæ circa Tyberim nascuntur, non esse Italicas. Atqui Gangiticum Nardum Indicum esse apertissimè testatur Dioscorides sic inquiens. τῆς δὲ ἰνδικῆς ἡ μέν τις λέγεται γαγγῖτις, ἀπό τινος ποταμοῦ παραῤῥέοντος τοῦ ὄρους γάγγου καλουμένου. Id est ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis vocatur à Fluuio Gange, apud quem nascitur montem præterfluente. Sed an Gangitis nostrum sit, vel quod in monte nascitur, difficile quidem ob eas, quas diximus rationes, quempiam affirmare posse censeo. In hoc, ac longè maiori versatur errore Brasauolus, siquidem suo de simplicium examine, Nardi spicam non modò non esse radicem censet, sed nullius vsus eam existimat, sic inquiens. Venetiis spicam, caulem, & radicem emes, quamuis & ipsi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos auctores, vt Dioscoridem, & Galenum magis in vsu medico sunt, quàm spica: quippe folia abiicit Dioscorides: ad nos tamen spica non defertur, sed radix: hæc ille. Sed mehercule quantum ex Dioscoridis scriptis percipere potui, nunquam hactenus sum consecutus, quòd ipse ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm spicam. Quòd autem crediderit ipse spicam in Nardo viribus magis præstare, quàm cæteræ eius partes, quodq́; cùm de Nardo scribit, tantùm de spica intelligat, apertè ostendit, cùm inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior est recens, & leuis, largam gerens comam, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quàm spicæ competunt, præsertimq́; cum ipsa non vacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioscorides. Ad hæc nulli sanè incompertum existimo, Dioscoridem huiusce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendantur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, asari, & huiusmodi stirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, foliis, ac spicis, quæ caulium summitatibus innascantur. Quo fit, vt etiam fateri liceat, Brasauolum ignorasse spicam ipsam esse nardi radicem: quin potius pro certo credidisse in plantæ ipsius nardi cacumine, non in radice oriri spicam, quæ tamen Galeno teste radix est, & cæteris nardi partibus præstantior, quandoquidem si aliter res se haberet, commoda

Manardi error, offici. nardum, nec Indicam, nec Syriacã esse.

Spica nardi est nardi radix.

Brasauoli error, nardi radicẽ nullius vsus existimantis.

Brasauolus ignorauit spicam esse nardi radicem.

commoda longè plura radicibus ex more redderet Dioscorides, quàm spica. Quòd præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quàm spicam (vt asserit Brasauolus) nusquam compertum habeo. Cæterùm quanta sententiæ inconstantia Nardi historiam idem descripserit, ex suo posteriori simplicium examine, in quo vltimam manum imposuisse fatetur, facilè conijcitur, dum senem secum colloquentem instruit, his verbis. Ne igitur in his montibus Nardum quæras, sed Venetijs spicam, caulem, & radicem emes. At sui ipsius statim oblitus videtur non multis post lineis, cùm inquit. Aliud verò sunt spica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facilè crediderim, ipsum non modò Nardi historiam cõfudisse, atque etiam, quod peius est, corrupisse, sed etiam sibi ipsi, vel potius seni verba dedisse: primùm namque ait Venetijs spicam, caulem, & radicem reperiri: mox spicam ad nos aduehi negat. Sed ante hos hac in re Plinium quoq; grauiter hallucinatum inuenio: quippe qui libro & cap. XII. in Nardi ipsius historia longè dißideat à Dioscoride & Galeno, quin & à cæteris materiæ medicæ auctoribus, dum ita scribit. Nardum frutex est graui, & crassa radice, sed breui, ac nigra, fragiliq;, quamuis pingui, situm redolente, cyperi odore, aspero sapore: folio paruo, densoq;. Cacumina in aristas se spargunt: ideo gemina dote Nardi spicas, ac folia celebrant: hæc Plinius. Cuius doctrinam secuti, non modò Ferrarienses illi, sed Hermolaus, & Ruellius, ipsi quoq; pariter aberrarunt: siquidem Ruellius (vt puto) nulla alia de causa asserit, se in officinis Nardum vidisse, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditæ, quàm vt Plinianam tueretur lectionem: quod tamen falsum esse arbitramur. Ego enim tametsi Nardi quàm plurimum in Venetis officinis diligenter examinauerim, ac selegerim, aliud tamen, quàm spicam videre mihi non licuit. Quapropter nullum inueniri Nardum existimo, quod in caulium cacumine spicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, asserit Ruellius, & contendit Brasauolus, contra Galeni, & Dioscoridis sententiam. Qui Nardum describit plures ferre spicas, non quidem à caulibus, sed ab vna tantùm radice prouenientes: non tamen quòd alia radix viribus præstans spicis ipsis subsit, sed quoniam, cùm plures in radice sint spicæ, necesse est, vt basi, vel firmamento aliquo consistant, à quo originem trahant, vt in allio & lilij radicibus conspicitur. Quod pro explorato confiteri possum, cùm sæpenumero Venetijs Nardi spicæ cespites viderim, tum figura tum etiam spicarum connexu allium referentes, vt vnusquisq; pro arbitrio experiri poterit. Verùm enimuero vt probè responsum sit omnibus ferè obiectionibus, dicimus, quòd si fortè reperirentur, qui assererent illas esse proprias Nardi radices, quæ capillaceis fibris à spicarum basi oriuntur, vt in allio, cæpis, ac bulbaceis omnibus visitur, & eapropter spicas ijs annexas non esse Nardi radices, sed per se partes ab his admodum differentes, potest eorum obiectio facilè dilui Theophrasti testimonio. Siquidem is lib. primo cap. x. de plantarum historia apertè declarat, in allio, cæpis, bulbis, liliis, ac aliis eius generis, & per consequens in spica, non solùm dici radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus subiiciuntur, sed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et vt res ipsa clarior omnibus sit, generali regula expressum voluit, quòd totum id in quauis planta, quod sub terra obruitur, radix commodißimè dicatur. Proinde videtur Nardum ipsam inter radices idem memorasse Theophrastus lib. IX. cap. VII. de plantarum historia, his verbis. Quibus ad vnguenta vtuntur, hæc ferè sunt, casia, cinnamomum, cardamomum, nardus, nærum, balsamum, aspalathus, styrax, iris, narta, costus, panaces, crocum, myrrha, cyperus, iuncus, calamus, sampsuchum, lotus, anethum. Horum alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia semina, alia lacrymæ, alia flores. Quibus palàm est, non posse Nardum nisi inter radices recenseri, cùm nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec seminis, nec tandem lachrymæ speciem præ se ferat. Quod cùm rectè sciuisset Galenus tum libro. I. de antidotis, tum. IX. de compositione medicam. secundum locos, Nardi spicam radicem esse declarauit. Verùm longè ab omni Nardo distat NARDVS ITALICA, quæ nostris vulgò vocatur Spigo. Cuius etiam generis ea est planta, quam aliqui vulgò appellant Lauanda, alij verò Lauendula, adeò vt hæc fœmina, illa verò mas in eo genere à quàmplurimis vocitentur. Mas folio constat latiore, lõgiore, craßiore, robustiore, albidioreq; quàm fœmina. Sed vtraq; plãta fruticosa, ac lignosa, stœchadis aut rosmarini modo, innumeris referta est foliis longiusculis angustiusculisq; è quorũ medio iuncei exeunt cauliculi, quadranguli, tenues, dodrantalẽ longitudinẽ excedentes: in quorum cacumine flores exeunt spicati, colore purpureo, (quamuis in fœmina dilutiores, patentiores, & mitiore satis odore, ac magis grato) odore fragrantes, verùm vsq; adeò acuto, vt nares feriat. Nascitur in collibus & locis saxosis, à sole illustratis, & seritur in hortis. Excalfaciunt, & exiccãt ambo ordine secundo completo, vel tertio inchoante, viribus à Nardis omnibus nõ longè recedentibus. Aperiunt, attenuant, resoluunt, concoquunt. Conferunt omnibus cerebri ægritudinibus à frigido prouenientibus: Epilepticis, apoplecticis, veternosis, conuulsis, resolutisq; auxiliantur: ventriculum roborant, & iecur ab infarctu liberant: quin & obstructos lienes iuuant: vterum calefaciunt, & menses, & secundas educunt. Flores ex vino feruefacti vrinã pellunt, & flatus dissoluunt illiti. Datur decoctũ è floribus paratũ vtiliter morbo regio affectis ab infarctu iocinoris, & præsertim si cũ Marrubio, cinnamomo, & fœniculi, & asparagi radicibus incoquãtur: colluuntur itẽ eodẽ decocto vtiliter in dolore dentes, rheumatismis præsertim obnoxii: stillatitia florũ aqua potu duorũ cochleariorũ mẽsura, deperditã reddit loquelã, & cardiacã sanat: præstat quoque ad animi deliquia nõ solũ pota, sed etiã naribus illita, & arteriis admota. Fit è floribus stillatitium oleum vitreis organis,

II. NARDVS ITALICA.

Plinius hallucinatur.

Hermolai & Ruellij error.

Dilutio cuiusdam obiectionis.

Nardus Italica.

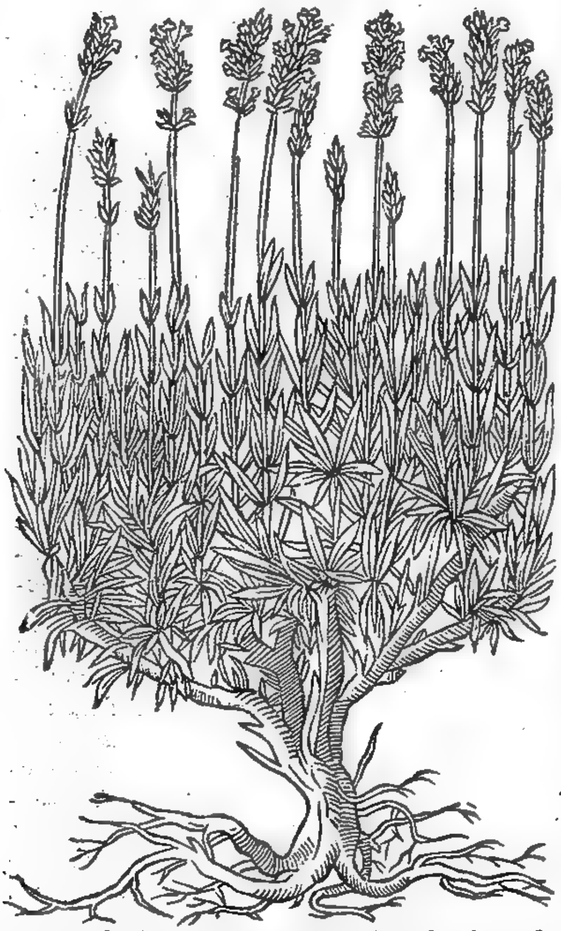
Nardi Italicæ historia.

Nardi Italicæ vires.

Florum nardi vires.

Oleum Spicæ

III. LAVENDVLA.

organis, quod propriè vnguentarij vulgò vocant olio de Spigo, odoris adeò acerrimi, vt cætera odoramenta superet: quo fit, vt extra officinas illud asseruent, ne moschi, ambari, zibetti, aliorumq́ue vnguentorum, & aromatum suauitatem intercipiat, quod illinitur vbi excalfacere sit opus. Fœmina etsi idem possit quæ mas, at peculiariter vestibus interposita, eas à tinearum rosione vendicat, & odoratas reddit.

Nardi Indicæ vires ex Gal.

Nardi Indica vires scripsit Galenus lib. VIII. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Nardi spica excalfacit excessu primo, & desiccat secundo iam completo. 10 *Composita est ex adstringente sufficienter substantia, & acri calida non multa, & quadam leuiter amara. Ex his constans facultatibus radix & ad iecur, & ad stomachum rationabiliter conuenit tum pota, tum extrinsecus imposita. Vrinam ciet, morsus stomachi sanat: in ventre, ac intestinis consistentes fluxiones desiccat, adhæc & eas, quæ in capite, & thorace. Valentior est vocata Indica, nigriorq́ue quàm Syriaca vocata.*

Nomina.

Νάρδος & νάρδου στάχυς sic Græcis dicitur, vt Latinis Nardum, & Nardus, seu Nardi spica: Mauritanis, Stumbel, aut Senbel: Italis Spico & spigo nardo, 20 *Germanis* Edelstrembd / Wolriechendt Spicken Narde/ *Hispanis, Azumbar, aut Espiga sil: Gallis, aspic d'oultremer. Bohemis Nardus indyanski. At vulgaris nardus qui pseudonardus, seu Nardus Italica, Italis spigo. Germanis* gemeine Spicken Narde: *Boemis spica nardomaci: Gallis lauandè masle. Lauendula verò seu Pseudonardus fœmina. Italis lauanda: Germanis* Lauendel: *Bohemis Lauendula: Gallis lauande femelle.*

NArdus fortè à Naardo vrbe Syriaca Euphrati 30 contermina: alijs ναρδόσταχυς: quam inter aromata Dioscorides, inter odorata Theophrastus 9. hist. 7. recensuit. Nardus Indica quæ Spica officinarum, & à Syriaca & Gangite natalibus tantùm differre videtur, & hodie ad nos indistinctæ iisdem saccis adferuntur: qua de re in vniuersali nostra historia. Nardus Indica siue Spica Nardi, Matth. Ital. & 4. Cast. Nardus & Spica Cord. in Dios. Nardus Indica, Cord. hist. Loni. Tab. Nardus Gangitis, Anguill. Spica Nardi, Aduers. Lob. icon. Garziæ, A costæ. Lugd. Cæsal. cui ex algarum genere esse videtur. Nardus, Lac. Lob. ob. Clus. in Garz. Spica Nardi Indica, Lugd. Quando simpliciter Nardus habetur, Indica vel Syriaca intelligenda: sic & quando simpliciter Spica scribitur, hæc Spica Inda, vel Nardus intelligenda. II. Lauendula quia lauacris expetitur, à Plinio lib. & cap. 12. Pseudonardus: à Mesuæo stæchas Arabica dicitur: quam aliqui ad Stæchadem veterum, alij ad Libanotidem coronariam, vt Leoni- 40 cenus, Manardus & Ericius Cordus: alij ad Casiam Vergilij referunt: alij ad Casiam albam Theoph. alij Cercorum albam eiusdem censent: quibusdam Spica seu Nardus Celtica malè statuitur, cum & Nardus Celtica & Lauendula sui generis sit planta. Hæc triplex, latifolia, angustifolia & dissecto folio. Lauendula latifolia C.B. libanotidis Coronariæ species, Leoniceno & Manardo: Spica, Nardus Germanica, Trago, Pseudonardus, Matth. 4. & Castori. Pseudonardus fœmina, Fuch. icon. Lauandula fœmina, Dodo. gal. Lauandula maior, Cord. in Dios. & hist. Lauandula vulgò dicta stæchadi veterum cognata, Ges. hor. Nardus Germanica: Spica recentiorum, Lob. obs. Nardus Italica, Lob. icon. Lauandula, Ericio Cord. Dodo. Lauandula mas, Lugd. Lauandula vulgaris altera spica longiore, Clus. hisp. Lauendula folijs latioribus, Cam. hor. Lauendula prima, Taber. Flore variat, vt & sequens, qui communiter cæruleus, est & purpureo & albo. III. Lauendula angusti folia C.B. Lauendula, Casia Germanica, 50 Trago Pseudonardus fœmina siue Lauandula, Matth. 4. Cast. Pseudonardus mas, Fuch. icon. Lauandula mas, Dodo. gall. Lauendula vulgaris, Cord. in Dios. Lauendula minor, Cord. hist. Lauandula, Lac. Lon. Cam. hor. Nardus vulgò dicta, Ges. hor. stachys, August. Spica Lauendula, Lob. Lauandula altera, Dod. Lauendula breuiore folio & Spica, Clus. hisp. Lauandula fœmina, Lugd. Spica Italica, Cæs. Spica alba Tabernæmontano.

Νάρδος κελτική.

NARDVM CELTICVM. CAP. VII.

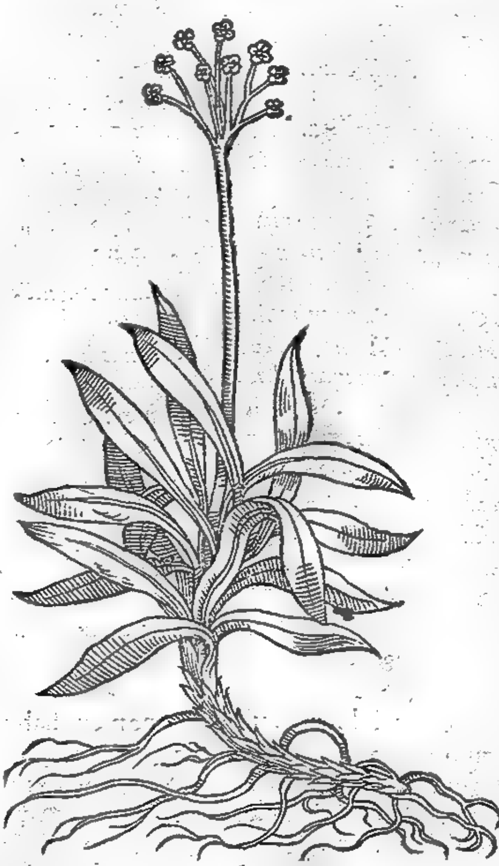
a θαμνίσκος μικρός. i. paruus frutex.
b ὑπομήκη. i. sublonga legit vulgata editio, Oribasius vero ἐπιμήκη
c Omnia exe. ὑπόξανθα. i. subrufa.

CEltieum Nardum nascitur in Liguriæ alpibus, aliungia patrio nomine appellatum: prouenitq; in Istria. a Exiguè fruticat, & cum radicibus in manuales fasciculos componitur. Folia habet b oblonga, colore in c flauum languido: florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat vsus est, & odoris suauitas: vnde pridie fasciculos aqua abluere expedit, & exempta terra, pauito solo atque humenti, subiecta 60 charta reponere, postridie repurgare, siquidem vtile, cum acerosо alienoq; propter humoris vim, non excutitur. Adulteratur imposita herba simili, quæ Hirculus vocatur, ab odoris grauitate. Sed facilis cognitio: nanq; herba candidior est, sine caule, minus oblongis folijs, radice neq; amara, neq; odorata, vti verum Nardum est. Itaq; radices, atq; cauliculi, abiectis folijs, triti secernuntur, vino excipiuntur, digeruntur q; in pastillos, & ita fictili nouo diligenter operto, asseruari debent. Laudatur maximè, recens, iucundi odoris, radice numerosa cohærens, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: sed

vehe-

vehementius vrinam cit, & stomacho vtilius est. Inflammationibus iecinoris, & felle suffusis auxiliatur. Contra stomachi inflationes, cum absinthij decocto bibitur: item aduersus lienem, renum & vesicæ vitia, & venenatos ictus, ex vino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia vnguenta.

NARDVS CELTICA.

Nardi Celticæ consideratio.

*TAnta fuit veterum, qui nos præcesserunt, negligentia, ne dicam ignorantia, vt non modò in veram simpliciũ medicamentorum cognitionẽ, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehuntur, probatissimorum auctorum opeveniре non elaborauerint; sed ne minimã quidem curam adhibuerint, communi reipublicæ beneficio; vt de his saltẽ quæ in quàm plurimis Italiæ locis, ac aliis non longè distantibus inueniuntur, quicquàm lucis assequerẽtur, ac posteris relinquerẽt: quin potius in suis multò videntur negligentiores, quàm in alienis. Nascitur Celtica nardus in Liguriæ alpibus, nascitur & in Istria, pariterq́; in montibus non longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen non ob id legitima in multis visitur officinis: nec fortasse in iis videretur, nisi his nostris lucubrationibus annis superioribus Italico sermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicã materiam accuratius expendere cœpissent. Sed id magis detestandũ videtur, quòd iis in regionibus, vbi Celtica nardus nascitur, magis hallucinentur homines, quàm alibi: siquidem Genuæ, quæ Liguriæ est ciuitas (nisi iam admoniti resipiscãt) aliisq́; finitimis locis, vbi Celtica nardus facilè haberi potest, tã Medici, quàm seplasiarij aliorum ignorantiam secuti, illius loco, Lauanda sic vocata, vel nostrate Nardo passim vtuntur. Quæ quantum in historia omnibus notis, non dicã viribus, à Celtica nardo discrepent, quicunq; primùm rem optimè perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Discoride redditas, cũ Lauandæ, nostratisq́; Nardi notis comparauerit, manifestũ eorum lapsum facilè incusare poterit, quippe Celtica nardus in breuem, exiguamq́; plantam consurgit caule tenui, & imbecilli, radice squamosa, spicæ faciẽ referẽte, è qua tenues & numerosæ prodeunt fibræ: Lauanda verò, & socia Nardus magno exoriuntur cespite, ramusculis proceris, densissimisq́; comantibus folijs. Illa folia fert subrubea, & flores flauo colore: hæ autem foliis consurgunt incanis, floribus spicatis, & colore purpurascentibus. Illius caule & radicibus vtimur, quòd hisce partibus maximè polleat: harum verò tantum flores commendantur. Quod satis clarè demonstrat, quàm facilè decipiantur, qui tam leuibus & falsis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (vt in superioris Nardi mentione diximus) communi omnium sententia compertum sit, Lauandæ, spicæq́; nostratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere, hoc tamen eos ab errore non vindicat, qui Lauandã Celticam nardum esse contẽdunt. Præterea non desunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui pro Celtica nardo plãtam quandam incognitam emant humi repentem, caule longo reflexoq́;, cuius folia, quæ colore subflauo constant, adeo densa ac minuta sunt, vt potius muscosam arborum, & lapidum materiam, quàm aliud repræsentent. At quòd in vestiendis caulis ipsius ramusculis, eos tam densè circundãt, vt ferè spicæ effigiem præ se ferãt, pro Celtica nardo ab impostoribus venditur: sed hæc haud amarescit, nec vlla odoris præstantia commẽdatur. Huius imaginẽ dabimus inferius, vbi de arboreo musco disseremus. Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria, Austria & Carinthia contermina, vbi Iudemburgensia rura suis è montibus quotannis innumeros comportant fasciculos, quibus magnos admodum replent saccos, & mercatoribus vendunt, qui in Syriã, & Aegyptũ mercimonia conuehunt. Siquidẽ (vt ferunt) Syriis, & Aegyptiis Celtica nardus maximè expetitur, vt balneis eam imponant, quibus frequenter vtuntur. Celticam nardum ad me primùm misit Petrus Salicetus clarissimus Medicus ex Grazio Stiriæ oppido: in cuius plantis & spicæ in radicibus, & folia, & flores in caule (vt appicta figura demonstrat) nullo impedimento cernebantur, adeò vt à Dioscoridis historia nulla ex parte recederent: nec vlla tamen spica in eius cacumine videbatur, vti Ruellius & Brasauolus in Indica nasci scripserunt. Quamobrẽ nobis quoq; iam liceat literis memoriæq́; mandare Celticã nardum nõ modò in Liguria, & Istria prouenire: sed etiã in Stiria, Carinthia, ac etiã aliis fortasse locis: quippe superiore anno ego huius Nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipaci monte, qui tantùm viginti millia passuũ à Goritia distat. Verùm si eo destituantur Medici, cõmodè Indicã supponere poterunt. An verò Celtica nardus sit Saliunca, aut nõ, de qua Vergilius, & Plinius scripsere, etsi hæc inter se nullã habere cognationẽ pluribus comprobare possem: cùm tamen ea parũ, vel nihil rei medicæ conferant, silentio inuoluenda duximus: quanquã eruditissimus Leonicenus non animaduertens Dioscoridem Aliungiã, non Saliuncã, Celticã nardum appellasse, Pliniũ accusat, qua in re ipse potius deceptus fuisse videtur: quemadmodũ & Fuchsius, vir alioqui nostræ ætatis clarissimus. Is quidẽ in suo libro de componendis medicamentis, quẽ vltimo loco auctum edidit, vbi Diathamaron expẽdit, Celticã nardum à Saliunca nihil differre existimat. Plinius tamen locis separatis de vtraque, tanquam herbis inter se differentibus tractauit: neq; ea notis tantùm dissident apud antiquos auctores, sed etiam natali solo. Dioscoridi enim Celtica nardus in Liguriæ alpibus, atq; in Istria prouenit: Plinio verò Saliunca in Pannonia, & Noricis nascitur. Itaq; Fuchsius vt Ruellii sententiam secutus, qui Celticam nardum Dioscoridi Saliuncam appellari affirmat, ita mihi & à veritate defecisse, & vnà cum illo errasse creditur, quandoquidem Celtica nardus Dioscoridi ἀλιέγγια, non σαλιέγκα vocatur. Cæterùm Saliuncam Plinio aliam ab ea esse plantã, de qua Vergilius meminit in Bucolicis, vt Anguillarius contendit, non ita facile consentiam, tum quòd Seruii authoritas in simplicium censura perinde ac in Grammatica mihi probanda non sit, tum quòd nullo authorum testimonio probare

Vbi nascatur nardus Celtica.

Comparatio Nardi Celticæ cum Lauanda.

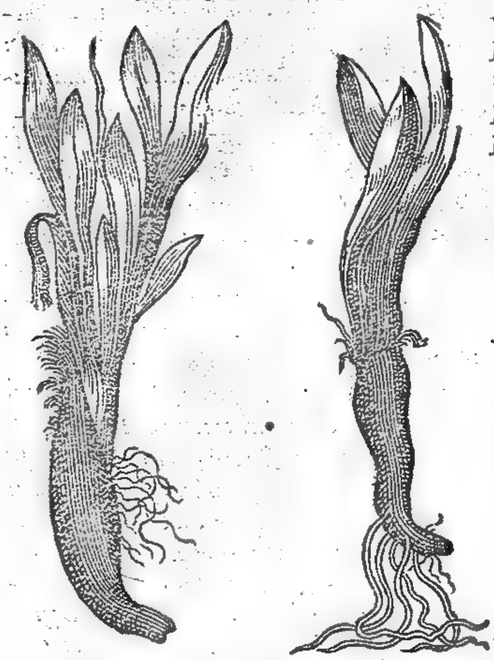
Seplasiariorũ quorundam error.

Leoniceni, & Fuchsij opinio improbata, qui voluerunt, Celticã nardum à Saliunca non differre.

Anguillarij opinio reprobata in Saliunca, & Hirculo.

probare nitatur Anguillarius, nil aliud Vergilio esse Saliuncam, quàm Anemonem, Grammatici tantum illius authoritate fretus, qui nec lactucas rectè fortasse nouit. Scribit quidem Seruius Saliuncam vulgo vocari Orcitunicam, cum tamen nec illam (ni fallor) nouerit vnquam. Sed qua ratione aut authoritate, Orcitunicam, de qua, nemo est, qui meminerit, Anemonem fecerit Anguillarius, nec ipse dicit, nec ego conijcere possum, miror tamen hominem hunc rei herbariæ peritum, in re tam graui, tam leuibus, tamq; vulgaribus niti argumentis, sed is fortasse conducibilius sibi fore putat, noui aliquid in medium afferre, quàm de his grauiori iudicio disserere. Ego sanè etsi parum in hac facultate sum versatus, haudquaquam tamen dixerim Anemonem, proceram satis plantam, vocari Vergilio humilem: nam & ipsa Vergilii comparatio, nostræ astipulatur sententiæ, quippe qui, vt Mopsum plurimum laudaret, ei tantum cedere dicit Amyntam, quantum Saliunca humillima herba, puniceis cedit rosetis, facta comparatione à pumila planta ad roseta. Nec

HIRCVLVS.

Hirculus.

præterea placet Anguillarii ipsius opinio de HIRCVLO herba, quam à Samphoritico Nardo, quod in India nascitur, nihil differre putat. Siquidem Hirculus herba est, Celticæ nardo similis, non quidem nardi genus, vt Samphoriticum, ita à loco in quo prouenit, denominatum, & in magnas se spicas diffundens: sed fortasse, quòd hircum redoleat, hirculum id esse censet Anguillarius, cum quo Celticam Nardum adulterari scribit Dioscorides. Sed non omnes herbæ, quæ hircino sunt odore, hirculi sunt appellandæ. Atqui si quis plura de Saliunca videre cupit, nostras legat epistolas Ioanni Cratoni inscriptas. Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de simp. med. fac. his verbis. Nardus Celtica iam dictis nardis similis quadantenus in genere facultatis est: cæterùm ad omnia imbecillior, præterquàm ad prouocandam vrinam, siquidem calidior illis est, sed minus adstringit. Quæ planta Græcis Νάρδος κελτικὴ, Latinis item Nardus Celtica, seu Nardum Celticum, seu Spica Celtica appellatur: Italis verò Nardo Celtico: Siue Spica Celtica: Germanis, Celtischer Nardus: Gallis, Nardus Gaulois: Bohemis, Celtitea Nardus.

Nardi Celticæ vires ex Galeno. Nomina.

Nardus Celtica à loco fortè natali nomen habet: Celtarum autem appellatione tam Germani, (apud quos vt in Austria, Styria, Pannonia, Norica & alpibus Heluetiorum prouenit) quàm Galli (cuius nomine Nardus Gallica Plinio lib. & cap. 12. dicitur) vocantur. Addit Dioscorides, & patrio nomine appellari ἀλιύγγιαν, sic enim Marcellus, Ruellius, Matthiolus, & Cæsalpinus legunt, at Goupylius in notis σαλιύγκα legendum existimat: alij γαλιύγγιαν legendum putant. Rectè videtur Saliunca legi, qua voce & Plinius (non tamen cum Vergilij Saliunca idem dicimus) loco citato, & Scribonius, cui & Nardus syluestris, vsus est, sic & Germani plerique eandem herbam adhuc proprio veterique nomine Seliunck, quasi animam iuuenilem reddens, appellant, apud Galenum, Nardum Celticam interpres posuit Gallicam. Nardus Celtica Dioscoridis, C. B. sic & Lac. Gesſ. hort. (qui Valerianæ cognatam dicit) Cord. hist. & in Diosc. (cui & Spica Romana offici.) Lob. Cast. Lugd. Tab. Saliunca, Gesſ. hort. Nardus Gallica & Saliunca Plinij, Cæs. Nardus Alpina seu Celtica, Valerianæ syluestris species, Clus. Pan. Verum notare conuenit differre eam quæ in monte Baldo crescit, ab ea quæ in altissimis Valesianorum mõtibus prouenit, quod cauliculi non sint glabri, nec flosculi in vmbellam congesti: huius iconem Camerarius in suo Matth. nomine Spicæ Celticæ fastigiato flosculorum ordine proposuit. HIRCVLVS similis est Nardo, sed candidior, ex viridi cinereus, folio minore, odore graui, vnde nomen, radice villosa ac nigricante, nec odorata nec amara, sic & folia præmansa nullum aromaticum saporem reddunt: sed lenta & viscida sunt, cuius figuram adposuimus: & Hirculus, Cæs. Cam. Tab. Hirculus veterum, Clus. in Garz. Lugd. & Hirculus, Nardo Celticæ similis herbula, Aduers. & Lob. dicitur.

Νάρδος ὀρεινὴ NARDVS MONTANA. CAP. VIII.

Oribasius non legit conclusa.

MOntanum Nardum (quod ab aliquibus thylacitis, & niris appellatur) in Cilicia, & Syria nascitur: Embitar legit κλαδὸς, caule & folijs eryngio similibus, minoribus, minimè tamen spinosis, asperisque. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu hastulæ regiæ, sed longè gracilioribus, † & longè minoribus. † Neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Ad eadem, ad quæ Celticum efficax.

Nardi montanæ consideratio.

VIdetur in hoc capite Dioscorides non parum à se ipso dissentire, quòd scripserit primùm montanam Nardum caule, & folijs esse eryngio similibus: mox prope capitis calcem eam scribat neque caulem, neque fructum, neque florem proferre. Quapropter existimant tum Ruellius, tum etiam Marcellus id facilè accidisse scriptorum iniuria, qui vocum vicinitate decepti καυλὸς pro κλάδοις, vel κλῶνας scripserunt. Verùm cùm hæ dictiones ramos, vel surculos designent, quæ nomina potius arboribus conueniunt quàm herbis, sintq; idem rami in arboribus, quod caules in herbis: idcirco non videtur hic locus, vt illi fortasse putant, à mendis vindicatus. Cæterum non crediderim ego, Dioscoridem, qui est hac in facultate facilè princeps, & quem antiqua, & secuta ætas tantopere commendat, in tam paucis sui oblitum, adeoque turpiter lapsum fuisse: quinimmò nobis relinquitur suspicio, quòd omnino in altera capitis parte vitium aliquod accesserit, non harum vocum vicinitate, sed potius scriptorum dormitantium negligentia, vel vigilantium temeritate. Quo factum est, vt hactenus incertus dubiusq; fuerim, an hæc planta in Italia proueniat, vel aliunde eò afferatur.

Nardi

I. NARDVS MONTANA.

II. NARDVS MONTANA altera.

Nardi montanæ imaginem, quam hic excudi curauimus, miſit ad me Claris. Medicus, & rei plantariæ indagator maximus Vlyſſes Aldrouandus Bononienſis, quæ [folia habet maioris Phu, ſed minora, caulem ſpithamæ longitudine, vmbellam puniceo colore: radices duas Antoræ, aut teſticuli modo ſubnigricantes ac fibratas, odore Phu, aut Aſari,] etſi folia Eryngii non habeat, cum tamen cætera correſpõdeant, & in hoc capite plures habeantur mendæ, haudquaquam abducar quin credam montanam hanc eſſe Nardum, præſertim cum radices perquàm bellè correſpondeant, tum facie, tum odoris fragrantia, quæ à cæteris nardi generibus nõ diſſentit. Braſauolus Ferrarienſis, Indicæ nardi vice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia ſcribit, eamq́; propriè montanam exiſtimat, cuius paſsim in officinis eſt vſus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipſe certè neſcio: Nardus enim montana radices habet aſphodelo ſimiles, non vtique ſpicatas, læues, comoſas, quemadmodum ea, qua vtimur ex India aduecta: niſi fortaſſe Braſauolus voluerit Indicam nardum ideo montanam appellare, quod in montibus oriatur, ita quidem eius ſententiam veram eſſe putarem, non tamen à rei herbariæ peritis acceptam iri. Nardi montanæ vires ſcripſit Galen. lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Nardus Montana, quæ & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia naſcitur, ſed prædictis debilior eſt. Ναρδος ὀρεινή *Græcis, Nardus montana, ſiue Nardum montanum Latinis: Nardo montano Italis nominatur.*

Braſauolus arguitur.

Nardi mont. vires ex Gal.

Nomina.

† *In Oribaſio, qui ſimplicium deſcriptiones Dioſcoridi acceptas refert, legitur* λευκότεραι, *hoc eſt, candidiores, quod Nardus montana conſtet radicibus aſphodelo non ſolum minorib. & gracilioribus, ſed etiam candidioribus.*

† *Nulla quidem diſsimulanda eſt ratio, qua probatiſsimi quique ſcriptores veteres à mendis, quæ eorum ſcripta temporum iniuria, & multorum imperitia contraxerunt, vindicari poſsint. In hoc capite Dioſcoridem deprauatum eſſe, ita vt etiam à ſeipſo diſsideat, manifeſtum eſt: in qua autem parte vitium lateat, quodque illud ſit, dubiæ feruntur opiniones. Verùm etſi nos quoque eius rei incertos eſſe antea ſcripſimus, nunc tamen inclinat animus, vt in hoc loco mendum ſubeſſe, illudq́; ex malo vnius vocis Græcæ intellectu ortum eſſe arbitremur. Siquidem verbum* φέρει *non profert, ſed pro* συμφέρει, *id eſt confert, accipiendum fuit. Itaque non* οὔτε ὁ καυλὸν, οὔτε καρπὸν, οὔτε ἄνθος φέρει, *vt vulgati codices habent, & legerunt interpretes, ſed,* οὔτε ὁ καυλὸς, οὔτε καρπὸς, οὔτε ἄνθος συμφέρει, *hoc eſt: Neque caulis, neque fructus, neque flos confert, prodeſtve, legendum eſſe iudicamus. Etenim radicis, vtpote odoratæ, vſus præcipuè commendatur, non aliarum partium, quæ vt odore carent, ita etiam inutiles habendæ ſunt. Et certè facilis potuit eſſe error librarii Græci imperiti, vel potius temerarii, caſus nominum mutantis ad ineptã ac incongruam huic loco verbi illius ſignificationem. Subſcribunt huic noſtræ caſtigationi cùm alii rei herbariæ ſtudioſi, tum Gabriel Falloppius Mutinenſis, vir & ingenio & doctrina celebris, tum etiam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, medicus non vulgaris eruditionis.*

Nardus montana radice oliuari C.B. Theophraſtus Nerum appellat inter odorata, quibus ad vnguenta vtitur: dicitur & θυλακῖτις Dioſcoridi, quoniam olim ex Cilicia coriaceis ſacculis, quos θυλάκια vocãt, ad exteros ferebatur, partim ad medicum vſum, partim vt ignibus propter odorem in ſacrificiis iniiceretur, vnde & Pyrites vocatur. Hæc illa eſt Spica (licet aliqui Crocum eſſe velint) cuius Ouidius in Faſtis meminit. Et ſonat accenſo Spica Cyliſſa foco. Dicitur Nardus montana Anguil. Adu. Lob. Cãhor. Lugd. Tab. Cæſ. Huius duæ ſunt ſpecies radice potiſſimum differentes: altera radice eſt oliuari orchidis inſtar, non tantum gemina, ſed pluribus: altera radice eſt oblonga, cuius iconem Nardi montanæ longius radicatæ nomine ex D. Camerarii Matthiolo proponimus:

Κ´ναρδ

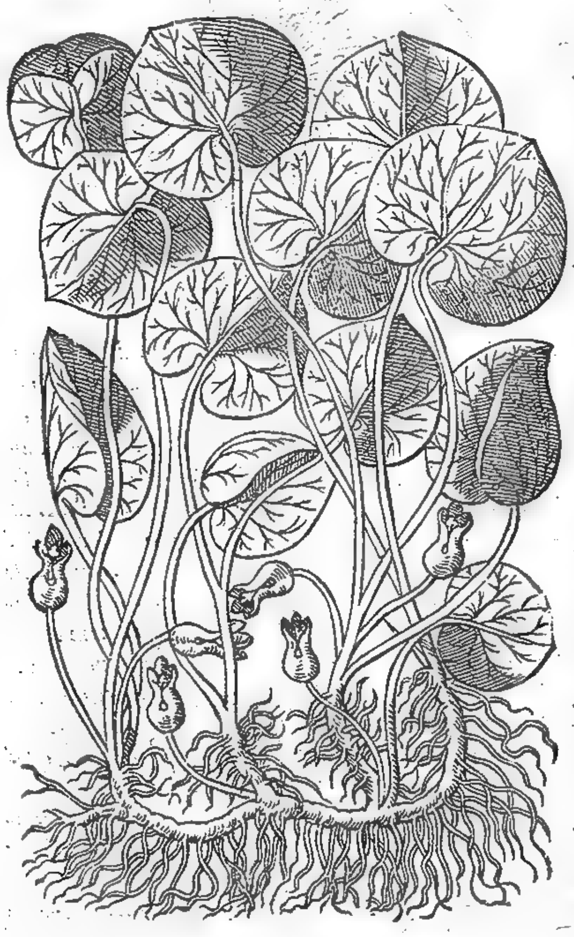
Ἄσαρον. ASARVM. CAP. IX.

† Addit Catac. βοτάνη εὐώδης στεφανωματική. i. herba odorata coronaria. Meum vero habet. οἱ δὲ νάρδον ἀγρίαν καλοῦσι πόα εὐώδης στεφανωματική.

ASarum † (quod & ipſum aliqui ſylueſtre nardum appellant) hederæ foliis † minoribus multó, rotundioribuſque a floribus cytino hyoſcyami ſimilibus, purpureis, inter folia proximè radicem ᵃ emicantibus, ᵇ odoratis: in quibus ᶜ ſemen acinoſum. † Cauliculos habet anguloſos, aſperos, & molles: radices numeroſas, geniculatas, tenues, obliquas, gramini non diſſimiles, ᵈ longè tamen graciliores, odoratas, excalfacientes, & quæ linguam vehementer mordent. ᵉ Excalfactoriam vim habet: vrinam cit: hydropicis, & vetuſto coxendicum dolori ᶠ prodeſt. ᵍ Radices ſenis drachmis ex aqua mulſa potæ, menſes trahunt: & veratri albi modo purgant. In vnguenta additur. Vmbroſis montibus prouenit: ſed plurimum in Ponto, Phrygia, Illyrico, & Italiæ Iuſtinienſi agro.

Concluſa non legit Oribaſius. † Antiquum exemp. leg. πυκνότερα i. denſiora. Ruellius autem videtur legiſſe μικρότερα. a Meum exemp. leg. ἄνθος μεταξὺ τῶν φύλλων πρὸς τῇ ῥίζῃ κυανοῦν, ὑοσκυάμου κυτίνῳ ἐμφερές i. flos inter folia ad radicem cyaneus, cytinum hyoſcyami referens b. Catac. addit λεπτὰ i. leuiter. c Meum exemp. ἐοικὸς γιγάρτῳ i. ſimile vinaceis. d Meum exẽp. πολλῷ Catac. verò πολλαί. e Exemplaria omnia ad radices hæc tantum referunt. f. Meũ exemp. habet καὶ βηχί. i. tuſſi. g. Iſta dicuntur continua oratione cum aliis.

I. ASARVM.

Asarum & Bacchar differunt.

NVllam noſtris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Aſarum & Baccharem: quinimò vno ore ferè omnes Aſarum Baccharam appellãt, adeò vt & nomina hæc corrumpant, & res ipſas confundant. At quantum notis, & viribus inter ſe differant, is rectè iudicet, qui harum ſtirpium hiſtorias accuratius perpenderit: differunt enim inter ſe admodum Aſarum & Baccharis, vt diffuſius libro tertio diſſeremus. Aſarum itaque procul dubio illa fuerit planta, quæ vulgò Bacchara falsò appellatur, cùm nullus ab hiſtoria diſſideat notis. Cæterùm Braſauolus immeritò in Plinium ſpiculum contorſit, cùm dicat ipſum eo etiam in errore verſari, vt Aſarum Baccharem eſſe exiſtimauerit. Sed profectò neſciuerim ego, qua ratione illud Braſauolus in Plinium ſcripſerit: quippe qui libro 21. cap. 6. eos acerrimè arguat, qui Baccharem, & ſylueſtrem nardum idem eſſe contendunt, his verbis: Sed eorum quoq; error corrigendus eſt, qui Bacchar ruſticum nardum appellauere: eſt enim alia herba ſic cognominata, quam Græci Aſaron vocant, cuius ſpeciem, figuramq́ diximus in nardi generibus: hæc Plinius. Quibus palàm eſt, Plinium ſeipſum à Braſauolo defendiſſe. Porrò ſi etiam Plinii ætate nõ deerant, qui Aſaron Baccharem vocitarent, non mirum fuerit, ſi in hunc vſque diem protracta hæc ſit appellatio. In qua fortaſſe perſeuerantes veterum nonnulli, Dioſcoridis Aſaro eas ferè omnes facultates reddidere, præter auctoris mentem, quas ipſe libro tertio Bacchari adſcripſit: quod facilius ad credendum vulgus allexit, Aſarum & Baccharem nomine tantùm differre. Verùm cùm recẽtiorum quorundam diligentia ac doctrina id totũ Dioſcoridi additum deprehenſum ſit, eo quòd diuerſis tum libris, tum capitibus ipſe de his diſſeruerit, cùmq; Oribaſium, & Serapionem viderint de Aſaro ex Dioſcoride ſcribentes, adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò acceſſerat præter auctoris ſententiam, tanquam illegitimum abdicarunt.

Plinii tutela aduerſus Braſauolum.

Aſari vires ex Meſue.

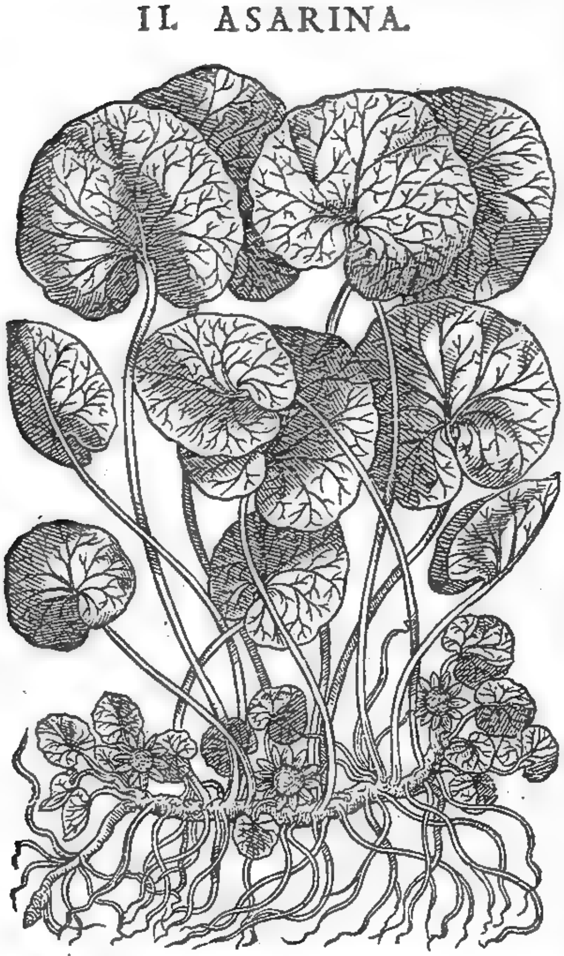
Aſari vires ſcripſit Meſues inter deiectoria medicamenta, vbi ſic habet: Excalfacit aſarum ordine ſecundo, & ſiccat tertio. Attenuat, reſerat, reſoluit & prouocat, adſtrictione tamen non vacat. Bibitum non modò vomitiones ciet, ſed & per aluum ducit, & per vrinam, pituitã, & bilem deiicit. Roboratur tamen admiſto caprino ſero, aut nardo, aut hydromelite. At manifeſtius pituitam, quàm bilem educit, quo fit, vt coxendicum cæterarumq; compaginum dolore vexatis non obſcurè opituletur: præſertim ſi ſero maceretur, vel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris & lienis infarctus, ſcirrhoſoſq; tumores. Quamobrẽ ſubeuntibus cutem aquis felliſq; ſuffuſionibus, datur maximo iuuamento vino maceratum. Confert idem diuturnis febribus, iiſq; præſertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt.

Oleum Aſari.

Oleum macerationis ipſius admiſto ladano, dorſi ſphondylis inunctum ſudorem commouet: leuiter tamen coqui debet, nam ſi diu ferueat, vim ferè omnem deperdit, neque etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius vomitiones, quàm aluum ciet: hæc Meſues. A quo edocti fortaſſe, in Germania ruſtici tertianam febrem, & quartanam curant, epoto Aſari, ex vino, decocto, Melle, Maci, cinnamomo, & id genus aromatibus additis. Bibunt enim huius decocti calidi cyathum vnum, alii quotidie, alii alternis diebus, itaque aluum ſubducunt: & quandoque bilem, aut pituitam vomitionibus reddunt. Accedente autem paroxyſmo, dorſalem ſpinam, & plantas pedum inungunt oleo calido, in quo Aſarum diu fuerit inſolatum, & deinde in lecto ſe componunt calido: ſic enim horror minuitur, & ſudor copioſus funditur. Eſt & planta in montibus, naſcens in Bohemia.

cuius

II. ASARINA.

cuius hic imaginem damus, quam ASARINAM *vocare libuit, quòd Aſaro congener videatur. Repit hæc humi folio Aſaro rotundiore, ac ſcabriore, leuiter circumſerrato, cauliculis piloſis, floribus melinis anthemidis modo, ſed longe minoribus, haud inodoris. Radices habet tenues, longasq́ʒ, ſumma tellure repentes, acuto guſtu, quadam cum leuiuſcula amaritudine, id quod calidum, ſiccumq́ʒ temperamentum indicat. Vim habet abſtergendi modicam, ſed attenuandi, incidendi, aperiendiq́ʒ magis præſtantem. Herba ipſa cum radicibus pota drachmæ pondere ex mulſa ſiue oxymelite, aluum exoluit, ducitq́ʒ craſſam pituitam & atros humores. Ideoq́ʒ hanc noui quidam herbarij præferunt ad Morbi Gallici dolores, & articularios morbos. Datur quoq́ʒ vtiliter hydropicis, & morbo regio laborantibus. Sunt qui ad comitiales, & reſolutos eam propinandam conſulant, nempe aut herbam per ſeſe, aut eius decoctum. Cit vrinam, & menſes: & vermes inteſtinorum necat. Legitur Autumno, & ſiccatur in vmbra, vnà cum radicibus.* Aſarinæ conſideratio.

Aſari meminit Galenus lib. VI. ſimp. med. ſic inquiens. Aſari radices vtiles ſunt, facultate ſimiles radicibus acori, intenſiores tamen: itaq́ʒ ex ijs, quæ de illis prodita ſunt, hic facienda coniectura: hactenus Galenus. A cuius ſententia (ſit tamen cum venia dictum) maximè diſſentio, ſiquidem cùm nulla in acoro deiectoria ſit facultas, & Aſarum, vt Dioſcorides inquit, Meſues fatetur, & nobis experimento compertum eſt, veratri modo expurget; & bilem, pituitamq́ʒ & supernè, & infernè propellat, non video ſanè, cur acoro in omnibus ſuis facultatibus tam facilè comparari poßit. Aſari vires ex Galeno.

Planta Græcis ἄσαρον *ac etiam* νάρδος ἀγρία *vocata: Latinis Aſarum, & Nardum ſylueſtre appellatur: Arabibus, Aſaron: Italis Aſaro, & Bacchara: Germanis* Haſelwurtz: *Hiſpanis, Aſara bacchara: Gallis, Cabaret: Bohemis, ac pariter Polonis, Kopytnick. Aſarina, Græcis,* Ἀσάρινη: *Italis, Aſarina.* Nomina.

† *Hæc verba vt in Ruellio inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum eſſe lectorem duximus, ea non legi in Græcis noſtris codicibus, neque à Serapione referri: quod argumento eſt illa Dioſcoridi accreuiſſe. Suſpicionem augere, vel potius ita eſſe confirmare poteſt Oribaſius, qui Dioſcoridem tranſcripſit, & hæc verba non habet. Sunt tamen Græcè ſic ſcripta:* ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑποτραχέα, ἀραιά. *Id eſt: Habens cauliculos anguloſos, ſubaſperos, raros.*

ASarum quoniam in coronas non addatur Plinio lib. 21. cap. 6. & Nardus ſylueſtris, quòd Nardi vim, eodem auctore, habeat: vel quòd odore nardum æmuletur: nullam enim cum Nardo formam communem habet. Dicitur herbarijs Aſarum, Brunf. Trag. Lac. (cui & Aſara Baccara) Fuch. Cord. hiſt. Geſn. hiſt. Lob. ob. Loni. Lugd. Tab. Dodo. fol. & gal. cui & Perpenſa & Vulgago. Aſarum Nardus Syluest. Cord. in Dioſ. Aſarum Nardus ruſtica, Caſtori. Aſarum Baccaris ſiue baccarus, Lob. icon. Aſarum, Bacchara vulgò, Cæſalpino. II. Aſarina folijs Aſari C. B. ad differentiam Aſarinæ Lobelij, quæ folijs eſt hederæ terreſtris, quam Hederam ſaxatilem vocamus: Aſarina, Matthioli, Caſtori, Lugd. & Taber.

φοῦ. PHV. CAP. X.

PHv, quod & aliqui ſylueſtrem nardum appellant, naſcitur in Ponto, folio oluſatri, aut elaphoboſci: caule cubitali, aut altiore, læui, a cauo, molli, in purpuram vergente, geniculis intercepto: floribus narciſſo proximis, maioribus, b tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice ſuperius ad digiti minoris craſſitudinem, ex obliquo c villoſa in nigri veratri, aut iunci d odorati modum: capillamentis inuicem contextis, flaueſcentibus, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardum æmulantibus. Excalfacit: vrinam mouet, ſi ſicca potui detur. Decoctum eadem præſtare poteſt, ad lateris etiam dolorem efficax: menſes cit: antidotis inſeritur. Adulteratur radice ruſci admiſta: ſed maleficium deprehenditur, quoniam hæc dura eſt, & frangenti contumax, ſine vlla odoris gratia.

a Meum μεσοκοιλῶ. i. in medio concauum. b Oribaſius non legit, nec vllum exem. c Oribaſius non legit villoſa, ſed ὑποῤῥίζια ἔχει. i. ſubagnatas radiculas habet. d Omnia exemp. σχοῖνος tantum habent.

PHV trium habetur generum. Maius, minus, & exiguum. Maius folio eſt Scabioſæ, maiori tamen, nec tot ſectionibus diuiſo, caule cubitali aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram vergente, geniculis intercepto, in cuius ſummitate florida extat vmbella, floſculis in purpuram albicantibus. Radicem habet minimi digiti craßitudine, agnatis ex obliquo multis prodeuntibus Iridis, Acoriue modo, capillamentisq́ʒ inuicem contextis, flaueſcentibus, odoratis, quadam cum odoris grauitate Nardum æmulantibus. Naſcitur in montibus, vliginoſo ſolo: ac etiam in campeſtribus, vnde hoc tempore in hortos & viridaria transfertur. Phu maius & eius hiſtoria.

Minus, omnibus cognitum, foliis eſt Fraxini vel Sorbi, laxibus, nigricantibus, humi accubantibus: caulem, ſed longiorem, & vmbellam gerit, vt maius, ſed magis habetur exiguum in omnibus ſuis partibus: radices habet numeroſas, albicantes, inuicem complicatas, Succiſæ vocatæ æmulas, odore Phu minus.

I. PHV MAGNVM.

II. PHV PARVVM.

cum quadam grauitate iucundo, Nardi modo. Nascitur humecto solo. Exiguum, folio est maioris effigie, sed admodum paruo, caule anguloso, dodrantali, foliis vtrinque per interualla emergentibus, in cuius summitate vmbella exit exigua, colore, vt in aliis generibus dictum est, subpurpureo: radix illi parua, prælonga tamen, albicans, è qua numerosa oriuntur capillamenta iucundi odoris. Nascitur in montibus, aquoso solo, & in pratis palustribus. Hanc non desunt qui putent Nardum esse montanam, sed decipiuntur. Leguntur in autumno omnium radices. Cæterùm non possum non fateri, eos omnes bene sentire, qui maiorem Valerianam sic vocatam legitimum esse Phu asserunt: quippe radices primùm forma, odore, colore, ac cæteris in vniuersum notis ab ijs, quæ sibi Phu ipsum adsciscit, haudquaquam recedunt. Indicant idem & folia, & caules: illa enim olusatro non sunt dissimilia: hi verò adolescunt cubitali mensura proceriores, leues, inanes, molles, geniculati, & in purpuram vergentes. Flores tamen obstare videtur, qui in Phu lilij, vel narcissi effigiem præ se ferunt, non autem vmbellæ, vel muscarij speciem, vt in maiori Valeriana visuntur: quanquam flosculi per se omnes, qui vmbellam conficiunt, forma narcissinos referant, in purpuram albicantes. Quo fit, vt cum Ruellio existimandum putauerim, hæc de floribus verba esse à scriptoribus in Dioscoride deprauata. Namque videtur nostras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeò cum Phu conuenire, vt reuera dici possit, non aliud, quàm ipsum Phu ad vnguem referre. Etsi non desint (vt audio) qui profiteantur Phu alterum à Valeriana se inuenisse, quod floribus narcissi proueniat: at quia id pro certo compertum non habeo, & quia non desunt, qui talia fabulentur, non est, quid hac in re certi affirmare possim. Phu minus, excalfacit & siccat valentius quàm maius. Radix viribus omnibus prædita est, quibus & maior, gustu tamen acrior est: quo fit, vt maiori aperiendi, attenuandiq; sit facultate. Nam & venenis magis resistit. Peculiariter autem valent eius radices ad testium tumores à frigiditate, aut flatu genitos, si in vino decoquantur, & vapore fumi suffiantur testes. Phu minoris radicibus mirum in modum delectantur cati, adeò, vt è longinquo iis olfactis, adueniant, atque inuentas deuorent, continuò dùm eos erodunt, atque delingunt, præ solatio murmurantes, tanta est huius plantæ cum catis sympathia. Omnia genera odore commendantur: proinde eas vestibus quidam interponunt. Præstat Phu [Antidotis miscetur] ad venenosorum ictus, ex vino potum, & aduersus pestilentiam non modo haustum, sed etiam olfactum: valet ad stranguriam eius decoctum potum. Datur quoque vtiliter anhelosis, & tussientibus, præsertim si coquatur cum dulci radice, vuis passis, & semine anisi. Deuorata radix flatus pellit. Tota planta virens vnà cum radicibus contusa, & capiti dolenti illita, dolores, & punctiones mulcet. Facit & ad oculorum vitia, & claritatem adiuuat vbi albo vino decoquatur, & deinde vinum in oculum guttatim instilletur: additur in potionibus vulnerum intrinsecorum magno iuuamento. Phu minimum excalfacit & siccat, sed cæteris minus. Vires sunt illi, quæ cæteris eædem, sed longè imbecilliores. Phu (vt scriptum reliquit Gal. lib. VIII simp. med.) odoratum quodammodo est. Huius herbæ radix nardo viribus similis, sed tamen ad pleraque infirmior. Vrinam plus mouet quàm aut Indica, aut Syriaca Nardus: similiter autem vt Celtica. Simile Phu asserit ipse Gal. esse Carpesium, cuius cùm nullibi meminerit Dioscorides, vt rectè sciri possit quidnam senioribus Græcis fuerit. Carpesium, in primis Galeni testimonio eius vires & formã describã: is enim lib 7. simp. med. sic habet. Carpesiũ simile est vocato Phu, nõ gustu tantũ sed & facultate: sed plus habet tenuitatis, proinde magis eo ët viscerũ obstructiones extergit, & vrinã mouet, renesq; calculis degrauatos expurgat. Non tamen eatenus tenuium est partium, vt liceat loco cinnamomi vsurpare, sicuti faciebat

Phu exiguũ.

Phu vires Matthiolo.

Phu vires ex Galeno.

Carpesium.

Carpesij consideratio.

IILPHV MINIMVM.

Quintus. Præſtantius eſt Carpeſium Ponticum Laërtio: nō tamen vel ipſum cinnamomi viribus vicinum eſt, immò non paruo deterius optima caſſia. Nuncupatur vtrunque à montibus quibuſdam Pamphiliæ, in quibus naſcitur: ingensq́; eius prouentus eſt in Syria. Et primo libro de antidotis inquit. Quintus (vt aiunt) quoties cinnamomum deerat, Carpeſium, vt quod viribus nihil ab optima caſſia differret, in theriacæ compoſitione imponebat. Ego idcirco eius plurimum mecum attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adij, diligenterq́; repoſitum nunc vſque multum ſeruo, quod odorem etiamnum & ſaporem, ſi non qualem prius habebat, certè nondum exoletum retinet. Eſt autem Carpeſium herba phu appellato genere ſimilis, valentior tamen, atque odoratum quiddam ſpirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ naſcitur, emiturq́; propterea illic viliſſimo pretio: quocirca ſi quis veſtrûm illuc acceſſerit, Carpeſij plurimum emat, cùm id ſibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem ſunt ſarmenta, cinnamomi virgultis ſimilia. Eius duo reperiuntur genera, vnū quod Laërtium: alterum, quod Ponticum cognominatur, à monte, in quo naſcuntur, vtraque nomen adepta, ſed Ponticum melius eſt. Quod cùm eius non parum haberem, permultis medicamentis admiſcui, in quibus phu vocata imponi debuerat. Eſt enim Carpeſium phu ſimile, valentius tamen, & in quo (vt dixi) nonnihil odoratæ qualitatis guſtu odoratuq́; ſentitur: hactenus Galenus. Verùm quid hac tempeſtate ſit Carpeſium, arduum ſanè fuerit explicare & mihi, & cæteris materiæ Medicæ ſcriptoribus: tametſi Hermolaus, Ruellius, Fuchſius, ac etiam Monachi Meſuem exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarij auctoritatibus innixi, fructus piperi ſimiles, qui vulgo Cubebæ vocantur, legitimum eſſe carpeſium. Siquidem Serapio, quod Galeno carpeſium vocatur, ſub cubebæ nomine ipſius Galeni teſtimonio, ſic deſcribit. Cubebe eſt medicina facultate, & ſapore Phu non abſimilis, quamuis longè tenuior: quare obſtructiones totius corporis aperit, vrinam ciet, & calculos renum pellit. In hac ferè ſententia verſatur & Auicenna cubebas carpeſium appellans: quemadmodum & Actuarius, qui Mauritanorum nomina ſecutus, in quibuſdam medicamentis Carpeſium imponit, quod à barbaris κουμβέβας vocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quòd Galeni carpeſium, & Arabum cubebæ nulla ex parte differant. Veruntamen illud animaduertendum eſt, quòd eos in errore verſari exiſtimem, qui credunt (vt Hermolaus, Ruellius, & Fuchſius) vulgares ſeplaſiariorum Cubebas illas referre, de quibus ſcripſere Serapio, Auicenna, & Actuarius: quandoquidem qui dixerit Cubebas plantæ fructum, vel ſemen eſſe, eorum reperio neminem: nec minus probari poſſe putem, id vſquam dixiſſe Galenum, qui carpeſium deſcribit his verbis. λεπτὰ δὲ ἐςι τὰ κάρφη, παραπλήσια τοῖς ἀκρέμοσι τῦ κινναμώμου. hoc eſt. Sunt autem tenuia ſarmenta, cinnamomi virgultis ſimilia: ipſumq́; Phu & odore, & facultatibus adſimilat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in vſum medicum veniant, facilè dici poteſt, carpeſium Galeno potius radicum eſſe ſarmenta, quàm caulium: & præcipuè cùm aſſerat diu aſſeruari poſſe, quandoquidem ſolidiores ſunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarum genere flacceſcunt, & pereunt. Præterea cùm Galenus aliàs cinnamomi virgulta ellebori radicibus comparauerit, hic mirum videri non debet, quod idem contra ſarmentoſas carpeſii radices cinnamomi virgultis ſimiles fecerit: Adde etiam, quòd in plantis non ſolùm caules ſarmentoſi, verum etiam radices plures ſarmentoſæ Dioſcoridi appellantur. Quo fit, vt crediderim Fuchſium in ſuis Paradoxis immeritò impugnaſſe Leonicenum. Ad hæc guſtantibus nobis vulgares officinarum Cubebas, nullum prorſus Phu ſaporem deprehendimus: quod manifeſtè indicat vulgares cubebas, nec Arabum cubebas eſſe, nec Galeni carpeſium. Ob id igitur, vbi & apud Græcos carpeſium medicamentis admiſtum reperitur, & cubebæ apud Mauritanos, phu eorum vice, cùm ſit carpeſio in omnibus perſimile, vel caſſia, potius quàm cubebæ vulgaris vſus, erunt ſubiicienda. Iacobus Syluius inter recentiores apprimè doctus, quanquam nouit cubebas noſtrates carpeſium non eſſe, non tamen animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumq́; Arabum eſſe cubebas. Aberrauit in cubebarum hiſtoria etiam Serapio, quippe quicquid Dioſcorides de ruſco ſcriptum reliquit, is cubebis perperam reddidit. Cuius autem ſtirpis fructus vulgares CVBEBAE *ſint, quid affirmare poſſim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ aſſerantur. Etſi eas dixerim odoratas eſſe baccas, racematim cohærentes, corymborum hederæ modo, qui guſtui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum relinquunt. Quibus conſtat, quòd excalfacere valeant tertij ordinis initio, & ſiccent in fine eius: quamobrem languentem ex pituita ventriculum, vel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis craſſisq́; humoribus expurgant. Lienem iuuant, flatus diſcutiunt, & frigidis vteri affectibus auxiliantur: diu cum maſtiche manſæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant.* Quod

Quorundam doctorum virorum opinio reprobata, qui Carpeſium, Cubebas eſſe ſtatuunt.

Cubebæ Arabum ab offic. differunt.

Leonicenus à Fuchſij calumnia defenditur.

Syluij error.

Serapionis error.

Cubebarum vulgarium conſideratio.

VII. CVBEBAE VVLgares.

Quod φοῦ Græcis omnibus, aliquibus etiam ἀγρία νάρδος dicitur: Latinis, Phu, & syluestris Nardus: Arabibus, Fu: Italis, Valeriana: Germanis, Baldriā: Hispanis, heruа benedicta: Gallis, Valeriēne: Bohemis Kosslyk: Polonis, Kosslek. Phu minus, Græcè φοῦ μικρόν: Italis, Valeriana minore: Germanis gemein Baldrian: Gallis, Valeriēne des prez: Bohemis kopitnik. Phu minimum, siue Valeriana montana: Italis, Valeriana minima: Germanis, klein Baldrian.

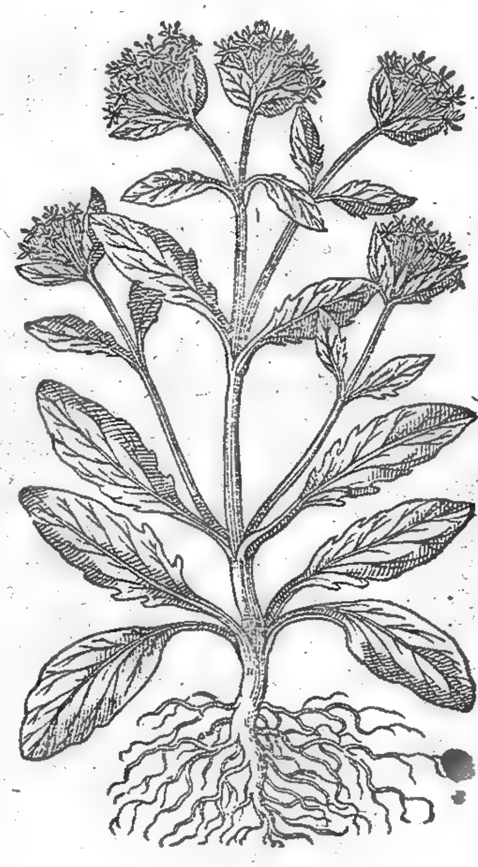
VALERIANA Nardus quoque syluestris dicitur, partim ob radices, quæ cum quadam odoris grauitate nardum æmulantur, partim ob vires Nardo (auctoribus Galeno & Aegineta) similes. Dioscorides videtur vna descriptione duo genera proposuisse: folia namque olusatri & radicis forma, hortensi: at folia Elaphobosci & floris color syluestri maiori conueniunt. Duodecim autem species in nostro Phytopinace recensuimus, Matthiolus veró trium tantúm meminit, de quibus hoc loco: cui & rubram, cum in D. Camerarij editione habeatur, adijciemus: & purpuream peregrinam.

I. Valeriana hortensis C.B. Valeriana vera seu Nardus agrestis, Trag. Phu magnum. Fuch. fol. Lon. Lugd. Phu verum, Fuch. icon. Cord. in Dios. Taber. fol. Phu maius. Cord. hist. Cast. Phu hortense. Ges. hor. Valeriana hortensis, domestica, genicularis, herba Benedicta, Dodo. gal. & fol. Valeriana maior, Lob. Cam. hor. Valeriana optima & Carpesium Galeni. Cæs. Phu ponticum & Valeriana pontica, Tab. in iconibus. II. Valeriana syluestris maior, C.B. Phu Dioscoridis, Brun. 4. & Fabio Columnæ: Valeriana vulgaris, vel secunda, & Serpyllum maius, Trago. Phu Germanicum, Fuch. fol. Phu vulgare, Fuch. icon. Valeriana syl. maior, Dod. gal. Lug. Thal. Tab. fol. Phu paruum, Lac. Phu minus, Matth. 4. Cast. Phu maius commune, Gesn. hor. Valeriana vulgaris, Cor. in Dios. Lon. Valeriana syl. Lob. Dod. Cam. hor. cui & Valeriana palustris maior. Valeriana altera, Cæs. Valeriana maior & herba benedicta, Tab. icon. Variat hæc foliis, quæ aliquando vulgari decuplo maiora sunt: aliquando minora & cinerea in syluis cæduis, quam Tragus tertiam fecit. III. Valeriana syluestris minor. C. B. & Lugd. Valeriana exigua vel quarta, Trag. Phu paruum, Dod. gal. Phu minus. Gesn. hort. Lon. Tab. Phu minimum, Cast. Lugd. Matth. 4. cui & Valeriana montana. Valeriana minor syluestris, Lob. Valeriana syluestris, siue palustris minor, Cam. hort. Valeriana minor seu palustris, Thalyo. Valeriana minima, Dodo. Duū est generum, altera minore, altera maiore est flore. IV. Valeriana rubra dicta. Ex radice candida odorata, mediocriter crassa longaque caules aliquot duorum dodrantum aut longiores rotundi læues geniculati exurgunt, quos folia viridia, lata, oblonga in acutum desinentia cingunt, in caulium fastigiis flores copiosi, oblongi, eleganti purpura rubentes, caudati, quasi racemati disponuntur: quibus semina oblonga, plumosa, succedunt. AEstiuis mensibus floret. In ruderibus Pisanis sponte, apud Germanos in hortis prouenit. Radix, cum odorata & dulcis sit cum leuicula amaritudine & aliqua acrimonia, calida in secundo, sicca in primo compluribus censetur.

IV. Valeriana Rubra dicta.

V. Valeriana Peregrina Purpurea.

Huius

Huius habetur & altera ſpecies oblongo & anguſto folio. Sunt qui Narciſſum Virgilij & Columellæ in hortis cenſeant: alij Condurdum Plinij lib. 26. cap. 5. alij Struthij, alij Behen rubri: alij Polemonij ſpeciem: alij denique Limonium. Polemonij altera ſpecies, Dod. gal. Limonium Monſpellienſium, Polemonium alterum & Polemonij genus Fontanoni, Geſ. hor. & app. Ocymaſtrum Valerianthon, Behen rubrũ Belgarum, Saponaria altera & Struthion Aldroandi, Lob. Valeriana rubra, Dod. Taber. Cam. hor. Phu peregrinum Pariſienſibus, Phu latifolium, Cam. 4. Polemonij ſpecies, Dod. Lugd. Valeriana inodora tertia, Centaurea media quibuſdam, Cæſalpino. V. Valeriana PEREGRINA purpurea. Ex radice parua, fibroſa, albicante, caulis prodit pedalis, viridis, rotundus, canus, ſtriatus, quem folia pallidè virentia, pauca, oblonga, Nardi montanæ ſimilia, integra, ſine pediculis cingunt: quorum tamẽ ſuperiora ad exortum in crenas diuiduntur. Caulis in ramos brachiatur, qui quaſi vmbellam (cui duo folia ſubijciuntur) floribus elegantiſſimis purpureis oblongis refertam, ſuſtinet: quibus ſuccedunt vaſcula oblonga calyces referentia, in quibus ſemen, altero tamen vaſculo incluſum, continetur. Sponte in Latio prouenit, in loco quodam Siculo dicto (vnde Valeriana Sicula) vt & in Sabinis: vbi & flore albo reperiri aiunt: nunc in hortis Italiæ habetur, & in horto Illuſtriſſimi Principis D. Friderici Ducis Wirtenbergici, & Teccij, Comitis Montiſbelgard. Domini mei clementiſſimi, quem Ioh. Bauhinus, eius Celſitudinis Archiater, frater chariſſ. Montembelgardi colit, nomine Nardi Creticæ cultam legimus. A forma Valerianam peregrinam purpuream nominamus, licet Nobiliſſ. Cortuſus Patricius Patauinus, hortique Medici præfectus, noſtri amantiſſimus, Tripolium eſſe cenſeat, cuius opinioni fauet icon Tripolij in manuſcripto Codice Dioſcorideo, quẽ Nobiliſſimus Pinellus, Patauij in ſua Bibliotheca habet. Hanc cum pictam Valerianæ Indicæ Imperati nomine à Doctore Paſchali Gallo, Pictauienſium Medico, rei herbariæ ſtudioſiſſimo, ex Italia accepiſſemus, nec deſcriptam inueniremus, & deſcripſimus in noſtro Phytopinace, & iconem adiecimus: quo loci circiter centum & ſexaginta hactenus non deſcriptarum plantarum breues deſcriptiones legere licet, plenius Deo duce, in vniuerſali noſtra hiſtoria hæc tractaturi, omniumque icones addituri. VI. Carpeſium, Cæſalpinus Valerianam maiorem eſſe cenſet: quare Caſtor in ſuo herbario ſub Carpeſij titulo Valerianæ maioris figuram, quã Matth. in ſecund. edit. & Lac. habet, poſuit. Cenſuerunt Arabum aliqui Ruſci fructũ Cubebas vocari, & apud Galenum 7. ſimpl. & 1. de Antid. Carpeſium eſſe: quia de Carpeſio nil inueniatur apud Dioſcoridem, vt de Ruſco nil apud Galenum. Sed falluntur, cum Ruſci fructus & à Cubebis Arabum, & à Cubebis offic. differant. Cordus in ſua hiſtoria Carpeſium nominat, id quod Matthiolus & Lobelius pro pipere Æthyopico pinxere. VII. CVBEBÆ officinarum quid ſint ambigitur: alij ex genere piperis, & nigro piperi congeneres, Theophraſtoque piper rotundum dici volunt: alij viticis fructum (at facultates diuerſæ) exiſtimãt: Syluaticus, Ruſci fructum: alij Carpeſium Galeni ſtatuunt: at Cæſalpinus, Amomi legitimi fructum pronunciat. Verùm hunc fructum Actuarius κομβέβας vocat: Medicis Arabibus hoc ſeculo, Cubebe vel Quabebe. Arbor malo vulgari ſimilis, folijs piperis ſed anguſtioribus, ramis per arbores Piperis modo repentibus, cuius fructus racematim cohærent. Duum generum adferuntur, partim maturæ, partim immaturæ ab incolis collectæ: immaturæ leues, rugoſæ, nucleo exiguo, flaccido: maturæ, æquali ſuperficie, nucleo intus diſtento, quare illis ponderoſiores. Cubebas vocant, Cord. hiſt. Caſt. à Coſta, Taber. Cubebas offic. Lac. Cubebas Actuarij & Græcorum καρπήσιον, Lonicerus.

Μαλαβάθρον. MALABATHRVM. CAP. XI.

Malabathrum [arbitrantur aliqui eſſe Indici nardi folium, falſi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, aſarum, niris. Secus autem res ſe habet: namque Malabathrum folium ſui generis eſt, quod Indicæ gignunt paludes, lentis paluſtris modo innatans aquis, ſine radice. Id collectum ſtatim lino tranſuitur, & ſiccatum reconditur. Tradunt ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus vri: quod vbi non euenerit, ne amplius quidem renaſci.] Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum nec fragile, odore caput feriens, quod diu in ſua vi odore permaneat, & nardum ſapore imitetur, nullo ſalis guſtu. Infirmum verò, & minutim contuſum, præſertim ſi carioſum virus olet, vitioſum eſt. Eaſdem nardo ſortitur vires: ſed efficacius omnia præſtat. Vrinam vehementius ciet, ac ſtomacho magis prodeſt Malabathri vis. Lippitudinibus, inflammationibuſque tritum, & in vino ferueſactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & ſuauitatem commendat. Veſtium quoque odorem interpoſitum ſeruat & ab eroſione tuetur.

Oribaſius nõ legit incluſa.

Malabathrum, quod plerique folium Indicum vocant, qui hac ætate viderit, habeo neminem. Naſcitur (vt Dioſcorides inquit) in India paluſtribus tantùm locis, aquis abſque radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo. Sed nec inde amplius ad nos aduehitur, quòd fortaſſe indigenarum culpa perierit in India, quemadmodum & balſamum in Syria. Etenim Dioſcorides refert, Malabathrum non renaſci, niſi ſiccatis æſtiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus peruratur: quod cùm iamdiu fortè non ſit à natura factum, vel potius ſit ab indigenis omiſſum, ob eorum negligentiam, facilè poſtea euenire potuit, vt Malabathri genus omnino deperditum ſit. Plinius lib. XII. cap. XXVI. duorum meminit generum, quorum alterum arboris cuiuſdam Syriacæ folium eſſe ait, his verbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio conuoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta: fertilior eſt eiuſdem Aegyptus: laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, ſcabrumque, quodam ſalis guſtu. Minus probatur candidum: celerrimè ſitum in vetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua. Odor verò in vino ſubferuefacti antecedit alios: hactenus

Malabathri conſideratio.

Plinij Malabathrum.

Plinius. Qui tamē præter Dioscoridis sententiam præstantius Malabathrum duxit, quod falsum est, non quod insulsum. Sed non desunt recentiores rei plantariæ professores, qui sibi persuadent alia quoq; haberi folij genera præter Indicum Malabathrum, Galeni primum testimonio freti, quod is in vno, & eodem medicamento Malabathrini, & Foliati vnguenti meminerit in libris de comp. med. secundū locos, tum de sanitate tuenda. Deinde, quod apud Iureconsultos trium Foliorum fiat mentio, lib. Digestorum trigesimonono, Titulo quarto de publicanis, & vectigalibus. Ego verò longè aliter rem hanc se habere crediderim, quod (quantum viderim legerimq;) non scripserint tractauerintq; Dioscorides, & Galenus nisi de vno tantū Folio, nempe de Malabathrino, nec vllus inueniatur autor, qui de pluribus scripserit inter Græcos: id quod affirmat vnum tantū Folium fuisse apud antiquos. Nec obstat quod Galenus Malabathrini & Foliati vnguenti meminerit in vno & eodem medicamento, quemadmodum Nardini & spicati: siquidem mihi quidem perpetuò persuasi, Malabathrinum apud Galenum non differre à Foliato, quòd Folium, & Malabathrum diuersa sint medicamenta, sed quod diuersa fuerit parandi eiusmodi vnguentorum ratio, alterum Foliatum, alterum Malabathrinum vocarit antiquitas, differentiæ tantum causa. Quemadmodum eadem de causa alterum Sampsuchinum, alterum Amaracinum appellat Dioscorides, quum tamen nil aliud sit Sampsuchum quàm Amaracus. Atqui illis venia danda est, quòd primis in viridarijs detenti, ad intima & secreta Galeni loca non penetrauerint. Idem quoq; sentio de spicato, & Nardino, apud Galenum, cum nihil à Spica differat Nardus: nec aliter, mea quidem sententia, res se habere potest. Namque si Malabathrum & Folium, Spica & Nardus diuersæ essent plantæ, haud dubium est, quin Galenus ambarum meminisset in libris de simp. med. facultatibus: Id quod etiam non prætermisisset Dioscorides. Quantum verò ad Iureconsultorum authoritatem attinet, negauerim ego nunquam trium Foliorum ibi fieri mentionem, nempe Malabathrini, Barbarici, & Pentasphæri. Atqui non tamē affirmauerim titulo illi Digestorū esse credendum, quòd pluribus ibi scateat mendis. Nam Cassamum (ita ibi legitur) Thuriana, Aroma Indicum, Alchelasia, Sargogalla, Omerabicum, Carpasum, opus Bussicum, Ferrum Indicum, Folium pentasphærum, de quo nullus antiquorum meminit, & alia nonnulla, quæ ibi deprauatè leguntur, & legi debebant, Cancamum, Thymiama, Ammoniacum, Agallochum, Sarcocolla, Gummi Arabicum, Carpesium, opus Byssinum, Ebenum Indicum, affirmant quidem nihil solidi, veriq; de Folio Pentasphæro ibi haberi: quin etiam, nec fortasse de barbarico, de quibus nihil apud Theophrastum, Dioscoridem, Galenum, Plinium, posteritatis memoriæ traditum est. Cæterum demus nos hæc tria reperiri Folia apud Iureconsultos, & concedamus hæc omnia olim comportasse ad nos mercimoniorum negotiatores: probabunt ne ob id qui tria faciunt Foliorum genera, tria illa apud Iureconsultos genere, aut specie inter se differre? Minime gentiū, sed cognomine tantum dicant oportet, à regionibus in quibus prouenit folium, aut à foliorum latitudine, angustiaue, sibi comparato. Quemadmodum enim cognomine tantum à locis imposito differunt Rha Indicum, à Rhabarbaro: Costum Indicum, ab Arabico & Syriaco: Iris Illyrica, à Macedonica, & Africana: Indica Nardus, à Syriaca: Amomum Armeniacum, à Medico: Crocum Coryceum, à Lycio & Cyrenaico: Styrax Cabalites, à Pisidica, & Cilica: Thus Arabicū, ab Indico: Chia mastiche, à Cretica: Lacca Cambaitis, à Sumatrina: Manna Orientalis, à Calabrina, & alia plura medicamenta ab alijs: eadem profectò ratione tenendum est Folium Barbaricum, à Malabathrino Indico, cognomine tantùm differre. Cum enim scribat Strabo lib. vigesimoquinto suæ Geographiæ, ea omnia in aromatum & plantarum genere oriri in Arabia & Aethiopia, sub qua Barbariam Geographi ponunt, quæ in India Australi proueniunt, nihil sanè vetat, quin in Barbaria Malabathrum quoq; nascatur, & præsertim cum scribat Arrianus antiquissimus auctor, se magnam Malabathri copiam reperisse in quibusdam Rubri maris insulis, quarum oras & littora legebat. Sed iam ad pentasphærum me confero, quod non Pentasphærum legi debere censeo, sed potius Hadrosphærum, aut Mesosphærum, aut microsphærum. Siquidem Plinius de Nardi folijs scribens lib. & cap. XII. trium horum meminit, non quòd specie aut genere differant, sed amplitudine tantum, & angustia foliorum, quæ in vna & eadem planta, alia maiora, alia minora, alia minima habeantur. Nec alia de causa selegisse ea negotiatores censendū est, quàm quòd hæc pluris, illa minoris vēderentur. Id quod manifesto indicare videtur Plinius eodem loco his verbis: Folia diuisere annonam ab amplitudine: Hadrosphærum vocatur maioribus folijs, pretio X.XXX. Quod minore est Mesosphærum appellatur, emitur denarijs sexaginta. Laudatissimum Microsphærum, è minimis folium, pretium eius X.LXXV. Hæc ille. Sed vereor ne hic Plinius deceptus sit, quemadmodum in vniuersa ipsius Nardi historia, in qua plura fabulosa deprehenduntur, imò, & ne vna cum alijs quibusdam crediderit Malabathrum esse Indici Nardi folium, falsus odoris cognatione, vt rectè libro primo de Malabathro scribens adnotauit Dioscorides, quod non deessent suo tempore, qui falsa hac opinione ducerentur. Namque non reperio apud ipsum, nec apud Galenum, aliosq; antiquos Græcos, qui de Nardi folijs vsquam meminerit, nec ea in medicum, aut alium vsum verterit: imò ea silentio præterierunt omnes tanquam superuacua, & nullius vsus. Qua in sententia confirmat me Arrianus, quippe qui scribat in Periplo tres ferè similes Malabathri differentias, sic inquiens: Post hanc autē regionem, sub ipso Borea extrinsecus in quodam loco, vbi mare desinit, mediterranea quædam maxima ciuitas est, quæ Thina dicitur: ex hac lana, cùm rudis, tum elaborata, tum in serica lintea contexta, Barigazam per Bactra, terrestri itinere primum, atque inde in Lymiricam per Gangem fluuium deportantur. In Thinam autem hanc non facile peruenitur: raro enim illinc homines, ijq; pauci exeunt. Locus autem sub ipsa Vrsa minore situs est. Dicitur autem conterminus esse his partibus, quæ deducta auersaq; sunt à Ponto & Caspio mari, vbi palus Mæotica, quæ proxima est, in mare sese exonerat. Quotannis autē in confinia Thinæ gens quædā ventitat, corporibus breues, sed horridi, & lata facie aliqui (& vt paucis dicam, hi Sesatæ nuncupari dicuntur) qui adductis secum vxoribus, & liberis vagantur ad tempus, & confluunt, ferentes magna onera, & culcitras, his quæ ex crudæ vitis folijs fieri solent, non dissimiles. Hærent autem vno aliquo in loco, & ipsorum regioni, & Thinæ incolis confini, ac prædas agunt ad aliquot dies, culcitras, quæ diximus sibi substernentes: tandē domum in interiores suæ regionis sedes se recipiunt. Qui autem de eorum discessu certi fiunt, in ea loca confluunt, & stragula colligant, & eneruantes calamos, quos petros vocant, duplicantes folia, rotundantesq;, ea calamorum villis consuūt: hinc tria genera efficiuntur. E maiore enim folio, quod Hadrosphærum Malabathrum dicitur: è minore Mesosphærum, ex minimo verò Microsphærum: atque hinc sunt tria genera Malabathri quæ in Indiam postea deportantur: hæc ad literam Arrianus. Quibus facilè adducor ad credendum Pentasphærum non esse per se genus, & deprauatè legi in Iureconsultorum digestis, ita vt censeam vnicum tantum esse Folium, nempe Malabathrum: & Syriacū Plinij Malabathrū, potius fabulosum esse, quàm verum. Cæterum ex præscriptis Arriani verbis facilè quisquā intelliget

quam

Marginal notes:

Folij mentio apud Iureconsultos. Malabathrini, & foliati vnguenti explicatio.

Locus digestorum Iureconsultorū emendatus.

Non pentasphærum, sed Hadrosphærum aut Mesosphærum legendū in ff.

Plinius in nardi historia deceptus.

Malabathri historia ex Arriano.

Hadrosphærum. Mesosphærū. Microsphærum.

quàm fraudulenter, ne dicã infideliter citauerit ex eodem Arriano Malabathri hiſtoriam nouus quidam rei plantariæ ψευδοτιμητίας, dum mecũ, imo potius ſecum, de Malabathro cõtendit. Quippe qui ſcribat gloriari Arrianũ ſe reperiſſe Malabathri copiam (quod falſiſsimum eſt, nec vſquã apud Arrianũ extat) dum littora, & oras rubri maris legeret: atqui ne ſolo hoc mendacio ſuam ornaret in nos calumniam, corollarium addidit, nempe, quòd ſcribat idem, Thinam vrbem ſitam eſſe in fine Erythrei maris, ad quam quotannis gens ex Arabia proficiſcatur: taceo alias fabulas, quas ex eodem authore ſibi fingit, vt tantum viciſſe videatur. Porrò fortaſſe cenſebat ſycophanta ille, qui miſellum hunc docuit, non alibi fortaſſe reperiri Arriani Periplum, quàm in ſua bibliotheca: ſed quid plura de his, qui meretricum modo frontem perfricuere, quique dolis tantum, & impoſturis aliorum labores inſectantur? Errant præterea recentiorum nonnulli, in cenſendo TEMBVL (quidam hoc quoque Folij genus faciunt) quòd putant hoc differe ab Indorum Betel: nihil enim inter ſe differunt. Siquidem, quod Indi Betel vocant, Arabes & Perſæ Tembul, & Tember appellant. Id illi continuè mandunt, tam in otio, quàm in negotio, quod petunt ſecundæ valetudini multum conferre, corporibus vires addere, venerem augere, cor & cerebrum roborare: vbi autem copioſius edatur mentem mouet. Iccirco mulieres Tarnaſari in defuncti mariti rogum ſe ipſas iniecturæ, tantum illius vorant, vt amentes efficiantur. Id aqua aſpergunt, quã ſoluta ſit calx è conchis parata, ac tunc demum veſcuntur eo: ſed hæc perperam tranſcripſit nouus quidam herbariæ rei indagator, quippe qui hæc folia calce vel cinere circumuoluta, ab Indis deuorari ſcribit, ſed tam ſuaue obſonium mihi non vendet. Eſt Betel folium plantæ, quæ Hederæ, Smilacisue modo arbores ſcandit, neq; per ſe conſiſtere poteſt abſq; pedamento. Floret nunquam, nunquamq; fructum profert: foliis eſt hæc planta Citrio æmulus, neruis quibuſdam ſecundum longitudinem diſcurrentibus, vt in plantagine. Hæc Alexandria Aegypti ad nos pluribus ante annis comportantur: nec deſunt, qui loco Malabathri ijs vtantur. Sed videant illi an rectè, mihi verò Malabathri vicem nunquam præſtabunt. Vbi enim Malabathro opus ſit, Caſsiam odoratam, vel indicam nardum ſupponendam putamus, Galenum ſecuti, qui ita decreuit tum in ſuccedaneis, tum etiam lib. VII. & VIII. ſimplicium medicamentorum. Quanquam Fuchſius in libro quem de compoſitione medicamentorum nouiſsimè edidit, dum ea perpendit quæ Auream Alexãdrinam conficiunt, Malabathri loco Attractylim ſtatuit ſubijciendam, Galenum (vt inquit) in libello de ſubſtitutis medicamẽtis ſecutus. Sed certè non ſatis poſſum mirari Fuchſium virum alioqui doctrina & iudicio clarum, in hac re (vt mihi quidem videtur) manifeſta, minus rectè ſenſiſſe. Nam vt omittam, in libro illo de medicamẽtis, quæ inter ſe commutari poſſunt, qui tamen liber Galeno adſcriptus cenſetur, me nuſquam legiſſe, quod Attractylis Malabathri vicem ſuppleat, ſed Caſſia odorata & Nardi ſpica: eſt Dioſcorides hoc loco, eſt Galenus locis ante citatis in ſimplicium cenſu: qui vno quaſi ore fatentur, eandem vim habere Malabathrum, quam Nardum. Quorum equidem auctoritati grauiſsimæ longè ſatius adhærendum exiſtimo, quàm vt temere fortaſſe ſit Attractylis in Malabathri locum ſubſtituenda: præſertim cùm nobis nõ deſit copia Nardi & Caſsiæ odoratæ: Attractylis autem vera, hactenus, mea opinione, deſideratur, vt libro tertio ſuo loco latius oſtendemus. Quod etſi concedamus, hanc aliquibus compertam eſſe, tamen quis audebit ea vti pro Malabathro, etenim nullus, quod ſciam, Attractylim odore commendauit: vt Malabathrum Dioſcorides non ſolùm odoratum fecit, ſed etiam id ipſum ἐν τῇ εὐωδίᾳ, hoc eſt in odoris bonitate permanere affirmat. Excalfacit Malabathrum (vt author eſt Auicenna) ſiccatq; ordine ſecundo. Μαλάβαθρον καὶ φύλλον ſic Græcè, Latine autem Malabathrum & Folium appellatur: Italicè, Malabathro, & Folio Indiano.

Sycophantæ cuiuſdam calumnia depulſa.

Quorundam error qui Tembul & Betel diſtinguunt.

Tebul.

Betel hiſtoria.

Fuchſij opinio exploſa.

Nomen.

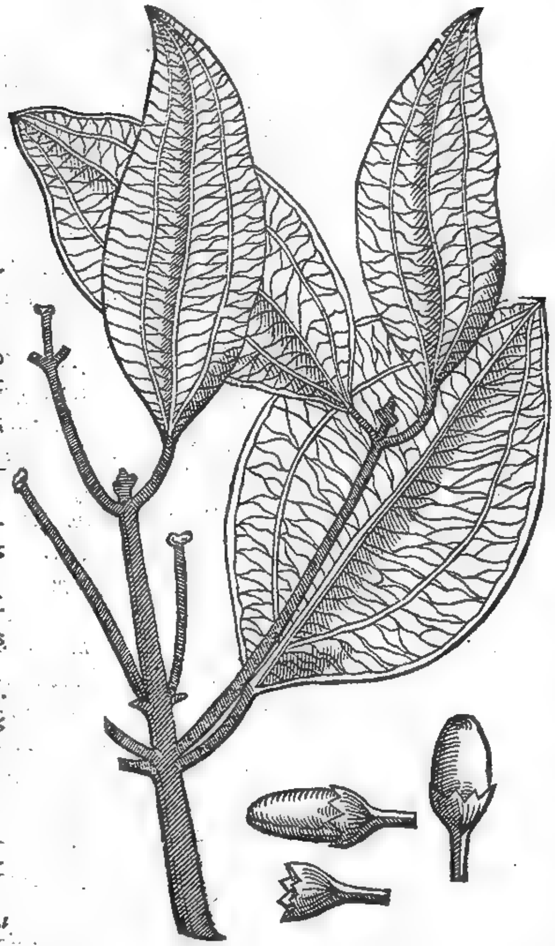
I. BETEL SEV TEMBVL.

I.

HOc folio Indo adeò ſimile, vt idem eſſe multi credant, & miſceant, vt Luſitanus fecit, quod Tambul Arabes & Perſas vocare, Odoardus Barboſa auctor eſt: dicitur Tembul Auicennæ, Betre, Garz. Betel, Caſt. Betre ſiue Betle, Lugd. & Taber. II. Malabathrum triplex eſt: primum Dioſcoridis, quod apud Plinium ſecundum eſt: alterum eſt, quod Plinius pro primo recenſuit: tertium officinarum eſt Malabathrum, cuius iconem vt & Betel adpoſuimus. Eſt autem officinarum Malabathrum quibuſdam folium Caryophyllorum: aliis Caſiæ folium: alij canellam (cuius figuram ſequenti capiti adieci mus) putant. Folium officinarum ſeu folium Indum (quod ex India adferatur) eſt arboris proceræ procul ab aqua naſcentis folium, mali Medicæ folio ſimile, per extremum tamen anguſtius, coſtis tribus per longitudinem excurrentibus, colore viridi, odore quodammodo Caryophyllorum, non adeò vehementi vt Nardus, aut Macis, neque tam acuto ut Canella: qua de re Ludouicus Romanus, Aloyſius Cadamuſtus & alij. Vocatur ab Auicenna Cadegi Indi, & à Betre ſeu Tembul, quæ apud Auicennam

II. FOLIVM OFFICIN.

cennam eadem ſunt, differt. Foliũ Indum ſeplaſiariorum, Trago Malabathrum, Lac. Lob. Cæſ. Tab. Caſia aromatica, Cord. hiſt. Tamalapatra Garziæ, Cluſ. Lugd. Folium Indianum, à Coſtæ. Fructus verò qui adpinguntur, Lob. fructus Tembul vocat: fructus Canellæ quorundam ſententia. Lugd. & ſanè fructus Canellæ nomine, ad nos etiam ex Italia miſſi, meminit & Cordus in Dioſc. Cinamomum fructum ferre paruum glandibus ſimilem.

Κασία CASSIA. CAP. XII.

Caſſia, cuius cõplura ſunt genera, iuxta a odoriferam Arabiam gignitur, craſſi corticis ſarmento, foliis b piperis. Eligenda eſt fulueſcens, pulchri coloris, corallij æmula, c perquàm anguſta, longa d craſſa, & fiſtuloſa, guſtu mordens, & cum e aliquanto feruore adſtringens, aromatica, vinoſo odore: cuiuſmodi eſt, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexandriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur craſſa, purpurea, & nigricans, zigir cognomine, quæ roſam odore imitatur, præcipui in medicina vſus. Secundum locũ tenet antedicta. Tertia, cui Moſylitico blaſto, id eſt, germini cognomen eſt. Reliquæ viles, vt quæ aſyphemum dicitur, nigra, inſuauis, cortice tenui, ac rimoſo: & quæ darca, & citto vocitatur barbaro nomine. Similior huic eſt pſeudocaſſia, quàm vt explicari poſſit, quæ guſtu coarguitur, cũ ñec acris, nec odorata ſit, hærentemq; medullæ corticem habeat. Inuenitur etiam lata quædam fiſtula, mollis, leuis, f ſurculoſa: antedictæ præfertur. Damnatur candicans, ſcabra, hircinum virus redolens, & g quæ tenui fiſtula & ſcabra cute ſit. Vim obtinet calfaciendi, vrinam ciendi, ſiccandi, & leniter adſtringendi. Conuenit ad medicamenta oculorũ, quæ præſtandæ claritatis gratia cõcinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cum melle illita: menſes trahit: contra viperarũ ictus pota auxiliatur: aduerſus inteſtinorũ inflammationes omnes, & renum vitia, pota proficit: fœminis in ſolio deſidentibus, aut ſuffimentis, prodeſt ad dilatationem vuluæ. Et duplo pondere medicamentis miſta, cinnamomi vicem ſupplet, ſi ipſum deſit: nam eoſdem effectus præbet. Ad plurima perquàm vtilis eſt.

a Meum ἀρωματοφόρον. i. aromatifera. b Cat. ὥσπερ ἴρεως. i. inſtar Iridis. c Meũ στενὴν λεῖαν. i. anguſtam læuem. d Omnia exẽ. παχεῖαν τοῖς συριγγίοις πλήρη. i. craſſam, & fiſtulis plenam. e Me. & Drag. μετὰ πολλῆς πυρώσεως. i. cum multo feruore. f Meum εὐέρνης. i. ramoſa. g Meum καὶ τὴν μὴ ἔχουσαν δὲ τὴν σύριγγα παχεῖαν, ψαρὰν δὲ καὶ λεπτὴν. i. & quæ non habet fiſtulã craſſam, ſed ſcabram & tenuem. Sic item Catecuz.

Κιννάμωμον CINNAMOMVM. CAP. XIII.

Cinnamomi genera plura, patrium ſibi nomen vendicantia. Præfertur tamen Moſyliticum, quòd caſſiæ, cui moſyliti nomen eſt, aliquam referat effigiem: ſed in eo genere recens, nigrum, ex vinoſo in cinereum vergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus a nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Optimi fere indicium, iucundi odoris proprietate conſtat: inuenitur enim cum optimo, eoque quod peculiare eſt, odor rutæ, aut cardamomo proximus. Inſuper acre, mordens, & cum calfactione quadantenus ſalſum, b quod non citò confricant aſperum; aut frianti lanuginoſum, læuibus tamen c internodiis appareat. Si certior fieri voles, vellito ab radice d ſurculum, facilis eſt huiuſcemodi probatio: namq; fragmenta miſcellanea quædam eſſe videntur. Quæ autem melius ſpirant, ſuo halitu, cùm nares primùm conſuluntur, olfactum explentia, deterioris dignotionem impediunt. Eſt etiam montanum, craſſum, pumilum, fulueſcens admodum. Tertium à Moſylitico, perquàm ſuauiter olet, nigrum, e fruticoſum, paucis intercedentibus geniculis. Quartum fungoſum, candicans, aſpectu tuberoſum, vile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ caſſiam planè repræſentat. Quintum genus odore nares feriens, ſubrufum, & cortice fuluæ caſſiæ ſimile, tangenti firmum, minus f neruoſum denſa radice firmatum. Iis, quæ thuris, caſſiæ, myrti, aut amomi odorem ſpirant, minus ſuauitatis ineſt. Deligito ſcabrum, album, rugoſum: g at læue, & lignoſum circa radicem, vt inutile, reiicito. Eſt etiamnum ſimile aliud, cui pſeudocinnamomo cognomen eſt, vile, inualidi odoris, ſolutarumque virium. Vocatur etiam zingiber, cùm tamen ſit xylocinnamomũ, præbens quandam cinnamomi faciem. Eſt autem lignoſum cinnamomum, ſarmenta h longa robuſtaque ferens, odore longè cinnamomo inferiore. Sunt qui xylocinnamomum, á cinnamomo genere differre dicant, quod á natura eius abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & concoquit: vrinam ciet, tam menſes, quám partus potum, aut ex myrrha impoſitum pellit: contra beſtias, quæ virus eiaculantur, venenaque conuenit: caliginem pupillis oculorum obuerſantem diſcutit: craſſitiem extenuat: lentigines, & vitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tuſſes, defluxiones, aquam ſubter cutem fuſam, renũ vitia, & vrinæ difficultatem efficax eſt. Vnguentis pretioſis inſeri ſolet. Et in ſumma, magni

a Meũ ὄζοις i. ramis. b Meũ ἔντε τῇ παρατρίψει μὴ ταχέως δασυνόμενον, καὶ ἐν τοῖς βραχέσι τραχυνόμενον. i. quod attritu non cito friatur, & pulue rulentum fit. c ὄζων. i. ramis ita me. exemp. d Meum θαλλῶν. i. germẽ. e Meũ εὐερνώδες. i. ramoſũ. f Antiquus codex οἰνώδες. i. vinoſũ. g Meum & Dra. καὶ ῥυσὸν τραχὺ, καὶ λεῖον καὶ ξυλῶδες δὲ καὶ τὴν ῥίζαν ὡς ἀχρεῖαν παραιτοῦ. i. virgis rugoſum, at læue & lignoſum ad radicem, vt inutile reiicito. h Meum ῥάβδους μικράς. i. virgulta breuia.

magni ad omnia vſus. Tritum vino excipitur, vmbraq; ſiccatum, quo diutius eduret reconditur.

† Addunt Meum exemp. & Drag. ἐςὶ δὲ λεγόμενον, ὃ ἔνιοι ψευδοκιννάμωμον καλοῦσιν, εὐέργες σφόδρα καὶ παχυραβδότερον, καὶ πολὺ μέν τοι ἐλαττόν ἐςὶ κιννάμωμον, κατὰ ὀσμὴν καὶ κατὰ γεῦσιν.

NAtura omnium rerum parens, in hoc terrarum orbe quadam ſtirpium genera adeò inexorabilia procreauit, vt ne quam plurimis quidem deliciis, blandiciis, officiis, obſequiisq́; ea apud nos quiſpiam retinere potuerit. Siquidem ſtirpes ipſæ viuere coactæ in hortis, viridariis, mitioribusq́; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amœnitate refertis, quemadmodum alpini homines delicias vrbium & maieſtatem aſpernantes, politicis moribus omnino neglectis, non alibi, quàm in ſuis mapaliis hilariter, ac iucundè viuere poſſunt: ita & ipſæ relicta cæli clementia, hortorumq́; amœnitate, ſpreto item fontium oblectamento, omniumq́; vrbanarum ac familiarium ſtirpium conſortio, in deſerta, ſolitudinesq́; ſuas, à quibus primam duxerunt originem, ſe tandem recepere, tantùm patriæ nataliſq́; ſoli amor in rerum natura poteſt. In quarum genere Caſsia connumeranda venit: quæ tametſi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac variis hortorum locis conſita habebatur: nullibi tamen hac ætate (quod nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa inuenitur. Sed hæc de Caſsia dixiſſe volumus ſimplicium medicamentorum peritiſsimos ſecuti, qui (vt eorum teſtantur volumina) nihil inuicem differre cenſent, Caſsiam quæ in arborum genere Dioſcoridi & Galeno recenſetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæq́; olim paſsim circa apum aluearia ſerebatur in Italia, quòd ea maximè apes delectentur, & in hortis & viridariis coronis maximè expetita. Verùm enimuero longè aliter hæc res intelligi poſtulat, quod aliam repererim fuiſſe Caſsiam (vt Dioſcorides inquit) è felici Arabia allatam, ex arbore (auctore Theophraſto) viticis magnitudine, ab hac longè diuerſam, quam apibus, & coronis ſerebat antiquitas, quandoquidem fuerit hæc herba, illa verò arbor: præſertim cùm nullus (quod ſciam) extet auctor, qui poſteritatis memoriæ mandauerit, Caſsiam adeo copioſam in Romanorum triumphis ex Arabia conuehi ſolitam, vt inde vulgaris facta, vbique paſsim & reperiretur, & ſereretur ab omnibus. Quod ſi fortè eueniſſet, nunquã tamen mihi perſuaſerim, quòd Galenus hac in ſcientia, & facultate omnium diligentiſsimus, & qui Romæ diu vitam duxit, Italicæ Caſsiæ hiſtoriam ſilentio inuoluiſſet. Plinius lib. xxi. cap. ix. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in vſum coronarum venerant, inquit. Ergo in coronamenta folia venêre malothron, ſpireon, trigonon, cneoron, quod caſsiam Higinus vocat. Id quod ante ipſum palàm fecerat Virgilius, Caſiam inter coronarias herbas recolens in Bucolicis ecloga ij. his verſibus

> *Tum caſia, atque aliis intexens ſuauibus herbis,*
> *Mollia luteola pingit vaccinia caltha.* *Et in Georgicis lib. II.*
> *Vix humiles apibus caſias, roremq́; miniſtrat.* *Item Georgicorum lib. IIII.*
> *Nec circum caſia virides, & olentia latè*
> *Serpylla, & grauiter ſpirantis copia thymbræ*
> *Floreat, irriguumq́; bibat violaria fontem.*

Hæc Maro. Quibus palam eſt, Caſiam coronariam, & quæ tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuiſſe. Quod etiam teſtatur Plinius libro ſuperius citato cap. xij. Verum hortis coronamentisq́; maximè aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quæſtus, compendiiq́;, cùm fauit. Harum ergo cauſa oportet ſerere thymum, apiaſtrum, roſam, violas, lilium, cytiſum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyZam, caſiam, melilotum, meliſſophyllum (lego myriophyllum) cerinthen: hactenus Plinius. His itaque rationibus, auctorumq́; veterum teſtimoniis innixus Theodorus, Cneoron Theophraſto, Caſiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum Cneorõ Græcis vocatum antiquis coronariam fuiſſe Caſiam apibus gratiſsimam, quàm eam, quæ in India & felici Arabia prouenit, cinnamomo perſimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi vice vſi ſunt medici. Neque tamen propterea opinioni noſtræ refragari putamus Columellam lib. III. cap. VIII. de re ruſtica, vbi ita ſcriptum reliquit. Iudæam & Arabiam pretioſis odoribus illuſtrem haberi, ſed nec noſtram ciuitatem prædictis egere ſtirpibus: quippe cùm pluribus locis vrbis iam caſiam frondentem conſpicimus, iam thuream plantam, florenteſq́; hortos myrrha & croco. Nam quamuis concedi poſsit Columellæ Caſiam ex Arabia allatam, vrbis illuſtrandæ gratia Romæ ſuo tempore conſpicuam fuiſſe in hortis procerum & Imperatorum, hoc tamen non prohibet, quin Caſia, quam prope apum aluearia paſsim ſeuit antiquitas, alia fuerit planta: præſertim cùm hæc inter herbas coronarias, illa verò inter arbores odoratas recenſeatur. CNERON autem deſcribit Theophraſtus lib. 6. cap. 2. de plantarum hiſtoria, his verbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quaſi oleagineum: nigro quale tamariſci (ſunt qui legant μυρσίνῃ .i. Myrto) carnoſum. Candidum magis ſe humi ſpargit, odoratumq́; eſt: nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ altè deſcendit, grandis: ramiq́; permulti, craſsi ſurculoſiq́; ab ipſa protinus tellure, aut paulò ſuperius ſparſi, lenti admodum conſtant: quamobrem hiſce ad colligandum iunci modo vtuntur. Germinant, florentq́; poſt æquinoctium autumni, & multum denique temporis florent: hæc Theophraſtus. Sed quænam plantæ oriantur in Italia, vel aliunde eò afferantur, quæ Cneorum referant, quid veri referam ſanè non habeo. Hallucinatur profectò Anguillarius, quippe qui nulla dubitatione ſibi perſuadet Lauendulam vulgo vocatam, Cneorum eſſe album: Nigrum verò, Roſmarinum coronarium. Nam præter id quòd Roſmarinum & Lauendula tantum inter ſe habent cognationis, quantum Laurus & Ilex, quod apertiſsimè eius errorem accuſat, ſunt & aliæ notæ quæ illi omnino repugnant. Siquidem Cneorum vtrumque (vt Theophraſtus teſtis eſt) floret tantum poſt æquinoctium Autumni. Atqui Roſmarinum bis in anno florere ſcimus, nempe poſt æquinoctium vernum, & ante æquinoctium autum: in Lauendula verò æſtate tantum. Præterea Theophraſto vtrique Cneoro radix eſt grandis & altè deſcendens: id quod nec in Lauendula, nec in Roſmarino quiſpiam vidit vnquam, cum hæ per ſumma ferè ceſpitum mediocres radices fundant, & ob id frigoris impatientes plantæ. Adhæc Cneori vtriuſq́; rami flexiles lentiq́; habentur, colligandis aliarum plantarum faſciculis apti: ſed cum Roſmarini rami tales non ſint, nec etiam Lauendulæ, cadit peritq́; Anguillarij ſententia. Præter id Cneorũ nigrũ nullo eſſe odore ſcribit Theophraſtus: ſiquidem nõ εὔοσμος, vt legit Auguillarius, ſed ἄοσμος, cũ Gaza & Plinio legendum eſt, qui album tantum Cneorũ ex Theophraſto odoratum habet: id quod ipſa Theoph. lectio manifeſtè indicat, quæ ſic habet. ὁ λευκὸς ἔςι δὲ εὐοσμώδης, ὁ δὲ μέλας ἄοσμος. Nõ ὁ δὲ μέλας εὔοσμος, vt perperam legit Anguillarius: ea enim aduerſatiua eſt oratio, nec vllo pacto vocem εὔοσμος admittere poteſt.

Caſsiæ odoratæ, & coronariæ diſcrimen.

Columellæ caſia.

Cneori deſcriptio.

Anguillarij ſententia confutata dum Lauendulam, Cneorum album, & Roſmarinum Cneorum nigrum cenſet.

Puerilis

Puerilis enim esset oratio, non grauissimi autoris Theophrasti, si locus hic Anguillarij modo legeretur: sed admodum quidem miror quòd hæc non nouerit Anguillarius, cum tamen is plus Græcæ (vt audio) quàm Latinæ linguæ professorem se dicat. Postremò de Coronario Rosmarino scribens Dioscorides, nihil ibi Cneori meminit, quem tamen totum legisse Theophrastum non ambigo. Aberrant etiam qui contendunt Theophrasti Cneorum chamæleam esse, vel Thymelæam, vt in Epistolis nostris satis superq; à nobis comprobatum est.

Cneorum, chamælæa non est.

I. CNEORVM MATTHIOLI.

Cneori nouiter reperti cõsideratio.

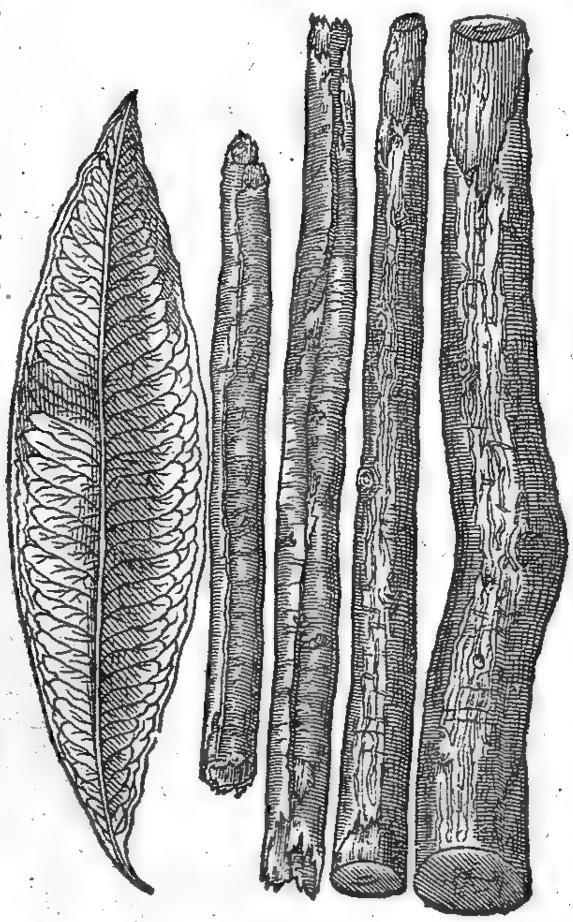
Inuenimus nos hoc anno in Bohemiæ syluis plantã, cuius hic imaginem damus, quæ omnibus suis partibus CNEORVM *candidum refert, siquidem cutaneum illi folium est, & oblongum, rami flexiles, ac lenti, multi, surculosiq; ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius emergentes, & humi sese diffundentes. Flores illi sunt in surculorum cacuminibus purpurei, odorati testiculi odorem referentes: radice nititur altè descendente, non tenui, quæ notæ albo Cneoro bellè correspondent. Atqui floret hæc (quantũ viderim) verno tempore, verùm non ob hanc tantum repugnantem notam adducar, vt credam hanc plantam Cneorum aut eius speciem esse, & præsertim cum à rusticis intelligam, florere etiam Autumno. Appinximus hic eius imaginem, & eius historiam descripsimus, non tam tuendæ opinionis nostræ causa, quàm vt cæteri rei plantariæ periti de hac planta suum quoque iudicium ferant. Nam vbi ij Theophrasti Cneorum ipsam esse negauerint, erit mihi satis superq; satisfactum, si Matthioli Cneorum ipsam appellauerint. Sed iam ad Cassiam odoratam redeamus, ob cuius cognitionem postmodum factum est, vt recentioribus medicis, in ea recuperanda, inuestigandaq; multum negocij accesserit.*

Medicorum & seplasiariorum error, in Cassiæ succedaneo.

Namq; hactenus tum medici, tũ seplasiarij (etsi plures iã resipiscant) odoratæ cassiæ loco quædam incognitæ arboris segmenta, nec odore, nec viribus prædicata semper capesserunt. Veruntamen postquam nonnulli ætatis nostræ doctissimi viri, stirpium historias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes, cùm suam imposturam deprehensam cernerent, à negocio desciscentes, in aliud nouum Cassiæ genus segmenta illa commutarunt: quæ sanè præter odorem, pariterq; saporem, quibus ferè penitus exoleta sentitur, Cassiæ à Dioscoride descriptæ admodum habetur consimilis. Quapropter nec eos errasse crediderim, qui dicerent, hanc Dioscoridis Pseudocassiam esse, quippe & crasso cortice constat, & in eiuscauitate lignosa etiã visitur materies, paululũq; est odorata, minimeq; acris. Nonnulli hac nõ contenti, quadã vocati cinnamomi fragmina Cassiæ vice vsurpant, quæ cum nullo odore saporeq; cõmendentur, potius quercũ, vel fagum, quàm Cassiam referunt. Cæterùm, vt dicam quid ego sentio, si quis fistulam, quã cinnamomum perperã appellamus, & vulgò Cannella, Cassiæ generibus rectè comparauerit, facile nouerit vulgaris vsus cinnamomum legitimã Cassiam procul dubio referre: quinimò diligenter inquisituris, iudicijq; trutina examinaturis huiusmodi cinnamomi ingentem copiam, quæ magnis saccis Venetiis in mercatorum repositorijs asseruatur, nimirum omnia illa cassiæ genera, quæ à Dioscoride describuntur, facile sese offerent, quandoquidem mercatores (vt semper assolent) ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiscent, pro virili vtuntur. Galenus itaq; libro primo de antidotis multa Cassiæ genera recensuit, vbi sanè Dioscoridem secutus, eam cæteris præstare fatetur quæ Zigi cognomine dicitur, hancq; asserit cinnamomum vsque adeò æmulari, vt essent, qui suo æuo eam cinnamomi loco venderent. Quo fit, vt admirari non liceat, si hodie quoq; tot annis hac deducta, protractaq; consuetudine, vbiq; cassia pro cinnamomo venundetur. Nec quidem longè aberrarent, si modò optimam seligerent, quandoqui-

II. CINAMOMVM OFficin.

Pseudocassia.

Cassia legitima est cinnamomum vulgò dictum.

quandoquidem Galenus eodem loco palam prodit, Cassiam sæpenumero in cinnamomum transmutari, fateturq; se iam vidisse eximiæ Cassiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contra pariter inspexisse cinnamomi surculos Cassiæ prorsus persimiles, adeò vt asserat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis, duas electæ cassiæ adhiberi posse. Describit item Galenus quoddam aliud deterioris Cassiæ genus, quod tradit iuniorem Andromachum Cassiam fistulam nominasse, cùm fistularum modo inanis cauaque sit, & crassi corticis: cuiusmodi in vulgari cinnamomo frequentissima conspicitur. Huius sanè ea videtur esse generis, quã in suo conficiendorum pharmacorum libello præfert Cordus, quòd velit cassiam, præter Dioscoridis & Galeni sententiam, lubrici esse gustus. Porrò Cassiæ odoratæ frustulam cum cortice & ligno suo interiore, nuper dono mihi dedit Serenissimus Princeps Ferdinandus Archidux Austriæ, Dominus mihi clementissimus, ab integro ramulo abscissum, quẽ ille inter plures alias res non minus pretiosas quàm raras, reconditum habet. Huius cortex colore quidẽ cinereo à nostro vulgari cinnamomo dissidet, non tamen odore ac gustu: quandoquidem mansus idipsum, quod vulgus Canellam vocat, ori planè repræsentat: at lignum, quod cortice contegitur, fragili constat materie, neque vllo prorsus odore, saporeq; commendatur. Quare hinc facilè colligi potest, corticis tantum eius vsum esse, atque etiam Theophrastum non ab re memoriæ prodidisse, huius virgas in frusta secari, recentiq; bouis corio hæc consui, vt vermiculis, qui ex eo nascuntur, lignum illud inutile erodatur. Cæterùm odoratæ cassiæ meminit etiam Virgilius præter coronariam lib. II. Georg. vbi cecinit hoc carmine. Nec casia liquidi corrumpitur vsus oliui. Quin & Plinius Cassiæ meminit lib. XII. cap. XXIX. his verbis. Frutex & Cassia est, iuxtaq; cinnamomi campos nascitur, sed in montibus, crassiore sarmento, tenui cute, verius quàm cortice: quẽ contrà atque in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Color triplex: cùm primum emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede, vltra nigricans. Hæc pars maximè laudatur, ac dein de proxima: damnatur verò candida. Consecant surculos longitudine binûm cubitorum: mox præsuũt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, vt ijs putrescentibus, vermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ sit odoris mollissimi, gustiue quam maximè feruens, potius quàm lento tempore leuiter mordens, colore purpureo, quæq; plurima minimũ ponderis faciat, breui tunicarum fistula, & non fragili. Hæc Plinius: quorum plura à Theophrasto transcribit, qui Cassiæ historiam tradidit lib. IX. cap. V. de historia plantarum, eamq; fruticem esse amerinæ magnitudine scribit: quæ cum nullo pacto decorticari possit à ligno, cortexq; tantũ vtilis sit, ob id hominum industria inuentum esse ait, vt corijs quadrupedum consuta,

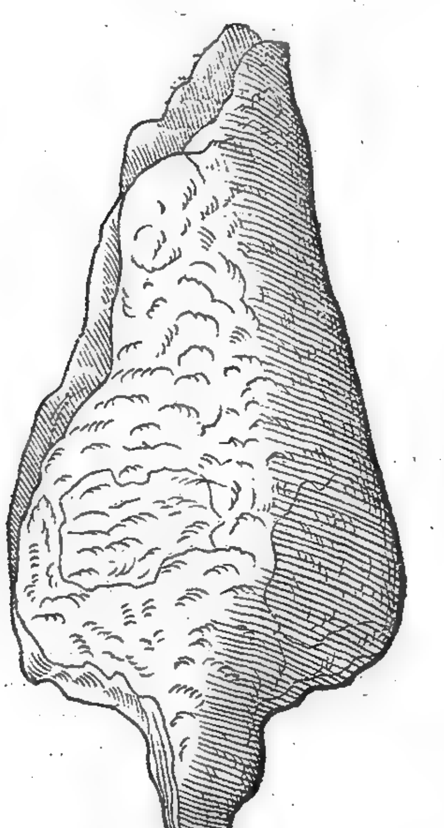
Cassia transmutatur in cinnamomũ.

Cassia fistula Andromachi.

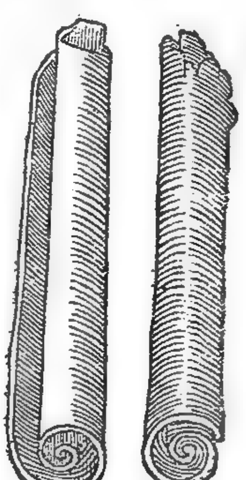
Cassiæ historia ex Plinio.

Cassiæ historia ex Theophrasto.

III. XYLOCASSIA.

IV. XYLOCASSIA SVBNIGRA.

interius lignum vermiculis deuoretur. Cæterum planè hallucinantur ij, qui Cassiæ fistulæ loco, siliquam Aegyptiam, siue Cassiam solutiuam vulgò dictam, atra medulla, semine duro, lignosisq; membranis confarctam, medicamentis admiscent Mauritanos secuti: siquidem Serapio, Auicenna pariterq; Mesues, siue sit ipsorum, siue interpretum lapsus, pari consensu Cassiam nigram, Cassiam fistulam vocauere: legitimam verò Cassiam, de qua hic disserit Dioscorides, Cassiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quòd citra omnem censuram dici possit, in omnibus ijs medicamentis à Mauritanis inuentis, quæ Cassiam fistulam expetunt, solutiuam illam esse inserendam. Si verò in Græcorum monumentis (excipio Actuarium, & Nicolaum Myrepsicum, qui à Mauritanis multa acceperunt) Cassia fistula inuenta fuerit, vel in Mauritanorum compositionibus à Græcis transcriptis, Cassiam odoratam, à Dioscoride & Galeno descriptam, semper adhibendam existimo. Nisi medici secus intelligentes in eum errorem labi velint, in quem Leonicenus quosdam ætatis nostræ medicos (quæ profectò imperitia multorum est) temerè incurrisse testatur, qui ad commouendos menses, difficiles partus, remorantesq; secundas Cassiæ deiectoriæ corticibus, odoratæ loco vsquequaque vtebantur. CINNAMOMVM verò, quod legitimum sit, quanquam diu multumq; tum Venetijs, tum Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquisiuerim, nusquam id tamen mihi videre licuit, neque etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Lusitania Indiam, & felicem Arabiam classe paratissima petunt, vel apud quempiam principem, regem, vel imperatorem legitimum reperi possit: qua de re minimè demiror, cùm & Galeni tempore huius

Error quorundam, qui Cassiæ fistulæ loco, Cassiã solutiuam sumunt.

Cinnamomi consideratio.

huius magna in Italia fuerit penuria, adeò vt Cinnamomum nullibi reperiretur, nisi apud Imperatores, qui admirabili custodia inter alia pretiosa illud asseruari curabant. Cuius rei historiam in medium affert Galenus lib. 1. de antidotis, sic inquiens. De Cinnamomo contraria ijs, quæ de opobalsamo narrauimus, compertum habeo: persuasum namq; mihi est, ipsum omnium cognitu facillimum esse illis, qui sæpè optimum cinnamomum viderint. Optimum verò consequi nemo potest, nisi repositum ab imperatoribus intueatur, sex generibus quodammodo distributum: siquidem & in hoc ipso, velut & in cassia, optimi ad deterrimum tam magna differentia est, vt optima cassia à pessimo cinnamomo parũ distet. Neque verò Cinnamomi virtus ad vsum apta longo tempore durat: ad triginta siquidem annos, quam à principio vim habuit, integram non conseruat: nugantur autem, qui Cinnamomum ex hisce medicinis esse dicunt, quæ senectutem non sentiant. Atqui ego non centum, neque ducentûm annorum interuentu, sed pauciorum, si quis ad tantũ numerũ conferat, iam aliquam mutationem vetustiori Cinnamomo factam obseruaui. Quo tempore siquidem Antonino Imperatori theriacam paraui, vasa lignea, in quibus eiusdem generis Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui post Adrianum imperator fuit, ætate reposita: omniaq; hæc sese & saporis, & odoris imbecillitate, vehementiaq; tantum planè superabant, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuisset, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonino Imperatori antidotum quandam composuissem, ipsam cæteris multum præstare deprehendi, adeò vt Imperator quoq; ea degustata medicinæ concoctionem, velut in aliis fieri solet, expectare noluerit; sed statim ea vsus sit nondum integrè duobus mensibus elapsis. Antonino subsecutus est Commodus, qui nec theriacæ, nec cinnamomi curam vllam habuit, sub quo non solùm arboris illius, quod superfuerat, omne dissipatum est, verũ etiam quodcunq; post Adriani tempora comportatum fuerat. Quo factum est, vt nunc Imperator noster Seuerus, cùm me sibi antidotum eo modo conficere iussisset, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, & Adriani tempore reposito sumere coactus sim, imbecillioraq; planè mihi visa sunt, & tamen nondum anni triginta intercesserant. Hic nos optimi Cinnamomi notas quasdam necessarias subiicere volumus, ipsum scilicet summopere benè olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem spirare, ac calidum gustantibus se multùm exhibere, non ita tamen vt mordicando tristitiam palato inferat: colorem denique talem habere, qualem si quis lacti nigrum colorem admisceat, atque cærulei, quem vocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum volebam, vt mos mihi fuit, cum accepissem, ramusculos paucos apud me reposui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretiosas seruabam: verùm ipsa combusta, qua tempestate & delubrum pacis incensum est, & hæc, & aliæ quinque Cinnamomi species, quas mihi conquisieram, periere. Nunc itaq; cùm Imperatori nostro Seuero theriacam componerem, ex Cinnamomo Adriani tempore reposito, quod optimum visum est elegi, de quo etiam vtile quiddam lecturis subdere cùm possim, id facere non grauabor. Supersunt adhuc ibi multa vasa lignea, quæ omnia habent plurium radicum, vel plurium ramorum, vel vt quispiam dicere velit, Cinnamomorum differentias: nullum tamen veluti truncus, in ramos plures diuisus attollitur, sed veratri vtriusq; figuram præ se fert, atque etiam magis damasonij vocati, quod è Creta ad nos adfertur. Quæuis autem Cinnamomi species ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa septem virgulta, vel paulò plura, pauciorave, non æquali tamen omnia longitudine sunt, verùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. Vniuersa autem Cinnamomi natura similis est quodammodo optimæ cassiæ. Hactenus de Cinnamomo Galenus. Cuius verba hic recensere libuit, vt omnibus palàm sit, quòd cum sub iis tam magnis Imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta esset Cinnamomi penuria, admirari non debeamus, si se nobis penitus incognitum, rarissimumq; reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quod cum hac ætate cassia plurimum afferatur, quæ vt Theophrastus, & Plinius inquiunt, nascitur iuxta cinnamomi campos, sed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deest suspicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia, quemadmodum & balsamum in Iudæa, quandoquidem scripserit Plinius lib. XII. cap. XIX. combustas iam esse plurimas Cinnamomi syluas, his verbis. Cinnamomi pretia fuere quondam in libras denariorum mille: sed postea auctum id parte dimidia est, incensis (vt ferunt) syluis, ira ne barbarorum id acciderit, an ob iniquitatem præpotentium forte, non satis constat: Austros ibi tam ardenter flare, vt æstatibus syluas accẽdant, inuenimus apud auctores. Quo fit, vt facilè credi possit à Plinij æuo id, quod Cinnamomi reliquum erat, pariter vel barbarorum bello, vel igneis flatibus deperiisse. Nam si aliter res se haberet, qui cassiam ad nos deferunt, cum multò plus lucri ex Cinnamomo, quàm ex cassia se consecuturos sciant, Cinnamomum etiam vnà cum cassia veherent. Hæc autem dixisse volui, non vt hac in re certi aliquid, exploratiq; habeam, cum tantùm coniecturis agam, sed vt aliis vlterius explorandi latius pateat iter. Cæterum Strabo non modò cum Theophrasto, Dioscoride, Galeno, Plinioq; cinnamomum in Arabia nasci scribit, sed etiam in India, ea scilicet parte, quæ ad austrum vergit: quippe cùm hæc Arabiæ, & Aethiopiæ sole persimilis sit, ea omnia (vt ipse ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, cassiam, & alia, perinde ac illæ. Atqui nasci in Arabia Cinnamomum testatur Aristoteles libro nono cap. decimoquarto de historia animalium his verbis. In Arabia Cinnamomus auis appellatur, quã surculos Cinnamomi portare, ac nidos ex his conficere aiunt: nidificat excelsis arboribus & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atque ita discussum in terra Cinnamomum legunt. Hæc ille: quæ quidem Iulio Solino pariter tradita sunt cap. XIII. de Arabia scribens, atque id etiam addit, Cinnamomum hoc pretiis vendi amplioribus, quòd magis quàm aliud mercatores probent, ac etiam auem ipsam non Cinnamomum, sed Cinnamulgum appellat. Veruntamen cur nec inde ad nos afferatur, an quod etiam ibi perierit, an aliam ob causam, ij manifestius referant, qui hoc tempore liburnicis eò ad aromata conquirenda quotidie nauigant. Sed videtur Galenus satis perplexè de Cinnamomo scriptitasse, quippe primùm arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorum quatuor cum dimidio, in qua integra cinnamomi arbor erat, quibus omnino denotat Cinnamomum esse arborem. Deinde verò vnamquanq; Cinnamomi speciem scribit, ab vna radice, ceu frutex quidam paruus, consurgere, adeò vt maiora eius virgulta dimidium Romanum pedem non excedant: quibus proculdubio fatetur, Cinnamomum esse in paruorum fruticum genere. Vnde certè nescierim ego explicari, quid sibi hac in historia voluerit Galenus, præsertimq; cum tam tenui ipsum sarmento esse tradiderit, vt veratri, vel damasonij radicibus comparauerit. Sed illud etiam mirum mihi videtur, quod ex cassia (vt ipse ait) Cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam cassiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi virgulta è cassiæ ramis prodeant, cùm tamen Cinnamomum, & cassia diuersæ inter se sint plantæ. Nisi fortasse inter vtranq; tanta sit generis cognatio, vt aliquando inuenta sint cassiæ virgulta tanta odoris

Cinnam. hist. ex Galeno.

Cinnamomũ cognitu facillimum.

Optima cassia parum distat ab optimo cinnamomo.

Cinnamomũ è barbarorũ terra Romã allatum.

Cinnamomi optimi notæ.

Longitudo ramorũ cinnamomi.

Cinnamomi penuria vnde sit.

Cinnamomũ in India, Straboni.

Cinnamomũ auis Aristot.

odoris saporisq́ fragrantia, vt omni ex parte Cinnamomum referrent, etsi legitima fuerit cassia. Praeterea non desunt, qui putauerint hac Galeni auctoritate freti, cassiam & cinnamomum ex vna & eadem arbore prouenire, qua dum pumila sit, cinnamomum edat, dum verò adoleuerit, cassiam: sed cùm dicat Galenus, cassiam mutari in cinnamomum, nō autem cinnamomum in cassiam, cadit eorum sententia. Quibus etiam refragatur Theophrastus lib. 9. de plantarum historia cap. 5. vbi cassiam, & cinnamomum ostendit diuersas esse plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratíque affirmet. Quandoquidem initio capitis, non ex sua, sed aliorum sententia scribit, cinnamomū & cassiam frutices esse magnitudine amerinae: deinde verò alios etiam secutus auctores, cinnamomum fruticosum facit. Caeterùm cùm scribat Strabo Arabes cinnamomo, & cassia vti ad ignem parandum, caeterorum lignorum loco, videntur hae plantae non esse adeò pumilae, vt quidam scribunt. Quod de cassia facilè dici potest, siquidem Venetiis cassiae canellae vocatae fistulae visuntur tantae crassitudinis, longitudinisque, vt facilè quisque iudicare possit eas è ramis, seu virgultis non sanè breuibus fuisse decerptas. Cinnamomi denique sex genera esse produntur à Dioscoride, & Galeno: sed is nullibi (quod sciuerim) praeterquam in libro de theriaca ad Pisonem, quem tamen librum spurium putamus, ea per genera descripsit, fortasse (vt solet) Dioscoridi se remittens, qui etiam tantùm à locis, vbi nascuntur, plus minusve praestantiae huic, quàm illi reddidit. At Theophrastus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differentias haberi ait, his verbis: Cinnamomum decerptum in quinas partes discerni narrant, & esse praecipuae bonitatis, quod germinibus proximum fuerit: idq́ palmi longitudine caedi, aut paulò maius. Secundū quod sequitur, quod etiam minus caesura est. Tertium deinde, & quartum notatur. Vltimum verò, quod deterrimum, proximumq́ radici: hoc enim minimum corticis habet, in quo summa gratia est, non in ligno, qua de causa praeferri cacumina solent, quòd corticis plurimum habeant: quidam sic aiunt. Alii verò Cinnamomum fruticosum enarrant, eiusq́ genera duo, alterum nigrum, alterum candidum: haec Theophrastus. Veruntamē cū nec ij hac in historia aliquid constanter, affirmanterq́ scribat, Imperatorem, Regemue quempiam desiderarem, qui humanam Rempublicam miseratus, explorandi Cinnamomi gratia in Arabiam, & Indiam mitteret, magnanimosq́ illos imitaretur Imperatores, qui ipsius Galeni auo ex iisdem regionibus sibi Cinnamomum comparabant. Id enim Caesar noster Carolus quintus, si illi Deus opt. max. Christianam remp. pacatam redderet, commodè consequi posset: vel fortasse commodius Rex Lusitanus, qui in orientalem Indiam saepe ad aromata conquirenda suas liburnicas mittit, quo in itinere vniuersas felicis Arabiae oras explorare posset, quemadmodum & vniuersam Indiae partem, quae ad austrum spectat, vbi inquit Strabo Cinnamomum pariter nasci. Sed ò clarissimi Lusitaniae medici, si res medica vobis cordi est, si nostram cupitis ditare facultatem, medicumq́ nomen extollere, si charitas vos tenet, si naturalis humani generis iuuandi amor vobis insitus est, iamiā prouinciā hanc suscipite. Quippe si princeps vester hinc sibi immortale nomen, vniuersae verò reipublicae commodum per quàm maximū comparare posse à vobis intellexerit, cum omni pietate ac magnanimitate (vt audio) praeditus sit, nulli dubium est, quin omne studium, auxiliumq́ impendat, vt non modò Cinnamomum ipsum reuocetur in lucem, sed & alia fortasse pleraque medicamenta, quibus antiqua medicorum familia suas illustrauit antidotos. Porrò tametsi hactenus illud mihi abundè probatum esse videatur, quòd cassiam veram habeamus, desideremus autem optimum & legitimum cinnamomum, sunt tamen hac aetate scriptores, qui non cassiae solùm, sed etiam cinnamomi genera inueniri tradunt, inter quos extat Fuchsius, qui libro illo de compositione medicamentorum, quem locupletatum postremò edidit, de cinnamomo disserens, ita scribit. Sed haud dubiè in capsis cannella refertis, & cassiae, & cinnamomi genera reperiuntur, quare delectu opus erit, qui illa distinguere velit: distinguet autem notis vtriusque diligenter expensis. His nimirum verbis Fuchsius cinnamomum nobis verum non deesse asseuerat. Sed quibus id rationibus, aut auctoritatibus comprobet, non video: nisi hoc acceptum referat Amato Lusitano, qui eò amentiae deuenisse videtur in suis enarrationibus, quas in Dioscoridem scripsit, vt apud nos cinnamomi genera inueniri, atque etiam illud aroma notissimum esse contendat. Verùm huius ineptias ac vanitates plurimas alibi persequimur, vbi nos ab eius calumniis defendimus: hìc enim quod de materia medica sentimus, & ingenuè profiteri possumus, libenter scribimus. Quare ea sit nostra de Cinnamomo sententia, quae à nobis antea fusius probata est, quàm modò oporteat pluribus Fuchsium refellere, quem tamen doleo maiorem fidem praestitisse Lusitani illius ineptiis & mendaciis, quam virum peritū deceat. Caeterùm illud tantùm addam, quòd nobis, qui Cinnamomum lignum non corticem esse ostēdimus, mirari quidem subit Fuchsium, qui libro suprà citato eodem loco paulò pòst, contrarium scripsit, vt eius verba, quae subiiciam, apertè testātur. Cinnamomum, inquit, quod nobis Zeilam insula mittit, cortex est arboris quatuor ferè cubitorum altae, crassitudinis brachialis, sex vel septem è trunco mittentis ramulos, qui singulis annis amputatur, atque iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum est, sit tenuis, odoratissimus, gustatu acris, & valdè mordax, non tamen adeò vt molestè rodat, māsum rutam oleat, &c. In hanc, meo quidem iudicio, vanam opinionem Fuchsius non secus atq́ in superiorem venisse deprehenditur, secutus Amatum Lusitanum, qui eandem ferè prius, quam ille post cinnamomo effigiem reddidit, quanquam eā à quodam accepisse fatetur. Cinnamomi vires scribit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cinnamomum summè tenuium est partium, non summè tamen calidum, sed ex tertio ordine. Nihil autem aequè desiccat eorum, quae pari sunt excalfaciēdi facultate propter tenuitatem scilicet essentiae. At Cinnamomis est velut imbecillum cinnamomum, nonnulli ipsam pseudocinnamomum nuncupant. Meminit & cassiae eodem libro citato, vbi sic habet: Cassia exiccat, & excalfacit tertio quodammodo ordine, sed & tenuium admodum est partium, gustu verò plurimùm in se acris deprehēditur, leuiter quoque nonnihil adstringens. Quamobrem ob haec omnia incidit, simulque digerit, quae in corpore sunt recrementa & ad haec robur etiam instrumentis addit. Idoneum verò etiam suppressis mensibus cum videlicet à copia simul & crassitudine excrementorum, quod sufficiat, euacuari nequit: hactenus Galenus. Caeterùm ex vulgari cinnamomo fit aqua stillatitia, quae & odore & sapore idipsum pulchrè repraesentat, eam autem extrahendi ratio haec est. Sumito dicti cinnamomi quantum licet optimi libram, idque leuiter contusum in vas vitreum vel aeneum, quod matulae formam referat, coniicito: dein aquae rosarum stillatitiae libras quatuor, & vini albi odorati sesquilibram infundito, vas illud in balneum aquae tepentis & non feruentis imponito, atque inibi ore vasis prius obturato, vigintiquatuor horis macerari sinito: post id tempus vitreo organo rostrato, quod ab effectu galerum vocant, vas antedictum cooperito, & igne fornaci succenso, per balneum aquae feruentis aquam stillatitiam elicito, (verùm canna stagnea vel vitrea, quae duorum circiter cubitorum longitudinem expleat, organi vitrei rostro admouenda inserendáque est) illi postremò vas vitreum subiicito, quod manantem aquam excipiat: insuper prouidendum est, vt omnia vasorum orificia diligenter obstruantur, ne quid expirare possit. Haec aqua contra omnes aegritudines, quas frigus excitauerit, efficax est: vtpote quae pituitam humorúmque lentitiam digerat, incidat, & absumat, flatúsque discutiat. Priuatim verò ventriculum, iecur, lienem, cerebrum, neruósque iuuat & roborat: animi deliquio, cardiacisque affectibus praesentaneo remedio succurrit: venenis, venenosorúmque animalium morsibus aduersatur: menses pellit, & vrinam ciet: coeliacis axilia-

Quorundam error, cassiam & Cinnamomum eiusdē arboris existimantium.

Cinnamomi sex genera Galeno.

Cinnamomi differētiae ex Theophr.

Exhortatio ad Lusitanos Medicos.

Fucsii opinio reprobata volentis & Cassiae & Cinnam. genera inueniri.

Amati opinio cinnamomum notiss. refutatur.

Fuchsius sibi contrarius.

Cinnamomi vires ex Gal.

Cinnamomis quid.

Cassiae vires ex eodem.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia vt conficienda.

Vires aquae Cinnamomi vulgaris.

VI. CASSIA SOLVTIVA.

tur: nauseam sedat, & fastidium abigit: vteri morbis perquàm vtilis est: prodest suspiriosis, resolutis, conuulsis, & comitiali morbo laborantibus: gustui gratissima est, atque oris halitum commendat. In summa vbi excalfacere, aperire, incidere, digerere, & roborare sit opus, huius aquæ vsus maximam præstat vtilitatem.

Cassiæ solutiuæ consideratio. *Veruntamen quoniam nec Dioscorides, nec veterum Græcorum quisquam meminit* CASSIAE SOLVTIVAE *dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentissimè vtuntur medici, quámque Aegyptiam siliquam recentiorum quidam appellant, ne hæ nostræ lucubrationes tam nobili, tam præstanti, támque humanæ saluti necessario medicamento destituantur, disseram hic de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo.* *Aegyptiæ siliquæ histor.* *Aegyptia itaque siliquæ arbor inter valde proceras annumerari potest. Huius materies solida, compactáque visitur, corticetenus buxeo colore, medullitus verò nigra, non secus ac ebenum, siue guaiacum, radicibus magnis, recens grauiter olet, siccatamen minimè. Folio constat siliquæ, sed magis in acutum tendente, cortice cineritio, radicibus magnis iuglandis modo: à ramis siliqua pendent, sesquicubitales, prælongæ, teretes, densæ, ligneo putamine, sed tenui ac fragili, & cùm maturitatem senserint, colore in rubrum nigricante: hæ nigra, dulcique replentur medulla, leni ac lento cremori simili, non tamen vt in ossibus continua, sed crebris lignosisq; membranis distincta. Inhæret vnicuique membranæ semen durum, siliquarum semini adeò simile, vt alterum ab altero discerni non possit, ex quo eum non errasse putauerim, qui crediderit, has plantas esse congeneres.* *Cassia solutiua, quæ præstantior.* *Eligenda est, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur, non admodum crassa, pellucens, recens, grauis, farcta, & quæ concussa, inclusis seminibus minime constrepit.* *Cassiæ solutiuæ vires.* *Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eadem lenit, resoluit, sanguinem mundat, bilisq; feruorem extinguit: aluum item commodissimè citat, eiusq; vis ventriculum non pertransit: quapropter securissimè datur à medicis inchoantibus febribus, aliisque calidis morbis ante venæ sectionem, quòd tantum ventriculum repurget, & aluum emolliat. Nocet tamen intestinorum imbecillitate affectis, & his, qui admodum lubrici sunt; aliàs omnino habetur innoxia: tollitur id noxæ admistis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, & mastiche. Constipatis si detur, augenda est eius facultas iis, quæ magis eadem vi pollent: proinde sunt, qui addant amygdalinum oleum, & psyllii spissamentum: vrinæ difficultatibus mirificè auxiliatur, si cum vrinam cientibus medicamentis hauriatur, vel deuoretur. Aegrè aluum excernit, eáque propter nonnulli roborant eius vires, addito hyssopo, vel caprino sero. Bilem, & pituitam excernit, nullo sanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes resoluit: renes à calculis, & sabulo expedit: præsertim si cum glycyrrhizæ decocto, aliisve medicamentis vrinam cientibus bibatur: quinetiam frequenter deuorata calculos renasci prohibet: quinimo sunt, qui affirment, si quis quotidie ante prandium ternas pulpæ cassiæ drachmas deuorauerit, is nunquam calculos in renibus gignet, & à ventriculi doloribus, & apostematibus se perpetuò tuebitur: admodum præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita erysipelas extinguit, cæterasque inflammationes, quæ cutétenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam suis ægrotantibus exhibeant, nisi picræ puluerem admisceant, quod consultò factum existimo, præsertim vbi ventriculi, & intestinorum imbecillitas adsit.* Nomina. *Quæ Græcis κασσία, Latinis item Cassia nominatur: Arabibus, Selicha, Selche, aut Selihacha: Italis, Cassia, atque etiam Italorum vulgo Cannella: Germanis,* Zimmet / *seu* Zimmet rörlin: *Hispanis, Canela: Gallis, Canelle. Quod verò Græci κιννάμωμον, Latini quoque Cinnamomum dicunt: Arabes, Darseni: Itali, Cinnamomo. Germani* Zimmetrind: *Bohemi, skorice. Cassia solutiua, siue Aegyptia siliqua: officinis simpliciter Cassia: Italis, Cassia: Gallis, Casse laxatiue: Bohemis, Cassia.*

CNEORVM Matthioli, Clus. Pann. Cam: hor. Cneorum album Matthioli, & Oleander Syluestris Auicennæ, Lugd. Cassia Matthioli, Chamælææ species, Taber. hanc fortè Thymeleæ minoris nomine, Cordus in sua historia exprimere voluit. II. Cassia ἀπὸ τοῦ κάσαι, quasi κοσμῆσαι διὰ τῆς εὐοσμίας τὰς αἰσθήσεις, quod sensibus fragrantiam largiatur. Quam veteres Cassiam vocarunt, credimus officinarum esse Cinnamomum, quod vulgo Canella. Est autem Cinamomum cortex arboris lauro non absimilis, præsertim foliis, cuius baccæ lauro similes sed minuriores, albicantes: huius rami singulo triennio ab incolis inciduntur, (truncus enim quo nouos stolones proferat, asseruatur) qui delibrantur: cortex detractus fistulam repræsentas (vnde vulgo Canella) Cinnamomum vocatur: qui post tres menses à delibratione odoratissimus suauisque redditur. Cuius, ratione crassitiei & bonitatis, differentiæ plures, siquidem præstent angustiores & leuiores fistulæ, odoris suauitate & saporis dulcedine. Quibus verò fistula maior & asperior, iis pro dulcedine astrictio linguam exsiccans inest, & minor odoris fragrantia. Adfertur ex India, eius namque maxima copia in Zeilan insula Indici maris prope Æquinoctium. Plura, qui volet, legat Ludouicum Romanum & alios. Dicitur Cinamomum, Cord. in Dioscorid. Cast. Tab. Lonic. (cui & Cassia odorata) Cæsalp. cui & Cinnamum. Canella, Clus. in Garz. Lugd. cui & Cassia lignea Græcorum. Cassia, Lob. Garz. & Theueto, cui & Cinamomum & Canella. Quod verò officinæ communiter pro Cassia exhibent, nil aliud esse videtur quàm Pseudocassia

Dioscoridis & fortè Cassia fistula Andromachi iunioris apud Galenum 1. de Antidotis, licet alii corticem Cassię Monspeliacę, cuius iconem addidimus, esse velint. Verùm cum Gal. 1. de Antid. testetur Cassiam in Cinamomum, & Cinamomum in Cassiam transire, habeatque nostrum cinamomium officinarum vires Cassiæ veterum, eius loco vsurpari potest & debet. Loco verò cinamomi veterum, imitari Dioscoridem & Galenum, duplum nostri cinamomi optimi substituamus: sic compositionibus xylocassiam, siue cassiam ligneam, siue odoratam postulantibus, cinamomum nostrum in pari dosi immisceatur, qua de re plenius in tractatu de materia medica in officinis vsitata agemus.

III. Xylocassiæ posita figura, siquidem Matthiolus moneat odoratæ cassiæ loco multos segmentis incognitæ arboris vsos esse. Huius, Xylocassiæ nomine, meminere Cordus in Dioscoridem, Lobelus & Lugdunensis historia: fortè Pseudocinamomum Dioscoridis. IV. Xylocassia subnigra Lobelo dicta, ea est cuius Matthiolus meminit cassiæ fistulæ Andromachi nomine: quam & Cordus in Diosco. Cassiæ syringitis nomine expressisse videtur. V. Casia Monspelliaca frutex paruus est, ex radice dura lignosa, subrusso crassoque cortice valde adstringente tecta, virgas emittit cubitales, nonnunquam altiores, tenues, lentas, striatas, ex virore nigricãtes, per quas folia lini rariora, at succulenta, gustu amaro sparguntur: flores muscosi ex herbacco flauescẽtes corni æmuli, ad foliorum exortum prodeunt: quibus succedunt fructus pedicellis insidentes singuli, myrti æmuli, virentes primò, at maturi Asparagi fructui similes, in quibus osseus nucleus, medullã candidam dulcem continẽs, ipsa verò pulpa lenta, subdulcis primùm, dein acrimoniæ aliquid exhibens. Hanc in agro Monspelliaco frequentem obseruauimus: quamuis & in agro Romano & Hispania vulgaris sit. Casiam poëticam vocitabant. Censent aduersaria esse Casiam Theophrasti, quæ in Dioscoride desit: verùm nec Virgilii, nec Hygini est, quam odoratam dicunt. Osyridis Plinii notas aliquas habet. Dicitur Casia Poëtica Monspelliensium Aduer. Lob. icon. & Cam. Casia quorundam, Clus. hisp. (cui & osyris quorundam & Polygonum Placcæ, Plinii) Tab. Cassia lignea officina. Cæs. Cassia lignea maritima, quibusdam Genistæ marinæ species, Lugd. Radicis cortice sunt qui ad obstructiones hepatis vtantur. VI. Cassia fistula purgatrix: cuius inuentionem Arabibus tribuunt, & ex recentioribus Græcis Actuario 5. de compos. med. κάσσια μέλαινα dicitur: an hãc intellexit Theophrastus cùm siliquas quasdam Ficus Ægyptias appellari scribit? Cassia fistula Arabum, Casia nigra Græcis recentioribus, Faba Indica Aristobulo, Cord. in Diosc. Cassia fistula Dodo. gal. Lacu. Loni. Castori, Alpino, Taber. Siliqua Inda, Ges. hort. Cord. hist. Cassia purgatrix, Lob. ob. Siliqua aut Cassia purgatrix Arabum Carrobiis similis, Lob. icon. Cassia nigra, Dod. Canna fistula, à Costæ. Cassia Ægyptia siue purgans, Cam. hort. Cassia solutiua Monardis, Garziæ. Cassia, Cæsalp. siliqua siue Cassia Catharctica, Lugd. Hæc Cassia cùm non sit aromatica, secundùm methodum Dioscoridis huc referri non debet, sed inter arbores, quæ fructum ferunt edulem, nimirum ad siliquæ Dioscoridis caput.

V. CASIA MONSPELLIACA.

Ἄμωμον. AMOMVM. CAP. XIIII.

AMomum [exiguè fruticat, ex ligno se conuoluẽs, in racemi modum: flore, ceu candidæ violæ, paruo: foliis bryoniæ similibus.] Laudatur quàm maximè Armeniacum, colore ad aurum vergens: ligno subrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campestribus, & aquosis enascitur, infirmius esse constat: est autem magnum, subuiride, tactu tenerum, frutice venoso, odore origani. Ponticum verò subrufum, a paruum, fragile, racemosum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidum, vel subrubrũ, quod nec adstrictum cohæreat, nec conuoluatur, sed solutum diffundatur, semine plenum, vuis paruis simile, graue, valde odoratum, modò cariem non contraxerit, acre gustu, mordens simplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adstringendi, exiccandi: Somnum allicit, & illitũ fronti, doloris sensum aufert: inflammationes, & melicerides concoquit, discutitque: iuuat quos scorpius percussit, ex ocimo illitum: & podagricis confert: inflammationes oculorum, viscerumque lenit ex vua passa: ad vuluarum vitia in pessis, aut insessionibus vtile est. Decoctum iocinori, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immiscetur, & pretiosissimis vnguentis. Adulteratur Amomum herba simili, quæ Amomis vocatur, sed sine odore, sine fructu. Nascitur in Armenia, flore origani. Quare in huiuscemodi rerum probationibus fragmenta fugienda sunt: eligenda autem, quæ ab vna radice suos integros surculos emittunt.

Conclusa nõ legit Oribasius.

a Meum μακρὸν. i. non longum.

T*Anta medicorum, qui nos præcesserunt, in simplicium medicamentorum historia; & facultatibus ignorantia; segnitiáque extitit, vt nisi Deus opt. max. acerrimi, & ferè diuini ingenii viros, hac ætate nobis produxisset in lucem,* qui

Amomi consideratio.

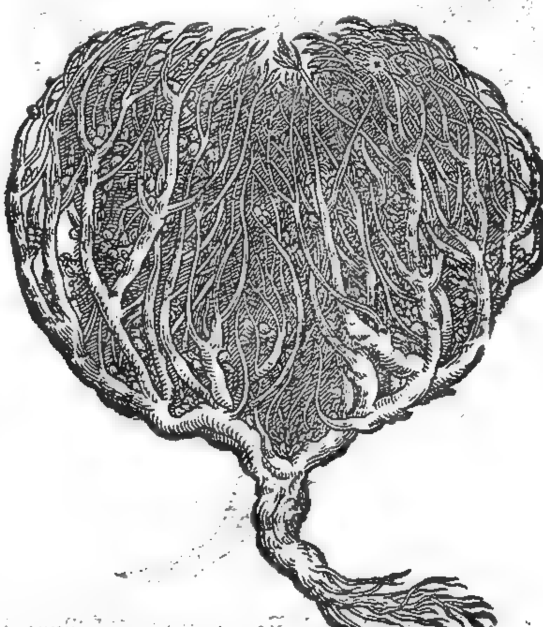
qui preter id, quod vniuersam medicam facultatem ab erroribus sanè innumeris expurgauerint, eandemq; illustrauerint, vera quidem simplicia medicamenta inuestigarunt: minimè profectò verendum fuerat, quin paruo temporis tractu ars medica penitus subuersa, extinctaq; remansisset. Et certè si longiori tempore res ita se habuisset, nulli dubium est, quin huiusce facultatis cognitio in auram euolasset, quandoquidem hæc pestis radices tam in altum fixerat, ac tam latè se diffuderat, vt tametsi nonnulli ingenio & doctrina præstantes plurimùm insudauerint, omneq; studium, & operam quam diligentissime impenderint, quo errores, qui ignauia & negligentia emerserant, à re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus euellere nequiuerunt. Siquidem non desunt, qui (quamuis hasce percipiant rationes) malint suos prosequi abusus, omni ex parte detestandos, quàm candidissimæ inhærere veritati. Quo fit, vt vnà cum aliis innumeris simplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus: cuius vice quidam stirpium impostores ex Gargano Apuliæ monte profecti, pumilum quoddam semen supponunt, colore nigro, odore melanthii. Quod cùm tantillum aromatis resipiat, & gustu acri deprehendatur, excogitarunt, vt facilius ipsum corraderent, in hominum animis inducere, id proculdubio legitimum esse Amomum: quod tamen (si Dioscoridi fides est adhibenda) semen edit vuarum racemis simile, non autem minutum, quale illud visitur. Insuper mihi sanè non constat, Dioscoridem semen in Amomo approbasse, sed potius ligneam arbusculæ materiem, vt in cinnamomo & cassia videre est, quo fit, vt legitimum Amomum lignum potius, quàm semen existimauerim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam Pedem columbinum quibusdam vocatam, quæ geranii præ se fert speciem, Amomum esse contendunt, & in Amomi locum substituunt, nullam de his historiam inquirẽtes. Cæterùm Amomum, quod iure probari possit, nullibi (quòd sciuerim) in Italia prouenit, nec eò aliunde translatum hactenus videre potui, præter quam illud vuæ modo racemosum, baccis piperi æqualibus, quod à Francisco Calceolario superiori anno sum consecutus, dum ille suam theriacam, iure optimo præ cæteris extollendam, parabat. Atqui cùm omnibus haud concessum sit vt legitimum Amomum consequi queant, acorum (vt Galenus docuit) in eius loco substituendum e-

Amomũ spurium.

Serapionis interpretis lapsus, in Pede columbino.

ROSA HIERICVNTEA VIRIDIS. ROSA HIERIC. ARIDA.

rit. Porro & hi omnino explodendi sunt, qui pro certo asserere non verentur, eam stirpem esse Amomum, quam Hiericuntã à Hierico Palæstinæ oppido appellant: plantam hanc plerunq; ad nos è Hierico deferunt ii, qui ad sanctissimum REDEMPTORIS *nostri sepulchrum peregre proficiscuntur. Ea enim est, quam nostrates mulieres rosam diuæ Mariæ vocant. Cõstat hanc amomum non esse, quòd folia alba vitis non proferat, nec vllo spiret odore. Legitimum enim valde odoratum est, adeò vt nares feriat primo statim occursu, origanumq; resipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis satis inconstanter de Amomo disseruit, quippe in compositione aureæ Alexandrinæ pro certo asserit Amomum verum esse rosam Hiericuntis: in compositione verò theriacæ, sui ipsius oblitus, habere nos Amomum negat. Vtuntur Hiericuntea nostrates mulieres tempore partus ad inuestigandam pariendi horam, quãdoquidem (vt ipsæ fatentur) in aquam demissa non prius fatbiscit, quã fœtus nasci incipiat: tanta inter Christicolas irrepsit superstitio. Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, dum ea simplicia examinat, quæ Theriacam ingrediuntur, eò productus, vbi Amomi racemosi carmine meminit Andromachus senior, omnes Galeni interpretes insimulat his verbis: Botryos, Græce est βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc compositionem tradit, interpretes hallucinati sunt, siquidẽ Andernacus libro primo de antidotis, vuæ conuertit: alii omnes, & cum iis Cordus, racemosi, βότρυος vocem cum Amomi dictione, quæ præcedit, cõiũgẽtes, quasi verò Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: quod certè Dioscorides nõ βότρυν sed βοτρυώδη, appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectũm cõma erant, hoc nimirum modo, ἀμώμου, βότρυος, vt nos cõuertimus: vt intelli-*

Error quorũdam qui Hiericonteã rosam Amomũ censent.

Cordus taxatur.

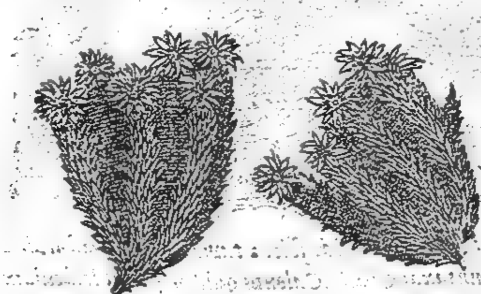
Fuchsii opinio reprobata, qui Botrym theriacæ miscet.

vt intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo, & botry: hæc ille. Ex quibus vtique abunde liquet Fuchsium sensisse, botryn quoque herbam, de qua Dioscorides agit libro tertio, in theriacam addendam esse. Veruntamē in hoc nos a Fuchsio, viro alioqui doctissimo, planè dissentimus: quandoquidem Andromachum non botryn, sed amomum racemosum intellexisse putamus, idque non sine rationibus, & coniecturis. Et ne longe progrediamur, in primis Andromachus ipse senior Fuchsio apertè refragatur: illum enim non inuenio in suis carminibus, quæ libro primo de antidotis in Galeno leguntur, aliter de amomo cecinisse, quam καὶ βοτρυόεντος ἀμώμου: quæ quidem duæ dictiones non ita separari possunt, vt Fuchsius opinatur: neque prior illud vnquam significabit, quod idem perperam accipit. Ad hæc non minus, quam senior, nostræ sententiæ adstipulari deprehenditur iunior Andromachus: vtpote qui in tradenda theriacæ compositione, quam soluta oratione descripsit, nusquam (quod equidem legerim) botryn commemoret, sed amomum tantum. Quòd etsi Damocrates in eadem antidoto describenda carminibus, quæ loco citato à Galeno referuntur, cecinerit Βότρυος τ' ἀμώμου, hæ tamen duæ dictiones non sunt temere, meo iudicio, separandæ: nam eas auctor consultò coniunxisse videtur. Quid præterea de Galeno dicemus? etenim is quanquam libro antè dicto sigillatim enumerat, ac diligenter expendit simplicia medicamenta, quæ in theriacam adduntur, tamen nusquam (quantum inuenerim) botryos mentionem facit: neque etiam eius meminit de theriaca ad Pamphilianum scribens: quid, si eandem plantam apud Galenum in simplicium medicamentorum censu desiderari omnibus notum est. Addam illud postremò quòd inter recentiores Græcos Paulus, & inter Arabes Auicenna botryn herbam theriacis non inserunt suis. Quæ sanè omnia nostram augent, & confirmant opinionem: cui si illud obiiciat Fuchsius, quòd Nicolaus Myrepsicus in sua theriaca botryn Gallicam habeat, respondebo ego, quòd Nicolai codex Græcus deprauatus est, & innumeris scatet mendis: id quod ipse Fuchsius non negabit, quòd idem de Nicolai codice sæpenumero polliceatur. Ex his itaque satis manifestum fieri arbitror, quòd vt Fuchsii sententia, quæ theriacæ botryn adiicere contendit, refellenda est, ita Galeni interpretes, qui Amomum racemosum vertunt, probandi sunt, vt qui sint cum Andromacho Dioscoridem secuti: is enim Amomi Pontici notas perstringens, ipsum racemosum fecit, vt suprà in eius mentione legitur. Amomi meminit Galenus lib. 6. simpl. med. sic inquiens. Amomum acoro similem facultatem obtinet, nisi quòd acorum siccius sit, maiore autem concoquendi facultate Amomum. Hoc Græco nomine ἄμωμον dicitur: Latino item Amomum: Arabico, Hamemis, aut Hamama: Italico, Amomo.

Amomi vires ex Galeno.
Nomina.

AMOMI nomine diuersæ proponuntur plantæ: alii pedem columbinum, Geranii speciem, malè: alii vt Ericius Cordus, Val. Cordus & Lonic. Rosam Hiericōteam: alii cubebas amomum dicunt, vt Cæsalp. alii vt Anguillara, piper æthiopicum, quod piper caudatum est: alii vt officinę, semen Sisonis assumunt: alia denique in notis in Garziam proponitur, quæ pedem columbinum refert. I. Officinarum Amomum semen est plantæ, quam Σίσων Dioscorides lib. 3. cap. 55. nominat: quæ Ammomum Germanicum, & Sison hortense Trago, Petroselinum Macedonicum Fuch. Dod. gal. & fol. Lonic. Sison Taber. Cam. hor. Lugd. figuram lib. 3. cap. 55. inuenies.

III. Amomum, Amomus.

Amomum

II. Rosam Hiericunteam, Ericius Cordus in suo Botanologico, Val. Cordus Amomum Dioscorid. Hiericonthidam Rosam & S. Mariæ rosam vocant. Rosa Hiericontea, Lob. Cast. Garz. Amomis Diosc. & Plinii & Rosa Hierici, Cæs. Huius duæ species, altera lignosa tota, fractu contumax, insipida & inodora, altera lignosa quidem sed fragilior, aromatica, valdè odora, intus racematim concreto semine plena: & illud Amomis, hoc verò Amomum Cordo statuitur. III. Has binas Clusius adiecit suis notis in Garziam: quæ ex Ormus Arabiæ emporio Valerando sub his nominibus (quæ & Lugd. & Taber. reseruarunt) sint missæ, verum neutrum addit Dioscoridis & Plinii descriptionibus conuenire, constant enim (auctore Clusio) hæc fragmenta aliquot ramulis, foliolis quibusdam adeò frequentibus onustis, vt ex solis foliis constare videantur, quæ in extremo tali ordine sunt distributa, vt rosulam efforment. Ramuli isti simul compacti non ineptè pedem columbinum (quale earum est, quæ pedes hirsutos, seu plumatos habent) referre videntur, nullo tamen singulari odore aut sapore prædita sunt.

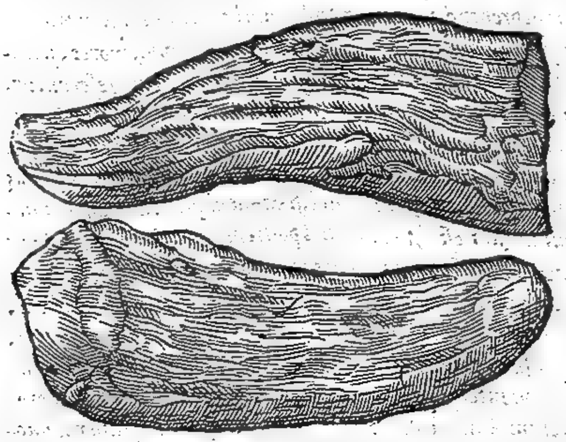
Κόστος. COSTVS. CAP. XV.

PRæcellit Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris suauitate. Secundum locum sibi vendicat Indicus a, leuis, vber, vt ferula niger. Tertius est Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens. Optimus est recens, albus, abunde plenus, densus, aridus, à teredinibus non erosus, sine graueolentia, gustu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: vrinam ciet, menses pellit, vitiis, quæ vuluam malè habent, tam impositu, quàm fotu, & suffitu auxiliatur. Contra viperarum morsus sextantem bibere prodest: item aduersus pectoris dolores, conuulsa, inflationesque ex vino & absinthio: venerem ex mulso stimulat: latas ventris tineas

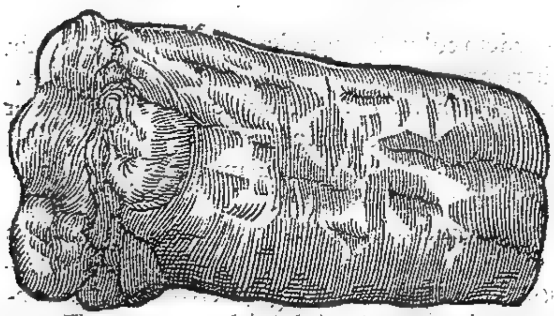
a Omnia exempl. ἄδρος ὢν καὶ μέλας, καὶ κοῦφος ὡς νάρθηξ: id est, qui plenus est & niger, & leuis vt ferula.

tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium accessiones, & neruorum resolutionibus oblinitur: vitia cutis in facie, cum aqua, vel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui, admistis helenii Comageni præduris radicibus, adulterent, quod deprehensu facile est: siquidem neque gustu feruet helenium, neque validum odorem vibrat, vt caput tentare possit.

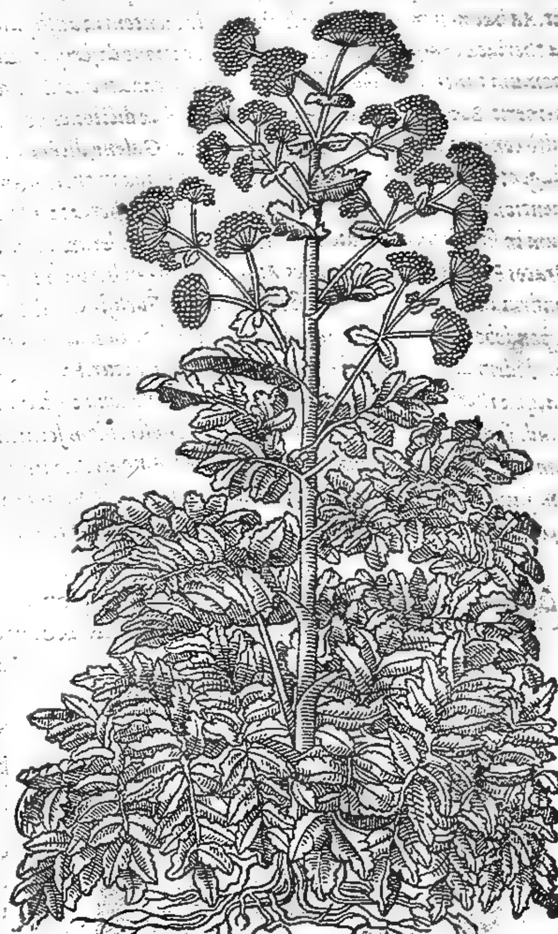
I. COSTVS OFFICIN. AMARVS.

II. COSTVS OFFICIN. DVLCIS.

III. PSEVDOCOSTVS.

Costi consideratio.

Costus, quo vsæ sunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem diuidi solet: tametsi tum Dioscorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, sed nigri duntaxat & albi, Galenus quidem scribit leuiculam Costo inesse amaritudinem: sed qui inter Græcos scripserit Costũ inueniri dulcem, hactenus compertum non habeo: quãuis Mauritani, & eos secuti, dulcis, & amari quandoque mentionem fecerint. Qui in myropoliis passim habetur, adulterinus est: quippe nec vlla odoris suauitate commẽdatur, nec gustu adeò acri deprehenditur, vt admotus exulceret, vt Galenus inquit. Proinde medicamentis, quæ Costum excipiunt, nõ erit, meo iudicio, imponendus, cùm præterea nos planè lateat, cuiusnam plantæ sit radix. Porrò non desunt hodie impostores, qui ex Gargano Apuliæ monte, quotannis ad nos conuehunt Pseudocosti cuiusdam radices, amari saporis, quæ facie quadantenus Rhodiam radicem repræsentant. Eas autem pro legitimo costo vendunt nostratibus pharmacopœis, iis præsertim, qui in rei herbariæ cognitionem negligentius incumbunt. Plantam nos habere, atque etiam depingi curauimus, vt ex eius imagine, quam hic damus, discant imperiti, cuius plantæ sint radices illæ quæ pro legitimo costo circumferuntur: videtur tamen Pseudocosti planta quandam præ se ferre maiestatem, & ideò non vulgaris iudicanda. Foliis est pastinacæ domesticæ maioribus, densioribus, crispis, & asperioribus, humi accubantibus, caule rotundo fœniculaceo, geniculatóque, bicubitali. E geniculis ramuli oriuntur in vniuerso caule, in quorum summitatibus vmbellæ spectantur melino colore, nudo semine, subrotundoq́; Radice nititur vegeta, crasso cortice, carnosoq́; vestita colore cinereo splendente. Excalfacit & siccat ordine secundo completo. Aperit, abstergit, incidit, attenuat. Amara est & acris. Præferunt hanc herbarii, qui eam ex Apulia ad nos comportant, ad omnes capitis, neruorumque affectus frigidos; quinetiam ad pectoris vitia, ad ventriculi cruciatus: & viscerum omnium obstructiones, & ad renum, vesicæ, & vteri morbos. Ideoque diutino capitis dolore affectis, vertiginosis, comitialibus, stupidis, veternosis, conuulsis, resolutis, asthmaticis, anhelatoribus, tussientibus, ictericis, hydropicis, plurimum conferre Pseudocosti radicem affirmant: quin etiam flatus expellere, vermes necare, vrinas, & calculos eiicere, menses, secundas, & partus ducere, siue bibatur ipsa radix, siue decoctum eius, aut si in fomentis, balneis, & desessionibus addatur. Præferunt eandem ad coli cruciatus, vbi decoctũm clystere infundatur, & aduersus articulorum morbos, & coxẽdicum dolores. Nam cum amara sit, nonnihil odorata, & nonnulla sit acredine prædita, hæc omnia Pseudocostum præstare posse, facile concedam. Sunt insuper, qui Costi loco Angelicam recentioribus vocatam supponendam existiment, quorum sententiam magis probandam cẽserem, quàm eorum, qui pseudocostis vtuntur. Costum enim hæc radix non obscurè refert, quandoquidem eximia illa odoris suauitate tam iucundè spirat, vt angelicæ nomen sibi meritò vendicasse videatur: acris præterea est, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haudquaquam damnandos putauerim, qui Angelicam Costi genus esse crediderint: contrà verò eorum opinionem haud vnquam probarim, qui Zedoariam legitimum esse Costum contendunt. Siquidem his nec Dioscorides astipulatur, nec etiam Galenus. Ille quidem quòd Helenii radicibus, quæ vegetæ magnæque sunt, costum adulterari scribit: hic verò quòd pluribus in locis asserat costum ex discussoria, & adstringente constare facultate: adeoque eximii fragrantisque esse odoris, vt non minus ad vnguenta odorata paranda eius apud antiquos inualuerit vsus, quàm Malabathri, Amomi,

Pseudocostus

Pseudocosti à Costo discrimen.

Pseudocostũ quale melius & quibus polleat viribus.

Angelica, Costus quibusdam.

Zedoaria costus quibusdam,

Cassiæ,

Caſiæ, atque Myrrhæ. Quibus tamen tum notis, tum facultatibus prorſus Zedoaria deſtituitur, quum potius grauiter, quàm ſuauiter oleat. Adde quòd Coſto Galenus leuiculam planè amaritudinem, & validam tribuit acredinem, ſed hæc in Zedoaria contrario modo ſe habent, cum in ea validior amaritudo, & acredo remiſſior deprehendatur. Nec prætereà deſunt calumniatores, qui dicant, vt nobis inſidientur, Zedoariam non Indicum eſſe coſtum, ſed Syriacum. Sed quis hos non ridebit, quum nuſquam auditum ſit in Syria naſci Zedoariam? Indica enim radix zedoaria eſt, quæ per mare rubrum affertur Alexandriam Aegypti: verùm non ob id negauerim pro Coſto ſubſtitui poſſe zedoariam, vt aliàs diximus in Epiſtolis. Arabici Coſti radices, omnibus aſtipulantibus notis, miſit ad me iam diu Franciſcus Calceolarius, pharmacopœus

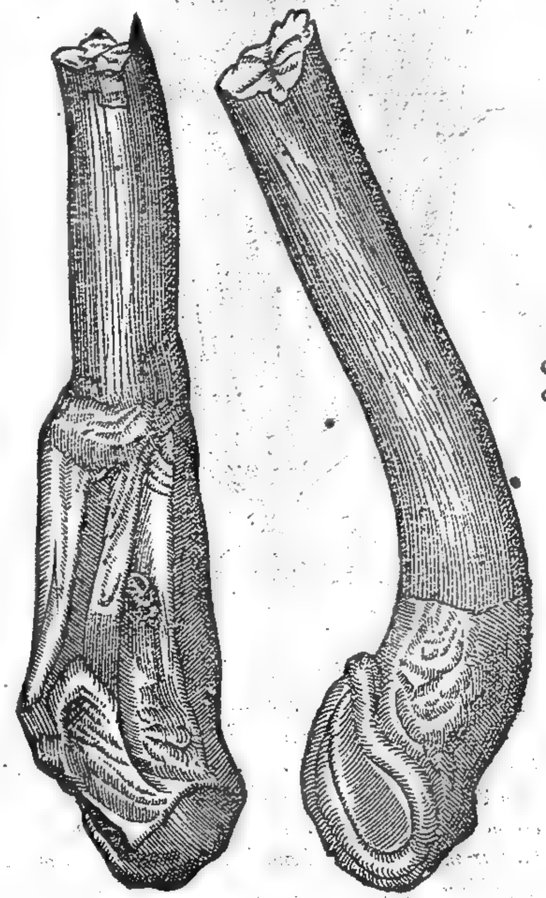
Coſtus Arabicus.

10

IV. COSTVS ARABICVS.

V. COSTVS IRIDEM redolens.

20

Veronenſis, materiæ medicæ ſtudioſiſſimus, quas pluribus de cauſis, tanquam pretioſas, inter mea ſelectiora ſimplicia ſeruandas duxi. Indici autem Coſti fruſtum deinde à Cecchino Martinello Rauennate mihi miſſum eſt, quod ſecum ex India attulit, vbi vulgò Coſti ab Indis vocari dicit. Cæterùm etſi duo hæc Coſti genera cum forma, tum ſubſtantia nō parùm inter ſe differre videantur, id tamen mihi nullam dubitandi ſuſpicionem affert, cùm videam ex Dioſcoridis lectione, Arabicum ab Indico non parum differre, & hic quoque à Syriaco. Atque cum Arabicus Coſtus cæteros præcellat, illum à Calceolario mihi miſſum, præ cæteris magnifacio. Coſti vires ſcribit Gal. lib. 7. de ſimpl. medic. facultatibus, ſic inquiens. Coſtus leuiculam planè amaram, plurimam autem acrem, & calidam in ſe qualitatem ſimul & facultatem cōtinet, adeo vt etiam exulceret. Vnde ipſo cum oleo perfricant corpus ante acceſſionem in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic verò etiam in reſolutis, & iſchiadicis, atque in ſumma in quibus excalfacere partem quamuis, aut exalto in ſuperficiem extrahere aliquem humorem eſt opus, ad coſtum confugitur. Eadem de cauſa vrinas, menſeſq; prouocat: & ad rupta, conuulſa, ac laterum dolores conuenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi ineſt, lumbricos latos enecat. Ob eandem & ad contractas velut ex ſole maculas, ἐφήλεις Græci vocant, cum aqua, aut melle vſurpant. Ineſt item flatuoſa quædam illi temperiei humiditas, per quam & venerem excitat cum vino mulſo. Κόςος ita Græcè nominatur, quemadmodum Latinè Coſtus, Arabicè Koſtos, ſiue Chaſt, & Italicè Coſto. Pſeudocoſtus, Coſtus vulgaris: Italis, Coſto baſtardo, & Coſto di Puglia.

Coſtus Indicus.

30

Coſti vires ex Galeno.

40

Nomina.

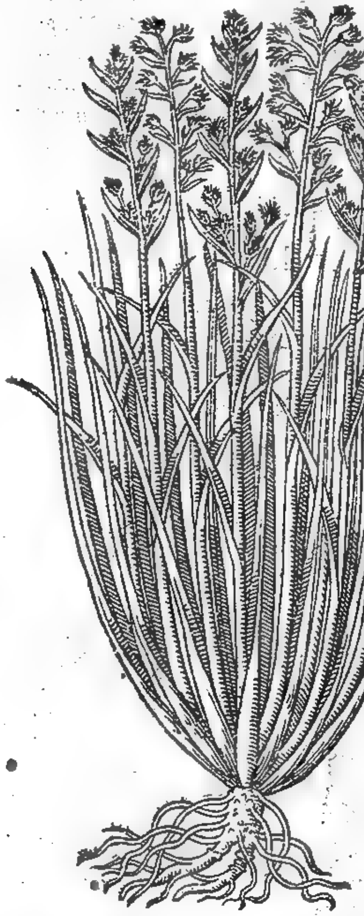
Coſti Arabici, Indici, & Syriaci: ſeu albi, nigri, & buxei meminit Dioſcorides: at Plinius lib. & cap. 12. tantum nigrum, & quod melius ſit candicans, nouit: & Theophraſtus 9. hiſt. 7. coſtum inter ea quę ad vnguenta apta ſunt, nominat. Nec quem moueat officinarum ſententia, quæ in dulcem & amarum diuiſere, ſiquidem omnis coſtus Galeno amarus ſit, & ſolum recentiores Græci (inter quos eſt Actuarius) qui Arabes ſunt ſecuti, coſti dulcis meminère: imò is quem dulcem vocant, amarus, & quem amarum nominant, dulcior guſtu ſentitur. I. Verùm quem coſtum amarum nominant, vt & Lon. & Tab. Helenii Comageni radix eſt, apud Dioſcoridem, quo coſtum adulterari monet: quare Inula Comaginea Cord. hiſt. & Coſtus Comagineus adulterinus officinarum, Lob. icon. Quæ ſanè radix adfertur, vel per tranſuerſum inciſa (quæ noſtrum Helenium orbiculato rugarum habitu refert) vel per longum ſecta. II. At coſtus officinarum dulcis, quo nomine Lon. & Tab. vtuntur, Coſti pharmacopolarum maior ſpecies, Camer. in Matth. D. notatus, dicitur. Notare conuenit, ſæpe coſti vice in officinis vſurpari radicem per tranſuerſum in taleolos ſectam, foris fuſco, intus candicāte colore, cortice craſſo, ſubſtantia rara, guſtu admodum acri & odore cum teritur rancidam pinguedinem olens: quæ ſanè Thapſiæ maioris radix eſt, & non ſine periculo intra corpus ſumitur. In hac ergo radicum incertitudine, ſuaſerim Zedoariam Coſti loco aſſumendam: maximè cùm non deſint, qui Coſtum Arabicum, alii qui Syriacum, ſtatuant ipſam Zedoariam. III. Pſeudocoſtus Matth. & Lugd. Panacem coſtinum nominamus: Coſtus vulgaris Caſt. Herba coſta Cæſ. Panax chironium Theoph. Cam. hor. cui & ferula ſagapenifera quorundam. IV. Coſtus Arabicus Dioſcoridis. C.B. & Cam. Zingiberis effigie coſtus Arabicus & Syriacus, Adu. & Lob. Coſti quoddam genus Zingiberis radicibus ſimile, Cluſ. in Garz. Coſtus Arabicus vel Syrius, Tab. Coſtus Syriacus & Arabicus Lugd. V. Coſtus Iridem redolens, an Indicus Dioſcoridis? C.B. Coſtus Indicus, Cluſ. in Garz. Lugd. Tab. Coſtus facie radicis centaurii maioris, Lobelo.

50

60

IVNCVS ODORATVS. Σχοῖνος ἀρωματικός. CAP. XVI.

a Meum. λιβυκὴ

ODoratus Iuncus in a Africa, & Arabia nascitur. Laudatissimus ex Nabathæa: proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alii teuchitin: pessimus ex Africa. Eligendus est rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmentis, qui manibus confricando rosæ odorem emittit, igneæ mordacitatis ad linguam. Floris, culmorum, radicisque est vsus. Vim vrinæ ciendæ habet: menses pellit, discutit inflationes, caput aggrauat, modice adstringit, comminuit, excoquit ac venarum spiracula laxat. Flos eius in potu vtilis sanguinem reiicientibus, doloribus stomachi, pulmonis, iocinoris, & renum: miscetur antidotis. Radix adstringẽtior est: ideo [fastidiis stomachi,] hydropicis, conuulsis, drachma vna cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum vuluæ inflammationibus, ad desidentium fotus, vtile est.

δυσώδεσι στομάχοις. id est graueolentibus stomachis Antiquus codex.

Iũci odorati consideratio.

IVncus odoratus, officinis Squinanthum vocatur: quæ vox, quamuis deprauatè, ex planta, & floris nomine componitur, in vnam vtrisque iunctis dictionibus. Namque squinanthum si ad rectam etymologiam referatur, non aliud inferet, quam duas hasce Græcas dictiones σχοίνου & ἄνθος, quæ Latinè florem iunci significant: σχοῖνος enim iuncum, ἄνθος verò florem Græcis designat. Veruntamen flos ad nos non importatur, quod tamen mirum non est, cum etiam Galeni tempore non haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis: his præterea Iuncum odoratum ex Arabia allatum immitti præcipit, quem nescio quomodo schœni anthon, id est, iunci odorati florem multi vocent, cum nobis floris copia non adeò suppeditet. Nam etsi tota aduehatur herba, sunt tamen eius superiores partes à camelis sæpe depasta: vescuntur enim ea, & delectantur maximè: hæc Galenus. Quæ (si licet nobis dicere quod sentimus) potius ridenda quàm probanda videntur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentem esse camelorum numerum, qui locustarum modo in vniuersum schœni flores depascantur, vt nulla penitus supersit planta, cui flos non deuoretur. Ego enim eorundem florum plenam habeo arculam, quorum partem Venetiis ad me misit Albertus Martinellus pharmacopœus ad Angeli Myropolium, partem verò Verona Franciscus Calceolarius materiæ medicæ admodum studiosus, qui odoris suauitate atque fragrantia, quin etiam cæteris qualitatibus omnibus, quæ in Schœnianthο requiruntur, ita præditi sunt, vt quispiam sanæ mentis eos hallucinari manifestò deprehendat, qui communis vsus odoratum Iuncum adulterinum esse contendunt. Hos itaque flores Syria, primus in Italiam misit Cecchinus Martinellus, Alberti præscripti frater, qui non paruo labore ex Arabia sibi afferri curauit. Planta est Iuncus odoratus peregrina, quæ ex Alexandria Aegypti ad nos conuehitur. Nascitur in Arabia, Syriaq, cum in campestribus & pascuis, tum etiam vbi lacus quodam tempore siccantur. Folia habet Caricis vel zeæ, robustiora tamen, sursum spectantia, & sese stipantia, è quibus culmi exeunt zeæ modo geniculati, in quorum summitate flores habentur odorati. Radix est illi ima parte villosa odorataque, sed odor tractu temporis deperditur. Referunt quidam nasci odoratum Iuncum etiam in Apulia: quin & in Campania prouenit, vt Brasauolus inquit Plinii auctoritate. Sed vereor, ne hallucinentur, quòd nec inde flores afferantur, nec paleæ: neque etiam id Plinius affirmanter asserat. Is, quo Seplasiarii passim vtuntur, non affertur aliunde, quàm ex Alexandria. Cæterùm non parua quidem diligentia, dum emitur, est adhibenda: quandoquidem non desunt impostores, qui ad merces augendas, schœnum palearum & herbarum quibusdam festucis adulterent. Præterea videndum est, ne vetustate exoleuerit: facilè enim (vt in libro de antidotis docuit Galenus) ab hoc vis omnis euanescit. Scribunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo passim officinæ vtuntur, spurium & illegitimum esse, cum hæ palea (vt eorum verbis vtar) Dioscoridis schœnum minimè referant. Siquidem radices primùm medicinæ vsui congruas illi inesse contendunt, sed capillorum modo tenues: deinde paleas ipsas nullam gustantibus acrimoniam relinquere, nulloq́ rosarum odore fragrare, si manibus confricentur: nec postremò iuncum aliquem proferre, sed calamos geniculis interceptos tritici vel hordei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primum quòd Dioscoridem oscitanter legerint: deinde quòd illud affirment, quod exprimento procul-dubio falsum esse deprehenditur. Quod autem Dioscoridem oscitanter legerint, cùm dicunt schœnum iuncum proferre, non calamum, facilè patet, quandoquidem contrarium scribit Dioscorides, vbi schœni vsum reddit his verbis. χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης: id est. Vsus est floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis vsus schœnos acrimoniam non habet, pariter falsum est, quippe, vt experimento quotidie comprobari potest, qui non longo tempore cõsenuerit, linguam mansu vellicat. Quibus palam est, Monachos vel nunquam schœnum degustasse, vel si degustarunt, illum adeò vetustate exoletum fuisse, vt (quemadmodum Galenus inquit) omnem acrimoniam, odorémque amiserit. Quòd autem nostri schœni radices tenues sint, nihil ad historiam refert: siue enim tenues sint, siue crassæ, eas non descripsit Dioscorides. Schœni flores ex Alexandria vnà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti rosarum odorem emittebant. Quamobrem non temerè contra Monachorum sententiam affirmandum putauerim, communis vsus schœnum legitimum, & probatißimum esse. Sed ii quidem adhuc magis reprehendendi videntur (non tamen vt eorum dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalanga compositione scripserint, radicem galangam vocatam legitimum esse schœnum, ipsamque galangam ad nos afferri, quod prorsus à veritate alienum deprehenditur. Cæterum & in hoc pariter Fuchsium errasse crediderim, quippe qui scripserit sua in methodo, schœni anthi stipites nullam acrimoniam mansu relinquere. Est etiam Anguillarius, qui Monachorum fortasse sententiam sequutus, pluribus contendit

Iunci odor. descript.

Monachorũ opinio explosa, dum Iuncum odoratũ offic. spuriũ censent.

Fuch. lapsus. Anguilla. reprehenditur.

tendit: schœnianthum communis vsus, esse adulterinum. Primùm quòd caulem non habeat Cyperi, vt Dioscorides in Cypero testatur: deinde quòd eius radices similes nostro vocato Phu haudquaquam conspiciantur: præterea, quòd antiquis vsus fuerit florum, caulis, radicum, non foliorum, quibus tantum nobis est vsus. Ad hæc quòd in nostratis tum caule, tum radice nullus prorsus odor percipiatur, nec sapor, sed tantum in foliis, quibus non vtitur Dioscorides. Hæc itaque sunt Anguillarii argumenta, quæ non parum fortasse valere putaret, qui aliorum sententiam non audierit. Ego verò hisce argumentis ne minimo quidem vngue à priori mea opinione amoueri possum: siquidem ante Oribasium nulla Dioscoridi erat Cyperi descriptio, id est, nec foliorum, nec caulis, nec seminis, nec radicis: quo fit vt illa omnia in Dioscoride addita crediderim: adde quod in omnibus exemplaribus Dioscoridis, quæ ad manus sunt, nō legitur Cyperum odorati iunci modo calamum proferre, sed iunci simpliciter, etsi odorati perperam addiderit Ruellius, id quod ipse videtur apertè satis demonstrare Dioscorides cum dicit: χρῆσις δὲ τῷ ἄνθει, καὶ τῷ καλάμῳ. Siquidem Cyperi caulis nullam prorsus calami faciem refert, cum rotundus non sit, sed angulosus, alba farctus medulla, non inanis, nec vlla in parte geniculatus, vt calamus: ideoq; Schœnianthum, rotundum odoratum Iūcum vocat Galenus lib. 6. de compos. medicament. secundum locos. Ad hæc non reperio scripsisse vsquam Dioscoridem, Phu radicem habere Schœnianthо similem: sed quod Phu superior radix, quæ digiti minimi crassitudinem æquat, ex obliquo adnatas habeat fibras, siue exiguas radices iis ferè similes, quæ in Iunci & Ellebori nigri radicibus visuntur. Nam ita habent Dioscoridis verba: ῥίζα δὲ ἡ μὲν ἀνωτέρω, περὶ δακτύλου μικροῦ τὸ πάχος, πλάγια δὲ ἐπιρρίζια ἔχει καθάπερ σχῖνος ἢ μέλας ἐλλέβορος: quibus linguæ Græcæ peritis facilè palam fiet fibras tantum, quæ in Phu radice habentur, Iunci simpliciter, non odorati Iunci fibris (vt hic quoque somniauit Ruellius) comparasse Dioscoridem. Quod verò nostratis odorati iunci non veniant in vsum caules & radices, sed tantum folia, præter Dioscoridis sententiam, quòd nulla odoris saporisq; vis in hisce partibus reperiatur, id euenire crediderim, non quòd sit verum Anguillarii argumentum, (sunt enim omnes eius partes odoratæ) sed quòd ita post Dioscoridis tempora inualuerit vsus, quandoquidem Galen. vniuersa vtitur planta lib. 8. de simpl. medic. facultat. Ego quidem mihi testis esse possum, habere me nunc ad manus aliquot odorati Iunci plantas, quarum calami ac radices non minus sunt acres quàm folia: quo fit vt putem rotundum, odoratum Iuncum, qui non fuerit exoletus, nunquam degustasse Anguillarium, vt nec Fuchsium. Postremò si natale solum ac vires nostri Schœnianthi rectè quidem examinentur, id proculdubio ex Arabia Alexandriam Aegypti importari nos facilè negociatores certiores reddent: & legitimi odorati Iunci viribus præditum esse omnes testabuntur Medici, qui curandis ægris sese totos dedére. Schœni vires prodidit Galenus lib. 8. simpl. medic. vbi sic habet: Schœnianthos modicè calfacit modiceq; etiam adstringit, nec planè à tenuitatis natura alienus est. Aperit, digerit, pellit, incidit, excoquit, modicè adstringit. Quocirca his de causis vrinam mouet, mensesque ciet adhibitum siue in fomentationem, siue in potionem: prodest & iecoris, & stomachi, ac ventris inflãmationibus: magis eo adstringit radix: quod verò florẽ vocant, calidius est. Porrò in omnibus sui partibus, in aliis magis, aliis minus, gustantibus apparet adstrictio: proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, siue sanguinem reiicientibus exhibentur, commiscetur: Decoquitur ex gallinaceo iure tota planta, fitq; hinc potus admodum vtilis fœminis, quæ vteri doloribus in puerperiis laborãt. Miscetur Antidotis. Σχοῖνος ἀρωματικὸς, Græcis: Iuncus odoratus, Latinis: Adcher, Arabibus: Giunco odorato, & Squinãtho, Italis: Camelß heuw, Germanis: Paya de la Mequa, siue Paia de chamellios, Hispanis: Paisture de chamedulx, Gallis nominatur: Bohemis, Sirii Vuanne.

Iũci odorati vires ex Gal.

Nomina.

IVNCVM odoratum hoc loco proponit Dioscorides, quia aromaticus est, idcircò de eo inter aromata egit: at palustrem, cùm non sit aromaticus, in quartum librum reiecit. Licet Græci plerunque, vt Hippoc. de nat. mulieb. σχοῖνον absolutè scribant, tamen idem de morbis mulieb. σχοῖνον ἡδύοσμον, καὶ εὔοσμον, καὶ εὐώδεα vocat: quibusdã σχοῖνος μυρεψικὸς, quod in vnguẽta recipiatur. Celsus, vt à Iũco palustri, & à Cypero seu iunco anguloso odorato distinguatur, iuncum rotundum nominauit: quare Iuncus rotundus odoratus nominari poterit, Iuncus quintus & odoratus, Dodo. gal. Iuncus odoratus, Lob. Clus. in Garz. Lac. Castor. à Costæ. Cæs. Lugd. Schœnus, id est, teres odoratus Iuncus, Cord. hist. & in Diosc. Schœnanthũ, Lon. Tab. Cam. cui & iuncus floridus seu aromaticus.

Κάλαμος ἀρωματικὸς. CALAMVS ODORATVS. CAP. XVII.

CAlamus odoratus in India nascitur. Melior est fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè frãgitur, plena araneorum fistula, albicans, lentus in mandendo, & adstringens, cum aliquãta acrimoñia. Vrinam potu ciet: quare cum graminis, aut apii semine coctus, in aquæ subter cutem fusæ morbo, renum vitiis, stillicidio vrinæ ruptisque commode bibitur: menses & potu, & appositu pellit: tussi suffitu medetur per se, aut ex resina terebinthina, hausto per arundinem fumo: ad muliebres insessus decoquitur, & clysteribus imponitur. Malagmatis, & suffitionibus odoris gratia commiscetur.

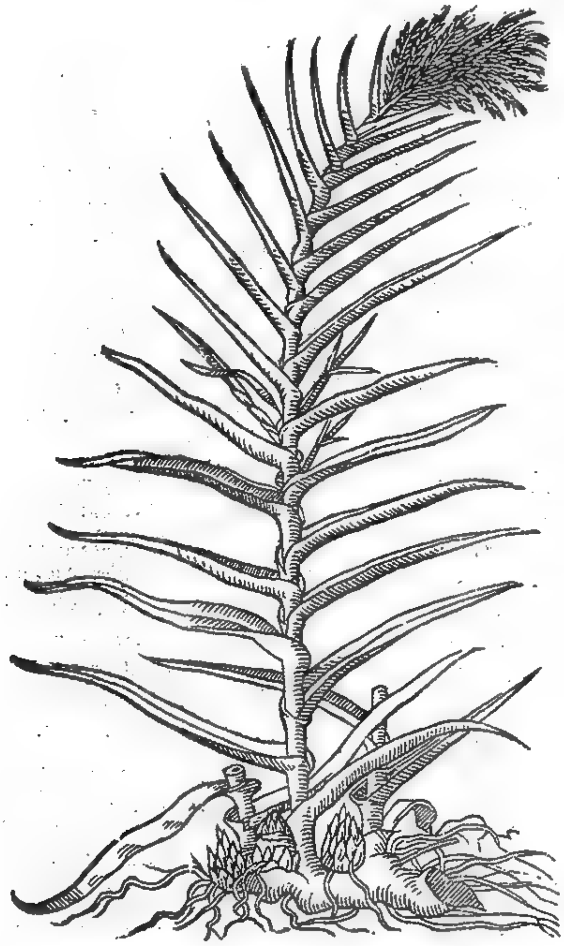
CAlamus, & Iuncus odoratus (vt Theophrastus est auctor lib. 9. cap. 17. de historia plantarum) trans Libanum montem, inter ipsum Libanum, & alium quendam montem paruum valle minima exeunt (non, vt quidam dixere, inter Libanum, atque Antilibanũ) inter quos campus amplissimus, & pulcherrimus est, quem Aulonem appellant. Quà verò calamus, & iuncus proueniunt, lacus in amplius spatiatur, iuxtaq; eum palũstribus siccatis isti assurgunt: occupant locũ plusquàm triginta stadia. Virides nequaquã esse videntur, sed sicci: forma verò nihil ab aliis differunt. Locum ingredienti protinus odor aspirat, non tamen longius spirat, vt quidam referũt: hic enim locus à mari plus est, quã stadia centũ quinquaginta. Sed in Arabia aspirationẽ agri odoratissimam esse inter omnes constat: hæc de Calamo Theophrastus. Cui etiã subscribit Plinius lib. 12. cap. 22. vbi sic habet. Calamus quoque odoratus in Arabia nascens cõmunis Indis, atq; Syriæ est: in qua vincit omnis à nostro mari centũ quinquaginta stadiis. Inter Libanũ montẽ, aliumq; ignobilẽ, nõ (vt quidã existimauere) Antilibanũ, in conualle modica iuxta lacũ, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignuntur: nihil ergo à cæteris sui generis differunt aspectu. Sed Calamus præstantior odore statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui assulosè frangitur. Inest fistulæ araneũ, quod vocant florẽ: præstantior est, cui numerosius: reliqua probatio, vt integer sit, damnatur alibi. Melior quo breuior, & crassior, lentusq; in frãgendo: hactenus Plinius. Sed certè satis palã esse arbitror (vt in acori cõmentariis diximus) quàm magno ducatur errore Brasauolus Ferrariensis, quòd tam facilè sibi persuaserit, legitimum odoratũ Calamũ illã esse radicẽ, quæ temerè omnibus in pharmacopolis

Calami historia ex Theophrasto.

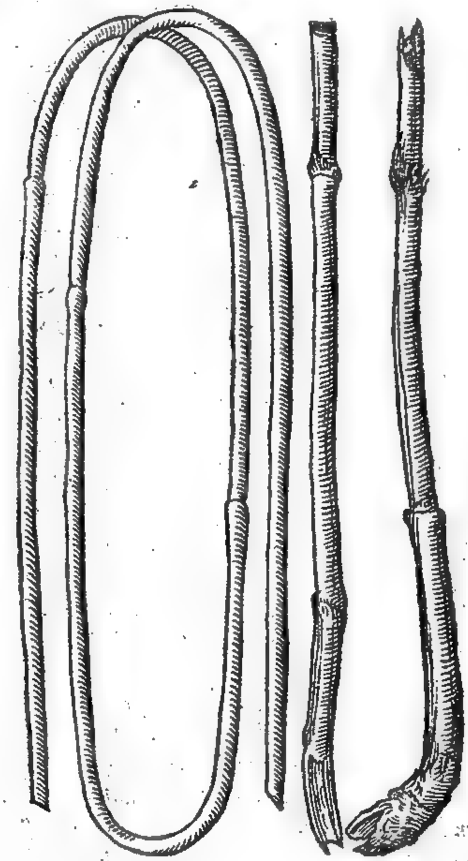
Ex Plinio.

Brasauoli error, Calamũ odoratum Acorũ offic. credentis.

CALAMVS ODORATVS.

CALAMVS ODORATVS LIBANI.

topolis illius vicem explet, quamque verum esse acorum superius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem primùm ex ipsa Calami appellatione, deinde ex eo, quòd dixerint Theophrastus & Plinius, non differre hunc forma à reliquis sui generis, id est, ab omni arundinum genere, vtiq; constat odoratum Calamum genere, & forma arundinem præ se ferre, odoratam tamen, non autem esse radicem. Quocirca Plinius Dioscoridem fortasse secutus, dixit. Fistulæ (hoc est cauitati) inest araneum, quod vocant florem: non autem radici, vt falsò contendit Brasauolus, araneum illud inueniri in vulgari illo officinarum. Ad hæc Plinius lib. 24. cap. 11. dum plura arundinum genera, & vires recenset, idem apertissime ostendit, his verbis. Arundinis genera 29. demonstrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm continuis iis voluminibus tractauimus. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in India Syriáque nascitur, odorum vnguentorúmque causa, vrinam mouet cum gramine, aut apii semine decocta: cit & menstrua admotu: medetur conuulsis duobus obolis pota, iocinori, renibus, hydropi, tussi etiam suffitu, magísque cum resina: hæc Plinius. Sed præterea vulgares calami radices, quas acori esse censemus, assulosè nequaquam frangi possunt, sed transuersim, quemadmodum & iridis. Quo fit, vt eorum innotescat lapsus, qui Calamum odoratum radicem esse contendunt, qui tamen (vt apertè ostendimus) nil aliud est quàm arundo.

Calamus odoratus non est radix.

Cæterùm si quispiam dixerit, has radices, quarum est vsus, esse calami odorati proprias, non acori, illud sanè argumentũ destruit, quod intuentibus euidenter apparet: quandoquidem etsi complures illius acori radices habeantur, quæ sicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte similia, nulla tamen vsquam inuenta est, quæ secum arundinis trunculum cacumini annexum deferat: nempe acori proprium, non odorati calami est, iridis folia ferre.

Fuch. opinio improbata.

His itaque rationibus Fuchsii quoque sententia improbanda mihi videtur, quippe qui putauerit in sua methodo, vulgarem officinarum calamum veri odorati calami esse radicem. Porrò minimè quidem compertum habeo Dioscoridem, nedum Galenum, qui ex odoribus, ac saporibus vires æquè, ac qualitates omnium simplicium medicamentorum accuratissimè inuestigauit, dixisse aliquid odorato Calamo inesse amaritudinis, quam tamen in acoro haberi Galenus prodidit,

Calami odorati vires ex Galeno.

qui calami odorati vires pluribus descripsit, lib. 8. simpl. medicamentorum sic inquiens: Calamus odoratus leuiculam quandam adstrictionem, ac minimam acrimoniam possidet: magna ex parte essentia eius terrena est & aërea, in caliditatis frigiditatísque coniugatione temperata. Quamobrem moderatè vrinam mouet, & facultatibus, quæ iecori, & stomacho imponuntur, misceri potest: tum in fomenta quoque vteri quæ phlegmones gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, vtiliter admiscetur. Ponatur itaq;, habeaturq́; secundi ordinis eorũ, quæ excalfaciũt, & desiccant, valẽtius tamẽ desiccẽt quã excalfaciãt. Inest quoque ei quædã partiũ tenuitas, velut aliis omnibus odoratis. Cæterùm illorũ compluribus tenuium partium plurimum, calamo verò non multùm adest: hæc Galenus. Quibus facilè patet, Calamum officinis vocatum, legitimum esse nequaquam, maior enim illi inest acrimonia, quàm suo referat Galenus.

Calamo odorato destituimur.

Eaq́; propter legitimo calamo odorato nos esse hoc æuo destitutos fateri non dubitauerim, id quod etiã aliquibus satis persuasum esse puto. Nam propterea sunt qui libellum secuti de substitutis medicamentis falsò (vt mea quidẽ fert opinio) Galeno adscriptum, sphagnum, id est, muscum arboreum, calami odorati loco supponẽdum esse velint: quam equidem sententiam vt hactenus probaueram, ita etiam literis mandaueram.

Muscus arborum malè Calamo substituitur.

Nunc autem quoniam illud mihi absurdum videtur, quòd ea medicamenta inter se commutari debeant, quæ contrariam facultatem sortita sunt, cuiusmodi esse deprehenduntur calamus odoratus & sphagnos, ideò non temerè cogor mutare sententiam, atque ab illis desciscere: sed quid pro calamo odorato rectè substitui posse credamus, alibi, Deo concedente, explicabimus.

Nomina.

Eius nomen Græcum est Κάλαμος ἀρωματικὸς: Latinum, Calamus odoratus: Arabicum, Hasabel, aut Casab aldatira: Italicum Calamo odorato, Calamo aromatico.

Calami

Calami duo prima genera sunt, alter vulgaris seu palustris, & alter odoratus aromaticus, hic Hippocr. de natu. muliebri κάλαμος, Calamus odoratus Plinio, Dod. gal. Cast. Calamus Arabicus, Plutarcho Alexandrinus, Celso: Calamus aromaticus, Theoph. & Galeno dicitur: vt & Lac. Lon. Tab. At Lobelus calamum odoratum Libani proponit, cui similem Camer. in Matth. habet. (cuius frusta à Cl. viro Bernhardo Paludano Frisio vna cum aliis accepimus) qui an cum Matthioli conueniat consideratione dignũ. Verùm cùm officinæ vero destituantur Calamo aromatico (ipsarum enim Acorus est) substitui poterit cum Galeno, Cardamomum, vel huius loco Squinanthum ipsorum, cum sapore & odore penè conueniant Calamus & Iuncus: si & hoc exoletum sit, Calamus aromaticus officinarum sit succedaneum, sed in minori dosi, cùm in caliditate & siccitate gradu vno Calamus aromaticus officinarum, Calamum Dioscoridis superet.

20

BALSAMVM. CAP. XVII.

βάλσαμον.

BAlsamum arbor albæ violæ, [a] lycii, siue pyracanthæ magnitudine conspicitur. Folium rutæ proximũ, longè candidius, perpetuò virens. In Iudæa solùm quadam valle, & Ægypto nascitur: his differẽs modis, scabritia, proceritate, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma est, theristum vocant, quasi demessile: fortasse quoniam ob gracilitatem facile demetatur. Æstiuis sub ortu canis ardoribus, arbor vnguibus ferreis inciditur, manatque è plaga [b] succus, quem Opobalsamum vocant: sed tam exiguo stillatu, vt annis singulis, ne plures quidem, quàm seni septenìue congii cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. [c] Succi probatio est, vt sit recens, validi odoris, syncerus, non ad acorem vergens, diluĩ facilis, læuis, adstringens, ac modicè mordens gustu. Sed variè vitiatur misto ab aliquibus terebinthi, cypri, lentisci, balani vnguento: item susino, metopio, melle, aut [d] Cypria cera liquida. Quod maleficium facilè deprehenditur: namq; merus in laneam vestem fusus, [e] neq; maculam facit, neq; si eluatur, notam relinquit: vitiatus autem inhæret, & lac instillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiam syncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloreq; lactescit: vitiatus verò olei modo innatat, se cõuoluens, aut in stellæ modum diffundens. Syncerus senescens crassescit, deteriorque redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum pessum ire, & ad ima sidere arbitrantur: postea dissipatum supernatare. E ligni genere, quod Xylobalsamum vocant, probatur recens, [f] sarmento tenui, fuluum, odoratum, quadantenus opobalsamũ spirans. Necessarius etiam seminis erumpit vsus: quare eligatur flauum, plenum, grande, ponderosum, mordens gustu, feruens in ore, modicè opobalsamum olens. Adulteratur semine hyperico simili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, virium ignauia, sapore piperis. Efficacissima vis inest succo, & quàm maximè calfaciens: abstergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus vuluæ cum rosaceo cerato appositus: menses quoque, secundas, & partus extrahit: horrores illitu discutit: vlcera sordida expurgat, & cruda concoquit: vrinam potu ciet: ægre spirantibus prodest: datur in lacte contra aconitum haustum, aut serpentium ictus. Miscetur acopis, malagmatis, & antidotis. In summa præcipua authoritas succo, secunda semini, minima ligno. Semen commodè potui datur doloribus lateris, pulmonum vitiis, tussi, ischiadicis, comitialibus, vertiginosis, orthopnoicis, vrinæ difficultati, torminibus, ac serpentium morsibus: ad muliebres suffitus perquàm vtile est: vuluam aperit in desessionibus balnearum decoctum, & humorem euocat. Lignum easdem habet vires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminosis, vulsis, venenatorum ictibus opitulatur: vrinam cit, ad capitis vulnera cum sicca Iri conuenit: squamas ossium extrahit, & ad vnguentorum spissamenta additur.

[a] Meum, & Drag. non habent.

[b] Meũ ὀπὸς i. liquor.

[c] Meum ὀποῦ. i. liquoris.

[d] Omnia exẽ. κηρωτῇ μυρσίνῃ ἢ κυπρίνῳ λείᾳ. i. cerotũ myrteum, aut Cyprinum læue.

[e] Omnia exẽ. κηλῖδα οὔτε ποιεῖ οὔτε σπίλον. i. maculã non facit, neque notam.

[f] λεπτόκαρφος. i. habens ramos tenues.

30

40

ANtiquitus Balsamum (vt Plinius libro 12. cap. 25. est auctor) in duobus tantùm hortis, vtroq; regio, altero iugerum viginti non amplius, alterò pauciorum, vni terrarum Iudææ concessum erat: sed postea propagata admodum fuit species, cùm Iudæa ipsa simul cum Balsamo Romani potiti sunt, qui veluti politicarum pretiosarumq; rerum propagatores, tam dignam, claramq; stirpem raram esse non tulerunt: itaq; eam malleolis serendo, atque iterando, non secus ac vites in collibus propagantur, latius accreuerunt. Quocirca Iustinus quoque hæc de Balsamo memoriæ prodidit: Opes gentis Iudaicæ ex vectigalibus opobalsami creuere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Est namque vallis, quæ continuis montibus, velut muro quodam cincta, ad instar castrorum clauditur: spatium loci ducenta millia iugera, nomine Hierico dicitur, in ea valle sylua est & vbertate, & amœnitate arborum insignis: siquidem palmeto, & opobalsamo distinguitur: quanquam species huius insignis, ac pretiosæ arboris plurimum adaucta sit: hæc Iustinus. Scripsit Balsami historiam etiam Strabo lib. 16. suæ geographiæ, vbi sic habet. Hiericus est campus à montana quadam circundatus, quæ in theatri speciem ad ipsum declinat: hoc in loco est palmetum palmis abundans spatio stadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, vbi & regia est, & Balsami viridarium. Quæ arbor odorata est, & fruticosa, & cytiso, & terebintho persimilis: eius corticem vulnerantes, succum in vasis suscipiunt tenaci lacti persimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa nasci balsamum eodem libro idem testatur, præter Plinii, & Solini sententiam, cùm inquit. Et apud Sabæos thus, & myrrha, & cinnamomum nascitur: in ora etiam Balsamum, & quædam alia planta valde odorata: hæc ille. Oriri etiam Balsamum in Arabia testis est Pausanias in Beoticis, magnitudine fruticis myrti, foliis amaraci, sub cuius vmbra innumeræ apricantur viperæ, & suauissimo eius liquore aluntur. Sed quonam modò sit factum (vt in Syriam peregrinantes vno ore fatentur) quòd hoc tempore omnibus sanè Balsami plantis Iudæa sit penitus destituta, cum olim sola Balsami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, sanè non habeo. Verùm cùm certo sciam probatissimorum virorum testimonio, qui ex Italia soluentes pluries in Aegyptum nauigarunt, in vrbe quam Cairum vocant, Balsami viridarium extare, illud fortasse euenisse putandum est, quòd è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus vniuersa subiiciebatur Syria, omne in vniuersum Balsamum eò fuerit translatum, quò decoris inde plurimum regiæ accederet. Quanquam Balsamum in Aegypto quoque prouenire antiquorum monumentis mandatum est, vt ex ipso Dioscoride constat, atque etiam ex Galeno libro primo de antidotis, cap. 4. vbi de melle agit componendis antidotis idoneo. Veruntamen diu est, quòd in Italiam, ne in totam dicam Europam, neque lachryma, neque semen, neque lignum, neque cortex importantur, nisi adulteriis, & imposturis vitiata. Cæterùm non modò fuit id ætatis nostræ adulterium, sed & antiquorum, vt auctor est Theophrastus, qui hæc de Balsamo lib. 9. cap. 6. de historia plantarum posteritatis memoriæ mandauit. Balsamum in valle Syriæ prouenit: eius hortos duos tantùm affirmant, alterum viginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punica

Balsami cõsideratio.

Balsami historia ex Iustino.

50

Ex Strabone.

Ex Pausania.

Iudæa Balsami plantis destituitur.

60

Balsamum in Aegypto.

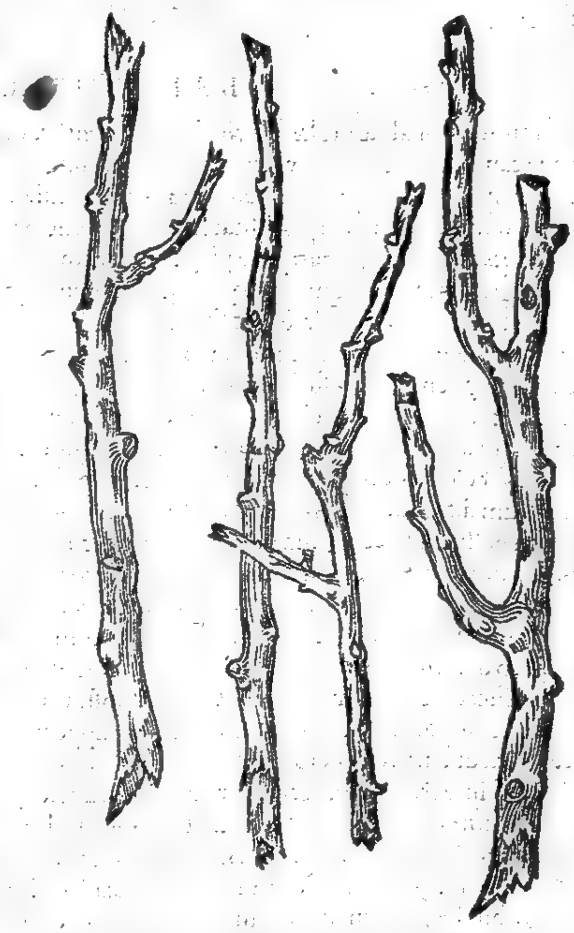
Theophrasti de Balsamo.

nica magna: rami multi: folium rutæ simile, candidum tamen, perpetuò virens: fructus similis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoque admodum odoratus est, & magis quàm lachryma. Colligi lachrymam in caudice, & parte superna tradunt, facta incisura vnguibus ferreis sub sydere, cùm æstus maximè angit: collectum verò æstate fieri tota. Sed quod manat, multum non esse, vix enim toto die concham posse impleri: odorem tamen inferri eximium, & copiosum, adeò vt ex paruo spatium perlongum odor valeat permeare. Verùm syncerum ad nos nullum aduehi, sed quod mistum colligitur: plurimis enim mistionibus vitiari, quodq; Græcia venditur. Ideoq; Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cùm

BALSAMI ARBOR.

Xylobalsamum officinarum.

Carpobalsamum officinarum.

Opobalsamum.

non ignoraret, opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita vt difficulter ementi discerni queat, se proprio oculorum intuitu cernere voluisse & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lachrymam mitteret: voluitq; syncera eius lachrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoscendum alios Balsami liquores, qui per orbem ab impostoribus vitiati circumferebantur. Legitimum autem opobalsamum notis omnibus comprobatum, vidi tamen ego apud Imperatorem Ferdinãdum Primum, Dominum meum clemẽtißimum, à Solimano Turcarum Imperatore dono missum, quibusdam cum nõnullis aliis muneribus. Cui simile omnino mibi visum est illud quod anno superiore detulit ad me Tridentum Franciscus Calceolarius Veronensis, rei medicæ admodum peritus: id ille acceptum referebat Reuerendißimo Danieli Barbaro Electo Aquileiensi Patriarchæ, ad suam parandam Theriacam: itaq; mirari desinant inuidi, si eam præ cæteris iure optimo laudauerim, atque prætulerim. Modus autem incidendi corticis, vt inde liquor effluat, apud auctores sanè varius est: quandoquidem Theophrastus, & Dioscorides arborem dixerunt vnguibus ferreis scalpi, vt inde vulnerato cortice fluat lachryma. Plinius verò contra, si ferro incidatur, statim siccari, atque emori scribit: ob idque qui opobalsamum colligunt, inquit, vitro, lapide, osseisque cultellis ad corticem vulnerandum vtuntur, deinde succum lana excipiẽtes in corniculis colligunt. Cæterùm cùm mecum sæpius cogitauerim à tot imposturis, quæ indies fiunt, nos cauere non posse, non alienum fore duximus illud in hominum memoriam reuocare, quod si vnquam opobalsamum venale inueniatur (tametsi in Italia per longas ætates non amplius ipsum venturum putem) non ematur, nisi prius de eo omne fiat periculum, quò clarè cognoscatur omnibus iis præstare tum notis, tum facultatibus, quæ illi ab auctoribus tribuuntur. Ad hæc Balsami fructus, siue semen, quod CARPOBALSAMVM *vocant, ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimúmque flauum sit oportet, farctum, ponderosum, gustu mordens, & feruens in ore: non autem nigrum, leue, inane, non acre, & nullum spirãs odorem, quale, quod circumfertur, deprehenditur. Quo fit, vt non aliud suspicandum sit, quàm quòd hoc idem sit semen hyperico*

Cortex Balsami vt incidatur.

Carpobalsamum non legitimum.

hyperico ſimile, quod etiam Dioſcoridis æuo à Petra Paleſtinæ oppido deferebatur. Hoc idem ligno euenit, quod Xylobalſamum vocant officinæ Græcos ſecutæ, quippe quod paſsim in iis habetur, potius myrtum, quàm Balſamum refert. Corticis non meminit Dioſcorides, quamuis dixerit Plinius libro & cap. ſuperius citatis, ipſum quoque in vſu medentium eſſe. Balſamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de ſimplicium medicamentorum facultatib. ſic inquiens. Balſamum deſiccat, & excalfacit ſecundo exceſſu. Eſt autem tenuium partium, adeò vt odoratum ſit. Sed liquor eius ſubtiliorum etiam partium eſt, quàm ipſa planta, non tamen adeò calidus, vt quidam exiſtimant tenuitate partium falſi. Porrò fructus eius perſimilis genere facultatis eſt, cæterùm longè in ſubtilitate partium inferior. Placet eidem Galeno (vt in libello de ſuppoſititiis medicamentis illi adſcripto legitur) vt Balſami vice ſtacte myrrha, aut oleum, in compoſitis medicamentis commodè inſeri poſſit: xylobalſami verò loco leucoii radix. Porro quid carpobalſami vice ſupponẽdum ſit, nullibi apud eundem reperi, tametſi 10 *in quodam incerti auctoris libello, quem ſeplaſiarii Quid pro quo nuncupant, pro opobalſamo oleum terebinthinum, vel laurinum, vel gummi hederæ, ſubiiciatur, pro carpobalſamo hederæ corymbus: & pro xylobalſamo hederæ ipſius lignum tantam ille hederæ tribuit auctoritatem. Sed alia eſt opinio noſtra: Nam ipſe libentius pro opobalſamo oleum myriſticæ nucis, vel ſtyracinum ſuppoſuerim, quàm terebinthinum, vel laurinum: pro xylobalſamo agallochum: & pro carpobalſamo vulgares cubebas. Quod autem Carpobalſami locum cubebæ rectè ſupplere poſsint, plerique rei medicæ ſtudioſi id mecum ſentiunt. Sed addã præterea, quòd ſi eæ mandantur, dentibusve conficiantur, mordent guſtum, feruentes in ore percipiuntur, & aromatis non modicum reſipiunt, quas nimirum qualitates Balſami fructui ineſſe Dioſcorides teſtatur. Hinc igitur fit vt in hoc à Fuchſio viro alioqui doctiſsimo planè diſſentiamus, namque in libro, quem de compoſitione medicamentorum nuper auctum edidit, Carpobalſami loco leucoii radicem ſupponendam cenſet: eo quidem argumento (vt inquit) quòd ita ſcriptum repererit in eo Galeni libro, cui titulus eſt de ſubſtitutis medicamentis. Verùm cùm ipſe nuſ-* 20 *quam (quod quidem legerim) in legitimis Galeni libris inuenerim, hunc auctorem, ſi deſit Carpobalſamum, ſubſtituere, vel viribus proximam facere leucoii radicem, cui nulla prorſus ineſt qualitas, neque facultas, quæ Carpobalſamo reſpondeat, non eſt, cur in hoc Fuchſii probem ſententiã. Cæterùm affertur iam (vt audio) ex occidentalibus Indiis liquor odoratiſſimus liquido ſtyraci admodum ſimilis, quem qui deferunt, appellant Balſamum, quòd notas nonnullas Balſami præſeferat. Veruntamen cùm teſte Strabone Balſami lachryma lacteo colore ſit, crediderim potius nouum liquorem hunc veram eſſe ſtacten, vel ſtyracis liquorem, quàm Balſami: ob idq; non eſſe penitus ab re, ſi quiſpiam eo Balſami loco vteretur. Quidam recentiores cùm ſe Opobalſamo deſtitutos conſpicerent, illud artificio quodam non ſanè damnando componunt. Faciundi modum ſic habeto: ego enim hac ratione pluries ipſum mihi confeci. Sumito reſinæ terebinthinæ, abiegnæ, cuiuſque libram: thuris albi, ladani, cuiuſq; vnc. ſex: nardi Indicæ drac. duas: radicum phu, iridis, acori, aſari, cyperi, ſingul. drachmam: maſtiches, galangæ, caryophyllorum, caſsiæ odoratæ, zedoariæ, cuiuſq; drach. ſex: nucum myriſticarum vnc. quatuor, macis vnc. vnam: agallochi vnc. duas: gummi elemi vnc. ſex. aloes hepaticæ, myrrhæ, cuiuſque vnc. vnam & ſemis: caſtorei* 30 *drach. decem: oſsium cariotarum, ſtyracis calamitæ pinguis, laſeris odorati, ſing. vnciam: lachrymæ ſanguinis draconis ſeſcunciam: florum lauendulæ vnc. quatuor, olei vnguẽtariæ glandis vnc. ſex. Quæ ex his atterenda ſunt, in puluerem conterito, liquoribuſq; admiſceto, & vitreo organo (ſi neſcis, Chymiſtas conſulito) diligentiſsimè vi commenſurati ignis oleum elicito. Primùm enim clariſsima tenuiſsimaq; emanat aqua, tenuiſsimarum vtique partium, quæ igni admota modo quodam admirabili flagrat: hæc aqua Balſami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & ſubſtantia inter tenuem, & craſſam, quod oleum Balſami vocant. Poſtremò verò id manat, quod Balſamum vocant, rufo colore. Aqua quæ prius fluxit, ventriculi imbecillitate affectos hauſta mirum in modum iuuat: ſiquidem tum pituitam, tum flatũ valenter conſumit: ſed quòd acerrima ſit, dari ſanè per ſe nequit, niſi vino, aut iure aliquo admiſta. Liquor deinde, qui ſecundo ſtillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè neruorum vulneribus, compaginum cruciatibus, conuulſis, reſolutis, comitialibuſq; ſuc-* 40 *currit. Vltimũ verò oleum hæc omnia ſimiliter præſtat, verùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quæ breuitati conſulentes ſilentio inuoluenda duximus.* βάλσαμον *ſic Græcè dicitur, vt Latinè etiam Balſamum: Arabicè, Baleſem, Beleſma, aut Belſan: Italicè, Balſamo.*

Xylobalſam. — Balſami vires ex Galeno. — Succedaneũ balſami. — Cubebæ pro Carpobalſamo. — Fuchſij opinio improbata de ſuccedaneo Carpobalſami. — Balſamum Indicum nouum. — Balſami factitij conficiendi ratio. — Balſami factitij vires. — Nomina.

Balſamum duplex eſt, naturale & artificiale: naturale aliud veterum, aliud recentiorum: veterum eſt Iudaicum, de quo Dioſcorides, Theophraſt. Galenus, Plinius, Pauſanias, Strabo, Iuſtinus multa: arbuſcula foliis rutæ proximis, floribus albæ violæ ſimilibus (vt figura hic ex Proſpero Alpino adpoſita, qui eleganter de eo ſcripſit, exprimit) fructu Terebintho magnitudine, figura & colore farcto ponderoſo, guſtu in ore feruente: quod in India & Aegypto prouenit. Ex quo tria in vſum aſſumuntur medicum; ſuccus, fructus & lignum arboris. Succus Opobalſamum ex inciſo caudicis cortice parte ſuperna ſub canicula colligebatur: huius ſuccedaneum Galenus ſtacten fecit: poteſt ſubſtitui Balſamum Peruuianum, vel in huius quoque defectu, Terebinthi genuini liquor lympidiſsimus, cum viribus opobalſamo reſpondeant: alii ſumunt oleum Caryophyllorum: alii oleum nucis moſcatæ. Fructus Carpobalſamum dicitur, & 50 quod officinæ habent adpinximus, quos veros Balſami fructus eſſe, ſtatuit Alpinus: at quia exoleti & carioſi habentur, ſunt qui ſemen Terebinthi, vel Lentiſci immaturi, cúm horum vires Carpobalſamo reſpondeant, ſubſtituant: alii nucem moſcatam, alii Caryophyllos: Cubebæ etiam ſed in minori doſi, cùm gradu vno caliditatis & ſiccitatis Balſamũ ſuperent, antibalomenon eſſe poſſunt. Lignum ipſius Xylobalſamum offic. dicitur, cuius figuram adpoſuimus, vt apud eos inuenitur: huic fortè Lentiſci ſurculi, modò non carioſi ſint, ſed recentes, nec odoré amiſerint, ſuccedere poſſunt, cũ ii ſint temperie modicè calfacientes & exſiccantes, moderatè quin & aſtringant & aromatica ſint: alii tamẽ Maceris & Cyperi æquales partes: alii ſantalum flauum: alii Cubebas ſubſtituunt. Balſamum recentiorum quadruplex eſt: Indicum, Americum, nouum ex Hiſpaniola & Tolutanum. I. Indicum ſeu occidentale, quod ex occidẽtali India in 60 Hiſpaniam adfertur, liquor eſt arboris Indis Xilo dictæ punica malo maioris, foliis vrticę ſimilibus ſerratis & tenuibus: cuius cortice, qui tenuis eſt, vulnerato liquor tenax, ſubalbidus, paucus, quem incolę ſibi reſeruãt, effluit. Sed ex ramis & truncis aſſulatim & minutim conciſis, & cũ aqua in lebete decoctis, vbi refrixerit, cóchis oleum ſupernatans colligũt, quod ex nigro rubet, odoris ſuauiſſ. guſtus acuti & aliquantum amari, cuius libra in Hiſpania nũc tribus aut quatuor ducatis vænit, cum olei vnc. vna decem aut viginti venderetur. Calidum & ſiccum eſt gradu ſecundo: ſumitur in corpus, foris illinitur, & chirurgicis remediis permiſcetur. Plura apud Nicolaum Monardem lib. de ſimplic. Indiæ Occidentalis. II: Balſamum Americanum, quod ex Americæ, ſiue noui orbis continente adfertur, ſeu Peruuianum, liquor eſt arboris vaſtæ magnitudinis, ad radicẽ ramoſis, dupliciq; cortice, quo vulnerato ex medio ſpacio alba, lympidiſſima, & odoratiſſima lachryma effluit, cuius gutta libram prędicti per decoctionem collecti, vt autor eſt

Balſamum Iudaicum. — Balſamum Indicum. — Balſamum Americanum.

Monardis, præstat. Huius fructus ciceris aut pisi grano non maior, aliquantulum amarus, siliqua angusta digitum longa, alba, tenui, includitur. III. Balsamum nouum, quod ex insula Hispaniola adfertur, succus est plantæ spontè nascentis, arboris magnitudine, ad duorum hominum proceritatem interdum assurgente, caulibus cinereis, foliis supernè viridioribus, acutis, costa per medium diuisis, foliis sex digitorum longis, quatuor cum dimidio latis, pediculis rubescentibus, fructu racemoso longo, acinis rubentibus: ex asparagis & summitatibus, vt etiã racemis, expressus succus in aqua ad medias coquitur ad mellis crassitudinem: quo ad vlcera & vulnera vtuntur, Balsamo efficacius: Plura apud auctoré generalis Indiarum historiæ. IV. Tolutanum, quod ex continentis quadam prouincia inter Chartaginem & Nomen Dei sita, Tolu ab Indis appellata, liquor est arboris pumilæ pino similis, ramosæ, foliis instar Ceratiæ perpetuo virentibus: cuius cortice inciso, arbori veluti quibusdam cochlearibus, è cera nigra confectis, adnexis, liquor colligitur ex rubro ad aureum tendens, dulcis, odore Limonũ fragrantiam referens, quod præstantius eo quod ex noua Hispania adfertur, & ad omnia ad quæ & Balsamum Aegyptium efficax: plura in appendice historiæ Lugdunensis.

Balsamum ex Hispaniola.

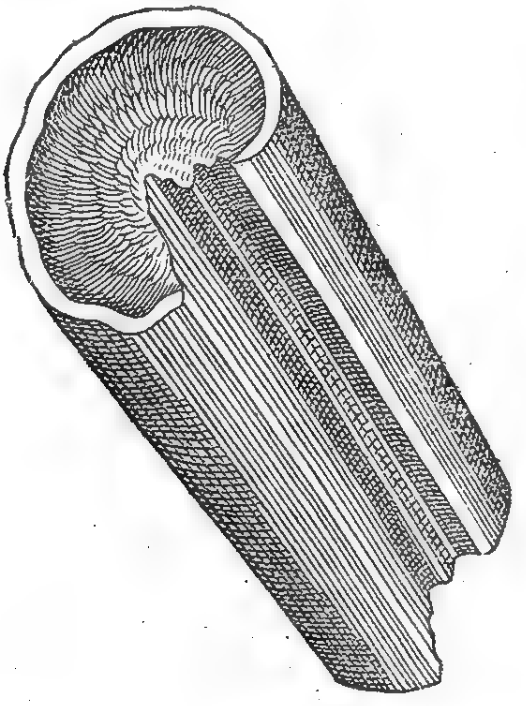
Balsamum Tolutanum.

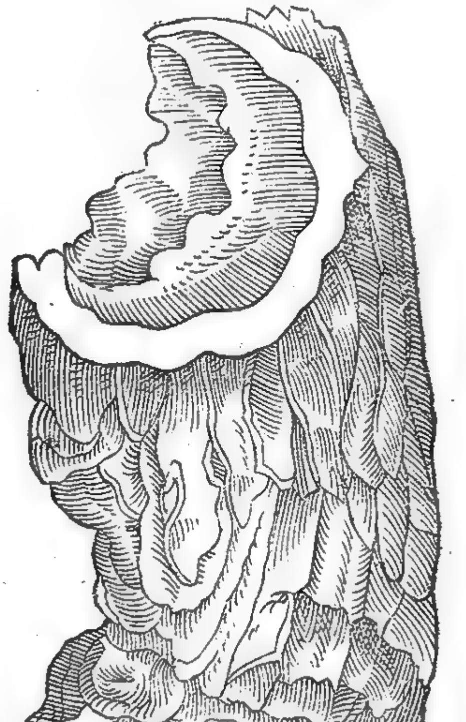
Ἀσπάλαθος. ASPALATHVS. CAP. XIX.

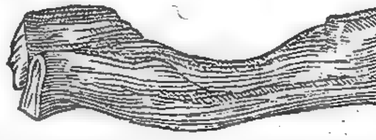
ASpalathus, aliis erysisceptron, frutex est a surculosus, multis spinis horrens. Nascitur in Istro, Nisyro, Syria & Rhodiorum insula: quo ad vnguentorum spissamenta c pigmentarii vtuntur. Optimus est grauis, detracto cortice rubescens, aut in purpuram vergens, densus, odoratus, gustatu amarus. Est & alterum eius genus candidum, lignosum, sine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adstrictione obtinet. Vnde decoctum cum vino ad tetra oris vlcera colluenda conuenit: ad nomas genitalium, & c sordida vlcera infunditur: subiectum in pesso, partum extrahit. Aluum sistit eius decoctum: & sanguinis reiectionem potu cohibet: vrinæ difficultatem, inflationesque discutit.

a Meũ & Cat. ξυλώδης i. lignosus. b Meũ μυρεψοὶ. i. vnguentarij. c Meũ ὀζαίνας. i. sordida narium vlcera.

I. ASPALATHVS RHODIVS. II. ASPALATHVS ROSEVS.

ASpalathus quidem ex Creta, Rhodo vel Syria ad nos (quod ego sciam) non aduehitur: quare errant (mea quidem sententia) qui putant Santalum rubrum legitimum esse Dioscoridis & antiquorum Aspalathum. Quorum errorem Serapio manifestè prodidit: quandoquidem de santalo agens, nullũ (vt assolet) affert Dioscoridis testimonium, sed tantùm suæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento est, santalum rubrum nihil cum Aspalatho habere cognationis, & præsertim cùm plures in eo desiderentur Aspalathi notæ. Meminit tamen Serapio Aspalathi sub Arabico nomine Darsisahan, vbi leguntur omnia, quæ de ipso tradidit Dioscorides. Huic alia validior accedit ratio, siquidem Aloisius Cadamustus, Columbus, & Pinzonus in suis nauigationibus ad orientales Indias aliasq; ignotas terras, continuas santalorum recta proceritate syluas vnanimiter vidisse narrant. Quod longe abest ab Aspalatho, qui frutex humilis est suauiter odoratus, amarulento gustu: quæ in rubro santalo nõ deprehenduntur, rubrũ enim santalum odoratũ non est. Quod si quandoque odoratum sentitur, id (vt optimè norũt periti myropolæ) nõ euenit, quòd ex se tale sit, sed quòd, dũ vnà cum albo & flauo importatur, quæ odorata sunt, ex illis sibi odorem asciuerit, qui tamen tractu temporis facilè euanescit. Porrò Ruellius (ni fallor) mediocri censura non vacat, quòd pro certo asserat, id legitimum esse aspalathum, quod Rhodium oleastrum nonnulli vocant: quo item quondam agallochi vice vtebantur moropolia. Cuius materiam cùm & in seplasiis, & apud artifices, qui precatorias (vt ita dicam) coronas ad Deiparæ virginis salutationes torno conficiunt, diligentissimè sim perscrutatus, ea sanè nigra partim, partim verò ex nigro flauoq; venosa mihi sese obtulit: rubram autem, & subrubram (vt Ruellius inquit)

Aspalathi cõsideratio: nõ esse Santalũ rubrum.

Ruellius errore notatur, quod Rhodium oleastrum, Aspalathum censuerit.

Rhodius oleaster.

quit) nuſquam me vidiſſe ingenuè fateri poſſum. Adde etiamnum, quòd ſit (quemadmodum Rhodij narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu alundè proueniens, quæ oliuas etiam proferat, ſed nec multis ſpinis horrens, nec detracto cortice rubeſcens. Quamobrem (vt mea fert opinio) Aſpalathus non erit Rhodium oleaſtrum, quanquàm ſententiæ noſtræ non ſubſcribat Anguillarius. Ille Conſtantinum Myropolam quendam Rhodium teſtem adducit, ego Rhodios alios à quibus de his omnibus diligenter ſum percontatus, qui plantam hanc oleaſtrum, non Aſpalathum vocari dicunt. Itaque cum nobis Aſpalathus deſit, qui tamen facilè ex Rhodiorum inſula afferri poſſet, ſuppleat eius locum viticis ſemen: ſic enim in Galeni ſuccedaneis ſcriptum reperio. Atqui manifeſtò hallucinatos eſſe cùm Ruellium ipſum, tum Anguillarium, palàm facit Aſpalathus, quem mihi primus ſuperiori anno dono dedit Franciſcus Calceolarius Veronenſis, rei plantariæ peritiſſimus, & deinde eiuſdem Aſpalathi truncus humani brachij craßitudine à Bartholomæo Rolleo Medico, & rei medicæ perito, & à Conſtantino Syluestrio pharmacopæo Ariminenſi ex Cypro Inſula ad me miſſus: cùm huic, qui eiuſdem generis eſt, cum altero à Calceolario miſſo, nihil penitus deſit, quod in legitimo Aſpalatho comprobando deſiderari poßit, & præſertim cum non ſolum detracto cortice, purpureo colore rufeſcat, guſtu ſit amaro, & materiæ denſitate grauis, ſed quòd Caſtoreū non obſcurè reſipiat, vt Plin. inquit lib. duodecimo, ca. vigeſimoquarto. Cæterùm & illud quidē mirū videri debet, (quod Cyprij referunt rei plantariæ periti) ex centum Aſpalathi plantis, vix reperiri duas, aut tres, quæ odorata habeātur. Porrò quoniā non ignoro nō defuturos calūniatores, qui (vt eorū eſt natura) teſtimoniū hoc noſtrū impugnabunt, Aſpalathi huiuſce truncū mihi ſeruo, vt ſi fortaſſe eorū aliqui illū videndi, examinandiq́ue cauſa ad me concederent, poßint ſuam ipſi accuſare proteruiā, & mentis amarorem abſtergere, ſi fortaſſe cōtigerit, vt ipſis olfacientibus, ego naſum ligno ſurſum impulſo ita protrudā vt inde ſanguis profluat & emergat, ita enim puto, futurū mihi negotiū ad eorum caſtigandā temeritatem. Meminit Aſpalathi Galenus lib. VI. ſimpl. medic. ſic inquiens: Aſpalathus guſtu quidem acris ſimùl & adſtringens eſt: facultate verò ex diſsimilibus conſtat, nempe partibus ſuis acribus excalfaciens, partibus verò aliis, auſteris ſcilicet, refrigerans. Itaque vtriuſque ratione deſiccat, & proinde ad putredines, & fluxiones eſt vtilis: hactenus Galenus. Cæterùm quò etiam hi noſtri commentarij Santala redoleant, poſteaquàm antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hic differere non alienum duximus. SANTALVM *itaque in vtraque India ſyluis denſißimis, ingentißimisq́ue naſcitur. Cuius*

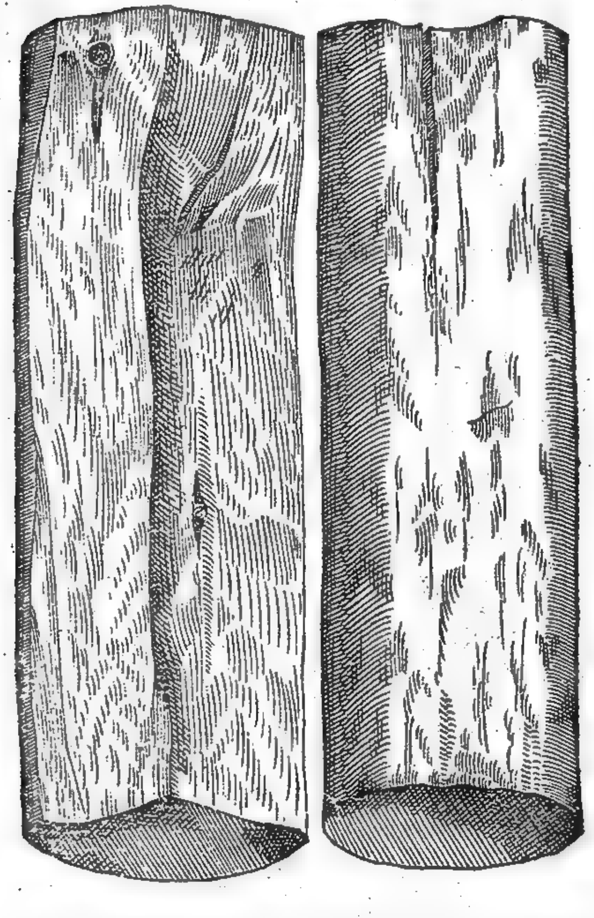
Anguillara notatur.

Aſpalathum verum è Cypro allatum.

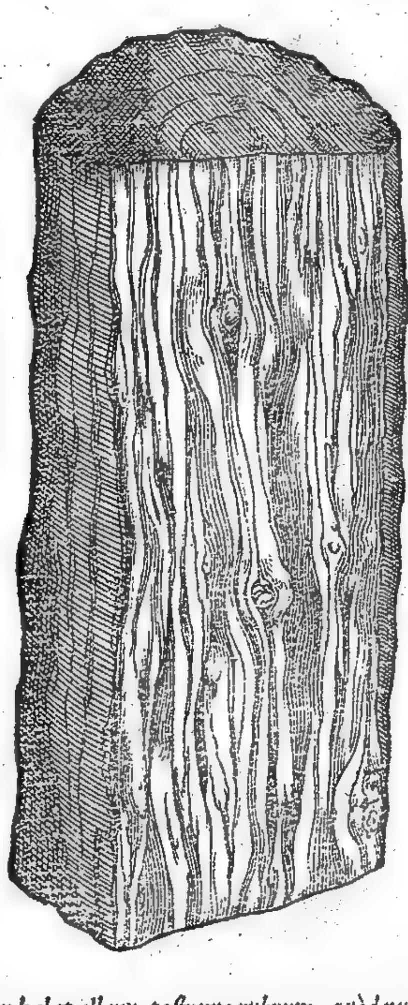
Aſpalathi vires ex Gal.

Santalorum conſideratio & vires.

III. SANTALVM ALBVM & citrinum.

SANTALVM RVBRVM.

tria numerantur genera: quorum præfertur pallidum, ſecundum locum habet album, poſtremo rubrum, quòd nullo commendetur odore: priora duo ſuauiter ſpirent. Quapropter Mauritanorum ſententiam minimè probandam putauerim, qui Santalum tertio ordine frigefacere, ſiccare verò ſecundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (vt ipſi aſſerunt) priuatim defluxiones prohibet: incandeſcentibus inflammationibus, podagrisq́ue ex ſucco ſolani, aut ſedi, vel portulacæ vtiliter illinitur. Candidum ac pallidum, ex roſarum aqua fronti impoſita, capitis dolores mulcent. Aduerſantur omnia calidis febribus: epota æſtuanti ventriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex iis, & aqua roſarum epithemata, quæ ventriculo illita eius feruorem in ardentißimis febribus extinguunt. Ad hæc (vt auctor eſt Auicenna libro de viribus cordis) ſantalum non modo cordi efficacißimè lætitiam affert, ſed & robur non paruum addit: quare his immiſcetur medicamentis, quæ cordi, & cordis palpitationi maximam opem præſtant. Quod ἀσπάλαθος *Græcis Latinis item Aſpalathus vocatur: Arabibus, Darſiſaban: Italis, Aſpalatho.*

Nomina.

Aspalathus dictus παρὰ τὸ μὴ ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν πληγέντων ἀποσπᾶσθαι ἤτοι ἀφαιρεῖσθαι: quod non facile euelli siue eximi queat è corpore eorum, qui in eam impegerũt: quare Plato 10. de Repub. refert Tyrannos Aspalathi spinis apud inferos laniari. Hippocrates 2. de nat. mulieb. μέλαιναν ῥίζαν radicem nigram cum aliis in vino ad fluxum vteri bibendam exhibet, quam Galenus in lexico Hippocrateo dicit esse radicem Aspalathi aromatici appellari. Plinius meminit li. 12. fruticis Aspalathi, qui sit spinosus, nec vbique odoratus, vbi videtur alterum Dioscoridis Aspalathum intelligere: at lib. 24. meminit spinæ syluestris in Oriente, quo loci videtur Dioscoridis Aspalathum voluisse exprimere. Sed hac de re plenius in vniuersali nostra historia. Vsus erat corticis ex radice, vt ex lib. de Theriaca ad Pisonem cap. 13. & de Theriaca ad Pamphylium in magmate Hedychroo, qui Theriacam Andromachi senioris ingrediuntur, colligere est: requirit enim ἀσπαλάθου ῥίζης φλοιὸν: cuius etiam vsus in Trochiscis Cyphi Damocratis, qui Mythridatium ingrediuntur, de quibus Galenus 2. de Antidotis. Quare cum eo destituantur officinæ nostræ, de antiballomeno cogitandum. Galenus in succedaneis (modò ipsius sit) Erices fructum, aut semen Agni casti substituit: sumi potest aut lignum aloes, aut santalum citrinum odoratissimum, aut agni casti seu viticis semen. II. Rhodius Oleaster, dicitur Rhodium lignum Cord. in Diosc. cui & olea æthyopica videtur. Aspalathi tertia species Penæ & Lugd. quod pro Agallocho sæpè venditur, quare Agallochum & Xyloaloe solida & põderosa, Cord. hist. cuius duæ species, altera albicat & torulo est cinereo: altera rubet, & hoc Aspalathi 2. genus est Penę & Lugd. Rhodium lignum rubescens. Cord. in Diosc. Aspalathus roseus, Lobelo in iconibus.

Sandali historia.

III. Sandal Arabes vocant: veteribus Græcis indictum, ex recentioribus Actuarius meminit Arabes imitatus, qui flauum κίτρεινον vocat. Album & pallidũ Garzia autore, in nucis iuglandis magnitudinem attollitur, foliis virentibus lentisci æmulis, flos ex cæruleo nigricans, fructus cerasi magnitudine, viridis, mox niger, insipidus & facilè decidens. Arbor inodora, nisi iam detracto cortice exsiccata, odor enim in medulla est, quare id quod multum medullæ & parum ligni habet, præfertur: vtraque arbor ligni tantum colore differt. Santalum pallidum, officinæ citrinum vocant, aliisque præfertur quia odoratius, sed minore copia advehitur: hoc videtur esse santalum Machoziri apud Mesuem, quam vocem Monachi odoriferi reddunt: Cordus citrini speciem odoratissimam quæ rarius cum albo & citrino vulgari adfertur, censet: quare Franciscus Alexander in suo Appolline, quartum santalorum genus esse voluit: ast Garzias existimat dictum Machazari, quasi è Malaca petitum: aut Mazafrani legendum, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat. In defectu citrini candidum substituemus, non albi & rubri partes æquales, vt Sepulueda fecit. Censet Cæsalpinus flauum quod habemus, candidi medullam esse. At rubrum (Lotum veterum censuit Cord. in Diosc.) quod decorticatum affertur ligno Bressilio dicto sæpè adulteratur: verùm licet vtrumque sit inodorum, attamen santalum rubrum neque dulce est, neque inficere debet. Brassilium & dulce est & inficit: ponderosior quin etiam & solidior santali materia, ideo aquæ iniectum statim fundum petit.

Bresilium duplex.

IV. Verum & Bresilii (quod ex Brassilia adferatur) ligni duo genera sunt, alterum ruffum, alterum citrinum: ruffum, aliud ruberrimum, aliud in ruffo candicat. Similitudinem quandam habet cum Acere, crassitudine Guaiaco æquiparatur, fibras rectas habens: hoc tinctoribus ob rubedinem quam decoctione deponit, expetitum.

Bugia.

Citrinum verò Bugia vocatur, baculi longi sunt, crassitudine ferè qua manum impleant, rectis etiam fibris, tenues assulæ in aqua decoctæ luteum vel citrinum colorem, quo fullones vtuntur, remittunt.

Βρύον.

MVSCVS. CAP. XX.

Conclusa nõ legit Orib. a Meũ addit μέσον θερμὸν καὶ ψυχρόν. Drag. μετὰ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. i. medium in caliditate, & frigiditate.

Bryon, [id est, Muscus, à quibusdam splachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur.] Optimum est cedrinum, proximum populneum: in quo genere candidum & odoratius præstat: nigricans improbatur. Adstringendi vim habet. a Decoctum insidentium vuluis vtile. Vnguento balanino, oleisq; inspissandi gratia inseritur: thymiamatũ, acoporumq; compositionibus cõueniens.

Musci arborum historia.

Musci nomina.

Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorũ facultate, & post ipsum Paulus non modo Muscum, qui cedris innascitur, intactum non reliquere, sed præterquàm quòd populnei, & querni meminerint, de eo etiamnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur, tradiderunt. A qua ipse quidem in vallis Ananiæ montibus supra Tridentum muscum admodum villosum propriis manibus quàmpluries decerpsi, multò sanè odoratiorem pulchrioremq;, quàm qui in populo, & quercu prouenit. Nec minus piceo suauiter olet abiegnus, quo in eorundem montium syluis, abietes innumeras adeò villosas, incanasq; mihi videre sæpius contigit, vt prima statim facie crediderim villos frondium loco iis in arboribus genitos esse. Sortitur arboreus Muscus varia ac diuersa nomina: quippe & muscus, & bryon, & sphagnos, & splachnon, & hypnon appellatur. Meminit huius Plinius lib. XII. cap. XXIII. sic inquiens. Sphagnos in Cyrenaica prouincia maximè probatur: alij bryon vocant, secundum locum obtinet Cyprius, tertiũ Phœniceus. Fertur & in Aegypto nasci: quin & in Gallia nõ dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum villi ex annosis plerumq; arboribus dependentes, colore sub albicante ac incano quales in quercu maximè videmus, sed odore præstantes. Laus prima candidissimis, atque altissimis: secunda rutilis: nulla nigris. Et in insulis, petrisq; nati improbantur, omnesq;, quibus palmarũ, atque non suus odor inest: hactenus Plinius. Cæterùm in eo genere, quod in Italia prouenit, is & nobilior, & odoratior apparet, qui in larice nascitur: quapropter & viribus fortasse præstantior erit.

Laricens musus nobilior.

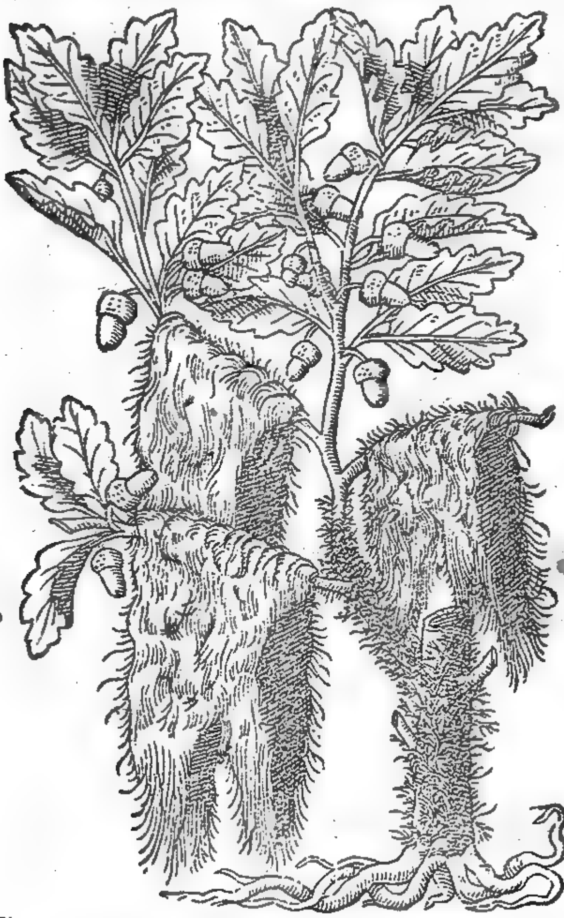
Nimirum recordor me non parum eo quandoque fuisse oblectatum, dum nocturno tempore quibusdam in montibus super fœno recumberem, ex conquisitis plantis defatigatus, vbi larices innumeræ erant omni ex parte villoso musco incanæ. Quandoquidem pastores, vt nos veluti re noua & voluptuosa reficerent, quodam paruo ignis lumine hos villos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, vt nobis quidem viderentur tormentorum puluerem facilè superare. Quippe flammæ vna cùm ingenti fauillarum copia, in obscuræ noctis silentio ad astra tolli videbantur, relicto sui odoris oblectamento. Vnde illud existimauerim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non solùm de picea intellexerit, sed etiam de congeneribus plantis, nempe abiete, larice & pinu. Is autem lib. VI. simpl. medic. citato, ita de eo scriptum reliquit: Bryon, quidam verò splachnon: inuenitur autem in quercubus, & piceis & populis albis. Vim habet adstringentem, inualidam: nec enim multum est frigidum, sed propinquum fermè medijs: quia videlicet & digerendi, & emolliendi facultatis est particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur.

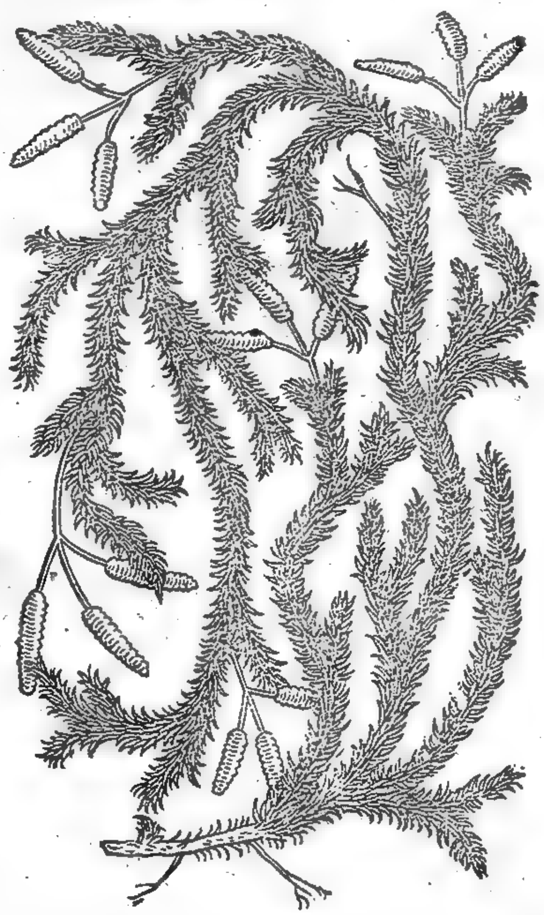
Musci arborei vires ex Gal. & Arabibus. Vsnea.

Muscum officinæ Arabes secutæ Vsneam vocant: inter quos Serapio epotum vinum retulit, in quo diebus aliquot vsnea maduerit, altũ somnum inducere, ventriculum roborare, vomitiones compescere, & aluum sistere. Recens decerptus & oleo rosaceo imbutus capitis dolores à calore exortos mirificè mulcet. Sanguinem è vulneribus manantem compescit impositus arcteque adalligatus. Expetitur quernus, Laricens, ac etiam abiegnus vnguentarijs ad pulueres odoratos parandos, quos Cyprios vocant

Adhæc

I. MVSCVS ARBOREVS. II. MVSCVS TERRESTRIS.

Ad hæc Muſcus (ut Auicenna inquit) utiliter inter cordis medicamenta inſeritur, quòd odoris fragrantia animi defectus iuuet. Eſt & planta, cuius ſuperius in celtica nardo meminimus, quam recentiorum quidam TERRESTREM MVSCVM appellant. Hæc longas viticulas vbique oblongis numeroſiſſimiſq; foliolis circumueſtitas, funiculi inſtar habet, quæ ſæpe ad ſeptem, octoq; vlnarum longitudinem protenduntur, compluribus vtrinque adnatis ramulis, pariter foliolis circumſeptis, vt piceæ arboris ſummitates. Tota planta tactu ſicca eſt, & ſubaſpera, colore ex viridi palleſcente. Serpit humi, & inter ſaxa muſco ſcatentia, nititurq; radicibus plurimis capillaribus ex ipſis viticulis prodeuntibus vt in hedera. Emittit Iunio menſe, in ramuſculorum ſummitate iulos corylaceis ferè ſimiles, ſubflauo colore. Naſcitur in ſyluis ſabuloſis, & inuiis locis, & præſertim inter muſcoſos lapides. Hanc plantam pro celtica nardo, adhuc aliqui vſurpant Myropolæ, qui vulgares ſequuntur errores. Præſtat tota planta ad calculoſos affectus: nam ſi vino albo incoquatur, eo epoto, renum calculi franguntur, pelluntur que, certiſſimo experimento. Idem contuſus, & deinde ex aqua decoctus, inflammationes, & calidos dolores admotus mulcet, ob idq; hoc auxilium à multis uſurpatur ad podagram à calore prouenientem. In vinum pendulum impoſitus breui reſtituit illud. Sed quoniam arboreus muſcus odoratiſſimum Moſchon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente & occidente, quibuſdam piloſis vtriculis concluſus defertur, etſi Dioſcoridis Galeniq; æuum hunc ſilentio præterierit, nos tamen haud quaquam diſſimulanda putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi noſtri commentarii meritò de me conqueri potuiſſent, ſi eos tanta odoris ſuauitate deſtitutos reliquiſſem, præſertim cùm omnibus palàm ſit vbique terrarum Moſchum inter pretioſa odoramenta primam ſibi comparaſſe ſedem. Quippe non modò collo, auribuſq; ſuſpenſus, veſtimentis interpoſitus, chirothecis illitus, crumenis concluſus, ore retentus, & barbæ & ſuperciliis inunctus defertur Moſchus, quo alarum, nariumq; tædia, ſudoris graueolentia, & inſuaues corporis halitus occulantur, laſciuiæ oblectamẽta augeantur, molliorq; politia fiat: ſed etiam vt odoris ſuauitate Deiparam virginem concilient, ne dicam, vt hac fucata hypocriſi laſciuiam diſſimulent (eò enim vanitatis peruentum eſt.) Moſchum ipſum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis angelicas ſalutationes in cœlum eructant: omnia denique, quibus miſcetur Moſchus, ſua odoris iucunditate commendat. Quòd ſi hæ lucubrationes eo fortè caruiſſent, verendum quidem erat, ne cum illis gratiam iniiſſent, qui mira vndique odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem vt & ii ſibi vnguenta omnium præſtantiſſima, odoratiſſimaq; comparare valeant, Moſchi primùm, deinde verò liquoris Zibetti vocati, & Ambari denique hiſtoriam, & facultates deſcribam. MOSCHVS itaque (vt Ruellius ex Aetio, tranſcribit, ſi tamen ea Aetii legitima ſunt, cùm potius Simeonis Sethi eſſe videantur) plura habet genera. Præfertur qui in municipio quodam naſcitur, quod magis, quàm Choraſa ciuitas ad orientem vergit: hoc barbaro nomine Pat dicitur, colore ſubflauo. Secundam ſibi ſedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore ſubnigro. Eo infirmior cenſetur qui à Sinarum agro mittitur. At Moſchus omnis in vmbilico cuiuſdam animalis gignitur, quod capreæ ſimile eſt, vnico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cùm in venerem agitur, furoris vehementia vmbilicus intumeſcit, fitq; vomica prægnans congeſto inibi craſſiore ſanguine: quo tempore & pabulo, & potu ferum animal abſtinet, humique crebrò voluitur: qua verſatione vmbilicum lutoſo, fæculentoq; ſanguine turgentem exprimit. Cæterùm emiſſa ſanies poſt aliquod tempus ſibi magnam odoris ſuauitatem adſciſcit. De Moſcho inter Arabes ſcripſit diligenter accurateq; Serapio, his verbis. Animalia capreis non abſimilia, quæ Moſchum gignunt, in Tumbaſcorum, & Sinarum agro potiſſimùm habentur, loca inuicem contermina. Tumbaſcinus Sinico longè præſtantior eſt, quòd capreæ Moſchum gignentes & nardum, & alias odoratiſſimas plantas depaſcantur, quod Sinis non euenit: nam etſi hæ quoque odoratis veſcantur herbis, eæ tamen odoris & facultatis præſtantia, nardum, & cæteras Tumbaſci plantas non æquant. Quinetiam in cauſa eſt demetendi ratio: quippe Tumbaſcini è vomica folliculo ſaniem

Muſci terreſtris conſideratio.

Muſci terreſtris vires.

Moſchi odorati hiſtoria ex Ruellio.

Serapio de Moſcho.

saniem nunquam eruunt, quo adulteria permisceant, & non nisi sereno cœlo syncerum legunt. Sinici verò vomicæ vtriculum exprimunt, & exclusa sanie imposturas quasdam admiscent, nubilo parumque arridente cœlo, & alabastris recondunt. is cæteris præstat, qui maiore odoris fragrantia redolet, & qui è vomica maximè matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab aliis Moschum ferentibus nullo discrimine differunt, præterquam caninis vocatis dentibus: quippe hæc verrium modo exertos palmi longitudine dentes habent, & pariter Moschum præstantissimum gignunt. Moschus præcox tetro, & insuaui odore displicet, verùm venatores immaturi folliculos excutientes, tantisper eum libero aëre suspendunt, dum ab acto prorsus fœtore maturuerit: is enim aëris coctione perfecta, miram sibi conciliat odoris suauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui suapte natura in animalis vtriculo sibi maturitatem comparauerit. Hunc incolæ per saxa metunt, & arborum truncos, namque animal cum vomicam maturam esse præsentit, & saxis & truncis sese magno oblectamento affricat, donec facto vomicæ emissario tota saniei vis effundatur. Hic cæteros sanè antecellit, tanquam solis coctione, & cæli benignitate maturitatem vltimam consecutus. Hunc itaq; Moschum inde venatores colligentes eorum animalium vtriculis asseruant, quæ alias venatione captauerant: isque ille Moschus est, quo reges & donantur, & vtuntur.

Moschi odorati vires.

Moschus excalfacit ordine secundo, siccat verò tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipsius affectibus opem præstat potus, atque illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat: cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem mulcet, si tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo, cicino oleo macerato perunctus, promptius in venerem excitatur.

Confectio è Moscho.

Fit è Moscho confectio suauis in exiguas particulas digesta, quam Itali appellant Moschardini, hoc modo. Tragacanthæ gummi vncia, vnà cum sanguinis draconis lachrymæ binis drachmis, stillatitia aqua rosarum, duobus diebus maceratur, deinde in mortarium coniiciuntur: his adduntur sacchari albissimi drachmæ sex, amyli drachmæ quinque, moschi ex aqua rosarum dissoluti scrupulus: atteruntur deinde pistillo quousque simul misceantur, postremò digeruntur in particulas hordei granis haud maiores, & siccantur in vmbra. Præstat ad oris graueolentiam, si vna, aut altera portio in ore contineatur.

Moschi probatio.

Probant nonnulli an Moschus legitimus sit, hoc modo. Pondus libra examinatum in labellum humore perfusum immittunt, tum paulò post iterum æqua lance ponderant, quod si superferatur, syncerum & legitimum existimant: sin cedat, spurium, & adulteratum putant.

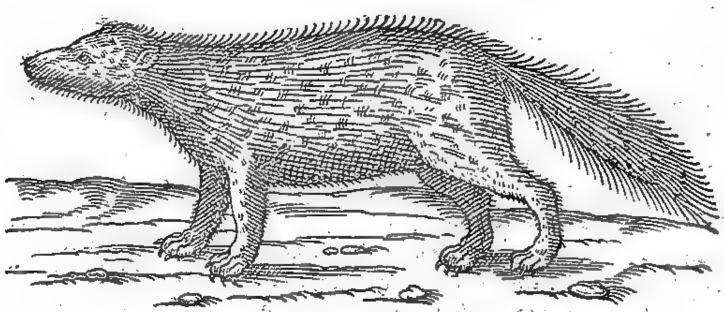
Zibetti historia.

Huic simile aliud quodpiam habemus, sed præterquam quòd mirum in modum oleat, primo statim occursu odoris vehementia nares admodum ferit: hoc vulgari sermone vocamus ZIBETTO, *vnguentariis maximè expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè misturas appellant. Gignitur id in exteriori testiculorum vtriculo cuiusdam animalis, feli, qui veteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis. Catos hæc animalia vocant, quos sæpius Venetiis vidi ex Syria delatos. Est autem Zibettum tanquam sudor inter huiusce animalis testiculos concrescens, calidæ, humidæque facultatis.*

Zibetti vires.

Id cauernulæ vmbilici impositum vuluæ strangulationibus mirificè prodest: proinde nec mirum est, si eo viri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant solatium. Adulteratur Zibettum ab impostoribus felle bubulo antiquo,

ANIMAL ZIBETTI.

Ambari historia.

aloe, aqua rosarum, caryophyllis, & Moscho, sed fraus gustatu facilè deprehenditur. Porrò ex quo AMBARVM *aliud odoramenti genus gignatur, quod nos vulgò vocamus Ambracane, varii variè opinantur. Alii namque tradunt ipsum in maris alueo, non secus atque in terra fungos oriri, ac deinde sæuientibus procellis, è profundo elici, & in litus expui. Nonnulli verò referunt piscem Azelum nomine, Ambarum hoc auidissimè prosequi, cuius esu necem sibi statim consciscere: quòd cùm sciant piscatores huius rei periti piscem hunc mortuum, vndique fluctuantem coniectis vncis & funibus extrahunt, & Ambarum scisso animalis ventre eruunt. Quod verò (vt perhibent) proximè dorsi spinam inuenitur, id maximè præfertur alio. Quidam præterea in fontibus quibusdam Ambarum natare scribunt, qui bituminis modo illud eructant.*

Sethi de Ambaro.

Huius sententiæ è recentioribus Græcis inuenio Simeonem Sethi, qui Ambarum describit his verbis. Ampar, quod & Ambar appellatur, in diuersis locis scaturit: sunt enim eius fontes vt bituminis, & sulphuris, & rerum similium.

Ambari genera & vires.

Tria Ambari faciunt genera: præfertur colore fuluum è Selachito India petitum. Aliud subalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiæ oppido aduehitur. Tertium atrum, & cæteris viribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & siccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè præstat: quare iisdem potius, quàm iuuenibus chirothecæ Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino infusum temulentos efficit. Cæterùm ex antedictis quæ sit Ambari historia vt verior accipienda, non equidem ausim decernere, quòd nihil adhuc certi atque explorati habeam.

Fuchsii opinio Ambarũ nostrum esse factitium.

Neque etiam libet subscribere sententiæ Fuchsii, quamuis viri eruditissimi: qui in libro de componendis medicamentis, quem vltimo loco auctum edidit, Ambarum nostri vsus factitium esse censet, atque legitimum Ambarum, de quo scripserunt Mauritani, quodque ipse succini generi adscribit, desiderari. Siquidem non video, quibus rationibus, vel auctorum testimoniis hanc suam comprobet sententiam.

Nomina.

Muscus arboreus βρύον, ἢ σπλάγχνον *Græcis appellatur: Muscus, Latinis: Axnech, aut Vsnee, Arabibus: Mosco, Italis:* Mieß, *Germanis: Bohemis, Mech & Polonis. Muscus terrestris: Italis, Mosco terrestre: Germanis,* Beerlag. *At Moschus odoratus* μόσχος *Græcis recentioribus nominatur: Moschus, Latinis: Misch, seu Mesc, Arabibus: Muschio, Italis.* Bysem, *Germanis: Pizmo, Bohemis. Ambarum autem vocant Itali Ambra: Germani* Amber: *Bohemi Ambor: Hispani Ambar.*

Musci vox quamcunque villosam canitiem annosis caudicibus, aut saxis madidis, aut aquis palustribus aut maritimis adnascentem significat: idem quod Græcis βρύον: Arabibus, Vsnea: Sphagnum & Hipnũ Aëtio, Sphagnõ Plinio. Triplex est, arboreus, terrestris, & maritimus: hic de arboreo, quia aliquãdo odoratus est, cuius nomine primas tenet, & à Galeno βρύον ἀρωματικὸν dicitur, eo quòd antiquitas crebrò in odoratis vnguentis & suffitibus vsa sit, vt is qui è cedro, robore, pinu, picea, abiete, & larice dependet, quem priuatim Splachnon vocant: aliquando inodorus, vt est populi, vlmi, betulæ, pomi, pyri & aliarum arborum. Omnium ferè color viridis, vel albicans, quibusdam fuscidior, nonnullis flauescens, aliis subrubens, rarissimè niger: sic alter tenuior, crassior alter: quidam breuior, alter prolixior: vilissimus qui ex quercu dependet. Imitatur autem muscus naturam parentis & loci natalitii. Muscum & Muscum arboreum communiter herbarii nominant. II. Muscus hic in quartum librum fuit reiiciendus, qui dicitur Muscus terrestris, Trago. Lon. Cast. Dod. Lugd. Permonaria, Anguil, Lycopodium seu pes lupi, officinis quibusdam spica celtica magno errore, Dod. Gal. Muscus clauatus, Lob. Muscus vrsinus, Gesn. in fracto. Musci genus, Cæs. Lycopodium, Tab. Selaginis species altera & Muscus reptilis, Thal. Chamæpeuce, scholiasti Cordi.

Ἀγάλλοχον. AGALLOCHVM. CAP. XXI.

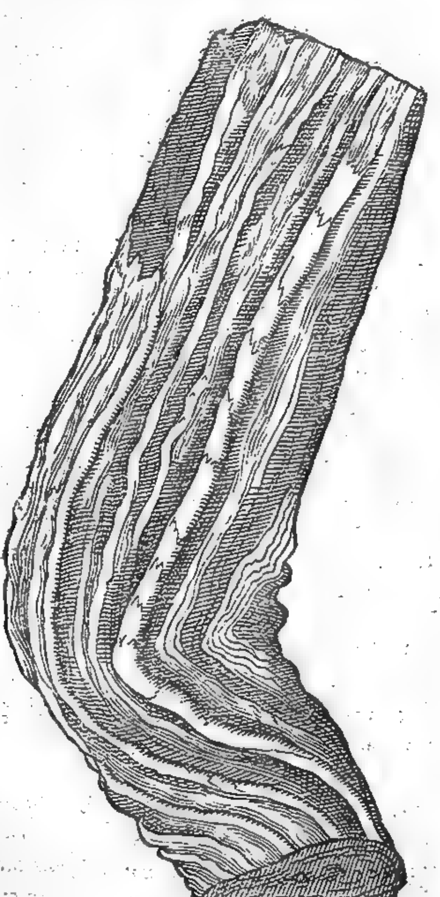
AGALLOCHVM lignum est, quod ex India atque Arabia deportatur, thuiæ ligno simile, maculatũ, odoratum, gustu adstringens cum quadam amaritudine: a cute verius quàm cortice vestitur, aliquãtulum versicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia: b sudores arcet toto corpori inspersum: pro thure ad suffimenta substituitur. Radix epota drachmæ vnius pondere, humida stomachi vitia, & imbecillitatem, feruoremque mulcet: si lateris, iocinorisuè dolor excruciat, si dysenteriæ, aut tormina infestant, ex aqua bibere prodest.

a Ita leg. Castac. & Drag. sed meum ἐστιγμένον. sed vereor ne falsò.

b καὶ διάπασμα δὲ ὅλου τοῦ σώματός ἐστι.

1. siccum tritumque inspergitur toti corpori.

LIGNVM ALOES.

Agallochum à Græcis, & Latinis recentioribus, sicuti ab Arabis, Lignum aloes appellatur. Optimum à Lusitanis è Calecut Indiæ emporio ad nos conuehitur. Etsi etiam Venetias hac ætate ex Alexandria Aegypti præstantissimum affertur: siquidem igni accensum suauissimum, ac periucundum spirat odorem. Nec ob id putandum hoc illegitimum esse, quòd ἐστιγμένον id est punctis maculatum nõ sit: quoniam Oribasius non legit ἐστιγμένον ἐστι μὲν ἐν ἰνώδες, id est: Est igitur odoratum &c. Quemadmodum nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit: sicuti nec Paulus. Cæterùm non diu est, quòd legitimum importari cœpit: nam licet antea quibusdam non deesset Agallochum verum, nihilominus, quòd rarißimum esset, officinæ ferè omnes eius loco, vt superius diximus, oleastrum Rhodium suppeditabant: quem falsò existimauit Ruellius aspalathum esse. Nascitur Agallochum (vt Lusitani per meridiem in orientem nauigantes testantur) in insula Taprobana, aliisq; confinibus locis, cuius integros truncos in Lusitaniam, & Hispaniam iidem secum attulere, qui non modò incensi, sed manuum tantùm attritu suauiter (vt aiunt) redolent. Porrò vbique pretiosum Agallochum est: nam & in locis, vbi nascitur, plurimi penditur. Verum Agallochum, quod tantopere præstet, hactenus mihi videre nõ licuit. Sunt, qui somniantes dixerint, Agallochi arborem vidisse neminem, cùm terrestri tantùm paradyso proueniat: illudque ferri fabulantur fluminibus, quæ (vt sacra testantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (vt paucis innuit Serapio) Gangem Indiæ amplißimum fluuium quàm plurima secum Agallochi fragmina vehere, quæ tamen in ipsum ducuntur aliorum fluminum cursu, qui in eum confluunt. Quippe cum fluuii transfluant loca, vbi Agallochum prouenit, aquarum inundationibus turgentes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt vnà cum aliis varii generis lignis, & in Gangem transferunt, quemadmodum in nostris etiam fluminibus sæpe ac sæpius visitur. Cuius rei indicium affert illud, quod Venetiis venditur, vtpote quod longo aquarum discursu omni ex parte laceratum, exesum, comminutumq; spectetur. Quamobrem mirum non est, si dum manibus tractatur, id odoris nõ præstet, quo illud fragrare prædicant ex natali solo in Lusitaniam aduectum. Eius plura numerantur genera, si Serapioni fides est adhibenda, qui ex Abohanifa Arabe ita transcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri, tametsi quædam ibi crescat planta Nenig vocata, quæ quadantenus Agallochum refert. Verùm præstantissimum India mittit: & quamuis hoc genere differat (plura enim Indis Agallochi sunt genera) id tamen quod viribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter vocant, quemadmodum nigra myrobalana, quòd cæteris præstent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ insula inuenitur, quæ Fimua nominatur. Selectißimum est nigrum, quod varium ostendit colorem,

Agallochi consideratio.

Agalloc. fabulosa opinio.

Agallochi historia, ex Serapione.

succi plenum, ponderosum, duritie compactum, crassum, non albicans, & quod accensum ægerrimè flagret. Secundæ bonitatis est Mondunum a Mondel Indiæ vrbe denominatum. Tertium est Seificum, quod non obscuræ bonitatis præsumitur, quòd sua præstanti vi, ac grauedine in aqua coniectum, non innatet, sed statim subsidat: porrò ex hoc genere id magis præstat, quod crassum est, & plurimo humore prægnans. Postremam sedem habet Alcumericum Seifico bonitate cedens: tametsi Alcumeri non longius à Seifi distet, quàm itinere triduano. Præstat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine varium, graue, ignium flammis diu resistens, veruntamen viribus Seifico infirmius est. Item ex auctoritate Chealfetebeni idem ita scribit. Ferunt præterea, quod incolæ Agallochum statim ab arbore dissectum integro anno sepeliunt, vt ita terra obrutum marcescat cortex, lignumq́ue tantùm purum remaneat, adeò, vt è ligno nihil erodatur. Ferunt insuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circunstantes regiones deferri: hæc Serapio.

Ex Simeone Sethi.

Cui subscribit è recentioribus Græcis Simeon Sethi, causam etiam reddens, cur annua sepultura dissectum Agallochum recondatur, cùm inquit. Non aliàs odoratius futurum existimant, nisi prius marcorem aliquem & teredinem senserit: proinde harum regionum incolæ dissectum sub terra condunt, suoq́ue tempore eximunt, & negotiatoribus vendunt. Nicolaus Myrepsicus sæpius in suis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, vbi Fuchsius prima de antidotis sectione, sic adnotauit.

Fuchsij sentẽtia improbata de Agallocho crudo.

Sæpè Agallochi crudi mentionem facit Nicolaus, ideoq́ue hoc loco, quæ nostra de illo sit sententia, exponemus. Per crudum itaque lignum intelligo, quod non putruit: nam (vt testis est Simeon Sethi) eius regionis, in qua prouenit, incolæ idipsum concidunt, & sub terra multo puluere obruunt, & post aliquod temporis spatium, quantum scilicet sufficere videtur, ligni partes educunt, & mercatoribus vendunt: crudum itaque erit, quod terra non obruitur, sed statim ab arbore excisum ad vsum rapitur: hæc Fuchsii sententia. A quo tamen nos pace sua, dissentimus, nam si in componendis medicamentis præstantiora simplicia semper exposcimus, sitq́ue Agallochum illud præstantius, odoratiusq́ue (vt etiam Simeon ille refert) quod terra, vel puluere fuerit sepultum, non video, cur potius insepultum, & statim ab ipsa arbore excisum (id enim ob locorum distantiam recens habere nequimus) crudum vocauerit Nicolaus, præstantiusq́ue existimauerit. Puluere enim vel terra conditum coqui non potest, quòd nullus ibi sit ignis, neque calor, sed potius recrementitia humiditate exui, quæ fortasse odorem eius obtundit.

Agallochum crudũ quid.

Verùm crediderim potius, per crudum Agallochum Nicolao illud designari, quod non fuerit antea elixum: quòd inde fortasis odoratissima lauacra ex Agallochi decocto sibi conficiant Indi, aliaq́ue odoramenta in regales præparent vsus, vt etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel forte per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoq́ue eorum ductu per regiones non defertur: in his namque calorificis regionibus aquæ à solibus non obscurè calefactæ non modo illud omni ex parte diluunt, sed etiam elixant. Illud præterea addiderim, quòd cùm non modo crudum, sed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere videtur, quàm quod sepultum præstantissimum euaserit.

Agallochi facultas.

Cæterùm Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine secundo. Facit, vt Auicenna scribit, ad cordis affectus: ob idq́ue inter ea medicamenta, quæ cordi præsidio sunt, Agallochum recensuit. Huius non reperio meminisse Galenum alibi, quàm in succedaneis, vbi centaurium supplet pro Agallocho.

Nomina.

Lignum, quòd Græcis ἀγάλλοχον, Latini similiter Agallochum dicunt. Verùm recentioribus Græcis ξυλάλοη nominatur, vt officinis Lignum aloes: Mauritanis, Hoad, Agabian, Agalugin, aut Agalugen: Italis, Agallocho, & Legno aloe: Germanis, Aloes Holtz / *seu* Creutz Holtz: *Hispanis, Lin aloe.*

AGallochum ex recentioribus Græcis primus Aetius, (quem sequuntur Actuarius & Simeon Sethi) Xyloaloen, fortè à nonnulla similitudine coloris aloes appellauit: vnde officinis lignum aloes, vt & Lon. Cæs. Tab. & Lignum Paradysi, quibusdam lignum aquilæ, vel S. Crucis: at Cord. in Diosc. Lac. Lob. Cast. Lugd. Agallochus. Videntur & veterum nonnulli per Aloem, Agallochum intellexisse. Nam diapasma illud quo lectulum suum odoris gratia conspersерat muliercula, de qua apud Salomonem legitur, Myrrham, Aloen & Cinamomum recipit, quo loco minimè succus ille herbæ Aloes intelligendus, cùm inter odorata non referatur. Est enim Agallochum arboris oleæ instar, fructu piperis modo rotundo & rubente, ligno thuiæ simili, maculato, odorato, quod cortice crasso, aliquantulum versicolore, vestitur: cuius licet Serapio plura genera, Sethi differentias decem, Ruellius quatuor, Ludouicus Romanus triplicem arborem faciat, duo constituimus summa genera, aliud legitimum, aliud syluestre: legitimum aliud solidum & ponderosum, nimirum Agallochum: aliud fissile, leue & aromaticum, quod Tarum dicendum. Sed de duplici Taro videatur Cordus in sua historia.

Νάρκαφθον. NARCAPHTHUM. CAP. XXII.

a Meũ & Cat. συκαμίνου. i. Mori.

NArcaphthum ex India defertur, corticosum, simile a sycomori libro: quod iucundi odoris gratia suffitur. Miscetur thymiamatis compositis. Constrictionibus vuluæ suffitu prodest.

Narcaphthi consideratio.

TAm breuiter, tamq́ue parcè de Narcaphtho scripsit Dioscorides, vt nimirum mihi perdifficile sit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimum Narcaphthũ referat. Eoq́ue magis quòd nihil de hoc (quod equidem sciam) Theophrastus, & Plinius suis monumentis posteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non desunt indicia, quæ præ se ferant (si modo ad nos deferatur) id omnino esse Narcaphthum, quod vulgò officinæ vocant Tigname: nam Tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud Græcos, quod apud Latinos suffimentum significat. Proinde cum huius in suffimentis frequentissimus sit vsus, nil mirum si nouum ex vsu sibi vendicauerit nomen, quod est thymiama. Id quod corrumpentes posteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (vt Dioscorides inquit) iucundi odoris gratia per se suffitur, ac etiam alijs suffimentis inseritur.

Tigname.

Quod in Tigname facile probatur: quippe id tantùm vsu venit in compositis odoramentis, quæ ad suffiendum parantur, ita vt præterquàm quòd per se id muneris præstet, raræ quoque fiant suffimentorum compositiones, quæ ipsum non recipiant. Quare admirari sinamus, si relicto proprio suæ arboris nomine, sibi ascititiam nomenclaturam ex suffimentis vsurpauerit.

Nomina.

Serapio Narcaphthum Lasabaten vocat: & illud odorati calami vice supponi posse autumat. Νάρκαφθον Græcè, sicut Narcaphthum Latinè appellatur: Arabicè, Nabach, siue Lasabaten: Italicè, Agallocho, atque etiam Tigname, veluti seplasiarum vulgo.

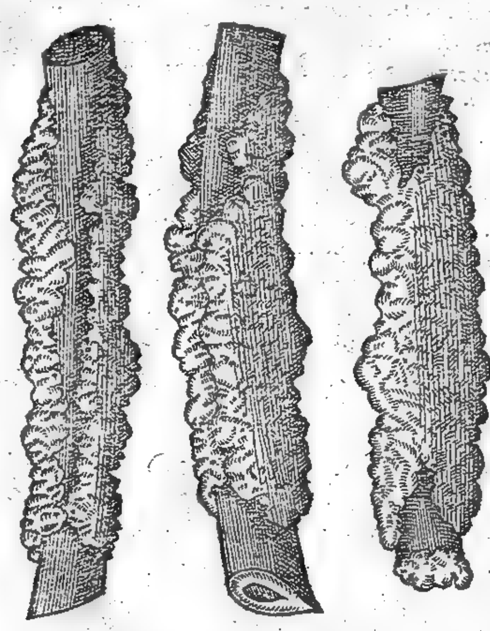
CVm nec Theophrastus, nec Plinius Narcaphthi, seu Nasaphthi, vt multa exemplaria habent, vt & ipse Aegineta legit, meminerit, sed solus Dioscorides cum Aegineta, & quidem adeò succinctè, dubium est, an legitimum hoc sit caput, maximè cùm Marcellusin antiquissimo & probatissimo codice

dice non legi testetur: imò & antiquiora exemplaria, quæ hoc caput habent, in eius tamen lectione varient. Ast Hermolaus censet consultò à Plinio Nascaphthum prætermissum, quia eius natura incerta sit, & nomine tantùm orbi nostro cognitum: idem ex Hermolao, Ruellius refert.

Κάγκαμον. CANCAMVM. CAP. XXIII.

CANCAMVM Arabici ligni lachryma est, myrrhæ quodammodo similis, virosi gustus, quam ad suffimenta vsurpant. Vestes eo, additis styrace & myrrha, suffiuntur. Vim proditur obtinere extenuandi obesos, si ternûm obolorum pondere ex aqua, aut mulso aceto plusculos dies ebibatur: lienosis datur, comitialibus, & suspiriosis: menses cum aqua mulsa pellit: oculorum cicatrices confestim emendat: vino madefactum medetur eorundem hebetudinibus: aduersus gingiuas humore prægnantes, doloresque dentium, non aliud efficacius.

LACCA.

Cancamum, quod notis omnibus Dioscoridis historiam referat (vt recentiorum ferè omnium medicæ materiæ studiosorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos aduehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddam rufum, ac pellucens ostendunt, quod surculos incognitæ arboris vndiq; circumuestit, myrrhæ quadantenus simile. Veruntamen quod nulla (vt Dioscorides inquit) in eo manso saporis virositas deprehendatur, alii id potius mentiri, quàm esse legitimum Cancamum volunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maximè infectoribus ad inficienda serica stamina, idq; vulgari sermone quidam in Italia appellant Lacca, quidam diminutè Lacchetta. Cuius duo habētur genera, quæ tantùm (vt opinor) bonitate differunt. Præstantius vulgò appellant Lacca sumetri: quod verò deterius est, Lacca comberti, cognomentis fortasse à locis Arabum à quib. deferuntur, acceptis. Primum surculis perpetuò obuolutum visitur: alterum absq; surculis in glebas concretum myrrhæ modo, quod etiam viliori pretio vendunt. Hinc itaque factum est, vt crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimū esse Cācamum, nempe quòd is Cancamum Laccam appellet, & quod arboris sit gummi, vel lachryma myrrham quadantenus referens: quodq; etiam eius meminerit Serapio, postquàm de Dioscoridis & Pauli Cancamo egit, his verbis. LACCA (vt inquit Isac amran) res quædam est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhæret, sapore non ingrato. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant: quod verò post infecturam subsidet, & infectoribus remanet, pariter Laccam vocant. Cæterum Lacca ex Armenia defertur, exiccans & excalfaciens ordine secundo. Ventriculum & iecur roborat, eorumq; infarctus expedit, ictericos iuuat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hac ratione. Ramuli, qui hoc scatent gummi, diligenter franguntur, ac subinde aqua perfunduntur, in qua odoratus iuncus aristolochiaq; inferbuerint: deinde pistillo agitantur: cùm autem ab agitatione resederint, aqua leuiter abiicitur, quod si vna tantùm lotione non pelluceat, secundò item repurgetur, demum siccetur in vmbra, & recondatur in vase vitreo: hæc Serapio. Quibus palàm est, gummi, quod infectoribus vulgò Lacca dicitur, Laccam esse Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quod Dioscoridi Cancamum lachryma sit Arabicæ arboris, virosi gustus: Serapioni verò res quædam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum surculis inhærens, sapore non ingrato. Item Dioscoridi Cancamum obesos extenuat, lienosos iuuat, suspiriosis & comitialibus prodest, menses pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obstructiones aperit, viscera imbecilla roborat, iecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem sanat: quæ omnia medicamentorum diuersitatem præ se ferunt. Quo fit, vt non ab re existimauerint peritiores medici, nos omnino Dioscoridis Cancamo esse destitutos. Veruntamen non desunt rationes, nec probatissimorum auctorum testimonia, quibus etiam probari possit, Græcorum Cancamum, & Arabum Laccam idem esse. Nam etsi hæc, quæ allata sunt, omni ex parte vera videantur, si quis tamen Dioscoridis codicem hoc capite scatere mendis animaduerterit, & rem omnem accuratius, diligentiusque perpenderit, certior fortasse fiet, nos Cancamo non omnino destitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni simplicium censu omnia ex Dioscoride transcripsit, accuratius perlegerem, inuenissemq; illi Cancamum lachrymam esse Arabicæ arboris, myrrhæ similem, odore grato, & quòd nullius virosi gustus meminerit, illico orta est suspicio, quòd ea particula Dioscoridi illegitimè accesserit. Auxit deinde suspicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (vt assolet) ex Dioscoride transcribit, nusquam huius particulæ mentionem fecerit: quòd fortasse Dioscoridis codex, à quo transcripsit, hac menda facilè vacarit. Sed illud adhuc magis rem ita se habere mihi persuasit, quod primum legatur in Dioscoride, Cancamum virosi esse gustus, quod fœtoris, non suaueolentiæ indicium est: mox cum styrace, & myrrha ad suffiendas vestes expeti, vt grato commēdentur odore: quæ vt inter se maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent suspicionem. His itaque rationibus, & auctoritatibus non ab re adductus esse videor, vt quasi crediderim Dioscoridis codicem hoc in loco vitiatum fuisse: vnde postea factum sit, vt eius Cancamum ab Arabico diuersum sese ostenderit. Neque sanè huic opinioni illud obstare videtur, quòd plura in morbis curandis Cancamo assignauerit Dioscorides, quàm Serapio: siquidem nulli dubium est, quin ea medicamenta, quæ obesos extenuant, lienosos iuuant, & menses cient, possint pariter ventriculum & iecur roborare, eorumque infarctus expedire, & cutem subeuntes aquas, & felle suffusos sanare. Hæc autem silentio inuoluenda non duximus, non vt nostra hæc probetur, vel improbetur opinio, sed vt aliis veritatis inuestigandæ pateat aditus. Sunt etiam factitiæ Laccæ plura genera, quæ ex diuersarum infectionum sedimento pictoribus tantum parantur. Alia namque conficitur ex pimpinellæ bacca, quam vulgo vocant Cremese, & Cremesino: ex infectorio cocco alia: alia ex natiua

Cancami cōsideratio.

Laccæ Arabū opinio varia.

Laccæ vires & lotio.

Lacca tinctorum est & Arabum, differens à Cācamo.

Cancamum & lacca quòd idē sint, probatur.

Laccæ factitiæ genera.

natiua Serapionis lacca: alia denique ex ligno, quod brasilium vocant, omnium deterrima: quarum nulla ad medicamenta admittitur. Non tamen desunt, qui credant, chermesinum infectoribus vocatum esse arboris gummi: imò illud idem, quod Serapio, auctore Isac, rem rubeam (vt paulò ante diximus) esse ait, quæ tenuibus lignorum surculis inhæreat, & quòd ea inficiantur panni rubeo colore, quem chermes appellant, quandoquidem huius sententiæ reperio fuisse Fuchsium. Sed meo iudicio non exactè rem exploraſſe videtur, quippe chermesinum, quo puniceo, & purpureo colore serica stamina inficiuntur, est (vt Itali optimè norunt) pilula, vel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnascens, non autem gummi, vel roscidum, vel aliud per se manans, ab eo perquàm longè diuersum. Siquidem hoc nihil aliud est, quàm natiua Serapionis lacca, quam propriè Itali vocant vulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita iis inficiendis sericis, quæ viliori veneunt pretio. Nec obstat, quòd dixerit Serapio, quem hîc secutus est Fuchsius, huiusce laccæ infecturam vocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil sanè aliud per chermes intelligit, quàm coccum infectorium Dioscoridis: quo fit, vt existimauerim in eo capite de lacca omnino subesse mendum, vel auctoris, vel interpretis: & fortè melior hæc esset lectio. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò vt coccinei videantur: vel adeò vt iis similes sint, quorum infecturis iniicitur chermes. Aberrant præterea pharmacopolarum quàm plurimi, Dialaccam antidotum componentes, quòd legitimæ Armeniacæ laccæ loco, quam Arabes prodidere, factitias, & pictoribus tantùm dicatas immisceant. Sed caueant, quæso, ne hunc errorem corrigentes in alterum non minus detestandum incidant: id namque iis facilè continget, si Monachis, qui in Mesuem scripserunt, morem gerent. Hi enim iam rei medicæ professores asserere non dubitarunt, immiscendam esse loco cancami, seu laccæ in magnam dialaccæ antidotum eam Aphricæ arboris lachrymam, quam seplasiæ sanguinem draconis appellant, quæque Dioscoridis cinnabaris ab omnibus esse censetur. Sed certè ij magis hallucinantur, quàm vt refelli debeant, quòd ea lachryma in compluribus facultatibus cancamo aduersetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potiſsimè antidotus illa exposcit, tanquam à Mauritanis inuentum, præterquàm quòd ventriculum, & iecur roborat, adeò eorum infarctus, & obstructiones expedit, vt ictericos quidem, & aqua intercute laborantes iuuet: contrà verò draconis lachryma propria vi efficaciter adstringit, ita vt scriptum reliquerit Dioscorides, eam lachrymam iisdem pollere viribus, quibus hematites lapis: cuius tamen vis est, vt mensium profluuia sistat, non autem vt eliciat, Cancami modo, præsertim vbi vasorum infarctu remorentur, ob idq; maximè expetitur ad sanguinis emanationes, ad vulnera cohibenda, & osſium fracturas ferruminandas. Sed monachos misſos faciamus: & seplasiarios admoneamus, vt si nostro consilio vti velint, non aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quàm laccam ipsam Serapionis, quæ natiua ex Armenia ad sericorum vellerum infectum copiosiſsima ad nos defertur, siquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos secutus Nicolaus Myrepsicus in sua Dialaccæ confectione, laccam infectorum immiscuit. Quod χάγκαμον *Græci, Latini item Cancamum vocant: Arabes, Sach, siue lach: Itali, Cancamo: vulgus officinarum, Lacca.*

Chermesinũ quid fiet. — Fuchsii opinio improbata, chermes laccam existimantis. — Pharmacopolarum error in dialacca. — Monachorũ lapsus, sanguinem draconis, cancamo substituentium. — Nomina.

Cancamum Dioscorides & Aegineta ex Græcis proposuêre: at Galenus in classe simplicium non meminit: & Plinius li.12.c.20. nomẽ solum habet: at recentiore Græcos, vt Actuarium, secuti Arabes λάχαν vocant: cur autem dicatur Lac, Loc, & Luc (Serapio habet Sac, apud incolas quibus nascitur Trec, vnde apud Pandectarium Aec) caussam putat Garzias quod in Loc seu mellis craſsitudinem dissoluatur, cùm ad inficiendum, vel etiam in medicina eius vsus est. Verùm Anguillara & Montanus Cancamum Græcorum censent esse id, quod in officinis Beniuinum dicitur: sic Garzias Cancamum vult idem esse cum eo gummate, quod nunc Anime nomine adfertur: qua de re plenius in Commentariis nostris in librum primum Dioscoridis agemus. Reuera Arabum Laccæ descriptio, cum Cancami Dioscoridis & Pauli descriptione conuenit. Est autem Lacca lachryma adhærens lignosis quibusdam surculis, qui vastæ sunt arboris, foliis quodammodo pruni (vel arboris, quę iuglãdibus nostris similis Ludouico Romano) in cuius surculis formicæ magnæ materiam ex arbore exsugentes Laccam elaborant, quæ colore ruffo, odore virosо si accendatur: præstantior quæ surculis adhæret, quam Laccam Sumetri vocant, quia ex Sumetria insula, id est, Taprobana habeatur: vilior quæ in glebis siue surculis affertur, quæ Lacca Comberti dicitur. Cancamum Græcis veteribus, recentioribus Græcis & Arabibus Lacha Cord. in Diosc. & hist. Syluio, Amato, Cronenburgio Arabum Lacca & offic. Lob. Lacca Clus. in Garz. Cæs. Tab. & Lugd. qui Cancamum Dioscorid. & Pauli esse negat: eò quod Lacca minimè sit odorata: eandem ob causam Lobelus cum Hermolao, an Lacca Arabum & offic. sit Cancamum, dubitat.

Κῦφοι. CYPHI. CAP. XXIIII.

CYPHI odorati suffimenti compositio est, dicata diis, qua abunde Ægyptii sacerdotes vtuntur. In antidota misceri solet: suspiriosis datur in potu. Permultæ componendi rationes, quarum vna hæc est. Sumito cyperi dimidium sextarium, cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: vuæ passæ pinguis, exemptis vinaceis, minas duodecim: resinæ purgatæ minas quinque: calami, & iunci odoratorum, & aspalathi, singulorum minam: myrrhæ duodecim: vini veteris sextarios nouem, cum duabus mellis minis. Vuam passam, detractis vinaceis, tusam cum vino, & myrrha subigito: cætera tusa, & cibrata adiicito: die vno humorem combibere finito: dein mel coquito, dum sibi glutinis adsciscat craſsitudinem: eliquatam resinam accuratè permisceto cum reliquis diligenter contritis, & in fictile vas recondito.

Cyphi caput adscititium.

NOn omnes sanè Dioscoridis codices, præsertimq; vetustiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, vt crediderim cum plerisque rei medicæ peritis, id illegitimè huc acceſsisse: siquidem non rationi consentaneum esse videtur, Dioscoridem hic de simplicium materia scribentem, composita medicamenta tam inconsultè, ac præter rem simplicibus inseruiſſe: præsertim cùm id nulli superiorum commodè adnecti posſit, quemadmodum est de multis aliis compositionibus. Vt κῦφοι *Græcis, ita etiam Latinis, & Italis, Cyphi appellatur.*

Quod Dioscorides hoc loco Cypheos compositionem posuerit, ratio est, quia velut simplex quoddam in multas compositiones recipitur, maximeque veteres ad suffitus vtebantur, quamuis & in Medicamẽtis eius fuerit vsus, vt videre est apud Galenum 8. de compos. medic. secundum loca, in malagmate Asclepiadeo, vbi habetur Cypheos hieratici, id est, sacrificulorum, eò quòd Ægyptii sacerdotes eo vterentur, vt co-

vt eodem lib.cap.7.& 2. de antid.2. oſtendit Galenus: qua de re plenius Plutarchus commentario de Iſide & oſyride: vide & Hermolaum. Non tamen compoſitio ipſius Cyphi cum Cyphoide commiſceri debet, cùm diuerſa ſint medicamenta: de hac namque antidoto ad hepaticos & thoracis vitia agit Galenus libro citato cap.7.& Aegineta lib.7.cap.11. Dioſcorides permultas dicit fuiſſe compoſitiones, & rectè: apud Ægyptios certus rerum exigebatur numerus, qui ſexdecim erat, quadratus & pariter par: adeò autem religiosè conficiebant, vt Sacerdotes ex ſcripto vnguentariis præirent. At Aegineta lib.7.cap.22. duplicem habet compoſitionem, alteram Cyphi magnam ἡλιακὸν ex triginta ſex ingredientibus, cuius & Poſidonius & Trallianus lib.1.cap.15. meminere: alteram σεληνιακὸν lunarem, ex viginti octo ſimplicibus compoſitam: qua de re & Myrepſius Antidoto 298.& Aetius lib.13.cap.116. Nec admodum diſſimile medicamentum Aegineta ſequenti cap. proponit, quod Maſucha, Ægyptia voce, quibuſdam Maſnaphium vocetur.

Κρόκος. CROCVM. CAP. XXV.

CROCVM optimum in medendi vſu Coryceum, recens, & boni coloris, paulum candidi gerens in a capreolo, oblongum, b omnibus ſuis partibus conſtans, non fragile, plenum, à quo detractum eſt nihil, quod madefactum manus inficit, nec ſitum redolet, aut cariem ſentit, ſubacre: ſin huius generis nõ eſt, aut vetus, aut humore perfuſum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ contermino. Tertius Lycio, è monte Olympo. Dein ex Aegibus Aetoliæ. Cyrenaicum & Centuripinum inter Sicilica omnia viribus infirmius eſt. Omnium natura oleracea: Italia tamen ob ſucci copiam, & coloris venuſtatem, tingendis mortariis dicauerunt: quibus de cauſis magno venditur. Vtiliſſimum in medicina quod antè deſcripſimus. Adulteratur immiſſo crocomagmate tuſo, c atque etiam ſapæ ſublitu: contrita, quò pondus adiiciatur, ſimul argenti ſpuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat inſidens puluis, præſertim ſi defrutum in odorando ſubolet. Theſſalus ipſum tantùm odoratum eſſe voluit. Alii exitioſum, tribus drachmis ex aqua potis. Proculdubio vim coquendi, emolliendi, atque ſubſtringendi habet: vrinam cit: elegantem colorem præſtat: qui ex paſſo biberint, crapulam non ſentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, quæ interaneorum cauſa temperantur: ad vuluæ etiam, ſediſque cataplaſmata vtiliter inditur: venerem ſtimulat: vergentes ad ignem ſacrum inflammationes mulcet: auriculariis collectionibus vtile. Quò facilius conteratur, in calido fictili † ſole ſiccari oportet, celeriterque verſari. Vrinam mouet radix ex paſſo pota.

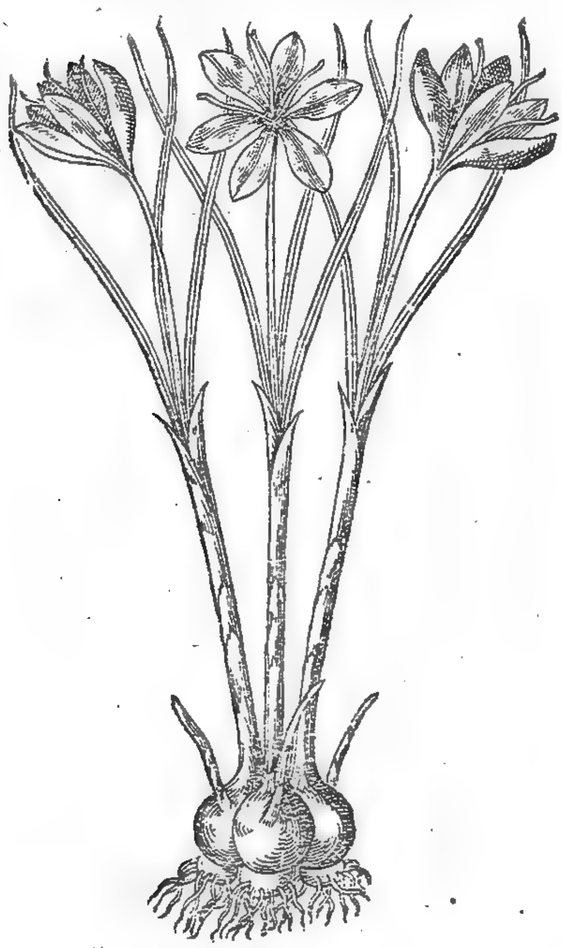
a Meum ἐπὶ τῆς ἕλικος. i. in circuitu. b Ruel. ὁλόκληρος. Cat. εὐμήκης addi. ſed meum. ὁλομελής. c Non habet Orib.

† Nouo addit Orib.

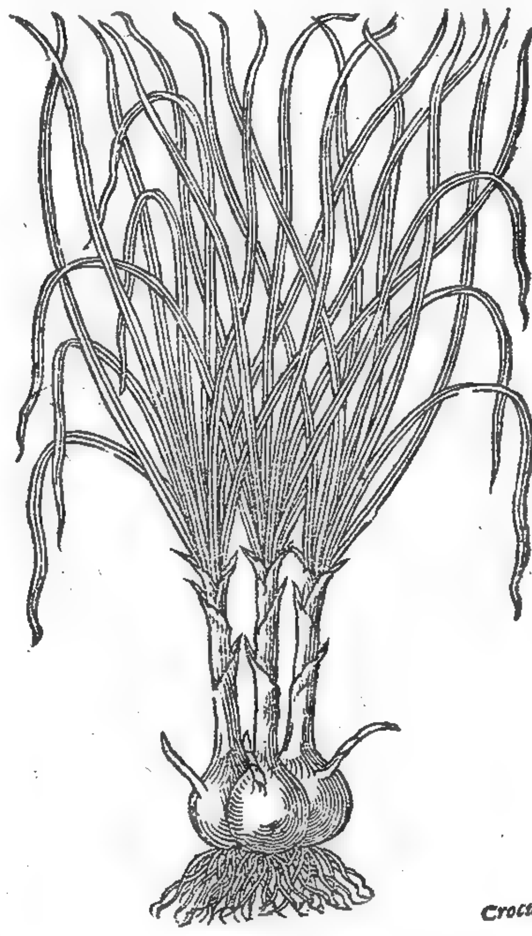
Κροκόμαγμα. CROCOMAGMA. CAP. XXVI.

CROCOMAGMA fit expreſſis vnguenti crocini odoramentis, & in formas digeſtis. Optimum eſt odoratum, modicè myrrham olens, graue, nigrum, ligni expers, leue, ſubamarum, quod madefactum croci colorem reddit, guſtatumque vehementer dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale eſt quod à Syria defertur. Habet ſuas vires ad delenda, quæ caliginem oculis obuerſant: vrinam cit, calfacit, concoquit, & emollit. Vires croci proportione quadantenus repræſentat: quandoquidem plurimam croci partem ſibi Crocomagma vendicat.

CROCVM FLORENS.

CROCVM NON FLORENS.

Croci consideratio.

Crocum quidem vbique terrarum cognoscitur. Planta est comosis foliis longis, angustis, capillaceis, planis, tamen non rotundis, tragopogoni modo, sed angustioribus & numerosioribus, humi accubantibus, densis ac mollibus. Floret post æquinoctium Autumni anteaquam folia proueniant, floribus Colchico Ephemero similibus, purpureis, ac aspectu iucundis. E medio rubra prodeunt stamina in crassiusculum cacumen desinentia, quibuscum ex eadem ferè origine, quidam exeunt processus exiguæ linguæ figura, aurei coloris, iis similibus, qui in colchici flore habentur. Floret Crocum continuo fere mense. A floribus prodeunt subinde folia, quæ tota hyeme virescunt, spretis algoribus: arescunt hæc, ac prorsus deperduntur vere, & nunquam per æstatem apparent. Radicem habet Crocum bulbosam, pluribus contectam tunicis, ipsisq; subflauescentibus, Gladioli modo. Eruuntur Bulbi quarto anno, verno tantum tempore, seruanturq; æstate tota in horreis: & seruntur deinde appetente autumno, in tenui solo, nam & stercora odere, & solidam humum, in campis & hortis, bulbis tantum transpositis. Crocum in Italia, & præsertim in Hetruria, Mauritanorum modo vulgò vocatur Zaffarano: quanquam non desunt rura in agro nostro Senensi, quæ corrupto à Croco vocabulo ipsum appellant Gruogo. Cæterùm crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptum (quod sciam) ad nos non aduehitur: quapropter quod ab Aquila Vestinorum vrbe affertur, primum sibi locum vendicat in Italia. Constat optimum esse, & Aquilano longè præstantius, quod in Germania oritur, è Vienna Austriæ metropoli deuectum: sed huiuscemodi sanè perexiguum est, idq; difficulter transit ad Italos, ob eius frequentissimum in cibis vsum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum (vt Theophrastus auctor est) vergiliarum occasu, paucisq; diebus: confestim verò cum folio florem quoque expellit. Gaudet calcari, & melius ita euadit. Croci meminit Galenus lib. 7. simpl. med. inquiens: Crocus paululum etiam adstringens quid obtinet, quod terreum, frigidumq; ostendimus: sed superat in eo calfaciens & qualitas, & facultas, vt tota eius essentia secundi sit ordinis excalfacientium & primi exiccantium, proinde concoquendi quoque vim quandam habet, adiuuante scilicet in hoc & pauca adstrictione. Quippe quibus medicamentis, cùm non admodum excalfaciant, paucula adest adstrictio, ea parem facultatem habent essentiis emplasticis vocatis, quas cùm iunctas esse caliditati non vehementi contigerit, concoquentes esse ostendimus. Et lib. 2. de comp. med. secundum locos: Crocum, ait, suo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentisci modo. Lætitiam affert, ob id additur vtiliter medicamentis ad cor facientibus. Κρόκος, *Græcè: Crocus, siue Crocum Latinè nominatur: Zahafaran, aut Zafaran, Arabicè: Zaffarano, Italicè:* Saffran, *Germanicè: Azaffran, Hispanicè: Saffran, Gallicè. Bohemicè, ßfran. Polonicè, Szafran.* Κροκόμαγμα *idē nomen retinet apud Græcos, Latinos & Italos.*

Crocū quod optimum.

Croci vires ex Galeno.

Nomina.

In Croci floris medio plerunque tria, nonnunquam etiam plura stamina (κροκίδες vocantur) obseruātur, quæ cùm sola in vsum veniant, propter excellentiam croci nomine donantur. Duum generum est Crocus Theophrasto: Satiuus, de quo 1. hist. 6. & 6. eiusdem 6. item 7. hist. 9. & 10. & montanus, de quo 6. hist. 7. Sic Syluestrem alium dicimus maiorem, alium minorem: alium vernum, alium autumnalem, qui rursum colore floris & foliorum variat: quare in nostro Phytopinace quindecim differentias posuimus. Dicitur herbariis Crocus, Crocus vulgaris, Crocus satiuus. Callimachi Scholiastes deducit παρὰ τὸ ἐν χρύει θάλλεσθαι, quòd bruma vireat: at Galenus 9. de comp. med. fabulam de Croco puero, cuius sanguis in hūc florem versus sit, refert: aliter tamen quàm Ouidius 4. Metam. qui ob amorem Smilacis virginis in hunc florem mutatum scribit. Subiūgit Dioscorides Crocomagma, quod fex est olei Crocini, seu Crocini vnguenti, ex croco & Myrrha parati, sedimentum in pastillos efformatum. Hippocrates libro de Sterilibus, ἔκμαγμα appellat. Celsus libr. 5. recrementum: Plinius, vnguenti fecem nominauit. Verùm Galenus 2. de Antidotis aliam Crocomagmatis descriptionem proposuit, quam Damocrates versibus cōscripsit: quam & Aetius lib. 2. cap. 196. & libr. 6. cap. 50. & lib. 14. cap. 50. habet: Aegineta lib. 7. cap. 12. etiam compositionem, sed Galeni & Aetii pleniorem proponit: habet & Mesues suos Trochiscos Crocomagmatis, qua de re aliàs.

HELENIVM.

a Ita Cat. Sed Meū & Drag. simpliciter καυλὸν οὐκ ἀνείσι.
b deest in meo & pro subrufa habet κίῤῥαν. i. fuluam.
c Cat. δριμεῖαν. i. acrē.
d deest in omnibus exemplaribus.
e Ita Meum & Drag. Sed Cat. κινάρων. i. cinaræ: idque rectius meo iudicio.
f Meum ἀνίκμοις, i. siccis. sed Cat. ἐνίκμοις. i. humectis: idque rectius.

Ἑλένιον. ELENIVM. CAP. XXVII.

HELENIVM folia habet verbasci angustioris folii asperiora, oblonga: caulem a quibusdam in locis non emittit: radicem b subalbidam, interdum subrufam, odoratam, c subacrem, vegetam, magnam: ex qua agnatæ propagines d liliorum, aut e ari modo seruntur. Montanis, vmbrosis, & f siccis locis prouenit. Foditur æstate radix, particulatimque dissecta siccatur. Potum radicis decoctum menses, & vrinas ciet. Ipsaque in eclegmate ex melle prodest tussi, orthopnϾ, ruptis, conuulsis, inflationibus, & serpentium morsibus. In summa excalfaciens est. Folia eius ex vino cocta vtiliter ischiadicis illinuntur. Helenii radix & stomacho vtilis est in passo condita: siquidem salgamarii paululum siccatam eam, mox decoctam, & frigida aqua madefactam, in sapam coniiciunt, & ad vsus recondunt. Trita, potaque ad cruentas excreationes efficax est.

cax est. Alterum Helenij genus in Aegypto gigni Crateuas tradit. Herba est cubitalibus ramulis, serpylli modo per humum repentibus, foliis lenticulæ circa ramos, sed longioribus crebrisque, radice pallida, g digiti minoris crassitudine, per ima tenui supernè crassiore, cortice nigro. Nascitur in maritimis, collibusque. Radix vna in vino epota, contra serpentium ictus auxiliatur.

g Cat. add. καὶ μακρά. I. & longa.

Helenium, quod Latinis etiam Inula dicitur, planta est vulgaris notitiæ. Folia habet verbasci latifolij latiora, longioraq́, hirsuta & in acutum desinentia, dorso prominente. Caulem profert bicubitalem, & aliquando maiorem, crassum, hirsutum, in quo flores exeunt aurei, Chrysanthemi modo, sed maiores. Semen edit verbasco simile, tactu pruritum faciens. Radice nititur grandi, vegeta, tortuosaq́; exterius nigricans, interius verò albicans, sapore amaro & subacri, ex qua agnatæ propagines seruntur: loca amat vliginosa, quanquam & in montibus quandoque nascitur. Quod autem in Italia prouenit, folio est longe maiore, quàm tradiderit Dioscorides. Quippe non solùm verbasco angustifolio Inulæ Italicæ maiora insunt folia, verum etiam ea magnitudine longè superant, quæ latifolio exoriuntur: quod tametsi pro locorum varietate euenire facile possit, crediderim tamen hoc in loco Dioscoridis codicem pluribus scatere mendis. Siquidem testatur Marcellus Florentinus vir quidem apprimè doctus, se habuisse Dioscoridis vetustissimum ac probatissimum codicem, in quo longè plura legebantur, quàm in cæteris ferè cunctis Græcis exemplaribus. Sed præsertim in hoc capite hæc de caule, floribus, & semine habebantur. Caulem ex se mittit Helenium crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq́; flores luteos: & in his semen verbasco simile, tactu pruritum faciens. Quare mirum non est, si etiam alia hic desiderari possint, cùm non facilè adducar, vt credam, Dioscoridem Helenij radicis, cuius tantùm est in medicamentis vsus, tum amaritudinem, tum formam subticuisse. Meminit Inulæ Plinius lib. XIX. cap. V. vbi sic habet. Siser his seritur mensibus, Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri: breuior his est, sed torosior amariorq́, Inula, per se stomacho inimicissima: eadem dulcibus mistis saluberrima. Illustrata maximè Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius semen, quoniam oculis ex radice excisis, vt arundo seritur. Item lib. XX. cap. V. Inula quoque inquit, à ieiunis commanducata dentes confirmat, si vt eruta est, terram non attingat. Condita tussim emendat. Radicis vero decocta succus tineas pellit. Siccatæ autem in vmbra farina, tussi, & conuulsis, & inflationibus, & arterijs medetur. Venenatorum morsus abigit. Folia ex vino lumborum dolori illinuntur hactenus Plinius. Vinum, quod Helenij radicibus passim vbiq; in Germania paratur, frequenter in potu sumptum mirifice visum acuit. Arridet radicis farina denarij pondere, diebus aliquot ex vino vetere hausta, spleneticos iuuat. Cæterùm Aegyptium helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit Dioscorides ad nos (quod ego sciam) non defertur, nec in Italia prouenit: hoc à nostrate non distinxit Auicenna, sed vtrunque simul confudit. Meminit huius etiam Plinius lib. XXI. cap. X. his verbis. Helenium è lachrymis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helena insula laudatissimum: est autem frutex humi se spargens, dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo. Item lib. eodem cap. XXI. Helenium, inquit, ab Helenæ lachrymis (vt diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquoq; corpore nutrire incorruptam. Præterea putant vsu eius quandam gratiam ijs, veneremq; conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in vino, eumq; quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quod tristitia omnis aboleatur: est autem succi prædulcis. Prodest & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Est autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex vino. Mures quoq; contrita dicitur necare hæc Plinius. Quibus satis constat, non modo in Aegypto hoc Helenij genus prouenire, sed etiam in Helena Aegæi insula præstantissimum haberi. Helenij radicum succus, cum pari hyssopi succi portione, & aquæ stillatitiæ Tussilaginis triplicato pondere, sacchariq; quantum sat fuerit, ad mellis spissitudinem decoctus, mirificè asthmaticos iuuat, si eo frequenter vtantur. Helenij vires scripsit Galenus lib. VI. simpl. medic. sic inquiens: Helenij herbæ radix maximè vtilis est, non primo statim occursu excalfaciens: ac proinde non dicenda est calida, & sicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, sed cum recrementitio humore. Quapropter ecligmatis, quæ faciunt ad educendos ex thorace, & pulmone crassos lentosq; humores, idoneè commiscetur. Rubrificant quoq; ea partes frigidis, ac diuturnis vexatas affectibus, cuiusmodi sunt nonnullæ coxarum passiones, ischiadas vocant, & exigua assiduaq; articulorum quorundam præ humiditate procidentia ac luxationes: hæc ille. Aperit, prouocat, concoquit, incidit. Aqua à radicibus destillata maculas in facie delet, & cutis nitorem conciliat. Cæterum sunt, qui dicunt (vt etiam testatur liber de theriaca ad Pisonem, Galeno ascriptus) quod si Helenij succo tela venatoria inficiantur, venenata efficiuntur, idq; in Dalmatia fieri narrant, vt feras omnino perdant: quod tamen potius fabulosum, quàm historicum crediderim. Nam cum plura sint in eo libro, quæ fabulosa habentur, vt latius in nostris scripsimus epistolis, nihil est quod me adducat ad credendum, ex Helenio parari venenum. Crederem potius illius operis authorem ex aliquo codice hæc transscripsisse, vbi ἑλένιον ἀντὶ τοῦ ἑλλεβόρου deprauatè legebatur. Idq; eò magis adducor vt credam, quod sciam in Hispania ex albo veratro parari vnguentum pro illinendis sagittis, adeo venenosum, quod vbi sanguini se commiscuerit, ante horam animal interficit, nec alio medicamento sanari posse vulneratos, quàm deuoratis cydoniis malis, vel succo eorum ebibito. Hæc enim antidoto ijs mirificè succurritur. Planta, quæ Græco nomine ἑλένιον, Latino Helenium & Inula dicitur: Arabico, Iasim, siue Rasen: Italico, Iella, Enoa, aut Enola: Germanico, Alantwurtz: Hispanico, Raiz de alla: Gallico, Aulned: Bohemico Vuoman: Polonico, Oman: vulgo officinis Enula campana.

Helenii consideratio, & historia. — Plinius de Inula. — Vinum helenites. — Helenii Aegypt. consid. — Helenii vires ex Gal. — Fabulosum, Helenii succum venenatum esse. — Vnguent. venenat. ex Elleb. — Nomina.

Helenium quidam ab Helena dictum volunt, quod, vt habet Plinius lib. 21. cap. 10. fabulentur, ex eius lachrymis in Helena Insula, in qua Paris primum adulterium commiserit, natum sit: quam fabulam eleganter Nicander in Theriacis descripsit: alii quód contra serpentes ex eo primum remedium ab Helena inuentum sit: vel quod in Helena insula longe optimum luxuriet. Quibusdam dicitur Nectarium, qui à Mercurio inuentum & Vlyssi traditum volunt. Tria genera agnouit Dioscorides, hoc enim capite duo proposuit, alterum foliis similibus verbasco, στενοφύλλῳ, vbi πλατυφύλλῳ legendum censemus: alterum Ægyptiacum: & tertium Helenii Comagenii nomine, superius capite de Costo. Quod Helenium vulgare vocamus, vulgo Enula campana, quòd alicubi in campis proueniat, dicitur, apud Theophrastum 9. histor. 10. Panax chironium censetur Anguill. quibusdam panaces centaurium: Inula Plinio. Inula Campana, Apuleio: Enula, Lon. Cæs. Elenium, Trago. Fuchs. Helenium, Dod. Ges. hor. Cord. in Diosc. Lac. Cast. Lob. Tab. Cam. Helenium maius Cord. in histo.

Ὀμφάκινον, καὶ πᾶν ἔλαιον. OMPHACINVM, ET OMNE OLEVM. CAP. XXVIII.

Oleum quod ex a immaturis oliuis exprimitur, ad multos vsus recte valentibus accommodatissimum est, omphacinum id appellatur. Præstat recens, odoratum, quod non mordeat. Tale vnguentorum

a Meum ὠμοτριβές. I. crudum.

torum compositionibus idoneum intelligitur. b Stomacho vtile est, quòd astringat: gingiuas contrahit, dentes firmat, si contineatur in ore: c sudores cohibet: quò autem vetustius ac pinguius, eò ad medicamenta aptius est. Et (vt reliqua in commune dicantur) omne oleum calefacit, d emollit ventrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipsumq; promptius ad obeunda munera reddit, aluum emollit, vlcerantium medicamentorum vires permistum hebetat: contra venena datur, assiduè potum, redditumq; vomitionibus: soluit aluum heminæ mensura cum pari ptisanæ succo, aut aqua potum: ad tormina calidum simul decocta ruta tribus sextariis in potu datur, ventris animalia pellit: idem maximè ilei intestini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit, & vehementius discutit: oculorum claritati sublitum confert. Si vetusti non sit occasio, in vase decoquitur e ad mellis crassitudinem, vt vetustatem representet.

b Meum hic addit. μέσον ἐυκράτου θερμῷ τε καὶ ψυχρῷ i. in caliditate & frigiditate temperatum.
c Meum cum Rue. ἱδρώτων ἰσχετικόν. i. sudores sistit. Sed Cat. contrario. ἐφελκυστικόν. i. elicit: sed male.
d Ita Cat. sed Meũ & Drag. μαλακτικὸν δὲ σαρκός, idque rectius.
e Meũ & Cat. μέλιτος πάχος, ἐκ γὰρ αὐτοῦ ἰοῦ προειρημένην ἐπιφέρεται δύναμιν. i. ad mellis crassitudinẽ, & vtiror, candem enim cũ predicto vim habet.

Ἔλαιον τῆς ἀγριελαίας. OLEVM SYLVESTRIS OLIVÆ. CAP. XXIX.

OLeum, quod syluestres oliuæ fundunt, vehementer astringit, & ad sanorum vsus secundum sibi locum vendicat. In doloribus capitis vtiliter pro rosaceo substituitur: sudores arcet: defluentes capillos inhibet: furfures, vlcera capitis manantia, scabiem, leprasq; abstergit: tardius canitiem sentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec anniculo vetustius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum mensura, & sub solem media quaque die concha refunditur, ex altoq; demittitur, vt assidua deuolutione, ictuque agitatum respumet: octaua die fœnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emollescat, in supradictum oleum deijcitur, ita ne extillet aqua: postea tedæ præpinguis piceæ, assulatim cæsæ æquale pondus adijcitur, & transactis octo diebus, oleum concha mouetur. Vbi candorem contraxerit, in vas nouum vetere vino affusum recondi debet, substratis sertulæ campanæ corollis drachmas vndecim pendentibus, cum pari iridis pondere: sin minus, rursus soli mandandum, & idem munus obeundum, vsque dum inalbescat.

Σικυώνιον ἔλαιον. SICYONIVM OLEVM. CAP. XXX.

SIcyonij componendi ratio hæc est. In lebetem oris lati, stanno inductum, funditur noui olei albi, quod crudæ oliuæ reddiderunt, congius vnus: aquæ semicongius. Leui id igne coquitur, leniter mouendo: at vbi bis efferbuit, & subtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adiecta noua aqua conferuescit, & reliquis, vt diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri consueuit, Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam vsq; modum vim habet. Febri ac neruorum vitijs prodest: fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo vtuntur.

Ῥύπος STRIGMENTVM. CAP. XXXI.

Meũ & Drag. coniungunt hoc caput cũ superiori.

STrigmenta à balneis calfaciunt, molliunt, discutiunt: ad sedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa verò, quæ ex palæstris puluerem sibi adsciuerunt, in sordis speciem redacta, articulorum nodos imposita adiuuant: ischiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè sufficiuntur. Derasæ gymnasiorum parietibus symulachrisq; sordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, dissipant: desquamatis, & vlceribus antiquis prosunt.

Olei consideratio.

MVlto quidem artificio veteres vtebantur ad componendum multifariam oleum, vt ex Dioscoride satis superq; constat: quod tamen hac tempestate à nobis fieri non solet, quamuis fortasse apud Græcos eiusmodi parandi olei consuetudo minimè exoleuerit. Quippe id tantum in communi omnium vsu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametsi quidam, quod & gustatu iucundius, & sanitati conducibilius sibi oleum comparare velint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cum ipsæ iam plene flauæ tantillum subrubescere cœperint. Cæterùm non mirum est, si veteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: siquidem non modo in ciborum condimentis oleo frequenter vtebantur, sed etiam vt agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeunda corporis munera, frequentius sibi totum corpus oleo perungebant; qua de causa & balnea frequentabant, & thermas: namq; olei contracta sordes, vt corpora sæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris serui in balneis, qui non modo corpus totum intrantibus abluebant: sed & ipsum quibusdam strigilibus abradebant ad hoc opus aptissimis, quas alij ex auro, nonnulli ex argento: quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus sibi comparabant, deniq; pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balnea confluebant. Quapropter dum se in ipsis balneis abradere, sudoremq; emanantem detergere curabant, olei strigmenta, quo se prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorum hic meminit Dioscorides. Fuit præterea in magno, ac præcipuo vsu apud veteres oleum ad perungendos athletas qui in theatris palæstra nudi luctabantur, non solum vt eorum corpora agiliora, expeditioraq; in certamine redderentur, sed vt etiam ij difficilius sese manibus comprehenderent. Cum autem ibi puluis ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipsi oleo affatim peruncti, illum in se facilè contrahebant, ac multò magis cùm in terram alter alterum consternebat. Quare balneum ingressi, strigilibusq; abrasi cœnosa strigmenta relinquebant, quibus artuum affectibus Dioscorides mederi tradidit. Sed cùm plurimi athletæ oleo copiosè peruncti inter luctandum palæstræ parietibus, ac statuis lapideis, sese sæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant, quo facilè fiebat, vt adueniente puluere cœnosum quoddam vnguen parietibus inhæresceret: de quo etiam Dioscorides disseruit. Oleum, si cum pari portione vini Cretici calidum libatur, aut Clystere infundatur, colicos, iliacos, & calculosos dolores mirificè mulcet. Olei facultates fusius prosecutus est Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facult. sic inquiens. Oleum, quod ex oliuis conficitur, quod sanè propriissimo nomine oleum appellamus, cuiusmodi sit temperaturæ, superioribus libris desinitum est: quippe humectatorium esse, & moderatè calidum ostendimus. Eiusmodi est, quod est dulcissimum, fitque potissimum ex oliuis, quas Græci δρυπεπεῖς vocant,

Olei vsus apud veteres.

Ol. ad colicos.
Olei facult. ex Galeno.

vocent, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantum in se habet adstrictionis, tantum etiam illi inest frigiditatis. Porro oleum vetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius est, & magis discussorium. Quod verò ex immaturo, id dum reliquum quippiam seruauerit adstrictionis, mistæ permanet facultatis: vbi verò illam prorsum abiecerit, reliquo fit simile. Quinetiam quicunque in præparando germina iniiciunt, ij & ipsi omphacino simile oleum efficiunt. Cæterùm rogandum non est, quo pacto sit præparatum, sed gustandum est potius: ac si præ se ferat adstrictionis quippiam, eatenus etiam frigidum esse existimandum, ceu illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanum, id est Hispanicum nominant. Quod si nequaquam gustantibus adstringere appareat, sed adamussim videatur dulce, id modicè esse calidum putandum. Porrò si tenue quoque cernatur (tale est, quod purum est, quodque intuenti translucidum videtur) ac modicum eius latissimè per cutem extensum sibi maneat continuum, celeriterque à cute combibatur, id vtique pro optimo ducendum, ac olei virtute quàm maximè pollere, quale est Sabinum. Porrò quòd oleum lotum maximè expers sit mordacitatis, suprà positum est. Cæterùm quo potissimum modo id probissimè laues, in sequenti tradam opere, quod inscribetur de medicaminum compositione, vbi & de Sicyonio, & si quod eius generis præterea oleum est, agetur: nunc simplicia prosequor, adijciamque & de aliis olei speciebus sermonem. Iam quod ex agresti oliua oleum exprimitur, non simplicem temperaturam obtinet, sed extergit, simulque adstringit. Squalidissimum id est ex omni olei genere, & post Istricum quoque: deinceps illis est Hispanum. Pinguissimum est Libycum, & Cilicium: simul autem pingue, & tenue Sabinum: in medio comprehensorum omnium sunt tum id, quod per Cyclades insulas nascitur, tum quod per Græciam, Asiamque. Porrò oleum pingue æstimatur, iudicaturque viscositate: tenue verò si perluceat, si purum sit, si plurimum à minima eius portione inungatur, si facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoscere iam liceat & de aliis olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur vnguenta, puta rosaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque vbi vnà cùm aromatibus præparatur, vnguentum efficitur: pro cuiusque iniectorum natura oleum variari contingit. Ex ijs ergo, quæ in toto hoc opere de quoque iniiciendorum generatim disces, sigillatim quoque confectum ex iisdem oleum cognoscere dabitur. Quod Græci ἔλαιον, Latini Oleum dicunt, id Arabibus Cait, seu Zait nominatur: Italis, Olio: Germanis, Öl: Hispanis, Azeyte: Gallis, Huyle.

Oleum sylvestre. — Nomina.

Oleum aliud natiuum est, seu propriè vocatum oleum, quo in genere continentur ex cuiuscunque Oleæ aut oleastri baccis facta olea: aliud factitium. Natiuum, aut ex satiuis premitur oliuis, aut ex syluestribus: si ex satiuis, vel ex baccis maturis, vel immaturis. Si ex maturis, tunc nationum & regionum quibus nascitur diuersitate, in plures species distinguitur, vt Italicum, Gallicum, Hispanicum: hocque Oleum commune est. Hoc rursus secundum præparandi modum variat, aut est simplex & impermixtum, salisque expers: aut cum sale præparatum: vel illotum, vel lotum, idque vel vt fiat candidum, vel vt fiat morsus expers: rursus vel recens & velut mustum, vel antiquatum: & denique secundum inductam arte alterationem variat, aut enim seruatur quomodo ab initio præparatum fuit, aut candidum efficitur. Candidum si efficiatur, vel fit simplici affusa & refusa aqua: eaque rursus vel simplici, vel artificiali, vel etiam additis odoramentis. Si ex immaturis baccis prematur, quod acerbum oleum, vel Omphacinum dicitur: cuius differentiæ sunt vt & olei communis: ex hoc etiam fit oleum Sicyonium. Si ex Syluestris baccis prematur, vel fit ex baccis vulgaris oleastri, vel æthiopici oleastri, vel oleastelli. Factitium in duo etiam genera diuiditur, alterum enim simplex est, alterum compositum. Simplicia olea dicuntur Galeno 6. simplic. omnia ea quæ è solis fructuum & seminum nucleis, quæ pinguem in nucleo, vel semine, ceu medullam habent, exprimuntur: dicta simplicia, quod illis educendis ac exprimendis, aliud misceri non consueuit, præterquam quibusdam pauxillum aquæ. Hæc rursus duplicia, alia enim tantum exprimuntur: alia verò ignis vehementia extrahuntur, vt ex liquoribus, succis, gummatibus, resinis, cera, melle, lignis resinosis, aromatibus. Composita fiunt ex simplicibus, vt arborum, fruticum & herbarum folijs, floribus, seminibus, aut aliis partibus medica vi pollentibus, oleo natiuo maceratis, vt est Myrtinum, Laurinum, Lentiscinum, Masthichinum & reliqua eiusmodi. Hæc rursus variant, aliqua enim macerantur, aliqua insolantur, aliqua incoquuntur: & quidem vel in oleo natiuo, vel alio oleo. Variant etiam ratione partium plantarum: aliqua enim ex floribus oleo inditis conficiuntur, idque insolatu, coctionem enim flores non tollerant: sic quidam diu, quidam pauco tempore insolantur: vt meliloti, cheiri, sambuci & similes. Quidam validam vim odoris & pluribus diebus constantem edunt oleo mersi, vt ex rosis, violis, chamemelo, &c. talia olea insolatu tenuiora & vtiliora redduntur. Quædam antequam colentur duplici vase incoquuntur: vt anethinum, nardinum, myrteum, & id genus. Aliqua denique ex germinibus surculisue: aliqua ex fructibus integris oleo iniectis fiunt. Hæc de oleo: particulatim de oleis à Dioscoride propositis, vt & de diuersa auctoris lectione, egimus in Commentarijs nostris in librum primum Dioscoridis, quæ suo tempore publici iuris faciemus, hic enim gustum tantum damus.

Oleum duplex. — Natiuum ol. — Factitium oleum duplex. — Composita olea.

Ἐλαιόμελι. ELÆOMELI. CAP. XXXII.

IN Palmyris Syriæ, quod elæomeli vocant, ex quodam caudice manat, oleum melle crassius, sapore dulci. Bilem, cruditatesque detrahit sextario cum vna aquæ hemina dato. Sed qui sumpsere, torpescunt, & viribus deficiuntur, quod minimè vereri oportet, verùm crebro excitare, ne veterno pressi somnos captent. Fit & oleum è pinguitudine surculorum. Optimum vetus, crassum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur, lepras, neruorumque dolores illitum emendat.

QVanquam quotidie plura, variaque mercimoniorum genera nobis ex Syria conuehuntur, Elæomeli tamen (quod sciam) non modò non conuehitur, sed ne vllum quidem vnquam audiui, qui ipsum viderit, vel nouerit. Cæterùm Hermolaus vir quidem præstantissimus dubitat, vtrum elæomeli sit manna, elæomelitis, & aeromelitis, quod mel aëris significat, vicinitate deceptus. Quapropter non possum non admirari, doctissimum virum hac in re dubitasse, cùm tum Dioscorides, tum etiam Plinius, quibuscum longam contraxerat consuetudinem, communi sententia scribant, elæomeli oleum esse è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aëreum, neque rorem, qui ab æthere cadat.

Hermolai lapsus elæomeli, Mannã censentis.

dat. Eoq; magis, cùm addiderit Dioscorides, non modò elaeomeli per se ex arbore manare, sed & factitium haberi, tusis, expressisq; arboris surculis.

Κίκινον ἔλαιον. CICINVM OLEVM. CAP. XXXIII.

Cicinum oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini, qua voles quantitate, torrido sole flaccescunt, & aliorum more cratibus instrati tantisper insolantur, dum vestiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & coniecta in pilam diligenter tunditur: postea in lebetem stanno illitum, qui aquam habeat, demittitur, subiectoq; igni feruescunt: & vbi insitum prorsus humorem reddiderunt; sublato ab igni vase, innatans oleum concha tollitur, & reconditur. Sed in Ægypto, vbi largior increbuit vsus, longè secus fieri solet: nam repurgatos ricinos molæ mandant, & accuratè mollitos per sportulam torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cùm continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad psoras, & vlcera capitis manantia valet: prodest sedis inflammationibus, vuluis conuersis, atq; præclusis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus: emplastra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: ventris animalia pellit.

Ricini olei consideratio.

Ricinum, siue Cicinum oleum, Cherua oleum officinis dicitur, quamuis rarioris sit vsus. Namque semen plantæ, quam Dioscorides ricinum appellat, Arabum esse cheruam, nemo est qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum vocat, vt diffusius suo loco libro quarto explicabitur. Cæterùm ricinus animalculum est fœdum, liuidum, & sanguine plenum, quod Italis Zecca vocatur, suibus, canibus, capellis, & id genus animalibus infestissimum. Cui cùm hoc semen forma, & colore sit quàm simillimum, idcirco Ricini nomen sibi comparauit. Meminit huius olei etiam Mesues, qui præter vires ei à Dioscoride redditas, addidit, id validè crassas coercere inflationes. Proinde ventriculi, laterum, coliq; doloribus prodesse illitum, potum, & infusum. Simili ferè modo conficitur oleum è semine ebuli repurgato, ad quosuis dolores mitigandos efficacissimum, quod ad rem medicam ornandam & locupletandam nunc edam in publicum, licet diu inter arcana mea id primum habuerim. Semen fruticis siccatum in pila ligneo pilo tunditur in offas, aqua calida adiecta per noctem maceratur, & tandem in lebetem oris lati stanno inductum, positum leui igne coquitur leniter mouendo: at vbi assiduo feruore ictuq; agitatum respumat, & substrato igne refrixit, innatans oleum concha excipitur, & prorsus oleum reddiderit, quod nulla alia ratione, nullove artificio acquiri potest. Idq; oleum ob virorem, à me Smaragdinum appellatum, quod hactenus thesauri loco continui, neque cuiquam aperire volui, pio in omnes medicinæ studiosos animo iam effluere sino, hortante Phedrone Rhodocheo, quem ob morum, vitæq; probitatem, insigni doctrina, ac multarum rerum experientia conditam, diligo maximè, dum apud Serenissimas D.D. Magdalenam & Helenam, natas Vngariæ, & Boëmiæ Reginas, magna laude medicinam factitat.

Ricinus animalculum.

Ol. e semine Ebuli.

Ἀμυγδάλινον ἔλαιον. AMYGDALINVM OLEVM. CAP. XXXIIII.

Amygdalinum oleum, quod aliqui metopium vocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucibus repurgatis, siccatisque, in pila ligneo pistillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, sextarius adiicitur, & vbi dimidia hora humorem hauserit, vehementius quàm antea tunditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæsit, concha excipitur. Pressis nucibus rursum hemina aquæ inspergitur, & postquam ebiberint, idem opus prosequendum: singulas heminas reddunt singuli modii. Contra vuluarum dolores, strangulatus, conuersiones, & eorundem locorum inflammationes efficax est: vitiis renum, calculosis, difficili vrinæ, suspiriosis, lienosisq; proficit: dolores capitis, grauitatem auditus, sonos incertos, tinnitusq; discutit: maculas & vitia cutis tollit è facie: & eam erugat cum melle, radice lilii, & Cypria cera, aut rosaceo cerato: & oculorum hebetudines emendat: vlcera capitis manantia, & furfures cum vino abstergit.

Cvm amarum omnino dulci sit temperandum, delinquere sanè existimarem, si oleum ex dulcibus amygdalis expressum (etsi illud Dioscorides silentio inuoluerit) ex amaris confecto non adijcerem, rectumq; conficiendi modum non explicarem: præsertim cùm nostræ ætatis medicis maximo sit vsui, & pauci sint myropolæ, qui ipsum rectè probeq; conficiant. Parandi igitur rationem (vt Mesues tradidit) sic habeto. Præstantiores, dulcioresq; amygdalæ, quæ lubet quantitate, ab vtrisq; corticibus repurgatæ, optimè in lapideo mortario tunduntur, & in loco calido reponuntur, quinque horarum spatio: dein parum iterum contunduntur: mox prælo tamdiu premuntur, quousq; omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur delibratæ, contusæq; amygdalæ in vitreo, vel stanneo vase, infunditurq; vas in balneo calentis aquæ: eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq; amygdalæ, & statim prælo calentes subijciuntur: itaq; oleum copiosius excipitur. Tritæ rursum amygdalæ, & repurgatæ, in sacculis panno duplicato inuolutis, sub arena cinereve calido reconduntur, & postquàm efferbuerint, prælo oleum elicitur. Sed nostrates seplasiarij plurimùm negligentiæ segnitieq; indulgentes, non modò amygdalas non repurgant, neq; delibrant, sed & amaras, & rancidas commiscent, & omnes simul conterentes, in æreum cacabum iniiciunt, igniq; admouent affuso aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde in sacculum conijciunt, & prælo summittunt, & quod inde fluit oleum excipiunt: quod plerunq; exustionis nidorem tantum obolet, vt haurientibus illico euomendi pariat nauseam. Qui autem sic parant oleum amygdalinum, eius lenientem facultatem peruertunt, ac destruunt: siquidem contusis amygdalis non delibratis, oleum inde confectum corticum vires asseruat; proinde & constipat, & exasperat, & scabritiem inducit: id quod etiam adauget ignis violentia, dum in lebetibus amygdalæ torrentur. Hoc itaq; diligenter animaduertens optimus Mesues, Amygdalini faciundi rationem prodidit, vt videlicet, cum purgatæ contusæq; essent amygdalæ, calore quodam suaui ac lento leniter calefierent, sicut diximus, non autem carbonibus ardentibus, quemadmodum hodie ij faciunt miropolæ, qui etiam alia pleraq; confundũt. Amygdalinum igitur, si rectè probeq; conficiatur, mirificè lenit: quare potũ ad libræ dimidiũ, aluum leniter deijcit: asperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris scabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginum, & membrorũ omniũ siccitates humectat, quocirca hecticis plurimùm conducit. Contra vuluarum dolores illitum & potum facilè præstat: sicuti vesicæ cruciatib. est efficax, si argẽtea fistula coniectũ impulsorio instrumẽto iniiciatur. Quod autẽ ex amaris amygdalis exprimitur,

Amygdalini dulcis parandi ratio.

Myropolarũ ignauia, & lapsus.

Mesues.

Amygdalini dulcis vires.

Amygdalini amari vires.

dulci in omnibus efficacius habetur: idcirco in prouocandis lapillis, conciliandisq; viscerum cruciatibus à flatu crassiore genitis, dulci longè praestantius reperitur. Nimirum & obstructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.

Βαλάνινον ἔλαιον. BALANINVM OLEVM. CAP. XXXV.

Simili modo fit Balaninum oleum. Quod repurgat maculas, lentigines, varos, & cicatrices nigras: aluum soluit, stomacho aduersatur: contra aurium dolorem, sonos, & tinnitus auxilio est, cum anserino adipe instillatum. Similis sesaminum ex sesamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum vocant: eandem vim habet, quam balaninum.

Antiq. cod. separat ab inuicem haec tria capita.

10

Oleum vnguentariae glandis, quod Balaninum vocant, à pharmacopolis & vnguentariis oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini vnguentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant, vt latius libro quarto disseremus. Consimili modo id Mesues fieri tradit. Et (vt idem etiam est auctor) abstergit, mundat, & obstructiones aperit: illitum strumas dissoluit, durosq; tumores. Frigidis tum iocinoris, tum lienis affectibus opem mirificè praestat: facit & ad frigidas neruorum conuulsiones, & compaginum cruciatus. Sed illud sibi peculiariter adsciuit, quod etiamsi diu veterescat, haudquaquam rancidum euadit: ideoq; vnguentarijs expetitur ad suauissima odoramenta excipienda, praesertim cùm moscho, & ambra chirothecas illinunt: quo fit, vt nullo temporis tractu rancorem vnquam resipiant, vt facilè eueniret, si alio quouis oleo eo in opere vterentur. Quamobrem mirari non licet, si veteres fructum, à quo elicitur hoc oleum, glandem vnguentariam nominauerint. Sesaminum verò (vt Mesues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe sesami repurgatum semen primò contunditur, deinde eodem artificio calefactum praelo supponitur, tandiuq; premitur, quousque oleum reddat. Id (vt idem testatur) pingue ministrat alimentum: semen adauget, asperitates quascunq; lenit, sed praecipuè gulae vocem expedit, & dura apostemata mollit. Adijcitur Sesaminum plerisq; vnguentorum compositionibus, quorum in officinis est vsus. Verùm quod è Iuglandibus nucibus elicitur, nullius in medicina vsus esse reperio, etsi lucernis, & lampadibus, qui parsimoniae student, id maximopere expetant, quippe ignis funiculo non tam citò consumitur, quàm id, quod ex oliuis paratur. Praefertur etiam pictoribus eo, quod è Lini semine exprimitur: siquidem hoc cerussae admistum tractu temporis colorem immutat, illud verò incorruptum perpetuo asseruat.

Balanini consideratio.

Balanini facultates.

Sesaminũ, & eius vires.

20

Oleum è nucibus iuglandibus.

Ὑοσκυάμινον ἔλαιον. HYOSCYAMINVM OLEVM. CAP. XXXVI.

30

Hyoscyaminum sic fit. Semen candidum recens ac siccum tunditur, & calida aspergitur aqua, vt in amygdalino diximus: dumq; insolatur, siccatae, quae sub manu sunt, partes cum reliqua massa permisceantur: hoc autem fieri oportet, dum nigrescat, & grauiter oleat: mox pressum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax est: pessis miscetur, ad emolliendũ vtile. Fit & è grano gnidio purgato, & tuso. Vis ei aluum soluere potu. Non secus cnicinum oleum temperatur, cui facultas eadem est, quae facto è gnidio grano, verùm inualidior. Raphaninum è raphani semine fieri solet, caeterorum more. Phthiriales mala valetudine contractas tollit: scabritias cutis in facie emendat. Ad obsonia vtuntur Aegyptii. Melanthinum idem, quod raphaninum potest, eodemq; modo paratur. Tritum sinapis semen, [& calida aqua] madefactum, adiecto postea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax est: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

ὕδατος ψυχροῦ. i. aqua frigida leg. antiq. cod.

40

Tametsi perpauci reperiantur medici, qui Hyoscyaminum oleum nouerint, ne dum in vsum receperint vnquam, ego tamen idipsum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, vbi caetera praesidia non iuuerint, efficacissimum est medicamentum, praesertimq; inflammationibus pudendorum vtriusque sexus. Item acutissimis aurium doloribus medetur cum castoreo, vel croco instillatum. Prohibet praeterea gonorrhoeam, renibus & testibus illitum. Mensium exuperantiam cohibet, & albicantia vteri profluuia, tum pubi & lumbis perunctum, tum pessis infusum. Mammis à partu inflammatis vtiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, si tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, aliis quibusdam additis: ita vt euulsi pili integro anno non renascantur, si eodem depilata loca saepius perungantur. At ipse in eo faciundo Dioscoridem minimè secutus sum, sed aliam parandi rationem adinueni, quae haec est. Sumito nouum, siccumq; hyoscyami semen, tundito deinde, ponitoq; in stanneo, vel vitreo vase, ardenti aqua, quae è vino fit, parumper prius affusum. His factis ponito vas in calentis aquae balneo die ac nocte, demum adhuc feruens sacculis imponito, & praelo subijcito, sicq; oleum habeto. Quod autem è grano Gnidio, quod rustici Ananienses montanum piper appellant, paratur, recessit hoc aeuo à medicorum vsu, eo quòd in deijcienda aluo violentissimum sit medicamentum, rusticis tamen aptissimum, cùm saepius, ne medicos consulant, coccum Gnidium deuorent, quo etiam saepius morte occumbunt. Porrò Cnicinum (vt Mesues inquit) potum aqua intercute laborantibus, viscerum obstructionibus, ventriculi, & coli cruciatibus à flatuositate genitis, efficax est. Suspiriosis mirificè prodest, & vocem clarificat. Epotum pituitatam tum vomitionibus elicit, tum per inferna ducit. Raphaninum praeterea, & Melanthinum aboleuerũt, sicuti etiam Sinapinum, etsi vbi ad summum excalfacere opus fuerit, maximam opem praestare valeant. Sinapinum verò non nisi collachrymantib. oculis exprimi potest: tanta enim est vaporis acrimonia, vt concepto vapore, illico prodeant lachrymae. Miscetur quandoq; cum eo, quod è pistaceis nucib. elicitur: peruguntur q; eo genitalia in frigidis, vt felicius coeant, addito lasere, & moscho.

Hyoscyamini vires.

Hyoscyã. parandi ratio.

50

Gnidinum.

Cnicinum.

Raphaninũ.
Melanthinũ.
Sinapinum.

60

Μυρσίνινον ἔλαιον. MYRTEVM OLEVM. CAP. XXXVII.

Myrtei faciundi ratio haec est. E myrto nigra, syluestri, aut satiua, foliorum mollissima quaeque tusa premuntur: succo pares omphacini olei portiones adiiciuntur, subiectisq; carbonibus inferuescũt, donec concoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longè facilior haec compositio. Tenera folia contusa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur. Priuatim alii deiecta in oleum folia in sole macerant: alii prius oleum inspissant malicorio, cupresso, cypero, & iunco odorato. Efficacius est amarum gustu, & oleosum, viride, translucens, & olens myrtum. Astringit, & indurat: ideo medicamentis miscetur, quae cicatricem obducunt: prodest vlceribus in capite manantibus, ambustis igni, & papula-

rum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, fedis rimas, condylomata, articulos laxatos: corporis sudores compescit: & ad omnia valet, quæ astrictionem, inspissationemq; desiderant.

In myrteo officinarum lapsus.

Myrteum myropolæ ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioscoridis more, conficiunt, sed è fructibus tantùm, nulla seruata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroq; vino immiscent, & in æneum cacabum transferunt, subduntq; (vt citius opus expediant) ignitos carbones, ibiq; tamdiu inferuescere sinunt, donec vinum totum absumatur; mox ab igne tollunt, percolant, & asseruant. Neq; animaduertunt conficiendi regulam à Mesue explicatam, siquidem in calentis aquæ balneo, non quidem violento carbonum igne Myrteum parari iubet: ex oleoq; omphacino fieri, non (vt ipsi parant) ex maturis oliuis expresso. Namque, vt balnei humenti, ac leni calore olei compositio mirificè digeritur, ac eius omnes conseruantur partes: sic contrà violēto igne subdito peruertitur, & destruitur tota rei compositio. Sed quoniam reipublicæ beneficio (vt etiam ab ipso exordio pollicitus sum) decreui non prætermittere quicquam, quo errores, qui indies contingunt, è medio tollantur, dico, oleum omne quod officinæ ad medicamenta vsurpant (illud excipio, quod ab arborum resinis stirpiumq; aliarum gummi, vitreis organis per sublimationem, vt chymistæ vocant, elicitur) vase vitreo, vel saltem stanneo in balneo calentis aquæ fieri debere: & inibi primum impositis imponendis tribus diebus macerari: post tertium verò diem expressis cunctis prius impositis, & recentibus infusis pari temporis spatio, eodem in balneo, eadem macerari. Itaque tamdiu opus prosequendum, donec sibi oleum amplissimas exceptorum medicaminum comparauerit vires. Verùm ingens hominum lucri auiditas, auriq; ingluuies, vt admodum superlucrentur, arcamq; auro ad summum vsque impleant, non patitur myropolas necessarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda: eos, inquam, qui continue magis crumenis intendunt & inhiant, quàm vt vitæ ægrotantium satagant. Probi tamen, & diligentes hæc mea verba boni consulant, hi verò mali errores emendent suos. Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præstantiam ad plenum referat, hoc modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium vncias decem, vini nigri adstringentis libras duas, olei omphacini libras quinque: deinde contusis baccis ac folijs omnia oleo excipito, & vase vitreo, vel stanneo reponito, tectoq; vasis ore in balneo calentis aquæ immergito, & post tres dies extrahito, ac percolato: rursus assumptis recenter baccis, folijs, & vino, vt antea oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium vsq; diem. At postremo vasis ore detecto, tandiu id apertum sinito, donec balnei feruore vinum totum exiliat, & oleum tantùm remaneat. Nec audiendi sunt ij, qui Dioscoridis testimonio, æneo cacabo (vt supra dictum est) substratis carbonibus Myrtinum conficiunt: quippe Dioscoridis tempore ars medica non adeò exculta erat, quin nec seplasiaria, vt nostra hac ætate esse visitur. Quamobrem putandum, quòd si huius balnei artificium Dioscoridi innotuisset, ipsum haudquaquam silentio præterijsset, veluti nec illud Mesues, nec alij complures prætererunt, qui summo studio & diligentia medicam facultatem excoluerunt & in ordinem redegerunt.

Olei omnis generis parandi ratio.

Myrtei parandi ratio.

Δάφνινον ἔλαιον. LAVRINVM OLEVM. CAP. XXXVIII.

Laurinum fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturæ sunt in aqua coquuntur: siquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus subacta, concha excipitur. Alii omphacinum prius oleum cypero, iunco odorato, & calamo inspissant, deinde tenera lauri folia concoquunt: alii etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit: alii styracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum vtilius, quò recentius, quoq; viridius colore, amarissimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliens: venarum spiracula aperit, lassitudines discutit: omnibus neruorum vitiis, algoribus, destillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitum, non aliud i[illegible]uantius: attamen potum nauseam parit.

Laurini consideratio.

Laurini conficiendi rationem aliter à Mesue institutam legimus, sed tamen ab hac parum recedentem, ideoque quod id parum vel nihil referat, rem ipsam silentio prætereundam duximus: præsertimq; quòd non me latet, Laurinum, cuius est vsus in officinis, à seplasiarijs nequaquam fieri, sed ab alijs confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipsum eliciendi artem exercent. Mesues præter facultates à Dioscoride traditas, id summè laudauit & ad iocineris dolores, & ad hemicraniam, quæ frigidis contrahitur succis: quin & ad ventriculi dolores, coli, vuluæ, & lienis efficax esse tradidit.

Laurini vires ex Mesue.

Σχίνινον ἔλαιον. LENTISCINVM OLEVM. CAP. XXXIX.

Similis Lentiscini ratio: nam è maturo fructu temperatur, factis prius spissamentis: vt in laurino diximus. Hoc scabiem iumentorum, canumq; sanat: vtilissimum pessis, acopis, & leprarum medicamentis: sudores cohibet. Nec secus Terebinthinum fieri solet: quod † refrigerat, & astringit.

Lentiscini parandi ratio.

Lentiscinum pluribus in locis Hetruriæ conficitur, sed præsertim in agro nostro Senensi, Ilua, & Gilio Tyrrheni insulis, non longè à continenti nostra distantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemosas lentisci baccas assumunt, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntq; aliquot diebus simul flaccescere: deinde magnum in ahenum collocant, affusa aqua: & igni tandiu feruent, donec baccæ dehiscant: demum eas extrahunt, & saccis includunt præloq; subijciunt, expressumq; asseruant oleum. Quod & quibusdam Adriatici insulis hac similiter ratione confici audio, absq; alterius cuiusvis olei adminiculo: siquidem fructus is per se olei satis emittit. Incolæ (vt exprimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caliginesq; delendas, illud cibis commiscent. At ego eo sæpius vsus sum magno sanè iuuamento in dysentericis, non quidem potu exhibito, sed clysteribus infuso. Lentiscinum summis laudibus extulit Galenus libr. v. de comp. medic. secundum locos, ad gingiuarum, & linguæ inflammationes, si os eo colluatur. Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana viridia nuncupant, non fit in Italia, neque ad nos (quod equidem sciam) aliunde conuehitur: proinde non venit in vsum. Hoc tamen (vt Mesues inquit) vulnera consolidat: medetur item conuulsis, episthotonicis, neruorumq; duritijs, & creberrimè cataplasmatis admiscetur.

Lentiscini vires.

Terebinthini consideratio & vires.

† In his verbis mendum subesse putamus, vt etiam doctissimè adnotauit Manardus Ferrariensis lib. VIII. epist. prima. Alias siquidem sibi ipsi repugnasset Dioscorides, cum scripserit in Terebinthi mentione, eius fructus excalfacere, hic verò dica-

rò dicatur oleo ex eisdem parato inesse refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoque refragatur, quòd sint nobis Græci Dioscoridis codices, in quibus verba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, sed de eius tantùm conficiendi ratione mentio habetur.

Μαςιχινον ἔλαιον. MASTICHINVM OLEVM. CAP. XL.

MAstichinum è trita fit mastiche. Quod contra omnia vuluæ mala efficax est: mediocriter calfacit, astringit, & emollit. Aduersus prominentes stomachi duritias, cœliacorum, dysentericorumq; cruciatus vtile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit: optimum in Chio insula componitur.

10

MAstichini parandi rationem, sanè quàm paucis Dioscorides perstrinxit, quippe è trita tantùm Mastiche fieri tradidit, nulla alia explicata conficiẽdi ratione. Seplasiarij autem nonnulli prorsus obliti, scripsisse Mesuem in balneo calentis aquæ Mastichinum confici debere, communi oleo, albo vino permisto, mastichen admiscent, & æreo vase carbonum igni admouent, ibiq; tanto tempore efferuescere sinunt, quoad vinum prorsus exiliat, ac inde vsui asseruant. At ipse vitreis organis è purissimo tantùm mastiche illud sæpius confeci.

Seplasiariorũ lapsus.

Μύρων σύνθεσις. VNGVENTORVM COMPOSITIO. CAP. XLI.

DE ratione vnguentorum consequenter tractandum existimauimus, quandoquidem ea in nonnullis corporum vitiis, aut medicamentis mista, aut corpori perfusa, aut naribus obiecta, plurimùm prosunt: in quorum probationibus consulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus temperantur. Optimum huiuscemodi iudicium, quod tamen in quibusdam planè obseruari non potest, propter ea, quæ admiscentur, odore cæteris præualentia: vt in amaracino & crocino, telino, & plerisq; aliis, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conueniet.

20

Vnguenta, ab vtendi modo, Græcis μύρα forte à Myrrha: quo nomine veteres pretiosa vnguenta ex odoramentis confecta appellabant: hodie verò quæ ex oleis, speciebus quibuscunque & cera componuntur, ita vocantur: at hæc non simpliciter μύρα, sed myracopa dicenda, quoniam similia sint acopis. Primus censetur Archilochus μύρũ nomen vnguentis imposuisse, siquidem vetustissimus Homerus licet vnctionum frequenter meminerit, attamen oleum, non Myron appellauit: sic quo vngebantur à Moyse sacerdotes, non vnguentum sed oleum sanctum vocant. Et licet opinio sit, primum vnguentum ex Bryo seu musco & balanino oleo confectum fuisse, attamen oleum sanctum, de quo Exodi 30. & apud Iosephum lib. antiquit. 3. cap. 13. primum statuendum, quod ex præstantissimis odoramentis conficiebatur, vtpote ex myrrhæ sponte fluentis, quingentis siclis: cinnamomi aromatici, 250. & calami aromatici tantundem, casiæ verò quingentis, secundum siclum sanctuarij: & olei de olea Hin, id est duobus cois Atticis, vnguentum opere vnguentarii conficiebatur: quo & sacerdotes, & tentorium conuentionis, arca testimonii, mensa & omnia instrumenta eius ac reliqua vasa illita purgabantur. Vnguentorum licet duo constituerit genera Icesius libello de odoribus, alterum deliciarum quod χεῖμα seu χεῖσμα dicitur: alterum promiscuum & ferè palæstris dicatum, quod ἄλειμμα cognominatur: tria tamen constituemus summa genera: vnum ad luxuriam: alterum ad necessitatem: tertium ad salubritatem. Ad luxuriam, apud Græcos, Persas & alios cultiores Orientis populos, quotidianus erat in conuiuiis vsus, quare cum bellarijs & corollis, secundis mensis inferebantur: quibus conuiuarum capilli & barbæ vngebantur, de quibus Athenæum consule. Et licet Solon, cum hæc ad lasciuiam veneris facere animaduerteret, vnguenta Athenis diuendi vetuerit: sic Socrates apud Xenophontem vt meretricium accusarit: sic Lacedæmonij vnguentarios ciuitate expulerint, eos oleum corrumpere dictitantes, attamen hac ætate plurimi & ambram & moschum ad fastidium olent. Ad necessitatem erant ea quibus certantes vtebantur & palæstrarum corpora inungebantur. Ad valetudinem tertium genus facit. Dioscorides auctor est, ea aut medicamentis mista, aut corpori perfusa, aut naribus obiecta, in quibusdam corporum vitiis plurimum conferre. Hæc autem nunc vsitata ex tribus conficiuntur, oleo, speciebus & cera: oleis adiiciuntur adipes, butyrum & mucilagines: nonnunquam gummata & lachrimæ his quoq; miscentur. Species seu pulueres pro affectuum diuersitate variant. Cera additur, vt conuenientem consistentiam vnguenta nanciscantur: ita tamen pleriq; cõficiunt vt ad oleorũ ℥ 1. specierum ʒ 1. ceræ ʒ. ij admisceant: At cum vnguenta æstate plus ceræ, hyeme minus requirant: sic interdum firmius & diutius, interdum contra, corporib. adhærere velimus, consultius vt componentis iudicio liberum relinquatur. Galenus 4. de sanitate tuenda, ceræ quartæ parti, resinæ duodecimam immiscet, sic enim non solùm pulcherrimum sed etiam quod bene adhæreat vnguentum fieri: idem habent Oribasius in vnguento ex Euphorbio, & Ægineta lib. 7. cap. 17. Concludentes dicimus vnguenta quæ in Pharmacopoliis habentur, assumpta antiqua vnguenti significatione, vnguenti nomen non mereri, sed potius esse apud veteres olea composita, cum plerunque nullam odore fragrantiam habeant. Dioscorides verò ea proponit quibus corpora irrigantur & ex quorum olfactu vires animales (hic rursus ipsius Methodus notanda) recreantur, & quod aliis medicamentis hæc misceri soleant. Vnguenta verò quæ ad voluptatem & luxum faciunt, in totum Dioscorides omittit, tanquam indigna quæ inter remedia salutaria proponantur: de quibus multa Plinius lib. 13.

30 Vnguenti primi confectio.

Vnguentorũ genera tria.

40

50 Vnguenta vsitata ex quibus conficiantur.

60 Olea composita veterum.

Ῥόδινον. ROSACEVM. CAP. XLII.

ROsaceum sic fit. Iunci odorati quinque libras & bessem tundito, & subactas aqua in viginti olei libris & quincunce, subinde mouendo, coquito: dumque percolaueris, in olei libras viginti, & quincuncem, adiicito rosas † non madefactas numero mille, & manib. melle perunctis identidẽ mouero, interdiu

† ἐρυθρὰς. i. rubras. Antiq. codex habet.

terdiu premens, finito nocte tota macerari, postea exprimito: & vbi recrementum pessum ierit, mutato vase, in craterem melle illitum recondito. Cæterum rosas, quæ antea pressæ fuerunt, in labellum demittito, & affusis octo libris & quadrante spissati olei, iterum premito, eritq; secundarium oleum. Quòd si tertias vsque, quartasve perfusiones infundens exprimere voles, secundarium fiet, tertiarium, & quartarium vnguentum. Sed quoties id feceris, vasa melle oblini debent. Si verò secundam a infusionem instituere libet, in expressum oleum, numero pari recentes rosas, nullo b humore imbutas iniicito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertiò, aut quartò simili modo exprimens facito, toties que recentes rosas detractis vnguibus immittito: fiet enim ita oleum multò validius: nam septies oleum rosarum infusionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum à succo diligenter secerni oportet, nam si minimum quid relinquatur, vnguentum corrumpet. Alii autem detractis vnguibus, rosas tantùm oleo macerant in sole hoc modo. Rosæ, quæ selibram pondere æquant, in sextario olei diebus octo madescunt, & vsque ad tertiam perfusionem quadraginta diebus insolantur, & sic oleum reconditur. Alii calamo, aut aspalatho prius olei spissamenta faciunt. Alii coloris causa anchusam admiscent, & salem, quò minus oleat. Vim astringendi, & refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplasmatibus vtile. Potum soluit aluum: stomachi ardorem restinguit: vlcera caua replet, & mulcet, quæ cacoëthe vocantur: vlceribus in capite manantibus, atque feruidis eruptionibus illinitur: caput dolens eo perfunditur: dentes inter initia doloris collui prodest: ad genarum duritias illitum efficax est: ad lacessita interanea, & concitatas vuluas vtilissimè subiicitur.

a Meum ἐμβολὴν. i. iniectionem.
b Meum ἄβροχον. i. siccarum.

Vnguentorũ consid.

HOc sub olei nomine comprehendit Dioscorides, oleum omne, quod per se tantum, nulla alterius olei admistione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diuersorum generum seminibus, aut stirpium resinis elicitur. Sed vnguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui & odoramenta, & alia simplicia medicamenta admiscentur, vt in præsentia de Rosaceo agens, & deinde in sequentibus manifestè ostendit. Quo fit, vt apud Dioscoridem oleum vocetur, quod simpliciter expressum sit: vnguentum verò oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus constet medicamentis. Quapropter Galenus lib. VI. simp. medicamentorum de oleo agens, sic inquit. Ex dictis cognoscere iam liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur, vnguentis, puta rosaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque vbi vna cum aromatibus præparantur, vnguentum efficitur. Cæterum oleum rosaceum, quod hoc tempore officinæ completũ appellant, à Dioscoridis rosaceo longè dissidet, quod etiam eo præstantius existimandum est, summum ob artificium, quod in ipsa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ. Quod eorum tamen perpauci (ita vt ingenium est multorum à labore procliue ad ignauiam) illud secundum Mesuem temperant, tametsi plures ab eo optimi rosacei conficiendi modum sint consecuti. Fit etiamnũ rosaceum rosis non affatim debiscentibus in omphacinum demissis, modò calentis balnei viribus (vt in quibusdam aliis superius adnotauimus) modò insolatu perquàm longo. Sunt & qui, vt magis viribus præstet, oleum prius ex aqua rosacea lauent, deinde plusculo temporis spatio ter, aut quater rosas infundant, quæ haud penitus fatiscant: demum expressione peracta, immaturarũ rosarum succum adijciunt, ac inde diu insolant. Postremò oleum à succo secernunt, & diligenter asseruant. Hoc inflammationes discutit, roborat, adstringit, fluxionesq; cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus dysentericis medetur. Capitis vulneribus aptissimum est, quòd roboret, siccet, resoluat, inflammationesq; non modo prohibeat, sed etiam extinguat. Quocirca hac in re maximè probatur Galeno lib. 2. de comp. med. secundum locos, vbi de dolore capitis scribit, qui vel ex vulnere, vel casu excitatur: cuius etiam meminit lib. x. simp. med. de sanguine agens.

Rosacei consideratio.

Rosaceũ omphacinum.

Rosacei omphacini vires.

Ἐλάτινον. ELATINVM. CAP. XLIII.

FRacta elate, tusa, & sacrificata, in labellum deiicitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per sportulam exprimitur: verùm pares esse debent vtriusq; portiones, dein mundo vase ad vsus reconditur. Viribus rosaceo proportione respondet: aluum tamen non mollit.

ELatinum, quod ex dactylorum inuolucris antiquitus parabatur, hac nostra tempestate obsoleuit.

Μήλινον. MELINVM. CAP. XLIIII.

MElinum hoc modo temperatur: Olei congius decem aquę sextariis admiscetur. Adiicitur elatæ palmarum fractæ quadrans, & iunci odorati vncia: quæ die vno macerata coquuntur, mox in vas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala superponuntur, & vestimentis operta tantisper inibi resident, dum malorum vires ad se oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum spatio operimentis inuoluunt, vt contineatur odoris suauitas, nec euanescat: postea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumq; reconditur. Id vim refrigeratoriam, & adstringentem habet. Contra scabiosa vlcera, & quæ serpunt, ac furfures, perniunculosq; effectum præbet: exulceratis vuluis infunditur: citatam vrinam sistit infusum: sudores cohibet: contra cantharides, buprestim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mala olet.

Melini consideratio.

MElinum oleum ad hodiernum officinarum vsum hoc modo conficitur. Cotonea nondum planè matura in taleolos dissecta omphacino oleo macerantur, & vino ex eis expresso superaddito insolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterum, atque iterum perfunduntur, & extrahuntur, vt in aliis superius ostendimus.

Οἰνάνθινον. OENANTHINVM. CAP. XLV.

OEnanthe è labrusca, optimè olens postquàm emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur, voluiturq;: & cum biduo manserit, exprimitur, & reconditur. Astringit, proximũ rosaceo effectum præbens: sed aluum non resoluit, aut mollit. Probatissimum est, quod odore œnanthen refert.

Oenan-

Oenanthinum nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioscoride tam apertè proditur eius parandi ratio, vt non sit opus, illud pluribus explicare.

Τήλινον. TELINVM. CAP. XLVI.

FOeni græci libræ quinque, calami libra vna, cyperi libræ duæ, olei libris nouem septenis diebus macerantur, quotidie ter mouentur, postea premuntur, & reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum substituunt, & cyperi loco xylobalsamum macerant. Alii oleo antea his odoribus spissato fœnum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abscessus emollit, & concoquit: omnibus vuluarum duritiis magnopere conuenit, fœminis difficilè parientibus subiicitur, vbi præ excretis humoribus loci siccitatem contraxerunt: sedis inflammationes lenit, tenesmo subditum prodest: vlcera capitis manantia, furfuresque expurgat: ambustis, & pernionibus addita cera proficit: vitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorem inseritur. Eligi oportet recens, quod non vehementer fœni græci odorem præ se ferat, & manus abstergat, sapore ex dulci in amarum inclinato: tale enim optimum iudicatur.

Officinarum Luminaria ex Rhasis auctoritate aliam, quamuis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterij bessem adijciunt.

Σαμψύχινον. SAMPSVCHINVM. CAP. XLVII.

SErpylli, cassiæ, abrotoni, florum sisymbrii, frondium myrti, sampsuchi singulæ portiones, quadam pro viribus ipsorum coniectatione, vnà tunduntur, atque is omphacini olei modus adiicitur, qui madentium vires non euincat: hæc post quatriduum exprimuntur: denuo noua alia simili mensura, & æquali tempore macerata premuntur: ita enim validius reddi solet. Eligi oportet sampsuchum colore ex atro viridi, plurimùm redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuantem: aduersus vuluæ præclusiones, conuersionesq; efficax est: menses, & secundas, & partus extrahit, vuluæ strangulatus recreat: lumborum, inguinumque dolores lenit: sed cum melle vti eo præstat, quandoquidem vehementi astrictione locos indurat. Lassitudines illitum discutit: in opisthotonicorum, vulsorumque cataplasmata vtilissimè additur.

Sampsuchini consideratio.

QVanquam ex Theophrasti, Dioscoridis, & Plinij sententia idem esse constat sampsuchum, & amaracum: cùm tamen Galenus, & Paulus de his diuersis capitibus seorsum scripserint, eorumq; temperamenta per gradus dissidere tradiderint, non ab re crediderè nonnulli aliud esse sampsuchum, aliud verò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioscorides, quòd in his vnguentorum compositionibus Sampsuchinum, & Amaracinum diuersis capitibus digesserit. Quod facilè plerosq; ad credendum induxit, has stirpes tum facie, tum viribus differre, hac ratione freti, quòd si alterum ab altero non distaret, omnino præter rationem de his variis in locis scripsisset Dioscorides, alterum vnguentum Amaracinum alterum verò Sampsuchinum appellans. Porrò vt huiusmodi controuersia tollatur, sciendum est, stirpem eam, qua Galeno, & Paulo amaracum appellatur, id sanè amaracum non esse, quod Theophrastus, Diosc. & Plinius sampsuchum vocauere, sed potius (vt ego existimo) Marum, id quod etiam sentiunt clariores nostri seculi simplicium indagatores. Namque Mari, nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorsus in simplicium medicamentorum libris meminerunt. Quare non deest suspicio, quin librariorum culpa, in Galeno Mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus assignandis Galenus à Dioscoridis Maro non longè recesserit. Sunt & qui velint apud Paulum, & Galenum id amaracum dici, quod Dioscorides parthenium vocat: quippe & hoc quibusdam amaracum vocatur. Cuius rei indicium esse existimant, quòd tam Galenus, quàm Paulus nullibi in simp. medic. libris aliquid de parthenio posteritatis memoriæ prodiderunt: quorum opinio non omnino reprobanda videtur. Cæterùm licet Dioscorides Sampsuchini, & Amaracini diuersis per se capitibus meminerit, non obstat propterea, quò minus idem esse possint sampsuchum, & Amaracum. Siquidem duabus de causis vt alterum ab altero distingueret, Dioscorides facilè impulsus fuit: quarum altera est, quod si diligenter animaduertantur vtrorumq; compositiones, vtiq; Amaracinum tum multò odoratius, tum Sampsuchino pretiosius iudicabitur. Ideoq; auctor, eo quòd nolebat vnguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quodq; ob eius claritatem id particulari descriptione dignum censebat, vt præstantiæ discrimen faceret, vtq; etiam minus probatum à probatissimo dignosceretur, homonymiam immutauit, ipsumq; non quidem Sampsuchinum, sed Amaracinum appellare voluit: nam si id non fecisset, quodnam altero præstantius esset, discerni non potuisset. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampsuchinum, alterum verò Amaracinum Dioscorides appellauerit: quod (vt libro tertio proprio capite legitur) in Cyzico sampsuchum amaracum appellabatur, vnde hoc vnguentũ insigne petitur. Et quoniam à Cyzicenis claris illius compositoribus ex eorum more Amaracinum vocabatur, talem nomenclaturam Dioscorides haudquaquam permutandam censuit: quare ipsum in eadem reliquit appellatione, quam secum ex Cyzico tulerat.

Solutio controuersiæ de Sampsucho & Amaraco.

Opinio quorundam Amaracum esse Partheniũ.

Ὠκίμινον. OCIMINVM. CAP. XLVIII.

OCiminum oleum fit vt cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum vndecim, & bessis pondo, die noctuque viginti olei libris macerato, premito, colato: cumque exhauseris quallum, rursus parem olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id secundarium: nam tertiæ perfusionis non est capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, vt in rosaceo diximus, rursus maceratur, & cùm tanto temporis spatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur: quod si in animo fuerit ter, aut quater madefacere, semper ocimum recens addes. Potest ex omphacino confici: sed illo modo melius. Idem quod sampsuchinum potest, sed inefficacius.

Ἀβροτόνινον ABROTONINVM. CAP. XLIX.

OLei cyprini odoribus imbuti libris nouem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuq; madefactas, premito. Quod si in longum tempus oleum velis asseruari, eiectis prioribus foliis, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad vuluæ duritias, præclusionesq; efficax est: menstrua, & secundas pellit.

Ἀνήθινον. ANETHINVM. CAP. L.

† παλαιῶ. i. antiqui. leg. Orib. Conclusa leg. Orib. τὸ αὐτό. i. tantundem.

OLei † libris octo & dodrante florum anethi [libras vndecim & bessem,] maceratas in oleo die vna, manibus premito, & recondito. Quòd si iterum perfundere velis, recentes anethi flores consimiliter madefacito. Vuluarum duritias emollit, venarum spiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim & lassitudines discutit: prodest articulorum doloribus.

Σούσινον. SVSINVM. CAP. LI.

SVsinum, quod alii lilinum appellant, sic temperatur. Olei libræ nouem cum quincunce, calami libræ quinque & quadrans, myrrhæ vnciæ quinque, permisto odorifero vino decoquuntur, & colato oleo, cardamomi tusi & cœlesti aqua madefacti libræ tres & semis macerantur premunturq;, tres libræ cum semisse spissati olei assumuntur: mille lilia deceptis foliis, in latum, non tamen profundum labellum demittuntur: iniectum oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctuq; conquiescunt, & in pyxidem matutinis exprimuntur, quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ simul expressa fuerat, colo incerni oportet: non enim, vt rosaceum moram tolerat; nam concalfactum feruet, & computrescit; quare sæpius decapulandum. Vasa melle illinenda, tenuis sal inspergendus, & si qua sordes vasis faucibus hæsit, eximenda. Odoramentis iam expressis ex quasillo in labellum transfusis, rursum olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tusi drachmæ decem coniiciuntur. Hæc manibus scitè pressa, interiecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adiecto cardamomo, & sale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: secundum, quod sequitur: tertium locum sibi vendicat, quod nouissimum prodit. Denuo in mille lilia euulsis foliis expressum primò oleum infunditur: tum eadem ratione prosequendum, idemq; faciendum, vt prius: addito cardamomo, dein expresso, fac eadem in secundo, & tertio, vt dictum est: & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò validius vnguentum efficies. Denique cum factum abunde videbitur, singulis compositionibus miscere cõuenit mirrhæ quàm optimæ duas & septuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & septuaginta. Croci verò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutram cum aqua demittuntur, expressumq; primò vnguentum infunditur, & paulò post excipiuntur vasculis siccis, myrrha, aut gummi antea perfusis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expressione. Aliqui simplex ex balanino, aliove oleo, & liliis componunt. Optimum esse constat in Phœnice, mox Ægypto factum, sed cumprimis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: vuluæ præclusiones, & collectiones aperit: vtilissimum ad muliebria mala: vlcera in capite manantia, feruidas eruptiones, varos, furfuresq; emendat: vibices, cicatricesq; celerrimè ad colorem reducit, ita vt sæpe fallant. In summa extenuat: potum, bilem per aluum extrahit, vrinam ciet: sed stomacho alienum est, & nauseam parit.

Antiq. cod. legi. χώξεων καὶ φλεγμονῶν. i. frigiditates & inflammationes.

HOc, quod ex liliis temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoq; conficitur oleum, cùm vniuscuiusq; parandi ratio per se clara sit, ideo nostris explanationibus non indigent. Cæterùm Susini compositio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm auctoris incuria deprauata videtur.

Ναρκίσσινον. NARCISSINVM. CAP. LII.

NArcissini spissamenta ita fiunt. Sex libræ aspalathi cum sextante tunduntur: olei eloti libræ septuaginta cum vnciis quinque assumuntur. Aspalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & besse adiicitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac vino veteri odorato immista, decoquitur: simulac autem cum iis efferbuerit, eximitur: refrigeratum oleum excolatur, cuius portio in labellum mittitur, flores narcissi quàm plurimi coniiciuntur, qui bidui spatio (vt in susino dictum est) permoti exprimuntur. Oleum subinde decapulandum, siquidem celerrimè putredinem sentit. Valet hoc ad emolliendas vuluæ duritias, præclusionesque: sed capitis dolores facit.

NArcissinum, quod ego sciam, non paratur nostratibus myropolis, quod mirum non est, cum id etiam Plinii ætate parari desiisset, vt ipse libro XIII. cap. primo memoriæ prodidit.

Κρόκινον. CROCINVM. CAP. LIII.

CVm Crocinum componere voles, prius olei, vt in susino diximus, spissamenta facies, eisdem ponderibus, & mensuris: cuius olei libras tres & semissem, croci vnciam vnam assumes: identidem quotidie moueto, & sexta die, quàm hoc assiduò peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adiicito: moue triduo, dein contusæ myrrhæ, atque cribratæ drachmas quadraginta permisceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinum imbuto in crocini compositione vtuntur. Optimum est, quod abunde crocum spirat, in medendi vsu expetitum. Proximum quod myrrham

myrrham refert. Calfacit, somnum allicit: quare persæpe phreneticis subuenit perfusum, aut naribus admotum, aut illitum: pus mouet, vlcera purgat: contra vuluæ duritias, atq; præclusiones, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, prodest cum croco, cera, medulla, duplicato olei pondere: cõcoquit enim, emollit, humectat, & permulcet, ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur: huic autem proportione respõdent butyrinum, onychinum, & styracinum: quæ etsi nominibus distant, viribus, & compositione cognata sunt.

Κύπρινον. CYPRINVM. CAP. LIIII.

OLei omphacini eloti pars vna, aquæ cœlestis tantundem cum semisse, cuius vna parte oleum diluitur, altera adiiciendis odoramentis admiscetur. Dein assumptis aspalathi libris quinque & semisse, calami libris sex & semisse, mirrhæ libra vna, cardamomi libris tribus & dodrante, olei libris nouem, & vnciis quinq;, aspalathus tusus, & aqua affusus decoquitur in oleo, donec conferuescat: myrrha autem vino vetere odorifero subacta, contususq; simul calamus, digeruntur in offulas, quæ exempto aspalatho immittuntur, & vbi efferbuerint, sublato aheno oleum percolatur. Cardamomum tusum reliqua aqua aspersum infunditur, spatha agitatur, nulla, dum refrixerit, interpellatione. Post hæc colato oleo in viginti octo libras olei, floris ligustri, quod cyprum vocant, sex & quadraginta libræ cum besse instillantur, quæ sufficienter madefactæ per sportulam exprimuntur. Quod si copiosius desideretur, idem recentium florum pondus iniectum simili modo prematur: & iterum aut tertiò, si quis velit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris suauitate nares feriat: aliqui cinnamomum addunt. Calfacit, emollit: ora venarum adaperit: vuluæ, neruorumq; vitiis conuenit, pleuriticis, fractisq;, per se, vel cerato immistum: malagmatis imponi solet, quæ opisthotonicis, angina laborantibus, inflammationiq; inguinum opitulantur: item in acopa adiicitur.

Ἴρινον. IRINVM. CAP. LV.

SPathæ quàm minutissimè contusæ sex libras cum besse, in tribus & septuaginta libris & quincunce olei, æreo vase, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: postea in capulam melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinum primò temperatur, iride ex oleo inspissato macerata, vt scripsimus. Sed alia est componendi ratio. In olei septuaginta libris & quincunce, xylobalsami (vt dictum est) contusi libras quinq; & sextantem excoquito: postea detracto xylobalsamo, tusi odorati calami nouem libras & sextantem adiicito, & myrrhæ glebam vetere vino odorato perfusam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tusæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito strenuè, & vehementer distringito. Quòd si vis validius fieri, par pondus iterum ac tertiò similiter maceratum exprimito. Longè optimum est, quod solam irim olet, quale illud est, quod in Perga Pamphiliæ, & Elide Achaiæ componitur. Vim habet calfactoriam, atq; emollientem, crustas adimit, sordida vlcera & putrida purgat: confert fœminis vuluæ causariis: item inflammationibus eiusdem, atque præclusionibus: partus eiicit, hæmorrhoidas recludit: contra aurium sonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodest: diuturnis destillationibus, naribus illitum, & contra graueolentia earum vlcera, quas ozænas vocant, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus: vrinam mouet: difficiles vomitiones adiuuat, perunctis eo digitis & immissis, vel iis, quæ ad vomitum ciendum induntur: anginæ etiam illinitur, aut ex aqua mulsa gargarizatur: item contra arteriæ scabritiam: datur etiam iis, qui cicutam, coriandrum, aut venena fungorum hauserunt.

QVanquam Irini præparatio (est enim per se clara satis) non magis, quàm Crocini, & Ligustrini explanari expostulat: illud tamen silentio minimè prætereundum videtur, quòd non Iridis flores, sed radices, cum hæ odore fragrent, illi verò malè oleant, in hoc olei spissamento imponi debent. Quod etsi Dioscorides non explicauerit, cùm tamen vnguenta odorum iucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexisse Dioscoridem existimandum: quippe quæ & suauiter oleant, & ad vnguentorum spissamenta floribus præstantiores habeantur. Irini consideratio.

Γλεύκινον. GLEVCINVM. CAP. LVI.

GLeucinum absolutè constat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, spatha, aspalatho, sertula campana, costo, & musto: circundatis interim vinaceis vasi, quod aromata, vinum, & oleũ conceperat. Tricenis dieb. bis in die mouetur, postea expressum oleũ reconditur. Calfacit, emollit, remittit: horroribus, & neruorũ vuluæq; vitiis auxiliatur: omni acopo iuuantius, quippe ꝙ emolliat.

MInimè quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem simplicem appellauerit Dioscorides. Siquidem alia habentur vnguentorum compositiones, quæ multò pluribus simplicibus constant odoramentis, sicuti Columella libr. XIII. capite I. apertè indicat. Cæterum non potest Gleucinum (si rectè admista simplicia considerentur) non vehementer excalfacere: tametsi Plinius lib. XXIII. cap. IIII. id tum adstringere, tum refrigerare scripserit. Quod euidenti argumento est, aut Plinij gleucinum, siue musteum, ab hoc Dioscoridis, & Columellæ diuersum esse, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendisse. Verùm cùm is lib. XV. cap. VII. scribat, gleucino mustum incoqui in vapore lento, non vt alia admoto igne, sed circundatis vinaceis per se calentibus, videtur non parum cum Dioscoride conuenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapsum fuisse, quàm secus. Nam etsi oleum omphacinum, cum quo musteum conficitur, tantum (vt Galenus inquit) frigiditatis, quantum adstrictionis habeat: cùm tamen sit aliarum qualitatum susceptiuum, fieri quidem non potest, quin admistis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, aspalatho, meliloto, & costo, valde calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cùm frigida admodum sit, temperamentum permutat (vt Galenus asseruit, & experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipsa facilè alias recipit qualitates. Gleucini consideratio. Plinii lapsus.

Ἀμαράκινον. AMARACINVM. CAP. LVII.

AMaracinum longè optimum in Cyzico fieri solet ex omphacino oleo,& balanino: spissamentis è xylobalsamo, iunco odorato, & calamo factis: conditisq; amaraci, costi, amomi, nardi, cassiæ, carpobalsami, & mirrhæ odoribus: aliqui, quò pretiosius fiat, cinnamomum addunt. Mel autem, & vinum assumuntur: hoc in vasorum illitionem, illud ad cogendas tusorum aromatum offas. Amaracinum calfacit, soporem mouet, venarum spiracula aperit, emollit, feruorem excitat, vrinam cit: putrilaginibus, ac fistulis perquàm vtile: necnon humentibus hernijs, postquam medica manus operam suam impenderit: crustas, & tetra vlcera, quæ theriomata vocant, rumpit: difficili vrinæ illata sede, & eius inflammationibus auxiliatur: hæmorrhoidas illitu soluit: vuluæ subditum menstruos cursus euocat: duritias, ac vuluæ tumores discutit: vulneratis neruis, & musculis cōfert, laneo centunculo modice madefactū & impositum.

Amaracini consideratio.

SVperius in sampsuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum est, quo fit, vt hic de eo plura scribere non sit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum hedychroum explicat, quod theriacæ admiscetur, vbi diffusius de eo agens scribit, quod sui temporis vnguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur, Marum imponebant, vt maiorem expiraret odorem. Cæterùm se iussisse ait, vt legitimum experiretur amaracinum, id sibi ex solo amaraco præparari, quod etsi odoris fragrantia videretur inferius, non tamen viribus imbecillius fuisse testatur.

Μεγάλειον. MEGALINVM. CAP. LVIII.

FActitabatur olim Megalinum, sed nunc compositio exoleuit, & prorsus obliterata est, cuius ad historię complementū meminisse non fuit alienum. Mistura cum amaracino eadem erat, sed resina exuperabat, hac tantùm ratione differens. Quare leuiter emollit. Resina vnguentis, neq; tutelæ, neq; voluptatis gratia adijcitur, sed coloris, crassamentiq; causa. Ea tantisper coquitur, dum desinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur, cum de resina disseremus.

Ἡδύχρουν. HEDYCHROVM. CAP. LIX.

QVod Hedychroon vocant, in Co fieri solet: eisdem præditum viribus, & misturis, quibus amaracinum, sed suauius spirat.

Hedychroi compositio ex Galeno.

HEdychroi compositionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cùm omnia, quæ continet, odoramenta vino subacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etsi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, vnam tamen elegit, quam hoc modo descripsit. Hedychroum habet mari drachmas duas: asari, amaraci, aspalathi, schœni, calami odorati, phu pontici totidem: xylobalsami verò, & opobalsami, cinnamomi, costi, singulorū drachmas tres: myrrhæ drachmas sex, totidem folij malabathrini, nardi Indicæ, croci, cassiæ: duplo autem plus amomi, aduectæ verò ex Chio abundante plurimis fontibus insula, masticbes drachmam vnam: vino falerno omnia excipe. Cum igitur hæc miscueris, fac trochiscos similes theriacis, & scillinis, quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, vt hunc parandi modum describeret, tum quod Andromachus hedychroum (vt inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam vt rei medicæ imperitos doceret, quidnam esset hedychroum in theriacæ præparatione, ne in eorum errorem caderent, in quem sua ætate medicum quendam Romæ lapsum fuisse commemorat: qui compositurus antidotum, quærebat apud myropolas Hedychroum, existimans esse herbam, aut radicem, aut quodpiam simplex medicamētum, id quod etiam hac nostra tempestate quàm plurimis euenisse comperimus. Auicenna, & cæteri Arabicæ familiæ scriptores in sua theriacæ compositione hedychroum trochiscos Alindaracaron appellauere: tradentes varias eorum compositiones, in simplicibus medicamentis, pondere, & mensuris à Galeni doctrina plurimùm differentes. Quare mirari non licet, si iamdiu legitima Theriacæ compositio infeliciter successerit, cum & ab Arabibus, & à myropolis, adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Alindaracaron Auicen. Theriacæ deprauatio.

Μετώπιον. METOPIVM. CAP. LX.

FIt in Ægypto vnguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani mistionem: nam lignum, in quo galbanum enascitur, metopion vocant. Constat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, vino, myrrha, balsami semine, galbano, & resina. Probatur pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & mirrham, quàm galbanum resipiat. Calfacit vehementer, & adurit, atq; extrahit: ora venarum aperit: vlcera purgat, extrahitq;: ad præcisos neruos, & musculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax est: ceratis, & malagmatis inseritur: horroribus, conuulsisque, præsertim quibus ceruix in scapulas deiecta, & retrorsum contracta est, vtile habetur: sudores ciet, vuluæ spiracula recludit, & eiusdem duritias laxat. In summa molliendi naturam habet.

Μενδήσιον. MENDESIVM. CAP. LXI.

MEndesium constat balanino oleo, mirrha, cassia, & resina. Aliqui tamen post singulorum pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio: nam quæ simul excocta non fuere, vim nullam exhibent. Similem metopio vim obtinet, sed inferiorem multò.

Στακτή. STACTE. CAP. LXII.

λίαν, valde non leg. Ori.

STacte vocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tusæ, & organo expressæ. Ea perquam odorata ac pretiosa est, atq; vnguentum per se facit, quòd Stacte nominatur. Maximè probatur, quæ nullam

nullam olei mistionem admisit, cuius minima portio compos est virium plurimarum. Vim calfactoriam, myrrhæ, & calidis vnguentis respondentem habet.

Stactes consideratio.

Stacte Serapioni, quemadmodum & reliquis Mauritanis, pariterq; officinis, Styrax liquidus appellatur, cuius copia non solùm Venetiis vbique venalis habetur, sed & in omnib. ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componendorum artem exercent. Quòd autem Stacte myrrhæ sit liquidus vocatus Styrax facilè probat Serapio, quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum styracem ex myrrha primum aqua conspersa, ac deinde expressa, fieri tradidit: qua in re Dioscoridẽ ad vnguem imitatur. Cui quidem sententiæ illud adstipulatur, quòd liquidus styrax (de legitimo sanè loquor) sit perquàm odoratus, & gustui non obscurè amarus. Porrò animaduertendum est, quòd hoc æuo syncerum haud facilè inuenias, vt fermè euenit cùm cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, vel Syria ad nos conuehuntur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudæorumq; manus transeant, qui nobis Christicolis semper dolos, fraudesq; moliuntur, Diis sacrificium facere sibi persuadent, cùm nos aliqua in re fallere possunt. Cæterùm, vt redeam, vnde diuerteram, mea quidem fert opinio, si synceram stacten nancisci possemus, non alienum fore, ipsam in myrrhæ locum substituere. Sed certè perquàm difficile erit legitimam inueniri, nisi fortè vera stacte sit liquor ille, de quo superius in balsami commentatione diximus.

Styrax liquidus. Medicam. peregrina cur adulterentur.

Stacte à stillando dicta: licet sint qui non tantum Myrrhæ propriam vocem esse velint, sed aliorum etiam liquorum ex arborum truncis distillantium, idque ex Plinio lib. 17. cap. 11. colligentes: attamen cum Galenus stacten myrrhæ, Aegineta stillaticiam myrrham, & Plinius lib. 12. cap. 16. Myrrhæ arbores sponte priusquam incidantur stacten fundere scribat, stacten Myrrhæ liquorem dicimus, qui in Mecha Arabiæ ex myrrha exprimitur: quod tamen à Styrace diuersum, cum styracis & Myrrhæ arbores sint diuersæ: huius lachryma in aqua resoluitur: illius verò in oleo: stacte magno, styrax paruo emitur: item stacte amara, styrax non item. Cæsalpinus Asam dulcem, Stacten credidit: Athenæus vult appellatione vnguenti Ægyptiaci, stacten venire.

Κινναμώμινον. CINNAMOMINVM. CAP. LXIII.

CINNAMOMINVM confit è balanino oleo, & xylobalsami, calami, iunci odorati spissamentis: atque cinnamomi, & seminis balsamini suauitate conditur, quadruplaque myrrhę ad cinnamomũ portione: mel ad cogenda omnia adiicitur. a Laudatur non acre, molli odore, planè myrrham redolẽs, crassum, odoratum, gustu perquàm amaro. Id non à resina, sed myrrha crassitudinem obtinuit: resina enim neque amaritudinem præbet, neque vllam odoris gratiam adiicit. Vim habet admodum acrem, amaram, & calfacientem. Itaque ora venarum aperit, calfacit, discutit, diffundit: humores & spiritus attrahit, caput aggrauat: contra vuluæ vitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax est. Ita enim ferè multum acrimoniæ exolescit, & quædam emolliendi vis contrahitur: alioqui adurit, & præ omnibus crassis vnguentis indurat. Facit mirum in modum ad fistulas, & vlcera, quæ putredinis vitium senserunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrænasq; cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: aduersus serpentium morsus illinitur: scorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis grossis imponitur.

a Drag. δόκιμον δ᾽ ἐστὶ τὸ δριμύ. i. probatur quod acre est.

Νάρδινον. NARDINVM. CAP. LXIIII.

RATIO Nardini faciundi euariat: nam aut malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odoratus spissamenti gratia adiicitur: sicuti propter odoris suauitatem, costus, amomum, nardum, myrrha, balsamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridæ, aut amomi odorem referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, abstergit humores, rarefacit. Hoc liquidum est, nec habet strigmenti crassitudinem, nisi resinam recipiat. Fit etiam simplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, costo, & nardo.

Μαλαβάθρινον. MALABATHRINVM. CAP. LXV.

MALABATHRINVM spissamenta nardi habet: insuper myrrhæ plusculum additur. Qua de causa calfacit, crocino, aut amaracino viribus respondens.

Ἰάσμινον. IASMINVM CAP. LXVI.

APVD Persas fit, quod Iasminum cognominatur, ex albis floribus violæ, quorum sextans in Italicum sextarium sesamini olei demittitur, violis, vt in lilino diximus, vicissim permutatis. Apud Persas inter epulandum vsurpatur odoris causa. Quinetiam toti corpori conuenit, præsertim cùm in balnea descensum est. Sed iis opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemque desiderant: grauius tamen spirat, quàm vt libenter à plerisque recipiatur.

Ex meis Dra. & Cat Exemplaribus nullũ habet hoc caput.

Iasminum vnguentum non eo quidem silentio prætereundum duximus, quo aliqua in præcedẽtibus à nobis omissa sunt: in illis enim nihil sanè, in hoc verò aliquid nobis sese offert declarandum. Itaq; primùm scire conuenit, quòd Iasme vocabulum apud Græcos, aliorum etiam testimonio, nil aliud significat, quàm violaceum. Et certè cùm scribat Dioscorides, vnguentum hoc fieri ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τοῦ ἴου, hoc est verbum verbo reddendo, ex floribus albis violæ, id Violaceum meritò appellari debet. Sunt tamen è recentioribus, qui pro certo sibi persuadeant, vocabulorum fortasse vicinitate decepti, illud ex floribus iis perquàm odoratis fieri, quos in Italia Gelsomini vulgò appellamus. Quorum opinioni non parum suffragantur tum Hermolaus Barbarus, tum Marcellus Florentinus. Qui præcipuè, vt suam comprobet sententiam, veteres asserit, præsertimq; Dioscoridem, inter leucoii genera nostratem gelsiminum comprehendisse, illudq; speciatim gelsiminum intellexisse,

Iasmini consideratio. Hermolai, & Marcelli opinio improbata.

lexisse, quod floribus cæruleis prouenire nonnulli pro certo asserunt. Cuius sententiam non modò non probandam censeo, sed omnino refellendam existimo: siquidem nullo pacto cogitandum est, nedum credendum, quod Dioscorides, qui in simplicium historia, & in eorum declarandis separandisq; generibus, omnium diligentissimus fuit, adeò imprudenter nullo discrimine existimauerit cæruleum leucoium gelsiminum esse: cùm id foliis viticuloso caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisq; notis ab omni leucoio dissideat. Sed hoc verum esse Marcello concedamus, etsi minus concedẽdum sit, quanam ratione dicet vnquam, Iasminum vnguentum fieri ex floribus gelsimini, quod cæruleum Dioscoridis leucoium esse asserit, si Dioscorides ipse palã prodit, Iasminũ ex albis violis temperari? Ad hæc differre Gelsiminum à leucoio abundè ostendit Serapio, qui non modo fuit Dioscoridis imitator, sed etiam interpres, cum alterum ab altero diuersis capitibus distinxerit, & de vtrisq; tanquam de rebus diuersis disseruerit. Quinimo de gelsimino agens capite centesimo septuagesimo sexto nullam Dioscoridis, nec Galeni auctoritatem affert, sed tantùm suæ gentis monumentis inhæret, asseritq; gelsiminum floribus tum albis, tum luteis, tum cæruleis reperiri, quale etiam ætate nostra visitur. Quod nobis maximo argumento esse potest, vt credamus, gelsiminum Dioscoridi cæterisq; veteribus incognitum fuisse.

Iesemin vnde dictum.

Cæterùm cur Arabes stirpem hãc IESEMIN *appellauerint, causa facilè assignari potest: quòd cùm gelsimini flores odoratos, albicantesq; albæ violæ modo conspicerent, Græcos barbaricè imitari volentes, ipsi violæ nomen indidere, quod est Iesemin: tametsi vernacula eorũ lingua Zãbach, siue Sambach vocitetur.*

GELSIMINVM.

Iesemini vires ex Serap.

Id autem sicut odore fragrat, ita & viribus pollet: siquidem Serapionis testimonio, excalfacit ordine secundo, humores discutit, pituitæ lentitiã senibus frigidis digerit, cruciatibusq; ex pituitæ lentore prouenientibus mirificè prodest. Florestã recẽtes, quàm sicci lentigines & impetigines in facie abstergunt. Paratur ex iis etiam oleũ Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non obscurum affert auxilium. Hoc vnguentarii cum amygdalino oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum: quod tamẽ tẽperie calidis caput adeò excalfacit, vt quandoq; è naribus sanguinẽ eliciat.

Ioannis de Vigo lapsus.

Hallucinãtur, qui falsi vocabuli similitudine, Sambacinũ & Sãbucinũ idem esse existimãt. Inter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgus nostri temporis nõ obscurus, capite de Sambuco in suo paruo de simplicibus libello. Non diu est, quòd Ieseminum, siue (vt nos) Gelsiminum in Italiam allatum est, quamuis nũc vbiq; horti opere topiario tum albis, tum luteis, tũ etiam cæruleis gelsiminis ornentur.

Gelsemini descriptio.

Planta itaque est Gelsiminum topiariis operibus maximè expetita, non modo quòd ad vestiendas attegias, pergulas, & vmbracula contexenda plurimũ valeat, sed quòd flores odoratissimos proferat. Tota viticulosa sarmẽtosaq; est planta, facilè scandens. A radice viticulæ oriuntur flexiles, longæ, virides, ac lentæ, è quibus folia prodeunt oblõga, septem vno è pediculo exeuntia, vt in lentisco in mucronẽ desinentia, mollia, & saturatè virentia. Flores habet in caulium summitate racematim prodeuntes, lilii parui effigie, odoris iucundi acutiq;, variis, vt prædiximus, coloribus, è quibus rarissimè semen oritur. In aliquibus tamen locis Gelsiminum semen edit, lupino simile, quod à Doctissimo viro Iacobo Antonio Cortuso Patauino mihi missum est. Amat amœnos, & calidos tractus, passimq; habetur in hortis & viridariis.

Oleum è Iasmino.

Oleum quod ex eius paratur floribus in eo insolatis, lilino facultatibus æquiparari potest ad omnes frigidos dolores, excalfacit enim & laxat. Illinitur quoq; vtiliter mulieribus, ad frigidos vteri cruciatus, frigidosq; quoscunque neruorum, & articulorum affectus. Fit etiam iisdem ex floribus oleum aliud ab vnguentariis tantum ad odoramenta, recentibus floribus, delibratis dulcibus amygdalis commistis, pluribus replicans vicibus, quousque nuces humorem odoratum combiberint. Tunduntur deinde in lapideo mortario, & calida sacculis conclusæ premuntur. Reddunt enim oleum perquàm odoratum, quod etiam in medicum vsum venit, quòd viribus iis polleat omnibus, quibus suum pollere scribit Dioscorides.

Nomina.

Gelsiminum, Italicè appellatur Gelsimino: Arabicè Iesemin, & Zambach, siue Sambach.

Iasminum, quasi violaceum, à violis quas ἴα vocant: vel Iosme quasi violæ odor: aut Iasme quasi medicatus odor. Zambach & Sambach Arabibus: quibusdam Apiaria, quòd apes eius floribus plurimùm delectentur: an Smilax lęuis Dioscoridis, & Smilax redolens Homero? quibusdam Pothon album Theophrasti. ¶ I. Iasminum album C.B. Lugd. Tab. Viola persica, Parthica & peregrina, Hermolao: Iesiminũ Marcello: Iasminum primum, Anguill. Iasminum, Dod. Cord. in Diosc. Clus. Iasme & Sambac, Ges. hort. Gelseminum vulgatius, Lob. Gelsiminum, Cast. Cæs. Cam. II. Iasminum Hispanicum grandiflorum C.B. Hoc ex radice, caudice recto, fungoso, leui, nõ admodum crasso fruticat, cuius rami cubitum vel sesquicubitum longi, virides & tenues, cortice vna parte rugoso vestiti: è quibus prodeunt folia, quàm in Iasmino albo breuiora, nigriora & rotundiora: in virgarum summitatibus flores, qui antequam dehiscant subpurpurei apparent, aperti intus candicant, foris purpurascunt, ex quinis foliis compositi, quadruplo aliis latiores, ampliores & venosiores, sed rariores, odore acriori & suauiori: floret autũno & penè tota hyeme: Hæc à Græcis & Turcis in multis Peloponesi locis studiosè colitur: quæ primùm è Chio insula Genuam, & inde in alia loca aduecta, nam Patauii, Lugduni, & Basileæ in vrceis pensilibus cultam obseruauimus: vt autem propagetur in vulgari inseritur. Dicitur Iasminum tertium, Anguill. Chamægelsiminum grandiflorum, Lobel. Gelsiminum Catalonicum, Cam. in Matth. Gelsi-

IASMINVM HISPANICVM grandeflorum.

minum humilius primum, Cæſ. Iaſminum puniceũ, Lugd. Iaſminum candiflorum, Tab. Habetur & flore luteo, & cæruleo, quam Clematidem alteram faciunt: quædam folio capillaceo, flore rubro, quod Geliſeminum alterum rubrum, Cæſalp. & Quamoclit. Cam. dicitur. Habetur etiam Iaſminum Indicum Cluſ. Cam. quod rubrum Cæſalp. & Lugd. vocatur, quod potius ad Solanum, vel Mandragoram referendum videtur.

Σμύρνα. MYRRHA. CAP. LXVII.

MYRRHA lachryma eſt arboris, quæ in Arabia gignitur, Ægyptiæ ſpinæ non diſſimilis: è cuius vulnere defluit lachryma in ſubiectas tegetes: a alia circum caudicem cōcreſcit. Dicitur ex his aliqua pediaſimos præpinguis, qua expreſſa, ſtacte emittitur. Alia gabirea pinguiſſima, læto & pingui ſolo naſcẽs: ea copioſam ſudat ſtacten. Omnium prima eſt, quæ Troglodytica appellatur, accepto cognomine à loco, in quo prouenit, ſplendens, ſubuiridis b ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quędam, quæ à Troglodytica ſecunda eſt, bdellii modo mollis, verùm odore grauiuſcula, apricis naſcens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omnium deterrima quæ ergaſima dicitur, pingui carens, c cano ſitu obducta, acris, ad gummi imaginem vergens, & viribus eius proxima. Improbatur aminnea cognomine. Ex iis paſtilli fiunt, ſed è pinguibus pingues, & odorati: è ſiccioribus haudquaquã pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleum non admiſit, cum in paſtillos digerebatur. Adulteratur macerato gummi aqua, in qua myrrha madueriт. Eligenda eſt recens, d fragilis, leuis, vndique concolor, quæ confracta venas vnguium modo candidas & læues oſtendat, minutis glebis, amara, acris, odorata, calfaciens: ſuperuacua, & inutilis eſt ponderoſa, coloris picei. Calfacit, cohibet, ſoporem gignit, glutinat, ſiccat, aſtringit, vuluam emollit, & præcluſam aperit: menſes & partus celeriter extrahit cum abſinthio, lupinorum cremore, vel ſucco rutæ admota: tuberculo fabæ deuoratur in vetere tuſſi, orthopnœa, in laterum pectoriſque doloribus, in alui profluuio, & dyſenteria: horrores diſcutit duabus horis ante febrium acceſſiones, fabæ magnitudine pota cũ pipere & aqua: ſubdita linguæ liquataque, ſcabritiem arteriæ expolit: obtuſam vocem expedit, ventris tineas enecat, contra grauem oris halitum manditur, & aduerſus alarum tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes ſtabilit colluto cum vino, & oleo ore: vulnera capitis illitum glutinat: medetur fractis auribus, ac oſſibus nudatis, peruncta cum cochleæ carnibus: item purulentis auribus, inflammatiſque cum meconio, caſtorio, & glaucio: ad varos autem cum caſſia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cum ladano, & vino myrteo illita, firmat: diuturnas deſtillationes lenit, † illitis penna naribus: oculorum vlcera complet, albugines tollit, caliginem diſcutit, ſcabritiem læuigat. Fit è myrrha, perinde atque thure, fuligo: & vt poſtea oſtendemus, ad eadem conueniens. Bœotica myrrha diſſecta radix eſt arboris cuiuſdam in Bœotia naſcentis. Melior eſt, quæ myrrham odoris ſuauitate repræſentat. Vis ei calfactoria ineſt, emollit, diſcutitque: ſuffimentis commodiſſimè inſeritur.

a τὸ δ' ἐπὶ τῷ ςελέχει συμπηγνυμένον κάλλιον. i. alia vero quæ in caule concreſcit melior eſt leg. Orib.
b Non leg. Orib.
c Meum ψαφαρὰ. i. ſqualore fragilis; alii ψάθυρος.
d ψάθυρος. friabilis.

Myrrhæ conſideratio.

MYrrha, quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodum ſanè ab ea differt, quam inter præſtantiſſimas Myrrhæ ſpecies recenſuit Dioſcorides. Quippe vniuerſa ferè myrrha, quæ in officinarum vſu habetur, iis omnibus qualitatibus, ac notis deſtituitur, quibus optima commendatur. Namque ea (vt videre eſt) minimè vireſcit, pinguis non eſt, non odorata, non vndique concolor, nec confracta venas vnguium figura leues intus oſtendit, nec ſapore acri deprehenditur, tametſi guſtui amaritudinem relinquat. Verùm ſi fortaſſe cuipiam videretur & hæc inter Myrrhæ ſpecies eſſe recipienda (quod tamen non ſatis compertum habeo) aut cacalim, aut ergaſimam, eſſe crediderim, aut potius quam Plinius ex India deferri ait, cum hæ cæteris deteriores habeantur, certoq; ſciamus ex India in Alexandriam myrrham importari. Nam ea, quæ plurima ad nos affertur, non modò ſicca, nigraq; eſt, ſed etiam retorrida, macilenta, & cano quodam ſitu obducta: & quanquam inter huiuſcemodi globulos aliquod quandoque reperiatur fragmentum, quod & clarum ſit, & pellucens, confractum tamen diuerſicolor apparet. Ecquid magis? nec guſtui inſigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum ſentitur. Quo fit, vt credere liceat, eiuſmodi Myrrham aut è deterioribus eſſe, aut gummi alicuius, aliarumq; miſtionum adulterio minimè vacare: hac enim impoſtura (vt Dioſcorides inquit) myrrha adulterari ſolet: ſed hæc ita de illa cõiicimus, quæ paſſim vulgaris habetur. Cæterùm electam Myrrham iam ad nos aduehi ſcimus, quæ & legitima, & probatiſſima eſſe cenſetur: verùm ea hactenus tam rara eſt, vt non niſi ad oſtentationem aſſeruetur, & ad aliarum dignoſcendarum regulam. Habebatur myrrha Galeni tempore in opocalpaſum, quod calpaſi lethalis, venenoſaq; eſt lachryma, conuerſa, vt Caſſia in cinnamomum, & Galbanum in Sagapenum. Idcirco libro primo de antidotis, Opocalpaſum (inquit) exitiale eſt, multoſq; nos ſorte quadam vidimus noſtræ ætatis decurſu mori, quòd inſcii myrrham, cui opocalpaſum admiſtum erat, aſſumpſiſſent. De induſtria namque nonnulli eorum, qui antidotos præparant, vt laudatiſſimã imponebant, eo quod viderent collyriis inditam optimum eſſe medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem diſtutiat: & interdum incipientem

cipientem oculorum suffusionem substantia tenuem: siue autem in emplastrum, siue in ceratum, siue in aliquod digerens medicamentum, quod extrinsecus imponitur, huiusmodi myrrham iniicias, vim ipsius augebis: at intra corpus assumptum lethale est medicamentum. Hæc igitur fusius dicta sunt, tum quòd orationis series ita expostularet, tum etiam quia hæc speculari non est inutile: hactenus Galenus. Adhibenda itaque diligentia est, ne & nos Myrrham quandoque opocalpaso adulteratam emamus. Ad hæc Brasauolo Ferrariensi animus inclinare videtur, vt existimet Myrrham officinis vulgarem, bdellium esse. Cui haudquaquam assentiendum putauerim: siquidem myrrha hæc pellucens adeò non est, nec taurino glutino similis, vt bdellium esse tradidit Dioscorides. Et licet quædam nostratis myrrhæ frusta quandoque translucida reperiantur, sunt tamen potius hæc (vt dictum est) gummi adulteria, quàm myrrha, vel bdellium: nempe gustu maleficium detegitur. Præterea bdellium incensum (Dioscoridis testimonio) odorem vnguibus odoratis similem spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sum consecutus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis ac magis Brasauoli animum immutare poterit: quod scilicet bdellium diu digitis ductum, tractatumq́; facilè lentescat, & confractum pingue spectetur: myrrha verò, quæ officinis venditur, digitorum attritu conteritur, & si frangatur perquàm aridã sese offert. Cæterùm improbauit Dioscorides, omniumq́; Myrrhæ specierum deterrimam iudicauit, quæ aliquibus minæa, aliis aminnea vocatur: quam cùm Galenus probauerit libro primo de antidotis, omnibusq́; Troglodyticis prætulerit, factum est, vt existimauerint quidam, in hoc loco Dioscoridis codici mendam subesse. Sed cum in Dioscoride Græco legatur aminnea, & in Galeno minæa, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus intellexisse.

Brasauoli opinio improbata, volentis Myrrham offic. esse Bdellium.

Plinius lib. 12. cap. 15. myrrhæ arboris faciem diligenter expressit, his verbis. Myrrham in iisdem syluis, vbi & thus, permistam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim, quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Conuehitur & ex syluis laudata, petuntq́; eam etiam à Troglodytis Sabæi transitu maris. Satiua quoque prouenit multum syluestri prælata. Gaudet rastris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, caudice duro, & intorto, crassiore quàm thuris, & ab radice etiam, quàm aliqua sui parte: corticem læuem, similemq́; vnedoni: scabrum alii spinosumq́; dixere: folium oliuæ, verùm crispius, & aculeatum: iuba olusatri. Aliqui similem iunipero, scabriorem tantùm, spinisq́; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore vtrumque nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ thuris modo, iisdemq́; temporibus, sed à radice vsque ad ramos, qui valent. Sudant autem spontè priusquàm incidantur, stacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoque melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit. Adulteratur myrrha lentisci glebis, & gummi: item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma. Reliqua vitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligitur. Hoc solùm peius India affert, facili distinctione, tantò deterior est: hæc Plinius. Quo fit, vt facilè crediderim nostri vsus myrrham Indicam esse: namque per mare rubrum, & inde per Carouanas (vt dicunt) Alexandriam importatur.

Myrrhæ hist. ex Plinio.

Myrrhæ quoque historiam non iniucunde scripsit Theophrastus lib. 9. ca. 4. de plantarum historia, sic inquiens. Gignitur thus & myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, & Citibana, & Mamali: & exeunt thuris, myrrhæq́; arbores aliæ super montem, aliæ in pede mõtis culturis propriis: quamobrem aliæ coluntur, aliæ vitam agunt incultæ. Montem istum prææltum affirmant, & ningi solitum: amnes quoque de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine minorem, fruticosioremq́; narrant: caudice duro, contortoq́; iuxta terram crassioriq́; sura hominis, cortice læui adrachnæ simili. Alii verò, qui se vidisse affirmant, de magnitudine ferè consentiunt: neutram earum arborum magnam referunt, & minorem myrrhæ humilioremq́;. Sed thuris folium laurinum, læueq́; myrrhæ aculeatum, non læue, ulmeo simile, crispum tamen, extremò spina horridulum, ilignei modo. Iidem ea nauigatione, qua ex sinu heroum vehementer egressos sese aquam in monte quæsisse dixere, atque ita vidisse has arbores, & lectionem notasse hoc modo ambarum: & caudices, & ramos incisos quidem, sed alios veluti securi percussos videri, alios tenuiores incisuras habere: & lachrymam aliam decidere, aliam arbori inhærere: nonnusquam etiam subiectas tegetes ex palmis contextas, alibi solum tantummodo circumpauimentatum. Montem autem vniuersum Sabæis diuisum dixere: hos enim locis illius dominos esse, iustitiaq́; mutua degere, quamobrem nullum suas arbores custodire: vnde & thus, myrrhamq́; sese largè ad naues solitudine deportasse narrarunt. Illud quoque se audiuisse dixere, myrrham, thusq́; collectum vndique ad Solis delubrum conuehi: quod Sabæorum esse sanctissimum inter omnia regionis illius, custodesq́; Arabes armatos habere, quibus singulos suum thus aceruatum, & myrrham eodem modo relinquere, posita super aceruum tabella, literis significante numerum mensuratum, & pretium, quod pro singulis mensuris ponendum sit: mercatores verò, qui venerint, tabellas aduertere, eiusq́; quod placuerit, acta mensura pretium in eodem ponere loco, vnde merces acceperint: sacerdotem deinde venire, parteq́; tertia pretii Deo accepta, reliquum ibidem relinquere: idque seruari tutissimè dominis, donec acceptũ venerint. Alii myrrhæ arborem terebintho similẽ reddidere, sed scabriorem, spinosioremq́;: folium paulò rotundius, gustatu proximum terebintho: earum quoque veteres præstantiores haberi. Nasci verò hanc, & thus in eodem loco terra subargilia, & sabulosa: & aquas fonte fluentes raras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, videlicet ningi, & imbribus perlui, & amnibus locum illum exhilarari. Sed hi quidem altera quoque longè maiore ignorantia laborarunt: thus enim & myrrham nasci ex eadem arbore putauerunt. Quamobrem verisimilius ipsi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos naui retulimus. Myrrhæ aliud stillatitium, aliud fictitium constat. Probatur melior gustu, eiusq́; norma concolorem accipiunt: hactenus Theophrastus.

Myrrhæ hist. ex Theophr.

Myrrhæ drachma ex vino Cretico calido pota, hora vna ante paroxysmum datur vtiliter quartanariis, sed sudare eos in lecto statim oportet, tribus replicatis potionibus, in ipsis accessionibus. Hoc medicamento ego ipse curatus sum. Valet quoque ad idem in Catapotiis cum Theriaca conformatis, magnitudine ciceris. Horum si vnum quotidie voretur, hora vna ante paroxysmum, quartanarii bene habebunt. Myrrha ponitur in Antidotis, quæ ad venena, venenosorum animalium ictus, & aduersus pestilentiam parantur.

Myrrhæ vires in febri.

Fit quoque è Myrrha oleum, quod ita paratur. Decoquuntur oua gallinarum, quousque dura fiant, deinde secantur secundum longitudinem in duas partes æquales, & exemptis vitellis, replentur Myrrhæ puluere, conduntur q́; in humido loco, donec Myrrha liquescat in oleum. Huius vires sunt ad tollendas vulnerum cicatrices, & faciem erugandam, vbi frequenter illinatur.

Ol. Myrrhæ.

Cæterum alio quoque myrrhæ fuco mulieres nonnullæ faciem absque rugis præseruant. Admouent igni ferream nouam patellam, quousque cãdescat, deinde vino albo cũ impetu ore proiecto, patellã ipsam restinguunt, mox capite linteo amplo contecto, vaporẽ facie excipiunt, subinde in eandẽ patellam rursus igne candentẽ Myrrhã contritã proiiciunt, eodemq́; linteolo contectæ fumum recipiunt, demũ ipsomet linteo faciem contegunt, & dormitum se conferunt. Fit eiusmodi fuco, singulis octo diebus parato, vt eæ perpetuo erugatæ, iuuentutem etiam iam senescentes mentiantur.

Fucus ex Myrr. ad rugas.

Myrrhæ meminit Gal. libr. 8. simplicium medicam. vbi ita scriptum reliquit. Myrrha secundi ordinis est tum excalfacientium, tum desiccantium. Itaque capitum vulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non pauca, per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum eiicit: adest hinc et

Myrrhæ vires ex Galeno.

& ab-

& abſtergendi potentia. Sic igitur ocularibus miſcetur facultatibus, vtique quæ ad vlcera, & craſſas cicatrices præparantur. Eadem de cauſa inditur & medicamentis, quæ ad tuſsim veterem, & aſthma, ſiue anhelationem exhibentur: non tamen arteriam exaſperat, ſicut abſtergentium nonnulla, verùm adeò moderatam obtinet abſterſionem, vt nonnulli eam arteriacis quæ vocant, medicamentis commiſceant: tanquam ſufficienter excalfaciens, & deſiccans medicamen: ſcilicet abſterſionem proficiſcentem ab amaritudine nihil verentes: hæc Gal. Porrò vbi myrrha deſit, Gal. in ſuccedaneis (ſi tamen liber is Galeni eſt, nobis enim ſpurius cenſetur) odoratum calamum ſupplet. Conſtantinus verò amaras amygdalas eodem pondere. Sed equidem hic myropolas admonitos velim, vt nullo pacto eorum ſequantur doctrinam, qui iubent, Auicennæ auctoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrum ſupponere. Namque Auicenna hanc ſententiam omnino refellit, cum vtatur his verbis: pro myrrha ſubſtituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent: ſed hoc falſum eſt. Poſtremò illud etiam notandum eſt, quòd (vt Gal. inquit lib. 2. de comp. medic. per genera) myrrha ſemper medicamentis eſt commiſcenda, cum ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minimè patiatur, veluti etiam thus, & aloë. De Bœotica autem myrrha, quid dicam non habeo, quòd ætate noſtra ſit (vt arbitror) omnibus incognita. Σμύρνα *ſic Græcis dicta, Myrrha Latinis appellatur: Ler Mur, ſeu Mor, Arabibus: Mirrha, Italis:* Mirrhen, *Germanis: Mira, Hiſpanis: Myrrhe, Gallis: Myrrha, Bohemis.*

Myrrhæ ſuccedanea.

Bœotica myrrha.

Nomina.

† Exemplaria Græca typis expreſſa habent, διαχριομένη πτερὰ τῶν μυξωτήρων, *id eſt, illita alæ narium. Quæ verba inunctionem ad partem naſi referre videntur, non autem ad inſtrumentum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teſte etiam Galeno lib. 11. de vſu partium,* πτερὸν *ſeu* πτερύγιον *pars quædam naſi vocatur.*

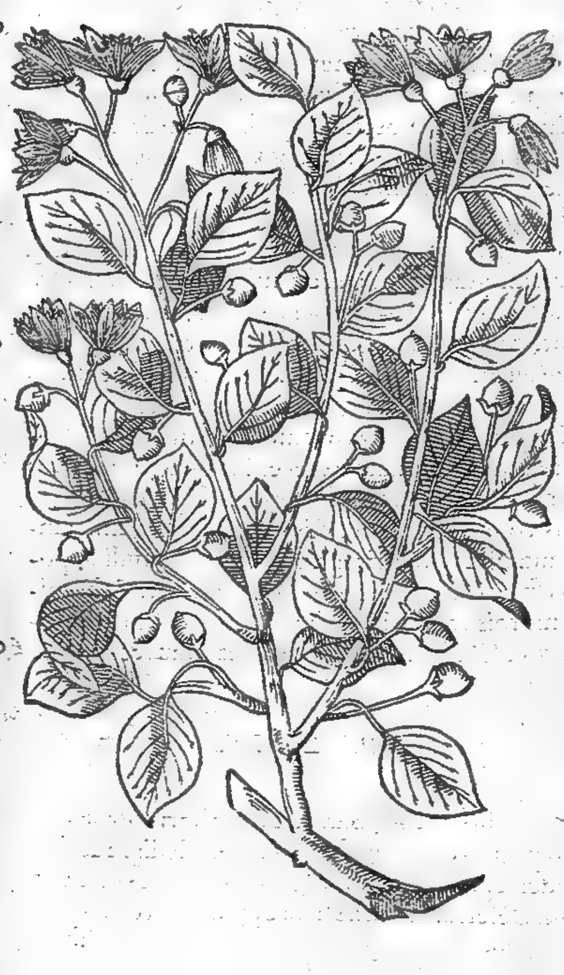
Myrrha, μύῤῥα Hippocrati: communis opinio, nobis non eſſe veram Myrrham: aliqui tamen exiſtimāt Benſoinum officinarum, veram eſſe Myrrham. Sic Beniouinum Amygdaloides, eſſe apud Dioſcoridem Myrrham Troglodyticam, Gummi verò quod Luſitani Anime vocant, multi Myrrham Amineam Dioſcoridis ſtatuunt. Sic & Indicam Myrrham à Plinio vocatam eam eſſe, qua vera Myrrha adulterabatur. De Bœotica Myrrha quæ proponit Dioſcorides, videntur non genuina, quod ex Serapione capite de Myrrha colligi poſſe videtur, qui non radicem arboris dicit, ſed inquit, Myrrha quæ eſt ex terra, quæ dicitur Laptoteno, id eſt Bœotia, abſcinditur ex radice arboris, quæ eſt in terris illis: vult ergo ex radice exſcindi, quemadmodum inciſione elici ſolent reliqui liquores: at hæc hodie omnino non cognoſcitur.

Στύραξ. STYRAX. CAP. LXVIII.

STYRAX lachryma eſt arboris malo cotoneæ ſimilis. Præfertur pinguis, flauus, reſinoſus, albicantibus grumis, quàm plurimum in ſua odoris gratia permanens, qui dum mollitur, melleum liquorem reddit: qualis è a Catabalis, Piſsidia, & b Cilicia deuehitur. Deterior niger, furfuroſus, c friabilis, canoque ſitu obductus. Cæterùm lachryma inuenitur gummium ſimilitudine, perlucida, & myrrhæ æmula: verùm perpauca manat. Adulteratur ligni ſcobe, quam vermiculi erodentes excuſſerunt, melle, & iridis ſedimento, & quibuſdam aliis. Alii ceram, aut adipem odoribus imbutum, flagrantiſsimis ſolibus cum ſtyrace ſubigunt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua veluti vermiculos exprimunt, vænundantque. Styracem hunc, † quoniam in vermiculorum ſpeciem contrahatur, ſcoleciten cognominant, quem tanquam ſyncerum imperiti approbant, non animaduertentes ad præcipuam odoris fragrantiam: ſiquidem acer admodum eſt, qui adulterationis vitio caret. Styrax calfacit, emollit, & concoquit: medetur tuſsi, deſtillationibus, raucedini, grauedini, & interceptæ voci: vuluæ præcluſæ, duritiaue laboranti conuenit: ciet menſes potu, appoſituque: aluum leuiter mollit, ſi exiguum cum reſina terebinthina catapotij modo deuoretur. Miſcetur vtiliter diſcutientibus malagmatis, acopiſque. Adoletur autem, & igni torretur, vt fiat ex eo veluti ex thure, fuligo: ad eadem conueniens, ad quę thuris fuligo. Ex eo etiam in Syria ſtyracinum oleum componitur, quod calefacit vehementer, & emollit: verùm caput dolore afficit, aggrauatque, & ſoporem adfert.

a Orib. leg. b γαβαλίτης λύκιος. c Meum, habet tantum ψαθυρός. i. friabilis.

STYRAX.

STyracis planta proceritate, ac forma malo Cotoneæ eſt ſimilis. Folia tamen longè minora profert, auerſa parte albicantia, ſolidaque, robuſta, oblonga paulò, latiore tamen ambitu. Flos eſt illi albus, aurantiæ mali haud longè diſsimilis. Baccas profert longo pediculo appenſas, & tenui quadam lanugine obductas, rotundas, & in acutum deſinentes, nucis ferè Ponticæ magnitudine, in quibus aliquot concluduntur oſsicula ſemen continentia. Habentur Styracis plantæ in Italia non ſolùm in hortis nonnullis, ac viridariis, ſed etiam ſpōtè prouenientes in Romano, ac Tyburtino agro: ſed in Italia gūmi non proferunt. Hanc plātam vidi ego primùm Venetiis, in viridario clariſsimi medici Maffei à Maffeis, vbi alia plura & rara, diligenter coluntur. Gummi, quòd è Styracis planta emanat, vocatur paſsim in Italicis officinis Storax Calamita, quod

Styracis conſider. & hiſt.

quod cognomen ex Galeno libro primo de antidotis acceptum crediderim. Namque ipse de simplicibus medicamentis agẽs, quæ ad theriacæ compositionem faciunt, optimum iudicauit styracem, qui in calamis è Pamphilia ferebatur: vnde calamitæ cognomen sibi facilè vendicauit. Itaque cùm non alius habeatur styrax, qui sit hoc genere præstantior, in vsu medentium est, vt dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ styracem excipiunt, calamitæ cognomen adiiciant, quo indicent, se primum dotibus intelligere. Nec illud quidem ab re: quandoquidem Galenus eodem loco memoriæ prodiderit, hoc styracis genus tantum præstare cæteris, quantum vinum falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus venditur. Quo argumento fretus Manardus Ferrariensis existimauit, vbi in Dioscoridis codice legitur τοιοῦτος ἐστιν ὁ καταβαλίτης, *hoc est, talis est Catabalites, potius legendum esse, talis est calamites. Neque probat lectionem mutandam esse in Gabaliten, quemadmodum fecit Marcellus. Sed profectò hac in re (etsi Manardus fuerit vir summa doctrina præditus) mihi magis Marcelli sententia probanda videtur, quippe quæ Plinii testimonio comprobatur lib. 12. cap. 25. vbi sic inquit. Styracem Syria Iudææ proxima supra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & Casium Seleuciæ mõtem. Atque etiam ei adstipulatur Oribasii codex manuscriptus, in quo lib. 12. legitur* γαβαλίτης *&* non καταβαλίτης. *Porrò Fuchsius medicus nostræ ætatis clarissimus, in libro, quem de compositione medicamentorum secundò condidit, styracem calamiten liquidũ fuisse censet, non alia (quantum equidem video) ratione fretus, quàm quòd in calamis adueheretur. Verùm in hoc Fuchsius (pace eius dixerim) à veritate desciscit, quandoquidem Dioscoridis styrax lachryma est arboris malo cotoneæ similis: cuius ille præstat cæteris, qui flauus est, resinosus, grumos habet albicantes, & dum mollitur, melleum liquorem reddit. Ex quibus facile constare arbitror, styracem non fuisse liquidum, sed in grumos concretum. Neque certè mihi rationi consonũ videtur, ex eo quod Galeni tempore styrax in calamis vehebatur, inferre ipsum fuisse liquidum. Nam (vt mea fert opinio) non alia de causa qui styracis lachrymam colligebant, eam statim in calamis includebant, quàm vt suauis eius odor cõseruaretur. Id quod etiam cum dictamno faciebant ii (vt memoriæ prodidit Theophrastus lib. 9. cap. 16. de historia plãtarum) qui ipsum in Creta legebant: siquidem ii dictamni manipulos in ferula, aut arundine intercludebant, ne vis eius expiraret. Præterea cùm apud veteres Græcos nulla (quod legerim) extet liquidi styracis mentio, haudquaquã possum huic Fuchsii sententiæ adhærere: quinimo cogor eam prorsus refellere, quod rectius sentire videar cum Arabibus, & recentioribus, qui per liquidum styracem non aliud intelligunt, quàm stacten myrrhæ. Cæterum Plinio loco citato laudatur styrax post supradicta, ex Pisidia, Sidone, Cypro: è Creta verò minimè. Reddidit Plinius causam, quare est, quod styrax plerunque puluerulentus existat, dicens, quòd in eum circa canis ortum aduolant pennati vermiculi erodentes, ob idque ipsum in scobe sordescere. Adulteratur etiam styrax (vt idem scribit) cedri lachryma, vel gummi, melle, aut amaris amygdalis: quocirca retinendæ sunt notæ, quibus Dioscoridis auctoritate præstantissimus cognosci potest. Paratur è Styrace oleũ odoratum hoc modo: Styrax biduo è rosarum aqua maceratur, deinde vnà cum aqua in vitreo vase, luto circumlinito collocatur, huic rostrato lambico superimposito & in fornace collocato, ignis sit moderatus, quousque aqua tota in recipiens vas destillauerit. Cùm verò oleum fluere inceperit, fortiore igne opus est, donec totum effluxerit. Præstabit hoc oleum non solùm ad odoramenta, sed etiam ad ea omnia ad quæ styrax: est tamen longè ad omnia valentius. Huius meminit Galenus lib. 8. simpl. medic. sic inquiens: Styrax excalfacit, emollit, concoquit: quamobrem tussibus, catarrhis, pituitæ destillationibus, raucedinibusq́, quas* κορύζας καὶ βράγχους *vocant, prodest. Tum mẽses seu potum, seu admotum proiicit. Combusti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo est similis.* Στύραξ *vt Græcè, ita etiam Latinè Styrax nuncupatur: Arabicè verò Mehu, Mehaha, seu Astarach: Italicè, Storace: Officinis, Storax calamita: Hispanicè, Estoraque.*

Manardi lectio non probata. Fuchsii opinio: styracem calamitem liquidũ fuisse reprobata. Styracis adulteratio. Oleũ ex Styrace. Styracis vires ex Galeno. Nomina.

† quoniam in vermiculorum speciem contrahatur. Hæc verba non leguntur in Græcis codicibus: sed ea (vt arbitror) à Ruellio interprete adiecta sunt ob maiorem rei declarationem, quæ hanc ob causam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.

Styrax triplex in officinis.

Styracis in officinis tres differentiæ: styrax calamita, styrax liquida, & styrax rubra. Secuti fortasse Arabes, siquidem Serapio diuisit in liquidum & siccum: per liquidum intelligit modò oleum ex nucleis extractum, modò ipsam arboris lachrymam, modò stillatitium humorem è Myrrha quem Stacten vocat Dioscorides: per siccam verò corticem fructus, postquam expressum est oleum. Auicenna similiter humidum & siccum facit, humidum, vnum qui sponte ex arbore fluit, coloris citrini, quem Storacem calamitam vocant: alterum per decoctionem coloris nigri, quem Storacem liquidum: fæces autem Storacem siccum esse. Videtur sic distinguendum, vt alia sit Styrax calamita, seu rubra, alia styrax liquida, cuius veteres Græcos fecisse mentionem necdum inuenimus: hæc censetur quibusdam Oeleomeli Dioscoridis: hoc enim ex quorundam surculorum in aqua decoctione fieri tradunt: alia Styrax sicca, seu styracis cortex. Ad styracis genera reduci potest id quod Liquidambar nunc vocant, resina liquida odore styraci similis, quæ ex arboris magnæ (quam Americi Ocosol vocant) frequentibus ramis ac foliis hederæ, crasso & cinereo cortice inciso aut excauato emanat, cui indigenæ corticem confractum (suauioris odoris gratia dum vritur) miscent. In noua Hispania prouenit, & ex India Occidentali adfertur. Cuius differentiæ aliquot, aut ex vulnerata arbore effluit: aut ex recenti resina humido loco reposita oleum odoratius stillat, quod ol. de Liquidambar vocant: aut ex hoc oleum exprimitur, minus perfectum, quo chirothecæ inficiuntur: aut ex ramis comminutis & coctis pinguedinem innatantem colligunt. Folia in fasciculos collecta cum summitatibus, odoris gratia, vestibus Indi apponunt, à quibus Hispani emunt. Huius, styracis loco vsus, cùm calidum sit in fine secundi & humidum gradu primo: sed oleum longè subtilius, & frigidis morbis vtilius. Hæc summatim ex autore historiæ Mexicanæ, & Nicolao Manarde desumpta: qua de re & Clusius in Garziam, Cæsalpinus & historia Lugdunensis, Liquidambar nomine.

Oeleomeli quibusdam Styrax. Liquidãbar quid. Oleum de Liquidambar.

Βδέλλιον. BDELLIVM. CAP. LXIX.

BDELLIVM a [alii bolchon appellant, alii madelcon:] lachryma est † Saracenicæ arboris. Probatur gustu amarum, translucidum, taurini glutinis in morem, intus pingue, b liquescens facilè, ligni ac sordis expers, † suffitu odoratũ, vngui simile. Est etiamnũ bdellii genus sordidũ, nigrũ, vberioribus glebulis in offas cõuolutum, c aspalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra oppido d siccũ resinosum,

a Orib. non leg. & meum habet βολχὸν ita etiã Drag. b εὐμάλακτον. i. quod facilè mollescit. c Meum παλατῶδες. d Non leg. Orib.

sum, eliuescens, sed facultate secundum. Adulteratur gummi, sed ita vitiatum non perinde gustui amaritudinem repraesentat, nec vsque adeò suffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit: duritias, & turgentia guttura, humidasq; hernias discutit cum ieiuna saliua dilutum: vuluae spiracula laxat appositu, & suffitu: & partus, humiditatesq; omnes extrahit: calculos potu comminuit, vrinam mouet: tussientibus, & à serpente percussis vtilissime datur: valet ad rupta, vulsa, laterum dolores, & discursantes spiritus. Malagmatis inseritur, quae contra duritias, & neruorum nodos prosunt. Contusum resoluitur affuso vino, aut aqua calida.

ἐξωρκτιλον. i. sublinidum Me.

Praestantissimum Bdellium Dioscoridi translucidum est, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liquescens facile, & quod incensum odorem emittat vngui odorato similem. Quod si modò nostro tempore in Italiam importatur, adeò rarum est, vt (quemadmodum de myrrha diximus) ad ostentationem tantùm asseruetur, vel ad adulterini, & reprobati dignoscendi normam. Credidere quidam, hoc vulgare Bdellium, cuius passim in officinis est vsus, constare, partim ex nigro, quod India mittit, partim verò ex eo Arabici generis, quod siccum, resinosum, liuensq; ex Petra defertur, vtrisque à mercatoribus simul mistis. Quod si ita res se haberet, non esset planè molestè ferendum, quod saltem mediocre impertiretur, postquam nobis optimo interdictum est. Verum etsi hoc fieri possit, cùm tamen in eo parum, vel nihil amaroris sentiatur, cùmque caeteris ferè omnibus tum notis, tum qualitatibus sit expers, quas ei Dioscorides tribuit, est potius opinandū factitium id & adulterinum esse, quàm legitimum. Hinc factum est, vt quidam recentiores simplicium indagatores, cum nobis persuadere vellent, Bdellium in officinis reperiri, licet non aduectum ex Saraca felicis Arabiae ciuitate, vnde aduehi consueuerat, somniauerint communem myrrham legitimum esse bdellium, vt eorum sententiam refellentes, in praecedenti commentario scripsimus. Huius, quo passim vtimur, plura quidem habentur genera: siquidem aliquod quandoque vidi nigrum, resinosum, odore foetido laseri quadantenus proximo: aliud traslucidum, vtpote taurinum glutinū, sed siccum, amaroris expers, nulloq; odore praeditum: quoddam verò adeò vulgari myrrhae persimile, vt ab ea vix dignosci posset. Quae omnia genera tametsi illegitima censeantur, officinis tamen tanquam legitima, & praestantissima in medicamentis passim temerè vsurpantur. Bdellium scriptis tradidit Plinius lib. XII. cap. IX. his verbis. Vicina est Bactriana, in qua Bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine oleae, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alij brochon appellant, alij malachran, alij maldacon. Nigrum verò, & in offas conuolutum, hadrobolon. Esse autem debet translucidum, simile cerae, odoratum, & cùm fricatur pingue, gustu amarum citra acorem. In sacris vino perfusum odoratius. Nascitur & in Arabia, Indiaque, & Media, ac Babylone. Aliqui Peraticum vocant ex Media aduectum, facilius hoc, & crustosius, amariusq;: at Indicum humidius, & gummosum. Adulteratur amygdala nuce: hac Plinius. Bdellij facultates prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Bdellium quod Scythicum nominant, quod sanè & atrius est, & resinosum magis, emollientis admodum, & efficacis virtutis est. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius est, magis desiccat, quàm emolliat. Igitur recens, & humidum est, & contusum facilè mollescit, ad omnia, ad quae Scythicum, idoneum. At quod antiquius est, & admodum gustu amarum, & acre, & siccum, ab eorum, quae indurata molliunt, mediocritate excidit. Vtuntur autem quidam illis, & potissimum Arabico, & ad gutturis ramices, & hernias aquosas, saliua matutina, ieiunaq; subigentes, vt emplastri consistentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu sumptum frangere apparet, tum vrinas ciere, & crudorum flatuum discursus, praeterea laterum dolores, & rupturas persanare: hactenus Galenus. Caeterùm inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellij meminisse: quorum alterum appellauit Iudaicum, quod nimirum est ipsum Dioscoridis bdellium: alterum verò cuiusdam plantae palmae similis fructum esse tradidit. Hoc Neapoli frequentissimum vidimus, ijsq; in officinis accepimus, vbi sacchari arundines è Sicilia petitae venundantur. Nam cùm illic essem cum Bernardo Clesio Cardinali, & Principe Tridentino, qui apud Caesarem Carolum V. inuictissimum Imperatorem agebat, multarum videndarum rerum, quae ad medicam materiam spectant, fuit mihi facultas. Hoc igitur palmae genus (vt ab incolis accepi) ex Sicilia cum folijs palmeis, ac radice defertur cubitali, vel paulò ampliori longitudine. Vocantur hae plantae Neapoli vulgò CEFAGLIONI, quarum quoddam duntaxat germiculum comedunt, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Includitur hoc mille quibusdam inuolucris, tanquam totius plantae corculum. Hoc quidem tuberibus, & carduis, carduorumq; echinatis capitibus (carioffi & archichiochi Itali vulgò vocant) praeferunt: quandoquidem id secundis mensis pro bellarijs cum pipere, & sale solenniter assumunt, tum quòd gustui is cibus admodum arrideat, tum etiam quòd venerem conciliet. Porrò illa vulgaris Cefaglioni appellatio (quantum conijcere possumus) à Mauritanis accepta est: siquidem Serapio sic inquit. Cefilio est cor istius palmae: & natura eius est, sicut natura palmerij. Gal. insuper lib. VIII. simpl. med. de palma disserens, eius medullam encephalos appellari tradidit: ex quo adducor, vt suspicer, inde Arabes Graeca voce corrupta suum Cefilionis nomen accepisse. Quod Βδέλλιον Graeci, Bdellium similiter Latini vocant: Mauritani, Molochil, Molochal, Mochol aut Mochel: Itali, Bdellio. Hispani, Bedelio.

Bdellij consideratio.

Bdellij vulgaris genera.

Bdellii historia ex Plinio.

Bdellii vires ex Gal.

Bdellium alterii Serapioni, palmae genus.

Cefaglionis consideratio

Nomina.

† Licet Saracenicae arboris lectio admitti possit, quòd Saraca, vnde Saraceni dicti sunt, vrbs sit in Arabia, non tamen improbanda videtur lectio Arabicae arboris, quod non solùm Plinius scribat bdellium in Arabia nasci, & Galenus alterum Bdellij genus Arabicum faciat, sed etiam quod Oribasius lib. XI. legat δάκρυον ἐστὶ δένδρου ἀραβικοῦ: hoc est, lachryma est arboris Arabicae.

† Hoc loco in vulgatis Graecis codicibus sic legitur: εὐώδες ἐν τῇ θυμιάσει ἐοικὸς ὄνυχι. hoc est, si verbū verbo reddamus: odoratum in suffitu, simile vngui. Eadem verba ex Dioscoride referunt inter Graecos Aetius & Oribasius. Caeterum in iis verbis illud dubiam sententiam facit, quòd nō facilè colligi possit, quid per ὄνυχι intelligat Dioscorides: nam cum haec vox homonyma sit, & plura significet, cui potissimùm rei conueniat, auctor non explicauit, vt hinc vel aliquid deesse suspicandum sit, vel hac voce diuinandum de nota illa Bdellii optimi magis sit, quàm aliquid certi statuendum. Auget difficultatem, quòd interpretes omnes, viri doctissimi, verba illa in diuersum sensum trahant. Alii enim probatum Bdellium volunt benè odoratum esse semper, sed incensum, fieri vngui simile, vt Manardus libro suarum epist. octauo: alii dum incenditur, odore malunt vngui assimilari, vt Hermolaus: quorum tamen vtrunque constat de odorato vngue intellexisse. His adstipulari videtur Serapio inter Arabas, qui Bdellii descriptionem Dioscoridi acceptam ferens, verba illa interpretatur in hunc sensum: cùm incenditur, bonum spirat odorē, odori vnguis odorati similem. Sunt porrò qui Bdellium suffitu odoratum faciunt, vngui simile, vt Ruellius, qui certè ea simplici verborum illorum versione non minus ambiguum reliquit illius notae sensum, quàm in Graeco reperiatur. Marc. autē diuersam ab antedictis sententiā protulit, nā ita vertit illa verba: cum incenditur, odoratum, & humano vngui colore simile. Haec vtique Marcelli interpretatio plura habet, quam in Graecis codic. legantur, ea fortasse ratione ab eo addita, vt nulla reliqua esset ambiguitas, quanquā in hoc à Manardo redarguitur.

Mihi quidem hactenus placuit Serapionis interpretationi subscribere, vt patet in principio huius commentationis: nunc verò quid mihi sentiendum sit, fere incertus sum. Videntur enim verba illa Dioscoridis ita distincta esse, vt duas Bdellij optimi notas faciant: quarum altera est, vt odoratum sit, cùm suffitur: altera, vt sit vngui simile. Sed relinquitur dubitatio an vnguis odoratus, aut humanus sit intelligendus: eo tamen inclinat animus, vt putem humanum vnguem intelligi, quòd Plin. lib. XII. cap. IX. de bdellio disserens, Bactriano vngues reddat candidos, cùm inquit. B...riano nidor siccus, multiq; candidi vngues. Ex his nimirum verbis liquet, Bdellium illud albis maculis vngui humano similibus refertum esse. Id quod etiam videtur Bdellio assignasse Damocrates in suis carminibus, quibus cypheos compositionem cecinit, & quæ à Gale. referuntur lib. II. de antidotis, dò ita scribit. Σχοίνε ιβ. καὶ κρόκε μίαν, βδελλίε ὄνυχας < γ', ἀσπαλάθου β S. Hæc duo carmina soluta oratione ad verbum sic vertemus: Iunci odorati duodecim, & croci vnam, Bdellij vngues drachmas tres, aspalathi duas semis. Sanè quòd Damocrates Bdellij vngues in cypheos compositionem addat, me magis mouet, vt credam Bdellium notam peculiarem habere, qua vnguium effigiem repræsentat: aut quòd illud Bdellium sit præstantius, cui sint maculæ humanis vnguibus similes. Sed hæc fortasse fusius, quam deceat, vt quid alii, & quid ego sentiam in illis Dioscoridis verbis, exponerem, ita tamen vt malim eruditiorum quoque iudicium esse.

Bdellium à Myrrha differt.

Bdellii differentiæ sex.

Bdellium densata lachryma est ex arbore quadam, Ceraso simili cortice vestita, emanans, atque circa ramulos in magnos grumos concrescens, qui tam integri, quàm confracti ex Arabia, India, & vicinis aliquot locis adferuntur, vna cum adhærente sæpè cortice & ramulis. Hoc myrrhæ concretione & aspectu simile, quare censuit quidam Bdellium Myrrhæ speciem esse (quidam Anime esse voluit) á qua differt, non solùm quod arbores sint differentes, sed in eo quòd Myrrha sit fragilior, & in igne vt resina ardeat: at Bdellium magis naturam gummatis resipit, difficile enim ardet, & humore mollescit, odor non sine grauitate suauis. Sunt autem eius sex differentiæ: 1. Maioribus glebis ruffum, & cum frangitur in plurimos grumulos dissiliens, mediocriter splendens: 2. minoribus glebis subfuscum, intus ruffum, cum frangitur in duas partes quasi dissectum se diuidens, translucens, densum, lentum, glutinosum, pingue, & lachrymas albas calido in loco emittens. 3. nigrum, intus in nigro ruffum, glutinosum, mediã inter thus & gummi cerasorum qualitatem resipiens. 4. Nigrum quoque, sed intus fuluum, purpureo colore, maxime translucens, molle, glutinosum, cerasi gummi simile, eiusdemque saporis. 5. Colore & sapore priori simile, sed intus pallidis aut candicantibus maculis distinguitur. 6. pallidum aut candidum, grumis oblongis, mediocribus, multis, longis, guttis densatis concretum, amarum, ingratum, omnibus speciebus acerrimum. Eligendum est in quouis genere aspectu, cum frangitur, nitidum, cornu, aut taurino glutini simile, magis translucens, pinguius & mollius, cum hoc recentis indicium sit. Sunt qui Cuciopheram de qua inferius Matthiolus aget, Bdellii fructus nomine allatam censeant, & vtrunque idem statuunt.

Λίβανος. THVS. CAP. LXX.

a Meum ἴσωχε.

b Meum ὁ ἐν μόλῳ.

THus in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere masculus stagonias appellatum, suapte natura rotundum: tale autem † indiuiduum est, candidum, cum frangitur, intus pingue, in suffitu statim ardens. Indicum verò a fuluescit, & colore liuet, sed rotundum industria factitant: nam in quadrangulares formas dissectum fictilibus versant, donec rotunditatem contrahat: verum huiusmodi thus tempore flauescit, quod atomum, aut syagrum appellant. Secundum locum habet† Arabicum, & in b Smilo nascens, quod aliqui copiscum vocant, minus multò, & fuluius. Est & genus aliud, cui amonite cognomen est, alioqui candidum: quod dum mollitur, mastiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus † in itinere pini resina, & gummi: quod facile deprehendi potest, siquidem suffitum gummi flammam non eiaculatur, & resina in fumum euanescit, thus verò statim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calfaciendum, & astringendum pollet: oculorum caliginem discutit, caua vlcera complet & ad cicatricem perducit: cruenta vulnera glutinat, infrenatque cunctas sanguinis eruptiones, etiamsi cerebri membranis effluat: vlcera, quæ cacoethe vocantur, & sedis, & reliquarum partium permulcet tritum cum eo & lacte linamentum: formicantes verrucas inter initia, impetiginesque ex aceto, & pice illitum tollit: ambusta igni, pernionesque cum suillo adipe, aut anserino, & vlcera in capite manantia cum nitro, si infricetur, sanat: parony chijs cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad reliquos aurium dolores cum dulci vino infunditur, inflammatæ á partu mammæ, cum cimolia & rosaceo magna vtilitate perunguntur: additur ad arteriæ viscerumque medicamenta: prodest sanguinis excreationi potum. Sed in secunda valetudine haustum insaniam mouet, & largius cum vino potũ interficit, in fictili mundo thus crematur, flagrante glebula succensum á lucerna, donec exuratur: post perfectam vstionem operire oportet, vsquedum restinguatur: sic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo vase cauo circa medium perforato cingunt ad excipiendam fuliginem, vt in eius mentione mox ostendemus. Alii crudo fictili luto oblito, & in fornacem indito, cremant. Fictili etiam nouo vivacibus prunis torretur, dum non amplius bulliat, aut pingitudinem vaporemve emittat: facile enim comminuitur, quod perustum non est.

Φλοιὸς λιβάνου. CORTEX THVRIS. CAP. LXXI.

b Meum στροβιλίνης ἢ πίτυος i. Strobilino aut pineo.

PRæfertur thuris cortex crassus, pinguis, odoratus, recens, læuis, minimè scaber, sine membranis. Adulteratur admisto d pini, aut nucis eius cortice, sed horum index ignis est, siquidem reliqui cortices suffiti nequaquam incenduntur, sed sine odore fumum eructant: thuris verò cortex ardet, & cum odoris fragrantia vaporem eiaculatur. Thuris modo vritur: & vis eadem, quæ thuri, sed validior, adstringentiorque. Quare potu cruentis excreationibus, vuluis fluxione laborantibus in pesso confert: ad cicatrices oculorum, & caua, sordesque efficax est: tostus scabris lippitudinibus auxiliatur.

Μάννα λιβάνου. MANNA THVRIS. CAP. LXXII.

a Non leg. Orib.

MAnna thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam & thus, sed inualidiusculam. Sunt qui a cribrata pini resina, ac polline, aut cortice thuris contusi adulterant.

terant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æquè suffitu aërium vaporem, sed fuliginosum & impurum expuit, & permistum suaueolentiæ halitus virus habet.

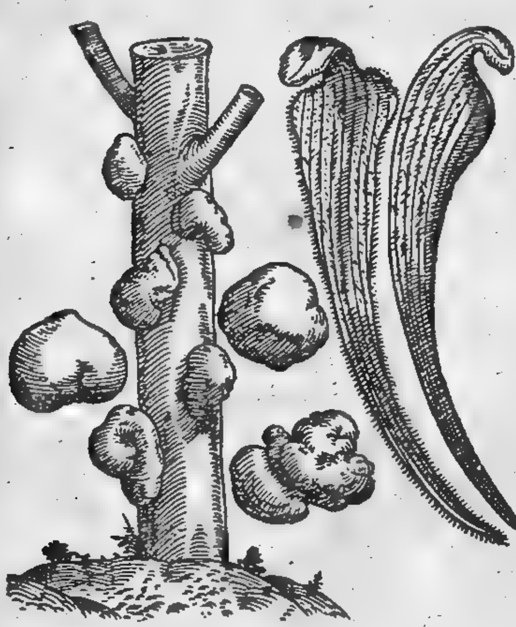
Ἀιθάλη λιβανώτου. FVLIGO THVRIS. CAP. LXXIII.

FVliginem thuris sic facito. Forcipicula lucernis accensas singulatim thuris glebas in nouam fictilem ollam concauam imponito: & æreo vase in medio perforato, detersa diligenter sorde, obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut vtraque, subiectis quaternum digitorum altitudine lapillis, quò facilius perspici queat, si vtantur: & quá locus capax fuerit, glebulas alias [a] supponito, & antequam prorsus prior gleba restinguatur, aliam imponito, donec sufficientem fuliginem videaris coegisse. Continuó tamen externæ æramenti partes spongia, aqua frigida madefacta abstergantur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua thuris cineribus admiscetur. Derasa itaq; fuligine, cinis cremati thuris seorsum subtrahendus est: idem opus, quoad satisfactum tibi videbitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones suspendit, vlcera purgat, caua explet, carcinomata sistit. Simili modo è myrrha, resina, styrace, reliquisq;, lachrymis fuligo excipitur, ad eadem conueniens.

[a] ἀδροὺς, integras Orib. addit.

CVm thus, Thuris cortex, manna, & fuligo ab vna tantùm arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus vnico commentario differere. Sed primùm a thure exordiens, cùm Dioscorides in eius scribenda historia, non late se diffundat, vt eos voti compotes faciam, qui eam audire desiderant, hic referam, quæ ex Theophrasto lib. IX. cap. IIII. quæque ex Plinio libro XII. cap. XIIII. diligenter excerpsi. Gignitur itaque thus (vt illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem vniuersæ, sed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis post Atramitas pago Sabæorum, qui caput regni est: tractus is spectat ad orientem vndique rupibus inuius, & à dextra maris scopulis inaccessus. Syluarum, quæ thus proferunt, longitudo est centum millia passuum, latitudo autem dimidium eius: quas & Minæi attingũt alium pagum colentes, per quos thus euehitur vno tramite angusto, à quibus etiam thus Minæum olim dictum est. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiusq; commercium primi fecere, maximeq; exercent. Cæteris interdictum est, his exceptis, videre thuris arbores: ac ne Minæorum quidem omnes (vt perhibent) ipsas arbores videre possunt. Ius enim in thus, ipsumq; legendi potestas, tricentum tantummodo esse familiarum dicunt, quæ per successiones id sibi vendicant, quæ etiamnum ob id a propinquis populis sacræ vocantur, quòd cùm vulnerant arborem, quò liquor defluat, aut cum metunt, nec fœminarum, nec funerum congressu polluũtur: atque ita religione merces augentur: quidam promiscuum ius Minæis omnibus esse tradunt, & vnoquoq; anno inter ipsos diuidi. Cæterùm quanquam prisci Romani in Arabia bella gessere, thuris tamen arboris facies à nullo (quod equidem legerim) Latinorum tradita est: neque Græcis etiamnum auctoribus (etsi plures de ea conscripserint) de eius effigie satis inter se conuenit, licet dixerit Theophrastus, quòd arbos thuris, quæ super Sardes apud delubrum quoddam surrexit, fronde lauri constet: Thus duntaxat meti solebat inciso arboris cortice, canis ortu, flagrantissimis æstibus, quòd tunc esset humoribus maximè prægnãs, quod postea legebatur sequenti autumno. Verum dulcedo quæstus aliam viam attulit, quæ etiam primo vere ipsum legeretur, incisis per hyemem arboribus. Excipitur quod ex arbore prosilit, atque distillat palmea tegete, vbi loci natura poscit, alicubi area circum pauita. Purius & perlucidius illo modo, sed hoc ponderosius, minus pellucet, minusq; viribus pollet. Vindemia verna thus rufum emittit, nec comparandum priori: vires enim imbecilliores sibi sortitur. Creditur nouellæ arboris candidius esse, quàm veteris: quod hæsit in arbore, ferro depectitur, ideoq; corticosum. Tradidit Dioscorides præter Arabicum inueniri & Indicum, id tamen flauescere: quod indicat, thus & in aliis regionibus nasci præter illud, quod ex Arabia deuehitur. Quod cum Theophrastus, & Plinius satis compertum haberent, quamuis prius scripsissent, thus præter Arabiam nullis gigni, dixere tamen postea, quòd ex relatu acceperant, id etiam nasci in quibusdam insulis. Datur vtiliter potandum dysentericis, & diarrhœa laborantibus, & iisdem clystere quoque infunditur. Linitur cum lacte aduersus solis ardores. Cum aqua autem nymphææ bibitur drachmæ pondere ad gonorrhœam. Auget memoriã bibitum oboli pondere: fugat tristitiam, & lætificat cor, & conuenit omnibus eius affectibus, præsertim vbi misceatur cum medicamentis, quæ cordi opẽ præstant. Fit è thure medicamentum, quo nihil præstantius, certiusq; vidi ad oculorum lippitudinem, & ruborem: & enim sæpe vna tantum nocte affectos iuuit. Accenditur Thuris grumus, acuto stilo affixus, cerea cãdela, mox in aquæ rosaceæ vnciis quatuor restinguitur, repetuntur incensiones extinctionesq; trigesies, & deinde percolata aqua linteolo mundo, oculorum angulis cum penna vesperi illinitur, dum cubitum affecti sese recipiunt. Atqui si rubor, lachrymæq; vehementi cum dolore fuerint, additur tantundem lactis muliebris. Sistit Thus sanguinem è naribus manantem, si cum tela aranea & aloe, excipiatur oui vnius albo, & cum licinio introducatur in nares: Thuris suffitu sanatur quoque tẽasmus, addita præsertim colophonia resina. Fiunt ex Thuris drachma, & agarici scrupulis quaternis cum hyssopi succo catapotia decẽ admodũ vtilia ad frigidã tussim, si vnum tantũ quotidie sumat æger vesperi iturus dormitũ. Paratur ex Thure puluis quoque admodum vtilis ad dysenteriam hoc modo: Sumito Thuris, Mastiches, cuiusque drachmas duas, luti Armenij drachmam, coralliorum rubeorum, cornu ceruini vsti, singulorum drach. semis. Lapidis hæmatitis vsti scrup. duos: terito simul omnia: datur ex vino rubeo sesquidrach. horis duab. à cœna. Thuris & Myrrhæ puluis oui albo except. frõti tẽporibusq; illitus,

THVS ET EIVS FOLIVM

Thuris histo. ex Theophr. & Plin.

Thuris vires.

Catapotia ex Thure.

Thuris facul. ex Gal.

tus, hemicranios dolores mulcet. Thus (vt scribit Galenus lib. VII. simp. medicamentorum) excalfacit ordine secundo, desiccat verò primo, paululumq; adstringit. Sed candido minimum adstrictio manifesta. Cortex eius euidenter adstringit: proinde sanè strenuè quoque desiccat, adeò vt ex secundo sit ordine completo desiccantium. Est autem crassiorum partium, quàm ipsum Thus, & minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus est eius vsus apud medicos in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis, non tantum ijs, quæ extrinsecus applicantur, ipsum admiscentes, sed & ijs, quæ intrò in corpus sumuntur. Ramus eius (lego fuligo eius, & infrarationem reddam) tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, adeò vt ad tertium vsque excessum perueniat. Habet verò etiam abstersorium quiddam: itaque eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis consistunt vlcera, videtur, velut & myrrha, & styrax: hæc Galenus.

Galeni locus restitutus.

Verùm, ne quispiam fortasse me perperam Galeni lectionem immutasse existimet, illud sciendum est, quòd in Galeni loco citato non solum Gerardi Gaudani versio reprehendenda (quod tamen interpreti vitio minimè dandum est) sed etiam in Græcis tum ipsius Galeni, tum Pauli Aeginetæ codicibus cõmunis lectio deprauata videtur: quippe vbi in thuris capite legitur apud Gal. ὁ δὲ θαλλὸς αὐτοῦ ξηροτέρας ἐστι, καὶ θερμοτέρας ἢ κατὰ αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν δυνάμεως, hoc est, vt vertit Gerardus, Ramus eius tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, rectius legendum putauerim, ἡ δὲ ἀιθάλη αὐτοῦ, hoc est, Fuligo eius &c. Quæ quidem lectio primò Dioscoridis testimonio comprobatur: qui præterquam quòd ramorum non meminit, ipsi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implendi, quæ in oculis consistunt vlcera, facultatem inesse testatur. Deinde id manifestè innuisse videtur Galenus in prædicti capitis calce illa comparatione, cùm inquit, veluti ex myrrha, & styrace. Nam lib. VIII. simp. medic. de styrace agens: styracis combusti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo est similis: & libro VII. de fuligine scribens: Primùm enim, ait, thuris fuligine vtuntur, in ocularias medicinas mista, eas videlicet, quæ ad oculos etiamnum phlegmone tentatos accomodantur, atque etiam fluxione tentantur, & vlcera habent: nam & illa expurgat, & carne replet. Ad hæc vsurpant quoque eam ad facultates, quas vocant calliblephara. Præterea terebinthinæ, myrrheæq; fuligo molestia caret, non aliter, quàm thuris: sed styracis his quodammodo valetior est. His igitur rationibus asserere nõ dubitauerim, hoc in loco vulgatos Græcos codices fortasse librariorũ incuria vocũ similitudine deceptorum deprauatos esse: quodq; loco huius vocis ἀιθάλη quæ Latinè fuliginem reddit, successerit θαλλὸς quæ ramum germenue significat. Quod etiam apertissimè confirmat Serapio: qui cùm hunc Galeni locum suo tempore legitimum, & incorruptum haberet, quæ hoc Galeni loco nostra ætate de thuris ramo leguntur, ea ipse Galeno accepta referens, de thuris fumo, seu fuligine legit. Quod item apud Aetium videre licet: quin etiam apud Auicennam cap. de olibano legitur: fumus eius est vehementioris exiccationis & stipticitatis: tametsi Paulus hac menda non vacet, vel sui ipsius fortasse, vel potius librariorum culpa. Nam aliàs non possem non admirari, quòd in Galeno lectionem hanc deprauatam esse non animaduertisset, quemadmodum hac in re nostræ ætatis interpretes mihi quidem admiratione digni videntur. Cæterùm thus (vt Galenus scribit lib. IIII. de compositione medicamentorũ per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis corporibus, nam in humidis sarcoticũ est.

Auicen. lapsus.

Præterea cùm dixerit Diosc. thus in secunda valetudine haustum, insaniam facere, & largius cum vino sumptum interficere, hinc Auicennam errasse crediderim, qui & deprauatis sensibus, & abolita memoria thus opem præstare tradit. Porrò credidere nonnulli thuris Mannam apud Græcos esse, quam nostra ætate è cœlo collapsam super arborum frondes colligimus, quamq; tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & vtero gerentibus mulieribus, & pueris, & delicatis deijciendæ aluí gratia propinamus.

Manna thuris.

Verùm res quidem aliter se habet: namque Plinius, & alij complures produnt, Mannam thuris esse micas eius concussu elisas, quod dum conuehitur, euenit: quod etiam testatus est Galenus lib. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos. Sed quoniam thuris Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demissam, vt plenius legentibus satisfiat, cùm huius nusquam meminerit Dioscorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompsi, quæq; ipse etiam in Calabria vidi, vbi laudatissima colligitur.

Mannæ cœlestis historia, & genera.

Est igitur MANNA quidam ros, siue liquor suauis, qui ex aere veniens sublucanis temporibus, arborum ramis, & frondibus, herbis, lapidibus, & solo interdum inuenitur hærere: qui breui temporis curriculo coalescens, grumosus in gummi morem efficitur. Huius duo tantum genera ipse in Italia vidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterum verò à Calabris defertur. Eius, quod ex oriente petitur, duplex habetur species: præstantissima altera, quam Mastichinam appellant, nomine à granorum mastiches similitudine sumpto: infirma verò, & vilis altera, quæ Bombycina nuncupatur, quippe quæ nil aliud est, quam aut euanida, & senio exhausta Mastichina, aut sacchare, alijsque imposturis adulterata. Calabriensis plurimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proinde foliorum Manna cognominata, minutis granulis constās, translucida, grauis, mastiches granulis similis, candida, gustu dulcis atque suauis. Secundas partes sibi adsciscit, quæ ramis insidet, tertias verò, quæ lapidibus, & solo inhæret: nimirum hæc granulis constat crassioribus, & colore longè minus syncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cœlo ciderat Cossentiæ, quæ est Calabriæ ciuitas, mihi facta fuit copia super fraxineis frondibus, quæ iulapij perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi inibi ab incolis, quòd hæc manè legitur, priusquam sol exortus admodum excalfaciat: namq; postea sole liquefacta, absorptaq; facilè euanescit. Quapropter plerique (vt à nonnullis audiui) vbi in magna deciderit copia, summo manè arborum ramos præscindunt, & in opacis collocant, vbi concretam maiori commodo legunt.

Fuchsii opinio.

Hinc verò fit, vt nescíuerim ego, qua ratione ductus Fuchsius vir eruditissimus, scripserit libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (vt suis verbis vtar) Calabrinam grano constare grandiori, floccorum lanæ & bombycis referente effigiem, candidiori, & ob id alio nomine Bombycinam vocari: quin & hanc viliori pretio vendi. Atqui cùm is à nobis planè dissentiat in Manna, quæ ex Calabria aduehitur, historia, ratus gnarusq; hanc quam paulò antè reddidi, veram esse, non plura adijciam: sed relinquam in hoc fore iudicium eorum (sint vel medici, vel pharmacopœi, vel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectius norunt, atque eam satis exploratam habent.

Mannæ Arabum.

Duo Mannæ genera etiamnum à Mauritanis diuersis capitibus prodita reperio: quorum alterum Mannam, alterum verò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea specierum differentiam esse constat, quàm quòd alia liquescens, melli similis, alia in grumos concreta videatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur. Quam verò ij Tereniabin vocant, Serapionis testimonio & ipsam esse Mannam manifestè ostenditur. Namque Abicis auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, sitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tussi opem præstat, nec aliud est, quam Manna.

Brasauoli lapsus.

Testatur Brasauolus Ferrariensis, Nicolaum quendam Ferrariæ (vt arbitror) pharmacopolam emisse à quodam Mauritano vas plenum cuiusdam Mannæ melli similis, quæ in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuisse existimauerim, quod Mauritani Tereniabin nominant: etsi Brasauolus ipse contrarium senserit, cùm velit, Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannam, qua communiter vtimur: eorundem verò Mannam esse huiusce liquidæ speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur, quandoquidem ipse inuenerim apud Serapionem, quòd Tereniabin quidam ros est è cœlo cadens melli grumoso similis, & quòd aliter mel roscidum appellatur. Auicenna verò de

Manna agens, inquit, eam gummi modo concrescere: à quo Mesuem nihil dissentire comperio. Credidit Auerroes, & post eum alij quam plurimi, Mannam veteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamat, quod ipse Galenus scriptis tradidit libro III. de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando cùm æstate super arborum, ac fruticum, herbarumq́ folia mel quàm plurimum fuisset repertum, agricolas velut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, vt per æstatem, satis frigida (nam tum tempus anni æstiuum erat) pridieq́ calida, & sicca fuerat aeris temperies. Atqui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in vnum coacti, ac densati fuisse videbantur: sed apud nos raro id accidit: in monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocantq́ id roscidum mel, & aerium. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit. Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hanc ei fuisse incognitam. Existimandum igitur est, quòd hinc Arabes suum deduxerunt Tereniabim, præsertimq́ cum scribat Serapio, hoc ab eis mel aerium appellari. Huius etiam meminit Plin. li. vndecimo cap. 12 his verbis. Venit mel hoc ex aere, & maximè siderũ exortu, precipueq́ ipso syrio explendente fit, nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus: itaque cum prima aurora, folia arborum melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, vnctas liquore vestes, capillumq́ concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aeris succus, vtinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò: hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res est, vt ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophrastus Hesiodi auctoritate, libro III. capite nono de plantarum historia, his verbis. Sin autem auctore Hesiodo, mella, apesq́ quercus ferat, magis quoq́ illud confirmatur. Ergo nascitur vel hic melleus humor è cœlo cadens, in hac maximè insidens. Mannam vtriusq́ consistentiæ è cœlo demissam vidimus in Comitatu Goritiensi, vniuersoque Foroiuliensi agro, ac circumuicinis locis, Anno à CHRISTO nato M. D. XLVI. Maio & Iunio mensibus: fuitq́ mihi ambarum colligendarum amplissima facultas. Siquidem ea, quæ fici, fraxini, & orneoglossi frondib. inhæserat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quæ super amygdalo, persicæ ac quercus folia deciderat, mellis modo liquescens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum est, vt facilè crediderim, quòd non sui ipsius facultate gummi modo Manna concrescat, sed foliorum, in quibus delapsa recumbit: qua re ab Arabibus diligentissimè perspecta, vtriusq́ Mannæ historiam diuersis per se capitib. suis monumentis prodidere. Cecidit quoq́ è cœlo Manna admodum copiosa, mastichesq́ grumis similis, agro Tridentino, in Ananiensib. montibus, & præsertim super larices arbores, vt testari possunt Clariss. Medicus Iulius Alexandrinus & Petrus Spezzalancius pharmacopœus Ananiens: quippe qui huiusce Mannæ, quam ipsemet legerat, selibram fere mihi Goritiam misit, quo fit, vt hinc, & ex cæteris, quæ præmisimus, manifestò deprehenderim non parùm aberrare Donatum Altomarum medicum insignem, cùm is plurib. contendat verbis, Mannam quæ in Apulia & Calabria è fraxineis legitur folijs, è cœlo haud quaquam decidere, sed ex ipsa & planta exsudare. Atqui tametsi id illi verum esse videatur, ego tamen concedam nunquam, Mannam, quã è lariceis folijs legerunt Ananienses è larice ipsa exudasse, cùm nihil prorsus resinosi resiperet: quin etiam quòd non solùm in arborum folijs spectetur, sed etiam in pratis, adeo, vt fœnisecæ præ manna à Sole dissoluta, falces ab herbis nequiuerint explicare. Fuit itaq́ hæc profectò Cœlestis Manna, perinde ac illa, quam ego proprijs manib. legi in agro Goritiensi, & alij perplures legerunt in circumstantib. locis. Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda videtur sententia Monachorum, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm pro certo asserant, syrio ardente Mannam non solùm roris modo super arborum & herbarum folia reperiri, aeris & cœli clementia: sed etiam arboribus fraxino. s. & orneoglosso absq́ aliquo cæli rore, gummium modo inciso earum cortice, in lachrymas concrescere. Quod tamen vt à rei natura, ita etiam à ratione, & à veritate abhorrere putauerim. Siquidem ea Manna, quæ inciso harum arborum cortice in Apulia, & Calabriensi agro hac ætate canicularibus dieb. collachrymare cœpit, nullus quidem plantæ liquor est, sed ipsa eadem Manna, quæ dieb. superiorib. easdem in arbores ab aere deciderat. Nam cum illis regionib. vsu veniat, quòd præ cæteris prædictæ arbores eo mellifluo rore affatim abundeq́ madescant, fitq́ cortex solis ardore nimio sitiens, ac rimosus, magnam liquoris quantitatem intra se absorbet. Quo fit, vt postmodum exurente canicula, inciso eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concrescat: qui tamen cùm leues fungosiq́ sunt ob arboris succi mistionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ virib. correspondent. Quòd autem id tantum fraxino, orneoglossoq́ eueniat, cùm melleus ille ros in vniuersum omnes occupet plantas, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, vt magnetis ad ferrum, & succini ad paleas: quippe omnib. clarum est, apud Calabros, & Apulos solam fraxinũ & congenerem orneglossum Mannã in se contrahere, retinere, densare, ac cohibere: ex alijs verò arborib. eandem statim defluere, & in subiectas herbas, petras, solumq́ diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciso cortice, non sanè primò, & secundum naturam, sed ex accidenti defluit Manna. Verùm optimi illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt: at incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inuestigarunt. Monachorum sententiæ astipulatur Altomarus, cùm ipse sibi persuadeat communis vsus Mannam, nihil roscidi cœlestiue liquoris continere, sed tantum esse: quod etsi multis conatur ipse comprobare, cum tamen plura sint quæ non consentiunt, id ego examinandum sapientioribus relinquo. Cæterùm ex his, qui thuris Mannam cælestem hanc esse crediderunt, vnum Crinitum Florentinum fuisse comperio: in cuius censuram Manardus Ferrariensis libro I. suarum epist. peculiarem epistolam conscripsit. Veruntamen venia illi danda est, cum & Serapio, qui Mauritanis omnib. in simpl. medic. historia præstitit, thuris Mannam cum cœlesti inepte confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius lib. de medic. compositione, ibiq́ de eius viribus ac facultatib. disseruit. Manna tam Auicennæ quàm Mesuis testimonio, æquali ferè temperamento consistit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaq́ habetur. Aluum deuorata, aut hausta ciet, per se tamen imbeciliter. Ideoq́ tum fœminis vtero gerentib. tum pueris ipsis tutò semper exhiberi potest. Alijs medicamentis addita vires eorum auget. Bilem facilè educit: sitim extinguit: aperit, emollit, læuigatq́ gulæ, pectorisq́ partes. Quæ ex Alexandria Aegypti affertur Mastichina vocata, vno dũtaxat anno in suis virib. persistit: sed quæ in Italia prouenit, præsertimq́ Calabriẽsi agro plurib. annis incorrupta perdurat. Enimuero Fuchsius medicus nostra ætate & doctrina, & rerũ cognitione clarus, in li. de compositione medicamentorum, quem secundò auctum excudit, Mannam à medicorum vsu explodere conatur his verbis. Manna leuem certè, aut ferè nullam soluendi, aluumq́ subducendi vim habet, quod iis compertum est, qui iuxta Libanum fuerunt: nã referunt indigenas eius mõtis, cùm abunde ea satietur, nihil tamen lædi, aut aluũ sibi quoquo pacto subduci sentire, sed ea tanquã obsonio nutriri. Quapropter cùm melli quodammodo similem facultatem habere constet, facilè ea carere liceret, modò peregrinorũ admiratione nõ ita duceremur, neq́ stulti, contẽptis nostratib. è longinquis regionib. allatis vti potius, quã iis, quæ nostris in hortis proueniũt, mallemus: sed stultitiæ nostræ, temere sumptus immodicos faciẽtes, cõdignas damus pœnas: hæc Fuch. Quibus nimirũ verbis liquet eũ velle vsum Mãnæ prorsus adimi, atq́ ipsum ad medicã. deferri quæ

Mannæ historia ex Galen. Pli. & Theo.

Plinius.

Manna in comitatu Goritiensi, & foro Iulii.

Manna in agro Tridentino è cœlo delapsa, contra Altomarum.

Monachorũ opinio explosa.

Manna secto arborum cortice manans.

Petri Criniti error.

Serap. lapsus.

Mannæ temperamentum & vires.

Fuchsii opin. reprobata, Mannam explodere conantis.

nostris in regionib. proueniunt: vtinam aquè commodè & tutò fieri posset ista commutatio, vt saltem, quod ipse vehementer cupit, immodicis sumptib. parceremus. Sed quoniam rationes, quas affert, non sunt eæ, quibus persuaderi possimus, idcirco cogor in hoc eius sententiæ refragari: namq; quod Manna aluũ subducat, & eam quidẽ innocue, non solum cõuenit inter auctores, qui hactenus de illa scripserunt, sed ita etiam quotidiana experientia docet: siquidem duarum & semis vnciarum pondere data aluum perbellè deijcit, & priuatim bilem educit. Quod autem Libani montis indigenæ Manna non vt medicamento quod purget, sed vt obsonio, quod nutriat, vtantur, quis tam facilè vt Fuchsius, referentibus credet? cùm nos quotidie contrarium experiamur, aut si credat, non aliquam facti illius rationem adinueniet, qua vt decet, experimentum tueatur? certè nullus, si rectè iudico. Vt autem medicamenta peregrina abolescant, quæ mitissimam soluendi vim habent, inter quæ iamdudũ Manna principem ferè locum obtinet, vtemur nostratibus, & fortasse lathyri, pityusa, tithymalis, bryonia, & aliis huiusmodi, quæ passim nascuntur in hortis & campestribus, atq; vim lethiferam ac perniciosam sortita sunt? absit, meo quidem iudicio. Malim ergo in hoc sequi exemplum Dioscoridis, Galeni, & aliorum tum Græcorum, tum Arabum probatissimorum auctorum, quam alterius quicunq; sit, illi enim non contenti simplicib. medicamentis quæ suis in locis nascebantur, peregrinis etiam vti voluerunt: quos tamen tãtum abest, vt stultos dicamus, vt etiam sapientes iudicemus. Quare non potui satis mirari Fuchsium ita malè de Manna sensisse, quam omnib. eo excepto, perspicuum est sine molestia ventrem purgare. Equidem optarem, vt ij, qui alicui medicamento vsum abrogare student, vel id æquius & modestius agerent, aut è nostratib. ea proferrent, quæ eandem vim præstare possent: neq; enim ego is sum, qui peregrina nostratib. præferre velim, modò hæc cum illis virib. certare valeant. λίβανος καὶ λιβανωτὸς id Græcis dicitur, quod Latinis Thus: Arabibus, Ronder, Conder, aut Kateth: Italis, Incenso: Germanis, Weirauch: Hispanis, Enciensó: Gallicis, Encens: Bohemis, Kadidlo.

Peregrinis medicamentis etiã vtendum.

Nomina.

† *ἄτομος. Hæc dictio hic, & paulò post legitur in vulgarib. Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum insignitur, in secũdo verò arte tale factum cognominatur. Sed quia absurdum videbatur Marcello, Dioscoridem vsum fuisse homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum. s. ἄτομον ἔντομον, ad rem nomen accommodans. Quam tamen lectionis mutationem minimè probat Manardus, qui præterea dubitat quomodo atomos Latinis sit reddendus. Hæ difficultates mihi quidem videntur ab Oribasio sublatæ lib. XII vbi primò non ἄτομος, sed ἄτμητος legitur, quæ vox sine controuersia illæsum, atq; non scissum thus facit: secundò verò nihil legitur, quod argumento est, atomum secundum accreuisse Dioscoridi. Legitur autem τύαγρος, quæ vox vt est illius factitij thuris cognomentum, Oribasio teste legitimum, ita non mutanda videtur.*

† *Hic vulgaris lectio habet, ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ, ὅν ἔνιοι κοπίσκον καλοῦσι. id est: Arabias, & in Smilo nascens quod aliqui copiscum vocant. Marcellus non ἀραβίας, sed ὀρόβιας legit. Cui lectioni adstipulatur Oribasius libro XII. vbi ὁ ὀρόβιος tantùm, reliqua verò vt addititia non leguntur.*

† *Exemplaria Græca vulgata hoc in loco legunt μεθοδευόμενος: quæ vox, in itinere, à Ruellio, & artificiosè conformatum, vertitur à Marcello. Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab Oribasio.*

Thuris nomen.

Thus dictum aut à Græco θύος sacrificium notante, aut à tusis glebis, λίβανος à λίβω stillo: licet Græci fabulẽtur à iuuene Assyrio huius nominis, quòd Deos studiosissimè coleret, ab inuidis occisũ (hinc nihil esse Diis thure gratius) in hanc fruticem conuersũ dici. Arbor Galeno λίβανος καὶ δενδρολίβανος: lachryma verò λιβανωτὸς, quæ Hippocrati λιβανώτου κάρφος dicitur. Præter Theophrastum & Plinium, de thure multa scriptis tradidere Diod. Siculus lib. 3. & 6. antiq. Solinus cap. 36. Strabo & alii antiquissimæ fidei historiographi. Sed recentiores aliter arborem thuris descripsere: Thenetus qui iconem ponit tomi I. Cosmog. lib 4. arborem thuriferam pinus resiniferas referre, succum (ipsum thus) fundere qui tempore durescat, cum quo granula reperiantur arenæ aut sabulo similia, quæ sint Manna thuris. Garzias arborem humilem scribit foliis Lentisci, alteram montanam, à qua laudatissimum thus: alteram in planis nascentem, quæ nigrum & improbum thus fundat. Verum ex aduersariis folium adposuimus quod ab imo pediculo ad summum vsq; duplicatum, quasi ex geminis tenuibus tunicis conflatum, vagina sesquipalmum longa instar infundibuli hiantis, supernè galeata. Differentiæ plures, colore & magnitudine grumorum variantes mixtim adferuntur I. Indicum maximis glebis constans, ex liuido nigricans, candicantibus aut flauis maculis nigricans. II. Mammosum, multis oblongis guttis densatis pendularum mammarum figura compositum, quod flauum & stagonia cognominatur. III. Masculum, paruis rotundis candicantibus, aut flauiis granis, partim singulis, partim geminis cohærentibus cõstans: IV. Orobia, granulis minimis, eruo æqualibus, globosis, colore masculo simili. Eligendum authore Gal. 5. Meth. magis tenax & resinosius, hoc enim mollius & albidius: tum quod mansum, ritu aloes & mannæ non comminuitur, sed velut mastiche partes habet cohærentes. Mannam veró Thuris, Græci etiam ὑπόσεισμα à concussu dixerunt, & veteres Latini pollinem Thuris quoq; nominarunt, cúm veterum Manna, sit lachrymæ thuris pollen & farina, quæ crebro motu ac concusione atterentibus, vt loquitur Aetius, se glebis eliditur: differe autem à Thure docuit Galenus 4. de compos. medic. secundum loca 4. sic 5. & 13. Meth. meden. vbi Mannam magis ipso thure adstringere scribit: quod dubio procul ob corticis thuris admixtionem contingit. Fuligo dicitur Gazæ fauilla: Galeno λιγνὺς: sunt qui & ἡμισώματα semicorpora appellent, est tenuis fumus resolutus ex quacunq; re pingui incensa, imposito quodam concauo vase exceptus: qui ex omnibus resinosis & oleosis rebus fieri potest: modum conficiendi docuit Dioscorides, ostendit & Aetius lib. I. at plenius in liquidæ picis fuligine declaratur. Quæ sit in ipsis differentia, quæ speciatim ab vsta materia obuenit, & quis vsus, Galenus 7. simplicium explicauit.

Thuris arbor

Thuris differentiæ.

Manna Thuris,

Fuligo thuris.

Πεύκη καὶ Πίτυς. PINVS, ET PICEA. CAP. LXXIIII.

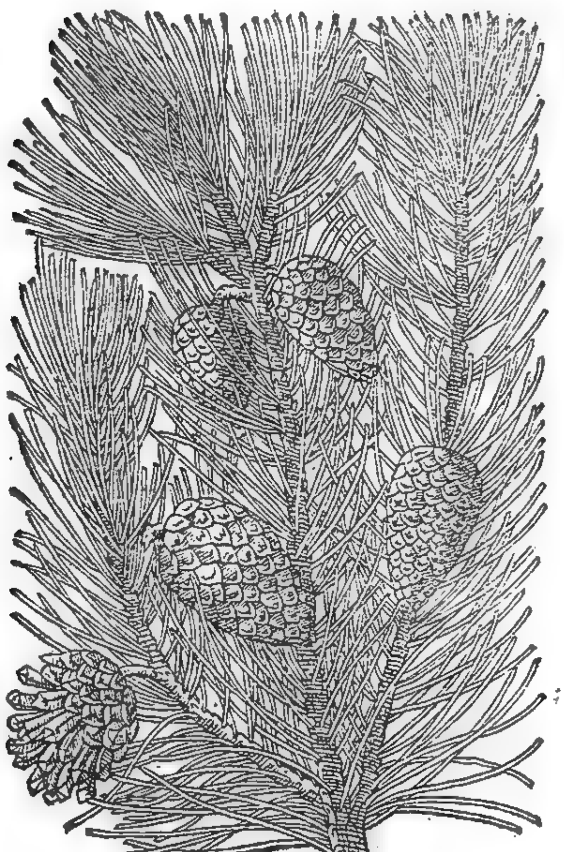
PINVS ET PICEA generi eidem ascribuntur, sed quandam flagitant specierum distinctionẽ arbores vulgò cognitæ. Quarum cortex adstringit: prodest tritus, & illitus intertrigini, vlceribus summum corpus occupãtibus, ambustisq; cum spuma argẽti, & manna: vlcera delicatulorũ acrimoniã recusantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum sutorio atramento serpentia cohibet: suffitu partus, & secundas eiicit: potus aluũ sistit, vrinam mouet. Folia eorũ trita, & illita inflãmationes leniũt, vulnera ab inflam. vindicãt: trita aũt, & decocta in aceto feruẽti collutione dẽtiũ dolores mulcẽt: hepaticis vtilia

vtilia sunt drachmæ pōdere in aqua, aut mulsa pota. Piceæ nucis cortex, & folia potu idem præstant. Teda earum particulatim secta, si in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex his etiam fit spatha acoporum, pessorumq; compositionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarii atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficacissimè imponitur, quibus palpebras ornant, coloremq; mentiuntur, calliblephara Græci vocant: arrosis oculorū angulis: callosis, glabrisq; genis, & collachrymationibus opitulatur. Pityides a appellantur pinorum, piceæq; fructus, qui in conis inueniuntur. Vim astrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tussi, & pectoris vitiis auxiliantur per se, aut ex melle sumpti. Nuces pineæ cum repurgatæ manduntur, aut cum passo, aut cucumeris semine bibuntur, vrinam cient: acrimonias in renibus, & vesica hebetant: stomachi rosiones leniunt: datæ cum portulacæ succo, virium infirmitatem roborant, corruptorum quoq; humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in passo franguntur, & decoctæ, vetusti tussi ac tabitudini conferunt, si quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

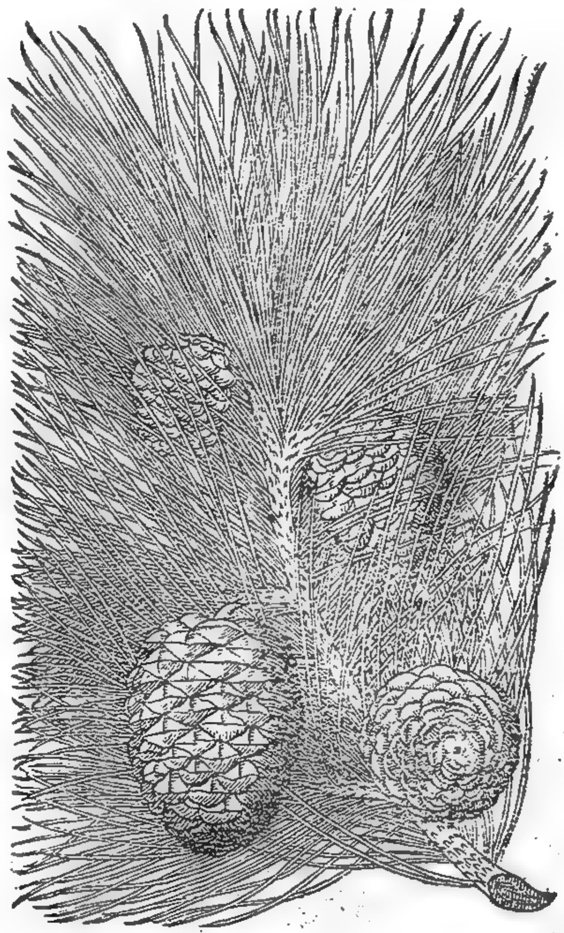
a appellantur pinorum, piceæque fructus, ita habent omnia exemplaria quæ vidi: sed locus est mihi suspectus, nam puto aliunde irrepsisse in contex. καὶ τῆς πεύκης.

Nostræ nimirum negligentiæ adscribendum foret, cùm nos assiduè habeant pinorum, abietum, picearum, & laricum syluæ, nisi harum omnium amplissimam, veramq; historiam traderemus: eoq; magis ad hoc teneri videor, cùm animaduerterim Plinium, recentiorumq; nonnullos eum secutos, in huiuscemodi plantarum historia, quæ resinas fundunt,

PINVS SYLVESTRIS MONTANA.

I. PINVS DOMESTICA.

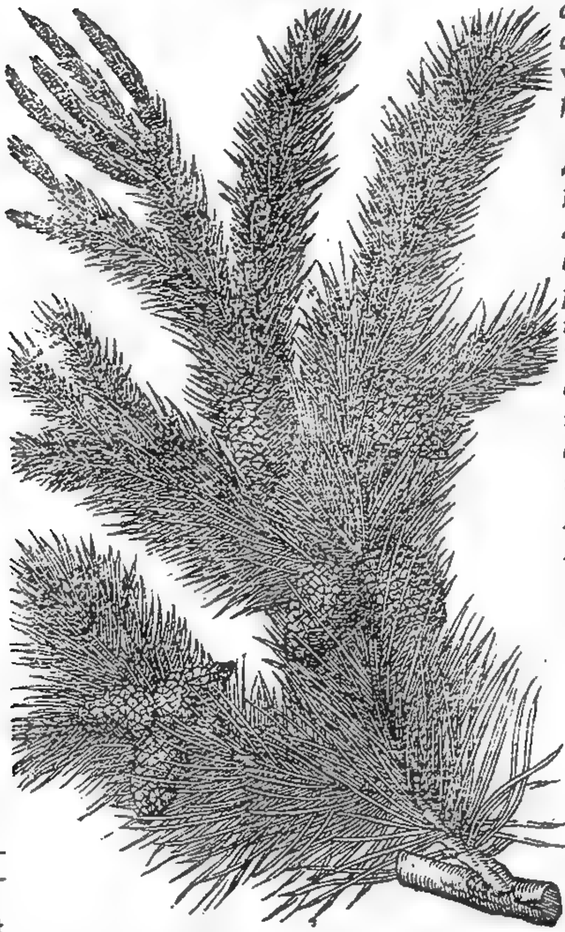

longè ab eo dissentire, quod in Tridentinis montib. nostris oculis perspectū, apud alios etiā testatum relinquere possumus. Rem itaque à Pinu exordiens, inuenio Theophrastum lib. III. cap. x. de plantarum historia, duas Pini species adnotasse, domesticam alteram, alteram verò syluestrem: huiusq; in maritimam, & montanam distinctionem fecisse, hisce verbis. Pinorum aliam vrbanam, aliam syluestrem assignant. Syluestris binum statuunt genus, quorum alteram Idæam, alteram maritimam vocant. Harum rectior, celsior, materieq; crassior Idæa: folio imbecilliori, tenuiorique maritima, & cortice leuiori, vtiliq; ad coria, quod alteri minus. Nux maritima rotūda, breuiq; dehiscens: Idæa oblongior, viridis minusq; hiscens tanquā syluestrior: hactenus Theophra. Verùm nō desunt, qui cōtendant Theophr. hæc de picea scripsisse, non autē de pinu: ea nimirū ratione freti, quod πεύκη de qua hic disserit Theophr. Græcis piceā, non pinum significet. Quamobrem Petrus Bellonius Cenomanus communē Græcorum sententiam secutus, libro, quē arboribus coniferis dicauit, id totum piceæ arbori reddidit contra Theodori interpretationem, quod Theophr. περὶ πεύκης Græcè scriptum reliquit. Sed equidem hac in re Bellonium (pace viri boni dixerim) hallucinatum arbitror, non quod propterea eum Græci sermonis imperitum iudicem, sed quòd mihi videatur non diu versatus in Theophrasti & Galeni lectione, aut de plantis iis scripsisse, quarum non certam habuit cognitionem: nam plura sunt, quæ eius opinioni refragantur. In primis mihi quidem non dubium est, quin veteres Græci πεύκην pro pinu, & πίτυν pro picea vsurpauerint. Neque certè verisimile est Theodorum, Theophrasti interpretem natione Græcum, & linguæ tum Græcæ, tum Latinæ peritissimum, ignorasse quid per illa tam vsitata & trita vocabula intelligerent Græci scriptores. Deinde Theophrastus ipse τῆς πεύκης nucem στρόβιλον vocat: ex quo palam fit, eum nomine πεύκης de pinu, non autem de picea scripsisse. Quandoquidem στρόβιλος non aliud designat, quàm nucem pineam, vt aperte declarat Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus his verbis. Nux pinea boni ac crassi est succi, multumq; nutrit, non tamen facilè coquitur. Appellant autem Græci ipsam non κῶνον sed στρόβιλον.

Pini histor. eiusq; genera.

Petri Bellonii opin. explosa.

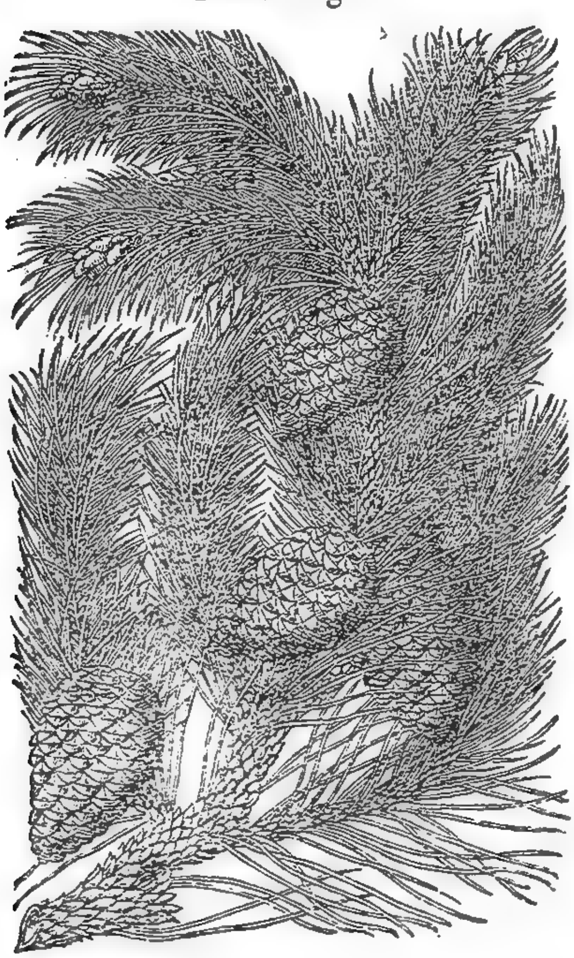
II. PINVS SYLVESTRIS
Montana.

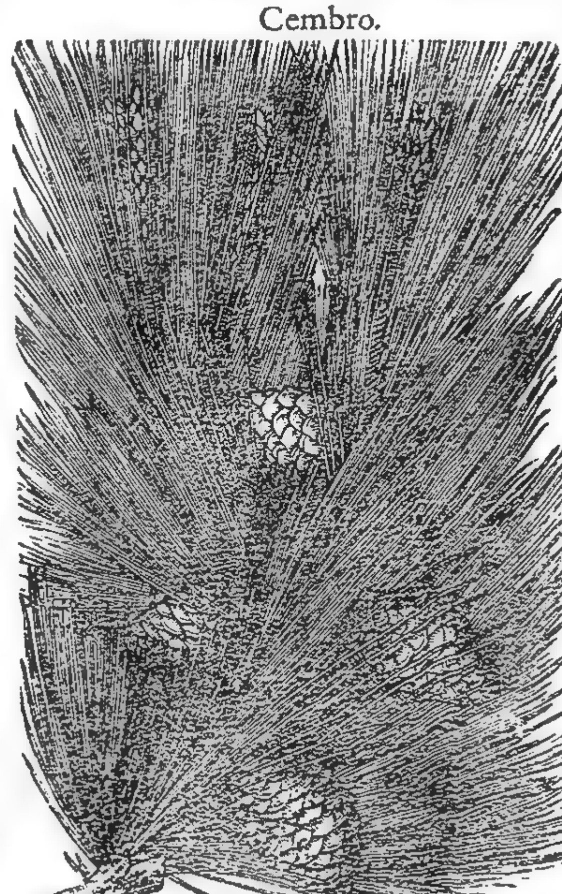
Idem libro de cibis boni & mali ſucci, ita ſcribit. His ipſis plus craſſi, non autem mali ſucci habet nucleus pineus, qui κώνος vocatur, ipſum verò etiam στρόβιλον veteres appellant. Item lib. VII. de ſimplicium medicament. facultatibus ſic inquit: Coni fructus, quem quidem & coccalon nominant & ſtrobilon, &c. Ad hæc commentario quarto de victus ratione in morbis acutis apud eundem hæc ſcripta leguntur. Nempe κόκκαλος ab Hippocrate dictus, non ita, ſed κῶνος magis ab antiquis Græcis appellatur, veluti à recentioribus medicis propemodum omnibus στρόβιλος. Galeno denique adſtipulatur Simeon Sethi, vtpote qui nucleos pineos κωνάρια τοῦ στροβίλου etiam nominet. Ex quibus vtiq; conſtare puto contra Bellonij opinionem, Theophraſtum ſub πεύκης vocabulo pinum deſcripſiſſe, non piceam. Nam ſi Theophraſto peuce ſtrobilum profert, quem Galenus inter cibos connumerat, non video quomodo is piceæ fructus eſſe poſſit, cuius nuclei non ſunt edendo, Bellonij etiam teſtimonio. Quòd inſuper hoc loco per πεύκην pinum intelligat Theophraſtus, illud maximo eſſe poteſt argumento, quòd nuſquam picea viſa ſit vrbana, niſi fortè è ſylueſtrium ſemine ad ſpectaculum in hortis ſata. Cuius tamen contrarium deprehenditur in pinu, quæ domeſtica atq; vrbana frequentiſſima conſpicitur. Hinc porrò factum eſt, vt Bellonius ſua ductus opinione, ex hoc in alium quoq; errorem inciderit: quippe illud falſum eſt, quòd ex teda piceæ fiat pix, vt Bellonius aſſerit, perperam, meo iudicio, Theophr. hoc loco interpretatus. Siquidem rara admodum eſt picea, quæ tedam habeat: atque pix omnis, cuius eſt vſus, ex pinea tantùm teda conficitur in Italia, quemadmodum & in Bohemia, vbi ingentiſſimæ ac frequentiſſimæ ſunt pinorum ſyluæ. Sed iam ad legitimam, veramq; Pini hiſtoriam venio, quæ ſic habet. Pinorum duo genera. Alterum domeſticum, alterum ſylueſtre. Domeſtica Pinus numeroſos fundit ramos in proceri caudicis ſummitate circumuagantes, comoſis ac firmis folijs, in cacumine aculeatis, & in longitudinem protenſis, anguſtis. Nuces edit magnas, ponderoſas compactas, ſolidas, in quibus nuclei concluduntur oblongis, ac duris putaminibus concluſi, nigra quadam fuligine obductis. Interior nucleus tenui tunica circumtegitur, flauo colore, quæ digitorum attritu facilè expellitur: ſapor illi dulcis ac iucundus: ſubſtantia pinguis, oleoſaq;. Habetur copioſa domeſtica Pinus in agro Rauennate, non longè ab Adriatici maris littore: habetur & in alijs Italiæ locis, & præſertim in cœnobiorum hortis & viridarijs. Syl-

Pinorum ſpecies, & conſideratio.
Pinorum hiſt.

III. PINVS SYLVESTRIS MVGO.
Pinus Mugus.

IV. PINVS SYLVESTRIS
Cembro.

veſtrium

Syluestriū pinorum varia genera.

uestriū varia sunt genera, quæ in alpina & maritima partiūtur. Alpinorū tria genera. Excelsius cæteris primū, quod copiosissimū habetur, in omnib. Bohemiæ Silesiæ & Poloniæ syluis, ac etiā in Tridētino agro, cum in Ananiensibus, tum etiam in Flemensibus montib., è quibus syluani homines picē perpetuò parāt. Pinus hæc omnib. suis notis domesticæ ferè similis, coma tamē breuiori, foliis rudiorib. & acutiorib. est, sed minores edit nuces: sunt enim cupressinis paulo maiores, longiores tamen ac compactiores & in acutū desinentes, squamarū cōgerie domesticis nucib. per omnia similes, resinosæ, ac odoratæ, autumno dehiscētes. Secundū genus Mugū Ananiensib. appellatum, quo Rouena mons in summitate abundat, caudicem nullum edit, sed humotenus ramos à radice fundit, qui humi perpetuò repunt, decem, quindecimve cubitorum spatio. Fructum profert prædictæ similem, vel paulò vegetiorem, ac resina magis obductum, odoris non ingrati, nullo intus nucleo, qui mandi possit. Huiusce ramis vtuntur incolæ ad vasa vinaria cingenda. Nam præter id quòd longissimi habentur, flexiles, ac tenaces admodum sunt. Tertium quod Tridentini & Ananienses Cembro, & Cirmulo vulgò vocant, prouenit frequens in Tridentino agro, tum in Gauia Phœbeæ vallis, tum in Flemensibus, Vulturenæ, & Rhetinorum montibus, & in Comitatu Tyrolensi, non longè ab Oeniponte. Id speciosa satis prouenit proceritate, ita, vt ad tabulas parandas materiam non modò pulcherrimam præbeat, sed etiam odoratam, attamen non tam procerum est, vt alterum genus, nec caudicis cortex, vt in cæteris pinorum generibus, flauescit, spissiori tamen ac tenuiori coma. Huius fructus Piceo crassitudine æquè similis est, breuior tamen, resinosus, co lore subpurpurascente, omniumq; fragilior. Concluduntur inter eius nucamenta nuces, domesticis longè minores, triquetræ, breues, fractu faciles, vt quæ dentibus facilè cedant: inest his nucleus pusillus, dulcis, albicans sub rufa contectus membrana, non ingratus esui: sapore quadantenus domesticas referentes, nisi quòd gustui quandā leuiculam relinquunt asperitatem, quod omnium syluestrium est proprium. Quo facile adducor, vt credam hanc plantam Pinum esse Tarentinam, de qua libro XV. cap. X. meminit Plinius, digitis (vt ille inquit) fragili putamine, auiumq; expositum furto in arbore. Etenim ita eæ nuces fragiles sunt, vt non difficulter ab auibus rostro frangantur. Manat etiam ex hoc genere resina, tum alba, tum odorata, veluti ab aliis sui generis plantis. Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modo quòd pulchra materie, & venarum serie placeant sed quod etiam vt diximus, odoris fragrantia præstent. Id enim ad eorum hypocausta paranda, quibus maximè ob frigidissimam regionū temperiem, & indigent, & vtuntur, plurimum affert ornamenti, ac etiam ad alia ædium ornamenta. Marinorum duplex obseruaui genus, nucum tantum magnitudine ac paruitate differens, vt ex appictis hic imaginibus quisque facilè conijcere poterit. Primum genus folia habet angusta, prælonga, raraq; in capillamenti modum protensa, squamosis vbiq; ramis, iulis sursum spectantibus. Conos edit cæteris syluestribus longiores, crassioresq;, præduros, nucamentis in acutum extuberantibus, in quibus inanes concluduntur nuces. Prouenit in maritimis Italiæ, agro cum Pisano, tum Senensi, & (vt audio) apud Calabros. Secundum genus, comosior huic opaciorq; quam alterius, sed breuioribus capillamentis. Strobilos profert maiores, longiores, duriores, ac pulchriores, prominentibus vndiquaque nucamentis, vacuis intus nucibus, ac superuacuis. Nascitur haud longè à mari, iisdem ferè vt altera locis. Omnia in vniuersum genera resinam albam, & odoratam mittunt, in tedam vertuntur, & picem nigrā fundunt. Cæterùm his quæ de syluestrium pinorum generibus scribit Theophrastus, in nostro climate refragatur, quæ sensibus clarissimè patet experientia: siquidem agrestes, quæ plurimæ in maritimis nostris Senensibus proueniunt, fructum ferunt spithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac solidum, nec per se facilè dehiscentem. Quæ verò numerosæ virescunt in Ananiis, reliquisq; Tridentinis montibus, ac etiam in Bohemia, Morauia, Poloniaq;, fructu constant paruo, breui, qui quàm primùm aruerit, affatim dehiscit, & ex arbore decidit. Sed id euenire existimamus, climatū & regionum varietate, vel etiam quòd maritimæ plura sint genera. Bellonius, cuius paulò antè meminimus, libro de arboribus resiniferis hoc pini genus (quantum ex eius verbis colligere potui) pinastrum esse censet. Sed non rectè, mea quidem sententia: namq; pinaster, Plinio lib. XVI. cap. X. auctore, nihil aliud est, quàm pinus syluestris, mira altitudine, gigniturq; non modò in montibus, sed etiam in planis, Bellonio verò contra, pinaster pino humilior est: & plana, & montium supercilia prorsus respuit, nec alibi prouenit, præterquàm in excelsissimis montium iugis. Huic profectò vt quis adstipularetur, fortasse ex eo adduci posset, quod peregrinationi quā ille in Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptū, aliasq; regiones se fecisse fatetur, plura tribuere vellet, quàm probatissimorum authorum scriptis, quibus sæpe Bellonius perperam refragatur, ita vt suam putet auctoritatem illis præferendam esse. Sed ego miror, quod mihi relatum sit virum hunc esse vulgaris peritiæ, neque tot loca peragrasse, quot eius scripta perhibent. Quod autem ad rem nostram attinet, Bellonius vbi pinastri historiam exorditur, hanc pinastri vocem ex versione Latina frequenter legisse ait apud Theophrastum, sed non propterea Theophrastum eam agnouisse plantam, quòd non nascatur in Græciæ, aut Asiæ montibus: atque ideo nullum esse ex Græcis authoribus, qui de pinastro, aut pinu syluestri meminerit. Sed quanta sit huius boni viri arrogantia, & in Græcorum authorum lectione negligentia, antea explicauimus, vbi ex Theophrasto scripsimus duo esse pini genera, vnum vrbanum, alterum syluestre. Veruntamen si is mordicus suam tenuerit opinionem, quòd scilicet Theophrasto πεύκη piceam significet, non pinum, & quòd ex consequenti idem hic de picea syluestri sit locutus, demus illi ita esse, quid respōdebit ad illa Theophrasti loca, in quibus πίτυς ἀγρία legitur? mehercule nihil, quantum reor. Subiiciamus ergo quæ Theophrastus lib. III. cap. IIII. de plantarum historia in censu arborum quæ in montibus nascuntur, contra Bellonii sententiam posteritati memoriæ prodidit, iis verbis. Ἴδια δὲ τὰ τοιάδε τῶν ὀρεινῶν, ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται. περί τε Μακεδονίαν ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. hoc est. Montib. autem propria sunt illa, quæ in planis non proueniunt. Macedoniæ abies, picea, pinaster. Addamus præterea quæ eodem capite, vbi plantarum meminit, quæ perpetuo virent, idem sic habet. ἀείφυλλα μὲν ἐν τῶν ἀγρίων, ἃ καὶ πρότερον ἐλέχθη. πεύκη, πίτυς ἀγρία. id est. Ergo inter syluestria perpetuò virent, quæ primo volumine retulimus, abies, picea, pinaster. Ex his itaque manifestum fieri arbitror, Bellonium multa in Theophrasto oscitanter legisse, plura etiam temere & falso scriptis tradidisse: vt hunc ipsum inanis gloriæ, vel alicuius dignitatis cupidum potius, quàm veritatis studiosum fuisse facilè iudicem. Nec minus hallucinatus in his censendis resiniferis arboribus videtur Anguillarius, quippe qui tantum sua ipsius ductus opinione, nullis adductis rationibus, nec autorum testimoniis, Montanam syluestremve Pinum, ac eam quam Mugum vocari Ananiensibus diximus, picearum generi ascribit, cum tamen hæ à pinis aliis quibuscunque, nisi magnitudine, & conorum exiguitate differant, cæteris nihil dissentientibus. Nam omnibus eadem facies, eadem folia, iidem flores, eadem germina, eadem ligni materies, idem cortex, eadem resina, idem odor, idemq; sapor. Adde etiam quòd hæc omnia pinorum genera in tedam vertantur & picem copiosissimam fundant, quod omnium scriptorum consensu pinorum proprium est, non picearum. Nec minus decipitur in censenda Tarentina pinu, quam quibusdam vocari Cembro diximus. Quippe is hanc, sua tantum sententia ductus, Montanam pinum esse censet: sed cùm inter cætera pinorum genera, tam syluestrium, quàm vrbanarum, nulla habeatur pinus, quæ fragiliori sit fructu, quàm hæc, cadit, peritq; Anguillarii sentētia: namque Theophrasti testimonio syluestris Montana pinus, nucem edit Maritimæ compactiorem, dυrioremque, ac minus dehiscentem, tan-

Pinus Mugo.

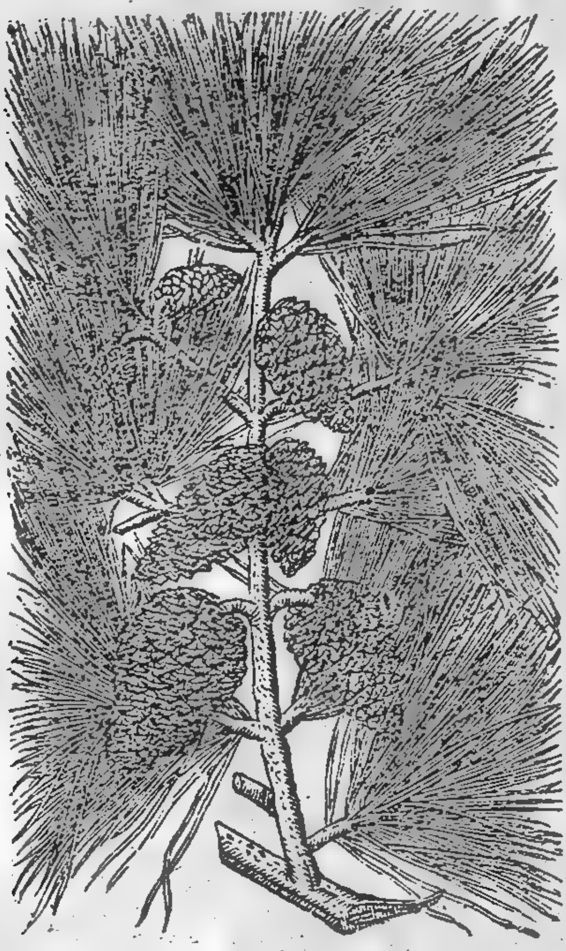
Pinus Cembro.

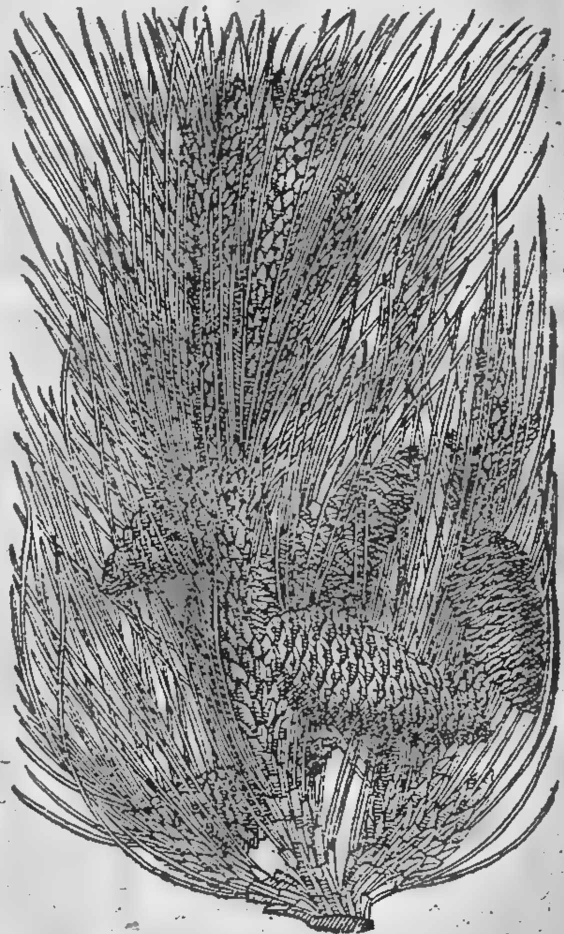
Pinus Tarentina.

Bellonii alia opinio explosa.

Anguillarij lapsus.

V. PINVS MARITIMA. VI. PINVS MARITIMA II.

quam syluestrior, ac robustior. Cætera quæ plurimũ huiusce hominis sententiæ refragãtur, si quis audire desiderat, legat epistolam priorem nostrã ad Clariss. Medicum Vlyssem Aldrouandum: ibi enim plura sanè reperiet, quæ ante à nemine de pino & picea vsquam sunt explicata. Cæterum non potui non admirari dixisse Plinium, scandulas è pino ad contegendas domos ex omnibus, quæ resinam fundunt, arboribus aptißimas esse, cùm laricem non ignoraret materiei præstantia, duritie, & firmitate, nulli æquiparandam esse. Præterea scribit Theophrastus (nos id quotidie videmus) quòd pini interitus est, vt teda fiat. Cuius verba sunt hæc loco supra citato. Morbum pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non solùm cor, sed etiam pars externa caudicis in tedam transiuerit, tunc strangulari quodammodo, quod sponte accidit vbertate arboris largißima, quo ad quis coniectare poßit: teda enim totum efficitur. Ergo hæc pini propria affectio est. Quare autem pinus teda fiat, scribit idem Theophrastus libro VI. cap. XV. de causis plantarum, sic inquiens. Pinus enim radicem agit teda totam refertam, vt antè dictum est. Ratio eadem, quæ in animalibus est, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaq́; sit, quoniam purgatißima est aßidet: & collecta, densataq́; pinguedinem reddit. Reliquum verò sursum transmissum, partes, quæ supra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem subiens; sed per alios quosdam meatus. Nam quæ in tedam omni ex parte mutata sunt, obesitate moriuntur, vt dictum est: cùm enim nullum transitum habeant, spiritus strangulantur, sicut animalibus accidit, quæ vltra modum pinguerint: hæc ille. Cæterum quod teda opus sit ad picem conficiendam, non defuit sanè ratio, qua etiam arte fieri poßit, ita vt pinus non sua vtique sponte, sed artificio teda fiat. Id enim idem docuit Theophrastus libro IX. cap. II. de historia plantarum, his verbis. Idæi vbi arboris caudicem cortice dispoliarint, quod parte solari, binis, aut ternis à terra cubitis facere consueuere, confluxum istuc fieri non sine teda vno cùm plurimùm annò affirmant. Idq́; cùm securi detraxerint, secundo iterum anno teda locum expleri: & tertio pari modo. Post hæc ob eam paulatinam incisuram arborem extenuatam, putrefactamq́; humi facilè à flatu prosterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedam maximè præfert) nec non & radicem effodi: hæc etiam ille. Quibus palàm est contabescente pino, tàm sponte, quàm arte fieri oririq́; tedam. Quamobrem putauerim hac in re non parum cæcutisse Plinium: quippe qui lib. XVI. cap. X. vbi resiniferas enumerat arbores, tedam propriam, & per se esse arborem censet, cum inquit. Sextum genus est Teda propriè dicta, abundantior succo, quàm reliquæ: parcior, liquidiorq́; quàm picea, flammis, ac lumini sacrorum etiã grata. Et lib. eodem cap. XVIII. Nunc ait, celeberrimis arborum dictis quædam in vniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cætera, è quibus resina gignitur: hæc Pli. Verùm si quis Plinij defensor diceret per tedam ipsum hoc in loco non aliud intelligere quàm pinum, itaque eum tueri vellet, hanc tutelam illud (vt puto) vanam esse ostendit, quòd cùm eo capite Plin. resiniferas arbores omnes per genera describat, & primum omnium genus pinum faciat nullo pacto pinum pro teda accepisse videtur, cùm sexto resinarum generi tedam postea adscripserit. Hinc fortasse & Marcelli error desfluxit qui in hoc Dioscoridis cap. pinum tedam interpretatur. In hoc etiam versatur errore Adamus Lonic. Ruellium secutus in suo de plantarũ historia volumine, vbi fictam potius, quàm veram arborem pro teda pinxisse videtur. Sed animaduertendum est, non è pinu tantùm fieri tedam, sed ex alijs etiã plãtis resinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananiensibus syluis pinguißimam excisimus. Sed in his rara admodum teda est. Quapropter dicebat Theophrastus libro quarto cap. quinto de historia plantarum, quòd in Ponto ex syluestribus desint pinaster, abies, atque picea, & omnino quæ tedam in sese gerunt. Quibus claré patet, alias præter pinum arbores esse, quæ in tedam contabescunt. Sed quòd id morbi magis pino eueniat, quàm cæteris, propria pini affectio esse creditur. Quo fit, vt & in hoc Plinium errasse crediderim, qui non pini, sed laricis morbum esse

ait, vt

Plinij lapsus.

Tedæ consideratio.

Plinij error, qui Tedam propriam arborem esse censet.

Marcelli error Pinum tedam interpretantis.

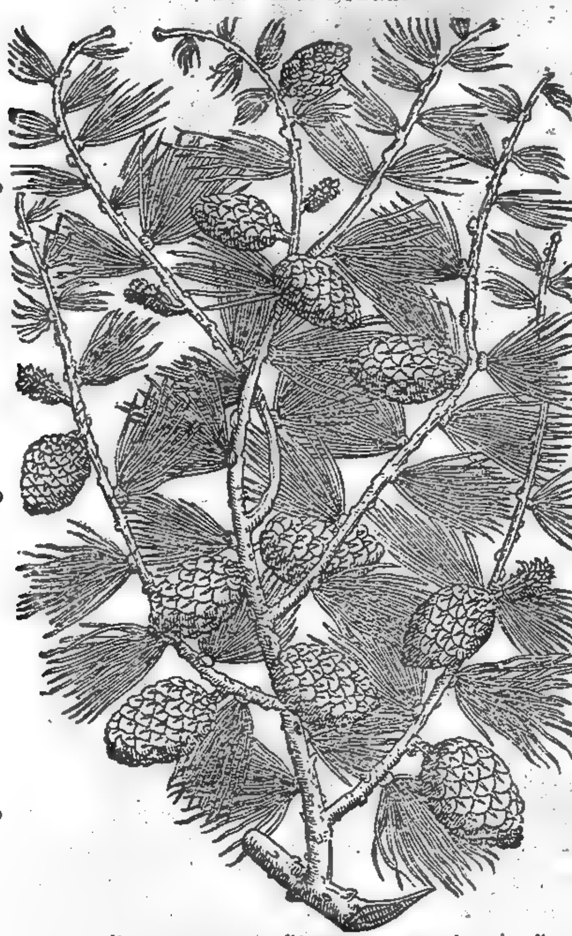
Plinij error tedam Laricis morbum volentis.

dit, vt teda fiat: ac eidem omnes attribuit tum vires, tum notas, tum qualitates, quas Theophrastus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum sibi familiarißimum ab huiuscemodi lapsu vindicare vellet, non mirum, inquit, quòd in hoc Plinius æquiuocatione sit vsus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, sit larix, & situs idem in montibus, eademq; facies, minimè animaduertens, quam magno ipse quoque fuerit errore implicitus, quemadmodũ & recentiorũ alij. Quandoquidem pro certo attestari possum, laricem me vidisse nunquam (etsi centenas laricum syluas viderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaque vt vera eius quoque promulgetur historia, hic ea de larice disseremus, quæ & vidimus, & experientia comprobauimus. LARIX *igitur arbor est eximiæ proceritatis, materie æterna, cortice perquam crasso (non autem leuiori, quàm picea, vt Adamus Lonicerus scribit) in rimas vndique dehiscente, intusq; rubente: ramos gradatim circa stipitem totum emittens, adnatis compluribus salicis more lentis, colore luteo, odore non iniucundo: foliis gregatim circum ramulos prodeuntibus, densis, oblongis, mollibus, comosis, pineis angustioribus, minimè aculeatis, quæ aduentãte hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq; marcescunt: ita vt sola larix inter cæteras resinam fundentes arbores, spreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem vitam transigat. Nouella cupressum prorsum æmulatur, non autem piceam, vt Ruellio placet. Eius coni (quanquam credidit Plinius laricem sterilem esse) cupressinis admodum similes sunt, molliores tamen, neque ingratũ efflant odorem. Veruntamen*

Ruellii error Laricẽ perpetua fronde esse.

Laricis historia.

VII. LARIX.

flores longè odoratiores sunt, qui vere emergentes è ramusculorum cacuminibus, arborem vniuersam mirum in modum condecorant, quippè cùm in purpura ardenter rubescant, comantibusq; foliolis, miro quodam naturæ artificio annectantur, non parum viatorum oculos remorantur. Ligni materies durißima, præsertimq; rubescẽs & in caudicis meditullio sita: eaq; propter in ædificiis omnibus extruendis, cæteras longè præcellit. Vanum profectò est credere, (vt Plinius, Vitruuius, & recentiorum pleriq; perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones vertatur, sed veluti calcarium saxum in fornace exuratur. Quin etiam procul dubio falluntur, qui horum authoritate freti, Laricem nostram legitimam haud esse contendunt, quòd eam tam facilè accendi cernant. Siquidem cum omnium tam antiquorum, quàm recentiorum scriptorum consensu, præsertimq; ipsius Plinij, ac Vitruuij, Larix præpinguem, & copiosam resinam fundat, quæ perinde ac bitumen igne admota, quàm celerrimè accenditur, ignari sanè hominis est, credere Laricis resinosum, & pinguißimum lignum ignem respuere, quum lapides ipsi, qui propria sua natura flammis accendi nequeunt, vbi tamen bitumine redundent, perinde ac ligna exuruntur, editis continuo flammis, quousque vertantur in cineres. Quod facilè testabuntur Flandri, Brabantii, & alii Aquilonares gentes, quæ ob lignorum penuriam hisce tantum lapidibus suos fouent ignes. Si verò plura contra horum sententiam quispiam audire cupiat, legat secundam epistolam nostram ad Clarißimum Medicum Vlyssem Aldrouandum. Ibi enim plura reperiet authorum testimonia, quæ nulla dubitatione affirmant, nostratem & antiquorum laricem eandem esse plantam. Malè quidem cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præsertim valle Ananijs contermina, quam Solis nuncupant, ac aliis multis Camonicæ, & Eliotropiæ vallis fornacibus, in Brixiensi agro, si larigno carbone carerent, cuius inibi maxima conflagratur copia. Namque (vt referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliquescit, quàm lariceo: quin & lignum eius siccum, cùm abunde sit resinosum, impetu flagrat perquàm vehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantum lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocausta calefiunt. Cæterùm selectißimum Agaricum in larice prouenit: namque ipse quidem sæpius in Ananiensibus montibus præstantißimum agaricum parua quadam securi à laricibus compluribus deieci, emiq; sæpius ab his, qui resinas colligunt. Nascitur etiã agaricum (vt prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, sed in aliis arboribus, præsertim glandiferis. Dioscorides, sicuti & Galenus, non satis compertum habet, an Agaricum fungus sit: aut radix, licet asserat in cedro gigni. Brasauolus agaricum Comachij in ilicibus inuenisse fatetur, nec non per Galliam equitans, id vidisse ait quercuum caudicibus inhærere. Enimuerò ipse in tota Hetruria, in aliisq; quàm plurimis Italiæ locis, denique in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq; prouinciis, vbi syluæ quercubus, cerris, ilicibus, suberibusq; referta conspiciuntur, non solùm nunquam vidi, sed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametsi illis inhærere viderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus vbiq; paßim fomites fiunt ad suscipiendum ignem, cùm è silice chalybe excutitur: quinetiam iis ignitis ad machinulas exonerandas venatores frequentißimè vtuntur. Ad hæc quamuis in Tridentinis montibus præsertimq; Ananiensibus, præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adsint quercus, in nulla tamen agaricum, præterquam in larice, nascitur. Porrò ex larice etiamnum præstantißima illa resina manat quæ falsò officinis terebinthina vocatur, cùm terebinthina ex terebintho proueniat. Verùm cùm mercatores præterito iam anno terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idq; larigna eius loco vterentur tum medici, tum myropolæ, facilè factum est, vt larigna ex vsu sibi terebinthinæ nomen vendicauerit. Et quòd larigna terebinthinæ nomen & locum antea paßim occupauerit, vt etiam hodie in officinis eiusdem, si desit, vicem suppleat, omnibus notißimum arbitror. Attamen Fuchsius vir alioqui doctißimus, in libro, quem secundò edidit de compositione medicamentorum, scribit pharmacopœos legitimæ terebinthinæ vice abietinam supponere. Qua in re apertè fallitur, quòd omnes (vt dixi) pro terebinthina larignam vsurpent. Atqui Galeni tempore liquida picea terebinthinæ loco vendebatur, vt ipse libro tertio de composit. medicam. per genera memoriæ prodidit, sic inquiens. Ex harum genere est & larigna vocata, prædictis planè humidi-

Plinii error volentis laricem esse sterilem.

Vana Vitruuii, & Plinii de larice quod nõ flagret, opinio.

Lapides qui accenduntur.

Agaricum larici innascẽs.

Brasauolus in quercubus Agaricũ vidit.

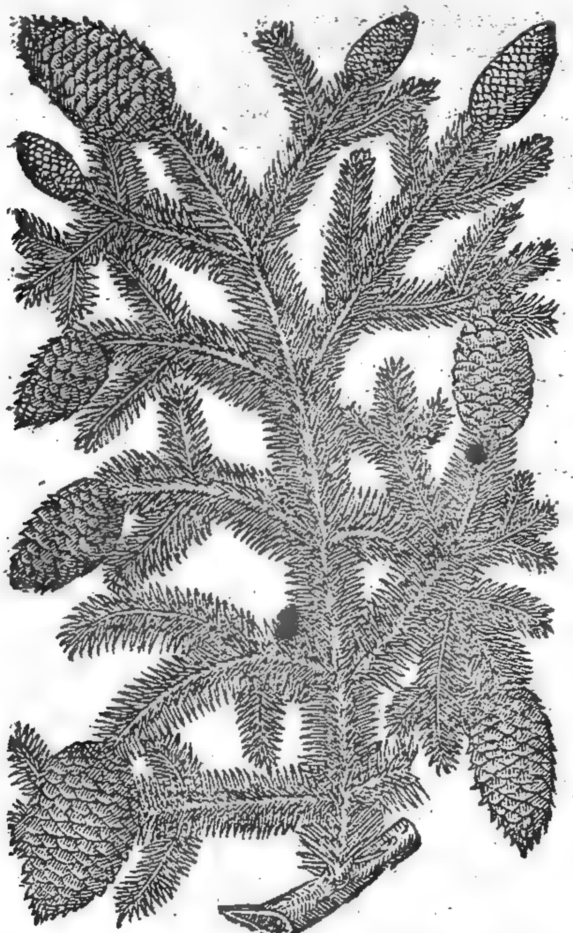
Fungi igniarii.

Resina larigna, quæ officinis terebinthina dicitur.

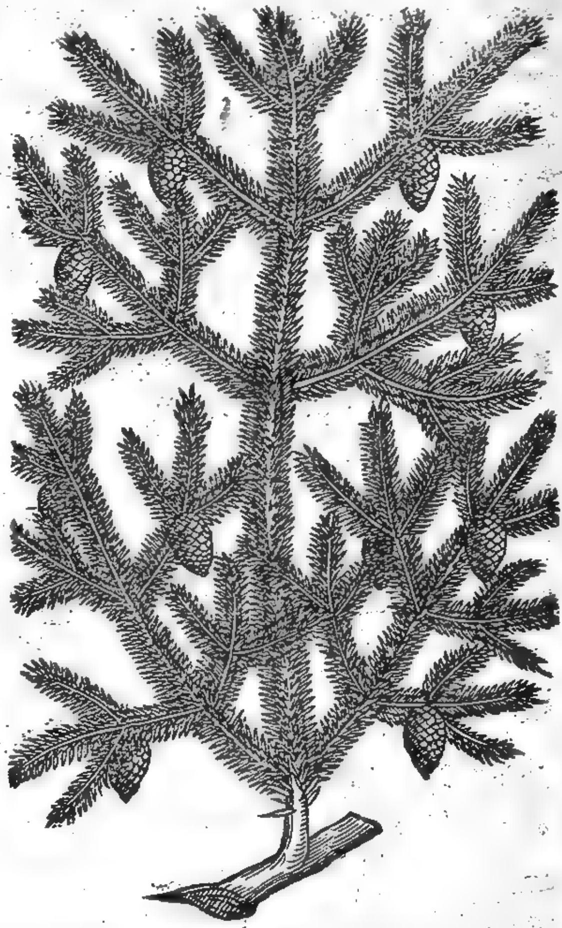
Fuchsii error circa terebinthinam resinam.

or: substãtia verò similis liquidæ piceæ, quã loco terebinth. institores vẽdunt ignorantib. eas discernere: est autẽ talis resina odore gustu, & facultate, quàm terebinthina acrior. Cum hac igitur & terebinthina, larigna vocata, persimile potentiam obtinet, sed tenuiori substantia, maioreque discutiẽdi virtute prædita est. Hanc Tridentini, ac etiã qui ijs cõtermini sunt,

VIII. PICEA.

IX. ABIES.

Larga.

vernaculo sermone Larga appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen sponte sua non defluit, sed qui ipsum colligunt, magno & longo terebro laricis caudicem ad medullam vsque per æstatem perforant, & inde manantem resinam vasculis quibusdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt iuuenculæ arbores, sicuti de thure diximus: turbidiorem verò annosæ. Cortex siccat pini modo. Resina excalfacit, atqui minus quam pinea & abiegna. Hæc

Resinæ larignę vires.

ad quàm plurima expetitur medicamenta, & præsertim ad vulnerum, vlcerumq́; auxilia paranda. Deuorata vnciæ pondere, purgat per inferna. Abstergit, prouocat, aperit, glutinat, attrahit. Renes & vesicam expurgat, calculos expellit, & vrinam ciet, & præsertim, si cum Benedicta simp. sesquidrachma deuoretur: deuorata articulorum dolores lenit: præstat & ad Gonorrhœam, vbi absorbeatur, pluries cum aqua plantaginis lota, aut nymphea, addita selectissimi succini drachma, & corallij vel aspleni, & caphuræ momẽto. Delincta in eclegmate commodissimè auxiliatur tabidis, empyicis, ac diuturna tussi laborantibus, purulenta extrahit.

Oleum & aqua de Resina larigna.

Fit ex ea oleum & aqua, destillatorio vase, cum ad plura vtile, tum maximè ad recentia vulnera glutinanda plurimum præstans, quin etiam ad neruorum articulorumq́; dolores à frigiditate prognatos. Cæterùm aqua quæ in primis distillat, si scrupuli tantum pondere ex vino albo bibatur, vbi ventriculus pituita repletus languet, paulo post eam per vomitum expellit, magno iuuamento. Eadem lentigines, varos, alphosq́; abstergit: cum in facie tum in quacunque alia corporis parte, addito oleo, quod ex vini fæce paratur. Præstat quoque ad sinuosa vlcera infusa, & ad vermiculosas aures, addito fellis bubuli momento: quin etiam ad surditatem, vnà cum oleo suo infusa.

Pannum in larice nascens, & eius vsus.

Reperitur præterea in annosis laricum caudicibus prope medullam ipsam, pannum quoddam albicans quandoque, cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò persimilè, vt vix alterum ab altero discerni possit. Vtuntur hoc incolæ ad vulnera glutinanda, & ad sanguinis fluores compescendos.

Piceæ, & Abietis histor.

Cæterùm admodum inter se similes ex his, quæ resinam fundunt, arbores sunt PICEA, *&* ABIES, *ita vt sæpe etiam lignarios fabros fallant. Siquidem eadem vtriq́; proceritas, ambæ ijsdem sunt foliis, oblongis, duris, ac densis: vtriusq́; ramusculi produntur crucis in morem, à duorum duntaxt ramorum lateribus exeuntes: quod & foliis euenit. Veruntamen hoc tantùm discriminis inter se habent, quòd piceæ folia colore sint abiegnis longè nigriora, quin & paululum latiora, molliora, leuiora, minusq́; pungentia, ac ramos circumquaque vestientia. Præterea piceæ cortex nigrescit, tenax est, lentus & lori modo flexilis, abieti verò albicat, & si flectatur, facilè perfringitur. Piceæ rami plerunque ad terram flectuntur: quod in abiegnis non visitur. Ligni deniq́; materies piceæ multò speciosior, ac etiam vtilior: habet enim venas rectiores, minusq́; nodosas. Ambæ conos ferunt spithamæ longitudine, nucamentis quàm plurimis inuicem subintrantibus compactos, in quibus semen est subalbum nulla intus medulla. Picea nascitur in montibus & syluis. Abies in altis montibus inter Larices & Piceas. Picea fert resinam inter corticem & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ similis. Abies verò inter corticem & corticem præstantissimum*

Abietis lacryma, an Picea liquida Galeni.

liquorem illum concludit, quem vulgò LAGRIMO, *quasi abietis lachrymam, appellant, de quo veteres nhil (quod equidem sciam) posteritatis memoriæ prodidere. Nisi quispiam dixerit per abietes lachrymam intellexisse Galenum li. III. de comp. med. per genera paulo antè citato, piceam illam liquidam resinam quam pro terebinthina institores vendebant. Cuius rei illud indicium esse videtur, quòd scribat ipse, hanc & gustu, & odore terebinthinæ esse persimilem, quod in abiegna lachryma maximè notatur, & quod insuper sit quadantenus terebinthina acrior: namque huiusmodi qualitates in liquida piceæ resina minimè reperiuntur. Quo fit, vt suspicandum putauerim, in his Galeni verbis, librariorum fortasse culpa, men-*

pe mendum aliquod subesse, licet constet antiquos scriptores in arborum resinas ferentium historia, in quam plurimis inter se differre, & alteram sæpe pro altera (vt supra diximus) substituere. Auxit mihi suspicionem hanc Galenus, quippe qui scripserit deinde eodem libro in Euphorbii medicamento, inter resinas cæteris odoratiores haberi terebinthinam, & abiegnam, hancq́; illa calidiorem esse. Falluntur autem, qui putant abiegnam lachrymam, clarissimam esse larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices vomicæ modo coacervatur, & secto corio (vt in abscessibus sanie vexatis fieri solet) elicitur: hæc verò manat è laricis caudice ad medullam vsque perforato, vt ego experientia doctus facilè attestari possum. Nam, vt rem omnem hac in historia exactius exploratam haberem, & à Larice larignam, & ab Abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admisceant, vt hac impostura magis lucrentur, eo quod omnes abiegnam pluris faciunt, quàm larignam. Nec desunt qui percolatam larignam, & ad vltimam claritatem redactam pro abiegna vendi-tent, cùm rarissimi reperiantur myropolæ, qui rectius alteram ab altera dignoscant. Sed fraus cognosci potest, quòd abietis lachryma substantia minus consistat, odore præstantissimo fragret, & gustui larigna sit amarior: magis excalfacit & eadem præstat valentius, ad annumq́; asseruata quadantenus flauescit. Ea vulneribus recentibus maximum affert præsidium, quòd non solùm glutinet, sed & mundet, & sarcotica habeatur. Pota semunciæ pōdere renū calculos eiicit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumquè cruciatus lenit: quin & Asthmaticos, suspiriosos & purulentos. Capitis vulnera mirificè sanat, vbi tamen cerebri membrana haud detecta appareat, adeò vt hac sola nonnulli vtantur. Additur & in antidotis balsami vice. Cortex exiccat Piceæ & Pinus modo. Affirmat Ruellius abieti croceum florem innasci: verùm in Tridentinis montibus, vbi vndiq́; ea montes syluescunt, Abies omnis est & floribus & fructibus infœcunda. Sed vt ad piceam nostra redeat oratio, non satis compertum habeo, quam arborem pro Picea intelligat Petrus Bellonius: quanquam ex imagine, quā exhibuit, atque etiam ex notis, quas suæ piceæ assignauit, aliquod pinastri genus intelligere videtur. Cæterùm arbor, quam idem sua tantum auctoritate, ne dicam temeritate, ductus, perperam Sapinum vocat, ac abieti similem facit, non est (quantum ego conniicere potui) nisi legitima picea. Quippe hæc abieti adeò similis est, vt sæpe syluanos homines, & lignarios fabros fallat, vt suprà dictum est. Idcirco Plinius lib. 16. cap. 24. eadem folia reddidit piceæ & abieti, sic inquiens: insecta pectinum modo (intellige, folia sunt) piceæ, abieti. Iis etiam idem Taxum similem fecit eodem libr. cap. 10. quemadmodum & Dioscorides libro 4. Taxum autem (vt obseruauimus) maximè foliis æmulatur picea, quam magno & pudendo errore Bellonius Sapinum appellat: nam Sapinus, teste Plinio, pars tantùm est in abiete, vt eius verba declarant lib. 16. ca. 39. vbi ita scribit. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis est. Hæc qua diximus, ratione fluuiata decorticatur, atque ita Sapinus vocatur, superior pars nodosa duriorque sufterna. Quibus vtique Plinii verbis palam est Sapinum non esse per se arborem, sed tantum abietis partem, sicuti etiam Vitruuius testatur. Verùm Bellonius, quod audiuerit tam piceam, quàm abietem indifferenter du Sapin suis Gallis nominari, hanc fortè vulgarem & confusam nomenclationem secutus, vt eam veram putauit, ita etiam piceam Sapinum appellauit. Sed is mihi quidem non videtur in Plinio rectè considerasse resiniferarum plantarum historiam, neque in Theophrasto cognouisse quid πεύκη & πίτυς significarent, neque etiam animaduertisse, quòd hæ duæ voces sæpe à Græcis vna pro altera vsurpantur. Sed hic fusius, quam deceat, aliquot Bellonii errata persecuti sumus: alius enim locus erit, nisi quid mihi humanitus accidat, vbi alia plura in hoc genere consultò tractabimus. Cæterùm his expeditis, iam tempus admonet vt de nucleis pineis, & eorum viribus agamus, quinetiam de recenti pini nuce. Siquidem aqua, è viridibus pinorum nucibus, quas conos vocant, destillatorio vase parata, rugas in facie delet & mammas admodum in virginibus extuberantes cohibet, vbi linteolis in ea madefactis sæpius foueantur: eadem vuluam angustiorem reddit infusa, & à fluxionibus tuetur, sed longè ad hoc efficacior est succus. Nuclei autem è domesticis nucibus exempti humano corpori magno sunt vsui. Sunt enim in suis qualitatibus temperamento proximi, paululum tamen ad calidum inclinantes. Maturant, leniunt, agglutinant, resoluunt, & impinguant, & leuiuscula quadam acrimonia mordicant: belle nutriunt, ac quamuis crassiusculum potius quàm tenue præbeant alimentum, non tamen improbantur: emendant enim humiditates in intestinis putrescentes, ægrè tamen concoquuntur: ideoq́; natura frigidis dari debent cum melle, calidis autem cum sacchare, id enim corrigit eorum contumaciam. Cæterùm vbi tepenti aqua macerantur, acrimoniam exuunt, & oleosam quam possident qualitatem. Sanant, frequenter deuorati, neruorum ac dorsi dolores. Dantur vtiliter Ischiadicis, paralyticis, stupidis, & tremore affectis. Pulmones mundant, & eius vlcera, humores lentos, & saniem inde expurgantes: propinantur tussientibus. Remorantem excitant Venerem, aqua tepida prius macerati, & deinde sacchare, aut melle excepti, & deuorati. Præstant quoque ad renum & vesicæ vlcera: ideoq́; opitulantur vrinæ cum stillicidiis, tum etiam ardoribus. Impinguant macilentos, & sanant ventriculi erosiones, cum succo portulacæ hausti. Cæterum viridis pinus acicula contrita, ex vino optimo potui data, cordis dolorem sedant: sed à pinguibus ægros abstinere oportet. Pini Conorum cortices in aceto acerrimo decocti, perquàm vtiliter suffiuntur dysentericis. Pini syluestris cortex, sicciore præstat facultate, vt resina, calidiore quàm domestica. Folia, cortex, resina, nuces eadem præstare possunt, quæ in domestica diximus, ac etiam valentius. At Mugo eædem sunt qualitates, quæ cæteris pini generibus. Iisdem quoque viribus pollet, quibus & cætera pinorum genera. Sic & Cembro qualitate & viribus à cæteris pini generibus non variat. Maritimæ cortex mitius exsiccat, minusq́; resina excalfacit quàm cæterorum syluestrium, Eadem quæ cæteris illi sunt facultates. Vtūtur incolæ pinguissima eius materie ad nocturnas faces. Maritima altera, qualitate & viribus à cæteris haud differre videtur. Arbor, quæ plerisq́; Græcis πίτυς Latinis Pinus appellatur: Arabibus, Sonabar: Italis, Pino: Germanis, Hartzbaum/Fichtenbaum & Kynholtz: Hispanis, Pino: Gallis, Pin: Bohemis, Borouuiht. Polonis Sosz un. Pinus syluestris, Græcis, πίτυς ἀγρία: Italicè, Pino saluatico: Germanicè, Wild Fichtenbaum: Gallicè, Pin sauuage. Pinus syluestris altera, Ananiensibus Mugo, Latinis Pinus syluestris repēs: at Græcis quod stipite careat πίτυς ἄστελεχος vocari poterit. Pinus Syluestris, Cembro & Cermolo Ananiensibus: Pinus Taretina Plinio. Pinus maritima, Græcis θαλάσσια πίτυς: Italis, Pino marino. Quæ autē Græcè πεύκη, Latinè Picea nominatur: Arabicè, Arz: Italicè, Pezzo: Germanicè, rot Thannenbaum: Hispanicè, Pino negro; Gallicè, Vn arbre du gendre du pin, Pesse, Pignet, siue Garipool. Quæ deinde Græco nomine λάριξ, Latino item Larix: Italico, Larice: & Germanico Lerchenbaum vocatur: Gallis, Melze, siue Meleze. Quæ deniq́; Græcis ἐλάτη, Latinis Abies dicitur: Italis, Abete: Germ. Thannen siue Thannenbaum. Gal. Sapin.

Error eorum qui abiegnā lachrymam larignam cēsent.

Abiegna lac. vt adulteretur, eius vires.

Ruellius croceū florem abieti tribuit.

Bellonii Sapinus est Picea.

Bellonii error Sapinum arborem statuentis.

Pinearū Nucum facult.

Nucleorū pineorū vires.

Nomina.

Magna est controuersia ratione interpretū in vocabulo πίτυς & πεύκη: quia interdū πίτυν Pinū, interdū Piceā: & πεύκην piceā, interdū pinū verterunt. Sic Gaza etsi in Theophrasto πεύκην pinū, & πίτυν piceā reddiderit, attamē & ipsam πίτυν, Laricē est interpretatus, Pliniū sequutus, quē & Marcellus sequitur, qui præterea πεύκην Tędā reddidit: sed & in Græcia & Maced. πίτυς & πεύκη arbores, sua nomina permutabāt. Verū dicimus πεύκην Theop. esse Pinū, & πίτυν piceā: probatur ex Theophrasto 3. hist. plāt. 10. qui τῆς πεύκης nucē στρόβιλον appellat, quod nucē pineā significat, quæ edulis est, attestāte Gal. 2. de fac. al. 7. simpl. & li. de boni & mali

Πεύκη an sit Pinus vel Picea.

Πεύκην Pinū esse probatur.

mali ſucci alimentis: altera probatio, ex libro de cauſis plãtarum Theophraſti deſumitur, vbi τῆς πεύκης duo conſtituuntur genera, ſatiua & ſylueſtris: iam verò Pinum coli, notiſſimum eſt, non autem piceam: tum diuiſit τὰς πεύκας in Ideam & Maritimam: at Picea ſolum in frigidis & excelſis montibus prouenit: tandem ἐκ τῆς πεύκης copioſam picem fieri ſcribit, earumque proprium vt in tedam abeant: iam verò ex pinorum aſſulis tedaque picis copiam colligi, norunt alpium incolæ. Subiiciamus nomina. I. Pinus Satiua C.B. & Dod.gal. Lugd. Pinus vrbana folio perpetuo, Theoph. Pinus, Plinio: ſic & Brũf. Trag. Cord. in Dioſc. Lon. Geſ. Dod. Bellon. Lac. Caſt. Cæſ. Pinus domeſtica Tab. Pinus vulgariſſima Lobelo. In hoc genere datur mas & fœmina: illa enim nucem fert rotundiorem, hæc longiorem. Adferuntur nunc ex noua Hiſpania pinei nuclei catharctici, pineis nucleis ſimiles, in ſtrobilis magnis, at molliore & nigriore putamine: Indi quinque aut ſex tritos, in vino loco catharctici aſſumunt: de quibus Monardis & ex eo Lugdunenſis hiſtoria. II. Pinus ſylueſtris duplex eſt, alia fructifera, alia ſterilis: fructifera alia eſt montana, alia maritima: montana triplex, ſatiuæ ſimilis, altera quæ Tubulus Plinii, & tertia quæ Teda arbor. Maritima duplex, maior & minor. Sterilis etiam duplex, maior & minor. Pinus ſylueſtris ſatiuæ ſimilis C.B. quando enim ſponte prouenit pinus, tũ Pinaſter dicitur, Plinio auctore: hinc Pinaſter, Brunſ. Trago, Lob. (cui & Pinus ſylu. montana Theop.) Cæſ. Thal. Pinus ſylueſtris ſiue Pinaſter, Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Pinus ſylu. fructifera, Lug. Pinus ſylu. montana, Taber. Hæc in multis Hiſpaniæ & Luſitaniæ montibus creſcit adeò fructuoſa, vt inde copia nucum pinearum in Galliam adferatur.

Pinei nuclei purgantes.

Pinus ſylu. duplex.

III. Pinus ſylueſtris humilis ſeu repens. C.B. quia ſine caudice rami in terram ſparſi ſunt tubulorum modo, quare Tubulus Plinio, licet quibuſdam in exemplaribus legatur Tibulus, in aliis Stubulus. Pinus ſylueſt. altera, Dodo. gal. & fol. quoad iconem, quoad deſcriptionem tertia. Pinus ſylueſtris Mugo, Lobel. Tab. Pinus tubulus, Lugd. Pinus ſylueſtr. repens, Matth. in iconibus. IV. Pinus ſylu. montana tertia. C.B. an Teda arbor fructifera Plinio? Pinus ſylu. tertia, Dod. gall. Pinus ſylu. altera ſpecies, Italis Cembro, Dod. Pinaſter, Bellonio: Teda arbor, Lugd. Pinus ſylueſt. Cembro, Tab. Pinus Tarentina Plinii, Matth. icon. Nuclei parui trianguli forma, quos putant à Plinio Tarentinas nuces appellatas lib. 15. cap. 10. quo loci nucum pinearum genera recenſet: non autem quod cenſuerit Pini genus aliquod Tarentinum, vt quidam exiſtimant, ſed quòd hæ nuces Tarento Romam veherentur. V. Pinus maritima longioribus ſetis C.B. Pinus ſyl. quinta Dod. gal. Pinus maritima maior Dod. Pinus maritima Theoph. Lob. Pinus maritima Lugd. & Taber. cui prima. VI. Pinus maritima altera C.B. ſic & Matth. Lugd. Taber. Pinus ſylu. 4. & Pino Idææ Theophraſti ſimilis, Dod. gal. Pinus Idæa Theophraſti, Lob. Hæc duo genera potiſſimum nucum magnitudine differunt. Pinus ſylueſtris ſterilis dicitur, non quòd nullum edat fructum, cùm conos ferat, ſed quod nuclei edules non ſint: qua de re Cluſ. hiſtor. Hiſpan. & ex eo Lobelus, Dodonæus, & Lugdunenſis hiſtoria. Præter hæc Pini genera, Cluſius hiſto. Pannonica, meminit Pinaſtri latifolii iulis vireſcentibus aut palleſcentibus: dein tenuifolii iulo purpuraſcente: tum pumilionis qui conos ſurſum ſpectantes habet. VII. Laricem nuſquam in Græcia naſci, idcirco Theophraſto ignotam, ſtatuunt: attamen quidam Pinum vrbanam folio deciduo apud Theophraſtum cenſent: dicitur Larix, Brũf. Lon. Lac. Bellon. Fuch. Dod. gall. & folio, Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſn. hor. Lob. Caſt. Lugd. Cam. hor. Taber. Abies tertia & Larix, Trag. Pini ſylueſtre genus, cui hyeme folia decidunt, Cæſ. huius lachryma ſeu reſina liquida pro Terebinthina venditur: in hac etiam ſola Agaricum vtile naſcitur, de quo libro tertio agitur. VIII. Piceæ vox ab aliquibus Abieti & contrà tribuitur, πίτυς Theophraſto, (quamuis Gaza aliquando Laricem vertat) & veteribus: ſunt qui à πίττα deriuatam putent, quod hæc arbor, præ cæteris picem ſtillantibus, magnam copiam fundat: ſiquidem inter corticem & lignum gummi reſinæ modò concreſcat, ac nonnunquam etiam liquida effluat. Dicitur Picea, Brunſ. Lac. Cord. in Dioſc. Lob. Caſt. Cæſ. (qui Tedam Plinii ſtatuit) Thal. Tab. Lugd. Abies prima & rubra Trag. Abies fæmina & ſapinum, (eò quod Gallis Sapin dicatur) Bellon. ſequutus Lacuna, Sapini nomine proponit iconem Bellonii. Picea & Abies rubra, Geſ. Lon. Picea Plinii, Abies maſcula Theophraſti, Cluſ. Pannon. Habet ex Bellonio Dodoneus edit. gall. aliam Abietis figuram, cuius rami ſurſum ſpectant, quam editione Latina pro Abiete altera propoſuit: à Bellonio de Coniferis & in iconibus, Abies legitima & mas, Lacunæ Abies, & Abietes Pilari, du choul in deſcriptione Pilari nominat, & ex eo Lugd. Verùm de his & ſimilibus plenius ſuo loco. Sic & Cluſius hiſtoria Pannonica Piceam pumilam nucamentis nucis ponticæ magnitudine è ſquamulis imbricatim compoſitis, ſed in pungens foliolum deſinentibus, quæ matura dehiſcentia concauas cellulas oſtendant, proponit. IX. Quam Abietem Plinius, Theophraſtus ἐλάτην nominat, vulgò Abies dicitur, vt Brunſ. Bellon. Lac. Cord. Caſt. Lob. Cæſalp. Lugd. Taber. Abies Candida Trago: Abies fœmina Anguill. Picea, Dodon. Abies Plinii & Abies fœmina Theophraſti, Cluſ. Panno.

Tubulus Plinii.

Larix.

Picea.

Abies.

Σχῖνος. LENTISCVS. CAP. LXXV.

LENTISCVS nota arbor eſt, cui toti vis ineſt adſtringendi: ſemini enim, folio, ramo, cortici radicibuſque cognatæ inſunt vires. Liquamentum autem ita fieri ſolet. Folia, cortex, & radix in aqua coquuntur, & vbi abunde cocta, refrigerataque ſunt, folia abiiciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat craſſitudinem. Lentiſcus ſua adſtringendi dote, valet aduerſus ſanguinis reiectiones, alui profluuia, & dyſenterias in potu: item contra eruptionem ſanguinis è vulua, & eiuſdem, aut ſedis procidentia. In totum acaciæ, & hypociſtidis vicem repræſentat. Idem facit ſuccus è tritis foliis. Decoctum fotu caua explet, & fracta oſſa ferruminat, vuluæ fluxiones ſiſtit, nomas arcet, vrinam pellit, motus dentium collutione ſtabilit. Virentes ſurculi calamulorum vice dentibus repurgandis affricantur. Fit è ſemine oleum aſtrictoriam vim habens: quod prodeſt, cum quid adſtringi opus eſt. Lentiſcus reſinam gignit, quæ lentiſcina cognominatur, & ab aliquibus maſtiche. Pota vtilis eſt ſanguinẽ reiicientibus, & tuſſi veteri: ſtomacho auxiliatur, ſed ructum mouet, additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliãdum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingiuas contrahit.

Optima

Optima, & copiosissima in insula Chio prouenit. Præfertur, [a]nitedulæ modo resplendescens, & candore Tyrrhenicæ ceræ similis, adulta, [b][retorrida,] friabilis, odorata, stridorem edens. Viridis autem inferior est. Adulteratur thuris, resinæque pineæ nucis mistura.

a Græcè vno verbo λαμπυρίζουσα. b ἢ πυῤῥά. Et fulua leg. Orib.

I. LENTISCVS.

Lentisci consideratio, & historia.

Lentiscus in Italia frequentissima nascitur, præsertimq; in Hetruria maritimis nostris Senensibus. Gignitur in collapsis Romanorum ædificiis, ac ruderibus: quinetiam in tractu Tyrrheni vbique copiosa oritur, in Campania maximè. Cæterùm Lentisci nonnullæ sunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis assurgũt: nonullæ verò humiles, quæ nullo grandiore caudice à radicibus sublato, sed virgultis, stolonibusq; innumeris corylorum syluestriũ modo dissiliunt: veruntamen Lentiscus tum ramis, tum foliis densior cõstat, magisq; virgultorum cacuminibus ad terram deflectitur. Foliis vtraq; est Myrto æmulis, octo ex vno pediculo prodeuntibus, pari vtrunq; exortu, graueolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obscurum virentibus, in ambitu tamen rubent, sicuti & quibusdam venulis: perpetua fronde viret. Cortice est subrufo, læto, tenaci, flexibiliq;. Profert terebinthi modo, præter racemosos fructus rubentesq; in vnũ modum, è quibus oleum elicitur, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor lympidus: qui tandem veterascens vertitur in bestiolas iis persimiles, quæ ex vlmi, & terebinthi folliculis euolant. Tota planta grauiter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipsam deuitãt. Sed Lentiscum, quæ roboris magnitudine proueniat, folio sorbi, acinis syluestris punicæ rubẽtibus, vt Ruellius scribit, hactenus nõ vidi, nec id vnquam me legisse memini apud probatos auctores. Idcirco Ruellium hac in re hallucinatum crediderim, quemadmodũ & Hermolaũ, qui ea esse lẽtisci folia existimat, quibus coriarij Venetiis pelles conficiunt, vulgò propriè appellata foglia. Siquidem planta, à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lẽtisco differt, etsi cum terebinthino aliquam habeat similitudinem. Fert etiam Lentiscus Italica masstichen, vt ipse attestari possum: sed rara admodum, nec Chiæ comparanda. Itaq; immeritò à nõnullis notatur Auicenna, quòd Masstichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ij, qui maiori in errore versantur, existimauerint non alibi fortasse, quàm in Chio nasci. Indicam masstichen è spinosa quadam planta manare, non solùm Theophrastus, sed etiam alij tradidere, quemadmodum & Plinius, qui lib. 12. cap. 17. non modò Chiæ masstiches meminit, sed aliarum quoque, quæ in Arabia, Asia, Græcia, Pontoq; proueniunt. Quæ ad nos comportatur, & in vniuersam ferè Europã, in Chio tantum, Aegei maris insula, prouenit, ex domesticis solùm lentisci plantis, vulnerato quotannis arboris trunco. Fluit enim inde Masstiche, & in terra circumpauita concrescit. Masstiches id omne quod in tota Insula prouenit, Reipublicæ debetur, quo fit vt qui vindemiæ tempore propriis in agris Masstichen colligunt, id totum absque dolo in commune ferãt: Mulctantur secta manu, qui Lentiscum Masstichen fundentẽ in proprio, vel alieno agro exciderit, tanta est Masstiches cura, & reuerentia apud Chios. Nec ab re quidem, cum illis tantùm Mundus ferè vniuersus tam necessarium ac salubre medicamentum acceptum referat. Audio etiam in Creta lentiscum Masstichen fundere, sed flauam, amaram, & Chia longe deteriorem. Restringit Masstiche sanguinem è naribus manantem, si vnà cum Thure, sanguine draconis, & leporinis pilis combustis, excipiatur oui albo, & fronti applicetur, fascia superposita, quæ arctè constringat. Manditur vnà cum cera odorata ad dentium dolores, & ad pituitam à capite detrahendam. Tollit, mulcetq;, masstiche frigidos articulorum dolores, si vnà cum cumino, pulegio, saluia, lauri baccis, & sabina, melle excipiatur, & dolorifico loco applicetur: valet ad ventriculi dolores, vbi affectus iturus dormitum tres masstiches grumos deuorauerit: non solùm enim hoc medicamento tollitur dolor, sed fit quoque, ne post hac sentiatur. Lentisci meminit Galenus lib. 8. de simpl. medic. facultatibus, sic inquiens. Lentiscus facultate ex aquea essentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca compositus est, ob quam & moderatè adstringit. Desiccat igitur secundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo est medius, & symmetrus. Similem omnibus sui partibus adstrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac foliis, præterea fructu, & cortice: ac si succum ex foliis eius viridibus exprimas, similis hic ordinis est, moderatè adstringens. Itaque bibitur & per se, & cum aliis medicamentis, quæ dysenterias, & alui affectus sanant: quin & ad sanguinis expuitiones, sanguinisq; ex vtero eruptiones, tum sedis, vuluæq; procidentias idoneus est, vtpote ad hypocistida nonnihil propè accedens. Meminit idem & masstiches lib. 7. simpl. med. his verbis. Masstiche candida quidem, & Chia consueto more cognominata, quodammodo ex contrariis composita facultatibus est, adstringente videlicet, & emolliente. Proinde stomachi, ventris, intestinorum, iecorisq; inflammationibus competit, vtputa secundo ordine excalfaciens, & desiccans. Nigra verò, quæ Aegyptia cognominatur, tum magis desiccat, tum minus adstrictoriæ facultatis est particeps: quamobrem aptior est ad ea, quæ validiorem digestionem per halitum exposcunt: hac igitur ratione & furunculis bonũ est remedium. Porrò oleum, vnguentumq;, masstichinum ex Chia conficitur, non admodũ sanè ex Aegyptia: cæterùm similis est & ipsum masstichæ facultatis. Hæc de lẽtisco, & masstiche Galenus posteritati memoriæ prodidit. Sed cũ masstiche mihi Caphuram in memoriã redegerit, quòd certò sciã, eã masstiche, ardenti aqua, zedoariaq;, ab impostoribus adulterari, cumq; Dioscorides, Galenus, & cæteri illius seculi scriptores ipsam nõ solũ nõ adnotauerint, sed ne nouerint quidẽ, silentio minimè dissimulãdũ fore putauimus, quò magis legentibus satisfiat, quantũ tũ à Serapione, tũ etiã ab his, qui meridionalẽ plagam, & Indiã hoc æuo nauigationibus perlustrarũt, memoriæ proditũ est. CAPHVRA *igitur est gũmi arboris cuiusdã in India nascẽtis lata magnitudine, ac proceritate, vt sub eius vmbra hominũ cẽturia recondi possint. Nascitur hæc arbor in mõtib. mari propinquis.*

Lentiscus roboris magnitudine.

Ruel. & Hermolai lapsus.

Masstiches consideratio.

Masstiche Indica.

Masstiches cura.

Masstichis vires.

Lentisci vires ex Galeno.

Masstiches vires ex Gal.

Masstiches nigra.

Caphura vt adulteretur.

Caphuræ historia, & genera.

propinquis: materie leui, ferulacea, quà prodit Caphura. Huius largioris prouentus augurium est, cùm frequentibus cœlum fulgetris corruscat, aut crebro tonitru constrepit, vel cùm terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna in interueniis ligni, lamellarum modo impacta sigitur. Alia foras emergit cortice abrupto, veluti resinæ, illisq́; gummi modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, postmodum vel calore solis extosta, vel ignium vi candescit: hanc sumpto à rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachinam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit. Hæc cæteris & bonitate, & tenuitate præstat, longioriq́; perdurat tempore. Alia crassior, nec pellucens, atro colore, proinde bonitate cedens. Tertia vilior reperitur, fusco colore. Succedit huic impurior alia, quæ arboris scobe, ramentis, & assulis implicita, gummi more agglutinata lentescit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut ciceris. Hanc pontificum, & sacerdotum suffimentis, sicut thus, & myrrham, costumq́; in templis dicant. Sed hæ omnes in duo tantùm fastigia rediguntur, in rudem, & elaboratam: siquidem rudis est Caphura omnis ignem non experta: elaborata verò, quæ solis, vel ignis ardore excocta, atque purgata album contraxit colorem, vtpote & cera.

Fuch. opinio improbata, Caphurã bituminis genus statuẽtis.

Fuchsius lib. primo de componendis medicamentis, putat Caphuram esse bituminis Indici genus, quòd scripserit Serapio auctoritate Almazodi, largioris Caphuræ prouentus augurium esse, cùm cælum crebris fulgetris corruscat, aut plurimis strepit tonitruis, vel cum regio, in qua prouenit, terræmotu concutitur: argumento, quòd similiter ex terræ concussu magna tum sulphuris, tum bituminis copia profundi soleat. Sed dissentit ab eo opinio nostra, quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quorumcunque hanc fuisse sententiam existimem: cùm tam ipse, quàm cæteri, qui de Caphura scripsere, arboris cuiusdam vastissimæ proceritatis gummi, vel resinam Caphuram esse scribant. His accedit quòd ex omni bituminum genere per alembicum (vt Chimistæ vocant) oleum & aqua elici potest, id quod ex caphura, haud quaquam succedit. Siquidem ea hydrargyri modo ad vasis cacumen ascendit ibiq́; tota purior facta cohæret.

Platearii error volentis Caphurã ex succo herbæ fieri.

Nimium oscitanter de hac scripsisse videtur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphurã gummi arboris esse inficiatur, Dioscoridis & complurium testimonio, ex succo cuiusdam herbæ fieri tradens. Quod profectò falsum est, cùm nullibi Caphuræ meminerit Dioscorides. Eam autem esse gummi non solùm Auicennæ, & Serapionis testimonio probatur, sed & Lusitanorum, qui nostro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant.

Caphuræ tẽperamẽtum, & vires.

Credidere Serapio, & Auicenna, Caphuram tertio abscessu & siccare, & refrigerare: quæ tamen cùm vehementer etiam in aquam proiecta conflagret, sit perquam odorata, & adeò tenuium partium, vt sæpe per se in auram euanescat, illis reclamare videtur. Quo fit, vt quis suspicari possit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monumenta (vt in aliis quam plurimis) esse vitiata. Capitis dolores (si tamen in hac parte credendum est Mauritanis) ex calore prouenientes, Caphura illita mulcet: incandescentes inflammationes restinguit, præsertimq́; iocinoris. Renes, & seminaria vasa refrigerat, sanguinemq́; cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tam vulnerum, quàm vlcerum inflammationes. Erysipelas extinguit, & aduersus gonorrhœam, & albas vuluæ fluxiones efficax est cum succino, & aqua nymphææ hausta. Idem præstat pubi, seu imo ventri, testibus, renibusq́; illita: quæ tamen antea psyllii seminis spissamento, aut omphacio, aut solani succo probè sit macerata. Sanguinem è naribus profluentem sistit, aut cum vrticæ semine immissa, aut ex maioris sedi, & plantaginis succo fronti circumlita. Collyriis ad calidas oculorum lippitudines vtiliter imponitur. Renibus ac testibus illita venerem extinguit. Corpora à putredine præseruat: proinde commodè antidotis admiscetur, quæ contra venena, venenosorum animalium ictum, & pestilentes affectus conficiuntur. Caphura vnà cum Chrysocolla, qua vtuntur aurifabri, trita, & cum melle illita, faciei cutim clariorem splendidioremq́; reddit.

Aqua ad faciei ruborẽ.

Eadem trita vnciæ pondere cum sulphuris æquali portione, additis myrrhæ, thurisq́; cuiusque quaternis drachmis, & aquæ rosarum libra, & vitreo vase exceptis omnibus, diebusq́; decem insolatis, remedium est præstantissimum ad faciei ruborem pustulis scatentem, si cum hac aqua sæpe lauetur. In vniuersum viribus innumeris pollet, quas breuitati consulentes prætermittimus.

Caphura legitima quę & quomodo asseruanda.

Legitimæ probatio talis est. In calido pane è furno recentissimè sublato, bipartitoq́; manibus scisso, Caphura ponatur: quòd si humore madeat, syncerae est argumentum: sin contrà perarescat, spuriæ ac factitiæ signum. Cæterũ nisi diligenter asseruetur, ex operculatis etiam capsulis nonnunquam euanescit: itaq́; sæpe deluduntur seplasiarii. Asseruetur tamen securè vase marmoreo, aut alabastrino, lini & psyllii semine sepulta. Nec desunt, qui eam pipere felicius asseruari putent, quod nec planè comprobandum videtur.

Caphura vt alba reddatur.

Venetias Caphuram omnem rudem important, ibiq́; igne, & arte vitreis organis elaboratur, sic vt candescat, atque pelluceat.

Nomina.

Σχῖνος Græcis, Lentiscus Latinis appellatur: Daru, Arabibus: Lentisco, Italis: Mata, aut Arueria, Hispanis: Lentisque, Gallis. Germanis, Mastixbaum. Huius resina μαστίχη Græcè vocatur: Latinè, Mastiche, aut Resina lentiscina: Arabicè, Mastech, Masteche, siue Mastoche: Italicè, Mastice: Germanicè ac Gallicè, Mastic: Hispanicè, Almastiga. Quod Arabibus Kaphor, seu Cafur, recentioribus Græcis κάφουρα, vt etiam Latinis Caphura nominatur: Italis, Camphora: Germanis, Gampher: Gallis, Camphre.

Lentiscus σχῖνος dicitur (non σχοῖνος, quod est Iuncus aromaticus seu Squinanthum officinarum) quasi σχιστὸς fissilis, quòd facilè & frequenter findatur in dentiscalpia. At lẽtiscus, fortè quòd folia eius lentore quodam lentescant. Arbor mastiches, eò quod Mastichen ferat, dici posset: est enim ex resiniferarum genere, à quibus tamen foliis differt. Arbor, Lentiscus dicitur herbariis omnibus: at baccas siue fructus, σχινίδας Hippocrates libro de natura muliebri, appellat.

Resina Lentisci.

Sic resina quæ ex trunco vulnerato primum liquida destillat, dein paulatim in guttas densatur foris candida aut flauescens, propter inhærentem puluerem, quo absterso propemodum crystallina & translucens, dicitur Resina Lentiscina, Mastiche & officinis Mastix, Arabibus Gluten Romanum, quæ optima in Chio prouenit: hinc factum, vt apud Græcos sæpè chia simpliciter pro Mastiche scriptum reperiatur.

Mastiche duplex.

Duplex est, alia propriè Mastiche dicta, alia impropriè. Propriè dicta est ea quæ ex Lentisco effluit, hæcque vel alba, vel viridis Dioscoridi: vel vt Galenus, alia alba, quæ Chia, alia nigra, quæ Ægyptia: habetur & Cretensis quæ flaua est & amara: apud Italos exiguam fundunt. Impropriè dicta est ea, quæ ex spinosa planta emanat, vt habet Theophrastus 6. hist. 4. vel vt Plinius ex humili spina: quæ planta Chamæleon albus Dioscoridi lib. 3. dicitur: qui scribit Ixion aliquibus ideò vocari, quod quibusdam in locis viscum circa radicem eius reperiatur, quo pro Mastiche vtantur mulieres: & Theophrastus Acanthicen Mastichen vocat, Gaza spinalem vertit. Est & altera arbor, quam Lentiscum peruvianam vocamus, quæ Lentisco similis, ramosa, ramis obsequiosis deorsum spectantibus, cortice subruffo & rugoso tectis: foliis lẽtisci modo integris, sed acuminatiorib. vtrinq; binis non tamẽ sibi ex opposito respõdentib. quindecim, septẽdecim & etiã nouendecim ab vno pediculo cohærentibus, saturatè virentibus, per quorum mediũ linea subalbicans excurrit & ad latera venulæ quasi rugosę discurrunt, quę inferna parte potissimum cõspiciuntur, hæc trita non ingratũ spirant odorem. Flores qui in ramorum summitatibus conspiciuntur, ramulis palmaribus & longioribus

II. LENTISCVS PERVVIANA. III. MOLLIS ARBOR.

ribus inſtar racemi ſparſi inſident, albicant & ex quinque foliolis acuminatis cōponuntur: his ſuccedunt fructus rotundi, vt Lentiſci, paruis pediculis & pericarpiis ſuſtentati, qui racematim conglobantur, primum virides, mox rubei, dein ſubnigri, piperis inſtar acres & pingues, tenui tecti membrana, cui medulla acutiſſimi ſaporis & odoris ſubeſt. Semen ex America primum allatum, & Piperis nomine Romæ in horto Illuſtriſs. Cardinalis Columnæ, à quodam Pharmacopœo Septembri menſe ſatū, & ſequenti anno ad quinque cubitos excreuit, at ſemen ad maturitatem non peruenit, monente Doctore Edoardo Vorſtio, qui nobis ramulum cum baccis (vnde delineari curauimus) obtulit. At nunc Lentiſcum altitudine adæquat, vnde ramos cubitales floribus & tenellis baccis refertos, à Doctore Io. Neuderfero (vnà cū aliis elegantiſſimis) accepimus, vt & Gummi quod ex inciſo cortice emanat. Etenim apud Americanos, ex cortice vulnerato gummi album maſtici ſimile colligitur, quod in aqua vel decocto aliquo diſſolutum ab incolis drachmæ vnius pondere pro cathartico ſumitur, cum eo blande humores omnes vacuentur, & hydropicorum aquæ educantur. Ex foliorum libra, ſcrupulus vnus ſucci elicitur, quem Opobalſamo comparant. Verum cum hic Lentiſcus Peruuianus, ab incolis Molle (quod molliat aluum fortè) dicatur, & in multis (niſi ſit eadem) cum ea quam pro Molle, Carolus Cluſius in Monardem propoſuit, conueniat, & eius iconem proponere placuit, cuius hæc eſt apud Cluſium hiſtoria, ex quo etiam Lugdunenſis & Tabernæmontanus deſumpſere. Cæterum odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru naſcentem, Molle vocant, cuius ego puſillas duas plantas è ſemine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto ſplendidiſſimo Illuſtris viri D. Ioan. de Brancion, ſed quæ tertio anno perierunt hyemis iniuria. Erant autem eæ arbuſculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis conſperſo veluti maculis cinereis, folia pennata vt fraxini, ſed multo minora, ex viridi nigricantia, ſerrata, & ſub extremū anguſtiora, quæ ab arbuſculis reuulſa, lacteo ſucco, eoque lento & viſcido & odorato manabant, & ipſa folia trita fœniculi odorem reddebant, guſtata adſtringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natę ſunt, piperis ferè magnitudine, oleaginoſus, pellicula rubeſcente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi tum temporis curauimus, conſpicere licet: florē quem habeat ignoramus, ſed quibuſdam auctoribus minutus eſt, viti ſimilis. Hæc arbor abundanter naſcitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidētalium Indiarum deſcriptionem dederunt. Sed Petrus Cieca maximè, qui eius deſcriptionem cap. 112. primæ partis Chronici dedit.

Τέρμινθος.

TEREBINTHVS. CAP. LXXVI.

TEREBINTHVS cognita arbor eſt: cuius folia, & ſemen, & cortex aſtringunt, & ad eadem, ad quæ lentiſcus conueniunt, ſimili parata modo, ſumptaque. Fructus eſui aptus eſt, ſed ſtomacho aduerſatur: excalfacit, vrinam mouet, venerem excitat: contra phalangiorum morſus conuenienter in vino bibitur. Reſina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit etiā in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & a Cycladibus inſulis. Sed prępualet candida, perlucida, vitreo colore, b[& in cæruleū vergente,] terebinthū olens. Terebinthina reſinas omnes antecedit: proxima lentiſcina, & è pinu, & abiete: has ſequitur è picea, & pineis nucibus reſina. Natura omnibus calfacere, mollire, diſcutere, expurgare. Tuſſi, ac tabi conueniunt per ſe, aut in

a Meū addit καὶ ἐν ἰσθμῷ
b Hæc non leg. Orib.

aut in eclegmate ex melle: vitia pectoris expurgant, vrinam cient, cruda concoquunt, ventrem emolliũt, palpebras commodissimè replicant: lepras tollunt, cum ærugine ac sutorio atramento, nitroque: auribus saniem emanantibus cum melle & oleo, item in pruritu genitalium vtiles, malagmatis, acopísque admiscentur. Laterum doloribus per se, illitu & appositu auxilio sunt.

Ῥητίναι ἄλλαι. RESINÆ ALIÆ. CAP. LXXVII.

a Hæc delet Orib.

b χαθῦσαι i. liquida Meũ. c Meum & Drag. πιτυΐνη, καὶ ἐλατίνη. i. pinea & abiegna.

LIQVIDA resina è pinu & picea, à Gallia & Hetruria conuehi solet, atque olim à Colophone petebatur: hinc Colophoniæ sibi cognomentum vendicauit. A Gallia quoque subalpina: quam vernaculo nomine larica, hoc est, larignam appellant incolæ. Ea a [in linctu, & per se] magnopere prodest tussi veteri. Colore inter se distant: siquidem alia candida est, alia oleosa, alia mellei liquoris similitudine, vt larigna. Cupressus etiam liquidam fundit resinam, quæ ad eadem pollet. Quæ verò aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratissima, translucens, non retorrida, neque b diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. c E picea, & abiete resinæ cæteras antecedunt: odoratæ enim sunt, atq; thus odore imitantur. Prestãtiores à Pityusa insula deferuntur, quæ secundum Hispaniam sita est. Sed quæ è picea, nucibus pineis, & cupresso manarunt, nihil ad illas, nec tantis viribus potiuntur: veruntamen eorundem gratia, quorum & illę, sumi solent. Lentiscina terebinthinæ respondet. Vritur resina omnis liquida in vase quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur: itaque resinæ cõgius in duobus aquæ pluuiæ coquitur, subiectis leuibus prunis, resina assiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cæterùm vbi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum vocant, id est, non illitum, reconditur. Fiet etiam eximii candoris, si resina omnis eliquata præcoletur, quò fæculenta sordes excernatur. Vrũtur quoque sine aqua, primùm lento igne, & vbi coire cœperunt, maior carbonum strues supponitur, & triduo citra intermissionem discoquuntur, vsque dum antedictas naturæ suæ notas exuerint: mox, vt dictũ est, reponuntur. Aridas vnius diei spatio decoxisse satis est. Vstæ odoratis malagmatibus, & acopis, & vnguentorum colorationibus magnopere vtiles sunt. E resina perinde atque thure, fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea, quibus palpebras fucant, & colorem mentiuntur: prodest glabris genis, collachrymationibus, erosisque oculorum angulis. Ex ea fit atramentum scriptorium.

TEREBINTHVS.

Terebinthi descriptio.

TErebinthus folio est fraxini, crassiore, pinguioreq́; & rotundiore, cotino proximo. Ligni materies lentisco similis quemadmodum & cortex. Radices validæ, altè descendentes. Flos oleæ similis, sed rufescens, è quo fructus rubens racematim prodit, vuarum modo, Iuniperi baccarum magnitudine, resinosus, durusq́;. Cornicula edit rubentia, carpinorum similitudine, in quibus culices quidam concluduntur, vnà cum liquore quodam, vt in lentisco. Resina è trunco manat, vt è reliquis plantis ipsam fundentibus, liquida & odorata, Larignæ, aut Abiegnæ similis, cæterisq́; præstantior, lentiscina excepta.

Terebinthi historia ex Theophrast.

Terebinthorum (vt Theophrastus memoriæ prodidit lib. 3. cap. 15. de historia plantarum) alia mascula, alia fœmina. Mascula sterilis est, ob idq́; sexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus rufum promit, magnitudine lentis, qui concoqui nequit: alia viridem editum, rufum postmodum tingit, & cum vua maturescentem, nigrum nouissimè facit, magnitudine fabæ, resinosum, & sulphurosum. Circa Idam, & Macedoniam breuis, fruticosa, cõtortaq́; nascitur: vt apud Damascum Syriæ magna, copiosa, decoraq́;: montem enim inibi Terebinthis refertum, vt nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices validæ in profundo, atque in totum incorrupta hæc arbos habetur. Flos oleæ, verùm colore rufo. Folia circa vnum pediculum, pleraque specie laurinorum, coniugatim, quemadmodum sorbo, quodq́; parte postrema acuminet, impar exit: verùm minus angulata, quàm sorbo, ambituq́; laurino similiora, & pinguia cũ vniuerso fructu. Fert & ad nucis similitudinem quædam concaua, vt vlmus: quibus bestiolæ tãquam culices innascuntur. Fit in his resinosum quid, lentumq́;: sed resina tamen nõ hinc legitur, sed à ligno. Fructus resinæ copiam non mittit, sed manibus tantùm adhæret: et si non lauetur, postquam collectus est, inter se cohærescit: cùm verò lauatur, candidus, probeque non maturus supernatat, niger subsidit. Idem refert deinde li. 4. cap. 5. historiæ plantarum, Indicam etiamnum Terebinthum haberi: cui folia, rami, & reliqua omnia Terebintho similia: fructus autem diuersus, similis enim amygdalis. Nam & in Bactris Terebinthum hanc esse, ferreq́; nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, sed visu similes, & suauitate amygdalis præstantiores: & ideo loci illius incolas his potius vti: hæc Theophrastus. Quibus facilè adducor ad credendum Indicam Theophrasti Terebinthum, nil aliud designare quàm nostratem Pistaceam. Est enim hæc tota facie Terebintho similis, & nuces profert Amygdalis suauiores. Terebinthũ vidi ego primum in colle vulgò cognomine Castel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Athesim, à Theophrasti historia haud quaquam dissimilem, facta huius videndi mihi copia à clarissimo medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperique

Indica Terebinthus pistacearum planta.

rique ipsam deinde in aliis compluribus Hetruriæ locis, videlicet in collapsis Romanorum ædificiis ac ruderibus: sed frequẽtem admodum in Lapidiæ collibus prope Pucinum castrum, Adriatico sinu non longè à Tergesto: saxosa enim & calida amat loca. Ab hac sæpe, dum illac iter haberem, & fructus & folliculos caprarum cornibus non absimiles, quibusdam intus bestiolis culicis figuram præ se ferentibus, & resinam decerpsi: quæ etsi omnium præstantissima sit, non tamen diu est, quòd Venetias defertur ex Cypro. Antea coctam afferebant, vel quòd esset aduectu aptior, vel quòd impostoribus ad adulterationem aditus hoc modo facilior fieret: verùm liquida vt per se ex arbore manat, iam frequens facta est. Cæterùm quia terebinthina iamdiu in Italiam non aduehebatur (vt supra in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum sibi vendicauerat, sed etiam cognomentum. At cùm eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnaq; resina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde scriptum sit, operæpretium quidem non est, vt hic iterum ea repetamus. Scire tamen conuenit, rarissimas esse abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lachrymam, aridam fundant resinam: sed si quædam inueniuntur, hæc est (vt Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifestum argumentum est, quòd omnis abies, quæ resinam fundit, tabida fit, putris, & cariosa. Brasauolus de resinis disserens, Plinium in earum historia à Dioscoride dissentire autumat, quòd scilicet Plinius lib. 24. cap. 6. tradiderit summas resinæ species duas, siccam & liquidam: siccam in pinu, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Dioscorides verò ex pinu, & picea, & liquidam præter siccam haberi scriptum reliquerit. Quos tamen melius erat sic conciliasse, quòd quamuis asserat Plinius, siccas resinas è pinu, & picea colligi: non propterea obstat, quominus ferant pariter huiuscemodi arbores & liquidas, & siccas resinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus variisq; locis, è pinu, piceaq; antea longo tempore cæsis, solisq; ardore æstuantibus liquidas resinas exudare comperimus larignæ non absimiles: quod etiam sæpe euenit in asseribus ex hisce arboribus paratis, & in tignis, vel trabibus, quæ ædificiis coaptantur. Verùm enimuero malim dicere Pliniũ errasse, quòd liquidarum generi lentiscinam adscribat, quæ est nostra mastiche, cæteris profectò durior. Ad hæc scire etiam conuenit, quòd quæ in officinis Colophonia Hispanica, Græcaq; dicitur, illius species est quam coquere Dioscorides edocuit. Constat hæc coloribus diuersis, vtpote crystallina, hyacinthina, saturatoq; colore, pro resinarum ex quibus conficitur, [illegible]rietate: quippe (vt Dioscorides ait) alia candida est, alia olei, alia melis colore, qualis est larigna. Quæ verò à Colophone Ioniæ vrbe sibi cognomentum comparauit, est (vt refert Plinius lib. 14. cap. 20.) præter cæteras fulua: neq; alia de causa vocatur & Hispanica, & Græca, nisi quòd ex iisdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendum est aliam ab hac, quæ neque fricta, neque excocta est, haberi Colophoniam: siquidem scribit Dioscorides quòd pinea, piceaq; liquida, ac pinguis resina ex Colophone afferebatur: ob idq; Colophonia per excellẽtiam vocabatur. Quod itẽ testatur Galenus li. 7. de compos. med. per genera, cùm inquit. Quoniam verò piceam resinam & frictam, & colophoniam appellare consueuerunt, sciendum venit, aliam quandam esse colophoniam Chiæ masticha persimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro 2. eiusdem. Est, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola vocatur colophonia, odoratu suauitatem quandam referens, vt abietina, & calore sicut illa mediocri prædita: nascitur admodum modica, atque ob id pretiosa est. Porro si quispiam diceret, non cognouisse Plinium, neque Dioscoridem, liquidam abiegnam, quam aliqui lachrymam, nonnulli verò abietis oleum nuncupant, eum ne tantillum quidem à veritate desciscere putauerim: siquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt. Terebinthina resina auxiliatur laterum doloribus, sanat cum labiorum, tum faciei rimas. Scabiem & impetiginem delet illita, vlcera expurgat, & vulnera recentia glutinat. Splenem attenuat sæpe deuorata, valet ad articulorum dolores, nempe ad podagram, chiragram, & ischiadicos affectus, vbi frequenter sumatur vnciæ pondere, addito chamæpitys, aut saluiæ, aut stœchadis puluere. Terebinthi & resinarum meminit Galenus lib. 8. de simplicium medicamentorum facultate, vbi ita scriptum reliquit; Terebinthi tùm cortex, tum folia, tum fructus adstrictorium quiddam obtinent: sed & secundo ordine excalfaciunt. Itaque quod etiã desiccent, manifestum est: recentes quidem etiamnum, humidiq; modicè: sicci verò, ordine secundo adstringunt, roborant, repellunt, contrahunt. Cæterùm fructus aridus propinquus est etiam tertio ordini desiccantium: est enim adeò calidus, vt mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaque etiam vrinam prouocat, & lienibus prodest. Paulò superius de resinis disserens, sic inquit. Resinæ omnes desiccant, & excalfaciunt. Cæterùm inter se discrepãt, quòd plus, ac minus habeant in gustu quidem acrimoniæ, in facultate verò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus sortitæ sunt partium tenuitatis: præterea quòd nõnullæ adstrictionis sunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiscina: eam vocant mastichen. Nam præterquàm quòd paucula ei adest adstrictio, adeò vt stomachi ventrisq; & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, insuper illi inest mordacitate vacans desiccatio: minimum enim acris est, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifestam quidem, non tamen similiter atque mastiche, adstrictionem possidens. Cæterum adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam quàm mastiche digerit. Ob eandem qualitatem inest & abstersio, tanta quidem, vt & psoras sanet: quin etiam quæ in profundo residet, cæteris resinis magis attrahit, nimirum cùm illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis strobilina acriores quidem ea sunt, sed non magis tamen digerunt, neque attrahunt. Mediæ inter has sunt pinea, & abietina, acriores quidem quàm terebinthina, minus tamen quàm aut picea, aut strobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: secundum locum habet in emolliendo lentiscina, sicut & cyparissina acrimoniæ. Et lib. 3. de compositione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: at resinæ, quæ quidem aridæ prorsus sunt, modico: liquidæ & siccam quandam substantiam ad emplastri crassitudinem assumere postulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac siccitatis differentia est: in resinis, sicut etiam in picis generẽ contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo resinarum siccissima est, quam nonnulli frictam, alii colophoniam appellant. Huic succedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa sumitur, quam si purges, in frictam mutabitur: his ambabus siccior est, quæ dicitur πιτυινὸν φύσημα, ac si dicas pinea germinatio. Hanc sanè, ceu squalidam in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci: vsus autem sum fricta, & liquidis. Iam verò ex his quoque nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inarescunt, sicut strobilina: media vtriusque est abietina. Quinetiam facultate calidior est quidem strobilina, mox verò abietina, deinde terebinthina: cupressi resinam miscere non ausus sum, vt quæ nonnihil adstringeret. Putabit forsan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis hæc verba scribentem, primo de medica materia commentario: Ex omnibus resinis principatum terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & abiete, post quas picea, strobilinaque numeratur: in his enim Dioscorides tanquam de infima strobilina, optima verò terebinthina sentire videtur. Verùm ego ex his tribus resinis strobilina, abietina, terebinthina, principem certè strobilinam calore, secundam abietinam, postremam terebinthinam esse dixi: hactenus de resinis Galenus. Sed hac in re animaduertendum est, quòd hoc in loco cæteris

K strobi-

Resina terebinthina.

Brasa. opinio reprobata.

Colophoniæ consideratio.

Abiegna liquida Diosc. & Plin. ignota.

Terebinthinæ res. vsu.

Terebinthi vires ex Gal.

Resinarum vires ex Gal.

strobilinam non aliter præfert Galenus, nisi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: siquidem in vniuersum in medicamentis componẽdis à Dioscoride nequaquam dissentit, videlicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet sedes, paulò post declarauit, dicens. Inter resinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices vsus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere. Excalfacit, extrahit, emollit, abstergit, deijcit. Arbor, quæ Græcè τέρμινθος, Latinè Terebinthus appellatur: Arabicè, Baton, Boton, Botin, siue Albotin: Italicè, Terebintho: Gallis, Terbentin. Resina verò ita Latinis vocata, Græcis ῥητίνη nuncupatur: Arabibus, Ratim, siue Natig: Italis, Ragia: Germanis, Hartz.

Nomina.

Terebinthus, τέρμινθος Dioscoridi, Galeno & Paulo: τερέβινθος Theophrasto: apud Nicandrum legitur τέρμινθος quo loci scholiastes idem vult esse quod τερέβινθος. Terebinthum herbarii vocant: cuius fructum Auicenna grana viridia nominat: ipsam verò resinam, Gluten albotin, Nicandro alexiph. τερμινθίς. Resina omnis duplex est, alia liquida, alia sicca, ad quas differentias omnia resinarum genera referri possunt. Colophoniam videtur Dioscorides à pinu vel picea sumere, quæ non ea est, qua hodie vtimur: cum nostra resina sit siccissima, veterum fuerit liquida, quam aliqui cedri picem credunt, vulgò pix sicca Græca, dicitur: frictam etiam vocant Colophoniam: & Græci frictam resinam, simpliciter φρυκτὴν appellant, vt 4. de tuenda sanitate, & 6. methodi, apud Galenum legitur.

Resina duplex est. Colophonia Diosc. à nostra differt.

Πίσσα ὑγρά. PIX LIQVIDA. CAP. LXXVIII.

PIx liquida, quam alii conum vocant, è pinguissimis pini, piceæque lignis congregatur. Optima est splẽdens, syncera, læuis. Contra venena, phthisim, purulentam excreationem, tusses, suspiria, & pectoris humores, qui difficilè extussiuntur, efficax est, eclegmate cyathi mensura cum melle dato: tonsillarum & vuæ inflammationes, anginæque vtiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum rosaceo, & illinitur cum trito sale serpentium morsibus: adiecta verò pari cera, scabros vngues extricat, impetiginesque emendat: vuluæ duritias, ac sedis tubercula discutit: cum farinaque hordeacea, & pueri impubis vrina decocta, strumas rumpit: cohibet vlcera, quæ serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna, & cerato profundos vlcerum sinus conglutinat: rimis sedis & pedum magno auxilio illinitur: vlcera replet, & cum melle purgat, quin & cum vua passa, & melle carbunculos, & putrida vlcera emarginat, disrumpitque. Erodentibus medicamentis, quas septas vocant, probè immiscetur.

Πισσέλαιον. PICINVM OLEVM. CAP. LXXIX.

Orib. nõ leg.

EPice fit quod pissélæõ appellant, separato liquore aquoso, qui supernatat pici, sicut serum [lacti.] Nã expãsa, quandiu pix coquitur, supra cortinam vellera pura madescũt, acceptoq; halitu eius exprimũtur in vas, idq; tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida præbet vtilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum vlcera, scabiemque emendat.

Λιγνὺς τῆς ὑγρᾶς πίσσης. FVLIGO LIQVIDÆ PICIS. CAP. LXXX.

FIt hoc modo è liquida pice fuligo: in lucerna noua, quæ ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamque fictili vase in clibani speciem conformato, superius in angustum fornicato, inferius perforato, vt clibani esse solent, operito, & adoleri sinito: consumptoq; liquore nouum infundito, quoad sufficientem vsui fuliginem collegeris. Vis ei adstringens, acrisque. Vsui est ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & venustant, & ad circumlitiones. Item vbi glabris genis pilos restitui oportet, ad imbecilles, lachrymososque oculos, insuper ad eorundem vlcera non inutilis est.

Πίσσα ξηρά. PIX ARIDA. CAP. LXXXI.

Conclusa nõ legit Orib.

LIQVIDA pix decocta in spissam coit, [quam vocant aliqui palimpissam;] quo in genere quædam visci modo lentescit, [boscas cognominata:] altera sicca est. Probatur pura, pinguis, † odorata, subrufa, resinosa. Talis Brutia & Lycia, picis resinæque simul naturam habentes. Calfactoriam vim habet: dura emollit, pus mouet, tubercula panosque discutit, vlcera replet: vulnerariis medicaminibus commodè permiscetur.

† Hoc loco non εὐώδης, id est, odorata, vt communis lectio habet, sed ἰξώδης hoc est, viscosa legitur in Oribasii codice manu scripto, libro 12. simplicium. Harum lectionum quæ sit melior in probatione picis siccæ, aliorum sit iudicium.

Ζώπισσα. ZOPISSA. CAP. LXXXII.

ZOPISSAM aliqui aiunt derasam nauibus resinam cum cera, quam alii apochyma appellant. Ea dissipandi naturam habet: quoniam marino sale macerata sit. Alii pineam resinam hoc nomine vocauerunt.

TAmetsi de pluribus Picis generibus, de oleo, earumq; fuligine diuersis, ac propriis capitibus disserat Dioscorides: cùm tamen horum omnium historia notior sit quàm vt à nobis explicari debeat, operæpretium non est, vt de his pluribus agamus. Sed quoniam fortasse nonnullos delectabit audire, quonam modo pix ipsa conficiatur, vt illis & mihi sit satisfactum, hic rem paucis aperiam, omniaque de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coràm clarè perspexi. Sic ergo picem, quæ passim naualis dicitur, eo quòd picandis nauigiis sit aptissima, artifices conficiunt. Veteres pinos, quæ prorsus teda confectæ sint, in particulas securibus concidunt, vt ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri

Picis conficiendæ, & parandi ratio.

fieri solet. Deinde verò area ex creta pauitur in medio paululum elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, vt liquor è teda resudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere possit. Itaque concisam tedam in area struis congerie locant, velut in carbonis artificio: mox hac primùm abietum, picearumq; frondosis ramis vndiq; tecta circundataq;, tum demum terra septa, lutoq; obstructa, ne quouis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum ignem succendunt, eadem quoque ratione, qua & carbones coquuntur. Quare cùm desit locus, per quem flamma erumpere possit, sentiatq; ob id congesta moles maximum ignis ardorem, pix liquatur, & per areæ pauimentum cõfluens in canalem circumpositum defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentem corriuat in scrobes ligneis asseribus circumdatos, ne terra defluxam picem combibat: vnde postea dolia, & cadi, & vtres implentur. Operis perfecti signum, si rogus decumbat, subsidatq;, & liquor defluere desinat. Sic enim picem fieri vidimus à syluicolis eam parantibus, qui quodammodo secuti videntur Theophrastum lib. 9. cap. 3. de historia plantarum, vbi eadem ferè ratione Macedones picem vrere latius tradidit. Pix liquida calefacta vnà cum Thure & Mastiche, deraso occipitio adhibita, prolapsam columellam restituit. Picis facultates memoriæ prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pix sicca quidem desiccat, & excalfacit secundo à mediocribus, siue symmetris excessu: ac plus desiccare potest, quàm excalfacere. Humida verò contra, plus videlicet calfacit, quàm desiccat: habetq; nonnullam partium tenuitatem, qua & asthmaticos, & purulẽtos adiuuat: satis est autem cyathi linxisse mensuram melli mistæ. Sed & abstergendi quandam vim habent, atque concoquendi, digerendiq;: veluti & in gustu subamarum quid obtinent, & acre. Sic leprosos vngues eximunt mistæ cum cera: lychenasq; detergunt: concoquunt item duros & crudos tumores omnes cataplasmatis inditæ. Ad ea omnia humida valẽtior est: arida verò pix tametsi ad hæc quidem deterior est, glutinandis tamen vulneribus magis congruit. Ex his itaq; clarũ est, humidæ pici calidam humiditatem affatim esse admistam. Meminit item Galenus picis fuliginis lib. 7. eorundem simp. vbi ita de omni fuligine scriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria est, ac proinde terrestris est essentiæ, habens quasdam etiam ignis, qui materiam combussit, reliquias: sed id pusillum est. Porrò tota eius natura terrena est, tenuium partium. Sed quæ speciatim in ea differentiæ sunt, ea pro vsta materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proueniente fuligine: ex dulciore simili quoque, & hinc fuligine proueniente. Primum enim thuris fuligine vtuntur, in ocularias medicinas mista, eas videlicet, quæ ad oculos etiamnum phlegmone tentatos accommodantur, atque etiamnum fluxione vexãtur, & vlcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Adhæc vsurpant quoque eam ad facultates, quas vocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæq; fuligo molestia caret, non aliter quàm thuris: sed styracis his quodammodo valentior est: magis etiam picis liquidæ, quæ etiam magis cedri. Porrò acrioribus vtuntur ad vitia palpebrarum vocata ptila, & erosos oculorum angulos, humidosq; citra phlegmonem. At mollioribus, mitioribusq; tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ competere paulò superius diximus thuris fuliginem. Πίσσα ὑγρά, Græcis dicitur: Latinis, Pix liquida: Arabibus, Ers, Cest, Zest, aut Kir: Italis, Pece liquida: Germanis pix omnis, Bech: sicut etiam Hispanis, Pex negra: Gallis, Poix fondue, liquida tantum. Πίσσα ξηρά, καὶ παλίμπισσα Græcè vocatur: Latinè, Pix sicca: Italicè, Pece secca: Gallis, Poix seche. Quod Græci πισσέλαιον, Latini Picinum oleum dicunt: Arabes Kepsen, seu Kapse: Hispani, Azei de pez.

Picis facultates ex Gal.

Fuliginum vires ex Gal.

Nomina.

Ἄσφαλτος. BITVMEN. CAP. LXXXIII.

BITVMEN Iudaicum cæteris anteponitur: cuius probatio est, vt purpuræ modo splendeat, sitque põderosum, ac validum odorem vibret: nigrum autem & sordidum, vitiosum est. Adulteratur pice. Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone. a[Liquidum inuenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans: quo vtuntur ad lucernarum lumina, olei vice. Hallucinantur, qui id Sicilicum oleum nominant: namque liquidi bituminis genus esse constat.]

a Non habet Orib.

Πιττάσφαλτος. PISSASPHALTVM. CAP. LXXXIIII.

NASCITVR in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ pissasphaltos appellatur. Ea Cerauniis montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æstuque in litus expuitur, illic coacta in glebas mistam bitumini picem redolet.

Νάφθα. NAPHTHA. CAP. LXXXV.

a NAPHTHAM vocant Babylonii bituminis colamen, colore candidum: inuenitur etiam nigrum [Vis ei ignium rapax, ita vt ex spatio protinus in eam transiliant. Ad suffusiones oculorum & albugines vtilis.] Bitumen omne discutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur: vuluarum procidẽtias, strangulationesque olfactu, suffitu, impositu, emendat: comitiales morbos suffitum deprehendit, gagatæ lapidis more: purgationes mulierum cum vino, & castorio potum elicit: tussim veterem, & anhelitum adiuuat: serpentium morsibus, coxendicum, laterumque doloribus auxiliatur: datur cœliacis in catapotio deuorandum: cum aceto potum discutit sanguinem concretum: dysentericis cum ptisana liquatum infunditur: destillationibus suffitione medetur: mitigat dentium dolores oblitum. Cæterum pilos incõmodos siccum replicat, specillo impositum: concalfactum autem, & cum farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicisque prodest. Pissasphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, si misceantur, potest.

a Ista omnia desunt in meo, & Drag.

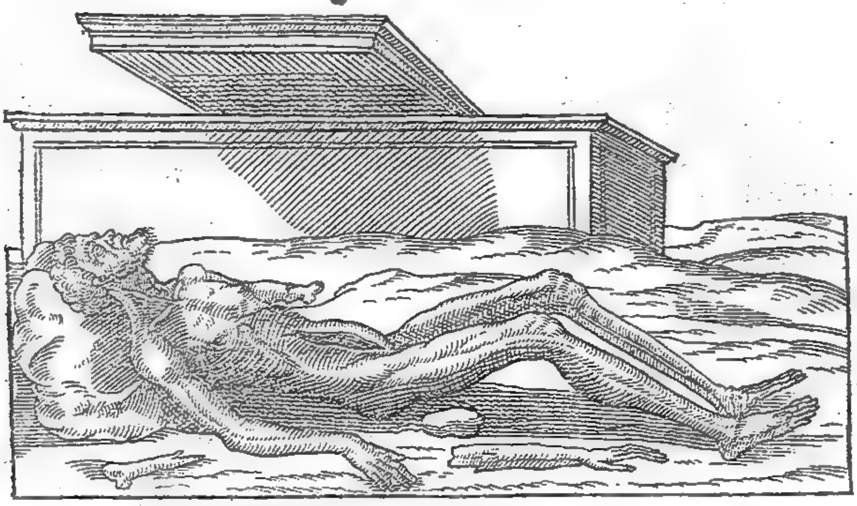
LEgitimum quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quod sciam) in Italiam non aduehitur: id namque, quo officinæ vtuntur, impostura quædam est, pice, petroleo, & aliis nonnullis parata. Igitur mirari non licet, si id Dioscoridis historiæ minimè respondere videatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, quà Iordanis amnis influit, qui ab vrbe Hierico quindecim tantùm millia passuum distat, si Brocardo fides habenda est, qui Palæstinæ topographiam edidit. Nil verò aliud bitumen est, quàm pingue quoddam lacus illius aquis supernatans, quod vndis ventoq; agitatum in littore concrescit, densatur, coit, tenacissimumq; redditur. Nullum in hoc lacu (vt Galenus testatur lib. 4. cap. 20. simpl. medicamentorum) animal, nullaq; stirps innascitur, neque visitur, ob aquæ ingentem salsedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in

Bituminis consideratio, & historia.

cum confluant, in quibus pisces innumeri, præsertim in eo, quod propè Hierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piscium fluminum ostia excedit. Quinimo eodem auctore, de his, quæ in eum proiiciunt, nihil mergitur, sed instar nauis, super aquam fertur. Quippe hoc esse verum probari facilè potest experimento, quod sensibus patet: nam vnaquaque nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc scitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palæstinæ, quem alij quidem mare vocant mortuum, alij stagnum bituminosum, gustantibus non salsa modo, sed & amara est. Salem verò etiam habet ex sese natum, perinde subamarum, primoq; statim aspectu vnà cũ vniuerso mari tum candidior, tum crassior apparet; salsugini meræ similis: in quam si salem iniicias, ne liquari quidem etiam possit: plurimum enim eius in se habet: ac si quis in eam se emergat, continuo sale tenuissimo velut conspersus, vndiq; emergere conspicitur. Quapropter etiam aqua illa, quàm cætera marina grauior est, idq; tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaque si volueris te ipsum deijcere in profundum, ne sic quidem poteris deorsum ferri: ita attollit, eleuatq; aqua: non sanè quia natura leuis sit, quod quidam veterum sophistarum prodidit, sed vt censuit Aristoteles, propter grauitatem instar luti, quæ leuiora sunt, gestans. Proinde si hominem ligatis manibus, pedibusq; in stagni illius aquam conieceris, deorsum haud feretur: quin verò sicut naues in mari onera plura, quàm in fluuiis citra submersionem portare valent, tandem in modum in stagno mortuo multò plura, quàm in mari. Tantò enim est, quæ in illo est aqua, marina grauior, quantò marina lacustri, aut fluuiali: inest enim ei salis substantia, quæ terrea, grauisque est. Ipsique tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluuiali colliquato, cognoscereque quanto grauior reddatur aqua eiusmodi, quàm sit dulcis. Quin & modum iam inuenerant, moderatam ad saliendum conficiendi salsuginem, si ouum in ea videatur natare: nam vbi etiamnum sidit, ac nondum super salsuginis superficiem innatat, aquosa magis est, & dulcis: grauiter verò salsa est, vbi tanta est salis copia indita, vt amplius liquari, qui postea adiicitur, nequeat: quam aquam si pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauissimam. Itaque ego quandoque inanem esse diuitis cuiusdam ambitionem ostendi, qui tanta in Italiã maris mortui aquam deuexit, quæ cisternam implere posset. Nam id ipsum ego expeditè præstiti, sale plurimo in aquam potabilem coniecto: hæc Galenus. Lacus iste, quem aliqui mare mortuum vocant, ille quidem est, quem sacra testantur monumenta exortum esse, vbi Sodoma, Gomorrha, aliæque finitimæ ciuitates cælesti igne absorptæ, subuersæque fuere. Quod etiam Galeni auctoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari scribit. Eructat continuè is (vt quidam Patriarcha Hierosolymitanus suis scriptis perhibet) nebulosos quosdam vapores fœtorem intolerabilem vibrantes, qui postea ventorum flamine per conualles olim fertilissimas exagitati, perpetuam sterilitatem relinquunt, ita vt longo terrarum spatio nec herba, nec arbos, nec vllum denique germen proueniat, neque virescat, nisi iuxta Hiericum, vbi ab Elisei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine cẽtum millia passuum excedere, latitudine maxima viginti quinque millia passuum implere. Idem Pissasphalti inter picis genera meminit lib. 24. cap. 7. sic inquiens. Est & Pissasphaltos mista bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipsi miscent. Affertur ex eodem agro etiamnum hoc æuo: siquidem ex Apollonia Epiri, quam vulgò Valonam nuncupant, Venetias pissasphaltum pro picandis nauigiis copiosum importatur: quippe quòd pineæ pici commistum, valentissimè id muneris præstet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, vbi prope Lesinam, non longè à Narenta foditur: cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, vbi id incolæ fossitiam ceram esse existimant. Scribit Fuchsius lib. 1. de comp. med. pissasphaltum nunc etiam tribus fere milliaribus ab Isbruck reperiri, vocariq; Germanico sermone Trischemblut, cuius portionem aliquam adhuc se habere fatetur, sibi à Georgio Collimitio transmissam, quæ succensa bitumen ac picem verissimè redolet. Sed equidem vereor, ne ipse quoque decipiatur, vnà cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (vt Fuchsius inquit) in litore cuiusdam torrentis frequentissimus reperitur, pro pissasphalto ostendebat. Sed illius error, dum ego in Isbruck essem, à clarissimo Ioanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehensus est: quod lapis Germanica lingua Trischemblut vocatus, etsi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accensus, nunquam tamen vt pix & asphaltus igne liquescit; sed ligni, vel tedæ modo comburitur. Præterea vltimum bituminis genus, quod Naphtham vocant, Plinius lib. 2. cap. 105. in Austagenis Parthiæ inueniri prodidit, tamq; esse huic ignium cognationem, vt transiliant protinus in ipsum vndecunque visum. Quod etsi in Italiam aliunde (quod sciam) non inferatur, inibi tamẽ pluribus in locis id generis erumpit, quod eosdem cum igne præstat effectus: quale est, quod in agro Mutinensi & aliis quibusdam in locis in Insubria scaturit, petroleum, siue saxeum appellatum. Cæterùm id quidem mirum admodum de petroleo omnibus videri debet, quod mihi narrauit Posonij Vngariæ, Illustris comes Hercules à contrariis Ferrariensis, eo tempore, quo Maximilianus Romanorum & Bohemiæ rex, Pannoniæ coronam suscepit. Narrabat itaque Comes suo quodam in prædio se puteum habere, in quo vna cum aqua petroleum distillat è terræ meatibus. Atqui cum rimæ quædam in putei fundo hiantes exortæ essent, è quibus petroleum sensim labebatur, cementarium fabrum se conduxisse, dicebat, qui rimas diligenter obstrueret: at cum artifex sine lumine id præstare nequiret, laternam expostulasse, eamq; illi in puteum demissam esse perquam diligenter occlusam, verum paulo post, euenisse affirmabat, vt petroleum ignium rapax accensis putei parietibus, & impetuoso admodum excitato vapore, non solùm cementarium artificem illum, perinde ac è bombarda extinctum sursum extra puteum eiaculasset, sed etiam putei tectum totum in aëra euexisset, accensis lagenis nonnullis petroleo plenis extra putei ostium existentibus, quarum igne astantes quidam maximè læsi sunt. Hinc itaque adducor omnino ad credendum, nil aliud petroleum esse, quàm Naphtham, bituminis colamen, de quo scripsere Dioscorides, & Plinius. Sed vt redeamus, vnde digressi sumus, bitumen Sodomeum non nisi fictitium vel impostorum malitia adulteratum, aduehitur. Proinde Brasauolus in synceri defectu, Mumiam à Mauritanis vocatam substituit, quòd certò crediderit, mumiam esse legitimum Palæstinum asphaltum. Quandoquidem existimauit, siccatum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria & Aegypto Venetias deferuntur, cùm sint ex infima illius regionis plebecula, vice aloes, myrrhæ, croci, & balsami ex more Iudaico, duntaxat asphalto impleri, quod eorum pauperies aromatum sumtus non toleret. Hoc fundamentum hinc iecisse videtur, quòd Strabo literis mandauerit Bitumen Sodomei lacus in vsu esse ad tutanda hominum cadauera. Sed quãtum ipse ex Arabum scriptis deprompsi, apud eos MVMIA potius est pissasphaltum, quàm asphaltum: siquidem scribit Auicenna, mumiam eadem præstare, quæ asphaltus pice commistus. Ex quo facilè coniicere possumus, cadauera illa pissasphalto tantum impleri. Cui etiam subscribit Serapio, qui de Mumia disserens, ex Dioscoridis auctoritate, eadem, quæ Dioscorides de pissasphalto tradidit, ipse verbotenus ad mumiam retulit, sic inquiens. Mumia est in terris Apolloniæ: descendit namque ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eiicit eam aqua fluminis in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, & habet odorem picis mistæ cum asphalto cum aliquo fœtore: & virtus eius est, sicut picis, & asphalti mistorum. Vnde potius asserendum putauerim, nostram Mumiam esse pissasphaltum, quàm asphaltum. Et quamuis dicat Strabo bituminis Iudaici vsum fuisse ad conseruanda

Margin notes: Sodomeus lacus. — Pissasphalti consideratio. — Fuch. & quorundã lapsus circa pissasphaltum. — Naphthæ mentio. — Petrolei cuiusdam historia, & vis admirabilis. — Brasa. opinio improbata, dum Mumiã, bitumini substituit. — Mumiæ consideratio.

MVMIA.

conseruanda cadauera: non tamen negat, quin bitumini picem admisceant, fiatq́; pissasphaltum factitium. Verùm Serapio, & Auicenna has misturas optimè nouerant, vtpote quibus non modo Syri, sed & suæ gentis Mauritani vterentur. Quo fit, vt Brasauoli sententiam non probandam existimem, quod scilicet vulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis substituatur. Namque Mumia præterquam quod est (vt puto) syncerum pissasphaltum, vel asphaltum pice mistum, concepit defluentem humorem, qui continuo è cadaueribus in sepulchris liquatur: ex quo credendum est, eam non parum suam immutasse naturam. Porrò satius ducerem Galenum & Paulum consulere, qui in succedaneis, si desit asphaltus, picem liquidam subdunt. Cæterùm notare conuenit Serapionem Mumiam Dioscoridis pissasphalto adiecisse, vt quæ aliquam inter se cognationem haberent, ab inuicem non disiungeret: non enim erat nescius, huiuscemodi cadauera pissasphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloe, ac etiam balsamo simul admistis implebantur: quæ veram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiusdem capitis initio, his verbis. Mumia sepulchrorum, fit è myrrha, aloe, aliisq́; rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hæc nostra tempestate in Italiã haudquaquam aduehitur: quippe quod hac mistione nulla earum regionum cadauera, præter nobilium, ac diuitum condiantur: & hi quidem sepulchra habent sibi constituta, diligenterq́; occlusa. Idcirco non ita facile istorum corpora surripi possunt à mercatoribus illuc profectis, vt minori tum difficultate, tum suspicione auferri possunt pauperum, & ignobilium, asphalto pice misto, vel ipso pissasphalto confarcta. Ideoq́; apertissimè falluntur, qui pro legitima Mumia arefactam istiusmodi cadauerum carnem assumunt, non autem eorum infarctum, veluti seplasiariorum quàm plurimi, qui carnes & ossa contundunt, eaq́; medicamentis admiscent, quæ mumiam exposcunt. Necessum igitur esset legitimam mumiam expetentibus vt in hospitalibus nostris cadauera obeuntium aloe, myrrha, & croco repleri curarent, eamq́; deinde suo tempore eximi. Hanc tamen nostram sententiam pluribus refellere contendit Petrus Bellonius Cenomanus, vir ex eo fortasse peritus iudicandus, quòd profiteatur se Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, & Arabiam peragrasse. Quippe qui putet, non aliam esse Mumiam apud Græcos & Arabes, quàm pissasphaltum. Sed quod eius argumenta non sint tanti momenti, vt oppositum nobis persuadere possint, & quòd potius idem hallucinetur, in epistolis, quas conscribere institui, adiuuante Deo, latius ostendam: vbi etiam plurima eius errata attexemus, quæ in libellis, quos tum de medicamentis cadauera seruantibus, tum de resiniferis arboribus, tum etiam de piscibus condidit, legendo adnotauimus. Quandoquidem nostrum in primis institutum non est in his commentariis nostras ad vnguem tueri sententias, atque ab erroribus, quibus notati erimus, nos vindicare, sed quantum possumus materiam medicam à mẽdis expurgare, eamq́; illustriorem reddere, & in pristinum candorem restituere conamur. Porrò Mumia, de cuius viribus iam nobis differendum est, (vt Arabes tradunt) quàm plurimis pollet facultatibus: siquidem secundo ordine tum siccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos absque humorum præsentia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralysi, oris distractionibus, comitialibus, vertiginosisq́;, si ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoij oleo, siue hyoscyamino grani pondere subacta, ad aurium dolores frigidos vtiliter in earum concauitatem infunditur. Prodest quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto resoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex zizypharum, hordei, & myxorum decocto tribus diebus continuis, tussientibus opem non modicam præstat. Granorum item quatuor pondere sumpta ex aqua mẽthæ, cordis affectus remouet: cum decocto verò cumini, ammi, & cari, tum ventriculi, tum intestinorum flatus discutit. Bibitur vtiliter ab alto deuolutis ex siliquæ Aegyptiæ medulla, additis Lemniæ sphragide, & rubiæ radice. Hausta trium, vel quatuor granorum pondere singultum inhibet, si tamen ex cumini, & apij decocto assumatur. Errhinis imposita, additis moscho, castore, caphura, & oleo balanino, narib⁹ cõmodè inditur ad diuturnos capitis dolores: præsertimq́;, cum adhibitis aliis, contumax morbus non soluitur. Gargarizatur cum oxymelite aduersus anginam: & ad lienis affectus ex cari decocto vtiliter bibitur: & contra lethalia venena ex decocto tribuli marini, & fœtidi laserpitij gummi iuuamento non modico sumitur: item ex mero contra scorpionum ictus bibitur, ictisq́; locis cum recenti bubulo butyro vtilissimè imponitur. Adstringit mumia illita externa sanguinis profluuia, pota verò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur exulceratæ vesicæ, internis penis desquamationibus, & vrinam ægrè continentibus. Non desunt qui credant, humanorum cadauerum ossa in puluerem redacta, & in potu exhibita, variis corporis languoribus prodesse, os suum vnicuique membro tribuentes. Quod penitus refellendum non est: siquidem ipse pluries vidi in comitiali morbo cranium humanum in puluerem redactum maximè profecisse, sicuti etiam calculosis renibus, & eorum doloribus. Sed ad Bitumen redeamus, à quo nos penè disiunxerat mumia, ne à nostro instituto recedamus. Huius meminit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bitumen, vnum & ipsum est ex iis, quæ in aqua marina proueniunt, & in alia quapiam, quæ non est marinæ dissimilis, vt in Apollonia Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis spontè nascentibus, ceu spuma quædã innatans hoc medicamẽ reperitur, & molle quidem est, dum innatat, postea verò resiccatum pice sicca durius efficitur. Optimũ verò bitumen in mari, quod mortuum vocant, prouenit.

Bellonii opinio explosa.

Mumiæ vires.

Bituminis histor. & vires ex Gal.

Est autem id stagnum salsum in cœle, hoc est caua, Syria. Cæterùm medicaminis ipsius vis est tum resiccatoria, tum excalfactoria in secundo ordine. Meritò itaque eo vtuntur & ad glutinationes vulnerum cruentorum, & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excalfactione. Nomen eius Græcum est ἄσφαλτος: Latinum, Bitumen: Arabicum, Hafral icudi, siue Chefer alibeud: Italicum, Bitume, & Asphalto: Germanicum, Juden leim. *Πιττάσφαλτος verò sic Græcis dicitur, vt Latinis Pissasphaltum: Arabibus, Mumie, Mumiay, seu Mumia: Italis, Pissasphalto: Hispanis, Cera de minera.*

Nomina.

Asphalti nomina.

Bitumen, ἄσφαλτος, dici Suida innuit, παρὰ τὸ σφάλλεσθαι, quamuis ab Asphaltitide lacu (mortuum mare vocant) vbi plurimùm colligitur, deriuari possit. Germani Erdbech quasi picem terrestrem, eò quòd substantia & viribus cognatum sit, vocant. Est autem veluti pinguis terræ adeps, aëreæ & igneæ substantiæ, ideoque flammam promptissimè concipiens, Plinio lib. 35. cap. 15. Duplex verò est Bitumen, liquidum ac densum: illud vario est colore, candidum, quod Babyloniis Naphtha: aliud in cinereo candidum, quod concretum Arabes Ambra nominant: est & fuluum, nonnihil cæruleum, purpureo colore splendens: est nigrum, est alio atque alio colore, pro locorum in quibus scaturit diuersitate. Sic hoc nostro seculo ex Auuernia Galliæ Bitumen adfertur & liquidum & nigricans, grauisque odoris, ad hystericas passiones olfactu vtile. Et licet Asphaltum quamdiu innatat, molle sit, exemptum verò pice sicca sit durius, Galeno auctore: attamen interdum ex fontibus ita crassum emanat, vt limus videri possit: quod fortassis Plinium mouit, cur loco citato, alibi limum, alibi terram dixerit. Quod si bitumen tam durum fuerit vt poliri queat, Gagates appellatur & Obsidianus lapis: sic in mare Germanicum bitumen effunditur candidum, quod Succinum album est. Nihil dicimus de Bitumine fossili, quod terra ampelitis & Bitumen fossile terrenum, Germanis Stein koll, id est, Carbones lapidei dicuntur. Quod denique Dioscorides liquidum Bitumen in Siciliæ fontibus innatare dicit, copiosè etiam in Germania, maximè circa Brunschwigum reperitur, quo ad axes vngendas, iumentorum scabiem & lucernarum lumina vtuntur, & aliqui à fœtore Teüffels dreck, id est, Satanæ stercus vocitant: at in Burgundia, ad axes vsus est picis albæ quam Burgundiacam vocitant. Simile etiam ex Betula arbore igne elicitur, quod Bitumen Betulæ arboris, Plinius nominat. PISSASPHALTVM idem ac si dicas picinum bitumen: Marcellus Empiricus dicit Latinis Rubricam Scythicam appellari. Galenus, Aegineta, Aëtius Pissasphalti ne mentionem quidem vllam fecere, vt rei ad medicamenta inutilis: Theopompus de eo tanquam fossili agens, ea penè quæ Dioscorides refert: Arabibus est Mumia, quod Pissasphaltum Dioscorides vocat: duplex autem est Arabibus, naturale & factitium, quo mortuorum corpora condiebantur, ex Myrrha & Aloe. Sic & Mumia duplex, alia Arabum, Pissasphaltum puta, quæ natiua est: alia officinarum, quæ Bitumē iudaicum est, humani cadaueris tabo mixtum. Dicitur autem Mumia, cadauer conditum. Ex Dioscoride enim capite de Cedro, hæc conditura φύλαγμα νεκρῶν σωμάτων dici potest: sic ex Galeno septimo simplicium ξηράγκιν ἢ φύλαγμα μόελον τεθνεώτων appellare licet. Herodotus in Euterpe, cadauerum condituram ταρίχευσιν vocat: quem Diodorus lib. 2. cap. 5. sequitur, & Strabo lib. 16. quòd ea non aliter, quã carnes sale condirentur. Plinio li. 11. cap. 37. Cadauer conditũ, at Pomponio Melæ lib. 1. ca. 9. medicatũ. Hodie non solùm in Europa, sed vt ferunt, etiã in Asia & Africa, Mumia dicitur. De condientibus & cõdiendi modo, Diodorus Siculus loco citato eadem penè quæ & Herodotus habet. Tres enim hoc munus absoluunt. Primus Grammaticus dicitur, qui posito humi corpore circa ilia describit, quãtum à sinistra parte incidatur: Alter est Scissor, qui æthiopico lapide latus aperit, subitoq; aufugit, ob astãtes qui cum exsecratione in eũ lapides coniiciunt: tũ sequũtur corporis curatores, qui Ταριχευταὶ salitores appellãtur & polinctores, qui existimatione digni: horũ vnus scissurã per corporis interiora, præter renes & cor, ducit: alter vino phœniceo odoriferis immixtis lauat, dein Cadauer lotũ vnguentis ex cedro & aliis pretiosis per dies triginta vngũt: Myrrha deinceps & Cinnamomo liniunt, vt seruari & odoriferũ reddi possit. Curatũ cadauer cognatis traditur, etiam superciliorũ & palpebrarũ pilis seruatis, vt dormienti sit similis. Triplicẽ cõdiendi modũ Herodotus docet. Primus, cerebro per nares hamo extracto, & lapide æthiopico visceribus ablatis, repurgãt vino phœniceo, & odoribus farciunt: tũ omenta myrrha, casia & odoribus, excepto thure, cõtusis, cõplent & consuunt: dein per septuaginta dies saliunt: tũ cadauer ablutũ, & syndone inuolutũ, gummi illiniunt. Tãdem in ligneam hominis effigiẽ indunt & reponũt. Alter modus: clystere repleto vnguine cedrino, in aluum iniiciunt, non resectis corporibus: dein diebus septuaginta saliunt: vltimo die cedrinum vnguen regerũt, quod secũ intestina educit. Tertius modus: pauperes dilutionibus ventrẽ abstergunt, per dies septuaginta, sale arefaciunt, dein reponunt. Verùm Iudæi, Strabone li. 16. attestante, Asphalto siue Bitumine liquido vtebantur. Ast consuetudo condiendi corpora in Ægypto, longè ante Hesiodi tempora, qui quadringentis ante Herodotũ annis vixit, cæpit. Condierunt autem ob id, quod mortuorũ resurrectionẽ exspectarent, quod Democriti sententia testatur, inquientis: Ægyptii, Iudæorũ more mortuorũ espectabant resurrectionẽ, ideò corpora condiebant, vt durarent, & ad æternitatẽ asseruarentur: ob id nefas illis videbatur ab igne cõburi corpora, aut à vermibus absumi debere. Quam Democriti sententiam Plinius, vt Epicureus li. 7. c. 55. irrisit his verbis: similis & de asseruandis corporibus hominũ ac reuiuiscendi promissa Democriti vanitas, qui non reuixit ipse. Herodotus in principio li. 3. Zoroastis rationẽ adferre conatus est hãc, ne humatus à vermibus deuoraretur. Verũ enimuerò non solum hominũ, sed etiam brutorũ animalium, permulta genera in Ægypto condiebantur. Ex quo colligi posse videtur, etiam sceleratorũ cadauera quouis mortis genere affectorũ condita fuisse, cùm lib. 2. referat Apicem regem strangulatum & in paternis monumentis sepultũ: sic fœminarum, non secus quàm virorum funera condiebantur, ita tamen vt fœminæ forma conspicuæ, monente Herodoto, demum tertio aut quarto à morte die salinariis & polinctoribus, ne cum eis concumberent, fuerint traditæ. Tradebantur autem, vt Diodorus autor est, iis tantùm, qui funera mortuorum curare soliti erant, eo exercitio à maioribus tradito. Bruta quoque condita fuisse, sufficiat Herodoti testimonium, siquidem Ægyptii certa animalia diis sacra habuere, & etiam post mortem coluere: quorum cùm aliquod moriebatur, syndone contectum cum vlulatu pectus percutientes sale aspergebant, ac cedri liquore, quo diutius seruaretur, ac vnguentis odoriferis corpus vnctum, in sacris locis sepeliebant. Eiusmodi autem erant, crocodylus, felis, canis, mures aranci, accipitres, vrsi, lupi, qua de re Herodotus lib. 2. Aduehuntur ex Ægypto eiusmodi medicata & condita

Bitumen duplex.

Bitumen ex Auuernia.

Gagates.

Bitumen fossile.

Pix Burgundiaca.

Betulæ bitumen.

Pissasphalti nomina.

Mumia duplex.

Cadauera qui condiãt.

Cõdiendi triplex modus.

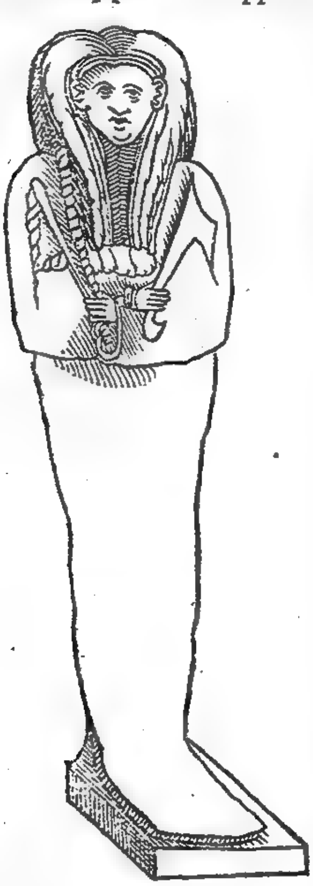
Cadauera cur condita.

Cadauera quæ condita.

Bruta etiam condita.

Cadaueribus varia incluſa.

& condita cadauera (cuiuſmodi duo Venetiis integra vidimus) quorum tamen venter non videtur concidiſſe: eó quòd mos fuerit, vt quæ defunctus in vita dilexiſſet, vnà cum eo ſepelirentur, & ſi fas eſſet condirent, quæ in aluum indebant & rebus odoratis complebant, quare in Aegypto & Alexandria, in ventre & thorace etiam reperiuntur libri, idola, numiſmata, vaſa. Meminit Rondeletius funeris conditi, quod integrum ex Memphite, nauigio Maſſiliam fuit advectum, in cuius thorace inventa ſunt viginti folia papyri antiquæ literis Arabicis inſcripta, quod nemo legere potuerit, licet Iudæi Auinionenſes hiſtoriam vitæ defuncti contineri aiebant. Sic Bellonius refert ſe vidiſſe libros antiquiſsimos, idola ex ære & orichalco, aliaq; permulta ſuppellectilia antiqua, in eorum thoracibus reperta. Vidimus nos ipſi idola palmum ferè longa, ex terra aliqua confecta forinſecus coloris ex viridi ſubcærulei, quæ vel viros vel mulieres referebant: quorum quędam hieroglyphicis litteris erant inſignita, quędam non: vnum habemus quod à D. Doctore Bernhardo Paludano, cùm ex Aegypto rediret, Patauii dono accepimus, quod ex thorace cadaueris in Aegypto conditi ſe ſumpſiſſe affirmabat, cuius iconem adiecimus: alterum hieroglyphicis notis inſignitum apud Nobiliſſimum Cortuſum, nunc horti Patauini præfectum, quod de collo geſtabat, vidimus. Nunc de vſu Cadaueris conditi paucis: Etſi Dioſcorides, Galenus, Aegineta, Aetius, non minus quam hiſtorici, Diodorus Siculus & Herodotus, Cadauer conditum agnouerint, & cedria condiri voluerint, quo humiditates depaſcerētur, duræ carnes exſiccarentur, & à putredine aſſeruarentur, tamen priſcorum Græcorum ætas nuſquam in ſuis monumentis vires medicas tribuiſſe legimus, cúm hoc non fuerit ipſorum inſtitutum, & á paucis annis advehi ſit cœptum. Quare inquiunt recentiores, ſi cedria condiantur, cedriæ virium participia cadauera futura. Si aſphalo, aſphali: idem de reliquis medicamentorum generibus dicendum: ex quibus perſpicuum, Mumiam vocatam, rem eſſe compoſitam ex humana carne, admixto vel ſale, vel bitumine, vel cedria: quare hoc conditum mixtam naturam habet cum nitro & cedria, vel pro ratione eorum, quibus conditur: diuitum namq; cadauera in oriente, Aloë, Myrrha, & opobalſamo etiam condiebantur, pauperes verò, Bitumine cōditi ſepeliebātur. Hæc ratio cur noſtro ſeculo, Mumiæ dictæ, inter exotica medicamenta primum locum tribuerint: cuius apud Gallos tanta commendatio, vt optimates ea nunquam carere voluerint: referunt Franciſcum primum ipſorum Regem, in baltheo ſemper geſtaſſe, nullum caſum pertimeſcentē, ſi vel minimum ſaltē apud ſe haberet. Vtuntur & hoc tempore Medici ad coagulatum vel grumoſum ſanguinem, ex caſu reſoluendum. Aſt in ea quæ ad nos adfertur, nec colore, nec odore, nec ſapore percipias myrrham vel aloen, vel opobalſamum admixtum: quare videtur ea eſſe, quæ bitumine & humano tabo conſtat, at neq; hæc genuina, ſed bitumine cadauerum oſsibus infuſo & circumfuſo: hinc in officinis ſæpè ſcapularum, coſtarum videbis oſſa. Quod cúm ita ſit, malunt aliqui Bitumen, aut picem ſiccam accipere, cúm hæc cum Aſphalto & vim & ordinis facultatem ſortiatur: & ſanè, tutius eſt rem cognitam & ſynceram, quàm peregrinam & multis abominabilem in vſum vocare. Ex dictis facilè colligere eſt, falſam eſſe eorum opinionem, qui dicunt Mumiā eſſe corpora eorū, qui in littore maris arena obruuntur: vel, vt aliis placet, corpora in montibus frigore congelata, quā de re plenius alibi. Verum & hoc tempore magnatum condiuntur corpora, poſtquam enim omnia fuerint interanea ablata, ea quæ Cadauera à putredine conſeruare poſſunt, aſpergunt, & indunt. Apud Gallos vſitatus fuit puluis, quem Myrrhaceum vocant, cuius plures licet ſint compoſitiones, vnam tamen addere lubet. Aſſumunt ſalis multum, Alumen cum Myrrha & Aloe fuſum, Abſinthium, Cinnamomum, Caryophillos, Piper, Cuminum, Siler montanum, & id genus aromatum, omnium partes cōuenientes, quæ in craſsiorem comminuunt puluerem, affundendo Aceti parum: hunc puluerem aluo indunt: tum cera circūlitum (quod tamen non in omnibus obſeruatur) & involutum feretro plumbeo includunt. Simile quid apud Herodotum lib 4. habetur. Patauii anno 78. vidimus hoc pacto cadauer condiri: inciſo ventre inteſtinis cum reliquis viſceribus exemptis, pectus ad coſtarum cartilagines fuit inciſum, viſceraq; exciſa: mox corpus aqua frigida ablutū, ſpongijſq; abſterſum primò: dein aceto acerrimo, tum aqua vitæ, tandem poſt factam cum ſpongia ſicca abſterſionem, puluis inſperſus ac infricatus: quin & bombacem vel ſtupas aquæ vitæ immerſas & expreſſas carni applicant, totaq; & infimi & medii ventris cauitas puluere impletur, cutiſq; conſuitur. Pari pacto & caput conditur, poſteaquam cranio ſerra ablato aut perterebrato, cerebrum fuerit exemptum. Sic conditum cadauer linteo cerato adhuc calente inuoluitur, & denique pice nauali illinitur: hoc pacto conditum in annos decem conſeruari poteſt. Pulueris hæc eſt compoſitio. Accipe herbarū Abſinthii ſicci, Saluiæ, Lauendulæ, florum Roſarum rubearū, Nucis cupreſi, ana M. iij. Spicæ Germanicæ, calami aromatici, ana M. i. Aloes, Myrrhæ, Maſtiches, ana ℥. j. ß. Cinnamomi, Caryophyllorum, Nucis moſchatæ, Macis, Croci, ana ℥ i. Aluminis rochæ, Acatiæ, ℥ ij. Salis marini, Cumini, Furfuris torrefacti, ana ℔ i. Contuſa omnia ruditer ſeruentur ad vſum. Dein, accipe Aquæ vitæ ℔ x. aceti acerrimi ℔ xv. Stupæ canabinæ vel Bombacis ℔. VIII.. Spongias magnas, N.. IIII. Hæc ſunt quæ parata haberi debent.

Idola in Cadaueribus.

Cadaueris conditi vſus.

Error quorundam.

Cadauera vt nunc condiantur.

Naphthæ nomina.

Naphtha Græcis & Latinis, Arabibus & Turcis Nepht. Suidas medicum eſſe vocabulum ſcribit, & á Græcis μηδείας ἔλαιον vocari, eó quod Medea Creontis filiam pellicem cremauerit Naphthico oleo, qua de re & Plinius lib. 2. cap. 105. Quibuſdam oleum Siculum, quod in Agrigentino Siciliæ agro, eo olei vice ad lucernarum lumina vtantur. Perſæ, auctore Herodoto, oleum hoc Rhodium vocant. Officinis oleum

Petroleum.

Petræ siue petroleum: Mutinensibus, oleum montis Gibij. Differt ab alio quouis liquido bitumine: alia absq; igne, aut bitumine accenso, per se in terra gignuntur: hoc verò gignitur ex Bitumine in terra & montibus natura accenso, tenuissimis eius vaporibus sursum eleuatis, & ad frigidiora saxa in tenuem liquorem resolutis, qui dein per suos meatus è montibus fontium modo scaturit: verum ex crasso & terrestri bitumine, crassa: ex tenui & puro, pura etiam & tenuis gignitur. Duas quidem differentias Dioscorides agnouit, candidam & nigram: at cum Bellonio tres statuimus, nigram, candidam, & flauam: illa crassior, hæ verò aquæ modo liquidæ sunt. Variant etiam ratione loci: Italica namq; in suo fonte non flagrare dicitur, quod Babylonica facit, si Plutarcho in vita Alexandri credimus. Alba, quæ Babylonica est: licet etiam in Italia scaturiat in tractu Parmensi apud Meianam pagum, quo loci tres scaturigines sunt, vbi leui stillatu effluit, cum paulo maiori aquæ quantitate, parcius oleum fundens, quàm russa. Excipiunt autem singulo vel altero die: hoc pacto: aquam scopis quatiunt, sicq; oleum in angulum coactum vase quodam excipiunt in singulum diem libram semis, vel pauloplus: maximè æstiuo, sicco & sereno tempore: hocq; cæteris odore suauius & subtiliorum partium. Rufa circa montem Zibitum, tredecim à Mutina miliaribus distantem, vbi duæ vel tres scaturigines, colligitur, & quidem hyberno tempore ad vncias quindecim, at æstate ad vncias quadraginta quinq;. Nigra in vico Allensi non longè à Mediolano colligitur, ex puteis qui non Naphthæ gratia, sed salis causa parati sunt: aquæ namq; quæ salis conficiendi causa hauritur oleum innatat, quod concha aufertur: alij tamen vellera immergunt & oleo supernatante imbuunt, eaq; postea exprimunt: & quantò magis aqua exhauritur, tanto amplius olei excipitur, ita vt aliquando in æstate ad 240. vncias colligi referant, maxime æstate siccissima, hyeme veró nihil aut parum. Quàm sit Naphtha ἁρπακτικὴ τοῦ πυρός, exempla diuersa legantur apud Plinium capite de Naphtha, Plutarchum in vita Alexandri, & Herodotum de scaturigine Naphthæ apud Persas: solent enim, vt auctor Ammianus, Persæ Naphtha tela illinire, ipsisq; accensis & latius emissis hostium tecta cremare: qui volet, plura inueniet & de Naphtha & Mumia apud Bellonium & alios. Inter has candida efficacissima, dein fulua, postremum locum nigra obtinet, quod Asphalti odorem plus cæteris refert, eiusq; pretium, propter magnũ eius prouentũ, vilius est. Hæc crassior est rufa: rufa paulò crassior alba, licet rufa & alba sæpè pro eadẽ sumatur, quæ ambæ adeò liquidæ, vt aquæ non valdè sint absimiles: quare si paulò obscuriorem videris, nigram largius affusam scias. Sunt qui loco olei petræ substituunt oleum Latericeum, quod quibusdam Petroleum artificiale, illud naturale, dicitur.

Naphtha duplex.
Petroleum triplex.
Album.
Russum.
Nigrum.

Κυπάρισσος. CVPRESSVS. CAP. LXXXVI.

CVpressus refrigerat, & astringit: cuius folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota, vesicæ rheumatismi, & vrinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex vino tusæ in dysenteria, alui fluxione, tussi, & orthopnœa, aut si reijciatur sanguis, conuenientissimè bibuntur: earum decoctum eosdem præbet effectus: a [tusæ cum fico duritias emolliunt, nariumq; polypo medentur: in aceto coctæ, & cum lupinis detritæ scabros vngues eijciunt: hernias intestinorum prolapsu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præstant.] Pilulæ cum arboris coma suffitæ, culices abigere existimantur. Folia trita, & imposita vulnera conglutinant, sanguinem supprimunt: trita ex aceto capillum tingunt: illinuntur per se, aut cum polenta ignibus sacris, vlceribus quæ serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: admota cum cerato stomachum corroborant.

a Cõclusa nõ legit antiquũ manu scriptũ exemplar, sed meum, & Catag. hæc omnia habent.

CVPRESSVS.

TAmetsi cupressus arbor notissima sit in Italia: quin etsi vulgaris sint notitia eius fructus, quos tam Græci, quàm Latini conos appellant, attamen cùm nihil de eius historia memoriæ tradiderit Dioscorides, vt lectorib. vndequaque sit satisfactum, hic nobis de ea disserendum est. CVPRESSVS *itaque duum est generum: quorum alterum mas est, alterum fœminam appellant. Hæc metam in fastigium acuminatam ducens, illa vero ramos in latum spargens: vtraque procera est planta, recta, caudice glabro, ramos in summitate tantum habens. Folijs viret perpetuis & Sabinæ bacciferæ viridioribus, ac longioribus. Conos edit ter in anno, lariceis similes, crassiores tamen, duriores, compactiores, speciosioresque, in quibus minutum concluditur semen. Fundit caudex resinam liquidam sed modicam, odore haud ingrato, Terebinthinæ haud absimilem & facultatis ferè eiusdem. Ligni materies solida, compacta, spectabilis, suauiter odorata, santalorum fere modo. Aduena igitur quondam fuit Italiæ Cupressus, & difficilimè nascentium, natuque morosa, vt quæ in educatione plurimum diligentiæ expetat, & præsertim in locis, vbi suapte natura non prouenit. Tradiderunt veteres cupressum Diti sacram: & ideo funebri signo eius ramos ante domos ponere solebant, vbi aliquis defunctus iaceret: ex quo more creditur eius vmbra infausta, nec quidem gratiosa. Cupressi patria, ac proprium natale solum Creta insula est: namque inibi quocunque loco terra moueatur, subactaq; sit, nisi serantur alia, hæc sua sponte gignitur, atque protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadẽ spectant, non appellato solo, Cupressus numerosa sponte prosilit. Quod admiratione non vacat, alibi nõ nisi tempore, &*

Cupressi historia.
Resina Cupressi.
Cupressi natalia.

pore, & perquàm diligenti cultura proueniens, & cultorem magnopere faſtidiens. Odere cupreſsi flumina, lacus, omneſq; aquoſos tractus, quo fit, vt eiuſmodi locis ſata confeſtim inareſcant. Quod ſi rectè ſciuiſſet Adamus Lonic. non tam facilè (vt puto) ſcripſiſſet, cupreſſum humidis gaudere locis. Aſpernantur & fimum, quo etiam, ſi circumfoſſura impleatur non multo poſt tempore pereunt. Mira eſt Cupreſsi fœcunditas, etenim trifera eſt: colliguntur eius coni menſibus Ianuario, Maio, & Septembri. Semen ijs innaſcitur, granis adeò puſillis ac minimis, vt atomis comparari poßit: ob id enim ægrè perſpicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine gigni tam proceras arbores. Semen mirè formicis expetitur, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo abſumi natalem tantarum arborum: quo fit, vt fructiferæ Cupreſsi nunquam formicis ſint deſtitutæ. Cupreſſus perpetua coma viret, eiuſq; materies nec cariem, nec vetuſtatem ſentit, vt etiam cedri, ebeni, loti, taxi, buxi, & oleæ. Proinde veteres non aliam ob cauſam ex cupreſſina materie ſimulacra ſculpebant, niſi quòd ad æternam diuturnitatem permanſura putarent, veluti Romæ illud Iouis in arce. Fert & Cupreſſus liquidam reſinam larignæ ſimilem, ſapore verò acerrimam. Reliqua ſemina tradunt, folijs cupreſsi tuſis ſi miſceantur, à vermiculis quibuſcunque non tangi, neque erodi. Lignum autem (vt aiunt) nulla temporis diuturnitate ſuaueolentiam exuit. Conorum decoctum ex aceto paratum dentium dolores mulcet, ſi eo ſæpe os colluatur, eorundem rheumatiſmos cohibet: idem quoq; præſtat foliorum decoctum. Hoc quoque medicamento vitiligines curantur: eorundem & mulorum vnguium cinis oleo Myrtino exceptus, valet illitus ad capillorũ defluuium. Iidem (vt Marcellus inquit) impari numero minutiſsimè triti & ex vino vetere hauſti, tuſsim potentiſsimè leniunt. Recentes virideſq; coni herniosos magnopere iuuant, ſi eorum decoctum ex vino vetere paratum, quotidie affecti biberint trium vnciarum pondere: interim tamen folia cupreſsi trita teſticulis illinenda ſunt, eſt enim hoc auxilium multis experimentis comprobatum. Idem præſtant tenera arboris germina commanſa, ita vt eorum ſuccus deglutiatur. Sunt qui puſillam cupreſſum, nonnullis etiam Cipreſſo vulgo dictam, abrotonum fœminam vocent, à ſimilitudine, quam hæc cum arbore in multis habet: idcirco nec fortaſſe aberraret, qui certo crederet, Plinium libr. XXIV. cap. XV. de chamæcypariſſo herba diſſerentem, de hac intellexiſſe: præſertim cùm tradat, ipſam ex vino potam contra ſerpentium omnium venena, ſcorpionumq; ictus pollere: ſiquidem & noſtra hac ætate plerique abrotonum fœminam ad idem vſurpant. Quod item ad alui tineas necandas bellarijs immiſcent, vt arte pueros ad comedẽdum alliciant. Hetruſci hanc Santolina vulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius ſit diſſerendũ, hic plura dicere ſuperuacaneum eſſet. Cupreſsi meminit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cupreſsi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna vulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum eſt, quòd reſiccandi vim habeat abſque inſigni acrimonia, aut caliditate, ſicut certè & guſtus teſtificatur. Apparet enim in ea leuis quidem acrimonia, ſed plurima amaritudo, multoq; etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei ineſt acrimonia caliditaſq;, quanta ſatis ſit deducendæ in altum acerbitati, vt nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putreſcentibuſq; affectibus humiditates innoxiè, tutoq; depaſcitur, atque abſumit: cùm quæ excalfaciunt ſimul deſiccantq;, eas quidem quæ contentæ ſunt, abſumant, cæterùm acrimonia & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: ſiquidem exiccat, roburq; addit corporis partibus præ humiditate laxis, vtpote cùm adſtrictio in altum ſubeat, deducente ipſa caliditate, quæ admiſta eſt, eum ſeruante modum, vt deducere quidem valeat non tamen mordicare queat. Quidam ea vtuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miſcẽtes, tanquam abſumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad eryſipelata vtantur, admiſta nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoſo. Κυπάρισσος *Græcè vocatur: Latinè, Cupreſſus: Arabicè, Saro, aut Sero: Italicè, Cipreſſo: Germanicè* Cypreſſen: *Hiſpanicè, Cipres: Gallicè, Cyprez. Bohemis, Cyprijs.*

Adami Loniceri lapſus circa locum natalem cupreſsi.

Cupreſsina reſina.

Conorum vſus.

Cupreſſus puſilla.

Santolina.

Cupreſsi vires ex Gal.

Nomina.

De Cupreſſo ex antiquis, nullus melius ipſo Theophraſto, ex quo Plinius ſua deſumpſit, ſcripſit. Dicitur autem ἀπὸ τοῦ κύειν παρίσους τοὺς ἀκρέμονας à partu parilium ramorum: arborem Herbarij Cupreſſum vocant, cuius fructus, σφαιρία pilulæ dicuntur, alijs Coni, quibuſdam galbulæ, officinis nuces: quemadmodum apud multos Taxus, apud Germanos Buxus, ſic Cupreſſus apud Italos in cœmiterijs colitur, cum funebris arbor olim fuerit habita: plurimas videmus non longè Patauio in colle circa Eremitarum cœnobium: apud nos ſæpè licet ex ſemine germinarit Iuniperinis folijs, non tamen ad aliquam altitudinem peruenit.

a Ἀρκευθίς. IVNIPERVS. CAP. LXXXVII.

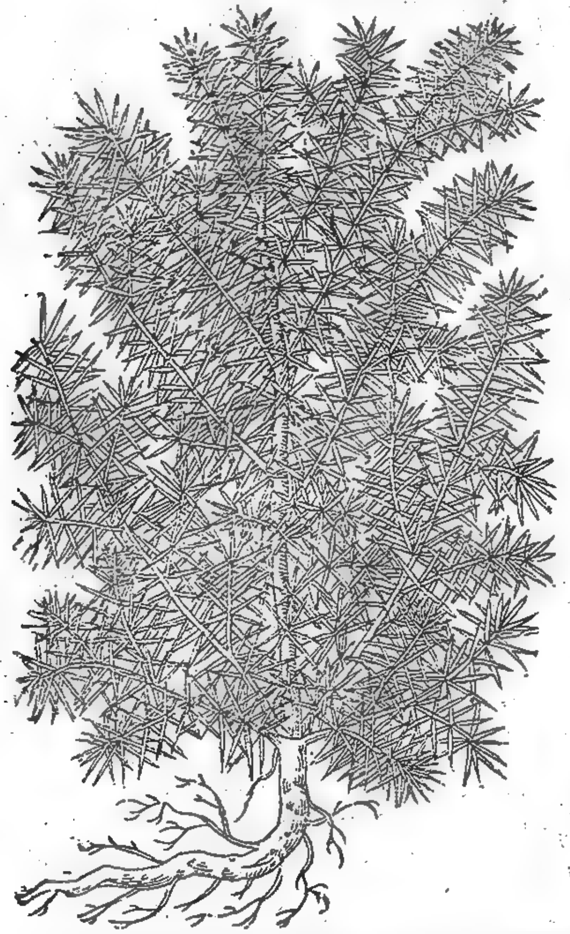
IVniperi genera duo, altera maior altera minor: vtraq; acris eſt. Excalfacit, & vrinã mouet: accẽſa ſerpentes fugat. b Baccarum nonnullæ nucis iuglandis magnitudine nonnunquam grandeſcere, aliæ nucem Ponticam æquare inueniuntur, rotundæ, odoratæ, in mandẽdo dulces, ſubamaræ, quæ arceuthides etiam id eſt, baccæ Iuniperi nominantur. Modicè calfaciunt, & adſtringunt, ſtomacho vtiles: contra pectoris vitia, tuſsim, inflationes, tormina, & ſerpentium ictus efficaciſsimè bibuntur: vrinam cient, vnde ruptis, conuulſis, & vuluæ ſtrangulatui ſubueniunt. c [Folia acrimoniam habent: ideo tam ipſa, quàm eorum ſuccum ex vino contra viperarum morſus illini, aut bibi prodeſt. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.] d.

a Antiquus codex habet περὶ Ἀρκεύθου μικρᾶς capit. περὶ Ἀρκευθίδος μεγάλης in multis antiquis codicib. reperitur.

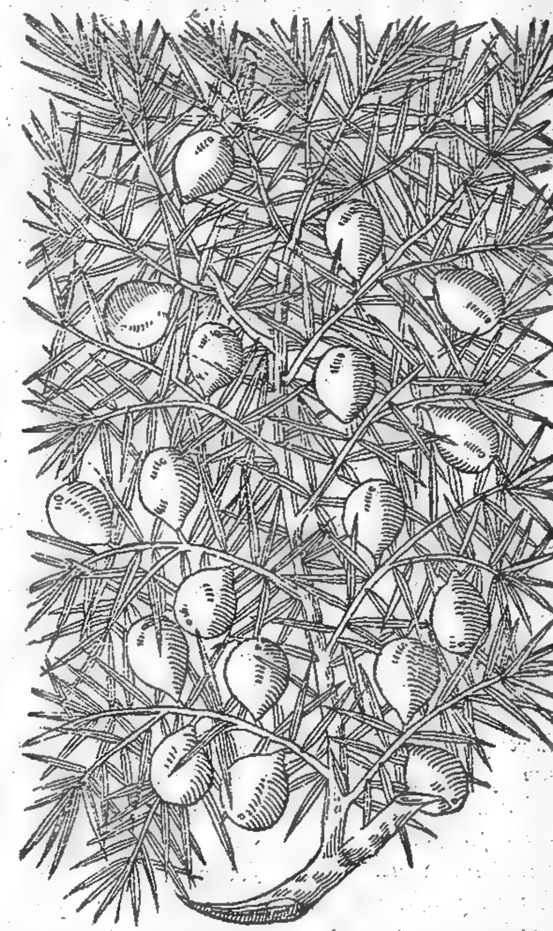
b Meum & Drag. τῷ μὲν τοι καρποῦ ὁ μὲν τις χὺ καρύῳ ποντικοῦ τὸ μέγεθος, εὑρίσκεται, ὁ δὲ κυάμῳ ἴσος. Profert fructum magnitudine nucis ponticæ, reperitur & fabæ æqualis. Sed Car. primo loco habet καρύῳ ſimpliciter: Secundo verò καρύῳ ποντικοῦ. c. Concluſa deſunt in meo, ſed Caracuz. habet. d Car. addit. τὸ δὲ ῥίνημα τοῦ ξύλου ποθὲν ἀναιρεῖ. i. ramenta verò ligni deuorata interficiunt: quin etiam addit alterum caput de Iunipero maiore, hunc in modum Ἀρκευθος μεγάλη, οἱ δὲ κυπάρισσος ἀγρία, οἱ δὲ μνησίθεος, ῥωμαῖοι Ἰουνίπερουν, ἔστι δὲ καὶ αὕτη γνώριμος τοῖς πλείστοις, ἐμφερὴς κυπαρίσσῳ, γεννωμένη ἐν τραχέσι καὶ παραθαλασσίοις τόποις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. δύναμιν δὲ ἔχει τὴν αὐτὴν τῇ προειρημένῃ. Id eſt, Iuniperus magna quæ & Cupreſſus ſylueſtris & mneſitheos dicitur, Romanis Iuniperus, plurimis cognita, ſimilis eſt cupreſſo. Naſcitur plerũque aſperis & maritimis locis. Eaſdem habet vires cum prædicta.

R*Eperiuntur Græci Dioſcoridis codices (vt etiam adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorſus deprauatum legitur, quibuſdam additis, quæ Dioſcoridis doctrinam minimè ſapiunt. Siquidem nec Galenum, nec Paulum Æginetam, minuſq; Serapionem, qui tamen verbotenus Dioſcoridis ſcripta per capita ſingula refert, illud vſquam poſteritatis memoriæ prodidiſſe conſtat, quòd ſcilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant, præſertim cùm eius baccæ contra ſerpentium ictus efficaciſsimè deuorentur: bibaturque, ac illinatur foliorum expreſſus ſuccus ad viperarum*

IVNIPERVS.

IVNIPERVS MAIOR.

rarum morsus. Adde etiam quòd facto periculo id omnino falsum esse deprehendatur. Quare non modo non credendum, sed ne cogitandum quidem, eiusmodi ineptias à Dioscoride scriptas: quin potius illi adscriptas esse existimandum. Siquidem cùm Oribasius, qui plantarum historias perquam diligenter ex Dioscoride transcribit, Iuniperi historiam prætermittat, id quidem manifestè indicat hæc omnia esse Dioscoridi adulterina. Nam scripsisse Dioscoridem, maioris Iuniperi fructum haberi nucis iuglandis magnitudine, alterius verò nucem ponticam æquare, nihil est quod me adducat ad credendum, & præsertim cum de re hac tam variæ sint lectiones. His ergo rationibus adductus, non temerè partem illam, vtpote addititiam, ex hoc capite resecandam duxi. Sed non desunt recentiorum quidam, qui vt noui aliquid in medium afferre videantur, Dioscoridis Iuniperum contendunt, nil aliud esse quàm Theophrasti cedrum, & erroris in hoc Dioscoridem accusant. Sed ij potius videntur somnia describere quàm vera, vt facilè cuipiam palam fiet, qui diligenter Theophrastum perlegerit. Habet enim is duo cedri genera, alterum lycium, alterum Phœnicium, de quibus in Iu nipero nihil meminit Dioscorides. Sed maiorem & minorem Iuniperum describit: non lycium & Phœnicium ex Theophrasto, vt noui hi censores somniauere. Maior, & minor Iuniperi species in pluribus Italiæ locis reperitur. Tuscia vrbanas alit, quæ in proceram arborem assurgunt visunturq́; hæ frequentes in agro nostro Senensi: quarum fructus syluestribus & craßior, & dulcior habetur. Folio vtraque est aculeato, longiusculo, coronarij Rosmarini effigie, angustiore tamen. Ligni materies dura, compactaq́; ac odorata, ad centenarios annos incorrúpta perdurat: proinde iußit Hannibal (vt Plinius tradidit lib. 15. cap. 40.) templum Dianæ Ephesiæ Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas ætates esset duraturum. Igitur mirari non licet, si chymistæ asseuerant, carbonem Iuniperinum accensum, & suo cinere obrutum ignem integro anno fouere. Baccas edit cœruleas copiosas, erui magnitudine, odore haud ingrato. Profert ex se Iuniperus gummi mastichæ simile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primùm cùm metitur, candido splendescit colore, senescens verò in rufum abit. Porrò haud ignorandum est, hanc Arabum sandaracham à Dioscoridis sandaracha perquam longè desidere. Namque Græcis sandaracha est foßilis ad arsenici, siue auripigmenti genera referenda, erodens, & exitiale medicamentum, vt amplius in quinto libro, Deo duce, dicemus. Verùm hæc sandarachæ nomenclatio in gummi Iuniperi inuecta fuit à medicis, qui Mauritanos secuti sandarax Arabicum nomen (sic enim Arabes Iuniperi gummi vocant) in sandaracham conuerterunt. Quamobrem illud adnotandum esse videtur, quòd vbi Arabes sandaracham medicamentis inserendam esse præcipiunt, gummi Iuniperi immiscendum intelligunt: vbi verò à Græcis de sandaracha fit mentio, foßilis illa rufa, & auripigmēto similis, est intelligenda. Non desunt tamen qui velint Mauritanorum Sandaracham non esse gummi Iuniperi, sed Oxycedri. Quorum equidem iudicio ausim facile subscribere: etenim pauci admodum sunt, qui non putent oxycedrum esse Iuniperum maiorem: adeò vt pleriq́; vulgarium illam ab hac nesciant distinguere. Tradit Plinius libro decimo tertio capite vndecimo plura gummi genera, vbi gummi Iuniperinum ad nihil esse vtile scribit. Cuius tamen frequens vsus in medicamentis contrarium indicat. Quippe hoc syncero, & oleo ex lini semine presso fit vernix liquidus: cuius est vsus ad illustrandas picturas & ad nitorem ferri conciliandum: vtilis etiamnum ad ambusta, & præcipuus ad dolores, & tumores hæmorrhoidum. Siccus vernix, hoc est gummi Iuniperi (vt author est Serapio) suffitus aut aspersus destillationes suspendit: haustus mseum profluuia sistit, sinus exiccat immistus, haustus verò pituitam, quæ ventriculo, & intestinis hæserit: tineas & cætera ventris animalia necat. Neruorū resolutionibus, quas humores frigidi cōtraxerint, opitulatur. Capitis distillationes suffitu discutit. Idē exceptus sanguinis excreationes supprimit, & hæmorrhoidas fluentes illitus. Addito tum rosaceo, tum myrtino sedis rimas coercet, & hiantibus frigore manuum, pedumq́; scissuris illitu succurrit. In summa calfacit, & siccat primo recessu. Sandarachæ igni admotæ fumus dentium dolores mulcet, vbi per infundibulum ad affectum dentem peruenerit: eiusdem puluis oui albo subactus, & fronti temporibusq́; illitus sanguinem è naribus fluentem sistit. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus apud Plini. qui de ea li. xi. cap.

VII. ita

Iuniperus Diosc. Cedrus Theophr. non est. Iuniperus duplex.

Iuniperi lignum ad cētenarios annos perdurat. Gummi Iuniperi seu Vernix. Sandaracha Græcorum Sandarax Arabum.

Gummi Iuniperi vsus. Vernix liquidus & siccus.

Sandaracha alia Plinij a pumcibus.

10 20 30 40 50 60

VII. ita scribit. Præter hæc conuehitur Erithace, quam alij sandaracham, alij cerinthum vocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus: & ipse amari saporis, gignitur rore verno: hactenus Plinius: de hac ante ipsum meminit etiam Aristoteles lib. IX. cap. XL. de historia animalium, Apes inquiens recondunt alterum quoq; cibarij genus cui durities, ceræ proxima, quod Sandaracham nonnulli appellant. Cæterum oleum, quod ex Iuniperi materie (vt chymistæ dicunt) per descensorium duobus aduersis fictilibus, tum pariter vitreis instrumentis elicitur, calidum ore contentum dentium dolores mirificè mulcet, si tamen frigida desfluxione afficiantur. Fit ex baccis hoc longè præstantius, odore perquàm iucundo: foliorum & baccarum Iuniperi decoctum potum valentissimè pellit menses & vrinas. Decoquuntur quoque iuniperinæ baccæ ex vino albo prius confractæ, vna cum rosis, cupressi pilulis, & myrti folijs, vtilissimè ad dentium dolores. Siquidem hoc decocto calido in ore contento facile iuuantur affecti, & præsertim addito aquæ vitæ momento, atque vbi dolor modum excesserit, addito etiam philonis antidoto. Lixiuium ex vino albo, & iuniperino cinere paratum, vnciarum quatuor aut quinque pondere potum, valentissimè pellit vrinam ita vt nonnullos viderim hydropicos hoc tantum auxilio sanatos. Item scabiem sanat, vbi eo affecti sese perfundant. Paratur ex iuniperino ligno balneum admirabilis facultatis ad podagricos, hoc modo. Sumito ligni iuniperini concisi lib. XII. coquito in aqua in cortina magna, quousque tertia tantum pars supersit: deinde decoctum vna cum ligno in labrum projcito. In hoc vbi descenderit æger, sedeat vmbilicotenus, & membra languida foueat: atqui hunc præpurgatum esse oportet. Hoc enim balneo nonnullos podagricos in Bohemia vidimus in lectulo iacentes, perpetuoq; dolore vexatos, qui adeo reualuerunt, vt expeditiores facti, ad negotia redierint, quoquo libet ambulantes. Iuniperi & lauri cuiusque septenæ baccæ, addita casiæ ligneæ vulgaris semi drachma, & Cinnamomi drachma, si in Turturis ventrē integra omnia conijciantur, & Turtur deinde assatus, & gallinaceo adipe perfusus, mulieri propediem parituræ, vesperi alternis diebus, deuorandus præbeatur, prægnans facilimè puerpera fiet. Iuniperi meminit Gal. lib. VI. simpl. medic. sic inquiens. Iuniperus, calida & sicca vtrinque tertij ordinis. At fructus similiter quidē calidus est, sed non similiter siccus, verùm in hoc primi fuerit ordinis. Attenuat, aperit, digerit, resoluit, adstringit, roborat. Arbor Græca voce ἀρκευθὶς dicta, Latina Iuniperus appellatur: Mauritana, Arçonas, aut Archenas: Italica, Ginepro, Germanica Wachholter/& Kramethaum: *Hispanica, Enebro: Gallica, Geneure: Bohemica Ialouuec. Eius autem gummi Græci vocant κόμμι ἀρκευθίδος: Latini, Gummi Iuniperi: Mauritani, Sandarax: Itali, Gomma di Ginepro: Germani,* Virnes: *Hispani, Verniz: Galli, Vernix.*

Sandaracha Aristotelis.
Oleum Iuniperi.
Balneum ad Podagricos.
Pulchrū experimentum.
Iuniperi vires ex Gal.
Nomina.

Iuniperus cum resinam fundat mastichi per similem, inter resiniferas, at bacciferas, non autē coniferas connumerari potest. Græcis ἀρκευθὸς παρὰ τὸ ἴλεο ἀραν κεύθειν, quod eius odorem omnia reptilia aduersentur: vel διὰ τὸ ἔχειν τὰς ἀκάνθας κεκρυμένας. Iuniperus verò, quod iuniores & nouellos fructus pariat antiquis maturescentibus, vt qui pariat vsq; ad tertium annum, arbori suæ inhærente fructu. Florere Theophrastus & Plinius meminere, succedunt fructus ἀρκευθίδες seu baccæ, officinis Grana Iuniperi, quibus semen inclusum est. Iuniperum distinguimus in minorem & maiorem. Minorem alium vulgatum, alium alpinum: vulgatus duplex, fructu vel maiore, vel minore, quod videtur ratione fruticis euenire, siquidem humilis baccas maiores, arborescens minores ferat: quod & à Gesnero libro de hortis, annotatum fuit: sic & aliæ baccæ obseruantur rotundæ, aliæ acuminatæ & oblongæ. De alpino seu minimo, qui cubitalem non excedit altitudinem, vide Gesnerum, & Clusium hist. Pan. alibi de eo dicturi. Maioris Iuniperi nomine tres ostenduntur plantæ, vtpote ea quam Cedrum phœniceam auctor vocat: dein altera quam pro Cedro Lycia auctoris posuimus: tum ea cuius figuram adiecimus. Et licet omnibus tribus hoc nomen tribui possit, vt in vniuersali ostendetur historia, hic tamen de tertia sermo, cùm Dioscoridis maior sit Iuniperus, aut saltem congener, quam Iuniperum maiorem bacca cærulea appellamus: Lobelus, Iuniperi Maximi Illyrici: Lugdunensis historia Iuniperi maioris: Tabernæmontanus Iuniperi maioris Illyricæ nomine proposuere.

Βράθυς. SABINA. CAP. LXXXVIII.

SAbina duorum generū est. Vna folijs cupresso similis, spinis horridior, a [grauiter olens,] acris & feruens: b arbor est coactæ breuitatis, quæ sese magis in latitudinem fundit: hujus folijs nonnulli pro suffitu vtuntur. Altera tamaricis folio similis est. Vtriusque folia nomas sistunt, collectiones illitu mitigant: quin & cum melle illita nigritias, sordesq; repurgant, & carbunculos rumpunt: cum vino pota sanguinem per vrinam eliciunt: partus apposita extrahunt, & suffitu idem præstant. Vnguentis calfacientibus immiscentur, & priuatim c gleucino.

a βαρυοσμώτερον, grauius olens Orib. legit.
b Meū ἰσχυρὸν δὲ τὸ δένδρον, id est est autem arbor robusta.

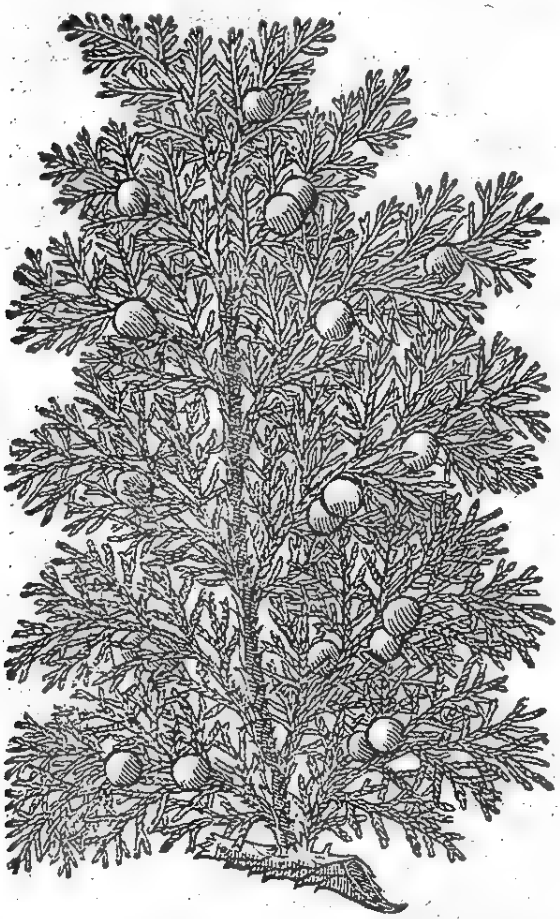
Sed Cateсuz. κολοβὸν δὲ τὸ δένδρον. i. est autem arbor curta. c. In gleucini compositione apud Dioscoridem nulla fit sabinæ mentio.

SAbina, planta est densa in latitudinem potius, quàm in longitudinem sese diffundens: ramos edit flexiles, & fractu contumaces, folijs, squamisve circumquaque vestitos. Duum est generum, alterum quidem frugiferum, alterum sterile. Sterilis, vulgaris est notitiæ: Folijs exit hæc cupressi ferè similibus, sed acuto, pungentiq; cacumine grauiter olentibus, acribus, feruentibusq; Nascitur in apricis, & seritur quoq; in hortis & viridarijs. Fructifera etsi non adeo vulgaris in Italia visitur, in Germania tamen frequens reperitur, sponte proueniens, folio tamarisci, crassiore tamen, minimè aculeato, nec adeò vt alterius, grauiter olente, acriq; Differt hæc quoque baccarum colore, quæ in altera rubentes, in altera cærulea spectantur, sed odore, saporeq; similes. Seritur in apricis & collibus, in hortis & viridarijs, ac etiam sponte per se prouenit. Cæterùm non desunt imperiti, qui pro Sabina quandam herbam dodrantalem sumunt, quæ quibusdam in montibus plurima nascitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec sapore sabinam referat. Hanc sæpius existimaui esse Selaginem à Plinio lib. XXIIII. cap. XI. commemoratam: namque inibi selaginem esse affirmauit, sabinæ similem. Olim selaginem cōtra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorū, & contra omnia oculorū vitia suffitā prodesse. At tanta extitit tunc temporis superstitionū magorumq; vanitas, veluti & hoc æuo apud plerasq; gentiū turbas visitur, vt ij nunquā ad selaginem legendā accederent, nisi prius Dijs sacra fecissent: quin & eam inualidā omnino censebāt, nisi dextra manu, & nudis pedib. legeretur. Cæterùm non desunt qui bacciferam sabinā, haud sabinam esse contendāt, hoc ni fallor, argumēto, quòd hæc baccas proferat, quarū in sua Diosc. nō meminit. Vnde factū est, vt quidā putauerint, eā maiorē iuniperū esse, alij verò thuiā, quā Theophr. memoriæ prodidit li. & c. V. de hist. plantarū. Verùm vtriq; meo iudicio in errore versantur: illi quidem quòd hæc planta

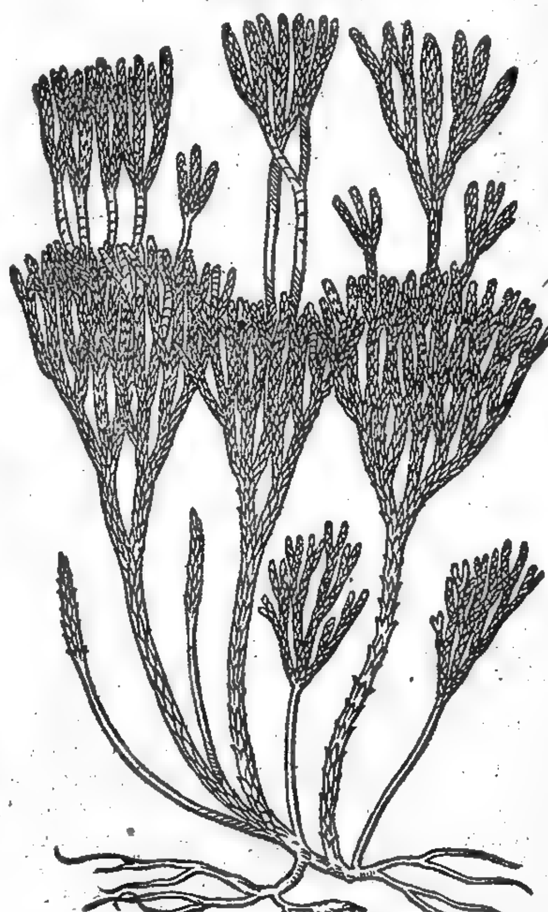
Sabinæ consideratio.
Herba quæ pro Sabina exhibetur.
Selago Plinij.
Opiniones quorundam reprobatæ qui bacciferā Sabinam negant esse Sabinam.

planta nec folio, nec flore, neque fructu, non materie, non odore, neque sapore, non cæteris deniq; notis iuniperum referat: hi verò, quòd thuia, vt est auctor Theophrastus, nascatur apud Ammonis delubrum, atque in Cyrenensi agro, forma cupresso similis cùm ramis, tum folijs, caudice, fructuque, vel potius ceu cupressus syluestris: præterea quòd, vt idem scribit, thuiæ materies omnino incorrupta perduret, nihil eius radice crispius sit, atque simulachra ex ea antiqui sculpere sint soliti, quemadmodum ex cupresso, loto, & buxo. Hæc autem arbor conos seu galbulos non fert cupressi modo, sed baccas: caudice non attollitur longo, sed eo breui contenta est: materie non constat incorrupta solidaq;, sed caduca & fungosa: non vt thuia peculiaribus locis gaudet, sed vbiq; ferè locorum nascitur: vt hinc maius atque euidentius discrimen in ijs plantis appareat, quàm vt illorum error, qui eas vnam faciunt thuiam, pluribus explodi mereatur. Ideoque nostris antagonistis mihi astipulandum non est, quòd nostris non respondeant argumentis, sed friuolis admodum nitantur coniecturis, vbi bacciferam sabinam Thuiam facere nituntur. Sed dicant, si sapiũt, quomodo, & quo pacto Thuia ex Mauritania euolauerit in Germaniam, vbi in Tyrolensi comitatu plurima baccifera sabina prouenit. Hæc profectò omnia sunt, sapientium indigna-

SABINA BACCIFERA.

III. MVSCVS TERRESTRIS clauatus alter.

tio, risus posteritatis. Sed certè relinquitur, vt miremur eos, qui stirpem hanc, quam depictam exhibemus, veram Sabinam esse inficiantur, cùm nullis careat notis ex ijs, quas illi Dioscorides reddidit. Atqui illud nobis obiiciunt, quòd Dioscorides in describenda Sabina nullam baccarum mentionem fecerit: id mehercule, quod legatur, non fecit. Sed quid dicēt ii, si in quàm plurimis plantis ex iis etiam, quæ ab omnibus legitimæ habentur, plures notæ, & eæ quidem præcipuæ, nonnunquam desiderentur? quas nimirum Dioscoridem omisisse credendum est, vel quòd plantæ eæ essent alioqui vulgo cognitæ, vel quòd omnes earum partes non satis exploratas haberet, vel alias ob causas, quas prosequi non est hic locus: quarum omnium aliqua facilè potuit esse, cur Sabinæ baccas non adnotatas reliquerit. Addam & id fortasse ex eo euenisse, quòd Sabina frequentior sterilis occurrat, quàm fructifera. Atqui fructum proferre Sabinam testatur apertissimè Auicenna, illum ad aurium surditatem præferens, & ad menses ducendos. Ex iis igitur meritò colligendum esse arbitror: hanc nostram Sabinam esse legitimam, vt quæ non solum notis Dioscoridis delineationi pulchrè respondeat, sed etiam facultatibus. Porrò Petrus Bellonius de arboribus coniferis disserens, iis ineptè satis, meo quidem iudicio, Sabinam admiscet, atque in ea describenda, quam secundo loco ponit Dioscorides, mihi non parum hallucinatus deprehēditur, quòd constanter affirmauerit se vidisse frequentissimum hoc Sabinæ genus in Amano & Olympo Phrygiæ montibus tota facie Iuniperum maiorem referens, magnitudine amygdalæ arboris maioris, foliis cupresso per omnia similibus, baccis per maturitatem in cæruleo nigricantibus, & caudice resinam ferente. Etenim Dioscorides non tradit quæ sit huius plantæ facies, & quæ magnitudo, sed etiam in foliis tantùm à priori variare scriptum reliquit. Quod non alia de causa auctorem hunc fecisse reor, quàm quòd sciret nullum vtriusque esse in reliquis notis discrimen. Quare quòd alterum Sabinæ genus tota facie iuniperum maiorem referat, magnitudine amygdalum arborem æquet, cupressum foliis prorsus æmuletur, & ex caudice resinam fundat; vt Bellonius suũ depingit, mihi quidem planè absurdum videtur. Sed quòd rem hanc turpiter confuderit Bellonius, vel ex eo manifestum esse puto, quòd quam plantam nunc Dioscoridis alteram Sabinam asserit, eandem paulò post arborem illam constituit, quam Plinius libro duodecimo, capite decimo septimo Brutam appellat, quasi Plinius non meminerit vtriusque Sabinæ libro vigesimo quarto capite vndecimo. Tantum quidam suis peragrationibus tribuendum esse putant, vt eos non pudeat sæpe absurda, & fabulosa, & quæ cum summis & probatissimis authoribus pugnent, narrare ac scriptis tradere, vt nouus alius quidam impostor facere solet. Neque certè id propterea dico, quòd peregrinationes damnem, quas semper, Galeni exemplo, vtilissimas duxi ad legitima simplicia medicamenta cognoscenda. Sed optarem, vt ij, qui multas regiones peragrarunt, illa tantùm in medium proferrent, quæ essent rationi, & veritati consona, & veterum scriptorum auctoritate com-

Bellonij opinio absurda circa Sabinā bacciferam.

Bruta Plinij.

tate comprobata. Quod si à Bellonio, qui tot terras se peragrasse profitetur, factum esset, nimirum eas laudes iure sibi comparasset, quæ rei medicæ inquisitoribus maxime debentur. Atque hæc obiter dicta sint. Quòd autem idem Bellonius primum Sabinæ genus eam arborem suspicetur, quam Theophrastus thuiam nominat, non miror: nam & alij idem sentiunt. Verùm quandoquidem hanc opinionem superius abunde (ni fallor) improbauimus, ideo hic non est vt plura addamus, atque idem repetere superuacuum esset. Sabina sterilis, non adeò multum differt à baccifera, verùm tum acrior est, tum quoque graueolentior. Excalfacit & siccat tamen valentius. Digerit, resoluit, aperit, abstergit, prouocat, & parumper adstringit. Præstat foliorum sabinæ puluis cum adipe vaccini lactis mistus, magno iuuamento ad manantia infantium capitis vlcera: quin etiam incensæ fumus gallinarum pituitam excutit, & grauedinem. Idem drachmæ pondere ex butyri vnciis tribus, & binis mellis sumptis mirificè asthmaticos iuuat. Dantur quoque magno auxilio bina succi sabinæ drachmæ, additis ternis scrupulis Chrysocollæ fossitiæ, & vini albi vncia, agrè parturientibus: verum dari non debet, nisi in maximis difficultatibus. Reliquum igitur est, vt Sabinæ suas vires reddamus, de quibus Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum asseruit ijs verbis. Sabina ex numero est fortiter exiccantium, idq; secundum tres qualitates, quas in gustu præ se fert, similiter cupresso, nisi quòd ea & acrior est, & vt sic dixerim, magis aromatica, seu odoratior. Igitur huius, quam modo dixi qualitatis est particeps, nam acrimoniæ consistentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adstrictionis obscurioris, quam in cupresso. Siquidem quantò magis acrimonia superat, tantò etiam potentius digerit. Itaque glutinare nequit ob siccitatis, & caliditatis robur: nam vtriusque illi tantum inest, vt etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus similiter cupresso accommodari potest, maximè vbi rebelliores fuerint, & diuturniores, nam hæc citra noxam vim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra sunt reddita, & admodum sordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item soluit. Porrò essentiæ tenuitate menses quoque prouocat, vt si quid aliud, & sanguinem per vrinas mouet, fœtum etiam viuentem interficit, & mortuum eijcit. Esto autem hoc medicamen tertij ordinis, tum excalfacientium, tum desiccantium ex numero eorum, quæ vel maxime tenuium sunt partium. Et hoc vtique nomine vnguentis inditur, & maximè gleucino, & in multas antidotos inijcitur. Quidam verò etiam cinnamomi vice duplum eius subijciunt: est enim extenuandi, & digerendi facultatis si epotum fuerit.

Sabinæ vires.

Sabinæ vires ex Galeno.

Βράθυς Græcè, Sabina Latinè vocatur: Arabicè, Abel, Abhel, seu Alhorar: Italicè Sabina & Sauina: Germanicè, **Seuenbaum**: *Hispanicè, Sabina: Gallicè, Sauiniere aut Sauinier. Bohemicè Klasterska Chuuogka, Polonis, Szauuina. Sabina Sterilis, Græcis, Βράθυς ςερῖλικός: Italis, Sauina sterile.*

Nomina.

Sabina Romanis dicta à regione, in qua multum nasceretur, quæ duplex: altera vulgatior folio Tamarisci: altera folio Cupresi: in hoc tamen conueniunt, quód immortali coma vireant, & vtraq; baccas ferat nigras Iuniperinis similes: nulla enim est, quæ sterilis omninò sit, licet ea quæ surculis seritur rarius fructum proferat. I. Sabinam ergo primam Dioscoridis, sabinam folio cupresi vocamus, Sabina maior Gesn. Sabina altera Dodo. sabina fructifera, Cast. Genuina sabina baccifera atrocærulea. Lob. Sabina folio cupresi simili, Cord. in Diosc. Sabina cupresso similis, Lugd. Sabina baccifera, Cam. sauina fœmina maior, Tab. II. Sabina folio Tamarisci, C.B. Sabina, Brunf. Fuch. Dodo. Sabina sterilis, Cast. Sabina vulgatior, Lob. Sabina minor, Gesn. hort. ap. sauina Lon. sauina mas, Lob. Sabina Tamarici similis, Lugd. III. Meminit Matthiolus herbæ quæ pro Sabina exhibeatur, idcirco eius iconem adiecimus, dicitur autem Muscus terrestris clauatus alter, qui toto genere à sabina differt. C.B. sauina syluestris, Trag. (cui & selago) Lon. Gesn. Muscus terrestris tertius, Lugd. sauina Tragi syluestris seu selago Pliniana, Thalio: Chamæcyparissus, Turnero & Tabernæmontano. Sed de hoc musco alibi.

a Catacuz.

Κέδρος δένδρον ἐςὶ μέγα, ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται. Καρπὸν δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσου μακρότερον μὲν παρὰ πολύ. λέγεται δὲ καὶ ἄλλη κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης ὥσπερ ἄρκευθος. φέρουσα καρπὸν μέγεθος μύρτου περιφερῆ. id est. CEDRVS arbor magna est, ex qua cedria colligitur, fructum producit velut cupressus maiorem tamen vt plurimum. Reperitur & alibi cedrus parua aculeata, instar Iuniperi, ferens fructum magnitudine myrti rotundum.

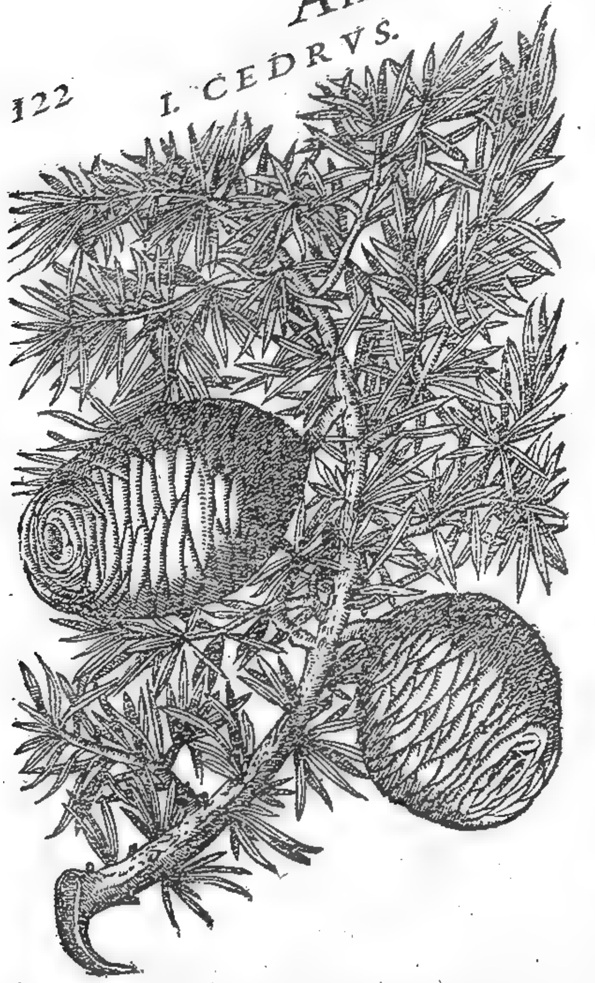
Κέδρος. CEDRVS. CAP. LXXXIX.

Cedrus arbor magna est, ex qua picem colligunt, quæ cedria vocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarũ myrti magnitudine, rotũdas. Cedria optima est crassa, perlucida, grauis odoris: quæ dũ effunditur, guttatim nõ dissipata coit. Cui ea vis inest, vt defuncta corpora conseruet, & viua corrũpat: qua ex causa mortuorũ vitam aliqui eam appellauere. Vestiměta quoq;, & pelles eximia calfaciẽdi, & siccandi dote, corrũpit: magni ad ocularia medicamenta vsus: quippe illita oculis claritatem affert, albugines cicatricesq; detergit: instillata autem cũ aceto, vermes auriũ necat: cũ hyssopi decocto infusa, sonitũ sibilosq; sedat, cauis dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idẽ facit cũ ex aceto colluitur: perũcto ante coitum genitali, concipiendi vim adimit: anginæ ea perunguntur, tonsillarum inflammationibus auxilio est: lendes, pediculosque illitu enecat: cerastæ morsibus cum sale imposita subuenit: contra hausta leporis marini venena in passo sumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonum vlcera purgat, & si cyathus eius absorbeatur, persanat: vermes, & tineas subter indita necat, & partus extrahit. Fit & oleum à cedria separatum dum coquitur, velleribus supra halitum eius expansis, vt in pice. Eiusdem ad omnia vsus: priuatim vehementer perunctum, scabiem quadrupedum, canum, boumque persanat: ijsque inhærentes ricinos enecat, & vlcera, quæ ex tonsura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus vocantur. Calfactoriam vim habent: stomacho aduersantur: auxilio sunt tussi, cõuulsis, ruptis, stranguriæ: menses ciunt ex polline piperis poti: contra haustum leporem marinum in vino sumuntur: serpentes fugantur, perũcto ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota addũtur. † Fuliginem, quo modo ex pice, congeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo, vim præbet.

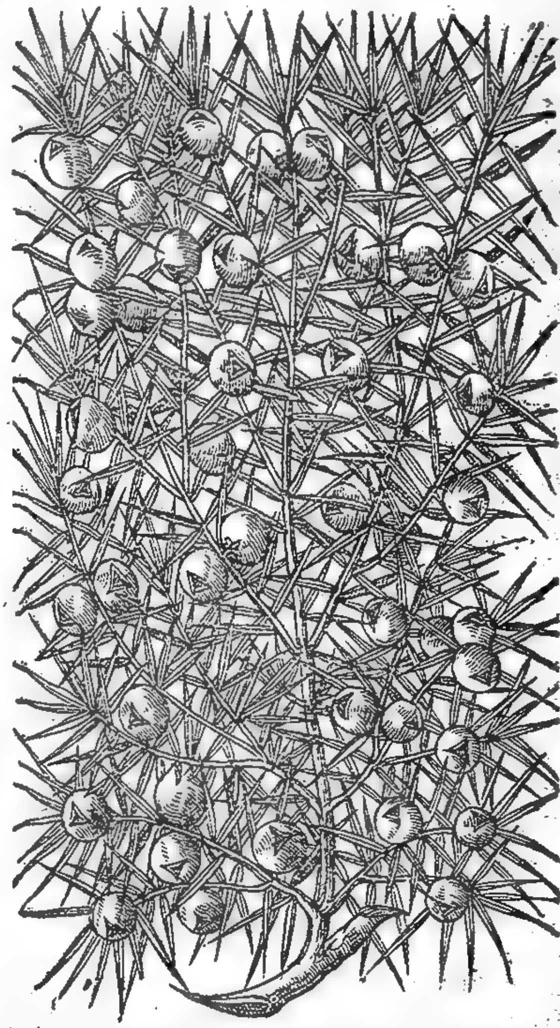
Fecit deprauata Dioscoridis lectio, & scriptorum negligentia, vt non solùm is author multis in locis à recentioribus erroris reprehendatur, sed vt rei herbariæ indagatoribus multum accesserit negotij in agnoscendis, demonstrandisq; ipsius Dioscoridis plantis. Id, quod in Cedro accidisse videmus, cum non desint recentiores, qui in describenda maiori Cedro toto cœlo aberrasse Dioscoridem dicant: quippe qui scripserit magnam cedrum baccas edere iuniperi modo rotundas, baccarum myrti magnitudine. Hoc idem nobis quoque magnum facessebat negotium, donec clarissimus vir Augerius Busbeke Flander qui septem annis, Cæsaris Ferdinandi, apud Turcarum Imperatorem, oratorem egit, ad nos redijt. Siquidem is antiquum Dioscoridis exemplar habuit ab Antonio Catacuzeno Constantinopolitano viro optimo acceptum, cuius testimonio mihi iam compertum est, ne minimum quidem vnguem in describenda Cedri historia à scopo aberrasse Dioscoridem. Id quod doctissimo Augerio vniuersa posteritas referet acceptum. Exemplar enim illud sic habet κέδρος δένδρον ἐςὶ μέγα ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται. καρπὸν δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσου μακρότερον μὲν παρὰ πολὺ. λέγεται δὲ καὶ ἄλλη κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης ὥσπερ ἄρκευθος, φέρουσα καρπὸν μέγεθος μύρτου περιφερῆ. Id est, Cedrus arbor magna est, ex qua cedria colligitur,

Cedri historia Dioscoridi restituta.

I. CEDRVS.

II. CEDRVS PHOENICIA.

ligitur, fructum producit velut Cupressus, maiorem tamen vt plurimum. Reperitur, & alibi Cedrus parua, aculeata instar Iuniperi, ferens fructum magnitudine myrti, rotundum. Quibus manifestò palam est, vtriusque cedri historiam rectè scripsisse Dioscoridem, quemadmodum Theophrastus, & Plinius, qui maioris cedri duo genera facit lib. XIII. cap. V. vbi ita scribit. Et maioris cedri duo genera: quæ floret, fructum non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat nouus, semen eius cupresso simile. Quidam cedrelaten vocant. Ex hac resina laudatissima, materiæ verò ipsi æternitas: itaq; & simulachra deorum ex ea factitauerunt. Et libro XXIV. cap. V. idem inquit. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quæ cedria vocatur: hactenus Plinius. Qui fortasse non ineptè magnam cedrum cedrelaten appellauit, quoniam cedri arbores, quæ in monte Libano proueniunt (vt mihi retulerunt amici, qui vniuersam ferè Syriam peragrarunt) tota facie abietem referunt. Abies autem Græcis ἐλάτη dicitur: vnde cedrelate poterit cedrabies Latinè reddi. Arbor hæc (vt ijdem mihi narrarunt) adeò magna & procera est, vt nusquam arborem se vidisse affirment, quæ cedrelaten magnitudine excellat. Cortice vestitur læui & glabro, ea parte excepta, quæ à terra ad primos vsque ramos attollitur: hæc enim aspera cernitur: corticis color est ceu loti arboris. Rami ab imo vsque ad cacumen ferè in rotæ modum per interualla caudicem cingunt, & spatiantur: qui tantò minores visuntur, quantò superius erumpunt: hinc est, quod eminus conspectæ arbor pyramidis faciem repræsentat. Folia illi capillata assignant, veluti larici, vel pino, breuiora tamen, & minimè aculeata: id quod etiam testatur Plinius lib. XVI. cap. XXIV. Conos profert piceis æmulos, verùm breuiores, crassiores, duriores, & vegetiores, vt ex eius imagine quispiam videre potest, pediculo pertinaciter inhærentes: in quibus semen includitur cupresso simile, vt Plinius tradit. Caudex resinam fundit albam, & liquidam: sed tractu temporis, solis feruore in grumos concrescit. Sunt qui asserant, hanc cedrum duplicem resinam ferre, atque alteram intra corticem vomicæ modo coaceruari, vt abiegnam lachrymam in abiete oriri superius diximus: alteram verò extra corticem emanare: vtranque ab arbore cedriam nominant. Hæc sunt, quæ de magna cedro à peregrinis accepi. Porrò Cedrus cor habet durissimum, ac odoratum, colore perinde rubens, atque larignum. Tota cedri materies durissima: quam ob causam credidere maiores, eam neque cariem, neque vetustatem sentire, sed æternam esse. Qua etiamnum ratione ductus Salomon Hebræorum rex, Dei optimi maximi templum Hierosolymis ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoque prisci simulachra factitarunt, existimantes tantam illis inesse diuturnitatem quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigiis non modò extruendis, sed & palatiorum, & arcium fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta quasi in perpetuum perdurat. Cedrus saxosis & frigidis locis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma viret, quæ si castretur, decacuminata demoritur, nec vnquam inde regerminat, vtpote & cupressus, pinus, larix, & aliarum plures. In Aegypto ac Syria (vt Theophrastus & Plinius narrant) reges inopia abietis cedro ad classes feruntur vsi. Maxima ea in Cypro traditur ad vndeciremem Demetrij succisa, centum triginta pedum longitudinis, crassitudinis verò ad trium hominum complexum. Cedri huiusce maioris ramum vnà cum fructu è Libano monte allatum, cuius hic imaginem damus, misit ad me Verona Franciscus Calceolarius pharmacopæus, ad Auream Campanam, vir quidem rei plantariæ studiosissimus: à cuius icone edocti, qui medicã materiam colunt, facilè intelligent, quàm magno ducantur errore, qui nostratem laricem Cedrum hanc magnam esse contendunt. Cæterum minoris Cedri binæ itẽ species sunt (vt prædicti authores testãtur) Lycia, & Phœnicia, iuniperi similitudine: differunt folio, nã Phœnicia foliũ habet iuniperi, durũ, spinosum, acutũ, & ob id oxycedros appellatur. Lycia verò folio constat lõgè minore frequẽtiore, longè minus aculeato, vt ita iuniperũ paruam quadantenus referat. Eædẽ si digitis atterãtur non insuauẽ spirant odorem: talis enim habetur, qualis ferè in pineorũ strobilis percipitur, cortice caudex obducitur subrubro, & ramos emittit lętos vitiliũ instar: vtraq; omni tẽpore fructũ gerit: verùm in oxycedro maior & pulchrior spectatur, quadruplo maiorib. colore aureo rufescẽte, sapore dulci, esui haud ingrato. Lycia baccas gerit alterius minores, rubẽtesq; amaro sapore, odore nõ ingrato Phœ-

Cedri duo genera Theophrast. & Plinio.

Cedri maioris historia.

Cedri duplex resina.

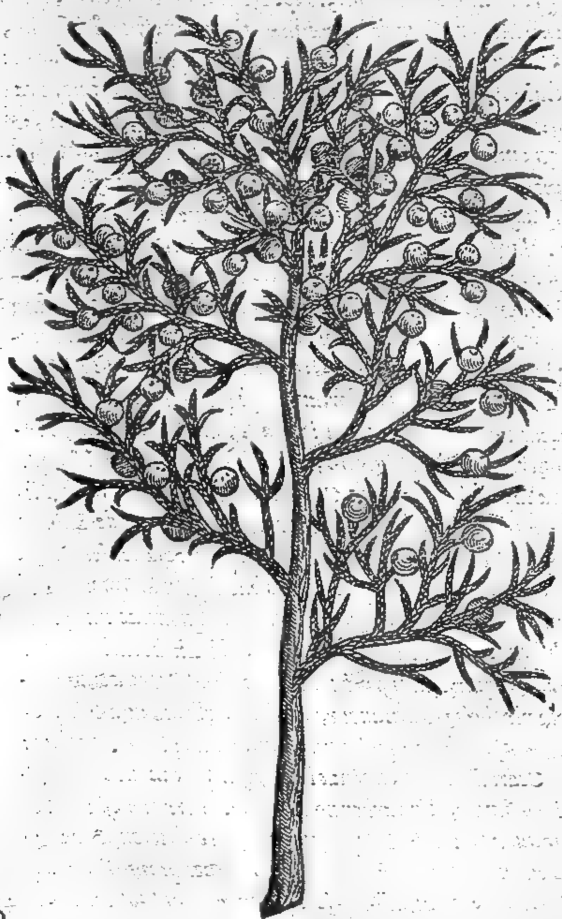
Cedri minoris genera.

Cedrus Phœnicia.

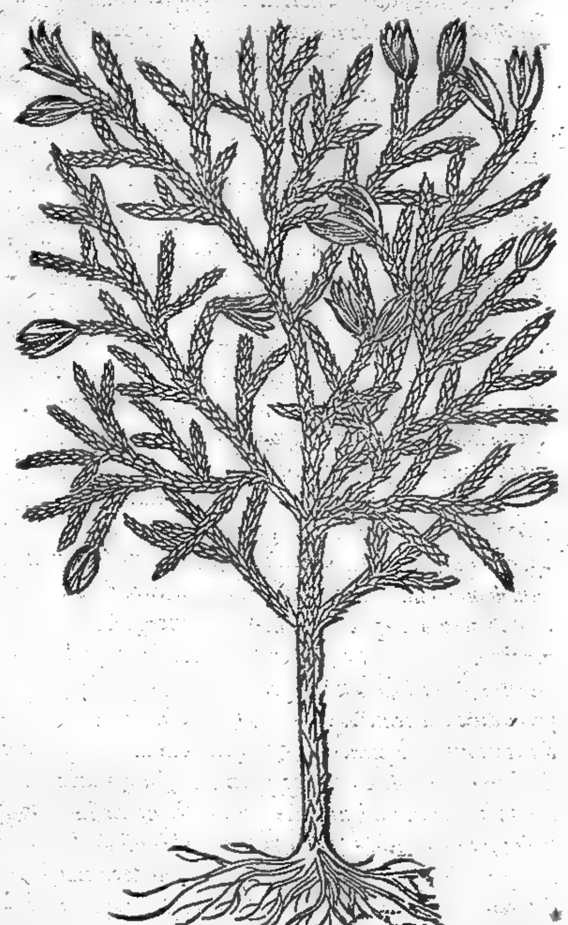
to Phœnicia cedrus frequētißima nascitur in Istria, atq; etiā in nōnullis Iapidiæ locis, iunipero admodū similis, nec nisi fructu differēs, maiore, rubēte, ac dulci: quo tamē eam incolæ a iunipero nesciūt secernere. At cùm ipse oxycedri ramusculos essem donatus à Georg. Reßingero primario prouinciæ Carniolæ medico, qui illū ex Pesino Istriæ oppido secū attulerat, rubētib. baccis vndiq; refertum, eaq; in memoria haberē, quæ apud Theoph. Galenum, ac veteres alios legeram, mihi quidē fructū intuenti statim inclinauit animus, hanc plantam minorem esse cedrum. Etenim (vt memorant stirpium scriptores tūm veteres, tum recentiores) difficile admodum esset dignoscere oxycedrum à iunipero, nisi huic cæruleus pumiliorq;, illi verò flauus rubensve, ac grandior fructus inesset. Eam igitur plantam, quam in Istria nasci diximus, & cuius hic effigiem damus, non maioris cedri genus vllum, sed minoris speciem esse censemus, nimirum Phœniciam, quæ & oxycedros vocatur. De Lycia au-

Cedrus Lycia.

III. CEDRVS LYCIA.

IV. ARBOR VITAE.

tem cedro quid sentirem, vel quam plantam pro ea in medium proferrem, hactenus non habui, vt quæ mihi planè incomperta esset: sed hoc anno, dum Pragæ Bohemorum ago, plantam mihi ostendit Adamus Leonorus spectatæ doctrinæ, & magnæ spei iuuenis, ex quibusdam Morauiæ montibus à quodam vulgari herbario pro Sabina allatam. Vt autem ille hanc veram Cedrū Lyciam adinuenit, & pro ea mihi demōstrauit, ita mihi eius cognitionē illi acceptam referre iucundū est: atque ideo ipsam pictura, quam hic damus, exprimere curaui. Huius plantæ folia si digitis atterantur, suauißimum spirant odorem, illi quadantenus similem, qui in pinorum strobilis percipitur. Ea baccas profert, longè tamen minores quàm altera, quæ in ramusculorum tantum cacuminibus prodeunt: hæ non secus ac illæ primo exortu virent, mox flauescunt, denique rubent vbi plenè maturuerint: saporem habent subamarum, atque non obscurè odoratæ sentiuntur. Manat ab arbore magni cedri (vt supra dictum est) etiam resina, quæ propriè Cedria dicitur, vtilis ad multos in medicina vsus. Sed hanc ad nos non adferunt Cyprij, neque mercatores, qui ex Syria mercimonia conuehunt: tametsi regiones illæ plurimis (vt aiunt) cedris maioribus scateant. Petrus Bellonius lib. III. de medicato funere, item libro de coniferis arboribus, putat non modo cedrum Cedriam fundere, sed & piceam, tædam, laricem, cupressum, iuniperum & betulam. Quinetiam idem suis malè excogitatis cedrijs eas omnes facultates aßignauit, quas Dioscorides, Galenus, & alij quàm plurimi auctores cedriæ duntaxat reddiderunt: adeò vt magno ac ridendo errore dixerit, suas hasce cedrias defuncta corpora conseruare, quemadmodum ea conseruat legitima cedria: quasi idem quoque velit, quòd picea, pinus, larix, cupressus, iuniperus, & betula nullis prorsus inter se facultatibus differant. Neque certè alia videtur mihi auctoritate vel ratione ductus, vt in hanc iuerit sententiam, quàm hac, quod scripserit Plinius lib. XVI. cap. XI. picem in Syria cedrium vocari. Sed quòd Bellonius maximè hallucinetur, vtpote qui Plinium non rectè intellexerit, ex verbis Plinij, quæ modo subijciam, satis, vt puto, manifestum fiet. Pix, inquit, liquida in Europa è teda coquitur naualibus muniendis, multosq; ad alios vsus: lignum eius concisum furnis vndique igni extra circundato feruet. Primus sudor aquæ modo fluit in canali: hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis inest, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum ea perfusa seruentur. Ex ijs Plinij verbis non aliud (meo quidem iudicio) intelligi potest, quàm quòd Syri liquorem illum cedrium vocauerint, quoniam olim ij ex cedro tantùm picem suam conficiebant, vt ea in Europa è teda fit. Quod autem pix ex cedro paretur, authores esse possunt Dioscorides, Galenus, & Plinius: non tamen contra quòd cedria ab alijs resiniferis plantis defluat. Adde quòd à veteribus, nempe Theophrasto, Dioscoride & Galeno, nusquam (quod equidem sciam) memoriæ proditum est, resinæ, aut picis genus vllum defuncta corpora conseruare, & viuentia corrumpere, præter cedriam, de qua omnes illi id scriptis tradiderunt. Ex quo abunde constare arbitror, Plinium quidem loco citato de pice tantùm cedri scripsisse: Bellonium vero in hoc similiter hallucinatum fuisse, atque in aliis pluribus rebus, vt aliquando, Deo iuuāte, latius ostendemus. Cæterùm variat in Dioscoridis codicibus de cedria lectio: quippe vulgata βαρεῖα τῇ ὀσμῇ habet, id est grauis odore, cùm tamen antiquißimus codex manu scriptus habeat εὐτονος τῇ ὀσμῇ, id

Cedria.

Bellonij opinio falsa circa Cedriam.

Plinius picē Cedriam vocat.

Pix ex Cedro.

ὀσμῇ, id est vehemens odore, quod indicat cedriam esse vehementer odoratam, non autem grauiter olere. Quod etiam maximè testatur Virgilius libro 7. Aeneidos his versibus de Circe canens.

Proxima Circeæ raduntur littora terræ,
Diues inaccessos vbi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.

Fuch. opinio de Cedria. Cedrus Atlantica Plinij. Gummi cedri meminit Fuchsius libro illo de componendis medicamentis, quem postremò locupletatum excudit, in compositione antidoti Mithridatis: proq; eo, quando non possit inueniri, lachrymam abietis substituendam præcipit, ratus vtique eandem vtrique facultatem inesse. At ego quidem Galenum secutus malim ladanum substitui, donec ab alijs aptiora proferantur, quorum meliori iudicio subscribendum sit. Est etiam (vt Plinius inquit lib. 13. cap. 15.) aliud cedri genus, quod in Atlante Mauritaniæ monte, quadam in peculiari sylua prouenit. Arbor est cupresso fœminæ, etiamnum syluestri similis, folio, odore, caudice. Huius existimatio summa mensarum causa eburneis pedibus subiectis. Ex huiusce arboris materie mensæ duæ (vt idem inquit Plinius) altera M. Ciceronis, altera Galli Asinij, quæ sestertium vndecies venundata sunt. Traditur & Iubas Rex duas vendidisse, quarum alteri pretium sestertium quindecies, alteri paulò minus. Sunt qui dicant, & rectè quidem, Cedrum hanc à Thuia siue Thya nihil differre, de qua meminit Theophrastus libro & capite 5. de plant. hist. Quamobrem Plinium redarguunt, quòd simul ac de Cedro Atlantica disseruit, illicò caput proprium de Thuia scripserit, tanquam de arbore diuersa. Verùm longè aliter se habet sententia nostra: nam diligenter Plinij lectionem enucleantibus, palam apertissimè fit, Thuiam Plinio nil aliud designare, quàm Atlanticam Cedrum, cùm ibi sic habeat: De mensis tamen tacuit Theophrastus: & alias nullius ante Ciceronianam vetustior memoria est, ex quo nouitia apparent. Etenim hæc verba non solum Theophrastum excusant, quod eius æuo nulla cedrinarum mensarum extiterit memoria, sed manifesto sunt argumento, haudquaquam ignorasse Plinium Thuiam & Cedrum eandem esse plantam, cùm paulò superius Ciceronianam mensam ex Atlantica cedro asseruerit fuisse paratam: Adde quòd in antiquis Plinianis codicibus Thuiæ caput à Mauritana Cedro separatum non sit, quod manifestè arguit Plinium adhuc Cedri illius historiam prosequi de Thuia agentem, quemadmodum & ipsa verba clarissimè indicant, quæ in antiquis codicibus ita habent: nota etiam Homero fuit, Trogete vocatur, ab alijs Thya. Id est, eadē Cedrus nota etiam fuit Homero, quā alij Trogetem, alij Thyam appellant. Ideoque perperam egerunt, qui in Frobeniana editione Thuiæ siue Thyæ caput ab Atlantica Cedro diuiserunt, haud rectè Plinium intelligentes: ac præter id lectionem eius corruperunt, vbi se emendasse crediderant.

Cedrus Atlantica & Thuia idem.

Anguillarius notatur circa Thuiam. Cæterum Anguillarius de Sabina agens, eam quæ Cupressinam exprimit faciem foliorum tantum similitudine, Thuiam nulla dubitatione esse censet. Atqui cum deinde Thuiam nihil ab Atlantica cedro differre existimet, sequitur, vt velit nihil à Cedro hac differe Sabinam. Sed credam ne ego Anguillario Sabinam hanc esse Cedrum Atlanticam, vel Thuiam? Minimè omnium, quod hæ nusquam gentium proueniant nisi in Cyrenaica regione apud Ammonis delubrum: & in ea Atlantis parte, vbi Ancorarius mons habetur, Plinij adusque tempora exhaustus, quodque caudice & odore, quin etiam fructu nullam habeat Sabina cum Cupresso cognationem. De Citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ viridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quàm Benaci littoribus, in sequentibus, & capite de malis, vbi ipsorum mentionem facit Dioscorides, adiuuante Deo, plura dabuntur: siquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt.

Cedreæ vires ex Galeno. Cedri meminit Galenus libro 7. simplicum medicamentorum his verbis. Cedrus specie duplex est, altera fruticosa iuniperis ad similis, alera arbor non exigua. Vtraque est calidæ, siccæque temperaturæ tertij quodammodo ordinis, secundum vtrunque. Cæterum Cedrea (vocatur ita cedrioleum) quartum etiam ordinem videtur attingere: abunde calida simul, & tenuium partium. Molles itaque carnes promptè citraq; dolorem putrefacit: sicut alia omnia, quæ cùm eiusdem sint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem: at in duris plusculo tempore, & vix operatur. Porrò talia omnia medicamenta septica vocantur, & septa: sed inter sese maioris, minorisq; ratione dissident. Est autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmissimo ordine cedrea: pleraque enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt: at cedrea exiccat, simulque à corruptione tuetur corpora demortua, vtpote humiditates eorum superfluas depascens, cæterùm solida corpora haud attingens. At in viuentibus calor ipse, qui in corporibus est, cedreæ vires adaugens, causa efficitur, vt teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum videri debet, si cùm tanta polleat potentia, lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos vermes interficere valeat, tum fœtum apposita viuentem quidem interimat, mortuum autem eijciat, sicut sanè etiam in coitu semen, pudendo circumlita, proinde conceptum impediens est medicamentum, si sic vtaris, nulli secundum, aliaq; multa eiusmodi particulatim efficit. Itaque argumentum est, ipsum valenter excalfacere, sicut vbi dentium foraminibus instillatur: siquidem dolores eorum mitigat, sed & ipsos confringit. Extenuat quoque oculorum cicatrices, & visus hebetudini ab humorum crassitudine ortæ medetur. Porrò quod eius est pinguissimum, & ad vnguem oleosum, quod suspensis supra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem est, sed minus acre, quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum est cedreæ, crassius illud videlicet, quam oleum ad amurcam: proinde illud vtpote crassius, mordax est, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaq; vlcera irritat, phlegmonemq; illis excitat. Porrò oleosa illa cedrea adeò clementibus est viribus, vt etiā plebeij experientia docti vulnera ouibus occasione tondendi à forfice facta, illa illita sanent, sicut etiam pice humida. Vtuntur autem ea & ad ouium scabiem, & ricinos, Græci κρότωνας vocant.

Cedrides fructus Cedri. Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupant) moderatiores vires obtinent, adeo vt comedi quoque possint: attamen si liberalius ijs vtare, capiti dolorem inferent, ardoremq; ac morsum in ventre percipies.

Nomina. Quæ arbor Græcis κέδρος, Latinis item Cedrus nominatur: Arabibus, Serbin: Italis, Cedro. Eius autem liquor vt Græcè κεδρία, ita etiam Latinè Cedria dicitur: Arabicè, Kitran, siue Alkitran: Italicè, Cedria. Cedrus phœnicea Græcis ὀξύκεδρος: Italis, Cedro minore. Cedrus Lycia, Græcis Κέδρος λυκία: Italis Cedro Lycio.

† Hic lectorem admonitum volumus, illa de fulgine Cedri verba non legi in Græcis tum vulgatis, tum etiam antiquis omnibus codicibus quos legimus. Quare cùm neque à Marcello vertantur, qui plura exemplaria Græca habuisse fatetur, ea potius additiia, quàm legitima censenda videntur.

Cedrus maior est & minor: minor altera Iunipero, altera Sabinæ similis, seu Phœnicia & Lycia. I. Cedrus maior, cui competit nomen δενδρολίβανε in Geoponicis, cuius coni sursum (licet hoc figura non exprimat) spectant, quod huic vt & Abieti peculiare est. Cedrus in Syria, Theophrasto lib. 5. cap. 9. Cedrelate, Plinij. Cedrus maior, Bellon. Cast. Cedrus arbor conifera, Gesn. hor. Cedrus maior conifera, Dod. Cedrus Libani & Palestinæ præcelsa, Lob. Cedrus phœnicia, Lugd. Cedrus, Cæsal. & Taber. II. Cedrus minor

nor Iuniperi folio & oxycedrus Theophrasti, quam videtur intellexisse Galenus dum cedrum fruticosum Iuniperis adsimilem scribit. C. B. Oxycedrus, Dod. Gal. Lugd. Clus. Hisp. cui etiam Cedrus Lycia Theophrast. & Plinij: Oxycedrus Phœnicea, Dodo. Cedrus Phœnicea, Cast. Tab. Cedrus, Lac. Lon. Cedrus magna, Cord. in Diosc. Cedrus minor, Ges. hor. Iuniperus maior Monspeliensium, Lob. inter Iuniperum montanum Cesalpinus recensuisse videtur. III. Cedri Lyciæ nomine hanc Matthiolus proponere videtur, quo nomine & Bellon. & Ges. hort. donarunt: Cedrus minor, Cord. in Diosc. Oxycedrus Lycia, Dod. Cedrus Phœnicea media, Lob. Iuniperus maior, Clus. Hisp. Sabina baccata, Aduer. & Lob. in Iconibus. Thyiæ genus quartum, Lugd. Cedrus Phœnicea secunda, Tab. Oxycedrus folio cupresi, & sabina maior Monspelliensibus dicebatur, aqud quos in monte Cetio ad mare collegimus. Equidem malim ad Iuniperum referre, cuius nomine Iuniperum maiorem folio Cupresi appellamus, & videtur Iuniperus maior Dioscoridis, quem scribit aliquibus Cupressum sylvestrem appellari, quia Cupresso similis, asperis maritimisq; locis plerumq; nascitur: quæ Dioscoridis verba tanquã notha, à Dioscoridis interprete reiecta sunt. Huius est altera species, maioribus multó baccis, quam ex Ægypto accepimus, quam Cedrũ phœniceam alteram Lobel. nominat, vt qui tres referat species, sola magnitudine differentes. IV. In hanc classem & Arbor vitæ referenda, cum Cedrus Lycia Lo b. dicatur, multis videatur esse Thuya Theop. 4. historiæ 1. qua in descriptione quædam sunt quæ nostræ conueniunt: alij ad Brutam Plinij lib. 12. ca. 17. referunt, licet paucisimæ notæ Plinianę nostræ conueniant. Hæc vulgo Arbor vitæ dicitur, fortè ob odoris vehementiam: quo nomine donarunt Bellonius, Ges. hort. Dodo. Clus. Cast. Taber. Arbor filici similis Ouiedo: Thuiæ tertium genus, Lugd. Thuia, Cam. Arbuscula est admodum odorata, perpetuo virens, altitudine virum longe superans, quæ ex radice vnicum caudicem eumq; rectum, cortice lento ex rubro nigricante tectum emittit, nodoso duroq; ligno: qui in varios ramos alarum modo expansos brachiatur, hiq; in alios planos alternatim diuiduntur, & ij denuo in alia atq; alia oblonga folia, è multis foliolis quaternis simul compositis constantia. Flores ex extremis folijs vernali tempore exeunt, vt in Cupresso pusilli flauescentes, quorum aliqui in exiguum fructum pinei nuclei magnitudine conglobantur, conis ex squamulis sex compactis, qui primó virent, mox pallent, & vbi maturuere nigricant: in quibus semina quatuor pelleacea in medio continentur, quorum medulla acris & amariuscula. Hæc ex Canadas septentrionalis Americæ prouincia in Galliam primum illata, & Francisco regi arboris Paradysi nomine donata: quam Lutetiæ dum essemus ex Regio horto quem Io. Robinus colit, in Illustrisimi Ducis Wirtenbergici D. Friderici hortum, quem Montembelgardi, frater Ioha. Bauhinus eius Celsitudinis Archiater colit, misimus, vndè plurimis alijs per Germaniã communicata ex transmisis surculis, qui facilè radices agunt.

LAVRVS.

LAVRVS LATIFOLIA.

Δάφνη.

LAVRVS. CAP. XC.

LAurus quædam tenui folio constat, altera latiore: vtraque excalfactoriam naturam habet, & emollientem. Vnde decoctum earum in muliebres insessus additum, vuluæ, & vesicæ vitijs conuenit. Virentia a folia sensim substringunt: illita quoque, ac trita vesparum apumque ictibus opitulantur: eadẽ cum polenta, & pane illita inflammationem omnem mitigant: sed pota stomachum effundunt, & vomitiones mouent. Lauri baccæ magis quàm folia calfaciunt: ergo in eclegmate tritæ cum melle vel passo, prosunt tabi, orthopnϾ, & omnibus thoracis rheumatismis: contra scorpionum ictus ex vino bibuntur: vitiligines

a Ita Catač. & Drag. At meum exemplar legit τὰ δ' ἐχλωρὰ τῶν ξύλων. i. virẽtia ligna. καὶ ηχοις. i. lonitui legis antiq. coa.

gines emaculant. Succus baccarum vtilisimè aurium dolori, [& grauitati] instillatur cum vino vetere, & rosaceo. In medicamenta autem adijciuntur, quæ neruorum lassitudines reficiunt, acopa vocant: & ad vnguenta, quæ calfaciunt, & discutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodest, tribus obolis in vino odorato potus.

Lauri histor.

Laurus tam tenuifolia, quàm latifolia, arbor est odoratissima, nemini'q; in Italia non cognita, quod non solùm in hortis, viridarijsq; ac vineis sata vbique virescat, sed per se in syluis, locis præsertim maritimis, ac etiam in montibus, & collibus apricis, qui lacus & maria respiciunt, sponte nascatur. Folia habet oblonga, & lata origine in acutum desinentia, crassa, solida, & odorata, in vno quidē genere latiora, in altero angustiora: qua foliorū differētia alterā marem alterā fœminā censemus. Flores mittit paruos muscosos, oleæ ferè similes, ex luteo albicantes, è quibus baccæ prodeūt oleis similes, colore primùm viridi, & per maturitatē nigro, crasso intus nucleo, vt in Rusci baccis. Decerpūtur Lauri baccæ in fine Autumni, vel statim in ipso hyemis principio, vt etiam oliuæ. Et oleum ex ijs elicitur, quod Laurinum vocamus. Laurus planta est, Appollini lucidissimo sacra: quin etiam à Ioue colitur. Vna quoque laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumq; domos exornare solebat. Quod similiter, atque alij complures gentilium mores, in hunc vsq; diem apud nos perdurat. Namque vbi dies festus aduenerit, laurus non modò templorum valuas decorat, sed & vbi dies geniales adfuerint, ingentium palatiorum est ianitrix. Quo fit, vt magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ & arcus in pacis signum extruantur: siquidem pacifera laurus est, non secus ac olea. Ideo antiquitus etiam, si eius rami prætendebantur inter armatos hostes, firmum quietis erat indicium. Qua obseruatione ductus Bernardus Clesius Cardinalis amplissimus Tridentinus, tum pacis, tū quietis sectator maximus, lauri & palmæ floridæ ramū adnectebat, vt nitida marmora, præclara metalla, speciosæ picturæ, aurea & argentea vasa, ac reliqua admiranda demonstrant, quibus magna eius palatia fulgent. Romanis laurus ferebatur lætitiæ victoriarumq; signo. Idcirco laurum in templis in Iouis gremio reponebant, quoties Romæ lætitiam victoria noua attulerat. Quin etiam grata Apollini dona vnoquoq; anno mittere solebāt in Parnaso mōte, quod ibi laurus spectatissima cresceret. Cæterùm quòd laurus Romæ à Ioue è cœlo missa fuerit, vt ea imperatores coronarentur, facilè perhiberi potest: namque Liuiæ Drusillæ, quæ postea Augusta matrimonij nomen accepit, cum pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæsam, intrepideq; miranti accessit miraculum, quòd teneret rostro laureum ramum suis baccis onustum. Quod audientes conseruari alitem & sobolem iussere aruspices, ramumque eum seri, ac rite custodiri: quod factum est in villa Cæsarum fluuio Tyberi imposita, iuxta nonum lapidem flaminia via, quæ ob id vocatur ad gallinas. Porrò tam creuit ramus laureus, tamque se propagauit (tametsi radicibus destitutus) vt breui tempore ibi mirè sylua prouenerit: ex qua triumphans posteà Cæsar laurum in manu tenuit, coronamque in capite gessit. Ac deinde Imperatores Cæsares cuncti triumphantes lauro coronabantur: tenebantque in manu eiusdem ramos: quos post triumphos traditus est mos serendi in eminentioribus locis in celebratis Romæ collibus. Quo factum est, vt plures laurorum syluæ Romæ virescerent, quæ ob id laureta vocabantur: qualis erat, quæ in monte Auentino multo ante alios tempore viguit. Nimirum indicat laurum dijs gratissimam esse arborem, quæ sui habetur ab impetu fulminum ratio: siquidem nulla habita, cùm è cœlo ruunt, nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione, plerunque templorum turres iciunt, superba mundi palatia dilacerant, ac sæpius homines immaniter interimunt: hæc tamen sola arbor fulmine non percutitur, nisi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adsint eius rami, de cælo tanguntur, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæsar fulminibus perterritus, tonante cœlo lauro coronabatur. Laurus ex sese vim habet ignem producendi: quippe si exiccata ramus ramo frequentius confricetur, super asperso sulphuris puluere ignis statim exiliet. Eadem perpetua fronde viret, tantaq; pollet vi, vt eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxima segetum pestis, abigatur, transeatque in earum folia ex aruis. Poëta perfectionis signo lauro coronantur, idque præmium est Apollineorum musas colentium. Coruus occiso chamæleonte, fronde lauri deuorata infestum virus extinguit: qua etiam palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aues annuum fastidium purgant. Lauri tenerrimæ summitates vnà cum nardo in vino feruefactæ, aurium grauitatem, & sonos curant, si decocti calentis vaporem, per infundibulum in aures intromittant affecti. Restituunt Lauri baccæ prolapsam columellam, si cum æquali pondere cumini, hyssopi, origani & euphorbij melle excipiantur, & summo capiti calidæ applicentur. Eædem cùm triticeo furfure, Iuniperi baccis, & allio contritæ, & vino subinde super calenti tegula aspersæ, pubique admotæ, vrinam suppressam prouocant. Septem lauri baccæ, à prægnantibus propediem parituris, cum se dormitū recipiunt, deuoratæ fœlicē facilemq; partū præstant. Tenerrimæ lauri cimæ, vna cum calamintha, & sale contritæ, ex tepida aqua sumptæ, aluum concitant, pituitamq; & lumbricos celeriter eijciunt. Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro scribit Theophrast. lib. 4. capite 8. de planta. fichisto. inquiens. In sinu autem Heroo cognominato, ad quem descendunt Aegyptij, laurus est, & olea, & thymum: verùm non viridia, sed lapidis specie parte à mari eminente, similia tamen viridibus tam foliis, quàm germinibus. Colos quoque floris in thymo, tanquam nondum perfectè floruerit, liquidò deprehenditur: longitudo arbuscularum cubitorum ternorum est: hæc ille. Laurum scriptis commendauit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lauri arboris & folia, & fructus desiccant, & calfaciunt vehementer, plusque etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris est & calidus, plus tamen amarus, habetque etiam adstrictionis non nihil. Quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest, bibitur ex vino fragrante trium obolorum pondere. Laurus attenuat, aperit, prouocat, incidit, emollit, digerit, flatus pellit. Arbor Δάφνη sic Græcis vocata, Latinis Laurus dicitur: Mauritanis, Gaur, seu Gar: Italis, Lauro: Germanis, Lorberbaum: Hispanis, Lauret, siue Laureiro: Gallis, Laurier: Bohemis, Bobeck. Huius fructus Græcè Δαφνίδες vocantur: Latinè, Lauri baccæ: Italicè, Bacche di lauro: Germanicè, Lorbeer.

Laurus mas & fœmina.

Laurus Apollini & Ioui sacra.

Laurus è cœlo missa.

Lauri natura.

Lauri vires Matthiolo.

Laurus lapidea.

Lauri vires ex Galeno.

Nomina.

Lauri multa genera Plinius recensuit, vt Mustaceam, Delphicam, Cypriam, baccaliam, triumphalem, taxam, spadoniam: qui & alia genera affert, quæ nomine potius quam generis societate conueniunt. At Theophrasto Laurus quædam flore est copioso & racemoso (Vuam vocat) quæ fructum non fert: altera fructum fert. Diuidimus in satiuam & syluestrem: satiuæ (quia vt plurimum in hortis colitur) alia latifolia, cuius species quædam adeò latis folijs, vt ad mali Medicæ folia accedant, quam Laurum Regiam amplissimam Plin. vocauit: alia tenuifolia: sic vtraq; mas, vel fœmina, eo quod alia sit sine fructu, alia verò baccifera. Variat & fructu, alterius enim in rotundo modicè oblongus: alterius oblongus, gracilis, & vtrinque ouato mucrone turbinatus. Syluestris trium generum est & Tini nomine Clusius hist. Hispanica proposuit. De Lauri syluestris specie vna, cum eius & in Matthiolo Camerarij addita sit icon, paucis.

Hæc

LAVRVS SYLVESTRIS seu Tinus.

PLATANVS.

Hæc arbuscula est Lauro humilior in alas diuisa, ramis longiusculis articulatis: folia lauro vulgari latiora, nigricantia, inodora, ramos ordine quodam ambientia, leuiter lanuginosa: ramulorũ summitatibus vmbellæ florum (quinis foliis constantium) alborum, foris purpurascentium, insident: quibus succedũt baccæ seu fructus subcęrulei, oblongi, tenui pericarpio semen continentes. Hanc in Italiæ hortis obseruauimus, quam in Hetruriæ syluis frequentem dicunt. Theoph. 1. hist. 15. vbi Gaza simpliciter Laurum vertit, δάφνην ἀγρίαν, Cato Laurum syluaticam, Plinius lib. 15. c. 30. Laurum Tinnum appellauit. Anguillara Lauro syluatico Italis dici scribit. Bellonius, Lentagine nuncupat, Clusius & ex eo Lugd. pro Tinno tertio, at Tabernæmontanus pro secundo, proposuere.

Πλάτανος. PLATANVS. CAP. XCI.

TEnerrima Platani folia in vino decocta, mox illita, oculorum fluxiones sistũt: tumores & inflammationes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes in dolore colluit. Virides pilulæ in vino potæ, serpentium morsibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambusta sanant. Insidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & aures offendit.

Platani consideratio.

PLatanus Italiæ aduena peregrinaq; est, quanquam regionem diluunt (vt Theophrastus est author) multi, magnique fluuij. Verùm enimuero si ibi nonnullæ virescunt Platani plantæ, vt quas ipse Neapoli, & Patauij vidi, sunt quidem ex longinquis regionibus allatæ, vt etiam antiquitus à Romanis per mare Ionium inuectæ fuere, eorum dũtaxat vmbræ gratia Romæ expetitæ, vbi platanis tantùm honoris increbuit, vt diu nutritæ sint mero radicibus infuso. Namque hæc arbor plurimũ vini irrigatione gaudet: tametsi maiorem in modũ fontes, & fluuios amet. Platanus ad amplissimam ramorum amplitudinem adsurgit, adeò vt Licinius Mutianus ciuis Romanus, Plinio teste, hoc prodendum etiam posteris putarit: qui prouinciæ Liciæ legatus affirmat, in ea fuisse platanum sociam gelidi fontis amœnitate itineri appositam, octoginta atque vnius pedum specu, numeroso vertice, se vastis protegentem ramis arborum instar, & agros longis obtinentẽ vmbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona, muscosos cõplexa pumices: intra quam se epulatum cum duodeuigesimo comite, largè ipsa toros præbente fronde; ab omni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus; latiorem quam marmorum nitore, picturæ varietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. In Creta insula ad Cortyniam Platanus stetisse fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, sub qua Ioui compressam Europam indigenæ fabulantur. In Asia longè maiores habentur: nã earũ folia, quæ vna cum fructu ad me misit Constantinopoli Gulielmus Quaccelbenus, eruditissimus Medicus, vinifera vitis maiora sunt. Pilulæ verò iuglandis magnitudinẽ æquant, & hirsutiores spectãtur, quã quæ in Italia proueniunt. Scripsit quoq; de Platanorũ vastitate Pausanias lib. 7. historiarum veteris Græciæ, his verbis. Præterfluit Pharensium agrum fluuius Pierus in cuius ripis Platanorũ lucus est, tanta arborum magnitudine, ex ipsa vetustate, vt intra cauernas (multæ enim concauæ sunt) qui velint, & epulari, & recũbere possint. Fori area magna, & late patẽti ambitu est, quo scilicet spatio esse cõsueuerũt priscorũ fora. Quæ in Italiã inuectæ fuerũt climatis inclemẽtia in magnã proceritatẽ non adolescunt: attamẽ sunt cortice crasso, subalbicãte, fronde vitiginea auersa parte cãdida, sed multò minore, lata, longo rubroq; pediculo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis, scabris, & lanuginosis, lõgo à pediculo depẽdẽtibus: ex quibus oleũ fieri prodidit Plin. li. 15. c. 7. Platani vmbra vsq; eò delectatũ Xerxẽ in terra Lydia scribit Aelian. vt diẽ integrũ sub ea cũ maximo exercitu consumpserit, floccipẽdẽs tã breui voluptate tot copias remorari. Pla-

Mira Platani, vastaque amplitudo.

Pausanias de Platano.

Platani descriptio.

Platani vires ex Gal.

tani aduersantur vespertilionibus: earum pilulæ addito melle, & illitæ, lentigines, veteresq; nigritias emendant. De platano differuit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Platanus humidioris frigidiorisq; essentiæ est, non ita multò quam symmetra. Proinde folia viridia trita & illita, probibent, resoluunt, reprimunt, & non obscurè phlegmonas nascentes adiuuant: Cortex autem, & pilulæ magis desiccantem vim obtinent, vt ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores: pilulæ verò cum adipe ad vlcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamẽ desiccatorium, & abstersorium efficiunt, vt cum aqua lepras sanet, per sese autem illitum, ob humorem nimium, vetera & sordida. Vitandus est puluis foliis arboris insidens, alioqui si spiritu attrahatur, arteriam offendit, valenter desiccans, & exasperans, vocemq; lædit, sicut sanè etiam visum & auditum, si in oculos, aut aures inciderit. Πλάτανος vt Græcis, ita pariter Latinis Platanus appellatur: Arabibus, Dulb: Italis, Platano. Gallis, Plan, siue Plane.

Nomina.

Platanus nomen habet ab amplitudine, ob latè diffusos ramos, amplaq; folia, de qua Plato in Phædrone, Theophrastus, Aelianus, aliiq;, Platanum vocantes, vt & ex recentioribus Cord. Ges. Dodo. Lob. Lac. Cast. Cæsal. Lugd. Taber. Platanum Græcam vocabimus ad differentiam Gallicæ (relicta sententia Cornari, qui Tiliam vulgarem Platanum autumat) quæ ob foliorum formam & nominis similitudinem, huc quidem referri posset, quæ Acer maior dicitur: at quia Aceris in simpl. med. classe Dioscorides, Galenus, Aegineta, Aëtius, aliiq; non meminerunt, & viribus cum Platano non conuenit, de eo, eiusque speciebus in vniuersali historia.

Μελία. FRAXINVS. CAP. XCII.

Fraxini hist ex Theophr.

FRAXINVS arbor nota est. Cuius foliorum succus, & ipsa ex vino pota, & illita viperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, scobemque potu perniciem afferre tradunt.

FRaxinus arbor est notissima. Eius (vt Theophrastus memoriæ prodidit lib. 3. ca. 11.) duo reperiuntur genera: quorum alterum excelsum procerumq; est, lignum habens candidum, crassiuenium, neruatum, mollius, enodius, ac crispius: alterum humilius, minus auctile, scabrius, durius, & flauius. Folia laurinis, lauri latifoliæ similia, in acutius tamẽ coacta, & ambitu leuiter serrata. Ramulus totus, quem folium vnũ putaueris, quòd simul cuncta folia ferat singulari pediculo, & singulis foliis coniugatim, veluti per genicula, pendentibus cõstat: amplo interuallo coniugationibus distinctis, perinde atq; in sorbo. Fert fructum in siliquis linguis auicularum similem, subrubrum, & gustu subamariusculo ac medicato, minutũ, nucosum, qualem amygdala, gustu subamarum. Fraxinus excalfacit & siccat, adstringit, resoluit, abstergit, attenuat. Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua: quæ de taxo, non de fraxino Theophrastus prodidit, inquiens. Si iumenta (vt ferũt) taxi folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nominum vicinitate Plinium deceptum esse crediderim, nã Græcis fraxinus μελία, taxus verò σμίλαξ, & μίλος appellatur: vnde vnum pro altero sumẽs Plinius, facilè (vt diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapsum fuisse, clara in Italia experientia, siquidem taxi foliis, non fraxini, iumenta nõ ruminantia necatur. Quinimò hæc salutare præstant remedium lethalibus serpentium venenis: quibus adeo inimica est fraxinus, vt ne matutinas quidem occidentesve vmbras quamlibet spatiosas serpens arboris huius attingat. Quapropter expertũ proditur, si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas, priusquam hæ prodeant, florere fraxinum: nec ante conditas folia dimittere. Quo argumento fretus, non vereor quin vnusquisque medicæ materiæ studiosus, facilè deprehendet hallucinari proculdubio Robertum Constantinum, in annotationibus editis in Amathi Lusitani enarrationes in Dioscoridem, dum contra sententiam nostrã, hoc in loco Plinium defendere nititur. Atqui si suam ipsius ignorantiam & Plinij errorẽ cognoscere cupit, alat suum equum aut asinum fraxineis frondibus: id si fecerit sui erroris atque Plinij palinodiam recantabit. Quòd si plura à nobis doceri non dedignabitur, sciat deuoratis à quadrupedibus fraxini foliis ea certò sanari, quæ taxum fuerint depasta. Humiliorem Fraxinum Ornum & orneoglossum vocauere quidam, ab ipsius fructus figura, quæ linguæ imaginem refert, quamobrem auis linguam illum vocant officinæ. De quo differens Plinius lib. 24. cap. 8. mederi id iocinoris, & lateris doloribus in vino tradidit: aquam, quæ subit cutem, extrahere: corpus obesum leuare onere, & ipsum sensim ad maciem reducere. Id quoque in recentiorum medicorũ vsu est ad stimulandam venerem. Fraxini spumã, quæ à viridi ligno igni exposito manat, additis succi cyclamini, scillæ, rutæq; æqualibus partibus, omnibus simul parumper feruefactis, plurimum valere ad surditatem scimus, si in aurem sanã hic liquor calidus infundatur, cũ se cubitum receperit æger: atqui eum super affecta aure iacere oportet. Vbi verò vtranq; aurẽ surditas occupauerit, in eam fundatur, quæ minus affecta fuerit, & super altera iaceat. Fit è viridi fraxini ligno tesseratim conciso per descẽsum, aqua simul & oleum, vt ex ligno Iuniperi: quæ quidem aqua, cũ quarta parte aquæ violarũ purpurearũ faciei illita, ruborem, & pustulas cum eo erumpentes sanat. Ramorũ cortex in aqua decoctus splenem absumit, vbi pluribus diebus eiusdem decoctum bibant splenetici. Semen, quod auis linguam vocant Myropolæ, datur vtiliter potandum in lateris dolore, & ad ciendam vrinam. Venerem idem excitat, & præsertim, si vna cum pistaciis & nucibus pineis deuoretur, ad-

Plinii lapsus, fraxini folia mortifera esse.

Roberti Cõstantini hallucinatio.

Fraxinus humilior Ornus.

Fraxini vires.

Aqua & oleũ fraxini.

Auis lingua.

tur, addito saccharo: idem Semen in Nouembris initio decerptum, & in furno siccatum, datur perquàm vtiliter potandũ calculosis, ex vetere vino. Folia fraxineis similia fert stirps illa apprimè celebris, quam vulgò DICTAMVM ALBVM *nuncupant, ob idq; à recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tã Græcorum, quàm Arabum auctoribus (quod equidem legerim) vsquam descripta est. Quare non possum non admirari, quonam pacto sibi dictami nomẽ vendicauerit. Ea est visu pulcherrima, speciosaq; floribus formosis, impensè redolẽtibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, odore hirci, amaro sapore: proinde mirum non est, si ventris tineas perimat. Tradunt etiam suapte vi pollere aduersus lethalia venena, ac omnium venenosorum animalium morsum ictumq; nec minus aduersus pestilentiam. Prodest stomachicis, & suspiriosis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infusa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit. Cæterùm non desunt antagonistæ, qui velint Dictamum hunc esse Dioscoridis Tragium. Sed cum tantum in Creta Dioscoridis, Galeni, Oribasii, Pauli, Pliniiq; testimonio proueniat Tragium, cadit peritq; horum sciolorum sententia, quos & illi perpetuò ridebant, qui haud ignorant quanto grandior sit, albo dictamno Lentiscus. Namque quis sanæ mentis dixerit dictamnum hunc herbam sesquicubitalem ramos habere lentisco arbore non infima, maiores, aut grandiores? sed ita sæpe ducuntur inuidi ad stultitiam vsque: atqui plura de his in Epistolis scribemus. Quæ arbor Græcè* Μελία: *Latinè Fraxinus appellatur: Italicè, Frassino: Germanicè,* Eschern / Escherbaum / Steyneschern: *Hispanicè, Frasno, & Frexo: Gallicè, Fraisne. Bohemicè, Gelin: Polonis, Zesion.*

> Dictami albi consideratio. — Tragium Diosc. non esse. — Nomina.

Fraxinus duum generum, altera latioribus, altera angustioribus foliis: quæ latioribus, alia sterilis, alia frugifera: ea est quam Theophrastus excelsam dicit, quamq; Macedones βυμελίαν (Bubulum fraxinum Gaza reddidit) id est, grandem fraxinum vocitant: idem enim est, ac si diceret πολυμελίαν, τὸ particula magnitudine in significante pro πολύ, Plutarcho in Symposiis auctore: etsi ad boum pabula quidam frõdes etiam reponant, ita vt & ob eam caussam Bubula fraxinus fortè sit dicta: Hæc Plinio longa & campestris est. Recentioribus fraxinus. Sterilis seu mas solos flosculorum racemos seu globulos nigros fert, qui absq; fructu decidũt, quos Theophrastus οἷον βρύα, velut muscos, vocat: pilulas vocat auctor Herbarii Lugdunensis, Muscos in globum coactos quoq; Cæsalp. & Camer. in Matth. hiq; partim fructui propinqui, partim longe remoti verno tempore obseruãtur. Frugifera seu fœmina, fructus fert siliquarum instar dependentes, quos aliqui ὀρνιθόγλωσσον, alii rectiùs ὀρνιθόγλωσσον vocant. Officinis, ex Serapione & Auicenna, Lingua auis & Lingua passerina.

Λεύκη, ἢ Ἄιγειρος. POPVLVS ALBA, ET NIGRA. CAP. XCIII.

POTVS albæ populi cortex vnciæ vnius pondere, ischiadicis, ac vrinæ stillicidio prodest, sterilitatẽ inducere tradunt, si cũ mulino rene bibatur. Folia quoq; cum vino post purgationes pota idẽ præstare produntur. Tepens foliorũ succus vtiliter aurium dolori instillatur. Pilulæ, quæ primo foliorũ partu exiliunt, tritæ & cũ melle illitæ, oculorũ hebetudini medentur. Memoriæ prodiderunt, corticem albæ populi, & nigræ particulatim cæsum, & sulcis stercoratis mandatum, omni tẽpore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna vtilitate podagricis doloribus illinuntur. Resinam populus fundit, quæ in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus vtile est. Lachrymã populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum vocant, alii chrisophorum. Id attritu iucundum odorem spirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumq; stomachi, ventrisque fluxiones sistit.

I. POPVLVS ALBA.

II. POPVLVS NIGRA.

III. POPULUS LYBICA.

Populorum consideratio, & historia.

Populus tres habet species: alba, nigra, & Lybica siue montana, quæ Græcis Κερκὶς dicitur. Alba arbor est procera, crasso caudice, albicante cortice, ac læui. Folia illi sunt vitiginea, auersa parte maximè albicantia lanuginosaq́ue, Bechij herbæ modo, quod à similitudine chameleucen vocauere Græci, vnde illi nomen, λεύκης. *Nigra.* Nigra, procerior, rectiorq́ue habetur folio hederaceo, non tamen vt in alba dissecto, sed integro, paululum per ambitum serrato, longo tenuiq́ue appenso pediculo, apice in acutum desinente: cortice est cineritio, non tenui: materia alba ac contumaci ad ædium & vtensilium fabricas idonea, præsertimq́ue ad asseres parandos. *Lybica.* Lybica in Bohemia, & in vniuersa Germania frequentissima visitur, folio est cæteris rotundiore, tenuiore, anguloso, leuiter in ambitu serrato, punctis quibusdam albis consperso, longo tenuiq́ue pediculo appenso, continuò ferè se mouente, etiam si nullus in aëre spiritus sentiatur. Caudice est cæteris breuiore, nigrioreq́ue cortice vestito, & materia imbecilliore, alba tamen, ac tenaci; fructum nullum fert nec flores. Alba sterilis. Nigra verò fructum fert racematim vuæ speciem repræsentantem, baccis orobi magnitudine, in quo plurima concluditur lanugo albicans, quæ, vbi maturuerint baccæ, in pappos euolat. Amat vtraque nasci in fluminum ripis, in scrobium aggeribus, & vliginosis tractibus. Lybica nascitur in montium syluis, & syluestribus locis. Semen legitur anteaquam rumpatur, & siccatur in vmbra. Harum omnium meminit Theophrastus lib. 3. ca. 14. de historia plantarum, vbi sic habet. *Theophrastus de Populo.* Populus alba, nigraq́ue vniformes habentur: ambæ natura erectæ, sed excelsior, læuiorq́ue nigra: figura foliorum adsimilis, & ligni materies albedine similis visitur: vtranque ne florem quidem habere existimant. Κερκὶς (quam quidam Alpinam, quidam Lybicam vertunt) populo albæ non absimilis, cùm magnitudine, tum verò quòd ramis albicantibus spargitur: folio hederæ, sed parte altera sine angulo, altera verò oblongo, inq́ue angulum exeunte acutum: colore parte resupina, pronaq́ue ferme simili: pediculo prolixo, tenuiq́ue annexo, quamobrem non erecto, sed inflexo. Cortice asperiori, quàm populus alba, scabriorique, vt pyrus syluestris: hæc Theophrastus. Hæc omnibus passim nota sunt. *Plinii plures lapsus circa Populum.* Lybica Plinio lib. 16. cap. 23. minima folio est, ac nigerrima, fungisq́ue enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte viridi. Sed hic Plinius apertè errore notatur, quòd hæc contra supernè vireat, infernè vero albicet, candida efflorescente lanugine, quæ tamen in nigra non visitur, vt Plinius existimat, cum indifferenter inquit: Populorum foliis grandissima lanugo. Sed & tertiò idem errasse deprehenditur: quippe qui scripserit eodem libro cap. 26. populum nec fructum, nec semen ferre, cum tamen fructum ferat, vuarum speciem præ se ferentem, intus alba lanugine refertum: atque etiam scribat Dioscorides, semen ex aceto potum comitialibus prodesse. Sed quid opus est pluribus si Plinius seipsum accusat? siquidem libro 24. cap. 8. populum & vuas & semen ferre fatetur, illas vtique vnguentis, hoc verò comitialibus præferens. Sed caueant myropolæ, ne ob id communis vsus vnguentum populeum vocatum, ex populi vuis conficiant, vt Ruellius credidit à Plinio deceptus, & quòd iis ad vnguenta odorata vteretur antiquitas. *Ruellii erratũ in vnguẽto populeo.* Quãdoquidem Nicolaus Myrepsicus non vuas, sed germina, vere primo prodeuntia admiscet: odorata enim sunt, & ceraginosa, cum tamẽ nullus prorsus vuis sit odor. Verùm enimuerò an antiquitas populi vuas odoratis admiscuerit, dubitandum sanẽ est: nam Plinio lib. 7. c. vlt. vbi de vnguentorum materia egit, nil aliud est populi vua, quàm bryon, Latinis muscus vocatus. *Populi vua quid.* Quem etiam præter cedrinum, & quernum pratulere ad vnguenta Diosc. & Gal. & inter alia odorata recensuerunt. Quo fit, vt facilè credi possit, Plinium errore ductum existimasse, muscum in populo nascentem nihil ab eiusdem vuis differre, cum innuit: eodem & bryon pertinet vua populi albæ. Optima circa Gnidum, & Cariam, in sitientibus, aut siccis asperisq́ue locis. Secunda in Lycia cedro: hæc ille. Sed cùm cedrus nullas ferat vuas, sed muscum perquàm odoratum, hinc Plinij error manifestè deprehenditur. Populus vtraque frequentissima nascitur in agro Mantuano, ac Ferrariensi, non modò in Padi amplissimi fluminis littoribus, sed & per agros, & prata in fossarum aggeribus. *Poetarum fabula circa succinum.* Ideoq́ue fabulantur poëtæ, icti Phaëtontis fulmine sorores fletu mutatas in populos arbores iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocant, ex corticis meatibus instar auratæ lachrymæ, electrum, siue succinum fundere, vt adhuc viuentes lachrymas effundebant: quæ nostro tempore in orbiculos, quibus Deiparæ virgini fœminæ salutationes enumerant, effinguntur, & vulgaribus & infimis mulierculis moniliũ vice, collo gestantur decoris gratia. Quare Dioscorides, qui poëtarum fabellis adhibere fidem haud quaquam censebat, noluit pro comperto fabulosam succini historiam asserere, sed dubiam, & suspensam tenere. Ideoq́ue inquit: Lachrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum vocant, alij chrysophorum. Ex quo facilè percipi potest, quòd cùm Dioscorides aliquid de succino suis monumentis mandare decreuisset, nullam eius certam tenens historiam, ipsum populi generi vtrique adiunxit: ea tamen ratione id dijudicans, quòd non alio in huiusce operis loco aptius succinum accommodari posset. Quandoquidem in fabulis nactus esset poëtas cecinisse carminibus, succinum populos fundere: tametsi non ignoraret, succinum populorum gummi esse nequaquam, siquidem huic fabulæ datus est locus ob succini innumeros globulos, qui olim filo traiecti ab Eridani accolis collo suspendebantur. Quippe cùm pleriq́ue ipsorum, præsertim verò fœminæ, ob nimis humidum regionis aërẽ, in gulæ morbos, ac strumas incurrerent, his existimabant succinum aduersari. Quod fortasse non erat ab omni ratione alienum: namque cùm facultatem habeat succinum sistẽdi fluxiones, collo etiam gestatum, facilè inhibere poterat, ne capitis destillationes in guttur defluerent. Quo fit, vt non demirer, si etiamnum Germani in oculorum defluxionibus magno successu succineos globulos occipitio adnectant. *Succini varia historia.* Reperio in enarranda Succini historia, auctores complures, sed re vera admodum varios: qui etsi grauius (vt historicos decet) hac de re loquantur,

re loquantur, tamen cùm ipsi succini originem nusquam viderint, & quicquid de eo scripserunt, aliis acceptum referant, his nulla, aut sanè pauca adhibetur fides. Philemon succinum fossile esse dixit, & in Scythia erui duobus in locis, vno candidum, altero verò croceum. Sudines, & Metrodorus succinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere, quod Sotacus credidit in Britannia euenire. Pythias tradidit esse locum in Britannia prope Gutones, vbi à fluctibus maris non procul ab Abalo insula succinum aduehitur: quo incolæ ad ignem pro ligno vtuntur, ipsumq́; Teutonis vendunt. Nicias historicus succinum solis radiorum succum esse voluit: hic enim credit radios vehementius actos in terram pinguem sudorem in ea parte relinquere, deinde æstate siccari, & à fluctibus maris in Germanorum littora eiici. Idem & Aegypto nasci simili modo dixit. Item in India, gratiusq́; thure esse Indis. Non defuerunt etiamnum, qui succinum nasci tradiderint iuxta mare Atlanticum in lacu Cephiside dicto, qui sole excalfactus è limo fundat electrum. Non desunt præter hos plures, qui de succino differentes in diuersas iuerint sententias, quas nunc, vtpote non probandas, silentio inuoluam. Vnde iure dici potest, succinum apud eos vel cereum, vel figulino luto simile haberi, cùm ipsum in tot varias formas ac imagines transmutauerint. Sed vt tandem referam, quod pro comperto habetur: gignitur succinum in insulis Septentrionalis oceani, id olim à Germanis Glesum appellabatur: vnde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæsare, ibi classibus rem gerente, vna insularum ob succini copiam, Glesaria fuit appellata, quæ prius Austrauia à barbaris dicebatur. Hic nimirum (vt Plinius inquit) nascitur succinum arboribus pinei generis defluens in terram, vbi postea densatur. Cùm verò intumescens æstus fertur in proximas syluas, ex iis in se rapiunt fluctus maris, & in Germanorum littora expuunt. Itaque Cornelius Tacitus rectè scriptum reliquit, Germanos huius maris accolas solos omnium succinum habere, & legere. Quod succinum sit arboris ex pinorum genere lachryma, olim Romanis testimonium perhibuit quidam eorum eques, illuc missus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui ea littora peragrauit, ipsum vidit, veram eius originem didicit, & secum ingentem copiam Romam inuexit. Præterea succinum esse pineæ arboris gummi indicio est pineus in attritu odor, & quòd accensum tedæ & resinarum modo deflagret. Liquorem esse copiosè stillantem, tenacem, ac lentum, argumento sunt quædam intus implicita, vt formicæ, culices, ac etiam lacertæ, festucæ, ac paleæ, quæ transparentia inspiciuntur. Cùm enim hæc animalia, & alia stramenta humoris lentore facilè implicentur, durescente deinde materia, veluti carcere includuntur. Hæc partim ex Plinio, partim verò ex aliorum scriptis decerpsimus. Atqui ego potius credam vna cùm Georgio Agricola, succinum non aliud esse, quàm bituminis genus, quod à quibusdam scopulorum crepidinibus erumpens in mare defluit, vbi aquarum salsedine durescit. Ita enim affirmant Borussi medicæ materiæ haud ignari, ad quorum tantum littora maris fluctibus ducitur succinum. Nam, quod nigerrimum est, ex quo etiamnum globuli ad angelicas numerandas salutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum pissasphalto habere videtur. Succinum incoctum adipe lactentis suis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodum tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit, inhærens, se vidisse affirmat. Cæterùm, quantum video, plures de succino veteres narrauerunt fabulas. Atqui, compertum est, quòd sicuti magnes ferrum respuit, si adsit adamas, vel si allio affricetur: ita nec succinum ad se paleas allicit, quæ sint oleo perfusæ. Verùm eorum opinio vana est, qui succinum tradiderunt peculiari dote ocimum respuere: nam ipse sæpe ac sæpius huius rei periculum feci, & semper succinum ad se ocimum trahere comperi. Officinæ communi nomine succinum vocant Karabe Mauritanos secutæ: licet Brasauolus Ferrariensis in suo de simplicium examine deceptus existimauerit, Arabum Karabe succinum esse nequaquam, sed verum populi albæ gummi, Serapionis, & Auicennæ testimonio: etsi eorum neuter, sicut nec Dioscorides, quem illi sequuntur, id quidem pro comperto asseuerauerit. Namque Serapio (vt in omnibus adsolet) quicquid de Karabe notauit, verbotenus ex Dioscoride deprompsit, sic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haurromi, quod nascitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quando distillat in flumine illo, coagulatur ibi, & est illud, quod dicitur Alipton, id est electrum, & sunt qui nominant ipsum Arsopodon, & est Karabe. Eadem sententia elicitur ex Auicenna, quippe qui capite de Haur, itemque capite de Karabe, non asserat eam esse populorum gummi, sed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de Karabe disseruit, nisi vt ostenderet, Karabe per se à populorum gummi differre. Præterea comprobat id esse Karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis significatum: quandoquidem Karabe lingua Persica, Auicenna auctore, non aliud designat, quàm rapiens paleas, quod sensu comprehenditur proprium esse succini, aut electri, non autem populorum gummi. Insuper adstringentes pastillos, quos Galenus lib. 7. de compositione medicamentorum secundum locos, Paulus sui voluminis etiam septimo, & Actuarius in suo de compositione medicamentorum, electri trochiscos vocant, Arabes de Karabe appellant, eosdem à Galeno, & Paulo assumentes: quo fit, vt hac in re manifestè aberrasse Brasauolus deprehendatur. Itaque dicendum esse putauerim, electrum idem esse apud Græcos, quod succinum apud Latinos, & Karabe apud Arabes. Neque etiam illud ideo populorum gummi esse crediderim, vt Brasauolus asseuerat, quòd Paulus quoque dixerit: Electrum populi albæ lachrymam dicunt, quæ iuxta Eridanum amnem destillat, & in spissitudinem coit, aureo colore: nam his verbis non probat electrum esse albæ populi gummi, sed id tantum refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioscorides, quem secutus est Paulus. Ex his igitur satis patere arbitror, falsum esse, quòd idem sint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, succinum, & gummi populneum esse inter se diuersa. Credidit Demostratus fieri succinũ ex lyncis vrina (quemadmodum credidere pharmacopolæ, & vulgus medicorũ ex eadẽ fieri lapillos, quos lyncis appellant) succinum asserens, quod flauescit, fieri ex vrina maris, album verò ex vrina fœminæ. Quibus refragatur Plinius: quandoquidẽ ipse manifestè dicat, hoc esse falsum. Quod cũ & Diocles, & Theophrastus credidissent (non autem Dioscorides, vt ei falsò Brasauolus imponit de lapidibus lyncis agens) eos eiusdẽ criminis Plinius accusat. Quod autem Diocles, & non Dioscorides (vt Brasauolus putat) huius erroris accusetur, ostendit ipse Dioscorides libro secundo capite de vrina, vbi in eandem Plinij sententiam veniens, hæc verba protulit: Lyncis vrinam, quam lyncurium appellant, simul ac excernitur, glaciari, coireve in calculi duritiã, vulgo creditũ est, quare quod de ea proditum est, vanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis vocatur succinum pterygophorõ, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. At cũ Brasauolus minus fortasse accuratè Dioscoridis verba legendo percurrisset, dixit de Karabe agens, sensisse Dioscoridẽ electrũ esse lapillũ, in quem lyncis vrina concrescit. Quod tamen falsum esse facilè constat ex prædictis Dioscoridis verbis. Cæterũ cùm non desint etiam poëtæ, qui Phaëtontiadas non in populos, sed in alnos mutatas fabulentur; Alni quoque historiam, & vires præcedentibus adnectere non ab re fore existimauimus. Est itaque ALNVS (vt Theophrastus est auctor libro 3. capite 14. de plantarum historia) sterilis & vnigena natura, caudice recto: ligno, medullaque molli adeò vt graciliores virgæ totæ concauentur: folio pyri, sed ampliore, neruosioreq́; cortice scabro, rufoq́; intus, qua de causa coria tingit: radice summa, nec maiore quàm laurus: nascitur in aquosis, alio nullo pacto: hactenus Theophrastus. Qui tamen eodem lib. cap. 15. non vtique pyri folio alnum virescere tradidit, sed ponticæ nucis. Nec eandem prodidit esse sterilem lib. eodem ca. 6. cùm inquit. Terebinthus circa tritici messem, aut paulo serius semen reddit: fraxinus atq; acer æstate: alnus

Succinum lachryma arboris Pinorũ.

Formicæ, culices in succino.

Succinum bituminis genus Agricolæ.

Succinum rubeum.

Brasauoli opinio reprobata, qui Karabe negat esse Succinũ.

Auicenna de Karabe.

Karabe, i. rapiens paleas.

Demostrato ex lyncis vrina succinum fit.

Brasauoli lapsus.

Succinũ pterygophoron.

Alni historia ex Theophr.

IV. ALNVS. VI. BETVLA.

Alni descr. *Alni vires.* *Betulæ consideratio, & historia ex Theophrasto & Plinio.* *Betulæ descrip.* *Aquæ Betulæ vires.* *Populorum vires.* *Populorum vires ex Gal.*

alnus, nux iuglans, pyrorumq; syluestrium genus quoddam autumno. Quo fit, vt alterum omnino suspicandum videatur, aut sibi ipsi Theophrastum repugnare, aut eius codicem his locis mendis scatere. Alnus in Italia nascens, folio est coryli crassiore neruosioreq;, cortice scabro, materie molli, rubente, in aquosis ferè semper proueniens, secus flumina, & vliginoso tractu. Hetrusci vulgò appellant Onio: alij verò in Italia Auno. Italica fructum fert viridem, oblongum, moris forma similem, squamis quàm plurimis in se compactis. Maturescit autumno, minuto intus semine, colore in nigrum fuluo. Exsiccat manifestè, sed in frigiditate & caliditate parum à mediis abest. Præfertur lignum & pali ex alno parati ad ædificiorum fundamenta, quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq; fiunt, quod in aqua nunquam putrescat. Ob id enim expetitur maximè Venetis ad iacienda palatiorum, ædiumq; fundamēta, quòd crebrò fixa non modo ad æternitatem permaneat immortalis, sed quòd ingentes admodum ferat moles. Folia resoluunt, restringunt, delassatosq; recreant. Recentia folia tumores imposita dissoluunt, & inflammationes restinguunt: eadem nudis pedum plantis supposita viatoribus itinere defatigatis leuamentum præstant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æstatem vtiliter spargūtur. Præstat cortex, quod magis adstringat, gallæ vice tingendis coriis atro colore. Sunt etiam, qui iis & fructu viridi vtantur, gallarum vice ad scriptorium atramentum conficiendum, additis gūmi, & chalcantho. Sed nec BETVLA *omittenda videtur: quæ cùm cortice albo sit albæ populo adsimilis, nunc nobis sese offert describenda. Hæc Theophr. folio est caryæ sic Græcis vocatæ (quid autem sit carya compertū hactenus non habeo) præterquàm quòd paulò angustiori, cortice autē versicolore, & materie læui non nisi ad baculos vtili. Plin. lib. 16. c. 18. Betula arbor est Gallica, mirabili candore atq; tenuitate: terribilis magistratuū virgis: eadem circulis flexilis: item corbiū sportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt: hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentissima prouenit, materie adeo tenaci lentaq;, vt ad vasa vinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præstantissimi habeantur. Ananij è suis Betulis non modo optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandaque metalla, sed è delibrato contortoq; cortice, faces ad nocturna lumina parāt, quæ quòd bituminosa pinguitudine redūdent, tedæ modo conflagrant, & resinosum quoddā picis colore reddunt. Nec fortasse alia de causa Betula dicitur, nisi quòd bitumine scateat. Hāc Tridentini corrupta voce vulgò appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuoso, & ideo in Bohemia frequentissima: folio est nigræ populi haud absimili, sed parte prona asperiori, viridioriq;, per ambitum serrato. Sterilis hæc nec fructum ferens, quanquam iulos, vt Corylus edit, cortex illi albus mēbranosusq;, bituminosus & pinguis. Materies cādida flexilis ac tenax. Huius caudex terebro perforatus ingentē aquæ clarissimæ copiā reddit, potu non ingrato, cui vim maximā inesse quidā asserunt ad comminuendos tā renum, quā vesicæ calculos si diutius bibatur. Eadē maculas in cute delet, nitoremq; conciliat: oris vlcera sanat collutione ex ea facta. Foliorum succus coagulo admistus, caseos à carie, & vermibus vindicat. Folia excalfaciunt & siccant, resoluunt, attenuant, abstergunt, aperiunt, & amara sunt. Cortex verò quod bituminosus sit, excalfacit & emollit. Sed iā ad Populos, & ad Succinū nostra reuertatur oratio, in quibus medicinæ nobis reddenda ratio est, vt in omnibus ferè facere consueuimus. Nigræ populi prima erūpentia germina odorata sunt & glutinosa: expetuntur ad capillorū nitorem conciliandū à mulieribus. Cōtundunt enim ea cū recenti butyro, & deinde aliquot diebus insolata, à butyro percolant, quo postea capillos inungunt, abluto prius capite. Libycæ autē populi folia, ad ea omnia præstant ad quæ nigræ populi valere diximus, sed longè inefficaciora creduntur. Primùm igitur de viribus Populi nigræ disseruit Galenus lib. 6. simpl. med. vbi sic inquit. Populi nigræ flores calidi facultate quidem sunt in primo recessu à tēperatis, sed in differentia, quæ habetur in siccando & humectando, paulū à temperatis & mediis ad siccius deflexerunt: verùm & subtiliorū potius quam crassiorū sunt partium. Et folia quidem ipsius quodammodo floribus similia sunt, nisi quòd ad omnia imbecilliora, minusq; efficacia. Sed & resina eius floribus similem facultatem obtinet, atq; etiam calidiorē. Porrò semen tum resina, tum floribus & subtiliorum est partium, & exiccantius: non tamen est admodū calidū. Deinde li. 7. eorūdem sim-*

de ſimplicium, idē Galenus Populi albi vires deſcribit his verbis: Populus alba arbor miſtæ quodāmodo tēperaturæ eſt, ex aquea tepida, & terrena extenuata eſſentia, quamobrē & abſtergētis facultatis eſt particeps: hactenus Galenus de vtriuſq; Populi facultatibus. Atqui præterea quæ à Galeno de Populi facultatibus ſcripta ſunt, ſciant hoc velim rei medicæ ſtudioſi, populū albā humotenus ſectā ad radicē vſq; & aqua calida, in qua fermentū fuerit diſſolutū perfuſam, infra quatriduum fungos copioſos edere, eſui quoq; gratiſsimos. Cæterùm non inuenio Galen. Succini meminiſſe in ſimpl. med. cenſu, qui tamē li. 7. c. 4. de comp. medic. ſecundū locos paſtillū ex ſuccino confectū ab Aſclepiade tranſcripſit: quem quidē is hæmoptoicis, longo tempore tuſsientibus, & recenter phthiſicis, purulenta è pectore difficulter eijcientibus, ſuppuratis, cœliacis, dyſentericis, & inflatis conferre tradidit. Atqui referunt Pruthenì in quorum littora fluctus maris ſuccini plurimum expuunt, eius genus quoddam reperiri quod planè cryſtallum repræſentat, quod album ſuccinum vocatur. Huic vim mirabilem ineſſe teſtantur, quò ſcilicet fœmina deprehendatur an virgo ſit & incorrupta necne. Nam ſi ex vino ieiunæ exhibeatur, efficere aiunt, vt corrupta & vitiata protinus vrinam reddere cogatur: id quod virgini euenire negant. Datur ſuccinum magno auxilio tritum duorum cochleariorum menſura, coli dolore affectis, diebus tribus continuis ante cibum ex tepenti aqua potandum. Idem, & præcipue album, ex aqua frigida potum, ſitim illico ſedat, & ſudorem valentiſsimè prouocat. Suffitur prunis impoſitum vtiliſsimè ad anginas, fumo per infundibulum hauſto, eſt enim præſtātiſsimum auxilium. Arbor λεύκη Græcis dicta, Latinis Populus alba vocatur: Arabibus, Haur: Italis, Populo bianco: Germanis, Bellen/ Poppelbaum/ *&* Sarbaum: *Hiſpanis, Alamo blanco: Gallis, Peuplier. Quæ verò Ἄιγειρος Græco nomine, Latino, Populus nigra vocatur: Mauritano, Haurromi: Italico, Popolo nero: Germanico,* Aſpen aut Poppel weiden: *Hiſpanico, Alamo nigrilho: Gallico Tremble, & Peuplier. Bohemicè, Topel. Populus Lybica ſiue alpina, Græcis, κερκὶς: Italis Popolo montano. Quod Græcè ἤλεκτρον καὶ χρυσόφορον, Latinè Electrum ſeu Succinum dicitur: Arabicè Karabe ſiue Kakabre: Italicè, Succino, & Ambra gialla: Germanicè,* Agſtein/ *aut* Boernſtein: *Hiſpanicè, Eſclarimente, aut Ambar: Gallicè, Ambre. Alnus verò Græcis dicitur κλήθρα: Italis, Alno, Onio, Onizo & Auno: Gallis, Aulne: Germanis,* Erlenbaum: *Bohemis, vuolſe: Polonis, Olſa. Betula autem Græcis Σημύδα dicitur: Italis, Betula: Tridentinis, Bedollo: Germanis,* Bircken: *Bohemis, Brika: Gallis, Bouleare.*

Fungi ad populū albam.

Succinum apud Galenū.

Succinum album.

Nomina.

Populus alba & nigra Dioſcoridi, ob corticis & foliorum colorem ſic diſtincta: quibus Theophraſtus & Plinius tertiā addunt, & recentiores Americā. I. λευκὴ ab albedine foliorū quæ eſt auerſa parte: ἀχερωίδα Homero Iliade ε. quod Hercules deuicto Cerbero, populū arborē ex Acherōte ſecū detulit, frondibus populneis coronatus: ad cuius exēplū certatores victores poſtmodū coronabantur. Farfarūs Plauto, Populus alba Plinio & recentioribus ſcriptoribus, excepto Trago, cui Populus alba ſecunda dicitur. Quædā ſterilis eſt, vt non floreat: quædā iulos ſalignis ſimiles fert, quos vuas lanoſas aliqui appellant. Eſt autē duplex, alia maioribus, alia minoribus foliis, quare rectè in Lobelii Iconibus duæ proponuntur figuræ. II. Populus nigra, αἴγειρος veteribus Græcis, Plinio Populus nigra, quem ſequuntur Herbarii, excepto Trago, qui populū vulgarē & albam primā nominat. Huius folia antecedunt germina, quæ oculi vulgo dicūtur, aliis Gemmę populi, Dioſcorides videtur pilulas vocaſſe: ex quibus vnguentum populneū (non ex albæ germinibus, vt aliqui volunt) officinæ ex Nicolao Myrepſio conficiunt, quæ colliguntur, quando iulos producit. Quædā ante exortum foliorum floret, at fructum non fert, flos inſtar amenti, colore rubente aut candicante: quędā fructum fert, ſeu iulos, racematim compactos, multis rotundis & viridibus granis conſtantes (vua populi aliquibus) in quibus lanugo candida, in pappos auolans, cui pauca ſemina valdè minuta adpenſa ſunt: Plinius Bryon ſeu Muſcum eſſe vult. Fundit etiam reſinā hæc populus: ferunt & populi folia guttam, ex qua apes Propolim faciunt. III. Populus Lybica, quæ κερκὶς Theophraſto, Gaza alpinam, alii Lybicam vertunt, ſic Plinio Lybica, quod nomen reſeruarunt ex recētioribus Dod. Caſt. Lob. Thal. Lugd. & Taber. Populus nigra, Trago & Loni. Populi tertia ſpecies, Cord. in Dioſc. Populo nigræ ſimilis in alpibus, Cæſ. Tremula latinis, quòd ſemper ferè folia tremant. Huius iuli cæteris longiores, coloris ex cinereo fuſci. Eſt & Populus America, de qua Aduerſaria & Lobelus, nomine populi noui orbis & populi Americæ Lugd. & Taber. de hac in noſtra hiſtoria.

V. ALNVS HIRSVTA.

IV. Alnus, quod amne alatur; κλήθρα Theophraſto: Amedanus Creſcentio: Herbariis Alnus: iulos longos, Betulis ſimiles, fuſci coloris pro flore emittit, qui non decidunt vt in Fago, ſed coguntur in formā oliuarum, hic fructus Alni eſt durus, viridis ex plurimis ſquamis compactus, in quibus ſemē colore in nigrum fuſco, licet Plinius neq; fructum neq; ſemen Alnum ferre, & Theophraſtus ſterilē dixerit, fortè Ariſtotelis moti ſententia, qui inter naturæ miracula retulit, quod Alni in ſola Creta non ſint ſteriles: aſt notare conuenit, Theophraſtum aliquando ſteriles vocare eas quæ fructum non conſpicuum, aut inutilem ferunt. Genera duo apud nos habentur, glabra & hirſuta. Glabra alia & glutinoſa, quæ foliorum forma variat, altera folio rotundo, altera folio oblongo, prior ea eſt, quæ ab Herbariis deſcripta, quam Alnum rotundi foliam glutinoſam appellamus, ex cuius ligno pali in aqua, ædificiorum fundamentis ſubacti lapideſcunt. Altera Alnus eſt folio oblongo, quam locis aquoſis inter Mutetam & Münchenſteinum Baſilienſis ditionis obſeruauimus. Quæ verò hirſuta eſt, arbor eſt minor vulgari alno foliis longioribus, acuminatioribus & maioribus per ambitum inciſuris, ſubnigris: quæ ſupernè glutinoſa non ſunt, ſed mollia ob exiguam, vixque conſpicuam lanuginem, quæ

Alnus.

auersa parte copiosior, cuius nomine subcinereus eorum color, qua etiam pediculi vestiuntur, iulos obtinet vulgari breuiores, qui conglobati fructum non ita rotundum, sed oblongum constituunt. Reperitur apud nos infra pagum Hüningen ad Rhenum. VI. Betula σημύδα Theophrasto, Betulla Plinio, Betula Trago (qui papyri speciem veterum censet) Dod. Lon. Lob. Cast. Lugd. Thal. Tab. populo albæ similis in Alpibus, Cæsal. Hæc suis iulis vere floret, in quibus semen continetur: duplici cortice est, quorum interior tenuis, candidus chartæ instar, cui veteres, ante repertum vsum chartæ, opera sua inscribebant.

Betula.

Μάκερ. MACER. CAP. XCIIII.

MAcer ex Barbaria aduehitur, cortex flauescens, crassus, gustu perquàm adstringens. Qui contra cruentas excreationes, dysenterias, & alui fluxiones bibitur.

Maceris & Macis discrimen.

NVnquid officinarum Macis, quo myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, Dioscoridis sit Macer, non modò dubitandum est, sed etiam credendum (vt ego arbitror) magnam inter vtrunq; esse differentiam. Cùm enim Dioscorides dicat, Macer qui ex Barbaria aduehitur, est cortex crassus, flauescens, & gustu perquàm adstringens: manifestè declarat, Macerem non esse officinarum macim, quòd hoc tenue sit, gustu feruens, acre, perquàm odoratum, amariusculumq;. Adde quod dixerit Plinius lib. 12. cap. 8. Macis ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris suæ: qualis sit ea, incompertum habeo. Hanc etiamnum differentiam non ignorauit Serapio: nam postquàm tradidisset ex auctoritate Isach, macim esse nucis odoratæ operimentum, dixit secus esse, de quo loquebatur Dioscorides: quippe quòd scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem, siue corium. Quod cum compertum haberet Auicenna, de vtroque seorsum tractauit, & Macim odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit: Macerem verò radicis corticem capite 694. sub titulo Thalisfar descripsit. Præterea maximo est argumento, quòd Macis & Macer vtique inter se differant, quòd Dioscorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus, quorum Macis est tegumentum, nihil scriptis memoriæ reliquerint. Quippe si Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis vulgare extitisset, credendum sanè est, quòd cum illo quoque aduectæ essent myristicæ nuces: quarum illi historiam, & facultatem, cùm sint & in viribus, & in odore admirabiles, nequaquam describere prætermisissent. De macere Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, hæc scriptis tradidit. Macer cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multum acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum sanè redolens, vt pleraq; aromata siue odorata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaque & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida, paucula verò calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, adstringitq;: proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus: in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris frigorisq; differentia neutrum insigniter efficiens: hæc Galenus. Ex quibus haud obscurè colligi potest, quòd Macer longè differat à Maci: namq; ipse gustu non reperio hoc esse adeò acerbum, nec tam leuiusculæ acrimoniæ: quin potius si degustetur, linguam, & fauces admodum vellicat: odorem iucundum perfundit, & leuiusculum amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quod facilè ostendit, quòd Macis tantum calidi, quantum sicci cõceperit, vel fortasse plus calidi, & quòd pleraq; ipsius essentia sit tenuium partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter siccare in fine secundi, vel in principio tertij. Quamobtem id Macer esse non potest, cùm dicat Galenus constare macerem essentia pleraq; frigida terrestri, paucula verò calida. Quibus facilè concludi potest, quòd Macer à Dioscoride & Galeno descriptus, hoc æuo ad nos non aduehatur: siquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui possit maceris historiam explere. Et quamuis Monachi illi, qui in Mesuem commentarios scripsere, nullam inter macim, & macerem ponendam esse differentiam pro certo affirment, nulla tamen auctoritate (quod equidem sciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum est nec Galeno, nec Plinio, quod dixerint ex India aduehi macerem, Dioscoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipse afferri dixerit: quoniam (vt Ptolemæus est auctor) quædam in Indo fluuio insula, vel vrbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facile comportabatur macer: vel quod afferatur ex Arabia eo maris sinu, qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Quandoquidem (vt inquit Strabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur. Μάκερ vt Græcis, ita Latinis Macer, atque etiam Machir appellatur: Arabibus, Thalisfar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbese, recentioribus Græcis Μάκις quemadmodum & Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muschaten blumen: Hispanis, Macias, & Macas.

Maceris facultates ex Gal.

Monachorũ opinio falsa.

Nomina.

Macer Græcorum veterum, vt & Plinii non est id, quod Macis officinæ vocant, sed cortex radicis arboris Maceris, vt monet Plinius: à Costa, arborem Vlmo maiorem in prouincia Malabar prouenientem, cuius arboris cortex in vsu sit, descripsit & iconem adiecit: ex quo Lugdunensis historia in appẽdice, quæ loca lector consulat, cùm alibi hac de re acturi simus. Macis verò, quod recentioribus Græcis μάκις, nucis moscatæ medium operimentum est, Græcis veteribus incognitum: Auicennæ vt & Serapioni notum vtrumque, illud nomine Talisafar: hoc pro nucis moscatæ inuolucro.

Macer & Macis differunt.

Πτελέα. VLMVS. CAP. XCV.

VLmi & folia, & cortex, & a rami vim habent spissandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinũtur: vulnera glutinãt, sed multo b magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur: nam in lori morem flecti potest. Crassior cortex in vino, aut aqua frigida vnciatim potus, pituitas trahit: fracta ossa celerius solidescunt, si decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enascens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemque splendidiorem præstat: qui dum siccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenerescunt cocta, olerum more ad obsonia vsurpantur.

a ἀκρέμονες.
b μᾶλλον ἢ ὁ φλοιὸς. meũ habet exẽp. & ita Cataeuz. Sed rectius vertisse videtur Ruellius.

TAmetsi Vlmus notissima omnibus ferè sit arbor, non tamen ob hoc eius historiam silentio inuoluendam putauimus. Vlmi itaq; duo sunt genera. Altera montana, altera campestris. Fruticosior hæc, illa verò auctior. Folium habet indiuiduum, leuiter circumserratum oblongumq;, crispum, scabrumq;. Folliculos profert multos, non paruos, subrotundos, ac crispos

I. VLMVS.

II. CARPINVS

III. CARPINI ET VLMI flores.

ac crispos humani scroti effigie, in quibus liquor concluditur lentus ac clarus, vnà cum culicibus cõpluribus, vt in Terebinthi & letisci corniculis. Ligni materies neruosa, tenax, robustaq́; deformis tamen: Mõtana iulos [siliquas] profert, & deinde semẽ, quod samaram vocant. Cortex illi superius asper, crustosusq́; & inaequalis: sed interior, qui lignum ambit, contrario modo se habet, siquidem lentus, & lori modo flexilis habetur. Ideoq́; Vlmus (dicebat Theophrastus lib. 3. cap. 14. de plantarum historia) duobus distinguitur generibus: cuius altera montana, quam Graeci ὀρειπτελέαν vocant: altera campestris, vlmus propriè vocata: fruticosior haec, illa verò auctior: folium indiuiduum, leuiter circumserratum, oblongius quàm pyro, scabrum, non laeue. Praestat haec arbor & amplitudine, & celsitudine, non crebra circa Idam, sed rara, irriguis amica: materies flaua, robusta, neruosa, deformis, vt quae tota cor sit. Vtuntur ea ad fores lautiores: viridis facilè caeditur, sicca difficile: sterilis denique putatur: sed gummi in petiolis gignit, & animalia quaedam culicea, cachryes peculiares gerit autumno multas, minutas, nigras: caeteris verò temporibus quid ferat, minus animaduersum est: hactenus Theophr. Plinius verò quatuor vlmi genera statuit li. 16. c. 17. his verbis. Inter has, atq; frugiferas, materie vitiumq́; amicitia accipitur vlmus. Graeci duo eius genera nouere, mõtosam, quae sit amplior: campestrẽ, quae fruticosa: Italia attineas vocat, excelsissimas: & ex iis siccanas illis praefert, quae non sunt riguae: alterum genus Gallicas: tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore: quartum syluestre. Attineae non ferunt samaram, ita vocatur vlmi semen, omnesq́; è radicum plantis proueniunt, reliquae verò semine: haec Plinius, qui tamen vna cum Theoph. errasse deprehẽditur, quod hic vlmum cuiusuis generis sterilem esse scripserit, ille autem quod attineam sic Italis appellatam, semen nullum ferre prodiderit. Quandoquidem Theophr. praeter id, quod experientia nobis compertum est, repugnat Plinij authoritas: quippe qui vlmos omnes praeter attineam, semine prouenire scribit. Plinio deinde, qui attineam semen ferre negat, refragatur Columella lib. 5. cap. 6. cùm inquit: Vlmorum duo esse genera conuenit, Gallicum, & vernaculum: illud attinia, hoc nostras dicitur. Attiniam vlmum Tremellius Scrofa nõ ferre samaram (quod est semen eius arboris) falsò est opinatus. Nã rariorem sine dubio creat, & idcirco plerisq́; & sterilis videtur, seminibus inter frondem, quã prima germinatione edit, latentib. Itaq́; nemo iã serit ex samara, sed ex sobolib. Est autem vlmus longè latior, & procerior, quàm nostras, frondemq́; iucundiorẽ bubus praebet. Vlmo foliis ferè adsimilis plãta est, quã Itali passim CARPINVM vocãt, omnib. notissima crescit

Theophrast. de Vlmo.

Plinio Vlmi quatuor genera.

Theophr. & Plinii error.

Columellae duo genera.

Carpini consideratio, & historia.

hæc passim omnibus ferè in syluis inter quercus, & cæteras syluestres arbores folijs (vt diximus) Vlmo proximis, sed tenuioribus. Caudice assurgit procero, cortice subalbicante, modicè scabro. Ramos fundit copiosos, robustos, in latitudinem sese diffundentes, foliosos vmbratilesq́; Ex his per æstatem petioli quidam pendent, in quibus triquetra quadam folia, subpallida, & crassa, folliculari specie, circumquaque racematim dependent, quorum medius apex cæteros longitudine superat: & inter hos parua quædam capitula exeunt, ciceris magnitudine, aut paulo maiora, in quibus semen concluditur: radicibus nititur firmis, crassisq́; ligni materies alba, solida, tenaxq́, è qua iuga boum villici in Italia parant. Qualitates atque vires, nemo est (quod sciuerim viderimq́) qui describat. Cæterùm an hæc Carpinus sit legitima, de qua Theophrastus, & Plinius scripsere, nō parum mihi dubitandum relinquitur: Siquidem vtriq; ζυγία, quam Plinius Carpinum interpretatur, Aceris genus est, à qua (ni fallor) nostra Carpinus omnibus ferè dissidet notis: si tamen arbor, quam passim Acerem appellant, legitima fuerit Acer, de qua ijdem scripserunt authores, cum enim illorum neuter Acerem (quod viderim legerimq́) descripserit, quemadmodum nec Carpini, non habeo sanè quid de eorum Acere affirmare queam. Præterea Theophrasto Carpino materia est flaua, crispaq́; cortex verò paulò scabrior, quàm Tiliæ, crassus, & spissior quam Piceæ, & flexui contumacior. Atqui nostra carpinus alba constat materie, minimè crispa, cortice Tiliæ haud scabriore, Piceæ tenuiore, & qui detractus facilè inflectatur. Corticis tamen colore non differunt, cum in vtraq; cinereus habeatur, aut subalbicās. Ad hæc Theophrasto Carpinus rara inuentu est, & riguis tractibus gaudet. Nostra verò contrà syluis ferè omnibus, mōtibusq́; communis, & numerosa habetur, & raro humectis reperitur locis: verùm in hoc tantum conuenire videntur, quod è nostrate quoque iuga parentur. Atque ita tot alijs repugnantibus notis, affirmauerim ego nunquam, nostratem, & Theophrasti Carpinum, eandem esse arborem, nisi compareat aliquis, qui hæc mihi dubia dissoluat: dixi sententiam meam, esto quoq; aliorum iudicium, sed hactenus de Carpino. Vlmi autē facultates hæ sunt. Folia, & cortex, & rami vim habent spissandi, & vulnera contrahendi. Corticis vtique interior tilia, lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum in hemina aqua frigida aluum purgat, pituitasq́; & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lachryma: & vulneribus, ambustisq́; decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit, faciemq́; gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi vino decocti tumores sanant, extrahuntq́; per fistulas: idem præstante tiliæ cortice. Multi corticem commanducatum vulneribus vtilissimum putant. Folia trita, aqua aspersa, pedum tumori. Humor quoq; è medulla castratæ arboris effluens capillum reddit capiti illitus, defluentesq́; continet. Hæc Plinij verba de vlmi facultatibus lib. 24. ca. 8. Cæterum humor in folliculis vlmi contentus (vt ego experientia compertum habeo) medetur puerorum enterocelis, si splenia siue linteola in eo madefacta sæpe inguini partis ruptæ superimponantur, atque inibi sub femorali, quod Italis vulgo brachiere appellatur, subligentur, & constringantur. Idem liquor vitreo vase exceptus sepelitur in terra, aut fimo equino calido, vigintiquinque diebus, ore diligenter obturato, & collocato vasis fundo super salis communis strato: fit enim hoc tempore vt fæx subsidat, & liquor clarissimus supernatet. Is ad vulnera recentia conglutinanda adeo efficax est, vt dictu mirum sit, quàm belle celeriterq́; id præstet, si cum spleniis, aut confractis linteolis applicetur. Quin & corticis radicum decoctum articulorum duritias emollit, & neruorum conuulsiones resoluit, si in fotus, vel balnei modum adhibeatur: item tumores discutit, quos iugi attritus in collo boum excitauit. Interiores Vlmi radices si diu decoquantur, & iuri supernatans pinguedo colligatur, illinaturque ea sæpe locus glaber, à qua pili defluxerunt, breui repullulabunt. Eiusdem cortex contusus, & muria vsque adeo subactus, vt malagmati similis sit, illitus, podagricos dolores mulcet. Folia Vlmi quæ ad orientem spectant, impari numero decerpta, & cum piperis granis totidem contrita, & ex vino Cretico pota à ieiunis purulentas tusses mirificè iuuant, vt Marcellus est author. Vlmi meminit Galenus lib. 8. simpl. med. sic inquiens. Vlmi foliis quandoque recens vulnus glutinauimus, confidentes adstringentem pariter & abstergentem inesse illis facultatem. Cortex amplius etiam subamarus est, & adstrictorius: itaque cum aceto & lepram sanat. Porrò viridis etiamnum ac recens, si vulneribus vinculi vice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandem vim obtinent: nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, siue callo inducto opus habent. Huius arboris nomē Græcum est πτελέα: Latinum, Vlmus: Arabicum, Didar, Dirdar, seu Luzach: Italicum, Olmo: Germanicum, Vlmen / Rustoltz / Lindbast / Pffenholtz: *Hispanicum, Vlmo: Gallicum, Orme: Bohemicum, Gilm. At Carpinus Græcis ζυγία vocatur: Italis, Carpino.*

Carpinus Plinii & Theop. — Vlmi facultates ex Plin. — Humor in folliculis ad enterocelas. — Vlmi vires ex Galeno. — Nomina.

Vlmus nostra vulgaris, Vlmus est Dioscoridis, Vlmi alterum genus Theophrasto, Vlmus vernacula Columellæ: Herbarii Vlmum vocant. Quòd si Vlmus, Aprili aut Maio Mense pluuiis, subitoque calore solis insequente infestetur, ipsius folia corrugantur protinus, & vesicæ seu folliculi, scroti hominis figura generantur, quibus includitur humor, initio lentus, mox solis vi in gummi concrescens, quod Gummi vlmi recentioribus ex Theophrasto, quod dum siccatur, vermiculi qui cnipes, culices & muliones appellātur, euolant. Galenus 2. de cōp. med. secundùm genera 7. in Emplastro Melino quod Rustico adscribitur, recipit πτελέας τοῦ ἐν θυλακίοις drachmas XVI: vbi interpres vertit, vlmi in sacculis ex corio recōditi denarium pondo: verùm intelligendum Humoris Vlmi qui in folliculis continetur, vt τοῦ ἰχῶρ, aut quid simile intelligatur: nam apud Paulum habetur ἐν τοῖς θυλακίοις ἰχῶρ. Ita vt τὸ θυλάκιον apud Galenum & Paulum, idem sit quod κωρυκὸς Theophrasto, & φύσα Dioscoridi, id est, folliculus, vtriculus, vesicula. De altero Vlmi genere & similibus, Deo adiuuante, in vniuersali nostra historia, quam adornamus, verba facturi. II. Fagus Sepium C.B. quam Fraxino similem dixit Plinius: alii ad Vlmum, ad Fagum alii referunt: sunt qui Carpinum Plinii velint, quæ Aceris est species; alii Ostry seu Ostriam Theophrasti, quam aliquantum repræsentat: Dicitur Ornus Trago, Lon. Vlmi tertia species, Dod. gal. Vlmus atinia, Lugd. Fagus sepium, Vlmo magis cognata, Gesʃ. hor. Carpinus Dod. Lob. obs. Tab. Cam. Carpinus alba, Cast. Betulus, Lob. icon. Fago similis altera, Cæs. Ostrya Cordi, Thalio. III. Figura addita Carpini & Vlmi flores & semina exprimit.

Gūmi Vlmi.

Σαπρότης ξύλων. LIGNORVM MARCOR. CAP. XCVI.

EX caudicibus, lignisque veteribus caries congeritur, quæ farinæ modo illita vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: serpentia cohibet, si cum pari aniso & vino subacta, linteisque imposita illinatur.

Cariei lignorum consid.

NOn sanè prorsus negligenda est lignorum veterum, & contabefactorum caries, cum tātæ facultate polleat, vt vlcera expurget, solidetq́; & eadem serpentia sistat: quod eò præstat efficacius, si ex lignis arborum colligatur, quæ tum adstringendi, tum etiam abstergendi vim possident. Quo fit, vt ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facilè præstet: quippe quæ

quæ non modò vlcera, quæ contumacia non ſunt, ſanat, ſed & quæ cacoethe dicuntur, quæq; Gallica peſte contracta ſunt: quare pudendorum exedentibus vlceribus inſperſa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor ſiue caries in medicum vſum venit, ſed & VERMES in carioſis lignorum caudicibus naſcentes, ſi Plinio credimus, qui libro 30. cap. 13. de his ſic ſcriptum reliquit. Coſſes qui in ligno naſcuntur, ſanant vlcera omnia: nomas verò combuſti, cum pari pondere aniſi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuiſſe hos olim & in cibis, idem poſteritatis memoriæ tradidit lib. 17. cap. 24. cum inquit: Vermiculantur magis minuſve quadam, omnes tamen ferè, idq; aues caui corticis ſono experiũtur. Iam quidem & in hoc luxuria eſſe cœpit, prægrandeſq; roborum delicatiore ſunt in cibo, coſſos vocant: atque etiam farina ſaginati, hi quoque altiles ſiunt. Quapropter mirum non fuerit, ſi etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas deprompſerint, in cibis deuorauerit, Ariſtotelis teſtimonio, qui etiam addidit guſtantibus eſſe ſuauiſsimas. Sed cur illud admirandum fuerit, ſi noſtris etiam temporibus vermes, qui carioſis caſeis innaſcuntur, magna admodum cum voluptate à compluribus deuorentur? Galenus cùm & ipſe ad arborem, ex qua caries decidit, particularem ſcopum habuiſſet, lib. 8. ſimp. med. ſic de illa ſcripſit. Caries lignorum, & maximè, quæ particeps eſt adſtrictionis ſimul & abſterſionis, velut vlmus, expurgat, impletq; vlcera humida. Σαπρότης ξύλων ita Græcè dicitur, quod Latinè Lignorum marcor, ſiue caries: Arabicè, Nucharer veaſab: Italicè, Tarlatura de legno: Germanicè, Wurmmeel: *Hiſpanicè, Carcoma.*

Vermium lignorum vſus in cibis.

Cicadæ in cibo.

Cariei vires ex Galeno.

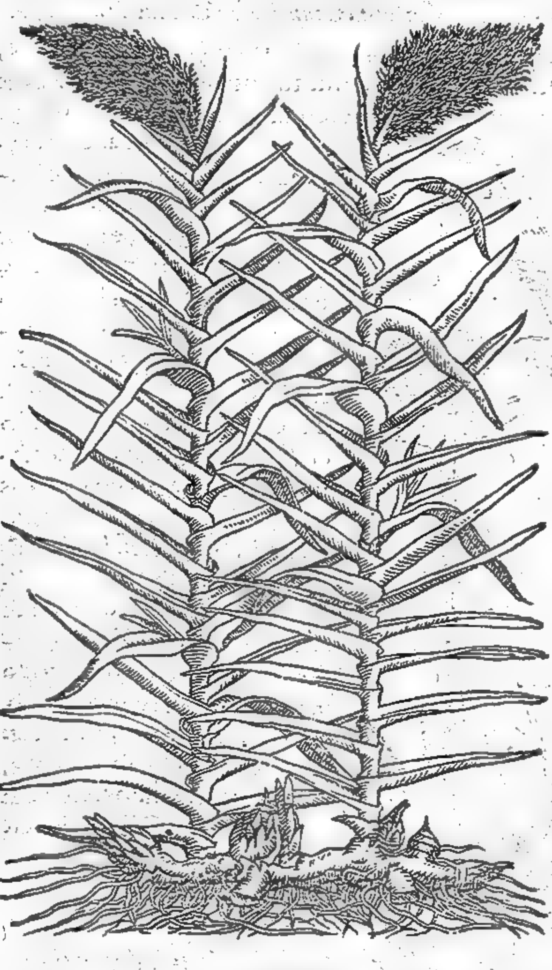
Vermes vetuſtos arborum truncos, & intempeſtiuè cæſa, atque ædificiis nimia vetuſtate corrupta ligna arrodunt, ita vt è foraminibus puluis farinæ ſimilis, qui caries ſeu marcor lignorum dicitur, excidat. Quæ ſanè ſecundum lignorum diuerſorum naturam variat. Quandoquidem verò caries lignorum maximè adſtringendi & extergendi vi præditorum, vt eſt vlmus, humentia vlcera exſiccat & replet, ideò vlmi hiſtoriæ, arborum cariem ſubiungit.

Κάλαμος. ARVNDO. CAP. XCVII.

IN Arundinum genere quædam naſtos, id eſt farctior vocatur, ex qua ſagittæ factitari ſolent. Alia fœmina, qua tibiarum ligulas efficiũt. Alia, quòd fiſtulis addicta ſit, ſyringias: cui multum ineſt carnis, crebris cincta geniculis, ad librorum conſcriptionem accõmodata. Alia craſſa, concaua, apud amnes naſcẽs: quæ à quibuſdam cypria, ab aliis donax appellatur. Alia phragmites, ſeu vallatoria, a gracilis, candicans, vulgò cognita: cuius trita radix per ſe, aut cum bulbis ſuis illita, ſpicula aculeoſque corpore extrahit: luxata, lumborumque dolores cum aceto mulcet. Virentia folia tuſa, & impoſita ignibus ſacris medentur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ ſanantur. Paniculæ lanugo, ſi aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum implet arundo, quæ cypria dicitur.

a Cat. ὑπόλεπτος. i. aliquãtulum tenuis.

I. ARVNDO DOMESTICA.

II. ARVNDO PALVSTRIS.

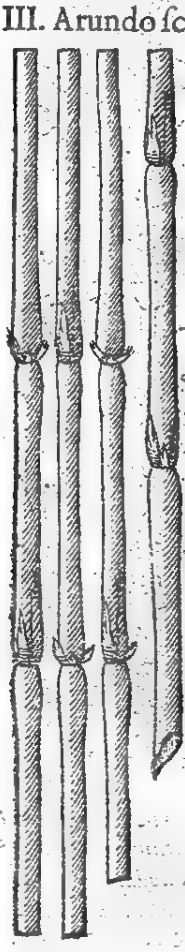
ARundinum quinque genera tantùm, veluti notiora hoc in loco à Dioſcoride produntur: licet Plinius lib. 16. ca. 36. & lib. 24. cap. 11. viginti nouem arundinum ſpecies deſcripſerit: inter quas (vt ſuperius diximus) odoratam receſuit, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικός appellatur, in India, Syriaq; naſcens, odoris iucunditate vnguentis accommodata. Quod apertè indicat calamum odoratum eſſe inter arundinum genera reponendum, non autem inter radices, vt vulgus medicorum, & Braſauolus Ferrarienſis contendunt, acori radices pro legitima odorata arundine aſſumentes. Quæ in Italia frequentiſsima

Arundinum confi. & hiſt.

Arund. satiuæ descrip. quetißima in vinearum Arundinetis, vliginoso præsertim solo, è radicũ geniculis seritur ad vitium palos, ad decẽ cubitorũ altitudinẽ adolescit, militaris hastæ craßitudine, robusta, ac firma materie, inanis tamen intus, cõpactis per interualla geniculis. Cortice vestitur squamoso, & qui facile auferatur, aspero ac subalbicante. Folia illi sunt longa, milij Indici æmula, sed latiora, ac longiora, aspera vbiq; superficie, & acuta circũferẽtia: radix illi est alba, dura, tuberosa, cõtortaq; informis, ac geniculata, vt in Iride, sed longè maior, ac robustior. Secãtur Arũdines quotannis humotenus, sectæq; illico regerminant, crescuntq; anno toto ad priorem altitudinem, craßitudinemq;. *Nastos.* Illa, quæ nastos dicitur, solida, farctaq;, quamuis gracilis & leuis, in communem sagittarum vsum à Syris accepta, non oritur, quod sciam, in Italia, nisi nascatur (vt tradidit Plinius) in Rheno Bononiensi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc est, fœmina appellatur, cuius tantùm est vsus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita est. *Vallatoria.* Namq; nostra tempestate fiunt eiusmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea scilicet specie quam Dioscorides vallatoriam nuncupat, qua nostri in viridariis, ac hortis in topiariis extruendis vtuntur, ac palos vitibus aptißimos efficiunt. Quod autem vallatoria sit hæc nostra cõmunis, mihi aliquando dubitãdi præbuit ansam Dioscorides: quippe qui dicat, eam esse gracilem & candidam, cùm tamen communis nostra sit craßior. Verùm cùm postea inuenerim Theophrastum scribentem li. 4. c. 12. de plantarũ historia, craßiorem, firmioremq; illam arũdinem esse, quæ vallatoria nominatur, facilè sum ad credẽdũ inductus, hũc Dioscoridis locum esse deprauatũ: eoq; magis, quòd septis, palis, & topiariis operibus crassæ sunt tenuibus aptiores. Est autẽ arundo palustris calamo tenui, geniculato, læuibus internodiis, inani ac fragili, foliis longis, asperis, & per ambitum acutis, paniculis in summitate comosis, tactu mollibus, læuibusq;. *Scriptoria.* Prouenit spontè in paludibus, lacubus, & cæteris stagnãtibus aquis. Vires sunt illi eædẽque & cæteris generibus. Illa verò quæ ad scribendum vsurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, estq; omnibus notißima: veluti & ea, quæ Cypria vocatur, in paludibus nascẽs, & apud amnes. *Arundinis, & filicis odium: cum asparago amicitia.* Traditur à pluribus rei agrariæ auctoribus, tum etiam à Plinio, inter arundinẽ & filicem herbam intestinum esse odium: proinde arũdinem vomeri alligatam filicem in agro destruere, ac enecare prodiderunt. At eo maior arundini cum asparagis intercedit amicitia: nam si serantur in arundinetũ, inibi mirificè proueniunt. Quidam præterea prodiderunt, arundines in India ad tantam assurgere molem, vt singula internodia nauigiorum vicem præstent per fluuios & lacus, ternos homines capiente alueo. At si plura de arundinum generibus quis audire cupiat, Theophrastum legat, qui longiori sermone earum historiam literis memoriæq; mandauit. Pota arundinis radix vrinam, & menses ciet: eadem recens tusa scorpionum ictibus vtiliter imponitur. *Arundinis vires ex Gal.* Non desunt impostores, qui Arundinum radices combustas pro spodio vsurpent. De arundine Galenus lib. 7. simp. med. hæc scripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis, aculeos & stipites ex alto extrahere quidam scripsere, ceu trahendi quædam vis ei inesset. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: verum quantum gustu liceat coniicere, abstergentem facultatem poßidet non paucam, minimeque acrem. Cæterùm folia ipsa abstergentis sunt facultatis. Cortex verò eius combustus admodum tenuium partium & digerentis facultatis efficitur, adiunctum habens abstersorium quiddam, vt exiccet, & excalfaciat tertio quodammodo ordine, plus tamen deficcet, quàm excalfaciat. Vitandum autem est eius, id quod anthelen vocant: nã si in aures incidat, adeò tenaciter adhærens affigitur, vt auelli non poßit, auditumq; vitiat: quamobrem sæpißimè exsurdat. *Nomina.* Arundo sic Latina voce vocatur, vt Græca κάλαμος: Arabica, Casab: Italica, Canna: Germanica Rohr: Hispanica, Cannas: Gallica, Cannes siue roseau: Bohemica, Trest. Arundo palustris. Græcis Κάλαμος ἑλειος: Italis, Cannella, & Cannuccia aquatica.

Arũdo καλαμος, παρὰ τὸ καλῶς ἀμᾶσθαι etymologicè dicitur, quæ odorata, (de qua superius) & inodora, cuius genera quinque agnouit Diosc. at Theoph. 4. hist. 12. duo summa constituit genera, τὸν δὲ αὐλητικὸν καὶ τὸν ἕτερον, inde in plures species subdiuisit. Plin. etsi lib. 16. c. 36. plures differentias agnouerit, attamẽ li. 24. c. 11. viginti nouẽ genera se demõstrasse expresse monet: in phytopinace nostro duodecim Arundinis genera recẽsuimus, sed de commentatoris arundinibus.

III. Arundo scriptoria.

I. Papyrus Nilotica.

I. Arundo satiua, quæ Donax Dioscoridi C. B. Arundo Cypria & sexta, Dod. gal. Arundo magna, Ges. hor. Arundo donax satiua siue Cypria, Lob. Arundo domestica, Cast. Lugd. Tab. Calamus siue harundo crassa, Cæs. Arũdo Italica maior, Cã. II. Arundo vulgaris quæ phragmites Diosco. C. B. Arundo, Trag. Ges. Lõ. Harũdo vallatoria, Dod. gal. Lugd. (qui figurã habet Dodonæi & alterã Matthioli) Thal. Harũdo phragmites, Dod. Arundo palustris & Cãna sepiaria, Tab. Calamus vallatoria, Lob. Calamus siue arũdo alia gracilis, Cæs. III. Arundo scriptoria συριγγίας Diosc. C. B. Syringias fistularia, arundo tertia, Dod. gal. Fistula vel syringa. Lobel. Canna fistularis, Tab.

Πάπυρος. PAPYRVS. CAP. XCVIII.

PAPYRVS, qua chartę fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina vtilitatis ad laxandas

laxandas fiſtulas: madefacta lino inuoluitur, vſq; dũ inaruerit: cõſtricta enim atq; immiſſa in hiatũ humore cõpletur, & intumeſcendo fiſtulas aperit. Habet neſcio quid alimenti radix: itaq; Aegyptij eã mandũt, ſuccũ tantũ deuorantes, & manſam expuunt. Ipſis radicibus pro ligno vtuntur. Crematæ papyri cinis depaſcentia vlcera cùm omnium partium, tũ oris maximè, cohibet: verum melius id cõbuſta charta præſtat.

Papyri conſideratio ex Theoph. & Plinio.

QValis Papyrus ſit, Italia neſcit: ſiquidem (vt Theophraſtus eſt auctor lib. 3. cap. 9. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. 13. ca. 11.) Papyrus in Italia non naſcitur, ſed in Aegypto quibuſdam in locis tantùm prope Nilum fluuium, quieſcentibus Nili aquis, vbi hæ euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis craſſitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum, thyrſi modo cacumen includens: ſemine nullo, aut vſu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno vtuntur, nec ignis tantùm gratia, ſed ad alia quoque vtenſilia vaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt: & è libro vela, tegeteſq;, necnon & veſtem etiam ſtragulam, ac funem. Mandunt quoque crudum decoctumque, ſuccum tantùm deuorantes. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem Papyrum intellectum eſt eundem vſum habere, quem chartæ: & tamen adhuc malunt Parthi literas veſtibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diuiſæ acu in prætenues, ſed quàm latiſſimas philuras. Hac Plinius: qui deinde ſequẽti capite fuſius docuit Papyri conficiendi rationem, his verbis. Poſt hanc papyrum eſt, extremumq; eius ſcirpo ſimile, ac ne funibus quidem niſi in humore vtile. Texunturque omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor vim glutini præbet, cùm primò ſupina tabulæ ſcheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit eſſe, reſegminibus vtrinque amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ, atque inter ſe iunguntur, proximarum ſemper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures ſcapo, quàm vicenæ, magna in latitudine earum differentia 13. digitorum optimis. Hactenus de papyro Plinius. Videntur & Papyri quoddam eſſe genus, tenuia læuiaque illa folia è iuncea quadam planta prodeuntia, quæ ab inſulis diui Thomæ, Braſilij, & Mederæ, ad nos conuehuntur, ſacchareis vt vocant panibus inde delatis circũuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clariſſimo medico Luca Ghino Piſis ad nos miſſum, nigris rubriſque Arabicis characteribus manu ſcriptum. Quod clariſſimum præbet indicium, earum inſularum incolas tenuiſſimis his folijs, pro papyro paſſim vti. Veruntamen hoc non eſſe papyrum, è quo antiquitas ſuas confecit chartas, certò ſcimus, quod hoc arte (vt Plinius eſt auctor) fieret, illud verò tale à natura producatur, & proprium ſuæ ſtirpis ſit folium. Antiqui itaque ex Papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipſam ex contritis linteis conficimus: vnde hactenus antiquum retinẽs nomen, etiamnum Papyrus apud plerosque dicitur. Crediderere nonnulli, veram eſſe Papyrum arundines illas, quas Indicas vocant, quibus imbecilles principes, atque hierarchæ, prælati vulgò dicti, ad ægram ſenectutem fulciendam pro ſcipione vtuntur, materiem auro, vel argento ſuccingentes. Quod tamen aſſerere non auſim, nec vtique reprobare, cùm huiuſce rei certã cognitionem adhuc aſſequi non potuerim. Papyri meminit Galenus lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Papyrus ipſa quidem per ſe in vſum medicinalem non venit, at macerata, aut vſta vtilis efficitur. Igitur oxycrato, vinove macerata, recentia vlcera glutinat, maximè in circulum circumpoſita. Verum hic quidem eſt, ceu materia, quæ medicamina ſanantia accipiat: at vbi vſta fuerit, medicamẽ eſt exiccatorium, velut & chartæ combuſtæ cinis, niſi quatenus infirmior eſt, quàm papyri: hac Galenus. Cæterum animaduertendum eſt, quod noſtri vſus charta, quæ ex veteribus conficitur linteis, iiſdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam veteres ex papyro arbore parabat. Quo fit, vt dubium mihi ſit, quonam modo parari poſſit illud Galeni medicamentum, quod de charta combuſta dicitur, vlceribus ſordidis, & ſinuoſis vtiliſſimum: itemq; paſtillus Fauſtini à Paulo li. 7. traditus. Πάπυρος Græcis, Latinis pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, ſeu Berdi: Italis, Papiro.

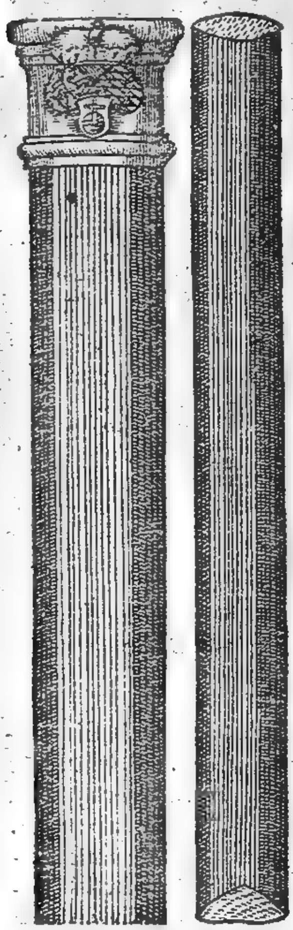
Papyri conficiendi ratio.

Papyri quoddam genus.

Indica arundo.

Papyri vires ex Gal.

II. ARVNDO maxima.

Papyri iconem ex Lobelo adiecimus, quæ Dioſcoridis & Theophraſti eſſe videtur, & Papyrus Cæſalp. & Alpino dicitur, Papyrus Nilotica, Adu. Lob. & Tab. Papyrus Aegyptia, Lugdu. Quemadmodum apud veteres ὁ χάρτης charta ex papyro fiebat, & chartæ papyriq; vox non eadem erat, qua ad ſcriptionem vtebatur, cuius multa genera Plinius propoſuit, ſic charta noſtra ex attritis linteaminibus paratur, eadem tamẽ eſt chartæ & papyri vox. Aſt quemadmodum veteres & aliis rebus ad ſcriptionem vſi ſunt, vt Betulę Tiliæq; corticibus: ſic recentiores varia habent: Sic Carolus Clu. Papyri ex Iacca meminit, liber eſt arboris tenuiſsimæ membranæ inſtar candidus, quo vt Papyro ſcriptura excipi poteſt: ſic Scaliger exerc. 158. Palmeta humilia recenſet, & foliorum pro chartis vſum ſcribit: ſic Ouiedus li. 8. cap. 13. & 14. Guaiabara ſcribit Hiſpanis in inſula Hiſpaniola papyri vſum præbere & atramenti. Idem & Copey in Hiſpaniola folio duplo maiore & craſsiore refert, quibus pro chartis luſorijs Hiſpani vtebantur. Nicolaus Coſtinus in ſuo itinerario arboris meminit, cuius folia tenuia longitudinem & latitudinem ſex brachiorum æquant, quibus chartæ vice vtantur, & folio extenſo, tres quatuorve ita operiantur, vt pluuias non metuant. Tandem Lugd. hiſt. libro 18. cap. 86. Tal vocat arborem in prouincia Mangi, folio grandi, quod chartæ vſum præbeat in tota India, fructu magno Napy ſimili. II. Meminit Commentator Indicæ arundinis, cuius figuram adiecimus, quam Arundinem maximam vocamus, Naſtos Dioſcoridis & Toxicam Theophraſti cenſemus. Harundo prima Dioſcoridis, Dod. Naſtos vel farcta, Lob. Naſtos tertia, Tabernæmontani.

Papyrus ex Iacca.
Guaiabara.
Copey.

Tal.

Μυρίκη. MYRICA. CAP. XCIX.

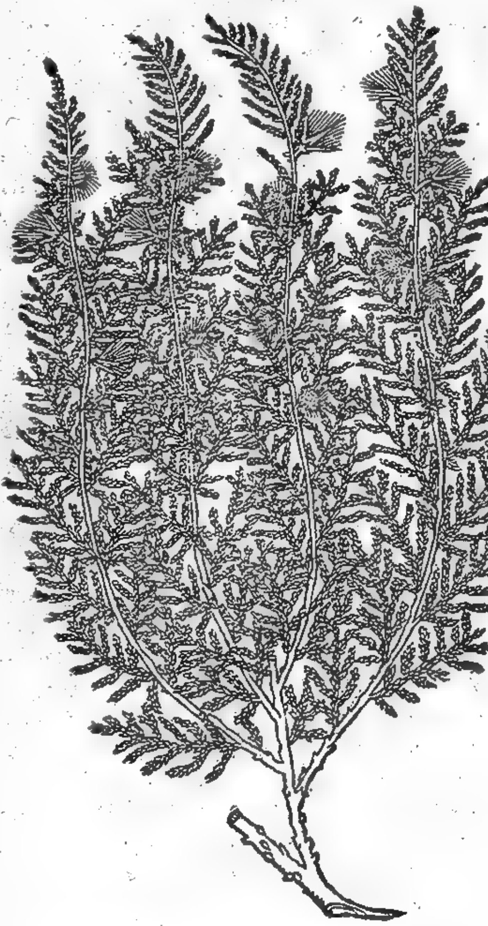
MYrica, ſeu tamarix, [arbor vulgo cognita] eſt, cùm apud pigras, & ſtagnantes aquas enaſcatur, fructum quaſi florem ferens, compage muſcoſum. Aegyptus, Syriaq; alteram gignunt mitiorem, ſylneſtri cætera ſimilem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter aſtringentem guſtu: quo conuenienter vtimur vice gallæ in medicaminibus oculorum, oriſq;. Datur cruẽtę excreationi in potu, & cœliacis,

Orib. non habet.

 & con-

& contra profluuia fœminarum, regium morbum, & phalangiorum morsus: illitus tumores inhibet. Cortex in eosdem vsus adhibetur. Decoctum foliorum cum vino potum, lienem absumit: ad dolorem, dentium in collutionibus salutare, & mulieribus fluxione vuluæ opportunis in desessionibus: phthiriasi lendibusque circumfusum prodest. Abundantiam fœminarum sistit impositus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienosis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

I. MYRICA.

II. TAMARIX NARBONENSIS.

Myricæ consideratio.

Vrbana Myrica, quod sciam, non nascitur in Italia: quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ verò alicubi reperitur in hortis, & in quibusdam viridarijs mitior reddita, non alia est, quàm syluestris, in locos mitiores translata, quæ folia habet Sabinæ bacciferæ similia, tenuiora tamen, ac magis virentia, fructum quasi florem ferens compage muscosum. Cuius rei certo sunt indicio fructus & flores, quos omnino syluestribus similes profert, non autem gallæ modo vt domestica. Vmbra arboris insigni proceritate sæpe per æstatem Romæ me oblectatum fuisse recordor ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hospitalis Sancti spiritus: quæ etsi domestica haberetur ab omnibus, florem tamen & fructum ferebat syluestri similem. Hæc in fluminum ripis frequentissima nascitur in Italia. Quare non potui non admirari Dioscoridem, quippe qui dicat tantùm nasci Myricam apud paludes, ac resides aquas, cùm oppositum sanè eueniat in Italia. Quod me sæpius adduxit, vt crediderim, aut Dioscoridis codicem hoc loco deprauatum esse, aut in Græcia secus, quàm in Italia myricam proximè stagna ac paludes oriri. Tamaricis fruticem, qui fructum quasi florem profert compage muscosum παρακαρπέα θάμνον *Nicander in theriacis celebrat, tanquam diuinam, & omnib. modis colendam plantam ad serpentium morsus hisce Carminibus.*

Καὶ μυρίκης λάζοιο νέον πανακαρπέα θάμνον,
Μάντιν ἐνὶ ζωοῖσι γεράσμιον ἧ ἐν Ἀπόλλων
Μαντοσύνας κοροπαῖος ἐθήκατο, καὶ θέμιν ἀνδρῶν.

Myricæ medicinæ.

E myricæ trunco aluei excauantur (vt Columella scribit) aquaq; replentur, vt subinde postea bibant sues: nam hoc potu splenis incremento sanantur, quo morbo æstate maximè torquentur, dum, quæ eorum est pabuli insatiabilis auiditas, arborum fructus consectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem omnia vlcera ignis exustione contracta, efficaciter exiccare author est Serapio. Folia simul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt. Rami concisi, ex aceto illiti lienem attenuant. Datur ramorum cortex ad diuturnas alui fluxiones. Fructus potui datus confert vipereis morsibus. Elephantiasim ex lienis vitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum passis vuis epotum sanare tradidit Alcanzius Arabs: id quod se vidisse ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi persuasum est, id non incongruum in Gallica peste fore medicamentum, Guaiaco forsitan ligno non absimile. Myricæ radices, pro odorata casia venditabant impostores, sed postquàm fraus à peritis medicæ materiæ viris deprehensa est, eius in officinis vsus penitus exoleuit. Meminit myricæ Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Myrica abstergentis est ac incidentis facultatis, absq; perspicua desiccatione: habet verò etiam adstrictionem nonnullam. Has ob qualitates facultatesq; admodum prodest lieni indurato decocta cum aceto, aut vino, siue radice, siue folijs, siue extremis ramulis: sanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus & cortex non paucam sortita sunt adstrictionem, adeò vt gallæ omphacitidi proxima sint, nisi quòd acerbitas euidens est in galla, sed myricæ fructui temperatura inest inæqualis: immista est enim naturæ eius multa partium tenuitas, atque vis abstergendi: quod sanè gallæ non accidit. Attamen vbi galla forte ad manum non erit, eo vti liceat ad omnia, ad quæ illa vtimur, in eisdem, & cortice. Porrò Myricæ combustæ cinis

Myricæ vires ex Galeno.

admodum

admodum deſiccatoriæ facultatis eſt, plurimam habens abſtergendi facultatem, pauxillam adſtringendi. Μυρίκη arbor ita Græcè vocata, Latinè Myrica, & Tamarix nuncupatur: Arabicè, Tarſa, ſeu Carſa: Italicè, Tamarigio. Germanicè, Tamariſcken, aut Porſt: Hiſpanicè, Tamargueria, & Tamaritz: Gallicè, Tamariſc.

Nomina.

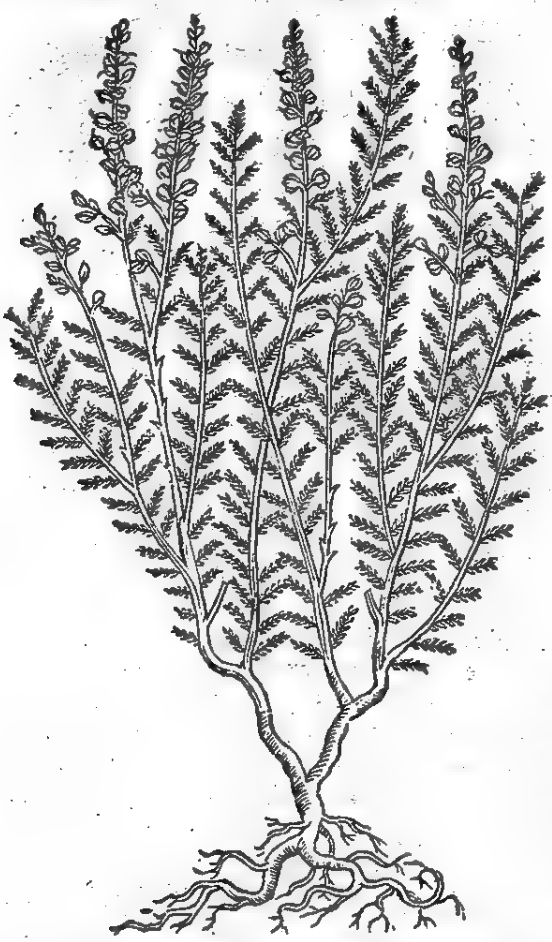
Myrica Dioſcoridi, Theophraſto & Galeno: Tamarix Corinthiis Hermolao teſte, & quibuſdam Amarix, quæ duum generum, ſatiua Aegyptia, quæ arbor eſt: & ſylueſtris, quæ frutex eſt lignoſus: Huius duplex genus in Germania, alterum ſolidiore ligno, medulla exili, & foliis tenuioribus, circa Rhenum: alterum ampliore medulla, foliis latiuſculis, ligno non vſq; adeò ſolido, quę in Danubij ripis frequens. Rurſus differt Narbonenſis à Germanica, illa exiguos habet floſculos, non papposos ſed rotundos, ex albo punicantes, & acinulis ſubſilientibus à vermiculo intus orto agitatos. Hæc verò flores habet tomentoſos & pappoſos purpureos, qui vnà cum ſemine diffluunt. Narbonenſi ſimilis ea quæ in Lio Venetorum inſula creſcit. I. Tamariſ. Germanica C.B. Lob. & Lugd. Tamariſ. Brun. Lon. Tamarix. Dod. Tab. Fuch. cui & Tamarix ſylu. fœmina. Tamariſcus fæmina, Cord. hiſt. Tamarix humilis, Cord. in Dioſc. Myrica, Trag. Lac. Geſ. hort. Myrica humilis, Dod. gal. Myrica altera in Germania, Cam. Myricæ ſylueſtri ſecundæ ſimilis, Cluſ. Hiſp. & Myricæ Pannonicæ ſimilis, Cluſ. Pan. II. Tamariſcus Narbonenſis C.B. & Lob. Tamarix Narbonenſis, Lugd. Tab. Tamariſci ſylu. genus, Alpino, Myrica circa Monſpelium, Geſ. hort. Myrica ſylu. prima, Cluſ. Hiſp. Myrica ſiue Tamariſcus gallica Cam. Myrica, Cæſalp.

Tamariſcis genera.

De Aegyptia in hiſtoria noſtra.

Ἐρείκη. ERICA. CAP. C.

I. ERICA PRIMA.

Erica fruticoſa arbor, myricæ ſimilis, longè minor, cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quã coma ſerpentium ictibus illitu medetur.

Erica ſtirps fruticoſa Aſiæ, Græciæq; fruticibus aſcribitur. Hæc (vt plantarum ſcriptores aſſerunt) bis anno floret, quo fit, vt prima, & vltima habeatur, quæ inter ſylueſtres ſtirpes floreat. Quæ de Erica Dioſcorides prodidit, Nicander habet in theriacis dum Ericam perpetuò virentem apes depaſci ait, & ſerpentium ictibus aduerſari commemorat his verſibus.

Ericæ conſideratio.

Λάζεο δ' ἀνθεμόεσαν ἄφαρτα νυφύλλον ἐρείκην.
Ἥν τε μελισσαῖος περιβόσκεται ὀυλαμὸς ἑρπων.

Plinius lib. 24. cap. 9. Ericam deſcribens inquit. Ericen Græci vocant fruticem non multum à myrice differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc aduerſari ſerpentibus tradunt: hæc Plinij verba. Verùm non ob id facilè fuerit affirmare, quænam plãta nobis legitimam Ericam præ ſe ferat, cùm tam paucis notis deſcribatur ab omnibus: tametſi hæc, cuius hic figuram appinximus, nil aliud quàm Ericam deſignare videatur. Siquidem fruticoſa eſt planta, ſemicubitalis, colore rorismarini, folijs ferè myricæ, cui eam Dioſcorides aſſimilat: vere primo & autumno floreſcens, quod huius fruticis proprium eſt, ſi rei herbariæ ſcriptoribus eſt adhibenda fides. Adde, quòd huiuſce flores autumno maximè depaſcantur apes, ea fortaſſe de cauſa, quòd non modò Erica prima ſit, & vltima ſylueſtrium, quæ floreat, ſed quòd etiam diutius floribus quàmplurimis ornetur, nempe autumno toto, & ad hyemem vſque. Vnde mel, quod ex ijs apes faciunt, ericeum (vt Plinius eſt author) antiquis appellatur, quod conuehi traditur poſt primos autumni imbres, cùm erica ſola floret in ſyluis. Præterea cùm lib. 3. ſcribat Dioſcorides, corim, hypericum aliquibus vocatum, fruticem eſſe folio ericæ, minore tamen, ſitq; hæc cori folio admodum ſimilis, magis adhuc inclinauit animus ad credendum, hanc eſſe Dioſcoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temerè factum putaui, pro legitima erica huius effigiem expreſſam dare. Oritur hæc frequentiſſima in Goritienſi agro eo præſertim tractu, quà à Diuo Andrea (ita appellatur vicus) ad Vipacum fluuium itur: incolæ vernaculo ſermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè magis adoleſcit, fiuntq; ex ea ſcopæ aptiſſimæ ad mundandas ædes, & ob id vulgò hæc planta propriè vocatur Scopa. Marcellus, neſcio qua ratione ductus, ericam magno errore geniſtæ ſpeciem putat. Ericam aliam, cuius etiam hic imaginem exhibemus, vt quæ fortaſſe non minus, quàm antedicta, veram referat, miſit ad me Gabriel Fallopius Mutinenſis Medicus ſingularis ingenij & eruditionis, dum Patauij honorificè humani corporis diſſectionem & materiam medicam profitetur. Ramos edit tẽues, folijs alterius lõgioribus acutioribusq;, anguſtis ac numeroſioribus, quibus circumquaq; ramuli ſtipantur. Flores edit paruos rubentesq;. Naſcitur arido ſolo, & in collibus apricis & montibus non valdè excelſis. An Erica ſit legitima hæc planta, aliorum iudicio relinquo. Eſt & planta in montibus naſcens, qui Bohemiam à Sileſia diſterminant, & à quorum fontibus Albis fluuius originem ducit, humi procumbens, & latas occupans areas, folio penè vulgaris Ericæ, quæ bacca edit purpureas in purpura nigricantes, Iuniperinis haud minores, ſed molliore pulpa, lenta, & colore ſubuireſcente vt in pruno. Ramis eſt lignoſis, ex atro ruſeſcentibus, flexibilibus, obſequioſisq;, flores videre non licuit, ſed ipſam tantùm bacciferam menſe Auguſto. De qualitatibus & viribus, quid certi dicam, non habeo. Hanc Ericam bacciferam appellandã duximus: quã vnà cum altera à Fallopio mihi miſſam libẽter depingi curauimus, atque in mediũ proferre libuit, vt rei herbariæ peritos in his, quemadmodum & in cæteris plantis, iudices conſtituamus: quorum ſanè iudicio ſubſcribent ſtudioſi, quibus nos quidem, quantũ labore atq; induſtria conſequi poſſumus, non grauamur prodeſſe. Ericã paucis perſtrinxit Gal-

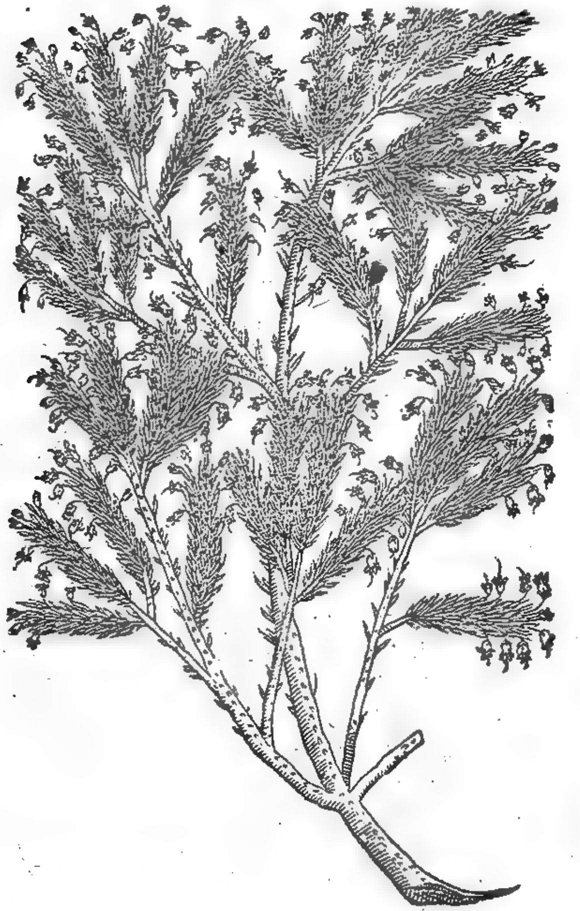
Mel ericeum.

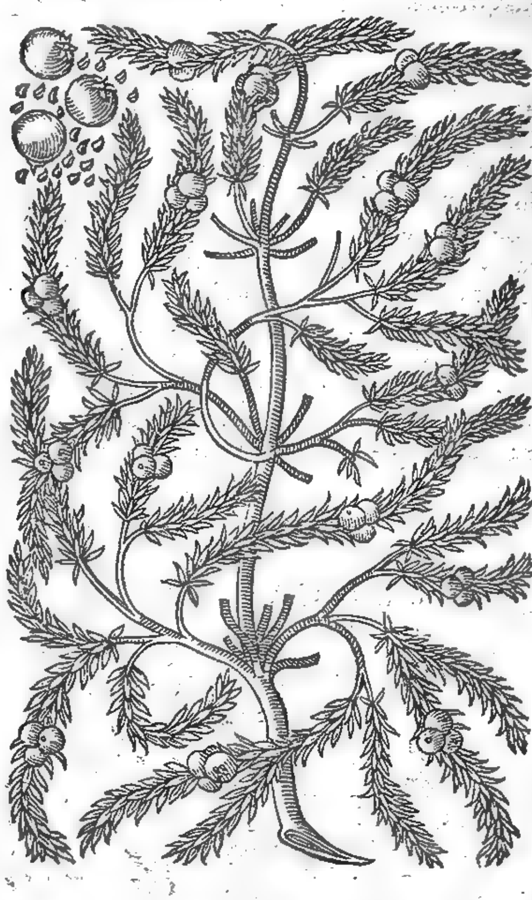
Scopa.

Erica altera.

Erica baccifera.

II. ERICA SECVNDA. III. ERICA BACCIFERA.

Ericæ facultates ex Gal.

Contra calculum.

xit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potiſſimum, ac folijs vtendum: hæc Galen. Cæterùm aqua, in qua vulgaris Erica, folia eius & flores, decocta ſit, ſumpta tepida tam mane quàm veſperi triginta dies, quinque vnciarum pondere tribus horis ante cibum, valet ad veſicæ calculos comminuendos & expellendos. Verùm fœlicius ſuccedit, ſi poſt id tempus male affecti in balneum decoctionis eiuſdem plantæ ingredi, atque inibi dum morantur, ſuper Ericam decoctam ſedere debent: idque pluries repetendum eſt. Equidem noui aliquos, qui ſeruata recta victus ratione, hoc tantum potu veſicæ calculum in minimas partes comminutum eiecerunt. Florum decoctum potum lumborum & ventris doloribus ſuccurrit: foliorum ſuccus oculorũ imbecillitatem ſanat, ſi guttatim inſtilletur. Planta hæc, quæ Græcis ἐρείκη, Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis: Heyden, Germanis: Queiro, Hiſpanis: Bruyére Gallis.

Nomina.

Ericæ, quæ Tetralix Athenienſibus, Plinio auctore, Siſara Varroni, duo ſumma ſunt genera: altera Myricæ ſimilis, ſed minor: altera Coridis folio, vt ex Dioſcoride colligitur: Siquidem capite de Cori, corin Ericæ dixerit folio. Huius multæ ſunt ſpecies magnitudine foliorum, & florum forma coloreque inter ſe differentes, cuius nomine Cluſius hiſtoria Hiſpanica nouem ſpecies: Pannonica verò hiſtoria alias etiam propoſuit, qua de re ſuo loco. I: Quam Ericam folio Tamariſci vocamus, Erica eſt Dioſcoridis, Erice Fuch. Erica, Dodo. gal. Cord. in Dioſc. Lonic. Caſt. Tab. Erica vulgaris, Thal. Erica folio myricæ, Lob. Cluſ. Hiſp. Erica prior, Dodo. Erica prima, Matth. Lugd. Erica vulgaris purpurea, Trago. Variat floris colore purpureo & candido: hæc etiam folijs tomentoſis & incanis, flore dilutiore, monente Cluſio, in Anglia reperitur. II. Erica ſecunda, altera Cluſ. hiſp. Erica Iuniperifolia denſe fruticans Narbonenſis, Lob. Erica altera, Matth. Lugd. Caſt. Taber. III. Erica baccifera Matthioli, Cluſ. hiſp. Lugd. Thal. Erica prima vel Erica baccifera, Cluſ. Panno.

Ἀκακαλίς. ACACALIS. CAP. CI.

a Meũ exem. ἐοικὼς κατά τι τῷ μυρίκης καρπῷ. i. quadantenus ſimilis eſt myricæ fructui.

ACacalis fructus eſt naſcentis in Ægypto fruticis a ſeminis myricæ quadantenus ſimilis. Cuius aqua, in qua maduerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

ACacalim Aegyptiæ arbuſculæ ſemen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror, quippe quòd inter ſemina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

RHAMNVS. CAP. CII.

Et aculeos, non legit Orib.

RHamnus fruticat in ſepibus, ramos ferens rectos, [& aculeos] in acutæ ſpinæ modum: folijs paruis oblongis, ſubpinguibus, teneris. Alterum ei genus candidius. Tertium nigrioribus, latioribusq; folijs conſtat & quadantenus rubentibus: cuius rami quinum ferè cubitorum longitudinem implent, ſpinoſiores quidem, ſed infirmioribus, minuſque rigentibus aculeis. Fructum edit latum, candidum, tenuẽ, folliculari ſpecie, verticillo ſimilem. Omnium folia igni ſacro, & ſerpentibus vlceribus efficaciter illinuntur. Fama eſt ramos huius valuis, feneſtriſve impoſitos, veneficia depellere.

I. RHAMNVS PRIMVS.

II. RHAMNVS SECVNDVS.

III. RHAMNVS GERMAnicus.

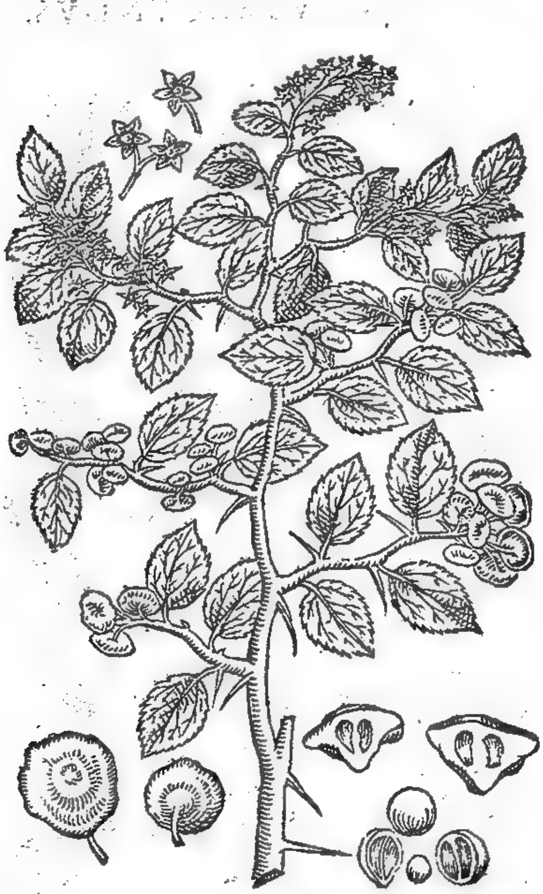

Rhamnorum conſid. & hiſtoria.

RHamni tria genera facit Dioſcorides, at etiam eum ſecutus Oribaſius. Primum, & tertium vbique in Hetruria fruticant. Illud priuatim in ſepibus & frutetis naſcitur, quo noſtrates mulieres vtuntur ad inſolandas ficus: ſiquidem eas adhuc recentes longis huiuſce fruticis aculeis perforant, & ad ſolem appendunt. Fert aculeos in acutæ ſpinæ modum: folia oblonga, mollia, ſubpinguia, tenuia: corticem habet album, læuemque, baccas rubentes, piſi magnitudine, cortice albo & tenui. Secundus primó candidior eſt: folijs ſalicis, auerſa parte candidis, virgis aculeatis albicãtibus, & rubentib. inter folia baccis. Tertium quod nigrius eſt (vt etiam Dioſcorides inquit) quinum fermè cubitorum altitudine attollitur, cæteris ſpinoſius, infirmioribus aculeis, alijs longis & rectis, alijs vt Rubi incuruis, læui cortice obductis, fuluo colore: folijs latioribus, ſolidioribus, neruoſioribusque: nigrioribus, quadãtenus ad ruborẽ vergentibus, floribus muſcoſis, ſubcroceis, fructu tenui, lato, candido folliculari ſpecie, rotundo, verticillo non abſimili: in cuius medio nucleus eſt durus ac rotundus, ciceris ferè magnitudine, in quo ſemen concluditur, lentis inſtar compreſſum, rubro cortice & alba intus medulla. Naſcitur in maritimis, in campeſtribus, & locis incultis. Secundum verò genus, quod cæteris candidius eſt, ad nos miſit clariſs. medicus Lucas Ghinus, cuius etiã hic effigiem damus. Verùm non deſunt recentiores quidam rei plantariæ ſtudioſi, qui cenſent tertium Rhamni genus, Dioſcoridi eſſe adulterinum, quòd (vt ipſi aiunt) in fructus deſcriptione non deſit contradictio. Namq; ipſi ita legunt. καρπὸς δὲ πλατὺς λευκὸς, λεπ]ὸς ὡς θυλακώδης, ἐοικὼς ἀσφοδέλῳ. Id eſt fructum edit latum, candidum, tenuem veluti folliculum Aſphodelo ſimilem: quæ comparatio adeo abſurda videtur (vt illi contendunt) vt nihil prorſus Dioſcoridis lectionem reſipiat, quippe quòd Aſphodeli fructus, nullam penitus habeat folliculi ſpeciem, nec latus aliqua ex parte videatur, nec tenuis, nec candidus, ſed viridis, & globuli inſtar rotundus. Quæ fortaſſe argumenta poſſent facilè nonnullos in eorum trahere ſententiam, quam nos minimè probamus. Siquidem Oribaſius qui plantarum hiſtorias perquàm fideliter ex Dioſcoride tranſcribit, non legit ἐοικὼς ἀσφοδέλῳ, ſed ἐοικὼς σφονδυλίῳ, vt etiam legit antiquus Dioſcoridis codex, cuiuſmodi exemplar habuiſſe Ruellium haud ambigo, quippe qui verterit: Fructũ edit latũ, cãdidum, tenuẽ, folliculari ſpecie, verticillo ſimilẽ, quo ſcilicet vtũtur infuſis mulieres. Quæ quidẽ nota in 3. Rhamni fructu manifeſtò deprehendũtur. Fideliores codices habuere quoq; Marcel. Virg. & Cornarius.

Dioſcoridis locus reſtitutus.

IV. RHAMNVS TERTIVS.

V. SPINA INFECTORIA.

narius: quippe qui vna cum Ruellio verterunt verticillo ſimilem: atque eorum impugnauerunt opinionem, qui deprauata lectione decepti, antea longè à ſcopo aberrauerant. Notæ enim, quibus Rhamni fructum deſcribit Dioſcorides, ad fuſorum verticillos manifeſtè pertinent, quorum figura, authore Theophraſto, natura pluribus plantis ſemina dedit. Hos itaque, qui tertium Rhamnum Dioſcoridi adimunt, nullam aliam ob cauſam id moliri crediderim, quàm vt hoc Rhamni tertium genus, Dioſcoridi legitimum Paliurum confingerent. Sed hallucinari eos, vel potius eorum fallaciam à nobis deprehenſam, is facilè conijciet, qui apud Theophraſtum lib. 3. cap. 17. de hiſtor. plantarum legerit paliurum ἐν λοβῷ proferre ſemen, id eſt in ſiliqua prælonga fabæ inſtar, non autem in fructu rotundo, ac verticillato, qui non vere folliculus ſit, ſed folliculare quandam referat ſpeciem, & vt propriè Dioſcorides inquit θυλακώδης. Græcis enim ſcriptoribus λοβὸς longam, vel oblongam ſiliquam in plantis deſignat, Suida & Phauorino teſtibus, vt fabæ folliculi ſunt, & Terebinthi cornicula, non autem rotundum fructum verticilli faciem referentem. Quod verò Paliuri fructus ſiue folliculus oblongus ſit, id quidem manifeſtò teſtatur idem Theophraſtus lib. 3. cap. 2. de plant. hiſt. de Acere ſcribens. Ibi enim Acerem fructum ferre ait oblongum, Paliuro ſimilem. Obſtat præterea ne tertium hoc Rhamni genus Paliurum eſſe poßit, ipſum quoque ſemen, quod non ἐν λοβῷ, ſed in duro, ac rotundo concluditur oßiculo, in ipſius verticilli centro lateſcente, fungoſa quadam pulpa exterius obducto, triplici intus cauitate diuiſo, vbi ſemen ipſum ſe continet, ac latitat, lentis inſtar compreſſum, rufa ac læui cuticula contectum, alba dulciq́ intus medulla, non autem fuliginoſum, & pingue, vt de Paliuri ſemine ſcribit Dioſcorides. Quæ omnia maximo ſunt argumento, falli proculdubio, qui putant hoc tertium Rhamni genus Dioſcoridi adulterinum eſſe, & plantam, quam nos tertium Rhamnum eſſe non dubitamus, Paliurum eſſe contendunt.

Opinio quorundam improbata circa Paliurum.

Cæterùm Ruellium deceptum eſſe crediderim, quippe qui Rhamni genus eam eſſe ſtirpem arbitretur, quam nos vulgari ſermone SPINO *merlo, Longobardi Venetique Spin cernino, Foroiulienſes verò Spin guerzo appellant. Hæc enim arbuſcula eſt non magna, folijs latis, pyri quadantenus modo breuioribus & anguſtioribus. Ramos fundit numeroſos, quorum faſtigium in aculeum deſinit: fructu copioſo liguſtri effigie baccarum inſtar, quæ primum virides, & per maturitatem nigræ ſpectantur, cuius ſucco vtuntur pictores, vbi colore viridi inficere ſit opus. Ligni materies albicat exterius, medullitus verò rufeſcit, prouenit in ſepibus & ſenticoſis. Exoluit aluum baccarũ ſuccus, aperit & expellit, & caloris & ſiccitatis haud eſt expers. Quamobrem hanc plantam nobis* SPINAM INFECTORIAM *appellare libuit.*

Ruellij error qui Spinam infectoriam Rhamnum cenſuit.

Fit è baccarum huiuſce arboris ſucco liquor aluum exoluens, qui diu aſſeruari poteſt, hoc modo: Sumito ſucci baccarum probè maturarum (id namq́ fit circa calendas Octobris) libras duas (atqui anteaquam ſuccum prælo extrahas, baccas ſemicontuſas quaternis diebus in fictili vitreato macerari per ſeſe in calido loco permittito) quibus addito ſacchari optimi ſeſquilibram, vel mellis electi probè deſpumati tantundem: deinde lento igne decoquito ad Iulapij vel ſyrupi ſpißitudinem: demũ linteolo rariore colato, additoq́ pulueris Cinnamomi ſelectißimi, Gingiberis, cuiuſque drach. quatuor, Caryophyllorum drach. duas, & mundo vaſe aſſeruato. Datur potandum vnciæ quantitate, & vſque ad drach. decem. Educit enim facilè pituitam, & craſſos, ac lentos humores: ideoq́ podagricis, Iſchiadicis, paralyticisq́ bellè confert.

Spinæ infectoriæ ſuccus & eius vires.

Aberraſſe præterea Ruellius deprehenditur, quod Theophraſti teſtimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ ſtatim Theophraſt. abſoluta rhamni hiſto. de paliuro diſſeruit. Sed in errore longe maiore verſantur Monachi, qui in Meſuem commentarios edidere, cùm Rhamnum exiſtimauerint rubum quendam, qui humi repens, incultisq́ prouenient, mora, cæruleo potius, quàm nigro colore profert.

Monachorũ error.

Rhamni meminit Galenus li. 8. ſimplic. medic. ſic inquiens. Rhamnus deſiccat, & digerit exceſſu ſecundo, refrigerat in primo completo, aut ſecũdo incipiente: proinde herpetes ſanat, & eryſipelata non magnopere calida. Cæterùm adhuc teneris vtendum eſt folijs.

Rhamni vires ex Gal.

Nomina.

Huic plantæ nomen Græcum ῥάμνος. Latinum, Rhamnus: Mauritanum, Nauſig, ſiue Nauſegi: Italicum, Rhamno, & Marruca: Hiſpanicum, Scambrones. Gallis, Burgueſpin, ſiue Neprun. Rhamnus ſecundus, Italis, Marruca bianca. Rhamnus tertius Italis, Marruca nera. Spina autem Infectoria, Italis dicitur ſpino merlo, ſpinoceruino [ſiue ſpino guercio]: Germanis Creutzbeer: Wegdorn: *Bohemis Bodlak.*

Rhamni tria genera propoſuit Dioſcorides: at Theophraſtus duo, album & nigrum, quem ſequutus eſt Plinius, Ruborum generi aſcribens. Et ſanè Rhamnum primum Dioſcoridis, Rhamnum nigrum Theophraſti, & apud Plinium Rhamni alterum genus ſylueſtre nigrius, cenſemus. At ſecundum Dioſcoridis, candidum Theophraſto, & candidiorem Plinio: Tum Rhamnum tertium Dioſcoridis, Paliurum Theophraſti, cuius ſemen in ſiliquis cōtineri 3. hiſtoriæ ſcribit, credimus. Recentiores plures agnoſcunt differentias, ſed in præſens de cōmentatoris Rhamnis. I. Rhamnus primus, Matth. Lac. Lonic. Lugd. Caſt. II. Rhamnus ſecundus Matth. Lac. Lon. Lugd. Hic multùm cum Rhamno Germanico ſimilitudinis habet (ſi non idem) cuius nomine iconem adiecimus. III. Rhamnus Germanicus, arbuſcula eſt quatuor, quinq; aut ſex cubitorum, nonnunquam procerior, quę ex multifida lateq; diffuſa radice, caudicem emittit intortū, rugoſo ſpadiceoq; cortice veſtitum, qui in plurimos ramos brachiatur: hiq; vndiq; aculeis longis, ſeſcuncialibus, cinericeis armantur: ramos cingunt inordinatè folia oblonga, anguſta ſalignis æmula, cādida, infernè tenuiſſima lanugine pubeſcētia, ſuperne ex viridi cinerea, ſaporis modicè adſtringentis. Flores herbacei ramulis compacti adnaſcuntur, quibus ſuccedunt baccæ rotundæ Aſparagi baccis ſimiles, racematim quaſi cohærentes, tenui & ruffeſcente, vel ex luteo rutilante cute tectæ, quib. præter pulpam mollem, luteam ſingulis ſemen vnicum ex rotunditate oblongatum, ſplendens, tunica foris fuſca, intus candida inuolutum, includitur. In noſtris aquoſis ad Rhenum infra Hunningen, ludit, quæ enim foliis latioribus eſt & longioribus, baccis eſt ſingulis vel binis ſtipiti annexis: quæ verò foliis eſt anguſtioribus & breuioribus, baccis eſt multis veluti conglobatis, quæ & hyeme frutici adhærent. Prouenit etiam ad Lycum Vindeliciæ amnem & ad Danubium: ſic & in Hollandiæ potiſſimū Flandriæ maritimis littoribus. Ex baccis paratur Rob quod acidum eſt, incidens & attenuans, & in Dyſenteria cōmendatur: cum acinis vis quædā purgatrix à Belgis tribuatur, idcirco Schytbeſien, id eſt Acini purgatrices ipſis dicūtur. Cordo in Dioſc. & hiſt. Oleaſter Germanicus, Dodonæo gal. & fol. Lugd. Rhamnus ſecundus: Camerario iu Matthiolum Rhamni ſpecies nominatur. IV. Rhamnus tertius Dioſcoridis. C.B. Rhamnus tertius, Dod. Gal. Lac. Lon. Caſt. Geſ. hor. Rhamnus niger, Cord. in Dioſ. Paliurus, Dod. Lob. Lugd. Caſto. Cam. Iuiuba ſylueſtris, Cæſalp. V. Rhamnus ſolutiuus Dod. Gal. & fol. Thal. Cam. (licet pruno ſylueſtri ſit ſimilior, quàm Rhamno, à quo facultatibus diſcrepat) Rhamnus Catharcticus, Lugd. Rhamni alia ſpecies, Trag. Cerui ſpina, Cor. hiſt. Spina Ceruina Marcello, Hermolao, Geſ. hor. Spina infectoria, Lob. Cluſ. Pan. Caſt. ſpina alba, Lon. ſpina Cerualis, Cæſalpino. Huius duas adhuc pumilas Cluſius hiſt. pan. ſpecies propoſuit.

Ἅλιμος HALIMVS. CAP. CIII.

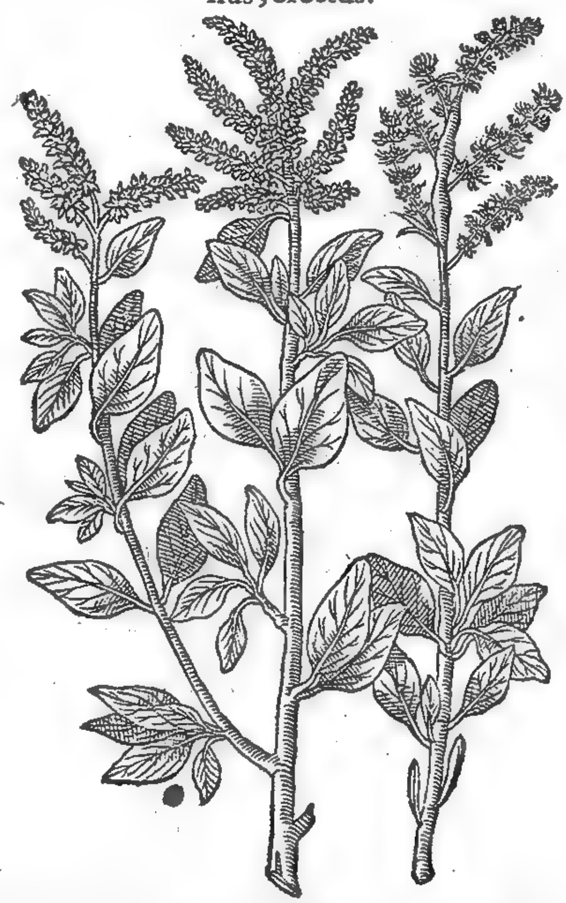
Halimus frutex eſt ſepimentis idoneus, ſimilis rhamno, ſine ſpinis, foliis oleæ, ſed latioribus, naſcitur in ſepibus. † & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix conuulſa, rupta, torminaque mitigat, drachmæ pondere in aqua mulſa pota: eadem lactis vbertatem facit.

† καὶ κρημνοῖς addit Orib. i. eminentibus.

I. HALIMVS VVLGVRIS.

II. HALIMVS LATIFOLIUS, erectus.

Est profectò & Halimus planta, cuius variæ ſunt inter auctores ſententiæ. Alij enim (vt Plinius auctor eſt libr. & cap. XXII.) halimum fruticem eſſe dicunt, Dioſcoridem ſecuti. Alij maritimum olus, ſalſo ſapore. Tertium quoq; genus addidit Crateuas ſub hedera tantum naſci, longioribus folijs hirſutioribusq;, odore cupreſſi. Quæ autem à Dioſcoride hoc loco deſcri-

Halimi conſideratio.

describitur, etsi alicubi fortaßis proueniat in Italia, tamen qui illam mihi ostenderet, adhuc reperi neminem. Verùm si Ruellio credimus frequens in Gallia nascitur in sepibus. Solinus plurimam in Creta nasci tradit, mirabili, si credamus, effectu, quòd ea tantum admorsa fames arceatur: vnde si nomen adinuenisset, ea proculdubio sine aspiratione scribenda esset. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. Cuius historiam referens Serapio narrat, quòd eam venalem circumferentes in manuales fasciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, molochia, molochia. Quod manifestè indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius esse quam fruticem vel arborem, eamq; fortasse, quam Plinius maritimam ac salsam prodidit. Quo fit, vt salsam quandam herbam (incolæ Bidone vulgò appellant) quæ frequentißima in littoribus Venetis prouenit, hanc esse putauerim: quamuis non desint rationes, quæ rem dubiam reddant: quippe quòd ea instar oleris in ciborum vsum recipiatur. Hæc nimirum (vt eius pictura, quam hic damus, apertè demonstrat) folia fert oliuæ similia, craßiora tamen, ac perinde ferè pinguia, vt portulacæ, subalbida, læuia, sapore salso. Caules emittit plures à radice albicantes, tenues & lentos, in quorum summitate semen profert minutum, racematim cohærens. Nascitur frequens prope Tergesti mœnia circa salinas, vbi etiam separatim, nec minus copiosa visitur atriplex marina, quæ syluestrem maximè æmulatur: quanquam apud Mauritanos atriplex marina, idem esse videtur cum halimo. Sed quòd inter se differant, manifestum fiet libro secundo in atriplicis commentatione. Halimi meminit Gal. lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Halimum, hæc planta frutex est plurimo in Cilicia præcipuè prouentu, vbi & germina eius recentia esitant, & reponunt quoq; in posterum futura vsui. Semen pariter, & lac planta ipsa generat, estq; gustus salsi, & subadstringentis. Ex quibus omnibus palam est, ipsam esse dißimilarem. Maior autem pars eius substantiæ calida est temperatè, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa, & vt cætera salsa corroborat, adstringit & abstergit. Cocta ex iure; aut aqua addito oleo aut butyro aluũ subducit. Idonea planta est Halimus ad sepiendos hortorũ toros, quippe obsequiosa cum sit, facilè quocunq; distrahitur. Quæ planta Græcè ἅλιμος, Latinè similiter Halimus dicitur: Arab. Molochia: Italicè, Halimo: Venetis, Bidone.

Molochia Mauritanis quid.

Halimi vulgaris descriptio.

Halimi vires ex Gal.

Nomina.

Halimus id est, marinus, quod in maritimis proueniat: vel rectiùs, vt Plinius lib. & cap. 22. quod olus sit maritimum salsum, cum & alibi quàm in maritimis proueniat: apud Theophrastum Gaza Auronẽ vertit 4. hist. 20. Halimi duo genera Plinio, mitius id est, satiuum, quod Tholosani in hortis habẽt & herbam Colicam, ab vsu, vocant: & syluestre: tres habemus species, hæc verò dicitur Halimus tertius Clus. Hispa. Halimus primus tenuiore folio & Halimus syluestris Plinii, Cæs. Portulaca marina, Dodo. gal. (cui videtur secunda species Halimi apud Plinium) & fol. Lemnio (qui Halimum esse negat) Lugd. Lobelo, qui an Crithmum sit Dioscoridis dubitat. II. Halimus latifolius erectus, C.B. frutex est omnino candidus, in Rhamni altitudinem assurgens, qui ex radice dura, lignosa & ramosa multos protrudit ramos, crassos, lignosos at fragiles & leues: circa quos sine ordine nascuntur folia oleæ, sed latiora & breuiora, interdum rhomboidea candida, carnosa quasi splendentia, acida gustu: flos in summis ramis muscosus, purpurascẽs racematim cohæret: cui succedit semen copiosum latum portulacæ marinæ simile. Æstate floret, semen autumno maturescit, qui Vlyssiponæ sponte prouenit & Hispali in sepibus: in horto Montẽbelgardiaco legimus. Hic legitimus Diosc. Halimus & mitius genus Plinii, Auronem Gaza apud Theoph. vertit. Halimus Lob. Halimus primus Clus. Hisp. Halimus alter latiore folio Cæsalp. Portulaca marina Dodo. fol.

Παλίουρος. PALIVRVS. CAP. CIIII.

PAliurus frutex cognoscitur, aculeatus, durus: cuius semen pingue & fuliginosum inuenitur. Quod potum tussi opitulatur, vesicæ calculos comminuit, serpentium ictibus aduersatur. Folia & radix astrictoriam vim habent: quorum decoctum potu aluum sistit, vrinam trahit, contra venena & serpentium morsus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoresq; omnes discutit, trita & imposita.

Paliuri consideratio.

ADeo inter se quibusdam plantarum historiis discrepant scriptores, vt persæpe eorum mentes maximè perturbent, qui rerum veritatem indagare student. Id autem discriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiusce stirpis à Dioscoride traditur historia, omnino differt ab ea, quam diuersis generibus protulit Theophrastus. Hæc autem non conuenit cum ea, cuius Plutarchus est auctor, & hæc à prædictis omnib. prorsus dissentire videtur. Paliurus Dioscoridis (vt ab ea primùm exordiar) est frutex spinosus, durus, omnibus notus: cui semen pingue & fuliginosum. Paucis eius historiam perstrinxit Dioscorides, nulla habita de foliis mentione, quod superuacaneum existimauerit pluribus agere de Paliuro, vtpote planta apud suas regiones notißima, quòd nobis est impedimento, quò minus veram Paliurum, de qua ipse intellexit, cognoscere valeamus. Theophrasto deinde lib. 3. cap. 17. de plantarum historia plura sunt Paliuri genera, quæ omnia in siliquis semina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ se ferentia, vt lini semen. Amat nasci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoq; dilutis. Cæterùm ab hac non parum differre videtur & illa, cuius idem meminit inferius lib. & cap. 4. siquidem hanc plurimam nasci testatur in Aphrica, folijs ei quæ in Græcia nascitur, non absimilem. Quæ quamuis folio Græcam æmuletur, fructu tamen diuerso prouenit, vt qui non latus, neq; folliculari specie, sed rotundus, ruberq; sit, cedri fructibus magnitudine similis: cui & nucleus inest acinorum punici modo, qui non manditur. Fructus verò per se iucundus habetur, atq; si quis vinum infundat, tum ipsum suauiorem, tum vinum suauius reddi aiunt. Ex quo aliquando mihi persuasi, eum non longè aberrare, qui dixerit, hanc illam esse stirpem, quam Plinius Aquifolium vocat: & nos AGRIFOLIVM *dicimus, quòd foliis sit vndiq; aculeatis, loto maioribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, iucundo & gustui non ingrato: non tamen, quòd pro certo hoc asserere velim, quòd hæc propria sit Aphricæ planta, sed quòd aliquando his notis persuasus putauerim, Paliurum hanc aut Agrifolium esse, aut omnino arborem sibi similem, nõ autem Zizyphum, vt ille impudentißimus somniauit Guilandinus: siquidem zizyphi baccæ rotundæ nõ sunt, vt cedrides, sed oblongæ oliuarum modo, neque os intus habent punica malo simile, sed vt in Oliua longum, durumq;. Plinius ex Theophrasto hanc ipsam literis mandauit libr. 13. cap. 27. Sed cùm de viribus eius dissereret lib. 24. eam recensuit, quam & Dioscorides. Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paliuro Aphricanæ similitudine respondeat, præter Agrifolium, vt dixi. Verùm, vt ad nostrum institutum redeamus, Agatocles Paliurum omnino, ab illis differentem tradit, quippe quoniam assurgat in Alexandria (vt ipse inquit) ad Pinus, Vlmiq; proceritatem, ramis frequentib. & aculeatis, folio viridi, rotundo, tenui. Hæc bifera est, nam tam Vere quàm Autumno fructum profert oliuæ phaulis vocatæ, magnitudine. Crudus manditur is, ac virens, vbi verò exaruit, in farinam molitur, atque ea ita estur nullo liquore subacta. Aliud Paliuri genus in monte Coccygio nasci prodit Plutarchus ex Ctesiphontis authoritate libro arboribus dicato, cui si auis, aut aliud animal volucre sidat, velut inuiscatum cohæret, præter cuculum, cui soli parcit, si tamen his fides est adhibenda. Quare cùm de Paliuro tot ac diuersæ ferantur sententiæ, & habeantur historiæ, facilè crediderim, Paliurum esse notam ad nationũ placita*

Paliuri histo. ex Dioscor.

Paliuri Theophrasto varia historia.

Agrifolium.

Guilandinus arguitur.

Paliuri histo. ex Agatocle.

Paliuri descriptio ex Plutarcho.

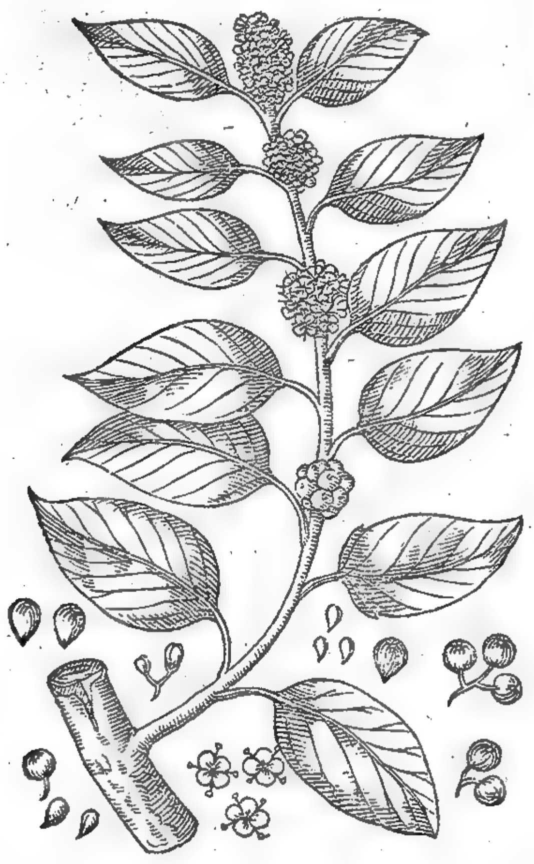
variis ac diuersis aculeatis stirpibus impositum: etsi Iosephus Salandius medicus apprimè doctus, & in stirpium historia non imperitus, dum Veneta classe in Graciam traiecisset, Dioscoridis Paliurum se vidisse mihi pro certo affirmauerit, semine fuliginoso, ac pingui: atq; ibi proprium adhuc nomen retinere. Sunt tamen è recentioribus, qui putent Paliurum Dioscoridis eam esse arborem, quam nos sequenti capite oxyacantham esse pluribus comprobabimus. Sed profectò non placet eorum opinio, quòd planta, quam oxyacantham censemus, arbor sit, non frutex: quodq; fructum proferat myrti magnitudine, confertum, fragilem, rubrum, ossiculos intus habentem, & in racemi modum cohærentem. Paliurus verò non fructum sed semen ferat fuliginosum, pingue, & (vt Theophr. inquit lib. III. cap. XVII. de hist. plant.) in siliquis conclusum, lentum, pingueq; lini seminis instar. Verum ij fortasse Theodorum Theophrasti interpretem sequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is libro primo cap. XVI. sic vertit: Quædam folia cum extremo, tum etiam lateribus sinuata concidunt, vt ilicis, roboris, smilacis (glandifera scilicet, & ilici similis) rubi, paliuri, & aliorum. Vbi animaduertendum est, eum perperam vertisse περιακανθίζοντα sinuata, cùm ea dictio Græca nil aliud Latinè significet, quàm spinis horridula. Error præterea ex eo manifestè deprehenditur, quod omnibus sensu pateat, ilicem, smilacem, rubum, folia non proferre aliqua parte sinuata, vti ea esse cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam spinam arbitramur: sed longa, & per ambitum vbiq; tenuissimis, ac crebris aculeis circumsepta, vt in eiusdē capitis progressu idem ostendit Theophrastus, cùm inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primo mitem, pòst horridulum spinis gerunt, vt lactuca, & cuncta folia spinosa redduntur, atq; etiam magis in fruticum genere, vt rubus, paliurus. Quibus palàm fit, plantam, quam nos vulgò vocamus Bagaia, alij verò Amperlo, non esse Paliurum, sed potius acutam spinam ijs tum rationibus, tum auctoritatibus, quæ sequenti capite à nobis adducentur. Cæterùm quoniam Paliurus AGRIFOLIVM siue AQVIFOLIVM (vt Plinius appellat) mihi

Recentiorum opinio reprobata, oxyacantham paliurum statuentium.

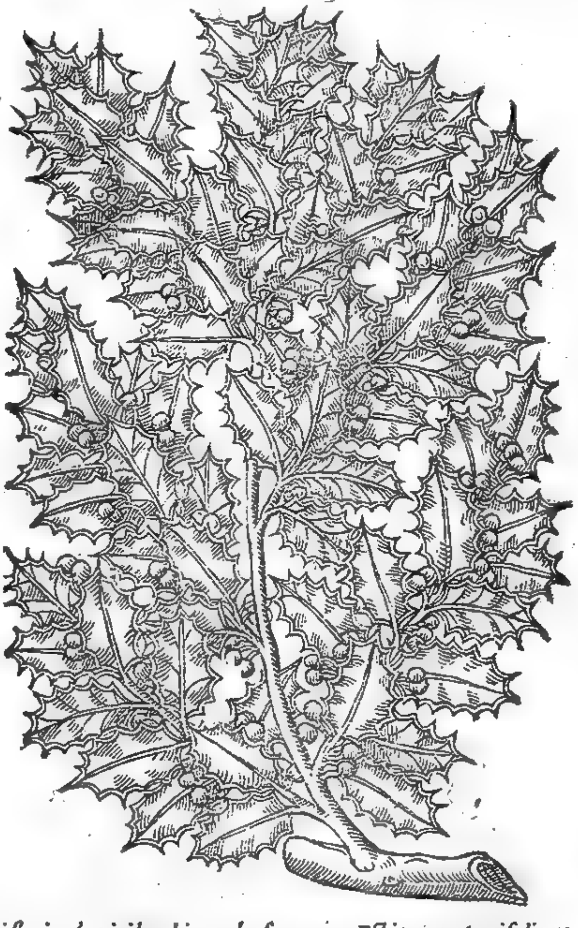
Gaza reprehenditur.

Aquifolii consideratio.

AQVIFOLII VArietas.

AQVIFOLIVM.

in mentem reuocauit, non ab re factum esse putaui si de eius historia & viribus hic verba facerem. Est itaque Aquifolium planta arborescens, ad acutæ spinæ magnitudinem, folijs perpetuò virentibus, Lauri æmulis, sed in toto ambitu per interualla sinuatis, aculeatis, carnosis, solidisq; ac læuibus. Virgas edit virenti libro vestitas, lentas ac flexiles: baccas rotundas rubentesq;, Rusci æmulas, & nucleo etiam simili, albo crassoq;. Arborescit in syluis, & syluestribus locis. Radicum decocto fouentur vtiliter articuli, qui prius luxati duritiem contraxerunt, nam emollit & resoluit, tumores discutit, & ossa fracta ferruminat. Id quod valentius præstat radicum ipsarum cortex excoctus & illitus. Folia suspenduntur circa funes, è quibus salsæ carnes sub tecto pendent, prohibent enim suis aculeis, ne mures accedant. Sunt qui è tuso radicum cortice arte quadam viscum parant ad aucupia. Sunt, qui etiam scopas ad verrendas domos è foliosis virgis parant. Ramis, quòd perpetuo virescat hæc arbor, hyeme ornantur templorum fores, & aræ, quos deinde in suas ædes deportant rustici, putantes hisce ramis fulgura inhibere, & fascino aduersari, gentilitatis superstitionem sectantes, à Plinio edocti: quippe qui scribit, Aquifolium arborem in domo aut in villa satam veneficia arcere. Eiusdem arboris flore (eodem authore ex Pythagora) aquam glaciari legimus. Item baculum ex ea factum, in quoduis animal emissum, etiam si citra ceciderit defectu emittentis, ipsum per se se recubitu propius adlabi, tam præcipuam naturam inesse arbori. Censet idem Plinius lib. 27. cap. 8. Crateogonon, siue Crateogona Theophrasto eam arborem designare, quam Latini Aquifoliam appellant. Sed an is rectè senserit, ex Theophrasti lectione iudicare poterunt, rei plantariæ studiosi: siquidem is ita habet lib. 3. cap. 15. de historia plantarum. Crateogon, folio mespilæ, promisso scilicet est, verum maiori, latiori oblongioreq;, nec serrato, quemadmodum illa sit: hæc non admodum magna neq; crassa. Materies ei versicolor, valida, fulua, cortex læuis, mespilo similis, radix singularis, acta in profundum. Magna ex parte fructus rotundus qui maturescens siccatur, nigrescitq;, gustu & succo mespilaceus, quapropter veluti syluestris mespilus apparuerit, est specie simplex, & sine vllo discrimine. Hallucinantur qui hanc arborem Theophrasto Agriam, siue Ariam faciunt: atq; in eodem errore versantur, qui eandē existimant eiusdem esse crateogonon.

Aquifolii vires.

Crateogonon Theop.

N 2 Galenus

Galenus Paliuri à Dioscoride descripti meminit lib. 8. simp. med. his verbis: Paliuri folia & radix adeò non obscuram habent adstringendi facultatem, vt & ventrem fluentem cohibeant: adeò digerunt, vt & phymata curent, quæ quidem non admodum phlegmonode sunt & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi vim vt & calculos vesicæ comminuat: & pectoris pulmonisq; excretionibus auxilietur. Παλίουρος *Græcis, Paliurus Latinis, Paliuro Italis pariter appellatur. Aquifolium autem vocant Itali Agrifoglio: Germani* Walddistein *siue* Stechpalmen.

Nomina.

Paliurus Dioscoridis idem fortè cum Rhamno tertio eiusdem, ita vt quæ de Rhamno tertio dicuntur, ad hoc caput sint referenda. Theophrastus 3. hist. duo paliuri genera proposuit, alterum cuius semen in siliquis continetur, intelligens Dioscoridis Rhamnum tertium: alterum Paliurus Africanus fructu rotundo & rubicundo, vt Gaza vertit: Verum vox στρογγύλον apud Theophrastum ex rotunditate oblongum significat: Hanc dicimus esse Iuiubas minores, qua de re inferius. Nunc de Agrifolio: aliquib. Paliurus Africanus Theophrasti: alius Cratægus eiusdem, cum quo tamen descriptio non conuenit, vt nec Paliuri apud Diosc. aliis hedera rigens apud Pliniũ: quibusdam Lauri species. Videtur Theophrastus 3. histo. 4. ἀγρίαν vocasse, quo loci Gaza Aquifolium vertit: at 3. hist. 16. licet habeatur ἀγρία, ἀεία legendum. Vocatur Aquifolia Trago (cui & laurus spinea, siue aculigera) Dod. Gal. (& Ruscus syluestris) Aquifolium Ruellio. Ges. hor. (& Ilicis aquifoliæ genus, Paliurus aculeata) Lob. Cast. Thal. Lug. Tab. Agrifolium Dodo. Cæs. Cam. Ilex aquifolia, Lon. Paliurus secunda, Lac. Variat hæc, quod aliquando in arborem excrescat, aliquando fruticosa sit: sic alia est cuius folia margine spinoso: alia folio non fimbriato, leui, extremitate tamen aliquando acuminata, aliquando non, vt figura adiecta exprimit.

Ὀξυάκανθα. ACVTA SPINA. CAP. CV.

a Orib. hæc non habet. b ἀχράδι. † Non legit Cataeuz. c πυρῆνας. i. nucleos leg. Orib.

Acuta a [spina, quam pyrinam, aut pityanthem aliqui vocant,] arbor est b pyrastro similis, spinosa valde, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, † fragiles, & intus c nucleum: radicem multifidam, alte descendentem. Huius baccæ potu, aut cibo, alui profluuium, & abundantiam fœminarum sistunt. Radix illita aculeos, & spicula extrahit: abortum fieri tradunt, si ter radice venter aut sensim feriatur, aut perungatur.

Acutæ spinæ consid. & historia.

Acuta spina non est offic. Berberis, siue Crespinus.

Habet pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quod arbor Dioscoridi ὀξυάκανθα, id est, acuta spina, vocata, quam Mauritani Berberim dixere, ea sit nimirum arbuscula spinis horrens, quam rura Tridentina, vbi in sepibus, syluis & conuallibus frequentissima nascitur, Crespino vulgò nominant: medicorum verò vulgus ac officinæ Arabes secutæ Berberim appellant, ita esse certò credentes, vt opinione ducuntur. Veruntamen si rectè delineationes notasq; perpendantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioscorides, crespini notis prorsus acutæ spinæ reclamare constabit. Qua potissimum ratione adductus, quo magis veritas eluceat, erroris q; nebula tollatur, non dubitaui eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de stirpibus commentaria conscribentes, Crespinum vocatum legitimam oxyacantham esse asseuerant. Neq; me fugit, non parum suscepisse negotij, vt eos à concepta iamdiu opinione in sententiam nostram, quam veram putamus, venire compellam, cùm magna admodum sit tum medicorum, tum seplasiariorum turba, quæ hac in historia longo vsu aberrat. Verùm cùm compertum habeam, quòd veritas sit niue candidior, soleq; splendidior, & eorum tum vera, tum fida comes, qui virtutibus ac probitate præstant, duxi meas rationes multorum auctoritate comprobatas, nullam horum doctißimorum virorum auribus molestiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo ijs, vtpote veri defensoribus, fore iucundißimas atq; gratißimas. Nam qui, vt sibi placeant, malunt errare quàm veritati & æquo cedentes, errores cognoscere, eosq; corrigere, non sunt in philosophorum ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis verbis tempus conteratur, rem institutam aggredior. Dioscorides acutam spinam arborem esse pyrastro similem scribit, minorem tamen, magisq; aculeatam, fructumq; gerere myrti similitudine, plenum, fragilem, rubentem & intus nucleum, cui radices subsint multifidæ, alteq; descendentes. Ex quo palàm est, ipsum non alias acutæ spinæ notas expreßisse, quam proceritatis, craßitudinisq; stipitis, ramorum, radicum ac fructuum, omissa foliorum, florum, & corticis historia. Folia apij hortensis modo diuisa, sed longiora: floribus racemosis ac candidis: cortice scabro, et materie pyracea. Quæ omnia ipse accuratè perpendens, in primis Crespinum omnibus notis pyrastro reclamantem comperio, cui tamen prorsus adstipulari acutam spinã Dioscorides est auctor. Siquidem syluestris pyrus, quemadmodum & oxyacantha, simplex è solo prosilit, atq; vnico duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longũ latumq; crescit, vt ad communẽ arborum proceritatẽ assurgat. Crespinus verò, cuius sanè innumeræ mihi præ oculis quotidie sese offerunt plantæ, nullũ ab radicib. mittit caudicem, sed pluribus ac diuersis aculeatis stolonibus fruticat, qui virgarũ modo in altum se attollunt, nec vnquã arborescunt, nisi raro, & longo temporis tractu: quippe qui omniũ maiores habentur, pollicarem craßitudinẽ rarissimè excedunt, nisi ætate longa incrementũ susceperint: quin & rara inueniuntur eius virgulta, quæ hominis longitudinẽ æquent. Ad hæc pyraster cortice constat aspero, squamoso, inæquali, crasso, colore in nigro rufescente. Crespinus verò cortice vestitur albo, læui & admodũ tenui: quo fit vt non adeò leuiter ferro, vel lapide tangi poßit, quin statim cortex frangatur, & crocea ligni materies detegatur. Præterea pyraster prunorũ modo aculeata conspicitur, aculeis singulis ex eodẽ loco erumpentib. licet rami frequentißimis horreãt spinis ijsq; nigris, validis, candidi rhamni modo mucronatis. At crespinus ternis per interualla armatur aculeis, simul ex vno, eodemq; puncto prodeuntib. adeò vt trifurcato ordine prodeant, duobus scilicet vtrinq; se pandentib. tertio verò mediũ occupante, albis, planis, nõ quidẽ rotundis, fragilibus, & admodũ pungentibus. Illud insuper discriminis addam, acutã spinã fructum afferre myrti magnitudine. Crespinus verò racematim in vuæ modũ, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, viuidi ac rubentes, eleganterq; racemis adnexi, puniceos acinos quadantenus repræsentant: quanquã minores, oblongiores, acidiores, & colore etiã multò viuaciores habeantur. Crespini deinde folia minimè pyrastrum referunt, sed potius punicã malũ, quamuis latiora, nec adeò in mucronẽ desinentia, per ambitũ spinis tenuißimis, frequentißimisq; horrida. Radices etiam, quæ pfectò æquè flauæ sunt, ac si croco essent infectæ, etsi plures sint, atq; exiles, nihilominus altè nõ descendunt, veluti acutæ spinæ, sed in latus summo cespite vagãtur. Flos deniq; pyrastro admodũ refragatur: namq; melinus ex racemo vuæ simili erumpit, sui fruticis interno colore, à quo dum explicatur atq; dehiscit, perquam suauẽ spirat odorem. Quib. euidentißimè colligi põt, & oxyacanthã Græcis, & berberim Arabib. nõ esse crespinũ, cuius cõmunis est vsus apud medicos & seplasiarios. Sed præter hæc illud etiam certò credendum est, quod si Dioscorides per acutã spinam crespinum intellexisset, nunquã silentio dißimulasset folia mirabili opere per ambitum aculeata: neq; fructum, quem ramis pendulũ gerit, acinus inter se racematim

Crespini cũ pyrastro & acuta spina collatio.

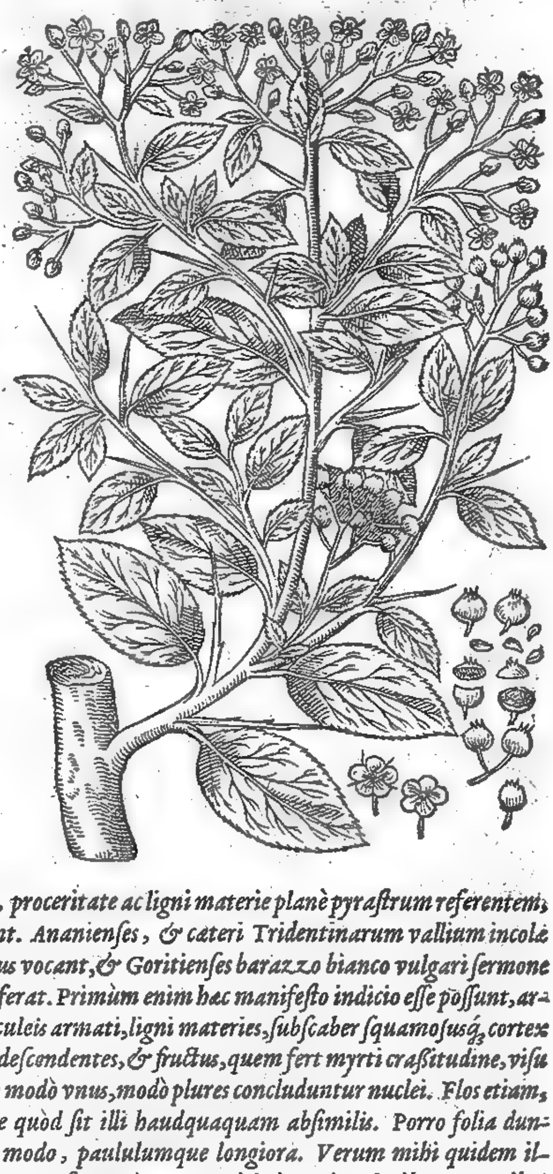
matim cohærentibus, myrti baccis assimilasset: nec scriptum reliquisset: radices in profundum agi: nec denique flauum earum colorem vnquam reticuisset, quo insigniter natura infectæ sunt. Non prætermisisset etiam spinarum historiam, vtpote quæ ternæ suis virgis innascantur, à pede ad verticem: non corticis candorem, non tenuitatem: non item, quod sæpius sine caudice, variis veluti stolonibus fruticet: non denique ipsam pyrastro prorsus similem reddidisset, à qua profectò non minus dissidet, quàm quercus ab olea. Cæterùm si modò dicendum est, Oxyacantham nasci in Italia, eam equidem acu-

Legitima oxyacantha.

I. ACVTA SPINA.

II. OXYACANTHA DIOSCORIDIS.

leatam arborem esse crediderim, stipite, cortice, ramis, floribus, proceritate ac ligni materie planè pyrastrum referentem, quam in Hetruria rura nostra Senensia Bagaia vulgò nominant. Ananienses, & cæteri Tridentinarum vallium incolæ quidam Amperlo, quidam verò Pan d' orso vernaculis nominibus vocant, & Goritienses barazzo bianco vulgari sermone appellant, quippe quæ omnibus notis ac lineis acutam spinam referat. Primùm enim hæc manifesto indicio esse possunt, arboris scilicet stipes, rami in qualibet parte acutissimis, firmisq; aculeis armati, ligni materies, subscaber squamosusq; cortex veluti pyrastro. Tum ita esse comprobant radices in profundum descendentes, & fructus, quem fert myrti crassitudine, visu iucundus, rubescens, plenus, fractu facilis, ori subausterus, in quo modò vnus, modò plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit, pyrastro admodum adstipulatur: quippe quòd sit illi haudquaquam absimilis. Porro folia duntaxat à pyrastro dissidere videntur: nam dissecta sunt apij modo, paululumque longiora. Verum mihi quidem illud non videtur ob multas rationes aliqua ex parte nostræ repugnare sententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum est, non autem ex paucioribus. Quali ergo acuta spina vireat fronde, hîc non explicauit Dioscorides, sed tantum dixit, eam esse arborem pyrastro similem, quemadmodum Arbutum Cotoneæ malo, & ilicem & fagum Quercui, idem comparauit Dioscorides, quòd magis ad stipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem respiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus laciniata constant apij modo: tametsi hoc in loco id adnotare prætermiserit Dioscorides. Hoc autem probatur manifesto ipsius Dioscoridis, ac etiam Theophrasti testimonio. Nam Dioscorides, cùm de mespilo ageret, duo mespilorum genera constituit, & relicta in capitis calce vulgata, quæ frequens, & communis visitur in Italia, illam in primis descripsit, quæ Neapoli nostra tempestate vulgò Azarolo vocatur, & veteribus aronia dicta est, sic inquiens. Μέσπιλον τὸ δένδρον· ὃ παρ' ἐνίοις ἀρωνία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστιν, ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ· καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον ἡδύν: *id est verbum ex verbo. Mespilus arbor, quæ à nonnullis aronia vocatur, spinosa est, similis folijs oxyacanthæ: fructum ferens exiguo malo similem, suauem. Quib. autem folijs constet illa mespilus Azarolo vocata, Theophrastus lib.* III. *cap.* XII. *demonstrauit his verbis. Huius folia dissecta sunt, extremitateq; apio similia. Ita fit, vt concludamus oporteat, si mespilus aronia folio oxyacanthæ prouenit, eoq; scisso (vt Theophrastus prodidit) apij instar, hanc spinosam arborem Bagaia vulgo dictam, esse proculdubio acutam spinam: quandoquidem eius folia in modum apii dissecta sunt mespili aroniæ modo. Theophrastus lib.* VI. *cap. vltimo de historia plantarum scribit, oxyacanthæ fructum fuisse antiquis in coronarum vsu, quod etiam nō paruo est argumento, illam legitimam esse oxyacantham, quam in medium attulimus: quandoquidem fructus eius, qui autumno toto, & ad mediam hyemem vsque perdurat, adeò læuore quodam pellucet, ruboreq; decoratur, vt globulos è præstantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præstasse crediderim. Hanc nostram de oxyacantha sententiam, duobus argumentis impugnant Antagonistæ. Primum sane est, quòd nostræ folia decidant, Theophrasto verò perpetuò acuta spina virescat. Secundum quòd ipsius etiam Theophrasti testimonio Acutæ spinæ aculei ijs similes habeantur, qui in Medica malo proueniunt: quæ tamen non magno quidem labore dissolui, ac conuinci possunt. Siquidem vt reperitur fabulosum apud Theophrastum lib. primo cap.* XV. *de hist. plantarum, Tiliam & Myricam perpetua fronde virescere, & libro tertio cap. 16. Suber folio esse haud perpetuo, sed deciduo, ita pariter de Oxyacantha di-*

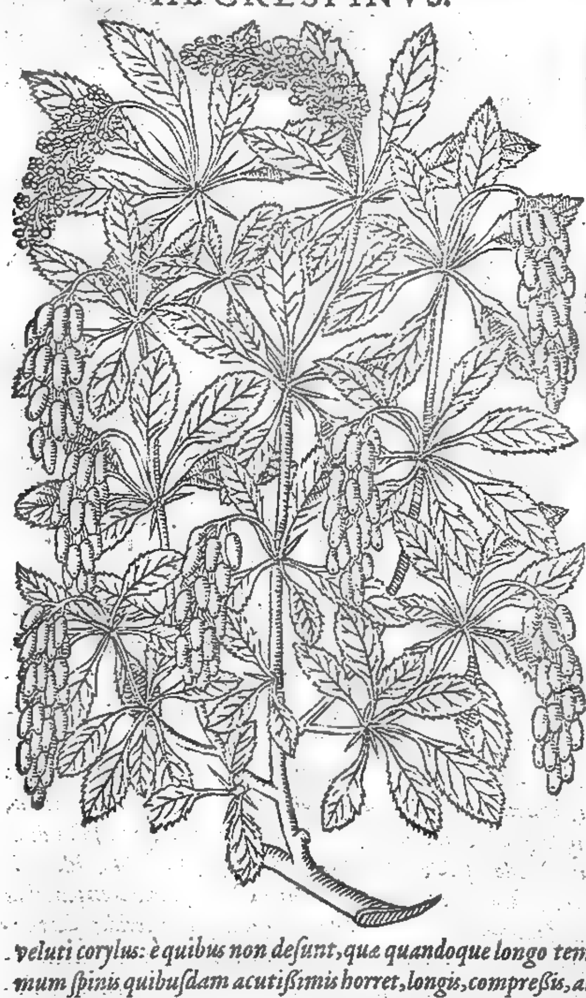
Mespili duo genera.

Antagonistarũ argumenta confutata.

xerim: sed verendum est potius ne in hoc capite, quemadmodũ in alijs plerisq; locis, plura deprauata legantur, quàm quòd in his aberrauerit Theophrastus. Quòd autem ita sit, maximo est mihi argumento Plinius, qui plantas perpetua fronde virentes ex Theophrasto transcribens lib. 16. cap. 21. ibi nec Tiliæ, nec oxyacanthæ meminit. Id quod manifestè arguit in Theophrasti codice hæc haudquaquam adinuenisse Plinium. Sed non desunt etiam Theophrasti exemplaria quæ πυξάκανθος, non ὀξυάκανθος legunt. Præterea si Dioscoridis, & Galeni testimonio Oxyacantha fuerit pyrastro per omnia similis, vt aduersarij contendunt, nusquam hanc perpetuo virescere dicam, sed vnà cum Pyrastro folia hyeme amittere. Quantum verò ad aculeos attinet, si quis Theophrasti verba diligentius, quàm illi fecerint, expenderit, ea nihil prorsus pro ijsdem affirmare comperiet. Inquit enim Theophrastus de mali Medicæ aculeis agens, ἀκάνθας δὲ οἵας ἄπιος ἢ ὀξυάκανθος. Id est spinas quales Pyri, aut Oxyacanthæ. Atqui cum domestica Pyrus nullis rigeat aculeis, de syluestri intellexisse illum necesse est: verùm quantum agrestis Pyri aculei, à mali Medici aculeis differant, quispiam per sese videre poterit. Quo fit vt Theophrasti verba nil aliud exprimere putarim, quàm quòd Medica malus aculeata sit, vt Pyraster, & Oxyacantha: non autem quòd harum arborum aculei sint omnino similes, vt perperam ille interpretatur. Postremò quòd baccæ, quas nostra profert acuta spina, sint dulces, vt vltimo loco contendit illorum vnus, nec astringant, sed potius adstrictos muliebres locos ducant, ij id omnino iudicabunt, qui sapidiori gustu ac saniori à natura fuerint procreati, quiq; aliquando huiusce plantæ fructus periculum fecerint. Reliquum igitur est, vt dicamus, Crespinum aliud esse ab Oxyacantha, plantamq; ideo fuisse veteribus incognitam, quòd eorum nullus, qui de plantarum historia scripserunt, huius aculeatæ stirpis (quod ego sciam) meminerit. Porrò CRESPINVS *frutex potius, quàm arbor est, è terra virgultis plurimis siue aculeatis stolonibus assurgens,*

Crespini forma & vires.

III. CRESPINVS.

IIII. VVA SPINA.

veluti corylus: è quibus non desunt, quæ quandoque longo temporis tractu, ægrè tamen, arborescant. Hæc ab imo ad summum spinis quibusdam acutissimis horret, longis, compressis, albicantibus, fractuq; minimè contumacibus; quæ (vt supra dictum est) per interualla ternæ ex eodem prodeunt puncto. Cortex toti plantæ candidus, læuis, ac tenuis: cui subest ligni materies flaua, fragilis atq; fungosa. Numerosis tota virgultorum congeries nititur radicibus impensè flauis, quæ per summa terræ diuagantur: folijs ferè punicæ, tenuioribus tamen, latioribus, minusq; in mucronem extensis, per extremum ambitum minutissimis spinis circumseptis. Flores emittit ineunte Maio luteos, racematim cohærentes in vuæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus postea succedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haudquaquam absimiles, quanquam figura longiores, gustu acido, & subaustero, paruis reconditis intus nucleis. Nascitur in sepibus, frutetis, ac senticosis locis. Baccæ refrigerant & siccant, cohibent, roborant, & adstringunt. E fructu post vindemias incolæ vinũ exprimunt, quod falso de Berberi vocat officinæ: cui austeritatis aciditatisq; longè plus inest, quàm mali punicæ succo. Quod si in acutis, perniciosisq; febribus, vti causus, & quæ pestilens est, iulapio violaceo commistum, ac oxalidis aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò sitim restinguit, ex ptisana haustum, sed biliosas, pestilentesq; exhalationes supprimit. Datur vtiliter cum myrtino & aqua plantaginis, cœliacis, cibum reijcientibus, & dysentericis, & vbi bilis à iocinore in ventriculum regurgitans cholericos excitauerit affectus. Non secus tam sumptum, quam inditum mensium profluuia cohibet. Tineas ventris enecat ac pellit, præsertim si bibatur ex aqua graminis, vel portulacæ, vel abrotoni, addito sacchari tantillo. Prodest cruentis excreationibus: firmat commotos dentes, si eo sæpius foueantur: quinetiam gingiuas roborat, & gargarizatu faucium vuæq; inflammationes discutit, columellã procidentem reprimit atq; destillationes eo confluentes reprimit. Vulnera recentia in carnis superficie glutinat, & vlcera serpentia cohibet, & humida desiccat. Nihilominus nocet his, qui ex flatu, ac frigiditate laborant ventriculi dolorib: atq; etiã ægrè spirantibus: datur etiã vtiliter ad iocinoris inflammationes. Confert oculorũ destillationib. lachrimasq; cohibet, vbi guttatim in oculorũ angulos distilletur cum pompholyge, & aqua rosarũ. Cæterum postquã acutæ spinæ historia eò me deduxit, vt de nonnullis alijs aculeatis stirpibus disseruerim, non erit ab re, vt plantarum facultas augeatur; si illam addiderim plantam, quæ folio etiam apij constat, & vndiq; spinis riget, ab aliquibus VVA SPINA, *à nonnullis Vua marina, & à pluribus Vua crespina vocata.*

Vinum Berberis & eius vsus.

Vuæ spinæ mentio.

tata. Planta hæc antiquis (vt puto) incognita, arbuscula est parua, fruticosa, folio apii, aut oxyacanthæ: ramulis ac virgis albicantib. vbiq; aculeatis. Duorũ est generũ. Satiua altera, altera syluestris ac sponte proueniẽs. Flos vtriq; albus, & quandoq; ex viridi purpurascẽs. Vuas profert non racematim cohærentes, sed baccarũ more dispositas: eadem facie sunt rotunda, pilosæ, præsertimq; syluestres: succo abũdant plurimo, vinoso, sapore acido adstringẽte, adeo, vt prorsus omphacinũ referant. Color illis ante maturitatẽ viridis, atqui maturescentes colorẽ vnà cum sapore permutant, siquidẽ flauescunt, & succũ subdulcẽ reddunt. Habent & nucleos, fragiles tamen, & imbecilles, adeo vt vnà cùm fructu mandantur. Leguntur ante maturitatẽ, Maio mense, ac Iunio. Satiua in hortis, pomarijs & vineis seritur. Syluestris in sepibus, & senticosis locis spontè prouenit. Frigidæ sunt, & siccæ astringẽtes, & in cibis omphacij loco gratæ: nam iusculis incoctæ appetitũ excitant. Quæ & febrientib. iusculis incoctæ nõ sine vtilitate exhibentur, sitim sedant: in summa mulierib. vtero gerentibus magnopere expetuntur, grauidorũ malaciæ succurrunt. Dantur deuorandæ cœliacis, dysentericis, & cruenta exspuentibus. Huic accedit & altera planta, veterib. quantũ reor, incognita, & silẽtio inuoluta, quã aliqui falsò Mauritanorũ RIBEM *esse contendunt.*

Vua spina duplex.

Vuæ spinæ vsus.

Ribes officin. consid.

V. RIBES VVLGARIS.

Duum est generũ, domesticũ & syluestre. Parua vtraq; est arbor. Ea fruticosa est, topiaria, folio paruo, vitigineo, perinde ac albæ populo, sed longè viridiori: ramuli sunt ei lenti, ac flexibiles, è quib. fructus paruarũ vuarũ modo, vt in crespino, racematim dependẽt, rotundis, simulq; cohærentib. acinis magnitudine piperis, qui maturitatẽ adepti maximè rubent, sapore subacido & adstringenti, admisto ẽt dulci: floret mense Maio, florib. in luteo candicantib. & in stellæ modũ radiantib. Vulgaris est planta, in hortisq; frequens: quippe quoniã domestica ad sepiẽdos hortorũ puluinos eleganter seratur: syluestris nascitur spontè in Bohemia, in syluosis collibus, & in alijs Germaniæ locis. Verum eos hallucinari abunde cõstat, qui putant, hanc arbusculam esse Arabũ Ribem. Siquidẽ, vt posteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes est arbor ꝑferens capreolos colore viridi rubescente, & folia lata, magna & rotunda. Quas sanè notas huic nõ respondere satis notũ est: neq; .n. fert hæc capreolos, neq; eiusmodi foliis viret, tametsi fructu Ribẽ admodũ referat, quod is gustui sit acidus simul & dulcis, qualẽ esse Ribis baccã auctor est Serapio, exiccat, adstringunt & roborant, quamobrẽ is ad ea, quæ ille iure poterit vsurpari, vtpote quòd febrib. acutis opituletur, æstuantẽ ventriculũ refrigeret, sitim restinguat, nauseã & vomitiones sistat, cibi appetentiã incitet, cœliacos & lientericos iuuet, & biliosis defluxionib. vexatos: sanguinis feruorẽ demulceat, bilis acrimoniã retundat, impetumq; domet. Quare nõ damnandi, quin potius laudandi vidẽtur seplasiarij, qui ex huiusce arbusculæ fructu vinũ exprimunt, & per annũ asseruant, vt illud Ribis loco medicamentis immisceant. Non desunt, qui id esse hanc plantã arbitrentur, quã Galenus lib. 7. de cõpositione medicamentorũ secundũ locos Vrsi vuã appellat. Quorũ error satis ab ipsomet Galeno refellitur eodẽ loco: quandoquidẽ asserit huiusce vuæ plantam memæcyli folio virescere. Memæcylum .n. Galeno, etsi Arbuti fructum designat lib. 7. de simpliciũ medicamentorũ fac. aliquando tamen ipsam quoq; Arbuti plantã designare videtur, vt loco superius citato, vbi Gal. continens pro contento accipiens, Arbutũ Memæcylum appellauit. Inquit .n. quæ vrsi vua appellatur, in Ponto nascitur. Planta est humilis, & fruticosa, folio Memæcyli. Cæterum cum magna differentia habeatur inter Ribis folia, quæ vitiginea sunt, & Arbuti quæ laurina æmulantur, explodenda est omnino Dodonæi sententia, quippe qui nulla dubitatione censeat vulgarẽ Ribem vrsi vuã esse Galeni, sua tantũ opinione falsus. Bellonio verò in libro de arborib. coniferis, Ribes Serapionis planta quædã censetur, quam se inuenisse scribit in monte Libano ad supremũ cacumen, foliis oxylapathi, grandiorib. retusioribusq;: è quorũ medio racematim exeunt baccæ rubẽtes, vt in hippoglosso, rusco & lauro Alexandrina. At certè ego nõ audeo, nec possum Bellonii iudicio subscribere, quòd planta illa nõ respondeat notis, quas Ribi tribuit Serapio. Ea .n. folia nõ fert rotunda, sed oxylapathi, nõ habet capreolos, & baccas è mediis foliis exerit. Vnde facilè adducor, vt putẽ eius Ribẽ falsam & adulterinã esse potius, quã verã & legitimã. Oxyacanthæ meminit Galen. lib. 8. simpliciũ medicamentorum, sic inquiens. Oxyacanthus, arbor vt pyro syluestri similem habet speciẽ, ita & vires nõ dissimiles: quin & ipsi fructus, pyri quidẽ syluestris absolutè acerbus est, cæterùm oxyacanthæ, & tenuiũ est partium, & paulũ quiddam incisiuũ obtinet. Porrò arboris huius fructus pyri syluestris fructui similis nõ est, verùm myrti, scil. rubens & rarus. Habet verò & nucleos. Porrò non esus tantũ, sed & bibitus affectus omnes fluxionũ, quos ῥοώδεις Græci vocant, cohibet. Hæc planta Græcis ὀξυάκανθα nominatur: Latinis, Acuta spina: Arabi. Amirberis, seu Amyrbaris siue Berberis: Italis Hetruscis, Bagaia, & Ananiensib. Amperlo: Hispanis, Pirlitero, & Piliriteros: Germanis Hagdorn: *Bohem. Hloc. Crespinus verò officinis Berberis: Italis Crespino: Germ.* Saurach/ Saurdorn vñ Paiselbeer/ Versich: *Bohem. Drac siue Dristal: Gallicè Espine vinette dicitur. At Vua spina siue crispa, Ital. vocatur vua spina, siue vua spinella, vua marina: Germ.* Klosterbeer *siue* Creutzbeer: *Bohem. Chlupate yahody: Gallis Groiselier. Cæterũ vulgaris Ribes Italis vocatur vuetta rossa, & Ribes: Ger.* S. Johanstreuble: *Bohe. vuyno S. Iana. Gal. Groiselles d' outremer.*

Error quorũdam Ribes Arabum credentium.

Ribes offici. vsus.

Vua vrsi Gal.

Dodonæus arguitur.

Bellonii opinio improbata.

Oxyacanthæ vires ex Gal.

Nomina.

Oxyacantha à Dioscoride proponitur, at Galen. 8. simp. & clariùs libro de facultatib. alimentorũ, præter oxyacanthã habet & oxyacanthũ. Oxyacãtha i. acuta spina Diosc. est oxyacanthus Galeni: à veterib. Latinis simpliciter spina dicta, quæ tribuũtur ei quæ vulgo oxyacanthæ nomine ostẽditur, quam alii ad Cynosbatũ Theophrasti (nõ autẽ Diosc.) nec adeò malè referũt: huius vulgò cognitæ nomina subiiciamus. I. Oxyacãtha apii folio. C.B. spina Callobrix Palladio: Spina candida Marcello, Anguil. Cynosbatos Trag. Lon. Sorbus aculeata, Cor. hist. Oxyacãtha seu pyracãtha, Cor. in Diosc. Oxyacantha Diosc. Dod. gal. Ges. hor. cui & spina appẽdix Plin. Oxyacãtha, Lac. Lob. Lug. Tab. Cam. Cæs. cui Anthemis Theoph. & Mespili tertiũ genus apud Plinium videtur. Oxyacãthus siue spina acuta Dodo. Mespilus syluestris Castori. II. Verum cũ Diosc. pyrastro & Galenus pyro syluestri similẽ dicat, alterã adiecimus figurã, quæ melius cum de-

scriptione

scriptione conuenire videtur. Hæc ex radicibus crassis, multis, caudicem emittit rectum, firmum, cortice subcinereo tectum: qui in multos ramos longos latè diffusos brachiatur, quos inordinate cingant spinæ validè erectæ, atrociter pungẽtes, quib. superiores rami sæpè destituũtur: foliis est aliquãdo rotundiorib. arbuti instar, aliquãdo ad modũ pyrastri oblõgis, aliquãdo etiã acuminatis, in ambitu tamẽ dissectis, venosis: flosculi ex quatuor & quinq; foliolis cõpositi, paruis pediculis insidentes, aceruatim congesti, ex luteo subrubẽt, ex quorũ medio aliquot breuia stamina prodeũt: his succedũt fructus forma oxyacãthæ vulgaris, rotundi, vmbilicati, densius coaceruati, ex aureo ad coccineũ vergentes, acidi gustus, in quib. grana aliquot continentur. Prouenit sponte in sepibus circa Bononiam, in agro item Senensi prope Alcinum montem: & in Alpinorum gentium Ebrodunensium saxosis conuallibus. Sunt qui pro schamno, alii qui pro Pyrocantha ostendant. Vuam vrsi Galeni 7. de compos. med. secundum loca, Lugdunensis herbarii auctor censet, Acutæ spinæ nomine Castor Durantes exhibet. Oxyacantham Dioscoridis censemus, & ad differentiam vulgatæ, oxyacantham pyrastri folio nominare lubet. III. Crespinus Matthioli oxyacantha Dioscoridis non est sed Galeni (non autem oxyacanthus) id est spina acida, cùm non solùm fructus, sed & folia sint acida eius nomine ad ciborum condituram vsurpata: spina appendix Plinii lib. 24. cap. 13. Arabum est Amirberis fructu longo acido, non autem rotundo: vnde deprauata voce officinis dicitur Berberis, sic & Bruf. (cui & spina acuta) Dod. Gal. Lac. Ges. hor. Lob. (spina sancta quorundam) Lugdun. (quibusdam Colytea Idæa secunda Theophrasti) Lon. Cast. Cam. Oxyacantha Diosc. Hermolao, Ruellio, Trag. Fuch. Cornaro. Oxyacantha Galeni, Cord. in Diosc. Taber. Camer. Crespinus Cæsalpino, qui Ribes Serapionis suspicatur: Spina acida siue oxyacantha Dod. In hortis Italiæ nomine spinæ Christi colitur, cuius folia ratione culturæ, multò sunt longiora, spinis dein duplo maioribus flauescentibus, dimidiam stellam efformantibus. IV. Vua crispa (ab intortis & veluti crispis foliis) licet quibusdam Rhamni species, aliis Oeson Candidum Theophrasti, aliis Vritis precia Plinii censeatur, attamen Ceanothum spinam Theophrasti credimus. Vua crispa, Trag. Fuch. Dod. Gal. & fol. Lon. Ges. hor. Lob. Tab. Vua spina, Lac. Cast. Cæs. Crispina vua, Cord. in Diosc. Ceanothus asper, Ges. hor. Grossularia Thal. Grossularia alba (quod grossorum exiguorum imaginem referat) Lugd. Variat, quòd domestica frutescat & fructu sit cerasi magnitudine: syluestris per omnia minor: fructus item maturus flauescit, nonnunquam subrubet. V. Ribes vulgaris. Ribes hortense, Trag. Ribes, Fuch. Lac. Lon. Ges. hor. Taber. Ribes Arabum, Lob. Ribesium fructu rubro & Ribes Serapioni, Dod. Vua vrsi Galeni, Dod. Gal. Ceanothus leuis, Ges. hor. Grossularia rubra, Lugd. Ribes vulgare baccis rubris, Cam. Hæc duplex, communiter in hortis colitur fructu subacido; in montosis tamen Bernensium & Marchionatus syluestribus sed fructu per omnia minore, baccisq; rarioribus reperitur: habetur & fructu dulci, aliàs à vulgari nil differens: sic & illius species quædam rubro flore, foliis & fructu maioribus: in hortu Illust. Ducis VVirtenbergici Stutgardiæ baccis habetur vnionum instar candidis. Est & fructu nigro, Ammomum quibusdam, maioribus quoque & minoribus baccis varians. Bellonius meminit & Ribes foliis oxylapathi: alia tamen est Rauvvolfij figura.

Κυνόσβατος. RVBVS CANIS. CAP. CVI.

FRutex est arboris instar, rubo longè maior. Folia fert multò latiora myrto, robustis circa ramos spinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ simili, qui per maturitatem fuluescit, & flocculos intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum sistit: feruefacti enim ij in vino, mox poti, arteriam infestant.

Rubum canis non esse rosam syluestrẽ.

NOn equidem putauerim esse Rubum canis illud rosarum syluestrium genus, quæ rosas edunt ijs quadantenus similes, quas Moschette vulgò vocamus, quæq; rubentes baccas rosarum fructibus non absimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quoduis aliud syluestre rosarum genus, quemadmodum nonnulli existimant. Nam si ita res se haberet, sat erat Dioscoridi dicere, quod canis Rubus rosæ similis esset, non autem quod arboris instar assurgeret, rubo longe maior, quodq; folia ferret myrto latiora, à quibus syluestris rosa profectò plurimum dissidere videtur, fructumq; mittere non modò oliuarum nucleis, sed oliuis ipsis multo crassiorem. In eam autem sententiam non modo me pluries deduxit, sed etiam confirmauit Plin. quandoquidem ipse lib. VIII. cap. XLI. peculiari nomine rosam syluestrem cynorrhodon appellat, id est, caninam rosam, non cynosbaton .i. caninum rubum, cuius radicem ad canis rabidi morsum miris laudibus extulit. Quod iterum asseruit lib. XXV. cap. II. vbi illud etiam addidit, quod apud veteres nil aliud cynorrhodon erat, quam spongiola illa, quæ mediis syluestrium rosarum ramis oboritur. Cæterùm cùm de cynosbato, hoc est, canirubo idem dissereret, eum à rosa syluestri longe diuersum fecit, vt videre est libro XXIIII. cap. XIIII. vbi ait, cynosbaton folio esse vestigio hominis similem. Huc illud etiam accedit, quod posteris scriptum reliquit Theophrastus lib. III. cap. XVIII. de plantarum historia, vbi sic inquit. Canirubus fructum subrubrum parit malo punico similem: est inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio viticis. Ex quibus palàm est, non parum inter se habere discriminis canirubum, & syluestrem rosam, de qua postea libro & cap. VI. particularem tradidit historiam. Vbi cùm primùm satiuas rosas longa prosecutus fuisset oratione, de syluestri ita paucis disseruit. Syluestres rosæ domesticis asperiores tum virgis, tum foliis constant, & florem minus odoratum minusq; coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus esse rosam syluestrem à canirubo, quorum alterum κυνόῤῥοδον, alterum κυνόσβατος à Græcis appellatur. Quocirca manifesto in errore fuisse deprehenditur Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator: quippe qui idem esse crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animaduertens, quàm illa inter se dissimilia fecerit Plinius sibi familiarissimus. Hunc forsitan secuti Monachi in Mesuem scribentes, ipsi quoq; in eundem lapsum inciderunt, credentes syluestrem rosam legitimum esse canirubum. Quibus præterea animo exciderat, Dioscoridem scripsisse rubi canis fructum oliuarum nucleis esse similem: quandoquidem ipsi illum pyris compararunt: ex quo aliquis facile iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuisse. Ad hæc non reperio, quod dixerit Dioscorides, canis rubi fructum semen aliquod includere, quo tamen rosarum syluestrium fructus refertus inuenitur: sed lanosum quoddam continere dixit. Accedit his Serapionis autoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, non autem inter rosas: quod omnino compertum haberet, hunc à rosis quam plurimùm differre. Illud insuper addi-

Marcelli & Monachorũ lapsus, cynosbaton & cynorrhodon idem credentes.

Serapio de canino rubo.

addiderim, quòd cùm rosæ syluestres ferè omnes non leuiter ex albo purpurescant, cynosbato verò flos perpetuò sit candidus, non est ligitimè asserendum, syluestrem rosam esse cynosbaton. Ex ijs igitur omnibus satis (vt arbitror) liquet, canirubum à syluestri rosa longè abesse, tantoq; magis, quòd memoriæ prodiderit Theoph. lib. & cap. 9. de plantarum historia, caninæ sentis fructum auerso flatu colligendum esse, alioqui periculum oculis imminere. Quod apertè demonstrat, super eo vel tenuem quandam lanuginem, vel quid puluerulenti insidere, quod si à vento expellatur in colligentium oculos, facile ijs cæcitatem inducat, quod tamen in syluestrium rosarum fructibus nunquam visitur. Sed nescio quo iudicio quave authoritate Cynosbati plantam nasci apud Pelignos & Ethruscos scribat aduersarius quidam, eamq; arbores scandere, quum manifestò scribat Dioscorides fruticem esse arboris instar, & posteritatis memoriæ prodiderit Theophrastus Canirubum medium esse inter arborem & fruticem, malo punicæ proximum. Meminit Rubi canis Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum sic inquiens: Huius fruticis fructus non segniter adstringit, folia verò mediocriter: itaque particularis eius vsus haud ignotus est. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ speciem habet, ceu arteriæ infestum. Frutex is Græce κυνόσβατος vocatur: Latinè, Rubus caninus: Arabicè, Sent: Italicè Rouo canino.

Rubi canis vires ex Gal.

Nomina.

Κύπρος

LIGVSTRVM. CAP. CVII.

Ligustrum arbor est oleæ foliis circum ramos similibus, latioribus, mollioribus & colore viridioribus: flore candido, [muscoso,] odorato: semine sambuci, nigro. Optimum nascitur in Canope, & Ascalone. Folia astrictoriã vim habent: quare commanducata vlceribus oris medentur: illita feruidis inflammationibus, carbunculisque prosunt: decocto eorundem igni ambusta fouentur: capillum rufant trita folia, quæ in radiculæ succo maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem sedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitque neruos, si quæ feruenti natura prædita sint, assumat.

βοτρυώδη. i. racemoso leg. Orib.

I. LIGVSTRVM.

Ligustrum in Hetruria Guistrico corrupta voce vulgus nostrum appellare consueuit: quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nonnulli Oliuella, quidam Chambrossene vulgò vocant. Mauritanis verò Alcanna nominatur. Nascitur frequens in sepibus ac nemoribus, secus vias passim in Italia. Floret abeunte vere, & ineunte æstate, flore muscoso, vel (quandoquidem Oribasius legit βοτρυώδη) racemoso, candido, odore suaui, sed qui decerptus statim flaccescat. Oriuntur ex eo baccæ in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, læuiores ac nigriores, sapore amaro ac iniucundo, purpureo intus succo: hæ sua in arbore hyeme ferè tota perdurant incorrupta, quib. aues vescuntur, præsertimq; merulæ ac turdi. Folia edit oleaginea, latiora, molliora tamen ac viridiora, adstringentis gustus. Virgas habet lentas, flexilesq;, solida tamen materie, è quibus caueæ fiunt ad canoras seruandas auiculas, ac virgæ ad instruendos equos. Sunt qui baccas à Virgilio vacinia vocari putent, sed meo quidem iudicio non rectè planè sentiunt. Quemadmodũ nec Fuchsius qui rubi mora, quoniam Græcis βάτινα vacinia esse putat: siquidem vacinium florem, non fructum esse pluribus constat. Cæterum in nothis Dioscoridis stirpium nomenclaturis legitur, Hyacinthum vaciniũ Romanis fuisse vocatum. Ex quo facilè crediderim, vacinium Virgilio nil aliud designare quã Hyacinthum. Neque mirum est, quod Virgilius Hyacinthum vacinij nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facilè cum violis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus niger intelligitur. Hanc nostram sententiam comprobat Virgilius: quippe qui semper vacinia floribus admiscet, ijsdemq; comparat, non autem fructibus. Quod manifestè declarauit in Bucolicis, vbi de vacinio sic cecinit, primo Eclog. II.

Ligustri consideratio & historia.

Vacinia.

Fuchsii error.

Hyacinthus vacinium est.

Alba ligustra cadunt, vacinia nigra leguntur. Deinde in eadem:
Mollia luteola pingit vacinia caltha. Item in vltima:
Et nigræ violæ sunt, & vacinia nigra.

Nec placet præterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, vacinium esse Irim. Siquidem præterquam quòd nunquam legerim Irim in coronas venisse, color non æque promptè correspondet, quod varius adeo sit, vt non aliunde sibi nomen comparauerit, quàm à cælestis arcus colorum varietate. Adde etiam, quod cùm Iridis flos omnium fragilissimus caducissimusq; sit, poeta nullo pacto hunc ligustro prætulisset. Quidam Ligustrum eam conuoluli speciem esse autumant, quæ sepibus, fruticibus & arbustis se circumuoluit, ac etiam sæpius vitium palis in vinetis, flore candido, lilij, seu calathi effigie, quam ego læuem esse smilacem nunquam dubitaui: è quorum numero fuit Seruius Grammaticus Virgilij commentator Eclogæ secundæ Bucolicorum. Nempe falsus (vt arbitror) quòd neglexerit in hac historia Plinium consulere, Dioscoridem & alios de stirpium natura disserentes. Non defuerunt etiam qui existimauerint ligustrum esse Mauritanorum caprifolium, quod sane nil aliud est, quàm Dioscoridis pyxacantha seu lycium, non autẽ periclymenon, vt Ruellio placet: sed isti quoq; à veritate desciscunt. Nec in minori sane errore versatur quidã nouus Herbarius, quippe qui censeat Cyprum & Ligustrũ diuersas esse stirpes: idq; tam friuolis argumentis ex Plinio desumptis, vt ea potius cõtra illum, quàm pro illo faciant: hallucinatur profectò qui nõ videt Ligustrũ omnib. suis notis referre Cyprum. Prouenit .n. Ligustrum folijs circum ramos oleæ similibus, latioribus tamen, mollioribus ac viridioribus, gustu adstringenti: quinetiam & flores edit, candidos, muscosos, racemo-

Marcellus reprehenditur.

Ligustrum conuoluli species Seruio Gram.

Herbarii cuiusdam error cyprum & ligustrum diuersa censentis.

racemososq́, & fructum nigrum, Sambuci baccis æmulum. Præterea si Ligustri facultates expendamus, nullum reperiri posse medicum tam inexpertum crediderim, qui non nouerit ligustrum ijs omnibus præstare viribus, quib. pollere Cyprum scriptum reliquerunt Dioscorides, & Galenus. Atqui Herbario illi venia danda est, quod is noscendis tantum plantis, non autem earum facultatibus examinandis operam nauarit. Verùm videat is quo pacto Plinij verbis suam tueatur sententiam, cum ipse lib. 24. cap. 10. affirmanter scribat, Ligustrum eandem esse arborem, quæ in Oriente Cypros appellatur. Paratur è Ligustri floribus oleum, ijs in oleo insolatis, quod plurimum præstat ad vulnerum inflammationes: valet idem & ad capitis dolorem à bile prouenientem. Fit etiam è floribus aqua non inodora, ad ea sanè vtilis, quæ refrigerationem, & adstrictionem postulant. Eadem pota auxiliatur cœliacis, dysentericis, & cæteris alui fluxionibus affectis: vterinas quoq; fluxiones cohibet tam bibita, quàm supposita. Datur eadem vtiliter potanda sanguinem reijcientibus, sicut oculorum fluxiones, per se, aut cum pompholyge adhibita. Ligustri meminit Galenus lib. VII. simp. med. sic inquiens: Cypri seu ligustri folia, summaq́, germina in vsum veniunt, & facultatis, & temperamenti maximè misti: habent enim quiddam digerens cum aquea substantia modicè calida, habentq́; etiam adstrictorium quiddam ex terrena substantia frigida. Itaq; eorum decocto quidam ambusta fouent. Vtuntur verò etiam aduersus igneas phlegmonas, & carbunculos: nam absque molestia & morsu desiccant. Quinetiam sponte prouenientibus in ore vlceribus, aphthodesi, & ipsis puerorum aphthis commansa accommoda sunt. Κύπρος arbor ita Græcis, Latinis verò Ligustrum appellatur. Mauritanis, Kenne, Henne seu Hanne: Officinis, Alcanna: Italis, Guistrico, Oliuella, Oliuetta, & Chambrossene: Germanis, Rheinweiden / Beinhöltzlein vnnd Mundholtz: *Hispanis, Alfena, siue Alhena: Gallis, Du troesne siue Trezillon: Bohemis Ptacy Zob.*

Ligustrinum oleum & eius vires. Ligustrina aqua, & eius vires. Ligustri vires ex Galeno. Nomina.

Cyprus Dioscoridis, idem ne sit cum Ligustro nostro, & Henne Arabum, ampla est controuersia alibi tractanda: hoc in loco duas posuimus figuras: alteram vulgaris Ligustri, alteram Ægyptiaci. I. Ligustrum vulgare, C. B. Ligustrum, Brun. Fuch. Lac. Ges. hor. (cui & phillyrea) Lob. Thal. Tab. Ligustrum, Cyprus, Trag. Cord. in Dios. Cost. Lugd. Cæs. Phillyrea, Dodo. Gal. (& ligustrum Plinii) & fol. Ligustrum maius & minus, Lon. Flore est albo, at subluteo reperiri aiunt. II. Ligustrum Ægyptiacum arbor est Ligustro similis, quæ in multos ramos brachiatur, quos folia Ligustrinis angustiora & candidiora, vt in Lentisco disposita cingunt: in ramulorum summitatibus flores racematim dispositi conspiciuntur, qui nō albi sed cinericei, figura sambucinis proximi, at minores, odore Ligustrinis suauiores & acutiores: quibus succedunt fructus seu baccæ instar coriandri rotundæ, quę tanquam in folliculo multa semina nigra parua concludunt (quæ ipsimet ex baccis sumpsimus.) Hæc copiosissima & notissima in Ægypto, quæ & in Canope (Alpino monente) vbi Dioscorides suum Ligustrum notauit, prouenit. Foliis adstrictoria & exsiccans vis inest, qualē suo Ligustro Dioscorides, & suæ Alcannæ Auicenna tribuit. Quare Ægyptii, apud quos Elhenne ac Tamarhendi nominatur, foliorum puluere ad vlcera oris, gingiuarum & pudendorum maximè vtuntur: eundem cum mulsa miscentes & emplastri modo pedibus applicantes, fluxiones humidas pedum, eorundem sudores & fœtores, exsiccando tollunt. Mulieres puluerem foliorum aquæ miscentes auream reddunt, qua manus & pedes aureo colore ad ornatum inficiunt. Vtuntur & Ægyptii foliis in commerciis ad tingendum aureo colore. Flores quinetiam capiti dolenti (vt & Dioscorides monuit) applicant, sed sine aceto. Huius iconem Alpinus etiam proposuit: & similem historia Lugdunensis ex Rauwolffii itinerario, Cypri Græcorum & Ligustri Latinorum nomine.

II. LIGVSTRVM ÆGYptiacum.

φιλλυρέα. PHILLYREA. CAP. CVIII.

PHillyrea arbor est ligustri magnitudine, foliis oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentisci, nigro, subdulci, racematim cohærente: asperis nascitur. Huius folia astringunt: ad eadem vtilia, ad quæ oleaster, cùm astrictione est opus: maximè ad oris vlcera commanducata, aut si decocto colluantur: pota vrinam, ac menses cient.

Phillyreæ, & Tiliæ consid.

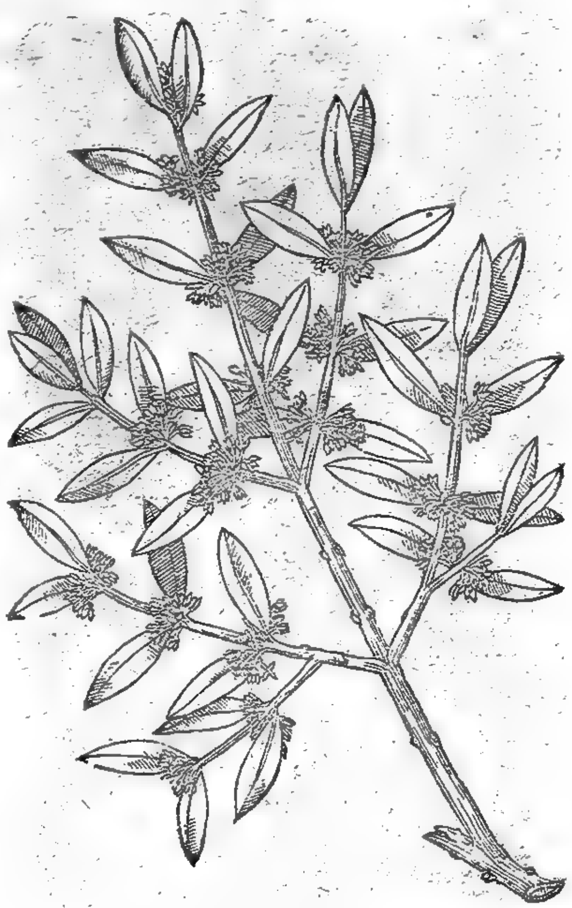
REcentiores Dioscoridis interpretes, vt Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyream hic descriptam à Dioscoride, eam esse arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falsi nominis similitudine. Quandoquidem tilia Græcis φιλύρα, non autem φιλλυρέα, dicatur. Quod cùm nullus horum animaduertisset, alter alterum secuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem iudicio, in Latinum vertentes. Quo factum est, vt multis sit persuasum, vel quòd Dioscorides tiliam nunquam viderit, vel quod illi à vulgari tilia alia esset longe diuersa, vtpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. Sed quod Dioscorides tiliam seorsum à phillyrea cognouerit, vel saltem in ijs plantis discrimen posuerit, satis perspicuum fieri arbitror in huius libri præfatione circa finem, vbi hæc verba leguntur. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, reponantur ἐν κιβωτίοις φιλλυρίνοις. Quæ sanè voces Græcæ non solùm quod rectè vertantur ab interpretibus, in arculis tiliaceis, sed quod postrema quidem non à φιλλυρέα, sed à φιλύρα, quæ Latinis tilia est, deduci possit, abunde declarant, has plantas diuersas esse in hoc ipso auctore. Porrò hinc facile comprehendi potest quod illi non solùm nomina, sed etiam rem confuderint: nam si tiliam cognouissent, nulli dubium est, quin phillyream Dioscoridis proprio nomine separassent à philyra, hoc est tilia Theophrasti, qui eam lib. III. cap. X. de plantarum historia

Interpretum Diosc. lapsus.

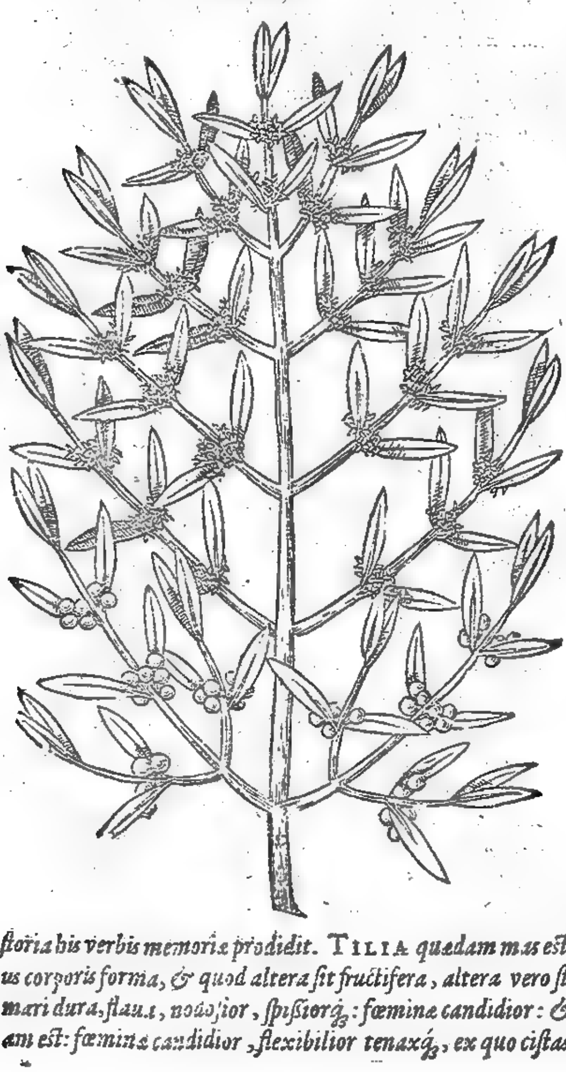
I. PHILLYREA.

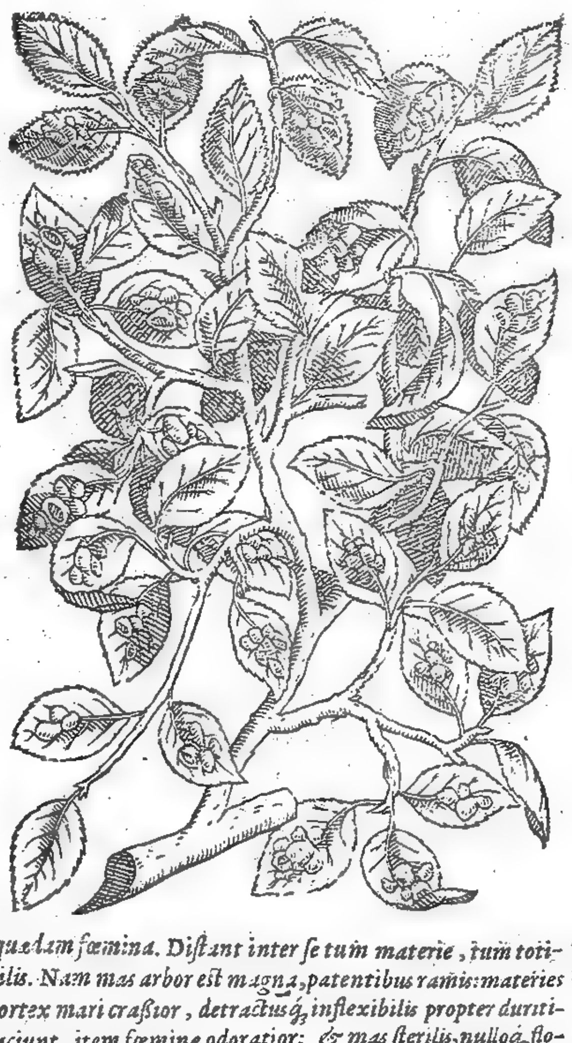
II. PHILLYREA MEDIA.

III. PHILLYREA ANGVstifolia.

IV. TILIA MAS.

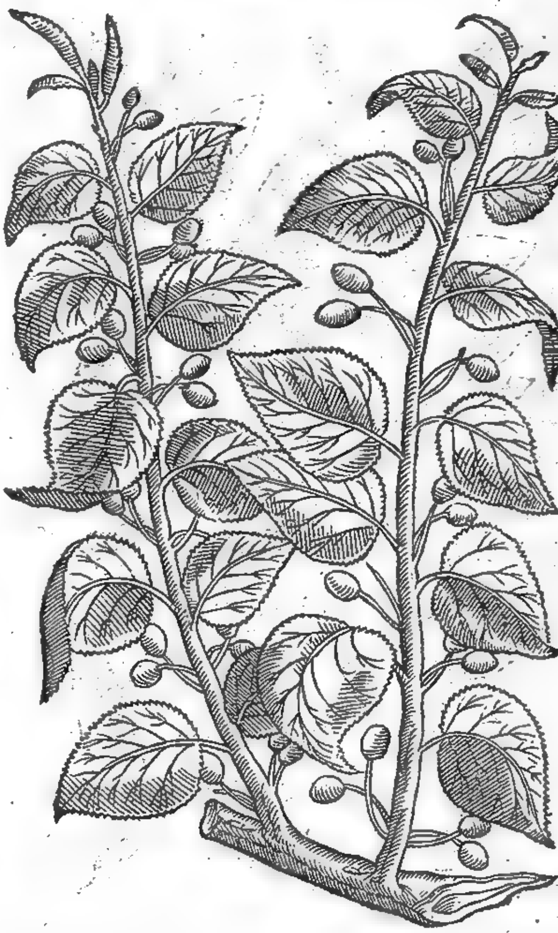
storia his verbis memoriæ prodidit. TILIA *quædam mas est, quædam fœmina. Distant inter se tum materie, tum totius corporis forma, & quod altera sit fructifera, altera vero sterilis. Nam mas arbor est magna, patentibus ramis: materies mari dura, flaua, nodosior, spissiorq́ue: fœminæ candidior: & cortex mari crassior, detractusq́ue inflexibilis propter duritiam est: fœminæ candidior, flexibilior tenaxq́ue, ex quo cistas faciunt, item fœminæ odoratior: & mas sterilis, nulloq́ue flore est:*

Tiliæ historia.

V. TILIA FOEMINA.

VI. MAHALEB.

re est: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folij pediculum, amentumq; futurum, pediculo altero annexus, viridis dum in calycula est, detectus autem leuiter flauus: floret cum vrbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, similis hederæ acino, quinis angulis, veluti neruis eminentibus, inq; acutum, cum sese contrahentibus partitus, qui scilicet maiusculus est, minutiusculus autem cōfusior constat: cùm ille maiusculus scabitur, paruula quædam, ac prætenuia semina, quanta atriplicis emittit. Folium & cortex dulcia, suauiaq;: folium fœminæ forma hederaceum, nisi quod in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam iuxta pediculum curuatius, tamen de medio in acutius coactum prætendit, seq; prolixius protrahit, crispum in orbem leuiter, atq; serratum. Medullam exiguam materies continet, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum ligni molle est: hæc de tilia Theophrastus. Mas folia fert lata, oblonga tamen, in quibus ferè omnibus numerosæ extuberant bullæ, in quibus muscæ gignuntur, quæ tandem arescentibus receptaculis, inde gregatim euolant. Prouenit in syluis & montibus, saxosis locis. Fœmina non solùm in montibus, sed in planitie quoq; prouenit, ac in cæmiterijs, & ædium areis. Quid de maris facultatibus scribam, hactenus non habeo. Fœmina adstringit, glutinat, discutit, inspissat, abstergit. Quibus sanè notis ad amußim respōdent nostræ tiliæ, quarum hic imagines damus. Sed eas, mea quidem sententia, non inuenias in phillyrea Dioscoridis: siquidem hæc folio constat oleæ, illa verò hederæ: huic fructus lentisco similis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ vocant paradysi, non absimilis: illi verò oblongus, orbiculatus, ad fabæ magnitudinem, quinis angulis, veluti neruis, disiunctus, cui intus semen atriplicis instar: quod apertè ostendit earum discrimen. Id etiam declarat tiliæ proceritas amplitudoq;, ac ramorum densitas: nam phillyrea Dioscoridi arbor est pumila, ligustri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem esse proceritate perquàm mo- **Plinii lapsus.** dica, tamen cum sensibus, & experimento contrarium constet, credendum certè putauerim, Plinium quoq; deceptum propinquitate vocabuli, & Theophrasti philyram, & Dioscoridis phillyream simul confudisse: à quibus facilè ea, quæ de tilia scripsit, accepit. In quam sententiam hæc quoq; ratio me deducit, quod Plinius vni tantùm speciei, scilicet nostræ vulgari tiliæ, vires attribuit, quibus pollere phillyream Dioscorides est auctor, præter alias plures, quæ ipsi tiliæ sunt propriæ, quemadmodum fecit & Ruellius illum secutus. Est itaq; Phillyrea arbor à Tilia vtraq; valde diuersa, cuius imago, quam hic appinximus, descriptioni haud parū astipulari videtur: sed non ob id affirmare ausim, hanc legitimam esse Phillyream, quòd eius baccæ subdulces non habeantur. Quamobrem minimè eorum sententiæ subscribam, qui ligustrum de quo superiori ca- **Mahaleb à Phillyrea discrimen.** pite disseruimus, Phillyream esse contendunt. Serapio ex Dioscoride transcribens, Phillyream MAHALEB appellat. Verùm planta, quam nonnulli Mahaleb vocant, arbor est non admodum procera, folijs Tiliæ haud longe absimilibus: flores edit albos, è quibus baccæ subnascuntur nigræ, oßiculo intus cerasorum paulo minore, in quo nucleus reconditur, cuiusq; baccarum nucleis Vnguentarij nostri vtuntur, ad smegmata odorata paranda, Dioscoridis Phillyreæ haudquaquam respondere videtur. Siquidem Phillyrea Dioscoridi folia habet oleæ, sed latiora, & baccas racematim cohærentes: quæ quidem notæ in Mahaleb, cuius imaginem hic expreßimus, longe aliter se habent. Verum etsi negauerim hanc esse Phillyream, non desunt tamen argumenta, quæ me inducunt ad credendum eandem legitimum esse Mahaleb, de quo Arabes scripserunt, quod videam apud Arabes, quos in eodem capite citat Serapio, eorum Mahaleb à Phillyrea plurimum facultate differre. Phillyrea enim Dioscoridi adstringit oleæ agrestis modo. **Serap. lapsus.** Serapioni vero, Aben mesuai & Rasis testimonio excalfacit & emollit. Id quod vulgaris Mahaleb nuclei, quorum tantum est vsus, manifesto præstant: nam cutis asperitatem, duritiemq; facilè tum emolliunt, tum læuigant illiti, confrictive. Quapropter eos haud aberrare crediderim, qui plantam, cuius hic imaginem damus, Mahaleb Arabum legitimam esse censent. **Mahaleb vires ex Auic.** Atqui non parum hoc in loco aberrasse Serapionem animaduerto, quod putarit Dioscoridis Phillyreā ab Arabico Mahaleb nihil differre. Mahaleb Auicennæ abstergit, attenuat, resoluit &

dolores

dolores sedat: ideoq; nuclei contusi vtiliter illinuntur iliorum, & dorsi doloribus: id quod magis præstat oleum ex iis expressum: ex melicrato pota, animi deliquiis subuenit. Datur quoq; aduersus coli cruciatus, & renum calculos. Cæteris verò Arabicis, quorum authoritate nititur Serapio, ventris tineas pellit, & vrinam cit: quæ omnia Mahaleb communis vsus præstare posse non ambigimus. Huius plantam misit ad me primum Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus, rei plantariæ admodum studiosus: & deinde eandem quoq; misit Franciscus Calzolarius Myropola Veronensis ad auream Campanam, vir quidem medicæ materiæ haud ignarus. Adamus Lonicerus in suo de stirpium historia libro constanter asserit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, ligustrum & phillyream vnam & eandem esse plantam: contenditq; caput hoc omnino Dioscoridis spurium esse. Verùm is ideo hallucinatus videtur, quod pri[illegible] in phillyrea delineatio à ligustro, quod Græcis κύπρος dicitur, non parum dissentiat: secundo quod non solum codices Dioscoridis Græci, & ii quidem probatissimi, habeant phillyream: sed etiam Oribasii codex manu scriptus, in quem ipse ex Dioscoride simplicia transtulit: quemadmodum eam etiam habent Paulus & Serapio, qui Arabico sermone phillyream Mahaleb appellauit. Tiliæ cortex commansus, ac inde illitus vulneribus recentibus agglutinandis efficax est. Folia verò trita, & aqua conspersa pedum tumores discutiunt. Humor è medulla castratæ arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluentesq; continet. Aqua è floribus destillata sua peculiari dote datur vtiliter Epilepticis. Ligni carbones in puluerem tusi, auxiliantur his qui ab alto deuoluuntur fractis ac contusis. Arbor, quæ Græcis φιλλυρέα, Latinis item Phillyrea vocatur: Arabibus, Mahaleb: Italis, Phillyrea. Mahaleb: Mauritanis sic dicta vnguentariis: Italis, Machalep. Quæ verò Græcè φιλύρα, Latine Tilia, pariter & Italicè siue Teio nominatur: Germanicè, Linden: Bohemice Lypa: Gallis Tilleu femelle. Mas vero Tilia, Græcis φιλύρα ἐνόρχης: Italis, Tilia maschio & Carpino nero: Germanis Steinlinden: Gallis Tilleu masle.

Adami Loniceri error.

Tiliæ vires.

Nomina.

Phillyream sunt qui eandem cum Ligustro censeant: alii qui Tiliam interpretantur, quæ apud Theophrastum philyra dicitur: at hæc Dioscoridis, videtur à Theophrasto phylica dicta. Genera quinque Clusius proposuit, de quibus aliàs. Quam Matthiolus proponit racemosam, ad imitationem textus Dioscoridei, nisi racemos haberet phillyream arborem Gallo prouinciæ Aduersariorum, Lobelii & Lugd. herbarii diceremus. Camerarius vna figura tres differentias ostendit, alteram latis, alteram angustis & tertiã medio modo se habentibus foliis, vt nihil obstet Dioscoridis descriptioni folia oleæ latiora Phillyreæ tribuentis. Has diuersas species & adhuc alias, de quibus in historia, circa Monspelium obseruauimus, cuius nomine ad Matthioli figuram adiecimus adhuc mediam & angustifoliam: quæ enim II. est, dicitur Phillyrea Narbonensis Lob. Phillyrea tertia Clusio hisp. Taber. Phillyrea Penæ maior & Alaternus maior Dalechampii Lugd. Phillyrea media Camer. ad Matth. Cyprus latiore folio, Dodo. fol. Ilatrum, Cæsalpino: hæc breuis esto descriptio: Arbuscula est, viri altitudinem non facilè superans, ramosa, cortice rugoso eoq; candicante: foliis oblongis, integris, acuminatis, firmis, ex viridi nigricantibus, saporis adstringentis: floribus oleæ similibus, pusillis, ex herbaceo candidis, inter foliorum exortus congestis: quib. succedunt fructus racematim inter folia propendentes, rotundi, nigri, magnitudine fructus Myrti, qui nucleum osseum cortici fragili alboq; inclusum continent. Non longè Monspessulo obseruauimus, via qua itur ad stagna. III. quam angustifoliam vocamus, (licet & aliam angustiorem humilioremq; habeamus) Phillyrea angustifolia dicitur Lobelo: & Cam. ad Matth. Phillyrea quarta Clus. hisp. & Taber. Phillyrea minor Penę, & Alaternus minor Dalechampii, Lug. Cyprus, Dod. fol. Oleastrũ Monspelienses dum apud ipsos essem, vocabant. Hæc priore humilior magisq; à radice ramosa, ramis minoribus, cortice nigriore vestitis, foliis salignis, angustis, nigricantibus, amaris: floribus ad foliorum exortus circa ramulos congestis, candicantibus: quibus succedunt fructus nigri paruis pedicellis insidentes, baccarum Myrti magnitudine, in quibus ossiculum durum continetur. In sepibus Monspelliacis legimus. IIII. Tilia mas, quæ hic proponitur, vt & à Lob. Lug. & Tab. Carpinus nigra dicitur Castori: & nobis Vlmus, aut certè eius aliqua species esse videtur: aliam enim marem agnoscimus, cuius descriptionem subiicere placuit, figuram historiæ nostræ addituri: Arbor est crasso caudice, ramosa, materia vti Tiliarum robusta, cortice lanuginoso, subruffo: foliis magnis, quæ vix rotundantur, vt in fœmina fit, monente Theophrasto 3. hist. 10. sed in acutum angulum desinunt, Mori satiuæ foliis quoad formam simillima, eo excepto, quod profundè sint serrata, ex virore nigricantia, prona verò parte splendentia, Tiliæ fœminæ vulgaris, foliis triplo & quadruplo maiora: in qua hactenus nec florem, nec fructum videre licuit. Quam tamen ab annis septendecim nunc obseruaui, cum in monte nostro Mutéto (quo studiosos singulis annis deducere solemus) verè Appollineo ob plantarum copiam, plures sint arbores. Tilia fæmina non est, nec etiam Tilia syluestris Tragi, cui folia multo minora: fortè Tilia mas Theophrasti 3. hist. 11. quam sterilẽ & nullo flore esse scribit. V. Tilia fœmina Plinii seu Phillyra Theophrasti C.B. aliis Tilia simpliciter, aliis Tilia fœmina dicitur: ad radices antiquarum Tiliarum sæpenumero extuberantias & excrescentias obseruare licet, quemadmodum iuxta antiquas quercus vuarum forma reperiuntur. VI. Chamæcerasus petræa. C.B. Mahaleb, Matth. Cast. Lugd. Cam. Cerasus syluestris, Trago, Chamæcerasus alia quam Punicè Mahaleb vocant, Ges. hor. Phillyrea Arabicè Mahaleb, Ges. ad hist. Cordi. Macaleb, Gesneri & Matthioli, Lob. Machalepum Tabernæmontano.

Tilia mas noua.

Κίστος. CISTVS. CAP. CIX.

CIstus quem aliqui citharon, aut cissaron vocant, ramosus frutex est, sed improcerus, a foliosus: saxosis locis nascens: foliis rotundis, b acerbis, hirsutis, flos † masculo c vt mali punicæ, fæminæ albet. Vis astringens: vnde flores in vino austero bis in die poti, prosunt dysentericis, & nomas per se illiti cohibent: vetustati vlcerum, & igni ambustis cum cerato medentur. Hypocistis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, iuxta cisti radices nascitur, floris punici similitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamen exiccant, fractamque macerant, & incoquunt, reliquaque vt in lycio prosequuntur. Vires acaciæ habet, verùm aliquanto magis siccat & astringit. Prodest dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus, fœminarum profluuio & pota & indita.

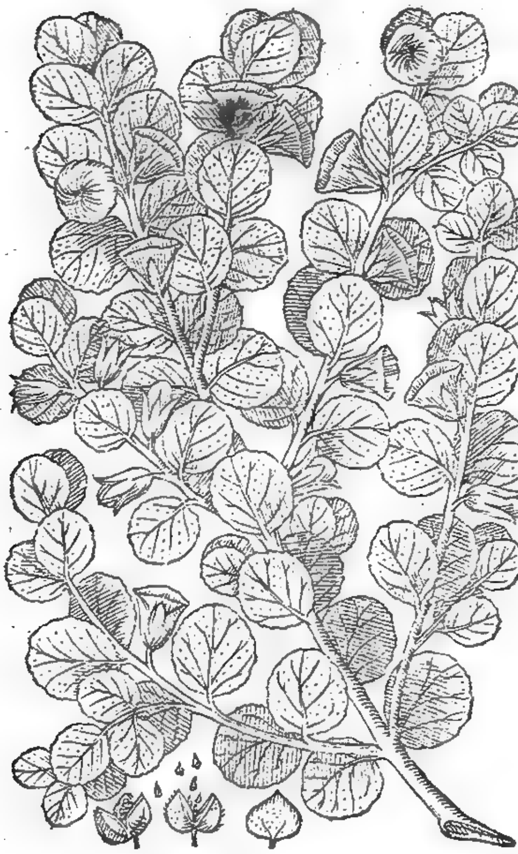
a Meum φυλλώδης. i. foliosa. Cæ. verò ξυλώδης. i. lignosa.

b Meum μέλανες. i. nigra, sed Ca. cum Ruellio στρυφνά. i. acerba.

c Cæt. ὥσπερ ῥόδα. i. vt rosa.

Nascitur

I. CISTVS MAS.

II. CISTVS FOEMINA.

III. HYPOCISTIS.

Cisti & hypocistidis consideratio & historia.

NAscitur vterq; Cistus, è cuius radicibus Hypocistis prosilit, in pluribus asperis Hetruriæ locis, & præsertim in Apennino monte. Fœmina in collibus aridis ac saxosis: copiosa in agro Patauino Duum est generum: Alterum mas: alterum fœmina. Arbuscula Cistus est pumila, ramosa tamen & foliosa, saxosis ac aridis locis nascens. Mas folijs est rotūdis, crispis, acerbis, hirsutis, albicantibus. Flos mari vt mali punici, fœminæ vero albus, & cisti maris longè minoribus, & folia oblonga Saluiæ æmula, albicantia & hirsuta. Hanc rustici Patauini Syluestrem Saluiam vocant.

Hypocistis.

Hypocistis verò iuxta vtriusq; Cisti radices, quinetiam Ladani nascitur, floris punici figura, vel potius Orobanches fastigijs colore vario. Liquatur Acaciæ modo: cæterum tunditur recens, elicitur ex eo succus ad medicamenta, & subinde insolatur & asseruatur ad vsum: siccat enim & potenter adstringit. Quare probi quidem, ac diligentes seplasiarij omni studio atq; ope niti deberent, vt sibi vtrunque genus cum hypocistide vel ex Apennino ipso, vel aliunde comportaretur: quandoquidem sine legitima hypocistide legitima non posit fieri theriaca, nec præterea alia quadam, quæ in medicina vsum veniunt, antidota ac medicamenta. Namq; hypocistin, qua passim vtuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impostores conficiunt, succum inde exprimentes, ac vt concrescat, insolantes.

Cistus, hirci barbula.

Errandi tamen ac simul imposturam faciendi causam dederunt Arabes, quòd cistum hirci barbulam appellent. Quo factum est, vt ij omnino aberrauerint, qui officinis hypocistidem parant, sibi persuadentes hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα vocant, illam esse stirpem, de qua Arabes intelligunt. Quo errore ducti nō modò seipsos decipiunt, sed etiam alios, qui passim adulterina hypocistide vtuntur.

Fuchsii error dùm hypocistin fungum putat.

Atqui Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem secundo edidit, vbi pastillos ex succino perpendit, non sine magno errore (pace viri eruditi dixerim) putat hypocistim fungum esse. Quandoquidem hypocistis non fungus est, sed veluti germen, quod è cisti radicibus pullulat, effigie ferè punicorum cytinos repræsentans, vt optime sciunt ij, apud quos cisti plantæ copiosæ proueniunt.

Hypocistidis succedanea.

Hypocistidis locum supplere acaciam tradidit Dioscorides, vt etiam habetur in Galenicis succedaneis, quæ illius vice vti possent officinæ, si modo & ea careret adulterio. Potest etiamnum, si desit hypocistis, assumi eius loco floris agrestis punicæ succus, quippe qui eadem præstet, quæ hypocistis, auctore Dioscoride.

Plinii lapsus cistum cum cisso confundentis.

Plinius deceptus vocabulorum germanitate ineptè

ineptè ſatis, meo iudicio, commiſcet ciſti, & ciſſi hiſtoriam: quamobrem non immeritò eum damnauit doctiſſimus Leonicenus. Ciſti meminit Gal. lib. 7. ſimp. med. ſic inquiens. Ciſtus aut Ciſtarus frutex eſt guſtu adſtringens, omnibusq́; particulatim operibus. Attamen folia & parua germina trita adeò deſiccant, adſtringuntq́;, vt vulnera glutinare valeant. At flores ſunt magis efficaces, adeò vt cum vino poti dyſenterias, ventris imbecillitates, fluxusq́; ac humiditates ſanent: cataplaſmatis ritu illita vlcerum putredinoſa iuuant. Eſt enim eorum facultas non inſtrenuè deſiccans, fereq́; ſecundi exceſſus à temperatis abſoluti: adeo vero frutex hic frigidus eſt, vt tepidi caloris ſit particeps. Porro Hypociſtis, quam vocant, multo eſt magis aſtrictoria quam folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionũ affectus, puta ſanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dyſentericosq́; affectus. Quin ſi quam partem roborare conſilium ſit, qua videlicet pluſculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic ſane ſtomachicis epithematis, hepaticisq́; commiſcetur, & ex viperis confecto antidoto inditur, nimirum, quo corpora confirmet ac roboret. Frutex Κίϛος, κίθαρον *aut* κίσσαρον, *Græcis dictus, Latinis quoq́; Ciſtus appellatur: Arabibus, Ramiet, Altheis ſeu Ihaie althis: Italis Ciſto: Hiſpanis Cerguacos: Ciſtus fœmina, Græcis* Κίϛος θήλεια: *Italis Ciſto femina: Patauinis Saluia ſaluega. Hypociſtis vero ſic Latina voce, quemadmodum* ὑποκιϛὶς, *Græcè dicitur: Arabice, Taratith: Italice Hypociſto: Hiſpanice Pultegras.*

Ciſti & hypociſtidis vires ex Galeno.

Nomina.

† *Hæc dictio non legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (vt puto) ſenſum ex Plinio tranſtulit Ruellius: quod verbum illud à Dioſcoride ſtudio fortaſſe breuitatis omiſſum, ſatius addendum eſſe duxerit, quam ſubintelligendum, quod etiam Hermolaus fecit.*

† *Nil mirum eſſe debet, quod Plinio duo tantum hypociſtidis genera prodantur, coloribus rufo & candido diſtincta: quandoquidem iis duntaxat Oribaſius quoq́; contentus fuiſſe videtur lib. 12. vbi genus* χλωρόν, *hoc eſt, herbaceum, vt vulgati codices habent, non legitur.*

Κίϛον Gaza apud Theophraſtum 6. hiſto. interpretatus eſt Hederam, quia κισσῦ pro κιϛῦ (vt multa exemplaria habent) legit: quæ forte cauſa fuit Plinio, vt lib. 16. κισσὸν cum κίϛῳ confuderit, quod rectè Leonicenus oſtendit, licet Collinutius & Polutianus pro Plinio pugnent. Ciſti duo genera facimus, Ciſtum non ladaniferam, & Ciſtum ladaniferam: illius duo genera, mas & fœmina: maris genera quinq; Cluſius hiſt. Hiſpanica propoſuit, quæ inter ſe foliorum forma, aut colore florum rubro, nunc ſaturatiore, nunc diluriore differunt. Fœminæ plures ſpecies, aut elatior eſt & rectis virgis fruticat, aut ſupina eſt: rurſus vtrumq; genus colore floris variat, vel candidus eſt, vel luteus. Ad fœminam communem, nouem adhuc ſpecies Cluſius refert, nam cum florem roſeum aut purpureum non habeant, qualem in mare requirit Dioſcorides, rectè ad fœminam referuntur. His adiicit Ciſti ſpeciem Lobelus & exoticam Ciſtifoliam: ſic & Cluſius hiſt. Pannonica Chamæciſti quatuor propoſuit differentias. I. Ciſtus mas Matthiolo Lac. Ciſtus maſculus, Lonic. Ciſtus mas folio rotundiore Matthioli, Lug. forte ciſtus mas quartus Cluſ. hiſt. hiſp. At Matthiolus in ſuis editionibus, diuerſas proponit icones: inter magnas enim figuras habet Ciſtum, cuius folia ex rotunditate oblonga ſunt, inter minores hanc proponit foliis rotundis, procul dubio imitari volens Dioſcoridis deſcriptionem, qui talia in Ciſto requirit folia. Cum vero talibus foliis marē hactenus non viderimus, ſed oblongis, adpoſuimus figuram talem ſub Hypociſtide. Dicitur Ciſtus, Dodo. Ciſtus mas, Lob. Cam. Ciſtus mas primus, Cluſio & Lugd. Ciſtus mas latifolius, Tab. Ciſti alterum genus Cæſalp. II. Ciſtus fœmina Matthioli at maioribus floribus cæteri pingunt, ſed noluimus commentatori ſua mutare. III. Hypociſtis dicitur id quod ex ipſius & Ciſti & Ledi radicis medio pullulat: Limodori genus vocat Dodonæus. Reperitur rubra, flaua, pallida.

Ciſti genera.

Λῆδον. LEDVM. Λάδανον. LADANVM. CAP. CX.

EſT & alterum ciſti genus, Ledón à nonnullis appellatum, frutex ſimili modo naſcens, longioribus foliis, & nigrioribus, quæ verno tempore quiddam contrahunt pingue. Foliorum vis aſtringens, ac eoſdem, quos ciſtus, effectus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur: ſiquidem cum ciſti frondes paſcũtur capræ, hircique, pinguitudinem conſpicuè barba carpunt, & ſuo lentore villoſis cruribus adhæreſcẽtem reportant: quam depectentes incolæ colantesque, cogunt in offas, & ita recondunt. Alii vero attractis funiculis, inſidentem fruticibus lentorem abſtergunt, conglomerantque in Ladanum. Maxime probatur odoratum, ſubuiride, a [facile molleſcens, quod arenas non collegit, nec ſqualore obſitum eſt, reſinoſum,] quale in Cypro gignitur. Arabicum vero, Libicumq; vilius. Natura ei ſpiſſandi, calfaciendi, molliendi: ora venarum patefacit: capillum fluentem continet, addito vino, myrrha & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit, cum vino illitum: medetur aurium doloribus, cum hydromelite aut roſaceo infuſum: ſuffitu ſecundas eiicit: peſſis immiſtum vuluæ duritiem ſanat. In medicamenta, quæ aurium dolorem, tuſſimque finiunt, & malagmata vtiliter inſeritur: aluum ſiſtit cum vino vetere potum, & vrinam ciet.

a Meũ & Cat. εὐμάλακτον λιπαρόν, ἀμέτοχον ψάμμυ, ἢ ψαφαρείας, ῥητινῶδες. i. facile molleſcens, pingue, expers arenę, nec friabile, ſed reſinoſũ.

LAdanum, quod vulgo alij appellant Laudano, alij vero Odano, tametſi plerumq́; impoſtorum malitia adeo ſabulo, & alijs adulterijs ſit vitiatum, vt nihil valoris præſtet, ego tamen præſtantiſſimum ſæpius Venetijs emi ab vnguentarijs, qui odoramenta conficiunt. Verum apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant, Ladanum, quod ſyncerum purumq́; ſit, rariſſime reperitur: cum eorum plurimi potius curent, vt rem minoris emãt, quam vt ſeligant legitima ab adulternis, quod tamen iniquum eſt, inhumanum ac deteſtabile crimen. Arbuſcula, è qua Ladanum colligitur, Ledum appellatur, & inter ciſti genera recenſetur. Cæterum Plinius vocabulorum vicinitate deceptus (vt etiam in ſuperiori commentatione dictum eſt) ex ciſſo, id eſt, hedera, non autem ex ciſto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falſo perſuaſum eſt quod non à ciſto, ſed ab hedera Ladanum legeretur. Duum eſt generum: alterum folijs grandioribus, alterum vero minoribus. Eſt ladani planta Ciſto fœminæ fere ſimilis, ſed longioribus folijs & nigrioribus, quæ verno tempore quiddam contrahunt pingue. Prouenit in ſaxoſis, & apricis collibus in calidioribus regionibus. Ladanum, additur in emplaſtris, quæ ad roborandum ventriculum parantur. Atqui non modo id præſtare ladanum extrinſecus palam eſt, ſed etiam in catapotijs drachmæ pondere deuoratum, duabus horis à cœna: ſiquidem hoc modo concoctionem adiuuat. Additur in odoratis ſuffitibus.

Ladani conſideratio.

Plinii lapſus ladanum ex ciſſo colligentis.

Ladani vſus.

LEDVM.

bus. Consolidat antiqua vlcera, emplastri modo impositum. Purgatur Ladanum calore remollitum, & vino albo, & aqua rosacea deinde pluries elotum. Expetitur ita purgatum ad globos qui parantur aduersus pestilentem auram, Ambaro, Moscho, Caryophyllis, Santalo & Agallocho additis. Paratur ex optimo pinguiq; ladano ab vnguentarijs oleum odoratum hoc modo: Sumunt ladani præstantissimi libram: secant in tenuissimas portiones, & in æreo cacabo collocant, superadduntq; deinde aquæ rosarum senas vncias, & amygdalini olei dulcis vncias quatuor, posthac igni haud magno admouent, feruescereq; sinunt sesquihora: posthac tollunt, & toties percolant, quousq; clarum fiat. De Ladano plura memoriæ prodidit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cistus aut Ladanum: in calidioribus regionibus hic Cistus prouenienc, tametsi haud alius sit genere, quàm qui apud nos nascitur: eximiam tamen à regione ac peculiarem, digerentemq; caliditatem nactus est: atq; vtroq; à nostrate differt, tum quia frigiditatem deposuit, tum quia calorem assumpsit. Itaq; cætera quidem huius cisti, illis quæ in nostrate visuntur, similia sunt. Verùm Ladanum, quod vocat, ex eo prouenit, medicamentum primo excessu iam quoddammodo complete calidum, vt videlicet & secundum attingat, habens etiam adstrictionis paulum. Ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens siue malacticum, pariterq; moderatè digerens, ac videlicet etiam συμπεπτικὸν, hoc est concoquens. Emollit, digerit, concoquit, venarum ora patefacit & spissat. Itaque mirandum non est, si peculiariter ad vteri vitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet. Quocirca diffluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum praui humoris sederit, id omne absumit: tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit & constringit adstrictione. Cæterùm alopecias & ophthalmias siue lippitudines, sanare non potest, vtpote magis discussorias vires, quàm quæ Ladano insunt, poscentes: quippe proueniunt hæ ex prauis succis, lentis crassisq;, quos secantia ac digerentia medicamenta potissimum euocant atque euacuant. Cæterùm tenuium partium sint facultatis oportet, & minimè astringentis: non tamen vsque adeò tenuium partium, & desiccatoriæ, vt nimio plus desiccent, vnaq; cum collectis inibi succis præter naturam, naturalem quoq; humiditatem incrementa pilis suppeditantem absumant, nam sic non tantum alopecia liberabunt, sed & caluiciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent. Arbuscula, quæ Græcè λῆδον, Latinè similiter Ledum nominatur; Arabicè Chasus. Quod verò λάδανον Græci, Latini item Ladanum vocant: Mauritani, Loden siue Laden: Itali Laudano & Odano: Hispani, Xara.

Oleum ex Ladano quomodo paretur.

Ladani vires ex Galeno.

Nomina.

Cistus Ladanifera vel Ledum: Galeno cistus aut ladanum: Plinio Lada. Recentioribus Ledum & Cistus ledon. Huius genera decem Clusius hist. Hisp. proposuit: quibus tria adhuc Lobelus addit, & historia Lugdunensis, his omnibus & aliam nomine Ledi Bauhini adiecit. Ladanum verò, siue officinarum Laudanum, lenta est resinosa & odorata pinguedo, foliis & ramis Cisti ledi adhærens, quæ inde colligitur diuersimodè, qua de re Dioscorides, Plinius, Hermolaus & Bellonius.

Ἔβενος. EBENVS. CAP. CXI.

EBenus optima habetur Æthiopica & nigra, nullos habens ^a venarum discursus, factitii cornus læuore: cum frangitur, densa apparet, mordens gustu, atque ^b astringens. Suffitur iucundo odore supra carbones, sine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur, & trita ad cotem rufescit. Altera est Indica, ^c internatis segmentis candicantibus, & ^d modicè fuluis, item frequentibus maculis: cæterùm prior bonitate antecedit. ^e Apud quosdam sesamina, aut spinea ligna consimilia pro ebeno væneunt. Quod discernitur ex eo, quòd fungosa sunt, & in purpureas assulas resoluuntur, nihil mordacitatis in gustu, nec redolentiæ in suffitu præferentia. Caliginem oculorum absterget: ad veteres destillationes, pustulasq; mirum in modum pollet: si quispiam facta ex eo coticula collyriis vtatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax est, si scobes, ramentave vino Chio, die noctuq; macerata, in collyria digerantur. Nonnulli præterita ipsa excolant, reliquaq; eundem in modum peragunt. Alii pro vino aqua vtuntur. Vritur in fictili nouo, donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi vsti modo, & ita siccis, scabrisq; lippitudinibus conducit.

a Meum κτένας. i. pectines.
b Meum ὑποστύφουσα. i. subadstringens.
c Meum διαφύσεις λευκάς. i. lineas albas.
d Meũ & Cat. κιῤῥάς. i. fuluas.
e Meum ἔνιοι δὲ τὰ σησάμινα ἢ ἀκάνθινα καλοῦσι ξύλα ἐμφερῆ ὄντα, ἀντὶ ἐβένου πωλοῦσι. i. quidam Sesami, aut Acanthi ligna, quod illi simi lia sunt, pro Ebeno vendunt.

CRedidit Theophrastus in India tantùm nasci Ebenum lib. 4. cap. 5. de historia plantarum, vbi sic habet. Ebenus quoq; eius regionis vernacula est. Huius duo genera constant: alterum materie laudatum pulchrumq;: alterum vile & vitiatum. Rarum, quod præstantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non recondita, sed statim sua natura capescit: hæc Theophrastus. Quod etiam sensisse videtur Virgilius in Georgicis lib. 2. ita canens:

—sola India nigrum
Fert ebenum, solis est thurea virga Sabeis.

Plinius etiam lib. 12. cap. 4. Ebenum nusquam alibi, quàm in India nasci scriptum reliquit: nec eam tamen Indiam vniuersam mittere, sed exigua sui parte gigni, præter quoddam fruticosi genus cytisi modo, in tota India dispersum. Herodotus verò (eodem auctore) Ebenum Æthiopiam solam ferre intellexisse videtur: quippe qui de Indica nullã fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioscoridis capite palam est, nasci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem non nisi ex ebeno

Ebeni consideratio ex Theoph. & Plinio.

Deorum simulachra fingunt, regesq́ ex eo tantùm sceptrum sumunt: item pocula, craterasq́ ex ebeno factitant, quòd sanè credant contra maleficia efficacissimum esse, & quicquid veneficij fuerit, tractu eius auerti. Itaq́ nihil mirum, si quod peregrinum in Italia importatur, summo sit in pretio, cum etiam ab ipsis, quibus prouenit, maximo honore habeatur. Ebenum ex India Romæ primum magnus Pompeius Mithridatico triumpho ostendit, cuius materies densissima omniũ constat: quo fit, vt quamuis multis annis exarescat, non fluitet in aquis, sed tota mergatur. Ebeni siccatos truncos maximè hac ætate nouit Italia: namq́ innumeri visuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos aptandosq́ capillos: itemq́ apud illos, qui globulos funiculo traijciendos ad mulierum preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Pausanias in libro primo, Græciam describit. Audiui autem, inquit: Cyprium hominem oppido quàm peritum in herbarum generibus ad medendi vsum notandis, qui diceret, Ebenum nulla folia, nullumq́ omnino fructum ferre, quin & stirpẽ nullam esse soli expositam: radices tantum terra occultari, quas eruant Aethiopes, atq́ ij in primis, qui quo maximè loco reperiatur, norunt. Hæc ille: quæ etsi fabulosa fortasse videantur, facilius tamen illi crediderim, quàm Anguillario, qui minorẽ Anagyrim, quam Ananienses Eghenum vel Eghelum vocant, vocis tantum similitudine fretus, secundum ebeni genus (ridenda sanè opinione) Theophrasto esse censet. Cum Eghenus fœtidissima sit planta, & scribant Theophrastus, & Plinius id ebeni genus in India tantum nasci, & in India tota esse dispersum. Redeo ad Pausaniã ebenũ, quod quidẽ fabulosum haudquaquam existimo, cum scribat Georgius Agricola fossiliũ indagator maximus, reperiri etiam in Germania Ebenum fossile, ad septimi libri ferè calcem, his verbis. Quinetiam Hildesheimi intra terram aluminosam iuxta lignum in lapidẽ mutatum, & in eius commissuris reperitur ebenum fossile, quod & sparsum in aliorũ lapidum cauernis, tanquã in aluo latere Theophrastus non ignorauit. Stirps est nigra, folijs fructuq́ carens, cornu politi modo splendidum, solida, sed leuis, omnino aspectu similis gagatæ lapidi, sed natura admodum diuersa: nam ebenum ignem non sentit, Gagates accensus ardet & igni perit: Hæc ille. Cæterum an ebenũ, quod ad nos affertur legitimum sit (si Dioscoridi credimus) non parum videtur dubitandum, quod suffitum nullo commendetur odore: verum quum cætera eius notæ legitimi sint Ebeni, non omnino eorum opinio videtur reijcienda, qui nihil de ebeno dubitant, & præsertim cum Theophrastus, & Plinius nullibi (quod legerim sciuerimq́) odorati ebeni meminerint. Ebeni vires scripsit Plinius lib. 24. cap. 11. his verbis. Non omittam propter miraculum ebenum. Scobem eius oculis vnicè mederi dicunt: lignoq́ ad cotem trito cum passo caliginem discutit, ex aqua verò & radice albugines oculorum. Item tussim pari modo cum melle ac dracunculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia assumunt. Ebeni meminit Gal. lib. 6. simplicium medicamentorum sic inquiens. Ebenus ex ijs lignis est, quæ trita cum aqua in succum soluuntur, vt lapidum nonnulli. Vis ei inest excalfaciendi, extergendi & tenuium partium. Quamobrẽ quæ pupillas offuscant, extergere creditur: miscetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad vlcera vetera, fluxiones & bullas, siue pustulas accomoda sunt: hactenus Galenus. Sunt qui lignum ex Indijs petitum, quod quidam GVAIACVM, *nonnulli Guaiacanum, pleriq́ verò lignum sanctum appellant, cuius aduersus Gallicam luem præcipuus est vsus, ebeni genus esse crediderint. Quod quidem nec asserere, nec negare ausim, quandoquidem nusquam inuenerim apud quenquam tum veterum, tum recentiorum scriptorum, quas frondes, quos flores, quosq́ fructus proferat ebenus. Illud tamen omnib. perspicuum est, Guaiacum nihil, nisi summa nigritia, ab ebeno dissidere, quæ in hoc summo splendore nigricat, in illo albescit: cæteris verò qualitatib. id maximè cum ebeno certat. Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, vt in suis Epistolis doctissimè adnotauit Manardus Ferrariensis: quod & nobis iamdiu planè compertum est, cum hæc omnia sæpius nobis præ manib. fuerint. Primum itaq́ genus crassiori, vegetiorìq́ mole constat, quo resecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore verò subpallida & veluti perplexis lineis quibusdã ad fuscũ tendentib. per longũ intersecta. Alterũ caudice minori, nec adeo vegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu se diffundunt: intimæ verò, quæ pariter nigricant, minore satis orbe concluduntur. Tertium, ꝙ propriè sanctũ appellant, caudice cæteris exiliore visitur, intrinsecusq́ & extrinsecus albicans, cuius materies lineis admodũ exilib. in longum actis perplexe distinguitur, estq́ hoc longe cæteris & acrius & odoratius. Cæterùm credendũ non est eiusmodi ligna, etsi colore, magnitudine ac pondere inter se discrepẽt, idcirco diuersarũ esse plantarũ, diuersorumq́ generum, vt quidã fortasse existimant, quorũ vnus est Fallopius. Nam quod hoc tam intus, quàm extra candicet, illud verò interiore sui parte nigricet non aliunde prouenit, quàm ꝙ hoc magis, illud verò minus adoleuerit vel consenuerit. Quippe eo sane nigrius cernitur lignũ Guaiacum, quo ad maturiorẽ ætatem peruenerit arbor, à qua decisum fuerit: & per consequens tanto magis albũ apparet, quanto minus adoleuerit illa, quemadmodum conspicitur in nostris nonnullis Italiæ arborib. & præsertim in moro, nuce & anagyri. Verùntamen illud cuiq́ persuasum sit, ætatẽ vni plus, quàm alteri viriũ addere ac demere. Qua de re verba facturi dicamus, cum illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius & amarius habeatur, cumq́ eius decoctum crassius & cæterorũ decocto pinguius sit, & acrimonia & amarore admodũ refertum, vt ipsa me docuit experientia, nil mirum esse crediderim, si in eo, vtpote iuniore, vis insit vegetandi præstantior, ac propterea plus in se succi contineat, quin & cæteris virib. præstet. Eaq́ propter putauerim ego, hoc illis in vsu perpetuo fore, quib. ob Gallicam luẽ vlcera emerserint depascentia, contumaciaq́: ossa vero cariosa sint, ac putrilagine cõsumpta, & tumores in osseã penè duritiem occalluerint: & quibus deniq́ perpetuus articulorũ cruciatus, diuturnusq́ capitis dolor inhæserit, eoq́ magis quo patiens iunior extiterit, fortior & natura robustior. Huic illud succedere existimamus, quod mediũ obtinet locum: siquidem hoc & odoratius est, & acrius eo, quod nigrius ac crassius inuenitur: neq́ illud quidem ab re, quandoquidem id minus est ætate confectum & maiore humoris copia redundat. Quocirca commodissimè hoc vti poterunt, qui natura delicatiores sunt, & temperamento imbecilliores, atq́ etiam ij, in quorum artus huiusce luis furor nondum grassari cæperit. Postremò illud minus cæteris præstat, viribusq́ infirmius habetur, quod nigrius, crassius & annosius reperitur. Namq́ quælibet consenescens planta (quemadmodum etiam cunctis animalib. euenit) continuo exarescit, humidoq́ priuatur. Cuius rei certissimum est argumentum, quod in annosarum arborũ truncis maior appareat nigredo, quam in alijs vel iunioribus, vel ætate tenellis: nigredo enim siccitatis indicium est, quinetiam deperditi caloris innati & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalib. locum habet. Nihilo tamen secius illud diligenter animaduertendum est, quod Guaiacum albicanti prorsus colore præditum, recens, incorruptumq́ sit: quippe cùm cæteris exilius sit, citius ac facilius exarescit, & ob humoris redundantiam velocius cariem sentit atq́ fracescit. Quam ob causam satius quandoq́ foret vetustiore recenter cæso vti, quàm iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore decisum. Sunt quoq́ recentiorum nonnulli, de quorum numero vnus est Alphonsus Ferreus, qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opusculum edidit, qui tantùm guaiacũ illud præferunt, quod è plantarũ ramis ætatis mediæ desumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda videtur: nam quicunq́ rem naturalib. expenderit rationib. ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoscet: item ramos huius à caudice iunioris: quippe plus humoris ad se trahit ramorum auctrix facultas, quam caudicis. Idcirco non alia de causa plantæ reiuuenescunt, cùm earum rami implantantur, seruntur & propagantur, nisi quòd illud idem humidum in-*

Ebenũ quando primum Romæ.

Anguillara arguitur.

Ebenum fossile Agricolæ.

Ebeni vires ex Plinio.

Ebeni vires ex Galeno.

Guaiaci consideratio, quod quibusdam Ebenus.

Guaiaci tria genera Manardo.

Fallopius notatur.

Guaiacum lignum præstantius.

Alphonsus Ferreus.

dum innatũ intra se continẽt & eodem vigent temperamento, quo qui adolescunt: etenim surculi atq; rami sunt caudici, perinde atq; filij & propterea animalibus ætate tenellis non absimiles. Id quod maximè confirmat Theoph. li. 1. c. 12. de causis plantarum, vbi sic habet. Etenim quodq; germen quasi planta quædam in arbore, perinde ac in terra consistit. Atqui mihi longe magis iunioris caudicis placeret vsus: siquidem in hunc immediatè à terra humor & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortasse nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, vt etiam ab animalibus, multum virium aufert. Præstantissimum itaque lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæsum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, densum, ponderosum, minimè cariosum, odoratum, gustui & acre, & subamarum. Cæterùm quoniam nostra ætate æquè cortices, atque lignum in vsum veniunt, eandem in ijs rationem seruandam censeo, vt quinam meliores præstantioresq; sint, dignosci possint, quam nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, vt scilicet illi eligantur & probatissimi habeantur, qui a præstantiori caudice detracti fuerint. Importatur Guaiacum tam ex occidentalibus, quam orientalibus Indijs: nam & Hispani è suis regionibus nouiter repertis, & Lusitani ex Calicut, Taprobana & Iaua insulis, & Mauritani, Aegyptij, Arabes ac Persæ à mari rubro per camelorum carouanas (vt aiunt) Guaiacum ad nos conuehunt: quin & ex Aethiopia, vt quidam narrant. At cùm omnibus compertum sit, ea in medicamentorum genere longè magis cætera præcellere, quæ ex orientali plaga comportantur, ob id omnino censendum fuerit, Hispanicum viribus esse imbecillius, quàm quod ex Lusitania, vel Alexandria in Italiam importatur. Guaiaci planta (vt ij referunt, qui eam in syluis se vidisse testantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus crassitudinem plerumque assurgit. Folia fert quadantenus plantaginis æmula, dura ac breuia. Flores eius produntur lutei: fructus verò iuglandis magnitudine, qui esu aluum subducit: cortex annosis niger, iuuenibus verò subrutilus. Porrò si Guaiaci vires ac qualitates rectè perpendantur, proculdubio liquidò constabit, ea præstare posse, quæ in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus consistat, itemq; siccis, habeatq; sibi resinæ plurimum admistum, nimirum etiam potest suis viribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere atque expurgare, quæ humores infecerint: quinetiam sudorem ciere. Huc accedit etiam, quòd parte resinosa, quam possidet, contagioni atque putredini mirificè resistit: quæ quidem incommoda hanc pestem comitari solent. Cæterum eo tempore, quo primum in Italiam Guaiacum inferri cœpit, necnon etiam multis post annis, non sine summo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifestum necis periculum imminere, qui rectam exquisiti victus rationem per panis, & vuæ passæ modicum non seruasset, quique non perstitisset in curatione ad quadragesimum diem vsque in tenebris inclusus, ita vt ne aëris quidem claritatem inspiceret; nedum pedem è cubiculo efferret: ijs insuper carnium esu, & vini potu interdictum erat, non secus atque veneno. Verùm enimuero cùm sæpius euenisset, vt ante constitutum tempus quidam ob tenuissimam victus rationem ita imbecilles ac viribus destituti conspicerentur, vt penè spiritus & vita deficerent, ij ne in tam manifesto vitæ discrimine versarentur, à consanguineis & assidentibus persuasi, caporum, gallinarumq; iura, ac contusas carnes in cibum sumentes, tantum inde percipiebant iuuamentum, vt vitam quasi deperditam recuperarent. Quo postea medici experimento edocti, vanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem ægris legem imponebant, paulò pleniori victu vti iusserunt, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione. At nullus tamen adhuc ausus erat vinum exhibere. Quæ re à me sæpius animaduersa, ego primus (ni fallor) inter Italos medicos rationibus non obscuris adductus tentare volui, posset ne vinum dari ex Guaiaci maceratione ijs maiori cum iuuamento, qui Gallica lue correpti essent. Quod cum mihi in frigidis morbis felicius cessisset, quàm ex aqua tantum lignum decoquere, id potissimum me adduxit, vt hanc vini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, posteritatisq; memoriæ mandarem, id quod feci pluribus iam annis elapsis: quo scilicet tempore Dialogus noster de morbo Gallico Bononiæ excusus prodijt in lucem, vbi eodem anno Carolus Quintus inuictissimus Imperator à Clemente septimo Pontifice maximo imperiali diademate feliciter est coronatus. Ex quo postea factum esse audiui, vt plerique medici ex illis nostris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis ac gloriæ sibi comparauerint, vtpote qui vinum Guaiaci ad suam praxim vertissent, prospero admodum successu. Licet fuerint, qui alijs persuadere conati sint, suum illud esse inuentum: qui vt rem facilius prætexerent, omnibus huiusmodi vini præparationem dissimulabant & occultabant: vel id facerent, vt rem ita plurimi facientes, inde maiorem quæstum consequi possent. Sed cauendum profecto est à quibusdam impostoribus, quicũ sint earum rerum ignari, quæ ad medicæ facultatis contemplationem spectant, dum lignum, vel eius cortices ex vino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityusam, colocynthidem & turpetum admiscent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant, quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, sexus, nec ætatis ratione, singulis diebus huiusce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter præbent potandum. Quo fit, vt si forte quadam vnum quandoque persanant, decem postea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm vt quisque horum manus euitare, atque effugere possit, operæ pretium visum est, vini Guaiaci conficiendi rationem subiungere, ac subinde hauriendi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci præstantissimi lima in scobem tenuissimam attriti, aut tornatili instrumento minutim concisi libras quatuor: corticum eiusdem libras duas: cardui benedicti libram vnam & semis: adianthi, aspleni, florum vtriusque buglossi, cuiusque libram, cassiæ odoratæ drachmas sex: seminis anisi sescunciam: sacchari libras quinque. Deinde conijciantur omnia in cado vinario mundo aptæ capacitatis, desuper affusis vini albi quàm optimi & feruentis, libris centum & quinquaginta, mox diligenter vas operculetur, omniaque sic macerari triduo dimittantur. Post triduum verò linteo percolentur, asseruetur q; huiusce macerationis vinum in alio vase ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio quàm in cœna, secundi Guaiaci decocti loco: non mane, neque vesperi serapij vice, quemadmodum temerè multi facere consueuerunt. Hoc idem vinum longè etiam melius, & maiore quantitate vindemiarum tempore confici potest, admistis ligno, cortice, cæterisque alijs recentibus vuis albis in mustum compressis: ibique tamdiu dimissis, quousque mustum efferuescere desinat, & pellucidum clarumq; reddatur: veruntamen multiplicanda sunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro vuarum quantitate. Præter huius vini potum cibis associandum, bis in die mane scilicet, & vesperi tribus aut quatuor horis, antea quàm sumatur cibus, ægrotantib. exhibeo decocti ligni ex aqua secundũ cõmunem Medicorũ vsum senas vncias, admistis vncijs duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primum adianthi, lupi salictarij, fumariæ, aspleni, senæ, singulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, vtriusque buglossi, singularum vncias quatuor: seminis anisi, melanthij, florum satiui & erratici buglossi, omnium santalorum, cassiæ, quam cinnamomum vocant, singulorum drachmas quinque. Hæc ex aquæ libris viginti quatuor decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præstantissimæ senæ libras duas, conijcitoq; in vas fictile oris angusti, demum percolatum decoctum feruens superimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anserinis plumis farcto, igniq; prius calefacto fictile inuoluito, & loco calido collocato, itaque per diem ac noctem reponito. Postridie verò manibus sena premitur, mox dilutum

Guaiaci corticis electio.

Guaiaci planta.

Guaiaci facultates.

Matthiolus primus vinũ ex Guaiaco propinauit.

Impostorum fraus cauẽda.

Vini Guaiaci conficiendi, & exhibendi ratio.

Syrupus decocto ligni miscendus, & eius parandi ratio.

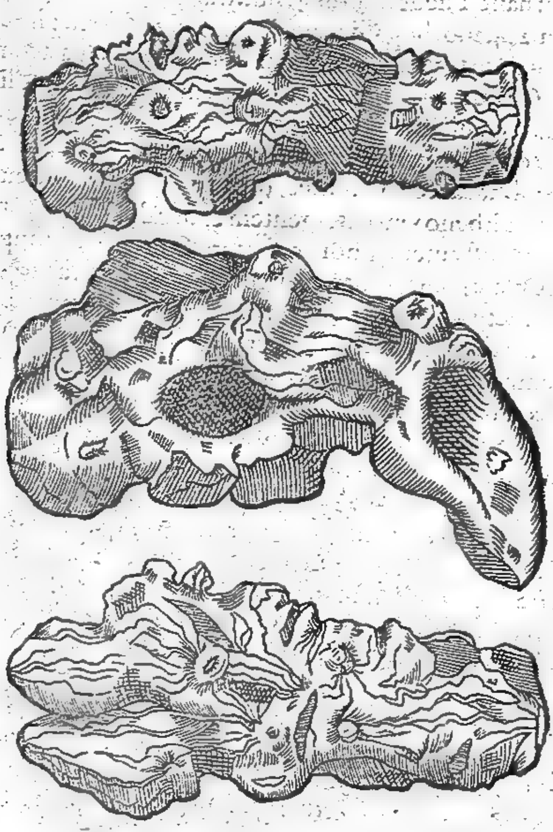
tum percolatur: cui adijciuntur diluti rosarum efficaciter aluum subducentis libræ sex, sacchari libræ octo: efferuescunt deinde simul subiecto igne, quousque tertia pars euanescat: quo facto additur electissimi Rhabarbari minutim concisi vncia ac ita iterum feruent omnia donec iulapij modo consistat liquor. Postremo percolatur linteolo, & vase vitreo reconditur. At si ægrotantes multa pituita redundent, decocto præscripto optimi turpeti vncia vtiliter addi potest. Superest victus ratio, quæ ægrotalis præscribenda est, scilicet vt tam in prandio, quàm in cœna edat panis ternas tantum vncias, sitque is similaceus ac probe in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum ac auicularũ in syluis, vineis ac montibus victitantiũ, assatæ potius quàm elixæ: quin & vuæ passæ modicum. Bibat autẽ oportet præscripti vini æquam cum cibo mensuram. Quod si quis purum id bibere nõ posset, diluatur aqua, quæ in phialis vitreis addita Guaiaci vnciola breui temporis spatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptissimum profectò ver est Martio, Aprili & Maio mensibus: quod si hoc tempore fieri non possit, fiat mense Septembri in autumno: nam sicuti æstiuis ardorib. & exurente iam sirio, non modo diuturna pharmaca, sed ne quidem breuia tollerant homines, ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore sæuit hyems. Interea ægris sine metu noxæ indulgere licet, modo tali serenitas adsit, vt quandoque in proximis hortis ac viridarijs solatij causa lento gradu deambulent: quippe quoniam eiusmodi hortorum amœnitate animus plurimum leuari solet. In hac etiam curandi ratione quosdam magis, alios minus perseuerare oportet, pro morbi necessitate & salutis mensura. Hac ergo ratione vinũ Guaiaci exhibitum non modo medetur cuique acerrimo Gallicæ pestis incommodo: sed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, ventriculi, iocinoris, lienisque morbis pituita genitis mirificè succurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum nõ fuerit ægritudo. Porro in hoc illud etiam obseruandum est, quòd ego Guaiaci vinum ijs tantum potandum exhibeo, quibus pituita redundet: vel saltem non exuperet bilis. Siquidem biliosis secundum ac tertium ligni ex aqua decoctum, vini loco semper cum cibis præbendum censui, vt communiter ab alijs fieri solet. Non desunt præterea hoc tempore, qui radicem illam, quam alij CINAM, alij Chinã vocant, Guaiaco præferant, etsi Vesalius admirabilis humani corporis fabricæ professor, oppositũ senserit. Huius radicis iamdudum apud Hispanos inualuit vsus contra podagras, maximeque apud inuictissimum Imperatorem Carolum V. cui merito præclaram laudem acceptã referre potest. Aduehitur hæc (vt audio) tam à Lusitanis, quàm ab Hispanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturque in littoribus maris è terra euulsa: nam in paludibus exorta ac inde maris fluctibus rapta, in littus reijcitur. Radix est fungosa, perinde ac arũdinacea, leuis, colore rufescente, Rhodiæ radicis admodũ æmula. Præfertur recens, firma & quæ neque teredinem, neque cariẽ senserit, & quæ magis rubescat. Damnat eam acriter Vesalius, vt dixi: sed quibus validis rationib. id faciat, compertum satis non habeo, præsertim cùm illud certò sciam Cæsarem inuictissimũ nunquam ea toties vsum fuisse, nisi ex ea plurimum adiumenti percepisset. Cæterum non minus China, & Guaiaco præstat ea radix, quam Hispani ZARZAM PARILLAM vocant, quinimo hoc ego asserere possum, nonnullos à me esse curatos

Victus ratio.

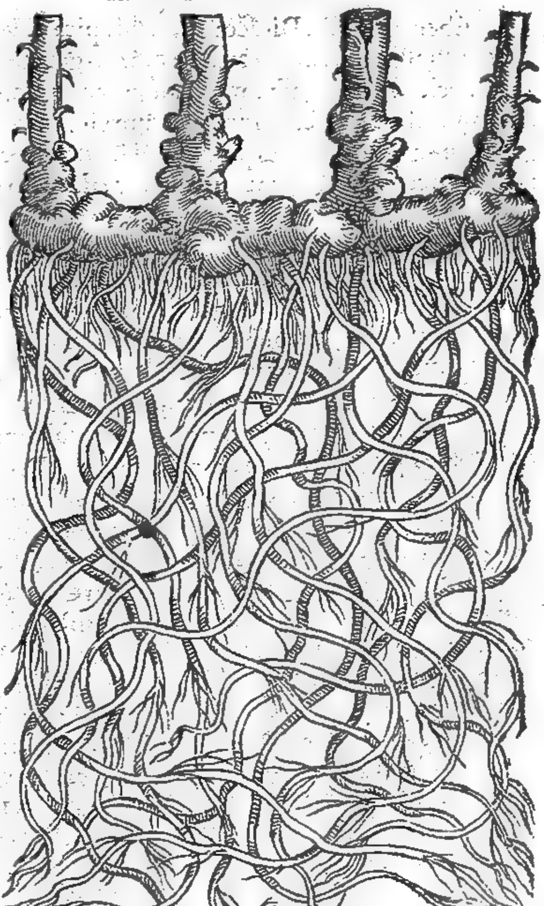
Chinæ radicis co[...].

Zarzæ parillæ confid,

CHINA.

ZARZA PARILLA.

morbo Gallico affectos, qui Guaiaci decocto pluries epoto, antea curari non potuerunt. Affertur hæc ab Hispanis ex occidentali India, sed plantam cum folijs hactenus videre non licuit. Sunt tamen rei plantariæ studiosi, qui velint Zarzam Parillam Smilacis asperæ esse radicem, in quorum opinionem ego facilè concedo. Nam inter cæteros, qui ita esse affirmãt, primus fortasse in Italia fuit Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei plãtariæ peritissimus, qui se vidisse palam affirmabat apud Illustrissimũ Florentiæ Ducẽ Zarzæ parillæ integram plantã ex Hispania allatam, quæ omnib. suis partibus ac notis, nihil ab aspera Smilace differebat: imò nil aliud hanc plantam esse censebat, quàm genuinã Smilacem asperam. Id quod paulò post experimento deprehendit: siquidem, erutis asperæ Smilacis radicibus, earum decocto plures curauit morbo Gallico affectos. Hoc idem quoque ab alijs medicis esse factum intelligo, & Romæ, præsertim sub Paulo tertio Pontifice Maximo, à Giberto Horschio Flandro, Medico non vulgari, & rei plantariæ studiosissimo, vt libro tertio nostrarum Epistolarum,

Smilacis asperæ radix.

rum, historiam hanc posteritatis memoriæ commendauit Ioannes Hessus Medicus Norimbergensis. Cæterum non desunt alij, qui hanc opinionem impugnent, quod videant zarzæ Parillæ, & asperæ smilacis radices facie non parum differre, cum hæ nodosæ, illæ verò rugosæ habeantur. Ego autem quid de re hac veri affirmare possim, sanè non habeo, quòd nusquam integram viderim Zarzæ Parillæ plantam. Veruntamen cogor interim sequi Lucæ Ghini opinionem, quòd is (vt ego syncerè attestari possum) præter id, quod in censendis plantis, dum vixit nemini secundus habebatur, sed quod candidus admodum fidelis & verax perpetuo fuerit. Nec admodum obstat radicum differentia, quandoquidem (vt Theophrastus est author) loci à locis differunt, & sæpè climatum, cæli, soliq; varietate differunt cum forma, tum sapore & odore plantarum radices. His accedit nomenclaturæ significatio: namq; zarza parilla apud Hispanos nil aliud designat, quàm Rubus viticulosus. Parra enim Hispanis vitis dicitur, Parilla viticula & zarza rubus. Hetrusci quoq; Asperam smilacem, quod aculeos Rubi æmulos habeat, Ceruinum rubum appellant. Ea arbores etiam proceras ad summũ vsq; scandit: quo fit, vt Hedera aculeata pluribus dicatur. Quamobrem aut asperam smilacem zarzam parillam esse dixerim, aut plantam illi viribus, & facie congenerem. Vis illi excalfaciens & attenuans, & quæ valenter sudorem prouocat. Peculiariter autem præstat non solum ad Gallicum morbum curandum, sed ad quoscunq; articulorum dolores: quinetiam ad quascunque cutis infectiones, vlcera contumacia, & Lichenas. Auxiliatur præterea ijs, qui œdemate laborant, videturq; proprias habere facultates ad frigidos capitis, & cerebri affectus. Decoquuntur huiusce radicis vnciæ quatuor, in libris quindecim aquæ, in qua prius maceratæ fuerint die & nocte vna, ad medias, ac etiam diutius, vbi decoctum valentius desideretur: vbi autem deferbuerint, linteolo mundo colantur, & asseruatur decoctum ad potandum. Dantur huiusce decocti quotidie ægris tam manè quam vesperi, horis quatuor ante cibum vnciæ octo, prius calefacti, & deinde sudant in lecto stragulis contecti horis duabus, in trigesimum, & quandoq; (vbi morbus contumax sit) in quadragesimum diem vsq;. Est hæc radix magis tenuium partium, quàm China & Guaiacum, ob idq; copiosiorem prouocat sudorem, & longè melius morbos, qui sunt in ambitu corporis, curat. Est tamen operæ pretium decimo quoq; die bibentes purgare, aut catapotijs, aut potionibus ad morbum facientibus. Victus ratio eadem instituitur, quæ Guaiaci decoctum sumentibus institui solet, nempe ex pane biscocto, & vuis passis, quanquam quandoq; imbecillioribus gallinacei pulli, & auiculæ concedantur. Daturq; potandum cum cibis idem decoctum, pro affectorum voluntate. Quibus quoque, vbi serena quietaq; fuerit dies, conceditur, vt paulisper egrediantur. Cæterùm oportet, vt qui hoc medicamento vti volunt, ij prius præpurgati ad hanc curationem accedant. Sed de zarza parilla hactenus. Sed iam ad Ebenum redeamus, atq; de nominibus agamus. Eius nomen Græcum est ἔβενος, veluti & Latinum Ebenus: Arabicum, Abanus seu Abenus: Italicum, Ebeno. Quod verò Latini Lignum Guaiacum, Lignum sanctum, aut Lignum Indum vocant, Italis, Legno santo, Guaiaco, & Guaiacane appellatur: Germanis, Frantzosenholtz: *Hispanis, Legno santo, & Legno della antilhas: Gallis, saintbois.*

Zarzæ parillæ etymologia apud Hispanos. Zarzæ parillæ vires. Decoctio zarzæ. Nomina.

Ebenus duplex Dioscoridi, Æthiopica & Indica: hanc Theophrastus 4. hist. 5. agnouit & duplicem fecit: at Brassauolus in tractatu de morbo gallico (vbi 234. morbi gallici species recenset) Ebeni plures facit species, rubram, albam, luteam, variegatam, de Guaiaco intelligens, cum sint, qui velint Guaiacum Ebenum esse. Guaiaci nomen patrium est, Indi enim Guayacan vocant, nunc Guaiacum, Gaiacum & lignum Indum nominant: quod aliqui Buxi speciem faciunt: alii Ebenũ statuunt: alii Ebeni speciem, quod facile concesserimus, propter læuorem similem ei qui est in cornu elaborato: propter spissitudinem materiæ, propter ipsius grauitatem, quod in aquis statim subsideat & non fluitet, quæ de Ebeno prædicauit Plinius, & in Guaiaco obseruatur: ob vires, cum Galenus Ebeno vim extergentem cum caliditate ac partium tenuitate tribuat, quam sanè & in Guaiaco reperias. Est autem arbor (referente Monarde de simp. Indiæ occidentalis) Ilicis magnitudine ramosa, matrice magna nigricante, cortice crasso, pingui, à ligno sicco facile decidenti: foliis exiguis, duris: flore luteo: fructu rotundo solido, in quo semina velut in Mespilo cõtinentur. Ad nos verò aduehuntur caudices crassi ab incolis in trũcos serra incisi, cuius diameter pedis longitudinem penè æquat ligno densissimo, in ambitu albo, vel potius flauescente, in medio nigro Ebeni forma resinoso, sapore non insuaui, subamaro: cortices crassi, cinerei, scabri, amariores ligno. Genera tria, alterum de quo dictum, in insula S. Dominici frequens: alterum in insula S. Iohannis de portu diuite, postea repertum, superiori ferè simile, sed per omnia minus & penè sine matrice, superiore tamen odoratius & amarius, quod ab ipsis illi præponitur, & ob mirandas facultates, lignum sanctum dicitur, de quo videntur aduersaria nomine Palmæ, aut Pali sancti Indię occiduæ, egisse: verum vtriusq; in lue venerea insignes vires. Multæ sunt Insulæ in Oceano in quib. Guaiacũ nascitur, vt S. Benedicti, Hispaniola, S. Crucis, S. Dominici, S. Ioannis de portu: egregius tamen in insula S. Ioannis oriri existimatur: sed cum hoc ligno naues onustæ in Hispaniam, Genuam, Venetias, afferantur, nec ratione loci dignosci possit, ex ipsius dotibus eligendum. Tertium genus in Orientalibus etiam repertum magnitudine Fraxini, foliis plantaginis breuibus ac duris: floribus luteis, fructu iuglandis magnitudine qui esu aluum subducit: cortice annosis nigro, iuuenibus subrutilo. Vsum primum ita narrat: Hispanum magnis doloribus ob luem veneream ab Inda muliere contractam, diuexatum fuisse, cui seruus eius, in ea prouincia medicinam faciens, decoctum ligni propinauerit, quo ipsum restituerit: cuius exemplo multi Hispani eadem lue infecti curati sint. Cura hæc Hispali statim euulgata, & ab iis qui ex ea insula redierant per totã Hispaniam & vniuersum orbem. Etsi referant Christophorum Columbum cùm viros & mulieres ex insula S. Dominici in Italiam duxisset, simùl & luem, Buuam appellatam, eius regionis familiarem attulisse, vnde & remedium aduectum. CHINA radix est tuberculosa crassa, arundini ferè similis, exterius rubens aut subnigricans, interius candicans aut subrubens, densa & ponderosa cum vegeta est, succo exuta fungosa & leuis redditur, insipida: quæ hederæ modo arbores cauliculis tenuibus raris scandit, suisq; sarmentis smilaci asperæ non absimilis, foliis mali Assyrii similibus. In maritimis Chinæ Indiæ regionib. copiose prouenien s (vnde nomen) Lac. Lob. Lon. Cast. Lugd. Tab. cui & Schina: Chinna seu Cinna, Cæsalp. Chinæa radix, Cord. hist. dicitur. Hæc duplex, alia in India Orientali, alia in India Occidentali, quæ colore interius magis ruffo est. De hac Vesalius libellum conscripsit: multa habet Monardes, Garzias, Acosta (qui integram proposuit plantam) & alii. Vsum huius, non solùm ad luem veneream, cum ea in regione frequens sit, sed etiam in sanandis morbis inueteratis, vt in Occidente per Sarsam & Lignum, Lusitani didicere ab Indis, apud quos præ aliis remediis in pretio est. Modus exhibendi: Accipe radicum in taleolos tenues incisarum

Ebeni species. Guaiacum quid sit. Guaiaci arboris descriptio. Guaiaci tria genera. Palum sanctum. Guaiaci primus vsus. Buua lues. Chinæ descriptio. Nomina. China duplex. Chinæ vsus.

incisarum vnciam vnam: Atque lib. duodecim, stent in olla obturata horis 24. dein lento igne absq; fumo ad medias coquantur: refrigerata coletur, vitro indita loco calido (sic enim diutius incorrupta perdurat) reseruetur. Huius aquæ calidæ vnciæ decem ægro purgato exhibeantur manè, totidem octo horis à prandio in lecto & ad duas horas sudare debet: Victus obseruatur vt in decocti ligni exhibitione, solùm potus variat, qui idem esse debet cum priori, cùm duplex non paretur vt ex Ligno. Hic modus triginta diebus (nulla alia purgatione intermixta, cum largus sudor satisfaciat) continuis obseruari debet, ægro in conclaui remanente. Post id tempus, æger 40. diebus cibis boni succi vtetur, & vini loco sit aqua hoc pacto præparata: Sume radicis taleolos paruos decoctos in vmbra exsiccatos vnciā vnam, infunde per horas 24. in libris 12. aquæ, dein vt prius ad medias coquatur, & ad vsum (singulis diebus decoctionem parando) seruetur. SMILAX ASPERA Peruuiana C.B. Sarza parilla Cæs. ob similitudinem cum smilace aspera, quam Hispani Sarza parillam (quasi dicas Rubum viticulum) vocant. Zarza parilla, Lac. Dodo. Mona. Lugd. Salsa parilla, Lob. Tab. Sarsa parilla, Lon. Smilax aspera in Zacynthi insula, quæ salsa parilla est, diuersa à smilace aspera Italiæ, Alpino. Duum est generum: altera radicibus tenuibus, colore albo ad fuluum vergente, in noua Hispania: altera crassioribus radicib. ac magis fuluis aut subnigris, efficacior quæ in Hondura iuxta flumen quoddam reperiatur: de hac Monardes. Huius vsum, Hispani primùm ex Peru in Europam, nunc à triginta circiter annis inuexere. Variis modis & in lue venerea, & in frigidis capitis affectibus exhibetur, vt habet commentator, at vel solius radicis decoctum, vel ipsius puluerem, vel cum Guaiaco & aliis mixtum. Simplicissimus modus hic: Accipe Sarzæ vncias octo, aquæ lib. 12. coquantur ad remanentiam librarum quatuor, adde sacchari libras quatuor. Huius decocti exhibeatur, præmissis purgantib. vnciæ tres manè & vesperi: vel puluis tenuissimus ex pulpa dempto interno neruo drachmæ vnius pondere, cum prædicta decoctione mane ieiuno ventriculo & vesperi post cœnam, cum victu boni nutrimenti, & potu aquæ eiusdem, exhibetur: quidam puluerem cum vino exhibent. Vel hoc pacto: ℞. sarsæ vncias duas, Guaiaci vncias quatuor, iuiubarum demptis ossibus, numero triginta sex, pruna passa demptis ossibus num. vigintiquatuor: Florum borraginis, violarum, singularum vnciam semis: Hordei mundi pugillum, aquæ libras duodecim: coquantur ad librarum octo absumptionem: cuius decocti exhibentur manè & vesperi vnciæ decem, addita syrupi violati vncia vna.

Smilacis asperæ nomina.

Smilax aspera duplex.

Vsus.

Ῥόδος. ROSA. CAP. CXII.

ROsa refrigerat, a [& astringit;] sed sicca magis astringit. b Succus recentibus foliis exprimitur, desectis forfice vnguibus (sic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in vmbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiamnum folia rosarum, continuò versata, ne muceant, neue situs in iis insideat. Aridis rosis, & in vino decoctis expressus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, sedis, recti intestini, ac vuluæ penna illitus, aut infusus. Eadem sine expressione tusa, præcordiorum inflammationibus, humidis stomachi vitiis, igni sacro illini prodest: siccis ac tritis semina asperguntur. Misceri solent vulnerariis antidotis, atque compositionibus, quas antheras vocant. Folio vtuntur in calliblephara. Flos, qui in mediis rosis inuenitur, siccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inspergitur. Capita pota citam aluum & cruentas reiectiones sistunt.

a Oib. non legit.
b Addit Cat. καὶ ψύχει. i. & refrigerat.

Ῥοδίδες. ROSEI PASTILLI. CAP. CXIII.

PAstilli, quos rhodides vocant, hac ratione conficiuntur. Rosarum viridium, quæ nullo antea humore madefactæ extabuerint, drachmæ quadraginta. Indicæ nardi drachmæ decem, myrrhæ drachmæ sex, tritæ digeruntur in pastillos, qui trium obolorum pondus æquent: siccatiq; in vmbra in fictili non picato, atq; obturato reconduntur. Alii adiiciunt costi drachmas duas, iridis Illiricæ totidem, & vinum Chium cum melle miscent. Mulieribus monilium vice collo circundato vsui sunt, ad retundendum graue sudoris virus. Tritis etiam vtuntur ad illitiones, & diapasmata, quæ fiunt ad sudores coercendos, ita vt à balneis inarescant corpora, dein frigida aqua abluantur.

ROsa adeo vulgaris est planta, vt superfluum omnino iudicauerim eius historiam à me describi debere. Est domestica & syluestris. Domestica multa sunt genera, quæ in vsum medicum veniunt. At vulgatissimæ in Italia trium sunt generum, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, quas vulgo appellant incarnate. Præstantissimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus ijs, quæ in rufum candicant: vilissimæ albicantes, in quarum tamen genere eæ odoratissimæ excipiuntur, quæ Hetruscis Damascenæ, & alijs Moschette vulgò dicuntur. Siquidem non modo cæteras excellunt, quòd odore admodum suaui fragrent, sed quòd etiam magis aluum subducant, id quod indicat earum iucundissimus odor. Vrbanæ in hortis, viridarijs, pomarijs & vineis floret. Syluestris in sepibus, senticosis, nemoribus & campestribus prouenit. Rosæ diuersis partibus constant, quo fit, vt pro diuersis tam internis quàm externis particulis, diuersum quoq; temperamentum sibi asciscant. Primum itaq; terrestribus & aqueis partibus, quæ tamen in ipsis mediocriter se habent, substantiam & adstrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aereis verò & subdulcem, & odoratum saporem assumunt. Ex his demum, quæ ignis naturam sequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ scilicet rubicundæ spectantur, quo fit, vt plus insit caloris puniceis, quàm subrubentibus. In recentibus astrictioni præstat amaritudo, in siccis vero minimè: eaque propter compertum est, earum deijcienda alui facultatem, quam priores Græci non animaduerterunt, tantum ex amaritudine prouenire, cum recentes aluum subducant, siccæ verò nequaquam. Succus medicamentis componendis expetitus, præstantior è puniceis elicitur, item ex subrutilis, verum huic infirmior facultas. Dilutum Græcis ἀπόβρεγμα, è quo rhodopharmacum aluum innoxiè deijciens conficiunt, plerunque ex subrubescentium maceratis aqua folijs paratur: etsi hac in re ijs Damascenæ Hetruscis vocatæ longè præstent: quippe ex earum vicenis deuoratis folijs facilè quidem, & citra noxam subducitur aluus. Rosarum succus reserat, discutit, abstergit, & de-

Rosarum consideratio.

Rosarum succus & dilutū.

ROSA.

ROSA SYLVESTRIS.

& deiicit: quapropter & bilem trahit, & sanguinem biliosum expurgat. Idem felle suffusis: & ventriculi, iocinorisq; obstructionibus opem mirificè præstat. Cor item corroborat, eiusq; palpitationi salutare est remedium: nam illos deiicit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad biliosas febres, cuiusmodi sunt cuiusuis generis tertianæ. Adhæc rosarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolæ Syrupum rosatum solutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recensent, quæ quoniam absq; aliqua noxa aluum subducant, suo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde rosæ (Damascenas tamen exceptas velim) non alium in medicina sibi vendicant vsum, quàm vt ex se aquam stillent: siquidem ijs deiectoria vis, qua pollent puniceæ ac subrutilæ, multo infirmior inest. Quamobrem videtur Manardus Ferrariensis, vir alioqui doctißimus, immerito id Mesui vitio vertisse. Nam albæ, quas Damascenas appellamus, etsi maiore deiiciendi vi cæteris præstent, credendum tamen est, de his non intellexisse Mesuem: quod eas illi facile incognitas fuisse existimem, verùm de iis albis tantum, quibus paßim roseta florent. Cuius rei illud maximo argumento esse potest, quod Damascenæ Hetruscis vocatæ nuper in Italia florere cœperint, quodq; eas veteribus cognitas fuisse (quod sciam) memoriæ prodiderit nemo: ni fortasse eas credamus esse, quæ Plinio spineolæ appellantur. Sane rosæ magnificandæ sunt, summoq; in pretio habendæ, non modo quòd viridariis, & hortis sint ornamento ac aspectu perquam iucundo: sed etiam quod in præclarißimis medicamentis conueniant, quibus humanæ vitæ succurritur. Syluestres maiore adstringendi facultate sunt præditæ, quàm satiuæ, sed minori fragrantia redolent, atq; deiiciendæ alui ne tantillum quidem facultatis retinent. Idcirco Theophrastus lib. & cap. 6. de historia plantarum: Syluestres, inquit, rosæ domesticis asperiores tum virgis, tum foliis constant: florem præterea ferunt, quo ab illis odore, colore atque magnitudine superantur: hæc Theophrastus. Cæterum quædam etiam rosæ nascuntur in Italia, quæ aureo colore fulgent, sed odore sunt admodũ ingrato, atque insuaui. Rosarum differentias longa historia prosequitur Plinius lib. 21. cap. 4. vbi sic inquit. Contra rosæ genera nostri fecere celeberrima, Prænestinam & Campanam. Addidere alii Milesiam, cuius sit ardentißimus color, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam viliorem, albicantibus foliis. Vtilißimam vero plurimis, sed minutißimis spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, læuore, colore, odore. Paucißima quina folia, ac deinde numerosiora. Cum sit genus eius, quam centifoliam vocant, quæ est in Campania Italiæ, Græciæ vero circa Philippos, sed ibi non suæ terræ prouentu. Pangæus namque mons in vicino fert, numerosis foliis ac paruis: inde accolæ transferentes conserunt, ipsaq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratißima est, nec cui latißimum maximumq; folium: breuiterq; indicium est odoris scabritia corticis: Cyrenis odoratißima est, ideoq; ibi vnguentum pulcherrimum. Carthagine Hispaniæ hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies: quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis siccis, quam humidis, omnis est odoratior. Seri nec pinguibus vult, nec argillosis locis, nec riguis, contenta raris, proprieq; ruderatum agrum amat. Præcox campana, sera Milesia, nouißime tamen definit Prænestina. Rosa ex spina nascitur. Germinat primo inclusa granoso cortice, quo mox intumescente, & in virides alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calicis medio sui stantis complexa luteos apices: hactenus Plinius. Partes in Rosa sex antiqui adnotarunt, quæ omnes sunt & scitu dignæ, & in medicina vtiles, etsi pauci habeantur seplasiarii, qui separatim eas reponant. Primum quidem duæ partes inueniuntur in foliis: quarum altera est, vbi calyci folia inseruntur, vnguium modo albicans, ob idq; rosarum vngues hæ extremitates appellantur: altera vero foliorum reliquum. His aliæ duæ succedunt, in iis flosculis qui veluti minuta semina tenuißimis capillis annexa flauescunt in rosarum vmbilico: horum enim partem faciunt granula, partem vero capilli. Postremo quæ reliquæ sunt, in ipso Rosarum alabastro continentur: vna scilicet in cacumine, altera in fundo. Folia cor, ventriculum, iecur & retentricem insuper facultatem corroborant: dolores ex cali-

ditate

Syrupus rosa. solutiuus.

Manardus arguitur.

Damascenæ veter. notæ.

Syluestres rosæ.

Rosæ luteæ.

Rosarum genera ex Plin.

Partes in rosa, earumq; vires.

ætate prouenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Vngues etsi propriam à scriptoribus non receperint dotem, inseruntur tamen vtiliter lotionibus omnibus & clysteribus, ad inhibendas fluxiones. Flosculi medij cum suis capillis gingiuarum defluxiones cohibent, quinetiam, auctore Plinio, alba fœminarum profluuia mirifice inhibent. Calyx denique, quem caput etiam aliqui dicunt, cum reliqua parte basis, alui fluores, & cruentas excreationes sistit. Cæterum præter has, quæ in florentibus rosis consistunt, tres etiamnum in fructu comperiuntur partes, vbi rubescit is, & maturitatem sensit, videlicet substantia carnis, semen & lanugo conclusa: quibus non obscura inest adstringendi vis. Idcirco & ipsæ remedio sunt contra alui fluores, & fœminarum abundantiam qualemcunque: item contra gonorrhœam, in qua præcipuè pollent: & præsertim syluestrium. Namque harum fructus vna cum seminibus pri is siccati & in puluerem triti, vtiliter seminis profluuio affectis dantur drachmæ pondere ex vino austero. Sunt, qui flosculos capillis appensos, qui vero alabastros, antheram esse existiment. Sed revera hac in re plane hallucinantur: etenim anthera Celso, Gal. & Paulo nusquam simplex est medicamentum, sed quædam ex pluribus rebus compositio, cuius frequens erat vsus apud antiquos ad oris vlcera: item ad pedum rimas, digitorumq; pterygia. Cuius etiam parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. 6. de comp. medicamentorum secundum locos, de oris vlceribus disserens. Ex rosis vi ignis fit aqua, pluribus ac diuersis instrumentis: veruntamen ea cæteris præstantior, ac odore fragrantior habetur, quæ per balneum calentis aquæ vitreis organis elicitur, cuiusmodi & aliæ sunt, quæ eodem modo ad vniuersum medicinæ vsum confici solent. Quandoquidem inter has & illas, quæ plumbeis instrumentis lignorum vel carbonũ igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum & aurum deprehendi potest. Quippe quæ fiunt in balneo calentis aquæ vitreis rostratis organis, ab herbis & floribus, à quibus manant, nec sapore nec odore dissentiunt, adeo vt non solum proprias plantarum qualitates secum referant, sed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei adustæ resipiant. Quod quidem in ijs non inuenias, quæ vulgo plumbeis & æreis instrumentis eliciuntur: has enim nunquam, vel rarissimè gustaueris, quin tibi fumidum virus, nidoremque reddant. Quæ res non modo ægris ingentem molestiam afferunt, & nauseam plerunque mouent, sed & plurimum noxæ pectori, ventriculo, iocinori, visceribusq; omnibus inferunt: quod à metallicis organis, à quibus distillant, malam eorum qualitatem sibi vendicent, vt libro tertio in absinthij commentatione, annuente Deo, latius explicabimus. Quare hac ætate perspecta, doctissimi ac peritissimi medici veteres secuti, decoctis ac dilutis tantum vti cœperunt. Quæ tametsi viribus aquas qualescunq; sublimatas (ita enim stillatitias vocant) præcellant, eæ tamen, quæ calentis aquæ feruore (vt supra diximus) fiunt, cum proprios tum odores, tum sapores herbarum ac florum, à quibus extrahuntur, secum trahant, iure quidem decoctis non modo ipsas æquipollere, sed etiam præstare crediderim: non tamen, quod viribus præcellere dixerim, sed quod gustui suauiores, & visui iucundiores habeantur, quod non parum solatij ægrotantibus affert. Nos quidem aliis aquis non vtimur quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabre parari fecimus, cuius ope hasce stillatitias ac præstantissimas aquas suo tempore conficimus, quarum aliæ sapore constant amaro, aliæ vero acri, aliæ austero, aliæ acido, aliæ denique insipido pro varijs simplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter seplasiarij & medici, quos magis decet humanam charitatem colere, quàm aurum & argentum, dent operam, vt iam plumbea & ærea organa aboleantur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum succedant: quippe in hoc etiam (quamuis plus laboris, minus vero emolumenti suscipiant) & Deo & hominibus simul rem gratam facere poterunt. Cæterum Fuchsius in libro de compositione medicamentorum, quem nuper edidit, vnicè cauendum præcipit in succis stillatitijs eliciendis, ne eius vasculi fundum, in quo stirpes continentur, aquam in cacabo bullientem attingat, sed solo vapore ab ea eleuato incalescat. Qua in re secutus potius videtur fuisse Manardum, virum de arte medica præclare meritum, qui ita scriptum reliquit in suis epistolis, quàm rei experimentum. Verum ipse non possum omnino eorum sententiæ subscribere, vt qui iudicem non esse semper ea exquisita ratione procedendum in herbis distillandis, quod certo sciam nihil referre, quando etiam vasculum herbas recipiens in aquam in maiore vase bullientem immergatur. Nam etsi aquæ, quas illi volunt ex herbis vapore tantum ab aqua bulliente eleuato extrahi, cæteris præstantiores habeantur: tamen quæ ex herbis eliciuntur vasculo impositis, quod aqua bulliens circumluat, parum certe aut fere nihil illis bonitate cedunt: quod mihi compertum est in iis aquis, quas sæpissime libuit vtroque modo elicere & experiri. Attamen aliquis illud discrimen esse dicet, quod illo modo aquæ ex herbis extrahantur, quæ tenuiores partes retinent, quod vaporis illius caliditas imbecillior sit, quàm vt possit totam herbæ substantiam conficere: hoc autem modo aquæ eliciantur, quæ omnes herbarum partes secum referunt. Hæc sane differentia, quæ facile concedi potest, non est, meo iudicio, tanti momenti, vt illa regula perpetuò sit obseruanda, hæc vero euitanda: quin potius facit, vt hæc mihi videatur probanda, illa vero reiicienda tanquã cautio nimis religiosa. Rosarum vires collegit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rosarum vis, atq; facultas superioribus libris pluribus verbis exposita est, nempe quod ex aquea substantia calida mista duabus aliis qualitatibus, adstringenti videlicet & amara, composita sit: quinetiam cuius sit naturæ vtraq;, amara scilicet & adstringens, in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earum magis etiam ipsis rosis adstringit, ac proinde sane etiam exsiccatorius est. Rosa, quam ita Latini vocant, Græcis ῥόδον dicitur: Arabibus, Nard, Naron seu Vard: Italis Rosa: Germanis Rosen: Hispanis Rosas: Gallis Rose: Bohemis Ruozæ.*

Quorundam lapsus de anthera.

Aqua rosarũ præstantior.

Fuchs. opinio non probata.

Rosarum facult. ex Gal.

Nomina.

Rosa ῥόδον Græcis, ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀσμῆς ἀφίησι, quod ingentem odoris fluxum emittat, Plutarcho auctore. Cuius differentiæ permultæ Theoph. 6. histo. 6. foliorum multitudine, paucitate, asperitate, læuitate stirpis, colore & odore variantes. Diuidimus in satiuam & syluestrem. Satiua est purpurea, quæ incarnata Italis, Alabãdicæ Plinii similis Dodonæo: Trachiniã Plinii, quam minus rubentẽ dicit, credimus. II. est alba, quæ spineola Plinii Dodonæo: malim Campanã dicere, nisi sit Alabandica, quam viliorẽ albicantibus foliis scribit. III. Rubra saturati coloris, prouincialis Gallis, Milesia Plinii videtur, Holosericeã Lobelo: hæc flore est simplici & multiplici. IV. Flore nõ ita saturate rubente, Franche Gallis, Damascena Lobeli: Prænestina Plin. forte: & hęc vel simplici, vel multiplici flore est. V. Moschata ab odore, Nesrim Serapioni: alia simplici, & quidẽ vel minore, vel maiore flore: alia pleno flore est. VI. Spinis carẽs, quę vel maior vel minor. VII. Folio est crispo, floribus incarnatæ similibus. Syluestris aliquot etiam differentiæ. I. Vulgaris cui spongiola Bedeguar adnascitur, Cynorrhodon, Barbaro: Cynosbatos, Brunf. Rosa syluestris prima, Trag. Dod. Canina rosa odorata & syluestris, Lob. hanc & glabro, & hirsuto folio circa Montẽbelgardũ passim, fratre Ioh. Bauhino ostẽdente, obseruauimus. Hæc flore est simplici & pleno, vt & II. quæ Cinamõea dicitur. III. Lutea, quæ veterib. indicta videtur quę simplici flore rarissime pleno. IV. Pimpinula, à similitudine foliorũ Pimpinellę. V. Odoratis foliis, Eglãteriũ vulgo & spina Mariæ. VI. Campestris

Rosa duplex.

Nesrim.

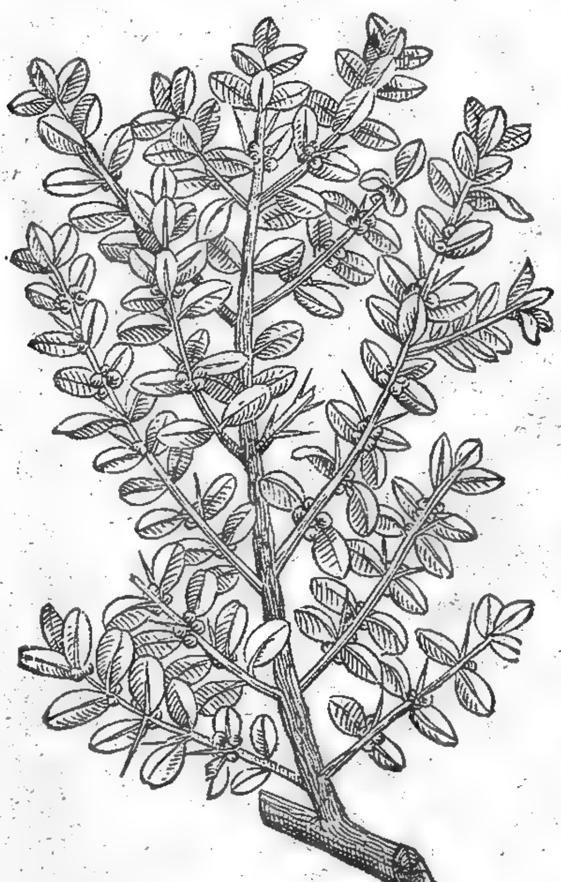
ſtris humilis vel arenacea, albo eſt flore: eſt & rubello: VII. Pomifera. VIII. Rotundifolia: hæc purpureæ ſimilis, ſed rotundo quaſi folio.

Λύκιον. LYCIVM. CAP. CXIIII.

a Oribaſius non legit.
b Addit meũ μέζον θερμῦ καὶ ψυχρῦ. i. medium in caliditate & frigiditate.
c πλαλείας. i. latis leg. Ori.
d Meum χυλίζεται δὲ τῶν φύλλων σὺν τοῖς θάμνοις θλασθέντων. i. Elicitur ſuccus foliis vnà cũ frutice tuſis.
e καπνόν. i. Fumum legit Orib.
f Meum κιῤῥόν. i. fulvum.

LYcium, a [quod aliqui pyxacantham vocant,] arbor eſt ſpinoſa, ramis trium cubitorum, aut longioribus, foliis buxi, denſis: b fructu piperis, nigro, læui, amaro, denſoq;: cortice pallido, non diſſimili lycio madefacto: radicibus c [multis, obliquis,] lignoſis. Naſcitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & pleriſque aliis locis: aſpera loca amat. Succi extrahendi ratio hæc eſt. d Rami cum radiculis tuſi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur, donec mellis craſſitudo fiat. Adulteratur id lycium, adiecta decoctioni amurca, aut abſinthii ſucco, aut felle bubulo. Innatans ſpuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia vtuntur. Simili modo fit lycium ſemine expreſſo & inſolato. Optimum, quod vri poteſt, reſtinctumq; rubentem e [ſpumam] oſtendit, glebis intrinſecus nigris, intus, cùm fregeris, f ruſis, odore minimè viroſo, cum amaritudine aſtringens, crocino colore: cuiuſmodi Indicum eſt, cæteris præſtans & efficacius. Lycium adſtringit, caliginem oculorum diſcutit: genarum ſcabiem, pruritus, vetereſq; fluxiones ſanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingiuas, tonſillas, labiorum fiſſuras, ſedis rimas, attritusq; illitum: cœliacis, dyſentericis potum, inditumq; conuenit: datur ſanguinem excreantibus & tuſſi ex aqua: contra rabioſi canis morſus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduuiis, vlceribus, quæ ſerpunt, aut putrent, medetur: fœminarum profluuia appoſitum ſiſtit: rabioſorum ictibus ex melle potum, aut vice catapotii deuoratum, auxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lycium, ex frutice lonchitide appellato. Ea ſpinarum generi aſcribitur, ramos rectos habens ternum cubitorum longitudine, maioresve, rubo craſſiores, à radice numeroſos: fractus cortex rubeſcit: folia oleæ ſimilia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflammationibus, & regio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Aſſeuerant etiam crudam in potu, eoſdem effectus præſtare: ſemen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, venenis quoque auxilio eſſe.

I. LYCIVM.

II. LYCIVM ITALICVM.

Lycii conſideratio.

Lycium adulterinum.

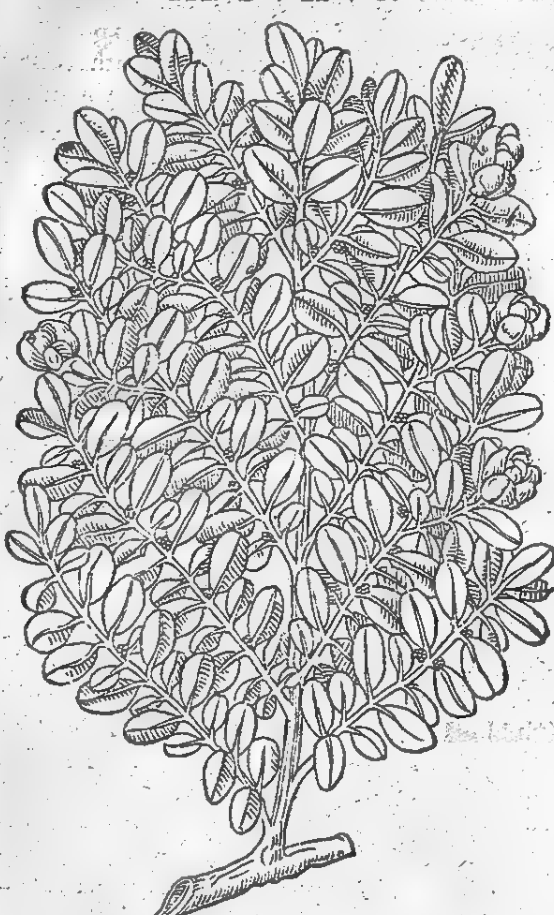
LYcium medicamentum, quo hodie officinæ paßim vtuntur, nimirum notis illi plurimum reclamat, quod nobis hic reddidit Dioſcorides. Siquidem illud officinarum igni admotum non accenditur, nec intus rufeſcit, nec vllam guſtantibus affert amaritudinem: quæ omnia certo ſunt indicio, id omnino impoſturis, & adulterijs non vacare. Tradidere quidam hoc ab impoſtoribus fieri è liguſtri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij ſanguineæ virgæ corymbis, alij porrò ex his omnibus ſimul contuſis elici produnt, ac inde inſolari. At legitimum, & quod ſyncerum ſit, quoquomodo ſe res illa habeat, compertum eſt, hoc æuo ex Lycia, vnde illi nomen, ad nos non importari. Lycij plantam cuius hic imaginem damus appictam mihi miſit Baptiſta Baliſtus Dalmata, Myropola, & rei plantariæ ſtudioſus, ſed reuera planta ipſa viua à me nuſquam viſa eſt. Cæterum quanquam cenſet vitilitigator quidam hanc fictitiam potius quàm veram eſſe Lycij plantam, nos tamen cum Lycij hiſtoriam omnibus ferè notis illam repreſentare videamus, eam ex Cõmentarijs noſtris eruncandam non duximus, quouſque alius compareat, qui ex Lycia vel Cappadocia, vbi naſci Lycium ſcribit Dioſcorides, veriorem Lycij plan-

tij plantam ad nos afferat. Habetur quoq; alia quædam planta, quæ non parum Lycio æmulatur. Hanc primum Verona ad me misit Franciscus Calzolarius rei plantariæ admodum studiosus, cuius hic imaginem damus, vt de ea quoq; aliorum sit iudicium. Lycium Italicum, planta est aculeata, pruni syluestris faciem referens, minoribus tamen folijs. Flores mittit candidos, è quibus baccæ gignuntur, ligustri ferè similes, sapore acerbo atq; adstringenti, è quibus succus exprimitur. Nascitur copiosum in agro Tridentino circa arcem de Gresta, saxosis locis. Adstringit, cohibet, roborat, siccat & reprimit, & vbi legitimum Lycium non sit ad manus, nihil prohibet, quin hoc eius vice succedere valeat: succus è baccis à me extractus, hæc omnia belle præstat. Quinam præterea aculeatus ille sit frutex Lonchitis appellatus, è quo Indicum parari Lycium scribit Dioscorides, hactenus mihi non constat. Licij vices Dioscoridi explet amurca in cupreo vase decocta, aut etiam rhus decoctus quousq; eius liquamentum mellis crassitudinem acquirat. Licij meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Lycion siue pyxacanthon, arbor spinosa, ex qua lycium, quod vocant, conficitur: id videlicet medicamentum liquidum, quo ad sugillata vtuntur, & sedis orisq; phlegmonas vlcerationesq;, tum herpetas, putredines & vlcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines ac paronychias. Est autem facultatis exiccatoriæ, compositum ex diuersi generis substantijs, quas ἑτερογενεῖς Græci vocant: altera quidem tenuium partium digerente atq; calida: altera terrestri & frigida, ex qua adstrictionem obtinet. Porrò hæc qualitas pusilla medicamento inest, digerit verò & desiccat non parum, nempe in secundo recessu, in calore autem medijs & symmetris proximum est. Proinde ad diuersos affectus hoc vtuntur medicamine, vt abstergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: vt contrahente verò, cœliacis, dysentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia & Cappadocia plurimum prouenit: alterum verò Indicum ad omnia valentius est. Et primo de antidotis, non facile adulterinum lycium à legitimo dignosci idem memoriæ prodidit: hæc Galenus.

Lycii vires ex Galeno.

Cæterùm quoniam Pyxacantha, quo nomine lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis πύξος dicitur, in memoriam redegit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus.

III. BVXVS.

BVXVS itaque nobis notissima est planta, quòd plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, densiore, crassiore, viridiore ac subrotundiore: viret perpetua coma, eaq; propter topiario operi accomodatissima: flore herbaceo, fructu rutæ simili, quadruplici, apice in cacumine diuiso, ciceris magnitudine, semine rufescente, omnib. animantib. inuiso. Crassissima in Corsica, flore non ferendo: quæ causa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet & apricis. Materies buxo honorata, rarò crispanti, nec nisi radice: cæterò lenis quies materiæ, silentio quodam, & duritie ac pallore commendabilis. Eadem spississima, flaua & densissima atq; ponderosissima, adeo vt in aquis non fluitet, nec cariem sentiat. Exiccat manifestè, sed in calore non longè à medijs abest, adstringit quoque & roborat. Hæc etsi (vt quidam putant) nullius sit in medicina vsus, & ob id à Dioscoride esse prætermissam, nos tamen compertum habemus capillos rufos fieri, vbi frequenter lauentur lixiuio in quo decocta fuerint folia & rami. Sunt etiam qui dicant ligni scobe hausta, sanari alui profluuia. Non desunt etiam è recentioribus, qui velint non aliud esse Italis buxum, quàm Indis lignum, quod Guaiacum appellant: ea tantum ratione ducti, quod pluries experimento compertum sit, eius decocto etiam felicius eos sanatos esse, qui Gallica lue affecti erant. Quod etsi experientiæ concedi possit, illud buxi lignum præstare: attamen quod buxus in Italia nascens, & Guaiacum ab Indis petitum, vna & eadem sint planta (vt in secunda centuria Amathus Lusitanus asserere videtur) nunquam profectò crediderim. Sed delirant qui vnam & eandem faciunt arborem. Siquidem Guaiacum pingue, resinosumq; visitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & sapor huic amarior & acris, quibus omnibus notis siccam buxi materiem carere constat. Quinetiam Guaiaco (vt narrant ij, qui ab Indis ad nos redeunt) folia insunt plantaginis, breuiora, crassiora durioraq;: lutei flores & fructus iuglandis magnitudine. Buxus verò folia fert myrti, breuiora: flores herbaceos, & fructum myrto nusquam grandiorem. Quo fit, vt omnino existimem eos hallucinari, qui putant buxum quæ in Italia nascitur, idem esse cum Indico guaiaco, vt nuper sensisse videtur Lusitanus loco ante dicto. Sed quàm ab eo ieiune, ne dicam imprudenter actum sit de simpl. medi. cognitione, eorum facile iudicium futurum spero, qui non mediocriter in re herbaria versati fuerint, & huius scripta legent: atque etiam legere non grauabuntur Apologiam, quam nos aduersus illum scripsimus, cui plurima errata attexuimus, quæ in eiusdem in Dioscoridem enarrationes adnotauimus.

Buxi consideratio.

Quorundam opinio reprobata, qui Buxum Guaiacū censent.

Contra Amathum.

Quoniam autem buxo cum materie, tum quoque baccarum facie quadantenus ea arbor similis spectetur, quam nos in Tuscia vulgari idiomate vocamus Silio: alij verò Fusaro, quòd ex ea optimi fusi fiant, quibus mulieres è lino stamina ducunt, nos verò Euonimum eam esse putamus, prætermittendum sanè non duximus, quin de ea hic scriberemus. EVONIMVS itaque Theophrast. libro tertio, cap. vltim. de plantarum historia, arbor est mali punicæ magnitudine, atque folio eiusdem, maiori quàm chamædaphne, molli, vt punica. Germinare mense Septembri incipit: floret vere: flos colore albæ violæ similis, odore infestus, velut cruorem inferens. Fructus cum putamine siliquæ sesamæ proximus, præterquam quod in versus diuiditur quaternos. Hic pecus enecat gustatus, quinetiam folium idem facit, & potissimum capras, nisi purgentur, interimit: purgantur autem Ancho: hac ille. Quæ quidem si quis cum Silio nostro conferat, eam Euonimum esse facile conijciet. Id enim vt credam, non solum huiusce plantæ notæ me adducunt, sed quod sciam, arbusculam nobis Silio vocatam, pecoribus esse aduersissimam, quinetiam quod grauiter oleat. Lixiuium in quo baccæ decoctæ fuerint (vt nostræ referunt mulieres) capillum splendidum facit, furfures extergit, & pediculos necat. Materie est Buxi modo pallida, verū nō adeo graui ac solida. Nascitur frequens in Italia in sepibus, dumetis & syluis. Errat toto cœlo Tragus, qui hanc plantam Theophrasti ζυγίαν esse contendit.

Euonimi cōsideratio.

Tragus arguitur.

IIII. EVONYMVS.

Nomina.

Lycium Latini similiter atq; Græci λύκιον ἢ πυξάκανθα nominant: Arabes Hadhadh, Hadad, Kilulem siue Felzakarag: Itali Licio. Quæ verò planta Græcis πύξος, Latinis Buxus appellatur: Italis Bosso: Germanis Buxbaum: *Bohemis Posspan. Euonymum deniq; appellant Græci εὐώνυμον: Hetrusci, Silio: Itali cæteri Fusano siue Fusaro, quod ex eo fusi à tornitoribus fiant: Germani* Spindelbaum.

Lycium officinarum.

Lycii seu pyxacanthæ, id est, Buxi aculeati vox cùm apud Theophrastum non reperiatur, sunt qui existimant oxyacanthi nomine ab ipso proponi. I. Lycium, Lac. Cast. Tab. Cæs. Brassa. Lycium alpinum, Lug. Pyxacantha, Dod. gal. (cui & Onopyxos Theophrasti) & fol. Lon. II. Lycium Italicum, Lug. & Tab. Meminit & tertii Hispanici nomine Clusius & Lobelus, aliud habet Lug. historia: sic Alpinus, Vzeg pro Lycio Indico habitum, pingit: habet & suum Rauwolfius in suo itinerario: tandem apud Acostam habetur Cate, quod Lycium putat Garzias. Officinæ suum Lycium cõmuniter ex Periclymeni baccis grauissimo errore conficiunt, qui error à pandectario promanare videtur, qui Periclymenon cum Pyxacantha confundit: alii ex Ligustri fructu: alii ex prunis syluestribus: posset non ita contemnendum succedaneum ex oxyacantha seu acuta spina, aut Rhamno aut Rhois succo fieri, cùm & veteres nõ solùm è Lycio, sed & è Rhamnis & aliis quibusdam similiter adstringentibus spinis confecerint. III. Buxus Theophrasti, vel syluestris Plinio C.B. Buxus herbariis: hæc frutex est, quædam tamen & in arborem excrescit. Est & humilior foliis rotundioribus Chamæpyxos Trago & Tabernæ. IIII. Euonymus, id est, boni nominis, per antiphrasin, vnde quædam exemplaria habent Anonymos, vt & apud Plinium: duplex est, angustifolia & latifolia: angustifolia, alia granis rubeis vulgaris, quæ aliquando & albis variat: alia nigris quæ Pannonica. Euonymus vulgaris granis rubris C. B. dicitur Fusanus Crescentio, quod ex eo fusi fiant. Carpinus Theophrasti, Trag. Lon. Anonymos, quæ aliàs Euonymos, Cord. hist. Euonymus Theophrasti, Dod. gal. Thal. Ges. hor. Lob. Tab. Cast. Tetragonia (quadratoria Gaza vertit) Theophrasti Lugd. Siler Plinii, Cæsalpino.

Euonymi differentiæ.

Ἀκακία. ACACIA. CAP. CXV.

a Meũ & Cat. δενδρώδης θαμνοειδής. b Meum καρπὸν. i. fructum. c Meum χύλισμα. d Oribas. ἐν ἡλίῳ. i. in sole.

ACacia in Ægypto nascitur, spina instar a arboris, fruticosa, non se in rectum attollens. Florem habet candidum, & b semen lupino simile in folliculis: ex quo, c succus expressus siccatur d in vmbra, niger ex maturo semine; subrufus ex viridi. Eligatur modice rufus & odoratus, vt in hac arbore esse potest. Aliqui exprimunt ex foliis & semine succum: Manat & gummi ex ea spina. Vis ei ad spissandum refrigerandumq; efficax. Succus oculorum medicamentis vtilis: valet ad ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, perniones, pterygia & oris vlcera: procidentes oculos reprimit: mensium abundantiam sistit: prociduam vuluam cohibet: citam aluum supprimit, aut potus aut subter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuso, quod concreuerat, donec pura extet aqua, & ita cogitur in pastillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturque in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit. Præfertur eius spinæ gummi, quod in vermiculorum speciem contrahatur, & vitri modo perluceat, ligni expers: proximum est candidum: sordidum verò ac resinosum inutile. Cutis meatus obstruit, & medicamentorum, quibus admiscetur, acrimoniam hebetat: ambustis ex ouo illitum, pustulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoque prouenit, Ægyptiæ spinæ similitudine, [longe minus, tenerius, humile: aculeorum vallo munitur, folia habens rutæ, semen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternûm quaternûmve capacibus. Succus eius adstringit,] viribus inferior & ocularibus medicamentis inutilis.

Hæc non legit Orib.

Acaciæ histo. ex Theophr.

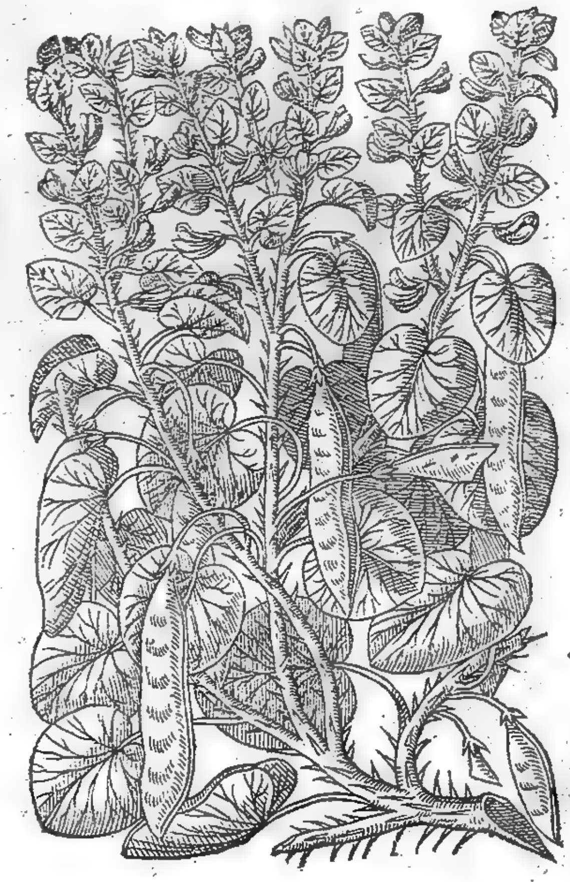
ARbor, quæ Dioscoridi Acacia vocatur, Theophrasto Spina simpliciter dicitur libr. 4. cap. 3. de plan. hist. vbi de ea ita scriptum reliquit: Spina ex eo nomen accepit, quod tota arbos aculeis horret, excepto caudice: nam & super germina foliaq; aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum tectis idonea cæditur. Eius duo genera sunt, quædam enim candida, quædam nigra: & altera imbecillis, facileq; putrescens: nigra autem robustior atq; incorrupta, ob id in nauium fabrica ad costas, ventrisq; compagines ea vtuntur. Erecta non valde assurgit. Fructum fert in siliqua, leguminum modo, quo incolæ coria perficiunt vice gallæ. Flos & pulcher aspectu, vt coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de causa colligi à medicis solet. Fit & gumma ex ea: manat hoc tum arbore percussa, tum sponte sine vlla plaga: cum autem cæsa fuerit, anno tertio protinus resurgit. Copia huius arboris largè habetur, & sylua ingens circa agrum Thebanum est, vbi & robur & persea, & olea quoque eo loco emigrat, non aquis fluuij riguo (distat enim plus, quam trecentis stadijs) sed suis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris duræ & cæsa colorem celtis vtique repræsentat: hactenus Theophrastus. A quo Plinius non dissentiens, ipse quoq; eius historiam memoriæ

Ex Plinio.

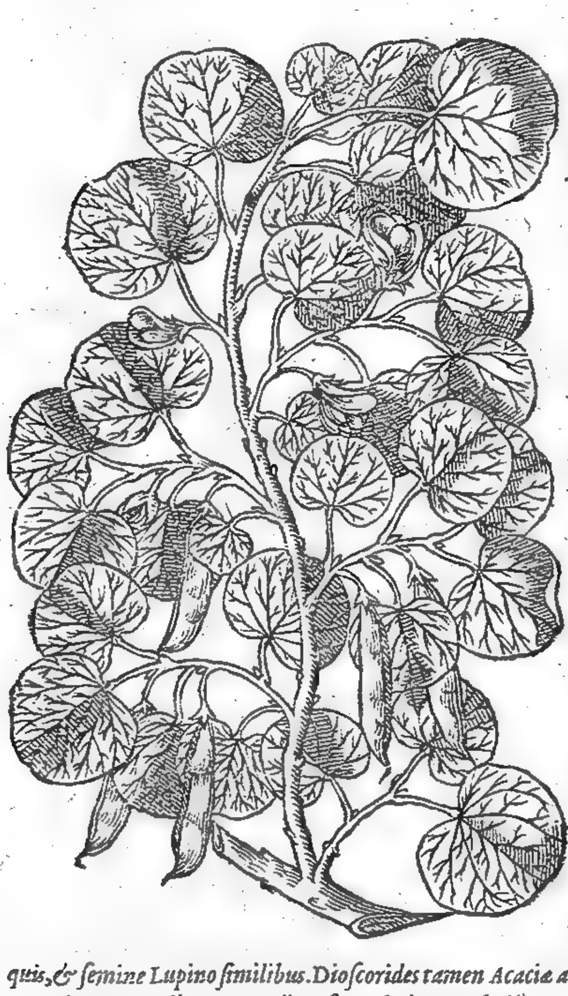
I. ACACIA AEGYPTIACA.

II. ACACIA.

III. ARBOR IVDAE.

memoriæ prodidit lib. XXIIII. *cap.* XII. *cuius ſic verba ſonant. Eſt & acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba, nigraquè arbore, item viridi, ſed longe melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, ſpinoſiore arbore. Semen omnium lenticulæ ſimile minore eſt tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam ante collectum nimio validius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis aqua cœleſti perfuſis, mox in pila tuſis: exprimitur organis, tum denſatur in ſole mortarijs in paſtillos acacia dicta, arboris videlicet ſuæ nomine. Fit & ex folijs per ſe minus efficax. Ad coria perficienda ſemine pro galla vtuntur. Foliorum ſuccus, & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui valde ruſus eſt: hæc Plinius. Succus è recenti ſemine expreſſus, ac poſtea longa inſolatione concretus Græcis nomine ſuæ arboris Acacia nuncupatur. In cuius defectu ſupponunt tum officinæ, tum medicorum vulgus ſuccum è ſylueſtribus prunis expreſſum in tenues quaſdam placentulas in ſole denſatum: ſiquidem legitima acacia ad nos non affertur. Vbi acacia defecerit, licet (ſi Dioſcoridi credimus) eius vice tum rhois arbuſculæ folia, tum lentiſci foliorũ ſuccum, tum etiam hypociſtidem medicamentis immiſcere. Quamobrem his potius ſeplaſiarij vti deberent, quàm ſuppoſititio ſylueſtriũ prunorum ſucco. Acaciæ imaginem, quam hic appingi curauimus, detulit ad me Conſtantinopoli Clariſsimus Augerius de Busbeke Flander, Cæſareus orator ad Turcarum Imperatorem, quæ omnibus ſuis partibus, notiſq; veram legitimamq; Theophraſti & Plinij acaciam imitatur. Nam plantæ integræ imago, cuius vnum tantum ramum appinximus, caudicem habet non in rectum, ſed in obliquum ſe attollentẽ, nigro omnino libro, ramos, ſurculoſq; vbiq; ſpinis rigentes. Folijs eſt rotundis, pyri magnitudine, venoſis, parte prona fuliginoſis, ſupina verò ex viridi ſubalbicantibus, minimè ſerratis, ſubnigricante pediculo, floribus ex albo purpuraſcentibus, & ſiliquis, & ſemine Lupino ſimilibus. Dioſcorides tamen Acaciæ albos reddidit flores. Atqui cum Acacia* Theophraſto, *& Plinio tum nigra, tum alba, generis diuerſitate habeatur, facilè crediderim albam, album proferre florem: nigram verò (vt noſtra hæc eſt) purpureum, & præſertim cum* Theophraſtus *ſcribat Acaciæ florem aſpectu eſſe pulchrum, & coronas ex eo factitari. Nam purpureus color longe pulchrior ſpecioſiorq; eſt quàm albus. Scire etiamnum conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quod ab Arabia regione Aegypto contermina ſuo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quod Arabicum vulgaris vſus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur:*

Acacia officinarum.

Acaciæ ſuccedaneum.

Acaciæ primæ Matth. deſcriptio.

Gummi Arabicum.

tur: namq; illud non contractis vermiculis simile, sed in grumis versicoloribus conspicitur, quorum alij succinum, alij topatium, alij chrysopatium, alij beryllum colore, & nitore referunt. Quod autem nobis gummi Acaciæ desit, illud argumento esse potest, quod ipsa quoq; legitima acacia hactenus, quod sciam, non defertur. Nam si hoc, quo vtimur, syncerum, legitimumq; acaciæ esset gummi, proculdubio ipsa quoq; acacia ad nos conueheretur, cùm longè magis in paranda theriaca, alijsq; componendis medicamentis expetatur, quàm gummi. Hinc itaq; facilè quisq; conijcere potest, gummi ex Aegyptia spina defluens ab eo sanè plurimum differre, quod Arabici gummi nomine officinarum vulgus habet. Hoc igitur vulgare gummi illud equidem esse existimauerim, quod Græcis gummi simpliciter vocatur. In quam sententiam me adduxit Galenus, siquidem lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquit: Gummi lachryma est congelata, concretaq; in truncis arborum ipsam fundentium, velut resina quoq; in multis visitur plantis, quæ resinam fundere possunt. Cæterum quod exiccatoriæ, emplasticæq; sit facultatis, constat: hæc Galenus. Ex cuius verbis palam est, gummi sic in vniuersum Græcis appellatum, nostrum gummi esse vulgo Arabicum dictum. Quod quidem (quantum sensuum iudicio consequi possumus) ex pluribus arborum gummi miscellaneum est. Cuius rei manifesto indicio sunt cum grumorū formæ diuersitas, tum colorum varietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus vnica nomenclatione omnia earum arborum gummi comprehendit, quæ resinam non proferunt. Quamobrem omnino explodenda videtur eorum sententia, qui vbi Græci gummi absolutè scriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum esse contendunt, quod è spina Aegyptia manat. Non desunt præterea, qui gummi spinæ Aegyptiæ illud esse opinentur, quod gummi Dragaganthi, hoc est, tragacantha officinis appellatur, propterea, quòd effigie contractos vermiculos referat, quo nihil certè melius illi competere posset. Sed tamen hoc etiam illud non est, vt suo loco dicemus. Galenus lib. 7. de compositione medicamentorum per genera, Acaciæ gummi κόμμι θηβαϊκὸν vocat: hoc fortasse argumento, quod scripserit Theophrastus (vt supra dictum est) ingentem huiusce spinæ syluam esse in agro Thebano. Sed cum ad nos non perferatur acacia (vt paulò ante scripsimus) nec etiam eius gummi importari credendum est. Gummi Acaciæ meminit Iacobus Syluius, vir sanè ætatis nostræ ingenio & doctrina celebris, suo de natura simpliciū medicamentorum libello, his verbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro sexto simplicium, vti nec acaciæ mentionem facit paulò post in Acantha Aegyptia seu Arabica, quo nomine solo Dioscoridi vocatur. Vnde colligas licet, acaciā & acantham

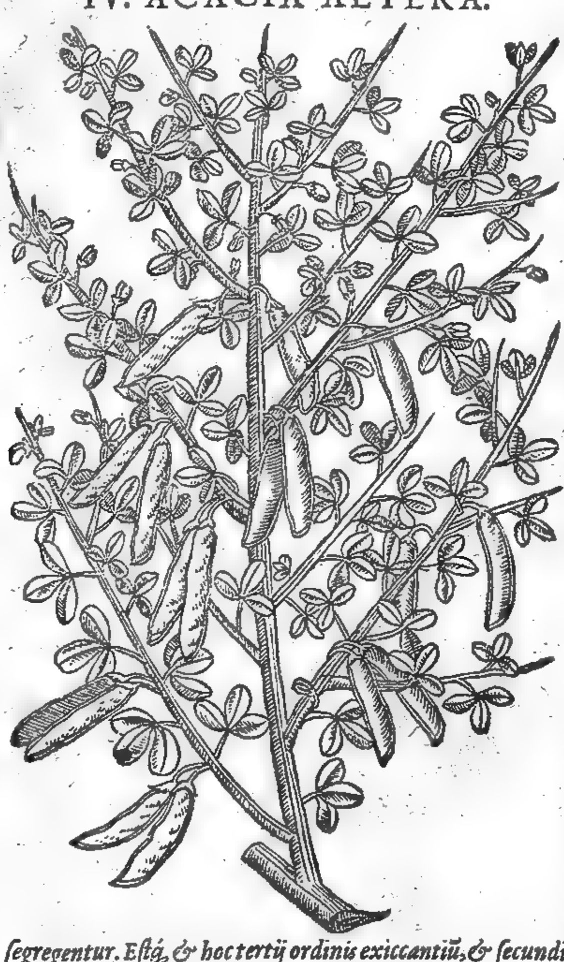
Gummi Græcis quid.

Quorundam lapsus.

Dragaganthum.

Iacobi Syluii opinio reprobata.

IV. ACACIA ALTERA.

Aegyptiam seu Arabicam, diuersas esse in Aegypto spinas arbores: hæc ille. Sed mea quidem sententia, Syluius manifestè aberrasse deprehenditur: quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor vtiq; non est, sed herba è carduorum genere, quemadmodum & Dioscoridi libro tertio ἀκάνθῃ λευκῇ, hoc est, spinæ albæ similis, quam Mauritani suchaa appellāt: quocirca eo capite Acaciæ meminisse Galenum omnino fuisset absurdum. Cæterum alteram ACACIAM, quam in Cappadocia, Pontoq; prouenire tradit Dioscorides folijs rutæ, quamque hic depictam damus, accepimus hoc anno à quodam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Et quoniam ea Dioscoridis historiam perbelle repræsentare visa est, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc secundam esse Acaciam. Est enim aculeis horrida, folio rutæ, semine lenticula minore, in siliquis ternum quaternumve capacib. quod autumno profert, gustu etiam adstringente: color siliquis aureo quodam fulgore respersus, adeò vt in sole auri modo pelluceat. Ab hac sanè opinione non recedam, anteaquam eam viderim plantam, quam Anguillarius secundam Acaciam esse censet. Nam eius iudicio minimè subscribam, nisi prius plantam conspexerim. Acaciæ vires adnotatas reliquit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Acacia & planta ipsa acerba est, & fructus & succus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, vtpote acrimoniā quandam per lotionem deponens. Porrò si parti alicui sanæ illinatur, protinus eam & ficciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris sensum inuehens, sed nec frigoris admodum valentem. Vnde constat medicamen id esse frigidum, & terrosum, immista quadam etiam essentia aquea. Et sane coniectura est, non esse similare, verùm quasdam in sese dispersas habere partes tenues & calidas, quæ in ipsa ablutione segregentur. Estq; & hoc tertij ordinis exiccantiū, & secundi refrigerantiū, vbi quidē elotū fuerit, illotum verò primi. Nomen, quod ἀκακία habet apud Græcos, idē quod est Acacia, retinet apud Latinos & Italos. Ea autē Arabicè Achachie appellatur.

Acaciæ alterum genus.

Anguillarii opinio.

Acaciæ vires ex Galeno.

Nomina.

Acacia ab ἀκάζω acuo, quasi acuta, quare Theoph. 4. hist. 3. simpliciter Acanthā, id est spinā, vocat. Spina Ægyptia, ex qua Acacia præparatur, Aëtio lib. 1. & Oribasio. Spina Ægyptia, aliquib. Arabica Gal. 6. simplicium: at Diosc. & Plin. distinxere. I. Acacia Ægyptiaca C. B. Acacia Ægyptia, Dod. Gal. Lug. Acacia, Bellonio in iconib. Dod. Alpino, Acacia prima, Lac. Acacia prima Ægypt. Cam. Acacia Alexādrina, Cast. Spina Acaciæ Diosc. Lob. Acanthus Theoph. Anguillaræ. Succus expressus Acacia dicitur Paulo & Aëtio, at Gal. succus Acaciæ, lachryma cyanea Andromachi fortè: verum officinarū Acacia prunellorū agrestium succus est diligenter spissatus. Gūmi quod ex hoc manat, veterib. absolutè videtur gummi dici, vt apud Gal. 4. secundū loca 4. cui lib. 7. secundū genera gummi Thebaicū, aliis Babylonicū, aliis vermicularū: gummi acanthinū, Marcello: gūmi Alexandrinū, Scribonio dicitur. II. Acacia 1. Matt. Cast. Lug. quæ licet videatur nil aliud esse, quā Arbor Iudæ, cui aculei adpicti: siquidē tota descriptio, aculeis exceptis, nostræ tertio loco positæ cōueniat: attamē cùm cōmentator se talē accepisse testetur, noluimus eā remouere, sed potius arboris Iudæ iconē verā, vt iuxta se posita dignoscātur, adiicere. III. Arbor Iudæ dicitur Gesſhor. Dod. Lo. Tab. Lug. cui & Colytea 3. Theoph. quibusdam: Siliqua syluestris Clus. Hisp. Cam. in Matt. Cæs. Siliquastrū

& sili-

& Siliqua ſylueſtris & fatua & arbor amoris, Caſt. Sycomorus, Stephano Ceratonia ſylueſtris, Geſ. hor. cui & Ceratia agreſtis & Cercis Theophraſti. Fabago arbor Bellonio. Floribus eſt cōmuniter purpureis, quandoq; candidis. IV. Acacia altera, Dod. Gal. & fol. Lac. Lugd. Acacia altera Dioſcoridis, Lob. Tab. Aſpalathus ſecundus Maranthæ, Geſ. hor. Aſpalathus Cæſ. Camerario.

Ἄγνος. VITEX. CAP. CXVI.

Vitex ſiue lygos, frutex eſt in arborem aſſurgens. Naſcitur in fluminum ripis, a aſperisq; locis, ac torrentium alueis: ramos gerit longos, fractu peruicaces: folia oliuæ, ſed molliora. Duo genera eius: 10 vna harum album florem mittit b cum purpureo: altera tantùm purpureum & ſemen, vt piper. Excalfactorias vires habet, & adſtrictorias. Semen eius potum venenatis ictibus, aquæ quæ cutem ſubiit, lienoſisq; auxiliatur: lac euocat: menſes ciet, drachmæ pondere in vino potum: genituram exoluit: caput tentat, & ſoporem affert. Decoctum herbæ & ſeminis in deſeſſione, mulieribus vuluæ malo oportunis opitulatur: item inflammationibus. Purgationes mouet ſemen cum pulegio potum, etiam ſuffitu, vel appoſitu: capitis dolorem diſſoluit illitum: inſtillatur cum aceto & oleo capiti in lethargo & phrenitide. Folia ſuffitu, aut ſubſtratu fugant venenata: illita quoque ſerpentium morſibus auxiliantur, teſtium duritias, cum butyro & foliis vitium emolliunt. Rimas ſedis ſemen cum aqua illitum mitigat: & cum foliis medetur luxatis, vulneribusq;. Virgam qui manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginem ſentire. Agnum, quaſi dicas caſtum, vocant Græci, quoniam matronæ in Theſmophoriis Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, foliis huius cubitus ſibi ſternunt, & lygon, quaſi vimen, propter inuictam ferè ramo- 20 rum flexilitatem.

a Cat. πεδίοις ἐφύδροις. i. campis vdis.
b Oia exem. σὺν ὑποπορφύρῳ. i. cum ſubpurpureo.

I. VITEX.

II. VITEX LATIFOlia ſerrata.

Vitex, quam vulgus herbariorum Agnum caſtum appellat, arbuſcula eſt in Italia vulgaris notitiæ. Duo eius genera recenſet Plinius lib. 24. cap. 9. Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit: minor ramoſa, folijs candidioribus, lanugi noſis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ & candida vocatur: nigra, quæ tantum purpureum. Naſcuntur in paluſtribus campis. Non multum à ſalice vitilium vſu diſtat vitex: foliorum quoq; aſpectu, niſi odore gratior eſſet. Græci lygon vocant, alij agnon, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes folijs cubitus ſibi ſternunt. Meminit præterea Theophraſtus lib. 4. cap. 11. de plantarum hiſtoria, cuiuſdam plantæ ἐλαίαγνος *appellatæ (ex olea 60 & agno nomenclatione deducta, quod vtriq; ſimilis habeatur) ſic inquiens.* Ἐλαίαγνος *natura fruticoſa, nec cæteris Amerinis abſimilis folio, figura quidem proximo cæteris, ſed molli, lanuginoſoq; flore populi albæ, ſed minore: fructu nullo: naſcitur plurima ſuper inſulas fluitantes. Verum an ea vera ſit* ἐλαίαγνος, *quam nouus quidam herbarius in Vmbria, & apud Pelignos oriri ſcribit, nō auſim ego affirmare: quod illam non viderim vſquam. Naſcitur tamen & in Bohemia planta, quæ omnibus notis Elæagno aſtipulari videtur. Eſt enim fruticoſa, folio viticis ſimili, molli ac lanuginoſo. Flore albo gradatim ex virgis propè foliorum exortum prodeunte: odore non inſuaui, è quo nullus prouenit fructus. Huic alia per omnia ſimilis habetur Viennæ Auſtriæ, in Viridario Sereniſſimi Cæſaris Ferdinandi, quæ baccas profert oleæ figura, ſed longè minores apice in ſummitate aculeo ſimili. Hanc ego Elæagnum appellarem, quòd folio ac virgis Agnum, fructu verò oleam referre videatur. Etſi ſciam Theophraſti Elæagnum non eſſe, quod hæc ſterilis ſit, non fructum ferens, niſi fortaſſe deceptus ſit Theophraſtus, vel eius codex deprauatus, vt in alijs quàm plurimis locis obſeruauimus. Vitex, vt ſcriptum reliquit Ga-*

Viticis conſideratio.
Ἐλαίαγνος Theophraſt.
Elæagni Bohemicæ hiſt.
Elæagnus alia.

III. OLIVA BOHEMICA
siue Elæagnos.

lenus lib. 8. simplicium medicamentorum, caliditatis & siccitatis classem tertiam sortita est, verùm ea est multum tenuis substantiæ, tum gustu acris simul & adstringens: ipsas tamen vitices ad medicinam habet inutiles: cæterùm folia, semenq́; calida, siccaq́; facultate sunt, substantia verò tenui. Nam & vtentibus ita apparet, & gustantibus acre simul & subadstringens percipitur tum folium, tum flos, tum semen. Edendo tamen etiam semen est, verùm tam perspicuè calfacit, vt capiti hoc nomine dolorem pariat. At si frigatur (nam & sic editur cum bellarijs) minus caput tentat. Porrò flatus ventris discutit & cùm non frictum, & multò magis cùm frictum fuerit. Cohibet præterea semen impetus in venerem tum frictionis expers, tum etiam ipsam expertum. Folia item, floresq́; ipsius fruticis idipsum præstare possunt. Itaque non tantum esa, potaq́; ad castitatem conferre creduntur, verùm etiam substrata. Hinc est, quòd Athenis in Thesmophorijs, hoc est, sacris Cereris, mulieres totum sibi fruticem substernunt: hinc illi quoque nomen inditum agni, hoc est, casti. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem memoria teneamus, quæ superioribus commentarijs sunt dicta, agnum calfacere, simulq́; exiccare, tum omnium maximè flatus discutere. Porrò quòd exactè tenuium sit partium, facultas eius indicio est. Nam quòd caput tentat, non magis à multitudine vaporum ab eo prognatorum, quàm à caliditate eius ac subtilitate partium fieri rationabile est. Nam si flatuosum spiritum procreare posset, sanè & ventrem inflaret, & venerē stimularet, perinde vt eruca: verùm cùm non tantùm non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profectò secundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in resiccando: non tamen illi par est, nam vtroque paulò est inferior: siquidem ruta tum magis est excalfactoria, tum magis desiccatoria. Differt etiam qualitatū simul ac facultatis mistione. Nam agni semen ac germina medicam ferunt adstrictionem: at ruta vbi aruerit, exactè amara est, & acris: vbi verò humida, subamara. Non tamen austeritas, aut acerbitas illi inest: aut si cui videatur inesse, ea vtiq; omnino obscura, scio, videbitur, nec par ei, quæ est in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obstructa agni semen potius, quàm ruta competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam vt omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non potest: verùm celeriter ad rem propositam reflectere, viri est vtiq; temperati: magisq́; etiam idipsum in sequentibus medicamentis efficere conabor, hoc est, vbi ex quibusdam paucis euidentibus generalem facultatem collegero, particulares postea actiones omittam. Nam in præsens id solum nouisse sufficit, quod agnus calidus est & siccus facultate, idq́; non mediocriter, sed tertio excessu, tum admodum tenuium partium. Hæc qui norit, ac postea methodum curandi didicerit, ipsemet inueniet, quo pacto menses hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto lassitudinem soluens, seu acopum, & excalfactorium ex eo vnguentum præparetur: hactenus Galenus.

Nomina. *Huius plantæ nomen Græcum est ἄγνος καὶ λύγος: Latinum Agnus, Vitex & Salix amerina: Arabicum Famanchest, Samanchest seu Bengiechest: Italicum Vitice & vulgare, Agno casto: Germanicum* Schaffsmüllen vnnd Keuschlamb: *Hispanicum, Gattiglio casto: Bohemicum Drmek: Gallicum Agnus castus & officinis.*

Vitex, ἄγνος quasi castus, licet Gaza apud Theophrastum Amerinam sit interpretatus: & λύγος, vimen, propter inuictam ferè ramorum exilitatem, vnde fortè nomen Viticis. Non solum floris colore variat, sed & foliorum, altera namq; est angustiore, altera latiore & serrato folio, quare vtriusq; figuram adposuimus, cum vtramq; in Patauino horto medico ante viginti annos collegerimus. I. Vitex angustifolia C.B. Vitex maior candida Plinio: Vitex, Trag. Dod. Gal. fol. Lac. Lon. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lug. Cæs. Cam. Agnus castus, Cost. & officinis. Elæagnon Theophrasti. Vitex, Lob. II. Vitex latifolia serrata. C.B. Vitex latiore & serrato folio, Lob. Lugd. Vitex minor, quæ & nigra Plinio, Cæs. III. Olea Bohemica & Elæagnus Matth. Lugd. Ziziphus alba Columellæ, Bello. in obser. Ges. hor. Clus. Hisp. Cam. Ziziphus Cappadocica Bell. Dodo. Lugd. cui & arbor Paradisea à floris odore. Salix amerina Amato: olea syluestris Septentrionalium, & Elæagnos Theophrasti folio viticis Lobelo.

Ἰτέα. SALIX. CAP. CXVII.

Salix vulgo nota est. Cuius semen, folia, cortex & succus spissandi vim habent. Trita folia cum exiguo pipere & vino pota, ileosis subueniunt: sumpta per se, & cum aqua, præstant mulieribus ne concipiant. Salignum semen in potu sanguinem expuentibus prodest. Cortex eosdem præbet effectus: corticis cinis admisto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. [a] Ex foliis & cortice, succus cum rosaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foueri vtilissimum: furfures purgat in corpore. Excipitur succus, qui manat ex ea, cum floret, exciso cortice: in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, [b] quæ obstant oculis, suam vim præbet.

a Cat. ὁ δὲ ἐκ τῶν φύλλων καὶ τοῦ ἀνθησιν ἐγκελύφῳ ῥοιᾶς θερμανθείς. i. Succus ex foliis tempore floris in cortice mali punici calfactus.

b Meum τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς κόραις. i. quæ obtenebrant pupillas.

Salicis consideratio.

Qvamuis de Salice, vt vna tantùm agat Dioscorides, eius tamen plura traduntur genera tum à Theophrasto libr. 3. cap. 13. de plan. hist. tum etiam à Plinio lib. 16. cap. 37. Nam quædam in tantam proceritatem assurgunt, vt ex eis in Liguria fiant & perticæ & pali maximi vsus ad vitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ crescunt, colore rufescentes, sequacis lentitiæ, quæ ligandis cadorum vinariorum circulis commode finduntur. Hanc Salicē Græcam vocat M. Cato, sic de re ru-

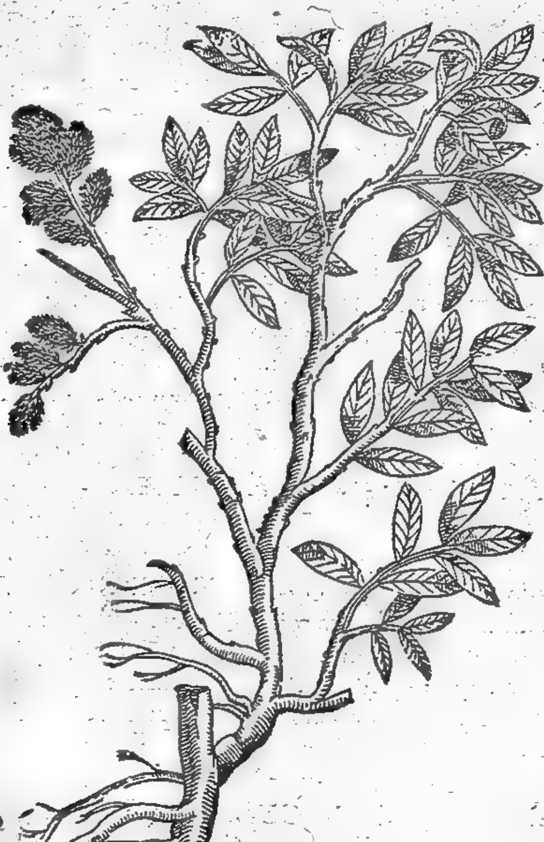
SALIX.

SALIX LATIFOLIA rotunda.

SALIX HVMILIS REPENS.

re rustica libro. Rursus aliæ firmiores corbibus & rusticanæ supellectili admodum expetitæ. Aliæ deniq; sunt minusculæ ac spectabili tenuitate, texendis canistris, cistellis ac calathis aptissimæ, omnibus folia oleaginea oblonga, superne virentia, & infernè candicantia. Nascuntur humecto solo in fluuiorum & fossarum aggeribus. Salicis lachrymam trium generum esse prodidit Plinius lib. 24. cap. 9. tametsi vnius tantùm generis meminerit Dioscorides. Vnam arbor ipsa sponte exudat, altera manat in plaga, cùm floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine: tertia est detruncatione ramorum autumni tempore à falce distillans. Cæterum qui salicis albicantem spumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem: quæ delapsis statim floribus è ramusculis vuæ modo dependet, donec ventis arrepta huc & illuc plumæ modo impellitur. Salix citò senescit, ac breui vitæ spatio perdurat. Salicis recentia folia vtiliter à Medicis adduntur in lotionibus, quæ ad somnum conciliandum parantur, sparguntur eadem vtiliter circa febricitantium lectulos. Epotum salicis decoctum, aut lixiuium è salicis cinere paratum, inhærentes gutturi hirudines necat soluitq;: viridia folia sparguntur vtiliter circa febricitantium lectulos. Ligni materies, cadis ac scutis conficiendis, aptissima, q; suo lentore frangi contumax sit, & leuitate polleat. Salicis vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6. simp. med. his verbis. Salicis folijs ad cruenti vulneris glutinationem quis vti posset. Verùm floribus eius maximè propè omnes vtuntur medici ad exiccantis emplastri præparationem: est .n. vis eorũ ita desiccatoria, vt morsu abstineat: habet verò et quandam adstrictionẽ. Sunt verò etiã, qui succũ ex ea expressum, medicamen seruent mordacitatis expers, & exiccatoriũ, ad multas res vtile. Haud enim inuenias quid ad plures res vtilius, medicamento circa mordacitatem exiccante, quod paulum etiam adstringat, sicut in opere de medicamẽtorum compositione exactius demonstrabitur. Porrò arboris cortex similem facultatem obtinet tum floribus, tum folijs, nisi quòd temperaturæ sit siccioris, velut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusq; cinere vtuntur ad omnia, quæ valenter desiccare oportet. Nam clauos quos vocant callos, Græcis τύλους, myrmeciasq; tollunt, aceto acri ipsum macerantes. Nonnulli autem dum floret salix, corticẽ eius incidunt & succum quendam colligunt, vtunturq; ad ea, quæ pupillas offuscant, extergẽte videlicet, simulq; tenuium partiũ medicamine. Vti verò illo ad multa alia quis posset, siquidem talis fuerit. Salix ita Latinis dicta, Græcis ἰτέα: Arabibus Bulef, Bhullef

Salicis lachryma triplex Plinio.

Salicis spuma.

Salicis vires ex Galeno.

Nomina.

Saffaf aut Chalif nominatur: Italis Salice & Salcio: Germanis Weiden vnd Felbinger: *Hispanis Salce aut Salgueiro: Gallis Saulz: Bohemis Vurba.*

Salicis differentiæ.

Salix ἰτέα, παρὰ τὸ ἰέναι quod ea celeritate crescat, vt salire videatur: ὠλεσίκαρπον frugiperda Homero, quia ocyssimè semen amittat, vt habet Theophrastus 3. hist. 2. & Plinius lib. 16. cap. 26. Salix alia perticalis, alia viminalis. Perticalis, quæ vulgaris & prima, vel est sterilis, flores ferens amentaceos ante folia: vel est fructifera, ferens racemulos populi instar oblongis granulis. Viminalis variat colore corticis magnitudine & fructu. Colore est cortex albo seu pallido, Gallica dicta: nigro, phænicea Theophrasto, purpurea Plinii: luteo, Græca dicta, vitellina Plinio: Cinereo, quæ latifolia seu aquatica. Magnitudine, alia viminalis magna, alia parua: magna quæ secunda est salix purpurea nigra viminalis, cui peculiare quod ad cuiusq; folii petiolum gemina semper sint foliola, μελανόφλοιον Theophrasto: tertia salix phænicophloios siue phænicea: quarta salix lutea: quinta salix latifolia, quam aliqui Elæagnon Theoph. censent, quæ duplex, alia folio oblongo, quę salix caprea latifolia Tab. alia folio rotundo, salix quarta Trago, cuius iconem adposuimus: sexta salix angustifolia: septima, salix foliis longissimis, Eleagnos Lugdunensi. Parua variat foliis latis & angustis: latis salix humilis repens, cuius iconem adposuimus, quæ duplex est apud Clusium historia Pannonica, hæc octaua est & nona: decima est rotundifolia in historia nostra describenda. Angustifolia duplex Clusio, vndecima & duodecima: decima tertia, salix Helice Lugdunensi, quæ baccas fert rubentes & caput squammis compactum: decimaquarta salix marina quæ testis ostrearum & saxis in mari adnascitur. Fructu variat, quod alia sterilis, alia fructifera, vt supra dictum.

Ἀγριελαία. SYLVESTRIS OLEA. CAP. CXVIII.

Syluestris oleæ, quam aliqui cotinon, id est, oleastrum appellant, alii Æthiopicam oliuam: folia astringunt, trita autem & imposita ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, epinyctidas, carbunculos, reduuias, nomasque cohibent, crustas emarginant cum melle illita: quinetiam sordida vlcera repurgant: inflammationes, panosque cum melle imposita discutiunt, cutem à capite vulsam conglutinant: oris vlceribus, & priuatim infantium commanducata medentur. Succus & decoctum eosdem habent effectus: sanguinis eruptiones ac muliebre profluuium, admotus succus inhibet: vuæ oculorum pustulisque prodest: vlcera & veteres defluxiones sistit: quapropter in collyria additur, ad palpebrarum erosiones perquam vtilis. Exprimitur succus tusis foliis, affuso vino aut aqua, siccatusque sole in pastillos digeritur: sed longe validior ad recondendum succus habetur, qui cum vino, quam cum aqua expressus est: auribus subuenit siue vlcerentur, siue pus effluat. Folia conuenienter cœliacis cum farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia, vt spodii vicem cinis præstet, in cruda olla, oblito ore luto, vsque dum figulinum percoquatur: restinctaque vino, & rursus subacta, eodem modo vruntur: postremo cerusæ modo elota coguntur in pastillos. Huiuscemodi cinerem in medicamentis oculorum constat spodio non cedere, sed eisdem viribus præditum esse putandum est. Foliorum satiuæ oleæ eadem vis intelligitur, sed aliquanto inferior: vnde ocularibus medicamentis ob suam mitiorem vim conuenientior est. Sudor ligni virenti accenso manans, illitu sanat lichenas, furfures & scabiem. a Oleaginum semen illitum medetur furfuribus & vlceribus, quæ depascunt, vorantque: quod autem intra nucleum est, ex adipe & farina scabros vngues excutit. Colymbades tritæ, & ambustis illitæ, pustulas gigni prohibent: sordida vlcera purgant. Muriæ succus collutas gingiuas contrahit, & motus dentium firmat. Oliua b flaua & recens stomacho vtilior est, ventri difficilis: nigra autem & matura corruptioni oportuna est, stomacho aduersatur, oculis non conuenit, capitis dolorem mouet: arefacta illitu depascentia vlcera sistit, & carbunculos emarginat. Oleum syluestris oliuæ gingiuis putri vligine laborantibus colluitur, dentium mobilitates stabilit: calfacti fotus gingiuis fluxione laborantibus vtilis est: lanam enim specillo circumligatam oleo madefacere oportet, & gingiuis admouere, donec albæ spectentur.

a Meum καρπὸς. i. fructum.

b Meum ὑπόκιῤῥος. i. subfulua.

Δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας. LACHRYMA ÆTHIOPICÆ OLEÆ. CAP. CXIX.

Lachryma, quam Æthiopica olea stillat, scammonio similis quadantenus est, fulua, stillis exilibus constans, mordax. Quæ autem [ammoniaci aut gummi similitudinem refert,] colore a nigricans, [nec] gustu mordens, superuacua est. Nostrates [oleæ,] oleastri [que] similem lachrymam sudant, quæ commode ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albuginesq; illitu emendat: vrinam & menses ciet: cauis dentium impressa ad dolores efficax est. Inter venena scribitur, partus pellit: lepras & impetigines sanat. Appellatur autem Æthiopica & agrestis olea.

Quę conclusa sunt tribus in locis non leg. Orib.

a Meum μέγα κ̀ λεῖον .i. magnum & læue.

Ἀμόργη. AMVRCA. CAP. CXX.

Amurca a [expressæ] oliuæ recrementum est. Decocta in cupreo vase ad crassitudinem mellis adstringit, cæteros præbens lycii effectus. Insuper dentium dolori, & vulneribus cum aceto, vino, aut mulso commode illinitur: additur in medicamenta ocularia, & meatus inducto suo obstruentia. Vetustate meliorem fieri constat. Vtiliter infunditur sedis, genitalium ac vuluæ exulcerationi. Si verò cum omphacino recoquatur ad mellis crassitudinem, cariosos dentes extrahit: iumentorum scabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu sanat. Cruda & recenti amurca podagras, articulariosque dolores foueri, vtilissimum: peruncta in villosa pelle & hydropicis imposita, tumoris molem reprimit.

a ἐλαίν.i. olei, leg. Orib.

Cum

I. OLEA SYLVESTRIS. II. OLEA DOMESTICA.

Cum oliuæ, oleum, oleæ Aethiopicæ lachryma, & amurca ex vna tantum arbore proueniant: non ab re duximus de his omnibus simul pertractare, & ita singulis partibus vnica commentatione, quantũ opus erit, satisfacere, & quicquid ad eas spectat, simul perstringere. Oleæ itaq; folia habent longa, in acutum desinentia, crassa, pinguiaq;, supernè virentia, infernè albicantia, sapore amaro & acriusculo. Florent omnes Iulio mense floribus albis, racematim prodeuntibus, è quib. baccæ prodeunt primum virides, deinde appropinquante maturitate pallescunt; tandem purpureæ prius factæ saturate nigrescunt: decerpuntur mense Nouembri & Decembri, namq; antea non maturescunt. Sternuntur deinde in pauimentis, donec rugosæ fiant, deinde molæ supponuntur, & torculari premuntur, affusa feruenti aqua: ita enim oleũ reddunt. Ligni materies pulchra, solida, venosa, crispa, ardetq; viridis, perinde ac sicca: serũtur in collib. & in campis. Nascuntur syluestres oleæ copiosæ in agro nostro Senensi, alijsq; Hetruriæ locis: nascuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quàm plurimis Adriatici & Aegei maris insulis, verùm domesticis longe minores, folijs breuioribus aculeatisq; ramis. Earum baccæ etsi numerosa fœcunditate vincant, magnitudine tamen satiuis cedunt: quin & gustatu adstringentiore sentiuntur, & ori sapidiores existunt. Cuius rei certo sunt testimonio turdi, merulæ ac sturni: quippe quoniam syluestres oliuas libentius deuorãt, quàm satiuas. Incolæ, qui aucupijs delectantur, agrestes oleas summo studio ac industria ab auibus tuentur: nempe quòd confecta satiuarum vindemia, auiculæ ad has a[illegible]unt, vbi mense Decembri & Ianuario visco innumeræ capiuntur, præsertimq; turdi. Pauci admodum sunt in Hetruria, qui oleastri baccas legant vt oleum inde exprimant: nam ea demum magna satiuarum copia est, quæ facit, vt inibi omnino paruipendantur syluestres. Oliuarum genera decem in antiquorum notitiam peruenisse reperio, pausias videlicet, algianas, licinianas, sergias, neuias, culminias, orchites, regias, circites, murteas: etsi Virgilius trium generum tantum meminerit, quemadmodũ etiam plura nõ nouit hac nostra ætate Hetruria, præsertimq; noster Senensis ager. Primum harum genus eas nostri faciunt, quæ licet à minoribus olearum plantis proferantur, sunt tamen spectata forma & magnitudine, Bononiensibus non quidem inferiores: his tantum muria asseruatis vtuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ sunt, quòd multo plus amurcæ quàm olei fundant. Proximæ tum colore, tum magnitudine præstantes, quamuis prædictis longè minores sint, sunt tamen omnium aptissimæ ad olei conficiendi vsum: quippe quod oleum ex eis expressum, sit non modo flauum, dulce, pellucidum ac cæteris præstans, sed etiam copiosum. Gignũtur hæ à procerissimis oleis, prægrandibus, iuglandium nucum instar, ramos in altum latumq; amplissime fundentibus, eas rura nostra Oliuastre vulgo vocant. Tertij verò ac postremi generis eæ deniq; sunt, quæ passim in vniuersa Italia nascuntur, & omnium vulgarissimæ habentur. Laudatissimæ oliuæ Bononiensibus & nostratibus crassiores muria asseruatæ Romam, Venetias, & ad alias cõplures Italiæ clarissimas vrbes, vbi magnificæ, opiparæq; parantur mensæ, ex Hispania importãtur. Condiuntur muria oliuæ breui tempore, seruata natiua viriditate, hoc modo. Sumuntur calcis viuæ cribratæ libræ sex, aquæ quod sufficit ad dissoluendum, quousq; calx pulticula liquida fiat, huic adduntur cineris querni cribrati libræ duodecim, & aquæ tantum, quod sufficiat ad dissoluendum: deinde in hac pulticula macerentur oliuarum viridium electarũ libræ vigintiquinq; horis octo continuis, aut ad summum decem (hoc temporis spatio omnẽ amaritudinem exuent) sed interim lignea rude leuiter commisceantur, ne lædantur, contundanturve. Eximuntur deinde, & lauantur in aqua, in qua posthac macerantur quinis, senisve dieb. mutata, affusaq; sæpius aqua: Extrahuntur deinde, & condiuntur muria in qua ferbuerint prius fœniculacei caules in particulas dissecti: & asseruantur fictili, quod commodum fuerit. Ita enim paratæ natiuam viriditatẽ seruant, & esui delectabiliores euadunt. Cæterũ olea, & quercus tam pertinaci odio inter se dissidet (si rei agrariæ scriptorib. fides est adhibenda) vt altera prope alterã depacta breui tempore pereat. Olea item si primo germinatu à capra depascantur, adeo sterilescunt, vt nullo remedio in posterum prolificæ fiant. At si alia de causa raras admodum, vel nullas proferant baccas,

Oleæ consideratio.

Olea syluest.

Oliuarũ genera decem.

Oliuas condiendi ratio.

Oleę & quercus odium.

baccas, nudatas earum radices à circumstante terra hybernis algoribus opponere, certissimum est remedium. Amant oleæ apricos tractus & colles, calidasq; regiones, nam in frigidis locis non proueniunt. Aethiopicæ oleæ lachryma. *Syluestris seu Aethiopica oleæ lachryma, licet multis polleat viribus, eius tamen in Italicis officinis nullus est vsus: neque quod ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo.* Gummi elemi. *Sunt, qui hanc putent illud esse gummi, quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verùm illud certo argumento est, oleæ Aethiopicæ lachrymam gummi elemi non esse, quòd gustatu mordax non sit, neq; linguam vellicet: tum etiam, quod omnibus perspicuum sit, eam lachrymam (etsi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem, sed verius in resinarum genere esse recipiendam: cum igni exposita statim colliquescat & diffundatur, quemadmodum & resinæ, quæ è pinu, picea, & alijs resinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorsus ignota sit planta, à qua in Oriente defluit. Siquidem nullum gummi genus (quod ego sciam) igne colliquescit, nisi addito aceto vel vino: quin potius statim comburitur. Est & alia olea maris rubri lachryma, ex qua (vt Theophrastus inquit lib. 4. cap. 8.) medici sistendo sanguini medicamentum componunt. Cæterum quamuis ætate nostra obscura admodum sit gummi elemi origo, eius tamen vires clarissimæ apud chirurgicos & vulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluariæ fracturis, ac vulneribus mirificè vnguentis, & emplastris additur, adeò vt præstantissimum sit in his sanandis medicamentum.* Amurca olei. *De Amurca olei postremo nil aliud dicendum est, nisi quòd sit admodum vtilis (vt memoriæ prodidit Cato) apotecharum & officinarum fabricis, vbi lanei, vel sericei panni reconduntur. Nam si calci admisceatur, & ex ea inde parietes incrustentur, oblinanturq; item laquearia & pauimenta, non modo parietes contractos, vel aduentitios humores nunquam collachrymant, & situm minimè contrahunt: sed nec blattæ, nec aranei, nec cuiusuis generis vermiculi ibidem gigni possunt. Syluestris oliuæ oleum cæteris adstringentius est. In doloribus capitis vtiliter pro rosaceo substituitur, sudores illitu arcet, & defluentes capillos cohibet, capitis furfures, vlcera manantia, scabiemq; abstergit. Tardius etiam canitiem sentiunt, qui eo quotidie perunguntur.* Oliuæ vires ex Galeno. *Oliuæ vires prodidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oliuæ rami quantum habent adstrictionis, tantæ & frigiditatis participes sunt. Fructus verò, si quidem ad vnguem maturuit, moderatè calidus est: sin immaturus est, magis tum adstringit, tum refrigerat. Oleæ syluestris rami, ac folia magis adstringunt, magisq; refrigerant quam domestica.* Nomina. *Olea satiua, sic Latinè, vt ἐλαία ἥμερος Græcè vocatur: Arabicè Saiton seu Caiton: Italicè Oliuo domestico: Germanicè* Delbaum*: Hispanicè Oliuo & Azeytimo: Gallicè Oliuier. Syluestris autem Græcis Ἀγριελαία, ἢ κότινος appellatur: Latinis, Oleaster & Olea syluestris: Italis Oliuo saluatico: Germanis* Wilder Delbaum*: Hispanis Azebuche: Gallis Oliuier sauvage.*

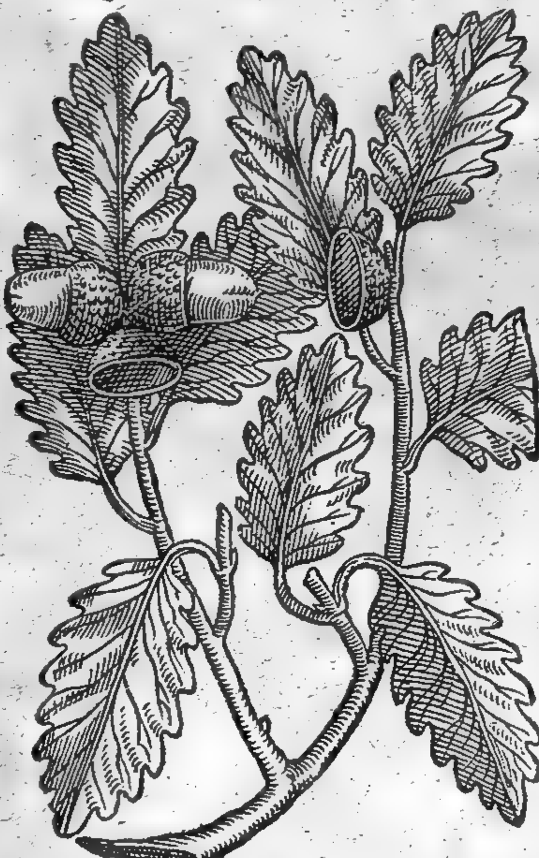
Olea satiua est & syluestris. I. Syluestris olea seu Cotinus Dioscoridi: olea syluestris, Lac. Lob. Dod. Tab: Oleaster Lon. Lug. Cæs. II. Satiua, olea & olea satiua herbariis dicitur. Oliuarum genera plura proposuit Plinius lib. 15. cap. 3. Columella verò lib. 5. cap. 8. decem recensuit. At Virgilius 2. Georgicorum tria enumerat quæ nota satis, Orchites, Rhadios & Pausias. Tria quoq; ad nos adferuntur genera: grandissimæ nucis ferè magnitudine ex Hispania muria conditæ, quæ Superbæ Plinii fortè: dein maiusculę & oblongæ ex Gallia & Italia: tum Genua minores rotundiores, quæ Oliuellæ vocantur. Verum apud Generosum Baronem Rudolphum à Salis Cæsareæ Maiestatis consiliarium, aliquoties comedimus peculiares à prædictis oliuas, quæ oblongæ sunt & magnitudine ad Hispanicas accedunt, verum minore sunt pulpa seu carne & nigricantes, quæ in Rhætia suis in hortis proueniunt.

Δρῦς. QVERCVS. Βάλανος. GLANS. Φηγὸς FAGVS. Πρῖνος. ILEX. CAP. CXXI.

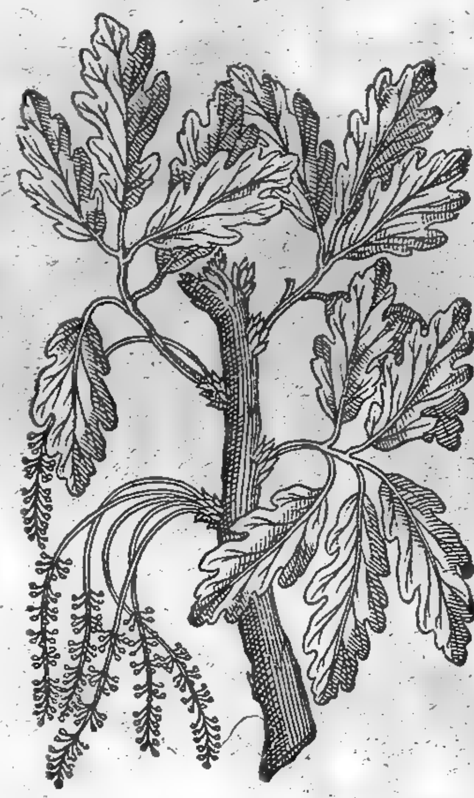
QVercus omnis adstrictoriam vim habet, præsertim liber, qui cortici & ligno intercedit: quinetiā tunica putamini glandis subiecta. Decoctum ex iis datur dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus. Trita in pesso fœminis fluxione vuluæ laborantibus subiicitur. Glandes eosdem effectus exhibent: vrinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum sumptæ pariunt: resistunt esitatæ venenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte vaccino potum, prodest contra toxica. Intritæ crudæ inflammationes illitu leniunt: ad duritias, quas cacoethe vocant, & malefica vlcera cum salsa axungia conueniunt. Iligneæ glandes viribus quernas antecellunt. Fagus & Ilex qu[illegible] generi assignantur, & consimile munus obeunt. Iligneæ radicis cortex cum aqua coctus, dum mollitus intabescat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tusa & trita tumoribus prosunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

Glandiferarū arborum cōsideratio. *SVnt & alia glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aesculus, Phellodrys & aliæ nonnullæ, quæ suo more rura nostra appellant, quarum omnium exacte rationem reddere potest vniuersa Hetruria. Quippe quòd & in maritimis nostris Senensibus, & Faliscorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hæc glandiferarum genera adeo numerosa in vastissimis syluis proueniant, vt glandibus innumerabiles porcorum greges incolæ ibi quotannis saginent. Verum ne aliquis existimet, harum non meminisse Dioscoridem, quod fortasse eas non cognouerit, sciendum est, eum, meo quidem iudicio δρυὸς nomine comprehendisse in vniuersum omnes glandiferas arbores non solùm quòd sciret, vna voce omnia illa genera contineri posse, sed etiam vt breuitati consuleret: δρῦς enim apud Græcos non modo quercum particulatim significat, sed vniuersim quamcunque glandiferam arborem. Quo fit, vt dixerit ipse:* Quercus quę proferat ex Theoph. *Δρῦς πᾶσα στυπτικὴν ἔχει δύναμιν, id est, Quercus omnis adstrictoriam vim habet, ac si dixisset, arbor omnis glandifera adstringit. Quercus folijs est oblongis, firmis, robustis, per ambitum vtrinq; sinuatis, caudice crasso, cortice rudi, scabroq; in ramis vero leuiori. Materie robusta, dura, graui, compacta, firmaq;. Glandifera est arbor, & præter glandes Gallas quoque producit cum maiores, tum etiam minores, quas omphacitides vocant. Alios quoq; fert fructus de quibus Theophrastus. Porro mirum est (vt Theophrastus est auctor lib. 3. cap. 8. & 9. de plantarum historia) quod alia plurima præter fructum ferat quercus. Nam gallam gignit paruulam atq; alteram resinosam & nigram: quin & aliud specie veluti morum, sed durum & fractu admodū difficile, id tamen rarum: ad hæc aliud effigiem colis repręsentans. Cum verò perficitur, durum quid parte emicante & perforatum, & tauri caput quodammodo æmulans profert, quod præruptum nuclei oleæ speciem intus ostendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilula est comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus vtuntur: flagrat etenim probè, vt galla nigra. Fert & alteram comigeram pilulam, cæterùm quidem inutilem,*

I. QVERCVS LATIFOLIA.

II. QVERCVS FLORENS.

II. QVERCVS.

utilem, verno autem tempore ſucco melligeno inficiẽtem, tum tactu, tum guſtatu. Inq́; ramorum alis pilulam aliam gignit ſine pediculo, concauoq́; ſeßilem, peculiarem certè, verſicoloremq́;. Nam eminentes quoſdam vmbilicos candicantes, vel paßim variantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, ſplendidamq́; oſtendit aperta, nigra & putricans cernitur. Lapillum quoq́; puniceum magna ex parte gignit, quanquam rarò. Item aliam eò rariorem pilulam è folijs conuolutam, compreſſam atq́; oblongam. Super folijs verò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquoſam, dum tenera eſt: hæc etiam interdum muſcas intus continet, veniensq́; ad incrementum iuſtum in modum læuis paruulæ gallæ indureſcit. Fungos omitto, qui è radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quinetiam viſcum taceo, quippe cùm in alijs quoq́; proueniat. Sed nihilominus (vt dictum eſt) ferax hæc arbor habetur plurimarum: hactenus Theophraſtus. Cæterùm non dubitandum eſt, quin omnes ij partus ſuos habeant vſus, ſuisq́; polleãt virib. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ vitreo organo à tenellis quercus folijs primo ipſarũ exortu decerptis elicitur, iocineris defluxiones ſiſtit, renũ calculos comminuit, & mulierum alba profluuia cohibet. Datur quoq́; potanda vtiliter dyſentericis, & ſanguinẽ reijciẽtibus. Sunt qui in peſtilentialibus febrib. eam propinent, quòd aduerſus venena non parum valeat. Recentia folia ventriculi ardorem tollunt, ſi ſuper lingua teneãtur. Cæterùm aqua quæ in marceſcentiũ quercuum reperitur cauitatibus, ſcabiem omnẽ vlceroſam ſanat. Glandes vrinam cient & reſiſtunt deuoratæ venenatorum morſibus. Intritæ crudæ inflammationes leniunt. Ad hæc eius echinatæ pilulæ ſiccæ, ac tritæ vim apprimè adſtrictoriã poßident: eaq́; ppter efficacißimo ſunt remedio cõtra omnes alui fluxiones. In sũma præſtant, vbi ſupprimere ſit opus. FAGVS *quoq́; glandiferis arborib. adnumeratur, tametſi fructus effigies glandib. prſus reclamet. Eſt autẽ Fagus folio carpini nõ abſimili, grandiore tamẽ, læuiore, nec adeo criſpo. Atqui, vt ad fructũ redeamus, eſt quidẽ is extima parte, calyculo includitur rotũdo quadamenus echinato, hiſpido ac ſcabro: interius verò triãgulari forma nuclei ſunt, qui tenui & læui cute, caſtanearũ modo, in atrũ rubeſcẽte obtegũtur. Nucleus albicat, horũ ſapor dulcis & ſubaſtringẽs. Materies dura, ſed nõ admodũ firma, arbor in magnã aſſurgit proceritatẽ, ramis grandiorib. ac patulis. Prouenit in ſyluis, tam in planitie quàm in montib. & collibus. Glires hoc pabulo maximè delectãtur ac pingueſcunt: quamobrẽ cùm eius aduenit maturitas, innumeri capiũtur glires in Carniolæ, Stiriæ & Carinthiæ ſyluis: quippe ijs in locis incolas mane inſpexeris, qui ſaccos glirib. plenos ferãt vna tantũ nocte captis. Delectãtur fagi fructu ẽt mures, ſiquidẽ è longinquis regionib. natura ducti gregatim ſyluas ingrediũtur. Itẽ & ſciuris gratiß. eſt cib. ac ẽt turdis, merulis, alijsq́; cõplurib. volatilib. Quin & obſeſſos hoſtib. hõines in oppido Chio ea tantũ glande*

Aqua foliorũ quercus & eius vires.

Fagi conſideratio.

IX. FAGVS.

X. ILEX.

XI. ILEX LATIFOLIA spinosa.

glande victitasse, Cornelius Alexander est auctor, donec se obsidione liberassent. Fagi folia esitata labiorum, gingiuarumq; vitijs mirificè opitulantur: tusa, illitaq; torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis vtiliter illinitur. ILEX insuper arbor est in Italia notißima, spectateq; proceritatis, cortice in rufum nigricante: materies eius densa admodũ est, grauis ac robusta, in atrum rubescens. Folijs laurinis ac perpetuis viret, sed quæ externè candicent, scabræq; sint: internæ verò virescant, læuesq; cernantur: quin & in toto ambitu serrata sunt.

Ilicis consideratio & historia.

Ilex duplex.

Duum Ilex est generum: alterum folio spinoso, sine aculeis alterum. Hoc vbique fere scatet Hetruria: illo verò Hispania. Meminit vtriusque Columella libr. 6. cap. 3. de re rustica, sic inquiens: Possunt & ficulnea bubus probè dari, si sit eorum copia: Ilignea tamen vel melior est quernea, sed eius generis, quæ spinas non habet: nam id quoq; vti Iuniperus, respuitur à pecore. Quare non rectè sentiunt, qui Plinij tantum & Theophrasti testimonio freti, Ilicem haud spinosam, legitimam esse negant. Glandes profert quernis minores, quæ & in reliquis minus præstant. Iligneus carbo Hetruscis in pretio est, non modo quod ignem diu foueat, sed etiam quòd (vt aiunt) vapore caput minimè tentet. Hæc præter glandes, pilulas quasdam rubentes gignit, quæ tritæ cum aceto vulneribus recentibus, & cruentis oculis vtiliter imponuntur.

Smilacis consideratio ex Theophrast.

In Ilicis genere (vt memoriæ prodidit Theoph. lib. 3. cap. 16. de plan. hist.) est arbor illa, quam Arcades Smilacem vocant, ilici similis (ea autem non est taxus, quæ etiam smilax dicitur, quoniam de taxo capite 10. eiusdem libri disseruit Theophrastus) folio tamen non aculeato, sed molliori profundioriq;, differentijsq; pluribus distinguendum: nec materie, vt illa, solida spissaq;, sed soluta, molliq; in opere. Sunt qui censeant Ilicem nõ spinosam smilacem esse. Sed cum smilaci materies sit soluta mollisq; in opere (vt Theophrastus scribit) cur eorũ sententiã comprobem, non habeo. Meminit huius Gal. lib. 6. ca. 3. [illegible] comp. med. secundum locos in columellæ remedijs, sic inquiens: His fortiora sunt myrti ac baccarũ eius decoctũ, & ex acerbis cotoneis malis, & virgultorũ tenerorũ ilicis, arbuti, smilacis ac fagi. Super quo loco dubitat Cornarius, quomodo fieri põt, quòd smilax (taxum, vel eius speciem intelligit) quæ ab omnib. venenosa describitur, ponatur à Galeno inter gurgulionis remedia. In dubij verò solutione nil aliud determinat, nisi quòd, cum non vbiq; (sic ipse putat) taxus sit

Cornarii lapsus circa smilacem.

veneno-

XII. SVBER PRIMVS.

XIII. SVBER SECVNDVS.

XIV. PHELLODRYS.

venenosa, ex eo genere sumi debeat, quæ lethali careat noxa. Sed si Cornarius Theophrastum sibi alioquin familiarem consuluisset, qui smilacem quandam (vt paulò antè ostendimus) in arborem ilici similem refert, rectius meo quidem iudicio, & paucioribus rem hanc explicasset. S V B E R *denique arbor est fructu & folio ilicis, perpetua similiter coma virens, quanquam id negat* Theophrastus, *sed crassissimo cortice vestitur, atq; ilici magnitudine cedit, vt ij quidem attestari possunt, qui Baccano Romam profecti sunt: eo enim in itinere innumeræ Suberum plantæ visuntur. Atqui duo eius visuntur genera: alterum folio angustiore, prolixiore, acuminatioreque: alterum verò breuiore, rotundioreq;, & per ambitum serrato, acuminatis quibusdam in locis incisuris. Glandes quoq; profert ilignеis pares, paulo tamen minores, deterioresque. Hoc in Romano, illud in Pisano agro proueniens. Hæc cortice exuta minimè arescit, quemadmodum reliquæ arbores; quandoquidem natura haud ignara, quod sæpissimè cortice expolianda esset, materiem duplici cortice muniuit. Inter plures, ac varios corticis suberei vsus, qui in rebus domesticis celebrantur, ille præcipuus est, & vulgaris, quod sutoribus maxime sit expetita ad crepidas conficiendas. Quin & globis ex ea factis vtuntur piscatores, quòd ea nunquam aquis mergatur, sed supernatet sustinendis retibus plumbeis glandibus in altum actis. Ideoq; Plinius lib. 16. capite 8. scriptum sic reliquit. Suberi minima arbor, glans pessima, raraq;: cortex tantùm præcrassus, ac renascens, atque etiam in denos pedes vndique explanatus. Vsus eius ancoralibus maximè nauium, piscantiumque tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hyberno fœminarum calceatu: quamobrem non infacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem vocent, atque vbi non nascitur ilex, pro ea subere vtuntur, in carpentarijs præcipuè fabricis, vt circa Elin, & Lacedemonem: nec in Italia tota nascitur, nec in Gallia omnino. Et eodem libro, cap. 40. inquit. Eius materies tardissimè vetustatem sentit, sicut robur, larix, castanea, iuglans: hæc Plinius. Est & alia arbor glandifera, quam, quod caudicem habeat Suberi non absimilem, folia ferat suberis, corticem verò, & ligni materiem & glandes quercui siue cerro non absimiles, Hetruria vulgò appellat Cerrosugaro, quasi Cerrisuberem dicas. Id quod etiam fecisse videtur antiquitas: quandoquidem* Theophrasto *loco superius citato ea* PHELLODRYS *dicitur: copiosa hæc in agro Senensi*

Suberis consideratio, & historia.

Suber duplex.

Suberinæ corticis vsus.

Suber Plinij.

Phellodrys & eius hist.

Q in omni-

Anguillarius arguitur. *Suberis vires Matthiolo.*

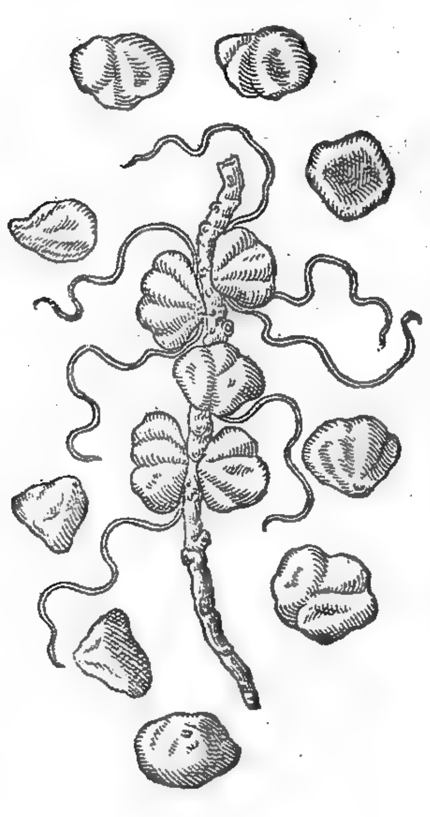
in omnibus Archidossi, & comitatus S. Floræ sylvis Sed illuc vsque non peruenit Anguillarius, cum de hac arbore nihil meminerit inter glandiferas, quæ in Italia proueniunt. Non differt suis in facultatibus ab aliis glandiferis. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinem fluentem ex vtralibet parte sistit: eiusdem cinis ex vino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur. Omnium glandes in farinam tritæ, & potui datæ, drachmæ vnius pondere, ex succo plantaginis, auxiliantur omnibus alui, & vteri fluxionibus. Confert earum decoctum potum contra venena. Crudæ ac recentes intritæ, illitæque inflammationes leniunt. Illinuntur eædem cum salsa axungia maleficis vlceribus. Calyx quo Glandes in arbore sustinentur, easdem possidet facultates, sed magis cum adstringit, tum contrahit. Galeno tam quercus, quàm quarundam aliarum glandiferarum arborum medicinæ commemorantur libro 6. simplicium medicamentorum, his verbis.

Glandiferarũ arborũ vires ex Galeno.

Quercus partes omnes adstringentis qualitatis participes sunt. Sed plus tamen habet, quæ in trunci cortice membrana subest, tum quæ sub glandis ipsius calyculo, ea videlicet, quæ fructus carnem conuestit. Quamobrem ad profluuium muliebre, & sanguinis expuitiones, tum dysenterias & diuturnos ventris fluxus cõmodam esse credunt. Maximè verò ea vtuntur decocta. Valentius tamẽ adstringũt, fagus, & ilex, seu quis has species esse roboris velit, seu toto genere diuersas. Quin & folia harum plantarum tenella illita non instrenuè desiccare valent, minus autem quæ sunt alterius roboris, nimirum quanto minus sortita sunt adstrictionis. Siquidem ego quandoq; glutinasse me e vulnus memini falce inflictum, cùm nullum adesset ad manum medicamen præter ipsius quercus folia: triui ea in læui petra, & vulnus, omnemq; vicinum locum cõtexi. Eandem vim folijs habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli ad incipientes & crescentes vtuntur phlegmonas, nam quæ iam vehementes sunt, adstringentia respuunt. Sed talia ad curandi potius rationem, quàm ad præsentem tractatum attinẽt. Caterùm in præsentia nouisse, quòd eatenus adstringentem quatenus dictum est, facultatem quercus obtineat, sufficit: ac proinde desiccandi, atq; adstringendi: excalfaciendi autem paulò infra media, in genere scilicet eorum, quæ (vt sic dicam) tepida sunt. Arbor, quæ Δρῦς *Græcis: Quercus Latinis appellatur: Chullot, Hullet, aut Beluth, Arabib. Quercia, Italis:* Eychbaum, *Germanis: Robre, Hispanis: Chesne, Gallis. Quæ verò* Φηγὸς *Græcè: Fagus Latinè dicitur: Arabice, Chinaos, aut Chiachas: Italicè, Faggio: Germanicè,* Buchbaum: *Hispanicè, Haia: Gallicè, Fau. Quæ denique Græca voce* Πρῖνος *: Latina Ilex nominatur: Arabica, Barbes, siue Carmas: Italica, Elice: siue Leccio: Hispanica, Anzina, & Anzinheira: Germanica,* Stechenchen. *Gallis Veuse. Suber autem Græcis* Φελλὸς*: Italis Sugaro: Germanis,* Pantoffelholtz. *Suber angustifolium* φελλὸς στενόφυλλος. *Phellodrys, Græcis pariter* φελλόδρυς*: Italis præsertimq; Hetruscis, Cerrosugaro.*

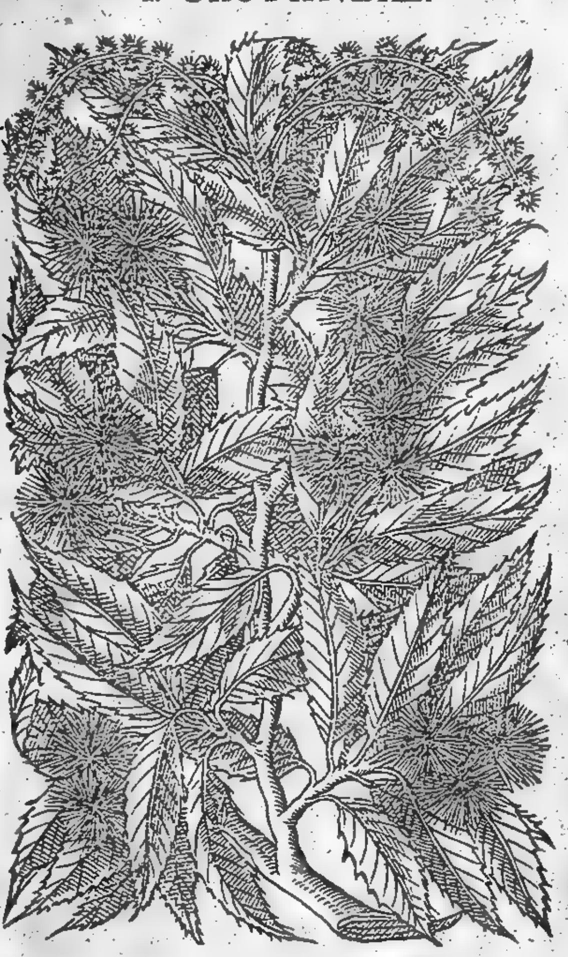
Quercus δρῦς: Veteres omne genus arboris δρυὸς appellatione intellexerunt, ἀδρύω erumpo aut pullulo: posterioribus δρῦς omnem arborem glandiferam tantùm significat & præsertim Quercum. Vna voce Latina comprehendi posse Plinius negat: at Gaza Roboris appellatione contineri posse censet. Quercus apud Latinos, modo pro genere, modo pro vnica eius specie ponitur. Sic fructus βάλανοι: glandes dicuntur: licet Latini, vt Iabolenus ait, glandis nomine omnem fructum sint complexi: at Plinius Glandem, inquit, quæ propriè intelligitur, ferunt Robur, quercus, esculus, cerrus, ilex, suber. Genera Quercus quinq; Theophrasto 3. hist. 9. Platyphyllos, hemeris, phagus, ægylops, haliphlæos seu cerrus fœmina: quę caudice, ligno, folio, fructus sapore, magnitudine, figura, colore variant. I. Quercus latifolia seu platyphyllos Theophrasti, cuius iconem adiecimus: quam in marem & fœminam distinguunt. II. Quercus longissimo pediculo est Hemeris Idæorum, Etymodrys Macedonum, Placidam Gaza interpretatur: huic peculiare, quod longo pediculo & tenui affixa sit, modò vnica, modò gemina glans: huius & flores adpinximus. III. Phagus seu Esculus, Roboris primum genus Clusio (qui quinq; Roboris species proposuit, vt est in Pannonicis, distinctas) in quo genere mas est & fœmina. IV. Quercus calyce echinato, Aegylops Idæorũ Aspris Macedonum, Cerris maiore glande Lob. V. Quercus calyce echinato altera, Halyphlæos Idęorum & Macedonum, Cerris Plinii minore glande Lobelo: huius lignum sæpè lapidescit. VI. Huius etiam species in Burgundia reperitur minor, glandibus tribus quatuorve simul iunctis, quæ sine pediculo surculis hærent, calyce valdè hispido, quam apud fratrem Iohannem Bauhinum Ill. Ducis Wirtenbergici Medicum Montembelgardi vidimus. VII. Quercum marinam refert Theophrastus 4. hist. 7. folijs lenibus, carnosis, myricæ folio: quam nunc habemus: oblonga lataq; habet folia eaq; mollia. VIII. Præter autem ea, quæ ex Theophrasto Matth. refert Quercũ ferre, ad annosarum Quercuum radices vua reperitur antiquis incognita, vernali potissimum tẽpore, aliquando etiam in Canicularibus, ex superfluo succo circa radicem coaceruato diutiusque detẽto, sub terra prorumpit concretitium quiddam vuæ forma, colore foris purpureo, intus candido & quasi lactifero, saporis adstringentis, quæ in æstate lignescit. Colligenda vernali tempore, in vmbra siccanda, siccata puluerisanda, cum puluis hic in Dysenteria sit insignis, & in omni fluxu sanguinis: hac vna desperatos dysentericos se curasse testatur Encelius libro tertio de lapidibus & gemmis capite 51. Hanc cum nemo pinxerit, eam depingi voluimus, ex vua quam Friburgo à clarissimo Iohan. Schenckio à Grafenberg ante annos decem accepimus. IX. Fagus Latinorum, non autem φηγὸς Græcorum siue Dioscoridis: φηγὸν Græcorum Phegum vertere oportet, non Fagum, cum hæ inter se differant. Græci enim vt ex hoc Dioscoridis loco & Theophrasto liquet, glandiferis connectunt suam φηγὸν, cui glandem tribuunt, non oblongam sed rotundam. Latinorum Fagus glandem propriè non fert, sed in echinato inuolucro

VIII. VVA QVERCINA.

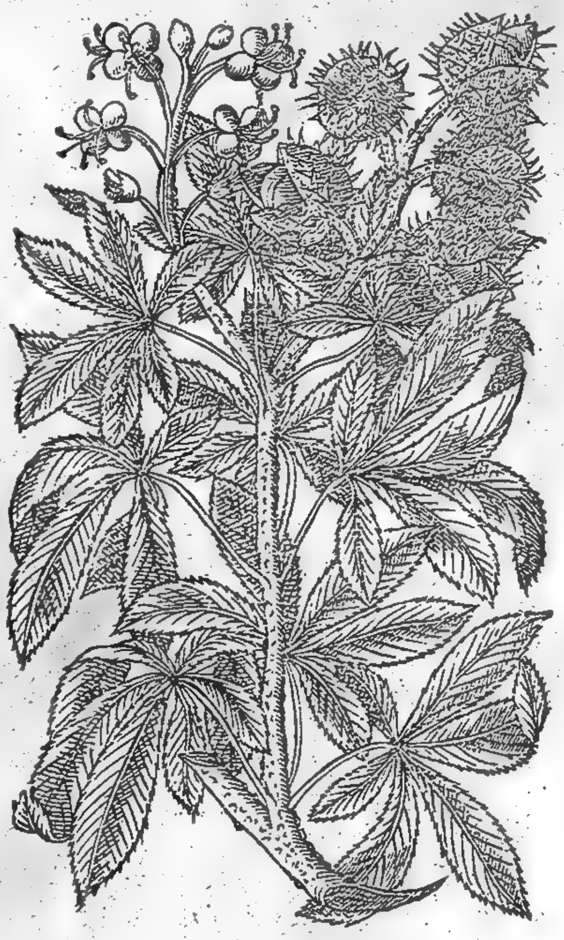

ero caſtanearum more, aliquot paruas, pingues & oleoſas nuces, non rotundas; ſed acuminatas & triquetras. Quare Fagus Latinorum ſui generis eſt arbor quæ Theophraſto ὀξύα vocatur, ſciſsimam Gaza reddidit, eò quód eius materia facilè in tenuiſsimas laminas findatur, Fagus recentioribus. X. Ilex πρῖνος (quia ſerra propter duritiem ſit ſecanda) duplex, altera folio non ſpinoſo, alia ſpinoſo. Ilex Italica folio oleæ. C.B. Ilex prima folio oleæ Plinio. Ilex Lac. Cæſ. Lugd. cui & Phellodrys folio ſerrato anguſtifolia. Ilex anguſtifolia Tab. Ilex prima Matthioli & Smilax Arcadum Theophraſti, Cluſ. hiſp. Suberi ramulum huius adpinxit Lobelus. XI. Ilex Hiſpanica ſpinoſo folio. Ilex maior Cluſ. hiſp. & Pan. Ilex maior glandifera, Dod. Ilex arbor. Lob. Ilex latifolia, Cam. in Matth. Ilex Taber. Lugd. cui & Phellodrys nigra: Ilicis alterum genus Cæſalpino. Hæc altitudine & ligni materia cum præcedenti conuenit, & foliis differt, quæ in hoc latiora ſunt, ambitu ſinuoſo & aculeato: licet in eadem diuerſa etiam obſeruentur, vt in iuuencis folia per margines ſpinis horreant, adultæ verò aculeis careant. Floſculi puſilli flaueſcentes, oblongum racemulum conſtituentes Maio menſe inueniuntur: quibus ſuccedunt fructus ſeu glandes ratione locorum variantes, interdum namque glans maior & longior, vt in Hiſpania: interdum minor & breuior quam in quercu, vt in Narbonenſi: ſpinoſa attamen intelligitur calyce, qui per maturitatem alicubi nigricat, & cuius nucleus albus gratique ſaporis. Frequens hæc in nemoribus & conuallibus Hiſpaniæ & Galliæ Narbonenſis. XII. Suber, dicitur & Ilex fœmina Plinio: duplex eſt, alterum rotundo, alterum oblongo folio. Rotundo, Suber dicitur Lac. Lon: Cord. in Dioſc. Cæſal. & Suberella: Suber latifolium, Cluſ. hiſp. Caſt. Tab. Lob. Suber folio breuiore & latiore, Lugd. Phellos ſiue Suber Dodo. XIII. Suber oblongo folio: Suber anguſtifolium. Caſt. Tab. Suber Aquitanicum & Suber folio deciduo Theophraſti, Cluſius hiſp. Suberi latifoliæ ſuæ ramum adpinxit Lob. XIV. Phellodrys, id eſt ſuberi quercus: Ilex fœmina Arcadibus, Theophraſto monente, Phellodrys, Caſt. Lugd. Tabernæmontano.

I. CASTANEAE.

II. CASTANEAE EQVINAE.

Κάστανα.

CASTANEAE. CAP. CXXII.

SArdianæ glandes, quas aliqui Caſtaneas, aut lopima, aut glandes Iouis appellant, adſtringunt & ipſæ, ſimileſque effectus præbent: præſertim tunica, quæ carnem, & corticem media intercurſat. Caro his, qui ephemerum biberunt conueniens eſt.

Caſtanearum conſideratio.

CAſtaneæ nuces ſunt in tota Italia vulgò notiſsimæ: item & earum arbores haud quaquam incognitæ. Antiqui caſtanearum complura fecerunt genera: nominibus plerunq; inditis à locis, vnde importabantur. Sed duo tantũ in Hetruria habentur genera, ſatiuum ſcilicet, & ſylueſtre. In domeſticarum genere habentur maiores, quæ Marones vocantur: & minores quæ peculiariter Caſtaniæ vocantur. Mitiores facilè purgantur, harumq; illæ principem locum tenent, quas vulgus Marroni appellat: quippe quòd cæteris ſint maiores, ſapidiores, ſpecioſioreſq;. Arbor eſt procera, amplaque, folijs oblongis iuglandis ſimilibus, venoſioribus tamen, & per ambitum fimbriatis, fructu echinato: nuce intus ſolida, altera parte plana, altera gibboſa, triplice tegminis ambitu ſepta, membrana primum tenui, criſpaq; & amara, mox lento ac coriaceo cortice, demum echinato calyce, alba intus pulpa ac dulci. Ligni materies ſolida, ac diuturna. In montanis, vbi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ caſtaneis per hyemem victitant. Namque eas in cratibus fumo prius exiccatas ab vtroque cortice repurgant, moluntq; in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ædificijs, atque alijs domeſticis vtenſi-

Castanea Orientalis siue equina.

libus admodum apta est: siquidem non modo ex ea fiunt trabes, tigna, asseres, & pedamenta, sed & cadorum costæ & eorum cinctus: verùm ignarijs inepta. Montibus, & opacis gaudet magis, quàm campestribus, & apricis. Creauit quoque natura aliud Castanearum genus, in orientalibus regionibus, de quo tam apud antiquos, quàm recentiores (quantum viderim legerimq́;) nemo, est, qui meminerit. Arbor est Castanea hæc spectatæ proceritatis, folio pentaphylli, senis tamē diuisuris sed longè humana manu, quin etiam Ricini folio, grandiore, longo ac tenui pediculo appenso. Echinos fert in cacumine, magnitudine nostratibus æquales, subrufo colore, verum duriore ac crassiore putamine, aculeis raris, sed robustis ac firmis, & colore flauescentibus: singuli singulam includunt castaneam nostratibus ferè similem, crassiorem tamen rotundioremq́; cortice subnigricante, præterquam anteriori parte, qua interno echini putamini coniungitur, ea enim albicat, macula cordis figuram præ se ferente, quemadmodum videmus in repentis vesicariæ semine. Totus idem robustus est, simplex tamen, nullam intra se aliam tuniculam habensque carnem ambiat illi similem, qua nostrates castaneæ conteguntur. Sapor pulpæ vulgarib. ferè similis habetur, sed dulcior paulò, nec adeo mandentibus grato, si tamen ex sicco fructu id quidem rectè percipi potest. Adstringunt, & flatus deuoratæ pariunt. EQVINAS hasce castaneas appellant Constantinopolitani, quòd anhelosis, ac tussientibus equis plurimum auxilij afferant deuoratæ. Dantur quoque sanguinem reijcientibus. Plantæ ramum, vna cùm prægnantibus echinis misit ad me Constantinopoli Guliel. Quaccelbenus Flander., medicus insignis, vnà cū quàm plurimis alijs, de quibus in epistolis latius diximus. Castaneæ vehementer sistunt tum alui, tum ventriculi fluxiones, idque maximè siccæ: quin & sanguinem excreantibus prosunt. Tritæ cum sale melleque, subactæque rabidorum canum morsibus vtiliter impōuntur: & cum hordeacea polenta, & aceto illitæ mammarum duritias discutiunt. Venerem excitant, eo quòd flatum gignant. Largius in cibis sumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, aluum adstringunt, ac ægre concoquuntur: attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, vulnerato prius in latere cortice, crudis & elixis innocentiores redduntur, præsertim si cum pipere, & sale, vel saccharo edantur. Interior castanearum membrana rubens, qua albicans pulpa circumuestitur ex vino austero pota, duarū drachmarū pondere, sistit valēter immodicos omnes alui fluores, & sanguinis reiectiones, quin etiam cum pari pondere ramentorum Eboris, albæ fœminarum profluuia cohibet ex aqua albæ Nymphææ hausta. De castaneis differens Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Castaneæ omnium glandium sunt præstantissimæ. Sunt qui hos fructus λοπίμους appellent: hi namque & soli inter fructus agrestes alimentum memorabile corpori præbent: hactenus Galenus. Illud porrò in his verbis animaduertendum, quòd Castaneæ, quamuis eas Gal. plurimùm nutrire prodiderit, non tamen in cibis commendantur, si comedantur frequenter. Namq́; vt idem auctor est libro de tenui victus ratione, sint illæ in aqua coctæ, sint tostæ, sint etiam frixæ, semper esitantibus noxam inferunt, multoq́; magis, si crudæ edātur. Quod etiam libro de cibis boni & mali succi memoriæ mandauit. Castanea ita Latinis vocata, Græcis Κάςανα, σαρδιανοὶ βάλανοι, ἢ διὸς βάλανοι, ἢ λόπιμα dicuntur: Arabibus, Sadianalach, Castal, & Stebulot: Italis, Castagne: Germanis, Kesten: Hispanis, Marones: Gallis, Castaignes: Bohemis, Kastany.

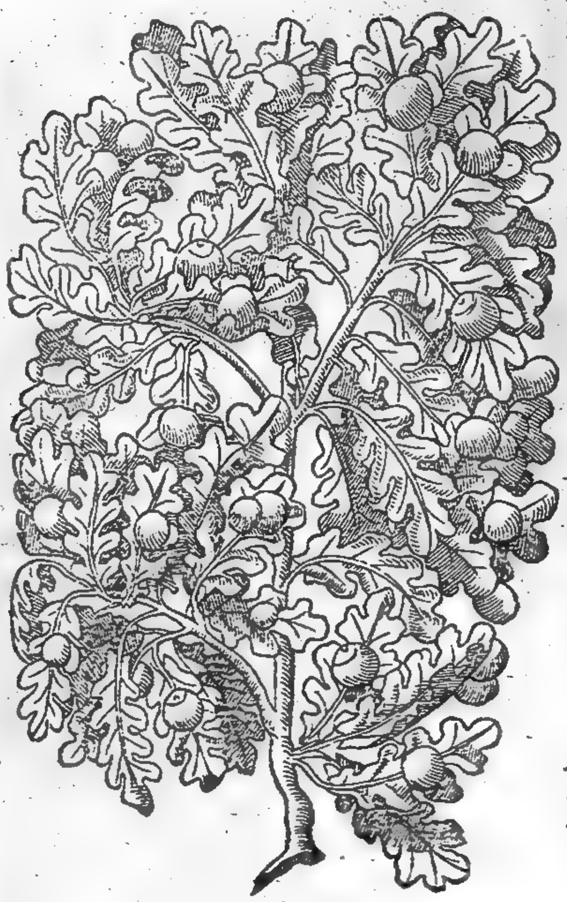
Castanearum vires.

Castanearum vires ex Gal.

Nomina.

Castanea κάςανα & κας-άνεια, à Castano Magnesiæ vrbe, Phocioni: Nux heracleotica Macrobio Plinius lib. 15. cap. 23. genera octo recensuit. Apud Germanos triplex genus, vnum syluestrium & duo satiuarum. Syluestrium prouentus in Alsatia inferiori: satiuarum quædam minores, quę populares & coctiuę Plinij videntur: quædam veró grandes ex Allobrogibus allatæ, quas Marones appellant. Verúm figura & sapore etiam differunt. Nux Euboica Theophrasti censetur, quam Iuglandem aliquando Gaza vertit. Castanea herbarijs dicitur. II. Castanea equina Lob. Cast. Clus. Pan. Lugd. Tab. Cæsal. qui dubitat an sit Myrobalanus folio Heliotropij Plinij. Addit & tertium genus Lugd. historia Castaneæ humilis, prouenientis ad montem Pilati non lōgè Lugduno. Quartum habet Monardis, & ex eo Castor, Castanearum purgatiuarum ex India.

GALLA.

Κηκὶς.

GALLA. CAP. CXXIII.

GAlla fructus est quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parua quidē, sed† articulorū manus modo rugosa, solida, nullo foramine peruia. Altera a plana, leuis, perforata. Eligi debet omphacitis, quę efficacior est. Vtriusq; vis vehemēter adstringere: tritæ excrescentias in carne, fluxiones gingiuarum & vuæ, atque oris vlcerationem cohibent. Nucleus dentium cauernis inditus, dolorem sedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & vino, aut aceto, aut acida muria extinctæ, sanguinem supprimunt. Decoctum quibus insidere expedit, efficax est, & contra vuluas procidentes, fluxionesque. Capillos denigrant, aceto aut aqua maceratæ: dysentericis, cœliacisque cum vino, aut aqua tritæ conuenienter illinuntur, aut bibuntur: obsonijs addi debent, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquendum est, quod his affectibus conferat. In summa his vtendum ad adstringenda, aut sistenda, aut siccanda, quæ opus sunt.

a Meū & Caλεῖα læuis.

Gallarum consideratio.

GAllæ vulgò notissimæ sunt, easque ferunt arbores omnes (vt Plinius auctor est) quæ & glandem. Nascuntur sole de geminis exeunte: & si æstu nimio excipiuntur, arescunt protinus, nec amplius adolescunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugosa cute spectantur, fullonibus, & coriarijs expetitæ, quæ Græco nomine omphacitides dicuntur. Maiores verò, quæ

quæ leuiores habentur. Cæterùm neque in hoc Cornario adstipulandum esse iudico, quòd suis in Galenum commentariis tam primo, quàm sexto libro de comp. med. secundum locos, acriter contendat, nil aliud omphacitidem gallam esse Dioscoridi, & Galeno, quàm calycem illum, quo glandes in arboribus continentur. Hoc tantùm argumento ductus, quòd Paulus cap. de dysenteria in quodam clysteri scribat: ὀμφακίδος κεκαυμένης. ἔστι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ὅπερ οἱ βυρσεῖς χρῶνται. id est: omphacidis vsta: est autem cauum illud, ex quo glans quercina enascitur, quo coriarij vtuntur. Vbi ipse non omphacidos, sed omphacitidos putat legendum, vulgatam lectionem immutans. Ex qua postea non aliud omphacitidem gallam (vt diximus) esse existimat, quàm cauum illud, in quo glandes inseruntur, quod recentiores cupulam vocant: statuitq; nunquam à sua opinione recedere, nisi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit, aut ὀμφακίδα ab eo substantiuè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & vulgò cupula glandis vocatur, dictum ostendat. Sed equidem non possum non admirari, quòd is, quem alioquin suorum scriptorum testimonio, acutissimi ingenij, sanissimique iudicij virum semper existimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facilè aberrauerit. Nam si Paulus non putasset, quòd ὀμφακὶς Græcum vocabulum ob sui raritatem permultis fuisset obscurum, quemadmodum & Cornario fuisse videtur, ei certè non fuisset opus per circumlocutionē illud declarare, vt fecit, cùm inquit. Est autem ὀμφακὶς cauum illud, ex quo glans querna enascitur, quo coriarij vtuntur. Quod præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifesto argumento esse potest, quod ipse libro septimo de gallis, non autem de glandibus disserat, duoq; gallarum genera constituat, quarum alteram omphacitidem appellat: alteram verò magnam, flauo colore, viribusq; inferiorem esse scribit. Quod etiam antea Dioscorides, & Galenus fecere, qui omphacitidem gallam glandium calycem esse nusquam, quod sciam, tradidere: quòd non ignorauerint (vt Cornarius ignorasse videtur) & genere, & specie à gallis differre glandes. Adde, quòd Galenus, Dioscorides, & Paulus nusquam, quod equidem legerim, vsi sunt hoc vocabulo ὀμφακῖτις pro galla, nisi adiectiuè, & cum suo substantiuo κηκὶς. Quare concludendo putauerim, in Paulo legendum esse, ὀμφακίδος, non ὀμφακίτιδος, vt contendit Cornarius: quin etiam crediderim Græcis glandium calycem ὀμφακίδα propriè appellari. Tametsi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo vocem illam acerbam vuam interpretatur, Græcæ linguæ peritissimi, hæc non cognouisse, neque animaduertisse deprehendantur. Fit ex omphaciti Galla, chalcantho, gummi, & vino atramentum scriptorium optimum, hoc modo. Sumito gallarum crassiusculè cōfractarum vncias quinq;, chalcanthi Romani vncias tres, gummi Arabici vncias duas, salis drach. vnam. Ponantur hæc omnia in fictile vitro circumlitum, & deinde superinfundito vini albi potentis, feruentisq; libras quinque, & vncias quatuor, & occluso vasis orificio, quindecim diebus insolato, vel post vaporarij fornacem hyeme reponito, misceto q; quotidie rudicula. Illud peculiare sibi maiores gallæ vendicauere, vt quotannis aut annonæ fertilitatem, aut sterilitatem, aut pestilentem auram prænuncient: nam si rumpantur integræ, & quæ perforatæ non sunt, aut muscam, aut araneum, aut vermiculum exponent. Si musca volat, futuri belli: si repit vermiculus, annonæ penuriæ: si currit araneus, pestilentium morborum præsagium est. Neque cuiquam mirum videatur, quòd ex omnibus gallis ista exoriantur animalcula: etenim ego huius rei sæpius periculum feci, nullamque vnquam sum consecutus, prius non perforatam, quæ ex tribus animalibus vnum intra se non contineret: nam foramine conspecto facilè indicium sumi potest, iam animal exijsse. Dicamus igitur licet, quercū & fructū, & animal gignere. Cuius rei haud ignari veteres illi patres, nō sine causa quercū dixerunt Ioui summo esse dicatam. Gallarum vires memoriæ prodidit Gal. lib. 7. simpl. medic. sic inquiens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum est medicamen, pleraque sui parte essentiæ terrenæ, & frigidæ: perquam desiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc constringit, contrahitq; partes laxas, ac languidas: omnibusq; fluxionum affectibus strenuè resistit. Esto verò tertij in desiccando, secundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla, flaua illa, & magna, laxaq;, & ipsa desiccat quidem, sed tantò minus, quātò minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaque ipsa per se, ac deinde trita, cataplasma est non instrenuum sedis phlegmonarum, ac procidentiarū. Porrò coquenda est, si modica opus sit adstrictione, in aqua: sin vehementiore, in vino. Ac si augere insuper adstrictionem sit opus, vino vtare austeriore. Hanc rustici nostrates οἰνοκηκίδα, quasi vini gallam dicas, nominant. Denique gallæ combustæ sanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex vstione assumūt: suntq; ijs, quæ ignem expertæ non fuerint, tum subtiliorum partium, tum maiore desiccandi potestate. Cæterùm cùm ad sanguinis suppressionem præparare eas voles, carbonibus impositas, dum vndequaque candeant, aceto, aut vino extinguere oportebit. Quercus fructus κηκὶς Græcè dicitur: Galla Latinè, pariter & Italicè: Hass, aut Hasus, Arabicè: Gallöpffel vnd Eychöpffel, Germanicè: Galha, & Bugalha, Hispanicè: Noix de galle, Gallicè: Bohemicè Galles aneb bublinky.

Cornarii opinio reprobata dum omphacitide gallam calycem glandium esse dicit.

Andernacus notatur.

Atramenti scriptorij cōficiēdi ratio.

Gallarū præsagium.

Gallarum vires ex Gal.

Nomina.

† Hoc loco Græci codices habent κονδυλώδη. Qua voce constat, iudicio meo, Dioscoridem gallæ omphacitidis figuram designasse, cùm prius magnitudinem expressisset. Attamen ex interpretibus Marcellus manifestè eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruellius autē, cum eam tuberosam interpretetur, ipse quoque magnitudinem innuisse videtur. Quocirca nobis satius visum est, omphacitim rugosæ parti articulorum in digitis, cùm extenduntur, similem reddere: quòd non solùm id innuat Græcum vocabulum: sed multo etiam magis omphacitides ipsæ apertissimè demonstrent.

Ῥοῦς. RHVS. CAP. CXXIV.

RHus, quæ obsonijs aspergitur, [ab aliquibus erythros appellata,] semen est coriarij fruticis, [sic vocati, quoniam coriorum infectores eo vtuntur ad inspissandas pelles.] Arbuscula † est in petris nascens binum ferè cubitorum altitudine: folijs oblongis, subrubentibus, in ambitu serratis † ilicis modo: acino vuarum gracilium, denso, magnitudine terebinthi, quadantenus lato: cuius corticosa tunica perquàm vtilis est. Folia vim habent adstringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctum capillos denigrat: dysentericis infunditur, in potus eorum, insessusque adijcitur: instillatur auribus purulentis: gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis folijs, ad crassitudinem [mellis] in aqua decoctis, ad eadem, vt lycium, conueniens. Semen eosdem effectus exhibet: cœliacorum, dysentericorumque obsonijs inspergitur: fracta, desquamata, liuidaque illitum ex aqua, ab inflammatione vindicat: linguæ asperitates cum melle abstergit: candida fœminarum profluuia sistit: hæmorrhoidas sanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua semen maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipso semine. Gummi defert, quod dentium cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

Orib. non legit conclusa.

† μικρόν. i. parua habet Orib.

I. RHVS.

II. VIBVRNVM.

Rhois consideratio.

RHus Græcorum, cui (vt scribit Plinius li. 24. cap. 11.) Latinis nõn est inditum nomen, Sumach officinis vulgò vocatur, vocabulo nimirum à Mauritanis accepto, vt in alijs quàm plurimis ab illis fieri solet. Hac in condimentis pro sale vtebantur antiqui: idcirco Dioscoridi in ipsius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obsonijs aspergitur. Cuius vsus vt audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc vsque diem perdurat, vbi rhus prouenit præstantior. Nascitur & in Italiæ Apennino monte plurib. in locis, ijs omnibus planè notis, quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Huius aridis folijs hircorum, caprarumque pelles illæ spissantur, crispantur, concinnanturq́, quas vulgò Somachi nuncupant. Caterùm illud non videtur prætereundum, quòd etsi Galenus tum alibi, tum præcipuè lib. 6. de comp. medic. secundum locos, plura Rhois nomina, & genera explicasse videatur, vt qui id modo Syriacum appellet, modò Ponticum, modò obsoniorum, modò coriarium, modò rubrum, non tamen propterea censendum est, Rhois arbores inter se genere, vel specie differre. Quandoquidem nobis constat, vnum tantùm genus Dioscoridi hoc loco descriptum esse, quemadmodum & Galeno lib. 8. simp. med. Atqui hac in re scire conuenit, quòd Rhus obsoniorum nihil aliud est, quàm semen: coriariorũ verò nil aliud, quàm folia, & fruticis ramusculi. Nostræ enim sententiæ subscribit Dioscorides, qui scriptum reliquit: Rhus semen est exiguæ plantæ, qua coriarij ad inspissandas pelles vtuntur. Quod etiam Galenus confirmat loco citato. Rhus verò rubens nil aliud esse comperitur, quàm eius semen immaturum, cui maior adstringendi vis inest, quàm maturo, cuius acini quadantenus nigricant. Syriaca præterea, atq; Pontica rhus, etsi in aliis nascatur regionibus, à quibus nomen inuenit, nihil tamen genere distat ab Italica, atq; Iberica, nisi illa magis, hæc verò minus viribus præstet. Ideoq; Monachos illos, qui in Mesuem commentarios edidere, longè hallucinari crediderim: nempe qui sibi persuaserint, Rhoëm Ponticam alterius esse generis ab ea, cuius extitit vsus apud antiquos in obsonijs. Qua in re & Plinius deceptus esse videtur, cùm de coriario particulariter scripserit, ipsumq; diuiserit ab eo, quo in ciborum condimentis antiquitus vtebantur. Fuchsius verò, non contentus duobus Rhois generibus, Plinij imitatione, tertium adinuenit. Etenim is lib. de componendis medi. quem secundo loco edidit, Rhoem Syriacum non solùm differre scribit ab eo, qui tum culinis, tum coriarijs expetitur, sed peculiarem quidem Syriacæ arbusculæ succum esse censet, quod Galenus libro 6. de comp. med. secundum locos succum rhois Syriaci in quoddam medicamentum addat. Sed errat Fuchsius in hoc, mea quidem sententia, quandoquidem non video, quomodo ex mentione succi rhois Syriaci à Galeno factæ, colligi possit, rhoem Syriacum esse genus separatum: nam ego potius adducar vt credã, ita eum cognominatum fuisse à Galeno, quòd apud Syrios cœli & soli illius temperie proueniat cæteris præstantior. Et quamuis Theophrasto lib. 3. cap. 18. Rhus duplex reddatur, mas scilicet, & fœmina, quòd alia sterilis, alia fructifera sit, non tamen ob hoc posteritatis memoriæ prodidit, quòd altera cibis, altera corijs nasceretur, sed ambas ad coria inficienda destinauit: quòd coriarij folia, & ramusculos tantùm accipiant, non autem semen. Rhoem, quæ in Cornelio Celso ros Syriacus deprauatè legitur, Mannam, quæ ex Syria nobis aduehitur, esse putauit Petrus Crinitus Florentinus cap. 7. libri vltimi de honesta disciplina, falsus vocum similitudine, quòd ros, quæ dictio rhos Græcè legenda est in Celso, aëris rorem significare crediderit: etenim manna ros quidam est. Veruntamen eius sententiam acriter explosit Manardus Ferrariensis lib. epist. suarum primo. Theodorus in Theophrast. Rhois vocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymũ secutus sibi Latinè finxit: quippe (vt Plinius est auctor) rhus Latinũ nomen non habet. Id quod mihi errandi præbuit ansam, cùm iam dudũ pro certo existimauerim, fluidã Theophrasto eã arbusculam esse, quæ vulgo Lantana vocatur, è cuius radicib. viscum quidam conficiunt. Verùm cùm accuratius Græcũ Theophr. codicem perlegissem, Theodoriq́ nouũ vocabulum nõ sine bile examinassem, erroris mei causam facilè deprehendi. Quo factũ est, vt iam fateri libeat, fluidã Theodori nil aliud Theophr. designare, quàm Rhoẽ, & ob id Lantanam sic à vulgarib. vocatã, vt prius crediderã, non esse. Quæ tamẽ (vt mea fert opinio) potius VIBVRNVM imitatur, quòd maximè lenta, obsequiosa, flexuq; inuicta sit. Tale enim esse viburnum Virg. in Bucolicis cecinit hoc carmine.

Rhois plura nomina apud Gal.

Monachorum error & Plinij.

Fuch. opinio damnata dũ Rhois tertiũ fecit genus.

Rhus duplex Theophr.

Petri Criniti lapsus ros Syriacum, Mannam putãtis.

Fluida Theodoro.

Viburni historia.

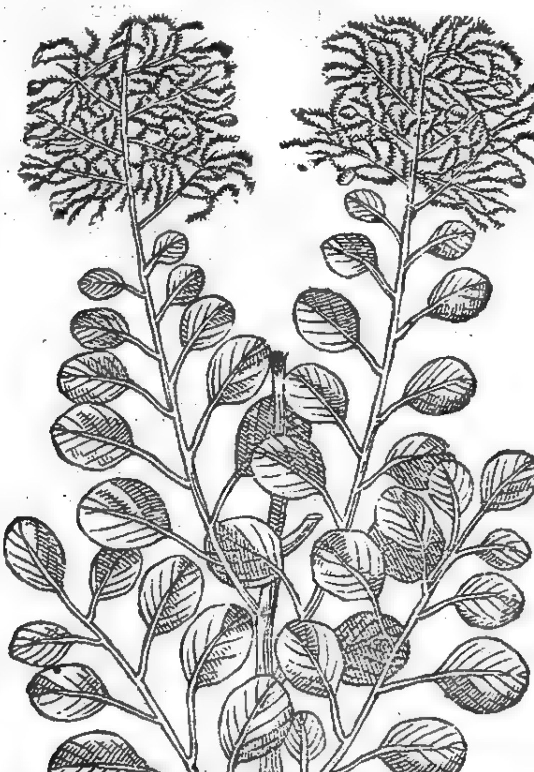
Quantum

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

Exit hæc ramulis digitali crassitudine, bicubitalibus, foliis ferè vlmeis, crassioribus, incanis, & pilosioribus, quæ paribus internodiis aduersis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum tenuissimè serrata. Florem edit album, vmbellæ modo cohærentem: à quo acini prodeunt lentium modo pressi, qui primo statim exortu virides, deinde rubri, demum verò nigri spectantur: radice per summa cespitum vagante: virgæ adeò flexiles, lentaq; habentur, vt ad colligandum fasciculos iis commodè vtantur rustici. Nascitur in sepibus, & frutetis, & inculto solo. Folia aspera sunt & gustu adstringentia: fructus, vbi ad vltimam peruenit maturitatem, aluum exoluit. Sententiæ nostræ adstipulatur Ruellius, non solùm quòd hæc planta flexilis admodū ac lenta omnibus suis partibus habeatur, sed etiam quòd hactenus in Gallia proprium retineat nomen. Nam detrita vna tantum litera ibidem viurna vocatur. Plura de hac planta diximus aduersus Guilandini calumnias in Epistolis nostris. Non desunt autem, qui genistam quandam Viburnum faciant, eo tantum argumento, quòd Calabri Genistam illam, Vauorna nuncupent. Atqui nihil est, quod me adducat ad credendum, Virgilium Genistam vocasse Viburnum, cum hæc proprium habeat nomen. Viburni itaq; folia adstringentis sunt facultatis, vt prædiximus, ideoq; præstant ad vacillantes dentes confirmandos, & gingiuarum rheumatismos, si decoquātur in vino austero: atqui longè magis valebit, si cum oliuæ foliis decoquantur in aqua & aceto, & ex hoc decocto sæpe foueantur dentes. Gargarizatur idem ad columellæ prominentiam & ad faucium fluxiones: vuarum acini arefacti anteaquam maturescant, & in puluerem poti, alui fluxiones sistunt. Paratur è radicum corticibus sub terra maceratis, & subinde decoctis, & diu tusis, viscum ad aucupia haud inutile. Folia vbi in lixiuio decoquantur, capillum denigrant, & eosdem fluentes sistunt. Cæterùm cum Rhois mentio Cotinum arborem mihi in mentem redegerit, quam Itali vulgo vocant Scotano, quòd hac quoque planta coriarii vtantur, non minus quàm Rhoe ad coria firmanda, prætermittere sanè non potui, quin in Medicum vsum hic eius historiam, & vires attexerem, & eius quoque imaginem adderem. Est itaque COTINVS planta vel arbuscula fruticosa, foliosaq; ra-

Viurna Gallorum.
Genista quædam Viburnum est.
Viburni vires.
Cotini historia.

III. COTINVS.

COTINVS CVM FLORE.

mis numerosis, tenuibus, subrubentibusq; foliis densis, terebinthi rotundioribus, ac latioribus, odore subgraui, gallæ contusæ modo, crescit ad trium quatuorve cubitorum altitudinem, & si quandoque adhuc grandior euadat, caudice humano brachio paulo minore: materie adeo flaua, vt ad lanificia coloranda maximè infectoribus expetatur. Gerit in ramusculorum cacuminibus magnam, plumosamq; congeriem, vmbellæ ferè speciem præ se ferentem, colore ex candido rufescente, in qua siliquæ oblongæ hyperici ferè haud absimiles proueniunt, in quibus semen concluditur. Prouenit copiosa in Tridentino agro, Veronensi, & in aliis non paucis Italiæ locis, & præsertim in Apennino monte. Meminit breuiter Cotini Plin. lib. 16. cap. 18. his verbis. Est & in Apennino frutex qui vocatur Cotinus ad lineamenta colore insignis: hæc ille. In multis Insubriæ locis appellatur vulgò Roso, & Scotano, vbi in arbusculam adoleuit. Vis illi adstrictoria insignis, exiccans, cohibensq;. Sanantur foliorum decocto in collutionibus oris, & linguæ vlcera, quin etiam columellæ, & faucium defluxiones. Valet idem ad genitalium quoque vlcera, vbi eo sæpe abluantur. Adduntur folia in desessionibus, quæ ad menses cohibendos parantur. Siccorum foliorum, ac ramusculorum puluis, ventri prius aceto rosaceo illito, inspersus, alui defluxiones quascunque compescit. De Rhoe hæc, quæ sequuntur, nobis scripta reliquit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum sic inquiens. Rhus fruticosa planta astringit, desiccat. Nam & coriarii ad desiccandum, & adstringendum pelles planta vtuntur: ac proinde βυρσοδεψικὴ hoc est, excoriaria appellata est. Porrò Medicis in vsu sunt in primis fructus eius, & succus multùm austeræ qualitatis. Consentaneus est vsus particularis ipsi gustus sensui. Fuerit itaque & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo verò refrigerantium. Ῥοῦς vt Græcis, ita etiam Latinis Rhus nominatur:

Cotinus ex Plinio.
Cotini vires.
Rhois vires ex Galeno.
Nomina.

Sumach, Adurion, Rosbar sadisticos, seu Rosaidicos, Arabibus: Rhu, & Somacho, Italis: Sumach, & Sumagro, Hispanis: Germanis, Gerbe baum: *Gallis & officinis, Sumac. Viburnum autem Italis Viburno: Insubris, Lantanna: Gallis, Viorne, & Mausane. Germanis,* Schlingbaum. *Cotinus, Italis, Scotano & Roso.*

† In vulgatis Græcis codicibus hic legitur πρινοειδῶς, hoc est, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omissa fuerit, certè nescio. Sed mihi quidem visa est non omittenda, quòd non modò eam quoque Oribasius legat, sed quòd etiam Rhus foliis pulchrè Ilicem æmuletur.

I. Rhus, ῥοῦς Hippocrati à colore coccineo acinorum dicitur: Rhus Cord. in Diosc. Lac. Lug. Tab. Rhus coriaria, Dod. gal. & fol. Rhus obsoniorum Lob. Sumach Lon. Castori. Est & alterũ genus à Plinio, myrti folio, propositum, de quo Ges. hor. Lob. Lugd. Dod. Tab. II. Hæc quibusdam Viburnum Vergilii videtur, aliis spinea Theophrasti. Viburnum Gesn. hor. Cast. Lugd. Kleiner Målbaum Trago & Lon. Lantana (quod lenti sint rami) Ges. hor. Dod. Cæsal. cui Rhoe, siue Fluida, vt Gaza vertit, Theophrasti videtur. Viurna vulgi Gallorum & Ruellii, Lobelo. III. Cotinus Plinii, Ges. hor. Cam. Cast. Tab. Cotinus coriaria, Dod. Scotanum vulgo Cæs. Coccigria Theoph. Ges. hor. Lob. Lugd. Tab. Coggygria Plinii, cocconelia Theophrasti Clus. Pan. Quidam Rhoem coriariorum crediderunt, eò quòd huius cortice Allobroges coria spissant: & Gaza κοκκιμηλέαν legit apud Theophrastum, & Prunum satis absurdè vertit. Oleam Aethiopicam Hippocratis, Guilandinus nominare solebat.

Φοῖνιξ. PALMA. CAP. CXXV.

PAlma in Ægypto gignitur. Ea medio maturitatis vigore, autumno decerpi solet, Arabici myrobalani similis, pomatis cognomine, colore viridi, & odore mali cotonei: quòd si ad maturitatem peruenire sinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba est, & adstringens: contra alui, fœminarumq; profluuia, in vino austero bibitur: hæmorrhoidas sistit: vulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus siccis adstringunt: capitis dolorem afferunt: copiosiores in cibo inebriant. Sicciores sanguinem excreatibus, stomachicis, & dysentericis vtiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino vesicæ vitiis. Caryotæ, præsertim esu, faucium asperitati medentur. Thebaicarum decoctum potu æstuationem sedat: vires recreat cum hydromelite veteri sumptum: cibo idem faciunt. Fit ex eis vinum ad eadem conueniens. Decoctum per se potu, & gargarizatione magnopere adstringit, & cohibet. Nuclei palmarum, cæterorum more, cremati in crudo fictili, & vino restincti, cinere loto, spodii vicem efficiunt, miscenturque in calliblephara, quòd si non iustam vstionem acceperint, denuo cremandi. Vim adstringendi habent, & spiracula cutis obductu suo claudunt: contra oculorum vuam, & pustulas, palpebrarum defluuia, cum nardo effectum præbent: corporis excrescentias cum vino reprimunt: vlcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas vtiles ex palmis humilibus Ægyptiæ.

Φοῖνιξ ἐλάτη. PALMA ELATE. CAP. CXXVI.

PAlma, quam aliqui elaten, aut spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est, calixque: quo in spissamenta vnguentarii vtuntur. Optima habetur odorata, astringens, ponderosa, præclusa, intus pinguis. Vis ei adstrictoria: sistit vlcera, quæ depascunt: laxatos artus committit: trita miscetur cataplasmatis, & malagmatis: prodest præcordiis, imbecilli stomacho, & iocineri affecto, mista cõferentibus cataplasmatis. Eius decoctum subinde detersum, capillos denigrat: datur bibendum congruè renum, vesicæ, & viscerum vitiis: vuluæ, ac ventris fluxiones sistit: scabiem cum resina, & cera † sanat, si viginti diebus recens apponatur. Inuolutusque in ea elate fructus, quem suo amplexu fouet, elate etiam vocari solet, & ab aliquibus borassus. Adstringit, & spathæ effectus præstat, non sic vnguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ borassus.

† ἑψηθεῖσα. i. cocta leg. Antiquus Cod.

Palmæ consideratio, & historia.

PAlma, arbor est procera, caudice admodum squamoso, ramos in cacumine tantum fundit in orbem actos, cacuminibus solum spectantibus: foliis longissimis, duplicibus, gladij figura. Flores profert numerosos, tenuibus quibusdam villis appensos, in magni racemi modum, facie crocinis similes: sed multò minores, albo colore. Ii anteaquàm emergant, magno quodam concluduntur inuolucro, quod palmam elaten vocant, quo tandem dehiscente, emergunt, ac panduntur. Hinc subinde dactyli prodeunt, qui per Autumnum, vnà cum ficubus maturescunt, rufo colore. (Decerpuntur eodem tempore, & insolantur ad vsus,) nucleo intus durissimo, oblongo, canaliculatoq;. Fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est magnum puluinaris faciem repræsentans, extremitatibus in acutum desinentibus, colore subrufo, fragili materie, ac tenui. Dehiscit hæc suo tempore, & numerosos pandit flores, in racemi magni modum, è quibus dactyli proueniunt, parum racemosi.

Elate & eius historia.

Nascitur Elate ex ipso caudice inter primos ferè ramos, duarum spithamarum longitudine, ea, quæ hîc appicta est, imagine. Hanc, cuius hic imaginem damus, misit ad me integram, vnà cum dactylorum racemo, Gabriel Fallopius Medicus clariss. quinetiam eodem tempore, eiusdem Elates icones graphicè delineatas nobis misit Iacobus Antonius Cortusus patritius Patauinus, vir quidem vt prosapia & virtute præclarus, ita omni humanitate, & liberalitate præditus. Visuntur palmarum arbores in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempe in hortis, viridariis, & monachorum claustris dictis, insigni magnitudine, ac speciosa proceritate, cùm tamen climatis nostri temperies earum naturis inclementior sit, fructum nobis non proferunt, sed steriles consenescunt. In Hispania tamen maritimis quibusdam locis fructum edũt, verùm immitem, & qui nunquam maturescat.

Palmulæ vbi optimæ.

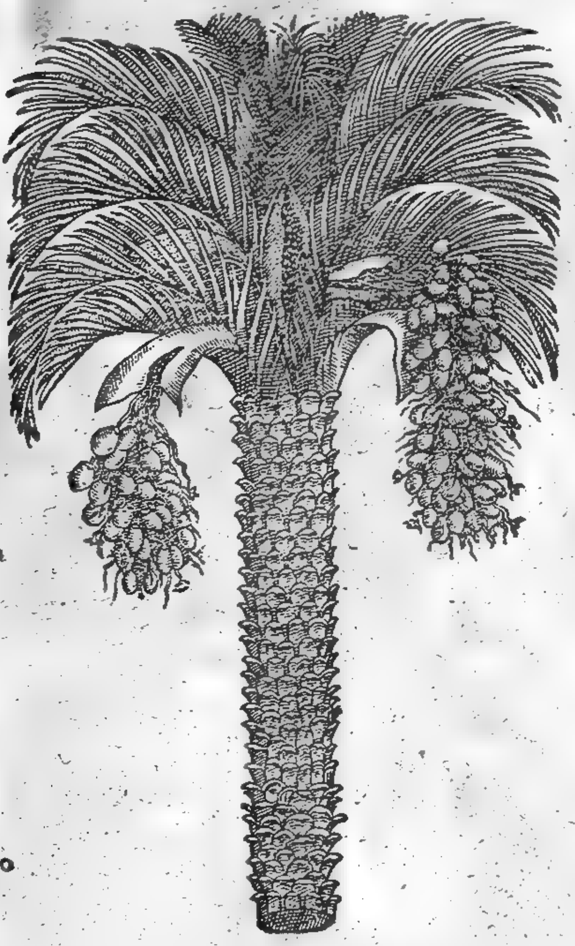
Quæ in Creta proueniunt, fructum sane percoquũt, sed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præstãtissimas ferunt, quæ in Iudæa proueniunt, & inter has maximè (vt inquit Galenus) quæ in Hiericunte nascuntur. Venetias palmarum fructus, qui nonnullis palmulæ, aliquibus caryotæ, quibusdam verò dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati.

Vinũ ex palmulis Plin.

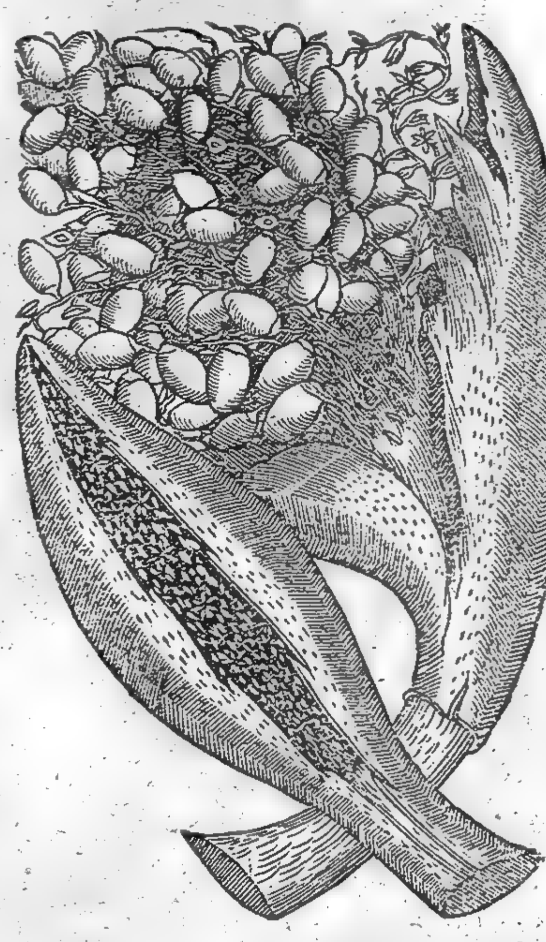
Ex recentibus ab arbore statim decerptis, quibus Italia caret, vinum fieri auctor est Plin. lib. 14. cap. 16. quo Parthi, & Indi vtuntur, at cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et vt idem refert lib. 13. cap. 4. Palmæ fœminæ fructum non proferunt, nisi prope marem conserantur: quo exciso, aut exiccato, viduæ postea sterilescunt: Nec tamen ob id putandum quod

mares

PALMA CVM FRVCTV & floribus.

DACTYLI CVM PALMA elate.

mares fructum non ferant. Quandoquidem scribit Theophrastus lib. 2. ca. 8. de historia plantarum, quod ex fructiferis (plures enim sunt, quæ fructum non ferunt) tam mares; quàm fœminæ fructus edūt. Quorum plures sunt differentiæ, quoniam alij sine osse, alij duro osse, alij molli proueniunt. Colore quoque inter se discrepant: alij enim candidi, alij nigri, alij flaui: ad summum non pauciores, quàm ficorum colores, neq; absolutè pauciora genera statuunt. Ad hæc differre magnitudine, figuraq; volunt: quosdam enim rotundos esse in modum malorum: magnitudineq; tantos, vt quatuor tantùm in spicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimum differre inquiunt, sed optimum tam inter nigros quàm inter candidos, genus, quod regium vocant, cùm magnitudine, tum virtute, sed rarum id esse. Quædam non fructu modò, verùm & arbore ipsa, longitudine, formaq; reliqua distant: non enim magnæ, excelsæque, sed breues fœcundiores, quàm cæteræ, trimæ protinus fructificantes. Tales etiam in Cypro, in Syria quoque, Aegyptoq; palmæ proueniunt: quæ quadrimæ, aut vt plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine assurgentes. Genus aliud est in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, discrimineq; peculiari discretum, magnitudine mali punici, figura oblongum, non tamen sapidum, tanquam cæteræ, sed radicibus similem, vt non deuoretur, sed succo tantum expresso expuatur: hæc de palma historia ex Theophrasto. Sunt præterea, qui palmarum generi adscribant plantam in Syria Aegypto, Cyproq; & Sicilia nascentem, quam Veneti inde redeuntes MVSAM appellāt, & Musas similiter fructus. Adolescit hæc (vt referunt) ad quinum, senumve cubitorum proceritatem è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquàm longo, latoq; ambitu se diffundit, adeò vt in longum trium cubitorum mensuram quandoq; excedat: in latum verò sesquicubitum, ac etiam quandoq; grandiore spatietur, lata crassaq; per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, vel etiam fortasse solis ardore, adeò vt mense septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidente foliorū materia, quòd admodum sit tenuis. Caulis squamoso foliorū cortice vestitur, palmæ, vel arundinis ferè modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantū consistit. E vertice germen emergit materie molli, lōgitudine ferè cubitali, à quo alia ab origine ad summum prodeunt germina ternum, quaternúmve digitorum inuicem distantia: è quibus circumeminent fructus parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flauescunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neque semine. Sapore cum quadam insipiditate dulci. Primùm gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre videntur, adeò vt primo statim gustu non placeant: verùm qui esui assuescunt ijs indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suauitate allecti, quæ nisi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam saturi videantur. Ita Musam mihi descripsere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamē animus eam esse, quæ Theophrasto in palmarum genere recensetur: quam idem in Cypro nasci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore magnitudine mali punici, & figura oblongo. Musæ ex Arabibus Serapionem inuenio mentionem fecisse inter simplicia, vbi de eius viribus in hunc sensum disseruit. Musa excalfacit in medio primi abscessus, humectat autem in eius fine: paucum præbet alimētum. Priuatim prodest thoracis, pulmonis, ac vesicæ ardoribus: aluum emollit. Verùm liberalior eius vsus stomacho aduersatur, ac iecur obstruit. Quamobrē si quis, cùm frigidi sit temperamenti ea copiosius vescatur, subinde aquam mulsam, oxymel, aut gingiber cōditū sumat necesse est. Fœtū in vtero alit, renibus opitulatur, vrinā ciet, & venerē stimulat: hactenus Serapio. Est & aliud palmæ genus humile pumilūq;, quod in Sicilia & Creta copiosissimū prouenit: quinetiā in maritimis nostris Senensibus, cubiti altitudinē parū excedens, folio cæteris simili, sed lōge minore breuioreq;. Flores edit ex obliquo è capillacea quadā coma emergentes: è quibus baccæ racematim prodeūt, vt ex appicta hîc imagine quispiā certior

Dactylorum differētia ex Theoph.

Palma in Cypro.

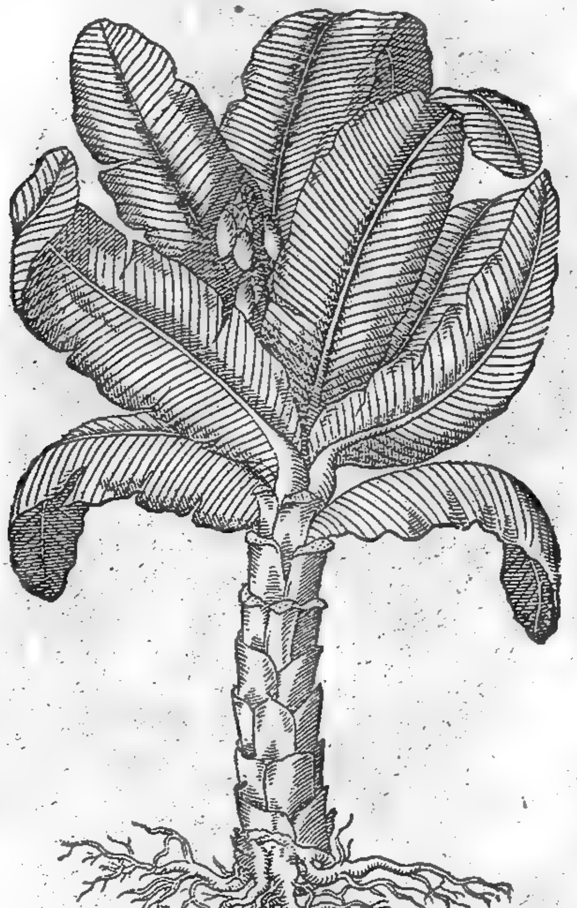
Musæ plantæ historia.

Musa quid apud veteres.

Musæ vires ex Serapione.

Camæriphis consideratio.

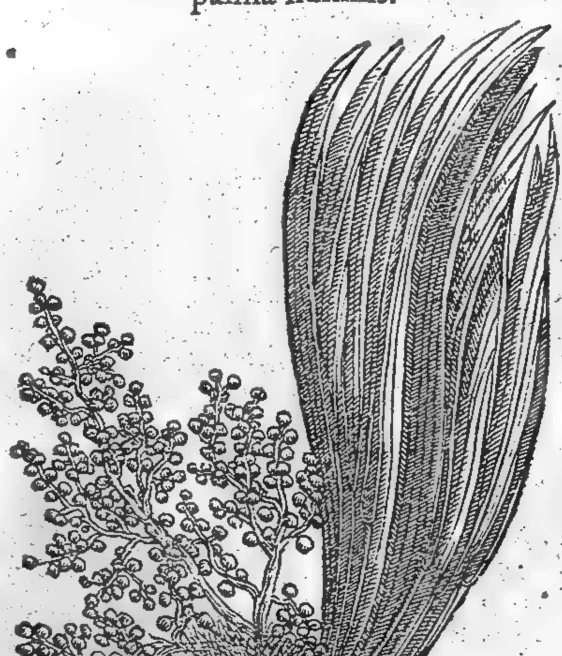
III. MVSA SINE FRVCTV.

MVSA CVM FRVCTV.

II. CHAMAERIPHES SIVE palma humilis.

Χαμαιῤῥιφὲς ex Theoph.

Palmæ genus in India.

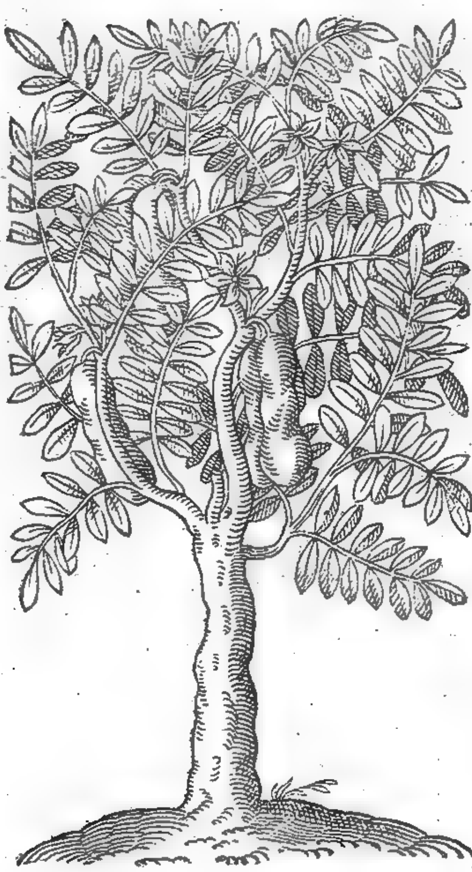
tior fieri poterit. Pars radici propinquior in globum extuberãs internum, germen quoddam, quod cerebrum vocant, innumeris ferè inuolucris circumseptum habet, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Adstringenti pollent facultate: itaque roborant & cohibent: Germen quod cerebrum vocant estur secundis mensis pro bellariis, cum pipere & salis momento, Cardui aut echinatæ Cinaræ modo: Arridet enim maximè gustui. Id (vt aliqui aiunt) ad venerem excitãdam præstare haud parum creditur. Rami quadragesimali tẽpore deferuntur venales per totam ferè Italiam, ad exornandos oliuarum ramos, qui sacra palmarum die ab omnibus in templis gestantur. Præstant iidem ad sportulas, tegetes, & scopas parandas: sunt enim ad verrendas domos rami vnà cum foliis ad scopas parandas, non solum peridonei, sed etiam vtiles, quòd non confringãtur, nisi tempore longo. Cætera cum maiori Palma communia habet. Baccæ sua adstringenti vi, dantur contra omnes corporis fluxiones. Hoc palmæ genus, Theophrasto Χαμαιῤῥιφὲς appellatur lib. 2. cap. 8. de historia plantarum vbi sic habet. Palmæ autem vocatæ Χαμαιῤῥιφεῖς aliud quoddam genus est, tãquam eiusdem nominis. Nam excepto cerebro viuunt, & ab radicibus succisæ repullulant. Fructu quoq;, & foliis distant: sunt enim lato, molliq; folio: ob id sportulas, tegetes, & capitis vmbracula eo contexunt: quin & in Creta insula multæ, ac etiam multo plures in Sicilia tales proueniunt, vbi Cefaglioni vulgò vocantur. Palmæ genus India profert (vt Iosephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, excisis consultò ramis mense Augusto distillat liquor, quem incolæ vasis excipiunt, ebibuntq; suauiter vini vice: veruntamen nisi excoquatur, post triduum in acetum acerrimum desciscit. Eaq; propter illum decoquunt, vt nos defrutum, fitq; hoc modo, velut mel suauissimum, quod postmodum ex aqua resoluũt, & diebus viginti artificio quodam percolant, donec optimè sit defæcatum, atq; pellucidum: quo artificio iucundissimus redditur potus, diuq; perennat. Porrò

Palmulæ Thebaicæ Diosc.

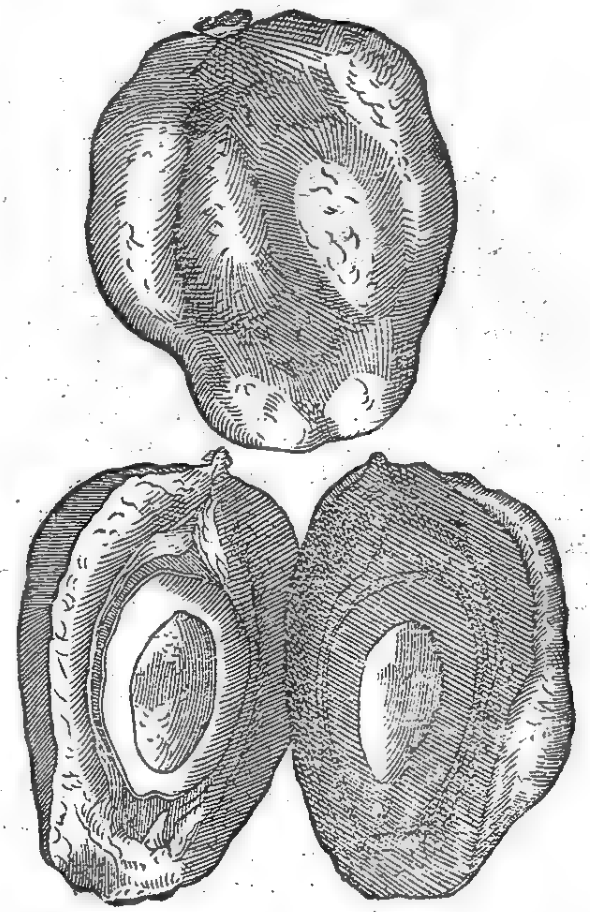
Palmulæ, quas Dioscorides Thebaicas vocat, quantum ex pluribus auctoribus comperi, adeò tractu temporis insolatæ siccescunt, vt molitæ cogantur in panẽ. Est & aliud ab his palmularũ genus, quod officinæ Mauritanos secutæ TAMARINDOS *appellant, Græcis verò à saporis acrimonia oxyphœnica: siquidem Mauritani per Tamar dactylos significant: quare Tamarindorum vocabulo idem intelligunt, quod nostri palmulas Indicas. Indici igitur dactyli producuntur (vt inquit Serapio) à*

Tamarindorum consid.

IV. TAMARINDI.

V. CVCIOPHERA.

rapio) à quibuſdam plantis, quæ foliis longis, acuminatiſq́, ſalignis ſimilibus virent: licet à nonnullis exiſtimentur Tamarindi fructus agreſtium palmarum. Sed equidem malim adſtipulari Serapioni, quam illis, præſertim cùm non conſtet è veteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex iis, qui ad nos importantur, nulli, vel pauci admodum integri reperiuntur: nam plerunque contriti, & in maſſam quandam compacti deferuntur, quam ſi diſieceris, flauos nucleos inuenies, varias formas referentes. Præſtant, qui in obſcuro rubeſcunt, molles, recenteſq́, & qui neruoſis quibuſdam villis fracti inueniuntur. Adulterantur ab impoſtoribus prunis, ſed deprehenditur fraus tum colore, tum etiam guſtu: quippe nec admodum ſunt acidi, nec tam ſaturato colore nigricant. Refrigerant, ac deſiccant (vt ſcribit Meſues) ordine ſecundo, tametſi Auerroi tertio deſcribantur. Aluum cient, quapropter poti bilem facilè ſoluunt: item & præaſſatos humores leniunt, & inſaniam & furorem mulcent. Dantur obſtructis, aqua intercute affectis, arquatis, & lienoſis vtiliter. Faciunt & ad ſcabiem, lepras, vitiligines, & lichenas: quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à ſanguine præaſſato emerſere. Officiunt tamen frigidum ventriculum habentibus, ſed noxa tollitur, admiſtis maci, maſtiche, caſſia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt ſuum, ſed roborantur, ſi admiſto caprino ſero, aut fumariæ, aut lupi ſalictarij ſucco bibantur: in ſumma palmarum varia, ac diuerſa ſunt genera. Quare curioſum remittemus ad Theophraſtum loco ſuperius citato; & ad Plinium lib.13.ca.4. vbi de his latiſſimè ſcripſit. Atqui non ob id ſcribere prætermittam, quod eſt etiamnum Theophraſto planta Κυκιόφορον appellata, libro 4. cap. 2. de plantarum hiſtoria, palmam caudice & foliis repræſentans. Verùm à Palma differt, quòd hæc indiuidua ſimplexq́ aſſurgat, illa verò quum aliquatenus increuerit, ſcindatur, & bifida fiat, iterumq́ horum vtrumq́ pari modo diuidatur, & ſubinde virgas breues, & multas proferat, cortice ſicuti palmæ ad vtenſilium nexus vtili. Fructum peculiarem parit: magnitudine & figura, & ſucco ſingularem. Quippe magnitudine ferè, qua manum impleat, rotundum, colore flauicantem, ſucco dulcem, & ori gratiſſimum, non racematim congeſtum, vt Palma, ſed per ſingula diſcretum, nucleo magno, vehementer duro, ex quo annulos detornantur quibus in verſicoloribus ſtragulariis vinculis vtuntur. Materies à palma plurimum diſtat: altera enim rara corpore, & neruoſa, & viridis: altera ſpiſſa, grauis, carnoſaq́, & cæſa criſpa admodum, atque dura. Perſæ quidem maiorem in modum eam præferunt ad lectorum pedes conficiendos. Hæc ex Theophraſto tranſcripſimus, quòd hæc planta palmarum generi aſcribatur. Huiuſce arboris poma (vt puto) miſit ad me Conſtantinopoli Gulielmus Quaccelbenus Flander Medicus inſignis: ſed re vera tunc temporis, cuius arboris eſſent fructus coniectare non poteram. Verum cum poſthac illuſtrandis augendiſq́ commentariis hiſce noſtris operam nauarem, legeremq́ apud Theophraſtum, de Cuciopheri fructu, ac de admirabili nuclei ipſius duritia, illico inclinauit animus hæc poma, quæ nuces appellabat Quaccelbenus, legitimos Cuciopheri eſſe fructus, cum omnibus ſuis notis deſcriptioni correſpondeant. Sunt enim ea magnitudine, qua manum implere poſſint, oriq́ gratiſſima, & ſuaui quadam dulcedine prædita, colore flauicantia, perinde ac Cydonia mala, à quibus etiam parum facie diſtant: glabra tamen ſunt, & carne fibroſa. Os internum habent iuglandis magnitudine, quadrilateri ferè figura, ima tamen parte lato, & ſuprema in acutum deſinente, color illi exterius, qualis in iuglandium, auellanarumue, aut Pineæ nucis putaminibus viſitur: putamine altero obductum grandiori, haud fragili, ſed duro, villis quibuſdam valido compactu ſeſe ſtringentibus, colore ex ruſo nigricante. Oſſis ſubſtantia interior, vt colore marmor imitatur, ita etiam duritie excedit, in cuius centro cauitas eſt, in qua ſylueſtris auellana vna cum putamine recondi facilè poſſet: verum nullo intus nucleo, ſed inanis & vacua. Nos tantum fructum vidimus: quo ſit vt plantæ imaginem hic oſtendere nequeamus.

Tamarindorum vires.

Cuciopheræ plantæ, & eius fructus conſideratio.

Cæterum

Palma elate quid sit.

Cæterum quid in palma illud sit, quod aliqui elaten, aliqui spathan vocant, manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum est. Cui adstipulatur Theophrastus loco iam citato, vbi ita scribit. Fructiferarum alia masculæ, aliæ fœminæ: interest autem, quòd mas primùm super spathan floret: fœmina fructum oblongum illico præstat. Sed elate, siue spathæ Galeno duo videntur esse genera lib. 8. simpl. med. alterum quod tenerum sit palmæ germen: alterum quod eius sit tegumentum. Primum verò genus fortasse illud erit, quod in interiore parte inuolucri gignitur antequàm flores prodeant. Id, Dioscoridis testimonio ab aliquibus Borassus appellatur, atque etiam Elate dici solet. Verum hac in re maximè cæcutisse Plinium illud apertißimè ostẽdit, quod ipse lib. 12. cap. vlt. scriptum reliquit, sic inquiens. Est præterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elaten vocant, quod nos abietem, alij palmam, alij spathen. Quibus palàm est, Plinium palmæ adhuc florentis fructus inuolucrum cum abiete arbore confudisse, vocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim ἐλάτη, *Latinis abietem significat. Quinetiam eundem putasse elaten palmam arborem esse, cùm tamen vel germen palmæ tantùm, vel florum sit inuolucrum. Nec minus inter recentiores hallucinari deprehenditur Adamus Lonicerus Germanus, qui spatham in palma nil aliud esse censet, quàm folia, quod ensiformia videantur. De Palmarum viribus pertractans Galenus libro 8. simpl. medic. ita scriptum reliquit. Phœnix arbor adstrictoriæ facultatis omnibus sui partibus est particeps: igitur ramorum succus austerus est, ex aquea substantia tepida, & terrea frigida constans. Similis naturæ est encephalos, quem vocant, hoc est cerebrum, siue medulla, esui aptus: at fructus eius, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Cæterùm cùm edendo sit, multo est vsui, non tamen foris impositus, vbi quid roborare, & desiccare, contrahere, stipare, densareq́; consilium est, sed & tanquam cibus sumptus & simul cum aliis, & per se. Porrò quod elaten vocant, nempe tenerum illud palmæ germẽ, eandem cum cerebro eius facultatem poßidet. Quod verò velut tegumentum eius est, adstringentem & ipsum qualitatem habet: verùm plus quàm dicta omnia exiccat, vtpote quod & essentiæ consistentia illis siccius est, & minimè particeps est humiditatis. Itaque iure vtuntur illo ad vlcerum putrescentia, miscentq́; medicamentis articulos plus iusto laxatos contrahentibus: adhæc facultatibus hepaticis, & stomachicis, seu intrò sumantur, seu foris admoueantur. Sed & radix plantæ desiccatoriæ citra morsum facultatis est, adiunctum habens & ipsa adstrictionis quippiam. Et de Palmarum fructu disserens libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Est autem non parua in palmulis differentia: alia namque siccæ sunt, & adstringentes, vt Aegyptiæ: alia molles, & humidæ, & dulces, vt quæ caryotæ appellantur. Hæ autem præstantißimæ in Syria Palæstina nascuntur in Hiericunte: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ cẽsentur. Verùm concoctu difficiles sunt, capitiq́; dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minus sunt humidæ ac dulces, siccæ atq́; adstringẽtes: sed cõstitutis extremis iam omne quod in medio est facillimè deprehendes. Nulla ergo ex ipsis est, quæ non dulcedinem quandam, & adstrictionem habeat: siquidem caryotæ leuiusculè adstringunt, & Thebaicis obscura quædam inest dulcedo. At succum quidem dulcem nutrire, austerum autem gratum esse stomacho, & aluum sistere ostẽdimus. Omnes autem palmulæ, si largius sumantur, concoctu sunt difficiles, & capiti dolorem adferunt: quædam etiam morsus cuiusdam sensum ori ventriculi, quod medici stomachum vocant, inducunt. Succus autem ex iis in corpus distributus, crassus quidem omnino est, cum quodam etiam lentore, vbi pingues fuerint palmulæ, vt caryotæ. Cùm autem huic succo dulcedo etiam mista fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obstruitur: læditur autem maximè ab ipsorum esu, quod & inflammetur, & scyrrho obsideatur: post hepar autem & lien obstruitur, ac læditur. At multò sanè maximè virides palmulæ ad omnia sunt noxiæ, si paulò largius sumantur. Perspicuum porrò est, dulces quidem calidiore, adstringentes verò frigidiore succo præditas esse. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, veluti & ficus: eadem namq́; palmularum viridium ad alias est proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus non admodum calidis, palmulæ non perfectè maturescunt, adeò vt reponi nequeant. Quo fit, vt homines ipsis viridibus vesci coacti, crudis succis impleantur, rigoribusq́; qui ægrè calefiant, & hepatu obstructionibus prehendantur. Dactyli recentes duo osse exenterati, & infectorij cocci puluere repleti, deuoratiq́; sæpè à prægnantibus, abortum prohibent. Præstant quoque dactylorum ossa in puluerem trita semunciæ pondere addita sanguinis draconis lachrymæ drachma, & portulacæ aqua pota, ad albas vteri fluxiones, & præsertim si exempto osse infarciantur Eboris scobe, Margaritis, Corallio rubeo, & deinde sumantur à ieiunis quotidie tres aut quatuor: eadem combusta drachmæ pondere, cum crudi serici combusti semidrachma, sanguinem mingentibus medentur. Arbor, quæ* φοῖνιξ *Græcis, Latinis Palma vocatur: Arabibus, Machla, aut Nachal: Italis, Palma: Germanis,* Dattelbaum: *Hispanis, Palmera: Gallis, Arbre de dattes, Palmiers siue Dattiers. Huius autem arboris fructus, qui* δάκτυλοι καὶ φοίνικες *Græcis, Latinis, Palmulæ & dactyli dicuntur: Arabibus, Tamar: Italis, Dattoli: Germanis,* Datlen: *Hispanis, Tamaras, & Dattiles: Gallis, Dattes: Bohemis, Daktile. Palma elate, Græcis,* φοῖνιξ ἐλάτη: *Italis, Inuaglio, ouer Corteccia di dattili. Chamæriphes siue palma humilis, Græcis,* χαμαιρρῖφες: *Italis, Palma minore: Siculis, Cefaglioni.*

Elate duo genera Galeno.

Plinii lapsus.

Loniceri lapsus.

Palmarum vires ex Gal.

Palmarum facultas ex eodem.

Nomina.

I. Palma arbor φοῖνιξ: fructus δάκτυλοι & φοίνικες, dactyli & palmulæ. Gal. φοινικοβάλανοι, Caryotæ Dioscoridi & Plinio: vagina, elate & spatha, Palmes Plinio. Palmam vocant authores, at Tabernæmontanus Palmam maiorem. II. Palma Humilis: hæc Bdellium est de Mecha apud Arabes. Palma minor, Gesn. hor. Palmites Lob. Chamæriphes Dod. Lugd. cui & Palma chamærops Plinii. Meminit Theuetus Palmę viniferæ in Aethiopum promontorio, quæ arbor ex palmarum genere pulcherrima, siue proceritatem, siue perpetuam viriditatem spectes: fructus cuius, parui dactyli acerbi, qui non facilè edi poßunt. Incidũtur hæ arbores duobus pedibus à terra, quo succus inde eliciatur, qui vasis terreis pro quotidiano potu excipitur, vt autem diutius conseruetur modicum salis iniiciunt: hic colore & consistentia vinum album Campaniæ refert & suauissimi gustus est. III. Musa quæ ex palmarum genere censetur, Serapioni & Auicennæ Musa, Maum, & Amusa, in Syria Mosc: vbi Græci Christiani & Iudæi eam dicunt arborem esse, cuius fructus edit Adam in Paradyso, quare Ludouicus Romanus libro nauigationum suarum Poma Paradysi nominat: at Garzias hanc opinionem ridet. Palmæ speciem humilem Gesn. hor. Musam Dod. gal. Garz. Cast. Cæs. Tab. Lug. vocant: at Lobelus, Musam Serapionis: Musa seu Ficus Indica à costę: Mauz Alpino: Mauze nomine Theuetus suæ Cosmog. Tomo 1. lib. 5. ca. 2. proposuit. Huic additur Musa Pacouera à Lug. hist. quam arborem Theuetus Paquouere Americis vocari, & fructum Pacoua, scribit. Meminit idem Cosmographiæ tomo 1. lib. 12. cap. 19. arboris in regione Catay, quam Photel vocat, quæ altitudinem octo cubitorum vix superat: folio plantaginis, sed paullo spissiore: in ramorum vtraque parte fructus Muzæ Ægyptiæ similis, sed breuior, quem nonnulli ficum Pharaonis vocant, qui ligno ipsi inhærens

Palma vinifera.

Musa.

Pacouera.

Photel.

hærens sub foliis occultatur: cuius vsus ad sitim & febrium ardentium æstus refrigerandos, & ad arthritidem vtilis. IV. Tamarindi, quasi dicas Palmulas Indicas, censentur oxyphænica, id est, Palmulæ acidæ & palmæ syluestris fructus: at videntur potius ad siliquas quàm ad palmas pertinere: dicuntur Tamarindi Lac. Lob. Garz. Cæsalp. Cam. à Costæ, Lug. Alpino, Cord. hist. cui & Acacia Indica: Palma syluestris, Lon. Oxyphœnix, Cast. V. Cuciophera quo nomine Lugd. & Taber. etiam proposuere, aliqui an Nux Indica sit dubitant: alii id quod pro Bdellii fructu à Clusio in notis in Garziam proponitur, esse statuunt.

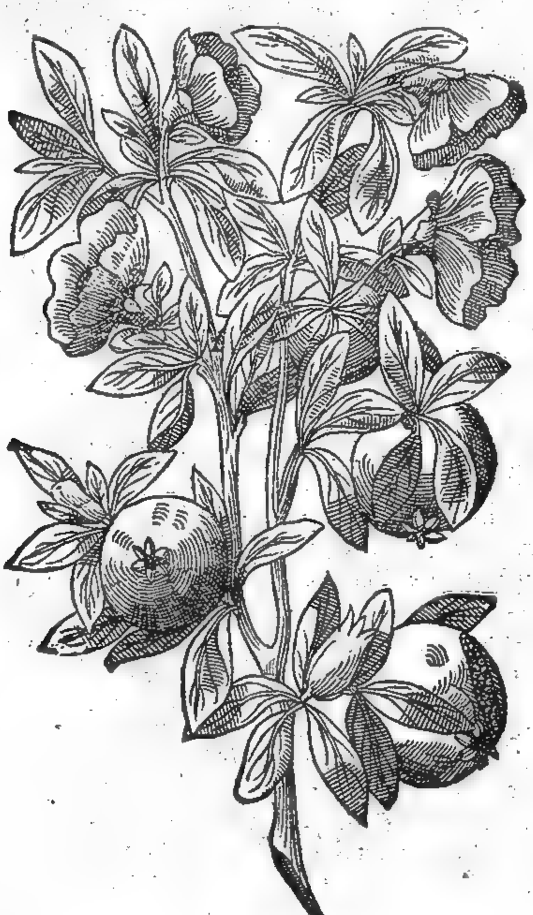
Ῥοιὰ. MALVM PVNICVM. CAP. CXXVII.

10 MAlum punicum omne boni succi est, stomacho vtile, perexiguum sufficiens alimentum. Dulcia stomacho vtiliora habentur, sed aliquantulum in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, vnde in febri abdicantur. Acida astringunt, æstuanti stomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac vrinam cient: a ora, gingiuasque lædunt. Vinosa verò mediam sortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in sole siccati, & obsoniis insparsi, concoctiue, fluentem aluum, stomachumque sistunt: cœlesti aqua madescunt, bibunturque commodè sanguinem excreantibus: ad desessus dysentericorum, fœminarumque fluxione vuluæ laborantium vtiles sunt. Expressus nucleorum succus coquitur cum melle, ad oris virilitatis, & sedis vlcera, nomas, b reduuias, & ea, quæ in corpore extuberant, aurium dolores, & narium vitia, præsertim acidorum. Huius flores cytini vocantur: qui adstringunt, siccant, cohibent: sanguinolenta glutinant: quas punicum, præstant vtilitates: humida gingiuarum vitia, mobilesq; dentes decocto colluuntur: herniam prolapsu intestini erumpentem, cataplasmate repellunt. Memoriæ tradunt, qui tres 20 quàm minimos cytinos deuorauerit, nullam eo anno lippitudinem passurum. Eliquatur hypocistidis exemplo. Malicorium asperum est mali punici putamen, quod aliqui sidion appellant. Id spissandi vim habet, & quos cytini, præbet vsus. Decoctum c [radicis,] potu latas ventris tineas pellit, & easdem euocat. Balaustium syluestris punicæ flos est, cytino similis. Cuius complura genera reperiuntur, candidum, d [fuluum,] colore rosaceo. Succus ex eo exprimitur, hypocistidis modo: cui adstrictoria vis inest, eadem faciens, quæ hypocistis, & cytinus.

a Meum εὐστομαχοειδὲς καὶ συπτικόν. i. stomacho vtile & adstringens sed Cat. εὔστομος καὶ συπτικόν. i. ori gratum & adstringẽs. b Meum πτερύγια τὰ ἐν δακτύλοις. i. ad reduuias in digitis. c ῥοιῶν leg. antiq. cod. d πορφυροῦν purpureum, legit Orib.

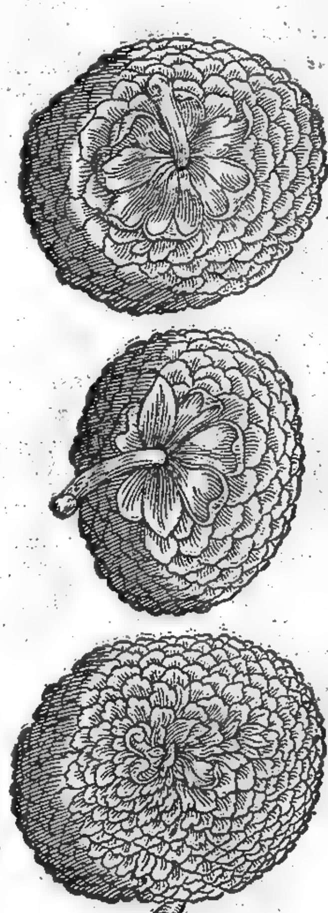
MALA PVNICA. BALAVSTIA.

30

40

50

60

PVnica Malus arbor est minimè procera, foliis Oleaginis, Myrti æmulis sed maioribus, saturatè virentibus, crassiusculis, rubris intercursantibus venulis, rubroq; pediculo appensis. Rami illi sunt flexiles, spinis horridi. Flores punicei calathi modo patuli, ore stellatim circumsepto, è quo folia prodeunt tenuia, colore coccineo, agresti papaueri æmula, granulis quibusdam mediis capillamentis appensis, vt in Rosa. Fructus coriaceo tegitur cortice, exterius rufescente, & interius flauescẽte: innumeris refertus granis angulosis, rubentibus, vinoso succo refertis, ossiculo intus latente, quæ intercursantibus flauis tenuibusq; membranis, miro quodam naturæ ordine distinguuntur. Ligni materies flaua, cinereo libro vestita. Punica itaque Mala in pluribus Italiæ locis vulgò, sicut etiam Latinè Granata dicuntur, à multis intus conclusis granis: quanquam

Punici mali consid. Granata.

non desunt, qui ita appellari velint à Granata Hispaniæ regno, quòd inibi numerosa proueniant. Sed quomodocunque se res habeat, nusquam non cognita sunt in Italia: siquidem inibi & in hortis, & in vinetis, & in viridariis, eorum frequentissimæ visuntur arbores. Syluestre alterum, alterum domesticum. Syluestres spontè nascuntur in collibus, & maritimis locis, & aridis. Domestica triplici (vt etiam scribit Dioscorides) distinguuntur specie: quippe quod alia dulcia sint, alia acida, alia vinosa. Vinolenta ea sunt, quæ vulgò Vaiani vocat Hetruria, quæq; alibi Schiaui, & alibi di mezo sapore Italico sermone appellantur. At Plinio lib. 13. cap. 17. quinque enumerantur species, dulcia scilicet, acria, mista, acida, & vinosa. Verùm hæc omnia Dioscorides in tria redegit fastigia: vtpote qui vni dulcia, alteri acria, & acida, tertio verò generi mista & vinosa adscripserit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: sed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, & vinolenta. Acida mitescere, & dulcia fieri tradunt, si suillo, aut humano stercore foueantur arboris radices, & vetere vrina sæpius irrigentur. Cæterùm ne fructus in arbore dehiscant, remedio sunt lapides tres, cùm seritur arbor, ad radices collocati, quin & si iam cōsita sit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur: sed & hoc item præstabitur, si scilla secundum radices conseratur. Si florem arbor non continet, vrinam veterem cum pari aqua mensura temperare, & ter per annum radicibus infundere, efficacissimum est remedium. Eundem præstabis effectum, si arboris florentis truncum plumbeo concluseris circulo, vel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, si cùm ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore, vel si postquàm decerpta fuerint, argilla ex aqua resoluta vndiq; oblinantur, ac deinde pluribus diebus insolentur. Sunt & qui, vt diu integra perennent, ea in feruentem aquam immergant, statim eximant, & soli siccanda exponant, octo dierum spatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hæc est: Acini maturi diligenter à putaminibus & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox vinum saccis ad id accommodatis percolatur, & in vasculis reponitur, quousque fæx residat: defæcaturq; deinde, & clarum reponitur, affuso desuper oleo, ne corrumpatur, vel acescat. Sunt & qui sine oleo illud in cadis asseruent, sed id per æstatem facilè acescit. De flosculi nomine inter se discrepant auctorum sententiæ. Dioscorides florem satiuæ punicæ cytinum appellat; balaustium verò syluestris. Plinio lib. 23. cap. 6. primus tam satiuæ, quàm syluestris partus florere incipientis citinus vocatur: balaustium verè flos vtriusque in ipso erumpens cytino. Laudatissimi satiuarum flores colore perquàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetias importantur, aspectu quidem specioso, & viribus cæteris præstantiores. Sed & mangonio fiunt in Italia peregrinis non dissimiles, non tamen vsque adeò præstantes. Immaturus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur; quod eo, vt Rhu ad perficienda coria vterentur. Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine vocantur, ventriculo inutilia haberi, dentes gingiuasq; lædere, auctor est Plinius, etsi rectius fortè id Dioscorides acidis attribuat. Puluis mali punici in olla noua operculo indito in furno tosti, potus fluentem aluum efficaciter sistit. Syluestris verò acinorum ossiculi vtiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem subierit, siccandam. Cortice punici ex vino decocto, & imposito perniones sanantur. Punica, & myrtus (si rei agrariæ auctoribus credimus) mutua consuetudine mirum in modum oblectantur, ita vt etiam reddantur fertiliores, si altera in alteram inseratur. Paratur ex Punicæ floribus, hoc est ex internis Cytinorum puniceis, ac tenuibus foliis Saccharum, perinde ac ex puniceis rosis, admirabilis facultatis, ad vtrasq; vteri fluxiones, si semunciæ pondere sumatur ex vino rubro austeriusculo, aut ex punicorum acidorum succo, aut ex aqua in qua ferrum quod Græci στόμωμα vocant, extinctum fuerit: quinetiam ex carnium iure, vbi alia non sint ad manus. Præstat quoq; magno sanè præsidio, ad Gonorrhæam, ad Cœliacos & dysentericos: quo medicamento plurimæ adiutæ sunt mulieres, quæ diuturna vteri fluxione laborarunt: id quòd Francisco Calzolario Pharmacopœo Veronensi acceptum refero, qui mihi tantum hoc saluberrimum auxilium reuelauit. Cæterùm est etiam Malicorio præcipua vis aduersus pudendorum vlcera: siquidem id exiccatum, & cum sicca pariter marina spongia, & aloe tritum, æquali omnium portione, addito aluminis vsti momento, penis vlcera in viris, & vuluæ in mulieribus, breui ad sanitatem deducit. Punica folia diligenter contrita, aut eorum succus rosaceo permistus, potenter inueteratos capitis dolores mulcet, fronti frequenter illita. Punicum malum fictili vase inclusum, cooperculo argilla circumlito, & in furno combustum, dysentericos & torminosos, præsentaneo remedio iuuat, vbi ipsius sesquidrachmam in puluerem contriti, ex vino potandum propinabis. Ossiculi punicorum malorum acidorum vncia vna, cum thuris drachma in tenuissimum puluerem contrita, auxiliantur fœminis albis vteri profluuiis laborantibus, si quotidie ex rosarum stillatitia aqua huiusce pulueris binas hauserint drachmas. Malorum punicorum vires prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Malum granatum omne adstringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quàm austera: & sanè quæ ab vnoquoque eorum procedit vtilitas, secundum vincentem eueniat qualitatem necesse est. Dictum autem in quarto horum commentariorum est super dulci sapore, austero, & acido: itaque ex illis de malorum punicorum differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm succus tum adstringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: vocantur autem sidia. Adsimilem illis vim habet cytini. Malum, quod Græcis ῥοιὰ, Latinis, Malum punicum appellatur: Arabibus, Kuman, Ruman, seu Roman: Italis, Melagrano, & Pomo granato: Germanis, Granatöpffel*: Hispanis, Granadas, & Romanas: Gallis, Pomes de grenades, & Mygraines: Bohemis, Grana Iouuè yablka.*

Acida quomodo mitescant. Punicorum cultura. Vini è punicis conficiendi ratio. Cytinus, & Balaustium. Malicorium. Punicorum vires. Conserua è floribus punicorum, & eius vires. Malicorii vires. Punicę arboris facult. Mali punici vires ex Gal. Nomina.

Malus punica seu granatus, fert poma vel dulcia, quæ vt plurimùm grandiora granis maioribus, in quo genere quædam reperiuntur, adeo paruo osse, vt eo carere videatur ἀπύρηνα dicta: vel acida: vel mixta medio quodam sapore, quæ Arabibus Muza, voce μέσον corrupta. At Plinio lib. 14. cap. 19. quinque sunt species, dulcia, acria, mixta, acida, vinosa. Est satiua, est syluestris similis, sed incultior & spinis horridior. Reperitur quoque sterilis flores tantum proferens, adeò multiplici folio, vt Rosæ videantur centifoliæ, colore saturato. Empedocles ὀψίγονος appellat, quod seriùs gignantur fructus, & ὑπέρφλοια μῆλα, quòd cortice præcrasso vestiantur. Dicitur Recentioribus Malus punica & malus granata.

Μυρσίνη. MYRTVS. CAP. CXXVIII.

MYrtus satiua nigra vtilior est medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis montana: semen tamen imbecillius parit. Vis & myrti, & seminis adstringit. a Semen viride, aut aridum in cibo datur sanguinem excreantibus, & vesicæ erosionibus. Succus virentibus baccis expressus, eosdem effectus exhibet: stomacho vtilis, vrinam ciet: prodest contra phalangii morsum, & scorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Ius decocti in vino vlcera in extremis mēbris nata sanat: oculorum inflammationes illitum cum polline polentæ lenit: contra ægylopas illinitur: crapulā arcet præsumptum vinum,

a Μελχαρπός. i. fructus.

vinum, quod feruefacto aliquantum eius semine exprimatur, aliàs enim acorem contraheret. Præstat idem seminis effectus: vtile procidentiæ vuluarum in desessionibus, sedis vitiis, & fœminis fluxione vuluę laborantibus: purgat furfures, vlcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capillos cōtinet. Additur quoq; in medicamenta, quas liparas vocant, vti oleum, quod ex foliis eius factum est. Decoctum foliorū ad desessiones balnearum conuenit, & contra laxatos artus, & malè solidescentes: eo frācta ferruminationi repugnantia vtilissimè fouentur: vitiliginem emēdat, purulentis auribus infunditur, & capillos denigrat. Succus eorū eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis vlceribus, & partibus omnibus fluxione laborantibus, cœliacisq; prosunt: & admisto omphacino oleo, aut exiguo rosacco cum vino, ad vlcera serpentia, ignem sacrum, testium inflammationes, epinyctidas, & condilomata. Arentium foliorum farina vtiliter inspergitur paronychiis, pterygiis, & contra alarum, feminumque perfusiones: cardiacorum sudores cohibet. Folia cruda, seu cremata cum cerato, ambustis, paronychiis, pterygiisque medentur. Exprimitur foliis succus, adfuso vetere vino, aut aqua cælesti, cuius recentis vsus est: nam exiccatus planè cariem sentit, & vires amittit. Myrtidanum dicitur, adnatum inæquabile, b verrucosum, intumescensq;, & concolor: quod perinde quasi manus, myrti caudicem amplectitur. Magis quàm myrtus adstringit. Tusum addito austero vino reponitur, coactumq; in pastillos siccatur in vmbra: multò efficacius & folio, & semine, cerato, pessis, insessionibus, cataplasmatis admistum: vbi adstringendum aliquid est.

b Meum

I. MYRTVS ROM. II. MYRTVS TARENTINA.

MYrtus arbor frequens in Italia nascitur. Cuius duo produntur genera: satiuum, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & syluestre, quo vniuersa ferè Tyrrheni littora virescunt, ac redolent. Siquidem in agro nostro Senensi in maritimis, ac in vniuerso Liguriæ tractu, Romano, atque Neapolitano vbique Myrti sponte proueniunt. Satiuæ in arbores facilè adolescunt, at syluestris magis fruticat ramis flexilibus ac lentis, rubro cortice: foliis longiusculis, crassiusculis, firmis, odoratis, in acutum desinentibus, perpetuoq; virentibus, punicæ æmulis: quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora spectantur. Flores omnibus insident candidi, numerosi, intus capillamentis, eximiè odorati: ideoq; aqua ex iis confecta odoris suauitate vnguentariis plurimum expetitur. At cùm nostras æquè sit odorata, atque olfactu iucunda, eam tamen odoratissimam existimauerim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: siquidem & odoratissimā, & iucundissimā in Aegypto nasci Myrtum memoriæ prodidit Theophrastus. Satiuarum vtrumque genus baccas fert oblōgas, agrestes oleas quadātenus referentes, multò sanè syluestribus maiores, paruis numerosisq; intus nucleis: etsi contrarium asseueret Marcellus. Quippe experientia compertum est, quòd vbicunque satiua Myrtus colitur, grandiores, vegetioresq; baccas edit, quàm syluestris: cultura enim Myrti mansuescunt, & longe magis humore replentur, vtpote & aliæ satiuæ stirpes omnes: quod quidem indomita tellus syluestribus denegat. Cæterum, ne quis decipiatur, hic lectorem admonendum esse duxi, cùm de syluestri Myrto loquor, non me de rusco intelligere, qui & Dioscoridi, & Plinio syluestris, & acuta myrtus appellatur: sed de vera syluestri myrto, quæ sua sponte in littoribus sine cultu oritur: quæ item in mediterraneis in collibus, syluis, ac campestribus prouenit. Hæc tametsi præter ruscum à Dioscoride non fuerit expressa, cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus satiua, & reliqua, his verbis & syluestrem eiusdem generis myrtum tacitè dari fatetur. Porrò inter syluestres alba quoque, & nigra reperitur, quemadmodum & inter vrbanas, quandoquidem ipse quàm plurimas syluestres myrti plantas vidi in mille locis, quibus maturæ inerant baccæ, non sanè nigræ, sed in purpuram albicantes. Myrti montes non amant, quin & frigidos

Myrti cōsideratio.

Myrti arbōris historia.

Marcelli lapsus.

Ruscus, Myrtus est syl.

III. MYRTVS EXOTICA.

IV. MYRTVS MAXIMA latifolia.

V. MYRTILLVS.

odere tractus: tamen cùm in mediterraneis, nempe in hortis, viridariis, vinetis, & campis maximè proueniũt: tum in maritimis præcipuè, atque amœnis stagnorum, & lacuum ripis à natura nullo studio editæ, mirificè proficiunt, vitamq; lætam agunt. Quod Dioscoridi Myrtidanum nominatur, vulgo notißimum est, vbi scilicet myrtus frequens nascitur. Sunt & alia veteribus Myrti genera, nobis quoque non ignota, nempe Tarentinum, & exoticum: TARENTINA à Tarento Apuliæ ciuitate, vbi copiosa prouenit ita vocata, folio est nostrate lõge minutiore, robustioreq; fructu minore, copiosiore, & in summitate pluribus apicibus coronato, colore ex nigro purpurascente, minutis, crebris, albicantibusq; intus oßiculis: floribus communi Myrto similibus. EXOTICA habetur nunc in Italia in hortis, & viridariis. Hæc folio est nostrati non absimili, dilutiore tamen, acuminatiore, copiosioreq;, & adeò denso, vt eo rami vbique stipentur. Fructum fert oblongum, è longoq; pediculo dependentem, seminibus refertum, communi Myrto haud absimilem, flores albicant vt in cæteris generibus. Vtraq; topiariis operibus peridonea habetur. Viribus quoque pollet vtraq; nostrati paribus, & qualitatibus à cæteris generibus non differunt. Harum Plinius meminit libro 15. cap. 29. his verbis. Satiuarum genera topiarij faciunt: Tarentinam folio minuto, nostratem patulo, exoticam densißimo, senis foliorum versibus. Hæc non est in vsu, ramosa vtraque alia. In Germania & Bohemia, quod legitima Myrto careant, aliam in syluis nascentem sibi compararunt pharmacopolæ, eamque MYRTILLVM vocauere. Prouenit hæc in montibus & syluis, frutice cubitali, caudice duro & ramis tenuibus & viridibus. Foliis viret buxo ferè similibus, sed tenuioribus, myrti minorib. robustis, & sensim per ambitũ serratis: flores illi sunt, tintinnabuli figura, suis è pediculis dependẽtes inter folia, colore subpuniceo, rufo intus stamine. Floribus baccæ succedũt, quæ maturæ cũ sunt, colore & magnitudine Iuniperinis [Myrti] non absimiles, sed paulo minores, vinosæ austeriusculæq;, & in summitate concauæ vmbilicatæue. Fructus refrigerat, exiccat, roborat, reprimit, cohibet. Dantur baccæ cum recẽtes, tum quoq; siccæ deuorandæ dysentericis & cœliacis. Hæ itaq; Germanis vnà cum vniuersa plãta haud inefficaciter Myrti vicem præstant. Peculiariter autem iis vtuntur infectores ad inficienda stamina, & chartam

Myrtidanũ.

Myrti alia genera.

Myrtus Tarentina.

Myrtus exotica.

Myrtilli historia.

cærulea

ceruleo colore, ac etiam à pictoribus: quinetiam eduntur æstate fragorum vice à pastoribus, & aliis, nam gustui placent, Austeriusculæ cùm sint & vinosæ, sitim extinguunt. Germani autem Pharmacopæi iis passim vtuntur Myrti baccarum vice, cum iis destituantur. Myrti nostratis in Hetruria coria vbique perficiuntur: quippe quod ea pelles densentur, crispentur, atque crassescant. Myrti baccis vltimam maturitatem adeptis, nostrates mulieres vtuntur ad ciborum intinctus, qui cum assatis carnibus esitati maximam cum palato ineunt gratiam. Ideoq; Plinius loco suprà citato ita scriptum reliquit. Succorum natura præcipuam admirationem in myrto habet, quando ex vna omnium olei, viniq; bina genera fiunt: item myrtidanum, vt diximus. Et alius vsus baccæ fuit apud antiquos, anteaquàm piper reperiretur, illius obtinens vicem. Quodam etiam generosi obsonii nomine inde tracto, quod etiamnum myrtatum vocatur. Eadémq; origine aprorum sapor commendatur, plerumque ad intinctus additis myrtis: hæc Plinius. Myrteum condimentum languidos ventriculos roborat, idcirco & cœliacis, & dysentericis vtile: quin & fœminarum fluxiones, qualescunque sint, valenter inhibet. Myrti frondes, itemq; baccarum semen tritum contra fungorum strangulationes mirificè præstant. Arida folia longè plus siccant, quàm viridia. Foliorum, baccarumve decoctum, auxiliatur calidis collectionibus, nempe erysipelatibus & herpetibus. Baccæ quoquo modo haustæ, aut deuoratæ, cor corroborant, & eius tremori mirificè conferunt. Folia sicca vruntur in fictili crudo, quousque in cinerem albissimum vertantur, lauanturq; deinde, & pro spodio, vel pompholyge supponuntur. Myrtus (vt memoriæ prodidit Galenus libro septimo simplicium medicamentorum) ex contrariis substantiis planta constat: vincit tamen in ea frigidum terrenum. Habet verò etiam tenue quiddam calidum, vnde valenter desiccat. Porrò tum folia, tum germina, tum fructus, tum succus, non parũ inter se in adstrictione dissident. Cæterùm quod ramis, & trunco adnascitur tuberosum, quam quidam myrtada nuncupant, quanto dictis siccius est, tantò & desiccat & adstringit vehementius: quidam id tundentes reponunt, postea vino subigentes in pastillos formant. Folia item arida viridibus plus desiccant: miscetur enim virentibus humiditas quædam. Porrò succus non tantum ex virẽtibus foliis exprimitur, sed & fructu. Restringendi vim hæc omnia habent tum foris imposita, tum intrò sumpta in corpus, quod scilicet nondum vllam deleteriam, aut purgatoriam substantiam habeant admistam. Planta, quæ μυρσίνη Græcis, Latinis Myrtus nominatur: Arabibus, Aes, Alas, siue As: Italis, Myrto, Mortina & Mortella: Germanis, Welsch hendelbeer*: Hispanis, Murta, aut Raiam: Gallis, Meurte. Myrtillus verò Germanis,* Hendelbeer*: Bohemis, Byaodi aut vuramoka. χαμαιμυρσίνη Græcis: Italis, Myrtillo: Ananiensibus, Calauezza.*

Myrti vsus.

Myrteũ condimentum.

Myrti vires Matthiolo.

Myrti vires ex Galeno.

Nomina.

Myrtus & Murtus *μυρσίνη* & *μυῤῥίνη*, à Myrsine Atheniensi puella, pulchritudine & robore insigni: amica Palladi, in quam occisa conuersa fuit. Huius plures differentiæ. I. Myrtus vulgaris: Myrtus Bœtica syluestris, Clus. Hisp. Lugd. Myrtus, Ges. hor. Dod. Cæs. Myrtus candida & nigra, Cord. in Diosc. Myrti maioris quinta species, Lob. Myrtus communis Italica, Cam. II. Myrtus Tarentina, Cast. Lugd. Cam. Myrtus minor, Clus. hisp. Myrtus maior vulgaris, Lob. Myrthus, Tab. Huius quatuor differentias fecit Lob. III. Myrtus exotica, Cast. Lugd. Myrtus exotica Plinii pluribus foliorum versibus, Lob. Myrtus tertia, Dod. Myrtus Bœtica exotica angustifolia, Clus. hisp. His addere oportet. IV. Myrtum maximam latifoliam, quam Myrtum laureã maximã, Lob. vocat: dein Myrtum laurifoliam secundam, quæ Myrtus Bœtica latifolia domestica, Lobelii: cuius tres agnoscit species Clusius: tũ Myrtum nonam angustifoliam Lob. cuius duas differentias magnitudine variantes refert Clus. V. Myrtili, ad Vitim Idæam Theop. referuntur. Fructus colore variat rubro & nigro: sic foliis crassioribus. Dicitur Myrtillus exiguus, Trago: Myrtillus germanica, Lug. Vaccinia nigra, Dod. gal. & fol. Lob. Vitis idæa, Ges. hor. Lug. Vitis idea nigra, Cam. Vidis idea prima, Tab. Vitis idea minor, Thal. Vua vrsi, Anguillaræ.

CERASIA.

CERASA RACEMOSA.

Κεράσια. CERASIA. CAP. CXXIX.

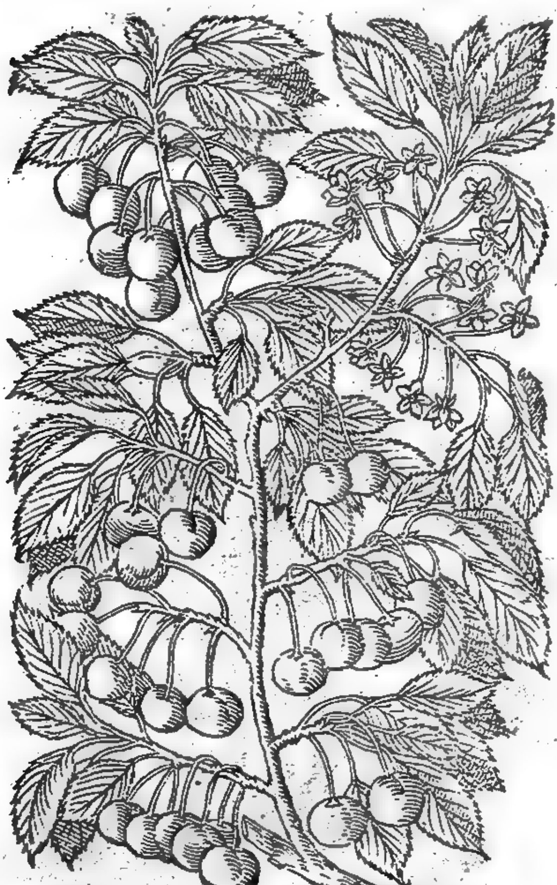
a κόμμι κερασίων.

CErasia aluo vtilia sunt, si viridia sumantur: eadem siccata illam sistunt. a Gummi, quod cerasi resudarunt, cum vino diluto, tussi vetustæ medetur: colorem commendat, visum exacuit, appetentiam inuitat: idem ex vino potum calculosis auxilio est.

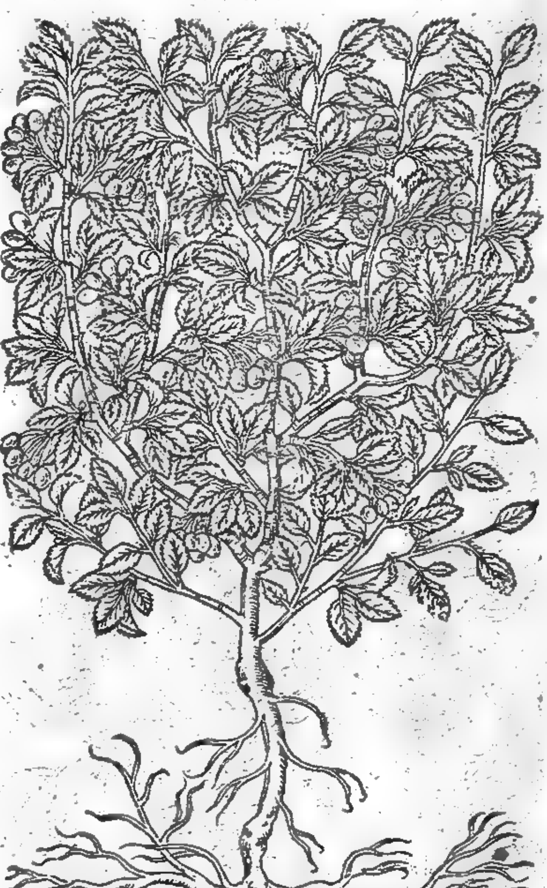
Cerasorum historia.

NVlla hodie arbor est in Italia, quæ vulgo notior sit Cerasis. Cerasus itaq; arbor folia fert Mespilo latiora, & per ambitum serrata: flores albos racematim dependentes, è quibus rubentes oriuntur baccæ, longo, ac tenui pediculo iunci modo flexili, appensæ, prona parte diuisura quadam secta, duro intus osticulo, pisi magnitudine, aut maiore, in quo nucleus concluditur, subamariusculo sapore. Ligni materies fibrosa, compactaq;, cortice vestitur leui, pluribus inuolucris referto. Cerasorum genera. *Genera Cerasorum diuersa habentur. Nam alia dulcia, alia subamara, alia austera, alia acida, alia insipida reperiuntur: quinetiam alia domestica, alia syluestria. Domestica in hortis, vineis & viridariis seritur. Syluestris in syluis prouenit, ac etiam in vallibus. Harum plantas scribit Plinius lib. 15. cap. 25. nouas, & peregrinas, nec antea visas è Ponto secum primùm aduexisse in Italiam Lucullum, postquàm debellato Mithridate is victoria potitus Romam venit. Sed postea tanta agro Italo amœnissimo cum hac arbore intercessit affinitas, & consortium, vt non solùm ager is satiuarum plantas seruauerit, propagauerit, & adauxerit, sed & veluti ex eius humore (quæ summa fuit inter se societas) grauida terra facta, sine aliquo semine in campis, in montibus & syluis numerosissimas plantas procreauerit, & ediderit. Satiuarum speciosissimi fructus, qui Cerasa, & Cerasia Latinis etiam appellantur, diuersorum sunt generum: quo fit, vt diuersa quoque sortiantur nomina. Inter hæc illa principem sibi locum vendicant, quæ Hetruscis vulgò Marchiane, & duracine vocantur: tametsi horum alia maiora, alia minora, alia saturato colore rubeant, alia verò potius albicent. Quæ autem Plinio Iuliana, nobis verò vulgò Acquaiuole, hoc est, aquea dicuntur, in nullo sanè habentur pretio: quandoquidem adeò sunt tenera & fragilia, vt nisi sub arbore sua comedantur, facilè gestatu collidantur, & marcescant: quin & ob aqueæ partis redundãtiam insipida sunt, oriq; ingrata. Quæ autem, quod ad modum Coruorum modo nigricent, Corbine nos vulgò vocamus, Plinius verò actia, & cæciliana, cùm sint duriuscula, & dulcia, gustatu habentur non iniucunda: verumtamen quòd manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, discumbentesq; deturpent, mensis rarò apponũtur. Sunt & Cerasa, quæ vno tantùm petiolo, ternæ, quaternæ, quinæve baccæ nitantur: quinetiam, quæ racematim vuæ modo proueniant, quorum imagines misit ad me Verona Franciscus Calzolarius: quæ peculiariter in hortis, vineis ac viridariis habentur. Viribus & qua-*

CERASA AVSTERA.

CHAMAECERASVS.

litatibus ab aliis cerasorum generibus non differunt. In cerasiorum genere numerantur & illa, quæ Romæ Visciole, Senis Amarine, & in aliis compluribus Italiæ locis Marasche vulgò nuncupantur, à sapore (vt puto) dicta, quòd non iniucundi amaroris tantillum resipiant. Horum porrò varia diuersaque notantur genera, quæ cunctis notiora sunt, quam à me describi possint, quæ etsi omnia sibi acidum asciscant saporem, hæc tamen eius plus, illa verò minus habent. Habentur in hortis passim, viridarijs atq; etiam vineis. Rura Tridẽtina ea Marasche vulgo nominant, quæ minus acida gustu deprehenduntur, quorum genus quoddam est, quod ori admodum gratum habetur: quippe quòd in ijs acido dulce sit

dulce sit admistum, ob idque illa palato maximè placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, quæ & minora, & rotundiora sunt, & breuiori pediculo appensa, gustu nihil ferè prædictis reclamante. Est & horum tertium genus, quæ uulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiámnum cæteris crassiore, gustu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò rufescente, nec vnquam in atrum uergente, etsi cætera, ubi plenè maturuerint, in atrum rubescant. Omnia hæc cerasiorum (ut ita dicam) Amarinorum genera refrigerant, exsiccantque: quin etiam adstringunt, roborant, & cibi appetentiam excitant. Non ita facilè deuorata, ut dulcia corrumpuntur in ventriculo, ideoq; febricitantibus ac sitientibus facilè conceduntur à Medicis Germanis. A pediculis repurgata, vuis maturis admiscentur, & deinde vinum ex his paratur, gustatu gratißimum, quod in alui fluxionibus vtiliter vsurpatur: aptißima sunt, vt insolentur, & vt sacchato condiantur. Quinetiam sapore commendantur ad intinctus conficiendos, quibus nō modò sanis edulia iucundißimè condiuntur, sed etiam ægrotantibus, præsertimq; biliosis febribus vexatis. Siquidem illis non modò sitim extinguunt, sed oris insuauitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant. Syluestre pumilumq; horum genus nulla adhibita cultura Ananiensibus in Tridentino agro, ac etiam in Bohemia circa Pragam, & in Austria circa Viennam secus itinera, & propè sepes sponte prouenit, nihil prorsus tum colore, tum etiam sapore ab illis dißidens, quæ inibi, vt diximus, Verule vulgò vocantur. Bacca quæ cum austeris magnitudine certāt. Hæc breui pediculo pendent in arbusculis admodum pumilis, tantæque breuitatis, vt raræ, vel potius nullæ dodrantalem æquent mensuram. Quo factum est, vt crediderim (etsi id pro comperto asserere non ausim) hæc eadem esse, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Cæterùm ego horum plantam Chamæcerasum potius vocauerim. Baccæ cum cæteris austeriora habeantur, etiam cæteris sicciora iure fuerint, magisq; adstringentia. Syluestria, quibus plerunque vescuntur aues, rarò in cibis admittuntur, præterquam à rusticis, tum quòd plus oßis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cum quadam acerbitate amara sentiantur. Degenerant cerasi quocunque fimo radicibus admoto, id vsque adeò oderunt, & horrent: contra proficiunt, si sui ipsius putamina falce concisa circum radices sepeliantur, ibique marcescant. Præcoces illæ fructus ferunt, quibus ante florum exortum calx viua radicibus circumponitur: vel quibus aqua calida sæpius pede irrigantur, etsi postea paruo temporis tractu inarescant. Sine oßibus cerasa prouenient, si arborem teneram ad duos pedes recides, & eam vsque ad radicem findes, medullamque partis vtriusque ferro curabis abradi, & statim vtrasque partes in se vinculo stringi, & oblini fimo, & summam partem, & laterum diuisuras: ita post annum cicatrix ducta solidatur. Hanc arborem vbi surculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inseres, baccas sine oßibus dabit. Galenus habita Cerasiorum omnis generis ratione lib. 7. simpl. med. ea hisce paucis perstrinxit. Cerasus arbor fructum fert non paris adstrictionis in omnibus particulatim plantis participem. Nam & in horum, sicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibusdam austera qualitas, in quibusdam verò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipsorum dulcium ea, quæ nondum cocta sunt, ac matura, quædam admodum acerba sunt, quædam similiter moris acida: sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasijs non semper. Ergo quæ dulciora sunt magis quæ in intestinis sunt, subducunt, sed minus vtilia stomacho sunt, contrà austera. Quæcunq; verò acida sunt, ea pituitosis, excrementosisq; stomachis conueniunt: siquidem austeris magis desiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipsius arboris gummi communem omnibus viscosis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exasperatas accommoda est. Propriè autem (siquidem verum est quod quidam scribunt) calculis vexatos cum vino potum adiuuat: nam sic illi tenuium partium quædam facultas inest. Cerasorum fructus, qui Græcis Κεράσια, Latinis item Cerasia, & Cerasa dicuntur: Arabibus, Serasie: Italis, Ciregie: Germanis, Kirsen vnd Chirschen: Hispanis, Cereȝas: Gallis Cerises: Bohemis Vuišnè. Cerasa racemosa. Hetruscis, Ciregie grappolose: cæteris verò Italis, Ciregie del Graspo. Cerasa austera, Romanis Visciole: Senensibus, Ciregie amarine: in cæteris verò Italiæ locis Marasche. Chamæcerasus, Græcis χαμαικέρασος: Italis Ciregie nano.

Syluestria cerasia seu Chamæcerasus.

Cerasi arboris cum fimo inimicitia.

Cerasa sine ossibus.

Cerasiorum vires ex Gal.

Gummi cerasorum.

Nomina.

SILIQVAE.

Cerasus à Cerasunte Pontico municipio in Italiam detulisse Lucullum Romanum imperatorem auctor est Athenæus. Plurima cerasorum genera apud Plinium: differentia enim sumitur ex colore, sapore & magnitudine: sic inter satiua sunt quæ planè cerea, quæ pruno sunt insita, sed non adeò sapida: quædam flores instar paruarum rosarum habent, sed paucos fructus edunt: quædam fructus & flores proferunt penè sine folijs, quia de re in historia.

Κεράτια. SILIQVAE. CAP. CXXX.

SIliquæ recentes stomacho aduersantur, aluum soluunt: eædem siccatæ sistunt, stomachoque vtiliores fiunt: vrinam ciunt, sed præcipuè, quæ vinaceis condiuntur.

Siliquarum consideratio.

SIliqua, quæ Græcis Κεράτια dicuntur, in Italia officinis vulgò Carobe, & Carobole appellantur. Nascuntur arbores, quæ Siliquas ferunt, copiose in regno Neapolitano, præsertim in Apulia, ac etiam in Campania, vt optimè sciunt ij, qui Fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: siquidem in illa ob læuigatos lapides inibi stratos laboriosa admodum via, quam Appiam vocant, frequentißimæ conspiciuntur. Incolæ has plantas Salequa vulgò nominant, vocabulo nimirum à

Siliquarũ descriptio. — Siliquæ mel fundentes. — Ficus Aegyptia. — Siliquarũ vires ex Gal.

rum à Siliqua detorto. In Creta, Syria, Cypro, ac alijs calidioribus regiõibus, arbores in spectatam satis proceritatem attolluntur, ramis in latitudinem potius, quàm in longitudinem protensis: cortice cineritio ad cæruleum inclinante, loti arboris instar. Folio virent fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinnato. Florent discedente hyeme, aut vere iam appetente: fructificant verò æstate, & autumno, dependentibus siliquis, primum viridibus, & deinde cum siccantur ex rufo nigricantibus, mansu lignosis, sed dulci pulpa succoque præditis, semine Aegyptiæ Siliquæ haud dissimili. Siliquæ recenter ab arbore decerptæ ingrato displicent sapore, sed tractu temporis in cratibus expansæ & siccatæ, adeò mitescunt, vt & dulces euadant admodum, & gustui suaues fiant. Melleo succo refertæ sunt, eaque præsertim quæ in orientalibus nascuntur regionibus: ideoque Indi, & Arabes, non paruam mellei succi copiam ab eis exprimunt, quo zingiber, Myrobalanos, Myristicas nuces, & alia aromata condiunt. Id quod testatur Strabo lib. 15. suæ Geographiæ de Indicis arboribus scribens. Aliud siliquarum genus, quod ficum Aegyptiam cognominant, scriptis tradiderunt Theophrastus, & Plinius: de quibus mihi disserendum non proposui, tum quòd Italis nusquam (quantum equidem sciam) nascantur, neque cognoscantur: tum etiam quòd nullum habeant vsum in medicina. Siliquæ siccæ, etsi omnium consensu manifestò adstringunt, compertum est tamen præstare earum decoctum potum mirificè tussientibus, ob dulcem, melleamque substantiam, quæ ijs inest. Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, his verbis. Ceratia quorum tertia syllaba per, t, literam scribitur, & pronunciatur, nihil cum cerasijs per, s, scriptis habẽt similitudinis. Est autem praui succi edulium, ac lignosum: vnde necessariò sequitur, vt concoctu sit difficile: nihil enim quod lignosum est, facilè coquitur. Præterea incommodum illud ipsis inest non paruum, quòd non celeriter deijciantur: proinde satius esset, ea ad nos nõ importari à regionib. oriẽtalibus, in quibus nascuntur. Sed de viribus quas & arbor, & ipsæ habent in medicina, idem Galenus disserens lib. 7. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquit. Ceratonia exiccantis est, & adstringentis facultatis, sicut & fructus eius, quæ ceratia vocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem istis quiddam simile cerasijs: nam si humida sumas, magis ventrem subducunt: sicca verò magis sistunt: vtpote cùm humiditatem expirent, & quod essentiæ est crassioris, tantùm reliquum habeant.

Nomina.

Κεράτια Græcè, Latinè Siliquæ vocantur: Arabicè, Charumb: Italicè, Carobe & Carobole: Germanicè, S. Johanns Brot: Hispanicè, Alfarobas: Carrouges, Gallicè, Carouge: Bohemicè, Suuatheo Ianachleb: Officinis, Carobe.

Κεράτια ob corniculorum similitudinem, Ceronia arbor Theophrasto, officinis Xylocaracta, pro. Xyloceratia & Carobe. Ceratonia, Dodo. gal. & fol. Ges. hort. Lug. Ceratia Clus. hisp. Ceratia siliqua, Lob. Tab. Siliqua, Lac. Lon. Cord. in Dios. Cast. Cam. Siliqua dulcis, Alpino. Siliqua arbor, Ges. hort. Cæsal.

I. MALVS.

MALVS OBLONGO FRVCTV.

Μῆλα. MALA. CAP. CXXXI.

Folia, flores, & germina cùm omnis mali, tum maximè cotoneæ adstringunt. Pomis acerbis adstringendi vis inest, maturis verò longè secus. Ex ijs verna bilem gignunt, neruos omnes lædunt, inflationes pariunt. Cotonea stomacho vtilia, vrinam cient: verùm tosta mitiora habentur. Prosunt cœliacis, dysentericis, purulenta extussientib. cholericis, præsertim cruda. Maceratorum liquor commodè in stomachi, aut ventris fluxionibus, potui datur. Succus crudorum assumptus orthopnoicis salutaris est. Decocto fouentur vuluæ, & sedes, si procidant. Cotonea, quæ melle condiuntur, vrinam mouent: mel autem sibi constrin-

constringentem illorum vim, & inspissantem adsciscit. Quæ cum melle coquuntur, stomacho, atque ori gratiora sunt, sed minus inspissant. Cruda cataplasmatis adijciuntur, ad cohibendam aluum, aut si stomachus æstuet, aut in vomitiones effundatur: ad mammarum inflammationes, præduros lienes, & condylomata. Fit vinum ex ipsis tusis, expressisque, sed quò perduret, quindecim sextarijs succi vnus mellis adiungitur, alioquin in acorem degenerat. Prodest ad omnia, quæ dicta sunt. Fit & oleum ex ijs, quod melinum vocauimus: quo vtimur, quoties adstringenti oleo est opus. Eligi oportet vera, quæ sanè rotunda, parua, & odorata: quæ verò struthia dicuntur, magna quidem sunt, sed minus vtilia. Flos & viridis, & siccus cataplasmatis imponitur ijs conueniens, quæ adstrictionē desiderant, inflammationibus oculorum, reiectionibusque sanguinis: contra citam aluum, & mensium impetus, in vino bibitur. Melimela ventrem molliunt, & ab eo animalia expellunt: stomacho negotium exhibēt: æstuationem faciunt, ea multis dulcia mala vocantur. Epirotica mala, quæ Latinè orbiculata dicuntur, stomacho vtilia, sistunt aluum, vrinas euocant: malis tamen cotoneis inualidiora. Syluestria mala similia sunt vernis, & adstringunt. Sanè in hunc vsum immatura omnia opus sunt. Persica poma matura tam stomacho, quàm ventri vtilia sunt: acerba aluum cohibent, sed sicca vehementius. Decoctum è siccis alui stomachiq; fluxiones sistit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicuntur, minora sunt supradictis, & stomacho vtiliora. Medica mala, persicaue, aut cedromela, quæ Latini citria vocant, nemini non cognita. Arbor ipsa omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs subnascentibus. Malum oblongum est, rugosum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum: semen habet pyri. Id in vino potum venenis resistit, aluum mouet: oris suauitatem commendat, decocto eius colluto, aut succo: estur in malacia mulieribus. Vestiarijs impositum ab erosionis vitio vestes vindicare existimatur.

In malorum quoque genere Dioscoridi recensentur Persica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formam repræsentare videantur. Sed nos primùm de vulgaribus malis agemus, reliqua subinde sigillatim prosequemur. Malorum itaque planta vnico tantum exit caudice, ramos indè statim mittens, in latum longumque se diffundentes: vestitur crasso satis libro, cinereo exterius colore, & interius flauo, læui potius, quàm aspero. Folijs est oblongis, carnosis, per ambitum tenuiter serratis. Flores edit verno tempore foliatos, albo colore, vel ex candido sensim purpurascentes, è quibus poma oriuntur forma, colore, magnitudine & sapore varia. Radicibus nititur paucis, non in profundum actis, sed summa tellure vagantibus. Domestica in hortis, vineis & pomarijs habentur. Syluestria verò locis campestribus, tum etiam in syluis & collibus spontè nascuntur. Fructuum diuersa sunt genera, ac plura quàm explicari possint: quinetiam & sapore, & forma diuersa, quo fit, vt variæ quoque sint eorum functiones. Alia namque (vt Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) austerum, alia acidum, dulcemue saporem gerunt. Sunt etiam quæ ex ijs mistum habeant, ita vt appareant & dulcia simul & austera. Quædam præterea cum dulcedine manifestè acida sentiuntur: adhac alia cum acore acerba. Inuenias autem nonnunquam & quæ tres simul sapores planè referant, dulcem scilicet, & acidum, acerbique nonnihil. Cæterùm mala quidē, quæ adstringūt, succum habet frigidū quidem ac terreū, quæ verò acida apparet, frigidū succū habent, verùm tenuiū est partiū. Media autē temperatura sunt dulcia, quæ ad calidius vergūt. Quemadmodū quæ omnis qualitatis sunt expertia, insipidaue, ac veluti aquosa, ad frigidius inclināt. Malis igitur vteris pro vincentiū saporū facultatibus: austeris quidē, cùm ventriculus vel propter calidā intemperiē, vel ob multā humiditatē fuerit imbecillus: acerbis autē, cùm hæc aucta admodum fuerint: acidis, cùm crassum succū, qui non magnoperè frigidus sit, suspicaberis in ipso esse collectū. Siquidem succus frigidus non acida, sed acria postulat. Vtraque certè & acida & acria succos crassos incidunt: in eo tamen differunt quòd hæc quidem cum refrigeratione, illa autē cum calfactione id præstent. Porrò dulcis malorū succus, cùm sine acrimonia, & crassitie, hoc est, cùm solus exquisitè fuerit, celerius, quantum in ipso est, distribuitur: quòd si acrimoniam, aut crassitiem habuerit, citius subducitur. Cæterum optima etiam genere mala vitāda sunt, antequàm in arboribus maturuerint: quippe quoniam concoctu sunt difficilia, & frigida, tardeque permeant, & praui sunt succi: ad hæc succum habent frigidum, & leuiter crassum. Quæ verò bellè matura in hyemem, & ver proximum asseruantur, ea morbis sæpenumero perquàm vtilia sunt, aut farina aqua subacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter assata, aut pulchrè in aquæ bullientis vaporibus percocta. Dare autem ipsa conueniet statim post cibum, aliquando etiam cum pane, ad ventrem, & stomachum roborandum, ijs qui cibum fastidiunt, tardeque concoquūt, quique vomitu, diarrhœa, ac dysenteria infestantur. In hunc quoque vsum apta sunt acerba: nam parata, vt modò dixi, mediocrem retinent adstrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appie, & Mele rose vulgò vocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm suauiter oleant, gustuique arrideant, cum naribus, & palato maximam ineunt gratiam. Eaque propter non longè eum aberrare putauerim, qui dixerit Appia esse Dioscoridi melimela: Rosea verò, quæ eidem Epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ verò adeo rubent, vt cruore perfusa videantur, & acido gustu sunt prædita, non alia de causa ita rubescūt (si rei agrariæ auctoribus credimus) nisi quòd ex mali & mori nigra insitione suam traxerint originem. Cornarius sua tantum, ni fallor, opinione ductus, putat in suis commentarijs in Galeni libros de composi. medicamen. secundum locos, Cestiana poma esse arantia siue aurātia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recensentur. Nec eum potuit à sua sententia reuocare Plinius, qui libro 15. capite 14. apertissimè scribit à Cestio cestiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerunt originem, Romanis fuisse cognominata. Quocirca eo loco scriptum reliquit Galenus ex auctoritate Apollonij, quòd in capitis dolore ex ebrietate cestiana mala sic in vrbe Romana appellata, in cibis cocta conferunt, quòd austera sint facultate: non, vt somniasse videtur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Apollonio, & Galeno incognita fuisse censentur, nusquam gentium, quod equidem sciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium dixerim, vt qui suæ ceruicis duritiam consulunt, suas sæpius reprobare sententias audiant. Malos, quæ fructus suos tanquam steriles, dare recusant, fœcundas effeceris, si plumbeo circulo earum caudice altitudine pedis à terra strictim concluseris ante florum aduentum, & cùm mala cœperint adolescere, soluto vinculo eas libertate donaueris. Præstant dulcia poma ad melancholicos affectus, quinetiam contra pleuresim. Nam si dulce pomum calidis cineribus coctum, & glycyrrhizæ succo, amylo, & sacchari albissimo consperssum, pleuriticis edendum præbeatur, tam mane, quàm vesperi, horis duabus ante cibum, illos quidem mirificè iuuat. MALA COTONEA primùm in Italiā aduecta fuerunt è Cydone Cretæ oppido, vnde Græcis cydonia dicta sunt. Est itaque Planta Cydonia malus communi malo ferè similis, atqui folia angustiora sunt, læuiora, carnosiora, duriora, & à tergo cādidiora, florē fert albū, vel ex albo purpurascentē syluestris rosæ figura, quinq; per ambitū folijs distinctū, qui vere prodit. Hæc rarò procera visitur, fructu scilicet incuruatos deprimēte ramos. Cydoniorū

Malorum consideratio, & historia.

Fructuum diuersa genera.

Malorum vires.

Poma præcipua.

Cornarij opinio reprob.

Aurantia Gal. ignota.

Steriles Mali quo fœcundæ fiant.

Mala dulcia ad Pleuritidē.

Malorum Cotoneorum cōsideratio.

malorum

II. COTONEA MALVS.

COTONEA PYRVS.

Cydoniorum genera.

Pyra cotonea

malorum tria in Italia inueniuntur genera. P..lma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur, pressa, incisuris intersecta melopoponum modo, colore ad aurum inclinato, lanuginosa, & longè cæteris odoratiora. Proximum locum sortiuntur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt: Dioscoridi & Galeno struthia vocata. Hetrusci hæc pyra cotonea vocant: quippe quòd forma magis pyra, quàm mala referant. Pulpa, ac succo cæteris præualent, colore tamen, suaueolentia, ac viribus cedunt. Postremò Plinio miluiana sunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quòd tantùm proueniant ex cotoneis malis, quæ strutheis insitæ fuerint, vel ex strutheis, quæ cotonearum surculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris verò, siue strutheis minora visuntur: forma verò, ac facultate inter vtrumque media. Proueniunt sata in hortis, vineis & viridarijs. Valenter adstringunt, cohibent, roborantque: quin etiam refrigerant ordine primo, siccant secundo. Cæterùm sanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ vsum. Nempe quòd ex omnibus præter vinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium vocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores: quæ omnia non ægris modò apta sunt, sed etiam sanis vtilia æquè & grata. Galeni æuo (vt ipse contestatur in libris, quos de alimentorum facultatibus cõscripsit)

Diacydonium Galeni.

Cydonite placenta, quam officinæ Dyacidonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam convehebatur, ex melle tantùm, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quàm medicamenti commodum. Quæ sacharo, vel melle condita reponuntur, perfecte matura legi debent, alias indurescunt lignorum instar; ita vt dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemem asseruantur, seorsim à pensilibus vuis reponẽda sunt, quòd vuas suo acerrimo sapore adeò vitient, vt eæ statim marcore con-

Mirũ admodum auxiliũ.

Malorum Cydoniorum vires Matthiolo.

ficiantur. Mirum est, quod multi ferunt, vt si mulier prægnans Cydonia mala crebrius esitauerit, paritura sit infantẽ cum industrium, tum ingeniosum. Struthiorum radix adalligatur vtiliter strumosis, sed anteaquam eruatur, terra circumscribenda est sinistra manu: quin & oportet, vt qui fodit, dicat se id facere, & cuius causa. Cydonia mala præsumpta, aluum sistunt, contra verò citant, & vapores caput petentes reprimunt. Semina si in aqua decoquantur, quousque ius mucaginem contrahat, prosunt illita omnibus inflammationibus, linguæque scabritiẽ mirificè læuigant. Cydoniorum succus libra pondere in quo corallorum rubeorum, seminis rosarum rubearum, & Rhabarbari, cuiusq; drachma, vnà cùm hypocistidis, & acaciæ, binis scrupulis, ad tertias bullierint, auxilium est magnum, ad biliosas vomitiones: quinetiam ad dysenteriam. Datur is quotidie potandus mane, & vesperi horis binis ante cibum: verùm affectos purgatos esse oportet. PERSICA autem

Persicorum consideratio, & genera.

malus notissima est: folijs Amygdalæ per omnia similibus, ligni materie fungosa, & imbecilli. Flores quoque amygdalinos profert, sed magis purpurascentes. Radicibus nititur imbecillibus, minimè in altum actis, vnde fit, vt citò consenescat, & cadat. Persicorum plurimæ reperiuntur species: nam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia virescunt, alia candida sunt, alia sanguineo succo madent, alia duracina, alia cotonea vocantur. Ad hæc quædam habentur dulcia, quædam acida, quædam vinosa, quædam amariuscula, & quædam etiam austera. Prima laus in cibis duracinis, sic ex re dictis, quòd duriore sint pulpa & carο tam pertinaciter hæreat ossi, vt nullo pacto ab eo auelli queat. Præcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoreque perquàm iucundo, Cotonea cognominant. Secundas sibi vendicant partes, quæ cortice detracto sanguineum succum fundunt, nõ propterea modò quòd sint gustu reliquis suauiora, sed etiam quia magnitudine, & colore sunt speciosa. Proxima sunt, nec prædicto generi fortasse cedunt, quæ à nucis similitudi[illegible] Nucipersica, quod nucum

Nucipersica.

iuglandium faciem repræsentent, cognominantur: hæc enim cum colore & sapore non refragentur persicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, gustum mira afficiunt voluptate. Est & genus aliud Persicorum in Hetruria, ac in alijs Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quæ ideo Persica amygdala appellant, quoniam Persicorum ossium vice dulces amygdalarum nucleos includunt. Habetur Persica vbiq; copiosa in Italia, sed in Apulia copiosissima prouenit. Cæterùm sa-

Persica amygdala.

Cornarij opinio reprob.

nè multis contendit Cornarius, in suis commentarijs in secundum Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos, vbique corruptum esse Plinij codicem ijs in locis, in quibus de duracinis persicis tractat: quin & Pauli, & Palladij, & Con-

III. PERSICA MALA.

& Constantini Cæsaris libros corruptos esse, vbi in ijs de duracinis persicis aliquid scriptum reperitur. Quandoquidem is, vbi in horum monumentis de duracinis persicis factam fuisse mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum esse censet. Verùm cùm inibi nulla vel ratione, vel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, sua tantùm ductus opinione videtur: atque ob id facilè pronunciasse, horum omnium codicibus (quod tamen absurdũ esset credere) mendum subesse. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quàm libros deprauatos esse crediderim. Quinimmo virum alioquin doctißimum admiror, quòd rem per se claram obscuram reddere conatus sit, quòdq; non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δοράκια, quidue Aetio, & Constantino, ac alijs quibusdam Græcis ῥοδάκινα extiterint. Nam si animaduertisset, hæc inter se & nominibus, & re ipsa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicasset, nec omnes in vniuersum auctorum codices deprauatos pronunciasset: cùm, vt equidem arbitror, eorum nullus his in locis sit vitiatus. Paulo enim δοράκια vt vulgata habet lectio, non ῥοδάκινα Cornarij modo, legendum semper existimaui, quòd ipse eo loco de præcocibus, & armeniacis tantùm malis disserat, non autem simpliciter de persicis. Siquidem, vt Cornarius ipse fatetur, Rhodacene non est alia, quàm malus persica, quemadmodum Rhodacena nil aliud sunt, quàm mala ipsa Latinis persica vocata: id quod & nos sine vlla controuersia probamus. Sed Paulo δοράκια (vt diximus) genus est præcocis, siue armeniaci mali, vt ipse declarat his verbis. τὰ δὲ πραικόκιά τε καὶ δοράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν· οὔτε γὰρ ὀξίζωνται, οὔτε ὡσαύτως διαφθείρεται. id est: Præcocia, doracia, & armenia persicis præstant: neque enim acescunt, neque similiter corrumpuntur. Quibus palàm est in Paulo potius δοράκια quàm ῥοδάκινα esse legendum, quòd tantùm persica malus Græcis ῥοδακινὴ vocetur, non autem armenica, doracia, & præcox: quarum fructus, tametsi à quibusdam inter persica numerentur, quòd forma tantùm ijs similes videantur, non tamen vera sunt simpliciter persica, quæ propriè Græcis nonnullis ῥοδάκινα μῆλα in vniuersum vocantur, vt ipse etiam Cornarius testatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, si vellet, quòd rhodacena persicis præstarent, cùm nil aliud sint rhodacena, quàm persica. His itaque rationibus liceat nobis dicere, δοράκια Paulo nec ῥοδάκινα, nec duracina designare, sed præcocis, siue armeniaci mali genus sibi peculiare. Sed iam ad Plinium venio, cui duracina persica persicorum species sunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina cerasa, & vuæ etiam duracinæ inter varias cerasorum, & vuarum species eodem Plinio, & Palladio describuntur. Quod maximè arguit, aliud eisdem designare duracina, aliud verò Græcis ῥοδάκινα, quòd verbum hoc vniuersaliter de omni persico prædicetur, non autem de aliqua particulari specie. Neque, vt ait Cornarius, vocat nostra ætas quædam persica mala duracina, quòd osse cæteris duriora sint, sed antiquos secuta, quòd pulpa consistentia gustu gratiora sese offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palàm facit Plinius lib. 14. cap. 3. cùm ait. Duracina vua sine vllis vasis in vite seruabilis est: tanta est contra frigora, æstus, tempestatesque firmitas: hanc & Columella prætulit in cibis. Postremo quod rhodacene arbor, persicam arborem in vniuersum significet, cùm Cornarius ipse id firmiter asserat, opus sanè non esset hoc pluribus comprobare: sed ne fortaßis putaret sibi ipsi non esse adhibendam fidem, Aetium consulat, Constantinum Cæsarem, & Simeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ij pluribus in locis manifestè demonstrant, nil aliud per Rhodacenem se intellexisse, quàm veram, legitimamque persici plantam. Persicorum omne genus damnauit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, vt praui succi, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam ventriculo inferant: quapropter Persica primis mensis semper edenda præcipit. Quare ego certè nescio, ex quorum scriptis deprompserit Plinius, quòd innocua expetantur ægris, nisi fortasse & ipse pro persico perseum deceptus acceperit, quemadmodum fecere recentiorum nonnulli. Persici flores recentes esu aluum deijciunt, itemque vomitiones cient. Hydropicorum aquam pellunt, si recentes in acetarijs edantur, sed non absque ægrotantium labore. Arboris lachryma datur ex aqua plantaginis, aut portulacæ succo vtiliter ad cruentas reiectiones: tußientibus verò & anhelosis, ex mulsa, aut Tußilaginis decocto, addito croci momento: facit ad raucedines, & asperæ arteriæ impedimenta. Datur calculosis cum succo raphani, aut limonum, aut ex vino duarum drach. pondere: contusa folia recentia illinuntur vtiliter ventri ex aceto ad interaneorum vermes: eorundem succus purulentis, verminulosisque auribus vtiliter instillatur. Nuclei tormina ventris tollunt, si deuorentur: quinetiam potantes inebriari prohibent, si seni septeniue præsumantur. Tunduntur ijdem & decoquuntur in aceto, quousque liquescant, pulticulæ modo, ad alopeciam, namque illiti mirum in modum capillos replicant. Contusorum cremor ex aqua Verbenacæ illinitur vtiliter fronti, ac temporibus, in capitis dolore. Idem præstat oleum ex ijs expressum, conuenit enim peculiariter hemicraniæ, & somnum conciliat, id quod & cremor facit: instillatur oleum cum vtilitate ad aurium dolores. Idem tam potum, quàm clysteribus infusum, coli dolores à flatu genitos, ac etiam à fæcibus exiccatis, perbellè mulcet: datur pariter potandum iliacis, ac calculosis, quatuor vnciarum pondere. Atqui maximè calculosis auxiliantur hoc modo: Sumito nucleorum oßium persicorũ quinquaginta, nucleorum oßium cerasorum centum, florum sambuci manipulum, vini Cretici odorati libras tres: excipiantur hæc omnia fictili nouo, & sepeliantur in fimo, diebus decem: deinde destillentur vitreis organis. Aqua quæ inde fluxerit, pota ante cibum, quatuor vnciarum pondere, mirum in modum renum calculos pellit. Non defuerunt, vt Marcellus Florentinus, & Symphorianus Campegius in historialibus Galeni campis, qui existimauerint eandem plantam esse persicam & perseam, de qua agit Dioscorides in huiusce primi voluminis calce. Quæ (vt tradunt) ea profectò est, quæ in Perside exi-

Doracia Pauli.

Rhodacena sunt persica.

Persicorũ vis ex Galeno.

Plinij lapsus.

Persici arboris, & persicorum facultas.

Aqua stillatitia ad calculosos.

Marcelli, & Symphoriani error Persica & Perseam idem censentium.

IV. ARMENIACA malus.

ARMENIACA MInor.

ſide exitioſa naſcitur, etſi translata in Aegyptum cœli illius clementia mortiferam in ſalutarem verterit naturam, adeo vt in cibos recepta, tam ſanis, quàm morboſis prorſus habeatur innocua. Huius hiſtoriam latius proſequitur Theophraſtus lib. IIII. de plantarum hiſtoria (vt infrà ſuo loco dicemus) quam ſi quis perlegerit, hanc à noſtris perſicis plurimùm diſsidere comperiet. Manifeſto etiãnum argumento ſunt Dioſcorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter ſe differant: quandoquidem ij de his vt forma, & genere differentib. ſeorſum ſuis ſcriptis tradiderunt.

Armeniacõrum conſid.

Armeniaca præterea quæ Latini, vt in Dioſcoride legitur, præcocia nominant, & Græci bericocia pronuntiant; nos in Hetruria Græcos imitati vulgò Bacoche, & Moniache corruptis vocabulis appellamus, ac ſi diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum viſuntur genera magnitudine potius quàm genere differentia: quod euenit non modò cœli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus, ſed & cultorum mangonio: namque ex multiplicata inſitione maximè proficiunt. Porrò omnia, vbi maturitatem ſenſerint, aureo colore ſplendent: idcirco Romanis vulgò Griſomele, quaſi chryſomela dicuntur, eaque præcipuè, quæ eo tractu cum perſicis magnitudine certant. Matureſcunt ineunte æſtate menſe Iunio ante alios fugaces fructus, vnde meritò Præcocia dicta. Ea parum genere, & naturæ dotibus à perſicis diſsidere, teſtis eſt Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus: ſed non item in ventriculo, vt illa, tam cito corrumpi: quanquam recentiores Medici ea longè magis, quàm perſica, corruptioni obnoxia experientia contendunt. Hæc arbor rarò procera admodum viſitur: folia fert nigræ Populi æmula, Pyri haud abſimilia, ſubrotunda, in ſummitate acuminata, & per ambitum ſerrata, quaterna, quinaue ſimul emergentia. Flores profert albos Cerasi figura, e quibus fructus prodeunt perſicorum forma, ac ferè magnitudine, ſed aureo colore, ſæpè cum purpura miſto. Plura eorum habentur genera, cum ſapore, tum magnitudine differentia, quod non modo cœli, ſolique clementia euenire crediderim, ſed etiam cultorum mangonio: namque multiplicata inſitione maximè proficiunt, & augeſcunt. Os omnia intra ſe concludunt, vtraque parte turgens, in quo nucleus concluditur eadem figura, qui in quibuſdam amarus reperitur, vt in Perſico, in alijs verò dulcis, vt in amygdala. Habentur in hortis, vineis & viridarijs.

Oleum nũcleorum Armeniac.

Oleum è nucleis expreſſum, mirificè valet inunctum ad inflammatas hæmorrhoidas: valet quoque ad vlcerum tumores, ac linguæ impedimenta, & pariter ad aurium dolores. Idem potus vnciarum quinque pondere, cum vini Cretici vncia, calculos pellit, & colicos iuuat. Armeniaca minor, arbor eſt, mali proceritate, folijs albæ populi, floribus ceraſi admodum ſimilibus, ac pariter racematim prodeuntibus. Fructus edit mali Perſici effigie minores tamen, colore aureo ſubrutulanti, & odore iucundo. Non differunt ſuis in facultatibus à maioribus: veruntamen auſteriori ſunt ſapore.

Medica mal.

Inſuper MEDICA MALA, vt ex nomine cognoſci poteſt, ex Media primùm aduecta ſunt: hæc Latinis Citria, vel Citromala vocantur. Eorum arbor quæ perpetuo pomifera eſt, aurantiorum ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuo ei vireſcunt, aurantijs parum, vel nihil refragantur, foraminibus viſum ferè effugientibus vbique veluti acu tenuiſsima punctim traiecta. Quamobrem neſciuerim ego qua ratione Theophraſtus (vt Theodorus interpretatur) ei folia aſsignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis conſentiunt.

Theodori lapſus.

Quo fit, vt admirari non liceat, ſi recentiorum plerique exiſtimauerint Theophraſti codicem hoc in loco ſcatere mendis, & quòd vbi legitur ἀνδράχνης id eſt portulacæ, legi potius debeat ἀράχνης id eſt, araneorum telæ. Quandoquidem ijs fortaſſe videbatur quód, cum mali Medicæ folia ſint vbique minutis admodum punctis perforata, ita vt linteoli ſpiſsioris modo ſint transparentia,

V. MEDICA MALVS.

rentia, facilè telis araneis comparari possent. In quorum sententia ego quoque perstiti, quousque Plinius inde me reuocauit. Quippe cùm accuratius Plinium perlegissem, comperi Theodorum, alioquin virum & Græcum natione, & Latinæ linguæ peritissimum, malè Theophrastum hoc in loco fuisse interpretatum, & vocabuli significatum minus rectè accepisse: siquidem, vt apertissimè declarat Plinius lib. 13. capite 22. Adrachne arbor est arbuto admodum similis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cum illa sit herba, & andrachne vocetur, vnius literæ diuersitate. Cæterùm adrachne est syluestris arbor, neque in planis nascens, similis vnedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi potest, huic plantæ, quæ arbuti frondibus perpetuò virescit laurinus similibus, Medicæ mali folia comparasse Theophrastum.

Adrachne Plinij.

Citrea arbor (vt diximus) Aurantij folio perpetuo virescit: ramos habet flexiles, viridi libro vestitos, atque spinosos. Flores edit subpurpureos, solidos, calathi effigie capillamentis quibusdam è medio emergentibus, omnibus horis pomifera est: alia namque matura cadunt, alia maturescunt, alia verò subnascuntur. In pomis non parua spectatur diuersitas, cum magnitudinis, tum saporis. Quandoquidem nonnulla in tantam excrescunt molem, vt melopepones magnitudine æquent, cuiusmodi sunt, quæ ex Liguria & Hadriatici, Aegeique pelagi insulis afferuntur: alia his paulò minora, alia verò limonum magnitudine, aut paulò maiora, cuiusmodi sunt, quæ à Lacu Benaco comportantur: hæc principem in cibis obtinent locum. Nam etsi cæteris pumiliora sint, maiorem tamen reliquis ab ore ineunt gratiam. Atqui quæ grandiora sunt, etsi speciosa magnitudine excellant, cum tamen insipido gustu non multum placeant, in cibis recentia non æque ac illa præstant: verùm quòd pulpa copiosiore constent, officinis expetuntur, saccharo vel melle asseruanda. Color omnibus aureus, facies oblonga, vt limonum, sed densiore corticis pulpa: cortex illis rugosus, flauus, odore præstans perquàm grato. Acidam concludunt medullam, succo plenam, in qua semen latitat hordei figura, grandius tamen, & duro obductum cortice, amaro sapore. Maturescunt integro anno, decerpunturque cum aureo colore fuluescunt: namque matura cadunt: alia maturescunt, alia verò subnascuntur.

Malorum diuersitas.

Hæ Plinij æuo non erant in Italia, vt ipse testatur lib. 12. cap. 3. vbi inquit, sæpius tentasse gentes, plantas è Media transferre ad se, quæ tamen ibi diu viuere nequiuerunt, licet magna cultorum solertia fuerint enutritæ. Nunc verò contra translatitia facta sunt, atque cum Italo solo tantam iniere gratiam, vt non modo in maritimis, sed in mediterraneis quidem tum hortis, tum viridarijs, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentissimæ feliciter germinent, postquam cultu, & diligentia Palladij (is enim proditur primus artem adinuenisse) factum est, vt ex Media in Italiam translata prosilierint, ac propagauerint.

Palladius mala Citria propagauit in Italia.

Theophrasti ætate Citria mala nondum in ciborum vsum venerant, eorum testimonio, quæ ipse libro 4. de plantarum historia memoriæ prodidit, sed tantum odoris gratia vestibus inserebantur. Quin & eorum vsus erat antidoti loco contra venena, ad quæ demolienda semen præcipuè efficacissimum habent. Refert Athenæus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quosdam damnasset nebulones, quò suorum facinorum luerent pœnas, aspidibus secundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ij Citrium in itinere, dum ad bestiarum pabulum ducerentur, comederunt quod caupona quædã vicem eorum dolens atque miseriam, illis dederat: mox cùm in theatrum descendissent, & ab immanibus, ferocissimisque feris demorsi essent, nihil sanè molestiæ senserunt. Qua de re præfectus non paruam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præsumpsissent, certior factus est, citrium tantùm ex integra simplicitate donatum, eos comedisse. Postridie verò iussit vni præberi, alteri denegari, & denuo in theatum trudi ad supplicium. Quo facto qui comederat, demorsus nihil incomodi passus est, alter verò à fera ictus vndiq; liuidus factus, confestim interijt. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadragesimo suarũ historiarum volu. Clearchũ Heracleotã Ponti tyrannum multos veneno necasse: sed ille, inquit, plures adhuc interfecisset, si populum præstantissima citrij vis latuisset. Seruantur citria mala diutius incorrupta, si hordei, vel milij aceruis obruantur.

Citriorũ mira facultas aduersus venena.

Sed habita medicinæ ratione, iam de eorum viribus plenius disserendum est. Citria itaque venenis aduersantur, eorumque maximè semen. Citrij decoctum collutione oris halitum commendat, suauitatemque accersit. Ipsa autem integra vestiarijs condita, vestes non modo gratissimo odore perfundunt, sed eas etiam à tineis, & blattis vindicant. Idem potum venenis aduersatur, & succurrit pestilentialibus febribus affectis. Cortex saccharo aut melle conditus, ventriculum & cor corroborat. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt, quin & crassum generant succum: ob hoc vesci ijs melle, aut saccharo conditis satius est, quòd ventriculum commodè calefaciant, ac roborent: quamuis hæc nostra ætas gulæ nimium indulgens, in cibis citria cruda præferat cum assatis carnibus esitata. Citria aduersus atram bilem, & morbos mœstos, quos illa excitat, opitulantur: Semen priuatim scorpionum ictibus & potum, & appositum mirificè medetur. Acidus eorum succus flauam reprimit bilem, arcetque pestis contagia, & sitim sedat. Proinde rececentiores medici ad febres pestilentes serapijs ex eo confectis feliciter vtuntur: Succus grauidarum malaciæ succurrit.

Citriorũ vires Matthiolo.

Citrij mali meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum sic inquiens. Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, sed ab omnibus Citrium nuncupari adsolet. In semine quidem vincentem habet qualitatem acidam, & siccam, vt ipsum tertij sit ordinis resiccantium, refrigerantiumque. In cortice verò itidem desiccantem temperiem est sortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde desiccat hic secundo excessu, non tamen frigidus est, sed aut temperatus, aut paulò infra. Porrò caro eius pariter crassi succi est, & pituitosa, frigidaq;: nam & ipsa editur, sicut & cortex. Semen omne edi ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui

Citrij mali vires ex Gal.

us, qui in illo inuenitur, id quod reuera semen est. Hic amarus est, & digerendi videlicet, siccandiq́ facultatem obtinens, secundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Folia veró denique exiccandi, ac digerendi vim obtinent: hactenus Galenus. Vbi animaduertendum est, quòd cum initio capitis inquit: In semine quidem vincentem habet qualitatem acidam, & siccam, vt ipsum tertij sit ordinis resiccantium, ac refrigerãtium, Gal. non de nucleis intellexit, neq́ de vero eorum semine, sed tantùm de acido Citrij succo, in cuius medio vbiq́ includitur semen. Eam autem fuisse in hoc Galeni sententiam, eius verba in calce ferè capitis ostendunt, quæ ita sonant: Semen omne esui ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod reuera semen est. Hic amarus est & discutit, hoc est calfacit, & exiccat secundo recessu. Quam rem malè, meo quidem iudicio, assecutus Auicenna, vtpote qui non rectè distinxerit, neque hac in re planè Galeni sententiam acceperit, libro suorum canonum secundo, semini Citrij secundam calidorum, & siccorum sedem aßignauit: tractatu verò, quem cordis viribus dicauit, eidem tertiã frigidorum, & siccorum classem adscripsit, nullum quidem verbum faciens de acido Citrij succo, quem à Galeno sub seminis nomine comprehensum fuisse demonstrauimus. Non longè natura, & viribus à citrijs distant mala LIMONIA & AVRANTIA *dicta, & illa quæ* ADAMI POMA *vulgò vocantur, nos verò Lomie dicimus: tametsi Limonia magis cùm facie tum facul[illegible]te Citria referant. Li-*

Auicenna notatur.

Limonia.

VI. LIMONIA MALA.

VII. AVRANTIA MALA.

monum planta perpetua fronde viret, quemadmodum & Citrus, folijs etiam similibus: sed paulo angustioribus. Flores fert albos, & odoratos: à quibus poma oriuntur citrij faciem referentia. Sunt tamen Citrijs minora, oblonga, cute non adeò crassa, & magis succo prægnantia, qui gustu acidior percipitur, semine ferè simili, & colore pallida. Eadem omnibus ferè gentibus nota sunt magis, quam describi debeant. Sunt maiora & minora: quæ etiam succi bonitate differunt, & corticis craßitudine. Nam quæ grandiora sunt, & succo, & cortice, carneq́ longè sunt præstantiora. Serũtur tanquam peregrina in hortis & viridarijs: & quanquã mangonio cultorum in frigidis regionibus viuant, quod hyeme in concameratis cellarijs recondantur, earum tamen proventus, non est nisi in locis calidis, & præsertim maritimis, & circa lacus amænißimos. Ideoq́ in Apulia, Calabria, & alijs regni Neapolitani regionibus copiosa Limonia proueniunt. Iisdem qualitatibus prædita sunt, quibus & Citria mala. AVRANTIA *verò poma rotundiora, & per maturitatem aureo prorsus colore nitentia, odorataq́, cortice limonibus craßiore, amarioreq́. Internus succus, quo maximè sunt referta, in quo semen citri simile, non in omnibus eodem percipitur sapore. Nam in hoc genere acidus, in illo dulcis, in altero vinosus habetur. Horum arbores citro similes, quemadmodum & Citreæ mali coma perpetua virent, folijs Lauro latifoliæ proximis, craßis, leuibus, ac suauiter odoratis, & in acutum desinentibus. Rami pariter illis sunt flexiles lentiue, topiarijs operibus haud inidonei, aculeis firmis acutisq́ referti: cortice ex viridi subalbicante. Flores albi, odore perquàm præstanti. Seritur in viridarijs & hortis, maritimis præsertim tractibus. Abundant iis Campania, Apulia, Calabria, & aliæ regni Neapolitani regiones, quinetiam Liguria & Benaci lacus viridaria: decerpuntur flores, vbi copiosi proueniunt, ab Vnguentarijs ad varia odoramenta paranda. Peculiariter autem distillatur ex iis aqua, quæ non solùm odoris præstantia cæteras præcellit, sed ad medicamenta etiam optimè facit, & præsertim ad pestilentes febres, quæ cum exanthematibus in cute eueniunt. Datur enim potanda sex vnciarum pondere magno sanè auxilio, vbi per sudorem à centro ad circumferentias infectos humores trahere sit opus. Siquidem hæc aqua valenter sudorem prouocat, & cordi plurimũ succurrit, id corroborat, & spiritus viuificat. Cortex Sacchcaro conditus ventricu-*

Aurantia.

Aquæ florum aurantiorum mira facultas.

VIII. POMA ADAMI.

ventriculum roborat, & flatus pellit. Omnium ſuccus ſitim extinguit & febrientes iuuat, præter dulcium Aurantiorum: nam is febrientibus non adeò ſalubris eſt, nec ſitim ſedat. Arbor hæc ſemper pomifera eſt, & eadem ferè, quæ citria præſtat. Aurantia calidiore ſunt cortice, quandoquidem is reliquis acrior, atque amarior guſtu deprehenditur. Refrigerat & exiccant, quæ ſcilicet acida & vinoſa ſunt. Dulcia omnibus partibus excalfaciunt, cæterorum verò ſuccus refrigerat, & putredini aduerſatur. Quocirca febricitantibus bellè cõueniunt, dulcia verò contra. Fit è Limoniorum ſucco, ſicut & citriorum, ſerapium ad reſtinguendum bilis feruorem non inutile: ſed quoque ad ſitim extinguendam: item & ad peſtilentes febres, & eas, quæ contagione non vacant. Aqua, quæ è Limoniorum ſucco calentis aquæ balneo, & vitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro fuco ad faciem expoliendam, vitiligines vbicunque ſint, & totius corporis cutisq; maculas emẽdat, varos delet, & acaros interimit. Serapijs admiſta febribus acutis, & contagioſis mirè ſuccurrit. Epota ventris tineas enecat: id quod etiam præſtat ſuccus recenter expreſſus, vnciæ pondere potus: idem ex immaturo pomo expreſſus ſeſquiunciæ pondere, ex vino cretico potus mirificè calculos renum pellit. Cæterum non parum laboris impendiſſe videtur Braſauolus in præfatione ſui de ſimplicium examine libri, vt doceret, vnde emanauerit Arantiorum vocabulum. Sed licet ibi plura de eius origine referat, ea tamen, meo quidem iudicio, non multùm nomini quadrant: quandoquidem ego potius exiſtimauerim, vulgo Arantia, quaſi Aurantia, altera expuncta litera, dicta fuiſſe. Nam cùm hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepiſſe videntur: vnde, quantum equidem reor, Aurantia, hoc eſt, aurea mala dicta fuere. Cæterùm non longè natura, & viribus à Limonibus diſtant, quæ ADAMI poma vulgus vocat. Siquidem planta, quæ hæc profert, folio eſt Limonij arboris maiore, patentioreque, ramis etiam ſimilibus, floribus Citrei mali æmulis, fructu Aurantijs duplo triploue maiori rotundoque, cortice non admodum craſſo, pallido, criſpo, & inæquali, fiſſuris quibuſdam apparentibus, perinde ac ſi dentibus demorſus eſſet, vnde illi nomen, quòd putet ignarum vulgus hoc illud eſſe pomum, quod ab Adamo in Paradyſo delitiarum demorſum fuit: ſed hæ fabulæ ſunt. Succoſa ac acida madet pulpa, ſapore limonibus haud longè abſimili, ſed non ita palato grata, in qua ſemina latitant Citrei aut Limonij mali ſimilia. Hæc poma quidam putant limonia eſſe fœminini generis. Seruntur cum Citrijs, limonijs aurantijsque, & ijſdem, vt illa proueniunt locis. Refrigerant, exiccant, & adſtringunt. Præſtat pomorum ſuccus ad ea omnia, ad quæ limonia præſtare diximus, minore tamen efficacia. Peculiariter autem valent poma ad ſcabiem, ſi per medium ſecta, & tenuiſsimo ſulphuris puluere aſperſa, & deinde cinere feruenti calefacta corpori ſcabioſo confricentur. Reliquum eſt, vt ſingulis malis ſua reddamus nomina. Mala ita Latinis dicta, Græcis μῆλα vocantur: Arabibus Tufa, ſeu Tufaha: Italis, Mele ſeu Pomi: Germanis, Depffel: Hiſpanis, Manſanas: Gallis, pomes. Ea verò, quæ Græcè κυδώνια μῆλα, Latinè Cotonea, & Cydonia mala dicuntur: Arabicè Saffargell: Italicè, Mele cotogne: Germanicè, Quitten oder Kitten: Hiſpanicè, Membrilhos, & Marmellos: Gallicè, Conting, Pomes de coing. Quæ autem Græcum nomen habent μελίμηλα, ἢ γλυκύμηλα eorum Latinum eſt, Mellita, vel Dulcia mala: Arabicum, Melomella, & Galopomella: Italicum, Mele dolci. Mala quæ περσικὰ μῆλα, καὶ ῥοδάκινα Græco nomine, Latino Perſica mala appellantur: Arabico, Sauch, ſeu Chauch: Italico, Peſche & Perſiche: Germanico, Pferſich: Hiſpanico, Pexegos: Gallico, Peſches. Polonis, Broskuini. Μῆλα ἀρμενιακά, πραικόκκια, καὶ βερικόκκια quæ Græci, Latini, Armeniaca mala, & Præcocia nominant: Mauritanis, Mermex, ſeu Mirmix, Mex, Meſmes, ſiue Miſmis: Italis Armoniache, Bacoche, Moniache, & Griſomele: Germ. S. Johan: Pferſich: Hiſpa. Albricoques, Albarchigas, & Aluaricoques: Gal. Abricot, Carmaignoles & Chicandeliz. At Armenia minora, Græcis Μῆλα ἀρμενιακὰ μικρὰ: Italis, præſertimq; Hetruſcis, armoniache, Bacoche & Moniache minori: Inſubribus autẽ & Venetis, Armellini. Mala deniq; Μηδικὰ μῆλα, ἢ κεδρόμηλα à Græcis vocata, Latinis ſimiliter Medica mala, aut Citromala, & Citria dicũtur: Italis, Cedri, & Citroni: Germ. Citrin Depffel Jüdẽ Depffel, & Citronatẽ: Hiſpanis, Cidras: Gallis, Citron: Bohemis Citrynouuy. Mala Limonia Italis, Limoni: Gallis, Limons. At Aurantia mala, Italis, Aranci: Germanis Pomerantʒ. Gal. Pome d' Orenges. Poma Adami, Italis, Lomie & Pomi d' Adamo.

Aqua ſtillatitia è limoniorũ ſucco & eius vires.

Braſauolus de Arantiorũ nomine.

Adami pomorum hiſtoria.

Pomorũ Adami vires.

Nomina.

I. Mala propriè dicuntur, quæ breui pediculo annectuntur: ab alijs poma, quamuis hoc commune ſit nomen ferè omnibus fructibus perſpicuæ magnitudinis. Differentiæ plurimæ ratione ſaporis acidi, aquoſi, auſteri, dulcis: coloris, magnitudinis, figuræ: duæ figuræ adpoſitæ, magnorum rotundorum & oblongorum: plures differentias veteribus indictas, qui cognoſcere cupit, Cordum in ſua hiſtoria, qui vltra triginta ſpecies habet, & Tabernæmontanum conſulat. II. Aſt Cydonia, Cotonea etiam dicuntur, quo nomine primus Cato donauit à Sidonte Corinthi vico: quibuſdam, quod mala eius cotone ſeu lana quadam tegi videantur: fortè ex Plinio χρυσόμηλα ab externo aureo colore. Apud Plutarchum 5. Sympoſiacon, Tryphon medicus, apud Homerum ἀγλαόκαρπον dictum putat. Genera explicauit Athæneus 3. Dipnoſoph. Columella lib. 5. c. 10. tria refert, Struthia, Chryſomeliana, & Muſtea: icones binæ, altera Cotoneæ malus, altera Cotoneæ pyri, quæ Cydonia miluiana etiam dicuntur quibuſdam. III. PERSICA quæ ῥοδάκινα Simeoni Sethi de alimentis. Differentiæ plures à nobis obſeruatæ, quòd alia ſint præcocia, alia ſerotina: præcocia dicuntur perſica S. Iohannis, quòd circa illud tempus matureſcant, parua inſtar Armeniacorum

Perſica.

niacorum, eiusq; ferè saporis. At ex Armeniacorum genere non esse, nucleus ostendit, qui vt persicorum striatus est. Serotina maiora, alia minora: maiora vel flaua quæ à Coroneis cognominata, vel alba, vel viridia, vel buxea: minora, vel rubra, quæ sanguinea dicũtur, vel flaua. Ratione saporis, dulcia, acida, vinosa, amariuscula, austera. Ratione ossium, quorundam ossa à carne separari non possunt, quæ Duracina dicuntur, non quòd seruari diutius possint, sed ob carnis substantiam duriorem, quæ modò candida, modò lutea, nunc ex albo subrubea: in quibusdam nuclei disrupti obseruãtur. Sic et figura differunt, quędam orbiculata, quædam in rotunditate oblonga, quædam cotoneis similia & colore & odore, quæ primas tenent: quædam à nucis similitudine Nucipersica: alia quæ mangonio facta persica amygdala vocantur, obs nucleum amygdalorum modo dulcem. Sic denique ex his quædam lanuginosa, alia glabra, læuia, exterin & interius virentia. IV. ARMENIACA malus ex genere persicorum Galeno, quare præcocia, inter persica recensuit Plinius: hæc differunt sapore & magnitudine, sunt enim parua, prunis vulgaribus non maiora, alia vt mediocria persica, alia maiora insitione, alias exigua: sunt & candicantia nucleo dulci. Dicuntur præcocia & persica minora, Brunf. Persici quartum genus, Lon. Malum armeniacum vel præcoquum, Gesſ. hort. malus Armeniaca, Cord. in Diosc. Lob. Dod. gal. & fol. Lac. Lugd. Cast. Armeniaca, Tab. Cæsalpino. V. CITRIA, Limonia, Arantia, tria hæc malorum genera in officinis vsitata, ad vnum genus pertinent. Citria Theophrasto μῆλον μηδικὸν ἢ περσικὸν à regione: Malum Hesperium & Chrysomela Athenæo lib. 3. Κίτριον Galeno Medica malus: quibusdam Assyria: adnumerat Barbarus in suo Corollario, Nuptialia prægrãdia & melonum orbiculata facie. Varietas enim est pomorũ tam in magnitudine quam sapore: quædam in molem decem librarum pondo excrescunt: quæ Gallis pomcires, quasi poma citria, vocãtur: alia his minora: alia Limonũ magnitudine aut paulò maiora: sapore vehementiore & remissiore: item dilutiore saturatioreque colore. De his vide Theophrastum 4. histo. 4. 1. de caus. plant. 22. Plinium li. 12. cap. 3. Solinum cap. 49. Macrobium 3. Satur. 19. Palladium in Martio. Recentioribus dicitur Malus citria, medica, citrium. VI. Limonia mala ex citri genere sunt, sed minora, cute minus crassa, succo acidiore. Plures differentiæ: alia oblongiora asperiora, cortice crassiore, succo dulciore, quæ maximè probantur: alia læuiora, cortice tenuiore, succo acidiore: sunt in Hispania, vix nucis amplitudine, odore cæteris præstantiore, arbore excelsiore, sic & pusilli dulcissimi in Zeilan habentur, Scaligero attestante: & in Syria in syluestribus frequentia exigua & acidissima. Recentioribus Limonia, Limones. VII. Aurantia mala fortè ab Arantio Achaiæ oppido, vel Arania à gente eius nominis in Persia: alijs á corticis colore luteo, quare Aurea Virgilio: an Cestianum malum Galeni 2. de compos. secundum loca. 1. fortè Martianum malum apud Suetonium in Domitiano. Sunt qui Citrangulum Auicennæ & Mesuei statuant. Censent insitione ad nos deuenisse: Si enim Arantius Citro inseratur, Arantius vix cubiti altitudinem excedet: at si contra Citrus in Arantio, ad magnam proceritatem peruenit. Variant sapore succi, acido, dulci, medio seu vinoso. Dulcia superficie magis sunt glabra, lęuia, mollia: acetosa duriora ac asperiora. Cutis colore magis viridi, magis flauescente, quæ citreolus, magis croceo, quæ Citrangula dicuntur: reperiuntur etiam sine semine, & alia in pomo duo genera acinorũ habent: nostris amarus est cortex: meminit Scaliger in Zeilan haberi cortice dulci & suaui. Variãt & cortice modo rugoso magis minusue, aliquãdo extuberat forma rotunda, aliquando oblonga papillarũ instar. Recentioribus Aurantia, Anarantia & Aurea mala dicuntur. VIII. Poma Adami: hæc folijs cum limonibus (sed maioribus) floribus cum Citro, fructu, sed triplo quadruploue maiore, cum Arantijs conuenit. Poma Adami, Cord in Diosc. Cast. Lugd. Citrius altera, Cord. hist. Malus Assyria, Dod. Tab. Pomum Assyrium, Lob. Ponziras, Cæsalpino.

Armeniaca. Citria. Limonia. Poma Adami

PYRA.

Ἄπια. PYRA. CAP. CXXXII.

PYrorum multa genera. Quæ tamen omnia adstringunt: proinde adduntur conuenienter in repellentia cataplasmata. Decoctum è siccis, & cruda ipsa aluum sistunt: ieiunos esitata lædunt. Achra pyrastri genus est, quod tardissimè maturescit. Vim pyro adstringentiorem habet, & ad eadem conuenit: stringunt etiam eius folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi strangulant. Aiunt fungos, si syluestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

Pyrorũ consideratio, & genera.

QVoniam Pyra vulgatißima sunt non modò in Italia, sed vbique in tota Europa: quæ proueniunt vbique in collibus, agris, vineis, hortis, & viridarijs, syluestria vero locis incultis & in syluis. Varia est quoq; Pyrorum facies: quod cum omnibus notum sit, quemadmodum & planta: ideo superuacaneum duxi eorum arbores per historiam explicare. Multa ac varia apud nos Pyrorũ numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos, odore, sapore, colore, forma ac prouentu differentia. Quin etiam & syluestria quoque copiosa visuntur. Antiqui, vt Plinius refert libro & capite decimo quinto celebra-

celebrantere superba, falerna, decumiana, dolobelliana, pompeiana, liceriana, seueriana, tyranniana, fauoniana, lateriana, cutiana, tiberiana, signina, purpurea, sementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, & alia, quorum enumeratio longa foret. Quas sanè varias appellationes mutuati sunt, vel ab hominibus, qui primùm ea in ciborum vsum reuocarunt: vel à locis, vnde venerant: aut à notis, quas aliquibus fructibus acceptas referebant: aut à colore proprio: aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaq; nostri quoq; Hetrusci antiquorum consuetudinem secuti, varijs nominibus à diuersis inditis causis sua Pyra vulgò appellant, moschatelle, giugnole, ciampoline, rogie, ghiacciuole, spinose, quadrane, carouelle, papali, san Nicolo, durelle, Zuccaie, campane, vernareccie, gentili, porcine, sementine, & plura alia habent alijs nomenclaturis appellata. Cæterùm si quis vellet in nostratibus, veterum Pyra collatione assequi, operæpretium esset, vt vnumquodq; eorum genus peculiarem perspicuamq; habuisset descriptionem: quandoquidem fieri non potest, vt hac sola nomenclatura innotescant. Porrò in vniuersum de eorum viribus differentes, dicamus, sicuti etiam de malis diximus quòd pyrorum facultates ex saporibus gustu dignoscuntur: cùm dulcia natura distent ab acerbis, acidis, austeris, & ab his, quæ vnum, vel plures præ se ferunt sapores: & contra, hæc deinceps ab illis sint diuersa. Pyra (vt scriptum reliquit Galenus lib. 5. simplicium medicamentorum) esu stomacho grata sunt, quin & vim habent exiccandi. Atqui syluestribus magis adstringendi facultas inest: ob id etiam magis præstant contra fluxiones. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus ita scribit: Quæ de malis diximus, si omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio super his sermone opus erit. Nam in ijs quoque alia austera tantùm, vel acerba apparent, veluti quædam acida, quædam dulcia, quædam denique ex horum mistione composita sunt, quæ nullam penitus huiuscemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, vt cùm aquea sint, ac hebetia nulla roborandi vi polleant. Talis igitur omnino pyrorum vsus, qualis malorum. At pyris, præsertimque grandibus, quæ apud nos menatæ uocantur, aliqua alendi facultas donata est. Proinde ea secta in tenues orbiculos, siccataque reponunt quibus coctis per hyemem, & ver, cùm fames est, ciborum parum nutrientium vice vescuntur. Pyri fructus, qui ἄπια Græcis, Latinis Pyra dicuntur: Arabibus, Humechte, Cirmetre, seu Kemetry: Italis, Pere: Germanis, Byren: Hispanis, Peras: Gallis, Poires: Bohemis Hrušky.

Pyrorum facultas. Pyrorum vires ex Gal. Nomina.

Pyra dicuntur, quæ longo pediculo pendent, & quidem à fructus figura pyramidem referente: differentiæ plurimæ ratione magnitudinis, figuræ, saporis, odoris, coloris, temporis, ita vt Cordus in sua historia quinquaginta genera recensuerit. Sic genus quoddam est quod comestum ventrem subducit, qui eleganti rubore carnis placent: est & alterum genus è quorum medio corpore folium exoritur, quod Pyrophilla dicuntur: est & quoddam pomi folio.

Μέσπιλον. MESPILVS. CAP. CXXXIII.

MEspilus, quæ à nonnullis aronia vocatur, spinosa arbor est, folio † pyracanthæ, siue oxyacanthæ. Fert pomum suaue, exiguo malo non dissimile, tribus intus ossiculis: qua ex causa id nonnulli tricoccon appellauere. Tarde maturescit, esu adstringit: stomacho gratum est, aluumque supprimit. Alterum mespili genus in Italia nascitur, quod aliqui setanium, alij epimelida vocant: arbor folijs mali, sed minoribus: pomum fert rotundum, esui aptum, à vmbilico latiore: quod adstringit, seroque maturescit.

ἀ πυθμλω. i. fundū, meum habet.

I. MESPILVS PRIMA.

MEspilorum hic à Dioscoride duo recensentur genera: quorum illa, quæ folijs est pyracanthæ, siue oxyacanthæ nostratibus haud quaquam adstipulari videtur. Quippe (vt sensu patet) nostrates Mespili folijs oblongis, cerasorum ferè similibus virent, non autem apij modo per ambitum incisis, veluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem gustatu suauem, sed potius iniucundum, quòd acerbus sit, & austerus. Quin & is quina includit ossicula, non sanè terna: vt primo Mespilorum generi assignat Dioscorides. Cæterùm si fructum profert Italia, qui priori Mespilo legitimè adscribi possit, eius nimirum arboris erit, quæ Neapoli, vbi copiosa seritur in hortis, viridarijs, ac vineis, Azarolo vulgò nominatur. Huius plures plantas vidi ego primùm Neapoli in amplissimo viridario Pompeij Cardinalis à Columna, via, qua itur ad poetæ Maronis sepulchrum, vel vt vulgò dicunt à Pedigrotta. Arbor est mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno [pyro] haud absimilis: spinis horrida, non tamen admodum acutis: folijs laciniatis, apij æmulis aut oxyacanthæ, floribus albicantibus, racematim cohærentibus. Fructus illi sunt sorborum crassitudine, oblongi, rubentes, vulgaribus mespilis æquales, sed arctiore vmbilico, tribus tantum intus ossiculis. Maturescunt autumno, Septembri tantum mense. Ex quo perspici potest, eos Dioscoridis codices hoc loco scatere mendis, in quibus deprauate legitur, hanc arborem folijs esse pyxacanthæ, non autem, vt legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam (vt superius suo loco explicauimus) oxyacantha folijs germinat dissectis: pyxacantha verò buxi modo oblongis. Cuius rei illud manifesto est indicio, quod de hoc Mespilorum genere posteritatis memoriæ prodidit Theophrastus libro 3. capite 12. cùm inquit: Magnitudine arbor ista excellit, gyroque constatur. Folium magna ex parte incisum, quod vel apium parte postrema imitatur,

Mespilorum consideratio. Azaroli descriptio. Dioscoridis locus enucleatus. Mespilus Theophra.

tatur, ampliore figura, quodque promissam, neruosum, apio tenuius, oblongius, totumque circumtusum est, & pediculo tenui, ac longo dependet: antequam decidat, vehementer rubet. Radice numerosa, altaque arbor cohæret: ob id diuturna, & inextirpabilis est: hactenus Theophrastus. Quæ sanè verba certo sunt argumento, eam Dioscoridis lectionem planè deprauatam esse, quæ huic Mespilorum generi pyxacanthæ frondes reddit. Quinetiam folium explicant oxyacanthæ à Dioscoride eius in historia silentio dissimulatum, quòd scilicet apij modo per ambitum sit dissectum. Sed illud etiam non ignorandum, tantam oxyacãthæ cum hac Mespilo intercessisse cognationem, vt si Mespilus hæc oxyacãthæ inseratur, omnium speciosissima proueniat, & longè magis fructifera euadat. Sed vt redeamus eò, vnde codicis mendæ, quæ librariorum incuria est, nos diduxerant, dicimus quòd Azaroli vocatæ fructus nullis prorsus notis reclamant Mespilis, quæ primo loco à Dioscoride descripta sunt. Siquidem ij exigui sunt, terna includunt ossicula alijs Mespilis duriora: quanquam magnitudine, & forma dissimili, seram sentiunt maturitatem, ori grati habentur, stomacho non iniucundi, & reliquis denique notis, ac qualitatibus illorum speciem adeò repræsentant, vt non aliud hac in re asserendum putauerim, quàm quòd idem sint Azarola, & Dioscoridis Mespila à quibusdam Aronia dicta. Hæc cum maturitatem senserint, gustui haud parum placent: quo fit, vt ab incolis pro delitijs, non solum cruda expetantur in cibis, sed ijs etiam saccharo, melleque asseruata edantur. Eadem gratissimus sunt cibus vtero gerentibus: quippe non modo sapore placent, sed earum malaciæ subueniunt. Quæ porrò Mespili aliquibus Setaniæ, & Epimelides appellantur, vulgaribus nostratibus collatæ nihil inter se dissentire comperiuntur. Folijs est mali, sed minoribus: flores fert albicantes, cotoneæ mali æmulos: fructum rotundum, latiore vmbilico quinq; acutis processibus coronato: Habetur in vineis, hortis & sepibus. Quapropter nil mirum scriptis mandasse Dioscoridem, alterum hoc Mespili genus copiosum in Italia nasci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à nostratibus Mespilis diuersam sumpsisse, liquidò constat. Quandoquidem libro 6. simplicium medicamentorum scribit, eius fructum acerbum esse, & ventriculo noxium: Epimelida autem à rusticis Italiæ vnedonem nominari. Hoc insuper illud confirmat, quòd Galenus de vtroque Mespilorum genere, seorsum diuersis capitibus tradiderit. In Mespilorum historia Serapio apertè hallucinari deprehenditur, quippe qui sorbi titulo omnia referat, quæ de vtroque Mespilorum genere scripsit Dioscorides. Verùm etsi hac in re is quidem aberret, declarat tamen primum Mespili genus nobis Italis Mauritanos secutu Azarolum esse: namque is Arabico idiomate Mespila Zaror appellat. Vulgaria Mespila deuorata cœliacos, dysentericos, & diarrhæa affectos iuuant. Sistunt faucium, gutturis dentium, & gingiuarum fluxiones, vbi eorum decocto os colluatur. In hoc si insideant fœminæ, mensium abundantiam sistit. Fit è siccis Mespilis, rosarum succo exceptis, additis aliquot Caryophyllis, & coralliorum rubeorum nonnihil, quinetiam myristicæ nucis, cataplasma, ori ventriculi admouendum, ad compescendas vomitiones, & præsertim, vbi cibus reijciatur. Sicca folia in puluerem aspersa, recentia vulnera glutinant, & sanguinis profluuium sistunt: ideo dantur quoque vtiliter ad cruentas reiectiones. In summa vbi adstrictione, corroborationeque opus sit, cum folia, tum fructus plurimum præstant. Mespilorum ossicula, in puluerem contrita, calculos è renibus valenter pellunt, vbi cochlearis mensura ex vino in quo vulgaris petroselini radices decoctæ fuerint, ebibantur. Mespilorum vires recensuit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Mespili fructum, alij tricoccum nominant, quòd tria intus in vniuersum gerat grana, quorum vnumquodque arboris est semen, ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipsius mali: & acini, ipsius vitis: & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Græci vocant. Arboris huius fructus admodum acerbus est, vixque edi potest, ventrem strenuè coërcens: quin & in germinibus, & folijs acerba hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro 2. de alimentorum facultatibus sic inquit: Horum eadem quoque prædictis est ratio: ambo enim adstringunt, sed multò fortius Mespila, quàm sorba. Quamobrem aluo fluenti in cibo accommodatissimè exhibentur: sorba tamen ipsis sunt suauiora: prorsus namque nihil acerbi, vt Mespila obtinent, sed succus eorum citra acerbitatem austerus est. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, vt ficus, vuasque esse comedenda: nequaquam enim eis, vt cibis, sed vt medicamentis potius indigemus. Hæc nouisse longè tibi fuerit vtilius, quam si primam huius dictionis ὄυων syllabam ab antiquis Atheniensibus per, o, solùm prolatam, scriptamque fuisse cognoscas. Mespila, nullis intus ossiculis, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius. Arbor μέσπιλον ἢ μεσπίλη Græcis, Latinis item Mespilus, & Mespila nominatur: Arabibus, Zaror, seu Zarur, & Alzarur. Mespilus prima: Italis & Hispanis Azarolo. Mespilus vulgaris, Græcis Μέσπιλος ἢ μεμεχίλη. Italis Nespolo: Germanis, Nespel: Hispanis, Nesperas, Gallis, Nesplier: Bohemis Nyspule.

Mespilus oxyacanthæ inserta.

Mespila Aronia.

Mespilus altera.

II. MESPILVS ALTERA.

Epimelis Gale.

Serap. lapsus.

Mespilorum vsus.

Mespilorũ vires ex Gal.

Mespila sine ossiculis.

Nomina.

† Ne videamur hic temerè communem lectionem immutasse, quæ est pyxacanthæ, lectorem admonere non alienum duximus, variam esse huius loci scripturam in Græcis tum impressis, tum vetustis exemplaribus. Verùm ea nobis magis probãda visa sunt, quæ habent pyracantham vel oxyacantham (idem enim esse putamus,) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.

Mespilus duplex habetur: I. Mespilus folio apij C.B. Hæc Aronia Dioscori. Anthedon dicitur Theophrasto & Plinio. Mespilus Aronia, Dod.gal. & fol. Ges.hor. Lob.Tab. Mespilus prima Lac. Cast. Paliurus Africana Ruellij, quæ & vinosa cognominari potest, Ges.hor. Mespilus propriè, Cord.in Diosc. Azarolus,

Cæsal.

Cæsalp. hæc spinosa quidem est, attamen in Italia tanquam magis domesticam spinis carentem obseruauimus, à Theophrasto capite de Sorbo admoniti. II. Mespilus vulgaris: apud Theophrastum & Plinium Setania seu Satania cognominatur. Mespilus, Brunf. Trag. (cui Cratægus Theophrasti) Gesn. hort. Lon. Lob. Dodo. Tab. Mespilus altera, Dod. gal. Cord. in Dioscor. cui est Epimelis & hamamelis: Mespilus setanea, Lugd. Hæc duplex est, vulgatior quæ aliquot spinis armatur, fructu minore: altera frequenti insitione mitescit, nec spinis horret, fructumque edit multo maiorem, cuius iconem proposuit Lobelus editione Belgica. Scaliger meminit Mespili, cuius fructus albus sit, malique magnitudine. Huc referri potest & Mespilus altera humilior, quæ Chamæmespilus Gesnero & Lobelo dicitur.

10 Λωτὸς δένδρον. LOTVS ARBOR. CAP. CXXXIIII.

Lotus arbor est vastæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem: dulcem, cibis gratam, stomacho facilem. Aluum sistit baccis. Ramentorum ligni decoctum siue potu, siue infusione dysentericis, ac fœminis fluxione vuluæ laborantibus, auxilio est: rufat capillos: citam aluum cohibet.

Lotus (inquit Theophrastus lib. & cap. quarto de plantarum historia) proprium genus præstat, magnitudine quanta pyrus, aut paulò minore, incisuras folium habet, ac Ilicis esse videatur: materies nigra. Genera eius plura fructibus inter se discreta: fructus magnitudine fabæ: maturescit vuarum modo, variè colores immutans. Nascitur vt myrta, aduersa 20 *inter se densus super germina, gustatu inter Lotophagos dictos prædulcis, suauis, innocuus, atque etiam bonæ frugis. Ventribus est bonus, suauior verò, qui sine ligno interiori est: nã vel genus huiusmodi est, & vinũ eo exprimitur. Multa hæc arbor, fructuq; copiosa est. Exercitum itaque Ophelli cum in Carthaginem proficisceretur, vel eo fructu diebus pluribus pastum commeatuum defectu, accepimus. Est igitur in Insula Lotophagia, Pharide vocata, larga copia: hæc autem insula abest, & non multum distat. Cæterùm non minor in continenti, sed longè largior est: plurima enim hæc omnino in Lybia: hæc Theophrastus. Cui subscribit lib. 13. ca. 17. his verbis. Eadem Africa, quæ pergit ad nos, insignem arborem Loton gignit, quam vocant Celtim, & ipsam Italiæ familiarem. sed terra mutatam. Præcipua est circa Syrtes, atque Nasamenas. Magnitudo, quæ pyro. Incisuræ folio crebriores, alioqui Ilicis viderentur. Differentiæ plures, eæq; maximè fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ, color croci, sed ante maturitatem aliis, atque aliis, sicut in vuis. Nascitur densus in ramis myrti modo, non vt in Italia Cerasi, tam dulci ibi cibo, vt nomen etiam genti terræque dederit. Melior sine interiore nucleo, qui in altero* 30 *genere osseus videtur. Vinum quoque exprimitur illi simile mulso, quod vltra denos dies negat durare Nepos. Baccasque contusas cum Alica ad cibos doliis condunt, quin & exercitus pastos eo accepimus, vltro, citroque commeantes per Aphricam. Ligno color niger, ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capuloi, breuesque alios vsus excogitant. Dioscorides non aliis notis reddidit Lotum, quàm quòd arbor esset vastæ proceritatis. Cui subscribens idem Plinius libro 16. capit. 30. sic inquit: Lotus præcipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latissima expatiantium vmbra, & in vicinas domos sæpè transilientium. Item eodem loco ita scribit: Loti fructus syluestris quidem est, sed cerasorum penè natura. Nulli breuior opacitas, nec aufert solem hyeme decidentibus foliis. Nulli cortex iucundior, aut oculos ex-*

Loti arboris historia ex Theophr.

Vinum è Loto.

Lotus Plinii.

I. LOTVS. II. PSEVDOLOTVS.

40

50

60

cipiens

S 4

cipiens blandius. Nulli rami longiores, validioresque, aut plures, vt dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas: & libro 17. capite 1. lotos ingentes esse arbores quoque ostendit his verbis. Ea sex arbores fuere Loti patula ramorum opacitate lasciuæ.

LOTI AFRICANAE SPECIES.

Lotũ longæuam admodum esse arborem.

Cæterùm non solum ingentes esse arbores Lotos testatur Plinius, sed etiam in longas perdurare ætates lib. 17. idem ostendit his verbis: Romæ vero Lotos in Lucinæ area anno qui fuit sine magistratibus 369. vrbis ædecondita: incertum ipsa quanto vetustior: esse quidem vetustiorem non est dubium, cum ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nunc circiter annum 450. habet. Antiquior illa est, sed incerta eius ætas, quæ capillata dicitur, quoniam vestalium Virginum capillus ad eam defertur. Verùm altera Lotos in Vulcanali, quod Romulus constituit ex victoria de Decumis, æquæua ibi intelligitur, vt autor est Massurius. Radices eius in forum vsque Cæsaris, per stationes municipiorum penetrant. Quamobrem putauerim ego, si modo hodie Loti nascuntur in Italia, eum non aberrare, qui veram lotum, præsertim Dioscoridi, & Plinio, eam esse arborem dixerit, quæ in Tridentino & Goritiensi agro vulgo Bagolaro vocatur: in Veronensi verò, & in aliis quibusdam Italiæ locis, Perlaro. Siquidem licet harum arborum multæ pyri magnitudinem æquẽt, pleræque tamen conspiciuntur, quæ longe admodum pyrum proceritate vincunt. Hæ itaque præterquàm quòd caudice cõstãt crassißimo, ramis latißimis in altitudinem latitudinemque se extollentibus: cortice spectantur læui, colore in cæruleum nigrescente. Quo fit, vt is grato coloris aspectu respicientium oculos mirum in modum ad se alliciat, vt tradidit Plinius. Foliis virent ilici proximis, per ambitum serratis, asperisq́, quæ medio autumno flaccescunt. Fructus eis (vt Plinius libro 13. & decimo sexto inquit) cerasorum similitudine, qui vt illa, longiore pediculo pendet: is primo viret, mox in candidum flauescit, deinde per maturitatem rubescit: deniq́, postquàm maturuerit, nigricat, gustu non ingrato. Quæ omnes huiusce arboris delineationes ac notæ, Dioscoridis, & Plinij loto planè respondere videtur. Non desunt tamen, qui nostræ refragentur sententiæ, censentes fortasse Lotum haud prouenire in Italia, sed his maximè repugnat Plinius, qui Lotum Italiæ familiarem esse affirmat. Itaque cum nulla alia arbor crescat in Italia, quæ Plinianam referat lotum, quàm ea de qua diximus, nulla ratione possumus, debemusq́, à nostra deflectere sententia. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoque hoc æuo Italiæ esse copiosam.

Lotus Italica.

Loti Italicæ historia.

Ruellii error Agrifolium lotum censentis.

Cæterùm nesciuerim ego, quorum testimonio, & auctoritate fretus Ruellius lotum existimauerit plantam exiguam illam, quam Hetrusci vulgò Agrifolio dicunt: è cuius cortice (vt superius de paliuro disserentes diximus) vti ex viburno nostro, vulgò verò lantana, quidam viscum conficiunt, quo aues capiuntur. Quæ sanè opinio tãtùm abest ab historia loti, quam ex Theophrasto, Plinioq́, retulimus, vt etiam ei prorsus aduersetur: quippe quoniam Agrifolium arbor est, perpetua virens coma, foliis admodũ per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice viridi: quæ notæ penitus loti descriptioni repugnant. Atqui ridenda magis videtur Anguillarij diligentia in vertenda ex Theophrasto Loti historia in Italicum sermonem.

Anguillarii lapsus in Theophrasti versione.

Siquidem is, dum nescio quos carpit, quod perperam (vt ille putat) Theophrasti lectionem verterint, ipse præ cæteris dum se peritißimum eiusdem interpretem facit, erroribus illis omnibus, quibus alios accusat, apertißimè notari potest. Nam vbi Theophrastus habet ἢ κατάπερ τὰ μύρτα, παράλληλα *ille quidem vertit. Come quelli del Myrto intrecciati, id est Myrti modo triplici ordine implicitis. Deinde vbi statim Theophrastus habet* πυκνὸς ἐστι τῶν βλαστῶν, *manifestò declarans fructum ipsum desum prouenire super ramorum germina: ille ad arborem, non ad fructus respiciens, autoris sententiam destruit, his verbis: è copioso di germogli: id est germinibus copiosus est. deinde, vbi paulo inferius Theophrasto legitur* καὶ ἐστι πρὸς τὴν κοιλίαν ἀγαθὸν. ἥδιων δ᾽ ὁ πύρηνος· ἔστι γὰρ καὶ τοιοῦτον γένος· ποιοῦσι δὲ καὶ οἶνον ἐξ αὐτοῦ, *inutile admodum, & sine vllo prorsus sensu, vertit Anguillarius hoc modo: Ma di questo è più soaue il primo, percioche ven'è vna sorte cosi chiamata, & di questo se ne faceua vino: id est, isto suauior est primus, quoniam genus vnum est ita vocatum, ex quo vinum parabatur. Hæc qui viderint, facilè cognoscent Anguillarij in Græcis literis peritiam.*

Angui. lapsus in Plin.

Præterea manifestò is hallucinatus deprehenditur, vbi Plinij authoritate parari vinum dicit ex eo loti arboris fructu, qui nucleum habet: Siquidem contra Plinius ex ijs loti baccis vinum fieri scribit, qui sine interiori nucleo habetur: quemadmodum scribit etiam Theophrastus. Sed de his satis. Cæterùm misit ad me plantam, cuius hic imaginem damus, Constantinopoli allatam, Augerius de Busbecke, vir quidem clarißimus, cui subscriptum erat, Dactyli ex Trapesonda dulces, & gustui delectabiles. Hanc itaque ego inter Lotorum genera annumerandam censerem: & præsertim, cum legerim apud Athenæum eadem de loto scripsisse Polybium, quæ de dactylis scripsit Herodotus.

Dactyli ex Trapesonda.

Pseudoloti descrip.

Pseudolotus arbor est procera, folijs latis oblongisque, firmis ac neruosis, fructu Sebestenorum effigie, sed longè minore, colore per maturitatem cæruleo, pluribus intus ossiculis, sapore non ingrato. Italiæ peregrina hæc arbor est, & raris in viridarijs habetur. Eadem ferè illi qualitates sunt, quæ legitimæ loto tribuuntur. Vires quoque eadem illi sunt, si rerum experimentatoribus credimus. Non rectè sentiunt, qui Pseudolotum hanc Guaiaci plantam esse putãt. Nec fortasse ab re fuerit, inter lotos recensere aliam quoque plantam, quam hic Pseudoloton vocauimus.

Loti Africanæ descrip.

Lotus Africana altera, arbor est procera, folijs alterius loti latioribus, baccis rotundis, acuminato tamen cacumine, colore cæruleo subnigricante. Hæ pediculis carent, calyculis tamen ima parte obductis perinde ac glandes, & Mixæ arboris ramis & surculis seriatim cohærent. Habentur arbores multis in locis in Italia, è longinquis tamen regionibus allatæ. Sunt qui velint arborem hanc eiusdem cum loto pollere viribus: id quod nos quoque putamus. Aberrant, qui hanc loti speciem, Guaiaci esse plantam contendunt. Sed hæc obiter dicta sint, vt alij quoque, qui rem plantariam excolunt, suam his mentem adhibeant. Sunt etiam qui putent

Lotum Athenæi, Zyzyphum esse nostratem, sed decipiuntur, quod Zyzyphus folia non ferat Rhamno latiora, nec baccas rotundas puniceasq; sed oblongas, & aureas potius, quàm rubentes. Quinetiam, quòd Zyzypha esui ficubus, dactylisque haud persimilia sint, nec eos odoris suauitate præcellant. Lotum scriptis tradidit Galenus libro 7. simpl. med. his verbis. Lotus arbor non ita multæ adstrictoriæ qualitatis est particeps, sed & tenuium partium est, & exsiccatoria. Itaque lignorum ipsorum ramenta muliebri accommodantur profluuio, & dysenterijs, & cœliacis affectibus. Decoquuntur verò interim in aqua, interim in vino, nimirum prout vsus poposcerit, nec infunduntur tantùm, sed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum signum est ipsum adstringentis esse cuiusdam, similiter mediocriter desiccantis facultatis. Dictum quippe est & in sermone de ladano, eiusmodi esse facultatis oportere, quod fluentes capillos esset cohibiturum. Plãta, quæ Græcis λωτὸς δένδρον, Latinis Lotus arbor, & Celtis appellatur: Arabibus, Sadar, Sedar, seu Alsadar: Italis, Loto albero, Bagolaro, siue Perlaro: Germanis, Zurgelbaum: *Gallis, Alysier: Hispanis, Almez. Pseudolotus, Italis, Loto bastardo. Lotus Africana altera, Italis, Legno santo, sed falsò.*

Lotus Athenæi non est Zyzyphus.
Loti vires ex Galeno.
Nomina.

I. Lotus arbor, Lotus Celtis Plinio: Fraxinagolum, Crescentio: recentioribus Lotus, & Lotus arbor. II. Loti Africanæ nomine quæ proponitur, à quibusdam Diospyros Theophrasti censetur, Lotus & Faba Græca, Plinio, Cæsalpinus suspicatur apud Plinium inter Mala esse Tuberum alterum genus, quod Sericum cognominatum est à colore. Guaiacum Patauinum, Ges. hor. (cui & viscago) Lob. cui & Lotus vera Theophrasti: Diospyros siue Faba Græca, Lugd. Ermellinus Cæs. Guaiacana vulgò, Camer. Pseudolotus, Tab. Cerasum Trapezuntiũ Cõstantinopoli vocari testatur Bellon. Figuræ duæ adpositæ Pseudoloti & Loti Africanæ nomine, videntur foliorum tantùm longitudine, breuitate, angustia, latitudine, pro ratione ætatis & loci, variare. Quòd Guaiacum aliqui putarint caussa est, quòd ligni materia sit alba, & cor nigrescens.

Κρανία. CORNVS. CAP. CXXXV.

Cornus dura arbor est, baccas ferens oliuæ modò oblongas, quæ primùm virent; dein per maturitatem a rubescunt, aut ceræ colorem repræsentant. In cibo adstringunt: profluuio alui, atque dysenteriæ salutares, siue in edulio, siue in defruto exhibeantur. Muria, vt oliuæ condiuntur. Sanies, quam virentia folia torrendo resudarunt, impetigini conuenienter illinuntur.

a Meum & Drag. ξανθὸν ἢ κηροειδὲς. i. flauus aut ceram colore referens, sed Caracuz. ξανθὸν ἢ κροκοειδὲς. i. flauus aut croceus.

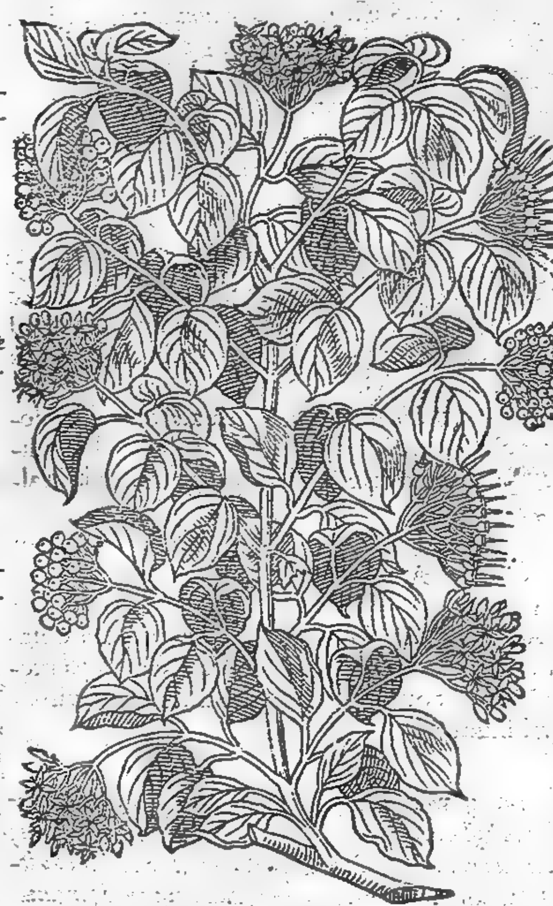
I. CORNVS.

Cornus est vulgaris notitiæ. Cæterum (vt lib. 3. de plantarum historia, cap. 12. memoriæ prodidit Theophrastus) sexus in ea duplex inuenitur. Namque consurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalæ, nisi quòd pinguius, crassiusq; cortice neruoso, & tenui: caudice non minus crasso. Fœmina virgas paruas, sicut salix amerina, suo latere profert, & fruticosior est. Nodos ambæ, perinde ac vitex, tum germinatos, tum inuicem congruos habent. Materies maris excors, totaque solida, cornibus densitate, firmitateq; similis, vnde illi nomen. Fœmina verò medullam continet & mollior est, atque cauatur: ob id ad venabulorum vsum inutilis. Qui Idam Troianam incolunt, marem sterilem dicunt: fœminam autem fructuosam. Nucleum fructus oliuæ similem habet, gustu dulcis, odoratuq; gratus. Flos oleæ, & floret, fructificatq; eodem modo, vt singulari pediculo plura proferat. In Macedonia verò (veluti etiam in Italia) ambæ fructiferæ sunt: sed mas per æstatem, fœmina verò per autumnum baccas maturat, huius tamen baccæ tantum masculæ bonitate cedunt, vt mandi vix possint. Porrò cauendum est, ne corni arbores prope aluearia conserantur, vel à natura productæ ibidem permittantur: quandoquidem apes flore eius degustato aluo citata commoriuntur: atqui contrarium in homine operatur. At certè mirandum est, quòd scriptis mandauerit Theophrastus, Cornum arborem amygdalæ folio virescere, cùm longè diuerso prorumpat. Eaque propter dixerim ego, aut in Theophrasti exemplaribus hoc loco mendum subesse, aut in Ida monte prope Troiam tum soli, tum etiam cæli magis æstuãte natura, corno folia adeò restringi, vt amygdalæ quadantenus æmula videantur: etsi meo quidem iudicio, potius putandum sit, Theophrasti lectionem hoc in loco deprauatam esse. Arbor est Cornus mediocris proceritatis, plerumq; fruticosa, virgis numerosis, è breui caudice emergentibus, nodosis, firmis, robustisq; Tota arbor scabro vestitur cortice, adstringenti admodum sapore: proinde expetitur pistrinarijs fabris, ad parandos rotarum dentes: folia illi sunt sanguineæ virgæ, tactu leuia, mediocriter crassa, ac venosa. Flores edit muscosos aurei coloris, è quibus baccæ oriuntur rubentes, oblongæ oliuarum figura, & singulari pediculo, præduro intus ossiculo, oliuæ modo, in quo nucleus, sapore dulci, odoratuque gratus. Fit ex baccarum pulpa quoddam obsonij genus cydonite non dissimile. Quin & ex eorum decocto, & sacchato liquor ignis opere, & coctura concrescit, coagulaturque, qui præterquàm quòd gratissimo placeat gustu, datur vtiliter dysentericis, ac fœminis mensium profluuio laborantibus. Aduersatur cornus à canibus rabidis demorsis, vt inferius libro sexto, diffusius dicemus. Corni vires memoriæ prodidit Galenus libro septimo de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Corni arboris fructus admodum acerbus est, esui aptus. Itaque mirum videri non debet, ipsum valenter ventrem restringere, sicut & mespila. Folia quoque & germina gustu acerbæ sunt,

Corni historia ex Theophrasto.
Theophrasti locus suspectus.
Corni histor.
Cornorum vsus in cibis.
Corni vires ex Gal.

II. VIRGA SANGVINEA.

sunt, valenterq́ue desiccant. Itaque maxima vulnera glutinare possunt, potissimum durorum corporum: at paruis vulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria sunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus satis desiccant. Corno haud longè absimilis est planta, quam nos vocamus in Hetruria à sanguineo virgarum colore vulgari idiomate SANGVINO, *& Sanguinello. Crescit hæc in dumetis, & sepibus: arbor est fruticosa, virgis Corno tenuioribus, robustis, nodosisq́ue. Cortice sanguinis modo rufescente: foliis Corno proximis, paulo tamen breuioribus ac latioribus, firmis, neruosis, & rubenti pediculo nitentibus. Floret Vere vmbellis albicantibus, quarum flores baccas edunt, racematim cohærentes, sanguineis, tenuibusque petiolis appensæ, orobi magnitudine, primùm virides, & per maturitatem nigricantes: è quibus Ananiensia rura, in Tridentino agro, oleum conficiunt ad lucernarum vsum, expressis torculari, decoctis prius in aqua baccis. Ligni materies dura osseaq́ue habetur, corno minimè cedens, ob idq́ue sunt qui velint hanc Cornum esse fœminam, sed non video, quibus argumentis hoc probare nitantur. Atqui fortasse à scopo non longè aberraret qui diceret, hanc virgam esse sanguineam, de qua Plinius meminit libro 24. ca. 10. his verbis. Nec virga sanguinea felicior habetur, cortex eius interior cicatrices, quæ præsanauere, aperit: Hæc ille. Sed an planta, Sanguino nobis vocata id præstare possit, nondum periculum feci, quo fit, vt hanc sententiam non ausim affirmare, cum nullis notis de ea meminerit Plinius. Baccæ quæ ad maturitatem peruenerunt, amaro, acerbo, adstringentiq́ue sapore degustantur: itaque abstergunt, roborant, cohibent ac repellunt: quare oleum, quod ex iis exprimitur, tale quoque esse necesse est. Porrò plura non habeo, quæ de hac planta in medicum vsum veniant. Arbor, quæ Græcis κρανία, Latinis Cornus vocatur: Italis, Corniolo, veluti fructus eius Cornole, & Cornie. Germanis arbor, Cornelbaū, Kurbeerbaum, & Dierlein: fructus verò Welsch Kirschen: Hispanis, Cornizolos: Gallis, Cornier, fructus verò Corneille: Bohemis, Driukouuy, à virga sanguinea, Italis, Sanguineo, & Sanguinello.*

Virgæ Sanguineæ consideratio. — Ol. ex virgæ sang. baccis. — Virga sanguinea Plinii. — Nomina.

Cornus mas est & fœmina: Mas satiua & syluestris: Satiua fructu rubro, ceræ item colore & albo. Syluestris fruticat tantùm & fructu est dulciore. I. Cornus mas Theophrasti: Cornus Dioscoridis: Cornus satiua & mas, Cord. in Diosc. Cornus mas, Dod. gal. Ges. hor. Lug. Cast. Cornus, Trag. Lon. Lob. Lac. Dod. Cæsalp. II. Cornus syluestris seu fœmina Theophrasti. Virga sanguinea Plinii, Gesn. hor. Dodo. Sanguinus Crescentio, Cast. Sanguen vulgo, Cæsalp. Hartrigel Trago: Cornus fœmina, Dod. gal. (cui & Opulus Columellæ) Ges. hor. Lob. Bellon. Lugd. Tab. Thal. Cornus syluestris & Ossea Loni. Pseudocrania, Cord. in historia sua.

Οὖα. SORBA. CAP. CXXXVI.

a Meum μειλίζοντα.

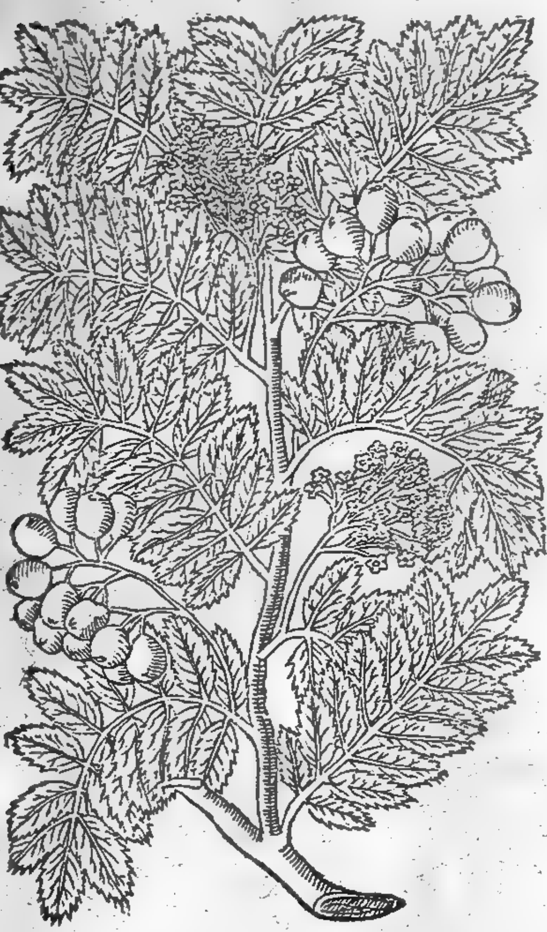
SOrba a colorem luteum referentia, priusquàm maturescant, dissecta, & sole siccata manduntur, vt aluum sistant. Eadem est functio molitorum farinæ, si polentæ loco sumatur. Quod & decoctum eorum in potu præstat.

Sorborum consideratio & genera.

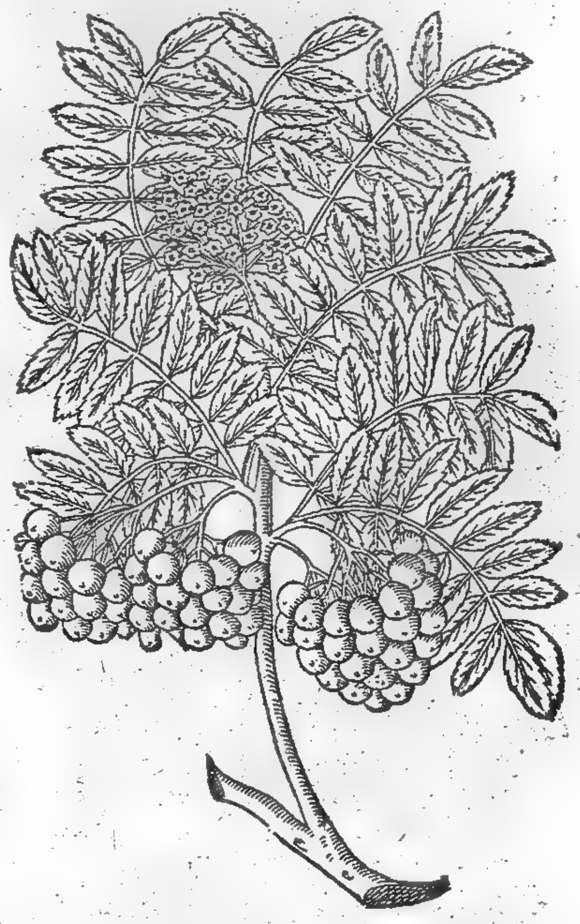
SOrba fructus sunt in Italia vulgatissimi, nullisq́ue non cogniti. Habentur ferè vbique locorum in campis, vineis & viridariis. Duorum sunt generum quæ domestica sunt, quemadmodum & quæ syluestria. Domestica pomorum diuersitate noscuntur: nam alterum quidem mas, alterum fœmina, quæ pomorum diuersitate noscuntur. Vtraque arbor caudice exit recto ac longo, ramis in altum assurgentibus: folio Fraxini sed angustiore, auersa parte albicante, & per ambitum serrato: album edit florem, racematim prodeuntem, è quo fructus exeunt in racemi modum, & ex vno tantum exortu pediculos ducentes, in altera quidem orbiculati, & succo odoratiore, ac mitiore: in altera verò ouati pyri faciem referentes, & gustui asperiores, insuauioresq́ue, & minus olentes, colore subpallido, & in latere rufescente. Hic maris, ille fœminæ esse creditur. Decerpuntur immatura Autumno, & in manipulos colligata suspenduntur, vel reponuntur substratis straminibus, vt ita mitescant, nam aliter præ nimia austeritate nec mandi, nec deglutiri possunt. Ligni materies solidissima, ac compacta: ideoque ad mensas parandas lignariis fabris perquàm libenter expetitur, quemadmodum & virga à bubulcis ad stimulos parandos. Cortice vestitur scabriusculo, colore ex flauo albicante. Radix illi rara, crassa, solida, atque descendens. Datur vtiliter farina delingenda dysentericis, cœliacis, & sanguinem reiicientibus, ac etiam fœminis vterinis fluxibus opportunis. Syluestrium (vt diximus) similiter genera duo. Vnum quod propriè syluestre appellatur, alterum quod Torminale vocat Plinius. SYLVESTRE *ferè facie à satiuo non differt, præterquam fructu, qui ex muscariis vmbellatim sambuci modo prodit, crocantibus in rufum baccis oxyacanthinis magnitudine ferè æqualibus, sapore tamen à domesticis non parum dissimili, acerbo, adstringentique. Prouenit syluosis ac frigidis locis inter cæteras agrestes plantas. Baccæ adstringunt, siccant & repellunt.*

Sorbæ syluestris histor.

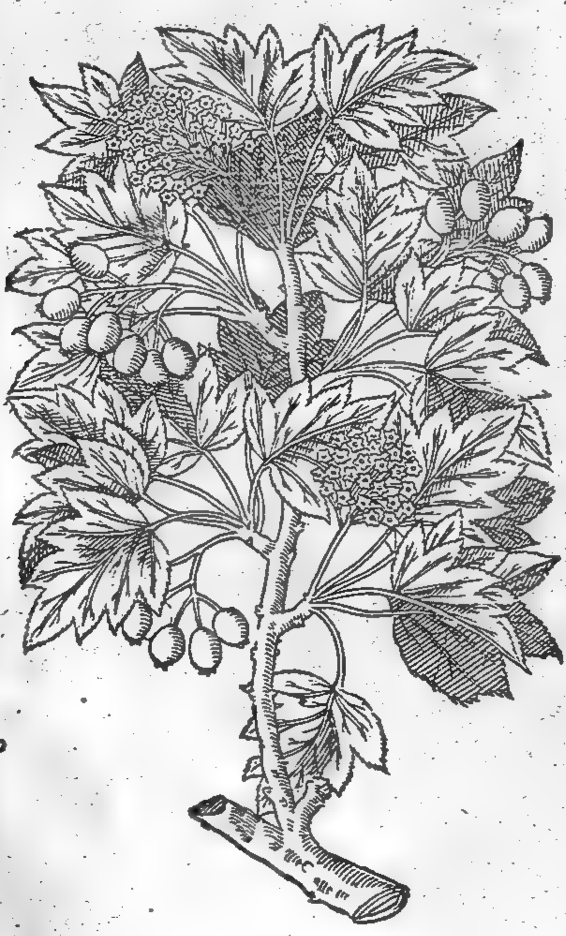
I. SORBVS DOMESTICA.

II. SORBVS SYLVESTRIS.

III. SORBVS TORMINALIS.

& repellunt, quæ per hyemem à ruſticis ad aucupia aſſeruantur: ea enim turdis gratiſſima ſunt. Arboris virgæ quod ſolida, robuſtaque ſint materie, expetuntur à ruſticis pro ſtimulis boum parandis. TORMINALIS *folio eſt vitigineo, Platani modo, læui, haud infirmo: baccis oblongis, aſperiuſculis, teretibus, racematim coeuntibus, & longo pediculo appenſis, coronato vmbilico, colore ferrugineo, ſapore per maturitatem acido, & auſtero. Arbor ipſa ſpectata ſatis habetur proceritatis, cortice obducta læui, & materie haud fragili. Naſcitur in ſyluis, cum cæteris ſylueſtribus. Baccæ adſtringunt, non tamen adeo valenter, vt domeſticæ. Poſſunt eadem omnia quæ domeſticæ, ſed inefficaciora habentur. Aſtringunt enim aluum, & dyſentericorum torminibus vtilia ſunt, vnde illi nomen. Hanc Anguillarius manifeſto ſanè errore Cratægum eſſe cenſet. Siquidem Theophraſto libro 3. capit. 15. de hiſtoria plantarum, Cratægus folio Meſpili prolixo: ſcilicet eſt, verùm maiori, latiori, oblongiorique, nec ſerrato quemadmodum illa ſit. Atqui quantum diſtet Torminalis ſorbi folium à Meſpili foliis, manifeſtè teſtatur Plinius libro 15. cap. 21. quippe qui Torminali Sorbo Platani, non Meſpili folia eſſe ſcribit. Adde quòd huic Sorbo ligni materies, nec verſicolor ſit, nec valida, nec flaua, qualis Cratægo eſſe debet, ſi Theophraſto credimus. Quinetiam nec fructus conuenit, qui in hac Sorbo oblongus ſemper viſitur, in Cratægo vero magna ex parte turbinatus. Sorba, teſtimonio Galeni tum libro 8. ſimplicium medicamentorum, tum libro 2. de alimentorum facultatibus, eandem adſtringendi naturam præſtant, quam meſpila, ſed imbecilliore effectu. Vtraque tamen in medico vſu magis, quàm in cibis expetuntur, probanturque. Sorbi fructus Græci ὄα: Latini, Sorba: Itali, Sorba: Germani,* Speyerling/ Sporoepffel/ Sperberen: *Hiſpani, Sorbas: Galli, Sorbes & Corniers nominant: Bohemi, Kzerbiny. Sorbus ſylueſtris, Italis, Sorbo ſaluatico: Ananienſibus, Temelo: Sorbus torminalis, Italis, Sorbotorminale, & Sorbo ſaluatico: Germ.* Wilder Sperwerbaum: *Bohemis, Vuoßkeruſſe.*

Sorbi Torminalis conſideratio.

Anguill. Cratægū malè.

Sorborum vires ex Gal.

Nomina.

Sorbus

Sorbus alia satiua, alia syluestris, quæ duplex: satiua variat & forma & sapore fructus. Forma, alia orbiculata, vt mala: alia oblonga, vel turbinata, vt pyra: alia ouato fructu. Orbiculata, dulciora & odoratiora: ouata verò, acida & minus odorata. I. Sorbus fructu ouato Theophrasti. Sorbus, Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Lac. Lon. Ges. hor. Cæs. Tab. Lugd. Sorbus domestica, Cast. Lobel. cui & Ostria Theophrasti. Sorbus esculenta, Cam. Sorbus ouata, Fuch. Sorbus legitima Clus. Pann. II. Sorbus syluestris: Cast. Tab. Sorborum quartum genus Plinio: Fraxinus Bubula, Dod. gal. Fraxinea arbor, Trag. Fraxini species, Lon. Ornus, Ges. in fracto Dod. Ruell. Sorbus syluestris alpina, Lob. Sorbus aucuparia, Clus. Pann. Thal. Cam. Sorbi quintum genus, Cord. in Diosc. III. Sorbus Torminalis, Cord. hist. Ges. hor. (cui & Mespili aroniæ syluestris species) Dod. Clus. Pann. Lob. Lugd. cui & torminalis vera, Lonic. Tab. Cæsalp. Thal. Cam. Sorbi quartum genus, Trag. Cord. in Diosc. Sorbi syluestris alia species, Cast. Cratægus Theophrasti: Anguil. Lugdunensi historiæ. 10

Κοκκυμηλέα. PRVNVS. CAP. CXXXVII.

PRunus arbor est nota, cuius pomum estur, sed stomachum malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damasci gignuntur, exiccata stomacho vtilia sunt: aluum adstringunt. Folia pruni in vino decocta, collutione & gargarizatu, vuam, gingiuas, & tonsillas fluxione laborantes reprimunt. Præstant idem syluestrium Prunorum baccæ, post maturitatem exiccatæ: cum sapa verò decoctæ stomacho vtiliores redduntur, aluumque magis adstringunt. Gummi prunorum agglutinat: a potum in vino calculos comminuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium sanat. 20

a Addit Cat. παρεμπλάστικον. i. cutis meatus obstruens.

I. PRVNVS.

II. PRVNVS CEREA.

30

40

50

Prunorum consideratio.

PRunorum differentiæ inexplicabiles ferè sunt, facie, magnitudine, colore & sapore differentia. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfusa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo: quædam deinde magna, quædam vero parua: quædam mediocria: dulcia nonulla, alia acida, alia vinosa, alia dura, alia mollia: alia denique rotunda, alia oblonga, alia ouata conspiciũtur. Arbor est procera, radicibus haud altè descẽdẽtibus paucisq́, caudice subrecto, cortice scabro, multis ramis brachiato, foliis latis oblongisq́, per ambitũ serratis: floribus cãdidis, foliatis, racematim prodeũtibus. Fructũ carnoso, tenui vestitus cuticula, osiculo intus oblongo, in quo nucleolus. In vineis, hortis & viridariis habetur. Cæterũ licet Diosc. pruna Damascena sicca aluum sistere prodiderit, Galenus tamen aliter sensisse videtur septimo simplicium censu, vbi sic inquit: Pruni fructus ventrem subducit, recens quidem plus, aridus verò minus. Sed haud scio, cur Dioscorides pruna Damascena siccata ventrem sistere dicat, cùm & ipsa perspicuè soluant, minus tamen iis, quæ importantur ex Iberia: hactenus Galenus. Atqui in hoc Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarißimus, apertè refragatur Galeno in simplicium medicamentorum omnium peritißimo æquè atque doctißimo, suo de simplicium examine, vbi Galenum scribit hac in re, non Dioscoridem fuisse deceptum. Quippe quòd Galenus non animaduerterit, Dioscoridem de siccis prunis Damascenis loqui: quæ præterquàm quòd sicca sunt, gustu etiam acida sentiuntur, & adstringentia. Qua quidem in re Brasauolus potius (pace sua dixerim) planè hallucinatus, & à recto veritatis tramite lapsus deprehenditur, quandoquidem non meminerit, quod non solũ pruna Damascena sicca, sed etiam alia quàm plurima simplicia medicamẽta deiectoriam simul & adstrin- 60

Galeni tutela contra Brasauolum.

adstringentem vim obtinent, vt manifesto testimonio sunt tamarindi, & myrobalanorũ omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraque, quæ præter id quod primùm aluum deiiciant, postea illam adstrictam relinquunt. Quam sanè prunorum facultatem etsi Brasauolus non perpenderit, Galenus tamen optimè nouit, & expertus est. Idcirco cum loco citato pruna Damascena sicca aluum ciere tradiderit, eadem etiam adstrictoria vi pollere, lib. 2. de alim. facultat. his verbis attestatur: Prunis æquè ac ficubus concessum est, vt vel exiccata vtilia permaneant. Damascenis à Damasco Syriæ monte, in quo nascuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione defertur: proxima iis, quæ in Iberia, & Hispania proueniunt. Verùm hæc quidem nihil adstrictionis præ se ferunt: nonnulla verò Damascenorum vel plurimum. Probatissima in his sunt, quæ cum mediocri adstrictione, magna laxaq; sunt. At parua, dura, acerbaq; & in cibo praua sunt, & ventri subducendo minùs idonea: hæc Galenus. Ex cuius verbis satis constare arbitror, nulla ferè ratione, nec nisi inualidis admodum argumentis Brasauolum adductum fuisse, vt hac in re Galenum ipsum accusaret, quasi Galenus omnino ignorauerit, quam sapores, quam odores, quam cætera denique non fructuum modò, sed & omnium ferè simplicium medicamentorum qualitates naturam & facultatem sortita essent. De quibus omnibus adeò doctè, & copiosè disputauit, vt parem vnquam repererit neminem, vt omnibus perspicuum est ex suis primis quinque libris, quos de simplicium medicamẽtorum facultatibus accuratissimè conscripsit. Huic sententiæ æquè & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum sit, pruna Damascena laudatissima, iis similia, quæ Galeno præferuntur, esu ventrem soluere non inefficaciter, adstricta aluo postmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Brasauoli reprehensione seruasse volumus. Sed si Dioscoridem quoque tueri velimus, nil aliud dicẽdum putauerim, quàm quod pruna Damascena siccata aluum adstringere tradiderit, vt referuntur ad alia, quæ minus adstringunt: non tamen, quòd voluerit, ea esse deiectoria facultatis expertia. Porrò pruna bilem deiiciunt: proinde ea vtiliter vsurpant medici ad febres, aliosq; biliosos affectus: quin & seplasiariis expetuntur, quippe qui ex iis quotannis electaria, intinctus, liquoresq; varios parare consueuerint, quibus non modò sani gustu non ingrato delectantur, sed etiam qui languent, refocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (vt Theophr. est auctor lib. 4. cap. 3. de plant. hist.) insignis magnitudinis, fructum ferens natura & magnitudine mespilis proximum, nisi quòd rotundum nucleum habet. Florere incipit mense Iulio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum siccant, & osse exempto tundunt, offasq; faciunt: hæc Theophrastus. Pruna quæ dulcia sunt, minus frigida naturæ possident, contra verò acida, & austera: atqui omnia frigida, & humida sunt. Palma datur (vt Galenus inquit) Damascenis, quæ sicca ex Syria Venetias importantur. Secundas tenent in Germania, quæ ex Pannonia, & Transyluania conuehuntur: in quorum genere, quæ minuscula sunt, maiorem cum palato ineunt gratiam, in vino decocta, & saccharo aspersa. Hoc enim modo parata, & primis mensis deuorata, præter id quod esui placent, commodissimè aluum citant: nihil enim adstrictionis habent, sed dulcia sunt. Habetur & SYLVESTRIS prunus, in dumetis, sepibus & syluis crescens. Pumila est arbuscula fruticosa, & vbique aculeata, folio satiuæ pruni, verum longè angustiore, duriore, asperioreq;. Vere floret floribus

Prunorum vsus.

Prunus Aegyptia.

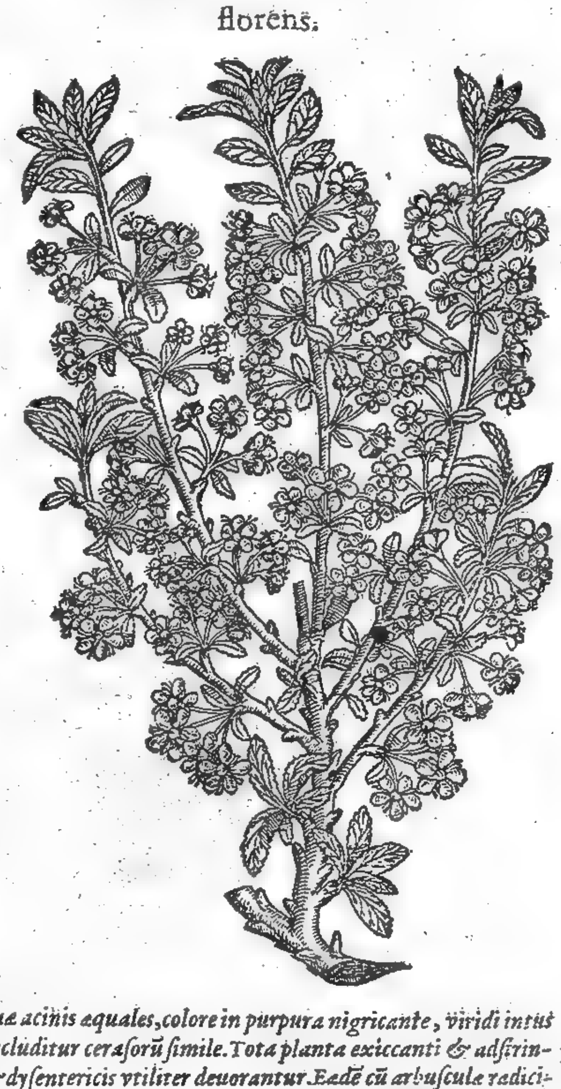
Prunorum facultas.

Pruni syluestris consid.

III. PRVNVS SYLVESTRIS.

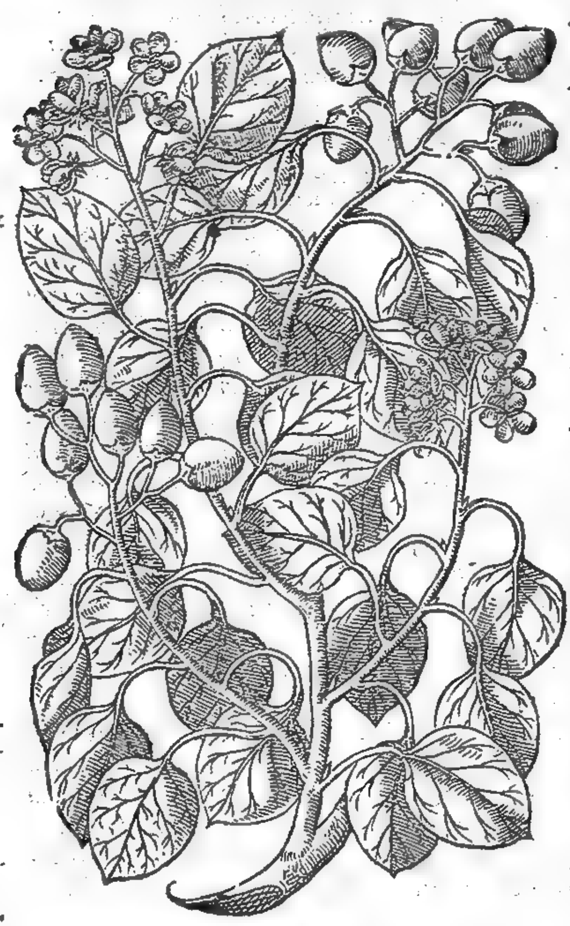
PRVNVS SYLVESTRIS florens.

albis numerosisque, è quibus baccæ proueniunt magnitudine vuæ acinis æquales, colore in purpura nigricante, viridi intus pulpa, austero, & adstringenti admodũ gustu, in quo ossiculũ includitur cerasorũ simile. Tota planta exiccanti & adstringenti facultate præstat, quẽadmodũ & baccæ. Baccæ cœliacis, & dysentericis vtiliter deuorantur. Eadẽ cũ arbusculæ radicibus ex aqua, vel vino austero decoctæ, sanãt oris, linguæ & gingiuarũ vlcera, & fluxiones, quinetiã columellæ & faucium

Pruni syluestris vires.

IV. PRUNUS SEBESTENA.

Sebesten cõsideratio, & historia.

ulcera, tum collutione, tum gargarizato earũ decocto. Quãobrem non parum recreantur hoc medicamento, qui hydrargyro peruncti, oris ulceribus, & fluxione laborãt, & præsertim addito lycio, alumine, & Rhodomelle. Idem decoctum in desessionibus auxiliatur fœminis uteri fluxionibus obnoxiis. Aqua è floribus distillata hausta, intestinorum vermes interficit, oculorumq; fluxiones cohibet. Non dissident effigie à prunis, nec dissimili admodum sunt facultate fructus ij, quos officinæ Arabes secutæ SEBESTENA nominant, quiq; Græcis Myxa, & Myxaria vocantur. Quod etsi Dioscorides, & Galenus horum suis monumentis non meminerint, de ijs tamen à posterioribus Græcis, nempe Paulo, Aetio, Psello, & Actuario frequens facta fuit mentio. Arbores seri in Italia cœperunt Plinij ætate: nunc verò nullis ibi in hortis aut viridariis (quod sciam) virent. Plantæ ramum vnà cum fructu misit ad me præclariss. Medicus Gabriel Faloppius Mutinensis, vir quidem, vt doctrina & facundia præcellens, ita humanitate, & liberalitate illustris. Est itaq; arbor Sebestenus pruno non admodum dissimilis, ei tamen magnitudine cedens. Foliis comatur pruno rotundioribus ac firmioribus, floribus albicantibus, racematim prodeũtibus, è quibus fructus oriuntur prunis paruis similes, calyculo quodam vt glandes, ima parte colligati, osse intus triquetro, qui satis baccæ proportione correspondet, in quo nucleus. Ii maturitatem adepti, in atrum virescunt, gustu sunt prædulci, ac lenta tenaciq; pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptij apud quos proueniunt, vnde ad nos conferuntur, viscum ad aucupia conficiunt, quod Venetiis Alexandrinum appellant, aucupiis commodissimum: Argumẽto sunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color & dulcedo, quæ gustatu deprehenditur. Emolliunt, sitim sedant, & aluum citãt. Pollent autem deiectoria facultate, non secus atque pruna, tam Græcorum, quàm Arabum testimonio: id quod etiam comprobatur quotidiana Medicorum experientia. Tametsi contrarium senserit Fuchsius: quippe qui in suis paradoxis capite 27. vt fortasse in Arabes inueheretur, quos vbique ferè odisse videtur, nullam Sebestenis deiectoriam esse facultatem contendit, quin potius ea adstrictoria vi pollere. Sed longè dissentit ab eo opinio nostra, & vulgata, comprobataq; continua medicorum experientia. Quandoquidem quòd Sebestena assumpta in medicamentis aluum cieant, testis in primis est Paulus Aegineta, qui lib. 7. de iis verba faciens, sic inquit: Myxa arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate verò consimilis. Ex quibus Pauli verbis elicitur, quòd ita ventrem molliant Sebestena, quemadmodum pruna: de quibus idem differens eodem libro Galenum secutus: Pruni fructus, inquit, ventrem subducit, recens quidem magis, aridus verò minus. Neq; huius rei nescius Actuarius hæc pluribus commiscet medicamentis, quæ bilem eijciunt, vt videre est suo de compositione medicamentorum compendio. Eorum insuper deiiciendæ alui facultatem maximè comprobat vulgaris experientia, clarissimum omnium lumen. Siquidem (vt iam millies expertus sum) eorum pulpa drachmarum decem pondere deuorata, aut ad summum duodecim, eosdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia siliqua cassia vocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, vt illam quoque Fuchsii opinionem minus probem, quæ est, quòd electuarium de Sebestẽ officinis dictum ventrem deiiciat, non Sebestenorum facultate, sed aliorum simplicium medicamentorum deiectoria vi præditorum, quæ iis adduntur: nam si id per se præstant, vt ostendimus, idem etiam aliis admista præstabunt. Quare, vt ingenuè dicam quod sentio, non Fuchsius tantùm, quem alioquin semper admiratus sum, vt virum doctissimum, & de medicina amplissimè meritum: sed plerique alij, nunquàm adeo Græcis addicti esse deberent, vt prorsus à Mauritana familia desciscentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma nostræ artis & veritatis præsidia, cogantur deserere. Sed vt eò nostra reuertatur oratio vnde diuerterat, dicimus auctoritatibus & experientia freti, Sebestena deiectoriam vim habere. Quocirca baccæ à cortice purgatæ vtiliter dantur ex flaua bile febricitantibus, atque (vt auctores sunt Paulus, Aetius, Psellus, & Actuarius) linguæ asperitatem mirificè leniunt: quin & pectori, atque tussi & lateris dolore affectis opitulantur: ventris tineas pellunt: vrinæ ardoribus à bile, vel salsa pituita prouenientibus maximam opem præstant: deuorata triginta, aut quadraginta, ex iure carnium macerata, prima statim mensa, aluum commodissimè citant: præstantiora sunt plena, pinguia, & carnosa, quæq; situm non redolent; nec teredinem senserunt. Cæterùm quoniam Sebestena nobis ZIZYPHA, quæ officinis Iuiubæ dicuntur, in mentem reuocarunt, cùm eorum Dioscorides nusquam, quod extet, meminerit, duximus non fore quidem ab rè hic eius historiam & vires diffusius recensere. Arbor itaque est Zizyphus pruno paulò humilior, caudice contorto, cortice scabro, vitis ferè viniferæ simili. Materie oxyacanthæ proxima, radicibus firmis, ac solidis. Spinis vbique ferè riget, longis, læuibus, firmis, acutissimisque, colore ex nigro rufescente, quemadmodum & rami, è quibus iuncei quidam processus exeunt, colore pallido, tenues sparthi modo, lenti, ac flexiles, spithamæ longiores, in quibus vtrinq; per interualla folia exeunt, vt in fraxino, & sorbo, impari tamen exortu oblonga, non magna, firma, vt in clematide, quam vincam peruincam vocant, & sensim per ambitum serrata. Flores à foliorum exortu nascuntur pallidi, ac muscosi, è quibus baccæ exoriuntur oliuarum instar, primum virides, deinde subalbicantes, posthæc aureo colore, & cum ad vltimam venerint maturitatem rufescentes, in quibus nucleus osseus concluditur oliuæ similis. Pulpa ante maturitatem sunt viridi, austeriusculo sapore referta, at in præmaturis, dulcis euadit, & gustui non ingrata. Quo fit vt zizypha in humiditate, & caliditate temperata habeantur. Seruntur in hortis & viridariis. Galenus, qui (vt nonnulli censent) ea Serica vocat, de eorum viribus libro secundo de alimentorum facultatibus sic habet: Ne his quidem, quid ad tuendam sanitatem, morbosve profligandos valeat, testis esse possum. Nam ab insolentibus, ac effrænatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentũ, difficilè cõcoquuntur, ideo stomacho non sunt vtilia. Eandem sen-

Viscum è Sebestenis paratur.

Sebesten facultas.

Fuchsii opin. reprobata.

Sebesten dosis.

Fuchsius reprehenditur.

Zizyphorum consideratio.

V. ZIZYPHA.

dem sententiam ex ipso Galeno sumptam reddidit Auicenna, cui tantùm illud addidit, quòd ea ad pectoris, atque pulmonis vitia conferant, & quòd quidam (vt ferũt) cum maximè renum, tum etiam vesicæ affectibus prodesse censeant. Verùm quoniam (vt diximus) scribit Galenus, nullam se adinuenisse in Sericis facultatem ad corporum affectus curandos, hinc capta occasione Fuchsius iterum digladiatur, honesto quidem studio, non modò cum Auicenna, sed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ auctoribus, asserens id omne, quod de zizyphis Arabes suis monumentis commendarunt, omnino falsum esse, & à veritate alienum. In quo tamen si vitium aliquod Mauritanis adscribendum est, illud quoq; Græcis posterioribus adscribendum erit. Quandoquidem cõstat, Actuarium & Græcum, & medicum peritissimum, suo de compositione medicamentorum volumine, zizypha ad pectoris vitia compositis medicamentis compluribus admiscere, vbi scilicet ex calidorum humorum redũdantia morbus emerserit, item eandem in his vsurpare, quæ bilem deijciunt. Quod & Nicolaum Alexandrinum in suis compositis medic. persæpe fecisse comperio. Ideoq; nil mirum si ad hæc omnia præstare zizypha tradiderit Auicenna: namque suo lentore, ac sua, quæ ægrè permeant, crassitie (vt rei veritas adstruit) sanguinem crassum reddunt, qui flauæ bilis redũdantia tenuior, quàm par sit, redditur. Cùm itaque tradat Auicenna, Zizypha & pectori, & pulmoni prodesse, non temerè quidem eum locutum esse crediderim (vt fortasse aliqui putant) sed illud ea ratione scripsisse, vt in morbis tantum calidis, & acutis intelligendum esset, in quibus medici vtiliter zizyphis vti possint & debeant. Id quod eius verba apertè indicat, cùm dicat, quòd sanguinem incrassant. Neque enim erat Auicenna adeò ignarus, vt datis iam præmissis nesciret subinde cõclusionem inferre. Sed certè pulchrum, atque tutum esse iudico, quòd quandoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (vt sæpè antea polliciti sumus) nulli medicorum sectæ, nec huic magis, quàm illi noster animus erit addictus, sed veritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Auicenna, eos meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis sanguinem expurgari, ac abstergi contendunt, quiq; ea ijs commiscent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari solent, vt recentiorum nõnulli, qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quoduis pectoris vitium indifferenter vtuntur, & plerumque cum maximo ægrotantium discrimine. Cæterùm an Galeno Serica zizypha sint, dubitandum sanè fuerit, cùm aliud Plinio fuisse reperiantur lib. 15. cap. 14. vbi sic habet: Aequè peregrina sunt zizypha & tuberes, quæ & ipsa non pridem venere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria, Sextus Papinius, quem cõsulem vidimus, primus vtique attulit, diui Augusti nouissimis temporibus in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quàm malis: sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta iam syluæ scandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et lib. 16. cap. 25. Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coactæ. Item lib. 17. cap. 10. Et zizyphæ ait, grano seruntur mense Aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea est spina syluestris: hæc Plinius. Columella tamen tuberum nusquam, quod legerim, meminit, sed zizyphorum lib. 9. cap. 4. duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, vt suspicandum sit, Plinij codicem hoc in loco deprauatum esse. Illud suspicionem auxit, quòd inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Simeon Sethi, duas zizyphi species scriptis mandauerint, & quòd tamen in Plinio vna tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepsico, & Simeoni Sethi ζίζυφα, ζίνζυφα, καὶ ζίτζυφα (tot enim modis scripta inueniuntur) ea esse videantur, quæ Galeno serica, eademq; Auicennæ, Serapioni, aliisq; pluribus Mauritanis, mihi quidem statuendum videtur, Galeno serica non aliud designare, quàm zizypha. Ex his præterea omnibus maximum esse argumentum crediderim, in Plinio hic subesse mendum, & illi de zizyphis id adscribendum esse, quod de tuberibus deprauatè fortasse legitur. Leguntur zizypha ad calcem Septembris in Autumno, vnà cum iunceis ramusculis, & in manipulos colligata, laquearibus suspenduntur, prius diebus aliquot insolata: postremo decerpuntur, & asseruantur in capsulis, ad medicos vsus. Sunt etiam qui decerpta & super cratibus, aut tegetibus strata tam diu insolant quousque rugosa fiant.

Auicenæ defensio contra Fuchsium.

Plinii Zizypha & Tuberes.

Zizyphorum duo genera.

Prunus, Græcè κοκκύμηλος: Fructus pruni, qui κοκκύμηλα Græcis, Pruna Latinis appellantur: Arabibus, Anas, Auas, seu Agias: Italis, arbor Pruno Susino: fructus Prune, & Succine, & Susine: Germanis, Praumen/Pflaumen/*&* Kriechen: *Hispanis, Prunas, Andrinas, & Amexeas: Gallis, arbor Prunier, fructus Prune. Prunus syluestris, Græcis κοκκύμηλος ἀγρία: Fructus Italis, pignuole saluatiche: Germanis,* Schlehendorn *arbor: fructus* Schleen: *Bohemis, Truki. Fructus verò, qui Græcis recentioribus μύξαι, μύξα, καὶ μυξάρια: Latinis similiter Myxa, & Myxaria, atque etiam Sebestena Mauritanorũ imitatione dicuntur: Arabibus, Sebesten, Motheica, Mukeita, & Mokaita: Vulgo & officinis, Sebesten: Gallis, Sebeste. Fructus præterea, qui item recentioribus Græcis ζίζυφα καὶ ζίνζιφα, & Galeno σηρικὰ, Latinis Zizypha vocantur: Arabibus, Hunen, Zufalzef, seu Hanab: Officinis, Iuiuba: Italis, Giuggiole: Germanis,* Rot Brustbeerle: *Hispanis, Azufecifa: Gallis, Iuiubes: Bohemis, Iuiuoba.*

Nomina.

Prunorum ingẽs turba est, vt habet Plinius: differunt verò hæc magnitudine, figura, colore & sapore: sic quibusdam caro siccior, facilè ab osse separabilis, aliis humidior & pertinacius adhæret: præcipua laus tribuitur Damascenis, quæ Brabyla Theocriti cẽsentur. Habentur nunc & suauissimi gustus, quæ exempto nucleo siccata ex Galliis aduehuntur Prunorum de Prunioles nomine. II. Addita est figura

Prunus.

Pruna cerea. Prunus Syl. Prun. Sebesten. Zizypha.

altera Prunorum, quæ Pruna cerea & cereola dicuntur, quia ex cãdido in luteum pallescunt. Elegantissima etiam sunt Amygdalina, quæ Coccimelea videntur esse apud Theophrastum: recentiores pruna habent quæ Myrobalana cognominantur. III. Prunus syluestris, cui hoc peculiare, quòd si deflorescentem imbres contigerint, fructus in oblongũ & inane corpus conuertitur, quod Itali Turcas vocant. Carne huius, vel succo expresso pro Acacia vtuntur. IV. Prunus Sebesten, alia satiua, alia syluestris, autore Alpino. Satiua, dicitur Sebesten Trag. Lac. Mixa, Dod. Lon. Mixæ vel Sebastæ, Cord. hist. Prunus Sebestena, Lugd. V. Zizypha: duplex est, rutila & alba: rutila, satiua & syluestris, vt rectè Anguillaræ. Satiua, ratione fructus duplex, maior & minor. Zizyphus rutila satiua maior, sunt Iuiubæ Arabũ & officinarum, quæ Iuiube & Zizypha recentioribus dicuntur, & referre oportet ad Lotum Athenæi, Homeri & Polybii, & Paliurum Africanam Theophrasti. Zizyphus verò rutila satiua minor, ea est quàm Cordus Iuiubas minores & Tuberes Plinii vocat: hæ à prioribus differunt, quod colore, nitore, carne molli, lentore, sapore & nucleo maiores quidem imitantur, sed minores sunt, nec oblongæ, sed rotundæ (hæ fortè ad Paliurum alteram Theophrasti, dum fructu dicit rotundo, referri possunt) atq; similiter flaccidæ. At Zizyphus rutila syluestris, Iuiuba syluestris & Paliurus secunda Theophrasti, & rectè, Anguillaræ dicitur: hæc in agro Veronensi prouenit, spinis valdè horrida, vnde eam habemus.

Zizypha syl.

Κόμαρος. ARBVTVS. CAP. CXXXVIII.

a λεπτόφλοιον i. tenui cortice leg. Orib. b Meũ ὑπόκιρρον. i. subfuluum.

ARbutus, siue vnedo, arbor est cotoneæ malo non dissimilis, tenui [a] [folio:] cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo, huic memæcylo cognomen est. Maturus aut [b] flauet, aut rubescit: in esu acerosus, stomacho aduersatur, capitisque dolorem mouet.

Arbuti consideratio.

ARbutus in Hetruria frequentissima prouenit, vbi vel per hyemem perpetuis virescit frondibus. Hæc etsi Dioscoridi reddatur malo cotoneæ adsimilis, magis tamen putauerim ab eo arboris proceritatem repræsentari cotoneæ, quàm folia, & caudicis corticem. Vel deprauatus fortasse (vt magis suspicor) est hoc in loco Dioscoridis codex: quandoquidem Serapio Dioscoridis ipsius testimonio, Arbutum non describit in vniuersum cotoneæ malo similem, sed eam tantùm proferre folia malo cotoneæ minora: nec scribit tenuia habere folia, vt vulgata habet Dioscoridis lectio: siquidem, vt palàm est, Arbuto folia insunt laurinis, & iligneis crassiora. Meminit Arbuti Theophrastus lib. 3. cap. 16. de plant. hist. sic inquiens: Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimium præstat: corticem tenuem, tamarici similẽ habet, folium inter ilicẽ, & laurũ: floret mense Iulio. Flores singulari appendice parte postrema racematim cohærent, specie quisq; myrto oblõgo similis, & magnitudine tantus: non foliatus, concauus, tanquã ouũ excalptũ, ore aperto: cũ autẽ defloruerit, retinaculũ perforatur, quodq; defloruerit tenue, sicut verticillus circa fusum. Fructus anno integro maturescit, vt simul hũc haberi, atq; alterũ flore sponderi contingat: hactenus Theoph. Quæ in Hetruria nascitur, folia profert laurinis, iligneisve similia, breuiora tamen paulò, crassioraq;, colore potius pallido, quàm viridi, in ambitu vbique serrata, rubra per medium excurrente costa. Caudex cortice vestitur subrubro, haud crasso, tamẽ aspero, squamosoq;, à quo rami prodeunt rubẽtiores, ac leniores.

Arbuti histor. ex Theophr.

Arbuti descriptio.

ARBVTVS.

Floret mensibus Iulio & Augusto, floribus candidis, paruis, lilij conuallij vocati figura, racematim dependentibus. E quibus fructus gignuntur rotundi, sorborum ferè magnitudine: qui primo exortu virent, deinde flauescunt, maturi verò rubent, aspero tactu, nullo intus ossiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his insipidus simul & austerus: quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum stimulant acerosa quadam substantia, qua exterius conteguntur, ità vt planè acerosi videantur: integro anno maturescũt: nascitur in collibus, & syluosis vallibus. His maximè delectatur turdi, & merulæ, quo fit, vt hyeme, quo tempore ipsa poma maturitatem sentiunt, eiusmodi aues inibi laqueis, retibus, aliisq; aucupij generibus facilè capiantur. Arboris folia coriariis ad spissanda coria expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præstare aduersus pestem: quamobrem aquam, quæ ex foliis extracta sit, admisto osse in cerui corde reperto, vbi statim morbus inuasit, magno (vt ipsi aiũt) iuuamento ægrotantibus exhibent. In summa, vbi adstringere, & roborare opus est, Arbutus eximiè præstat. Arbuti meminit Gal. lib. 7. simpl. med. vbi paucis inquit: Arbutus arbor ipsa qualitate acerba vnà cum fructu est, eum memecylum nuncupant. Est autem hic & infensus stomacho, & capiti dolorem inferens. Huius arboris nomen Græcum est κόμαρος: Latinum, Arbutus siue Vnedo: Arabicum, Hatiladib: Italicũ, Albatro: Hispanis, Madronho, aut Madronietbro: Gallis, Arbauster.

Arbuti vsus, & vires Matthiolo.

Nomina.

Arbutus variat, quòd alibi vastæ magnitudinis sit arbor, Bellonio in obseru. monente: alibi rãtùm frutices: modica in fructu differẽtia, quidam parui mali amplitudine, rubore magis nigricãte, qui suauior est: quidam auellanæ magnitudine flauior & asperior. Fructus, Arbutus Vergilio, Fraga montana Ouidio, Memecylon Dioscoridi, Theophrasto, Galeno. Vnedo Plinio. At arbor Comaros Dioscoridi, recentioribus Arbutus dicitur.

Ἀμύγδαλαι

Ἀμύγδαλαι. AMYGDALÆ. CAP. CXXXIX.

AMygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum vitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idem munus præstant: menses admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur, illitæ fronti, aut temporibus cum aceto, vel rosaceo: epinyctidas sanant ex vino: item putrescentia vlcera, & quæ serpunt, & morsus canum cum melle. Earum autem esu dolores finiuntur, aluum emolliunt, somnum faciunt, vrinam cient: contra sanguinis reiectiones cum a amylo, † & mentha assumũtur: renum vitiis, & pulmonum inflammationibus b [ex aqua in potu, aut eclegmate cum resina terebinthina dantur: calculosis, difficilique vrinæ in passo auxiliantur: & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tussi, & inflationibus coli. c nucis auellanæ magnitudine: quinis, septenisve præsumptis, ebrietatem non sentiunt potores. Vulpes si cum quadam esca eas vorauerint, emoriuntur. Gummi eius calfacit, & adstringit: reiicientibus sanguinem, potum auxilio est: impetigines, quæ summum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tussi vetustæ cum diluto vino potum medetur: calculosis cum passo bibere prodest. E nucibus Græcis, dulces cibo idoneæ, sed multò minus valent in remediis, quàm amaræ: attamen extenuant, vrinam ciunt. Recentium seu cum suo putamine, humida stomachi vitia emendantur.]

a Catac. σὺν ἀμύλῳ λευκοτάτῳ, i. cũ amylo albissimo.
b Conclusa Orib. non legit.
c Meum & Drag. καρύου simpliciter.

Amygdalorũ consideratio.

AMygdalæ tam dulces, quàm amaræ fructus sunt vbique vulgò notißimi. Differunt tamen inter se: nam amaræ maiore excalfaciendi, exiccandiq́ facultate præditæ sunt, quàm dulces: quo fit, vt etiam dulcibus longè præferantur ad crassos, pituitososq́ humores expectorandos. Arbor est Amygdalus, spectatæ satis proceritatis, caudice crasso, raro tamen, recto, cortice aspero, paucis radicibus, siquidem plurimùm singulari nititur radice, robusta, grandi, altè descẽdente. Folia habet persico per omnia similia, quã quoque tota æmulatur planta, nam & flores in amygdalo spectarentur, quales in Persico, nisi huius saturatiori purpura rubescerent. Floret vere inchoante. Nuces edit cordis figura, quæ antequam obdurescant, integræ cum putamine comeduntur, & præsertim ab vtero gerentibus, sunt enim gustui non ingratæ. Duplici conteguntur putamine, quemadmodum iuglandes: sunt aliæ maiores, aliæ minores. Leguntur Augusto mense ad finem æstatis, cum extima earum tunica dehiscit. Tractu gaudent calidiore, quo fit vt in Apulia, Siciliaq́ optimæ, copiosißimaeque proueniant. Galenus dulces paucis perstringẽs li. II. de alimentorum facultatibus, sic inquit: Amygdalæ nihil prorsus adstrictoriæ facultatis sortitæ sunt: sola enim extenuandi, atque abstergendi vi pollent: qua tum viscera purgant, tum humorũ è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent. Dulces impinguant, lateris dolores, ac tußim sedant, & præsertim earum cremor. Oleum ab iis expressum mulcet intrinsecos dolores omnes, intestinorum præsertim, vteri ac renum, si calidum sex vnciarum pondere bibatur, est enim certum auxilium. Et de vtroq́ Amygdalarum genere disserens lib. 6. simplicium medicamentorum, primò amaras, deinde dulces prosequitur, his verbis: Amygdala, quæ quidem palàm amara sunt, omnino extenuandi vim poßident: quod & qualitas ipsa indicat, & experiẽtia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum est. Cæterùm duo experientiæ exempla proponi satis est, vnde vim eorum poßis discere. Siquidem ephelim expurgant, & excreationibus ex pectore pulmoneq́, crassorum lentorumq́ humorum impendio conferunt. Porrò hæc ostensa sunt genere quidem incidentis, specie verò extergentis esse facultatis. Quin & quòd per accidens facultatem item habeant ab obstructione liberandi, & ipsum suprà demonstratum est, sed & experientia monstrat: nam in iecore crassorum, viscosorumque humorum in extremis vasis impactorum obstructiones abunde expurgant, expediuntq́. Quin & laterum dolores ab eiusmodi causa natos, & lienis, & coli, & renum sanant. Porrò & ipsa arbor vniuersa similem sortita vim est: nam huius radices coctæ, atque illitæ epheleis purgant. Quotquot verò sunt amygdala dulcia, & ipsa leuiculam amaritudinem poßident, quæ tamen dulcedine superante occultatur: cæterùm id temporis spatio clarum fit. Demõstratum autem retrò est, qualitatem dulcem moderate esse calidam: hactenus Galenus. Amygdalæ, vt Theophrastus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, si circumfosso stipite, & ab ima parte circumforato, defluens vndique humor abstergatur. Et contrà, dulces amarescunt, si primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (vt etiam tradidit Galenus) non multum suppeditant alimenti: quanquam eis plerique vtuntur, & ad roborandam venerem, & ad reficiendas vires. Amaræ gallinas, & gallinaceos necant, si ab iis deuorentur. Eædem contritæ, & fronti, temporibusque illitæ, capitis dolorem mulcent, & somnum conciliant, & præsertim, si aqua Verbenaca excipiantur. Hæc vt Græcis Ἀμύγδαλαι, ita etiam Latinis Amygdalæ vocitantur: Arabibus, Iauz, Kauz, seu Lauzi: Italis, Mandole: Germanis, Mandelkern: *Hispanis, Almendras: Gallis, Amendes: Bohemis, Mandly.*

Amygdalæ historia.

Amygdalarũ vires ex Gal.

Amygdalarũ amararum facultas.

AMYGDALAE.

Amaræ amygdalæ quo pacto fiant dulces.

Nomina.

† In vulgatis Græcis exemplaribus hic non legitur καὶ ἡδυόσμου, id est, & mentha. Verùm dictionem hanc vertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuisse testatur: eam quoque & Oribasius, & Serapio ex Dioscoride transcribunt. Quæ vt veræ Dioscoridis lectioni adstipulantur, ita hoc loco mentham addendam esse putauimus.

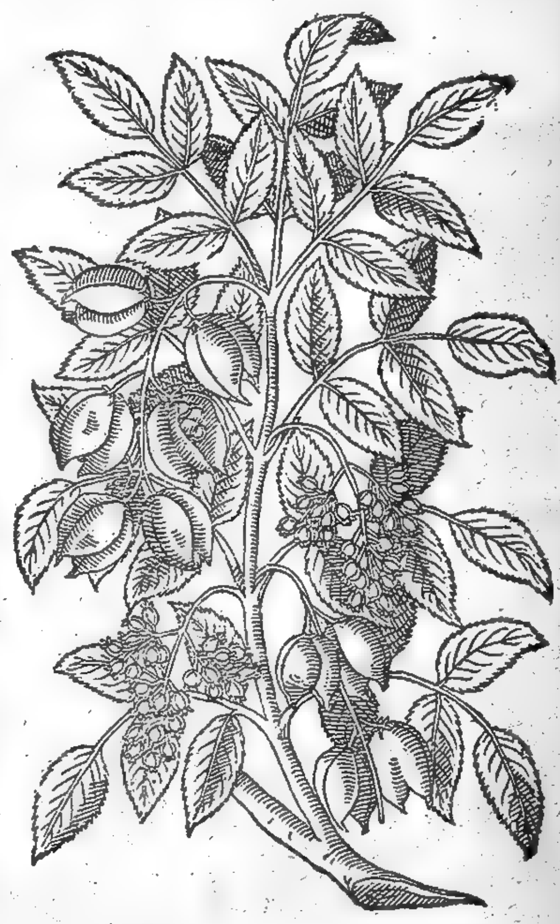
Amygdalus ipsa arbor dicitur, at fructus Amygdala & Amygdalum, Catoni Nux Græca: ob osseum eorum corticem, antiqui inter nuces reposuere. Sũt autem dulces & amaræ, & hæ arte dulces fiunt: sic maiores sunt (pruno enim si inserantur grandiores fiunt & lanugine carent, quæ maximè laudantur) & minores, triplo namque minores aliis ex Asia adferuntur, amaræ & dulces: sunt nuces plerunque oblõgæ, reperiuntur tamen & rotundæ. Addere oportet Amygdalopersicum nunc in Alsatia frequentem, cuius osseus cortex persici instar rugosus, & nucleus persicum olet, grati saporis, fortè persico primò insita.

Πιςάκια. PISTACIA. CAP. CXL.

Pistacia, quę constat in Syria gigni, pineis nucibus similia sunt, & stomacho amica. Trita cum vino contra serpentium ictus prosunt, siue edantur, siue bibantur. 10

I. PISTACIA. II. STAPHYLODENDRON.

20

30

40

Pistaciorum consideratio & historia.

Pistacia, quorum est communis in officinis vsus, ex Persia, Arabia, & Syria Venetias importari solent. Quæ & è Syria (vt Plinius auctor est) Lucius Vitellius censor in Italiam primus intulit, cùm legatus in ea prouincia fuisset, nouissimis Tyberij Cæsaris temporibus. Horum arbores Venetiis, Caietæ, Neapoli, & in aliis Italiæ locis vidimus. Tota arbor Terebintho similis est, foliis colore ex viridi in luteum inclinante, Terebinthi modo, è ramusculis vtrinque emergentibus. Nuces racematim prodeunt è ramorum extremitatibus, rufa exterius tunica & odorata: albo sunt putamine, facie vnguentariæ glandi simili: internus nucleus cuticula contegitur rufa: atqui medulla virescit, sapore pineæ nuci proximo, sed odoratiore, ac gratiore. Quo fit, vt legitimã Indicã Theop. Terebinthũ, Pistaciã arborẽ nulla dubitatione esse censeã, vt superius de Terebintho agẽtes latius diximus. Etenim notæ tã perspicuæ sunt, vt id negare nemo cũ ratione possit. His accedit Athenæi testimoniũ. Quippe qui li. 14. c. 20. Dipnosoph. Nicander Colophonius, inquit, in Theriacis Pistaciorũ meminit, sic inquiens: Pistacia assimiles trũcos onerare videbis prorsus Amygdalinis. Meminit de his & Possidonius Stoicus lib. hist. 3. his verbis. Ipsum fert Persia, Arabia, & Syria, ac Pistacium vocant: fructus racematus est, albo cortice, ac lõgus lachrymisq; simillimus, atq; vuarũ modo vicissim cohæret. Quæ interius sunt, virent, minusq; bonũ habent succũ quã nux Pinea, at melioris sunt odoris. Fratres verò, qui Georgica conscripserunt, hæc inquiunt, & Fraxinum & Terebinthum, quæ Syri nunc Pistacia vocarunt: atque hi per p Pistacia dixerunt, cum tamen Nicander aspirauerit, dixeritq; phistacia: hactenus Athenæus. Excalefaciunt & humectant, impinguant, roborant, aperiunt, non tamen valdè nutriunt. Hæc (vt libr. 2. de alimentorum facultatibus scriptum reliquit Galenus) parum præbent alimenti, tametsi infarctas humore iocineris vias expediant, & à vitiis liberent. Porrò an stomacho noxia sint, an vtilia, an aluum molliant, an adstringant, nullum huius rei certum habere testimonium scribit Galenus. Cuius sententiæ refragatur Auicenna, qui cum palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, libro secundo hac dicendi ratione vtitur, his ferè verbis: Inquit quidam, non inuenio, quòd Pistacia stomacho prosint, aut sanè officiant: ego autem dico, quòd nauseam discutiunt, & ventriculi os roborant. Argumento est subamara, subausteraq; qualitas, quæ gustu in iis deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modò ad iocineris infarctus Galenum secuti pistacia exhibent, sed ad iecur ipsum, ventriculumq; roborandum, ea tam cibis, quàm medicamentis immiscent: quin & ad conciliandã venerẽ, & ad pinguedinẽ inducendã, maciẽ & marasmo affectis cõmẽdant. Stomacho amica sunt deuorata, aut ex vino pota. Prosunt cõtra serpẽtiũ morsus. Tabidos & suppuratos iuuãt.

Terebinthus Indica Theophrast.

50

60

Quibus-

Quibusdam in locis pistaciorum syluestrium nomine appellantur cuiusdam arboris fructus, quam Plinius libro, & cap. 16. STAPHYLODENDRON nominat, etsi à pistacijs effigie, & sapore plurimum dissideant. Planta hæc humilis est, folio sambuci, materie admodũ imbecilli: floribus albicantibus racematim dependentibus, quemadmodũ & fructus: qui quibusdam in folliculis prouenit, rufo colore, ciceris ferè effigie, maior tamen: in quo subuirens nucleus includitur, sapore dulcis: sed nauseam commouens. Prouenit in syluis & frutetis. Neminẽ habeo, qui de horum viribus & facultatibus scripserit: verùm cum nauseam moueant si copiosè edantur, vomitiones eadem mouere posse non dubitamus. Sapore pistacijs similes sunt Pinei nuclei, qui in strobilis includuntur. Hi enim (vt loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant succum sed crassum, tametsi ægrè concoquantur. Verùm si Auicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, resoluunt, ac impinguant. Prosunt præterea pulmonum vitijs, purulenta excreantibus, & tussi molestatis: sed priusquam edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin ventriculum lædunt. Semen augent, & venerem excitant. Renes & vesicam non modò expurgant, sed etiam roborant, eorumque vlcera prohibent: vrinæ stillicidio opem mirificè præstant. Quam ob causam strobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentissimo habentur vsu ad huiuscemodi affectus. Quæ nuces Græcè Πιστάκια, Latinè quoque Pistacia, & Pistacea appellantur: Arabicè, Pustech, aut Festuch: Officinis & Barbaris, Fistici: Italis: Pistacchi: Germanis, Welsch Bimpernüßlein: Hispanis, Albocigo: Gallis, Pistaches. Bohemis, Pistacya. Staphylodẽdron, Italis, Pistacci saluatici: Gallis, Pistaches sauuages: Germanis Wild Bimpernüßlein.

Staphylodẽdron Plinij.

Nuclei pinei vires.

Nomina.

Pistacia peregrina C.B. Terebinthus Indica Theophrasti: recentioribus Pistacia & Pistacium. II. Pistacia Germanica C.B. & Lon. Nux vesicaria, Trag. Dod. Staphylodendrum Plinij. Dod. gal. Ges. hor. Lob. Cæsal. Tab. Cam. Lugd. Arbor vuæ, Anguillaræ. Pistacia syluestris, Castori. Couleul & Hebulben Turcarum cum hac conuenire, sentit Matthiolus in suis epistolis.

Κάρυον βασιλικόν. NVX IVGLANS. CAP. CXLI.

NVces Iuglandes, quas nonnulli Persicas vocant, sunt difficiles concoctu, stomacho inutiles, biliosæ, capitis dolorem inferentes, tussientibus inimicæ: vomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cum ruta verò, & caricis præsumptæ, & à summo cibo, venenis resistunt, nec minus si á veneni haustu comedãtur: largius esitatæ, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abcessibus, luxatisque, cum mellis exiguo, & ruta: cum cæpa autem, sale, & melle, canis hominisque morsui proficiunt: tormina, cum calyce suo perustæ, & vmbilico admotæ, sedant. Putamen combustum tritumque, in oleo & vino infantium capite perunctо, nutrit capillum, alopecias replet. Sistunt menses nuclei vsti, si triti ex vino admoueantur: ijdem è veteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopijs medentur: alopecijs commanducati & impositi, præsenti sunt remedio. Nucibus tusis oleum exprimitur. Recentes stomacho innocentiores sunt, vtpote suauiores: itaq; allio mistæ eximunt acrimoniam: liuores in corpore illitu tollunt.

I. NVX IVGLANS.

NVces Iuglandes, quæ in communi sunt vsu, itemque arbores, à quibus eduntur, omnibus vulgò notiores sunt, quàm vt à nobis repræsentari debeant, cùm nulla arbor Nuce vbique frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quasi Iouis glandes, interlisis litteris appellantur. Quò nomine primo mundi æuo eas appellatas esse, plures tradidere auctores. Quippe cum homines primum glandibus tantùm diu victitassent, inuenta tandem arbore, quæ nuces ferebat, degustato nucleorum sapore, horumq́; dulcedine mirũ in modũ allecti, nuces Iouis glandes ob excellentiam appellauere. Iuglandium arbor prægrandis spectatur, caudice procero, ac crasso, ramis multis, ingentibus, & longè lateque sese diffundentibus, libro vestitur cinereo, crasso, ac rimoso: radicibus nititur prælongis, robustisque. Frondibus pluribus vtrinque ab eodem pediculo exeuntibus, vt in Fraxino, oblongis, & grauiter olentibus. Vere inchoante in ipsa prima germinatione, iulos edit, siue paniculas, quæ breui flaccescentes decidunt: tum super horum pediculo flos emergit herbaceus, totidemque caliculaceæ tegumenta, quot flores petiolo contrahuntur, singulisque his singulæ includuntur nuces, duplici obductæ munimento, & (vt Plinius inquit) puluinato calloso primùm calyce, mox ligneo putamine. Crispo intus nucleo, quadripartitoque, callosa intercedente membrana. Genera Iuglandium plura, quæ cum forma, tum putaminus duritia, fragilitateque dignoscuntur. Præstant oblongæ, putamine albicantẽ ac fragili, albo intus nucleo, putamini haud hærente, & gustu dulci. Iuglandes aquas odere, montes amant algoris cupidæ. Leguntur inchoante autumno, perticis excussæ, & siccantur vmbra, exuto exteriore indumento. Proueniunt vbique in campis & collibus. De ijs disserens Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit. Nucis arbor tum in folijs, tum in germinibus adstrictionem quandam possidet: cæterùm euidentem, multamque in nucis putamine recenti pariter & sicco: proinde eo tinctores quoque vti solent. At nos eius expressi succo similiter, vt mororum, & ruborum in melle decocto, vice stomachici medicaminis vtimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quæ modò dicti succi conuenire censentur. Porrò nucis ipsius id, quod edendo est, oleosum est, & tenue: itaque ob id etiam facilè exprimitur, & quò diutius reconditum fuerit, magis tale efficitur, quamobrem

Nucum Iuglandiũ consideratio & historia.

Iuglan. des.

Iuglandis vires ex Gal.

oleum ex eo inueterato exprimere liceat: tunc ſanè admodum fit per halitum euaporatorium. Itaque quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægylopas ſanant, ac nonnulli ad νευρότρωτα *hoc eſt, neruorum vulnera vtuntur. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus ſic inquit: Habet Iuglans & adſtringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis proceſſu marceſcit, degenerante tota eius ſubſtantia in pinguem ſuccum, adeò vt cibo prorſus fiat inidonea, quòd veteri oleo, ſua pinguitudine adſimilis appareat. Viridis autem, atque etiamnum humida, neque adſtringentis qualitatis, neque oleoſæ conſpicuè eſt particeps, ſed magis eſt quodammodo* ἄποια *id eſt, qualitatis expers: quod ſaporis genus aqueum (vt dixi) vocare conſueuimus. Iuglans facilius, quàm auellana concoquitur, ſtomachoque vtilior eſt, & multò magis, ſi vna cum caricis edatur. Proditum autem eſt à plerisque medicis, ſi ambo hæc cum ruta ante alios cibos ſumantur, hominem non magnopere à lethalibus pharmacis lædi poſſe. Conſtat præterea humidas deiectioni magis, aridas verò minus conuenire. Non pauci quoque cum garo iuglandes præſumunt, ventris ſubducendi gratia. Ad hoc autem virides aptiores ſunt, vtpote quæ adſtringentis qualitatis minus participes ſunt. Quin & aridarum quoque, vt prius in aqua fuerint maceratæ (vti nonnulli faciunt) ſimilis, ac viridium facultas habetur: hæc Galenus. Nuclei vſti alopeciis impoſiti præſenti ſunt remedio, recentes ſtomacho innocentiores ſunt, & illita liuores auferunt.*

Iuglandes cõditæ.

Cæterùm Iuglandes virides decerptæ menſe Maio, vel Iunio appetente, antequàm earum putamina obduruerint, ſaccharo vel melle aſſeruatæ, ſtomacho vtiles euadunt, & ori non ingratæ.

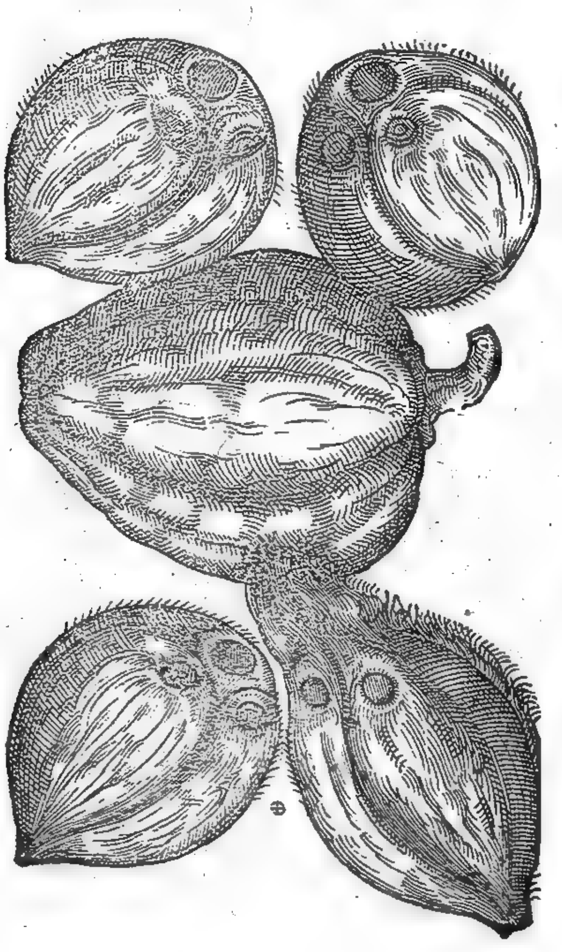
Iuglandiũ vires Matthiolo.

Iuglandium iuli, qui menſe Martio prima germinatione erumpunt, ſicci & in puluerem contriti, & ex vino albo poti drachmæ pondere, fœminis ſtrangulatu vuluæ affectis mirificè proſunt. Fit quoque è nucibus oleum, quo ad lucernas vtuntur Inſubres, quinetiam pictores & fabri lignarij, vbi ſplendorem ſuis operibus addere volunt. Hauſtum hoc quinque aut ſex vnciarum pondere, flatus potenter diſſipat, quo fit, vt in coli affectibus à flatu genitis plurimum afferat auxilij. Illitum tumores diſcutit & contractos neruos emollit, addita præſertim calce lota: antiquam verò ſcabiem ſanat. Ineſt quoque iuglandibus nucibus propria quædam, & peculiaris facultas ad remoratos menſes ciendos, adeo vt ego facto periculo, non parùm fuerim demiratus, & præſertim vbi cætera medicamenta, quæ ad hoc munus obeundum præſtantiora cenſentur, nihil mouerant. Macerantur itaque ad id in aqua iuglandes nuces cum ſuis putaminibus quouſque remollitæ, atque humefactæ eorum nuclei à contegente membrana perinde ac virides expoliari poſsint: ſumuntur deinde expoliati nuclei & conduntur macerandi in aqua vitæ præſtanti, & poſt duos dies præpurgatis prius fœminis, nuclei duo vel tres integræ nucis, quotidie dantur mane ieiunis deuorandi, decem continuis diebus, ante tempus menſtruæ fluxionis. Sed quoniam ſermo nobis eſt de nucibus, cùm Dioſcorides, Galenus ac cæteri poſteriores Græci de Indicis, Myriſticis, Metellis, ac Vomicis nihil, quod conſtet, memoriæ prodiderint, hic ea non diſsimulanda putaui, neque alienum duxi recenſere, quæ de ijs ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam hiſtorijs ſum conſecutus.

Nucis Indicæ conſid.

Sed primo de Indicis dicamus. Nuces igitur INDICAE, *myropolis omnibus vulgatiſsimæ, fructus ſunt arboris cuiuſdam (vt Mauritani auctores ſunt) palmæ effigie prægrandes, magnorum melonum inſtar, de arbore dependentes: namque magna inuolucrorum mole obteguntur. Cortex ijs extimus colore conſtat in atrum ruſeſcẽte, ſubdurus, tenax, calloſusque, intus verò villoſa materie compactus, quæ manibus extrita in capillamenta fatiſcit. ſubtus eſt putamen triquetrum, villoſum, barbatumque, cornu inſtar prædurum, anteriori parte humanam ferè faciem referente, eiuſdem ferè coloris nucleum continens, oui anſerini magnitudine, intus concauum: ſubſtantia illi pinguis, craſsitudine ſemidigitali, duriuſcula, tenax, calloſaque, albicans, ſapore dulci, butyrum referens: tenui, ſed aſpero obtecta cortice, putaminis colore. Prouenit hæc arbor copioſa in India orientali, vnde ad nos affertur. Probantur recentes, eæque præſertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: ſiquidem hoc argumento recentiores faciſè cognoſcuntur.*

II. NVX INDICA.

III. NVX MYRISTICA.

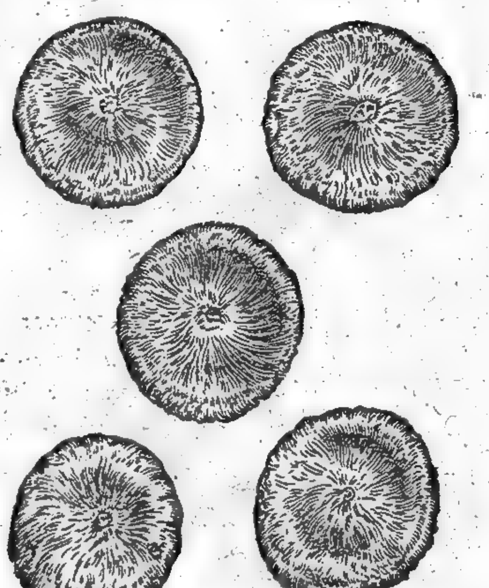
Excalfaciunt secundo abscessu, humectant verò primo, emolliunt, lauigant, & dolores sedant. In cibis sumptæ, etsi noxium admodum succum non gignant, ventriculo tamē laborē inferunt: Additur nucleus a tenui cuticula repurgatus, in medicamentis, quibus extenuata corpora refocillantur. Iidem semen augent, & venerem excitant. Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, vtiliter hæmorrhoidum doloribus inungitur, oleo præsertim admisto, quod è persicorum nucleis elicitur: per se illitum, lumborum, & genuum dolores mulcet, & ventris animalia pellit. Quod verò recentes nuces pressæ stillauerunt oleum, densum est, candidum, & pingue: in summa substantia, qualitate, sapore, ac denique facultatibus butyro non dissimile, sed longè melius subministrat alimentum. Præstat idem inunctum ad neruorum dolores, quinetiam pectus lenit, non modo illitum, sed etiam haustum. Raucedini opitulatur, macros impinguat, semen auget, & induratos articulos emollit. Nux Indica lætiore sagina corpora reficit: idcirco strigosas mulieres mirum in modum impinguat, & ad crassitiem reducit: hactenus de Indicis. His succedunt MYRISTICAE, quæ vulgo officinis ob odoris præstantiam Muscatæ, quasi moschatæ dicuntur. Hæ afferuntur ex India (referunt ij, qui Indica littora perlustrarunt) & proueniũt copiosissimæ in insula quadam nomine Badan: ibique eas proferunt arbores quadam nostratibus persicis haud absimiles, angustioribus tamen folijs, ac breuioribus. Fructus nostratibus nucibus adhuc in arbore existentibus persimiles sunt. Siquidem primò crasso, ac viridi cortice conteguntur, cui deinde subest nux ipsa, duro satis putamine occlusa, nostra tamen tenuiore, Maci quem vocant, in reticuli modum circumuestito, eoque fracto nucleus exit, quē myristicam, moscatamve nucē vocamus. Id quod palam faciant myristicæ nuces, quæ sacchara, aut siliquarum melle asseruatæ, integræ ex India ad nos conuehuntur. Has, cum suo tempore maturescunt incolæ legunt certatim, & quàm quisque potest vberius, quoniam sunt ibi omnia communia. Arbores absque omni cultu, suppeditante tantùm natura, suos fructus edunt. Myristicæ nuces suo maci, tanquam rete comprehensæ, Venetiis in officinis quàm plurimis visuntur, duro putamine conclusæ, auellanarum modo, colore subnigro: quo fracto compactilis subest globulus nuclei vice, & is est nux Myristica, quam vsurpare solemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præsenserint cariem: item ponderosæ, farctæ, præpingues, humore redundantes, ita vt adacta acu confestim è vulnusculo exeat humor. Siccant (vt Mauritani scribunt) & excalfaciunt ordine secundo completo. Adstringunt, oris suauitatem commendant, & fœtentis animæ virus commansæ abolent: lentigines in facie emendant, visum acuunt, ventriculum & iecur roborant: lienem absumunt, vrinam cient, fluentem aluum sistunt, flatus discutiunt, & frigidis quibuscunq; vteri affectibus mirificè prosunt: & vt in vniuersum dicam, facultas eis eadem, quæ & caryophyllis. E recentibus prius contusis, & in cacabo calfactis, prælo exprimitur liquor, qui refrigeratus ceræ nouæ instar concrescit, fragrantissimum spirans odorē, neruorum & articulorũ diuturnis doloribus à frigore excitatis vtilissimus: quin & venereis inunctionibus maximè expetitur. Mulcet mirificè myristica nux ventriculi dolores, si trita decoquatur ex rhodomellis senis vncijs, & aquæ vitæ binis, quousq; aqua euanescat. Namq; si huiusce liquoris colati tria cochlearia quotidie dentur ieiunis, proculdubio iuuabuntur, vbi causa à frigidis oriatur excremētis aut à flatu. Præstat eadē ad flatuosos vteri cruciatus hoc modo: Coquitur vna crassiusculè tusa, cum matricariæ radicibus ex senis vncijs vini albi generosi ad tertias: deinde percolatur decoctũ, & additis sacchari duabus drachmis propinatur. Contra venenosorum animalium ictum ex vino pota maximè præstat. Myristicas nuces veteribus Græcis ignotas fuisse illud fidem facit, quòd Theophrastus, Dioscorides, & Galenus earum, quod in suis monumentis equidem legerim, nusquam meminerint. Quare & hic quoque asserere non dubitauerim, macerem (vt in eius mentione iam ante diximus) Dioscoridi, & Galeno myristicæ nucis florem esse nequaquam. Nam si ad

Oleum ex nucibus Indicis.

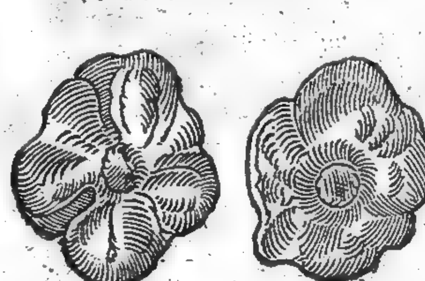
Nucis Myristicæ consid.

Myristicarũ vires.

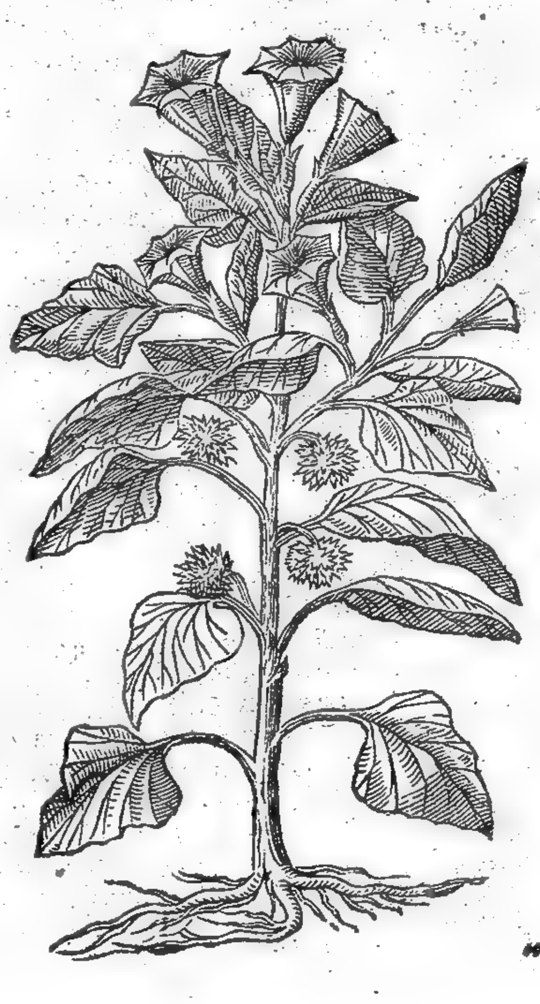
IV. NVCES VOMICAE.

V. NVX METEL.

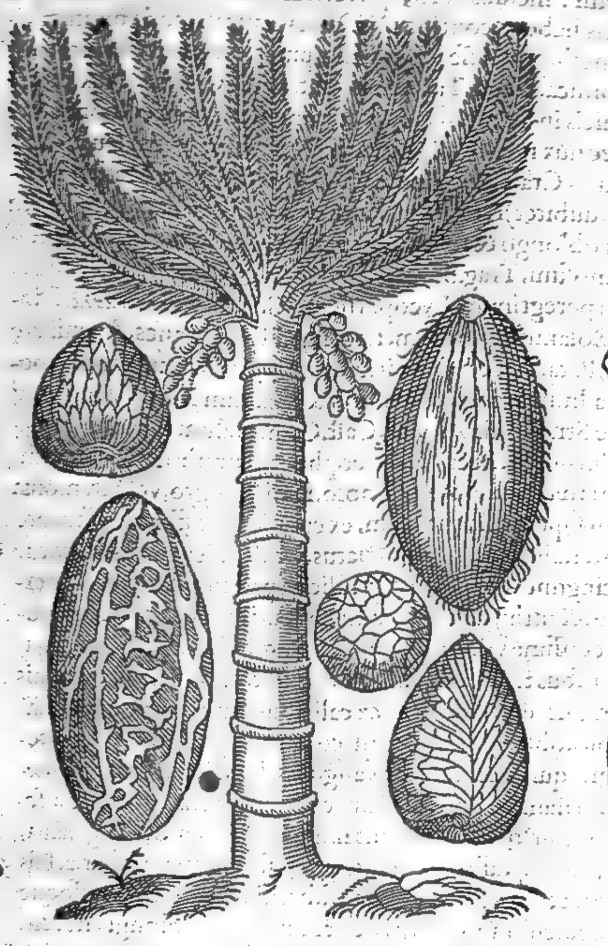
VI. NVX METEL.

Nuces vomicæ & metellæ.

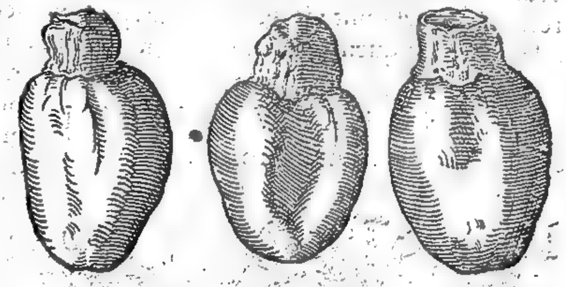
eos floris cognitio peruenisset, veri quidem simillimu est quòd etiam fructus notitiam habuissent: quos, certò scio, ob suas admirabiles facultates & naturæ dotes, nunquam scriptis dissimulassent. Præter odoratas, eas etiam nuces memorant Mauritani, quas VOMICAS & METELLAS vocant. Sed tam officinæ, quàm medicorũ vulgus, has magno errore confundunt, quod plerumq; legitimas vomicas metellarum loco vsurpent, & contra metellas nonnunquam vomicarum vice. Nam vomicas quidem eas appellant errore ducti, quæ lupinorum instar compressæ sunt, & tenui quadam lanugine contectæ, quarum esu canes necantur. Metellas verò quæ nonnihil extuberantes, quibusdam nodis, veluti paruis oculis per ambitum sunt refertæ. At eorum lapsus facilè deprehendi potest Serapionis testimonio, qui Abrahami auctoritate reddidit nucem Vomicam colore inter glaucum & album, auellana paulo maiorem nodosamq;. Quibus notis eas esse præditas constat, quas Selapsiariorum vulgus Metellas appellat, quæ nullo modo respondent legitimis Metellis à Serapione descriptis, his verbis: Nucis metellæ arbor, vomicæ arbori non dissimilis fructum gerit mandragoræ oleosum, hirsuto cortice, sapore non iniucundo. Quæ nota perspicuo adstipulantur ijs, quas Vomicas nuncupant: eæ siquidem corticem habent hirsutum, oleosæ sunt & gustui non ingratæ: quin & facultatibus, non autem notis (vt quidam falso existimant Serapionem intellexisse) mandragoræ fructus referunt, cum auctore Serapione quarto refrigerent excessu, ita vt drachmarum duarum pondere esitatæ interimant, minore verò mensura temulentiam faciat. Quos quidem effectus præstare videmus non modo in canibus, sed etiam in hominibus, quibus hæ datæ fuerint, quas Vomicas esse contendunt. Siquidem Serapio de Vomicarum facultatibus disserens, nullam lethalem vim eis adscribit, sed quod tantum duarum drachmarum pondere cum anethi decocto, vel sale haustæ, mirificè vomitum eliciant. Quamobrem dixerim ego illas, quibus callosa tubera supereminent, nodiq; visuntur, oculorum ferè instar, legitimas esse vomicas: Metellas verò, quæ pressæ & hirsutæ canibus necandis aptissimæ habentur. Cæterùm nesciuerim ego, qua ratione ductus Leonhardus Fuchsius vltimo libello, vbi tantum stirpium imagines in exiguam formam contraxit, dixerit nuces metellas hispidos esse fructus peregrinæ illius plantæ, quam antea magno volumine Stramoniam vocauerat. Quod prorsus reclamare videtur Mauritanorum sententia, à quibus harum historias accepimus. In quibus censendis, me anteà in errore versatum esse, nunc primum intelligo. Credideram enim nuces, quas Vomicas seplasiæ vocant, genuinas esse Methellas, nec id tamen sine adstipulantibus indicijs. Atqui cum diligentius legerem apud Auicennam Nucem Methel crassis, ac breuibus rigere aculeis, & semen ferre Mandragoræ simile, non potui me ipsum non accusare. Siquidem non is sum, qui (vt multi faciunt) velim mihi potius, quàm veritati assentiri, & studiosæ imponere posteritati. Hinc itaque factum est, vt priore mea reuocata sententia, eorum prorsus inhæserim opinioni, qui nucem Methellam Stramonij fructum esse affirmant. Siquidem is præter id, quod nucis imaginem refert, & aculeis crassis, ac breuibus riget, mandragoræ etiam semen simile habet. Nec dubito, quin fructus ipse, ac etiam tota planta soporiferæ sint facultatis. Nam & ipsa plantæ facies solanis adeo similis, vt aliud nihil quàm ipsum repræsentet: verum eius folia opiũ redolent, & odor illius grauis, id quidẽ manifesto indicare videtur. Flores gerit albos, cõuoluului maioris, siue læuis smilacis æmulas. Fructus mespilorum magnitudine, circumquaq; aculeatus vmbilicatusq;, viridi colore, in quo semen Mandragoræ simile. Seritur nunc passim in hortis, vt alia peregrina. Frigida est Serapioni excessu quarto, obstruit, mulcet, vomitiones ciet: pota quatuor granorum pondere cum vino fortem facit ebrietatem, duarum verò drachmarum pondere hausta, statim interimit, nisi succurratur epoto butyro calido, vomitu, & aquæ calidæ balneis cum brachijs tum cruribus adhibitis. Cæterùm hinc quoque conijcient alij, Vomicam nucem, quam vocant, non esse genuinam: quandoquidem (si Auicennæ, & Serapioni credimus) Vomica nux, Methellæ assimilis esse debet: sed aculeorum vice (vt Serapio inquit) nodis quibusdam referta. Quibus non solùm vulgaris vomica caret, sed nullam prorsus nucis faciem refert. Itaque hanc Caninam, non Vomicam posthac appellare licebit, quòd Canes deuorata, parua temporis mora interimat. Sunt & aliæ quædam nuces, quas quidam methellas putant, Myristicarum magnitudine & colore, suis nixi rationibus, de quibus quid in præsentia dicam non habeo. Cæterùm valent Stramoniæ nuces siccæ, in pulueremque contritæ, ex vino haustæ drachmæ pondere (vt quidam vir insignis mihi affirmauit) magno remedio ad colicos affectus, siquidem (vt ille ait) non solùm morbum facilè propellunt, sed prohibent quoque ne posthac affligat. Verùm ego huiusce medicamenti hactenus minimè periculum feci. Atqui non omnibus eadem est facies, quippe quod aliæ rotundæ sint, altera parte sessiles, aliæ oblongæ. Conteguntur hæ capillaceo quodam inuolucro, in acutum desinente, colore subflauo, vt quispiam videre poterit ex earum imagine, quam hic appingi curauimus, vt alij quoque Medicæ materiæ studiosi suam de his sententiam proferant. Tria nobis allata sunt genera prima. Nuces Farfalach Constantinopoli vocari eas, scripsit ad me Gulielmus Quaccelbenus, Medicus insignis, vt latius in Epistolis ante à nobis scriptum est. Ego verò has Indicas crediderim esse Auellanas, Serapioni Fausel appellatas. Nam illis omnibus notis correspondere videntur. Videtur hasce nuces rectè agnouisse Matthæus Syluaticus, quippe qui de his ita scriptum reliqerit: Fausel, id est Auellana Inda, est simillima nuci Muscatæ: nisi quòd pars vna est plana, altera eminentior, ita vt possit stare erecta, sicut calculus, qui in ludo dicitur pedes: in cæteris intus & extra nuci muscatæ similis est, sine odore, & sapore adstringenti. Nascitur hæc nux inclusa in quadam lanugine, seu potius capillaceo inuolucro Indicæ nucis modo barbato, simili folliculo serici. Multoties fertur inter alias species à Calicut, & ego vidi ipsam in suo folliculo: hæc ille. Auellanæ huiusce planta, (vt Serapio est author) est similis Neragil, id est Nuci Indicæ, proceritate tamẽ minor. Refrigerat quæ Fausel appellatur & valenter adstringit: proinde membra corroborat, confert calidis morbis quibuscunque tam bibita, quàm exterius illita. Decoquitur in vino ad dentium dolores, & fluxionem, siquidem si eo calido foueantur, non solùm eorum dolores mulcet, sed commotos firmat, gingiuas laxas stringit, & fluxiones inhibet. Illinitur quoque vtiliter ad palpebrarum scabiem. Additur in collyrijs, quæ parantur ad oculorum inflammationem. Atqui præter id admirabile admodum est medicamẽtum aduersus dysenteriam, drachmæ pondere quotidie pota cùm succo pomorum Cotoneorum, aut cum vino rubro austero. Sed alia est Auellana Indica, quam mihi dono dedit Iacobus Antonius Cortusus, patritius Patauinus, rei plantariæ peritissimus. Siquidem hæc longè alia est, cum facie, tum magnitudine, vt ex eius imagine, quam hic appinximus, quispiam videre poterit. Contegitur hæc putamine exteriori cardamomi maioris putamini simili, sed duriore, compactiore, & colore magis obscuro: magnitudine Iuglandis, viridi adhuc putamine circumtectæ. In eo itaque Auellana concluditur, oblonga vtraque parte acuminata, dorso arcuato, & inferiore parte lata ac sessili, osse contecta duro, læui, castanearum colore, in quo nucleus concluditur solidus, eiusdem ferè figuræ, tenui albaque membrana circumuestitus, dulcique intus medulla, & ipsa quidem albicans. Atqui de eius facultatibus, nihil hactenus compertum habeo. Cæterùm, dum hæc scribo, altera quoque comparuit Indica Auellana, superiori longè minor, ab eodem Clarissimo Cortuso mihi Patauio missa. Est itaque hæc, suo tegumento exempta, quod læue molleque est, colore subpallido, nec folio Palmæ crassius, glandis acuminatæ, aut Myrobalani flaui ferè figura, duro putamine, colore vulgaris Auellanæ, oblongo intus nucleo, pumilam amygdalam referens, vt ex eius hic imagine omnibus palam fiet. Afferuntur ex India vna cum Myristicis nucibus. Sed quoniam scribenti mihi de Nucibus omnibus, ANACARDIA sese obtulere

VIII. AVELLANA INDICA. IX. NVCVLA INDICA.

XI. ANACARDIVM.

obtulere Græcis veteribus ignota, cùm & ipſa in officinarum vſu expetantur, de eis quoque verba facere ex Arabum teſtimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igitur Anacardia (vt teſtis eſt Serapio) fructus cuiuſdam arboris, auicularum corculis nō diſsimiles, vnde & nomē, colore etiamnū cordis modo ruſeſcēte, cū ſcilicet de arbore decerpuntur. Ineſt iis liquor mellis craſsitie ſub cortice reſidens, ſanguinis modo rubicundus, ſub quo eſt & nucleus parua amygdalæ effigie. Naſcuntur in Siciliæ montibus, qui continuè igneas eructant flammas. Excalfaciunt, & exiccant tertio exceſſu. Præſtat in medicina liquor, etſi myropolæ cōmuni errore & cortice, & nucleo vtantur. Anacardia (vt aiunt) labantes reuocant ſenſus, memoriæ iacturam reſarciunt, & neruorum, & cerebri affectibus, quos frigida cauſa attulerit, auxiliantur: nihilominus ſanguinem exurunt, & cutim vlcerant. Quare Anacardia iuuenibus noxia ſunt, cùm & adurant, & deleteria facultate non vacent: cui tamen remedio eſt lac affatim potum, & oleum ex eorum nucleis expreſſum. Hactenus de variis nucibus, nunc earum nomina ſunt nobis reddenda. Nuces communis vſus Græci vocant κάρυα βασιλικὰ: Latini, nuces Iuglandes: Arabes, Ieuz, Leuz, aut Giauzi: Itali, Noci: Germani Nüſſe vnd Welſchnuße*: Hiſpani, Nozes: Galli, Noix. Nux verò, quæ ex India defertur, recentioribus Græcis, κάρυον ἰνδικὸν appellatur: Latinis, Nux Indica: Arabibus Neregil, Dabig, ſeu Giauz ialbēd: Italis, Noce d'India: Germ.* Indianiſche Nüß*: Hiſp. Noez de las Indias: Gallis, Noix d'Indie. Nux deinde, quæ μοσχοκάρυον, μοσχοκαρύδιον, κάρυον μυριστικὸν, ἢ κάρυον ἀρωματικὸν Græce, Nux myriſtica, aut Nux moſcata Latinè dicitur: Ieuzbaue, Iusbague, ſeu Giauziban, Arabicè: Noce moſcada, Italicè:* Moſchat Nüß*, Germanicè: Noez de eſpecie, Hiſpanicè: Nois muſcades, Gallicè. Nux præterea, quæ Arabibus Leuz alkei, ſeu alkee, Officinis ac Barbaris Nux vomica, & Italis Noce vomica nominatur. Nux denique Arabica voce Leuz alrachaba dicta: Latina Nux metella: Recentioribus Stramonia: Barbara, Nux Methel: Italica, Noce metella nuncupatur. Auellana Indicæ, Italis, Nociuole d'India. Quod autem ἀνακάρδιον Græci, Latini item Anacardium dicunt: Arabes, Baladar, ſeu Beladur: Hiſpani, Anacardo.*

Anacardij mentio, & vires.

Nomina.

Nux: quemadmodum βάλανος glandis, ita & κάρυς nucis nomine permulti fructus nominantur: ſiquidem Athenæo auctore, Attici omnes fructus lignoſo cortice incluſos κάρυα nominant. Κάρυα quod caput odoris grauitate offendat Plinio. Nux perſica & baſilica, quòd è Perſide à Regibus ſit tranſlata. Huius aliquot differentiæ à magnitudine & corticis duritie: ſunt quæ á magnitudine malis æquales Caballinæ dicuntur, aliæ mediocres, aliæ minores, ſic ſunt quæ ante feſtum Iohannis nec folia nec nuces oſtendant. II. Nux Indica, fructum aliqui cenſent Palmæ Indicæ, qua de re Garziam qui volet, legat: videtur in genere Caryotarum eſſe, quos Plinius Nicholaos appellat, aut quod Pateton nominat. Coccus Indica, Lac. Nux Indica, Cord. hiſt. Lon. Lob. Caſt. Lugd. Tab. Caſ. Palma Indica, Garziæ, Lugd. in append. cui & Elephantis. Aiunt referente Cæſalpino, creſcente nuce colligi humorem ſub extimo inuolucro inter ſtamina, qui nuce perfecta aquę roſaceę ſimilis effunditur, menſura terni calicis ex ſingulis nucibus, qui in potu ſit ſuauis. Arborem tradunt Palmæ ſimilem, cuius folia per ſex menſes aquam contineant: ramos primos vere amputari, mox largè, vt ex vitibus lachrymas exſtillare, quæ vaſis excipiuntur, vt pro vino vtantur, at triduo aceſcere: liquorem verò percoctum in melleam ſubſtantiam tranſire. Huius eſt & altera ſpecies, quæ minor & Cuci Theophraſti à Cordo cenſetur: Nucula Indica quibuſdam. III. Nux moſcata, videtur Nux Indica Aetij, cuius etiam in ſuffimento moſcato meminit. Variat fructu oblongo & rotundo: quę oblongo eſt, mas cenſetur, & à Cordo in hiſt. Nux moſchata maſcula vel maior dicitur, eſtq; guſtu adſtringente, odore ferè nullo, carioſa magis, minus oleoſa, affectibus ventriculi & capitis commodior.

Nux de quibus dicatur.

Nux Indica.

Nux moſcata.

Auctor

Nux vomica.

Nux methel.

Stramonia.

Anctor eſt Acoſta in Moluccis humiles eſſe & fructu puſillo naſci. Triplici donantur cortice, cortex extimus quibuſdam Narcapthum Dioſcoridis cenſetur: medius verò, qui reticuli inſtar fructui circumijcitur, Macis dicitur: tertius nucem quam in Officinis habent, continet. IV. Nux vomica (quod vomitum cieat) officinarum: hanc nec veram vomicam, nec methellam eſſe Anguillara putat. Nux metella vera, vomica officinis, Lonic. Nux metella, Lac. Nux vomica, Lugd. Tab. Cord. hiſt. cui & Canina. Nux metel vulgo, & Fungus oriẽtalis Cæſalpino, verba aſteriſcis incluſa ex ſecunda commentariorum editione adiecimus, maximè propter vomicas officinarũ V. Hæc nux methel cẽſetur Lug. Nux vomica vera ſeu metella officinarũ Lon. Nux vomica, Lacunæ: Hippomanes Crateuæ quibuſdã. VI. Quæ pro nuce Methel à Cõmẽtatore propõitur, ad Solanũ, (licet Cardanus dubitet) referimus, cuius duo ſunt genera: alterũ fructu rotundo & ſemine albo: alterum fœtidum, fructu oblongo & ſemine nigro. Primum Solanum pomo ſpinoſo ſemine albo C.B. Stramonia ſeu pomum ſpinoſum, Trag. Stramonia, Dodo. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Lon. Fuch. (cui & nux methel) Lugd. Stramonium peregrinum, Lycoperſicum Galeni, βαρυοσόκαλον Diodonæi, Lob. Hyoſcyamus Peruuianus, Cordo hiſt. Solanum ſpinoſum, Lac. Tab. Hippomanes, Anguillarę Geſ. hort. Nux methel Auicennæ, Tatoula Turcis, Paracocalon Græcis, corona regia; Nux impropriè, pomum verius, Mandragoris potius quàm Solanis adnumeranda, Solanum Romanum Monſpelij, Solani pomiferi genus tertium, Geſ. hor. Nux methel ſiue Stramonia Alpino, Caſt. Cam. Malum ſpinoſum Solanum manicũ alterũ Dioſcor. cui caput oliuæ, ſed hirſutius tribuit & Theophraſtus ſimile fructui platani, Nux methel Auicennæ Cæſalpino VII. SOLANVM fœtidum pomo ſpinoſo, ſemine nigro, vel Stramonia fætida nigro ſemine, planta eſt fruticoſa, humanam ſuperãs altitudinem, ex cuius radice fibroſa, alba, pro ratione totius plantæ, parua, caulis exſurgit vnicus, craſſus, inæqualis, ſtriatus, viridis, bicubitalis, altiorue antequam in varios brachietur ramos: hos folia cingunt ampla, quorum aliqua palmum longitudine excedunt & latitudine adæquant, quæ inſtar foliorum Xanthij laciniata ſunt, in acutiores tamen & longiores angulos deſinunt, viridia, venoſa, ex pediculis leuiſſimè villoſis dependentia, grauiſſimo & tetro opij odore prædita, quem etiam non trita, ſed ſaltem veſtibus tranſeuntium mota emittunt. Flores in extremis ramis dodrantales, ex calicibus quinquangulis viridibus, oblongis prodeunt, colore albi, calathi inſtar integri, qui in acuminatos angulos deſinũt, in quorum medio ſtamina quina, etiam ſena (quæ extra florem non feruntur) quibus ſingulis ſingula capitula oblonga, alba, vt in lilijs albis reſident, quæ puluere etiam aſperſa. His ſuccedunt fructus copioſi, breui, anguloſo, craſſoque pediculo inſidentes, ex rotunditate oblongi, nucem iuglandem magnitudine æquantes: horum exterior cortex viridis, vndique aculeis horridis cingitur, qui exſiccatus, ſpontè in quatuor ſecedit partes: in horum medio fungoſa membranoſaque ſubſtantia, cui vndique ſemina depreſſa, lenticulæ forma, multò quam in altera Stramonia, quæ ſemine albo eſt, minora, tanta copia infixa ſunt, vt pomum refertum ſit, quæ ante maturitatem candida, matura verò atra exiſtunt & amara. Naſcitur in Malauar vmbroſis locis & ſecundũ aquas: noſtri in hortis colunt. Hoc primus Chriſtophorus Acoſta pictum propoſuit Daturæ nomine, ſic enim Luſitani & la Burladora, hoc eſt, facetũ nominãt: in Malabar Vnmatacaya: in Cauara, Datiro: apud Arabes, Marana: apud Perſas & Turcas, Datula dicitur. Germani Jgelkolben vnnd ſtinckende Stachelnüß vocant. Maxima pars Medicorum ijs in regionibus legitimam Nucem Methel Arabum eſſe cenſent. An fortè Solanum manicum Dioſcoridis? Nuci metellæ congener Cam. in Matth. Frigidam exceſſu tertio & ſiccam ſecundi fine conſtituunt: pernicioſa idcirco qualitate non caret. Seminis triti dimidiam drachmam ex vino qui hauſerit, diu velut mente alienatus remanet, aut ridens, aut eiulans, aut dormiens, aut alteri colloquens & reſpondens, omnium tamen poſtquam ad ſe redierit immemor. Si nimia ſumatur quantitate, interimet: licet Gentiles ad prouocandas vrinas cum Pipere & folijs Betele id exhibere ſoleant: ſed alijs potius vtamur certioribus. Gentiles Medici ad curam eorum qui ſumpſere vocati, vomitum prouocant, forteſq; ligaturas & fricationes adhibent, quæ ſi non ſufficiant, balnea ex aqua calida præſcribunt ad ſudorem mouendum: Porrò à vomitu Vinum propinãt, cui Piper & Cinnamomum admiſcent. Semine per noctem in aceto macerato, dein exactè trito, vtiliter illinuntur herpetes miliares & eryſipelata ſerpentia, breui enim ſanari A Coſta monet. Sic & Radicis drachma ex vino pota ſomnum profundum inducit, in quo varia inſomnia & miræ rerum facies obuerſantur. Huius adhuc duo ſunt genera quæ flore potiſsimum à prædicto differunt, ſiquidem colore ſint flauo & ſecundum pediculos nonnihil rubent. Sed de his in hiſtoria. VIII. Auellana Indica hic proponitur oblonga, cum ſuo inuolucro & eodem extra: eiuſdem varietates aliquot adduntur: dicitur Areca Scaligero, Vartomano, Lugd. Areca ſiue Fauſel, Cluſij: Fauſel ſiue auellana Indica, Syluatico: Fauſel, Serapioni: Frefel Auicennæ, Lugd. Fauſel Garziæ, Lob. Areca Caſt. Tab. Nuci Indicæ affinis fructus Indis Areca ſiue Fauſel Cæſal. Auellana Indica Acoſtæ. IX. Nucula Indica Tab. Auellana Indica Lob. X. Mehenbethene,

Solanum fœtidum ſpinoſum.

VII. SOLANVM FOETIDUM ſpinoſum.

Auellana Indica.

Mehenbethene.

Lob.

Lob. Tab. Lugd. Est etiam ex Auellanis Indicis XI. Anacardium (à cordis similitudine & colore) Auicennæ & Serapionis Lug. Anacardium Cord. hist. Lac. Tab. Anacardus, Cast. Cæsal. cui & Anacardium recentioribus Græcis, & Persea fortè Plinij, Anacardum à Costæ.

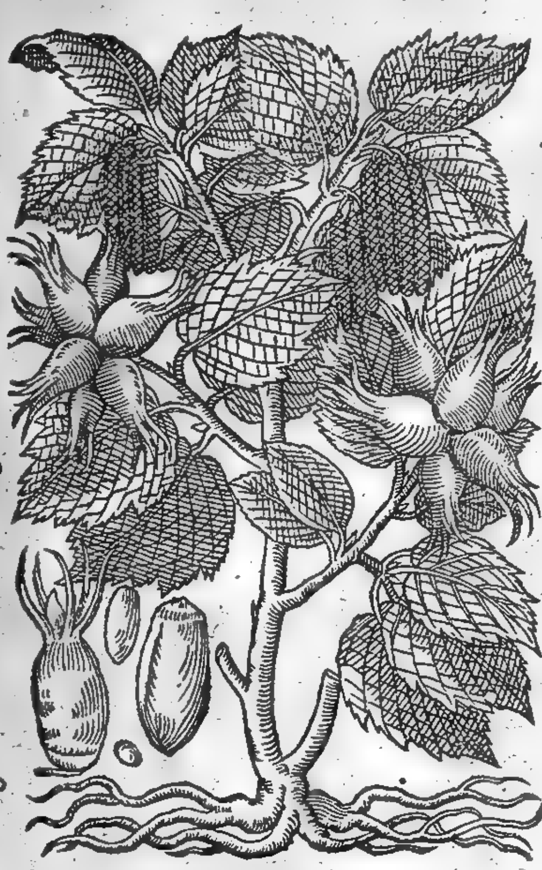
Anacardium.

Κάρυα ποντικά.

NVCES AVELLANÆ. CAP. CXLII.

Nuces auellanæ, quas & leptocarya vocant, stomacho infestæ sunt ipsæ tamen tritæ, & in aqua mulsa potæ, tussi veteri medentur: tostæ, & cum exiguo piperis potæ, destillationem concoquũt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe vrsi perunctus, alopecijs capillum reddit. Aiunt nonnulli vsta earum putamina, & in cineris speciem redacta, cum oleo, cæsiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuso syncipite.

NVX AVELLANA.

Auellanarum consid.

Avellanæ nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ sunt, quòd in Græciam (vt Plinius inquit) è Ponto primùm allatæ fuerunt. In Italia tamen & in vrbanarum, & in syluestrium genere numerosæ reperiuntur. Cæterum ex domesticis aliæ oblongæ, aliæ rotundæ sunt: veruntamen oblongas & præstantiores, & gustui gratiores esse constat, & illas præsertim, quæ putamine vehementer rubent, & fractu minimè sunt contumaces, quales sunt Vicetinæ, quæ tam suaui sunt sapore, vt pistacijs ferè comparari possint. Siquidem non omnibus Auellanis idem sapor reperitur, neque eadem pulpæ gratia: siquidem aliæ prædulces ac mansu faciles, aliæ verò asperiusculæ, & ingratiores, & mansu duriusculæ habentur. Oblongæ serius maturitatem sentiunt, celerius verò rotundæ: quapropter illæ vegetiori sunt nucleo, diuque perdurant. Syluestribus coryletis ferè innumeris scatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta vbertate, vt eas rura saccis legant, vbi maturitatem senserint. Auellanarum planta, quæ corylus dicitur, rarò procera spectatur, sed quæ ab ipsis statim radicibus numerosos emittat caudices, vt fruticosa sit: arborescit tamen, è quibus in summitate rami exeunt frondosi, ac virgis non breuibus, enodi materie. Folijs est Alno similibus, latioribus tamen, crispioribus, tenuioribusq; & in ambitu serratis. Cortice vestitur tenui, albis maculis vario. Radicibus nititur minimè crassis, altis tamen, viuacibus, ac robustis. Florere hanc arborem non videmus, sed iulos emittere Autumno, quo tempore folia decidunt, longi piperis figura, dehiscit is ineunte Vere ac defluit, cũ folia prosiliunt, tunc calyculacea tegumenta totidem quot iuli, supra pediculum exeunt, eorumque singulis nuces singulæ. Vestitur Auellanæ nucis putamen, viridi callosaque membrana, in extremitatibus tamen mollior, & fimbriata in barbæ modum protrahitur: quo fit vt quibusdam hæ barbatæ nuces appellentur, etsi genus reperiatur haud barbatum, sed adeò breui amictu, vt putamen anteriori parte nudum videatur. Nucleus primò molli calyculo innascitur, alba occlusus medulla, atqui subinde indurescente putamine, is adolescit, tenui membrana circumplexus. Nuci nucleus quãdoque albus, quandoque purpurea vestitus membrana, dulcis ferè Amygdalarum modo, sed duriore pulpa. Domesticæ habentur in hortis, vineis & viridarijs: Syluestres verò vbique proueniunt in syluis & secus itinera. Bilem nuces auget, & dysenteriã faciunt, vberius deuorata. Trita tamen, & ex mulsa hausta, tussi veteri medentur, & cum exiguo piperis hausta destillationes concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe vrsi perunctus, alopeciæ capillum reddit. Putamina ipsa cruda in tenuem puluerem contrita, & ex vino austero hausta drachmarum duarum pondere, diarrhœam cohibent, & alba fœminarum profluuia: verum ad hoc, ac etiam menses cohibendos, sunt qui magis præstare affirment subrufescentem medullam, quæ putamini intus inhærens nucleum circum ambit. Aiunt nonnulli vsta earum putamina ac oleo excepta, cæsiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuso syncipite. Obseruauit simplex rusticitas, serpentem prorsus obtorpescere, quæ Coryli virga percussa fuerit, & tandem emori: nec fortasse mirum, cum nux ipsa cum ficubus & ruta deuorata, venenis ac venenosorum animalium morsibus resistat. Oleum è nucleis expressum articulorum dolores inunctum iuuat. Auellanæ (vt memoriæ prodidit Galenus tum libro septimo simplicium medicamentorum, tum secundo de alimentorum facultatibus) plus habent essentiæ terrestris, at frigidæ, quàm Iuglandes: quin & plus præbent alimenti, siquidem densiores sunt, & minus pingues. Diocles auctor est, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in ventriculo supernatare, largius esitatas caput tentare; innocentiores tamen esse virides, quàm aridæ. Nuces, quæ κάρυα ποντικὰ, καὶ λεπτοκάρυα Græcis, Latinis nuces Ponticæ, nuces Prænestinæ, & nuces Auellanæ dicuntur: Arabibus, Agileuz, seu Bunduch: Italis, Nocciuole, Auellane, & Nocelle: Germanis, Haselnüß: Hispanis, Auellanas: Gallis, Noisilles Noysette, & Melline: Bohemis Vucredi Lijskouuy.

Coryli hist.

Auellanarum facultates.

Auellanarum vires ex Gal.

Nomina.

Auellana, quę Februarij fine communiter flores eleganter rubentes instar staminum ostendit, Heracleotica Theophrasto, quod ex Heraclea Ponti translata: dicitur Nux barbata, Plinio: Nux auellana seu Corylus recentioribus. Alia est satiua, alia syluestris. Satiua fructu est oblongo, rubro, hæc vera pontica veterũ: alia fructu rotundo, eoq; vel minore vel maiore, hæcq; est Auellanæ tertium genus Cordo in Dioscoridẽ, & Nux auellana maior Lugdunen. dicitur. Est & Corylus Macedonica, cuius nuces in racemum congeruntur, monente Gesnero. Habetur & Byzantina pumila apud Clusium & Tabernæmontanum.

Huc referendæ ex Monarde Anellanæ purgatrices, quæ colore & forma nostris respondent, quæ in nouo orbe insula D. Dominici reperiuntur, & Ben magnum medicorum vulgus vocare testatur.

Μορέα. MORVS. CAP. CXLIII.

a Omnia ex‍cẽ. μορέα ἤ δ' ἐσυκαμινέα. i. Morus siue sycaminea.

b Ca. κοιλίοις μαλακτικὸν καὶ λυτικόν. i. aluum mollit & soluit.

MOrus arbor nota est: cuius fructus [b] aluum soluit, stomacho inutilis est, & facilè corruptionem sentit. Hoc idem præstat mori succus: decoctus autem æreo vase, atque insolatus, adstringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonsillarum inflammationes, addito mellis exiguo. Sed inolescit vis eius adiecto scissili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ semine, iri, & thure. Immatura mori poma siccantur, tusaque acinorum rhois vice, obsonijs miscentur, vt cœliacos iuuent. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluum resoluit: latas ventris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauserunt. Folia trita ex aceto illita, ambustis igni medentur: tinguntque capillum, vitium & fici nigræ frondib. simul coctis in aqua cœlesti. Succus foliorũ cyathi mẽsura potus, contra phalangiorũ morsus auxilio est. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptissimè in dolore colluuntur. Radix circiter messem incisa, facto ambitu scrobe, succum emittit, qui postridie concretus inueniri solet. Is in dolore dentium efficax est: tubercula discutit, & aluum purgat.

I. MORVS.

II. MORVS ALBA.

Mori consid. & historia. Mori nigræ descript.

MOri duo sunt genera, album videlicet, & nigrum, à fructuum colore ita appellata. Nam & nigra, & alba mora reperiuntur, quæ non solum colore, & magnitudine differunt, sed etiam sapore. Nigra Morus caudice plurimum est contorto, gibberoque ac nodoso, etsi nonnunquam satis spectata proceritatis reperiatur. Ramos edit crassos, in latum magis, quàm sursum spatiantes: libro vestitur crasso, lento, flexilique, cui materies subest robusta, & medullitus flaua. Radicibus nititur numerosis, magnis ac robustis, non tamen altè descendentibus, sed quæ cespitetenus in ingentem sese diffundunt longitudinem, & præsertim albæ mori, fortasse quoniam hæc amplior, altior, proceriorque semper quàm nigra habeatur. Nigræ folia latiora crassioraque sunt, & ambabus in acutum desinentia, & circumquaque serrata, quanquàm nonnulla, in vtraque moro, vitiginea quandoque spectantur. Nigra fructum fert rubi, grandiorem tamen & oblongiorem, sanguineo succo per maturitatem madentem, qui contactu manus & os inficiat: is primum viridis est, & subcandicans, dum adolescit rubeus & per maturitatem niger. Idem dum rubet acido adstringentique sapore degustatur, sed vbi maturuerit, adeo mitescit, vt dulcis ferè fiat, modica remanẽte austeritate. In alba autem baccæ minores habentur, quæ ante maturitatem subuirides factæ, austeriusculo sapore percipiuntur, vbi verò vltimam sensere maturitatis coctionem, melleam prorsus dulcedinem resipiunt, quo fit vt minime cum nigris facultate conueniant. Alba vbique scatet Italia, ac etiam Hispania: ad alendos bombyces sericeos tantùm sata. Nigra verò etiam vbiq; habetur, aut in hortis aut in viridarijs. Sapientissima antiquis Morus dicta est, quòd vltima inter vrbanas arbores germinare incipiat. Amat amœnos tractus. Materie constat vtili operibus quæ flexu constant, eique hac in re primatus datur. Aeternam arbitrantur ac validam, ideo furculas ex ea circosq; faciunt, vtunturq; ea in nauigiorum fabricis. Mora (vt prodidit Gal. lib. 8. simplic. medicam. item secundo de alimentorum facultatibus) matura quidem ventrem subducunt, immatura verò vbi aruerint, admodum restringunt. Itaque ad dysenterias accomoda sunt, item ad cœliacas, & quascunq; alias fluentes affectiones. Porrò quòd maturorum succus ad oris medicamenta sit vtilis, propter eam videlicet, quæ inest illi, adstrictionem, neminem latet. Præterea ad alia cõplura particularia,

Morus alba.

Mori vires ex Gal.

quæ

quæ mediocrem exposcunt adstrictionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, sortita sunt & aciditatem, & tota adeò arbor in omnibus suis partibus mistam aliquam vim obtinere videtur, ex restringente, & purgante compositam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeò vt & latas interaneorum tineas perimat. In alijs autem partibus restringens vincit, in folijs tamen, & germinibus quodammodo media vtrisque temperies est. Mora vbi primùm mansa fuerint, ingesta citissimè transeunt, & alijs cibis suo veluti ductu viam struunt, verùm secundo loco sumpta, celerrimè alijs vnà cum cibis corrumpuntur: id quod etiam faciunt, si cùm eduntur prauo in ventriculo humori occurrant. Quòd si corruptionem non sentiant, corpus quidem humectant, sed non planè refrigerant, nisi actu frigida assumantur. Paucissimum ministrant alimentum similiter atque pepones, haud tamē vomitum cient, nec stomacho, vt illi aduersantur. De Moris autem, quæ rubi ferunt, libro 4. in Ruborum commentatione, Deo fauente, latius disseremus. Sed quo-10 niam Mori folijs & vescuntur, & aluntur vermiculi, latinis recentioribus Bombyces appellati, qui admirabili naturæ spectaculo, & miro ac ferè inexplicabili opificio nobis SERICVM vellus conficiunt, veniatque & ipsum in medicum vsum in Arabum medicorum antidotis, non præter rationem fore duximus eius hic vires (quandoquidem non inuenio è veteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) ex Serapione, & Auicenna describere. De eo itaque scribens Serapio, Bombyx inquit (ita Serapionis verba latina reddidit Nicolaus Mutonus Mediolanensis) aureis iam filis agglomeratis, obscuroq; clausa carcere, nec annuo vix spatio intacta. folliculum rostro cōtundit, ac protinus erumpit, vnde oritur Habrisen & Ken. Folliculo autem insolato, vt Bombyx, Seriue extinguatur, sericum aut seta inde efficitur: hac ille. Cæterùm alterius, ac sane diuersi generis sunt animalia, quæ à Seris populis aluntur ad Serica stamina comparanda, de quibus lib. sexto quinque regionum veteris Græciæ ita scriptum reliquit Pausanias: Sed enim quæ fila ad textrinam vsurpant Seres, ea è nulla stirpe sunt. Nascitur in eorum terra vermis, quē Serem Græci, ipsi longè alio appellant nomine: magnitudine est id insectum dupla ma-20 ximi scarabei, cætera aranei simillimum. Hoc Seres accuratè nutriunt, cellas illi tum æstiuas, tum hybernas aptè fabricantes. Pedib. (habet vero octo, quot & aranea) sub arboribus testile opus facit. Annos fere quatuor panico alitur: quinto demum (neque enim longior contingit vita) viridem apponunt arundinem, quo pabulo bestiola illa maximè delectatur, eo satur sagina rumpitur. Educunt inde è visceribus staminum volumina: hactenus Pausanias. Bombycinum vellus (vt scribit Serapio) medicorum nonnulli in caliditate, & siccitate symmetrū posuerunt. Cordi laudatissimum. Ipsum enim roborat, in eoq; sanguinem expurgat, vnde medicamentis cordi potissimum conducentibus admiscetur, præsertim compositioni ex Moscho, Græcis διάμοσχον inscripta. Vritur, quò siccius redditum, læuigari, & tenuissimè comminui possit, quanquàm id nonnullis improbetur, ne vires per ignem minuantur. Cæterùm minutatim inciditur, admixtumq; vnionibus potissimum Succino & Corallio, facilè contunditur. Alij vim per coctionem extorquent, decoctoque à colatura in mortario, aliove vasculo, medicamenta sole calente infundunt, quoad bellè macerentur, atque imbibantur facultatemque omnem attraxe-30 rint, indeque exiccant, & in vsum reponunt: nec plura Serapio. Scripsit quoque de Bombycini velleris facultatibus Auicenna, libro, de viribus cordis, his verbis: Sericum ex fortibus lætificantibus est, excellentius tamen est crudum, sed quandoque cadit in vsum & coctum, potissimum si non fuerit tinctum: est autem calidum & siccum in primo: corroborat itaque cor ac etiam visum quemadmodum & memoriam: quin etiam naturales operationes mirificè exhilarat, qua in re crudum eo longè præstat, quod ignem fuerit expertum, tametsi coctum quandoque in vsum veniat, verùm antequàm in infectorum cortinis immersum inficiatur. Excalfacit sericum, reficcatque ordine primo, exiccat, & attenuat ea naturæ dote, vt cor recreet, lætumque efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illustrat spiritus: neque enim facultas vni tantùm assignatur spirituum generi in vna tantùm dispositione, sed ei proprium est, omnibus æquè spiritibus opem ferre, ita vt spiritus tàm vitales & animales, quàm naturales reficere valeat. Cæterùm quamuis negauerit Auicenna decoctum sericum, & fullo-40 num coloribus imbutum in medicos venire vsus, Mesues tamen in eo serapio, quod de pomis inscribitur, id sericum admittit, quod cocco legitimè sit infectum. Idque similiter inserit in ea medicamenti compositione, quam Alchermes ipse nuncupauit. Arbor, quæ μορέα ἢ συκάμινος Græcè, Latinè Morus appellatur: Italicè, Moro. Eius fructus Græcis συκάμινον, Latinis Morum dicitur: Italis, Moro. Arabes vtrunque Tut, seu Thut nominant: Germani, Maulberbaum vnd Maulber: Hispani, Moras del moral: Galli Meurier & Meure.

Bombycis historia.

Seres Pausaniæ.

Bombycini velleris vsus.

Nomina.

Morus Sycamine Theophrasto, satiua est & syluestris, seu ratione fructus nigra & alba. I. Morus nigra fructu est maiore & suauiore, quæ in arborem excelsam excrescit, aliquādo humilis remanet, & Chamæmorus dicitur, augmenti tarditate tantùm discrepans: diuersa tamen est ab hac Chamæmorus cuius Clusius in hist. Pannonica meminit. Dicitur recentioribus Morus & Morus nigra: in quibusdam officinis, morus celsa ad differentiam fructus Rubi, quæ etiam Mora dicuntur. II. Morus alba siue candida, in qua 50 folia instar foliorum vitis laciniosa & sinuata sæpissime obseruauimus in vrbe Patauina.

Συκόμορος. SYCOMORVS. CAP. CXLIV.

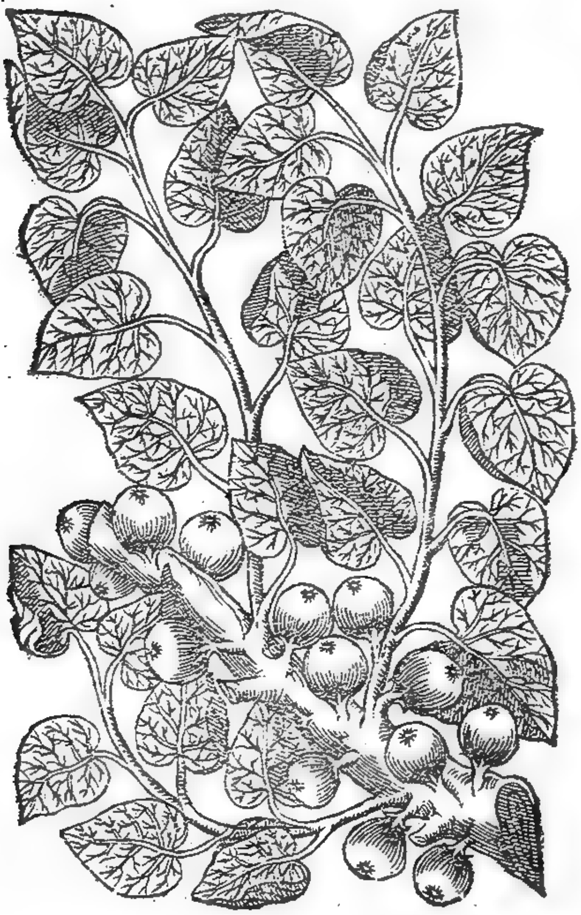
SYcomorum, aliqui etiam sycaminum, id est, morum, vocant, cuius fructus sycomorum etiam propter inefficacem gustum, appellatur. Arbor est magna, fico similis, a frondosa, multo lacte abundans: folijs mori: pomum ter aut quater anno fert, non ramis, vt fico, sed caudice ipso, caprifico non dissimile, dulcius grossis sine granis interioribus: quod non maturescit nisi vngue, aut ferro scalpatur. Nascitur plurimum in Caria, Rhodo, locisque non multi tritici feracibus: vbi prouentu fœcundo restibilique iuuamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. Pomum aluo vtile est, sed perquàm exilem præbet alimoniam: stoma-60 cho aduersatur. Succus primo vere tenera arbore antequam fructum ferat, eximitur, lapidis ictu summo cortice desquamato: si enim altiore plaga violetur cortex, nihil effluet. Spongia aut vellere lachryma excipitur, quæ siccata, & in pastillos coacta, fictili vase reponitur. Vis b succi emollit, & vulnera conglutinat, discutit collectiones concoctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur contra serpentium morsus, duratos lienes, stomachi dolores, & perfrictiones: celerrimè teredinem sentit. Gignitur & in Cypro arbor genere distans, quæ cùm sit vlmus, prædita tamen est folijs c sycomori, fructu pruni magnitudine, multò dulciore, supradictis cætera similis.

a Meum ita distinguit πολύκομον, σφόδρα ἐοικὸς τοῖς φύλλοις μορέᾳ. i. folijs Moro valde similis. At Car σφόδρα refert ad πολύκομον. Illud verò, quod sequitur. i. multo lacte abūdans, in omnibus exemplarib. deest. b ὄπος. liquor. c Meum συκαμίνῳ.

SYcomorus (*vt Theophrastus est auctor lib. 4. capite 2. de plantarū historia*) *arbor est moro nostrati similis, quippe folio magnitudine, aspectuque proxima. Fructum præter cæteras peculiariter gignit: non enim germinibus, non ramis extremis, sed*

Sycomori histor. ex Theophrasto.

I. SYCOMORVS.

II. SYCOMORVS SEV Ficus Cypria.

III. PSEVDOSYCOmorus.

mis, ſed caudice pomũ parit magnitudine ficus, & viſu proximum, ſucco atque ſapore caprificis ſanè ſimile, verùm lõgè dulcius, granisque internis omnino carens, multitudine numeroſius, matureſcere nequit niſi ſcalpatur. Scalpitur autem vnguibus ferreis: & cùm ſcalpta poma ſunt, ad quartum diem matureſcunt: hiſce ablatis, alia, & alia ex eodem loco ſubnaſcuntur, terno ita, & quaterno partu copioſa. Lactuoſa arbor admodum eſt, & materies (quòd ſit ſolida, robuſta, & nigra) ad multa commoda exiſtit. Hæc inter cæteras arbores id ſibi proprium vendicauit, quòd cæſa continuò viret, neque ſiccatur vnquam, niſi aqua obruatur. Eaque propter & lacubus, & ſtagnis demergitur madefactaque in profundo ſiccatur, cumq́ ſicca omnino fuerit, ſuperfluitat atq́ innatat: hactenus Theophraſtus. Hanc quam appingi curauimus, Sycomori imaginem miſit ad me clariſſimus Medicus, & rei plantariæ ſtudioſiſſimus, Vlyſſes Aldrouandus Bononienſis, vir quidem non ſolum doctrina, ſed etiam liberalitate, & humanitate præclarus. De Sycomoro diſſeruit Gal. lib. 2. de alim. facultatibus, vbi ita ſcriptum reliquit: In Alexandria Sycomori plantam vidi vna cum fructu, paruæ, candidæque ficui adſimilem. Is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis eſt particeps, eſtque facultate humidior quodammodo, ac frigidor, veluti mora: quinimmo inter mora ac ficus medium iure quis ipſum collocarit, atque hinc nomen ipſi inditum eſſe mihi videtur. Ridiculi namque ſunt, qui fructum hunc ob id aiunt ſycomora fuiſſe nominatum, quòd paruis ficubus aſſimiletur. Ipſius autem naſcendi ratio ab alijs arborum fructibus quodammodo eſt diuerſa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, ſed ex prægrandibus ramis, caudiceq́ enaſcitur. hæc Gal. Sycomoro ſimilis

Sycomori mentio ex Gal.

Vulgaris error.

eſt (vt

eſt (vt loco citato memoria prodidit Theoph.) quæ in Creta vocatur Cypria ficus: nam & ipſa fructum edit, caudice, ramisq; craſsiſsimis. Differt tamen à priore, quod germen quoddam emittit ſine vllis folijs, radiculæ ſimile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiusq; folia vlmũ repræſentant. Quater anno fructum fundit, ſed nullum ad maturitatem perducit, niſi pomo ipſo immaturo inciſo, emiſſoq; lacte. Dulcedo ficubus non abſimilis, & interna groſsis planè conueniũt: magnitudo autem pruni eſt: hæc Theophraſti verba. Quæ ſanè maximo ſunt argumento, hanc quoque plantam in Sycomori genere annumerandam eſſe. Cæterùm apertè hallucinantur ij, qui putant arborem Sycomorum eſſe, quæ plerunque viſitur in monachorum clauſtris vulgo vocatis, & in templorum plateis, vbi mortuorum cadauera humãtur, nuſquã alias in Italia (quod ſciuerim nouerimq;) hæc plãta ſpõte naſcitur. Arbor eſt procera, folijs vulgaris loti lõgioribus, & in acutum deſinentibus. Baccas edit virides, è cuius baccis monachi verticillos factitant, quibus funiculo traiectis mulieres ſuas numerant preces. Hanc (vt Bellunenſis caſtigauit) Azadaracht appellat Auicenna, quam deleteriæ facultatis participem eſſe prodit Fen ſexta quarti, vt latius lib. 6. dicemus. Arbor, quæ Συκόμορος Græcis, Latinis Sycomorus, & ficus Aegyptia nominatur: Arabibus, Mumeiz, Iumeiz, Aliumeiz, ſeu Giumeiz: Italis, Sicomoro, & Fico d'Egitto: Bohemis Moruſe. Pſeudo ſycomorus, Italis, Sicomoro falſo: Mauritanis, Azadaracht.

Vulgaris error.

Azadaracht.

Nomina.

Sycomorus duplex à Dioſcoride & Theophraſto proponitur: altera fructum ex caudice ramisue grandioribus emittit, hæcque AEgyptia eſt ficus: altera ex trunco germina ſine folijs emittit, quibus ficus adhærent, & hæc Cypria eſt ficus. I. Sycomorus ſeu ficus Ægyptia, Caſt. Lugd. Rauuolf. Sycomorus in Ægypto, Cord. in Dioſc. Sycomorus, Lac. Lou. Dod. gal. & fol. Lob. Alp. Tab. Sycomorus veterum, Ficus Pharonis vulgò in Syria, Morus Ægyptia Theophraſti, Geſ. hor. Sycamine Theophraſti, Cæſ. II. Sycomorus ſeu Ficus Cypria, Sycomorus in Cypro, Cord. in Dioſc. Ficus Cypria, Rauuolfio, & ex eo Lugd. In hanc claſſem referas Ficum Indicam Theophraſti, de qua ex Cluſio Lugd. & Taber. & Mangle Ouiedi videtur. Sic & Ficus Nigritarum, folijs ficus, fructu duorum pedum, ſemine fabæ magnitudine, figura renis: apud Theuetum, ex quo Lugd. hiſtoria ſumpſit. III. Pſeudoſycomorus, ſeu Zizyphus candida. Sycomorus Italorum male, Cord. in Dioſcorid. Azadarecht Auicenæ, Sycomorus falsò Monachis. Siliqua Bellonio, Sebaſtum ſeu Mixus alba quibuſdam, alijs Laurus Græca Plinij, Geſ. hor. Zizypha candida Monſpelienſium Lob. (cui & arbor Paradyſi Luſitanis) Lugd. Azedarach, Dod. Azadarac, Arbor ſancta Monſpelienſibus, Lotus alba Pelicerio, Cluſ. hiſp. Pſeudoſycomorus Tab. Caſt. cui & ficus Ægyptia falſa, Piſtacia ſylueſtris: Tuber Cæſalpino.

Σῦκα. FICI. CAP. CXLV.

Fici maturæ recentes ſtomachum lædunt, aluum ſoluunt, ſed facilè contracta ab eis fluxio ſiſtitur: ſudorem euocant papulaſque, ſitim ſedant, calorem reſtinguunt. Siccis natura excalfaciendi, a vires alunt, ſed ſitim magis ſtimulant, aluo vtiles: rheumatiſmis ventris, & ſtomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, veſicæ, & ijs, quos longa valetudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptiſsimæ: feruefactæ cum hyſſopo, & potæ, thoracem purgant: tuſſi veteri, diuturniſque pulmonum vitiis cõueniunt: aluum molliunt tuſæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctum arteriæ, & tonſillarum inflammationibus gargarizatu prodeſt: b cum hordacea farina cataplaſmatis miſcentur, & in muliebres fotus cum fœnogræco, & ptiſana. Cæterùm cum ruta coctæ, torminibus infunduntur: coctæ, illitæque duritias diſcutiunt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationem perducunt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, ſi cum antedictis tundantur, eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento ſutorio, deploratis fere tibiarum fluxionibus, & cacoethicis vlceribus medentur: quin & cum vino decoctæ addito abſinthio, & hordeacea farina, vtiliſsimè hydropicis illinuntur. Crematæ cum cerato ſanant perniones, prurigines, ſonituſque, ſi crudæ terantur, & ſinapi, liquoreque aliquo exceptæ auribus inſtillentur. Tam ſylueſtris, quàm ſatiuæ fici c lacteus ſuccus coaguli modo lac contrahit, concretumque diſſoluit, vt acetum: exulcerat corpora, meatus aperit: ſoluit aluum, vuluam recludit cum detrita d nuce Græca potus: menſtrua ciet cum luteo oui appoſitus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplaſmatis cum farina fœnigræci, & aceto vtilis: lepras, lichenas, vitiligines, vitia cutis in facie, pſoras, vlcera in capite manantia, cum polenta expurgat: inſtillatus plagæ percuſsis à ſcorpione, venenatorum ictibus, & rabioſi canis morſibus auxiliatur: prodeſt dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus: verrucarũ informicationes tollit cũ adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idẽ præſtat ſuccus è teneris ramis ſylueſtris fici, qui lacte prægnantes, ſilente adhuc oculo, tuſi exprimuntur, & ſiccatus in vmbra reponitur. Et lac, & ſuccus imponuntur exulceratorijs medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulnei, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis ſoluat, ſi inter coquendum ficulneo ſurculo, ſpathæ loco, moueatur. Groſsi, quæ erinei nonnullis vocantur, coctæ illitæ, ſtrumas, nodoſque omnes emolliunt. Crudæ e formicas, verrucas, & thymos, nitro, farinaque additis, tollunt. Folia eadem poſſunt. Illita cum ſale, & aceto vlcera in capite manantia, epynictidas, & furfures ſanant: ijs f ficoſæ exuberationes, & palpebrarum ſcabritiẹ perfricantur. Nigræ ficus, folijs cauliculiſque, candidæ vitiligines perunguntur: faciunt ad canum morſus, g & vlcera, quæ ceria, id eſt fauos, vocant. Groſsi cum ſylueſtris papaueris foliis oſſa extrahunt, furunculos cum cera diſcutiunt: contra muris aranei morſus, & ſcolopendræ venena, cum eruo & vino illitæ, auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam ſylueſtris, quam ſatiuæ lixiuium, crematis ramorum cauliculis, quod ſubinde macerari opus eſt, & inueteraſcere: ſiquidem inter cauſtica intelligitur. Gangrænis prodeſt, namque expurgat, & conſumit, quæ excreſcunt, eoque ſic vtendum eſt: ſpongia aſsiduè hoc lixiuio imbuta ſuperponitur. Interdum dyſentericis, & in fluxiones vetuſtas, h & ſinus cunicularim exedentes, magnoſq;, inſtillari conueniet. Etenim purgat, conglutinat, carnem replet, & oras cõmittit, non ſecus atq; emplaſtra, quæ cruentis vulneribus inijciuntur, enæma vocant. Bibitur ad diſcutiendum ſanguinem concretum, & contra præcipitationes, rupta, conuulſa, cum cyatho aquæ recenter colatum, addito olei exiguo: cœliacis, dyſentericis, per ſe cyathus datus prodeſt: neruorum vitiis, conuulſionibus, commodè illinitur ex oleo, vtpote quod ſudores moueat: aduerſus gypſi potum, & phalãgiorum morſus bibitur. Hæc eadem præſtant reliqua lixiuia, præſertim quernum: omnia tamẽ adſtringunt.

a Meũ τρόφιμα. i. nutriũt.

b Meũ & Cat. ἢ εἰς τὰς ὠμὰς λύσεις μίγνυται. i. admiſcetur & hordeaceæ farinæ.

c Meũ ὀπὸς. i. liquor.

d Meũ μετὰ ἀμυγδάλου. i. cum amygdalo. ſed Cat. σὺν ἀμύλῳ i. cum amylo.

e Meũ μυρμηκίας. i. formicas, tãtum habet.

f Meum. συκώδη καὶ τὰ τραχέα τῶν βλεφάρων. i. ficoſæ, & aſperæ palpebræ. Cat. καὶ τὰ βραχέα. i. breues.

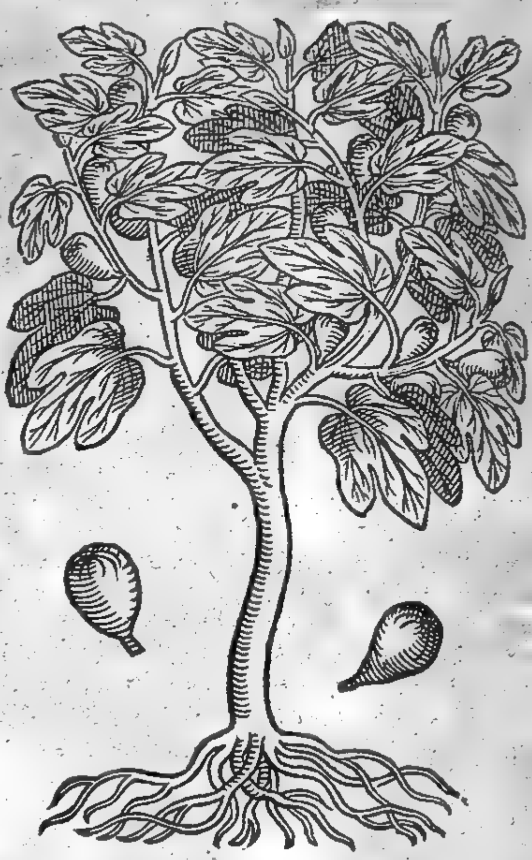
g Addit Cat. σὺν μέλιτι. cum melle.

h Meũ κόλπων διαβιβρωσκομένων καὶ μεγάλων ſinus cuniculoſos & magnos.

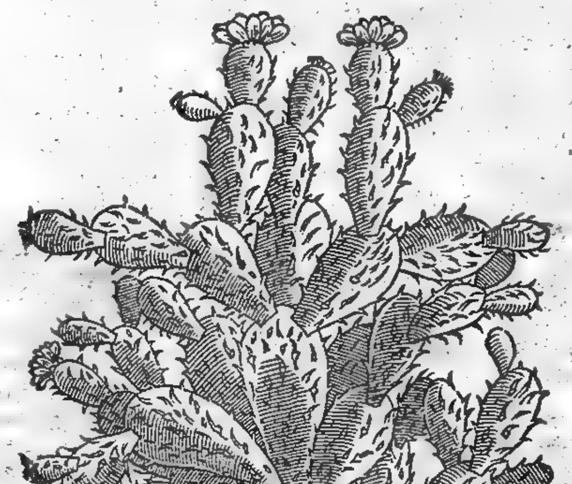
I. FICVS.

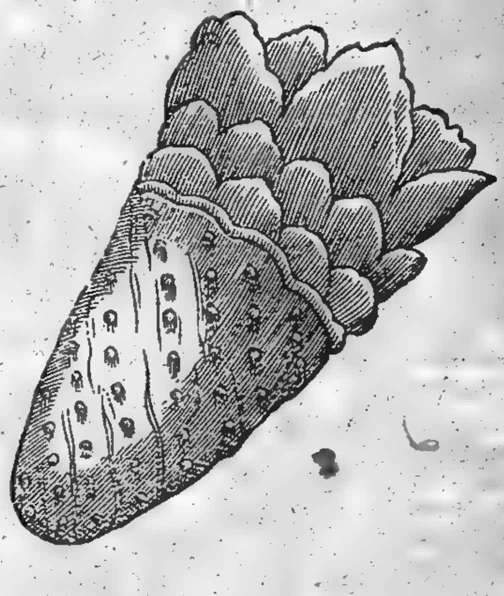
II. CHAMAEFICVS.

III. FICVS INDICA.

FICVS INDICAE FRVctus.

Ficorum consideratio, & historia.

FIcus arbor caudice plurimum est breui, contortoq; subalbicante libro, lacteoque succo madente, gustu adstringente, acri amaroq;, ita vt exulcerare poßit. Materies illi alba & fungosa, vt in vite, tenax tamen, & ad scuta paranda peridonea. Radicibus nititur multis, sed summa tellure vagantibus, quo fit, vt algoris, & frigoris sit impatiens. Folia fico sunt aspersa, ampla, firma, vitiginea, rotundis ac robustis pediculis nitentia. Fructus edit, nullis apparentibus floribus, à foliorum exortu, extremis tantùm ramis, turbinatos, & varios: siquidem alij pyri faciem repræsentant, alij seßiles sunt, alij verò inter hos medij. Differunt etiam colore Ficus: quippe quòd aliæ albæ, aliæ nigræ, aliæ purpureæ, aliæ virides, aliæ subrufæ, aliæ pallidæ, & aliæ variegato colore spectentur. Molli præterea sunt pulpa, granis minutis referta, quæ esui maximè placent. Habentur in hortis, vineis & viridarijs, in Italia & Hispaniæ copiosæ. Eæ præ cæteris laudãtur, quæ maturæ rimosa cute visuntur, & quæ pulpæ pinguedine, dulcedine, atq; sapore cæteras antecellunt. Maturescunt Autumno, Augusto, & Septembri: sed Großi æstate perficiuntur. Decerpuntur maturæ, & in sole siccantur cratibus, non solùm ad ciborum, sed etiam ad medicamentorum vsum: siccæ in cadis ligneis asseruantur. Atqui longè à nostratibus distant Indicæ Ficus, de quibus Theophrastus lib. 4. cap. 5. de historia plantarum

Ficuum varia genera.

Indicæ ficus hist. ex Theophrasto.

plantarum ita scriptum reliquit: Indica autem regio arborem ficum vocatam sortitur, quæ è ramis radices dimittit singulis annis, vt primo volumine retulimus. Dimittitur autem non ex nouellis, sed ex anniculis, atque etiam vetustioribus. Illæ se terræ coniungentes, ceu sepem circum arborem faciunt, ita vt veluti tabernaculum condatur, quo etiam morari homines solent. Radices autem nascentes euidentissimè à ramis discernuntur: sunt enim albiores, hirtæ, tortuosaq; binaque fronde foliata. Item arbos comam supernam lasciuam gerit, totaq; fornicato ambitu pulchrè orbiculatur, & magnitudine vehementer excellit, quippe vmbram bino stadio facere fertur, & crassitudine caudicis plerasq; vltra quàm sexaginta gradaum orbem colligere, magna verò ex parte quadraginta. Folium pelta non minus habet, fructum admodum paruum, magnitudine ciceris, ficui similem, quamobrem Græci ficum eam arborem appellabant. Paruum mirum in modum fructificat, non tantùm pro magnitudinis desiderio, verùm etiam omnibus rebus. Nascitur arbos hæc circa Acesinam amnem: hæc Theophrastus. Atqui eadem ferè à Strabone lib. 15. suæ Geographiæ, & à Plinio lib. 12. ca. 5. de Indica Ficu scripta reperio, sub qua, vt idem scribit Plinius lib. 7. ca. 2. turmæ cōduntur equitum. Cæterùm ea lōgè ab hac differre videtur, quam nos, quòd ex Indiis occidētalibus allata sit, Indicam ficum vocamus: siquidem hæc nec caudice, nec ramis, nec foliis, nec fructu genuinam Indicam ficum refert, de qua scripsere Theophr. Strabo, ac etiam Plinius. Hanc Indi suo idiomate TVNE vocant. Ego verò eandem plantam esse censerem Opuntiam Plinio appellatam, quòd circa Opuntem proueniat, vt Theophrastus inquit his verbis: Huic Indicæ Fico simile, vel potius quodammodo mirabilius, si quid ex foliis radicem dimittat, qualem circa Opuntem herbam esse quandam enarrant, cui datum est, vt mandi suauitate possit. Nam vt nobis manifestò constat, abscisso ab hac planta vno tantùm folio, humiq; ad medium vsque sepulto, prognatis è se radicibus paulò post folia supernè ex ipso prodeunt, adeo vt hac serie foliis è foliis prodeuntibus, in arboris speciem hæc planta assurgat, sine caudice, sine ramis, germinibusq;, vt ex appicta hic imagine quispiam cernere potest. Adeò vt inter naturæ miracula hæc planta merito recenseri possit. Folia ei crassissima sunt, ita vt quandoque pollicis crassitudinem excedant, è quibus albæ, tenues, longæ, acuteq; prominent spinæ, etsi sine spinis nonnullæ visæ sint. Parit hæc planta illis in regionibus foliorum summitatibus fructus ficubus nostratibus similes, sed crassiores, & qui anteriore parte in coronæ speciem desinant, colore ex viridi purpurascente. Interior pulpa perinde est ac in nostratibus, verùm adeò succosa rubicūdaq;, vt sanguineo succo, mororum modo manus inficiat. De viribus & qualitatibus, quid veri, certiq; afferam, sanè non habeo: referunt tamen, qui Orientales Indias sunt peruagati, eorum esu & vrinam sanguineam reddi: id quod multis non exiguum terrorem incussit, qui horū vires ignorarunt, non sine Medicorum & consociorum risu. Peregrina in Europa est arbor, & in Italia à multis in hortis colitur. Vnicum tantum folium cum fructu mihi dono dedit Angelus Crottus Brixianus, cuius hic imaginem appingi curaui, quod è Prouincia secum attulerat Viennam. Audio quoque in quibusdam Italiæ locis haberi hanc plantam, quæ ficus proferat, quod tamen hactenus mihi in Bohemia agenti, videre non licuit. Habui quidem ego, dum Goritiæ agebam, hanc plantam, hominis magnitudine, sed nūquam edidit fructum. Cæterùm vt ad nostrates ficus reuertar, & vt præter id, quod à Dioscoride proditum est, earum omnibus facultas innotescat, & temperamentum: quin & vt omnes cognoscant, quod præbeant alimentum, quamq; vtilitatem ac noxam inferre possint, ea paucis edisseram, quæ ex Galeno deprompsi, qui in primis lib. 2. de alim. fac. sic scriptum reliquit: Ficus tametsi minus praui succi gignant, quàm cæteri omnes non modo fugaces, sed etiam autumnales fructus, non tamen id vitium prorsus effugere potuerunt. Cæterùm hæc ipsis insunt bona, nempe quòd commeabiles sint, & facilè in totum corpus peruadant, penetrentq;: nam & abstergendi vi pollent haud obscura: cuius gratia post ipsarum vsum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porrò omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omnium ficubus id vsu venit. Carnem tamen non compactam, neque firmam generāt, ceu panis & suilla caro, sed turgidulam, & subinanem, veluti fabæ. Quin ventrem flatibus implent & ipsæ, & non mediocrem hinc profectò molestiam intulissent, ni etiam celerem descensum essent adeptæ, cuius beneficio, cùm celeriter peruadant, flatus quem excitant, non diu manet, atque ob id minus cæteris autumni fructibus lædere consueuerunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt, quod & in aliis quidem omnibus cernitur fructibus: quanquam nō tantum in illis discrimen existit. Siquidem ad plenum maturæ ficus paulò minus omni prorsus noxa vacant. Et sequenti capite, vbi vuarum facultates recenset, sic inquit: Ficus, & vuæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ij, qui vinearum fructum custodiunt: siquidem hi cū duos menses, solis vuis ac ficubus, quorum custodiæ præsunt, vescantur (nisi fortè panis quidpiam cum illis edant) obesi tamen, ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipsis gignitur, haudquaquam est firma, ac densa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit, sed laxa est, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cùm vesci ipsis desierint, contrahitur ac considet. Idem etiam de Ficubus siccis disserens loco prius citato, ita scribit: Caricæ multiplicem quidem habent vtilitatem, si quis tamen largius esitauerit, ab eis offendetur: non admodum enim probum sanguinem gignunt, quapropter pediculorum quoq; agmen eas comitatur. Incidendi extenuandiq; vim habent, qua & ventrem ad excretionem irritant, & renes expurgant. Iecori autem, lieniq; inflammatione obsessis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadā eximia facultate, sed communi ratione dulciū omnium ciborū, ac potuum. Obstructis autem illis, aut scirrho tentatis, ipsæ ex sese nihil prosunt nec obsunt: sed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abstergentibus mistæ, non mediocriter auxiliātur. Ideoq; nonnulli medicorum in dictis lienis ac hepatis affectibus exhibent ipsas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio aut satureia, aut calamintha, aut origano, aut hyssopo. Ad eundem etiam modum, si caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi aut extenuandi, assumantur, non solùm sic affectis, sed sanis quoque vtiles erunt. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos esse non ægrotantibus modò, sed benè valentibus etiam tutissimum est. Proinde hoc pacto ficus cum sale extenuante, aceto, & garo præparatas vulgò comedunt, quòd id vtile esse experientia didicerint. Verisimile autem est ipsorum nonnullos medici cuiusdā consilio adductos, ficus hoc modo primū comedisse, deinde eam notitiam ad vulgus dimanasse. Qui verò cum cibo aliquo incrassante ficus, & caricas edunt, nō mediocriter offenduntur. Item lib. 8. de simp. med. facult. idem Gal. ita scribit: Ficus aridæ vim habent excalfaciēdi ordine primo etiam completo, aut secundo incipiente: habent verò etiam partium tenuitatem quandam. Ex istis duobus idoneæ sunt, quæ tumores duros concoquunt, statim verò etiam ea discutiunt: atque ipsæ per se illitæ eiusmodi vim obtinent. Sed & decoctum earum eiusdem vtique naturæ est. Verùm vbi magis concoquere consilium est, miscēda est farina triticea: vbi verò plus discutere, hordeacea: panis horum in medio est. Sed hæc magis sunt propria tractatus de medic. comp. & rationis curandi, verùm in præsentia hæc de caricis nouisse sufficiat. Porrò scire oportet, quòd quæ pinguiores sunt, magis possunt cōcoquere: quæ verò gustu acriores, magis tum extergere, tum discutere. Cæterùm quod ex iis plurimùm in aqua coctis efficitur, simile est melli, non solùm consistentia, sed & facultate. Porrò ficus virides comesæ, propter admistam humiditatem,

Indica ficus altera, & eius historia.

Tune.

Opuntia.

Ficuum facult. ex Gal.

Caricarum vsus.

Ficus arbor & eius vires.

facultatis sunt imbecillioris: subducunt tamen aluum vtraq; tum humida tū sicca. Ficus arbor calidæ tenuiumq; partium temperaturæ est, ceu indicant tum liquor eius, tum foliorum succus, valenter enim eorum vterque calidus est. Itaque non mordicat tantùm, aut abstergit vehemēter, sed & vlcerat, & ora vasorum reserat, & formicas, quas myrmecias vocant, eijcit: quinetiam purgare potest. Porrò ficus agrestis, quam erineum Graecè (Latinè caprificum) nominant, tum liquor, tum succus ad omnia quàm satiuæ valentior est. Sed & cradæ, hoc est, rami earum adeò sunt calidæ, tenuiumq; partium temperamento, vt carnes bubulas duras, si coquendis adiiciantur, friabiles ac teneras efficiant: hæc de ficubus Galenus. Cæterū nobis experimento compertum est, caricas duas aut tres, nocte vna in aqua vitæ maceratas asthmaticos iuuare, qui manè eas deuorauerint. Democritus præcoces ficus fieri pollicetur, si oleo, & columbaceo fimo arbor illinatur. Et contrà, serotinas, si primæ grossi, cùm fabæ magnitudinem excessere, detrahātur. Ficum arborem item atque laurum, è cælo fulminibus non ici compertum est. Ficus arbores, vt perquàm pumilæ habeantur, & in vasculis super fenestris spectentur à viatoribus, ita docuēre mangones: abscindito Fici surculum verno tempore, paulò ante germinationem, prominente iam corculo, & subinde contorto manibus cacumine, in quo vis vase terra referto surculum ipsum serito cacumine inuerso, circa quem hordei milijq; nonnihil inspergito, & terra deinde obruito, demissa extra tellurem resecta parte. Fit.n. hoc mangonio, vt inde ramuli enascātur paruuli, qui circū vas se se fundētes, breui admodum tēpore ficus optimos edant, pumila perpetuo manente arbore. Ficulneo lacte vermiculosæ sanantur aures: & ficulneis folijs facilè affrictu citātur hæmorrhoides. Pani quoq; probè maturātur, illitis caricis decoctis, additis lilij, aut Iridis, aut Altheæ radicibus. Fici fructus Σῦκα Græcis, Latinis Fici, & Ficus appellantur: Arabibus, Sin, Fin, seu Tin: Italis, Fichi: Germanis, Feigen: Hispanis, Higos: Gallis, Figuier. Bohemis, Fykstepei: & Ficus Indica, Italis, Fico d'India.

Caricarū vires Matth.

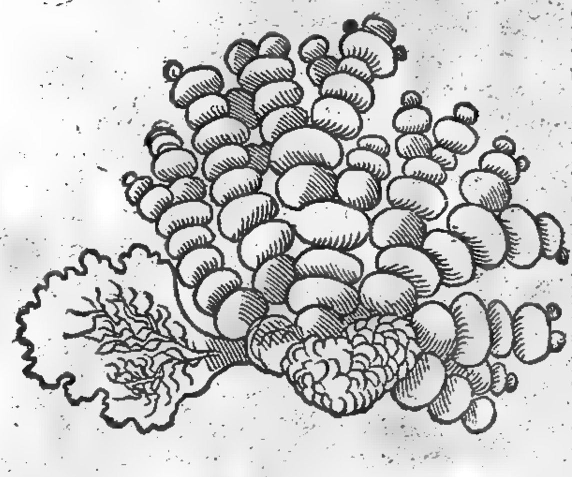
Fici præcoces quo mangonio fieri possint.

Ficus pumilæ quomodo habeantur.

Nomina.

I. Ficus multa cognomina Plinius affert, vel à figura, vel à gente, vel autore deriuata: verum variant & forma & colore tunicæ, quæ nigra, subrubra, ex viridi candicans, vel flaua est. Fructus immaturus, ὄλυνθος. Grossus siccus ἰσχὰς, καρικὴ caricæ: grana ficaria, κεγχραμίδας vocant, frumēta Plinius. Floris vestigium tātū in summo, qua etiā in internā cauitatē foramen patet. II. Chamæficus, siue humilis ficus Lob. Chamæsyce arbor. Lugd. Ficus pumila, Dod. III. Ficus Indica spinosa: Carduus Indicus & Euphorbium Io. Leonis, Clus. in Cord. ad Dod. hist. Gallicam. Ficus Indica, quam aliqui ridiculè Opuntiam vocat, Gesn. hor. Ficus Indica quibusdā Pala Plinii, Lac. Tune, Lon. Lugd. Ficus Indica, Dod. gal. & fol. Lob. Cast. qui ab Oponte loco natali Opuntiam dici scribit. In Insulis Peruuianis & Hispaniolæ aliàs spōte prouenit. Indorū Tuneficifera, Aduers. Ficus Indica Theop. Cæs. Ficus Indica spinosa, Tab. Anapallus Bellonii: Opuntia vulgo, Camerario. Huc referenda est illa, quam Indorū ferruminatricem Aduersaria & Opuntiā osteocollon, quod artuum fracturis & luxationibus mirè prosit, Lugd. hist. vocat, quæ foliis similibus, sed fructu superiore minore, ex auctore historiæ generalis Indiæ refert. IV. Ficus maritima, planta est in maritimis proueniens, quæ ex radice cōpacta vnum alterumve emittit foliūsubrotundū, pallidè virescēs, ex quo (vt in Ficu Indica fit) alia supernè prodeūt, adeò vt hac serie foliis è foliis prodeuntibus quasi ramosa fiat. In foliorum summitatibus prodit flos paruus oblōgus, modò vnus, modo duo, colore russescente. Hanc, ob similitudinem quā cum Ficu Indica habet, in hāc classem retulimus, Ficumq; maritimā nominauimus, quam Neapoli ab ingeniosissimo & doctissimo pharmacopæo Imperato Ferrando nomine Sertulariæ accepimus: quibusdam tamen & Opuntia marina dicitur, de qua plenius in historia nostra vniuersali, cum figura à nemine quidē hactenus proposita, fideliter eā exprimat, vt eam doctissimus D. Io. Rudolphus Saltzmannus Argentinensis Medicinæ candidatus, nostri amātissimus, vna cum aliis plurimis pro noua nostra historia, animi causa (cùm hoc studio vt & omnium Medicinæ partium, maxime delectetur) depinxit.

IV. FICVS MARITIMA.

Περσέα. PERSEA. CAP. CXLVI.

Perseæ arboris consid. & historia.

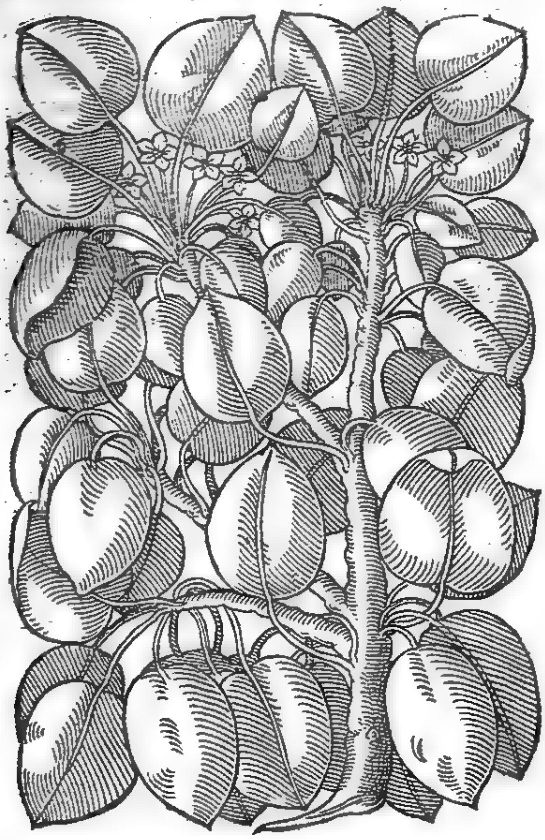
PErsea arbor est in Ægypto, fructum ferens cibo idoneum, stomacho vtilem, in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur, præsertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu sanguinis eruptiones sistunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perside exitiosam esse, translatamque in Ægyptum, mutata natura in cibos receptam.

QVemadmodum superius in malorum commentatione prodidimus, Persea arbor Aegyptia non est (vt putat Marcellus Virgilius Florentinus) nostrâs Italica malus persica; sed planta plurimum dissidens ab ea, vt & Dioscoridis, & Galeni testimonio facilè probari potest: quādoquidem ij vtramq;, sed vt alterā ab altera diuersam, diuersis capitibus tradiderunt. Hæc (vt lib. 4. de plant. hist. c. 2. scribit Theoph.) arbor est Aegypti; aspectu magna, formosaq; folio, flore, ramo, totaq; figura potissimum pyro vicina: nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructū abunde parit; omniq; tēpore perficit: quippe nouus anniculū semper occupat. Maturitas anniuersariorū afflatu cōficitur: reliquum crudiorē auferunt, atq; recōdunt. Est magnitudine pyri, figura oblōgus: amygdalæ modo, colore herbidus. Nucē intus habet, vt prunum, verùm lōgè minorē molliorēq;: caro eius suauis, ac prædulcis māditur; cōcoctuq; facilis, & innocua, etiā largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat; tū lōgitudine, tū etiā crassitudine, multitudineq;. Materie cōstat robusta, dura, visuq; decora, veluti lotus: quapropter ex ea & simulachra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia factitāt. Ex his igitur Theop. verbis, si Perseæ notæ, ac delineationes cū nostra persica malo diligenter cōferātur, liquido patere arbitror, has plantas inter se diuersas esse. Huius imaginē suis coloribus ornatā dono mihi dedit Tridenti Odoardus Polonus Medicus, & rei plantariæ studiosissimus, qui Syriā & Aegyptū peragrauit. De Persea verba faciens Gal. lib. 2. de alim. facul. hæc memoriæ cōmendauit: Hanc etiam plantā vidi in Alexādria, quæ & ipsa magnis arboribus est annumeranda. Tradunt autem fructū huius apud Persas adeo

Perseæ mētio ex Gal.

noxium

I. PERSEA.

II. PERSEA PLINII.

noxium esse, vt edentes interimat: in Aegyptum verò translatum, in esculentũ mitescere, & pyrorum malorumque modo, cum quibus & magnitudine conuenit, esitari. Eadẽ recensuit Gal. lib. 2. de comp. med. secũdum locos, vbi de cephalaæ curatione agens, sic inquit: In sola Alexandria Perseæ arborem vidi, at non in alia Romanis subdita gente. Quidã persion ipsam appellant, aiuntq; in Persis lethalem eius arboris fructum esse, cùm tamen is in Aegyptiorũ regione innocuus existat: hactenus Galenus. Ex cuius etiam verbis palàm esse crediderim, perseam à persica malo prorsus dissidere, cùm in tota ferè Europa persica malus frequentissima proueniat. Quin & ex ijs facilè dixerim, Columellam errasse, quòd existimauerit, persica ea esse poma, quæ à Persis ad Aegyptios allata Persea dicuntur, vt libro cultui hortorum dicato his versibus testatur:

Perseæ mẽtio ex Gal.

Columellæ lapsus.

Tunc præcox bifera descendit ab arbore ficus,
Armeniisq; & cereolis, prunisq; Damasci
Stipantur calathi, & pomis quæ Barbara Persis
Miserat (vt fama est) patrijs armata venenis.
At nunc expositi paruo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos, oblita nocendi.

Arbor, quæ περσέα Græcis, Latinis similiter Persea nominatur: Italis, Perseo Græcæ vocis imitatione dicetur.

IBERIS.

Perseæ duas proposuimus figuras, cùm diuersas arbitremur. I. Matthioli ex quo Lonicerus & Lugd. sumpsere: & II. Clusii quę historia Hispanica habetur, quam Perseam Plinii & Plut. cẽser, quem secutus Lob. & Lugd. historia. Arbor est Pyro similis perpetuo virẽs, ramis ex viridi pallescentibus, inq; latum diffusis: folia Lauri latifolię superne virentia, subtus cinerei coloris, firma, neruis per obliquum discurrentibus, masticata cum adstrictione linguam mordicantia: flos racematim compactus, pallidus, ex sex foliolis compositus: cui succedit fructus Pruno similis, auctus pyri modo oblongus, niger, iucundo sapore: nucleum cordis effigie cõtinens, gustu castaneæ aut Amygdalæ. Vere florere, autumno maturum fructum ferre in regni Valentini Iesuitarum monasterio, vbi vnica arbor ex America eò delata, monet Carolus Clusius in suæ historiæ Hispanicæ lib. 1. cap. 2. Author herbarii Lugdunensis suæ figuræ fructum adpinxit eum, quem supra pro Cuciophera exhibuimus: qualem fructum & nuper Danus quidam nobis ostendit.

Iberidis caput nõ habet antiquus manuscriptus codex, nec alia, quæ vidi exẽplaria.

Ἰβηρίς. IBERIS. CAP. CXLVII.

† IBeris, siue cardamãtica, folia habet nasturtii, vere virẽtiora: caulẽ cubitalẽ, aut minorẽ: in incultis nascitur. Æstate lacteũ florẽ promit, quo tẽpore efficacior est. Radices duas nasturtio similes hẽt calfacientes, & adu-

adurentes. Ipsæ enim ischiadicis cum salsa axungia emplastri modo vtiles, quaternis horis alligatæ, vt dein in balneas descendatur, & postea oleo cum lana locus perungatur.

Iberidis consideratio, & historia.

Vidimus primùm Iberidem, quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob præclaras sui ingenij & doctrinæ dotes, apud Sereniss. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra ciuitatem Tridenti, vbi vulgò dicitur alle Laste, effigie nimirum, qua describitur à Dioscoride, ac aliis pluribus Græcis auctoribus. Huius Galenus in simp. censu nusquam separatim meminit, sed hæc, & Lepidium non nisi nomine differre prodidit. Quod etiam idem testatus est lib. 10. de comp. med. secundum locos circa finem, de coxendicum curatione agens, vbi ex Damocrate sic inquit: Damocratu extat libellus, qui Clinicus inscribitur, in quo versibus Iambicis, quemadmodum solet, de tribus disserit medicamentis: ac primo quidem de eo disserit, quod ex herba constat, quam ipse Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendauit. In Iberide Medicum quẽdam amicum suum curatum fuisse ait herba, quam (vt dixi) ipse Damocrates Iberidem vocat, vt qui tantùm visu herbam cognouerit, nomen autem eius nullum audierit, cùm etiam id ipsum ignorauerit is, à quo eius vsum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræsentat, videtur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione ducta à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Describit autem ipsius formam ijs carminibus:

Iberis, & Lepidium idem.

Herba hæc vbique multaq; frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros, & veteres,
Tritasq; quondam publicè pedibus vias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper virescens, foliis nasturtij
Florentibus vere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulò minorem, aut rursus ampliore: ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo,
Multùm tenuem, variumq; valde, cauliculus.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum,
Visum ferè vt fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Verò similem quàm maximè nasturtio.

Huc illud etiam accedit, quòd Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, & Lepidium idem esse testatur his verbis: Si coxendicum dolores leuare est animus, herbam Iberidem, quam aliqui Lepidium vocant, aut nasturtium syluestre colligito. Ex cuius certè sententia asserere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem esse cum Lepidio. Vnde perspicuum est, hoc Iberidis caput huiusce primi voluminis calci accreuisse nimia vel librariorum, vel medicorum curiositate. In quam sententiam cum antedictis causis, ea ratio me potißimùm deducit, quòd constet, huius primi voluminis calcem, non esse legitimum locum, in quo Iberidis historia fuerit collocanda: quandoquidem eiusmodi herbas Dioscorides li. 2. ordinatè disposuit, ac de eis disseruit, vbi priuatim Lepidio, quod Damocratis Iberidẽ existimamus, propriam aßignauit sedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etiam appellari scribit, & ex tertio excalfacientium ordine esse, ac nasturtio viribus proximum. Et lib. 3. in ischiadis curatione: In totum, inquit, ischiadicos restituit sanitati iberidis herba vsus, quam lepidium quoque appellant. Quare apertè hallucinari deprehenduntur monachi illi venerandi, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm expressè contra Galeni & Pauli auctoritatem, & contra rationes, quas superius adduximus, aliud à Lepidio Iberidem esse contendant. Quos tamẽ excusatos habeo, vtpote qui fortasse maius studium rebus diuinis impenderint, quàm vt certam simpl. med. cognitionem assequi potuerint. Dixi de Iberide sententiam meam non hic solum, sed etiam diffusius in Epistolis nostris Medicinalibus, ad Bartolomeum Maranthã scribens, quam qui impugnare volunt, nostris inprimis respondeant argumentis, & deinde suas exordiantur opiniones, siquas habent meliores. Cæterùm non ignorandum est, Paulum præter Iberidem, de qua nunc agimus, alterius etiam meminisse ab illa longè diuersæ, eiusq; item vsum ad ischiadas commendasse. Quod eius verba demonstrant, quæ eodem loco ita sonant: Quæ verò apud nos Iberis fruticosa nascitur similibus lauri foliis, & multò amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solùm in coxarum, sed in aliis quoque diuturnis affectibus. Huic planè adstipulatur Lepidium, quod Plinio lib. 19. cap. 8. his paucis describitur: Exit lepidium in cubitalem altitudinem, foliis laurinis. Quibus sanè notis satis apparet, hoc secundum Iberidis genus, vel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam esse stirpem, quæ hodie paßim in hortis frequens nascitur, à quibusdam Piperitis, ob vehementem eius acrimoniam dicta. Itaq; manifestè aberrarunt viri alioqui clarißimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud esse putauerint, quod vulgus herbariorum Raphanum rusticanum appellant. Veruntamen folia, quæ huic raphano insunt, verbasco maiora, & helenio æqualia, manifestè declarant, his legitimum non innotuisse lepidium, nisi forsan lepidium Raphani nomine acceperint. Plantæ, quæ ἰβηρὶς, καρδαμαντικὴ, ἢ ἀγριοκάρδαμον Græcis dicitur, nomen Latinum est Iberis, & Lepidium: Arabicum, Seitaragi, Aseitaragi, seu Scitharegi, & Hausab: Italicum, Iberide, & Lepidio: Germanicum, Wilder kreß: Hispanicum, Nasturtio montesino: Gallicum, Chasse rage, Passerage sauuage, & Nasitort sauuage: Bohemis, Steuniik.

Iberidis caput addititium.

Monachorũ lapsus.

Iberis altera Paulo.

Barbari, & Ruell. lapsus.

Nomina.

† Quòd caput hoc de Iberide accreuerit in Dioscoride, eiq; adscriptum sit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti sint vetustißimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.

Iberidis icon diuersa est apud Matthiolum, alia enim ipsius est inter figuras minores, huic similis: alia verò habetur inter maiores figuras folio Nasturtii, quam libro secundo capite de Lepidio inuenies.

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI

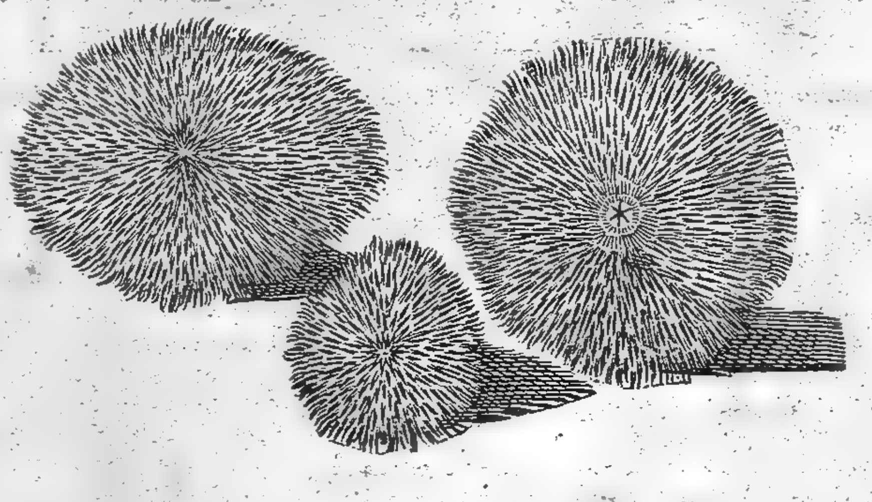
PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, chariſſime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & naſcẽtibus ex eis ſuccis, lachrymis, ſeminibuſque diſſeruimus. In hoc autem ſecundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, ſubnexis herbaceis, quæ acri prædita ſunt facultate, vtpote quæ cum ipſis cognatione iuncta ſint: qualia allium, cæpa, ſinapi, intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum vires diſiunxiſſe videamur.

Ε᾿χῖνος θαλάσσιος. ECHINVS MARINVS. CAP. I.

MArinus Echinus ſtomacho, ventrique vtilis eſt: vrinam cit. Huius teſta cruda inaſſata commodè medicamentis admiſcetur, quæ pſoras abſtergunt. Crematæ verò cinis ſordida vlcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

Echinus marinus notiſſimus eſt, ijs præſertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici littora accolunt. Ingentem Echinorum numerum vidimus nos, dum placidis mare ageretur vndis, in alueo magni portus Ciuitatis veteræ in Romano littore, nigris horrentibus ſpinis. Alios verò vidi ex Pirano Iſtriæ oppido allatos, his longè maiores, purpureo colore ſuffuſos, quos Echinometras appellauerim, quòd ſcripſerit Ariſtot. lib. 4. de hiſt. anim. c. 5. hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi teſta, ſpina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, ſoliti: ſpinis paruis, nõ rigidis, ſed mollioribus. Genera (vt idem inquit) Echinorum plurima ſunt. Primũ, quod cibo idoneum eſt, in quo quæ oua appellãtur, magna, eſculẽtaq; conſiſtũt. pariter in maiore corpore, & minore: nã nouelli adhuc, paruiq; pleniuſculi illis cõſtant. Secundũ, ac tertiũ ſpathagi, ac briſſi, quæ genera pelagia ſunt, raraq; inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quaſi matrẽ, aut matricẽ dixeris echinorũ) quæ quidẽ omnes magnitudine excedit. Genus itẽ aliud eſt minutum, ſpinis longis prædurisq;, gigni in alto gurgite ſolitũ, quo nõnulli ad deſtillationes vrinæ medicam. vtũtur. Quo fit, vt Paulũ Iouiũ planè aberraſſe crediderim: quippe qui ſuo de Romanis piſcib. libello, Echinometrã Ariſtoteli deſtillationib. vrinæ opitulari, nõ aũt huiuſce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma viſitur, priore, atq; nouiſſima parte ſpiſſũ, & cõtinens: cætera verò nõ continuum, ſed ſimile laternæ, cui nõ obducta mẽbrana eſt. Omniũ maximè à natura

Echini marini conſid.

Echinometra.

Iouii error.

Echinorum deſcriptio.

munitì

muniti sunt, vtpote qui testa vndiq; spinis circumuallata celentur, quibus vtuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, sedemq; permutant, cuius rei argumentum est, quòd semper algam spinis implexam gerant. Euenit autem, vt quod caput appellant, & os, echinis versum in terram sit: quod verò ad excrementi exitum deputatum est, id supra habeatur, quod idem omnibus turbinatis, patellisq; euenit: pastus enim de imis petatur necesse est, vnde fit, vt os inuersum ad pastum sit, excrementum verò superius parte prona testæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus sunt, caui intrinsecus: inter quos caruncula quædam interiacens linguæ officio fungitur, mox iungitur gula, deinde venter in partes quinque distinctus, perinde ac si plures numero ventres hoc animal habeat: sunt enim omnes distincti, pleniq; vacantis materia, & ex vno stomacho dependent, in vnumq; ostium excrementi finiunt. Caro echinis circa ventrem nulla, sicuti in vniuerso corpore. Sed quæ oua appellantur, numerosiora testæ adhærent, mebranulis singula obuoluta, & paribus distincta interuallis: nigra etiam quædã circũ ab ore fusim sparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cũ non vnum, sed plura genera Echinorum sint, omnium partes quidẽ eas omnes sortiuntur: sed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis ijs, qui vada incolunt. Tradunt sæuitiam maris Echinos præsagire, correptisq; operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes: quod vbi videre nautici, statim pluribus anchoris nauigia infrænant: hæc ex Aristotele. Meminit vtriusq; Echini Galenus, marini scilicet & terrestris, vnico tantum cap. lib. 11. simpl. medic. sic inquiens: Erinacei vtriusque tum marini, tum terrestris corpus totum vstum, cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum detrahentis. Itaque eo quidem & ad excrescentia, & sordida vsi sunt vlcera. Animal, quod ἐχῖνος θαλάσσιος Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hispanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino.

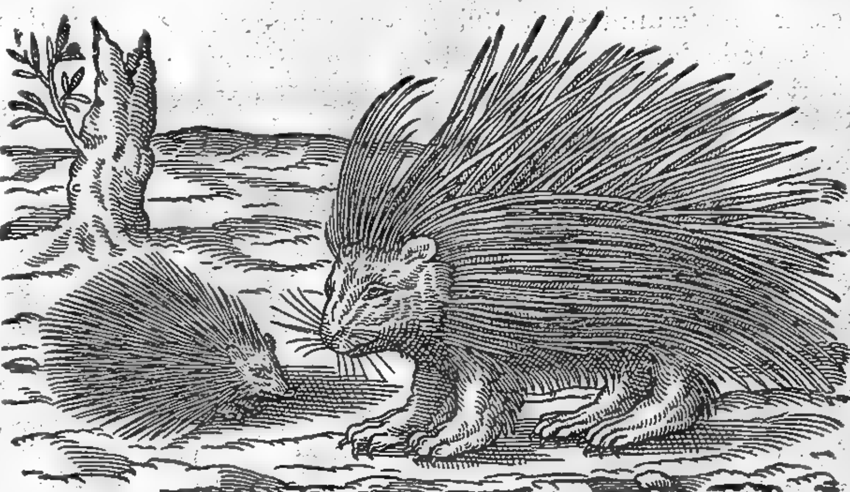
Echinorum vires ex Gal.

Nomina.

ἐχῖνος χερσαῖος. ECHINVS TERRESTRIS. CAP. II.

Terrestris erinacei corium combustum alopeciis cum pice liquida aptissimè illinitur. Afficcatum corpus, & cum aceto mulso potum, renum vitiis auxilio est: item aquæ, quæ cutem subiit, conuulsionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos vocant: viscerum fluxiones exiccat. Eiusdem iecur fictili solibus excoctò arefactum, ad eosdem vsus vtilissimè reconditur.

ECHINVS TERRESTRIS.

Terrestris Erinaceus vulgaris notitiæ animal in Italia est. Duplici constat genere, canino scilicet, ac suillo, quemadmodum & Taxus. Differentia dignoscitur ex eorum rostro: id namq; alij suillum, alij verò caninum habent. Raro ex cauernis exeunt, nisi noctu, quo fit, vt nocturno tempore à venatoribus plerunque capiantur. Maturescentibus vuis per æstatem, & autumnum vineas petunt, vbi ad vuas, quæ solum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His constratis in terra, in orbem se conglomerant, & super eos se volutant, itaque spinis affixos portant in specum. Eodemq; actu syluestrium arborum poma à ventis decussa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes solus Erinaceus volatilium more testes renibus hærentes habet, eaque propter velocissimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more superueniens, sed erectus coniungitur propter spinas. Vbi præsensit venantem, statim in globum se contrahit, ne quid comprehendi possit præter aculeos: itaque oblatrantes deludit canes. Affusa conglomerato aqua, illico soluitur is, & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus est, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum vsu sunt expetendæ: terrestres enim cùm sint, ægrè concoquuntur, & minimum sanè præbent alimenti. Præstat terrestris Echini combusti cinis trium drachmarum pondere, additis Agrimoniæ vncia, & internarum membranarum vētriculi gallinarum quaternis drachmis, ad eos qui dum dormiunt in lecto mingunt: datur hic puluis ex vino vesperi cum se cubitum recipit affectus. Vires lōgè plures ijs Echino reddidit Rhasis libro de sexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna semper existimaui: ideo hic ea adnotanda non duxi. Cæterùm qui sunt harum rerum cupidi, eò se conferre poterunt, vbi diffusius tractantur. Erinaceorum generi adscribitur HYSTRIX, quòd forma sit illi non absimilis, quanquam corpore lōgè maior: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuißimeue mucronatis vndequaque riget: in specubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad pascua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, vt vrsus, totidemq; diebus fert vtero fœtum. Irata hystrix intendit cutem, & tunc suos iaculatur aculeos: quo fit, vt non modo canes, sed quandoque venatores feriat. Combusti cinis potus (vt Plin. est auctor) partus conceptos continet. Animal quod ἐχῖνος χερσαῖος Græco sermone: Echinus terrestris Latino vocatur: Arabico, Ceufud: siue Caufed: Italico, Riccio terrestre: Germanico, Hechel, aut Ygel: Hispanico, Erizo: Gallico, Herison.

Echini terrestris consid. & historia.

Echini terrestris facult.

Hystricis mētio.

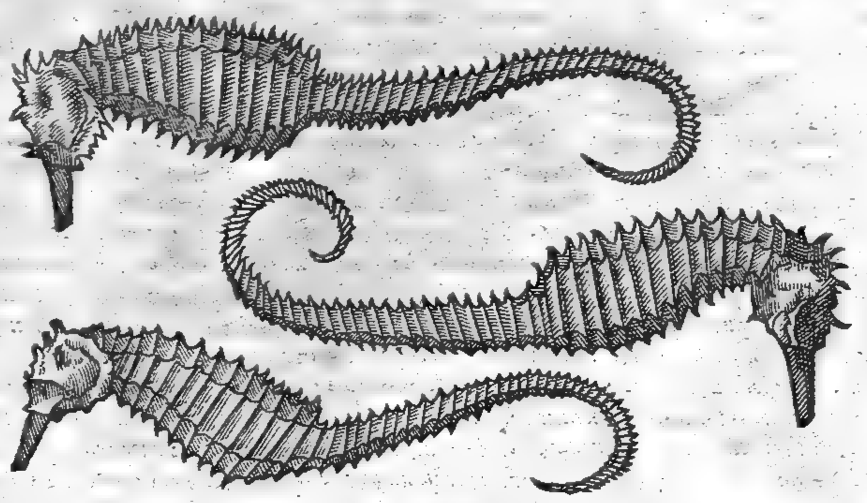
Nomina.

ἱππόκαμπος. HIPPOCAMPVS. CAP. III.

Hippocampus marinum animal est exiguum: cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, seu amaracino vnguento illitus, alopecias replet.

HIPPO-

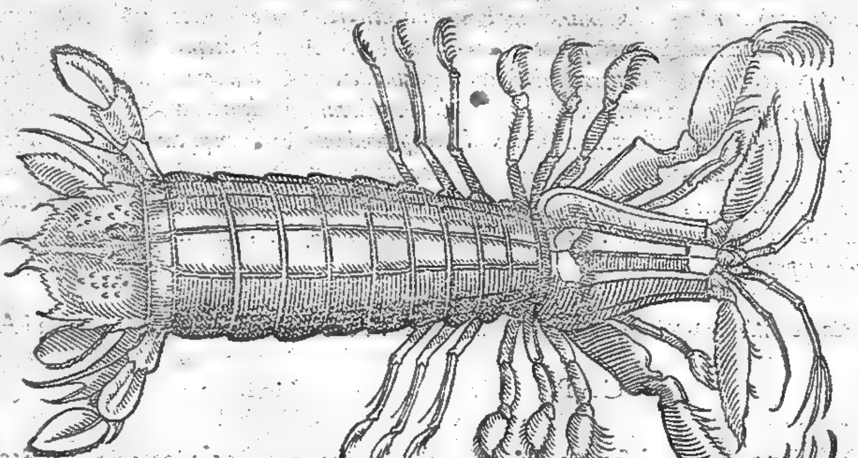
HIPPOCAMPVS SIVE EQVVLVS MARINVS.

Qvanquam non desunt scriptores, (vt Marcellus inquit) qui in locustarum genere Hippocampum recenseant, quiq; ad multos in medicinis vsus eum commendent: eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius historiam tradiderit, effigiemq; exprompserit. Cæterum sunt, qui credant Hippocampum id nominis sibi asciuisse ab erucis, quæ in hortis olera, in campis verò herbas vniuersas, & arborum frondes depascuntur, quasq; propriè Græci κάμπας *vocant: quippe quòd illis fortasse forma ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt qui Dioscoridem mirentur, quòd scripserit, Hippocampum exiguũ animal esse, cùm tamen nomen plerunque magnitudinem innuat:* ἵππος *enim Græcis grande significat, vt hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarißimè demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios qui de eo idem scripsere: quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsq; in aquatilium genere grandioribus, paruum videatur, si tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande sanè fuerit. Vnde inclinauit quandoq; animus eum esse Hip-*

Hippocampi consideratio & opiniones.

HIPPOCAMPVS LOCVSTAE GENVS.

pocampum, qui piscatoribus Aquileiensibus vulgò vocatur Falopa. Corpus huic inest locustæ modo in longitudinem protensum, capite & ceruice oblongis: chelis minimè bifidis, sed acutißimis solidisq; aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, scorpionum caudas extremitatibus referunt; cæteri verò vt in locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeò vt in sicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus vndiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio insignitam: adeò vt his notis, quasdam villosas erucas referat in nigro rufescentes, quæ pari forma sub terra degunt in hortis & agris, olerum & segetum radices erodentes. Has Tridentina rura vocant vulgò Cagne, Ananienses verò, quod villosæ sint, Orsolane: qua appellatione planè videtur vulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proueniunt hæ in Tridentino agro frequentißimæ, exeuntq; è terra plerunque imbrium tempore: nam quæ propè herbarum radices in cauernulis se condunt, facilè aquarum ingressu suffocantur. Quapropter olitores eas venantur aduenientibus pluuijs, irrigantq; hortos, vt postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, vt si vera referunt, qui dicunt Hippocampum è locustarum genere esse (id enim videtur inter antiquos fateri Plinius lib. 32. cap. 11. & inter recentiores Marcellus Dioscoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre valeat, quam id de quo diximus. Sunt & alij, qui pro certo velint, Hippocampum esse pisciculum illum, vel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus: alijs verò Equiculus marinus vocatur, cuius nullus in cibis vsus, flexuosum equum Hippocampum vertentes. Visitur plerunq; hic in piscarijs foris inter minutiores pisciculos, semidrodantali longitudine. Caput illi est equinum, quemadmodum & collum: rostrum oblongum fistulæ in modum cauum, oculi rotundi perspicuè: à superciliis duo oriantur aculei, qui in mare in crines desinunt: frons illi glabra, synciput crinitum est, quemadmodum superior

Equiculi marini consideratio.

colli pars. Id quod in fœminis non visitur, namq; ijs sinciput tantum crinitum est. Verùm crines in viuis tantum videntur, extinctis enim illico decidunt. Pinnam habet in dorso singularem, qua ad natandum regitur. Ventre est albicante, exuberanteq; sed fœmina ventricosior est. Mas sub ventre rimulam habet, qua excrementa excernuntur, fœminae verò præter hanc alteram dedit natura, excludendis ouis idoneam: cauda est quadrata, reflexaq; vnci modo. Totum corpus ex cartilagineis circulis compactum est, & vbiq; ferè aculeatum. Namq; duplici vtrinq; à capite ac caudam vsq; aculeorum serie rectis lineis spectatur, nec disparibus aculeis collum præcingitur, ac per longum rectà secatur. Horum opinionem, sicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cùm hactenus nusquam in probatissimorum auctorum monumentis legerim, qui per notas ipsum delineauerit: nam etsi Plinius lib. 36. cap. 5. dum Praxitelis, & eius filij Cephisodori admiranda percurrit marmora, videri asserat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flamminio Neptunum, Thetim, atq; Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampos, cùm tamen hæc poetica fabulosaq; sint, nullam certè ijs adhibendam esse fidem existimauerim. Multa enim & pictorum, & sculptorum adhuc extant figmenta, vbi locis innumeris marini visuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantùm equina sit facies, reliquum verò corporis partium numerosis squamis contectum, alisq; per quàm amplis ad natandum munitum piscium modo, partim verò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hoc facilè Plinio Hippocampos esse probabimus. Cæterum tametsi notarum nihil de Hippocampi facie ex autorum monumentis haberi possit, inclinat tamen animus, hunc verum esse Hippocampum, cuius hic cum maris, tum fœminæ imaginem damus, cuiusq; historiam descripsimus, & præsertim cum non pauci doctissimi viri, qui aquatilium historias describunt, in eadem persistant sententia. Hippocampi vires recensuit Galenus libro 11. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Et Hippocampum animal illud marinum si totum vsseris, alopecijs prodesse proditum quibusdam est, ipsumque videlicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem: quem quidam vnguento amaracino commiscent, quidam pici liquidæ, alij veteri adipi suillo: hæc Galenus. Cæterùm longè aliàs Hippocampi vires retulit Aelianus lib. 14. cap. 20. de hist. animalium: cuius verba hîc subijciam: Rei piscatoriæ ritè periti homines, dicunt Hippocampi ventrem in vino decoctum si quis dederit cuipiam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tussi vehementer torqueri, at enim nihil excreare, sed & superiorem ei ventrem intumescere, & calidos vapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim diffluere, & pusculentum odorem reddere, simul & oculos eius sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & vomendi quidem cupiditate ardere ferunt, verùm nihil emittere. Quòd si natura euicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obliuionem, & dementiam incurrere: sin in ventrem inferiorem delapsum fuerit, ipsum omnibus iam membris captum è vita excedere. Ex morte porrò qui euadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur: hanc enim ipsam idcirco expetunt aspicere, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis leuationem afferat, & somnum conciliet. Itaque ad perennes fluuios, aut ad litora, aut iuges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ sunt, & iucundæ: cùm tamen non magnopere desiderent bibere, sed & ipsum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum iucunditatis adfert. Sunt qui non hæc mala dicant huius bestiæ ventrem creare, sed Hippocampum algam acerbissimam, ex qua ita afficitur, depasci. Veruntamen solertia veterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus: is & Cretensis erat, & filios admodum adolescentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, vt hic piscator Hippocampos simul cum alijs piscibus caperet, et per adolescentes à rabida canicula morderentur. Cum eorum in Methyna Cretensi ad litus iacentium vicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendum iuuenibus dandum esse: alij consulerent à Diana salutem petendam esse; senex piscator eos de consilijs, quæ afferrent, laudatos demisit, & Hippocamporum exenteratorum alios assos eis comedendum dedit, alios in acetum & mel contriuit, ijsq; morsus vlcera obligauit, atq; hominum adolescentium rabiem vicit, eosq; ad incolumitatem tandem restituit: hactenus Aelianus de Hippocampi viribus. Hoc animal vt Græcis ἱππόκαμπος, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo.

Hippocampi vires ex Gal.

Hippocampi vires ex Aeliano.

Nomina.

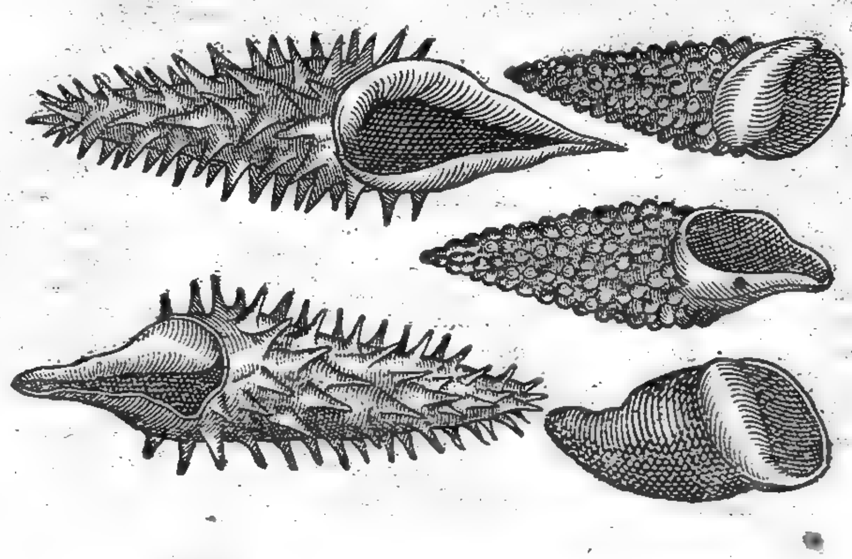
Πορφύρα, Κήρυκες, Κίονα. **PVRPVRA, BVCCINA, CIONIA.**

CAP. IIII.

ἀ κύρικες ita meum scribit & Drag.

PVrpura vsta exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, vlcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata à Buccina, sed vehementius vrunt. Si quis salis plena fictili cru-

PVRPVRAE, ET BVCCINAE.

ioad-

do aduratur, dentifricio conveniunt: ambustis vtiliter illinuntur, quibus solui medicamentum non oportet, nam posteaquàm vulnus cicatricem duxerit, ipsum in testæ modum induratum, sponte sua decidet. Fit etiam calx è buccinis, vt in eius mentione demonstrabimus. b Cionia vocantur purpurarum buccinarumq; mediæ partes, circa quas testæ volumen clauicularim intorquetur. Cremata simili modo, maiorem purpuris, buccinisq; facultatem vrendi consequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ sunt, & stomacho vtiles, sed aluum non molliunt.

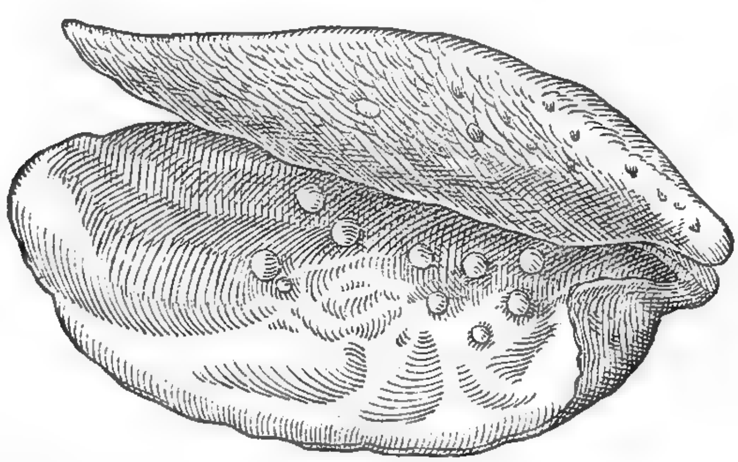
b κιόνια. alij ἰόνια.

Svnt & Purpuræ marini pisces, eius sanè generis, quæ testa integuntur. Hæ (vt auctor est Plinius lib. 9. capite 36.) illum magni pretij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum vestibus expetitum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam vena conclusum, colore nigricantis rosæ pellucidum. Viuas capere contendunt, quia cum vita sua succum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur verno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiusdam ceræ saliuant. Lingua purpuræ digitali longitudine, qua pascitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo est. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rarisq; textu veluti nassis, in alto iactis. Inest ijs esca, clusiles, mordacesq; conchæ, quales mitulos videmus, has semineces, sed redditas mari, auido hiatu reuiuiscentes, appetunt purpuræ, porrectisq; linguis infestant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt sese, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate sua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & sicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis viuunt saliua sua. Anno magnitudinem implent, celerrimeq; crescunt, quemadmodum et conchylia omnia. Est in purpurarum genere & Buccinum, ad similitudinem eius buccini, quo sonus editur: vnde & causa nomini, & rotunditate oris in margine incisa. Sed maior est purpura, cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circùm orbes aculeati, qui buccino non insunt, sed vtrisq; orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non nisi petris adhæret, circaq; scopulos legitur. Purpuræ, buccinaq; simul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa sanè narratione scriptis celebrata sunt ab Athenæo: ad eius igitur volumina accedant ij, qui plura scire desiderant. Sed quoniam MARGARITAE, quæ non modo ad mulierum, hominumq; decorem, sed etiam ad medicamenta maximo luxu ex-

Purpurarum consi. & hist.

Buccinum.

MARGARITAE.

petuntur, à marinis & ipsæ gignuntur conchis, hìc inter pretiosa conchylia eas recensere non ab re fore duximus, præsertim quòd neq; Dioscorides, neq; Galenus de his quicquam, quod legerim, posteritatis memoriæ prodiderunt. Nasci itaque animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius lib. 9. cap. 35. Fertilis admodum earum est Taprobane, & Torois: item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo, atq; genitura conchæ est haud multùm ostrearum conchis differens, ut liquidò constat ex ijs, quas nostri vulgò Madriperle apellant, quæ ad nos deferuntur. Has vbi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, grauidas factas postea eniti, partumq; concharum esse Margaritas, pro qualitate roris accepti. Nam si purus influxerit, candorem conspici: si verò turbidus, & fœtum sordescere: eundem pallere cælo minante conceptum. Et ex eo quippe constare cæliq; eis maiorem societatem esse, quàm maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum: si tempestiuè satientur, grandescere & partus: si fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si verò & tonuerit, pauidas, ac repentè compressas, quæ vocant Physemata efficere speciem, verùm inani inflatam sine corpore. Cæterùm in aqua molles sunt Margaritæ, at exemptæ protinus durescunt. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examinibus singulas magnitudine, & vetustate præcipuas esse, veluti duces, miræ ad cauendum solertiæ. Quocirca has summo studio petunt vrinantes piscatores: siquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipsa cùm manum videt captiosam, comprimit sese, operitq; opes suas gnara propter illas se peti, manumq; si præueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore pœna, & alijs munita supplicijs. Captæ multo obruuntur sale in vasis fictilibus: namq; erosa carne, vniones siue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima vasis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere, tametsi raræ admodum sint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præstent. Tradit Iuba Arabicis concham esse similem pectini insecto, insutam echinorum modo, inesseq; illi Margaritam grandini similem. In conchis quaternos, aut ad summum quinos vniones reperiri Plinius scriptum reliquit. verùm Americus Vesputius, qui nostro æuo liburnicis omnē ferè australem oceanum explorauit, talem ibi concham sequandoq; habuisse testatur, in qua vniones vltra centum & triginta reperti sunt. Quod non modò confirmant ij, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt, sed etiam addunt numerosiores ibi vniones in vna tantùm concha nasci: præterea alia plura de Margaritarum historia referunt, quæ à Plinij sententia plurimùm dissident. Porrò certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem paruas, nec adeò pellucidas, vt orientalibus comparari possint, è quibus contextum thoracem asserunt, quem Dianæ templo Iulius Cæsar dicauit. Reperiuntur Margaritæ quandoq; etiam in Pinnis magnis, quas Veneti vo-

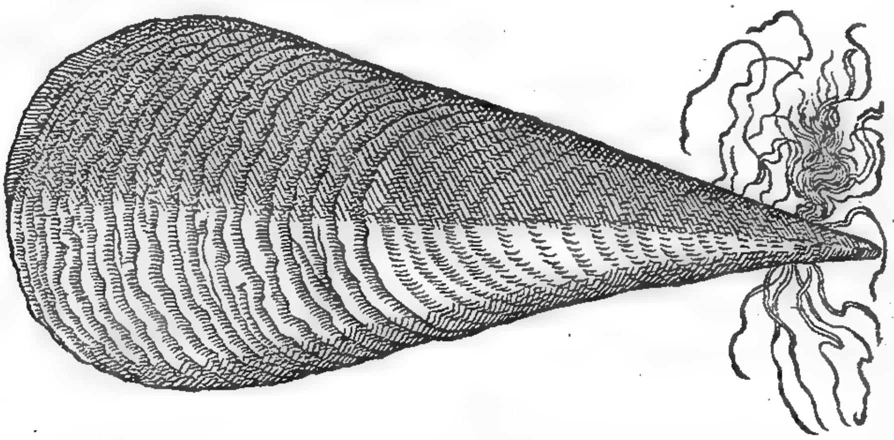
Margaritarū & earū conchæ historia.

Plinij error.

cant ASTVRAE, *vt Plin. testatur. Ad hæc non in mari tantùm, sed etiam in fluminibus aquæ dulcis conchæ proueniunt, quæ margaritas gestant. Huius autem rei ego quidem testimonium perhibere possum, quòd iam mihi in Bohemia degenti*

Margaritæ proueniunt in Bohemia.

PINNA, SIVE ASTVRA.

compertum sit in Vuotaua flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt vniones, magnitudine, forma, & candore præstantes. Atq; certè mihi subijt quandoq; mirari, cum earum margaritarum copiam vidi tum apud Sereniss. Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohemiæ homines. Margaritæ in medicum etiam vsum veniunt: quandoquidem scribunt Serapio, et Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyriis admistas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem absumere. Animal, quod πορφύρα *Græcè, Purpura Latinè nominatur: Arabicè Naporam & Porphyra: Italicè Porpora. Quæ verò Latinis Buccina,* κήρυκες *Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros seu Cobron: Italis Buccine: Hispanis Bozios: Gallis Bios Cornetos. Cæterùm quod Græci* μαργαρίτας, *Latini item Margaritas & Vniones vocant: Arabes Hageralbato: Itali Perle: Germani* Perlin: *Hispani Perlas.*

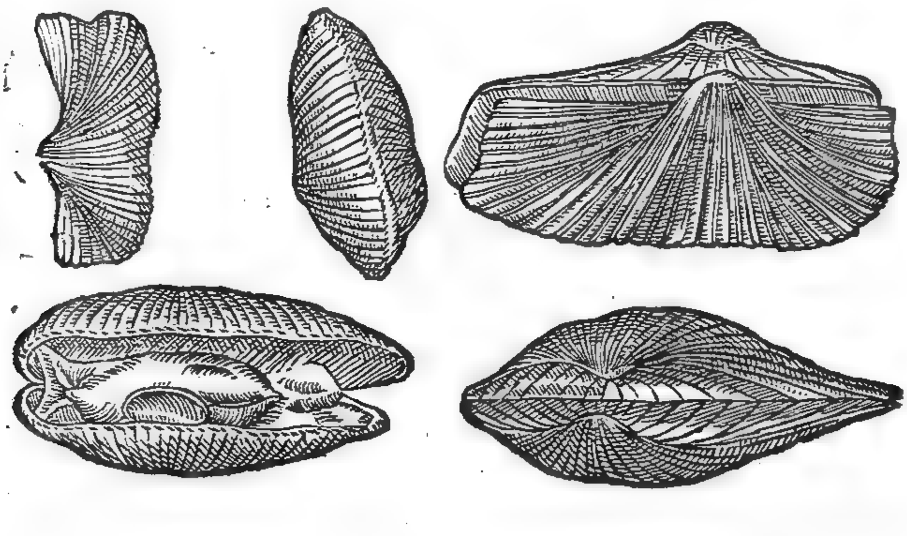
Vnionum vires.

Nomina.

Μύακες. MITVLI. CAP. V.

MItuli laudatissimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent: priuatim plumbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle vtiles habentur: palpebrarum crassitudines absumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morsus vtiliter imponuntur.

MITVLI.

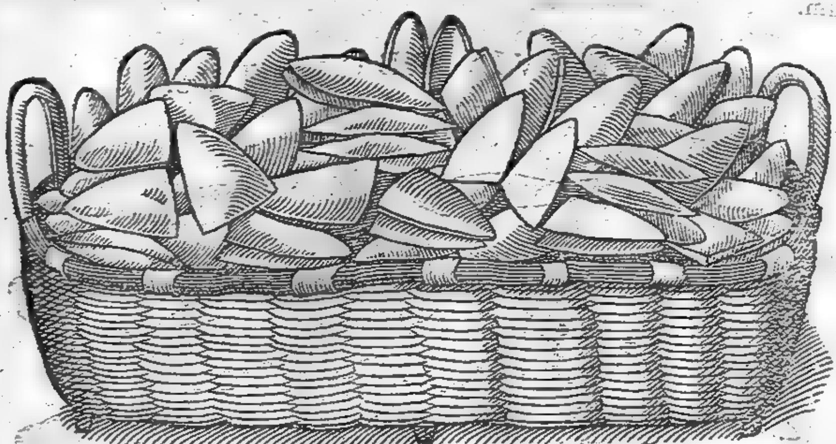

Τελλῖναι. TELLINAE. CAP. VI.

REcentes Tellinæ aluo vtiles, sed maximè ius earum. Salitæ vruntur, tritæq; in cinerem, & cum cedria instillatæ, auulsos palpebrarum pilos renasci non patiuntur.

NOn desunt, qui Mitulos, & Tellinas idem esse censeant: in quam sententiam potissimùm venisse comperio Paulum Iouium virum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piscibus edidit, malit (etsi medicus esset) cum Athenæo errare, quam cum Dioscoride rectè sentire. Ex cuius scriptis satis apertè constat, aliud esse mitulos, aliud tellinas: nam præterquam quod de his duobus diuersis capitibus ipse disseruerit, differentes etiam vtrisque reddidit dotes, haud nescius illis inesse differentiam. Idem similiter sensit Galenus lib. 11. de simpl. medicamentorum facultatibus, vbi

Mitulorum & tellinarũ confid. Iouij lapsus.

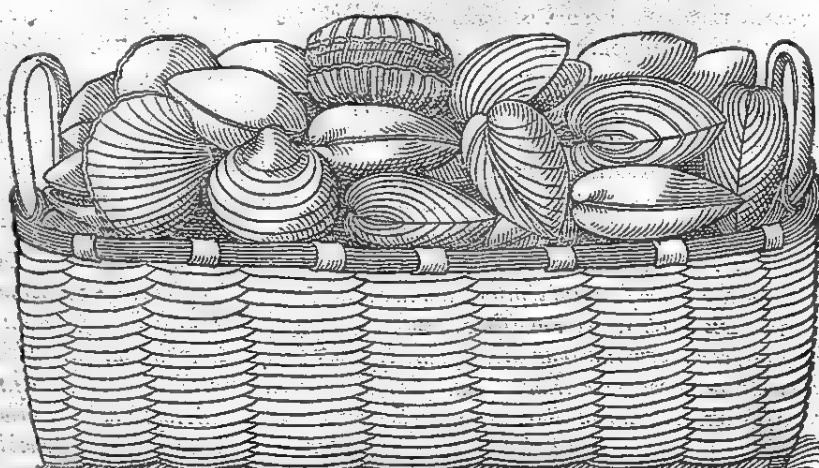

vbi de viperis differens, eodem capite mitulorum etiam meminit, tellinarum verò peculiari capite, singulis proprias & diuersas reddens facultates. Non secus ac illi, sensit Paulus Aegineta, fidelis nempe vtriusque sectator. Quamobrem dicendum putauerim, differentes nimirum esse mitulos & tellinas. Notissimæ sunt in Italia Tellinæ, præsertim Romæ, vbi plurimæ venales circumferuntur, quòd edendo sint, & ori admodum gratæ, si tamen ab arena optimè repurgentur. Cæterum quales Mituli sint in Italia, qui hac nostra tempestate explicauerit, hactenus inueni neminem, præter vnũ Massarium Venetum, qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ vulgò appellant Muscioli, quasi musculos dixerint. Cuius opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita vocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores, testa exterius lineis quibusdam scabra: intus verò pellucida & tota pondere leuia. Μύακες ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus verò, Amarchas: Hispanis, Mixilhus. Τελλῖναι vt Græcè, ita etiam Latinè Tellinæ, & Italicè Telline dicuntur: Arabicè Sedef & Talsam: Hispanicè Brignigois.

Nomina.

Χῆμαι. CHAMÆ. CAP. VII.

CHamarum, aliarumq; conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet, id cum vino assumitur.

QVanquam Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa descriptione ab Athenæo referuntur, nihilominus tamen tot huiusmodi testaceorum habentur species, vt non facilè sit, eas inter se distinguere. Cæterum præter cæteras conchas, id sibi peculiare asciuere Chamæ, quòd plerunque in littore hiantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici posse putauerim, quæ in marinis oris, pandentes sese leui testa contectæ reperiuntur. Harum quam plurimas ipse vidi in Adriatici littore. Verùm quoniam nulla alia facultate sunt prædita, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur, ideo non est, vt plura de his dicamus. Quæ Græcis χῆμαι Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.

Chamarum consideratio.

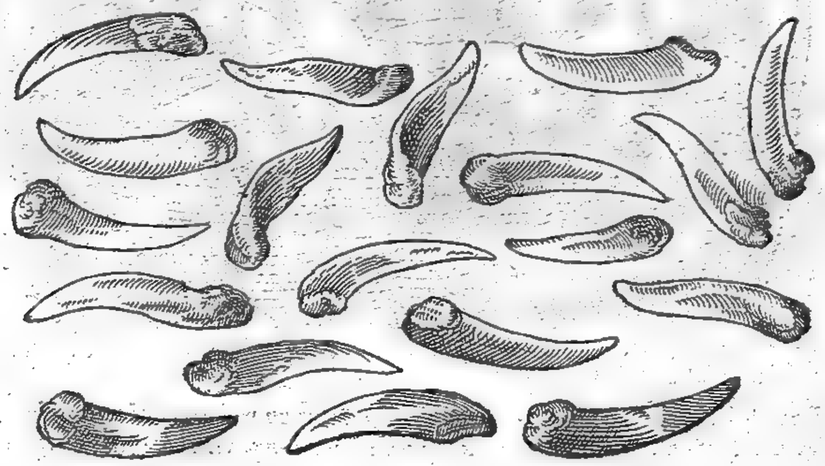
Nomina.

Ὄνυξ. VNGVIS ODORATVS. CAP. VIII.

VNguis siue onyx conchylii tegumentum est, ei simile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, suauem ideo spirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo uescantur. Colligitur posteaquam stagnantes aquæ æstiuis squaloribus inaruerunt. Laudatissimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigrescit, atque minor conspicitur. Ambo odoris gratia suffiuntur, sed aliquatenus castoreum olent. Iidem suffitu excitant fœminas vuluæ strangulatu oppressas.

oppressas, comitialesque: poti ventrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura & buccinum.

VNGVIS ODORATVS.

Vnguium odoratorum consideratio.

QVi diligenter caput hoc de vnguibus odoratis legunt & expendunt, non ab re fortasse mirantur Dioscoridem, quòd scripserit, onyches, id est vngues odoratos in Indiæ nardiferis paludibus inueniri, quando nusquam à veteribus & recentioribus memoriæ proditum sit, nardum in paludibus nasci, sed in montibus, arido & sicco solo. Admirationi suæ illud non obstare putant, quòd memoret Dioscorides, Indici nardi genus esse, quod Gangitis vocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, monte præterfluente. Neque enim volunt eam nardum in fluuio illo, aut in paludibus prouenire, sed in monte, aut infima eius parte, quam flumen ipsum alluit. Præterea cùm scribat Dioscorides conchulas odoratas in Indiæ paludibus inueniri, illis planè absurdum videtur, quòd præ cæteris eas laudauerit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt insuper, quod cum vngues ij, quorum in officinis pharmacopœorum communis vsus, si vruntur, non suauem spirent odorem, sed potius castoreum oleant, qui nimirum odor ab omnib. & iniucundus & ingratus habetur, fieri non potest, quòd odoris gratia suffiantur, præsertim quod ijdem suffitu (vt Dioscorides tradit) excitant fœminas vuluæ strangulatu oppressas, comitialesq́. Sciunt autem, quòd qui huiusmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur, & à fœtidis iuuantur. Verùm quia nitimur quantum possumus pro nostra virili parte Dioscoridem defendere, & ab erroris suspicione vindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc edisseram. In primis igitur non ita mihi mirũ videtur, quod à Dioscoride scriptum sit, vngues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inueniri. Nam si, eodem auctore, aliqui arbitrati sunt, malabathrum esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione, facilè fieri potuit, vt ijdem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas vocauerint, simili ratione decepti. Quorum forte Dioscorides appellationem secutus, eas paludes Indiæ nardiferas nominauit, in quibus huiusmodi habentur conchilia. Nec placet Rondeletij, alioqui viri doctißimi opinio, qui putat conchilia nullibi haberi posse, præterquam in mari, sic inquiens: Nam si conchilia marina sunt animalia, quomodo in lacubus inueniuntur, colligunturq́ aquis æstu exiccatis? an mare deserunt turbinata, vt fluuios lacusq́ subeant? Hæc ille: qui etsi præclarus sit, & doctrina non vulgari præditus, non tamen omnia naturæ secreta rimari potuit. Quandoquidem & conchæ Margaritiferæ, quæ marina quoq́ sunt animalia, in Bohemia habentur, quæ à mari longè lateq́ distat, in flumine Vuotauua, vt de margaritis agentes paulò superius diximus. Deinde illud quoq́ mirum non esse debet, quòd ad nos adferantur conchulæ Indicæ ex mari rubro ac Babylone. Etenim hoc non euenit, quòd inibi nascantur, sed quòd Dioscoridis tempore non secus ac nostro, mercimonia, quæ ex India in Græciam & Italiam conuehebantur, omnia prius per mare rubrum conueherentur in Aegyptum, nempe Memphim aut Alexandriam. Sed quomodo fit, dicet aliquis, quòd raræ admodum reperiantur conchulæ Indicæ, quæ suauem spirent odorem, eoq́ nardum imitentur, atq́ odoris gratia suffiantur? Certè non aliam ob causam fieri puto, nisi vel quòd propter maximam locorũ distantiam in longo itinere adscititium illum malabathri odorem amittant, vt Indicæ nardo euenire libro superiori in eius mentione diximus: vel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludib. capiantur, quæ malabathro prorsus destituuntur. Nam quoniam multo iam tempore malabathrum ad nos non aduehitur, facilè adducor, vt credam id in India cultorum negligentia periisse, perinde ac balsamum in Iudæa. Quippe vt malabathrum renascatur (id quod Dioscorides refert) necesse est, vt siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus vratur. Quod cùm ab Indis fortasse fuerit omissum & neglectum, facile postea factum est, vt vniuersum malabathri genus omnino deperditum sit. Atq́ adeò hinc est, vt vngues ij, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Postremo illud mihi haudquaquam absurdum esse videtur, quòd conchulæ Indicæ suffitu pressas vteri suffocatione mulieres comitialesq́ reuocent. Namq́ quod fieri potuerit, nos non negamus, onyches olim fuisse odoris grati atq́ iucundi, vtpote qui malabathrum redolerent. Sed equidem existimo odorem illum partibus ita tenuibus inhæsisse, vt igni imposita testa ille statim exhalaret, testa verò eadem relicta & incensa, quid mirum si odorem fœtidum emiserit & castoreum oluerit? ex quo sanè (vt experentia docet) mulieres vuluæ strangulatione laborantes suscitantur. Ideoq́ variat nostra à Rondeletij sententia, qui vt Dioscoridis lectionem seruare videatur, dicit εὐῶδες Dioscoridi designare non semper id quod grato solùm & iucundo, sed aliquando quod vehementi aut graui est odore: quippe etsi id haud negauerim ego, non tamen affirmauerim εὐῶδες hoc in loco iniucundum significare aut graueolentum: siquidẽ cùm Dioscoridi hi vngues suauem spirent odorem, quòd conchilia, quorum tegumenta sunt, nardi pabulo vescantur, ratio sanè non consentit, vt Rondeletio subscribam. Cæterùm cùm onyx vnguem significet (vnde conchula Indica vnguis odorati nomen accepit, quòd fortaßis vnguis alicuius effigiem referat) cur ipsum purpuræ tegumento similem fecerit Dioscorides, mihi hactenus incompertum est, cum purpuræ operculum rotundum sit, quemadmodũ & buccinæ, conchilij verò longum, nisi vnà cum Rondeletio dicamus, haud intellexisse Dioscoridem odoratos vngues facie purpurarum opercula referre, sed quod ijs conchilia operiantur, vt purpuræ suis, à substantia rei, non quidem à forma comparatione facta. At certè, vt dicam quod sentio,

Rondeletius notatur.

Margaritæ nascuntur in Bohemia.

Rondeletii sententia nõ accepta.

sentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de causa hoc conchylij genus onychem appellari volunt; quàm quòd eius tegumentum sit rugarum, concauitatis, asperitatisq; expers: leuore autem ac candore praeditum, humanorum vnguiũ modo: siquidem purpura testa, cui onychē assimilat Dioscorides, in vniuersum aculeata conspicitur: quin & inæquali, sinuosoq; cortice obducitur. Porrò quòd videam vngues odoratos, qui in myropolijs passim habentur, brutorum quorundam vngues repræsentare, atq; si vrantur castoreum olere, facit vt ferè non dubitem affirmare eas legitimas esse. Fuchsius in suis in Nicolaum Myrepsicum annotationibus, in compositione aureæ Alexandrinæ, vbi ipso vertente legitur ossis anterioris narium purpuræ, scribit id nil aliud Nicolao designare, quàm quod Actuario, & alijs posterioribus Blattium byzantium, siue bysantis dicitur, quòd in quibusdam interpretationib. in Nicolaum legatur βλάτιον βυζάντιον ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. Quin & differre inter se ait Blattium byzantium & Dioscoridis onychem, quòd onyx conchilij sit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiam confirmauit libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addens: officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam Bysantiam vocari. Sed longè quidem ab eo dissidet opinio nostra. Primùm quòd Serapioni & Auicennæ, quorum vocabula medicamentaq; tam simplicia, quàm composita (vt ipsemet fatetur Fuchsius) recentiores Græci sæpius vsurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quàm Dioscoridi onyx, Latinis vnguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cum hactenus non inuenerim, qui purpurarum os tam oris, quàm narium (vt Fuchsio placet) siue testa earũ tegumentũ odore aliquo commendauerit, quiq; inter odoramenta recensuerit, atq; antidotis inseruerit, sed qui tantùm scripserint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abstergere, excrescentias in carne cohibere, vlcera purgare, & ad cicatricē perducere: contra verò constet omnibus odoratos vngues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddã resipiant, & tenuiũ atq; adstringentium sint partium, ad ventriculi, iocineris, cordis, vteriq; affectus, non modò Fuchsij, sed Nicolai quoq; sententia (modò huius codex non sit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda videtur. Quòd autem ad hos affectus odoratos vngues prætulerint Arabes, quib. recentiores Græci longè plura accepta referunt, testis est Serapio authoritate Mesehaæ, tum inquit: Conchula Indica excalfacit & siccat ordine tertio: quin & adstrictionis, & tenuium partium est particeps: ventriculo, cordisq; palpitationi, iocineri, vuluæq; odoris fragrantia conferens. Quo fit, vt etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium siue blattum bysantium repræsentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non vt Fuchsius arbitratur, os in ore, vel naribus purpuræ inuentum. Miscetur itaq; Indica conchula, vel eam voces odoratum vnguem, non sine magna ratione & auctoritate à posterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & viscerum morbos sit admodum vtilis: quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem virium imbecillitatem firmet, animi defectum siue à corde, siue à ventriculo originem ducat, maximè iuuet: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & vteri strangulatus in mulieribus auertat, vt Actuarius & Nicolaus Myrepsicus testantur. Quæ omnia odorata conchula per se ferè præstare potest, si primùm eius qualitates, demùm verò facultates perpenderimus, quarum nulla (quod sciam) purpuris assignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnauerim (si tamen error illi ascribendus est) qui narium purpurarum ossa excogitauerit his antidotis esse admiscenda, cùm purpuræ in vniuersum præter testam, qua conteguntur, ossib. careant. Nisi fortè is in purpuris narium os appellauerit, quod in anteriori testæ parte prominet, & rostri potius, quàm narium speciem repræsentat. Illud prætereà falsum esse deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum ossa Blattæ byzantiã vocentur, cùm etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè sint odorati vngues. Postremò quæquæ sint illæ in Nicolaum expositiones, quib. maximè nititur Fuchsius, eas nostris rationibus, & auctoritatibus adductis haudquaquam obstare posse putauerim, cùm fortasse incerti sint auctoris, vel si certi, minimè probandi, quod is rationi ac veritati refragetur. Nisi quis dixerit, illum contra quàm Fuchsius intellexerit, Nicolai verba interpretatum fuisse, & lectores admonuisse, nil aliud Nicolao designare ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας quàm βλάτιον βυζάντιον, id est, vnguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai verba secundum Fuchsij interpretationem adeò per se clara sint, vt nulla indigeant explanatione, non erat opus, vt ille interpres ea aliter exponeret: sed potius vt declararet, animaduersa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum osse in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id est, Indicam conchulam admisceri debere: quòd facilè sciret, fabulosum esse purpuras in naso vel ore gerere ossa. Quod etiam sensisse videtur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum ossa in aurea Alexandrina, & diamargarito sit interpretatus, sed byzantiam blattam, quam odoratum vnguem esse, hactenus nos abundè demonstrasse existimamus. Huius nomen Græcum est ὄνυξ: Latinum vnguis odoratus; & conchula Indica: Arabicum Achfar ateb aut Adfar althaib: Italicum, Vnghia odorata.

Fuchsii opin. reprobata, volentis Blattium byzantium & onychen differre.

Conchulæ Indicæ qualitas.

Nicolaus damnatur.

Nomina.

Κοχλίαι. COCHLEÆ CAP. IX.

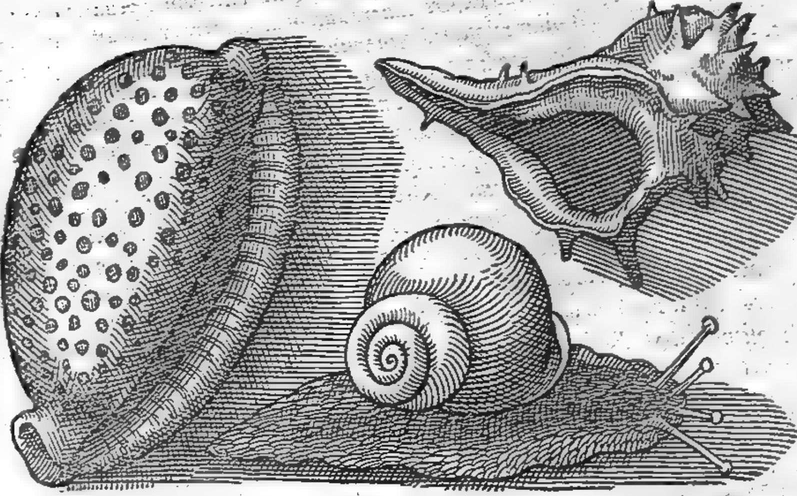
TErrestres cochleæ stomacho vtiles sunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, a Aphricanæ, Astypaleicæ, & quæ in Sicilia ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id est, operculares, cognominatæ. Marina stomacho idonea, & facilè aluo excernitur: fluuiatilis virus olet. Quæ verò vepribus, frutetisq; glutinata cohæret, quam vocant nonnulli b sesilon, ventrem & stomachum turbat, vomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & vrendi naturam sortiuntur: purgant lepras, vitiligines dentesque: emendant oculorum cicatrices, & vitia cutis in facie, albugines ac visus hebetudines, si cum carne sua vstæ, tritæque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt, sed non antè soluantur, quàm omnis hauriatur humor: podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menses tritæ & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure & myrrha illitæ, cùm vulnera alia, tum maximè quæ nerui acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, sanguinem naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præsertim Aphricanæ, cum aceto deuoratum, stomachi dolores mitigat: trita cum testa, vino & myrrha si exiguum inde bibatur, coli, vesicæque cruciatus sanat. Terrestris pilos incommodos replicat, si quis abraso acu lentore eius, pilum attingat.

a Meum λιβύας. i. Libycæ.

b Meum & Drag. addunt ἢ σεσιλῖτιν. i. aut sesilitim.

COchleæ vulgò notissimæ sunt. Hæ licèt albæ nigræq; reperiantur, tum magnæ, tum paruæ, tum mediocres, omnes tamen eandem naturam in vniuersum obtinent. Si verò aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli causæ adscribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis victitant herbis, ijs sanè præstant, quæ in opacis degunt, ac in palustribus. Id enim gustu facilè deprehenditur, quòd hæ vel insipidæ habeantur, vel palustrem resipiant limum: illæ verò sapidiores, esuiq; gratiores existant. Quandoquidem absinthiũ depastæ amaritudinē reddunt, sicuti quæ serpyllum, pulegium,

Cochlearum consid.

calamintham, origanum, aliasq; odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æque referri possunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, vbi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohærentes innumeræ visuntur. Cochleas olim vsq; adeò cœnis expetitas memorat Plinius lib. 11. cap. 56. vt ijs viuaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret satis: separatim vt essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Aphricanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas: Saginam quinetiam commentati sunt sapa & farre, alijsq; rebus, quæ eas alebant. Non me fugit, quas Dioscorides pomatias vocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, vicinisq; alijs locis, & eas quidem præstantissimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus & frutetis, vncis quibusdam ferreis prope fruticum radices terra circũfossa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriam, quodam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicq; contectæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, vt in cibis ijs longè suauiores, gratioresq; habeantur, quæ vere & æstate imbrib. excitatæ hinc inde vagantur. Quòd autem sic hyeme recondantur, delitescantq; sub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat, cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt. Præstant cochleæ, præter ea quæ à Dioscoride scribuntur, ad varia corporis incommoda. Siquidem testa exutæ, & hordeacea ptisana incoctæ lateris dolorem tollunt, vbi ptisana sorbenda detur, cochleæ verò contusæ loco dolenti illinantur. Earundem diu elixarum ius potum iliacos iuuat: eædem elixæ ac tritæ, cruentis excreationibus medentur. Disuriæ efficacissimè prosunt, si crudæ cum suo ipsarum putamine contritæ bibantur ex passo, diebus septem continuis, aut ad summum nouem. Vertiginosis quoq; prosunt suspiriosisq;, vbi prima die cochleã vnam magnam, sequenti duas, tertio tres, quarto duas, quinto vnam, semicoctas vorauerint affecti, nec minus vertiginosis quàm amentibus medebitur is, qui singulas cochleas diebus singulis plurimis, cum suis testis contritas, ex defruto potandas dederit, sed has maiores esse oportet: si verò minus res successerit, triduo quiescat affectus, & subinde eandem potionem diebus plurimis replicet. Cœliacos quoq; iuuant cochleæ duæ, vnà cum testis contritæ, & duobus ouis gallinaceis exceptæ vini passi ternis vncijs, & aquæ quaternis, ac demum fictili vase calefactæ & haustæ. Præstant eædem ad faucium molestias & asperitates, si illotæ coquantur, & deinde tritæ ex passo ebibantur. Partus faciles reddunt, si à grauidis fœminis edantur aliquot ante partum diebus. Adduntur vtiliter in emplastris, quæ pus mouent: namque non solum bubones & cæteros tumores concoquunt, sed etiam abrumpunt. Contritæ crudæ & illitæ serpentibus vlceribus medentur. Quæ verò salinis inhærent, strumas illitæ resoluunt, si cum putamine tusæ illinantur: columellæ vitia sanat cochleæ viuæ succus acu vulneratæ, cum penna illitus. Complures crudæ, in nitido mortario tusæ, vnà cum ouo gallinaceo incocto, ex succida lana vtiliter fronti adalligantur, ad sedandas oculorum epiphoras. Combustarum cinis, cum ligni & vrticæ semine ex melle potus, intra paucos dies lienosos sanat. Quæ autem cæteris minutiores habentur, tritæ & illitæ, inguinum tumores resoluunt. Omnium putamen vstum, & in puluerem tenuissimum contritum, gingiuarum putredines exulcerationesq; illitus tollet. Idem casu inuentum tritumq;, & potui datum, calculos expellit: quin etiam vrinam mirificè pellit, si duarum drachmarum pondere ex vino albo & aqua calida bibatur: prolapsam columellam cohibet: & procidentem quoq; sedem, sed prius intestinum ablui oportet aqua in qua ferrum candens pluries restinctum fuerit. Cochleis nemoralibus à mucagine natiua diligenter repurgatis, & in lacte bubulo recenter mulso vnà cum Tussilagine concisa decoctis, condimentum fit optimum tabidis, cibi loco propinandum. Item cochlearum carnes à putaminibus & excrementis repurgatæ, quin etiam aqua ablutæ inuoluuntur linteolo crassiore pluries replicato, & sepeliuntur in fimo equino feruenti duarum horarum spatio, indeq; detractæ lauantur lixiuio calido, & coquuntur in iure gallinacei pulli: atq; tabidis, & maciæ summa affectis auxilio sanè magno propinantur deuorandæ. Parantur præterea ad idem maiori etiam cum vtilitate hoc modo: Sumito cochleas maiores quinquaginta, easq; prius belle lotas coquito cum putaminibus in aqua, vnà cum hordeo à gluma repurgato, quousq; hordeum rumpatur. Deinde exemptas è putaminibus coquito iterum ex capi iure quousq; probè discoquantur: demum ius percolato linteolo mundo, & quotidie eiusdem affectis propinato sex vncias, addita sacchari vncia tam mane quam vesperi horis tribus ante cibum. Non paruo quoque auxilio ad hoc mali parantur cochleæ hac etiam ratione. Sumito cochlearum putaminibus exutarum libras 2: radicum glycyrrhizæ recentium libram vnam: rad. altheæ vnc. quatuor, atque omnia minutim concisa in vitreum collocato alembicum, & balneo feruentis aquæ Chimica ratione eliciatur aqua, cuius vncias quatuor cum sacchari vnceola quotidie mane affectis propinato. Cochleæ si totæ cum testis vrantur (vt Galenus memoriæ prodidit lib. 11. simplicium medicamentorum) admista galla omphacidite, simulq; pipere albo, mirificè prosunt dysenterijs, in quibus vlcera nondum putredinosa sunt: conuenit autem vt piperis sit pars vna, gallæ verò duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc vbi ad vnguem læuigaris, cibis inspergito, bibendumq; aut ex aqua, aut ex vino albo & austero præbeto. Cæterùm absq; gallæ mistione cinis cochlearum admodũ resiccantis est facultatis, obtinens itẽ nonnihil ex vstione calidum. Porrò cochleæ, quæ vstionẽ non sunt expertæ, si tritæ vnà cum testis imponantur, & toti ventri aqua inter cutẽ laborantium,

Cochleæ pomatiæ.

Cochlearum vires Matth.

Ad tabidos.

Aqua cochlearum.

Cochlearum vires ex Gal.

rantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè deſiccant: & omnino inhærere ipſas ſinere oportet, quoad ſponte decidant. Idemq́ faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè ſolubilibus, & ex contuſione facta in auribus: deſiccant enim illos magnopere vniuerſos, etiamſi viſcoſus, craſſusq́ in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuerſis carnibus verba faceret, ſic de cochlearum quoq; carne diſſeruit. At cochlearum caro prius in mortario contuſa, at poſtea ad læuorem redacta, omnium valentiſsimè deſiccat partes ſuperfluo humore grauatas, adeò vt & hydericis conueniat. Ipſarum autem humor ſolus per ſe citra carnem ſumptus (vocatur autem is à multis μύξα κοχλίου hoc eſt, mucus limacis) thuri miſtus aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibuſdam, aut omnib. quoad habeat cerati craſsitiem, medicamentum fit glutinatorium, deſiccatq́ pulchrè purulentos mucos aurium: ſed & fronti impoſitum inhæret, oculorum fluxiones reſiccans. Quidam etiam ad palos eximendos vtuntur totis vnà cum teſtis ad læuorem tritis: ſed & quidam ad ſiſtendos menſes. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipſas ſolas in vulnus cum nerui vulneratione, & contuſione factum tritas impoſui, ipſumq́ vulnus pulchrè glutinatum eſt, & neruus phlegmonē haud perpeſſus: erat autem homo durus & agreſtis: miſcui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripſere autem maiores me nonnulli medici, ad eiuſmodi vſum miſcendum ipſi thus aut myrrham. Verùm horū habebam tum neutrum, vt qui tunc ab vrbe abeſſem in villa. Poſsis autem & reſinæ fricta contritæ admiſcere, ſi adſit, quippiam. Porrò vbi multū muci cochlearum accipere voles ſeorſum, ſtylo carnem earum pungito, ſed non ante multos dies venatas eſſe expedit, alioqui enim tempore deſiccantur: nam recentes plurimum habēt viſcoſæ illius humiditatis, quam ſtylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten eſt: hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum teſtis ſuis, aut ſine, contritæ emplaſtris concoquentibus, & ſaniem è vomicis fracta cute educentibus vtiliter immiſcentur. Marinæ in Italia mediterraneis perquam rarò in cibis veniunt: quanquam ijs qui maris litora inhabitant, frequentiori ſint vſui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento vel teſta carent, quæ nobis ſpeciatim Lumache vulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad paſcua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis & hortis, ſed in cellis vinarijs, & alijs ſubterraneis vliginoſisq́ ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum vulgus prodeſſe exiſtimat. At Plinius lib. 30. cap. 5. auctor eſt, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præſtare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: namq; ex ijs in ſtillatorium vas coniectis, additis quibuſdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies læuorem mentitur. Quin & his Aphricam abundare ſcriptum reliquit Plinius lib. 30. cap. 3. & eas combuſtas dyſentericis vtiliſsimas eſſe, dariq́ ex eo cinere cochlearia bina in vino myrtite aut quolibet auſtero. Eadem cum Thuris polline contritæ, addito oui Gallinacei albo & illitæ, faciunt mirificè ad puerorum Enterocelas, ſed interim pueros in lecto iacere oportet. Vtuntur & ipſæ vtiliter & in puluerem teruntur, qui inſperſus quamcunq; pedum exulcerationem ſanat. Κοχλίαι vt Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus Balzum & Halzum: Italis Chiocciole: Germanis **Schnecken**: Hiſpanis Caramuyos & Caracoles: Gallis Eſcargotz.

Cochleæ marinæ.

Cochleæ ſine teſta.

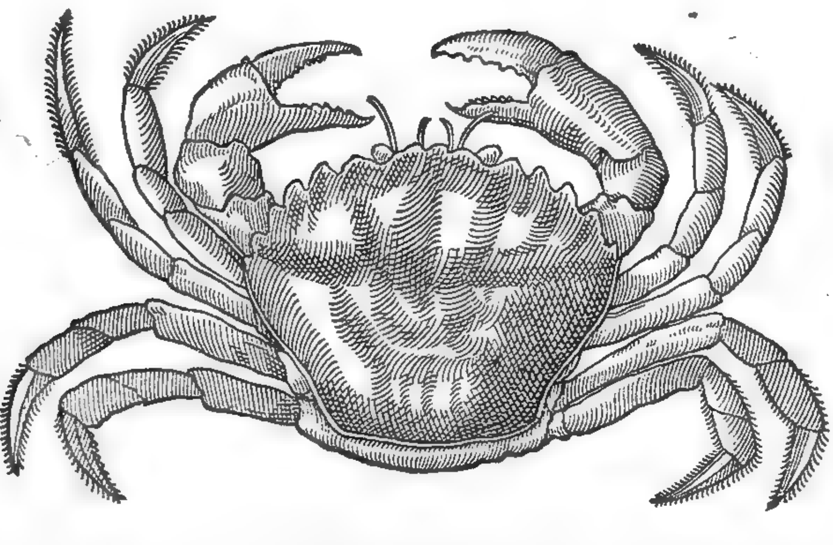
Nomina.

Καρκίνοι. CANCRI. CAP. X.

CAncrorum fluuiatilium exuſtorum cinis, qui duo cochlearia expleat, a adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum vino, magnopere prodeſt canis rabioſi morſibus: rimas pedum ſedisq; perniunculos & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potiq; ex aſinino lacte, auxiliantur contra ſerpentium phalangiorumq; morſus atq; ſcorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure eſitati, iis proſunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauſerunt. Necant ſcorpiones triti & cum ocimo admoti. Poſſunt eadem marini, verum inefficacius omnia præſtant.

a σὺν γεντιανῆς ῥίζης κοχλιαρίῳ ἑνί. i. cum gentianæ radicis cochleario vno.

CANCER FLVVIATILIS.

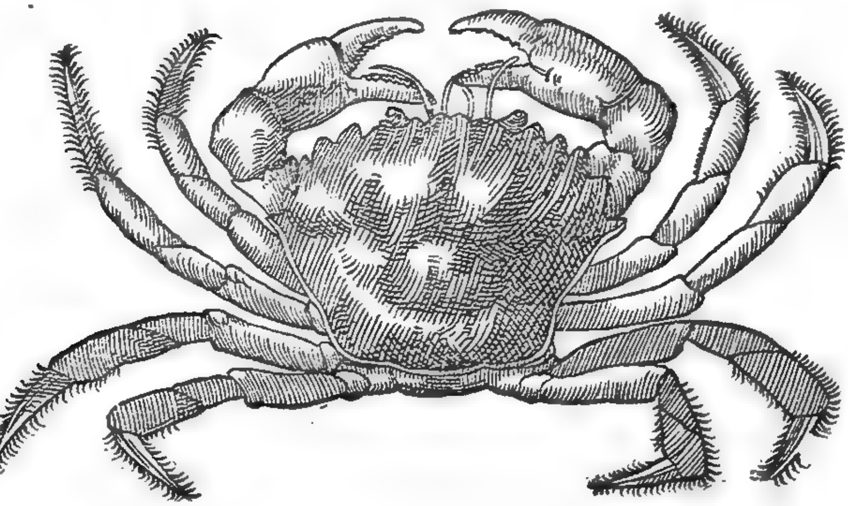

HAllucinantur, qui credunt Cancros à Dioſcoride & Galeno deſcriptos, illos eſſe, quos vulgus Italorum Gambari nominat. Καρκῖνος enim Græcè (vt hoc loco ſcribit Dioſcorides) non eum ſignificat cancrum perperam vocatum, qui ἀστακὸς appellatur à Græcis, ſed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetruſci vulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetijs, vbi MARINORVM numerus propè infinitus habetur, vbi cruſtam exuerit, à corporis mollitie vulgò vocatur Mollecca. E quorum genere ſunt etiam quæ appellantur Macinette: nam & hæ ſuo tempore cruſtam exuunt. Hoc ita eſſe teſtatum reliquit Ariſtoteles libro quarto, capite ſecundo de hiſtoria animalium, vbi ſic inquit: ὁ δ' ὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνόρροπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων προμήκες, τὸ δὲ τῶν καρκίνων στρογγύλον: hoc eſt: Cancer ſolus ex cruſtaceis non regitur cauda, & corpus cùm quidem locuſtis, ſquillisq́ longum ſit,

Cancrorum conſideratio.

Multorum error.

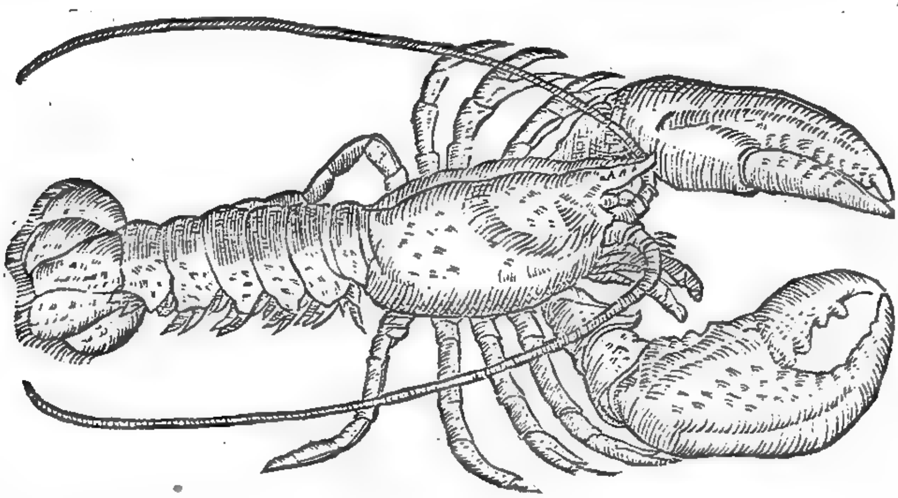
CANCER MARINVS.

Astacus.

cancris verò rotundum est. Porrò ASTACVS *Oppiano speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quem Romani & Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum vulgò Astase nominare consueuerunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quòd vulgaris gammari faciem repræsentet. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli* ἀςακὸν *nil aliud esse crediderim, quàm quod Venetis Astase, Ro-*

ASTACVS.

manis verò Leo nuncupatur: quandoquidē is paulò inferius postquā de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus disseruisset, videtur sanè vulgares fluuiatiles gammaros describere statim post fluuiatiles cancros, cum inquit: ἔςι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀςακοῖς: *hoc est. Genus item aliud est, quod quidem paruum est veluti cancri, facie verò astacis simile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, vtpote & paruorum cancrorum aliqua genera, vt ipse eodem loco testatur Aristoteles, cum inquit: Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, vt putauerim ego gammaros Galeno appellari* γαμμαρίδες, *mutuato, cùm Romam venisset, à Latinis vocabulo, quòd eo carerent Græci. Namq; lib. 3. de alimentorum facultatibus:* Α᾽ςακοὶ *(inquit)* καὶ πάγουροι: καὶ καρκίνοι τε καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, ἢ καμμαρίδες, ὅσα τἆλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄςρακον, *hoc est: Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur. Magisq; hoc affirmare non dubitauerim, quòd nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Aristotelem, nec apud quenquam repererim vnquam. Quibus etiam ex verbis palàm certè est, inter* GAMMAROS *& cancros manifestam esse differentiam.*

Gammari nomen græcum Arist. ignorauit.

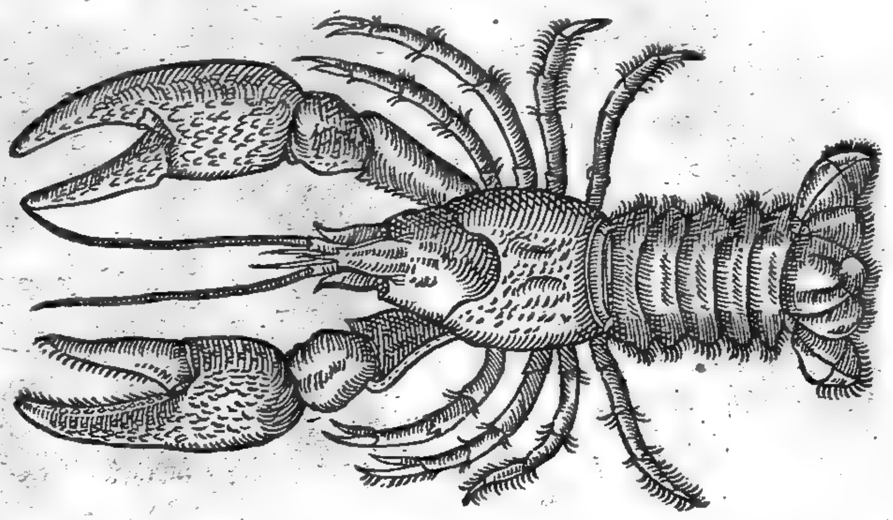
Quorundam medicorum error.

Quamobrem eos medicos hallucinari censemus, qui pro cancris ad canum rabidorum morsus, itemq; ad rabides & marasmo laborantes Gammaris vtuntur: quandoquidem cùm Dioscoridem, tum Galenū non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit. De cancris Gal. lib. 11. de simp. med. hæc fusius scripta reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est, substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorū morsum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana & thure multò præstātior. Thuris sanè partem vnā esse oportet, quinq; autem gentianæ, porrò cancrorum decem: & rarò equidem aliter illis vstis nos sumus vsi: cæterùm ad eum modum plerunq;, quo Aeschrion empiricus ille vtebatur, medicamentorum peritissimus senex, conciuis ac preceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositos cancros viuentes, hactenus vrebat, dum facile ad leuorem redigi possent. Hic Aeschrion paratum ac promptum semper in ædibus hoc habebat medicamen, vrens cancros tempore æstiuo post ortum canis, quando sol in leonem transisset, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie vsque ad diem quadragesimum, mensura cochlearij satis magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, verum aliquot post dies curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum verò vulnus empla-

Cancrorum vires ex Gal.

Antidotus ad rabidorū canum morsus.

GAMMARVS.

emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram vnam, vnum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis verò vncias tres. Hæc tametsi à præsenti instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse confiderem: nimirùm cùm nullus vnquam eorum, qui illo, vt dictum est, fuerunt vsi, sit mortuus. Cæterùm seorsum alterum librum conscribam aliquando de ijs, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaq; tum hoc in loco scribendi importunitati, tum sicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis summa proueniret vtilitas, quam sanè posteris impertire volebam, si forsan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, perfecissem, mors occupasset, propositum impediens. Cæterùm Pelops doctor meus, & ipse omnium eiusmodi causas reddere volens: non abs re inquit, Cancer cùm animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsis, quibus videlicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie: quamobrem sanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire cancros dictitabat, scilicet quòd animalia marina ob admistionem salis natura siccissimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde vt cancri, iuuare assolent? quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum vstorum cinerem, exiccatorius cùm sit, canum mordentium venenum absumere, simulq; digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem, vt veram accepi; vt quæ crebras habeat contradictiones: verùm cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorū mortuum sciueram, qui fuerant illis vsi, totis vtiq; corporibus, hoc aperiendum recensendumq; à me existimaui, tametsi non esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum: hactenus Galenus. Cancros tritos ex lacte potos auxiliari serpentium morsibus, Dioscorides è Nicandri Theriacis literis mandasse videtur, cùm ipse sic habeat Nicander:

> Σὺν δὲ καὶ ὀκταπόδην ποταμῶ ἄπο συληθέντα
> Καρκίνον ἐνθρύψαιο νεοβδάλτοιο γάλακτος.

Gammarorū lapilli.

Cæterùm gammarorum faciem referunt locustæ & squillæ, quanquam hæ chelis careant. Gerunt gammari eo tantùm tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundosq;, quibus vtuntur medici vtiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex vino potandos exhibent. Sunt, qui hos igne prius tostos, ad idem magis probent. Et præsertim vbi ex petroselini vulgaris succo propinentur. Nec desunt, qui censeant eosdem ad cordis imbecillitatem facere, atqui ego de re hac, quid certi affirmare possim, non habeo. Iidem cum vini excremento, quod circa vasa lapidis instar concreuit (Tartarum vocant chimistæ) vlceribus pudendorum medentur, si simul triti aspergantur. Dantur quoq; cum Tiliæ arboris carbone vtiliter ab alto deuolutis, quinetiam ad dissoluendos internos sanguinis grumos. Eorundem puluere dentes quoq; dealbantur firmanturq;. Cæterùm, rotundis cancris marinis similib. quos Adriatici accolæ, maris & fœminæ discrimine vulgò Granci & Macinette nuncupant, abundat maximè vbiq; suis in fluminibus ac riuulis Hetruria: nam quemadmodum Insubria, Transalpinarumq; regionum fluuij ac lacus gammaros alunt: Ita Hetruria cancros, vtpote & Græcia, vbi ab Aeschrione & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus.

Cancri fluuiatiles.

Cancrorum fluuiatilium vires.

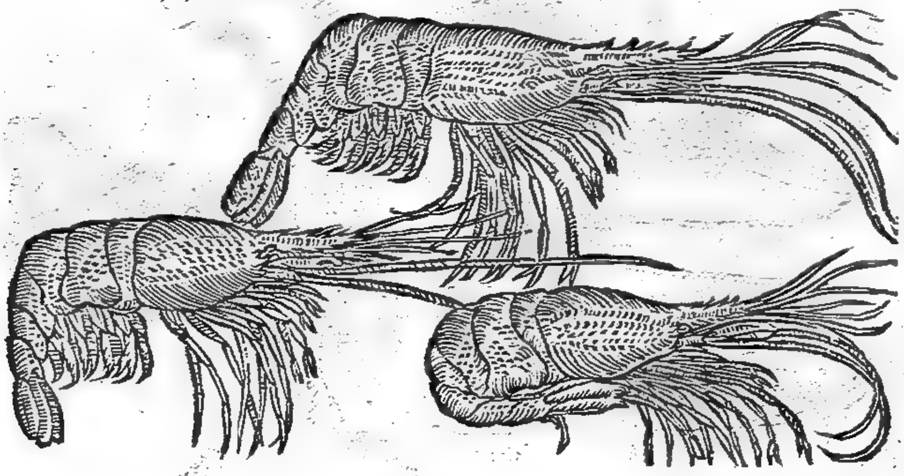
Cancri fluuiatilis putamen diligenter contritum, & ex vino subdulci potum, renum calculos pellit. Iidem combusti, tritiq;, & ex melle illiti, Strumas discutiunt. Eorundem puluere sanantur sedis rimæ. Exustorum cinis oleo subactus, perniones curat. Suffiuntur sicci, vbi fœtus hæserit mortuus in vteri ceruice. Iidem triti crudi & tumentibus mammis illiti, mirificè prosunt: quinetiam impactas mammarum duritiès resoluunt & lac exiccant. Scorpiones proximos omnes ad eum locum conuenire tradidere quidam, vbi cancri decem fluuiatiles marinive, cum ocimi manipulo contriti, repositi fuerint. Fluuiatiles autem peculiariter hortorum erucas pellere dicunt, qui de colendis hortis scripsêre, si pluribus in locis inter olera ligneis clauis figantur. Sed & illi non minori in errore versantur, qui putant marinos minutiores (vt ita dicam) gammarulos, quos vulgò Gambarelli & Gambarusoli appellamus, eos esse, quos tum Aristo. tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant: quippe quod hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ paruæ dicantur. Siquidem ij, qui in hoc genere nunquam rufescunt, Venetis alijsq; quàm plurimis populis, proprium adhuc SQVILLÆ retinent nomen: vulgo enim Schille dicuntur: quanquam in Hispania, præsertimq; in Cantabria omnes hi gammaruli Squillæ nulla differentia vocitentur. His, vt diximus, adstipulatur Aristoteles lib. 4. de partibus animalium. cap. 8. cum inquit: Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario verò, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam inesse caudam, quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt MAIÆ vulgò Granceuole, Paguri vulgò granciporri, marini ac fluuiatiles canchri vulgò Granchi appellati: & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus gammarulos paruas dici squillas, nisi vt omnibus notum sit, eas etiam habere

Quorundam error.

Squillarum consideratio.

Maiæ.

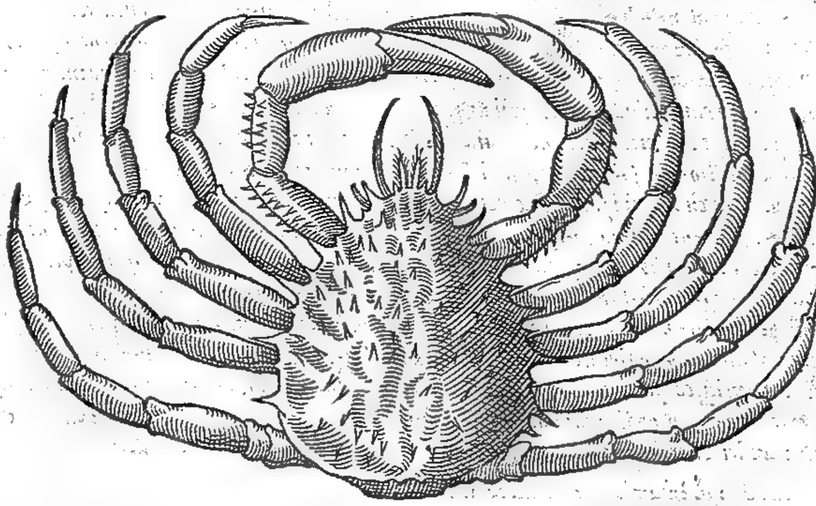
SQVILLAE.

MAIA.

Cancellorũ consideratio.

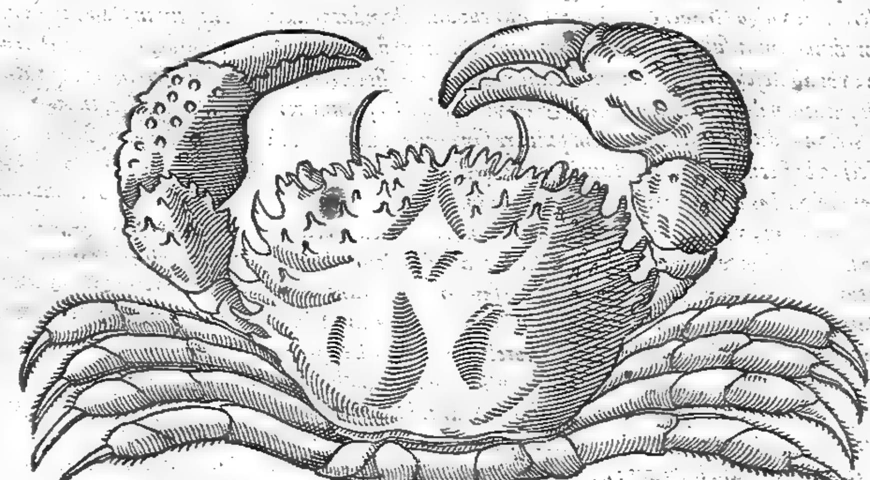
his longè maiores, vt memoriæ prodidit Aristoteles libr. 4. cap. 2. de historia animalium, sic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones & paruæ, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat vulgares gammarulos Aristoteli paruas facilè esse Squillas, cùm ij maiores nunquam euadant, quàm qui semper parui in piscarijs

Rondeletii erratum, Pagurum, Maiã statuentis.

habentur venales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda sit locustarum & gammarorum modo, chelæ verò seu forcipes deficiant. Squillæ tametsi concoctu contumaces sint, Galeno tamen teste, stomachicis conferunt. Eædem tritæ & cum aceto potæ, lumbricos & tineas eijciunt. Quadam autem peculiari facultate ad mulierum conceptus in cibis efficaces sunt. A Scorpionum ictu securum dicunt illum, qui Squillæ marinæ imaginem in achate lapide sculptam in anulo gestauerit. Cæterùm Rondeletius, vir quidem doctißimus atq; præclarißimus, PAGVRVM, quem Granciporo Itali vocant, Maiam facit.

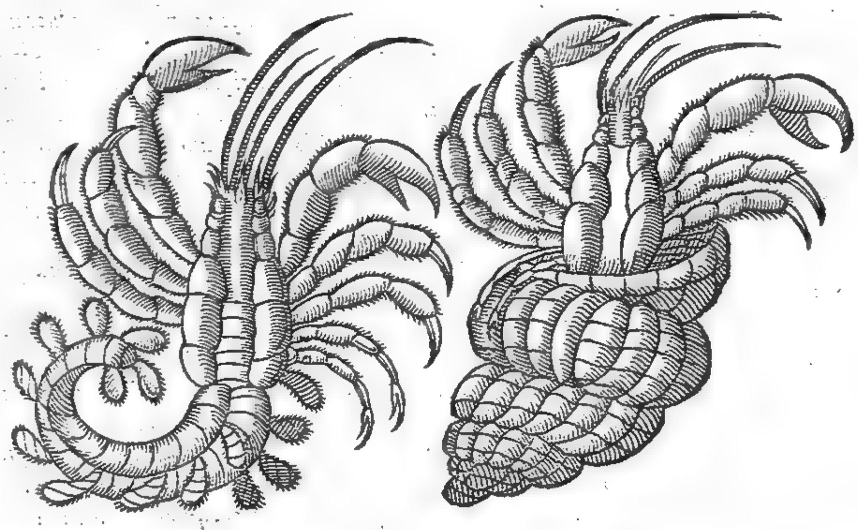
PAGVRVS.

ro Itali vocant, Maiam facit. Sed facilè quispiam illum deceptum deprehendet, qui diligenter Aelianum de Paguris scribentem legerit. Sclaui, qui Iapidiam incolunt, quorumq; littora Adriaticum mare alluit, Græcum adhuc nomen seruantes, qui ne-

qui nobis Granciporri vocantur, Paguri vulgò appellant. E Paguris in cauernis extinctis oriri scorpiones testis est Nicander. Sed ad CANCELLOS *redeo, nomine ipso paruulos cancros designantes, de quibus scripsit Galenus libro tertio de alimen-*

CANCELLI.

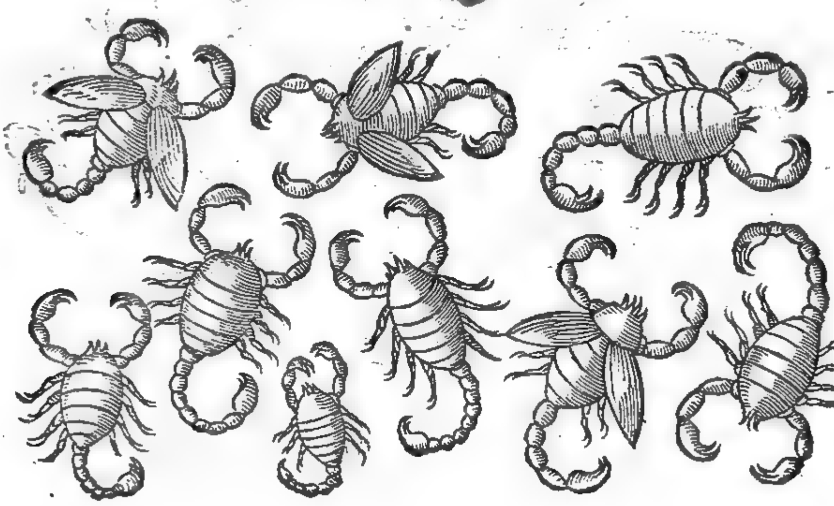
torum facultatibus: Cancelli, inquiens, animalcula sunt perexiguis cancris similia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sanè genere, vt quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles, his verbis: Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testatorum generum est: quippè qui natura locustis similis spectetur, nascitque seorsum per se solitus sit. Verùm quòd testam deinde petit, quam ingressus vitam traducat, hinc similis testa contectis animantibus est, quapropter is in ancipiti esse, genusquè sibi vendicare vtrunque videtur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis araneis est, nisi quòd partem capiti, & pectori subditam, ampliorē quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subiacent, qui nunquam intrò recedant, vt cancrorum, sed semper eminentes appareant. Os sub ijs est, quod velut capillamentis quibusdam pluribus circumdatur. Is pedes subiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat: bini item vtrinque adhærent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis tota est, disiectoque sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad ventrem pergit: foramen excrementi perspici nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem præ se ferunt, sed minus quàm cancri. Nexu nullo testis adhæret, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus liberque vagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quàm qui neritem, (quem naticem interpretamur) genus enim diuersum est, quod in natice degit, cætera quidem non absimile: sed dextrum bifurculatum pedem paruum habens: cùm læuum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potissimum solet: hæc Aristoteles. Aelianus verò lib. 7. cap. 31. de cancellis ita scribit: A conchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli nascuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim vacuas, & inanes offenderunt conchulas purpuræ, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quàm ijs vt capi queant, in testam laxiorem tanquam domum alteram demigrant, neque modò in supra dictorum conchas immigrant, sed & in permultas alias capaciores transeunt, & ampliorem nacti ea tanquam maiore domicilio gaudent; ac sæpe de spolijs multo certamine inter se contendunt, viribusque inferiore repulso, victor exuuias assequitur: hactenus Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius lib. 9. cap. 31. & 42. His igitur diligenter perspectis, omnibus, vt arbitror, palàm fiet, & cancros & cancellos à squillis differre. Animal, quod καρκῖνος Græcè, Cancer Latinè appellatur: Arabicè Sartham, seu Sarthan: Italicè Granchio: Hispanicè Cangreio: Gallicè Cancres.

Cancellorum historia.

Cancelli ingrediuntur conchulas.

Σκορπίος χερσαῖος. SCORPIO TERRESTRIS. CAP. XI.

TErrestris Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est: quin estur assatus, ad eadem.

Scorpionum consideratio.

TErrestres Scorpiones animalia sunt vulgò nota, quòd in quacunque domo, non modò in cubiculis, & cellis vinarijs, sed vbique passim reperiantur: adeò est hominum vita periculis obnoxia. Licet autem sint in Italia minus venenosi, minusque nocui, quàm alijs in regionibus, quæ sub meridie sitæ sunt, ipse tamen complures vidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui sæuissimas perpessi sunt exacerbationes, & quasi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui sunt. In agro Tridentino à scorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen euenire affirmant gratia peculiari sibi à Deo impertita precibus diui Vigilij episcopi, quem & patronum præcipuum habet, & aduocatum apud Deum. Hoc idem asserit Aristoteles lib. 8. cap. 29. de animalium historia, vbi sic inquit: Morsus beluarum ex locorum diuersitate plurimùm differunt, vt in Pharo, locisq; alijs, scorpiones non lædunt. At in alijs locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui sunt, & vel hominem, vel quamuis bestiam percusserint, interimunt, nec sues euadere possunt, quanquam cæteros virulentos ictus minimè sentiunt.

Scorpiones vbi minus nocui.

Scorpionum genera nouē.

Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum plerique, nouem Scorpionibus genera assignant, diuersis duntaxat coloribus distincta: nimirùm quòd alij sint flaui, alij ruffi, alij cinerei, alij ferruginei, virides alij, alij lutei subatraq; cauda, alij vinosi, alij albi, alij deniq; fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, virides quàm plurimos me vidisse, legisseq; recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in syluula nouellis quercubus composita apud sacellum diui Pauli, vbi paruo admodum tempore, sirio ardente, ego & eremita quidam, de his, qui sub saxis latebant, plus quàm mille & quingentos collegimus, crassos & plurimùm farctos.

Scorpionum fœtus.

Plures inter eos fœminas inuenimus, quæ suos nuper editos fœtus albos pediculi magnitudine, sub ventre secum vbique gerebant, singuli singulis cruribus adhærentes. Quapropter non ab re prodidit Aristoteles lib. 5. cap. 26. de historia animalium, quòd terrestres Scorpiones vermiculos ouorum specie pariant complures, & incubent: mox vt prolem perfecerunt, pellantur ab ea ipsa, & interimantur à suis liberis magno numero: sæpius enim vndenos pariunt. Plinius auctor est, Scorpionum ictum multò magis fœminis pernicialem esse, quàm viris: præsertim virginibus, quibus semper lethalem esse ait. Quibus septeni in cauda internodij numerantur, longè sæuiores habentur, quàm ij quibus tantùm seni insunt.

Scorpiones aligeri.

Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus subscribit Strabo lib. 15. suæ Geographiæ, Scorpiones quosdam habere alas, quibus per aëra volitantes de vna in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non videtur absurdū, cùm idem formicis similiter eueniat, quandoquidem & hæ ijsdem ferè coloribus distinguuntur. Tantoq; magis credendum est, quòd in Castella Hispaniæ regione sæpius agricolæ aliquos terræ cespites aratro scindant, vbi formicarum more innumeri scorpiones gregatim hyeme delitescunt. Citra Cynamoluos Aethiopas latè deserta regio est, à scorpionibus gente sublata, si Plinio credimus. Qui præterea tradit, (vt in Cancro superius diximus) quòd si decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi sunt scorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioscoridi manifestè refragari videtur, nam superius in cancris ita scriptum reliquit Dioscorides: Cancri Scorpiones necant, si triti cùm ocimo admoueantur. Ferunt à vespis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à scorpione percussi fuerunt. Quin etiam narrat Plinius lib. 25. cap. 9. Scorpiones mortuos reuiuiscere, admoto albo veratro.

Scorpionum facultates.

Quidam medici vtuntur Scorpionum cinere, qui viui sint exusti, ad vrinam ciendam, ijs præcipuè, qui renum, aut vesicæ calculo obstruuntur. Quo fit, vt in hunc vsum commendauerit Mesues oleum ex ijs paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores.

Olei ex scorpionib. vires.

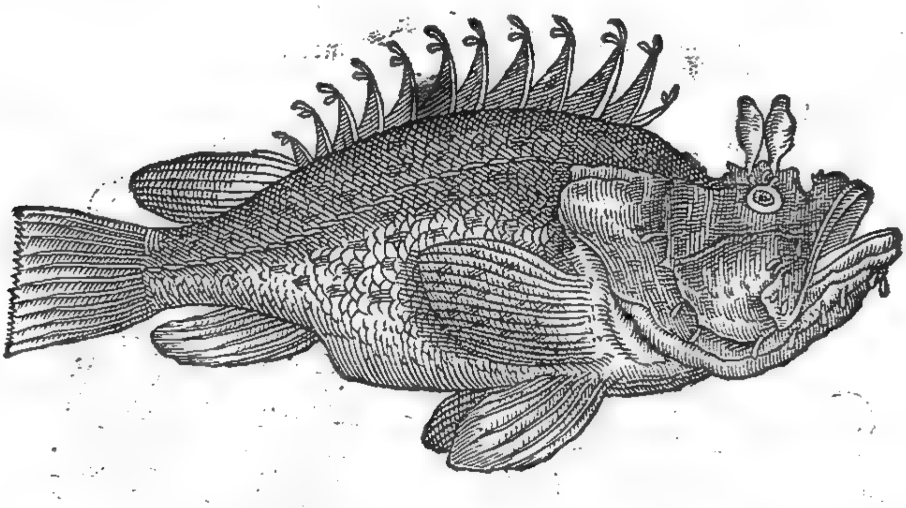
Ego tamen illud vsu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod sanè magnus scorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulsantibus temporum, manuum, & pedum arteriis, illitum, ab omnibus liberat venenis, dummodo erodenti facultate vacent. Quin & eos sanat, qui tam à viperis, quàm cæteris venenosis animalibus vel icti, vel demorsi fuerint. Qua de re ij (absit tamen verbis iactantia) testimonium perhibere possunt, qui prius oleo sancto à sacerdotibus illiti, nostro postmodum peruncti euasere incolumes. Præstat item maximè hoc oleum, cùm in homines pestilentia sæuit: quippe quòd non modò peste infectos iuuet, sed & sanos præseruet. Præstat deniq; ad omnes interaneorum vermes, omnesq; dolores mulcet ex flatu, vel ex frigore genitos, præsertim ventriculi, coli, ac vteri. Eius parandi rationem trademus (Deo concedente) libro sexto, vbi de venenorum remedijs, siue Antidotis latius disseremus.

Nomina.

Σκορπίος χερσαῖος Græcis, Latinis Scorpio & Scorpius vocatur: Arabibus Harrab, seu Hacharab: Italis Scorpione terrestre: Hispanis Alacrna.

Σκορπίος θαλάσσιος. SCORPIO MARINVS. CAP. XII.

MArini Scorpionis fel conuenit ad suffusiones oculorum, albugines & hebetudines.

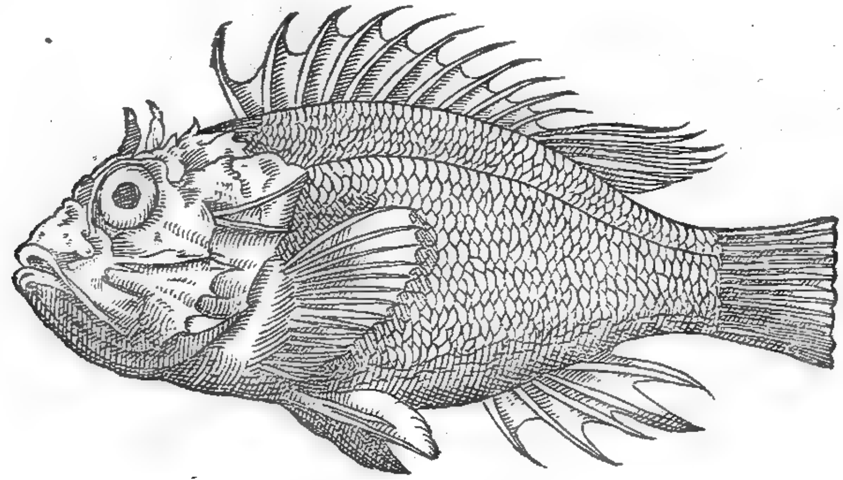
Scorp. marini & Scorpenæ consid.

CRedidere quidam marinum Scorpionem, & Scorpenam vocatam, nihil inter se differre, veruntamen hos pisces inter se differre haud inficiabitur, qui Plinii & Athenæi autoritate nitatur: vterque enim ad inuicem distinxit illos. Porrò vterq; in dorso spinam gerit venenatam, qua imprudentes piscatores sæpius icit: neq; iam defuerunt, qui eius ictu sint interempti.

interempti. Proinde existimarunt nonnulli, ictuum similitudine falsi, inter Scorpenam, & marinum scorpionem nullum prorsus interesse discrimen. Atqui Scorpio spinas quoq; in capite habet, quæ prædictis non sunt minus venenosæ. Cæterum Scorpio, & SCORPENA *(vt equidem arbitor) eiusdem ferè generis sunt, sed in specie & forma pulpæq; præstantia (vt Athenæus est author) inter se pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagijs piscibus est, scorpena longe maior; adeò vt octonas nouenasq; quandoq; ponderet libras. Scorpena verò piscis est litoralis, scorpione multò minor. Scorpius item vniuerso corpore rubet; cornua bina in capite gerit, sed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: Pinnis constat aculeatis,*

SCORPENA.

10

20

tam his, quæ per medium excurrunt dorsum; quàm his, quas anteriore, & posteriore parte gerit, sed ijs tantùm aculeis icit, qui dorso annectuntur: quorum tamen vis his, qui scorpenæ insunt, imbecillior est. Hunc sunt, qui vulgò vocent Pesce cappone, sed in Hetruriæ maritimis quibusdam locis vocatur Cerna. SCORPENA *autem, quæ suũ apud omnes retinet nomen,* Scorpenæ consideratio.

30 *dentes adeò acutos non habet: gerit tamen in dorso aculeos scorpij modo, sed eminentiores, ac duriores, nec vsque adeo pinnatos: in cæteris verò pinnis ijs omnino caret, præterquàm circa branchias, vbi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore est in nigro virescente. Sunt tamen, qui indifferenter scorpium scorpenam vocent. Vinum in quo Marinus Scorpio necatus fuerit, haustum, iocinoris doloribus medetur. Nec minus ad id quoq; valere dicunt lapidem in eius capite inuentum, oboli pondere sumptum. Cæterùm Scorpij marini felle ex lana supposito, secundas & menses elici certum est: quin etiam eodem incipientes suffusiones oculorum, & albugines tolli, ex melle oleoq; illito, intermissis diebus. Adhæc trium Scorpenarum paruarum vstarum cinis epotus, calculos exterit.* Σκορπίος θαλάσσιος, *Græcè: Scorpio marinus Latinè: Italicè Pesce cappone & Scrofano dicitur: Scorpena autem Scrofanello.* Nomina.

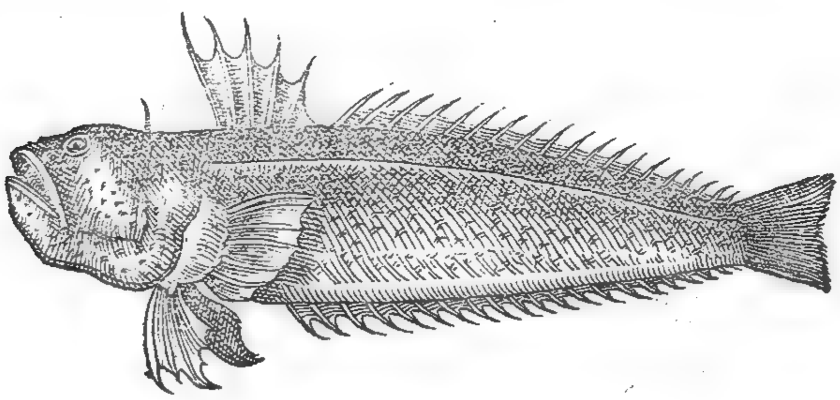
Δράκων θαλάσσιος. DRACO MARINVS. CAP. XIIII.

40

DRACO marinus dissectus, & apertus impositusq;, spinæ suæ ictus qua ferit, medela est.

DRACO MARINVS.

50

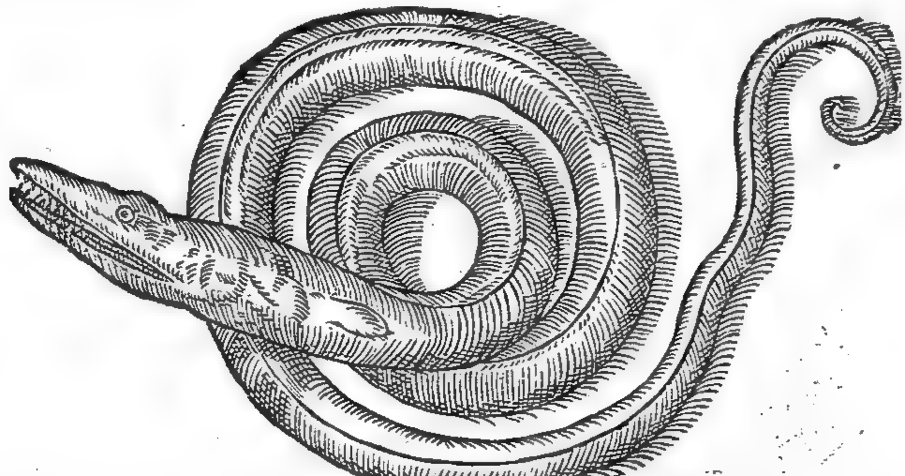
60

VAriat auctorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, serpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum sufficiant, sed ob virium præstantiam omnium aquatilium velocissimus censetur: quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & venenosum est illi animal, adeò vt quoscunque pisces, vel alia quæcunq; animalia dente vulnerauerit, interimat. Piscatorum præterea artificio captus, statim vt in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit: hæc Albertus. Qui etsi ex Aristotele, et Plinio (vt opinor) transcribat, plura tamen addere videtur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non præstat, nec draco appellatur, Draconis marini consi.

Serpentis marinæ, hist. ex Aristotele.

sed serpens, vt is posteritatis memoriæ commendauit libro 9. cap. 37. de historia animalium his verbis. SERPENS MARINA *colore, & corpore Congro proxima est, sed obscurior, atq; acrior: hæc si capta dimittatur foris, in arenam rostro quàm*

SERPENS MARINA.

Draconis marini historia ex Aristotele.

primùm adacto terebrat, subitóq; tota. Est ore acutiore hæc, quàm terrestres. Et lib. 2. cap. 14. Sunt etiam (inquit) maris indigenæ serpentes terrestribus similes: nisi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura sunt, colore numerosæ varietatis. Nasci eas non in altissimis gurgitibus certum est. De marino autem Dracone scribens libro octauo, cap. decimo tertio, de hist. anim. Draco marinus, inquit, piscis est litoralis quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugil, mullus, turdus, pulcher, gobius, atq; alij complures, & omne saxatile genus. Meminit quoq; de eo Plinius libro trigesimo secundo cap. septimo, sic inquiens: Extra has sunt rotundæ in oleario vsu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdesia, draco, quidam volunt esse dracunculum. Est autem graculo similis, aculeos in branchijs habet ad caudam spectantes. Huic sanè non parum correspondere videtur, quem Veneti Piscatores, quin etiam Tergestini, & Aquileienses vocant pesce Ragno, Itali verò Trascina. Quippe qui inter litorales, aculeos circum branchias habeat caudam versus spectantes, & alios in dorso adeò venenatos, vt ab eo icti, nisi curam admiserint diligentem, vel doloribus intensissimis crucientur, vel moriantur. Itaq; & is videtur Plinio fuisse Draco, quē libro nono cap. quadragesimo octauo ipse araneum quoque vocauit: cum inquit: Atq; pestiferum animal Araneus, spinæ in dorso aculeo noxius: præsertim cum libro trigesimo secundo, cap. vltimo, inter litorales pisces, & mari magis peculiares, non aliter araneum recensere videatur, quàm draconem Aristoteles. Cæterùm is libro nono, capite vigesimo septimo, Serpentem marinam, de qua superius ex Aristotele diximus, draconem quoq; vocat, & vtriusq; historiam errore manifesto confundit, sic inquiens: Rursus draco marinus captus, atq; immissus in arena, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. Id quod Aristoteli marini draconis non est, sed marinæ serpentis. Quibus apertissimè constat, Plinium aut negligenter hoc in loco Aristotelem legisse, aut eius lectionem haud rectè intellexisse. Nec sanè quispiam Plinium excusabit, qui dixerit draconem marinum in arenam immissum, perinde ac serpens illa, rostro sibi cauernam fodere, quandoquidem cum nullo rostri mucrone sit institutus (vt rectè vir doctissimus Saluianus inquit) sed obtuso quidem ore habeatur, nulla prorsus consentit ratio, vt cauernam in arena sibi tam facilè excauare queat. Itaq; Matthiolus non tam leuiter Rondeletio subscribit, qui hoc Plinij erratum haud animaduertens. Præterea, inquit, quod de Dracone scripsit Plinius, id in araneo nostro (araneus illi Draco marinus est) quiuis experiatur, qui piscium capturæ interesse voluerit. Captum enim araneum arena semper se obuoluentem cernet. Atqui aliud, mea quidem sententia, designat Plinio, rostro in arenam immisso cauernam sibi mira celeritate excauare draconem: aliud verò Rondeletio, in arena se obuoluere, vt fere cæteri faciunt pisces, qui viui è retibus in litus à piscatoribus deuoluuntur. Quare non absq; iniuria in Matthiolum inuehitur (illum tamen non nominat) cum dicit absurdam esse illius opinionem, qui in Dioscoridem commentaria scripsit, quod scribat is non eundem esse Plinij, & Dioscoridis marinum Draconem. Sed hanc iniuriam ijs refellendam, imò potius ægrè ferendam relinquo, qui hoc loco Rondeletij viri alioqui doctissimi negligentiam in examinanda Plinij lectione facilè cognoscent. Non video sanè, quo pacto Draconem lib. nono cap. vigesimo septimo à Plinio descriptum facere legitime possit Rondeletius Dioscoridis Dracone minimè differentem, cùm ibi nil aliud describat Plinius, quàm serpentem marinam Aristotelis. Cæterùm marinæ serpentis imaginem, primus (quod viderim legerimq;) ad amussim delineatam edidit Hippolytus Saluianus, medicus doctissimus, in pulcherrimo suo de piscibus volumine, vnde nos hanc, quam pinximus, accepimus: Δράκων θαλάσσιος Græcè: Italicè, Trascina: Gallicè Viue dicitur.

Plinius Serpentem marinam, cum Dracone cõfundit.

Rondeletio non subscribendum.

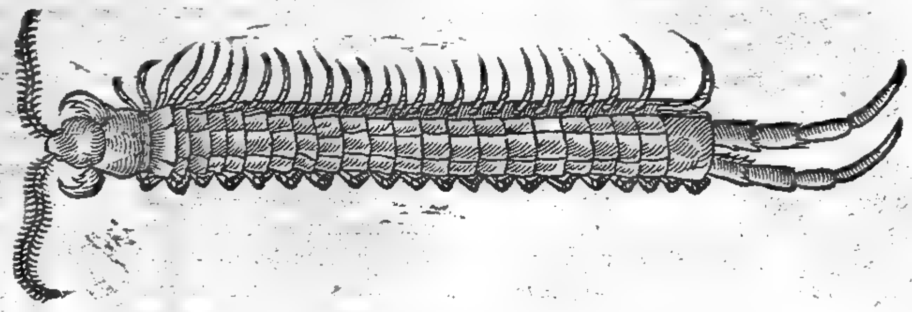
Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XIIII.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta si illinatur, auellit capillos: sed contactu pruritus facit.

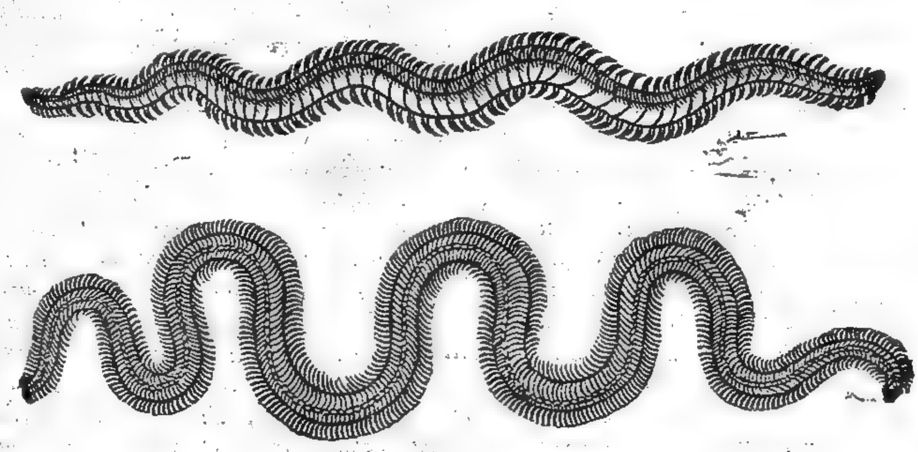
Scolopendræ consideratio.

SColopendra marina animal est non magnum. Scribit de ea Aristoteles lib. secundo cap. 14. sic inquiens. Marinæ Scolopendræ terrenis similes sunt, magnitudine tamen paulo inferiores: gignuntur in saxosis locis: colore magis rubro, pedum numero terrestres superant, sed cruribus sunt gracilioribus. Serpentum more non altis gurgitibus nascuntur. Hæc ille. Quibus haud parum adstipulari videntur, quæ à Rondeletio in suo de piscibus libro pinguntur: ac etiam à nobis quoq; ex illius codice huc translatæ sunt, vermium terrestrium figura, & numerosis, tenuibusq; vtrinq; pedibus stipatæ. Verùm ab his longè differt marina Scolopendra, quam mihi dono dedit Constantinopoli allatam Clarissimus Augerius de Busbecke, qui superioribus annis apud Turcarum Imperatorem pro Cæsare Ferdinando oratorem egit. Hanc ego legitimam esse marinam Scolopendram censeo, ideoq; eam hic excudi volui, vt aliorum quoq; sit iudicium. Aristoteles lib. nono cap. trigesimo septimo de historia animal. Quæ autem, inquit, centipeda appellatur, vbi hamum deuorauerit, euomit foras sua interiora, donec hamum reijciat, non recipit intrò. Id quod etiam scribit Plinius libro nono cap. quadragesimo tertio. Sed hac se-

SCOLOPENDRA.

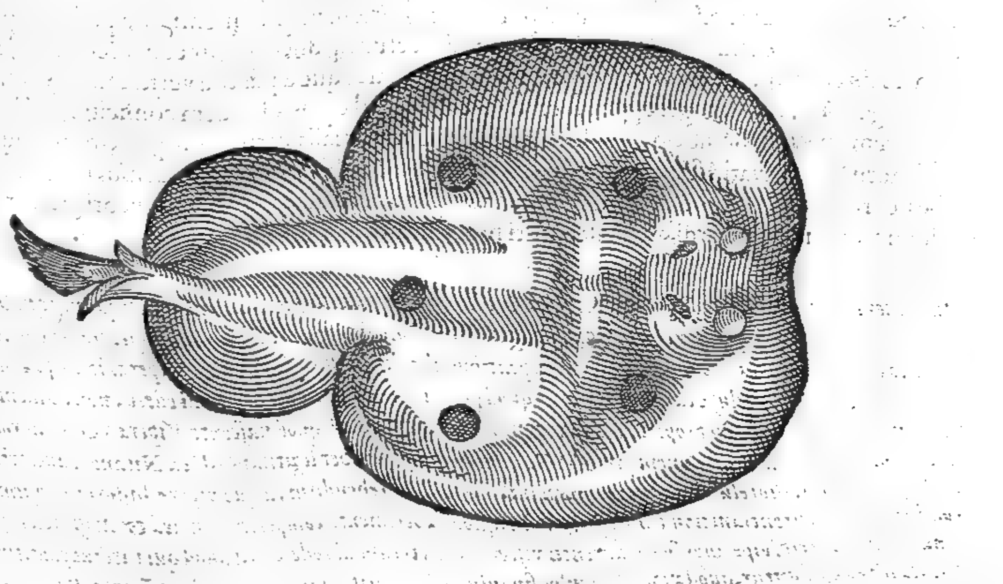
SCOLOPENDRA MARINA, RONDELETII.

ri in tam exiguo animali, quod pro marina Scolopendra pingit Rondeletius, vix credibile videtur, cum tam exiguo ſit ore, & anguſto, vt hamum quantumuis tenuem deglutire nequeat. Quo fit, vt omnino adducar ad credendum, noſtram hanc legitimam veramq́ʒ eſſe Scolopendram: id enim adeò manifeſtum facit vniuerſa eius effigies, vt omni prorſus iudicio eum carere putem, qui aliter ſenſerit.

Νάρκη. TORPEDO. CAP. XV.

MArina Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus vehementiam mulcet: eadem appoſita euerſam ſedem, prociduamq; coercet.

Torpedinis consideratio.

TOrpedo in cartilagineorum planorumq; piscium genere ab auctoribus recensetur, perinde ac raia, leuiraia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Corporis facies, si caudam absciderís, orbicularis fuerit. Caput adeò inter scapulas contractum est, vt ipsius nullum vestigium appareat: Oculos tamen habet anterius, superiori parte, sed exiguos, & citra hos paulò foramina duo semicirculi effigie, quæ perpetuò reclusa spectantur. Os habet supina parte haud amplum, minutis intus dentibus. Lingua illi nulla, os præcedunt foramina duo, quæ olfactus gratia nata videntur. Eadem in parte, (vt author est Aristoteles libro secundo cap. decimotertio de hist. anim.) Branchias vtrinque quinas habet, sed exiguas & arcuatas. Excrementorum meatus ima corporis parte suum habet locum: prope caudæ exortum, quæ illi breuis est, sed carnosa, & in latam desinens pinnam. In cauda dorso duas quoque pinnas habet, sed prior altera maior, quinetiam ad caudæ ipsius exortum binas gerit, vtrinque vnam, latiores semicircularesq;, de quibus tantum libro quarto, cap. decimotertio de partibus animalium, meminit Aristoteles, cæteris silentio præteritis. Atqui haud rectè eodem in loco eundem de Torpedinis cauda scripsisse iudico, cum Torpedini non secus ac Pastinacæ, cæterisq; cartilagineis, longam, spinosam, rigidamve caudam tribuat. Corpus totum molli ac leui cute contegit. Supina parte albicat, sed prona flauescit, vinoso ferè colore. Dorso non omnibus eadem facies: siquidem aliquibus quinque sunt in dorso maculæ nigræ orbicularesq;, oculorum ferè effigie, pentagoniq; figura disposita. Vnde illi nomen, Romanis occhiatella: Alijs eædem ferè visuntur maculæ, sed non vt in primo genere nigræ. Sunt enim circulis versicoloribus pictæ, nota quadam in medio existente, quæ oculi pupillam quadantenus refert. Nonnullis hæ maculæ desunt, sed minores, minutiores ac numerosæ in toto dorso dispersæ spectantur: quibusdam verò nullæ prorsus apparent, dorso tantum flauescente. Cæterùm, etsi præscriptis notis Torpedines diuerso esse genere videantur, non tamen in ijs variat torporis inducendi facultas: namque omnibus eadem est. Torpedo viuum parit animal ouis prius intra se genitis, vt cætera ferè cartilaginea, & adeo prolifica est, vt scripserit Aristoteles, Torpedinem visam esse grandem, quæ intra se fœtus circiter octuaginta haberet.

Torpedinis mira facultas.

Tanta huic vis peculiaris inest, vt retibus capta, anteaquam manu attingatur, & manus & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis namque huius facultas per setas & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus lib. 6. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita est, vt si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repentè obstupefacit. Idem postea retulit Plinius lib. 32. cap. 1. sic inquiens. Torpedo etiam procul, & è longinquo vel si hasta, virgave attingatur, quamuis præualidos lacertos torpescere facit, & pedes quamlibet ad cursus veloces alligat & retinet. Et lib. 9. cap. 42. ita scribit: Nouit torpedo vim suam: ipsa enim non torpens, mersaq; in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles lib. 9. cap. 37. de historia animalium sic inquiens: Torpedo piscis, quos appetit, afficit ea ipsa, quam in suo corpore continet, facultate inducendi torporis, atq; ita retardatos præ stupore capit & vescitur. Abdit sese in arena & limo, tum pisces, qui adnatantes obstupuerunt, corripit. Quam rem pleriq; conspectam à se retulerunt. Est enim pigra Torpedo ob pinnarum in corporis mole defectum, & cum piscibus vescatur, cumq; lento motu eos capere nequeat, astu illos capit, cuius rei indicio sunt Mugiles, qui cum velocissimi sint, sæpius in torpedinum ventriculis reperiuntur. Cæterum proprietas hæc viuis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comestæ (veniunt enim frequẽter in cibis) vniuersum corpus stupidum redderent.

Torpedinis vires ex Gal.

Quamobrem Galenus lib. 11. simp. med. de ea ita scriptum reliquit: Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotam, sedemq; euersam coercere, à quibusdam est proditum: verùm ego cùm vtrunq; essem expertus neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitassem, adhuc viuam esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri, vt hoc medicamen anodynon sit, hoc est, dolore liberet, similiter alijs quæ sensum obstupefaciunt) ita habere comperi, putoq; eum, qui primus est vsus, tali quapiam motum ratione vti agressum: hæc Galenus. Non desunt authores, qui putent vim torpidam in Torpedine haud in toto corpore esse diffusam, sed in quibusdam tantum particularibus eius corporis membris, sed an hoc verum fabulosumve sit, haud facilè fuerit asserere: sunt tamen rationes, quæ illorum sententiæ non parum refragantur.

Nomina.

Venetijs piscis hic ab effectu, vulgò Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto, subinde tremorem incutit. Romani verò (me quidem latet, vnde id nomen traxere) eundem vulgari nomine Batti potta & Fotterigia dicere consueuerunt. Quæ Νάρκη Græcis, Torpedo Latinis nominatur: Arabibus Tead: Italis, Torpedine: Hispanis Hugia: Gallis, Turpilles.

Ἔχιδνα. VIPERA: CAP. XVI.

VIperinæ carnes si coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum vitiis auxiliantur: increscentes strumas reprimunt. Detracta autem cute, caput caudaq;, quoniam carne vacant, amputari debent: quippe a commentitium est quod præcipitur, certam vtrinq; mensuram præcidi oportere. Reliquum verò corpus exemptis interaneis, elotum dissectumq; discoquitur cum oleo, vino, salis exiguo & anetho. Aiunt iis, qui viperas esitent, pediculos procreari, quod planè à veritate abhorret. Adiiciunt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo vescuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autem vipera in fictile nouum demittitur, adiiciuntur salis, caricarumq; tritarum, singulatim quinque sextarii, mellis cyathi sex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulueris faciem reconditur. Plerunq;, vt ori gratior fiat, immiscetur b spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

a μυθώδης. i. fabulosa. b ναρδοστάχυος ἢ μαλαβάθρου φύλλου βραχέος. i. spicæ nardi, & malabathri folii parum, ita habet antiquus manuscriptus codex.

Viperarum consideratio.

IAmpridem cœptum est veras Viperas nancisci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagantes, vt Galeni more, hoc etiam æuo legitimam possent parare theriacam, inito consilio cum his circumforaneis, qui serpentibus alendis quæstum factitant, Viperas ipsas pregnantes sunt consecuti, quæ in capsulis conclusæ catulos peperere, quòd proprium Viperarum sit animal edere, non quidem oua cæterorum serpentium more. Nec tamen propterea illud verum esse compertum est, quòd nascentes Viperæ viscera abrodant, occisa parente, vt libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber legitimus est) ex Nicandri auctoritate, & Plinius lib. 10. cap. 62. qui Aristotelis verba præterquam interpretari deprehenditur, à quo viperæ historiam ipsum accepisse liquido constat.

Plinii lapsus.

Cuius sententiam non tantùm explodit, quod experimento compertam est, sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nusquam dixerit, viperinos fœtus parentis viscera, aut vterum abrodere, sed quod qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excluduntur, quòd vipera singulos singulis diebus parit) abrodunt membranã quandam, quæ in matris vtero obuol-

VIPERA.

ro obuoluuntur, vt citius prodeant in lucem. Qua in re, vt hoc omnibus palàm sit, sic lib. 5. de historia animalium capite vltimo, sonant Aristotelis verba. Τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ· ἐν αὐτῷ πρῶτον ᾠοτοκήσας. τὸ δὲ ᾠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιρρήγνυνται τριταῖοι. ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. τίκτει δὲ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ' ἓν, τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. Vipera è serpentibus animal edit, cùm intra se primùm oua pepererit. Ouum hoc vnius coloris, & molli cute contectum, vt piscium est. Fœtus supernè gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit paruas viperulas membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, vt qui in vtero sunt, abrosis membranis prorumpãt. Singulos diebus singulis parit, pluresq; parit quàm viginti: hæc Aristoteles. Cuius sententiam (vt dictum est) peruertens Plinius, vbi ei dicendum fuerat, quòd vltimæ viperulæ adhuc in matris vtero degentes, sua abrodant inuolucra, anteaquam prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porrò huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur: nam in vita Apollonij Tyanei narrat, Apolloniũ ipsum viuam, ac incolumen vidisse Viperã, quæ suos catulos nouissimè exclusos lingebat. Marsi præterea, qui serpentiũ domitores se prædicãt, quiq; falsò ex D. Pauli prosapia se originẽ duxisse gloriantur, Viperã Marasso vulgò appellant, vtq; maiorẽ cum spectatorib. ineant gratiã, sæpissimè viperinos dentes, longos, acuminatos, atq; mortiferos ostentant, cõditos (vt Plin. inquit lib. 11. c. 37.) gingiuis, atq; mẽbranula quadã circũdatos, lethali veneno referta. Quin & viperarũ nuper editos fœtus ostendunt, quos viperæ suis alunt in capsulis, quib. eas deferunt: nec tamen illi matris viscera scindunt. Cæterùm quod viperæ primùm intra se oua pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoq; auctor est libro 7. cap. 14. contra eos, qui secus sentiunt. Viperæ (vt scribit Auicenna libro quarto, vbi de venenis agit) caput habent pressum, latumq; vbi ceruici annectitur quæ peculiariter illis tenuis est, nec corpore admodum sunt longo, vt pote nec cauda. Ad hæc Galenus, cùm scriptis tradere vellet, quibus notis mares viperæ à fœminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit: Viperæ fœminæ subrufæ sunt, & perquam agiles, ceruice elata: oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feri: ijs caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt vniuersa corporis mole, earumq; excernens meatus suum propius caudam obtinet situm. Mari duo tantùm insunt canini dentes, fœminæ verò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his versibus.

Viperarum partus ex Aristotele.

Viperarum facies, & sexus discrimẽ.

> Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται,
> Ἰὸν ἐρευγόμενοι. πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης. Hoc est soluta oratione,

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes: at plures semper fœminæ insunt. Illud insuper addiderim, Aristotelem memoriæ mandasse lib. 8. cap. 15. de historia animalium, quòd licet hyeme cæteri serpentes cauernas subeant terræ, viperæ tamen sub saxis condantur. Ex quo palam est, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexisse Aristotelem: quippe quòd tradiderit lib. 8. cap. 39. Viperam solam terra condi, cæteras arborum, aut saxorum cauis. Illud item reticuit Aristoteles, quod Plinius poetas secutus retulit, fœminam scilicet in coitu mari caput abrodere voluptatis dulcedine. Sed vt iam viperis vires suas, ac facultates reddamus, hic ea nunc referam, quæ de ijs lib. 2. simplicium medicamentorum, tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ prodidit Galenus. Viperarum igitur carnes palam videre est excalfacientes & desiccantes, vbi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, anetho, porro & aqua, seruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgent, discere tibi liceat vel ex ijs, quæ ego iuuenis etiamnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cognominant, laborans, aliquousque cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine conuersationeq; quidam nostrum morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat ac deformis. Constructo igitur illi tugurio proximè vicum, in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quantum victui suppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè messoribus haud procul metentibus vinum esset allatum in fictili sanè quàm fragans, is quidem, qui attulerat, deposito illo propè messores, abijt. Verùm vbi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens, vt pro more impleto cratere, competente aqua vinum temperaret, in cratera vinum effundit, & vnà excidit vipera mortua. Qua re attoniti messores, veriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aqua potione sedare maluerunt. Cæterũ cum illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia, homini illi elephanti obnoxio vinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quàm viuere in ea miseria. At ille, vbi ex hoc bibisset, admirabili quodam modo sanitati restitutus est: nam tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à testis mollitie nuncupatorum malacostracωn, tegmẽ decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum & locustarũ (carabos Græci vocant) vbi extima testa exciderit. Alterum quoq; eiusmodi non dissimili casu in Mysia, Asiæ, non procul ab vrbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum calidarum sponte nascẽtium vsum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum: erat illi scortum ancilla iuuencula, sanè formosa, compluribus amatorib. ambita. Profectis igitur illis,

Plinii lapsus.

Viperinę carnis vires ex Galeno.

cùm aquis vteretur, in ædibus, quibus vicinus erat locus squalidus, & viperarum plenus, fortè fortuna ex illis vna in vrceum vini incidit negligentius positum, extinctaq́ est. Ac scortum quidem in lucro id reputans quod sors euenisset, hero id vini propinat. Cæterùm ille, vbi ebibisset, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, persanatus est: hac Galenus. Qui etsi alia è viperis experimenta ibidem scripserit, vnde similiter alij incolumes euasere, vt eius firmior redderetur ratio, quod scilicet viperarum esu elephantiaci sanentur, attamen breuitati consulentes, ea hoc loco silentio inuoluenda duximus. Verùm enimuero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, se tam facilè immersisse vino: siquidem illis natura comparatum est, vt vino summopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles libr. 8. cap. 4. de historia animalium, quod ideo viperas aliqui vino cum fictilibus ad sepes disposito venantur, quia vini incontinentes sunt: ebriæ enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de venenis, venenatisq́ agens. Quinetiam viperæ (vt ad Pisonem scribit Galenus) buprestes & cantharides deuorant. Item Aristotelis testimonio libr. 8. cap. 29. de historia animalium, scorpium deuorari à vipera certum est: ob idq́ (vt idem est auctor) eorum venenatorum morsus grauiores sunt, quæ alijs animalibus venenatis vescuntur: quod profectò faciunt viperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc scitè & apertè declarauit, sic inquiens: Viperas non vt aliqui faciunt, æstate media, neq́ statim, vbi cauernas egressæ fuerint: æstate siquidem earum caro sitim excitat, statimq́ ab egressu frigida est, sicca & extenuata. Optimum itaque tempus est, quod ijs medium intercedit, quod & Andromachus ipse significauit, quo tempore & qui Bacho sacra faciunt, viperas dilacerare solent, vere quidem finiente, nondum tamen æstate inchoata. Vel si ver ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo tempore post pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes sunt, reijcere oportet, aliarum verò caput, ac caudam abscindere: nam præterquàm quòd hæ particulæ virulentiores esse videantur, etiam duræ & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis viperis, id quod vtrinq́ amputatur, quatuor digitos æquare. Totum verò reliquum corpus, intestinis exemptis, pelleq́ detracta, aquis primo abluendum, atq́ in vas fictile conijciendum est: deinde aqua pura superinfusa viridiq́ anetho (tunc enim viget) ollæ prunas vt coquatur subijcere conuenit: vel arida ligna, quæ, quòd fumum non emittant, ἄκαπνα vocant: vel quod melius adhuc est, vitium sarmenta. Salis autem, siquidem suo tempore viperas ceperis, tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. Porrò obseruandum est, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæve in aliqua salsa aquarum lacuna degunt, antidotus enim quæ ex huiusmodi viperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere vellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis auellere, vt nihil ex spinis simul auferatur: atq́ his exquisitè contritis, panis ex purissima farina optimeq́ confecti, qui præcipuè & bene fermentatus sit, & in furno, non sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, vt panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit: alij ne tertiam partem excedat malunt: ego vero quandoq́ quartam, quandoq́ & quintam panis imposui. Cæterùm nisi probè coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verùm cùm viperas & panem coniunxeris, diligenterq́ adeò subegeris, vt nulla viperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint: nam crassi cùm difficulter siccescere soleant, & carnem putrere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoq́ ante siccatum terere melius est, & non, quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant, viperarum iure maceratum: id quod ipse quoq́ diu feci, sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum viperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius namq́ pastilli siccantur, qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis in superiori domus parte ad meridiem conuersa, vel saltem ad septentrionem non respiciat, vt solis radiostota penè die admittat: tali enim in loco commodè siccescent. Statim vbi fuerint conformati, ea parte collocentur, qua solares radij peruenire non possint. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit, vt æqualiter vtraq́ ex parte siccescant: quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet, inferior autem humida diutius permanebit, periculumq́ erit ne marcescant. Postea verò quàm exiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à solis radijs, sæpeq́ denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum, post quod tempus donec theriacam conficere volueris, recondi debent in vase stanneo aut vitreo, aut etiam aureo. Vitrum siquidem, & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur, quod vitare conueniet, non solum in hac, sed & in quibuscunq́ alijs antidotis: quemadmodum & argentum, si purum non fuerit: vasa namq́ ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentum, Romani candidum vocant. Cæterùm longè melius est, haud multo post, quam pastillos confeceris, ipsis vti: quanquam non multum detrimenti capiunt, etiamsi peracto anno, atq́ etiam multo post, eis vtaris. Rectè namq́ à principio siccati, ad tertium quartumq́ annum integri perseuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui ipsis obnasci cõsueuit, mundis linteis interdum abstergatur. Is namq́ si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint, quemadmodum antequam hoc ipsis accidat, etiamsi multum tempus intercesserit, vtiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos vipereos ratione, quò optimi & præstantissimi habeantur. Cæterùm illud Dioscoridi ridiculum videtur, quod qui viperas esitent, pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, vbi id certò ijs euenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuperat. Narrat Plinius lib. 30. ca. 3. quòd Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus cùm incidisset in insanabilia vlcera, viperas edendas dabat, miraq́ celeritate persanabat. Quare non demirabor Cardanum viperarum carnes mirum in modum prætulisse ad eos persanandos, qui tabe afficiuntur, & pulmonum vlceribus laborant. Namq́ quodam in consilio ad Ioannem Scotum Archiepiscopum S. Andreæ ita de eis scribit: Dicam tibi secretum maximum, liberans à tabe, elephantiasi, & morbo Indico, atq́ præter omnium spem impinguat & sanat etiam deploratos. Sumito itaq́ viperam illam rubram, crassam & breuem, quam Itali appellant Milort, & abscisis capite & cauda, detractoq́ corio, & exemptis intestinis, & pinguedine per se asseruata, viperam ipsam dissecato plures in partes anguillarum modo: coquitoq́ deinde in aqua cum belzoino & sale, additis etiam paulò post petroselini vulgaris folijs: cum autem excocta fuerit, ius linteolo percolato, ac ex eo gallinaceum pullum iuuenculum coquito, ac panem subinde ipso iure maceratum, cum pulli carnibus edendum præbeto: & interim cum asseruata pinguedine dorsi spinam, cæterorum membrorum articulos, & pulsantes manuum pedumq́ arterias, quin & pectus ipsum inungito. Interim verò in vaporario calido maneat affectus, atq́ id repetat diebus septem continuis. Hoc enim auxilio pulmonum vlcera ad extimam cutem expelluntur excitatis ibi tuberculis: interna verò vlcera sanantur, & ægri bellè reualescunt: hactenus Cardanus. Qui tamen non parum cæcutisse videtur in hac vipera describenda, namque plurimum à vipera serpentem distare scimus, quam Mediolanenses, ac cæteri Insubres Milort appellant. Siquidem hæc omnium innocentissima serpens est, & domibus plerunque familiaris: illa verò contra, cùm morsu facilè de-

Viperæ vino delectantur.

Viperarũ venatio & earũ pastilli.

Viperarum vires aduersus tabem.

10 20 30 40 50 60

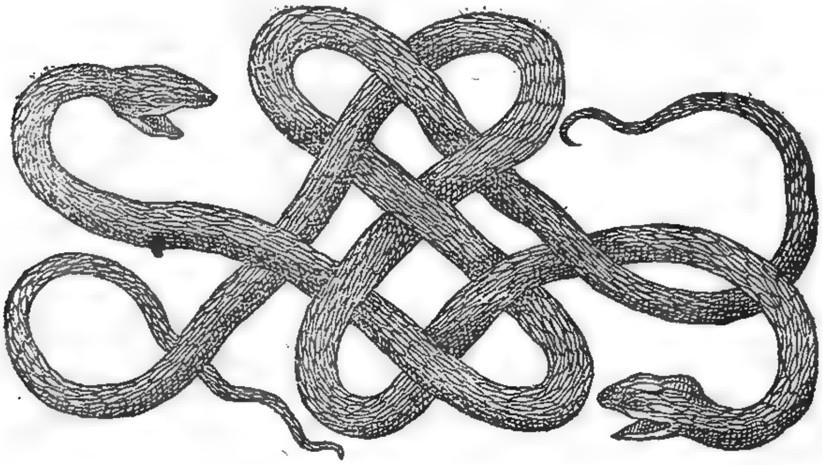
cile demersos perimat. In Aegypto Aegyptios ipsos viperis, alijsq; serpentibus similiter atq; anguillis victitare prodidit Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus. Quibus item eos vesci traditum est, qui occidentales, nouiterq; repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, vt libro 7. auctor est Plinius. Cinis ex viperea pelle factus, capiti assiduè aspersus, alopeciæ fœditates aufert. Viperæ totius cinis, quæ viua in vas nouum fictile coniecta fuerit, additi succi fœniculi vncijs duabus, & thuris grumo, & deinde cooperculo argilla circumlito tecta, & in fornace combusta oculorum hypochises & caligines potenter tollit, collyrijs adhibitus aut per se tantum. Viperæ caput linteolo colligatum & collo suspensum, magnum sanè amuletum est contra anginas, quippè non solùm iam factas sanat, sed ne fiant, prohibet. Vipera ita Latinis dicta Græcis ἔχιδνα vocatur: Arabibus Labane alfabaj: Italis Vipera: Germanis Brandtschlangen: *Hispanis Biuora & Bicha: Gallis Viperes.*

Aegyptiis viperæ cibus.

Γῆρας ὄφεως. SENECTA ANGVIVM. CAP. XVII.

SEnectus anguium in vino decocta dolori aurium, infusu; & dentium, collutione auxilio est. Addunt eam in medicamenta oculorum, sed præcipuè viperinam.

SENECTA ANGVIVM.

NVllis non cognita anguium Senecta: quippe quæ sæpe in campestribus inter saxa & stirpes inueniatur. De hac cùm dissereret Aristoteles lib. 8. de historia animal. cap. 17. sic inquit: Serpentes senectam exuunt tum vere cùm egrediuntur, tum etiam autumno. Vipera etiam exuit tam vere quàm autumno. Cùm serpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi aiunt, ita vt obcæcari videatur ijs, qui rem non intelligunt: tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequam reliquum corpus, apparet: atq; vna fere nocte & die senectus tota exuitur à capite orsa ad caudam: & cute altera intus subnascente, ipsa remouetur. Vt enim fœtus inuolucro secundarum, quo contentus prodierit, exuitur: sic ista senectute detracta renouantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galenus lib. 11. de simplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur. Marcellus tamen empiricus anguium senectam vulsis commendat, si ijs licio alligetur. Eandem quoq; prætulit, ad cœliacos, in rosaceo prius decoctam in stanneo vase, & deinde ventri impositam. Γῆρας ὄφεως *Græcè: Senecta anguium, Latinè vocatur: Alchalba & Selach albaie, Arabicè: Spoglia delle Serpi, italicè:* Schlangenbalck *Germanicè: Pelle de la culebra, Hispanicè.*

Senectæ anguium consideratio.

Nomina.

Λαγωὸς θαλάσσιος καὶ χερσαῖος. LEPVS MARINVS ET TERRESTRIS. CAP. XVIII.

LEpus marinus loligini paruæ similis est: qui per sese tritus, aut cum a vrtica marina illitus capillos euellit. Terrestris leporis inassatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui valetudine contracti sunt: affrictu aut cibo facilem infantibus dentitionem præstat: exustum caput, & cum adipe vrsino aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum post triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusq; spem intercipere proditur: vuluæ & alui fluorem sistit: comitiales iuuat: contra venena ex aceto bibitur, præsertim aduersus concretum lac & viperarum morsus. Sanguis eius si calidus illinatur, vitia cutis in facie, vitiliginem lentiginesq; sanat.

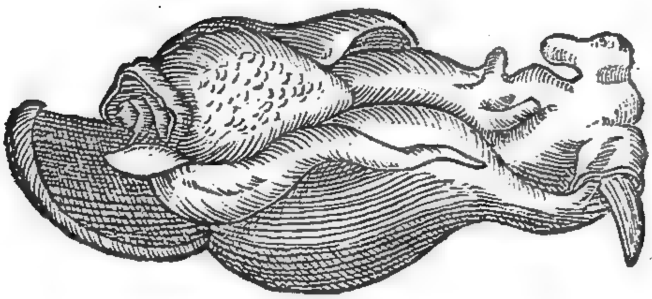
ἀ ἀκαλύφης cum vrtica simpliciter, non cũ vrtica marina vt Ruellius, Marcellus & Cornarius vertũt. Ita enim habent omnia exemp.

MArinus Lepus (vt nonnulli memoriæ prodidere) sic primùm appellari cœpit, quod terrestris leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur lib. 9. cap. 43. Lepus, inquit, qui Indico mari nascitur, etiam tactu pestilens, vomitum, dissolutionemq; stomachi protinus creat. In nostro offa informis, colore tantùm lepori similis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm, nec viuus ibi capitur: hæc Plinius. Ex quibus facilè conijci potest, Dioscoridem potius de nostratium marium Lepore intellexisse, quàm de ijs, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd paruæ loligini similem marinum leporem reddiderit. At Aeliano marinus lepus cochleæ exenteratæ similis habetur, cui sane is, cuius imaginem hic primo in loco ex Rondeletio appinximus, illi haud parum similis videtur. Huic color in dorso est ex rufo nigrescens: caput habet deforme, cuius alterum cornu Libellæ, quam Græci ζυγαίναν *vocant, simile cernitur: alterum*

Leporis marini consid.

verò

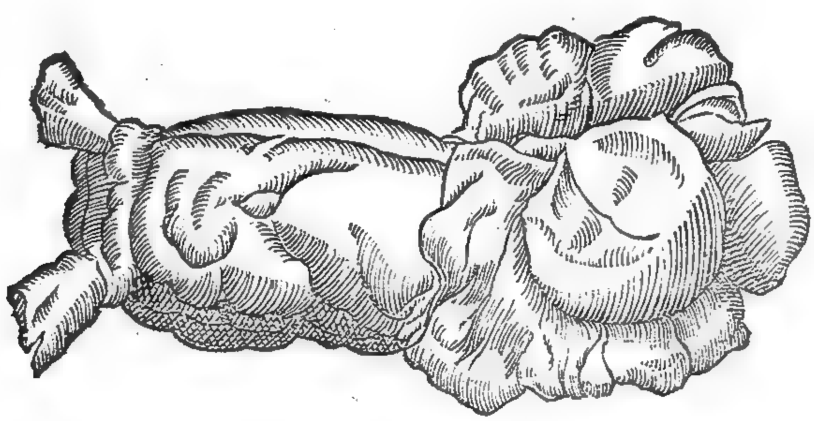
LEPVS MARINVS I.

verò mutilum est, foramine apparente, per quod processum quędam carneum exerit ac retrahit adeò, vt linguæ ferè imaginem exprimat. In horum medio oris rima visitur. Os habet in dorso perinde ac Sepia, sed tenuius ac tortuosum. Exerit & cornicula duo mollia, cochlearum modo citra capitis sedem, sed breuiora & rescissa. Atramento refertus est, vt loligines, quibus quoq; internis visceribus omnibus similis habetur. Est & alterum genus grandius atq; exterius à præscripto differens: Siquidem anteriore parte appendices duas habet latas carnosasq;, ore in medio reposito. Inferius paulò cornicula

Leporis marini alterum genus.

LEPVS MARINVS ALTER.

quoq; duo prominent, sed breuiora quàm in altero & acutiora: osse hic in dorso caret, cætera Sepiæ similia sunt, atq; visceribus loliginem quoq; refert, quemadmodum atramento. Pernitiosum valde Lepus marinus animal est, lethaliq; veneno refertus, adeò vt deuoratus interimat, & conspectus à prægnantibus abortum faciat, ingenti excitata prius nausea. Ideoq; rectè Plinius scripsit lib. 32. cap. 1. Lepus marinus venenum est, alijs in potu, aut in cibo datus, alijs etiam visus, siquidem grauidæ si omnino aspexerint fœminam ab eo genere duntaxat, statim nausea & redundatione stomachi vitium fatentur, & deinde abortum faciunt. Cæteræ moriuntur totidem diebus, quot vixerit lepus, incertiq; temporis veneficium id esse, autor est Lycinius Macer: hæc ille. Tetrum & pisculentum odorem spirat marinus Lepus, nec alibi degit quàm in limo & sordibus. Albertus auctor est, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piscium magnitudine, sed capite lepori non absimili, dorso rufescente, esculentum: tametsi à nonnullis explodatur, vtpote quod & concoctu contumax sit, & elephantiasim gignat. Dioscoridi marinus lepus præstat tantum illitus ad euellendos pilos. Plinio præstat quoq; ad strumas si imponatur, & celeriter amoueatur. Idem (vt Marcellus empiricus est author) aut eius sanguis cum oleo tritus, euulsos pilos renasci prohibet. Verùm si renascantur, adeò molles futuros dicit, vt si iterum euellantur, & posthac illinatur locus, haudquaquam eos renascituros. Cæterùm TERRESTRIS *Lepus notißimum animal est, & cursu velocißimum. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ vtrinque dentata sunt (vt scriptum reliquit Aristoteles libro tertio de partibus animalium, capite decimo quinto) & quæ vnicum tantum continent ventrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius libro 8. cap. 55. refert in alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in summis vallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur, eo præsertim tempore, quo ij niuibus altißimis vestiuntur: qui tamen adeò magni non sunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, vt qui in campestribus capiuntur. Cæterum candidi hyeme tantùm conspiciuntur, nam liquescente niue subrubescunt, quemadmodum & cæteri. Cuius rei indicio sunt illi, qui cùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim subrutili visuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ sua maxima timiditas est) alio quàm fuga se tutari sciunt. Huic soli pilos in bucca intus, & sub pedibus esse adnotauit Aristoteles lib. 3. de historia animalium, cap. 12. Archelaus auctor est, cui etiam sententiæ plerique*

Lepus marinus venenũ.

Leporis terrestris consideratio.

Vana opinio lepores æquè gignere.

riique subscribant, Leporibus vtrunque sexum, & vtramque gignendi vim inesse, & omnes lepores aequè gignere, ac si essent Hermaphroditi. Verum inualuit falsa hęc opinio, quòd crediderint homines tumores binos in inguinibus vtriusque sexus prominẽtes, testiculos esse. Atqui hi testes non sunt (vt in Castore inferius dicemus) sed folliculi glandulæ faciem referentes, qui meatum intus habent obliquum, è quo liquor quidam effluit, perinde ac è Castoris folliculis, quos omnis superior ætas

LEPVS TERRESTRIS.

falsò testiculos putauit. Hos quoque, quinimmo & vulgus vniuersum, hac in opinione confirmauit, quòd viderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundiùs procreare. Veruntamen id non euenit, quoniam mares ipsi pariant, sed quia (teste Aristotele libro 6. de historia animalium, cap. 33.) superfœtant, dum adhuc vtero gerunt, similiterque statim à partu concipiunt, ita quòd singulis mensibus generant. Sed fœtus edunt non vniuersos: interpositis enim diebus, quot res tulerit, peragunt partionem: vnde tam innumera fœcunditas: nam etsi fœmina lac nuper natis præbeat, nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans gerensq; vtero, denuo concipiat fœtum. Mares (vt loco citato idem prodidit Aristoteles) auersi coëunt cum fœminis: retro enim ijs genitale membrum à natura datum est, vt apparet, dum vrinam reddunt. Ex quo etiam multis persuasum est, mares fœtum concipere, siquidem cognitu perquàm difficile est, an mares, an fœminæ sint, vt etiam cuniculis contingit: qui cum fœcundius etiam prolificent, quàm lepores, non ob id tamen mares vnquam parere visi sunt, quamuis quolibet mense fœminæ pariant. Tradit Plinius lib. 11. cap. 37. bina iecinora Leporibus inesse circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneso ad Propontidem: at translatis aliò alterum statim absumi. Id quod ante ipsum memoria prodiderat Aristoteles libro 2. de historia animalium, cap. 17. Item libro 3. de partibus animalium, cap. 7. vbi hoc Leporum genus pluribus in locis reperiri testatur, speciatim verò in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca insula (vt idem tradidit libro 8. de historia animalium, cap. 28.) Lepores si aliunde illati dimittantur, viuere nequeunt: sed eodem reuersi, vnde maris introierint insulam, moriuntur. Leporinæ carnes in cibis esitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, crassum atrabiliosumque generant succum. Veruntamen (vt inquit Rasis libr. de 60. de animalibus) dysentericis conferunt, si assatæ sumantur. Iecur verò arefactum, iecinorosis vtiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impositus, in clibanoque igne succenso tamdiu dimissus, vt penitus exuratur, vrinæ vitijs mirificè opitulatur, adeò vt calculos eijciat, tam in renibus quàm in vesica genitos. Leporinum fel sacchαro exceptum, oculorum argemas nubeculasq; delet. Leporinum stercus (vt aiunt) mulieribus gestatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum est, quòd vuluis earum immissum, & mensium defluxiones cohibet, & humentem exiccat vterum. Renes crudi, præsertim adhuc calentes deuorati, auxiliantur mirificè calculosis, quin etiam cocti idem præstant. Pulmo autem frequenter adhibitus, attritos ex calciamentis pedes sanat: eiusdem testiculi ijs salubriter manduntur, qui vesicæ molestijs laborant. Leporinus sanguis adhuc calens, cum hordeacea farina decoctus ac deuoratus, dysentericorum profluuium illico sistit. Ad idem quoque valet Leporinus fimus potus. Idem atque pili, qui sub ventre habentur (vt Marcellus est author) cum melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati, rupta intestina conglutinant, etiam si læsio in gracilioribus fuerit intestinis, verùm assiduè hoc medicamento vtendum est, donec periculum omne tollatur. Pili leporini vsti, sanguinem vndequaq; fluentem sistunt, peculiariter autem ad fluxum sanguinis narium ij valent, qui è ventre viui Leporis euulsi fuerint, si in nares intromittantur. Sunt qui scribant, eos ventriculi doloribus affici nunquam, qui leporinum Talum secum portauerit: sed hæc superstitiosa sunt, quanquam non omnino reijcienda. Animal λαγώος θαλάσσιος Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis Lepre marino. Quod vero λαγώος χερσαῖος Græcè Lepus terrestris Latinè dicitur: Arabicè Arneberri: Italicè Lepre terrestre: Germanicè Hase: Hispanicè Lieure: Gallicè item Lieure.

Leporibus bina iecora.

Nomina.

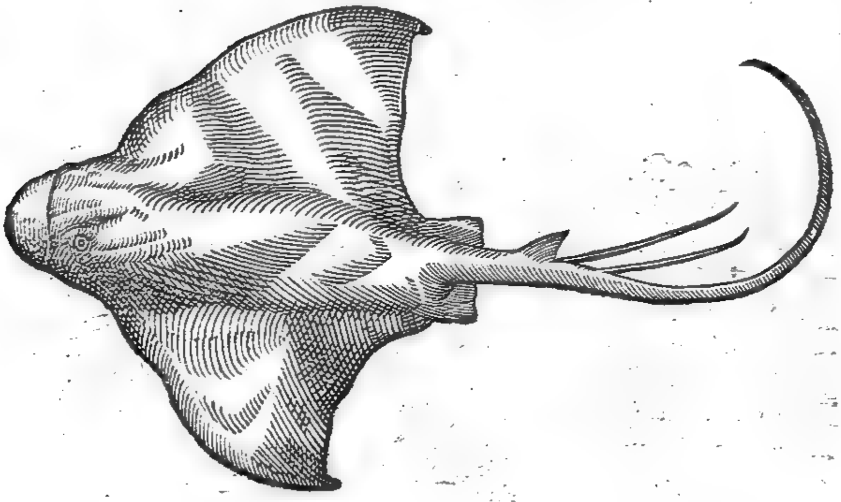
Τρυγὼν θαλάσσια. PASTINACA MARINA. CAP. XIX.

MArinæ Pastinacæ radius, qui eius cauda enatus aduersis squamis reflectitur, dentium dolorem mitigat, nam eos frangit & euocat.

PAstinaca marina similiter atq; Raia, & alia id genus, in piscium planorum, & cartilagineorum genere collocatur. Hanc Veneti Pesce colombo, Romani Bruco appellant. Duo eius vidimus genera, aliarum, cuius vnus tantùm aculeus caudæ inest: alterum, cui duo. Postremam hanc aquilam quidam esse censent. Verùm cum Aquila vno tantum aculeo sit munita, nec parum capitis figura, & caudæ longitudine à Pastinaca differat, piscatorũ sententijs ego potius accesserim:

Pastinacæ piscis consid.

PASTINACA MARINA.

quippe qui dum Istriæ litora perlustrarem, Pastinacas nonnullas mihi obtulerunt, quarum aliæ vnico, aliæ gemino aculeo armatæ spectabantur, has mares, illas fœminas appellantes. Sed mirum dictu, quàm acriter feriant Pastinacæ. Aculeos enim robustos admodum habent, vtrinq; minutis dentibus, ipsisq; aduncis serræ in modum excisis, quorum venenato ictu piscatores grauiter afficiuntur. Quam ob causam memoriæ prodidit Aëtius lib. 3. quòd qui à marina Pastinaca percußi sunt, his vulneris locus manifestè apparet: Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementißima vi in altum impulso nerui sauciantur: quapropter in aliquibus mors derepente totum conuellens corpus comitatur. Idcirco non absq; forti ratione Plinius libr. 9. cap. 48. ita scriptum reliquit: Nullum vsquam execrabilius venenum, quàm radius super caudam eminens trigonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma vt telum perferat & ferri, & veneni malo. Latet piscis hic (vt & idem auctor est libro citato, cap. 42.) latrocinatur ex occulto, transeuntes radio figens. Marcellus Vergilius, nimirum cupidus ineundi rationem, qua Pastinacæ radio vti posset, dentium doloribus sedandis, quippe quòd in silentio inuoluerit Dioscorides, fatetur, etsi diligenter, vt consentaneum est, inquisiuerit, nunquam tamen apud antiquos scriptores eam se consecutum fuisse. Qua in re apertè declarat, sibi cum Plinio parum intercessisse consuetudinis: quandoquidem Plinius lib. 32. cap. 4. nos abundè docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus vti valeamus, sic inquiens: Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas, & in dentium dolore vtilißimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes sine vexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, si quandoq; in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes absq; ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subcutaneis vermibus exeduntur, si eo vlcera scarificentur, purganturq;. Pastinacæ iecur oleo incoctum, non modò hominum scabiem sanat, sed etiam brutorum. Piscis tamen esculentus est, si abscißis in vniuersum cauda & capite, decoquatur.

Marcelli ignoratio.

Pastinacæ & eius radii vires.

Τρυγὼν θαλάσσια ita Græcis, vt Pastinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.

Σηπία. SEPIA. CAP. XX.

Sepiæ coctæ dum estur atramentum ægrè concoquitur: aluum mollit. Collyriis è testa factis conuenienter genarum scabritie perfricantur. Vstum in sua testa, donec id, quod crustosum est, abscedat, postea tritum, expurgat vitiligines, furfures, dentes: & vitia cutis in facie: elotum in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum & iniectum.

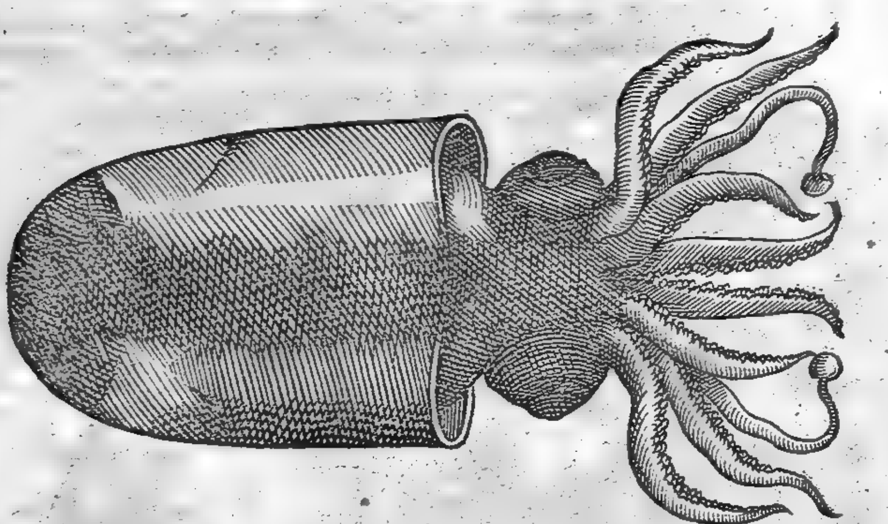
Sepiæ in omnibus Italiæ piscarijs, proprium retinent nomen; venalesq; habentur, in ijs inquam, in quibus marini veneunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquam quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ verò maiore corporis mole. Est Sepijs in dorso os candidum, superiori parte durum ac læue: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aspera, & ligni modo frequentibus venis distincta visitur. Expetuntur Sepiæ ossa aurifabris: facilè enim in partem illam fungosam annulorum, cæterarumq; rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent. Sepiæ suo etiam astu non vacant: vbi enim piscantem sensere, effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Id quod etiam faciunt aduenientibus voracioribus piscibus. Pariunt (vt prodidit Plinius libr. 9. cap. 51.) omnibus mensibus, plerunque autem in terreno inter harundines, aut sicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior est vita. Id quod de polypis retulit Aristoteles lib. 9. de historia animalium, cap. 37. Qua in re dixerim, quòd si historia, quam tradit Plinius libr. 9. cap. 30. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo ostensum fuisse narrat, dolij magnitudine amphorarum quindecim capax: atque pedes, quos vix vtroque brachio complecti esset, longitudine pedum triginta, vera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis viuere poßint. Quod etiam tum sepijs, tum loliginibus euenire posse non dubitauerim, præsertim cum eodem loco scripserit Plinius, sepias, loliginesq; eiusdem polypi magnitudine in Hispanico litore vndis expulsas esse repertas. Sepiæ atramento tantam vim esse Anaxilaus est auctor, vt eo in lucernis accensis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumstantes Aethiopes videantur. Hic an iure, vel iniuria me redarguat Gesnerus, doctis viris relinquo iudicandum, cum ego sensum, non verba Anaxilai referam. Sepiæ polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur, quam ob causam antea cædi verberibus solent, quam exco-

Sepiarum consideratio.

Polypi mira magnitudo.

Gesnerus notatur.

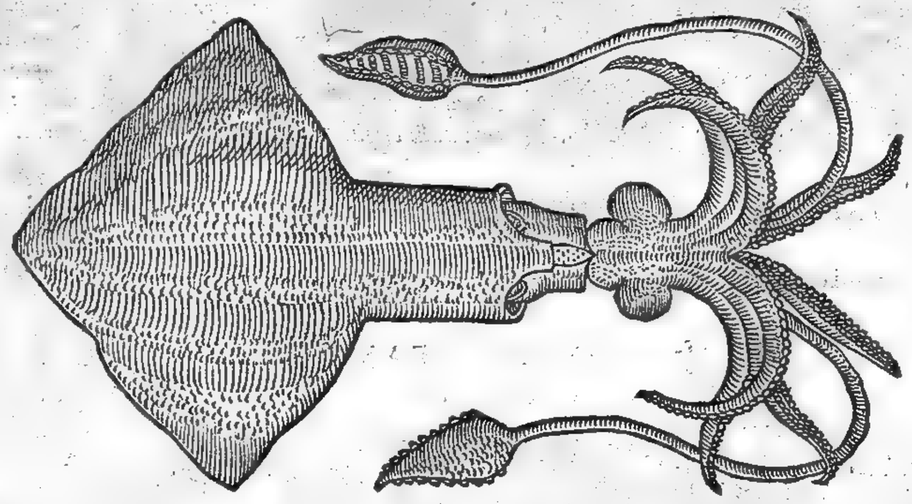
SEPIA.

excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas ventriculo vtiles exiſtimauerit, dixeritq́ eas ſanguinem attenuare, atque hæmorrhoides ciere. Cæterùm (vt Galeno placet libr. 3. de alimentorum facultatibus) duræ ſunt carnis, ægrè conficiuntur, & ſucci crudi plurimum gignunt. Attamen iis quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & eius teſta exuſta (vt libro 11. ſimplicium medicamentorum, idem ſcriptum reliquit) ad vitiligines,

Sepiarum facultates.

LOLIGO SIVE CALAMARO.

lentes, & ſcabiem vſum vtilem præſtat: miſta præterea foßili ſale, in oculis exiſtentes vngues eliquat, & antequam vratur frictione dentibus ſplendorem affert, & illitione vlcera deſiccat. Sepiæ oua in cibis ſumpta vrinam ciere Plinius commemorat, renumq́ lentorem diſiicere. Sepiis, nucibus & allio paratis quidam veſcuntur, vt ſalaciores in venerem prorumpant. Quæ Σηπία Græcis: Sepia item Latinis & Italis appellatur: Arabibus Sarathan & Sarthan: Germanis Blackfiſch: Hiſpanis Siba: Gallis Seche.

Nomina.

Τρίγλα. MVLLVS PISCIS. CAP. XXI.

MVllorum aſſiduo cibo aciem oculorum hebetari conſtat. Is marini draconis, aranei ac ſcorpionis morſibus medetur, ſi crudus atq; diſſectus admoueatur.

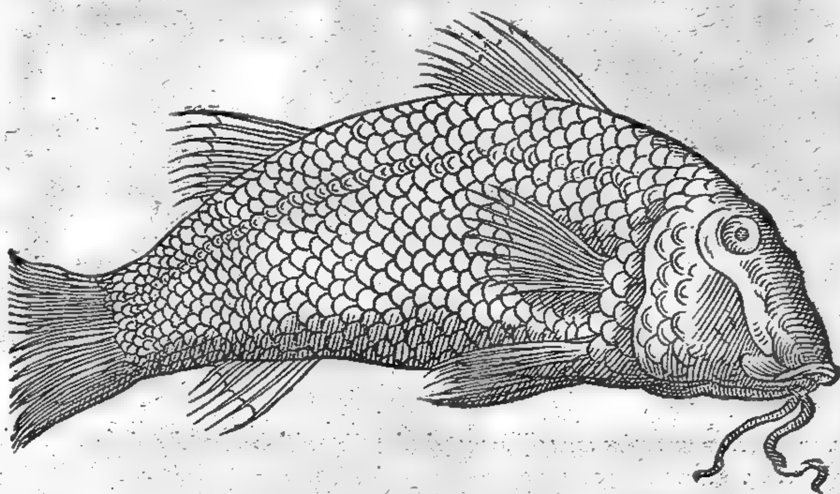
MVllus piſcis Latinis olim ſic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla, & Italicè Trigilia nominatur. Duo eius habentur genera (vt diligenter obſeruauit Saluianus) colore & magnitudine differentia. Maior qui pedali longitudine ſæpe viſitur, rubro veſtitur colore, aureis lineis à capite ad caudam ductis. Minor purpureus eſt, maculis quibuſdam flauis, liuentibusq́ apparentibus, nec palmarem longitudinem excedit. Ambo barbati ſunt, ideoque à Venetis appellantur Barboni. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipuè ganeonibus: cum ex fide dignis conſtet monumentis, Mullos ſæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti librâ ſingulos væniſſe, tanta cum eorum iecore, & capite gratia interceſſerat gulæ. Quamobrem Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli iecur à guloſis mirabilem in modum voluptatis nomine commendatur. Quidam verò ipſum ne per ſe quidem ſolùm edendum cenſent, ſed garelæo, quod vocant, in vaſe præparato, cum pauxillo vini viſcus in eo tantiſper diſterunt, dum ex vniuerſa eius ſubſtantia, & præparato liquamine vnus ac ſimilaris ſuccus, quantum ſenſu poßis iudicare, factus eſſe videatur, in quo intincta mulli carne veſcuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ ſuauitatis viſum eſt,

Mulli conſideratio.

Mulli facultas ex Gal.

vt eum honorem mereatur, neq; tam insignem corpori vtilitatem conferre, vti nec ipsum caput: quanquam hoc quoq; laudant ganeones, ac secundas post iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cùm nec adeò suaui sint carne, vt minores: nec concoctu facili, vt quæ dura admodum est. Itaque cum aliquando

MVLLVS PISCIS.

quendam ingenti pecunia prægrandes Mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, respondit se primùm propter hepar illos tanti emisse: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium ferè aliorum durissimam habet carnem, impendioq; friabilem: quod perinde, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris neque pinguedinis. Eaque ex parte cunctis alijs præstantius nutrit, dummodo probè concoquatur: hactenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno fœtificant, tantaque ijs ingluuies, vt etiam hominum cadaueribus vescantur. Ii cæteris in cibis præstant, qui inferiori labro vtrinq; barbati habentur. Romani, Neapolitanis & Venetis longè præstant. Vinum, inquit Athenæus, in quo Mullus viuus immergitur, haustum venerem viris mirum in modum inhibet: fœminis verò conceptum. Piscis τρίγλα Græcis, Mullus Latinis vocatur: Italis Triglia & Barbone: Hispanis Salmoneta.

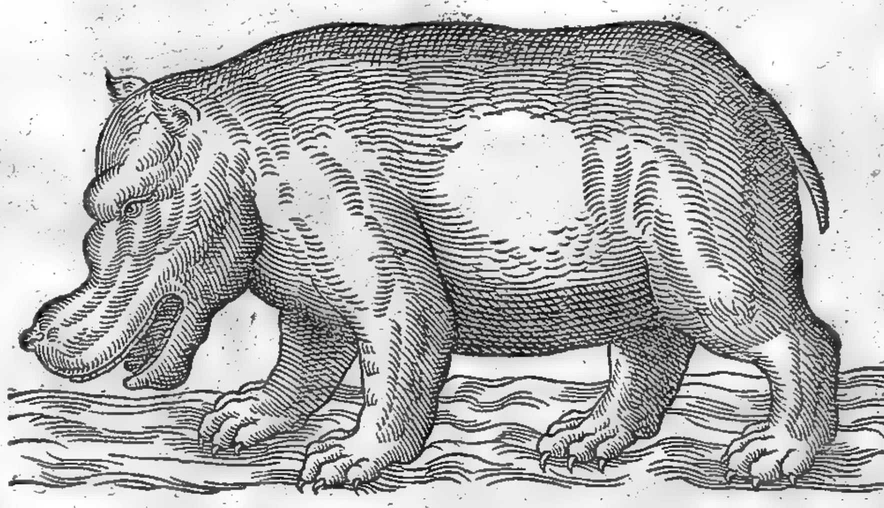
Nomina.

Ἱπποπόταμος. HIPPOPOTAMVS. CAP. XXII.

HIppopotami testes exiccati ac triti, ª contra serpentium morsus bibuntur.

a Meũ & Catecuæ addunt μετὰ οἴνου. i. cum vino.

HIPPOPOTAMVS.

Hippopotami historia.

HIppopotamus est (*vt Plinius narrat libro 8. cap. 25. & 26.*) *belua, quæ in Nilo editur, crocodilo altitudine maior: vngulis bifidis, quales bubus: dorso equi, & iuba & hinnitu: rostro resimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxijs: tergoris ad scuta, galeasq; impenetrabilis, præterquàm si humore madeat. At Aristoteles libr. 2. de historia animalium, cap. 7. à quo Plinius transscripsisse videtur, de fluuiatili equo ita scriptum reliquit: Os quibusdam animalibus rescissum, vt cani, leoni, denique omnibus, quibus dentes serrati, alijs paruum, vt homini, alijs mediocre, vt generi suum, equo fluuiatili, quem gignit Aegyptus, iuba equi, vngula qualis bubus, rostrum resimum. Talus etiam inest bisulcorum modo, dentes exerti, sed leniter, cauda apri, vox equi, magnitudo asini. Tergoris crassitudo tanta, vt ex eo venabula faciant. Interiora omnia equi, & asini similia: hæc ille. Cæterùm (si Pausaniæ credimus) Hippopotamus dentes in inferiori maxilla, vt aper exertos habet, eosq; adeò conspicuos ac grandes, vt in Arcadicis scribat is apud Procone-*

Pausanias.

cerneses matris Dindymenæ simulachrum aureum extitisse, cuius facies, eboris vice è dentibus Hippopotamorum erat conformata. Sed longè admodum distare videtur ab Hippopotami historia animal, cuius hic imaginem damus, quanquam illud pro Hippopotamo primus Bellonius pinxit, & deinde eum sequutus Gesnerus. Siquidem huic boum modo pedes bisulci non sunt, nec talus bisulcorum similis, sed canum, luporumve similes, multifidi, vnguibus in digitorum extremitatibus emergentibus. Os non mediocre illi esse videtur, cum Bellonio, crocodilum in ore habeat. Dentes nulli visuntur exerti aprorum modo: iuba illi nulla, nullaq; equi aut asini facies: cauda elephanti potius quàm apri è posterioribus pendet: aures habet vrsinas, & rostrum porcinum, quod etsi resimum sit, absurdum tamen fuerit affirmare hoc animal hac tantùm nota esse Hippopotamum: nam potius toto corpore, præterquam pedibus, porcum referre videtur. Nec me à mea deducit sententia statua illa lapidea Nili, quæ Romæ habetur, prope quam tale animal, quale hîc pinximus, stare videtur, ore crocodilo apprenso atq; sublato: siquidem cum id nullis notis equum fluuiatilem referat, de quo Aristoteles, Plinius & cæteri antiqui scriptores meminere, mihi persuadere non possum, ibi hoc animal Hippopotamum representare. Et præsertim cum nusquam legerim, Hippopotamum crocodilos venari, & eos dentibus mordicus retinere. Sed Bellonium potius miror, quippe qui scribat, se vidisse Constantinopoli Hippopotamum huic similem, qui absq; humore tribus annis in sicco vixerat, viuebatq; adhuc: cum scribat Aristoteles lib. octauo cap. secundo de historia animalium, quædam esse animalia, vt sunt, quæ marinæ testudines appellantur, Crocodili & equi fluuiatiles, quæ viuere quidem disclusa ab aqua natura non valeant, id quod ipsa naturæ ratio & experientia comprobant: quare dixerim ego, potius errasse Bellonium, quàm Aristotelem. Itaq; Bellonium hac in re vel cæcutisse crediderim, aut longè plura, maiorave narrasse, quàm ipse viderit vnquam. Quod autem ita sit, testantur quædam antiquissima Romanorum numismata quæ suis cum Hippopotamis ad viuum delineatis iam ante excusa, [hic tamen omissa sunt,] ope & auxilio Iacobi à Strada Mantuani, Cæsaris Ferdinandi & Maximiliani antiquitatum præfecti, qui ex suo promptuario illa numismata vt appingerentur concessit. Hippopotamus olim non solùm Nilo flumine alebatur, sed Bambotho quoque iuxta Athlantem Africæ & Indo Indiæ flumine, vt Strabo & Iulius Solinus narrant. Nusquam veri Hippopotami reperiuntur, inquit Ammianus Marcellinus, vt coniectantes regionum incolæ dicunt, insectantis multitudinis tædio ad Blemmas migrasse compulsi. Segetes Hippopotamus astu magno depascitur destinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus vestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur. Primus eum viuum & quinque crocodilos, Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit. Assidua namque satietate obesus exit in litus, recentes harundinum cæsuras perspeculatus, atque vbi acutissimum videt stipitem, imprimens corpus venam quandam in crure vulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Huius corij cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item fimus suffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, scarificatis gingiuis. Pellis eius è sinistra parte frontis in inguina adalligata, venerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Quod Dioscorides Hippopotami testes contra serpentium morsus propinat, è Nicandri Theriacis, vt alia quam plurima desumpsisse videtur, vbi hunc segetum Aegyptiarum depopulatorem nobis describit his versibus.

Hippopotamus Bellonii & Gesneri.

Bellonius arguitur.

Hippopotamus vbi alatur.

Hippopotami vires.

ὄρχιν
Ἵππου, τὸν νεῖλος ὑπὲρ σάιν αἰθαλόεσαν
Βόσκει ἀρούρῃσιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἅρπην.
Ὅς τε καὶ ἐκ ποταμοῖο λιπὼν ζάλον εἰλυόεντα,
Χιλὸς ὅτε χλοάουσι νέον δ᾽ ἀπεχεύατο φοίνην
Τόσσον ἐπιστείβων λείπει βυθὸν ὅσσα τιόνπερ
Ἐννέμεται γενύεσσι παλίσσυτον ὄγμον ἐλαύνων.

Belua, quæ ἱπποπόταμος *Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluuiatilis equus appellatur: Italis Hippopotamo.*

Nomina.

Κάστωρ. FIBER. CAP. XXIII.

Fiber ancipitis vitæ animal, plerunque cum piscibus & cancris ex aqua victum capessit. Huius testes serpentium venenis aduersantur, sternutamenta mouent, & in vniuersum varios obtinent vsus. Si-

CASTOREVM SIVE FIBER.

quidem menses ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus secundasque eiiciunt: contra inflationes, tormina, singultus, venena, iriamque ex aceto bibuntur: lethargicos & vtcunque veterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem & rosaceo olfactu & odoris suffitu, idem faciunt: poti & illiti prosunt tremulis, conuulsis & omnibus neruorum vitiis. In summa calfactoriam vim habent. Eligi debent testes, qui ex vno ortu connexi sunt (fieri enim non potest, vt gemini folliculi in vna membrana coniuncti reperiantur) liquore intus veluti ceroso, odore graui, & virus redolente, gustu acri, mordente ac friabili, naturalibus tunicis circundato. Quem fraude aliqui corrumpunt, coniicientes in follem gummi aut ammoniacum cum sanguine & castorio subactum, & ita exiccantes. Vanum est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abiici, cum venatu vrgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, vt in sue, substricti. Operæ autem pretium est, diuisa pelle melleum liquorem cum euestiente tunica assumere & siccatum † potui dare. 10

Fibri histor.

QVemadmodum in superiore spectatur Germania, vbicunque Rhenus influit, quin & in Austria, atq; Pannonia, vbi Danubius, in alijsq; finitimis prouincijs, vbi Drauus & Sauus discurrunt, Fiber sanè, quem Græci κάςορα appellant, animal est (vt Dioscorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris & aquis vitā ducat: ibi namq; videtur modò in fluminib. natare, modò in litore vagari, modò in propinquis syluis spatiari. Fiber lutræ ferè faciem refert, maior tamen. Caput huic est subrotundum, dentes & oculi murini, lingua suilla, leporinæq; maxillæ, rostro retuso, minimè prominente, longis quibusdam setis barbato, quemadmodum & supercilia. Dentes anteriores, qui vtrobiq; bini spectantur, illi sunt, longi latiq; incurui, acuti & intus concaui, flauo colore: molares autem in vtraq; parte octoni, sed inæquales & limæ instar asperi, auriculæ breues, subrotundæ, paruæ, pilosæ. Priores pedes digitis quinq; conspicuis constant muris montani aut sciuri modo, firmis vnguibus armati; non autem Simiæ similes, vt scribit vir quidam clarus: posteriores verò anserinos æmulantur, digitis pariter quinq;, cartilagine nigra comprehensis. Caudam habet latam, superiori parte squamosam, altera verò sede leuem & pilis, vt superior vacuam, qua vnà cum posterioribus pedibus ad natandum vtitur. Iecur habet magnum, subnigrum, lobis quinq; dissectum, vbi quoq; fel hæret inter minores. Renes longè maiores sunt, splen verò minor, quàm requirat corporis moles, vesica suillam refert. Testes illi sunt parui, substrictiq; & adhærentes spinæ, qui adimi sine animalis vita non possunt. Id quod rectè apud Plinium animaduertit Sestius medicus. Idcirco manifesto fabulantur Solinus, Andromachus, Aelianus, Apuleius, Iuuenalis, Cicero & Plinius, quippe qui scripserint, Castorem sibi testes dentibus amputare conspecto venatore: sed miror Plinium in hac falsa perstitisse sententia, cum legerit apud eundem Sestium (vt ipsemet scribit lib. 32. ca. 3.) id esse fabulosum & comprobatū ab eo errorem cerneret. Cæterùm cum Fibri testes sint manifestò spinæ cohærentes & gallorum Gallinaceorum testiculos non admodum magnitudine superent, castorea, quæ medicamentis vsurpamus, veri testes nō sunt, sed folliculi quidā, qui tam in maribus, quàm in fœminis, vtrinq; in inguinibus, statim sub cute ouorum gallinaceorum magnitudine, & sæpe maiores conspiciuntur. Meatum vterq; habet, cuius orificium extra corpus circa pubem perspicuum est, parumq; alterum ab altero distat, ex vtroq; exudat fluitq; humor substantia oleosus, odore perquam graui, quem animal lingua lambit, & deinde seipsum inungit. Liquoris, quo folliculi ijdem referti sunt, in viuis adhuc animalibus fluidus est, olei modo: deinde exemptus folliculis, & aliquandiu asseruatis, mellis spissitudinem coloremq; contrahit. Postremò ceræ in modum concrescit, vbi in fumo suspenduntur folliculi. Quòd autem hi tumores folliculiue, testiculi non sint, ex hoc liquidò constat, quod tam in maribus, quàm in fœminis habeantur, quodq; nullus in ijs sit meatus in penem, qui inter illos tamen situs est, quinetiam ipsorum folliculorum magnitudo eos non esse testiculos facilè cōuincit. Postremò cum testiculi intus spinæ cohærentes conspiciantur, ipsiq; parui, vt prædiximus, nulla consentit ratio, vt Castorea, testiculi esse possint. Nos ergo id primū à Rōdeletio edocti, rei nouitate excitati, Castores duos, marē alterū, alterū fœminā, à Serenissimo Austriæ Archiduce Ferdinādo nobis dono datos secuimus, vnà cum Claudio Richardo, Cæsaris Ferdinandi Chirurgo, collegis nostris clarissimis, Andrea Blauio, Ioanne Villebrochio, Georgio Handschio, & alijs nonnullis astantibus medicis, qui omnes non aliter rem se habere inuenimus, quàm ipse describat Rondeletius, cui sequutura posteritas huiusce secreti munus acceptum referre debet. Cum antiquitas vniuersa, & ad hæc vsq; tempora secuta ætas, in hoc versata sit errore, vt crediderit castorea veros Fibrorum esse testiculos. Fœmina vno tantum meatu & parit & egerit & mingit, vteri & vesicæ ceruicibus illuc concurrentibus. Cauda vnà cum posterioribus pedibus estur, & quòd gustatu piscium carnes planè sapiat, ijs etiam editur diebus, quibus nobis carne interdictum est à lege. Dentes Fibris anteriores (vt diximus) ferocissimi atq; acutissimi sunt, quibus arborum ramos, vt ferro, cædit, quos postea miro coaptat artificio, sibiq; domum construit pluribus tabulatis in riparum cauis, vbi iuxta flumina degit. Animal est horrendi morsus: nam hominis parte comprehensa, non ante, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit. Cæterùm diligenter animaduertere oportet, ne ab impostoribus adulterata castorea emantur: namque pauca admodum habentur ex ijs, quæ venalia Venetias importantur, quæ quidem adulterio careant. Cuius manifesto est indicio nimia eorum magnitudo. Quinetiam præstantiæ indicium præbet conclusus liquor in recentibus mellis instar, in diutius verò asseruatis, ceræ modo concretus. Adulterantur contritis eiusdem animalis renibus, farctis inde testium folliculis. At mihi quidem sæpius contingit & videre & habere ex Austria, Stiria & Carniola Castorea, quæ omni prorsus adulterio vacant. Plinius libr. 32. cap. 3. eos Castoris testes efficacissimos putat, qui è Ponto afferuntur, id quod prius scripserat Strabo libro tertio suæ Geographiæ, his verbis. Producit Capreas Hispania, equosque syluestres affatim. Quibusdam in locis lacus incrementa suscipiunt. Cygni & eius generis aues plurimæ: similiter & otides aues. Fluuij quidem ferunt Castoras: sed Castoreum non eam, quam Ponticum, habet vim. Pontico enim proprium est, vim in medicamentis habere efficacissimam, vt in alijs permultis. Ideoque male vertit Strabonis interpres φαρμακῶδες venenosum, cum potius medicamentosum vertere debuisset, id est in medicamentis præstantius, vt alia permulta quæ ibi proueniunt, cuiusmodi est Absinthium, Phu, Acorum, Amomum & alia complura. Quod cum Damocratem non lateret, in Mithridatis antidoto Ponticum Castoreum addit. Horum meminit Galenus lib. 11. simp. med. sic inquiens: Testiculos castoris nuncupant Castoreum, medicamentum & celebre, & multi vsus, adeò vt Archigenes de Castorei vsu totum conscripserit librum. Atq; ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos verò velut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoq; generalem modò facultatem dicemus: ad quam si quis respiciat, ipse per se particulares inuenire poterit. Itaq; quòd excalfaciat, manifestum est: nam si voles ipsum ad vnguem læuigatum oleo maceratum parti cuipiam illinere & infricare, euidenter illam incalescere percipies. Porrò calfacientia omnia, vbi contactæ

Marginal notes: Vana opinio. (line 26) — Castoreum nō prouenire ex testibus. (line 30) — Rondeletii laus. (line 41) — Castorei adulteratio. (line 52) — Straboni & Plinio quod Castoreum efficacissimū. (line 60) — Castorei vires ex Gal.

substan-

substantiæ quippiam digerunt, continuò etiam illam desiccant, nisi quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua, atque aduentitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit, sicut certè hæc ipsa igni, & soli æstiuo admota. Itaque cùm Castorei consistentia quoque sit sicca, & calefaciendi potentiam habeat adiunctam, meritò desiccat. Atque hoc illi cum multis alijs medicamentis commune existit. Porrò quoniam impensè subtilium est partium, ob id plus valet, quam alia, quæ similiter vt ipsum & calfaciunt, & desiccant. Nam quæ tenuium sunt partium medicamenta, ijs quæ sunt crassarum plus sunt efficaciæ, etiamsi parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum subeant admotorum corporum, potissimum si ea densa fuerint, velut neruacea. Palam igitur talia ob causam positam magnificè iuuantur à castorio. Cæterùm falluntur medicorum pleriq; in vsu Castorei, cùm id modò considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motuue priuatam, aut ægrè sentire: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. At vt ab Hippocrate docti, ex plenitudine pariter & inanitione conuulsionem fieri, vbi quidem quæ in neruis continentur præter naturam, euacuare consilium est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Vbi verò ex siccitate nimia obuenerit conuulsio, scito hoc medicamen illic esse aduersissimum. Ad eundem modum, ijs qui præ plenitudine tremunt, vtilissimum: aduersissimum verò ijs, quibus huiusmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, vbi singultus euenerit stomachi, perscrutato prius, inuentoq; illius affectu, ac discreto, siquidem à plenitudine ipsum ægroti perpetiantur, ad castorij usum accedito: sin autem à siccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori, gustuiq; aduertas animum, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere assolent. Siquidem alia stomachum vitiant, alia ventrem, alia caput, alia aliam quamuis partem lædunt. At hoc medicamen siue corpori humido applices resiccationem poscenti, sive frigido excalfactionem, siue humido simul frigidoq; excalfactionem pariter & resiccationem requirenti, magnam vtiq; ostendit vtilitatem: nec vllam parti cuiquam noxam imprimit, potissimùm si febri vacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, sed vt sic dicam tepidam, qualis accidit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis sanè Castoreum exhibuimus vnà cum pipere albo, vtrumq; mensura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam vllam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, vbi per venam, quæ in talo est, modicè euacuassem, oblato castorio vnà cum pulegio & calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere, absq; vt fœminam læderet. Præterea locos morantes eijcit, eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita venter flatu distenditur, vt ægrè curationem admittat, aut torminibus vexatur, atq; singultu, idq; ob frigidos, viscososq; humores aut crassos, flatulentosq; spiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porrò iuuat in corpus intrò sumptum, ijs prodest quoq; cuti impositum cum sicyonio, aut veteri oleo. Quæ verò ampliori caliditate indigent, ijs etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam, si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè humidos, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro consistentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare, sed potius ex rosaceo capiti colloq; imponere: hactenus de castoreo Galenus. Castoreum suffitum, fumo naribus admoto, fœminas vteri strangulatu collapsas reuocat. Præstat idem, & quidem valentius semioboli pondere cum eadem assæ fœtidæ quantitate in catapotio deuoratum. Citat quoque aluum drachmæ pondere bibitum, & induratas educit feces, flatusq; sursum, deorsumq; pellit. Mirificum quoq; est auxilium, vbi discrimen adsit, ne colica, aut vteri doloribus laborantes, tremore, contractione, conuulsioneve afficiantur. Datur cum mulsa vtiliter resolutis, & singultientibus. Iuuat & Ischiadicos potum drachmæ pondere, cum tribus opoponacis obolis. Non desunt superstitiosi, qui dicant anteriores dentes sanare regium morbum, si in poculo teneantur, è quo vinum biberit affectus. Cæterùm, vt Plinius est autor libro 32. cap. 3. Castoreum sumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infusum, à cuius parte doleant: Aurium doloribus melius, si cum meconio infundatur. Vrina quoq; Fibri resistit venenis, & ob id in antidota additur. Asseruatur autem optimè in sua vesica, vt aliqui existimant. Animal, quod κάςωρ Græcè, Fiber Latinè dicitur: Arabicè Inchiam algiden beduster, Giendedestar, seu Gendibidestar: Italicè Castoreo: Germanicè Biber: Hispanicè Biuaro & Biuerio: Gallicè Bieure.

Conuulsioni ex plenitudine prodest Castoreum.

Ad menses mouendos.

Castorei suffitus.

Castorei vires ex Plin.

Nomina.

† Cùm impressis hoc loco legatur ποτίζειν, id est, potui dare: tamen in codice manu scripto, in quem Oribasius (vt aliàs diximus) Dioscoridis verba retulit, legitur ἐγχυματίζειν id est, reponere: Quæ lectio ideo verior esse videtur, quòd castoreum (teste Dioscoride) non solùm potui detur, sed etiam infundatur, & suffiatur.

Γαλῆ κατοικίδιος. MVSTELA VVLGARIS CAP. XXIIII.

MVstela, quæ in domibus nostris oberrat, ambusta exenteratur, & inueterata sale, in vmbra siccatur. Ea binis drachmis cum vino pota, aduersus omnia serpentium venena præsentaneo est remedio: toxico, simili sumpta modo, resistit. Eius ventriculus coriandro farctus, inueteratusq;, percussis à serpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ strumæ iuuantur: comitialibus etiam prodest.

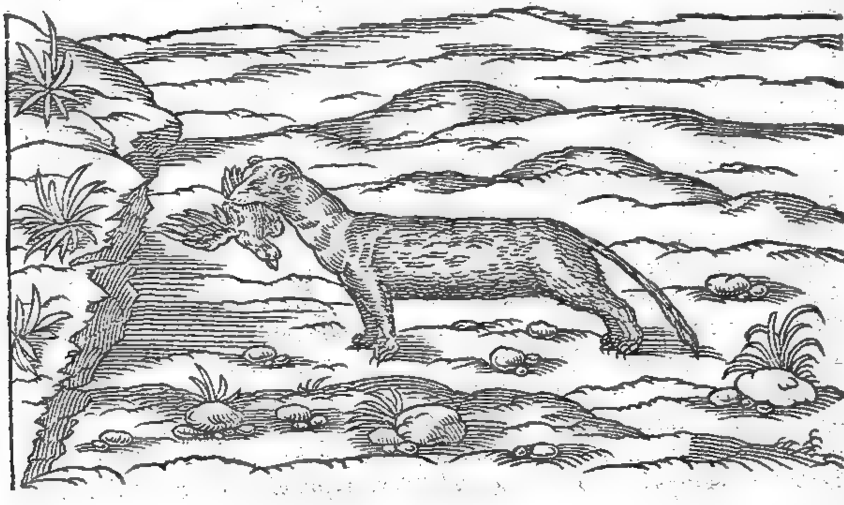
MVstela vulgaris notitiæ in Italia, animal est miræ sagacitatis, & quanquam corpore paruum, animo tamen inuicto constat, atq; feroci. Mustelarum duo genera esse auctor est Plinius lib. 29. cap. 4. Alterum syluestre, quod in agris & vepribus vitam agit. Alterum domesticum, quod in domibus nostris oberrat. Vtraq; adeò cupidè catulos suos diligunt, vt eos hinc aliò transferant, verentes, ne sibi ij surripiantur. Quo factum est, quemadmodum memoriæ prodidit Aristoteles lib. 3 de generatione animalium, cap 6. vt cùm vidissent quidam, Mustelas catulos suos, quos paruos admodum parit, ore susceptos transferre, falsò opinati sint, eas ore parere. Quorum opinionibus adstipulatur Ouidius: cui tamen venia danda est, cum poetis quælibet audendi amplissima sit potestas. Non est similiter in eo audiendus Christophorus Encelius, vir alioquin eruditus, quòd lib. 3. cap. 54. de fossilium natura, vulgi fortasse sententiæ addictus magis quàm Aristotelis & aliorum probatissimorum auctorum, sepias, loligines, locustas, & squillas ore coire ac parere, ridenda historia scriptum reliquerit: qui præterea coruos & syluestres gallinas ore concipere magno errore tradidit. Cæterùm in mustelarum genere recensentur quæ MARTES appellantur, quarum duæ in Italia habentur species: Vna namq; pilo vestitur fuluo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicat: hanc nos vulgò dicimus Faina. Hoc animal oderunt rura, quòd sæpè domos illorum ingrediatur, vbi non modò gallinas, quas inuenit, iugulat, sanguine plerumque exucto, sed etiam oua exhaurit & exorbet: quin

Mustelæ cōsideratio.

Vana quorundam opinio.

Martes & earum hist.

MVSTELA VVLGARIS.

quin & in turres ascendit, atq; inibi columbas (modò eas comprehendere poßit) earumq; pullos enecat. Altera syluas incolit, raroq; illas deserit: hæc propriè Mars vocitatur. Differt ab illa, quòd corpore constet aliquantulùm longiore, gutture sit luteo, & pilo contegatur clariore tactuq; molliore, vt vel his nominibus eius generis pelles, magnatibus expetantur, ad hyemales vestes suffulciendas. Sunt qui putent, postremam hanc duorum esse generum: alterum quidem, quod in fageis, quernis, iligneisq; syluis versatur: alterum verò, quod in piceis & abiegnis tantùm oberrat, pulchrius nimirum aspectu. Mustelarum quoq; generi adscribitur quod Germani ZOBELLAM, *nos verò Zibellinum vocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à martes, quamuis paulò minor sit. Totum corpus habet pilis fuluis vestitum, præterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta est Moscouia, & Lituania, atq; etiā ijs abundant finitima aliæ regiones, à quibus eorum pelles ad nos conuehuntur. Væneunt magno prætio in locis etiam, vbi capiuntur: quo fit, vt venatores quandoq; ditißimi fiant. Porrò &* VIVERRA *inter mustelas annumeratur. Ea autem animal est sciuri magnitudine, pilo subluteo, audax admodum, & animantibus ferè cunctis inimicum, præsertim cuniculis, quos sæpe gregatim suis ex antris pellit. Oblectatur sanguine mirum in modum, adeò vt sanguine potius, quàm carnibus victitet. Inueniuntur præterea (vt audio) in Germania, Polonia, & vicinis locis alia Mustelarum genera: quæ quoniam hactenus ipse non vidi, neq; explorata sunt mihi, ideo quid de ijs scribam, non habeo. Verùm quòd nunc in Bohemia vitam agam, equidem futurum spero fauore atq; auxilio Sereniß. Ferdinandi, Archiducis Austriæ Principis, & domini mihi colendißimi, vt non solùm mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia videre & cognoscere, quæ in hac boreali plaga proueniunt, sed & multa rara consequi, quæ ad rem tum herbariam, tum metallicam spectabunt. Mustelæ serpentes acriter persequuntur, dimicantesq; deuorata prius ruta. Basilisco mustelæ virus exitio esse auctor est Plinius libro 8. cap. 21. adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Injciunt enim eas cauernis facilè cognitis sola tabe. Necant illi simul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt. Mustelæ etiam oculis punctu erutis aiunt visum reuerti, eademq;, quæ in lacertis, & annulis faciunt. Mustelæ cuiuslibet fimus moschum nonnihil resipit. Is melle exceptus, addita lupinorum aut fœnigræci farina, strumas, cæterosq; pituitosos tumores discutit. Mustelarum felle cum succo fœniculi vtuntur quidam ad oculorum argemas & nubeculas: quin etiam idem lentigines, & alia huiusmodi cutis vitia emaculare perhibent, si cum melle, & vitis albæ radicis, aut ari farina illinatur. Nec desunt, qui putent Mustelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem esse. Mustelarum combustarum cinis aqua subactus illitu capitis dolores mulcet: oculis verò iniectus suffusiones emendat. Hoc animal* Γαλῆ *Græcis dicitur: Latinis Mustela: Italis Donnola.*

Zobellæ hist. — Viuerra. — Mustelæ natura, & vis. — Nomina.

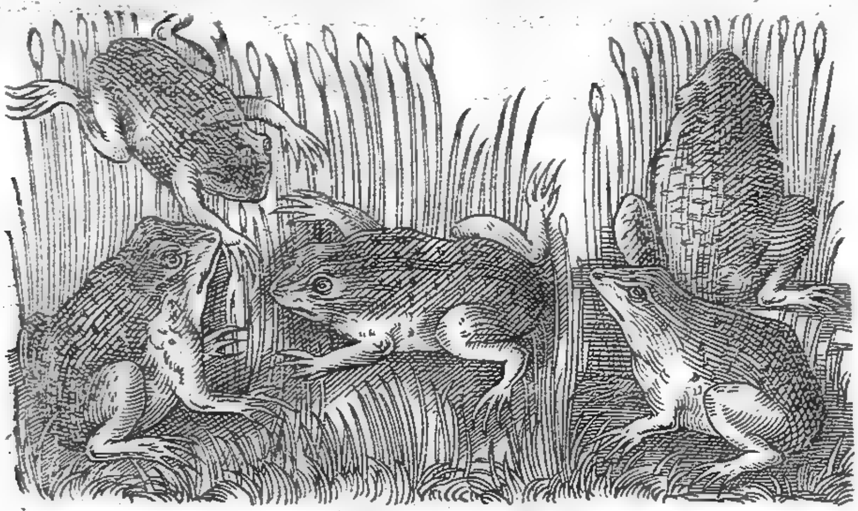
Βάτραχοι. RANAE. CAP. XXV.

CONtra omnium serpentium venena pro antidoto sunt Ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edantur, iusq; earum itidem sorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis sanguinis impetus sistit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulsos genis pilos renasci prohibet, in vestigia euulsorum instillatus: decoctæ in aceto, & aqua dentium dolores collutione leniunt.

RAnæ Italis, præsertimq; Insubriæ populis frequentißimæ. Genere sanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ namq; ex putredine gignuntur æstiuis imbribus puluere madefacto, quibus sicuti breuis est vita, nullusq; earum vsus. Aliæ verò ritè, & secundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt & terrestres, quæ in frutetis, & rubetis plerumq; victitant, ob idq; rubetæ Latinis dicuntur. Nec desunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in arundinetis vitam agant: Verùm vtræq; & venenatæ, & lethales habentur. Cæterùm illæ in fluuijs, paludibus, & lacubus versantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit vsus, colore viridi, aut subrutilo, cinereove, tametsi & inibi quandoq; ex his cernuntur, quæ non tutò edi poßunt, vt pote quæ à rubetis non multum pernicie distent. Pariunt Ranæ, vt Plinius tradit lib. 9. cap. 51. & experientia quotidie comprobari potest, minimas carnes nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantùm, & cauda insignes: mox pede figurantur, cauda findente se in posteriores. Mirumq; semestri vita resoluuntur in limum nullo cernente, & rursus vernis aquis renascuntur, quæ fuere natæ, perinde occultæ

Ranarum consideratio. — Rubetæ. — Ranarum partus.

RANAE.

10

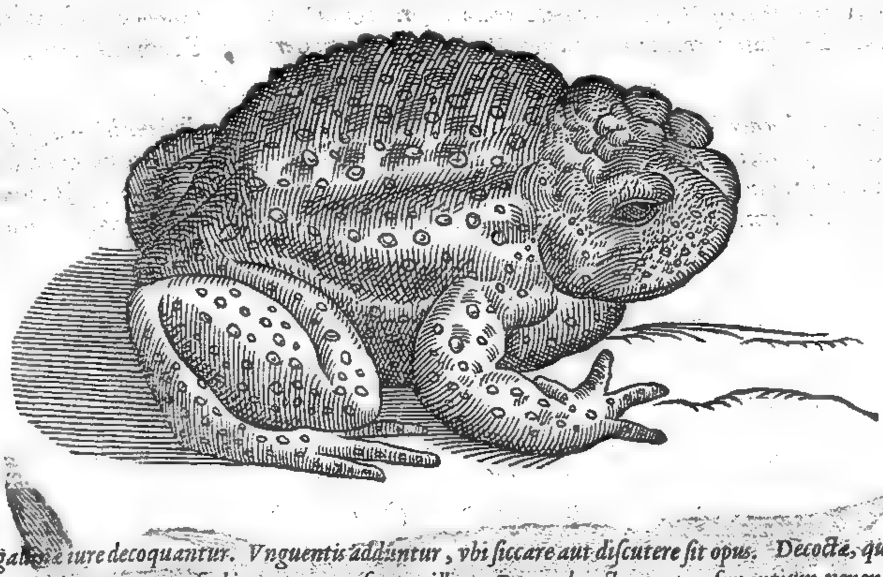
20

occultatione, cum omnibus annis id eueniat: hæc Plinius. Cui tamen ſententiæ prorſus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conſpicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantum quotannis in limum reſolui exiſtimaſſe, quæ ex ipſius aquæ & terræ putredine gignuntur. Carnem habent Ranæ albam, iis ſanè vtilem, qui hectica febre aut phthiſi laborant, & præſertim

Ranarum vis.

B V F O.

30

40

ſi è capi, aut gall[illegible] iure decoquantur. Vnguentis adduntur, vbi ſiccare aut diſcutere ſit opus. Decoctæ, quouſque diſſiliant & fiant veluti vnguentum, ſcabiem equorum ſanant illitæ. Ranas decoctas contra ſerpentium venena antidotum eſſe patet ex Nicandri Theriacis vbi ſic habet.

50

-- γερύνων καναχοὶ ὧδε ἄλλα τοκῆες
Βάτραχοι ἐν χύτρῃσι καθεψηθέντες ἄρειστοι.

Βάτραχοι ſic Græcè, Ranæ Latinè vocantur: Arabicè Diſdaba: Italicè Rana: Germanicè Froſch: *Hiſpanicè Ranas: Gallicè Grenouille & Raine.*

Nomina.

Σίλουρος S I L V R V S. CAP. XXVI.

Silurus recens in cibo nutrit & facilem præbet aluum, ſale verò conditus, minimum ſuppeditat alimentum: arteriam expurgat & vocem expedit. Illita ſaliti caro, aculeos & infixa corpori ſpicula extrahit. Muria eius incipientibus dyſenteriis prodeſt, ſi in deſidentium fotus adiiciatur: fluxiones ſiquidem ad ſumma cutis elicit: iſchiadicis infuſa medetur.

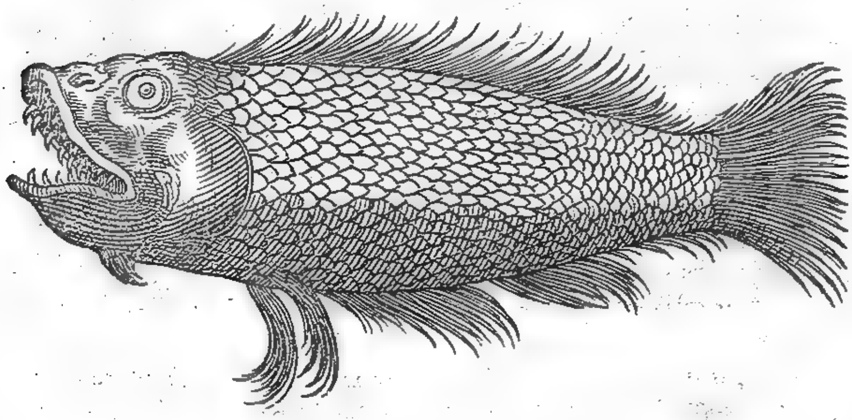
60

Exiſtimat Paulus Iouius in libello de Romanis piſcibus, Silurum eum eſſe piſcem, quem vulgus Sturionem appellat. Veruntamen ſi Ariſtoteli & Plinio eſt adhibenda fides, liquidò conſtabit, aliud piſcis genus eſſe Silurum, aliud Sturionem. Namque Ariſtoteles Siluro dentes aſſignat adeò firmos atque acutos, vt iis hamos etiam ferreos frangere valeat. Plinius item lib. 9. cap. 15. tradidit, Silurum vbicunque ſit, graſſari, omneque animal appetere: idcirco innatantes equos ſæpè demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ amne prope Liſboum & in Danubio. At Sturiones etſi prægrandes ſint, edentuli

Pauli Iouii opinio improbata.

penitus habentur. Ad hæc Silurus Aristoteli & Plinio fluuiatilis semper describitur piscis, cum tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum est, vt facilè deductus sim in sententiam clarissimi Menardi Ferrariensis: quippe quod pro certo crediderim, Silurum Italis haudquaquam esse cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus,

SILVRVS EX SECVNDA EDITIONE.

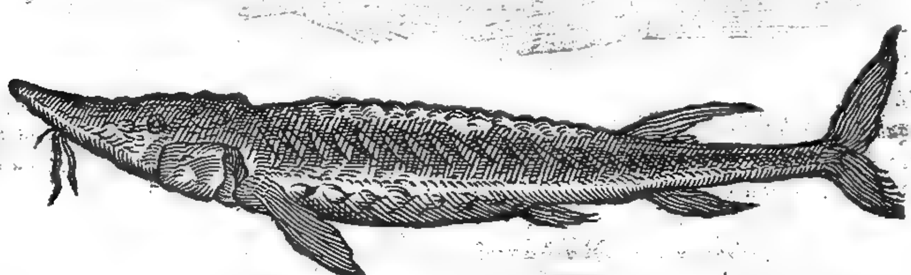
quanquam ingentibus, nunquam (quod sciam) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubij accolæ Silurum vulgari sermone vocant Acchia: Rheni verò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich *appellant: siquidem is maximè grassatur, morsuq́; petit omne animal, quod sibi obuiam fit. Is effigie Gobium refert, capite magno, ore amplo, & dentibus ferocissimis. Hac in sententia me quoq; Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio nasci auctor est. Piscis qui* Σίλουρος *Græcis, Silurus Latinis appellatur: Arabibus Harbe: Italis Siluro: Germanis* Bolich vnd Balich.

Nomina.

Siluri consideratio. Theodori Gazæ error. Glanides.

MIrum sanè est Theodorum Gazam, Græcum hominem atq; doctissimum, adeò Plinianæ lectioni fuisse addictum, vt Plinij errores potius, in vertendo Theophrast. & Aristotele fuerit sequutus, quàm ipsorum Græcorum genuina cùm plantarum, tum animalium nomina. Id quod in Siluro ab eo factum esse, quis facilè cognoscet, qui Plinium cum Græco Aristotelis codice contulerit. Siquidem id omne, quod de Glanide scripsit is, Plinius errore magno, suo tribuit Siluro: quo

SILVRVS.

factum est vt Theodorus Glanidem in Aristotele Silurum verterit. Hæc itaque falsa interpretatio alijs errandi præbuit ansam, qui tantum Latinum Aristotelis codicem legerunt, vbi Glanidem Silurum vertit interpres. Id quod nobis quoque antea accidit, quippe qui Gazæ ipsius interpretationem sequuti, illius & Plinij erratum non agnoscentes, Pauli Iouij opinionem refutauimus, quòd Sturionem nullis armatum dentibus sciremus, Silurum verò Plinio valde dentatum esse, & rapina viuentem, adeo vt innatantes in fluminibus equos sæpe demergat. Verùm cùm postbac & Plinij & Gazæ ipsius errorem agnoscerem, non potui vtrumque non accusare, quòd me quoque in errorem vocauerint. Quare fit in præsentia, vt ego subscribam Saluiano, qui Pauli Iouij opinionem firmis defendit argumentis, contra Rondeletij & Gesneri sententiam, quòd hic Glanidem potius, quàm legitimum Silurum pingat: ille piscem quendam marinum potius, quàm fluuiatilem, dentibus armatum, quem à Gesnero sibi missum scribit, quanquam id manifestò neget Gesnerus. Nec probo tamen friuola Rondeletij argumenta, quæ contra Iouij & Saluiani opinionem scribit, cum Saluianus ea omnino superauerit. Scribant itaq; illi, quicquid volunt, ego quidem nunquam à Iouio & Saluiano posthac dissentiam, nisi prius horum scripta vbiq; ab ijs confutata conspexero. Piscis qui Græcis Σίλουρος*: Silurus Latinis appellatur, Arabibus Harbe: Italis Storione: Germanis* Stör oder Styrle *: Gallis Esturgeon: Hispanis Suillo.*

Rondeletii erratum.

Exuo-

Σμαρίδες. SMARIDES. CAP. XXVII.

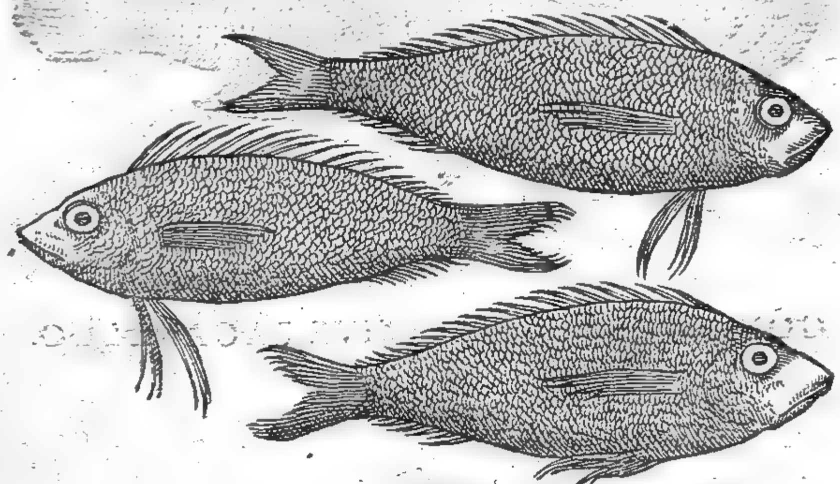
SMaridis piſcis ſaliti caput exuſtum, a excreſcentes vlcerum oras puluilloſq; reprimit, nomas cohibet, thymos clauoſq; abſumit. Caro b non ſecus atq; ſalſamentum prodeſt á ſcorpione percuſsis, aut à cane demorſis.

a Meum ἕλκη στέλλει ὑπερσαρκοῦντα. i. viſcerum ſupercreſcentem carnem cohibet.

b Meum καθάπερ πᾶς τάριχος. i. veluti omne ſalſamentũ.

SMARIDES.

10

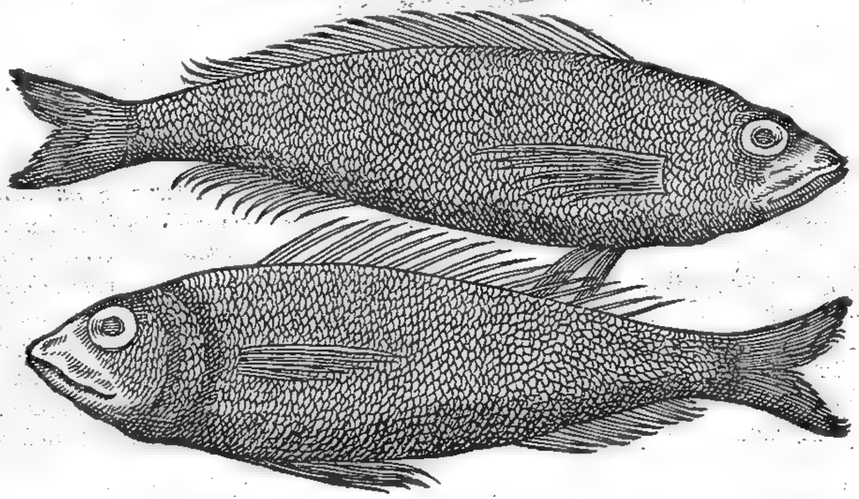
20

Μαινίδες. MAENAE. CAP. XXVIII.

30 MAenarum ex capitibus cinis, ſi illinatur, calloſas ſedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilagines collutione ſedat.

MAENAE.

40

50

Smaridis cõſideratio.

ETſi ſtudij, ac diligentiæ plurimum impenderim, vt quinam piſcis ſit Smaris, certior fierem, nunquam tamen apud Ariſtotelem, nec Plinium, nec deniq; veterum quenquam aliquid certi nactus ſum, ita vt planè Smaridem cognoſcere, ac deſcribere poſſem. Illud tantùm inueni, ijs Smaridem eſſe piſciculum, mænis facie ſimilem. Ex quo facilè adductus ſum, vt eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos piſciculos dixerit, quos vulgo Veneti appellant Giroli: namq; hi præter id quod corpore minores ſunt, mænas notis omnibus repræſentant. Ceterùm cum Mænæ, quæ vulgò Menole dicuntur, ſint vulgaris notitiæ, non eſt, cur plura de eis diſſeram.

Mænæ. Nomina.

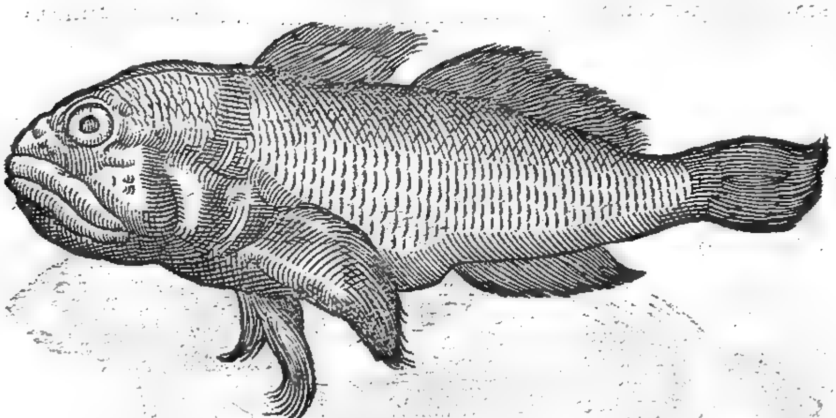
60 *Σμαρίδες ita Græcis, vt etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, Abſamaris: Italis Smaridi. Quæ verò Græcè μαινίδες, Latinè: Mænæ dicuntur: Italicè Menole: Hiſpanicè, Pandelhas.*

Κωβιός. GOBIVS. CAP. XXIX.

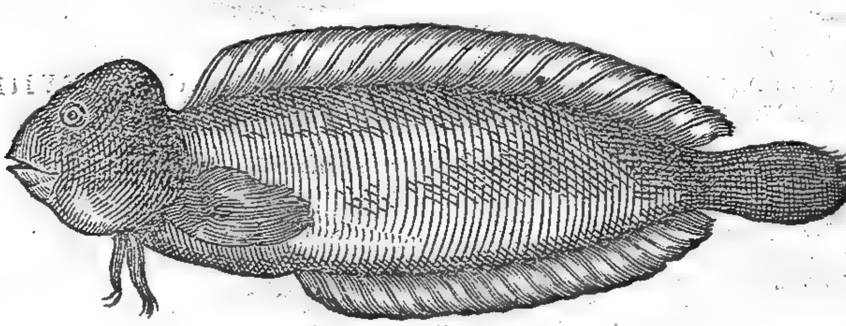
GObius recens in ſuillum ventrem coniectus, ſi conſuta rima in duodecim aquæ ſextarijs donec duo ſuperſint, decoquatur excolatus & ſub diuo refrigeratus potui detur, aluus ſine moleſtia deijcitur. Illitus contra ſerpentium, canumq; morſus auxilio eſt.

GOBI-

GOBIVS I.

GOBII ALIVD GENVS, SIVE PAGANELLO.

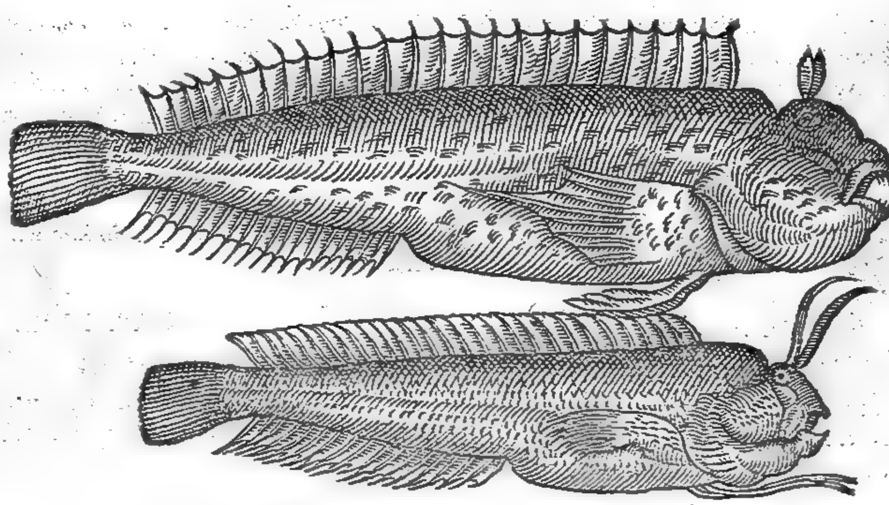
Gobiorũ cõsideratio.

GObij in Venetis ichthyopolijs frequentiſsimi conſpiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtiſicent, ac numeroſi proueniant. Quare non immeritò prodidit Ariſtoteles in marinis littoribus, vbi in profundum non labatur aqua, ſumma cum voluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis poſterioribus ſyllabis Go vulgo vocant. Capite ſunt amplo, guſtuq; perſuaues, quod carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his differens Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus, ſic inquit: Gobius litoralis eſt piſcis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præſtantiſsimus autem ad voluptatem, coctionem ſimul ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is, qui in arenoſis litoribus, aut ſaxoſis promontorijs viuit. At qui in fluminum oſtijs, aut ſtagnis marinis verſatur, non æquè ſuauis eſt, neque probi ſucci, neque concoctu facilis. Cæterùm ſciendum eſt (vt etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri, verùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum teſtantur ij, qui in Lario lacu, itemq; Ver-

Gobij facult. ex Gal.

Gobij fluuiatiles.

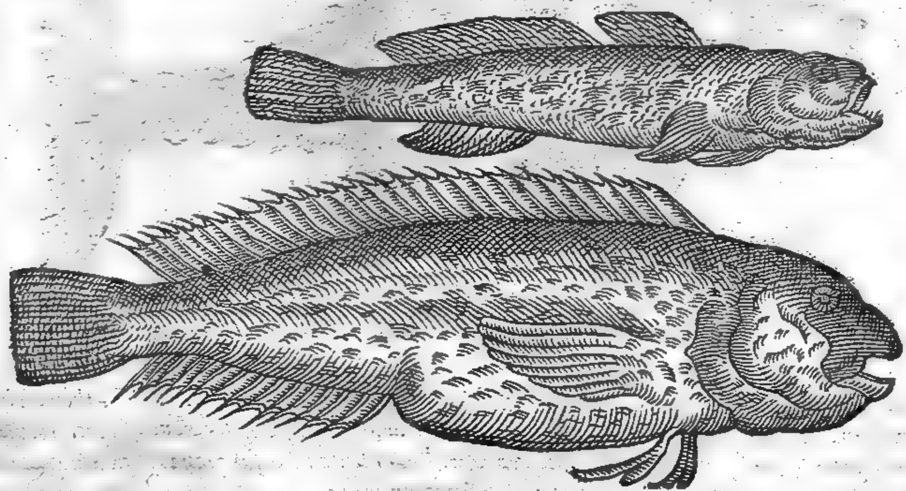
GOBIVS III. ET IIII.

hamo capiuntur, laudatiſsimi quidem, propterea quòd eorum iecur maximam cum palato ineat gratiam. Nam tametſi hi piſces, qui Italis dicuntur Bottatriſe, fluiatiles Gobij non ſint, de quibus meminit Auſonius, ſunt tamen omnibus ſuis partibus, pulpaquè adeo Gobijs ſimiles, vt mihi nihil verendum ſit, quin rectè in Gobiorum fluuiatilium, lacuſtriumquè generi recenſeri poßint: quemadmodum & ij, qui in fluuijs vniuerſim minores exiſtunt, quanquam ex ijs etiam Bottatriſe.

GOBIVS V. & VI.

10

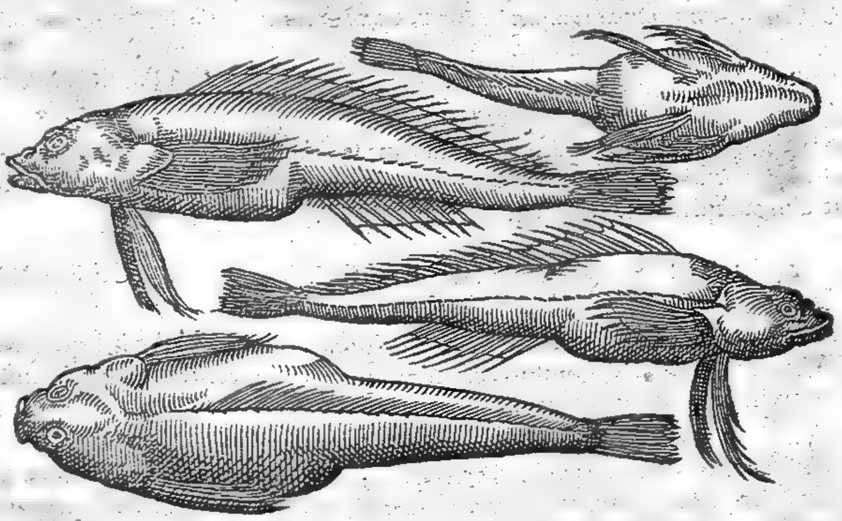

20

nonnullos inuenias, qui duas, aut tres vncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum ſunt fluuij, qui Gobios non alant: namque & Atheſis & Noſius, & Lauiſius, & Sarca ijs refertiſsimi ſunt. Hos inibi quidam vulgò vocant Capitoni, quidã vero Marſoni: at in Hetruria, vbi tamen rariſsimi habentur, corrupto à Gobijs vocabulo, vulgò dicuntur Ghiozzi.

GOBIVS FLVVIATILIS.

30

40

Sunt hi piſciculi non modò concoctu facillimi, ſed & ori ſuauiſsimi, atque gratiſsimi, præſertim cùm ouis turgent: hæc enim in his & pinguia, & copioſa ſunt, guſtui verò ſuauiſsima. Quo fit, vt ſolertiſsimi piſcatores horum fœturas obſeruantes, non minus expiſcandis ouis operam nauent, quàm piſcibus ipſis. Κωβιὸς Græcis, Latinis ſimiliter Gobius appellatur: Arabibus Kamen, Italis Gobio: Germanis Goeb: Hiſpanis Cadozes: Gallis Gouiones. Gobii vis. Nomina.

50

Θύννος. THVNNVS. CAP. XXX.

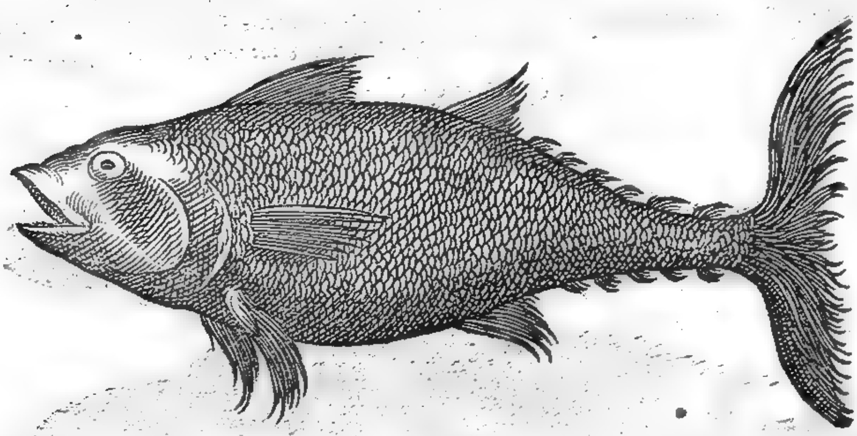
COndiranei thunni caro, quam omotarichon vocant, ſumpta iis auxiliatur, quos vipera nomine præſter momorderit: ſed oportet vinum quàm plurimùm ſubinde cogantur haurire, ita vt vomitione reddatur. Contra acrimonias eſitatorum maximè valet: canum morſibus vtiliſsimè illinitur.

THunni piſces inter cetaceorum genera recenſentur. Ii multitudine ſua omnibus litoribus ſunt noti, præſertimq; Tyrrheni accolis magis, quàm ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum eſt captura. Irrumpunt Maio Menſe, ac Iunio in mare noſtrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphijs, hoc eſt, ſpathis piſcibus, qui enſe à roſtris prominente inſtructi, eos toto mari perſequuntur: ſunt enim xiphiæ immanes beluæ. Nam (vt Plinius inquit libro 32. cap. 2) mucronato noſtro tam validè naues perfodiunt, vt in oceano mergantur, præſertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta vocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piſcium ſimpliciſsimi timidiſsimiquè ſint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis: quam ob cauſam vel inanibus terriculamentis acti, facilè vadis atque litoribus intruduntur. Porrò ſumma ſpectantium voluptate Maio & Iunio menſibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo freto capiuntur, ad quam piſcationem vniuerſus concurrit populus, maximo clamore tympanorũ ſonu, ac bellicis puluere & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidẽ ſtolidi cùm ſint, vocibus & ſtrepitu territi, concitantur ad vada, quo in loco poſtea gregatim retibus capiuntur, maximoque omnium plauſu trahuntur in litus. Thunni diuerſa ſortiuntur nomina: namque primus thunnorum fœtus ab ipſo ſtatim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limarijs autẽ adoleſcentibus Thunni conſideratio. Xiphia piſcis. Thunnorum captura.

60

Pelami-

THVNNVS.

Pelamides ſunt, ſic à luto dictæ: cùm verò hæ pedalem exceſſere menſuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu viuere ait, & in prægrandes euadere piſces. Sed huic opinioni videtur aduerſari Ariſtoteles, cùm aſſeueret, eos biennio vitam finire. Animal eſt paruum (vt ſcribit Plinius) ſcorpionis effigie. Hoc ardente Sirio ſub pinna affigit aculeo, tantóq; infeſta dolore vt in naues exiliant, quo tempore, vt maximè noxij damnantur in cibis. Cæterùm thunnorum ventres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis ventriculo nocent: contra eorum carnes, quæ omni prorſus pinguedine carent, etſi non tantam cum palato ineant gratiam, minorem tamen ventriculo inferunt noxam. Quanquam huiuſcemodi piſces, qui in cetaceorum genere recenſentur (vt Galenus eſt author libro 3. de alimentorum facultatibus) dura carne ſunt prædíti: quã ob cauſam & praui ſunt ſucci, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter ſale macerata plerunque eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipſis in corpus diſtribuatur: ob idq; fit coctioni, & ſanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum ſuccorum copiam in venis congerit. Piſcis, qui Græcis θύννος, Latinis item Thunnus vocatur: Arabibus, Keſam & Aliena: Italis Tonno: Hiſpanis Atuni: Gallis Thun.

Tunnorum in cibis facul. — Nomina.

γάρρον. GARVM. CAP. XXXI.

GArum omne, quod ex piſcibus, carnibusq; ſale maceratis liquamen eſt, ſi ex eo fotus fiat depaſcentia vlcera ſiſtit. Morſis à cane medetur: dyſentericis, atque iſchiadicis infunditur: nonnullis, vt exulcerata adurat: aliis autem ad laceſſenda, quæ vlcera non ſenſerunt.

Ζωμὸς ἰχθύων. IVS PISCIVM. CAP. XXXII.

REcentium piſcium ius, modò per ſe, modò ex vino potum, aluum ſubducit. Priuatim ad hunc vſum conficitur è phycidibus, & ſcorpionibus, & iulide, percis, & recentibus aliis ſaxatilibus, nec virus reſipientibus, ſimpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Gari conſid.

GArum dictum eſſe à veteribus tradidit Plinius lib. 31. cap. 7. quòd olim conficeretur ex piſce, quem Græci Garon vocabant, inteſtinis illius ſale maceratis, ac eliquatis. Quod item poſtea è ſcombri extis confici cœptum eſt. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò vt nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præſtaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioſcorides, ſed generatim de omni piſcium, & carnium muria, quæ hæc diutius aſſeruari ſolent. Cæterùm de piſcium iure non eſt cur pluribus agam, cùm ſatis ab ipſo auctore de eo proditum ſit. Quod Græci γάρρον, Latini ſimiliter Garum dicunt: Arabes Muri ſiue Almuri: Itali Garo: & Salamuoia. Quòd verò Græcis ζωμὸς ἰχθύων, Latinis Ius piſcium dicitur: Italis Brodo de peſci.

Nomina.

Κόρεις κλινικοί. CIMICES LECTVLARII. CAP. XXXIII.

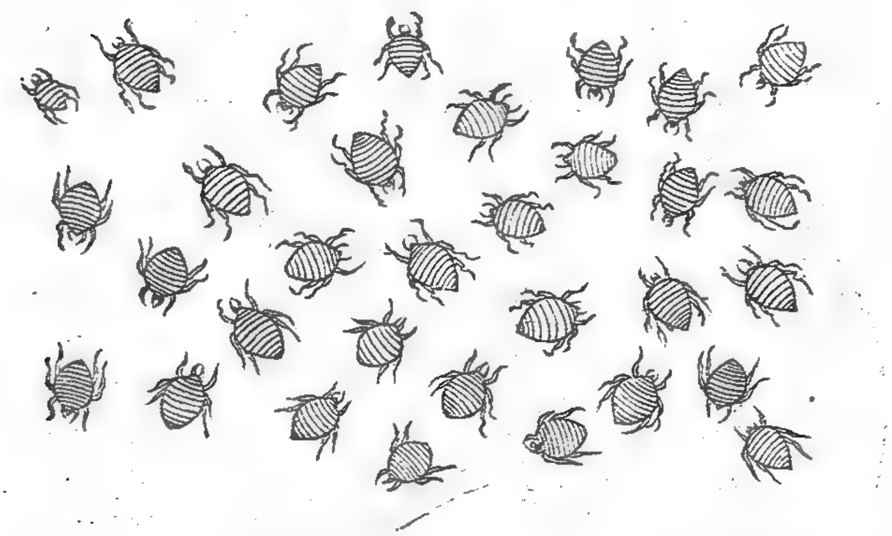
CImices, qui in cubilibus enaſcuntur, cauis fabarum incluſi, ſi ante febrium ſignificationes ſepteni deuorentur, quartanis auxilio ſunt: & citra fabas ſumpti, percuſſis ab aſpide proſunt: vuluarum exanimationes olfactu reuocant. Poti cum vino aut aceto adhærentes ſanguiſugas abigunt: triti & vrinariæ fiſtulæ impoſiti, vrinæ anguſtias leuant.

Cimicum conſideratio.

INter omnes nocturnos hoſtes, qui nobis dulcem ſomni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infeſtioresq; habentur, quàm Cimices: quippe qui non ſolùm morſu dilacerent, quo & ſomnum interturbant, & ſanguinem nobis adimunt, ſed etiam fœtorem adeò deteſtabilem, abominandumq; nobis ex ſe relinquunt, vt eo longè magis ſenſus, ſpiritusq; lædantur, quàm vniuerſæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Cæterùm tametſi infeſtiſſima, fœtidiſſimaq; ſint animalia: noluit tamen eos genuiſſe natura omnium rerum parens, quin ſuum haberent in medicina vſum. Vtuntur ijs recentiores quidam ad ciendam vrinam, viuis in penis organum immiſſis, non autem mortuis, & tritis, Dioſcoridis modo. Quod mihi magis conſentaneum eſſe videtur: ſiquidem in meatum vrinarium inditi, ingreſſu titillationem excitant, & vrinæ vim expultricem proritant. Sunt & ſylueſtres Cimices, qui ex herbis victum, & locum habent, lectularijs maiores, colore viridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullũ, quod ſciam, obtinent in medicina vſum. Cimices ita Latinis κόρεις Græcis appellantur: Italis Cimici: Germanis Wantzen: Hiſpanis Chiſmes, Chimeſas, & Parauelbos: Gallis Puneſes.

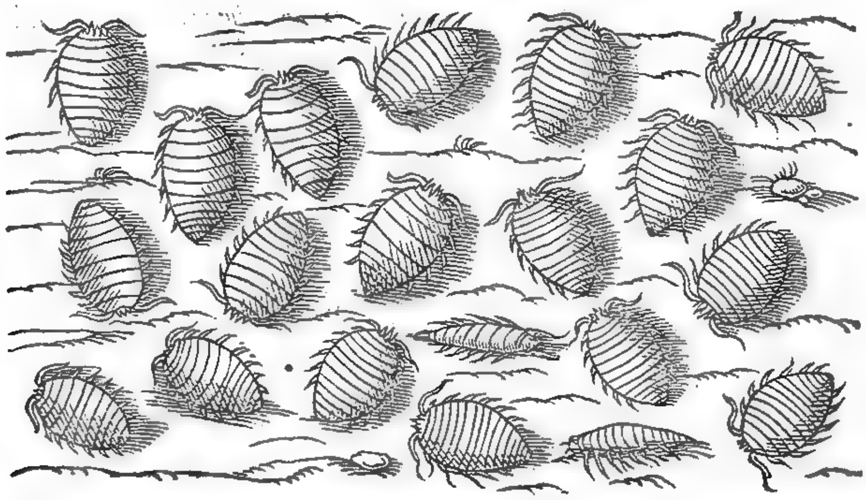
Cimicum vires. — Cimices ſylueſtres. — Nomina.

CIMICES LECTVLARII.

Ὄνοι. **MILLEPEDAE.** CAP. XXXIIII.

Millepedæ, quæ sub aquario vase stabulantur, animalia sunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex vino potæ difficili vrinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis vtiliter illinuntur tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito rosaceo, conuenienter instillantur.

Millepedæ, quas vulgo appellamus Porcelleti, animalia sunt exigua, & omnibus vulgaria: proinde non operæpretium duxi, vt plura de eis in præsentia referam, quàm tradiderit Dioscorides. Ceterùm animalcula hæc Galeno commendata sunt lib. 2. de comp. med. secundum locos ad diuturnos capitis dolores, vbi sic inquit: Maximè etiam prosunt sub aquario vase nascentes aselli, millepedæ appellati, si oleo incoquantur. Quamobrem nesciuerim, cur dixerit Plinius lib. 29. cap. vltimo, Millepedam animal esse è vermibus terræ, pilosum, multis pedibus arcuatim repens. Animalia, quæ Græcè ὄνοι, Latinè Millepedæ, Aselli & Multipedæ vocantur: Arabicè, Harna: Italicè Millepedi: Germanicè Esel*: Hispanicè Gallmilha: Gallicè Cloporte.*

Millepedarum consid. Millepedarum vsus. Nomina.

Σίλφη. **BLATTA.** CAP. XXXV.

Blattæ eius, quæ in pistrinis inuenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores instillata mitigant.

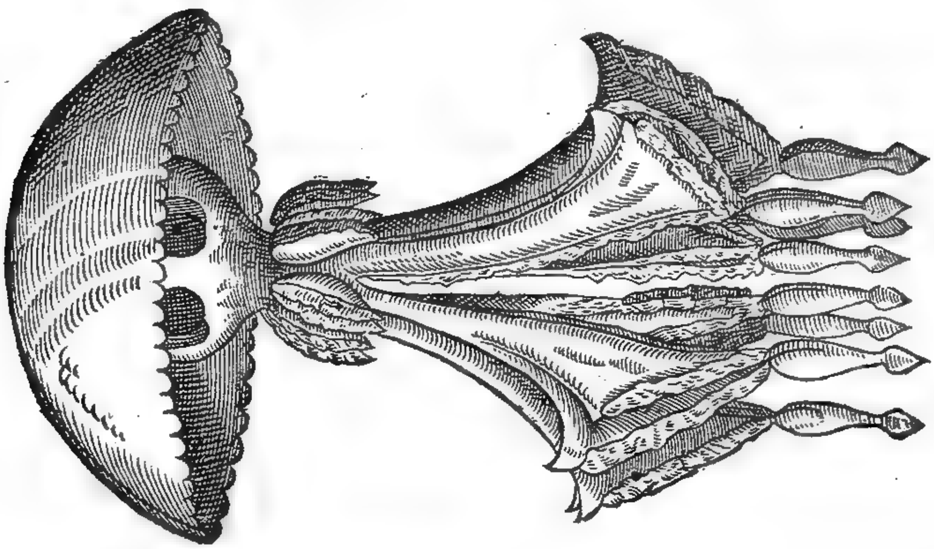
Blattarum plura esse genera, auctor est Plinius lib. 29. cap. vltimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens est multitudo, & quæ vulgò vocantur Piattole, noctu magis, quàm interdiu in cellis vinarijs apparentes, circa latrinarum ora, in pistrinis, balneis, vliginosisq; ædium partibus, fœdißima quidem nauseosaq; sunt animalia. Gryllos hæ qui noctibus æstate strident, quadantenus referunt: planiores tamen, cruribus etiamnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citißimæ. Lux istis aduersißima, ita vt, si nocte lumen repentè inferatur, humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo cursu refugiant. De his igitur, vt pote quæ multùm in pistrinis versantur, intellexiße Dioscoridem credendum est: non autem de illis vermiculorum modo oblongis, quæ in apum aluearijs, & in carnibus diu sale inueteratis enascuntur: quanquam & hæ blattæ nomen sibi vendicauerint. Nobis hæ vocantur vulgo Barbeggie, alijs verò Carpe. Blattarum vires, quas pluribus Plinius conscripsit, silentio inuoluimus, rati gratioribus, salubrioribusq; remedijs morbos posse

Blattarum consideratio.

Nomina. *sanari, quàm ijs, qui à tam fœtidis, atq; execrandis sumuntur animalibus. Quæ Græcis σίλφη, Latinis [illegible] & Italis Blatta nominatur: Germanis* Grillen vnnd Heimichen *: Hispanis, Rapa coua.*

Πνεύμων θαλάσσιος. PVLMO MARINVS. CAP. XXXVI.

POdagras, pernionesque emendat pulmo marinus recens, tritus & illitus.

Pulmonis marini consi. *PVlmones marini animalium pulmonibus non absimiles habentur. His (vt Plinius est auctor libro 9. cap. 47. eadem quæ frutici inest natura, perinde ac spongijs, vrticis, stellis, & olothyris. Conspiciuntur marini pulmones plerumq; vndis supernatantes, futuram maris procellam præsagientes. Colore cristalli in modum pellucido, cum cæruleo misto, substantia tam fragili, vt vix è mari integer eximi queat. Mirum, quod si ijs virgæ baculiq; perungantur, noctefacium accensarum modo lucem edunt: admotus pruritum facit, & ruborem excitat, id quod ego in me ipso expertus sum.* Nomina. πνεύμων θαλάσσιος *ita Græcis: Latinis verò Pulmo marinus appellatur: Italis Potta marina. Hispanis, Natura de vieja, Capacha de velha.*

Πνεύμονες. PVLMONES. CAP. XXXVII.

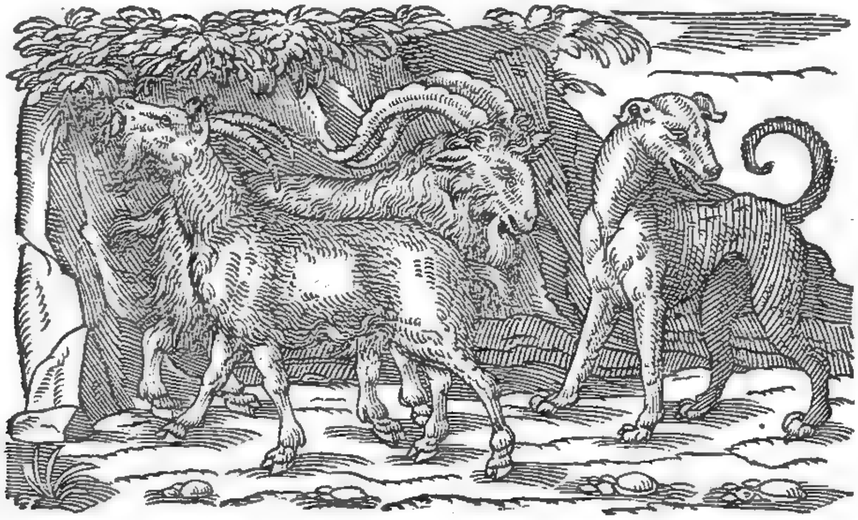
a Meum αὐτῆς i. ipsius. SVillus, & agninus, vrsinusq; pulmo impositus, attritus á calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus verò si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat. Adeps a quoque liquefactus, infususq; aurium dolores finit.

MVlta præterea sunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum disserit Dioscorides, quæ medicamenti vim possident, de quibus postea speciatim suis locis dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non sint cognita, non opus esse existimo, vt de ijs plura dicamus. Quanquam illud silentio non dissimulandum, quòd scilicet Vrsarum partus non sit plurimis membris indiscretus, cruribus præsertim, & vndiq; rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat vrsinam, vt nonnulli scriptis commendarunt, & credit vulgus. Quandoquidem in valle Ananiæ supra Tridentum vidimus nos prægrandem Vrsam prægnantem, ab ipsis venatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in vtero existentes, omnibus suis membris distinctis, ac formatis reperti sunt, non autem informes, vt pleriq; existimant, magis fortasse Aristotelis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita esse memoriæ prodiderunt, quàm sensibus, & experientiæ. Vana de vrsæ partu opinio. Nomina. Πνεύμονες *Græcè, Pulmones Latinè dicuntur: Arabicè, Rieh, & Riche: Italicè Polmoni: Hispanicè, Leuianos: Gallicè, Polmon.*

Ἥπατα. IECINORA. CAP. XXXVIII.

ASini iecur inaſſatum eſu comitialibus prodeſt: veruntamen ieiunis edendum præcipitur. Capræ verò inaſſati decidua ſanie, inungi luſcioſos prodeſt: & dum coquitur, apertos oculos halitu eius vaporari: prodeſt in cibo toſtum ad eadem. Tradunt hircini iecinoris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens ſi areſactum teratur, ex vino potum, contra ſerpentium, † volucrumq; morſus auxilio eſt. Iecur canis, qui rabie exagitatur, toſtum, & in cibo ab emorſis ſumptum, ne tententur metu aquæ tueri creditur. Vtuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur: hunc à cane, qui momordit, exemptum & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem ſale Mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum, ſecundas pellit.

Iecinoris lupi confid.

PRæter Aſini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis & Mergi iecur, eſt & Lupinum, quo vtuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in vniuerſa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum ijs exhibent, qui iecinoroſis afficiuntur fluxionibus: ijſq; ſimiliter, qui aqua inter cutem laborant. Quanquam id probare non videatur Galenus lib. 11. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Iecur lupinum ſæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, nec tamen quod memoria dignum ſit, amplius præſtare comperi, ad illud videlicet comparans, quod ſine ipſo componitur. Secus autem Galenus de iecore lupino ſcripſit poſtea libr. & cap. 8. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, vbi iecinoris medicamenta recenſet, cùm ſic inquit. Cochlearum terreſtrium carnem valde probè terito, & aſſuſis vini nigri cyathis tribus calfacito ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe, non ſecundum vnam aut alteram qualitatem. Quale eſt & lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. Vſus autem ipſius conſimilis cochleis eſt: teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma vna cum vino aliquo dulci, qualia ſunt theræum, Creticum, & ſcybelites, ac dulce protropum. Benigna enim hæc ſunt viſceri, ipſum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppoſitionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire videntur, vt quæ ex ſubſtantiæ proprietate cõmoditatem de ſe exhibẽt, & neq; calidas neq; frigidas intemperies lædunt: hactenus Galenus. Cæterùm idem in ſimpliciũ medicamentorũ cenſu, libro paulò ante citato, Canis rabidi iecur non ijs præſtare viribus, quibus aliquorum fert opinio, ſcriptum reliquit his verbis: Iecur rabientis canis, ſi aſſum edatur, remedium exiſtere ijs, qui ab ipſo fuerint demorſi quibuſdam memoriæ eſt proditum. Ac ſcio certè quoſdam qui ipſum ſumpſere, manſiſſe ſuperſtites, verùm non illo ſolo: ſiquidem alijs præterea remedijs vſi ſunt, quorum fecimus periculũ in rabioſorum morſibus. Audiui verò quoſdam, cùm illi ſoli fidem habuiſſent, poſtea mortuos. De iecore Mergi in aqua degentis, tametſi Galenus nihil literis mandauerit, Paulus tamen id renum calculos eijcere tradidit. Dioſcorides verò ſecundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, vt Pauli codicem deprauatum eſſe crediderim. At ventris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem vt vanam explodens, qui ventriculo roborando ipſum exhibent. Eoſq; idem deridet medicos, qui ad idem vſurpant internas ventriculorum gallinarum tunicas: ſiquidem ait, ſe vtrunq; expertum fuiſſe, nec inde quicquam conſecutum emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cum ſeplaſiarijs ad ventriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud, Recipe ſtomachi gallinarum, longè magis vulgum, quàm Galeni dogmata ſecuti: quanquam in hoc Galenus ſua experientia fretus, apertè Dioſcoridi refragetur. Quod Græci ἧπαρ, Latini item hepar & iecur vocant: Mauritani Bedib: Itali Fegato: Germani Leber*: Hiſpani Figado.*

Lupini Iecinoris vires ex Galeno.

Canis rabidi iecur.

Mergi iecur & venter.

Nomina.

† Sunt qui hoc loco non πτηνῶν quod eſt volucrum, legant: ſed κτηνῶν id eſt, quadrupedum, priore tantùm mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapſus: tamen quæ ſit vera Dioſcoridis ſcriptura, non facilè intelligi poteſt, cùm Plinio aues etiam dentatæ prodantur.

Αἰδοῖον ἐλάφου. GENITALE CERVI. CAP. XXXIX.

GEnitale cerui tritum, & in vino potum, à vipera demorſis auxiliatur.

RHaſis auctor eſt, Genitale cerui, præter vim, quam ſibi natura comparauit contra viperarum morſus, vt etiam ſcribit Dioſcorides, auxilio eſſe remorantibus vrinis, ac coli cruciatibus affectis, ſi vbi aqua probè fuerit elotum, ipſa ſtatim ablu-

Genitalis cerui vires.

ablutionis bibatur aqua. Aiunt in puluerem tritum, & ijs medicamentis inditum, quæ venerem excitant, ea valentiora efficere. Quin & dysentericis mederi magno successu à nonnullis expertum est. Cerui genitale auxiliari serpentium morsibus autor est quoque Nicander in Theriacis hoc carmine, à quo sumpsisse videtur Dioscorides:

Ἠὲ καὶ ἐξ ἐλάφοιο ταμὼν πωλεῖνα θορᾶιην.

Nomina. *Quod αἰδοῖον ἐλάφου Græci, Genitale cerui Latini dicunt: Itali, Verga del ceruo.*

Ὄνυχες ὄνου, καὶ αἰγός.

VNGVLÆ ASINI ET CAPRÆ. CAP. XL.

VNgularum asini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare: eædem oleo subactæ strumas discutiunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur.

Vngularum vires. *NOn solum Asini & Caprarum vngulæ in medicum veniunt vsum, sed & Vaccarum, ex prioribus tantùm pedibus exutæ, vt auctor est Rhasis libello de 60. animalibus. Siquidem harum combustarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere existimat: Mularum verò mulieres infæcundas reddere. Quinetiam mures earum suffitu fugari, ipsis carbonibus impositis & accensis.* Nomina. *Earum nomen Græcum ὄνυχες, Latinum Vngues & Vngulæ: Arabicum Chafit, Stes & Dalef: Italicum Vngie: Hispanicum Vnhas de animal: Gallicum Ongle.*

Λειχῆνες ἵππων.

LICHENES EQVORVM. CAP. XLI.

LIchenes sunt in equorum genibus, & super vngulas indurati calli, qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

LICHENES EQVORVM.

Callorum equi vires. *DE Callis, qui equorum cruribus innascuntur, meminit Plinius libro 28. cap. 10. & 15. ijsque tritis, & per aurem cum oleo infusis, dentium dolorem mulceri scribit, diebusque quadraginta ex vino aut mulso potis calculos expelli.*

Cæterùm

Caeterùm Galenus, cui etiam subscribit Paulus, addidit hos quibusdam vsurpari ad quemlibet animalium morsum: Λειχῆνες ἵππων ita Graecis, Latinis verò Lichenes equorum nominantur: Arabibus Zeide: Italis Calli de caualli: Hispanis Impigenes dellos cauallos: Gallis, Cal des iambes des cheuaux.

Nomina.

Καττύματα. CORIA VETERAMENTARIA. CAP. XLII.

VEteris corii cremati illitus cinis ambusta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus sanat.

Coria vetera, quae videlicet veteramentorum sunt, vsta (vt Galenus memoriae prodidit libro 11. de simplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum scriptum à quibusdam est, tanquam scilicet hoc faciant ex antipatheia quadam. Certè quae phlegmone obsidentur, haudquaquam iuuantur: verum vbi sedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia resiccantur: haec Galenus. Caeterùm veteramenta prunis accenso fumo naribus accepto, efficacissimum constat esse remedium ad vuluae strangulatus, vt mihi quoque experientia comprobatum est: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis similiter accensis serpentes efficaciter fugari compertum est, neque eos modò, qui in domibus nostris oberrant: sed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per aestatem alto somno oppressi, ore aperto in campestribus obdormiunt. Quod scriptis tradidit Marcus Gattinaria nostrae aetatis medicus non contemnendus, accidisse suo tempore cuidam homini, cui cùm frustra adhibita essent innumera medicamenta, ipsaque alioquin efficacissima, illud tamen magnificè praestitit veteramentorum fumus traiectorio in corpus haustus. Siquidem cum primùm immanis fera (erat enim vipera non parua) fumi nidorem praesensit, visa est à circumstantibus egredi per anum, nõ sine magna omnium admiratione. Καττύματα sic Graeci, quae Latini Coria veteramentaria vocant: Arabes Geldalatiche: Itali Scarpe vecchie: Hispani Zepatos viegos.

Veteramentorum vires ex Galeno.

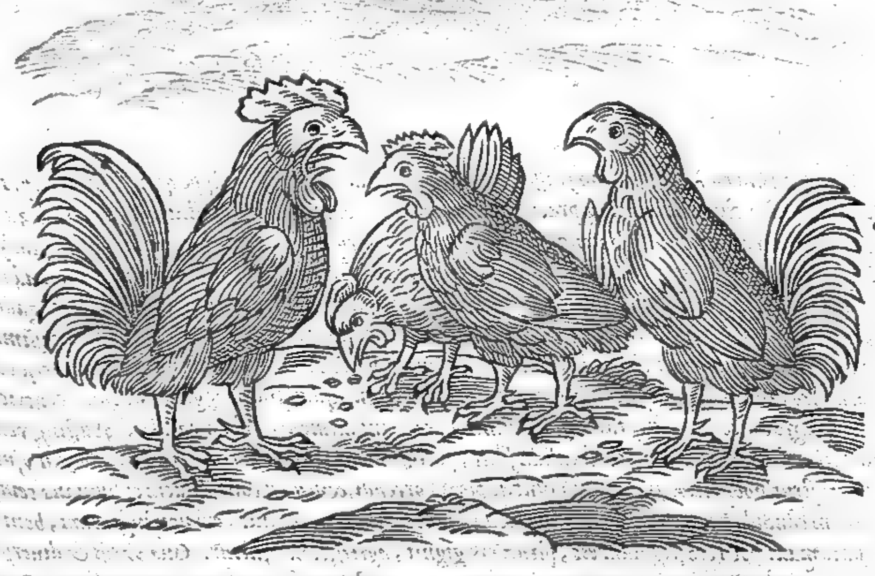
Vipera ex homine fugata.

Nomina.

Ἀλεκτορίδες καὶ ἀλεκτρυόνες. GALLINAE ET GALLI. CAP. XLIII.

DIssectae gallinae, & adhuc calentes appositae, serpentium morsibus auxiliantur: sed identidem alias sufficere oportet. Earum cerebellum in vino bibendum datur contra serpentium morsus: sanguinem à cerebri membrana profluentem sistit. Quae interiore ventriculi galli sinu residet membrana, secti in laminas cornus specie similis (ea verò inter coquendum abiici solet) siccatur, tritaque in vino conuenientissimè stomachicis datur in potu. † Ius è vetere gallinaceo aluum deiicit. Abiectis itaque interaneis salem coniici oportet, & consuto ventre decoqui in viginti sextariis aquae, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum sub dio, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum aut filiculam. Crudos humores, crassosque, atram bilem, & strigmenta elicit: prodest longis febribus, suspiriis, articulariis morbis & inflationibus stomachi.

GALLINAE ET GALLI.

TAmetsi Gallinarum ius simplex (vt Galeno proditum est libro 11. simplicium medicamentorum) retinendi vim habeat: gallorum tamen veterum cum sale diutius decoctorum, subducendi facultatem obtinet. Aduersus serpentium morsus tam gallinis, quàm gallinaceis vtuntur medici, non tantùm ipsis dissectis & appositis (vt docet Dioscorides) sed viuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumque demorsis partibus apponunt: attrahunt enim haec animalia cucurbitularum modo in se venenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos viuos continuò apponere necesse est, donec iniectum virus penitus absumatur. Vtuntur praeterea gallinarum adolescentium iure, ad aequandos corporis humores post febrium discessum, cum saccharo, serapij modo. Ad haec gallorum cùm gallinis nondum coëuntium testes, deperditas in morbis vires mirificè restituunt: quam ob causam hecticis & marasmo laborantibus, morborumque diuturnitate macrefactis vtiliter exhibentur. Insuper gallinaceorum testes semen prolificum suppeditant, & venereas roborant vires. Plinius cùm de gallinis dissereret lib. 29. cap. 4. haec inter caetera memoriae prodidit. Non praeteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens, si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se, ita hoc venenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo, non canunt. In quibus illud quoque sibi à natura datum, non est non summopere admirandum, quòd noctis horas distinguant suo cantu: qua in re nunquam adeò somno capiuntur,

Gallorum & gallinarum vires ex Gal. & aliis.

tur,

Nomina.

tur, quin statis horis cantent: etsi per anni circulum noctes modò breues, modò maximæ fiant. Gallinæ sic Latinis, ἀλεκτο-ρίδες Græcis vocantur: Arabibus, Degedi siue Giaz iudiuch: Italis Galline: Germanis Han vnd Hennen: *Hispanis Gallinas: Gallis Gellines & Coq.*

† *Codices Græci typis expreßi hoc in loco habent:* ὁ δὲ ζωμὸς τοῦ νέου ἀλεκτρυόνος μάλιστα δίδοται ἐπὶ κράσεως χάριν φαύλων, καὶ ἐπὶ τῶν στόμαχον πυρουμένων ἁπλῶς σκευασθείς. *hoc est ad sensum: Ius galli iunioris maximè datur ad contemperandos humores vitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cuius interpretationem alioquin sequimur, vel neglexit, vel illegitima iudicauit. Nos verò huc ea afferenda duximus, non solùm quòd in vulgatis codicibus ac antiquißimo (teste Marcello) legantur: sed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam subscribere videtur verborum series & communis rei vsus.*

Ὠὸν OVVM. CAP. XLIIII.

OVum molliculum plus alit sorbili & durum plus molli. Luteum oui contra oculorum dolores vtile est: inassatum sedis inflammationibus prodest, cum croco & rosaceo: & condylomatis, cum meliloto: cum vua autem fruticis eius, quem rhoã dicunt, aut gallã, in patinis frigitur, vt cibo aluos sistat: per se etiam offerri solet. Candidum oui crudum refrigerat: spiramenta cutis occludit: inflammationes oculorum infusum lenit: ambusta, si statim eo perungantur, pustulas non sentiunt: faciem à solis adustione tuetur: fronti impositum cum thure fluxiones arcet, auertitq́;: inflammationes oculorũ lana exceptum, addito rosaceo, melle & vino mitigat: vtiliter contra hæmorrhoidis serpentis morsus crudum sorbetur: summè tepidum prodest vesicæ rosionibus, renum exulcerationibus, gutturis scabritiæ, reiectionibus sanguinis, destillationibus & thoracis rheumatismis.

Ouorum cõsideratio.

DE Gallinarum tantùm ouis hic locutum fuisse Dioscoridem, credendum est: quippe quæ sint cæteris præstantiora, eorumq́; sit tum in cibis, tùm in medicinis præcipuus vsus. Nam quemadmodum testatur Galenus lib. 3. de facultatibus alimentorum, & Isach Arabicus in suis diætis, gallinarum oua gratioris sunt saporis, ori iucundiora, plusq́; afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore, recreant, semen prolificum augent, & vires ad coitum suppeditant. Quæ omnia eò præstant efficacius, quò recentiora sunt, & à gallinis edita, quæ prius admissarios gallos susceperint: quandoquidem (vt Galenus inquit) recentia veteribus plurimum præstant, quippe optima sunt recentißima, peßima autem vetustißima. Secundum locum sibi vendicant à perdicibus, & phasianis edita, quanquam gallinacea viribus non excellant. Deteriora verò sunt anatum, anserum, gruum & reliquarum aquatilium; aggrauant enim ventriculum: succum crassum gignunt, & ægrè concoquuntur, tametsi plurimum præbeant alimenti, vbi à validis, robustisq́; ventriculis optimè conficiuntur. Columbarum oua admodum calida sunt, potiùs in medicamentorum, quàm ciborum vsum expetenda. Pauonum autem ac struthiocamelorum peßima sunt, saporis horrendi, concoctu contumacia et humanæ temperaturæ inimica. In ouis luteum candido longè præstat: nempe quòd illud temperatum constat, ori non ingratum, boni succi & concoctu minimè contumax: hoc verò frigidum est, pituitam gignit, ægreq́; concoquitur. Oua varijs & diuersis modis decoquuntur: quo fit, vt etiam diuersum afferant nutrimentum, & ob id diuersos in corpore pariant succos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula vocant, quòd lactis semicoagulati instar tremant. Sorbilia, quæ vt velocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus sanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indurescunt, difficillimè concoquuntur, crassos generant succos, obstruunt, in ventriculo marcescunt: arenulas & calculos gignunt: coli & ventriculi excitant cruciatus. Porrò ex ijs, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præstant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam: hæc à nostris, quòd quasi dispergantur, vulgò Sperdute vocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoq́; indurentur: siquidem vbi duritiem contraxerint, non secus atq́; alia diutius cocta, redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, ventriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur, consocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum super prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inassantur, aluum cohibent, difficileq́; concoquuntur. Et hæc sufficiant ad ouorum in alimentis facultates. Cæterum quibus, quantisq́; oua in medicamentis polleant viribus, retulit Galenus lib. 11. de simp. med. facultatibus, sic inquiens: Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias vtimur, ex numero est medicamentorum minimè mordicantium. Itaque vtendum est oui albumine non tantùm ad oculos, verùm etiam ad alia omnia, quæcunque medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, vt sunt omnia sedis ac pudendorum vlce-

Perdicum & Phasianorũ oua.

Pauonum oua peßima.

Ouorum coctura diuersa.

Oua tremula.

Oua frixa.

Ouorum vires ex Gal.

ram-

ra maligna. Miscetur quoque vtiliter medicamentis profluuium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illinuntur, atque astringunt. Sed & ad vlcera rebellia miscetur ijs, quæ absque morsu ea possunt desiccare, cuiusmodi est medicamen Pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim suprà disseruimus. Porrò & ipse vitellus adsimilis est natura, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ouis videlicet aut elixis, aut assis. Verum id tamen manifestum est inter hæc leuiculam existere differentiam, quòd paulò plus desiccent quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur & cataplasmatis phlegmonem arcentibus, vt ijs quæ ex meliloto constant, sedi applicandis. Crudo verò ouo toto vtimur admisto rosaceo ad palpebrarum, aurium, mammarumquè phlegmonas, quæ scilicet aut ictis illis, aut alio quouis modo euenerint, aut extiterint in neruosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idquè in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ouum si edatur fluxiones ventris desiccat. At si etiam quippiam eorum, quæ ad dyssenteriam, aut cœliacum affectum conueniunt, illi miscueris, atque in igne modico, fumiquè experte (qualis est, qui ex prunis constat) in sartagine frixeris, edendumquè ita præbeas, non minimè sanè laborantes adiuueris. Aptissima tale ad mistionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui cibis adspergitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est mali granati putamina, cinis coblearum integrarum vstarum. Apta quoque & vuarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustium, hypocistis, cytini, siue mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est vtile, siue quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, siue etiam cum vitello totum commiscens applicet. Etenim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut elixum, aut assum, aut in sartagine frictum miscetur: ijs verò, quæ crassa in pectore, pulmonequè incidunt, sorbile quod vocant: id quod in aqua eo vsquè lixari debet, dum incaluerit. Eiusdem ipsius naturæ nomine & ad eos quibus fauces aut ex vociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quòd affectis partibus illinitur, atque cataplasmatis modo inhæret: tum quòd substantiæ suæ lenitate ea mitigat, sanatquè. Eadem ratione stomachi, ventris, intestinorum, ac vesicæ medetur asperitatibus: hæc Galenus.

Ouorum partes.

Ouum recentissimè exclusum, si crudum dum adhuc calet absorbeatur, præstat maximo sanè auxilio, cùm ad alba fœminarum profluuia, tum quoque ad gonorrhœam. Cæterùm oleum, quod è vitellis diu in sartagine frixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirificè prodest: serpigines, & vtiligines emendat: rimas labiorum, manuum, sedisquè sanat. Quinetiam vlcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodest & aurium doloribus, atque vlceribus: item ambustis vtiliter illinitur: cerebri contusas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, vt nos compluries magno cum honore periculum fecimus.

Oleum ex ouorum luteis.

Ex ouis præterea omnibus volucribus generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquam phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & è terrestribus quædam, vt crocodili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, vipera excepta. Verùm, vt Hippocrates auctor est libro de natura pueri, seu fœtus (nisi fortassis librariorum culpa eo in loco codex sit deprauatus) pullus ex vitello nascitur, informaturq;, ex albumine verò alimentum, & augmentum capessit. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles lib. 6. cap. 3. de hist. animalium. Illud insuper eam refellit sententiam, quod experientia sæpe à mulierculis compertum est, quæ suis gallinis oua incubanda subyciunt. Siquidem exempto quandoque fœtu, die vno, atq; duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli visceribus magnam vitelli partem inuenerunt in corpus assumptam.

Animalia ex ouis orta.

Testudinum oua, quanquam diutius elixantur: nunquam tamen eorum album concrescit, quamuis luteum admodum durescat. Præterea exprimento compertum habeo testudines statim oua non edere cùm testa obducuntur, quemadmodum volucres, sed postquàm omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen: namq; mihi quandoq; contigit dissecuisse testudinem, quæ vtero septena gerebat oua, suo putamine obducta, quod & serpentibus euenire quidam existimant.

Oua testudinum.

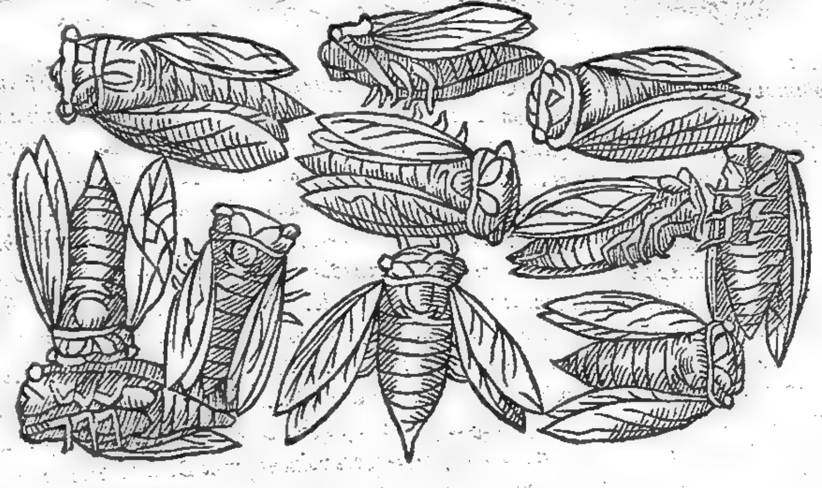
Ouum quod Latini, ὠὸν Græci vocant: Arabes, Naid, Beid, seu Baid: Itali, Vouo: Germani, Ein Ey: Hispanis, Hueuo, & ouo: Gallis Oeuf.

Nomina.

Τέττιγες. CICADAE. CAP. XLV.

Cicadæ, quæ inassatæ manduntur, vesicæ doloribus prosunt.

CICADAE.

Cicadarum consideratio.

Cicadæ passim in Italia cognoscuntur, atque adeò inibi vulgaris notitiæ sunt, vt sæpe æstate assiduo cantu messores, agricolas, ac viatores in campestribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Aristoteles lib. 5. cap. 30 de historia animalium, & Plinius lib. 11. cap. 27. qui certè ea omnia Aristoteli accepta referre potest: Cicadarum duo sunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & nouissimæ pereunt; aliæ maiores, quæ canunt, eædemq́; nouissimæ prodeunt & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuiduæ siue minores, siue maiores sunt: quæ autem non canunt, indiuiduæ sunt. Pariunt in aruis cessantibus, excauantes fœturæ locum asperitate præacuta, quam parte habent posteriore, quemadmodum & bruci. Quin etiam in arundinibus, quo adminiculo vites eriguntur, nidum fœturæ excauant. Proueniunt largè copia imbrium. Crescit primò in terra vermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra vocatur parentis nomine, quo tempore gustu suauissimæ sunt, anteaquam cortex rumpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeunt, statimq́; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in vtroq́; genere, fœminæ verò silent.

Cicada sine ore est.

Vnum hoc animal, ex ijs quæ viuunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile habent, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, vnde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, vt minus vmbrosas, quanquam & cæteras non aspernantur arbores: proinde vbi arbores desint, nasci non possunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in vmbrosis nemoribus esse nequeunt, nec in frigidis etiamnum regionibus.

Alberti lapſ.

Quo factum est, vt crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu strident, cicadas esse: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus, frigidissima regione ad Arcticum spectante, tametsi frequentes habeantur grylli æstate in campestribus, hyeme verò ad hypocaustorum fornaces plerunque stabulantes, cicadæ tamen desunt. Parthi cicadis vescuntur, quemadmodum & gentes ad Orientem. Idcirco mirum non est, quòd dixerit Aristoteles, eas esse gustu suauissimas, anteaquam tettigometræ rumpatur cortex. Cæcinus fluuius (vt Pausanias est autor) Locrensem agrum, à Rhegino diuidens, cicadarum miraculo est memorabilis. Citerioris enim Locridis accolæ, atque aliæ omnes argutæ sunt. At in Rheginorum finibus trans Cæcinum, nulla est omnino cicada vocalis.

Cicadarum vires ex Gal.

Cicadarum vires descripsit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Sed & cicadis siccis quidam vtuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantq́; aut tres, aut quinq́;, aut septem, per intermissionem videlicet, & ipsos etiam paroxysmos. Porrò alij assas edendas offerunt, quibus affecta vesica est.

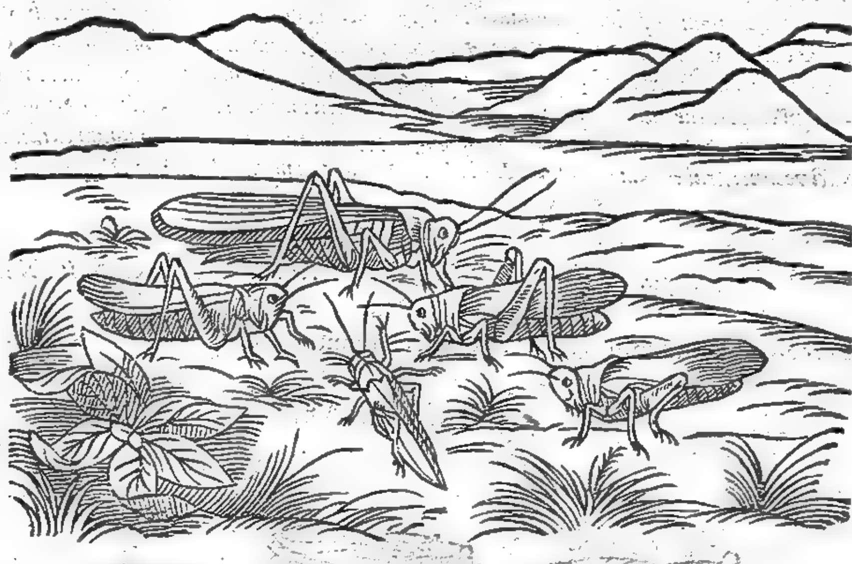
Nomina.

Τέττιγες Græcis, Cicadæ Latinis dicuntur: Italis Cigale: Hispanis, Ciguattregas: Gallis Sigale.

Ἀκρίδες. LOCVSTÆ. CAP. XLVI.

LOcustæ odoris suffitu vrinæ difficultates adiuuant, præsertim quæ fœminas malè habent: earum carnes nullo sunt in vsu. Est & quoddam genus locustæ, quæ asiracos, aut onos dicitur, sine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem si ex vino bibatur, contra scorpionis morsus magnopere proderit. Hac abunde vescuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

LOCVSTAE.

Locustarum consideratio.

Locustæ omnibus notæ, varia pro morum & locorum diuersitate sortiuntur nomina. Verùm herbis & segetibus infestissimæ, quòd sæpius quibusdam in regionibus paucis admodum diebus vniuersa terræ germina absumant. Harum, quemadmodum tradidit Aristoteles lib. 5. cap. 28. de historia animalium, qui mares sunt, fœminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares vacant: ac vniuersæ, & loco eodem fœtum deponunt, ita vt quasi fauus esse videatur. Hinc vermiculi, speciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquam membranula ambiuntur: qua disiecta emergunt locustæ ac euolant. Tam mollis fœtura hæc est, vt ad tactum leuissimum dilabatur & pereat. Pariunt exitu veris, & statim à partu moriuntur, vermiculis circa collum innascentibus tempore partus, qui eas strangulent. Mares quoq́; eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locustæ non fiunt, sed planis, rimosisq́;: pariunt enim in rimis sua oua. Transeunt Locustæ immensa maria, immensosq́; tractus permeant (vt Plinius inquit) diraq́; messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia vero morsu erodentes. Italiam ex Aphrica maximè coortæ infestant, tanta sanè multitudine, vt solem obumbrent sollicitè suspectantibus populis, ne sistentes suas operiant terras, quòd non modò vniuersas cum segetes, tum herbas deuorent ad radicem vsque, sed & radices ipsas regerminare prohibeant.

Locustarum agmina in Italia.

Huius rei testimonio fuere inaudita Locustarum agmina, quæ nostro tempore voluente anno Domini M. D. XLII. ex paludib. Mæotidibus profectæ, non solùm vniuersam Pannoniam, maximamq́; Germaniæ partem, sed totam etiam Italiam occuparunt, non sine magna omnium è terra nascentiũ pernicie: siquidem omnẽ segetem, omnemq́; virentem herbam radicitus deuorarunt.

Locustæ in cibis.

Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrẽ admirandum non est, si sacris literis mandatum sit, vt Leuitici 11. capite legitur,

à Mose

à Mose probatas esse in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptistam ijs ex syluestri melle victitasse in deserto: tametsi non desint interpretes, qui velint pro locustis quasdam herbarum radices intelligi: alij verò nonnullas arborum summitates. At mehercule in horum sententiam deuenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipsum nempe legis Mosaicæ sectatorem acerrimum, hisce Locustis animalibus victitasse, quemadmodum etiam sentit diuus Augustinus, exponens diui Pauli epist. ad Romanos. In Cyrenaica regione (vt Plinius est auctor) lex est ter anno debellandi Locustas, primò oua obterendo, deinde fœtum, postremò adultas, desertoris pœna in eum, qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus vagatur id malum. In India ternûm pedum longitudinis esse traduntur, adeò vt fœminarum crura serrarum vsum præbeant, cùm inaruerint. Earum nomen Græcum ἀκρίδες, Latinum, Locusta: Italicum item Locuste: Hispanicum, Lagostas de tierra, & Gafanthotes grandes: Gallicum, Locuste & Sauterelles.

Locustæ debellantur.

Nomina.

Φήνη. OSSIFRAGVS. CAP. XLVII.

OSSIFRAGVS.

VEnter eius auis, quam Latini ossifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

VAria admodum est inter scriptores Ossifragi historia. Siquidem Aristoteli volucris est aquila maior, colore cinereo, albicante. Probe hæc fœtificat & viuit. Pia & benigna est: non enim suos tantum nutricat pullos, sed & aquilæ. Cùm autem illa suos è nido eiecerit, anteaquam adolescant, quòd inter se cibi auiditate dimicent, hæc recipit eos, & educat. Parum Ossifragus oculis valet: nubecula enim oculos habet læsos. At Plinio lib. 10. cap. 3. Ossifragus in aquilarum genere annumeratur, isq; ab eodem proditur ex haliaëto, hoc est, aquila marina natus. Marinam hanc suum genus non habere, sed ex diuerso aquilarum coitu nasci, idem auctor est. Alberto præterea Ossifragus ea videtur auis, quam idem lib. 23. Arabica voce appellat Kirij, cùm sic inquit: Kirij auis est præda victitans, bonæ pullificationis, & diligenter pullos nutriens, non solùm suos, sed & ab aquila abiectos tædio nutriendi: hæc ille. Qui vel clarius meminit Ossifragi inter aquilarum genera, vbi ita scribit: Quintum autem aquilæ genus est paruulum valde, & à quibusdam vocatur frangens os, eò quòd quando carnes comedit, ossa in altum defert, & super lapidem cadere permittit, vt ex ijs confractis medullam sugat: hactenus Albertus. Verùm is ab Aristotele dissentire manifestè cognoscitur, quòd Aristoteli Ossifragus non sit genus aquilæ minimum, sed auis maior aquilis, dempta Germana. Quo fit, vt in hac historia Albertum hallucinatum esse credam, quemadmodum & Plinium in eadem deceptum puto. Namque marina illa clarissima aquila vocata (vt Aristoteles tradit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduersum intueri solem: tum cuius oculi prius lachrymarint, hunc occidit, reliquum edúcat. Id quod abunde ostendit hac in re Plinium errasse, atque oscitanter fortasse Aristotelē legisse, quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino sint visus, nullam ij cum Ossifrago cognationem habere videntur, quòd hic potiùs quadantenus cæcitate laboret. Cæterùm, quòd nobis esset Alberti codex librariorum culpa deprauatus, in quo ossifrago pro osina legebatur, iamdudū credidimus ossifragum apud Albertum eam auem esse, quæ in maritimis nostris Senensibus circa Herculis portum, & Orbetelli stagnum frequens visitur, cygno maior, rostro longo, inferiori parte sacculi instar ampli. Hæc autem incolis vulgò vocatur Agrotto. Sed cùm postea animaduertissem Albertum in hac historia apertè Aristoteli refragari, atque aliud Alberti exemplar nactus essem, in quo osina, non ossifraga, vt vitiosè in alio scriptum erat, cæpi eos acriter accusare librarios, quorum negligentia in causa fuit, vt in hoc mihi ipsi hactenus imponerem, secutus deprauatam Alberti lectionem.

Auis, quæ Græcis Φήνη, Latinis ossifragus nominatur.

Ossifragi cōsideratio.

Plinii opinio.

Alberti sententia.

Alberti & Plinii lapsus.

Nomina.

Κορυδαλλός. GALERITA. CAP. XLVIII.

GAlerita auicula est parua, apicem in vertice, pauonis modo, gestans. Hæc assa, & in cibo sumpta, cœliacos adiuuat.

ALaudarum (vt memoria prodidit Aristoteles libro 9. cap. 25. de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crista appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, verùm colore simile: quanquam magnitudine minus & galero carens. Campestres ambæ sunt aues, vermiculis victitantes, decidentibusque seminibus. Mares suauiter canunt, primæque sunt aues, quæ æstatem cantu pronuncient. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aues expauescunt, vt sæpe, dum sentiunt se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero sæpius obcæcantur oculo. Quæ auis Græcè κορυδαλλός: Latinè Galerita & Alauda vocatur: Arabicè Hanabroch seu Kanabroch: Italicè Lodola: Germanicè Waldlerch: Hispanicè Cucuyada: Gallicè Alouette.

Alaudarum historia.

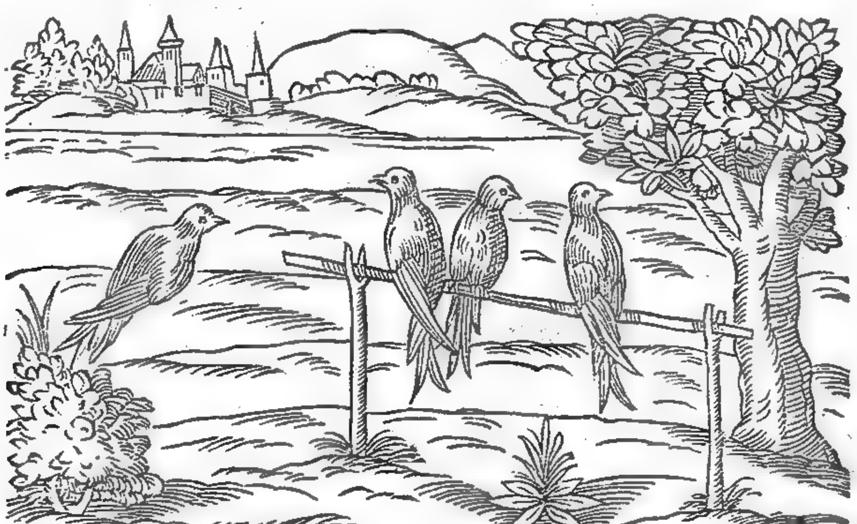
Nomina.

GALERITA.

Χελιδών. HIRVNDO. CAP. XLIX.

DIssectis crescente luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in ventre eorum lapillos offendes: è quibus duos, vnum colore varium, alterum purum eximes: ij priusquam terram attigerint, in iuuencæ corio, aut ceruina pelle, brachio aut collo adalligati, comitalib. proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines vti ficedulæ, in cibo, aciei visus medicamentum præbent. Tam pullorum quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: vuæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succurritur. Et ipsæ & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

Hirundinum historia. *HIrundinum tria habentur genera: vnum nostra tecta subit: alterum vetustorum ædificiorum muros, cauernulas, & montium scopulos expetit: tertium verò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (vt Plinius auctor est) ex Aphrica maria transeuntes, appetente vere ad nos aduolant, & Martio plerunq; Mense nostras ingrediuntur ædes: ibiq; è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atq; vbi vltimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore, in suas remigrant regiones.* Chelidonia. *Chelidoniam herbam ab his inuentam tradunt, vnde illi nomen est inditum. Hanc suis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantùm medicamento ijs visum reddentes. Quinetiam experientia compertum esse quidam aiunt, quòd si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent: sed his refragatur Aristoteles, vt in maiori chelidonio inferius disseremus. Hirundinum verò stercus oppositum præstat: excæcat enim, si calidum in oculos decidat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur.* Hirundinum vires ex Gal. *Cæterùm vires Hirundinum recensuit Galenus lib. 11. de simpl. medic. facultatibus, sic inquiens: Hirundinibus quoq; vsi sunt multi, comburentes videlicet, & cineri mel admiscentes, ac deinde synāchicos inungentes, & in totum omnes quicunq; in faucibus atq; columella cum tumoribus consistunt affectus. Vtuntur & ad acuendum visum hoc cinere nonnulli. Alij verò eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent.* Nomina. *Auis χελιδών Græcis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chatas aut Chataf: Italis Rondine: Germanis* Schwalb: *Hispanis Golandrina & Andorinha: Gallis Arondelles.*

Ἐλέφας. EBVR. CAP. L.

EBoris scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringendi ebur obtinet.

ELEPHAS.

Omnibus sanè perspicuum est, nil aliud Ebur esse, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus, tametsi Pausanias libro quinto descriptionis veteris Græciæ, non dentium sed cornuum materiem esse ebur describat, his verbis. Quod ad ebur verò pertinet, si qui hominum sannas illas esse è beluarum ore exertas, non cornua existimant, ab Alce illi Gallica fera, & tauris Aethiopicis specimen capiant. Alces enim qui mares sunt, (nam fœminis nulla omnino prodeunt cornua) è superciliis, Aethiopicis tauri è naribus cornua omnino extrudunt. Quis igitur in magno ponat miraculo esse animal, cuius ex ore erumpant cornua? Argumento & illud esse facilè potest illam eboris molem cornua esse, quod bestiæ sunt, quæ raro certoq; tempore cornua abiiciant: rursusq; illa quoties amiserint rursus reponant. Hoc ceruis, capreis, & item Elephantis accidit. Dens certè animali nullo iam adulto cum semel decidit renascitur. Quare si dentes essent, & non cornua, quæ naturæ vis, vt renascerentur efficere potuisset? Hæc & plura Pausanias. Elephantorum meminit Plinius longa admodum historia, initio libri octaui pluribus capitibus: tametsi non omnia, quæ scribit, probanda putauerim. Elephantos fert Aphrica vltra Syrticas solitudines, item Mauritania & Aethiopia: sed maximos India mittit: Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Aristotelis tamen testimonio adeò cicurantur, vt omnium ferarum mitissimi & placidissimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino simili, vt is verum præbuit exemplum, quẽ Roma vidit Leonis decimi Pont. Max. æuo, etsi rarissimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures verò vndiq; duum palmorum amplitudine: nasum, quem peculiariter in Elephanto promuscidem appellant, longissimum habent, concauum, grandis tubæ instar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus vtuntur. Os gerunt pectori proximum, vt quod cum suillo ineat similitudinem: è cuius superna parte dentes duo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi venales conspiciuntur Venetiis in publico foro, vulgò Merceria dicto, ac in aliis Italiæ emporiis) qui proni cuspide deorsum vergunt. Pedibus nituntur rotundis, disci instar, latitudine duum triumve palmorum, quos callosa materia obducit: vngulis quinq; circum, rotundis, mediocrium concharum magnitudine. Crura iis magna ac fortia, neq; (vt quidam imperiti existimant) vno tantùm osse constant indiuisa, sed genua flectunt, vtpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (vt refert Aloisius Cadamustus, qui classe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) vt eos, qui deferri volunt, suscipiant, genua submittunt, seseq; erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rarissimis setis referta. Quocirca haud facilè se tueri possunt à muscarum iniuria, nisi aliam illis industriam natura tribuisset, qua ab iis se vindicent: quandoquidem ferientibus muscis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt, quo fit, vt arctatis in rugas repentè cancellis, muscas comprehensas enecent. Hominibus non nisi lacessiti nocent. Veruntamẽ irritati homines promuscide comprehensos, adeò in sublime iaciunt, vt priusquam in terram decidant, suffocentur & pereant. Adhæc nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, sed gradatim incedens. Id efficit vasta animalis moles: quandoquidem sui gressus longitudine, humanam omnem pernicitatem euincat. Victitant arborum tam frondibus, quàm fructibus: neq; vlla tam ingens est arbos, quam ii promuscide non prosternant, frangant ac dilacerent. Adolescunt ad sexdecim palmorum altitudinem, quapropter qui eos conscendere non assueuere, non secus fastidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non assueti maria sulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti sunt, vt nullis habenis cohiberi possint, quo fit, vt liberi incedere dimittantur: verùm cùm maximè gubernantibus suarum regionum hominibus pareant, & eorum sermonem intelligant, idcirco verbis facilè reguntur. Adeò conspectum ignem expauescunt, vt eo territi à fuga reuocari non queant. Quæ re ab iis non cognita, qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorso oppidulum construxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater vxorem è Gallia duxit, in magno sanè discrimine versati sunt: nam vbi bellica tormenta ignem eructantia conspexisset, magnumq; ac terrificum sonum sensisset, tantæ se fugæ dedit, vt nunquam cohiberi voluerit, donec vnà cum conclusis in oppidulo hominibus in Tyberim sese commiserit. Elephanti non coeunt neq; gignunt, nisi annum vigesimum agant, vt auctor est Aristoteles lib. 6. cap. 27. de historia animalium. Qua in re Plinii error manifestus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam vnius tantùm fœminæ coitu vtuntur, eamq; cùm vterum gerentem viderint, nõ amplius tangunt. Quantum verò temporis vnaquæq; fœmina vtero gerat, haudquaquam sciri potest: quod Elephanti pudore nunquam nisi in abdito coeant. Idcirco alii eis annum & sex menses statuerunt, alii biennium, alii deniq; triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui statim cum natus est, cernit & ambulat. Viuere Elephantos (vt inquit Aristoteles) tradunt quidam annos ducentos: sed florere ætate circa sexagesimum vel septuagesimum narrant. Iidem hyemis ac frigoris impatientes sunt. Gaudent amnibus maximè, circaq; fluuios vagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio & intellectu hominibus proximi sunt: siquidem patrios sermones intelligunt, summam præstant obedientiam, prudentiam seruant, & religionem præ se ferunt: solem namq; ac lunam

Elephantorũ historia.

Plinius de Elephanto.

Error quorundam.

Plinii lapsus.

Elephantorũ partus.

lunam venerantur. Cuius rei auctores sunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conspiciuntur, qui gregatim noua nitescente luna ad amnes descendunt, ibiq; lauantur: mox purificati, genibus flexis salutant sidus, & in syluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus sagacitate Elephantos pollere, vt maria transituri ad alienas regiones, non antea naues conscendere voluerint, quàm ij, qui eos ducebant, iureiurando de reditu promiserint. In syluas ituri gregatim fere semper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit vero ætate illi proximus. Produnt Elephantos à venatoribus circumuentos, cum sciant prædam solum in dentibus suis ab illis expeti, dentibus vehementer impingentes arboribus eos sibi euellere, prædaq; se redimere. Quod facile crediderim vanum ac fabulosum esse: quemadmodum esse falsum superius ostendimus, quod fiber viso venatore sibi ipsi testes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, syluestresq; sunt, mitescunt autem arte, vt pleraq; alia fera animalia. Item si parui & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius scribit, natu grandes domari fame & verberibus: præsertim si alijs domitis, qui tumultuantem coerceant, admoueantur. Porrò non desunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari possint, quales in Senega (vt in suis nauigationibus scriptum reliquit Aloisius Cadamustus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis venales spectari possunt in compluribus Italiæ vrbibus, veluti Romæ, Venetijs, Mediolani & Neapoli: è quibus non solùm innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, sed etiam alia plura instrumenta, quæ ad humanum vsum accommodantur. Hinc itaq; fit, vt nesciam ego, qua ratione ductus Fuchsius, scripserit in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè verum reperiri: atque illud quod vulgò eius vice in officinis prostat, marinorum piscium dentes esse: quòd in hoc erret euidentius est, quàm vt à nobis ostendatur. Præstat Ebur ad albas mulierum fluxiones, si tamen in tenuissimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propineturq; ex lactucæ seminis cremore, aqua in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato semine. Quod Græcis ἐλέφας, Latinis Ebur nominatur: Italis Auorio: Germanis Helffantbeyn*: Hispanis Diente de elefante aut Marfil: Gallis Yuoire.*

Elephantorũ mira sagacitas.

Fuchsii opinio falsa.

Eboris vires.

Nomina.

Ἀστράγαλος ὑός. SVILLVS TALVS. CAP. LI.

SVis talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus & potus inflationibus coli, longisq; torminibus medetur.

TAlus in animalibus os illud vltimum pedis est, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis ἀστράγαλος, vulgò autem os clauiculæ appellatur, de quo non operæ pretium est, vt plura dicamus. Nomina subijciam. Græcum est ἀστράγαλος ὑός, Latinum Talus Suillus: Italicum Talone del porco: Hispanicum Tornizuelo de pie de puerco: Gallicum Talon de porceau.

Nomina.

Ἐλάφου κέρας. CERVINVM CORNV. CAP. LII.

CEruini cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodest dysentericis, excreantibus sanguinem, cœliacis, a regio morbo & vesicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione vuluæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contusum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, vritur donec albescat. Id cadmiæ modo elotum, vlceribus oculorum, & defluxionibus salutare est, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu suffiti nidore serpentes fugantur, ferue factum in aceto, si eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

a Antiquus codex. ὑστεικαῖς. i. vtero affectis.

CErui animalia sunt notissima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita est, vt candido cuiq; lectori fiat satis, ea de Ceruis hîc referam, quæ Aristoteles tum 6. & 9. de histo. animalium libris, tum 4. de partibus eorundem posteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaq; syluestrium animalium genere constant, magnitudine asinorum, cursu velocissimi & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente iam Venere coitum appetunt, adeò rabie libidinis sæuiunt, vt insaniant, & maximo cum strepitu & clamore vagentur in syluis: quo fit, vt conualles & montium cauitates, eorum boatu resonent. Tanto impetu, tantaq; rabie mares feruntur in coitum, vt sæpe inter coeundum fœminas declinent atq; prosternant in terram. Cum autem maris genitale vtpote durum, sustinere non possint fœminæ, euntes & currentes coeunt & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, sed mutant & hircorum modo, breui interposito tempore aliam atq; aliam supergrediuntur. Si fortè fortuna in vnam tantum fœminam concurrant plures, imis cornuum adminiculis statim supra frontem enatis, acriter inter se pugnant ad mortem vsq;. Cum mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisq; solitarius scrobes fodit. Fœtent vt hirci: facies quoq; eorum nigrescit aspergine, vt hircorum.

Ceruorum historia.

CERVINVM CORNV.

cerum. Degunt ita quousq; imber accedat, tum pascua repetunt. Hæc ideò Ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atq; etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim æstate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo aut tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur. Quo fit vt vbi se præpingues sensere, latebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, Mense Augusto & Septembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Vtero ferunt octo Menses. Pariunt magna ex parte vnum: sed nonnullis etiam geminos ceruam peperisse perspectum est. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præstare videtur, tum quia circa semitas pariat, quò scilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia cum peperit inuolucrum primum exedit, quòd ad multa (vt nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolem, deuorata à partu seseli herba. Anniculis maribus nondum cornua nascuntur, nisi quòd indicij gratia sit initium quoddam protuberans, quod breue hirtumq; est. Bimis cornua primùm oriuntur simplicia & recta, ad subularum similitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos vocant: trimis bifida exeunt: quadrimis trifida, atq; deinceps ad hunc modum (vt Aristoteles inquit) procedit numerus vsq; ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Verùm in Italia (sit tamen cum Aristotelis venia dictum) vsq; ad vndenarium numerum ramificant, quod & Albertus testatur se vidisse in Germania, quemadmodum & nos vidisse fatemur. Addam præterea, quod certò scimus, Gulielmum Bauariæ Ducem inter res suas pretiosas habuisse bina cerui cornua, quorum singula vnum & viginti ramos fundebant. Hæc admiranda cornua postea dono, vtpote raro ac singulari, data fuerunt Serenissimæ Pannoniorum Reginæ Mariæ, Caroli V. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis sorori. Vanum est credere Ceruorum ætatis annos dignosci posse ramorum numero, quòd singulis annis vnum superaddant: quippe cum longæui admodum sint, si quotannis ramorū numerus augeretur, profectò ijs, qui vltra centum annos vixisse narrant auctores, cornua quercubus, & pinis maiora fuissent. Cæterùm (vt Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quòd dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, quæ imis cornibus prominent ante frontem: Nam ijs in pugna vtuntur iuniores, sed in senibus non renascuntur, cum prælijs omnino cesserint. Cerui (vt etiam Theophrastus inquit libro & capite primo de historia plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè inuia petunt. Latent amissis velut inermes, sed & ipsi bono suo inuidentes. Fit hoc mense Aprili, statuto tempore: idq; opacis faciunt locis, vt muscarum tædio vacent: pascuntur per id tempus noctu quasi verecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccessis locis, & quæ inueniri nequeant: vnde illud prouerbium ortum: quæ cerui amittunt cornua. Quasi enim sua amiserint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur: occulunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etsi Plinius & Albertus occuli dextrum memoriæ prodiderunt. A phalangio demorsi, vel à quouis generis eiusdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed non carent fastidio. Cerui sibilo, & cantu venantium, pastorumq; fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturq; ea voluptate, ita vt alter venantium cantet palàm, aut sibilet, alter clam feriat à tergo, vbi socius iam tempus esse significauerit. Namq; animal simplex ceruus est, & omnium rerum miraculo stupens, intantum vt equo, aut bucula accedente, propius hominem iuxta venantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittasq; miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere insidiæ possunt: sin demissas, facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, vicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec vident terras, sed in odorem earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus nascuntur, si cum per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur: sed si cornigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur. Ceruas tamen cornigeras, non sine naturæ miraculo, quandoq; inuentas esse compertum habeo. Huius autem miraculi fidem facere possunt illa cornua ceruæ, quæ sunt Augustæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobilissimum diuitem, in quorum singulo sex rami conspiciuntur. Atq; idipsum confirmari potest non dissimilibus ceruæ cornibus, quæ argento laborato ornata conseruat Dux ille Bauariæ, de quo à nobis paulò antè facta est mentio. Vita ceruis (vt Plinius memoriæ prodidit lib. 8. cap. 32.) in confesso longa: quandoquidem post centum annos quidam capti sint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Cæterū quòd vita tam longa sint cerui, quanta eos esse ferunt, non videtur approbasse Aristoteles lib. 6. de historia animalium, vbi sic inquit: Vita esse quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, videmus: nec gestatio aut incrementum hinnuli ita euenit, quasi vita esset prælonga: hæc Aristoteles. Qui revera nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiamnum ex Cæsaris Augusti cerua, quæ similiter innumeris elapsis annis post eius imperium capta nunquam iugulari potuit, prohibente torque argenteo, temporis diuturnitate cute quasi contecto, in quo scripta legebantur verba hæc: Noli me tangere, quia Cæsaris sum. Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginusam, quo loco

Aristoteles arguitur.

Vulgaris opinio vana, ramorū numero ętatem dignosci.

Ceruis castratis cornua nō nascuntur.

Cerui vita.

 Alcibia-

Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes scissa aure sunt, quæ nota vel alibi si loca mutauerint, dignoscuntur. Mirum quippe est dixisse Aristotelem lib. 8. cap. 28. de historia animalium, Aphricam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam subscribit Plinius lib. 8. cap. 33. Cum tamen palàm omnibus sit, & aprorum, & ceruorum greges in Aphrica haberi: nisi forsan posteriori æuo aliunde eò fuerint illati. Dictamnum herbam extrahendis sagittis (vt Plinius est auctor lib. 8. ca. 27.) cerui monstrauere percussi eo telo, pastuq; eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta vulneratis. Cerui manifestò fel in iecore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, damæ: & in natalitium genere delphinus & phocæ: sed id in venulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, vt eorum viscera non modo in cibis minime recipiantur, sed nec à canibus quidem edantur, nisi præpinguia sint: amarescunt enim bile, qua suffunduntur. At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Aristotele. Est quod ibi contineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita vt fel humidum, lieni simile parte interiore. Hoc degustantibus atrocissimum est venenum; adeò vt breui temporis spatio hominem è medio tollat. Vermes cerui omnes continent in capite viuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter vertebram qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni vniuersi atque contigui solent numero adeò circiter viginti. Ceruinus sanguis (vt Rasis inquit libro sexaginta animalibus dicato) clysteribus infusus intestinorum vlcera sanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex vino verò sumptus, venenatis sagittis resistit. Eius cerebrum neruorum, & compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem vsque exustum, ex melle haustum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginosa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis concisa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum imposita, donec adeò arescant, vt in puluerem facilè conteri possint, additis pipere & myrrha, coli cruciatibus mirificè medentur. Sordes etiam, eodem auctore, quæ in protensis oculorum ceruorum angulis hærent ac coalescunt, tam haustæ quàm illitæ, præstant mirificè ad venenatorum serpentium morsus. Ideoque à Siculis venatoribus diligenter colligi scribit, & quocunque portari cum ipsis in cingulo. Os præterea, quòd in ceruorum corde reperitur (tametsi Vesalius vir alioqui clarissimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia venena mirificè præstat, antidotisq; admiscetur, quæ pestilentiæ aduersantur. Sed cauendum est, ne huius loco seplasiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compositionibus, vt facere consueuerunt. De Tubere, seu Boleto ceruino vel fungo, quem è cerui semine oriri quidam asserunt, satis superq; à nobis dictum est in libro nostrarum Epistolarum. Itaq; qui hæc non legerunt, ibi huiusce fungi historiam & vires inuenient. Quod Græci ἐλάφου κέρας, id Latini Ceruinum cornu vocant: Itali Corno del ceruo: Germani Hirtzhorn: Hispani Cuerno de cieruo, & Punta de cieruo: Galli Corne de Cerf.

Margin notes: Aristotelis & Plinii lapsus, dum in Aphrica ceruos esse negant. — Cerui fel nō habent. — Vermes in capite cerui. — Cerui vsus in medicina. — Vesalius arguitur. — Nomina.

Κάμπαι. ERVCÆ. CAP. LIII.

Erucis, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à venenatis bestijs feriri negantur.

Erucæ, quibus Olitores maximè inimicantur, animalcula sunt vulgaris notitiæ, sed hortis admodum noxia, quòd quandoque adeò numerosa proueniant, vt inuitis olitoribus olera cuncta vna tantùm deuorent nocte. Gignuntur (vt memoriæ prodidit Aristoteles lib. 5. cap. 19. de historia animalium) ex virentibus herbarum folijs, maximeq; ex brassica. Primùm minus quid milio consistit in folio: mox vermiculi inde contrahuntur & augentur: tum intra triduum eruculæ efformantur. Hæ tempore senescentes motu cessant, suaq; forma immutantur, durioreq; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq; (vt Aristoteles prodidit & post ipsum Theophrastus lib. 5. de causis plantarum) appellantur tantisper chrysalides, quasi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantùm mobiles sunt, & palpitantes, meatibus araneosis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident. Longo post tempore putamine abrupto, euolant inde animalia pennigera, quos papiliones vocamus. Itaque primum dum Erucæ sunt, cibo aluntur, atque excrementum emittunt: at verò cum in aurelias transierint, nihil vel gustant vel excernunt. Harum, dum adhuc puer essem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò vt pueri omnes mirabili quadam ostentatione numerosas in plateis gestarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, vt ex puro auri metallo factas quisque credidisset, nisi deprehensæ fuissent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, vt vniuersas eroserint herbas: quo posimodum factum est, vt vbique stirpium folia ac rami, ædificiorumq; parietes, ijs veluti viuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quasi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo fascia obducti: id quod silentio dissimilauit Aristoteles. Hæ quærentibus quotannis sese offerunt circa vrbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præsertim, quibus adiacent horti ac viridaria: plerunque enim in ædificiorum cauis capite ad terram verso reperiuntur appensæ. Cæterùm etsi dixerit Aristoteles, erucas ex herbarum, olerumq; præsertim folijs ex sese gigni, absq; animalis semine, visuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auersis olerum folijs oua parere subalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, vt sericino erucarum generi euenire comperimus. Vnde mihi quidem dubitandum videtur, an rem hanc diligenter perpenderit, vel exquisitè tractauerit Aristoteles. Quanquam minimè negauerim, quin & ex putri quodam humore per se erucæ nasci possint, quemadmodum & mures, angues, vermes, aliaq; complura generantur. Plinius grana illa ex rore fieri putat, soleq; addensari, quod tamen naturæ speculatores non ita facilè comprobant. Erucis olera non erodi auctor est Plinius, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduersus quas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt etiam qui sanguineis virgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse: hæc Plinius. Columella præterea lib. 11. de re rustica circa calcem, necandis prohibendisq; erucis hæc in medium protulit: Vbi verò apricis regionibus post pluuias noxia incesserunt animalia, quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè autem κάμπαι nominantur, vel manu colligi debent, vel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, si deciderint, non amplius superiorem partem prorepunt. Id tamen superuacuum est facere, si ante sationem semina succo herbæ sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν, affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede vnamquamq; aream ter circumeat: post hoc enim decidere omnes vermiculos, & ita emori. Sed postrema hæc, quæ à Columella referuntur, superstitiosis sunt relinquenda. Κάμπαι ita Græcè, Latinè Erucæ vocantur: Arabicè Riapsa: Italicè Bruchi: Germanicè Raupen oder Holtzwurm: Hispanicè Bruchi: Gallicè Chenilles.

Margin notes: Erucarum historia. — Erucarum generatio. — Remedia cōtra erucas. — Nomina.

Καρδα-

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. LIIII.

E Frumentis congestę Cantharides ad recondendum idoneæ sunt, quę fictili vase non picato conduntur, & raro mundoq; linteo obligato ore, & deorsum conuerso suspenduntur super aceti feruentis quàm acerrimi halitum, donec æstu exanimentur: postea lino transfixæ reponuntur. a Potentissimæ omnes variæ, b luteis lineis, quas in pennis transuersas habent, promissoq; corpore, crassæ; ac blattarum modo præpingues: sed inertes ac imbecillæ, quæ vnius sunt coloris.

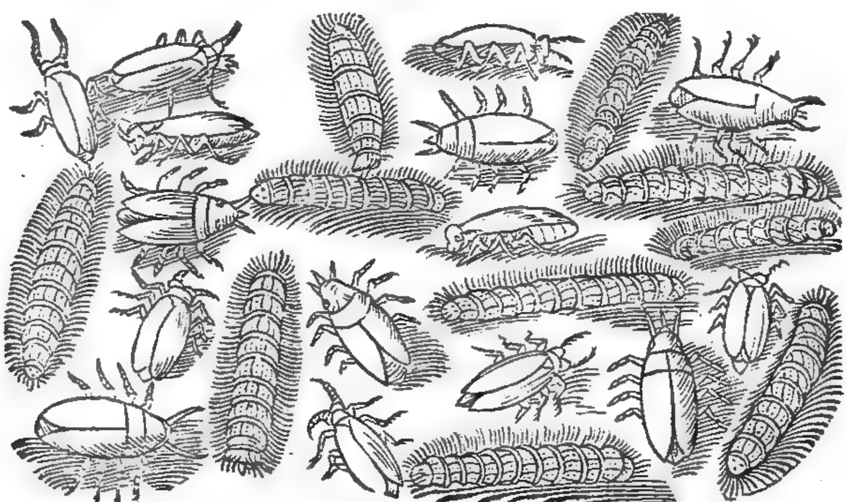
a Meum ἐνεργέστεραι efficaces.
b Luteis, in meo non legitur, nec etiam in pennis.

Βουπρήστεις καὶ πιτυοκάμπαι. BVPRESTES ET PINORVM ERVCÆ. CAP. LV.

10

SImili modo reconduntur Buprestes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ, quæ supra cribrum suspensum feruenti cinere paulisper intostæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, vlcerare, calorem elicere: qua de causa admiscentur medicamentis, quæ lepras, ferosq; lichenas, & carcinomata sanant: menses ciunt pessis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impositas, aquæ subter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd vrinam moueant. Alij pennas, pedesq; contra potarum veneficia, remedio esse tradiderunt.

20

30

Cantharides vulgata sunt animalia, nomine à cantharo, qui Latinè scarabeus est, deducto, ac si eas dixeris paruos scarabeos. Sunt in Italia frequentissimæ, calidioribus præsertim regionibus, vbi non modò in frumentis inueniuntur: sed in fraxinis quoq; stabulantur. Præstant quæ solidæ, recentesq; sunt, nam veterascentes facilè cariem sentiunt, vnde inutiles fiunt in medicamentis Buprestes autem (vt Plinius inquit libr. 30. cap. 3.) non perinde in Italia sunt vulgares & frequentes: sunt tamen scarabeis similes, quanquam minores. At pinorum erucæ numerosæ sanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò vireant syluæ, Ananiensi præsertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborum ramis, & ijs plerunq;, qui in earum cacumine attolluntur, innumerabiles Erucæ rufescentes, ac pilosæ miro artificio nidificant, quibusdam tenuißimis velleribus innumeris inuolucris contextis. Latent in his hyeme, ita frigoris noxam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla est, vt nonnunquam conclusi vermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuißima serici velamina maximè æmulatur, tenuior tamen est. Hæc sanguinis manationibus aptißima est, quare imposita confestim fluorem sistit. Sed de his hactenus. Cæterùm sunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipue sequentes, qui quotiescunq; Cantharidas medicamentis miscent, præcipiunt capita, alas & pedes abijci, tanquam partes cæteris nocentiores: quod tamen Galeni sententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. 11. simpl. medicamentorum integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & ijs integris ipse perpetuò fuerat vsus. Sed si responderint ij, illud nec eorum esse institutum, nec Mauritanorum, sed Hippocratis libr. 4. de victus ratione in morbis acutis, audiant quæso quibus verbis eodem loco Hippocratis sententiam declaret Galenus, cum inquit: Quidam dictionis huius mentem haudquaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditq; hydropi: cui cum à primo die abscessus in sura comparuisset, post tres alios dies sectus est, effusaq; copiosa aqua, curatus esse visus est: quòd pars tumoris præter naturam plurima statim ad moderationem redacta sit, veruntamen non multis post diebus obijt. Quam ob causam medico quidam crimen ingeßit, perperam data esse cantharidum corpora inquiens: Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; esse quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxq; facto similiter in femore abscessu sectoq;, multis post diebus hominem mori contigit, quanquam vrinam prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum vsi sint: hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoscitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexisse. Quamobrem dicendum esse existimauerim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura sunt præditæ in proprij veneni remedium. Quod cum accuratè perpendisset Galenus, eas integras suis medicamentis semper admiscuit: vt facilè attestantur quæ libro 11. de simplicium medicamentorum facultatibus memoriæ prodidit, sic inquiens: Veruntamen sufficientem habemus de cantharidib. experientiam, quòd in vngues psorodeis cum idoneis ceratis, aut emplastris impositæ, sic illos educunt, vt toti cadant. Miscuimus eas etiam facultatibus psoris, & lepris congruentibus, necnon quibusdam sep tis, atq; interim etiam ijs quæ clauos, quos vocant, eijciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulum quiddam in medicamenta vrinam cientia inijciebat. At quidam solas alas & pedes inijciunt, quæ aiunt esse alexiteria ijs, qui corpora ipsorum bibissent: alij contra: at nos totas indimus. Cæterùm aptiores sunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ

40, 50, 60

Cantharidũ consideratio.
Buprestes.
Pinorum erucæ.
Error multorum, alas & alia abiicientium.
Cantharides integras vsurpandas.
Cantharidũ vires.

cantharidum, quæ inuenta in frumento, lutea transuersim in alis cingula obtinent, potißimum si iniiciantur in vas fictile nouum, deinde ori vasis linteum obductum sit rarum, & vas ita teneas inuersum, vt linteum, quod cantharidibus subest, vaporem ab aceto sursum elatum excipiat, donec emoriantur ipsæ cantharides. Et de Buprestibus agens, ita subdit: Sic Buprestes quoq; reponere expedit. Sunt autem & ipsæ animalis quoddam genus cantharidibus tum specie, tum viribus adsimile. Mox de pinorum erucis: Quin & erucæ (inquit) quæ in pinis nascuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, huius sunt facultatis. Κανθαρίδες vt Græcis, ita etiam Latinis Cantharides appellantur: Arabibus Dherarie siue Carariha: Italis Cantarelle: Germanis Goldt Keffer*: Hispanis pariter & Gallis Cantarides. Βούπρηστεις Græcè, item Latinè Buprestes nominantur: Arabicè Xofostis: Italicè Bupresti: Germanicè* Knölster*: Hispanicè Arebentabuei. Πιτυοκάμπαι Græcis, Pinorum erucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini Italis: Pytoriapsa Arabibus:* Die Würm von Fichten *Germanis: Gausanos del pino Hispanis.*

Buprestes.

Nomina.

10

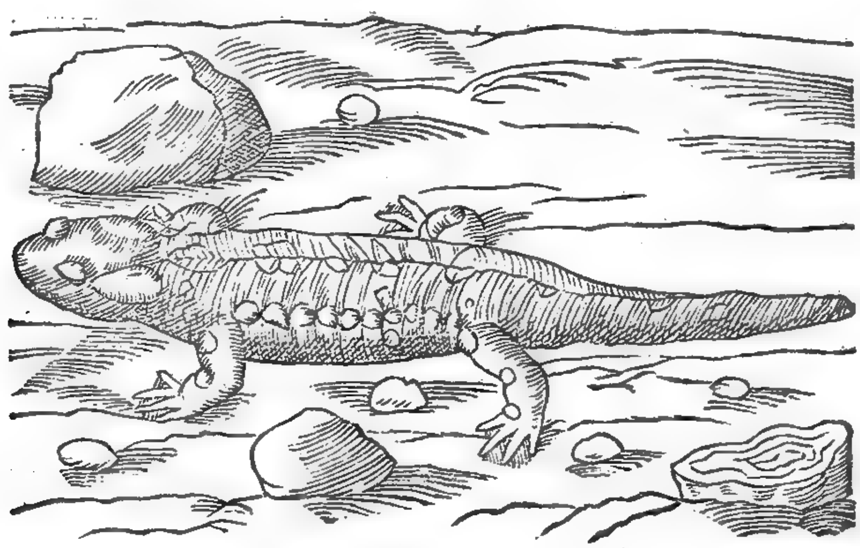
Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. LVI.

SAlamandra lacertæ genus est, iners, varium, quod frustrà creditum est ignibus non vri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, vt cantharis, in medicamenta, quorum vis est exesse, a & lepras abolere: similiq; modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus & capite, in melle seruatur ad eundem vsum.

a Orib. addit καὶ ἑλκῶσαι δυνάμεσι. i. exulcerare.

SALAMANDRA.

20

30

40

SAlamandræ in agro Tridentino copiosæ inueniuntur, Ananiensi præsertim valle, iuxta semitas, & in opacis vliginosisq; locis. Incipiunt enim apparere verno tempore, atq; etiam autumno, cælo maximè pluuio. Sed æstate ob solis feruores: itemq; hyeme ob vrgentißima frigora, suis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto similis est, verùm capitis ac ventris craßitudine excellit, breuiore tamen constat cauda. Illa etsi altioribus nitatur cruribus, ad gressum tamen ignauior est, hic verò contrà agilis celerq; conspicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Visu Salamandræ horribiles atq; abominandæ sunt, ita vt facilè eorum aspectus hominibus nauseam pariat. De hac differens Plinius lib 10 cap. 67. sic inquit: Salamandra animal lacerti figura stellatum, nunquam nisi magnis imbribus prouenit, & serenitate deficit. Huic tantus rigor, vt ignem tactu extinguat, non alio modo quàm glacies: quod quidem facit prunis superposita, non secus atq; cætera animalium carnes, quæ prunis assandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, vbi flamma valentius agit, vel in fornacem proiecta, statim comburitur. Vanum est ergo credere (vt etiam Dioscorides inquit) igne eam minimè absumi posse, eoq; victitare, vt chamæleon aëre: quandoquidem facto periculo, igne exustam breui Salamandram vidimus. Quo fit, vt scripserit Galenus lib. 3. de temperamentis, Salamandram ad certum vsq; temporis spatium ab igne nihil pati: vri tamen, si ea longius igni sit admota. Quod postea effecit, vt explicare nesciam quo argumento, quaue ratione prodiderit Aristoteles libr. 5. cap. 19. de historia animalium, Salamandram igne minimè comburi, sed per eum inambulantem, flammas & prunas extinguere: cum contrarium experientia facile probari poßit. Illud præterea mihi dubium est, an idem eodem capite vera retulerit, cum asserit in Cypro insula ærarijs fornacibus, vbi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, in medio igne, exoriri pennatas bestiolas paulò muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant atq; ambulent, amotoq; igne statim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd si hæc vera essent, ea nunquam reticuisset Galenus, qui diligentißimè omnia Cypri metalla inuestigauit ac nouit, pariterq; metallorum fornaces, cum fuerit ipse harum memorabilium rerum accuratißimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus vtranq; cadmiam, pompholygem, spodium, æris florem, & alia mecum retuli, sed muscas per ignem obambulantes mihi nunquam videre licuit. Qua in re nesciuerim, quonam pacto Aristoteles seruari poßit: nisi dixerimus, ipsum hoc in loco non suam, sed aliorum historiam recensere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nil gignunt (vt Plinius tradit) neq; est in eis genus masculinum fœmininumve. Nascuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morsu venenum inferunt, serpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris saliua veneno inficiunt, maxima degustantium iactura: quandoquidem non pauci reperti sunt, qui hoc veneno interiere. Est & Salamandræ aquaticum genus Vtinensibus frequentißimum, capite terrestribus breuiore rotundioreq;, cauda anguillarum modo, nigro vndiq; dorso, ventre autem rufescente, luteis maculis

Salamandræ consideratio.

Salamandra igne absumi.

50

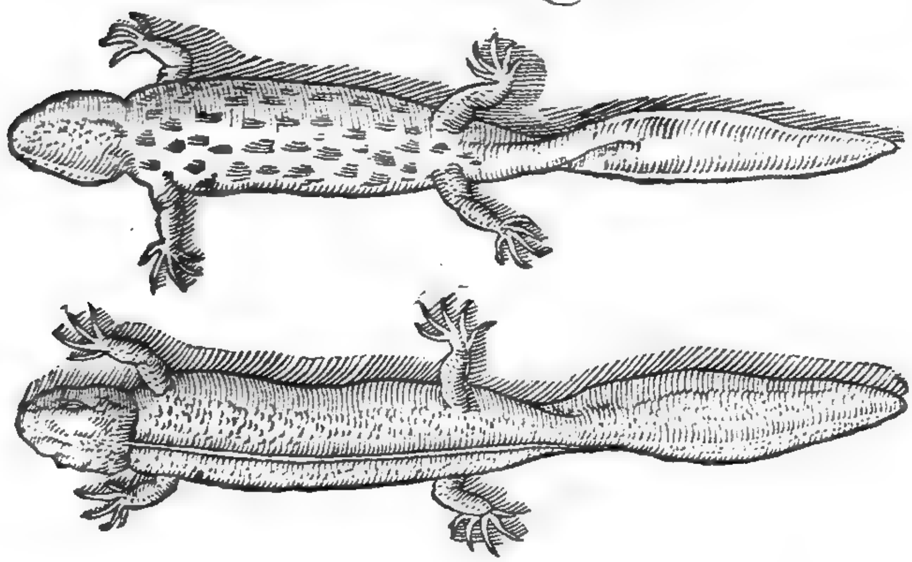
Arist. vanæ opiniones.

60

Salamandræ generatio.

Salamandra aquatica.

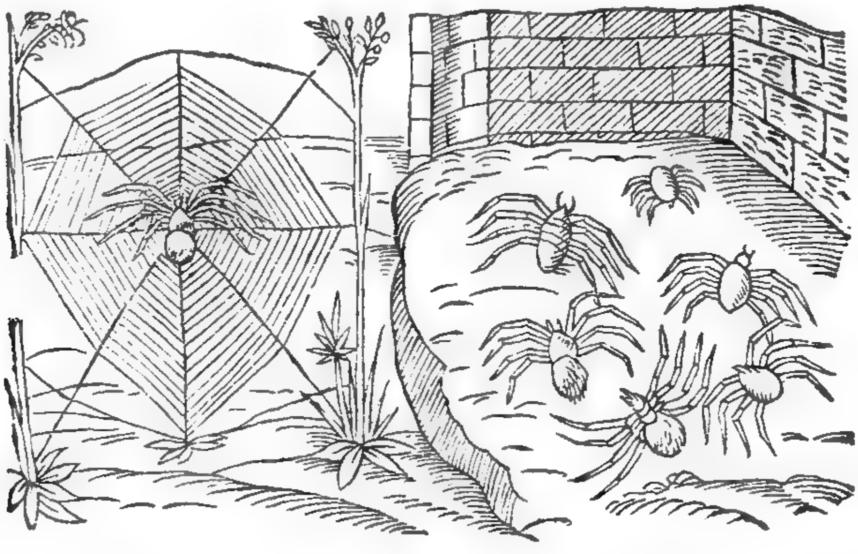
SALAMANDRA AQVATICA.

maculis reſperſo, horrendo aſpectu, æquè atq; terreſtre. Animal, quod Græcis σαλαμάνδρα Latinis ſimiliter Salamandra nuncupatur: Arabibus Adhaja: Italis Salamandra: Germanis Olm oder Moll: *Hiſpanis Salamantegua: Gallis Salamandre.*

Ἀράχνη ARANEVS. CAP. LVII.

ARaneus, quem holcum, alij lycon, id eſt lupum vocant, ſubactus cum ſplenio, & linteo illitus, prolatuſq; vtriſq; temporibus, aut fronti, tertianos circuitus perſanat. Tela eius impoſita ſanguinem ſiſtit, vulnera, quæ ſummam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria vindicat. Eſt & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem denſamq; telam orditur, quem in aluta ligatum, & lacerto appenſum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex roſaceo, & infuſus, aurium doloribus auxiliatur.

Araneorum & phalangiorum genera.

ARaneorum & phalangiorum (vt lib. 9. cap. 39. de hiſtoria animalium ſcribit Ariſtoteles) plura ſunt genera. Mordax quod in duo diſtinguitur, alterum ſimile ijs, quæ lupos appellant, eſt paruum, varium, procax, ſalax, pulex nuncupatum. Alterum maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum & lente ambulans, nec viribus valens neq; ſaliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum aut certè exilem inferunt morſum. Genus ſecundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum eſt, quod non texit: partim maius, quod aſperam, paruamq; telam apud terram aut ſepes orditur, bucculis intexere ſolitum primordijs intus poſitis obſeruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, vt capiat: partim varium eſt, quod paucam vilemq; telam ſub arboribus facit. Tertium genus, quod ſapientiſſimum lautiſſimumq; omnium eſt, noſtris ædificijs latiſſimas contexit telas. Huius vt equidem arbitror hic meminit Dioſcorides. Plinius araneos, qui ictu, vel morſu venenum inferunt, phalangia nominat, quorum hiſtoriam lib. 29. cap. 4. diffuſius enarrauit his verbis: Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum ſimile formicæ, ſed multò maius, ruſo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercurſantibus reſperſum guttis. Acerbior huius, quàm veſpæ ictus. Viuit maximè circa furnos & molas. Aequè phalangion Græci vocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangij nomine araneus, lanuginoſus, grandiſſimo capite. Quo diſſecto inueniri dicuntur intus vermiculi duo, qui ceruina pelle concluſi, & mulieribus adalligati ante ſolis ortum, præſtant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro ſimilis, ore minimo ſub aluo, pedibus breuiſſimis, tanquam imperfectis. Dolor à morſu eius, qualis à ſcorpione. Vrina ſimilis, araneis textis. Idem erat aſterion, niſi diſtingueretur virgulis albis. Huius morſu genua labefactantur. Peior vtroq; eſt cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & vomitus araneoſos: etiamnum deterior, à crabrone penna tantum differens: hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ ſimilis, aluo nigra, guttis albis diſtinguentibus, veſparum dolore torquet. Tetraganthij duo genera habent, peior medium caput diſtinguente linea alba, & tranſ-

Phalangiorũ genera ex Plinio.

transuersum altera, hic ori tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius eodem colore, qui telas muscis in parietibus latißimè pandit. Hactenus de araneu & phalangijs Plinius. Cui subscribens Aetius lib. 13. cap. 18. Phalangiorum genera, inquit, plura sunt. Quæ verò apud eos, qui de noxijs bestijs scripserunt, referuntur, vt plurimum sex numero existunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalon, sextum scolecion appellatum. Ac primum quidem rhagium, id est acineum, figura rotundum est, colore verò nigrum, acini vuæ nigræ similitudine, vnde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium ventrem habet, pedes verò ex vtraq; parte quàm breuißimos. Alterum verò lupus appellatum, muscas perdit eisq; pascitur: ac corpus quidem habet latum ac volubile, partes verò circa eius ceruicem incisæ sunt: amplius autem, & os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc est, formicarium dictum, quòd formicis maximè aßimiletur, colore est fuliginosum: corpus verò eius velut astris quibusdam insignitum, præsertim circa dorsum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum est & viride, stimulumq; iuxta collum habet, atq; si in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum sclerocephalum dictum, caput habet saxeum & obduratum: lineamenta verò per omne corpus similia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextum postremò scolecium siue vermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem species phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangijs Aetius. Ego autem asserere non dubitauerim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me sæpius sint visa, quanquam scribat Plinius, phalangia in Italia non oriri. Quin potius præter prædicta genera inibi & alterum reperitur omnium perniciosißimum, quod à Taranto Apuliæ ciuitate, vbi innumeræ æstate tota vagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti verò ab his variè ac diuersè torquentur: siquidem alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij vigilijs afficiuntur, pleriq; vomitionibus laborant, nonnulli saltant, sunt qui sudant, alij tremebundi fiunt, quidam pauoribus infestantur, & alij alia patiuntur incommoda, fiuntq; phreneticis, lymphaticis ac maniacis similes. Quæ quidem symptomata tam varia, ac diuersa non aliunde prouenire dicendum est, quam aut ex vario horum animalium veneno, aut ex demorsorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorum temperaturis omnia hæc accidisse conspeximus: tametsi non desint, qui putent Tarantulæ venenum dietim, vel horatim immutari, fieriq; ob hoc, vt tam varijs symptomatibus vexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiamnum in maritimis nostris Senensibus Tyrrheno litori adiacentibus, & Romano agro frequentes: veruntamen non perinde ac in Apulia numerosæ. Degunt hæ inter segetes in quibusdam terræ cauernulis, è quibus interdiu exeuntes, sæpe eos messores iciunt, qui huius insidiæ ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos vidi ego nonnunquam in plateis iacentes, & in xenodochijs, qui prædictis affectibus torquebantur. Sed mirum certè, quàm facilè huiusce veneni vis musica mulceatur. Quandoquidem (vt equidem attestari possum) auditis lyricis instrumentis, vel tibiarum sono, primo statim occursu icti à Tarantula à languoribus cessant, & in medium tripudiare & saltare incipiunt, tamq; diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo vnquam tenerentur dolore. Quod si eueniat, vt tibicines tantillum conquiescant ac interponant, non multo post tempore in terram concidunt; & ad pristinos redeunt languores: nisi tamdiu indeficiente sonitu saliant atq; tripudient, donec veneni virus, partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendia conducuntur, alternatimq; mutantur, vt absq; vlla sonitus intermißione, tamdiu tripudient demorsi, quousq; penitus curati quiescant: cum tamen, dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac alijs, quæ venenosorum morsibus aduersantur. Constat quoq; esse ex mortifero araneorum genere quam Solifugam appellat Iulius Solinus, his verbis: Sardinia est quidem absq; serpentibus, sed quod alijs locis serpens est, hoc Solifuga Sardois agris animal perexiguum, simile araneis forma. Solifuga dicta, quòd diem fugiat. In metallis argentarijs plurima, nam solum illud argenti diues est: occultim reptat, & per imprudentiam supercedentibus pestem facit. Nomen ἀράχνη Græcum est, vt Latinum Araneus: Arabicum Hamdebut seu Hanchebut: Italicum Ragno: Germanicum Spinn: Hispanicum Arana: Gallicum Areine.

Phalangiorũ genera ex Aetio.

Tarantulæ consideratio.

Tarantulæ remedium musica.

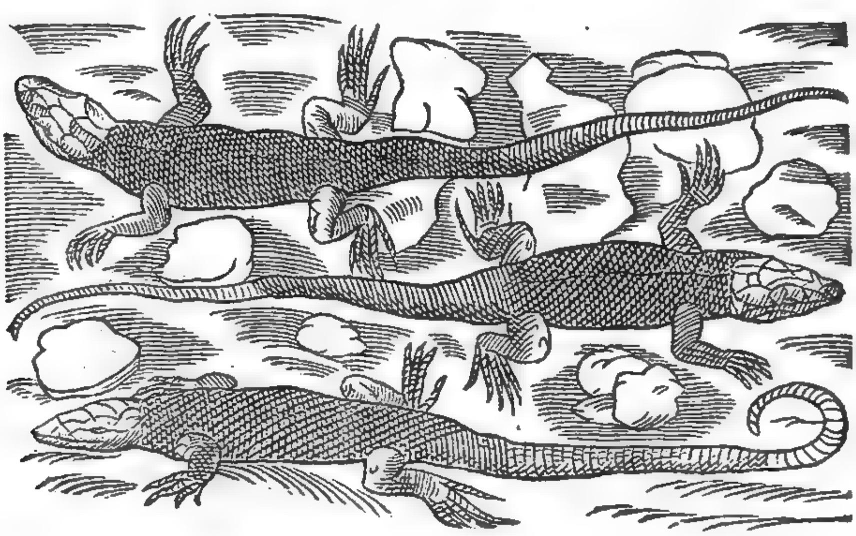
Solifugæ historia.

Nomina.

Σαῦρα. LACERTA. CAP. LVIII.

LAcertæ caput intritum & appositum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: varos, formicantes verrucas & pensiles, quas acrochordonas vocant, tollit. Iecur exesis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulsa admoueatur, ictis á scorpione leuamentum præstat.

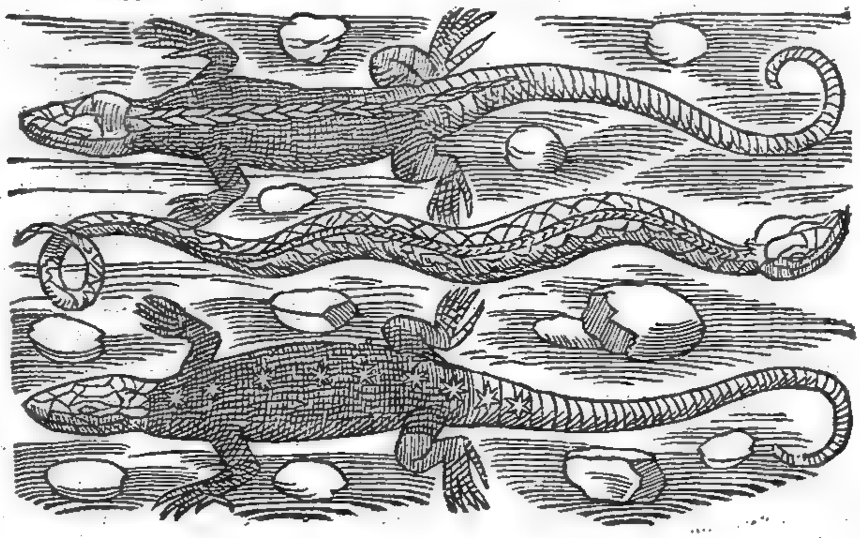
LACERTA.

SEPS.

Σὴψ SEPS. CAP. LIX.

SEps, quam aliqui lacertam chalcididam vocarunt, in vino pota, morſus ſuos ſanat.

LAcertæ, quæ vbiq; vulgares oberrant, oua quemadmodum ſerpentes pariunt, & cochleis maximè inſidiantur. In Arabia (vt Plinius eſt auctor) cubitalem æquant menſuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India verò Niſa monte, ſi Plinio credimus, ad 24. pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fului, aut punicei, aut cærulei. Eſt & Inſula Capraria lacertis maximis referta, vt referunt, qui ad fortunatas nauigarunt inſulas. Cæterùm, quæ Chalcidicæ vocantur, in Lybia, & Cypro copioſè prouenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerumque in locis aridis, & inter ſaxa. Varia eſt harum hiſtoria, apud auctores: nam quidam noſtratibus lacertis ſimiles ipſas fecere, quidam verò inter ſerpentium genera recenſent. Nicander Dioſcoridi ſubſcribit: quippe qui in theriacis ſuis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis ſimilem. Veruntamen Aëtius lib. 13. Sepam inter mortiferos recolit angues, ſic inquiens: Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex craſſo autem in tenuem abit: recta verò, ac tardè proſerpit. Caput habet latum, os acutum, vniuerſum autē corpus multis albis notis reſperſum. Cæterùm ij, qui ab eo percuſſi ſunt intra tres, aut quatuor dies pereunt: hæc Aëtius. Pauſanias porrò aliter ſentire videtur: inquit enim Aegyptum Arcadiæ quondam regem in venatione occupatum, & imprudentem Seps oppreſſit. Viperæ ſimilis eſt minimæ, cineris colore, maculis ex interuallo varius, lato capite, anguſta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo inceſſu, quaſi cancer, quod & ceraſtæ ſerpenti proprium eſt. Quamobrem credendum putauerim, aut fabuloſam eſſe lacertæ Chalcidicæ hiſtoriam, aut pluribus hoc nomen conuenire ſerpentibus. Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola vulgò dictum, quoniam ſub terra deliteſcat. Quæ cum homines morſu perimat, fecit, vt mecum quandoque cogitauerim, an ea fortaſsis Nicandro ac Dioſcoridi Chalcidica eſſet lacerta: aut Stellio, quòd ſtellis maculata, inſignitaq; cernatur. Sed hæc libro ſexto duce Deo, latius explicabimus, vbi de his, quæ morſu, vel ictu venenum emittunt, ſermonem faciemus. Quæ Græcis σαῦρα. Latinis Lacerta nominatur. Italis Lucertola: Germanis Heider: Hiſpanis Gartixa. Quæ verò Σὴψ Græcè, Latinè Seps & Lacerta Chalcidica vocatur: Italicè Sepa.

Lacertarum conſideratio.

Chalcidicarū deſcriptio.

Seps inter mortiferos Aetio.

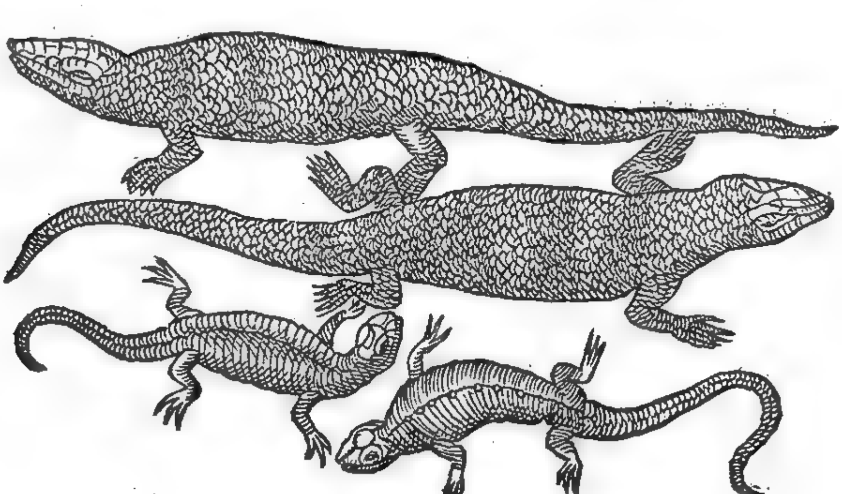
Terrantola.

Nomina.

Σκίγκος SCINCVS. CAP. LX.

SCincus aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quāuis inueniatur a in Lydia Mauritaniæ. Eſt autem terreſtris crocodilus, ſui generis, ſale inueteratus cum Naſturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id ſibi virium vendicaſſe, vt ſi drachmæ pondere bibantur, venerem accendant. Verùm decocto lentis cum melle, aut ſemine lactucæ cum aqua poto, veneris cupiditates inhibentur: additur in antidota.

a Ori. le. ἀπολλωνία: Apolonia.

Scinci consi.

Tametsi scribat Dioscorides, Scincum esse terrestrem Crocodilum, sui generis: aquatile tamen animal est. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quamuis forma crocodilos referant, magnitudinem tamen longè minorem habent: namq; qui ad summum adoleuerunt, nostrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis vestiuntur subluteis, cæsia à capite ad caudam discurrente linea. At non eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura sunt dorso. Pausanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: veruntamen ij ad nos non deferuntur. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt, sed minutulos, ac nigricantes, quibus sæpius vtuntur seplasiarij deficientibus marinis, non sine magno fortasse hominum discrimine. Reprobat hos Fuchsius quoque lib. 1. de compositione medicamentorum, sic inquiens: Scincus animal est in aquis degens, lacertæ magnæ simile, sed ventricosius: cauda lata, vt anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ subijciunt, cum duabus caudis, veri non sunt, sed ex Vicentino agro allati: hæc ille. Qui tamen dum aliorum errorem meritò damnat, ipse (pace viri alioquin clarissimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidisse videtur, quòd existimauerit, legitimum Scincum, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natandum, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchsij Scincus, quo Foroiuliensis ager, & quæ circa Vtinum ciuitatem stagnantes sunt aquæ, maximè scatent, & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus venter, ac maculis varius, rotundum quadantenus caput, anguillæ cauda, nigrumq; dorsum est, Scincus verus non est: sed potius animal salamandræ generi adscribendum, quòd terrestrem salamandram non paucioribus referat notis, quàm aquatiles testudines terrestres repræsentant: ob id itaq; rectè Vtinenses hoc animal Salamandrā aquaticam vocant, abhorrentq; maximè, quòd inter venenata omnino reputent. Huic sanè cùm Aegyptio scinco nulla est cognatio: quippe Aegyptius capite constat longo, dorso quadantenus elato: ventre lacerta non maiore: corio squamis subluteis, numerosis, minimisq; in vniuersum referto: cauda lacertæ modo tereti, breuiore tamen: cæsiaque à capite ad caudam discurrente linea. Talis nimirum Scincus est, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numerosus conuehitur. Scincorum meminit Plinius libro 28. cap. 8. vbi ita scribit. Ex chamæleontis similitudine est Scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt: candidiore autem, & tenuiori cute. Præcipua tamen differentia dignoscitur à Crocodilo aquatico squamarum seta à cauda ad caput versa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur salsi. Rostrum eius, & pedes in vino albo poti, cupiditates veneris accendunt. Vtique cum satyrio, & erucæ semine singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admistis, ita vt pastilli singularum drachmarum bibantur. Per se laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodest & contra sagittarum venena, ante posteaq; sumptus. In antidota quoque nobilia additur: hæc Plinius. CROCODILVS (vt refert Aristoteles in libris de historia, & partibus animalium) animal est magnum,

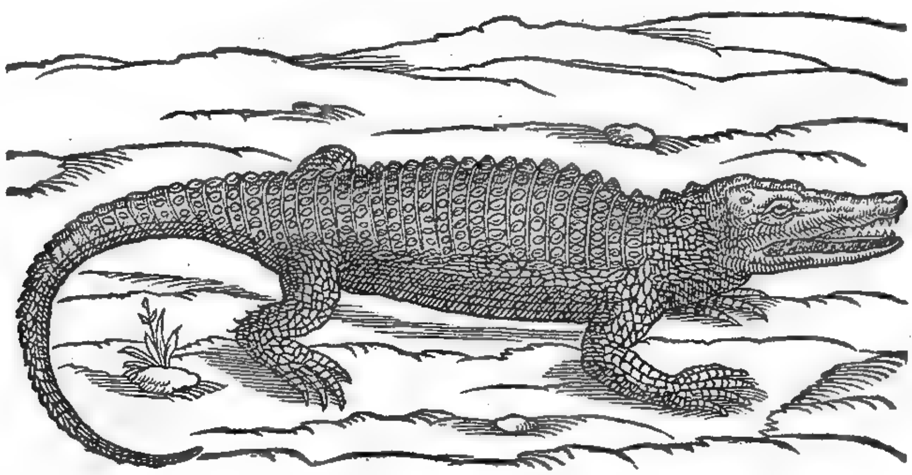
Scinci Vicentini.

Fuchsii error.

Scinci Aegyptii historia.

Crocodili historia.

CROCODILVS.

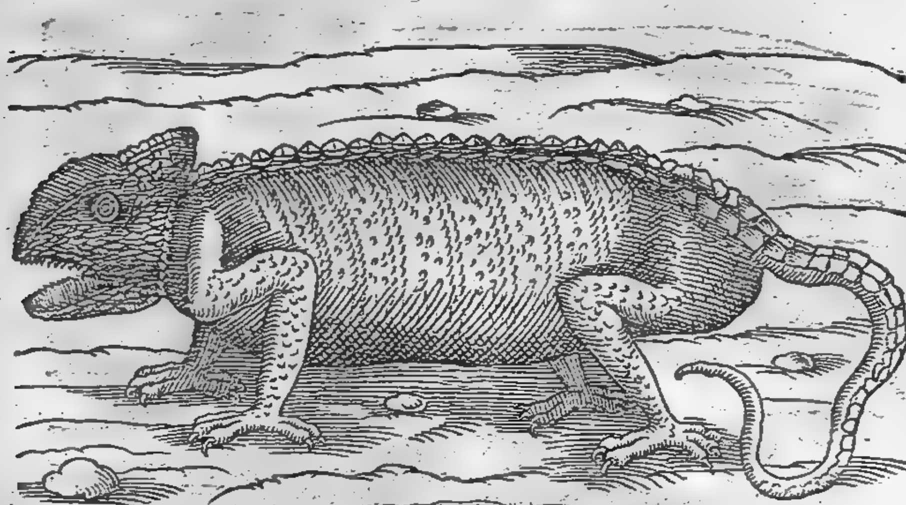
ad quindecim vsque cubita crescens: quamuis ad duodeuiginti scripserit Plinius. Hic animal non parit, sed ouum anserini magnitudinem non excedens: idq; in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimum sexaginta, viuitquè diu, maximumquè animal minima hac origine euadit: namque fœtus ex ouo exclusus proportione respondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiscretam habet, vt omnino ea carere videatur. Cuius rei causa est, quod idem & terrestris, & aquatilis quodammodo est. Ergo vt terrestris, locum obtinet linguæ, vt verò aquaticus elinguis. Pisces enim aut nullam habere linguam videntur, nisi valdè resupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter cætera superiorem mouet mandibulam, minimeq; inferiorem: causa est, quòd pedes ad capiendum, retinendumq; inutiles habet. Oculi crocodilo suilli, dentes exerti, & vngues in pedibus acutissimi, coriumq; durissimum, telis ac sagittis minimè cedens. Interdiu plerunque terram incolit, noctu verò aquis se mergit, innatatq; flumine. Duo eius esse genera Plinius est auctor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterum minus illi simile, multum infra magnitudinem, in terra tantùm, odoratissimisq; floribus viuit. Ob id intestina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodileam vocant, oculorum vitijs vtilissimam, cum porri succo inunctam, & contra suffusiones, vel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit. Ex aqua verò morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremquè reddit. Lentigines tollit, ac varos, omnesquè maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Felle inunctis oculis contra suffusiones nihil vtilius prædicant. Maiores dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (si credimus) coitus stimulant. Corij vtriusque cinis, ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis vtriusque claritatem visus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incursauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipsum excepto capite pedibusq; elixum manditur ischiadicis, hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius intestinis assignauit, ea Dioscoridem fimo tribuisse constat. Cæterùm cùm Scincus Chamelaontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, veniatq; & ipse in medium vsum, non ab re fore duxi, eius tum historiā, tum etiam facultates enarrare. CHAMAELEON igitur (vt Aristoteles memoriæ prodidit libro. 2. capite. 11. de historia animalium) figura totius corporis lacertam planè repræsentat. Latera

Crocodili genera & vires.

Chamæleontis historia.

deorsum

CHAMAELEON.

deorsum ducta ventri iunguntur, vt piscibus: & spina modo piscium eminet. Rostrum simiæ porcariæ simillimum: caudā prælonga in tenue desinens, & longis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quàm lacerta. Pedes singuli bipartitò secantur, partesq; talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus reliquam partem obiectam. Sed ipsæ etiam reliquæ partes paulotenus in digitos quosdam finduntur, aduncis vnguiculis. Corpus asperũ totum, vt crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium ouiparorum tenuissimus est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animæ eius referenda est: præ nimio namque metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, vt testudinis: pallescit cùm moritur, defunctusq; colorem eundem seruat. Subit cauernas, & latitat more lacertarum. Caput eius, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis vstum. Dextro oculo, si viuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguã, si viuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextrã maxillam ad formidines, pauoresq; corpore vero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi. Σκίγκος vt Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus Aschancur, siue Scanchur: Italis Stinco & Scinco: Hispanis Stinco.

Chamæleontis vires.

Nomina.

Γῆς ἔντερα. TERRENI VERMES. CAP. LXI.

TErreni vermes impositi, præcisos neruos glutinant: tertianas discutiunt. Decocti cum anserino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillentur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu ex passo vrinam ciunt.

TErreni vermes etiam in medicum vsum veniunt, quandoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, neruorumq; cruciatus. Veruntamen aberrant plerunque myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim vermiculos in æneum cacabum, & affuso inde oleo igni feruefaciunt: quo fit, vt paruo momento ij non modo inassentur, sed penitus comburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cum vase vitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: namque hoc modo eorum succus elicitur, comburiq; nequeunt. Præstat hoc oleum ita paratum, præsertim si vermes rosaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus prouenientes, inunctis prius locis dolentibus oleo, & mox superpositis vermibus in eo elixis, tusis, admistisq; cum æquali cerati pondere, quod tria pharmacum vocant ex argenti spuma, oleo & aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plinius libro 30. cap. 3. ipsorum vermium cinerem cum melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos vermes in oleo veteri elixos, & superpositos. Ad hæc terrestres vermes prius vino albo eloti, ac per se absque oleo vase vitreo excepti, operculato vasis ore, ne quid expirare possit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tamdiuq; efferuescere permittuntur, donec in liquorem oleo similem vertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè præstet neruorum, & intestinorum vulneribus glutinandis. Quod longe efficacius efficit, si factitio balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admistum: aut oleo, quod vitreis organis è larigna, siue abiegna lacryma elicitur. Namque his additis vniuersa corporis recentia vulnera breui tempore glutinat, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur vtiliter terreni vermiculi igne cremati, & in puluerem contriti felle suffusis, ex marrubij, vel absinthij decocto: adduntur q; in electuarijs ad idem paratis, vt Galenus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosaceo subacti (vt idem author est) podagricorum inflammationes extinguunt. Γῆς ἔντερα Græcis dicuntur: Latinis vermes terreni: Arabibus Charatin: Italis Vermi terrestri, & Lombrichi: Germanis Regenwürm: Hispanis Lumbrices de tierra: Gallis Vers de terre.

Terrenorum vermiũ, & eorũ olei vires.

Nomina.

Μυογαλῆ. MVS ARANEVS. CAP. LXII.

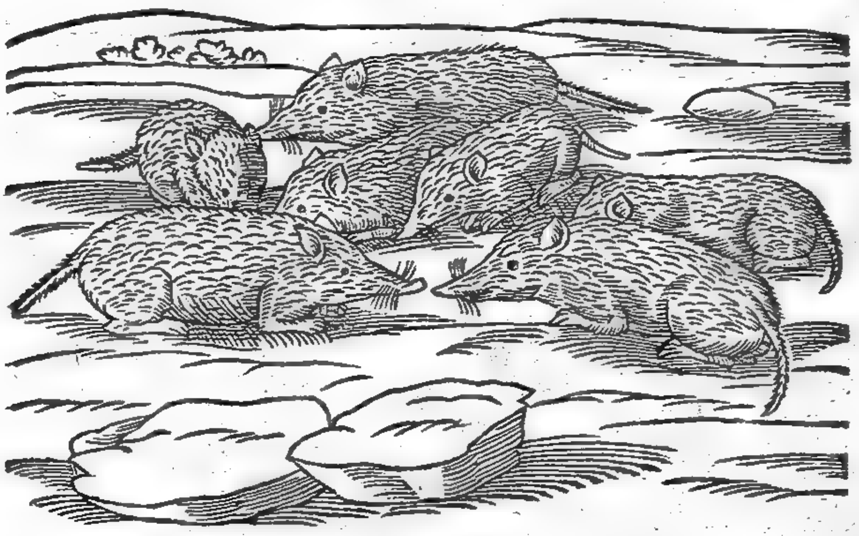
MVs araneus dissectus & impositus, sui morsus veneficia luit.

ARaneus mus (vt Aëtius inquit) colore quidem mustelæ similis est, magnitudine autem muri. Os verò sublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplice ordine nati, in vtraq; maxilla: quo fit, vt quatuor dentium ordines habeat. Quibus vtiq; notis abunde respondent ij, à quibus picturam, quam hic damus, mutuati sumus. Meminit muris aranei Nicander, in suis theriacis, dixitq; perire in rotarum orbita, si progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabulosum poeticumquè censemus: tametsi non desint, qui terra è plaustrorum rotis excussa, huiusce succurrant morsibus. Scribit Plinius libro 8. capite 58. mures Araneos vltra Apenninum non haberi, cùm tamen hoc æuo in vniuersa reperiantur Italia

Aranei muris consid-

Plin. arguitur.

MVS ARANEVS.

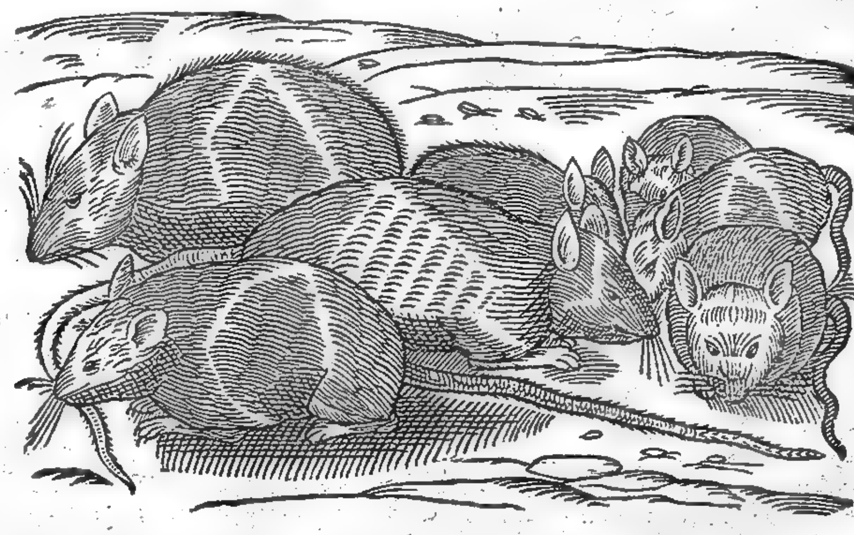

Italia. In Ananiensibus montibus, Tridentino agro frequentes visuntur. Nihilominus incolæ inter venenata non habent: id quod fortaßis & cæli & solis temperamento euenit. Siquidem nec Scorpiones ibidem exorti ictu venenum relinquunt, vt in eorum mentione superius diximus. Μυογάλη *Græcè, Mus araneus Latinè appellatur: Italicè Topo ragno: Germanicè* Spitzmauß: *Hispanicè Murganho.*

Nomina.

Μῦς. **MVRES.** **CAP. XLIII.**

MVres, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis vtilissimè imponi, in confesso est. Si inassatos infantes ederint, oris saliuam exiccari promittunt.

Muris consideratio.

MVres diuersorum sunt generum, siquidem domestici, syluestres, ac montani reperiuntur, sunt etiamnum aquatiles, & marini. Verùm primùm de ijs disserentes, qui nostris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam segetum perniciem morantur, Aristotelis verba referam, qui libro 6. de historia animalium cap. vltimo sic habet: Murium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Iam enim fæmina prægnante in vase miliario aliquando occupata, paulo post reserato vase, musculi numero viginti & centum reperti sunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agrestis murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri solent, vt parum ex vniuerso frumenti relinquatur: tam cito absumitur, vt nonnulli mediocres agricolæ, cum pridie metendum statuerint, postridiè mane cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inueniant totam. Interitus autem minimè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam superiore tempore homines vincere, vel suffiendo, vel sues, vt latibula effoderent, admittendo, non possent. Quin etiam vulpes eos venantur, & cati syluestres inprimis: sed tamen superare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquam omniũ vincit, nisi imbres: ijs enim quàm primùm intereunt. Terræ Persicæ parte quadam mure fœmina rescissa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui vehementer confirment, Mures, si salem lambant, impleri sine coitu. Aegyptijs muribus prædurus, ferè vt erinaceis, pilus est. Habentur in murium genere & GLIRES. Idcirco (vt Plinius auctor est lib. 36. cap. primo) apud Romanos censoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi vetantes. Verùm hoc æuo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicam palato iniuriam fieri putantes, si tam pingui priuetur alimento. Sed ij minimè perpendunt, vel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia ventriculi appetentiam destruant, lentum ac frigidum gignant succum, concoctuq; contumaces existant. Notatum non congregari glires, nisi populares eiusdem syluæ, & si misceantur alienigenæ, amne, vel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim

Glirium consideratio.

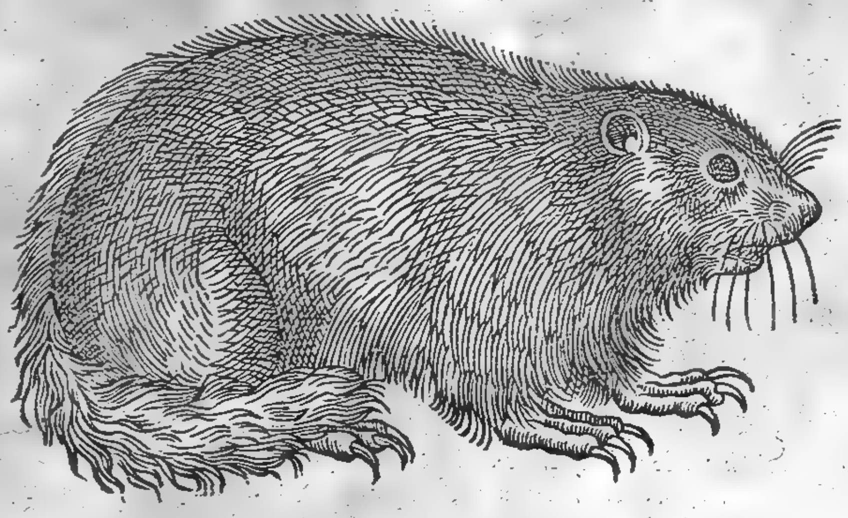
& hi

& hi cubant, rurſus æſtate iuueneſcunt. Montibus Goritienſi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis ſyluis maxima eſt horum quandoq; fœtura. Quò fit, vt numeroſi à venatoribus capiantur, præſertim cùm fagina glande abundant ſyluæ. Exeunt venatum nocte, & arbores ſuffientes, in quibus ſtabulantur, ſi eos ſtupefactos innumeros capiunt, adeò vt ijs repletis ſaccis domum plerumque redeant; quos poſtea excoriant, & impoſitos præ nimia copia cadis, ſale & muria aſſeruant, quemadmodum piſces. Horum caro ijs vtiliter eſtur, qui canina laborant fame: namque exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Diſcoquitur Gliris caro detracta pelle, & inteſtinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atque ita aſſeruatur, quod conſtet deplorata aurium vitia eo remedio ſanari. Georgius Agricola, vir alioqui doctiſſimus, & acerrimus rei metallicæ indagator, quòd fortaſſe veros glires non viderit, neque cognouerit, non ſine magno errore putat in libello, quem ſubterraneis animalibus dicauit, Sciuros à villoſa cauda, qua ſe operiant & inumbrant, ita vocatos, Glires eſſe. Sed quòd hæc duo animalia inter ſe maximè differant, omnibus notius eſſe arbitror, quàm vt pluribus exponi debeat. Porrò MONTANI mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam

Agricolæ error, Sciuros, Glires exiſtimantis.

Murium montanorũ conſideratio.

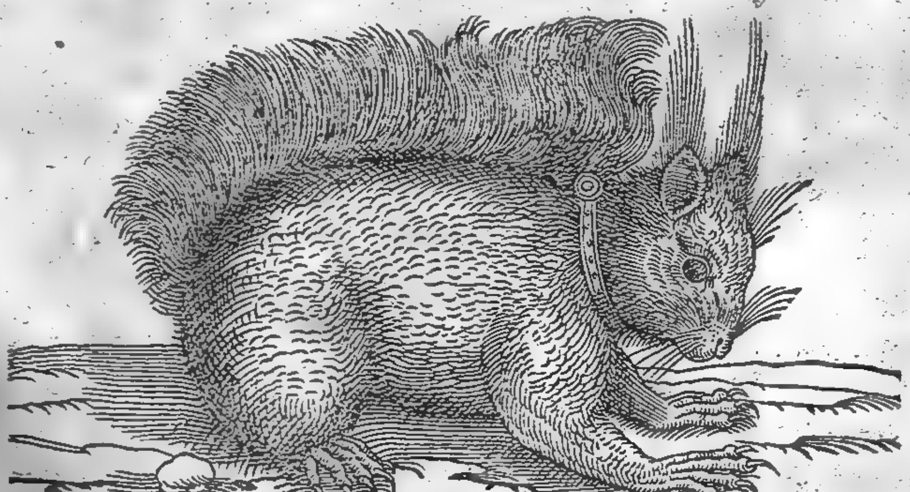
MVS MONTANVS.

nonnunquam ſuperant, cruribus non vſque adeò longis. Capite leporem referunt: verùm tam breuibus auribus ſunt, vt vix ſupra pilos appareant. Pilo veſtiuntur vario taſſi modo, oblongo. Breuem habent caudam, & pedes acutis vnguibus armatos. Hyeme admodum pingueſcunt, & obeſi fiunt, ita vt aliquando monſtroſè intumeſcant. Hi Ananienſibus, Phœbeiſquè montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, vocanturquè vulgò corrupto vocabulo Marmontane, quaſi Mures montanos dixerint. Eriguntur ſæpius vrſi modo, anterioribus pedibus veluti manibus, cibum ori adminiſtrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis inſtar, ſed longiores, atque acutiores, quibus ſæuiſſimè mordent. Sed mirum eſt (ego enim qui periculum feci, id certò teſtari poſſum) quòd ſi acutis forcipibus ſecentur, vna tantùm nocte renaſcuntur. Domi retenti ſi iuuenes ſint, exuta quadantenus feritate miteſcunt, ſed vtenſilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & deſtruant. Hyeme deliteſcunt, fœno ac paleis in aceruum congeſtis plerunq; ſe condentes. Dormiunt integris menſibus, quemadmodum & glires. In montibus viuunt. Stramenta in cauernas comportant, quibus à frigore ſe tueantur. Exterrefacti acutiſſimè vociferantur, ac ſibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes ſylueſtri & graui quodam odore adeò ſpirant, vt quibuſdam nauſeam moueant. Quo fit, vt ſale & muria aſſeruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantẽ humiditatẽ ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tã recentes, quàm ſale conditi concoctu admodum contumaces exiſtant, ventriculo laborem inferant, corpusq; vniuersũ excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quod contractos molliat & reſtituat neruos. Sunt verò & alia quoq; murium genera, nempe, Ponticum, Laſsicũ, Noricum, Pannonicum, Indicum, à regionibus prouincijsq; cognominata. Ponticus pilo eſt niuei candoris, ſed ſuperiore caudæ parte ſaturatè nigricat: ea enim digiti longitudinem non excedit, corporis magnitudo illi vt ſciuro: inſectatur aues & mures. Hunc ſanè id eſſe cenſemus, quod Armellinum vocamus. Laſsicus pilis veſtitur in

Murium alia genera.

SCIVRVS.

cinereo candidis, ventre tamen albicante: est Pontico paulò maior: hunc Varium appellamus. Noricus corporis mole domesticam mustelam æquat, pilis leporinis ferè similibus, breui constat cauda, caret auribus, non tamen foraminibus, quæ habet aurium instar. Pannonicus, cui color subuiridis, mustelæ speciem refert, verùm magnitudine domesticos mures non superat. Postremò Indicus colorem habet ferè murium montanorum, albis tamen compluribus intercursantibus pilis, capite est & ore in longum porrectis, quin & auriculis breuiusculis: cauda ab ipsis clunibus crassiore in exilitatem ad imum prolixè desfluente, cruribus dodrantalibus. Corpore felem æquat, pedibus aliquantò breuioribus, ac pilo hispidiore, præsertim si aduerso tractu mulceas. Atque hactenus de murium generibus. Cæterùm posset & SCIVRVS in murium genere recenseri, nam præter caudam, quæ illi adeò villosa, amplaq́ est, vt ea se totum inumbret & contegat, cætera Pontico muri ferè similia sunt. Animal vulgò notum. Meminit Sciuri Plinius libro octauo cap. trigesimo octauo, his verbis: Prauident tempestatem & Sciuri, obturatisq́, quà spiraturus est ventus, cauernis, ex alia parte aperiunt fores. De cætero ipsis villosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes alijs prouisum pabulum, alijs pro cibo somnus. Hac ille. Non desunt, qui Sciuri carnes in cibum paratas commendent, & quòd vtile corpori præbeant alimentum, quodq́, cum palato non vulgarem ineant gratiam. Habet etiam eius pinguedo suum in medicamentis vsum vbi emollire, ac discutere opus sit. Cæterùm murium stercus (vt in libro de theriaca ad Pisonem legitur) aceto subactum, capillis defluentibus vtiliter illinitur. Quinetiam per se potum, vesicæ lapidem comminuit. Μῦες ita Græcis, Latinis verò Mures appellantur: Italis Topi: Germanis, Mauß: Hispanis Ratones: Gallis Sorice.

Sciuri consideratio.

Nomina.

γάλα. LAC. CAP. LXIIII.

LAc generatim omne boni succi est, corpus alit, aluum emollit: stomachum & intestina † inflatione vexat. Vernum tamen dilutius æstiuo habetur, & è viridi pabulo aluum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali crassitudine, quod vngui instillatum cogitur. Aluũ minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adstringentibus pabulis, robore, lentisco, & oleaginis frondibus, & therebinto magna ex parte vescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet. Ouillum autem dulce, crassum, & præpingue: non autem vsque adeò vtile stomacho. Bubulum tamen, asininum, & equinum, ventri magis idonea, sed ipsum turbant. Quibus in locis pecora, scammoniam, veratrum, clematidem, aut mercurialem pascuntur, lac omne ventrem, & stomachum subuertit: a quale in Iustinis montibus esse, à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum veratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in vomitiones effundit. Ventrem adstringit lac omne decoctum, præcipuèque candentibus calculis marinis exustum. Et in summa, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus, præsertim faucium, pulmonis, interaneorum, vesicæ & renum: foris verò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & vitiatos corporis succos, recens cum melle crudo, addito sale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque semel feruefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias, vlcerosas ventris fluxiones adiuuat. Lac quodcunque serum continet implicitum, quod vbi discessit à lacte, multó potentius ad purgationes redditur. Datur quibus sine acrimonia, volumus deiectionem moliri, vt melancholicis, comitialibus, lepris, elephantis, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod schiston, id est scissile, appellant. Lac autem fictili nouo feruet ramoque ficulneo recenti mouetur, insparsis, postquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt heminæ lactis: ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit. Sed cùm feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariumquè argenteum frigidæ aquæ plenum dimittere. Bibitur heminis per interualla singulis, vsque ad quinas, ita vt intercedentibus spatiis, potantes ambulent. Lac autem recens efficax est contra rosiones, vstionesquè, ab exitialibus medicamentis factas: vti á cantharidibus, aut salamandra, bupreste, aut pinorum eruca, hyoscyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præsertim bubulum ad id eximiè confert, gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonsillisq;. Asininum peculiariter collutos dentes, gingiuasquè stabilit. Fluxiones alui, si vlcera sentiantur, tenesmosquè, ouillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum, sistit: per se autem, & cum hordeacea ptisana, aut alicaceo cremore infusum magnopere intestinorum rosiones mitigat: exulceratæ vuluæ immittitur. Humanum lac dulcissimum est, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodest tabi, & stomachi rosionibus: contra haustum leporem marinum præsidio est: oculis cruore ex ictu suffusis, cum thuris polline instillatur: podagricis vtile est, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne respuendum splenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginosis, & neruorum vitio laborantibus, febriculosis, & capite dolentibus: nisi si quis interdum purgationis gratia, vt ostendimus, schistum præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabrescere: potum contra venena antidoti vicem obtinet: abortus mortuos expellit.

a Meum. ὡς κ̀ ἐν τοῖς Ἰουςίνοις ὄρεσιν ὑφ' ἡμῶν ἱςόρηται. i. sicut in Iustinis montibus à nobis visum est.

τυρός. CASEVS. CAP. LXV.

CAseus recens sine sale sumptus alit, stomacho vtilis est, & facilè in membra delegatur: carnem facit, aluum modicè emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis, á quo conficitur. Decoctus autem, & expressus, deinde inassatus, aluum sistit: illitus, oculorum inflammationibus, & sugillatis prodest. Qui verò recens salitus est, minus alimenti præbet: carnem aptè minuit, stomacho aduersatur, negotium ventri, interaneisquè exhibet. Vetustiore sistitur aluus. Sero, quod à caseo manauit quám optimè canes aluntur. Quod hippacen vocant, caseus est equinus: ea virus redolet, magnopere alit, bubuloq; proportione respondet. Nec desunt, qui Hippacen equinum coagulum appellarint.

βούτυρον κ̀ αὐτοῦ λιγνύς. BVTYRVM, ET EIVS FVLIGO. CAP. LXVI.

E Lacte pinguissimo probatum fit butyrum, quale ouillũ est. Fit & ex caprino, agitato in vasis lacte donec pingue separetur. Butyrum natura oleosum est, & emolliens: vnde largius epotum, ventrem resoluit:

reſoluit prodeſt, vbi oleum non adfuerit, contra venena. Cum melle ſi infricetur, dentitiones adiuuat: gingiuarum pruritus, & oris vlcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis puſtulis per ſumma ſcatentibus aſſerit. Contra inflammationes & duritias vuluæ, quod nec virus reſipit, nec vetuſtatem ſentit butyrum efficax eſt: dyſentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamenta addi ſolet, quæ pus mouent: vtile præſertim cum nerui, aut cerebri membranæ, veſicæ ceruix, vulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat, ab aſpide percuſſis vtiliſſimè imponitur. Recens obſoniis additum olei vicem penſat, & adipis vice fungitur in bellariis. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc eſt. Butyrum in lucernam nouam ingeſtum accéditur, fictilique operculato, quòd supernè in ſiphúculi ſpeciem deſinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & ſubinde aliud in abſumpti locum ſufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere inſtitueris: penna pòſt detraditur ad vſus. Eius effectus eſt in medicamentis oculòrum, exiccare, & adſtringere: fluxiones cohibet, & vlcera celeriter ad cicatricem perducit.

LAC, CASEVS, BVTYRVM.

LAc eſt benigni alimenti ſuperfluum in fœminarum mamillis ex bina ſanguinis coctione progenitum. Conſtat autem id tribus diuerſis eſſentiis: nimirum caſeoſa, butyroſa, ac ſeroſa, quæ abinuicem ſeparatæ, variam conſequuntur temperiem. Sed à lacte primùm rem exorſus, de eo tantùm facultates diſſeram, cuius hac tempeſtate tam in cibis, quàm in medicamentis eſt vſus. Tale autem eſt humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, & aſininum. Et quamuis veteres vſi fuerint tum camelino, tum etiam equino: cùm tamen in Italiæ, ac in aliis conterminis regionibus, quod ſciam, eorum nullus ſit vſus, hæc tanquam ſuperuacanea omnino reticenda cenſemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum ſit in omnibus ſuis partibus. Hoc ſequitur caprinum, etſi aliquantò ſiccius ſit. His craſſius eſt ouillum, minuſq; ſeroſum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quòd admodum ſit craſſum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrē lib. 10. ſimp. med. dicebat Galenus: Miror autem quo pacto Dioſcorides ex ouillo, & caprino butyrum confici referat. Ego namq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum eſſe butyrum exiſtimo: hæc Galenus. Porrò aſininum ſicut lac omne ſeri exuberantia ſuperat, ſic cæteris pinguedine cedit. Probatur in vniuerſum lac colore, odore, ſapore, ac ſubſtantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo viſitur, pellucidum, ac clarum, non viride, non luteum, non nigrum, nec aliquo liuore ſuffuſum: odore ſuaui, ſyncero, minimè graui, aut viroſo: ſapore quidem dulci, non amaro, acri, acido, aut ſalſo: ſubſtantia media inter craſſum, & tenue, ita vt eius gutta vngui inſtillata non defluat, ſed in ſua ſphærula permaneat. Quod autem tale fuerit, omnium ſanè præſtantiſſimum erit, & in cibis optimum. Contrà peſſimum præbet alimentum, ventriculum, ac totum corpus ſubuertit, quod contrarias notas habuerit, quodq; ex morboſis animalibus emulſum fuerit, vel etiamnum ab iis, quæ reprobatas, venenoſaſq; plantas depaſcuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus lib. 3. de facult. alim. quòd ſi capræ, aut alterius cuiuſpiam animalis ſcammoniam, aut tithymalum depaſti, lac cibi loco quis ſumpſerit, omnino aluus illi fluet. Optimum datur vtiliter ætate conſiſtentibus, ſenibus non naturaliter frigidis, bilioſis, & maraſmo affectis, & deniq; vbi ventriculus excrementis vacet. Nocet lac potum contrà febrientibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, reſolutis, conuulſis, fluxione tentatis, calculo oppreſſis, pituitoſis, adoleſcentibus, obſtructis, & iis præſertim, qui lacte, & edulijs lacte paratis, cœnas & prandia claudunt: tantoq; maior inde ſequitur noxa, quantò craſſius lac aſſumptum extiterit. Eaq; propter citato loco inquit Galenus: Lac, quod ſeri plurimum habet, etiamſi ſemper eo vtare, nullum prorſus periculum adfert. Quod verò huiuſcemodi humiditatis exiguum habet, caſeoſæ autem craſſitudinis multum, omnibus qui ipſo frequentius vtuntur, eſt periculoſum. Cæterùm vt lac, quod bibendum eſt, proſit, hæc præterea adſint oportet: lac nimirum recēter ſit mulſum, aliquid mellis, ſacchari, aut ſalis admiſtum ſit, ne in ventriculo concreſcat: tantumq; ex eo ſumatur, quātum concoquere valeat ventriculus. A cibis etiam omnibus, & vino, poſtquàm aſſumptum fuerit, abſtinendum eſt, quouſque à ventriculo ſeceſſerit, minimeq; exercitio vtendum eſt. At quoniam lac dentes inficit (etſi Dioſcorides contrarium de aſinino ſcripſerit) eo ſtatim ebibito, vino, aut hydromelite os abluere oportet. Quod autem immiſto coagulo cōcreuit, quāquam verno, ac æſtiuo tempore, menſis frequentiſſimè expetatur, tamen anguſtiam parit, ventriculum opprimit, caput vaporibus replet, ægrè concoquitur & craſſum gignit ſuccum. Quamobrem ſi quandoque in cibū veniat, primum omnium ingeratur: ſiquidem vltimo loco ſumptum (vt fieri adſolet) aut ſtatim putreſcit, aut ſubſidētem cibum ſecum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præſertim, cerebrum auget, corpus impinguat, ſiccam & aſperam tuſſim lenit, venerem roborat, vrinæ ardoribus ſubuenit, diſſoluta corpora reficit, probi multiq; eſt alimenti, bonam facit aluum, facilè in ſanguinem vertitur, carnem auget, pectus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum. Quòd autem lac primiparæ canis perunctos glabreſcere faciat, potum verò emortuos educat fœtus, vt nonnullis proditum eſſe ſcribit Dioſc. reprobat Galenus

Lactis conſideratio.

Lactis probatio.

Lactis facultates.

Lactis bibendi ratio.

Lactis coagulati vires.

Butyri vires ex Gal.

lib. 10. simpl. med. Butyrum præterea (vt loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentiæ, in mediis nimirum corporibus secundum duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit perfacilè. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonæ, aliæque partes complures illo prorsus solo oriuntur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquam fluxio restiterit, digerit & pariter concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondriis, & bubonibus. Sed & in ventrem deuoratum, & ex eo distributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idque in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiam concoquat. Atque si solum lingatur, magis quidem concoquit, verùm minus educit: plus verò si cum melle, & amaris amygdalis, sed minus concoquit. Fit ex bubuli præsertim lactis pinguedine

Caput lactis.

id, quod vulgò Romæ, ac in vniuersa ferè Italia Capo di latte appellant, mensis plurimum expetitum, quòd gustui, ac palato maximè arrideat. Verùm enimuerò ob pinguedinis copiam, præterquàm quòd ventriculum relaxat, & cuncto supernatat cibo, nutrimentum eiicit, anteaquam concoquatur, vapores in caput mittit, & crassum generat succum.

Casei consideratio, & facultates.

Caseus autem fit ex crassiore cuiuslibet lactis substantia, admisto coagulo, & expresso inde sero. Præfertur in cibis recens, quòd noxam ventriculo non inferat, concoquaturque facilius, quàm qui diutius asseruatur. Namque vetus, qui quòd linguam parumper vellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium pessimus est: quippe qui cæteris magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obstruit, aluum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, vt plus damni ex eius succi prauitate, & feruenti qualitate inferat, quàm quòd humores crassos attenuando compensare possit. Fugiendus igitur istiusmodi caseus est, cùm neque ad concoctionem, neque ad mouendam vrinam, neque ad ciendam denique aluum, quicquam boni conferat, quem-

Casei bubuli antiqui vires ex Gal.

admodum neque ad succi probitatem. De hoc autem edisserens Galenus lib. 10. simplicium medicamentorum, sic inquit: Itaque cùm mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrem esse conijciebam, abieci, & iam à famulis absumptum putabam: verùm illi talia seruare soliti, longo pòst tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri iuberem, rogant. Cùm igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis illum vtiliter posset accommodare. Interea cùm ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, tophos, quos Græci πώρους nuncupant, in articulis habens, subiit mihi crure suillo salso decocto caseum eo decocto macerare, ac probè in mortario subigendo vnitum, tophis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus est: nam rupta sponte sua cute, absque incisione videlicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Vbi autem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in posterum seruauit, & postea rursum vsus est inueterato: atque vbi tunc quoque idem percepit commodum, sæpius deinceps vti perseuerabat, & quosdam amicos similiter affectos docuit. Atque id quidem nos excogitauimus: cæterùm comprobauit, ac confirmauit experientia: hactenus Galenus. Ex quo palàm fit, eiusmodi caseum esse omnino in cibis reprobandum. Qui verò nec recens, nec vetustus fuerit, cùm & ipse non sit expers læsionis: minore tamen constat noxa. Præstat cæteris ouillus.

Caseus Hetruscus optimus.

Verùm sicuti Pergamenum caseum Galenus in laudem suæ patriæ præ cæteris commendauit libro 3. de alimentorum facultatibus: ita nec mihi sanè vitio vertendum existimauerim, si Hetruscum cæteris Italicis præferam, eum præsertim, qui in nostro Senensi agro, ac etiamnum Florentino ex ouillo lacte conficitur, qui vulgò appellatur Cascio marzolino, gustu dulcis atque suauis, quòd lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinaræ floribus, qui passim vniuersæ ferè Hetruriæ coaguli vicem præstant: quo fit, vt senescens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui in nostro agro præstantissimus fit ex caprarum lacte, mense Septembri, recensq; estur. Hunc vulgò Rauaggiuolo appellamus. Defertur is Romam, quòd à Præsulibus, aliisque primatibus summopere expetatur, quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus vbique nostrates referti sunt colles, iique præsertim, qui non longè distant ab vrbe nostra. Bubulus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriat, pinguiorq; existat, est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus verò quanquam ex temperatiori lacte sit confectus, inueteratus tamen reliquis caseis est deterior, cum statim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus denique in globos illos iunceis vinculis constrictus conformatur, qui nostris Mozze, Romanis autem Priuature vulgari sermone dicuntur. Is caseus, quo passim Hetrusci vescuntur, ori quidem gratissimus est, & dulcis, sed ægrè concoquitur, quòd substan-

Recoctæ vires.

tiam habeat admodum pinguem ac lentam. His accedit, quæ vulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Auicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus ventriculum vexat, quàm caseus omnis recenter pressus. Confert calidis destuxionibus obnoxiis, sitim sedat, somnum conciliat: veruntamen obest ventriculum frigidum habentibus, & neruorum morbis. Inueterata autem ægrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & fla-

Seri vires ex Gal.

tus procreat. Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (vt Galenus inquit lib. 10. simplicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturque subducendi ventris gratia, ac per clysteres iniicitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis vlcera, quæ sanie infestantur acri, vice aquæ sero colluat, optimè sanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digerere solent ecchymomata, & atra, ea præstat sero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo vtimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscen-

Ex Mesue.

tes. Prætulit Mesues serum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, sic inquiens: Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis victitantium, recenterq; fœtarum. Excalfacit hæc, atque siccat ordine primo completo, & vsque ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrosa, qua referta est facultate, aluum absque aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exustis humoribus genitam deiicit: quo fit, vt mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad viscerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur, nimirum aqua intercute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur vtiliter febrientibus ex bile, & viscerum, ac vasorum obstructionibus. Competit etiamnum vitiis in cute à bile, & perustis humoribus emergẽtibus. Quare lichenibus, vitiliginibus, alphis, psoris, leprisq; admodũ conuenit: hæc Mesues. Optimi seri parandi rationem docuimus fusius nos, quodq; magis in medicina præ-

Lactis facult. ex Gal.

stet, in nostro Epistolarũ medicinalium volumine. Lactis autẽ facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, vbi ita scribit: Lac vbi aliam quãpiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteriæ, & omnium ventris acrium fluxionũ. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipsi iniiciuntur igniti. Porrò eos esse oportet, quos vocant χάχληκας. Et lac eousque decoqui debet, dum pleraq; serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus, eandem aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est vtile: præterea ad hypopia, & hyposphagmata.

Quinetiam palpebris extrinsecus, vbi qui ophthalmia laborant, somno sese dabunt, impositum simul cum rosaceo & ouo, phlegmonas earum concoquet. Sed hoc esto lac mulieris recens ex mamillis expressum. Infundimus ipsum & vtero vlcerato tum per sese, tum iis medicamentis commiscentes, quibus misceri potest, vtrique citra morsum curantibus, & vbi in sede vlcera mitigamus prae saniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetienda. Sic & ad vlcera pudendorum vtimur, & omnia quae leniri postulant, siue ob inflammationem, siue morsum, siue ob malignitatem. Eaq; propter & cancrosis applicatur vlceribus, medicamentis anodynis commistum, qualia sunt, quae ex pompholyge constant. Et quid attinet commemorare, quod ore contentum, collutum, gargarizatumq; vel maxime phlegmonas eius mitigat: Sed & tonsillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atque vt semel dicam, medicamentum est leniens, totam quidem substantiam habens mordacitatis expertem: sed multò magis, vbi concoctione moderata potissima pars serosi humoris absumpta est. Sic mihi videntur etiam medici ad venena, quae erosione interimunt, lac dari suadere, velut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & sunt, qui aconitum, & thapsiam sumpserint. Sed haec ex ratione fecerunt. Nomina *Quod Graeci γάλα, Latini Lac dicunt, Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milch: Hispani, Leche: Galli, Laict. Caseus verò ita Latinis: τυρὸς, Graecis vocatur: Arabibus, Lubon seu Gieben: Italis, Cascio: Germanis, Kese: Hispanis, Queso: Gallis, Fromage. At Serum Latinè dictum, Graecè ὀῤῥὸς γάλακτος appellatur: Italicè, Siero: Germanicè, Molcken: Hispanicè, Suero de leche: Gallicè, Ser du laict. Quod denique Graeci βούτυρον, Latini similiter Butyrum nominant: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter/& Ancken: Hispani, Manteca: Galli, Beurre, & Buyre.*

† Illud hoc loco non praetereundum duxi, quòd in Graeco codice manu scripto non φυσητικὸν, hoc est inflationem pariens, sed φυσικὸν, id est, naturale legatur: quòd lac potius stomachum iuuet, quàm inflatione vexet: id enim innuit verbum naturale. Hanc lectionem secutus fuisse videtur Serapio: quippe qui ex Dioscoride ita transcribat: Et lac confert stomacho. Quin & facilis potuit esse librariorum lapsus ob vocum similitudinem.

Ἔρια, καὶ οἴσυπος. LANAE, ET OESYPVS. CAP. LXVII.

SVccidae lanae molles è collo feminibusque, laudatissimae habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percussis, desquamatis, liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo, aut vino imbutae: siquidem facilè succos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum sordem (sic enim oesypum vocant) emolliunt: capitis, stomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & rosaceo efficaciter imponuntur. Crematarum

LANA.

lanarum cinis crustas obducit, excrescentias in carne cohibet, & vlcera ad cicatricem perducit. Mundae autem, & carptae, in fictili crudo, caeterorum more vruntur. Nec secus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari solent. Aliqui cum sordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo vrunt. Alii in fictili oris patuli, verucula inter se distantia componunt, & concerptas carminatasque lanas, oleo ita suffusas, vt ne stillare quidem possint, assulis tedae subiectis, & eisdem, lanisq; permutatim interstratis, leuiter succedunt, & vstas tollunt. Quòd si è teda pix, pinguitudove vlla profluit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamenta: cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & considere patiuntur: idque saepius, mutantes aquam, donec linguam adstringat, nec mordeat. Oesypum vocant Graeci, succidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio haec est. Succidae molles, radicula non curatę, calida aqua lauantur, & quibuscunq; sordibus expressis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula, vti respumet, agitatur, aut lignea rude validiusculè conturbatur, quo largius sordida spuma colligi possit, deinde marina respergitur: & considente pingui, quod supernatabat, collectoque in altero fictili vase, denuo aqua in labellum fusa agitatur: spuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur: hoc tantisper fieri solet, dum consumpta pinguitudine, nihil prorsus spumae extet. Collectum oesypum manibus emollitur, & si qua insedit spurcitia, confestim demitur: exclusaque sensim omni aqua, recentiq; affusa, manibus misceatur, donec admotum linguae oesypum adstringat leuiter, nec mordeat, atq; pingue candidumq; spectetur: tum in fictili vase conditur: verum omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alii elotis lanis, & sordibus quibuscunq; exemptis, ac lento igni in aeneo vase ex aqua decoctis, pingue, quod supernatat, collectum aqua, vt diximus, lauant: colatumq; in fictilem patellam, quę calidam aquam contineat, linteo operiunt, atq; soli mandant, donec candidum fiat,

& satis crassum. Alii bidui spatio aquam effundunt, nouamq; adiiciunt. Melius est læue, radicula non curatum, quod succidarum virus oleat, & si manu in cócha fricetur cũ aqua frigida, albescat, nihil in se duri, aut concreti habens: veluti quod cerato, aut adipe adulteratur. Oesypum excalfacit, explet vlcera, & emollit, præsertim sedis ac vuluæ, cum meliloto & butyro. In vellere appositum menses, & partus euocat: vlcera non aurium modò sanat, sed & genitalium cum anserino adipe: contra erosos angulos oculorum, scabiososque, genas quæ occalluerũt, & ciliorum defluuia, efficax est. In testa noua torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, vti demonstrauimus, quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet.

Cum Lanæ succidæ, & earum sordida pinguitudo, quàm Græci Oesypum appellant, & officinarum vulgus Isopum humidam vocat, plenissimè à Dioscoride descripta sint, nihil nobis hic relictum est, quod declarandum, vel adiiciendum esse putemus. Cæterùm ἔριον quod Græcis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf, aut Suf: Germanis, Schmutzige Wollen: *Hispanis, Lana: Gallis, Laine. Quod verò Græcè οἴσυπος, Latinè itẽ Oesypus nominatur: Arabicè, Senferatab: Italicè, Esipo: Hispanicè, Isopilho humido: Gallicè, Graisse de la laine sorge.*

Nomina.

Πιτύα. COAGVLVM. CAP. LXVIII.

Leporis coagulum tribus obolis ex vino, venenatorum morsibus, cœliacis, dysentericis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur, sanguinem in grumos cócretum discutit. Post menstruas purgationes appositum vuluæ cum butyro, præstat mulieribus, vt concipiant: potum verò partus enecat, & à puerperio, pariendi spem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui vocant, priuatim cœliacis, dysentericisq; conuenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cerui, vituli, bubaliq; coagula similes naturas sortiuntur, contra aconiti potum in vino, & concretum lac in aceto conuenienter assumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit. Vituli marini, castorei vires repræsentat: comitialibus, strangulatis vuluis, potu conferre existimatur. Sed si sit vituli marini, hoc experimentum est: aqua inspergitur, qua paulisper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam si erit syncerum, statim liquescit in aquam: sin minus, consimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare possunt. In summa coagulum omne dissipata cogit, & coacta dissoluit.

Coaguli consideratio.

Animalium coagulum (vt Aristoteles memoriæ prodidit lib. 3. c. 21. de historia animalium) lactis substantia est: quippe quod in eorum ventriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Est ergo coagulum lac ignem habens intra sese, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caseum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia: & inter dentata vtrinque lepus. Quo vetustius coagulum est, eò præstantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè potest: atq; etiam quod leporis est. Sed laudatissimum hinnuli: hæc Aristoteles. Quòd autem leporinum coagulum sanguinem reiicientibus conueniat, vt Dioscorides scribit, minimè quidem probare videtur Gal. lib. 10. simpl. med. vbi sic inquit: Coagulum omne acris, ac digerẽtis potentiæ est, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam necessariò id superiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbũ, si cum aceto ebibatur, præterea profluuium muliebre sanare proditum est: sed & lac in ventre coagulatum dissoluere: quod certè & nos experti sumus, non solùm in leporino, sed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinum omnium est præstantissimum. Sed & sanguinem in ventre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius fortasse cæteris leporinum: verùm non solùm, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Quidam autem sanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum supprimere prodiderũt. Cæterùm nec alium quenquam eo vsum noui, nec ipse sum ausus acri vti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porrò coagulum equinum ad dysentericos, & cœliacos accommodari scripserunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum esse quidam prædicant, tanquam vires obtineat castorij. Verùm quæcunque proditum est, quodq; coagulum secundum essentiæ totius præstare proprietatem, non est nunc tempus exponere. Quam vim Dioscorides contra venenatorum morsus hic tribuit coagulo leporis, capreæ, hinnuli, cerui, eandem quoque Nicander in Theriacis hisce versibus:

Coaguli facult. ex Gal.

Ἐν δὲ τίθει τάμισον σκίνακος νεαροῖο λαγωοῦ
Ἢ προκὸς νεβροῖο πάροιθ' ἀπολύματα κόψας
Ἢ ἐλάφου νηδὺν, τὴν δὴ καλέουσιν ἐχῖνον.
Ἄλλοι δ' ἐγκατόεντα κεκρύφαλον ὧν ἀπερύσας
Δραχμάων ὅσον τε δύω καταβάλλεο μοίρας
Τέτρασιν ἐν κυάθοις μέθυος πολιοῦ ἀπομίξας.

Eius nomen Græcum πιτύα: Latinum, Coagulum: Arabicum, Ansea, Anshae, seu Anshaa: Italicum, Caglio: Germanicum, Lipp/Kimn lipp/& Käß lipp: *Hispanicum, Coalho: Gallicum, Presure.*

Στέαρ. ADEPS. CAP. LXIX.

Adeps anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale conditus, ad vuluæ vitia proficit. Sale inueteratus, & qui temporis spatio acrimoniam concepit, vuluæ inimicus est. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demissus, quæ altero tanto capacior sit, quantus sit modus adipis, quem curare institueris, obstructo diligenter vase flagrantissimo soli exponitur: eliquescens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco vehementer frigido reconditur, & ad vsus digeritur. Alii fictile fulciunt super aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ solis vicem penset. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, coniectusque in ollam eliquatur, adiecto minuti salis momento: mox lineo colo transfusus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ lassitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps, & vrsinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimùm detractus, in largiore aqua cælesti, & quàm frigidissima, exemptisque tunicis, diligentissimè manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindeq; noua aqua abluitur: cæterũ fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus prunis spatha mouetur, eliquatusq;

colo

colo transfunditur in aquam. Vbi verò refrixit, & guttatim aquam omnem excluſit, in prælotum fictile demittitur, & infuſa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum virus peſſum eat: poſtea in pilam ſpongia madefactam transfunditur: vbi coire cœpit, reſidens in imo ſordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatuſque, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum ſeuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (vt in ſuilli mentione dictum eſt) exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affuſa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum virus excernatur, aut pingue aliquod innatet, ſed nitida ſpectetur. Deinde in ollam fictilem coniicito, & adiecta aqua, vt ſupereminieat, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cumque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Ter-
10 tiò ſine aqua liquefactum, in perfuſam liquore pilam colato, refrigeratumque, vt in ſuilli ratione diximus, recondito. Bubulum autem ſeuum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum eſt: mox in pila tundendum diligenter, affuſa maris aqua. Cùm verò diſſolutum fuerit, in fictilem ollam coniiciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante ſupereminieat, proluendum: decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad ſingulas ſeui Atticas minas, quaternis Thyrrenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ peſſum ierunt ſordibus, in nouo fictili reponendum, opertumque ſoli interdiu credendum, vt ad candorem reducatur, & odoris virus euaneſcat. Priuatim taurorum pingue ſic curari debet. Renibus euulſum pingue profluēte amnis aqua abluito detractiſque tunicis, fictili nouo, poſtquàm exiguum ſalem inſperſeris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & vbi concreſcere cœpit, manibus iterum confricando vehementer lauato, aqua ſæ-
20 pius infuſa, refuſaque, donec quàm optimè elotum videatur. Rurſus in olla cum pari modo vini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni vaſe, ibidem ſinito pernoctare: poſtridie ſi grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, vino odorato perfundatur: eadem quæ prius, fiant, dum omne virus euaneſcat. Colliquatur & ſine ſale, præſertim affectionum earum cauſa, quibus ſal aduerſari ſolet, ſed ita paratum non magnopere albeſcit. Eodem modo pardorum, ac leonum pinguia curari oportet, a Taurinum autem, & vitulinum pingue, necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elutum, & vino quàm odoratiſſimo, nulla maris aqua diluto, feruefactūm, pernoctare ſinitur: alterum id genus vinum eadem menſura infunditur, colliquatur, & exquiſitè colatur: nouemque ē-ius heminis, iunci Arabici ſeptem drachmæ adiiciuntur. Quòd ſi ipſum odoris fragrantioris fieri voles,
30 quadraginta floris eiuſdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami & Caſſiæ modis adduntur: & Xylobalſami, Aſpalathi ſingulæ drachmæ, cinnamomi, cardamomi, & nardi ſingulæ vnciæ: omnia exactius tunduntur, & affuſo vino odorato, in vaſe operto, quod ſupra carbones firmiter collocatum ſit, ter efferueſcunt, & ſemoto ab igni vaſe inibi pernoctant: poſtridie vinum effunditur, aliudque generis eiuſdem adiicitur. Ter ſimili modo bene conferueſcat: deinde matutinis exempto adipe vinum effundatur, & abluto vaſe, ſi quid imo ſubſidens hæſit, detergatur: poſtremò eliquatum pingue, & excolatum, ad vſus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum eſt. Verùm antè dicta prius inſpiſſari ſolent, quò facilius ſibi odoramentorum vires adſciſcant. Itaque aſſumens quodcunque horum voles, cum vino feruefacito, impoſitis vnà myrti ramulis, ſerpyllo, cypero, item aſpalatho plenius tuſo. Aliqui tamen ad hunc vſum, vno duntaxat horum contenti ſunt. Cùm autem ter efferbuit, exem-
40 ptum leniter, & linteo colatum, aromatis, vti expoſitum eſt, imbuitur. Adipibus ſpiſſamenta ſic fiunt (quemcunque acceperis, oportet vt recens tundatur.) Syncerus & ſanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas ſæpe retulimus, in ollam nouam demittitur, infuſo vino albo, vetere, odorato, quod ſemipedis altitudinem ſuperet: lento igni ferueſcat, dum vernaculus odor aboleatur, planeque vinum redoleat. At vbi depoſito vaſe refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur, & duo vini eiuſdem ſextarii, & ſeminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicræ tibiæ factitantur, tuſi minæ quatuor adiiciuntur: lento igni ſubinde miſcendo decoquuntur: cumque odoris virus euanuerit, excolatuſque adeps refrixerit, vna contuſi aſpalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & vetere vino ſubigitur. Nocte vna hæc odorem rapiunt, combibuntve: poſtridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe iniecta, additis ſextariis tribus vini, vnà ferueſcunt, quouſque & vim, & odorem ſpiſſamentorum adeps ipſe
50 contraxerit, qui eliqueſcens colatur, & reponitur. Quod ſi maiorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguiſſimæ myrrhæ vino maceratæ, quod multos in annos aſſeruatum eſt, miſceto. Gallinaceus, anſerinuſque ſic odoribus imbui ſolent. Cuiuſuis eorum percurati ſextarii duo fictili olla excipiuntur: eryſiſceptri, xylobalſami, palmæ elatæ, & calami planè contuſi, ſingulorum ſeſcuncia admiſcetur: vini Lesbii veteris cyathus vnus adiicitur: ea ter efferueſcunt prunis, mox vaſe ſublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: poſtridie liquata per linteum craſſum mundum in vas excolantur: vbi verò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo denſius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id inſtituere oportet: æſtate ſiquidem pinguia non coguntur. Nec deſunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adiiciant, quò facilius in vnum corpus omnia coaleſcant. Eadem ratione ſuillus adeps & vrſinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur. Verùm ſampſuchi odorem adeps ipſe repræ-
60 ſentabit hoc modo: Curati quàm optimè adipis, præſertim taurini, mina vna, tempeſtiuique ſampſuchi exquiſitè confracti ſeſquimina miſcentur, & inſperſo largiore vino digeruntur in offas, quæ in vaſe cooperto nocte quieſcunt. Matutinis in fictili olla leuiuſculo igni, affuſa aqua leuiter coquuntur: dumque ſuum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet: poſtero die deterſa ſorde, quæ peſſum ierat, ſampſuchi, vt dictum eſt, contuſi iterum ſeſquimina priori paſtillo adiicitur, eodemque modo in offas cogitur: aliis quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & ſiqua fundo hæſit ſpurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Siquis tamen incuratum adipem anſerinum, gallinaceum, aut vitulinum à putredine tueri velit, ita faciundum eſt. Quemuis adipem diligenter elotum, & ſiccatum in vmbra ſuper cribrum, per lintea munda manibus vehementer exprimat, linoque conſutum vmbroſo in loco ſuſpendat, & poſt multos dies noua charta inuolutum, frigido loco

Orib. legi λοπάδα.

a Hæc omnia veluti ſubdititia non deſcribuntur ab Oribaſio.

do loco recondat. Pinguia autem indito melle vindicantur à putredinis vitio. Vis omnium est excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & vitulinus aliquantum adstringunt. Earundem virium compos leoninus: nam resistere eum aiunt iis, qui insidias moliuntur. Ceruino, elephantinoq́; perunctos, serpentes fugiunt. Adstringentior est caprinus: qua ex causa decoctus cum polenta, rhoe, & caseo dysentericis datur, & cum ptisanę succo infunditur. Ius decocti phthisicis in sorbitionibus prodest, datur quoque vtiliter iis, qui cantharidum venena hauserunt. Hircinus, vt qui validissimè discutiat, podagricis auxiliatur, cùm fimo capræ, & croco impositus: huic proportione respondet ouillus. Suillus verò contra vuluæ, & sedis vitia idoneus est: ambustis igni medetur. E sue vetustissimus quisque sale conditus excalfacit, & emollit: elotus vino pleuriticis prodest cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fistulis, ac tumoribus succurrit. Asininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anserinus, gallinaceusque conueniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizãdam faciem, & contra aurium dolores. Vrsinum constat raptos vitia alopeciæ capillos restituere, pernionibus subuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuiatilium piscium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, si in sole liquescat, & melli admisceantur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, suffusionesque efficax est, addita cedria, melle Attico, & pari oleo vetere: pilos alis euulsos perunctis radicibus recens, & per se illitus obliterat, atque renasci non patitur.

Tametsi de adipibus, seuis, & pinguibus, quæ in medicum vsum veniunt, copiosè, & abundanter locutus sit Dioscorides, vtpote qui non eorum modò facultates, & vires tradiderit: sed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, spissa & odorata reddantur, & à putredine vindicentur: tamen cùm de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem iudicio) copiosius etiam, & particularius disseruerit Galenus, nec vanum, nec à nostro instituto alienum duximus, hic ea omnia referre, quæ ab ipso memoriæ prodita sunt libro 11. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit: Pinguedo, & adeps & hæc quoque communissima sunt inter animalium partes. Nam omnia quæ bene nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ verò macilenta sunt, maleq́; nutriuntur, sæpe omnino ne habere quidem apparent, sæpe verò adeò pauculum, idq́; siccum, vt ægrè vti possis. Porrò differt à pinguedine adeps crassitie: ac propterea animantibus totam naturam terrosiorem habentibus adeps prouenit, velut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liquescit, nec facilè, vbi liquata fuerit, rursum concrescit, cogiturve. At adeps nec facilè funditur, liquescitúe, & fusus celerrimè coit, ac conglaciatur, multoq́; apparet pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, pastusve multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boues, & capræ, & quæcũq́; id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. At tu si voles, oleosam, & pinguem in animalibus substantiam omnem, adipem appellato, vt pleriq́; medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem esse dicere, quàm suum. Nã hic omnium fermè aliorũ est humidissimus, ac proinde actione sua vicinam oleo vim possidens, quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplasmatis, quæ ad phlegmonas accommodantur, commisceri solet. Qui verò mordicationes perpetiuntur aut in recto intestino, aut in colo, ijs potius caprinum adipem, quàm suillum iniicimus: non quòd acrimonias plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde miscetur medicamentis vlcera curantibus, cuiusmodi est, quod vocant parygrum) sed quòd caprinus ob crassitiem citius concrescat, suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, & tenesmosis iniicimus, quando morsum eorum mitigare consilium est. Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, vbi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod molestum est, hæserit. Nam quod crassarum est partium, minus: magis autem quod subtilium partium est, tota corpora penetrat, & omnibus ipsum saniebus mordicantibus permiscetur. Hac ratione adeps anserinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: sed & suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porrò calidior semper ac siccior est masculorum animalium, & horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratus eiusdem semper generis fœminæ assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cuius meminisse oportet: Pro animalium temperatura semper existere differentias eius, quæ in illis est, pinguedinis, aut adipis, aut quocunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleosi, & pinguis. Igitur cum sus omnibus prope quadrupedibus animalibus in caliditate, ac siccitate inferior sit: proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisq́; humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria, & excalfactoria humanorum corporum. Huius enim meminisse perpetuò oportet in principiis huius operis dicti. At differentiæ, quæ sunt cuiusq́; singulatim, in maioris minorisq́; ratione sunt. Nam pinguedo suis, vt ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æquè excalfacere, vt oleum: verùm pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porrò taurorum adeps suillo multò calidior est, & siccior. Rursum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœmina esse tum calidiorem tum sicciorem: marem autem castratum assimilari fœminæ, velut quicquid iuuenilis est ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps vitulinus, taurino minus, tum calidus est, tum siccus: & hædorum, quàm caprarum, sed & caprarum minus, quàm hircorum: & rursum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit: nam & ipsorum calidissimus est, & maximè tenuiũ partium. Itaque si ipsum medicamentis ad vlcera, & phlegmonas conuenientibus commisceas, non modo nihil adiuueris, verùm etiam læseris, nimirum addita maiori, quàm conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus atque scirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci vocant) & in summa quæcunque scirrhosa sunt, ijs aptissimus est, in quibus sanè inefficacissimus apparet suillus. Taurinus autem ab vtroq́; ex æquo distat, vt quantò calidior sicciorq́; suillo est, tanto superetur à leonino. Itaque tanquam in medio consistens, meritò vtriq́; medicamentorum miscetur generi, & iis scilicet quæ scirrhosis medentur, & iis, quæ phlegmonas concoquunt, cuiusmodi est tetrapharmacum quod vocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam siue in hoc taurinum, siue vitulinum, siue hircinum, siue suillum indideris, semper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si addatur, in pueris & fœminis, & vt breuiter dicam, omnibus quibus caro est mollior, competit. Sin taurinum adieceris, fossoribus, & messoribus, & omnibus carnem duram habentibus, siue ob naturalem temperiem, siue ex ratione, ac forma vitæ, cõueniens effeceris. Cæterùm adeps omnis dum inueterascit, se ipso & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoque magis discussorius. Verùm id omnibus ferè inueterascentibus accidit, quæ quidem putrescere non anticipent. Nam vinum, mel, acetum, frumẽtum, butyrum, lana succida, oleum omne, siue lentiscinũ, siue cicinum, siue raphaninũ, siue ipsum quod ex oliuis conficitur, vetustate & calidiora, & tenuioris essentiæ efficiuntur, ac proinde gustantibus apparent acriora, & ad induratos, ægreq́; solubiles affectus omnes adhibentibus

Pinguedinis vires ex Gal.

Pingued. & adipis differ.

Caprinus.

Anserinus Gallinarum adeps.

Suillus.

Taurinus.

Vitulinus.

adhibentibus potentius digerentia. Atque ego sanè gustantibus acriora videri dixi. At quidam, quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria, sed adstringentia vocant id genus omnia, adusque piper: tanquam intersit nihil, adstringens, an acre dixeris. Et si denuo illos roges de galla, myrtis, mespilis, mali punici putaminibus, quæ sidia vocant, rhoe & omphacio, & hæc dicant adstringere: tametsi aduersissimum ex illis sensum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, & adarce: igitur si quemadmodum adstrictionis vocabulum de vtroque affectu, quem gustu percipimus, communiter efferunt, sic ipsos quoque affectus vnam habere naturam existimant, quiduis aliud potius habendi sunt, quàm homines, vt qui soli proprios sensus obtineant. At si omphacam, rhoa, gallam, balaustium, hypocistida contrahere, constringereque nostram fateantur substantiam: secernere verò, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, impropriè adstringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verùm si oportet coniectantem dicere, an in vocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in vocabulis potius falsos viros illos dixerim, & maximè quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis, qui profectò multa bene dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm significata Græcanicarum vocum non satis peruenit. Hic ergo cum ait magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo, siquidem acriorem significare velit, per magis adstrictorium, accipimus sermonem ceu verum. At si illud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypocistis, balaustium, haud verum esse sermonem dicemus. Porrò quoniam viperarum adipem, vbi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt, visum est mihi eius facere periculum esse satius: at vbi prout iubent, fecissem, mentitos comperi, sicut etiam quòd initia suffusionum sanet. Verùm vrsorum adipem alopecias curare veteres scripserunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamen vlpinum adipem dolores aurium sanare, absque vt explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noscentibus ipsis distinguere, quæ dicunt, attendendum non est: Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quemcumque alium affectum nominare velint, congruat. Alij non simpliciter piscium, sed addunt fluuiatilium: alij verò potius marinorum, quò videlicet aliquid plus scire videantur, quàm vulgus: hæc Galenus. Cæterùm de Tassi pinguedine, quæ (vt experimento manifesto constat) contractos neruos, & articulorum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memoriæ prodiderunt Dioscorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem vllam, quod sciam, tradidit: nec quibus odoramentis veteres pinguedinem imbuerent, & in vnguenti morem conficeret: quemadmodum hac nostra ætate vnguentarij illam parant, quam vulgò POMATA vocamus. Ea autem hoc modo paratur: Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: suilli verò recentis vncias sex, deinde exemptis membranis, vino albo lauant, expriruntq; tamdiu, donec vinum omne exeat: post hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, vitro, vel plumbo oblitum conijciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis appianis, vel syluestribus semicontusis senis, vel septenis. Hæc omnia in sufficienti aqua rosaceæ quantitate macerant die vna: deinde lento igne tamdiu decoquunt vas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousq; vniuersa ferè aqua euanescat. Percolant deinde linteolo spissiori subdito vase mundo, aqua rosarum madente, dimittuntque concrescere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis vncijs sex, ceræ albæ vncijs quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidissimum catinum aqua rosarum affusa, sinuntq; concrescere. Demum eadem aqua moschum experta, aut alijs fragrantibus aquis tamdiu lauant rude miscentes, donec vnguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & vitreo vase recondunt, seruantque in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentissimum obtinet vsum ad labiorũ, manuũ, & mamillarum rimas, tam à frigore, quàm ab acri succo factas. Vtuntur eo præterea ad desquamatã cutem, & ad crustosas papulas, quæ pueris in capite enascantur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide læuigata admisceant, vt melius, citiusq; rimæ occludantur. Alij verò cinnabarin addunt, vt flammeum referat colorem. Porrò (vt lib. 3. de facult. alim. scribit Gal. & Isach Arabicus in diætis) Adeps omnis in cibis sumptus ventriculum effundit, appetentiam deijcit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, alui fluxiones cõmouet, retentricem ventriculi facultatem imbecillem reddit: sensus & intellectum hebetat, somnolentiam inducit, & in ventriculis facilè in bilem vertitur, & in vapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus. Στέαρ Græcis, Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus, Menim, Vxaham, siue Saham: Italis, Grasso: Germanis, Feyst, Fettigkeit vnd Schmaltz. Hispanis, Gordua: Gallis, Gresse.

Viperarum, Vrsorum.

Adeps piscium. Tassi pinguedo.

Pomatæ parandæ ratio, & vsus.

Adipis in cibis facultas.

Μυελός. MEDVLLA. CAP. LXX.

LAudatissima est ceruina, mox vitulina, post hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur æstatis exitu, cùm appetit autumnus: quippe cum alijs anni temporibus concrementum sanguinis, & veluti caro friabilis, in ossibus inueniatur: nec facilè cognosci potest, ni quis eam ossibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, vlcera explent. Ceruina peruncτos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ respersu subactæ, selectisq; ossibus tantisper elotæ, & in linteũ expressæ, donec aqua syncera emanet: & detersa sorde pinna, siqua innatet, liquatæ in duplicato vase in pilã exprimuntur: & vbi coiere, omni fæce, quæ ad ima sidit, derasa, fictili nouo reponuntur. Quod si libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anserum, & gallinarum adipe demonstrauimus.

MEdulla, vt scriptum reliquit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, vim habet indurata, & scirrhosa corpora emolliendi, siue musculis, siue tendonibus, siue ligamentis id accidat, siue etiam visceribus. Optimam semper expertus sum ceruinam, deinde ipsorum iuniorum boum, quos vitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum vitulinam appellant. At hircorum, & taurorum tum acrior est, tum siccior. Itaque durities scirrhosas dissoluere nequit, siqua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita. Ex vitulina igitur, & ceruina medulla pessi componuntur vteros emollientes. Et extrinsecus vteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, vim habentia emolliendi: Accipitur autem non solum medulla ex ossibus, quæ sanè reuera est medulla, sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem videlicet: quæ tum durior, tum siccior est, quàm alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per sese absque illa repono. Sed ea mihi vtriusque medullæ cura est, ne aut putrescant, aut situm colligant. Itaque in hyeme primum eas capio, velut & adipem, deinde in ædibus siccis, atque editis, planè humoris expertibus, cum folijs lauri siccis repono. Nam quæ recentia sunt & humida, multum etiam qualitatis suæ illis impartiunt, vt acriores fiant medullæ. At si quando ambiente calido, & austrino, medullas aut adipem voles reponere, paratum sit in hoc cubiculum neque calidum, qualia ferè sunt quæ meridiem spectant (putrescunt enim in talibus) nec humo pro-

Medullæ vires ex Gal.

mo proximum, atque humidum (nam in talibus situm contrahunt) sed supernum atque excelsum, & ad aquilonem diuersum, paruas habens fenestras apertas, vt tam noctu, quam interdiu ab Arcto spirantes ventos accipiat: hactenus Galenus. In vsu verò ciborum spinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitosum, ac crassum generat succum, ægrè concoquitur, ventriculo nocet, nauseam concitat: robustis tamen ventriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porrò quæ ex ossibus elicitur medulla, quanquam largius sumpta ventriculi appetentiam destruat, pituitamque gignat: si tamen probè conficiatur, valentissimè nutrit, magisq; ori placet, quàm spinalis, quòd hæc sapidior sit in omnibus suis partibus. Μυελὸς Græcè: Medulla Latinè vocatur: Arabicè, Mochial halbadam, seu Moch simpliciter: Italicè, Midolla: Germanicè, Marck: Hispanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.

Medullæ in cibis facultas

Nomina.

Χολὴ. FEL. CAP. LXXI.

FEl omne reponitur hoc modo: Recens præligato ore folliculi lino tamdiu demissum in feruentem aquam, dum quis spatium trium stadiorum percursaret, mox exemptum siccatur vmbroso loco, aspeginem non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci solet, ligatum lino in vitreum vas, quod mel habeat, immittitur: circumuoluto ad os vasis lini principio, & operto vase reconditur. Est autem omnis fellis vis acris, & excalfaciens: intensis tamen, & remissis viribus differunt. Siquidem præstantius in effectu esse videtur fel marini scorpionis, & piscis qui callionymus appellatur, marinæ testudinis, hyænæque: item perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & syluestris capræ, quod priuatim prodest cōtra suffusiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum scabritias. Ouillo, suillo, hircino, atque vrsino, taurinum multó efficacius. Felle omni perfacilem, præsertim infantibus, deiectionem quis molietur, si intinctum eo tomentum aut fimbriam, sedi subijciat. Priuatim taurino anginæ cum melle perunguntur: sedis vlcera sanat, & ad cicatricem vsque perducit. Idē auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino instillatum, medetur: & sibilo earundem ex porri succo. Admisceri insueuit vulnerarijs emplastris, & circumlinitionibus, quæ contra venenata parantur: phagedænicis vlceribus colis, & scroti doloribus ex melle prodest: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & vrsinum contra eadem pollent, verùm inefficacius hæc præstant. Vrsinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis prodest: naribus inditum comitiales erigit. Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium vlcera, reliquaque omnia magno vsu assumitur.

QVamuis de fellis reponendi ratione, atque etiam de eius viribus abunde scripserit Dioscorides, non tamen ob hoc prætermittenda existimaui nonnulla, quæ à Galeno lib. 10. simpl. medicamentorum de fellis facultatibus scitè memoriæ sunt commendata. Est igitur fel (auctore Galeno) succorum, qui in quoque sunt animalium, calidissimum. Itaque sicuti sanguinem, & carnes dissimiliter temperata obtinent animalia: eadem ratione & fel. Quocirca calidissimorum fel, aliorum quoque animalium fel excellere necesse est: & quæ illis minus sunt calida, proportione & hunc humorem illis inesse minus calidum, quantó scilicet & in alijs sunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modò pro diuerso animalium genere, quòd hæc magis, illa verò minus calida sint: verùm etiam pro diuerso eiusdem generis animalium temperamēto, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, violenterq; diu tractus, & cursu, & canum latratu defatigatus, & sitim famemque & multum laborem perpessus fuerit, ab eius felle plurimùm differre inuenietur tum substantia, tum colore, tum facultate, qui in pascuis latus liberq;, vitam desidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac vexati animalis fel substantia crassius erit, colore nigrius, aut viridius, aut magis cæruleum, magisque æruginis simile: ob idq; etiam longè calidius erit quàm alterius, qui in pace, & otio degerit: Ideoque fel animalium quantò tenuius est, ac colore constat dilutiore, tantò minus spissioribus & magis colore saturatis excalfacit. Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam oui magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cuius Dioscoridem & Galenum meminisse non reperio. Hic (vt plerique perhibēt auctores) potus vesicæ calculos comminuit. Naribus inditus visum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quātitate, & betæ succo commistus, & in errhinis naribus attractus, comitialibus subuenit. Non desunt etiam qui idem magno successu ex vino exhibeant potandum felle suffusis. Denique auratæ, lupi piscis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, si viri penis eo perungatur. Quod Græcis χολὴ, Latinis Fel appellatur: Arabibus, Saratac, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis, Gall: Hispanis, Hiel: Gallis, Fiel.

Fellis vires ex Gal.

Fellis bubuli lapis, & eius vires.

Nomina.

Αἷμα. SANGVIS. CAP. LXXII.

SAnguis anseris, anatis, & hœdi, vtilissimè in antidota miscentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnō perdicis, oculis cruore suffusis, & recentibus eorum vulneribus, lusciosisque illinuntur. Peculiariter columbæ sanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis sanguis inassatus sartagine, dysenterias, & cœliacorum profluuia sistit, in vino potus contra toxica efficax est. Leporinus sanguis ita vt tepet illitus, vitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est. Testudinis terrestris sanguinem epotum tradunt prodesse comitialibus. Marinæ autem testudinis cum vino & leporis coagulo, cuminoque contra serpentium morsus, & hausta rubetæ venena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias discutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admissuram expertæ sunt, in medicamēta additur, quæ erodunt, septica vocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras euelli creditum est. Hoc idem viridium ranarum sanguine præstatur. Menstruus sanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere existimatur: aut si omnino mulier menstrua supergrediatur, leuat podagræ dolores, & ignem sacrum illitus.

Differens de sanguine Galenus, statim initio lib. 10 de simplicium medicamentorum facultatibus, etsi minimè eat inficias, quin animalium sanguini aliquid insit, quod medicamentorum vsu rectè competat, vt Dioscorides, & pleriq; alij qui de eius viribus scripserunt, liquidò affirmarunt: declarat tamen, multa de sanguinis viribus à scriptoribus esse prodita, quæ facto periculo fabulosa potius, & vana reperiuntur, quàm vera. Siquidē, vt idem refert Galenus, falsum sanè esse omnibus in confesso est, quòd epotus noctuæ sanguis difficulter spirantes sanitati restituat. Vespertilionum verò perunctis virginum mammis, eas extuberare non sinat: pilosque renasci inhibeat, ijs partibus illitus, vnde recenter ipsi euulsi fuerint. Falsum similiter esse asserit, comitiales ebibito agni sanguine curari: pilosque è palpebris euulsos nasci prohiberi viridiū ranarum cruore. Quibus facile conijcere possumus, hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum fortasse culpa mendosum esse, quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum viridium sanguine depilari, cùm potius Galeni testimonio (etsi sententiam hanc non approbet) euulsi in palpebris pili harum sanguine renasci prohibeantur. Quin & aliud huic capiti mendum subesse videtur, quòd hic ea, quæ de admissariorū equorum sanguine prodidit Galenus, de equarum sanguine, quæ admissuram expertæ sunt, legantur. Nisi fortè interpretum vitium sit, qui sexum in Dioscoride perperàm mutarint. Præterea inquit Galenus: Tametsi non desint, qui turturis, vel columbæ sanguinem præferāt in perforata caluaria, vbi rosaceo melius inuenire nihil possis: nonnulli verò laudibus extollant gallorum, gallinarumque sanguinem ad sanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili verò terrestris ad roborandam oculorum aciem: admissariorum equorum, quòd septicus sit, ad exulcerandam vbique cutim: domesticorumque murium ad ἀκροχορδόνας Græcis vocatas, id tamen nunquam experiri volui. Metuebam enim (inquit) ne curiosus, vel stolidus viderer, si tantis, tamq; probatis remedijs semel præteritis, considerem sanguinem horum animalium illis plus posse præstare. Quòd si quis hæc experiri volet, certò scio, damnabit non modò, qui talia scripserunt, sed & se delusum facto periculo reperiet. Taurinus autem sanguis epotus antea quam concrescat, inter deleteria recensetur medicamenta, quòd haurientem protinus strangulet, vt sexto volumine diffusius dicetur. Eius nomen Græcum αἷμα: Latinum Sanguis: Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Blut: Hispanicum, Sangre: Gallicum, Sang.

Sanguinis cōsideratio. Vana sanguinis experimēta. Dioscoridis locus suspectus. Nomina.

Ἀπόπατος. FIMVM. CAP. LXXIII.

ARmentariæ bouis fimum, si recens admoueatur, vulnerum inflammationes mitigat: folijs autem inuoluitur, & calefactum cinere feruenti superponitur: coxendicis cruciatus fotu compescit: illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit. Priuatim suffitu fimi, quòd à masculo boue redditum est, procidentes vuluæ reprimuntur: accensi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum præsertim in montibus degentium, potum in vino, regium morbum emendat: menses cit cum odoramentis haustum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit, cæterosq; sanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopecijs exustum, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia verò impositum, his qui podagra tentantur, auxilio est. Caprillum in aceto decoctum imponitur serpentium morsibus, vlceribus quæ serpunt, igni sacro, & parotidibus. Vtilem ischiadici vstionem hunc in modum accipiunt. In eo interstitio, vbi pollex brachiali committitur, caua veluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare: adustio id genus Arabica appellatur. Ouillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clauos, pensiles verrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptum. Fimum suis syluestris aridum, in aqua, aut vino potum, reiectiones sanguinis sistit, vetustum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & conuulsa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato rosaceo medetur. Tam asinorum, quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet. Armentarij, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in vino, mox potum, cōtra scorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum vehementius & excalfacit, & vrit: cum hordacea farina mistum, strumas ex aceto discutit, carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini semine & oleo: ambustis igni medetur. Gallinaceum verò omnia eadem, sed inefficacius præstat: priuatim tamen contra venena fungorum, & coli cruciatus ex aceto aut vino bibitur. Ciconiæ fimum, si ex aqua hauriatur, comitialibus prodesse credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopecijs medetur: cum thure & mulso calculos expellit: subditæ infantibus muscerdæ, alui deiectionem promouent. Caninum, quòd flagrantissimo canis sydere fuerit exceptum, cum vino, aut aqua potum, sistit aluum. Humanum stercus illitum, vulnera ab inflammatione vindicat, & obiter intumescere non patitur: sed ea statim glutinat: sicca ex melle anginæ perungi commodissimè traduntur. Terrestris crocodili fimum, crocodileam vocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremq; seruat. Optima est candidissima, & friabilis, amyli modo, minime pōderosa, in humore statim eliquescēs: quæ cùm teritur, fermenti acorem quadantenus refert. Adulterant eam sturnorum fimo, quos captos oryza pascunt, ipsumque non dissimile vendunt. Alij amylum, aut cimoliam miscent, & adscito anchusæ colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, vt se contrahat in vermiculorum speciem: qui siccati pro crocodilea væneunt. Inter omnes conuenire inuenio, humanum stercus, caninumque gutturi impositum, anginis auxiliari.

STercus, vt posteritatis memoriæ prodidit Galenus libro 10. simplicium medicamentorum, vim habet vel maximè digerentem. Verum humanum ob fœtorem abominandum est. At bubulum, caprinum, crocodilorum terrestrium & canum, vbi ossibus duntaxat vescuntur, neque grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis, sed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum est. Siquidem Asclepiades, cui cognomentum erat Pharmaceon, & alia omnia composita medicamenta collegit, vt multos impleret libros, & stercore ad multos sæpe affectus vtitur, non modò medicamētis, quæ foris imponuntur commiscens: sed ijs quoque, quæ intrò in os sumuntur. Cæterùm humani stercoris hoc habeo experimentum: Assiduè quidam à phlegmonis ad fauces existentibus vexabatur, adeò vehementer, vt suffocationis subiret periculum; & sanè ob hoc periculum venam secare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidisset, pollicitus est se præbiturum medicamenti experimentum, & se vocari, si quando rursus aliqua in parte gutturis emicuisset phlegmone, ante sanguinis missionem præcepit. Itaque vocatus, medicamento illito, statim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipso tantùm, sed & in alijs,

Stercoris vires ex Gal. Humani stercoris experimentum.

in alijs, qui similiter erant affecti, rogabat is, qui assiduo suffocari periclitabatur, data mercede, vt se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecunia sumptu liberalis. Porrò vbi conuentum esset de pretio, is qui vendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheian quandam vtilitatem obtinet. Esse autem eam antipatheian, vt qui curatur nesciat, vnde conficiatur. Iussit itaque alium daret, qui pro ipso disceret, quique iureiurando reciperet, sese nulli eius medicamenti facturum copiam, priusquàm ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaque à morte eius, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, suum hominem, sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum volens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad leuorem tritum. Victitabat autem puer, cuius stercus accepturus erat, vt ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis videlicet, qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habente. Praebebat autem bibendum vinum vetus: atque haec omnia mediocri in quantitate, modò vt perfectè ea puer posset concoquere. Itaque cùm primo die eo victu esset vsus, postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoque die rursum eodem alebat victu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea arefacto vtebatur, similiter vt stercore canino, vt antè dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob foetorem, praetulisse lupinos: sese verò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua aut tenui iure bene coctas persaepe exhibuisse, & medicamentum nihilo minus operatum. Atq; ego sanè haec tibi de humano stercore narrare possum: haec Galenus. Caeterùm fit ex humano stercore vitreis organis aqua, praesertimque ex eo, quod homo rufus excreuerit, quae cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus vlceribus mirificè opem praestat. Delet & oculorum argemas ac nubeculas. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus veró sumpta comitiales iuuat, lapidem in renibus, & vesica comminuit: aqua intercute laborantibus prodest: item & ijs auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorsi sunt, sed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quae venenum eiaculantur. Porrò oleum, quod post eius stillatitiam aquam ab organo emanare solet, carcinomata, sinus, aliaque vlcera, quae Graecis cacoethe dicuntur, etiam valentius sanat. *Bubulum deinde stercus (vt idem Gal. citato loco scriptũ reliquit) exiccantis attrahẽtisq; & ipsum est facultatis, vt palàm facit, dũ apum vesparumque morsus iuuat. Atque haec vt à proprietate substantiae totius iuuentur, fieri potest. Caeterùm humidum illud vere collectum, cum boues herbas depascũtur, impositum rusticorum phlegmonas discutit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamen oportet, omnia genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & messorum, & qui opus obeunt adeò validum. Quae & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatis formam composita illinuntur. Caprinum praeterea digerentis, & acris est facultatis, adeò vt induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantùm lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiusmodi stercora applicant, sed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo vsus sum ad genu tumorem habens inueteratum, & agrè solubilem, iusso fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito videlicet hoc stercore, & mirificè homo ille fuit adiutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et iam etiam alius rusticus, cùm sic vsus esset, non tantùm in genu, sed etiam alijs in partibus ad tumores similes, perinde adiutus est. Nã acrius est medicamẽtũ, quàm vt mulieres vrbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare possit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicos varie caprino stercore vtimur. Sed & vstum tenuiorum quidem partium, verùm haud manifestò redditur acrius. Quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quae extergentia medicamenta desiderant, vt lepras, psoras, lichenas, & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quae accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim vis eius cuiusque etiam vsti, abstersoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex ijs, qui in agris, & vicis medicinam exercent, vtebatur eo ex aceto ad viperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum, ac profectò ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoque medicus, arquatis potandas ipsas σπυράθους, hoc est, pilulas caprinas ex vino praebuit, & ad profluuium muliebre cum Thure apposuit. Quae omnia sanè optimus medicus ignorare non debet, caeterùm potiora eligere potissimum ad vrbanos, & honoratos, alicuiusque existimationis viros: in quibus equidem ego tali nunquã sum vsus medicamine, cùm multo meliorũ suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium vsus, aut in venatione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis durae, ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos.* Caeterùm è canibus ossa comedentibus stercus praterquam quòd caeteris tum praestantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Graeci στόμωμα vocant. Quinetiam periodicas, circulares ve fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex vino praebeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis vlceribus inspersum, vel emplastris ad id facientibus commistum. Pollet etiam suis viribus Lupinum: idcirco id magnis laudibus extulit Galenus citato loco, sic inquiens: *Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat, non tantùm in ipsis paroxysmis, sed etiam in intervallis, si quidem phlegmone vacarent. Quorum ego quosdam vidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporum stercus, quale vbi ossa ederint, solent excernere: verùm illud etiam in eo mirabar, quod vel suspensum, euidenter saepenumero iuuisset. Itaq; hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram, id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura quae canum, vt suspenso altero posteriorum crurum, & meiant, & cacent in eminenti quopiam loco ex terra. Itaque in spinis saepe aestate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, vepribus, herbisq; procerioribus. Inuenitur porrò in stercore illorum & nonnihil ossium deuorati animalis, quod vt effugit commansionem, ita & concoctionem: quod & ipsum contendens ac conterens, bibendum praebuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam, aut piperis: aut quippiam eiusmodi. Vt plurimùm autem ex vino albo consistentiae tenuis bibendum praebebat: interim verò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicandum esset, iubebat suspendi vinculo confecto ex lana, non cuiuslibet ouis, verùm multò praestabat eam esse ouis à lupo laniatae, vnde quod ad hunc vsum accommodaretur, esset conficiendum. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo stercus contineretur, parari praecipiebat.* At nos ollulam ad magnitudinem maxima fabae confecimus, quàm experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipsorum videremus adiutos: caeterùm ad ollulã duas ceu aures affiximus, per quas lorũ transmitti posset. Quòd autem ciconiae fimum comitiales iuuet, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, & murino, & crocodilino, cùm satis superque disseruit Dioscorides, nec plura à Galeno, & alijs descripta repererim, quae medicinae magis competere possint, non est quid amplius addendum existimem. Veruntamen animaduertendum est, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimùm differunt temperamenti, & victus animalis ratione. Quippe quòd alterum sit altero plus, minusue calidum, pro animalium diuersorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in eiusdem speciei animalibus. Caeterùm non duxi praetermittendum, quod de Ibicis stercore scribit Marcellus cus-

Marginalia:
- Aqua, & oleũ ex humano stercore.
- Bubuli ster. vires ex Gal.
- Caprini ster. vires ex Gal.
- Canini stercoris vires.
- Lupini sterc. vires ex Gal.
- Ciconiae stercus.
- Ibicis stercoris mira facultas.

les empiricos, ad ischiadicos, & arthriticos, cũ certè admirabile sit auxiliũ. Ille itaq; sic habet: Incredibile & vnicũ remediũ ischiadicis & arthriticis hoc est, quo & ipse Ausonius medicus sanatus est, & multos ita iacentes, vt mouere se sine cruciatu nequirent, intra quinque dies stare, ambulare autem intra septem dies facit. Conficitur sic: Fimum Ibicum luna septimadecima colliges, quanquam & alia luna vetere collectum, simili efficacia prosit, dum modo medicamen septimadecima luna componatur. Ex eo ergo fimo quantum vnius manus pugno pleno poteris comprehendere, dummodo impar sit numerus pilularum, in mortarium mittes, atque adijcies piperis grana vigintiquinque, diligentissimè trita: tunc addes mellis optimi heminam, & vini vetustissimi optimi sextarios duos, & contritis prius pilulis vniuersa miscebis, & repones in vasculo vitreo, vt cùm fuerit opus, paratum habeas medicamentũ ad subueniendum. Sed vt maior sit medicaminis efficacia, luna septimadecima illud facere debebis, & cùm daturus fueris, à die Iouis incipe, & per dies septem continuos dato, ita, vt qui remediandus est, stans in scabello contra orientem bibat: quæ potio, si ita, vt scriptum est, data, & obseruata fuerit, etiam si omnibus articulis, & coxa infirmus contractusque fuerit, & immobilis, ac desperatus iacuerit, necesse est, vt septima die ambulet. Hæc ille: qui etsi non dixerit, quantum huiusce medicamenti quotide sumere affectos oporteat, intelligendum tamen censeo, vt in septẽ æquales partes diuidi debeat, & vna quotidie sumi. Quod Græcè Ἀπόπατος. Latine Stercus & fimũ vocatur: Arabicè, Hebel, Zebel, aut Bhar, haiuã: Italicè, Sterco: Germanicè, Dreck: Hispanicè, Estiercol: Gallicè, Fiãte.

Nomina.

Οὖρον. VRINA CAP. LXXIIII.

HVmanam vrinam suam cuique bibere, contra viperæ morsus ac venena, incipientemque aquam inter cutem proderit: scorpionis, viperæ marinorum, draconisque morsus, ea conuenientissimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morsus idonea est: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed vetus vlcera capitis manantia, furfures, psoras, & feruidas eruptiones, multò magis abstergit: nomas, & præcipue genitalium, cohibet: auribus infusa manans pus supprimit: decoctaq; in calyce mali punici, earum vermiculos abigit. Pueri impubis resorpta vrina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo vase cum melle emendat cicatrices, argema, caliginesque: ex ea, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in vrina subsidit illitu ignem sacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumque, vuluæ dolores mulcet, strangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina si cum myrrha instilletur, aurium dolores lenit. Aprina viribus eisdem prædita est: priuatim comminuit vesicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur: vrinamq; per aluum extrahit: aurium doloribus instillata medetur. Asinina traditur renum vitijs mederi. Lyncis vrinam, quam lyncurium appellant, simulac excernitur, glaciari coireue in calculi duritiam, vulgò creditũ est: quare quod de ea proditum est, vanum esse cõuincitur. Est enim quod à nonnullis vocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. Id potum ex aqua, stomacho aluoq; fluxione laboranti conuenit.

Vrinarum facultas ex Gal.

VRinæ omnes quidem, vt scriptis tradidit Galenus lib. 10. simplicium medicamentorum, facultate sunt calidæ: sed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At vrina hominis omnium propè aliarum vrinarum est imbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exempti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura temperiei hominum, & vrina similiter debilis. Verùm montanorum aprorum valida est, vt etiam ex odore apparet, qui vtique acerrimus est. Hac vtuntur Hetrusci ad puerorum vermes, oleum suo in vtriculo vrinæ admiscentes, & in fumo tandiu suspendentes, donec crassescat ad mellis spissitudinem: deinde illud diligenter asseruant, eoq; puerorum nares, tempora, & vmbilicũ inungunt magno sanè successu: nam & ego sæpe periculum feci. Sed quamuis Dioscorides complurium vrinarum vires descripserit, vt quas varijs, ac diuersis morbis vtiles esse existimauerit, Galenus tamen vrinarum medicamenta paruipendisse videtur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de sanguinibus differens inquit) cùm parata reperiantur valentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ijs præcipuè morbis congruentia, quibus vrinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curiosos superstitiososque spectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hæc nauseosa, incertaque remedia nunquam probatis, expertisq; præponunt. Quòd autem puerorum vrina ægrè spirantibus conferat (vt Dioscorides auctor est) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit: Vrinã pueri orthopnœæ vocata gratia ebibere necessarium non est, cùm sint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibisset quidam, affectu liberatus non est, vt non eximium quid præter alia possideat. Chrysocollæ conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum vrina prodidit Dioscorides: quamque seplasiarij, & aurifices vulgò Borrace nominant, duobus in locis scriptam reliquit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, vbi de ea speciatim egit, & lib. 10. eorundem de vrinis differens. Et quamuis (vt libro quinto dicetur) legitima, probataq; chrysocolla fossitia habeatur, fit tamen artificio ex pueri vrina in ardentissimis solis caloribus, æreo mortario, atq; etiam pistillo æreo tamdiu circumacta, donec mellis spissitudinem assequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata sit, ad contumacia vlcera sananda, exedentiaque coercenda. Illud profectò vanum, ac fabulosum esse manifestè deprehenditur (vt hic Dioscorides scribit, & nos eum secuti superiori libro in succini mentione ostendimus) quòd vrina lyncis, simulac excernitur, duretur, coeatue in lapidem illum, quem Lyncurium vocant. Quippe quòd is inter succini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recenseatur: quòd sua proprietate naturæ pennas ad se trahat, quemadmodum & cætera succini genera paleas, festucas, ac leuissima quæq; alliciunt. Quantũ verò à legitimo lyncurio vulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius est vsus apud seplasiarios, & medicos, qui simplicium medicamentorum scientiam negligunt, ij dijudicent, qui simplicium historias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloso lapide lyncis venditant impostores, lyncurium succini genus haudquaquam est, nec alius quiuis lapis ei viribus respondens, nec siquidem vrinam cieat, & renum, vesicæq; calculos comminuat, vt seplasiariorum, & medicorum vulgus opinatur: qui parum Dioscoridis, aliorumque in re medica bonorum auctorum familiaritatem curant. Cæterùm hinc satis constare arbitror, Christophorum Encelium (pace viri alioquin docti dixerim) planè hallucinari, quod lib. 3. cap. 27. de re metallica, poetarum fortasse, & aliorum quorundam fabulis addictus magis, quàm veris probatissimorum auctorum testimonijs, probare contendat, Lyncurium ex vrina lyncis coalescere, atque ex maris vrina fuluum fieri, ex fœmina verò vrina album. Hanc autem opinionem suam ex eo comprobare videtur, quòd aliquando in vesica apri, itemq; suis domestici lapillos inuenerit. Ex quo postea colligit, mirum non esse, quod lyncis quoq; vrina in lapillos concrescat. Sed quàm leuis & infirma sit hæc ratiocinatio, vt comprobet quod contendit, quamque vana sit opinio hæc, eorum sit iudicium, qui magnis laboribus, multis

Vrina apri.

Vrinæ medicinas contempsit Galenus.

Chrysocolla facticia.

Vana de lyncurio opinio.

Lapis lyncis vulgatus.

Encelij opinio vana de Lyncurij generatione.

multis studijs, summaque diligentia rerum simplicium peritiam sunt assecuti. Atque hactenus de vrinis, & lyncurio. Restat modò, vt etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaque cum eius non meminerit his libris Dioscorides, possitque nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius viribus, & facultatibus hic referam, quæ à Galeno libro 10. simplicium medicamentorum memoriæ produntur his verbis: Sielon, siue sialon, siue ptyelon appellare libet, nihil interest. Verùm id sciendum est, vim eius esse differentem, tum in animalium speciebus, tum in eorum vnoquoque sano, aut ægroto, ieiuno aut sitibundo, aut cibo potuque sumpto. Etenim vt vrina, & bilis, & sudor: sic etiam saliua sumpto quidem cibo imbecilla est: valida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio vtriusque est eorum qui probè concoxere quidem, nondum tamen cibum potumve ingesserunt. Hac ergo saliua nutrices puerorum lichenas curant, paruum videlicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idq; faciunt subinde tanto scilicet interuallo, dum saliuæ uires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctæ. Sed & triticum mandentes rustici non pauci furunculis imponũt. Nam celeriter eos & digerit, & cõcoquit: cùm si macerarent aqua, non æquè prodesset. Ex quo liquet saliuam ipsam auxilij robur adferre. Atque corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponũt ore commansum. Porrò omnia sic commansa digerunt, & sugillata, cæteraque ecchymomata, maximè vbi panis simul cum pauco radiculæ fuerit commansus. Porrò tota substãtia vel maximè aduersa est saliua bestijs hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem sese ostensurum, quæ scorpios interficeret: vbi illam semel dixisset, in scorpium expuit: inde rursum eam obmurmurans iterum scorpium conspuit: ac vbi tertiò dixisset, atque expuisset, mortuus est scorpius. At postea ego absque incantatione à sola saliua morientem vidi scorpium, idque celeriter passum à saliua esurientium, aut sitiẽtium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuque fuerant impleti: in alijs autem proportione. Quod ἔρον Græcis: Latinis, Vrina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, Orina. Quod verò σίελον, σίαλον, καὶ πτύελον, Græcè, Saliua Latinè, pariter & Italicè vocatur: Arabicè, Busach, Bezach, & Ibab.

Salivæ vires ex Galeno.

Nomina.

Μέλι. MEL. CAP. LXXV.

PRincipem locum obtinet mel, quod Atticæ regionis est, pręcipue ex Hymetto, mox Cycladibus insulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, subflauum, nec humectum, graue & minimè fluxum, quod ob sequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractumque resilit in digitos. Mel abstergendi vim habet: ora venarum aperit, humores euocat, qua ratione in sordida vlcera, sinusque, commodissimè infunditur. Decoctum, atque impositum, abscedentem carnem glutinat, medetur impetigini coctũ cum liquido alumine, & illitum: item aurium sonitui, & dolori cum fossili sale trito, tepidum instillatur: lendes, & fœda capitis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præsertim quæ circuncisione aperta non est, si melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem discutit: faucibus, tonsillis, anginæ, collutum gargarizatumve medetur: vrinam ciet: auxiliatur tussi, & à serpente percussis: contra haustum meconium, cum rosaceo calidum assumitur: aduersus venena fungorum, & rabiosi canis morsus linctum, aut potum proficit: crudum tamen aluum inflat, tussim lacessit, & ea de re despumati vsus aptior est. Primatum tenet in mellis genere vernum, deinde æstiuum: hybernum veró, vtpote quod crassius constet, deterrimum reputatur, ceragini faciũdæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum est: quoniam apes inibi absinthio vescantur: quo vitia cutis in facie, & maculæ aptissimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibusdam anni temporibus, propria quorundam florum dote mel conflatur: quod qui edère, mente alienantur, ac sudore diffluunt. Remedio sunt esitata ruta, & salsamenta, aut epotum mulsum: resumpta, quoties vomitione reijciuntur. Acre autem est, & olfactu sternutamẽta mouet. Quod cum costo illitum, fœminarum cutem emendat, & cum sale sugillationes rapit. Est & aliud concreti mellis genus, quod saccharon nominatur. In India verò, & felici Arabia in arundinibus inuenitur: salis modo coactum est, dentibus, vt sal, fragile: aluo idoneum, & stomacho vtile, si aqua dilutum bibatur: vexatæ vesicæ, renibusque auxiliatur. Illitum ea discutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

MEL.

Mellis consideratio.

MEL, quod apes colligunt, omnibusq; vulgarissimum est (auctore Galeno lib. 3. de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum folijs: earumq; neque succus, neq; fructus, neq; pars, vllo pacto dici potest, sed eiusdem cum rore generis est: non tamen assiduè, nec copiose, vt ille, prouenit: repertumque est aliquando æstate super arborum, ac fruticum, herbarum-

que folia mel quàm plurimum, adeò vt agricolę velut ludentes canerent, Iupiter melle pluit. Cui subscribens Plinius lib. 11. cap. 12. sic inquit: Mel ex aere venit, & maximè siderum exortu, fitq; precipue ipso sirio explendente, nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora arborum folia melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, vnctas liquore vestes, capillumq; concretum sentiunt. Siue ille est cœli sudor, siue quędam siderum saliua, siue purgantis se aëris succus: vtinam esset & purus, ac liquidus, & suę naturę, qualis defluit primò. Nunc verò e tanta cadens altitudine, multumq; dum venit sordescens, & obuio terrę halitu infectus: pręterea à fronde, ac pabulis potus, & in vterculos congestus apum: ore enim vomunt, ad hęc succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq; mutatus, magnam tamen cœlestis naturę voluptatē affert. Ibi optimus semper, vbi optimorum doliolis florum conditur. Atticę regionis hic, & Siculę Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Hactenus de melle Plinius citato loco.

Mel Heracleoticum.

Verum enimuero (vt idem auctor est libro 11. cap. 14.) mel, quod in Creta Carina monte colligitur, muscę non attingunt, nec eę in monte eadem vsquam reperiuntur. Porrò venenatum mel, quod in Heraclia Ponti prouenit, cuius hic meminit Dioscorides, Plinius quoq; recensuit libro ante citato, ca. 13. subiunxitque & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab insania, quam gignit, Mænomenon vocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent syluę.

Mellis genera non roscida.

Habentur pręterea & alia mellis genera, quę roscida non sunt, sed ex plantis nascuntur, vt illud, quod ex anacardijs fluere Arabes scribunt, & inter Grecos Strabo Geographicorum libro 15. ex arborum siliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè euadant. Quinetiam refert Pomponius Mela tertio de situ orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis soli Indiam esse, vt in eo mella ex arborum frondibus defluant. Exprimitur etiamnum è vulgaribus siliquis, quę Gręcis κερά⟨τια⟩ dicuntur, quo tam Indi, quàm qui Troglodyticam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes viridesq; asseruant, ac etiamnum myrobalana omne genus. Quod facilè conijcitur ex ijs quę ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur.

Sacchari consideratio.

Cęterùm non desunt inter recentiores medicos, qui disputant, an Saccharum, quod sub mellis genere scripserunt veteres, prętertim Dioscorides & Galenus, in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Sacchar o dici possit. Et quamuis plerique reperiantur; qui dubio procul existiment, ac pro certo affirment, communis vsus saccharum, & quod ab antiquis describitur, vnum & idem esse, quòd ex eadem proueniant planta, tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concreuisse antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus, concrescereque ad hanc diem vsque ex cœlesti rore, quemadmodum & id quod mannam vocamus: non autem in ijs arundinibus, è quibus in aqua decoctis huiusce ętatis saccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimitur.

Manardi, & Fuch. opinio reprobata.

Quę in re eos viros alioqui doctissimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, vt puto, auctorum probatorum testimonio ducti sibi persuaserint, mannę in modum ex rore concrescere antiquorum saccharum solis ardore super arundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia. Quippe quòd nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, Galenum, nec veterum, vel recentiorum quenquam, concrescere saccharum in arundinum folijs, ex rore solis feruore concreto, siue potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concrescit. Quo fit, vt mihi refellenda videatur eorum sententia. Nam si verùm illud esset vt ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem Dioscoridem, qui diligentissimè simplicium medicamentorum historias literis, memorięq; mandauit, silentio pręterijsse tam pulchrum & admirabile, scituq; dignum naturę opus in sacchar o conficiendo. Nec minus id reticuisset Galenus naturę operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit lib. 3. de alimentorum facultatibus, aërei mellis historiam, quod nos manna vocamus, quodq; sua ętate in monte Libano, alijsq; locis super arborum frondes repertum scribit.

Antiquorum Saccharum.

Quamobrem magis veritati consonum videtur, vt dicamus, nil aliud veteribus saccharum extitisse, quàm nostratis sacchari arundinum lacrhyma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius cōcreuerit. Huic nostrę opinioni subscribit Plinius lib. 12. cap. 8. sic inquiens: Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo, candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanę magnitudine: hęc Plinius. Ex quibus facilè cognosci potest, quòd non ex rore, vt mãna euenit, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quòd fractis calamis earum internodijs cohęreret collachrymans, è quibus vulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resinę, gummęq; omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia pręterea huc accedit ratio, quę (vt equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsij sententię prorsus aduersatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à sole tacta, dum arborum inhęret folijs, paruo temporis interuallo in auram euanescit (vt libro primo diximus in mannę mentione) eadem sanè ratione id sacchar o euenisset, si ex rore (vt ipsi contendunt) concresceret. Siquidem à sole tactum, rarefactumq; facile dissilijsset in auram, nec gummium modo concreuisset. Eoque magis, quòd nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno saccharum è folijs arundinum colligi, sed in ipsis calamis concretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo libro 15. Geographię, vbi apertè scribit, in India arundinem mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat, vt quidam peruicax, ignarusque medicus mecum contendere, atque etiam, vt suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est veritus. Pręterea cùm memorię prodiderint Dioscorides, Galenus, & Plinius, antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dētibus fragile, ex his coniectare licet, è rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quę eodem modo è rore concrescit, sal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehēditur, sed potius mandentibus tenax & cerę modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac pręstantiorem illius partem in arundinum sacchariferarum medulla, quę per internodiorum fissuras exiens solis calore concreuerat, vt & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quòd cum accuratissime perpendissent homines, liquorisque pręstantiam agnouissent, à natura edocti hoc arte se facturos existimarunt.

Factitij sacchari inuētio.

Neque id incassum attentasse videntur, quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutimq; incidentes, ignis calore tãdiu decoxerunt, donec vniuersus liquor absumpta igni aqua, diu efferuescens in saccharum salis modo in vasis fundo concreuerit. Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerint Dioscorides, & Galenus, non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse, Solini auctoritate freti, qui in Indię palustribus arundinem ita crassam progigni ait, vt fissis internodijs lembi vice vectitet nauigantes, è cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suauitatem.

Aliquorum lapsus.

At qui liquorem hunc, qui ex harum cãnarum radicibus elicitur, saccharum nostri vsus fuisse existimant, proculdubio falluntur, quòd Indi non modò ex decoctis cannarum, sed aliarū quoque arborum radicibus sibi potus parent, cùm illius cæli & soli clementia frequentissimę sint plantarum radices, quę mellea dulcedine imbuuntur, vt Strabo testis est loco nuper citato, vbi sic inquit: Nullus annus in India inuenitur vtroque tempore sine pluuia, quapropter contingit annum feracem esse, cùm semper terra sit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni arborumque radices, pręsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus tepefacta, tam cælesti, quàm fluuiali: adeò quod ea, quę apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos

concoctio est: quæ tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ nostræ Lucanus quoque suffragatur, illud explicans hoc carmine:

> *Quique bibunt tenera dulces ab arundine succos.*

Quinetiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus versibus attestatur, dum inquit:

> *Indica non magna nimis arbore crescit arundo.*
> *Illius & lentis premitur radicibus humor,*
> *Dulcia cui nequeant succo contendere mella.*

Ex ijs palàm est, hos omnes de factitijs Indorum potionibus, quæ ijs vini loco sunt, fuisse locutos: non autem quòd ex illarum cannarum radicibus saccharũ aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, pressisq́; siliquis, sicut & alij è dactylis, dulces elicimus succos ad varij vsus potationes: quemadmodum & occidentales Indi, è pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed non ob id dicẽdum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præstent, esse mel, neque saccharum. Nec mirum sanè si Indicæ arundines radicibus dulcißimum præbeant succum, non modo illæ magnæ, sed etiam quæ ibi nascuntur nostris fortasse non multò grandiores: cùm etiam nostrates recentes mansæ quadantenus ori dulces sentiantur. Quòd autem minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, superioribus carminibus explicauit abunde Marcus Varro, cui non magna nimis est arbor. In hoc tamen à Solino dissentit, cui arundines, quarum meminit, vastißimæ sunt proceritatis. Hinc ergo eorum sententia explodenda videtur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, saccharum nostro similius factitasse Indos, quòd non quidem saccharum, sed dulces inde potus vini loco sibi conficiant. Sed vt suam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, vtque lucidius comprobaret antiquorum saccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, libro 9. epist. 5. Auicennam etiam admittit, quem tamen aliàs vbique reiecit, ac reprobauit, asserens, quod cùm ipse huius fuerit sententiæ, vltimo capite libri secundi, antiquorum saccharum mannam vocauit, cùm inquit: Zuccharum albusar est manna cadens super albusar, & est sicut frusta salis. At nos, qui huic opinioni minimè adstipulamur, dicimus Albusar, siue Alhasser (vt Bellunensis castigauit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare, sed aliam Aegypti, & Arabiæ arborem, sic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (vt testatur Serapio) arundinem Casab dicunt. Quod manifestè declarat zuccharum alhasser apud Auicẽnam huiusce arboris esse mannam, vel gummi, non autem Græcorum saccharum in calamis concretum. Illud insuper nostram comprobat sententiam, quod eodem loco addidit Auicenna, sic inquiens: Et in zucchαro quidem albusar est cum abstersione pauca, stipticitas, & amaritudo. Siquidem austeritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum saccharo fuerint, nusquam meminere Dioscorides, & Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, vt paulò infrà voluit Auicenna. Qui etsi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterque renum, & vesicæ vitijs auxiliari, non tamen ob hoc dici potest, zuccharum alhasser esse antiquorum saccharum. Sed rectè quidem contra Manardi sententiam, Auicennæ testimonio (cùm & ipse hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari potest, quòd antiquorũ saccharũ gummi modo collachrymãs in arundinibus concresceret, non autem ex rore. Quippe quòd is de zuccharo agens loco nuper citato, ibiq́; antiquorum saccharum recensens, inquit: Assumptum sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum saccharum perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanasse, ibique postmodum solis ardoribus concreuisse. Verùm enimuerò quòd Alhasser apud Arabes sui generis arbor sit, & ab arundine maximè differat, & quòd eius zuccharũ, quamuis ab Auicenna manna dicatur, quòd fortasse granulis concrescat mannæ similibus, ex rore haud quaquam fiat, sed gummium modo ab arbore destillet, manifestè ostendit Serapio capite de sacchαro his verbis. Alhasser habet lata folia, & habet Zuccharum, quod egreditur ab oculus ramorum suorum, & à locis foliorum eius, & colligunt de eo homines rem conuenientem, & in zuccharo eius est amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, stipticæq́; facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Alhasser est leue, crassum, rectum pulchrumq́; & ideo aßimilauerint cantilenarij in cantilenis suis, brachia & crura dominarum ligno eius: hæc Serapio. Ex quibus facilè & Manardum & Fuchsium, viros alioqui doctißimos, hac in re hallucinatos putauerim. Cæterùm Fuchsius, vt probaret antiquorum saccharum è roscido cœli succo in calamis concrescere, vtq́; illud à nostrate diuersum ostenderet, dicit, quòd cùm nostri vsus saccharum, perinde ac mel calidum reperiatur, sitimque facilè concitet, antiquorum saccharum esse non potest, eo quòd Galenus suæ ætatis saccharum id efficere non prodiderit. Cuius tamen sententia (pace sua dixerim) experimento minimè respondet: à quo non discedens Galenus libro 7. simplicium medicamentorum de sacchαro ita scribit: Sacchar, quod ex India, atq́; felici Arabia cõuehitur, in calamis, vt aiunt, cõcrescit, & ipsum mellis est species: minus certè nostrate dulce, sed adsimiles ei vires obtinẽs, ꝙ ad abstergendũ desiccandũ & digerendũ attinet. Porrò quatenus nec inimicũ stomacho est, ceu nostras, nec sitim afferẽs, eatẽus ab illo substãtia differt. Quibus Galeni verbis clarũ est, quòd cùm saccharum melle minus sit dulce, minus etiam calidum sit necesse est. Eaq́; propter asserit Gale., saccharum non perinde ac mel, sitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo sitis excitetur, vti Fuchsius interpretari videtur. Quin etiam idem Galenus libro 8. cap. 4. methodi medendi, saccharum inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi possunt. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus sum, vt certò crediderim, antiquorum saccharum ab ijsdem arundinibus emanare, à quibus vulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantùm inter se differentiam esse, quòd à natura factum, sit nostrate factitio longè tenuius: Ideoque Auicenna: Zuccharũ (inquit) Tabarzed frigidius est, & subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, & post ipsum Auicenna, Archigenis auctoritate Sal Indum ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatemque in acutißimis febribus. Sed eo nos hac ætate caremus, quòd amplius non afferatur: quanquam ego non ita pridem à viris fide dignis accepi, qui diui Thomæ insulam, itemque Mederam lustrarunt, adhuc ijs in locis saccharum inueniri in arundinibus sacchariferis concretum (illi non dißimile, quod arte fit, & candidum cognominatur) postquàm ab illis sponte emanarit gummi modo. Quòd autem adferri desierit, non aliud in causa esse existimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proueniat. Siquidem Dioscoridis, & Galeni tempore, quo ad eos copiosum conuehebatur, cùm adhuc non innotuisset exprimendi ratio, necesse quidem erat, vt arundines sacchari liquore prægnantes, cùm annis compluribus adoleuissent, & falcem nunquam expertæ essent, per se liquorem exudarent, veluti innumeris arboribus gummi, & resinæ emanant. Proinde non mirum, si eius à natura facti antiquis fuerit vbertas. Sed postquàm lucri dulcedo, fulgentisq́; auri sitis docuit homines artem modumq́; quo saccharum concisis, decoctis, pressisque arundinibus copiosius elicerent, factum est, vt Indi quotannis vniuersos inciderint calamos, ac iterum quotannis seuerint. Hinc igitur euenit, vt nullis remanentibus, quæ sacchαro plurium annorum ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio, deperditumque hac de causa sit antiquorum saccharum. Cuius vice eo recentiores vtuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, salis fosiitij modo, dentibusq́; fragile, vt antiquorum saccharum vndequaque referat. Cõpetit perinde ac illud, scabritiei linguæ, pectorisq́; asperitatibus. Verùm ad hæc id

Manardi ratio infirma.

Alhasser quid ex Serapione.

Fuch. opinio reprobata.

Sal Indum.

hæc id præstantius est, quod in fictilibus, vbi violaceum Iulapium asseruatur, æstate concreuit: eo quòd violarum diluti facultate humectet, leniatque magis. Cæterum qui plura de sacchavo legere desiderant, quæ sententiam nostram longe magis probant, videant in Epistolarum nostrarum volumine epistolam ad Iacobum Bosellum scriptam, ibi enim plura quam hic à nobis comprobata inueniet. Quod Græcis μέλι, Latinis Mel appellatur: Arabibus, Hael: seu Hassel: Italis, Mele: Germanis, Honig: Hispanis, Miel: Gallis, Myel. Quod autem Græcè σάκχαρον, Latinè quoque Saccharum dicitur. Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè, Zucker: Hispanicè, Azucar: Gallicè, Succre.

Κηρὸς. CERA. CAP. LXXVI.

10 Cera optima est subfulua, subpinguis, pura, odorata, & halitum quadantenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & suapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, syncerumque, atque transfundunt in vas, quod satis habeat marinæ ex alto petitæ, inspersoque nitri momento, decoquunt: cumque iterum, tertioue inferbuit, separatum vas refrigerant, ac ceræ pastillum eximunt, detersa sorde, siqua fortè adhæsit: tum denuo indita noua maris aqua feruet, vti retulimus: & vase dempto ex igne, fundum ollulæ nouæ aqua frigida madefactum, in ceram summam suspensa manu intingunt, quò celerius concrescat, & quàm minima portio extrahatur. Suscepto primo ceræ orbiculo, iterum vasis imum aqua refrigeratum, tantisper in ceram immitti debet, dum tota excipiatur. Orbiculi lino consuti, interuacante spatio suspenduntur, & interdiu continuò sub sole, noctu sub luna asperguntur, vsque dum perfectè albescant. Verùm si eximius ille candor desideretur, eadem 20 factitari, & identidem recoqui operæpretium est. Nec desunt qui pro marina, in muria quàm acerrima semel, aut iterum excoquant, dein laguncula tenui, rotunda, ansam habente extrahunt: postea orbiculos substrato affatim cespite herboso, insolant, donec candorem summum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus vere, cùm sol remissa vehementia humorem pariat, vt non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in sorbitione dysentericis, ac milij magnitudine decem grana ceræ hausta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

Cera, vt Galenus scriptis mandauit libro 7. simplicium medicamentorum, mediū quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & desiccantium. Habet verò quiddam etiam crassarum partium, atque emplasti- 30 cum, quamobrem non modò exiccare, sed & per accidens humectare videri fortaßis poterit, perspirationes videlicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia est. Ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus assumpta, sed foris imposita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæque facultatis retinet, quæ plurima melli inerat. Eius nomen Græcum κηρὸς: Latinum, Cera: Arabicum, Hamaha. Italicum, Cera: Germanicum, Wachs: Hispanicum, Ciera: Gallicum, Cire.

Ceræ vires ex Gal.

Nomina.

Πρόπολις. PROPOLIS. CAP. LXXVII.

Propolis eligi debet flaua, odorata, styracem referens, in vehementi ariditate mollis & mastiches mo- 40 re ductilis. Magnopere calfacit, & euocat aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in vetere tussi suffita proficit, impetigines admota tollit. Ea in aluveariorum foribus, cerosæ naturæ inuenitur.

Ori. leg. στύρακος πνέουσαν. i. styracem spirās.

Quanquam, vt hic Dioscorides inquit, & Marcus Varro li. tertio de re rustica, Propolis ea est cerosa materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, seu, vt apertius dicam, præ spiraculis, vbi intrandi, exeundique apibus patet aditus: tamen Plinius lib. 11. cap. 7. ita scriptum reliquit: Prima fundamenta comosin vocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasque magni ad medicamina vsus. Comosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam venit picantium modo, ceu dilutior. Cera initium, plerunque è mitiore gummi. Propolis crassioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obstruuntur: odore & ipsa etiamnum graui, vt qua plerique pro galbano vtantur. Huius etiam meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic 50 inquiens: Propolis extergentis, non ita valentis est facultatis, cæterùm admodum valenter attrahentis: est enim essentia tenui. Porrò excalfacit recessu secundo completo, aut certè tertio incipiente. Et vt idem quoque scribit libro 3. de compositione medicamentorum secundum genera: Propolis valentius attrahit, quàm cuiusuis generis resina. Quamobrem illis in neruorum vulneribus medendis propolin admiscet. Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hic disseruit Dioscorides, medicamenta sint omnia mire artificio ab apibus conflata, non ab re his quoque addendam fore duximus Apum historiam. APES igitur (vt Plinius auctor est) sunt & rusticæ syluestresque, horridæ aspectu, multò iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Sunt & vrbanæ, quarum duo genera. Optimæ breues variæque, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus similitudo vesparum, etiamnum deterrimæ ex ijs pilosæ. Apes odere fœdos odores, proculque fugiunt, sed & infectos. Itaque vnguenta redolentes infestant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora disrumpunt. Quin & 60 morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens: & cùm ante fores in teporem solis promotis aliæ cibos ministrant: cum defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Reges habent, pluresque inchoantur, ne desint. Postea ex his soboles cùm adulta esse cœpit, concordi suffragio deterrimos necant, ne distrahant agmina. Duo eorum genera: melior rufus, quàm niger, variusque. Omnibus forma semper egregia, & duplo quàm cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multum etiam nitore à vulgo differunt. Cùm rex procedit, vna est totum examen, circaque eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore est, ipse opera intus circuit, similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresquè assidui custodes auctoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multò intelligitur antè aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant: validius fatigatum ex to-

Propolis cōsideratio.

Propolis vires ex Gal.

Apum consideratio.

Apum rex, & regimen.

ex toto portant. Si quà lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequuntur. Vbicunque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrantque ad alios. Esse vtique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusque nascentium domos diruunt Rege consumpto, mœret plebs ignauo dolore: non cibos conuehunt, non procedunt, sed tristi tantùm murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaque deducta multitudine: alias spectantem exanimem luctum non minuunt. Tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Gaudent Apes æris plausu, ac tinnitu, amœnissimisque locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa prope aluearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, violas, lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (malim legere myriophyllum) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succum habente. Horum florum auidissimæ sunt, atque etiam sinapis, quod miremur, cùm oliuæ flores ab his non attingi constet. Ideoque hanc arborem procul esse melius est, cùm aliquas quàm proximè seri conueniat: quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoque arborem caueri oportet: nam flore eius degustato (etsi is nobis profluuia sistat) aluo concita moriuntur. Remedium sorba contusa è melle præbere ijs, vel vrinam hominum, vel boum, aut grana punici mali amineo vino conspersa. Amant & genistas circumseri aluearijs, ijsque gratissimum. Mira apum prudentia, earumque operis obseruatio, vt annotauit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem operis ita se habet. Interdiu statio ad portas more castrorum: noctu quies in matutinum, donec vna excitet omnes gemino aut triplici bombo, vt buccino aliquo. Tunc vniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim ventos, imbresque, & tunc se continent tectis. Itaque temperie cæli (hanc enim inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasque lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & supradicta conuehunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, totæque onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atque exonerant. Sunt enim intus quoq; officia diuisa: aliæ struũt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibũ cõparant ex eo, quod allatum est. Neq; enim separatim vescuntur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orsa ea concameratione aluei, textumque vel vsque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, vt alijs intrent, alijs exeant. Faui superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent vnà. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alueus, aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum. Primi ferè tres versus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maximè implentur melle: ideoque auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi pondusculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta verò terram volant in aduerso flatu vepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullaque inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, vnum congesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm aduesperascit in alueo strepunt minus, ac minus, donec vna circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans, & hoc castrorum more, tunc repentè omnes conticescunt. Cæterùm (vt Pausanias testatur) Himmetus mons pastiones habet apibus omnibus aptissimas, quæque solis cedunt Halisonum pascuis. Apud Halisones certè adeò mansuetæ sunt apes, vt cum hominibus vna pabulatum exeant, ac liberè vagentur, quippe quæ aluearibus nullis contineantur. Passim verò opus faciunt, illudque ita concretum, vt mel à cera nequeas seiungere. Fit præterea Mel sine fauo, vt Aristoteles est autor lib. quinto cap. vigesimo secundo, vbi sic habet: Ad Amisum vrbem conuehitur à locis superioribus mel candidum, crassumque maiorem in modum, quod apes faciunt arboribus sine fauo, quale etiam fieri in Ponto cognitum est. Sunt etiam apes, quæ fauos sub terra triplici ordine faciant, in quibus mel est, vermis nullus: sed nec faui omnes eiusmodi sunt, nec apes ita omnes confingunt. Si fortè fortuna apum vniuersum deperderetur genus, facilè reparari posset ex bienni vitulo, vt lib. 4. Georgicorum clarè docuit Virgilius, ita canens.

Apes quibus gaudeant.

Mira apum in opere suo industria.

Apum reparatio ex vitulo.

> Exiguus primùm, atque ipsos contractus ad vsus
> Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
> Parietibusque premunt arctis, & quatuor addunt
> Quatuor à ventis obliqua luce fenestras.
> Tum vitulus bima curuans iam cornua fronte
> Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
> Multa reluctanti obstruitur: plagisque perempto
> Tunsa per integram soluuntur viscera pellem.
> Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
> Subijciunt fragmenta, thymum, casiasque virentes.
> Hoc geritur zephyris primùm impellentibus vndas,
> Antè nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
> Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
> Interea teneris tepefactus in ossibus humor
> Aestuat: & visenda modis animalia miris,
> Trunca pedum primò, mox & stridentia pinnis
> Miscentur: tenuemque magis, magis aera carpunt:
> Donec, vt æstiuis effusus nubibus imber,
> Erupere: aut vt neruo pulsante sagittæ,
> Prima leues ineunt si quando prælia Parthi.

Nomina.

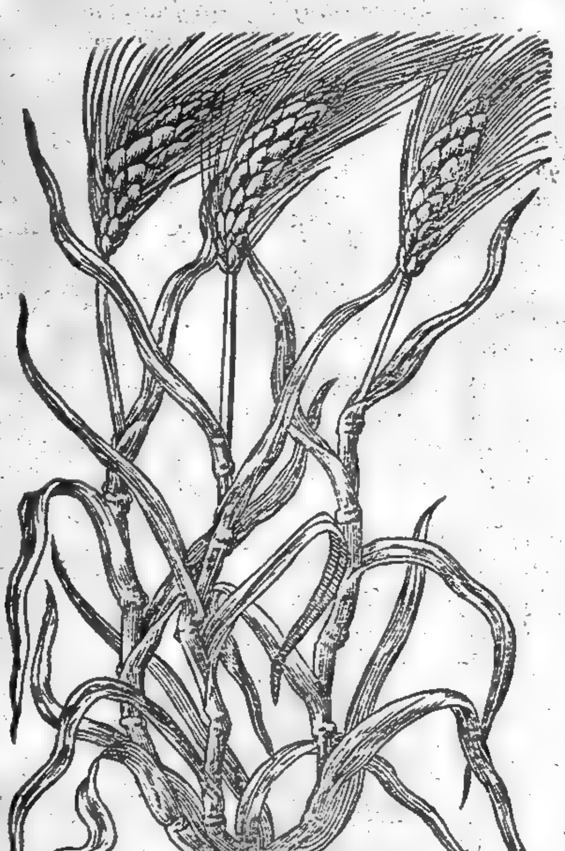
De reparatione Apum hactenus Virgilius. Cæterùm etiam apes in medicina vsum habent: siquidem siccæ & in puluerem contritæ, ijs admistæ, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecijs capillum restituunt. Πρόπολις vt Græcis, ita etiam Latinis Propolis appellatur: Arabibus, Mum, vel Iasach alcut: Italis, Propoli: Germanis Vorstoß: Hispanis, Betum de colmena. Gallis, Cire vierge.

Πυρός. **TRITICVM.** **CAP. LXXVIII.**

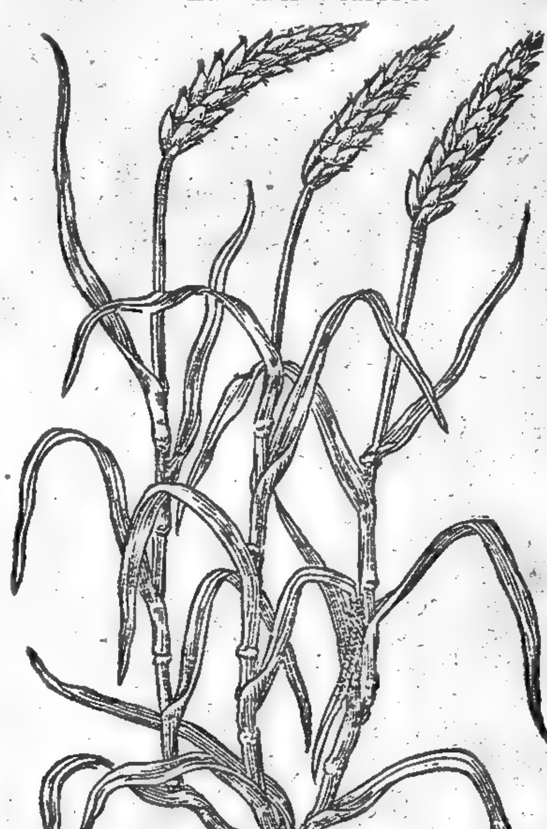
OPtima è tritici generibus ad ſecundæ valetudinis vſus habentur, quæ recentia, & iam perfectè adulta, colorem luteum referunt: dein ſequuntur trimeſtria, quæ nonnullis ſitania nominantur. Itaque cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morſibus proſunt, manſa & impoſita. Confectus eorum ſimilagine panis, plus alit, quàm cibarius. E trimeſtrium farina panis, leniorem cibum præbet, & qui facilè in membra demandetur. Farina eorum cum hyoſcyami ſucco illinitur aduerſus neruorum fluxiones, quas Græci rheumatiſmos vocant: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulſo tollit. Fur-
10 fures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas ſedant: viperarum ictibus auxiliantur: & torminoſis proſunt. Farinaceum fermentum calfaciendi, extrahendique vim habet: a priuatim callos pedum, clauosque extenuat: & cætera tubercula furunculosque ex ſale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodiſsimè illinitur: eadem ſi decocta in glutini modum deligantur, cruentis excreationibus proderit: contra tuſsim, & exaſperatas arterias, cũ mentha & butyro decocta, efficax eſt. Tritici pollen ſi ex aqua mulſa, aut hydrelæo decoquatur, omnem diſcutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulſa inflammationes omnes illitu mulcet, cùm emolliat, & quadantenus refrigeret: ſed herbis, ſuccisve huic rei accommodatis admiſceatur. Vetus panis aridus, adiectis conuenientibus, citam aluum cohibet. Recens muria maceratus, illitu vetuſtas impetigines ſanat. Glutinum ex ſimilagine, & polline, quo chartæ glutinantur, ſanguinem excreantibus
20 prodeſt, ſi liquidius, ac tepidum cochlearis menſura detur ſorbendum.

a Omnia exẽ. ἰδίως τὰ ἐν πέλμασι λεπτύνει, καὶ τὰ ἄλλα φύματα. i. priuatim ea, quę in plantis pedum, & alia tubercula attenuat.

I. TRITICVM.

II. TRITICVM HYBERnum ariſtis carens.

30

40

50

Tritici genera ex Theophraſto.

TRitici genera (vt Theophraſtus auctor eſt libro 8. cap. 4. de plantarum hiſtoria) plura notantur, cognomina ex locis ſortita, vt Aphricum, Ponticum, Thracium, Aſſyrium, Aegyptium, Siculum: quæ & colore, & magnitudine, & ſpecie, & proprietate inter ſe differunt. Quædam vel aliunde cognomina ſortiuntur pro ſuis virib. tam alijs, tum vel maximè quæ ad cibum pertineant, vt cachrydias, ſtlengys, alexandrinus, quorum omnium differentias in ſupradictis colligere licet. Nec verò ab re fuerit, ſi illa quoque pro differentijs capies: & aliud præcox, aliud ſerum: & aliud auctu amplum multumque reddens, aliud ieiunum quoddam parumque ferens: & aliud ſpicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in
60 folliculo manẽs, aliud aptũ breui abſolui, vt Aphricũ: & aliud culmo tenui conſtãs, aliud craſſo, quod etiã ipſũ Aphrico datum eſt: craſſo tamẽ, & cachrydias dictum conſiſtit. Item aliud tunicis paucis aliud multis veſtitur, vt Thraciũ: & aliud vnicalamũ, aliud multicalamũ, & magis, minusq́ue. Adde etiã ſi quid aliud his, aut prædictis, ratione viriũ proximũ eſt: eiuſmodi namq́ue differẽtiæ naturaliores profectò appareãt. Quibus & trimeſtriũ annumerari genus par eſt, & bimeſtriũ, & ſi quid intra pauciores dies valeat conſummari, vt in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies craſſari, perficique poſſe affirmant: idemque firmum eſſe, ac ponderoſum, nec trimeſtris modo leue. Quamobrem famulis id præberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris eſſe volunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad conſummationem, ſed inuentu rariſſimum eſt. Et bimeſtria verò quædam habentur, quæ ex Sicilia & in Achaiam aduecta ſunt: ſed hæc paucum reddunt, parumque fœcunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda ſunt. Naſcuntur & alia quædam genera in Eubœa, & præcipuè apud Cariſtum. Trimeſtria verò permulta, & vbique habentur: leuia hæc, & parum fœcunda, vnicalama ſunt, atque in totum in-

tum in-

tum infirma. Leuißimum igitur triticum, quo ad simplici ratione agere licet, Ponticum est: ponderosius ex iis, quæ in Græciam aduehi solent, Siculum datur: sed eo ponderosius, quod Bœotia fert. Indicum asserunt, quòd athletæ, qui Bœotia ternos semisextarios vix poßint consumere, cùm fuerint Athenis, facilè quina consumunt. Leue satis & quod in Laconino agro conficitur. Horum igitur causa in terris cœloq; intelligi debet. Nam & Asiæ vltra Bactra quodam in loco adeò grande frumentum fieri tradunt, vt nucleis oliuæ sua æquiparent magnitudine grana singula. In Pissoris autem dictis adeò firmum nasci affirmant, vt si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit. Hactenus de tritici generibus Theophrastus. Cæterum Plinius Italicum nostrum omnibus prætulit lib. 18. cap. 7. his verbis: Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere sententiæ Alexandro magno regnante, cùm clarißima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentißima: ita tamen, vt ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinque Sophocles poëta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit: ad verbum translata sententia:

Triticum Italicum.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico est. Quo magis admiror, posteros Græcorum nullam mentionem huius fecisse frumenti: hæc Plinius. Nec sanè mirum videri debet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentum cæteris prætulerit, quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamauit, & moribus, ac legibus, omnique ornatu ad politicè (vt ita dicam) viuendum instituit, vt meritò etiam frumentum omnium præstantißimum in eorum alimentum procrearit, quemadmodum & alia multa, quibus Italia pleras que superat gentes. Triticum omne radicibus numerosis, ac prætenuibus nititur, folio vno, germinibus omnino multis, sed quæ in ramos brachiari non poßint. Tota hyeme herbaceum est: remollito autem cœlo, cauliculus de medio assurgit, cuius tertio, aut 4. geniculo, spica geritur, nō prius euidens, quàm folliculo inclusa. Cōsumato eo, flos erumpit, quarto aut quinto post die, ac totidē ferè diebus perdurat: post florē granum crassescit, maturaturque intra quadragesimum diem, quanquam etiam citius in calidiori tractu. Seritur vbique locorum. Locis autem maritimis & tractu amæniore calidioreq; fragilius ac copiosius prouenit. In aliquibus Italiæ locis, ac præsertim in agro nostro Senensi, maritimis locis planta vna visa est 24. ferre spicas, tantaque reperitur ibi soli vbertas, vt quandoque modius vnus centum afferre sit visus. Quare rectè ita de eo scripsit Plinius: Tritico nihil est fertilius: hoc ei natura tribuit, quoniam eo maximè alat hominem, vtpote cùm è modio, si sit aptum solum, quale in Bizacio Africæ campo, centeni quinquageni modij reddant. Misit ex eo loco Diuo Augusto procurator eius ex vno grano (vix credibile dictu) quadringēta, paucis minus, germina. Misit & Neroni similiter, trecentas & quadraginta stipulas ex vno grano: cum centesimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt, aliiq; & tota Bætica, & in primis Aegyptus. Triticum omne folio exit arundinaceo, angustius tamen quàm hordeum, culmis quoque læuius, nec perinde fragile. Notatur & in spicis differentia. Siquidem aliæ sine aristis, tonsæ proueniunt: vt in vniuersa visitur Bohemia: aliæ verò longis, asperisque rigent aristis, quod quidem genus altero melius est, & fœcundius. Triticum autem, ex quo omnium optimus sit panis, eligi debet fractu contumax, densum, graue, colore aureum, lucidum, læue, trium mensium, maturum, mundum, pinguique terra ortum. Nam plerunque euenit (teste etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) vt quod foris flauum densumque apparet triticum, intus rarum, laxum, albumque conspiciatur, quod vtique plurimum furfuris habet. Quo fit, vt panes furfuracei inde confecti infirmum non modo præbeant alimentum, verùm etiam ventriculum ipsum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præstat, quæ non ad summum molita, non noua, non longi temporis, & craßi furfuris fuerit. Nam quæ superfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior est, adscititiam molæ caliditatem retinet: quæ verò iamdiu molita fuit, puluere, situ, carie, aut viroso aliquo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optime est associanda aquæ, eaque subigenda, quæ fluxerit è laudatißimis fontibus, pellucida sit, non palustris, neque cœnum aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiscendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipsius abundantia panis acorem contrahat. Iniiciendum est & salis albi parum, vt panis sapidior efficiatur. Post hæc farina ita subacta, optimè manibus pinsitur: mox massa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui postquam abunde creuerint, & fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus iustæ capacitatis sit oportet, ita vt quantitati panis proportione respondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas, in amplum clibanum missa, exiccatur, ac comburitur: ita & magna in angusto simul comprimitur, & decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatißimi sunt, qui plurimum fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profusior ignis primo statim occursu adurens, exteriorem superficiem in testæ modum indurat, crudis incoctisq; remanentibus interioribus partibus. Vnde accidit, panem hunc visu iniucundum fieri, & duplici nomine prauum, quòd interne crudus sit, atque illaboratus: externè verò siccus, & præassatus. Qui autem longiore spatio vndique æquabiliter præassatur, hic & probe in uentriculo concoquitur, atque ad actiones, quæ coctionem consequūtur, accommodatißimus redditur. Triticum in agris facile degenerat in lolium: præsertim cum annus pluuius frigidusque aduenerit, vt in lolij mentione latius dicemus. Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calfacti compreßis oleum, quod ad vlcerum sinus commendant. Sunt etiamnum, qui eo vtantur ad pe

Triticum spicis vigintiquatuor.

III. TRITICVM MVLTIplici Spica.

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

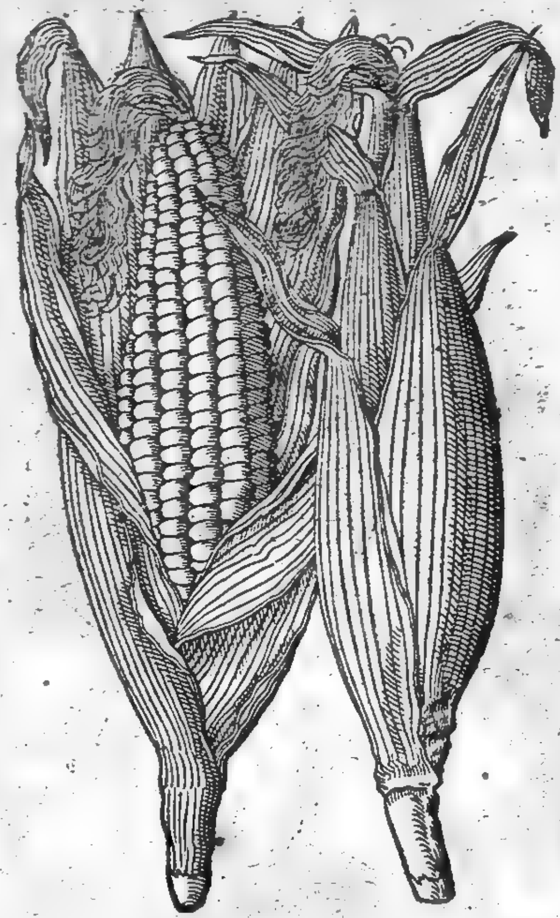
Panis quis optimus Gal.

Oleum è Tritico.

IV. FRVMENTVM INDICVM.

FRVMENTI INDICI SPICA.

ad pedum, & manuum rimas quas frigus excitauerit: item ad aſperam cutim lauigandam. Meminit tritici Galenus lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens: Triticum vt medicamentum foris impoſitum, primi eſt ordinis excalfacientium: non tamen nec reſiccare, nec refrigerare manifeſtò poteſt: habet verò etiam quiddam viſcoſum, & obſtruens. Porrò quod ex eo conficitur amylum, eo tum frigidius eſt, tum ſiccius. Quod verò ex pane fit cataplaſma, vim habet magis digerentem, quàm quòd ex tritico: nimirum cùm & ſalem, & fermentum panis adiuncta habeat: quippe cùm fermentum vim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto reſident. Et primo de facultate alimentorum: In cibum aſſumptum (inquit) ægrè concoquitur, flatus excitat, laborem ventriculo infert, & caput vaporibus tentat. Poteſt inter Tritici genera quoque recenſeri illud frumenti genus, quod quidam perperam Turcicum appellant. Perperam, inquam, quòd INDICVM, non Turcicum, vocari debeat. Nam ex occidentalibus Indiis primò allatum eſt, non ex Turcia, & Aſia, vt credidit Fuchſius. Huius quatuor vidimus genera, colore tantum cùm granorum, tùm ſpicarum differentia. Namq; & rufeſcentibus ſeminibus, & nigricantibus, & crocantibus, & ſubalbicantibus Indicum frumentum habetur. Calamum edit arundinaceum, quemadmodum & folia, craſſum, rotundum, procerum, geniculatum, & alba farctum medulla, Sacchariferarum Arundinum modo, in cuius ſummitate paniculas fundit diuulſas, ſpicis pluribus inde emergentibus, mutilis tamen, & granis vacuis, nunc luteo, nunc candido, nunc purpureo colore, prout frugiferæ ſpicæ coloratæ ſunt. Fructus, in quo grana vaginis foliaceis concluduntur, in ipſo caule è lateribus prodeunt. Horum ſpica piceæ arboris conum tum longitudine, tum craſſitudine æquat, circa quã totã omnino nuda coaceruantur grana, penitiſſimè ſeſe ſtipantia, læuia, ac ſubrotunda, piſi magnitudine, alba intus ſubſtantia, inq; octo aut decẽ verſus, rectis lineis ordine digeſta. E vaginarũ faſtigio capillacea coma dependet, eo ipſo colore, quo grana habentur. Radicibus nititur multis, duris, ac neruoſis, ſed minimè craſſis. Serunt Indi hoc ſemen, quod Malitz vocant, hoc modo. Deſcendunt in agrum aliquot ſimul, recta linea diſpoſiti, æqualiterq; diſtãtes, & deinde acuto palo terrã perforant dextra manu, & ſtatim quatuor quinqueve grana ſiniſtra manu in vnũquodq; foramen coniiciunt; pede altero foramina occludentes, ne Pſitaci ſemen depaſcantur: & ita ſeriatim paſſu ſuo diſtantias metientes, agrum totum ſemine replent retrocedentes. Verùm anteaquam ſemen terræ credant, biduo id aqua macerant, nec ſerunt, niſi prius terra pluuia maduerit. Naſcitur infra paucos dies, & quarto in India demetitur menſe. Eſt etiam huiuſce frumenti peculiarẽ genus, quod duobus tantùm menſibus, & ſeritur, & demetitur. Quinetiam aliud, quod quadraginta tantùm diebus à ſatione matureſcit. Verùm minutum eſt & infirmius, nec aliam ob cauſam ſeritur, quàm quòd vbi futurã annonæ caritatem verentur. Eius temperamentum noſtro tritico ſimile eſſe creditur, aut paulò calidius; id quod indicare videtur panis ipſius dulcedo. Farinam mittit candidã, è qua panes pinſunt, craſſiore tamen ſubſtantia, ac magis viſcida, quàm noſtri; adeò vt eorũ alimentum craſſius quoq; ſit, & quod facile obſtruere poſſit. Quo fit vt eiuſmodi frumenti farina iis in cataplaſmatis ſit vtilis, quibus mouendi pus inſit facultas. Id quod valentius etiam præſtat fermentum ex eadem farina paratum. Ex ea quoq; rura alpinis tractibus pultem, quam ſuo idiomate vocant Polenta, conficiunt, & addito butyro, & caſeo auidiſſimè vorant. Eſt enim cibus non inſuauis, ſed craſſum præbet alimentum. Nam ſuo lentore meatus obſtruens, apoſtematibus maturandis peridonea exiſtit. Cæterùm facit Indicum frumentũ, vt de Saracenico, quod id mihi in mentem reuocauit, aliquid differã. Hoc primùm ex Aphrica allatũ dicũt, & ideo ab Italis appellatur multis in locis Saracino, hoc eſt SARACENICVM; quanquã non deſint, qui illud quoq; vocent Formentone, quaſi vile frumentũ. Creſcit id in primis folio ſubrotũdo, quod deinde tractu tẽporis hederaceum euadit, verũ acutius & mollius. Caulẽ edit fragilẽ, rotundũ, inanẽ, bicubitalẽ & ſæpe maiorẽ, rubẽtẽ, folioſumq;. Florẽ deinde fundit paruum, candidũ, racemoſũ, è quo ſemẽ oritur triquetrũ; pullo colore, nigro exterius cortice, ſed alba intus medulla. Seritur paſſim in aruis, perinde ac alia frumẽtacea Aprili, & metitur Iulio menſe

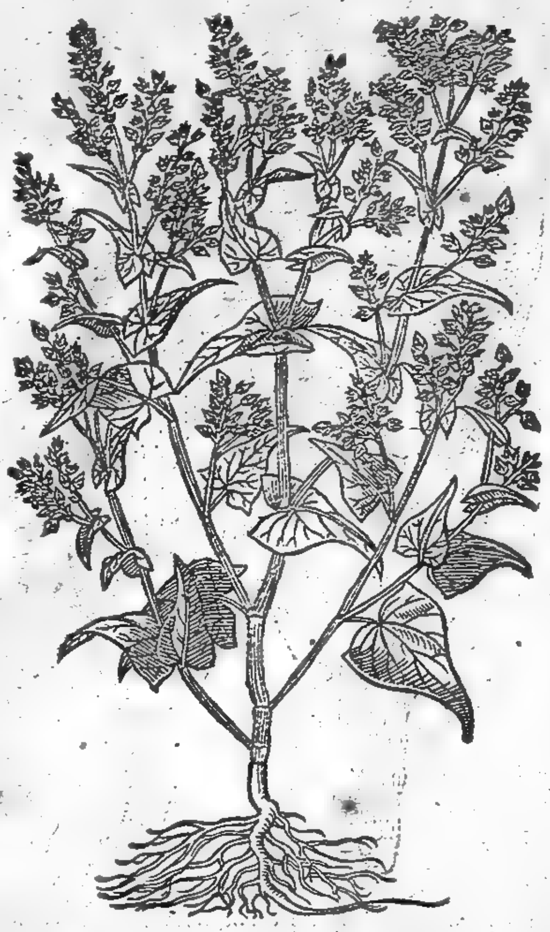
Tritici vires ex Gal.

Triticum Indicum.

Indici tritici hiſtoria.

Frumenti Saracenici hiſtoria.

V. FRVMENTVM SARACENICVM.

lio mense in calidioribus locis, adeò vt ibi bis in anno, in eodē agro proueniat: nempe vere & post messem, id quod in pluribus fit Italiæ locis. Itaque biferum est, calefacit & humectat, verum non multum à temperatis distat. Farina ex lacte decocta præstat illita ad biliosas inflammationes. Rustici ex eius farina nō solùm panes conficiunt, sed pulmenta, quibus hyeme victitant. Pinsunt quoque idem in pila, & exutis granorum putaminibus ptisanam inde conficiunt, qua nonnulli vescuntur è carnium iure decocta, est enim cibus non ingratus, si rectè coquatur, nec adeò, vt grana dissiliant in pultem, sed integra permaneant. Rustici, qui circa Italiæ, & Germaniæ fines degunt, pultem, quam vulgari idiomate appellant Poleta, conficiunt, & deinde forti stamine massam in tenues ac latas portiones secant, & caseo, & butyro subinde conspersas in cibum sumunt. Est enim (vt ego quoque testari possum) non ingratus, nec ventriculum grauat, perinde ac puls illa, quæ è milij farina paratur à syluanis. Quanquam autem flatus expers non est, haud tamen adeo inflat, vt faselus, & faba, atque pisum. Hallucinantur profectò, qui putant hoc frumenti genus illud esse pabulum, iumentis purgandis aptissimum, quod antiqui ocymum vocauere. Quo fit vt Tragus manifestò fuerit deceptus, non solùm quòd in hoc versetur errore, sed etiam quòd huic frumento omnes tribuerit vires, quæ ocymo odorato tribuunt autores: quod quidē nō parū ridendum videtur, ijsq; præsertim, qui rei plantariæ excolendæ inuigilant. Triticum sic Latinè dicitur: πυρός Græcè: Henta, Henca, siue Hantha, Arabicè: Grano, siue Formento, Italicè: Korn/ siue Weyzen/ Germanicè: Trigo, Hispanicè: Fourment, Gallicè. Frumētum Indicum, Indis Maiz: Italis, Grano, siue Formento Indiano: Germanis, Turckisch Korn: Bohemis, Turecken zyto. Frumentum Saracenicum: Italis, Fermentone, & Saracino: Germanis, Heydenkorn: Bohemis, Pohanka.

Tragi error.

Nomina.

Posteaquam Dioscorides hoc libro secundo Animalia, à quibus non solùm alimenta, sed & remediorum copia desumuntur, exposuisset, ad Cerealia seu fruges accedit. Cùm verò Frugum duo sint summa genera, Frumenta, vt Triticum, hordeum &c: & Legumina, vt Faba, Cicer &c. à frumētaceis orditur. Frumentacea autem sunt, quæcunq; geniculato culmo & harundinaceis constant foliis, semenque panificio & pultibus aptum, in spicis aut Iubis producunt, ceu triticum, hordeum, milium, panicum, & quotquot his similia existunt. Ast Frumenti duo etiam prima sunt genera, per tempora satus diuisa. Hyberna, quæ circa Vergiliarum occasum, seu Nouembrem sata terra, per hyemem nutriuntur, vt Triticum, Hordeū: Æstiua, quæ ante æstatem Vergiliarum exortu, circa Maium seruntur, vt milium, panicum. Verùm in Græcia & Asia omnia Vergiliarum occasu seri testis est Plinius: quædam autem vtroque tempore in Italia: ex his quædam & tertio, Veris scilicet: aliqui enim verna appellāt, milium, panicum, siliginem. Sed ad Triticum accedamus. Etsi Triticum generaliter omne Frumentum, quod ex spicis tritum ac trituratione repurgatum est, significet, vt ex Varrone colligere est, posteriores tamen peculiari frumenti speciei Tritici nomen tribuunt. Cuius genera plura, quæ ex locis cognomina sortita sunt, Theophrastus 8. hist. 4. & ex eo Plinius lib. 18. ca. 7. recensuere: nunc verò septem præcipuè species habentur, de quibus in vniuersali nostra historia: est namque aliud, cuius spicæ aristis carent: hocque vel hybernum, vel æstiuum: aliud longioribus aristis armatum, hocque vel multiplici spica, vel simplici: hoc rursus quatuor generum in nostro phytopinace fecimus, qui tamen primum & secundum genus aristis donatū idem censuerit, cum eo non contenderimus: quo loci etiam Triticū amylæum malè irrepsit. Sic & granis color alius cādidus, alius subrussus: alia rotundiora, alia oblongiora: grandiora quoq; & tenuiora. I. Triticum longioribus aristis C.B. Triticum, Matth. Lac. Lugd. Triticum tertium, Trag. Lon. Fuch. Tipha Dodonæi & Fuchsii, Lugd. Typha Cerealis, Dod. gal. Triticum Romanum Tragi, Dod. fol. quod Tritico Typhino non dissimile dicit: quare qui Triticum hoc cum Typhino Dodonæi & Tritico aristis circumuallato Lobel. idem contenderit, cum eo non disputarim. II. Triticum hybernum aristis carens C.B. Triticum, Brunf. Dod. gal. & fol. Cord. hist. Ges. hor. Tab. Tritici primum genus, Trag. Fuch. Lon. Triticum spica mutica. Lugd. Siligo spica mutica, Lob. Triticum aristis carens, Cæsalp. III. Triticum multiplici spica. C.B. & Lob. Tritici quinta species, Anguill. Triticum spica ramosa, Cæsalp. Triticum Typhinum multiplici spica, Taber. IV. Panicum Indicum (quia primum ex India allatum) maius C.B. Triticum Frumentum, Trag. Fuch. Dod. fol. Ges. hor. Tab. cui & Asiaticum: Triticum Bactrianum siue Indicum, Cord. hist. Ges. hor. Frumentum Indicum, Matth. Lonic. cui & Turcicum: Milium Indicum, Lac. Milium Indicum Plinianum vel Mais occidentalium, Lob. Maiz Indorum, Cæsalp. Cam. Distinxit Plinius lib. 18. ca. 17. colore candido, nigro, ruffo, etiam purpureo: variat namque floris colore qui modò purpureus, modo ruber, modo luteus, aliquando pro ratione fructus futuri. V. Frumentum Saracenicum, quia ex Africa primum semen allatum, cuius Theophrastus inter frumentacea nomine Erysimi alterius, meminisse videtur, C.B. Ocymum veterum, Trag. Ocymum Varronis, Anguil. Frumentum Sarracenicum, Matth. Cast. Lugd. Tragotrophon Fago triticum, Dod. gal. Fegopyron, Dod. fol. Frumenti genus folio hederaceo, Cord.

ceo, Cord. in Dioſc. Frumentum Vaccinum, Lon. Eryſimum Theoph. Lob. Ocymum Cereale, Cluſ. Pan. Tab. cui & Tragopyrum: Formentone vulgò Cæſalpino.

Κριθὴ. HORDEVM. CAP. LXXIX.

a HOrdeum eſt candidum, purumque, id minus, quàm triticum alit. Ptiſana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta, contra acrimonias, atque gutturis ſcabritias, exulcerationeſque pollet: quibus etiam triticea ptiſana præſidio eſt: ſed plus alit, magiſque vrinam mouet. Lac abunde ſuppeditat, ſi cum fœniculi ſemine decocta ſorbeatur. Hordeum abſtergit, vrinam ciet, inflationem parit, ſtomacho aduerſatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulſa aqua cum fico, vt inflammationes, collectioneſque diſcutiat: duritias b cum reſina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce dolores finit, qui latus excruciāt: aduerſus inteſtinorum inflationes cum lini ſemine, fæno greço, & ruta illini iuuat: ſtrumas cũ pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad cōcoctionē perducit: & cũ myrto, aut vino, aut malicorio, aut ſylueſtribus pyris, aut rubo, alui profluuia ſiſtit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodeſt: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceum cataplaſma, & calida impoſita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aqua, atque cum pice, & oleo decoctus, puri mouendo eſt, cum aceto ſubactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodeſt. Farina ex his aluum cohibet, inflammationeſque mitigat.

a Omnia exē. Κριθὴ ἡ ἀρίστη λευκὴ καὶ καθαρά. i. Hordeum optimum eſt, album & mundum.

b Omnia exē. μετὰ πίσσης καὶ ῥητίνης. i. cum pice, & reſina.

HORDEVM.

NOn minus Hordeũ in Italia vulgaris notitiæ eſt, quàm triticum. Eſt autem (vt Theop. lib. 8. c. 4. de plant. hiſt. memoriæ prodidit) in hordei genere differentia, quippe quòd aliud binis verſibus, aliud ternis, quaterniſq;, cumq; plurimũ ſenis: eſt enim vel eiuſmodi quoddam genus. Quod verò pluribus conſtruitur verſibus, hoc ſemper ferè ſpiſsius, poſituque arctius conſtat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum ſit brachiari, vt propoſui. Et ſpicæ verò aliis grandiores, rarioreſq; conſtant: aliis minores, frequentioreſq;: & aliis diſtantiores à foliis, aliis proximiores, vt Achilleis cognomine. Et hordeorum ipſorum aliud rotundius, minuſq;: aliud oblongius, maiuſq;, atq; in ſpica rarius. Item aliud candidum, aliud accedẽs ad purpuram, quod & farinam reddere copioſius creditur: & contra hyemem, & flatus, & in totum contra cæli mutationes candido validius eſſe videtur: hactenus Theoph. *Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putauerim, quia folliculo caſtratum enaſcitur. Galli qui ſerunt, mundum vocant hordeum, quòd ſponte granum gluma concidat, in reliquo autem non niſi ægrè deglubitur. Hordeum magis quàm triticum, rubiginem ſentit, minuſq; tolerat imbrium impetus. Siquidem infeſtis imbribus, aut vliginoſis locis, aut longiore pluuia dilutis ſatum in lolium degenerare affirmant. Exit* Hordeum *folio tritici latiore, aſperioreq;, quinetiam culmo fragiliore, ac minore, ſed octonis articulis geniculato, ſimplici in ſtipula, folio, & eo quidem ſcabro, latoque: grana ſimplici amiciuntur tunica, quæ tamen ſolidè inhæreat, è cuius acumine ariſtæ prodeunt firmiores, longiores, mordacioreſq; quàm in tritico. Nititur fibrata radice. Pinguiſsimo agro* Hordeum *committendum, quòd eius ſatu facilè macreſcat ſolum, nec ſeri poſtulat; niſi ſoluta, ſiccaq; terra. Præſtat, quod candidiſsimum eſt, farctum, ponderoſum, coctu facile, & quod ſitum non contraxit. Ruſum enim, vt contra cœli tempeſtatem, & hyemem validius, ſic medica vi infirmius. Hordei meminit Galenus lib. 7. ſimpl. medic. vbi ita ſcriptum reliquit: Hordeum primi eſt ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abſterſionis. Paulò etiam plus deſiccat, quàm farina fabacea, cui non inſint cortices: cætera verò ſimilia ſunt foris vtentibus. In cibo autem hoc fabis præſtat, quòd flatuoſam naturam exuat: fabis, quantumcunque coxeris, flatuoſa natura remanet: ſunt enim craſſioris eſſentiæ, quàm hordeum, quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam vtrumque paulùm à medio receſsit, multo ſunt vſui. Nam talia medicamenta multis aliis miſcentur, ceu materiæ quædam: itaque etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphiton verò, hoc eſt polenta, multò plus hordeo deſiccat. Et primo de fac. alim. ſic inquit: Hoc item ſemen in vſu frequenti apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palàm calfacit, hoc verò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio ſunt calfacientium, & refrigerantiũ, vti amylum, & elotus panis) ſed quoquo modo ipſo vtare, ſiue panes ex ipſo feceris, ſiue ptiſanã coxeris, ſiue polẽtam paraueris, vim quandam refrigerandi habere cernitur. Diſsidet præterea ſucci ſpecie à tritici natura hordeum: nam ex ſuccis, quos vtrumq; ſemen gignere natum eſt, qui quidẽ è tritico in nobis prouenit, craſſus & viſcoſus eſt, qui ab hordeo tenuis, ac nõnihil deterſorius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum vnquã calfacit: ſed variè pro modo præparationis humectat, ac deſiccat. Etenim manifeſtè cernimus, polentam ex toſto hordeo factam ſiccare: ptiſanam contra humectare, ſi quidem vt decet fuerit parata, hoc eſt, cùm in coctione quàm plurimùm intumuerit, poſteà igne lento per multũ otium in chylũ fuerit redacta: hæc Galenus. Hordei cõbuſti cinis, ambuſtis, & carnibus, quæ recedũt ab oſsibus, vtiliter inſpergitur. Hordei quoq; farina ex aceto, & melle ſubacta, vtiliter illinuntur lentigines. Cæterùm cùm recentiores medici Gal. ptiſanã non ritè, & ad vnguem parare nouerint, eius vice integrũ deglubitum hordeum accipiunt, & tãtiſper decoquunt, dum*

Hordei conſideratio.

Hordei facult. ex Gal.

pultis

Ptisanæ cōsi. *pultis speciem referat: tunduntq́ deinde, & tenui incerniculo percolant, modò saccharum, modò dulcium amygdalarum, modo melopeponum, ac papauerum seminis cremorem, pro morborum ratione addentes. Ptisana febrientibus & pleuriticis commodissimè datur: quinetiam tabidis, & hectica, aut marasmo laborantibus, & præsertim addito seminis melopeponis, cucurbitæ, cucumeris & papaueris cremore.* **Manardi opinio.** *Manardus verò Ferrariensis ætate nostra acutis morbis minimè competere antiquorum ptisanam, minusq́ recentiorum existimat: quòd, vt ipse asserit, Itali huic cibo à teneris non assueuerint, quodq́ nostri vsus hordeum antiquorum hordeo facultate sit longè infirmius. Cuius tamen sententiæ, non vulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq́ doctrinam sequentes, minimè adstipulantur.* **Panis hordeaceus.** *Porrò hordeaceus panis præter id, quòd ventriculo laborem inferat, frigidos, lentosq́ succos generet, parum nutrit, flatusq́ gignit: quanquam asserunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum esse. Sed cùm polenta speciatim ex hordei farina fiat, interponaturq́ sepius à Dioscoride simplicibus medicamentis, vt omnibus palam sit, quidnam extiterit polenta apud antiquos: nō alienum* **Polentę consideratio.** *duximus hic de ea disserere. Polentam veteres pluribus modis faciebant, vt Plinius est auctor lib. 18. cap. 7. Græci enim perfusum aqua hordeum nocte vna siccabant, ac postero die frigebant, deinde molis frangebant. Erant & qui vehementius tostum rursus exigua aqua aspergerent, siccarentq́ prius quam molerent. Alij verò virentibus spicis decussum hordeum recēs purgabant, madidumq́ tundebant in pila, atque in corbibus eluebant: siccatumq́ in sole rursus tundebant, & purgatum molebant. Quocunque autem genere præparato vicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq́ acetabulo, torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali verò sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebāt, ijsdem additis, atque etiam milio: hæc ex Plinio. Cæterùm aliam rationem parandi polentam prodidit Gal. libr. 1. de alim. facult. vbi non ex aliis seminibus admistis, vt Plinius tradit, sed ex hordeo tantùm recenti, ac nouo mediocriter tosto, laudatissimam fieri polentam scribit. Quare crediderim, ijs medicamentis, quæ in Dioscoridis, & Galeni scriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitimè imponendam esse, quæ ex recenti, & viridi adhuc hordeo modicè tosto, & in farinam redacto parari debeat: quòd de hac vtrunque intellexisse non dubitem.* **Nomina.** *Hordeum quod Latinis, κριθὴ Græcis appellatur: Arabibus, Xabaer, aut Shair: Italis, Orzo: Germanis,* Gersten: *Hispanis, Ceuada: Gallis, Orge.*

Hordeum, Κριθὴ, ἀπὸ τῆς διακριθῆναι, quòd eo reperto & in vsum recepto, glandibus spretis, à brutis homines distincti sint. Hordei plures fuerunt Theophrasto 4. hist. 5. & 8. hist. 4. vt & Plinio lib. 18. cap. 7. differentiæ, recentioribus etiam cognitæ, in spicarum forma, in magnitudine, & in granorum ordine, eorundemque colore. Datur polystichum (quia in multos versus spicatur) hybernum & vernum, datur & distichon: figura polystichon exprimit.

Ζύθος. ZYTHVM. CAP. LXXX.

EX hordeo potus fit, cui Zytho nomen est: is vrinam ciet, renes, & neruos tentat: membranis, præsertim cerebrum vestientibus, officit. Inflationes parit, vitiosum succum creat, elephantiasin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

Κοῦρμι. CVRMI. CAP. LXXXI.

FIt & ex hordeo potus, quem curmi nominant, eoq́ sæpe poto pro vino vtuntur: verùm dolorem capitis mouet, malum succum gignit, neruis nocet. Consimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quæ occidentem spectat, & Britannia.

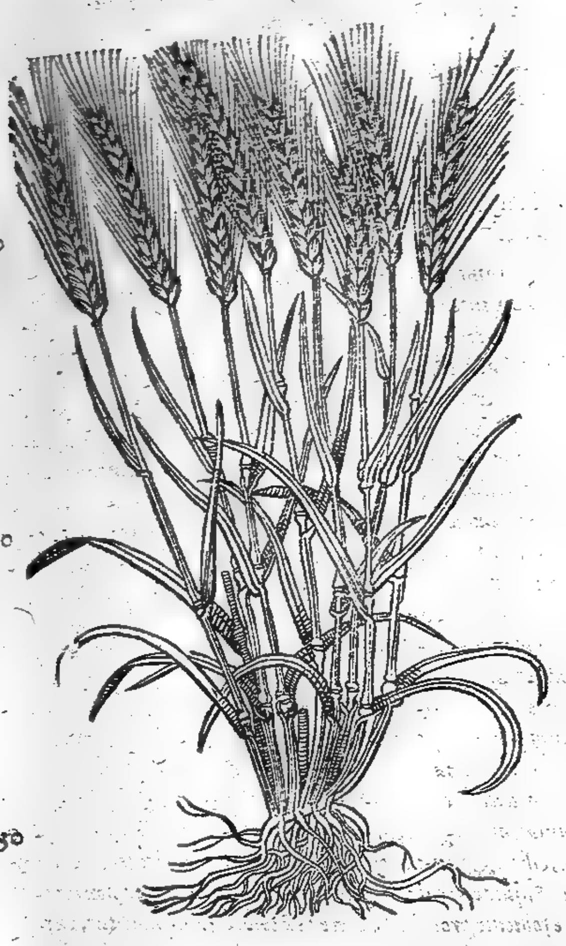
Zythi, & curmi consid. *ZYthum, quantum ex Dioscoride colligi potest, potus sanè fuerit ex macerato hordeo, vel tritico paratus, illi maximè similis, qui aquilonaribus regionibus Ceruisia appellatur. Siquidem huius rei testis est Plinius lib. 22. cap. vlt. vbi sic inquit: Et frugum quidem hæc sunt in vsu medico. Ex iisdem fiūt & potus: zythum in Aegypto: cælia, & ceria in Hispania: ceruisia, & plura genera in Gallia aliisq́ prouinciis: hæc Plinius. A zytho parum differt Curmi, quod & ipsum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq́ in aqua maceratis, bibaturq́ vini loco. Quamobrem credendum est, nil aliud zythum, & curmi fuisse antiquis, quàm Ceruisia,* **Ceruisia.** *quam loco vini bibit hoc æuo vniuersa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim esse differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorum vtrumque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio vno, vel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, vel minus coctura adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempestate in Germania euenit. Nam etsi omnes illi potus ex hordeo, vel tritico parentur, diuersa tamen est apparandi ratio, cùm saporibus inter se differant. Aliæ namq́ dulces, grataq́ gustui sunt: alia verò amaræ, austeræq́ habentur: quinetiam aliæ turbidæ, alia clara pellucidæq́ cernuntur. In Bohemia, Germaniaque hos potus suos conficiunt, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, vt in his locis non leui plectatur pœna, qui lupulos secuerit, vel deperderit. Serunt enim lupulos, coluntq́ hanc ob causam, vt nos vites, demetuntq́ eorum flores, & fructus statutis temporibus: quandoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur, sed & vini speciem induunt: quapropter potus inde confectus gustatu gratior euadit. Inebriat is largius sumptus, quemadmodum & vinum, perduratq́ eius temulentia longè diutius, quòd crassior, concoctuq́ difficilior sit, quàm vinum: cui viribus quoq́ tam similis est ceruisia, vt ex ea aquam vitæ conficiant perinde ac ex vino.* **Aqua vitæ ex ceruisia paratur.** **Nomina.** *Ζύθος sic Græcè, vt Zythum item Latinè, & Italicè, Zitho vocatur: Germanicè,* Bier: *Bohemicè, Piua.*

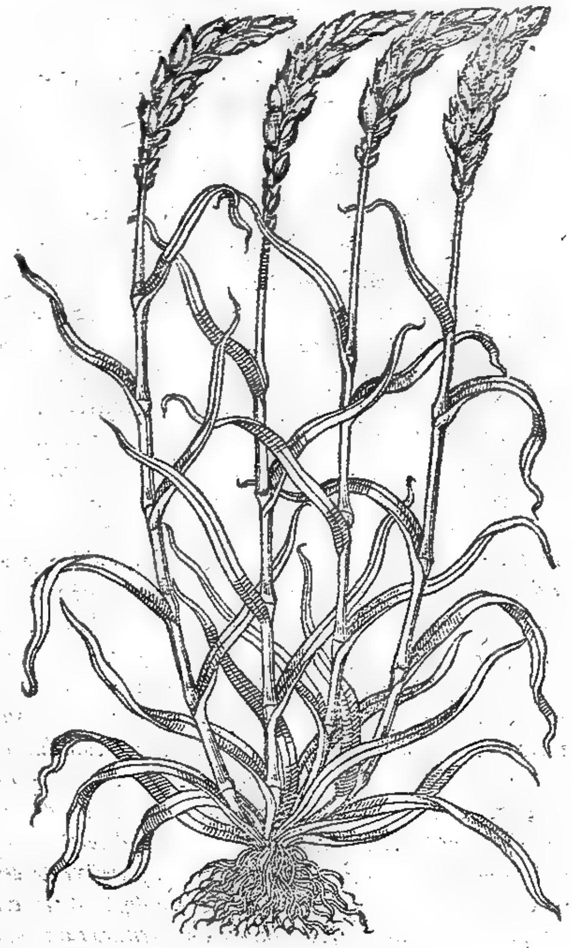
Ζειά. ZEA. CAP. LXXXII.

ZEa duorum generum est: vna simplex, altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata, digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

Zeæ consid. Spelta. *NIsi Zea, de qua hoc in loco disserit auctor noster Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra vulgari lingua nominant, aliam certè frugis speciem prouenire in Italia equidem non facilè crediderim*

I. ZEA. *II. ZEA DICOCCOS.*

diderim, quæ legitimam referat zeam. Verum enimuero quod zea, Italica ſit Spelta facilè ex Dioſcoride coniectari poteſt; quòd ſcripſerit duplicem eſſe zeam, quarum vna ſimplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duum eſt generum: vna ſpicas profert ſimplicibus granorum verſibus: altera verò iis duplicibus conſtat. Zeam hanc quidam, vt Foroiulienſes, Pirra farra vulgò appellant, quòd ex ipſius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro 18. ca. 8. zeam eſſe Italiæ in Campania maximè, & ſemen vocari ait: Id quod manifeſtè oſtẽdit, cũ zea fuerit copioſa fruges in Italia: facilè in hũc vſq; diem eius perdurare prouentũ. Quòd cùm ita eſſe certò credam, nil aliud antiquorum Zea eſſe poteſt, quàm Spelta nobis vocata. Hãc Hetruſci antiquos quadantenus ſecuti, appellant vulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen Semen, omnibus ſeminibus eſt commune: ita biada, quæ idem eſt, quod ſeges, cunctis ſegetibus, & frugibus communiter aptari poteſt. Sunt & apud Inſubres, qui Speltam, algam, quaſi alicam vocent: quod facilè atteſtatur hanc eſſe zeam. Siquidem & veteres deglubitam zeam, halicam appellauere. Zea itaq; quam nos ſpeltam vocamus, tritico haud abſimili folio prouenit, tenuiore tamen culmo firmioreq́; verùm ſpica, à tritico differt, quòd plana ſit, granis tantũ vtrinq; è lateribus ſimplicibus verſibus prodeuntibus, ariſtis lõgis, ac tenuibus. Duo eius ſunt genera. Dicoccos, maius, firmiore, grãdioreq; culmo, & ſpica grandiore prouenit, quæ duabus ſiliquulis ſimùl coniunctis duo grana profert: alterum, quod minus eſt, minore tum culmo, tum ſpica ſpectatur, in qua grana ſingula; ſingulis includuntur putaminibus. Seritur vbiq; locorum in agris, cæterorum frumentaceorum modo. Tunditur vtraq; in pilis, donec glumam exuat, & frangitur in particulas, ptiſſanæ hordaceæ modo, vt ſuo loco inferius dicetur. Leues efficit panes, concoctu faciles, haud ingrati guſtus. Zeæ meminit Gal. lib. 6. ſimpl. med. ſic inquiens: Zea vniuerſa ſua facultate quodammodo in medio eſt tritici, & hordei: itaque ex illis cognoſcatur. Eius nomen Græcum Ζειά, Latinum, Zea: Arabicum, Hais: Italicum, Spelta, Biada, & Pirra: Germanicum, Spelt/ S Peters Korn/ Kinkorn/ & Dinckelkorn: *Hiſpanicum, Spelta: Gallicum, Eſpeltra, & Eſpeautre.*

Semen. Zeæ hiſtoria. Zeæ facultas ex Gal. Nomina.

Zea duplex quidem Dioſcoridi, his tamen addere poſſumus eam quam oryzam Germanicam Tragus vocauit: & eam quam Zeopyron (quod Zeæ & tritici naturam habeat) Dod. & Lob. nominant. Duæ additæ icones. I. Zea prima & ſimplex Dioſcor. quod ſimplicis ſit grani, an Typha apud Gal. C.B. Spelta prima quoad iconem, ſecunda quoad deſcriptionem, Trag. Frumentum loculare, Ruell. Briza, Dod. gal. Lugd. Briza monococcos, Lob. Monococcon & Frumẽtum barbatum, Dod. fol. Zeæ alterũ genus Fuch. Zea, Matth. Lac. Caſt. Zea ſimplex, Cord. in Dioſc. Zea monococcos, Tab. Spelta vulgo, Cæſal. II. Zea altera quæ δίκοκκος Dioſcor. eò quòd in geminis putaminibus grana bina iuncta habeat. C.B. Zea, Brunf. Cord. in Dioſc. Lon. Dod. gal. & fol. cui & Spelta & Semen Latinorum: Zeę primum genus, Fuchſ. Spelta prima, Trag. Far, Cæſ. Zea, Ador, Far adoreum Tabernæmõtano. Hæc & ariſtis armatur, vt expreſſit Zeæ alterius nomine Matth. Lac. Caſt. Zeæ maioris ſeu dicocci, Lugdunenſis hiſtoria.

Κρίμνον. CRIMNON. CAP. LXXXIII.

Crimnon craſſior eſt ex zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abunde alit † ſed ægrè conficitur: aluum vehementius adſtringit, ſi zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimni consideratio. Nomina.

Crimnum crassior zeæ, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam vtebantur: quaque loco panis diutius victitarunt, vt Plinius est auctor lib. 18. cap. 8. Κρίμνον id Græci, quod etiam Latini Crimnum, & Hispani Farina atorcolada, aut Rolum vocant.

† Neque Ruellium, neque communem, vulgatamq; Græcam lectionem hic secuti sumus: sed Marcellum, qui probatissimi codicis testimonio non εὐκατέργαστον, quod facile conficiatur: sed δυσκατέργαστον, quòd ægrè concoquatur legendũ putat.

Ὄλυρα. OLYRA. CAP. LXXXIIII.

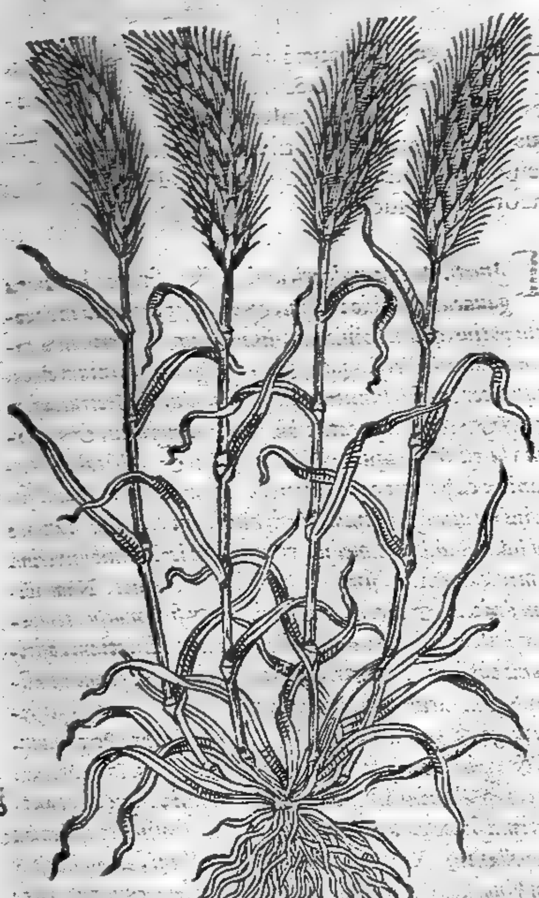
Idem zeæ generi † olyra adscribitur, sed minus aliquantò nutrit. In panes, vt zea, cogitur. Fit quoque ex olyra crassior farina, quam Græci crimnon vocitant.

Olyræ consideratio.

Olyram zeæ esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo, tametsi hac ætate nõ seratur in Italia: ideoq; Gal. eisdem Olyram pollere facultatib. ait, quibus & zea: i. e. n. vtramq; inter triticum, & hordeũ medium tenere temperamentũ asseruit. Adducitur aũt Marcellus, Dioscoridis interpres, vt ferè credat, Olyram à Secale vulgò vocato, è quo rustici Alpium cultores panẽ conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium alioqui sibi familiarẽ, haud accuratè legisse videtur, cùm non animaduerterit, seorsim ac differenter scripsisse illũ de Olyra & Secale, quod speciatim Farraginẽ appellat. Nam lib. 8. c. 10. de olyra siue Arinca sic idẽ habet Plinius: Ex Arinca dulcissimus panis, ipsa spissior quàm far, & maior spica, eadem & ponderosior. Rarò modius grani decem & septem libras implet. Exteritur in Græcia difficulter, ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc est, quam olyram vocant. Eadem in Aegypto fertilis, facilisq;. De Secale autem scribens libr. 18. cap. 16. Id autem, inquit, quod Secale siue Farrago appellatur, occari tantum desiderat. Secale Taurini sub Alpibus Asiam vocant, deterrimum, & tantùm ad arcendam famem vtile. Fœcunda, sed gracili stipula, nigricia triste, sed pondere præcipuum. Admiscetur huic Far, vt mitiget amaritudinẽ eius, & tamen sic quoque ingratissimum ventri est: nascitur qualicunq; solo: hæc ille. Quibus non solùm liquidò constare non ambigo, Secalam quidẽ ab Olyra differre, sed quòd nullũ aliud sit granum, quàm vulgaris Siligo nostra. Siquidẽ hæc, præter id, quod in Italia adhuc genuinum nomen retinet, vbi Secala vbiq; ferè appellatur, cæteris quoq; notis Plinianæ Secali correspondet. Est. n. fœcunda, stipula tritico graciliore, nigricans, tum ipsa, tum eius panis: quinetiam rustici farris loco, tritici aut Milij tertiam partẽ admiscent, vt panis amarorẽ amittat, qua seminum mistura olyra minimè indiget, cùm dulcissimum per se conficiat panẽ. Ad hæc plurimum differre Olyrã à Secala nostrate testatur grauissimus author Gal. lib. 1. de alim. fac. vbi sic habet, de Typha, Olyra, & Zea scribens: Typhæ semen extrinsecus corticem habet, veluti Olyra, & Hordeum, verùm decorticatũ in panes congeritur: & paulò pòst inquit. Ex nobilissima autẽ Olyra, cùm vt decet, fuerit decorticata, nominatim Tragum conficiunt: id quod repetiit libro de attenuante victus ratione, sic inquiens: Cæterùm semen vt Hordeum, Olyra, & Auena, est mundandum, & cortice spoliãdum: ideoq; dicebat Plinius, quòd in Græcia Olyra difficulter exteritur. Siquidẽ Secala vulgaris nostra decorticatione nonindiget, quemadmodum nec Triticum, cùm ipsa tritura tantũ nuda è folliculo prodeat. Præterea ex colore quoq; noscitur, Olyram non esse Secalã vocatã, vt Gal. lib. 1. de alim. fac. testatur his verbis: Color in hordeis quidẽ & Olyris est albus, in triticis autẽ subflauus, id quod nusquã in Secala visitur. In eodẽ versatur errore Otto Brunfelsius, & Ianus Cornarius, quorum sententiis manifestò ea, quæ diximus, refragantur. Præter id non possum nõ admirari Hermolaum, Manardũ & Ruellium, alioqui doctissimos viros, quippe qui vno ore fateantur, quod tamen nusquã reperitur, Olyrã Plinio Siliginem nuncupari, cùm is non siliginem, sed Arincã Olyrã vocauerit, & speciatim de vtraq; tanquam de rebus inuicẽ discrepantibus scripserit lib. 18. c. 8. 9. & 10. Is enim pro siligine intelligit quoddã præstantissimi frumenti genus, è cuius farinæ selectiore parte veteres panẽ conficiebãt omnium præstantissimum, leuissimumq;. Pro Olyra autem aliam frugis speciem, è qua dulcis fiebat panis. Plinij autẽ verba sunt hæc: E siligine laudatissimus panis, pistrinarumq; opera laudatissima. Præcellit in Italia, si Campana Pisis nata misceatur. Rufsior illa, at Pisana candidior, ponderosior verò Cretacea. Iustũ est è grano Campanæ, quam vocãt castratã, è modio redire sextarios quatuor siliginis, vel è gregali sine castratura, sextarios quinq;. Præterea floris semodium, & cibarij, quod secundarium vocant, sextarios quatuor, furfuris sextarios totidem. E Pisana autem, siliginis sextarios quinq;, cætera paria sunt. Item eodem lib. c. 10. Similago, inquit, ex tritico fit laudatissima, ex Aphrico iustum est, è modiis redire semodios, & pollinis sextarios quinq;. Ita. n. appellant in tritico, quod florẽ in siligine. Hoc æraria officinæ, chartariæq; vtuntur. Et cap. 11. Panis summa laus, ait, Siliginis bonitate, & cribri tenuitate constat. Plinio quoq; videtur subscribere Gal. lib. 1. de facult. alim. cap. de Tritico, de panibus scribens, vbi sic habet: Et apud Romanos quidem, vt etiam apud alios propemodum omnes, quibus ipsi imperant, panis quidem purissimus σιλιγνίτης id est Siligineus: qui autem huic est proximus σεμιδαλίτης, id est Semilaceus nuncupatur. Verum σεμίδαλις quidem Græcum nomen est, & antiquum: σιλίγνις verò neq; Græcum est, neq; ipsam aliter possum exprimere. Inter panes igitur Siligineus plurimum alimenti præstat post ipsum autẽ Semilaceus, tertio loco Medius, qui & συγκομιστὸς & αὐτόπυρος dicitur: quartum post hunc sordidorum genus, in quibus furfuraceus est postremus. De olyra autẽ agens: Olyrini sanè panes, inquit, si ex bona Olyra fiant, post triticeos saltẽ sunt præstantissimi, secundi autem ab his sunt Typhini. Quòd si olyrini ex vitioso semine sint facti, Typhini non erunt eis inferiores: hæc ille. Quibus sanè nulla dubitatione conuincitur, contra eorundem doctissimorum virorum sententiam, Olyram non esse Siliginem: quæ quantum differat à Secala nostrate, non solùm ex panis ipsius præstantia scire quis poterit, qui aliter sentiat, sed etiam ex eius historia apud Plin. lib. 18. ca. 10. vbi sic habet: Siligo nunquã maturescit pariter, nec vlla segetum minus dilationem patitur, propter teneritatem, ijs, quæ maturuere protinus granum dimittentibus, sed minus quã cætera frumenta in stipula periclitatur, quoniam semper rectã habet spicam, nec rorem cõtinet, qui rubiginem faciat: hæc ille. Quæ sanè euidenter admodum distinguunt Secalæ vulgaris, & Siliginis antiquorum differentias. Sed mirum, quòd secuta à Romanis ætas adeo hoc præstantissimum semen neglexerit, vt non solùm in Italia, vbi frequẽtissimum habebatur, sed in tota Europa, nusquam hoc æuo reperiatur. SECALE folio prouenit tritici angustiore, stipula tenuiore, sed firmiore, ac proceriore, spica pendente, aristis infirmioribus, sed fœcundis granis: diu floret, adeo vt quadragesimo tantum die à flore maturescat. Seritur alpinis tractibus. Refrigerat & humectat ordine primo: emollit, abstersione non vacans, & pus mouet. Sordidos efficit (Plin. lib. 18. ca. 16.) efficit panes, agrestibus hominibus idoneos, amarulentos ac lentos, atq; facile permeabiles: minus alit quàm triticum & herdeum. Secalæ vulgaris farina, quod glutinosa emplasticaq; sit, vtiliter additur in emplastris pus mouentibus. Seminis decoctum tineas ventris pellit, præsertim addito coriandri semine. Ideoque Mulomedici Secalam decoctam dare solent iumentis, quæ tineis infestantur. Idonea est farina ad glutinum librariorum parandum, est enim cæteris tenacius. Culmorum cinis aquæ subactus & illitus, pedum, manuũq; rimas sanat. Culmi aquæ macerati vtiles sunt festucandis vitibus, iunci enim, aut genistæ vicem explent. Olyra Græcis Ὄλυρα. Siligo Latinis dicta, aliud

Marginal notes: Marcelli lap. — Secale. — Olyræ & Secalæ differẽtia. — Brunfelsii, & Cornarii et Hermolai Ruellii & Manardi lapsus. — Siligo antiquorum. — Siliginis descriptio ex Plinio. — Secalæ vulgaris vires.

SECALE.

aliud apud alias nationes nomen non habet. Secala autem vulgaris Latinis Secale, siue farrago: Germanis, Rom: Italis, Segala: Hispanis, Centeno blanquo: Gallis, Seigle blanche: Bohemis, Zito. Nomina.

Secale siue Rogga duplex est, vnum enim autumno alterum vere seritur: hybernum maius, vernum minus est. Siligo, Brunf. Lon. Siligo veterum & secale, Trago: Secale Fuch. Dodon. gal. Math. Cast. Lobel. Tab. Lugd. Olyra, Cord. in Diosc. Rogga siue Secale, Dod. fol. Fit aliquando vt ob copiosius alimentum attractum grana ob corticem tenerum ruptum, longiora reddantur, quę à feruore Solis forinsecus nigrescunt, intus verò densiore & candida materia constant. Quod vitium aliqui matrem Secales, alii clauos Siliginis vocant. At Plinius lib. 18. cap. 17. hoc intellexit, dum inquit, inter vitia segetum & luxuriam esse, cum onerata fertilitate procumbunt: sunt tamen, qui statuant Plinium eo loci id voluisse exprimere, quod Theophrastus 8. hist. 7. φυλλομανίαν, insanam foliorum luxuriam vocauit. Huius figurā cum nemo expresserit, in nostra historia proponetur.

Ἀθήρα. ATHERA.

CAP. LXXXV.

ATHERA ex zea fit tenuissimè molita: est autem sorbitio, quasi liquida pulticula, infantibus conueniens, & cataplasmatis efficax.

CVm Dioscorides satis superq́; declarauerit, quid sit Athera, necessarium quidem non duximus, de ea plura scribere. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd nonnulli auctores sunt, qui Atheram etiam fieri asserant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis vulgò Mosa nuncupatur, vtunturque ea plurimum non modò infantulorum lactantium cibis, quemadmodū nos pane in aqua decocto, sed & quotidianis mensis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, vt ij quidem norunt, qui diu in Germania versati sunt. Quæ ἀθήρα Græcè, Athera item Latinè, & Italicè nominatur: Germanicè, Muos: Hispanicè, Papas. Atheræ consideratio. Nomina.

TRITICVM AMYLAEVM.

Τράγος. TRAGOS.

CAP. LXXXVI.

TRagos quandam halicæ frugis figuram gerit: multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit.

TRagos, quem aliqui halicam, nonnulli verò far notis referre asserunt, hac ætate, quod ego sciam, non prouenit in Italia. At quoniam (vt Plinius inquit libro 18. c. 10.) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat; vnde nostro etiam æuo innumera deferuntur plantæ, mirum quidem non est, si, tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit solum, ex quo primùm ad nos aduehi cœpit, vt in aliis quàm plurimis euenisse comperimus. Nomen eius Græcum τράγος, Latinum quoque Tragus: Arabicum, Sult: Germanicum, Amelkorn: Gallicum, Double turguet. Tragi consi. Nomina.

Cum Tragos Germanis Amelkorn dici auctor ſit Matthiolus, placuit figuram Frumenti ſeu tritici amylæi Germanorum adiicere.

Βρῶμος. AVENA. CAP. LXXXVII.

AVENA.

a Meſi ὥσπερ ἄκρεα δίκωλα i. veluti locuſtas bipedes. Cat. ἀκρίδια δίκωλα i. locuſtulas bipedes.

Auenæ conſi.

AVena genicula quædam habet: folio, & ſtipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes partulas veluti a locuſtas bipedes gerit, in quibus ſemen continetur, vtile ad cataplaſmata, vti hordeum. Pulte huius aluus ſiſtitur: prodeſt tuſſientibus in ſorbitione ſuccus.

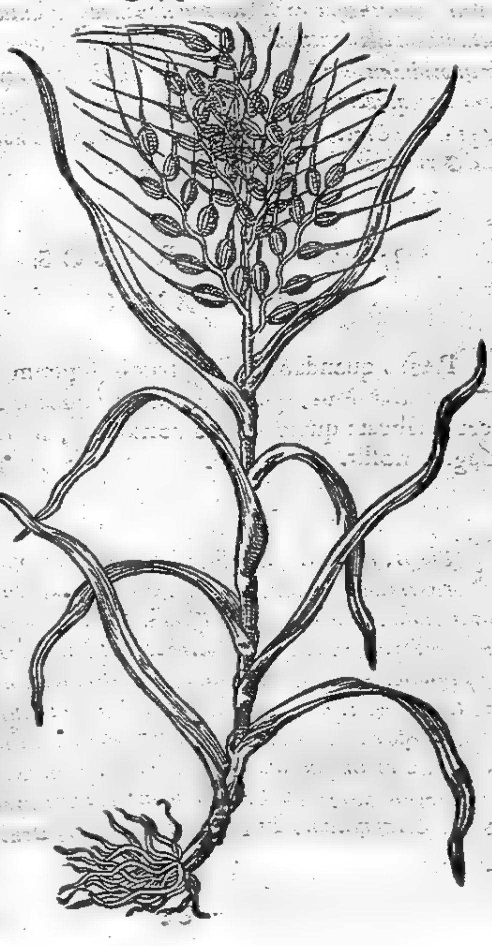
TAmetſi Auena vulgaris notitiæ ſeges, ſeratur in campis gaudeatq; frigido tractui, & edita ſit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum, in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis ſumitur, quemadmodum in Hetruria fax, & oryza. Sic enim parata cibus fit haud ingratus, & præſertim vbi eſtur antequam diſsiliat. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò ſuperius retulimus. Bromos, id eſt, Auena (vt Galenus memoriæ prodidit lib. 6. ſimpl. medic.) vnum eſt ex leguminibus: verùm vt medicamentum ſimilem hordeo vim obtinet. Nam illitum deſiccat, & digerit mediocriter, & ſine morſu: temperiem autem habet paulò frigidiorem: nonnihil etiam adſtrictionis obtinet, vt ventris profluuia iuuet. Et primo de alimentorum facultatibus: Hoc ſemen (inquit) in Aſia perfrequens eſt, & potiſsimum in Myſia, quæ eſt ſupra Pergamum, vbi & typhæ, & olyræ vberrimus eſt prouentus. Iumentorum autem eſt alimentum, non hominum: niſi vtique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoque ſemine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua eſtur cum vino dulci, aut ſapa, aut mulſo. Eadem cum putamine calefacta, & in ſacculis adhibita, flatuoſos dolores tollit. Cæterum Auenæ farina (vt Plinius adnotauit lib. 22. cap. 25.) decocta in aceto næuos tollit. Seges hæc, quæ βρῶμος Græcè: Auena Latinè vocatur: Arabicè, Cartamum, ſiue Churtal: Italicè, Vena ſiue Gena: Germanicè, Habern: Hiſpanicè, Auena, & Auea: Gallicè, Auoyne.

Auenæ facultates ex Gal.

Nomina.

Auena βρῶμος, forſan à βρῶμα quod cibum ſignificat: nam vt auctor eſt Plinius lib. 18. cap. 17. Germaniæ populi eam ſerunt, quibus frumenti inſtar eſt, cuius pulte etiam viuunt: & ſanè quotidiano vſu apud Germanos frequentiſſima, non autem ſola hac pulte vtuntur, vt falsò Plinius ſcribit. Theoph. 4. de cauſ. plant. 6. Auenam ex Zea fieri: & Plinius loc. cit. primum frumenti vitium eſſe, & in eam hordeum degenerare, ſcribit. Hæc triplex eſt, vulgaris, dein nigra, tum nuda.

ORYZA.

Ὄρυζα ORYZA. CAP. LXXXVIII.

ORyza frugum generis eſt, in paluſtribus, riguiſque naſcens. Mediocriter alit: ſed aluum ſupprimit.

ORyza folio exit arundinaceo, carnoſo, porro haud abſimili: culmum fert cubitalem, & ſæpe maiorem, geniculatum & tritico craſsiorem, firmioremq;, in cuius ſummitate ſpica prodit, in ramulos diuulſa, in quibus ſemen vtrinque impari exortu prouenit, cortice ſubflauo, aſpero, tenuibus quaſi coſtis ſtriato, oui figura, quod gluma expoliatum, candidum eſt. Gaudet locis vliginoſis ac paluſtribus. Prouenit copioſa in nonnullis Italiæ locis, humecto tantùm ſolo: ſed copioſiſſi-

Oryza.

possessma in Asia, Syria, & Aegypto in cibis Oryza admodum est familiaris, concoctuq; facilior euadit, & ori gratior, vbi ex lacte bubulo, aut amygdalarum cremore, aut carnium pingui iure decocta fuerit. Datur vtiliter in cibis, dysentericis, coeliacis, diarrhoea affectis, praesertim vbi prius torrefacta, in lacte, in quo igniti calculi fuerint extincti decoquatur. Sunt, qui oryzam quoque dicunt genitale augere semen, in bubulo lacte decoctam, additis sacchato, & cinnamomo. Orizae decoctum vtiliter dysentericis infunditur, ac etiam potandum datur. Farina belle quidem cataplasmatis admiscetur repellentibus mammarum incipientes inflammationes arcet cum rosis & anthemide decocta, & illita. Huius meminit Gal. qui lib. 8 de simpl. med. facultate, sic de ea paucis scribit: Oryza habet adstrictorium quippiam: quare mediocriter ventrem sistit. Et lib. 1 de aliment. facultat. Semine hoc, inquit, omnes in sistenda aluo vtuntur ipsum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quam halica conficitur, & minus alit, cum vtique & in edendi suauitate ab ea quàm plurimum deficit. Vt ὄρυζα Graecis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus, Arz, seu Arzi: Italis, Riso: Germanis, Reiss: Hispanis, Arroz: Gallis, Ris.

Nomina.

Oryza ὄρυζον Theophrasto 4. hist. 5. ex qua Plinius lib. 18. cap. 7. Prisanam fieri scribit, quod aliqui de Oryza quae vulgo cortice nudata venalis habetur, intelligendum volunt. Dicitur Oryza Italica, ad differentiam Germanicae. C.B. Oryza peregrina, Trag. Oryza, Brunf. Cord. in Diosc. Dodo. Matth. Lac. Lon. Lob. Cast. Caesalp. Lugd. Cam. Tab. cui & Hordeum galaticum.

Κὸνδρος. HALICA. CAP. LXXXIX.

HAlica fit ex zea, quam dicoccŏ appellamimus: plus alit, quam oryza: aluum a magis cohibet, b stomacho longè vtilior. Decocta in aceto, illitaq; lepras tollit: vnguium scabritias extricat: incipientibus aegylopiis medetur. Decoctum dysentericis, quos excruciat dolor, infusum, idoneum est.

a Magis non legit Orib.
b Orib. εὐστόμαχος i. stomacho vtilis.

Halicae consideratio.

Parandi ratio ex Plinio.

HAlicam antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypsum admiscentes. Huius rei auctor est Plinius lib. 18. cap. 11. sic inquiens. Halica fit è zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, vt notum est, pilo vinctorum poenali opera. Primori inest pyxis ferrea, excussis inde tunicis. Iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicae tria genera, minimum, ac secundarium, grandissimum verò apherema appellant. Nondum habent candorem suum, quo praecellunt, tum tamen Alexandrinae praeferuntur: postea mirum dictu, admiscetur creta, quae transit in corpus, coloremq; & teneritatem affert. Inuenitur haec inter Puteolos, & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quae in Aphrica degenerat. Latiores eius spicae, nigrioresq; & breui stipula, pinsunt cum arena, & sic quoque difficulter deterunt vtriculos: posteaq; gypsi pars quarta inspergitur, atque vt cohaeserit, farinario cribro subcernunt: hactenus Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quod veteres & cretã, & gypsum in cibis simul cũ Halica citra noxam esitassent, cùm proculdubio cõpertum sit, gypsum in corpus assumptũ adeò spiritibus meatus obstruere, vt facilè homines strangulet. Nisi fortasse dixerimus, quod quanquam aliqui cretam, alij verò gypsum halicae commiscerent, vt candidior, & mollior euaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Namq; & hoc tẽpore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, vt illas à carie, & teredine vindicẽt: quae tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condimentis, vel medicamentorum misturis ea expetuntur. Hoc enim mihi visus est innuisse Gal. lib. 1. de alim. fac. cùm ait: Caeterùm diligentissimè, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cùm Halicam ad sorbitiones parandas elui praecipiat, id sanè facere videtur, vt repurgetur à creta, & gypso, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum non sumeretur Halica, quae ab omni mangonio non esset purgata, ostẽdit idem Gal. loco nuper citato, cùm inquit: Halica ex genere est tritici, quae valenter nutrit, succumq; lentum habet, siue in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci vino, aut etiam adstringente sumas, siue ex oleo, saleq; conditam. Qui autem per sanitatem ob vehementem ventris mordicationem, siue à biliosi humoris copia, siue aliunde profectam, sorbitione egent, ijs halicam affatim coctam, quoad teneram flacciditatẽ adepta colliquescat, deinde conditam, & colatam, vt ptisanae colato cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Haec Galenus, qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si creta, vel gypso admistam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modo ex zea, quae dicoccos dicitur, sed etiam ex tritico, & aliis frumẽtaceis, vt ex Galeno, Paulo, Aetio, & aliis intelligi facilè potest. Fit & hoc tempore in vniuersa Italia, quamuis eam non Halicam, sed Far falsò appellitent. Namque far ab halica longè diuersum putamus. Quòd autem Far à chondro, siue halica differat, sitq; per se frumenti, vel tritici proprium genus, antiquis Adoreum vocatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex plurium probatissimorum auctorum scriptis apertissimè constat. Siquidem id primùm declarat Plinius lib. 18. cap. 8. sic inquiens: Frumenti genera non eadem vbiq;, neque vbi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum far, quod Adoreum veteres appellauere. Quin & eodem capite, vt fortasse palam faceret, aliud esse zeam, è qua fit halica, aliud verò far: Qui zea vtuntur, inquit, non habent far. Item cap. 7. eiusdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantùm è frumento trecentis annis vsum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullus fuit halicae vsus, vt ipse testatur Plinius lib. 22. cap. 25, cùm inquit: Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompeij magni aetate in vsu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni auctoritas lib. 7. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, vbi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti marrubij viridis sextarium vnum: haec in vas vitreum coniecta, diem & noctem macerari sinito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus: haec Galenus. Quibus palam est à farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aetius lib. 9. cap. 45. vbi ex Archigene haec habet. Quod verò Latinè in regionibus Romae vicinis far appellant, hoc modo paratur: Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeq; extractum, ac in pilam cõiectum, veluti ptisanam, à cortice repurgato, vbi verò corticem exuerit tollito, atq; in sole siccato, deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita vt granum vnum in quatuor, aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore halicae modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur. Pro agris verò variè apparatur, & epithematis quoque admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipsisq; far continnant, quo modo & suauius, & iucundius redditur: hactenus Aetius. Ex cuius, & supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica dissideat, quae de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris. Quod Graecis χόνδρος, Latinis pariter & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros.

Halica ex zea, Aphricana.

Gingiberis rad. rubrica inficiuntur.

Halicae vires ex Galeno.

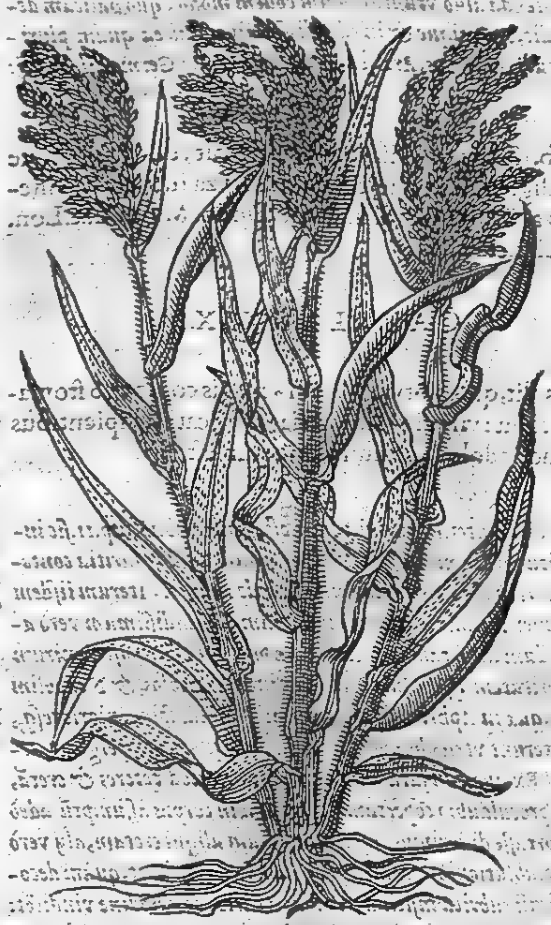
Farris, & halicae differẽtia.

Nomina.

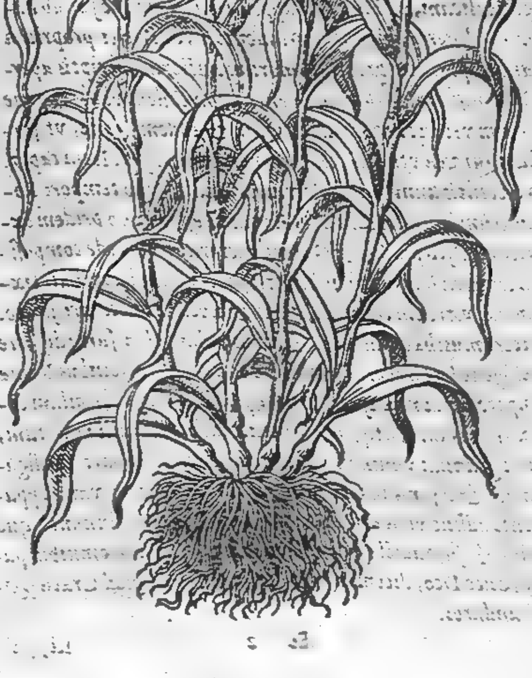
κέγχρος. MILIVM. CAP. XC.

Milium in panes coactum minus cæteris frugibus alit: sistit pulte sua aluum, vrinam ciet. Torretur milium, feruensque in sacco ponitur, vt torminibus reliquisq; doloribus, si foueatur, auxilio sit.

MILIVM.

I. PANICVM MINORE PANICVLA.

Milii consid. & historia.

Milium, folia profert arundinacea, panico æqualia, calamum bicubitalem, crassum, geniculatum, longinosumq; radicem multiplicem, at duram, paniculis diuulsis e cacumine dependentibus. In quibus copiosum oritur granum, subrotundum, solidum, leue, subflauum, tenui tunica vestitum. Seritur in agris, pingui & stercorato solo. Eius panis dum recens est, & arte quadam pistoria rectè paratus, vt Veronæ fit, & ita calidus, vt ex furno excipitur, deuoratus, sua quadam dulcedine placet, & à pluribus expetitur. Quare non desunt, qui ipsum calidum per plateas circumferant, clamãtes, Pan di miglio caldo, caldo: at cum obduruit, ingratus sanè est. Syluani, qui carbones, & arbores secant in Tridentino agro, sola pulte Miliacea, quam vulgò appellant Polenta, se alunt, eam cum lacte edentes, nec alio dicunt se posse alimento perdurare. Quare anno toto hoc tantum alimento viuunt, & fontanam aquam potant. Milium fomentum est optimum ad siccandum citra morsum & ad flatus repellendos, præsertim vbi cum sale admistum fuerit. Siquidem rectè ad tormina adhibetur, quæ à flatu excitantur, & ad lateris dolores quin etiam præstantius est additis chamæmeli floribus. Medicamenta, quæ in milij aceruo sepeliuntur, diutius à carie, & putredine præseruantur: imò & ipsæ carnes recentes milio æstate sepultæ, pluribus diebus à putredine vindicantur.

Milii vires ex Galeno.

Milium, vt libro 7. simplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat vero tertio exoluto, aut certè secundo intenso: paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura instar quidem edulij comestum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti, sed & ventrem desiccat. Porro foris impositum in sacculis idoneum est fomentum ijs, quæ citra morsum exiccari postulant: & cataplasmatis modo illitum exiccare potest; attamen admodum friabile est, proinde difficilis est eius in cataplasmatis vsus. Quibus omnibus ea prorsus adstipulantur, quæ idem de Milio tradidit lib. 1. de alimẽtorum facultatibus, cum inquit: Milio item in pane nonnunquam vtuntur, vrgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui est alimenti, & refrigerãs. Constat insuper præaridum, & instar arenæ, aut cineris friabilem esse: nihil enim in se habet pinguitudinis, & lentoris. Iure ergo aluum humentem desiccat. Agricolæ huius farina cocta, admisto adipe suillo, & oleo vescuntur.

Nomina.

Κέγχρος, Græcè: Milium, Latinè dicitur: Arabicè, Ieuers, Geguers, siue Gianres: Italicè, Miglio siue Meglio: Germanicè, Hirß: Hispanicè, Millo, & mijo: Gallicè, Miller.

Miliũ à milliari summa Festo, quasi millesimũ granum ferat: κέγχρος Theophrasto 8. hist. 3. à minutis ficuum granis numerosissimis, quæ κεγχραμίδες vocãtur: πασπάλη, Hippocrati: πάσπαλος, Galeno. Habetur semine luteo ac albo: alterum semine nigro, quod a vulgato differt, caule latiore & non hirsuto & latiore iuba. In Argouia nunc frequenter seritur nigrum, quod ex radice caules emittit non adeò vt in priori altos, foliis latioribus, iuba sparsa & minore, semine aliquantum maiore & rotundiore, & ad pultes conficiendas altero longè vtiliore. De Indico dicetur sequenti capite.

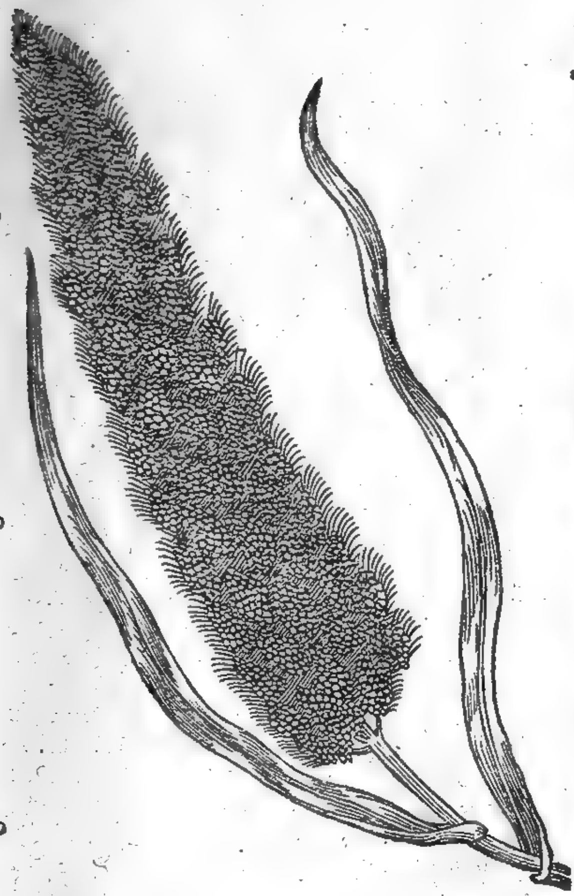
ἔλυμος. PANICVM. CAP. XCI.

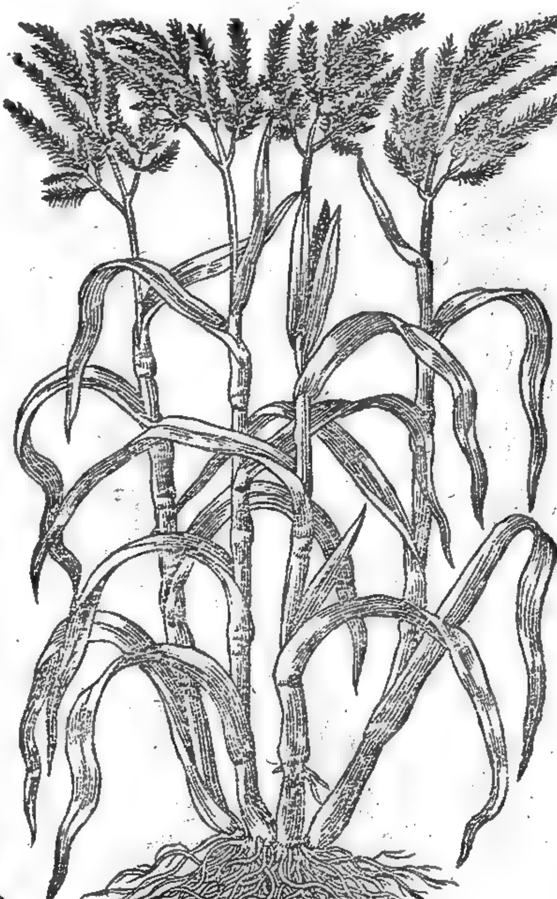
Panicum a frumentaceis seminibus annumeratur, milio simile, eodemque modo in panes subigitur. Eosdem habet vsus: minus tamen & nutrit, & stringit.

a Meum. λευτινὲς μελίνην καλοῦσι. i. eam aliqui Melinem appellant.

Panicum

II. PANICVM DOMESTICVM. III. PANICVM SYLVESTRE.

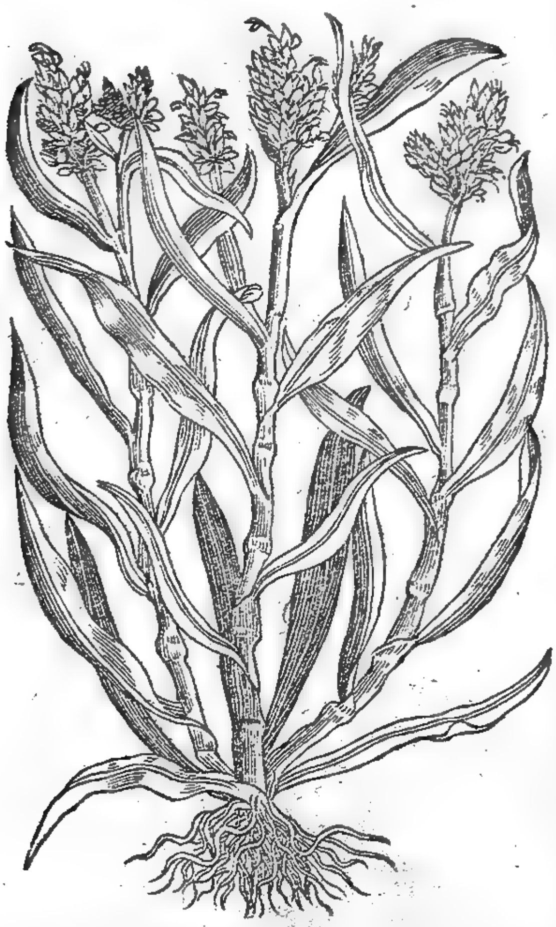

Panicum folio, radice, culmo, milio est per omnia simile, paniculis autem differt. Siquidem in Panico pedali longitudine panicula prouenit, ad terram versa, non vt in milio diuulsa, sed prædensis compacta racemis, granis numerosis, hirsutisq;. Seritur in campis mense Maio, & quandoque statim post messem. Est & aliud genus, quod mammosas ferè paniculas gerat, & pene semen racematim proferat, copiosiore prouentu. Color paniculis varius: namque in quibusdam candicat, in aliis rufescit, in pluribus verò flauescit. Reperitur & SYLVESTRE, sed cibis inutile, & tantum auiculis idoneum, quibus paniculæ offeruntur. Hoc satiuo longè minus, gracili admodum stipula, geniculata tamen, cubitali longitudine, aut maiori: foliis angustioribus, breuioribus, asperisque, paniculis in cacumine longis, subrubentibus, hirsutis & asperis, adeo, vt pertinaciter vestibus inhæreant, sed panico valde minoribus. Spontè per se prouenit in hortis & viridarijs: quinetiam in campis, & vineis. Vis illi panico similis, sed longè magis adstringit, siccat, ac refrigerat: vt scriptum reliquit Galenus, lib. 6. simplicium medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Sistit quoque nonnihil ventris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si verò foris illinatur, exiccat, atque refrigerat: hæc Galenus. Cæterùm scribit Ruellius secundo de natura stirpium volumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Qua in re apertè hallucinatur: namque melica, quæ apud Insubres vulgò Melega nominatur, illud genus frugis est, quam nostrum vulgus in Hetruria Saggina vocat: alij verò in Italia populi Sorgo appellant. Nec vsquam, quod sciam, in Italia panicum melica vocatur. MELICA autem (vt vtar hoc nomine) frugis est genus tam forma, quàm proceritate arundinem referens, adeò vt campi, in quibus ad maturitatem vsque adoleuerit, arundineta repræsentare videantur. Eius tamen calamus non vt vulgarium arundinum, inanis est; sed sacchariferarum arundinum modo, alba farctus medulla, Sambuci modo. Paniculæ quas ad Cybelis pomorum magnitudinem summis proferunt culmis, magnas, crassasque, quædam cum maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quædam verò nigredinem in vniuersum contrahunt, quædam subalbicant granis compluribus onustæ. Seritur in campis aratro cultis, ac stercoratis. Refrigerat, siccat, cohibet & resoluit. Facultas ei haud milio dissimilis. Depectitur granum à rusticis, moliturq; in farinam, & inde in agrestem cogitur panem concoctu contumacem, & qui parum alat: aluum adstringit: etsi in Hetruria potius ad columbarum, gallinarumq; stratur saginam, quàm ad hominum alimentum. Hoc Plinio libro 18. cap. 7. Milium est INDICVM, quod tamen non animaduertit Ruellius, alioqui maximus Plinij sectator. Plinius enim sic habet: Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum est, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem, prægrandibus culmis, lobas vocant, omnium frugum fertilissimum. Est & aliud Milij Indici genus, quod primum mihi Patauio missum est, à Iacobo Antonio Cortuso, Nobili Patauino & rei plantariæ studiosissimo. Verùm hoc altero longè nobilius, præstantiusque habetur, nam glumam facilè exuit, & minorem, pulchrioremque conficit panem: idem culmo, foliis, paniculisque alteri simile habetur. Sed hæc omnia in Bohemia minora prouenerunt, aeris fortasse inclementia. Fit è milij Indici communis arundinum medulla medicamentum ad strumas valde vtile, hoc modo: Sumuntur huiusce milij internodia decem, extrahiturque inde vniuersa medulla, huic spongia noua integra, rubensque additur, & igni simul comburuntur: deinde in puluerem teruntur, additis piperis nigri granis duodecim. Pulueri admiscetur triticeæ farinæ vncia, & postea exceptis omnibus ouo recenti, inde placentula conficitur, & sub feruentibus cineribus coquitur. Demum in sex partes diuiditur, & Luna decrescente, pars vna alternis diebus vesperi, strumoso dormitum ituro propinatur, nullo addito potu: fitque ita, quousque affectus senas illas vo-

Panici consi. & historia.
Panicum aliorum.
Panici sylu. consid.
Panici vires ex Gal.
Ruell. lapsus.
Melicæ consideratio.
Milium Indicum Plinii.
Milii Indici aliud genus.

IV. MILIVM INDICVM.

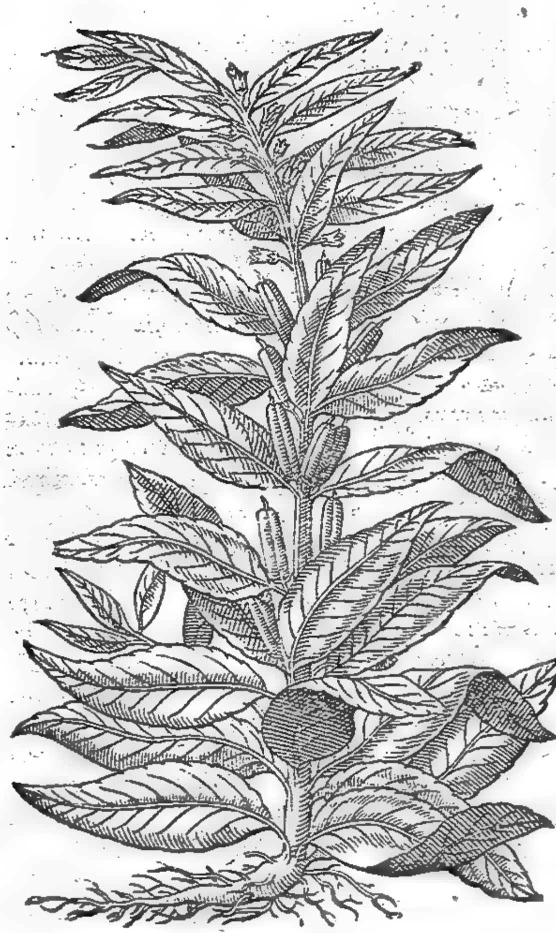
rauerit particulas: deinde altera, & tertia lana, idem repetitur. Hoc medicamento plures curati sunt. Flores, qui è rubris Milij Indici Paniculis excutiuntur, drachmæ pondere ex rubro vino hausti, rubra fœminarum profluuia sistunt, quemadmodum ex albis paniculis accepti albos quoque vteri fluores cohibent. Dantur pari iuuamento etiam dysentericis, & cæteris alui fluxionibus affectis. Idem præstat granorum putamen, oui vitello probè decocto exceptum, & à ieiunis illicò deuoratum.

Nomina.

Quod ἔλυμος Græcis: Panicum Latinis appellatur: Arabibus, Dochon: Italis, Panico: Germanis, Fenich: Hendelfenich/Fuchsschwantz: Hispanis, Panico, & Paniso: Gallis, Paniz. Milium Indicum. Hetruscis, Sagina: Longobardis, Melega: Venetis, Sorgo. Panicum syluestre Græcis ἔλυμος ἄγριος: Italis, Panico saluatico, siue Panicastrella.

Panicum à panniculis quibus semen inest, Plinio lib. 18. cap. 7. quod mel frugum Diocli dici, idem lib. 22. ca. 25. testatur, qua de re dictum plenius in nostro Phytopinace. Hoc quadruplex reperitur, minore, maiore & cærulea pannicula: & Indicum de quo supra. I. Quod & vulgatius, dicitur Panicum pannicula minore C.B. Milium exiguũ, Trag. Panicum, Fuchs. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hor. Dod. gal. & fol. Lon. Lob. Cęsalp. Taber. Cam. Hoc variat panniculis albis, flauis, purpureis, quare semine est albo, luteo, ruffescente. II. Panicum pannicula maiore C.B. Panicum domesticum, Matth. Panicum, Lacu. Cast. Panicum aliud Indicum pannicula villosa, Lob. Panicum Indicum, Dodo. fol. & Tab. cui & villosum & Hispanicum. III. Panicum syluestre est, quod quadruplex existit, primum quidẽ duplex, sine aristis & cum aristis: alterũ simplici spica molli: tertium spica aspera, & quartũ spica nigra. Figura adposita Panici est syluestris sine aristis, siquidem alterius eius speciei vtriculi in oblõgam aristam desinunt. C.B. dicitur Panicum palustre & syluestre, Dod. gal. Panicum syluestre Matth. Cast. Taber. Lugd. Cam. Panicum herbariorum syluestre, Lobel. Panicastrellæ similis alia, Cæsalpin. Gramen Mannæ alterum, Dodon. fol. & Lugd. Milium syluestre & supinum quod Ischæmon videtur, Clus. Hisp. an Schwaden, Cord. in Diosc. & Ges. hor. IV. Milium Indicum, quia Plinius lib. 18. cap. 7. ex India in Italiam inuectum scribit. C.B. Panicum, Trag. Milium Indicum, Matth. Fuch. (cui & Sarracenicum vel Sorgi) Cast. quo ad descriptionem Lugd. Cam. Sorghi, Dod. gal. Lon. Melica, Cæs. Dodo. fol. cui & Sorghum, Sorgo. Melica Italorum Lob. Sorgum, Ges. hor. Tab. Maizum, Gesn. hor. cui & Panicum Indicum, & Milium Indicum. Hoc variat seminis colore nigro, rubro, luteo, albo.

SESAMVM.

SESAMVM. CAP. XCII.

Σήσαμον.

SEsamum stomacho inutilis cibus: halitus grauitatem facit, quoties inter mandendum, commissuris dentium inhæsit: neruorum crassitiem illitu discutit: medetur auribus fractis, ambustis, inflammationibus, coli doloribus, & cerastæ morsibus: capitis dolores, qui æstuatione concitantur, ex rosaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in vino: præsertim inflammationibus oculorum, doloribusq; prodest. Ex ea fit oleum, quo Ægyptii vtuntur.

Sesami consideratio.

TAmetsi Sesami semen, à quo copiosum exprimitur oleũ, officinis notissimum sit: pauci tamen reperiuntur seplasiarij, qui Sesami plantas viderint vnquam, cùm nullum, vel rarissimum, quòd agros steriles reddat, seratur in Italia.

Siquidem

Siquidem quod in myropoliis habetur, ex Græcia, & Peloponneso ad nos conuehitur. Prouenit (vt Theophrastus est auctor) caule milio simili, crassiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore viridi, herbaceo: semine vasculis incluso, papaueris modo. Sesamum, teste Plinio, ab Indis primùm aduectum est. Ibi enim copiosissimum seritur, cùm oleum inde maximo prouentu conficiant, non modo ad lucernarum vsum, sed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè scripsisse videtur Ruellius, nihil ita, vt Sesamum, emacrare solum, vtpote cui crassior, & multiplicior arũdo sit, quàm milio, & radix quoque numerosior. Siquidem id legimus Theophrasto proditum esse lib. 8. cap. 9. de plantarum historia, vbi sic inquit: Omnium, quæ æstiuis sementibus ager recipit, Sesama terræ molestissima esse, plurimumq́, posse extenuare putatur, vtpote quæ multipliciori crassiorique calamo, & numerosiore constet radice, quàm milium: hactenus Theophrastus. Cæterùm plantam, quam hic pro Sesamo excudi curauimus, misit ad me Pisis Lucas Ghinus præstantissimus plantarum indagator. At si verum fateri debeam, non ausim ego affirmare hanc genuinum esse sesamum, quòd in primis culmum non gerat milio crassiorem, altiorem, numerosioremque, nec radices longè plures, sed scapum fabæ æmulum, in quo fabarum more siliquæ gradatim exeunt triquetræ, aut quadriquetræ, in quibus semen: Deinde quod eius folia non rubescant, nec flos herbaceo sit colore. Dixi sententiam meam, videant nunc alij, an hæc planta pro legitimo sesamo sit recipienda. [Cæterùm duas diuersas imagines pro Sesamo exhibuimus, quod varia quoque sit hoc tempore herbariorum de eo sententia: alij enim hanc plantam, illam alij pro legitimo Sesamo demonstrant. Mihi quidem (vt ingenuè fatear) neutra placet, quod vtraque historiæ refragetur, quam de Sesamo Theophrastus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hic depingi curauimus, ea saltem ratione, vt illud lectores admonerem, quod eæ, meo iudicio, notis veri Sesami non respondeant: quodque in manifesto errore versentur, qui secus opinantur.] Sesami meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamẽtorum, ita scribens: Sesamon non parum in se continet viscosum, & pingue: quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Eiusdem facultatis est, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoque decoctum similem vim obtinet. Et libro de alimentorum facultatibus: Sesami semen, inquit, pingue est, ideoq; repositum celerrimè fit oleosum: quamobrem & eos, qui ipso vescuntur, celeriter implet, & stomachum subuertit, tarde concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd ventris partibus vigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neq; aliud quodvis pingue. Est autem crassi succi, ideoq; non celeriter peruadit. Σήσαμον Græci, pariter & Latini Sesamum dicunt: Arabes, Semsem, aut Sensera: Itali, Sesamo: Hispani, Iorgilim, & Alegria: Galli, Iugoline.

Sesami hist. ex Theoph. & Plin.

Ruellius.

Lucas Ghin. An Sesamum hoc sit genuinum.

Sesami vires ex Gal.

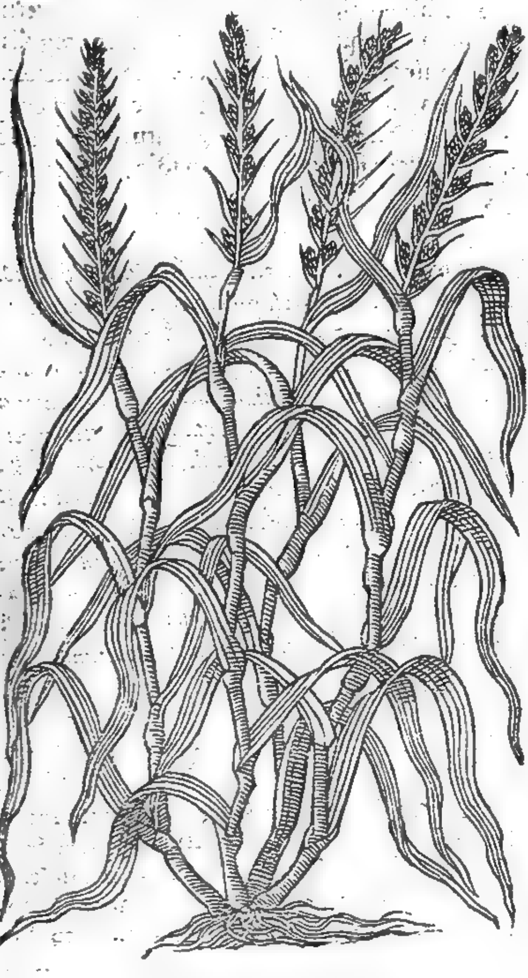
Nomina.

Sesamum: in secunda editione commentariorum duas habet icones, vt ex verbis ex secunda editione desumptis & notis inclusis, huicq; editioni additis colligere est. Alteram Sesami quorundam nomine, quam figuram in alijs editionibus, capiti de Myagro adposuit, siquidem in secunda editione, capiti de Myagro, nullam figuram addiderit: alteram habet Sesami aliorum nomine, quam pro Sesamo alijs in editionibus reseruauit, & rectè: quam Sesamum etiam vocant Cord in Diosc. Dodo. fol. Lobel. Cast. Tab. Sesamum verum, Gesʃ. hor. Lugd. Cam. Sesama, Cæsalp. Sempsem Alpinus.

Αἶρα. LOLIVM. CAP. XCIII.

Lolium, quod inter segetes nascitur, molitum, nomas, putrescentia vlcera, gangrænasque compescit, cum raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure viuo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoque discutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum in vino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulsa vtilissimè ischiadicis illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suffiatur, conceptionem adiuuat.

LOLIVM.

Lolium omnibus notissimum est. Nascitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis vligine seminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, vt superius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum est. Verùm etsi non desint, qui Lolium vere tantùm exoriri putent, prouenit tamen (vt Theophrastus memoriæ prodidit libro octauo capite septimo de plantarum historia) hyeme ineunte, folio angusto, piloso, & pingui, eiusque peculiare pingitudo notatur. Cæterùm non solùm triticum, hordeumque in Lolium degenerat, sed & ipsum quoque Lolium in Triticum mutatur. Id quod non solum affirmant Ruricolæ, sed & Theoph. quoq; testatur libro quarto capite sexto de plantarum causis, sic inquiens: Sed de mutatione in formam alienigenam, ceu ex tritico in Lolium, & rursus ex Lolio in triticum, & ex semine in auenam, mirandum sanè est, &c. Quo fit vt potius exibilanda sit nostrorum antagonistarum opinio; quippe qui mutari plantas in melius negant, voluntque earundem mutationes perpetuò in deterius fieri. An non ipse Theophrastus libro secundo capite quinto de historia plantarum scribit Typham, & Zeiam tertio quoque anno mutari in Triticum? an non scribit idem, cupressum fœminam in marem mutari? Hippocrates grauissimus autor, ad calcem libri sexti de morbis popularibus, scribit contra hos sycophantas: Phaetusam Pitteæ vxorem, quæ antea fœcunda erat, in virum hirsutum barbatumq; esse mutatam: & Plinius testatur se vidisse in Africa mutatũ ex fœmina in marẽ ipso nuptiarũ die Luciũ Cossiciũ, ciuem Tisdutanum: Naturam enim sagacissimam qui negant in melius operari, ij sanè amentia, aut furore agitantur: an nõ ex putri fimo lutove animalia gignũtur? an nõ ex putri

Lolii consid.

Triticum in Lolium: & Lolium in triticũ mutatur. Matthioli aduersarii notatur.

Fœminæ in viros mutatæ ex Hippoc. & Plinio.

iuuenci cadauere apes procreantur, quæ nobis suauissima fundunt mella: an non ex rudi vilique materia gignuntur in terræ visceribus pretiosissima metalla, & gemmæ? Sileant ergo hi blaterones, naturæ monstra, qui potius ad perdendas scientias, vitiandasque, quàm iuuandas nati sunt. Sed hæc iam missa faciamus, & ad institutum nostrum redeamus. Est itaque Lolium, vt prædiximus, vitium frugum, & hyeme statim prima è terra prosilit, folio longo, pingui, hirsuto, adultum culmo tritici graciliore, in cuius summitate spica habetur longa, aculeatis siliquulis impari exortu vtrinque referta, è quibus grana tria vel quatuor cumulatim apertè exeunt, cortice contumaci contecta. Maturescit vnà cùm tritico. Attenuat, resoluit, & abstergit. Panis qui Lolij multũ admisit, inebriat, & caput maximè afficit, adeo, vt qui ederint, somno quodam graui opprimantur, & quasi vertiginosi fiant. Nocet oculis, & visum obtenebrat. Ideoque Italia, apud quos plurimum inter segetes prouenit, cribris ad hoc paratis lolium à tritico magna diligentia secernunt, seruantque pro alendis gallinis, & capis. Namque non solùm ab eo nõ læduntur, sed bellè saginantur. Credidit Leonhardus Fuchsius (vt declarauit in suis circa Lolium clarissimis de stirpium historia commentarijs) Pseudomelanthium, quod inter segetes frequens nascitur, legitimum esse Lolium. Id quod (pace sua dixerim) non modò communi doctissimorum virorum, qui in stirpium doctrina diu versati sunt, sententia refragatur, sed & veterum scriptis, qui Lolium in spica, non calyce, non capitulis Melanthij vel papaueris modo inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quãuis Theophrasti auctoritate nitatur, vt sui Lolij effigiem repræsentet, plura tamen ex eo reddidisse videtur, quàm ipse usquam in Theophrasto legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occasio, vt dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsum fuisse, quòd fortè eo tempore, quo hæc scribebat, contigerit id loliũ in pane comedisse. Quod autem id legitimũ sit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè vulgò cognitum est, testis est Dioscorides libro 4. cap. de phœnice, vbi phœnicem spicam lolio similem proferre prodidit. Ex quo palam fit, lolium in spica, non autem in capitulis pseudomelanthij, & papaueris modo semen ferre. Exvulgata quoque Lolij facultate Fuchsii error deprehendi potest. Siquidem panis, (vt prædiximus) in quo lolium fuerit, stupiditatem quandam, & veluti temulentiam esitantibus parit cum inexpugnabili ferè somno. Quamobrem vbiq; locorum incerniculis à tritico, alijsque cerealibus ipsum separant, qui eius noxam sensere. Lolium, vt scriptum reliquit Galenus lib. 6. simpl. med. desiccat & excalfacit efficaciter, vt propinquum sit acribus, magis quàm Iris: sed non est perinde vt illa subtilis essentiæ, verùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi verò extremè exiccantium. Eius nomen Græcum αἶρα: Latinum, Lolium: Arabicum, Sceilen, seu Zeued: Italicum, Loglio, & Gioglio: Germanicum, Twalch / Kutweyzen / vnd Lulch: Hispanicum, Toio: Gallicum, Iuayara, & Yuraye.

Lolij historia. — Lolij vires. — Fuchsij error. — Lolij vires ex Galeno. — Nomina.

Lolij nomine multæ donantur à diuersis plantæ, nos duas potissimum hoc nomine dignas censemus: alteram spica breuiore de qua infra: alteram spica longiore de qua nunc. Lolium spica longiore tritici pestis, C.B. dicitur Lolium, Dodo. gal. (cui & Zizania Arabum) & fol. Matth. Cord in Diosc. Lob. (cui & in iconibus Triticum temulentum) Cast. Cæsalp. Lugd. & Taber. cui & Iureum: Lolium verum, Gesnero de hortis.

Ἄμυλον. AMYLVM. CAP. XCIIII.

AMylum [ex eo appellatum est, quòd sine mola fiat.] Optimum a [ex trimestri, natione Creticum, aut Ægyptium. Ratio faciundi amyli hæc est. Purgatum trimestre triticum madescit] quinquies die, & si fieri potest, nocte: cúm emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quó minus cremor vtilis vna excludatur: vbi mollissimum esse videtur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rursus infusa, teri: tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi, reliquumq; quallo sportisq; siccatum tegulis nouis confestim torreatur flagrantissimo in sole: namque si paulisper vdum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cauaq; vlcera efficax est: sanguinis reiectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit: lacti, atque obsonijs admiscetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur vno, aut altero die, & subactæ farinæ modo manibus subigitur: pressaq; feruentissimo in sole, vt antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina vsus, ad alia tamen conueniens.

Conclusa nõ leg. Orib. a Orib. addit. τὸ ἐκπλυνόμενον, καὶ βρεχόμενον, ἐν ὕδατι γλυκεῖ ἀποχεομένον. i. quod fit ex tritico, purgato, loto & madefacto, aqua dulci affusa.

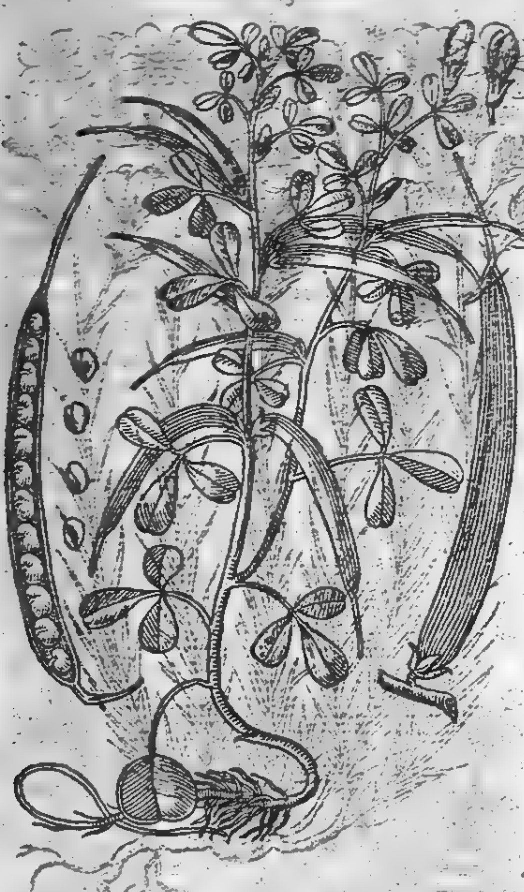
AMylum, quod vulgò Amidum officinis vocatur, omnibus quidem notum est: probatur autem, auctore Plinio libro 18. cap. 7. leuitate ac læuore, atque vt recens sit, & candidum. Cæterùm etsi prætulerit Dioscorides Amylum, quod è Creta aduehitur, Plinius tamen longè magis Chium, cui insulæ (vt ipse scribit) Amyli inuentio debetur, præstare asserit. Amylum, vt memoriæ prodidit Gal. lib. 1. de alimen. facul. ex tritico conficitur, læuigandi exasperatas partes vim obtinens, quæ communis est omnibus substantijs consistentia siccis, quæ neque adstrictionem, neque acrimoniam, neque aliam quamuis facultatem habent insignem, quas substantias iure ἀποίους, id est, qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas substantias est aqua. Cæterùm amylum similem lotis panibus habet facultatem: nam, vt illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & non calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quod verò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amylum ne conferendum quidem est, cùm palam id tum calfaciat, tum valenter nutriat, si coctum fuerit: id quod factu (vt diximus) est difficile. Porrò Amylon (vt Pli. tradit lib. 22. cap. 25.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item sistit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & vlcera sanat. Item pustulas, & fluxiones sanguinis: genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui sanguinem reiecerint: in vesicæ verò dolore semuncia amyli cum ouo, & passis tribus, sufferuefacta à balneo. Quod Græci ἄμυλον, Latini similiter Amylum vocant: Mauritani, Nixe: Itali, Amido: Germani, Amlung: Hispani, Amydon: Galli, Amydum.

Amyli consi. — Amyli vires ex Gal. — Nomina.

Τῆλις FOENVM GRÆCVM. CAP. XCV.

FOeni Græci farina vim habet emolliendi, discutiendique: in aqua mulsa decocta aduersus tam internas, quàm externas inflammationes, efficaciter illinitur: liẽem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœminarum malis subuenit: & siue tumor, siue præclusio sit vuluæ, fouentur, & insident. Fœni græci in aqua decocti cremor expressus, capillos, furfures, & manantia capitis vlcera purgat: locos dilatat, & emollit, si cum anserino adipe pessi vice subijciatur. Viride cum aceto vtilissimum imbecillibus locis

FOENVM GRAECVM.

locis, & vlcera serpentibus. Decoctum eius prodest aduersus tenesmos, fœtidamque dysentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices abstergit.

Foeni Graci semen profert plantam trifolio similem, folia habet per ambitum serrata, caules exiles, complures ab vna radice prodeuntes: flores candidos, paruos, e quibus corniculа prodeunt incurua, acuminataq́; in quibus semen concluditur subfuluum, pingue, odore graui. Radice nititur multiplici atq; tenui. Seritur pingui solo Februario, & Martio calidiori tractu. Digerit, resoluit, emollit, pellit & abstergit. Sicci seminis farina, cum sulphure, & nitro lentigines delet. Medetur vlcerosæ scabiei, si cum quarta parte seminis nasturtij, excipiatur aceto, & subinde illinatur. Eadem in hydromelite decocta, addita axungia, auxiliatur genitalium tumoribus: quinetiam parotidas iuuat, chiragram, podagram, & articulorum luxationes. Ex vino subacta carcinomata purgat. Datur vtiliter potandum fœnograci decoctum diuturna tussi laborantibus, & vbi pectus fuerit exulceratum. Seminis mucago, madefactis in eo linteolis, & fronti adhibitis, oculorum fluxiones auertit. Decoctum verò eius ex aqua oculorum inflammationes arcet instillatum. Huius meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Fœnum Gracum calidum est secundi ordinis, desiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat acerbatq́; quæ verò minus sunt calida, & magis dura, eas digerẽdo curat, Τῆλις, καὶ βούκερως *id Grace dicitur, quòd Latinè Fœnum græcum: Arabicè, Olba, Helbe, seu Hebbe: Italicè, Fieno greco: Germanicè* Fenigrec/ *&* Bockshorn: *Hispanicè, Alfornas & Alloluas: Gallicè, Fenigrec, & Senegre.*

Fœni Græci consid. & hist.

Fœni Græci vires Matth.

Fœni Græci vires ex Gal.

Nomina.

Foenum græcum Plinio dictum, à siliquarum forma, βούκερος καὶ αἰγίκερος Græcis, & Siliqua Columellæ dicitur. Fœnumgræcum, Trag. Matth. Lac. Lob. Dodo. fol. Cast. Cam. Cæsalp. Fœnogræcum, Fuch. Cor. in Diosc. & hist. Dod. gal. Fœnumgræcum satiuũ, Lug. Hoc enim duplex est, satiuum & syluestre: hocque duplex, alterum à Dodonæo & Lobelo, alterum ab Herbario Lugd. propositum: quod enim Tragus Fœnugræci syluestris nomine proposuit, in hanc classem non pertinet.

Λίνον. LINVM. CAP. XCVI.

I. LINVM.

Linum vulgò notum est: cuius semen easdem, quas fœnum græcum, vires habet. Discutit, & emollit omnem intus, forisq; inflammationem, cum melle, oleo exiguaq; aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: vitia cutis in facie, varosq; crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiasq; discutit: vlcera, quæ serpunt, fauosq; cum vino decoctum expurgat: vngues scabros eximit, cum pari modo nasturtij, & mellis: vitia pectoris extrahit, si ex melle in eclegmatis vicem substituatur: tussim lenit: ventrem stimulat, si farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adsumatur. Huius decoctum interaneorum, vuluæq; erosionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad vuluæ inflammationes in desessionibus perquam vtile.

Linum caulem edit sesquicubitalem, teretem, rectum, obsequiosum, folia oblonga, angusta molliaque: ramulos promit in summitate ternos, quaternosve, in quibus cærulei emicant flores: Semen edit in orbiculatis folliculis in acutum desinentibus, planum, læue, cordis figura. Radice nititur vnica, non tamen sine fibris. Seritur passim in campis, attrito ac stercorato solo. Cum Linum, & eius semen sint non modò medicis omnibus, sed etiam cæteris, & præsertim agricolis, vulgò notissima, superuacaneum quidem foret, pluribus eorum historiam persequi, etsi seminis vsus, & vires minimè silentio sint prætereunda. Exprimitur ex semine oleum, quod non solum medicis, & seplasiariis expetitur: sed etiam pictoribus, lapicidis, lignarijs, cæmentarijs, ac ferrarijs fabris. Præstat & ad lucernarum vsum; quod diutius igni resistat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medio autem

Lini consid.

Olei ex lini semine vires.

II. LINVM SYLVESTRE.

III. LINVM SYLVEstre angustifolium.

IV. XYLON SIVE GOSsipium.

diutius igni resistat, quam quod ex oliuis exprimitur. In medico autem vsu neruorum conuulsionibus peridoneum est. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad ossium compagines explicandas mirifice prodest. Perutile est omnibus sedis affectibus, nempe hamorrhoidibus, condylomatibus, rimis ac doloribus: fœminarum induratos locos emollit: infunditur vtiliter coli dolore vexatis. Nymphaeæ, aut rosarum stillatitia aqua ablutum, ambustis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno successu ijs exhibeant, qui laterali dolore vexantur & nephriticis, verùm recens sit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore non modo excalfacit plusquàm par sit, sed & nauseam commouet. Ceterùm quoniam (vt Plinius inquit libro 19. capite primo) XYLON, siue Gossipium, quod nos vulgari sermone Bambagia, alij Cotone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, & cum eius, quod sciam, nusquam meminerint Dioscorides, & Galenus, mihi sanè prætermittendum non fuit, quin de eo hic dissererem. Planta est Xylon non admodum magna, caule tamen ramis non paucis referto, folijs [vitigineis] triquetris [floribus luteis, vmbilico tenius purpurascentibus] fructu [exigui mali magnitudine] barbato, ponticæ nucis ferè modo in quo semen concluditur [pipere maius, in quo medulla est alba ac pinguis] vna cum mollissima, ac cādidissima lanugine, quæ maturo iam fructu eximitur, atq; netur ad multa vtilis. [Planta seritur, adolescitq; tribus, aut quatuor mēsibus, ad arbusculæ proceritatem.] Excalfacit eadem & siccat. Vsta sistit sanguinis profluuia: & præsertim in vulneribus. Seminis medulla tussientibus & difficulter spirantibus mirificè auxiliatur: genituram quoq; auget. Oleū è seminis medulla expressum lentigines, & cæteras cutis infectiones delet. Est & plāta lino similis, tū folijs, tū caule, tū quoque florū ipsorū figura, quāquā aureo sint colore. Hāc à nobis inuentā LINVM syluestre vocare libuit, nō solùm, quòd Linū facie referat, sed quòd lini modo in stamina trahi posit. Coplures ab vna radice emittit caules, graciles, teretes, rectos, ac flexiles: folijs in caule vniuerso lini æmulis, sed breuioribus ac firmioribus. Flores in cacumine exeūt pusillis è ramulis, aurei lini florib. facie haud absimiles. Nascitur spōte in cōuallibus inculto solo. Herba ipsa vnà cū florib. decocta, & cū recēti butyro illita, tumores resoluit, & inflāmationes lenit, quinetiā induratos articulos emollit, addita althææ radice & gallinaceo adipe, panosq; in inguinibus sanat. Lini seminis vires memoria prodidit

Xyli mentio & vires.

Linum syluestre.

Lini vires ex Gal.

50

60

prodidit Gal. lib. 7 ſimpl. medic. ſic rubens. Lini ſemen eſum flatuoſum eſt, etiam ſi frigatur, adeò ſanè excrementia humiditate plenum eſt. Eſt verò etiam in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis, & ſiccitatis quodammodo in medio eſt ſitum. Quinetiam emollit, reſoluit, concoquit & abſtergit. Quod Græci λίνον, Latini item Linum appellant: Arabes, Bazarichichen, ſiue Bezercheten: Itali, Lino: Germani, Lein vnd Flachß: *Hiſpani. Lino: Galli, Lin. Linum ſylueſtre, Græcis, λίνον ἄγριον: Italis, Lino ſaluatico: At Goßipium, Græcis, Ξύλον, Βάμβαξ, ſiue πάμβαξ, ſiue ἐριοφόρον: Officinis & Barbaris, Cottum, Bambax, ſeu Bambaſum: Italis, Bambagia, ſiue Cotone: Germanis,* Baumwoll: *Gallis Coton.*

Nomina.

Linum in Lolium mutari auctor eſt Theophraſtus 3. de cauſ. plant. 21. cuius genera ratione loci natalitij Plinius lib. 19. ca. 1. recenſuit: in Phytopinace noſtro licet nouem propoſuerimus genera: nunc tamen & decimum tenuifolium violaceum agnoſcimus, de quibus ex profeſſo in vniuerſali noſtra hiſtoria, vbi deſcriptionibus fideliſsimis etiam icones adponemus. Lini enim duplicis tantum meminit Matthiolus, ſatiui & eius quod flore luteo eſt: adiecimus tamen & tenuifolium cum vulgatiſsimum ſit. I. Linum ſatiuum C. B. & Dodo. fol. Linum, Brunf. Fuch. Dod. gal. Cord in Dioſc. Lac. Lonic. Lob. ob. Caſt. Cæſ. Lug. Linum Germanicum ſiue Satiuum, Trag. Linum ſatiuũ vulgare cæruleum, Lob. icon. II. Linum maritimum luteum. C. B. Linum ſylueſtre, Matth. Dod. fol. Caſt. Cæſalp. Linum ſylueſtre primum, Lugd. Linum marinum luteum Narbonenſe, Lob. III. Linum ſylueſtre anguſtifolium flore minore. C. B. Linariæ quarta ſpecies Trago: linum ſylueſtre tenuifolium, Lob. Tab. Linum ſylueſtre tertium, Cluſ. Pan. Lugd. Linum ſylueſtre cæruleo flore, Camer. ad Matth. Flore eſt cæruleo, reperitur & albo. IV. Goſſipium duplex nouimus, alterum vulgatum, alterum arboreum, quod in horto, Doctoris Zuingeri vidimus cuius iconem hiſtoria noſtra exhibebit: ſed de vulgato quod Coto & Bombax Serapioni dicitur, Xylon. Fuchſ. Matth. Dodo. gal. Geſ. hor. Lac. Lon. Goſsipium, Matth. Lob. Dodo. fol. Caſt. Lugd. Cæſalp. Taber. Cam. δένδρον ἐριόφορον, Guilandino.

CICER DOMESTICVM.

CICER SYLVESTRE.

Ἐρέβινθος.

CICER. CAP. XCVII.

Cicer ſatiuum aluo idoneum eſt, vrinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menſes ac partus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes teſtium, verrucoſas informicationes: ad ſcabiem, vlcera capitis manãtia, impetigineſque, item contra carcinomata, & vlcera, quæ cacoethe vocantur, cum melle, & hordeo prodeſt. Alterum genus arietinum nominatur. Vtrunque cit vrinas, dato cum roremarino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto. Lædunt ea exulceratam veſicam, & renes. In verrucarum formicantium, penſiliumque genere, prima luna ſingulis granis ſingulas tangunt, eaq; grana linteolo deligata abijci poſt ſe præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Sylueſtre cicer, folijs ſatiuo ſimile eſt, odore acri, ſed ſemine diſcrepat. Idem quod ſatiuum præſtat.

In Cicerum genere habetur ſatiuum & ſylueſtre. Satiuum trium eſt generum, candidũ, quod Columbinũ vocatur, eſt & rubeum Venereum dictum, quòd ad excitandam venerem mirificè præſtet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Adoleſcit ciceris planta cubitali altitudine, paulò procerior, folijs oblongis, denticulatis, ſubalbi-

Ciceris conſideratio.

Ciceris hiſt.

albicantibus, pilosis: caule lignoso, haud recto, ramis multis brachiato, floribus subpurpureis, è quibus siliquæ prodeunt breues, farctæ, hirsutæ, in mucronem acutum tenuem desinentes, in quibus ad summum cicera duo concluduntur. Radice nititur lignosa, fibrosaq; altè descendens. Solum amat pingue. Seritur vere appetente & maturescit æstate, quo etiam tempore demetitur arescentibus siliquis, nam si citius extirpetur, semen rugosum euadit. Horũ meminit Gal. 1. de alim. fac. inquiens: Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, sed valentius nutrit. Venerem stimulat, creditumq; est etiam simul semen generare: cuius gratia admissarijs equis quidam ipsum exhibent. Inest præterea Ciceribus facultas abstergendi maior, quam fabis: adeò vt quædam ex ipsis contractos in renibus calculos euidenter frangant, atq; comminuant. Nigra autem sunt ea, & exigua in Bithynia præcipue nascentia, Arietinaq; vocata. Huius ex aqua decoctum potare præstiterit: Vescuntur & virentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis: hactenus Galenus. Nigrum vocari Arietinum tradidit Plinius, quòd arietum capita sua imagine repræsentet. Theophrasto quoque Cicerum plures sunt differentiæ libro octauo capite quinto de hist. plan. vbi sic habet: Cicer & magnitudine, & sapore, & odore, & forma, plerasq; differentias ostendit, vt arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præstant. Ciceris facultates recensuit etiamnum Aetius, sic inquiens: Cicer flatuosum legumen, ac alimentosum, ventri accommodatum, vrinam ac menses euocat, & lac, & sperma copiose generat. Huius decoctum, præsertimq; nigri, calculos renum frangit. Alterum verò genus, quod Orobiæum vocatur, attrahit, discutit, incidit, & abstergit. Iecur, lienem, & renes expurgat: scabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac testiculorum durities discutit: affertq; ad vlcera maligna præsidium non pœnitẽdum: hactenus Aetius. Cicerũ farina ex intubi stillatitia aqua decocta, & iocineri illita tumores illius resoluit, & serpentiũ morsibus medetur, præsertim, si cũ Hyperici decocto misceatur: columbinum aqua maceratũ, & deinde contusum, & illitũ, putrescentes gingiuas sanat. Paratur è cicerum rubeorum sesquilibra, additis quibusdam alijs, decoctum perquàm optimum ad vrinæ ardores, hoc modo: Sumito eorũ sesquilibrã, & in lib. 10. aquæ die vna macerato, & ad tertias decoquito. Deinde percolato decocto addito dulcis radicis vnciam, item maluæ, & eius radicis, graminis, & althææ, agrimoniæq;, & cuscutæ manipulum, Sebestẽa, & zizyphas decem, præterea seminis melopeponis delibrati binas vncias, baccarum Halicacabi, & hortensis Solani, & lithospermi, singulorum drachmas quatuor, ossium dactylorum contritorum drachmas tres: et permittito hæc omnia feruere ad tertias: propinato quotidie manè vncias quatuor. Errant maximè Germani, qui Pisorum ius, potandum exhibent ad abstergendum ventriculum, sibi persuadentes Pisum, columbinum esse cicer. CICER syluestre, satiuo ciceri simillimum habetur, sed folia denticulata non sunt & siliquæ minores, rotundioresq; spectantur. Est planta in vniuersum hirsutior, atq; asperior. Nascitur sponte in agris: & locis incultis. Excalfacit & siccat, & cum plus amaritudinis habeat, magis quam satiuum abstergit & aperit. Cæterum syluestre omnibus ferè notum est; & si Plinio fides est adhibenda, ventrem subducit: sed flatus, & intestinorum dolores gignit. Græcis ἐρέβινθος: Latinis, Cicer nominatur: Arabibus, Chemps, Hamos, seu Halhamos. Italis, Ceci: Germanis, Kichern / Kichererbs / vnd Zisererbs: Hispanis, Grauancos: Gallis, Cices. Cicer syluestre, Græcis ἐρέβινθος ἄγριος: Italis, Ceci saluatichi.

Ciceris vires ex Gal.

Ciceris vires ex Aetio.

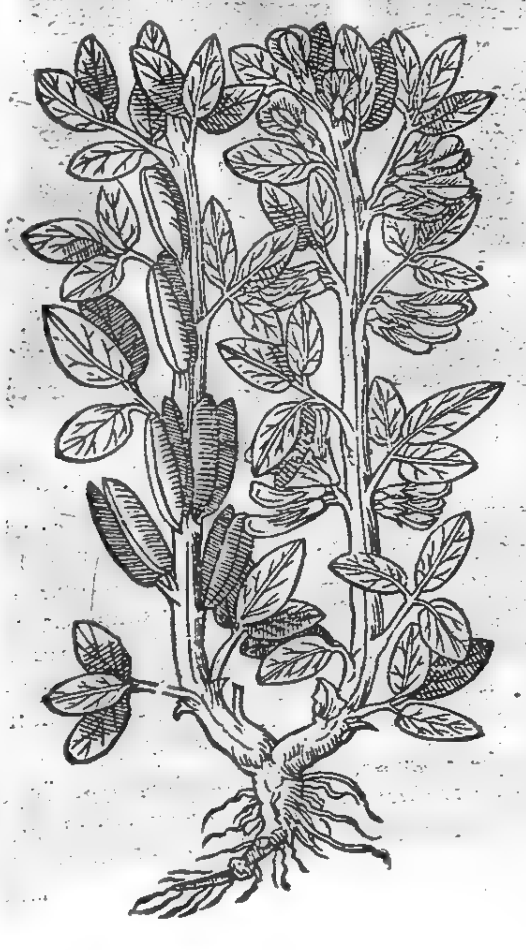
Ciceris vires Matthiolo.

Cicer syluestre.

Nomina.

Cicer satiuum est & syluestre. Satiui differentias Theophrastus & Plinius referunt, siquidem habeamus floribus candidis, aut ex purpura rubescentibus, seminibus albis qui columbini, rubri qui arietini, alijs venerei: & nigri qui, vt Galenus voluit, arietini, alijs Venerei dicuntur. Aliud quoddam Ciceris orobæi Theophrasti nomine aduersaria proposuere. Ciceris verò syluestris tres quoq; occurrunt differentiæ, alterum enim est folliculis rotũdis, alterum folliculis oblongis, quod duplex existit. Hic de priori sermo, quod dicitur Cicer syluestre folliculis rotundis. C.B. Cicer syluestre, Dodo. gal. Matth. Cast. Lugd. Cicer syluestre herbariorum Lob. Cicer syluestre primum, Dodo. fol. & Taber: quod fructu etiam maiore & oblongiore reperitur monente D. Cam.

I. Κύαμος.

a Omnia exẽ. κύαμος ἑλληνικός. i. faba græca.

FABA. CAP. XCVIII.

FAba inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuosa somnia facit, tussi confert, carnem gignit, media calidi, frigidiq; natura. Decocta in posca, & cum suo cortice esitata, dysenterias, & cœliacorum profluuia sistit: contra vomitiones conuenienter manditur. Inflatio leuior contrahitur, si aqua prior inter coquendum abijciatur. Viridis plus negotij stomacho exhibet, maioremque flatũ parit. Lomentum eius & per se, & cum polenta illitum, inflammationes, quas vulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoso lacte mammas, etiam si inflammatione tententur, adiuuat: lac restinguit: furunculos, sugillata, parotidasq; cum fœni græci farina, & melle discutit: cum rosa autem, thure, & oui candido, procidentes oculos, tumores, vuasq; reprimit: subactum vino, suffusiones, & ictus oculorum recreat. Manducata sine cortice faba, ad auertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in vino testium collectiones sanat: quò tardius pubes erumpat pueris, imo ventri illinitur: vitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui post euulsionem renascuntur, gracilescunt & minus alimenti capessunt: cum polenta, scisso alumine, & vetere oleo impositi cortices, strumas discutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuisa, in quas suapte natura scinditur, imponi solet sanguinis defluxionibus ab hirudine concitatis: namq; eas supprimit, si semisecta apprimatur.

Fabarũ consi. & historia.

FAba, caule exit quadrangulo, obliquo, geniculis intersepto, inani fragiliq;, alijs multis, è quibus flores plures ex vno pedi-

culo racematim exeunt, nō quidem vtrinq; sed vno tantùm latere seriatim appensi, versicolores, hirti, ac cristati. Prodeunt è caule rami dispari exortu, è quibus folia emergunt pinguia, vtrinq; quaterna: è ramusculorum cacuminibus capreoli exeunt singulares, sed adeo tenues, vt facilè perdantur. Siliquas primas edit ijs floribus, qui in inferiori caulis parte habentur, ceteris leguminibus maiores, craßiores, carnosioresq;, apice in acutum desinente, quibus fabæ concluduntur, forma, colore & magnitudine differentes. Nam aliæ magnæ, aliæ paruæ, aliæ subrotundæ, aliæ compressæ, & aliæ quidem colore sunt albicante, aliæ subrutilo, aliæ subnigro. Planta tota vnica nititur radice, tenuibus adnatis fibris. Seritur in agris cæterorum leguminum modo. Gaudet irrigari pluuia, dum floret, deflorescens verò contra, tunc enim nisi exiguas desiderat aquas. Seritur à nonnullis solùm ad arua impinguanda: namq; cum florere incipit, totaq; succosa est planta, illam arant agricolæ, quæ subinde sepulta contabescens, lætißimum, pinguißimumq; agrum reddit. Fabalium caulium, & siliquarum cinis, ad coxēdices, & veterū neruorum dolores, cum vetere axūgia illitus, prodest. Fabæ, vt memoria prodidit Gal. li. 7. simpl. medic. in exiccando, & refrigerando secundū vtrumq; ad mediū temperamentū propinquißimè accedunt. Caro Fabæ paulū quid abstergentis facultatis cōtinet, sicut cortex nōnihil adstringētis. Idcirco medicorū nonnulli totā fabam cū oxycrato decoctam dysentericis, cœliacis, & vomentibus, quos ἐμετικοὺς nominant, exhibuerunt. Porrò vt eduliū, flatulenta est, ac coctu difficilis, si quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea: vt medicamentum verò, foris imposita, sine molestia desiccat. In podagricis ea sæpenumero vsi sumus ex aqua decocta, & deinde adipe suillo admista. Ad neruorum tum contusiones, tum vulnerationes, farinam eius cum oxymelite imposuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & testium, & mammarum aptum est cataplasma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mammæ ex lacte ipsis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoq; ab eo cataplasmate extinguitur, sicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, sic inquit: Inflat is cibus quocunq; modo apparetur, nec per quamuis longam decoctionem id vitij potest amittere, quod ptisanæ minimè negatum est, deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porrò affectus singulos cibos sequi natos, animaduertere, & mente consequi volet, quandam totius corporis tensionem, quasi à flatulento spiritu persentiscet, maximèq; qui ad huiusmodi esculentum non fuerit assuefactus, aut ipsum minus rectè coctum assumpserit. Habent autem fabæ non densam, nec grauem, sed fungosam, leuemq; substantiam: quæ tamen ipsa nonnihil abstersoriæ poßidet facultatis, similiter ptisanæ. Etenim manifestè fabacea farina cutis sordes detergere conspicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac vtuntur, velut alij nitro atq; aphronitro, & in vniuersum ijs, quæ abstergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptisana: nam quæ in summa cute eminent lentes, exterit, & maculas velut ex sole contractas. Huius ergo facultatis nomine in alui quidem transitu diu cunctatur, sicut quæ glutinosa, & craßi succi sunt sine vlla abstergendi facultate, qualia halicam, tragum, similaginem, & amylum, esse perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex fresa faba paratum, quod ἔτνος Græci nuncupant, flatibus non careat, multò amplius integra fabæ inflabit cibus: quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs sumunt) flatum deponit, sed tum concoctu, perdifficilis, tardoq; descensu incommodior redditur, & craßi succi alimentum in corpus diffundit. Quod si viridis, immatura, nondumq; arefacta edatur, commune omniū fructuū, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum vim non tantùm in vijs intestinorum, sed etiam per vniuersum corporis habitum producet. Merito igitur minus quoq; nutriet, sed promptius deijcietur. Plerique autem hominum non crudas solas fabas comedentes, vnà eas cum suilla carne decoquūt, veluti olera consueuerunt, ruri verò etiam cum caprina, & ouilla. Alij fabas inflare sentientes, cæpas admiscent, cùm in ollis pulmentum ex illis struunt: sunt qui non simul elixatas, sed cùm pulmento cæpas ingerant crudas. In omnibus nanq; dapibus quicquid flatuosum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum est.

Fabarum vires ex Gal.

II. FABA SYLVESTRIS.

Est etiam planta, cuius hic imaginem appingi curauimus, quam SYLVESTREM FABAM appellare libuit, quòd cum domestica non paruam habeat similitudinē. Crescit hæc in Apulia, vt quidā mihi retulerūt, passim in campestribus humi repens, caulibus quadrangulis sese inuicem implicantibus, folio domesticæ fabæ, floribus in purpura albicantibus, è quibus siliquæ oriuntur, lupinorum modo compressæ, fabarum longè minores, in quibus semen continetur rotundum, fabarum sapore. Sunt qui dicant hanc easdem cum domestica habere vires. Sunt qui hanc plantam velint Galeno libro primo de alimentorum facultatibus ARACVM vocari domesticum, quæ in re fortasse non malè sentiunt, nec volo ego quoq; horum sententiæ contradicere: etsi ego syluestrem fabam eam vocauerim, ob similitudinem, & præsertim, cum alia sit planta, cuius hic imaginem quoque expreßimus, quæ Arachum secundo loco à Galeno descriptum per omnia referat. Dicant alij rei plantariæ studiosi suam quoq; sententiam, quam facilè ex Galeni verbis elicere poterunt, qui de Aracis siue Arachis ita scriptum reliquit: Postremam nominis Aracorum syllabam scriptam per, c, in Aristophanis Helcadibus inuenimus, vbi inquit: Aracos Triticum, ptissanam, alicam, zeam, lolium, similaginem. Semen hoc cicerculæ semini est adsimile, fueruntq; nonnulli qui putarunt ipsum non esse generis à cicercula diuersi, quandoquidem & vsus ipsius omnis, & facultas, cicerculæ facultati est adsimilis, nisi quòd Araci sunt duriores, minusq; facilè elixantur: quæ causa etiam est, cur cicerculæ concoctu sint difficiliores. Apud nos autem syluestre quoddam, rotūdum, ac durum, eruoq; exilius, in fructibus

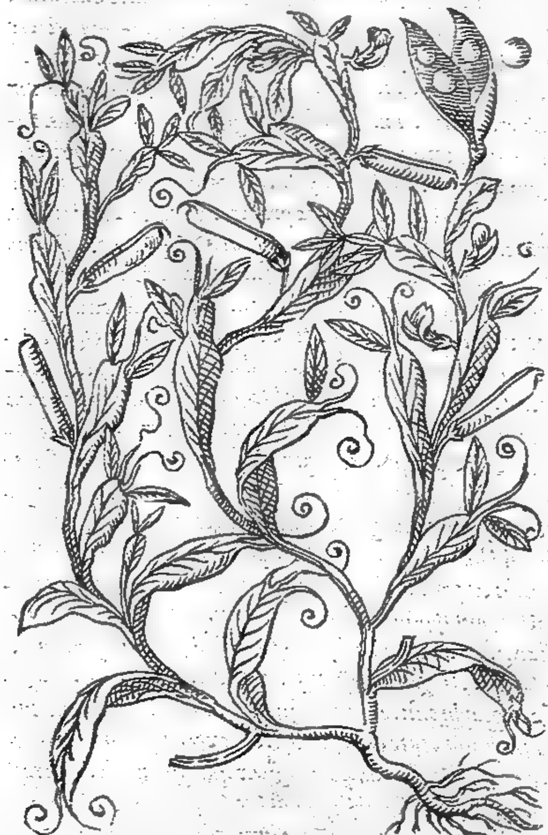
Fabæ syluestris historia.

Araci hist.

Galenus de Araco.

Theophrast. de Arace.

III. ARACUS NIGER.

bus cerealium repertum, quod Arachum nominant, non per, c, sed per ch, vltimam syllabam proferentes: pronunciunt ipsum, vti & semen securidacæ, seligentes. Hæc ille. Meminit quoque Araci Theophrastus lib. & cap. 8. de historia plant. sic inquiens: Nam & Auena magis in hordeo exire videtur, & in lente Aracus, res scabra, & dura. Id quod in planta, quam pro syluestri Aracho appinximus, quis facilè videre potest. ARACUS humi repit, caule anguloso, flexili, subaspero, cicerculæ haud absimile: folia illi sunt oblonga, caulem infernè ambientia, quæ summo cacumine clauiculas tenues fundunt: flores edit non magnos erui ferè modo, è quibus siliquæ oriuntur pisi minores, in quibus semen est asperum, rotundum, pullo colore. Nascitur inter segetes, campestribus locis. Abstergit, resoluit, desiccat & expurgat. Verùm in altera nullam video ego Cicerculæ cognationem, quo fit, vt eam fabam syluestrem appellauerim. Κύαμος *sic Græcis, Latinis verò Faba vocatur: Arabibus, Hachille, Haballe, siue Bachale: Italis, Faua: Germanis,* Bonen: *Hispanis, Hauas: Gallis, Faue. Faba syluestris, Græcis,* κύαμος ἄγριος: *Italis, Faua saluatica. Aracus, Græcis* ἄρακος: *Italis, Araco.*

Nomina.

Faba κύαμος à feracitate dicta, & κύαμος ἑλληνικὸς ad differentiã Ægyptiacæ, semẽ est inter legumina maximũ & quo maius, eò magis in longitudinẽ depressum: minora autem rotundiora sunt, quę in siliquis cõtinentur vt plurimùm ternæ ad summum, & rarissimè quinæ, quæ vt plurimùm candidæ, sunt nigræ & ex rubicundo colore purpurascentes: & flores aut candidi lituris nigris conspicui (quas lugubres dicunt, ideoque ab eorum vsu aliqui abstinent) aut ex purpura nigrescentes. Est autem satiua & syluestris: est & purgatrix, quam alij ad Phaseolos referre malunt. Satiua est maior & minor. Faba satiua maior. C. B. Fabulum Gellio & Festo: Faba, Brunf. Fuch. Matth. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lac. Lon. Cast. Cæsalp. Tab. Faba vulgaris, Trago, Fuch. Cord. in hist. Faba maior recentiorum, Lob. Faba satiua, Lugd. Phaselus satiuus, Faba non est, Dodo. gal. Bona siue Phaselus maior. Dodo. fol. II. Faba syluestris Matth. Cast. Lugd. Tab. Phaselus syluestris & niger, fortè Faba, Dodo. gal. Ges. hort. Syluestris Græcorum Faba, Lob. Bona syluestris, Dodo. fol. Pisa nigra, Cam. Aracus Fuchs. dicebatur. III. Aracus & Aracus niger Matth. Cast. Cam. Eruilia syluestris, Dodo. gal. & fol. Ochrus siue Eruila, Lob. Cicer eruinum quorundam, Lugd. semen colore est subluteo, aut nigro.

Κύαμος αἰγύπτιος. FABA ÆGYPTIA. CAP. XCIX.

I. FABA AEGYPTIA.

Ægyptia Faba, quam aliqui Ponticam vocant, in Ægypto plurima prouenit: in Asiæ etiam, Ciliciæq; lacubus inuenitur. Folia habet ampla, † etiam si ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti crassitudine: florem roseum, dupla papaueris amplitudine: & vbi flore exuitur, fert folliculos vesparum fauis similes, in quibus faba supra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id est arculam, ideo nominant, quoniam seratur ipsa humenti glebæ mandata, & ita in aquam demissa. Radice firmatur arundine crassiore, quæ cruda coctaue estur: ei Colocasiæ nomen est. Faba virens manditur, & exiccata nigrescit: vulgarem magnitudine superat. Adstringendi facultatem obtinet, & stomacho vtilem: dysentericis, cœliacisque prodest, insparso polentæ vice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in vino mulso decocti si terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio viride spectatur, gustu amarum, si tritum, & cum rosaceo coctum instilletur.

Aegyptiæ fabæ consid.

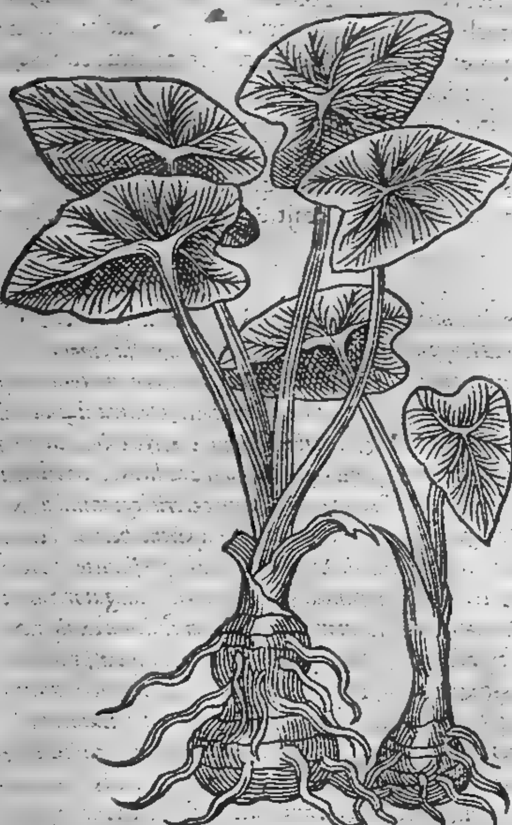
SVnt qui Aegyptiam fabam suæ radicis appellatione Colocasiam nuncupent. Hanc primum Tridenti anno 1538. ostendit mihi Odoardus Polonus, qui alias quoq; plantas, & eas quidem raras, secum deferebat ex Syria & Aegypto.

Cæterum

Cæterùm eos equidē in errore versari crediderim, qui putant plantam illam ex Aegypto allatam, quæ Ari speciem repræsentat, esse fabam Aegyptiam. Siquidem hæc, nec caulem, nec flores, nec fabas edit, nec radice nititur crassissima, arundinaceaq́; nec spinis subhorrens, vt Theophrastus inquit. Cæterùm explodenda videtur Anguillarij sententia, vbi probare contendit AEGYPTIVM ARVM legitimam esse Colocasiam. Siquidem ipse, non aliam ob causam Ari huiusce plantam caule viduam perpetuò esse censet, quàm quòd illarum regionum incolæ quotannis radices effodiant ad esum, nec permittant eam ad suam peruenire frugem. Sed quàm friuolo nitatur argumento, ipsamet planta palam facit, cùm neque in Italia pluribus annis ad senectutem vsque in fictilibus, & viridarijs educatā, vsquam caulem ediderit. Deinde quis crediderit vnquam effodi has plantas, ijs in regionibus adeò diligenter, vt alicubi quandoque aliqua non remanserit? Absurdum quidem hoc est, & minimè credendum. Ideoq́; cum ijs consentiam, qui Ari speciem esse putant, siquidem cum folio, tum radice Arum imitatur, vt ex eius imagine hic expressa, quam mihi dono dedit Augerius de Busbecke, vir sanè clarus, ex Constantinopoli allatam, quis certior fieri poterit. Meminit huius Theophrastus lib. 4. cap. 10. de plantarum historia, vbi ita scribit: Faba Aegyptia in paludibus, stagnisq́; exit. Caulis eius, qui longissimus, quaterna cubita perficit: crassitudo digitalis est, similis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinsecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, vesparum fauo non absimile. Inque singulis cellis singulæ fabæ continentur, paulò super id eminentes, multitudine plurimùm terdenæ. Flos papauere duplo maior, colore roseus, in plenum caput: Super aquam folia ad singulas fabas amplexa exeunt. Fabam quamq́; conterenti amarū illud, ex quo pilula fit, inflexū patescit: fructus ita se habet. Radix illi crassissima, arundine plenior, rimas similiter atq́; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & assa: eoq́; cibo, qui incolunt paludes, vtuntur. Nascitur itaq́; sponte vel plurima: cæterùm & seritur in limo paleis largè admistis, vt descendat, incorruptaq́; maneat, sicque fabeta faciunt. Si autem semel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim valida est, nec procul arundinum stirpibus, verùm spinis subhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non videt. Nascitur hæc etiam in Syria, Ciliciaque: hactenus Theophrastus. Hanc amplissima emittere folia tradidit Plinius lib. 21. cap. 15. vbi sic inquit: In Aegypto nobilissima est Colocasia, quam cyamon vocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cùm coctus est, araneoso in mandendo: thyrso autem, qui inter folia emicat, spectabili: folijs latissimis, etiam si ad arbores comparentur, ad similitudinem eorum, quæ personata in nostris amnibus vocamus. Adeoque Nili sui dotibus gaudent, vt implexis Colocasiæ folijs, in variam speciem vasorum, potare gratissimum habeant. Seritur iam hæc in Italia: hæc Plinius. Aegyptia faba (vt Galenus auctor est libro primo de alimen.) sicuti nostratē magnitudine lōgè præcellit, ita & naturā humidiorē, magisq́; excrementitiā sortita est. Planta, quæ κύαμος αἰγύπτιος Græcè, Faba Aegyptia Latinè dicitur: Italicè, Faua d'Egytto: Hispanicè, Inhame, Haua de Egipto: Gallis, Faue d'Egypte. AEGYPTIVM Arum folia fundit bina, & fortasse plura, prægrandia, Ari nostratis maiora, lineis numerosis exarata, ac longo, crasso, canaliculatoq́; pediculo appensa. In regionibus nostris translatū, neq́; caulem, neq́; florem, neq́; fructum gignit. Radice nititur bulbosa, rotūda, ima parte in caudam desinente, agnatis circumquaq́; multis, ari nostratis modo. Prouenit plurimum in Aegypto. Excalfacit & siccat; minus tamen quàm nostrum: quin etiam abstergit, incidit, aperit, attenuat, prouocat. Radix decocta & melle excepta, medetur cunctis pituitosis pectoris morbis. Expectorat enim valenter admodum, quæ crassa, lentaq́; sunt, & pituitosa: quare asthmaticos maximè iuuat. Datur elixa vtiliter tussientibus, ex pituitosis pectoris vitijs, ex amygdalino oleo. Idem præstat lac bubulū recenter mulsum, in quo radix ipsa incocta fuerit. Illinitur elixa epiphoris, suggillatis, inflammatisq́; tonsillis, fabacea farina addita & defruto subacta: præstat quoq́; ex oleo illita ad tumētes hæmorrhoidas. Arum Aegyptium, Græcè ἄρον αἰγύπτιον: Italis, Aro sive Gigaro d'Egitto.

Anguillarij opinio explodenda volentis Aegyptiū Arū esse Colocasiam.

II. ARVM AEGYPTIVM.

Aegyptiæ fabæ histor. ex Theophr.

Colocasia ex Plinio.

Galenus de Aegyptia faba.

Nomina.

10 20 30 40 50

† Græci codices hoc loco habent ὡς πέτασον, id est, instar galeri. Quæ autem horum loco affert Ruellius ex Plinio sumpsit loco citato. Vbi verbis, quæ illa sequuntur, rectius fortè hunc Dioscoridis locum interpretari videtur.

Fabam Aegyptiam & Arum Aegyptium, diuersas fecit plantas Matthiolus; alij verò non distinguunt: Arum Aegyptium seu Colocasiā, sæpius vidimus, at Fabā Aegyptiā, si modò diuersa sit, nunquam vidimus, quàm vtinam aliquis ad nos mitteret pro vniuersali historia nostra, eius enim, vt par esset, honorifica fieret mentio. I. Faba Ægyptia Matth. Lacu. Lugd. Cast. cui etiam Colocassia dicitur, Colocasia Lon. II. Aron maximum Ægyptium, Aron cui folium cauum Theophrasti, & fortè faba Ægyptia Dioscoridis, cuius radicem Colocasiam dici monet C.B. Arum Ægyptium, Matth. Ges. hor. Lob. in icon. Dod. fol. Cast. Lugd. Cam. Aron magnum Colocasia vulgo, Pampina Paradysi Siciliæ incolis; Cæsalp. Faba Ægyptia, Cord. in Diosc. Colocasia Bellon. Ges. hort. Clus. Hisp. Lob. obser. Lugd. Culcas, faba Ægyptia, Alpini. Hanc nec fructum nec florem ferre, scribit Bellonius, Lugdunensis verò cum flore pingit; quem tamen hactenus videre non licuit.

60

Φακός. LENS. CAP. C.

LEns frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, stomachum malè habet, eumq́; & intestina inflat: sed aluum cum cortice cocta sistit. Præstat in cibo, quæ facilimè coquitur, nihil atri in

maceratione reddens. Vim habet adstringendi, qua ex causa aluum cohibet, si detracto antea cortice discoquatur accuratè, primaq; aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum ventrē resoluit.) Somnia tumultuosa excitat: capiti, neruis, ac pulmoni inutilis: melius suo fungetur munere cōtra alui fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis rosis, aut mespilis, sorbisue, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ post decoctionem abijciuntur: vel rhoe, quæ obsonijs inspargitur: verùm acetum cum ea diligenter percoqui debet, aliàs aluum conturbat. Contra subuersionem stomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cum polenta, & illita, podagras lenit: sinus cum melle glutinat, crustas rumpit, vlcera purgat. Decocta in aceto duritias, & strumas discutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflammationibus oculorum sedisq;, addito rosaceo: sed in amplo sinu, vt inflammationibus sedis, quæ maius remedium exigunt, cum putamine punici, ac siccis rosis adiecto melle, decoquitur: nomis quæ in gangrænam euaserunt, adiuncta maris aqua: pustulis, & his quę serpunt, igni sacro, pernionibusq; vt antea dictum est: contra mammas in quibus lac in grumos coijt, & præ nimia sui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

LENS.

Lentium cõsideratio.

Lens legumen vbiq; cognitum, folio est viciæ minore, & flore haud longè dissimili, siliqua parua, compressa, molliterq; in latitudinem fusa, in qua semina terna, quaternàue concluduntur, rotunda, pressa, læuiq; cuticula contecta. Genera eius duo, album, quod minus est, & in cibis gratius, cinereo colore alterum, orbe paulò maiore. Huic flos est in purpura cādicās, alteri simpliciter albus. Seritur vbiq; in campis, cum cæteris leguminibus. Necatur strangulaturq; lens, adnata illi aparine herba. Semina quæ ante sationem bubulo fimo obruuntur, præstantiora proueniunt, & celerius demetuntur, si rei agrariæ indagatoribus credimus. Lentis decocta cremor ad oris, & genitalium exulcerationes vtiliter adhibetur. Sunt qui scribant, certoque affirment, epoto primo lentis iure, necari expellique citissimè puerorum vermes Lentes quemadmodum libr. 8. simplicium medicamentorum scriptum reliquit Galen. valenter adstringunt, in caliditate verò, & frigiditate medium tenent, desiccant tamen in secundo ordine. Ipsum itaque earum corpus desiccat, & sistit ventrem: cæterùm decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijcitur, vbi retentionis causa adhibentur: hactenus loco citato Galenus. Cæterùm asserenti Dioscoridi Lentes aluum cohibere, si detracto antea cortice discoquantur accuratè, primaque inter coquēdum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorum facultatibus sic scribit: Ne ex lente quidem panem quis tentauerit: præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius vehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porrò lentis, sicut antè retulimus, adstringenti est contrarius: quocirca si elixæ in aqua iusculum sale, garo, oleoque conditum bibatur, aluum deijciet. At quod ex his decocta lente ad eum modum, quem retulimus ferculum apparatur, contrariam succo vim obtinet. Nam quæ ventri obueniunt, fluxiones desiccat, os ventriculi, intestina, & totum denique ventrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens verò decorticata, vt illam adstringendi vehementiam, cumque hac alia videlicet omnia, quæ consequuntur amittit: ità alibilior, quàm integra illa efficitur, crassum, prauumque succum gignens, tardè commeans: alui tamen fluores haud desiccat, vti ea quæ cortice non est spoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non seruant, elephantiasim quam vocant, & cancrum incurrunt. Siquidem crassa, siccaque cibaria facilè in melancholicos humores vertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus vitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam, lens cibo vtiliter præbetur: ceu aridis, & squalentibus admodum damnosè. Eandem ob causam visum integrum, & inculpatum hebetat, immoderatè exiccans: ei verò, qui contrario modo se habet, humidiori videlicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta est, crassum enim, & tardifluū sanguinem facit: at muliebri appellato profluuio conuenientissima. Cùm porrò lens, & ptisana cōtrariæ inter se sint facultatis, ex amborū commistione præstantissimū edulium cōponitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verùm non æqua vtriusque portio esse debet: minus enim ptisanæ adijciendum, vt quæ per decoctionem in cremorem late diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem ascis cit. Sed enim huius edulij eadem ac ptisanæ est confectio, præterquam quòd satureia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur: cum ptisana illis minimè gaudeat, sed solo anetho, porroq; sit contenta. Deterrima est lentis cōditio, quam diuitū coci sapa inficiunt: minimè enim incrassantia sibi vult admisceri, sed liquida potius, & crassitudinem incidētia. Cui verò sapa cōmiscetur, iecoris obstructiones gignere nata est, & ipsius visceris, atq; vna lienis inflāmationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurum, durescentes visceris vtriusque affectus, quos scirrhos vocant, hoc epulo exacerbari. Quod si suillam simul libeat incoquere, ptisanæ recentem, lenti sale asseruatam congruere deprehendes: ceu vtique quæ inter has media est, quam πρόσφατον id est, recenter salitam appellant, phacoptisanæ percommodè & ad suauitatem, & concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum salsis carnibus esitata, crassos humores augebit: nam hæ quoque sanguinem crassiorem, & melancholicum magis generant. Quapropter neque istis affatim, sæpeque vti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino prauo humori obnoxium est. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aëris constitutionibus in vnoquoque edulio intelligere oportet.

Lentium vires ex Gal.

Galenus, Dioscoridi contrarius in Lētium viribus.

Ac autum-

Ac autumno quidem melancholicis, ac siccantibus cibis abstinendum: hyeme verò eis vtendum: vti sanè in æstate humectantibus, & refrigerantibus: in vere medij temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendum. Est porrò mediorum non vna, nec simplex species: quædam enim huiusmodi sunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum cõtrariorum æquo interuallo à medio distantium mistione sunt mediocritatem adepta: vt si quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptisanam lenti commisceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non sanis modò, verùm etiam laborãtibus exhibebat, est enim & hoc ex pugnantibus compositũ edulium: quãobrem etiam tardius, quàm beta, citiùs verò, quàm lentes per aluum descendit. Est & illud perspicuum, huius succum in corpus dispartitum, ex amborum virtute, lentis videlicet, ac betæ, esse permistum: hactenus Galenus. Ex cuius verbis facilè colligi potest. Lentes in frequenti ciborum vsu minimè esse recipiendas, præterquàm ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, vt medicamenta potius, quàm vt cibus conueniant. φακὸς Græcis est, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, & Lente, Italis: Linsen: Germanis: Lentejas, Hispanis: Lentille, Gallis.

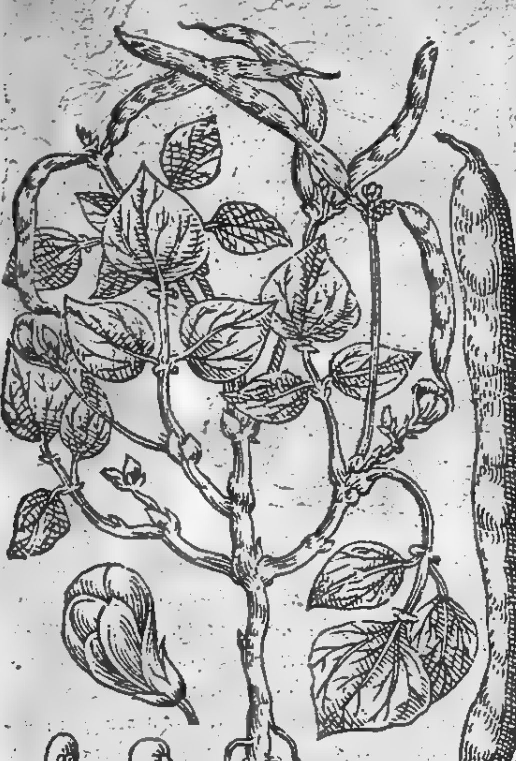
Nomina.

Lentium genera duo habemus, maius quod album, minus verò, aliud cinereo, aliud subruffo colore, aliud colore ex luteo pallido. Lentis maioris figura adposita.

φασίολοι. PHASIOLI. CAP. CI.

PHasioli inflant, spiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo aluum emolliunt, ad vomitiones idonei.

PHASIOLI.

PHasioli sunt in Italia vulgares, & in hortis, ac aruis frequentes. Diuersa eorum habetur genera, varijs coloribus distincta, nam & candidi, & rubescentes, & melini, ac diuersis respersi maculis reperiuntur. Quos superiori quoq; ætati cognitos fuisse putauerim: etsi nonnulli eos nuper in Italiã venisse existiment. Candidi, quibus granum cæteris minus est, cæterorum leguminum more, in aruis seruntur: at rubescentes, melini, ac varij seminantur in hortis alijsue locis, vbi vmbra æstiua fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum suo tempore demetendum proferunt, suis etiam inuolucris, ac sequaci foliorum, clauicularumq; reptatu, testudines, attegias, mapalia, tuguria, cameras, pergulas, scenas, ac tabernacula, è lignis cancellatim fabricata opacant, ac veluti topiario opere contexunt: solaresq; radios inhibent, non secus quàm vitis, lupus salictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & stirpium id genus, quæ arbores & sepes scandunt, perreptant, implicant, ac conuestiunt. Quo fit, vt crediderim ego, illos à veritate haudquaquam desciscere, qui dixerint, hoc Phaseolorum genus hortensem esse smilacem, hoc etiam libro à Dioscoride descriptum: quippe quòd illi maximè respondeat, vt in sequentibus dicetur. Quamobrem longè aberrasse videtur Marcellus, in carpendo Hermolao tantopere auidus, cùm dixerit sibi parum verisimile videri ad eam altitudinem, & foliorum copiam posse legumen aliquod augeri, vt scenas, & tabernacula vestiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioscorides: sed & ipsius smilacis numerosus plantarum prouentus, quæ in quàm plurimis hortis, ac viridarijs longissimos scandunt palos, & cancellata tecta conuestiunt. Cæterum nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo asseuerint, Phasiolos supradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortensi smilace differre existimo, Dolichos esse, quorum meminit Theophrastus lib. 8. cap. 3. de plantarum historia: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipsum secutus Paulus. Quippe quoniam Dolichi (vt adiuuante Deo infrà in smilacis hortensis mentione dicemus) non sunt illud pisorum genus, quod Ausonijs vulgo dicitur Rouiglione, Tridentinis verò Arabeia, vt Manardo Ferrariensi placet. Quandoquidem hanc sub Ochri nomine, tam Galenus, quàm Paulus descripsere, vt eo, quem modò citauimus loco patebit. Porrò in hoc præsenti capite Dioscorides de candidis tantùm, ac vulgaribus phasiolis disseruit, non de eruilia, Arabeia vulgò vocata: in sequentibus verò capite de hortensi smilace, eorum mentionem fecit, qui vel rubentes, vel lutei, vel versicolores enascuntur. Albi itaq; & magis vulgares, qui seruntur passim in campis, mense Maio & quandoque post messem sine pedamento per se subsistunt, sed in latum sese pandunt, folijs hederaceis, maioribus tamen & mollioribus, venosis, ternis ex vno pediculo prodeuntibus: flores emittit candidos piso minores, è quibus palmaria cornulæ prodeunt, teretia, & in acutum desinentia, primo quidem exortu viridia, & per maturitatem albicantia. In his semina plura, quæ phasiolos appellamus, continentur, facie quadrupedum renibus similia, alba, præter vmbilicum, qui tantum in ijs nigricat. Phasioli excalfaciunt, & humectant ordine primo. In cibum sumpti inflant, & ventriculo laborem faciunt, semen tamen generant, & venerem sollicitant, præsertimq; vbi longo pipere, galanga, & sacharo asperguntur: atqui id valentius præstant, si lacte bubulo pingui decoquantur quousq; rumpantur. Redduntur in cibis innocentiores, si cum sinapi vel cari semine edantur. Tumultuosa præterea ac terrifica faciunt somnia, perinde ac lentes. Cornicula dum tenerrima sunt, elixantur, & in acetarijs deuorantur, addito pipere, gustu non ingrato: Eadem prius elixa, & farina circumlita, & deinde in oleo feruenti aut butyro frixa, addito pipere, & vuæ acerbæ succo, Italis quoq; expetuntur in cibum. Præstant peculiariter propria sua ipsius facultate ad sanandum equorum morsus, si dentib. attriti crudo vulneri illinantur. Parant quoq; è phasiolis muliebrem fucum hoc modo: Sumunt phasiolorum alborum, micæ panis triticei albissimi, singulorum libram, Cucurbitam longam, teneram, virenteinq; vnam: dissecta prius cucurbita macerãt simul omnia ex lacte caprino nocte vna, deinde addunt seminum melopeponũ vncias quinque, nucleorum persicorum mundatorum vnc. 3. nucleorum pineorum delibratorum selibram: Conterunt per se omnia in

Phasiolorũ consid: Candidi, Rubescentes, Melini, Varij.

Marcelli error.

Rouiglione.

Phasiolorum descriptio.

Phasiolorũ vires.

Fucus ad mulierum ornatum.

in lapideo mortario, & deinde addunt pullum columbinum domesticum vna cum plumis in particulas dissectum, abiectis tantum intestinis, & omnibus simul mistis, ex vitreo organo, ad hoc parato, in vase feruentis aquæ collocato, aquam distillant, & subinde diligenter custodiunt. Siquidem huiusce aquæ lotione nitorem faciei conciliant, & cuti mollissimum addunt leuorem. Cæterum cùm phasioli pisa mihi in mentem reuocauerint, & nihil de eis meminerit Diosc. prætermittere quidem non potui, quin de eis quoque differerem. PISVM itaque caulib. exit fistulosis ramosisque, capreolis multis è ramorum summitatib. prodeuntibus, folio numeroso, longiusculo, crassiusculoque, ac subpingui: siliqua cilindracea, rotundo, & candi-

Pisorum hist.

PISVM MAIVS.

PISVM MINVS.

do semine albi ciceris magnitudine. Florem edit papilionis animalis figura, circa vmbilicum purpureum, quandoque in vniuersum candidum: radice imbecilla: Grana in siliquis sese inuicem stipant, vt in vicia, & eruo. Seritur vere, & æstate demetitur. Duo eius sunt genera, alterum maius, alterum minus. Maius pedamento gaudet, quo fit, vt Agricolæ arborum ramos illi adiungant. Facilem & solutam terram desiderat, & in apricis seri. Minus humi accumbit, gracilius omnibus suis partibus nec adeó in cibis gratum. Duum hoc est generum, album, & cinereum, quod Eruiliam vocat quidam: Ananienses, & cætera Tridentina rura, Arabeia vernaculo sermone appellant: alij Rouiglione. Seritur, vt maius, aprico loco, solo probe culto ac soluto, in qualitatibus omnibus nihil prorsus à maiori differt. Exiccant pisa fabarum modo, remissius tamen. Sunt qui scribant Pisorũ iure hausto purgari puerperas, & lactis copiã augeri, auriginosos sanari, & aquæ intercuti succurri, sed proculdubio decipiuntur, quòd hæc haud quaquam præstare possit medicamentum, quod refrigeret, & siccet. Verum errandi ansam cæteris præbuit Tragus, quippe qui perperam putarit Pisum cicer esse Arietinum, cui ea inest facultas. At quantũ ab Arietino cicere distet Pisum, facilè quispiam conijcere poterit ex his, quæ superius in Cicere diximus. Cicer enim Arietinum nihil ab alijs ciceribus differt, nisi colore, cætera similia sunt. Ideoque errorem hunc debent diligenter vitare Germani, qui suis puerperis pisorum ius propinant, quin etiam ijs qui sumpserunt purgatiuum medicamentum, extergendi ventriculi gratia. Nulla .n. pisis inest abstersoria facuitas, vt Gal. inquit lib. 1. de alim. fac. his verbis: Pisa tota substantia cum fabis quandam habent similitudinem, eodemque cum fabis modo sumuntur. His duabus tamen rebus ab eis discrepant, tum quod non æquè ac fabæ sunt flatulenta, tum etiam quod detergendi facultatem non habent, ideoque segnius quàm illæ per aluum secedunt. Vbi faba non sit ad manus, pisum eius poterit esse succedaneum, præterquam ijs in morbis, qui abstersione opus habent. Ita φασίολοι Græcè, vt etiam Phasioli Latinè dicuntur: Italicè, Fagiuoli. Hispanicè, Fasiolos: Gallis, Fasiolis. Pisum, Græcis πισὸν, Italis Pisello & Piso. Germanis, Erbis. Pisum minus Græcis, πισὸν μικρὸν. Italis, Pisello minore. Gal. Poix.

Pisorum genera duo. — Quorundam opi. refutata. — Tragi error, Pisum cicer arietinum cẽsentis. — Pisorum vires ex Gal. — Nomina.

Pisa á Pisa loco, vbi olim copiosè nascebantur: quæ diuersorũ generũ sunt, maiora quæ hortensia, cuius fructus dum virides rotũdi, resiccati, angulosi fiunt: colore candido aliás sordido: hæcq; duplicia, vel sine folliculis comeduntur, vel simul cum folliculis & leptoloba dicuntur: sunt quadrata: sunt minora, quæ vel hortensia & ramis affixis in altum scandunt, & ramulare pisum dicitur: vel in agris seruntur, & humi serpunt, & sunt vel alba (quæ maiora & minora) vel virida, vel cærulea quæ rariora, vel russa, quæ nostris cinerea dicuntur. Est pisum proliferum, vbi plures siliquæ simul iunguntur: sunt pisa Americana rubra: sunt & syluestria, de quibus omnibus in historia.

Ὄροβος. ERVVM. CAP. CIII.

Conclusa nõ leg. Orib.

[ERuum paruus frutex omnibus cognitus, angusto folio, tenuis, semina in valuulis habens: è quibus farina fit, nomine eruina, ad medendi vsus conueniens. Eruum capiti onerosum est: aluum esu turbat: sangui-

sanguinem per vrinam extrahit: elixo boues saginantur.] Parandæ farinæ ratio hæc est. Vberiora grana candidaque deliguntur, permiscendoque aqua resperguntur, donec sufficienter combibant: postea torrentur, vsque dum hians cortex disrumpatur: moliraque, farinario cribro incernuntur: postremò farina reconditur. Hæc aluo vtilis est: vrinam ciet: meliorem colorem efficit: sanguinem per vesicam, aut aluum cum torminibus elicit, si largius in cibo, aut potu assumatur: vlcera cum melle purgat: lentigines, & vitia cutis in facie, & maculas, totumq; corpus emẽdat: nomas, gangrænas, duritiasq; serpere non patitur: mãmarum duritias emollit: atra vlcera, quæ theriomata vocãt, fauosq; emarginat: carbunculos rumpit: cum vino subacta illita morsibus viperarum, canum, hominumque medetur: vrinæ difficultates, tenesmosq; ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non sentiunt, tostum, & ad nucis magnitudinem melle exceptum, sumptumque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore sanat fouendo.

I. OROBVS.

II. OROBVS CRETICVS.

Eruum officinæ, Græcorum more, Orobũ appellant: Planta itaque est eruum sarmentosa, foliosa, humi procumbens, caulibus ac ramis multis sese implicantibus, foliis paruis, longiusculis, lẽte minoribus, pluribus ex vno pediculo vtrinque pari exortu per interualla prodeuntib. vno in cacumine permanente. Flores edit paruos, ipsosq; subpurpurascentes, & aliquando candicantes: Siliquam gerit Pisi ferè similem, sed breuiorem, & graciliorem, in qua semen rotundum concluditur, pressa, strictaue inter granum & granum siliqua. Duum est generum, candidum, & rufum. Gal. tertium quoq; addidit, nempe pallidum, inter priora medium. Non diu est, quod legitimum habetur, & seritur iam vbiq; in Italia. Alterum quoque vidimus erui genus, quod Creticum vocant, nostrati ferè simile, sed minutiore semine, & siliquis gracilioribus. Porrò Brasauolus credidit Eruiliam, quæ Theophrasto, Galeno, ac Paulo, ochros appellatur, legitimum esse Eruum, nominis vicinitate fortasse deceptus. Qua in re Fuchsius quoque hallucinatus deprehenditur, quòd suo de plantarum historia volumine Cicercula vulgò vocatam, satiuum Eruum esse existimauerit: etsi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, vt periculum facientibus clarißimum est, haudquaquam eæ reperiũtur facultates, quibus pollere Eruum tradidit Dioscorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorsus amaritudine vacat, largius esitata nunquam sanguinem per vesicam & aluum cum torminibus elicit, vt de orobo fatẽtur Dioscorides, & Galenus: ex quo planè constat tam Brasauolum, quàm Fuchsium, vtriusque pace, hac in re deceptos esse. Sed ignorandum non est, quòd etsi Eruum ab agricolis seratur, habetur tamen & inter sponte nascentia: namque & per se inter segetes frequens oritur. Verùm cùm à paucis cognoscatur, illud inter viciæ species annumerãt. Animaduertendũ præterea est, quòd quanquam ad Eruinam farinam conficiendam eligit Dioscorides candidius Erui semen: Gal. tamen lib. 1. de fac. alim. candidũ pallido, ac rufescente, longè minus præstare scribit. Quapropter Brasauolus Galeni rationẽ minimè habuisse videtur, cùm sibi ex Dioscoridis tantùm sententia persuaserit, album erui semen in medicamentorũ vsu tam rufum, quã pallidum viribus antecellere. Erui farina melle excepta ij recreantur, quorum pulmones craßis excrementis redundant: expectorat enim ex thorace id omne, quod inhæserit. Lienẽ minuit Eruum, à ieiunis deuoratũ. Inguinũ bubones resoluit, ex melle illitũ. Virides eius siliquæ priusquàm indurescant, cum suo caule foliisq; cõtritæ illitæq;, nigros faciunt capillos. Eruina farina in Theriacam quoq; venit: nam sine ea parari nequeunt Viperei pastilli. Erui vires prodidit Gal. lib. 8. simp. med. ita inquiens. Orobus desiccat quidem excessu secundo intenso, calfacit verò primo. Porrò quatenus amaritudinis est particeps, eatenus incidit, extergit, atque obstructiones expedit. Cæterùm si sumatur copiosè, sanguinem per vrinas euocat. Et libro 1. de alimentorum facultat. ait: Boues apud nos, vt apud alias plerasque gentes, Eruo in aqua edulcato pascuntur: hominum cibis

Erui consi:

Eruũ duplex:
Eruum Creticum:
Brasauoli lapsus, Ochrũ, Eruum censentis.

Eruum sponte prouenit:

Erui farina:

Erui vires ex Galeno.

prorsus hoc semen damnatur, est enim & insuauissimum, & praui succi. Caeterùm in magna fame nonnunquam, sicut Hippocrates quoque scripsit, necessitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo instar lupini preparato ex melle vtimur, vt medicamento crassos pulmonis, thoracisq; humores expurgante. Candidum minus est medicamentosum, quàm id, quod ad flauum, aut pallidum colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, insuauitatem certè deponit, sed vnà cum ea & abstergendi, & incidendi vim, vt sola in eo relinquatur terrestris substantia. Itaque citra amaritudinis intellectum desiccans fit esculentum. Id Graecis ὄροβος quod Latinis Eruum nominatur: Arabibus, Herbum, Keisene, siue Kersene: Italis, Eruo: Germanis, Eruen : *Hispanis Yeruos: Gallis, Ers.*

Nomina.

Orobus ὄροβος Graecis, quibusdam παρὰ τὸ ἐρέπτεσθαι τοὺς βόας, quòd eo boues vescantur & saginentur: Eruum Latinis: quod satiuum est & syluestre. Satiuum, vel maiore siliqua & semine, vel graciliore siliqua & semine: rursus qui maiore, semine candido est aut pallido, aut ruffo. Syluestre eruum, varium est. Hic tantùm de satiuo. I. Orobus satiuus maiore siliqua C.B. Orobus & Eruum Matth. Cord. in Diosc. Gesn. hor. Cast. Lugd. Orobus receptus Herbariorum, Lob. Eruum verum siue Orobus, Cam. Tab. Cicer satiuum, Dod. gal. Mochus siue Cicer satiuum, Dod. fol. II. Orobus satiuus, minore siliqua. C.B. Orobus Creticus Matthiolo (in cuius editione postremà, & iconibus figura non habetur) & Lugdunensi.

Θέρμοι. LVPINI. CAP. CIII.

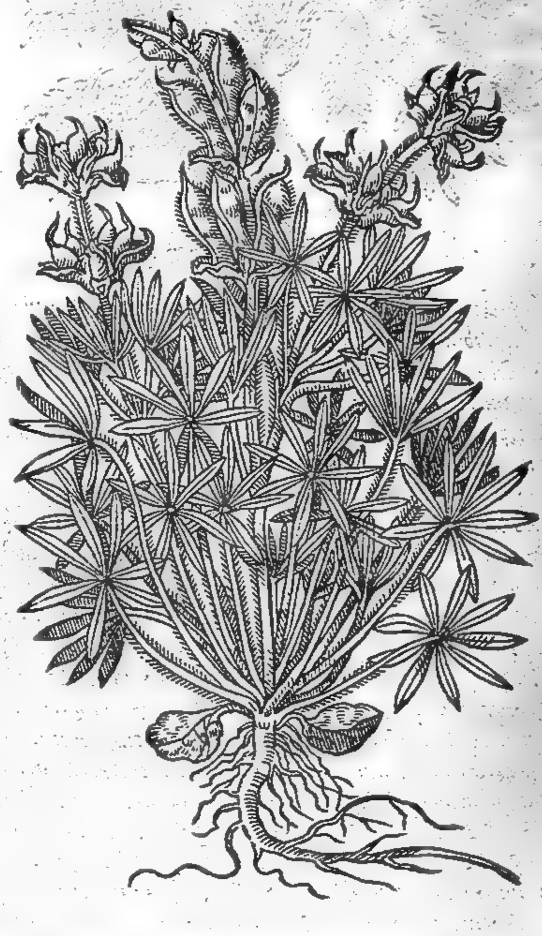
SAtiuus Lupinus notus est. Cuius farina cum melle delinctu [a], aut potu, ventris animalia expellit. Ipsi quoque macerati, & cum sua amaritudine esitati eade efficiunt. Decoctum eorum idem munus praestat, cum ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest: eodem vlcera tetra, quae theriomata vocant, gangraenas, incipientem scabiem, eruptiones pustularum, vlcera in capite manantia, vitiligines, maculasque fouere vtilissimum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & melle subditum in vellere. Eorum farina cutem, liquoresque corrigit: inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: strumas in aceto a cocta, illitaque dissipat: carbunculos rumpit. Decocti caelesti aqua, donec in cremorem lentescant; faciem abstergunt: medentur pecorum scabiei, cum radice nigri chamaeleontis, ita vt tepente decocto abluantur. Cit vrinam radix cum aqua cocta. Lupini triti, vbi maceratu dulcescere coeperint, cum aceto poti, fastidia detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignuntur & syluestres Lupini, [b] satiuis similes, sed omnino minores: qui eadem quae satiui possunt.

a Drag. addit μετὰ μέλιτος i. cum melle.
b Omnia exē. ἐμφερεῖς τῷ ἡμέρῳ κατὰ πάντα μικροτέρους δέ. i. satiuo per omnia similis, minor autem.

I. LVPINVS.

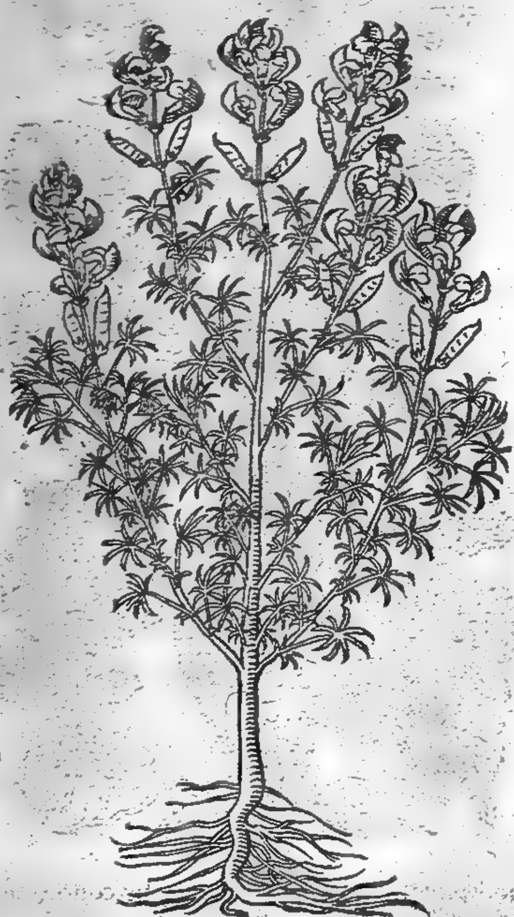
II. LVPINVS SYLVESTR. luteus.

Lupinorum consideratio & historia.

LVpinus vulgaris planta vnico exit caule, haud infirmo, folio septifariam dissecto, piloso, molli, subcandicante, flore cādido, siliquis compressis, per ambitum crenatis, albicantibusq; fabarum modo longis, in quibus quina, senáve continentur grana, membranis districta: orbiculata, pressa, vmbilico tenus concaua, ex albo flauescentia, & insigniter amara. Radice nititur sublutea, in multas diuaricata partes. Nullis lupinus pestiferis strangulatur plantis, cùm ipse noxias omnes

III. LUPINUS COERULEO flore angustifolius.

omnes strangulet herbas, quæ illi adnascuntur. Floret inprimis circa medium caulem. Seruntur in agris, sterili solo in Hetruria Lupini, non modò ad alimentorum vsum, sed ad agros impinguandos. Cæterùm præter satiuos Lupinos, syluestrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plantæ, quæ Maio mense in campestribus visuntur, floribus roseo colore rufescentibus. [Lupini sylue.] *Satiui dulcorantur in Italia, ibiq; frequenter eduntur cum sale. Excalfacit, & siccat manifestè, abstergit, aperit, digerit, resoluit & attenuat. Lupinus (vt scriptum reliquit Galenus lib. 1. de alimentorum facultatibus) multi vsus legumen censetur.* [Lupinorum facult. ex Gal.] *Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem sibi ingenitam exuat insuauitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, vel sine his etiam, sale modico conditus: non velut hordeum, & alia multifariam instructa. Lupini dura, ac terrestris substantia est: quocirca necessariò concoctioni repugnat, & crassum gignit succum: ex quo non probè in venis confecto, crudus propriè appellatus succus aceruatur. Et lib. 6. simpl. medic. sic inquit: Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: fitq; tunc nutrimentum succi crassi. Cæterùm vt medicamentum ita præparatus ex genere est emplasticorum. At qui natiuam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendiq; vim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex posca epotus: quin & decoctum eius lumbricos eÿcere potest. Tum etiam foris identidem perfusum, vitiligines, achoras, pustulas, exanthemata Græci vocant, psoras, gangrænas, vlcera maligna, quæ cacoethe vocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, siccandoq;. Expurgat iecur & lienem, cum ruta & pipere suauitatis gratia assumptum. Elicit menses, ac fœtum cum myrrha, & melle impositum. Porrò Lupinorum farina, sine mordicatione digerit: nec enim liuida tantùm, sed & chœradas, & dura phymata curat: sed tunc in aceto, aut oxymelite, aut posca coquatur oportet, idq; pro laborantium temperamento, & affectus diuersitate, quod ex vsu est eligendo. Sed non est præsentis instituti talia distinguere: digerit item quæ liuida sunt. Et quæcunque modò diximus præstare posse decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt verò etiam qui eam ischiadicis cataplasmatis modo illinunt. Lupinus agrestis amarior est, & ad omnia valentior domestico, eiusdem genere cum ipso facultatis.* [Lupin. farina.] *Lupinus satiuus sic Latinis, Græcis θέρμος ἥμερος appellatur: Mauritanis, Tarinus, Arinus, seu Tormus: Italis, Lupino domestico: Germanis,* Wickbonen/ Feigbonen/ Wolffsbonen: *Hispanis, Entramuces, & Entramucos: Gallis, Lupins. Lupinus verò agrestis Latinis, θέρμος ἄγριος Græcis, & Italis Lupino saluatico dicitur.* [Nomina.]

Lupinus duplex, satiuus & syluestris: syluestris flore vel luteo, vel cæruleo minore fructu: hicque vel latifolius hirsutus, vel angustifolius. I. Lupinus satiuus albus C.B. Lupinus Brunf. Trag. Fuch. Matth. Lac. Lon. Cord. in Diosc. Cast. Cæsalp. Tab. Lupinus satiuus, Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Lob. Lugd. Lupini communes, Gesn. hor. Lupini albi, Fuchs. Cam. In hoc genere maximi, flore antequam aperiatur subcæruleo, intus verò albo. II. Lupinus luteo flore. C.B. Ex radice vnica fibrosa plures caules emittit virides, striatos, subhirsutos, sesquipalmares, circa quos folia priora quidem duo subrotunda & integra, reliqua verò lõgis pediculis donata, quorum inferiora in nouem, superiora in septem partes communiter diuisa sunt: flores obtinet luteos, spicatos, violæ luteæ colore & sanè odore: quibus succedunt siliquæ satiuis minores, duriores & hirsutæ, quibus semina iis minora, plana, rotunda, maculis & lineis variegata, saporeq; amarissima includuntur. Hic vt & sequens, licet apud multos sponte oriatur, apud Germanos tamen, quibus hic violæ Turcicæ nomine donatur, hortẽsis est. Dicitur Lupinus syluestris luteus, Dod. gal. & fol. Lupinus Hispanicus flore luteo Gesn. hor. Lupinus luteus Cam. ad Matth. Tab. De Lupino flore purpurascente, latifolio, hirsuto, seu syluestri Dioscoridis, dicitur in historia exhibita simul figura, prout sponte in laco Gramuntio prope Monspelium prouenit, qui prædicto altior & ramosior est. III. Lupinus cæruleo flore angustifolius C.B. Hic est foliis multò angustioribus & minoribus, vt figura ostẽdit, communiter in septem partes diuisis: flosculis quàm in illa minoribus, cæruleis, aut subrubentibus, quibus siliquæ multò minores succedunt, vix conspicua lanugine hirsutæ, quibus semina minuta rotunda, colore sordido, variis maculis aspersa & amara reconduntur. Florent eodem tempore quo satiui, & quia satiuis amariores, idcirco iis valentiores: hiq; Lupini minores Tabernæmontano dicuntur.

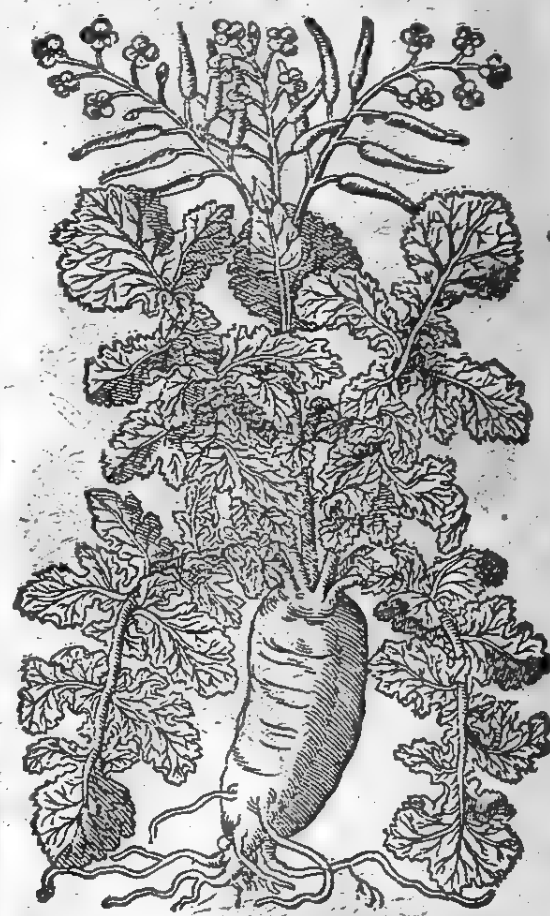
Γογγύλη. RAPUM. CAP. CIIII.

DEcocta Rapi radix alit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, venerem stimulat. Decocto podagræ, pernionesq; fouentur: contritoq; rapo, atq; imposito iuuantur. Si excauatæ radici rosaceum ceratũ adigatur, & feruenti cinere eliquescat, a exulceratis pernionibus proficiet. [a Cat. εἰλκωμένας διαθέσεις. i. exulceratas affectiones.] Cymæ eius decoctæ mãduntur, & vrinã ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præsertim quæ sensũ doloris auferũt, anodyna

I. RAPVM ROTVNDVM.

II. RAPVM LONGVM.

III. RAPVM SYLVESTRE.

anodyna vocant, idoneum est: potum contra venena salutare: venerem concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti sufficit: sed multò magis appetentiam recreat. Syluestre rapum in aruis nascitur. †Frutex est in cubiti altitudinem assurgēs, ramosus, læuis in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine aut maiora: & fructum in siliquis calyculatis: cumq; eorum inuolucra aperiuntur, alia intus siliqua spectatur, quæ quandam capitis speciem præbet: in qua semina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendam cutem in facie, totoque corpore, vtimur: præsertim quæ ex lupini, aut erui, tritici, aut lolii farina fieri solent.

Rapi consi. & genera.

Rapum quo pacto ab erucis vindicetur.

Rapum sylue stre Matth.

R*Apum in Italia vulgò notißimũ est, vt superuacaneum sit eius formam describere, præsertim apud Insubres, vbi statim post messem, vbi seges prius fuerat æstate, Iunio, ac Iulio mensibus, in aruis secundò seritur: deinde mense Octobri, cùm radix ad summũ extuberauit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recensetur genere, seßile, longum, & rotundum: tametsi literis mandauerit Plinius libro 18. cap. 13. longum erraticum esse. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine tribus penè mensibus gignitur tam magna radix, vt ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos sæpius innumera rapa vidimus in Ananiensi agro, longa, & colore purpurea. Rapum & radix (vt Theophrastus est auctor lib. 7. cap. 4. de plantarum historia) gaudent frigoribus, & sic ea dulcescere putant, simulq; incrementum in radicem, non in folia verti. Austrinis, atq; serenis temporibus celeriter caulescunt. Nursinis Plinio palma, quòd eo fortasse solo magnitudine, & dulcedine cæteris præstent. Alpinis, quibus rara seges, rapa vtilia admodum, ac necessaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æstate seruntur, vindicantur ab erucarum iniuria, quæ plerunque tenella folia in vniuersum erodunt, commista sationis tempore semini fuligine, aut maioris sedi succo per noctem macerato semine: siquidem Columella rem hanc sibi experientia comprobatam asserit.* R A P V M *longum, forma tantum ab altero differt: cætera verò nihil dißidet.* S Y [illegible] V E S T R I S *rapi plantam ob eam ab Hetruria vbi frequens nascitur, absentiam, hactenus*

IV. RAPVNCVLVS.

hactenus consequi non potui, atqui volo etiam meipsum accusare, quòd rem ipsam neglexerim apud amicos. Quare Rapi syluestris imaginem, quam hic appingi curauimus, etsi syluestre Dioscoridis rapum non referat, refert tamen plurimum domesticum: quam ob causam, illud quoque excudi curauimus, tanquam Rapum syluestre nostrum. Non desunt rei herbariæ studiosi, qui velint Rapunculum vulgò vocatum, quo Itali in acetariis vescuntur, vnà cum Fuchsio rapum esse syluestre Dioscoridis, quorum opinionibus refragari cogor: qui ippe quoniam Rapunculi capitula, in quibus semen concluditur, duplicia non sunt, nec vlla in ipso semine reperitur qualitas, quæ abstergere possit. Horum etiam sententiæ repugnat Theophrastus lib. 7. cap. 6. de plantarum historia, quippe qui syluestre rapum radice constare longa raphani modo, breuiq; caule consistere scribit. RAPVNCVLVS *itaque planta est cubitalis, caulibus pluribus ab vna radice prodeuntibus, in cacumine ramosis: antea quàm caulem edat, folia profert oblonga humi accubantia, sed quæ in caule fere toto sunt longiori facie, sed breuiora, & angustiora spectantur. Flores fert in ramusculorum cacumine purpurascentes, & ad cæruleum inclinantes, quatuor tantum foliis conformatos. Semen in simplici capitulo continet minutum, pullo colore. Radice nititur alba, trium digitorum quatuorve longitudine, crassiuscula, extuberante media ipsius parte, alba, fragili, tenera, & subdulci quodam succo prædita. Id quod, meo quidem iudicio, non prætermisisset Dioscorides, si rapunculus noster syluestre illi fuisset Rapum. Nascitur in aruis non cultis, in collibus amœnis, & in pratis, quin etiam in hortis iam seritur, vt grãdiores edat radices, quarum esu plurimi delectantur. In caliditate & frigiditate radix non longè abest à temperatis, imò nec in aliis qualitatibus. Eduntur in acetariis eædem non solùm crudæ, sed etiam coctæ, quod maximè gustui placeat & appetentiam excitet. Cæterùm quid in medicum vsum Rapunculus præstare possit, nondum compertum habeo, etsi non desint, qui putent Lactis vbertatem in nutricibus facere, si coctus cum longo pipere edatur. Sed ad* SYLVESTRE *rapum nostrum venio, quod frequens in Bohemia in agrorum marginibus & iuxta semitas nascitur. Exit hoc folio, caule, flore, siliculis, semine, domestico simile, sed agrestioribus foliis, omnia agrestiora, asperiora, hirsutioraq; spectantur. Radix illi est raphani modo longa, crassaq; sed sapore per omnia domesticum refert: acriore tamen & amariore, quo factum est, vt syluestre rapum hanc plantam vocauerim. Legitimum nasci copiosum in Hetruria diximus, non quòd ipsum vsquam à nobis visum sit, sed quòd id ex aliorum relatione intelleximus. Nostri semen, cum insigniter amarum habeatur, & abstersoria sit facultate præditum, alterius loco securius illini poterit, vbi cutem detergere fuerit opus: quin etiam necandis vermibus vtile quoque fuerit. Radix, quod acrior amariorq; sit, excalfacit ordine secundo, & siccat in principio primi: atqui semen id longè valentius præstat: præterea abstergit, incidit, aperit, attenuat & prouocat magis quàm domestici. Rapi domestici radix excalfacit & humectat. Semen vero calidum est & siccum: cum autem etiam sit amarum, abstergit, aperit, digerit, prouocat, flatus gignit. Rapi vires recensuit Gal. lib. 6. simpl. med. ita inquiens. Rapi semen venerem excitat, vtpote spiritum flatuosum procreans. Sic & radix concoctu difficilis est, inflatq; & semen generat. Et lib. 2. de alim. fac. inquit: Rapum siue γογγυλίδα, siue βουνιάδα appellare velis, quod eius extra terram est, oleraceum censetur. Radix, quæ terra cõtinetur, ante elixationem & dura est, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum si aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoque ipsam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum vsui esse possit. Succus ex ea in corpus digestus, temperato crassior est: ideoq;, si quis vltra modum esitauerit, & maximè si perfectè conficere eam nequeat, crudum succum in venis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potissimùm quando bene fuerit percocta, vt quæ longam elixationem requirat, optimaq; sit bis decoctionem perpessa, ad eum modum videlicet, quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, cõcoctu est difficilior ac flatulenta, stomachoq; noxia: nonnunquam autem & ventrem mordicat. Constat experimento, semen valere ad variolas & morbillos: nam potum semidrachmæ pondere, morbillos latentes ad cutim expellit. Γογγύλη id Græcè vocatur, quod Latinè Rapum: Arabicè, Seliem, Selgem, Selgrem, siue Alsegrem: Italicè, Rapo: Germanicè, Rüben: Hispanicè, Nabo: Gallicè, Raue, seu Naueau blanc de Iardin. Rapum Syluestre Græcis γογγύλη ἀγρία: Italis, Rapo saluatico. Rapunculus Italis, Raponzolo. † Quod in Græco hic legitur θάμνος, Ruellius vertit fruticosum. Quæ vox est potius ab eo ex Plin. li. 20. cap. 3. reposita, quod etiam aliàs sæpenumero facit, quàm Græcè Latina reddita. Nos fruticem vertimus, licet hac, vt aliis plerisq; vocibus, Dioscoridem impropriè vsum fuisse existimemus.*

Rapunculus non est Rapũ sylu.

Rapunculi consideratio.

Rapunculus seritur.

Rapi syluestr. Matth. consi.

Rapi vires ex Galeno.

Nomina.

Rapa quasi ruapa, quod è terra eruantur Varroni: at verisimilius etymõ à Græco ῥάπυς Athenæo li. 9. c. 2. γογγύλη Diosc. à rotunda orbiculariue radicis figura. Theop. 7. hist. 4. marẽ & fœminã dicit, ambas tamẽ ex eodẽ semine nasci, sic c. 6. eiusd. lib. & syluestris meminit. Diuidimus in satiuam & syluestrẽ: satiuam in longã seu fœminam, in rotundam seu marẽ, & in sessilẽ. Syluestris alia radice non bulbosa, alia radice turbinata: his addimus Hetich Americũ ex Theueto, quod Rapũ Americanum vocamus & fortè apud Pliniũ lib. 21. c. 15. Oetũ est. I. Rapa satiua rotunda seu mas Theop. & Plin. C.B. Rapum, Trag. Lac. Lon. Cast. Rapa, Brũf. Dod. gal. Ges. hor. Cæs. Rapũ satiuum, Fuch. Cord. in Diosc. Rapũ vulgare, Dod. fol. Rapũ maius orbiculatũ, Lob. Rapum orbiculatum, Tab. Rapum satiuum orbiculatum. Lugd. Huius radix quoad formã cõmuniter tuberosa est, rarò globi instar orbiculata, frequentius in latitudinẽ effusa: variat & paruitate & magnitudine: colore externo etiam vel viridi, vel candido, vel puniceo: habẽtur nunc, quæ foris & intus flauescunt: sic & Bernæ, quę obsoletè nigræ, vt plurimum rotundæ, rarius oblongatæ, quę vulgatis dulciores sunt. II. Rapa satiua oblonga seu fœmina Theophr. & Plinio C.B. Rapum longum Matth.

Cast. Lon. Lugd. Rapum oblongum, Trago Dodon. fol. Rapum tereti, rotunda oblongaque radice, Lob. Rapa radice in rotunditate oblonga, Cæsalp. Hæc magnitudine etiam variat. III. Rapa syluestris non bulbosa C.B. Rapum syluestre, Matth. Lugd. Tab. Rapum syluestre non bulbosum, Lob. Rapa syluestris, Cæsalp. IV. Rapunculus esculentus, fortè Rapum syluestre Dioscoridis & Plinii C.B. Raponcoli, Brunf. Rapunculum vulgare, Trag. Rapunculus, Matth, Lac. Dod. fol. Lon. Cæsalp. Cast. Tab. Cam. Rapuntium paruum, & pes locustæ Auicennæ, Lob. Rapunculus minor, Lugd. Rapum syluestre, Fuch. Gesf hor. Rapum sylu. minus, Dod. gal. Erinus Nicádri & Diosc. Colũnæ. Flore est cæruleo, aliquando purpureo, aliàs candicãte vel albo. Verũ Rapũculi vndecim species in Phytopinace proposuim⁹ esculentum, spicatũ, triplicẽ, vmbellatũ triplicẽ, nemorosum triplicem & alpinum ex Baldo: cuius iconem adiecimus. V. Rapunculus alpinus spicato similis, palmo maior, vnico caule ex fissuris rupium prodiens, folium vtrinque habet subrotundum Bellidis cæruleæ forma, quibus succedunt folia, quæ ex cauliculo striato, oblongis pediculis insident, ex rotunditate oblongata, satis lata, profundis rarisque incisuris donata: & licet ea quaterna sint, rarius plura, attamen in cauliculi summo folia, forma similia quina vel sena pene sine pediculo, stellæ modo flori subiiçiuntur: siquidem cauliculi summo apici insideant: flores viginti & plures, quasi ad exortum conglobati, latis, breuibus tamen, & striatis pediculis insidentes, qui oblongi sunt tenues, infernè albicãtes quasi inflati, qui sensim angustantur, cæruleo purpurei in extremitate crenati: ex singulorum medio, filamentum oblongum prodit, quod in summo bipartitum aliquando instar Capreolarum vitium contorquetur. Hunc in Baldo Augusto mẽse, inter saxa collectum, cum D. Guilandino horti Patauini præfecto anno 1578. Pataui ostendissemus, Rapunculum montanum nominauit: at Nobiliss. Iacob. Antonius Cortusus, nunc horti eiusdem præfectus, Cantabricam alteram Anguillaræ statuebat. Cum iam delineatus esset hic Rapunculus, eundem à Doctore Ioanne Neudorffero Norimbergensi, rei herbariæ studiosissimo & nobis amicissimo, accepimus, vnà cum radice quę tuberosa est inæqualis, Rapunculo vulgato triplo maior. Ab eodem & duas alias Rapunculi species ex monte Sumano, necdum descriptas accepimus, vt & à Nobilissimo Cortuso elegantem aliam Petramarulæ nomine, quarum omnium & descriptiones & figuras vniuersalis historia nostra, Deo cõcedente vitam, exhibebit.

V. RAPVNCVLVS ALPINVS spicato similis.

NAPVS.

Βουνιάς. NAPVS. CAP. CV.

COcta Napi radix inflat, modicum alit: semen eius potum venenorum vires hebetat: antidotis admiscetur. Conditur sale radix.

Naporum consideratio.

NApi in raporum genere recensentur, & quanquam folio, & radice, raphanos magis referant, caule tamen, floribus, semineq́, rapum æmulantur. Plura Theophrasto, & Plinio produntur genera: quanquam hac tempestate duo tãtum repererim, nempe album, & flauum. Flaui tametsi albos craßitudine superent, magisq́, colore placeant: sunt tamẽ insipidiores, & gustui ob id minus grati. Omnes melius placent in pinguium carnium iure decocti, inflant tamen, & magis quàm rapum saturant, & magis quoque venerem excitant, & præsertim addito pipere. Radix excalfacit ordine secundo, & humectat primo incipiente: atqui semen excalfacit & siccat, abstergit, aperit, digerit, prouocat, & incidit.

Napi seminis vires Matth.

Semen additur in Theriaca, quod venenis potenter resistat. Necat & interaneorum animalia, ex limonum, aut aurantiorum succo potum: ex Adianti autem, siue lentium decocto potum, morbillos & exãthemata ad cutim propellit. Duplici enim

enim nomine morbillis affectos iuuat, tum quòd à centro ad circumferentias corporis materiam morbiferam ducat, tum quoque quod propria sui ipsius facultate morbi malignitatem superet, ac compescat. Datur vtiliter cochlearis mensura ex vino addita lini seminis drachma ad ciendam vrinam. Ventriculi cruditates vomitione extrahit, vbi ex oxymelite, & tepenti aqua hauriatur. Datur quoque diebus pluribus quotidie drachmæ pondere, ex marrubij stillatitia aqua aut decocto, vtiliter Ictericis, & aquæ intercuti incipienti. Sed plura de eo in epistolis diximus. In Aegypto frequentius seritur, quòd inibi ex eius semine tuso pressoq; copiosum exprimant oleum, ad omnia vtile ad quæ semen.

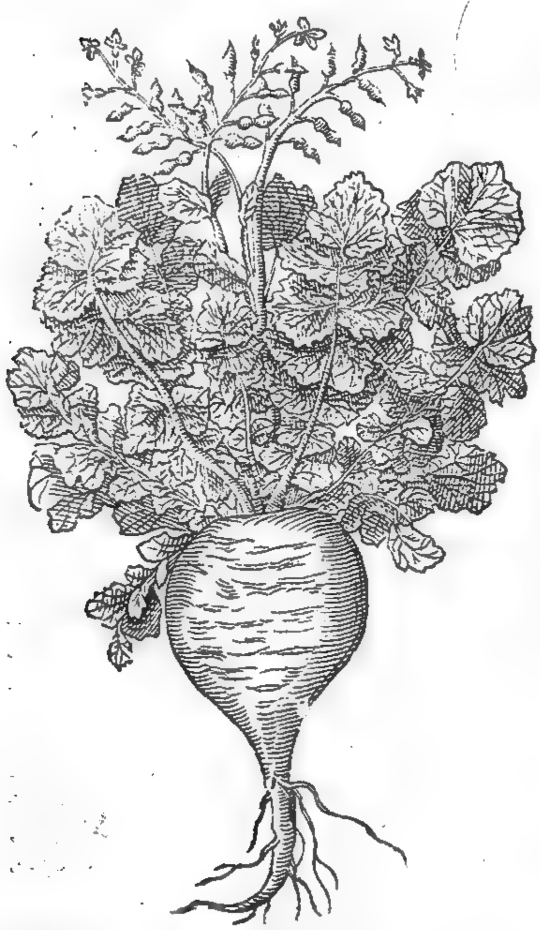
Βουνιάς, nomen Græcum est: Napus, Latinum: Italicum, Napo: Germanicum, Steckrüben: *Hispanicum, Nabicas: Gallicum, Nauet.* Nomina.

Napus, βουνιάς Dioscoridi, à tumenti figura deducta significatione: γογγύλης species Galeno. Plinius li. 20. cap. 4. Naporum non plures quàm duas differentias proposuit, alterum Bunion, alterum Buniada medicis Græcis vocatum: nec quenquam moueat locus Plinii lib. 19. cap. 5. vbi quinq; Naporum genera fecit, siquidē hæc de Raphano sint intelligenda: quod probatur ex eo, quod quæ Theop. 7. hist. 4. de quatuor generibus τῶν ῥαφανίδων retulit, ea Plinius de Napo recensuit. Agnoscimus Napum satiuam quæ bunium: & syluestrem, quæ Bunias, quæ etiam ex non transplantatorum semine nascitur. Napus satiua C.B. Rapum mas apud Theophrastum censuit Athenæus. Napi, Brunf. Napus, Dod. fol. Matth. Cord. in Diosc. Geſ. hor. Lac. Lob. Cast. Cæsalp. Cam. Napus hortensis, Dod. gal. Napus bunias satiuus, Fuch. Napus satiuus, Lugd. Napus verus, Anguil. Bunias Napus, Aduer. Lob. icon. Rapum satiuum alterum & Napus veterum, Trago. Napus primus Lon. Hæc radice est colore aliis candido, a liis buxeo & croceo: radice etiam nigra in horto Illustrissimi Ducis wirtembergici, quem Montembelgardi colit frater Ioh. Bauhinus, legimus.

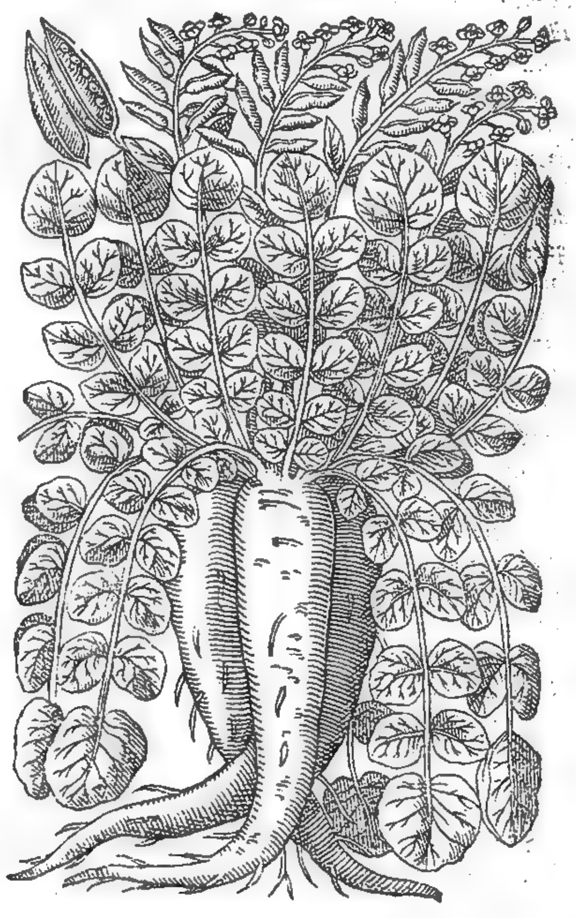
Ῥαφανίς. RAPHANVS. CAP. CVI.

Radix, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori suauis est: sed stomacho aduersatur, ructus ciet, vrinam pellit, aluo aptior: summo tamen cibo sumi debet, quò magis eius distributionem adiuuet: cum autem præsumitur, cibum suspendit: quare vomituris commodissimè datur ante cibum: sensuum aciem excitat. Decocta contra veterem tussim, & pituitæ crassitiem in pectore, efficax est. Cortex ex aceto mulso, celerius vomitiones mouet: hydropicis commodissimè illinitur: lienosis vtilis: sugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra viperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his qui fungis strangulantur, tam cibo, quàm potu salutaris est: menses cit. Semen, vomitiones facit, vrinam mouet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas validissimè emarginat: coctum cum aceto mulso, anginis perquàm vtiliter gargarizatur: contra cerastis morsus, potum ex vino auxilio est. Syluestris raphani, quam Romani armoraciam vocant, folia satiuo similia, sed magis lampsanam imitantur: radix gracilis, tenera, subacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: sed hæc excalfacit, vrinam concitat, æstuosa est.

I. RAPHANVS I.

II. RAPHANVS II.

Raphanus Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria quod Latinum nomen imitentur, Radice vulgò vocant: quemadmodum & Romani suam antiquam Raphani syluestris appellationem retinēt, qui ipsum prima litera metathesi Raphani consideratio.

Diosco. locus suspectus.

III. RAPHANVS RVSTICANVS siue vulgaris.

Raphani vires Matth.

Fuch. error circa Armoraciam.

Raphanus rusticorum.

metathesi Ramoraciam appellant. Cæterùm cùm syluestris, satiua longè durior, acriorq; deprehendatur; Dioscoridis codex hic, vt in aliis plerisq; locis, mendi suspicione non vacat: vtpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemve, & subacrem. Folio prouenit Raphanus napo simili, & rapo angustiore, scabriore, ac magis hirto, caule tereti, flore albo, siliquis tumentibus, rapo quadruplo maioribus, in mucronem desinentibus, in quibus semen concluditur rotundum, rufum, & sapore acutum, rapi, napiq; semine cum minus, tum etiam durius. Radix illi varia, nam nonnullis longa, alba, teres tenera, fragilis, nec admodum acris, quæ cæteris in Hetruria præstantior habetur: aliquibus crassa, napi pene figura, altera longè durior, acrior, & gustui ingratior. Differunt quoque colore: namque & alba, & nigra, vbique ferè habetur, non solum satiua, sed agrestis quoque: sed hæc altera minus frequens. Satiuus seritur in hortis & agris: Agrestis spontè prouenit in campestribus in agro Romano. Recens minutim incisa radix, albo meraco inspersa, & butyro in sartagine calefacta, & pubi admota, remoratam vrinam pellit: idem præstat eiusdem succus, duarum vnciarum pondere ex Cretico vino haustus. Vncia corticis cum tãtundem mercurialis, croci granis quatuor, casiæ odoratæ pulueris drachma, & drachmis duabus succi sabinæ, omnibus simul in mortario contusis, & tenuißimo linteolo exceptis, & vteri ceruici adhibitis, subuenit præsentaneo auxilio ægrè parturientibus. Eiusdem radicis succus vnà cum oleo dulcium, aut amararum amygdalarum, & vini albi nonnihil ferue factus, addito colocynthidis momẽto, aurium sonitus curat, si calidus instillabitur. Leonhardus Fuchsius, Armoraciam eam esse stirpem putat, quam Raphanum rusticum nonnulli vocauere, folijs oxylapatho maioribus, radice longa, pollicis crassitudine ac etiam crassiore, acerrimo gustu, sinapi haud absimili: floribus in caulium summitatibus albis & pusillis, radicibus acerrimis, quibus vtitur vniuersa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus, [& quanquam appetentiam faciat, renera tamen & caput lædit & nidorosas eructationes mouet. Nascitur spontè in pratis, viridariis, & secus itinera. Radix excalfacit, & siccat ordine tertio completo. Aperit, pellit, incidit, prouocat, attenuat, & abstergit. Ea omnia potest, quæ domestica & agrestis radix, sed valentius operatur. Quinetiam Sinapi vires obtinet, vrinam, & arenam valentius pellit. Illinitur contrita radix ex vino albo, & recenti butyro calefacta, vtiliter pubi ad ciendam vrinam, siue sit dolor ex renum calculis, siue ex crassa lentaq; pituita vesicæ ceruicem obstruente. In quo casu datur quoque non paruo auxilio potandum vinum, in quo incisa radix fuerit macerata.] Qua in re eum alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortasse illius plantæ sapore fretum. Quòd si is vel Romam vnquam profectus esset, vel cæteras notas accuratius perpendisset, nunquam (vt arbitror) in eum errorem incidisset. Rectius fortasse saperent, qui hanc plantam perperam Armoraciam faciunt, si Crateuæ Thlaspin, de quo in Thlaspi meminit Dioscorides, eandem esse scriberent. Raphani Theoph. lib. 7. ca. 4. de hist. plant. plura sunt genera: nempe corinthium, cleonium, liothalasium, bœotium. Adolescit amplißimè Corinthium, quod vel radice constet detecta. Hoc enim sursum versus protruditur, nõ vt cætera in terram ampliari solitum est. Liothalasium, quod Thracium vocant, validißimum aduersus frigora traditur. Bœotium dulcißimum est, & figura rotundum, nec vt Cleoneum prælongum. Quibus folia læuia, dulciora, suauioraque sunt: quibus autem scabra, acriora. Genus præterea redditur, quòd foliis erucæ simile constat. Raphanus (vt lib. 8. simpl. med. scribit Gal.) excalfacit quidem excessu tertio, desiccat verò secundo: agrestis autem in vtroq; efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est. Facultas ei inest digerendi, itaq; ad sugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommoda existit. Aperit, prouocat, incidit, extenuat, rarefacit. Meminit item Galenus Raphani lib. 2. de alim. facult. sic inquiens: Radiculam solam, crudamq; vrbani homines vt plurimùm prima mensa ex garo sumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiscent. Rustici verò frequenter cum pane esitant, non secus ac alia, quæ nobis natura non ars parauit obsonia, in quibus est origanum viride, nasturtium, thymum, satureia, pulegium, serpillum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia viridia, eduliorum sunt obsonia, vnà cum illis sumpta, suntq; herbacei generis plantæ. Radiculæ caulis quoq; & folia nonnunquam eduntur, sed neceßitate magis, quàm sponte. Radix in eorum numero est, quibus obsonij potius, quàm nutrimenti nomine aßiduè vescimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conspicuè vnà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum assurgentem producere solet, ceu alia, quæ nata sunt excaulescere. Hic elixus estur ex oleo, garo, & aceto, vt rapæ caulis, sinapiq; & lactuca: nutritq; magis caulis iste, quàm cruda radicula, vt qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam sanè & ipse alendi potestatem habet. Quidam non solùm caulem, sed vnà ipsas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotas illos mirari subit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ gratia: ipsi quidem id se experientia abunde compertum habere dicunt, nullus tamen eos citra damnum potuit imitari. Radix, quæ Græcis ῥαφανὶς Latinis item Raphanus & radix appellatur: Arabibus, Fugel, siue Fegel: Italis, Rafano, & Radice: Germanis, Rettich: Hispanis, Rauano, & Rauanillo: Gallis, Reffort. Raphanus longus: Italicè, Radice longa. Raphanus rusticanus: Græcis ῥαφανὶς ἀγριότερος: Italis, Rafano & Rauano: Germanis, Kren: Gallis, Rafan, siue Reffort sauuage.

Raphanorũ Theoph. genera plura.

Raphani vires ex Gal.

Nomina.

Raphanus veteribus ῥαφανὶς quasi radix perspicua: posterioribus ῥάφανος, παρὰ τὸ ῥαδίως φαίνεσθαι quia statim à semine oriatur: Theophrastus licet vtraque vsus sit voce, attamen Raphanum ῥαφανίδα vocauit, ἀλλὰ

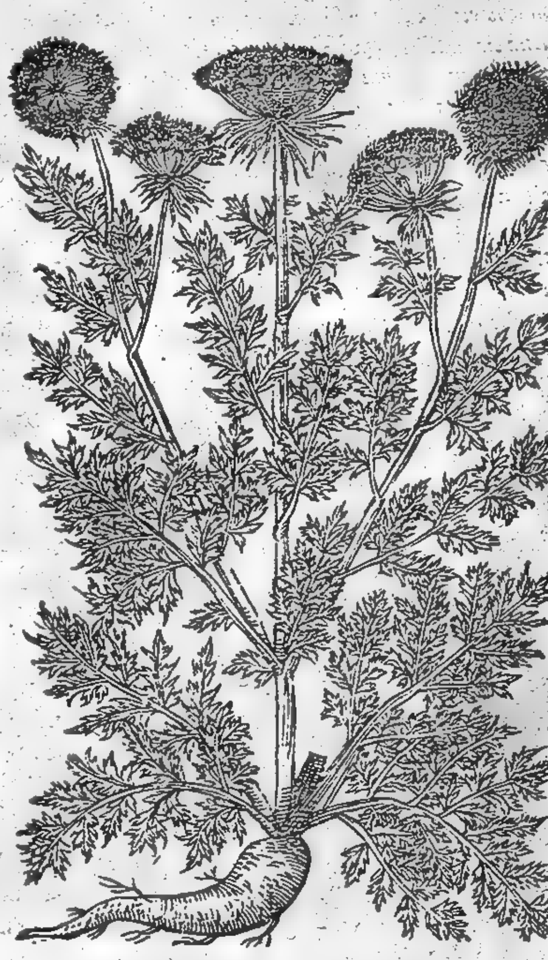
ῥάφανος vbi habetur, Braſſicam intelligere oportet, quæ cauſſa erroris fuit Plinio ca. 5. lib. 19. vbi Raphani genera recenſet, quæ ex Theophraſto 7. hiſt. 4. ſunt deſumpta, vbi de Braſſica egit: & quæ Theophraſtus Raphani genera propoſuit, Plinius lib. 19. cap. 5. pro Napi generibus recenſuit. Has licet nunc differẽtias obſeruare, vt ſit præcox alius, alius ſerotinus: hicq; albus, niger & rubens: albus, oblongus & orbicularis: niger, communiter rotundus, rarius oblongus: ruber oblongus, qui & fibras rubentes per ſubſtantiam diſcurrentes obtinet: habetur & radice lutea: eſt ruſticanus: & deniq; ſylueſtris aquaticus. I. Raphanus maior orbicularis C.B. Raphanus, Brunf. Matth. Lac. Cord. in Dioſc. Caſt. Raphanus vulgaris, Trag. Geſ. hor. Raphanus ſatiuus, Fuch. Lugd. Raphanus magnus: Lob. Raphanus orbicularis, Tab. Raphanus rotundus, Lon. Raphanis ſiue Radicula ſatiua, Dod. fol. & gal. Radix & Radicula, Cæſalp. II. Raphanus oblongus C.B. Raphanus longus, Trag. Lonic. Raphanus prælongus, Geſ. hor. Raphanus ſecundus, Matth. Lugd. Raphanus minor purpureus, Lob. Radicula ſatiua minor, Dod. fol. colore radix variat, noſter albo eſt cortice: Italicus rubello. III. Raphanus ruſticanus ſeu Thlaſpi alterum Dioſcoridis C.B. Raphanus maior ſeu Armoracia, Brunf. Trag. Geſ. hor. Raphanus ſylueſtris Fuchſ. Raphanus magnus & montanus, Dodon. gal. Raphanis magna, Dod. fol. Raphanus ruſticanus, Matth. Lob. Raphanus ruſticus, Lug. Cam. Raphanus marinus, Tab. Armoracia Plin. Lac. Thlaſpi maius, Cord. in Dioſc. Lon. Cæſalpino.

Σίσαρον. SISER CAP. CVII.

Siſer vulgò cognitum, cuius radix decocta ori grata eſt, & ſtomacho vtilis: vrinam ciet, & appetentiam inuitat.

I. SISER I. II. SISER II.

Siſeris conſideratio.

*Etſi antiquis omnibus Siſer adeò notum fuit, vt horum nullus habeatur, (quod ſciuerim viderimq;) qui eius ſcripſerit hiſtoriam, nobis tamen adeò obſcurum, ignotumq; eſt, vt hoc æuo difficillimum ſit, cùm nobis, tum cæteris, qui ante nos ſcripſerunt, verum ac legitimũ oſtendere Siſer. [*Non deſunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum vocatum genus, quæ naporum modo carnium iuri incoquuntur, legitimum eſſe Siſer. Cæterùm eos hallucinari putauerim, Plinij teſtimonio ductus, qui libro 19. capite 5. hæc habet: Ineſt Siſeribus longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hiſce Carotarum radicibus haudquaquam reperire licet: quippe quæ nec neruum cõcludant, nec guſtui amaritudinem relinquant, ſed dulcedinẽ potius quandam præ ſe ferant. Quod præterea Siſer ſapore ſit ſubamaro, facilè ex Galeni ſententia comprobari poteſt lib. 8. ſimplicium medicamentorum. Ex cuius verbis facilè colligi poteſt, Siſera ab hiſce carotis plurimum recedere. Sciendum igitur eſt, quod Siſer in Italia non ſeritur, tametſi in Germania, Rheni præſertim fluminis accolæ, ſuis in hortis Siſera frequentiſſima habeant, quæ & ſerunt, & colunt. Ideoq; Magũtiæ venalia abunde reperiuntur à Tincao agro illuc allata. Siſer folio eſt oluſatri, caule & vmbella paſtinacæ ſimili, radicibus dodrantalibus, neruoſam intus matricem continentibus, ſubamaris & colore ſubcroceo, & quæ guſtatu gratiam cum palato non modicam ineant. Quarum in cibis præſtantia allectus Tiberius Cæſar (vt citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania aduehi Siſera curauit ex Gelduba caſtello Rheno impoſito, vbi generoſitas præcipua.*] Ego ſuperiori*

tempore, quorundam relatione persuasus, scripseram reperiri verum Siser in agro Moguntino circa Rhenum: sed postquam deinde cum aliis doctis viris regionis illius de re hac conferrem, affirmabat id esse falsum: quippe quòd ea radix, quam prires illi Siser faciebant, eadem esset, quam nos hic appinximus, quamq; Germani Gelb Ruben, *&* Moren *vocant: quares in causa fuit, vt nunc aliter sentiam. Adducor itaq; vt putem si Siser nunc apud nos extat, id eam esse plantam, quæ folia promit hortensi pastinacæ similia, breuiora tamen, atque minora, caules etiam similes habet, striatos. Semen in vmbella prouenit, petroselini modo. Radicibus nititur numerosis asphodeli modo, teneris, fragilibus, dulci sapore & amariusculo, ori gratis, tenui intus matrice, cuius hic quoque imaginem expreßimus. Hoc vt censeam, plura sunt, quæ me inducunt: primum, quòd Siser apud veteres, si cuncta ab eis de Sisere tractata obseruentur, pastinacæ congenere sit. Namq; Plinius, (vt cæteros omittam) libro 20. cap. 5. vbi de pastinaca egit, illico de Sisere, tanquam de congenere tractauit, quemadmodum & hoc nostrum esse videmus: præterea, quod eius radix (vt idem Plinius inquit) neruum siue matricem intus habeat, quæ eximitur, cùm cocta fuerit. Deinde quod seratur frequentius, auulsis à radice agnatis, vt Inula, Lilium, Arum, quàm semine, quod semine satum non nisi tertio anno esui idoneum proueniat, radice verò quotannis. Id quod fecisse veteres in Siseris satione testatur Marcellus, Dioscoridis interpres, & Ruellius, qui quamuis non scribant, vbi id legerint, nec à quibus autoribus acceperint, ego tamen illis credendum esse censeo, quòd mihi certò persuadeam, hosce probos, doctosq; viros, haud quaquam scripsisse hæc, nisi id alicubi legissent apud antiquos autores. In qua sententia confirmat me Columella lib. 11. cap. 3. de re rustica, sic inquiens: Pastinaca & Siser, atque Inula, coalescunt altè pastinato, & stercorato loco, sed quàm rarissimè ponenda sunt, vt maiora capiant incrementa: quæ verba si diligenter expendantur, radice seri Siser, non semine facile constabit: quinetiam quòd numerosa sit radice Asphodeli ferè modo, rarißimè idem poni oportere, vt latius radices fundatur, & incrementum suscipiant. Nam quò crassiores fiunt, eò gustui suauiores habentur. Ideoq; dicebat Plinius libro 19. cap. 5. inter medica dicendum Siser, & ipsum Tiberius Princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur castellum, Rheno impositum, vbi generositas præcipua: ex quo apparet frigidis locis conuenire. Inest longitudine neruus, qui decoctis extrahitur: hæc ille. Quibus palam est, Germanicum Siser Tiberio fuisse gratum, quòd in frigidioribus regionibus generosius, & grandius proueniret. Ad hæc scribit Dioscorides, decoctã Siseris radicem, & ori gratam esse, & stomacho vtilem. Id quod in huius plantæ radicibus manifestò deprehenditur, vbi prius elixæ, & deinde butyro in patellis farina circumlitæ frigantur. Vnus tantùm mihi scrupulus reliquus est, quippe quòd in hoc nostrate Sisere nulla ferè percipiatur amaritudo, cùm tamen Galeno, & Plinio, Siser amarore non vacet. Verùm hoc à mea me non deducit sententia, quòd haud me lateat, regiones sæpe plãtis immutare saporẽ. Siquidem cæpa, quanquam sui natura acris admodum sit, in Caietano tamen agro, vbi omnium maxima prouenit, nulla prorsus acredine redundat: id quod multis in locis, in Raphano videmus, & in Aro (vt Galenus inquit) quod in Cyrenaico agro prouenit. Dixi sententiam meam, non vt hanc plantam legitimum faciam Siser, sed vt noscant rei plantariæ studiosi, non leuibus rationibus me adductum esse ad credendum, eam ipsam esse Siser. Syluestre quoque extare Siser, perinde ac Pastinacam, testis est Plinius lib. 20. cap. 5. vbi inquit: Siser erraticum satiuo simile est, & effectu stomachum excitat, fastidium absterget, ex aceto Laserpitiato sumptum, aut ex pipere, vel mulso, vel garo. Vrinam ciet, vt Opion credidit, & venerem: in eadem sententia est & Diocles. Præterea cordi conuenire conualescentium, aut post multas vomitiones perquàm vtile. Heraclides contra argentum viuum dedit, Veneri subinde offensanti, ægrisq; sese recolligentibus. Satiui priuatim succus cum lacte caprino potus sistit aluum: hæc Plinius. Siseris meminit Galenus lib. 8. de simpl. med. facult. his verbis: Sisari radix cocta stomacho grata est, & vrinam mouet, secundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritudinem quandam, cum leuicula adstrictione.* SISER ALTERVM, *folia, caules, vmbellas, flores & semen habet syluestris pastinacæ. Radix, napi effigiem repræsentat, colore albicante aut subflauescente, sapore subdulci, ac simul amariusculo. Seritur in hortis ac etiam in agris, in vniuersa Germania & Bohemia. Excalfacit & humectat, inflat, aperit, vrinas mouet. Valet radix ad ea omnia, ad quæ Siser primum valere diximus. Tametsi sub Siseris alterius nomine hæc planta posita sit, nihil tamen cum legitimo Sisere habet cognationis. Siser Græcis* σίσαρον *dicitur: Mauritanis, Culcas, Fisarum, siue Seisaron: Italis, Sisaro. Siser alterum: Italis, Carota bianca: Germanis,* Gierlin, *siue* Girgelin: *Hispanis, Chiriuias: Gallis, Cheruy, siue Giroles, aut Carottes blanches.*

Siseris legitimi planta. — Siser apud Plinium. — Marcel. & Ruel. — Columella. — Siser Tiberio Cæs. gratissimum. — Cæpa non acris. — Siser syluestr. — Nomina.

Sisarum, quod cum Elaphobosco Dioscoridis & Plinii multum conuenit, dicitur Siser Brunf. Cord. in Dios. Ges. hor. Lon. Cam. Sisarum, Dod. gal. & fol. Lob. & Tab. Siser satiuum, Fuch. Siser primum, Matth. Cast. Siser alterum, Lac. Siser Germanicũ & Elaphoboscũ Plinii, Cęsal. Sisarũ maius, Lugd. Elaphoboscõ Diosc. Columnæ. II. Quæ pro Sisero altero hic proponitur, Pastinacã tenuifoliam satiuã radice lutea, ad differentiam eius quæ radice alba, & eius quæ radice rubra est, vocamus: aliis Staphylinus primus, vt Trag. Staphylinus luteus, Dod. gal. Siser alterum, Matth. Tab. Siser Lac. Pastinaca satiua prima, Fuchs. Pastinaca satiua flaua, Lon. Pastinaca satiua Diosc. & Daucus Theop. Lob. Pastinaca tenuifolia satiua, Dod. fol. Pastinaca radicibus luteis, Ges. hor. Carota radice buxei coloris, & Daucus domesticus Galeni, Cæsal. Carota nostra lutea, Lugd. Carota altera radice ex albo flauescente Castori.

λάπαθον. LAPATHVM, SIVE RVMEX. CAP. CVIII.

EX generibus rumicis, oxylapathum vocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in palustribus nascens. Alius est satiuus, † illi [a] dissimilis. Tertium genus syluestre, paruum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum est, quod alii oxalida, alii anaxirida, aut lapathon vocant. Folia eius syluestri, ac exiguo rumici similia: caule non magno: semine subacuto, rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere aluus emollitur. Crudi illitu, meliceridès, rosaceo aut croco adiecto, discutiuntur. Syluestris, & oxylapathi, & eius quam oxalida nominant, semen ex aqua, aut vino vtiliter bibitur, contra dysenterias, & cœliacorum affectus, stomachi fastidia, scorpionũ ictus. Quòd si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & scabrosos vngues persanant: sed antea locus aceto, & nitro in sole perfricandus est. Pruritus corporis, decoctum earum sedat, si foueatur: aut in soliis balnearum confricetur. Coctæ in vino, & instillatæ, aurium dentiumque dolorem mulcent: strumas, parotidasque discutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicũ gestamine vtuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ fœminarum

[a] Cat. οὐκ ἀνόμοιον. i. non dissimile.

I. OXYLAPATHVM.

II. * LAPATHVM SANguineum. *

III. OXALIS SIVE ACETOSA

A fœminarum profluuia ſiſtunt: cum vino autem potæ regio morbo medentur, calculos veſicæ comminuunt, menſes cient, ſcorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus eſt magnum, in paludibus naſcens. Eaſdem habet vires, quas ſupradicta rumicis genera.

Rumicis conſideratio.

Tametſi Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non ſeratur, in ijs tamen ſponte frequens naſcitur, quinetiam incultis locis, foliis nigræ betæ proximis, ſed minoribus, plantagini proximis, humi accubantibus, caule cubitali, ſtriato, flore rubro, ſemine minuto, pellucido, ſubnigricante, radice longa, crocata amaraq́ue. Lapathum, quod in paludibus naſcitur, Dioſcoridi Oxylapathum vocatur, non quidem quòd guſtu acutum, ſeu acidum ſentiatur, vt oxalis, quam vulgus officinarum Acetoſam appellat, ſed quòd foliis proueniat in acutum deſinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò ſignificat acutum ſaporis reſpectu, modò mucronatum reſpectu formæ. Ad quod non aduertentes Auicenna, pariterq́ue Serapio, Lapathum omne nullo diſcrimine Acetoſam nominant, perperam id ad ſaporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioſcorides in primo lapathi genere. Plinius lib. 20. cap. 21. Oxylapathon non niſi in paluſtribus naſcens, ſatiuo ſimilius eſſe ſcribit, cùm tamen alterum alteri diſſimile faciat Dioſcorides. Illud verò, quod ab acido ſucco ὀξαλὶς Græcis dicitur, (etſi id ſilentio inuoluat Dioſcorides) duorum eſt generum, maius nimirum, & minus. Illi folia ſunt agreſtis rumicis adeò æmula, vt quandoq́ue oculos fallant, tanta eſt lineamentorum ſimilitudo, atqui herba deguſtata, illico cognoſcitur. Eſt tamen folio minore, paulo læuiore, anguſtioreq́ue, ſagittali fere ab ipſo exortu figura: Radicibus nititur pluribus vbiq́ue fibratis, ſed haud vt in Rumice crocantibus, acido guſtu, perinde ac folia & caules, caule cubitali, & ſtriato & ſucco ſo. Naſcitur ſponte in pratis, & ſeritur etiā à nonnullis in hortis. Alteri verò folia ſunt longè minora, lanceæ cuſpidis figura, mollia, læuia, quibuſdam veluti capillamentis ſubrubentibus inſperſa, ſuccoſa, foliiſq́ue maioris acidiora. Semen vtriq́ue idem ſubrubrum, paruum & acuminatū, præterquàm quòd maiori maius, minori verò minus. HIPPOLAPATHI duo obſeruauimus genera. Hortenſe alterum, alterum ſylueſtre.

Oxylapathū.

Auicen. & Serapi. lapſus.

Oxylapathū Plin.

Oxalis duplex.

Hippolapathum duplex.

IIII. OXALIS SIVE ACETOSA minor.

VI. HIPPOLAPATHVM.

VII. HIPPOLAPATHVM sylueſtre.

Quod in hortis ſeritur Rhabarbarum Monachorum vocant. Siquidem hoc folio, ſemine, radice, ac cæteris in vniuerſum notis legitimum Hippolapathum refert. Planta eſt grandis, ac formoſa, foliis, ſemine, radicibus, ac cæteris in vniuerſum notis, minori lapatho ſimilibus, ſed omnia lõge maiora; nam folia grandia ſunt, helenij ferè modo, radix pariter grandis, vegeta, fuluo colore. Seritur à pluribus ſpectaculi cauſa in hortis & viridarijs. Sylueſtre autem non ſolum in paluſtribus & vliginoſis tractibus prouenire videmus, ſed etiam in montibus, ijs præſertim in locis, vbi pecudes diutius ſtabulari ſolent, & vbi eorum fimo pingueſcit ſolum, illi planta omnino reſpondens, quæ ſub Rhabarbari nomenclatura, paßim hodie in hortis ac viridariis plantatur. Folia gerit numeroſa, magna, hortenſis haud abſimilia, ſed viridiora & aſperiora: caulibus bicubitalibus: floribus in ramuſculorum cacumine numeroſis, rufeſcentibusq́; : ſemen profert in rubris folliculis incluſum, acuminatum & ſubrufeſcens. Radice nititur crocante, pollicis craßitudine, dura ac lignoſa. Lapathi vires ex Gal. *Lapathi meminit Gal. lib. 7. ſimpl. med. ſic inquiens: Lapathum moderatè digerentem ſortitum facultatem eſt, at oxylapathum miſtam: nam ſimul cum eo quòd digerit, nõnihil quoq́; repercutit. Semen eorum manifeſtam quandam etiam adſtrictionem obtinet, adeò vt & dyſenterias, & diarrhœas, ſiue profluuia ſanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, eaſdem dictis facultates obtinet, ſed imbecilliores. Et libro 2. de alimentorum facultatibus: Rumicẽ, ait, vti antè diximus, ſylueſtrem betam poßit quis appellare, cùm non guſtu ſolùm, verùm etiam facultate hortenſi betæ perſimilis ſit. Quoniam autem beta iucundior eſt rumice, idcirco ea magis homines veſcuntur. Quare nec nos quoque prolixius hic de rumice ſcribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia expoſuerimus.*

Oxylapathi vires ex Aetio. *Oxylapathum (Aetius auctor eſt) peculiariter præſtat ad canũ rabioſorum morſus, ſi vulnus in primis eius decocto foueatur, & deinde herba ipſa illinatur, atque potanda vnà cũ radicib. præbeatur.* Lapathi vires Matthiolo. *Fit è lapathi acuti radicib. aqua per Alẽbicũ, quæ omnes cutis, & præſertim faciei, maculas ac puſtulas tollit, nempe alphos, ionthos, vitiligines, lichenaſq́; . Sumuntur aquæ radicum oxylapathi, & melopeponis præmaturi ſingulorum*

libræ

[illegible] duae, [illegible] decem, ſalis nitri ſemuncia, Tartari albi vncia duae: attritis terendis ponuntur ſimul cum aquis praeſcriptis in vitreum Alembicum, & ſuccenſo igne extrahitur aqua: cum qua mane abluitur facies, & veſperi illinitur oleo de Tartaro, & Amygdalino ſimul miſtis. Vinum decoctionis oxylapathi diebus aliquot potum, auriginem pellit, & cutim ad priſtinam nitorem reſtituit. Credunt quidam lippire nunquam eos, qui Rumicis ſylueſtris radicem luna decreſcente effoſſam, nitidiſſime ſecum portauerit. Oxalis maior refrigerat & ſiccat exceſſu ſecundo digerit, aperit, & nonnihil incidit. Herba ipſa biliofis ac peſtilentibus febribus aduerſatur: praeſtat & ad cordis affectus. Sitim ſedat, putredini reſiſtit: vermes necat, appetentiam excitat. At minor refrigerat, ac ſiccat perinde ac altera digerit, & incidit. Omnia belle poteſt, quae maior, nec infirmioribus pollet viribus. Hippolapathi hortẽſis radicis ſuccus cum ſulphere illitus ſcabiem ſanat, cum lupinorum verò farina lentigines, alphos, & alias cutis infectiones exterit. Radicis dilutum, ex vino paratum, praeſtat ad pellendos renum calculos. Idem facit ſiccae radicis puluis, drachmae pondere ex meraco potus: quinetiã ex Marrubij decocto hauſtus, auriginem curat. Hippolapatho ſylueſtri eadem inſunt qualitates & vires, quae & caeteris Lapathi generibus. Planta quae Graecis λάπαθον ἢ ὀξυλάπαθον: Latinis etiam Lapathum & Rumex, Officinis Lapatium acutum appellatur: Arabibus, Humadh, Hanadh ſeu Hamad: Italis, Rombice, & Lapatio: Germanis Ampffer: *Hiſpanis, Labara: Gallis, Lapais. Quae verò Graecè ὀξαλὶς, Oxalis item Latinè & Officinis dicitur: Germanicè* Saur Ampffer: *Hiſpanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinette, & Saliette. Oxalis minor, Graecis ὀξαλὶς μικρά: Italis, Acetoſella, Saecciola & Sannicciola. Hippolapathum, Graecis ἱππολάπαθον: Officinis Rhabarbarum monachorum: Italis, Rombice maggiore. Germanis* Mönch Rhabarbaren: *Gallis, Reubarbe de marais: Hippolapathum ſylueſtre, Graecè, ἱππολάπαθον ἄγριον Italis, Rombice ſaluatica maggiore.*

Vinum ox. lap.

Nomina.

† *Nihil fortaſſe Plinius à Dioſcoride diſſentiet, ſi in hoc loco ſequamur lectionem Oribaſij lib. 11. ſimplicium, qui habet οὐ κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, id eſt, non prorſus ſimile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter ſe differre, quantum vulgata lectio innuere videtur.*

Lapathum à λαπάζειν exinaniendo nominatur, ſiquidem foliorum decoctum aluum molliat: Latinis Rumex dicitur, quod non tantum ſatiuo competit, ſiquidem Plinius lib. 20. cap. 21. Oxalidi tribuat. Genera plura ſunt Theophraſto 7. hiſt. 4. Plinius loc. cit. quinque recenſuit genera, in noſtro Phytopinace oxalidis decem differentias, lapathi & hydrolapathi tredecim, & hippolapathi duas propoſuimus. I. Lapathũ folio acuto, quod Oxylapathum Dioſcoridi & Plinio C.B. Lapatium acutum & Sicla ſylueſtris Auicennę, Tra. Lapathum acutum & Oxylapathum, Lob. Lapathum ſylueſtre, Geſ. hor. Lapathum & Rumex, Lon. Caſt. Oxylapathũ. Fuch. Dod. gal. Matth. Lac. Lug. Rumex acutus Cor. in Dioſ. Haec folijs eſt aliquãdo anguſtiſsimis, oblongis & criſpis. II. Lapathum rubens, quod cum oxylapatho plurimum conuenit: ex radice oblonga, mediocriter craſſa, fibroſa, lutea vt in vulgari, á qua ferè magnitudine tantúm differt, caules emittit oxylapatho breuiores, ramoſos: folijs eſt oblongis, aliquando rugoſis, ſaturato rubore nigricantibus, coſta media ac fibris dilutè rubentibus, quae vna cum caule cruento ſucco turgent, vt ſi terantur manus inficiant: floribus & ſeminibus priori correſpondet. In hortos ſemel ſata, ſeipſam ſemine propagat. Viribus cum oxylapatho conuenit, nitroſiore tamen guſtu eſt, quare eius decoctum, aut ſuccus expreſſus aluum lubricat. Seminis etiam pulueriſati in aliquo decocto adſtringẽte exhibiti, in ſiſtendis ſanguineis fluxibus ſingularis efficacia. Dicitur ἐρυθρολάπαθον. Lapathum nigrum Dod. gal. Lapathum rubens, Dod. fol. Lapathum ſanguineum, Lob. & Cam. Lapathum rubrum Caeſalp. Cam. ad Matth. cui & Cretenſe: Lapathi ſyl. tertium genus, Lugd. Sanguis draconis herba, Geſ. hort. & Lonicero. III. Acetoſa pratenſis ſeu lapathum quartũ Dioſcoridis, & Lapathum ſyl. Plinij. C.B. Acetoſa & Lapathum acetoſum, Brunf. Acetoſa, Lon. Oxalis, Trago. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Oxalis prima, Caeſal. Oxalis maior, Matth. in icon. Lugd. Lob. cui & Lapathum oxalidũ. Acetoſa maior, Caſt. Lapathum minimum, Geſ. hort. Rumicis ſeu Lapathi quarta ſpecies, Cord. in Dioſc. Huius folia aliquando criſpantur: aliquando media ipſorum pars per longitudinem candida reperitur: nonnunquam vtrinque ab exortu duplici ſagittali figura conſpiciuntur. Huius ſpecies in montibus reperitur, maioribus & rugoſioribus folijs, quàm ſunt ipſius pratenſis, in reliquis vix differens, quae in montibus Helueticis & Sabaudicis reperitur: Eſt & alia tuberoſa radice: alia geniculis nodoſis: alia Calthae folio: alia rotundifolia ſeu Romana, quae maximis etiam folijs reperitur. IV. Oxalis aruenſis lanceolata. C.B. Oxalis minima, Trago. Dodo. fol. Oxalis minor, Matth. Geſn. hort. Lugd. Oxalis parua, Dodo. gal. Oxalis veruecina tenuifolia ſinuata. Lob. Oxalis ſpõte naſcẽs, Caeſ. Oxalis ouina, Tab. Acetoſa minor, Caſt. Acetoſella, Lon. Rumicis ſeu lapathi ſextum genus, Cord. in Dioſ. Hęc maior minorue, latioribus anguſtioribuſq; folijs, pro ratione loci pinguioris aridioriſue reperitur. Eadem reperitur etiam non lanceolata. V. His addamus Acetoſam Creticam, ſemine aculeato, prius à nemine deſcriptam nec pictam. Haec cauliculis eſt ſaepe plurimis dodrantalibus, humi reclinatis, in alios ramulos diuiſis, folijs paruis, oblongo pediculo donatis, oxalidis veruecinae forma, ſed auriculis carentibus, ramulis floſculi iunguntur & adhaerent multi exigui, quibus:

V. ACETOSA CRETICA.

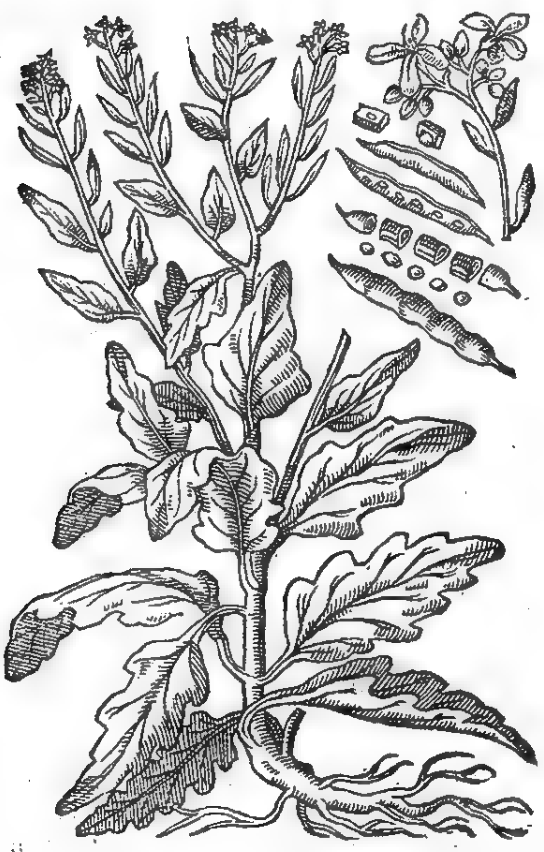

Semen succedit, tenuibus membranis aculeatis inclusum, cuius nomine cum Tribuli terrestris semine similitudinis aliquid habet, minus tamen est, minusq; pungens, cui pediculus oblongus, incuruus, tenuis vt in Caltha additur. Iunio floruit & semen maturuit, in horto Illustriss. Ducis Wirtenbergici, qui Montembelgardi colitur. VI. Hippolapathum latifolium, seu Hippolapathum Dioscoridi, Galeno & Plinio C.B. Rhabarbarum, Brunf. Rhabarbarum Monachorum Trag. Ges. hor. Rumicis alterum genus Fuch. Lapathum satiuum Dod. gal. Lapathum hortense Lac. Lapathum maximum Ges. hor. Cæsalp. Lapathi vel Rumicis species Cord. in Dioscoridem. Hippolapathum Dod. fol. Matthiol. Hippolapathum satiuum latifolium, Lob. Lugdunens. Hippolapathum hortense Matth. in icon. Lugd. Hippolapathum satiuum, Cast. Tab. Bulapathum Scaligero, Patientia vulgi. Vtimur eo frequenter pro Rhabarbaro, sed dupla dosi. Est & alterum rotundifolium. VII. Hydrolapathum folio cubitali. C.B. Rumex palustris vel septimus Trago. Hippolapathum, Dodo. gal. Ges. hor. Hippolapathum syluestre, Matth. Cast. Hydrolapathum maius, Lob. Lugd. Lapathum palustre, Taber. Rumicis seu Lapathi quintum genus, Cordo in Dioscoridem.

λαμψάνη. LAMPSANA. CAP. CIX.

LAmpsana syluestre olus est. Plus alit quàm rumex, & stomacho vtilius. Cuius folia, caulesq; coquuntur in cibo.

I. LAMPSANA.

II. RAPISTRVM MONOspermon.

Lāpsanæ cōsideratio. QVamuis hic inter olera, quæ in alimentorum vsum venere, Lampsana recenseatur à Dioscoride, nullis tamen notis ab ipso describitur, quòd fortasse suis in regionibus notissima haberetur: id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim vnà cùm Plinio lib. 20. cap. 9. inter syluestres braßicas lampsanam esse pedalis altitudinis, hirsutis folijs, napi similimis, nisi candidior esset flore. *Lampsana Plinij.* Nascitur hæc frequentißima in Hetruria, Apulia, ac plerisq; Italiæ locis, ijs præsertim campis, qui aratrum eo anno minimè sensere: tametsi nobis hac tempestate non fuerit, nisi forsan vrgente annonæ penuria, in alimentorum vsum recepta. Meminit huius Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, his paucis verbis: Lampsana esa succos prauos procreat. *Lāpsanæ vires ex Gal.* Cæterùm illita abstergendi nonnullam, digerendiq; facultatem poßidet. *Nomina.* Olus vt hoc Græcis λαμψάνη, ita Latinis, siue Braßica syluestris nominatur: Italis Cauolo saluatico & rapo falso, & rapastrela.

Quæ pro Lampsana à Matthiolo pingitur, Rapistrum esse aruorum, ex eius epistolis satis liquet. Hoc Rapistrum à similitudine cum folijs Rapæ dictum videtur: Est flore luteo, est albo, aliquando purpureo, est & monospermon. I. Rapistrum luteum C.B. Lampsana, Matth. Cast. Lon. Lug. qui & alteram habet figuram, vt sæpißime solet, nomine Lampsanæ veræ. Lampsana flore melino, Taber. Lampsana, Ges. hor. Rapistrum, Brunf. Ges. hor. Dodo. fol. Rapistrum aruorum, Lob. Sinapi agreste quartum, Trago. Irio Fuch. Erysimum Theophrasti, Dod. gal. Rapa syluestris altera, Cæsalp. II. Rapistrum monospermon à nemine prius pictum nec descriptum. Ex radice longiuscula non crassa exurgunt caules pedales & altiores, rotundi, tenues, ramosi, eleganter virentes, leuiter hirsuti: folia per terram sparsa Rapi folijs similia, ad principium laciniata, dein subrotunda, leuiter sinuata, crassa leuiterque hirsuta, secundum cauliculos palmares, tenues, flores prodeunt, vulgari forma eleganter lutei, quibus siliquæ pulcherrimæ succedunt, rotundæ quasi geminatæ, sibi insidentes (vt in radice gladioli) ita tamen vt pars superior, in qua

qua semen vniculum continetur, sit maior: hæ strijs instar seminis Coriandri diuiduntur, & singulæ in oblongum filamentum abeunt. Huius semẽ Lampsanæ monospermi nomine Doctor Doldius Norinberga misit. Maio mense floruit, & semen in horto Doctoris Zuingeri hic Basileæ maturuit.

I. BLITVM MAIVS.

II. BLITVM RVBEVM.

III. BLITVM ALBVM.

ΒΛΙ͂ΤΟΝ. BLITVM. CAP. CX.

BLitum estur oleris modo, aluo vtile est: nullius in medicina vsus.

BLitum duorum est generum, rubrum nimirum, & album. Vtrumque notum, in hortis seritur ac etiam in ijs spontè & campis nascens. Rubro caulis & folia adeò rubescunt, vt coccineo colore infecta videantur, etsi temporis tractu tandem purpurascant. Folia amaranthum referunt [minus tamen rubescentia] sicut etiam caulis, qui purpurascens, striatus, cubitalisque flores edit spicatos, siue in racemi modum, pariter purpureos. Quin & radix [multifida] sanguineo succo madet. Est in hoc rubri genere alterum, quod nobis MAIVS BLITVM *vocare libuit, quòd crescat arbusculæ magnitudine, folijs, & caule altero longè maioribus: flore grãdi, numerosis paniculis, siue spicis scatente, cacumine deorsum spectante, rubentibus amaranthi ferè modo, caule brachiali crassitudine, striato, firmoque, lignoso. Seritur in hortis & viridarijs, & habetur etiam fictilibus ad fenestras opacandas. Auxiliantur peculiariter ad menses remorantes prouocandos, molas, & secundas educendas, si fœminæ vapore decocti calidi suffiantur; adeò vt vapor ad vterum ascendat.* ALBVM *prouenit ijsdem folijs, latioribus tamen, & colore subalbidis. Flores & semen racematim cohærentes, tenuibus insident ramusculis, ex alarum cauis prodeuntibus paniculaerum effigie, syluestris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone vulgo appellant, recipiturq́; nonnullis in cibum. Id namq́; aqua prius decoquunt, demum affuso oleo, vel butyro in sartagine frigunt, additis allio, & omphacio, vel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquam (vt ego ex visu testari possum) vomitiones mouet, ventriculi, & intestinorum tormina facit, & alui fluxiones ciet, excitata bile. Eaque propter Plinius lib. 20. cap. 22 ita de eo scriptum reliquit: Blitum iners videtur, ac sine sapore, aut acrimonia vlla: vnde conuitium fœminis*

Blitũ duplex.

Blitũ maius.

Blitum albũ.

apud

apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est: ventrem adeò turbat, vt choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum, è vino prodesse, & clauis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat: hactenus Plinius. Bliti meminit Gal. 6. simpl. med. his verbis: Blitum olus est esculentum, humide, frigidaq; temperatura, in secundo maximè excessu à temperatis. Item 2. de alim. facul. Qui porrò, inquit, atriplicis, bliti, gustabilem qualitatem intelligit, braßicaq; saporis commeminit, lactucam in braßica, ac horum olerum medio esse non diffitebitur: siquidem illa egregiè desiccat, hæc contra planè humida, aquosaq; sunt. Quapropter non ex solo oleo, garoq; sed addito aceto sæpius, meliusq; assumuntur: aliàs namq; stomacho infesta sunt. Diximus autem istiusmodi olera non nihil ad leuigandam aluum momenti afferre, maximè si cum humiditate glutinosam lubricitatem sortita sint: hæc Galenus. Quo fit, vt mirari liceat, si Plinij, & Galeni scripta perpendamus: quòd dixerit Dioscorides, Blitum aluo vtile esse, & nullius in medicina vsus. Eius nomen Græcum est βλῆτον: Latinum, Blitum: Arabicum, Bachala iamenia, siue Bachale aliamanie: Italicum, Blito: Biedone & Bietolone: Germanicum, Mayer: Hispanicum, Bredos: Gallicum, Poree rouge, Blette. Blitum rubrum minus, Græcis βλῆτον μικρὸν: Italis, Blito, Biedone, aut Bietolone minore, & Gelosia. Blitum album, Græcis, βλῆτον λευκὸν: Italis, Biedone & Bietolone bianco.

Bliti vires ex Galeno.

Nomina.

IV. BLITVM POLYSPERMUM.

Blitum βλίτον, fortè ita dictum quasi βλῆτον, id est, abijciendum, propter vilitatem, vel ab insulso fatuoque sapore. Genera plura esse Theophrastus 1. hist. 9. pronunciauit: quare aliud facimus maius, aliud minus: maius rubrum & album: minus quoq; album & rubrum, hoc verò vel caule tantùm, vel omnibus partibus rubet. I. Amaranthus maximus siue cristatus, an Erysimũ Theophrasti 8. hist. 1. & 3. vbi Gaza Trionum vertit, C. B. Blitum maius, Matth. Blitum rubrum maius, Cast. & Lug. quod Polyanthes Dalechampius appellat: Bliti peregrini genus primum, Cæsalp. Blitum Indicum, Taber. Amaranthi species alia: arborescens cognominata, Ges. de hort. Amaranthus purpureus tertius, Dodo. gal. Amaranthus maior floribus obsoleti coloris, Dodo. fol. Amaranthus maior floribus panniculosis, spicatis purpureis, Lob. Amaranthus magnus, Cam. II. Blitum rubrum maius C. B. Blitum rubrum, Matth. Lob. icon. Dodo. fol. Cam. Blitum rubrum minus, Matth. in icon. & Lugd. Blitum maius rubrum vel secundum, Dodo. gal. Blitum satiuum rubrum, Ges. hor. Blitum primum vel rubrum, Cæsalp. Blitum, Lob. obs. & Taber. III. Blitum maius album. C. B. Dod. gal. Lob. Lugd. Blitum album, Matth. Cast. Blitum satiuum album, Ges. hor. Blitum, Lac. Blitum maius, Dod. folio. IV. Blitum polyspermum adiecimus, à seminis copia qua cauliculi onerantur dictum, quod ex radice alba gracili, plures caules sesquicubitales, etiam minores, striatos emittit, folijs paucioribus, pediculis oblongis donatis, eos cingentibus, Solani vel etiam Bliti forma, modò latiora modò angustiores, ex viridi nigricantes, summis tamen minoribus: ex caule prodeunt plures ramuli, flosculis racemosis & muscosis, ex luteo viridibus onusti, quibus semen copiosissimum Botryos instar nigrum & splendens succedit. Prouenit in nostris arenosis ad Wiesam fluuium, sed longè humilius: maius verò in pinguioribus locis vbi fimum reperitur, inter Blitum & Atriplicem. Hoc mirè capi pisces auctor est Cassianus, cui Polyspermon dicitur, vt & Lugd. cui & Anguillara experimẽto nixus subscripsit: Polyspermon, Lob. & Tab. Blitum syluestre, Cam. ad Matt. quid si ad Blitũ tertiũ Tragi referatur?

Μαλάχη. MALVA. CAP. CXL.

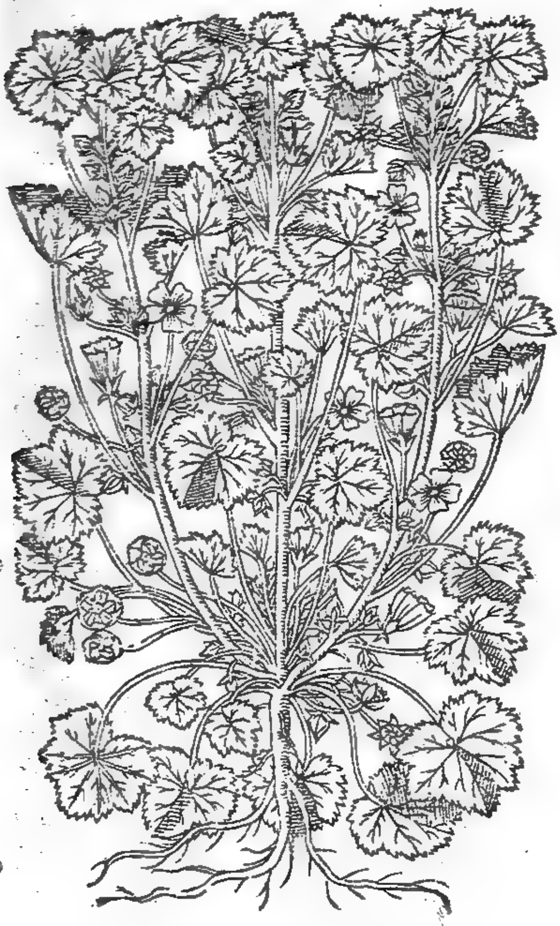
Malua satiua esui longè aptior syluestri: stomacho aduersatur: aluum iuuat, sed multò magis caules interaneis, & vesicæ vtilis. Cruda folia cum salis exiguo manducata, ægilopas ex melle sanant: verùm cùm cicatricem trahere cœperint, ea demum citra salem vtendum est. Contra aculeatos apum, vesparumque ictus, illita efficax est: eadem cruda cum oleo trita peruncti non feriuntur: vlcera manantia in capite, furfuresq; cum vrina sanat. Sacris ignibus, & ambustis decocta folia, tritaque vtilissimè ex oleo imponuntur. Eius decoctum vuluas insessione mollit: prodest erosionibus vesicæ, & intestinorum, vuluæ, sedisq; clystere infusum. Ius decoctæ cum radice sua contra omnia venena auxiliatur, si continuo á bibentibus reuomatur, contra phalangiorum morsus remedio est: lac enocat. Semen in vino potum, addito loti syluestris semine, vesicæ cruciatus lenit.

Maluæ consi.

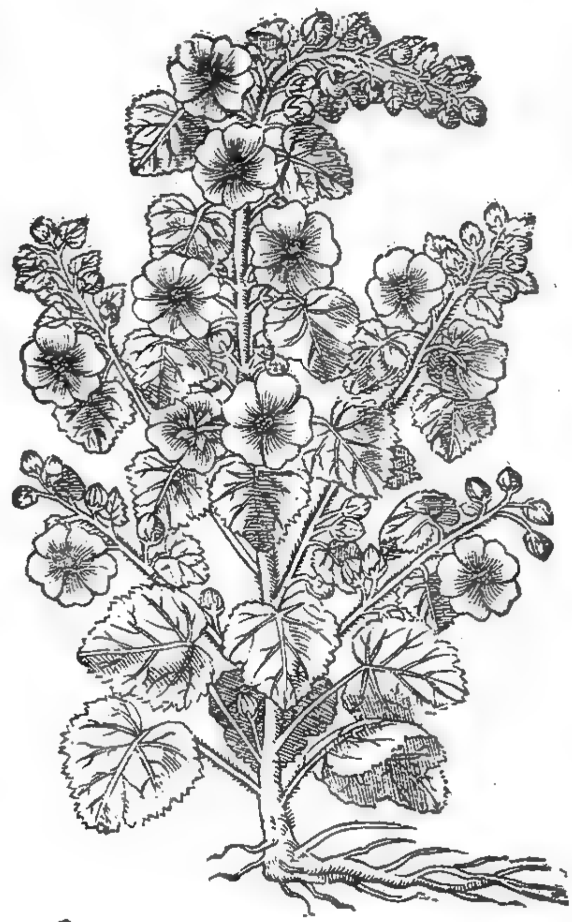
Malua vulgaris adeò notitiæ est, vt nulli ferè reperiantur, qui eam non nouerint: hæc olim antiquis de industria in hortis serebatur, in quibus nunc spontè frequentißima prouenit: ea enim tunc vescebantur homines, cæterorum olerum modo. Plura eius genera: Vna hortensis, altera agrestis, & vtraque maior, & minor. Vulgaris adeò notitiæ Malua est vt eam calamo delineare opus non sit, sed ea, quæ aliquibus locis in Italia arborescit, nil aliud est, quàm satiua cultorum mangonio in tantam magnitudinem assurgens, vt lib. 1. de plant. hist. cap. 5. prodidit Theophrastus, cùm inquit: Quædam etiam comperta sunt ob culturam diuersa effici, atque à sua natura discedere, vt Malua in altum se attollens, atque in arborem transiens. Quippe ita fit neq; tempore longo, sed mensibus senis, aut septenis, ita vt longitudine, crassitudineq; instar hastæ

Malua in arbore Theophrasti.

I. MALVA.

II. MALVA MAIOR.

10

20

30

* III. MALVA ROSEA flore pleno.*

40

50

60

hastæ possit grandescere: quapropter cõmodè ad vsum baculi venit. Tempore verò longiore exacto, pro ratione magis quoque incrementa capessit: hactenus Theophrastus. *Plinio lib. 19. cap. 4. præter eam, quæ in Arabia septimo mense arborescit, & baculorum vsum præbet extemplo, est & Malua arbor in Mauritana Lixi oppidi æstuario, vbi Hesperidum horti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum viginti, crassitudinis quam circumplecti nemo possit: in simili genere habetur & canabis. Maluã, quæ in arborẽ degenerauerat, vidi ego primùm Grignani ad Benaci ripas, in quodã monachorũ cœnobio, vbi eorũ otio, & cultu tantã sibi asciuerat amplitudinẽ. Est & ea inter maluarũ genera recẽsenda, quæ in hortis ac viridarijs grandescit arbusculæ instar, caudice simplici, magno, rotũdo, baculi faciẽ referẽte, folijs amplis, raris & quæ ad terrã sunt, nõ vt in altera diuisa spectãtur, sed tantũ per ambitũ leuiter fimbriatis serratis: ijs verò, qui in caule sunt, vulgaris maluæ modo diuisis floribus vt in altera rosæ maioribus, & nõ vt in altera versicolorib. sed in quibusdã simplici omnino foliorũ ordine, syluestrũ rosæ modo, in alijs verò multiplici. Radice nititur firma, diuaricataq́; semine lupino maiore. At* POLYCAVLON, *folia gerit hortensis maluæ grandiora, subhirsuta, per ambitum hortensis maluæ modo diuisa, longisq́; pediculis appensa. Stolonibus pluribus ab vna radice prodeuntibus, tricubitalibus, & quandoque maioribus, subhirsutis, baculi effigiem referentibus: floribus, in toto ferè caule magnis rosarum effigiem referentibus, foliosis, colore vario: nam in quibusdam plantis purpureus, inflammatus, in aliquibus candidus, in nonnullis, carnis colorem referens, visitur, adeo vt forma ita etiam colore cum rosis certare videatur. Huius flores minus quàm rosæ fugaces sunt, sed inutiles & nullo prorsus odore prediti [*Nam si vt rosæ nares conciliarent, quemadmodum oculos hilari forma ac coloris viuacitate alliciunt, nulli dubium est, quin de præstantia ac pulchritudine cum rosis certare potuissent.*] At Rosa etsi fugacior sit, hoc magnopere præcellit, quòd odore sit gratissimo, tam recens, quàm siccatum quoque quod præclarissimis sit facultatibus prædita. Semen edit cæteris maluis simile, sed maius. Radice nititur longa. Althææ modo flexili, ac lenta. Seritur in hortis, & viridarijs, ac etiam in fictilibus, ad opacandas in æstate fenestras. Hanc itaque, nihil est, quòd*

Malua arbor Plinio.

Malua rosea.

quod prohibeat, quin Maiorem maluam appellare poßimus: quanquàm non desint, qui arboream maluam ipsam appellent. Cùm tamen Gal. li. 7. de simpl. medic. facultatibus, & li. 14. nihil aliud sit αὐαδενδρομαλάχη quàm Althea. Ea omnia facilè præstare potest, quæ & cætera maluarum genera. Scripsit ad me superioribus annis Ioan. Iordanus Medicus, nasci arboreā maluā copiosam in Genuensi litore, sed hactenus non potui ab eo hanc plantā extorquere. Quartā quam hic quoq; expreßimus, nusquam antea à me conspectam, mihi dono misit Franciscus Calzolarius Pharmacopæus Veronensis, & rei

Malua quarta.

IV. MALVA MAIOR altera.

V. MALVA QVARTA.

plantariæ studiosus. Folia profert oblonga Hederæ helicis ferè modo, per ambitum sinuata, sed haud profundè diuisa: pediculis prælongis inhærentia, caulibus multis, lentis ac foliosis: floribus ac seminibus hortensis maluæ. Prouenit spontè in altis montibus. Magis digerit quàm domestica, minusq; humiditatis habet. Non differt viribus ab alijs Maluæ generibus.

Maluæ vires Matthiolo.

Maluæ radix sicca, die vna in aqua macerata, & deinde madida papyro circumuoluta, & sub cinere feruenti decocta, & iterum siccata, vtiliter vsurpatur ad dentifricia: mundat enim affricta dentes, & gypseam materiam soluit. Foliorum & radicum decoctum gargarizatu exasperatas fauces lenit, mucago verò acrimonias emēdat: Feruefacta folia in cibum apposita raucedines expediunt, ex oleo autem, sale, & recenti butyro aluum citant. Fit è folijs cum salignis frondibus tritis præstantißimum emplastrum ad vulnerum, & alias quascunque inflammationes. Valent eadem cum porris & cæpis illita ad serpentium venenosorum morsus. Succus auribus instillatus dolorem sedat. Decocta vnà cum radice ad lentorem vsq; datur potanda ægrè parturientibus magno iuuamento: id quod etiam præstat succus selibræ pondere haustus. Semen ex vino rubro potum nauseam tollit. Cauliculi molles decocti delibratique comeduntur ex aceto, & oleo, & sale, asparagorum modo, prima statim mensa, ad citandam aluum: in summa, malua ad multa vtilis est.

Omnimorbia.

Ideoque non immeritò antiqui Maluam omnimorbiam appellauerunt. Datur vtiliter succus potandus melancholicis sex vnciarum pondere, at insanientibus vnciæ octo propinantur.

Maluæ vires ex Gal.

Maluæ meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Malua agrestis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis: Hortensis verò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò validior est, quantò & siccior. Porrò huius generis est & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, sed efficacißima comprehensarum in digerendo: appellatur etiam althæa. Et libro 2. de alimentorum facultatibus: Est, inquit, ab hac hortensi alia quædam syluestris malua, ceu à lactuca est θριδακίνη, id est lactuca syluestris: Inter verò has congeneres plantas id est discriminis, nempe quòd sicciora sint syluestria, satiua humidiora. Permistum quoque est maluæ succo aliquid glutinosum, quo lactuca caret. A refrigerandi facultate manifestè abest, vt etiam ante sumptionem cernere licet, si ex ambobus vicißim oleribus cataplasma ad calidum quempiam affectum, quale est erysipelas, componas: id quod factitare homines consueuerunt, molliuscula folia perquàm diligenter tundentes, donec ad læuorem exactißimum redacta sint. Tum namq; cognosces lactucam manifestò refrigerare, maluam verò modicum, & quasi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorsum labitur, non tantùm quia humidum est, sed etiam quia glutinosum, præcipuè cùm oleū garumq; affatim vna hauritur. Ad concoctionem mediocriter se habet. Si horum trium olerum succos inter se compares, tenuis & abstersorius betæ, maluæ craßior glutinosiorq;, lactucæ in vtriusq; medio statuetur.

Nomina.

Herba, quæ Μαλάχη Græcè, Malua Latinè vocatur: Arabicè, Chubeze, seu Chabazi: Italicè Malba & Malua: Germanicè, Pappel: Hispanicè, Maluas: Gallicè, Malue. Malua arborea, siue Malua maior: Græcis Δενδρομαλάχη: Italis, Malba siue Malua maggiore: Germanis, grosse Pappeln: Gallis, Malues de iardin. Malua maior vnicaulis. Græcis Δενδρομαλάχη μονόκαυλος: Italis, Malua arborea, siue Malua maggiore d'un gambo solo. Malua hederacea, siue montana: Italis Malua saluatica montana.

Malua

Malua quòd aluum molliat, idcircò Græcis μαλάχη à μαλάσσω emolliendo ventre, propter naturalem lentorem suum, vt Paulus asserit: vnde Martiali Mollis dicitur. Nouem species in Phytopinace recensuimus. I. Malua syluestris folio rotundo, quam Theophrastus 7. hist. 7. coqui, & cibo esse idoneam scribit. C.B. Malua, Brunf. Matth. Lac. Cast. Malua vulgatissima & prima, Trago. Malua syluestris pumila, Fuch. Dod. gal. & fol. Thal. Malua syluestris repens pumila, Lob. Lug. Malua syluestris supina, Cord. hist. Malua agrestis minor, Ges. hort. Malua minor, Lonic. Malua syluestris minor, Tab. & vulgaris minor Cam. Malua flore candido, Cæsalpino II. Malua rosea folio subrotundo, flore simplici, quæ Malua satiua est apud antiquos, & quam cultu arborescere scribit Theophrastus, Malope Plinio C.B. Malua hortulana Brunf. Malua hortensis vel Romana, Trag. Cam. Malua Romana, quibusdam Hastula regia Apuleij, Ges. hor. Malua hortensis, Fuch. Dod. fol. Lac. Malua satiua, Dod. gal. Malua maior, Matth. Malua rosea fruticosa, Lob. Malua arborea siue hortensis. Tab. Malua rosea simpliciore flore, Lug. Floribus est candidis, rubentibus saturatis vel dilutis, siue ex rubro nigricantibus. III. Malua rosea folio subrotundo, flore pleno, C.B. Malua Romana multiplex, Trag. Ges. hort. Malua rosea, Matth. (in minoribus figuris pingit simplici, in maioribus pleno flore) Malua rosea multiplex, Lob. Tab. Lug. cui & Rosa transmarina. Malua hortensis multiplici flore, Dod. fol. Lon. Habetur candido, incarnato, rubro, puniceo, nigricante flore, eoq; maiore & minore. IV. Malua arborea Veneta dicta flore cæruleo. C. B. Malua maior altera, Matth. Lugd. Malua arborescens, Ges. hor. Dod. fol. Cam. Malua arborea, Cast. V. Malua montana hederaceo folio, C.B. Malua quarta, & Malua hederacea siue montana eidem in icon. & Cast. Malua maior tertia Matthioli, Lugdunensi.

Ἀτράφαξις. ATRIPLEX. CAP. CXII.

ATriplicem aliqui chrysolachanon vocant, cognitum olus est: duo eius genera, syluestre, & satiuum. Coctum estur, vt olus: aluum mollit. Panos discutit, siue crudum, siue coctum illinatur. Semen cum aqua mulsa potum, regium morbum sanat.

I. ATRIPLEX DOMEstica.

II. SPINACIA.

Atriplicis cōsideratio.

ETsi in Hetruriæ hortis rara admodum sit Atriplex, frequentissima tamen apud Insubres seritur à ruricolis in hortis, & in campis, quòd ex ea præsertim rura sibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutissimo cultello atriplicis folia, & caseo in scobem attrito, butyro, ac ouis commiscent, & in sartaginibus foliosa pasta substrata, decoquunt, comeduntq; abunde, perunctis vndique labijs. Hæc inter olera ocyssimè assurgit: nam & seritur, & manditur decimo quinto à satu die. Trium est generum, hortense, syluestre, marinum. Hortēsis ATRIPLEX *folia promit [humotenus] cauletenus læta, in mucronem tamē desinentia, sagittarum instar, pinguia, succosa, colore ex viridi in luteum languescente. Caulis, qui illi rubet, multis vndique adnatis ramis, ad quatuor cubitorum mensuram adolescit: semine spicato, pressis, tenuibusq; folliculis concluso. Præstat Atriplex in cibis vere tantùm: siquidem vt ocyssimè crescit, ita & velocissimè senescit, & deperditur. Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam vulgò dictam, eiusdem esse generis. Verùm ij, meo quidem iudicio, falluntur apertissimè: quippe præter id, quòd Spinacia nouum in Italia olus est, & foliorum, & caulis,*

Recētiorum quorundam opinio reprobata circa Spinachiam.

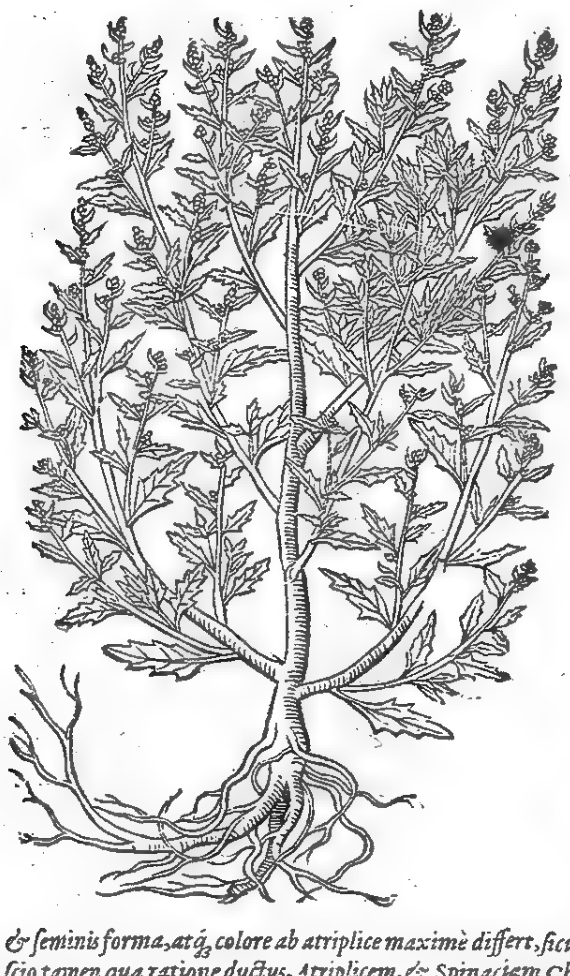
III. SPINACHIA SEMIne non spinoso.

IV. ATRIPLEX SYLuestris. I.

V. ATRIPLEX SYLVEstris. II.

VI. ATRIPLEX SYLuestris. III.

& seminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, sicuti & sapore. Namque suspicatur Manardus Ferrariensis, nescio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam Chrysolachani speciem esse. Sed eius sententiam minimè probandam censeo: chrisolachanon enim Latinis aureum olus significat: quod tametsi Atriplici competere possit, non tamen ob id Spinaciæ conuenire videtur, quæ folijs, caule, flore, ac semine perpetuò virescit. Seritur Augusto, quinetiam Martio. Nascitur

Spinachiæ descript.

VII. ATRIPLEX ANGVsto Centinodiæ folio.

IX. ATRIPLEX MArina.

scitur septem diebus à satu, folio primùm triangulari, deinde sagittali, mox à pediculo intubi syluestris modo laciniato: exigua nititur radice, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali, & sæpe longiore, intus cauo. Flores gerit in vertice rotundos, paruos, herbaceo colore, racematim cohærentes: semen spinosum, angulosumque prouenit, in quocunque solo, quod stercoratum fuerit, & copiosa vbique crescit in hortis: hyemes, & frigora spernit. Nam in Bohemia, hyeme tota, venalis in plateis reperitur, & frequentissima. In quo genere fœmina quoque habetur: hæc facilè noscitur, quòd semen nusquam proferat. Non desunt, qui putent hoc olus ex Hispanijs primùm fuisse aduectum, ob idque volunt spanaceum, non spinaceum appellari debere, sed reuera, à spinoso semine ita denominari cœpit. Coquitur plerunque sine aqua, nam cum multum humoris inter coquendum remittat, proprio contentum iure videtur. Refrigerat, & humectat ordine primo, nec omnino vacat nitrosa qualitate, aluum emollit, flatus parit. Bibitur eius succus ad scorpionum, phalangiorum & araneorum ictus, ac etiam vulneri illinitur, quinetiam coctum lenit exasperatas fauces. Cæterùm duo alia Atriplicis genera habentur, vnum syluestre, alterum maritimum. Syluestre aliquot habet species: nos hic tres excudi curauimus, foliorum diuersitate dissimiles. Primum genus folia edit hortensi haud dissimilia, minora tamen & quæ ad terram sunt per ambitum laciniata, subalbicantiaque: caulem sesquicubitalem, ramosum, ac etiam striatum, semen racemosum, & exile. Radicibus nititur numerosis, ac tenuibus. Nascitur sponte cum in hortis, & vineis, tum secus itinera, & locis incultis & campestribus. Secundum folijs exit latioribus, quercus modo per ambitum incisis, subalbicantibus: cætera cum altera paria sunt. Nascitur propè vrbium mœnia, & locis quoque alijs incultis. Eædem illi sunt qualitates & vires, quæ priori. Tertium folia habet lata, viridia, carnosa, per ambitum laciniata & in acutum desinentia: semen racemosum, cæteris minutius, caule ramoso, firmo atque striato. Nascitur intra & extra vrbium, & oppidorum mœnia, & in areis. Viribus præstat, quibus & præcedentes. ATRIPLEX verò in maritimis nascens, humi iacet, suos circumquaque caules spargens, in quibus folia sunt subalbicantia, spinachij oleris figura, sed minora, salso sapore. Semen profert in caulium summitatibus, baccis quibusdam inæqualibus racematim cohærentibus. Radice nititur diuaricata, multiplici. Vis illi, quæ cæteris atriplicibus, sed propter salsedinem, qua referta est, magis quidem aluum citat, magisq́; abstergit, si è carnium iure decocta edatur: digerit, incidit, attenuat, liquat, à putredine vindicat, aperit, & abradendo expurgat. Humentem ventriculum siccat, hydropicos iuuat, pingues extenuat. Huius nulla (quod equidem sciam) facta est mentio à Dioscoride & Galeno, sed ijs facilè sese offeret, qui non grauabuntur, vt hanc & alias maritimas herbas cognoscant, maris litora peragrare. Eam nos copiosam inuenimus Tergesti ad salinas in maris litore, nimirum diuersam ab halimo olere maritimo, vt eius imago, quam hic damus, apertè declarat. Inibi quoque plantam illam nobis contigit videre, quæ KALI Mauritanis appellatur, cuius cinere vtuntur fabri vitrarij ad vitrum conficiendum: ex decocto autem eiusdem herbæ paratur sal illud, quod Alkali ijsdem dicitur. Hæc cùm primum terra emergit, folio est tereti forma, minori sedo non absimile: atque deinde crescens, caule erecto, geniculato, nõ multo post tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cùm verò amplius adoleuerit, è geniculis folia emittit pinguia ac crassa, in medio caua, & ex lata origine mucronata. Vbi denique planta adulta senescit, folia in caulium cacuminibus longè minora exilioraque conspiciuntur, colore rufo: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac paruæ: quibus exile semen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor vniuersæ plantæ salsus, veluti crithmo. Itaque excalfacit, adstringit, dissoluit: attenuat, contrahit, & desiccat citra apertam caliditatem aut siccitatem. Hanc quidam alteram Dioscoridis Anthyllidem esse censent: sed errant, meo quidem iudicio, vt latius dictum est in sequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amatum illum Lusitanum scripsimus. Atriplex, vt memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est, humida quidem secundi ordinis à medijs, frigida verò primi, quam vtique tepidam esse caliditatem posuimus,

Spinaciæ fac.

Atriplicis alia genera.

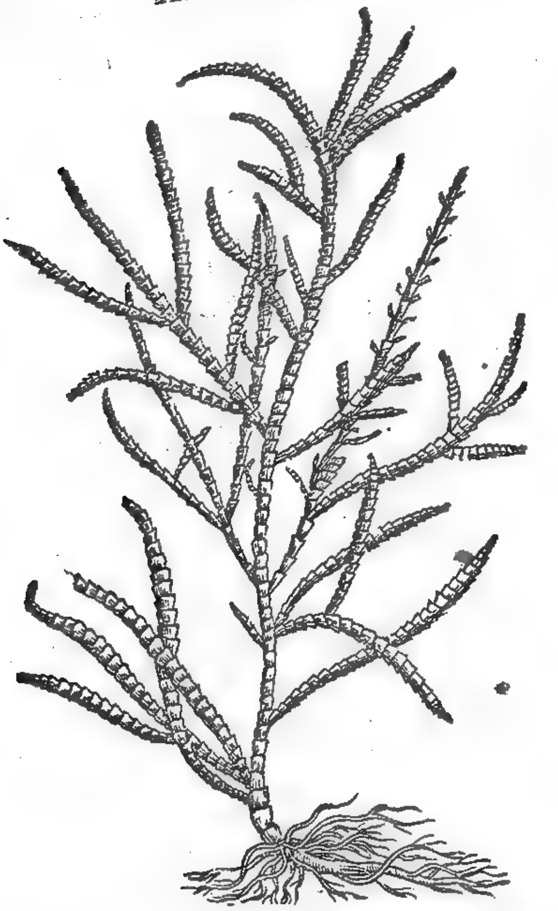
Atriplicis marinæ descriptio.

Kali Mauritanorũ mentio.

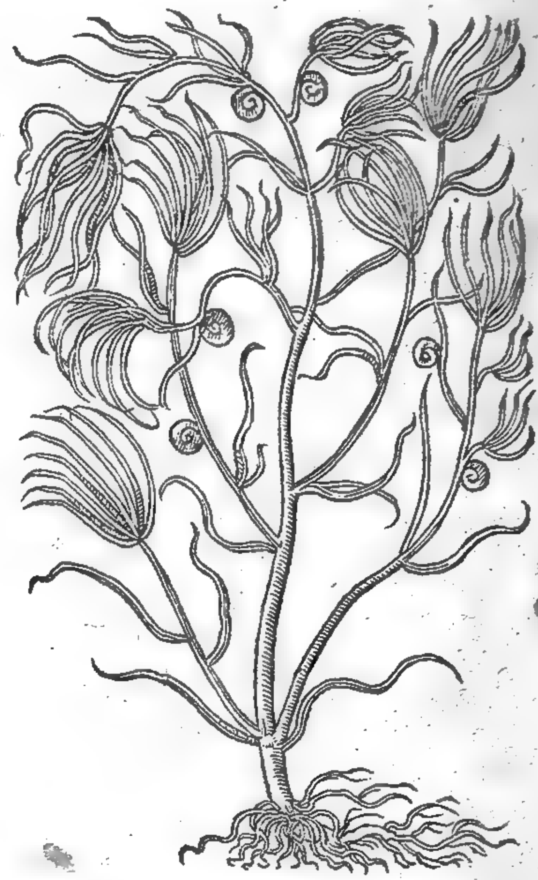
Kali Anthyllis altera quibusdam.

Atriplicis vires ex Gal.

X. KALI.

XI. KALI MAIVS COchleato ſemine.

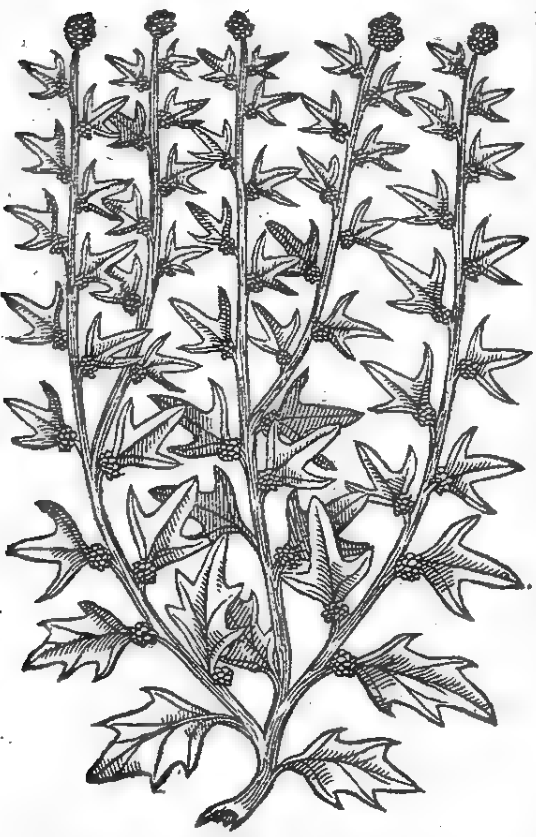
poſuimus, cuiuſmodi roſis ineſt. non tamen adſtrictionis eſt particeps, ſed aquea eſt, & minimum terrena, ſimiliter maluæ. Quin & ventrem celeriter permeat, vt illa, ob lubricitatem. Porrò paululum omnino eius eſt, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenſes autem atriplex, & malua, quàm agreſtes, tum humidiores ſunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus gliſcentibusq́, & mollibus etiamnum, ac velut feruentibus hortenſes: vigentibus autem & declinantibus, ac indureſcentibus commodiores ſunt agreſtes. Semen eius abſtergendi vim habet: itaque ad morbum regium ex pituitæ (rectius fortè hepatis legendum) infarctu prognatum vtile eſt: hæc Galenus. Scribit Serapio, Raſim vidiſſe hominem quendam, qui ex Atriplicis ſemine duarum drachmarum pondere ſumpto, crebris tum vomitionibus, tum alui deiectionibus vexatus fuit, adeò vt ad extremam virium imbecillitatem deuenerit. Quod mihi quidem mirum non eſt: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad ruſticos purgandos Atriplicis tantùm ſemen exhibebat: quod ijs non ſine moleſtia magna aluum abundè ciebat, atque etiam ſimul crebros prouocabat vomitus: quæ tamen facultas paucis, vt puto, hactenus innotuit. Atriplex ſic Latinis, Græcis ἀτράφαξις, καὶ χρυσολάχανον, vocatur: Arabibus, Cataf, ſeu Caraf: Italis, Atriplice: Reppice & Treppice: Germanis, Molten vnd Milten: *Hiſpanis, Armoles: Gallis, Follete, & Femes. Choux, Arroches, Bonne dames. Spanachium, Græcis Σπανάχιον: Italis Spinace: Germanis,* Spinat: *Arabibus, Spanach: Gallis Eſpinoches, ſiue Eſpinach. Atriplex ſylueſtris, Græcis ἀτράφαξις ἀγρία: Italis, Reppie ſaluatico: Germanis* Wildmilten: *Gallis, Arroches ſauuages. Atriplex marina, Græcis, ἀτράφαξις θαλασσία: Italis, Atriplice, ſiue Reppice marino. Kali ita marinis vocata, Italis, Soda.*

Atriplicis ſemē ex Serap. aluum mouet.

Atriplex ἀτράφαξις παρὰ τὸ ἀθρόως αὐξεῖν, vtpore quæ octauo á ſatu die prodeat, vt habet Theophraſtus 7. hiſtor. 1. Duodecim genera nouimus, quare diuidimus in hortenſem, ſylueſtrem & maritimam. Illæ in plures ſpecies diſtrahuntur, folijs namque rubicundis, in luteum langueſcentibus & nigricantibus: ſic & ſinuatis & non ſinuatis reperiuntur. I. Atriplex hortenſis rubra, C.B. Lon. Atriplex ſatiua folio rubicundo, Trag. Atriplex domeſtica, Matth. Atriplicis ſatiuæ ſpecies altera, Dodo. gal. Atriplex ſatiua ruffo folio, Cord. in Dioſ. Atriplex ſatiua altera, Lugd. Atriplex ſatiua, Lob. obſer. Atriplex ſatiua altera folio & flore purpurea liuens, Lob. icon. Atriplex hortenſis, Dod. fol. Atriplex rubra, Tab. Atriplex purpurea grādis, Cam. Ab hac potiſsimum colore differt Atriplex hortenſis alba. II. Lapathum hortenſe alterum ſeu Spinacia ſemine Spinoſo, C.B. Spinachiam ob ſemina dura & ſpinoſa coaceruata, at Σπανάχια recētioribus Græcis à raritate, quód rarò illa medici vtantur. Hiſpanach Arabibus. Spinachia, Brunf. Fuch. Dodo. gal. & fol. Tab. Spinacia, Matth. Lob. Lug. Cæſalp. Spanachium, Matth. in icon. Caſt. Spanachia, Lon. Spinaceum olus & Seutlolapathum, Geſ. hort. Seutlomalache Ruellio. Olus Hiſpanicum, Trago: cuius tres ſunt ſpecies, altera ſemine ſpinoſo, quæ vulgatior, quæ mas quibuſdam: altera ſemine non ſpinoſo ſed rotundo, quæ fœmina: & tertia ſterilis. III. Lapathū hortenſe alterū ſemine non ſpinoſo. C.B. Spinachiam manifeſtum habere ſexū, rectè Scaliger, quare hic de nobili hactenus non depicta. Hæc ex radice oblōga, tenuibus fibris conſtans caulē emittit pedalem, teretē, ſtriatum, cōcauum, infernè aliquando ſubrubentem, ramulis brachiarū. Folijs veſtitur molliuſculis, obſcurè virētibus, ſucci plenis, quorū inferiora multò quàm in vulgari latiora, aliquando palmum æquantia, non acuta ſed ſubrotunda & Boni heinrici inſtar laciniata: ſuperiora verò acuminata & ob vnam vtrinq; laciniam quaſi triangula. In alarū ſinu floſculi racematim cohærēt, quibus ſemina rotunda, nequaquā ſpinoſa, verrucarū inſtar cōglobata ſuccedunt. Hæc diligen-

diligentiſsimè coli deſiderat, quare in paucioribus hortis habetur, & quò ſæpius tenella ſuccidit, eò ſurculoſior euadit. Dicitur Olus Hiſpanicum & Spinachia nobilis, Trago. Spinacia fœmina, Geſ. hor. Spinacia ſatiua mas, Lugd. & Camerario. IV. Atriplex ſylueſtris prima, Matth. Lugd. Atriplex ſylueſtris, Fuch. Dodo. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Atriplex ſylueſtris maior, Lonic. Cynocrambe prima, Cæſalpino. V. Atriplex ſylueſtris ſecunda, Matth. Lugd. Tab. Atriplex ſylu. Cord. in Dioſ. Cæſalp. Atriplex ſylueſtris ſinuata, Lob. Duæ hæ ſpecies tantùm foliorum amplitudine & exilitate differunt. VI. Atriplex ſylueſtris latifolia, C. B. Blitum quartum, Trago, Solanum quartum, eidem. Pes anſerinus, Fuch. Dod. gal. & fol. Lon. Lugd. Cam. Atriplex ſylueſtris tertia, Matth. Lugd. Atriplex ſylueſtris ſiue pes anſerinus latifolia laceris lacinijs, Lob. Chenopodium, pes anſerinus primus, Tab. Cynocrambe alterum genus, Cæſalpino. Huius & altera ſpecies eſt acutior & nigriore folio. VII. Atriplex anguſto Centinodiæ folio. C. B. Hæc ex radice parua fibroſa, caulem emittit ſupinum, læuem, ſtriatum, qui mox in ramos brachiatur, hique in alios quos folia cingunt Helxines aut Cẽtinodiæ maioris æmula, oblõga, acuminata, integra, obſcurè virẽtia, quorum inferiora aliquando ad exortum in duas alias laciniantur: ramulis inſident floſculi exigui coaceruati, ſuccedente ſemine cæteris minore, foliaceo, tenui cute obducto, racematim cohærente. Naſcitur circa mænia, in areis, locisq; fimetarijs. Dicitur Atriplex ſyl. prima, Matth. inter maiores figuras, inter minores enim non expreſsit. Atriplex ſylueſtris altera, Dod. gal. Atriplex ſylueſtris humilima, & quarta Dod. fol. Atriplex ſylue. Polygoni aut Helxines folijs, Lob. Cam. Atriplex ſyl. prima Matthioli polygoni folio Lugdunenſi. VIII. Atriplicem ſylueſtrem lappulas habentem à nobis primum deſcriptam exhibet. Hæc atriplici ſylueſtri ſecũdæ Matthioli aliquantum ſimilis: quæ ex radice parua, fibroſa, cauliculos plures emittit palmares & maiores, ſtriatos, leuiſsimè hiſpidos, longè á ſeinuicem diſcedẽtes, quos cingunt folia ſinuoſa alternatim diſpoſita, alijs minora, breuibus pediculis donata, ad quorum exortum lappulæ duræ adhærent, in quibus ſemen nigrum, paruum, compreſſum continetur. Monſpeſſuli prouenit: eandem Atriplicis ſylueſtris hiſpidæ paruæ, erectæ nomine, à Doctore Doldio Norinberga accepimus. IX. Atriplex maritima. C. B. Atriplex marina, Matth. Caſt. Dod. fol. Lugd. Cam. Atriplex marina repens, Lob. Cynocrambe tertium genus, Cæſalpino eſt rubro & herbaceo ſemine. X. Kali Mauritanorum nomen eſt, quod aliqui ad Anthillidem alteram Dioſcoridis: alij ad eiuſdem Tragum, minus rectè, ſapore acerbo, & defectu acinorum reclamantibus, referunt: videtur Plinius lib. 8. cap. 22. ad Halymum retuliſſe. Nouem ſpecies in Phytopinace propoſuimus, duas adponimus figuras, quia vna figura vtramq; ac ſi vna foret, Matthiolus Kali nomine propoſuit. Kali geniculatum, C. B. Aduer. Lugd. Cam. Taber. Salicornia, Dod. gal. & fol. cui & Kali articulatum. Salicornia ſiue Kali geniculatum vermiculatum, Lob. icon. Alcali aliud, Geſ. hor. Alkali, Lon. qui Matthiolum imitatur. Cali tertium: Salſicornia, Cam. ad Matth. qui quatuor habet differentias, quæ tamen parui ſunt momenti, (ipſomet monente) & autumni tempore rubent. Kalli primum, Kellu Aegyptijs, Alpin. Salſolæ genus aliud, Cæſalpino. Hoc habetur & rubrum & viride. XI. Kali maius cochleato ſemine, C. B. Kali magnum ſedi medij folio, ſemine cochleato, Aduerſ. Soda, Lob. icon. Kali magnum Lob. obſer. Penæ Lugd. cui & Kali Dalechampij. Salſolæ genus Iſgarum vulgo, Cæſal. Kali cochleatum maius Camerario.

* VIII. ATRIPLEX SYLueſtris lappulas habens. *

Κράμβη. BRASSICA. CAP. CXIII.

Braſsica ſatiua aluo idonea eſt, ſi modò leuiter ferueſacta edatur: nam percocta aluum ſiſtit, ſed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: ſtomachum autem malè habet, acrior eſt æſtiua. In Ægypto propter amaritudinem non eſtur. Cæcutientibus, & tremulis eſſe prodeſt. Summo cibo ſumpta crapulã diſcutit, & vini noxam reſtinguit. Melior ſtomacho cyma, ſed acrior, & ad ciendũ vrinam validior: ea condita ſtomacho inimica eſt, aluum conturbat. Crudus ſuccus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum vino quoque epotus, viperarum morſibus auxiliatur: cum fœnigræci farina, & aceto, podagris, & articulorum vitijs illinitur: prodeſt & ſordidis vlceribus, & vetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem ſacrum, lepraſque ſanant: carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduerſus depaſcentia ulcera, gangrænaſque valent. Lienoſiſque ex aceto cruda proſunt. Manſa deuorato ſucco, retuſam vocem inſtaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu vitiat. Semen eius, præſertim quæ in Ægypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem lentiginesque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci vetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

I. BRASSICA LAEVIS. II. BRASSICA CRISPA.

Κράμβη ἀγρία. **BRASSICA SYLVESTRIS. CAP. CXIV.**

SYluestris Brassica, maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: satiuæ similis, sed candidior, hirsutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non insuauis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumoresque discutiunt.

Κράμβη θαλασσία. **BRASSICA MARINA. CAP. CXV.**

a Μεῦ λευκὸν ὀπὸν. i. albũ liquorem b Cat. λιπαρὰ τὴν σύςασιν. i. pinguis consistẽtia, sed de herba nõ de succo scribit Dioscorid.

MArina Brassica à satiua prorsus abhorret, quód folia ferat rotundæ aristolochiæ, longa, tenuia: singula á ramulis rubentibus exeunt, singulari, vt hedera, pediculo. a Albo succo prædita est, sed pauco, salso gustu, & aliquantum amaro, b pingui concretu. Herba in totum stomacho inimica, acris: vehementissimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

Brasicæ satiuæ genera.

SAtiua Brassica, Theophrasto, & Plinio auctoribus, in multiplici recensetur genere. Id quod & horti in Italia attestatur: nam in ijs multiplex, & varia crescit Brassica. Brassica læuis, folio exit grandi, ima parte vtrinque dissecto, per ambitum fimbriato, læui, pinguique: caule breui, firmo, subalbicante, alba intus medulla. Flores edit melinos, & semen rapi simile, ac similibus quoque siliquis inclusis, subrufo colore, & subamarum, seritur passim in hortis. Cato brassicæ tria fecit fastigia. Vnam grandibus, latisque folijs, caule magno, tonsilli cymarum luxuria. Alteram crispo folio, quam ab apij similitudine apianam vocant. Tertiam propriè vocatam cramben, minutis caulibus, tenerioribus folijs, læuem, teneram, tenui succo, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentosam. Verùm Plinius lib. 19. cap. 8. Brassicæ (vt diximus) complures enumerauit species. Inter quas eam Sabellicã appellari tradidit, quæ caule exit firmo, nodoso, latis & crispis admodum folijs, & quæ in medio sunt crispioribus, lactucæ modo in se concluditur, intus albicans: tenera, subdulcis, in cibis grata & quæ hac ætate omnium præstantissima habetur. Ait enim, Sabellicæ vsque in admirationem crispa sunt folia, quorum crassitudo caulem extenuat, sed dulcissima perhibetur ex omnibus. Est & capitata conglomeratis vndique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato sic inquit: Nuper subiere lacuturres ex conualle Aricina, vbi quondam fuit lacus turrisque, quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri: alij in orbem porrecti, alij in latitudinem torosi. Nec plus capitis vllis post tritianum, cui pedale aliquando conspicitur: & cyma nullis serior. Quæ omnia nostratibus brassicis capitatis, quæ vulgò Capucci dicuntur, pulchrè respondent. Folia fert primum ampla, subrotunda, à pedamento in gyrum sese fundentia, quæ deinde in orbem capitatum, ac solidum conglomerantur, qui in aliquibus rufescit, in quibusdam albicat, in nonnullis virescit. Seritur in Germania in campis: in Italia verò in hortis. Viribus ab alijs Brassicis non differt, nisi quod in cibis nocentior habeatur. Est insuper ex ijs, quæ nostris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurque subinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminisse Plinium, nec eo vetustiores alios, qui de hortorum sationibus scripsere: sicuti nec illius, quæ folijs admodum per ambitum laciniatis, minutimq; intercisis assurgit. Pernicialia porrò Brassicis omnibus cum vitibus odia seruantur, vitemq; viuam oleris huius odore fugari Theophrastus, & Plinius affirmãt, asitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento vsus Androcides, Brassicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam sedet, id causæ reddidit in problematibus Aristoteles, quod scilicet dulcem nimirum succum, abstergentemq; contineat. Syluestris in maritimis nostris Senensibus Argẽtario promontorio, alijsq;

Sabellica.

Capitata seu lacuturris.

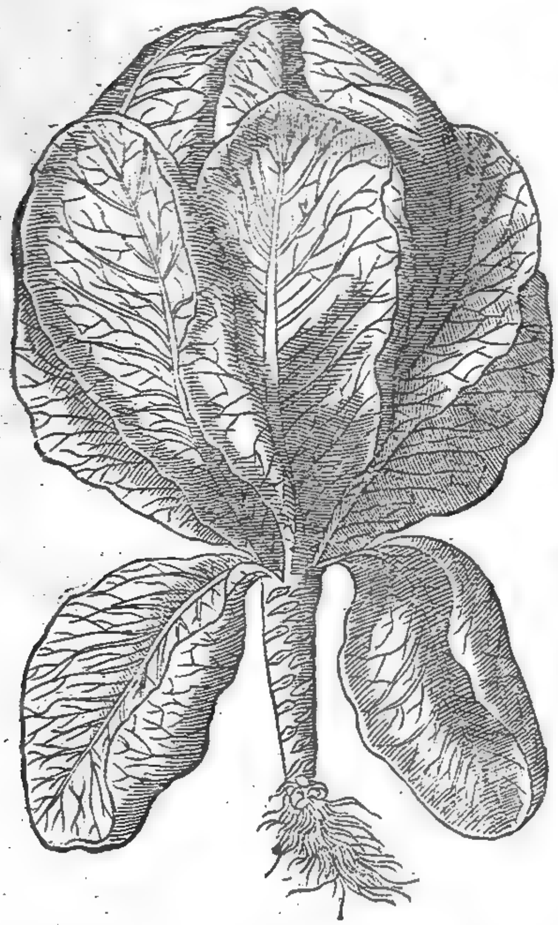
Caulorapũ.

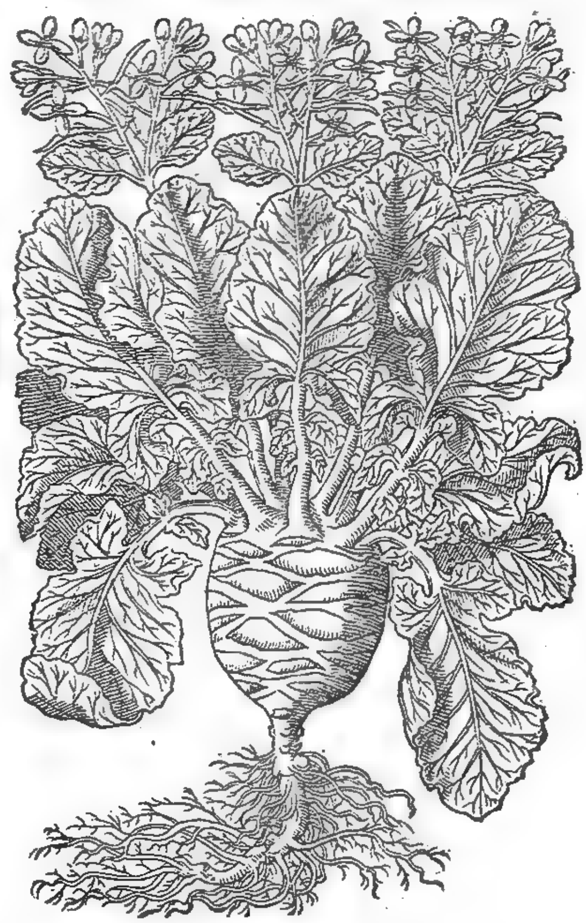
Brasica folijs laciniatis.

Brasicæ syluestris consi.

tum

III. BRASSICA CAPITATA. *IV. BRASSICA GONGYLODES.*

V. BRASSICA CAVLIFLORA.

tum Tyrrheni, tũ Adriatici litoribus frequens naſcitur. Hanc non longè à Terracina vrbe, via qua itur Neapolim, *plurimam vidimus, foliis domeſticæ ſimilibus, ſed hyoſcyami modo hirſutis, amaro ac inſuaui guſtu. Ex ſemine Braßicæ veteris (vt Plinius eſt auctor lib. 19. cap. 10.) rapæ fiunt, atque inuicem. Braßicæ ſemen craßiuſculè contuſum, & carnium iure ferueſactum, potumq́; vnà cùm ipſo iure, colico dolore laborãtes præſentaneo remedio iuuat. Braßica tormina diſcutit, ſi biſcocta edatur, addito cumini ſemine, ſale, & oleo, & hordeacea farinæ polline, præſertim ſi ſine pane deuoretur. Idem facit ius decoctæ cũ vetere gallo. Prodeſt idẽ ius iocinoroſis, lienoſis, & renũ calculo laborantibus. Prodeſt percocta tabidis, ſi frequẽter edatur. Succus ex melle coctus, viſum clarificat, angulis tantũ oculorũ illitus: datur ſuccus vtiliter potandus aduerſus fungorũ venena. Cocta, & longo pipere aſperſa, vnaq́; cũ iure ſumpta, nutricibus lactis vbertatẽ præbet. Caulium medulla ex cremore amygdalino decocta, & cũ melle in eclegmate parata, datur lambenda magna vtilitate anhelosis: in ſũma, Braßica eſt ad omnia vtilis, id quod antiquitus Chryſippus medicus teſtatus eſt, ſi quidem is de Braßica integrum volumen ſcripſit, per ſingula membra hominis digeſtum. Quamobrem haud nobis mirum videri debet, ſi DC. annis antiquitus Romani, expulſis medicis, ſola Braßica ſibi ad omnes morbos medicinam fecerunt. Braßica ſatiua, & eſculenta, vt memoriæ prodidit Gal. lib. 7. ſimpl. med. deſiccandi vim habet tum eſa, tum foris impoſita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui & vlcera glutinat, & maligna vlcera ſanat: prӕterea phlegmonas iam induratas, ac ægrè ſolubiles, & id genus quoque eryſipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes ſanat. Habet quiddam etiam in ſe abſterſorium, quo lepras curat. Porrò ſemen eius potum lumbricos interficit, maximè braßicæ Aegyptiæ, quanto ea ſcilicet temperatura ſiccior eſt. Sanè amaræ qualitatis particeps ſemen eſt, ſicut videlicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea ſunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunque alia modicam abſterſionem poſtulant, adiuuat. Caules braßicæ combuſti, cineres efficiunt admodum deſiccantes, vt videlicet adurentem vim participet. Hac ratione ei veterem adipem commiſcentes, ad inueteratos laterum dolores, & ſi quid eius fuerit generis, adhibent: nam*

Seminis vires.

Braſſicæ vires Matthiolo.

Braſſicæ vires ex Gal.

valenter digerens medicamentum efficitur. Braßica verò agrestis quodammodo calidior, ficciorq; domestica est, ceu alia propemodum omnia agrestia sui generis, domesticis secundum vtramque hanc facultatem valentiora sunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam sumitur, vt quæ longius ab humana recesserit temperatura. Eadem de causa, & gustantibus amarior est quàm domestica: quanquam domestica quoque subamarum quiddam & acre contineat: sed vtramq; habet agrestis validam: quare etiam extergit, & digerit quàm domestica valentius. Marina autem braßica suprà quã quòd ventrem deiiciat, vtpote subsalsa, & subamara gustu, fuerit sanè etiam ad externos corporis vsus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. 2. de alim. fac. Braßica quoque, inquit, à multis vt obsonium estur, medici autem, vt desiccante medicamento, ea vtuntur. Diximus de hac quædam cùm de facultatib. medic. ageremus, tum etiam in libro superiore: quæ nunc summatim perstringemus. Ergo braßicæ succus purgandi vim quandã obtinet: contra solidum eius corpus ficcitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem potest. Proinde cum expellere alui excrementa propositum erit, aheno, in quo elixa vnà cum aqua fuit, propius admoto, ipsam eximere confestim, vasculoq; in quo paratur, oleum cum garo iniicere oportebit: si salem pro garo sumas, nihil refert. At humentem aluum ficcare volentes, cũ mediocriter bulliisse videbitur, priore aqua effusa, repentè aliam calentem iniicimus: ac ita rursus in ea discoquimus, vsque dum tenera flaccidaque euaserit: quod non facimus, cùm ventris subducendi gratia sumitur: hactenus Gal. Cæterùm licet

VII. BRASSICA MARINA.

VIII. BRASSICA MARITIMA maior.

Braßicæ marinæ consid.

Dioscorides prodiderit marinam braßicam folia ferre rotundæ aristolochiæ, longa, ac tenuia, ea tamen non ab re ab omnibus esse cẽsetur, quam vulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis nascatur, foliis lacteo succo madeat, ramulis constet rubentibus, è quibus prodeunt ipsa folia, hederæ modo, quæ gustu salsa, & amara, & quadantenus acria sentiuntur. Flores fert læuis smilacis vulgaris haud absimiles, calathi effigiem referentes. Quamobrem Diosc. codicem hoc in loco, sicut & in aliis permultis, mendi suspicione non vacare putamus. Facilè enim euenisse crediderim librariorum incuria, vt folia μακρὰ, id est, longa, pro μικρὰ, id est, parua, hoc loco successerint: & certè facilis fuit vnius literæ lapsus. Siquidem Soldanella vocata omnibus notis marinam braßicam repræsentat, exceptis foliis, quæ sunt aristolochiæ rotundæ minora. Ruellius vir doctißimus, etsi in hoc nobiscum cæterisq; consentiat, quod marina braßica hæc sit herba, quæ vulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (vt inquit) reclamante nota: in eo tamen manifestè aberrasse deprehenditur, quod Soldanæ folia aristolochiæ longæ, atque etiam prælonga reddiderit. Errat præterea in hac planta Matthæus Syluaticus pandectarum auctor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam esse. Cuius error apertè conuincitur ipsius Serapionis testimonio: quippe qui Chachile suum Vsneæ simile fecerit, folioq; non aristolochiam, sed nasturtium imitari tradiderit. Marinam braßicam in litoribus Venetis, Aquileiensibus, ac Tergestinis, vbi copiosa nascitur, nos sæpius vidimus, ac legimus. Præstat eius decoctum, potum cum rhabarbaro, ad ducendas hydropicorum aquas: idem facit foliorum ficcorum puluis, addito Rhabarbaro & cubebis, pluries ex vino potus. Κράμβη ita Græcis, Braßica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, siue Karumb: Italis, Cauolo, & Verza: Germanis, Kôl: Hisp. Colbes, & Couues: Gallis, Choulx. Braßica læuis, Græcis Κράμβη λεία: Italis, Cauolo liscio, siue Verza liscia: Germanis, Kôl: Gallis, Choulx verds, aut Choils. Braßica crispa, seu Sabellica, Græcis, κράμβη οὖλος: Italis, Cauolo crespo, seu Verza crespa. Braßica capitata, Græcis, Κράμβη κεφαλώδης: Italis, Cauolo capuccio: Germanis, Kapstraut: Gallis, Choulx cabutz. Braßica marina, Græcis, Κράμβη θαλασσία: Italis & Officinis, Soldanella: Gallis, Choulx de mer.

Locus Diosc. suspectus.

Ruellii error.

Syluatici error.

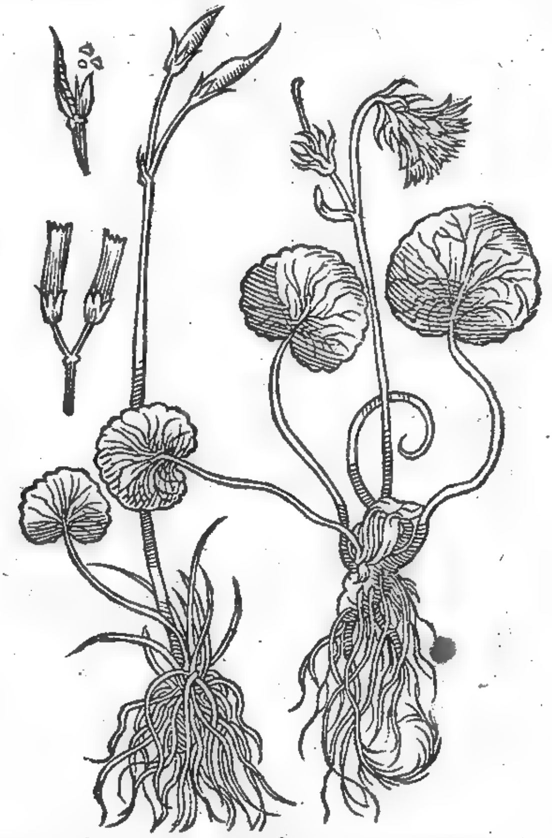
Nomina.

Braßica quæ ἀπὸ τοῦ βράζει à vorando dicta videtur: κράμβη quasi κοράμβλη quòd pupillas oculorum lædat: Theoph. ῥάφανος. Cuius genera plura 7. hist. 4. & Plin. lib. 19. cap. 8. Cumanam, Aricinam, Pompeianam, Sabellicam,

Sabellicam, Lacuturrē recensuit. At li. 20. c. 9. ex Græcorū sententia tres species enumerat, Crispam, quæ Selinada à similitudine foliorum Apii: alteram Leam latis foliis, quę caulodes: tertiam propriè Cramben appellatam. Plures agnoscimus differentias & quidem pro foliorum colore, crispitudine, densitate, aliisque qualitatibus. Aliis enim color viridis, aliis candicans, aliis purpurascens. Crispitudo & læuitas tam in candida, quàm in viridi, quam nigram vocant, reperitur. Summa genera sunt, satiua & syluestris: satiua alba & rubra, horumque species vigintisex in Phytopinace enumerauimus. I. Brassica alba vel viridis: Theophrasto, læuis & caulodis Plinio. C.B. Brassica, Brunf. Brassicæ satiuæ maioris species altera, Trago. Brassica læuis, Matth. Cast. Cæs. Brassica candida, Ges. hor. Brassica lata alba, Lon. Brassica vulgaris satiua, Lob. Dod. fol. Brassica alba vulgaris, Lob. Brassica prima, Tab. II. Brassica Crispa, fortè Sabellica Plinii, C.B. Brassica Crispa, Matth. Gesn. hor. Lac. Brassica alba crispa, Lugd. Brassica patula crispa Sabauda æstiua, Lob. Brassica Sabauda, Dod. Brassica Sabauda crispa, Tab. In hac magnam colorum varietatem obseruauimus, est niuea tota: est quæ candidissima, verùm circumferentia, quæ crispitudinem efficit, viridi: est quæ rosea, quę purpurea, quoad neruos discurrentes per folium, at crispitudine viridi: est & sulphurei coloris magis minusve intensi. III. Brassica capitata, hæc alba habetur & quidem capite vel globoso, vel oblongo, non penitus clauso: pluribus item capitibus conglobatis: habetur & rubra. IV. Brassica GONGYLODES, Rapitius colis Catoni fortè: quæ ex albarum genere est. C. B. Hæc statim à radice caulem emittit, qui proximè radicibus infra folia crassescit, & strumosus factus in mediocris rapi magnitudinem modò rotundam, modò oblongam extuberat. Ex quo prodeunt caules, sic & folia læui brassicæ æmula, quæ aliquando profundis laciniis crispantur: flores veluti aliæ profert, sic & semina, quæ tamen apud nos rarò ad frugem perueniunt, sed ex calidioribus regionibus pro satione inferuntur. Amat solum pingue, benè stercoratum & subactum. Dicitur Brassicę albæ quarta species & Rapocaulis, Dod. gal. Caulorapum, Scalig. Lob. obs. appen. Cam. ad Matth. & Tab. Brassica thyrsuta, Ges. hor. Brassica caule rapum gerens, Dod. fol. Rapa Brassica peregrina, Lob. icon. Brassica cuius caulis in caput extuberat. Cæsal. Brassica raposa, Lugd. Brassica rapicaulis, Cam. V. Brassicam CAVLIFLORAM seu Pompeianam Plinii cum hortis instructioribus sit communis, adiecimus. Hæc breuissimo est caule, foliis paucis, latis, laciniatis albam referentibus, ex quorum medio caules albidi, crassi, molles, & pingues, asparagorum instar cōpacti, exeunt, qui si rectè coquantur, ori gratissimi: & si hyemem superârint, vernali tempore altiores facti, flores & semina instar vulgaris Brassicę proferunt. Dicitur Brassica Pompeiana, aut Cypria, Dodo gal. Lugd. Brassica florida botrytis, Lob. Brassica cauliflora, Dod. fol. Cam. ad Matth. Brassica prolifera florida, Tab. Brassicæ capitatæ tertium genus, Cæs. VI. Brassica SPINOSA C.B. Ramum hunc adpictum

VI. BRASSICA SPINOSA. *IX. SÓLDANELLA ALPINA.*

ex Bembiano horto Patauio accepimus, & totam plantam exspectamus vniuersali nostræ historiæ cum descriptione addendam. VII. Brassica maritima seu Soldanella officinarum, C.B. Brassica marina, Matth. Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hor. Lac. Cast. Lug. Cam. Soldanella, Ges. hor. Lob. Lon. Tab. Cæsalpino. VIII. Brassica maritima maior C.B. Brassicæ marinæ genus, Rauwolff. & ex eo Lugd. in append. Elegantem hancce Conuoluuli marini nomine, Neapoli à præstanti Imperato accepimus, verum & virentem in horto D. Zuingeri vidimus: hæc cum folia quædam habeat laciniata, quædam parte superiore sinuata, quædam non, placuit eius figuram proponere: eius descriptionem vniuersalis historia exhibebit. IX. Soldanellæ nomen inuitat & alteram alpinam ob elegantiam adponendam. Hæc ex radice crassiuscula oblonga, à qua multæ fibræ candicantes ex vno veluti capite dependent, folium

folium emittit, sæpè vnum aut alterum, aliquando plura, rotunda, crassa, supernè viridia, infernè dilutè virentia, sapore subadstringente & amaro nonnihil, & ingrato: cauliculo dodrantali læui, nudo, gracili, subrubro à radice prodeunte (qui communiter vnicus, rarius geminus,) flores insident bini, terni, alioquin plures, cæruleo colore nunc saturatiore, nunc dilutiore (rarius niuei) insignes, deorsum propédentes, campanulæ formam repræsentantes, multipliciter dissecti: quibus singulis succedit capitulum oblõgum, durum, membraneum, in filamẽtum finiens, quod semen paruum durum cõtinet. In Alpibus Heluetiorum & Iuræ, Austriæ quin & Styriæ, Baldoq; monte prouenit, Iulio & Augusto florens. Cuius & aliud genus est folio minus rotundo, breuioreq; pediculo. Soldanellam putant dictam à similitudine cum Officinarum Soldanella, quid si ab effectu, cum polleat vi vulnera glutinandi, & ad cicatricem perducẽdi nomen habeat? Vocamus Soldanellam alpinam folio rotundo: Soldanella montana, Adu. Lob. Soldanella alpina, Clus. Pann. Cam. ad Matth. Lunaria alia minor cærulea, Dalechampii. Asclepias quibusdam Lugdunensi.

Τεῦτλον. BETA. CAP. CXVI.

Beta duorum generum est: è quibus nigra coquitur cum lenticula, vt ventrem sistat: quod magis radice eius præstatur. Candida aluo vtilis est. Vtraque tamen propter nitrosum humorem, quem habet in se, noxii succi est. Vnde succus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures lendesq; deterget: perniones fotu mitigat. Crudis foliis vitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, scalpello prius exasperatas: atque depascentia vlcera, illini prodest. Eruptionibus papularum, igni sacro, ambustisq; cocta medetur.

I. BETA ALBA.

II. BETA NIGRA.

Betæ consid. & genera.

Beta tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentissima nascitur. Alba foliis prouenit cæteris grandioribus, atriplicis aut hortensis rumicis ferè similibus, per ambitum leuiter fimbriatis: caulem gerit bicubitalem, striatumq; flores exiguos sublutei coloris: semen copiosum, inæqualiter rotundum, ac subasperum: radice alba, raphani modo lõga, ac etiam tenera. NIGRA, *foliis, caule, floribus, semine, ac radicibus prouenit albæ similibus, paulò tamen minoribus & nigricãtibus foliis. In Germania tamen habetur &* RVBRA, *non modo foliis, cæteris angustioribus, durioribus, sed etiam radice, quæ illi raporum oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò rufescente, vt eius succus viuum sanguinem referat, adnatis circumquaq; prodeuntibus: caule verò, pariter rubente, semine cæteris simile. Nõ adeò multum differt suis in qualitatibus, ac viribus à cæteris generibus. Hanc Germani hyeme in aqua, aut cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, incidunt, & in acetariis asperso pipere concinnant ad esum, Carotæ vulgò vocatæ modo. Sed, & illis dulcior est, & gustui gratior: adhæc eas quoque parumper elixant, & deinde transuersim in particulas secant, & fictili vase cum aceto & sale recondunt, addito rusticano Raphano, quem illi* Kren *vocant, minutim conciso. His vescũtur deinde cum assis carnibus. Transferunt à satione omnia genera, cum folia quinque eruperint: verùm lætiora, ampliora, & grandiora euadunt, si radices recenti fimo bubulo liniantur, & deinde transferantur. Betæ facultates adnotauit Gal. lib. 8. simp. med. sic inquiens: Beta nitrosæ facultatis particeps est, quæ tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitrositatem omnem exuit, fitq; facultatis phlegmonis aduersæ, leuiter digerẽtis. Porrò ad detergendum, digerendumq; validior est beta*

Beta rubra radice.

Betæ facult. ex Gal.

eſt beta alba, quam nigra adiunctum habet adſtrictionis quippiam, & magis in radice, quàm in aliis partibus. Et lib. 2. de alim. facult. inquit: Beta abſterſorius ineſſe ſuccus conſpicitur, adeò vt aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam ſtomachum demordeat, preſertim ijs, quibus natura ſenſu exactiore preditus eſt: ob idq; largius commanſa, ſtomachum infeſtat. Huius, ceu aliorum olerũ, exigua eſt alimonia. Iecoris obſtructionibus, quàm malua, aptius accommodatur: magis autem vbi cũ ſinapi eſtur, aut aceto. Lienoſos item ſimiliter manducata mirificè iuuat. Iure enim quis ipſam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, vbi hoc modo manditur: hact. Gal. Inueniri ſyluestrẽ Betam tradidit Plin. lib. 20. c. 8. eamq; vocari Limoniũ, quod deſcribitur à Dioſc. lib. 4. à Gal. verò li. 7. ſimpl. med. Cuius ſententia refragatur Gal. li. 2. de alim. fac. cùm inquit: Equidẽ non ſatiuam ſolùm maluam, ſed agreſtem quãdam etiam eſſe perhibuimus, quemadmodum & lactucam. at agreſtis Beta nulla eſt, niſi vtique quis lapathum ita nominare velit. At Aſinus quidam Galenum lacerare, non erubuit, vt Plinium ſeruaſſe videretur, qui aliorum fidem ſequutus, in quàm pluribus deceptus eſt. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo ſumpta, alui tineas enecat. Succus à fæcibus expurgatus (vt ipſe ſæpius periculum feci) clyſteribus infuſus, ad indurata alui euocanda excremẽta mirum in modum pollet, præſertimq; vbi lenientia clyſmata nihil profecerint. Albæ radix deraſa, & melle, ſaleq; illita, ſuppoſitaq; aluum exonerat. Nigræ autẽ in aqua decocta, & illita, pruritum extinguit. Succus ex ea expreſſus, valet tam potus, quàm illitus ad ſerpentium venenoſorum morſus. Candida beta cocta, & cum allio crudo deuorata, ventris tineas abigit. Olus Græcè τεῦτλον, Latinè Beta vocatur: Arabicè, Decka, & C[illegible]: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangelt, & Pieſſen: Hiſpanicè, Aſelgas: Gallicè, Porrée. Beta alba, Græcis τεῦτλον λευκόν. Beta nigra, Græcis τεῦτλον μέλαινον: Italis, Bietola nera: Ger. Schwartz Mangold/ & Pieſſen: Gallis, Ioatre, reparée ſiue porrée. Beta rubra, Græcis, τεῦτλον ἐρυθρόν: Italis, Bietola roſſa: Ger. Rot Mangold.

Beta ſylueſtr. Plinio.

Galenus à calumnia defenditur.

Betæ vires ex Plinio.

Nomina.

III. BETA RVBRA.

IV. BETA CRETICA.

Beta, quoniam figuram literæ β dum ſemine turget, referre videatur, nomen habet. Theop. 7. hiſt. 4. candidam habet & nigrã quæ Sicula dicatur (vnde Sicla practicis) & 6. hiſt. 3. & ſylueſtris meminit. Quatuor præcipuas hortenſis agnoſcimus differentias: Prima vulgaris, quæ nigra, folio breuiore & viridiore: ſecunda, quæ alba, candicantibus foliis, iiſq; multò longioribus & amplioribus: tertia quæ rubra, radice rubra & magna: quarta quę lutea, radice buxea, caulibus buxeis, foliis virentibus: quibus addimus & Creticam. I. Beta alba, Matth. Geſ. hor. Lon. Lob. icõ. Caſt. Cam. Beta candida, Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Lac. Lug. Beta altera, Cæſ. Beta, Brunf. & Tab. II. Beta rubra vulgaris C.B. Beta rubra, Brunf. Trag. Dod. fol. Lon. Beta rubra vulgatior, Lob. & Lug. Beta nigra, Matth. Fuch. Dod. gal. Geſ. hor. Lac. Caſt. Lugd. III. Beta rubra radice craſſa C.B. Beta rubra, Matth. Lob. Caſt. Lugd. Geſn. hor. cui & Seutloſtaphilinum: Beta nigra Romana, Dod. gal. Beta rubra Romana, Dod. fol. Beta nigra Latinis, Cor. in Dioſc. Rapũ ſatiuum rubrũ, Fuch. Rapa rubra Betæ ſpecies, Geſ. hor. IV. BETA CRETICA ſemine aculeato: elegans eſt hæc, & à nobis primò propoſita: ex radice enim tereti, breui, plures prodeunt caules cubitales per terram ſparſi, rotundi, ſtriati, ad radicem hirſuti, cani, in ramulos effuſi: foliis paucioribus, betæ nigræ ſimilibus, ſed minoribus: floribus ex flauo vireſcentibus: ſeminibus ſtatim ad radicem multis, & hinc inde per caulem aſperis extuberantiis donatis, in tres aculeos abeuntibus, in latera recuruatis, vel ſi mauis ſiliquam appelles, in ſua enim cauitate granum vnum continet, ad formam ſeminis Adonidis, ſubrotundum, quod in apicem abit, duplici membrana tectũ, interiore rufeſcente, quæ proximè medullam albam farinaceam cingit: exteriore minus ruffa, non proximè granum cingente. Hanc florentẽ principio menſis Iulii, & Auguſti fine ſemine prægnantem, iamq; aridam in horto Doct. Zwingeri legimus:

Beta Cretica.

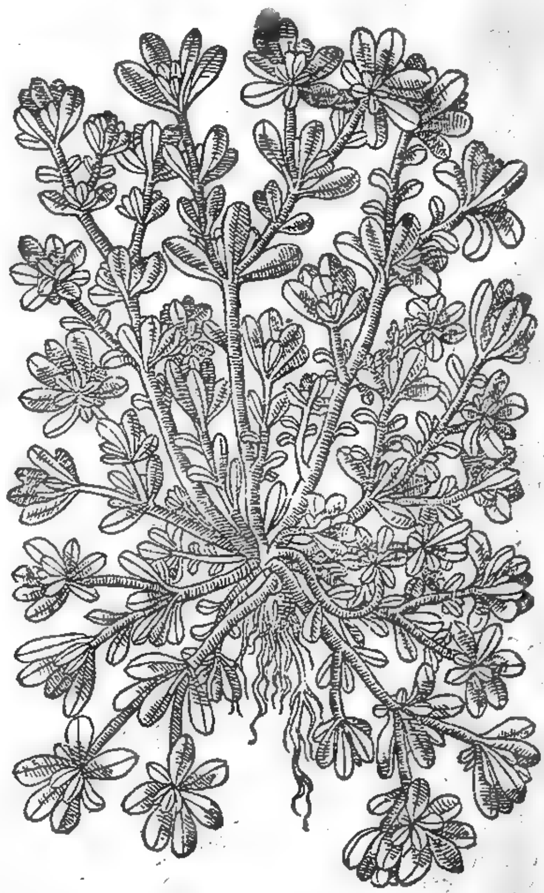
Ἀνδράχνη

Ἀνδράχνη PORTVLACA. CAP. CXVII.

Portulacæ vis adstringit: capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæterisque, cum polenta imponitur: ardoribus stomachi, sacro igni, vesicæ doloribus, auxilio est: commanducata dentium stupores sedat: stomachi, & intestinorum æstuationem, fluxionesque mulcet: renes, & vesicam adiuuat, etiam si erosionem sentiant: Veneris impetus exoluit. Succus epotus simili effectu prodest, in febribus valens. Contra teretes ventris tineas, cruentam excreationem, dysenteriam, hæmorrhoidas, & profluuia sanguinis, percocta efficax est: item contra sepis morsus. Ocularibus medicamentis vtilissimè commiscetur: intraneis fluxione laborantibus, atque vuluarum erosionibus, infunditur: contra dolores, quos æstus excitauit, caput ex rosaceo, & oleo fouetur: eruptiones papularum in capite, cum vino emēdat: vulneribus, quæ ad syderationem spectant, ex polenta illinitur.

I. PORTVLACA DOMEST. II. PORTVLACA SYLVESTR.

Portulacæ genera duo.

Portulaca omnibus vulgarissima est. Duo eius habentur genera. Vnum satiuum, cui folia insunt latiora, pinguia, fabariæ vulgò vocatæ modo crassa, splendentia, & à tergo candicantia, gustu insipido, quadam cum austera aciditate: caulem edit crassum, glabrum, erectum, subpuniceo colore, atque pinguem: semine nigro, exiguo, in herbaceis calyculis incluso: radice multifida. Quæ autem sponte nascitur in hortis, vineis, campis, & aliis locis, prouenit caulibus rotundis, lentis, pinguibus, rufescentibus, humi sese diffundentibus. Folia gerit alteri similia, sed multò minora, & oblongiora, numerosioraque, cætera consimilia sunt. Manditur cruda ad oris vlcera, & commotos dentes. Folia linguæ subdita, bibendi desiderium restinguunt. Alterum verò syluestre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus foliis. Portulacæ meminit Gal. lib. 6 simpl. med. vbi ita scribit: Portulaca frigida, & aquea temperamento est, paucæ cuiusdam particeps austeritatis, proinde fluxiones repellit, & maximè biliosas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, & in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit sanè in refrigerandi quidem facultate tertij excessus à temperatis, ac mediis: in humectandi verò secundi. Hac ratione & æstuantes, vt si quid aliud, adiuuat, tum ventris osculo imposita, tum totis hypochondriis, potissimum in febribus hecticis. Præterea dentium stuporem sanat, nempe quæ ab acidorum succorum contactu, asperè exiccata fuerant, leniens, atq; replens, vtpote cùm viscosam habeat humiditatem: similiter verò & succus eius. Itaque non foris modò impositus, sed epotus quoq; refrigerat. Hoc sanè & toti herbæ comesæ accidit. Quoniam autem subadstringit, vtiliter dysentericis editur, & muliebri profluuio, & sanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò est, quàm herba, succus ipsius efficacior. Et lib. 2. de alim. fac. Portulaca (inquit) quidam vt cibo vtuntur: sed imbecillem præbet alimoniam, eamq; humidam, frigidam, & glutinosam. Vt medicamentum autem, dentium stupori medetur, ob lentorem suum morsus expertem: de ea diffusius in opere de facilè parabilibus sumus locuti. Hæc ipsa, vt tradidit Plinius libr. & cap. 20. emplastri modo imponitur vmbilico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle aut cimolia creta. Prodest in vniuersum omnibus calidis affectibus. Portulaca syluestris qualitate & viribus non differt à domestica, nisi quòd adstringenti vi paulo sit potentior, atque etiam nonnihil minus humectat. Ruricolæ integras plantas elixant, & deinde in sole siccant, & ad hyemales cibos asseruant. Huius herbæ nomen Græcum est ἀνδράχνη: Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, seu Bachele albanica: Italicum, Portulaca, Procacchia, & Porcellana: Germanicum, Burtzelkraut, & Portzelkraut: Hispanicum, Verdolagas, & Baldroegras: Gallicum, Pourcelaine, Pourpier, & Pourchaille. Portulaca syluestris: Græcè, ἀνδράχνη ἀγρία: Italis, Prochachia, & Porcelana saluatica, & parimente grassola.

Portulacæ vires ex Gal.

Plinius.

Nomina.

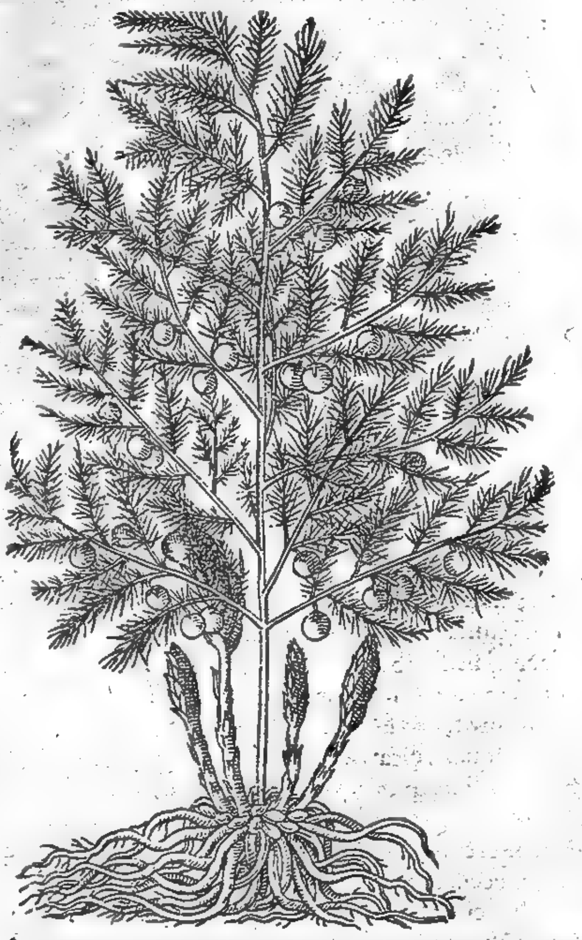
Portulacam cum Peplio herba diuerſiſſima Plin. lib. & cap. 20. confundit, quin & vires ſylueſtris cum ſatiuæ viribus: quod ex eo factum, quòd aliqui Peplion agreſtem portulacam vocarint. I. Portulaca latifolia ſeu ſatiua. C.B. Portulaca hortenſis, Trag. Fuch. Dod. gal. Portulaca maior hortenſis, Geſn. hor. Portulaca domeſtica, Matth. Lob. Caſt. Tab. Portulaca ſatiua, Cord. hiſt. Dod. fol. Lugd. Portulaca, Cord. in Dioſc. Portulaca latioribus foliis, Cæſalp. Portulaca maior, Cam. II. Portulaca anguſtifolia ſeu ſylueſtris C.B. Portulaca, Lac. Portulaca ſylueſtris, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. Caſt. Lugd. Portulaca ſpontè naſcens, Cord. hiſt. Portulaca minor, Geſ. hor. Cam. Portulaca aruenſis, Tab. Portulaca anguſtioribus foliis, Cæſal. Cephæa herba, Cord. in Dioſc. Cepæa Lonic. quoad deſcriptionem.

10 Ἀσπάραγος. ASPARAGVS. CAP. CXVIII.

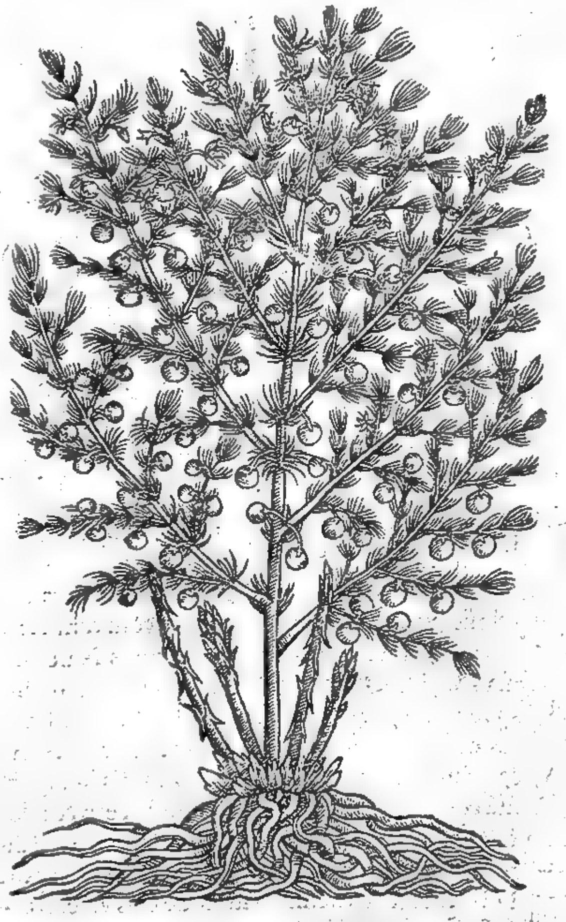
Corruda, ſiue a ſylueſtris aſparagus, vulgaris eſt notitiæ. Huius caliculi in cibo cocti, ventrem emolliunt, vrinam cient. Radicis decoctum contra vrinæ difficultatem, regium morbum, renum vitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum vino autem, phalangiorum morſibus auxiliatur. Si decocti ſuccus ſuper dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem valet. Canes, vt aiunt, ſi decoctum bibant, emoriuntur. Aſparagum etiam naſci prodiderunt, arietis cornibus contuſis, atque defoſſis: quod, quantum equidem ſentio, planè à veritate abhorret. † Altilis autem aſparagus, multis ramis fruticat, foliis fœniculi, longis, numeroſis: radice rotunda, grandi, ſpongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in vino albo, renum dolores ſedant. Aſſus autem, coctuſve, vrinæ ſtillicidium, difficultatemque, 20 ac dyſenterias mitigat. Radix cum vino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, ſumpta, regium morbum ſanat: coxendicis cruciatus, ſtranguriamq; leuat. Alligata radix, aut hauſtum eius decoctum, conceptum adimit, & ſterilitatem adfert.

a Catac. πετραῖος. i. petræus.

I. ASPARAGVS.

II. ASPARAGVS SYLVEST.

Aſparagus duplex habetur, altilis, & ſpontè proueniens. Huius tria viſuntur genera, nempe Paluſtre Græcis ἕλειος *vocatum, montanum, & petræum, Corruda propriè dictum. Altilis paſſim in hortis ſeritur, cæteriſq; notior eſt, quàm vt debeat explicari. Thyrſum is primùm ſiue germen è radicibus mittit, tenerum, cacumine craſſiore, in acutum deſinente, Orobanchæ modo, qui tandem auctus in ramos ſeſe explicat, in quibus folia ſunt capillacea, fœniculo breuiora, tenuioraq;.* 60 *Florem edit exiguum, quo flacceſcente, baccæ ſubſequuntur, primùm virides, & deinde ruſeſcentes. Radice nititur circa caulem ſpongioſa, à qua numeroſæ oriuntur fibræ ellebori modo, albicantes, craſſioreſq;, vt in Ruſco. Mõtanus [qui in montibus] & Paluſtris [qui in paludibus prouenit] facie vix ab altili differunt. Horum omnium cauliculi, qui in cibis paſſim expetuntur prima germinatione, dulces ſunt, & guſtui grati. Corrudæ verò contrà, ſiquidem ij tenuiores & amariuſculi ſunt, & nullam ferè in cibis gratiam habent. Naſcitur Corruda ſiue petræus ſiccis & ſaxoſis locis, & præſertim in ſepibus, & frutetis, caule lignoſo poſtquam adoleuit flexiliq;, albicante, foliis exiguis, præduris, & aculeatis. Naſcentur altiles Aſparagi totius anni decurſu, ſi vbi fructum legeris, radices, quæ ſummo ceſpite vagantur, circumfoderis, ac aperueris. Seruntur etiã ad eſum, nã non ingratus ſunt cibus, ſiue in acetarijs, ſiue dum cauleſcũt, aſperſo modico ſale, recẽtiq; butyro, cum pipere deuorentur. Meminit horum Gal. lib. 6. ſimpl. med. ſic inquiens: Aſparagus petræus, aut myacanthinus abſtergendi vim habet, idq; citra manifeſtam aut caliditatem, aut frigiditatẽ. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maximè herbæ*

Aſparagi cõſideratio, & genera.

Montanus & paluſtris.

Corruda.

Aſparagorũ facultates ex Gal.

Ii ipſius

III. ASPARAGVS SYLVEST. aculeatus.

ipsius radices, & semen. Quin & dentium dolores sanat siccitatis nomine, quam vel maximè dentes requirunt. Et lib. 2. de alim. facult. Insuper (inquit) asparagorum alius regius in hortis nascens, alius ἑλειός; id est, palustris appellatur, seu alius ab iis, qui à bryonia oritur. Omnes autem stomacho viles sunt, vrinam cient, & parum præbent nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum asparagis magis alunt, nimirum quantò illis sunt sicciores: hæc Galenus.

Ex Plinio, & Auicenna.

Asparagi in cibo sumpti, vt scribit Plinius lib. 20. cap. 10. oculis claritatem afferunt: pectoris, & spinæ doloribus prosunt. Venerem stimulant, & ventrem leniter molliunt. Asparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant: hactenus Plinius. Cæterũ, vt memoria prodidit Auicenna Fen vltima libri quarti, Asparagi in cibis suaui odore corpus totum commendant: verùm vrinam fœtidam trahunt. Palustris & Mõtanus eadem omnia possunt, quæ altilis, nec imbecilliores, nec valentiores vires habent. Cæterùm Corruda, ob manifestam, quam possidet amaritudinem, longè magis aperit, prouocat, & abstergit, id quod manifestè patet ex fœtida quam ciet vrina.

Nomina.

Græcis ἀσπάραγος, Latinis Asparagus nominatur: Mauritanis, Halion, siue Helium: Italis, Asparago: Germanis, Spargen: Hispanis, Esparagos: Gallis, Esparge. Asparagus syluestris, Græcis, ἀσπάραγος ἄγριος: Italis, Asparago saluatico.

† Licet in Græcis non planè constet, hic altilis, vel satiui asparagi mentionem fieri: tamen non video, quomodo hæc ad syluestrem quoque referri possint, vt aliqui referenda censent. Cùm enim hunc notum esse antea dixisset Dioscorides, non aliam, vt solet, eius subiecisset descriptionem. Quo fit, vt hæc potius ad satiuum referenda putemus, vel saltem mendum subesse suspicemur.

I. Asparagus, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Lon. Cast. Asparagus hortensis, Dod. fol. Cam. Asparagus satiuus, Lac. Lugd. Asparagus altilis, Fuch. Tab. Asparagus maior, Ges. hor. Asparagus domesticus vulgaris, Lob. II. Asparagus sylu. tenuissimo folio C. B. Asparagus sylu. Matth. Cast. Lugd. Asparagus tertius satiuo similis, Palatium leporis vulgo, Cæs. His addere possumus Asparagum marinum, seu Corrudam marinam Monspeliacam. III. Asparagus sylu. aculeatus C. B. Asparagus montanus seu Corruda, Matth. Asparagus syluestris, Ges. hor. ap. Lac. Dod. fol. Corruda, Dod. gal. Cord. hist. Lugd. Corruda prior, Clus. Hisp. Corruda Penæ, Lug. Lob. icon. Asparagus petræus, Cæsalp. Tab. Huius tres species obseruantur.

Ἀρνόγλωσσον. PLANTAGO. CAP. CXIX.

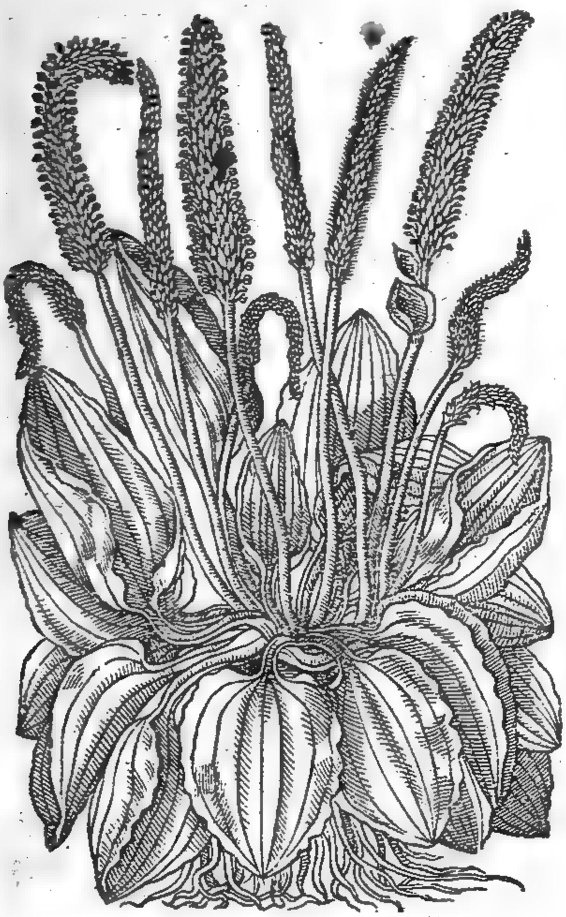
a Orib. sic habet. Ἀρνόγλωσσον, οἱ δὲ ἑπτάνευρον, οἱ δὲ πολύνευρον, διττόν ἐστι, τὸ μὲν μικρὸν, τὸ δὲ μέγα. i. Plantago, quam alii heptaneuron, alii polyneurõ vocãt, duum est generum, aliud paruũ, aliud magnũ. b Ori. habet μακρότερα. i. longiora.

DVo a Plantaginis genera. Minor folia habet angustiora, b minora, molliora, læuiora, & tenuiora: cauliculo anguloso, in terram inclinato: floribus pallidis: semine summis caulibus emicante. Altera maior, lætior virentiorq́; latis constans foliis, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, angulosus, subruber, à medio ad verticem tenui semine circundatus: radicibus nititur teneris, hirsutis, candidis, digitum crassitudine æquantibus. Nascitur in lacunosis, sepibus, & locis humidis. Multò vtilior magna est. Vim habent folia exiccatoriam, constringentem: quare omnibus malignis vlceribus, & fluxioni opportunis, atque elephanticis, sordidisq; illita prosunt: profluuia sanguinis, vlcera quæ serpũt, epinyctidas, carbunculos, nomasq; cohibent: vetera vlcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia sanãt: sinus conglutinant: morsibus canis, ambustis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, strumis, ægylopiis, illita cum sale prosunt. Coctum cum aceto & sale olus, dysentericis, cœliacisque sumptum subuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum, & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen est, datur & herba decocta post aridas epulas, sic vt media antecedat: comitialibus, & suspiriosis data proficit. Foliorum succus, colluta subinde oris vlcera, purgat: cum cimolia, aut cerusa igni sacro medetur: fistulis infusus prodest: lippitudinibus, & aurium doloribus idẽ succus instillatur: additur quoque in oculorum collyria: gingiuis cruore suffusis, & sanguinis reiectionibus, potu confert: clystere dysentericis infunditur: contra tabem datur in potu: aduersus strangulationes vuluæ, in vellere subiicitur, etiam si vulua fluxione laboret. Semen ex vino potum alui fluxiones, & sanguinis excreationes sistit. Decocta radix, & mãducatu, & collutione, dentium dolores sedat: eadem cum foliis, vlceribus renum, & vesicæ in passo datur. Ferunt tres radices, cum tribus vini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis gestamine, discutiendis strumis vtantur.

Plantaginis consideratio & genera.

QVanquam à Dioscoride, Plinio, Apuleio, aliisq; omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recenseantur, maius nimirum, & minus, eam tamen, quam vulgus, quòd lanceæ cuspidis formam referat, Lanceolam appellat, esse tertiam quandam plantaginis speciem, nemo est qui ambigat. Hetruscis plantago Centinerbia vulgo vocatur, corrupto à Quinquenerуia vocabulo. Maior eò quòd eius folia, quæ latiora sunt, fibris septem & quandoque pluribus tanquam neruis secundum longitudinem excurrentibus distinguuntur, Septineruia appellatur. Media, quoniam in eius foliis quinque apparent costæ, Quinqueneruia dicitur. Folia habet angustiora, minora, molliora, læuiora & tenuiora: cauliculo est anguloso, in terram inclinato, floribus spicatis, pallidis, pilosisq; semine summis caulibus emicante: radicibus multifidis, tenuibus

I. PLANTAGO MAIOR.

II. PLANTAGO ROSEA.

III. PLANTAGO MEDIA.

tenuibus, albicantibusq́ue. Nascitur & hæc perinde ac altera plurimum humectis & vliginosis locis, in hortis, & secus vias. Minima verò, quòd eius folia, quæ leuiter hirsuta sunt, tres tantùm habeant neruos, Trineruia dici potest. Longa, folia gerit longa, cuspidis lanceæ modo, vnde illi nomen, striata, neruosaq́ue, humi accubantia: caules, flores, semina, ac etiam radices mediæ plantaginis omnino similia. Nascitur locis incultis, ac ferè vbique. Quam vero recentiores A Q V A T I C A M *vocant, folio est cæteris crassiore, carnosiore, robustioreq́ue, ac læuiore, ex lata origine in acutum desinente, lanceæ cuspidis modo, caulem gerit cubito longiorem, ramosum, flosculis candidis vbique refertum. Radicibus nititur numerosis, albicantibus, vt in Elleboro. Nascitur tantum in aquosis, & palustribus. Maioris, & minoris semen tritum, ouoq́ue exceptũ, & calenti tegula inassatum, dysentericos iuuat, frequenter deuoratum. Recentia folia trita, & illita, lichenis auxiliantur: quinetiam vitia sedis omnia curant, nempe ficus, rimas, condylomata, hæmorrhoidas, procidentiasq́ue. Illinuntur quoque vtiliter primo impetu rubenti podagræ. Medentur omnibus digitorum vitiis. Luxatis, cùm dolores, tum tumores tollunt folia tusa, & sale modico illita: contusis, verberatis, & ab alto deuolutis, non solùm illita, sed deuorata prosunt. Succus ex rosaceo fronti adhibitus, capitis dolores à calida causa prouenientes mulcet. Datur quoque magno iuuamento ad cruenta sputa, addito Armenio bolo, aut hæmatite lapide. Idem cum millefolij succo mistus, cruentam vrinam reddentibus mirificè medetur potus, & præsertim addita philonij persici drachma. Illinitur quoque rectè erysipelis, addito aceto, & solani, sediq́ue succo. Stillatitia plantaginis aqua, cum æquali acerrimi aceti portione, sanguinem è naribus fluentem cohibet, si linteola in ea madefacta applicentur pedum plantis, manuum volis, & iocinori. Longa non differt facultatibus & viribus ab aliis generibus, nisi quod minus humidas qualitates habet. Quoad Aquaticam cum neminem antiquorum habeam, neque apud Græcos, neque apud Mauritanos, aut Latinos, qui huius plantæ meminerit, nec de eius viribus aliquid scriptum reliquerit, nihil sanè habeo, quod de eius viribus tutò in medium afferre possim. Non desunt, qui hanc plantam Damasonium, siue Alisma esse autument: atqui procul dubio*

Plantaginis aquaticæ mentio.

Plantaginis facult. Matt.

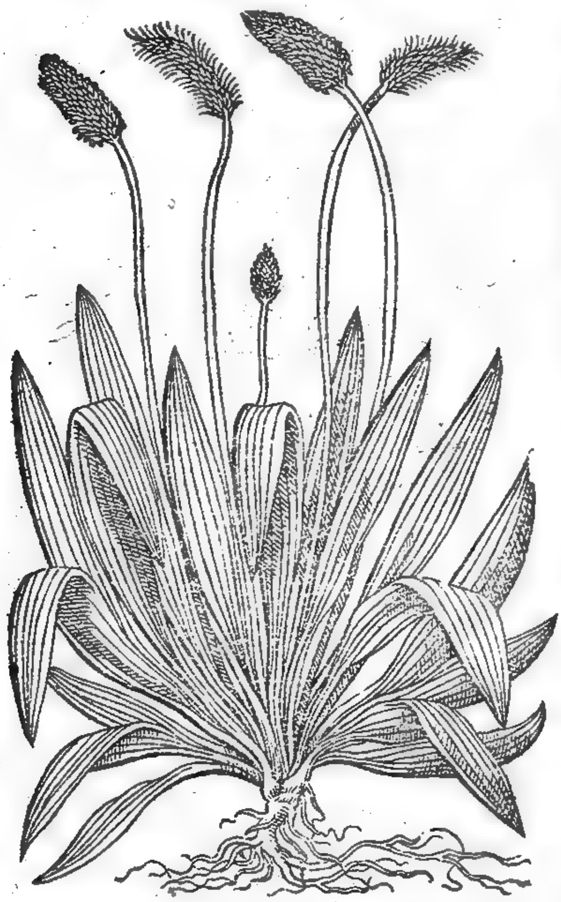
Plantaginis vires ex Gal.

culdubio falluntur. Plantago (vt scriptum reliquit Gal. lib. 6 simpl. med.) mista est temperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum, habet verò & austerum quiddam, id quod terreum est, siccum, frigidum. Itaque refrigerat simul, & desiccat, & in vtroque secundi excessus à medijs est. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quod refrigerant, vna etiam sicca sunt, ea & ad vlcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dysenterias: nam & sanguinis profluuia sistunt, & si quid aduratur, refrigerant: tum sinus quoque glutinant, & alia vlcera recentia simul & vetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli secunda est plantago, idq; temperaturæ symmetria, & conuenientia. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obstupefaciat. Semen eius, & radix similis sunt facultatis, nisi quòd siccioris, & minus frigidæ. Sed semē etiam subtilium est partium, radices verò crassiorum. Ipsa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac digesto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus vtuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipsorum incoquentes. Præterea ad iecinoris, & renum obstructiones, non has tantùm adhibent, sed folia quoque, & multò magis semina. Hæc enim quandā in se abstergendi facultatē obtinent: quā & in herba viridi inesse satis conijci potest, verùm ab humiditatis copia vinci.

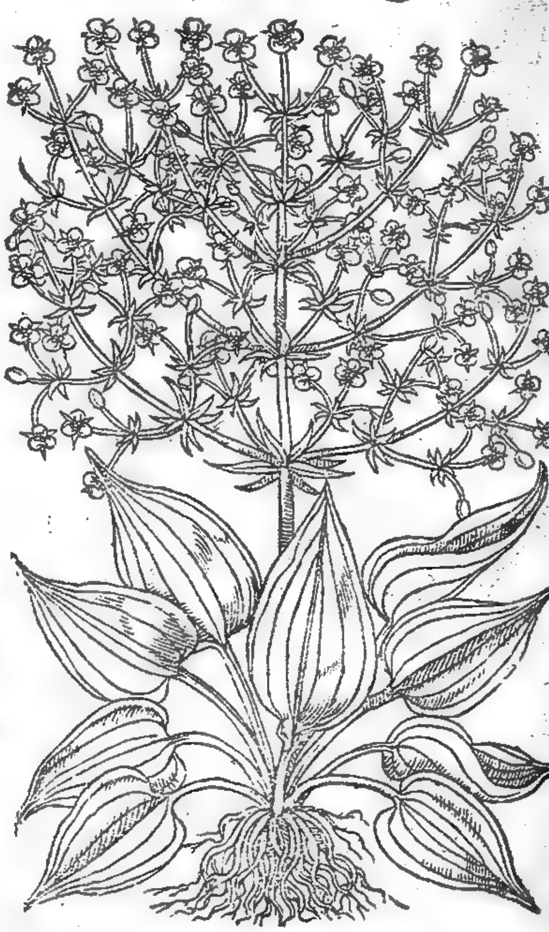
Nomina.

Herba, quæ Græcis ἀρνόγλωσσον, Latinis Plantago vocatur: Arabibus, Lisen, aut Lesan alhamel: Italis, Piantagine: seu Centinerbia: Germanis, Wegerich: *Hispanis, Lhantem, Tamehagem: Gallis, Plantain. Plantago media siue minor, Græcis ἀρνόγλωσσον μικρὸν, siue μέσον: Italis, Piantagine minore. Plantago longa Græcis, ἀρνόγλωσσον μακρὸν: Italis, Piantagine longa, siue Lanciola. Plantago aquatica recentioribus appellata, Græcis incognita: Officinis, Barba syluana, Italis, Piantagine aquatica.*

IIII. PLANTAGO LONGA.

V. PLANTAGO AQVATICA.

Plantago à planta ducto nomine, plures habet differentias, vt in Phytopinace monuimus. I. Plantago latifolia maxima sinuata. C.B. Plantago rubea, Brunf. Trag. Lon. Plantago maior, Matth. (figuræ enim trāspositæ in aliis editionibus) Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Tab. Cast. Cam. Plantago latifolia, Cor. in Diosc. Plantago vulgaris latifolia, Lob. & Lugd. Arnoglossa, Plantago latifolia læuis, Lob. icon. Plantago πολύνευρος maior seu rubra. Thal. Plantago & Centineruia, Cæsalp. II. Plantago ROSEA, quæ Plantaginis latifoliæ maximæ species est, cum ea foliorum forma & radice conuenit, at caule, seu spica variat, quæ multo breuior est: antequam enim penitus adolescat, multis foliolis conuestitur, ita vt foliorum & densitate & frequentia herbaceum florem multiplicis rosæ instar, forma non colore, ostendat. Vocatur Plantago rosea Aduers. Lob. icon. Lugd. & Cam. Plantago multiplex Tabernæmontano. III. Plantago latifolia maior incana. C.B. Plantago maior, Brunf. Matth. Lac. Lon. Lugd. Plantago maior incana, Lob. Plantago media, Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Thal. Plantago latifolia vel media, Trag. Plantago tertia, Cord. in Diosc. Plantago minor Dioscor. Tab. Cynoglossa quorundam, Lugd. Hæc etiam reperitur spica multiplici seu pannicula sparsa. In hoc genere & minor est. IIII. Plantago angustifolia maior. C.B. Plantago minor, Brunf. Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lac. Lon. Lugd. Plantago lanceolata, Trag. Tab. Plantago longa, Matth. Plantago angustis oblongisque foliis, Cord. in Diosc. Plantago quinqueneruia, Lobel. Plantago media, Cast. Lanceola vulgo, Cæsalp. Plantago πεντάνευρος minor, Thal. Hæc aliquando caulem palmarem emittit, in cuius summitate folia plura habentur, eo modo quo ad radicem disposita: spicis rotundis breuissimis, panniculis lanuginosis insidentibus. Habetur & altera angustissimo folio, quam in Phytopinace descripsimus. Addere oportet & angustifoliam minorem: & denique paruam quandam,

quandam, quæ spicarum loco globulos habet hirsutos, albos, quam à Doctore Io. Henrico Cherlero vnà cum aliis Nemanso accepimus, cuius & iconem & descriptionem in vniuersali nostra historia exhibebimus. V. Plantago aquatica latifolia. C.B. Barba Syluana, Ianuensi: Plantago aquatica, Brunf. Trag. Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Gesn. hor. (cui impropriè plantago) Lon. Cast. Lugd. Thal. Cæsalp. qui vult plantaginem maiorem Dioscoridis & Plinii, ab hac non abhorrere. Plantago palustris siue aquatica, Tab. Plantago aquatica foliis Betæ aut Plantaginis, flore Gallii albi, Lob. icon. qui in obser. an Alisma siue Damasonium sit dubitat. Reperitur huius species angustifolia, quæ & humilior est.

Σίον. SIVM, SEV LAVER. CAP. CXX.

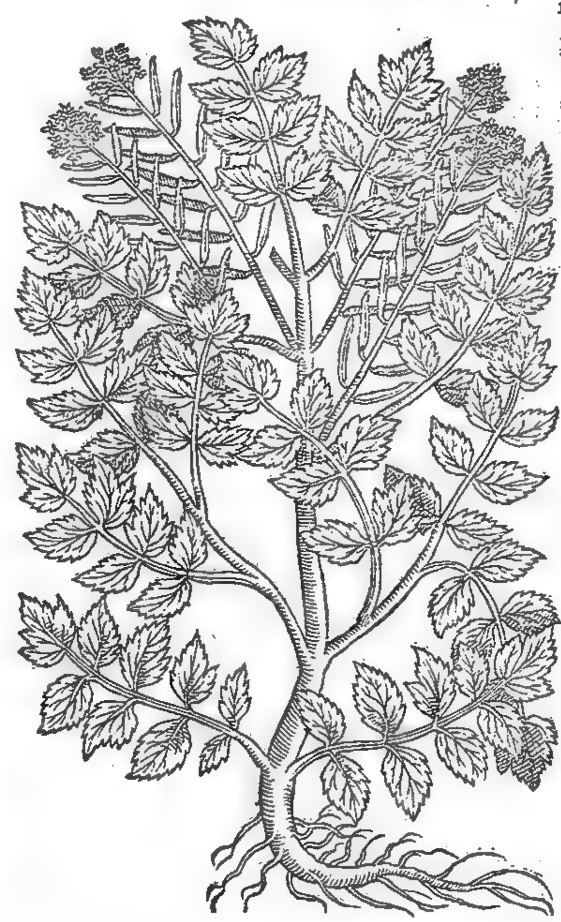
10 SIon in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, foliis latis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis. Quę cruda, coctaque esu, calculos rumpunt, atq; excernunt: vrinas cient: menses, & partus extrahunt: dysentericis in cibo auxiliantur. De Sio Crateuas tradit, a herbam esse fruticis specie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quàm menthæ, nigra, & † ad erucam accedentia.

a Me. & Drá: πόα θαμνοειδὴς ὀλίγη ἔχουσα πολλὰ φύλλα περιφερῆ i. herba fruticosa, exigua, habens multa folia rotunda.
† Orib. λιπαρὰ i. pinguia.

I. SIVM VERVM.

II. SIVM VVLGARE.

50 *Sium in scaturientium fontium riuis, quorum aquæ hyeme calent, æstate verò frigescunt, plerumque nascitur. Cæterùm fallũtur apertissimè, qui pro Sio herbam Crescione vulgò vocatam, tam scilicet dulcem lactucæ similem, quàm acrem, ac subamaram, cui nasturtij sapor, & erucæ folia insunt, in medicamentis vsurpant. Quippe quòd ea non alia sit planta, quàm sisymbrium aquaticum sequenti capite à Dioscoride descriptum, non legitimum Sium, quod nostratibus Senensibus vulgò vocatur Gorgolestro. Hoc enim à Dioscoridis Sio nullis prorsus dissidet notis: quandoquidem pinguis est planta, caule exit recto: foliis latis, in ambitum serratis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis: vmbellas profert in summis caulibus, floribus candidis: semine odorato, aniso non dissimili. Rari admodum sunt fontium riuuli, quibus aquaticum sisymbrium innatet, qui Sium etiam nõ habeãt. Sium* VVLGARE, *caulem edit striatum, ramosum, inanem, tenerum, fragilemq;: folia gerit apij, non insuauia, flosculos in summitate albos, semine corniculis incluso, paruo, minutoq;: radice superuacua. Prouenit tantum in aquis decurrentibus, perinde ac Sium verum. Plin. lib. & ca. 22. Sium cum aquatico sisymbrio* 60 *confudisse videtur: quòd Sio Sisymbrii aquatici vires assignauerit, nominis fortasse communitate deceptus. Nam Dioscoridis testimonio, sisymbrium hoc, quod aliqui cardaminam vocant, nonnulli etiam Sium appellant. Vnde quòd fortè existimauerit Plinius, Sium & Cardaminam vnam & eandem plantam esse, vni tantùm Sio vtriusq; facultates reddidit: etsi prius lib. 20. cap. 22. speciatim de syluestri sisymbrio in riguis prouenıente disseruerit. Serapio Sium Senation vocat: verùm Senecio Dioscoridi alia est planta, vt lib. 4. in eius mentione explicabitur. Confert Sium in cibis ijs, qui oculorum hebetudine laborant, quinetiam spleneticis, & malo habitu laborantibus. Cruda folia coctave esa, calculos rũpunt atque excernunt, vrinas cient, menses & partus extrahunt, dysentericis in cibo auxiliantur. Hepatis obstructiones quoque expedit, vniuersæ plantæ decoctum potum, auriginem tollit, hydropicos iuuat. Ventris tineas pellit, id quod valetius facit eius semen tritum, cochlearis mensura, ex vino austero potum. Succus illitus lentigines delet. Decoctum cum sale, & nitro, equorum scabiem sanat. Vtuntur etiam eo quidam in acetariis. Sium vulgare, excalfacientis est facultatis, quæ tamen imbecillior*

Sii consid:

Plinii lapsus.

Senatio Serap.

Sii vsus.

 illi est,

Sii vires ex Galeno.

Nomina.

illi est, quàm legitimo Sio. Sij meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sium quantum gustu odoratum est, tantum etiam excalfacientis facultatis est particeps. Digerit autem, & vrinam mouet, & calculos tenues frangit, & menses euocat. Quod Graeci σίον, Latini quoque Sium vocant: Mauritani, Rertathalmi, & Inbamebanella seu Hamebanella: Itali, Sio, & Gorgolestro: Germani, Wassermerck: Hispani, Rabacas: Galli, Berle. Sium vulgare, Italis, Sio falso.

Sium ἀπὸ τοῦ σείειν, quia in aquis vacillando succutiatur à praeterlabentibus aquis: vel potius ab excutiendis calculis. Apium palustre foliis oblongis serratis. C.B. Sion odoratum, Trag. Sium verum, Matth. Lug. Thal. Sii primum genus quod Lauer vulgò dicitur, Fuch. Apium palustre, Fuch. Lon. Lug. Lauer & Sion Crateuę, Dod. gal. Sium, Cord. in Diosc. Ges. hor. Dod. fol. Sion siue Lauer Dioscoridis Olusatri folio, siue Pastinaca aquatica, Lob. icon. Sium Crateuae maius, Lugd. Sium maius latifolium, Tab. Crescione vulgo, Elioselinum Diosc. Theoph. Plinio, & Sium Galeni Caesalp. Hoc variat ratione latitudinis foliorum.
II. Sium vulgare, Matth. Lugd. Sium, Lac. Cast. Sion. Matthioli & Italorum, Lob. Vella Galeni, Anguillarae.

Σισύμβριον. SISYMBRIVM. CAP. CXXI.

a Orib. μέγαν. i. magnũ sed syluestre non legit.
b εὐώδες. i. odoratum leg. Orib.

SIsymbrium (alii serpyllum a syluestre vocant) in solo inculto nascitur, menthae hortensis similitudine, b odoratius, latiore folio. Inseritur coronis. Calfaciendi vim habet: contra stillicidia vrinae, calculosq; semen ex vino bibitur: tormina, & singultus sedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur. Item contra vesparum, apumque ictus. Vomitiones potu cohibet. Alterum sisymbrii genus, aliqui Cardaminam, alii Sion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eisdem in locis, quibus Siõ, prouenit: quę ideo nonnullis Cardamina nominatur, quòd gustu cardamum, id est nasturtium repręsentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta erucae modo finduntur. Id excalfacit, vrinas mouet: crudum estur. Purgat lentigines, cutisque vitia in facie, noctibus impositum matutinisque detractum.

I. SISYMBRIVM HORTENSE. II. SISYMBRIVM SYLVESTRE.

Sisymbrii cõsideratio.

TAmetsi prodiderit Dioscorides Sisymbrium in solo inculto nasci, Theoph. tamen lib. 6. cap. 7. de plantarum historia, & lib. 5. cap. 8. de earum causis, satiuum etiamnum Sisymbrium in hortis reperiri posteritatis memoriae commendauit. Quod sanè eam herbam esse crediderim, quae hodie in omnibus ferè hortis prouenit, quam nostrates officinae Balsamitam, vulgus verò mentham Romanam, vel crispam appellat. Quippe quòd haec proferat folia circinata, & vulgaris mētha latiora rotundioraq;, crispa tamen: caulem edit quadrangulum, rubentem virentemq;, & flores spicatos: & odore, gustuq; mentha longè acrior sentitur. Cuius rei illud etiam, praeter assignatas notas, manifestum indicium facit, quòd Balsamita haec facilè in mentham degeneret, nisi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum causis paulò antè citato, apertè testatur Theoph. his verbis: Sisymbrij mutatio in mentham, velut praedictis opposita scilicet est, cùm ex neglectu eueniat. Fit enim cùm quis non excolit, neque curam solitam adhibet, vt radices amplius deducantur, quàm in partem vi tota conuersa, debilior pars superna consistit, odorisq; sui vehementiam amittit, quasi ex ambobus illis, germine.

Sisymbrii in mentham mutatio.

atque

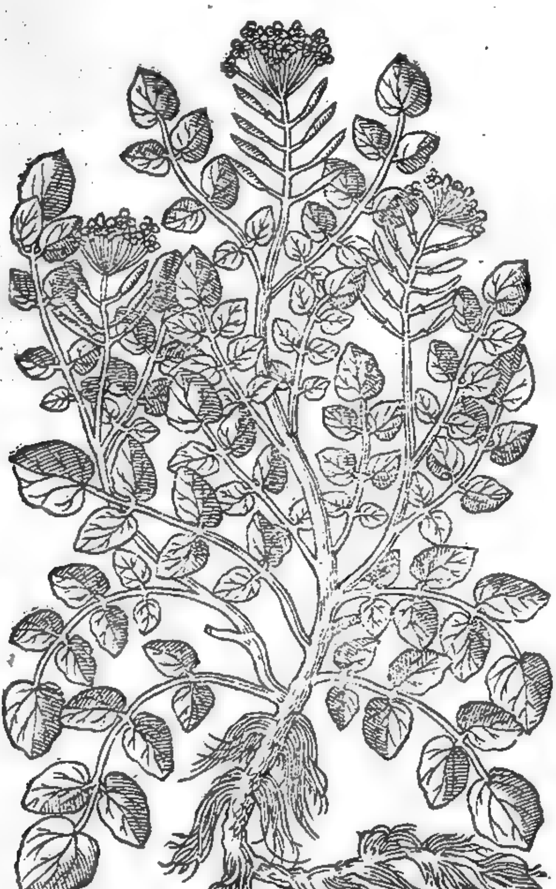
atque odoris ſimilitudo proueniat. Quippe acritudine exoleſcente, reliquus odor, quia mollis quidem remiſſusque eſt, proxime ad mentham accedit. Quamobrem transferre ſæpenumero iubent, ne iſtud eueniat. Hæc Siſymbrij cauſa eſt: hactenus Theophraſtus. Sed equidem non putauerim Dioſcoridis Siſymbrium ſponte in incultis naſcens, cum Theophraſti Siſymbrio conuenire, quin potius alterū ab altero longè diſsidere crediderim. Syluestre enim in Ananienſi agro in incultis natū compluribus locis vidimus, ac legimus, nullis deficiētibus notis illi à Dioſc. tributis, caule quadrāgulari, radicibus lōgè vagātib. tenuibus, villoſis, quod mihi quidē ſatiuo effigie planè reclamare viſum eſt. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari poteſt, ſyluestre Siſymbrium à ſatiuo plurimùm differre. Quandoquidem ſi idem eſſent, cum Siſymbrium culturæ negligentia in menthā degeneret, fieri quidem non poſſet, vt ſyluestre aliter vſquā inueniretur, quàm in menthā permutatū, cùm nulla hominum cultura naſcatur: quo poſtmodum fieret, vt locus, in quo Siſymbrium primò adoleuiſſet, breui temporis tractu vbiq; mentha ſcateret, quod tamen nuſquam hactenus factum reperi. Cæterùm Braſauolus, cùm hæc fortaſſe non perpendiſſet, credidit Balſamitam, quam ipſe Florentinam mentham appellat, tam ſatiuum, quàm ſyluestre Siſymbrium indifferenter explere poſſe, Qui præterea fatetur ſe vidiſſe (quòd potius eum oculos fefelliſſe putauerim) Balſamitam deſciuiſſe in calamintham, Plinium quidem, non Theophraſtum ſecutus: ſiquidem Theophraſtus in mentham, non in calamintham Siſymbrium deſciſcere prodidit. Plinij verò codices nonnulli libro 19. c. 10 ſcriptum quidem habent, quòd Siſymbrium in calamintham degeneret, quam lectionem accepit Braſauolus: ſed ea lectio deprauata cenſetur. Idcirco factum eſt, vt ij, qui Plinium caſtigarunt, eam reſtituerint, quòd compertum habuerint Plinium ex Theophraſto hiſtoriam ſumpſiſſe. Itaque iam eius loci vera, & legitima lectio eſt, vt in caſtigatis codicibus legitur, quòd Siſymbrium in mentham deſciſcat, non in calamintham. Siſymbrium verò, quod (vt Dioſcorides inquit) aliqui Cardaminam, alij Sium appellant, ea nimirum her-

Syluestre.

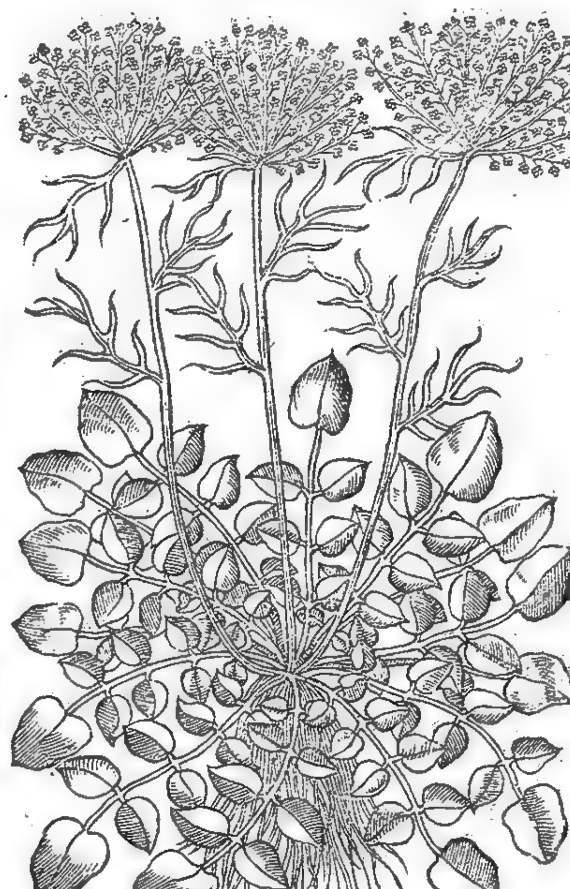
Braſauoli error.

Siſymbrium aquaticum.

III. SISYMBRIVM Aquaticum.

IV. SISYMBRIVM AQVAticum alterum.

ba eſt, quam vulgò noſtri Creſcione appellant, acri ſapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de Sio differentes. Siquidem ea in fontium riuis diſcurrentibus comite Sio naſcitur, folijs primo exortu rotūdis: cùm verò adoleuerint, erucæ modo diſſectis: odore, ac ſapore ſatiuo naſturtio proximis. Meminit huius Plinius libro 20. cap. 22. quamuis libro 19. cap. 8. aliud Siſymbrij genus commemoret his verbis: Siſymbrium ſimili modo ſeritur: latiſſimum naſcitur in puteorum parietibus, & circa piſcinas, & ſtagna. Hinc quidam exiſtimarunt, Pliniū de vulgari menthaſtro, quod in aquoſis paſſim prouenit, differuiſſe. Siſymbrium tam hortenſe, quod tenuium eſt partium, excalfaciens, & exiccans in fine ſecundi ordinis, aut in principio tertij: attenuat, digerit, reſoluit, aperit, incidit, prouocat, quàm ſponte proueniens, & flatus, & lumbricos pellit, cùm herba ipſa in puluerem trita, tum eius decoctum potum: valet ad vteri inflationes, ſi vnà cum parthenio in calenti tegula calefactum, & odorato meraco aſperſum, imo ventri applicetur: valentius quoque vterinis doloribus à partu ſubuenit, ſi vnà cum parthenio, artemiſia & anthemidis floribus, tenuiter conciſa, tribus, aut quatuor ouis excipiatur, & deinde in patella, cum oleo lilino ad ignem fiat placenta, & calida applicetur ventri, ſuper ipſo vmbilico. Illinitur tam recens, quàm ſiccum calefactum, & vino cretico aſperſum, cœliacis & ad ventriculi dolores à flatu prouenientes. Succus teſtibus illitus nocturnas pollutiones cohibet. Cæterùm aquaticum Siſymbrium cum raphano omni, & petroſelini radicibus, ſectum & ex albo meraco, & butyro calefactum, & calidum pubi adhibitum, vrinas remorantes educit ac trahit. Succus ex aceto illinitur ſyncipiti vtiliter veternoſis. Eſt & alterum eiuſdem generis, ſed folijs & caulibus longè minoribus, ramulis numeroſis, in cacumine tantùm comantibus, in quibus floſculi exeunt puſilli, tenues, albicantes. Hoc autem non ſolùm in aquoſis, & riguis prouenit, ſed in hortis & ſecus itinera, acuto ſapore. Imbecillius eſt altero, namq; minus excalfacit & ſiccat: vbi verò alterum non ſit ad manus, hoc vti præſtabit. Siſymbrij vtriuſq; mentione fecit Gal. li. 8. de ſimplic. medicamen. facultate,

Creſcione.

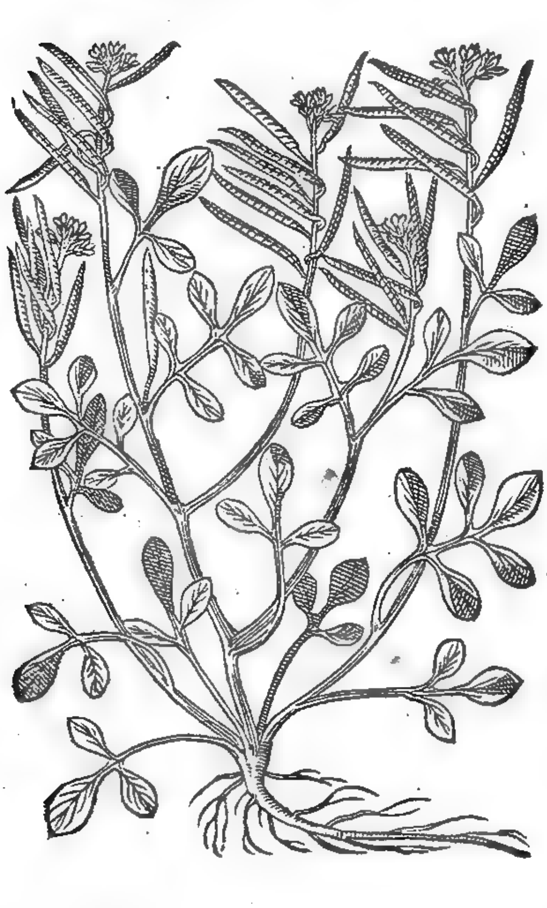
Siſymbrij vires Matth.

Siſymbrij vtriuſq; vires ex Galeno.

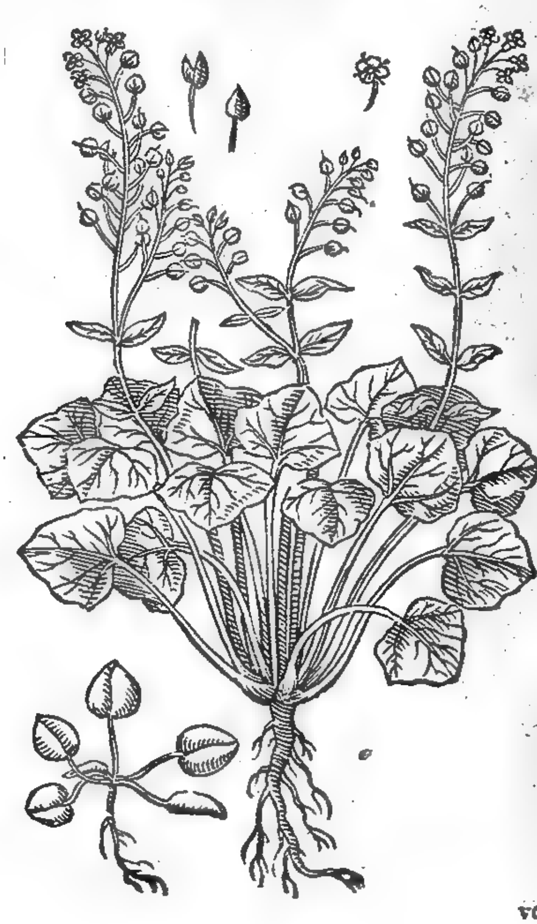
cultate, sic inquiens: Sisymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis, & exiccantis facultatis est, & temperatura in tertio ordine. Sed & semen eius tenuium partium est, & calidum. Quocirca ipsum quidam cum vino exhibent singultientibus, & tormina patientibus. Sisymbrium verò, quod quidam Cardaminam vocant, quandoquidem cardamo, hoc est, nasturtio simile quiddam gustu praefert, cùm siccum est,, tertij est ordinis excalfacietium, & desiccantium: cùm humidum, & viride, secundi. Nomina. *Vt Graeci σισύμβριον, ita etiam Latini Sisymbrium dicunt: Arabes, Sisnabarion, seu Sisnasbar: Sisymbrium satiuum, siue hortense, Graecis σισύμβριον ἥμερος: Italis, Sisembro domestico, Balsamita, seu Mentha crespa: Germanis* Katzenbalsam: *Quòd verò σισύμβριον ἕτερον Graecis, Sisymbrium alterum Latinis appellatur: Sisymbrium aquaticum: Officinis, & Barbaris Senetion. Italis Sisembro aquatico, & Crescione: Germanis,* Brunnkressen / vnd Wasserkressen: *Hispanis, Berroes, & Agriois: Gallis, Cresson.*

Mentha rotundifolia, crispa. spicata C.B. Sisymbrium hortense, Matth. Lac. Cast. Lugd. Mentha hortensis altera siue crispa, Ges. hor. Sisymbria mentha agrestis, Lob. II. Mentha rotundifolia palustris, videtur Sisymbrium Dioscoridis. C.B. Mentha rubea, Brunf. Balsamina agrestis & Nepeta tertia, Trag. Sisymbrium Fuch. Dod. gal. & fol. Cam. Sisymbrium syluestre, Matth. Lugd. Sisymbrij primi species prima, Cor. in Diosc. Sisymbrium agreste aquaticum, Ges. hor. Mentha aquatica & sylu. altera, Lonic. Mentha palustris, Cam. hort. Aquatica siue Sisymbria, mentha rubra folio & flore nigrae menthae, Lob. Sisymbrium primum Thal. Mentha syluestris prima & Sisymbrium terrestre Diosc. & Theoph. Caesalp. Calamintha aquatica, Taber. Variat folijs aliquando maioribus, aliquando minoribus: aliquando tota rubet: habetur magis (vt pictura ostendit) minusque hirsuta. III. Nasturtium aquaticum primum. C. B. Nasturtium aquaticum, Trago. Lonicero Dodoneo fol. cui & Sion Crateuae: Sisymbrium aquaticum, Matthiolo Cast. Caesalpino, Sisymbrium Cardamine, Fuchsio, Lugdunensi. Clus. Pann. Sisymbrium alterum Dioscoridis Cord. in Diosc. Ges. hor. Thal. Sisymbrium tertium, Lacu. Sisymbrium aquaticum primum, Tab. Sion Crateuae erucaefolium, Lob. Variat hec prout humidioribus, aridioribusue locis enascitur: illud folijs ferè Terebinthini magnitudine: hoc triplo minoribus quamuis viribus nõ discrepent: sic & tenuioribus folijs & simplicioribus cauliculis locis siccis reperitur. Alterum etiam est Nasturtium aquaticum quod amarum est, & vltra cubiti altitudinem assurgit, folijs magis acuminatis, de quo & Thalius in sua Harcynia. IV. Nasturtium pratense vulgatius. C.B. Flos cuculi, Brunf. Dod. fol. Nasturtium pratense vel tertium, in quod aquaticum non raro degenerat Trag. Nasturtium agreste & Hiberis, Fuch. Nasturtium syl. Lonic. Sisymbrium aquaticum alterum Matth. Tab. Sisymbrium Cardamine, Dod. gal. Lac. Sisymbrio aquatico non absimilis, Caesalp. Cardamine altera, siue Sisymbrium Cardamine secundum, Lob. Lepidium minus, Cord in Diosc. Iberis & Nasturtium pratense, Ges. hort. Sisymbrium Cardamine secundum Matthioli. Sisymbrium Cardamine tertium Dodonei. Cardamine altera Lobelij, Lugd. qui huius tres icones proponit, licet vnius sint plantae. Iberis seu Cardamantice nasturtij folio, Thal. Flos aliquando totus albus, communiter leuiter purpurascit: rarius flore pleno reperitur. V. Nasturtium minimum siliqua longa. C.B. Hoc ex radice tenui, fibrosa, caules rarius palmares, sed minores, tenues, striatos emittit, circa quos folia oblongis pediculis donata, pleraque tripartitò diuisa, quaedam tamen in partes quinque

V. NASTVRTIVM Aquaticum minimum.

VI. COCHLEARIA Folio subrotundo.

vel Resedæ vulgaris modo diuiduntur. Flores obtinet albos, tenues, in summo comantes, quibus succedunt siliquæ lõgæ, angustæ, exiguo & subacri semine refertæ. Variat ratione loci, in aquaticis namq; planis maius, in vineis riguis Wilensibus miliari Basilea, lõge minus reperitur, cuiusmodi & Patauij obseruauimus. Prouenit etiam in alpibus locis humidis. Dicitur Cardamine quarta Dalechampio, Sisymbriũ aquaticum minus, Cam. apud Matth. VI. Cochlearia folio subrotundo, sic á foliorũ forma dicta, quæ & forma & sapore Nasturtijs & Thlaspi affinis est. Cochlearia, Dod. gal. & fol. Lugd. Cam. ad Matth. Telephium, Lac. Britannica Plinij, Cochlearia vulgo, Gesn. hor. Cochlearia Batana, Lob. Ex radice tenui, fibrosa, alba & gustu acri, folia pediculis oblongis insidentia prodeunt complura, lata, crassa, splendentia, concaua, instar cochlearis minimè profundi, quorum prima rotunda sunt, reliqua oblongantur, & nonnunquam angulosa existunt. Ex horum medio caules terni, quaterni, dodrantales, paucis folijs, quæ caulem amplexantur cincti, qui in alios cauliculos brachiantur, quibus secundum longitudinem flores candidi quatuor foliolis constantes, quatuorque exiguis filamentis donati adnascuntur: quibus succedunt capsulæ interstitio membranoso tenui, in apicem desinente diuisæ, vtrinque semen exiguum, ruffum, continentes. Hæc licet sponte in maritimis Germaniæ inferioris, Holandiæ & Frisiæ, & circa Hamburgum locis palustribus proueniat, in superiori tamen Germania tantum in hortis visitur: altero à satione anno, Aprili & Maio florens, semen Iunio maturans. Calida & sicca vt Nasturtium, cuius peculiaris in scorbuto vsus, vel in acetarijs, vel cocta cum lacte aut vino, & continuè bibita.

Κρίθμον. CRITHMVM. CAP. CXXII.

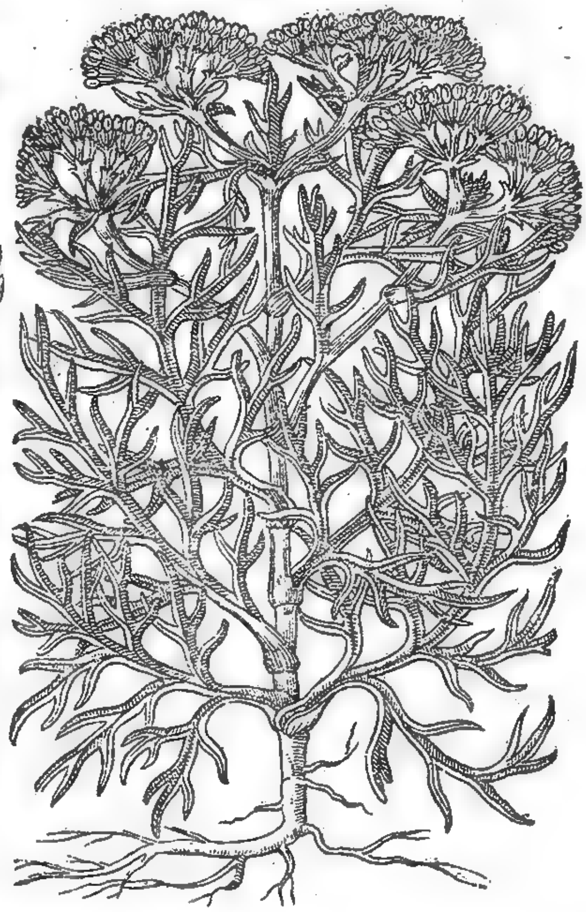
CRithmum, seu, vt aliqui, Crithamon, fruticosa, & vndique foliosa herbula est, cubiti altitudinem ferè petens. Nascitur in maritimis, & petrosis: folijs pinguibus, numerosis, albicantibus, veluti portulacæ, a latioribus, salso gustu: flores b candidi sunt: & semen, ceu rosmarini, odoratum, molle, rotundum, quod siccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti crassitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucundi. Radix, semen, & folia incocta vino, potu vrinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: menses cient. Estur crudum, coctumue in olere: seruatur etiam in muria.

a Cat. παχυτέροις. i. crassioribus.
b μηλινά. i. lutei. Orib.

CRITHMVM I.

CRITHMVM II.

Crithmi consideratio.

QVatuor habentur genera, quorum tria Marina sunt, & quartum Terrestre. Nascitur Crithmum non modo in omnibus Tyrrheni promontorijs, scopulis, ac rupibus, præsertim Argentario monte in maritimis nostris Senensibus, & vniuerso circum Italiam litore, sed etiam in Adriatico sinu, vbi scopulosa, & prærupta superstant litora: quemadmodum nobis contigit videre eo tractu per quem à Timauo fonte Tergestum nauigatur: namq; inibi illa scopulosa litora crithmo referta sunt. Crithmum Romæ, & in vniuersa ferè Hetruria Fœniculum marinum dicitur: etsi in alijs quam plurimis Italiæ locis, vbi à maritimis in hortis, ac viridarijs translatum virescit, herbam sancti Petri appellitet vulgus. Quo nominis argumento non desunt, qui existiment, plantam hanc legitimum esse Empetron libro 4. à Dioscoride descriptum inter simplicia medicamenta, quæ deiectoria pollent facultate. Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defensionibus Plinij contra Leonicenum, qui Empetron corrupto vocabulo Sanpetram herbam vocari putat, nulla habita facultatis, notarumq; ratione. Cuius sententiæ maximè refragatur experientia, quòd Crithmum quanquam abunde, copioseq; ingestum

Fœniculum marinum.

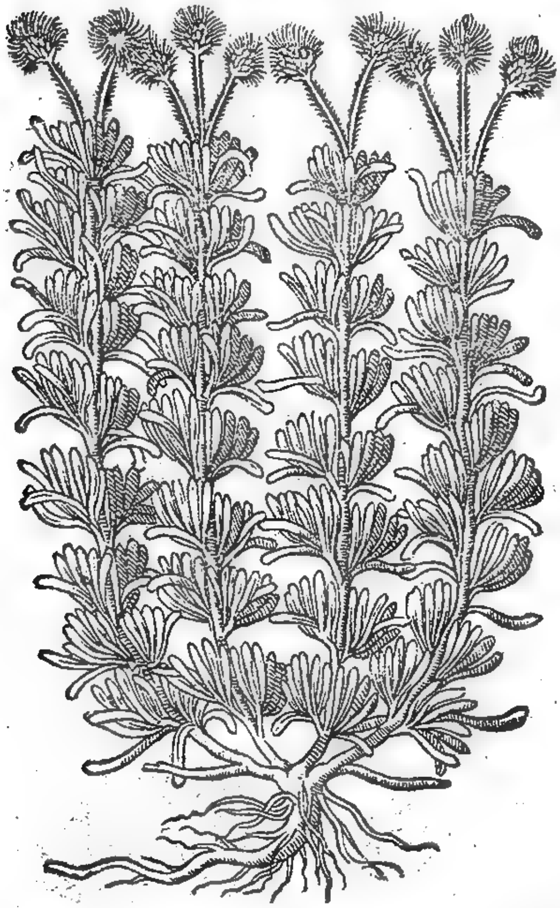
Quorundam lapsus, Empetron censentium Herbam S. Petri.

ſtum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit, quemadmodum Empetro reddidit Dioſcorides: qui propterea illud inter ea, quæ aluum deijciunt, medicamenta locauit. Quomodo autem Empetron quis idem cum herba ſancti Petri rectè dixerit, ſi empetron nullis alijs à Dioſcoride repræſentatur notis, quàm quòd naſcatur in montibus, & maritimis, ſalſo & amaro ſapore? Verùm enimuero non modò putandum, ſed etiam pro certo, meo quidem iudicio, affirmandum erit, herbam hanc Crithmum eſſe. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, folijs, caulibus, ac ſeminibus, & vniuerſæ denique plantæ tribuit Dioſcorides, Crithmum planè referat. Cæterùm maritimi crithami duo alia habentur genera. Primum, à præclariſsimo viro Iacobo Antonio Cortuſo mihi miſſum, vulgari ferè ſimile eſt, niſi quòd folijs eſt anguſtioribus, & in cacumine mucronatis, atque pungentibus, ſalſo, amariuſculo & acuto ſapore: caulibus verò prægnantioribus, ſuccoſioribus, vegetioribusque, in quorum cacumine ramuli exeunt bini, terni quaterniuè, ſuas ſinguli vmbellas proferentes, albis floſculis refertas, è quibus ſemen oritur fœniculo quadantenus ſimile, cui radicem quoque ſimilem profert. Iisdem prouenit locis in maris litoribus. Alterum planta eſt fruticoſa, ab vna radice plures emittit caules rectos, circa quos totos folia habentur, per interualla tamen plura ex vna origine gregatim prodeuntia, longiuſcula, craſſa, & ſalſo etiam guſtu, ſub horum exortu peculiare quoddam erumpit folium, cæteris duplò longius, è quo prope caulis cauitatem pediculus exit, è quo ſex, ſeptemue folia breuiora produntur, vt ex appicta eius imagine quiſpiam videre poterit. Flores fert in cacumine orbiculatos, villoſosque, colore pallido: Radice nititur longa, tereti, non ſine alijs adnatis. Naſcitur in litore maris, locis planis non cliuoſis.

Crithami alia genera.

Crithmum alterum.

CRITHMVM. III.

CRITHMVM. IV.

Non deſunt quoque, qui hanc Empetron faciant, ſed ego ijs haud ſubſcribere auſim, cum plura ſint, quæ reclament. Hæc enim nuſquam in montibus oritur, nec pota ventrem exoluit. Eſt & altera planta, quæ non ſolum odore, ſaporeque guſtu ſalſuginoſo atque amariuſculo Crithamum refert, ſed quadantenus ſua ipſius facie. Hanc nos terreſtre Crithamum, his de cauſis appellare voluimus. Naſcitur hæc in Bohemia copioſa, præſertim in agro Pragẽſi, non ſolum inter ſegetes, ſed in agrorum marginib. & ſecus vias, ac etiam alijs in regionibus folijs, longis, anguſtis, firmis, ternis ex vno pediculo, ipſoque longo prodeuntibus vtrinque denticulatis, falcis frumentariæ modo: cæterùm quæ in caulium ſummis partibus habentur, minora, breuioraque ſunt. Caulem gerit ramoſum, alis concauum geniculatumque, in cuius ſummitate ramuli exeunt diuulſi, in quibus floridæ, albicantesque ſunt vmbellæ, in quib. poſtremò ſemen oritur paruum, oblongum, acre, & odoratum. Radice nititur ſylueſtri paſtinacæ haud abſimili, minore tamen: ſapore in primis dulci, ſed ſi diutius mandatur, acri, & odorato. Crithami vires recenſuit Gal. lib. 6. ſimp. medic. his verbis: Crethmum guſtantibus ſalſum quodammodo eſt, cum paucula amaritate, quamobrem vis eius eſt exiccatoria, & abſterſoria: vtraque tamen imbecillior in eo eſt, quàm in amaris. Crithmum ſecundum, ea omnia præſtare poteſt, quæ primum Crithmi genus, niſi quòd vim aliquam inciſiuam habere videtur. At tertium ea omnia poteſt, quibus pollere cætera genera diximus. Quartum aperit, digerit, excalfacit, ſiccat & mediocriter incidit. Κρίθμον Græci, Crithmũ item & Crithamũ Latini vocant: Itali, Crithmo, Finocchio marino, & herba di ſan Pietro: Germani, Bacilen/vnd Meerfenchel: *Hiſpani, Perexil de la mar, & Vnhas de agnula yerua: Gallis, Baſſille, & Fenoil marin.*

Crithamum terreſtre.

Crithmi vires ex Gal.

Nomina.

Crithmum duplex in ſecunda editione propoſuit, at ſequẽtibus editionibus ſecũdum & quartum adiecit. I. Crithmum ſeu Fœniculum marinum C.B. Batis hortenſis, Plinio: Cretamum marinum, Creſcentio. Crithmum primum, Matth. Crithmum Matth. edit. 2. Dod. gal. Cord in Dioſc. Lac. Caſt. Lugd. Tab. Crethamum marinum. Cord. hiſt. Crithmus marinus, Creta vel Salſa marina, & Batis, Geſ. hort. Crithmũ marinum, Dodo. fol. Fœniculum marinum, Empetrum Rondeletio, ſeu Calcifraga, Lobelo Baticula, quaſi parua Batis vulgò, Cæſalpino Creta marina, Lonicero. II. Crithmum ſecundum, Matthiolo, Camerario. Crithmum ſpinoſum, Dodoneo folio Tab. Paſtinaca marina, Lobelo, Lugdunenſi: qui alte-

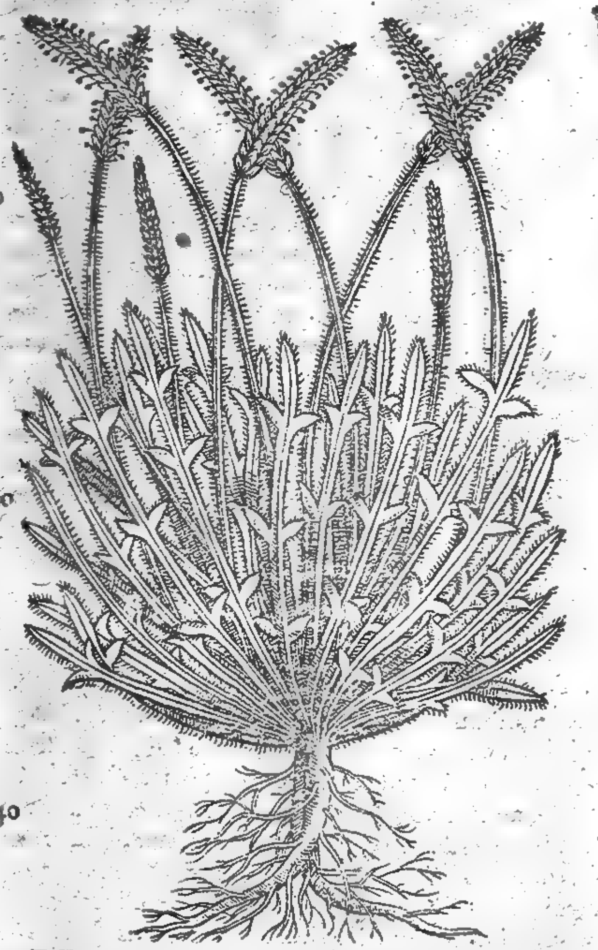
ram

cam habet figuram nomine Tribuli marini quorundam. III. Crithmum marinum Aſteris flore C.B. Crithmi marini ſpecies, Matth. editio ſecunda. Crithmum tertium, Matth. Lugd. (qui & Matth. & Dodo. figuram habet) Cam. Crithmum Chryſanthemum, & Aſter atticus marinus quibuſdam, Dod. fol. Littoreum Chryſanthemum, Lob. Crythmus ſecundus, Tab. IV. Crythmum quartum, Matth. Caſtrenſ. Tab. Cam. qui an κριθμίτις ſit Tralliani dubitat: Crythamus agreſtis, Trago. Eryngium montanum recentiorum, alterum Lob. Eryngium quartum, Dod. fol. Ammi quorundam Dalechampij, Lugdunenſi.

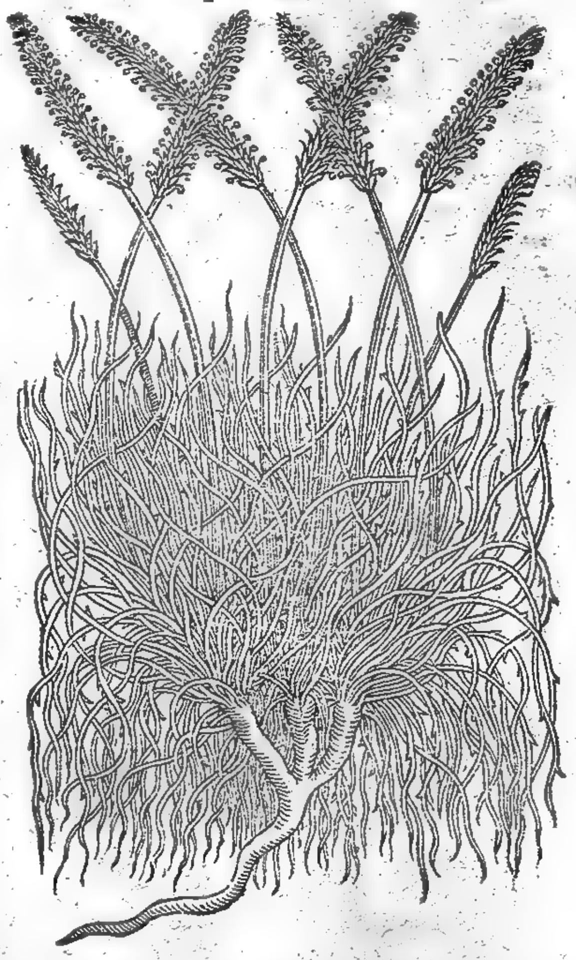
Κορωνόπους. CORONOPVS. CAP. CXXIII.

Coronopus oblonga herbula eſt, per terram ſtrata, fiſsis folijs: coquitur in olere. Radicem habet tenuem, adſtringentem, qui in cibo cœliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & ſecus vias.

I. CORONOPVS.

II. CORONOP. SIVE SERpentina.

Varias, ac diuerſas reperio eorum fuiſſe ſententias, qui non parum laboris, ac ſtudij impenderunt, vt plantarum hiſtoriam à mendis omnibus expurgatam, priſtinæ ac propriæ redderent integritati, in inueſtigando, quænam inter tot plantas legitimè Coronopus dici poſſit. Quorum vnus extitit Nicolaus Leonicenus, vir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa verborum ſerie hac de re ſcripſit, concluſitque tandem, Coronopum eam herbam eſſe, quam ipſe vernacula ſua lingua Capriola, nos verò noſtra Sanguinella appellamus, quòd eam pueri æſtate naribus indant, vt inde ſanguinem eliciant. Verùm cùm eius ſententiam minimè probandam exiſtimauerit Manardus Ferrarienſis, hac in re magis Dioſcoridi addictus, quàm Plinij, ac Theophraſti placitis, qui Coronopum inter aculeata recenſent, his magis adſtipulandum eſſe iudicauit, qui volunt Coronopum Dioſcoridi eam eſſe herbam, quæ vulgò dicitur Herba ſtella, omnibus Italiæ hortis vulgaris, ac admodum frequens, ſponte etiam in aggeribus, locis incultis, & ſecus vias naſcens, quòd in acetarijs paſsim vſurpetur, quàm ijs, qui Capriolam, ſiue Sanguinellam dictam Coronopum eſſe cenſent. Quandoquidem hæc nuſquam, quod ſciam, in cibis ſumitur, ſed in brutorum tantùm venit pabulum. Nec deſunt præterea, qui firmiter aſſeuerent, quòd quæ inter plãtas vulgò nõnullis Pes coruinus vocatur, aliquibus verò Pes gallinaceus, qua vtũtur nonnunquã medici ad exulcerandas corporis particulas, vbi id expoſtulet neceſsitas, legitimus ſit Coronopus. Inter quos non modò deprehenſi ſunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuiſſe conſtat, ſed & recentiorum quidam, præſertim ex eorum numero, qui de ſtirpium hiſtoria, & facultatibus ſcripſere commentarios: Namq; Ottho ille Germanus cognomine Brunfelſius, tametſi non ignoraret, eos à probatiſsimis viris refelli, qui in hanc venerunt ſententiam: tamen (quæ multorum eſt pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, & peritis rectè ſentire. Quippe Pes coruinus vulgò vocatus (vt in ſequentibus ſuo loco diſſeremus) Coronopus non eſt, ſed proculdubio Ranunculus, qui Græcis βατράχιον appellatur, cuius variæ Dioſcoridi produntur ſpecies: inter quas vulgaris Pes coruinus ſuam retinet ſedem. Quod autem Leoniceni Capriola Coronopus ſit Dioſcoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmauerim. Nam etſi gerat hæc herba in ſui culmi faſtigio quinque veluti graciles ſpicas, quæ cùm manibus dilatãtur, cornicis, vel alterius volucris formam pedis repræſentant: cùm tamen (vt etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis inciſuris diſſecto, non ſeratur in hortis, & arida tanquam fœnum aſſurgat, nullo pacto aſſerendum cenſeo Capriolam eſſe Coronopum. Cæterùm ſi modò quis in eo Plinium ſequi velit, quòd dixerit libro vigeſimo primo cap. 16. (quod tamen ex Theophraſto ſumpſit) aculeatarum caules aliquarum per terram ſerpere, vt eius, quæ Coronopum vocant, fruſtrà, meo quidem iudicio

Coronopi cõſideratio.

Capriola, Coronopus Leoniceno. Herba ſtella.

Quorundam opinio damnata.

Brunfelſius taxatur.

Leoniceni opinio reprobata.

iudicio, probare contendet Sanguinellam, siue Capriolam esse Coronopum, quòd eius caulis culmi modo geniculis intersectus, humi minimè repat, sed rectus in altum assurgat, & culmorum in morem spicas ferat. Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum esse gramen, cuius meminit Plinius lib. 24. cap. 19. his verbis: Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos convolutos naribus inserunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Neque vsquam, quod equidem legerim, expressit Plinius (vt Ruellius testari videtur) gramē hoc aculeatum esse coronopum. Illud praeterea animaduertere oportet, quòd Dioscorides non scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neque eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hic inter olera, quae in ciborum vsum veniunt. Quamuis contrarium fecerit Theophrastus, quòd fortasse ad foliorum formam alluserit, quæ laciniarum tenuitate coronopo aculeata videntur, cùm tamen pungere non valeant, vt cum acanthinis fortasse lusit Dioscorides. Quare facilè adducor, vt credam, Coronopum tam Theophrasto, quàm Dioscoridi idem esse. Ideoque Plinius libro 21. Theophrastum secutus, Coronopum aculeatum facit: libro verò 22. Dioscoridem fortasse imitatus, aculeorum haudquaquam meminit. Sed & illud silendum non duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludentes sanguinem è naribus eliciunt, Sclaui Carniolæ incolæ, item Goritienses semen colligunt, deglubuntque in pilis, & milij, vel panici modo carnium iure decoquunt, granulis oblongiusculis panico minoribus, gustui non ingratis, adeò vt Germani Himmeltaw *vocent, hoc est, cælestem mannam. Huius plantam (cuius inferius libro quarto inter gramina mentionem faciemus) Sclaui cornicis pedem appellant. Quo fit, vt quasi certò crediderim, quòd Leonicenus ab ijs fortasse doctus, putauerit hanc plantam esse Dioscoridis Coronopum. Qui cùm Coronopum scribat spinis nullis rigere, serique in hortis in ciborum vsum, eos nihil falli existimauerim, qui nobiscum senserint eam plantam legitimum esse Coronopum, quæ vulgò nobis Herba stella vocatur.*

Gramen aculeatum Plinij.

Coronopi historia.

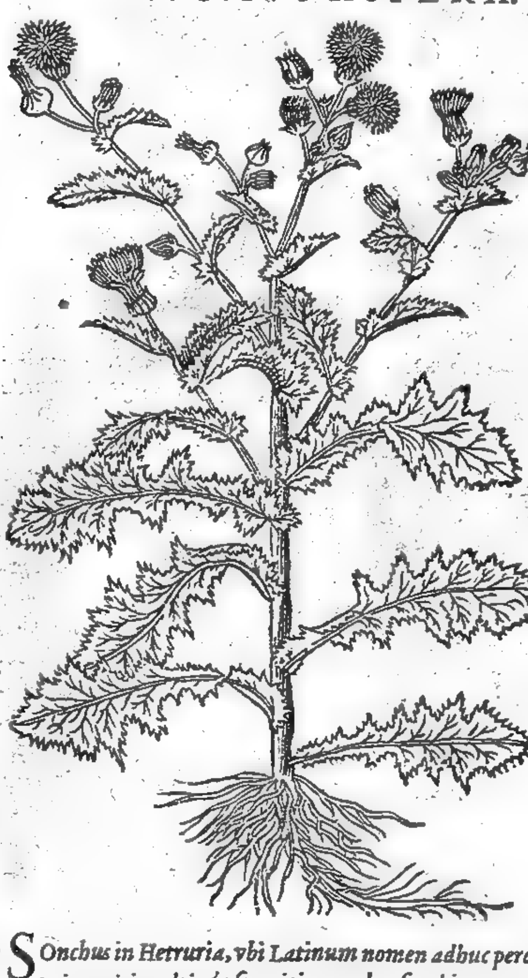
Nempe nullam hactenus plantam vidi, quæ perinde ac illa adamussim Coronopum referat. Coronopus itaque folia fert longa, angusta, per interualla corniculata, humi accubantia, & in stellæ modum radiantia, caulem, spicam, florem, & semen gerit per omnia plantagini similia, adeò vt nulla ferè accedat notarum differentia, radice nititur vnica tantum, numerosis tamen adnatis capillamentis, foliorum sapor plantaginis omnino est: quo fit, vt crediderim Coronopum eiusdem esse generis. Inuenitur quoque Coronopus sponte nascens diluto extenuatoque solo in comitatu Goritiensi, non longè à Sontij fluminis ripis, & alijs etiam in agris & in loco, qui dicitur in collibus. Folia fert tenuiora, capillaceaque, rariusculè corniculata, humi accubantia: caulibus, spicis, floribus, semine, hortensi similibus, sed longè tenuioribus. Eam inibi vulgò Serpentinam appellant, quòd eius radix in vino pota viperarum, aliorumque venenosorum animalium morsibus maximè aduersetur, sitque præcipuum remedium, ita vt ipsa sola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet demorsos. Præferunt eam quoque ad hydropem, quam Anasarcam vocant, epoto apozemate pluribus diebus, in quo radix conferbuerit. Sunt, qui hanc Holostium esse censeant, quorum non possum non probare sententiam, vt libro quarto fusius disseram. Coronopi vires paucis perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Coronopodis radix cœliacis prodesse creditur manducata. Eius nomen Græcum κορωνόπους, item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & Herba stella: Germanicum, Kräensfüß: *Hispanicum, Guiabelha: Gallicum, Capriole. Gallis, Corn de Cerf, siue Sanguinaire. Coronopus syluestris, Italis, Herba stella saluatica, at peculiariter Goritiensibus, Serpentina vocatur.*

Coronopi Syluestris mentio & vires.

Coronopi vires ex Gal.

Nomina.

I. SONCHVS ASPERA.

Coronopus seu pes cornicis à foliorum forma, Gaza apud Theophrastum 7. hist. 9. Silaginem vertit. I. Coronopus hortensis. C.B. Coronopus, Trag. Matt. Fuch. Lac. Lon. Lob. obser. Lugd. Cæsalp. Tab. Pseudocoronopus, Dod. gal. Coronopus satiua, Cord. hist. Cast. Cam. Coronopus vera, Ges. hor. cui & stella herba: Herba stella siue cornu Ceruinum. Dod. fol. Cornu Ceruinum, Lob. icon. Huius habetur syluestris species folijs hirsutioribus, & ad Erucæ similitudinem laciniatis. II. Holosteum strictissimo folio maius C.B. Coronopus syluestris, Matth. edit. secūda & in icon. Lob. icon. Cast. Lugd. Tab. Coronopus siue Serpentina, Matth. Coronopi syluestris species, Ges. hor. Serpentina, Matth. Ital. Lob. obser. Dod. fol. Coronopus montanus, Cæsalp. Plantago marina, Camerario.

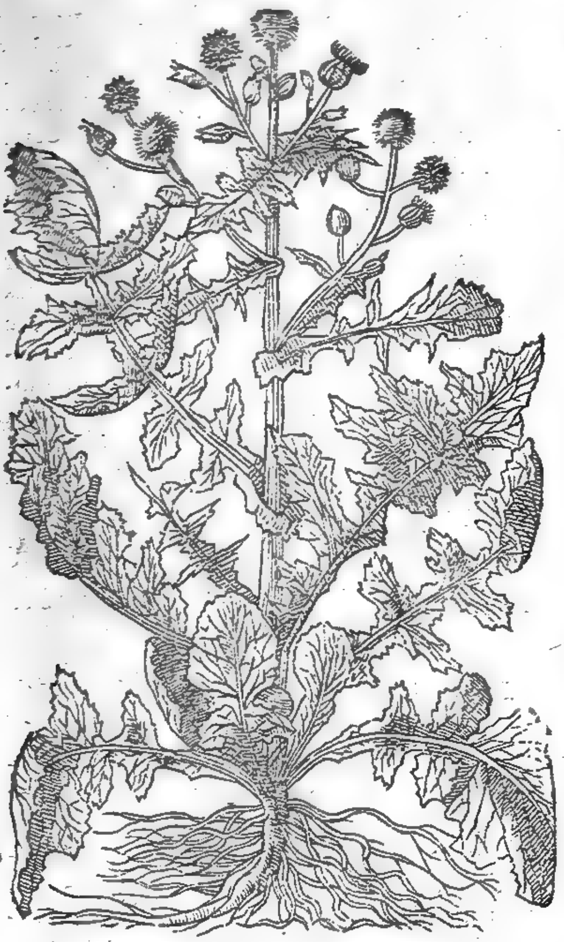
Σόγχος. SONCHVS. CAP. CXXIV.

SOnchi duo genera. Syluestrior quidam est, & magis spinis horret. Alter teneritate quadam mollescit, cibis expetitus. Caule constat anguloso, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla dissectis. Vtriusque vis refrigerat, modicè adstringit: vnde æstuanti stomacho, & inflammationibus illiti prosunt. Succus eorum stomachi rosiones sorbitione mitigat: lac elicit: in vellere appositus, sedis, ac vuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, vibratis à scorpione ictibus subuenit. Alter Sonchus tenerior, arboris instar est, latis constans folijs: caulem in ramos exeuntem folia distinguunt, sed ad eadem pollet.

Sonchi cōsid. & genera duo.

SOnchus in Hetruria, vbi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita vulgò vocatur. Visuntur in hortis, campis, & vineis, agris incultis & secus itinera, duo sonchi genera, alterum asperum, alterum leue. Folia vtraque sonchus profert cichorij modo laciniata, quæ quidem in aspero crispa, aspera, & pungentia, subrubentiaque habentur: in leui verò leuia, & spinis nullis rigentia. Huius duo habentur genera, quæ tantū folijs aliquatenus differunt, nempe eorum alterum leuioribus habe-

II. SONCHVS LAEVIS.

III. SONCHVS LAEVIS ALTERA.

* IV. SONCHVS LAEVIS cæruleus. *

habetur folijs, minus quoq; laciniatis, ac etiam magis extensis. Omnibus caulis est cubitalis, intus vacuus, mollis, fragilis, lacte prægnans, & plerumq; rufescens. Flores gerit in caulium summitate melinos, senetioni haud absimiles, qui deinde in pappos euanescunt. Sed tertium illud genus, de quo in fine capitis disseruit Dioscorides, non solùm non inuenitur in Italia, vbi non recordor me hactenus vidisse plantam, quæ Sonchum arborescentem referat, sed neq; etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderunt Theophrastus, & Plinius. Soncho nostri Itali vtuntur hyeme in acetarijs, præsertimq; eius radicibus, quæ cùm teneræ sint, mansuéq; dulces, frequẽter mensis expetuntur. In vino decoctus stomachi fluxionibus medetur. Lacteus liquor à caule emanans, datur potandus ægrè spirantibus, & asthmaticis. Idem auribus instillatus dolorem tollit, & præsertim in malicorio cum oleo decoctus. Stranguriam quoq; sanat cyathi mensura vnciæ pondere potus. Commanducata folia oris graueolentiam tollunt. Sonchus læuis non differt à primo genere, siccis in facultatibus. Sonchi vires nobis descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Sonchus vbi adoleuerit, ex spinosis plantis est, cæterùm viridis etiamnum, & tener esitur, perinde vt cætera olera syluestria. Temperamentum eius quodammodo mistum est: constat enim ex aquea, terreaq; essentia, vtraq; leuiter frigida. Nam & adstrictionis cuiusdam est particeps: & siue cataplasmatus in morem illinatur, siue edatur, manifestò refrigerat: postea verò quàm planè resiccatus fuerit, terrestre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem. Σόγχος sic Græcè, vt etiam Latinè Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, Cicerbita seu Crespine: Germanicè, Wilderhasenkol / Gensdistel: *Hispanicè, Serraya, & Serallha: Galicè, Latteron, & Palais au lieure. Sonchus læuis, Italis, Cicerbita gentile.*

Sonchi vires Matthiolo.

Sonchi vires ex Gal.

Nomina.

† *Hæc dictio κενὸς, quæ vacuum, & inanem significat, hîc non legitur in vulgatis Græcis. Sed tamen eam habent vetusti codices, quibus etiam adstipulatur Oribasius. Ergo non erit, vt aliqui putant, ex Plinio duntaxat reposita.*

Sonchus ἀπὸ τοῦ ζῶον χέειν, quod salubrem fundat succum, qui rosiones stomachi lenit, caule nam-

que dissecto, copiosus succus lacteus defluit. Diuidimus in asperum & læuem: vtrumq; in laciniatum, & non laciniatum. I. Sonchus asper laciniosus. C.B. Sonchus aspera, Matth. (sed in iconibus figura transposita) Gesf. hor. Lac. Cast. Lugd. Tab. cui & Cicerbita aspera, Endiuia syluestris, Lonicero. II. Sonchus læuis laciniosus primus. C. B. Intybus syluestris seu erratica altera, Trag. Sonchus læuis, Matth. Gesf. hor. Cast. Dod. fol. Thal. Sonchus non aspera, Fuch. Sonchus tenerior non aspera & lactuca leporina Apuleij Dod. gal. Sonchus læuis vulgaris, folijs laciniosis dentis leonis, Lob. Sõchus læuis laciniatis folijs, & Sonchus læuis & Andryala minor Dalechampii, Lugd. qui tres habet icones. Sonchus lenis aut læuis, Cord. hist. Sonchus in collibus vmbrosis, Cæs. Sonchus læuis alter flore luteo, Tab. Flore est luteo: aliquando & niueo reperitur. III. Sonchus læuis alter vel lactuca murorum lutea. C. B. Intybus syluestris tertius, Trago. Lactuca syluestris luteo flore, Gesf. hor. cui & Sonchus arborescens Dioscoridis & Sonchi genus læue dicitur. Lactuca syluestris cuius Galenus meminit, Anguil. Lactuca montana, Cæsalp. Sonchus alter folio profundis laciniis sinuato hederaceo. Lob. Sonchus syluaticus quartus, Tab. Videtur esse Sonchus læuis altera Matthioli, Castoris, & Lugdunensis. IV. Sonchus læuis laciniatus cæruleus. C. B. Ex radice crassa, oblonga & obliqua candicante, dura & veluti internodiis distincta, ob multas veterũ caulium extuberantias, circumquaq; fibrosa, quibus tenacissimè terræ adhæret, caules exurgunt cubitales & altiores, rubicundi, rotundi, hirsuti, striati, fistulosi: quos cingunt folia lata profundè laciniata, per ambitum dentata, in mucronẽ desinentia, latiore pediculo caulẽ complectentia, subtus leuiter incana, lactescentia: in summo caule flores complures, purpurascentibus & subhirsutis pediculis insidentes, Cichorei forma plurimis foliolis laciniatis, à cæruleo ad purpureum inclinantibus, aliquando elegantissimè cæruleis, qui in pappos cum semine exiguo cinereo euanescunt. Hic in Alsatiæ montibus altissimis, Iulio & Augusto floret, semenq; profert. Dicitur Sonchus læuis flore cęruleo, Clus. Pan. Sonchus flore cæruleo & Sonchocichorium, Cam. ad Matth. Sonchus læuis quartus flore cæruleo, Tab. Intybus πλατύφυλλος Harcynica, Thalyo.

Σέρις. SERIS, SIVE INTYBVS. CAP. CXXV.

Seris duum generum est. Altera syluestris, quæ picris & cichorion vocatur. Altera satiua, latioribus foliis constat, stomacho quàm hortensis vtilior. Quæ iterum in duas species digeritur, vna folio latiore prodit, lactucarum simillima: altera angustiore est folio, & gustu amara. Vtraque refrigerat, & adstringit stomacho vtilissima: aluum sistit cocta, si cum aceto adsumatur. Syluestres stomacho meliores: quandoquidem æstuantem ipsum, & quem imbecillitas vexet, cibo leniunt. Cardiacis per se, aut cum polenta, vtiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio sunt. Herba cum radice illita, percussis à scorpione subuenit: igni sacro cum polenta medetur. Succus cum cerusa, & aceto, valet ad illitus eorum, quæ refrigerationem desiderant.

I. INTVBVS MAIOR.

II. INTVBVS MINOR.

QVoniam in Græcis vulgatis codicibus initium istius capitis & in verbis nonnullis, & in Seridis generibus deprauatum, & confusum legitur, ideo ex libro Oribasij simplicibus dicato, atq; etiam ex antiquissimis Dioscoridis codicibus manuscriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρις ἀγρία, καὶ κηπευτή. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διττή, ἡ μὲν γὰρ πικρὶς, ἣ καὶ κιχώριον καλεῖται, ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐστομωτέρα τῆς κηπευτῆς. τῆς δὲ κηπευτῆς διττὸν εἶδος, ἡ μὲν γάρ ἐστι θριδακωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος, ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος: id est Seris syluestris, & hortensis. Syluestris quidē duplex: altera picris, quæ & cichoriū vocatur: altera satiua latioribus folijs, & ori gratior, quàm hortensis. Hortensis verò duplex genus: vna folio latiore, lactucæ similior: altera folio angustiore, & gustu amara. Huic lectioni maximè adstipulatur Serapio, quippe qui ex Dioscoride tot habeat syluestris Seridis species, quot domesticæ. Id quod etiam ex vsu clarissimè patet, cùm tam satiua, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, & sumatur in cibis. Satiua quidem vbiq; fere in Italia in hortis colitur. Maior prouenit folio erratica ampliore, leuioreq;, lactucæ simili, ab hortensi angustifolia Seride non longè dissimilis, caule bicubitali, brachiato: floribus cæruleis, Cichorei similibus, semine paruo, oblongoq;. Vnica nititur radice, ipsaq; villosa, quin & ori erratica gratior. At intubus minor, folia gerit alterius longiora, angustiora, humi accubantia: caulibus est tenuioribus: radice verò, floribus & semine maiori per omnia similibus, nihilq; differt suis in facultatibus à maiore. [Quinetiam syluestris duæ species, quarum alteram Scariolam minorem, siue Cichorium satiuum: alteram quidem syluestre Cichorium & picrin ab amaritudine vocant. Satiua folijs exit latioribus syluestri, minori satiuoq; Intubo minoribus, angustioribus tamen atq; breuioribus, minusq; per ambitum laciniatis, sed caule & flore similibus. Radicem habet pedali longitudine, alba intus pulpa, teneram & subamaram. Seritur passim in hortis. Syluestris verò Intubus] quæ spontè prouenit [in agris incultis, in pratis, & secus itinera] passim ferme virescit, folijs in ambitu longè magis laciniatis, [sonchi asperæ modo incisis, & in summitate sagittæ instar acuminatis: rubea per medium excurrente costa, amaro sapore: caulis est illi durus atque lignosus, flores à cæteris generibus haud absimiles, quemadmodum & semen. Radice nititur domesticæ duriore, amarioreq;. Tiresia cæciores sunt, qui Hieracium, & syluestrem lactucam, Intubum syluestrem faciunt.] Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domestica latifolia Seride nihil differre, quod ità esse comprobet Serapionis scriptura. Alij Scariolam vocant alteram domesticæ speciem, quæ angustiore est folio, & gustu amarior. Sed animaduertendum est, Scariolam in Serapione, Serapionis non esse, sed interpretis, cui nulla, mea quidem sententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm sciuerit is Scariolam corrupta à barbaris voce, nil aliud significare, quàm Seriolam, Serimq; non aliud esse Græcis, quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperàm tamen) Scariolam appellauit. Qua in re eorum equidem sententiam magis laudauerim, qui angustifoliam Serim, quòd latifolia sit minor, Scariolam, seu potius Seriolam, ac si paruam Serim dixeris, vocant: tametsi in syluestrium quoq; genere, ea etiam Seriola dici possit, quæ passim in hortis colitur, quòd domesticæ Seriolæ non longè sit absimilis. Omnes itaq; in Italia vulgaris sunt notitiæ, quòd nostratibus mensis frequentissimè in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra & sabulo in hortis obruunt, quoniam hoc artificio mirùm in modum albescunt, & tenerrima euadunt, & in totam asseruantur hyemem, artem hanc à natura edocti, quod viderint sæpius in campestribus Cichorium aquarum inundationibus terra, vel arena obrutum & tenerrimum, & candidissimum reddi, exutum omni ex parte amaritudine. Est quoq; tertium INTYBI HORTENSIS genus, amplo, foliosoq; cespite proueniens, folijs magnis, sed vbiq; in ambitu crispis ac fimbriatis, caule cæteris maiore, crassiore tenerioreq;, in acetarijs expetitum: reliqua cum cæteris paria sunt. Seritur in hortis ab olitoribus, quod admodum in acetarijs in cœnis placeat. Verùm quamuis asserat Dioscorides syluestrem In-

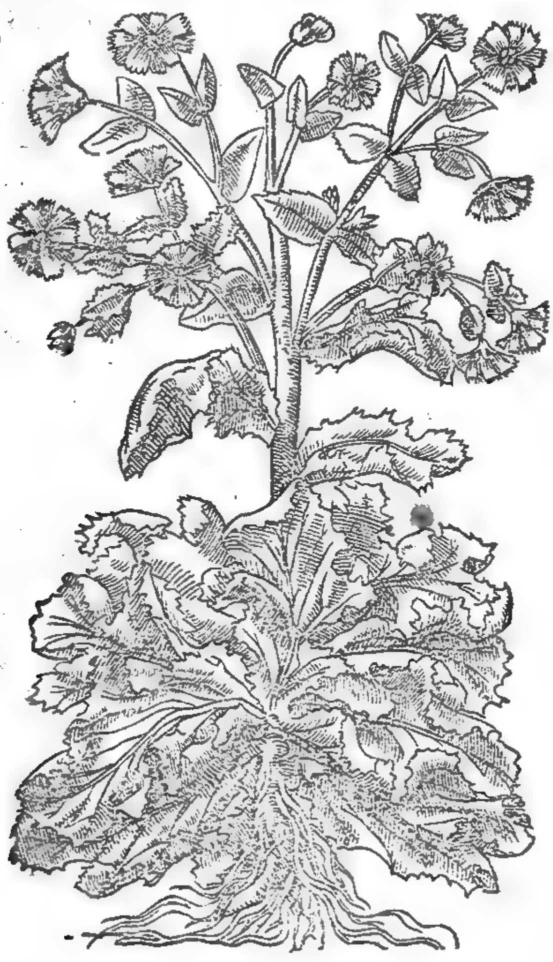
Seridis siue Intybi con.

Diosc. locus restitutus.

Scariola quæ sit.

Intubi crispæ mentio.

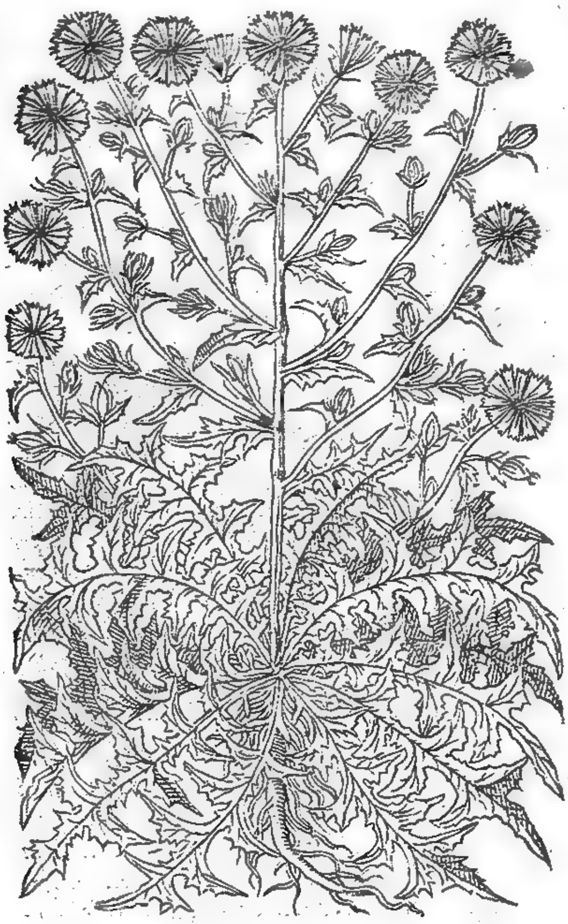
III. INTVBVS CRISPA.

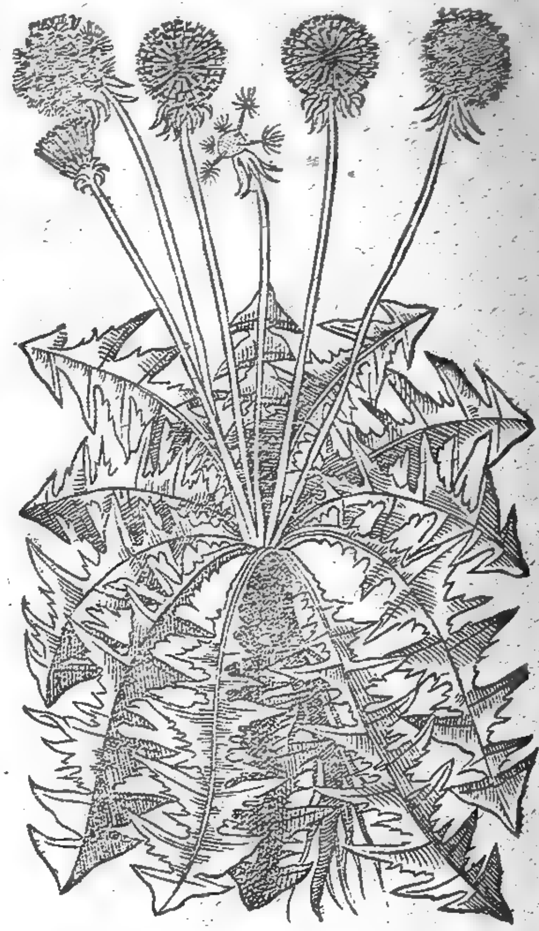
IV. CICHORIVM DOMESTICVM.

V. CICHORIVM SYLVESTRE.

VII. DENS LEONIS.

VIII. CICHORIVM CONstantinop.

Aphaca intubi syluestris species.

Dens Leonis seu Ambubeia.

Ambubeiæ vires Matth.

Seplasiariorũ negligentia Hieracium pro Endiuia sumentium.

tybum, quemadmodum & satiuum duorum tantum esse generum, Chondrillam tamen, cuius historiam ipse sub duplici specie sequenti capite describit, inter Cichorij genera esse reponendam, nemo est qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quæ Theophrasto lib. 7. cap. 11. de plantarum historia Aphaca vocatur. Hæc enim illi ingustabilis, & amara est: festinanter hæc floret, sed celeriter flos senescit, atq; in pappos euanescit: tum alius iterum prouenit, atq; iterum alius, idq; tota hyeme, vereq; toto vsq; ad æstatem factitatur. Fos melini speciem gerit: hæc ille. Huic per omnia in vniuersum respondet, quæ nonnullis DENS LEONIS, *alijs Dens caninus, quibusdã Caput monachi, aliquibus Rostrum porcinum, plerisq; verò Ambubeia vocatur. Tametsi Plinio Cichorium ipsum propriè Ambugia, vel Ambubeia dicatur. E terra prodit hæc herba, in ipso statim veris initio, folijs cichoraceis, frequenter laciniatis, in sagittæ modum desinentibus, humiq; accubantibus: caule palmari, rotundo, glabro, subrubente, intus concauo, lacteo succo prægnante. Flore luteo, folioso, quo decidente subcrescit papposum caput, & admirabile naturæ ludentis opus, quod tandem spirante vento efflatur in auras. Radicem habet Cichorio proximam, lacteo succo plenam, sed longè amariorem. Prouenit in hortis, in campis, prope sepes & in ruinosis ædificiorum muris, quin etiam in vineis, pratis & viridarijs: adstringit, obterat atq; abstergit, magis quàm vtrumque Cichorium. Cocta stomachum dissolutum adstringit, cruda verò aluum sistit: eadem dysentericis auxiliatur, sed magis cum lente decocta; succus potus prodest quibus genitura effluit. In aceto decocta vrinæ tormina discutit. Vniuersæ plantæ decoctum potum auxiliatur regio morbo laborantibus. Tradunt Magi succo totius cum oleo perunctis fauorem conciliari, eosq; facilius impetrare quæ volunt. Sed profectò maxima est seplasiariorum multorum negligentia, atq; ignauia, qui cum in hortis numerosissimum, præstantissimumq; habeant Intybum, & in campestribus Cichorium vbiq; frequentissimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò syluestrem lactucam suo lacte refertam subijciunt, atq; ex ijs aquam quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, suis plumbeis eliciunt organis, quod maximè detestandum est: nam etsi hieracio syluestrique lactucæ vis frigida insit, tamen præterquàm quòd nullam cum iecinore habeant conuenientiam, lac, quo eo potissimum tempore turgent, quibusdam suis partibus calorificum adeò est, vt*

linguam

IX. ZACINTHA, SIVE CICH. Verruc.

X. CYANVS MAIOR.

CYANVS MINOR.

linguam exurat, ac vellicet: quibuſdam verò adeò ſomnificum, vt non deſint, teſte infrà Dioſcoride, qui illud meconio permiſceant. Eſt & alia Cichoracei generis planta, quã quidam Zacintham vocauere, nobis autem ab effectu CICHORIVM VERRVCARIVM *appellare libuit.*

Cichorij verrucarii mentio & vires.

Radice hæc nititur rapunculi figura, ſubnigricanti colore, adnatis circumquaq; capillaceis fibris. Folia habet Cichorij, verùm paulo aſperiora ac minus laciniata. Caules edit cubitales, & quandoq; maiores, tenues, aſperiuſculoſq;, in quorum ſummitatibus flores oriuntur aurei, cichoracea ſpecie, quibus flacceſcentibus ſemen remanet ſubnigrum, capituli inſtar, circumquaq; ſecundum longitudinem ſecti ſtriatiùe, melopeponis modo. Prouenit in campeſtribus, & à nonnullis quoq; ſeritur in hortis & fictilibus, in medicum vſum. Mira huius plantæ facultas eſt ad tollendas verrucas.

Verrucariæ facultas.

Siquidem ſcimus nos nonnullos quorum manus verrucis admodum numeroſis ſcatebant, ſanatos eſſe, deuoratis in acetario ſemel tantùm huiuſce Cichoraceæ plantæ folijs. Idem præſtat eius ſemen, tribus diebus drachmæ pondere à cœna deuoratum, dum ſe cubitum recipiunt verrucoſi. Hoc velim acceptum referant rei plantariæ ſtudioſi Franciſco Calzolario Pharmacopæo Veronenſi, qui plantam ad me vnà cum facultatibus miſit. Cæterùm aliud CICHORII *genus,* CONSTANTINOPOLI *allatum, miſit ad me Vienna, Clariſſ. Augerius de Busbecke Flander:*

Cichor. Conſtantinop.

Folia per omnia cichorio ſylueſtri ſimilia ſunt: caules edit glabros, tenues, in quorũ ſummitate flos emicat aureus, numeroſis folijs ſtipatus, qui tandẽ in pappos euaneſcit, radicibus numeroſis Aſphodeli modo dependentibus, ſiliquarum ferè raphani figura. Cuius imaginem, ob rei nouitatem, hîc appingi curauimus. Naſcitur, vt audio, in pratis & herboſis locis. Etſi hactenus huiuſce plantæ facultates nemo mihi aperuit, crediderim tamen à cæteris Cichoraceis, ſuis in facultatibus ipſã minime diſſentire. Sunt præterea qui Intybaceo generi herbã adſcribant, quæ à flore cyaneo CYANVS *Plinio dicitur*

Cyani mentio ex Plin.

aliquibus verò vulgò Battiſecula, vel Battiſuocere, nobis autem fior Campeſe, quòd in campis inter ſegetes, Maio & Iunio menſibus numeroſius proueniat, expetitur hîc maximè ruſticanis puellis, ſuis contexendis coronis, quibus per æſtatem ca-

* CYANVS MINOR FLORE multiplici.*

Cianus duplex.

put & tempora cingũt. Sed quibus notis, quibuſuè rationibus inter Intybacea annumerari poſsit, quid dicam, non habeo. Duum eſt generum, maius, & minus. Hoc frequentius in campis habetur, folio longo, piloſo, albicante, barbulis quibuſdam diſſecto. Caules edit plures, bicubitales, lanuginoſoſq́; atq; folijs minoribus refertos, floribus in cacumine cæruleis, in ambitu crenatis, ſquaroſo è calyce prodeuntib. Radice nititur vnica, ſed fibroſa. Maius latioribus prouenit folijs, albioribus, piloſioribus, & nulla in parte diuiſis, vt in lychnide. Vegetiores quoq; habet caules, albicantioresq́;, breuiores tamen, & flores longe maiores & patentiores quàm minor. Florum color cyaneus, cæruleusuè ſpectatur, folioſus, & in criſtæ modum extremis oris laciniatus, calyculis, è quibus prodit ſquamoſis ac ſubaſperis. Naſcitur in montibus frequentius, quam in campeſtribus. Huiuſce vim nullus antiquorũ, quod ſciuerim, ſcriptis mandauit: quanquam Placentinus, quòd affirmauerint aliqui cyanum peſtilentibus morbis propria dote aduerſari, ſuo de Cichorea ſerapio, quod ad Peſtilentes febres maximè commendauit, Cyanum etiam inſeruit.

Cyani utriusque vires Matthiolo.

Maioris puluis datur vtiliter ab alto deuolutis & ſanguinem reijcientibus, ex aqua plantaginis, aut portulacæ, aut maioris ſymphyti, aut equiſeti: ſuccus illitus recentia vulnera glutinat, & oris vlcera ſanat. Minor ea omnia præſtare poteſt etiam valentius, quæ de maiore dicta ſunt: peculiariter tamen huiuſce folia, ſiue ſemen, ex vino decocta, & hauſta, auxiliantur à Scorpione, phalangioq; ictu: quin etiam omnibus venenis reſiſtunt. Præſtat quoq; tota planta ad peſtilentiales & pernecabiles febres. Succus illitus oculorum inflammationes tollit.

Intybi & Cichorii vires ex Galeno.

Intybi & Cichorij vires recenſuit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Intybus olus eſt ſubamarum, & magis quod agreſte eſt, quod ob id ipſum picrida, hoc eſt amaram, quidam nuncupant, quidam verò Cichorium appellant. Eſt autem ea ſicca, frigidaq́; temperatura, vtrumq; ſecundo exceſſu. Porrò domeſtica magis etiam quàm agreſtis refrigerat. Sed & humiditatis multa admiſtio ſiccitatem extinguit: verùm vtraq; adſtringentis qualitatis eſt particeps, velut & chondrilla: nã & ipſa eſt ſeridis, ſeu intybi ſpecies. Et libro 8. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos: Cichorium, inquit, & Seris cibarij generis exiſtunt: apud nos namq; rurales ambo hæc edunt & cruda, & cocta. Facultas horum olerum ſubfrigida eſt & ſubamara, ac moderatè adſtringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipſius hepatis exiſtunt. Vltra hoc enim, quod moderatè refrigerant, amplius & robur viſceri addunt per adſtrictoriam facultatem: inſuperq; commiſſuras oſculorum venarum in ſima viſceris parte ad eas, quæ in gibba ſunt, extergent. Neque verò frigidas intemperies magnopere lædunt, quemadmodùm quæ frigidam humiditatem abſque adſtrictione, aut amaritudine poſsident, facere ſolent. Iuuare etiam viſcus talium olerum ſubſtantia poteſt, etiam ſi citra ſeroſorum, aut aliorum humorum vitiationem intemperies fiat per ſe, & cum humiditatis cuiuſcunq; complexu: ex miſtura enim mellis humiditatem per vrinam educunt. Quapropter etiam ſi ſiccatu tuſa, quis potioni inſpergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si verò non calida aliqua intemperies infeſtet, aut ſi obturatio quædam ſit circa viſcus, magnopere auxiliantur ex vino albo tenui potata, cum his quæ vrinam ciunt. Vtilis autem non ſolùm ſuccus ipſorum eſt tum recens, tum exiccatus, ſed & ipſa olera exiccata, tuſaq́; ac trita potui inſperſa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur. Cichorium domeſticum, eadem omnia poteſt, quæ domeſtica intubus, ea tamen ſiccior eſt, & magis extergens. Sylueſtre iiſdem pollet viribus, quibus cætera genera pollere diximus. Verum cum plus amaritudinis habeat, magis quoq; abſtergit.

Nomina.

Planta, quæ σέρις Græcis, Intybus ſatiuus Latinis dicitur: Mauritianis, Dumbebe, Aundebe, ſeu Endeba: Italis Endiuia: Germanis Endiuien: *Hiſpanis Endiuia: Gallis Endiuie. Intubus minor, Græcis, Σέρις μικρὰ: Italis Endiuia minore: Officinis Scariola domeſtica, Intubus criſpa. Italis, Endiuia Creſpa. Quæ verò Σέρις ἀγρία ἤμερος Græcis, Intubus ſylueſtris & Cichorium domeſticum Latinè: Hetruſcis, Torna ſole: Italis cæteris, Cichoria domeſtica: Germanis* Wegweis & Wegwurtz: *Hiſpanis Almerones & Cichoria: Gallis Cichoree. Officinis, Scariola minor. Sylueſtris intubus, Græcis Κιχόριον ἀγρία: Italis Cichoria ſaluatica: Germanis* Wild Wegwurtz. *Dens leonis, Græcis præſertimq́; Theophraſto Ἀφάκη: Italis Dente di Cane & Piſcia al letto: Germanis* Pfaffenblat & Münchskopff: *Officinis, Taraxecon, & Caput monachi, ac nonnullis roſtrum porcinum & Ambubeia. Cyanus maior, Græcis Κύανος: Italis fior Campeſe, fior Aliſo, & Battiſuocera: Germanis* Kornblum: *Officina Batiſecula.*

I. Endiuia vulgaris latifolia. C. B. Seris domeſtica latifolia Dioſcoridis: Intubum & Seris hyberna Plinij: an Hypochœris apud Theophraſtum, quam vocem Gaza Porcelliam redddidit. Intubus maior, Matth. Intybum ſatiuum latifolium, Fuch. Dod. gal. Lob. ob. Lugd. Intybum ſatiuum, Cord. in Dioſc. Dod. fol. Intybum latifolium Italicum, Cichorium ſatiuum, Endiuia, Seris. Geſ. hor. Intybus hortenſis, Lac. Intybus ſatiua maior, Caſt. Tab. cui & Cichorium domeſticum. Seris ſiue intybum ſatiuum latifolium. Endiuia & Scariola, Lob. icon. Endiuia vulgo Cæſalp. Endiuia hortenſis. Cam. Floribus eſt cæruleis, rarius candidis. II. Endiuia anguſtifolia C. B. Intubus minor Matth. Intybum ſatiuum anguſtifolium, Fuch. Dod. gal. Lugd. qui iconem habet & Matthioli & Fuchſij. Intybus hortenſis alter, Lacu. Intybum anguſtifoliũ quod Scariola aliquibus. Geſ. hor. Intybum minus album. Tab. Cichorium ſatiuum, Cord. hiſt. Cichoriũ anguſtifoliũ. Lonic. Floribus eſt cœruleis, aliquando albis. III. Endiuia criſpa. C B. Intubus criſpa Matth. Tab. Intubũ criſpũ, Lacu. Endiuia Romana criſpa, Cam. IV. Cichoriũ ſatiuũ C. B. Lob. icon

Tab.

Tab. Cichoria ſatiua, Trag. Cichoriũ domeſtici, Matt. Caſt. Cichoriũ ſatiuũ latifoliũ, Lon. Cichoriũ hedipnois Lac. Cichorium latioris folii, Dod. fol. Seris ſatiua, Lob. ob. Intubũ ſylueſtre latifoliũ, Lug. Flore albo & cœruleo variat. V. Cichoriũ officinarum ſeu Picris, ob inſignem amaritudinem. C.B. Solſequium, Brunſ. & Cichorea. Cichorea cœrulea, Trag. Cichorium ſylueſtre, Matth. Caſt. Dod. fol. Cichorium agreſte, Lonic. Cichorium Lacu. Cord. hiſt. Tab. cui & Intybus erratica. Cicorium, Cæſalp. Intybum ſylueſtre, Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſc. cui & Ambubeia officinarum. Intybum agreſte, Geſ. hor. Intubum ſylueſtre anguſtifolium, Lugd. cui & Hypochœris Dalechampii, duas habet icones. Seris ſylueſtris, Lob. ob. Seris piris, Sylueſtre cichorium, Lob. icon. Flore eſt cœruleo, candido, roſeo: aliquando ipſius caulis quatuor digitorum latus eſt, quod etiam in Anchuſa, Echio & Beta obſeruauimus. VI. Cichorium SPINOSVM, planta eſt ſeſquipalmum non ſuperans: ex radice enim oblonga, albida, mediocriter craſſa, caulem emittit durum, lignoſum, qui mox in multos ramos latè ſe diffundentes, virides, ſtriatos brachiatur, qui omnes in oblongas quaſi ſpinas ſeu cornua finiunt: folia plura circa radicem per terram ſparguntur, eleganter virentia, & Cichorii vulgaris modo in plures lacinias, ſed ſubrotundas diuiſa, in caulibus verò rara obſeruantur, eaq; oblonga, anguſta, nec laciniata, quæ amara quidem ſunt, ſed non lacteſcunt, & citò etiam pereunt, etiam reliquis plantæ partibus eleganter virentibus. Flores plures ſparſim proueniunt in ramorum maximè alis, foliolis herbaceis ſuſtentati, qui vulgaribus forma ſimiles, ſed longè minores, cœrulei coloris, ex ſenis ſeptenisve laciniatis foliis compoſiti, in quorum medio apices aliquot obſeruantur: his ſuccedit ſemen, vulgari ſimile, ſimiliq; techæ incluſum. Iulio & Auguſto floret. Hoc Chondrillæ ſpinoſæ primum, dein Cichorii ſpinoſi nomine Doctor Doldius Noriberga miſit: verùm in horto D. Zuingeri hoc anno legimus, & cùm hactenus à nemine fuerit deſcripta, eius iconem etiam, vt Dominus Saltzmannus Medicinæ Candidatus eleganter expreſſit, addere placuit. VII. Dens Leonis latiore folio. C.B. Dens leonis, Brunſ. Matth. Dod. fol. Taber. cui & Roſtrum porcinum. Dens Leonis vulgi: officinis Taraxacon, Corona & Caput monachi, Lob. Hieracium maius, Trago, Hieracium paruum, Cord. in Dioſc. Hieracium minus, Geſ. hor. Hedypnois maior, Fuchſ. Hedypnois Dalechampii, Lug. Chondrilla altera, Dod. gal. Chondrilla Galeni, Anguill. Taraxacon minus, Lonic. Aphaca, Cæſalp. Habetur maior, media & minor. VIII. Dens Leonis bulboſus C.B. Cichorium Conſtantinopolitanum, Matth. Caſt. Lugd. Dens Leonis Monſpelienſium, Lob. ob. Dod. fol. Dens leonis altera, Tab. Chondrilla altera Dioſcoridis, Lob. icon. IX. Chondrilla verrucaria C. B. Zacintha ſiue Cichorium verrucarium Matth. Caſt. Lug. Cichorium verrucarium Matth. Ital. Cam. Verrucaria, Seridis ſpecies, Geſ. hor. Chondrillæ ſpecies in ruderibus, Cæſalp. X. Cyanus montanus latifolius, vel Verbaſculũ Cyanoides C.B. Verbaſculum, Trago. Cyanus maior, Matth. Dod. gal. & fol. Lob. Caſt. Lugd. Came. Cyanus flore grandi, Cæſalp. Cyanus ſylueſtris, Lonic. Cyanus montanus, Geſ. hor. (cui & ſyluaticus) Tab. Flore eſt cœruleo, aliquando vmbilico purpureo: rarius flore albo inuenias. XI. Cyanus ſegetum cœruleus. C. B. Lychnis agria & flos frumenti, Brunſ. Leucoion cœruleum Dioſcoridis, Hermolao: Baptiſecula, Trago, Cyanus minor, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Cyanus, Fuchſ. Dod. gal. Lonic. Cæſalp. Cyanus ſylueſtris, Fuchſ. icon. Cyanus vulgaris, Lob. Cyanus flos, Dod. fol. Cyanus cœruleus aruenſis, Tab. Thal. Papauer heracleum Dioſcoridis & Theophraſti, Columnæ. Flos communiter cœruleus, rariùs albus: ſi verò in hortos transferatur & colatur, non ſolum erit cœruleus, ſed purpureus, remiſſo vel intenſo colore, violaceus item & varius: & rurſus flos ſimplex vel plenus.

* CICHORIVM SPINOSVM. *

Χονδρίλλη. CHONDRILLA. CAP. CXXVI.

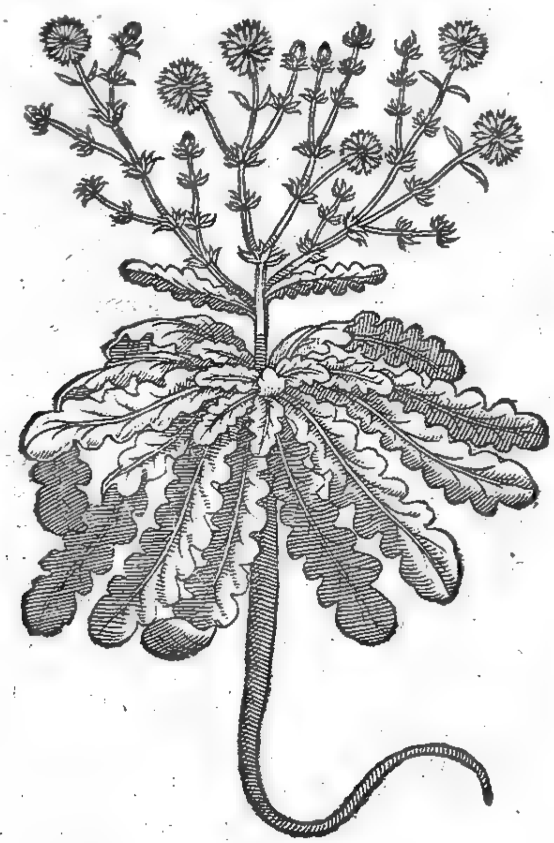
CHondrilla, quam aliqui cichorion, alii Serin appellant, caulem, flores & folia habet cichorio ſimilia: qua ex cauſa nonnulli ſylueſtris intybi ſpeciem eſſe pronunciarunt, verùm tenuior tota eſt. In cuius ramulis, gummi maſtiches ſimillimum, magnitudine fabæ inueniri ſolet: quod cum myrrha tritum & linteo appoſitum, inſtar oliuæ, fœminarum menſes trahit. Tuſa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in paſtillos: qui nitro admiſti vitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, ſi intincta ſucco acus, pilis admoueatur: contra viperas in vino pota proficit. Succus decoctæ in vino, aut per ſeſe potus, aluum ſiſtit. Aliud habetur Chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumroſum, humi ſparſum: caulem ſucco madentem lacteo: radice tenui a rotunda, læui, vegeta, flaueſcente, ſuccoſa. Cuius & caulis, & folia concoquendi vim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Naſcitur in lætis & cultis.

a Ori. ἐπ' ἄκρῳ κορυφὴν ἔχουσα. i. in ſummo verticẽ habens.

NImirum ſylueſtris Cichorij ſpecies Chondrilla eſt: gracilioribus tamen folijs, caule, floribus ac ſemine. Frequentiſſima habes non modo in Hetruria, ſed etiam in vniuerſa Italia incultis locis, ſcrobium aggeribus & ſecus vias, atque etiam

Chondrillæ vtriuſq; conſideratio.

I. CHONDRILLA.

II. CHONDRILLA.

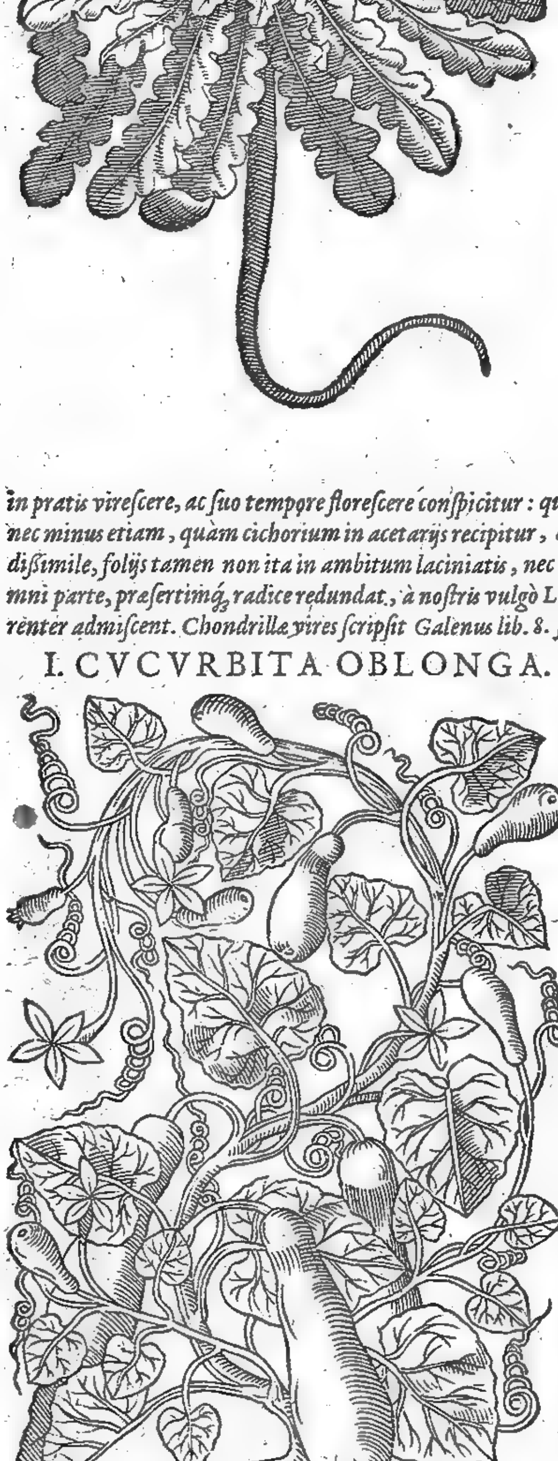

in pratis virescere, ac suo tempore florescere conspicitur: quæ radice nititur Cichorio breuiore, & lacteo succo prægnante: nec minus etiam, quàm cichorium in acetarijs recipitur, quamuis amarior sit. Visitur & alterum genus huic non longè dissimile, folijs tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem desinentibus. Hæc à lactis vbertate, quo in omni parte, præsertimq́; radice redundat, à nostris vulgò Lattaiuola vocatur. Rura eam suis acetarijs pro cichorio indifferenter admiscent. Chondrillæ vires scripsit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, vbi simul de intybo & cichorio disseruit, nihilq́; ei peculiare reddidit, præterquam quòd intybi sit species. Veruntamen libro 2. de facultatibus alimentorum non sanè intybo, nec cichorio, sed lactucæ Chondrillam similem fecit. Huic nomen Græcum χονδρίλλη*: Latinum pariter & Italicum, Chondrilla, & Terracrepola: Arabicum Candarel, Cadaron seu Amiron: Hispanicum Leitugas & Lechugas dentre los planos: Gallicum Lettron.*

Chondrillæ vires ex Gal.

Nomina.

I. CVCVRBITA OBLONGA.

Chondrilla, quibusdam propter formam, seridis agrestis species an fortè apud Theophrastum 7. hist. 9. & 11. ἀπάτη, Fraus vt Gaza vertit. I. Chondrilla prior, Matth. Cast. Lugd. Chondrilla altera, Lacu. II. Chondrylla cœrulea latifolia C. B. Chondrilla secunda, Matth. Cast. Condrilla prima, Lacu. Chondrylla latifolia cœrulea, Tabernæmontano.

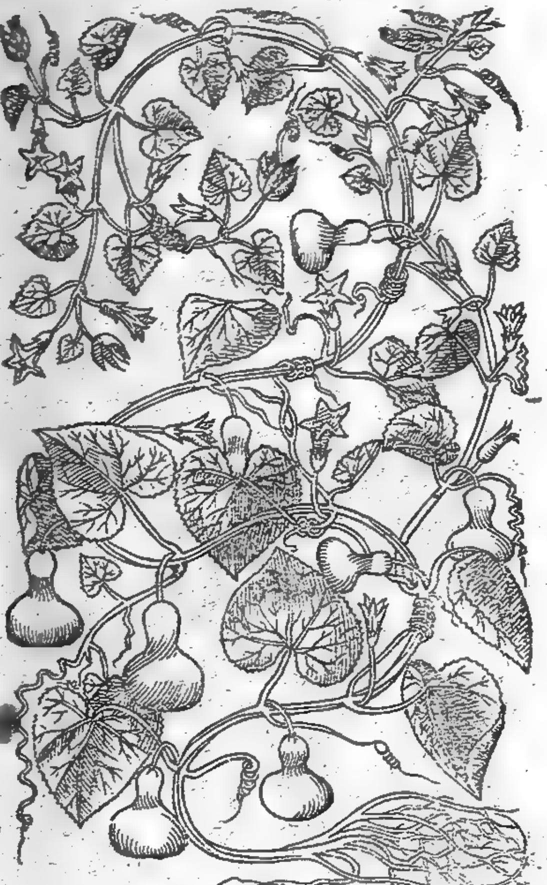
Κολόκυνθα. CVCVRBITA. CAP. CXXVII.

CVcurbita esui apta. Cruda, trita illitu tumores & abscessus mitigat. Ramenta eius infantibus, contra capitis ardorem, quam syriasin vocant, in syncipite illinuntur: oculorum inflammationes, podagrasq; refrigerant. Succus è ramentis tusis per se, aut cum rosaceo infusus aurium doloribus auxiliatur: adustiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius feruefactæ & expressæ succus, cum melle exiguo & nitro potus, aluum leniter resoluit. Vinum in cucurbitam recentè excauatam, infusum, si mistum sub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

Cucurbitæ consideratio, & genera tria.

CVcurbita satiua quæ per æstatem in cibum frequentissimè vario sumitur apparatu, in triplici censetur genere, nempe

II. CVCVRBITA LAGE-naria.

III. CVCVRBITA MAIOR ſeßilis.

IV. CVCVRBITA INDICA.

nempe longa, rotunda & ſeßilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter ſe forma diſsimiles habeantur, non tamen propterea viribus & natura ſibi inuicem repugnant. Siquidem (vt Columella tradit, & Plinius refert lib. 19. cap. 5.) forma varia in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè poteſt. Nam ſemina: quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, ſed nō comparandas ſupradictis, quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, craſſas, breuiores ac ſeßiles, aptißimas quidem ad recipiendum tum vinum, tum oleum, tum alios quoslibet liquores, vrceorum, & cadorum vicē. Si verò cordi ſit, vt fiant corpore vaſtiores, de media cucurbitæ parte ſemen inuerſo ſeratúr cacumine. Sed diligenter cuſtodiendum eſt, ne eo mulieres accedant: namq; earum contactu facilè elangueſcunt incrementa virentiū: tantoq; magis, ſi eis fluxerint menſes: tunc enim ſolo oculorū intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad ſemina ſeruantur, è primo ſeligantur prouentu, pendeantq; in ſua vite ad hyemem vſq;: deinde ſublatæ inſolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus ſicceſcant: aliter facilè earum ſemina, aſcita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam ſi propè in patens vaſculum aqua ſubijciatur, à quinq; vel ſex digitorum interuallo, ante poſterum diem adrepentes cognoſcentur deſcendiſſe. Sine ſemine naſcentur, ſi per triduum antea, ſpargenda ſemina oleo ſeſamino macerentur. Hederaceis vireſcit cucurbita folijs, ſed amplis admodum & ſubcandicantibus: flagellis ſarmentoſis, anguloſis & humi repentibus. Verùm vbi adminiculum nacta fuerit, illud facile comprehendit clauiculis, quibus arbores & pergulas ſcandit, ijsq; ſeſe implicat. Flores illi albi grandioresq;, & in ſtellæ ferè modum diuiſi, verùm perpauci frugiferi. Noſcuntur hi facilè, conceptu ſub ipſis extuberante. Fructus edit magnos, qui quidem in vno genere longi, in altero rotundi, & in altero ſeßiles viſuntur: verum omnes in magnam extuberāt molem. Seruntur paſſim in hortis, & circa ſepimenta. Sunt & alia Cucurbitarum varia genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recentes aſſeruari poſſunt. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam veniſſe: vnde Indicæ à pluribus vocitantur. Sed iam diu Italico ſolo proueniunt. Harum varia habentur genera, magnitudine, facie & colore differentia; referunt tamen omnes Melopeponum effigiem. Sed aliæ magnæ, imò maximæ, ventricoſæq;, aliæ paruæ, aliæ mediocres, & aliæ oblongæ, aliæ rotundæ, vario colore, quæ quidem omnibus notiores ſunt, quàm à me deſcribi debeant. Creſcunt folijs noſtratibus longè maiori-

Cucurbitæ hiſtoria.

Cucurbitæ Indicæ mentio.

maioribus, firmioribusq́ asperis & rigenti pediculo adnexis, vitiginea facie. Sarmenta illi crassa, angulosa, aspera hirsutaq́. Ea humi repunt, longo admodum tractu, atq; etiam scandunt, & pergulas & attegias opacant. Flores magni, lilij fere effigie, aureo colore. Fructus decerpuntur Autumno, & asseruantur hyeme tota in culinis. Semen in ventre condunt magnum, amygdalini nuclei figura, in quo nucleus concluditur dulcis & suauis. Sapor ijs subdulcis, non vt nostratibus vsq; adeò insipidus: verùm gustui insuaues sunt, nisi præcipuis condimentis saturentur. Vulgarium cucurbitarum folia recentia iumentis illita affrictaq́, muscas abigunt. Eadem mammis puerperarum adhibita, lac siccant. Oleum quod è cucurbitarum floribus paratur, ijs in eo diutius insolatis, renum calores inunctum extinguit, & capitis dolorem ex calida causa ortum ducentem & præsertim febrientibus. Aridæ cinis ambusta, & pudendorum vlcera sanat. Esitur passim æstate in cibis cum iusculis elixa, tum quoq; in oleo aut butyro frixa, farina prius circumlita & acerbæ vuæ succo aspersa. Cucurbitæ facultates scriptas reliquit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum his verbis: Cucurbita humidæ frigidæq́ temperaturæ est, vtraq; qualitate secundi ordinis. Quocirca ramentorum eius succus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum rosaceo vtentibus vtilis est. Sic tota quoq; illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comesta autem humida est, & sitim propellens. Et libro 2. de alimentorum facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo insuauis est, stomacho perniciosa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò vt si quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam iam ausus est, pondus cum algore ventriculo incumbere sit sensurus, stomachumq; euertet, & ad vomitum concitabit, quo solo ab vrgentibus symptomatibus poterit vindicari. Hanc igitur, aliaq́ ex fugacibus complura, aut mox quam elixata est, aut frictam in sartagine, aut assam omnes homines esse consueuerunt. Cucurbita verò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem saporis qualitatem habet: nisi quis eum quoq; saporem nominare velit, qui neq; acris neq; salsus est, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifestè repræsentat, veluti nec ipsa aqua. At huiusmodi cuncta communi nomine omnes ἀποια, id est, qualitatis expertia vocitare solent (Latini fatua aut insipida dicunt) quoquo modo nos quoq; clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm sit cucurbita, non immeritò varios apparandi modos admittit, vtpote quæ in medio omnis excessus constituta est, ob idq́ ad quemuis excessum ex æquo duci potest. Proinde cucurbita, quantum in se est, humidum frigidumq́ corpori alimentum præbet, omnium humidorum ciborum ratione: qui scilicet citra adstrictionem tales sunt. Nec sanè infeliciter concoquitur, modò non anteuertat corruptio. Nam ea illi solet nonnunquam accidere, cùm aut vitiosè fuerit præparata, aut prauos humores in ventriculo aceruatos offenderit. Est aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoq; omnibus fugacibus, quæ humido sunt temperamento, euenire solet. Nam in ventriculo corrumpuntur & ipsi, ni celeri descensu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & vt in se ipsa est, succum in totum corpus alendi gratia digestum, expertem qualitatis gustabilis obtinet: ita cum alicui vehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facilè illi adsimilatur: vt si cum sinapi sumatur, succus ex vtroq; in membra diffusus, acris efficietur cum manifesta caliditate. Eadem ratione si cum salso quopiam esitetur, ceu nonnulli in patinis cum salsamento instruunt, salsum in corpore humorem generabit. Est porrò sic apparata cibus longè suauissimus, si salsamentum ex ponticis illis fuerit, quæ μύλλα appellantur. Quòd si cum malis cotoneis elixa, decenterq́ condita fuerit, succum austerum in distributione habebit præpollentem. Assa autem, vel in sartagine frixa, vt propriæ permultum humiditatis deponit, ita reliqua eius pars nullam sibi valentem vim adsciscit, vti nec cum in iure simplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem sibi innatam, non immeritò origano iungi gaudet. Quæcunq; enim talia sunt, acribus aut acidis, austerisve aut salsis permisceri saporibus postulant, si quis & cum voluptate ea sumere, & nauseam cupiat euitare. Cucurbitæ Indicæ cum subdulci sint sapore, crediderim primo excessu refrigerare, & humectare secundo. Cucurbita Latinis dicta, Græcis κολόκυνθα ἐδώδιμος appellatur: Arabibus Haraha, Hara seu Carha: Italis Zucca: Germanis Kürbs: Hispanis Calabazza: Gallis Courge, Courle siue Causse. Cucurbita Indica, Italis Zucche Indiane, oltramarine.

Cucurbitæ vires Matth.

Cucurbitæ facult. ex Gal.

Nomina.

Cucurbita à concuruatu dicta, quòd facilè, si quid obstiterit, quò minus extendatur, incuruescat. I. Cucurbita oblonga flore albo folio molli. C.B. Cucurbita fructu longo, Trag. Cucurbita oblonga, Fuch. Cucurbita anguina & oblonga, Dod. gal. Cucurbita longo fructu, Cord. in Diosc. Cucurbita cameraria, Cord. in hist. Cucurbita siue Zuccha omnium maxima anguina, Lob. Cucurbita longior, Dod. fol. Cucurbita longa, Tab. Cast. Cam. Cucurbita cameraria longa Lugd. Cucurbita satiua longa, Cæs. II. Cucurbita lagenaria flore albo, folio molli C.B. Cucurbita, Brunf. Cucurbita minor, Fuch. Dod. gal. Cucurbita plebeia, Cord. hist. Cucurbita lagenaria, Lob. Cast. Cucurbita lagenaria minor, Tab. Cucurbita prior, Dod. fol. Cucurbita cameraria minor, Lugd. III. Cucurbita maior sessilis flore albo C.B. Cucurbita cuius fructus in orbem collectus intumescit, Trag. Cucurbita maior, Fuch. Cucurbita cameraria maior, Dod. Gal. Lugd. Cucurbita lato & sessili fructu, Cord. in Diosc. Cucurbita latior, Dod. fol. Zuccha maior rotunda, Cord. hist. Cucurbita rotunda, Cast. Cæsalp. Cucurbita lagenaria maior, Taber. Matthiolus vna figura omnes expressit, Cucurbitæ titulo, in longam, rotundam & sessilem distingués, quem secutus est Lacuna & Cast. IV. Cucurbita maior rotunda, flore luteo, folioq; aspero. C.B. Cucurbita Indica, Matt. Cast. Tab. Cucurbita, Zucca marina Italis, Gesn. hor. Cucurbita rotunda, Cæsal. Cucurbita Indica rotunda, Lug. Cucumis seu Zucco marinus, Trag. Cucumer marinus, Fuchs. Lon. Pepones rotundi, Dod. gal. Pepo rotundus minor, Dod. fol. Varia huius sunt genera, quæ magnitudine variant, earum namq; quoddam genus, quod vix vtrisq; vlnis complecti potest: colore etiam differunt, sunt croceo, luteo, citrino.

Σίκυς ἥμερος. CVCVMER SATIVVS. CAP. CXXVIII.

SAtiuus Cucumis aluo & stomacho perquam vtilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non sentit: vesicæ prodest: olfactu reuocat, quos animus liquerit. Semen modicè vrinam mouet: cum lacte aut passo, vesicæ exulcerationibus subuenit. Illita cum vino folia, morsus canum sanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis vrinam cit: inflammationes oculorum illita sedat. Ramenta eius contra adustionem infantium, quam syriasin vocant, syncipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum semine, adiecta farina siccatus in sole cogitur in smegmata, quæ faciem repurgant & nitorem afferunt. Radix sicca & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, vomitionem mouet. Si quisquam moderatè secundum cœnam vomere cupiat, geminis obolis sit contentus. Sanat quoq; illita cum melle, vlcera concreta in modum faui, quæ ceria vocant.

I. CVCV-

I. CVCVMERES.

II. CVCVMERES LONGI.

Cucumeris conſideratio.

QVanquam Græci (vt Galenus eſt auctor lib. 2. de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum quàm Melopeponum genera Pepona nominant, peculiariter tamen σίκυος nomine, quo præſens caput inſcribitur à Dioſcoride & Galeno 2. libro de alimentorum facultatibus, ſtatim poſt Pepones & Melopepones, id tantùm omnes ferè comprehendi volunt, quod Latinis Cucumis appellatur. Verùm non ob id plane decerni poteſt, an hic reddat Dioſcorides noſtratis Hetruſci Cucumeris vires, qui alijs Italiæ populis Anguria vulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè Inſubribus, & Venetis Cucumis dicitur, Hetruſcis verò Citrulus, omnibus notiſsimus. Planta eſt ſarmentoſa, humi repens, folijs vitigineis, aſperis ſcabriſq́;, flagellis pariter ſcabris atq; rigentibus: flores edit melinos, fructu ſub ipſis extuberante, qui tandem in longum protenſus citrei mali modo viridi primum fit colore, & dum matureſcit, flauo cortice verrucis ſcatente: ſeritur paſsim ab olitoribus in hortis. Siquidem non ex Dioſcoride modò, ſed nec ex alijs veteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σίκυος appellatus, notis vllis repræſentet. Sed quòd Græci σίκυος vocabulo noſtratem Citrulum & Inſubrium Cucumerem ſignificent, facilè conijci poteſt ex ipſo Dioſcoride: quippe qui lib. 4. Cucumerem ſylueſtrem aſſerat fructu ſolo, quem oblongis glandibus non diſsimilem parit, à ſatiuo diſsidere, cùm aliàs folijs, floribus, ac ſarmentis ſatiuum prorſus referat. Verùm cùm huic ille per omnia reſpondeat, quem nos Citrulum, alij verò Cucumerem dicunt, non poſſum non liberè pronunciare, Dioſcoridem hic Citruli nobis vocati, non autē Anguriæ vires deſcripſiſſe. Quamobrem hac in hiſtoria apertè hallucinari Braſauolū putamus, quòd procul dubio exiſtimauerit, veteres Græcos, præſertimq́; Dioſcoridem, σίκυος appellatione Anguriam, vel Hetruſcorum Cucumim repræſentaſſe. Quandoquidem aſsignatis iam rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui lib. 19. cap. 5. Cucumeres, ait, in Italia virides, & quàm minimi: in prouincijs quàm maximi, & citrini aut nigri. Placent copioſiſsimi Aphricæ, grandiſsimi Mœſiæ. Viuunt hauſti in ſtomacho in poſterum diem. Quod proprium eſt citruli nobis vocati, non autē anguriæ vulgò Inſubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem: & cum aqueæ ſint ſubſtantiæ ac prædulces, quæ maturitatem ſenſere, ingeſtæ facilè à ventriculo labuntur, quod noſtratibus citrulis, & Inſubrium cucumeribus non euenit. Nam cum glutinoſo, frigidoq́; ſucco referti ſint, ob idq́; concoctu perquam contumaces habeantur, non niſi poſt longum tempus à ventriculo deſcendunt. Ad hæc (vt citato loco ſubdit Plinius) Cucumeres, in fiſtula flore demiſſo, mira longitudine creſcunt. Atq; ijdem in tantum odere oleum, vt ſi è vite pendentibus vas olei ſubijciatur, adeò refugiunt, vt in hamum curuentur: quod angurijs, quæ ſphericam formam referunt, minimè euenire poſſe comperio. Videmus præterea Citrulos noſtrates adhuc florentes in fiſtulas coniectos mira longitudine creuiſſe. E quorum ſemine qui poſtmodum orti ſunt, eandem retinuerunt formam, adeò vt in vite pendentes anguium modo contorti viderentur. Non enim differunt tota ſua facie altero niſi in fructu, qui longus eſt, & ſerpentis modo curuus, ſtrijs per longitudinem protenſis. Seruntur in hortis & præſertim in Apulia. Seruantur Cucumeres, (vt Plinius auctor eſt) vſq; ad alios penè prouentus: & id quidem non ſolum muria fit, ſed & ſcrobe opaco in loco arena ſubſtrato, fœnoq́; ſicco operto, ac deinde terra obrutos: ita .n. virides ſeruari tradunt. Hyemē odere omnes, & frigora: die ſexto vel ſeptimo à ſatione prodeunt. Tenerrimi autē ac iucundiſsimi fient, ſi ſemen ante ſationē lacte fuerit maceratum. Qui verò præcoces habere volunt, confecta bruma, ſtercoratam terrā in cophinis habeant, ibiq́; ſemen condant, & modicū præbeant humorem: deinde cùm enata ſemina fuerint, tepidis dieb. & inſolatis, iuxta ædificia ſub dio ponāt, & omni à vento protegāt. Cæterū frigorib. ac tempeſtatib. ſub tectū referant, idq́; tādiu faciāt, quouſq; æquinoctiū vernū conficiatur, & nulla amplius reliqua ſit pruinæ ſuſpicio. Poſtea totos cophinos dimittant in terrā, ſic.n. præcoces fructus habebūt. Recens cucumis in tenues particulas ſectus & impoſitus, quaſcunq; inflāmationes ſedat; quinetiā in ardentib. febrib. ariditatē linguæ aufert, ſi frequēter in ore retineatur. Quid aūt veterib. fuerint, quidve nobis ſint Pepones ac Melopepones, nō equidē facilè auſim decernere: etſi nō deſint, qui di-

An de Citrulo, an de Anguria, intelligen. Dioſc.

Braſauolus reprehenditur.

Plinius de Cucume.

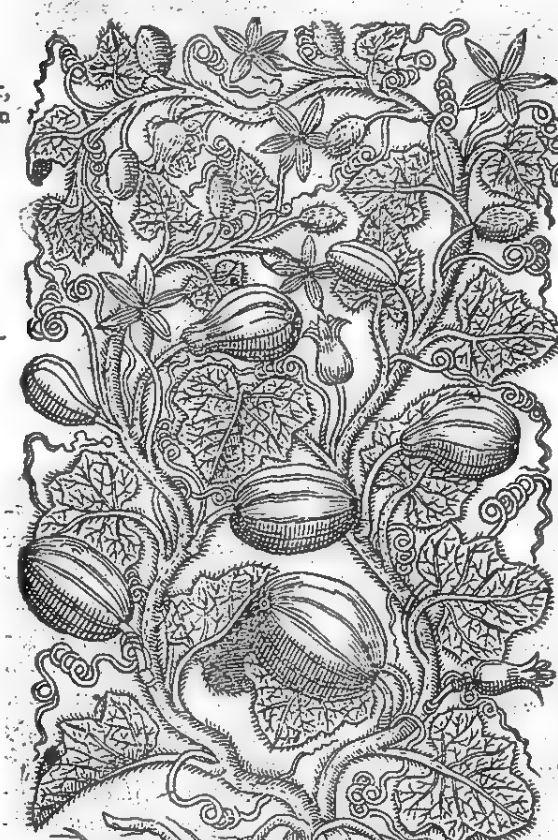
Cucumeris vires.

Peponum & Melopeponum consid.

qui dicant Melopepones Galeno lib. 2. de alimentorum facultatibus, communes nostros Melones esse: Pepones verò, quos in eo genere Veneti corrupta inde voce vulgò Pipone vocant. Verùm enimuero cum asserat Galenus, quòd pars intima carnis semen inclusum tangens, cùm in Peponibus edendo non sit, in Melopeponibus passim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, vt aliquid in hac re certi statuere nequeam, neq; inuenire possim, quid Pepones & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam vtriusq; generis, tam scilicet Peponum, quàm Melopeponum carnea pars semen continens estur, & non estur, prout fructus ij plus, minusve maturitatis fuerint adepti: nam vtrisq;, cum vltimam senserint maturitatem, id supremæ carnis vnà cum seminibus in medium fructus concidit, quod cum euanidum, & insuaue reperiatur, nusquam comeditur. Quod tamen vtriusq; minus maturis, non euenit: eaq; propter extractis prius seminibus estur tota eorum caro. Hæc igitur tametsi me (vt dixi) dubium reddant, inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum nostrates Melones intellexisse, si modò ipse eorum vnquam habuit notitiam. Dixi sententiam meam, quam ijs ruminandam relinquo, qui Vipereo ore non sunt. Siquidem nihil tam dulce, tam suaue, tam bonum, tamq; proficuum reperitur, quod venenatis labijs non amarescat. Cæterùm quid per Pepones intellexerit, nihil prorsus (vt ingenue fatear) quod proferam, hactenus habeo. Veruntamen cum illis mihi non facile conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones esse existimant. Minus adhuc illis assentior, qui Pepones Angurias esse dicunt. Namq; Serapio cùm primùm ex Galeni autoritate de Peponibus & Melopeponibus disseruisset, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddendis viribus nullum affert Græcorum testimonium, sed tantùm suæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, vt credam Angurias veteribus Græcis penitus ignotas fuisse. Eas equidem nunquam vidisse, vel non cognouisse demonstrat Fuchsius medicus clarissimus, quippe qui suis de stirpium historia commentarijs non sine magno errore putat cucumeres, quos Citrulos Hetrusci nominant, angurias esse. Nam etsi Hetruria angurias vocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres vulgares vocat angurias, vt perperam, meo quidem iudicio, Fuchsius & intellexisse, & scriptis mandasse videtur. Sed ad nostros PEPONES *iam venio, qui tametsi notiores sint, quàm à me explicari possint, non ob id tamen eorum historiam mihi haud describendã putaui. Serpit itaq; melopeponum, aut peponum planta (liceat nobis eos quouis modo appellare) longis ac viticulosis sarmentis cucumeris modo, folio vitigineo, minoribus tamen incisuris, scabris hirsutisq;, floribus luteis, fructu grandi, humani capitis instar, & sæpe longè maiori, cortice cartilagineo. Non omnibus idem est color: Namq; alij herbaceo sunt colore, alij pallido, nonnulli flauo, quidam albo, plerîq; cinereo. Sunt qui tota cute textura quadam reticulari, magno naturæ artificio proueniant. Striati ferè sunt omnes, prominentibus circumquaq; secundum longitudinem toris, in vertice & vmbilico coeuntibus. Interna pulpa gustui suauis, versicolor tamen: in altero enim genere rubet, in altero albicat, aut ex albo rufescit. Qui præstant (plurimi sunt, qui nulla commendantur gratia) præter odoris iucunditatem, dulces & suaues sunt: semen in vtero gerunt copiosum, oblongum, albo contectum putamine, in quo dulcis concluditur nucleus. Gaudent læto & aprico solo, ac etiam libertate, qua possint vltro vagari. Seruntur in hortis & agris. Rigari volunt, vbi pluuiæ defecerint: vbi vero fructus cõcoqui cœperunt, pluuiæ ijs aduersissimæ sunt, ijs enim tristantur, & ignaui, insipidi & ingrati redduntur. Atqui mirum sanè est, vt inter complures, qui ex eadem proueniunt planta, pauci præstent, cæteris insuauibus redditis. Bonitatis indicium præbent, qui odoratiores habentur, quibusq; crassior fuerit pediculus, quin etiam ponderositas præstantiæ argumentum est. Sunt qui rosarum, qui moschi odorem spirent, olitorum mangonio, seminibus ea parte, qua germinant, parumper apertis, & in rosacea stillatitia aqua maceratis, quæ moschum exceperit. Est & genus, quod tota ferè hyeme asseruatur, postquam decerptum est, flauo colore, hos Hetrusci Melle, sacchárove condiunt, citriorum pomorum more. Vertere quoq; mulieres melopepones in suum vsum, formæ concinnandæ gratia.*

Melopepones Gale. an nostri Melones.

III. MELOPEPONES.

Fuchsii error, Cucumer. Angurias credentis.

Peponum historia.

Fucus ex peponib. ad decorandas fœminas.

Iis itaq; in particulas sectis, Ari & bryoniæ radices addunt, quinetiam limonium succum, conijciuntq; in alembicum: deinde caprilli lactis id addunt, quod hæc omnia superet, & in aqua feruentis balnei distillant, & aqua, quæ fluxerit, faciem concinnant. Semen in medicamentis suum quoq; habet vsum. Cremor enim ipsius lacteus febrientibus vtiliter propinatur ex hordeacea ptisana: siquidem non solùm refrigerat, sitimq; extinguit, sed oppilationes tum iocinoris, tum vasorum expedit & vrinam prouocat. Datur item tussientibus, tabidis & marasmo affectis, ac etiam in vrinæ ardoribus, additis vesicariæ pastillis; aut dulcis radicis succo, mumiæ momento & gummi Arabici, & tragacanthæ nonnihil: valentius tamen proficit, si accedat seminum papaueris cremor, & baccarum Halicacabi, & maluæ decoctum. Sed de peponibus & melopeponibus nostris hactenus. Reliquum nunc est, vt de Anguria quam Dullaha appellat Serapio, quoq; disseramus. Est itaq; ANGVRIA *planta, folia ferens colocynthidis medicamentosæ, maiora tamen, aspera & per ambitum diuisa: caulem sarmentosum, humi repentem, vt cucumis & pepo. Florem edit aureum, fructum magnitudine mirum in modum extuberantem, ponderosum, subrotundumq;: Cortice læui, herbaceo colore, maculoso tamen & ea parte, quæ humi iacet, albicante, carne intus humida, aquosa, in quibusdam prædulci, in nonnullis autem subacida, insipidave sitiq; extinguendæ perquàm idonea. Semen concludit latum, peponum duplo maius, cucurbitæ paulo minus, cortice solidiori & nucleo grandiore. Est quoq; seminis in colore differentia, quòd vni nigrum, alteri rubrum innascatur. Seritur in hortis & viridarijs ac etiam in agris. Decerpitur fructus, & diu quoq; asseruatur in horreis. Tritici enim aceruis insidens, non solùm à putredine tuetur, sed coquitur, si immaturus decerpatur. Frigidus est, & humidus, ordine secundo, siti arcendæ aptissimus. Quo fit, vt Itali ardente*

Peponum vires.

Anguriæ mẽtio & hist.

IV. ANGVRIAE.

dente Syrio eius pulpa interna se refocillent. Confert adurentibus febribus, & linguæ ariditati quàm maximè. Acutos humores vincit, & ijs præsertim auxiliatur febrientibus, qui humorum malignitate magis, quàm abundãtia scatent. Siquidem Anguria (vt Serapioni placet) aluum in principio fortiter non citat: ideoq; illis conuenit, qui tenuis & imbecillis sunt temperamenti, macri & exangues: etenim ijs alterantibus magis opus est, quàm ducentibus humores, verùm quamuis id effici poßit acidis medicamentis, insipida tamen, quæ nonnullam dulcedinem habent (vt Anguria) hisce in casibus longè magis conueniunt. Impoßibile enim est, quin acida, & quæ cum ipso aceto parantur medicamenta, incidant & attenuẽt. Id quod imbecillia corpora, macra & exanguia, haud quaquam sustinere queunt, quod eiusmodi acidæ potiones maciem augeant, & ventriculum lædant. Atqui etiam vbi quispiam acida adstringentia propinauerit, impoßibile quidem videtur, vt non obstructiones augeantur, si eæ in iocinore & eius meatibus extiterint. Etenim acida & adstringentia medicamenta exiccant, & nihil prorsus humectant. Porrò insipida & quæ crassæ sunt substantiæ, quibus aliqua (vt in Anguria) dulcedo insit, suo quidem temperamento humectant ac simul refrigerant, generantq; in ipso iocinore sanguinem aquosum, qui flauæ bilis feruorem & malitiam coercet, tam in iocinore, quàm in venis. In calidis regionibus Anguria suauior prouenit, ideoq; circa Romam, in Campania, Apulia, Calabria & Sicilia, præstantiores habentur, & mole vastiores. Cucumeris vires memoriæ prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Cucumis esculentus maturus quidem tenuioris essentiæ est: qui verò immaturus est, craßioris. Sed & abstergendi & incidendi facultate participant: quare & vrinã mouent, & corpus splendidum reddunt: ac magis quoq; si quis semine arefacto, contusóq; atq; cribrato, vice pulueris abstersorij vtatur. Superat in eis humida, frigidáq; temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Attamen si quis aut semen, aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, sed iam deficcantis, idq; in primo quodãmodo ordine, aut etiam in secundo incipiente. Est & in istis maior abstergendi facultas, quàm in fructus ipsius carne. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita scribit: Vrinam quidem & ipsi, quemadmodum pepones, cient, sed minus quàm illi, quòd ipsorum substantia minus est humida: ideoq; non facilè, vt illi, in ventriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum est, dum in hoc fisi, intrepide, affatimq; ijs se explent, longi temporis tractu, gelidũ & vtcunq; crassum humorem in venis aceruari contingit, qui per eam, qua venæ funguntur, concoctionem, haud facilè in probum sanguinem potest conuerti. Proinde omnibus praui succi edulijs, quãtumuis probè à nonnullis conficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim sensimq; post longum tempus prauus in venis succus ex ipsis suggeritur atq; accumulatur: qui vel leuicula putredinis arrepta occasione, febres sæuißimas, & mirè contumaces excitabit. Et paulò antea de Peponibus scribens: Vniuersa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate existit: habent & quandam abstergendi vim: ideoq; vrinam cient, & deorsum expéditius, quàm cucurbita & melopepones rapiuntur. Quod porrò abstergant, discere licet sordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore solis factas, & lentes faciem occupantes, atq; in superficie alphos extergere possunt. Sed semen, quod in eorum veluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò vt renibus etiam calculo infestatis sit accommodatum. Gignit pepo in corpore vitiosum humorem, potißimum quando non probè concoctus fuerit. Tum verò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere consueuit. Etenim priusquam ad corruptionem peruenit, vomitioni quoq; idoneus est: largiusq; ingestus, nisi quis aliquid eorum, quæ probi sunt succi, supermandat, omnino vomitum concitabit. Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones sunt, nec adeò praui succi: minus item vrinam prouocant, tardiusq; deorsum descendunt. Ad vomitum verò excitandum non eandem vim peponibus obtinent, sicut nec celeriter adeo vt illi in ventriculo corrumpuntur, cum prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Cæterùm tametsi in iuuando stomatho autumnalibus fructibus longè sunt inferiores, haudquaquam tamen ei, vt pepones, officiunt. Hæc ille. Cæterùm prætermitendum mihi non duxi, quin legentes admoneam, esse impostorem, qui me redarguat, quòd scripserim, hoc nomen σίκυος cucumerem tantùm designare, quòd reuera id generale sit nomen omnium horariorum fructuum, videlicet peponum, melonum, cucumerum, anguriarum, & cæterorum generis eiusdem. Vtq; hæc comprobare videatur, Galenum adducit libro secundo περὶ τροφῶν δυνάμεως, quippe qui scribat, negare medicos nonnullos, fructum, qui pepon dicitur, simpliciter appellandum πέπονα, sed cum additione σικυοπέπονα, id est peponem cucumeralem, ac si πέπων ex genere τῶν σικύων esset. Id quod minimè Galenus affirmauit, sed potius reprobauit his verbis: Medici quidam non simpliciter nominare voluerunt peponas, sed totum id σικυοπέπονα nominare oportere contenderunt. Nos verò in præsenti sermone de eiusmodi non laboramus, vt quæ ad medicinam nihil conferant: multò enim satius est, rem dilucide interpretari, quàm huiusmodi anxia disquisitione doctrinam obscurare. Tùm porrò clarißimè explicabimus, cum vocabula vulgò maximè vsitata eligentes, ipsorum significationem seruauerimus: hæc ille. Quibus palam est, nebulonis ipsius imposturam, sibi longè magis aduersari quàm mihi: nunquam enim negaui, nomen σίκυος ad illa omnia generaliter referri posse, sed dixi peculiariter Dioscoridi vulgarem tantùm cucumerem designare, quemadmodum quoq; Galeno, apud quem nusquam me legisse memini, nomen σίκυος aliud designare quàm cucumerem. Ideoq; de cucumeris alimento scripturus eodem libro, postquam de Peponibus & Melopeponibus egit, περὶ σικύων id est de cucumere, quos alio nomine appellare non potuit, peculiare caput instituit. Id quod etiam fecit lib. 8. de simp. medic. facultatibus vbi de domestico, & syluestri cucumere egit. Σίκυος ἥμερος Græca voce, Cucumer satiuus Latina vocatur: Arabica Cha-

Cucumeris vires ex Gal.

Peponum vires ex Gal.

Melopeponum facultas ex Galeno.

Nomina.

ca Cha-

ca Caathe ſeu Chethete: Italica Cocomero, Hetruſcis Cedruolo: Germanica Cucumern: *Hiſpanica, Cogombro: Gallica Cocombre. Cucumis longus, Italis Cocomero ſerpentino: Hetruſcis, Cedruolo longo. At* πέπων *Græcis, Pepon item Latinis appellatur: Mauritanis Batheca ſeu Bathiecha: Italis Mellone, Hetruſcis, Pepone: Germanis* Pfeben vnd Melon: *Hiſpanis Melon: Gallis Melons. Anguria ita & Latinè nominatur: Arabicè Dullaha: Italicè Anguria: Hetruſcis Cocomero: Germanicè* Gurchen: *Hiſpanice Cogombro: Gallicè Cocombres.*

Cucumis, Varroni à curuore, quaſi Curuimer dicitur: cuius genera duo notauit Theophraſtus. 1. hiſt. 18. ſatiuum & ſylueſtre: huius verò tria, Laconicum, Scytalicum & Bœoticum: quem ſequitur Plinius lib. 19. cap. 5. I. Cucumis ſatiuus vulgaris. C.B. Fuch. Cucumis ſatiuus, Brunf. Matth. in icon. Dod. gal. (cui & Melopepon Galeni) Lon. Lugd. Caſt. Cucumis, Trag. Tab. Cucumis vulgaris, Dod. fol. Cucumeres, Matth. Lacu. Cucumer ſatiuus, Cord. in Dioſc. Cucumeres ſatiui & eſculenti, Lob. Citreolus vulgo, Cæſalp. Fructus maturus habetur ſubluteus, totus etiam albus: totus viridis. Variat magnitudine quoque & forma. II. Cucumis flexuoſus, C.B. Cucumeres longi, Matth. Cucumis anguinus, Lacu. Lugd. & Taber. Cucumis anguinus flexuoſus, Lob. Cucumis longus, Matth. 4. Lug. qui duas habet figuras. Cucumis oblongus, Dod. fol. Cucumis ſatiuus ſecundus, Caſt. Citreolus alter, Cæſalp. Huius ſpecies habetur fructu cubitali. III. Melo vulgaris C.B. Melo. Brunf. Trag. Matth. ital. & edit. 2. Tab. Dodo. fol. cui & Melopepo vulgi. Pepo, Matth. in icon. Caſto. Lugd. Pepones, Fuchſ. Melopepones, Matth. Geſ. hort. Lac. Lon. Lugd. Melocucumis veterum, Cord. hiſt. Cucumis Galeni & antiquorum, Dod. gal. Melo vulgi Lob. Cæſalp. Magna eſt fructus varietas, vt qui oblongus, modice rotundus vel depreſſus: quandoque maior, quandoque minor: cortex aſper, rugoſus, tuberoſus, aliis læuis: viridis, cinereus, pallidus, varius, pulpa aliis ruffa, candida virenſque, quibuſdam ſuauior, quibuſdam moſchi odore: ſunt æſtiui, hyberni: Americi Italis Zatte dicti: Neapolitani gymnoſpermi dicti: ſunt denique & piloſi. Sed genera hæc Cucumerum, Melonum, Melopeponum, Peponum & Anguriarum, ordine in Phytopinace recenſuimus, quæ omnia hic non repetimus, cum potiſſimum earum plantarum mentionem faciamus, quæ in Italia nunc obſeruari poſſunt, de Germanicis namque Galliciſque plantis plurimis, hactenus non deſcriptis, vt & de aliis, ex profeſſo in Hiſtoria acturi. IV. Anguriæ voce primus Aëtius vſus videtur, cum aliàs Citrullus à Citreo colore dicatur: & ad Peponem Dioſcoridis, Galeni & Plinii referri poſſit. Anguria Citrullus dicta C.B. Citrullus, Trago Geſ. hor. Lon. Taber. Anguria, Matth. Lac. Caſt. Dod. fol. Lugd. Cam. Cucumis Citrullus, Fuchſ. Geſ. hor. Dod. gal. & fol. Cucumer vulgo, Cæſalp. Citrullus officinarum, Lob. Variat fructus, colore corticis, pulpæ & ſeminis: rarius ſine ſemine reperitur.

θρίδαξ. LACTVCA. CAP. CXXIX.

LActucæ ſatiuæ, quibus natura refrigeratrix ineſt, ſtomacho gratæ habentur, ſomnum conciliant, aluum emolliunt, lac euocant: verùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas eſſe prodeſt. Epotum ſemen, aſſiduas libidinum imaginationes in ſomno compeſcit, & veneri refragatur. Ipſæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus & ignibus ſacris opitulantur. Muria conditur. Cum in caulem exierunt, vim quandam nanciſcuntur ſucco, aut lacti ſylueſtris lactucæ ſimilem.

θρίδαξ ἀγρία. LACTVCA SYLVESTRIS. CAP. CXXX.

SYlueſtris lactuca ſatiuæ ſimilis eſt, ſed longior caulis & candidiora folia, graciliora & aſperiora. Amaro guſtu eſt & viribus a aliquantum papaueri ſimilis: vnde lacteum eius ſuccum aliqui meconio permiſcuerunt. Aquam per aluum elicit, potus in aceto mulſo ſuccus ad duos obulos: argema, caliginemque repurgat: contra aduſtiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In ſumma ſomnum allicit, doloris leuamentum præſtat, menſes trahit: contra ſcorpionum & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm ſatiuæ libidinum imaginationes in ſomno amolitur, ac venerem arcet. Succus ad eadem valet, ſed viribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, vt in aliis liquaminibus moris eſt, inſolatum.

a Catac. κατὰ πᾶσαν ſcilicet δύναμιν. i. ſecundum omnem facultatem. Meũ & Drag. καλά πᾶσαν. i. ſecundum omnem.

Lactucę conſideratio.

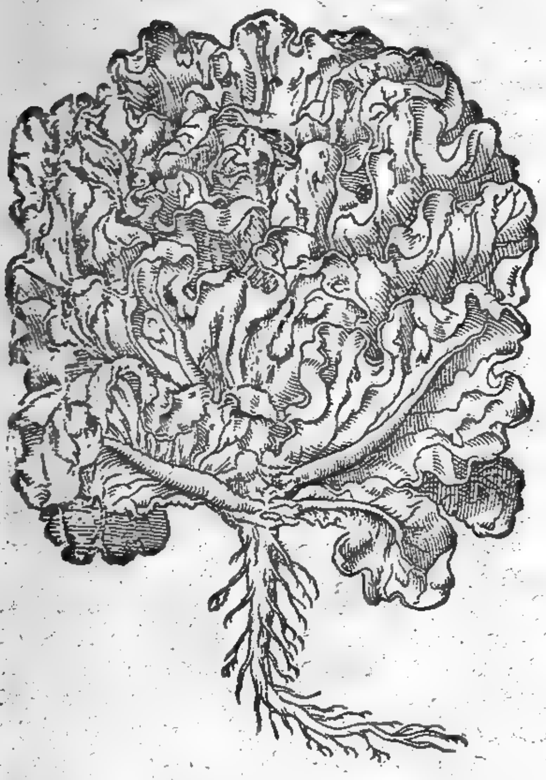
LActuca ſatiua herbarum ferè omnium vulgò notiſſima eſt. Cuius etſi plura ac diuerſa in Italia reperiantur genera, vt in hortis & olitorijs foris æſtate tota conſpici poteſt, non ob id tamen exiſtimandum eſt, quòd ea viribus & facultatibus inter ſe differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibis præſtare. Eam ſiquidem, quæ conglobatis in orbem folijs criſpa, teneraq́; inuenitur, quis neget maiorem cum palato inire gratiam, quàm quæ dura, patula ac lacteſcens habetur? Eſt etiam quam à lato caule laticaulem, & à rotundo rotundicaulem, & quam ſeſſilem, quòd humi procumbat, appellauerint Græci. Nos verò in capitatam, rotundam & criſpam diuidimus. Differunt etiam foliorum colore, nam alia ſaturatè viridis eſt, alia ſubuiridis, alia ſubcandicans, & quæ cruentis maculis ſit reſperſa, quam è Cypro allatam ferunt. Criſpa folijs exit criſpis, Intybo maiori ſimilibus & per ambitum laciniatis. Rotunda in orbem ſpargitur, rotundioribus folijs, tenerioribusq́; vnà ſeſe ſtipantibus. At capitata ſeu ſeſſilis, folijs parum à rotunda differt, ſed in globum folia circumuoluuntur, & extuberant braſſicæ capitatæ modo. Eſt & quartum quoddam genus, cui in cibis prima laus, Romanum vulgò vocatum, folijs maioribus, pinguiorib. viridioribusq́; id in oblatum caput extuberat, vbi in cacumine ligetur, & cæteris tenerius albiusq́; euadit, & præſertim ſi terra circumducatur ad cacumen vſq́;. Tenereſcit enim hoc mangonio mirum in modum, & candidius & palato gratius redditur. Caulem edunt omnes albicantem, lacte prægnantem, & in ſummo brachiatum, folijs plenum, in acutum tendentibus, quæ ſeneſcentes amarorem contrahunt. Flores in ramuſculorum cacuminibus prodeunt lutei, qui tractu temporis papposi effecti, in auram reſoluuntur: ſemen omnibus oblongum in acutum deſinens, colore non ſolùm albo, ſed etiam nigro. Naſcitur quarto aut quinto die à ſatione, & adulta tranſpo-

Laticaulis & rotũdicaulis.

Lactucæ genera.

Lactuca Romana.

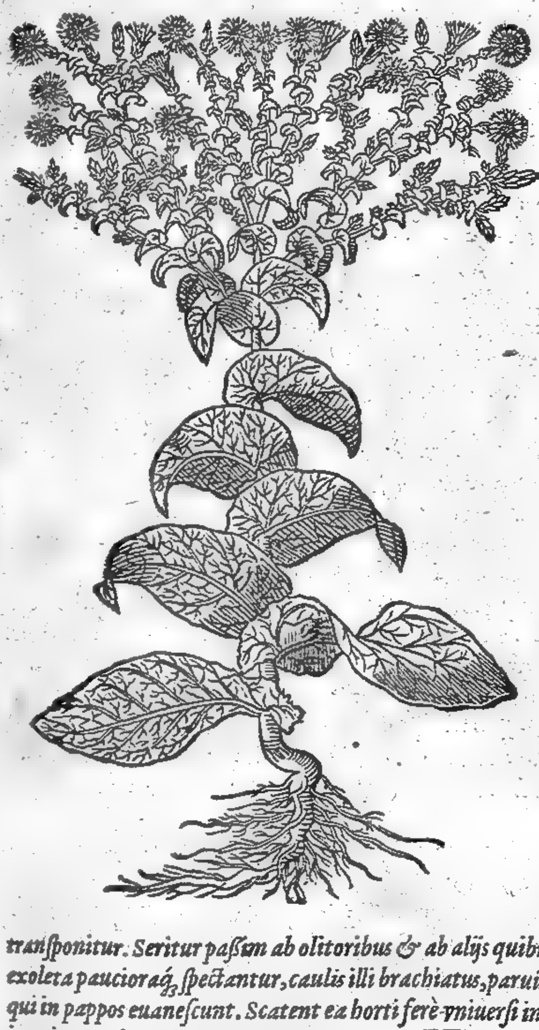
I. LACTVCA CRISPA.

II. LACTVCA CRISPA non capitata.

III. LACTVCA FLOreſcens.

IV. LACTVCA FOliis Endiuiæ.

tranſponitur. Seritur paßim ab olitoribus & ab alijs quibuſcunq; in hortis. Lactucæ floreſcentis folia, quæ ad terram ſunt, exoleta pauciora'q; ſpectantur, caulis illi brachiatus, paruis foliolis, ipſiſq; acuminatis refertus: floribus melinis non magnis qui in pappos euaneſcunt. Scatent eæ horti ferè vniuerſi in fine Aeſtatis. Olim lactuca vltimis apponebatur menſis, ideoq; inquit Martialis ille Epigrammaticus:

Claudere quæ cænas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoet illa dapes?

Lactucæ vires Matth.

Lactucæ succus ex rosaceo fronti & temporibus illitus, non solùm febrientibus somnum conciliat, verum etiam capitis dolorem mulcet. Gargarizatur idem vtiliter ex punici mali succo, ad columellæ inflammationem. Testiculis illitus nocturnas pollutiones compescit, & seminis profluuium, & præsertim addito caphuræ momēto, sed Venerem restinguit. Idem præstat epotum semen, è papauerini seminis cremore haustum, nec minus vrinæ ardoribus opitulatur. Cauendus autem lactucarum vsus suspiriosis, sanguinem excreantibus, pituitosisq́, sed ijs maximè, qui procreandis liberis dant operam. Lactuca florescens, amaro percipitur gustu: quam ob causam abstergendi facultate non vacat, & præsertim lacteus eius succus. Lacteus caulium liquor oculorum argemas & maculas delet, & vitia cutis emendat.

LACTVCA SYLVESTRIS.

Lactuca syluestris.

Syluestris in campestribus & incultis locis nascens, facilè dignoscitur: quòd caule, floribus, semine & folio satiuam iam flores, & semina proferentem æmuletur: verùm gustu amara est, & lacte copiosiore referta. Folio exit oblongo, hieracij maioris modo per ambitum laciniato, candidiore, graciliore, asperioreq́ quàm domesticæ, quin etiam aculeato, postquam caulem ediderit, amaro gustu. Caulem mittit florescenti domesticæ quadantenus similem, & flores pariter similes. Abstergit eius lacteus succus, & somnum conciliat, soporiferus etiam est, prouocat & deijcit. Non desunt Pharmacopæi, qui è syluestri lactuca aquas per alembicum parant, quam deinde pro Intubi aqua vendunt, decepti superiorum myropolarum inscitia. Meminit huius Theophrastus libr. 7. cap. 6. de plant. hist. sic inquiens: Syluestris lactuca folio breuior quàm satiua est, idq́ consummatum aculeatur, & caule simili modo breuiore perficitur, succum acrem ac medicatum habet. Nascitur in aruis. Lac eius extrahunt per messem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris.

Lactucę vires ex Galeno.

Satiua (vt memoriæ scriptum reliquit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum) humidum est, frigidumq́ olus, non tamen extremè (siquidem edendo non foret) verùm maximè secundum aquæ, vt sic dicam fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum est, & ad parua & leuia erysipelata: non tamen maioribus satisfacere idonea est. Est etiam edulium sitim arcens. At semen potu geniture profluuium cohibet: quamobrem etiam ijs, qui libidinosis somnijs vexantur, datur. Sic & agrestis lactuca semen. Cuius quoq́ colligitur succus, argema & caliginem expurgans: ad adustiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et lib. 2. de alimentorum facult: Plerique medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipsa aliud melioris succi non inuenias. Quod porrò nonnulli vitio verterunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & si ita se re verà haberet, non modo nulli olerum, sed ne optimi quidem succi, ac maximi nutrimenti edulijs esset secundum, nempe sanguinem aiunt lactucam generare: quidā non simpliciter sanguinem dicunt, sed multum addunt, multum sanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ij tametsi prudentius obijciant, longius tamen alijs à vero absunt: quanquam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quòd meritò quis damnet. Constat enim huiusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quod plurimum quidem sanguinis, aliorum verò succorum nullum producere sit comparatum. Si verò, quia permultum è lactuca sanguinis cogeratur, idcirco damnandam eam censeant, facillimè huic malo occurri potest: quippe cùm vescentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius vti integrum est. Hæc ergo aduersus eos, qui olus hoc non rectè vituperant, dixisse sufficiat. Illud porrò nouisse conuenit, omnibus alijs oleribus paucissimum sanguinem, & vitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem, nec vitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimùm quidē cruda ipsa vescuntur. Aestate autem, cùm in semen iam proruptura est, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis obsonijsve, præsertim ijs, quæ caseo constant. Plerique etiam anteaquam excaulescat, in aqua elixa vtuntur: vti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse cœperunt. Nam amicus quidam meus cùm olere hoc à longo tempore me vt familiari cibo vsum fuisse sciret, videretq́ post mandi à me citra magnam molestiam non posse, cocturæ rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam assiduò os ventriculi bile efferuescebat, æstus moderandi gratia lactucis vtebar: cùm autem ad prouectam ætatem peruenissem, olus hoc contra quàm in iuuentute, somnum iam studio & industria accersenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia vigilijs dedita opera me assuefeceram, declinante iam ætate, ipsa ex se insomni, grauius hoc incommodo molestabar. Aduersus quod vnicum mihi præsentissimum remedium lactuca vespere commanducata semper fuit.

Nomina.

Lactuca sic Latinis: θρίδαξ Græcis appellatur: Mauritanis Cherbas seu Chas: Italis Lattuca: Germanis Lattich: *Hispanis, Lechuga aut Alfalsa: Gallis Laictue. Lactuca florescens, Italis Lactuca fiorita. Lactuca syluestris, Græcis θρίδαξ ἀγρία: Italis Lactuca saluatica.*

Lactucam (quod copia lactis exuperet & lac augeat) sic dictā, diuidimus in satiuā & syluestrem. Satiuam in crispam, rotundā, capitatam, Romanā & Cypriam, quæ foliorum & forma & colore, vt & seminis candidi & nigri variant. I. Lactuca crispa, quæ capitata & non capitata est, illa est Lactuca crispa Matth. Lac. Lactuca satiua maior quæ in caput coit, Trago, Lactuca capitata Lob. ob. Dod. fol. Cast. Tab. Ges. hor. Lactuca capitata, Cæsalp. Lactuca sessilis, Lonic. Lactuca satiua sessilis, Lob. icon. Lactuca 3. & laconica Plinii, Dodo. gal. Lactuca rotunda, Lugdun. Quæ verò non capitata. II. Dicitur Lactuca crispa, Trag. Dodo. gal. & fol. Lugdun. Cast. Taber. Lactuca satiua crispa, Fuchs. Lactuca crispa non capitata,

tara, Lob.icon. Lactuca folio crispo, Cæsalpino. III. Lactuca satina, Dod. gal. & fol. Lugd. Cord. in Diosco. [illegible] florescens, Matth. Lacu. Lactuca satina folio scariolæ, Lob. Lactuca, Ges. hor. Cæsal. Cam. Ta[illegible] IV. Lactuca foliis Endiuiæ, C.B. Lactuca secunda, Trag. Lactucæ quartum genus, Matth. Lactuca I[illegible], Taber. Hæc etiam crispatur. V. Lactuca syluestris costa spinosa. C.B. Endiuia, Brunf. Lactuca [illegible]estris prior, Trag. Lactuca syluestris, Matth. Fuchs. Dod. gal. & fol. Lacu. Lon. Cast. Cæs. Thal. Lactuca agrestis, falsò Endiuia, Italis Serriola, aliis Scariola, Cord. in Diosc. & hist. Endiuia vulgarior officinarum, Lob. ob. Seris domestica, lactucina Dioscoridis, Lob. icon.

Γιγγίδιον. **GINGIDIVM. CAP. CXXXI.**

10

Gingidium, aliqui lepidion, in Syria & Cilicia plurimum nascitur. Herbula est syluestri pastinacæ similis, tenuior & † amarior: a radice parua, candicante, subamara. Olus hoc crudum, coctum, conditumve estur, magna stomachi vtilitate: vrinam cit. Decoctum ex vino potum vesicæ prodest.

† Antiquus codex. μικρότερον. i. minor. a Meũ & Dra. ῥίζαν πικράν. i. radicem amaram. Cat. ῥιζίον μικρόν. i. radicem paruam amaram.

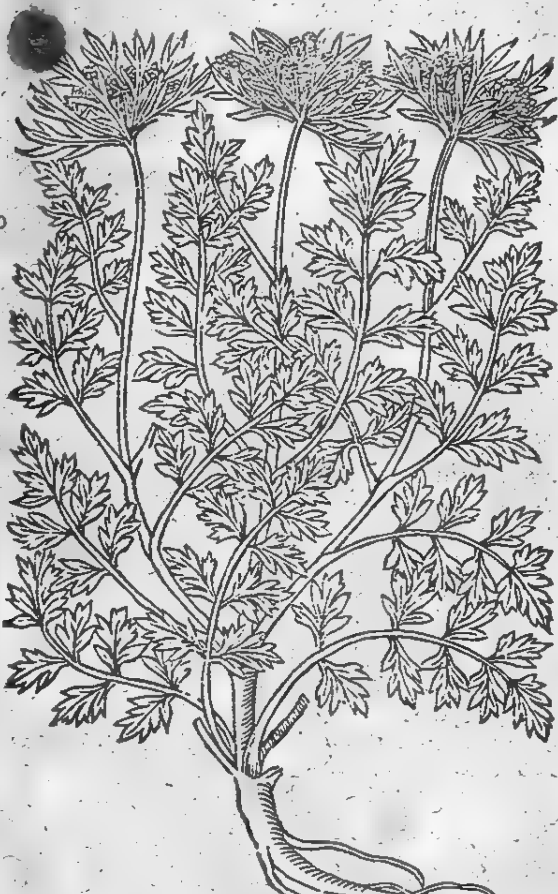
Gingidii consideratio.

Non potui vnquam eorum subscribere opinionibus, qui plantam Cerofolium vulgò vocatam, Gingidium esse censent, vt in alijs commentarijs nostris antea editis disseruimus. Huiusce sententiæ esse comperiuntur Ruellius & Fuchsius, viri clarißimi (licet ille non planè adstipuletur) nec non recentiorum alij, qui stirpium cognitionem profitentur, in hoc consentiunt, quod Gingidium ea sit herba, quam nos vulgò Cerofolio vocamus, illi verò Chærefolium. Veruntamen cum hac radice nitatur, quæ nihil amara sentitur, sed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia, idcirco eorum opinionem* 20 *non equidem (vt dicam quod sentio) probandam putauerim. Quinimo crediderim, vel Gingidium hactenus in Italia non esse repertum, vel inibi non facilè oriri: præsertim cum Dioscorides & Plinius asserere videantur, peculiare olus esse Gingidium tam Syriæ quàm Ciliciæ hortis.* Quare & Fuchsij & Ruellij sententiam improbauimus. Nunc autem certò primùm animaduerto, me hac in re haud esse hallucinatum, habita & inspecta legitimi Gingidij planta, quam è Syria allatam mihi misit Iacobus Antonius Cortusus, Patritius Patauinus, vir vt omni humanitate clarus, ita rei plantariæ indagator accerrimus, vnà cum altera planta peregrina, quam ipse Visnaga vulgò vocari significauit: cuius hic quoq; imaginem expreßimus. Est itaq;* GINGIDIVM *pastinacæ syluestri haud absimile, amarius tamen, caule ramoso, rotundo, sesquipedali, striato, subnigricante, geniculatoq;, vmbella in cacumine alba, minoribus circumquaq; comantibus folijs: ipsisq; laciniatis: è floribus semen prodit, quo maturescente, vmbellæ in sese contrahuntur, vt in Pastinaca, & tactu glutinosæ sentiuntur. Radicem habet candicantem, palmari longitudine, subamaro sapore. Copiosum in Syria prouenit, vnde in* 30 *Italiam aduectum semen iam in hortis seritur. Non desunt, qui velint* VISNAGAM, *vel ipsum legitimum esse Gingi-*

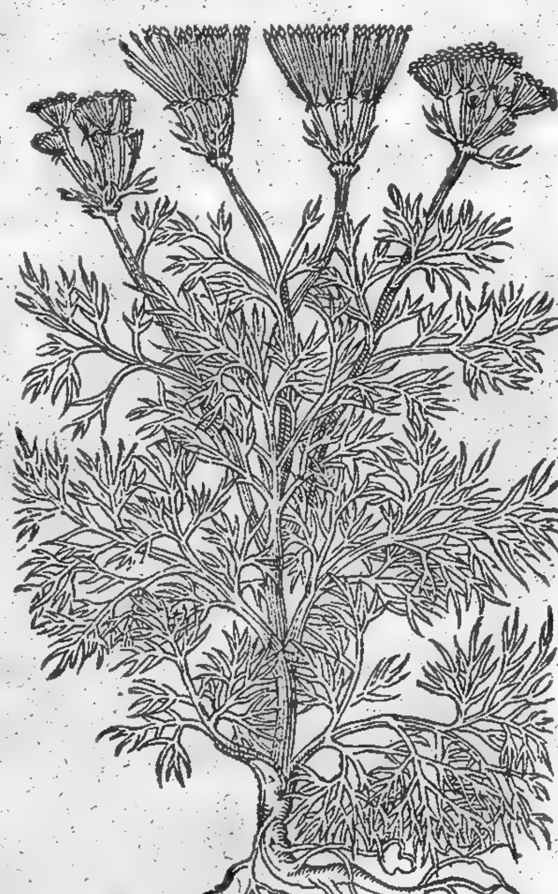
Gingidii hist.

Visnagæ mentio.

I. GINGIDIVM.

II. VISNAGA.

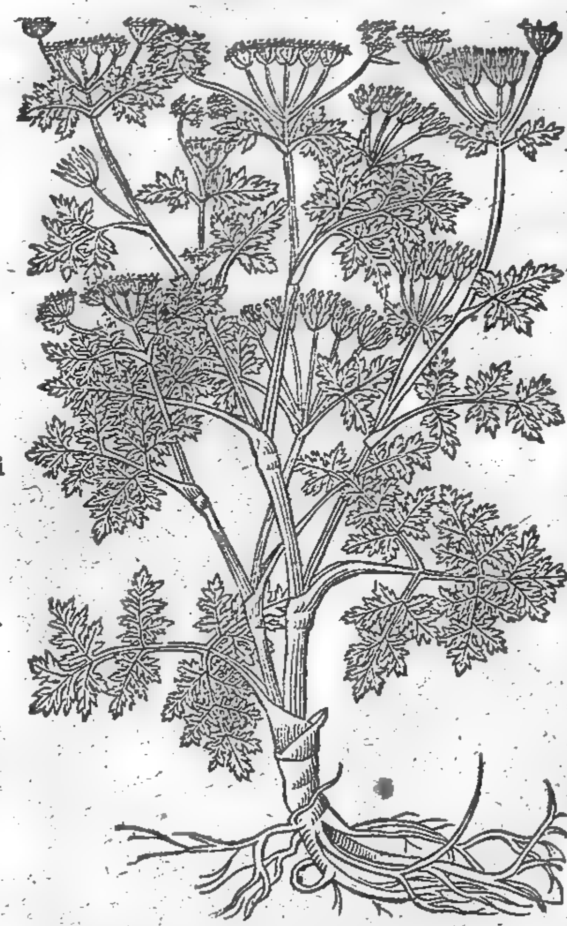

40 50 60

dium, vel eius alterum genus, quòd folia quadantenus magis Pastinacam referre videantur. Sed mihi non arridet eorum opinio, quòd planta sit pastinaca lo[illegible]maior, & grandes robustasque faciat vmbellas, adeò vt festucæ siue pediculi, qui illam conficiunt, pro dentiscalpij[illegible] multis in vsum venerint. Ego quidem ipsam potius maiorem pastinacam vocarem syluestrem, siquidem non soli[illegible] omnibus pastinacam refert: nam caulium craßitudine, longitudineq;: quinetiam vmbellæ magnitudine, vulgarem syluestrem pastinacam superat, sed etiam viribus. Nascitur copiosa in Syria: etiam nunc seritur in hortis in Italia. Ceterum vt de planta, quam vulgò Cerofolio vocant, aliquid dicamus, cum & ipsa in ciborum

Pastinaca maior syluestris.

III. CEROFOLIVM.

borum vsum veniat, & suas quoq; habeat in medicina vires. Itaq; hic de ea disseremus. Est CEROFOLIVM planta nemini non nota, paßim in hortis nascens, fragilis ac tenera, folijs ab vno pediculo emergentibus folijs, vulgaris petroselini modo, per ambitum incisis: caulibus sesquicubitalibus, pinguibus, subrufescentibus, inanibus, geniculatis: vmbellam in summo caule gerit albis flosculis ornatam, è quibus tenuia rectaq; oriuntur cornicula, in racemi ferè modum, plura ex vno pediculo prodeuntia, pilosa, rufescentiaq;, & in cacumine aculeata, in quibus semen longiusculum concluditur, pullo colore. Radix illi breuis, in plures diuaricata fibras. Tota planta dulcis est & odorata, acriusculo quodam accedente sapore, vix ferè sensibili: quo fit, vt alijs oleribus addita, ea gustui gratiora reddat. Estur cruda in acetarijs, vnà cum alijs plantis ad hoc idoneis, ac etiam cocta cum beta, alijsq; oleribus. Qui hanc Myrrhim esse autumant, non diligenter eius notas expenderunt. Cerephylli meminit Plinius lib. 19. cap. 8. sic inquiens: Rursus alio comitatu aequinoctio Autumni seruntur coriandrum, anethum, atriplex, malua, lapathum, cerephyllon, quod paederota Graeci vocant: & acerrimum sapore, ignei effectus, saluberrimum corpori. Verùm Plinij cerephyllon cerofolium nostrum esse non potest, quòd hoc nostris hortis familiare, tam vehementi acredine non sit praeditum. Nec crediderim illud idem esse eidem Plinio secundum Acanthi genus; quòd is lib. & cap. 22. pariter Paederotam vocari scribit, cùm Acanthus omni prorsus acredine vacet: nisi fortasse sit planta, Pausania libro secundo veteris Graeciae Poederos appellata his verbis: Nascitur Poederos herba intra septum aprico loco, neq; alibi vspiam prouenit, ne in ipsa quidem Sycionia: folia ei minora fagi, ilicis maiora. Forma eadem ferè cùm quercus folio, altera pars subnigra, alba altera, neq; omnino dissimilis color ei, qui in albae populi folijs cernitur. Atqui vix credam hanc plantam, ob magnam eius raritatem, esse Plinij cherophilliũ, quod paßim in hortis habebatur. Meminit Gingidij Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum his verbis: Gingidium sicut gustu amaritudinem & adstrictionem praefert, sic temperamento quoq; ipso caliditatem & frigiditatem. Secundum verò vtramq; qualitatem desiccatorium est. Sed stomacho amicum, vtpote non paruam obtinens adstrictionem. Quamobrem non admodum conspicuam caliditatem poßidet: secundo autem recessu desiccat. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus sic inquit: Plurimum in Syria Gingidium nascitur: esturq; similiter ac Scandix apud nos. Stomacho mirè vtile siue crudum, siue elixum libeat sumere: longioris autem decoctionis impatiens est. Nonnulli ipsum cum oleo & garo mandunt: alij vinum etiam, aut acetũ adijciunt, ac multò magis ita stomachum iuuat. Cum aceto sumptum fastidiosos ad cibum inuitat. Perspicuum verò est, quòd haec herba medicamentum potius est quàm alimentum: quippe quae adstrictionis & amaritudinis non obscura nec exiguae particeps est: haec Galenus. Ex quibus facilè comprobari potest, Chaerefolium non esse Gingidium, quòd in ipso ea amaroris & adstrictionis qualitates gustu haud manifestè deprehendantur. Quod Graeci γιγγίδιον, Latini similiter Gingidium vocant: Itali Gingidio: At Cerofolium, χαιρέφυλλον: Italis Cerefoglio: Germanis **Körffel vnd Kerbelkraut**: Gallis Cerfueil.

Cherephylli Pliniani mentio.

Poederos Pausaniae.

Gingidii vires ex Gal.

Nomina.

Gingidium foliis Cherefolii. C.B. Gingidium, Matth. Cast. Lugd. Gingidium Dioscoridis primum, Taber. II. Gingidiũ vmbella oblonga. C.B. Visnaga, Matt. Lob. Lug. (qui duas habet icones.) Cast. cui & Pastinaca sylvestris maior. Gingidiũ, Visnaga, Dod. gal. Gingidiũ Anguil. Gingidium Syriacũ olus, Cord. hist. Gingidiũ alterum, Dod. fol. Gingidium siue Bisnaga, Clus. hisp. Gingidium tertium, Taber. Cumini satiui alterum genus, Caesalp. III. Chaerophyllum Columellae, an Anthriscus Plinii & Enthusicũ Theophrasti, C.B. Cherefolium, Brunf. Dod. fol. Chaerefolium satiuum, Trag. Cerofolium, Matth. Lugd. Cerefolium, Dod. gal. Lob. icon. Caesalp. Lonic. Tab. Cam. Cerifolium, Ges. hor. Gingidium Ruellio, Fuchs. Lacu. Gingidii species, Lob. obs. Oreoselinum, Anguillarae.

Σκάνδιξ. SCANDIX. CAP. CXXXII.

SCandix, syluestre olus est, amarum, subacre: quod crudum coctumve manditur: stomacho & ventri vtile. Decoctum in potu, vesicae, renibus & iecinori confert.

QVanquam Scandix antiquis rei herbariae scriptoribus stirps fuit notißima, vt quae ab ijs in frequenti ciborum vsu haberetur alijs admista oleribus: cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides sit adhibenda, qui Scandicem notis aliquibus, vel lineamentis descripserit, nesciuerim profectò quonam pacto, quave ratione affirmari poßit, & in Italia Scandicem nasci, & pariter dignosci à compluribus. Caeterùm scribit Hermolaus vir doctißimus, & in stirpium historia omnium suae aetatis facilè primus, se vidisse Scandicem in exemplari Graeco Dioscoridis appictam folijs foeniculo proximis, floribus luteis siue albis, corniculis caule summo emergentibus. Hanc ipsam nos quoque saepius vidimus Maio & Iunio mensibus inter segetes, praesertimq; agrorum marginibus. Sed quamuis tradiderit Hermolaus eam foeniculi folijs assurgere: mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre videtur quàm foeniculum. Flores gerit haec chaerefolio proximos albicantesq;, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuscula, recta, acuminata, acubus, quae in geranio emicant, non dißimilia, quemadmodum & in chaerefolio visuntur,

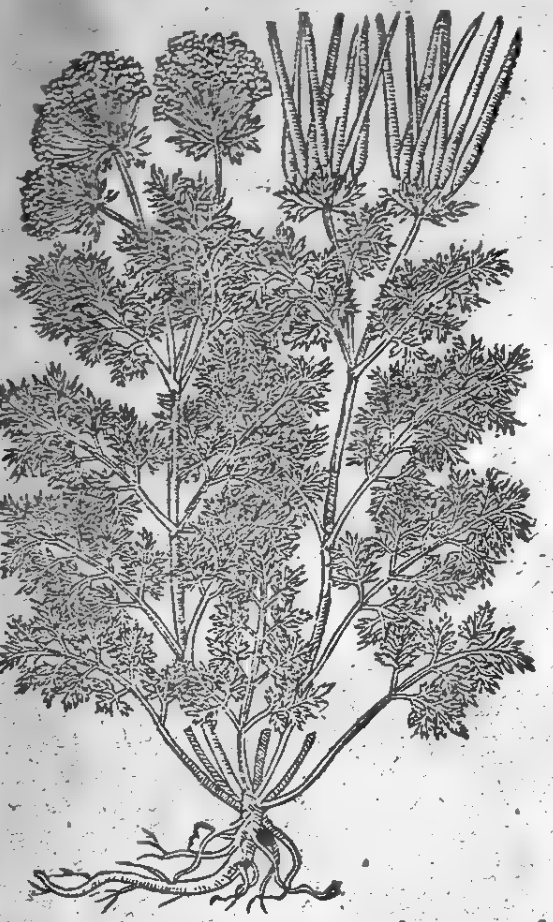
Scandicis consideratio.

Hermolai laus.

Scandicis historia.

licet

I. PECTEN VENERIS. * II. SCANDIX ITALICA. *

licet huic longè tenuiora, & fragiliora innaſcantur. Quo fit vt rectè intuentibus ſpecie tantùm, non autem genere differre hæ plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum ſapor. Quamobrem qui chærefolium ſcripſerunt eſſe gingidium, id non ſine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent, hanc de qua in præſentia diſſerimus, plantam legitimam eſſe Scandicẽ, facilè etiam hinc perſuaderi potuerunt, vt aſſererent chærefolium eſſe gingidium: quoniam Dioſcorides conſueuit ſtirpes per cognationes deſcribere. Quapropter in eorum ſanè irem ſententiam, ſi hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimoniæ & amaroris guſtantibus relinqueret, quantum in Scandice veteres inueniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obſcuras quidem qualitates, quas veteres veræ ſcandici aſsignant, in hac, vt ita dicam, noua Scandice nunquam ego reperierim, ſicuti nec in chærefolio, quæ veteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum ſententiæ refragari, & ab ipſis diſſentire. Quapropter niſi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eueniat, vt hæ ſtirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, vt credam harum alteram gingidium, alteram verò ſcandicem eſſe. Neque ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quòd viderit is Scandicem hanc in Græco Dioſcoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ ſcriptores nullus, quod equidem ſciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem deſcripſerit, neſciuerim ego quanam hiſtoria, & ratione fretus aliquis vnquam illam pictura expreſſerit, niſi fortaſſe Dioſcorides ipſe manu propria eo in libro ipſam appinxerit. Plinius Scandicem anthriſco ſimilem reddidit. Sed cùm ignotum per ignotius deſcripſerit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum his verbis: Scandix ex agreſtium olerum genere eſt, ſubacre, & amarum, adeò vt in ſiccando, & excalfaciendo ſecundi ſit ordinis intenſi. Vrinam valenter ciet, & viſcera obſtructione liberat, ex dictis qualitatibus conſtans: Hæc Galenus. Ex quibus manifeſtè colligi poteſt, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamquè pro eadem pleriq; recentium herbariorum hodie oſtendunt, nullo pacto legitimam eſſe Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem guſtui repræſentat, vt dici poſsit primum caliditatis & ſiccatis gradum excedere. Cæterùm ſi vlla eſt planta, cui hæc comparari poſsit, eam adamuſsim mihi quidem referre videtur, quam Plinius lib. 24. cap. 19. à pectinum ſimilitudine, VENERIS pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis ſemipede maioribus: folijs ſylueſtris paſtinacæ, vel ferè anthemidis proximis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus ſummatim ab eodem capitello, compluribus acuminatis roſtellis inter ſe diſiunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant, ſiue pectunt. Quæ certè omnia reperiuntur in hac vulgari Scandice. Huius radix cum malua tuſa, corpori infixa extrahit. Eadem cum herba, & floribus in patella calefacta ex albo meraco, & butyro, vna cum hortenſis Petroſelini folijs, pubiq; adhibita, remorantem vrinam, pueris præſertim prouocat. Quæ herba σκάνδιξ Græcè, Latinè Scandix ſimiliter nominatur: Italicè Scandice, Pecten veneris, Italis, Pectine de Venere: Germanis Wild Moren.

Plinii Scandix.

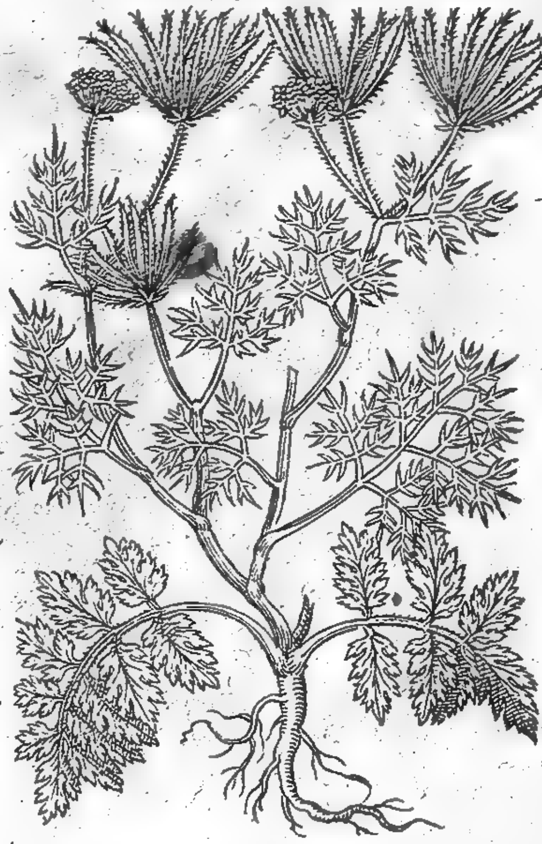
Scandicis vires ex Gal.

Pecten Veneris & eius historia.

Nomina.

Scandicis licet differentias aliquot notauerimus, tamen hoc loco, ad Matthioli Scandicem, alias duas à nemine deſcriptas nec pictas, ex Phytopinace exhibemus. I. Scandix ſemine roſtrato vulgaris C. B. Pecten Veneris, Matth. Geſ. hor. Lugd. Cam. Caſt. Scandix Dod. gal. & fol. Lacu. Geſ. hor. Cord. in Dioſcoridem, (cui & Latinorum acicula) Tab. Cæſalp. Cam. Veneris pecten Plinij, Lob. Acus paſtoris vulgaris, Cluſio Pannonicarum. II. Scandix ſemine roſtrato Italica: palmaris eſt, radice parua, alba, fibroſa, ex qua cauliculi terni quaternique procumbentes prodeunt, circa quos folia Scandici vulgari ſimilia, ſed tenuiora: vmbellæ minores, floribus albis ſuccedunt ſemina oblonga acubus ſimilia, non tot vt in priori, vbi communiter octo obſeruantur, ſed bina, terna quaternaue, & illa hæc longitudine media ſuperant. Semen Neapoli Norinbergam vnde à Doctore Doldio

** III. SCANDIX CRETICA.**

accepimus, missum fuit. III. Scandix Cretica, ex radice vulgari simili, caulis cubitalis, angulosus, striatus, subhirsutus exurgit, qui in plures brachiatur, ad cuius exortum folia pediculis oblongis donata, subrotunda per ora obliquè dissecta, obscurè virentia, leniter hirsuta, prodeunt quæ verò caulem cingunt, & superiora sunt, forma Scandicis vulgaris dissecta: vmbellæ paruæ sparsæ floribus albis, eorum autem foliolis, quàm in vulgari latioribus, quibus succedit semen rostratum, decem, duodecim & pluribus rostris simul iunctis, quorum cuilibet apices duo quasi aculei rigidi præfiguntur.

Καυκαλίς. CAVCALIS. CAP. CXXXIII.

a Cat. μαράθρῳ ὅμοια, λεπτοσχιδῆ i. fœniculo similia, cum tenuibus incisuris.

CAucalis, quam alii syluestre daucum vocant, cauliculo est dodrantali, aut maiore, subhirsuto: foliis apio similibus, a fœniculi modo per extrema multifidis, hispidisq́; candida in cacumine vmbella, suauiter olente. Crudum, coctumve olerum modo estur: vrinam mouet.

Caucalidis consideratio.

VIsitur Caucalis in Hetruria campestribus, inculto præsertim solo, vt & Ananiensi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura nostra hanc Petrosello saluatico vulgò appellant. Quippe quod folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadantenus effigie referant, quod vulgò Petrosello dicunt: etsi quæ superiore parte prodeunt, per ambitum sint fœniculi modo capillamentis diuisa. Caulem mittit pastinacæ: in cuius cacumine vmbellam gerit floribus candicantẽ, odoratam, dauco non absimilem. Semen odoratum radice pastinacæ. Quapropter Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, ita de ea scriptum reliquit: Caucalidem quidam daucum syluestrem nuncupant: est enim ei adsimili gustu simul ac viribus. Nam excalfacit vt ille, & desiccat, vrinam ciet, & muria ad repositionem conditur: Hæc ille. Aperit, prouocat, abstergit, attenuatq́;. At nos dicimus, longe pluribus caucalim pollere viribus, siquidem cordi vtilis est. Epotus succus calculos, & arenas pellit, & iecinoris, lienis, renumq́; pituitas extenuat. Semen potum oculorum aciem acuit, &

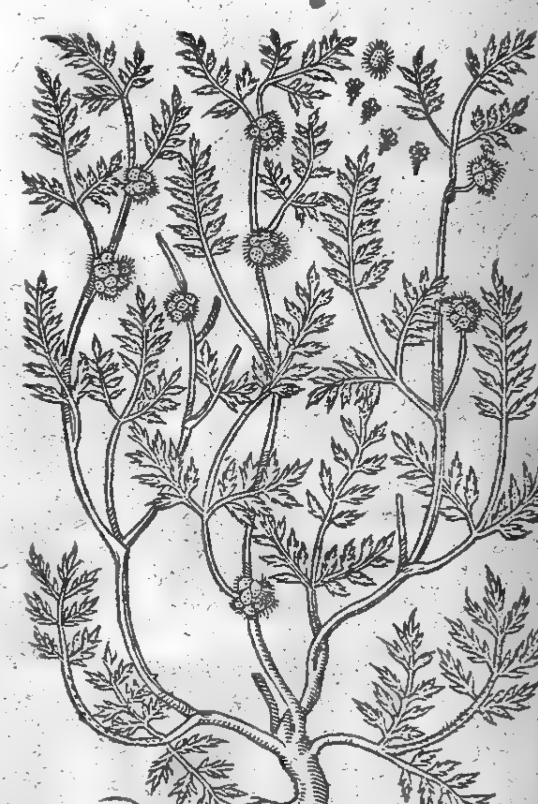
Caucalidis vires ex Gal.

Caucalidis vires Matth.

I. CAVCALIS.

*II. CAVCALIS NODOSO Echinato semine.

men∫es

menses seminarum adiuuat. *Datur viris contra seminis profluuia, vnà cum aspleno, & viticis semine. Steriles prolificas facit assiduè ex vino potum: præstat aduersus Trigonis, Draconis, & scorpionis marinorum ictus, vulneri illitum.* *Herba tota ex aceto mansa, & vomitione reddita, ventrem purgat, appetitũ languescentem excitat, & nauseæ fastidia discutit, melancholicos iuuat, tum herba ipsa in cibis deuorata; tum succus potus, tum semen quemadmodum totius plantæ decoctum, proinde datur vtiliter quartanarijs, & scabiosis, quinetiam morbo gallico affectis. Vt Græcis καυκαλὶς, ita etiam Latinis Caucalis, appellatur: Italis, Caucalide, Petrosello saluatico: Gallis Persil sauuage.*

Nomina.

Caucalidis diuersas proponit Matthiolus figuras; aliam similem ei, quam pro Visnaga posuit: aliam in maioribus iconibus, hanc nimirum quam caucalidem latifoliam alteram semine aspero nominamus, estq; caucalis flore rubro, folio latiore Lob. Caucalis Matthioli Lugd. Caucalis secunda Taber. fortè Daucoides maius Cordi & Thalii. II. Caucalidem & alteram lubet addere quam nemo ante descripsit, (de reliquis speciebus quinq; suo loco) Hæc ex radice oblonga, tenui, alba, caules emittit binos ternosnè, qui in alios brachiantur, rotundos, striatos, asperos: quorum alii semipalmares, incurui, alii bipalmares erecti prodeunt: hos folia pastinacæ sylvestris æmula, at breuiora & pauciora, multoq; tenuius diuisa, aspera, ex virore nigricantia, ad singula penè internodia, oblongis pediculis donata cingunt: flosculi exigui ex quinque foliolis compositi subrubentes, vel pallidi, aliquando albi breuissimis pediculis insident: quibus succedunt parua capitula echinata & conglobata, in quorum singulo vnicum semen. Hanc Iulio mense anno 1578, in horto Patauino collegimus, & Caucalidem semine ad caulium nodos echinato nominauimus: missa etiam ad nos fuit, Lappulæ caninæ Cortusi nomine.

Εὔζωμον. **ERVCA.** CAP. CXXXIIII.

CRuda eruca venerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præstat, vrinam cit. Concoctioni prodest, aluo per quàm accommodata. Semine ad condimenta vtuntur: quod, vti in longum tempus asseruetur, adiecto lacte, aut aceto, digerunt in pastillos. Gignitur etiamnum sylvestris eruca, maximè in Iberia, quæ occidentem spectat, cuius semine pro sinapi incolæ vtuntur. Vrinam vehementius pellit, & multò satiua acrior.

I. ERVCA SATIVA.

II. ERVCA SYLVESTRIS.

VVlgaris admodum planta est Eruca tam satiua, quam sponte nascens, quòd frequentissimè in cœnis acetarijs inseratur. Satiua folijs exit longis profundè, sed rarioribus incisuris, laciniatis, Sisymbrij aquatici modo, sapore acri, & amariusculo: caule sesquipedali, floribus in cacumine albicantibus, semine in tenuibus corniculis concluso, vt in Irione. Radix illi est alba, tenuis, acri sapore. Seritur passim copiosa in hortis. Erratica arido solo gaudet, adeò vt in muris quoque nascatur, folijs domesticæ angustioribus, ac frequentius laciniatis, gustu acriori, sapidioriq;, caulibus numerosis, floribus luteis, corniculis in vniuersa ferè planta copiosis, sursum spectantibus, semine sinapi simile, acri & amariusculo. Cocta Eruca infantium tussi medetur, addito saccharo. Tradidere quidam (superstitiosum tamen mihi est) tria sylvestris erucæ folia sinistra manu decerpta illicoq; deuorata, Ictericos sanare. Sylvestris magis excalfacit, siccat, attenuat, aperit, incidit, extrabit;

Erucæ cōn. & genera.

Erucæ vires Matthiolo.

trabit, extergit, prouocat, quàm satiua. Excalfacit olus (vt testatur Galenus libro 2. de alimentorum facultatibus) perquàm manifestè, adeò vt non facilè solum absq; iunctis lactucæ folijs edatur: nam ita immodico calori par frigus admissum excessum temperat. Quinetiam genitale semen augere creditur, & in venerem stimulos addere: Caput etiam magis dolore afficiet, si solum edatur. Semen (vt scribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morsibus medetur: ventris tineas enecat, lienemq; extenuat: tritum, & cum felle bubulo mistum, nigras vlcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle verò peruntum, vitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba, quæ Græcis εὔζωμον, Latinis Eruca vocatur: Mauritanis, Iergir, Ergit, seu Gargir: Italis, Ruchetta, & Rucola: Germanis, Weiß Senff: *Hispanis Oruga & Aruga: Gallis, Roquette. Eruca syluestris, Græcis εὔζωμον ἄγριον: Italis Rochetta gentile, & Rucola saluatica: Germanis* Wild Weiß Senff: *Gallis petite Roquette & Roquette sauuage.*

Nomina.

Eruca quòd vellicando linguam quasi erodat, Græcis εὔζωμον, ob suauitatem, quæ ei in condiendis obsonijs inest, vt habetur apud Plinium lib. 20. cap. 13. I. Eruca latifolia alba seu satiua Dioscoridis C. B. Eruca Brunf. Cord. in Diosc. Gesf. hor. Cast. Eruca siue Rucula marina maior, Trag. Eruca satiua. Matth. Lac. Lob. Dod. fol. Lugd. Eruca syl. Lon. Fuch. cui & Sinapis alterum genus. Erucula maior, Cord. in hist. Sinapi syluestre, Dod. gal. Eruca folio latiore, Cæsalp. Eruca maior, Cam. II. Eruca maior syluestris C. B. Eruca syluestris, Matth. Lob. Dod. fol. Cast. Taber. III. ERVCA PALVSTRIS cærulea, ex radice oblonga, tenui, leuiter fibrosa, ex ruffo albicante, caules plures palmares, sesquipalmares aliquando, striatos, hirsutos emittit, ad quorum exortum folia per terram sparsa, quæ Erucæ vulgaris modo sinuosa sunt & quasi circumrosa, hirsuta, aspera, sed longè breuiora, multoq; angustiora: in caule verò qui ramulis aliquot brachiatur, folia pauciora, minus sinuata, & inferioribus aliquando latiora sed breuiora, quædam etiam angusta & integra: ramulorum extremis flosculi eleganter cærulei, interdum dilutè cærulei, ex quatuor foliolis constantes insident, paruis ex iis filamẽtis prodeuntibus: his succedunt siliquæ oblongæ, tenues & breues, quibus semen subrufsum, minutum & acre includitur. Toto ferè anno floret. Prouenit apud nos locis arenosis & quidem iis quæ Birsa alluit: quibusdam etiam locis in muris prouenit: non longe á Bar in monte S. Otiliæ prouenire Doctor Nicolaus Agerius retulit, vbi violam petræam vocitent. De syluestri minore & palustri lutea, vt & ea quæ echinata est siliqua, & denique marina dicetur suo loco.

III. ERVCA CAERVLEA.

ὤκιμον. OCIMVM. CAP. CXXXV.

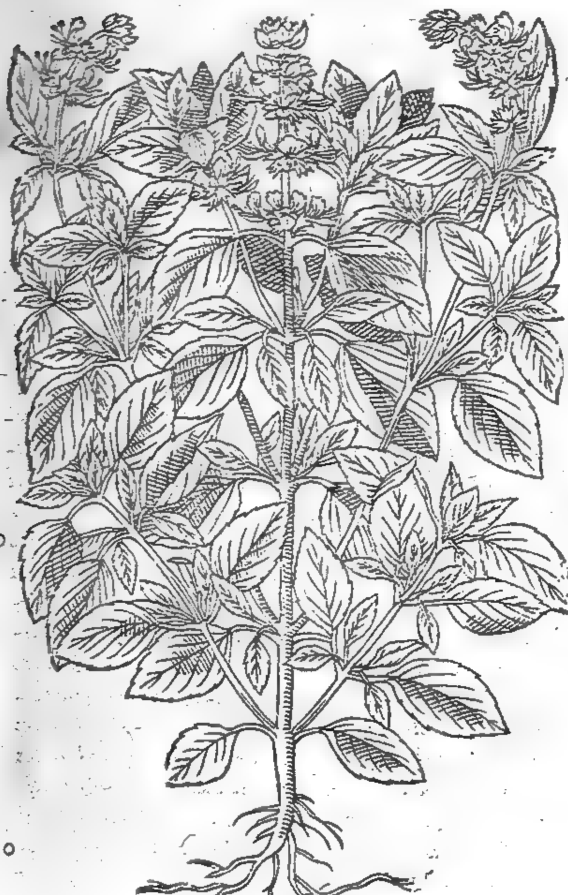
OCimum vulgò cognitum. Id copiosiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum mollit, spiritum mouet, vrinam pellit, lac euocat, ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto, & rosaceo, pulmonum inflammationibus auxilio est. Draconis marini, & scorpionis ictibus per se prodest: & cum vino Chio, oculorum doloribus. Succus visus caliginem abstergit: destillationes exiccat. Semen potum conuenit [a] atram bilem gignentibus, difficili vrinæ, inflatisquè: naribus haustum, subinde mouet sternutamenta, quod idem herba efficit: sed oculos premi necessum est, cùm sternutamentum vrget. Sunt qui in cibis abdicandum censeant, quandoquidem manducatum, & in sole positum vermiculos creat. Aphri autem adiiciunt, si feriantur à scorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

a Meum μελαγχολῶσι i. insanientibus.

Ocimi consi. Ocimi genera tria. Ocimum citratum. Monachorũ iactantia circa ocimum garyophil.

OCimum quemadmodum odoratissimum, ita & omnibus notissimum est. Namque perraræ sunt vbique ædium fenestræ, perraraq; cœnacula, ac viridaria, quæ Ocimo non redoleant, vtpote quod frequens seratur, & foueatur in figulinis vasis. In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum quod maius vocant, folijs assurgit amaranthο longè maioribus, latis, longis, ac crassis, citreæ malo similibus, floribus spicatis, albo colore, è quibus semen gignitur subnigricans. Tota planta suauiter spirat. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto similibus sed duplo longè minoribus, cuius duæ habentur species, odore tantum differentes, alterum odore plebeij ocimi, alterum citrei mali adeo simile, vt ferè nulla sit odoris differentia. Proinde hoc citratum vocauere Arabes, quo modo ipsum quoq; Mesues nominat. Tertium, quòd folijs constet minutis atque angustis, sitq; cæteris odore fragrantius, Italis vulgò apellatur Basilico gentile, Mauritanis Ocimum garyophyllatum nuncupatur. Horum omnium meminit Serapio, vocauitq; medium hic à Dioscoride descriptum, Ocimum non garyophyllatum: Garyophyllatum verò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum Citratum à Citreo odore alterum, vt omnibus palam fiet, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo differentis. Idcirco videant quæso patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios scripsere, quo iure quaue ratione in electuario de gemmis se iactent Ocimum garyophyllatum hac tempestate primos adinuenisse, cùm hoc Serapioni folijs

I. OCIMVM MAIVS.

II. OCIMVM MEDIVM.

III. OCIMVM GARYOphyllatum.

lijs exeat paruis, & caule quadrangulari: monachis verò folijs meliſſophyllo maioribus, per ambitum ſerratis, & caule minimè anguloſo, Qua in re eos, pace ſua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Meſues, quàm de tertio illo genere in delitijs habito, de quo diximus. Nam cum cæteris odoris fragrantia longè præſtet, nulli dubium eſt, quin in roborandis cordis ipſius viribus cæteris ſit longè aptius, atq; etiam præſtantius, vt quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus: ideoq; datur vtiliter odorandum ex aceto, in animi deliquio. Scribit Braſauolus ſuo de ſimplicium examine Romæ primùm excuſo libro, tantam de Ocimi viribus inter Plinium, & Dioſcoridem eſſe controuerſiã, vt alterum ipſorum erraſſe dicendum ſit. Quippe ex Aphris tradit Dioſcorides, quòd ſi à Scorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà verò Plinius, qui libro 20. capite 12. ſi eo die, inquit, feriatur quiſpiam à ſcorpione, quo ederit ocimum, ſeruari non poſſe. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Braſauolus: quandoquidem ſi eo loco Plinium de Ocimo differentem, patienter perlegiſſet, cognouiſſet vtiq; quàm rectè Plinius ipſe hanc dirimat controuerſiam, ijſq; reſpondeat, qui ocimum accuſant, cùm inquit: Ocimum quoq; Chryſippus acriter increpuit, inutile eſſe dicens ſtomacho, vrinæ, & oculorum claritati. Præterea inſaniam facere, & lethargos, & iecinoris vitia. Ideoq; capras id aſpernari, hominibus quoq; fugiendum cenſet. Adijciunt quidam tritum ſi operiatur lapide, ſcorpionem gignere. Commanducatum, & in ſole poſitum vermes afferre. Aphri verò, ſi eo die feriatur quiſpiam à ſcorpione, quo ederit ocimum, ſeruari non poſſe. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id eſſe capras, nec minus quàm mentham, & rutam ſcorpionum terreſtrium ictibus, marinorumq; venenis mederi ex vino, addito aceto exiguo. Vſu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu ſalutare eſſe. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum roſaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impoſitum ex vino: ſtomacho quoq; eſſe vtile: hæc Plinius. Ex quibus clariſsime patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoq; ocimum in ſerpyllum, vt auctor eſt Theophraſtus libro 5. capite 8. de plantarum cauſis, vbi ſic inquit: Ocimum autem, quod loco ſoli expoſito ſitum eſt, tranſit in ſerpyllum, quia vehementer ſiccatur. Folio namq; minus, odoreq; vehementius redditur, quippe cùm alimenti quoq; minus habeant, quæ ſicca ſunt. Sed huiuſmodi mutationes ita euenire putandum, vt aliquid ſimilitudinis faciant, non vt omnino ſpeciem exprimant alienam: hactenus Theophraſtus. Cæterùm Auicenna libro de viribus cordis à Dioſcoride diſſentire videtur. Nam ocimum, ſcribit, ſanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam ſuperflua humiditas, quæ eſt in ipſo, parit inflationem in venis. Nec aliter videtur ſenſiſſe Galenus, qui libro 8. ſimpli-

Braſauoli lapſus in prima editione.

Ocimi degenerario in ſerpyllum.

Ocimi vires ex Auic. & Gal.

1. simplicium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit: Ocimum ex secundo est ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Cæterùm foris illitum, ad digerendum & concoquendum vtile est. Idem libro 2. de alimentorum facultatibus, cùm inquit: Ocimo etiam pleriq; vt olsonio vtuntur, ex oleo, & garo esitantes: vitiosi autem est succi. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, si tritum fictili nouo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies Scorpiones gignere, præsertim vbi quis quotidie ollam ad solem calfecerit: sed hoc sanè à vero abest. Id porrò verè de eo dixeris, olus esse praui succi, stomacho noxium, & concoctu difficile. Sed illud in ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatissimorum auctorum testimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus, dictum vel quòd citò proueniret: vel primum inter cætera pabuli genera è terra erumperet: vel quòd iumentis citaret aluum, sic appellatum ab Græca voce ὠκὺ, quæ Latinis valet citò. Ocimum verò herba est illa odorata, de qua suprà disputauimus, sic nominatum ab ὄζω verbo Græco, quod redolere significat. Vnde rectius fortè per ζ quàm per c scribendum esset. Cæterum ocymum antiquis quibusdam boum pabulum erat ex secta viridi segete, priusquàm indurescerent culmi: vel ex seminibus pluribus simul in agro satis, nempe è fabarum modijs decem, viciæ duobus, & eruiliæ tantundem vnà in iugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamen è vicia, fœno græco, faba, eruoq; in vnum commistis, & exinde satis ocymum est. Quo fit, vt putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, viridemq; fuisse segetem, è pluribus seminibus vnà in agro satis in primum iumentorum pabulum: sed etiam ex vno tantùm cerealium genere, nempe hordeo, auena, vicia, eruo, alijsq; his cognatis, quòd eiusmodi pabulo verno tempore, non modò alantur boues, ac etiam equi, sed etiam repurgentur. Id quod nostra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, præsertim cum hordeo, eruo & vicia. Nec placet eorum sententia, qui sibi nulla, vt arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent, Ocymum plantam esse sui proprij generis, quòd è veteribus nullum hactenus inuenerim (quantum equidem vidi & legi) qui ocymi herbæ historiam literis memoriæq; mandauerit: sed comperi quidem, quòd vocabulum hoc non magis vni, quàm alteri conueniat: quandoquidem vnicuiq; pabuli generi, quod primo statim vere citò proueniat, accommodari potest. Quare planè explodenda videtur Adami Loniceri opinio, & Tragi, quod non sine errore ridendo frumentum Turcicum, siue, vt alijs placet, Saracenicum, quod Tridentina rura vulgò appellant Formentone, & Foroiuliensia à pullo seminis colore Saracino, ocymum esse firmiter existiment. Quin etiam ij turpiter aberrasse deprehenduntur, quòd huic plantæ, quæ suum Ocymum est, omnes odorati ocymi facultates reddiderint. Nec alia ratione moti frumentum Saracenicum ocymum esse censent, quàm quòd satum tertia à satu die erumpat. Verum ocymúm non ea de causa nomen hoc (mea quidem sententia) sibi comparauit, sed quòd citius cæteris pabulorum generibus vere primo adolescat: nam innumera essent ocymi genera, si id omne, quod statim ferè à satu oritur, ocymum vocari debeat. Quod ὤκιμον (vt antè dictum est) Græci, ocimum item Latini appellant: Mauritani, Berendaros, & Bedarog: Itali, Basilico: Germani Basilien vnd Basilgram: Hispani, Albahaca: Galli Basilich. Ocimum alterum siue medicum, Græcis ὤκιμον ἕτερον: Italis Basilico mezzano. Ocimum minus siue tertium, Græcis ὤκιμον μικρότατον: Italis Basilico gentile.

Ocymi ab Ocimo differentia.

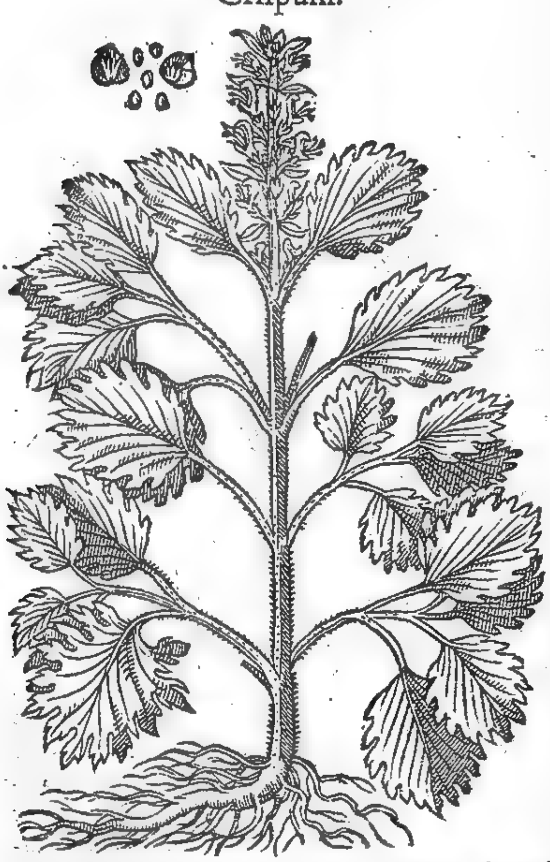
Ocymum antiquorum quid.

Ocymum non est planta.

Loniceri & Tragi error circa Ocymũ.

Nomina.

IV. OCIMVM LATIFOLIVM Crispum.

Ocymum quod à celeritate proueniendi dictum censetur, βασιλικὸν, id est, regale recentioribus Græcis: varia habet genera, magnitudine, odore & colore variantia. I. Ocymum gariophyllatum maius C. B. Basilica maior, Trago, Basilicum maius, Lon. Ocimum maius, Matth. Fuchs. Dod. gal. Cast. Cam. Ocimum nigrum, Cord. hist. Ocimum maximum citratum, Ges. hor. Ocymum maximum caryophyllatum & Citratũ Lob. Ocimum tertium maximum, Dod. fol. Ocimum citratum, Cæsalp. Ocimum magnum, Tab. II. Ocimum vulgatius. C. B. Ocimum, Brunf. Dod. fol. Basilica minor & Baccharis germanica, Trag. Ocimum medium, Matth. Cast. Lugd. Cam. Ocimum mediocre Fuch. Ocimum medium vulgatius, Lob. Ocimum tertium & medium, Cæsalp. III. Ocimum minimum C. B. Ocimum gariophyllatum, Matth. Cord. hist. Lugd. qui duas habet icones, Ocimum minus, Matth. in icon. Dod. fol. Cord. in Diosc. cui & garyophyllatum & Tab. Ocimum paruum, Lac. Ges. hor. Ocimum minimum garyophyllatũ Lob. Basilicum minus, Cast. Ocimum alterum tenuifolium, Cæsalp. IV. Ocimum latifolium, maculatum vel crispum, elegantissimum hoc Ocimum à nemine pictum adijcere placuit, quod ex radice parua eaq; fibrosa, caulem emittit cubito minorem, subrubentem, striatum, raris pilis ijsq; breuibus vestitum, qui ad quodlibet ferè internodium in breues ramulos brachiatur. Folia obtinet duorum digitorum lata, & amplius, oblonga, læuia, rotunda, quorum quædam modicè serrata, quædam profundè secta in lacinias quæ crispantur, maculata ex rubro nigricantia, vel subcærulea & maculata, longis pediculis rubentibus donata. Flores aliorum similes & ex candido rubescentes obtinet, semenq; pauló maius, nigrum ex rotunditate oblongatum, foliaceis capsulis inclusum. Tota planta odore est Ocimi vulgaris, Augusto & citius florens in olla aluimus. Ex India in Hispaniam, & inde in Italiam & Germaniam semen transmissum. Dicitur ocimum latifolium Cæsalpino: Basilicum Indicum, vel potius Hispanicum Camerario in suo horto: Ocimum S. Mauritianum, Iohanni Bauhino, in libello de plantis à diuis denominatis.

ὀροβάγχη OROBANCHE. CAP. CXXXVI.

ORobanche a cauliculus eſt ſeſquipedalis, & interdum maior, ſubruber, hirſutus; tener, ſine folio, pinguis: flore ſubalbido, aut in luteum vergente: radice digiti craſſitudine, & cum ariditate flacceſcit caulis, fiſtuloſa. Hanc inter quædam legumina naſci conſtat, & ea ſtrangulare: vnde orobanche ſibi cognomentum vſurpauit. Eſtur, vt olus, cruda, & in patinis, aſparagi modo, decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

a Omnia exempla. καυλίον ἐστὶν ὑπέρυθρον ὡς διασπιθαμιαῖον, ἐνίοτε δὲ καὶ μεῖζον, φύλλοις ὑπολίπαρον, ἔνδασυ, τρυφερόν. i. Cauliculus eſt ſubruber, ad duos dodrantes altus, aliquando etiam maior, foliis ſubpinguibus hirſutus, tener.

ORobanchen, quæ omnibus notis legitimæ Dioſcoridis reſpondet, vidimus primùm in Ananienſi agro ſupra Tridentum, ac deinde vbique ferè in Italia naſci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, ſed & inter ſegetes, cannabim, linum, in pratis & in vijs ſecus agrorum ſepes. Cæterùm etſi ſcriptis mandauerit Theophraſtus lib. 8. de hiſtoria, & 5. de cauſis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexuq́; ſuo; ea tamen, quæ hîc à Dioſcoride repræſentatur, & à Plinio lib. 22. cap. vltimo, nullo ſanè complexu, ſed ſua tantùm præſentia, legumina, ſegetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipſam oriuntur. Quam ob cauſam Ananienſes, quòd vicinas ſtranguletur, ac deuoret plantas, Herba lupa vulgò orobanchen appellant. Proſilit hæc (vt inquit Dioſcorides) nullis vnquam folijs, ſed vno tantùm aſſurgit cauliculo, aſparagi inſtar, colore ſubrubro, hirſuto, molli, pinguiq́; & qui ſeſquipedalem non excedat longitudinem. Flos è quibuſdam pateſcit globulis in cacumine congeſtis, ſubalbidus. Radix digitali viſitur craſſitudine, fungoſa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam vulgò Coda di leone appellatur; alijs verò Herba tora vocatur, quòd vaccæ ea deguſtata (vt paſtores facto periculo teſtantur) ſtatim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato ſcribit Plinius) Cynomorion eã appellent, à ſimilitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum exiſtimauerim, vel Theophraſtum (pace ſua) hac in re deceptum eſſe, vel aliam à Dioſcoride, & Plinio orobanchem concepiſſe. Orobanche vt Galenus eſt auctor libro 8. de facultate ſimplicium medicamentorum, eſt ſicca, frigidaq́; temperaturæ in primo ordine. Huius plantæ nomen Græcum eſt, ὀροβάγχη, quemadmodum & Latinum Orobanche, nec non Erui angina: Italicum, Orobanche. Officinis Cauda Leonis.

Orobanches conſideratio. Orobanche Theoph. alia. Herba lupa. Herba Tora. Orobanches facul. ex Gal. Nomina.

Orobanche non ramoſa elatior C.B. Orobanche Matth. Cord. in Dioſc. Lac. Lon. Caſt. Cæſal. Orobanche maior, Cluſ. Pan. Limodorum ſiue Orobanche, Dod. fol. Orobanche vera, Geſ. hor. Orobanche ſecunda, Tabernæmontano.

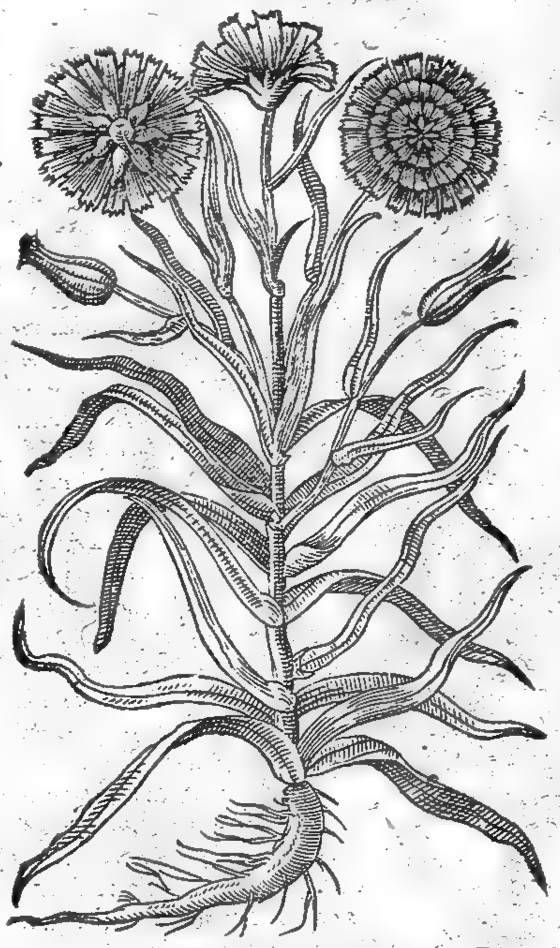
Τραγοπώγον BARBVLA HIRCI. CAP. CXXXVII.

BArbula hirci, quæ ab aliis Come vocatur, breui eſt caule: foliis croci: radice longa, dulci: magno ſuper caulem calyce: è cuius ſummo ſemen nigrum dependet, vnde nomen inditum eſt. Herba eſui apta eſt.

HIrci Barbula, quam Hetruria vulgò appellat Saſſefrica, vulgaris admodum eſt notitiæ. Radix, quòd guſtu dulcis iucundaq́; ſit, eſtur hyeme frequenter in acetarijs. Duum eſt generum, alterum flore aureo, alterum purpuraſcente. Primum genus, folijs exit croci, latioribus tamen ac longioribus: flore aureo, roſtro porcino vocato non abſimili, maiore tamen, qui calyce continetur. Is ſereno cælo fatiſcit, nubiloſo verò contrahitur, occluditurq́; calyce, quemadmodũ & chamæleonis echinus. E concluſo calycis vertice barba dependet incana, prolixaq́; vnde nomen accepit, vt Theophraſtus prodidit lib. & cap. 7. de plantarum hiſtoria. E floribus papposum oritur caput, in quo ſemen continetur oblongum. Radice nititur longa, alba, dulci iucundaq́; Prouenit copioſa in pratis, ac etiam ſaxoſis locis. Sed certè neſciuerim ego, qua ratione ductus negauerit Hermolaus, hanc Theophraſto, & Dioſcoridi legitimam Hirci barbulam eſſe, cùm illa pulchrè, huius notis reſpondeat. Radix excalfacit, ac etiam primo ordine humectat. Glutinat hæc recentia vulnera, ſi foliorum ſuccus, vel eius ſtillatitia aqua ſplenijs, & attritis linteolis ſuperponatur. Aliud quoq; Tragopogoni habetur genus, quod à foliorum colore, purpureum vocant. Prodit hoc folijs alteri ſimilibus, ſed à radice numeroſioribus, viridioribus, latioribus, robuſtioribus, caule quoq; ſimili, geniculato, conſpicuis propè genicula alis, è quibus rami prodeunt. Flores edit in cacumine purpureos, ſed altero minores, radiantibus circumquaq; calycis apicibus, in ſtellæ ferè modum. Radice nititur quoq; grandiore, longioreq́; quinetiam robuſtiore, duriore, & lacteo ſucco referta, non quidem vt in altera, dulci, ſed adſtringente & amariuſculo. Radicis lacteus ſuccus adſtringit, cohibet, firmat, & modicè abſtergit: eſui tamen inidonea eſt. Tragopogono congener videtur quoq; planta SCVRZONERA ſiue SCORZONERA Hiſpanis vocata, quòd à Vipera demorſis, quam ij Scurzo vocant, præſentaneo remedio auxilietur. Hæc noua eſt planta, nec puto eſſe quenquam, qui de ea ante nos ſcripſerit. Inuenta eſt primùm Sorzonera in Catalonia Hiſpaniæ, à quodam ſeruo Aphro, à Ceruero Leridano Viro nobili, pretio empto. Nam cum quidam meſſores in agro à viperis demorderentur, hic qui in Aphrica plantam hanc nouerat, propinato eiuſdem radicis ſucco, incolumes ſeruabat omnes, quotquot demorſi fuerant, ſed nemini plantam oſtendebat, ne lucro defraudaretur. Quo poſtea factum eſt, vt vaſriores quidam obſeruantes à longinquo tractum

Barbulæ hirci conſideratio. Hermolai error. Tragopogõ purpurei mentio. Scurzoneræ mentio.

I. TRAGOPOGON SIVE Barba Hirci.

II. TRAGOPOGON ALterum.

IV. SCORZONERA HIspanica.

V. SCORZONERA BOhemica.

ctum, a quo Aferille plantam deferebat, illuc concesserint, plantamq; consequuti sint, inuentis rescissæ nuper herbæ reliquijs. Ea itaque effossa, factoque ipsius periculo, diuulgata res est, & SCVRZONERAM *id est* VIPERINAM *eam appellauerunt. Hanc primum misit ad me siccam Clarissimus Reginæ Romanorũ medicus, Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus. At paulò post viride, viuentemq; eandem vidimus, ad Cæsarem Ferdi. ex Hispanijs allatam, ob rei raritatẽ.*

Cæterum

Cæterum non multò post tempore, copiosam quoq; in Bohemia nasci compertum est, clarissimi Doctoris Ribera, eiusdem Cæsaris medici diligentia in monte quodam syluoso, vliginosoq; non longe à Poggebrot, dum Cæsarem sequeretur ad venationes. Folia fundit hæc planta spithamæ longitudine, succisa vocatæ æmula, sed longiora, Tragopogono longè latiora & quæ solo propinquiora sunt, fibrata, longo pressoq; pediculo à radice prodeuntia, humiq; accubantia, quorum nonnulla per ambitū leniter sinuata spectantur. Caulem edit sesquidodrantalem, & sæpe maiorem, rotundum, geniculatum, in quo folia angustiora, breuioraq; spectantur. Flores profert aureos, Tragopogono adeò æmulos, cui & tota planta (vt prædiximus) congener esse videtur, vt alterum ab altero, paucis admodum notis dignosci possit. Hi flaccescentes in papposum mutantur orbem, in quo semen continetur album, longum, Tragopogono simile. Radix illi subest sesquidodrantalis, pollicari crassitudine, raris adnatis fibris, cortice subnigricante, vegeta, tenera, fractu facilis, succosa, alba intus pulpa, lacteo succo prægnans, dulcis, & gustatu iucunda. Nascitur in syluis, & vliginosis locis, ac etiam alibi. Floret æstate vna cum Tragopogono. Nos hîc eius imagines appingi curauimus, quarum quæ radice breuior, crassiorq; habetur, & folijs est amplioribus ex Hispania allata est, altera verò in Bohemia prouenit. Foliorum aut radicum succus datur præsentaneo remedio potandus, aduersus viperarum, cæterorumq; venenatorum animaliū ictus, quin etiam ad quoscunque pestiferos morbos. Deuorata radix recens, sicca, aut sacharo condita quotidie, pestilentialia contagia arcet, & venenis quibuscunque resistit. Datur eadem, aut eius succus, vtiliter quoq; comitialibus: item cardiacis, vertiginosis, & animi deliquijs, cordis pulsu, tremoreuè obnoxijs. Enimuerò commanducata per se radix, tristitiam discutit, hilaritatemq; conciliat. Quin etiam lacteus radicis succus oculorum aciem acuit, nubeculas delet. In summa, tota planta magni est ad omnia vsus. Τραγοπώγον *ita Græcis, Latinis verò Barbula hirci vocatur: Italis, Barba di becco & Hetruscis Sassefrica: Germanis* Bocksbart vnd Gauchbrot: *Hispanis, Barbe de cabron: Gallis Barbe de bouc. Barbula hirci altera, Græcis* Τραγοπώγον ἕτερον: *Italis Barba di becco porporea. Scorzonera, siue Scarzonera, seu Viperina: Italis Scorzonera.*

Scorzoneræ vires Matth.

Nomina.

Tragopogon pratense luteum. C. B. Barbula hirci, Trago, Matth. in icon. Lacu. Cast. Tragopogon, Matth. Ges. hor. Dod. fol. Fuch. Lonic. Cæsalp. Tragopogon luteum, Lob. Tab. Thal. Barba hirci, Dod. gal. Lugd. Cam. Hirci barba, Cord. in Diosc. & hist. II. Tragopogon cæruleum, C. B. Tragopogon alterum, Matth. Lugd. Tragopogon puniceo flore, Ges. hor. Tragopogon sylu. flore purpureo, Cæsalp. Tragopogon, Dod. fol. Lob. Barbula hirci altera, Matth. in icon. Cast. Barbula hirci purpurocærulæa, Tab. Barba hirci flore purpureo, Cam. Est flore cæruleo, purpurocæruleo: rarius albo. III. Tragopogon LACINIATVM luteum, C. B. Ex radice longa tereti, digitum crassa, foris nigricante, intus alba & lactescente, folia prodeunt plura per terram sparsa viridia, læuia, inferne albicantia: quorum prima graminea sunt, subsequentia verò instar Coronopi laciniata existunt, & horum aliqua licet laciniata sint, Crocii tamen foliis neutiquam latiora, aliqua verò lata existunt. Caulem obtinet sesquipedalem & altiorem, asperum, striatum, & cauum, in paucos ramos diuisum, qui calyces sustinent striatos, quibus flores lutei mane patentes, dein se claudentes insiti: his succedunt semina minora quàm in vulgari, striata, non autem aspera: quæ reclusa simul sphæricam formam ostendentes, vento spirante in pappos auolant. Maio mense & Iunio floret. Prouenit in hortis quibusdam semine ex Italia allato: in Patauinis & Bononiensibus montibus, vt auctor est Anguillara (cui Acorus Theophrasti dicitur) reperitur: in Apulia frequens quoq;, vt Fabius Columna refert, qui Tragopogon laciniatis foliis nominat. IV. Scorzonera latifolia Hispanica. C. B. Scorzonera Hispanica, Matth. Cast. Clus. pan. Tab. Lugd. Scorsonera siue Viperaria, Lob. Scorzonera Lonic. Dod. fol. Cæsal. Thal. Cam. Tragopogon peregrinus vel Hispanicus, Ges. hor. Hæc floribus est simplicibus & plenis. V. Scorzonera latifolia Germanica. C. B. Scorzonera Bohemica, Matth. Lob. Lugd. Scorsonera maior vel Pannonica prima, Clus. Pan. Scorzonera Germanica prima, Tab. Variæ sunt Scorzoneræ species, ratione florum, foliorum, & saporis variantes: est latifolia & angustifolia: latifolia flore est luteo, sed radice vel subdulci, vel amara. Angustifolia etiam duplex, altera lutea, radice dulciuscula aut amara: altera flore ex rubro subcæsio, foliis angustioribus, radice amariuscula.

* III. TRAGOPOGON Laciniatum. *

Ὀρνιθόγαλος. ORNITHOGALVM. CAP. CXXXVIII.

ORnithogalum cauliculus est tener, candicans, tenuis, sesquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cùm hiantes se pandunt, lactei visuntur: inter quos dissectum, cachryos modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, vt melanthium. Radix bulbosa, cruda, & cocta manditur.

ORnithogalum adeò inter segetes frequens oritur, vt si Maio mense in aruis requiratur, perpensis prius notis illi à Dioscoride attributis, facilè ab omnibus inueniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copiosum nasci scribit, pueris non incog-

Ornithogali consideratio.

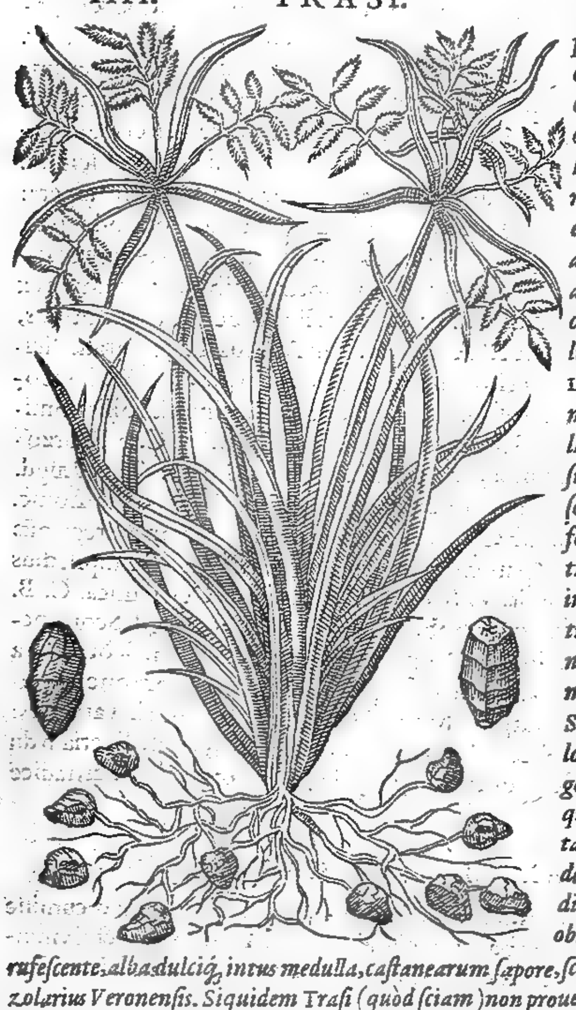
I. ORNITHOGALVM I.

II. ORNITHOGALVM II.

IIII. TRASI.

incognitum, qui propter astantes, cùm ab agricolis aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, Ornithogali radices vomere erutas colligūt: & cùm sint castaneis suauiores, ijs & crudis, & in cineribus incoctis vescuntur, odore iucundißimo os mirum in modum commendante. Radices in orbem fere collecta sunt: cortice pullo: candidißima intus carne, perquàm odorata: vere, vel æstate cū fronde virent, hyeme vel autumno cùm exarantur agri, radicitus velluntur. Diu seruari poßunt, & vbi annona premit inopia, plebis rusticæ famem & ieiunia, castanearum more satiant. Mirè suibus expetuntur, qui rostro scrobiculos excauant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicitusq; vellendas aduolant. Duas ORNITHOGALI *plantas expreßimus, quòd duo eius genera censeamus. Ornithogalum alterum, caulem promit tenuem, folia croci æmula, quæ ab imo ad summum caulem circumuestiunt. Flores in summitate albicantes in quinque diuisos apices, qui dum patescunt, stellæ faciem referunt. Radice regitur bulbosa, alba, alteri ferè per omnia similis. Cæterum cùm ornithogali radices suauitatis suæ præstantia, in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronensi, vbi tantùm, neque alibi, quod sciam, nascuntur in Italia, vulgò vocantur* TRASI, *saporis dulcedine, castaneis proximè accedentes, recentioribusq; quibusdam in medicamentis eadē expetantur, eas hic recensere nō ab re fore duximus.*

Trasi historia.

Sunt igitur TRASI *bulbosæ radiculæ, fabarū magnitudine, oblongæ; & cùm siccantur, rugosæ. Harū planta quæ vere & æstate germinat, folio exit longo, in mucronē exeūte, Cyperi modo, quē quidē planta tota plurimum æmulatur. Caules enim edit cubitales, et angulosos, in quorū cacumine folia exiliora stellarū modo radiant, inter quæ flores exeunt spicati, subfuluescentesq;. Radices habet numerosas, tenues, à quibus globuli dependēt bulbosi, oblongi, fabarum quantitate, ac etiam grandiores, colore subrufescente: alba dulciq; intus medulla, castanearum sapore, scabro putamine. Harum plantam misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis. Siquidem Trasi (quòd sciam) non proueniunt spontè in Italia, nisi in agro Veronensi.*

Trasorum vires Matth.

Harum cremore pectoris: & laterū vitia expurgant, quo fit, vt tußientibus opē non modicā præstent: tunduntur enim radices macerantur q;

carnium

cernitur tere; deinde per linteolum exprimitur cremor: quem etiam venereis potionibus miscent recentiorum nonnulli. Praestat idem cremor bibitus ad vrinae ardores, & praesertim si Melopeponum, cucurbitarũ & cucumerum semen addatur: valet item potus ad dysentericos, siquidem humorum acrimoniam retundit, & praesertim vbi ex aqua paretur in qua candens ferrum extinctum fuerit. Veronenses pro bellarijs vtuntur. Manduntur vnà cum cortice, qui, quòd sit asper ac siccus, expuitur, exucto cremore. Sunt radices hae, vt experientia compertum est, & ex dulcedine conijci potest, in calfacientium, & humectantium genere, sed flatus quodammodo gignunt (leniunt, leuigant, emolliunt.) Quod ὀρνιθόγαλον *Graeci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali Ornithogalo, Galli Churles. Ornithogalum alterum, Graecis* Ὀρνιθόγαλον ἕτερον: *Italis Ornithogalo secundo. Trasi ita Veronensibus appellati, Venetis Dolzolmi & Trasi dicuntur.*

Ornithogalum propter lacteum florum colorem, similem ei, qui in ouis gallinarum est, quod aliqui Bulbinam Theophrasti 7. hist. 13. & Athenaei censent. I. Ornithogalum primum, Matth. Lacun. Lonic. Lugd. II. Ornithogalum album minus C. B. Ornithogalum 2. Matth. Cast. Lugd. Ornithogalum, Dod. gal. Ges. hor. Caes. Lob. icon. Lugd. Ornithogalum candidum vulgare, Lob. obs. Ornithogalum candido flore, Cord. in Diosc. Ornithogalum alterum minus, Cam. Bulbus leucanthemus minor. Dod. fol. Lugd. Bulbus solsequius, Taber. III. Ornithogalum maius SPICATVM, ex radice bulbosa, oblonga, caepae simili, magna satis & candida, cui saepè plures bulbi iunguntur, caulis vnus, rotundus, cubitalis, & aliquando altior, nudus exsurgit: folia enim strata infimã eius partem cingunt sena vel octona, etiam pauciora, cubitali longitudine & digiti latitudine, modò angustiora, modò latiora (vt Lugdunensis historia duabus figuris ostendit) tenuia: caulis etiam à medio in summum vsque pluribus floribus ornatur, qui veluti spicam constituunt, hi oblongis pediculis insident ex sex foliolis compositi, foris herbacei, intus lactei coloris, Phalangii flores referentes, in quorũ medio lutei apices conspiciuntur: quibus succedunt siliquae triangulares, semina nigra phalangii instar continentes. In Gallia Narbonensi circa Monspeliũ in agris frumentaceis prouenit: sed & in asperis & petrosis aliqui notarunt. Sunt qui Ornithogalum Dioscoridis censeant: alii an Scilla Epimenidia apud Theophrastum 7. hist. 11. de qua Plinius lib. 19. cap. 5. Epimenidii nomine, sit dubitant. Moly descriptio apud Dioscoridem conuenire videtur. Dicitur Ornithogalum spicatum, Lob. Ornithogalum Narbonense, Dod. fol. & Lugd. cui & Ornithogalum magnum Myconii. Ornithogalum maius Monspeliacum, Clus. Pan. Ornithogalum alterum, Camer. apud Matth. Bulbus ornithogalo similis, Caesalpino. IV. Cyperus esculenta radice rotunda: Theophrastus 6. de causis plantarum 16. Cyperi meminit, cuius radices sunt dulces, & cibo idoneae, quod huic nostrae conuenit aliis videtur eiusdem 4. hist. 10. Malinathalla, & Plinii lib. 21. cap. 15. & 29. Anthalium: Auctori libri de Plantis Aristotelis lib. 1. cap. 5. Margaritae Aegyptiae. Trasi, Matth. Cast. Caes. Lugd. Trasi Veronensium, vel esculenti Cyperi, Lob. Dulcichinum. Ges. hor. (cui & Schaenocaryon) Dod. fol. Cyperus dulcis Tab. Cam. cui & Granum azelon Arabum: Malinathalle Theophrasti, Columnae.

* III. ORNITHOGALVM maius Spicatum. *

Ὕδνα. TVBERA. CAP. CXXXIX.

Tvbera rotundae radices sunt, sine caule, sine foliis, flauescentes, vere fodiuntur. Cruda & cocta eduntur.

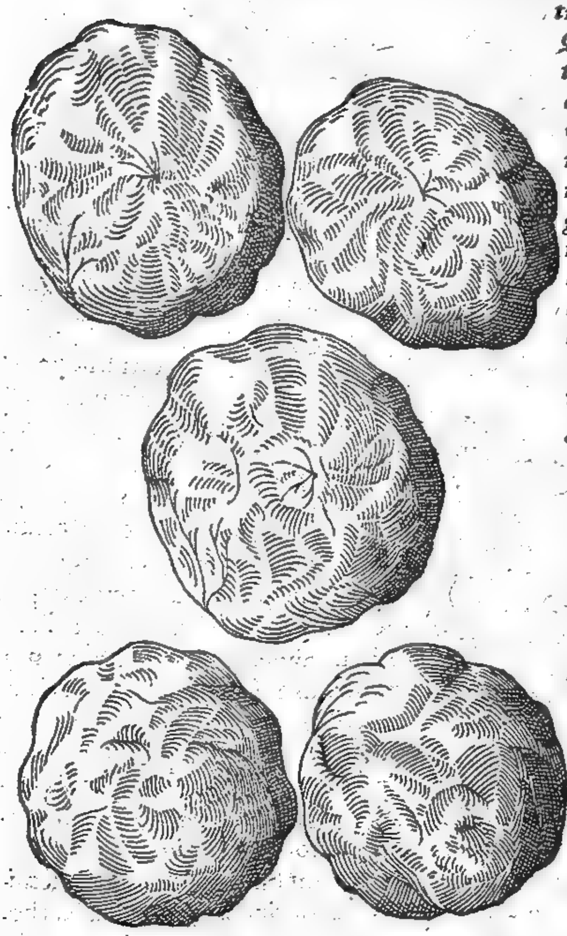
Tvbera, quae occulta quadam facultate terra in se parit, & conglobat, numerosa in Hetruria à rusticis effodiuntur, quòd magnatibus maxime expetantur in coenis. Duo eorum in Romano agro habentur genera: quorum alteri candida, pulla verò alteri pulpa subest. Rimosus vtriusque cortex, ac niger. Est & tertium genus in Ananiensi, & Tridentino tractu proueniens, laeui cortice, colore subrufo, caeteris longe minus, insipidum, & gustu iniucundo. Tuberum meminit Plinius lib. 19. cap. 2. sic inquiens: Et quoniam à miraculis rerum caepimus, sequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum est aliquid nasci, aut vivere sine vlla radice. Tubera vocantur haec, vndique terra circumdata, nullisq; fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec vtique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas vrgente, neque ipsa terrae cohaerent. Cortice etiam includuntur, vt planè nec terram esse possimus dicere, neque aliud, quàm terrae callum. Siccis haec ferè & sabulosis locis, frutetosisq; nascuntur. Excedunt saepe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera, arenosa dentibus inimica, & altera syncera. Distinguũtur & colore rufo nigroq; & intus candido. Laudatissima quae Aphricae crescunt. An ne vitium id terrae? neque enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est, & viuat ne, aut non, haud facilè arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio communis est ijs cum ligno. Lartio Licinio praetorio viro iura reddenti in Hispania Carthagine paucis his annis scimus accidisse, mordenti tuber,

Tuberum consideratio.

Plinius de Tuber.

Historia ex Plinio.

TVBERA.

Tuberum vires ex Gal.

Ex Auicenna.

Nomina.

tuber, vt deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari. Quod certum est ex ijs, quæ nascuntur, & seri non possunt. Et lib. eodem cap. 3. De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus, nec vltra annum durare, tenerrima autem verno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & seruntur, sicut Mytilenis. Negant nasci, nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris: est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ; qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de Tuberibus Plinius. Tubera (vt memoriæ prodidit Gal. lib. 2. de alim. fac.) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, vt quæ nullam euidentem habent qualitatem. Qui ergo his vtuntur, ad excipienda condimenta, tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, & innoxia, gustuq́ aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, vt alimentum nulla insigni facultate constans, corpori præbeant, sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale id ipsum est, quod ingestum fuerit: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In alijs eadem est proportio. Sed longè aliter de his scripsit Auicenna, cum inquit: Tubera terrena magis, quàm aquea sunt, omniaq́ prorsus sapore expertia. Atrabiliares & crassos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, vt frequenter deuorati apoplexiam, & paralysim concitent. Ad hæc concoctu contumacia sunt, & ventriculum aggrauant. Quæ Græcè ὕδνα, Tubera Latinè dicuntur: Arabicè Ramech, Alchamech, Tamer, & Kema: Italicè Tartuffi: & Tartufole Germanicè Hirtzbrunst: Hispanicè Turmas de tierra: Gallicè Truffles siue Truffes.

Σμίλαξ κηπαία. SMILAX HORTENSIS. CAP. CXL.

a Orib. ὑπο-πόρφυρα. i. subpurpureus.

HOrtensis Smilax frutex est, cuius semen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamen, tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus circumvolutos: qui tantum adolescunt, vt topiarias scenas repræsentare videantur: siliquas fœnigræci profert, longiores, torosiores: in quibus semina renum similia, sed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte [a] fuluescunt. Siliqua concocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Vrinam ciet, & tumultuosa somna facit.

Smilacis hortensis cōsideratio.

Manardi error.

Dolichos Galeni.

Manardi error, Dolichos Eruiliam esse volentis.

Phaseolorum coctura.

HOrtensis Smilax (vt suprà nobis dictum est in Phaseolis, sub quorum appellatione falsò credidit Manardus de eruilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phaseolorum genera, varijs coloribus depicta, quæ vulgò Italis dicuntur Fagiuoli Turcheschi. Siquidē præter id, quod (candidi) rubentes, (nonnulli melini, pleriq; diuersis, varijsq; maculis infecti) versicolores, & (vt Dioscorides inquit) renum figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores smilacis asperæ modo scandunt, ac vinciunt: sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Horum planta tota ferè facie vulgaribus Phasiolis persimilis visitur, peculiariter autem differt in siliquarum & seminum magnitudine, quæ omnia in hortensibus maiora, latioraq́ spectantur, differunt etiam caule. Seritur passim in hortis & viridarijs. Hos Galenus lib. 1. de alim. fac. ex auctoritate Theophrasti Dolichos appellat, sic inquiens. Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, vitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie visitur, in hoc Phasiolorum genere: quippe quòd nullo sustentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ ac rubigine depereunt. At vbi longissimo inhæserint pedamento, breui temporis spatio, ad culmen vsq; illi se circumuoluunt. Quo fit, vt longè aberrasse Manardum existimē, quòd asserat libro primo epist. 3. Dolichos nil aliud esse Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italorum nonnullis vulgò appellatur Rouiglione, alijs verò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq́ Paulus, Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quòd Eruilia (vt ipse asserit) rubiginem contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra subleuetur, quodq́ huiusce tantùm leguminis siliquæ vnà cum semine comedantur, vt Gal. lib. 2. de alim. facul. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Eruiliæ secti arborū rami apponantur, vt illos implicent, nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quod ea minimè illos scandere valeat, versicolorum Phasiolorum modo. Adhæc Eruilia quæ humi serpat, rubigine minimè deperit, vt Tridentinus ager vbique testare potest, quippe quòd ibi frequentissima seratur, dimittaturq́ nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat præterea (vt ipse Manardus scribit) quòd sola Eruilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quamuis decocta vnà cum siliquis mensis apponatur, nunquam tamen aliquem me vidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis deuorauerit: est enim eruiliæ inuolucrum suibus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Vnde equidem omnes, quod viderim, Eruiliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq́ siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suibus relinquunt. Secus autem cum huiusmodi Phasiolorum corniculis euenit: quandoquidem cùm tenella adolescunt, anteaquam consenescant, aqua prius elixa, non modò in acetarijs integra, nullisq; abiectis putaminibus assumuntur in cibum, sed butyro vel oleo frixa addito gingibere, & omphacio iucundissimè deuorantur. Aluum emolliunt & pectus dilatant, semina in cibum sumpta magis inflant, & ventriculo laborem faciunt, quàm vulgares Phasioli, copiosiusq́ semen generant, & venerem stimulant, præsertim quæ cum longo pipere, galanga, & sacchato asperguntur, quod quidem longè valentius præstant,

SMILAX HORTENSIS.

ſtant, ſi ex lacte bubulo pingui elixentur. Hinc itaque fit, vt certò potius credam, hoc phaſiolorum genus dolichos eſſe, quàm eruiliam Manardo vocatam. Illud inſuper hac in re ſentit Manardus, quòd Dioſcorides Phaſeolorum appellatione, de quibus ſuprà mentionem fecit, non quidem communes ac triuiales, ſed Eruiliam ſignificauerit: Smilacis verò hortenſis nomine, de qua hic ſermo, vulgares illos phaſeolos repræſentauerit. Qui (vt ſuam tueatur ſententiam) conſentaneum minimè videri inquit, quòd duobus diuerſis capitibus eodem libro de Phaſeolis ſcripſerit Dioſcorides. Sed haudquaquam à ratione & veritate eum alienum exiſtimarem, qui reſponderit, primum tractaſſe Dioſcoridem de vulgaribus & candidis Phaſeolis, qui paßim in campis aliorum leguminum more ſeminantur, vbi de omni ſegete, & leguminibus diſſeruit. Deinde verò de verſicoloribus, qui in hortis & viridarÿs ad opera topiaria explenda ſeruntur, inter ea, quæ in hortis & viridarÿs coluntur. Quamobrem vt hortenſes à campeſtribus ſecerneret, inquit: Hortenſis Smilax frutex eſt, &c. Quod manifeſtè declarat, eum hic de hortenſibus, illic verò de ÿs, quæ in campis proueniunt, intellexiſſe, atq; eos ita ſeiunxiſſe. Qua in re non potui non quandoq; admirari Manardum, medicum alioquin ingenio & doctrina inſignem, quod tam facilè adductus eſſet, vt aſſeueraret dolichos eſſe eruiliam, cùm eum legiſſe exiſtimandum ſit, Galeno & Paulo eruiliam ochrum vocari. Planta, quæ σμίλαξ κηπαία Græcis: Smilax hortenſis Latinis appellatur: Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, & Fagiuolo Turcheſco: Germanis Welſch Bonen: *Hiſpanis Feyones: Gallis, Faſeolos de Turquie & Faies peinctes.*

Nomina.

Smilax hortenſis, quod Smilacis modo arbores conſcendat, δολιχὸς Hippocrati, aliis λόβος, aliis φασίολος. Smilax hortenſis, Brunf. Trag. Fuch. Matt. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lacu. Caſt. Lug. Tab. Cam. Phaſelus Brunf. Cæſal. Phaſeolus, Dod. gal. Cord. in hiſt. Geſ. hor. Cluſ. Pann. Phaſeolus vulgaris, Lob. Dolichos, Anguillaræ, Dod. fol. Lacu. Plurima nunc habentur Phaſeolorum genera: eſt namque vulgaris, ſunt Braſſiliani, Indici, Americani, & horum omnium plurimæ differentiæ: etenim in vulgari obſeruare licet diuerſitatem in floris colore, qui vel niueus, vel flaueſcens, vel purpureus ſiue amethiſtinus: in fructu maior coloris varietas, ſunt niuei, flaui, ex flauo obſoleti, purpurei, rubri, latericei ferè coloris, amethiſtini, cœrulei, nigri: vel albi nigris venis & lituris diſtincti, ſic & carnei & etiam cinerei ſimilibus venis notati. Sed de his & aliis ſuo loco plenius.

MEDICA DIOSCORIDIS.

Μηδικὴ. MEDICA.
CAP. CXLI.

MEdica, cum recenter prodiit, foliis & caule trifolio pratenſi ſimilis eſt: procedens verò folia contrahit, caules edens trifolii, & ſiliquas corniculorum modo intortas, in quibus ſemen lentis magnitudine dependet. Id ſiccatum, iucundi ſaporis gratia, conditaneo ſali admiſcetur. Viride, quibus refrigeratione opus eſt, illitu ſuffragatur. Herba tota pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

MEdicam inde nominationem inueniſſe certum eſt, quòd primùm, Plinio lib. 18. cap. 16. auctore, ex Media in Italiam aduecta fuerit. Verùm etſi hæc quondam in vniuerſa Italia ſereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognoſceretur, iam tamen pauci ſanè reperiuntur, qui Medicam viderint, ne dum ſerant: quanquam non deſunt, qui eam ſe conſecutos exiſtiment. Non defuerunt, qui mihi varias plantas pro Medica oſtenderent. At quoniam paucis admodum notis medicam referebant, non libuit vllam Medicæ imaginem hic exprimere. * *Et cum ab amicis hoc anno ſemen accepiſſem, illudque magna cum diligentia terra mandaſſem, accidit ſolo forſitan repugnante, vt nulla exorta ſit planta.* * *Hæc (vt Plinius tradit loco citato, & antiquorum*

Medicæ conſideratio.

rum pleriq; testantur) vno tantùm satu plus tricenis annis perdurat. Eadem (vt quidam referunt) abundat Hispania, vbi magna admodum cura colitur ad iumentorum & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa vocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (vt lib. 2. cap. de Cot inquit Auicenna) vocatur etiamnum Aphris Alfasafat. Nascitur & in Gallia, si Ruellio credimus, ibiq; maius trifolium appellatur. Medica sic Latinis & Italis, vt Græcis μηδικὴ nominatur: Mauritanis (vt modò dictum est) Cot & Alfasafat: Hispanis Alfalse, Eruaje & Alfalfa: Gallis saint Foin vel grand Treffle.

Nomina.

Medicæ nunc apud Italos & Gallos vsitatæ figuram (cùm Matthiolus non habeat) addere voluimus, hæcq; dicitur Medica, Dodo. gal. & fol. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lacu. Cast. Cam. Cæsal. Medica sarina, Lugd. Fœnum Burgundiacum, Lob. cuius hæc esto descriptio, cum Medica Dioscoridis conueniens. Ex radice longa, tenui, lignosa, complures cauliculi cubitales, rotũdi, virentes, infirmi, vt plurimum procumbentes prodeunt, circa quos folia trifoliorum forma, initio latiora, dein minora, oblonga, per ambitum serrata: flores Trifoliorum forma in foliorum alis quasi in spicam exeunt, colore cœrulei: quibus succedunt siliquæ cochlearum similitudine, sed angustiores, vt cornu arietis intortæ, in duas tresve spiras contractæ, quæ semen minutum, oblongum & flauescens continent. Variat floribus cœruleis, violaceis, ex cœruleo purpureis, subnigris, mixtis & etiam luteis in Hispaniæ syluestribus, vt & Galliæ Narbonensis reperitur. Apud Hispanos fœni gratia in agris seritur, & singulis æstiuis mensibus demeti solet, siquidem multos annos radice viuat.

Ἀφάκη. APHACA. CAP. CXLII.

APhaca [a] in aruis nascitur, altior lente, tenuibus foliis: siliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternave semina nigra lente minora, continentur, quæ adstringendi vim habent: quare torrefacta, stomachi, aluiq; fluxiones sistunt, si fresa lentis more decoquantur.

[a] Me. θάμνος ὅς.i. frutex est.

Aphacæ consideratio.

NOn solùm in vniuersis Italiæ locis Aphaca sponte nascitur inter segetes, sed & à multis in campis seritur leguminum & erui modo, ad columbarum saginam. Folio germinat vicia maiore, crassioreq;, quadrangulari caule, flore subrubeo, siliquis inde dependentibus pisorum instar, breuioribus tamen, sed lenticula maioribus, in quibus includitur semen, vicia quadantenus maius. Goritiensi agro frequentissima nascitur inter segetes, & prope sepes. Quo fit, vt maximè aberrent, qui censent Aphacam nihil à Vicia differre, quæ inter segetes vbiq; copiosè prouenit, & seritur quoq; ad columbarum, aliarumq; volucrum saginam. Quippe quòd hæc minori sit folio, Aphaca angustiori, in acutum desinente: tenuiori caule: bicubitali, qui clauiculis è ramusculorum summitatibus prodeuntibus, segetibus sese implicat, flore in purpuram rubescente, siliquis longioribus, gracilioribus ac rotundioribus, nigro semine stipatis, Orobi magnitudine. Eaq; propter de Aphaca & Vicia differens Galenus lib. 1. de alimentorum facultatibus, ita scribit: Aphaca & Viciæ seminum figura non rotunda

Quorundam lapsus, Aphacam cum Vicia confundentium.

Galenus de Aphaca & Vicia.

I. APHACA.

II. VICIA.

est, veluti fabarum, sed aliquantò latiuscula, similiter lenti. Hæc quoq; cum sua planta, & valuulis integra rustici reponunt, vt brutis pecudibus pabulo sint. Per famem tamen quosdam noui, qui hæc quoq; comederint, potissimùm vere cùm etiamnum virent, quemadmodum fabas, & cicera esitare consueuerunt. Semina autem hæc non solùm insuauia sunt, sed

concoctu

concoctu etiam difficilia, & aluum retinentia. Perſpicuum ergo eſt, cùm huiuſmodi naturam obtineant, alimoniam quoq; quæ ex ipſis in corpus permanat, improbi craſsiq; ſucci eſſe, idoneam ad humoris melancholici generationem: hactenus Galenus. Aphacæ ſemen, viciæ modo amarum eſt, & terrenæ eſſentiæ, ideoq; abſterſoriæ eſt facultatis, adſtringendi quoq; vim habet. Vicia excalfacit, & ſiccat, mundat, abſtergit & adſtringit. Viribus non differt ab Aphaca. Sed non deſunt, qui ſcribant, Aphacæ & Viciæ farinam, vrinas ciere, tabidosq; iuuare, vbi ex ptiſana frequenter ſumatur. Illinitur quoq; vtiliter vino ſubacta, ad ſerpentium, hominum, canum, cæterorumq; quadrupedum morſus: melle excepta, & illita lentigines, varos & cætera cutis vitia delet. Cæterùm illud animaduertendum eſt, quòd Theophraſtus lib. 7. cap. 7. & 11. de plantarum hiſtoria Aphacam inter intybacea, vel cichorij genera connumerat. Quare mirandum non eſt, ſi etiam in alijs quibuſdam à Dioſcoride diſcrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis oſtendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in hiſtoria variaſſe: nam lib. 27. cap. 5. Dioſcoridis Aphacam ad verbum retulit: libro verò 21. Theophraſtum ſecutus, eam inter cichoracea repoſuit. Quæ Græcis ἀφάκη: Latinis item Aphaca & Aphace nuncupatur: Arabibus Apaki, Afaki ſiue Albikia: Italis Aphaca: Germanis Wilde Wicken vnd Vogels Wicken: *Gallis Veſſe ſauuage. Vicia Græcis βίκιον: Italis Veccia: Germanis* Wicken: *Gallis Veſſe.*

Aphacæ vires.

Aphaca intybi genus.

Nomina.

Vicia à vinciendo Varroni, quòd capreolis ſe vincire ſoleat: hæc ſatiua eſt & ſylueſtris, vel anguſtiore vel latiore folio: & horum rurſus differentiæ. I. Vicia latiore folio. C.B. Aphaca, Matth. Aphace, Fuch. Vicia maior ſylu: Trag. Vicia, Dod. gal. & fol. Lacu. Geſ. hor. Lob. Vicia ſylu. Lon. Vicia vera, Lug. Cracca maior, Tab. II. Vicia anguſtiore folio C.B. Eruum, Brunf. Vicia maior & Orobus, Trag. Vicia, Matth. Cord. in Dioſc. Fuchſ. Lon. Vicia vulgaris ſatiua, Cluſ. Pan. Aphaca vera, Lugd. Arachus Dod. gal. Craccæ primum genus, Dod. folio.

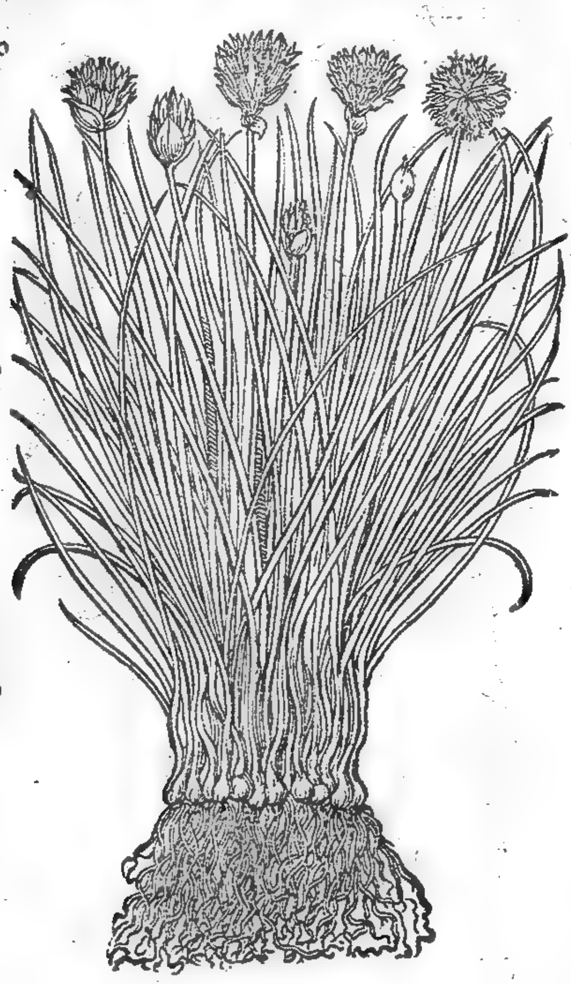
Πράσον κεφαλωτόν.

PORRVM CAPITATVM. CAP. CXLIII.

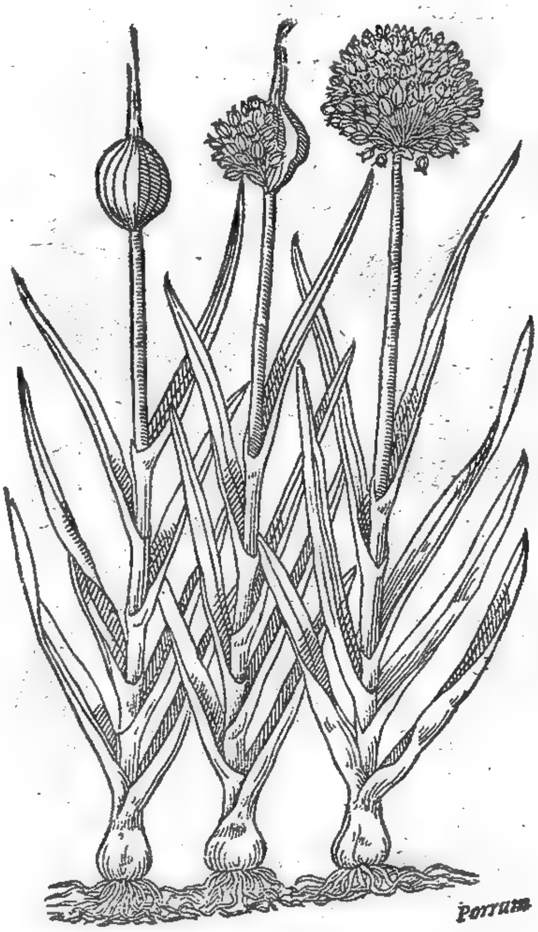
CApitatum porrum inflationem facit, noxium ſuccum creat, tumultuoſum ſomnium parit, vrinam ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menſes pellit: ſed lædit exulceratam veſicam renesq;: cum ptiſana verò coctum, eſu pectoris vitia extrahit. Coma eius in aqua maris, & aceto cocta, in deſeſſionibus ad præcluſiones vuluæ, & duritias, vtilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulceſcit & multò minus inflat. Semen acrius eſt, & quandam adſtrictoriam vim habet: quare ſuccus cum aceto, addito thure aut manna, ſanguinis profluuia ſiſtit, maximè ſi naribus erumpat. Venerem ſtimulat: contra omnia thoracis vitia, a tabemq; pro delinctu efficax eſt: arteriam eſu purgat: ſed ſi aſſiduè eſtur, viſus obſcuritatem inducit: ſtomacho aduerſatur. Succus ex melle potus aut illitus, contra beſtiarum morſus auxilio eſt. Ipſum quoq; cum aceto aut thuris polline, lactè aut roſaceo, vtiliter aurium doloribus, & ſonitui inſtillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoe, qua ad obſonia vtuntur: epynictidi medentur: cruſtas ex ſale illita rumpunt. Veteres ſanguinis reiectiones cohibent, ſeminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ.

a Omnia exẽ. καὶ πρὸς τὰ ἐν θώρακι πάντα σὺν μέλιτι ἀντὶ ἐκλεικτοῦ. ποιεῖ καὶ πρὸς φθίσεις βρωθὲν, καθαίρει δὲ καὶ τὴν ἀρτηρίαν. i. & ad omnia thoracis vitia cum melle pro eclegmate vſurpatur. Facit etiã ad phthiſim comeſtum, ſed & arteriam purgat.

PORRVM SECTILE.

PORRVM COMMVNE.

Porrum

Porri consid.

Porrum, quod copiosum quadragesimalis nostri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs vnà cum oleribus venale copiosumq; reperitur, omnibus notissimum est. Cæterùm etsi magnopere laborent hortorum cultores, vt eorum porri, longi, crassi, candidi ac teneri euadant, nesciunt tamen eos capitatos efficere: quamuis ij apud veteres in frequentissimo vsu fuissent, quòd longis, qui propriè sectiui appellantur, sapidiores, gustuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præstantioribus scripsit Dioscorides, non tamen quòd à sectiuis genere differrent, è quibus mangonio capitati fiunt, tegula in transplantatione supposita, incisis prius ante medullam folijs, ne adolendi facultas in sublime feratur, nec ad radices, sed in ipso capite consideat: vel sarculo conuelluntur radices, vt delumbatæ alant, neq; distrahant, vt scriptum reliquit Plinius lib. 19. cap. 6.

Capitatum porrum.

Sectiuū porrum ex Columella vt faciendum.

Quæ quidem Columellæ accepta referre debemus: Quippe qui lib. 11. de re rustica cap. vltimo: Porrum, inquit, si sectiuum facere velis, densius satum præceperunt priores relinqui, & ita cum increuerit, secari: sed nos docuit vsus longè melius fieri, si differas, & eodem more quo capitatum modicis spatijs, id est, inter quaternos digitos depangas, & cum conualuerit deseces. In eo autem quod magni capitis efficere voles, seruandum sit, vt antequam translatum deponas omnes radiculas amputes, & fibrarum summas partes intondeas: tum testulæ vel conchulæ quasi sedes, in singulis subiectæ seminibus adobruuntur, vt fiant capita latioris incrementi. Cultus autem porri capitati assidua sarritio, & stercoratio est, nec alius tamen sectiui, nisi quòd toties rigari & stercorari, sarririq; debent, quoties demetitur: hæc ille.

Porri descrip.

Est Porrum capitatum, folijs allio similibus, latioribus tamen, ac longioribus, carinatis, & in acumen desinentibus. Ceruix illi longa bulbosaq;, candicans, crassiori summitate: radicibus multis ijsq; tenuibus capillata, & numerosis tunicis circumpacta: binum in caulem prosilit, cepæ modo, longum cauumq;, floribus in cacumine in orbem conglomeratis: semine nigro, capaceo non absimili. Seritur in hortis.

Porri facult. Matthiolo.

Illinuntur decocta folia ad tumentes, dolorificasq; hæmorrhoidas, magno sanè auxilio. Folia melle subacta illinuntur vtiliter ad phalangiorum & cæterorum venenosorum ictus: caput cum ceruice coctum, & ex melle delinctum, præstat ad omnia tracheæ arteriæ, & pectoris vitia. Sumitur sub cineribus tostum, ad fungorū venena. Crapulam & ebrietates discutit. Semen ex passo potum, vrinæ difficultates soluit. Porrum non transplantatum cum terrenis vermibus, in oleo decoctum ad tertias, contumacia aurium vlcera sanat, si quotidie oleū in aures infundatur.

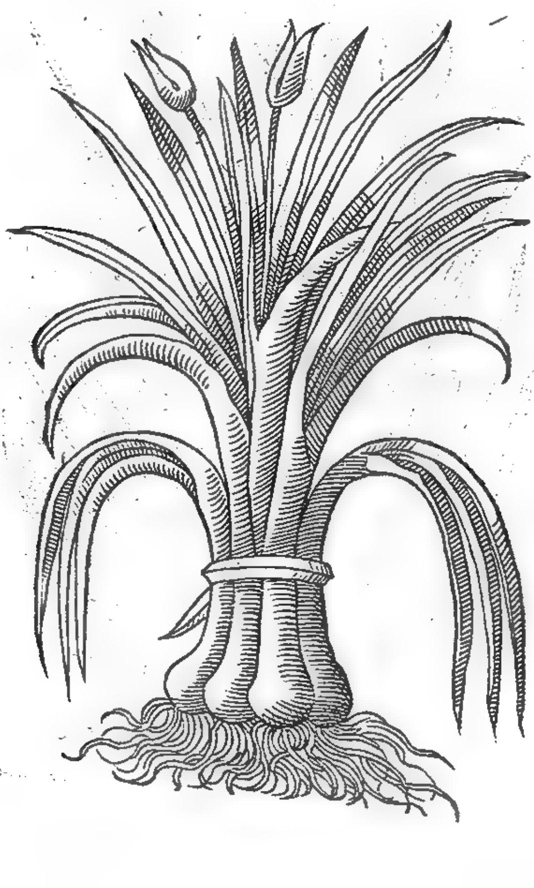
Porri facult. ex Galeno.

Porri facultates recensuit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, vbi simul etiam de allio, & cæpis agens, sic inquit: Harum plantarum radicibus percrebrò vescuntur homines, rarius caule folijsq;, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinososq; incidunt. Bis tamen aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur, quanquam ne sic quidem vim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurissimam alendi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil prorsus obtinebant. Cæterùm allium non modò vt obsonium, verùm etiam vt medicamentum sanitati accommodum, quòd obstructa soluere & discutere possit, vsurpatur. Aliquantisper elixum, vsq; dum acritudinem abijciat, viribus quidem suis imbecillius fit, sed succi prauitatem non amplius seruat, quemadmodum nec porri, nec cæpæ, cùm bis fuerint decocta. Porrum SECTILE *non differt à capitato, nisi quod capite sit tenuiore ac etiam ceruice. Ea omnia præstare valet, quibus capitatum pollere diximus.* Πράσον κεφαλωτὸν *id vocant Græci, quod Latini Porrum capitatum: Arabes Curat seu Kurat: Itali Porro Capitato: Germani* Lauch: *Hispani Puerro: Galli Porreau. Porrum sectile, Græcis* πράσον τμητὸν, *Itali Porro minore.*

Ἀμπελόπρασον. AMPELOPRASVM. CAP. CXLIIII.

Ampeloprasum stomacho magis quàm porrum aduersatur: plus autem excalfacit, vrinam & menses vehementius ciet. Id contra serpentium morsus esse conuenit.

I. AMPELOPRASVM.

* II. AMPELOPRASVM proliferum. *

PRouenit agreste porrum plerunq; in vineis, vnde à natalibus ἀμπελόπρασον quasi vineale porrum, Græcis appellatur. Nascitur hoc in vniuersa Hetraria non solum in vinetis, sed etiam frequens admodum secus sepes in agrorum marginibus, & in amœnis collium locis. Rura nostra ipsum vulgari sermone appellant Porrandello. Porri faciem repræsentat, sed folijs, ceruice capiteq; longè minoribus, & ad mandendum durius acriusq;. Estur à rusticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij vice: quanquam mansu durius sit, gustu acrius, & concoctu difficilius. Est præterea Ampeloprasum (vt lib. 6. simplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius & siccius domestico, sicut agrestia omnia reliqua domesticis: ac proinde stomacho, quàm illud nocentius: sed & crassos, ac lentos humores potentius incidit, valentiusq; infarcta organa obstructione liberat. Hac quoq; ratione vrinas, & menses sæpe prouocauit, vbi à crassis & lentis retinebantur humoribus. Adeò vero est calidum, vt illitum cataplasmatis modo exulceret. Dictum est autem antè, quod quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis: hactenus Galenus. Cæterùm illud silentio haud dissimulandum puto, quod Galenus minus fortasse rectè id tribuerit Ampeloprasо, quod nominis significationi reclamat, & potius scorodopraso competere videtur, cum loco citato inquit: Si inter allium & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampeloprasi inuenetis. Quandoquidem scorodoprasum, teste infra Dioscoride, vt allij & porri vires, ita & nomen sibi vendicauit: ampeloprasum verò dictum est, quod in vinetis nascatur. Id quod ipsemet Galenus confirmat libro 8. simplicium medicamentorum his verbis. Scorodoprason sicut gustu, & odore mediam allij & porri qualitatem possidet, ita et vires. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus: Ampeloprasi (inquit) à porro tanta est differentia, quanta in alijs congeneribus plantis inter syluestria & satiua inuenitur. Sunt qui hoc in totum sequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm cepas, eaq; ex parte cibo commodius, & prauo minus succo obnoxium efficitur. Quod ἀμπελόπρασον Græci, Latini Porrum agreste, & Ampeloprasum dicunt: Mauritani Nabati: Itali Porro saluatico & Porrandello: Germani Wildlauch: *Hispani Ayos & Puerros de las vinhas: Galli Porree de chien, siue Porreau sauuage.*

Agrestis porri consid.

Ampeloprasi vires ex Gal.

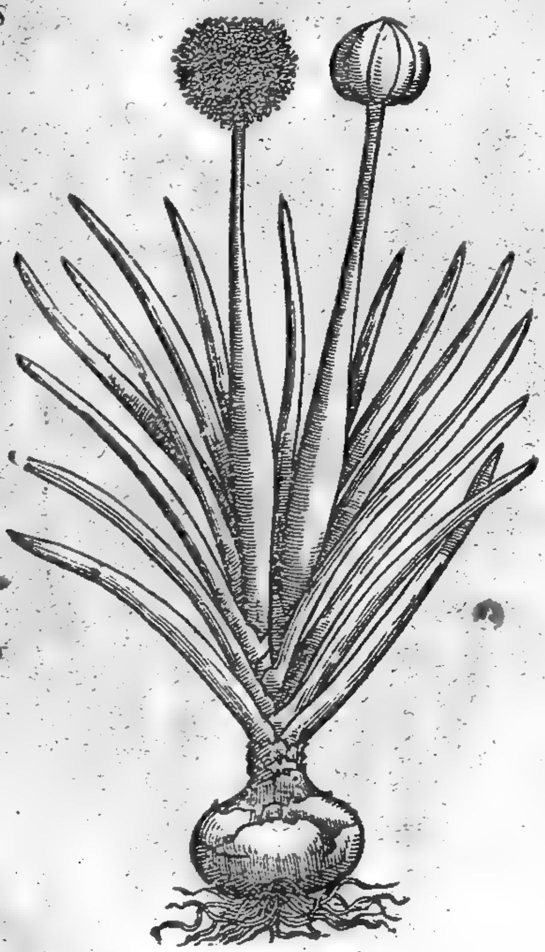
Nomina.

Ampeloprasum PROLIFERVM, ex radice rotũda candicante oblongis fibris capillata, caulis exsurgit cubito minor, viridis, rotundus, læuis baccis, in quo quaterna plerunq; folia oblonga, angusta: caulis summitati caput insidet, duabus membranis laxis in oblongam caudam ambeuntibus obuolutum, quibus apertis in medio quasi bulbi simul congesti conspiciuntur, vnde flores purpurascentes, ex oblongis pediculis dependentes prodeunt: quibus succedunt quasi cornicula semen nigrum continentia. Huius plures differentiæ, de quibus in historia nostra. Hoc Ampeloprasi Matthioli nomine Camerarius in sua editione exhibuit, & Ampeloprasum proliferum Lobelo dicitur: cui simile Allium, siue Moly montanum secundum gramineo folio, Clus. Pan. & Bulbi syluestris species prima apud Cæsalpinum.

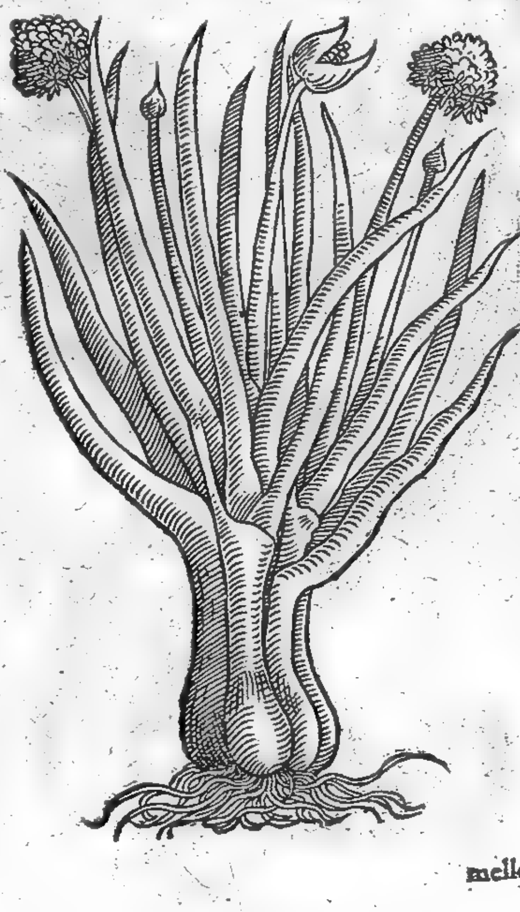
Κρόμμυον. CAEPA. CAP. CXLV.

CÆpa longa acrior est, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & sicca quàm viridis, & cruda quàm cocta, aut sale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, sitim mouent & extenuant, fastidium pariunt & expurgant, aluo vtiles sunt. Eæ detractis purgamentis in oleum coniectæ, hæmorrhoidas, reliquosque excretionum exitus reserant, subditæ pro balanis. Succus cum

CAEPA CAPITATA.

CAEPA SECTILIS.

melle

melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus suffusionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: suppressos menses pellit: caput purgat, naribus infusus: canis morsibus cum aceto, ruta & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in sole vitiligines sanat: & cum pari spodio, scabras lippitudines sedat, varos cum sale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe vtilis est: citæ aluo prodest: in auribus sonitum, ac grauitatem emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, valet: alopeciæ earum succo perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos euocat. a Largiore cibo cæpa capitis dolores ciet, coctaq; vehementius vrinam pellit: eos lethargicos efficit, qui valetudinibus aduersis, ea etiam cocta, plus æquo vescantur: elixa & cum passis vuis & fico illita, tubercula concoquit & celerrimè rumpit.

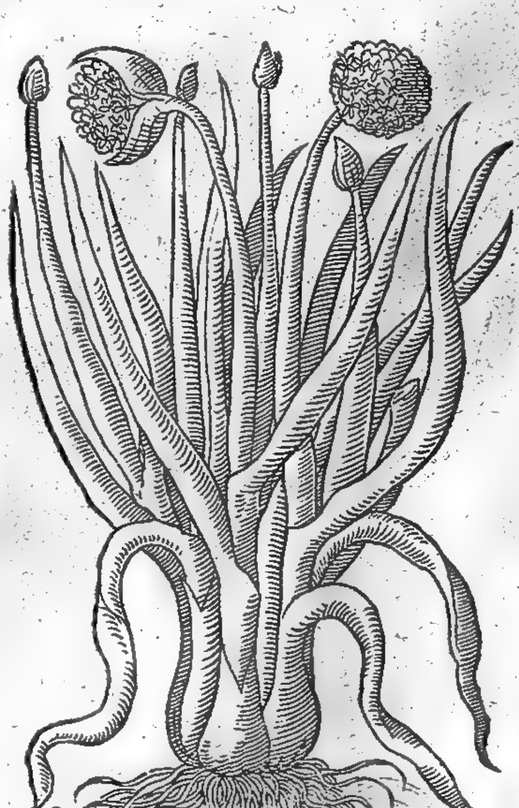
a Meũ & Dra. ἔστι δὲ καὶ κεφαλαλγὲς, πλεονασθέντα δ' ἐν νόσοις ληθάργους ποιεῖ, ἑψηθέντα δὲ οὐρητικώτερον γίνεται. i. capitis dolorem inducit, si verò vberius edatur in morbis, lethargos facit, cocta verò magis diuretica euadit. Cat. verò sic ἔστι δὲ κεφαλαλγὲς πλεῖον βρωθὲν, ἑψηθὲν δὲ οὐρητικώτερον γίνεται, πλέον δ' ἐσθιόμενον ἐν νόσοις ληθαργικοὺς ποιεῖ. i. capitis dolorem inducit largius comesta. Cocta verò magis vrinam mouet. Vberius verò comesta in morbis lethargicos facit.

Cæparum histor. ex Theophrasto.

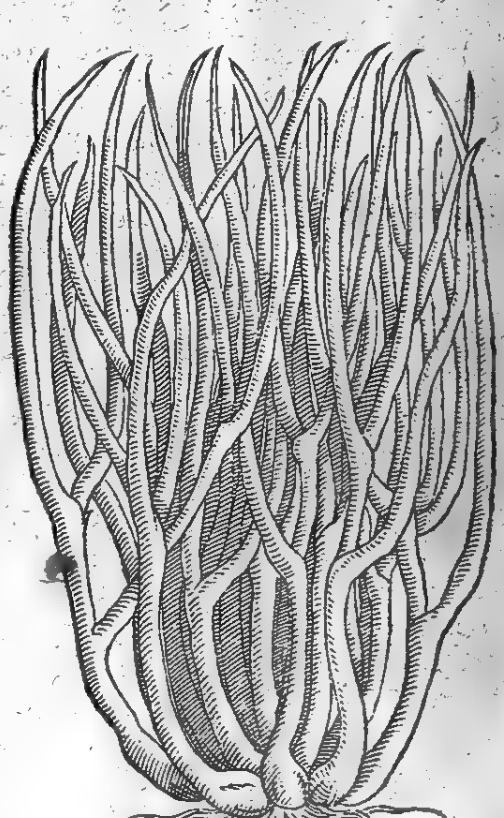
Cæparum plura diuersaq; Theophrasto notantur genera lib. 7. cap. 4. de plantarum historia, vbi sic habet: Differunt & cæpæ & allia genere. Sed Cæparum genera plura, vt quæ à locis nomina accepere: Gardiæ, Cnidiæ, Samothraciæ: item Setaniæ & Fissiles, & Ascaloniæ. Ex his Setaniæ minimæ, sed largè dulces. Fissiles verò & ascaloniæ, tum cultu, tum natura inter se differunt. Fissilem etenim hyeme sua cum coma, inertem relinquũt, vere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, simulq; inferius finditur, vnde fissiles appellatæ sunt. Quidam vel omnibus detrahenda folia censent, vt vim suam imo contineant, neq; effusæ semine scant. Ascaloniarum peculiaris quædam natura notata est: etenim solæ fissiles, & quasi steriles, ab radice consistunt, nec ea parte crescere ac proficere possunt. Quamobrem non eas deponunt, sed semine serunt: deinde circa ver, cum germinatum sit, transferunt. Perficiuntur adeò celeriter, vt cum cæteris, aut etiam prius euelli possint. Plus temporis dimissa in terra, putrescunt. Plantatæ caulem edunt, semenq; tantummodo fundunt: tum exinaniuntur atq; inarescunt. Harum igitur talis natura est. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Isum cætera quidem candidis similes constant, sed colore candidæ admodum proueniunt, Sardinianisq; similiter ferre affirmant. Cretensium peculiaris maximè natura notatur, sed Ascalonijs quodammodo proxima, ni forte vel eadem dici debeat. Est enim in Creta genus quoddam, quod semine quidem satum in radice crassatur: depositum verò, in caulem semenq; totum funditur: sine capite, saporeq; dulce est. Id enim quasi è contrario cæteris habet: omnes namq; depositæ melius, celeriusq; perficiuntur. Omnes post arcturum proueniunt, tepido adhuc solo, vt depositas imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circumciso, sed germinationes haud similes fieri solent. Parte namq; inferiore cæpa nascuntur, superiore herba tantùm erumpit: sectæ verò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum sine capite est, & quasi longa ceruice consistens: ob id germinatio tota in fronde, sæpiusq; retondetur, vt porrum: qua de causa semine seritur id, nec deponitur. Cæpas hisce ferè differentijs discernere licet: hactenus Theophrastus. Nascuntur Cæpæ in vniuersa Italia frequentissimæ, quæ etiam inibi multiplici signantur genere, vt refert Plinius lib. 19. cap. 6. & vt nos quotidie videmus. Cæpæ folijs proueniunt longis, fistulatis, teretibus & acuminatis. Caule verò cubitali maioriq; tubæ faciem præ se ferente, inani ac fragili, in cuius summitate flores exeunt in globum sese stipantes, è quibus semen oritur nigrum, porraceo simile. Radice nititur bulbosa, sessili, rapi rotundi instar, & inferiori parte fibrata: sed etiam in his notantur differentiæ.

Gethyum.

CAEPA FISSILIS.

CAEPA ASCALONICA.

Quando-

Quandoquidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam verò ſeßiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & ſubrubentes aliæ, quædam virides, & candidæ nonnullæ. Quin & ſapore vel acerrimæ, vel mediocri acrimonia præditæ ſunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ ſunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametſi ad ſummum rubeſcant, ac craßioribus tunicis compactæ ſint, leuiuſcula tamen acrimonia pollent, manſuęque tenerrimæ comperiuntur: ob idq́; in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres notantur, quæ magis rubent: contra verò albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proueniant. Quam ob cauſam ad medicamenta potius, quàm ad cibos ſeruantur: quanquam ſecus fortaſſe in Græcia eueniat, quòd flauas candidis acriores eſſe memoret Dioſcorides. Cæpa SECTILIS, *folijs exit, caule, floribus & ſemine, vulgaris cæpæ ſimilibus, ſed longè minoribus, tenuioribusq́;. Bulbis verò ac ceruice, oblongis, tenuibus & minimè capitatis: ob idq́; germinatio tota in folijs, ſæpiusq́; retondetur, vt porrum. Seritur in hortis ad obſonia, & condimenta paranda. Iiſdem pollet facultatibus, quibus vulgaris cæpa dotatur. Cæpa* FISSILIS, *facie tota Aſcaloniam refert, niſi quòd omnibus ſuis partibus maior ſpectatur. Bulbi plures ab vna tantum radicum coma oriuntur, longa tenuiq́; ceruice nitentes, Aſcaloniæ modo, ſed acredine differentes. Habentur paßim in hortis, in Hetruria. Eæ omnia poſſunt, quæ & cætera genera. Connumerantur etiamnum inter cæparum genera (vt locis ſupra citatis Theophraſtus & Plinius teſtantur) quæ* ASCALONIÆ *ab Aſcalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his ſimiles ſunt Theophraſto ſectiles nominatæ, nobis verò in Hetruria vulgò Cipolle maligie.* ASCALONIA, *folijs prouenit tenuibus, longis, teretibus, fiſtuloſis, in acutum deſinentibus, ceruice pariter tenui, bulbis numeroſis, ab imo radicum ceſpite prodeuntib. paulò nucis auellanæ maioribus, parui fici faciem repræſentantibus, ſapore admodum acri, haud tamen ingrato. Seruntur Aſcaloniæ cæpæ in hortis ad ciborum condimenta. Excalfaciunt & ſiccant: incidunt, aperiunt, prouocant, deijciunt. Non ſolum ea omnia præſtare poſſunt, quæ cætera cæparum genera, ſed cibi appetentiam faciunt: vermes inteſtinorum necant, & caput non adeò lædunt. Datur Cæpa vtiliter deuoranda, elixa, aut ſub prunis toſta, cum ſaccharo, anheloſis, aſthmaticis, & tuſsientibus, addito butyri momento. Excauatur alba ea parte, qua ſunt radices, & præſtanti repletur Theriaca, citrei mali ſucco ſubacta: & deinde occluſo foramine, ſub calidis cineribus coquitur, donec probè fuerit macerata: deinde premitur & excipitur cremor, ijs ſanè perutilis, qui peſtilentia laborant, ſed illico ſudare oportet affectos. Excauatur item, & cumini puluere repleta coquitur, & exprimitur eodem modo, inſtillaturq́; vtiliter ſuccus ad aurium ſurditatem. Craſſior Cæpæ ſquama ſub feruenti cinere toſta, antiquum capitis dolorem ſedat, vbi fruſtulum eius calidum in dolentis lateris aurem introducatur, ſuper aſperſo roſaceo & laurino oleo, ſuccidaq́; addita lana, quæ totam operiat aurem. Cæpæ ſuccus cum acerrimo aceto miſtus, ſanguinem è naribus manantem ſiſtit, ijs immiſſus. Cæpa (vt memoriæ prodidit Gal. libr. 7. ſimp. med.) ex quarto eſt ordine excalfacientium: eſſentia autem eius potius craſſarum eſt partium. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum appoſita, tum cum aceto inuncta. In ſole alphos abſtergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius reſtituit. Porrò ſi ſuccum eius exprimas, quod reliquum eſt, admodum terreæ ſubſtantiæ eſt, eiusq́; calidæ: at ſuccus aqueæ, aëreæq́; caliditatis. Hic igitur ijs, qui ſuffuſi ſunt, aut aciem oculorum obtuſam præ craßitudine humorum obtinent, inunctus prodeſt. Ex huius temperatura tota cæpa flatuoſa eſt manducata. Itaq; quæ temperatura ſunt ſicciore, minus flatuum generant: hæc Galenus. Quod autem Cæpæ corporibus præbeant alimentum, ſuprà in porri mentione retulimus ex ipſo Galeno, qui de ijs ſimul diſſeruit. lib. 2. de alim facult.* Κρόμμυον *Græcè, Cæpa & Cæpe Latinè vocatur: Arabicè Baſil ſeu Baſſal: Italicè Cipolla. Germanicè* Zwibel: *Hiſpanicè Cebolha: Gallicè Fiboule & Oignons. Cæpa ſectilis, Græcis* κρόμμυον τμητὸν: *Italis Cipolle ſettiuole. Cæpa fiſſilis, Græcis* κρόμμυον σχιστὸν: *Hetruſcis Cipolle malige. Cæpa Aſcalonia, Græcis* κρόμμυον ἀσκαλώνιον: *Italis Scalogna.*

Cæparum variæ ſpecies. — Aſcaloniæ. — Cæparum vires Matth. — Cæparum vires ex Gal. — Nomina.

Σκόροδον. **ALLIVM. CAP. CXLVI.**

ALlium quoddam ſatiuum atq; hortenſe habetur, quod in Ægypto, ſingulari vt porrum capite conſtat, [dulce, in purpureum vergens, paruum: reliqua verò magna & candida,] ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id eſt ſpicas, Græci nominant. Aliud eſt ſylueſtre, quod ophioſcorodon: id eſt anguinum, vocant. Vis allii acris eſt: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, ſtomachum exiccat, ſitim gignit, flatum permouet, ſummam corporis cutim exulcerat: aciem oculorum eſu hebetat. a [Eoſdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoſcorodon dicitur] latas ventris tineas in cibo ſumptum abigit, vrinas detrahit: contra viperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodeſt, ita vt non aliud magis, ſi cum vino iugiter aſſumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabioſorum morſus, & illitu & cibo valet. Magnæ & allio vtilitates contra aquarum mutationes: vocem clarificat: veterem tuſſim crudum coctumve lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos & lentes enecat: cremati cinis illitus ſugillationibus cum melle, & alopeciis cum nardino vnguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo & ſale ſanat: vitiligines, lichenas, lentigines, vlcera capitis manantia, lepras & furfures, cum melle eximit: cum thure & teda decoctum dentium dolorem leuat, ſi in ore contineatur: contra venenatos muris aranei morſus, cum ficulneis frondibus & cumino illinitur. Ferueſactæ comæ eius, fœminarum deſeſſionibus additum, menſes & ſecundos partus extrahit. Allium eiuſdem gratia ſuffitur. Factum ex eo & nigra oliua intritum, quod myttoton vocant, eſu cit vrinam, ora venarum patefacit, hydropicis vtile.

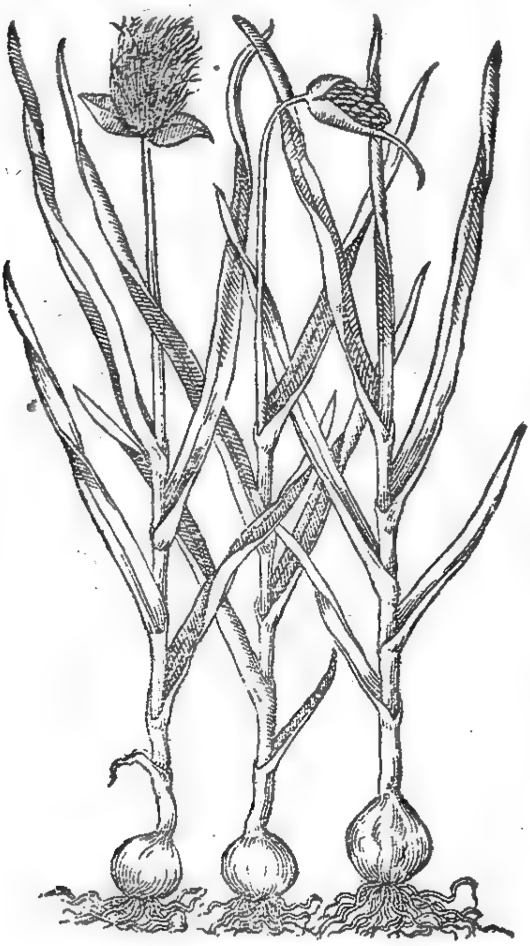
Concluſa ita legit Oribaſ. λευκὸν καὶ λεπτὸν. i. cãdido ac tenui.

a Catacuz. Ἐλαφοσκόροδον οἱ δὲ ἀγριοσκόροδον. Ῥωμαῖοι ἄλλιουμ κερβίνουμ, φύεται ἐν ὀρεινοῖς καὶ τραχέσι χωρίοις ἐμφερὲς τῷ ὀφιοσκορόδῳ, δύναμιν δὲ ἔχει δριμεῖαν, θερμαντικὴν, δηκτικὴν, φυσώδη, κοιλίας ταρακτικὴν, ξηραντικὴν στομάχου, καὶ ποιητικὴν δίψης. i. Elaphoſcorodon, quod & ſylueſtre ſcorodum. Romanis allium ceruinum. Naſcitur in montanis & aſperis collibus. Simile eſt ophioſcorodo. Vim autem habet acrem, excalfacientem, mordacem, flatuoſam, aluum turbandi, ſtomachum ſiccandi & ſitim faciendi.

ALlium vulgaris eſt notitiæ. Duum eſt generum: Satiuum & ſylueſtre. Huius plura ſunt genera, nempe Ophioſcorodon, Elaphoſcorodon: vrſinum & Anguinum alterum. SATIVVM, *folijs prouenit porro ſimilibus, minoribus tamen, ceruice longa, capite bulboſo, quod pluribus coagmentatur nucleis ſiue ſpicis, ſapore acri, ſed ori non ingrato. In hortis & campis ſeritur. Cæterum quanquam ſcribit Dioſcorides Allium, quod non cohærentibus nucleis ſiue ſpicis, ſed ſingulari & ſolido capite conſtat, in Aegypto naſci: eiuſmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus alijs Italiæ locis prouenit, ibiq́; Allium mas appellatur. Allij meminit Theophraſtus lib. 7. cap. 4. de plant. hiſtor. ſic inqtiens: Allium ante ſolſtitia, aut paulo poſt ſolſtitia ſeritur nucleatim diuiſum. Diſcrimen eorum, quod aliud præcox: aliud ſerotinum: eſt enim genus quoddam eiuſmodi, vt ſexaginta diebus perfici poſſit. Differunt præterea magnitudine ſingulari. Cyprium vocatum maximè*

Allii conſideratio. — Allii deſcriptio ex Theophraſto.

I. ELAPHOSCOR. OPHIOSC. & Allium domesticum.

II. ALLIVM ANGVINVM.

III. ALLIVM VRSINVM.

xime tale est, quod non decoquunt, sed in myttotis vtuntur: & cum tunditur, mirũ quàm spuma increscat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor & craßitudo, eorumq́; causa, tempore, cultuq́; penè videntur contingere, vt etiam aliorum. Perfici etiam semine potest, sed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, sequente discerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, sed etiam quidam vel deposito melius id existimant. Radicis autem Allij, aut cepæ haud similis ortus fieri solet: allij namq́; cum nucleus extumuerit, tota intorquetur: & hinc aucta in nucleos rursus discernitur, atq́; ex vno plura efficiuntur, dum caput consummatur. At Cæpe continuo ab radice aliud, atq́; aliud obducit, vt & bulbus, & Scylla, & eiusmodi omnia. Etenim allia & cæpæ, si non euellantur, plura indies fiunt. Super fistula quoq́;, & allium capitari posse, & cæpa affirmant: hactenus Theophrastus de allio domestico. SYLVESTRE *verò, quod Græci ὀφιοσκόροδον, id est, anguinum allium vocant, vbiq́; in montib. præsertim, & collibus nascitur, singulari capite constat, nullis diuisum nucleis, satiuo longè minus, sed odore & sapore illi persimile: folijs angustioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpurascens, à quo nigrum gignitur semē. Simile huic habetur, quod ἐλαφοσκόροδον (Græci vocant, id est, ceruinum Allium) appellatur. Quare vtrumq́; vnà cum domestico, quod medium locum tenet, hic appingi curauimus. Atqui cum ophioscorodon aliquando in montibus legerem vnà cum alijs herbarijs, nobis occasionem præbuit loquendi de errore detestando, in quo turpiter versati sunt Arabes, & eos secuti: quòd pro scordio herba, quæ trissaginem folijs æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium syluestre in pastillos theriacos addiderint, & in illius locum suffecerint, non minus vocabulorum vicinitate, quàm imperitia decepti, vt sequenti libro in scordij mentione (Deo fauente) latius explicabimus. Porrò illud hic silentio non dißimulandum duxi, ne fortè seplasiarijs imponat, quòd Brasauolus apertè falli deprehenditur libro suo de simpliciũ examine Romæ prius excuso, vbi syluestre allium ampeloprason siue scorodoprason à rei medicæ auctoribus appellari scribit. Quæ in re non vno tantum, meo quidem iudicio, sed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primum quòd existimauerit, allium syluestre scorodoprasum vel ampeloprasum esse. Deinde quòd certò crediderit, am-*

Allium syluestre.

Arabũ lapsus.

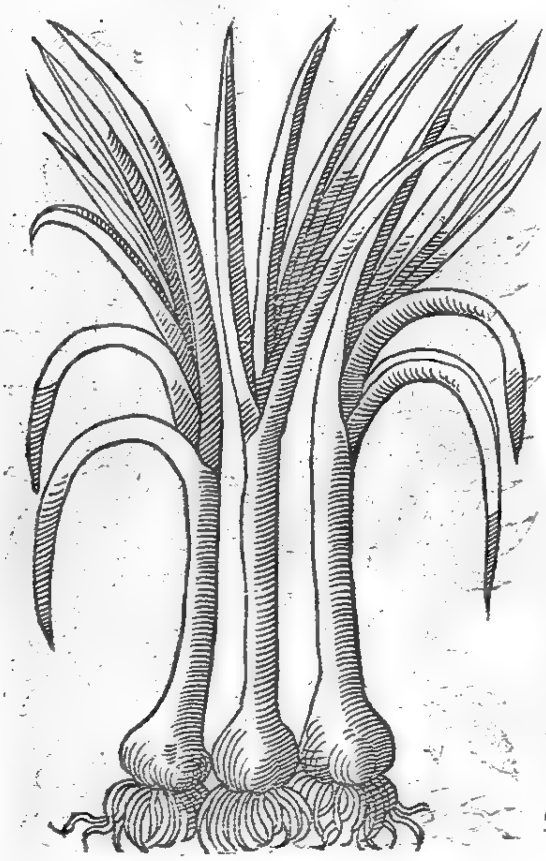
Brasauoli error.

rit, ampeloprasum, & scorodoprasum vnam & eandem plantam esse. Hi Brasauoli errores manifeste redarguuntur Dioscoridis auctoritate. Siquidem is non solùm eas plantas nominibus, sed etiam capitibus & facultatibus distinxit: quem etiam secutus est Galenus, licèt, vt in ampeloprasso diximus, huic tribuerit, quod scorodoprasso tribuendum erat. In his igitur palam fit, allium syluestre ophioscorodum appellari: syluestre porrum, quòd in vineis proueniat, ampeloprason: tertium verò, quod promiscuus allij, & porri facultates obtineat, scorodoprasum. Quare mirari subit Brasauolum virum alioqui doctissimum, quomodo is, qui simplicium medicamentorum examen conscripsit, hæc in Dioscoride & Galeno non viderit, vel non animaduerterit. Cæterùm plantam, quam hic nouam expressimus, ANGVINVM *quoque allium appellare libuit, quòd radix non solùm genuino allij sapore, odoreq́; sit prædita, verùm etiam, quòd folia nigris sint maculis conspersa. Folia profert Lilio conuallio ferè similia, angustiora tamen, & nigris maculis respersa: quinetiam caulis ijsdem inficitur notis, Dracunculi maioris modo, quo factum est, vt à nobis allium Anguinum fuerit appellatum. Ceruice nititur longa: radice bulbosa, inuolucris, vt in croco circumtecta, numerosis inferna parte fibris, vulgaris allij odore, saporeq́; prædita. Excalfacit & siccat perinde ac Allium agreste, & suis in facultatibus illi per omnia simile existit. Nunc primùm à me inuentum est, dum superiori anno* M. D. LXIII. *montes qui Bohemiam à Silesia disterminant, in quibus Albis fluuius originem ducit, perlustrarem. Addidimus &* VRSINI *allij quoq; imaginem, sed cùm de viribus hactenus nihil certi exploratiq́; habeamus, non est vt latius de eo sermonem faciamus. Folijs exit latis, minoris plantaginis ferè æqualibus, frequenter striatis, caulibus angulosis, in quorum summitate flores sunt in vmbellæ ferè modum se diffundentes. Radice nititur bulbosa, spicataq́; lilij albi modo, dependentibus ima sede capillamentis. Nascitur in collibus, in syluis, & aliquando inter segetes. Ea omnia præstare posse creditur, quæ cæteris agrestium alliorum generibus assignantur. Allium (vt Galenus inquit libr. 8. de simplicium medicamentorum facultatibus:) desiccat & excalfacit excessu quarto, quin etiam digerit, obstructiones aperit.* Σκόροδον *Græci, Latini Allium dicunt: Arabes Chaum, Cairin & Thum: Itali Aglio: Germani* Knoblauch: *Hispani Ajos: Galli Ail & Aux. Allium anguinum: Italis Aglio serpentino. Allium vrsinum: Italis Aglio de gli Orsi: Germanis* Bär vnd Hunds Knoblauch.

Galenus. Allium Anguinum. Allii Vrsini mentio. Allii ex Gal. facultas. Nomina.

Allium, ab halante graui odore, ab Ægyptiis vnà cum Cepis, pro numine habitũ, Plinio lib. 19. cap. 6. authore, & Plutarcho, qui 4. in Hesiodum commentario, cur coluerint ostendit: cuius nouendecim species in Phytopinace nostro recensuimus: hac prima figura tres proponũtur, Elaphoscorodon, Ophioscorodon & Allium domesticum, cuius genus quoddam capitibus ingentibus ex Africa adfertur: est & quoddam Amphicarpum, quod & radicum nucleis seritur, & seminibus, quæ nucleos similitudine referunt. Quod vero Elaphoscorodon appellatur, dicitur Allium Caninum, Trago, Allium syluestre, Fuchs. Ges. hor. Thal. Cæsalp. Cast. Allium syluestre tenuifolium, Lob. & Dodo. fol. Ampeloprasson, Cord. in Diosc. Loni. Allium tenuifolium, Cam. Ipsius vero Matthioli Ophioscorodon, Allium bicorne vocamus: Allium caninum alterum, Trag. Allium syluestre alterum Fuch. Allium syluestre maius, Dodo. gal. Scorodoprason Lonic. II. Allium anguinum Matth. Lug. Allium serpentinum, Cast. Lob. cui & ophioscorodon. Allium alpinum, Ges. hor. Tab. Cam. Victorialis longa, Ges. hor. Clus. Pan. Hoc foliis est oblongis, angustioribus: est rotundis latioribus: illud fœmina, hoc mas censetur. III. Allium vrsinũ Matt. Fuch. Dod. gal. Lob. obs. Cast. Clus. Pan. Cæsalp. Thal. Cam. Lugd. Allium vrsinum latifolium, Lob. icon Lugd. Allium syluestre, Brunf. Trag. Cord. in Dios. Allium syluestre bifolium, Arctoscorodon, Ges. hor. Allium sylu. latioris folii, Dod. folio.

Σκοροδόπρασον. SCORODOPRASVM. CAP. CXLVII.

Scorodoprasum magnitudine porrum æquat, qualitatum porri & allii particeps. Vnde promiscuas sibi vires ex vtroq; vendicauit, effectus allii & porri præbens: inefficacius tamen coctum, porri modo, dulcescit, & in olerum vicem transit.

Quoniam antiquorum nullus, præter Dioscoridem, Galenum & Paulum, Scorodoprasi meminit, propterea existimat Marcellus arte & cultorum mangonio ex allio & porro in vnum sub terra colligatis, non autem natura, scorodoprasum prouenire. Sed hac in re Marcellum, pace sua dixerim, cacutisse illud manifesto indicio est, quòd compertum sit, legitimum Scorodoprasum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis sponte sua nasci, in pratorum agrorumque marginibus, & propter sepes: ac inde postea translatum, in hortis & viridarijs depositum virescere, ita vt intuentibus legitimum se ostendat, & Marcelli errorem prodat. Crescit id porraceis folijs, quæ digitis attrita ita allium & porrum simul resipiunt, vt illorum etiam effectus præbeant, quemadmodum rectè prodidit Dioscorides, & Galenus attestatur libro octauo simplicium medicamentorum, his paucis: Scorodoprasum sicut gustu & odore mediam allij & porri qualitatem possidet, ita & vires. Id Græcè Σκοροδόπρασον, *Latinè similiter Scorodoprasum appellatur: Italicè Scorodopraso: Germanicè,* Aber Knoblauch: *Gallicè Ail porreau.*

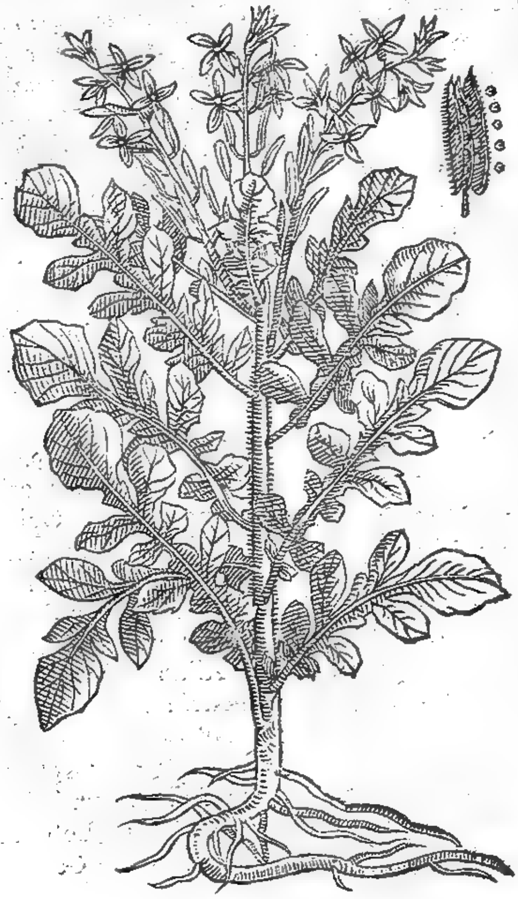
Scorodoprasi consid. Marcelli err. Scorodoprasi vires ex Gal. Nomina.

Σίναπι. SINAPI. CAP. CXLVIII.

a Meũ & Cat. ἐκλέγου μὴ καὶ κατάξηρον, καὶ κατάπυῤῥον. i. elige quod non obaridũ est & fuluum.

SInapi hortense, aliqui napi vocant. a Eligi debet adultum, valde rufum, non magnopere siccum, sed quod fractum internè virescat, & veluti quodam succo madeat, cæsium colore: siquidem recens id genus, tempestiuum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax est. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra præduros tonsillarum tumores, ac veterem callosamque arteriæ scabritiem, succus ex aqua & melle conuenienter gargarizatur: sternutamenta ciet, tritum & naribus admotum: comitialibus quoq; auxiliatur: fœminas vuluę strangulatu oppressas excitat: lethargicis, deraso capite, illinitur. Cum ficis admistum, donec rubescat locus, & ad coxendicum cruciatus impositum, ad lienes & omne genus doloris confert, cum permutandæ valetudinis causa ex alto vitia extrahenda sunt: alopeciis illitum medetur: faciem purgat: sugillata cum melle, adipe aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur: contra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentæ modo inspargitur: extrahentibus emplastris, scabiemque extenuantibus vtiliter admisceri solet: tritum grauitati aurium, & sonitui cum fico impositum prodest. Succus ad hebetudines oculorum, & genarum scabritias magna vtilitate cum melle illinitur. Expressus recenti semine succus in sole siccatur.

SINAPI. I.

Siuapi consi. ex Plinio.

SInapi, Plinio libr. 19. cap. 8. auctore, trium est generum. Quorum vnum gracili assurgit folio: alterum rapitiam frondem exprimit: tertium erucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera obseruantur in Italia: illud siquidem, quod tum folio, tum etiam semine tenui nascitur, erraticum est. Folia habet tenuiora, plura ex vno ramusculo prodeuntia, caulem rectum, firmum, asperum, scabrum, hirsutumq́, à medio ramosum: corniculis numerosis atque hirsutis. Nascitur locis incultis, in campestribus, & inter rudera. Ea omnia præstare potest semen, quæ satiuo sinapi aßignantur. Quod verò rapi fronde constat, cæteris maius, hortense est, caulem mittit vegetum, subhirsutum, à quo ramusculi superiori parte crescunt, in quibus semen subrufum in corniculis prouenit, acer-

SINAPI. II.

SINAPI. III.

rimo ſapore, ac etiam olfactu infeſtum. Seritur in hortis paßim ab olitoribus, eiusq; in officinis vſus. Tertium deinde & ipſum ſatiuum eſt, ſemine albo, minusq; acri. Folijs exit ſylueſtri erucæ ſimilibus, frequenter laciniatis, ramis tenuibus, in caulis ſummitate exeuntibus, in quibus vtrinque ſiliquulæ ſpectantur, albo intus ſemine, non adeò, vt in alijs generibus acri: quare non adeò vt illa excalfacit & ſiccat. Itaq; etſi ad omnia vtile habeatur, ad quæ cætera genera, imbecillius tamen eſt. Tritum hoc, muſtoq; recenti commiſtum, diutius eius dulcedinem tuetur, atq; eam deficere prohibet, quod ebullitionem reprimat. Eaq; propter qui ex Tridentino agro in Germaniam muſtum comportant, hoc Sinapis genere cadis impoſito, dulcedinem muſti conſeruant. Seminis farina illinitur aceto ſubacta, ad ſerpentium & ſcorpionum ictus, pota autem ſuccurrit fungorum venenis. Manditur ſemen contra dentium dolores: datur quoq; vtiliter ſuſpirioſis & aſthmaticis: ſenſus purgat: menſtrua & vrinam ciet. Illinitur etiam hydropicis ex pueri impubis vrina. Sordities corporis omnes expurgat: & cuti natiuum conciliat nitorem, ſi cum ea aqua ſubacta fricentur eæ corporis partes, quæ extergendæ ſunt. Fit ex ea intinctus, quem Sinapiſmum vocant, quo velut irritamento langueſcens ventriculus ad appetendum cibum excitatur. Eo enim velut igniculo, moroſius palatum titillante, vorandi conciliatur auiditas, ſed huius vis confeſtim in ſublime fertur, nec aliud magis in nares & cerebrum penetrat. Sinapis temperamentum tantummodo expreßit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Sinapi calfacit, & deſiccat quarto ordine. Huic nomen Græcum σίνηπι & Νᾶπυ: Latinum quoq; Sinapi & Sinapis: Arabicum, Cardel aut Chardel: Italicum Senape: Germanicum Senff: Hiſpanicum Moſtaza: Gallicum Seneue. Sinapi alterum, Græcis σίνηπι ἕτερον: Italis Senape ſiue Senauro ſaluatico. Sinapi tertium, Italis Senape bianca ſiue Rocchetta: Gallis Moſtarde blanche & douce.

Sinapis vires ex Matth.

Sinapiſmus.

Sinapis vires ex Gal.

Nomina.

Sinapi παρὰ τὸ σίνεσθαι τὰς ὦπας, oculos enim lædit, cuius ſeptem ſpecies in Phytopinace propoſuimus. I. Sinapi rapi folio, luteo ſemine, & Sinapi alterum Plinii. C. B. Sinapi primum, Matth. Lacu. Cæſalp. Sinapi, Matth. in icon. Geſ. hor. Caſt. Sinapi ſecunda ſpecies, Dod. gal. Sinapi ſatiuum prius, Dod. fol. Sinapi hortenſe luteum, Lonic. Sinapi hortenſe, Cord. in Dioſc. Lugdun. Sinapi ſatiuum Erucæ aut rapi folio, Lob. II. Sinapi apii folio, & Sinapi gracile Plinio. C. B. Sinapi, Brunf. Sinapi luteum ſatiuum alterum, Trago. Sinapi alterum, Matth. Lacu. Cæſalp. Sinapi primum, Caſt. Sinapi hortenſe, Fuchſ. Dodo. gal. Sinapi ſatiuum, Lugd. Sinapi ſatiuum alterum, Dodo. fol. Sinapi ſyl. luteum, Lonic. Sinapi agreſte apii aut potius laueris folio, Lob. Hoc ſemine eſt vel ſubruffo, vel albo. III. Sinapi Erucæ folio. C.B. Eruca ſiue Rucula marina minor, & Sinapi nouum, Trag. Sinapi tertium, Matth. Caſt. Cæſ. Sinapi ſylueſtre, Dod. fol. Lugd. Sinapi ſylueſtre minus, Burſæ paſtoris folio, Lob. Eruca, Dodo. gal. Eruca ſatiua, Fuch. Eruca ſylu. Geſ. hor. Eruca aquatica, Lonic. Luteo & albo flore eſt. Elegans eſt etiam Sinapi paruum, ſiliqua aſpera, cuius deſcriptionem in Phytopinace dedimus.

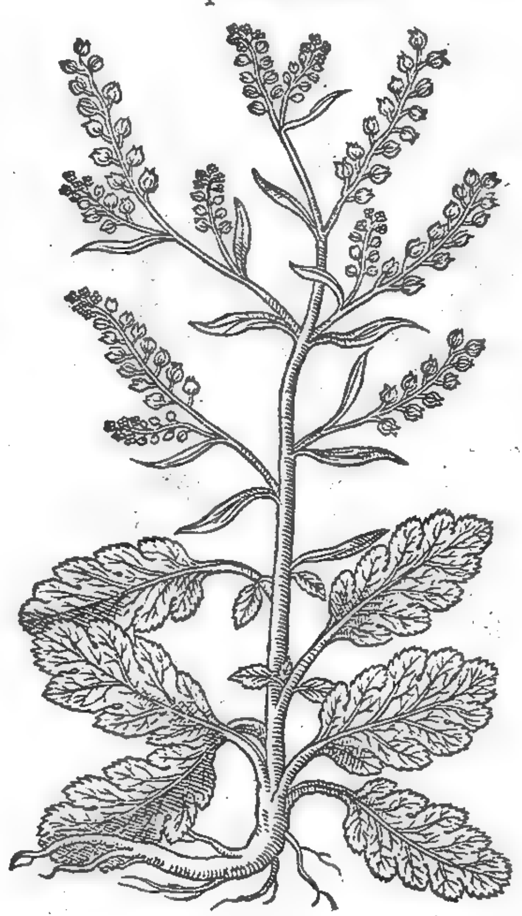
Κάρδαμον. NASTVRTIVM. CAP. CXLIX.

NAſturtium optimum conſtat eſſe Babylonicum. Omnium ſemen eſt acre: excalfacit, ſtomacho aduerſatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menſes cit, venerem ſti-

I. NASTVRTIVM.

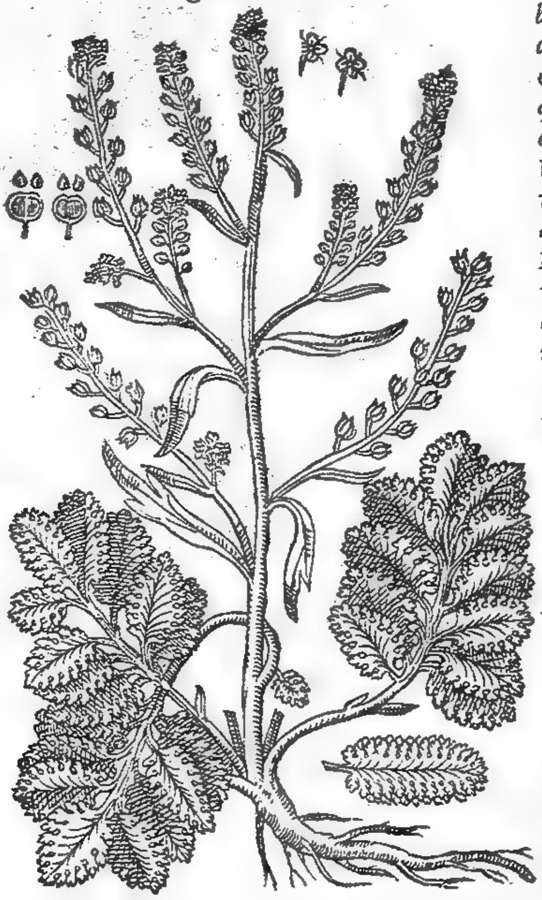

* II. NASTVRTIVM CRIſpum latifolium. *

mulat, sinapis & erucæ simile intelligitur: lepras & impetigines abstergit. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum vitia extrahit, sorbitionibus incoctum: serpentium venenis potum resistit, atq; eas suffitu fugat: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad suppurationem perducit & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesq; discutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem effectus, licet minor.

* III. NASTVR. CRISPVM Angustifolium. *

Nasturtii cõsideratio.

NAsturtium hortis familiaris & frequens herba est, tenuis, folijs paruis, laciniatis: caule tenui, sesquipedali: flore albo: semine in rubeum nigricante, folliculis rotundis ac pressis contento, thlaspi modo, acri sapore. Seritur passim in hortis, & vsurpatur ad ciborum condimenta & intinctus, & venit quoq; alijs cum herbis in acetarijs.

Plinius notatur.

Plinius author est libro 20. cap. 13. album & nigrum reperiri. Verùm cum Nasturtium Venerem inhibere scribit, vel codicem eo in loco deprauatum, vel Plinium ipsum Nasturtij naturam non rectè nouisse, & ideo in hoc deceptum esse crediderim, quòd experimento, & Dioscoridi repugnet.

Nasturtii vires Matth.

Excalfacit, attenuat, mundat, aperit, vrit, extrahit, resoluit & incidit. Animum exacuere vescentibus traditur, vnde animi torpore affectos ad nasturtium deuorandum adhortatur adagium. Succus dentium dolorem mulcet, si calidus in aure dolentis lateris fuerit instillatus. Semen denariorum decem pondo ex aqua potum bilem subducit, capitis vitia purgat, visumq; clarificat.

Nasturtii vires ex Gal.

Nasturtij semen (vt lib. 7. de simplicium medicamentorum facultate memoriæ prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores atq; adeò quodcunq; aliud rubrificationem postulat, eo perinde atq; sinapi excalfaciunt. Miscetur quoq; remedijs, quæ exhibetur asthmaticis, tanquam scilicet id, quod crassos succos valenter incidere valeat: velut & sinapi. Nam omnia ei simile est. Porrò & herba arefacta similem semini vim possidet. Humida verò adhuc, & viridis propter aqueæ humiditatis admistionem, multò semine inferior est: adeoq; sic mordacitas eius moderata est, vt cum pane ea vti liceat, ceu obsonio.

Nomina.

Κάρδαμον Græcis: Nasturtium Latinis vocatur: Mauritanis Norf alchef seu Narf: Italis Nasturtio & Agretto: Germanis Kressen vnd Gartenkreß: Hispanis Nasturcyo & Malpica: Gallis Cresson de iardin & Nasitort.

* IV. NASTVRTIVM LAtifolium. *

Nasturtium à narium tormento Plinio libr. 19. cap. 8. quod diuidimus in hortense, pratense, aquaticum & montanum: hic de hortensi, quod triplex, latifolium, commune & minus. I. Nasturtium hortense commune, seu Nasturtium album Plinii. C.B. Nasturtium, Brunf. Matth. Anguill. Cord. in Diosc. Lon. Lac. Dod. gal. Lob. obs. Cæs. Cast. Taber. Cam. Nasturtium hortense, Trago, Fuchs. Dodo. fol. Lob. icon. Lugd. Nasturtium maius album, Ges. hor. Variat, aliud enim est foliis simplicibus, quod læue & albius: vel subhirsutum, minusque album: aliud foliis valdè diuisis, hocque maius & minus: illud crispum & non crispum. Quod crispum est, vel II. latifolium est, vel III. angustifolium, vt ex figuris adpositis colligere est, nec alia descriptione indiget. Vtrumq; copiose vidimus in horto Abbatiæ S. Fridolini in Seckingen, cum Reuerendiss. Princip. D. Iacobeæ à Sultzbach eius cænobii Abatissæ, valetudinis causa adessemus, & quidem semine ex Turgauia allato. IV. Nasturtium hortense LATIFOLIVM ex radice oblonga, tenui, leuiter fibrosa, caulem emittit cubitalem, rotundum, qui in alios brachiatur: folia ad radicem plura, longis pediculis donata, quæ nec diuisa, nec laciniata, sed longa, integra, obscurè serrata: quæ verò in caule obseruantur quemadmodum & flores & techæ, vulgari Nasturtio respondent: sic & color & sapor idem. A fratre D. Iohanne Bauhino, Ill. Ducis VVirtenbergici Archiatro, primò accepimus.

θλάσπι. THLASPI. CAP. CL.

Thlaspi herbula est angustis foliis, digitali longitudine, in terram versis, subpinguibus, incacumine diuisis, binum dodrantũ cauliculo, tenui, non sine adnascentibus ramis: fructu circa ipsum totum, ab extremo in latius se pandente: semine nasturtii, incluso vasis lenticulæ effigie, nisi quòd infringitur, vn-

I. THLASPI. I.

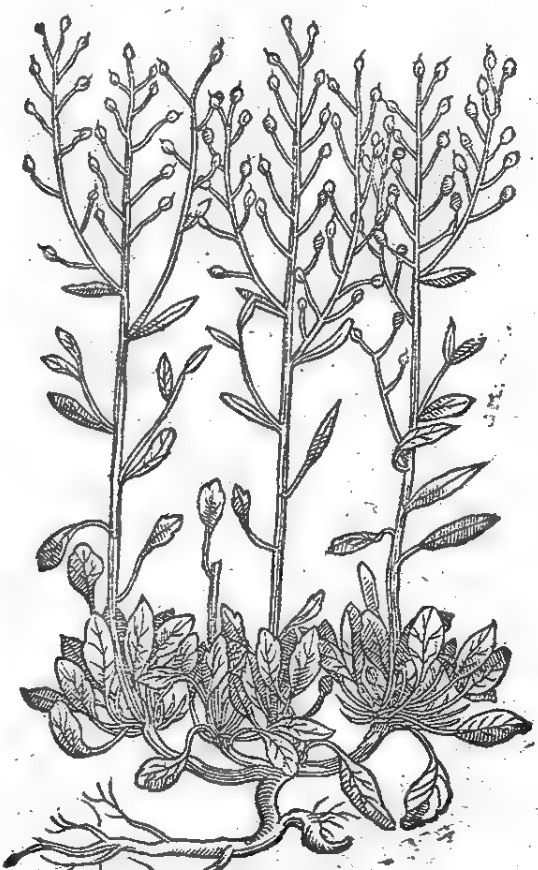
* II. THLASPI VVLGATVM serrato folio. *

III. THLASPI. II.

IV. THLASPI III.

de nomen accepit, flos albicat. Nascitur in semitis, a & sepibus, fossisque. Semen asperi gustus excalfaciens: bilem vtrinque extrahit, potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinem potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Crateuas, quod aliqui Persicon sinapi vocant, latis folijs, radicibus magnis: vtile ischiadicorum infusioni.

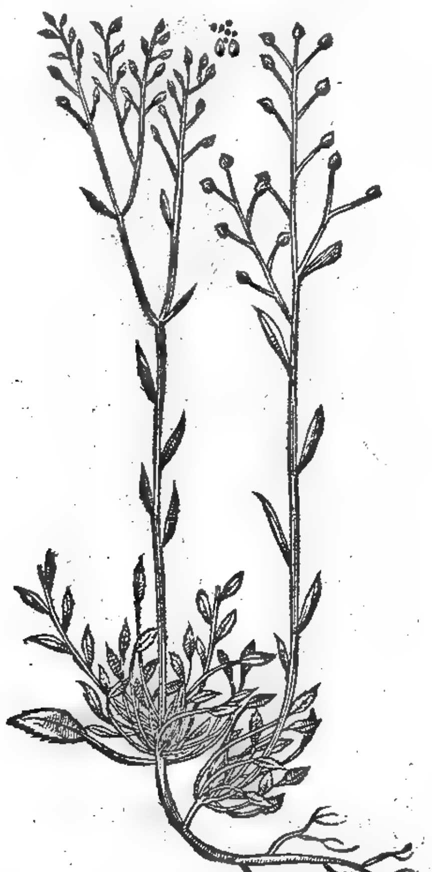
a Me. ἐπὶ θριγχῶν, καὶ τειχῶν. i. in sepibus & parietibus. Dra. τριγχοῖς καὶ τάφοις i. in sepibus, & sepulchris.

Thlaspi consideratio.

Tametsi Thlaspi, cuius hic imaginem habemus, caule iam edito, folijs non sit in cacumine diuisis, cùm tamen cæteras habeat notas, quas suo Thlaspi inscripsit Dioscorides, nihil impedit, quin credam id esse legitimum; & præsertim cùm iam obseruauerim, antea quam caulescat, ipso ineunte Vere, hoc Thlaspi folia fundere, humi accubantia, quæ vtrinque circa cacumen diuisa sunt, sed hæc adeò fugacia sunt, vt paulò post conflaccescant, & pereant. Quæ autem in caule habentur, sunt quidem, vt Dioscorides inquit, angusta, subpinguia, & digitali longitudine: caule deinde est tenui, duorum dodrantum longitudine, non sine adnatis ramulis, in quibus fructus circa ipsos totos spectantur, nempe folliculi compressi, lenti, aut disco similes, in quibus semen concluditur, nasturtio simile, acuto sapore. Nascitur in semitis, sepibus & fossis, quin etiam inter rudera, & in vetustis ædificiorum muris & tectis. Ideoq; manifestò hallucinatur nouus quidam stirpium censor, qui hoc Thlaspi Crateuæ, non Dioscoridis esse contendit. Error patet quòd Dioscorides Crateuæ Thlaspim scri-

Cuiusdam error.

* V. THLASPI SAXATILE minori folio. *

VI. THLASPI IIII.

bat folijs esse latis, & radicibus magnis, quibus qui non videt carere hoc nostrum, is prorsus cæcutire dici potest. Atqui si planta est, quæ nobis nota sit, quæq; Crateuæ Thlaspim referre possit, eam ipsam ego putarem esse, quam superius statim post raphanum appinximus, & Vulgarem Raphanum & Rusticanum appellauimus. Siquidem hæc lata folia habet, & radices magnas, & ad Ischiadicos herba vtilis est. Cæterùm planta quam THLASPI ALTERVM *vocauimus, quòd eius semen Thlaspis haud absimile videatur, folijs exit alteri maioribus, latioribusq; prope caulem diuisis, & per ambitum serratis: caule firmo ramosoq;: siliquis latioribus in cacumine diuisis pressisq;, in quibus semen minutum continetur, aureo colore. Nascitur in agrorum marginibus & inter segetes. At* TERTIVM *folijs prouenit à radice numerosis, oblongis, subalbicantibusque, minimè gustatu acutis, caulibus & ramis tenuibus, tenuibusq; folliculis circumquaque stipatis, in quibus semen Thlaspi simile, acerrimi gustus: nascitur in agro Pragensi, locis saxosis & asperis. Floret medio Vere, & Iunio mense fert semen, acuto sapore.* QVARTVM *folia profert longa, angusta, raraq;: caulem ramosum, & folliculos in vmbellis congestos, in quibus semen. Nascitur in incultis locis & in collibus. Verùm non desunt, qui existimauerint, Thlaspi, & Bursam pastoris vulgò dictam, vnam & eandem esse plantam, cùm tamen huiusce Bursæ pastoris folia, quæ per ambitum sinuatim laciniata visuntur, semenq; his, quæ de Thlaspi memoriæ prodidere Dioscorides, & Galenus, minimè conueniāt, eorum sententia prorsus explodenda videtur. Cæterùm legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maximè abundat, & Goritiensis ager, & Gradiscæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentissimum, & acerrimum in Pago sancti Petri non longè à Goritia, alijsq; circumstantibus locis, semine perquàm acri, in folliculis incluso, in cacumine diuisis, lenticulæ effigie, superna parte pressis, vt Dioscorides inquit. Semen Thlaspi excalfacit, exiccat, attenuat, vrit, extrahit, prouocat, expurgat & incidit, perinde ac Nasturtij semen. Alterius semen minus mordet, minusq; longè calfacit & siccat, atq; etiam cætera minus præstat, quàm alterius. Tertium id quod alia genera præstat, sed non adeò vehementer. Quarti semen cum acerrimo habeatur sapore, pariter calfacit, & siccat, & ea omnia præstare potest, quæ primi generis Thlaspi adscribuntur. Meminit Thlaspi Galenus lib. 6. simpliciū medicamētorū, sic inquiens: Thlaspi semen habet, & ipsū facultatē acrē, adeò vt internos abscessus potū disrumpat. Menses ciet, & fœtus enecat: per sedē infusū Sanguinolentia euacuans, ischiadib. prodest. Est enim alioqui tū supernè, tū infernè biliosorū humorū euacuatoriū, acetabuli mensura potum*

Thlaspi alterum.

Thlaspi vires ex Gal.

VIII. BVRSA PASTORIS.

potum. Et libro primo de antidotis: Vtuntur Thlaspi (inquit) quod è Creta affertur, quodq; vbique nascitur, colore inter luteum, & flauum medium, figura rotundum, exiguum adeò vt multoties grano milij cedat. Melius est autem è Cappadocia comportatum thlaspi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram non exactè rotundam habet, & antedictum magnitudine permultum superat, atque ab vno latere paruam quandam, veluti compressionem præ se fert, vnde & nomen obtinuit. Prouenit autem vt hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimum. Ideoq; non absolutè quod inde adsportatur, optimum censendum est, sed quod peculiariter in Sauro nascitur, nec Cretico, nec passim nascenti simile: hæc de Thlaspi Galenus. Ex quibus satis constat, Italicum thlaspi illi, quod Cappadocia profert, non esse viribus comparandum. Reliquum est, vt de BVRSA PASTORIS, *cuius superius meminimus, aliquid in medium afferamus. Caules edit teretes, sesquidodrantales ramis tenuibus in summitate emergentibus, folia eius prima verbenacæ proxima spectantur, sed quæ in caule sunt Thlaspi æmula sunt: radicem habet tenuem candidamque: flores edit in summis ramulis albos, è quibus pressæ oriuntur siliquæ, cordis ferè imaginem referentes, semine intus paruo ac minuto. Nascitur fere vbique, præsertimque secus vias, in antiquis ædificiorum parietibus, in hortis & vineis, & inter rudera. Sed cùm veteres nihil de hac posteritatis memoriæ mandauerint, ea tantùm recensebo, quæ à recentioribus de eius viribus adnotata inuenio, cùm planta ipsa omnibus vulgò notissima sit. Est igitur Bursa pastoris ex refrigerantium, exiccantium, & adstringentium genere. Quapropter prodest attrita, & emplastri more imposita inflammationibus, & sacris ignibus. Decoquitur pluuiali aqua cum plantagine, & Armento luto, bibiturq; eius decoctum ad intestinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herbæ succus recentia vulnera glutinat, & auribus purulentis infusus medetur. Sistit mensium abundantiam, si eius, & persicariæ decocto insideant mulieres, esturq; ad idem, & contra denique omnes sanguinis fluxiones efficax est, tam deuorata quàm admota, tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa, additur in emplastris, quæ ad capitis vulnera componuntur, & in vnguentis compluribus. In calceos coniecta, & nudis pedibus pressa, auriginem tollit. Quæ herba θλάσπι Græcis, Thlaspi quoq; Latinis dicitur: Barbaris Nasturtium tectorum: Italis Thlaspi: Germanis* Besenkraut: *Hispanis, Paniqueso de florblanquo. Gallis, Seneue Sauuage. Thlaspi secundum siue alterum, Græcis θλάσπι ἕτερον: Italis Thlaspi maggiore. Bursa pastoris, Italis & officinis eodem nomine appellatur, quin etiam Sanguinaria aliquibus, nonnullis Herba cancri, & aliis Crispula quoque vocatur: Germanis* Seckelkraut vnd Teschelkraut: *Gallis Bourse à pasteur.*

Bursæ pastoris vires.

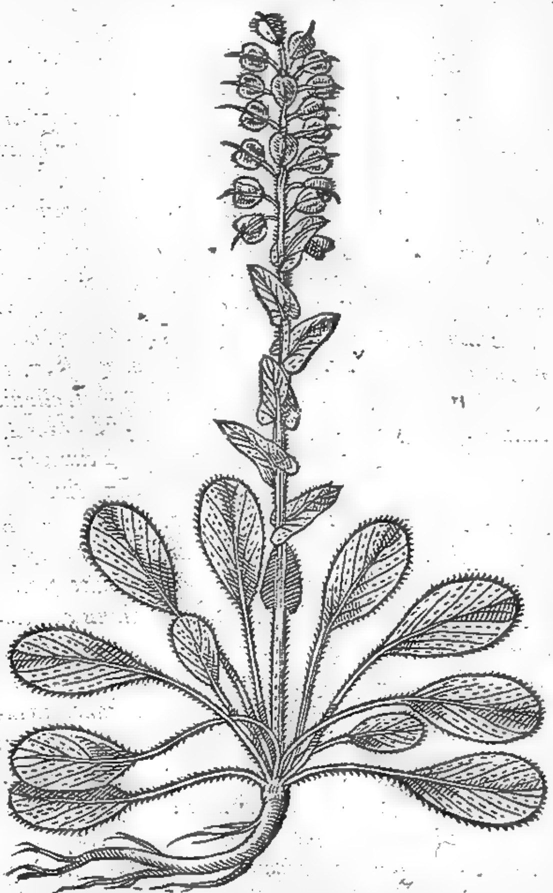
Nomina.

† Hoc loco Ruellius legisse videtur φακοειδὲς, quòd verterit lenticulæ effigie: nec temere, quòd Thlaspi semen illi pulchrè respondeat. Verùm vulgati Græci codices habent δισκοειδὲς, hoc est, disci figura.

Thlaspi à fructus forma nomen accepit, qui velut infractus & contusus est, cuius genera viginti nouem in Phytopinace recensuimus. I. Thlaspi folio acuto C. B. Thlaspi primum, Matth. Lugd. Thlaspi vulgatissimum Vaccariæ folio, Lob. Thlaspi alterum, Dod. fol. II. Thlaspi vulgatum serrato folio: hoc nobis vulgare est & dicitur Thlaspi, & vulgare Thlaspidion, Trag. Thlaspi latifolium, Fuch. Thlaspi minus latifolium. Lonic. Thlaspi alterum, Dod. gal. Thlaspi secundum, Tab. vtrum hanc exprimere voluerit Matth. & Lob. subdubitamus, siquidem similem primæ nec dum videre licuit. III. Thlaspi siliquis latis C. B. Nasturtium quartum, Trag. Thlaspi secundum, Matth. Lugd. Thlaspi primum, Dod. gal. Lugd. Thlaspi Drabæ folio, Lob. obs. Thlaspi Dioscoridis Drabæ & Chamelinæ folio, Lob. icon. Thlaspi latius, Dod. fol. Thlaspi maius, Tab. Thlaspi platycarpon, Cam. hor. Thlaspi Cæsal. IIII. Thlaspi saxatile, C. B. Thlaspi tertium Matthioli, Lugd. Thalio: vt in nostris montosis prouenit, delineari curauimus. V. Thlaspi saxatile minori folio, à radice crassa è rupium fissuris prodeunte, caules exsurgunt sesquipalmares, etiam breuiores, tenues, qui aliquando in summo in ramulos brachiantur: folia ad radicem plura, breuia, oblonga, acuta & leuiter crenata, quæ in caule pauca sunt & angustiora: in ramorum summitate flosculi albicantes, quibus succedunt folliculi copiosi, oblongis pedicellis insidentes, tenues, ex rotunditate oblongi, membranoso septo distincti, semen minutum, flauum, acre continentes. Prouenit in nostro monte Wasserfall: Sic & in Heluetiorum & Rhætorum alpibus. Dicitur Thlaspi tertium Saxatile, Camerario in editione sui Matthioli. VI. Thlaspi vmbellatum Creticum, C. B. Thlaspi quartum, Matth. Lugd. Arabis siue Draba, Dod. gal. Ges. hor. Lugd. Draba siue Arabis, Dod. fol. Thlaspi Creticum, Ges. hor. Tab. Cam. Clus. Pan. Cæs. Thlaspi Candiæ vmbellatum Iberidis folio, Lob. In hac figura folia inferiora Iberidi similia, sunt à pictore omissa: flore est communiter purpureo, aliquando albo, luteo nondum vidimus. VII. Thlaspi villosum: Ex radice tenui oblonga albicante, caulis pedalis, vnicus rotundus, villosus seu hirsutus exit, ad cuius exortum folia octo vel decem humi strata, longis pediculis donata, cuspide orbiculata, hirsuta: quæ verò caulem cingunt, longè breuiora sunt, pediculis carentia, latioreq; basi ipsum amplectentia, horumq; quædam leuiter crenata: flores obtinet albos quatuor foliolis compositos, quibus succedunt siliquæ satis magnæ, hirsutæ, compressæ, superiore parte fissæ, ex quarum medio apex prodit: vtriculis duobus donantur, in quibus granula aliquot russescentia, acri sapore prædita continentur. Hoc anno 1577. legimus (licet & Monspessuli sponte proueniat) in Patauino horto

Thlaspi

* VII. THLASPI VILLOSVM.*

Thlaspi pilosi nomine: verùm cum hirsutie canescat villosum appellare lubet. Huius semine olim in Italia pro veri Thlaspeos semine vsus fuit, sic dictante Nobiliss. Iacobo Antonio Cortuso, Patr. Patauino, hortiq; Medici ibidem nunc præfecto. VIII. Bursa Pastoris maior, folio sinuato C. B. Bursa pastoris maior Brunf. Trag. Ges. hor. (cui & Thlaspi fatuum) Taber. Bursa pastoris, Matth. Cord. in Diosc. Lac. Lob. Cæs. Thal. Cast. Lugd. Pastoria Bursa, Fuch. Dod. gal. & folio. Sunt & Bursæ aliquot species, vt in Phytopinace mo- 10 nuimus.

Ἀραβὶς, ἢ Δράβη. ARABIS, SIVE DRABA. CAP. CLI.

DRaba herba ad cubiti altitudinem assurgit, tenues spargens ramos, & ex vtroque latere folia, ceu lepidii, sed molliora, & candidiora. In cacumine verò sambuci vmbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hæc cum ptisana coquitur in Cappadocia ma- 20 ximè. Semen aridum pro pipere obsoniis admiscetur.

Drabæ consideratio.

DRabæ caput multis sanè argumentis conspicuum est, esse Dioscoridi adulterinum. Nam si primùm plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facilè coniiciemus, (vt Marcellus rectè animaduertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationem. Deinde cùm nec apud Galenum, Oribasium, Paulum, Aetium, aliosq; Græcos authores, quicquam de Arabi, Drabaúe scriptum reperiatur, hinc facilè coniici potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Ad hæc illud quoq; rem sic se habe- re, maximè arguit, & ab aliquo Dioscoridi additam esse Dra- 30 bam, quod bis in Græco exemplari manu scripto in secundo hoc libro habeatur, tum vt hîc statim post Thlaspi, tum etiam post Glastum, ad libri calcem intrusa: sed istic Arabis appellatur, & aliâs istic de ipsa traditur, etiam iisdem verbis, vt nec de nomine, nec de re satis constet, maximè cùm apud nullum alium scriptorem, neque Drabæ, neque Arabis mentio fiat. Cæterùm quocunque modo res se habeat, mihi dubitandum haud quaquam fuerit, quin planta, cuius hîc imaginem expressimus, legitima genuinaq; sit Draba hoc in loco addita. Drabam Serapio Nasturtij generibus adiecit, & eam Nasturtium

Draba Diosc. adulterina.

Draba Serapioni.

I. ARABIS, SIVE DRABA.

II. DRABA LVTEA.

40

50

60

Orien-

orientale nominat, quod inſignis eius acrimonia indicium eſt: & quoniam in noſtrate leuiuſcula ſentitur acrimonia, idcirco an haec, quae in Italia naſcitur, Serapionis ſaltem ſit Draba, ego profectò affirmare non auſim: niſi fortè id Drabae accidat pro regionum diuerſitate, quemadmodum Aro euenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate.

Herba, quae ἀραβὶς & δράβα Graecè: Arabis item, & Draba Latinè pariter & Italicè appellatur: Barbaricè, Naſturtium Orientale: Gallicè Draue.

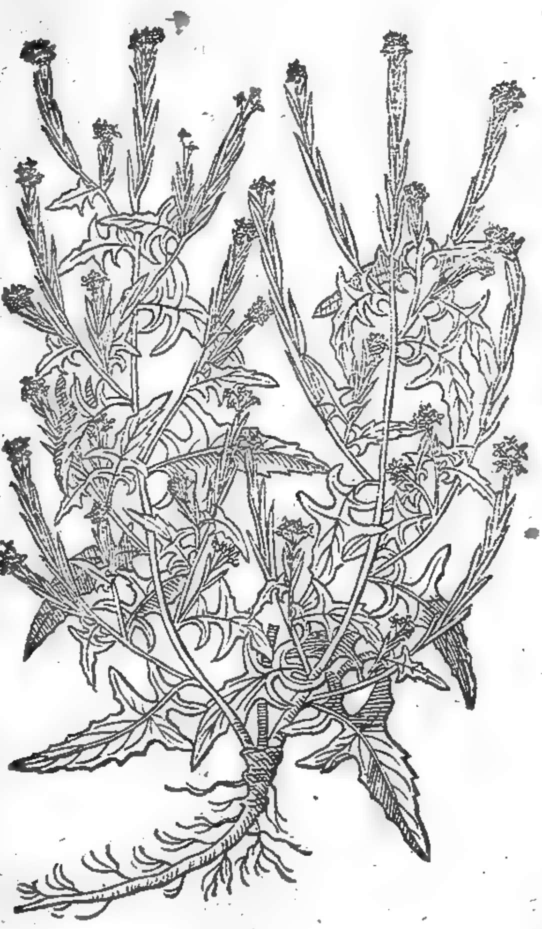
Nomina.

Draba prima vmbellata C. B. Arabis ſiue Draba. Matth. Lob. (cui & Naſturtium Babylonicum) Lugd. Arabis, Lacu. Lon. Arabis verior, Cam. Draba Dioſc. Caeſ. Caſt. Draba vulgaris prima, Cluſ. Pan. II. Draba lutea longiſsimis ſiliquis C. B. Ex radice longa, dura, albida, acri, caules bicubitales & altiores, graciles, rotundi, ſtriati exurgunt, qui ſupra medium in plures ramulos, leuiter villoſos brachiantur, quorum ſummitatibus floſculi ſine ordine, nec in vmbella, copioſi, lutei, ex quatuor foliolis compoſiti inſident, quibus ſuccedunt ſiliquae oblongae, ſtrictiſsimae, ſemen tenue, flaueſcens & acre continentes. Folia verò oblonga, breuibus pediculis donata, acuminata, per oras crenata, rarius laciniata, & leuiſsimè villoſa ſunt. Hanc Tubingae collegimus ad Necarim, quamuis & Heidelbergae reperiatur, & Burnii in Rhaetia ſponte proueniat: Cl. Camerarius primus in ſuo Matthiolo, Arabis quorundam nomine pinxit.

Ἐρύσιμον. IRIO. CAP. CLII.

ERyſimon, Latini Irionem vocant, iuxta vrbes, rudera, hortoſq; naſcitur: foliis erucae ſylueſtris: cauliculis in lori modum lentis, & obſequioſis: floribus luteis: ſiliquis in cacumine gracilibus, vt foeno graeco corniculatis: ſemine naſturtii, exiguo, vrentis guſtus. Contra thoracis fluxiones efficax eſt, & ſi a purulenta extuſsiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodeſt: contra venena in delinctu cum melle datur. Illinitur ex aqua aut melle vtiliter b caecis carcinomatis, parotidibus, c duritiis mammarum, & teſtium inflammationib. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clyſteres fiet, ſi aqua madeſcat, atque torreatur, vel linteo illigatum, d pinſita farina oblitum peraſſetur.

I. IRIO.

II. IRIO ALTERA.

a Drag. ἐμπύους, βῆχας id eſt, ſuppuratis, tuſſi. Meum ἴκτερον, ἰσχιάδας, ἐκλειχόμενον σὺν μέλιτι πίνεται καὶ πρὸς τὰ θανάσιμα φάρμακα. i. ictericum, coxendicum dolores delincta cum melle. Bibuntur etiam aduerſus lethalia medicamenta. b. Drag. μικρὰ. id eſt parua. c Meum. κρυπτὰ. id eſt, Caeca. d. Catacuz. διδύμων καὶ μαστῶν φλεγμόνας. i. teſtium & mammarum inflammationes. e. Meum. στέατος. i. farina ſubacta.

QVanquam Theophraſtus, & antiquorum alii Eryſimon inter cerealia commemorant, & ſeſamo ſimile faciant: quod tamen à Dioſcoride repraeſentatur, folijs erucae aemulis, tanquam ab illo admodum diſsimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, vbi de ſeſamo diſſeruit, ab eo repoſitum eſt. Eaq; propter facilè dici poteſt, Eryſimon aliud deſignare Theophraſto, aliud verò Dioſcoridi: Ideoq; Plinius vtriſq; in Eryſimi hiſtoria adſtipulari videtur. Namq; lib. 18. c. 7. ac 10. Theophraſtum ſecutus, ipſum frugibus adſcribit, ſeſamoq; ſimile facit. Et lib. 22. cap. 25. Dioſcoridem imitatus, foliis erucae paulò anguſtioribus, & ſemine Naſturtij Eryſimum eſſe prodidit. Hoc idem palàm eſt feciſſe Galenũ: quippe qui lib.

Eryſimi, ſeu Irionis conſi. Eryſimum Theoph. aliud à Dioſc.

lib.6. simplicium medicamentorum Erysimum plantis comparauit, quæ acrimonia præditæ sunt, vti nasturtium & sinapi. Et libr.1. de alimentorum facultatibus ipsum inter fruges retulit, quæ in cibum veniunt, vnà cum sesamo, sic inquiens: Vt porrò milio panicũ adsimile est quodammodo, sed ad omnia deterius, ita & Sesamo Erysimũ corporis substantia non nihil affine: sed mansum insuauius est, & tenuioris alimenti, adeò quod in omnibus illo deterius existit. Cæterùm Ruellius, quòd dixerit Plinius Erysimum, & Sesamum rubentibus prouenire folijs, item ipsis virentibus nullum animal vesci, illud frugis genus autumat Erysimum esse, quod vulgò Tridentina rura appellant Formentone, Foroiulienses verò, quòd pullo sit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis respondeat hoc Erysimo, quod Theophrasto, & Plinio describitur: quandoquidim, quod vulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non folijs, à nulloq; pecude respuitur, sed ab omnibus auidißimè depascitur, nec vlla ex parte Sesamum æmulatur. Porrò sciendum est, Dioscoridis Erysimum non esse syluestrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, vt credit Hermolaus, itemq; Ruellius ipsum secutus, sed stirpem ab ea diuersam. IRIONIS *itaque duo videntur genera, foliorum magnitudine differentia vt ex iconibus videre est. Illud autẽ magis Dioscoridi genuinũ esse censeo, cuius folia minora, & cornicula paulò vegetiora spectantur.* IRIO ALTER, *folia mittit hortensis Erucæ, caules lentes, flexilesq;, ramis in summitate tenuibus, rotundis, acutis, tenuibusq; corniculis vndique stipatis sursum spectantibus, in quibus semen concluditur minutum, flauo colore. Prouenit vt alter iuxta urbes, rudera, hortosque. Idem præstat eius semen, quod alteri quoque adscribitur, peculiariter autem sesquidrachmæ pondere, ex ouo sorbili deuoratum tribus continuis diebus, seminis profluuium cohibet, & ex vino renum calculos pellit. Verùm non ob id negauerim, aliud quoque Irionis esse genus, cùm omnibus Irionis ferè notis sit præditum: etsi scio non defuturos canes, qui me allatrabunt. Id Græcis* ἐρύσιμον *dicitur, quod Latinis similiter Erysimum & Irio: Italis Erisimo & Irione: Germanis* Hederich/vnd Wilder Senff: *Hispanis Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle. Irio alter vulgaris, Italis Irio, ouero Erisimo commune.*

Ruellii & Hermolai lapsus.

Irionis genera duo.

Nomina.

Irionis nomine, Matthiolum Rapistrum proponere, sunt qui statuant, verùm ex verbis, quæ ex secunda commentariorum editione adiecimus, colligere est eum intellexisse eam, quam vocamus I. Erysimum siue Irio vulgatum. Hierobotane fœmina Brunf. Verbena fæmina, Trag. Verbena recta siue mas Fuch. Lugd. Sinapi alterum genus syluestre, Fuch. icon. Cleome, Anguil. Erysimon Dioscoridis, Dod. gal. Ges. hor. Tab. Irio Dioscoridis, Cord. in Diosc. Irio, Lacu. Cast. Lugd. Lonic. cui & Verbena fæmina: Irio siue Erysimum Dioscoridis, Dod. fol. Lob. Cæsalp. II. Erysimum plurimis corniculis iunctis C.B. Irio altera, Matth. Lugd. Cam. Irio alter vulgaris, Matth. in icon. Erysimum alterum Matthioli, Lob. Pseudobunium, Anguil. Dentilaria alia, Ges. hor. Videtur historia Lugdunensis, Saxifragiæ Romanæ nomine hanc proponere. III. Erysimo similis hirsuta C.B. Ex radice oblonga, alba, lignosa & fibrosa caulis modò vnus, modò plures cubitales, subrubentes aliquando, striati, hirsuti, qui aliquando in summo in minimos brachiantur, quibus secundum longitudinem plures flores albi, quadrifolii, pedicellis insidentes, qui in siliquas oblongas strictas abeunt, quæ semen minutum continent. Folia plura ad radicem humi strata, communiter sine pediculis oblonga, aspera, hispida, subalbicantia, per ambitum crenata, aliquando laciniata, quæ verò in caule, sine ordine disposita, latiore basi eum cingunt. Provenit locis saxosis, ruderibus, muris, vt hic Basileæ ad mœnia (primo vere florens) ad arcem Münchenstein copiosè, Monspessuli in ruderibus vmbrosis, vbi minor omnibus sui partibus. Patauii etiam, vbi cum ante annos nouendecim D. Guilandino ostendissemus, Driophanon Plinii, Drabam alteram & Thlapsi speciem, nominabat: at Nobiliss. Cortuso Erysimum tertium dicebatur. Ioh. Banhino Illustriss. Ducis VVirtenbergici Archiatro, Barbarea muralis.

* III. ERYSIMO SIMILIS Hirsuta. *

Πέπερι. PIPER. CAP. CLIII.

Quæ in piperis capite cõclusa sunt non habet Oribasius.

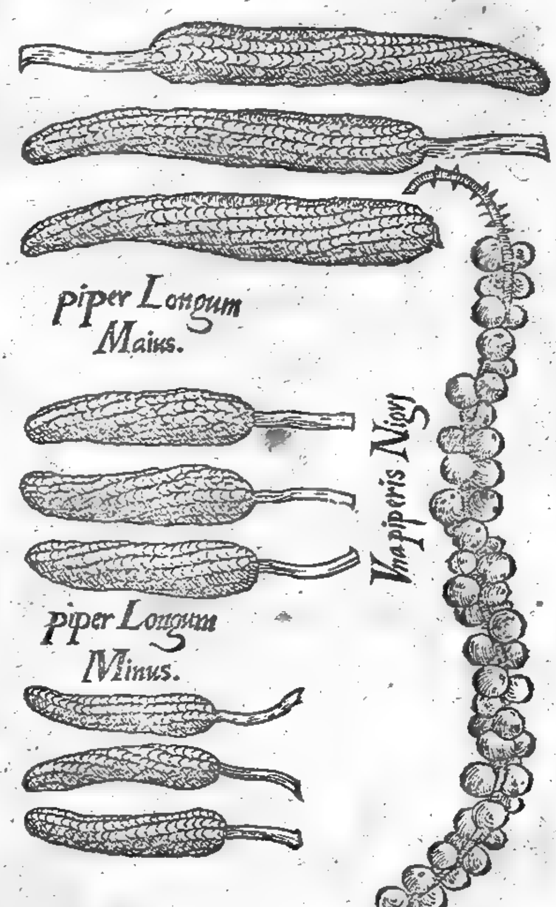
PIper [in India nasci, breui arbore traditur: quæ] inter initia prælongũ fructum, veluti siliquam, promit, quod longum piper est: habet intus aliquid tenui milio simile, quod tandem in perfectum piper euadit. Id autem suis temporibus dehiscens, pandensq; sese, racemos emittit, grana ferentes, qualia videmus. Ea acerba candidum piper faciunt, aptum ocularibus remediis, antidotis, & medicaminibus, quæ contra venenata parantur. [theriaca vocant. Longum verò vehementius mordet: & quoniam priusquàm ematurescat, decerptum est, & subamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitum.] Nigrum verò, vtpote quod tempestiua maturitate collectum sit, odoratum esse constat, candido suauius, acrius, [& ori gratius, nec non ad condimenta vtilius] sed candidum, & adhuc in acerbum vergens, antedictis infirmius est. Eligi oportet grauissimum, plenum, nigrum, sine multis rugis, recens, ac minimè furfurosum. Inueniuntur etiamnum in genere nigri semina nutrimento defecta, cassa, inania, minimiq; ponderis

ponderis, quod vocant brasma. Vis omnium excalfacit, vrinam ciet, concoquit, extrahit, discutit, abstergit caliginem, quæ oculis obuersatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, siue potu, siue illitu subuenit: serpentium morsibus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, statim à concubitu suppositum: tussi, omnibusq; pectoris vitiis, siue eclegmate, siue potu succurrit: anginæ eo & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus lauri foliis, tormina discutit: cum vua passa manducatum pituitam à capite elicit: valetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat, ad intinctus esculentorum additum: strumas cum pice discutit, vitiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo, † vt aiunt, motum torretur. Non est huius arboris radix gingiber, vt aliqui existimauere, sicuti paulò post ostendemus. Namque piperis radix costo similis est, ora gustantiũ accendit, salinam ciet. 10 Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum semine pedicularis herbæ, quam staphidem agriam vocant.

I. PIPER.

* II. MACROPIPER. *

Lusitani nauigationibus suis hoc æuo confectis per Oceanum Atlanticum versus austrum primò, & hinc deinde in Orientem ad Calecut, Taprobanam aliasq; Indici pelagi insulas: item Hispani liburnicis vecti ad occidentales Indias, Peru, atq; alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, & huiusmodi odoratis simplicibus vniuersam repleuerunt Europam, sed & stirpium historias, à quibus oriuntur, posteritatis memoriæ prodiderunt. Quod postea fecit, vt nobis planè ignorasse videantur Theophrastus, Dioscorides & Plinius, aut ob regionum distantiam (indigenam potius in hoc fidem secuti, quàm quòd fortè ea viderint, quæ de pipere scriptis tradiderunt) aut ob aliam quamuis causam plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit; ac quonam modo piperis planta suum edat fructum, an scilicet racematim, an corymborum modo, an in siliquis inclusum, an bacciferarum arborum more. Siquidem Plinius libro 12. cap. 7. ita scribit: Arbores quæ passim piper gignunt, iuniperis nostris sunt similes, quanquam in fronte Caucasi solibus opposita gigni tantùm eas aliqui tradidere. Semina à Iunipero distant paruulis siliquis, quales in Phaseolis videmus. Hæ priusquàm dehiscant, decerptæ, tostæq; sole, faciunt, quod vocatur piper longum: paulatim verò dehiscentes per maturitatem ostendunt candidum piper, quod deinde tostum solibus, colore rugisq; mutatur: hæc Plinius. Quibus à Dioscoride non longè dissidere videretur, nisi piperis plantam similem iunipero redidisset: namque Dioscorides nullis eam notis repræsentauit, neq; alicui similem fecit. Theophrastus præterea quanquam scriptum reliquit lib. 9. cap. 22. de plant. histor. Piperis duo esse genera, vnum rotundum, alterum oblongum, eius tamen arboris effigiem silentio præterijt. At hi, qui suis liburnicis immensa traiecerunt maria, propriasq; perlustrarunt regiones, vbi piperis vtriusque plantæ innumeræ virescunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibusdam infirmis viticulis vicinas arbores altiore complexu scandentibus, ad fastigium vsque, acutæ clematidi non dissimilibus, folio tamen malum Assyrium æmulantibus, sed minori, gustu aliquantulum acri, quin & racematim proferri vuarum labruscæ modo, sed minorem, confertius tamen perpetuò virentem, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, deinde mense Octobri per maturitatem decerpi, & sub feruenti sole tegetibus palmeis expansum torreri, quousque nigrescat, & rugosum euadat: quod tridui spatio plerunque fit: radice nititur pusilla. Huic nigri piperis plantæ persimilis omnino est, quæ piper album gignit. Piperis prouentus maximus habetur in Malauar locis maritimis, quæ à Comorin ad Cananor vsque pertingunt: quinetiam in Malache maritimis, & in insulis, quæ circa Iauam sunt: vnde per mare Erythræum ad nos comportatur. Longum autem, vt eidem testantur, aliæ ferunt arbores, estq; velut nucamentum quoddam, exilibus granulis squamatim compactum, quod velut iulus in pontica

Piperis & plantæ eius hist.

Plinii lapsus.

Piperis duo genera Theophrasti. Piperis hist.

nuce, cui pulchrè adstipulatur, vermiculosa facie dependet: piperato gustu: nunquam tamen in album; vel nigrum piper coalescit. Galenus indigenam fidem, & Dioscoridem secutus, eandem plantam tam rotundum, quam longum piper edere credidit. Sed delusi sunt, siquidem alia valdè diuersa planta Piper longum mittit, quod in Begala nascitur. Piperis fruticem vidimus nos Neapoli, qui Lusitanorum descriptioni maximè respondere visus est, quòd viticuloso caule esset, demissis acutæ modo. Sed & aliam arbusculam vidi Venetiis, quæ prorsus illius plantæ faciem exprimit, quam vulgus Ribem appellat, cuius baccæ, quæ quoque racematim cohærent, ita bellè piper imitantur, vt si acriores sese declarassent, ego quidem à pipere genuino nihil distare putassem. Viret hæc in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima simplicia notatu digna visuntur. Quo fit, vt mirum non sit, si in piperis historia variant auctores. Quandoquidem cùm variæ in Italia piperiferæ habeantur arbusculæ, facilè credendum est, varietatis longè maioris eas in India reperiri. Cæterùm piperis planta, cuius hic imaginem appinximus, nusquam viua, aut sicca à me visa est, sed ita Pragæ Bohemorum eam mihi delineabat Lusitanus quidam miles, qui Indicas perlustrauerat oras. Verùm integros nigri piperis racemos Verona ad me misit Franciscus Calzolarius Pharmacopæus haud indoctus. Porrò & aliud piperis genus habetur, quod AETHIOPICVM, siue piper nigrorum vocat Serapio. Hoc in siliquis nigris racematim prouenit, pisorum, aut phaseolorum modo, granis pipere nigro paulò minoribus, & pertinaciter siliquis inhærentibus: vtuntur hoc Aethiopes ad dentium dolores. Nascitur in Aethiopia, vnde nomen inuenit apud Arabes. Affertur ex Alexandria Aegypti cum aliis aromatis. Excalfacit, & esiccat vehementer, attenuat, incidit, prouocat, aperit, digerit, resoluit. Non desunt, qui huius historiā ignorantes, quam describit Serapio cap: 337. de grano Zelin, illud perperam Carpesium esse putent: quorum opinionem haud probandam conuicimus in nostrarum epistolarum volumine, ad Ioannem Hessum, medicum Norinbergensem scribentes. Addunt quoque piperis generibus corniculatum illud piper, quod vulgò INDICVM appellant, aut vt alij volunt Siliquastrum, quòd acerrimi sit gustus. Ea planta itaq; prouenit foliis hortensis solani maioribus longioribusq;, caule cubitali, ac etiā lōgiore, viridi, ramis compluribus brachiato, geniculatoq;: floribus candicantibus,

Piperis plantæ in Italia.

Piperis Aethiopici mentio.

Quorundam op. explosa. Piperis corniculati mētio.

III. PIPER AETHIOPIVM.

IV. PIPER INDICVM.

* V. PIPERIS INDICI VARIETAS.

à quibus

è quibus vaginæ oriuntur corniculorum ſpeciem referentes, herbaceo primùm colore, & deinde coralliorũ modo rubeſcente, ac pellucide: guſtu acerrimo, adeò vt piper omne ſua ſuperet acredine. In his ſemen concluditur minutum, colore ſubalbicante, eiuſdem protinus guſtus. Seritur in hortis & fictilibus. Huius plura habentur genera: Nam aliud pumilius tota planta prouenit, & corniculis longè minoribus, aliud verò rotundis fere ſiliquis. Sed omnibus eadem eſt acredinis vehementia. Excalfaciant & ſiccant omnia exceſſu quarto. Ideoq́; valenter vrunt, & exulcerant corpus. Recentia cornicula tuſa & illita Iſchiadicos iuuant, ſiquidem locum exurunt. Non deſunt doctiſſimi viri, qui hoc piperis genus Cardamomum faciant, manifeſto tamen errore. Piperis meminit Gal. lib. 8. ſimp. med. ſic inquiens: Piperis radix vires coſto ſimiles potiſſimùm obtinet. Porrò fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper eſt: quare etiam maturo humidius eſt: humiditatis eius indicium eſt, quòd facile repoſitum perforetur, ac non protinus mordicet, ſed poſt paulò incipiat, verùm pluſculum duret. Porrò fructus, qui velut omphax eſt, piper album eſt: nigro quidem acrius. Nam illud iam quaſi ſuperaſſatum eſt, & ſuperexiccatum. Verùm vtrunque valenter tum excalfacit, tum deſiccat. Integra grana quinque numero quotidie deuorata, iis auxiliantur, qui ventriculi dolore, tum ex flatu, tum cruditatibus exorto, laborant. Cæterùm quoniam Dioſcorides inter ſimplicia de CARYOPHYLLIS, quæ mihi piper in mentem redegit, nihil poſteritatis memoriæ mandauit, cùm ea ex eiſdem afferantur regionibus, ſintq́; in præcipuo medicorum vſu, adeò præſtantiſſimum, odoratiſſimumq́; medicamentum ſilentio non diſſimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibuſdam Indici pelagi Inſulis, non longè à Badan. Huius caudex buxo ſimillimus eſt, eademq́; materies. Folia verò cinnami vulgaris inſtar habet, ſed rotundiora: fructu eſt paruo, ex atro rufeſcente, in claui modum capitato, exertis in aduerſum quatuor denticulis, ſeſe ſtellatim decuſſantibus, prominulo apice, quadrati alueoli ſinu medio vmbilicatim prodeunte. Arbor quæ Caryophyllos profert, lauri faciem refert, folijs tamen anguſtioribus, ſalicis, aut perſicæ mali ſimilibus, ſenſim per ambitum ſinuatis, multis prædita ramis, floribus numeroſis inprimis candidis, deinde vireſcentibus, poſtremò verò ruffeſcentibus, vſque adeò odoratis, vt reliquos flores odoris ſuauitate ſuperent: è quibus Caryophylli proueniunt, qui nil aliud ſunt, quàm rudimentum fructus. Flores enim qui quaternis foliolis conſtant, huic fructus rudimento inſidet, fibris numeroſis refertus, perinde ferè ac Myrti flores. Proueniunt Caryophylli in extremis ramulis, Myrti modo. Adhæc pediculi quibus Caryophylli nituntur ij ſunt, qui officinis vulgari idiomate appellantur Fuſti. Naſcitur autẽ arbor ipſa ſponte ex decidentibus Caryophyllis. Adoleſcit intra octennium, perduratq́; in centeſimum annum vſque. Naſcitur magno prouentu tantum in Moluccis inſulis. Nam quamuis in Zeilan & nonnullis alijs Indiæ locis proueniat arbor, nuſquam tamen fructum edit, præterquam in Moluccis. Cultores arundinibus flagellant arborem, conſtrato prius circumquaque tegetibus palmeis ſolo. Caryophylli meminit Plinius libro 12. cap. 7. his verbis: Eſt etiamnum in India piperis grani ſimile, quod vocant Caryophyllon, & grandius, fragiliusq́;. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Horum nuſquam inuenio mentionem feciſſe Galenum: tametſi Serapio ex Galeni auctoritate plura de Caryophyllis tradiderit ſuo de ſimplicium medicamentorum volumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis diſſeruit, periiſſe, aut Pauli potius, quàm Galeni teſtimonio de his ſcripſiſſe Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus iiſdem, quibus poſtea Serapio, verbis tractauit, lib. 7. vbi hæc habet: Caryophyllon, quaſi dicas nucifolium, non eam habet ſubſtantiam, qua nomine prædeditur, ſed ex India veluti flores cuiuſdã arboris feſtucacei, & nigri ſunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, ſubamari, calidi, & ſicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis vſus ſunt, tum ad obſonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, vt ſcribit Serapio, iocinori, ſtomacho, & cordi auxiliantur: Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarum pondere cum lacte ſumptus, venereas vires adauget.

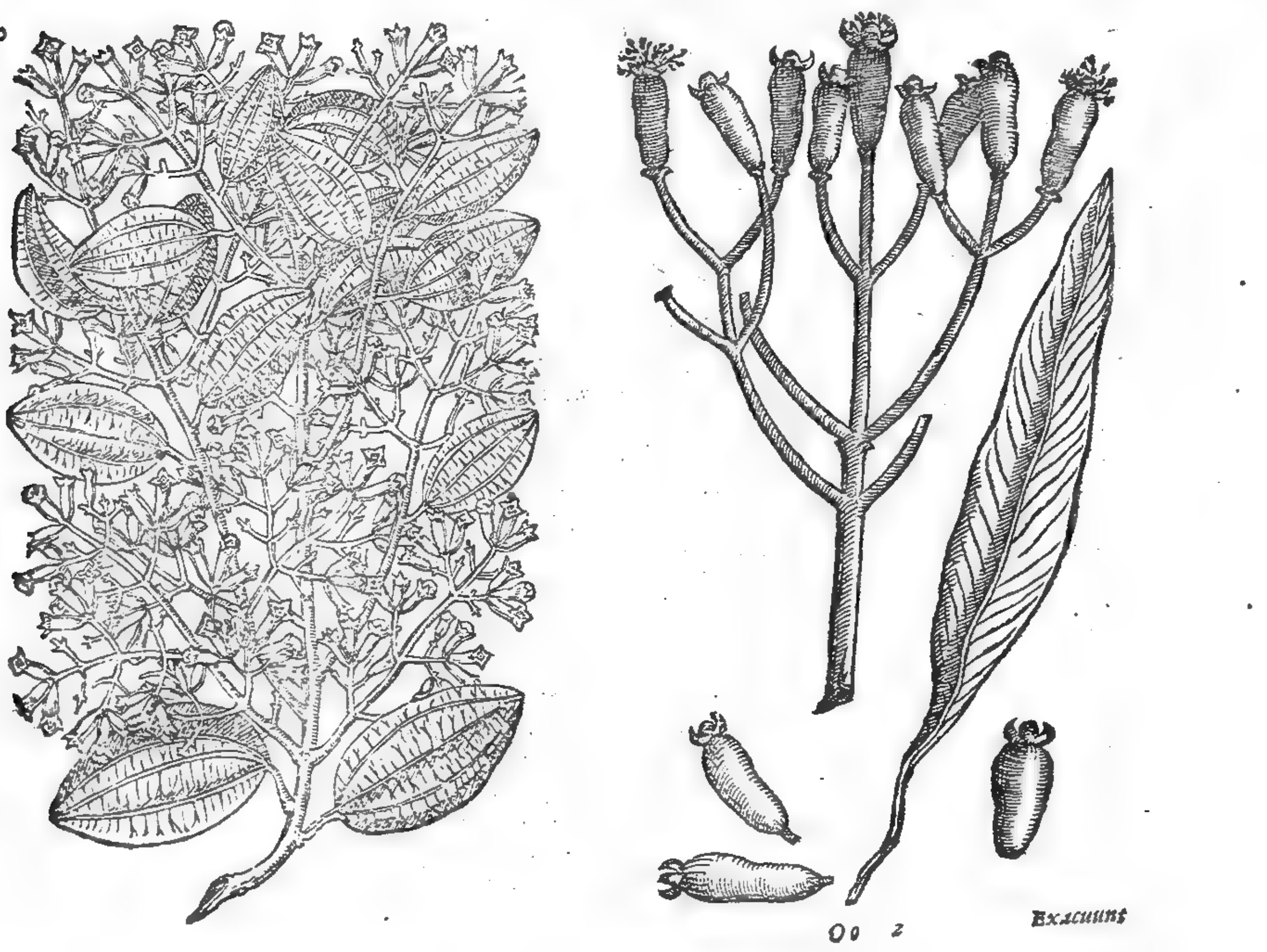
Piperis vires ex Galeno.

Caryophyllorum hiſt.

Caryophyl. Plinii.

Caryophyllorum vires ex Paulo.

VI. CARYOPHYLLI AROMATICI.

Exacuunt præterea, Auicenna auctore, oculorum visum, & eorum nubeculas, argemaq́; exterunt. Atque hactenus de historia & viribus Caryophylli seminis Aromatici. CARYOPHYLLORVM planta ramusculum, Caryophyllis onustum, cuius hic imaginem damus, misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis.

Caryophyllorum vires Matth.

Excalfaciunt, siccant Caryophylli, & extenuant ordine tertio, odorati, acres, subamari, non sine leuicula adstrictione. Itaque roborant, & aperiunt simul, attenuant, digerunt, inciduntq́;. In cibis deuorati, ventriculi, iocinoris, cordis, & capitis affectibus auxiliantur. In puluerem hausti ex vino, aut malorum cydoniorum succo, vomitiones cohibent, cœliacos iuuant, nauseam remouent, & cibi appetentiam reuocant, roborantq́; cùm ventriculum, tum etiam caput. Afferunt & iocinori præsidium: namque vbi refrigeratum fuerit bellè excalfaciunt. Ideoque hydropicis, & præsertim anasarca affectis, vtiliter propinantur. Olfactu reuocant animi deliquijs laborantes, mansiq́; anhelitum commendant. Conferunt comitialibus, resolutis, conuulsis, stupidis, & veternosis: concoctiones adiuuant, & alui fluores torrefacti cohibent: illinuntur quoque per quàm vtiliter cum mastiche, Rhoe, corallis, & punici floribus, ad ventriculi morbos, & præsertim hos, quibus adstrictione opus est. Hausti quatuor drachmarum pondere ex bubulo, caprilloue lacte, venerem excitant. Exacuunt præterea oculorum aciem, & caligines tollunt, quin etiam nubeculas, & argemas, in tenuissimum puluerem triti, & oculis inditi. Iidem tam deuorati, quàm suffiti, valent, aduersus pestilentem contagionem: suffiuntur vtiliter capitis fluxione obnoxij, & qui narium obstructione laborant, fumo naribus excepto. Adduntur in Antidotis, & in succis, qui ventriculo, & capiti roborando parantur.

Caryophylli flores, & eius mentio.

Cæterùm quoniam in Caryophylli nomen incidimus, hic non prorsus intactos relinquemus flores illos, qui ab odore similiter CARYOPHYLLI, & Garofoli vulgò vocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego sciam, à veteribus cogniti, etsi nobis hodie sint adeò celebres, vulgares æquè ac iucundi, vt nullus iam sit hortus, nullæ ædium ferè fenestræ, quæ hisce floribus non ornentur.

VII. CARYOPHYLLI DOMESTICI.

VIII. CARYOPHYLLI SYLUESTRES.

Seruntur à mulieribus, coluntur q́; in fictilibus, aut capsulis ligneis transpositi, sæpiusq́; irrigati. Horum plantam recentiores nonnulli Vetonicum Coronarium appellant. sed quo authore, hactenus compertum non habeo. Verùm ne videar eorum inuenta negligere, liceat etiam mihi eadem vti nomenclatione.

Vetonicorũ florum descriptio.

VETONICVM itaq́; coronarium, quod caryophyllum appellamus, folijs est longis, Tragopogoni modo, breuioribus tamen, carnosioribus, ac pinguioribus, incuruis, & in acutum desinentibus. Cauliculos edit numerosos, rotundos, geniculatos, læues, cubitales, tribus, quatuorúe in summitate adnatis, in quorum cacumine teres, longiusculusq́; calyx spectatur, superiore parte serræ modo denticulatus, è quo flos speciosissimus oritur, Caryophyllorum odoratu, vnde illi nomen. Varia sunt horum florum genera, colore & foliorum stipatu differentia. Alij enim maiores sunt; alij minores. Variat in floribus color: quandoquidem alii coccineo colore rutilant, alij saturata purpura nitent, alij candido, alij carneo colore gaudent. Sunt & versicolores nonnulli, albo rubroq́; colore mistim respersi, sed mangonio parati, seminibus diuersorum generum simul constrictis. Stipantur ferè omnes in omni genere, numerosa foliorum serie, perinde ac rosæ, cum quibus de pulchritudine, odoris præstantia, & colorum varietate ad victoriam vsque certant. Ideoq́; mirum, nullam apud antiquos horum extare memoriam.

Caryophylli syluest.

Habetur eadem planta etiam sponte nascens [locis incultis & aridis atque saxosis. Foliis, caulibus, floribusq́; exeunt altilibus similibus, sed longè minoribus tenuioribusq́;] altera floribus rutilis, altera candidis, vtraque tamen gracilior, flore paruo, haud folioso, & nullo caryophyllorum odore. Nascuntur locis incultis, & aridis.

Vetonicorũ florum vires Matthiolo.

Calida, siccaq́; pollere facultate altile Vetonicum inditio esse potest odoris fragrantia, & saporis amarulentia quædam. Flores, & præsertim purpureorum, præstant ad omnes cordis affectus, nempe ad animi deliquia, & cordis ipsius tremorē: præstant item ad vertigines, apoplexiā, epilepsiā, paralysim, & conuulsiones ex Betonicæ, aut amaraci decocto poti. Asseruantur saccharo, perinde ac rosæ, vtiles admodum nō solùm ad prædicta omnia, sed ad cuncta venena, et venenosorū animaliū ictus. Dantur ad intestinorū animalia necāda, et aduersus pestilentiæ contagia.

Valentius tamen id facit ſuccus ex vniuerſa planta expreſſus. Namque is hauſtus, quatuor vnciarum pondere, vbi morbus tranſierit, liberat. Syluestrium radices, trium drachmarum pondere hauſta ex meraco, à vipera demorſos ſanant. Fit ex altilium floribus acetum, iis in eo inſolatis, quo naribus illito reuocantur animi deliquio conſternati. Idem quoq; vtile eſt peſtilenti aere arcendo, vbi eo quotidie nares, arteriæ, & manus irrorentur. Syluestres præſtant quoque ad ea omnia, ad quæ altiles præſtare diximus, verùm longe remiſsius operantur. Quod Græci πέπερι, id Piper Latini vocant: Mauritani, Fulfel, ſeu Fulful: Itali Pepe & Peuero: Germani Pfeffer: *Hiſpani Pimienta: Galli Poyure. Piper Aethiopicum, ſiue nigrorum, Italis Pepe de Ethiopia. Indicum Piper ſiue Siliquaſtrum, Italis Pepe cornuto, aut Pepe de India: Germanis* Indianiſch Pfeffer: *Gallis Poyure de Inde. Quod verò Græcis καρυόφυλλον, Latinis pariter Caryophyllum appellatur: Mauritanis, Perſis, Turcis, Indis, Calafur, Carunfel ſeu Charunful: Barbaris Gariofilus: Italis Garofono: Germanis* Nägelin: *Hiſpanis clauos de è ſpecia, ſiue Clauellos: Gallis Girophles. Caryophylli flores domeſtici, nonnullis Vetonicum. Italis Garofoni & Garofoli: Germanis* Graſsblum, *ſiue* Näglinblum: *Gallis Oeilletz ſiue Giros fleurs. Caryophylli ſyluestres, Italis Garofani & Garofoli ſaluatichi: Germanis* Donder Näglin: *Gallis Armoiries & Oeilletz ſauuage.*

Nomina.

† Ex Græcis vulgatis codicibus aliqui hoc in loco ſcriptum habent ὡς φάσιν, quod ſonat, vt dicunt: alij verò ὡς φακῆ, id eſt, vt lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam ſecuti ſunt lectionem. Oribaſius verò nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hic, & alibi non deſcribit, quæ fortaſſe non temerè quis illegitima iudicare poſsit.

Piperis deſcriptio.

Piper veteribus triplex, longum, album & nigrum, quæ tria genera adhuc in Officinis nomine Macropiperis, Leucopiperis, & Melanopiperis habentur. Seritur autem Piper ad radices arboris, quò ſeſe conuoluendo ſcandere poſsit, foliis raris, mali Aſſyrii effigie, ſed minoribus, acutis, virentibus, guſtu calidis. Fructus vuarum modo racematim cohæret, ſemper virens donec maturitatem conſequatur & ſiccetur, quod circa medium Ianuarii in Malauar euenit: radix puſilla. Eſt autem inter eam plantam quæ nigrum fert, & quæ candidum, tam exigua differentia, vt à nemine, quàm ab incolis dignoſci poſsit: eo modo quo vitis, quæ vuam fert nigram, ab ea quæ albam. Sunt autem candidi plantæ rariores in certis Malauar & Malucæ locis naſcentes, vbi eo magnates, quemadmodum nos ſale, vtuntur. Quæ verò longum Piper profert, longè alia eſt planta, nil cum his ſimilitudinis habens, in Bengala proueniens plus quàm quingentarum leucarum ſpatio à Malauar, vbi candidum & nigrum prouenit, diſtans: quàm rectè ergo longum nigro, aut albo ſubſtituitur? His generibus adduntur Aethiopicum, Caudatum, Canarinum: habet & Alpinus peculiare piper longum, quod Feluel tauil nominat, herba iunci foliis craſsioribus, è quibus ſectis ſuccus flauus, acris, magis quàm piper exurens, emanat. I. Piper Matth. Lugd. Lon. non nouimus. II. Piper longum, Cord. in Dioſc. & hiſt. Caſt. (cui aliud Orientale ex Bengala, aliud Occidentale, in Cartagena & nouo orbe) Piper, Cluſ. ad Monar. Piper longum Monardi Lob. Piper longum Americum, Lugd. Piperis longi genus in India Occidentali, Cæſal. Additur huic figuræ & vna piperis rotundi. III. Piper Aethiopicum, Matth. Lob. (cui & Amomum officinarum quarundam) Caſt. Lugd. Tab. Carpeſium, Cord. hiſt. IV. Capſicum, fortè quod ſemen comeſtum mordeat, καψικὸν Actuario dicitur: Zinziber Caninum Auicennæ: Siliquaſtrum Plinio lib. 19. ca. 12. cuius aliquot differentiæ in fructu, ratione formæ & coloris: color is aliis in initio niger, aliis viridis, in maturitate autem aut croceus, aut rubicundus. Figura aliis longa, eaq; vel craſſa, vel gracilis & incuruata: aliis breuis, eaq; lata cordata: vel rotũda ceraſi forma: denique & piloſo caule. Binæ figuræ adpoſitæ, altera Capſici ſiliquis oblongis, quod dicitur Piper Indicum, Matth. Caſt. Cæſalp. Cam. Piperitis, Cord. in Dioſc. Siliquaſtrum longis ſiliquis, Trag. Capſicum oblongius, Fuch. Dod. gal. & fol. Lugd. Siliquaſtrum, Fuch. Lacu. Lon. Tab. Capſicum Actuarii, Lob. V. Altera figura oblongum recuruis ſiliquis, latum, cordatum & rotundum exprimit. VI. Caryophyllorum aromaticorum, cum diuerſa ſit hiſtoria, duas figuras adpoſuimus, alteram quæ Matthioli, eſt foliis Cinnamomi rotundioribus: alteram laurinis foliis: ſiquidem arbor ſit lauri forma & magnitudine, foliis laurinis, ſed anguſtioribus, Salicis aut Perſicæ folio ſimilibus, oblongioribus tamen pediculis donatis, multis ramis prædita, copioſo flore, quaternis foliolis conſtante, fibroſo, Myrti floris inſtar, extremis ramulis inſidente odoratiſsimo, candido, dein vireſcente, poſtremùm rufeſcente: qui induratus eſt Caryophyllum ipſum, (vel potius Caryophyllum, rudimentum eſt fructus, quemadmodum in malis, pyris, atque punicis videre eſt) clauum vocant, quòd in modum claui ſit capitatus, exertis in aduerſum quatuor denticulis, ſeſe ſtellatim decuſſantibus. Caryophylli à ſeptembri ad Februarium vſque decuſsi, biduum aut triduum ſiccantur, dein aſſeruantur: qui verò in arbore remanent, craſsiores fiunt, neque ab aliis, niſi vetuſtate differunt, ſub quorum cortice ſemen continetur: ex decidentibus arbor ipſa ſponte in Maluccis (vbi ſolùm fructifera gignitur) prouenit. An Carpeſium Quinto medico? Arbor ipſa Caryophyllon Aeginetæ & Sethi, Charumfal Arabibus dicitur. Fructus qui adfertur, cum immaturus ſit & minor, quàm in arbore remanente, idcirco Caryophyllus immaturus aut minor, Cord. in hiſt. Florem Caryophyllorum Cluſius in Corol. ad Dodonæũ gallicæ editionis vocauit, aliis Caryophylli & Caryophylli aromatici. Maiores verò, qui ſecundæ figuræ adpicti, Nicolao Anthophylli dicuntur, vt & Lob. Lon. Cæſal. Tab. ſed impropriè, contrarium enim dicere deberent, cum hic maturus ſit fructus, quare Caryophyllum maturum ſeu maiorem, Cordus in ſua hiſtoria nominauit. Meminit Garzias in inſula, cui D. Laurentio nomen, fructum eſſe Auellanæ magnitudine cum ſuo putamine, qui Caryophyllos redoleat. VII. Caryophyllus flos à Caryophyllorum aromaticorum odore nomen habet, licet ſint alii odoratiores mangonio, alii minus, alii etiam inodori: ſic in Chinarum regione, licet etiam naſcantur, nequaquam tamen odoris ſuauitate commendantur, vt ii, qui apud nos habentur. Veteribus florem hunc indictum plerique credunt: quid ſi dicamus Betonicam alteram eſſe, quæ inter notha apud Dioſcoridem reperitur: etſi ſint qui minus rectè Iphium Theophraſti, cuius 6. hiſtoriæ 2. & 7. hiſt. 12. meminit, cenſeant: aliis Herba tunica eſt: aliis Cantabrica Plinii lib. 25. cap. 8. Summa genera duo facimus; flores ſunt altiles & ſylueſtres. Altilis ſpecies multæ, magnitudine, colore & foliorum numero differentes. Flores namque aut maiores: & vel maioribus, vel minoribus foliolis conſtantes. Sunt colore aut niuei, aut diluta purpura candicantes, aut croceo rutilantes, aut verſicolo-

Longum Piper.

res: vt candidi & crocei, candidi & rubei, candidi rubris punctulis asperſi. Rubentes, aut violaceo admixto purpurei, aut rubei lacteis notis asperſis, ſicq; guttati, aut roſæ ſylueſtris colore. Sic ex vno caule duo florum genera, partim candidi, rubriſq; maculis aſperſi, partim crocei, ſæpe etiam vno pediculo diuerſi coloris flores videas: aliquando vnus ex alio medius excreſcere videtur: ſic in vna planta flores trium generum: in ſumma, mangonio & arte varietas magna fit in his floribus. Sylueſtrium quoque magna varietas exiſtit, & in magnitudine, & coloris & floris figura, & calycis varietate, plerique tamen ſimplici ſunt flore: quæ ratio vt ſupra quadraginta ſpecies in Phytopinace noſtro recenſuerimus. Verùm Caryophyllus altilis, dicitur Garyophyllea, Trag. Caryophylli domeſtici, Matth. Cam. Flos garyophyllorum, Lonic. Flos garyofilus, quem alii Violam Damaſcenam vocant, Cæſal. Caryophylleus flos maior, Dod. fol. Caryophyllus multiplex, Lob. Tab. Betonica, Geſ. hor. Betonica altilis, Fuch. Vetonica altilis, Dod. gal. Betonica coronaria, Lac. Cantabrica Turnero. VIII. Caryophyllum ſylueſtrem videtur Galenus agnouiſſe, & 5. de tuenda ſanit. Sarxiphagon appellaſſe: nam & ſylueſtris noſtra calculum frangit & educit, quod Galenus de Ceſtri ſeu Betonica in Gallia proueniente teſtatur. Fortè & Theophraſtus 6. hiſt. 1. & 6. per Iouis florem inter coronarios ſuffrutices minutis conditum foliis, cuius flos, ſine odore, tantùm in coronarum vſu, ſylueſtrem caryophylleum intellexit. Hoc verò loco quæ proponitur, Caryophyllus ſylueſtris eſt vulgaris flore ſimplici, qui licet communiter ſit inodorus, aliquando tamen odorus eſt, flore purpureo frequenter, rarius albo: Tonitruum flos, Brunf. Garyophyllea ſylueſtris, Trago. Caryophylli ſylueſtres Matth. Caſt. Lugd. Cam. Betonica ſylueſtris prima, Fuch. Vetonica, Dod. gal. Armerius flos primus, Dod. fol. Armeria ſiue Caryophyllus minor ſylueſtris, Lob. Lugd. Flos Caryofilus, ſylueſtris, Cæſal. Tunica ſylueſtris, Lon. Caroyphyllus montanus, Tab. Caryophyllea ſylueſtris, Thalyo.

Ζιγγίβερ. GINGIBER. CAP. CLIIII.

Gingiber ſui generis planta eſt, in Troglodytica Arabia magna ex parte naſcens. Qua virente ad multa, perinde atque nos ruta, vtuntur, & primis potibus, & eduliis admiſcent. Huius radices, cyperi modo, paruæ ſunt, candicantes, & odoratæ, atque piper ſapore imitantur. Eligi debent, quæ teredines non nouerunt. A multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem ſentiant: & fictilibus in Italiam aſportantur. Gingiber cibo conueniens eſt, & cum condimento aſſumitur. Excalfactoriam vim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: ſtomacho vtilis eſt: efficax aduerſus ea, quæ oculis caliginem offundunt: in antidota addi ſolet: In ſumma piperis viribus reſpondet.

*I. ZINGIBER ET EIVS ſiliqua.

Gingiber (vt referunt Luſitani, qui plurimum ſe vidiſſe fatentur in India) radix eſt, quæ geniculatis repit internodijs, folijs arundinaceis, quæ bis terúe in anno reuiuiſcunt, ac reuireſcunt, ſed quæ in cacumine faſtigiantur, graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt nonnihil ſubeſſe diſcriminis in ſapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxiũ eſt, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquam eius radix libræ pondo, ſed nõ omnibus eadem eſt amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternoſuè palmos. Cum eruitur, radicis internodium in ſcrobe foſſores relinquunt, terramq; illi aggerunt, ceu eius radicis ſemen, proximo anno eruturi fructum, id eſt, regerminatas radices. Aduehitur Gingiber in Italiam copioſum ex Calecut magno Indiæ emporio, atque ex Troglodytica Arabia non ſolùm tractu temporis exiccatum, ſed & ſaccharo recentiſſimum aſſeruatum, vel quodam mellis genere, quod quibusdam è ſiliquis exprimunt. Id ſanè longè magis Veneto præſtat: cùm hoc officinarũ mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixiuio, calce, quernoq; cinere parato: modò muria, modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur ac euaneſcit, ſed & ſapor, & acrimonia ſubtrahitur. Illud verò cùm ſtatim è terra effoſſum nullo ferè maceratione condiatur, vires & facultates non exuit, ſed eas ſeruat. Quanquam Braſauolus non rectè, meo quidem iudicio, velle videatur, quòd Venetijs mangonizatum Gingiber guſtantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentiſſimum in India ſiliquarum melle, aut ſaccharo conditum aſſeruatur, & cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à veritate & ratione diſſonet, ij iudicare poterunt, qui diu in myropolijs verſati, rem omninò exploratam habent.

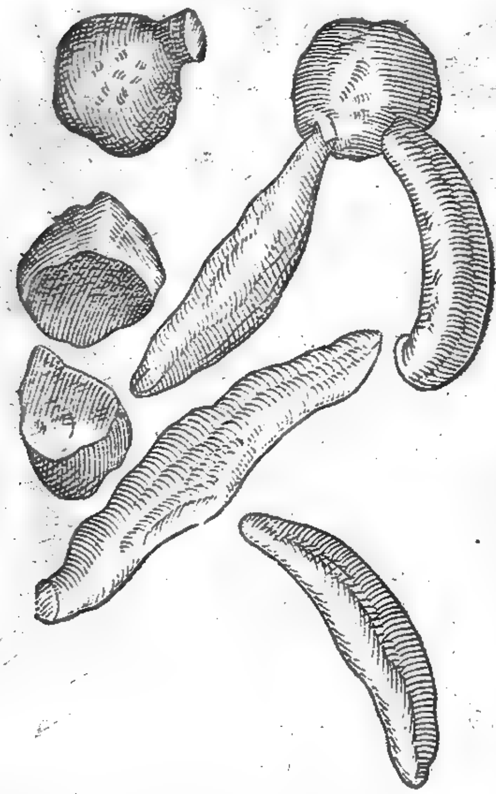
Braſauoli error.

Gingiberis vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Gingiberis radix vtilis eſt, quam vtique ex Barbaria ad nos conuehunt. Excalfacit potenter, ſed non primo ſtatim occurſu, velut piper: vnde ſanè & minus eſſe ſubtilium partium, quàm piper, exiſtimandum: ſiquidem in tenues ſolueretur partes, & celerrimè actu, vt illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & craſſior adhuc quædam ei ineſſe ſubſtantia, nec ea ſicca & terreſtris, ſed humida potius atque aquea. Quo fit, vt facilè perforetur, cum ſcilicet recrementitia inſit humiditas. Neque enim quicquam eorum, quæ aut planè ſicca ſunt, aut humida, ſed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic vitio obnoxia ſunt. Idem vſu venit piperi longo. Atque hinc eſt, quòd diutius perſeuerat, quæ proficiſcitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nã ſicut ab aridis calamis flamma ſimul celerrimè accenditur, et vndequaq; diſpergitur:

Gingiberis vires ex Gal.

tur eandem in modum, quæ à siccis potestate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna sunt viridia, & tardius accenduntur & durat diutius. Ex quo fit, vt vtriusq; medicamenti diuersus sit vsus. Siquidē vbi totū corpus celeriter excalfacere consiliū est, ea tunc exhibenda sunt, quæ & celeriter à caloris nostri contactu incalescant, & celeriter quocunq; ferantur. Verùm vbi partem quamuis refrigeratam recalfacere studemus, contrà agendum, nimirum quæ tarde calescentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Cæterùm licèt gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant: non magna tamen est differentia. At nasturtium, napi, thapsia & agrestium columbarum stercus, maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant: hactenus Galenus. Faciem Gingiberis repræsentat radix illa,

* II. ZEDOARIA LONGA & rotunda. *

quam Mauritani, & officinæ ZEDOARIAM *appellant, odoratior tamen, amariuscula, neq; adeò vt gingiber acris. Huius nusquam, quod sciam, meminere veteres Græci, etsi recentiores ab Arabicis edocti, nempe Aëtius & Actuarius, eam suis medicamentorum compositionibus admisceant. Zedoaria (vt cap. 172. testis est Serapio) conuehitur è Sinarum regione, vltra extremas Indiæ oras. Et sunt radices rotundæ, cum facie, tum magnitudine Aristolochiæ rotundæ similes, colore autem, & sapore Zingiber æmulantur. Excalfacit Zedoaria, & siccat ordine secundo, flatus discutit, & propria quadam facultate impinguat. Post sumpta graue virus animæ, quod allium, cæpa vel vinum excitauit, abigit. Venenosorum animalium morsibus opitulatur, alui fluxiones sistit, vteri abscessus resoluit, vomitiones reprimit & coli cruciatus tollit: hæc Serapio. Cuius quidam authoritate freti, cum Zedoariam, quæ passim in myropolijs habetur, radices esse longas inspiciant, minimè consentiunt legitimam has Serapionis esse Zedoariam, sed genuinum esse Costum affirmant. Verùm si rotundas Zedoariæ radices inspicerent, quæ apud me sunt à Francisco Calzolario Veronensi mihi dono datæ, Aristolochiæ faciem referentes, & soliditate pares, nihil mihi verendum est, quin illi suam immutarent sententiam, siquidem viderent rotundam Zedoariam eiusdem esse saporis, coloris odorisq;, quibus longa referta est, & nihil nisi forma ab ea differre asserere cogērentur. Quinetiam proculdubio faterentur (vt ego quoq; existimo, imò potius non dubito) duo haberi Zedoariæ genera, perinde ac Aristolochiæ, nempe rotundum alterum, alterum longum. Atqui reuera, non parua oritur mihi suspicio an Auicennæ, & Serapionis Zedoaria eædem sint radices, cum scribat Auicenna præstantiorem Zedoariam apud Napellum nasci, & ipsius esse Theriatam. Id quod me adducit ad credendum eam esse Auicennæ Zedoariam, quam quidam Antoram (ego Antitoram) appellant, quod hæc, omnium consensu, vnà cum Napello nascatur, & eius sit antidotum. Toram enim vulgus Napellum appellat: & Antitoram vel Antoram Auicennæ Zedoariam, quòd contra Toram præsentaneum sit auxilium. Deinde opinionem auget, quòd videam Auicennam Serapionis Zedoariam, & eiusdem vires describere sub capite & nomine Zurumbeti, vt latius in Epistolis nostris scripsimus ad Gulielmum Quacelbenum. Non desunt, qui crediderint, quòd* ARNABO, *de quo scribit Paulus, & Mauritanorum Zedoaria vnum & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis testimonio cap. 271. Arnabo apud Græcos nihil aliud designat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de Zurumbet eadem scribat Serapio, quæ de Arnabo ante ipsum adnotauit Paulus. Est autem Arnabo, vt ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Isach, arbor procera, in oriente proueniens: folijs longis, colore viridi, in luteum languescente, salicis modo, sicuti & ramorum cortex. Infrugifera est, citreum odorem spirans. Quibus facilè patet, Arnabo non modò Zedoariam non esse: sed nec in Europam ad nos aduehi. Quo fit, vt Cordus aberrasse deprehendatur: quippe qui Zurumbet Zedoariæ genus existimet. Hunc fortasse secutus Fuchsius medicus doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem locupletatum nuper edidit, non sine magno errore putat Zurumbet & Zedoariam idem esse. Qui non minus in Arnabo quoq; errasse cognoscitur, quòd velit Doronicum orientale id esse, quod Paulo Arnabo: atqui res hæc aliter se habet, vt ex antè dictis satis colligi potest. Hallucinatur etiam hac in re Brunfelsius: quòd is scripserit suo de medicis vocabulis Onomastico, quòd Arnabo vnguentum est odoriferum. Verùm eius lapsus non aliam causam fuisse arbitror, quàm quòd oscitanter Paulum legerit: nam Paulus apertissimè asserit, Arnabo vnguentis expeti, quòd suauiter oleat, non autem vnguentum esse, vt Brunfelsius somniasse videtur. Id ζιγγίβερ, ζιγγίβεις καὶ γιγγίβεις Græcè, quod item Latinè Zingiber & Gingiber nominatur: Arabicè Lengibel seu Zingibel: Italicè Gengeuo: Germanicè Jngber: Hispanicè Gengiure: Gallicè Gingambre. Quod verò ζέδαρ, ζάδουρ καὶ ζάδυρα posterioribus Græcis, Zadura & Zedoaria Latinis pariter & Italis appellatur: Germanis Zittwen: Gallis Cretonart.*

Zedoariæ histor. & vires.

Serapio.

Zedoariæ rotundę mētio.

Zedoariā Auicēnæ quæ.

Arnabo & Zurumbet hist.

Cordi, Fuchsii & Brunfelsii error.

Nomina.

Zingiber & Zimpiber Plinii, Officinis Gingiber dicitur, quod alii harundinis, alii Iridis folia habere referunt: alii Cypero cognatum volunt: cuius radices colore variant, sunt albæ, sunt rubræ: illæ sæpius creta, hæ verò rubrica exterius infectæ sunt, vt magis à teredinibus præseruentur, cui candidiores & molliores magis obnoxiæ: quamuis Ludouicus Romanus testetur in terra omnifariam rubra nasci. II. Zedoaria quæ in Calecut Gingiber Syluestre dicitur, á quibusdam veterum Arnabo & Arabum Zurumbet censetur: at Garzias scribit Arnabo Pauli arborem esse proceram, suauem odorem spirantem: Zerumba verò, graminaceam esse plantam. Verum ad Costum Syriacum Dioscoridis referendam censemus. Hæc longa & rotunda inuenitur, communiter tamen in Officinis longa habetur: alii vnam tantùm radicem, alii differentes statuunt, illam longam, hanc rotundam, vel tuberosam nominantes. Sic & hæc quæ tuberosa est, foris nigricans reperitur, & Zerumbet Serapionis censetur Clusio in notis ad Garziam.

ὑδροπέπερι. HYDROPIPER. CAP. CLV.

† Solidũ non leg. Orib.
† δριμύτερα, acriora, Or.

Hydropiper apud aquas nascitur, quæ stagnant, aut pigro lapsu repunt. Caulem edit geniculatũ, † solidum, multis alis concauum: folia menthæ, maiora, molliora, candidioraq́; † gustu piperis, acri, citra tamen vllam odoris gratiam: fructum acrem, in surculis paruis, prope folia racematim cohærentem. Folia cum semine illita, tumores veteresq; duritias discutiunt, sugillata delent: quæ postquam inaruerunt tusa pro pipere in obsoniis admiscentur. Radix parua, nullius in medicina vsus.

I. HYDROPIPER SIVE Persicaria.

II. PERSICARIA AL-tera.

Hydropiperis consid.

Tametsi pro virili parte contendat Ruellius, vt non minus doctis, quàm elegantissimis verbis comprobet, eam non spernendam stirpem, quam vulgus officinarum Eupatorium appellat, legitimum esse Hydropiper: is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quamuis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, sed & Latinis & Græcis literis apprimè doctus. Siquidem Dioscoridi Hydropiper folia edit menthæ maiora, molliora, candidioraq́, gustu piperis, acri, citra tamen vllam odoris gratiam: non autem amaro sapore, vt Ruellius ait, Dioscoridis verba peruertens, quò faciliùs suam astruat sententiam. Vulgare verò Eupatorium folijs crescit cãnabinis, duris, hirsutis, amaro gustu, non quidem acri, vt piperis: quinetiam adeò odoratis, vt hac de causa herbam esse viribus insignem, quãuis ab antiquis silentio prætermissam, semper existimauerim, cum tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dioscorides. Præterea hydropiperi caulis inest geniculatus, solidus, à foliorum & adnatorum exortu alis plurimis concauum: semine etiamnum acri, in ramusculis prope folia racematim cohærente: Pseudoeupatorio verò caulis est procerus, minimè geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim cohæret semen: sed in cacumine flores gerit subrubentes, qui diuisi muscarij facie, syluestris origani modo, per maturitatem in pappos euanescunt: è quibus semen prodit amarum totius plantæ sapore: quanquam esse hoc acrimonia præditum non rectè Ruellius asseueret. Qui quoniam vulgare Eupatorium plerunq́ in aquosis oriri conspexerit, id omnino legitimum esse Hydropiper pro certo asserere non dubitauit, nulla prorsus habita ratione, an aliæ inter se responderent notæ. Quamobrem, vt ex dictis rationibus clarissimè patet, Ruellius hac in re non ita maturè mihi videtur sensisse, vt eius clara doctrina, ingenijq́ præstantia exposcere videbatur. Quandoquidem cum vulgare hoc Eupatorium primo statim occursu gustui amarorem relinquat haudquaquam obscurum, facilè hinc indicium consequi potuisset, hoc non esse hydropiper, quo vnà cum sale in ciborum cõdimentis piperis vice prisca ætas vtebatur: nam quæ amara sunt, præterquã quòd piperis vicem explere minimè valent in cibis addita, ab omnibus respuuntur tanquam naturæ inimica. Hydropiper duum est generum, alterum minus, alterum maius: item alterum acri admodum sapore, alterum verò omnis acredinis expers, & aspero tantum adstringentiq́ gustu præditum. Cæterùm si in Italia Hydropiper nascitur, illa meo quidem iudicio est persicariæ (vt vocant) species, quæ in alterius discrimen, cui folia insunt pullo colore emaculata, nullis similibus inficitur notis, sed folio tantùm viridi adolescit. Quippe quæ folijs proueniat oblongis, menthæ maioribus, mollioribus ac candidioribus: caule admodum geniculato duroq́, alis concauo: è cuius adnatis rufum semen racematim prodit, acri admodum gustu, ita vt linguam vehementer vellicet. Illud insuper hanc opinionem corroborat, quòd propè stagnãtes aquas hæc planta plerunq́ virescat, vbi eam Dioscorides nasci testatur. Manebo itaq́ hac in sententia, etiam latrantibus Sycophantis, quousq́ nouus quispiam appareat Dioscorides, qui aliud afferat nobis Hydropiper, quod sua è sede hinc abigat persicariam. Sternitur commodè hæc recens, viridisq́ in thalamis, pulicib. necandis, & postera die eijcitur. Suillæ carnes salsæ, circumducta herba præseruantur à tarmis & vermibus. Ideoq́ præstat succus ad vermiculosas aures. Cæterùm altera, quæ eadem est facie, nisi quod

Ruell. lapsus, Pseudoeupatorium Hydropiper statuentis.

Quæ Persicaria sit Hydropiper.

Persicariæ vires Matth.

quod maioribus eſt, maculoſis prouenit folijs, caule vegetiore, humi accubante & racemis grandioribus: viribus eſt longè imbecillioribus, nam cum guſtantibus nihil prorſus acredinis reſipiat, ſed aſpero, & adſtringenti ſapore prædita ſit, excalfacere perinde ac altera haudquaquam poteſt, ſed potius refrigerare ac ſiccare. Naſcitur hæc non ſolum humecto ſolo, ſed etiam in ſicco, in agrorum marginibus, & ſecus itinera. Meminit Hydropiperis Gal. lib. 8. ſimp. med. ſic inquiens: Hydropiper à locis, in quibus naſcitur, & à ſimilitudine, quæ illi cum pipere in guſtu eſt, nomen ſortitum eſt. Cæterùm calidum eſt, ſed non tantum, vt piper. Attamen herba ipſa etiamnum viridis cum ſemine, cataplaſmatis in modum impoſita, ſugillata, & tumores induratos digerit. Herba, quæ Græcis ὑδροπέπερι, Latinis ſimiliter Hydropiper vocatur: Italis, Hidropepe & Pepe acquatico, & Perſicaria: Germanis Waſſerpfeffer vnd Muckenkraut*: Hiſpanicè Hierua pexiguera ſeu Manchas: Gallis Curage. Perſicaria altera, Italis Perſicaria maggiore.*

Hydropiperis vires ex Galeno.

Nomina.

10

Hydropiper ſeu Piper aquaticum, vel Perſicaria à forma foliorum. Eſt autem Perſicaria alia acris, alia mitis: & quæ mitis eſt, alia maculoſa, alia non maculoſa. I. Perſicaria vrens ſeu Hydropiper. C.B. Pulicaria maſcula, Brunf. Hydropiper, Matth. Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſ. Lac. Caſt. Lug. Cæſ. Hydropiperi, Dod. fol. Lob. icon. Perſicariæ primum genus, Trago: Perſicaria mas, Lon. Perſicaria vrens, Lob. Perſicaria mordax, Thal. Perſicaria, Tab. II. Perſicaria mitis maculoſa. C.B. Lob. icon. Perſicaria fœmina, Brunf. Lon. Perſicaria altera, Matth. Trag. Perſicaria, Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lug. Caſt. Perſicaria maculata, Thal. Cratæogonum, Lacu. Perſicaria prima Cæſ. Hæc quibuſdam Lappathum quoddam: aliis Plumbago Plinii: aliis eiuſdem lib. 25. cap. 3. Britannica, & apud Dioſcoridem Brittannica ſeu Bretanica, quæ & Betonica, quod caput á recentioribus, tanquam ſpurium eſt deletum.

20

Πταρμική. PTARMICA. CAP. CLVI.

PTarmica exiguus frutex eſt, ſurculos habens paruos, multos, † & rotundos, abrotono non diſſimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, vti anthemidis, paruum, rotundum, quod ſuo acri odore ſternutamentum excitat: vnde nomen accepit. Folia cum floribus illita, ſugillationes rapiunt. Flores ſternutamenta efficaciſſimè mouent. Naſcitur in montibus & petroſis.

† Or. λεπτοὺς i. tenues.

I. PTARMICA.

30

40

50

II. PTARMICA ALTERA.

PTarmica in Bohemia paſſim in hortis ſeritur, è montib. in quibus naſcitur, illuc translata. Hanc, quòd acri ſit ſapore, quidam Pyrethrum vocant. Surculos habet tenues, ſeſquidodrantales, rotundos, & circa eos folia oblonga, oleaginea, copioſaq́; & per ambitum ſerrata, flores in cacumine Anthemidis figura, minores tamen, ſed dilutiore vmbilico, qui ſuo acri odore ſternutamenta mouet, vnde illi nomen. Naſcitur ſua ſponte in montibus, ſaxoſis locis. Aperit Ptarmica, diſcutit, prouocat, attenuat & incidit. Sicca puluis naribus inditus ſternutamenta mouet. Manſa radix dentiū dolores mulcet, & pituitā detrahit. Folia cum florib. illita, ſuggillationes rapiunt. Eſt quoq; alia PLANTA, *quā Ptarmicā appellare libuit, quòd caulib. tenuibus proueniat, folijs oleæ, & florib. & capitulis, quæ narib. immiſſa, ſternutamēta cieant.* * *Ptarmica in Hetruria frequētiſsima prouenit: naſcitur & in Tridētino agro, præſertim Ananienſi tractu, ſurculis frequentib. paruis, rotundis, abrotano nō diſsimilibus: è quib. plurima prodeūt folia incana, oleæ modo oblōga: vnde & Oliuella multis vulgò nominatur. Gerit in ſurculorū cacuminib. capitulū, Chamæmeli deflorētis modo: cui quemadmodū & herbæ, vis quædā adeò acris ineſt, vt olfactu ſtatim ſternutamēta excitet. Rura noſtra ex Ptarmica ſcopas, quib. pauimēta verruntur, conficiunt,*

Ptarmicæ hiſtoria.

60

nec in

Ptarmicæ vires ex Gal.

Nomina.

nec in alium colligunt vsum. * *Verum hac Dioscoridis Ptarmica non est. Huiusce meminit Galenus lib. 8. simpl. med. his verbis: Ptarmicæ flores ciendæ sternutationis vim obtinent: est enim temperies eius calida & sicca, viridis etiamnum ordine secundo, siccata tertio. Eius nomen Græcum πταρμικὴ, Latinum item Ptarmica & Sternutamentaria: Italicũ Ptarmica.*

Dracunculus aquaticus serrato folio. C.B. Pyrethrum, Brunf. quoad iconem. Tanacetum album acutum, Trag. Tab. Pyrethrum syluestre, Dod.gal. Cord.in Diosc. Ptarmice, Fuch.Lon.Ptarmica, Matt. Ges.hor.Lob.icon.Cast.Lug.Cam. Ptarmica syluestris germanica, Thal. Ptarmica folio Taraconis, Lob. obs. Ptarmica quibusdam putata, Cæs.Draco sylu. Dod.fol. Ges.hor.cui & Tarchon aquaticum. II. Iacea oleæ folio altera.C.B. Ptarmica altera, Matth.Lugd. Ptarmica, Lac. Ptarmica Austriaca, Clus. Pan. Lob. Cam. Matthiolus editione secunda hanc, & non priorem proponit, quare verba eius asteriscis inclusa inserere lubuit.

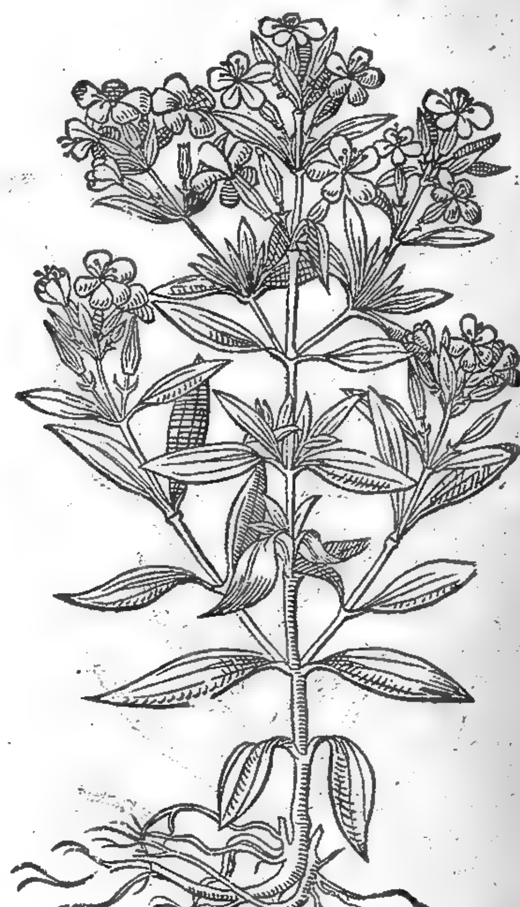
Στρούθιον. RADICVLA SEV LANARIA HERBA. CAP. CLVII.

STruthium herba vulgò nota: qua purgandis lanis vtuntur, qui eas eluunt. Huius radix est acris, vrinam ciet: prodest tussi, iocinerosis, orthopnœæ ex melle sumpta, cochlearis mensura: aluum soluit. Eadem cum panace & capparis radice, calculos frangit, & cum vrina exturbat: duritiem lienis absumit: menses imposita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula discutit, cum farina hordeacea, & vino decocta. Miscetur & malagmatis, & ocularibus collyriis, claritatis causa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infusa.

I. PSEVDOSTRVTHIVM.

* II. SAPONARIA. *

Struthii consideratio.

STruthion seu Radicula, adeò olim vulgaris notitiæ fuit, quòd purgandis lanis ea vterentur, vt Dioscorides eam notis vllis repræsentare superuacaneum duxerit. Sed cum tractu temporis huius exoleuerit vsus, eius quoq; notitia simul abolita videtur. Quo fit, vt arduum sit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion iure dici posit. Mauritanis & officinis Condisi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiscent, quibus naribus inditis sternutamenta cient. Nec propterea vsquam in officinis reperitur, quamuis medicorum compositionibus sæpius inseratur. Quamobrem asserere non ausim, an Struthion nascatur in Italia: quippe quòd hactenus ipsum non modo non viderim, sed neminem, qui illud cognosceret & ostenderet, adinuenerim. Theophrastus inter folio aculeatas struthium habet lib. 6. ca. 3. de plantarum historia. Plinius verò lib. 19. cap. 3. his verbis struthium describit: At quæ vocatur Radicula, lauandis demum lanis succum habet: mirum quantum conferens candori mollitiæq;. Aeque nascitur satiua vbiq;, sed sponte præcipua in Asia, Syriaq; saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo, tenui, & ipso cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur: folio oleæ, struthion Græci vocant. Floret æstate, grata aspectu, verùm sine odore, spinosa & caule lanuginoso. Semen ei nullum: radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est, vsum. Non desunt, qui struthium plantam esse velint, cuius hic quoq; imaginem dedimus, eamq; pseudostruthium appellauimus, sed cum aculeata planta non sit, ferulaceum caulem non gerat, nec lanuginosum, nec semen spicatum proferat, neq; admodum crassa nitatur radice, nec adeò sit acris, vt excalfacere & siccare posit ordine quarto, ijs qui hac ducuntur opinione, haud subscribere pos-

Struthium Plinii.

Pseudostruthii consid.

repoſitam. Pſeudoſtruthium folia profert longa, ſubpinguia, caules multiplices folioſosq́; in quorum ſummitate ſpicati prodeunt flores. Radice nititur candida, longa, digitali craßitudine, & raphani modo acri. Naſcitur incultis locis, ſecus itinera, & in agrorum marginibus. Radix excalfacit & ſiccat ordine tertio. Incidit, attenuat, reſoluit, aperit, digerit. Sunt etiam, qui eam præferant contra venenoſorum animalium ictus, non modo vulneri admotam, ſed etiã in potu ſumptam. Quinetiam aduerſus peſtilentiæ contagia. Struthij vires adnotauit Gal. lib 8. ſimp. med. ſic inquiens: Struthij radice potiſſimum vtuntur, vtpote guſtu acri, & calida ſiccaq́; temperamento, ex quarto quodammodo ordine. Sed & abſtergit & irritat: proinde quoq́; ſternutationem prouocat, ceu cætera omnia, quæ calida ſunt temperie & guſtu acria. Ex his omnibus palàm fit Fuchſium virum alioqui doctißimum, in hoc erraſſe, quòd in ſuis de ſtirpium hiſtoria clarißimis commentarijs, plantam vulgò Saponariam vocatam legitimum Struthium eſſe cenſeat, eamq́; pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ: leui non aculeato: caule geniculato, non lanuginoſo: guſtu potius inſipido eſt, quàm adeò acri, vt quartum excalfacientium ordinem attingat. Quæ herba στρούθιον Græcè: Struthium, Radicula & herba lanaria Latinè dicitur: Arabicè Condes, Chundes ſeu Kunder, Barbarè Condiſi: Italicè Radicetta & Herba lanaria: Gallis Herbe aux foullons. Pſeudoſtruthium, quidam Theriacariam vocant.

Struthii vires ex Gal.

Fuch. lapſus, Saponariam Struthiũ ſtatuentis.

Nomina.

I. Quam pro Pſeudoſtruthio propoſuit, Plinius lib. 33. cap. 5. Luteam: Vitruuius 7. Architecturæ 14. Luteum: Virgilius Egloga 4. Lutum appellat: ſunt qui Reſedam Plinii: alii Myagron, ſeu Melampyron Dioſcoridis velint, Luteola herba C.B. Anthirrinum, Trag. Lugd. Pſeudoſtruthium, Matth. Caſt. Struthium, Lac. Lugd. Herba lutea, Dod. gal. Lugd. qui tres habet figuras. Lutea vel Luteum, Geſ. hor. Cam. Luteola, Lob. Lutum herba, Dod. fol. Guadarella vulgo, Cæſ. Catanance, Lonic. Tab. II. Saponaria læuis, quòd ſaponis vicem præbeat ad purgandos pannos: Saponaria, Trago, Matth. Geſ. hor. Lac. Lob. Dod. fol. Cæſ. Tab. Cam. Saponaria maior, Lugd. Struthium, Fuch. Lonic. Lugd. qui duas habet icones, Thalio. Flore eſt dilutè purpureo, aliquando roſeo, nonnunquam candido.

Κυκλάμινος. CYCLAMINVS. CAP. CLVIII.

Cyclaminus folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus ſupra infraq; albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, roſarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, vt rapum videri poſſit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamq; detrahit: menſes potu, appoſituve ciet. Tradunt, ſi prægnãs radicem tranſgrediatur, abortum fieri, partum appenſa accelerat: contra venena, præſertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra ſerpentium ictus remedio eſt: immiſta vino inebriat: regium morbum diſcutit, tribus drachmis pota, cum paſſo, aut diluto mulſo. Sed oportet eum qui ebibit, multis veſtibus contectum, loco calido, & á perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiecti autem ſudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deiicienda quoq; alui excrementa, in vellere ſedi ſubiicitur: illito vmbilico, & a imo ventre coxarum tenus, aluum emollit, & abortum efficit: ſuffuſionibus, & retuſæ oculorum aciei, oblitus cum melle ſuccus prodeſt: medicamentis abortum inferentib. admiſcetur. Succus cum aceto illitus, procidua ſedem reſtituit. Exprimitur tuſa radice ſuccus, & ad mellis craſſitudinem decoquitur. Radix cutẽ purgat, eruptiones papularũ reprimit: vulneribus ex aceto per ſe, aut cum melle medetur, lienem b abſumit, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Eius decocto luxata, podagras & capitis vlcuſcula, pernionesq; foueri congruũ eſt: ipſaq; in oleo vetere ferueſacta, illito oleo vlcera ad cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cinere feruenti imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, vt ſtrigmenti craſſitudinem vnguentum contrahat, cumprimis vtile pernionibus. Radix, ſcillæ modo, conciſa reponitur, Narrãt ad amatoria aſſumi cõtuſam, & in paſtillos diuiſam. Naſcitur in vmbroſis, maximè ſub arboribus.

a Meum ὑπογαστρίῳ. i. imo vẽtre. Cat. ἐπιγαστρίῳ. i. circa vmbilicum.

b Meum & Cat. addunt καταπλασσομένη. i. impoſita.

Ἑτέρα κυκλάμινος. ALTERA CYCLAMINVS. CAP. CLIX.

Eſt & altera cyclaminus, quam ciſſanthemon, aut ciſſophyllon vocant: foliis hederæ, ſed minoribus: geniculatis caulibus, craſſiſq;, circa vicinas arbores, capreolorum modo ſe voluentibus: flore candido, odorato: a acinis hederæ mollibus, lenti guſtus, aliquantulum acris: radice ſuperuacua. Naſcitur in aſperis. Huius acini, drachmæ vnius pondere poti, cum vini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per vrinam, & aluum abſumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

a Meũ & Cat. καρπὸς δὲ ὡς ῥᾶγες σταφυλῆς ὅμοιος κισσῷ i. Fructus eſt velut vuæ acini, ſimilis hederę.

Tametſi Cyclaminus prima, quæ vulgò Panis porcinus dicitur, planta ſit vulgaris notitiæ, ſecundam tamen hucuſque mihi videre non licuit in Italia: quanquam aſſerit Ruellius, hanc illam eſſe ſtirpem, quam herbariorum & officinarum vulgus Sigillum ſanctæ Mariæ vocat. Et cum plures ſint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum ſcilicet, Serapionis ſecacul, & tertia, quæ hydropiperi ſimilis eſt: harum Ruellius nullam eſſe Cyclaminum putat, ſed aliam ab his longè diuerſam, cuius facies, vt ipſe delineat, nil aliud repræſentare videtur, quàm vitem nigram à Dioſcoride lib. 4. deſcriptam, quam nos in Hetruria vulgò vocamus Tamaro. Hanc ſcribit ipſe Sigilli ſanctæ Mariæ nomen ſibi aſciuiſſe, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent. Quæ in re Ruellius, eius pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantùm genus, non autem alteram Cyclaminum Bothomarien nuncupat. Non defuerunt, qui varias ad nos cyclamini alterius plantas miſerint cenſendas: ſed cum pluribus cyclaminis ipſius deſtituerẽtur notis, eas omnes me neglexiſſe, ingenuè fateor. Cyclamini primi generis duæ (vt Meſues auctor eſt) reperiuntur ſpecies, maior & minor. Hæc radice prouenit parua nucis auellanæ, cicerumq́; magnitudine. Illa verò magna conſtat radice, ſeßili aliquantum, lata, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (vt diximus) vulgaris admodum eſt, & paßim in ſyluis & vmbroſis naſcens, maximè ſub arborib. & in frutetis, ſecus itinera. Minorẽ vidi ego in agro ſolùm Tridentino in vallis Ananiæ montib. vbi copioſa naſcitur. Cyclaminus (vt idẽ Meſues memoriæ prodidit) tam hauſta quã clyſtere infuſa, pituitã viſcoſam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excremẽtis. Succus in errhinis additur ad expurgãdum cerebrũ, quo diuturnos finiat capitis dolores, frigidisq́; cõueniat hemicranijs. Itẽ reſolutis opitulatur, ac omnib. cerebri, et neruorũ affectib. à frigiditate prouenientib. Aqua diſtillata è cyclamini radicib. ſi narib. ſurſũ trahatur, fluentẽ inde ſanguinẽ mirũ in modũ ſiſtit. Eadẽ pota ſex vnciarũ põdere, addita ſelectiß. ſacchari ũcia, manãtẽ è pectore, aut vẽtriculo aut iocinore ſangui-

Cyclamini conſid.

Ruell. lapſus.

Sigillum S. Mariæ.

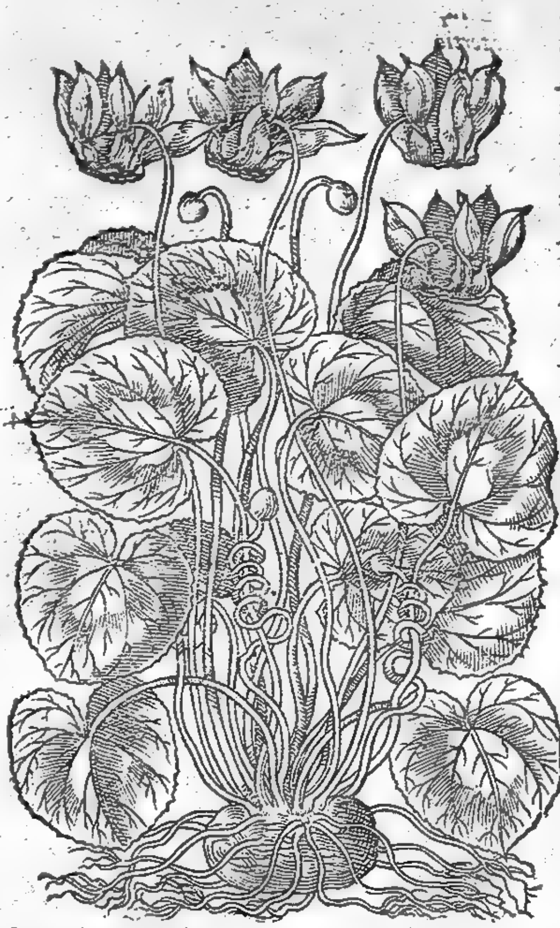
Bothomariẽ Mauritan.

Cyclamini genera ex Meſ.

Cyclamini vires ex Meſ.

Cyclamini vires Matth.

I. CYCLAMINVS.

sanguinem mirificè cohibet: & fracta ibi vasa conglutinat, id quod nos attestamur. Succus cum oxymelite sumptus duarum drachmarum pondere, aluum exoluit, & iecoris lieniq; obstructiones aperit, quo fit, vt hydropicos & ictericos iuuat. Sed is propinandus non est, nisi addita Mastiche, aut myristica nuce, aut Rhabarbari scrupulo: namq; hæc eius vehementiam minuunt. Contusæ radices recentes illinuntur vtiliter scyrrhosis, durisq; tumoribus & strumis. Additur quoq; vtiliter succus in vnguentis, quæ ad splenis tumorem, duritiemq; parantur: plures enim lienosi hoc medicamento sanati sunt, qui pluribus antea vsi, sanari nequiuerunt. Idem magno quoque auxilio additur in clysteria ijs, qui coli dolore, & cæteris intestinorum torminibus vexantur. Affricta recens radix, aut succus ex lana impositus, hæmorrhoidas eijcit. Sanant radices aurium sonos, & surditatem, si concisæ, in rosaceo, amygdalino, chamæmalinoq; oleo, & vini modico conferueant, & deinde oleum guttatim in aures fundatur, & excoctæ radices calidæ auribus applicentur, vesperi cum se cubitum recipiunt affecti: verùm hoc pluries repetendum est, radicibus mane sublatis, auribusq; calido vino ablutis. Idem quoq; præstant, si cum persicorum, amararumq; amygdalarum aliquot contundantur, & deinde in aqua vitæ macerentur diebus tribus, siquidem expressus inde cremor, auribus inditus, mirificè auxiliatur, si vna, aut altera eiusdem gutta instilletur eodem tempore: Succus abdomini illitus, ventrem subducit. Illita radix serpentum ictibus medetur. Succus cum æquali mellis portione, in ore detentus, linguæ, gingiuarum, cæterarumq; circumstantium partium vitia sanat, & dentium dolores mulcet. Gargarizatur succus, addita plantaginis aqua, ad omnes faucium morbos. Cyclamini meminit Gal. lib. 7. simp. medic. vbi ita scribit: Cyclaminus varias vires obtinet: nam & abstergit, & incidit, & ora venarum aperit, & attrahit & digerit. Clarum verò id est ex particularibus operibus. Adeò vehemens eius facultas est, vt abdomine illito, ventrem subducat, & fœtum interimat.

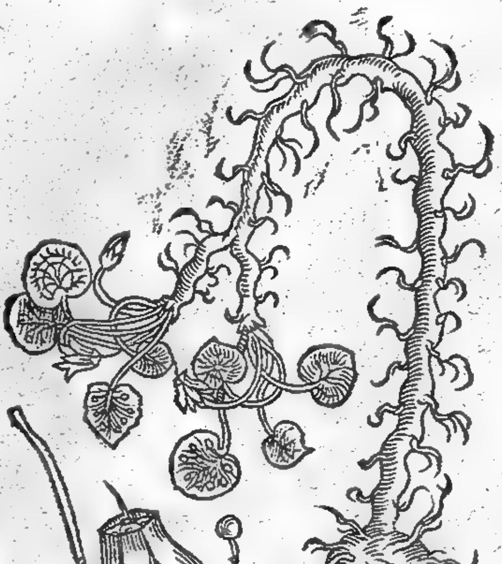
Cyclamini vires ex Gal.

Nomina.

Κυκλάμινος herba sic Græcis, Latinis quoq; Cyclaminus, & Rapum terræ vocatur: Mauritanis Buchormarien, Buthermarien seu Bothormarie: Barbaris officinis Cyclamen, Panis porcinus, & Arthanita: Italis Ciclamino & Pan Porcino: Germanis Schweinbrodt/Erdapffel. *Hispanis Pan de puerco: Gallis Cyclamen seu pain de pourceau.*

Cyclaminis differentias octo agnoscimus, hic verò duas proponimus. I. Cyclamen orbiculato folio, infernè purpurascente. C.B. Cyclaminus minor & Vmbilicus terræ, Trag. Cyclaminus, Matth. Dod. gal. Cord. in Diosc. & hist. Ges. hor. Lacu. Lon. Cæs. Cast. Cyclaminus rotunda, Fuch. Cyclamen folio hederaceo rotundiore, Lob. obs. Cyclamen vulgare, Lob. icon. Cyclaminus orbicularis rotundifolius, Dod. fol. Cyclaminus æstiuus vulgaris, Cam. Cyclamen, Tab. Flore est nunc dilutius, nunc saturatius purpurascente: rarius albo: rarissimè luteo. II. Cyclamen radice oblonga C.B. Figura hæc vitæ Gesneriã Doctore Casparo VVolphio ad calcem addita, cui titulus Cyclaminus μακρόρριζος: meminit in hortis Germaniæ nomine Cyclamini radice oblonga, malo in fine adnixo, & Camerarius suo Matthiolo, nomine Cyclamini longius radicati adiecit. Hæc enim inferna quidem radicis parte mali instar rotunda est, vnde plures fibrosæ radices hinc inde sparguntur, sed mox in cubitalem longitudinem prolongatur, digitalem crassitiem non superante: subinde tamen in nodos, ex quibus vtrinque fibræ prodeunt, extuberat, foliis est subrotundis vt in vulgari, maculosis: floribus similibus colossinis, quibus decidentibus capitulum subsequitur oblongum, in mucronem desinens, quod se cum pediculo in spiras conuoluit, in quo semen mediocris magnitudinis continetur.

* II. CYCLAMEN RADICE oblonga. *

Δρακοντία μεγάλη.

DRACVNCVLVS MAIOR. CAP. CLX.

DRacunculus maior in vmbrosis circum septa gignitur. Caulem habet rectum, læuem, duum cubitorum, baculi crassitudine, versicoloribus draconum maculis, purpureis tamen euincentibus: folia rumicis, sibi inuicem implicita. Fructum summo caule facit, racemosum, coloris primum cineracei, mox per maturitatem in crocum & purpuram vergentis.

gentis: radicem prægrandem, rotundam, candidam, cortice tenui veſtitam. Colligitur, dum matureſcit, & ſuccus exprimitur ſiccaturq; in vmbra. Radix quoq; meſſibus effoditur, elotaq; particulatim conciditur, & funiculo transfixa ſiccatur in vmbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctamve cum melle delingi prodeſt contra orthopnœas, rupta, conuulſa, tuſſim & deſtillationes: pota cum vino venerem ſtimulat: vlcera, quæ cacoëthe vocantur, atq; phagedænica expurgat, præſertim cum vite alba: ex ea, & melle collyria ad fiſtulas, & partus euocandos componuntur: ad vitiligines cum melle, efficaciter illinitur: polypos & carcinomata abſumit. Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albugineſq; effectum præbet. Herbæ, radicisq; odor teneros conceptus abortu vitiat: item ſi triginta grana eius in poſca bibantur. Sunt, qui eius ſuccum cum oleo, aurium dolorib. infudere: quin- 10 etiam folia, vtpote quæ adſtringant, vulneribus recentibus impoſuere, & cocta in vino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, poſſe à vipera feriri inficiantur.

Δρακόντιον μικρόν. DRACVNCVLVS MINOR. CAP. CLXI.

DRacunculus minor folio conſtat hederaceo, magno, candidis notis inſigni: caule recto, bicubitali, verſicolore, maculis reſperſo purpureis, ita vt anguē planè referat, baculi craſſitudine: fructus ſummo caule racematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cum ematuruit, croceo, guſtu feruens, mordaxq;: radice aliquantulum rotunda, bulboſa, aro non abſimili, tenui obducta cortice. a Naſcitur in ſepibus vmbroſis. Seminis ſuccus cum oleo inſtillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana im- 20 poſitus, polypum abſumit: carcinomata illitu ſiſtit: triginta eius grana, ſi in poſca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, poſtea quám flaccidi flores emarcuerunt, conceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, vulſis, tuſſi, deſtillationib. auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, ſiue cocta toſtaq; cum melle, aut per ſeſe edatur, ſiue farina eius ex melle delingatur: vrinā pellit, venerem excitat, cum vino pota: phagedænas vlcerum, & quæ cacoethe vocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit: collyria ex ipſa ad fiſtulas, & eiiciendos partus fieri ſolent: qui radice ſua manus perfricuerunt, á viperis feriri negantur: illita ex aceto vitiligines emaculat. Folia recentibus vulneribus linamentorum vice, conuenienter imponuntur: decocta in vino pernionibus appoſuiſſe prodeſt. Caſeus foliis inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines & oculorum caligines conuenit. Radix cocta, crudave ad ſanorum vſus, pro olere recipitur. In Gymneſiis in- 30 ſulis, quæ Baleares vocātur, coctā radicem cum melle multo, in cōuiuiis placentarū loco offerunt. Radix meſſibus effoditur, lotaq; fruſtatim conciditur, & lino traiecta, ſiccatur in vmbra, & ita reconditur.

a Meum φύεται ἐν συσκίοις περὶ φραγμοὺς καὶ αἱμασιάς. i. Naſcitur in vmbroſis circa ſepes & macerias.

I. DRACVNCVLVS maior.

40

50

60

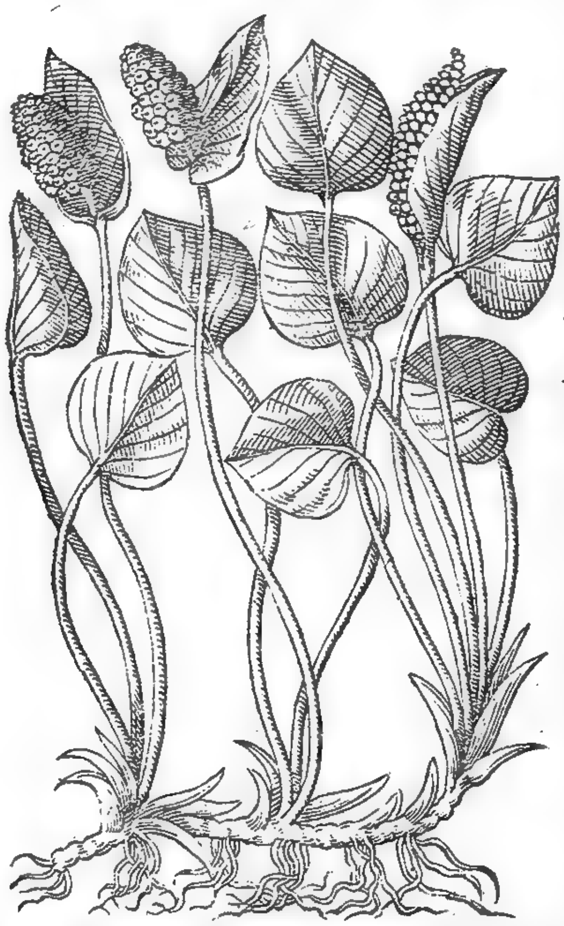
II. DRACVNCVLVS minor.

LIcet in vetuſtis quibuſdam Dioſcoridis codicibus maioris minoriſq́; Dracunculi hiſtoria ſpeciatim diuiſis capitibus adnotata reperiatur: attamen cum altera ab altera parum diſſidere videatur, cumq́; etiam Galenus, Paulus & Serapio, qui in ſimplicium materia Dioſcoridem ad vnguem ſecuti ſunt, eiusq́; dicta bona fide retulerunt, vnius tantum Dracunculi meminerint: non ab re credidere recentiorum nonnulli, horū alterum ex alterius auctoris officina prodiiſſe, & alicuius curioſi=

Dracunculorum conſid.

III. DRACVNCVLVS AQVAticus.

Dracunculus maior.

Dracunculus alter.

curiositate hic historiæ Dioscoridis accreuisse. Quamobrem ego quoq; cogor eisdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire sententiam: quanquam ingenuè fateri possum, me vtrumq; Dracunculum Tridenti ac Venetijs vidisse. Alterum quidẽ, qui maior est, Ari siue Rumicis folijs, sibi inuicem implicitis, caule bicubitali, baculi craßitudine, versicolore, maculis in purpuram nigricantibus respersо, adeò vt angui similis videatur: alterum verò, qui & minor, & omnibus vulgaris est, folijs hederaceis, albis quibusdam maculis conspersis: caule ac fructu maiori similibus. Quippe quod longam ex se vaginam emittat externa parte herbaceam, interna verò nigricanti purpura infectam, è cuius medio corniculum prosilit purpurascens, à quo demũ racemosum oritur semen (vt Dioscorides inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem verò aureo rufescente, feruenti ac mordaci gustu. Radice nititur rotunda, bulbosa, acri, tenui libro obducta. Quinetiam in cæteris totius plantæ notis, à maioris Dracunculi historia nihil ferè differre conspicitur. Quapropter etsi prædictæ recentiorũ sententiæ non ausim refragari, quòd rationibus satis euidentibus nitatur, & doctißimorum consensu confirmetur: cùm tamen sæpius maiorem & minorem Dracunculum viderim, nõ prorsus alienum esse mecũ quandoq; cogitaui, si quis suspicetur duo, vt sunt Dracunculi genera, à Dioscoride fuisse duplici etiam historia repræsentata. Hanc quoq; illi suspicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas, sed quatuor enumerat Dracunculi species lib. 24. ca. 16. sic inquiens: Id autem quod Græci Dracontion vocant, triplici effigie mihi demonstratum est, folijs betæ, nõ sine thyrso, flore purpureo: hoc est simile Aro. Alij radice longa, veluti signata, articulosáq; monstrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonstratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice arundinacea, totidem (vt affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; esse folia. Quarti verò generis meminit ipse in sequentibus lib. 25. cap. 2. cum inquit: Eadem Lusitaniæ prouincia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum Dracunculum appellatum, caule pollicari craßitudine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remediũ. Alij sunt, quos in priori volumine eiusdem nominis diximus: sed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas serpentium vernationes bipedali ferè altitudine, rursusq; cum ijsdem in terram se condentis: nec omnino occultato eo apparet serpens: hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophrasti auctoritas, qui lib. 7. cap. 11. de plant. hist. Secundum Dracunculi genus inter Ari genera constituit, his verbis: Dracunculi autem radix (sunt enim qui genus quoddam Ari Dracunculũ appellent, quòd eius caulis varietatem habeat quandam) cibo inepta penitus est, & medicis tantùm commoda. Ex his igitur, & Plinij verbis perspicuum omnibus fieri puto, plura esse Dracontij siue Dracunculi genera, vt etiam Venetijs oculata fide cõprobari potest in horto Clarißimi medici Maphei à Mapheo, vbi præter Arum duo virent æstate Dracunculi genera.

Dracunculi species ex Plinio.

Theophrastus de Dracunculo.

Dracunculi vires Matth.

Radicis farina duarum drachmarũ pondere ex melle sumpta, pituitam tam crassam, quàm tenuem, per inferna ducit, & renes expedit, & præsertim ex vuarũ passarum cremore, & mastiches momento sumpta. Recens radix feruenti cinere tosta & illita, dolorificas & tumentes hæmorrhoides curat. Resoluit illita scirrhosos tumores, strumas & charadas, & lienis duritiem emollit. Eadem absterguntur cutis maculæ quæcunq;. Cum melle & caprino fimo illinitur vtiliter podagricis, neruorumq; contusionib. Supposita menses remorantes trahit.

Dracunculi vires ex Gal.

Dracunculus, vt Galenus testatum reliquit lib. 6. simpl. medic. quiddam Aro persimile obtinet, tum folijs, tum radice: cæterùm illo tum acrius est, tum amarius: ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adstrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri scilicet & amara, coniuncta est, medicamentum factum est vtiq; maximè efficax. Nam radix viscera omnia expurgat, crassos potißimum, & lentos succos extenuans: optimumq; remedium est contumacium vlcerum, quæ κακοήθη nuncupant: hæc Galenus.

Mesues.

Cæterùm de Dracunculo differens Mesues inter cætera simplicia medicamenta, quæ deiectoria vi pollent, scripsit, eo hausto deijci è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur: quippe quòd vbi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis viscera expurgare, non quòd deijciat, id agere intelligunt, sed quòd obstructiones aperiat, crassam pituitam attenuet, & vasa detergat.

Dracunculus tertius Plinii.

Est & aliud DRACVNCVLI *genus, quod quidem tertium apud Plinium, cum Fuchsio viro doctißimo esse putamus. Siquidem illi folia sunt Corni arboris ferè similia, & radix arundinacea, geniculata, longa & Ari modo feruens. Insuper ex geniculis ipsis multiplices oriuntur fibræ, quibus pertinaciter humi inhæret. A radice folia prodeunt oblonga, Arisari alterius æmula, è quorum exortu alia exurgunt folia, longis pediculis nitentia, quæ vt diximus, Corni arboris folia referũt, sed ijs grandiora, tenuioráq; habentur, è quorũ nonnullis, quæ conclusa sunt, vt eius in imagine videri apertißimè potest, fructus racematim enascitur, baccis per maturitatẽ rufescentibus, in quib. semen est nigrum, paruum & oblongum, crasso quodã succo circundatam. Nascitur montanis locis, sed humectis & vliginosis. Hanc in Morauia primùm legimus, dum illac iter faceremus.*

Qualitas.

Degustata radix primo statim occursu insipida deprehẽditur, at paulò pòst linguam, fauces q; adeò vellicat, vt omnes illæ partes tenuißimis pungi aculeis videantur. Itaq; valenter excalfacit & siccat: quin etiã adurit vlceratq;. Ideoq; rarefacit & incidit quæ in corpore crassa, lentaq; sunt excremẽta, perinde ac Dracunculi alij & Arum, quare ab ijs viribus non differt, sed facultate imbecilliore habetur. Ab omnibus his forma maximè differt HORTENSIS *Dracunculus, quo in acetarijs vescimur, vtimurq; ad intinctus acerrimo gustu:*

Dracunculus hortensis.

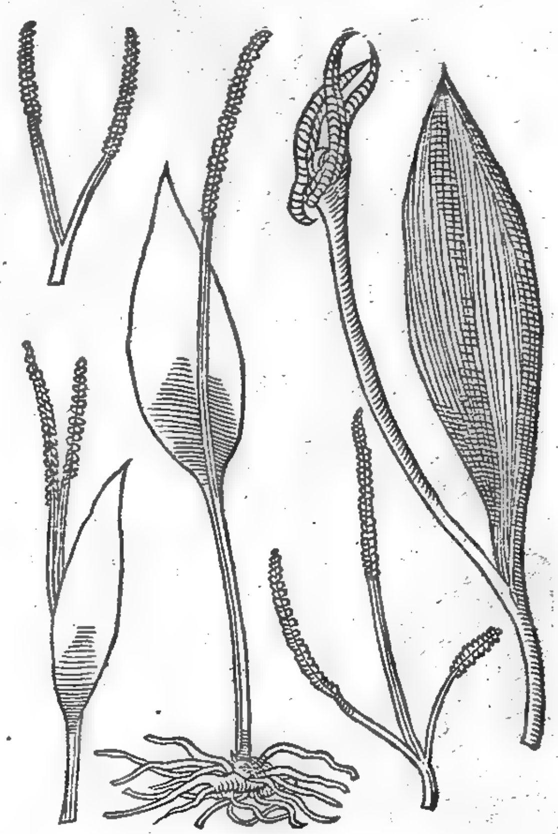
Caules fundit numerosos, tenues, in quib. folia oblõga [lini modo] radicibus [cohæret] humi repentib. graminis modo, florib. pusillis, albicãtib. racemosis, semine superuacuo. Seritur in hortis ferè omnib. Sunt qui asserãt hanc plantã cultorũ mangonio factitiã esse, & nõ sui naturæ prouenire, eam siquidẽ nasci putãt lini semine excauatis cæpis imposito, ac deinde terra recõdito: sed hos falsò credide-

IV. DRACONCELLVS.

V. OPHIOGLOSSON.

* Ophio. abortus. *

crediderim, quod facto periculo, operam quidã perdiderint. Huius nec Græci, nec etiã Mauritani, quod ſciam, meminere. Verùm perpenſa eius acrimonia, qua maximè linguã vellicat, eorũ eſſe medicamẽtorum, quæ valentiſſimè excalfaciunt atque ſiccant, facilè conijci poteſt. Incidit, digerit, aperit & prouocat: manſa pituitam ciet: dentium dolores mulcet: concoctionem adiuuat & vrinas mouet. Eſtur paſſim in acetarijs vnà cum lactucis, alijsque oleribus. Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi ſpecies quidam recenſent, quòd LINGVA *Serpentina nonnullis dicatur, etſi non deſint, qui Lucciolam & Argentinam ipſam appellitent. Naſcitur hæc in pratis, ſed ocyſſimè deperditur. Proſilit enim menſe Maio, ſed cum tenerrima ſit, pauco poſt tempore euanida flacceſcit, ac ſubinde nuſquam apparet. Mittit vnum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ vocatæ haud diſſimile, nulla per medium excurrente coſta, è cuius inferiore ſinu cauliculus exit, pallidam ſerpentis lingulam in cacumine gerens: vnde Græcorum voce Ophiogloſſi nomen inuenit. Exiccat citra inſignem caliditatem. Præſtat hæc maximè ad recentia vulnera glutinanda: quo fit, vt eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo diutius inſolato vtuntur chirurgi ad prædicta felici (vt aiunt) ſucceſſu. Datur potanda ex aqua Equiſeti, ad inteſtinorum, & thoracis vulnera, & cæterarum intrinſecarum corporis partium. Ideoque auxiliatur ſanguinem reijcientibus: bibitur aduerſus alba fœminarum profluuia, ex aqua foliorum quercus. Vinum auſterum, in quo tota planta incocta fuerit, ſi cum eo oculi abluantur, lachrymas cohibet: illinitur recens, ſiccaue ad vulnerum inflammationes, ex gallinaceo adipe. Omphacinum oleum, in quo copioſa folia diu fuerint macerata inſolataque, addita lachryma abiegna, aptiſſimum fit medicamentum vulneribus recentibus glutinandis.* Δρακόντιον *quod Græci vocant, Latinis Dracunculus appellatur: Arabibus Luf & Alluff: Italis Dragontea: Germanis* Natterwurtz*: Hiſpanis Taragontia: Gallis Serpentine. Dracunculus minor, Græcis* Δρακόντια μικρά*: Italis Dragontea & Serpentaria minore: Germanis* Klein Natterwurtz*: Gallis Petite Serpentaire. Dracũculus aquaticus, Italis Serpentaria acquatica: Germanis* Waſſer Natterwurtz*. Dracunculus hortenſis, Italis Dragoncello & Dragone: Gallis Targon. Ophiogloſſum, Græcis* ὀφιόγλωσσον*: Italis Lingua ſerpentina, Argentina ſiue herba Lucciola: Germanis* Natterzünglin*: Gallis Herbe ſans chouſture, ſiue Langue de ſerpent.*

Lingua Serpentina ſiue Ophiogloſſon.

Ophiogloſſi vires.

Nomina.

Dracunculus triplex proponitur. I. Dracunculus biſtortæ folio. C.B. Dracunculus maior, Matth. Caſt. Dracunculus Matth. Dod. Gal. Dracunculus maior Matth. Dod. fol. Serpentaria maior Matth. Lug. Dracuntium maius, Tab. Hoc an in rerum natura ſit, Dodonæus dubitat: Aduerſaria inueniri negant: hactenus eum non vidimus, quare nil aſtruere licet, at omnes rei herbariæ ſtudioſos publici boni cauſſa rogamus, vt ſi eum vel habeant vel inueniant, nobis eius copiam faciant. II. Dracunculus polyphyllos, qui Dioſcoridis maior videtur & Plinii. C.B. Dracuntium maius, Brunf. Dod. fol. Dracunculus maior, Trag. Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſ. Lacu. Lon. Cam. Dracunculus minor, Matt. Caſt. Dracunculus polyphyllos & Luph criſpum, Cord. hiſt. Dracunculus, Geſ. hor. Cæſ. Anguina Dracontia & Serpentina Colubrina, Lob. Dracũculus ſiue Serpẽtaria maior, & Serpentaria minor, Matt. Lug. qui duas habet figuras. III. Dracunculus paluſtris arundinacea radice C.B. Hydropiper rubrum, Fuch. & Dracunculus Plinii tertius, eidem in icon. Aron paluſtre, Geſ. hor. Dracunculus paluſtris, Dod. gal. Cord. hiſt. Lug. Dracunculus paluſtris minor, Lon. Dracuntium paluſtre, Tab. Dracunculus aquaticus, Matt. Caſt. Dod. fol. Cam. Aquatica anguina ſiue Dracunculus, Lob. Dracontii genus apud Plinium, Cæſ. IV. Dracunculus hortenſis integro folio C.B. Draco à Ruellio primò deſcriptus, Dod. gal. Dragoncellus, Matth. Dracunculus hortenſis eidẽ in icon. Caſt. Tab. Draco hortenſis, Geſ. hor. Lug. (cui & Chryſocome Dioſcoridis Dalechampio) Cam. Draco, aut potius Tarchon Simeoni Sethi, Lob. Tarchon Auicennæ & Sethi, Geſ. hor. Dragone vulgò,

Cæsalpino. V. Serpentaria secunda, Brunf. Ophioglossum, Trag. Fuchs. Matth. Dod. fol. & gal. Lon. Cast. Lug. (cui & Ceraria Plinii & Dracunculi species) Tab. Cam. Thal. Lob. cui & Eneaphyllum, Lingua serpentina, Matth. Italico. Cast. Cæs. Lingua vulneraria Cord. hist. Lancea Christi & aliis Luceola, Ges. hor. Figura quidem Matthioli solum Ophioglossum non ramosum exprimit, hæc verò & non ramosum seu vulgatum, & ramosum & abortiuum exhibet.

Ἄρον. ARVM. CAP. CLXII.

a Oia exem. μικρότερα δὲ καὶ ἀσπιλότερα. i. minora tamen & minus maculosa.

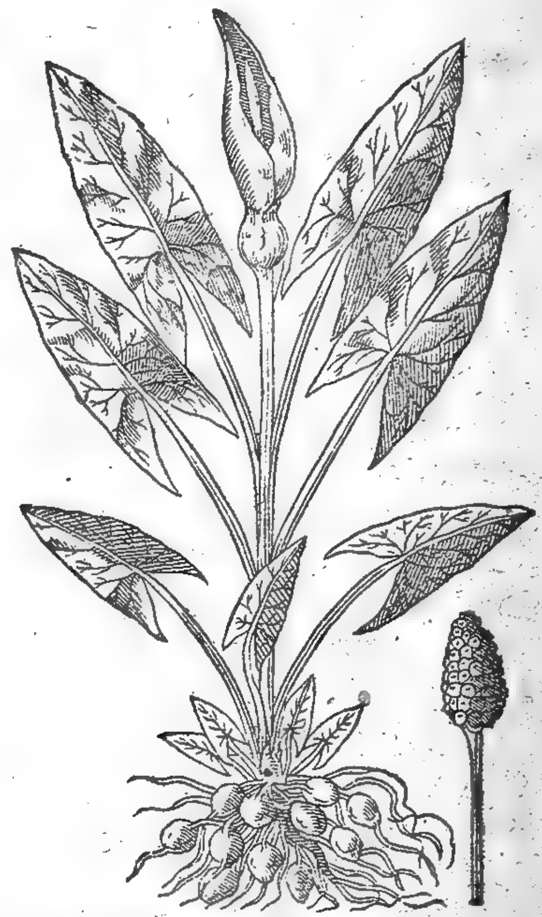
Ca. ἀσπιλότατα. i. immaculata.

ARon, apud Syros Lupha vocitatum, folia emittit Dracunculi, sed a longiora, & paucioribus distincta maculis: caulem subpurpureum, dodrantalem, pistilli specie, à quo croceum semen exit: radice dracunculi alba: quæ decocta estur, vtpote cùm minus acris sit. Folia ad esum condiuntur, & arida per se, decocta manduntur. Radix, semen & folia dracunculi vires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur, & dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur.

I. ARVM.

II. ARVM MINVS.

Ari consid.

ARum in Hetruria, item in agro Goritiensi, frequentißimum prouenit, in campestribus, in vineis, in scrobium marginibus, & paßim in semitis propter sepes, præsertimq; in maritimis nostris Senensibus, vbi vulgò ipsum vocant Gigaro ad Iarum alludentes: quo modo officinis Arum corrupto vocabulo appellari solet.

Ari descript.

Arum folia habet Hederacea, cordu ferè effigie, Dracunculi maiora, minimè dissecta, & albis respersa maculis, quæ hyeme virent, & æstate siccantur. Caulem edit palmarem, è cuius fastigio erumpit inuolucrum spithamæ ferè longitudine, in acutum desinens, quod fructū complectitur, & fouet. Eo deinde fathiscente, solida pistilli facies aureo colore emergit, & anfractu penitus patēte, crocea semina spectantur, quæ in coronæ modum concinnè contexta, infimam eius sedem ambiunt. Hæc non longo temporis tractu viridia fiunt, & per maturitatē rufa, baccarū speciem præ se ferentia, vinosaq;, ambiūt ipsa caulem, sese inuicē stipantia, frumēti Indici modo. Radice nititur alba, bulbosa, oblonga, permultis stipata fibris, ellebori modo, gustu perquā acri. Nascitur in cāpestrib. in vineis, & secus itinera & sepes. In Bohemia quoq; in montibus quibusdam copiosum admodum prouenit, sed Italico longè minus, folijsq; tenuioribus, & minori quoq; radice, adeò vt ego hoc Arum minus appellare consueuerim.

Ari species altera.

Cæterùm ARI alteram speciem, cuius hic imaginē expreßimus, misit ad me Franciscus Calzolarius pharmacopæus Veronensis, rei plantariæ indagator, è monte Baldo allatum. Huic folia insunt sagittæ speciem repræsentantia, & caulis rectus, glaber, dodrantalis, valde perspicuus, rubentium baccarum botrum in cacumine habens, confertum, & in acutum desinentem. Radicibus nititur numerosis, tenuibus, circumquaq; se diffundentibus, è quibus bulbosi quidam globuli, fabarū quantitate dependent, alba intus pulpa, & perquam acerrimi gustus.

Ari vires Matth.

Excalfacit & siccat ordine quarto. Ideoq; vrit, attenuat, incidit & abstergit. His nō desunt, qui vtantur ad arcendos à suis mensis parasitos, & voraces lurcones, earum puluerē delicatis epulis admiscentes: nam vbi fauces occupauerit, tā fixo & contumaci ardore afficit, ne posthac quicquā vorare queant, nisi bubulo caprillove lacte diutius gargarizato, aut recēti butyro sēsim deglutito. Abstergit Arū, attenuat, aperit, incidit & prouocat. Decocta radix melle excepta, medetur pectoris morbis omnib. pituitosis: expectorat n. valentißimè crassas lentasq; excreationes: ideoq; asthmaticos maximè iuuat. Datur elixa, vel feruentib. cinerib. tosta, vtiliter tußietibus, ex amygdalino oleo. Id q; bellè quoq; præstat lac potū, in quo radix ipsa fuerit incocta. Illinitur eadē, aqua prius elixa, epiphoris, sugillatis, inflāmatisq; tonsillis, fabacea farina addita, & defruto subacta. Subigitur quoq; oleo, & tumentib. hæmorrhoidibus commodè illinitur.

III. BONVS HENRICVS.

illinitur: Radicis succus exedentia & contumacia vlcera curat, quemadmodũ & narium polypum folia ambusta sanant. Semen tritum vel baccarum succus rosaceo commistus, aurium ponuntur eadem vtiliter podagricis, calenti fimo bubulo illita doloribus auxiliatur. Dantur vtiliter seminis drachmæ duæ ad menses educendos, & secundas pellendas ex vino. Cæterùm cum Arum mentem mihi iam reuocet plantam, à quibusdam Serpentariam, Colubrinamq́ue vocatam, quamque Germani BONVM HENRICVM *appellant, libuit eius historiam, & vires huic orationi attexere, quòd folijs Arum quadantenus referat, quæ longis pediculis nitentia profert. Hæc caules plures edit, ipsosq́ue foliosos, in quorum fastigijs herbacei, racemosiq́ue visuntur flores, & deinde semen. Planta candicat tota, perinde ac si tenuissimo farinæ polline conspersa esset: quin etiam adeò læuis tactu habetur, vt vnguine aliquo illita videatur, vnde illi nomẽ apud Germanos* Schmerbel. *Radice nititur vegeta, crassa, in plures diuaricata partes, croceo colore, acuti lapathi modo, cuius speciem esse censemus. Nascitur ferè vbique in pagorum plateis, in ruderibus & areis. Planta est calidi & sicci temperamenti, aperit, abstergit, resoluit & digerit. Radicis succus illitus scabiem tollit, & cutis maculas extergit, præsertim si cum aceto misceatur. Quidam eam quoque præferunt aduersus venenosorum animalium morsus. Nostrates mulieres ex Ari radicibus stillatitias aquas ad fucum parant, quas ad faciem erugandam illustrandamq́ue magnis laudibus efferunt. Id quod etiam efficaciter præstat insolatus radicum succus, cerussæ speciem referens, quem Gersa vulgò nominant: is siquidem mirum in modum carni splendorem, & candorem conciliat. Ari vires memoriæ prodidit Galenus libr. 11. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit: Arum terrena essentia constat, sed calida: proinde extergendi vim possidet, verùm nõ valentem, sicut Dracontium. Est itaque in exiccando, & calefaciẽdo primi ordinis. Radices eius maximè sunt vtiles: siquidem comesæ crassitiem humorũ mediocriter incidunt, adeò vt & excreationib. ex pectore idoneæ sint, sed magis tamen aptũ est Dracontium. Nescio sanè qua ratione scripserit Galenus, Arum, quo degustato os totum exuritur, & acerrimum sentitur, calidum siccumq́ue ordine tantum primo haberi. Et lib. 2. de alimentorum facult. sic inquit: Ari radix rapi modo manditur. In quibusdam autem regionibus acrior quodammodo nascitur, vt Dracontio ferè similis sit. Dum rectè parare voles, prioris decoctionis aqua effusa, repente in alteram calidam inijcere conuenit. Cyrenis contra, quàm in nostra regione, Arum se habet: nam illic minimum medicamentosi, minimumq́ue acrimoniæ possidet, adeò vt vel rapis sit vtilius. Idcirco radicem quoque in Italiam comportant, vt quæ absque vt putrescat aut regerminet, longo tempore perdurare possit. Herba, quam Græci ἄρον, & Latini similiter Arum dicunt, Mauritanis Iarus & Sara: Syris Lupha vocatur: Barbaris, Aron, Barba Aaron, Dragontea minor, & Serpentaria minor: Italis Aro & Gigaro: Germanis* Klein Natterwurtz: *Hispanis Taro: Gallis Vid de chien. Arum minus, Græcis ἄρον μικρὸν: Italis Gigaro minore. Bonus Henricus, Italis Herba infarinata: German.* Schmerbel oder Gut Henrich.

Boni Henrici histor. — Boni Henrici vires Matth. — Ari vires ex Gal. — Nomina.

Arum Plinius lib. 19. cap. 5. inter bulbi genera recenset: at lib. 24. cap. 16. maris & fœminæ meminit: & à quibusdam radicem Aron, caulem verò Dracuntium appellari monet. Aliquot differentias notauimus, aliud folio maiore & acutiore, aliud rotundiore, aliud duriore per totam æstatem virente. Sic eius quod maximo est folio, venæ omnes albicant, apud Italos frequens: aliquando maculis albis est conspersum. Reperitur in Helueticis montibus quod nigricantibus lituris, aliquando purpureis signatur: quod verò apud nos vulgatissimum, nullis maculis notatur. Sic & pistillus alteri purpureus, alteri ex albo luteus. III. Lapathum vnctuosum C.B. Bonus Henricus, Brunf. Trag. Matth. Tab. Rumicis tertium genus, Fuch. Rumicis secundum genus, Turnero: Tota bona, Dodo. gal. & fol. (cui & Chrysolachanon) Lob. Thal. Lapathi syluestris secundum genus, Lugd. Atriplex canina, Lonicero.

Ἀρίσαρον. ARISARVM. CAP. CLXIII.

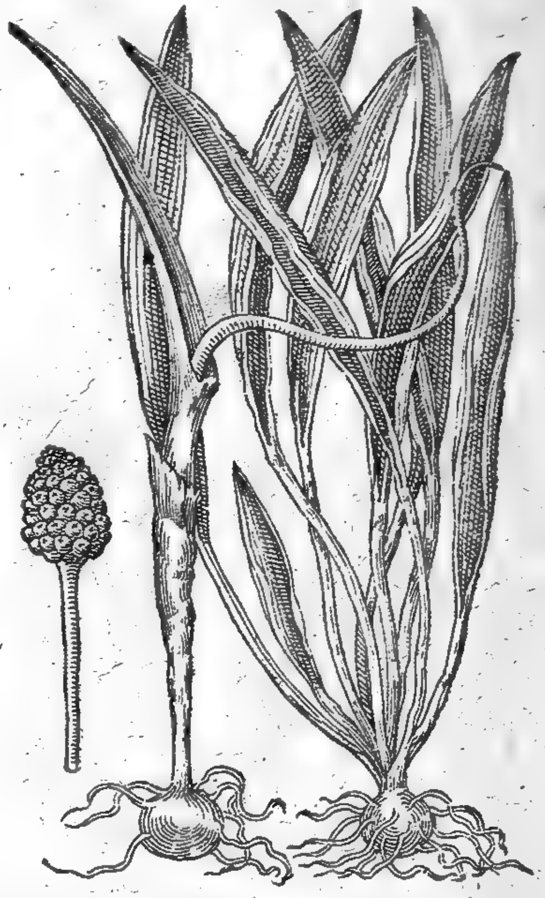
ARisarum exigua herbula est: cuius radix oleæ magnitudinem implet, longè maioris quàm Aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas sistit. Fiunt collyria ex ea, ad fistulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cuiuscunque in perniciem agitur.

ARisaron, Plinio lib. 24. cap. 16. auctore, in Aegypto nascitur, similis Aro, minor tamen, minoribusq́ue folijs, & vtique radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Huius duo hodie ab herbarijs ostenduntur genera: quorum postremum ad me primùm misit Aloisius Anguillarius Romanus, horti Patauini præfectus, diligentissimus rei herbariæ inquisitor, qui præterea testatus est, Arisarum plurimum nasci in agro Romano, non longè ab vrbe: Cui folia Aro similia sunt, à Luca Ghino viro optimo accepimus. Vtriusque picturam exhibere libuit, non quod vtrumque probemus (alterum enim non verum putamus) sed vt de ijs aliorum etiam sit iudicium. Primum folijs prouenit Ari, longè tamen minoribus: cauliculum edit tenuem, in cuius summitate vaginula quædam oritur, altera parte diuisa, è qua ligula tenuis, exigui germinis modo sese exerit, pallido colore. Radix illi oliuæ instar magna, oblonga, candicans, adnatis pluribus vbique emergentibus. Nascitur in collibus & campestribus. ALTERVM *folia mittit longa, angusta, longis pediculis nitentia: radicem bulbosam, iuglandis magnitudine, numerosis vbique adnatis fibris, gustu etiã acri. Excalfacit radix, siccat, incidit, abstergit, digerit & aperit. Meminit Arisari Galenus libro 6. simplicium medicamentorum his paucis: Arisarum multò minus*

Arisari historia. — Arisari vires ex Galeno.

I. ARISARVM. II. ARISARVM ALTERVM.

10

20

30

Nomina.

minus est Aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Est autem multò ipso acrius. Vt Græcis ἀρίσαρον, ita etiam Arisarum Latinis, & Arisaro Italis nominatur. Arisarum alterum, siue Pseudoarisarum: Italis Arisaro falso.

I. Arisarum Matth. Dod.gal. Ges.hor. Arisarum primum, Lonic. Lug. Dracunculus minor, Ges.app. Lacu. Dracunculus alter seu henicophyllos, Cord. histo. Arum maius Veronense perperam Arisarum, Lob. Arisarum latifolium Matthioli, Tab. II. Arisarum angustifolium (quod Dioscoridis esse videtur) C.B. Dod.fol. Clus.hisp. Tab.Lob. Arisarum tenuifolium, Cam. Arisarum alterum, Matth.Dod.gal.Lug. Lonic. Arisarum, Ges.hor.Lacu.Cæs. Pseudoarisarum, Castori.

40

Ἀσφόδελος. HASTVLA REGIA. CAP. CLXIIII.

HAstula regia vulgaris notitię est: foliis maioris porri: caule læui, ferente in cacumine florem, quē anthericon appellant: radices subiacent oblongæ, rotundæ, glandibus similes, gustu acres. Quæ excalfaciunt: vrinas & menses epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulsis, & tussibus drachmæ pondere potę ex vino medentur. Ea verò vomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à serpente demorsis datur aptissimè trium drachmarum pondere, verùm foliis, floribus & radice ex vino morsus illinire oportet: item vlcera sordida & depascentia: mammarum quoq;, & testium inflammationes, tubercula, furunculosq; : decoctis in fæce vini bulbis, recentibus inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adiecto vetere vino dulci, myrrha & croco decoquitur, fitq; perquã vtile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cum thure, melle, vino & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit: oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Candidam vitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floresq; in vino poti, scolopendræ & scorpionum venenis, mirum in modum resistunt: aluum purgant.

50

Asphodeli historia.

Asphodeli melino flore.

HAstula regia, quæ Græcis dicitur Ἀσφόδελος, planta est à radicibus foliosa, folijs porraceis longioribus, angustioribusq;, carina adeò perminente, vt triquetra videantur. Caulem edit cubitalem, & quandoq; maiorem, insigni læuitate: Flores in cacumine albicantes, (est etiam quæ melinos faciat) numerosos, in stellæ modum sese pandentes, è quibus baccæ proueniunt subrotũdæ, herbacei coloris, in quib. triquetrũ cõcluditur semen nigro colore. Particulatim floret, vt Scilla, ab imo incipiens, verbasci quoq; modo. Radicibus nititur numerosis, nigricantib. bulbosis, oblõgis, subuirescẽte intus pulpa indicis longitudine, & inferna sede crassiorib. prominẽte infima parte tenui cauda, succosis, acri & amaro gustu. Nascitur in montib. pingui solo. Plãta est spectatu iucunda, cũ integra effoditur, ob ingentẽ bulborũ numerũ, qui sæpe centenariũ excedunt, quanquã citato loco dicit Plinius, Asphodeli radicẽ alijs numerosiorẽ esse, vt quæ octuaginta simul aceruatis sæpe bulbis reperiatur. Atqui Gal. 2. de alim. facul. vna tantũ bulbosa radice magnitudine, figura, amarore scillæ radici quodãmodo simili, Asphodelum constare legitur. Huius caulem (vt Plinius est auctor lib. 21. cap. 17. Theoph. & ferè Græci omnes) cubitalẽ, & sæpe duum cubitorũ, anthericũ vocauere: radicem verò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autẽ illud albucũ, & asphodelum hastulam regiam dixere. Cæterùm Asphodeli florẽ rectè Dioscorides è Nicandro poëta Medico vetustissimo appellari

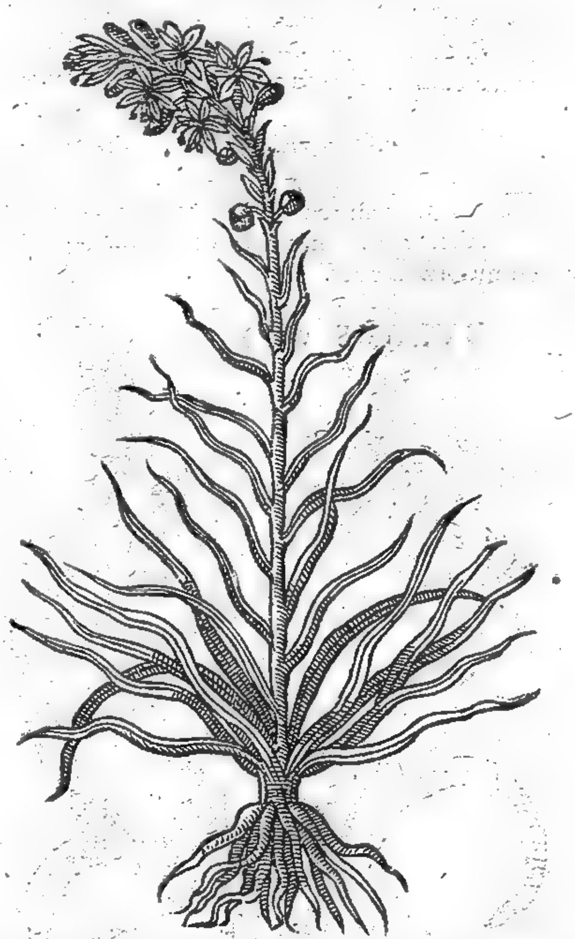
60

Anthericum, flos Asphodeli.

I. HASTVLA REG. SIVE Aſphod.

* II. ASPHODELVS luteus. *

pellari ἀνθέρικον ſcribit contra Theophraſtum, Plinium, & alios Græcos, qui caulem ita nominari volunt. Verba autem è Theriacis Nicandri hæc ſunt, quib. & caulem & ſemen deſcribit dum plantā ad ſerpentiū, & ſcorpionē ictus valere dicit:

Ἄγρει δ' ἀσφοδέλοιο διανθέος ἄλλοτε ῥίζαν,
Ἄλλοτε, καὶ καυλεῖον, ὑπέρτερον ἀνθερίκοιο.
Πολλάκι δ' αὖ καὶ σπέρμα ὅ τε λοβοῖς ἀμφὶς ἀέξει.

Vermes Albucum creat (vt Theophr. ait) qui in volucres beſtiolas floſculorum ſpecie degenerant: ij tandem cùm flacceſcens inaruerit ſcapus, eroſo conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Heſiodo teſte, huiusce plantæ tum caulis in cinere toſtus, tum bulbus cum ſemine, oleo, & ſale addito: quin etiam cum ficis, mira voluptate. Illinuntur vtiliter aſphodeli radices, ex aceto decoctæ, lichenoſis, ſcabioſiſq. Eædem cum hyoſcyamo feruefactæ, & pice liquida exceptæ, alarum virus, tædiaue emendant. Criſpantur quoq; capilli, deraſo capiti affricta ſæpe radice. Ea epota, ſcripſere quidam excitari venereos impetus. Iuuat eadem felle ſuffuſos, quin etiam aqua intercute affectos, ex vino pota. Decocta & illita parotidas ſanat. Eximuntur renum lapilli, ſi eiuſdem ex vino decoctum ſumatur in potu. Sanat illita iumentorum ſcabiem, & vlcera ad pilum reducit. Meminit earum quoq; Gal. lib. 6. ſimp. med. ſic inquiens: Aſphodeli radix vtilis eſt, ſicut ari, aſari, & draconty, nempe extergentis, & diſcutientis facultatis. Vſtæ autem cinis calidior, & exiccantior, ſubtiliorq; ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias ſanat: hæc Galenus. Cæterùm aſphodeli radix mirificè commendatur Aetio lib. 1. ad ciendos menſes, his verbis: Aſphodeli radix in vino albo vetere decocta, & vino calido meraco cyathi menſura hauſto, menſes ſuppreſſos celerrimè ciet. Planta quæ ἀσφόδελος Græcè, Haſtula regia Latinè vocatur: Arabicè, Cheunce, Bhunte, Biruach, Abg ſeu Arxeras: Italicè Aſphodelo, Amphodillo & Haſtula regia: Germanicè Goldwurtz vnd Heidniſch: *Hiſpanicè Gamones, Gamonites: Gallicè Afrodiles.*

Aſphodeli vires ex Gal.

Nomina.

Aſphodelus ſiue haſtula regia, quòd dum floret, effigiem ſceptri regii referat: meminit Matthiolus ferre flores albicantes, eſſe, quæ & melinos faciat, quare duæ figuræ adpoſitæ, cúm non ſolùm floris ratione differant, ſed totius plantæ magnitudine, cum albæ, radices ſint craſsiores, folia latiora: luteæ verò, & radices, quæ tenuiores luteæ ſunt vt & flores, folia anguſtiora, qua de re ſuo loco. I. Aſphodelus albus non ramoſus, C. B. Haſtula regia, Matth. Geſ. hor. Lac. Lugd. Aſphodelus Lonic. Caſt. Geſ. Cæſ. Aſphodelus mas, Dod. gal. Aſphodelus albus, Geſ. hor. Dod. fol. Clus. Hiſp. Tab. Cam. Aſphodelus maior albus, Lob. II. Aſphodelus luteo flore & radice, C. B. & Camer. Haſtula regia apud Tragum. Haſtula regia minor, Caſt. Aſphodelus luteus Geſ. hor. Tab. Cæſ. Dod. fol. Lugd. Aſphodelus luteus minor, Lob. Lugd. (qui duas habet figuras) Tab. Iphyon Theophraſti, Anguillaræ.

Βολβὸς ἐδώδιμος. BVLBVS ESCVLENTVS. CAP. CLXV.

Esculentus bulbus vulgò cognitus, à nobis eſtur. Stomacho, & aluo vtilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus verò, & ſcilinus ſtomacho aptior eſt, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, venerem ſtimulant, linguam tonſillasq; exaſperant, multū alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt: luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: ſpicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per ſeſe hydropicorum tumores, & canum mor-

morsus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: sudores compescunt: stomachi dolores mitigant: furfures, & vlcera, quæ in capite manant, cum tosto nitro abstergunt: sugillata varosq; per se, aut ex oui luteo, & lentigines cum melle, vel aceto emendant: fractis auriculis, vnguibusq; ex polenta medentur. Iidem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: item cum cinere è mænarum capitibus, impositi. Cremati verò, & cùm alcyonio misti, vitia cutis in facie, atrasq; cicatrices, in sole illiti emaculant: faciunt ad rupta, si cum aceto cocti edantur. Sed copiosore eorum cibo abstinendum, quoniam neruos tentant.

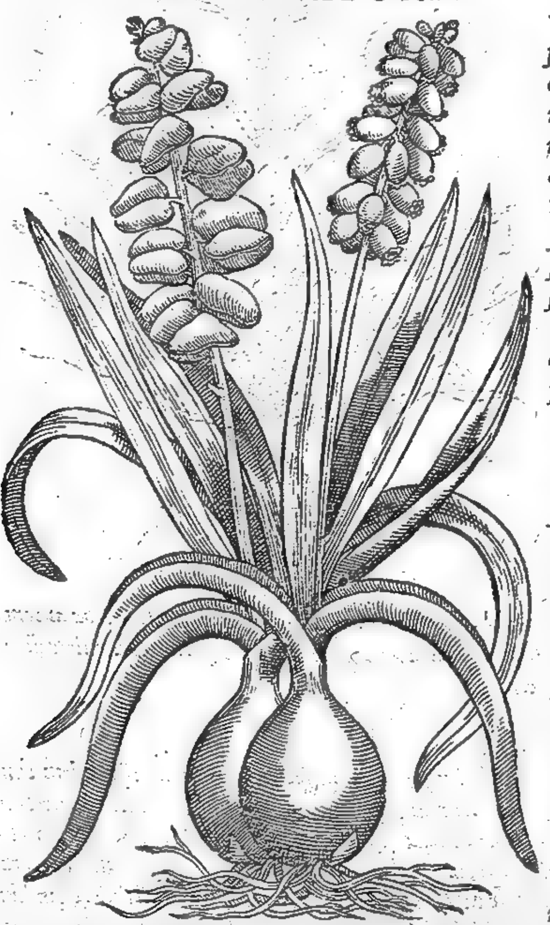
Βολβὸς ἐμετικός. BVLBVS VOMITORIVS. CAP. CLXVI.

a Cat. φλοιὸς μέγας. i. cortice magno.

BVlbus, quem vomitorium vocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus esculentus: radicem similem, cortice a nigro. Ea radix mansa, aut decoctum eius potum vesicæ malis medetur: vomitiones mouet.

Bulborum consideratio.

BVLBVS VOMITORIVS.

BVlborum genera, esculentum & vomitorium, antiquis vulgò notissima fuisse ex eo maximè constat, quòd eorum faciem non repræsentauerit Dioscorides. Nobis verò Bulbi eam ob causam, vel quòd iamdiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum herbarijs adeò incogniti sunt, vt neminem hactenus inuenerim, qui eos legitimè demonstret: Legitimos inquam, quod non desint, qui vt inter cæteros Aesculapij videantur, BVLBOS *quosdã ostentant, quos vomitorios, & esculentos faciunt, sua tantum opinione freti. Verùm ego non ita facilè adduci possum ad credendum, nisi collatis plantarum notis. At cùm Dioscorides hosce bulbos nullis descripserit lineamentis, non potui illorum acquiescere suasionibus, & si non desint Sycophantæ, qui me inscitiæ accusarint, quòd has dixerim me non cognoscere plantas, quorum qui volunt doctrinam sequi, consultius fortasse fecerint, si hosce labores nostros haud quaquam legere decreuerint. Siquidem ego candidis lectoribus, non autem nasutis, hæc paraui monumenta. Veteribus autẽ fuerunt in frequentissimo ciborum vsu: his præsertim admisti, quæ veneris concilianda gratia parabantur, vtpote qui venerem stimulent. Quod autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis apertè testatus est in xenijs suis, dum cecinit:*

Cùm sit anus coniunx, cùm sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Multorum error.

Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum esculentum esse Ascalonium cepe, aut fissile illud cæparum genus, quod Hetruscis vulgo vocatur Cepolla maligia. Sed horũ error manifestè deprehenditur ex Theophrasto, qui Ascalonium, fissileq; cæpe inter cæparum genera lib. 7. cap. 4. de plantarum historia recensuit; non autem inter Bulbos, de quibus speciatim disseruit lib. 7. cap. 13.

Bulborum vires ex Gal.

Bulborum meminit Gal. lib. 6. simpl. medicamentorum sic scribens: Bulbus esculentus frigidior, & crassior est, lentumq; succum procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & venerem prouocans. Attamen illitus ob amaritatem simul & adstrictionem, abstergit simul & glutinat, & nimirum exiccat. Est enim ostensum, amaritudinem in extergentibus esse substantijs, adstrictionem verò in glutinantibus. At siccitas vtramque consequitur. Bulbus autem vomitorius multò est calidioris temperaturæ, quàm prædictus Bulbus. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus, sic de bulbis scribit: Bulbi genere cum prædictis conueniunt. Nam horum quoque radix direptis folijs manditur: in vere interdum ipse etiam coliculu. Amaram austeramq; vim, euidenter Bulbi in se habent: quamobrẽ elanguescentis stomachi aliquatenus excitant auiditatem. At verò neq; ijs aduersantur, quibus è thorace atque pulmone pus conuenit expuere: quanquam crassiore, ac glutinosiore sunt corporis substantia. Etenim amaritudo crassitudini reluctatur, lenta, crassaq; nata incidere, quemadmodum in commentarijs de medicamentis prodidimus. Quapropter bis elixi vberius quidem alent, sed excreare volentibus aduersabuntur, vt pote omni amaritudine exuti. Tum verò ex aceto, oleo, garoq; mistis, esitare satius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur.

Nomina.

Βολβὸς quæ Græcis ἐδώδιμος Latinis Bulbus esculentus cognominatur: Mauritanis Basar Alzer: Italis Bulbo che si mangia. Qui verò Græcis Βολβὸς ἐμετικὸς Latinis Bulbus vomitorius dicitur: Mauritanis Zir: Italis Bulbo vomitorio, Cipollo canina.

Hyacinthus racemosus moschatus C. B. Bulbus vomitorius, Matth. Cast. Lugd. Muscari, Clus. hist. Hisp. & Pann. Dipcadi Chalcedonicum, Lob. Lugd. (duas enim habet figuras) Hyacinthus spurius recentiorum alter. Dod. fol. Hyacinthus botryoides Chalcedonicus moschatus, Tab. Flos interdum initio purpurascens, aut viridis: dein ex purpura virens, aut ex virore albicans, vel nigricans, dein pallidus: est & luteo odoratissimo flore.

Σκίλλα. SCILLA. CAP. CLXVII.

SCilla vim acrem atque feruentem habet: assatam ad multa vtiliorem esse constat. Polline ad crustam, subacto, aut luto oblita, in clibanum conijcitur, aut carbonibus obruitur, donec obducens crusta suf-

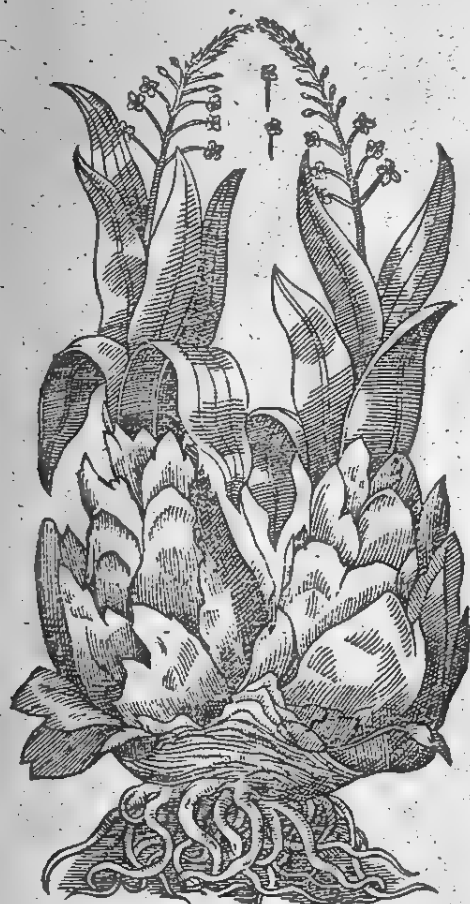
ficien-

ſcienter intoſta fuerit: qua exempta, ſi non emolleſcat, altero polline ſimili, aut luto circumlinitur, & eadem quæ prius, fiunt: nam quæ ita non aſſatur, interaneis maximè noxia eſt, torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur, ſumi etiam ſolet quod maximè eſt medium, direptis viuotenus tunicis, quod fruſtatim conſectum coquitur, mutata ſæpius aqua, donec ipſa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectaq; lino fruſta ſiccantur in vmbra, ita vt ne vlla quidem parte ſe contingant. His Scillæ ſegminibus ad oleum, vinum, aut acetum ſcillinum vtimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ Scillæ in oleo ferueſacta, aut cum reſina liquefacta, imponitur: decocta in aceto demorſis à vipera cataplaſma eſt. Ad ſingulas aſſæ partes adiectis octonis toſti ſalis, cochlear unum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluum: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus vrinam ciere volumus, hydropicisq;, & ſtomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tuſsi vetere, ſuſpirioſis, & ore reiicientibus, tres obolos in delinctu ex melle ſumpſiſſe ſatis eſt. Coquitur cum melle, & eſtur eorundem gratia, maximè vt concoctionem adiuuet, ſtrigmenta per aluum extrahit. Cocta & ſimili ſumpta modo, eoſdem præbet effectus: ſed cauendus Scillæ vſus his, qui inteſtinum ſentiunt vlcus: ad penſiles verrucas, & perniones, toſta efficaciter illinitur. Tritum ſemen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet.

Παγκράτιον. PANCRATIVM. CAP. CLXVIII.

PAncratium, quod aliqui Scillam appellant, radice eſt magni bulbi, ſubrufo colore, aut ſubpurpureo guſtu amaro ac feruente: foliis lilii, ſed longioribus. Scillæ vires, & præparationem habet, eodemq; pondere in morbis efficaciter aſſumitur: cui tamen mitior, quàm Scillæ facultas ineſt. Radicis ſuccus cum erui farina digeritur in paſtillos, qui hydropicis, ſplenicisq; cũ hydromelite, commodiſsimè dantur.

I. SCILLA.

* II. SCILLA HISPANICA.

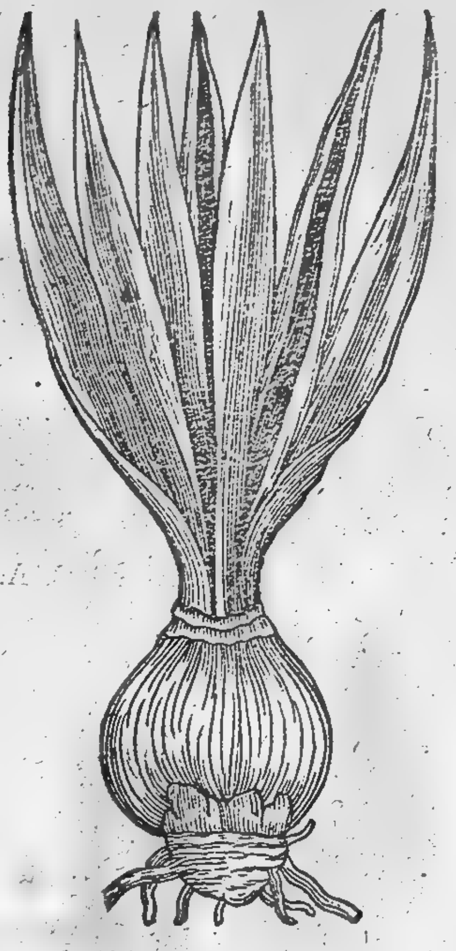

SVperioribus annis credidimus, Scillas, quarum in Italia omnibus, tum medicis, tum ſeplaſiarus communis eſt vſus legitimas eſſe: in hanc autem opinionem veneram pluribus coniecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inueneram lib. 19. cap. 5. Scillæ maiorem quàm cæteris bulbaceis radicibus amplitudinem reddidiſſe: quare cum ſæpe vidiſſem ex ijs Scillis, quibus paßim vtimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creuiſſe, vt ferè caput hominis æquarent, non poteram non exiſtimare illas eſſe veras. Deinde legeram apud Theoph. lib: 7. c. 12. de plant. hiſtoria, Scillã prius caulem floresq; gignere, quàm folia. Id quod in noſtratibus cùm manifeſtè deprehendatur, mihi quidem non videbatur eſſe diſcedendũ à vulgari opinione. Adde quòd ſæpenumero quaſdam Scillas vidi paruas, pyro paulò maiores, has equidẽ putabã Pancratium eſſe: illas verò communis vſus, Scillas, idq; eo magis, quòd Dioſcorides tribuit Pancratio radicẽ magno bulbo ſimilẽ: horũ autẽ radix mediocris potius, quàm eximiæ craßitudinis cenſetur. Verùm cùm poſtea aliquantò accuratius harum plantarũ hiſtoriã expendiſſẽ, inueni Aloes folium, Dioſcoridis & Plinii teſtimonio, Scillæ ſimilitudinẽ habere. Quod nimirũ refragatur Scillæ communis vſus, vt quæ folia ferat non aloe, ſed lilio proxima: inter quæ non parua quidẽ intercedit differentia. Quinetiã legi in Theoph. & Plin. quod Scilla floret ter in anno: hoc item (quantũ videre potui) non euenit noſtris vulgaribus Scillis. Sed ne veritati fortaſſe detrahã, omnino id affirmare non auſim. Hinc itaq; iure quondã factũ eſt, vt de Scilla non vlterius vulgarem illam tenuerim, ſed in dubiam venerim ſententiam, an ſcilicet Scillæ communis vſus legitimæ ſint, & dici mereantur: aut aliæ reperiantur, quæ folijs aloe ſimilibus proueniant. Cæterùm dum adhuc in re dubia verſarer, à quibusdam medicis Hiſpanis accepi in Hiſpaniæ maritimis Scillas innumeras oriri noſtratibus duplò maiores, folijs aloen æmulantibus, ſed minus craßis: quæ amaritudine, acrimonia, ac virium præſtantia communes noſtras Scillas longè vincunt.

Scillæ, & Pãcratii conſid.

Scilla Hiſpanica.

* SCILLA MAIOR RADICE rubra.*

vincunt. Scilla bulbo nititur ingenti, subrubro, radicibus inferna sede numerosis, squamis crassis, lento succo pregnantibus, acri & amaro, folia mittit aloes similia, caulem sesquicubitalem, leuem, & flores in summitate subpurpureos. Iam ergo non dubitauerim, (si vera ij retulerunt) asserere prædictas Hispaniæ Scillas veras esse, nostrates verò legitimum esse Pancratium Dioscoridis: huic enim pulchrè respondent folia, quæ lilij sunt, verùm longiora. Nec obstat, meo quidem iudicio, quòd Dioscorides scripserit, Pancratium radicem esse magno bulbo similem: namq; bulbus hoc loco genus, non speciem denotat. Atque adeò hinc fortasse fit, vt Scillæ quarum est communis vsus, non ea præstent efficaciter, quæ legitimæ pollicentur: quòd Pancratio (vt Dioscorides testatur) mitior, quàm Scillæ facultas insit. Dixi sententiam meam, quamuis sciam non deesse nasutos, qui nostram hanc impugnant sententiam. Atqui mihi magis expedit, Dioscoridis & Plinij nitidissimis niti testimoniis, quàm horum fucatis acquiescere nugis. Scillæ præparatio. *Quidam ætatis nostræ medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab inuolucris repurgatam minutim secant, & cum melle plurimo in vas vitreum conijciunt, insolantq; per æstatem, ardente præsertim sirio: demum percolato melle vtuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diuersa fuit Galeni ad hos vsus scillæ parandæ ratio. Quippe qui conscissam Scillam nunquam melle commistam exposuit insolandam, sed vt ab ea succum sole colliquatum in diebus canicularibus eximeret in fictile, vel vitreum vas, in quo primùm mel fuisset, dissectam scillam immittebat: deinde tantisper insolabat, donec solaribus radijs ipsa liquesceret. Ex quo palàm fit, quòd plerique à Galeni instituto prorsus aberrant, vt qui scillinum mel conficiant scillæ liquoris vice. Scillinum quoque acetum admirabilis est ad multa facultatis: si quis enim quotidiè parum ebiberit, illi quidem faucium orisq; partes nunquam malè valebunt: os ventriculi benè valebit: facilè spiritũ ducet: oculi acutissimè cernent: flatus nullus in ventre excitabitur, & benè spirans, beneq; coloratus deget: hoc aceto qui vtitur, cibum bellè conficiet, etiamsi licentiosius edat: nihil superuacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, non cruditas, non stercus, non vrina, aluus lubrica omninò erit. Morbo comitiali diuturno efficaciter proficit, incipientem verò ac nouum perfectè discutit: ad podagras præterea, & cæteros articularios morbos, & ad iecoris, lienisq; duritas efficaciter facit.* Scillæ vires ex Galeno. *Scilla (vt memoriæ scriptum reliquit Galenus libro octauo simp: med.) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispiam secundi ordinis censeat excalfacientium. Præstat autem aut assam, aut elixam sumere: sic enim virium eius vehementia exoluitur.* Nomina. *Nomen illi Græcum est σκιλλα, Latinum item Scilla: Arabicum, Haspel, Hausel, Aschil, seu Alaschil: Italicum, Scilla: Germanicum* Meer Zwibel: *Hispanicum, Cebolla albatrana: Gallicum, Stipoulle, Charpentaire & Oignon marin.*

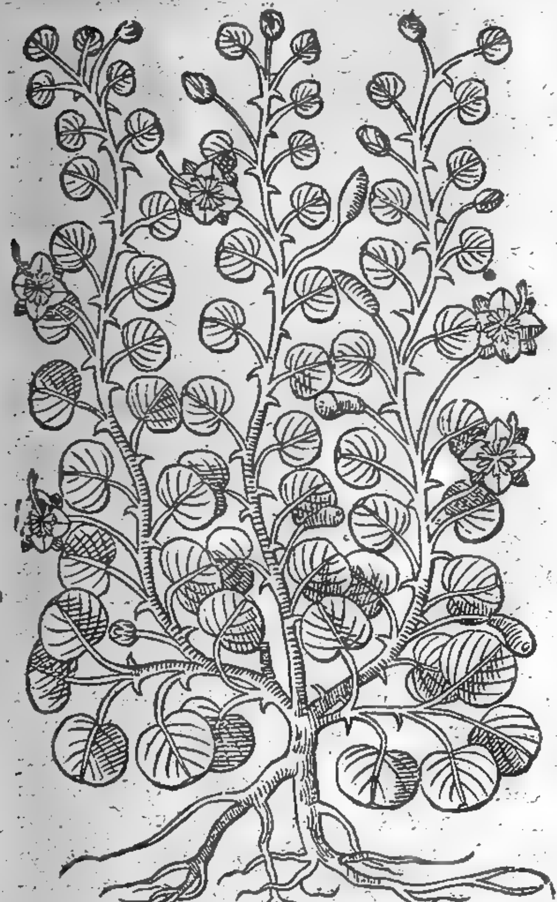
Scillæ tria genera apud Plinium lib. 19. cap. 5. mascula albis foliis, fæmina nigris: & tertium cibis gratum Epimenidium: figuram addimus duplicem, primam Matthioli: alteram Clusii, partim quia Matthiolus Hispanicæ meminit, partim quia Clusius author est, hactenus neminem veram figuram dedisse: his adiecimus Pancratii figuram, cum Dioscorides de Pancratio distinctim à Scilla egerit. I. Scilla maior radice alba. C. B. Squilla, Brunf. Scilla seu Cepa maris, Trag. Scilla, Matth. Fuch. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lugd. Scilla communis, Dod. gal. Scilla maior, Castori. II. Scilla Hispanica, Clus. Hisp. Cast. Lugd. Scylla, Lonic. Cæs. Scilla siue Cæpa marina, Lob. Scilla, Dod. fol. Hæc ex radice crassa, alba, multis tunicis, lento humore intercedente, munita, multisque fibris capillata, caulis cubitalis, rectus, foliis nudus, floribus plurimis, Ornithogalo spicato similibus, candidis & stellatis ornatus: quibus succedunt siliquæ triangulares compressæ, semen nigrum planumquè continentes. Folia verò ex radice ad caulis exortum prodeunt vtrinque quina aut sena, lata, virida, densa in humum reclinata & carinata. Floret Augusto & Septembri: Octobri semen maturescit: folia, caule exsiccato Nouembri & Decembri, prodeunt apud Hispanos & Lusitanos, apud quos copiosè prouenit: III. Scilla maior radice rubra. C. B. Hæc radice est maiore, extimis tunicis rubentibus, foliis latioribus, longioribus & carinatis: quod copiosè in mediterraneis Hispaniæ, Clusius obseruauit, vbi pro præsentaneo veneno habetur. Pancratium, Clus. Hisp. Dod. fol. Lugd. Taber. Scilla rubentibus radicis tunicis, folio aloes carinato, Lobelo.

Κάππαρις. CAPPARIS. CAP. CLXIX.

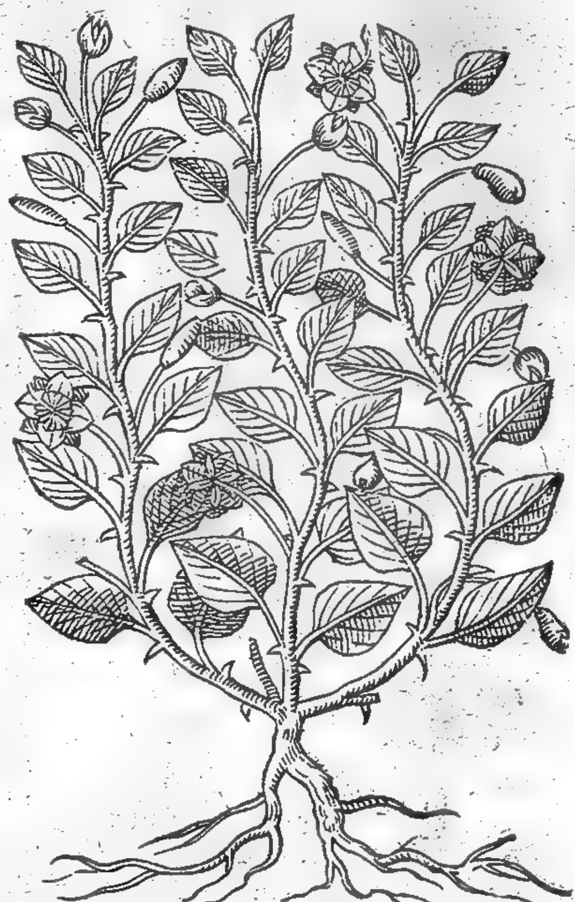
Capparis aculeatus frutex est, qui in terra stratus magis in orbem euagatur. Spinas, vt rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ similem, qui cùm dehiscens panditur, florem candidum promit: quo excusso, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum similia ostendit, parua, rubicunda: radices lignosas spargit, grandes numerosasquè. Tenui plerunq; solo, asperisquè locis, in insulis, & iuxta rudera nascitur. Caulis, & fructus, cibi gratia condiuntur: aluum turbat, stomacho aduersatur, sitim gignit: cocta tamen stomacho, quàm cruda vtilior est. Fructus drachmis duabus in vino potus, quadraginta diebus, lienem absumit, & vrinam cruen-

cruentumq; excrementum emittit: bibitur vtiliſsime in coxarum doloribus, & neruorum reſolutione, item ruptis & conuulſis: menſes ciet, caput purgat. Dentium dolorem ſedat ſemen ex aceto decoctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit: vlcera omnia vetera, & ſordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienoſis cum farina hordei illinitur: dente demorſa, dolori eius auxiliatur: cum aceto trita vitiligines albas abſterget. Radix foliaq; intrita, ſtrumas, ac duritias diſcutiunt. Aurium vermiculos infuſus ſuccus enecat. Aphrica, & præſertim Marmarica capparis, vehementer inflat. Apula vomitus facit: & quæ à Lybico, & quæ rubro mari, defertur, mirum in modum acris eſt: ſiquidem in ore puſtulas excitat, gingiuasq; oſſe tenus exeſt, quare in cibis non ab re damnatur.

I. CAPPARIS.

* II. CAPPARIS ACVMINATO FOLIO.

Capparum conſideratio.

CApparis frutex eſt in Italia vulgaris ſatis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria aſſeruatis frequentiſsimè in cibis vtimur. Ex ijs ſuauiores, & qui cum palato maiorem ineant gratiam, ſunt recentes acerrimo aſſeruati aceto, quod plerique faciunt in Hetruria. Præſtantiſsimæ cappares ex Alexandria Aegypti Venetias aduehuntur. Eſt & in Apulia Capparum prouentus, vnde etiam plurimæ deferuntur, verùm longè deteriores his, quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones Cappares haud quaquam cient, vt Dioſcorides inquit: niſi fortaſſe hac facultate ſint præditæ, dum recentes, ac virides comeduntur, anteaquam muriam experiantur, & deinde elixentur. Proueniunt etiam Romæ in collapſis ædificiorum parietibus, ruderibusquè, præſertim circa Pacis templum, itemq; Senis, quæ quidem Apulis ſaporis præſtantia minimè cedunt. In cultis naſci Cappares negat Theophraſtus lib. 6. cap. 5. de plantarum hiſtoria. Seruntur tamen hac ætate, coluntùrq; perinde ac ſegetes, & legumina, quemadmodum & Plinii tempore, qui ſerendi rationem lib. 19. cap. 8. his verbis explicauit: Quippe cùm Capparis quoque ſeratur, ſiccis maximè, area in defoſſu cauata, ripisq; vndique circumſtructis lapide, aliàs euagatur per agros, & cogit ſolum ſteriléſcere. Floret æſtate, viret vſq; ad Vergiliarum occaſum. Sabuloſis familiariſsimum. Capparis vires reddidit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Capparis radicis cortex vincentem habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet, quòd diuerſis pugnantibusq; conſtet facultatibus, quippe abſtergere, purgare, incidere poteſt amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò contrahere, denſare, conſtringere acerbitate. Idcirco lienes induratos, ſi quid aliud, hoc medicamentum iuuare valet, tum foris idoneis illinendis remedijs admiſtum, tum intro in corpus aſſumptum: ſiue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, ſiue aridum contuſum, illisq; permiſtum. Quippe cùm apertè craſſos, lentosq; humores hoc pacto ſumptũ euacuet, nec eos tantùm per vrinas, ſed & per ventrẽ: ſæpe etiã ſanguinolentos defert, vnde & lienes adiuti ſunt, & coxarũ dolores. Quinetiã mẽſes promouet, & ex capite purgat, detrahitq;, auxiliaturq; ruptis, atq; conuulſis. Cæterùm cuinã ipſum potioni, in quoque affectuum miſceri conueniat, non eſt præſentis inſtituti perſequi. Porrò radicis eius cortex vlceribus malignis cataplaſmatis modo impoſitus, non malum eſt remedium, vt qui illa extergere valeat, nec ſegniter deſiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum vino, ſæpe etiam ſolus dentibus manſus, ac morſus. Ex dictis ergo clarum eſt, incidendi quandam ei facultatem ineſſe, itemq; extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines ſiquidem cum aceto detrahit, et chœradas, & duros tumores digerit, idoneis ad ea medicamentis miſtus. Radicis cortici, fructus proportione virium reſpondet, niſi quòd ad omnia ſit imbecillior. Imò & folia, & caules eius, ſimilem vim obtinent: meminiquè me folijs quandoq; paucis diebus duritiem chœradis naturam referentem diſcuſsiſſe. Sed admiſcemus ſcilicet illis quippiam, quod eorum virium obtundat vehementiam. Nec mirum eſt, quòd aurium vermes ſuccus amaritate occidat ſua. Porrò Capparis, quæ in admodum feruentibus regionibus prouenit, vt quam fert Arabia, multò eſt noſtrate acrior, adeò vt plurimum etiam habeat facultatis adurentis. Et lib. 2. de alim.

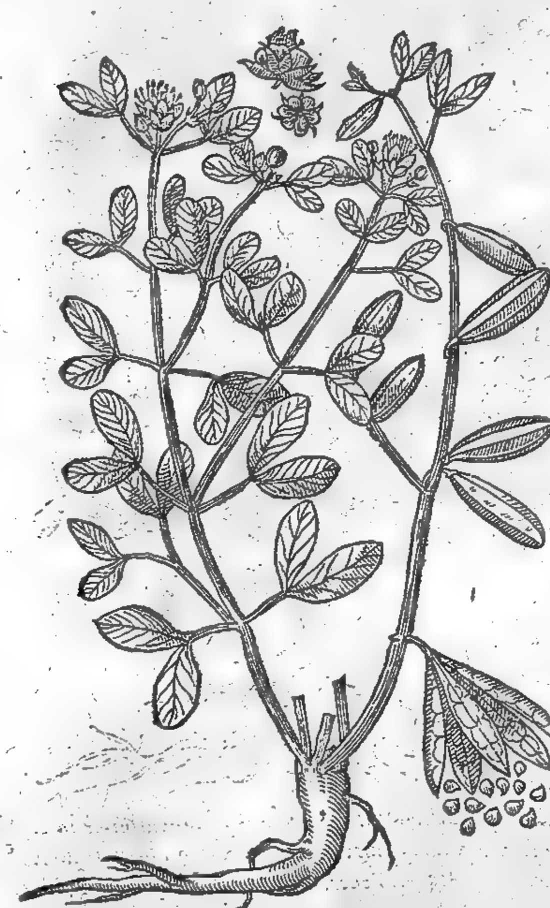
Capparum ſatio.

Capparis vires ex Gal.

de alim. fac. sic de Cappare scribit: In Cypro Capparis plurima prouenit. Facultas eius tenuium admodum est partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipsa vescuntur, distribuit: quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus constant partibus. Vtimur autem fructu huius plantæ magis, vt medicamento, quàm vt alimento. Importatur ad nos etiam sale conspersus, quia solus asseruatus putrescit. Clarum ergo est, quòd capparis adhuc viridis, antequàm sale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex salitura permultū eius amittit, niq; sal abluatur, prorsus haud quicquam nutriet: aluum tamen subducet. Verùm ablutus, & demaceratus, donec omnem salis naturam exuat, vt minimi sanè alimenti cibus est, ita obsonium, & medicamentum, cùm ad excitandum prostratum appetitum, tum ad deradendam, deijciendamq; pituitam ventri adhærescentem accommodatum erit, ac denique ad lienis, iecorisq; amoliendas obstructiones. Verùm in hos vsus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes sumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, vt terebinthi turionibus, vescuntur: cùmq; adhuc virent, in oxalme, & aceto, non secus atque hos reponunt. Planta, quæ κάππαρις Græcè, Capparis similiter Latinè dicitur: Arabicè, Cappar & Kappar: Italicè Capparo: Germanicè Kappern: *Hispanicè Alcaparras: Gallicè Caprez.*

Nomina.

* III. CAPPARIS LEGVMINOSA. *

Capparis duplex est, rotundo & acuminato folio, vt ex vtraque figura clarum fit: verùm eam, quæ rotundo folio est Matthiolus expresſit. I. Capparis, Trag. Matth. Cord. in Diosc. Dod. gal. Gesſ. hor. Lon. Lac. Cast. Lugd. Capparis retuso folio, Lob. Capparis Italica, Cæsal. Capparis secunda, Tab. II. Capparis, Dod. fol. Capparis folio acuto, Lob. Lugd. Capparis aliud genus, Cæs. Capparis prima, Tab. III. His adiecimus Capparim leguminosam, plantam aspectu pulchram & eleganter virentem, quæ ex radice oblonga, lignosa, ramos emittit cubitales & altiores, teretes, læues, striatos, qui in alios brachiãtur, circa quos folia lata oblonga, crassiuscula, capparis æmula, ab vno pediculo striato semper bina, vt in Faba, saturato colore virentia. Flores summis cauliculis insident, qui priusquam dehiscant, rudimentorum capparis florum similitudinem referunt, foris herbidi, expansi verò foris candidi, intus rubei, è quorum medio stamina plura, oblonga, crocea, educuntur: quibus succedunt siliquæ oblongæ, angulosæ, sesaminis similes, quatuor veluti ex thecis compositæ, in quibus singulis semina continentur plura, lata, compressa, ex rotunditate in acumen desinentia. In horto Petri Quith Pharmacopæi Lutetiani, ante annos octodecim collegimus: in ruderibus tamen Romanis spontè prouenit. Vocatur Capparis leguminosa siue Fabago Belgarū & Peplios Petri Quith, Lob. Capparis Fabago, Dodonæo: Fabago Belgarū Lugdunensi: Capparis syluestris siue Fabaginea, Camer. ad Matthiolum, Morgsani Syrorum, Rauwolffio & Lugdun. in appendice. Apud Auicennam esse Ardifrigi & Andiriam apud Rhasin, ex descriptione & facultatibus suspicantur: vsus enim ipsius apud Syrios contra vermes, cum tota planta sit amara, grauisq; odoris.

Λεπίδιον. LEPIDIVM. CAP. CLXX.

LEpidium, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota, muria cū lacte seruatur. Vis foliorum acris, & exulcerans, quapropter ischiadicis trita, præsentissimum est auxilium, si cum helenii radice, quarta parte horæ, illinatur: lienosis simili modo prodest, lepras eximit. Radix appensa collo, dolore dentium liberare existimatur.

Lepidii consideratio.

CVm satis superq; à nobis ostensum sit in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepidio differre, superuacaneum esset, hîc ea repetere, quæ ad Lepidij historiam explicandam loco citato diffusius adduximus. Siquidem eo quisq; facilè accedere potest, qui ea, quæ ibi diximus, scire desiderat. Folia gerit Nasturtij, vere virentiora: caulem cubitalem, aut minorem, florem album tenuemq;, semen circum summos tenuesq; cauliculos in siliquis Nasturtij æmulis, sed minoribus, minuto intus semine. Radicem albam, acri sapore. Nascitur locis incultis, saxosis: in templorum areis atq; Sepulchris (Damocrati) secus itinera in ruderibus & agrorum extremitatibus. Excalfacit & siccat magis quàm nasturtium, extrahit, attrahit, incidit, attenuat, aperit, digerit & vrit. Veruntamen haud silentio inuoluendum duxi, quod Plinius in Lepidij historia prorsus à Dioscoride dissentire deprehenditur. Quippe qui scripserit lib. 19. c. 8. Lepidium cubitali longitudine assurgere, folijs laurinis, non autem Nasturtij, vt Dioscorides inquit. Quod sanè nobis insinuare videtur, Plinij Lepidium eam esse Iberidis speciem, quam scribit Paulus lib. 3. de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (vt libro superiore diximus) ea facilè fuerit, quam vulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quod acerrimo gustu, linguam mirum in modum vellicet. Cæterum non possum non admirari, quòd tam facilè crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam plantam esse, quæ vulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cum hæc folijs sit helenio paulò minoribus & verbasco maioribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, vt quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio adstipulari videntur, qui Lepidium prodidit Laurinis folijs extre in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ij Clarissimi viri nostratem Piperitim, quæ procul dubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum vocauerint. LEPIDIVM *Pauli, caulibus cubitalibus fruticat subalbicantibus: folijs Lauri, folijs*

Lepidium Plinii.

Lapsus Hermolai, Manardi & Ruellii.

I. IBERIS, SIVE LEPIdium.

II. LEPIDIVM, PIPEritis.

RANVNCVLVS I.

maioribus tamen, robuſtis, floribus in cacumine ſpicatis, tenuibus ac albicantibus. Radice alba acerrimi guſtus, perinde ac folia, quæ dentibus attrita os vniuerſum accendunt. Seritur in hortis, ac etiam quibuſdam in locis ſpontè naſcitur. Excalfacit & ſiccat vehementer, ac ea omnia poteſt quæ Lepidium primum: cæterùm longè valentius operatur. Quòd λεπίδιον Græci, Lepidium quoque Latini vocant: Mauritani, Seitaragi, Hauſaub, Aſceitaragi ſeu Scitharegi: Itali, Lepidio: Germani, Gauchblum vnd Wilderkreß: *Galli, Paſſeraige ſauuage, & Naſitort ſauuage: Hiſp. Naſturtio monteſino. Lepidium Paulo Æginetæ, & Plinio: poſterioribus Græcis λεπίδιον: Italis, Piperite & Peperella: Gallis Paſſerage, ſiue Poyuree: Germanis,* Pfefferkraut.

Nomina.

I. Iberis folio Naſturtij C. B. Iberidis figura bis à Matthiolo poſita, primùm quidem ad calcem libri primi, dein hoc loco: verúm cúm diuerſas icones habeat, aliã inter minores, qualis eſt ea quam li. I. inuenies: aliam folijs Naſturtij inter maiores icones, idcircò talem in hunc locũ reiecimus. II. Lepidiũ latifoliũ, quòd λεπίδας ſeu ſquammas & maculas faciei deleat. C. B. Piperitis, Brunf. Dod. gal. Lon. Lepidiũ ſiue Piperitis Trag. Matt. Cam. Lepidium Æginetę & Plinij, Matth. in icon. Lug. Lepidium maius, Cor. in Dioſc. Lepidium ſiue Hiberis maior, Cord. hiſt. Lepidium magnum, Fuch. icon. Lepidium Plinij, Cam. Dod. fol. Lepidium Æginetæ, Geſ. hort. Ta. Raphanus ſylueſtris officinarum, Lobelo.

Βατράχιον.

RANVNCVLVS. CAP. CLXXI.

COmplura Ranunculi genera, vis tamen omnibus vna acris, & vehementer exulcerans. Nam vnum coriandri folijs conſtat, latioribus, ſubalbidis, pinguibus, flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata: naſcitur in a limitibus humidis. † Alterũ lanuginoſius, longiori caule, pluribus foliorũ inciſuris, plurimum in Sardinia

a Meũ. παρὰ ῥείθροις. i. iuxta fluenta.
† Ori. γονατώδέςερον. i. geniculoſius.

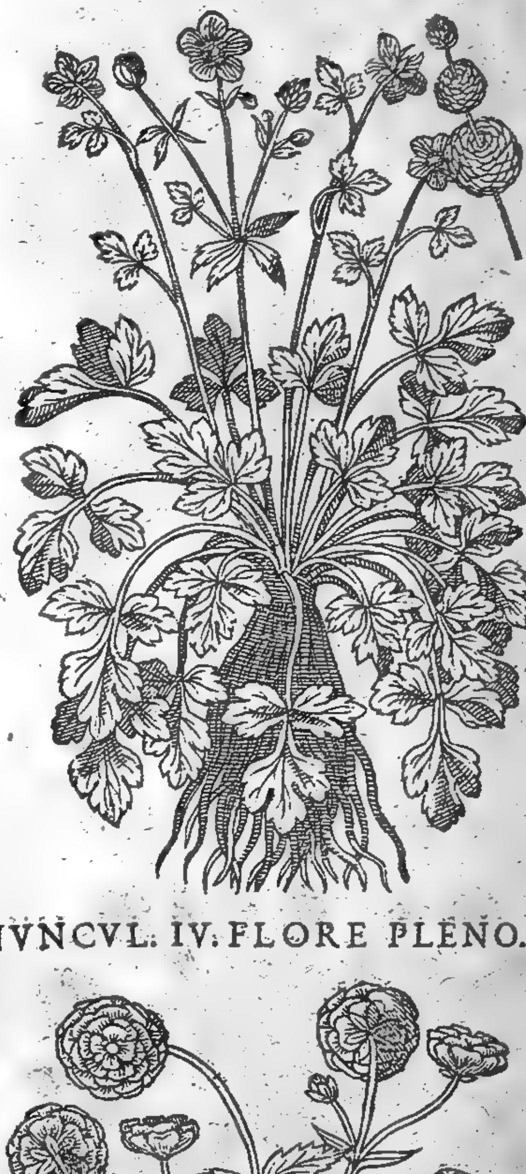
b Cat. χλωρὸς ἔσωθεν. i. viridius.

Sardiniæ proueniens, quàm acerrimum, quod syluestre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic simile, flore b lacteo. Folia, flores & cauliculi recentes illitu exulcerant, & crustas non sine dolore gignunt: quare vngues scabros extricant, scabiem eximunt, stigmata delent: formicantes verrucas, & pensiles, alopeciasq; paulisper illita tollunt. Tepente decocta perniones fouentur. Sicca radix tritaq;, sternutamenta ciet, naribus admota: dentiū dolorē appensa leuat, ipsos tamē frangit.

RANVNCVLVS II.

RANVNCVLVS III.

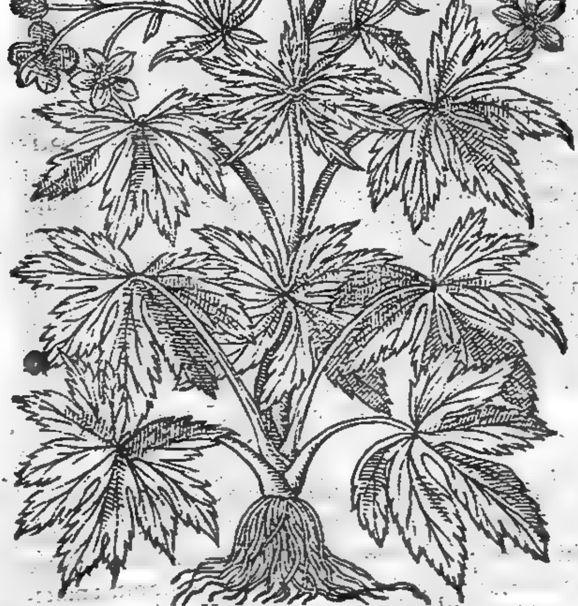

10

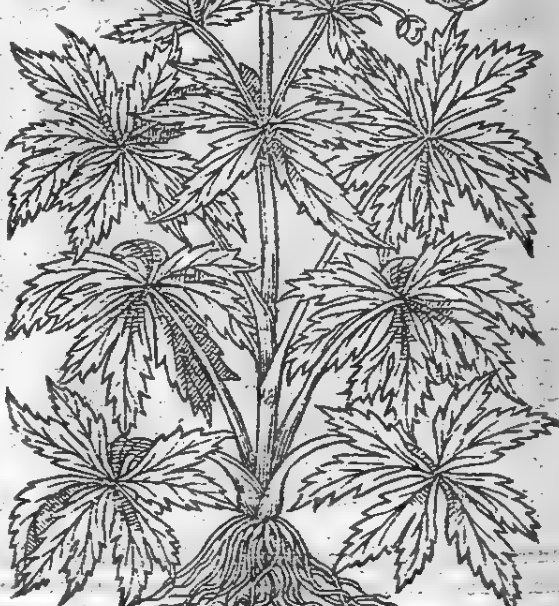
20

30

RANVNCVL. IV.

RANVNCVL. IV. FLORE PLENO.

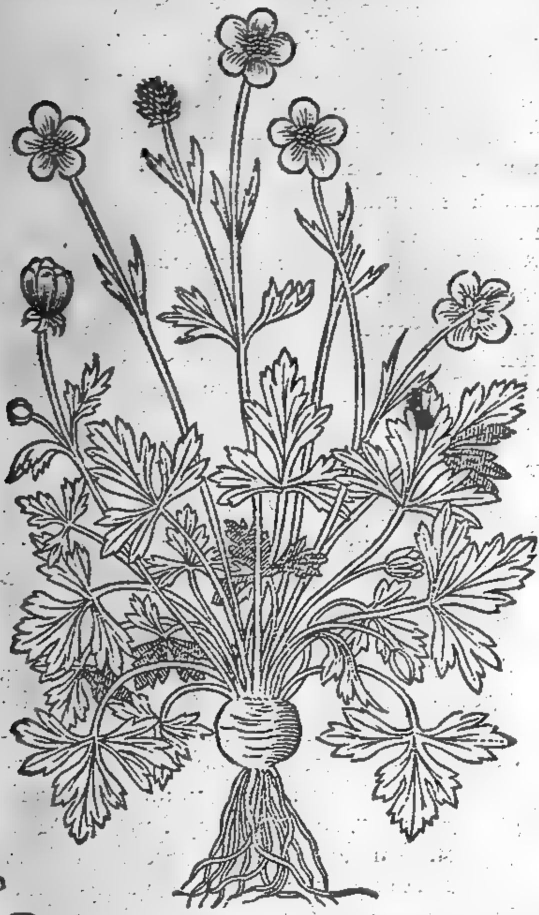

40

50

60

RANVNCVLVS V.

RANVNCVLVS VI.

Ranunculi conſideratio.

R*Anunculũ, qui Græcis* βατράχιον *dicitur, vulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem galli, quamuis perperam, vocant, vt ſuperius quoque in coronopi mentione diximus. Planta eſt vulgò nota, pluribus tamen, & diuerſis generibus diſtincta.* [*TERTIVS minoribus prouenit folijs, floribus melinis: ſed tota planta grauem ſpirat odorem. QVARTVS non eſt abſimilis tertio, folia tamen magis diuiſa ſunt: florem edit lactei candoris: radices numeroſas fibroſasq́.*] *Et quamuis quatuor tantùm generum meminerit Dioſcorides, vnum genus eſt, quod nobis QVINTO loco aſſignabitur, quod quidem folia mittit ſecundo ferè ſimilia* [*atque etiam hirtiora*] *ſed cui inter complures, quibus nititur,* [*ellebori modo*] *radices albas, tuberoſa quædam pendeat, veluti ex funiculo, radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen & exulcerans, qua per hyemem, areſcentibus iam folijs, vtuntur quidam, vbi exulcerandi ſit opus. Naſcitur locis incultis & ſecus itinera. Excalfacit & ſiccat ordine quarto, vlcerat, extrahit, incidit, digerit. Radix recens tuſa & admota, veſicas excitat: quare Iſchiadicis vtiliter illinitur. SEXTVS folia mittit Anemonis primi ſimilia: caules cubitales, ſtriatos, flores in ſummitate magnos, aureò colore: radices numeroſas, fibroſasq́. Naſcitur in riguis, & humectis locis. Cæteris minus eſt acris, quare minus excalfacit & ſiccat. Illud porrò genus lanuginoſius, vel, vt Plinius ait, folioſius, copioſiſſimum in Sardinia naſcens pluribus foliorum inciſuris, altiore caule, acerrimo guſtu, plerię́ ideo Apium riſus nominant, quòd quibuſdam memoriæ proditum ſit, eos tanquam præ lætitia ridentes interire, qui ipſum comederint. Sed rem ſe aliter habere crediderim, & alijs potius aſtipulandum eſſe. Siquidem Pauſanias auctor eſt, herbam hanc, ſi edulio fuerit veſcentibus neruos contrahere, rictuq́ ora diducere, ita vt qui mortem oppetunt, velut ridentium facie intereant. Quod & Saluſtius confirmat, qui huius venenatæ herbæ meminit, ſic inquiens: In Sardinia quædam herba naſcitur, quæ Sardoa dicitur, agreſti apio ſimilis. Hæc ora hominum & rictus dolore contrahit, & quaſi ridentes interimit. Ideoq́ Dioſcorides libro 6. Sardoniam ranunculi genus eſſe teſtatur, quæ veſcentibus mentem adimat, & quadam neruorum diſtentione dehiſcere in rictus ora cogat, ita vt imaginem ridentium præbeat: ob id Sardonius riſus in adagium ceſſit.*

Quorundam error.

Cæterum quàm magno in errore verſentur, qui exiſtimant Ranunculum eſſe Coronopum, ſuperius in Coronopi commentatione latius explicauimus.

Ranunculi vires ex Gal.

Ranunculi meminit Gal. lib. 6 ſimpl. medic. vbi ita ſcriptum reliquit: Batrachium, id eſt, Ranunculus, quatuor habet ſpeciatim differentias. Omnia verò vehementer acrem facultatem poſſident, adeó vt cum dolore exulcerent. Hac itaque ratione, ſi moderatè vtare, pſoras & lepras excoriant, & vngues leproſos diuellunt, & ſtigmata diſcutiũt & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota: nam ſi diutius inhæreant, non excoriatur ſolùm ipſa cutis, ſed & in cruſtam vritur. Atque igitur hæc omnia caulis & foliorum ſunt opera, ſi imponas virentia. Porrò radix arefacta ſternutatorium eſt medicamentum, ſimiliter alijs omnibus quæ valenter deſiccant. Sed & dẽtium dolores iuuat, vt & frangat eos valenti ſcilicet exiccatione: & vt ſemel dicam, calida & ſicca valde eſt tum radix, tum vniuerſa adeò herba.

Nomina.

βατράχιον *ita Græcis, Latinis verò Ranunculus appellatur: Italis, Ranunculo, & Pie coruino: Germanis,* Hanenfuß: *Hiſpanis, Hierua belida: Gallis Bacins. At Ranunculus quintus, Italis, Pie di Gallo: Germanis,* Drüßwurtz: *Gallis, Pie pou.*

Ranunculus, quòd limitibus humidis, opacisq; marginibus ranarum more lætetur: aut quia inter eius frutices ranæ frequenter inueniantur. Huius quadraginta quatuor ſpecies Phytopinax exhibet. I. Ranunculus paluſtris rotundifolius, læuis. C.B. Apium aquaticum, Trag. Apiaſtrum, Cor. in Dioſc. Ranunculus primus, Matth. Geſ. hor. Lac. Caſt. Lugd. Ranunculus tertius, Lonic. Ranunculus aquaticus, Fuch. in icon. Ranunculus paluſtris, Dod. gal. Cord. hiſt. Lugd. Tab. Thal. Ranunculus paluſtris rotundiore folio, Lob. Ranunculus paluſtris folio Apij Cam. II. Ranunculus paluſtris lanuginoſus C. B. Ranunculus ſecundus, Matth. Lugd. Ranunculi altera ſpecies, Sardinia Herba, Cord. hiſt. Ranunculus lanuginoſus alter, Cæſ.

differt à primo quòd lanuginosus sit. IV. Ranunculus montanus albus, simplici flore. C.B. Ranunculus quartus, Matth. Lacu. Ges. hort. Ranunculus albus maior, Ges. hor. Ranunculus albus flore simplici, Lob. Aconitum batrachoides, Aduers. & Lob. icon. Ranunculus flore albo, Dod. fol. Ranunculus albus, Tab. Ranunculus montanus albus & Ranunculus externus quartus, Lugd. Ranunculus montanus tertius, Cæsal. Ranunculus leucanthemos folio Aconiti, Cam. In hortis habetur flore pleno. V. Ranunculus bulbosus radice rotunda. C.B. Crus galli & Coronopus paruus, Bruns. Ranunculus exiguus & sceleratissimus, Trag. Ranuncul: quintus, Lac. Matth. Lug. Batrachion Apuleij, Dod. gal. Ranunculus minor, Fuch. Cord. hist. Tab. Ranunculus bulbosus. Lob. Thal. Ranunculus tuberosus, Dod. fol. Lugd. qui duas habet figuras: Ranunculus lanuginosus primus, Cæs. Ranunculus flammula dictus, Verticillum Apuleij, Ges. hor. Ranunculus radice bulbosa flore simplici, Camer. In syluestribus enim flore est simplici, in hortos translatus, non modò flores multiplicat, sed ex vno & alterum promit. Reperitur etiam locis arenosis & saxosis ita paruus, vt vix trium vnciarum sit. VI. Ranunculus montanus globoso flore. C.B. Ranunculus sextus, Matth. Lugd. Aconitum tertium eidem, Anemone montana quædam, Ges. hort. Trollius flos, Ges. in fracto. Clus. Panno. Ranunculus montanus alpinus glomeratus, Lob. Ranunculus flore globoso, Dod. fol. Lugd. qui duas habet icones. Ranunculus montanus alter, Cæs. Ranunculus globosus siue montanus, Cam. Ranunculus alpinus luteus Tabernæmontano.

Ἀνεμώνη. ANEMONE. CAP. CLXXII.

DVo Anemones genera, vnum syluestre, alterum in cultis nascens. Cuius multæ species: vna phœniceum florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro similia a cæterúm scissa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginosi, tenues, in quibus flores, vt papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandescit, ac veluti geniculis quibusdã cingitur. Syluestri amplitudo prorsus maior, latioraq; folia, & duriora: oblõgius caput, flore puniceo: tenuibus, & b multis radicũ capillamẽtis. Acrior est, quæ nigra habet folia. Vis vtriusq; acris: ea de causa succus naribus infusus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit: decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: sordida vlcera abstergit. Folia & caules, si cum prisana decocti edantur, copiam lactis præbent: menstrua ciunt, vellere apposita: illita quoq; lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à syluestri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papaueris genera referemus) c propter colorum cognationem in floribus distinguere non possunt. Verúm papauer, & argemone colore minus saturato spectantur, & vtraq; tardius floret. Quinetiam argemone croceum succum, gustu admodum acrem, reddit: rhœas veró candidiorem & acrem. Insuper anemoni, & rhœadi capitula syluestris papaueris similia insunt, sed in anemone supernè crassiusculum, in rhœade subangustius. Anemones genera succum remittunt, nec calyces habent, sed quasi asparagi cacumen. In aruis illa sæpius enascuntur.

a Meũ, & Ca. λεπτοσχιδέστερα δὲ πρὸς τῇ γῇ. i. tenuioribus incisuris ad terram.
b Omnia exempl. vnico verbo. i. καὶ πλείω. i. & pluribus.
c Omnia exempl. διὰ τὸ τῶν ἀνθῶν ὁμόχρω φοινικῶν. id est ob florũ purpureum similem colorem

ANEMONE I.

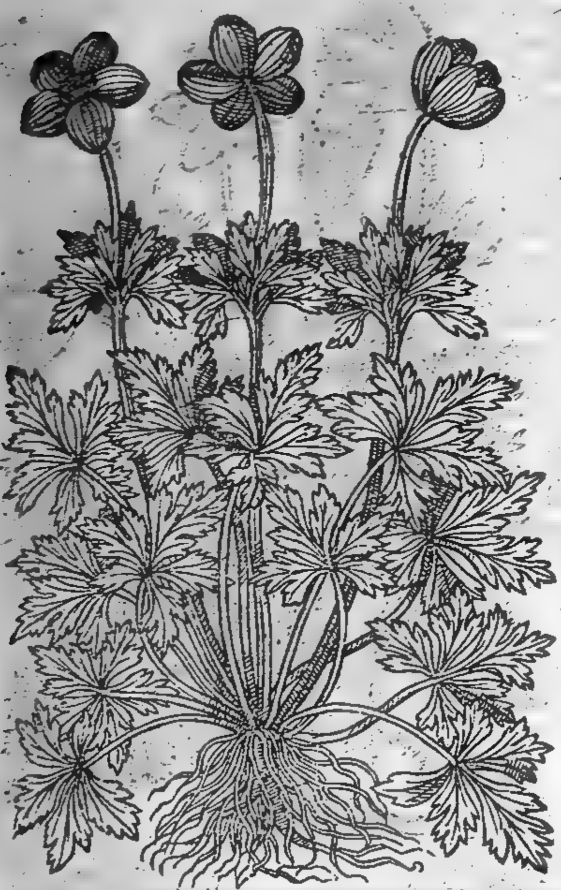
ANEMONE II.

ANemonis nos quinq; obseruauimus genera: Primũ folio prouenit coriandro simili, sed frequentioribus incisuris, caulib. lanuginosis, tenuib. striatis, in quib. tenuiora per interualla sunt folia: florib. syluestris papaueris magnitudine, senis circiter

Anemonis

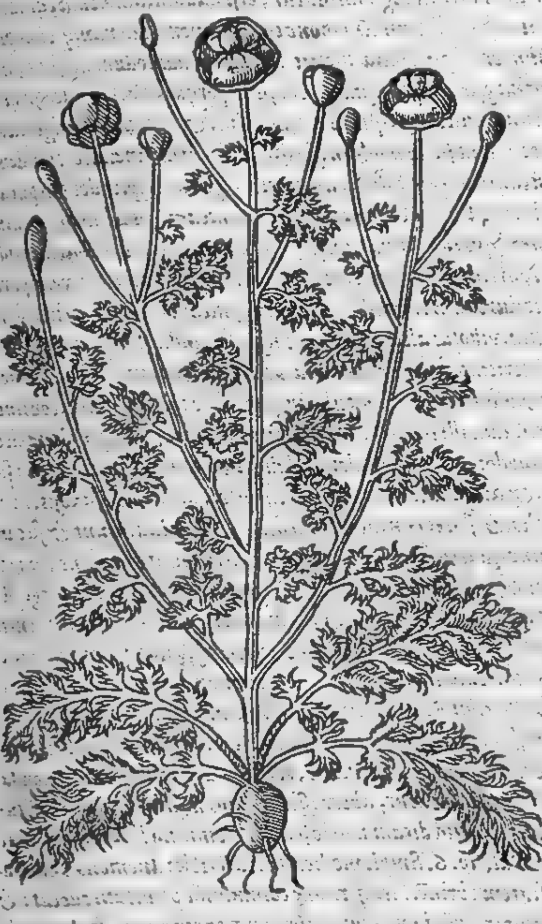
ANEMONE III.

ANEMONE IV.

ANEMONE V.

circùm distinctis folijs purpurascentibus, capitulo vmbilicotenus emergente, nigro colore, nigrisq; capillamentis stipato, perinde ac in papauere. Radix illi oleæ magnitudine, subrotūda, fibrataque, & sapore acri (oritur in aruis & alijs cultis locis.) SECVNDVM folijs assurgit maioribus, & frequentius laciniatis, cynoctoni Aconiti modo, caulib. alteri similibus, sed aliquāto craßioribus, inanibus, & in rectum spectantibus, quibus flores insunt, in summitate dilutiore purpura nitescētes, capitulo circumquaque comato, perinde ac alterum. Radicē habet breuem, rapunculi ferè figura, fibris adnatis multis, acri etiam gustu. Nascitur locis cultis, & præsertim in aruis. Nihil suis in facultatibus à priore differt. TERTIVM folijs crescit Ranunculo primo æmulis, caulibus tenuibus, sesquipalmaribus, rotundis, in quorum cacumine flores exeunt albi, quinque tantum foliis distincti, rosarum magnitudine, & nonnunquam tenui quadam purpura resperſi, inferiore præsertim sede: radicem habet fibratam ac tenuem: nascuntur in collibus. Tota planta cæteris mitior est quare minus excalfacit & siccat. Habentur quoque Anemonis genera alia duo, quorum hic quoq; imagines damus, folijs laciniatis, & floribus in altero purpureis, in altero aureis. QVARTA, folia profert frequenter laciniata, caulē ramosū, flores in summitate purpureos, radicē globosā & paruam, fibris numerosis stipatā, prouenit cultis locis. QVINTA, parum differt à quarta, minoribus tamē est folijs, tenuioribusque: floribus aureis, radice parua, fabæ magnitudine. Oritur cultis locis & in aruis. Omnia genera Maio mense florent. Non desunt tamen, qui credant, Anemonem, & syluestre papauer idem esse: sin minus, saltem eiusdem esse generis. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur, & prorsus aberrant à Dioscoridis proposito. Quandoquidē si hoc idem sensisset Dioscorides, alterum ab altero diuersis capitibus non distinxisset, neq; vt legitur in huius capitis calce, differre Anemonem à syluestri papauere tradidisset. Tametsi existimet Brasauolus, Dioscoridis Anemonem id omnino esse syluestris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimè aduertens, quod si huius cauliculi frangantur, statim lac ipsum distillant. Quin nec illud quidem animaduertisse videtur, quòd hoc longa constet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumq; ferat

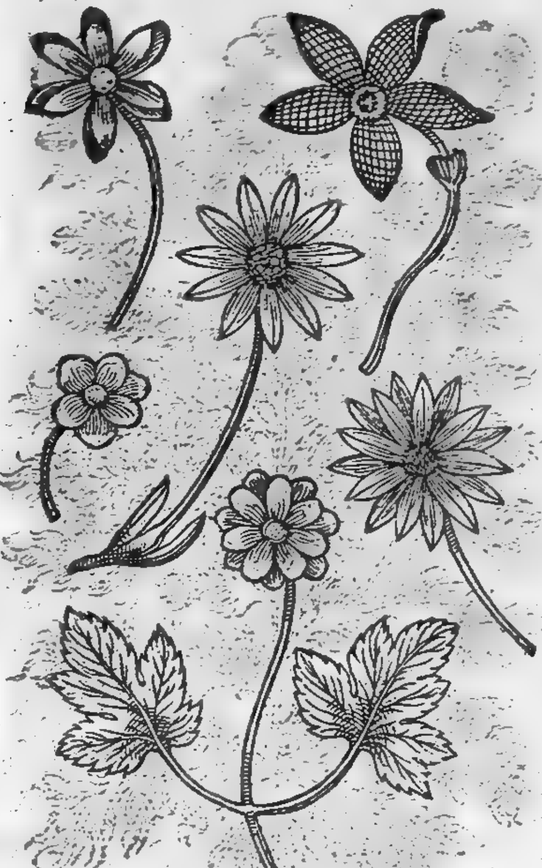
Secundum.

Tertium.

Quartum & quintum.

Brasauoli error.

VI. ANEMONES FLORES varii.

VII. PVLSATILLA.

*VIII. PVLSA. RVBRA.
IX. PVL. LVTEA.*

Fuch. lapsus.

papaueris, non asparagorum cacuminibus simile. Fuchsius preterea in eo libello, in quo tantùm stirpium imagines expressit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ plerisque PVLSATILLA cognominatur, etsi nullam, quantum equidem sentio, habeat cum Anemone cognationem: illa namq; cùm primùm erumpit, folia mittit incana & admodum hirsuta, minutimq; laciniata, quæ sapore sunt perquàm acri, adeò vt non minus exulcerent, quàm ranunculus, & flammula vulgò dicta.

Pulsatillæ historia.

Flos, qui in stellæ modum, similiter hirsutus, ineunte vere dehiscit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti splendet purpura: è cuius medio quidam aurei flosculi emicant, eos admodum emulantes, qui rosis innascuntur: in quorum vmbilico flocculi quidã purpureus visitur, sericinum referens opus. Exteriori verò parte in ipsius caulis rotundi, tenuis atq; incani cacumine, circa floris basim, villosus alter circumquaque se pandit floccus, colore cinereo, sericino stamini mollitia ac leuore minimè cedens. Semen capilloso, incanoq; capitulo, iuglãdis ferè magnitudine, continetur. Radix illi subest pedali longitudine, exesa, nigri chamæleonis modo: cui sapor quidem subdulcis, non autem acris, veluti folijs, & caulibus. Prouenit locis incultis, aridis, & saxosis.

Pulsatillæ vires Matth.

Folia caules, & flores cum acerrimo sint gustu, excalfaciunt & siccant ordine quarto: incidunt, attenuãt, attrahunt, digerunt, expurgant & exulcerant. Radix verò cùm subdulcis sit, non longè aberit à temperatis. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra pestilentiam & ad hausta venena, itemq; contra omnium venenosorum tum morsus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur.

Ruell. lapsus.

Scribit Ruellius Anemonẽ in Gallia copiosam nasci, eamque esse plantam, quam herbarij Herbam venti vocant: verùm si herba venti Helxine fuerit, vel Solidago minor, vt Simon Ianuẽsis interpretatur, aberrasse Ruellius manifestè deprehẽditur: sin aliter, quid dicam nescio, cùm me omninò lateat, quid Ruellius per Herbam venti intelligere voluerit. Meminit Anemones Gal. lib. 6. simpl. medic. vbi ita scribit: Anemone omnis acrem, extergendi, attrahendi, & ora vasorum reserandi facultatem obtinẽt. Itaq; radix commansa pituitam euocat: & succus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida vlcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, mensesq; appositæ eliciunt, & lac trahunt.

Nomina.

Vt Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis pariter & Italis, Anemone vocatur: Arabibus, Iackaik alnahamen, seu Sakaik anbeamen, seu Manitra: Gallis Passefleur: Pulsatilla, Italis Pulsatilla. Germanis Küchenschell oder Hockenkraut.

Anemo-

Anemone dicta à vento, quòd flos nunquam se aperiat, nisi vento flante, Plinio lib. 21. cap. 23. vnde & Herba venti quibusdam, cuius plures species: Matthiolus quinq; proposuit, quius figuras mutare noluimus. I. Anemone prima, Matth. & Lugd. II. Anemone secunda, Matth. & Lugd. III. Anemone alba radice fibrosa C.B. Anemone tertia, Matth. Cast. Lugd. Anemone alpina, Ges. in fracto, Anemone tertia Matth. flore albo, Lob. Anemone Pann. Dod. fol. Anemone sylu. prima Ranunculi folio, Clus. Pan. Anemone maior alba, Tab. Anemone flore candido, Thal. Aconito cognata videtur, Ges. hor. Ranunculi vndecima species, Cord. hist. IV. Anemone prima Matth. edit. secũda. Anemone quarta eidem in aliis edit. Cast. Lugd. Anemone, Lac. Anemone ramosa purpurea Tab. V. Anemone altera Matth. edit. secunda: Anemone quinta eidẽ in aliis edi. Cast. Lug. Anemone altera, Lac. Anemone hortensis, Trag. Anemone ramosa lutea, Tab. VI. Figura hæc Anemones diuersos flores exprimit: 1. enim flore est purpureo, venis subrubris variegato: 2. colore est cæruleo: 3. coccineo colore: 4. flore est pleno dilute purpurascente: 5. aureus est: & deniq; 6. candido medio, luteo & elegantissimo flore est. VII. Pulsatilla dicitur quòd seminum tremuli pappi leuissimo flatu huc atq; illuc agitetur: Anemone est altera Plinii, quæ Limonia dicitur li. 21. c. 11. Kuchenschell, Brunf. Herba venti, Trag. Lon. Anemone sylu. Fuch. Herba Sardoa, Dod. gal. Ranũculi decima species vel leptophyllon comatum, Cord. hist. Pulsatilla, Matt. Dod. fol. Cast. Cæs. Lug. Cam. Pulsatilla vulgaris, Lob. Clus. Pan. Anemone videri potest Pulsatilla dicta, Gesn. hor. & Anemone montana, & Ranunculi Diosc. secunda species, eidem: Pulsatilla prima Tab. Samolus Plinii Dalechãpio: plures huius sunt differentiæ & in colore floris & foliorum forma. VIII. Pulsatilla rubra, non adeò altè excrescit, folioq; est minutius inciso: flore minore ex longioribus & angustioribus foliis, iisq; rubris cõposito: aliquando & niueo flore reperitur. Hæc Pulsatilla rubra Lob. & Lugd. dicitur. IX. Pulsatilla lutea, vulgari similis, foliis tamen minus laciniatis: flores summis cauliculis insident lutei, Maii medio florẽtes, quibus succedunt capitula, papposum, barbatumq; semen continentia. In monte Heluetiorum Gothardo, & in montibus Taurinensium prouenit. Dicitur Pulsatilla flore luteo, Ges. hor. Dod. fol. Lugd. & Pulsatilla lutea Camerario in editione Matthioli.

Ἀργεμώνη. ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARgemone in totum syluestri papaueri similis est. Folia habet anemones, diuisa: florem puniceum, caput in cauliculo papaueris rhœadis, oblongius, & summis partibus latum: radicem rotũdam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compescunt.

EXtant nonnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuersis capitibus leguntur, nonnulli verò hoc tantùm habent, quod nos legitimum esse credimus, non dissentientes à complùribus doctissimis viris, qui alterum huc illegitimè accessisse censent: præsertim cùm Galenus, & Paulus illius nusquam meminerint. Veruntamen, vt satisfactum omnibus sit, alterius quoq; Argemones historiam hic adiiciendam duximus, quæ sic habet. Argemone altera foliis syluestri papaueri similis est. Vis ei inest, si recens trita imponatur, intercisiones sanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua, dysentericis auxiliatur, vulnera conglutinat, & inflammationibus vtilis est. Conuulsis, & vellicantibus imposita medetur: contra serpentium morsus vtiliter cum vino bibitur. Prouenit argemone frequentissima in Hetruria, præsertim in agro nostro Senensi, sicut & in quibusdam locis vallis Ananiæ Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudico, notis Dioscoridis descriptioni refragatur. Legitimam argemonem etsi antea in valle Anania nasci putabamus, sit tamen nunc, vt notis ipsius diligentius consideratis, plura in ea planta desiderari animaduertam, quæ legitimæ argemonæ insunt. Quare eius imaginem hic ponere non libuit. Genuinam ego hactenus consequi non potui. Sed Pli. lib. 25. c. 8. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redoleat. Quamobrem in maximo errore fuisse deprehenduntur veteres nostri tum medici, tum seplasiarij, quòd Eupatorium Argemones vice acceperint, sub Agrimoniæ nomine, de qua lib. 4. suo loco, Deo duce, latius disseremus. Argemones vires sanè quàm paucis perstrinxit Gal. lib. 6. simp. med. sic inquiens: Et huius herbæ facultas abstersoria est, & digerens. Ea quæ Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latinè, atque Italicè dicitur.

Argemones consid. Caput secundũ Argemones adulterinum. Veterum nostrorũ error. Argemones vires ex Gal. Nomina.

Ἀναγαλλίς. ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

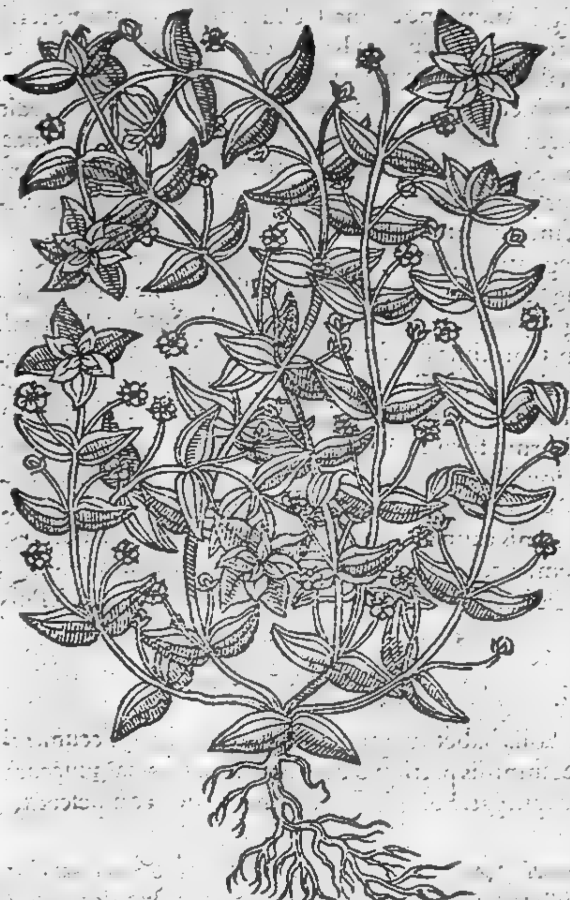
DVo sunt Anagallidis genera, quæ tantum flore distant: nam quæ cæruleo flore est, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices sunt parui, in terra iacentes: foliis in quadrangulo caule pusillis, subrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: semine rotundo. Vtraque mitigandi vim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat: & naribus infusus, dolorem dẽtium lenit, si in aduersam narem iniiciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum morsus, iecinoris, & renum vitia, si ex vino bibatur, prodest. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, prociduam sedem reprimere: quæ verò phœniceum, illitu euocare. †a

†a Addit Cat. καὶ κρατεύας ῥιζοτόμος εἰς τὸ αὐτὸ ἀνὰ ... ἀναγαλλίδος. i. Et Crateuas herbarius eadẽ de eius natura prodidit.

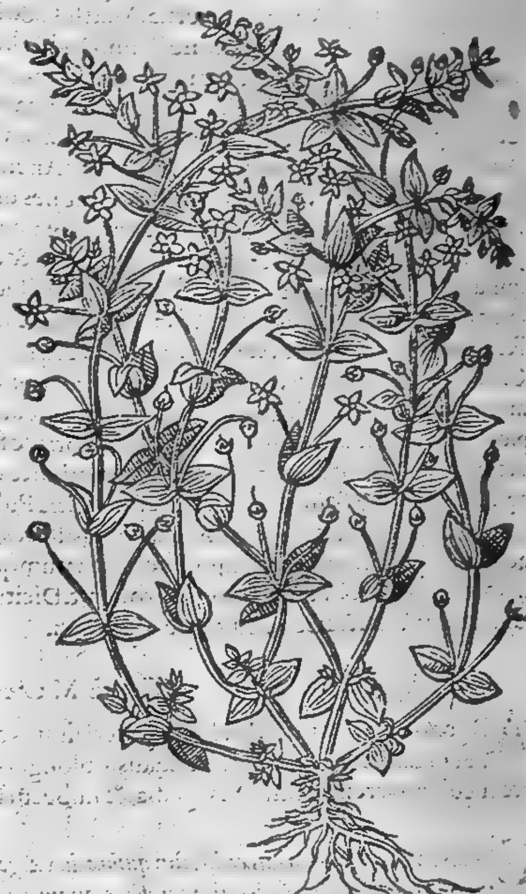
ANagallis tam mas, quàm fœmina, quæ officinis vulgò Morsus gallinæ dicitur, notissima est. Nascitur cultis & incultis locis: & sæpè in hortis, ac læto solo. Cæterùm planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria vernaculo nomine Centone vocatur, Insubribus verò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum & caulem rotundum: Anagallidum verò alteri flos est cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus vtrisque caulis. Anagallidum vires recensuit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum sic inquiens: Anagallis vtraque tam ea, quæ cæruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis sunt facultatis. Habent verò quendam etiam calorem attractorium, ita vt & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa autem desiccandi vim habent citra mordicationem: quamobrem & vulnera glutinant, & putrida adiuuant: hæc Galenus. Verùm cùm Morsus gallinæ eam stirpem in mentem mihi reuocauerit, quam vulgus herbariorum MORSVM diaboli, alij Succisam appellant, cumque putem me quàm plurimis fortasse

Anagallidis consid. Centone. Anagallidum vires ex Gal. Morsus diaboli historia, & vires.

I. ANAGALLIS MAS.

II. ANAGALLIS FOEMINA.

V. SVCCISA, SIVE MORSVS diaboli.

fortasse rem gratam facturum, si his nostris commentariis ipsam quoque inseram, hic locus visus est, vbi commodè de ea aliquid dicam. Morsus igitur diaboli herba est locis incultis proueniens, saltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Folijs constat plantagini angustifoliæ, quam vulgò lãceolam vocant, similibus; leuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binûm cubitorum longitudinem assurgunt, exeant breuiora, angustiora, leniterq; per ambitum laciniata. Floret æstate, scabiosæ vocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, ellebori mòdo succisas, & circumrosas: vnde superstitiosum nomen inuenit. Opinio superstitiosa. *Siquidem scripserunt nonnulli superstitionibus dediti, quos credulum vulgus sequitur, cacodæmona tanta efficaciæ radicem inuidere hominibus; atque hac de causa, vbi succreuerit, statim eam vndiquaq; dentibus succidere, & circumrodere: tanta est hominum superstitio.* Succisæ vires. *Herba hæc si viridis cruda, tritaque carbunculis pestiferis imponatur, præsentaneo remedio (vt aiunt) eos sanat, aut si vinum, in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per se esitur, aut eius decocti vinum vtiliter bibitur, non modò ad vteri dolores m ulcendos: sed etiam ad pestilentem auram arcẽdam. Gustu admodum amara est: ex quo perspicuum esse potest eam esse calidæ & siccæ facultatis. Siccatæ puluerem præbent plerīq; ad alui tineas necandas; ac eadem sugillata illitu emendant.* Nomina. *Herba, quæ ἀναγαλλὶς, Græcè, Anagallis quoque Latinè vocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: Hispanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline, & Mourõ. Succisa, officinis, Morsus diaboli: Italis, Morso di diauolo: Germanis, Teuffels abbiß.*

Anagallidem diuidimus in aruensem & aquaticam: aruensis phænicea est, cærulea, lutea: aquaticæ etiam aliquot differentiæ occurrunt. I. Anagallis phæniceo flore C.B. & Cam. Anagallis mas, Brunf. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Matth. Lac. (cui & Corallium Pauli) Lon. Cast. Lug. Anagallis phænicea mas, Lob. Anagallis punicea, Cæs. Anagallis, Cord. in Diosc. Ges. hor. Anagallis terrestris mas, Thal. Anagallis phœnicea, Tab. Corcorus Theophrasti, Anguil. II. Anagallis cæruleo flore C. B. & Cam. Anagallis fœmina,

fœmina, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Caſt. Lugd. Anagallis fœmina cærulea, Lob. Anagallis cærulea, Cæſ. Tab. Anagallis terreſtris fœmina, Thal. III. Anagallis aquatica: ea à nobis addita, quæ maximè vulgata. Hæc ex radice cădida, longa, repente, à qua plures tenues fibræ deorſum mittuntur, caules complures rotundi, pingues, & in alas diuiſi attolluntur, quos folia craſſa, læuia, lata, ſubnigra, leuiter per ambitum ſerrata, cingunt: è quorum ſinubus cauliculi exurgunt, circa quorum ſumma flores cœrulei quadrifolii Anagallidis fœminæ floribus minores obſeruătur: his ſuccedunt capſulæ paruæ, quibus ſemen minutum incluſum eſt. Hæc maiore & minore eſt folio, rurſus quælibet folio vel ſubrotundo, vel oblongo. In paluſtribus, circa fontes, ac riuorum margines reperiuntur. Dicitur Sion Brűf. Sion non odoratum, Trag. Geſ. hor. Sii alterum genus, Fuch. Cepæa & Beccabűga, Dod. gal. Sium maius, Lon. Anagallis aquatica Lob. Dod. fol. Cæſ. Cam. Lugd. Tab. Thal. Calida eſt planta Naſturtio aquatico ferè ſimilis, quæ vt illud editur, & ipſius contra Scorbutum vſus, minus tamen Naſturtio potens; vrinam mouet, calculos frangit, menſes promouet, & fœtus mortuos propellit: Tumoribus etiam cum butyro toſta & aceto impoſita, prodeſt. IV. Anagallis aquatica folio rotundo non crenato: Hæc cum circa

III. ANAGALLIS AQVATICA.

IV. ANAGALLIS AQVAtica folio rotundo.

thermas Aponitanas frequens ſit, eius & deſcriptionem & iconem adiecimus, ex radice parua, multis fibris compacta, cauliculus palmaris & ſeſquipalmaris, angulosſus, læuis, viridis, in ſummo diuiſus exurgit: folia ad radicem plura oblonga, ſubrotunda, quæ caulem alternatim poſita, ſaturato colore virentia, cingunt: floſculi albi ſinguli ſingulis pedicellis inſidentes, ex pericarpiis virentibus prodeunt, quibus ſuccedunt exigui folliculi pericarpiis iiſdem concluſi, in quibus copioſum minutiſſimű nigrumq; ſemen continetur. Prouenit locis vdis humidiſq; (ſed rarior inuentu) circa ſcaturiginem Thermarum Aponenſium, & etiam Monſpelii obſeruauimus: reperitur etiam circa Antuerpiam. Dicitur Anagallis aquatica altera Lob. in ſuis obſeruationibus (quem ſequitur hiſt. Lugd.) in icon. verò eſt tertia. Modò Aliſmatis, modo Cochleariæ ſpeciem, Guilandinus nobis nominauit, quibuſdam Samolus Plinii videtur. V. Succiſa ſeu morſus Diaboli, Matt. Dod. fol. Iacea nigra, Brunf. Morſus diaboli, eidem, Trag. Dod. gal. Lon. Lob. Lug. Tab. Cam. Succiſa, Fuch. Caſt. Scabioſa folio integro, Cæſ. Pycnocomon, Columnæ. Hæc communiter glabra eſt, alia eſt hirſuta: glabra, alia maior, alia minor: maior alia & communiter foliis integris, alia foliis diſſectis. Flos cæruleus, aliquando purpureus, incarnatus, rariùs albus.

Κισσός. HEDERA. CAP. CLXXV.

HEdera differĕtias multas in ſpecie ſortitur, ſummas autem genere tres. Nam quædam candida eſt, altera nigra, tertia helix. Cădida fructum fert candidum: nigra nigrű, aut croci æmulum, quam vulgus Dionyſiă vocat. Helix fructum nő gignit, a ſed tenues habet viticulas, & folia parua, anguloſa, & † rubra. Hedera omnis acris eſt, & adſtringens, neruos tentat. Flos trium digitorű carptu, facit ad dyſentericos, in vino bis die potus: ambuſtis cű cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes ſanant. Foliorum, & corymborum ſuccus, cű irino vnguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & cőtra veteres capitis dolores, caput eo cű aceto, & roſaceo perfundi vtile eſt: purulĕtis aurib.

a Meum καὶ λευκὰ ἔχει τὰ κλήματα. i. & alba habet ſtramenta.

aut dolentibus, cum oleo medentur. Nigre hederæ succus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largiùs sumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum rosaceo, si instillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omnium vlcerum generi, etiam si cacoethe sint: vitia cutis in facie, & ambusta sanant, vti antea diximus, decocta. Mouent menses triti, & subditi corymbi: iidem poti, post purgationes fœminarum, drachmæ pondere, concipiendi spem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac vuluæ inditus, menstrua, & partus extrahit. Instillatus succus putrida tædia narium, graueolentiaque emendat, & sanitati restituit. Lachryma hederæ psilothrum est: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodest.

I. HEDERA ARBOREA.

II. HEDERA HELIX.

Hederæ consideratio, & genera.

HEdera, cuius hic tria tantùm summa genera fecit Dioscorides, etsi plures eius in specie differentias esse testetur, planta est vulgaris notitiæ. Verùm si quis Hederæ plura genera nosse desiderat, non fortasse Plinio contentus, licet de ipsis abundè disseruerit lib.16. cap.34. legat Theoph. lib.3. cap.18. de plant. historia, vbi hederæ sigillatim species diligentissimè persequitur, & de ijs copiosissimè pertractat: vel potius ipsum audiat, nam hæc, quæ sequuntur, ipsi ad verbum accepta referimus, qui loco citato sic habet: Hedera quoque multigena est: quædam enim humi repens, quædam se in excelsum attollens: & excelsarum genera plura, sed trina summa patescunt, candida, nigra, tertiaq; helix, id est clauicula. Horum item species plures: quippe alia fructu tantùm candida, alia etiam foliis: rursus fructum tantùm candidum ferentium, alia maiusculum, densum, & velut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam vocarunt, Athenienses acharnicam riguam eam appellant: alia minorem, sparsioremq;, modo nigræ. Habet nigra differentias, sed non hunc in modum conspicuas. Sed helix differentiis maximis discernitur: etenim foliis plurimùm distat, cùm paruitate, tum quòd angulata, concinnioraq; sint: cùm hedera rotundiora, simplicioraq; habeat. Distant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam sterilitate, quoniam fructum quædam non ferant: quòd non in hederam transfigurentur, vt quidam volunt: at verò si omnes hederescant, vt aliis placet, ætatis certè, dispositionisq;, non generis erit discrimen, quemadmodum pyri ad pyrastrum. Tamen eius quoque folium multum ab hedera distat: verùm id rarum, & in paucis euenit, vt vetustate permutetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, sed quæ conspectiora, summaq; occurrant, tria sunt. Herbacea, quæ plurima est: secunda candida: tertia versicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq; distare videtur, quippe herbaceæ quædam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam densiori: quædam minus hæc omnia habens. Et in versicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq; habitu diuersa: pari modo & magnitudine, coloreq; distant. Auctu perfacilis herbacea, inq; plurimum venit. Manifestam esse quæ hederescat, affirmant, non tantùm foliis, quæ maiora, latioraq; habet, verùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea verò crassiora, breuioraq;. Ac hedera, vt semen proferre incepit, germen sublime, rectumq; edit. Est quidem vniuersa hedera radice numerosa, densa, flexuosa, crassa, surculosa, nec nimis alta, sed præcipuè nigra, & inter candidas, quæ asperrima, immitissimaq; habetur, quamobrē eius amplexus arbores omnes infestat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Crassatur hæc maiorem in modum, atque arborescit in tantum, vt per se ipsa hederæ arbor fiat. Attamen ex maiore parte semper super aliud vitam degere solet, atque (vt ita dixerim) amplexicaulis est, ita pro sua natura, vel quiddam eiusmodi illico gerit. Nam è germinibus radiculas assiduè inter folia mittit, quibus arboribus, murisq; obrepit, quasi de industria à

Helix.

Helicis plura genera.

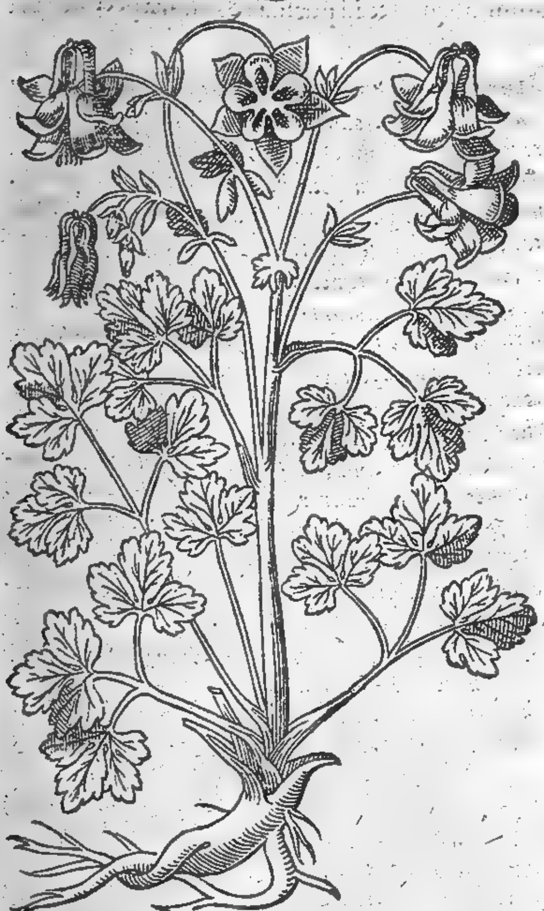
natura

cata, dentium dolorē ſedat. Hoc nomen ſibi videtur vendicaſſe, quòd aduentu hirundinum exoriatur, & diſceſſu emarceſcat. Sunt qui narrant, hirūdines matres excæcatis pullis, admota herba, viſum reſtituere.

Chelidonii maioris conſideratio. Vanitas chymiſtarum.

CHelidonium, quod maius cognominatur, vulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præſertim chymiſtæ, quæ multorum ſtultitia eſt, quòd Græci nominis vim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quàm hirundinariam ſignificat, ſed Celi donum appellitant. Qua poſtea falſa nominis præſtātia freti, ex hac herba quandā quintam eſſentiam fieri prædicant; non modò ſuis vanis alchymiſtis imaginationibus accommodiſſimam: ſed ad tuēdam etiam hominum ſanitatem, morboſq́; quàm plurimos profligandos vtilem. Prouenit Chelidonium vbique in Italia propter ſepes, in ſcrobium ripis, ſecus vias, inter rudera, & in ædificiorum ruinis, ſeu parietinis. Sunt qui narrant (inquit Dioſc. in huiuſce capitis calce) hirundines matres excæcatis pullis admota herba viſum reſtituere. Atqui Ariſt. lib. 4. de gen. anim. cap. 6. id quidem fieri naturaliter ſcribit his verbis: Aues etiam nōnullæ imperfectos, & cæcos pariunt pullos, videlicet, quæ cùm paruæ corpore ſint, multos progenerant, vt cornix, pica, paſſer, hirundo. Quamobrem ſi quis hirundinum nouellarum adhuc oculos præpungat, rurſus incolumes redduntur. Cùm enim ſunt non facti, non corrumpuntur. Itaq́; denuo oriuntur, ac pullulant. Et lib. 6. de hiſt. anim. Pullorum hirundinis, inquit, adhuc recentium oculi, ſi quis ſtimulo eos vexarit, renaſcuntur, & cernendi vim poſtea planè recipiunt. Herbam in calceis delatam, ſi nudis pedibus attingatur, Ictericos ſanare creditur: eadem mammis mulierum admota, menſium abundantiā ſiſtit. Tuſa herba vnà cum radice, & oleo chamæmelino feruefacta, & vmbilico illita, tormina ventris, & vteri dolores tollit. Totius plantæ puluis vulnera, vlceraq́; ſanat. Succus ad oculorum maculas, argemas, nubeculas, & cicatrices plurimùm præſtat, verùm cum acerrimus ſit, adhibendus non eſt, niſi ijs additis, quæ eius acrimoniam retundunt; cuiuſmodi eſt lac muliebre. Idem cauis dentibus inditus, eos frangit, & eijcit. Cadunt quoque verrucæ & areſcunt, ſi frequenter eo illinantur. Sunt qui Chelidonium maius vocent herbam quam

III. AQVILINA.

AQVILINA FLO. PLENO.

Aquilina, & eius vires.

aliqui AQVILINAM, alij Aquilegiam nominant: Ea in montibus prouenit ſyluoſis locis & ſeritur in hortis. Planta eſt fruticoſa, folio Chelidonij maioris æmulo, ſubalbicante, per ambitum laciniato, coriandri ferè modo, cauleſcit menſe Iunio numeroſa caulium ſobole, gracili tamen, ac tenui. Flores in caulium cacuminibus emicant, in aliis purpurei, in quibuſdam albi, & in nonnullis aurei, tanta eſt in floribus colorandis naturæ delectatio. Ii in ſtellæ modum radiantur, quatuor fundētes inferiore parte cornicula concaua & ſurſum reflexa: E quibus capitula oblonga naſcuntur, Melanthij æmula, in quibus pellucidum ſemen concluditur pullo colore. Semen (vt ſcribunt quidam rei herbariæ authores) drachmæ pondere potum ex Cretico vino, addito croci momento, icteritiam ſanat: ſed ægros in lecto ſubinde ſudare oportet. Chelidonij maioris meminit Gal. lib. 8. ſimp. med. vbi hæc ſcribit: Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis eſt. Sed & ſuccus eius ad acuendam viſum commodus eſt, vtique in quibus craſſum quiddam in pupilla colligitur, digeſtione, atq́; diſcuſſione indigens. Vſi ſunt quidam radice eius ad morbum regium à iecoris obſtructione proficiſcentem, in vino albo eam potui exhibentes cum aniſo. Pari modo manſa dentium doloribus confert. Id χελιδόνιον μέγα Græci, quod Latini Chelidonium maius, vocant: Mauritani, Kauroch, Challidunium, Chilodomontoma, & Memiram: Itali, Celidonia maggiore: Germ. Schellwurtz & Schellkraut: Hiſp. Celiduenha, & yeruas de las golundrinhas: Galli, Chelidonie, & Eſclere. Aquilina, ſiue Aquilegia: Italis, Aquileia, Celidonia maggiore, ſeu Celidonia ſaluatica: Germanis, Ackeley: Gallis, Ancholies.

Seminis Aquil. vires.

Chelidonii maioris vires ex Gal.

Nomina.

Chelidonium ſeu Hirundinaria, quòd Hirundines eam monſtrarint: vexatis pullorum oculis ea me-

dentes

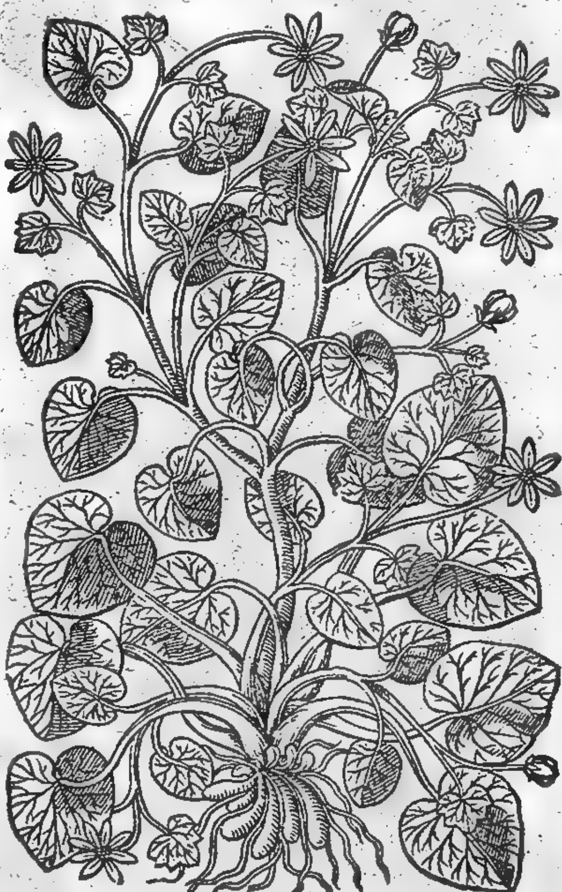
dentes. I. Chelidonium maius, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Gesf. hor. Lac. Lob. Cast. Lugd. Cæs. Lon. Tab. Chelidonia, Brunf. II. Alterum hoc Chelidonium maius, quernis foliis est, quod foliis potissimum à priori distat, quæ si perpendas, tenera quercus folia dixeris, in hac enim argutius incisa sunt, supernè ex virore nigricantia, infernè pallida, leuissimè, vt & caules, hirsuta: flos luteus, cuius folia dissecta sunt & veluti fimbriata, in reliquis priori similis. Ex horto Sprengeri pharmacopæi Heidelbergensis primùm habuimus, dein in horto Illustr. Ducis wirtembergici Montembelgardi legimus: quòd si in parietinis seratur formam retinet, lætiore verò in solo aliquando degenerat. III. Aquilegia quasi Aquilina ob florum mucrones aduncos, instar vnguium aquilinorum: censetur Pothon veterũ, Costæo: Iasione Theoph. Cæs. Iouis flos Athenæi, Dalechampio: Isopyron Diosc. Columnæ. Dicitur Aquilegia, Trag. Fuch. Dod. gal. Lon. Lug. (cui & Columbina) Cam. Aquileia, Dod. fol. Thal. Aquilina, Matth. Lob. (& Chelidonia syluestris) Cast. (cui & Chelidonia media) Tab. Variat flos magnitudine, colore & foliorum numero: est simplex, est plenus: cæruleus, candidus, flauus, incarnatus, ruber, varius ex cæruleo & purpureo: sic est candidus, nonnullis veluti lituris cæruleis aspersis. Interdum flore inuerso albo, incarnato, candido cæruleo permixto: interdum inuerso & degenere virescente. 10

Χελιδόνιον μικρόν. CHELIDONIVM MINVS. CAP. CLXXVII.

CHelidonium minus, quod triticum syluestre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, sine caule: foliis hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & subpinguibus, radices habet ex eodem callo complures, pusillas, in granorum tritici modum aceruatim cõgestas: quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas, & lacus nascitur. Vis ei acris, & anemones modo summam cutem exulcerat: psoras, & scabros vngues eximit. Succus radicibus expressus ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctum eius ex melle gargarizatum, magnificè id præstat: & omnia pectoris vitia extrahit. 20

Chelidonii minoris consideratio.

CHELIDONIVM MINVS.

PLanta, quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, verno duntaxat tẽpore, frequens gignitur, vliginoso præsertim solo, & in scrobiũ, fossarumq́; marginibus, foliis hederæ minoribus, rotũdioribus, teneris, ac subpinguibus humi accubantibus, sine caule: flore luteo, etsi eius non meminerit Dioscorides, tenui pediculo appenso. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeũtibus, pusillis, in granorum tritici modum aceruatim cõgestis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur tempore: quippe quæ vere & nascatur, & arescat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorẽ appellent, à radicum similitudine, vt quæ multis granorũ tritici grumulis, veluti strumis, quæ Græcæ imitatione scrophulæ vocantur, coaluisse videantur: quanquam alij ex hoc potius sic dictã putãt, quòd strumis, siue scrophulis (vt quidã asserunt) impositã medeatur. Nostris eam in Hetruria vulgò vocari Fauoscello putauerim, quod fabarũ modo folia subpinguia proferat. Nec ea aliunde sibi Chelidonij nomen vendicasse existimatur, auctore Theoph. lib. 7. c. 14. de plant. hist. quàm quòd hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verùm an hæc sit Chelidonium minus, cuius meminere Dioscor. & Gal. non parua videtur esse dubitatio: quòd nullam prorsus nec foliis, nec radicibus præ se ferat acrimoniã, cùm tamen acerrima, & mordax esse deberet, longeq́; magis quàm chelidonium maius: quandoquidẽ, Galeno teste, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod satis manifestè ostendere posset, hanc non esse Chelidonium minus: nisi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro scriptum reliquit Gal. lib. 2. de alim. fac. Nam facilè cõtingere potest, quòd quemadmodum Arum Cyrenis minimũ medicamentosi, minimumq́; acrimoniæ possidet, adeò vt in cibis vel rapis vtilius habeatur: in Italia verò, ac minori Asia contrà adeò acre, vt medicamentis dũtaxat expetatur: ita & Chelidonium minus, quod in Italia nascitur, minimum acrimoniæ sortiatur: quod verò in Græcia prouenit, acre admodum sentiatur. Siquidem excepta acrimonia tantùm, nostrati nihil præterea deesse videtur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus sum, vt credam, quòd quamuis in Italico desideretur acrimonia, non tamen id esse Chelidonium minus diffitendum est: tametsi inficias ire nõ liceat, nostrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ sit expers, ijs morbis haudquaquã cõuenire posse, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderũt Diosc. & Gal. Nã hac deficiente qualitate, necesse quidẽ est, vt & vires, quæ illã consequuntur, deficiant, & pereant. Hinc igitur fit, vt nõ possim ego subscribere iudicio Fuch. qui in lib. de cõp. med. quem auctũ secundo excudit, Chelidoniũ minus censet alteram Malacocissi speciem. Quinimo eius opinio mihi refellenda videtur, quòd planta illa nullis ferè notis aliquã mollẽ hederam referat. Eã quidem foliis hederã quodãmodo æmulatur, sed quod magis attendendũ erat, viticulas nõ profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuiq; natura tributũ est. Sed longè magis alius quidã nugator accusandus est, quippe qui eo dementiæ deuenerit, vt contendere nobiscũ non erubuerit, hanc plantam minus non esse Chelidonium, sed Vergilij Amellum. Verùm nihil est quod magis homines deliros efficiat, quã ambitiosa temeritas. Minoris chelidonij vires memoriæ prodidit Gal. li. 8. 30 40 50 60

Scrophularia minor.

Chelidoniũ minus hoc an sit veterũ

Fuchsius arguitur.

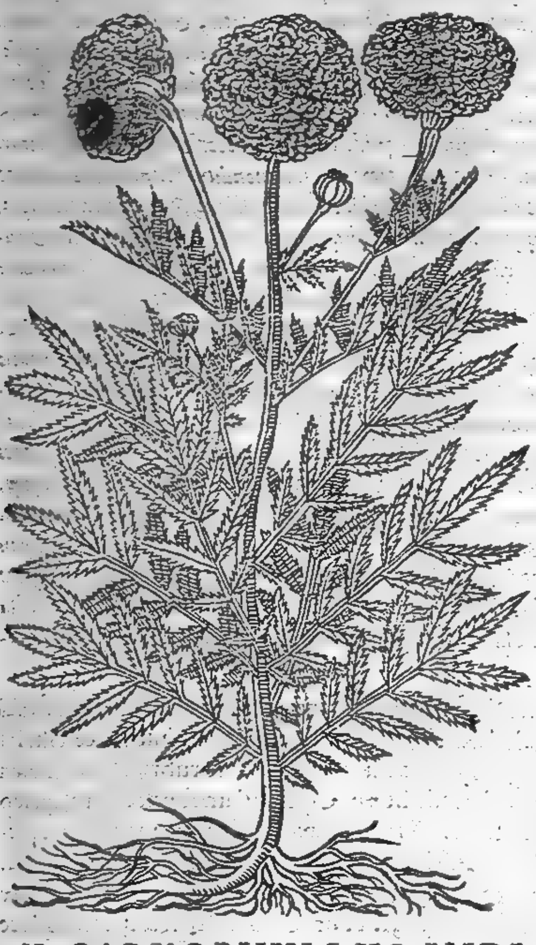
Nugatoris cuiusdam opin. explosa.

simplicium

ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Chelidonium minus, cùm acrius ſit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, vngueſq́; ſcabros eijcit. Succus eius per nares purgat, vtpote admodum acer. Itaque hæc herba quarti ordinis fuerit abſoluti iam, idq́; tum in calfaciendo, tum in ſiccando. Herba hæc Græcis χελιδόνιον μικρὸν *dicitur: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Memicen, & Chilodomon. Italis, Celidonia minore, & Fauoſcello: Germanis, Feigwartzen/ Blatter Kraut/ Pfaffenhödlin/ & Meyenkraut: Hiſpanis, Scrofularia menor: Gallis, Couillons de preſtres, & petite Eſclere.*

Nomina.

I. GARYOPHYLLVS INDICVS maior.

Chelidonium minus noſtrum, cum Dioſcoridis per omnia conuenit, excepta vi acri, an fortè ratione ſoli hoc contingat? Strumen Plinio lib. 25. cap. 13. Chelidonia rotundifolia C. B. Ficaria & Scrophularia minor, Brunſ. Chelidonium minus, Trag. Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in hiſt. & Dioſcor. (cui & Amellus Vergilii) Geſ. hor. Lac. Lon. Caſt. Tha. Lug. Tab. Malacociſſus minor, Fuch. in icon. Fauagello vulgò, Ceſal. Teſticulus Sacerdotis, Syluatico. Huius folia aliquando purpurea macula notantur: flore eſt ſimplici, rarius pleno.

ὀθόννα. OTHONNA.
CAP. CLXXVIII.

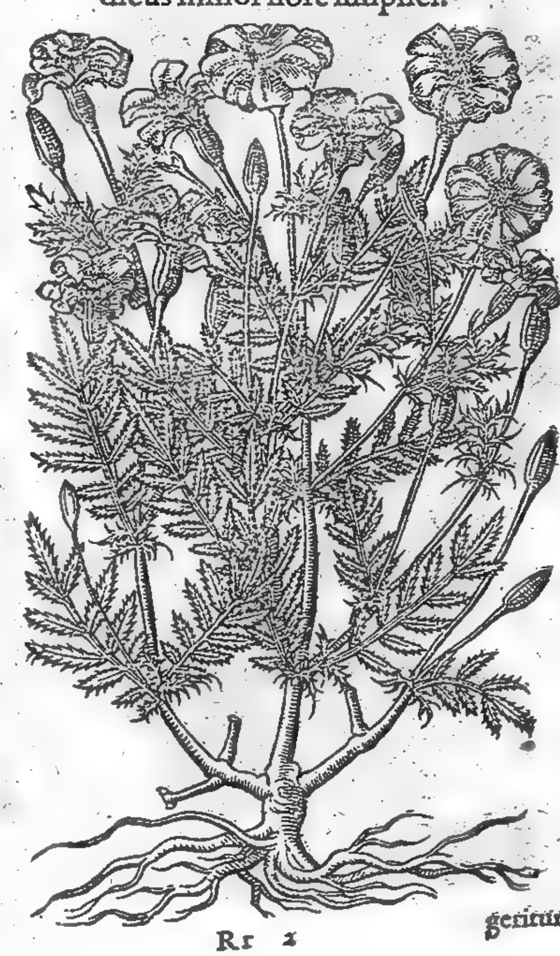
Othonnam aliqui maioris chelidoniæ ſuccum eſſe aiunt: quidam glaucii: alii ſuccum floribus corniculati papaueris expreſſum. Alii permiſtos cæruleæ anagallidis, hyoſcyami, & papaueris ſuccos eſſe contendunt. Alii Troglodyticæ cuiuſdam herbæ ſuccum, quę Othonna vocatur: naſcique eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Ægyptum ſpectat. Othonna foliis erucæ, a perforatis cribri modo, & veluti à tinea deroſis, ſqualore obſitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidā Anemones ſpeciem eſſe putauerunt. Extractus ſuccus oculorum medicamentis adiicitur, vbi expurgare eſt opus: mordet enim & abſterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elutos, ſemotis calculis, in paſtillos ad eadem digeritur.

a Omnia ex: πολύτρητα ὥσπερ σητόκοπα, ψαφαρά, ὀλιγόφυλλα. i. multis foraminibus, veluti à vermibus perforata, friabilia & pauca. Sed Ca. habet. ὀλιγόχυλα: i. pauci ſucci.

II. GARYOPHYLLVS INDICVS minor.

*III. GARYOPHYLLVS INDICVS minor flore ſimplici.

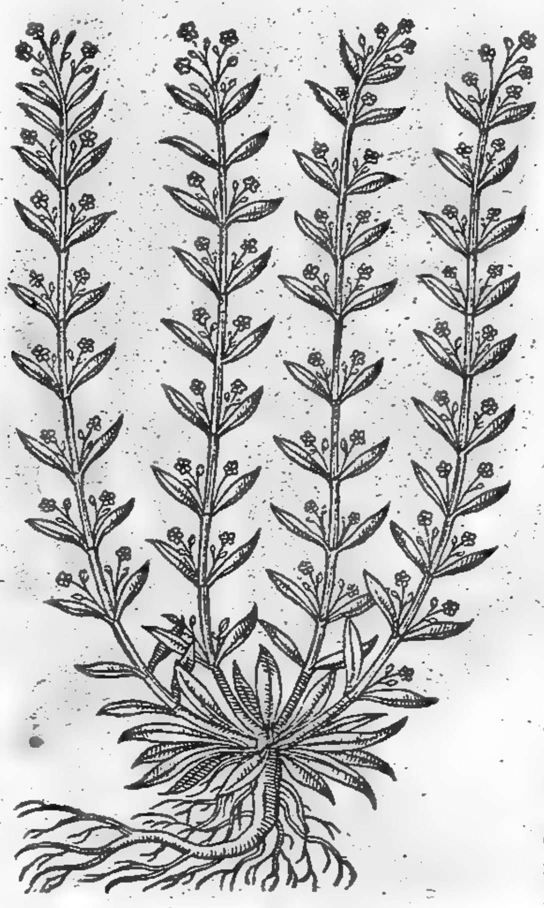
geritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem esse Ægyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum feruore quodam, & adstrictione, mordaci.

Othonnam Dioscoridi fuisse incognitam, illud nobis manifesto argumento esse potest, quòd nihil ex se de ea certi scribat, sed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantum opinione famaque hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, si nostra quoque ætate Othonna minimè cognoscatur. Non desunt tamen rei herbariæ periti, qui eam plantam Othonnam esse censeant, quam Indicos Caryophyllos vocat vulgus: quibus ego quoque subscriberem, si hæc planta erucæ folijs cresceret, iisque paucis, cribri modo perforatis, & friabilibus. Verum cùm foliosa sit planta, & non paucis folijs referta, quæ Tanacetum potius, quàm Erucam referunt, eaq; cribri modo perforata, aut tanquam à vermibus erosa non sint, nec friabilia, non video sanè, cur in horum sententiam concedere queam. Nihil enim me mouet ad probandam horum opinionem floris color, & latifolia imago, alijs reclamantibus [illegible], cum numerosa sint plantarum genera, quæ croceis, & latis proueniunt floribus. Ego quidem, si mihi decernendi facultas daretur, in Chrysanthemi genere hanc plantam reponerem, quod tamen alijs, me peritioribus, decernendum relinquo. Cæterùm vt omnibus satisfactum esse intelligam, duas huiusce Indicæ plantæ imagines hic addi curaui. Est itaq; hæc planta fruticosa, caulibus bicubitalibus, & quandoque maioribus, striatis, rectis, subrufescentibus, è quibus multifida prodeunt folia, & numerosa, Tanaceti æmula, sed maiora, & magis diuisa: radix illi est breuis, sed numerosa, nec altè descendens. Tria huiusce plantæ obseruauimus genera, floribus tantùm differentia. Namq; genus est cæteris procerius, quod flores profert aureos, magnos, numerosis admodum stipatos folijs, odore minus quàm in altero graueolenti. ALIVD floribus spectatur minoribus, bino, ternoq; eorundem ordine concinnatis, floridis in medio capillamentis, vt in Rosa: huius flores colore quidem & facie differunt. Ii enim ex aureo in purpureum colorem inclinant, subnigricantq; folijs crassiusculis, nitentibusq;, aspectu admodum iucundo, adeò vt ex holoserico, quod Vellutum vocamus, à natura facti videantur, sed odore sunt graui, & qui caput feriat. Postremum autem, quod prædictis est minus, nihil à præscripto differt, nisi quòd non tam altè adolescit, & flores habet simplici tantùm foliorum coronamento, sed cæteris minores. Cætera similia sunt. Prodeunt omnes è calyce oblongo, torosoq;, Lychnidis coronariæ ferè simili, longis pediculis nitentes. Semen inde fit oblongum, tenue, ac nigrum. Seruntur in hortis, visuntur passim super fenestras in fictilibus & arculis, spectaculi gratia. Excalfacit & siccat, quo fit, vt ea quoq; in medicum vsum trahi possit, vbi abstergere, & aperire sit opus, minor tamen valentius quàm maior. Hanc cùm admisceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis maioris chelidonij succum esse, eorum fortasse opinionem secutus, qui ita scripserunt, vt refert Dioscorides. Eius nomen Græcum ὀθόννα Latinum item, & Italum Othonna. Caryophyllus Indicus, Italis, Garofano Indiano.

Nomina.

Caryophyllos Indicos Matthioli, aliqui Othonnam Dioscoridis, & Plinii, alii Argemonem Diosc. alii Lycopersicum Gal. alii Caltham Plinii, quam granis odoris dicit: alii Petilium florem eiusdem cẽsent. Hi variant magnitudine, florendi tempore: flore item simplici, rarius multiplici: colore rubri, crocei, mellei & albi. Tunetanum vel Africanum dicitur, eò quòd primùm hic flos in Germaniam fuerit illatus, quãdo Carolus V. Imperator, apud Tunetum victoria potitus est. I. Tanacetum Africanum maius flore pleno. C.B. Garyophyllus Indicus maior, Matth. Lugd. Caltha Africana fruticosa flore multiplici, Gesn. hor. Flos Africanus maior, Dod. gal. & fol. Tab. Othonna maior polyanthos, Lobel. Flos Indicus maior flore pleno, Cam. Flos seu Caryophyllus Indicus, Cast. Flos Indię, Ces. II. Tanacetum Africanum minus flore simplici. C.B. Garyophylli Indici, Trag. Tagetos Indica, Fuch. & Lugd. Flos Indianus seu Viola flammea, Fuch. in ico. Flos Africanus minor, Dod. gal. Flos Africanus, Dod. fol. Lob. Flos Indianus, Lon. Caltha Africana minor flore simplici, Ges. hor. Caryophyllus Indicus minor Matth. Cast. Lugd. Othonna, Lac. Tanacetũ Peruuianũ, Cord. hist. & Rosæ Indianæ aliis. Flos Indiæ alter minor, Cæsal. Flos Africanus minor flore simplici, Tab. Flos Indicus minor flore simplici, Cam. Sunt qui primum, Othonnam Diosc. & Plinii: hoc verò Argemonem Dioscor. & Argemona Plinii statuant. III. Tanacetũ Africanũ minus flore pleno. C.B. Matthiolus vna figura minorem vtrumq; expressit. Hic dicitur flos Africanus minor multiflorus, Tab. Flos Indicus minor flore pleno, Camerario.

I. AVRICVLA MVRIS.

Μυὸς ὦτα. AVRICVLA MVRIS. CAP. CLXXIX.

MVris auricula, quam myosotida vocant, herba est caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concauis: foliis angustis, [a] oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per interualla assiduè geminatis, atque in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, vt anagallidis, cæruleo: radix digitali crassitudine, multis capillamẽtis fibrata. [b] Radix illita ægilopia sanat. Sunt qui Alsinem, muris auriculam vocitant.

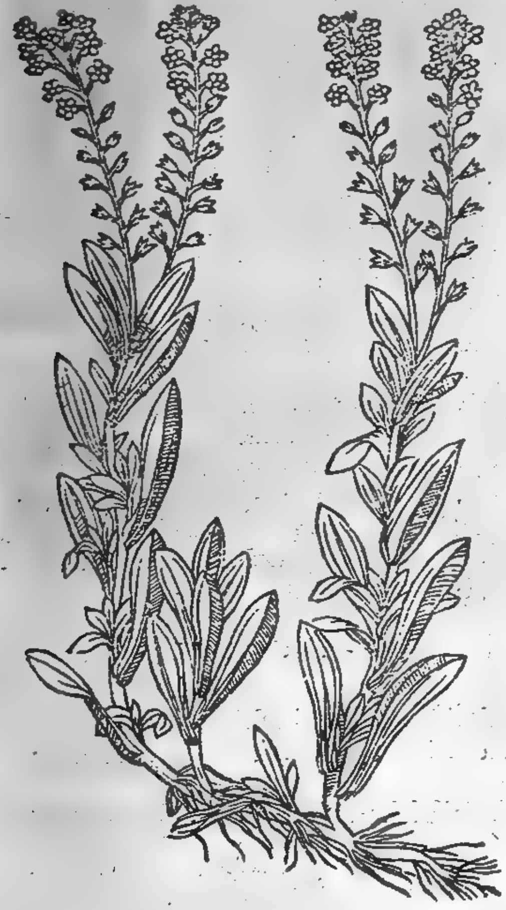
[a] Meum; add. λεπτὰ μικρά: i. tenuia parua.
[b] Meum add. καθόλου δὲ ὁμοία τῷ σκολοπενδρίῳ λειοτέρα δὲ καὶ ἐλάσσων. i. in vniuersum similis est scolopendrio, sed læuior, & minor.
Auriculæ muris confid.

REperiuntur quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alsinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quòd & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis volumine in hunc locum ipsam transtulere, vbi sui generis,

generis, vel potius nominis alteram repræſentauit Dioſc. Sed quoniam ipſa Dioſcor. ſcribendi ſeries clariſſimè demonſtrat, Alſinem ſtatim poſt belxinem ſequi debere, quòd ei adeò ſimilis ſit, vt tradat Dioſc. eandem fuiſſe cum belxine, niſi humilior eſſet, idcirco lib. 4. de ea nobis dicendum erit, quòd inibi eius legitimam ſedem eſſe exiſtimemus. Cæterùm hæc, de qua hic mentio eſt, paſſim menſe Maio floribus ornata viſitur, nimirũ in pratis, in cãpis, in hortis, ſecus vias, & vbiq; ferè locorum. Huiuſce vires paucis perſtrinxit Gal. li. 7. ſimpl. med. ſic inquiens: Auricula muris deſiccat ordine ſecundo: cæterũ nullã euidẽtem caliditatem poſſidet. Ea Græcè μυὸς ὠτίον vocatur: Latinè Auricula muris: Italicè, Orecchja di topo: Germ. Waldt Mangolt mit blawen Bluomen: *Hiſpan. Oreja de raton yerua: Gallicè, Oreille de ratte.*

Nomina.

II. ECHIVM SCORPIOIDES paluſtre.

I. Auricula muris, Matth. Dod. gal. Lac. Caſt. Lug. niſi ſit Myoſotis ſcorpioides (cuius figurã adiũxim⁹) Lob. minus rectè expreſſa, quid ſit ignoramus. II. Echium SCORPIOIDES paluſtre, ex radice repente fibroſa, caules exſurgũt, aliquando reclinati, aliquãdo erecti, rotũdi, leuiter hirſuti, etiam glabri, ſeſquipalmares, etiam minores, & ad ripas aliquando bicubitales, qui in ſummo in duos treſve interdũ ramulos, nudos, recuruos brachiantur: folia cingunt oblonga, ſubrotunda & pinguiuſcula: ſummis ramulis flores inſidẽt ex quinq; foliolis compoſiti, communiter dilutè cærulei, aliquando cãdidi, quibus paruæ ſuccedunt techæ, pedicellis tenuiſſimis inſidentes, quibus ſemen minutum albicans incluſum. Aquoſis tantum locis naſcitur: tota æſtate floret, aliis ab radice cauliculis ſubinde enaſcẽtibus. Dicitur Cynogloſſa minor, Brunf. Euphraſia cęrulea, Trag. Tab. Echiũ paluſtre Cord. Thal. Scorpioides cæruleũ vel paluſtre, Geſ. hor. Leontopodium Lon. & Lugd. Myoſotis Scorpioides partim repens, partim erecta, Lobel. Heliotropium minus primum, Cæſ. Huius duæ ſpecies: altera paluſtris maiore flore & penè glabra: altera in agris minore flore & hirſuta.

ἰσάτις. GLASTVM. CAP. CLXXX.

SAtiuum Glaſtum, quo infectores lanarum vtuntur, folium habet plantagini ſimile, verùm pin-

I. ISATIS DOMESTICA.

II. ISATIS SYLVESTRIS.

guius, nigriusque: cuius caulis duum cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutiunt, cruenta vulnera glutinant, sanguinis profluuia sistunt: ignem sacrum, phagedænas, putrescentia vlcera, & quæ serpunt, sanant. Syluestre glastum satiuo simile est. Folia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadantenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes: in quibus semen flore tenui, luteo. Eadem, quæ & suprà dicta, præstat: potu, & illitu lienosis auxiliatur.

Isatidis, seu Glasti consi.

ISatis satiua, quam in Hetruria vulgò Guado appellamus, tingendis lanis, fullonibus & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus, quibus cum admiscetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiusce maximus habetur prouentus in Vmbria circa Noceram, vbi oppidum est Guadum ideò appellatum, quòd ibi Isatis frequentissima seratur. Syluestris nascitur in campestribus, incultis locis, & in pascuis. Glastum syluestre, Plinio inter syluestres lactucas recensetur libro 20. cap. 7. quippe quòd illi non sit absimile. Fit ex Isatide cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum vocant, de quo diffusius lib. 5. suo loco disseremus. Meminit vtriusq. Isatidis Gal. lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Isatis satiua, qua vtuntur tinctores, facultatis est valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atque adstringens. At Isatis syluestris manifestè iam acre quiddam tum gustu, tum actione præfert. Proinde quàm satiua valentius desiccans, valentius etiam humida putredinibus obsistit. Planta Græcis Ἰσάτις ἥμερος, Latinis, Glastum satiuum nominatur: Italis, Guado domestico. Quæ verò Græcis ἰσάτις ἀγρία, Latinis Glastum syluestre, & Italis, Guado saluatico: Germanis, Wildt Weid: Gallis, Pastel sauuage appellatur. Vtrumque Glastum vocant Mauritani, Dili, Dileg, Vesme, Chate, Chatis, seu Alchat, Adlen, aut Adhlen, & Nil: Germani, Weid: Hispani, Pastel: Galli, Gueda, seu Pastel de Languedoc.

Lactuca syl. Plin.

Isatidum vires ex Gal.

Nomina.

Isatis duplex: satiua, quę Lactucę quartum genus Plinio: Syluestris, Lactucę tertium genus eidem, cùm enim animaduertisset Diosc. Isatidis syluestris folia lactucacea dixisse, cum Lactucis miscuit. I. Isatis satiua, Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. (cui & Luteum Vitruuii) Ges. hor. Lac. Lon. Lugd. Isatis domestica, Matth. Cast. Glastum satiuum, Lob: Cam. Glastum, Cæsal. II. Isatis syluestris, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Ges. hor. Cast. Tab. Lugd. Isatis agrestis, Cord. in Diosc. Glastum siue Isatis syluestris, Lob. Cam. Habetur & Isatis Indica, Anil & Nil Garziæ (vbi Clusius in notis addit cum Isatide conuenire) à Costæ, Cam. qui ex hoc Indicum in Ægypto fieri scribit.

Τηλέφιον. TELEPHIVM. CAP. CLXXXI.

TElephium herba portulacæ similis, & caule, & foliis: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice † seni, septenive prodeunt, foliis referti cæruleis, crassis, lentis, carnosis: flore lu-

† Meum ἕτερα λεπτὰ. i. angusti, tenues.

I. FABARIA.

II. TELEPHIVM PVRPVREVM.

teo, aut candido. Nascitur in cultis, & maximè inter vites tempore verno. Folia senis horis illita albam vitiliginem sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. Perunctam ex aceto etiam in sole vitiliginem tollunt: sed vbi inaruerunt, absterguntur.

Quanquam

Qvanquam non desunt rei herbariæ periti, qui existiment, Telephium eam esse stirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem seu crassam, quidam verò Fabam inuersam appellant, cùm tamen nulla reperiatur qualitate prædita, qua abstersoriæ, siccantisq; facultatis particeps dici possit, vt Galenus Telephium esse testatur, foliaque proferat portulaca longè maiora, eorum sanè sententiæ planè adstipulari non ausim: tametsi ea compluribus notis Telephium referre videatur. Telephij vires memoriæ prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vt ita scribit: Telephium exiccandi, & detergendi facultate est, non tamen insigniter calida: verùm in hoc forsan quispiam ipsum primi esse ordinis censeat. Desiccat tamen secundo ordine intenso, aut certè principio tertij: proinde ad putrida vlcera conuenit, & leucas & alphos cum aceto sanat: hactenus Galenus. Cæterùm illas quidem Telephij qualitates haud reperies in Fabariæ nostrate, etsi hæc (vt paulò antè diximus) notis pluribus proximè Telephij historiam accedat, vt eius pictura, quam hic damus, apertè satis demonstrat. At si facultates tantùm obstant, quò minus ea planta Telephium esse, & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura est, quæ superius ostendimus, verum Chelidonium minus herbam illam esse, quam in eius mentione depictam exhibuimus. Nam si Arum, teste Galeno, ijs caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum est, nil mirum videri debet, quòd & aliæ plantæ cum solo vires mutauerint suas, vt illi plantæ, & huic Fabariæ dictæ facilè euenisse suspicandum est. Velim tamen in his, vt in alijs quoque dubijs plantis, suum cuique esse iudicium. Herba, quæ τηλέφιον Græcè, Telephium item Latinè dicitur: Italis: Faua grassa: Gallis, Reprise, Ioubarbe des vignes: Germanis: Wundtkraut.

Telephij consideratio.

Telephij vires ex Gal.

Fabaria. Nomina.

Telephium hoc censetur (quòd tamen minimè est, deficientibus foliorum alis, sed Scorpioides Matthioli, Telephium Dioscoridis est) vulgò Fabaria, à foliorum cum faba similitudine: dicitur Scrophularia media, Brunf. Fabaria, Matth. Lugd. Telephium siue fabaria, Matth. in iconibus, Cast. Telephium album, Fuch. Acetabulum alterum album, Fuch. in icon. Acetabulum alterum, Cord. in Diosc. Crassula maior, Dod. gal. Cæsalp. (qui Cotyledon alterum Dioscoridis censet) Thal. Anacampseros, Ges. hort. Faba inuersa, Ges. hort. Lob. icon. Telephium, Ges. hort. Lob. obs. Tab. Cam. II. Addidimus & Telephium purpureum, quòd parum à primo discrepat, cauliculis tenerioribus, magisq; rubentibus, folijs magis crenatis, floribus purpureis, radice minore: quæ frequens est ad Rheni littora hic Basileæ. Dicitur Scrophularia seu Portulaca maior, Trag. Telephium purpurascens Fuch. Lugd. qui duas habet figuras. Telephium purpureum, Tab. Cam. Acetabulum alterum purpureum, Fuch. icon. Fabaria, Lonic. Crassula montana, Cæsalp. Telephium vel Crassula purpureo flore Camerario ad Matthiolum.

LIBRI SECVNDI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI, MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVperioribus, chariſſime Aree, commentariis, tradidimus de aromatibus, vnguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lachrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, ſuccos, ſemina, herbas, & quæ vernacula, & inter ſe cognata cenſentur, quæq; pluribus ſcatent remediis, proſequemur.

Ἀγαρικόν. AGARICVM. CAP. I.

AGaricum radix fertur laſerpitij ſimilis, a ſed facie ſumma ſolutior, & rariore fungoſoq; tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus venarum diſcurſibus conſtat: mas rotundus eſt, & vndique compactior. Vtrique guſtus in initio dulcis, mox ex diſtributione in amaritudinem tranſit. [Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicẽ eſſe plãtę affirmẽt: alij vt fungos naſci in arborum caudicibus, quadam putredine.] Gignitur in Galatia Aſiæ, & Cilicia b in Cedris, ſed friabile, & infirmum. Adſtringendi, calfaciendiq; naturam habet, efficax eſt contra tormina, cruditates, & rupta: prodeſt itidem contuſis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in vino mulſo febrim non ſentientibus: febriculoſis verò in aqua mulſa: arquatis quoque, ſuſpirioſis, iocineris, renumque vitio laborantibus, dyſentericis. Item ſi vrina ægrè reddatur, ſi vuluæ ſtrangulatus vrgeat, ſi pallor membra decoloret, drachma vna dari ſolet: ſi tabes infeſtat, ex paſſo: ſi lien negotium exhibet, ex aceto mulſo: ſi diſſolutio ſtomachi eſt, ita vt cibi tenax non ſit, manditur, & ſine vlla humoris ſorbitione deuoratur: ſimili modo acida ructantibus propinatur: ſanguinis reiectiones ſiſtit, tribus obolis ex aqua ſumptum. Facit ad coxendicum, & articulorũ dolores, & cõitiales morbos, ſi cũ aceto mulſo, pari pondere aſſumatur: menſes ciet: fœminis, quas inflatio vuluæ vexat, vtiliter æquali modo datur: horrores ſoluit, datũ ante febriũ acceſſiones: aluum purgat, drachma vna, aut altera, ſi cum aqua mulſa bibatur: venenorum antidotum eſt denarij inſtar, cum c diluta potione ſumptum: ſi ſerpentes ictum vibrarunt, morſumque ſubfixerunt, tribus obolis ex vino potum, d mirè auxiliatur. In ſumma, internis omnibus vitijs conuenit, pro viribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex vino: ijs ex aceto mulſo, alijs ex aqua mulſa.

a Meũ οὐ συνεχῆ τὴν ἐπιφάνειαν ὥσπερ τὸ σίλφιον, ἀραιὰ δέ ἐστι ὅλη. i. nõ ita denſa ſuperficie, ſicuti ſilphium, nam tota rara eſt. Cõcluſa non legit Orib.
b Meũ & Cat. ἐπὶ δένδρων. i. ſuper arboribus. Idem leg. Oribaſius.
c Meum μετὰ κρόμματος. i. cũ diluta vini potione.
d Meum non legit, mirè.

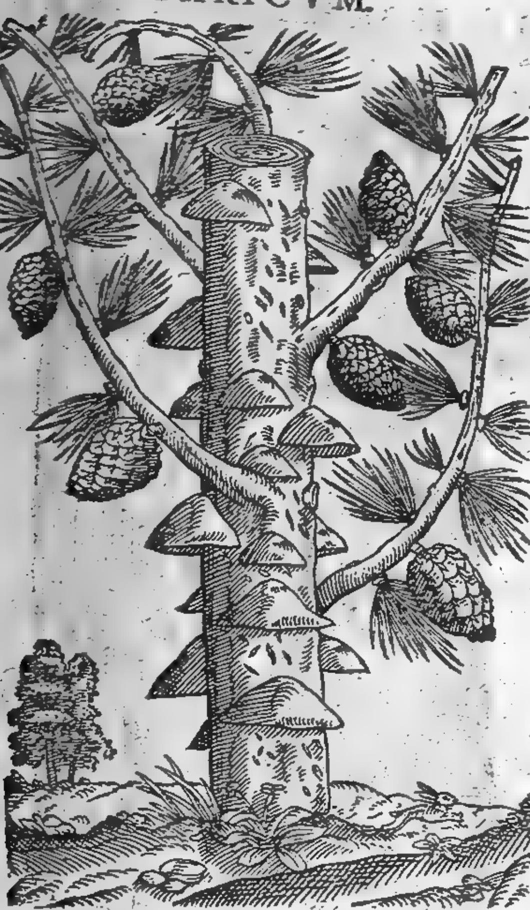
AGaricũ cuius duo habentur genera: mas alterũ alterum fœmina, fungus eſt in arboribus naſcens. Plura de eo diximus li. 1. in laricis arboris hiſtoria. Præſtantiſſimũ habetur in Tridentinis montibus, vbi ſæpiſſimè proprijs manibus illud diuulſimus, adacta ſecuricula. Cæterùm tametſi Plinius libro 16. cap. 8. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat, in Tridentinis tamen ſyluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem viderim, ſoli tantùm larici innaſcitur. In Cedro Agaricum gigni, tum in Aſia Galatia, tum in Cilicia ſcribit Dioſcorides, nulla eius mentione facta, quòd in larice ipſa aut glandiferis (vt Plinius inquit) arboribus proueniat. Fuchſius in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricum ex Sarmatia per Illyriam Venetias afferri tradit, & ex Galatia, & Cilicia Alexandriam, & ab Alexandria Venetias: eo fortaſſe argumento ductus, quòd Dioſcorides auctor ſit agaricum naſci in Sarmatiæ regione, in Galatia Aſiæ, & Cilicia. Verùm iampridem deſijt ex illis locis importari, vt teſtantur mercatores & pharmacopœi. Equidem compertum habeo, omne ferè agaricum, quod Venetijs venditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus ſunt ſyluæ laricibus refertæ, partim ex Vulturena agro, & alijs finitimis Rhetorum Vindelicorumq; locis, partim ex Norico tractu: neque certè vnquam, dum ego Venetijs agerem, intelligere potui, quòd agaricum aliunde conueheretur. Quare adducor, vt putem, Fuchſium in hoc planè deceptum eſſe: Agarici meminit Galenus ſub quodam radicis genere libro 6. de ſimplicium medicamentorum facultate, vbi ſic inquit: Agarici radix, hoc eſt, quæ trunco innaſcitur, primo quidem guſtu dulcis, ſed paulò poſt ſubamara apparet, & acrimoniæ quandam ſpeciem temporis ſpatio inducit, leuiculæq; adſtrictionis eſt, & conſiſtentia laxa. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem quæ ſuperioribus commentarijs dicta ſunt meminerimus, quòd medicamentum hoc compoſitum eſt ex ſubſtantia aërea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet ſubſtantiæ aqueæ. Hac ratione, & digerendi, & calfaciendi vim habet, & craſſitudinem incidendi, tum infarctus viſcerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes ſanat, eos vtique, qui ſic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali

Agarici conſideratio.

Fuch. lapſus.

Agarici vires ex Gal.

AGARICVM.

comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex craßis, aut viſcoſis humoribus natos ſanat. Iuuat & morſos à beſtijs frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impoſitum, tum intrò in corpus ſumptum pondere drachmæ vnius cum vino diluto. Eſt & purgatorium. Et li. primo de antidotis idem Galenus inquit: Agaricum fraudem nullam admittit: optimum eſt leuiſsimum: denſum verò, & graue, & lignoſum deterrimum: quod autem inter hæc medium eſt, quantum ſignis, tantùm & viribus ab vtriſque diſtabit: hactenus Galenus. De viribus Agarici Meſues quoque ſcripſit, ſic inquiens: Agaricum deijcit vtranque bilem, ac etiam pituitam ipſam: craſſos, lentos, putreſcenteſq; humores expellit. Eius propria facultas eſt cerebrum, omniumq; ſenſuum organa, ac muſculos expurgare: excrementa, quæ ſpinali medullæ pariter & neruis inhæſerint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis ac putreſcentibus humoribus detergere: ac deinde ventriculum, iecur, lienem, renes, & in mulieribus vterum mundare. Præter hæc ſoluit Agaricum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum videtur, vocaſſe Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles poßidet vires ad pleroſque tum capitis, tum cerebri, tum eiuſdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, vertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Eſt etiam morborum omnium, quorum cauſa fuit obſtructio, medicina admodum ſingularis: quo fit, vt regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene vexatis leuamentum præſtet. Vrinam quoque pellit, ac menſes commodè ciet. Coloris nitorem Agarici vſus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres diſcutit. Non deſunt quoque, qui Agarico pro ſapone vtantur, dum caput lauant, eum conferre putantes ad frigidos capitis morbos. Ex Meſue.

Nomina. *Quod Græci ἀγαρικὸν Latini quoque Agaricum dicunt: Mauritani, Garichum, ſeu Garicum: Itali, Agarico & Fongo di Larice: Germani,* Dannenſchwam: *Hiſpani, Agarico: Galli, Agarit: Bohemi: Agaryka: Poloni Modrzeuuitouua.*

AGARICVS inter fungos referendus eſt: verùm alius arboreus, alius ſaxatilis dicitur: de ſaxatili, qui Fungus petræus, & Lac Lunæ dicitur, cuius in lactantibus ad lactis auctionem vſus eſt, hic non agitur. Sed de Arboreo, qui duplex, & ratione ſexus, mas & fæmina: & ratione coloris, candidus & niger. Probatur quod candidiſsimum & leue: quod verò graue, nigricans, pernicioſum fugiendum: quin & quod corroſum, & quod prope caudicem eſt. Iuſtum pondus infuſi eſt à drachmis duabus, ad drachmas quinq;: in puluerem redacti, à drachma vna ad duas.

Ῥᾶ, ῥῆον.

RHAPONTICVM. CAP. II.

RHa, aliqui rheum, Latini rhaponticum vocant, prouenit in ijs, quæ ſupra Boſphorum ſunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, centaurio magno ſimilis, ſed minor, a & rufior, fungoſa, aliquãtum læuis, ſine odore. Optimum habetur, quod teredines non ſenſit, ſi guſtatu b cum remiſſa adſtrictione lenteſcat, manducatumq; colorẽ reddat pallidum, aut ad crocũ inclinantem. Id epotum facit ad inflationes, ſtomachi imbecillitatem, & omne genus dolores, ad conuulſa, rupta: lienoſos, hepaticos, tormina, & renum, veſicæ, & pectoris vitia, aduerſus intenta præcordia, & vuluæ mala, coxendicum dolores, ſanguinis excreationes, ſuſpiria, ſingultus, dyſenterias, & cœliacorum affectus, contra febrium circuitus, & venenatorum morſus. Datur in ſingulis valetudinibus eodem, quo agaricum pondere, & cum eiſdem liquoribus: ſi febri careant in mulſo: ſin aliter ex aqua mulſa: ſi tabem experiuntur, ex paſſo: ſi lienis exercet, in aceto mulſo: ſi diſſolutio eſt ſtomachi, id eſt, cum cibi tenax non eſt, manditur, & ſine ſorbitione vlla deuoratur. Liuentia, lichenaſq; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes veteres ex aqua oblitũ diſsipat. Summa eius vis adſtringens, cum aliquanto calore.

a Meũ, ἐνερευθεστέρα. i. rubicũdior. Sed Cat. ἐπερευθεστέρα. i. rutilantior.
b Orib. habet μάλιστα. i. maximè.

RHaponticum officinæ Rheuponticum vocant. Quod nomen ſibi aſciuiſſe videtur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numeroſum naſcitur. Cuius rei teſtis eſt Ammianus Marcellinus lib. 12. ſuarum hiſtoriarum vbi ſic ſcribit: Tanais, qui inter Caucaſias oriens rupes per ſinuoſos labitur circumflexus, Aſiamq; ab Europa diſterminans, in ſtagnis Mæoticis deliteſcit. Huic Rha vicinus eſt amnis, in cuius ſupercilijs vegetabilis quædam eiuſdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum vſus proficiens: hæc Ammianus. Legitimum paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nam multo antea tempore Rhapontici vice maioris centaurij radix in medicinæ vſum irrepſerat. Quæ etiam noſtra ætate non deſunt, qui Rhapontici loco vtantur, recentiorum inuenta reſpuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neq; nouerint, neq; viderint: tanta eſt quorundam pertinacia. Credidere ad hæc peritiſsimorum medicorum quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarum à Rhapontico Dioſcoridis nullo diſcrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia non viderat. Quod cùm paucos poſt annos ad nos eſſet allatum, non defuere qui priorem reuocauerint ſententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrarienſis in ſuis epiſtolis. Quandoquidem is libro quinto epiſtola 2. firma hac, & ſtabili ducebatur opinione, vulgare noſtri vſus Rhabarbarum, &

Rhapontici conſid.
Quorundam error Cẽtaurij maioris radice pro Rhapont. vtẽtium.
Rhabarbarũ an idem cum Rhapontico.
Monardi opinio.

I. *RHAPONTICVM FOLIO Helenij incano.*

II. *RHA DIOSCORIDIS.*

rum, & Dioscoridis Rhaponticum & idem esse, & nihil inter se cognatione differre. Veruntamen cùm postea legitimum conspexisset Rhaponticum è Moschouia allatum, quod Dioscoridis historiam notis omnibus referret, nouam statim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, vltima quinti libri epistola ad Leonicenum scribens. Rhaponticum primùm vidi ego Venetijs in officina ad medici insignium, è Constantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum, quod nullis reclamantibus notis, verũ antiquorũ Rhaponticum refert. Inuehitur Auerroes li. 5. suarum collectanearũ, tum in Galenũ tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adstringenti pollere, quod purgatoriam, quæ illi inest, facultatẽ minimè compererint: cùm tamẽ Auerroes ipse sit maximopere carpendus, quod neque Gal. neque cæteri seniores Rhabarbari nostri vsus vsquam meminerint, nec quicquam de eo posteritatis memoriæ prodiderint, tametsi de Rhapontico à Dioscor. descripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando sit, inueniri potest. Rhapontici meminere, sub Rhabarbari tamen titulo, nisi interpretis (vt ferè suspicor) sit lapsus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna: quandoquidem non plures suo Rhabarbaro assignauere facultates, quàm qui eos præcesserunt, Rhapontico assignauerint. Quippe quod eorum neuter scripserit, suum Rhabarbarum deiectoria facultate pollere. Id quod verum indicium præbet, scripsisse hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, vt non ab re putandum sit, id euenisse interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium. Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis nostræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipsius meminerit libr. 7. cap. 11. in quibusdam medicamentis aduersus podagras, quorum cognomina sunt Diacorallion, compositio Agapeti, & compositio Atactos. Verùm non præterea credidit ipse, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei auctoris fidem manifestam facit lib. 1. cap. 43. vbi scribit, quòd deuorata terebinthina resina oliuæ quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quòd id præstatur efficacius, si Rheipontici momentum admisceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum designari, quòd fortasse inter hæc existimauerit nullam intercedere cognationis differentiam, quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim si Rheipontici, & Rheibarbari aliqua intercessisset differentia, vbi peculiariter de simplicibus medicamentis agit, de vtrorumque facultate speciatim scripsisset. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium est, illi Barbari, & Pontici nullam fuisse differentiã. Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticũ, & Rhabarbarum nostrum discrimen faciunt, cùm sua ferat opinio, alterum ab altero minimè dissidere: atque si qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionum, vbi gignitur, diuersitate, clementia, vel inclementia cæli. Neque alia ratione asserit, Ponticum nullo odore commendari, quàm aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non vsque adeò sit frigida, vt Ruellij sententia admitti debeat, sed vt potius tanquam inanis reprobanda videatur. Quandoquidem sequeretur, quòd cætera stirpium genera, quæ tam in Oriente, quàm in Meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga, & in ipsa Ponti regione penitus inodora reperirentur. Quod tamen falsum esse semper crediderim: nam quamuis stirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aeris algore, sint odore ac cæteris qualitatibus imbecilliores, non ob id tamen harum qualitatũ adeò expertes deprehenduntur, vt discerni nequeant: quin & in quemlibet vsum, vbi scilicet conferant, non recipiantur suis in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeò vt sola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iam pridem apud nos est, quòd quanquam Celtica nardus, quæ à quibusdam Carinthiæ, & Styriæ

Vana Auerrois calumnia contra Gal.

Rhapontici sub Rhabarbaro meminere Serapio & Auicen.

Aegineta Rhabarbarũ agnouit.

Rhapontici, & Rhabarbari discrimen nõ esse statuit Ruellius malè.

& Scythiæ alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, vel quinque totius anni mensibus, nix colliquata labitur: itemq; acori radix, quæ nostro æuo ex Sarmatia Europę, glacie, & niuib. maiore anni parte semper obducta; aduehitur in calami odorati vsum, odore tam valido, naresq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Istria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur, nõ tamen ob hoc euenit vnquam, quin suis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, vt infirma admodum, quantum equidem conijcio, sit Ruellij sententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aeris, soli, & regionis algore, sed quòd alia à Rhabarbarico vel Indico sit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimum distare purgatoria vis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ gustu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionem molitur, cùm potius adstringat: non est amarum, sed subacre: non aridum, sed lentum: non compactum, sed rarum: non ponderosum, sed admodum leue. Quibus rationibus fretus non temerè asserendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse, præsertimq; cùm dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quàm odore tantùm. Vanum quippe videtur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum vnam & eandem esse radicem, quòd forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter se differant. In simili errore versantur etiam ij (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falsò persuadent, abietis lachrymam à larigna nihil dissidere, & vnam ac eandem lachrymam esse, eo quòd in colore, in substantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm iudices sunt, adeò persimiles videantur, vt visibili facultate altera ab altera discerni non possit. Verùm si quis rem cæteris sensibus experiri aggrediatur, discriminis certior fiet: namque olfactu odoris fragrantiam haud insuauẽ, gustu verò amarorem in abietis lachryma comperiet, quibus larigna caret. Et quisnam iuniperi resinam à lentiscina secerneret, nisi rei ipsius incorruptus iudex fuerit gustus. Quis à Strobilina resina, & à quibusdam gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi adulterium tum igne, tum gustu deprehẽderetur? Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium, & vnguentariam glandem, vt nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret, illud verò dulcedinem, difficillimum sanè fuerit alterum ab altera distinguere. Quid porrò inter se similius reperitur, quàm cassia, & cinnamomum, etsi hæc omnino specie non conueniant? Hinc facilè adductus sum, vt nullius momenti eorum argumenta semper existimauerim, qui res secundum quasdam tantùm qualitates dijudicant, quibus etiam sæpe decipiuntur, vt ij, qui hac leui ratione ducti Rhabarbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt. Meminit Rhapontici Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus ita scriptum reliquit: Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant, mistam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terrestre frigidum, ceu indicio est adstrictio, & adiuncta est quædam illi caliditas: siquidem si plusculum mandatur, subacre conspicitur. Quinetiam aereæ cuiusdam substantiæ subtilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: verùm non minimè & opera. Ob id enim licet adstringens, tamen non tantùm conuulsis, sed & ruptis, & orthopnœa prodest. Sic quoque liuentia, & lichenas sanat cum aceto illitum. Porrò quod adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quòd sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aereum, imo eò quòd deducat, & in altum perducat valentioris effectus causa existit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis nascitur, simulatque euulsum est, ipsum elixant, quò succum remittant, ac tam succum, vt syncerum, & aquæ impermistum, quàm Rheum exiccatum, vt non elixum ad nos postea mittunt. Idcirco scire oportet adulteratum dignoscere, quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum sua sponte nascens viderunt: hactenus Galenus. Cæterùm adulterium, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (vt paulò post dicturi sumus) de Rhabarbaro tradidit Mesues. Cui tria Rhei constituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum vocat, omnia à regionibus, à quibus conuehuntur, cognominata, vel in quibus proueniunt. Quippe Turcicum nil aliud illi designatur, quàm Ponticum, vel quòd è Ponto ad Turcas vicinos deferatur, vel quòd ab ijs saltuosis conuallibus, in quibus vltra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij testimonio, venationibus ferè vixere tantùm, iampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè distat Rha fluuius, circa quem Rha, quod Ponticum posteri vocauere, probatissimorum auctorum testimonio, oriri certò scimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, vt hac in re non dubitauerim errasse etiam Mesuem: quippe qui inter Rhei genera aluum ducentia Ponticum admiscuerit à cæteris tum specie, tum facultate diuersum, quamuis fortasse rectiùs id Turcicum appellauerit quàm Ponticum. Porrò Indicum ab India dictum, vbi frequentissimum prouenit, nemo est qui ambigat. Sed quanam ratione Sceniticum, & Indicum idem esse dixerit Mesues, hactenus compertum non habeo: nisi fortasse Sinicum rectiùs legendum fuerit, quòd à Sinis extremæ Indiæ populis (vt arbitror) deferatur, cùm plura quoque aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifestè idem declarat Mesues: quippe qui Scenicum, vel Sceniticum Indum esse affirmat. Scenitæ enim (vt infrà dicemus) Indiæ populi non sunt, sed potius Sini, à quibus Sinicum vt vulgata habet lectio, mea quidem sententia, vocari debet. Sunt tamen qui velint Scenicum, nec Indicum esse, nec à Sinarum regione oriundum, quòd à Mauritanis non Sinicum, sed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, vt Adamus Lonicerus, in Arabia hoc nasci censet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, siue Sceniticum vocari putat. Fuchsius verò Mesuis opinionem secutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam: quippe qui scripserit libro primo de compositione medicamentorum, Rheum Indicum esse vocatum, quòd ex India, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, vt auctor est Stephanus de vrbibus Persidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ desertæ Arabiæ populi omni aromatum genere sint destituti, cumq; asserat Mesues Sceniticum rheum, & Indicum idem esse, cadit, peritq; Loniceri opinio. Velim tamen si possem Fuchsij sententiam probare. Verùm cùm Scenitæ etiam Straboni populi sint è Parthorum collegio Arlæ, & Martyanæ mõtes incolentes, distentque ab India finibus milliaribus plusquam mille & quingentis, nescio profectò, quonam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici possit: quo fit vt etiam Fuchsij opinionem longius sustinere nequeam. Ad hæc de Barbarici nomenclatura varia admodum est recentiorum medicorum sententia. Quandoquidem sunt qui velint sic dictũ à Barbaria Aphrica prouincia, sic vulgariter appellata, vbi olim Carthago clarissima habuit sedem. Horum opinionem sequitur Fuchsius, quòd scripserit lib. 1. de compositione medicamentorum, id verum fuisse Rha barbaricum, quod superioribus annis secum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetum expugnauere. Alij Barbaricum vocari credunt, quòd à Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Indi fluuij fauces est sita, deuehi censent, rati Indicum, & Barbaricum idem esse. Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi insula, sic appellatum existimant, quòd Indiæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum suæ mercis, ibi iampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum sinum, traiecto prius angusto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter se habet opinio nostra: quippe quòd semper

Ruellij, & aliquorũ error.

Rhapontici vires ex Gal.

Rhei tria genera Mesuæ.

Rhei Turcici nomẽclatio.

Rhei Indici nominatio.

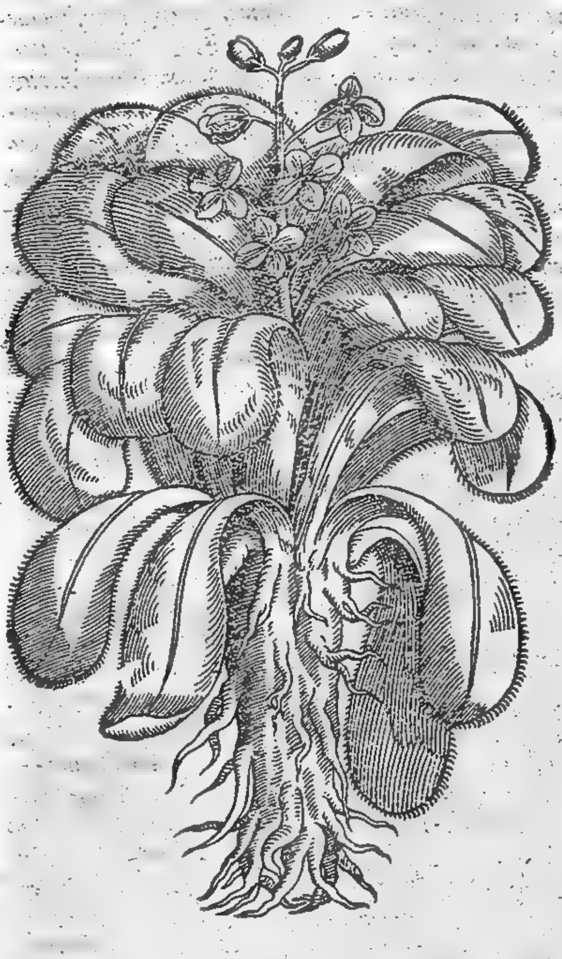
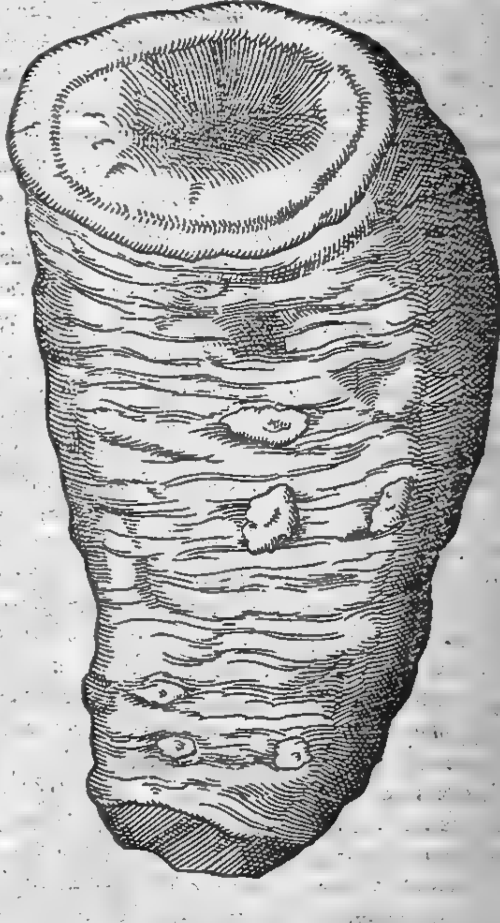
Ada. Lonicerus reprehenditur.

Fuchsij opin. non accepta.

Rhei barbarici nomenclatura.

Rhabarbarũ ex Troglodytica regione deferri probatur.

semper existimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, & ibi etiam oriri, quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inueni Galenum scripsisse tum lib. 6. de simplicium medicamentorum facultat. tum lib. 4. cap. 6. de tuenda sanitate, Gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioscorides superiore libro, & Plinius libr. 12. cap. 7. à Troglodytis deferri, & in eorum regione nasci tradunt. Quinetiam reperio, glandem vnguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri scribit, Dioscoridem libro sequenti in Aethiopia, vbi est Troglodytica regio, & Plinium libro 12. cap. 21. Troglodytis nasci posteritatis memoriæ prodidisse. Ex quibus sanè liquidò constare puto, Troglodyticam regionem, & Barbaricam antiquis vnam & eandem fuisse. Huc præterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. 19. vbi raritatis cinnamomi causam reddit, id accidisse scribit, incensis syluis Barbarorum ira. Nam cùm ipso inibi teste, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permista, non alias vtiq; gentes Barbaras appellasse credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram cap. 16. eiusdem voluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytæ Barbari speciatim dicuntur, cùm scripserit Pomponius Melá grauissimus auctor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quàm loqui, specus tantùm subire, & ali serpentium carnibus. Quæ sanè omnia ita in mea me firmant opinione, vt certò credam, Rheum illud verè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare videtur Strabò, quòd libro 15. suæ Geographiæ apertè testetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quæ in India australi proueniunt, quod hæ regiones solæ persimiles sunt. Non placet igitur, vt dicam liberè quod sentio, Fuchsij opinio ob prædictas tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum vsquam legerim ex ea Aphrica parte, quæ vulgò dicitur Barbaria, Rhaaliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum sententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiæ

III. RHABARBARVM.	*IV. RHABARBARI RADIX.*
	

ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythræi pelagi insula aduehitur, rectè Barbarum dici potest, cùm ex India vtrunque petatur, & quod nullus extet auctor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum scribat suam duxisse originem. Quare illud legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex Troglodytica Aethiopiæ regione fuerit aduectum. Quod facilè fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, seligere possent ab Indico: quod certò sciam, multa aromatum genera præter Indica eò ex Aethiopia, ex felici Arabia per Carouanas (vt vocant) comportari. Porrò non solùm in præscriptis locis Rhabarbaricum prouenit, sed etiam copiosissimum habetur in locis quibusdam, magno Regi Chan, Cataij Domino, subiectis. Regionis (vt illi vocant) Succuir, si Persis negociatoribus, qui illuc vadunt, est adhibenda fides. Dicunt enim prouinciam hanc adeò Rhabarbaro abundare, vt inde per vniuersum deferatur orbem. Optimum nasci aiunt non lōgè ab huiusce regionis Metropoli, quæ SVCCVIR, quemadmodum plaga tota appellatur, quibusdam in montibus, ipsisq; eminentibus ac saxosis, vbi plurimi scaturiunt fontes, & syluæ habentur diuersarũ arborum generibus refertæ. Terram aiunt ibi esse rubram, lutosamq;, tum propter pluuias multas, tum etiam propter fontium riuulos, qui locum irrigant, & madefaciunt. In his itaq; montibus Rhabarbarũ prouenit (vt illi narrãt) caule ab radice breui, sed crasso, haud spithama lōgiore, è quo circũquaq; folia copiosa proueniunt, binũ dodrantũ longitudine, ex angusta origine in latũ desinentia, & deorsum spectãtia, vt ex appicta hic imagine apparet. Serrata illi folia nō sunt, sed lanugine quadā pilosa circũquaq; obducta. Hæc dũ adolescũt, viridia sunt, atqui cōsenescẽtia luteæ fiunt, & in humũ concidunt: è medio foliorũ stipatu cauliculus siue

Rhabarbari historia.

germen

germē ex crassiori caule prodit, in cuius summitate flores exeūt purpureis violis haud valde dissimiles, colore ceruleo subalbicāte, odore acuto simul & graui, adeò, vt olfactu displiceat. Radices bipalmarē longitudinē superāt, colore exterius ex ruso nigricante, verùm non omnibus plantis æqualis habetur radicis crassitudo. Nā aliæ crassiores, aliæ tenuiores, vt in cæteris etiam plantis plerunq; fit. Veruntamen, quæ ad summam crassitudinem adoleuerunt, humani cruris molem æquare solent: fibris vbique radix referta est, quibus in humum defixis, alimentum capessit. Interna pulpa aureo colore nitet, rubris quamplurimis intercursantibus venis. Succo madet copioso tum croceo, tum purpureo, qui suo lentore facilè manus implicat, & colore inficit, dum radices repurgantur, & secantur in partes: nam simulac fuerint effossæ, rizotomi eas repurgant, & secant. Cæterùm haud statim à sectione traiectas filo suspendunt, ne succus guttatim stillans deperdatur. Quare seriatim particulas super asseribus collocant, vertuntq; ac inuertunt, quotidie pluries: hoc enim modo incrassatus succus non deperditur, sed in sua seruatur radice. Quatriduo deinde transacto, particulas funiculo traijciunt, & suspendūt in vmbra, locis apertis, quò tamē solis radij accedere nequeant. Siccantur enim hoc modo ventorū flatibus, in libero aere, duorū mensium spatio, & deinde negotiatoribus venduntur. Effodiuntur radices ineunte vere, in ipsa prima foliorum germinatione. Vbi autem Aestate radices erutæ fuerint, foliosa existente planta, tanquam euanidæ croceo illo succo carent, quo fit, vt viribus infirmiores habeantur. Recentes veneunt vili admodum pretio: siquidem plenus currus tribus, aut quatuor argenti drachmis emitur. Quamobrem, nisi plurimi accederent negotiatores, qui Rhabarbarum peterent, illud haud vnquam incolæ effoderent in proprium medicamentòrum vsum. Sunt qui putent nusquam, præterquam in hac regione, nasci Rhabarbarum, quòd Indi, & qui Chinam inhabitant Regionem, eò illud emptum accedant. Sed an id verum sit, cur comprobem non habeo, præsertim cum Rhabarbarum, quod Alexandriam Aegypti comportatur, non solùm ex India, sed ex Aethiopia, & alia fortasse Aphricæ plaga deferatur. Cæterùm ijs in locis, qui circa Cataium sunt, haud vnquam Rhabarbaro in medicamentis vtuntur, sed tantùm ad sua suffienda Idola, suis thymiamatis admiscent. Recens adeò amarum esse aiunt, vt vix degustari possit. Cæterùm antequàm de Rhabarbari viribus agamus, illud in primis ignorandum non est, quòd falsa, ac vana sit vulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui sibi firmiter persuadent, Rhabarbarum violentum admodum esse medicamentum, & quòd propterea à medicis non exhibeatur, nisi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (vt inferius clarissimè patebit) illud haud dubiè tutò & pueris, & vtero gerentibus mulieribus omni tempore, & ætate exhiberi potest. Atqui in eiusmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapsis temporibus tanta Barbaricæ huius radicis extitit penuria (æquali enim cum auro pondere vendebatur) vt ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dedissent medici, nisi vbi morbos vel mortis periculo, vel diuturnis languoribus non vacare, certis signis coniecissent. Quo factum fuit, vt passim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curandis valentissimum, imò violentissimum omnium medicamentorum esset Rhabarbarum. Huius vires cæteris diligentius, latiusq; descripsit Mesues sic inquiens: Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens est medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens sit, colore subnigro rufescente, ponderosum, quamuis sua substantia rarum, & quòd cum frangitur, ruso, & glauco colore alternante spectatur: item quod mansum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impostores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinque diebus, exemptum deinde siccant, subtractaq; vi, & quasi anima vendūnt. Aquam verò, qua maduit, igne, vel sole similiter siccant, & in pastillos conformant ad regales vsus. Fraus cognoscitur, quòd syncerum non vehementer adstringat, substantia rarius sit, & colore croceo inficiat. Adulteratum verò contrà se habet. Nam coloris interni varietatem amisit, & subnigricat. Calefacit, ac siccat secundo ordine, etsi nonnulli primo tantùm dicant. Constat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adstringentem ei facultatem tribuunt, & eius substantiam conseruant. Est & aereis raritatem substantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers est, à quibus amaritudinem, concurrētibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipsa terrestris qualitas in imo delitescit: ignea verò in sublime fertur: quo fit, vt eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut vino perfunditur. Operatur autem in obstructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis verò, vbi adstrictione sit opus. Omni penitus noxa vacat, daturq; omni tempore, & ætate, adeò vt pueris ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi possit. Auget Rhabarbari vires caprinum serum, vel si maceretur intubi, vel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat quin semper Indicæ nardi tantillum ipsi commisceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam semper erit vini albi odorati modicum, præsertimq; vbi ad obstructiones reserandas paratur: illud præterea memoria retinendum est, quòd scilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expressio probè conuenit, vbi tantùm abstersione, ac infarctus liberatione sit opus. Quòd si post hasce functiones, viscera adstrictione roborante eguerint, ipsum quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud quod igne torrescit, vehementer operatur, ac vehementius comburitur. Purum, selectum, ac substantia compactum, absque iactura in tenuem puluerem conteri potest. Rarum verò, ac laxum minimè, quoniam ex vehementi, ac longiori contritione facilè euanescit, ac deperditur. Resoluitur item eius vis, cùm aqua, vel vino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilem, sed etiam pituitam ipsam. Eiq; propria facultas inest cùm abstergendi, tum etiam roborandi tam ventriculum, quàm iecur, & eorum compūctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum sanguinem, obstructiones aperit, ac omnes pariter affectus sanat, quos generant obstructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem reijcientibus, ac eius à qualibet parte manationibus, qualitate ac facultate substantiæ prodest. Datur etiam ab altò deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, præsertimq; si vino austero drachmæ pondere commisceatur, addito synceræ mumiæ momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dysenteriam cohibet, præsertim quod igne sit torrefactum, addito tamen adstringente vino, & plantaginis succo. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, vel quatuor. Verùm si cera oblinatur, vel in melle reponatur, vel psyllij semine, vel milio sepeliatur, diutius integrum, & syncerum seruari poterit. Est & aliud Rhabarbarum, imò potius pseudo Rhabarbarum, quod quidam Monachorum Rhabarbarum vocant. Verùm huic genuini Rhabarbari vires non sunt. Est enim (vt mea fert opinio) genuinum Diosc. Hippolapathum, vt superius suo loco latius explicauimus. Non desunt tamen qui huius decoctum, aut dilutum ad exoluendum aluum propinent, sed quo id fiat successu ipsi dicant. Præstat tamen radix contrita ex vino albo meraco pota ad expediendos obstructos renes, & ad calculum pellendum: quin etiam diebus quadraginta pota contra canis rabidi morsum, ac etiam simul vulneri illita. Radix, quæ ῥᾶ, & ῥῆον Græcis: Raponticum Latinis appellatur: Arabibus, Raued, seu Rauend: Italis, Rhapontico. At Rhabarbarum, Italis Reobarbaro.

Opinio falsa eorum qui Rhabarbarū violētum dicunt.

Rhabarbari vires ex Mes.

Adulteratum Rhabarbarū noscendum.

Vires Rhabar vt augendæ.

Pseudorhabarbarum.

Nomina.

Rha siue Rheum antiquorum, quod Rhaponticum Latini vocant, ex Rumicis seu Lapathi genere esse volunt, eò quod Hesiodi commentator Lapathi radicem Rheum appellari scribat. Cum quo aliqui

idem statuunt ipsum Rhabarbarum, secuti Arabes: vt qui Rhapontico vim purgatricem tribuant, quæ & Rhabarbaro inest: hoc si sit, tum officinarum Rhaponticum, tanquam facultate hac carens, adulterinum erit: quare non desunt, qui Centaurij maioris radicem, quæ crassior, multóq; maior est, pro Rhapontico, quæ minor & tenuior, exhibeat. Sic Cordus Rhabarbarum nostrum idem genere cum Dioscoridis Rhapontico voluit, quod tantúm loco differat. Alij verò Rhabarbarum à Rhapontico diuersum statuunt: & sanè videtur Dioscorides suo Rha non Rhabarbarum officinarum, cuius Mesues meminit, sed Rhaponticam, cuius iconem adiecimus, intelligere. Ast de his in historia. I. Rhaponticum folio Helenij incano, C.B. Rha, Rhecoma, & Rhacoma Plinij, Dodo. gal. Rhaponticum (nil aliud quàm Rhabarbari species) Lacu. Cast. Rha, Dodo. fol. Rha capitatum folio Enulæ centaurei maioris facie, Lob. Rha capitatum Helenij folio, Lugd. Rheum antiquis appellatum, ex Lapathi genere videtur, Cæsal. Rhaponticum quartum, Taber. II. Rha & Rheum Dioscoridis, C.B. Ponticum Rha antiquorum, Aduer. Rhaponticum antiquorum, Lob. icon. Rhaponticum verum officinarum Taber. III. Rhabarbarum à Matthiolo pictum quem imitatus est Tabernæmontanus, hactenus non vidimus: meminit & Alpinus libro de plantis Ægyptiacis, Rhabarbari quod folijs sit Rumicis latioribus, crassioribus, lanugine alba obsitis. IV. Adiecimus figurã radicis cuius vsus est, quod Rhabar. nomine Lob. in icon. suis & sub Rhabarbaro 3. Tab. proposuit.

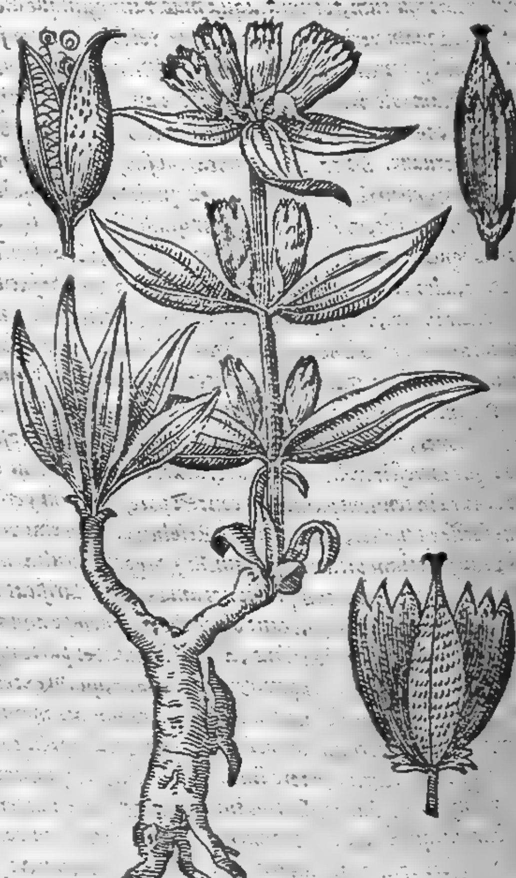
Γεντιανή. GENTIANA. CAP. III.

GEntianæ inuentio prima assignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantaginiuè similibus, subrubris: partim á medio caule, & præsertim iuxta cacumen, paulum dissectis, caule cauo, & læui, digiti crassitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binûm cubitorum altitudine: semine in calicibus lato, leui, glumoso, satis ad sphondilij semẽ accedente: radice longę aristolochiæ, longa, crassa, amara. Nascitur in sublimibus montiũ iugis, vmbrosis locis, aquosisq;. Vis radicis excalfactoria, & adstringens: cõtra morsus serpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & vino pota auxiliatur. Extracti succi drachma, laterum doloribus, & ex sublimi deturbatis, ruptis, & conuulsis prodest: hepaticis, & stomachicis, pota cũ aqua subuenit radix collyrij modo subdita, partus eijcit: imposita, vt lycium: vulneraria est, & vlcerum cuniculatim depascentium medela. Succus præcipuè eodem effectu prodest: oculis inflammatione laborantibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiscetur. Radix vitiliginem absterget. Succi extrahendi ratio hæc est. Contusa radix quinq; diebus aqua maceratur: postea in eadem tantisper decoquitur, dum extent radices: & vbi refrixit aqua, linteo excolatur: mox discoquitur, dum mellis crassitudo fiat, fictiliq; reconditur.

I. GENTIANA MAIOR.

II. *GENTIANA MAIOR, Purpurea.*

Gentianę cõsideratio.

GEntiana planta est vulgaris notitię, triũm est generum: maior, minor, minima. Maior frequentißima excelsis Tridentinis montibus prouenit, præsertimq́, in Ananijs, eorundem montium pratis ac pascuis, in quorum cacuminibus sæpius eius effodi radices brachiali craßitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, vnde illi nomẽ, non modò Diosc. sed aliorũ etiam veterũ monumenta testantur. Plinio li. 25. ca. 7. ea est omniũ præstantißima, quæ in Illyrico nascitur, vbi fortasse primùm inuẽta est.

Gentianę vires ex Gal.

Gentianæ vires paucis admodũ perstrinxit Gal. li. 6. simpl. medic. sic inquiens: Herbæ Gentianæ radix valde efficax est, vbi extenuatione, purgatione, abstersione, obstructionis liberatione opus sit: nec mirum,

III. GENTIANA MINOR. IV. GENTIANA MINIMA.

mirũ, ſi hæc poſsit, cùm impenſè ſit amara. Hæc (vt Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, ſiccatq́; ſecundo: Vrinam, & menſes ciet, & aduerſus ſcorpionum ictus cæteris antidotis præſtat. Eius aqua, præſertim quæ vaſe duplici balnei vapore vitreis organis elicitur, febres (vt ego ſæpius expertus ſum) ab infarctu tum viſcerum, tum vaſorum excitatas, mirificè pellit. Alui tineas necat, maculasq́; in facie qualeſcunque detergit, ſi ea frequentius maculæ abluantur. Eſt præterea quædam vulgaris etiam planta, aliquibus CRVCIATA *dicta, quæ non paruam cum Gentiana cognationem habere videtur: quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimùm reſpondeat. Vnde eos non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis naſcitur, ſecus itinera in montibus, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine ruſeſcente, paribus ferè interuallis ab imo ad ſummum geniculis interſecto: è quorum ſingulis alis bina prodeunt folia ſubpinguia, longa, vulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in ſummitate erumpentibus ſimilia. Flores, qui purpureo colore nitent, in ſummo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amariſsimo guſtu, locis pluribus ab vtroque latere crucis inſtar perforata: vnde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: ſed minor radicibus prouenit numeroſis, tenuibus, albicantibus, perquam amaris, caulibus lentis, humi plerunq́; accubantibus: floribus ex cæruleo purpuraſcentibus, cruciatæ maioribus: & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra peſtilentiam, & venenoſorum animalium ictus in antidotis additæ. Cæterum ego quidem illud experientia compertum habeo, quòd radice tuſa, & ventri emplaſtri modo impoſita, vermes teretes qui in inteſtinis fuerint, proculdubio necantur: & vlceratæ ſtrumæ ſanantur, ſi ijs eodẽ modo contuſa, quæ nuper effoſſa ſit, vel ſicca, & in puluerem contrita adhibeatur: cum melle autem illitus, cutis vitia quæcunq́;, & maculas abſtergit. In ſumma non deſunt, qui aſſerant, has ea omnia præſtare poſſe, quæ Gentiana, quod ex prædictis facilè probari poteſt. Ananienſa rura hoc genus vltimum vulgò vocant* PETTIMBORSA. *Ex quo quis conijciat, ſi iubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica voce Metti in borſa, ideo Pettimborſa nominari, quòd tot viribus commendetur, vt perinde ac gemma, crumenis aſſeruari mereatur: aut quòd tantùm viribus excellat, vt medici ea vtentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis ſint repoſituri. Naſcitur in collibus, locis incultis, & in campeſtribus.* Γεντιανὴ *planta ſic Græcis, Gentiana ſimiliter Latinis vocatur: Mauritanis, Gentiana, Genthiana baſilica, ſeu Baſateca: Italis Gentiana: Germanis,* Entzianwurtz: *Hiſpanis, Gentiana: Gallis, Gentiane, Bohemis Horec: Polonis Gencyczka. Gentiana minor, Græcis* Γενδιανὴ μικρὰ *ſiue* σταυρότροπος: *Italis Gentiana minore: Officinis, Cruciata, Germanis,* Creutzwurtz Sperenſtich/oder Madelgeer. *Gentiana minima, Italis Gentianella & Pettimborſa, Germanis* Lungenblum.

Aquæ gẽtianæ facultas Matthiolo.

Cruciatæ cõſideratio.

Cruciatæ vires Matth.

Pettimborſa. Metti in borſa.

Nomina.

Gentiana duplex eſt, alia radice perenni, alia fugaci: vtraq; plures differentias obtinet. Illa licet ſingulis annis flores ſeminaq; proferat, non tamen interit, ſed ſubſequenti anno ex eadem radice germina protrudit: hæc verò ſemine diſperſo hyeme interit, & ex ſemine renaſcitur. Etſi octodecim differentias notauerimus, hic tamẽ de quinq; differentijs erit ſermo. I. Gentiana maior lutea. C.B. Gentiana, Brunſ. Cor. in Dioſc. & hiſt. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Lonic. Cæſal. Lugd. Gentiana maior, Matth. Geſ. hor. app. Lob. Caſt. Gentiana maior flore luteo, Cam. Gentianæ prima ſpecies: Trago. Aloë gallica, Apuleio. Hæc communiter flore eſt luteo: eſt & pallido punctis diſtincto: ſic & cæruleo flore. II. Gentiana maior purpurea, C.B. Ex radice duos pedes longa, aliquando brachiali craſsitudine, in ſummo diuiſa caules, aliquando terni, quaterni, quini, & etiam ſeni prodeunt, quos cingunt folia vulgaribus æmula, ſed acuminatiora, flores gerit puniceos ſeu purpureos, rarius albos: in reliquis cum priori conuenit, vt & loco natali: vehementius tamen priore purgare creditur. Dicitur Gentiana punicea, Geſ. in Fracto. Gentiana maior flore purpureo & prima, Cluſ. hiſt. Pann. Gentiana purpureis floribus, Lob. in obſ. Gentiana maior alia, Cam. ad Matth.

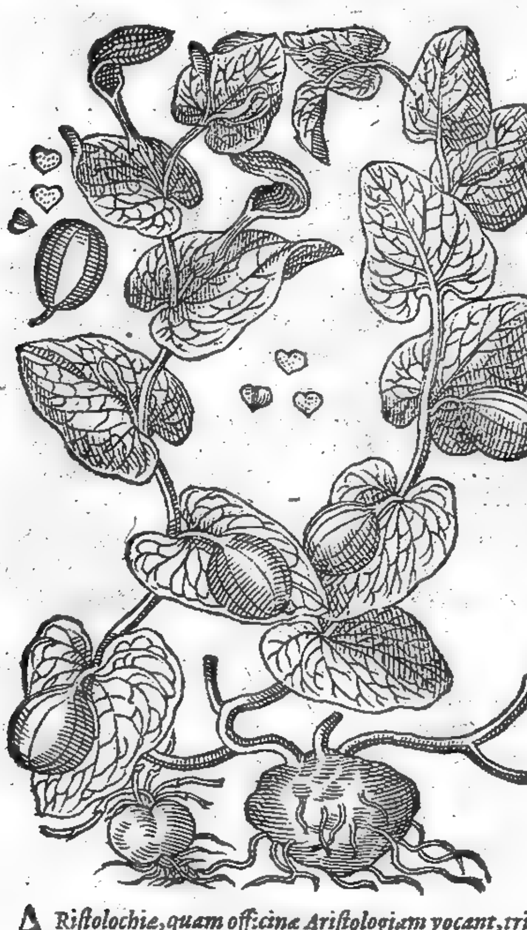
ad Matth. III. Gentiana cruciata, C.B. & Gesſ.hor. Herba fullonum, Brunſ. Cruciata, Trag. Fuch. (cui & Gentianæ ſpecies) Geſ.hor. Dod.gal. (cui & Chiliodynamis) & fol. Lac. Lon. Lug. Gentiana minor, Matt. Caſt. Lob. Taber. Gentiana tertia, Cluſ.hiſt. Pann. Gentiana media, Cam. Cruciata Gentianella, Thal. Vincetoxicum alterum, Cæſalp. Variat hæc quód altera ſit procumbens & minor: altera erecta & maior: flores alterius magis cærulei: & illarum altera radicibus non perforatis, ita vt tres huius differentias conſtituere liceat. Subiungit huic Matthiolus duas adhuc ſpecies: maiorem & minorem, illam pingit, hãc v. deſcribit, vtraque eodem tempore reperitur, maior quidem in humidis pratis, at minor in ericetis & montoſis locis. IV. Gentiana paluſtris, C.B. Gentiana minima, Matth. Caſt. quoad deſcriptionem, non iconem. Calathiana viola in pratis vdis, Dod.gal. Calathiana viola autumnalis prima, Geſ. hor. Viola Calathiana ſecunda, Thal. Cruciata ſiue Gentiana minima Lugd. Campanula pratenſis eidem. Gentiana anguſtifolia vel quarta, Cluſ.hiſt. Pann. Pneumonanthe humentibus ericetis proueniens, Lob. Pneumonanthe, Taber. Hæc variat colore floris cæruleo, violaceo, purpureo. V. Gentiana anguſtifolia autumnalis, C.B. Gentiana minor, Matt. quoad deſcriptionem. Pneumonanthe, Cord. in hiſt. quoad deſcriptionẽ, Lob. Pulmonis floſculi, Geſ.hort. Calathiana viola autumnalis minor, Geſ. hort. Calathiana viola, Dod. in 8. Lug. Viola Calathiana ſiue autumnalis, Thal. Campanula autumnalis, Dodonæo folio. Gentiana anguſtifolia ſecunda, Cluſ.hiſt. Pann. Flore eſt cæruleo dilutiore: eſt & nigro, rarius albo.

Ἀριϛολόχια. ARISTOLOCHIA. CAP. IV.

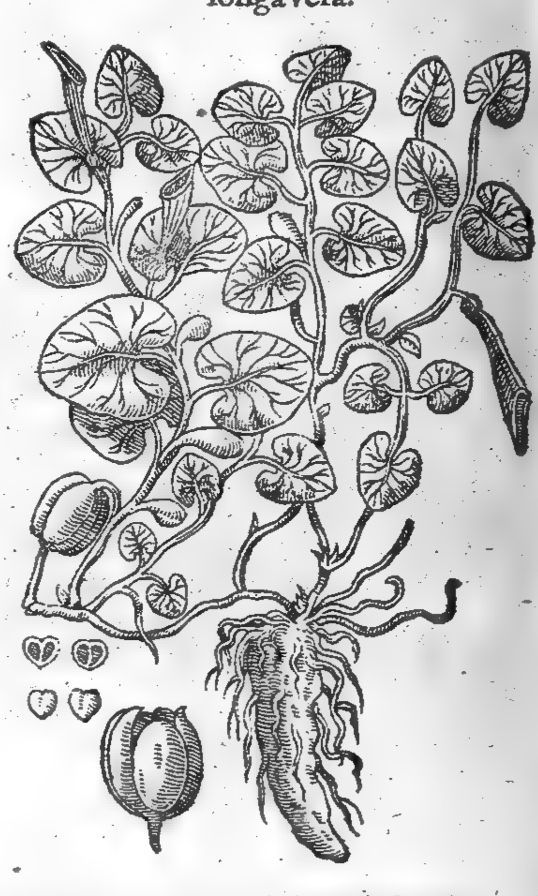
ARiſtolochia nomen ex eo ſibi adoptauit, quòd exiſtimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina vocatur, folijs hederaceis, præſtanti odore cum acrimonia, mollibus, ſubrotundis, multis ab vna radice germinibus, prælongisq; palmitibus: floribus candidis, pilei ſimilitudine, in quibus quod rubrum eſt, grauiter olet. Longa maſcula appellatur, nonnullis dactylitis: longiora quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marceſcens in pyri ſimilitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ verò digiti craſsitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem. a Ambæ colore intus buxeo, guſtu amaro, & graui. Eſt etiamnũ tertia longa, quæ Clematitis vocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs ſubrotundis, minori ſemperuiuo ſimilibus: flores rutæ: radices b longiores, tenues, craſſo cortice, odoratoq; veſtitas, priuatim vnguentorum ſpiſſamentis conuenientes. Rotunda cæteris venenis reſiſtit. Longa verò aduerſus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere, & myrrha menſes, partus, & omnia vuluarum onera eijcit: eadem efficit ſubdita in peſſo. Rotunda ad eadem pollet: inſuper ſingultibus, ſuſpirijs, horroribus, lieni, conuulſis, laterum doloribus, pota cum aqua, ſingulariter auxiliatur. Aculeos & ſpicula extrahit: oſsium ſquamas illitu adimit: vlcera putrida exeſt, & ſordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit. Clematitis ad eadem pollere creditur: viribus tamen inferior eſt.

a Cat. & Meũ ἀμφότερα δὲ τὰ πολλὰ πυξοειδῆ ἔνδοθεν. i. Ambæ autẽ plerunq; buxeo intus ſunt colore. b Orib. μακρότατας. i. longiſsimas.

I. ARISTOLOCHIA LONGA.

II. *ARISTOLOCHIA longa vera.*

Ariſtolochiæ conſid.

ARiſtolochiæ, quam officinæ Ariſtologiam vocant, tria ſtatuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ verò omnibus ferè rei herbariæ ſtudioſis notiſsimæ. Quæ rotunda vocatur, etſi non vbiq; in Italia proueniat, tamẽ in Apulia mõte Gargano & agro Goritienſi plurima, pulcherrimaq; naſcitur præſtãti odore.

Longa

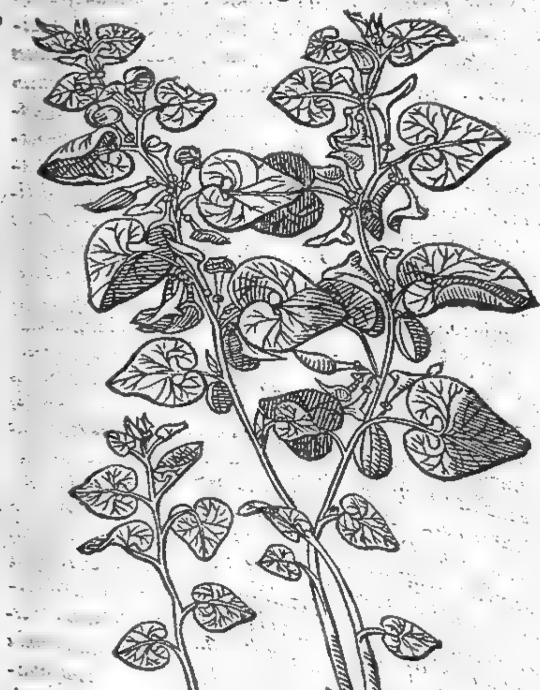
Longa verò prouenit in Italia: sed tantum in Apulia & Calabria. Vtraque flores edit in totò ferè caule, oblongos, & ex paruo capitulo in auriculæ modum desinentes, graueolentes, subluteo colore, & internè quadantenus ex atro purpurascentes, è quibus oriuntur fructus, qui in longa pyri imaginem referunt, suntq; iuglandibus longè maiores: in rotunda verò rotundiores, pauloq; minores spectatur. Qua in re nō potui non maximè Pliniū admirari, quòd lib. 25. c.8. vtrāq; ferre baccu las paruas velati cappares tradiderit, nisi quis illud dixerit quòd Plinio cōtigerit Aristolochiæ vtriusq; fructus vidisse, priusquā ad summū adoleuissent. Sed certè is eodē in loco excusari, meo iudicio, nō potest, quin manifestè hallucinatus, & Græci sermonis non admodum peritus deprehendatur, cùm Aristolochiæ nomen dedisse grauidas tradat. Quandoquidem non ab vtero gerentibus mulieribus, sed à puerperis Aristolochia (vt Dioscorides scribit) id nominis sibi comparauit. Cuius rei non modò indicium præbet nomen ipsum ἀριστολοχία, quod nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (vt Plinius inquit) grauidis: sed etiam ipsius facultas, quæ ad remorantes à partu secundas, mensesq; ciendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit hæc prægnantibus proculdubio exitiale potius, quàm salubre medicamentum, cùm ea sanè omnia, quæ secundas, & menses educunt, fœtum etiam trahant, & quandoque interficiant, præsertim cùm fuerint amara Aristolochiæ modo. Nec minus præterea Leonicenum virum alioqui nostræ ætatis doctissimum, satis admirari possum, quòd dum nimio fortasse aliorum errata corrigendi studio, vel auiditate ductus, de cyclamino, & Aristolochijs Plinium accusat, in eandem, in qua Plinius foueam ciciderit, asserens cum Plinio Aristolochiam à prægnantibus sibi nomen adinuenisse. Quod ne sine auctore pronunciasse videretur, Dioscoridem quidem adducit, sed eius historiam, quantum equidem sentio, corrumpit, ac peruertit. Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem commentaria edidere, qui sibi certò persuadent, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quæ officinis omnibus passim longa cognominatur: argumento, quòd hæc radices proferat admodum longas: & sarmentorum modo prætenues. Quin & vt suam tueantur, ac magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino deprauatum esse contendunt: & vbi vulgata lectio habet, κλωνία ἔχουσα λεπτὰ, φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζώῳ μικρῷ ἐοικόσι, hoc est ad verbum, ramulos habens tenues, folijs subrotundis, semperviuo paruo similibus: non ἀειζώου μικροῦ, sed ἀσάρου μικροῦ, quòd asaro paruo similia sint folia, legendum esse censent. Horum sanè sententiam nunquam probare potui, neque probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum auctoritatibus adductus: quandoquidem Oribasij lectio aliter non habet, quàm communis hæc Dioscoridis, nec aliter legunt Serapio, & Auicenna. Id quod manifestè ostendit, hoc in loco Dioscoridi nullam subesse mendam. Adde, quòd cùm vnum tantum Dioscoridi sit asarum, nec minoris asari is vsquam, quod legatur, meminerit, absurdum sanè videretur, quòd minori asaro Aristolochiam clematitim comparasset. Accedit & alia ratio, quòd cùm vulgaris Aristolochia longa rutæ flores non edat, & folia Asari longè maiora, clematitis esse non potest. Præterea si Dioscoridis lectionem accuratius perpendamus, nil aliud esse videtur longa officinarum, quàm longa Dioscoridis: aut fortasse eius species, cuius nulla, quod extet, ab antiquis facta sit mentio. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraq; quàm rotunda: ramulos dodrantales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis non scribit Dioscorides: nec folia longa, lataq; vulgaris habet Aristolochia, sed subrotunda: & minori semperuiuo similia. At si contra dixerit quispiam, longam vulgarem Dioscoridis longam non esse, quoniam flos illi purpureus non sit, sed melinus, & radix non palmaris, nec digiti crassitudine, sed longior admodum, & longè tenuior. Huic facilè responderi poterit, id locorum regionumq; varietate euenire posse, & quòd natura cum florum coloribus in quamplurimis ludat: quòdq; vidimus etiam nos Aristolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (vt in theriacis scribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari crassitudine: cui folia erant, quæ à nostrate longa nullo discrimine differebant. At hæc Clematidis radix Dioscoridi, & Plinio crasso contegitur

Plinij & Leoniceni lapsus.

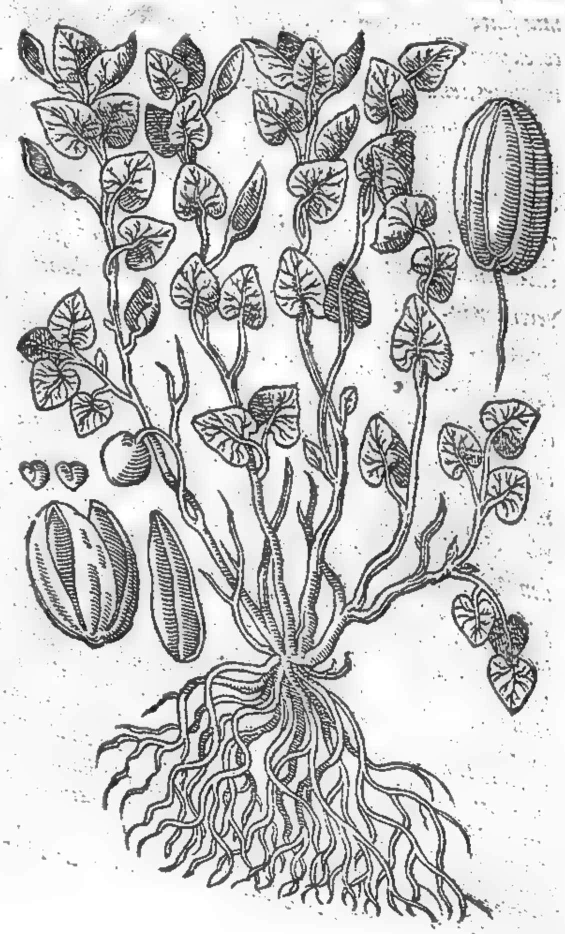
Leonicenus arguitur circa nomen Aristol.

Opinio quorundā reprobata.

III. ARISTOLOCHIA longa.

IV. ARISTO. PISTOlochia.

cortice: quod tamen in longa officinarum, nostrateq́; non visitur, cùm tenui cortice perpetuò vestiatur, odore potius graui quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, vt crederem, Aristolochiam longam, cuius hic effigiem appinximus, esse clematitim. Sed potius eo deductus sum, vt suspicarer hanc fortasse esse Pistolochiam sic Plinio vocatam, quòd & ipsa puerperiis commendetur. Nam præterquàm quòd hæc illi quarto Aristolochiæ generi assignetur, tenuior est, quam clematitis, densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Illud mihi suspicionem auxit, quòd viderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & crassitudine digitali constabat: sed in omnibus alijs partibus alteri adeò persimilis, vt nullam inter eas intercedere differentiam compererim. Sunt præterea recentiorum quidam rei herbariæ & studiosi, & periti, quibus persuasum est, non tamen sine aliqua ratione, quòd Aristolochia longæ præter clematitim duo habeantur genera: quarum altera sit radice (vt Dioscorides inquit) digiti crassitudine, & dodrantis longitudine: altera verò tenui ac longiore, quæ (vt aiunt) ab Andromacho & Gal. lib. 1. de antidotis ἀριστολοχία λεπτή, hoc est Aristolochia tenuis appellatur: quin & hanc affirmant eam longam esse, cuius hic imaginem exhibuimus, cuiusq́; passim est vsus. Quo fit, vt pro certo existiment hanc esse eam Aristolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andromachi iunioris, & Damocratis testimonio innixi, quòd ij in theriaces compositione huiusce tenuis tantùm meminerint. Id quod (vt dicunt) præ se ferre videtur, alterum etiamnum ipsius Aristolochiæ longæ genus esse præter clematitim, radice constans tenuiore ac longiore. Hoc autem comprobatum fuisse putant à Galeno lib. ante citato, vbi docens quomodo nonnulla, quæ ab Andromacho seniori obscurè tradita sunt, explicari debeant, ita scribit: Si quid adhuc aliud superest, quod minus dilucidè sit ab Andromacho seniori elegiacis versibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab eius folio soluta oratione descriptam. Quod enim ille Cecropium mel obscurius appellat, id Atticum apertè nominat. Cētaurium ille nulla adhibita distinctione in carmine pronunciat, hic verò in prosa tenue apponit, eò quòd aliud quoq; centaurium extet crassum appellatum. Idem & in aristolochia fecit, cùm præter tenuem aristolochiam, alia quoq; reperiatur, quæ crassam radicem habeat, & rursus tertia, quæ rotundam: hactenus Galenus. Quibus nimirum verbis illi credunt suam satis firmasse sententiam. Sed ego quidem aliter sentio, vt qui putem, Aristolochiam tenuem non aliud Andromacho & Galeno fuisse, quàm clematitim cognominatam. Etenim vt omittam, quòd Dioscorides & Galenus non plura, quantum inuenerim, quàm tria Aristolochiæ genera commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim: clematitis priuatim à Dioscoride Aristolochiæ longæ subscribitur, & quodammodo eius species constituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longioribus. Vt hinc facilè nobis liceat conijcere, Andromachum & Galenum non aliud supradicto loco per tenuem Aristolochiam intellexisse, quàm clematitim. Adde quòd si ad omnium qualitates, & facultates spectes, sanè clematitis dignior est, quæ in theriacam recipiatur. Hæc enim radicem habet, Dioscoride teste, cortice odorato vestitam, vnguentorum spissamentis conuenientem. Plinius deinde lib. 25. cap. 8. clematitim cæteris prætulit ijs verbis: Tertium longissimæ tenuitatis, vitis nouellæ, cui sit præcipua vis, quæ clematitis vocatur, ab alijs Cretica. Et paulò pòst idem ait: Odor omnium medicatus, sed oblonga radice tenuiorię gratior: hæc ille. Quibus vtiq; adstipulari videtur etiam Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi de Aristolochiarum viribus disseruit, vt infra patebit in earum commentatione. Quare non est, meo quidem iudicio, asserendum, quod Aristolochia λεπτή Andromacho & Galeno sit aliquod quartum Aristolochiæ genus ita vocatum: quandoquidem λεπτή hic nullum facit per se genus: neq; solùm tenuem indicat, sed etiam minorem: atq; certè in longarum genere huiusmodi est clematitis. Cæterùm si Aristolochia Græcis λεπτή nominata, esset aliud genus per se, necessariò statuendum foret esse tertium quoque centaurij genus præter magnum & minus, quod peculiariter Græcis λεπτὸν vocatur. Sed hoc dupliciter falsum esse conuincitur. Primò quòd apud Dioscoridem, Galenum, aliosq; antiquiores, qui de plantarum historia ac viribus scripserunt, nusquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurij genera scripta reperiantur, scilicet maius & minus. Secundò quòd constet, Plinio lib. 25. cap. 6. centaurium cognomine leptum nullum per se genus esse, sed ea appellatione illud tantùm centaurium describi, quod à Dioscoride & Galeno minus appellatur: quinetiam idem de huius cētaurij viribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori redididerunt. Sed quid tot verbis opus erat, quibus nostram tueremur, & aliorum refelleremus sententiam? cùm huic difficultati satis ferè facere possint verba ipsius Dioscoridis, quib. Aristolochiæ clematitidis radices expressit in hunc modum: ῥίζας μακροτέρας (μακροτάτας, quod est, longissimas legit Oribasius) λεπτάς. id est, radices longiores, tenues. Vt vel ex his intelligi possit, haud absurdum esse, quòd aliquis Aristolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho seniori, & iuniori vocatam fuisse existimamus. Ex his itaq; omnibus colligendum esse arbritror, quòd Aristolochia tenuis dicta ab Andromacho, non sit genus distinctum ab alijs, sed eadem cum clematitide & q̃ sub Aristolochiæ tenuis nomine clematitim intellexerint Androma. & Gal. Erit igitur, mea quidē sentētia, Aristolochia clematitis, vtpote tenuior, odoratior, & præstātior, in theriacæ compos. addēda: non autē illa lōga, quā hic depictā dedimus. Quæ tamē à nobis, fortè rectius, Plinij Pistolochia cēsetur, vt supra dictū est: aut certè aliud Aristolochiæ genus veteribus incognitum. Veruntamen Fuchs. suis de plan. hist. commentarijs, aliam plantam Pistolochiā putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Pistolochia prorsus abhorret. Est enim Pistolochia Fuchsio mollis in vniuersum planta, quæ vere primo vnà cum Chelidonio exoritur, & Maio, vel ad summum Iunio contabescit. Crescit hæc tenellis, subalbidisq́; folijs, coriandro, vel ranunculo primi generis proximis: radice tuberosa, inferiori parte sessili, superiori verò monticuli instar elata, intus vbiq; concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore Aristolochiæ, & gustu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd vera Aristolochia rotunda sint destituti, eius vicem infeliciter explet. Non tamen ob id censendum est hãc esse Pistolochiam, quæ à Plinio describitur. Siquidē hæc illi tuberosa, & inani radice non cōstat: sed clematitide tenuior est, densis (vt dictum est) radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Sed rectius, veriusq́; quantum equidem sentio, dici posset, hanc plantam esse Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo li. 25. ca. 13. ijs depingitur verbis: Alia est Capnos fruticosa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo: nascitur in hortis, & segetib. De hac etiā Aetium locutum fuisse existimauerim lib. 10. cap. 11. in curatione obstructi iecinoris, vbi chelidonij Capni meminit, eo quòd (vt diximus) vnà cum chelidonio primùm erumpat hirundinum aduentu, vt li. 4. latius disseremus, vbi cōsulto fumariæ historia tractabitur. Porrò q̃ huius plātæ radix Aristolochiæ rotundæ vicē supplere possit, atq; in huius penuria illa vti liceat, adnotatū reliquit Fuch. in li. de cōpon. medic. quē nuper locupletatū edidit, in theriaca diatessarō. Attamē si Gal. sequi volumus, pro Aristolochia rotunda longā substituemus. Aristolochiæ genera memoriæ prodidit Gal. li. 6. simp. med. vbi eorū vires explicauit ijs verbis: Aristolochiæ radix ad medicationes vtilissima est amara & subacris. Sed ex illis omniū subtilissima est rotūda, ad omnia efficacior. Aliarū verò duarū, quæ Clematitis appellatur, fragrātior est. Itaq; ea ad vnguēta vtūtur vnguētarii: sed ad sanationes infirmior. At lōga minus quidē tenuitatis obtinet, quàm rotūda, sed nec ipsa inefficax est: verū abstergēdi, atq; excalfaciēdi potentiā possidet, minus quidē quàm rotūda abstergit, ac digerit, sed nō minus calfacit, imò forsan plus quoq;. Itaq; in quibus vsus est modicæ abstersionis, cōmodior est longa, puta in carniū exulcerationib. & fomētationib. vteri. At in quibus

Pistolochia.

Alia opinio refutata.

Aristolochia triplex Gal.

Aristolochia tenuis est clematitis.

Aristolochia tenuis Galeni quartum genus non est.

Fuch. opinio reiecta in Pistolochia.

Fumaria altera Plinij.

Aristolochiæ vires ex Gal.

cras-

crassum humorem validius extenuare oportet, illic vsus est rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut crassitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & spicula extrahit, & putredines sanat, & sordida vlcera repurgat, ac dentes, gingiuasq; candidas efficit. Auxilio est & asthmaticis, singultientibus, comitialibus, podagricis, si cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulsis, vt si quod aliud medicamentum, idonea est: hactenus Gal. Aristolochiæ vim purgatoriam inesse (quod tamen silentio præterierunt Diosc. & Gal.) author est Mesues, qui ita scribit: Aristolochiæ radix pituitosos per inferna ducit humores, atque etiam, vt nonnulli asserunt, biliosos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat: cuius rei indicium est, quòd asthmaticis maximum adferat iuuamentum. Quæ Græcè ἀριστολοχία: Aristolochia quoque Latinè dicitur: Arabicè, Zaraund, Masmocra, seu Zaraued: Italicè, Aristologia: Germanicè, Osterlucey: Hispanicè, Astronomia: Gallicè, Foterlle, aut de la Sarasine: Bohemicè, Podrazec: Polonicè, Kokornak dl'ugij. Aristolochia longa. Græcis ἀριστολοχία στρογγύλη: Italis, Aristologia longa.

Vires ex Mesue.

Nomina.

Aristolochiam à muliere inuentam scripsisse Arist. Nicandri scholiastes tradit, siquidé partus dolorib. opituletur. Hæc rotunda est, longa, clematitis, & pistolochia. I. Aristolochia rotunda flore ex purpureo nigro. C.B. Aristolochia rotũda, Matt. Dod. gal. (cui & fœmina) & fol. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lob. Cast. Clus. hist. Hisp. Lugd. Aristol. rotunda vera, Trag. Lon. Cam. Aristol. prima, Cæs. Aristol. fœmina siue rotũda, Lugd. Hæc flore est ex purpureo nigro: habetur & altera flore ex albo purpurascente, sed & foliis & fructu à priori differens, cuius plures species inueniri auctor est Anguillara opin. duodecima. II. Aristol. longa vera, C.B. & Cam. Aristol. longa, Matth. quoad descriptionem, non iconẽ. Ges. hor. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Aduer. Lob. Clus. hist. Hisp. Cam. in Matth. Lugd. Aristol. altera radice pollicis crassitudine, Cæs. Huius duas species Clus. hist. Hisp. proposuit. III. Aristol. clematitis prima, C.B. & Clus. hist. Hisp. Aristol. Brũf. Aristol. longa, Trag. Matth. quoad icon. Fuch. Lon. Cast. (cui & mas & dactylites) Lug. offic. Aristol. longa vulgaris vel maior, Cam. in Matth. Aristol. longa altera, quæ clematitis veteribus. Cord. in Diosc. Aristol. clematitis, Dod. gal. Ges. hor. Lob. Tab. Aristol. Sarracenica, Dod. fol. Lugd. Aristol. altera radice tenui, Cæs. Hæc ex radice longiuscula, mediocris crassitudinis, flaua buxei coloris, odorata, amara, serpente & multipliciter sese propagante, caules emittit cubitales & altiores, & nonnunquã rectè assurgentes, circa quos folia ampla, venosa, hederæ aut asari forma, lõgioribus pediculis quã in reliquis speciebus donata: flores sunt oblõgi cõcaui, vna parte prominentes, sublutei, quib. succedunt fructus turbinati pyrorũ instar, qui semina triangularia lata mẽbranis intersepta cõtinent. Passim in Germania, vt in vineis Alsatiæ, Belgio, nec nõ & in Italia & alibi reperitur: in hortos semel translata, vix extirpari potest, cum ex quantulacunq; radiculę parte germen emittat. Insigniter amara & calida nõ minus quàm lõga, cuius succedaneũ absq; errore esse potest: & potentia reliquis similis. Hæc quoq; duplex monente Clus. aliisque. IV. Aristol. pistolochia dicta, C.B. Hæc ex radicibus copiosis tenuibus, iunci plenioris crassitudine, buxei coloris tã in obliquũ quã rectũ sparsis, cauliculos emittit pedales, angulosos, striatos, ramosos, quib. folia lata hederacea nigra, rugosa, & aliquãtulum in ambitu sinuosa, partim nullis, partim breuissimis petiolis annectuntur: flos rotundæ similis, minor tamẽ & nigrior, interdũ ex herbido luteus: fructus succedũt rotũdis similes, ac minores, qui dũ maturuere ea parte qua pediculo adhærent, dehiscunt, quibus semen fuscũ inclusum. Prouenit spõte in Narbonensis Galliæ oliuetis, & petrosis Hispaniç. Excalfacit & siccat, minus tamen cæteris intensè. Plinius cõmendat in conuulsis, cõtusis ex alto præcipitatis, si radix ex aqua bibatur. Semen etiam in pleuriticis cõmendatur. Dicitur Plinio Pistolochia, quã πολύρριζον à numerosis radicis capillamẽtis cognominari li. 25. c. 8. scribit. Pistoloc. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Clus. hist. Hisp. Cam. ad Matth. Lugd. Cast. Aristolochia Polyrrhizon, Aduer. Lob. Aristol. altera quæ plures spargit radices. Cæs.

Γλυκύρριζα. DVLCIS RADIX. CAP. V.

DVlcis radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticosa est, ramis binûm cubitorum altitudine assurgentibus: foliis lentisci, densis, pinguibus, tactuq; gummosis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, asperiore, qui siliquas lentium modo habet a rufas, & paruas: radicibus longis, vt gentianæ, b coloris buxei, subacerbis, & dulcibus: quæ densantur in succum, lycii exemplo. Is in arteriæ scabritia efficax habetur: verùm oportet, vt linguæ subditus eliquescat: c æstuanti stomacho, thoraci, ac iocinori conuenit: sanat vesicæ scabiem, & renum dolores, cum passo potus: idem eliquatus sitim sedat: vulneribus illitus accommodatur: commanducatus stomacho prodest. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiusdem farina pterygiis commodissimè inspargitur.

a Meum πυῤῥὰς μακράς. i. fuluas, lõgas.

b Ca. πυῤῥοειδῆ. i. fuluo colore.

c Meum add. μέσον δὲ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. i. medium autem inter caliditatem.

DVlcis radix quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, vel potius Barbaros secutæ, Liquiritiam vocant, & Hetrusci vulgo Regolitia, planta est paucis non cognita. Sed reuera duûm est generum. Namque altera frugifera est, altera sterilis. Abundat hac Apulia, præsertim Gargano monte, vnde quotannis succus in pastillos condensatus ad nos conuehitur, & radicum quàm plurimum. Visitur etiamnum in viridariis pluribus locis in Italia, non modò ad spectaculum sata: sed & ad medicamentorum vsum. Siquidem radix recenter effossa, sicca longè magis præstat & ori gratior in medicamentis habetur. Cæterùm frugifera, quam hic describit Dioscorides, copiosa in Germania nascitur in Bambergico agro, non longè à Norimberga, ac etiam (vt audio) nonnullis aliis quibusdam locis. Hæc itaq; fructum profert (vt Dioscorides inquit) pilularum platani magnitudine, & quandoque maiorem, asperioremq;, hirsutum, valuulis lentium modo pusillis vbique stipatum ipsisq; hirsutis, & tenuibus obductis aculeis, colore in atrum flauescente. Hãc primùm ad me misit Ioannes Hessus, Medicus Norimbergensis, vir quidem rei plantariæ haud imperitus: nam antea nusquam à me visa est. Sed non possum non valde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. 22. c. 9. sic inquiens: Glycyrrhiza sine dubio inter aculeatas est, foliis echinatis, pinguibus, tactuq; gummosis. Et libro 21. cap. 15. dum catalogo quodam aculeatas commemorat stirpes: Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio, nullum enim folium habet. Quædam spinosa foliata, vt carduus, eryngion, glycyrrhiza, & vrtica. Iis enim omnibus foliis inest aculeata mordacitas: hæc ille. Quo fit, vt sine controuersia dici possit, Plin. Glycyrrhizam minimè nouisse, cùm certè nusquam gentiũ, quod equidem sciam, aculeatis foliis proueniat, sed (vt Diosc. scribit) lentisci æmulis, densis, pinguibus, tactuq; gummosis. Cuius erroris causa illud facile esse potuit, quòd sui potius Græci codicis fidem secutus fuerit, quàm rei veritatẽ, in quo fortasse facili, lubricoq; librariorũ non aduertentiũ lapsu ἐχίνοις pro σχίνοις scriptum legebatur, vel quòd Græcæ linguæ non exactè peritus vocabulorũ, vocumq; similitudine deceptus (vt alibi quandoq; demonstrauimus) Plinius in hoc

Dulcis radicis consid.

Plinii lapsus aculeatam dicentis Glycyrrhizam.

I. GLYCYRRHIZA.

II. GLYCYRRHIZA ALTERA.

in hoc errauerit. Nam huiuscemodi opinio adeò firmiter veritati cohæret, vt facilè ij quoq; deprehendi poßint à veritate desciscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinis fuisse præditam, sed mangonio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cùm ea etiam, quæ hoc æuo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur.

Scythica Theoph.

Dulcis hæc radix à Theoph. lib. 11. c. 13. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absq; alio aliment. præsidio decem; duodecimáq; dies degant. Nam (vt idem testatur) circa Mæotim paludem plurima nascitur.

Glycyrrhizæ vires Matth.

Abstergit, mundat, leuigat, mulcetq; dulcis radix humorum acrimoniam: quare ardoribus vrinæ mirificè auxiliatur. Mansa radix, & præsertim quæ recenter fuerit effossa, non solùm sitim, sed etiam famem sedat, seruatq; vires diebus pluribus, idem facit concretus succus, in ore retentus, quousq; eliquescat. Pectus & pulmones iuuat, ideoq; datur vtiliter suspiriosis, phthisicis, tußientibus, & pleuriticis.

Glycyrrhizæ vires ex Gal.

Glycyrrhizæ meminit Gal. lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Huius fruticis radicum succus in primis vtilis est, similiter vt eius radices dulcis, cum leui quadā adstrictione. Proinde asperitates lenire potest, nec modò in arteria, verùm etiam vesica scabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit sanè natura eius familiaris nostræ temperaturæ: nam tale monstratum est esse id quod dulce est. Sed cùm adstrictio quædam adiuncta sit, vniuersum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adstrictione est, tepidæ potißimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad symmetrum, siue temperatum. Porrò quoniam temperie quoq; humidum est, quod modicè dulce est, iure sanè etiam sitim extinguens medicamentum est, nimirum modicè humidum simul & humana natura frigidius. Refert Diosc. radicem siccam ad leuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum esse remedium.

Nomina.

Γλυκύῤῥιζα sic Græcis dicta, Latinis Glycyrrhiza, & Dulcis radix appellatur: Arabibus, Sus: Italis, Regolitia: Germanis, Leckritz, siue Sueßholtz: Hispanis, Regaliza: Gallis, Reclisse, seu Reygalisse: Bohemis, Lekorice: Polonis, Lachrijcya.

Glycyrrhiza duplex habetur & quidem vtraq; fructifera, altera quidem fructu aspero, ex plurimis siliquis cõglobatis, vt auctor est Diosc. quæ Italica est: altera siliquosa quæ vulgatior est. I. Glycyrrhiza siliquis echinatis, C.B. Dulcis radix, Matth. in cõpen. Glycyrrhiza, Matth. in magnis figuris. Lac. Cęs. Glycyrrhiza cum fructu, Matth. edit. penul. Glycyrrhiza vera Diosc. Dod. gal. & fol. Glycyrrhiza Italica, Ges. hor. Glycyrrhiza echinata Diosc. Lob. Lug. (qui duas habet figuras, alterā subrotundis, alterā oblongis foliis) Tab. II. Glycyrrhiza siliquosa, C.B. & Lob. Liquiricia, Brunf. Dulcis radix, Trag. Ges. hor. Glycyrrhiza, Brunf. in 4. Fuch. Cordo in Diosc. & hist. Ges. hor. Lon. Glycyrrhiza Germanica, Dod. gal. Glycyrrhiza vulgaris, Dod. fol. Cam. in Matth. Glycyrrhiza lęuis, Lac. Glycyrrhiza altera, Matth. edit. pen. Glycyrrhiza nõ echinata, Lugd. Glycyrrhiza nostras, Cam. cuius cum non detur à Matth. descriptio, talis esto: Hæc suffruticem æmulatur, & ex radicibus sarmentosis prælõgis, tenuibus, foris nigricantibus intus buxei coloris, sub terra latè per trāsuersum, & obliquū repētibus, dulci succo præditis, virgæ exsurgunt bicubitales & altiores, lignosæ, teneriores tamen quā in præcedenti, rotundæ, striatæ, circa quas folia oblõga alata, ex multis sibi inuicē oppositis collecta, glutinosa, maiora & virentia quā in priore: flores in summitate velut in spicā, vt in Vicia, digesti, exigui, purpurascentes: quibus succedunt siliquæ nõ in orbiculū collectæ, nec asperæ aut hirsutæ, sed singulæ singulis pediculis adhærentes, aliquanto spacio à se inuicē distantes, læues, & Lentiū siliquis similes, quibus semina parua inclusa. Hæc cū rarius floreat, idcircò sterilis quibusdā, sed malè censetur. Copiosa hæc in agro Bampergensi, in hortis etiam Germaniæ & Belgii colitur. Tēperatè calida & humida est, magis tamen recens, quàm arida humectat: cortex cū amarus sit, idcircò abraditur. Quæ Diosc. & Gal. suæ tribuunt, hęc etiam pręstat & efficacius. Ad omnes thoracis morbos vtilis est, leniendo, maturando, expectorando in vniuersum omnibus malis ab acribus, salsis, & mordacibus humoribus enatis, occurrit.

Κενταύρειον μέγα. CENTAVRIVM MAGNVM. CAP. VI.

CEntaurium magnum folia habet iuglandis, oblonga, viridi brassicarum colore, serrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binûm, aut ternûm cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: semẽ cnico simile, ceu laneis quibusdam innolutum. Radix crassa, grauis, solida, tripedalis, succo prægnans, cum adstrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubescens. a Amat solum pingue, & apricum, ac syluas, & colles. Copiosissima est in Lycia, & Peloponneso, in Arcadia, Helide, & Messenia, pluribusq; locis circa Pholoen, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulsis, pleuriticis, spirandi difficultati, veteri tussi: sanguinem expuentibus, drachmis duabus trita datur, si febris sit, in aqua, cæteris in vino: item ad tormina, & vuluæ dolores. Ramenta eius in collyrii formam vuluæ subdita, menses, atque partus extrahunt. Succus eadem præstat. Vulneribus prodest: nam recens tusa, aut arida ante madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coalescunt, si tusa simul decoquatur. In Lycia succum exprimunt, quo pro lycio vtuntur.

a Addit Cat. ὁμοίως ὁ χυλὸς ἐρυθρός. i. similiter autem & succus rubẽs. Et idem habet Meum.

CENTAVRIVM MAGNVM.

CEntaurium magnum (vt in Rhapontico superius diximus) nil aliud, mea quidem sententia est, quàm illa insignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum esse credidit: quamq; etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis superioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus vera cognoscere simpl. med. Cæterùm contendat licet Musa Ferrariensis medicus clarissimus, radicem, qua Rhapontici loco plerunq; officinæ vtuntur, Centaurij magni radicẽ non esse, is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifestè deprehenditur, cùm ea radix, quæ vulgaribus Rhapontici vicem explet, omnibus sanè notis Centaurium magnum repræsentet. Quippe quòd crassa sit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo succo prægnãs qui gustui non modò quadantenus sit acris, sed etiam cum aliqua adstrictione dulcis, quinetiam (vt nos quoque obseruauimus) striata, & funiculi modo contorta. Adde quòd & folia, caulis, capitula, flores, & semina illi prorsus sint eadem, quibus constare Centaurium magnum Diosc. & Gal. memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclarissimo Apuliæ monte numerosa nascitur: quin & in aliis Italiæ locis, nempe in Veronensi agro, Baldo monte, quem Benaci alluit vnda, sed infirma radice, si ad Apulam compares. Non desunt præterea hac tempestate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibusdam seplasiariis persuadere conẽtur, eam plantam esse Centaurium magnum, quæ in aquosis prouenit, caule quadrato, bicubitali: foliis salicis modo longis: flore rubenti, spicato, quam quidam pro Lysimachia accipiũt. Neque alio, quod sciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore sit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum isti hallucinẽtur, quantaq; in erroris caligine versentur, ij quidem iudicẽt, qui in stirpium historia multum studij, & temporis consumpserunt. Porrò vtriusque Centaurij vno tantùm capite mentionem facit Mesues: sed adeò alterum cum altero miscet, ac confundit, vt mirandum non sit, si à nonnullis ætatis nostræ diligentissimis rei herbariæ inquisitoribus acriter fuerit accusatus, etsi nouus quidam Mesuis ipsius commentator friuolis satis argumentis, horum doctissimorum virorum censuris refragari nitatur, in tam aperto illius errore. Quin etiam Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum vtrisq; Serapio. Siquidem is scripsit ex auctoritate Aben Mesuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam simul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari: quæ tamen facultates Centaurij maioris non sunt, sed minoris, vt sequenti capite explicabimus. Cæterum neque Plinius ab errore vindicari potest, qui tametsi in Centaurij magni historia lib. 25. cap. 6. in omnibus ferè Dioscoridi subscribat, in facultatibus tamen errasse videtur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cùm amaritudo non in maiori, sed in minori tantùm deprehendatur. Datur Centaurij magni radix vtiliter Hydropicis, Ictericis, & Iocinorosis, tum vino macerata, tum in puluerem pota. Radicis recentis succus vnciæ pondere haustus, ac etiam vulneri illitus, auxiliatur à serpente demorsis. Centaurij magni meminit Galenus libro 7. simpl. medic. de eius viribus ijs disserens verbis: Centaurij magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in vsu contrarios effectus demonstrat. Gustu itaque acris simul adstringensq; apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera ostentat, menses prouocans, & fœtum mortuum euellens, vinumque corrumpens, atque eijciens. Adstrictio verò, opera crassæ, terrenæque frigiditatis, cùm vulnera glutinet, & sanguinem reiicientibus prosit. Exhibentur autem eius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri verò liberis cum vino. Porrò secundum omnium simul qualitatum actionem, ruptis, conuulsis, dyspnœæ, siue spirandi difficultati, tum inueterata tussi conuenit. Nec enim in talibus euacuare solum quod præter naturam est, oportet, sed partem quoque euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaque accommoda est acrimonia, vtique cùm non sola fit, ac pura, sed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorsum amaritudini: siquidem vehementiam tunc, atq; violentiam, mista illi temperata quadam substantia, cuiusmodi est dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata sunt, roboranda, contrahendaq; adstrictione est opus. Eadem quæ radix, & succus ipsius efficit: vtun-

Centaurii magni cõsid.

Brasauoli lapsus Rhapõticum offici. Centaurium magnum esse negantis.

Quorundam hallucinatio Lysimachiã Centaurium magnum statuentium.

Arabum lapsus dum vtrumq; Centaurium confundunt.

Plinii error.

Cẽtaurii magni vires Matth.

Centaurii magni vires ex Gal.

Nomina.

cit: vtunturq́, eo medicamento quidam vice lycij. Græci κενταύρειον μέγα id vocant, quod Latini Centaurium magnum: Mauritani, Chanturion kibir, Sacurion habre, seu Canthurium: Itali, Centaurea maggiore: Germani, non sine errore, Reupontick: vt etiam Hispani, Ruipontico: & Galli, Rhepontico.

Centaurium duplex est: maius & minus: Maius, de quo nunc, triplex, vel est folio in plures partes diuiso rigidoq́; flore ex cæruleo purpurascente: vel laciniato nec rigido, luteoq́; flore: vel denique folio non dissecto, floreq́; cæruleo. I. Cẽtaurium maius folio in plures partes diuiso, quod communiter officinis est Rhaponticum, C.B. Rhapontica quæ hodie, Centaurea maior censetur, Trag. Cent. magnum, Matth. Dod. gal. & fol. Cast. Cent. maius Cor. in Diosc. & hist. Lac. Lon. Lob. Lug. Tab. Cam. cui & Rhapõticum vulgare. Centaurium vulgare maius, Clus. hist. Hisp. Cent. maius alterum, Ges. hor. Cent. maior, Cæsalp.

Κενταύρειον μικρόν. CENTAVRIVM MINVS. CAP. VII.

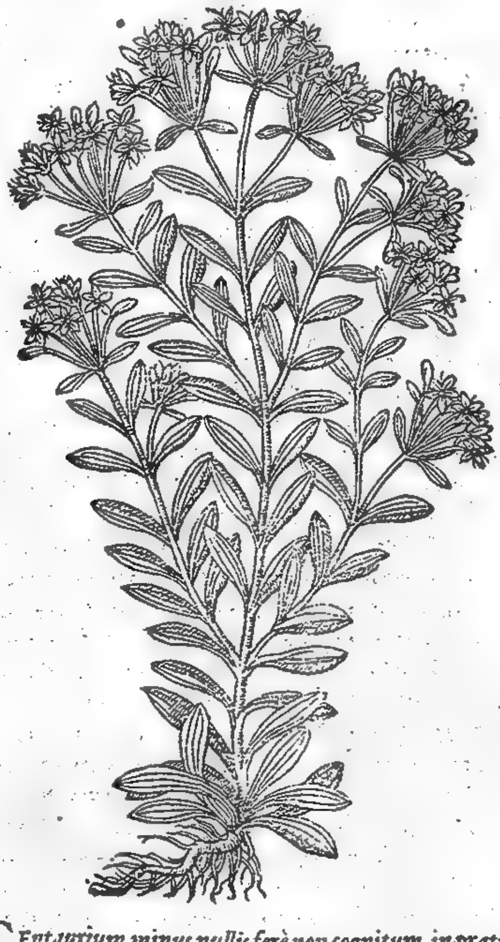
Conclusa nõ legit Meum.

a Meũ. & Ca. ἀφεψηθεῖσα δὲ πινομένη i. decocta verò & pota.

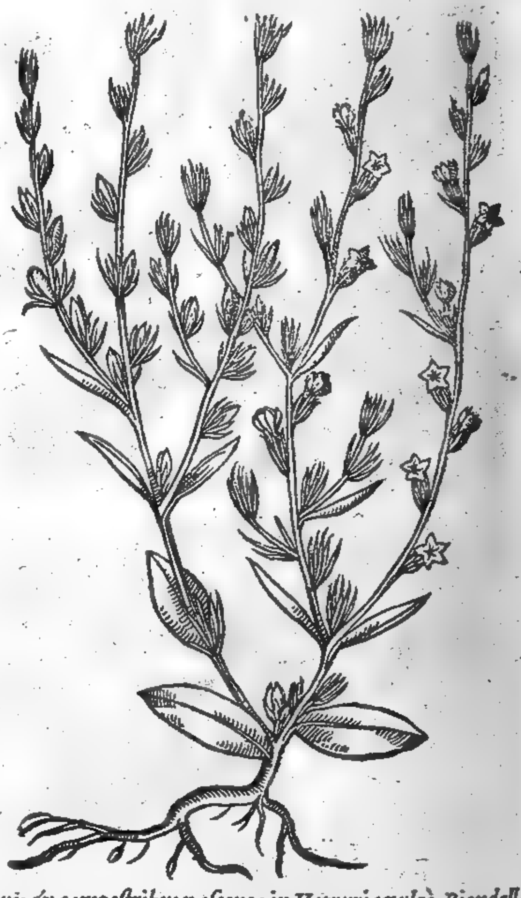
CEntaurium minus, limnesion aliqui vocauere, [quoniam rigua amet loca.] Herba origano, aut hyperico similis, caule anguloso, palmam excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram vergente, foliis rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico simili: radice pusilla, læui, & superuacua, quæ gustanti amaritudinem adfert. Herba recens tusa suo illitu vulnera conglutinat: vetera vlcera purgat, & cicatrice obducit. Bilẽ, crassosq́; humores per aluum exigit, a si decocta deuoretur. Ius decocti ischiadicis conuenientissimè infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm vtilis: siquidem cum melle caliginẽ oculorum expurgat: in vellere appositus, menses, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum vitiis succurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba semine prægnans, & diebus quinq; madefacta, decoquitur, donec supereemineat aquæ: mox vbi refrixit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, vsq; dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eam recentem, grauidamq; contundunt, atq; succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rude assiduè mouentes, inspissant, quòd si quid concretum faucibus vasis adhærescat, deradunt, reliquoq; humori permiscent, noctu diligenter operiunt: namq; ros nocturnus liquores coalescere nõ sinit: Quę autem siccis radicibus aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (vt in gentianæ mentione retulimus) præparantur. Sed quę ex corticibus humidis, aut contusis herbis factitantur, in sole, vti antè dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisq; similibus succus: b [sic ex acerbis vuis melligo elicitur.] Lycium tamen, & absinthium, hypocistis, & consimilia decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

b Cat. nõ habet conclusa. Meum autẽ habet tantũ ὀμφάκη.

I. CENTAVRIVM MINVS.

II. CENTAVRIVM MINVS spicatum.

Centaurii minoris consid.

Fel terræ.

Vires Matth.

Febrifuga.

CEntaurium minus nullis ferè non cognitum, in pratis, pascuis & campestribus nascens: in Hetruria vulgò Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis, dealbandisq́, mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præstat. Quod passim in officinis habetur, verum, & legitimum Centaurium minus esse, omnibus, vt arbitror, exploratius est, quã vt à nobis ostẽdi debeat: quippe quòd nullis in vniuersum notis Centaurij minoris historia refragetur. Amara admodũ est, nõ radice solum, sed etiã tota sui ipsius plãta, adeò vt quidã Fel terræ eã appellauerint. Gal. ob ingentes, mirasq́, eius facultates, de ipsius viribus integrũ librũ conscripsit, Papiæq́, dicauit. Detrahit hoc bilẽ, & pituitam, qua sanè facultate Centauriũ maius planè carere deprehenditur. Datur foliorũ & florũ eius decoctum vtiliter potãdum tertianariis, quòd bilem per inferna deijciat, quo factum est, vt quidam hanc febrifugam vocauerint. Idem, ac pariter succus, iocinoris, ac lienis obstructiones, & duritiees tollit. Alui tineas pellit, ex melle drachmæ pondere potus, tum vmbilico illitus. Herbæ comæque decoctum, Lentigines, varos,

vos, alphos, & ceteras cutis infectiones exterit, infectis particulis adhibitũ. Instillatur succus vermiculosis auribus, quinetiam illinitur contra papulas, & manantia capitis vlcera. Quo fit, vt non parum aberrauerint inter Mauritanos Mesues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris vires cum maiori turpiter confuderint. Gal. præter ea, quæ de Cẽtaurio minori ad Papiam scripsit, eius quoq; meminit lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Cẽtaurij minoris radix prorsus inefficax est. Sed rami eius, & potissimum folia, quæ illi inhærent, & flores, vtilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paululũ habens & adstrictionis, atque ob eiusmodi temperamentum admodum exiccatorium est medicamen, expers mordacitatis. Porrò quòd omnia talia vtiliora sint, suprà commonui, & nunc nihilo secius tamen nos repetere tẽpestiuum est, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnera itaque magna herba ipsius recentis illitu glutinantur: & vetusta, quæq; ægrè ad cicatricem perduci queunt vlcera, cicatrice eodem modo vtẽtibus obducuntur. Arefacta verò glutinatoriis, & desiccatorijs miscetur facultatibus, iis videlicet, quæ sinus, & fistulas sanare sunt natæ, veteresq; duritias emollire, tum vlcerum maligna, quæ cacoethe vocantur, sanare. Miscetur etiam iis, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima sunt, quæ vehementer desiccantia, cum quadam adstrictione nullã habent mordacitatem. Decoctũ herbæ quidam ischiadicis infundunt, ceu biliosa, & crassa ducens: nam & talia purgat: quanquam cùm adeò vehementer operabitur, vt cruenta euacuet, tunc plus proderit. Succus porrò eius, cũ adsimilis sit facultatis, hoc est exsiccatoriæ & abstersoriæ, cætera iam dicta pulchrè efficere potest: & cum melle oculis illinitur, mensesq; & fœtũ appositus euocat. Sunt qui ipsum præbeant & ijs, quibus nerui affecti sunt, vt qui euacuet, & desiccet innoxiè quæ impleta sunt. Quippe cùm iecinoris quoque obstructiones optimè expediat, bonũq; sit lieni indurato remedium, foris impositũ, nec secius, si quis bibere sustineat. Κενταύριον μικρὸν sic Græcè, Latinè verò Centaurium minus dicitur: Arabicè, Chanturion sege, & segir, seu Katarion sages: Ital. Centaurea minore: Germ. Tausent gulden kraut. Fieber kraut/Erdtgall seu Biber kraut: Hisp. Fel de tierra: Gallicè, Centauree, aut Fiel de terre, Centauree poulet: Bohemicè, Zemezluc menssy: Polonicè, Centurzya: Ruthenicè, Nerycynik.

Cẽtaurii minoris vires ex Gal.

Nomina.

Centaurium minus, Theophr. 9. hist. 4. Panax λεπτόφυλλον seu tenuifolium, & Plin. li. 25. c. 6. Cẽtaurium alterũ cognomine λεπτὸν, quod aliqui Libadion vocant, quoniã secũdum fontes nascatur: Gallis Exacon ἀπὸ τ͂ ἀκεῖσθαι à medendo, dicitur. Hoc triplex est, vel vmbellatum, hocq; vel colore puniceo, vel albo: vel spicatũ: vel perfoliatũ luteũ, hocq; vel ramosum vel nõ ramosũ. I. Cent. minus, C.B. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Lac. Cast. Cam. Lug. Tab. Thal. Cent. minus, Lon. Cent. paruum, Lob. Cẽtauria & Centaurea minor, Brũf. Centaurea vulgò & Biondella vulgò, quia ad capillum ruffo colore tingendum mulieres vtuntur, Cæs. Hoc ratione soli variat, vt & Theophr. 4. hist. 5. meminit: si namq; in humidis proueniat, altius excrescit, & quidem aliquando in bicubitalem altitudinẽ: si in aridis, vix duos aut tres transuersos digitos adæquat. Flore est communiter in purpura rubente: aliquando albo, rarius ferrugineo. II. Centaurium minus spicatum album, C.B. Ex radice parua fibrosa, caulis exurgit vnicus, qui mox in duos palmares & sesquipalmares, striatos, hiq; in alios brachiantur: folia parua pediculis carentia, quorum prima lata, subrotunda, superiora angusta, acuminata: flores ab imo sursum per caulẽ sparsi, singuli ex vna vt plurimum caulis parte sibi inuicem succedentes, qui ex calyculis foliosis prodeunt oblõgi, albi, ea forma qua non patentes in figura exprimuntur, siquidem patentes sculptor non rectè expresserit: quibus succedunt siliquæ, vt in vulgari, semen minutũ continentes. In Italiæ montibus Euganeis, & etiam in Gallia Narbonensi circa Monspelium prouenit. III. Centaureum luteum perfoliatũ, C.B. Herba est centaurii minoris magnitudine, quæ ex radice candida & tenui caulem rotundum emittit, rectum,

III. CENTAVRIVM LVTEVM perfoliatum.	*IV. CENTAVRIVM LVTEVM non perfoliatum.*

pedalem

pedalem, geniculatũ, qui mox in alios brachiatur, quem ex singulis nodis cingũt folia, Centaurii minoris latiora, bina semper inter se opposita, & per longa interualla cohærentia, vt caulis per ipsum mediũ transire videatur, colore ex viridi & cæruleo albicãte: quæ verò per terram sparsa sunt, saponariæ foliis æqualia sunt, sed minora & candicantia: ramulorũ summis flores Hyperico similes, quorũ singuli cõmuniter octo foliis cõstant, aliquando pallidè, aliquando intensè lutei & planè aurei, vel crocei insident: quibus vascula rotunda centaureæ vulgaris maiora succedunt, minuta semina nigra cõtinentia. Duplex est, alterũ angustioribus & nõ perfoliatis, alterũ latiorib. multò, & caulẽ ambientib. foliis, in summo tantùm ramosum: sic quod nõ ramosum est à præcedẽti in eo differt, quod in summo fastigio florẽ singularẽ chrysanthemo similẽ sustineat, vt apud Lugd. sub centaureo luteo altero habetur. Prouenit apud nos in pratis humidioribus Michelfeldensibus autumno florens, in ascensu montis ad S. Christianã, sic in collibus circa Tigurum, in agro etiã Bononiensi & Mõspeliensi, in pratis vdis versus Latte & Lupum mõtem obseruauimus: notarunt & alii in Hispania & Anglia. Minus amara, quã vulgaris siet, quare caloris nõnihil possidet & ad vulnera cõmendatur: at efficacius purgationes moliri creditur. Hoc quibusdam censetur Achilleon vera apud Plin. li. 25. c. 5. cuius sub Centaureo floribus citreis pallidis Mesues 2. purgantiũ 10. meminit. Dicitur perfoliata Achillea, Gesf. hor. Centaurium luteum, Aduer. Clus. hist. Hisp. Centaurium florib. luteis siue citreis pallidis Mesuei, Lob. Centauriũ luteum perfoliatum vel diaphyllon, Cam. ad Matth. Centaurium luteũ prius Lug. Achilleos, Cẽtaurea maior vulgo, Cæs. Cent. minus luteo flore perfoliatũ, Tab. cuius figura nõ respõdet, perfoliatum montanum luteum quibusdam. IV. Centaureum luteum nõ perfoliatũ.

Χαμαιλέων λευκός. CHAMÆLEON ALBVS. CAP. VIII.

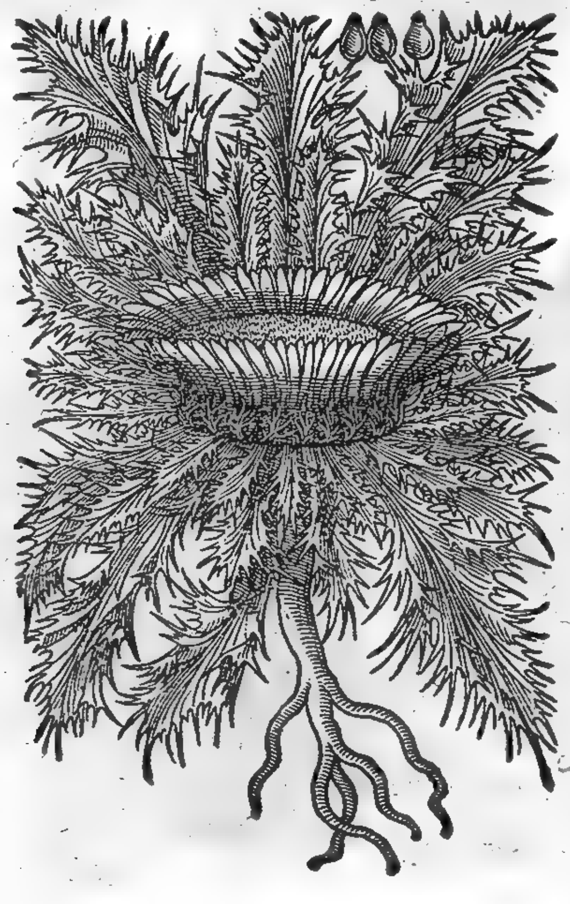
CHamæleon albus, Ixia ideo aliquibus vocatur, quòd quibusdam in locis viscum circa radices eius inueniatur: quo pro mastiche vtũtur mulieres. Folia habet Silybo, aut Scolymo similia, asperiora, acutiora, nigroq; chamæleone validiora. Caulem non promit, verùm ex medio spinas, echini marini, aut cinaræ modo erigit. Flores purpureos, veluti papporum lanugines emittit: semen cnico simile: radicem in lætis collibus crassam, in montosis verò graciliorem, in profundo albam, aliquatenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quę pota acetabuli mẽsura, latas interaneorum tineas pellit: bibitur autem in vino austero cum origani feruefacti succo. Hydropicis commodissimè drachma in vino datur, etenim eos extenuat. Contra difficultatem vrinę decoctum propinatur. Hausta in vino, serpentium venenis resistit: occidit canes, & sues: mures item necat, subacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

Χαμαιλέων μέλας. CHAMÆLEON NIGER. CAP. IX.

a Orib. ὃν ἔνιοι οὐλοφὸν ἢ ἰξίαν ἢ κυνόμαχον, ἢ καὶ μονδὲς ἐκάλεσαν. i. quẽ aliqui vlophon, siue Ixiam, siue cynomachum appellant.

CHamæleon niger a foliis Scolymo similis esset, nisi minora, tenuioraq;, ac rubro distincta videretur. Caulem emittit dodrantalem, crassitudine digitali, subrubrum: & in vmbella flores spinosos, tenues hyacinthi æmulos, versicolores: radice crassa, nigra, densa, interdum exesa, quæ dissecta flauescit, & commanducata mordet: prouenit in campestribus, siccis, & cliuosis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti sutorii exiguo, cedrino oleo, & axungia, scabiem abigit: eadem, cùm sibi sulphur, & bitumen asciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines absterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat: cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice concisa, & in aceto decocta, dẽtes fouentur: eos quoque frangit, si scriptorio stylo feruens admoueatur: vitia cutis in facie vitiliginesq;

I. CHAMAELEON ALBVS.

II. CHAMAELEON NIGER.

cum

cum sulphure emendat, erodentibus medicamentis admiscetur: phagedænas tetraque vlcera illitu sanat. Quare chamæleon vocetur, à varietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hic viridia, b illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnusquam rubra inueniuntur.

b Orib. add. ἢ ὠχρὰ. i. siue fulua.

Chamæleontis vtriusque consideratio.

*Chamæleon albus tam ab Hetruscis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis vulgò Carlina vocatur, quòd credat vulgus (vt facile solet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam sui exercitus pestem ab angelo demonstratam fuisse, tanquam antidotum omnium præstantissimum. Quo argumento freti vulgares quàm plurimi, ad arcendam pestilentiam huiusce plantæ radices miris magnisq́ laudibus commendant, si quotidie drachma deuoretur. Nec quidem ab re: quando enim pota radix (vt Dioscorides & Gal. testantur) latas interaneorum tineas interimat, & serpentium venenis resistat, mirum vtique non fuerit, quòd eadem in pestilentia opem ferre valeat. Falluntur nimirum, qui putant, stirpem illam pernici non absimilem (nostri eam Carciofo vulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli vice Hetruria vtitur, albam esse Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra Chamæleonis albi descriptionem, in longo admodum caule echinatos suos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchsium (pace viri alioqui eruditissimi dixerim) vidisse existimauerim: quòd libro suo de plantarum historia primùm scribat, nullum hunc edere caulem, subinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero satis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouisse videtur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, respondeat. Nascitur niger in Tridentino agro, Ananiensibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis. Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, cùm certò sibi persuadeant, Carlinam (vt eorum vtar distinctione) caulem proferentem, eiusdem esse spinam albam, quam Græci ἄκανθα λευκὴν dicunt, Mauritani verò Bedeguar: itẽ Carlinam alteram caule viduam, esse spinam Arabicã, ab Aphris Suchaa vocatam. Quippe cùm spina alba (vt Diosc. est author) bicubitali sit caule, ipsoq́; albicante, vnde fortasse nomen traxit, & inani, flore verò purpureo nitescat: Carlina verò hæc caule sit dodrante paulò maiore, pleno, non inani: subrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis: nulla ratione dici posse putauerim, Carlinã hanc esse spinam albam, sed potius rufam. Cùm nec similiter monachi vnquam probare possint, Carlinam alterã caule vacantẽ Arabicam esse spinam: quòd nusquã Diosc. scripsisse inuenerim, spinã Arab. caule vacare, sed spinæ albæ potius esse persimilẽ. Ex quo rectè (vt arbitror) cõcludi potest, quòd cùm spina alba procul dubio caulem edat, eũdẽ quoq; Arabica promat. Sũt etiã qui velint, Carlinã caulẽ gerentẽ nihil differre ab altera quæ caulẽ nõ fert, nisi sexu, nempe quòd altera mas, altera verò fœmina fortasse fuerit: negãtq́; omnino has plãtas esse Chamæleones, illamq́; præsertim nigrũ Chamæleonẽ esse nolunt, quæ caulẽ rufum gerit. Hocq́; argumẽto nitũtur, quòd scripserit Gal. lib. 8. simpl. med. Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq́; ob causam in extrinsecis tãtùm venire medicamentis. Sed cùm raphani vice à compluribus copiosè cum acetariis edatur, nullo penitus incommodo, nec esse hanc nigrum Chamæleonem, nec eius speciem probãt. Quibus facilè responderi potest, quòd in Græcia, fortasse in Ponto, aliisq́; conterminis regionibus Chamæleontis nigri radix sit venenosa, & in Italia salubris, exuta ob cæli huius clemẽtiam lethali facultate, quemadmodũ & Persea, quæ tametsi Persis semper fuerit lethifera, Aegyptiis tamen innocua facta est, soli & cæli bonitate. Arum præterea Cyrenis adeò mite est, vt rapi modo in ciborum vsum veniat, cùm tamen in Græcia & Italia adeò acerrimum sit, vt nec coctum, nec crudum edi possit. Quin & scorpiones in aliquibus terrarum orbis partibus ictos interficiunt: in aliquibus verò, vt in Tridentino tractu, nullum ictu venenum relinquunt: quo etiam in loco nigrũ veratrum nulla deiectoria vi pollet. Id quod in Colchico Ephemero quoque videmus, quòd eo pro Hermodactylo innocuè (quanquam temerè) vtantur Medici. Cæterùm illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinam caulem fundentem esse CHAMAELEONEM NIGRVM, quòd hæc planta omnibus in vniuersum notus nigrum Chamæleonẽ referat. Quandoquidẽ foliis constat scolymo minorib. tenuioribusq́; subrubra per mediũ excurrente costa: caule itẽ dodrantali, crassitudine digitali, subrubro, floribus in vmbella spinosis, tenuibus, hyacinthino colore versicoloribus: radice crassa, exterius nigra, densa, & aliquando corrosa, quæ fracta intus flauescit, & commanducata mordet: fateor tamen hanc vmbellam non ferre, (vt Diosco. inquit) sed echinatum capitulum, perinde ac album Chamæleonem. Verùm hoc non me omnino à mea dimouet opinione, quòd Dioscoridem videam in quàmplurimis locis impropriis vti vocabulis. *In qua certè delineatione hæ plantæ ita adamussim conueniunt, vt nemo, nisi sensibus, & ingenio obtusis fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamæleonem nigrum esse non videat, & perspicuè intelligat. Id quod equidem certior ob diligentiorem inquisitionem factus, hoc tempore asserere non dubitaui, licet aliàs aliter senserim. Hacq́; in sententia permanere decreui, donec aliquis rei herbariæ diligẽtissimus æquè & doctissimus indagator, alios à Carlinis Chamæleones ostendat in Italia, qui rectius suis notis Diosco. historiam repræsentent: tunc enim in hoc, vt in aliis quoque, non grauabor mutare sententiam.* Addimus tamen aliam CHAMAELEONIS NIGRI imaginem, quæ mihi à Doctissimo viro Bartholomeo Maranta, Neapoli transmissa est: quæ tametsi vmbellas Hyacinthinis floribus scatentes proferat, cùm tamen folia rubris maculis varia non sint, in caule nulla prorsus rubedo spectetur, mansa Radix acredinis tantillum haud resipiat, exesa non sit, non flauescat, nec caules digitali crassitudine videantur, cur legitimum Chamæl. nigrum hanc plantam esse affirmẽ non habeo. Sed de his diffusius li. 4. nostrarum Epistolarum disseruimus, ad Marantam respondentes. Dixi sententiam meam, quam iis censendam relinquo, qui rei plantariæ maio-

Quorundam error.

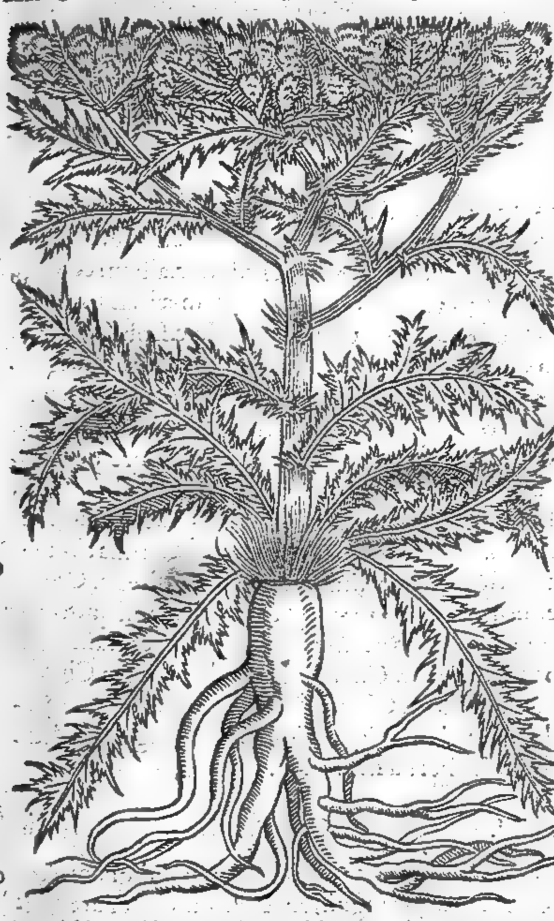
Monachorũ opin. explosa, quæ fuit Carlinam esse Acantaleucẽ.

Quorundam opinio reprobata.

Chamæleonis nigri descriptio.

Chamæleon niger alter.

III. CHAMÆLEON NIGER ALTER.

rem, quàm ego, peritiam habent. Cæterùm hic non respondebo sycophantæ cuiusdam calumniis, in Chamæleonte aduersum me promulgatis, cùm libro 6. id mihi faciendum proposuerim, vbi de Ixia inter venena scribit Dioscorides. Ibi enim huiusce sophistæ, & rei plantariæ pseudoindagatoris malitiam, vecordiam, & apertam temeritatem fusius aperiam. Explodendi sunt Arabicæ factionis scriptores, vt qui non sine detestando errore, Græcorum vocabulorum vicinitate decepti, Chamæleam, quam sua lingua Mezerion appellant, cum Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio disserens libro & tractatu 2. cap. 464. circa finem, suum errorem prodidit iis verbis: Mezerion bibitur cum vino ad morsum vermium venenosorum, & est propriè nigrum, venenum mortiferum. Et quando miscetur cum Sauic, & coniungitur cum aqua & oleo, interficit mures, & canes, & porcos: hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit vires, quas albo Chamæleoni reddidit Dioscorides: deinde quòd nigrum, non vtique album ea præstare crediderit contra Dioscoridis sententiam. Meminit vtriusque Chamæleonis Theophrastus lib. 9. cap. 13. de plantarum historia, vbi sic habet. Chamæleonum, vnus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter se distant, & ipsæ etiam radices specie differunt. Candidi enim candida est, & dulcis, & crassa, & grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cũ consecta orbiculatim modo raphani decoctum est, iunco transfixa in seriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm passa vua comesa acetabuli mensura è vino bibitur austero. Occidit & canes, & sues: canes in farina hordeacea subacta cum aqua, & oleo: sues cum brassica. Et si hominem ægrescentem experiri volueris, an viuere possit, lauandum ea radice triduo iubent. Hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquam existimant. Nascitur æquè omnibus locis folio scolymo simili, verùm ampliori, & terræ proximo: capite magno, acano simili: vnde quidam acanum eum vocarunt. Niger folio constat adsimili, præterquàm quòd minori, leuioriq́. Tota autem herba vmbraculi speciem repræsentat: radice crassa, & nigra extrinsecus, subflaua intrinsecus nititur. Loca gelida, humidaq́ amat. Leprã, & vitiliginẽ abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occidere potest: hactenus Theophrastus. Illud insuper non ignorandum est, viscum scilicet, quod Ixiam appellant, in Chamæleonis albi radice nascens, venenum esse mortiferum, cùm tamen modica tantùm quantitate sumptum somnolentos vigilantes reddat. Quamobrem Cretenses mulieres suarum lucubrationum gratia, ne somnum ineant in opere, ex eo tãtillum, aut modicum à cœna nullo incommodo assumunt. Huius plerisq́ locis meminit Plinius, & de eo nusquam non intellexit, vbi contra sumptum viscum aliquod remedium protulit. Χαμαιλέων λευκὸς *sic Græcè: Latinè verò Chamæleon albus appellatur: Mauritanis, Chemeleon leute, seu Chamalium: Italis, Carlina, & Chameleone bianco: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Carline, siue Chameleon blanc: Bohemis, Pupauua byla. At planta quæ* Χαμαιλέων μέλας *Græcis, Chamæleon niger Latinis vocatur: Arabibus, Chemeleon melamos: Italis, Chameleone nero: Germanis,* Eberwurtz*: Hispanis, Cardo pinto: Gallis, Chardonnette: Bohemis, Pupauua cerna.*

Arabum turpis error dum Chamæleam cum Chamæleonte confundunt.

Chamæleonũ hist. ex Theophrasto.

Nomina.

Chamæleõ à foliorũ varietate dicitur, vt ex Plinio colligere est, qui monet cũ terra colores mutare, hic niger, illic viridis, alibi cyaneus, alibi croceus, atque aliis coloribus videtur. Huius differẽtiæ sunt aliquot ratione magnitudinis, colore floris, itẽ ratione caulis, quo aliæ carent, aliæ habent. Diosc. album & nigrũ; Matth. verò hũc etiam duplicẽ proponit. I. Chamæleon albus acaulis, C.B. Ixia & Chamæl. albus Theophrasti (Vernilaginem Gaza vertit) & Plinij. Chamæleon albus, Matth. Cor. in Dios. Lac. Lob. Cast. Lug. Spina Arabica, Dod. gal. Carlina humilis, Dod. 8. Carlina altera, Dod. fol. Carlina minor, Clus. hist. Pann. Carlina herbariorum, Lob. obs. Carlino vulgi, Cæs. Carlina sessili flore ἄκαυλος, Cam. Cardopatium flore albo caule nullo, Ges. hor. Silybus, vulgò Carlina, Ges. Fracto. Helxine Pliniana, Anguill. Variat hæc quod altera sit flore albo amplo, interdum sine caule, nonnunquam caule pedali: altera minor, flore purpurascente & sine caule. II. Chamæleon albus caule donatus, C.B. Eberwurtz, id est, Apri radix & Cardoparis, Brunf. Chamæl. niger vulgaris, Trag. Chamæl. niger alter, Matth. Lugd. Chamæl. niger, Lac. Chamæl. albus, Fuch. Lob. Chamel. Lon. Leucacantha, Dod. gal. Carlina seu Leucacantha, Dod. fol. Carlina alia caule cubitali, Cam. Cardopatium flore albo caulem habens, Ges. hor. Carlina maior, Clus. hist. Pan. Crocodilium, Lugd. flore est albicante, rarissimè rubente. Hæc non videtur à præcedẽte differre, nisi quod caulem proferat. Hanc ex secunda & tertia Matth. edit. vbi tantùm hæ duæ habentur, in suum restituimus locum, vt cuius figura in quinque postremis edit. vt & suo in Comp. sub Chamæleone nigro altero Chalcographorum iniuria, sit posita. III. Chamæleon niger alter, Matth. Chamæleon niger Dioscoridis Maranthæ, Lob. Cam. Chamæleon niger Cortusi, Dod. fol. Chamæleon niger Dioscoridis, Anguill. & Cast. Chamæleon niger verus Dalechampij, Lugd. Crocodilium, Tabernæmontano.

Κροκοδείλιον. CROCODILIVM. CAP. X.

Crocodilion chamæleontis nigri figuram habet. Nascitur in syluosis, radice lõga, leui, aliquantulum lata, odore, vt nasturtij acuto. Feruefacta in aqua, & a pota radix, sanguinem copiosum per nares pellit: datur lienosis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum inest, duplex vti scutum: quod suapte vi vrinam ciet.

a πλυνομένη. ita Meum. i. lota. at Cat. πινομένη. i. pota.

Svnt qui velint, Carlinam vulgò vocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum esse Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo satisfacere potest. Siquidem (vt præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in vniuersum notis chamæleonem nigrum repræsentat, vt vix vnquam persuaderi possim eam esse Crocodilium: præsertim cùm facto periculo iis sanè viribus careat, quibus Crocodilium præstare scribunt, nempe quòd radicis decoctum potum sanguinem per nares copiosum trahat. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, leuis, aliquantulum lata, & odore, vt nasturtij, acuto. Illi verò Carlinæ generi crassa, nigra, densa, exesaq́: non autem lata, nec leuis, nec nasturtij odorem spirans. Non desunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium existiment. Verùm cùm illud in litoribus maris nascatur, chamæleoni nigro sit absimile, nec sanguinẽ è naribus eliciat: Crocodilium verò proueniat in syluosis, compluribus aliis reclamantibus notis, ijs etiam haudquaquam adstipulari possum. O quàm magni facerent Medici Crocodilium, si in Italia nasceretur, vbi tamen hactenus ipsum videre non licuit, cùm eius radicis decoctum tantæ sit facultate præditum, vt potu tantùm sanguinem copiosum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius lib. 27. cap. 8. non tamen plura tradidit, quàm Dioscorides à quo illa omnia accepisse videtur: quanquam in hoc ab eo dissentit, quòd Crocodilium in sabuletis nasci prodiderit, cùm tamen in syluosis nasci scribat Dioscorides. Huius facultates li. 7. simplicium medicamentorum memoriæ prodidit Gal. sic inquiens. Crocodilij semen acre est, atque odoratum, vrinam, mensesq́ ciens. Itaq; facultatẽ habuerit calidam,

Crocodilij consideratio. Opi. explosa.

Eryngium marinum nõ esse Crocodilium.

Plin. de Crocod.

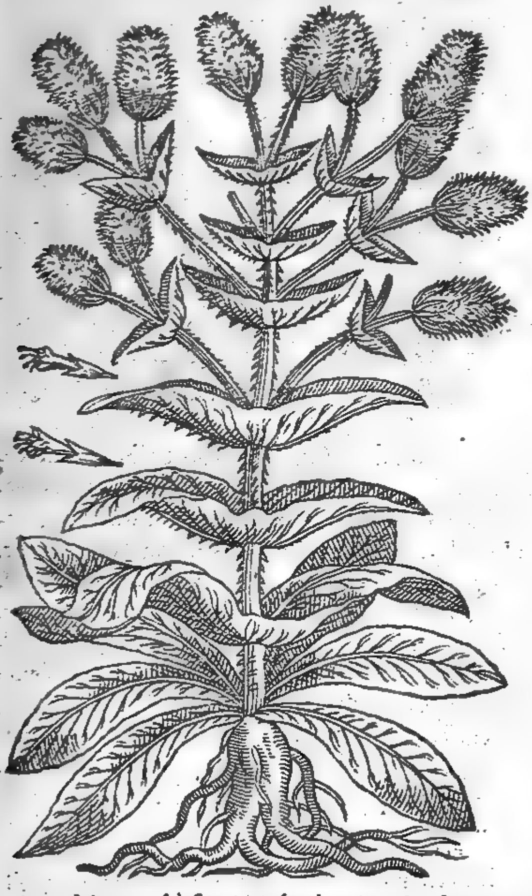
Crocodilij vires ex Gal.

calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis, vt quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris excreationibus valenter conducit, minus quidem quàm semen acris, non tamen minus amara. Trahit verò etiam per nares sanguinem. Quod κροκοδείλιον Græci, Latini quoque Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio.

Nomina.

δίψακος. DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

I. LABRVM VENERIS.

Dipsacus aculeatarum generis est. Caulem habet altum, spinis horridum: foliis lactucæ, spinosis, binis, genicula singula complectentibus, prælongis, ceu quasdam bullas intus & extra aculeatas, in dorsi medio habentibus, concauo alarum sinu, in quo imber, aut ros asseruetur: vnde dipsaci, quasi sitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, singula surculis capitula insunt, oblõga, a echinata spinis: quæ arefacta, candida spectantur, dissectaq; medulla tenus, vermiculos ostendunt. Sanat rimas sedis fistulasque, si tusa, & decocta in vino radix, vsq; dum sit crassitudo ceræ, immittatur. Medicamentum ærea pyxide recondẽdum. Aiunt formicationibus, verrucisq; pensilibus remedio esse. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati, collo aut brachio appensi, produntur quartanis febribus remedio esse.

a Meum ἐοι-κεῖα ἐχίνῳ ὑπομήκης ἀ-κανθώδεις. i. similia erinaceo sublonga spinosa.

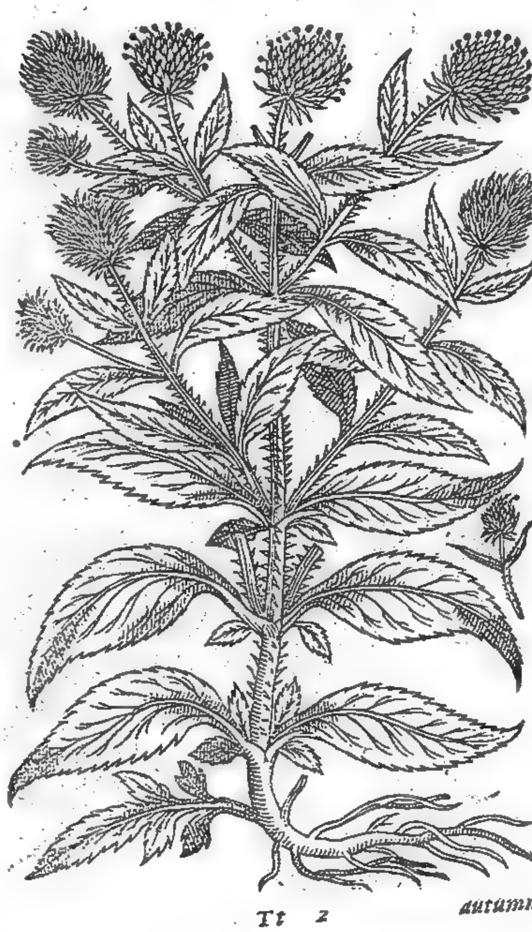
Dipsaci consideratio.

Dipsacus, quem Latini Labrum Veneris vocant, in Italia vulgaris est plãta, iis præcipuè locis, vbi lanificia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannum pectunt, expoliunt, detractisq; floccis concinnant. In Hetruria Dipsacum vulgò appellant Cardo da cardare, Foroiulienses verò Garzo. Seritur is hodie in campis in compluribus Italiæ locis, præsertimq; in agro Bononiensi, singulari à cultoribus adhibita diligentia: quinetiam spontè nascitur nonnullis in regionibus. Sed & syluestris quoque sponte in campestribus, in agrorum, & scrobium aggeribus, in viis iuxta sepes frequentissimus nascitur, nullis prorsus repugnantibus notis quas illi reddidit Dioscorides. Facie à priori parum admodum differt, syluestrius tamen est & spinis lõgè horridius: Echinata capitula setis quoq; compluribus scatent, aculeis non adeò firmis, atq; aduncis, vt in altero genere. Non differt suis omnibus in facultatibus ab altero. Inuenitur

II. LABRVM VENERIS ALTERVM.

III. VIRGA PASTORIS.

autumni tempore (vt experientia quemq́; docere potest) in eius capitulo iam exarefacto, medullitusq́; dissecto vermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio esse produnt, piscatoribus hamo affigendus maximè expetitus: etsi Marcellus Diosc. interpres, & commentator, vermiculum hunc nunquam sibi compertum fuisse scribat. Dipsacus officinis, & herbariorum vulgo Virga Pastoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam ostendunt: quãquam non adeò striato caule, ac spinis horrido cõstet, foliis item infirmioribus sit, & capitibus multò minoribus, vt quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capillis referta, ita vt sericis viridi colore infectis floccis similia videantur. Prouenit vmbrosis & vliginosis locis. Non crediderim ego hanc plantam à veneris labro admodum distare, imbecillioris tamen esse facultatis haud negauerim. Cæterùm animaduertendum est, neutrum Dipsaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ describitur, esse Virgam pastoris. Quandoquidem iis, quantum ex eorum scriptis colligere potui, Pastoris virgam nil aliud esse putauerim, quàm polygonum, cuius tã fœminæ, quàm maris historiam lib. 4. tradidit Diosc. Quapropter illud mihi semper persuasum velim, quòd non à Mauritanis Dipsaco Virgæ pastoris nomen inditum sit, sed à seplasiariis iis, qui suis potius pandectis, quàm cæteris castigatissimis, & probatissimis scriptorum monumentis, fidem præstare consueuerunt. Namque Matthæus ille Syluaticus pandectarum auctor, Dipsacum Virgam pastoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapsus, Dipsacum ipsum cum polygono turpiter confundit, vtpote qui illud assequi non potuerit, quòd Arabum Pastoris virga, esset Dioscoridis polygonum, non autem Dipsacus: qui quidem tantùm à polygono differt, quantum lepores ab vrsis. Dipsaci meminit Gal. lib. 6. simpl. med. his paucis: Dipsaci spinæ radix secundo ordine exiccatoria est, habetq́; nõnihil abstersorium. Planta quæ Græcis δίψακος, Latinis Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibsacos: Italis, Cardo da panni, & Dissaco: Germanis, Kartendistel, Karten Kraut, Buebenstrel, *&* Weber Karten: *Hispanis, Cardencha, Cardo penteador: Gallis, Cardõ à carder, & Verge à bergier: Bohemis, Stietk: Polonis, Sscżotki. Labrum veneris alterum iisdem appellatur nominibus, quibus primum appellari diximus. At Virga pastoris: Italis, Virga di pastore, & Dissaco minore.*

Virga pastoris duplex.

Syluatici hallucinatio.

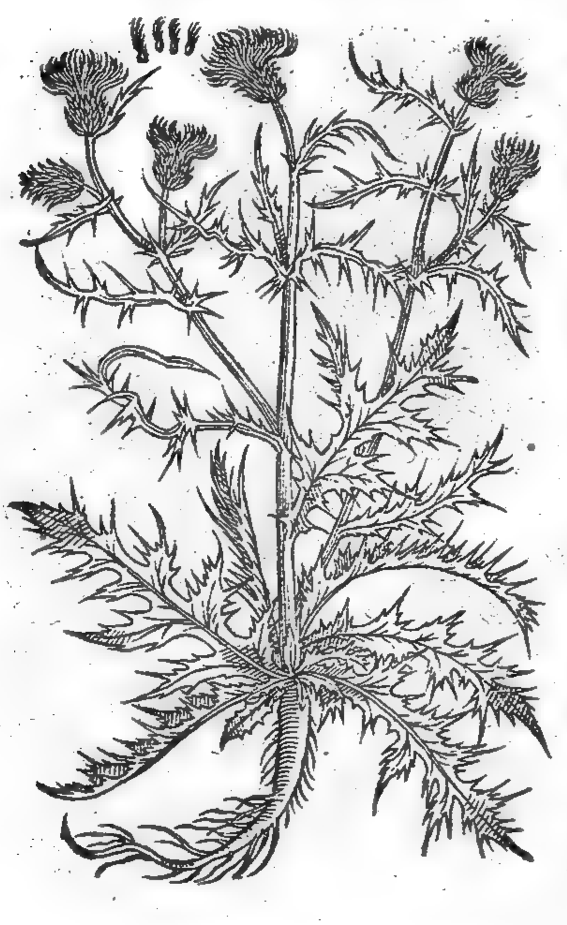
Dipsaci vires ex Galeno. Nomina.

Dipsacus nomen à contrario inuenit, quoniam concauo alarum finu, rorẽ vel imbrẽ recipiat, quo velut ad abigendas sitis iniurias abutitur. Hic satiuus est & syluestris: est & folio in lacinias diuiso: in quã classem referenda & Virga pastoris. I. Dipsacus satiuus albo flore, C.B. Carduus fullonius satiuus, Trag. Labrũ Veneris, Matth. Cord. in Diosc. Cast. Cæs. Dipsacus albus, Fuch. Dipsacus satiuus, Dod. gal. & fol. Cor. in hist. Ges. hor. Dipsacus, Lug. Card. fullonũ, Lob. Galedragon Xenocratis, Anguillaræ. II. Dipsacus sylu. purpureo flore. C.B. Carduus fullonũ, Brũf. Carduus fullonis erraticus, Trag. Labrũ Veneris alterũ Matt. Labrũ Veneris syluest. Cast. Labrũ Veneris, Cor. in Diosc. Lob. Labrũ Veneris flosculis purpureis Cæs. Dipsacus, Brunf. Lac. Lon. Tab. Dipsacus purpureus, Fuch. Dipsacus sylu. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Gesn. hor. Thal. Dipsacus sat. alter & Dipsacus sylu. maior, Lugd. Molybdęna Plinii, Dalechãpio in Plin. III. Dipsacus sylu. minor, C.B. Cardui fullonii tertium genus, Trag. Virga pastoris, Matth. Lob. Cam. cui & Dipsacus fatuus: Dipsacus tertius, Dod. gal. & fol. cui & Galedragon Plinii. Dipsaci species minor, Gesn. hor. Dipsacus syluestris minor & Plumbago Plinii quibusdam, Lugd. Dipsacus minor, Thalyo.

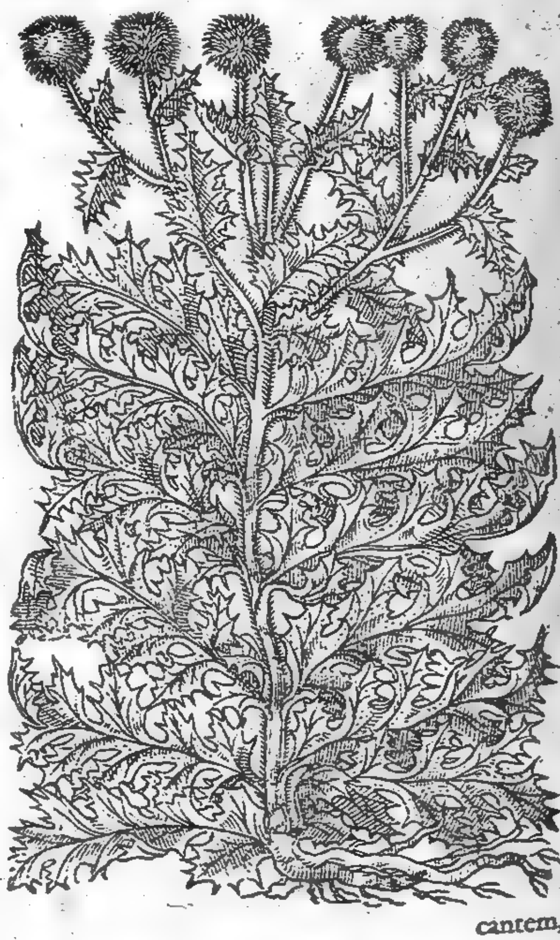
Ἄκανθα λευκή. SPINA ALBA. CAP. XII.

Spina alba nascitur in montibus, & syluosis. Folia fert albi chamæleonis, angustiora, candidiora, aliquãtum hispida, & aculeata: caulem supra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore crassitudine, albi-

I. SPINA ALBA.

II. SPINA ALBA ALTERA.

cantem,

cauleni, intus cauum: in cacumine capitulum inest spinosum, echini marini æmulum, sed minus, & oblongum: flores purpurei, in quibus semen, ceu cnicum, sed rotundius. Huius radix pota, cœliacis, stomachicis, & iis, qui cruenta exspuunt, efficax est: vrinam cit tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in dolore colluti prodest. Epotum semen conuulsis infantibus, & à serpente demorsis auxiliatur. Gestatum pro amuleto serpentes abigere traditur.

Spinam albam seplasiarij Arabas (vt plerunque solent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adstipulantibus, appellari possit. Verùm etsi tantam litem transigere nequeant, interim tamen pro Spina alba alij alias herbas ostentant, & quisque suam veram existimat. Quandoquidem sunt eorum complures, qui sibi certò persuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam esse, quam aliqui Carduum benedictum vocant, alij verò vulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam vocatam, id est album chamæleonem, Spinam albam esse contendant. Inter quos inuenio Monachos qui in Mesuem scripserunt, quorum sententiam, superius in chamæleontis vtriusque mentione, vt falsam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam esse velint echinatum Carduum illum, & spinis rigentem, qui Hetruscis in lacte cogendo coaguli vicem explet. Non desunt insuper qui vnam, vel alteram syluestrem, ac spinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo discrimine accipiant. Quo fit, vt omnes ij nullo veritatis lumine ducti, in huiusmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchsius: quippe qui vltimo suorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in vniuersum aculeatarum plãtarum generum amplissimis cõstat foliis, latè humi se spargentibus, ac crebris, albisq́, seu lacteis tota conspersa maculis. Vnde apud quosdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etsi à quamplurimis, præsertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquã, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc foliis albi chamæleonis triplo, quadruploq́ maioribus in campestri planitie nasci, vt nostra testatur Hetruria, vbi passim ferè frequens nascitur, non autem in montibus, ac syluis, vbi Spina alba Dioscoridis testimonio prouenit. Legitimam Spinam albam, cuius hic primo loco imaginem expressimus, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus, rei plantariæ admodum studiosus, quæ notis omnibus genuinam repræsentat. Siquidem foliis est albo chamæleoni similibus, angustioribus tamen, ac candidioribus, subhirsutis, spinis rigentibus: caule verò bicubitali, pollicari, vel ampliore crassitudine, subalbo, & inani: in cuius cacumine echinus subalbidus insidet, sed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, & semine cnico simili. Huic planè descriptioni, quæ etiam Dioscoridis est, adstipulantur frequentissimæ plantæ quæ suis echinis, ac spinis rigentes, in excelsioribus Ananiæ vallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis syluis refertis, Iulio mense visuntur. Quapropter, vt quæ ad eos pertinent, rectè agant seplasiarij, videant, scianto, non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, sed in montibus: quorum si quandoq́ tum cacumina, tum syluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipsam nancifcentur. Hæc enim non modò seplasiarijs maximè cõducet, vt legitimam Spinam albam suis comp. med. immisceant: verùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius versatur) qui sibi persuadent, Spinam albam illud esse cardui genus, quòd à Tuscis, eò quòd (vt paulò ante diximus) coaguli vicem præstet, vulgò vocatur Presura, quodq́ nos Scolimum esse putamus. Est & ALTERA ACVLEATA plãta, cuius hic quoque imago secundo loco visitur, quàm quidam Spinam albam esse censent, sed plura in hac desiderantur. Error autem iis facilè deprehendetur, si illud adnotare voluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis passim seratur, foliis albo chamæleõti longè maioribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiscuit Mesues spinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram suo idiomate Bedeguar, alteram verò Succhaa appellauit, syrupo de eupatorio vocato, quẽ miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præsertim, quibus naturalia viscera, nempe vẽtriculus & iecur imbecillia sint reddita, & vbi à suâ naturali temperie recesserint. Cuius tamen sententiæ non parum refragatur Musa Ferrariensis: quippe qui longo sermone contendat, nec Arabicam, nec albam spinam huic syrupo admiscendam esse, quòd vtraq́ adstrictoria vi polleat, quæ (vt ipse ait) syrupi huius intentionibus admodũ repugnat, cùm ad diuturnas obstructiones tantum reserandas, semper huius apud medicos fuerit vsus. Qua in re non solùm ostendit Musa auctoris mentẽ nõ percepisse, sed nec etiam in hoc (pace viri alioqui clarissimi dixerim) exactam curãdorum morborum rationem calluisse. Nam cùm Mesues syrupum hunc composuisset ad illas curandas febres, quibus naturalia viscera imbecillia sunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inseruit, vtpote quæ adstrictoria vi, qua pollent, languida illa ac infirma membra, plurimùm roborarent: quibus incommodis solent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore, fragrantia, adstrictoria facultate commendantur. Hinc itaq́ facilè intelligi posse crediderim, quàm absurda, explodendaq́ sit hæc Musæ sententia. Quin nec illud consilium eius seplasiariis accipiendum putauerim, quòd spinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radicem, ac sabinæ folia huic syrupo substituere possint, & debeant, vt magis atque magis tum vasa, tum viscera laxet. Quippe quòd si tantũ laxandi, ac reserãdi facultate hoc medicamentum debuisset esse præditum, nõ modò harum spinarum radicibus carere debebat, sed etiam rosis, lentiscina resina, Indica nardo, & malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq́ examinata, non sine methodo, vt quæ robur his visceribus allatura sint, ab ipso Mesũe huic syrupo fuerint admista, ne scilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum reserantibus medicamentis vexata, totam humorum molem alui profluuio, ob contentricis facultatis amissum robur, tanquam viribus omnibus destituta, ad mortem vsque demitteret. Meminit Spinæ albæ Gal. lib. 6. simpl. medic. sic inquiens: Spinæ albæ radix desiccatoria est, & modicè adstringens. Quamobrem & cœliacos, & stomachicos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodest, si decocto eius colluantur. Semen tenuis essentiæ & calidæ facultatis est. Itaque potum iis, qui conuelluntur, conuenit. Quæ planta Ἄκανθα λευκὴ Græcè, Spina alba Latinè dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca.

Spinæ albæ consid.

Monachorũ error.

Fuch. lapsus circa Spinam albam.

Carduus D. Mariæ.

Spina alba legitima.

Quorundam error.

Spina alba altera.

Brasauoli calumnia contra Mesuem depulsa.

Spinæ albæ vires ex Gal.

Nomina.

Circa Spinam albam non leuis cõtrouersia, alibi tractanda. I. quę hic primo loco posita in primis non habetur editionibus, at in duabus, vbi maiores figuræ, Spina alba altera dicitur: in Italica edit. titulus est, Spina alba & nigra: in compendio prætermissa, quare nomine Spinæ albæ alterius Matth. Lugd. historia pinxit, Spinam albam Penæ, pronunciando. II. Quæ verò Spina alba altera Matthiolo nominatur, in primis editionibus, vt & compendio, pro Spina alba pingitur: editione verò Italica, Spina alba quorundã nominatur: dicitur Chamæleõ verus, Trag. Chamæleon niger, Fuch. fol. Spina incognita, eidem in icon. Spina peregrina, Dod. gal. Carduus Sphærocephalus, Cord. hist. Dodo. fol. Tab. Crocodilium, Lac. an & Cord. in Diosc. Echinopus aliquibus, Spina alba, Gesn. hor. Spina alba putata, Camer. ad Matth. Chalceios Theop. & Plinii, Lug. Tetralix spinosa, eidẽ Crocodilium Fuch. & Cordi, Lob. in obser. Ritro seu Rutro

Theoph. Lob. icon. Huius & alteram speciem Cam. addit suo Matthiolo, quæ à præcedenti potissimum floris colore, qui cæruleus est differt, & quod illo humilior, foliaque candidiora & angustiora habeat.

Ἄκανθα ἀραβική. SPINA ARABICA. CAP. XIII.

a πρὸς ῥοῦν γυναικεῖον.

ARabicam spinam natura albæ spinę similē esse constat. Ipsa siquidem stringit. Ad sanguinis reiectiones, a mensium abundantiam, cæterasq; fluxiones radix etiamnum valet. Prouenit in asperis.

Spinam Arabicā non esse Acaciam.

SPINA ARABICA.

ERrasse eos nimirum crediderim, qui sibi persuaserunt, Arabicam spinam, cuius hic meminit Diosc. eam aculeatam Arabiæ esse arborem, quam Acaciam vocant. Cuius erroris illud in primis indicium est, quòd nusquā cōsueuerit Dioscorides alicuius stirpis historiam diuersis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiscere. Nam cùm lōgā historia Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia spina vocatur, primo libro inter arbores descripserit, absurdū quidem videretur, si eandem præter morem hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium & illa ratio accedit, quòd si seorsum harum plantarum historiam tradidit Diosc. diuersas quoque plantas esse necesse est. Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quòd non animaduerterit, in sua huiusce Arabicæ spinæ mentione, Dioscor. hoc loco aculeatam quandā Arabicam herbam, albæ spinæ in vniuersum æmulam intellexisse, non autem (vt ipse putat) Acaciam nuncupatam. Qua in re non satis virum hunc admirari possum, quippe qui nō modò & Græcis & Latinis literis sit habitus peritissimus, ac inter eos, qui hac nostra ætate de stirpium historia scripsere, facilè princeps, sed qui etiā Plinij historiæ fuerit studiosissimus: quem tamē si accuratius perlegisset, ac sequi voluisset, nunquam arbitror in eum errorem incidisset. Quandoquidem Plin. lib. 24. ca. 12. alteram ab altera separauit, & primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, sic inquit: Spina Arabica laudes, in odorum loco diximus: & ipsa stillat, stringitq; distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiūq; abundantiam, etiamnum radice valentior. Quæ à Dioscoride verbotenus transtulisse perspicuum est. Mox meminit Arabicæ alterius spinæ, quæ in arborem assurgit, his verbis: Est & Acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item viridi, sed longè melior est prioribus. Eiusdem meminit etiam lib. 13. ca. 9. postquam Perseæ arboris materiem miris laudibus commēdauit, vbi hæc habet: Nec minus Aegyptia spina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida verò facilè putrescit. Quibus ex locis palam est, non credidisse Plinium, vnam tantùm Arabicam, vel Aegyptiam esse spinam, quamuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Gal. sententiam hac in re non animaduertisse videtur: siquidem Gal. lib. 6. simpl. med. ita scribit: Spinæ Arabicæ radix profluuium muliebre iuuat, & alia quæcunque, quibus auxilio est quæ apud nos nascitur spina: sed efficacius tamen omnia iuuāt tum radix, tum fructus ipsius. Hic verò & columellæ prodest, & iis, quæ in sede inflata sunt: tū vlcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non molestam adstrictionem: hæc Galenus. Qui vt has plantas diuersas habuit, ita etiam seorsum de earum viribus disseruit. Plāta ἄκανθα ἀραβική Græcis dicta, Spina Arabica Latinis pariter & Italis appellatur: Mauritanis, Suchaba.

Ruellii hallucinatio.

Plinius de Spina Arabica.

Spinę Arabicæ vires ex Galeno.

Nomina.

Quam pro spina Arabica figuram adiecimus, Spinam Arabicam Diosc. & Plinii censet Cæsar Aduersaria & Lob. Carduum tomentosum nominant: Suchaha Arabum, Guilandino dicebatur, de qua in historia.

I. CARDVVS ACVLEATVS.

Σκόλυμος. CARDVVS. CAP. XIIII.

CArduus, Græci scolymon vocant, † folia chamæleonis habet, & albæ spinæ, nigriora, & crassiora: caulem a longum edit, foliosum, capite spinoso: radice b nigra, & crassa. Quæ illita graueolentiam alarum, totiusq; corporis emendat: item si decocta in vino bibatur: copiosam autem vrinam, fœtidamq; expellit. Herba cùm recens tenerescit, in olera, asparagi modo, transit.

† Orib. μεταξὺ χαμαιλέοντος καὶ τῆς λευκῆς ἀκάνθης. i. inter chamęleonē, & albam spinam.

a Cat. μικρὸν. i. paruum, sed mendosè vt puto.

b Cat. λευκὴν. i. alba.

Etsi

Carduorum cõſideratio, & genera.

ETſi vnius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioſcorides, Theophraſto tamen, Plinio, ac alijs probatis auctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm vt primùm de his, qui natura cultrice ſponte proueniunt, ſermo fiat, ſcire ſanè conuenit, quòd eorum diuerſa ſunt genera: quorum tamen nomina propria, quòd ſciam, non habentur. Atqui Plinio lib. 20. ca. 23. duo tantum eorum genera produntur: vnum fruticoſius ſtatim à terra: alterum verò vnicaule, & craſſum. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris ſeruntur, multiplex eſt genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruſcis vulgò vocantur Cardoni. Namque ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albique euadunt, vt magno quidem apparatu, ſecundis cœnis pro bellarijs cum ſale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his verba feciſſe Theophraſtum libro 6. cap. 4. de plantarum hiſtoria, cùm ita ſcribit: Quæ autem Cactus nuncupata eſt, in Sicilia tantùm naſcitur, Græcia nuſquam habetur ſui generis planta: hæc enim ſtatim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atque ſpinoſo: caules hos Cactos appellant, deſquamati cibo idonei ſunt, paulò amaricantes: & reſeruare hos aqua ſalſa conditos conſueuerunt: hæc Theophraſtus. Noſtrates, quibus vbique nunc Hetruria ſcatet, eò ex Neapoli allati fuerant, Neapolim verò (vt audio) ex Sicilia. Quapropter noſtri cum hoc Theophraſti genere maximè conuenire videntur, quòd ſcripſerit, Cactum Siciliæ peculiarem eſſe plantam. Carduus ACVLEATVS folia gerit non aculeato magis diuiſa, magiſq; laciniata, tenuibus circumdata ſpinis, caulem quoq; alteri ſimilem, ſtriatum, ſubalbicantem, in cuius ſummitate echinatum, aculeatumq; extuberat caput, flore hyacinthino: ſemine Cnici minore. Radice nititur craſſa, firma, non inſuaui. Colitur in hortis ad menſarum bellaria. Idem præſtare poteſt, quod alter. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruſcum vulgus appellat Carcioffi, alijs verò inibi Archiocchi dicuntur, quorum item meminit Theophraſtus eodem loco, cùm ſubdit: alium verò caulem erectum producit, quem pternicem vocant. Is quoque cibis aptus excreſcit, ſed reſeruari non patitur: fructus in quo ſemen, echinata ſpecie eſt. Verùm exemptis lanuginoſis ſeminibus, is quoque veſcendus relinquitur, & cerebro palmæ ſimilis eſt: hactenus Theophraſtus. Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta voce Neapolitanis, & Siculis vulgò vocatur Ceſaglione, de quo libro primo in Bdellij mentione abundè diſſeruimus. Carduorum autem, quos vulgò Carcioffi vocari diximus, nobis plura ſunt genera, varia capitis forma diſtincta. Siquidem proferunt omnes echinata capitula, ſed aliqui ſpinis ſurſum reſpicientibus conſtãt, alij verò ad terram verſis, nonnulli etiam tam in folijs, quàm in fructu aculeis vacant, ob idque cæteris in cibis præſtant. Sunt præterea in hoc poſtremo genere, quibus echini in longum faſtigientur, quibus verò in globum extuberent, dehiſcentibus in altero ſquamatim ſpicis, in altero iiſdem ſquamis, veluti corticoſis vnguibus in vnum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ inſtar. Spinis carebunt, vt hortorum cultores teſtantur, Carduorum capitula, ſi priuſquàm ſeratur ſemen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam naſcentur, ſi delibratis lactucæ radicibus, & diſſectis ſemina integra condantur. Vnde illud facilè potuit factum eſſe, vt ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaſerint, cùm natura Carduorum omne genus ſpinis vacare nequeat. Carduus

Cardoni.

Cactos Theophraſti.

Cardui carcioffi.

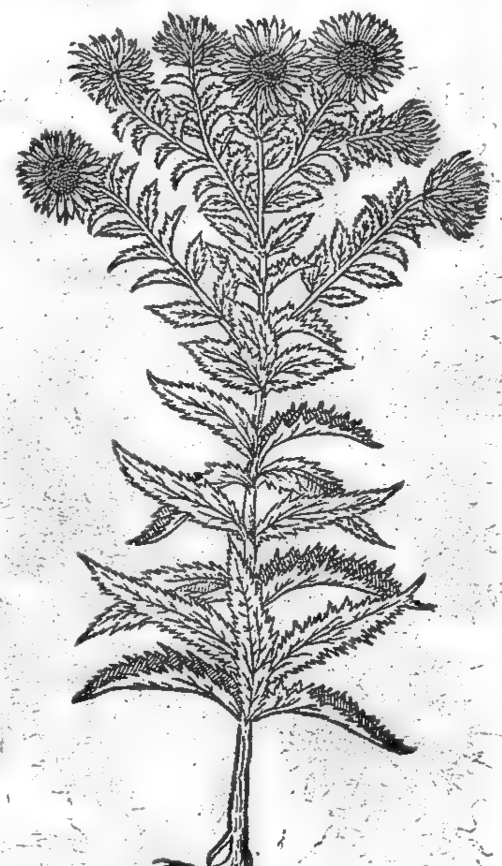
Palmæ Cerebrum quid.

Carcioffi genera.

II. CARDVVS NON ACVLEATVS.

III. CARDVVS VVLGA.

qui ACVLEIS caret, folia promit grandia per ambitum laciniata, auerſa parte ſubalbicantia, numeroſaque: caulem edit longum, folioſum, capite echinato, ſine aculeis tamen: & quadantenus pini cono ſimile. Seritur paſſim in hortis & viridarijs. Radicum decoctum potum hydropicos, & ictericos ſanat. Echini nondum floreſcentis pulpa, è carnium iure decocta, pro bellarijs vtimur, vna cùm ſale & pipere, & qui veneri indulgent, galangam quoque addunt. Itali rarò decoquunt, ſed echinata capita cruda cum ſale vorant. Cardui meminit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius viribus tradidit, quàm fecerit Dioſc. Sed de temperamento diſſerens, ei caliditatis ſecundũ ordinẽ completum, aut tertium incipientem, ſiccitatis verò ſecundum aſſignauit. Et libro 2. de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram appellauit,

Cardui vires ex Gal.

Nomina.

pellauit, ac alimentum, quod corpori prabet, meritò damnauit, quòd melancholicum succum generet. Σκόλυμος, ea planta est Gracis, qua Latinis Carduus, Cinara, & Strobilus nominatur: Arabibus, Raxos, Harxos, siue Sacolomas: Italis, Cardo, Carcioffo: & Archichiocco: Germanis, Strobildorn: Hispanis, Cardo de comer, seu Cardos: Gallis, Artichault, & Cariophe. Carduus aculeatus, Gracis Σκόλυμος ἀκανθώδης: Italis, Cardo & Carciofo Spinoso.

Scolymus satiuus est & syluestris: Satiuus duplex, aculeatus & non aculeatus, & rursus capitis figura nunc oblonga, nunc rotunda, hæcq; maximum, mediocre & paruum, cuius squamæ in aculeum desinunt breuem, nunc robustum, nunc infirmum, nunc propè nullum: quorum color nunc subrubens, nunc viridis. Dicitur Carduus Plinio, Cinara Galeno & Columellæ. I. Scolymus aculeatus, C.B. Tab. Scolymus, Trag. Fuch. Cord. in Diosc. & hist. (cui & Carduus satiuus) Lob. (cui & Cactos Theophrasti) Cam. Carduus aculeatus, Matth. Carduus Lacu. Carduus hortensis spinosus, Gesl. hor. Cast. Carduus Scolymus, Loni. Carduus altilis, Lug. Cactus, Matthioli eidem. Cynaræ aliud genus, Dod. gal. Cinara, Dod. fol. à Cinere, vt habet Columella, quo stercorari amat. Cardones Cæsalpino. II. Scolymus non aculeatus, C.B. Tab. Cardui alterum genus sine aculeis, Trag. Carduus non aculeatus, Matth. Carduus aut Scolymus non aculeatus, Lonic. Carduus hortensis non spinosus, Cast. Carduus hortensis, Scolymus Cactus, vel Cinara vulgo Artischau, folijs sine spinis, Gesl. hort. Carduus satiuus, Cæsal. Cinara, Dod. gal. Lac. Cinara non aculeata, Lug. sæpè ex vno semine vtraq; prouenit, vt speciatim aculeata ex semine non aculeati: quamuis & maiore & minore habeatur semine. III. Carduus vulgaris Matth. quem in compendio omisit Lugd. Carduus vulgatissimus viarum, & Onopyxos Guilandino, Lob. Carduus syluestris alter, Dod. fol. cui & Scolymus Plinij, Scolymus syluestris, Cam. ad Matth. Heracantha Tabernæmontano.

Ποτήριον. POTERIVM. CAP. XV.

a Meũ θαμνίσκος ἐστὶ μέγας. ita habet meum. Sed Catac. θάμνος μέγας.

b Orib. ἀμμώδεσι. i. arenosis.

POterium, Iones neurada vocant, a largè fruticat, cortice obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthę proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: semine nullius vsus, sed gustu acuto, & odorato. Nascitur in b aquosis, & collibus. Radices demittit binûm ternûmue cubitorum, neruosas, & firmas: quæ proximè terram recisæ, dant succum gummi similem. Tusæ, præcisis neruis, & vulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodest

Poterij consi.

POTERIVM.

POterium adeò Tragacantha proximum habetur, vt illi omnibus suis notis congener esse videatur. Peculiariter autem supremos ramos habet in vertice extuberantes, & tenui lanugine obductos, quod in Tragacantha non visitur. Plantam itaque quam hic pro Poterio appinximus, misit ad me Constantinopoli Clarissimus Augerius de Busbecke Casaris Ferdinandi Orator apud Solimanum Turcarum imperatorem. Sed hic nobis admodum mirari subit Ianum Cornarium, virum alioqui atatis nostra insignem, quòd prunum syluestrem Poterium esse crediderit. Qua certè sententia, vt est meo iudicio absurda, ita non immeritò à Fuchsio medico clarissimo refellitur. De Poterio scripsit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, his verbis: Neuras, quidam Poterium vocat. Desiccandi absque morsu facultatem possidet, adeò vt & neruos incisos glutinare credatur. Radices eius potissimum sunt eiusmodi: quin & decoctum earum quidam exhibent ijs, quibus affecti sunt nerui. id Graci ποτήριον, quod item Poterium Latini vocant. Itali, Poterio.

Cornarij opinio falsa Prunum syluestrẽ Poteriũ credentis.

Poterij vires ex Gal.

Nomina.

Poterium Matth. Cast. Lugd. Tab. videtur eadem cum ea quam Clusius historia Hisp. pro Tragacantha altera proposuit, & an Poterium sit dubitat, quem sequutus Lob. & Lugd. Tragacantham alteram, siue Poterium Clusij nominant, & Tragacanthæ secundæ nomine Tabernæmontanus exhibet, sub quo nomine & Bellonius lib. 1. obser. 17. referre videtur.

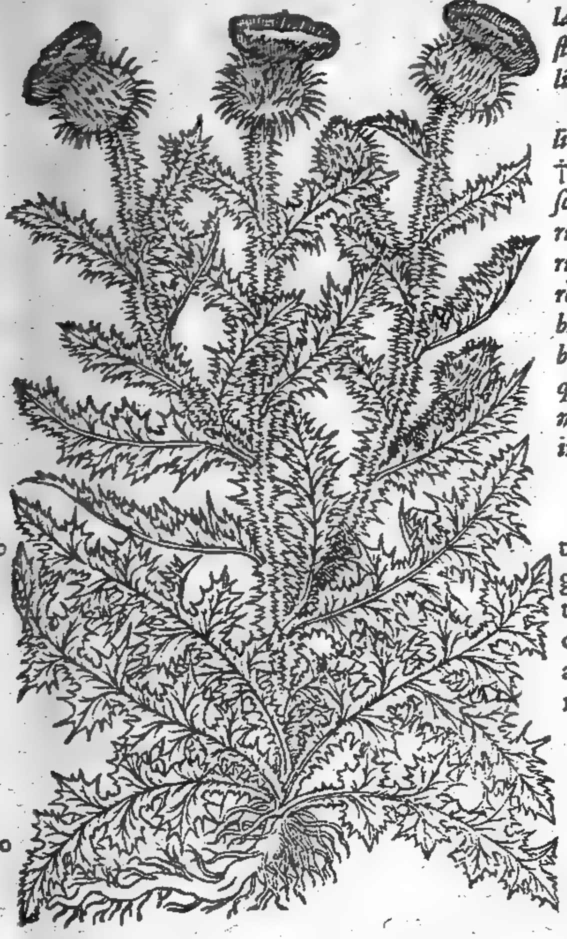
Ἀκάνθιον. ACANTHIVM. CAP. XVI.

ACanthium albæ spinæ simile, folijs aculeatis per extremitates, † & lanugine araneosa obductis, ex qua collecta, & neta, vestes bombicinis similes texũt. Folia, vel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

Acanthii cõsideratio.

SI planta in Italia nascitur, qua legitimum Acanthium representet, hac profectò, cuius hic imaginem expressimus, Acanthium mihi rectè repræsentare videtur. Siquidẽ folijs est & alba spina per extremitates aculeatis, & araneosa lanugine obductis. Id quod non nobis tantùm opinionem auxit, sed alijs quoq; rei plantaria studiosis. Nascitur in montibus & locis

ACANTHIVM.

cis incultis. Verſantur magno in errore qui pro Acanthio quandã Cardui mõtani ſpeciem, echino lanugine quadam obducto, demonſtrant. Nam præterquàm quòd hæc folia habeat nulla lanugine velata, nullo pacto quæ echinatum capitulũ circũueſtit, depecti, vel neri poteſt, vtpote quæ tenuiſſima ſit, ſine villis, fragilis, ac omnis lentoris expers.

Nomina.

Quod Græci ἀκάνθιον, Latini ſimiliter Acanthium, & Itali Acanthio dicant.

† Verba illa de lanugine non leguntur in vulgatis Græcis Dioſcoridis exemplaribus: quæ tamen hic deſiderari oſtendit abruptus auctoris ſermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantùm, vt puto, auctoritate freti. Nos verò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribaſij codice manu ſcripto, in quo ex probatiſſimo Dioſcoridis libro ita tranſcripta inueniuntur, καθ ἃ ἀραχνοειδὴς ἐςὶ χνοῦς, quæ ad verbum ſonant: circa quæ araneoſa eſt lanugo. Id quod meum quoque exemplar manu ſcriptum habet, vt ex appoſita in margine patet.

Spina alba ſylueſtris, C.B. Fuch. Lon. Spina alba tertia, Trag. Spina alba, Cornaro. Acanthium Matth. Dogal. & fol. Lob. Caſt. Lugd. Cam. cui & Onopordon alterum. Acanthium vulgare, Taber. Silybum ſiue Leucacantha Loniceri, eidem. Carduus ſylueſtris, polyacantha Theophraſti, Cæſal. an Onopordon Athenæi, Anguillaræ. Flore albo & purpureo variat.

Ἄκανθος. ACANTHVS. CAP. XVII.

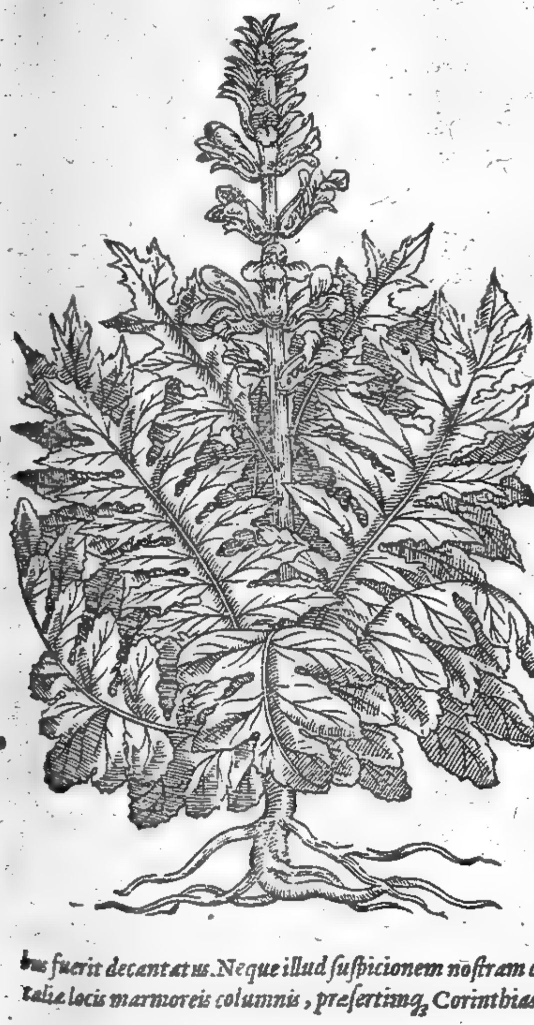
ACanthus, † Romani pæderotam vocant, naſcitur in hortis, petroſis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ diuiſura, nigricantia a pinguia, læuia, caulem binûm cubitorum, digitali craſſitudine, læuem, prope verticem ex interuallis circundatum foliolis, b ceu nucamenta quædam oblonga referentibus, ſpinoſis, è quibus flos prodit albus: ſemen oblongum, luteum: caput thyrſi ſpecie: radicibus nititur longis, mucoſis, rubris, & glutinoſis. Quæ vſtis igni, & luxatis artubus illitæ ſubueniunt: potæ vrinam ciunt, ſed aluum cohibent: ruptis, cõuulſis, tabem ſentientibus, mirè proſunt. Naſcitur & ſylueſtris Acanthus ſcolymo ſimilis, aculeatus, breuior quàm ſatiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ ſuperior efficax.

† Ori. ἢ μελάμφυλλος ἢ παίδερος. i. vel melaphyllos, vel pæderos.

a Meum λιπαρὰ, λεῖα. i. pinguia læuia ſed Ca. λιπαρὰ λίαν. i. pinguia valde.

b Meũ, & Ca. οἱονεὶ κιτταρίοις ὑπομήκεσιν, ὑακινθώδεσιν ἐξ ὧν τὸ ἄνθος. i. velut pileolis oblõgis, hyacinthinis, ex quibus flos. Acanthi cõſi.

I. ACANTHVS.

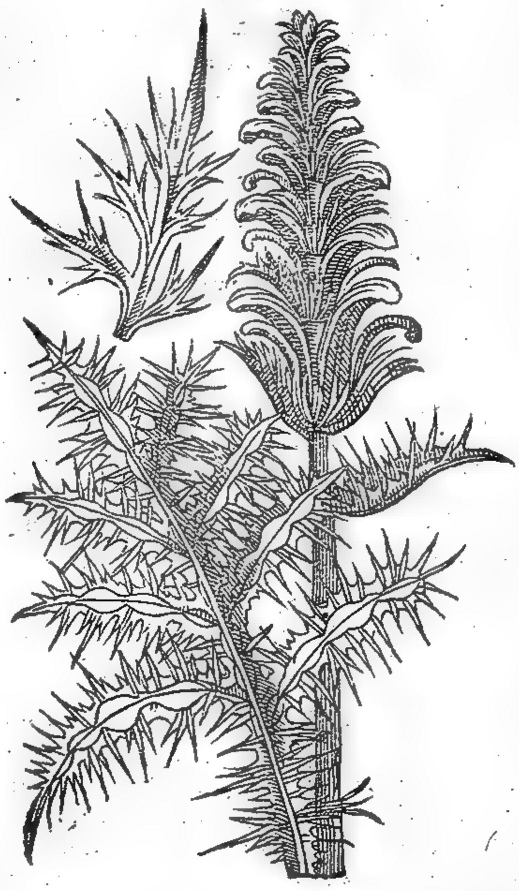

CRedunt omnes ferè huiuſce temporis rei herbariæ ſtudioſi, Acanthum eam eſſe plantam, quæ nobis vulgò vocatur Branca orſina: quorum ſententiæ nec prorſus refragari, nec planè adſtipulari poſſum. Nam etſi in eorũ opinionem multũ adducar rationibus, non ſolùm quòd ij magnæ ſint apud me auctoritatis, ſed etiam quòd ipſe viderim hanc, quæ Branca vrſina dicitur, folijs lactuca latioribus, longioribusq́; , erucæ modo laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari craſſitudine, per interualla ſub ipſum vſque verticem foliolis quibuſdam oblongis, veluti nucamentis, circumdato: è quibus flos prodit candidus, & inde ſemen oblongum luteumque: atque etiam radice eadem conſtet, qua Acanthus: aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca vrſina legitimus ſit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti inſtar illius caulem cingunt, nullis ſpinis horrida conſpiciantur, plantaque ipſa videatur topiarijs operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (vt Plinius libro & cap. 22. auctor eſt) conueniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & veluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum viridarijs ſeratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus ſit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neque illud ſuſpicionem noſtram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibuſdam Italiæ locis marmoreis columnis, præſertimq́; Corinthias imitantibus, inſculpta reperiuntur, nulla prorſus linea à Brancæ vrſinæ

Branca vrſina an legitimus Acanthus.

vrsinæ folijs differre. Siquidem contra ijs quispiam facilè respondere posset, quòd etsi vtraq; eandem retineant formam, non ob id tamen necessariò vnam, & eandem speciem repræsentant. Quare quemadmodum dubium est asserere, Brancam vrsinam ab Acantho non differre: ita idem negare vitium esse videtur. Cæterùm ad hanc tollendam dubitationem illud non parum, meo iudicio, facit, quòd ijsdem facultatibus Branca vrsina prædita sit quibus pollere Acanthum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud insuper addiderim, quòd etsi dicat Dioscorides, oriri Acanthum caule foliolis spinosis, ceu racamentis, prope verticem vsque ex interuallis circumuestito, potest tamen intelligi, quòd non re vera foliola illa aculeis horreant, sed quòd adeò acuminata erumpant, vt sanè spinis persimilia videantur. Quinetiam cùm Plinius duo Acanthi genera faciat, libro & capite vigesimo secundo, alterum crispum aculeatumq;, alterum læue, quod aliqui pæderotam vocant, alij melamphyllum, mirum non esse debet, si acanthus, qui in nostris habetur viridarijs, nullis rigeat aculeis. Id quod facilè credi potest, cùm cæteris omnibus notis Branca Vrsina Acantho à Dioscoride repræsentato adamußim respondeat. Neque impedit, quòd loco citato asserat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, assurgentumq; puluinorum toros vestire. Quamuis enim necti haud facilè ex se valeat, tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq; adeò flecti queant, vt vimineo aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari poßint. His itaque rationibus innixus, eos equidem non aberrasse existimo, qui Acanthum, & Brancam vrsinam, vnam & eandem plantam esse scriptis tradiderunt. Reperitur & syluestris Acanthus, carduo (vt Dioscorides inquit) similis, spinosus, folijs tamē domestico angustioribus. Quocirca non ab re Plinius quoque duo Acanthi genera constituit. Cæterùm quoniam scribit Dioscorides Acanthum Romanis pæderotam vocari, prætermittere sanè non potui quin lectorem admonerem apud Græcos pæderotam aliam quoque esse plantam, vt testatur Pausanias libro secundo descriptionis veteris Græciæ, vbi sic habet: Nascitur Pæderos herba intra septum Veneris, aprico loco, neque alibi vspiam prouenit, ne in ipsa quidem Sycionia. Folia ei minora fagi, ilicis maiora, forma eadem ferè cum quercus folio, altera pars subnigra, alba altera, neque omnino dißimilis color ei, qui in albæ populi folijs cernitur. Acanthi meminit Galenus libro.6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij verò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria est, & leuiter incisoria, & tenuium partium. Planta, quæ Græcè ἄκανθος, Latinè similiter Acanthus nominatur: Italicè, Acantho, & Branca orsina: Germanicè, Bärenklaw: Hispanicè Yerua giguante, & Branqua vrsina: Gallicè, Branque vrsine. Quæ verò Græcis ἄκανθα ἀγρία, Latinis Acanthus syluestris vocatur: Italis, Acantho saluatico.

II. *ACANTHVS SYLVEstris spinosus.*

Acanthi duo genera Plini.

Acanthus syl. Spinosus.

Pæderos Pausan.

Acanthi facultas ex Gal. Nomina.

Acanthus siue Acantha, Branca vrsina officinis dicitur, à similitudine, quam eius folia cum anterioribus vrsorum pedibus habeat. Hæc duplex, folio non spinoso & spinoso. I. Acanthus satiua læuis, C.B. Acantha inter herbas Theophrasto, vbi Spinam Gaza vertit: Acanthus mollis, Virgilio. Acanthus verus, seu Branca vrsina Italica vera, Trago. Acanthus, Matth. Cord. in Diosc. Lacu. Anguil. Lon. Cast. Cæsal. Acanthus vera, Fuch. Cam. Acanthus satiuus, Dod. gal. & fol. Ges. hort. Lob. Lugd. Taber. II. Acanthus syluestris spinosus, C.B. cuius obiter hoc loci Matthiolus meminit, Acanthus syluestris Scolymo similis aculeatus Dioscoridis, Lob. obs. Acanthus syluestris, Dod. fol. (cui propriè ἄκανθα Spina dici potest) an & Anguil.? Branca vrsina aculeata Lugd. Chamæleonta Monspeliensium, Lob. in iconibus. Hic caule floribus, & colore & forma, tum & semine satiuum refert, nisi quód sit humilior: folia ampla quidem sed satiuis angustiora, multis incisuris laciniata, frequentius duris spinis circa margines horrentia. Circa Monspelium obseruauimus: sunt qui in quibusdam maritimis Italiæ prouenire testentur.

† Léticulæ nō leg. Orib.

a ἰσχνώδη Ca. i. subolētibus.

† Ori. ἀηδῶς. i. iniucundis

† Ori. add. στερεὰν. i. solidam.

b Meū. non habet neque Cat.

c Meum. non habet neque Cat.

Ἀνωνὶς, ἢ ὀνωνὶς. ANONIS, SIVE ONONIS. CAP. XVIII.

ANonis, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis: folijs † lenticulæ, tenuibus, pusillis, ad rutæ, aut pratensis loti folia accedentibus, subhirsutis, [a] odoratis, non † iniucundè olentibus. Muria conditur, antequám spinosa fiat, cibis gratisßima. Rami acutioribus spinis, & veluti spiculis firmioribus horrent. Radicē mittit † candidam, quæ excalfacit, [b] & extenuat: huius cortex ex vino potus vrinam ciet, calculos comminuit, margines vlcerum erodit. Radix cum decoquitur in posca, dolorem dentium collutione mitigat. [c] Decoctum eius potu hæmorrhoidas sanare creditur.

Anonidis cōsideratio.

Resta bouis.

NAscitur Anonis in pratis, cultis, atque etiam incultis locis, arido præsertim solo: folijs tenuibus lentis modo, pusillis, quæ ad rutæ, vel pratensis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus à Dioscoride depingitur. Rusticis ob id notißima est, quòd non modò suo ramorum, ac radicum implexu, aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum sulcis sæpius remoretur, vnde Resta bouis compluribus nominatur: sed quòd etiam messoribus, & fœnisecis spinis suis acutis admodum

I. ONONIS. *II. ANONIS NON SPINOSA PVRpurea.*

admodum ſit infeſta. Nam etſi prædura, calloſaq́; ſit eorum cutis, eam tamen ſuis perforat aculeis, quibus quaſi ſpiculis, cùm maturuerit, horrida conſpicitur. Inſubres hanc vulgò Bonaga vocant. Cæterùm quamuis floris eius nihil meminerit Dioſcorides: conſtat tamen flore plerunq́; purpureo ſubalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibuſdam in locis aculeis vacat flore melino, quanquam in aculeata purpureus flos perpetuò ſpectetur. Eandem floribus albis vidimus nos parumper extra Pragam, via qua itur ad Diuam Margaritam. Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophraſtus li. 6. ca. 5. de plantarum hiſtoria, ſic ſcribens: Ononis ramis aculeigera eſt, anno tantùm perdurans, folio rutæ ſimilis, ſed per totum caulem appoſito, vt veluti coronam ex interuallis tota ſpecies repræſentet. Florem minutulum, & in ſiliqua non vndiq́; ſeptum edit. Naſcitur glutinoſo lætoq́; ſolo, & præcipuè in ſegetibus, atq́; cultis, qua de cauſa agricolis inimica exit. Viuax admodum eſt: cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus ſua infima pellit: & ſingulis annis, ſurculis in latus emiſsis, rurſus poſtero anno deorſum verſus pellere ſolita eſt. Ideoq́; effodienda tota, extirpandaq́; penitus eſt. Incipit germinare æſtate, perficiturq́; autumno: hactenus Theophraſtus. Huius quoq́; mentionem fecit Plinius li. 27. cap. 4. vbi ſic inquit: Anonim, quidam ononida malunt vocare, ramoſam ſimilem fœno Græco, niſi fruticoſior, hirſutiorq́; eſſet, odore iucundo: poſt ver ſpinoſa: hæc Plinius. Qui tamen hac in re erraſſe deprehenditur: ſiquidem non poſt ver Anonis ſpinoſa redditur, ſed (vt Theophraſtus author eſt) in autumno. Id quod etiam experimentò comprobatur. Anonidis radix vim maximam præſtat ad renum calculos comminuendos, expellendosq́;, obſtructis præſertim vrinæ meatibus: quod multorum teſtimonio compertum eſt, qui calculo affecti, vbi tantùm radicis corticum puluerem ex vino diutius bibiſſent, priſtinam ſanitatem recuperarunt. Noui ego quendã, qui huiuſce radicis puluere duntaxat pluribus menſibus ſumpto, carnoſum ramicẽ abſumpſit & ſanatus eſt: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm ſola ſectione vſtioneq́; hunc curari poſſe antea ſtatutum eſſet. Eroduntur radicis puluere calloſi ac indurati vlcerum margines. Decoquitur eadem ex poſca vtiliter ad dentium dolores, mulcet enim hos, vbi iure os colluatur, & præſertim vbi pituita redũdet. Sunt qui putent ſanari hæmorrhoidas epoto tantùm radicum decocto. Cæterùm id, vt mihi compertum eſt, præſtat potum ſummopere ad Iocinoris, & vaſorum infarctus. Fit è radicibus aqua, quæ pota non ſolùm calculoſos expedit renes: & vrinam prouocat, ſed etiam veſicam, & eius ceruicem glutinoſis excrementis obſeſſam expedit. Sumuntur Corticum recentium radicum libræ quatuor: hæ minutim conciſæ, in vini Cretici libris octo macerantur, deinde vitreo alembico in aqua calentis balnei collocato, elicitur aqua, quæ in præſcriptis affectibus plurimũ præſtat, pota ſemilibræ pondere. Anonidis vires deſcripſit Gal. li. 8 ſimpl. med. ſic inquiens: Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè eſt vtilis, habens quippiam & abſterſorium, & inciſorium. Proinde non tantùm vrinas prouocat, ſed & lapides cõfringit. Eadẽ facultate & cruſtas citò detrahit. Vtũtur porrò ea quoq́; & ad dentiũ dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes. Huic plantæ nomen Græcum eſt ἀνωνὶς, & ὀνωνὶς, Latinum item Anonis, & Ononis: Italicum, Anonide: Germanicum, Hauwhechell vnd Stallkraut: *Hiſpanicum, Gatilhos, & Gathinos: Gallicum, Bugraues, & Burgrundes: Bohemicum Gebhice: Polonicum Tglica, ſiue liſiogon.*

Bonaga.

Anonidis hiſtor. ex Theophraſt.

Plinij lapſus.

Anonidis vires Matth.

Aquæ Anonidis vires.

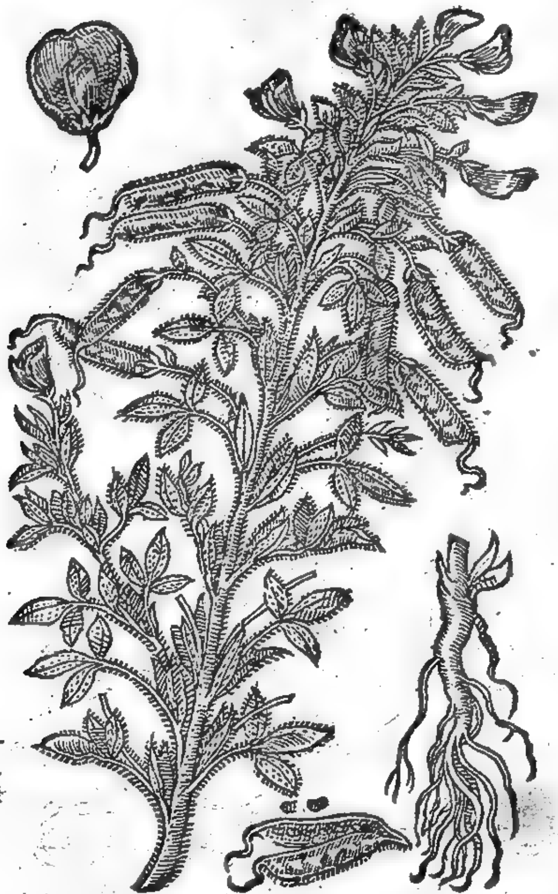
Anonidis vires ex Gal.

Nomina.

Anonis Dioſcoridi & Plinio á non iuuando, ſiquidem aratoribus impedimento ſit, vnde Remora aratri, at Theophraſto & Galeno Ononis, quòd aſinos ad illam ſeſe terentes iuuet. Hanc diſtinguimus in ſpinoſam & non ſpinoſam: ſpinoſam in purpuream, eamque maiorem & minorem, luteam, albam: non ſpinoſam verò in purpuream & luteam. I. Anonis ſpinoſa purpurea, C.B. Reſta bouis, Trag. Lonic. Anonis ſiue Ononis, Matth. Lac. Tab. Anonis, Fuchſ. Dod. gal. & fol. Caſt. Ononis, Geſ. hor. Cord. in Dioſ. Anguil. Lob. Cæſal. Thal. Lugd. Ægipyros Crateuæ, Anguillaræ. II. Anonis non ſpinoſa purpurea, C.B. Tab. Ononis perpetuò læuis, Geſ. hor. Anonis non ſpinoſa ſiue mitior prima, Cluſ. Pann. cui & trifolium fœti-

fœtidum. Anonis siue Ononis sine spinis, Camerario. III. Anonis non spinosa lutea, C.B. Hæc ex radice parua, lignosa & fibrosa, caules emittit pedales & altiores, ramosos, geniculatos, hispidos, vnctuosos, quos folia multa lata basi alternatim amplectuntur, plerumque quina, interdum etiam terna ex eodem pediculo prodeuntia, quæ molliora & lõgiora, quàm vulgaris, in summo obtusa & crenata, salsuginosa. Flores in summis cauliculis breuiore spica nascuntur, luteopallidi, leguminum specie quibus succedunt siliquæ oblongæ hirsutæ in capreolum finientes, quibus semẽ pullo colore includitur. Tota planta lento & vnctuoso humore obsita est, non tamen adeò grauiter odorato, ita vt attrectanti quasi manus visco retineantur; & vbi sponte nascitur candidior, quàm si in hortis colatur. Hanc passim circa Monspelium ad agrorum margines, & inter segetes obseruauimus: in Hispania & Lusitania quoque reperitur. Dicitur Natrix Plinij herbariorum, Lobel. cui & Melilotus syluestris pinguis Pennæi. Ononis lutea montana, Cam. ad Matth. Ononis lutea non spinosa, Lugd. Anonis mitior flore luteo, Clus. hist. Pann. qui Hispanis Ciceris genus existimari scribit.

* ANONIS NON SPINOsa lutea. *

a Meum πικρὰν ἰσχυρῶς i. amaram valde.

Λευκάκανθα. LEVCACANTHA. CAP. XIX.

LEucacantha, prædita est radice cyperi, a valida, & amara. Quę manducata dolorem dentium sedat: veteri laterum dolori, atque ischiadicis prodest, decocto cyathis tribus ex vino poto. Eadem ruptis, & conuulsis medetur. Radicis epotus succus eosdem præbet effectus.

Leucacanthæ consideratio.

Ruel. lapsus, dum Leucacantham idẽ cum Acatha leuce statuit.

IN manifesto errore versantur, qui sentiunt, Leucacantham, hoc est albam spinam, de cuius historia, & viribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id est, spina alba, de qua paulò superius disseruimus, nullo pacto differre. Qua in sententia, vel potius errore, fuere nonnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti. In quorum etiam numero Ruellius fuisse ex eo maximè deprehenditur, quòd cùm debuisset, more suo, post Anonidis tractationem, cuius titulo spinam albam quoque adiunxerat, quam tamen albam nominasse rectius fortè erat, eiusdem albæ spinæ historiam referre, ex industria eam silentio præterijt. Nam cùm existimasset, alteram ab altera non distingui, non opus esse iudicauit, earum historiã in Alba spina repetere, quam antea in spinæ albæ mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore vindicari non potest: quippe quoniam postquam spinæ albæ, quam Mauritani Bedeguar appellant, meminerit, alteram eius nominis spinam subdidit: quæ cùm in arbustum vndiq; aculeis armatum assurgat, sepibus extruendis rusticis nostratibus maximè expetitur. Non tamen ob id declarat ipse hanc esse Leucacantham: sed lubrico quodam lapsu, quasi sui ipsius, & cuius spinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbusculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida est Dioscoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima spina alba à Dioscoride commẽdatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior est, quàm vt pluribus refelli postulet. Quòd autem differant inter se Acantha leuce, & Leucacantha, non modò Dioscorides inter cæteros simplicium medicamentorum scriptores facilè princeps ostẽdit: sed Galenus etiam, & Paulus, qui præterquàm quòd alteram ab altera diuersis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatibus præditam esse tradiderũt. Quorum sententiæ subscribit Plinius: nam de Acantha leuce disserens lib. 24. ca. 12. sic inquit: Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed vires longè alias ab his Leucacãthæ idem retulit li. 22. c. 16. vbi sic habet. Leucacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat: Item laterum, & lumborum (vt Hicesius tradit) semine poto drachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, conuulsisq; medetur: hæc Plinius. Quæ quidem vidisse debuerat Ruellius, alioqui Plinianæ historiæ studiosissimus: aut certè Hermolao doctissimo viro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoq; capita; imò (pace eius dixerim) integrum ferè surripuit opus, ita vt in omnibus illud suum fecisse videatur. Siquidem Hermolaus, cùm in Leucacãtha, tum alias sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre. Porrò illud etiam nobis silentio non dissimulandum, vt ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quòd Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, vt falsò, mea quidem sententia, Musa Brasauolus suo de syrupis libello in eupatorij syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantùm, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam supra libro primo inter Rhamni genera descripsit, & sub candido, vt puto complexus est. Cæterùm cum nec Dioscorides, nec Plinius tradant, quibus folijs, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proueniat; difficile quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium genera, vnam secernere, quæ verè Leucacantham repræsentet: tametsi damnandus vsquequaque non esset, qui dixerit Leucacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acanthaleuce diximus, cuius folia albis quibusdam maculis depinguntur, vnde illi nomen apud Italos est lacteus carduus, & apud alias nationes Mariæ carduus. Nam præterquã quòd coniectura quadã dici posset, eã à maculis illis albicantibus sibi Leucacanthæ nomen adinuenisse, radicis etiã ipsius tũ durities, tũ amaritudo, etsi forma cyperinas nõ æmuletur, cõsentire videtur. Sed hoc potius disputandi, quã asserendi gratia proponimus: cùm adhuc haud vlla nobis comperta sit plãta, quæ legitimã Leucacantham repræsentet. Cæterùm cũ hæc CARDVVM, quem quidã Diuæ Mariæ, alij Lactariũ ab albis maculis vocant, in mentẽ reuocauerit, non ab re sanè esse iudicauimus, si eius historiã, & vires hic explicabimus. Est itaq; Carduus hic, quẽ ego potius Asininũ vocarem quòd

Leucacanthę vires ex Plin.

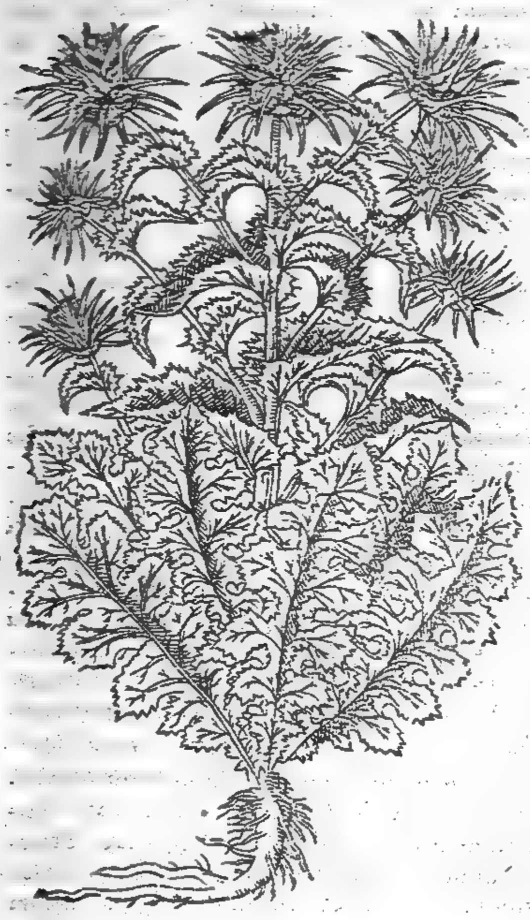
Ruellius Hermolao suã surripuit.

Brasauoli error.

Carduus Mariæ.

Carduus diuę Mariæ describitur.

CARDVVS LACTEVS.

quòd eius pabulo Asini delectentur, planta folia fundens magna, pinguia, per ambitũ laciniata, & acutis tenuibusq; aculeis circumquaque stipata, quin etiam lacteis plurimis respersa maculis. Caulem profert bicubitalem, tricubitalemque, rotundum, spinis horrentem, brachiatumque, echinatis aculeatisq; in summitate capitulis, quæ Aestate media florent cinaræ modo, floribus purpureis ac capillaceis, semine cardui simili cnici minore, papposa lanugine scatente. Radice nititur valida altè descendente, amaro sapore. Nascitur spontè in campestribus, incultis locis secus itinera, agrorum marginibus, & à quibusdam quoque in hortis seritur. Radix excalfacit, abstergit, aperit, prouocat, & attenuat. Radicis decoctum datur vtiliter potandum ad Iocinoris, & vasorum obstructiones & remorantes vrinas: quare confert hydropicis, ictericis, ac nephriticis. Idem ducit menses, tam potum, quàm in desessionibus adhibitum. Sunt qui radicis sicca puluerem addito fœniculi semine, & longi piperis momento, ex ptisana propinent nutricibus, lacti augendo. Stillatitia foliorum aqua vtuntur nonnulli ad lateris dolores, cui alij vt valentius agat, seminis semidrachmam adijciunt. Leucacanthæ vires paucis perstrinxit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij ischiada nuncupãt. Huius amara radix est, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo est ordine. Λευκάκανθα quæ Græcis, Alba spina Latinis appellatur: Italis: Bianca spina. Carduus verò Mariæ, & Carduus lactarius, Italis appellatur Scardaccio del latte, & Scardaccio bianco: Cardo del latte. Germanis Mariendistel: vnser Frawendistel: *Gallis, Cardon de nostre Dame. Bohemis, Ostropes: Polonis, Ostiropest.*

Cardui lactei vires Matth.

Leucacanthę vires ex Gal.

Nomina.

Carduus Mariæ, aliquibus Silybum veterum, alijs Leucacantha, alijs Leucographis Plinij, alijs Carduus Galaxias, eiusdem. Videtur Theophrastus Acani nomine intellexisse, vnde reliqua Carduorum genera Acanacea dicta videntur. Dicitur Carduus albus, Brunf. Chamæleion, eidem in 4. Carduus Mariæ, Trag. Fuch. in icon. Ges. hor. Cast. Lon. Cam. Carduus Marianus, Cord in Diosc. Tabe. Carduus lacteus, Matth. Lugd. Leucographys Plinij, eidem. Carduus leucographus, Dod. fol. Cardui syluestris aliud genus, Cæsal. Spina alba hortensis, Fuch. fol. Spina alba, Dod. gal. Lac. Leucacantha, eidem & Cornaro. Silybum, Lob. sic & Anguillara suspicatur. Huius est & altera species ex Syria allata à Rauvvolffio, & à Camerario, Carduus lacteus Syriacus dictus.

TRAGACANTHA.

Τραγάκανθα. TRAGACANTHA. CAP. XX.

TRagacanthæ radix lata, & lignosa, summo cespite nititur: vnde surculos humiles, † robustos, latissimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quæ sub se spinas albas, rectas, & firmas occulunt. Est etiamnum tragacantha lachryma, quæ vulnerata radice manans, concreuit. Præstat pellucens, gracilis, a læuis, syncera, & subdulcis. Cutis spiracula, vt gummi, obstruit. Huius increbuit vsus ad oculorum medicamenta: ad tussim, exasperatas fauces, retusas voces, cæterasq; destillationes, cum melle in delinctu: subdita quoque linguæ liquescit. In passo madefacta, drachmæ pondere bibitur, contra renum dolorem, & vesicæ rosiones, misto cornu cerui vsto, & eloto, aut scissi aluminis momẽto.

† Ori. addi. πυκνοὶ. i. frequentes.

a Cat. λευκή. i. alba.

TRagacanthæ plantam, à qua effigiem, quam hic exhibemus, deprompsimus, iampridem ad nos misit quidam rei herbariæ studiosus, qui illam attulerat ex Apulia Gargano monte. Ea certè est, quæ nullis prorsus notis à Dioscoridis historia dissentiat, vt ex eius pictura omnibus liquidò constare potest. Cæterùm lachryma è vulnerata radice manans, quam seplasiarij vulgò vocant Gomma draganti, passim in officinis concreta visitur, è Creta, Asia, & Græcia aduecta. At non modò hæc (vt Dioscorides inquit) è vulnerata prius radice manat, sed etiam spontè (vt Theophrastus est author) ab ea scisso in latere cortice distillat. Sed hanc, qua vtimur, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, veram esse

Tragacanthę consid.

Monachorũ erratum.

Tragacanthæ lachrymam negant, quòd legitima linguæ subdita facile, Dioscoridis testimonio, colliquescat: hæc verò nunquam, cum linguæ supposita adeò lenta, tenaxq; euadat, admista saliua, vt nullo ferè temporis tractu dissolui liquariq; possit. Qua quidẽ in re ij (pace eorum dixerim) toto cœlo aberrant, vt qui Dioscoridis sententiam perperã acceperint. Siquidem Dioscorides non de sola lachryma linguæ subdita, sed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri scribit, cùm inquit: Vsus eius ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas voces, cæterasq; destillationes, cum melle in delinctu: liquescitq; subiecta linguæ: hæc Dioscorides. Ex quibus palam est voluisse Dioscoridem Tragacanthæ lachrymam non solam, & per se tantùm, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subijciendam, vt clarißimorum medicorum institutione fieri adsolet cum bechicis catapotijs, & diatragacanthæ trochiscis, quibus ipsa commiscetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aspera arteria, pulmo, ac pectus vniuersum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, vel linguæ subdita, sensim leniterq; liquescere, vt commodè in tracheam percolentur arteriam, voluit hic Dioscorides eclegmatis vsum recta methodo describere. Nam si huiusmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorsus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, sed in ventriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd si intellexisset Dioscorides lachrymam per se tantùm linguæ submittendam, subiunxisset quidem, vt sui moris est, quibus in morbis id factitandum esset: quandoquidem planè absurdum videretur scribere, quòd aliquod gummi linguæ subijciatur, paulatimq; liquescere cogatur, ac deinde silentio inuoluere, quibus in morbis id faciendum. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi potest voluisse Dioscoridem eclegma, quòd Tragacanthæ lachrymam acceperit, linguæ subijciendum esse, non ipsam tantùm lachrymam, sed etiam Monachos in hoc, vt aliàs sæpe deceptos esse. In collyrijs oculorum addita Tragacãthæ lachryma non solùm humorum acrimoniam in oculos defluentium retundit, sed oculos quoque roborat, & lõgè magis adstringit, quàm sarcocolla. Quinetiam lacte macerata, & illita, oculorum vngues, & palpebrarum pustulas, pruritum, & scabiem sanat. Valet ad pulmonum, pectoris & tracheæ arteriæ morbos, & medetur eorum vlceribus. In summa præstat Tragacanthæ lachryma ad defluxiones omnes, in fauces, guttur, & pectus permeantes, & tussim excitantes, & præsertim in confectionibus addita, quæ linguæ subijciuntur. Datur vtiliter exulceratis renibus. Auxiliatur quoque dysentericis, quæ tosta fuerit, tum ex vino cydoniorum pota, tum clysmate infusa. In summa vbi læuigare, obtundere, & reprimere opus est, præstantissimum semper fuerit medicamentum. Tragacanthæ vires scriptas reliquit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his paucis verbis: Tragacantha similem gummi vim obtinet, emplasticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et sanè similiter illi desiccat. Τραγάκανθα sic Græcè, vt etiam Latinè, & Italicè Tragacãtha vocatur: Arabicè, Chitira, Itica, Chatech, Alcuted, seu Alchathad: German. Dragant: Hispanicè, Alquetira.

Tragacãthæ vires Matth.

Tragacãthæ vires ex Gal.

Nomina.

Tragacanthæ vocem Gaza apud Theophrastum Hirci spinam reddidit: ipsa planta nominatur Tragacantha, Matth. Ges. hort. Clus. in Cord. ad Dod. gallicum, Dod. fol. Lac. Lob. Cast. Lugd. Cæsal. Tragacanthum, Cord. in hist. Lon. Tragacantha prima, Tabernæmontano. Ex radicibus colligitur lachryma seu gummi, officinis gummi Dragaganthi nominatum, glutinosum, quod per cribrum aut rarum linteum exprimitur, candidum, pellucidum, nitidum, licet & flauescens, subruffum reperiatur. Substantia est glutinosa quæ difficulter teritur, & aquam qua dissoluitur, in densam mucilaginem instar glutinis conuertit. Eligendum candidissimum, parum translucens & cuius minima portio maximam aquæ copiam coagulet. Ex Asia adfertur.

I. CARDVVS STELLATVS.

Ἠρύγγιον. ERYNGIVM. CAP. XXI.

ERyngion aculeatarum generis, cuius folia inprincipio sale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem sunt, & extremo ambitu aspera, gustu aromatica: sed vbi adoleuerunt, circa complures caulium eminẽtias in spinas aculeantur: in quorum summitatibus globosa capitula, durarũ, acutissimarumq; spinarũ ambitu a stellatim circumuallantur, quorum color aliàs viridis aliàs albus, interdũ cœruleus inuenitur. b Radix oblonga, lata, foris nigra, internè candida, pollicis crassitudine, odorata. Nascitur in asperis, & campestribus. Vim habet calfactoriam. Pota menses, & vrinas pellit: tormina, inflationesq; discutit: contra iocinerum vitia, serpentium morsus, & hausta venena, cum vino prodest: bibitur aduersus plurima, cum seminis pastinacæ drachma vna: appensa, illitaue, tubercula discutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opisthotonicis, & comitialibus medetur.

a ὥσπερ ἀστὴρ. i. instar stellæ ita meum. sed Cat. add. σφόδρα i. valde.
b Meum, & Cat. εὐώδης καὶ ἀρωματίζουσα. i. odorata, & aromatica.

LOngè quidem aberrant seplasiarij Senẽses in Eryngij cognitione, vtpote qui pro Eryngij radicibus assumant aculeatæ cuiusdam stirpis radices, quam Caçatreppola vulgò vocant. Hinc error omnibus facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio respondeat. Legitimum Eryngium: quod, meo iudicio, Dioscoridis descriptioni nihil refragetur, & cuius hic imaginem appinximus, frequens inuenitur in compluribus Italiæ locis, nullis reclamãtibus notis. Est & Eryngiũ marinum, quo Veneta litora vndiq; referta spectantur. Assurgit hoc folijs altero lætioribus, circinato ambitu spinosis: & cæsio resperso colore. Caulem carnosiorem, crassiorem atq; striatum habent: capitulis cæruleis maioribusq;, radicibus longioribus tenerioribus mollioribusq;, digitali crassitudine, saccharo asseruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Radix minus siccat quàm altera, sed easdem possidet vires. Huius tametsi non meminerit Dioscorides, Plinius tamen lib. 22. cap. 7 vtriusq; historiam tradidit. Quo fit, vt eorum sententiam minimè probauerim, qui Eryn-

Eryngij cõsideratio.

Caçatreppola.

Eryng. Dios.

Eryngium marinum.

II. ERYNGIVM MONTANVM.

III. ERYNGIVM MARINUM.

IV. ERYNGIVM PLANVM.

qui Eryngium marinum Crocodilium eſſe exiſtimant, vt in crocodilij mentione ſuperius diximus. Sunt & qui credant, Eryngium Mauritanis à Secacul non differre. Veruntamen ij quoq; hallucinantur. Nam cum Serapio in capite de Secacul, neque Dioſcoridem, neque Galenum citet, quos maximè in ſimplicium hiſtoria ſequitur, quorumq; dicta bona fide refert, ſed tantùm ſuæ gentis auctoribus nitatur, clariſſimum præbet indicium, Secacul diuerſum fuiſſe, & plantam Græcis incognitam. Siquidem ſi pro eryngio Secacul ſcripſiſſet Serapio, ei ſanè non fuiſſet opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia, magno virium & notarum diſcrimine. Re autem vera Secacul radix eſt Indica. Hoc enim teſtatur Auicenna lib. quinto, vbi ſic habet: Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis, cùm ſunt recentes, conditum in loco ſuo: apud nos autem humectantur inprimis in aqua calida. Quæ etiam ad vnguem Serapioni, de eo pariter ſcribuntur, vbi de pluribus ſaccharo, & melle aſſeruandis egit. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio ſecernere neſcientes, Eryngij radices tum ſaccharo, tum melle aſſeruatas venereis infeliciter commiſcent auxilijs, vt qui ederint, fortiores, ſalacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præſtare nuſquam hactenus apud Dioſcoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Cæterum animaduertendùm eſt Serapione Aſtera Atticum, ſiue Bubonium cum eryngio confudiſſe, ſtellarum ſimilitudine deceptum, quæ cæruleo colore ſe inuicem æmulantur: etſi quæ Bubonio inſunt, nullis aculeis horreant. Eryngij radicum decoctum expedit Iocinoris, & lienis infarctus, ideoq; ictericos, & hydropicos iuuat. Epota radix valet aduerſus rubetas, toxica, & aconita, ex ranarum comeſtibilium iure pota, vel ex anſerino, vbi ranæ non ſint ad manus: eadem datur vtiliter potanda contra cordis affectus, ex bugloſſi, aut meliſſophylli decocto. Præſtat quoque ad ſtranguriam, obſtructos renes, & vuluarum præcluſiones. Illita ex melle inſixa corpori extrahit. Quinetiam ſtrumas, parotidas, & panos diſcutit. Præſumpta crapulam arcet, & aluum ſiſtit. Fit è teneris Eryngij folijs ſtillatitia aqua, ijs quàm maximè vtilis, qui morbo gallico affecti vlceribus affliguntur, ſi quotidie ea vtantur in potu, nam mirificè Iecur iuuat. Valet eadem ad expugnandas quotidianas, & quartanas

Quorundam error.

Secacul hiſt. Matth.

Eryngij vires ex Gal.

febres. Eryngium planum siue leue folijs exit latis, oblongis, minimè laciniatis, in ambitu tamen serratis, caulibus complexibus, ramosis: paruis in summitate capitulis, ipsisq́; subasperis. Radice vegeta cæteris crassiore. Prouenit in Austria in Viennensi agro, campestribus locis. Radix minus quam cætera præscripta siccat, minusq́; ad omnia præstat. Meminit Eryngij Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata sunt, superat. Siccitatem verò in tenui essentia consistentem non paruam obtinet. Eius nomen Græcum ἠρύγγιον, Latinum item Eryngium: Italicum, Eringio, & Iringo: Germanicum, Brachendistel/Manßtrew: Hispanicum, Cardo corredor: Gallicum, Panicault: Bohemicum, Mancha, aut Muzska vuijra: Polonicum, Mikolarek. Eryngium marinum, Italis Iringio marino. Eryngium planum, siue laue: Italis, Iringio liscio, & Iringo senza spine.

Nomina.

Eryngij differentiæ plures notantur: est enim marinum: est campestre, hocq; folio vel spinoso, vt vulgatum & pumilum, vel plano & læui: est alpinum, hocq; folijs vel planis, vel campestri similibus, quod Eryngium est capitulis cæruleis Dioscoridi: his addunt aliqui & Crithmi speciem & Carduum stellatum, cuius figurā adiecimus, cum ipsius in principio capitis, vt & capite de Tribulo, fiat à Matthiolo mentio. I. Carduus stellatus, C.B. Dod. gal. & fo. Ges. hor. Lob. (cui & Spina alba vera Rondeletij) Cam. cui & Stellaria Augenij. Eryngium, Brunf. Eryngiū 2. Trag. Lon. Cacatreppola (quasi Cacotribulus, id est infestus tribulus) vulgò, Matth. Cæsal. cui Stæbe & Phleus Theophrasti. Polyacantha, Cord. in hist. Myacanthos Theophrasti, Lugd. Spina stella, Tab. Hippophæstum vel Hippophaës Dioscoridis, Columnæ. Variat colore florum, fert communiter subrubentes, habet & candidos. II. Eryngium campestre vulgare, C.B. Eryngium primū, Trag. Lon. Eryngiū, Fuc. Eryngiū vulgare, Dod. gal. Cam. Eryngiū campestre Dod. fol. Cast. Eryngium montanum, Matth. Lugd. Eryngium mediterraneum, Ges. hort. Eryngium campestre mediterraneum, Lob. Eryngium, Cord. in Dios. Lacu. Cæsal. Taber. Erynge, Eryngion & Centumcapita, Plinio. III. Eryngium maritimum quod cum Acano Plinij lib. 22. cap. 9. non malè conuenit, C.B. Dicitur Eryngium marinum, Matth. Dod. gal. & fol. Lob. (cui & Drypis Theophrasti quorundam) Cast. Cæsa. (cui & Crocodiliū Dios. & Plinij) Cam. Lug. cui & Eryngiū folio Apij in litoribus maris Plinij. Eryngium maritimū, Ges. hor. Glycyrrhiza spinosa & Glycyrrhiza Crateuæ Lacunæ. IV. Eryngiū alpinum planū capite dipsaci, quem Carduū nobilem Bernenses, in quorū alpibus frequens, vocitant. C.B. Eryngiū planum, Matth. (in cuius figura capita Dipsaci requiro) Dod. fol. Cast. Lug. Eryngiū aliud montanū Dalechampij, eidem, quā & sub Spina alba, sed figura vitiosa, posuisse videtur. Eryngium alpinū, Ges. hor. Eryngiū magnis latisq; capitulis, Eidem in ap. Eryngium montanum tenuifolium, ambitu profundè sinuatū, Lob. obser. Alpinum cæruleum Geneuense, Lob. icon. Eryngium alpinum cæruleum, Tab. Eryngium capite Dipsaci, Cam. Herba peregrina folijs acanthi, & Acanthus syluestris Dioscoridi, Cæsalpino.

Ἀλόη. ALOE. CAP. XXII.

a Meū, & Ca. παρ' ἑκάτερα δὲ τὰ μέρη ἔχει ἐκ πλαγίων ἀκάνθια ἀραιῶς ἐξέχοντα, κολοβά. i. ab vtraq; parte hēt ex obliquo spinas rarius emicātes, mutilas.
b Meum, & Cat. interponunt καί.
c Meū. καθαρωτέρας. i. purioris.
d Deest in meo & Cat.
e Cat. addit. λιπαρά. i. pinguis.
f Cat. δυσκάθακτον. i. retētu difficilis.
g Deest in Ca.
h Meū σὺν γλυκεῖ οἴνῳ. i. cum dulci vino.
i Meū ὑπώπια. i. suggillata.
k Meū μιγνυται. i. miscetur.

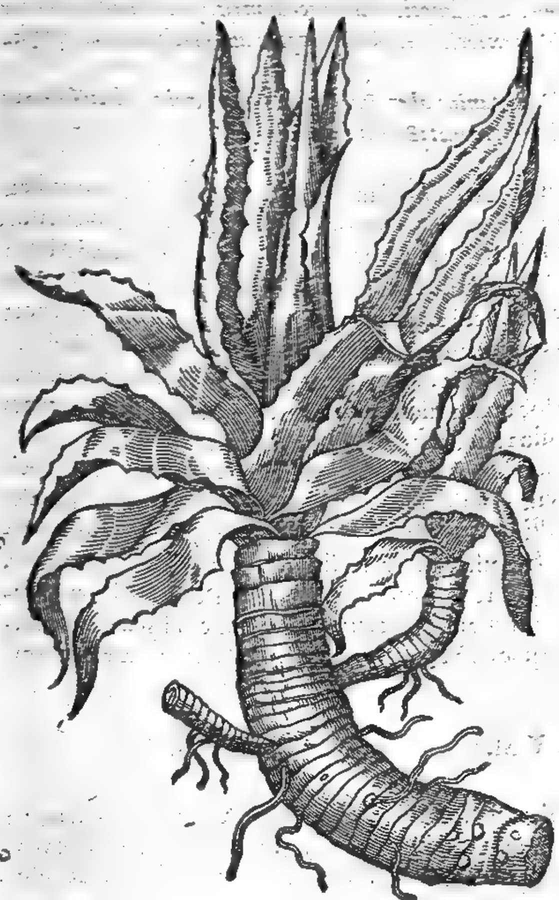
ALoes folium scillæ similitudinem habet, crassum, pingue, modicè latum, rotundum, retrorsus pandum: folia gerit curta, a quæ vtrinque ex obliquo longioribus interuallis striantur, & in spinulas desinunt. Caulis emittitur non dissimilis antherico: flos albus: fructus hastulæ regiæ cognatus: graui tota est odore, & gustu amarissima: radice vna, ceu palo, in terram depacta. Plurima præpinguisq; in India gignitur, ex qua coactus succus adfertur. Nascitur etiam in Asia, & Arabia b in locis quibusdam maritimis: & in insulis (vt in Andro) non valde succo extrahendo idonea, sed ad glutinanda vulnera sanè quàm vtilis, si detrita illinatur. Duo succi genera: quoddam arenosum, quod sedimentum c purissimæ esse videtur: alterum ad iecinoris imaginem vergit. Eligi debet d boni odoris, e syncera, quæ nihil doli sensit, nitida, calculorum expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, facilè liquescens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & f fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deprehenditur gustu, amaritudine, & valido odore: eoque argumento, quòd digitis friata non ad minima vsque frusta resoluitur: nec desunt, qui acaciam immisceant. Natura eius est spissare, exiccare, g somnum allicere, & corpora densare, aluum resoluere. Stomachum repurgat binūm cochlearium mensura, in aqua frigida, aut egelida pota: sanguinis reiectiones sistit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cum resina, aut cum aqua, vel melle cocto sumpta, aluum soluit: purgationis perfectæ causa tribus drachmis sumitur: alijs purgatorijs medicaminibus admista, præstat vt minus stomachum infestent: sicca glutinandis vulneribus inspargitur: vlcera ad cicatricem perducit, cohibetq;. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & disrupta puerorum præputia iungit, condylomata, rimasque sedis h ex passo sanat, hæmorrhoidum abundantiam, & sanguinis eruptiones sistit: pterygia ad cicatricem ducit: liuores, & i insignita ex melle tollit. Priuatim scabras lippitudines, pruriginesque angulorum permulcet: dolorē capitis sedat, tēporibus & fronti illita, ex aceto & rosaceo capillū fluentē continet cū vino: tonsillis, gingiuis, & omnibus oris vlceribus, cum melle & vino proficit. Oculorum medicamentis k torretur in munda, & candenti testa, pennaque subinde versatur, vt possit æqualiter torreri. Lauatur, vt quod sit arenosissimum, tanquam inutile subsidat, & læue, ac pinguissimum assumatur.

Aloes consi.

NOn dubium est quin ea legitima sit Aloe, qua passim officinæ vtuntur. Nam electissima ac purissima (adulterata enim quandoque etiam inuenitur) omnes præstat tum notas, tum vires, quæ syncerissimæ à Dioscoride assignantur. Aloe, ætate nostra in quam plurimis Italiæ locis virescere cōspicitur, præsertim Romæ & Neapoli, vbi super ædium fenestris, ac atrijs in fictilibus vasis terra plenis alitur ac fouetur, ad spectaculum potius, quàm ad medicum vsum. Floribus non modò albicantibus, vt Dioscorides inquit, sed etiam purpurascentibus. Inuehuntur acerrimè in Mesuem Manardus Ferrariensis, & Fuchs. ipsū secutus, quòd affirmauerit ille, Aloen per os sumptam venarū oscula adeò reserare, vt inde postea sanguis facilè exiliat, cùm id (vt ipsi aiunt,) tum Diosc. tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè ij, quorum pace dictum sit, à veritate desciuerint, non multo quidē labore demonstrare possem, ni præter institutū nostrum id esse censerem, niq; compertum haberem, illis prius rectè, meo iudicio, responsum fuisse à Iaco. Syluio clarissimo ætatis nostræ medico in Mesuem

Mesues à calumnia vindicatus.

I. ALOE MVCRONATO FOLIO. II. ALOE.

suem scribentem, & à Gratianopolitano quodam, qui tam probatissimis rationibus Mesuem tuentur, vt non amplius Manardo, ac Fuchsio hic eum lacerandi locum relictum esse putem. Aloes meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi sic habet: Hæc herba non admodum apud nos prouenit, & quæ nascitur in magna Syria, aquosior est, & facultatis imbecillioris: attamen vsque adeò desiccare potest, vt vulnera conglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis est Cælesyria, & Arabia, multò est melior. Optima autem Indica, cuius liquor est, id quod ad nos importatur, medicamentum Aloe cognominatum, ad plurimas res, propter siccitatem mordicationis expertem, vtile. Est autem non simplicis naturæ, sed vt indicio est gustus, adstringit simul, & amara est: adstringit quidem mediocriter, sed vehementer amara est. Subducit & ventrem, vtputa ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo stercore vocant ἐκκοπρωτικά. *Itaque ex dictis patet (siquidem memoria tenemus, quæ in quarto lib. sunt demonstrata) quòd tertij sit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intensi, aut secundi exoluti. Sed & ipsius facultatis misturam attestantur particularia eius opera: nam & vtile stomacho medicamen est, vt si quid aliud: & sinus glutinat. Sanat & vlcera, quæ ægrè ad cicatricem duci possunt, & maximè, quæ in ano sunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflammationes aqua subacta, & vulnera eundem ad modum glutinat. Congruit similiter vtenti & ad inflammationes in ore, ac naribus, & oculis. In summa, repellere, & digerere simul potest, cum hoc, vt paulùm extergat, quantum videlicet vlceribus puris non sit molestum. Præterea idem Galenus lib. 8. de compositione medicament. secund. loc. in hiera mentione de Aloe ita scriptum reliquit: Atqui ipsam aloen Andromachus quidem lotam, ex alijs autem aliqui etiam sic, aliqui verò illotam adijciunt. Verùm iam nosse operæpretium est, ad ventris subductionẽ illotam aloen aptiorem esse, multum verò de medicamentaria vi deponere lotam, quam etiam febricitantibus dare aliquis audeat, si nõ vehemens, sed valde debilis sit febris. Quidam verò etiam ex illota aloe pharmacum multis sic febricitantibus exhibuerunt, deinde cùm nihil manifestè læsissent, in alijs rursus maximum experti sunt nocumentum. Infestissima est enim aloe, etiam lota, his qui citra vitiatos humores ex intemperie calida & sicca affliguntur. Proximam ab his læsionem percipiunt, qui siccam intemperiem habent, etiam cum frigiditate coniunctam, & in vniuersum qui ex sola qualitate particulam aliquam læsam habent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipsas euacuantibus egent: quæ verò absque his consistunt, penitus in tabem deueniunt ex pharmaci huius ex aloe constantis vsu. Itaque vbi humiditas vitiata tunicas ventris exporrigat, aloe picra vtilis est, expurgans humiditatem. Omnino autem sic affectis accessio nauseæ plus aut minus adest. Euacuatio igitur affligentis humoris per solam aloen contingit, quæ purgatoriam vim non fortem habet, sed vt ea, quæ circa aluum sunt, quæ etiam contingit, purgare possit. Et si aliquando ampliori pondere exhibeatur, vsque ad locos circa hepar conscendit, non tamẽ totius corporis purgatoria aloe existit. Cæterùm ex his quæ ei admiscentur, masliche vt stomacho commoda & odora, & quæ medicamẽtariam aloes vim frangere queat, admiscetur. Cinnamomum verò eadem gratia, & præterea quòd tenuissimarum partium est, vt aperire ventris meatus possit, extergereq́; ac attenuare, si quid viscosum aut crassum in humoribus feratur. Crassos enim humores ob purgatoriæ facultatis imbecillitatem, aloe trahere non potest. Quapropter biliosarum ventris affectionum optimum pharmacum est, adeò vt in vno die sæpe multos stomachicos creditos persanet. Iuuat autem & hos, & alios omnes affectus ex vitiatis humoribus ortos, cinnamomum admistum, vtpote quod alterantem habet facultatem vitiosarum qualitatum in id quod secundum naturam habet. Hactenus de aloe ex Galeno locis citatis. Deijcit Aloe (vt Mesues auctor est) non modò bilem, sed & pituitam ipsam. Caput ventriculumq́; mundat, quorum etiam cruciatibus maximè succurrit. Inflammato, æstuantiq́; bilis redundantia ventriculo auxilio est. Quotidianus eius vsus à mortiferis morbis tuetur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modo vi-*

Aloes vires ex Gal.

Ex Mesue

uentiū, sed etiam defunctorū corpora. Cum draconis sanguine, & myrrha vlcera cōtumacia sanat, quod sine morsu aliquo exiccare possit. Sensus omnes, intellectumq́; acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris sedis inflammationibus nocet: quamobrem ijs ab eius assumptione abstinendum est, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur: hæc Mesues. Cæterùm necat Aloe ventris ex lacte, vel melle sumpta: aut vmbilicotenus apposita, bubalo felle, & aceto subacta.

Nomina.

Planta, quæ Græcis ἀλόη, Latinis etiam Aloe vocatur: Mauritanis, Saber, Pabet, siue Sabar: Italis, Aloe: Germanis, Aleparic oder bitter Aloes: *Hispanis, Hierua babosa: Aloes, seu Perroquet: Bohemis, Aloe.*

Aloë triplex habetur, est mucronato folio, succo dulci, quæ cùm iam vulgata sit, ipsius iconem adiecimus: est altera succo amaro: est tertia palustris. I. Aloë mucronato folio, C.B. Lob. Aloë, Acostæ. Aloë, ex America, Dod. fol. Aloë Ameriacana, Clus. hist. Hispan. Cast. Lugd. Aloë America, Cam. ad Matth. Tab. Aloë spinosa, Cam. Aloë alterum genus, Cæsal. Valentinis Fil y agulla, id est filum & acus. II. Aloë succo amaro, C.B. Aloë, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. (cui & Sedum amarum Columellæ) Ges. hort. Anguil. Lon. Lac. Cast. Lugd. Lob. Cæsalp. Aloë semperuiua Indica quibusdam, Cord. in Diosc. Aloë, amphibion etiam dicitur, Cord hist. Aloë communis ex Hispania, Cam. Semperuiuum marinum in insulis Stæchadibus, Quiquerano. Huius densatus Succus Aloë etiam dicitur: cuius tres habentur differentiæ ex eadem planta. Optima succocitrina, quæ purissima, fulua aut russa, aut pellucida: amara, adstringens aromatica, odore graui & aromatico. Altera Hepatica quod hepatis modo sit concreta, subrussa minus pellucida, illa densior & aridior, amarior, magis adstringens, grauiorisque odoris. Tertia Caballina, ponderosissima, densissima, nigra, terra arenisq; plena: amarissima & gustu horribili virusq; olēs, veterinarijs relinquenda. Eligenda pinguissima, purissima, hyeme friabilis, æstate molliuscula, in manibus lentescens, sordibus carens, aromaticam amaritudinem resipiens, odore somnum concilians. Affertur pellibus infusum ex India atq; Arabia, per Syriam & Ægyptum: verum etiam in maritimis Apuliæ & Hispaniæ, sed faciendo succo inutilis, prouenit. Ast nunc Americana quæ ex Mexico adfertur, in Germaniæ hortis vulgatior est.

Ἀψίνθιον. ABSINTHIVM. CAP. XXIII.

a Cat. addit. καὶ γαλατία

b ἢ, ita Meū & Cat.

ABsinthium, aliqui bathypicron, herba vulgó cognita. Præstantius in Ponto, a & Cappadocia, in monte Tauro nascitur. Vim habet calfaciendi, & adstringendi. Bilem expurgat, quæ & stomacho, & ventri inhæsit: vrinam cit, & crapulam præsumptam arcet, ad inflationes ventris, & stomachi dolores prodest, cum seseli, b & nardo Gallico potum: fastidia discutit, & arquatos sanat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis haustum: menses cit potum, aut cum melle appositum. Contra fungorum strangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduersatur ixiæ venenis cum vino: item cicutæ, & muris aranei morsibus, & draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua.

I. ABSINTHIVM.

II. ABSIN. PONTICVM Montanum.

Ad su-

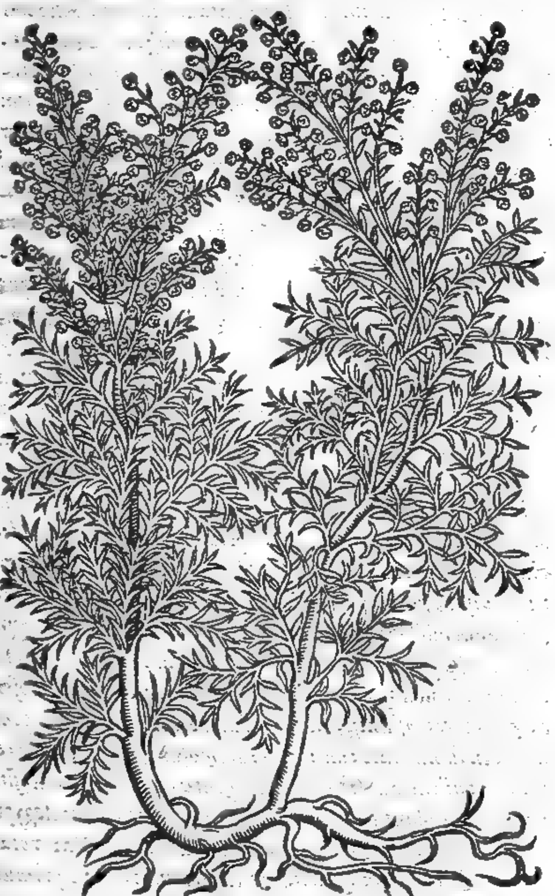
Ad sugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, si manat sanies. Dentium, auriumque dolores decoctum vaporis suffitu compescit. Decoctum in passo dolentibus oculis oblinitur: item præcordiis, & iecinori, tritum cum cerato cyprino: stomacho quoque longa valetudine laboranti cum rosaceo: cum ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquę inter cutem, lienosisq; subuenit. Vinum ex eo fit, quod absinthiten vocant, præsertim in Propontide, & Thracia, quo ad antè dicta vtuntur, cum febri carent: alioquin in æstate propinãt, & acceptam huic vino incolumitatem referunt. Insparsum arcis absinthium, vestes ab erodentium iniuria vindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium erosione tuetur. Existimatur liquamentum eosdem præstare effectus: attamen potionibus improbatur, quoniam stomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

Ἀψίνθιον θαλάσσιον. ABSINTHIVM MARINVM. CAP. XXIV.

†[ABsinthium marinum, quod aliqui Seriphium vocant,] copiosissimum in Tauro mõte, iuxta Cappadociã, & in Taphorisi Ægypti gignitur: quo Isiaci pro oliuę ramo vtuntur. Herba est tenuis, abrotoni parui similitudine, referta minutulis seminib⁹, subamara, stomacho inimica. Ea grauiter olet, & cũ quadam calfactione adstringit. Per sese, aut cum oryza cocta, interaneorum a animalia, teretesq; tineas, adiecto melle enecat: aluum b læuigat: cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præstare potest. Pecora maximè pinguescunt hoc pabulo. c Tertium genus absinthio assignatur, quo Gallia alpibus finitima scatet: id patrio nomine Santonicum vocant, regionis, in qua nascitur, cognomento, absinthio non dissimile: verùm subamarum est, non adeò seminis fœcundum: eadem quæ Seriphium potest.

† Orib. legit tantum. Σερίφιον.
a Meum ἀσκαρίδας καὶ ἕλμινθας στρογγύλας. i. ascaridas & lumbricos rotundos.
b Meũ add. κούφως. i. leuiter
c Cat. addit. ἐν Καππαδοκίᾳ.

III. ABSINTHIVM PONTICVM. IV. ABSINTHIVM MARINVM.

ABsinthij genera tria hic à Dioscoride traduntur, nempe vulgare nostrum, marinum, quod Seriphium vocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Vulgare caule exit ramoso, foliis incanis, multipliciter sectis, Artemisiæ modo, floribus aureis, paruis: semine rotundo, racematim cohærente. Radicem habet diuulsam, sed firmam, & lignosam. Atqui Absinthium, quod in Ponto nascitur, cæteris præstare ad iecinoris, & ventriculi inflammationes libro ii. capite 16. Methodi medendi prodidit Galenus, sic scribens: Cùm autem duplex in omni Absinthio facultas, & qualitas sit, veluti in libris de medicamentis est traditum, vtiq; in Pontico adstringendi qualitas non parua est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas est vehementissima, adstrictio verò (quam saltem gustu agnoscas) aut planè obscura, aut prorsus nulla sentitur. Proinde Ponticum ad iecinoris, & ventris phlegmonas eligi præstat. Porrò id est tum folio, tum flore longè quàm cætera absinthia minore. Odor quoque huic non modò non insuauis, verùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnib. est fœdus. Quare hæc fugere cõueniet, & Põtico semper vti: hæc Gal. Absinthium autẽ huiusmodi, quod cæteris præstantius sit, non solũ in Ponto nascitur, verũ etiam in Hungaria, Transyluania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cũ eo conuenit, quod Gal. delineauit. Etenim id folio, caule, flore, ac semine constat longè, quã cõmune nostrũ Absinthium, minoribus. Saporẽ habet amariusculũ, cui non parua adstringendi vis coniuncta est. Odorẽ etiam spirat (vt Gal. testatur)

Absinthii genera tria.

Mesues Ponticum Romanum vocat.

V. ABSINT. MARITIMVM foliis laciniatis.

non insuauem, ita vt odorati non parum resipiat. Mesues, vt Sylvius doctißime adnotauit, nescio tamen qua ratione ductus, Põticum, Romanum appellat. Monachi verò, qui in Mesuem commentarios scripserunt, putant magno quidem errore, id Mesuei Romanum absinthium esse, quod non modò in agro Romano, sed etiam in vniuersa Italia prouenit. Plinius li. 27. ca. 7. Ponticum scribit multò Italico amarius esse: in quo sanè Galeni sententiæ & refragatur, & errat. Ponticum absinthium efficacẽ vim obtinet ad aquam intercutem, vt mihi iam sæpius experimento compertum est. Equidem quosdam noui hydropicos quasi deploratos, qui ex longo esu comarum eius, quæ saccharo adseruatæ fuerant, sanitati restituti sunt. Parandi ratio hæc est: Sumito florescentium iam comarum recentium absinthij Pontici libram vnam, sacchari albißimi libras tres. Comas illas demptis caulibus, & pediculis tundito in mortario lapideo: deinde iis optimè tusis saccharum in puluerem tritum adijcito: rursus omnia simul tantisper tundito, donec in vnum corpus redigantur: mox ad vsum recondito. Ex absinthio ita parato, affecto prius purgato, datur quotidie semuncia tribus horis ante cibum. Sunt porrò qui putent semen illud, quod officinæ SANCTVM cognominant, quodq; saccharo circundatum contectumq; necandis interaneorum vermibus præbent, Absinthij marini esse semẽ, sed ij planè decipiuntur. Siquidem legitimam seminis huiusce plantam integram misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus, quæ à marino absinthio longè distat, vt ex eius imagine patet. Planta est admodum fruticosa, caulibus & ramis numerosis referta, semine minuto, oblongoq; racematim prodeunte, amariusculo gustu, odoreq; non insuaui. Affertur ex Alexãdria Aegypti, ac aliis meridionalibus locis. Cæterùm procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis semen sanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter se differant. Quippe Serapioni nil aliud esse Canabel constat, quàm terra tenuißimo sabulo persimilis: quæ (vt ipse ait) vna cum pluuia è cælo decidit; cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas: verùm & ad fictilia fracta cõglutinanda increbuit vsus. Absinthium marinum, siue Seriphium, in quàmplurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præsertimq; Aquileiensibus, & Tergestinis. Sed Fuchsium suspicor illud non cognouisse: siquidem quod in suis clarißimis commentarijs magno volumini appictum spectatur, absinthium marinum nõ est. Quod cùm fortasse & ipse animaduertisset, in paruo simplicium libello sententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore sese vindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro syluestri nasturtio perperam, meo iudicio, depinxerit. MARINVM itaq; absinthiũ cùm primum è terra erumpit, folio est absinthio simili, craßiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, iisq; præsertim quæ vbiq; caulem ambiunt, abrotonũ æmulatur, non tamen foliis est adeò paruis. Semen profert exiguum, copiosumq;, abrotoni modo inter folia erumpens, atque in summitate caulis ferè racemosum, vt hæc pictura eius demonstrat, amari, & adstringentis gustus. Aliam Absinthij marini plantam à nostrate longè diuersam ex Aegypto allatam, quam AEGYPTIVM SERIPHIVM vocari libuit, & cuius imaginem hic expreßimus, nunc primum consecutus sum à Iacobo Antonio Cortuso præscripto: pumila est planta, in Aegypto proueniens: folijs minutis, abrotoni fœminæ ferè similibus: surculis compluribus gracilibus, breuibus ac foliosis, minuto semine, gustu amaro, non tamen vehementer. Iis omnibus præditum est facultatibus, quibus & Italicum, è qua colligi quoque SEMEN SANCTVM quidam volunt, etsi quid certi de re hac affirmem non habeam: quidam abrotonum marẽ esse volunt, sed fortasse melius fœminam appellassent. Volunt patres illi reuerendi, qui in Mesuem commẽtati sunt, tantùm superficietenus Absinthium vulgare amarescere, imis verò partibus dulcescere, ab idq; gustui gratum esse. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium vi distillat, dulcem potius, quàm amaram sentiri contendunt. Quâ in re ij parum rem naturalem callere deprehenduntur: nam quòd Absinthij stillatitia aqua sit dulcis, non ex eo fit (quantum equidem sentio) quod Absinthium ipsum

Plinii error.

Pontici vires.

Semen sanctum Absin. marini nõ est.

Canabel Serapionis mẽtio.

Fuchsius notatur.

VI. ABSINTHIVM SERIPHIVM, siue Seriphium Ægypt.

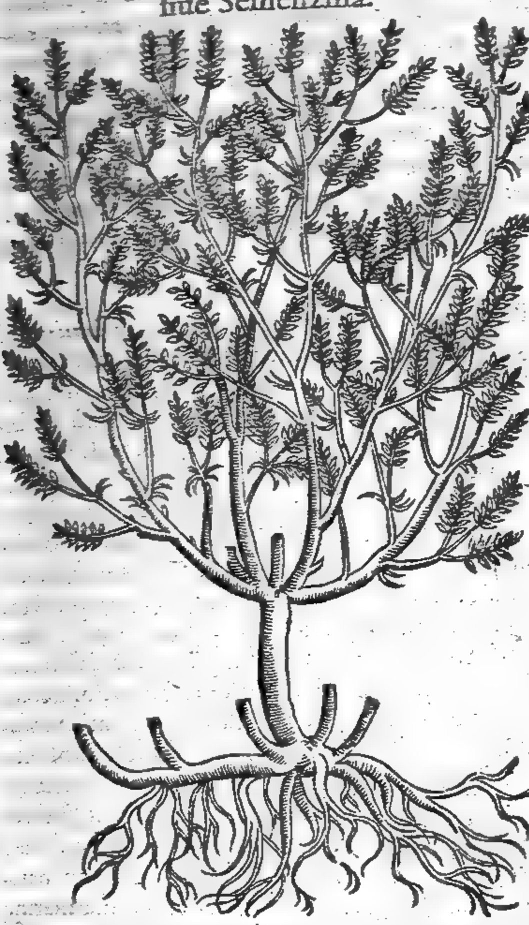

Marini absinthii historia.

Seriphium Aegyptium.

Aqua Absin. cur dulcis.

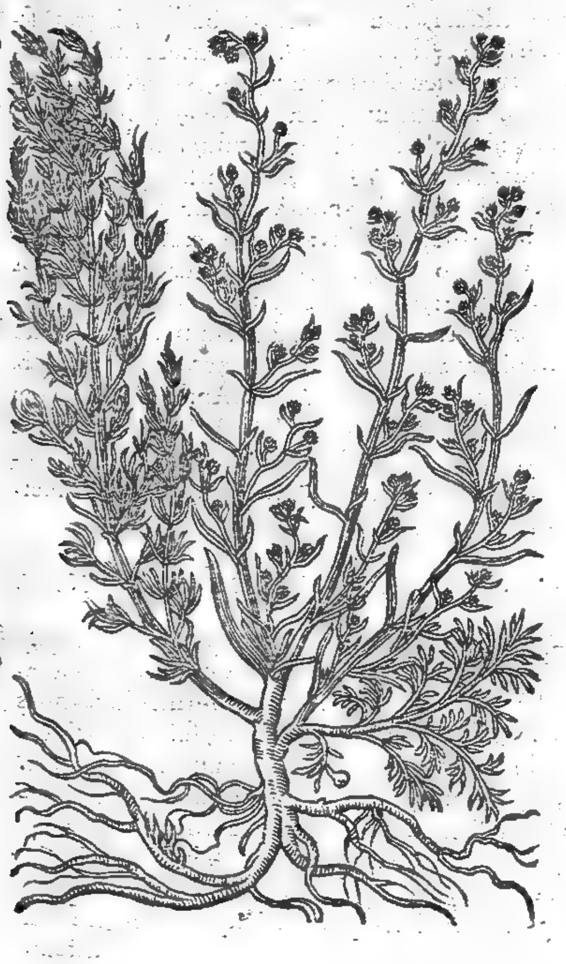
VII. SEMEN SANCTVM, siue Semenzina.

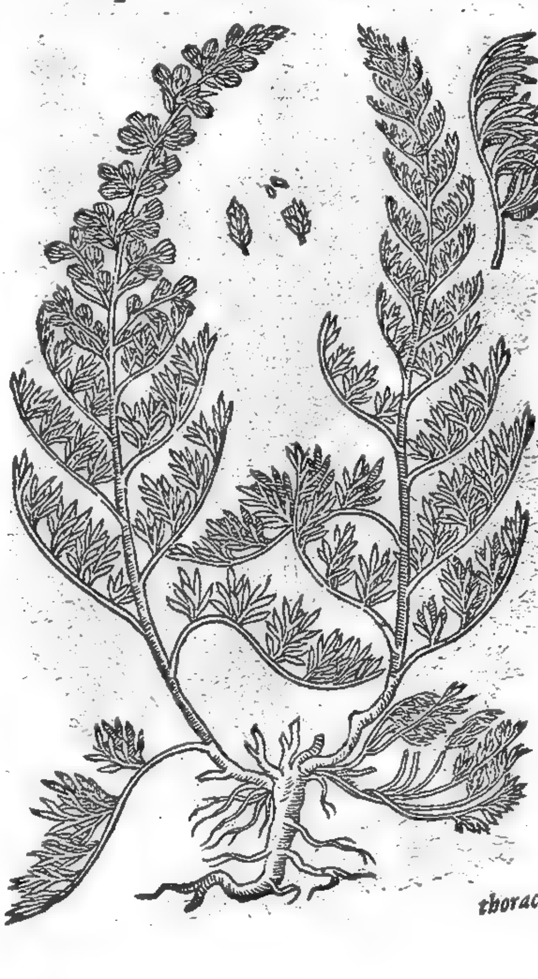
ipsum constet extima parte amarum, medullitus vero dulce, sed quoniam cum exteriores illæ partes, quibus amaror inest, admodum sint tenues, ac in vaporem facilè resolubiles, ignis calore tenuiores factæ, nõ magno quidem labore resoluuntur: euenitq; ob hoc, vt stillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis sit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipsa inuenitur, non ab intimis Absinthij partibus emanat, sed eam tantùm à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (vt diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipsius dulcedinis qualitas non modò in Absinthij stillatitia aqua sentitur, sed etiam in quauis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum instrumentum huiuscemodi herbarum vaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus, terrena quadam substantia superficietenus inficiatur, quæ actutum in dulcißimam veluti cerussam conuertitur, non mirum quidem videtur, si aquæ inde manantes ascititia dulcedine imbutæ, gustu dulces percipiantur. Quod quidem iis non euenit absinthij stillatitiis aquis, quæ duplici vase vitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur: nam hæ sufficienter amarescere cognoscuntur, nec tantillũ quidem dulcedinis gustantibus præbent. Euenit sanè hoc, quoniam balneum sua ipsius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conseruat, ac cohibet. Quo fit, vt nõ adeò in vaporem vertatur, quemadmodum cum illis fieri solet, quæ carbonum, & lignorum violento igne in auram euanescere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à vitreis organis quibus eliciuntur, nullam ascititiam qualitatem recipiant. Quare satius, mea quidem sententia, esset, vt otium, quod superest, consumerent monachi in re christiana, & medici in re medica, & singuli de arte sua bene mereri discerent: vel saltem quisque quam rectè instituit, vitam sequeretur. Absinthij meminit Galenus lib. 6. simpl. medicamentorum sic inquiens: Absinthium adstrictoriam, & amaram, & acrem simul qualitatem poßidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & desiccans. Proinde biliosos ventris humores per egestionem infernam propellit, ac per vrinas euacuat. Magis autem quod in venis est biliosum, per vrinas expurgat. Ob hæc contentam in vétre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neq; si in

Absinthii vires ex Gal.

IIX. ABSINTHIVM SERIphium Gallicum.

IX. ABSINTHIVM SERIphium latifolium.

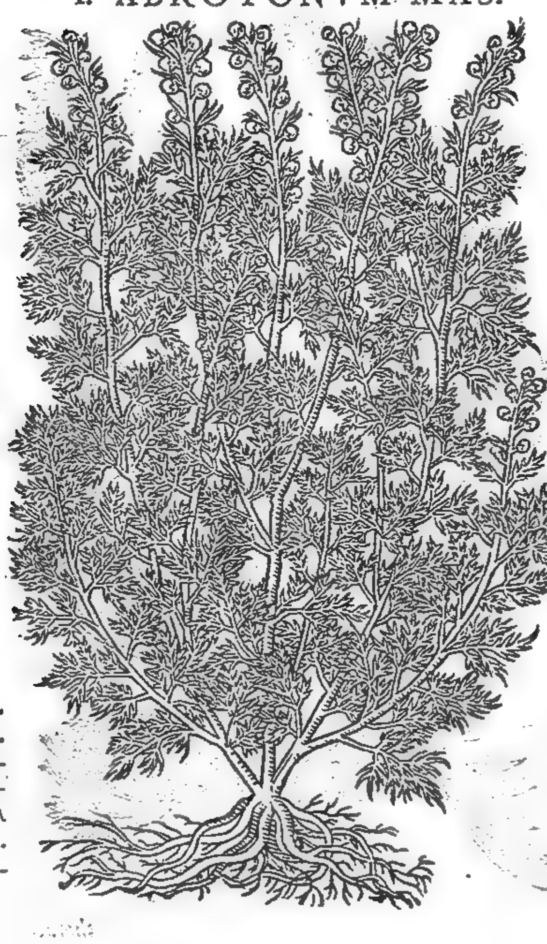
thorace,

thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quàm amara, valentior est. Porrò quòd insit quoque acrimonia, idcirco maiori portione calidum est, quàm frigidum. At si opus est generatim comprehensam eius temperiem secundùm primas circumscribere facultates (etsi anomœomeres & dissimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus siccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipsa, calidior est. Sed cùm de absinthio marino, siue Seripho ageret lib. 8. simp. med. Seriphum, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Diosc. cùm tradiderit magis cum Abrotono conuenire Seriphium, quàm cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quòd aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco librariorum incuria deprauata.

Nomina. *Herba, quæ Græcis ἀψίνθιον, Latinis itē Absinthium appellatur: Arabibus, Assinthium: Italis, Assenzo: Germanis, Wermut/Eltz: Hispanis, Asentios, Alosna: Gallis, Aluyne, & Absince: Bohemis, Pelymenk: Polonis, Pyolijn. Absinthium Ponticum, Græcis, Αψίνθιον πόντικον: Italis, Assenzo Pontico. Absinthium marinum, siue Seriphium: Græcis, Αψίνθιον θαλάσσιον, Italis, Assenzo marino: Aquileiensibus, Santonio. Semen sanctum: Italis, Seme santo & semenzina.*

Absinthium quasi ἀπίνθιον Comicis, quasi impotabile, propter insignem amarorem, ὅτι οὐκ ἔστι πιεῖν διὰ πικρότητα. Etsi Theoph. tantùm Absinthii in Ponto prouenientis 9. hist. 18. meminerit, eius tamē viginti differentias in Phytopinace recensuimus, de quibus in historia: in præsens tantùm de iis, quas Matth. & Cam. in sua edit. exhibuere. I. Absinthium Ponticum, seu Romanū officinarum, seu Diosc. C.B. Absinthium, Brunf. Trag. Matth. Cor. in Diosc. & hist. Lon. Cæs. Absint. vulgare, Fuch. Ges. app. Lac. Lob. Lug. Cast. Tab. Absinthium commune Ges. hor. (cui & Romanum) Cam. Absinth. Santonicum, Dod. gal. Rocardi. Absinth. Ponticum Ruellii & Trincauellæ, Absinth. latifolium Dod. fol. Absinth. nostrū rusticum, Thalyo. Absinth. rusticum, Apuleio. Absinth. maius & vulgare, Clus. hist. Pan. Absinth. commune latifolium amarissimum. Ioh. Bauhino. II. Absinthium ponticum montanū, C.B. Absinth. commune minus, Ges. hor. Absinth. montanum, Cam. ad Matth. Absinth. mōtanum seu Romanū, Tabernęmontano. Hoc vulgari simile, nisi quòd exiliora omnia, & amaritudo sapore & odore gratior, in altis montibus proueniens. III. Absinth. ponticum tenuifolium incanum, C.B. Abrotanum minus, Trag. Abrotanū fœmina, Fuch. fol. Lugd. Ges. hor. cui Absinthii potius genus, Abrotanū albū, Cord. in Diosc. Absinth. Ponticum, Fuch. in icon. Matth. Dod. gal. Lac. Lugd. Tab. Absinth. ponticum vulgare, Clus. hist. Pan. Absinth. Santonicum, Ruellio & Cæs. Absinth. Galatium Sardonium Diosc. Lob. Absinth. tenuifolium, Dod. fol. Absinth. Romanum Mesue, Turnero. Absinth. Romanum vulgo, Thalyo. Hoc duum est generum, alterum incanum, alterum cauliculis purpurascentibus, foliis supina parte viridioribus: mediæ inter Absinth. & Abrotanum naturæ videtur. IV. Absinthium maritimū lauendulæ folio, C.B. Absinth. marinum, Matt. Cæsal. Lugd. Absinth. Seriphium, Lac. Absinth. angustifolium, Dod. fol. Lugd. Absinth. latifolium marinum, Cam. Artemisia marina, Lob. Tab. V. Absinth. maritimum foliis laciniatis, C.B. Artemisiæ marinę folia incisa, Lob. Absinthii angustifolii ramulus foliis scissis, Dod. fol. Absinth. marinū Patauinum, Clus. hist. Pan. Artemisia marina Lob. Lugd. Hoc à priore tantùm foliis in lacinias diuisis variat, quod potissimùm contingit, si ex maritimis locis in hortos transferatur, quemadmodum in horto Medico Patauino notauimus. VI. Absinth. capilli veneris folio, C.B. Absinth. Seriphium Ægyptium, Matth. Lug. Absinthium peregrinum siue Ægyptium Aduers. Lob. Absinthium Ægyptium Lob. Tab. VII. Absinthium Seriphium Alexandrinum, C.B. Semen sanctum, Matth. Lob. Lug. Sementina, Dod. fol. Tab. Santonicū Lon. Absinthium marinum & seriphiū, pharmacopæis Alexandrinum semen, quibusdam sanctum semen & Zinę semen, Cord. in Diosc. & hist. semē Zedoariæ, Aduers. Abrotanum mas, Anguillaræ, seminis huius contra lumbricos vsus, eligēdum magnum non puluerulentum & odoratissimum: ex Ægypto ad nos adfertur. VIII. Absinth. Seriphium Gallicum, C.B. Absinthio pontico simile est, at foliis maioribus, lanugine albis: flosculis croceo rubore variegatis, quibus semen minutum, amarum, acre, succedit. Planta amara est, odorata, in maritimis Massiliensibus proueniens quod etiam in litore Veneto notauimus. Seriphium vulgare, perperā Diosc. Lob. in icon. at Camer. in suo Matth. Absinth. Seriphium vulgò dictum nominat. IX. Absinth. Seriphium latifolium, C.B. Santonici species maiuscula & longiusculis foliis, Cam. in Matth. & Lob. in suis obseruationibus, Absinth. Xantonicum vulgare.

I. ABROTONVM MAS.

a Meū & Ca. λεπτόκαρπον. i. gracili semine. sed Orib. λεπτόφυλλον legit. i. tenuibus foliis.

Αβρότονον. ABROTONVM. CAP. XXV.

Abrotonum duorum est generum. Fœmina quadam arboris specie fruticans, candicat, circū ramulos foliis seriphi modo, minutim incisis: floribus referta est, comantibus in summo, fulgore auri, corymbis. Quod per æstatem prodiit, suauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro gustu. Id genus Siculum esse constat. Alterum mas vocatur, sarmentosum, a gracilibus ramulis vti absinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Asiatica, atque in Syriæ Hierapoli. Vtriusque semen crudum tritum,

tritum, & fermefactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, conuulſis, ruptis, coxẽdicibus, vrinæ anguſtiis, menſibus ſuppreſſis, aut remorantibus. In vino potum exitialium venenorum antidotũ eſt: horroribus ex oleo illinitur. Serpentes & ſubſtratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum vino potum prodeſt, priuatim efficax contra ſcorpionum, & phalangiorum venena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane tritum cum farina hordeacea, decoctumque tubercula diſcutit. Irini compoſitionibus admiſcetur.

Abrotonum duplex.

ABrotonum mas planta eſt vulgaris notitiæ. Cuius duo obſeruauimus genera, hortenſe, & per ſe in campeſtribus naſcens, tenuioribus folijs, & minutiore ſemine. Mas ſarmentoſa eſt planta, caulibus gracilibus veluti abſinthium. Folia habet tenuia, numeroſa, longiuſculaq́, odore graui, ſed medicato. Flores mittit exiguos, ſemẽ minutum, rotundum, copioſumq́, ramulos ferè totos comprehendens. Quod verò fœmineo generi adſcribitur, non omnibus notum eſt: non ideò, quòd & ipſum frequentiſſimam non ſeratur in hortis, ſed quòd à paucis pro Abrotono fœmina cognoſcatur. Quandoquidem id alij Cypreſſum, alij Santolinam vulgò appellant, alij verò marinum eſſe abſinthium exiſtimant. Sed ij profectò falluntur: quippe Santolina vulgò vocata, nil ſanè aliud eſt, quàm Abrotonum fœmina. Quòd primùm (vt Dioſcor. inquit) arboris ſpeciem quandam repræſentet, vnde & à quamplurimis Cypreſſus vulgò dicta eſt. Deinde quòd candicantibus conſtet folijs, circum ramulos minutim inciſis, floribus aureis, orbiculatis, caulem ſummum, æſtatis & autumni tempore, corymborum modo comãtibus. Poſtremò quòd in vniuerſum ſuauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Ex hac equidem delineatione adducor, vt decernere non dubitem, hanc plantam, quam vulgus Cypreſſum, ſiue Santolinam appellat, eſſe Abrotonum fœminã. Hinc itaq́ Fuchſium alioqui rei herbariæ gnarum, erraſſe crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam ſubiecerit ab eo longè diuerſam. Qui etſi Santolinam ſeorſum poſtea depinxit, non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, ſed herbariorũ, vt arbitror, vulgum ſecutus, eam Chamæcypariſſum, hoc eſt, pumilam cupreſſum nuncupauit, eiuſq́ nullam à Græcis factam fuiſſe mentionem falſò credidit. Cæterùm quòd Goritienſes Abrotonum marem Veronicam appellent, ea ſanè planta mihi in mentem venit, quæ recentiorum quibuſdam VERONICA vocatur, magnis (vt aiunt) inſignita viribus. Hæc duûm eſt generum. Mas, quæ humi repit, caule eſt dodrantali aut minore, rubeſcente, lanuginoſoq́: folijs oblongis, nigricantibus, hirſutis, & in ambitu ſerratis. Flores edit purpureos circa ſummum caulem emicantes, & ſemen in ſiliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuaricatur partes. Naſcitur locis incultis. Fœmina caule exit lanuginoſo, folijs rotundioribus, minimè laciniatis, ſubpinguibus. Flores profert in luteo purpuraſcentes: ſemẽ in vaſculis rotundis incluſum: radicẽ verò maris æmulam. Naſcitur in locis aſperis & incultis: floret Iunio menſe. Guſtu quidẽ adſtringens, & amara eſt: vnde conijcere licet, eã eſſe tũ excalfaciendi, tũ ſiccãdi vi præditã. VERONICA MAS ad omnia efficacior eſt. Medetur cruentis vulneribus, ac diuturnis vlceribus. Sunt, qui

Abrot. fœminæ deſcript.

Fuchſii error.

Chamæcypariſſus.

Veronica.

Veronica duplex.

Fœmina.

Veronicæ vires.

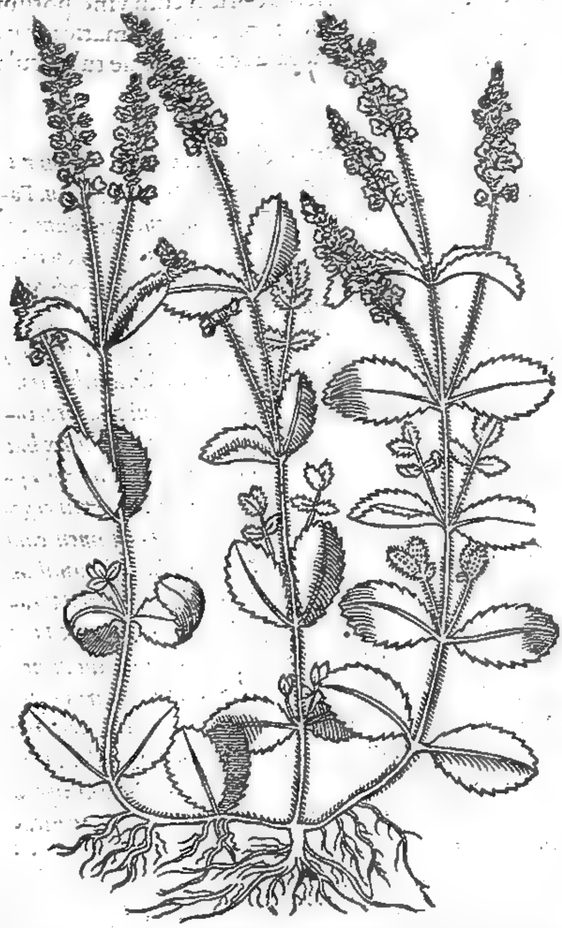
II. ABROTONVM FOEMINA.

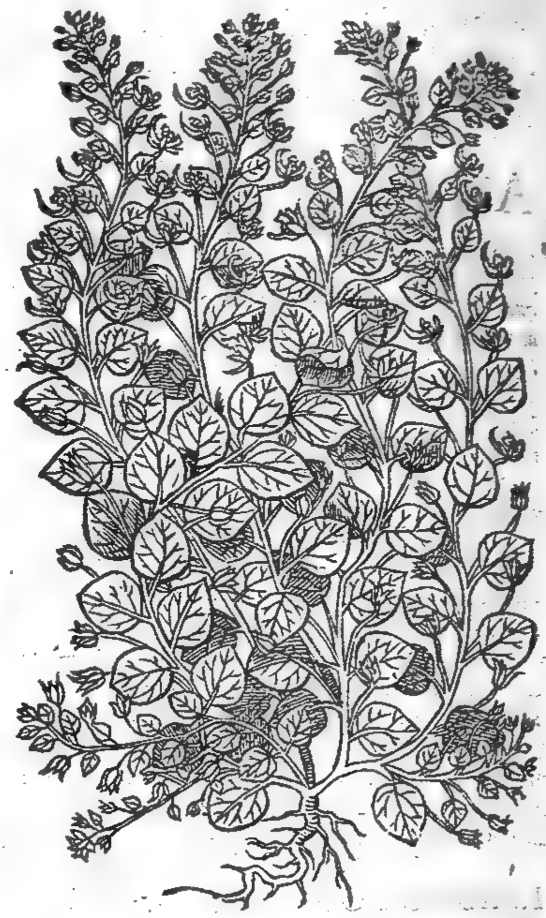
III. VERONICA MAS.

dicant quendã Francorũ regẽ elephantiaſi laborantem, à venatore ſuo hac tantũ herba fuiſſe ſanatũ. Tumores præterea in vniuerſum diſcutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec deſunt, qui illã ſummis laudibus efferant ad peſtiferas febres, & ad peſtilentia affectos, quibus propinari præcipiunt ſiccæ puluerem, drachmarũ duarum pondere, vna cum theriacæ drachma, ex vino meraco: cum hoc tamen, vt illico ſudent affecti. Eadem datur potanda ex ſua ipſius ſtillatitia aqua vtiliter contra tuſſim, & vitia omnia tum pectoris, tum pulmonis, nam & tabidos, & ſuppuratos iuuat. Aperit quoque iocinoris, & lienis oppilationes, vterum, renes & veſicã expurgat. Sed vt noſtrum ſequamur inſtitutũ, iam Abrotono medicina

IV. VERONICA MAS supina.

V. VERONICA FOEMINA.

Abrotoni vires ex Gal.

reddendæ sunt ex Gal. qui li. 6. simpl. med. ita de eius viribus posteritatis memoriæ scriptum reliquit: Abrotonum calidum, & siccum facultate, in tertio ordine seu recessu post media situm est. Inueniemus autem eius temperamentum nõ minimè quidem & ex gustu ducta cõiectura, vtpote cùm sit admodum amarum. Porrò saporem eiusmodi, cùm terrena sit essentia, à largo calore extenuatum ostendimus. Itaque non instrenuè & excalfacit, & desiccat. Nam siue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis est) contusam vlceri puro illinas, mordax, & irritans videbitur: siue eo in oleo macerato, caput, aut ventrem perfundere voles, admodum calefacere reperies. Quin & si qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuasionem rigorum hoc voles confricare, minus vtique rigore concutientur: imò & sensus quidem protinus vbi admotum fuerit, ipsum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par est, nimirùm cùm sit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam vim habeat: sed & quòd magis quàm Absinthio id ipsi necessariò insit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex gustu: paucissimæ siquidem acerbitatis particeps Abrotonum est, non pauca verò Absinthium. Deinde ex eo quòd inimicum sit stomacho Abrotonum, velut etiam Seriphium: gratum verò & amicum Absinthium. Siquidem de istis suprà ostensum est, quòd amarum ipsum per se omnifariam infensum sit stomacho: austerum verò, aut acerbum, aut in summa adstringens stomacho vtile & amicum. Porrò vbi qualitates hæ inuicem permistæ fuerint, quæ vehementior fuerit, ea vtique vicerit. Cæterùm Abrotonum vstum, calidum & siccum facultate est, magis adhuc quàm cucurbita sicca vsta, & anethi radix. Illa enim vlceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt: ac proinde maximè vlceribus, quæ in pudendorum præputiis sunt, competere videntur. At cinis Abrotoni vlceribus omnibus mordax est: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino scilicet, aut raphanino, aut sicyonio, aut veteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoq; segnius tardiusq; enascentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: sed nec minus illis, lentiscino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium est partium, rarefaciendi vim obtinet, & mordax est, & calidum: quas vtique maximè eius facultates nouisse oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere. Hactenus Gal.

Abrot. fœm. vires.

Atqui nobis quoque dicendum est, quòd Abrotoni fœminæ folia sicca, & in puluerem trita dantur perquàm vtiliter ex aqua parthenij semidrachmæ pondere ad sistenda alba fœminarum profluuia, si continuis decem diebus, aut pluribus sumantur à ieiunis: & deinde interpolatis diebus.

Nomina.

Id Græci ἀβρότονον dicunt, quod etiam Latini Abrotonum: Mauritani, Catsum, Kesum, seu Gaissum: Itali, Abrotono: Germani, Stabwortz, Schoßwortz / & Gertwurtz: *Hispani, Abrotono, & Hierua lombriguera: Galli, Auron, Auronne, & Garderobbe: Bohemi, Brotan: Poloni, Bozedrzeuuko. Cæterùm Abrotonum fœminam vocant Itali Santolina: Germani,* Cypressen: *Bohemi, Cipressen: Poloni Cypriis: Galli, Cypres de iardin. Veronica ita Germanorum officinis vocata, Italis, Veronica: Germanis,* Ehrenpreiß *aut* Grundheyl. *At Veronica fœmina: Italis, Veronica femina: Germanis,* Ehrenpreiß Weiblein.

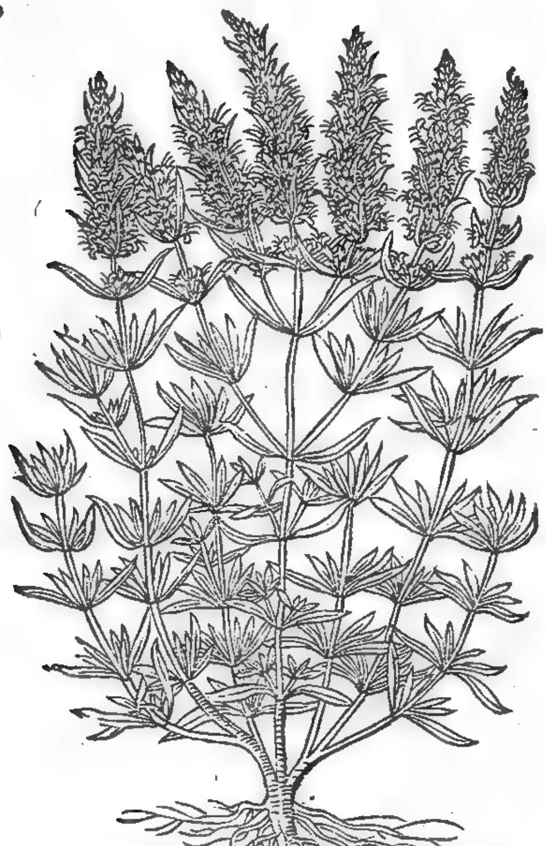
Abrotanum διὰ τὸ πρὸς ὄψιν ἁβρὸν, καὶ ἁπαλὸν φαίνεσθαι: ἄλλως δὲ καὶ διὰ τὸ δυσώδες εἶναι, vt Nicandri restatur interpres, quòd conspectu tenerum, molle, & delicatum appareat: aut quòd grauem acremque & difficilem halitum spiret. Aliud mas, cuius quinque differentias: aliud fœmina, cuius octo differentias notauimus. I. Abrotanum mas angustifolium maius, C.B. Abrotanum mas, Brunf. Matth. Lac. Lobel. Dodon. gal. & fol. Lugd. Taber. Cam. Cæsalp. Cast. Abrotanum nigrum seu mas, Cord. in Diosc. & historia. II. Abrotanum fœmina Dioscoridis, C.B. Abrotanum fœmina, Brunf. Matt. Lob. Cast. Lug. Cam. Tab: Chamæcyparissus & nobilis Chamæpytis, Trag. Chamæcyparissus, Fuch. Dod. gal. Ericio Cord. Lon. Cor. in Diosc. Gesn. hor. Centonia, eidem, Cupressus herba, Cord. in Diosc. Santolina, Anguil. Sãtonicũ minus, Cord.

Cord. hiſt. Santolina altera, Dod. fol. Sanctolina, Cæſal. cui Abrotanum Theophraſti, & Abrotanum campeſtre Plinii. Criſpula Alexandrina, Herba Cancri, Sylnatico. Hæc variat foliis magis minusvè denticulatis, craſsioribus, tenuioribus: candidioribus, viridioribus: flore maiore & minore: odore iucundiore, minus iucundo & vnctuoſo, quare quinque differentias Dodonæus propoſuit. III. Veronica mas erecta C. B. Veronica mas. Matt. Caſt. Lug. Veronica recta mas, Lob. Veronica vulgaris recta maior, Cluſ. hiſt. Pan. Veronica aſſurgens, Dod. fol. Hæc duplex, maior, quæ latiore folio & longiore ſpica: minor, quæ anguſtiore folio & breuiore ſpica. IV. Veronica mas ſupina, C. B. Teucrium, Trago. Veronica mas, Fuch. Lon. Tha. Lugd. Veronica vulgò dicta, Geſ. hor. Betonica Pauli, Dod. gal. Veronica maior ſeptentrionalium, Lob. obſ. Veronica vera & maior, Lob. icon. Veronica mas ſerpens, Dod. fol. Veronica maior, Cam. Veronica, Tab. Auricula muris tertia, ad Myoſotidem Dioſcoridis referenda, Cæſalpino. Cum hæc officinis Germaniæ ſit vulgaris, & viribus illa præferenda ſit, eius iconem adiicere lubuit. V. Elatine folio ſubrotundo, C. B Veronica fæmina, Fuch. Matth. Geſ. hor. (cui toto genere à Veronica differre videtur) Lonic. Caſt. Lugd. Cæſal. Dod. fol. Cam. Elatine Dioſcoridis, Lob. Elatine prima, Taber. Elatine altera folio rotundo, Thalyo. Verbaſculum quorundam, Lugdunenſi.

Ὕσσωπος. HYSSOPVM. CAP. XXVI.

HYſſopum, herba nulli non cognita, duum generum eſt, montanum, & hortenſe. Optimum eſt Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua melle & ruta, potumq; peripneumonicis, diuturnæ tuſsi, ſuſpirioſis, deſtillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, ſi cum melle delingatur, craſſum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulſo epotum. Ad ſubducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: vehementiusq; addita iri, cardamomo, aut irione, deiicit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquæ inter cutem, cum fico nitroq;, inflammationibus quoque ex vino illinitur: cum feruente aqua impoſitum ſugillata diſcutit: cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione ſedat: inflationes auricularum vaporis ſuffitu diſcutit.

I. HYSSOPVM.

* II. HYS. CAERVlea folio diſſecto. * * III. HYS. ALBO vel rubro flore. *

NOn modò ſunt, qui dubitent, an vulgare Hyſſopum legitimum appellari poßit, ſed & qui certò credant, id ipſum cum Dioſcoridis Hyſſopo nullam habere cognationē. Horum opinionem ſequuntur monachi illi, qui in Meuſem commentarios ediderunt, argumento quòd ſcripſerit Dioſcorides (vt Marcellus interpretatur) Origanum Heracleoticum folio eſſe hyſſopi, non tamen habere vmbellam hyſſopi modo rotæ figura in orbem circumactam, ſed multifidam, & veluti diuiſam. Quæ quidem nota non viſitur in noſtrate Hyſſopo, vt quod flores ſpicatos proferat, non autem digeſtos in vmbellam rotæ modò circumactam. Quo fit, vt non ab re illi dubitauerint, an vulgare Hyſſopum legitimum ſit: hi verò crediderint, eo omnino nos eſſe deſtitutos. Cæterùm mihi iam compertum eſſe puto, hos omnes in dubio, & errore verſari, peruerſa Marcelli interpretatione deceptos, quandoquidem ſe aliter habet vulgata Dioſcoridis lectio (cui etiam Oribaſius, & vetuſti quidam Græci codices adſtipulantur) quàm verterit Marcellus: ita enim Græcè legitur: Ὀρίγανος ἡρακλεωτική, οἱ δὲ κονίλην καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ· σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδὲς, ἀλλ' ὥσπερ διῃρημένον *id eſt. Origanum Heracleoti=*

Hyſſopi conſideratio. Opinio reprobata.

Hyssopum vulgatum esse legitimũ. cleoticum, quod alij Cunilam vocant, folium habet hyssopo simile: vmbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed veluti multifidam: hæc Dioscorides. Ex quibus palam est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi floribus vt perperam Marcellus vertit, cùm absolutè dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano vmbellam esse non in rotæ modum orbiculatam, sed veluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruam ambigendi ansam præbuit, quod Dioscorides lib. 4 in Chrysocomes capite prodidit, cum inquit: Chrysocome palmi altitudine fruticat, comam habens specie corymborum, hyssopo similem. Veruntamen si quis præstanti iudicio Dioscoridis verba accuratè perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui Hyssopum, quo passim vtimur, legitimum esse contendunt. Siquidem in plantis coma, probatissimorum auctorum testimonio, non solùm de floribus, & corymbis intelligitur, sed etiam de folijs, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadam venustate plantam totam, vel summa eius exornent. Vnde rectè Plinius lib. 12. c. 25. balsamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. 4. Georgicorum perpulchrè cecinit. 10

Coma in plãtis quid.

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

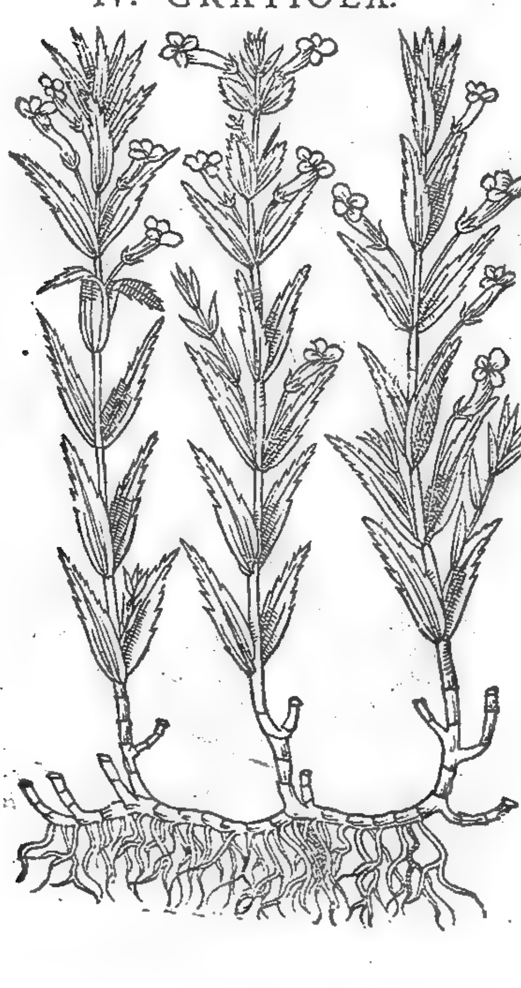
Ex his perspicuum fieri arbitror, Chrysocomen coma, hoc est folijs, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsis corymbis, quibus fortasse in vniuersum scatet. Quamobrem hîc nullus, quantum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyssopum communis vsus, verum legitimumq; sit, nobis manifestè demonstrat Symphytum petræum à me (vt spero) proximis annis repertum, quòd solia, vulgari hyssopo similia proferat. Nam cùm scribat Dioscorides, Symphytum petræum folio esse origani, Origanum verò folia habere hyssopi clarissimum præbet argumentum, quòd hyssopum, quo passim vtimur, sit verum. Quinetiam cùm idem auctor tradiderit, Hyssopum duorum esse generum, nempe montanum & hortense, & vtrunq; genus in nostrate passim habeatur omnibus notis simile, non modo opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum, sed omnem quoq; litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm Dioscorides congeneres, vel similes plantas seriatim coniunctéq; describere consueuerit, statimq; post hyssopum stœchadem repræsentauerit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit quidem hallucinari eos, qui hyssopum hoc non legitimum esse hactenus iuerunt inficias. Adde etiam quòd idem (vt experientia comprobat) ijs omnibus polleat viribus, quas illi reddidit Dioscorides. Postremò cum idem scribat Dioscorides, Hyssopum nulli non cognitum esse, miror, sanè, cur quidam, qui vulgare nostrum illegitimum faciunt, legitimum non afferant in medium, & præsertim cùm non solùm in hortis Dioscoridi habeatur, sed etiam in montibus. Dixi sententiam meam, à qua ne minimo quidem vngue recedam, quousq; qui nobis refragantur, vtrunq; afferant Hyssopum, quibus vmbellæ insint. Hyssopum montanum in comitatu Goritiensi Saluatino monte frequentissimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, (nisi quod hirsutius syluestriusq; apparet) rudioribus folijs & asperioribus, & gustu amarioribus, nec vsq; adeò acribus. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, sitq; hortensi simile, exuta syluestri natura. Itaq; dicimus nos Hyssopum plantam vulgaris esse notitiæ, haberiq; vbiq; ferè ad manus, non solum hortense, sed etiam montanum. Item fruticem esse surculis pluribus ab vna radice prodeuntibus, lignosis, sesquipedalibus: folijs in vniuerso caule oblongis, circumquaq; per interualla prodeuntibus, duriusculis, odoratis, & gustatu feruidis, amariusculisq;. Flores illi sunt in caulium summitatibus spicatis, cærulei coloris. Radix multifida & lignosa. Tenuium est partium, ideoq; incidit, attenuat, aperit, & abstergit. Aduersatur serpentium ictibus, si cum sale, & cumino tritum ex melle vulneri illinatur: ex oleo inunctum pediculos necat, & capitis pruriginem tollit. Iuuat comitiales, quoquo modo ijs præbeatur, sed valentius id efficit, in catapotijs hoc modo paratis. Sumuntur hyssopi, marrubij, & Castorei, singulorum semidrachma, radicis Pæoniæ drachmæ duæ, assæ fœtidæ scrupulus: teruntur deinde omnia, & cum succo eiusdem hyssopi formantur catapotia septem, è quorum numero vna tantùm datur quolibet vesperi, cùm se dormitum recipit affectus. Hyssopi paucis meminit, Gal. lib. 8. sim. medicam. sic inquiens: 20 30

Hyssopum montanum.

Hyssopi hist. Matth.

Hyssopi vires Matth.

IV. GRATIOLA.

Hyssopum desiccat, & excalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium. Hyssopi quoque vires, descripsit Mesues, ita ad sensum scribens. Hyssopum hortense pituitam facilè deijcit, quamuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito fossili sale, aut Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone continetur. Facit Hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum neruorum affectus: quòd non modò mundet, sed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorum pectus lenta, crassaq; pituita refertum est: quo fit, vt asthmaticis, & tussientibus opituletur. Discutit hyssopi vsus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & vrinam ciet, & febrium humores excutit: visum acuit. Melle commistum interaneorũ tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleum quod tum folijs, tum floribus paratur neruos, algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum atq; etiam hæc omnia efficacius præstat: hactenus Mesues. 40 50

Hyssopi vires ex Galeno, & Mesue.

Cæterùm nonnulli crediderunt herbam illã, quæ vulgo ab aliquibus GRATIOLA vocatur, ab alijs Gratia dei, à quibusdam etiã, vt à Foroiuliensibus, Stanca cauallo, quòd equi eius pabulo mirè defatigentur, esse Hyssopũ illud montanũ, de quo Mesues in suis scriptis mentionem fecit. Sed ij, omniũ ferè iudicio, euidentius hallucinati sunt, quàm vt pluribus demonstrare sit opus. Quoniam verò in Gratiolæ herbæ sic dictæ sermonem incidimus, hic locus postulat, vt de ea aliquid dicamus. Nascitur hæc in locis humidis, præcipuè in pratis vliginosis, prouenit etiam in palustribus. Herba est, quæ dodrantalẽ altitudinẽ excedit, caule quadrangulari, folijs hyssopi latioribus, et lõgioribus, florẽ fert in purpura albicantẽ, inter folia erumpentẽ quæ caulẽ ambiunt. Gustu herba hæc amarissima est, quo etiã quadãtenus adstringẽs sentitur. Excalfacit, siccat, incidit, attenuat, aperit, deijcit, abstergit, vulnera glutinat, aluum vehementer purgat, 60

Gratiolæ hist & vires.

tam recens quàm sicca sumpta, bilem pituitamq; trahit. Vulneribus celeriter medetur, trita & superposita. Qui hanc plantam Mesues Eupatorium esse contendunt, omnino caecutiunt. Herba ὕσσωπος Graecis dicta, Latinis Hyssopum appellatur: Arabibus, Cyse, Iusa, seu Iabes: Italis Hyssopo: Germanis Kirchen Hysop vnd Kloster Hysop: *Hispanis, Hyssopo bierua, & Hissopilho bierua: Gallis, Hissope: Bohemis Hyssopo: Polonis Izop.*

Hyssopum Graecorum, si caput Dioscoridis de Origano Heracleotico & Oniti, caput item de Chrysocome consulamus, longè diuersum esse ab Officinarum Hyssopo, clarum cuilibet fiet, vt in historia nostra exponemus: etenim Officinarum Hyssopus ad Symphytum petraeum Dioscoridis referendus videtur: cuius aliquot notauimus differentias. I. Hyssopus vulgaris caerulea, C. B. Hyssopus, Brunf. Trag. Lacu. Lonic. Cord. in Diosc. Taber. Cam. Hyssopum, Matth. Cast. Hyssopus hortensis, Fuch. Hyssopus communis, Dod. gal. Hyssopus vulgaris, Gesn. hor. Dod. fol. Hyssopum vulgò dictus, Caesal. Hyssopus satiua, Cord. in hist. Hyssopus satiuus vulgaris, Lugd. Hyssopus Arabum, Mesue & officinarum, Lob. Communiter ex vna parte floret, aliquando vtrinque florifera: aliquando spica breui & rotunda: habetur quae odore moschi à vulgata differt. II. Hyssopus caerulea folio dissecto, aliàs à vulgari non discrepans, quare tantum ramum exprimi voluimus. III. Hyssopus albo vel rubro flore, C. B. Cam. Hyssopus albis floribus & Arabum flore rubro. Lob. Lug. Hyssopus Arabum, Taber. Rubra flores vno tantum ordine saepius digestos habet, aliquando & vtrinque. IV. Gratiola centauroides, C. B. Gratiola Matth. Dod. gal. (cui Centaurii minoris species videtur) & fol. Lob. Cast. Lugd. Gratia Dei, Lacu. Anguil. cuius semen vult Arabibus Gilbenech dici: Gratia Dei altera, Caesal. Limnesion seu Centauroides, Cord. in hist. Papauer spumeum Dioscoridis esse, suspicatur Anguillara. Eupatorium Mesue, ex Cordi sententia. Gesn. de hortis. Variat flore, qui purpurascens, albus, rarius luteus: aliquando integris foliis, aliquàdo & frequentius crenatis. V. Gratiola minor, ex radice aliquando crassiore, aliquando tenuiore ac fibrosa albida, caules exurgunt erecti, aliquando plures, vt fruticosa sit, aliquando vnicus subruffus, rotundus, striatus, cubitalis, quem cingunt folia Polygoni masculae (aliis Hyssopi) aemula, alternatim disposita, pallidè virentia, pediculis carentia: ex quorum alis singuli flores ex oblongis calyculis prodeunt quadrifolii, eleganter caerulei, quibus succedunt vascula oblonga, semina minuta subfusca continentia. Haec omnis odoris expers est, & penè insipida, licet aliqui nitrosum, alii subdulcè in ea saporem notarint. Haec variat foliis, est enim altera latioribus, quae altius exsurgit, altera angustioribus & oblongis, quae vix palmaris. Iunio Mense florent. Nascitur locis humidis, aliquando & vliginosis, quam legimus primùm in Patauinis paludibus, vbi latioribus est foliis, & ad portam S. Iustinae: dein circa Monspelium in riuulis, vbi Angallidem aquaticam uocant: tum in Alsatia non longe Mulhusio, locis vdis: quae verò angustioribus est foliis Monspessuli etiam prouenit ad Gramuntium lucum. In Hassia sunt qui notarint, & Halimum aquaticum vocant: sic & in Franconia Camerarius, cui Hyssopoides: Ioh. Bauhino, Hyssopifolia: Gesn. in libello de collect. stirpium Gratiola minor: Cordo in obser. Grase Poley dicitur.

V. GRATIOLA MINOR.

Στοιχάς. STOECHAS. CAP. XXVII.

Stoechas, iuxta Galliam in insulis eiusdem nominis è regione Massiliae gignitur: vnde cognomentum accepit. Herba tenuibus surculis, coma thymi, longiore folio, subamara gustu, & a aliquantùm acris: cuius decoctum, hyssopi modo, ad pectoris vitia efficax est. Antidotis vtiliter miscetur. b [Viscera omnia, & vniuersum animantis habitum extenuat, confirmat, & ab obstructionibus & farctu liberat].

a Meum. ποσῶς ὑπόπικρος i. quodā modo subamara.
b Conclusa in meo exemplari, & Cacuzeni desunt.

Stoechadem officinarum vulgus Sticados appellat. Nascitur haec non modò in Gallia (vt Dioscorides scribit) ex aduerso Massiliae in insulis, quas Stoechadas vocant; sed & in Arabia, vnde cum aliis mercimonijs, quae ex Alexandria aduehuntur, Venetias comportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à seplasiarijs, indito ab Arabia cognomento, hodie Arabica nuncupatur: etsi Massiliensis pelagi stoechas plerunq; Arabicae vicem expleat. Prouenit praeterea in nonnullis Italiae locis, verùm ea caeteris in Italia praestat, quae ex Gargano Apuliae monte aduehitur: quanquam omnium probatissima est peregrina, quae ex Arabia defertur, hanc deinde sequitur, quae in Sthoechadibus insulis nascitur, à quibus primùm nomen adinuenit. Est itaq; stoechas Lauendulae nō absimilis, folijs oblongis, crassis incanisq; aceruatim in vniuerso caule exeuntibus caulibus pluribus ab vna radice prodeuntibus, lignosis: Flores edit Thymi modo subcaeruleis in spicatis, oblongisq; capitulis, in quibus semen oritur melyssophylli non absimile. Radix est illi lignosa, ac multifida. De Stoechade vires scripsit Galenus lib. 8. simp. med. vbi sic inquit: Stoechadis gustu quidem qualitas amara est, & mediocriter subadstringens. Caeterùm temperies composita, nempe ex terrena essentia frigida exigua, vnde sanè adstringit: & ex attenuata altera terrena copiosiore, à qua vtiq; amara est. Ob vtrorumq; verò conuenientiam & coitum, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum viscera omnia, tum totius corporis habitum est nata. Supra namq; ostensum est, quod quae ex eiusmodi es-

Stoechadis consideratio.
Stoech. descriptio.
Stoechadis vires ex Gal.

Mesu. de Stœch.

STOECHAS.

sentijs constant medicamina, dictos effectus reddere possint. Huius quoque meminit Mesues, ita de eius viribus disserens. Stœchas deijcit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, neruos, ac sensuum omnium organa mundat, ac roborat. Prodest contra frigidos morbos qualescunque sint, ideoque comitialibus conueniens remedium habetur, addita scilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipsius tum decocto, tum vapore fiunt, occlusos narium meatus aperiunt: neruorum, & compaginũ cruciatus mitigant: ac interna viscera frigido humore affecta roborant. Abstinendum tamen ab ea biliosis est, præsertim si eorum 10 *ventriculus sit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauseam commouet, sitim accendit, & calore quodam molestissimo vniuersum afficit corpus. Quæ planta Græcè* στοιχὰς, *Latinè item Stœchas nominatur: Arabicè Astochodos, Astuhorados siue Astuchudes: Italicè Stechade, seu Steca: Germanicè* Stichas Kraut: *Hispanicè Cantuesso: Gallicè Stechados: Bohemicè Stechas.*

Nomina.

Stœchas duplex est Officinis, Arabica, de qua nunc, & Citrina. Arabica ea est, quam Dioscorides hic proposuit, quæ à loco natali Stœchas dicitur: sunt qui rectius stachyn, quasi spicam dici velint. Hæc habetur foliis 20 integris, quæ vulgaris est, altera serratis & crispis, est & tertia cuius cauliculi foliis nudi sunt. Dicitur Stæchas purpurea. C. B. Stæchas, Trag. Matth. Lac. Dod. fol. Lon. Lob. Cast. Lugd. Stichas, Fuch. Dod. gal. Stichas Arabica, Cord. in Diosc. & hist. Stæchas vel Stychas, Ges. hor. Stæchas prima, Clus. hist. Hisp. Stæchas Arabica, Cam. Spica Italica syluestris, Cæsalp. Quæ ex Arabia adfertur, densioribus est ramulis, quàm sit Gallica vel Italica. 30

Ὀρίγανος. ORIGANVM. CAP. XXVIII.

a Cat. τριχοειδὲς.

ORiganum Heracleoticum, quod & cunilam vocant, folium habet hyssopo non dissimile: a vmbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed veluti multifidam: semine in summis virgis haud quaquam denso. Excalfacit: vnde decoctum cum vino potum demorsis à serpente conuenit: qui autem cicutam, aut meconion hauserunt, iis ex passo: si verò gypsum, aut ephemeron, ex aceto mulso propinatur: ruptis, conuulsis, hydropicis cum fico esui datur. Aridum acetabuli mensura potum in aqua mulsa, atros humores per aluum extrahit: menses ciet, & tussi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, psoras, regiumquè morbum, decocti ius in balneis prodest. Succus virentis, tonsillas, vuam, & oris vlcera sanat, & per nares ex oleo irino infusum trahit: aurium dolores cum lacte mulcet. Conficitur ex eo 40 & cæpis, & rhoe, quo ad obsonia vtuntur, vomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo vase per dies bis vicenos insolatis, dum caniculæ sydus flagrat. Herbæ autem substratu serpentes fugantur. Quæ Onitis appellatur candidiore est folio, & hyssopo similior. Semen veluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, sed multò inefficacior. Syluestre origanũ, aliqui Panaces Heraclion, alii Cunilam vocant, ex quibus est Nicander Colophonius. Foliis est origani: ramulis tenuibus, b dodrantem altis: in quibus c [vmbellæ anethi insunt] flores candidi, radix tenuis, superuacua. Peculiariter percussis à serpente folia, & flores ex vino poti auxiliantur.

b Cat. θαμνοειδῆ i. fruticantibus. c Deest in meo & Cat.

Τραγορίγανος. TRAGORIGANVM. CAP. XXIX.

50

a Meum θαμνίσκος i. exiguus frutex. sed Ca. habet θάμνος simpliciter.

TRagoriganum a tenuis frutex est, syluestri serpillo aut origano similis, folio, & ramulis. Quibusdam in locis lætius, virentiusquè inuenitur, & latioribus foliis, satis glutinosum. Alterum exilibus surculis ac tenuibus foliis, quod aliqui prasium vocauere. Optimum est Cilicium, & Cretense, & Smyrnæum, & in Chio, Cooquè proueniens. Omnia excalfaciunt, vrinam cient, aluo accommodantur. Decocto poto bilem deiiciunt; lienosis ex aceto bibere prodest: contra pota ixiæ venena in vino bibuntur: menses trahunt: peripneumonicis, tussientibus ex melle, in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio est: quare cibum fastidientibus, & stomacho acida ructanti, imbecilloquè præbetur: item si à maritima iactatione nausea, & æstus præcordiorum excitetur. Tumores verò cum polenta illita discutiunt.*

* ποιεῖ δὲ τὰ αὐτὰ ἅπερ καὶ ἡ ὀρίγανος, καὶ ταύτης γὰρ αἱ ῥίζαι πινόμεναι, καὶ εἰς ἐγκάθισμα καταψώμεναι ποιοῦσι πρὸς χρονίαν ἐμμηνίων κατοχήν, καὶ πρὸς θηριοδήκτους, καὶ πρὸς δηλητήριον, καὶ πρὸς βῆχα χρονίαν, καὶ κνησμὸν καὶ ψώραν. i. faciunt hæc eadem quæ & Origanus. Nam radices ipsius decoctæ pro potu, aut insessionibus faciunt ad diuturnum soporem, & ad morsus viperarum & venena, & ad tussim antiquam, & pruritum & scabiem. 60

Origani historia varia.

VAria ac confusa est apud antiquos rei herbariæ authores Origani historia. Quandoquidem Theophrastus lib. 6. c. 2. de plantarum historia duo tantum constituit Origani genera, nigrum sterile, & candidum fructuosum. Plinius verò lib. 20. c. 17. post Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum subiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnũ nigrius, latioribus foliis, glutinosũ. Alterum exilioribus, mollibusque, sampsucho non dissimile, quod aliqui prasion vocauere. Tertium inter hæc mediũ, minus quàm cætera efficax. In quibus verbis Plinius deprehenditur, non sine errore

Tragori-

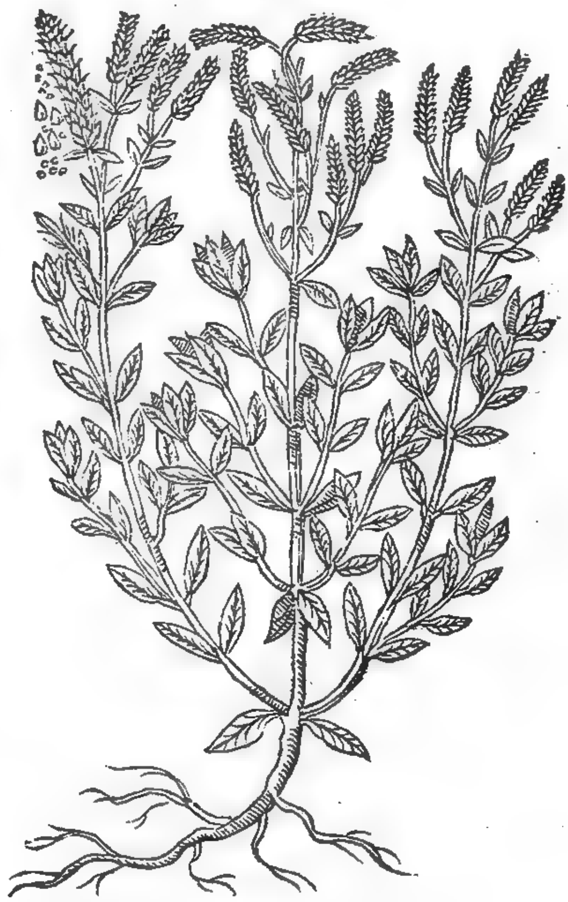
Tragoriganum cum Origani generibus confudiſſe, quod Heraclij nomine, quod conſtat Origani genus eſſe, duas illas Tragoriganì ſpecies, quæ à Dioſcoride redduntur, huius ferè imitatione expreſſerit: licet tertium quoq; addiderit ex alio fortè authore, niſi dixerimus, quod & hanc pro aliquo Origani genere ſumpſerit, & ſimul confuderit. Sed dimiſſis alio-

Plinii lapſu Tragoriga nũ cum Or gano con- fundentis.

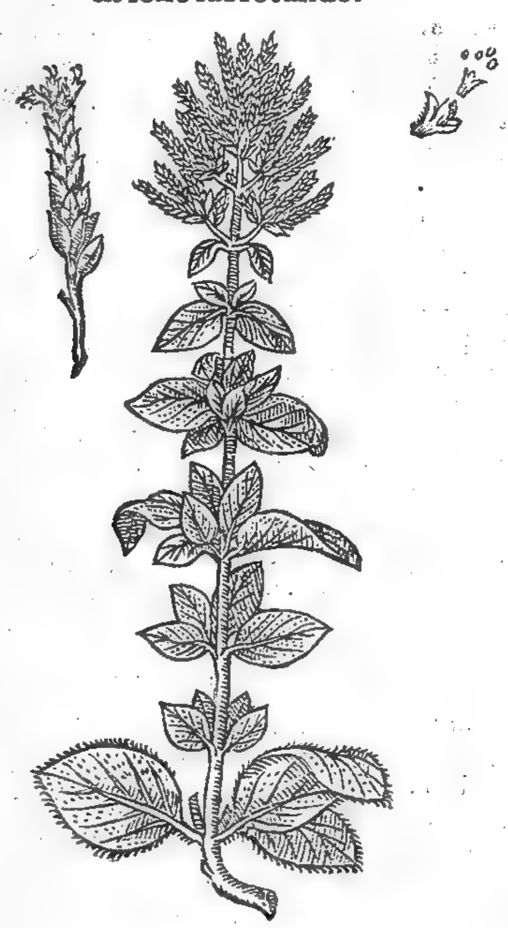
I. ORIGANVM HERAcleoticum.

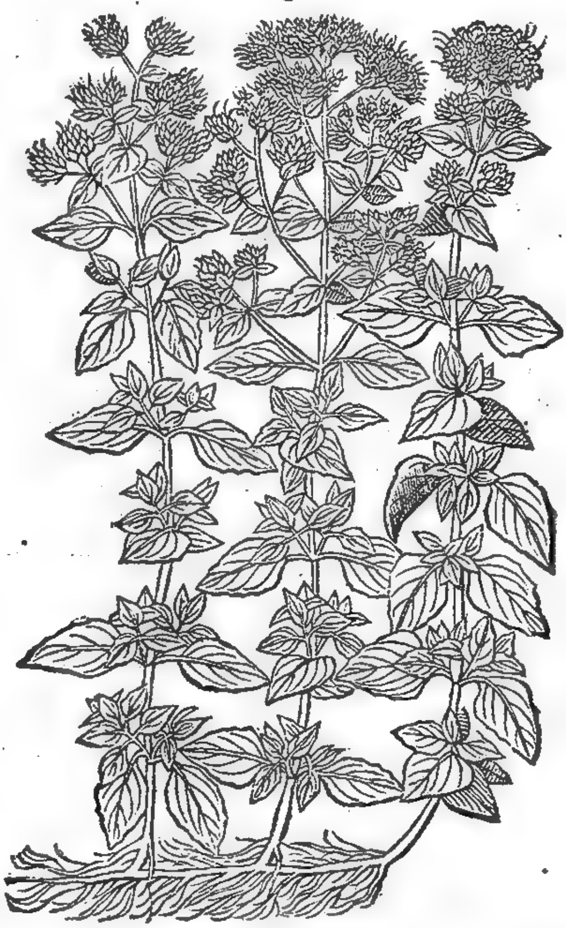
II. ORIGANVM onitis.

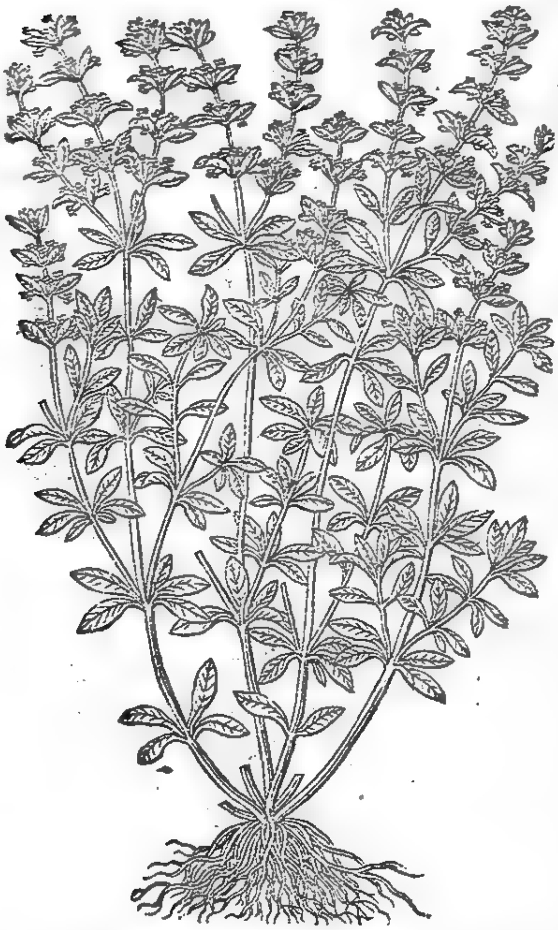
* III. ORIGANVM ONItis folio ſubrotundo. *

* IV. ORIGANVM VVLgare. *

V. TRAGORIGANVM.

Brasauoli opinio reiecta.

rum placitis, & Dioscoridem, quem nobis ducem & auctorem proposuimus, duntaxat secuti, dicimus tam Heracleoticum, quam Onitim appellatum Origanum, aut in Italia non oriri, aut inibi hactenus, quod sciam, à nemine fuisse repertum. Etsi Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarissimus asserere videatur, Heracleoticum illud herbæ genus esse, quod in Italia passim nascitur, quodq; perperàm Origanum vulgò ab omnibus vocitatur. Verum huic (pace eius dixerim) nunquam assentiri potui: quin potius eam plantam syluestris Origani genus esse semper existimaui, quòd sua sponte in campestribus, asperis, cliuosisq; locis & montibus proueniat, quod folia mittit amaraci maiora, subhirsutaq;, caules complures pilosos, flores in summitate purpureos in vmbellæ multifidæ modum, radice summa tellure vagante, purpurascenti admodum vmbella. Nam quamuis à Dioscoride vna tantùm syluestris origani species describatur, floribus candidis, nil tamen obstat, quin in aliјs quoq; à Græcia regionibus vna, vel altera eius species floribus differens gigni possit. Atqui si qui tam pertinaces sint, vt nolint illud syluestre appellare, poterunt, si velint, item pseudoriganum nuncupare.

Origanum ex Creta.

Siccum origanum, quod Venetias è Creta, vbi prouenit, vt & in Cypro & aliјs Aegæi maris insulis (quemadmodum & Onitis) aduehunt, flore est albo, acerrimo gustu, fragrantiq; odore. Quo fit, vt hoc esse putem syluestre Dioscoridis origanum, (quanquam apud plerosq; Heracleotici, vel alterius nomen sibi falsò vendicet) non solùm quòd floribus sit candicantibus, sed etiam quòd gustatu linguam admodum vellicet. Siquidem hinc facilè conјici potest, syluestre origanum cæteris (vt Galenus testatur) esse valentius. Heracleoticum origanum, itemq; Onitim misit ad me primùm clarissimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi sunt eius non solùm præstantis doctrinæ, sed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) vtrumq; è Creta (vt ad me scripsit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd satis Dioscoridis historiæ respondeant, hîc pictura exprimenda duximus.

Tragoriganum.

Tragoriganum verò (ita hanc plantam mihi appellandam proposui) cuius etiam plantam pictam exhibemus, frequens nascitur in Foroiuliensi agro, folјs serpilli æmulis, sed gustu pulegiј. Vnde non ab re statim post ipsum pulegiј meminit Dioscorides.

Origani vires ex Gal.

De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere disserens Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquit: Origanus Heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quam quidam Panaces Heraclium, aliј Conylã cognominant, valentior vtraq; est. Omnes verò incidendi, extenuandi, excalfaciendiq; facultatem possident: hæcq; tertio excessu obtinet. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitant, assumsit etiam adstrictionis quippiam: hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui syluestre ex Creta petitum suis medicamentis inserunt. Origanum vulgare, excalfacit quidem, quod gustu subacris sentiatur, & siccat quoq; similiter, sed haud strenuè. Aperit, digerit, incidit & resoluit, sed longè mitius quàm præscripta Origani genera.

Nomina.

Planta Græcis ὀρίγανος, Latinis pariter Origanum vocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi, seu Faudenegi: Italis Origano: Germanis Wolgemut, Rote Dosten vnnd Costentz: *Hispanis Oreganos: Gallis Origan, aut Mariolaine bastarde: Bohemis Dobramisl: Polonis Czyruuonal ebcothka. Origanum vulgare vel potius Pseudoriganum: Italis Origano nostrano. Germanis* Wolgemut.

Origanum dicitur διὰ τὸ χαίρειν ὄρεσιν, vt Eustachius habet, aliis παρὰ τὸ ὁρᾶν καὶ γανῦν, quia visus claritati conducit. I. Origanum Heracleoticum, C. B. Matth. Dod. gal. & fol. Lac. Ges. hor. Lob. Cast. Lugd. Tab. Cam. Origanum peregrinum primum, vel Origanum sextum, Trag. Origanum alterum, Cæsalp. cui & Cunila Gallicana Plinii. II. Origanum Onitis, Matth. Lac. Lonic. Ges. hor. Cast. Lugd. III. Origanum Onitis folio subrotundo, C. B. Hoc caule purpurascente, & foliis subrotundis hirsutis cum Origano vulgari conuenit, at spicis suis oblongis & elegantissimis Onitidi simile, quæ purpureæ sunt, semen pusillum, ruffum, vt reliqua Origani genera continentes. Hoc Monspelio vbi prouenit, à Doctore Ioh. Henrico Cherlero accepimus, cuius figuram primus Camerarius in suo Matthiolo, Origani Monspeliensis nomine exhibuit. IV. Origanum syluestre, C. B. Fuch. Dod. gal. & fol. Lacu. Ges. hor. Cast. Taber. Cam. qui ad Heracleoticum Diosc. refert: Origanus syluestris, Cord. in Diosc. Origanum, Brunf. Origanum vulgare, Trag. Matt. Lon. Ges. hor. Thal. Origanum vulgare syluestre, Lugd. Agrioriganum siue Onitis maior, Lob. Origanum Italicum, Cæsal. cui & Tragoriganum Dioscoridis, Cunila est bubula Plinio. V. Tragoriganum Matth. Lac. Cast. Lugd. Tragoriganum primum, Tabernæmontano.

Γλήχων. PVLEGIVM. CAP. XXX.

PVlegium herba vulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menstrua, secundas, ac partus eiicit. Pulmonis vitia ex melle, & aloe potum extrahit, & conuulsis auxiliatur: nauseas, stomachique erosiones ex posca permulcet: atram bilem per aluum exigit. Bibitur in vino vtilissimè contra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere, corroborat. Illitum cum pollenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subuenit, impositum vsque dum rubescat locus: cum cerato varos extinguit: lienosis cum sale vtiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: conuersas vuluas corrigit: contra inflationes, duritiasquè vuluæ in desessio-

ſeſſiones conuenienter adiicitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret guſtatum à pecoribus, balatum conciitat. a

a χλωρὰ δὲ τριβομένη

σα, καὶ μετ' ὄξους καταπλαττομένη, θερμαίνει καὶ ἐρυθραίνει, καὶ τὰ ἕλκη ῥυπώδη ἀνακαθαίρει, καὶ μὴν πέπτει. ἡ αὐτὴ τὰ ὑπώπια ἐξαλείφει, ὅτι αἷμα ἀνακαλεῖται. Ὀσφραίνεται ἀντὶ τὰς ἐκλύσεις καὶ λιποθυμίας· τὴν ἔφηλιν αἴρει, κοπτομένη καὶ ἐπιτεθειμένη. πραΰνει ὀδόντων ἀλγήματα, μετὰ οἴνου καὶ μέλιτος καὶ ἁλῶν ἑψομένη, ἢ μετὰ οἴνου καὶ μέλιτος μόνου, ἢ μετὰ οἴνου καὶ ἁλῶν ἴσων ἐν κεραμείῳ ἀγγείῳ θερμαινομένη. πίνεται καὶ πρὸς τὸν λαγωὸν θαλάσσιον, καὶ ἄλλα δηλητήρια. Ψώρας ἀποσμήχει πινομένη καὶ προσεπιθεμένη. Κονιορτὸς τῆς ξηρᾶς ἐπιπάσσεται μετὰ τὸ βαλανεῖον πρὸς ψυχρὰ τῶν ἄρθρων ἄλγεα, χρὴ δὲ στενῶς σπάργανα συστέλλειν, ἐφ' ᾧ τῷ δέρματι σύμφυσθῇ· ὅτι οὐ μόνον τὰ ἄλγεα πραΰνει, ἀλλὰ καὶ ψυχρὸν μέρος θερμαίνει: Id eſt, viridis autem contrita herba, & ex aceto impoſita, & calefacit, & ruborem excitat, & tetra expurgat vlcera, quinetiam & concoquit. Eadem ſugillata emaculat, quòd ſanguinem ad cutim trahat. Datur olfacienda contra animi diſſolutiones, & lipothymias: maculas quoq; a ſole contractas delet contrita & illita. Præſtat eadem ad dentium dolores ex vino, melle, & ſale decocta, ſiue ex vino & melle ſolo, ſiue ex vino, & pari ſale in fictili feruefacta. Præbetur vtiliter quoq; potanda & aduerſus marinum leporem, & ad alia quoq; venena. Lepras tum pota, tum affricta exterit. Siccæ farina inſpergitur a balneo ad frigidos articulorum cruciatus, ſed arcta faſcia liganda eſt, vt cuti perbellè hæreat. Siquidem hoc modo non ſolùm dolores ſedat, ſed etiam refrigeratam particulam excalfacit. Hæc omnia addit Catacuzeni exemplar.

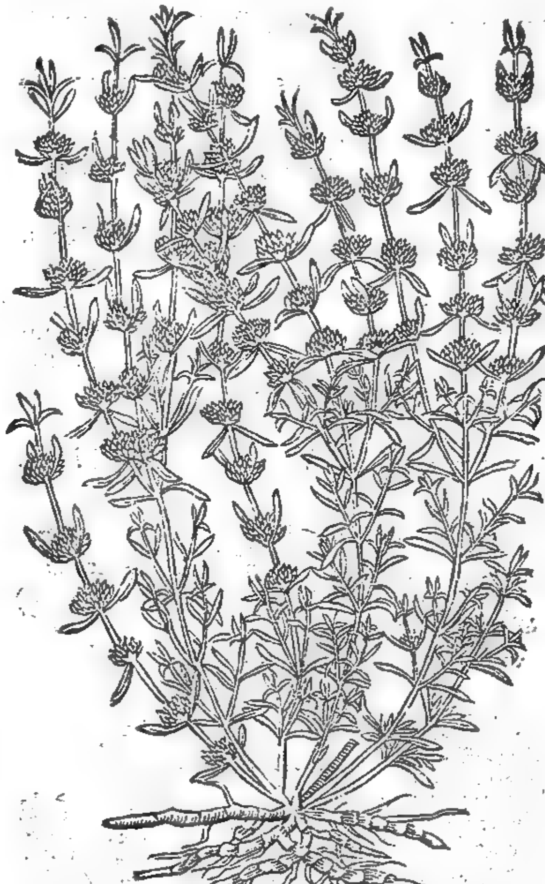
Pulegium herba eſt humi repens, ſerpylli modo, caulibus dodrantalibus, gracilibus: folijs amaraci æmulis, paulò tamen maioribus. Flores in toto caule per interualla, propè foliorum exortum enaſcuntur colore in purpuram langueſcente. Radix illi gracilis, & capilloſa, quæq; humi ſerpat. Naſcitur humecto, & vliginoſo ſolo. Tota planta odorata eſt, & guſtu acris, non ſine quadam amaritudine. Verùm etſi dubitauerint recentiorum quidam, an vulgare Pulegium legitimum ſit,

Pulegii conſideratio.

I. PVLEGIVM.

* II. PVLEGIVM ANGVſtifolium. *

quòd ob eius vulgarem notitiam, nullis foliorum, florumq́; notis eius faciem deſcripſerit Dioſcorides, non deſunt tamen rei herbariæ periti, qui velint Pulegium vulgaris vſus, Dioſcoridis aliorumq́; antiquorum eſſe Pulegium. Hocq́; argumento nituntur, quòd non modo experientia compertum ſit, vulgare Pulegium omnibus ijs viribus eſſe præditum, quas ſuo tribuit Dioſcorides: ſed quòd etiam Plinianæ hiſtoriæ maximè reſpondeat. Plinio ſiquidem libro 20. cap. 14. duo Pulegij produntur genera: fœmina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum vtrunq; fert ſolum Italicum, vtrunq; in Hetruria præſtantiſsimum gignitur. Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium communis vſus vnam, vel alteram calaminthæ ſpeciem eſſe contendunt. Quippe quòd certò putem (vt infra ſuo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioſcorides, à nobis iamdiu fuiſſe reperta. Quin & illud Pulegium noſtrum legitimum eſſe oſtendit, quòd folio ſit Cretenſi dictamno ſimile, cui folia pulegio ſimilia reddidit Theophraſtus, item Dioſcorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis ſerunt, ac etiam in figulinis vaſis fouent diligenti admodum cultura, ſuis affectibus eo conſulentes. Vbi lætius tota coma conſpicitur, & ſecundo calaminthæ generi (hanc enim illi aſſimilauit Dioſcorides) folio ſimile, acerrimo guſtu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, de Pulegio diſſerens, ita ſcriptum reliquit: Pulegium cum acre, & ſubamarum ſit, valde tum excalfacit, tum extenuat. Porrò quòd excalfaciat, abunde magnum eſt ſignum, quòd illitum rubrificat, & quòd ſi quis diutius toleret, exulcerat quoq;. Quòd verò extenuet ſatis indicat, cùm humida, craſſa & lenta ex thorace & pulmone

Pulegii duo genera Plin.

Quorundam error.

Pulegii vires ex Gal.

excreatu facilia faciat, mensesq; moueat. Hæc Gal. quibus addimus nos, pulegij decoctum vrinas ciere, fœtum & secundas trahere, ictericos, hydropicosq; iuuare, omnibus capitis & neruorum affectibus, à frigiditate prognatis succurrere, visum acuere. Γλήχων *herba sic Græcis, Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis Alnam, Alnegem seu Aluegen: Italis Pulegio: Germanis* Poley vnd Hertz Poley: *Hispanis Poleo: Gallis Pulege & Pouliot: Bohemis Poleg: Polonis Poley.*

Nomina.

Pulegium duplex est, latifolium & angustifolium. I. Pulegium latifolium, C. B. Pulegium, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. Lon. Cast. Cæs. Cam. Pulegium fœmina, Fuch. in icon. Pulegium aquaticum, Ges. hor. Pulegium regium, Lug. Pulegium regium vulgatum, Lob. II. Pulegium angustifolium, C. B. Pulegium ceruinum Ges. hor. Cam. Lugd. Pulegium alterum foliis oblongis, Dod. fol. Pulegium angustifolium siue Ceruinum Monspeliensium odoratius, Aduers. & Lob. Pulegium Massilioticum, Tabernæmontano.

Δίκταμνος. DICTAMNVM. CAP. XXXI.

Dictamnum, aliquibus syluestre pulegium vocatur. Cretensis herba est acris, [a] leuis, pulegio similis, sed maioribus foliis, quæ tomento quodam, spissaq; lanugine pubescunt. Florem nullum, aut semen profert. Præstat omnia, quæ satiuum pulegium, sed efficacius multò: nam non potum modò, sed appositum quoq; aut suffitum, defunctos partus eiicit. Produnt in Creta capras sagittis percussas, huius herbæ pastu eas excutere. Purgandi vim habet succus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos pedib. reliquove corpori aculeos, illitu refigit: ad lienis dolorem efficax habetur: siquidem ipsum imminuit. Metunt æstate & autumno. Radix eius gustu calfacit: partus accelerat. Succus cum vino potus, contra serpentium morsus præsidio est. Tanta herbæ facultas est, vt olfacta abigat bestias, quæ venenato ictu sæuiant, appensaq; contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & venenatis morsibus infusus succus, præsentaneo est remedio, si etiam ab instillatione statim in potu assumatur.

a Cat. addit. δηκτική. id est mordax.

Ψευδοδίκταμνος PSEVDODICTAMNVM. CAP. XXXII.

Qvod Pseudodictamnum vocant, multis in terris nascitur, antè dicto simile: sed minus, quàm illud acre. Eosdem effectus præbet, sed inefficacius multò.

Δίκταμνος ἕτερος. DICTAMNVM ALTERVM. CAP. XXXIII.

Defertur à Creta alterum dictamni genus, foliis sisymbrii, ramis maioribus: in quibus flores syluestris [a] origani, nigri, molles. Odor foliorum inter sisymbrium & saluiam, iucundissimus. Efficax ad eadem, sed minus nares ferit. Miscetur emplastris & medicaminibus, quæ aduersus serpentium iniurias confinguntur, theriaca vocant.

a Ca. ὁρμίνῳ ἀγρείῳ. i. syluestri Hormino.

I. DICTAMNVM CRETENSE.

II. PSEVDODICTAMNVM.

Dictamnum

Dictamnum legitimum ac probatissimum in Creta insula tantùm gignitur: neq; tamen inibi passim, sed in angusto loco duntaxat prouenit, vt author est Theophrastus, qui lib. 9. cap. 26. de plantarum historia Dictamnum posteritatis memoriæ prodidit, his verbis: Dictamnum Cretæ insulæ proprium est, vi mirabile, & ad plura perutile, sed ad partum mulierum potissimùm pollet. Folio pulegio simili constat, nec sapore absimile est: ramulis tenuioribus conditur. Vsus foliorum, non ramorum, nec fructus est: valent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, vt dictũ est: aut enim facile posse parere faciunt, aut certè dolores penitus sedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim, qui fert, exiguus admodum est, eumq; capræ depascunt capessendæ causa voluptatis. Quod etiã de telis fertur, verum esse affirmant: capras enim sagitta transfixas Dictamno deuorato telum eijcere. Dictamnum tale est, viresq; eiusmodi possidet. Falsum Dictamnum folio quidem simili constat, sed ramulis minus, & viribus longè inferius: quanquã enim eisdem in rebus prosit, tamen multò deterius, atq; debilius. Vis Dictamni in ore percipi continuò potest: excalfacit enim paulò vehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillius, cum expirauerit. Non desunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment, sed quòd locis lætioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam alijs pluribus euenit, vt vitibus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum enim asperum solum vehementer amare inquiunt. Est etiam aliud Dictamnum veluti æquiuocè appellatum: nec enim speciẽ, nec vim habet eandem: quippe quod folio simili Sisymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vsus item & vis nõ eisdem conueniunt. Hoc igitur (vt dictum est) mirum, simulq; proprium Cretæ insulæ dicitur: hæc Theophrastus. Cæterùm ætati quoq; nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, vt in omnibus ferè plantis facere consueuimus, nõ diu quidem est, quod ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, vir non solùm ingenio & doctrina celebris, sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, lib. 6. epist. 3. inquit: Dictamno, nisi eam rursus Venus ab Idæ sylua deportet, omnino deficimus. Sed certè (vt ingenuè fatear) nescio, qua auctoritate vel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnum nec florem, nec semen proferre, cum id, quod è Creta ad nos aduehitur, vnà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur: nisi dicamus hunc locum deprauatum esse, vt fermè suspicor. Quod autem fructum ferat Cretense Dictamnum, & ex consequenti etiam florem, videtur supra declarasse Theophrastus, cum dixit: Vsus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Atqui id ipsum non obscurè à Damocrate explicatum est, vt in Gal. legitur lib. 5. de comp. med. per genera, cap. 10. in emplastro ex Dictamno, quod acceptum refert Damocrati. Hic nimirum Dictamno Cretico florem assignauit in illis Græcis versibus, quos solutis verbis sic vertimus. His quoq; omnibus addito Dictamni herbæ læuis siccæ florem habentis drachmas viginti. Hoc idem etiam credimus Virgilium carminibus expressisse lib. 12. suæ Aeneidos, vbi ita cecinit:

Dictamni cognit. & histor. ex Theoph.

Falsum Dictamnum.

Dictamnum alterum.

Dictamnum fert flores.

Hic Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida;
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres hæsere sagittæ.

III. DICTAMNVM ALBVM.

Plinio Dictamnum non modò flore, & fructu caret; sed etiam caule, quod tamen experientia, & antè dictorũ testimonio planè falsum esse deprehenditur. Nascitur in Creta exoluto solo. Pseudodictamnũ porrò hodie paucis (vt arbitror) notũ. Pisis hoc tempore ad me misit clarissimus Medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso, albicanteq;: cui folia è caulibus erumpunt ex interuallis bina subrotunda, Dictamni tomento pubescentia: è quorum omniũ exortu flores purpurei prodeũt, marrubij vel melyssophylli modo verticillati, sapore pulegij; minus tamen acri. Vulgare autẽ Dictamnũ ALBVM vulgò cognominatũ, nullã cum Cretensi cognationẽ habet. Siquidẽ planta est insignis, & gratissimo sanè aspectu, spectataq; pulchritudinis, folijs fraxino adeò similibus vt à quibusdã χαμαιμελίας id est infima fraxinus, sit appellata. Caulẽ gerit bicubitalẽ, rotundum, in cuius cacumine flores sunt Citrei mali nõ absimiles, odore quadã cum graueolentia acuto, non tamen iniucundo, ex purpura albicantes, vt in malua. Radice nititur diuaricata, & quandoq; singulari, albicante, crassa pulpæ substantia, & tenui intus matrice, amara, & dum recens est, hircum olente, minimi digiti crassitudine. Flores in quinquetras siliquas abeũt, scabro exterius cortice, in quib. semen. Nascitur in collib. cliuosis, & saxosis, excalfacit & siccat. Radix, cuius est vsus, attenuat, aperit, prouocat & abstergit. Additur vtiliter in antidotis, quæ aduersus venena, & venenosorũ animaliũ ictus parantur. Necat interaneorũ vermes, drachmæ põdere hausta. Datur contra frigidos vteri morbos. Nam & menses, & secundas, & emortuũ fœtũ educit, tum supposita, aut cũ pulegio suffita, tum ex vino meraco pota duarum drachmarũ pondere. Valet quoq; ad alui torsiones, & ad eyciendos renũ calculos, eodem pondere. Additur vtiliter in potionib. internorũ vulnerum. Quidam ea vsi sunt et ad Gallicũ morbum, drachmã quotidie præbentes ex Guaiaci ligni decocto, nõ sine magno ægrotantiũ commodo: datur quoq; comitialib. & in alijs frigidis cerebri affectib. Præstat contra pestilentiæ contagia, quocunq; modo sumatur: in summa ad multa vtilis est radix. Siliquæ & flores tactu pruritum faciunt: & in calidiorib. regionibus cutẽ exulcerant. Dictamni, ac falsi Dictamni vires tradidit Galenus lib. 6. simp. med. sic inquiens: Dictamnum tenuiore essentia constat, quàm pulegium: cætera illi simile. At q; vocant Pseudodictamnum ad omnia imbecillius Dictamno est. Quæ herba Græcè δίκταμνος, Latinè quoq; Dictamnũ appellatur: Arabicè Mescatremsir, Anegẽ Araba siue Bari: Italicè Dittamo di Candia: Germanicè Wilder Poley: Hispanicè Ditamo & Ditamo real: Bohemicè Diptã anebo Treundauua. Quod verò Græci ψευδοδίκταμνον, Latini itẽ Pseudodictamnũ, & falsum Dictamnũ dicunt:

Plinius notatur.

Pseudodictamnum.

Vulgare dictamnum, & eius historia Matthiolo.

Vires.

Dictamni vires ex Gal.

Nomina.

dicunt: Itali Falso Dittamo. Ceterùm vulgare dictamnum appellant Itali, Dittamo bianco: Germani Gemeiner Diptam: Galli Diptam bastard: Bohemi Treuudauua falessna: Poloni Dyptam trzomdanla. Qui album Dictamnum, Dioscoridis Tragium esse contendunt, delirio procul dubio afficiuntur.

† Hic locus illi prorsus est similis, qui in vulgatis Dioscoridis exemplaribus legitur libro primo in capite Nardi montani, idcirco in hoc similiter, atq; in illo adnotauimus, mendum subesse arbitramur. Ergo communis quoq; erit vtriusq; loci ratio, qua vterq; sua, vt spero, integritati restituatur. Et quoniam superuacuum esset ea referre, quæ alibi à nobis dicta sunt, nunc dicam tantùm quomodo hic legendum censeam. Vulgata & ea quidem deprauata lectio, quam secuti sunt interpretes, habet οὔτε δ' ἄνθος, οὔτε καρπὸν φέρει. *At illa, quam nos veram putamus, erit* οὔτε δ' ἄνθος, οὔτε καρπὸς συμφέρει, *quæ verba ita Latinè reddemus: Neq; verò flos, neq; semen confert. Ex hac castigatione illud facilè fiet, quòd Dioscorides auctor grauissimus non solùm erroris suspicione non condemnabitur, sed etiam maximè commendabitur, quòd ea scriptis tradiderit, quæ cum aliis veteribus conueniunt.* 10

Dictamnum, ἀπὸ τοῦ τίκτειν, eò quòd vt Dioscorides, ὀξυτόκον ἐστί. I. Dictamnus Creticus seu Cretensis, C.B. Trag. Dod. gal. Lon. Cam. Cæsal. Dictamnum Cretense, Matth. Dictamnus, Brunf. Lacu. Dictamnum, Lob. Dictamnum verum, Dod. fol. Lug. Dictamnus vera, Cord. in Diosc. Gesf. hor. II. Pseudodictamnus verticillatus, C.B. Pseudodictamnum, Matth. Dod. gal. & fol. Lacu. Cast. Lug. Cam. cui χαλικιμοθεία hodie in Græcia. Pseudodictamnum floribus verticillatis, Lob. Pro Pseudodictamno ex Creta allata, Cæs. Hic duplex, inodorus & odoratus. III. Dictamnum album, Matt. Cæsal. Cast. Cam. Dictamnus putatus, Brunf. Dictamnus nostra, Cord. in Diosc. Dictamnus vulgaris, Trag. Gesf. hor. Pœonia mascula, eidem. Dictamnus officinarum, Lon. Tragium, Dodo. gal. Gesf. hor. Chamæmelia, id est Pumila fraxinus, eidem. Fraxinella, Cord. hist. Lob. Clus. hist. Pan. Lug. Taber. Huius duo genera aliud humilius, breuiore spica, floribus & foliis dilutioribus: aliud elatius, oblongiore spica & saturatiore, foliis nigrioribus. 20

Ἐλελίσφακον. SALVIA. CAP. XXXIIII.

SAluia siue Elelisphacon, frutex est ramosus, longus, virgas habẽs quadrangulas, & canas, folia malicotonei effigie, a sed longiora, asperiora, crassiora, & quæ sensim attritarum quasi vestium scabritiem referant, hirsuta, subalbida, b perquam iucundo odore, sed graui: semen summis in caulibus syluestri hormino simile gerit. In asperis nascitur. Menses cit, & vrinas decoctum foliorũ, ramorumq; potum, & partus extrahit, & pastinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, c vulnerum sanguinem cohibet, tetra vlcera purgat. Testium pruritus sedant rami foliaq;, si eorum decocto cum vino foueantur. 30

a Meum ἐπιμηκέστερα δὲ καὶ σμικρότερα καὶ τραχέα λεληθότως ὥσπερ τὰ ἀνατρίμματα τῶν ἱματίων. id est, longiora autem & minora, & aspera, tactũ fallentia, vt vestium (vt ita dicam) attritiones.

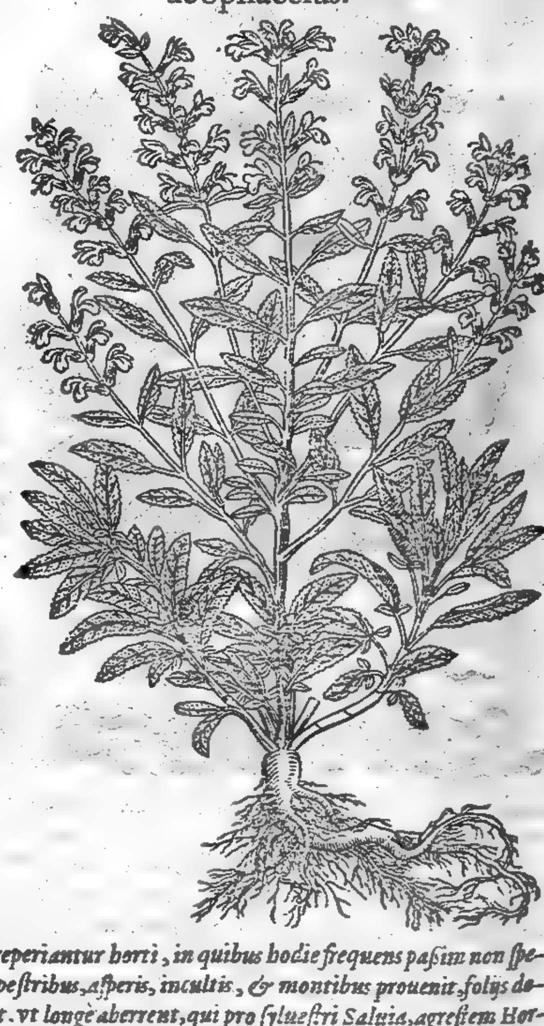
b Catac. εὐώδη ὡμέβρωμα τῇ γεύσει.

c Catac. τραυματικὴ καὶ ἴσχαιμος. i. vulneribus conducit, & sanguinem sistit.

I. SALVIA MAIOR.

II. SALVIA MINOR SIue Sphacelus.

40

50

60

Saluia hortẽsis & sylu.

ADeò est vulgaris notitiæ Saluia hortensis, vt nulli prorsus reperiantur horti, in quibus hodie frequens passim non spectetur. Est etiam præter hanc Saluia syluestris, quæ in campestribus, asperis, incultis, & montibus prouenit, foliis domesticæ similibus, candidioribus tamen, & hirsutioribus. Quo fit, vt longè aberrent, qui pro syluestri Saluia, agrestem Horminum vsurpant, quam seplasiarij Centrũ galli, & Gallitricũ etiã appellant. Verùm animaduertẽdum est, quod illa, quam

sylue-

III SALVIA BACCIFERA.

syluestrem appello, ea sanè non est, quæ in Hispaniæ campestribus, & asperis locis, ac in Massiliensi agro vnà cum nostrate nardo, & lauendula frequentissima nascitur. Quandoquidem hæc non syluestris Saluia est, sed ea ipsa, quam domesticam vocant: nam quæ in hortis habetur alia non est, quàm campestris in hortos translata. Ideoq; non scribit Dioscorides, Saluiam in hortis nasci, sed in asperis tantum locis. Cæterùm Theophrasto duæ Saluiæ produntur genera lib. 6. cap. 2. de plantarum historia vbi sic inquit: Sphacelus & Saluia inter sese distant, quasi alterum vrbanum, alterum genus syluestre dixeris. Sphacelo folium leuius, contractius, minusq; squalens: Saluia scabrius: hæc ille. Porro genera hæc Saluiæ, quæ à Theophrasto redduntur, in Italia quoq; in hortis quàm plurimis inueniuntur: in eaq; sum sententia, vt existimem sphacelum marem esse, Saluiam verò fœminam. Sphacelo id peculiare quoq; natura dedit, vt auriculatis, postrema parte, constaret folijs, id quod nusquam in Saluia mihi videre licuit. In Creta, ac etiam in quibusdam Apuliæ & Calabriæ locis, Saluia in cacumine gignit tubercula quædam gallarum instar, subalbida: quorum aliàs mihi copiam fecit Ioannes Baptista Rhamnusius Illust. Senatus Veneti Secretarius, vir moribus ac doctrina præclarus: is enim (quæ sua est humanitas) cum ea ex Creta sibi allata essent, mihi videnda tradidit. Saluiam Græci Elelisphacon vocant. Vnde factum esse puto, vt Plinius libro 22. cap. 25. vocabulorum cognatione deceptus, quòd Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore Elelisphacon lentis speciem esse. Præstat Saluia mirum in modum ad omnes capitis affectus frigidos ac pituitosos, & omnibus articulorum doloribus, tam in potionibus, quàm in fomentis. Quamobrem comitiales, veternosos, stupidos resolutosq; iuuat: quinetiam valet ad pituitosas defluxiones, & ad pectoris vitia. Suffita arida Saluiæ folia vteri profluuia sistunt. Commodè ab vtero gerentibus deuoratur Saluia, quæ abortire ex leui causa solet, conceptũ enim continet & viuificat. Valent ad omnia prædicta Saluiæ flores sacchara asseruati. In summa vbi excalfacere, siccare & adstringere opus sit, fuerit semper Saluia commodum admodum medicamentum. Saluia, Galeno lib. 6. simplicium medicamentorum teste, temperamento est euidenter excalfaciente, ac leuiter adstringente. De eius viribus copiosius disseruit Aëtius, sic scribens: Saluia manifestè calefacit, & leniter adstringit. Tradunt quidam, suffitam saluiam menses immoderatè fluentes, & omninò muliebre profluuium compescere. Agrippa sacram herbam vocauit, quam prægnantes mulieres, si fluidæ laxaq; fuerint, vtilissimè comedere prodidit: continet enim conceptum, vitalemq; reddit. Ac si succi huius heminam cum modico sale, quarto à secubitu die mulier potauerit, deinde viro misceatur, proculdubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti post sæuas pestilentias, ab his qui superfuerunt, ad eum succum bibendum mulieres coactas fuisse, plurimosq; inde productos fœtus. Dato inquit Orpheus, sanguinem expuentibus succi Saluiæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & sanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito spicæ nardi, gingiberis, sing. drachmas duas: seminis Saluiæ assati, triti & cribrati drachmas octo: piperis longi drach. duodecim, & cum succo Saluiæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam vnam exhibeto, eodemq; modo in vespere, ac postea aquæ puræ quippiam propinato. Saluia Latinis dicta, Græcis Ἐλελίσφακος nominatur: Mauritanis Aelisfacos: Italis Saluia: Germanis Salbey: Hispanis Saluia & Salua: Gallis Saulges: Bohemis Sſaluuieg: Polonis Szal vuea. Saluia minor, Græcis Σφάκελος: Italis Saluia minore.

Saluiæ hist. ex Theophr. — Saluia ex Creta. — Plinii lapsus. — Saluiæ vires Matth. — Galenus. — Ex Aetio. — Sacra herba. — Pilul. pro tabidis. — Nomina.

Saluiæ vnius meminit Dioscorides, at recentioribus plures sunt differentiæ, de quibus suo loco. I. Saluia maior, C.B. Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Lacu. Lob. Tab. Lug. Saluia latifolia, Brunf. Trag. Gesſ. hor. Lon. Cam. Saluia domestica, Cast. Cæs. cui & Lentis syluestris alterũ genus foliis cotonei mali sed minoribus, Plinii. Hæc foliis vel albis, vel ipsorũ pediculis ac neruis rubentibus: florib. est cœruleis, rarius candidis. Saluia minor, C.B. Matth. Fuch. Dodo. gal. & fol. Lacu. Lob. Tab. Saluia minoribus foliis, Cord. in Diosc. Saluia Brunf. Saluia angustifolia, Trag. Saluia nobilis cognominata siue aurita, Gesſ. hor. Saluia tenuifolia auriculata, Cam. Saluia acuta: Lon. Sphacelus verus Theophrasti, Lug. Saluiæ alterũ genus, Cæs. cui Lentis syluestris species folio minore Plinii. Saluia syluestris, quæ Sphacelus, Castori, foliis est aliquando pinnatis, aliquando non, floribus aliquando albis, rarius luteis. III. Saluia baccifera, C.B. Huius etiã Matthiolus meminit. Hæc multò cæteris lanuginosior & candidior, foliis crassioribus modò integris, modò pinnatis, cuius ramis globuli adnascuntur Gallarum magnitudine & forma, quibus Cretenses cum pane vesci solent. Saluia baccifera siue baccata Cretensis, Adu. Saluia Baccifera Cretensis, Lob. Lug. Cam. ad Matth. Saluia in Creta, Dod. fol. & Tabernæmontano.

Ἡδύοσμος MENTHA. CAP. XXXV.

Mentha cognita herba est. Calfaciendi, adstringendi atq; exiccandi vim habet. Sistit sanguinem, poto ex aceto succo: tineas in ventre teretes enecat: venerem stimulat. Singultus, vomitiones, choleraśq; sedant terni ramuli cum acidi granati succo poti. Suppurationes discutit, si cum polenta illinatur. Imposita fronti capitis dolores mulcet: mammas si tendantur, aut lacte turgeant, compescit: cum sale canum morsibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulsa subuenit: vuluæ ante coitum admota conceptioni resistit: linguæ scabritiem confricta læuigat. Lac coire, densariq; in caseum

non

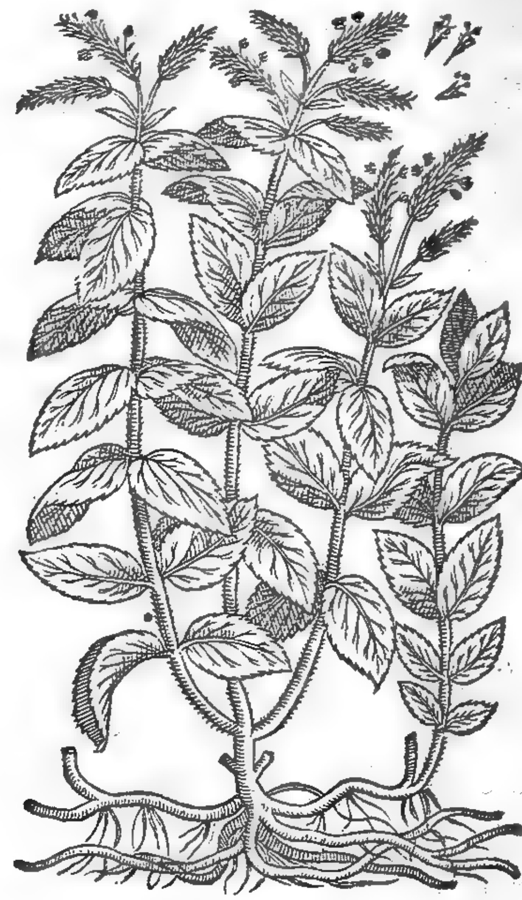
a Meum ἐλαιώδεα. i. ramuli.

non patitur, si a folia potionibus lactis immergantur. In summa stomacho vtilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Syluestris mentha, Latini menthastrum vocant, hirsutiore est folio, & prorsus maiore, quàm sisymbrii, grauiore odore, quare minus ad sanorum vsus expetitur.

I. MENTHA. I.

II. MENTHA ALTERA.

* III. MENTHA CRISPA verticillata. *

Menthæ cõsideratio.

MEntha cùm hortensis, tum etiam syluestris, quam Hetrusci nostri Latinum nomen retinentes vulgò Menthastro appellant, adeò omnibus vulgaris, notaq; est, vt sine vitio eius delineationem silentio prætermitti posse putauerim. Et quamuis plures, quã hic scribat Dioscorides, in hortis sint Menthæ species (vna enim breuioribus & crispioribus constat folijs, alia rubenti caule & flore, alia verò albicante) huiusmodi tamen specierum differentiæ non sunt, meo iudicio plurimi faciendæ. Mentha satiua duum generum est, alterum maius, alterum minus. Maior planta est odorata, folijs saluiæ minoribus, per ambitum denticulatis, caulibus numerosis, floribus in summitate spicatis, subpurpureis pilosisq;. Altera folijs exit breuioribus angustioribusq;: caulibus rubentibus, floribus quoq; rubentioribus, eximio odore. Viuax Mentha admodum est: nam in hortis semel tantùm sata, tam restibili fertilitate durat, vt vix in posterum extirpari poßit, quin renascatur:

Menthæ vires Matth.

Aqua stillatitia & tota Menthæ planta, puerperarum mammis cum linteolis admota, illita recens, lactis concretionẽ inhibet: animum olfactu excitat: cum amylo & aqua pota, cœliacos iuuat: vlcera manantia infantium capitibus mirè sanat. Singultus & vomitiones sistit, è mali punici vino pota. Illinitur temporibus, in frigido capitis dolore. Impetigines illita probibet. Aqua stillatitia è tota Menthæ planta vitreo alembico in feruentis aquæ balneo parata, si vnciarum quatuor pondere ebibatur, sistit sanguinem (quod mirum fortaſſe multis videbitur) è naribus profluentem. Venereis voluptatibus Mentha commendata est: etsi Plinius non sine errore lib. 20. cap. 14. planè contrarium scriptis tradiderit.

Menthæ vires ex Gal.

Huius Menthæ facultatis causam scitè reddidit Galenus lib. 6. simp. med. vbi de ea ijs disserit verbis: Hediosmos, alij verò Minthen odoratam nuncupant. Est enim & alia quædam Minthe non odorata, quam Calaminthen vocant. Vtraq; gustu acris, & facultate calida est, ex tertio ordine excalfacientium.

Infr-

Infirmior tamen est mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Vt enim in vniuersum dicam, hæc ceu syluestris quædam est, illa ceu domestica. Quamobrem sanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad venerem excitat. Id quod omnibus commune est, quæ humiditatem semicoctam, & flatuosam continent. Ob talem ipsius herbæ temperaturam in abscessibus ea quidem cum polenta mista vtuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quòd valentiùs cùm excalfaciat, tum desiccet, quàm id genus poscant. Habet verò etiam quiddam amarum in se, & acerbum: & amaro quidem lumbricos interficit: acerbitate verò si cum oxycrato bibatur, recentes sanguinis reiectiones reprimit. Substantia est, vt si qua alia herba, tenuium partium: hæc Galenus. Verùm animaduertendum est, hoc loco Galenum per syluestrem Mentham non intellexisse legitimam Calaminthā, quòd is de odorata Calamintha (vt sequenti capite dicturi sumus) initio septimi libri de simplicium medicamentorum facultatibus copiosè tractauerit. Ex quo facilè cōijcere licet, Galenum in hoc non suam, & veram appellationem retulisse, sed aliorum, & fortè Græci vulgi, qui syluestrem Mentham Calaminthæ nomine appellare consueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare videtur. MENTHASTRVM *folia profert Menthæ longè maiora, hirsutiora ac candidiora: caules cubitales & flores spicatos, colore subpurpureo, tenuibus vndequaq; pilis: bene quoq; olet. Nascitur plerunq; vliginoso loco, & prope riuos aquarum. Excalfacit, attenuat, adstringit, incidit, aperit & suas quoq; peculiares vires obtinet. Siquidem potum fœminas à partu purgat. Datur eius decoctum vtiliter potandum anhelosis, & ægrè spirantibus, quin etiam mulcendis torminibus, quæ à flatu oriuntur. Substratum vel accensum serpentes fugat. Instillatur succus verminosis auribus. Idem tum potus tum testibus illitus, nocturnas pollutiones prohibet: auxiliatur potus, morbo regio affectis. Strumosos illitu iuuat, ventris tineas pellit ex aceto potus. Folia tam pota, quàm illita præstant aduersus venenosorum animalium ictus. Cæterùm est & herba passim in hortis crescens, folio saluiæ longiore, latioreq;, betonicæ æmulo, circumquaq; serrato, in viridi albicāte: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus: in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in vniuersum amara est, non tamen vehementer subadstringens, & grauiter odorata. Goritiensibus hæc vulgò vocatur* MENTHA *græca: in Hetruria verò Saluia romana, quòd potius folijs saluiam referat, quàm Mentham: quin & herbam diuæ Mariæ*

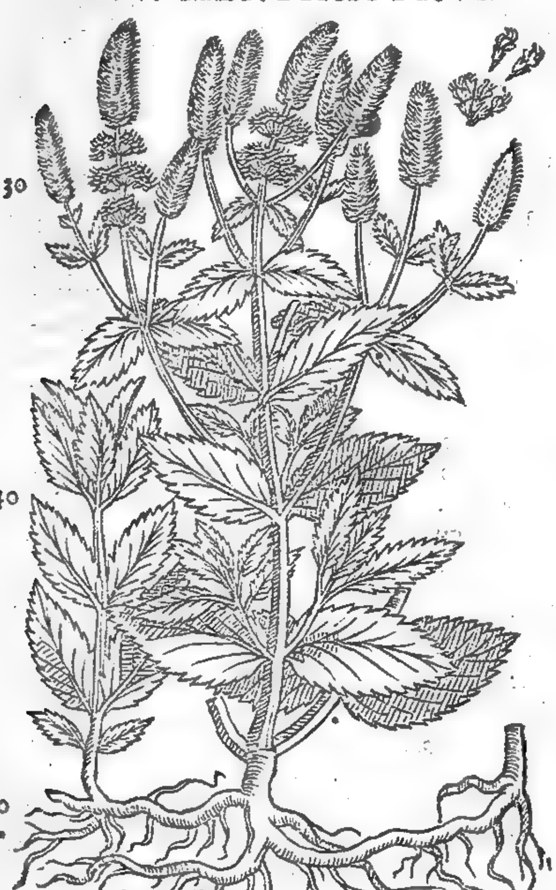
Mentha syl. Galeni quid.

Menthastri vires.

Menthę Græcæ historia.

Saluia romana.

IV. MENTHASTRVM.

V. MENTHA GRAECA.

nominant. Sunt etiam, qui Lassulatam appellent: sed vnde apud hos id sibi nomen asciuerit, nescio: ipsi dicant. Porrò Valerius Cordus in suo dispensatorio, in vnguento Marciati magno, duas profert Menthas, nempe crispam & Saracenicam: pro Saracenica autem Menthā hanc, de qua præsens mentio, imponendam esse censet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate vel ratione, eius quidē sententiæ adstipulari non tutum esse arbitror: præsertim cum Nicolaus nuper à Fuchsio Latinus factus, nullam huiusce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, sed rubeæ & agrestis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, vt liberè dicamus, Cordi dispensatorium quàm plurimis scatere mendis, quippe quòd non omnes medicamentorum descriptiones ex bonorum authorū fonte hauserit. Plantam hanc (vt ipse scribit) Germani vocant vnser Frawen Müntz, *id est, Mentham sanctæ Mariæ. Verùm Fuchsius aliam eodem nomine ab hac longè diuersam ostendit. Qui verò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt: quanquam si Hetruscis Germanica, vel Germanicis Hetrusca nomina respondent, Cordo potius (quantum ad vocabulum spectat) quàm Fuchsio accesserim, quòd vt modò diximus, herbam diuæ Mariæ eam vocent in Hetruria. Tota planta excalfacit, siccat, aperit, attenuat, roborat, abstergit & prouocat, auxiliatur vterinis affectibus. Medetur hydropicis, & præsertim anasarca laborantibus. Siquidem frigefactum iecur excalfacit, & vasorum obstructiones aperit. Illinitur ex oleo Irino aut Nardino lienosis, & ex vino feruefacto vrinam ægrè reddentibus. Lentigines, alphos, & alia cutis vitia emaculat, illitus noctibus succus. Folia adduntur in placentis, & ita eduntur à mulieribus, vteri affectibus obnoxijs. Sunt etiam qui eadem tenui pulticula illita frigant in patellis in oleo aut butyro, & in cibis ijs vtantur. Huius epotus succus alui tineas, & lumbricos enecat: frigido vtero subuenit. Ventriculum*

Val. Cordus arguitur.

Menthæ græcæ vires Matthiolo.

Nomina.

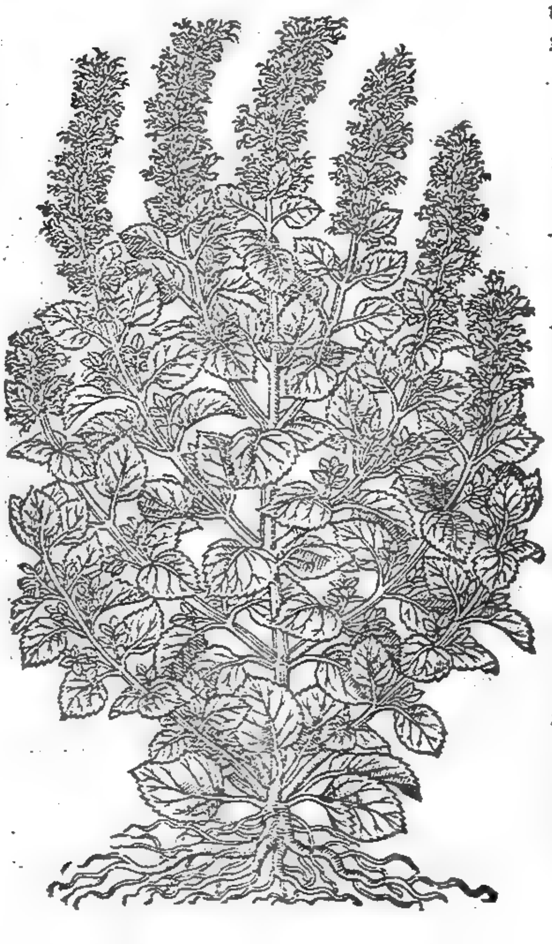
roborat, tam haustus, quàm illitus, & vomitiones compescit. Tota planta tam substratu, quàm suffitu serpentes fugat, & eorum venenis resistit: quin & infarctus expedit, & capiti robur addit. Ea Græcis ἡδύοσμος, Latinis pariter & Italis Mentha vocatur: Arabibus Nahanaha: Germanis Müntz: Hispanis Hierua buena & Ortelana: Gallis Mente: Bohemis Muta: Polonis Mietka. Mentha verò Græca: Italis vocatur Mentha Greca, Saluia Romana, & herba Santa Maria, nonnullis Assulata: Germanis Unser Frawen Müntz: Bohemis Kzecka Mata: Polonis Marzea Mietka: Gallis Grand Coq. Menthastrum autem siue Mentha syluestris Græcis ἡδύοσμος ἄγριος, Italis Mentastro: Germanis Wild Müntz: Bohemis Plana Mata: Gallis Mente Cheualine: Polonis Kobijla Mietka.

Mentha, veteribus μίνθη Plinio auctore dicebatur, at ob odoris suauitatem postmodum ἡδύοσμος dicta: verùm recentiores & Menthæ & Menthastri multas veteribus indictas nouerunt differentias, vt in Phytopinace monuimus, propositis Menthæ septendecim & Calaminthæ sex differentiis. I. Mentha angustifolia spicata, C.B. Mentha, Brunf. Mentha prima, Matth. Mentha hortensis prima, Gesn.hor. Mentha satiua tertia, Fuch. Dod.gal. Mentha tertia, Dod.fol. Mentha Romana officinarum siue præstantior angustifolia, Lob. Mentha hortensis oblongo folio, Cæs. Mentha satiua, Cast. Lug. Mentha odorata angustifolia, Cam. Mentha acuta, Tab. Hæc aliquando angustissimo & acutissimo reperitur folio. II. Mentha altera, Matth. Mentha satiua 2. Lacu. Mentha minor, Castori. III. Mentha crispa verticillata, C.B. Mentha satiua prima, Fuch. Dod.gal. Lacu. Mentha prima, Dod. fol. Mentha vulgata serpens rotundiore folio, Pulegii flore coronato. Lob. obs. Cruciata Mentha, Lob.icon. Mentha satiua crispa. Lugdu. IV. Mentha syluestris longiore folio, C.B. Mentha equina, Brunf. Menthastrum, Trag. Matt. Fuch. Dod.gal. & fol. Cord.hist. Lacu. Lob. Cast. Menthastrum vulgare, Lugd. Mentha syluestris, Gesn.hor. Lon. Mentha syluestris altera, Cæs. cui Calamintha Galeni. Variat foliis longioribus & nigrioribus, minusve incanis. V. Mentha corymbifera, C.B. Balsamita, Brunf. Alisma, Trag. Balsamita maior, Dod.gal. & fol. Lac. Mentha Græca, Matth. Gesn.hor. Mentha corymbifera maior, Cord. in histo. Mentha Romana, Lacu. Mentha Sarracenica, Erico Cordo, Val. Cordo in Diosc. (qui Chrysocome cognatam statuit) Lonic. Cam. Costus hortensis, Gesn.hor. Lug. Cam. Costus hortorum, Lob. Herba S. Mariæ, Cæsalp. cui Melilotus Dioscoridis, Plinii & Auicennæ.

καλαμίνθη. CALAMINTHA. CAP. XXXVI.

EX Calaminthæ generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: surculos & caules angulosos, purpureum florem. Altera pulegio similis est, sed maior: quam syluestre pulegium ideo appellarunt, quòd odore ipsum æmuletur: Nepetã Latini vocitant. Tertia menthastro cognata est foliis oblongioribus, caule & ramis maioribus, quàm superiora, sed viribus inefficacior. Omnium folia gustu impensè feruentia & acria: radix superuacua. Nascitur in campestrib. asperis & aquosis. Potu aut illitu demorsis à serpente opitulatur. Decoctum potu menses, & vrinas expellit: ruptis, conuulsis, orthopnœæ, torminibus, choleris, horroribusq; auxiliatur: regium morbum expurgat. Præsumpta in vino venenis resistit: tineas, cæteraq; interaneorum animalia cum sale, & melle pota, enecat: nec secus cocta, crudave, si teratur. Elephanticos esitata adiuuat, si postea serum lactis ebibatur. Folia detrita, si in vellere subiiciantur, menses extrahunt, & partus enecant: accensa, aut substrata, serpentes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt, in vino cocta & illita: sugillata tollunt. Calamintha ischiadis imponitur, vt ex alto humores euocet, summam cutem exurens. Vermes necat succus auribus instillatus.

I. CALAMINTHA.

Calaminthæ consideratio.

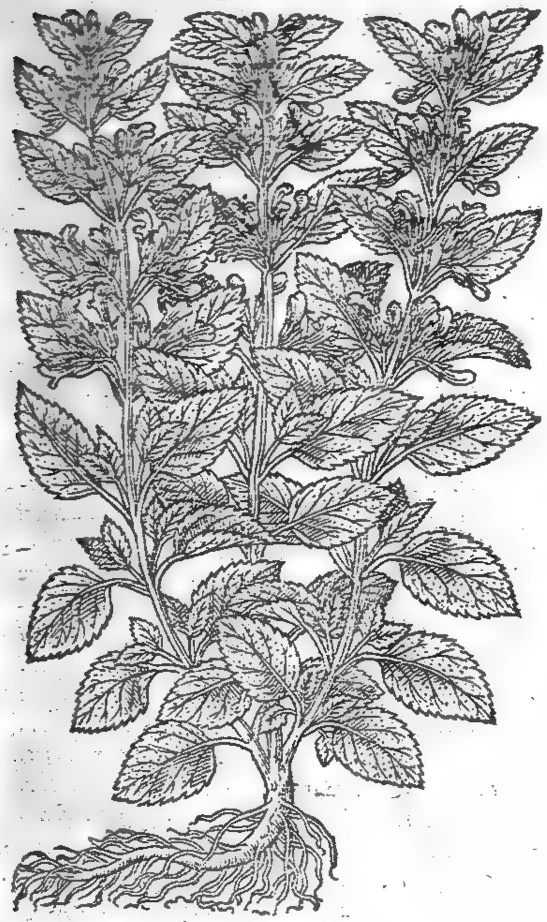
CAlamintha officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur species. Sed eius frequentior est vsus, quæ Latinis Nepeta vocitatur, secũdo loco hic a Dioscoride tradita. Nomen hæc apud Hetruscos in hunc vsq; diem retinet: siquidẽ nostrates eam, corrupto tamen nomine, vulgò appellant Nipotella. Nascitur hæc in inculto solo in apricis secus itinera, & sepes, quin etiã in collibus, folijs [pulegio maioribus] subrotũdis, hirsutis, & per ambitum [leuiter serratis] laciniatis: caulib. cubitalibus, angulosis, [foliosisq;] & hirsutis. Flores edit paruos, purpurascentes, qui à medio caule vsq; ad summum verticillatim erumpunt, vt in pulegio, at in cacumine copiosiores habentur: radices tenues, & numerosas multifidasq;. Cæterùm hac in re Brasauolus (pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehenditur, quòd pro certo existimet Calamintham secundo loco à Dioscoride descriptam illam herbam esse, quam, eò quòd catti magna eius capiantur voluptate, Gattariam quidam vulgò nominant. Error hinc manifestè proditur, quod GATTARIA, *cuius hic imaginem damus, sit herba folijs vrticæ, aut apiastro similibus, quæ quantum à pulegij folijs dissideat, non modò cæteris notis, verum etiam odore, in quo Brasauolus nititur, ij dijudicent, qui has differẽtias rectius norunt. Sunt tamen è vulgaribus, qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomenclaturam magis fortasse secutus Brasauolus, quàm plantæ ipsius notas, hallucinatus deprehenditur. Nepeta itaq; Dioscoridi nil aliud vnquam, mea opinione, fuerit, quàm vulgaris Calamintha, quæ officinæ vtuntur, quamq; nos vul-*

Nipotella.

Brasauoli error.

Gattariæ mẽtio.

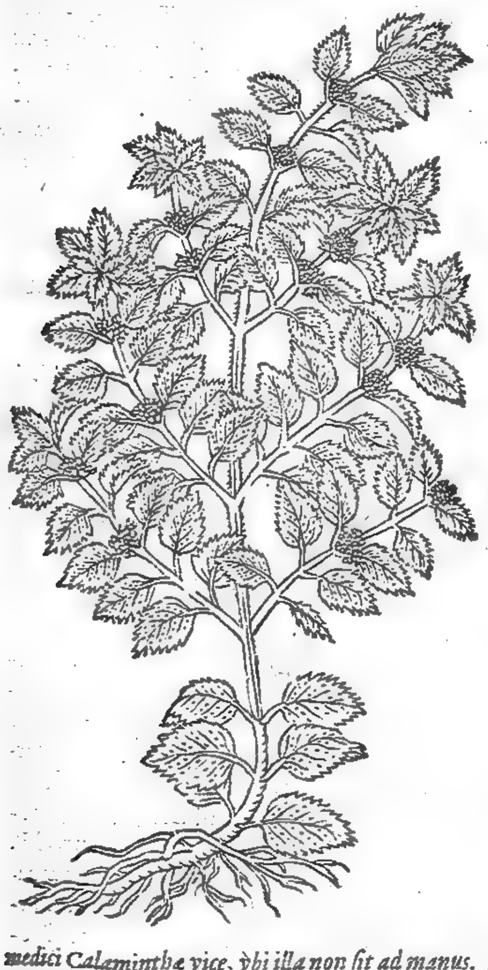
* II. CALAMINTHA MAGNO FLORE. *

III. CALAMINTHA MONTANA.

IV. CALAMINTHA AQUATICA.

nos vulgò vocamus Nipetella: quandoquidem vulgaris vsus Calamintha, non modo folijs pulegium æmulatur, sed etiam sapore, & odoris fragrantia. Quo fit, vt mirum non sit, si Dioscoridis testimonio, à quibusdam syluestre pulegium vocata fuerit: non enim odore tantùm (vt Brasauolus velle videtur) Nepeta pulegium imitatur, sed & folijs & caule. Quamobrem dicamus licet, nullo pacto existimandum esse, Gattariam herbam esse Nepetam secundam Calaminthæ speciem. Neq; etiam putandum, eandem tertiam esse, quemadmodum falsò credidit Ruellius. Quippe quoniam fecerit hanc Dioscorides Menthastro similem, nō autem melyssophyllo, aut vrticæ, quas (vt paulò antè diximus) Gattaria repræsentat. Quapropter non modò ea de causa eius sententiam explodendam putauerim, sed etiam quòd sæpius ipse in locis aquosis, campestribus & asperis reperim tertiam Calaminthæ speciem, menthastri æmulam, subalbidioribus tamen, oblongioribus hirsutisq; folijs, caule & ramis maioribus, quàm superior, ac gustu acriori. Non secus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelsis vallis Ananiæ montibus, folijs albicantibus, ocimi similibus, surculo & caule anguloso quadrangulo, & flore in purpura rufescente. Quanquam in hoc errore, mea quidem sententia, versantur Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, vt asserere non dubitent, montanam hanc Calaminthã legitimam esse Nepetam. Sed ad GATTARIAM *venio. Ea enim planta est vulgaris notitiæ. Folia fert melyssophylli, aut vrticæ, sed minora & subcandicantia. Caulem edit bicubitalem, quadratum, numerosis ramis, quadrangulis & incanis. Flores edit albos, orbiculatim emergentes, sed qui in summis caulibus habentur, spicæ figuram referunt. Radices habet multifidas & fibrosas. Odor vniuersæ plantæ acutus, caput feriens, quinetiam feruidus sapor cum amaritudine haud obscura. Nascitur in campestribus agrorum aggeribus, secus vias, & vliginoso solo. Excalfacit & siccat, Calaminthæ modo, adeò, vt ea vti possint medici Calaminthæ vice, vbi illa non sit ad manus. Peculiariter autem valet Gattaria ad omnes capitis, pectoris, ventriculi, & vteri morbos, à pituitosis excrementis, aut flatu genitos. Ideò auxiliatur diuturno capitis dolore affectis, vertiginosis, veternosis, stupidis, resolutis, conuulsis, comitialibusq;, quinetiam anhelosis, asthmaticis & suspiriosis. Medetur item*

Ruell. erratū.

Calamintha aquatica & montana.

Monachorū lapsus.

Gattariæ histor.

Gattariæ vires Matth.

V. HERBA GATTARIA.

ventriculi torsionibus, à flatu prouenientibus. Tota planta menses elicit, tam pota, quàm in desessionibus addita. Herba vsus steriles prolificas facit, vbi sterilitas à frigida, humidaq; causa proueniat, namq; valenter vterum calefacit. Succus naribus infusus pituitam valenter eijcit, & visum acuit. In summa vbi valenter excalfacere opus sit, Gattaria plurimum præstat. Calamintha meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus disserens: Calamintha essentia est tenui, & calida, siccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine vtraq; qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partim gustu apparentia, partim experientia cognita. Gustu siquidem acris, & palàm calida est, ac paulum omnino subamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admouentibus extrinsecus imposita, primùm quidem valde excalfacit & mordicat, cutemq; laniat, postremò etiam vlcus efficit. In corpus autem intrò assumpta, tum ipsa per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuè calfacit, & sudores ciet, omneq; corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non segni, intrò verò assumentes, sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus ischiadicis, tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem externam, totumq; adeò articulum excalfacit, cutemq; non obscurè adurit, mensesq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eò tantùm quòd strenuè tenues humores digerat, verùm etiam quia extenuet, & incidat valenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreat. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed in talibus in vino coctam cataplasmatis modo imponere viridem magis, quàm siccam præstat. Quippe arefacta vehementior redditur, & ad vrendũ promptior. Porrò talis cùm sit, ad venenatarum bestiarum morsus assumitur, velut etiam cauteria, & quæcunq; medicamenta calida sunt, & acria, tenuiumq; partium, quæq; facilè ex alto ad sese circumiacentem omnem qualitatem possunt attrahere. Cæterùm quæ illi inest amaritas, planè exigua est: verùm ad quædam ita efficaciter agit, vt quæ valentissima est, nimirum, cùm coniuncta sit vehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas, & lumbricos succus eius aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium vermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu admota interimit & eijcit. Igitur incidendi quidem ei vis adest, propter calorem eius, tenuitatem & amaritudinem: abstergendi verò propter vnicam amaritudinem. Itaq; asthmaticis ob omnia antè dicta prodest: ictericis verò, siue regio morbo laborantibus potissimum ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara, vtpote abstergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obstructiones. Ad omnia iam dicta efficacior est montana. Καλαμίνθη *herba sic Græcè, vt etiam Calamintha Latinè dicitur: Arabicè Calamentum: Italicè Calaminta & Calamento: Germanicè* Wilder Polen: *Hispanicè la Neuada: Gallicè Poulliot sauuage: Bohemicè Marulka Polnÿ. Calamintha montana, Græcis* Καλαμίνθη ὀρεινή: *Italis Calamento siue Nipotella montana: Officinis, Calamenthum montanum. At Calamintha aquatica: Græcis* καλαμίνθη ἔνυδρος: *Italis Calamento aquatico. Quam verò Gattariam vocant: Italis herba Gatta: Germanis* Katzenkept: *Bohemis Kocurnÿk: Gallicè herbe de Chat.*

Calaminthæ vires ex Gal.

Nomina.

I. Calamintha (quasi bona & vtilis mentha) vulgaris officinarum, C.B. Calamintha, Matth. Dod. gal. Cast. Calamintha altera, Lacu. Calamintha montana, Ges. hor. Dod. fol. Lug. Calamintha montana vulgaris, Lob. Tab. Calamintha vulgaris, Cam. Nepeta montana, Cord. in Diosc. II. Calamintha magno flore, an prima Dioscoridis? C.B. Calamintha montana præstantior, Lob. Lug. Tab. Calamintha montana, Cam. Calamenthum montanum, Cæsalpino. Hæc ex radice caules emittit cubitales quadratos, quos ambiunt folia vulgari latiora, profundius crenata, hirsuta: flores quauis Calamintha maiores, forma respondentes, purpureos, semen paruum: gratior est totius plantæ quàm aliarum odor, gustu & olfactu suauiter acri. In montibus Patauinis legimus, in agri etiam Narbonensis saxosis & vmbrosis reperitur. III. Calamintha pulegii odore, fortè secunda Dioscoridis, C.B. Calamintha montana, Matth. Lacu. Calamintha Italica pulegii odore, Ges. hor. Calamintha secunda Dioscoridis, Lugd. & Cam. cui & Nepetella. Calamintha altera odore graui Pulegii, foliis maculosis, Lob. cui Nepeta Dioscoridis & Lugd. Calamenthum quod vulgò Nepita, Cæsalp. Calamentha aruensis secunda, Taber. Pulegium syluestre siue Calamintha altera, Dod. fol. Nepeta agrestis, Cord. in Dios. IV. Calamintha aruensis verticillata, hirsuta, C.B. Menthastrum, Brunf. Nepeta agrestis vel quarta, Trag. Mentha aquatica exigua, eidem. Nepeta, Lon. Calaminthæ alterum genus, Fuch. Dod. gal. Calamintha aquatica, Matth. Lob. Lugd. Polycnemum, eidem. Calamintha aruensis, Ges. hor. Tab. V. Mentha Cataria, quòd ea feles delectentur, C.B. Nepeta vulgaris, Trag. Herba Gattaria, Matth. Cast. Gattaria vulgò appellata, Cæsalp. Gattaria herba, Dod. fol. Herba felis, Lugd. Calaminthæ species, Ges. hor. Calaminthæ primum genus, Fuch. Calaminthæ tertium genus, Dod. gal. Calamintha montana, Lon. Calamintha 3. Thal. Balsamita maior, Lac. Nepeta agrestis fruticosa, Cord. in Dios. Nepeta Germanica, Cam. Mẽtha Cataria, Lob. Mentha felina, Tab. Sunt qui Calamintham tertiam Dioscoridis velint: alii Nepetam veterum: alii Melissæ speciem: alii inter Calamintham & Melissam mediam faciunt.

θύμος. THYMVM. CAP. XXXVII.

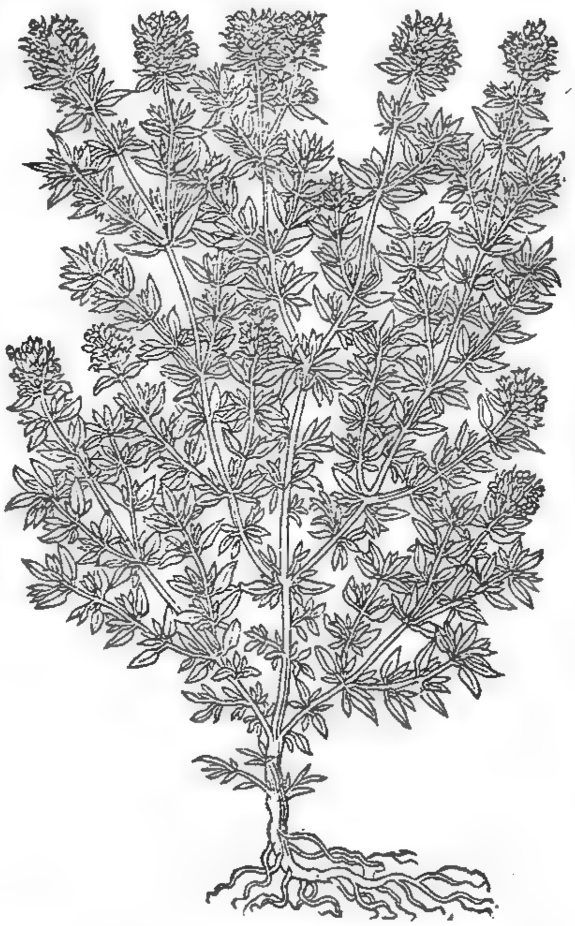
THymum ab omnibus cognoſcitur, ſurculoſus frutex, exilibus foliis, multis, & anguſtis circumdatus, capitulis in cacumine, flore purpuraſcente refertis. Gracili ſolo, & petroſo a prouenit. Vim habet hanc, vt cum ſale, & aceto potum, pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodeſt orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas ventris exigit: menſes, partus, & ſecundas pellit: vrinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores diſcutit, cum aceto illitum: concretum ſanguinem diſſoluit: verrucas thymi colorem reddentes, penſileſq; tollit. Iſchiadicis cum vino, & polenta impoſitum ſubuenit: hebetibus oculis in cibo prodeſt. Perquàm vtile pro condimento, duntaxat ad vſus eorum, qui 10 recte valent.

a Meũ addit. μάλιςα. i. maximè.

I. THYMVM.

* II. THYMVM VVLGAre tenuiore folio.*

20 30 40

THymum duorum generum eſſe teſtatum reliquit Theophraſtus lib 6. cap.2. de plantarum hiſtoria, vbi de eo diſſeruit his verbis: *Quin & Thymum candidum, nigrumq; reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æſtiuum ſolſtitiũ incipit. Mel apes hinc capiunt, & hoc augurio apiarij conſiare affirmãt, an probè melletur, nec ne. Etenim ſi aliter defloruerit, mellatio minus probè ſuccedit. Deſtruitur, peritq; flos, ſi imber inceſſerit. Semen fœcundum ſatureiæ, atq; etiã magis* 50 *origani manifeſtò ſentitur: thymi verò nullũ oſtendi poteſt, ſed floribus quodã permiſcetur modo. Flores etenim ſerunt, itaq; oritur thymum:* Hactenus Theoph. Cæterum nunc Thymum in Italia notiſsimum eſt. Præſtat autem quod ex Apulia fertur: quanquã laudatiſsimũ eſt, quod è Creta inſula, aliiſq; nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantùm thymi, minoris videlicet, meminit hic Dioſcorides. Verùm cum is lib. 4. in epithymi hiſtoria, Epithymum florẽ eſſe ſcribat è thymo duriore, ſatureiæ ſimili, haud dubiè oſtendit ſe non ſecus ac Theophraſtum, duo thymi genera obſeruaſſe. Vnum quod mittit ſurculos complures exilibus folijs, anguſtis & numeroſis circumdatos: in quorum cacumine ſunt capitula flore purpureo referta. Alterum verò lignoſius, fruticoſius, ac durius, ſatureiæ ſimile. Thymo hoc duriore paſsim ferè ſcatet Goritienſis ager, eius præcipuè colles: in eoq; (vt libro quarto ſuo loco dicetur) legitimũ Epithymũ oritur. Manat ex eo oleum aurei coloris, quod vnà cum aqua elicitur, dum per calentis aquæ balneum herba recens viridiſq; diſtillatur. Hoc Citreum malum reſipit, & guſtu acutiſsimum eſt, & ad ea omnia vtile, quæ vehementer excalfieri poſtulant. Thymi meminit Galenus libro 6. ſimpli- 60 cium medicamentorum, vbi de eius viribus ita ſcribit: *Thymum incidit, & calfacit manifeſtè: ob id & vrinam & menſes ciet, fœtum euellit, & viſcera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaque in excalfaciendo, & exſiccando in tertio ordine ſtatuendum eſt.* Præter has autem à Galeno deſcriptas, alias quoque Thymo vires reddidit Aëtius ſermone primo, ſic inquiens: *Hæc verò experimentis de Thymo comperta ſunt: dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutiſsimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquoſq; humores, atque acrem ſaniem euacuat: facit & ad veſicæ affectus. Ventre autem inflato, vbi ſcilicet intumeſcere cœperit, drachmam vnam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulſæ. At lumborum coxendicumq; dolorem, laterisq; & thoracis, ac hypochondriorum ſuſpenſiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cum oxymelite temperato menſura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreq; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, & ante cœnam aduerſus lippitudinem, & vehementem oculorum dolorem. Præterea contra poda-*

Thymi hiſt. ex Theoph.

Thymum ex Creta.

Thymi genera duo.

Thymum durius.

Thymi vires ex Galeno & Aetio.

gram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum vino vtilissimè propinatur. Postremò ad tumefactos testes ieiunis trium drachmarum pondere exbibeatur. Verùm ab atro thymo abstinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq; gignit. Eligendum quod purpureo flore est, præstantius tamen quod album illum habet. Planta, quæ Græcis θύμος, Latinis item thymus, & thymum appellatur: Mauritanis, Hasce: Italis, Thymo: Germanis Römischer Quendel vnd Welscher Quendel: *Hispanis Tomilho salsero: Gallis Thym, seu Mariolaine d'Angleterre: Bohemis Thym: Polonis Dziecielina.*

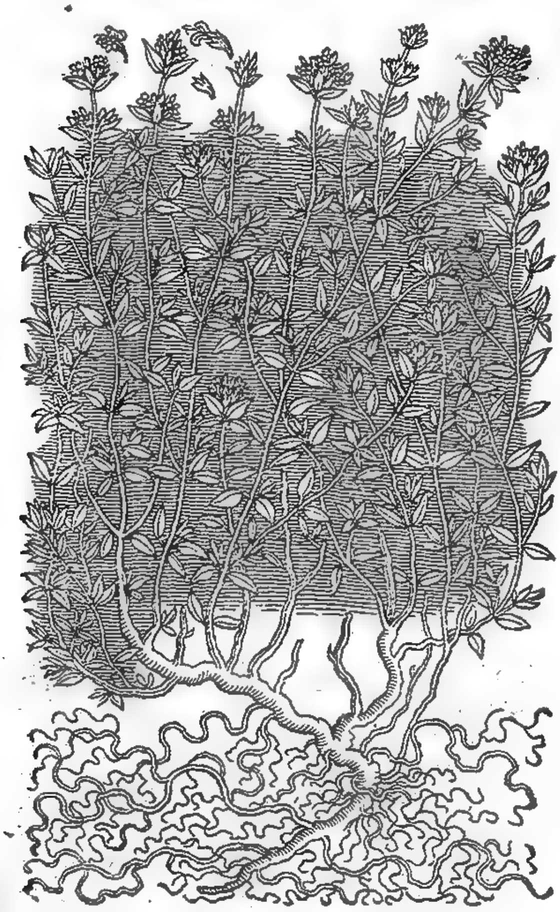
Nomina.

Thymum ἀπὸ τῆς θυῆς, quòd eo veteres primum vsi sint in sacris, quæ accenso igne fiebant. Quattuor agnoscuntur differentiæ, siquidem vulgaris thymus duplex habeatur, tenuiore & latiore folio, tertium capitatum, & denique latifoliū quoddam Lobelus in editione Belgica proponit, quod nec dum vidimus. I. Thymus capitatus, qui Dioscoridis, C. B. Cord. hist. Thymum, Matth. Lac. Lob. Thymum Creticum, Dod. gal. Cord. in Diosc. Cæs. Lugd. Thymum cephaloton, Dod. fol. Thymum legitimum, Clus. hist. Hisp. Thymus verus capitatus, Cam. Thymus secundus, Alpino. II. Thymus vulgaris tenuiore folio, C. B. Thymus, Brunf. Trag. Fuch. Lon. Cord. in Diosc. Thymum durius, Dod. gal. Thymus vulgaris, Ges. hor. Pepolina Cæsalpino.

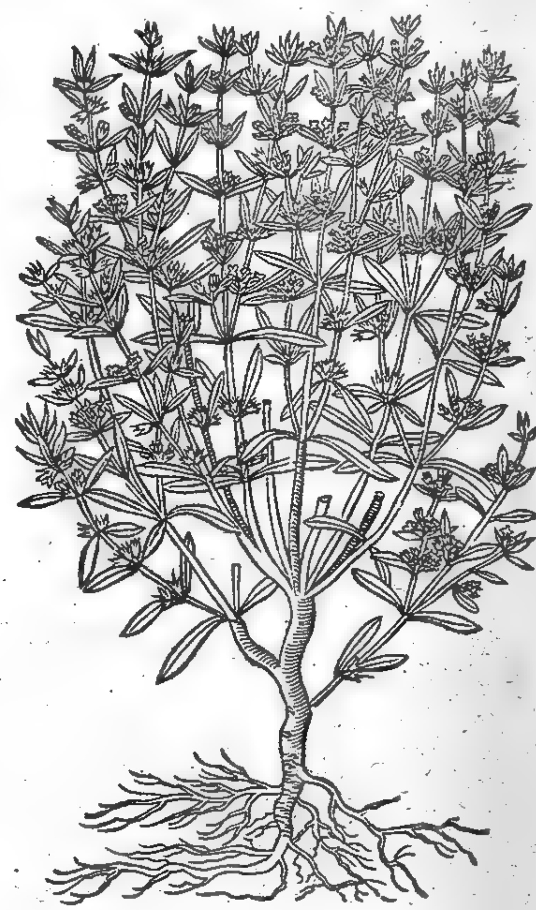
θύμβρα. SATVREIA. CAP. XXXVIII.

Satureia triuialis notitiæ est. Gignitur in asperis locis, & tenui solo, thymo similis, minor tamen, & tenerior: defert spicam florum plenam, coloris herbacei. Eadem potest quæ thymum, si modo consimili sumptitetur. Aptus sanis vsus. Est etiamnum quædam satiua, syluestri prorsus minor, quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta est.

I. SATVREIA DIOSCOR.

II. SATVREIA ALTERA.

Thymi consideratio.

Thymbra duum est generum. Ea autem, quæ à Dioscoride describitur, thymo similis est, minor tamen, & tenerior. Spicam defert florum plenam, coloris herbacei. Gignitur in asperis locis, & tenui solo. His notis maximè ea adstipulatur, cuius hic imaginem appinximus. Siquidem hæc folijs, ac cauliculis thymum adeò repræsentat, vt non desint, qui eam pro thymo recipiant. Præterea thymo gracilior, longeq; tenuior est, verùm capitula thymi modo non profert. Siquidem cauliculi in spicatos processus desinunt, in quibus flores emicant parui, subpurpureo colore. Quinetiam (vt Dioscorides inquit) non solùm sponte nascens habetur, sed etiam domestica, satiuaquè. Altera (si THYMBRA *tamen, aut Satureia rectè appellari possit) maior fruticosiorq; prouenit, & in hortis frequentior, ramis multis in orbem circumquaq; se diffundentibus, rotundis, atque lignosis. Folia profert Thymo maiora, subaspera, durioraq; quæ circa surculos plura simul per interualla erumpunt, è quorum exortu spicati quidam processus, foliolis quibusdam cæteris longè minoribus stipati prodeunt: in quibus flores nascuntur parui, ex purpura albicantes. Radice nititur lignosa, multipliciq;. Hæc non solùm seritur in hortis sed etiam, vt altera sponte prouenit, in apricis collibus, & in torrentium alueis, fruticosior tamen, durior ac asperior. Thymo suis in qualitatibus similis est, proinde excalfacit, attenuat, incidit, digerit & aperit, viribus ab altera non differt, Thymi enim facultatibus omnibus referta est. Hanc eam ego esse censeo, cuius post Thymbram meminit Columella libro nono capite quarto de re Rustica, de apibus agens his verbis: Eadem regio fæcunda sit fruticis exigui, & maximè thymi, aut origani, tum etiam Thymbræ, vel nostratis cunilæ, quam satureiam Rustici vocant.*

Satureiæ hist.

Satureia Columellæ.

Siquidem

Siquidem nos in Hetruria corrupta à Cunila appellatione, eandem appellamus Coniella: in alijs tamen pleriſq; Italiæ locis, quòd à Satureia vocem corrumpere maluerint, appellatur vulgò Sauoreggia. Non deſunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo guſtu repræſentat, eam vulgò Peuerella, quaſi Piperellam nominent. Cæterùm quòd in ſimplicium cauſa vſquam Thymbræ meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus verò eius mentionem fecit libr. 7. vbi de vtraq; ſpecie ijs paucis diſſerit. Thymbra ſylueſtris eadem quæ thymum præſtat. Hortenſis autem altera quidem imbecillior eſt, ſed ad ciborum vſum gratior & accommodatior. Quæ herba θύμβρα *Græcè, Thymbra, Cunila & Satureia Latinè vocatur: Arabicè Sabater ſeu Sabatar: Italicè Thimbra, Coniella, Sauoreggia & Peuerella: Germanicè* Kunel / Zwibel-Hyſop vnd Saturey: *Hiſpanicè Segurelha: Gallicè Sauoreie, Sarriette & Satrea: Bohemicè Saturege: Polonicè Combr.*

Piperella. Thymbræ vires ex Paulo. Nomina.

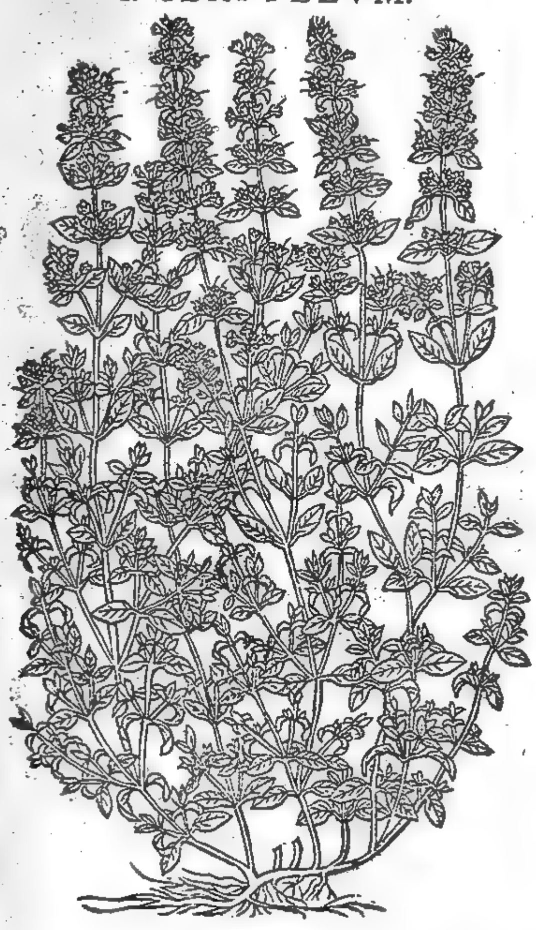
Satureia (quæ θύμβρον Theophraſto fortè ἀπὸ τοῦ θύειν ob fragrantiam) quibuſdam à ſaturando dicta, quod cibis loco condimenti addatur. I. Satureia Dioſcoridis, Matth. Caſt. Lug. qui vult notas omnes Dioſcorideas huic plantæ conuenire, licèt Aduerſaria Polium fœminam recentiorum Matthioli figura exprimi velint. II. Satureia hortenſis, Cunila ſatiua Plinio, C.B. Hyſſopus agreſtis, Brunf. Satureia, Trago (cui & hortenſis Hyſſopus) Cord. in hiſt. (cui & Thymbra ſatiua) Lac. Lon. Lob. Dod. fol. Cæſal. Tab. Cam. Satureia ſatiua, Fuch. Satureia hortenſis, Geſ. hor. Lob. in icon. Satureia vulgaris, Dod. gal. Satureia altera, Matth. Satureia ſylueſtris altera, Caſt. Satureia vulgaris hortenſis, Lugd. Thymbra vera, Geſ. hort. Thymbra ſatiua Satureia, Cord. in Dioſcoridem. Caule & folijs aliquando cœruleis reperitur.

Ἕρπυλλος. SERPYLLVM. CAP. XXXIX.

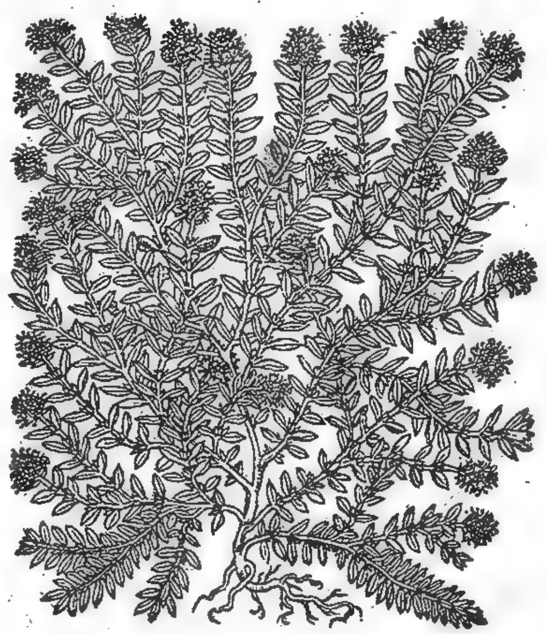
Serpyllum duorum generum eſt. Hortenſe odore ſampſuchum imitatur, atque in coronas addi ſolet, cui à ſerpendo nomen inditum eſt: quoniam ſi qua eius particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia & ramulos origani habet, ſed candidiores, in macerijs multò procerius aſſurgit. Sylueſtre, zigis appellatum, [non ſerpit, ſed in altitudinem increſcit,] ramulos edens tenues, ſurculoſos, folijs refertos longioribus, quàm rutæ & durioribus, a anguſtis. Flores iucundè olent, guſtanti acres. b Radicis nullus vſus. Naſcitur in petris, ſatiuo efficacius, atq; magis excalfaciens, & ad medendi vſum aptius. Menſes trahit, & vrinam potu ciet: torminibus, ruptis, vulſis & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduerſus ſerpentes potu, illituve prodeſt: capitis dolores mulcet coctum, adiecto roſaceo & madefactum in aceto: maximè verò phreneticis & lethargicis conuenit. Cruentos vomitus ſedat ſuccus, drachmis quatuor ex aceto potus.

Concluſa nõ legit Orib. a Me. & Cat. ὑποστενά. i. ſubanguſta. b Cat. addit δήκτικόν. i. mordacem.

I. SERPYLLVM.

II. SERPYLLVM ALterum.

Serpyllum hortenſe in Hetruria haud negligitur, ſed in hortis ſeritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (vt Dioſcorides inquit) in coronamenta additur. Sylueſtre duorum eſt generum: vnum flore candido, odore citrei mali: quod latius prouenit, humi repens, læuioribus folijs in gyrum ſeſe vnà cum ramuſculis diffundentibus: alterum verò flore purpureo, guſtu perquàm acri, ſatureiæ ſimili. Vtrunque copioſiſſimè naſcitur apud Goritienſes Saluatino monte, quo mihi hactenus latius nuſquam videre contigit, nec item odoratius. Serpyllum à Theophraſto, cui hortenſe nibil aliud eſſe cenſeo, quàm ſylueſtre in hortis ſatum, deſcribitur libro ſexto, capitulo ſeptimo, de plantarum

Serpylli conſideratio. Serpylli hiſt. ex Theophr.

historia, vbi de eo disserit ijs verbis. SERPYLLI *syluestre etiam genus est, quod deferentes ex montibus serunt, vt apud Sycionem fieri solet, atq; etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios verò, vt in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo scatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cum in quantumuis longitudinis procedere valeat, nactum scilicet adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum. Genera vrbana reddere non est, vt retulimus: ferocia esse affirmant. Hoc enim in montibus, tum satureiatum quoddam, atq; vehementissimum: tum gratum odore, molliusq; comperiri. Tempus serendi plurimum autumnus: hoc enim primum serere nimirum properant: hactenus Theophrastus. Ex cuius etiam verbis satis perspicuè colligi potest, duo esse syluestris Serpylli genera. Quare etsi palàm vnius tantùm generis mentionem fecerit Dioscorides, duorum tamen obscurè meminisse potuit, cum inquit: Syluestre, zigis appellatum, non serpit, sed in altitudinem assurgit. Nam si vnum tantùm syluestris Serpylli genus Dioscoridi notum fuisset, ei sanè necessarium non erat addere zigis cognomen differentiæ causa. Satiuum radicibus quidem serpit, sed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum syluestris altera species, quæ malum citreum olet. Proinde scite Plinius lib. 20. cap. 22. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à serpendo putant dictum, quod in syluestri euenit, in petris maximè. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit. Serpylli vires paucis perstrinxit Galenus libr. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Serpyllum vsq; adeò excalfacit, vt & menses, & vrinas moueat: est autem & gustu admodum acre. Excalfacit, exiccat, digerit, incidit & aperit, omnia genera paribus pollent facultatibus, verùm tamen syluestre ad omnia valentius habetur. Eius nomen Græcum* ἕρπυλος, *Latinum Serpyllum: Arabicum Hemen: Italicum Serpillo: Germanicum* Quendel vnd Hüner Köl: *Hispanicum Serpollio & Serpam: Gallicum Serpoulet: Bohemis Materij danſka. Serpyllum alterum & Serpyllum syluestre: Græcis* ἕρπυλος ἄγριος: *Italis Serpollo seu Serpillo saluatico.*

Dioscorides duorum meminit.

Serpylli vires ex Gal.

Nomina.

Serpyllum differentias varias, & ratione odoris, qui pro diuersitate locorum & cœli odorem mutat: & ratione coloris florum, foliorum item glabritiem & hirsutiem, eorundem rotunditatem & angustiam, obtinet, hic de duabus tantum. I. Serpyllum satiuum, C.B. Serpyllum Matth. II. Serpyllum vulgare minus, C.B. Serpyllum Brunf. Trag. Fuch. Lon. Lob. Cæs. Thal. Serpyllum alterum, Matth. Serpyllum vulgare, Dod. gal. & fol. Serpyllum syluestre, Cordo in Dioscoridem Matth. in compen. Serpyllum syluestre alterum, Cast. Serpyllum minus, Tabernæmontano.

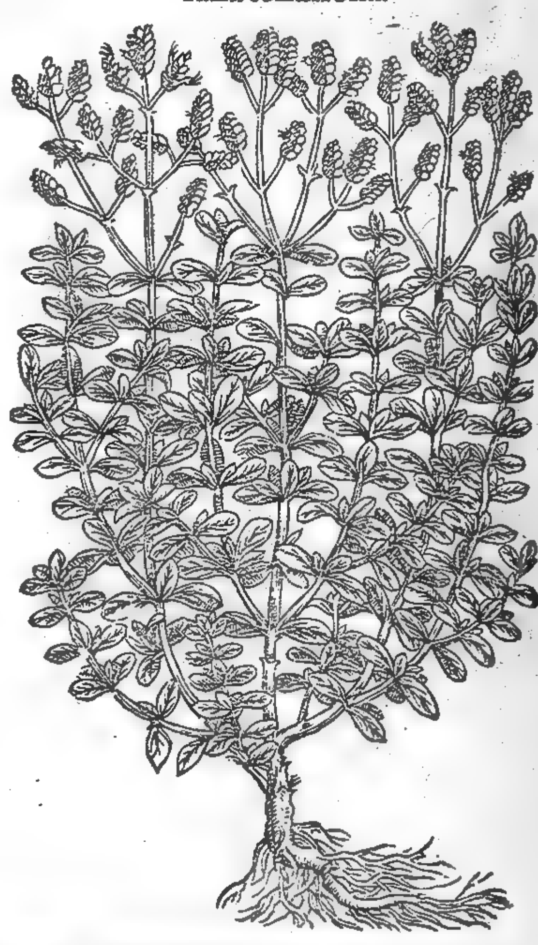
Σάμψυχον. SAMPSVCHVM. CAP. XL.

SAmpsucum in Cypro & Cyziceno laudatissimum. Secundum sibi locum vendicauit Ægyptium, Amaracum gens Sicula & Cyzicena appellat. Herba est ramosa, per terram repens: folijs eius calaminthæ, quæ tenui folio constat, hirsutis & rotundis, suauissimum odorem spirat: ideo coronis inseritur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientib. hydropicis, & ijs quos vrinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folia sugillata tollunt: menses subdita in pesso trahunt: cōtra scorpionis ictum ex aceto & sale illinuntur: luxatis, tumoribusq; cerato excepta, imponuntur: aduersus oculorū inflāmationes, cum polline polētæ illini prodest. Acopis, malagmatisq; calfaciēdi gratia cōmiscetur.

I. AMARACVS.

II. AMARACVS SIVE MAIORANA tenuifolia.

Sampsuchi consideratio.

CVm superius libro primo in Sampsuchini vnguenti commentatione, Sampsuchum & Amaracum idem esse latius ostenderim, etsi Galenus & Paulus diuersis capitibus Sampsuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere superuacaneum

vacaneum duxi: quòd ea huc facile transferre poßint ij, qui rem hanc ſe aliter fortaſſe habere exiſtimant. Sampſuchum in Italia Hetruſcis vulgò appellatur Perſa, quòd fortè illis è Perſia fuerit allatum: cæteris verò inibi Maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam ſui odoris iucunditate, vt nullæ ferè reperiantur, quæ ſuis in hortis, aut fictilibus vaſis Amaracum non ſerant, vel plantas non transferant, ac diligenti admodum cultura foueant. Quo fit, vt putauerim ego, ex eo Maioranæ ſibi nomē adinueniſſe, quòd maiori cura, ac diligentia ſeratur, colaturq; quàm cæteræ plantæ. Neq; id ea ſolùm ratione, quòd, vt paulò antè diximus, odore perquàm iucundo commendetur, ſed quòd etiam perpetua vireat coma. Duum eſt generum, maius quod vulgò cognitum eſt: & minus, quod tenuifolium cognominatur. Eſt itaq; herba AMARACVS *ramoſa, ſurculis tenuibus, obſequioſis, folijs oblongis, incanis, piloſisq; quæ cauliculos circumquaq; ambiunt. Flores edit in ſummis caulibus numeroſos, ſpicatos herbaceo colore, compactili ſquamarum congerie oblongos, origani æmulos, è quibus paruūm oritur ſemen. Radicem habet lignoſam, multiplicem & ſuperuacuam. Seritur ſemine, ſurculo, ac etiam viui radice. Planta eſt odorata tota, & in medicamentis admodum vtilis. Digerit, attenuat, aperit, & roborat. Præſtat ad omnes frigidos capitis, & neruorum affectus, tam illita, quàm pota: quinetiam ad aurium dolores, grauedines & ſonitus, vbi herbæ ſuccus fuerit inſtillatus. Idem naribus infuſus pituitam à capite trahit, & cerebrum abſtergit, & roborat: colluitur ex eo vtiliter os in linguæ reſolutione, addito pyrethri, & longi piperis decocto, aut acori, aut origani. Valet herba aut eius decoctum ad omnia pectoris vitia, quæ anhelandi difficultatem impediunt. Stomacho vtilis eſt tam exterius illita, quàm interius ſumpta. Eadem iocinoroſos & lienoſos iuuat. Namq; non ſolum eorum infarctus expedit, ſed etiam viſcera ipſa roborat ac firmat. Confert ad frigidos vteri affectus omnes, & ad flatus. Habetur aliud quoq;* AMARACI *genus* TENVIFOLIVM, *quod nos vulgò vocamus Perſa gentile. Id enim folijs floribus, cauliculisq; altero longè tenuius eſt, & odore præſtantius. Hoc non deſunt, qui putent legitimum eſſe marum. Colitur à mulieribus Italis in fictilibus, & in hortis. Ea omnia præſtare poteſt, de quibus in altero diximus genere. Sampſuchi meminit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Sampſuchum tenuiū partium, & digerentis eſt facultatis: deſiccat enim, & excalfacit ordine tertio. Id Græcis σάμψυχον, & ἀμαράκον, Latinis quoq; Sampſuchum, Amaracus, & Maiorana vocatur: Arabibus Merzenius ſeu Morſangius: Italis & officinis Maiorana: Hetruſcis Perſa: Germanis* Meyeron/ Maioran / vnd Meyram *: Hiſpanis Moiorana: Gallis Marone & Mariolaine: Bohemis Maiorana: Polonis Meieram. Amaracus tenuifolia, Græcis Σάμψυχον, ἢ ἀμάρακον λεπτόφυλλον: Italis Maiorana gentile: Hetruſcis, Perſa gentile.*

Amaraci hiſt. — Amaraci vires. — Amaracus tenuifolia. — Sampſuchi vires ex Gal. — Nomina.

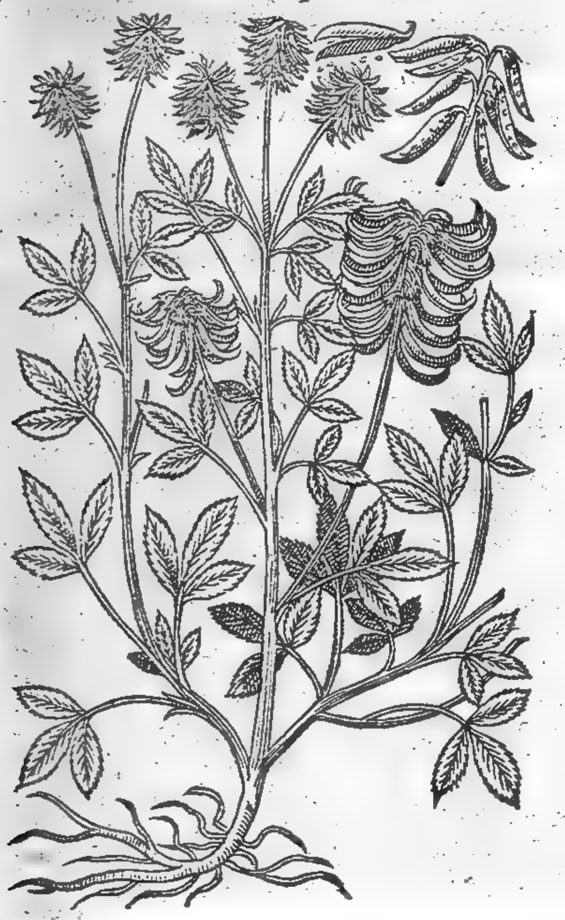
Maioranam à Græco Μάρον deduci volunt ii, qui Maioranam noſtram ad Marum veterum reducunt. I. Maiorana vulgaris, C.B. Maiorana, Brunf. Dod. gal. & fol. (cui & Marum) Cæſalp. Maiorana ſylu. Loni. Maiorana maior, Tab. Amaracus, Matth. Fuch. Lugd. Amaracus maior, Caſt. Amaracus vulgatior, Lob. in icon. Sampſuchus ſiue Amaracus, Latinis Maiorana, Cord. in Dioſ. & hiſt. Sampſuchus, Lac. Lob. obſ. II. Maiorana nobilis, C.B. Maiorana ſatiua, Trag. Lon. Maiorana tenuior, Dod. fol. Maiorana tenuifolia, Taber. Amaracus ſiue Maiorana tenuifolia, Matth. Caſt. Lugd. Amaracus tenuior, Lob. Amaracus tenuifolia vrbana, Cam. Amaracus & Sampſuchum, Geſ. hor.

Μελίλωτος. MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA. CAP. XLI.

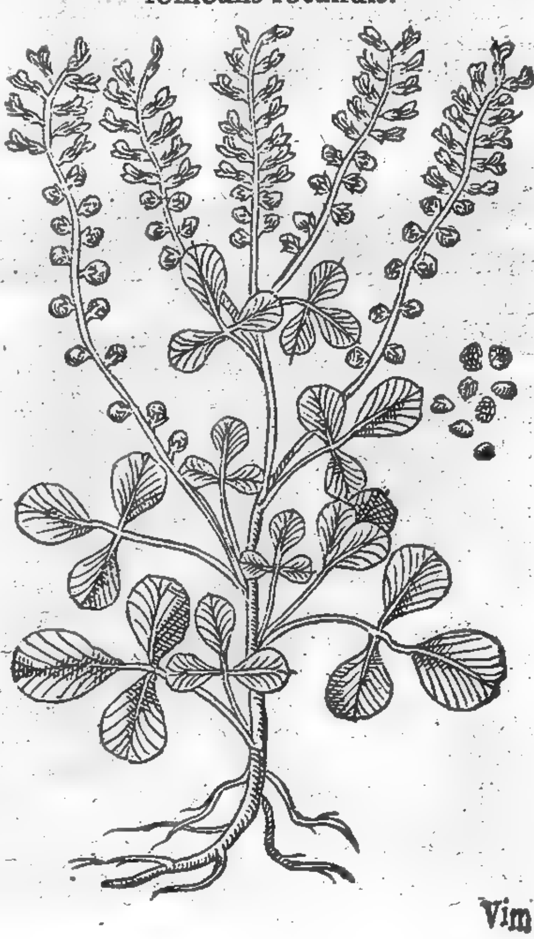
SErtula campana, laudatiſsima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color vicinus eſt croco, boni odoris. Naſcitur & in Campania circa Nolam, a colore in luteum langueſcente, odore infirmo.

a Meū habet. πηλίζων. Sed Ca. μηλίζων.

I. MELILOTVS, SIVE SERtula Campana.

* II. MELILOTVS ITALICA folliculis rotundis. *

Vim

Vim habet adstrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præsertim, quæ in oculis, vulua, sede, aut testibus erumpat, si ex passo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo assato, aut fœnigræci farina, lini semine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybove. Recentes melicerides per se cum aqua, & vlcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla sanat: stomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur: in aceto, aut rosaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Meliloti consideratio. *Probatissima, legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis, sed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius semen in tenuibus corniculis inclusum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum est, vt iam cognouerint medici vulgaris vsus Melilotum illegitimam esse.* Plinius de Meliloto. *Meliloti meminit Plinius lib. 21. cap. 9. vbi ita scriptum reliquit: Ergo in coronamenta folio venere apiastrum, meliloton, quod Sertulam campanam vocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica & Cretica, vbicunque verò asperis & syluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio est nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco vicinus est, & flos. Ipsa cana placet, maximè folijs breuissimis, atq; pinguissimis.* Meliloti hist. *Est itaq; legitima Melilotus planta cubitali altitudine, statim à radice fruticosa, ramis exilibus, folijs trifolio proximis, ex angusta origine in latum se diffundentibus, & longo appensis pediculo, floribus melinis, paruis, siliquis repandis, numerosis, pluribus ex vno ramusculo dependentibus, in quibus semen concluditur minutum subrufum, odoris non ingrati, cuius est vsus. Radix illi inutilis, & superuacua:* Melil. vires ex Galeno. *Excalfacit ordine primo, adeò vt parum absit à temperamento. Ideoq; leniter resoluit, digerit, atq; mollit, & dolores quoscunq; sedat. Melilotum, vt Galenus memoriæ prodidit lib. 6. simplicium medicamentorum, mista facultatis est: habet enim quiddam adstringens, sed & digerit, & concoquit: copiosior enim in eo est substantia calida, quàm frigida: hactenus Galenus. Cæterùm neminem inuenio è Græcis auctoribus, qui explicauerit, quæ meliloti pars in vsum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut semen.* Serapionis descriptio. *Quod tamen docuerunt Mauritani, præsertim Serapio, qui ex auctoritate Isaac Eben amaram de Meliloto scribit in hunc sensum: Melilotus herba est, quæ folia fert rotunda, viridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in siliquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glauci coloris, rotunda, infra sinapis magnitudinem. Porrò in meliloto vsum sibi vendicarunt siliquæ & semina, quæ in eis continentur. Quibus facilè quispiam conijciet, haud esse mirum, si emplastrum, quod de meliloto appellant, sæpe medicos fallat, cum in id legitimi meliloti seminis farina nunquam veniat. Cum vera legitimaq; Meliloti semen cuius vsus esse debet, ad nos non deferatur: nonnulli syluestris loti flores, quidam cuiusdam aurei trifolij ipsius vice vsurpant, sed neuter tamen Meliloti vim possidet.* Nomina. *Μελίλωτος ita Græcè dicitur, vt Latinè Melilotus & Sertula campana: Arabicè Alchil elmelib: Italicè Meliloto: Hispanicè Corona de rei.*

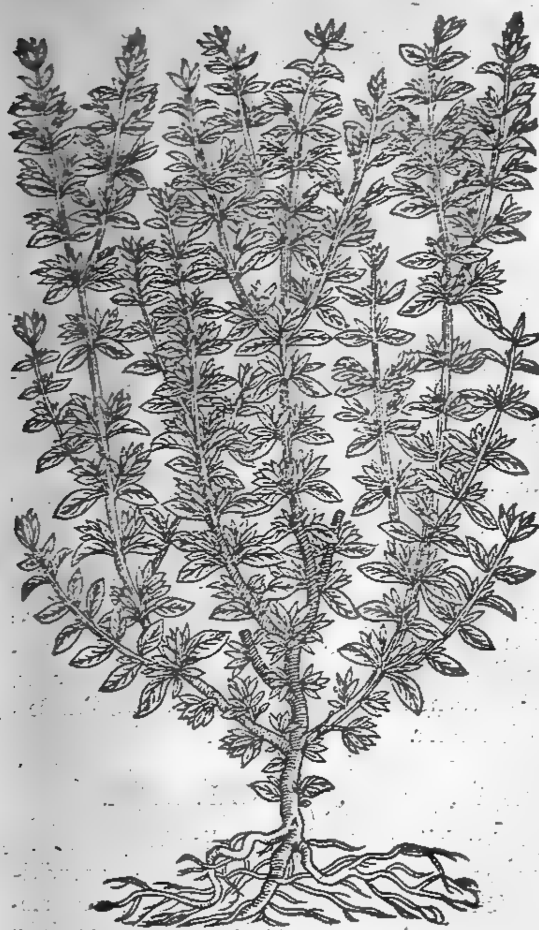
Melilotum hanc, Trifolium odoratum corniculis reflexis nominamus. Melilotus, Sertula campana & Corona regia, Lob. obs. Melilotus Syriaca odora, Lob. in icon. Sertula Campana, Castori. II. Huic adiecimus & alteram speciem, quæ frequenter in hortis colitur, & Trifolium Italicum folliculis rotundis nobis, at Camerario, qui primus eam proposuit, Melilotus Italica dicitur. Hæc ex radice fibrosa caules emittit plures, cubitales, striatos, qui in alios brachiantur, circa quos folia tripartita, subrotunda, leuiter crenata, in breue filamentũ abeuntia, longis pediculis donata: in summis cauliculis flores meliloti copiosi, quasi in spica alternatim dispositi, lutei: quibus succedunt folliculi, vel vascula rotunda, rugosa cute obducta, in quorum aliquibus bina, in plerisq; vnicum granum continetur. Hoc primum Loti vesicariæ nomine, à Doctore Oswaldo Northusa accepimus, dein in hortis plurimis obseruauimus, quod in Marsis ad lacum propè oppidum Celanum (monente D. Camerario) crescit, vbi incolæ Malatro corrupto nomine, & in agro Romano ad antiquorum imitationem, Coronellam appellant.

Μάρον. MARVM. CAP. XLII.

a Orib. εὐώδης, odorato. Marum herba cognita vulgò surculosa, flore origani, foliis multò candidioribus, flore a odoratiore. Vim habet sisymbrio consimilem: substringit enim, & modicè calfacit. Qua de causa illitu serpentia vlcera sistit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magnesiam, & Tralleis copiosissima gignitur.

Mari mentio ex Galeno. *Etsi Galenus inter simplicia medicamenta nusquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit, libro tamen primo de Antidotis in Hedychroi compositione eius mentionem fecit, cum ita scribit: Aliæ Hedychroi descriptiones reperiuntur, quæ neque Amaracum, neq; Marum prorsus habent: quædam alterutrum tantum continent. Neq; enim duo hæc omnes noscunt vnguentarij, eò quod herbas solùm è Creta aduectas emant, vnà cum seminibus atq; succis. Ego verò & easdem herbas scio in Asia nasci, ac in alijs quidem regionibus raras esse, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoq;, vt & alias quasdam herbas, ita & Amaracum vidi, quæ odore multum à Maro superatur. Marum enim valdè redolet, putaretq; aliquis sola nominis appellatione ductus, vnguentum Amaracinum, quod in Cyzico faciunt, Amaraci plurimum capere, sicq; forsitan ab antiquis vnguentum conficiebatur, sed nunc solùm Marum imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipse degustassem, ac eam amaram quidem plurimum, acrem verò parum deprehendissem, hortatus sum quendam eorum, qui Amaracinum conficere solent, vt Amaraci tantum compositioni immitterent, quantum & Mari. Ac mihi visum est id vnguentum minus quidem odoratum, nihil autem viribus inferius: hæc Galeni verba. Ex quibus palàm est, Marum ab Amaraco viribus & facie parum admodum dissidere, etsi tum amarius sit Marum, tum etiam odore fragrantius. Quapropter non planè eorum sententiam explodendam putarem, qui Marum Amaracum illam esse arbitrantur, quæ maiorem spirat odorem, maioremq; amaritudinem, gustu præfert: quæq; folijs viret minusculis, candidioribus, & tenuioribus: vnde non immeritò à nostris in Hetruria vulgò cognominatur Persa gentile. Sampsuchum enim, siue Amaracum, inibi Persa vulgò vocari superius indicauimus. Cuius illud genus, quod folijs constat pinguioribus, latioribus, viridioribus, gustuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus esse censetur. Illorum inquam sententiæ fermè adstipularer, nisi eidem aduersari Galenus inueniretur: quippe qui hoc loco citato testatus sit, se in Italia Amaracum vidisse, nulla quòd inibi Marum viderit, facta mentione, sed tantùm quòd hoc in alijs ab Asia regionibus rarum oriatur.*

MARVM.

oriatur. Hinc itaq; facilè adducor, vt exiſtimem Marum non naſci in Italia. Auget nobis opinionē Plinius, qui quaſi Galeno ſubſcriberet, Marum duxit eſſe rarum inuentu, & Italiæ peregrinum: quare ipſum collocauit libro 12. capite 24. inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur, ſic inquiens: In Aegypto naſcitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac varijs: illa breuia, ac minuta, & odorata, hæc Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco ſubſtituunt. Quandoquidem teſtatur Galenus, quòd vnguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admiſceri iuſsit, etſi minus quidem odoratum videretur, non tamen viribus inefficacius erat. Cæterùm plantam, quam hic excudi curauimus, miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus, vir quidem rei plantariæ admodum ſtudioſus, & iudicio, & animi integritate præditus. Nam cum legitimum marum ea mihi repræſentare omnibus anè notis videatur. Marum ipſam mihi propoſui appellandam, ſiquidem folijs eſt origano candidioribus, odoratis, & guſtu acutis amariuſculisq;, ramis tenuibus, lignoſis, & floribus ſubpurpureis, odore eximio fragrantibus. Planta eſt peregrina, quæ in Italia non prouenit, niſi aliunde tranſlata. Quod Græci μάρον, id Latini pariter Marum nominant: Itali Maro.

Marũ Italiæ peregrinum.

Marum propoſitum, Tragoriganum latifolium nominamus, ad differentiam anguſtifolii, cuius triplex differentia. Marum dicitur, Matth. Lugd. Tab. Marum Cortuſi, Caſt. Tragoriganum alterum, Dod. Gal. Geſ. hor. Lob. Tragoriganum, Dod. fol. Lugdun. Helenium Crateuæ Anguillara nominabat.

Ἄκινος. ACINVS. CAP. XLIII.

ACinos, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, ſiccoq; ramulo herba, ocimo ſimilis, odorata, ſed hirſutior: qua coronæ factitantur, à nonnullis olitoribus colitur. Menſes, & aluum pota ſiſtit. Illita panos ignemq; ſacrum ſanat.

I. ACINVS.

* II. ACINVS COLVMNAE. *

Quum-

De Acino opinio quorundam explosa.

QVanquam sunt aliqui, qui Acinum eam ocimi speciem esse existimant, quæ angustioribus constat folijs, quæq; iucundum efflat odorem, cuius gratia, atq; etiam vmbræ gratia virentu æstiuo tempore passim in figulinis vasis souetur extra fenestras ædium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem vulgò vocamus Basilico gentile: horum tamen opinioni apertissimè refragatur Plinius lib. 21. cap. 15. vbi Acinum scribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: siquidem hoc æstate, & autumno floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius scriptum reliquit lib. 21. cap. 27. cùm ait: Acinon & coronarum causa, & ciborum Aegyptij serunt, eademq; erat, quæ ocimum, nisi hirsutior ramis, ac folijs esset & admodum odorata. Ex his Plinij verbis abundè palam fieri potest, Acinum non esse ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirsuta proferat. Cæterùm Manardus Ferrariensis vir acri ingenio, & præstanti doctrina, nil aliud Acinum putauit esse, quàm herbam quandam, quæ incultis prouenit locis, sed præcipuè in agrorum, & viarum aggeribus, ocimo hirsutior, ac satis suauiter olens: quæ quòd ocimum admodum æmuletur, à quibusdam syluestre Ocimum appellatur. Quibus sanè notis aliàs adductus sum, vt Manardo prorsus assentiendum putauerim. Sed cùm postea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor mutare sententiam. Nec me pœnitet, quòd nostra, aut aliorum diligentia futurum sperem, vt de hac, & de alijs rebus dubijs quandoq; certiora proferantur. Atqui obstantibus his, volui tamen plantam quam Manardus Acinum esse existimauit, hic etiam appingi, vt aliorum possit esse iudicium. Herba quæ Græcis ἄκινος, Latinis item Acinus appellatur.

Manardi opinio non accepta.

Ocimum syl.

Nomina.

I. Acini loco adpicta (& in historia Lugdunensi proposita) quid sit controuertitur, aliis Calaminthum inodorũ viarum vbique frequens existimantibus: aliis videtur Calaminthæ montanæ magno flore respondere: quòd si verba diligentius consideres, Ocimastrum Fuchsii, quod sub pseudoclinopodio infra posuit, illũ exprimere voluisse facilè percipies, quare ipsius figuram mutare, vel omittere noluimus.
II. Adiecimus & alterã Neapolitanis frequentem, & à Fabio Columna in suo Phytobasano propositam. Hæc ex radice fibrosa, caulem hirsutum & asperiusculum, qui mox in alios brachiatur, emittit, circa quẽ folia Ocimo maiori similia, sed tenuiora oblongioraque, per ambitum serrata, hirsuta, longis pediculis donata: flores copiosi purpurascentes, ocimi forma, quibus succedunt vascula semen nigricans subrotundum continentia. Hanc siccam vnà cum seminibus Neapole ad nos misit D. Ferrandus Imperatus, præstantissimus Pharmacopæus, quam quotannis olitores verno tempore apud ipsos serunt, Vrtichellam appellantes, eo quod Vrticæ hirsutiem quodammodo referat.

Βάκχαρις. BACCHARIS. CAP. XLIIII.

BAccharis herba fruticosa, quæ in coronas additur, cuius folia aspera sunt, media violæ, & verbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper, non sine appendicibus adnatis: flore purpureo, subalbicante, odorato: a radicibus veratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum b squalidumq; solum amat. Radix in aqua decocta ruptis, vulsis, ex alto præcipitatis, spirandi difficultati, salutaris: item diuturnæ tussi, & vrinæ difficili, menses pellit: contra serpentium morsus vtilissimè datur in vino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in desessionibus prodest. In diapasmata vtiliter inseritur iucundi odoris gratia. Folia, vt pote quæ adstringant, capitis doloribus illitu prosunt: oculorum inflammationibus, mammis tumentibus à partu, ægilopiis incipientibus, ignibusq; sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

a Meũ addit λιπαρᾷ. i. pingui.
b Meum, & Cat. ἔνικμα. i. humectum.

BACCHARIS.

Baccharis consideratio.

DVm eã de Bachari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidissem, confessus ingenuè me nusquam hactenus veram Baccharim reperisse, aut ab alijs repertam vidisse: accidit interea temporis, vt eam ad me Roma miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarissimus. Cuius literas hic referre libet, quòd eæ sint, quæ mihi maximum faciant argumentum humanitatis & beneuolentiæ suæ, atq; etiam rei fidem addant. Literæ autem eius sunt ita ad me scriptæ. Etsi nos eidem, cui tu, negotio illustrandi, locupletandiq; Dioscoridem nauemus assiduam operam, ob idq; nobis ex vsu hanc ad rem extorquere, facultates alienas potius, quàm dissipare nostras: volumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare veram Dioscoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò possis illam ad viuam formam expressam, in vsum humanæ salutis inserere tuis luculentissimis commentarijs, quos iam (vt fama est) primùm Latinè scriptos edere instituis. Eam itaq; chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis vt in ipsa nulla nota possit desiderari. Quippe folia eius sunt aspera, media violæ & verbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper: radices nigro veratro similes, quæ odore, & sapore imitantur exquisitißimum cynnamomum. Porrò flores, quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei visuntur: ita vt huius stirpis esse duæ species videantur, vel si meminerit vnius tantùm Dioscorides. Postremò huius plantæ vires, & facultates sunt omnino eadem, quas suæ Bacchari diuus tribuit Dioscorides.

And. Lacunæ literæ.

Hic

Hic amicus literis ſuis finem impoſuit. Sed certè illud mihi permirum acceßit, quod eadem die, & ferè hora, qua Baccharim Romæ accepi, eandem Arimino ad me miſit Iulius Moderatus diligentißimus pharmacopola, herbarumq́; ſtudioſus: id quod apertè teſtatur hortus eius apud herbarios Italiæ non vulgaris, vt qui ſit varijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc ſanè comperi nullis prorſus reclamantibus notis, Dioſcoridis Baccharim repræſentare. Nam præterquàm quòd conſtaret, vt illa, folijs aſperis, magnitudinem inter violam & verbaſcum referentibus, caule anguloſo, cubitali altitudine, aliquantulum aſpero, habebat etiam in caule ſua adnata folia non colicolos. Hinc obiter ſuſpicor legendum eſſe παραφυλλάδας, non παραφυάδας, vt vulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adſtipulatur etiam Oribaſij manu ſcriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius deniq; radices erant veratro nigro ſimiles, & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ ad amußim hiſtoriæ Dioſcoridis reſpondet, vt eius quoq; effigies, quam pictam damus, affabrè demonſtrat, facilè adducor, vt affirmare non dubitem, hanc eſſe veram & legitimam baccharim. Cæterùm Leonicenus, & Braſauolus ipſum ſecutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim eſſe, quam quidam Sclaream, nonnulli verò Matriſaluiam appellant. Sed cùm huius radices non ſint veratro nigro ſimiles, neque minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum ſententia improbanda videtur: præſertim quòd veram Baccharim eam eſſe cenſeamus, de qua ſuperius diſſeruimus.

Leoniceni & Braſauoli opinio reprobata.

Sed non deſunt recentiores, qui contendunt Baccharim Dioſcoridi accreuiſſe, caputq́; hoc adulterinum eſſe, vt noui aliquid afferre videantur. Siquidem inter hos Anguillarius non paucis contendit argumentis, Baccharis caput haud eſſe Dioſcoridis legitimum, ſed ea omnia quæ de Bacchari in eo authore ſcripta ſunt, ex capite de Aſaro eſſe deprompta. Quod vt in primis probare videatur, Baccharem inquit, Græcum non eſſe nomen, ſed Latinum, cùm nemo extet inter Græcos authores, qui vel ante Dioſcoridem, vel eius tempore vel paulo poſt claruerunt, qui Baccharis vſquam meminerit, vt videre eſt apud Galenum & Aëtium. Nec his deinde obſtare inquit, quòd Athenæus inter vnguenta Baccharis mentionem fecerit, quippe quod illi Baccharis vnguentum deſignet, non plantam: ſed quàm magno ducatur errore Anguillarius, quamq́; diligenter legerit autores, aut rectè eorum ſcripta intellexerit, ille iam audiet.

Anguillarii opinio reprobata.

Siquidem non deſunt Græci authores, ipſiq; antiquißimi, qui ante Dioſcoridem Baccharis meminere. Plinius enim teſtis eſt lib. 21. cap. 6. de Bacchari ſcripſiſſe Ariſtophanem priſcæ Comœdiæ autorem, ob idq́; falsò quibuſdam Baccharim Barbaricam appellari, quòd à Græcis ſibi nomen inuenerit. Deinde negligenter ſatis Anguillarium legiſſe Athenæum, ex hoc clarißimè patet, quòd is non ſolùm Baccharis vnguenti, ſed Baccharis quoq; plantæ vel eius radicis meminerit his verbis. Eſt vnguentum quod Baccharis à comicis nominatur. Ac nonnunquam Baccharis non eſt vnguentum. Aeſchylus.n. in Amymone ſeparatè & diſtinctè: Ego, inquit, Bacchares tuas & vnguenta: & Symonides vnguentis vnctus ſum, ac Bacchari. Ariſtophanes in Cerealia celebrantibus, O Iupiter (inquit) venerande, quo pacto nepharium ſcrinium continuo lotum, vnguenti ac Baccharis odorem emiſit? Quibus palam eſt, non ſolùm eo vnguento ad odoramenta vſos eſſe antiquos Græcos, ſed etiam ipſa quoque Bacchare, & eius radicibus.

Baccharis antiquißimi meminere.

Baccharis & herba & vnguentum apud Athenæum.

Sed concedamus Anguillario nuſquam de Bacchari herba locutum eſſe Athenæum, ne tam citò erubeſcat. Vnde tandem dicet denominatum vnguentum illud? An negabit à Bacchare, cuius radices exceperat? Neget vel affirmet, comprehenſus eſt. Etenim vbi negarit, Plinius eius retundet arrogantiam, quippe qui Ariſtophanis teſtimonio ſcribit ex Baccharis radicibus vnguenta fieri ſolita apud antiquos. Si verò affirmarit, iam ſuam ipſius faſſus fuerit ignorantiam. Baccharis vnguentum à Bachare antiquis denominari teſtatur Fauorinus his verbis. Βάκχαρις μύρον ποιὸν ἀπὸ βοτάνης ὁμώνυμον, ἔστι δὲ καὶ ξηρὸν διάπασμα τὸ ἀπὸ τῆς ῥίζης. Quibus non modò palam eſt Baccharim antiquis vnguentum deſignare, ſed etiam puluerem ex Baccharis radicibus paratum corpori inſpergendum, de quo apud Athenæum ſcripſere Aeſchylus, Symonides & Ariſtophanes: vſa enim antiquitas Diapaſmatibus, ideſt, puluerum ſiccis aſperginibus, non ſolùm ad odoramenta, ſed etiam corporibus fouendis, ſiccandis, laxandis, adſtringendis, molliendis, ac durandis, varijs è plantis paratis pro vtentium ratione. Præterea ad ea, quæ dicit, vt autorum teſtimonia effugiat, quæ illi mentem interturbant, quòd in Oribaſii, & Pauli libris Baccharis caput ſit additum à quibuſdam, eo argumento, quòd Paulus tantùm ſcribat de ijs ſimplicibus medicamentis, de quibus ſcribit Galenus, qui nuſquam de Bacchare meminit: & idem fecerit Oribaſius: illi reſpondendum eſt, quòd negligenter ſatis legerit de plantis apud Paulũ. Quippe quòd is non ſolùm ex Galeno, ſed ex Dioſcoride tranſcribat. Agallochi enim Narcaphthi, Cancami, Fraxini, Othonnæ, Acanthij, Botryos, Geranij, Aethiopidis, Epipactidis, Apios, Alypi, Cinocrambæ, Heliotropij, & aliorum quorundam non meminit vſquam Galenus, quorum tamen omnium ex Dioſcoride meminit Paulus, quemadmodum & Baccharis: quo fit, vt infirmum admodum ſit Anguillarij argumentum tam de Paulo quàm de Oribaſio, qui plantarum hiſtorias non ex Gal. ſed ex Dioſcoride tranſcribant. Ad hæc quantum valeat in cenſendis Aſaro & Bacchare Anguillarij iudicium, conijciet facilè quiſpiam, qui eius annotauerit verba, dum vltimo loco vt probet Baccharis caput ab Aſaro eſſe reſciſſum, dicit id facilè deprehendi poſſe, vbi quiſpiam Baccharis & Aſari caput ſimul contulerit. Sed faciamus periculum: Aſarum folio eſt hederæ minore, læuioreq;: Baccharis verò inter Violam & Verbaſcum medio, & tactu aſpero. Flores Aſaro ſunt Cytini aut Hyoſcyami figura, ac purpurei: Bacchari in purpura albicantes. Cauliculos habet Aſarum plures, aſperos, ac lentos, quibus ſingulis folia appenſa ſunt: Baccharis verò vnum tantùm caulem edit cubitalem, anguloſum, aliquantulum aſperum, non ſine adnatis multis. Item radices Aſaro inſunt geniculatæ, tenues, obliquæ, gramini non dißimiles, longè tamen graciliores odoratæ, & vt Plinius inquit, & experientia comprobat, Nardum redolentes: Bacchari autem radices inſunt nigro Veratro ſimiles, quibus odor ineſt gratißimus, Cinnamomo proximus. Poſtremò Aſarum in vmbroſis montibus prouenit: Baccharis in aſperis & ſiccis. Quibus palam eſt nil minus haſce plantas ſibi repugnare, quàm ſibi ipſi repugnet Anguillarius, dum illud Crateuæ fragmentum in medium affert, quo probare contendit Baccharis caput in Dioſcoride ex Aſari capite eſſe reſciſſum. Siquidem cùm in eo legatur. Βοτάνη εὐώδης στεφανωματικὴ, καυλία γωνιοειδῆ. φύλλα δασέα ἄνθη δὲ πορφυρᾶ, εὐώδης ῥίζα, ὁμοία τῇ τοῦ ἐλλεβόρου, ἐοικεῖα τῇ ὀσμῇ κινναμώμῳ: id eſt: Herba odorata, cauliculi geniculis intercepti, flores autem purpurei, odorata radix, ſimilis radici Ellebori nigri, odore Cinnamomo accedens. Tyreſia cæcior fuerit, qui non viderit fragmentum eſſe Baccharis, non Aſari, vt ſibi perſuadet Anguillarius. Quippe quòd Aſarum Plinii teſtimonio, ita vocatum eſt, quòd in coronis non veniat, quodq́; eius cauliculi geniculati non ſint, ſed tantùm radices, quæ graminis ſunt non Ellebori, nec Cinnamomi odore refertæ, ſed Nardi, & ideo Nardum ruſticum nonnullis appellatum: quodq́; non in ſiccis & aſperis naſcatur locis, ſed in vmbroſis ac opacis montibus. Hæc ſi diligentius perpendiſſet Anguillarius, non ita fortaſſe inconſideratè contra ſui ipſius ſententiam fragmentum illud Crateuæ attuliſſet in medium, vt potius fortaſſe videretur tam precioſa habere fragmenta, quam quòd curæ illi fuerit, ſolidè de Medica materia diſſerere. Probatur præterea, Baccharis caput Aſari non eſſe membrum, non ſolùm ex Oribaſio, qui perquàm fideliter ex Dioſcoride tranſcribit, ſed etiam ex Serapione. Siquidem ij in Aſaro ne verbum quidem habent, quòd in Baccharis capite reperiri poßit, ſed id tantùm, quod paßim legitur, in Ruellij ac Cornarij Dioſcoride, qui

cum hæc animaduertissent, quæ in Asari capite adulterina inuenerunt, non sine ratione amputarunt. Quibus patet non modò Asari caput integrum haberi, sed quòd hæc verba πέα εὐώδης στεφανωματική Dioscoridi sint adulterina, quemadmodum alia quam plura quæ in capitum fere omnium principio olim habebantur. Postremò dicimus eandem plantam esse Baccharim, apud Græcos, quam apud Latinos. Nam si quispiam conferat vires, quas fragmentum Crateuæ illud, & ipse Dioscorides Bacchari tribuerunt, cum iis quarum de sua Bacchari meminit Plinius, is sanè illico deprehendet, quam apertè cæcutiat Anguillarius. Baccharem similem Combreto idem reddidit Plinius, vbi inquit: Simillimum ei Combretum appellatum foliorum exilitate vsq; in fila attenuata, & procerius quàm Bacchar. Quæ verba haud rectè intellexerunt, qui pro Combreto quandam ostendunt plantam, foliis stamineis, veluti filamenta quædam duum triumve spithamarum longitudine protensa. Siquidem Plinii verba eiusmodi foliorum faciem haudquaquam describunt, sed quod sua substantia Combreti folia adeò sint exilia, id est, tenuia, vt texturæ filamenta omnino appareant. Nam exilia plenis opponit Plinius in Epistolis, & Cicero secundo de diuinatione: quo fit, vt nil aliud in ea comparatione sibi velit Plinius, quã quòd Baccharis folia sint Combreto solidiora, pleniora ac robustiora: illa verò vt diximus, non quidem in stamineis filis protensa, sed Baccharis modo lata: quamuis adeò tenuia vt omnis ferè earum appareat textura duntaxat.

Combreti Pliniani mentio.

Baccharim quam à Lacuna acceptam proponit, sunt qui Verbascum odoratum, cui interdum flores lutei, interdum purpurei, censeant: & sanè cum Verbasco, quod pro tertio posuit, multum conuenit: verùm existimamus eam figuram competere Conyzæ maiori à Matthiolo propositæ. Matthiolum imitati Lacuna, Lon. Cast. & Tabernæmontanus, eandem figuram pro Bacchari exhibent.

Πήγανον. RVTA. CAP. XLV.

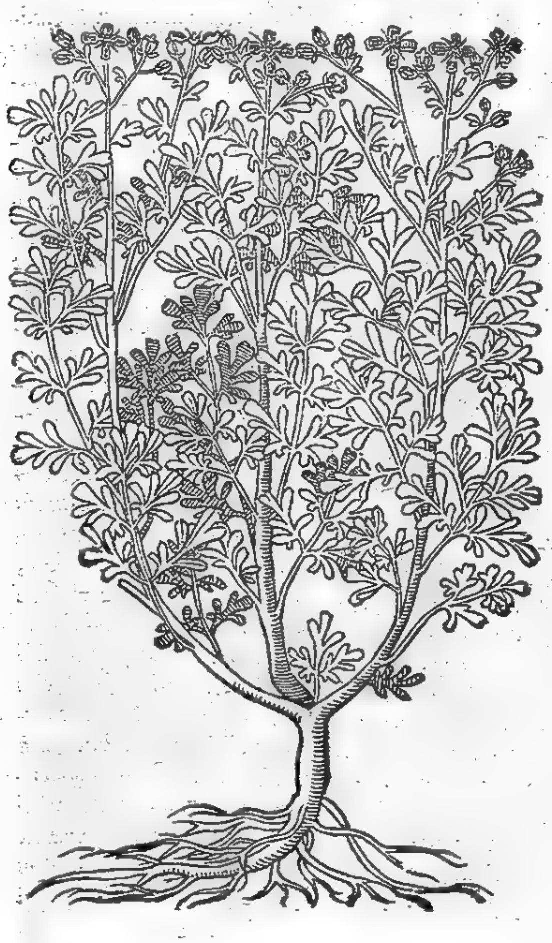
Conclusa nõ legit Orib. † Orib. non habet.

RVta montana, [syluestrisq; satiua,] & hortensi acrior est, & in cibis damnata: satiua verò quæ sub fi-cu arbore enascitur, magis in cibos admittitur. Vtraque vrit, calfacit, exulcerat, vrinam ciet, menstrua pellit, † [aluum sistit.] potu, ciboue. Lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex vino acetabuli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta, aut cum nucibus iuglandibus, aridisq; ficis, inefficaces venenorum vires reddunt: contra serpentes simili modo sumere conuenit. Genituram cibo, potuue extinguit, cum anetho sicco decocta, tormina sedat. Facit ad pectoris, laterumq; dolores, difficultatem spirandi, tusses, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumq; cruciatus, & horrores febrium circuitu repetentes, pota, vt antè dictum est. Item ad inflationes coli, vuluæ, rectiq; intestini cum oleo decocta & infusa. † [Fœminas vuluæ strangulatu liberat, si à genitali sedetenus cum melle subiiciatur.] Feruefacta ex oleo, & pota, ventris tineas excutit: articulariis doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eisdem in potu auxiliatur, decocta in vino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaq; cibo, visus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit: doloribus capitis cum rosaceo & aceto illita auxiliatur: profluentem naribus sanguinem sistit trita & indita. Testium inflammationibus cum laureis foliis imposita, & eruptionibus papularum cum a myrto, & cerato prodest: cum pipere autem, vino, & nitro affricta, albi vitiligini medetur: cum eisdem illita formicationes tollit, & verrucas, quæ thymi florem repræsentant: contra impetigines cum alumine, & melle vtilissimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, dolori aurium efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum fœniculi succo, ac melle inunctus opitulatur. Ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, aut in capite manant,

† Orib. non legit.

a Meum σὺν μυρσίνῃ κηρωτῇ. i. cum Myrteo cerato.

I. RVTA.

II. RVTA SYLVESTRIS.

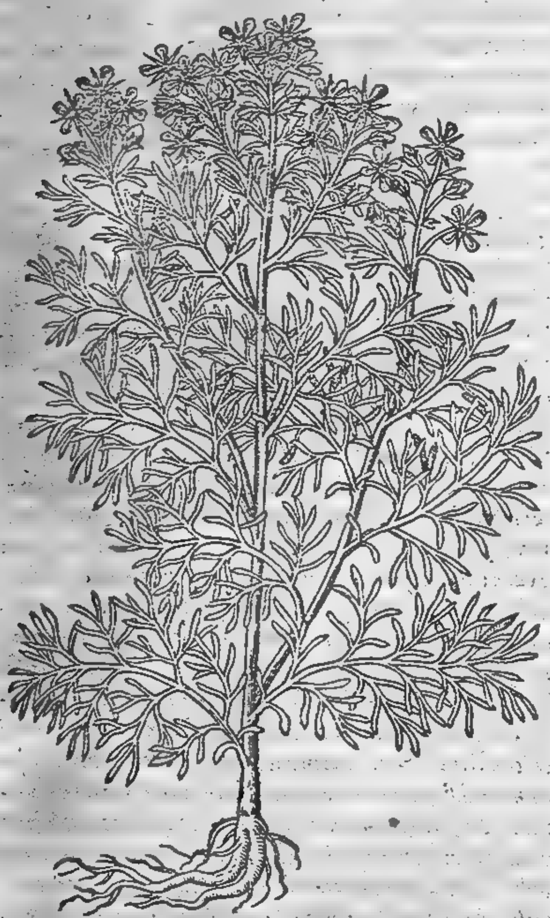

cum

cum aceto roſaceo, & ceruſſa illitus perſanat: manſa alliorum, cæparumq; acrimoniam domat. Montanã ſi copioſius eſtur, interficit. Dum florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac vehementi inflãmmatione: oportet itaq; eam vnctis antea manibus & facie colligere. Tradunt ſuccum gallinaceis pullis inſparſum, feles arcere. Adijciunt eam, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montoſus autem is locus, b viperis ſcatet. Semen eius potum contra inteſtina vitia efficax eſt. In antidota commodè additur. Contra incontinentiam vrinæ toſtum ſemen ſeptenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly vocatur. Syluestris ruta ſatiuæ ſimilis eſt. Prodeſt comitialibus & coxendicum doloribus: menſtrua mouet: partus enecat. Acrior eſt viribus, quám hortenſis & validior. Syluestris, vtpote noxia, cibis abdicatur.

b Oribaſius ὄφεων πλείστων. i. pluribus ſerpentibus.

* III. RVTA SYLVESTRIS tenuifolia. *

Rutæ conſid.

Rvta vtraq; planta eſt vulgaris notitiæ, tam ſatiua inquam, quam ſylueſtris. Non tamen velim de illa ſylueſtri intelligas, de qua capite proximo diſſerendum eſt, ſed de ea tantùm, cuius meminit Dioſcórides in præſenti capite, quamq; in eius calce ſatiuæ ſimilem fecit: ſiquidem hæc ab illa plurimum differt. Naſcitur hæc ſylueſtris Ruta in Goritienſi agro copioſiſſima, adeò vt qui circumſtant montes, ea vbiq; ſcateant, præſertimq; Saluatinus mons, qui eadem fermè veſtitur. Facie hæc hortenſi perquàm ſimilis eſt, folijs, caulibus, ramis, floribus & capitulis, graciliori tamen folio, caudice verò craſſiori, lignoſo ac firmo, & guſtu acriori amarioriq;. Id quod Monachorum in Meſuem ſcribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorſus refragatur: quippe qui aſſerant nullam ferè eſſe differentiam inter hanc, & androſæmũ ſiue hypericum, vt quæ in alterius locum ſubſtitui poſſint. Quæ in re manifeſtè deprehenditur magna eorum inſcitia: quandoquidem hi (vt equidem arbitror) in triplici verſantur errore. Primùm quòd exiſtimauerint, turpi nimirum lapſu, ſylueſtrem Rutam ab androſæmo & hyperico non diſſidere. Deinde quòd putauerint hallucinati etiam, androſæmum, & hypericum vnum & idem eſſe, cum tamen Dioſcorides de his ſeorſum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea ſententia, deteſtãdus, quòd prodiderint, hanc ſylueſtris Rutæ hiſtoriam bis à Dioſcoride deſcriptam reperiri, magnamq; habere cum hyperico cognationem. Quod potius ſomniaſſe, quàm libero ſenſuum iudicio ſcripſiſſe videntur Monachi, cum non huius Rutæ caput ſit illud, in cuius fronte in quibuſdam codicibus, ijſq; non probatis, illa legantur, quæ doctiſſimorum teſtimonio hic aſcititia, hyperici autem propria cenſentur: ſed quod proximè ſequitur, in quo alterius ſylueſtris Rutæ, quam alij Moly, alij HARMALAM, *alij verò Beſaſan appellant, tractatur hiſtoria. Quare caueant pharmacopolæ, qui fortaſſe horum patrum ſcripta ſequuntur, ne vnà cæcutientes ſæpe ducantur in varios errorum labyrinthos.*

Monachorũ hallucinatio.

Rutæ hiſt.

RVTA planta eſt perpetuò virens folijs craſſiuſculis, ſubpinguibus, pluribus ab vno pediculo exeuntibus, & ex anguſto exortu in latũ ſe diffundentibus, colore ſaturatè viridi. Ramos mittit copioſos ſurculoſosq;, & flores in ſummitate luteos, Hyperici haud abſimiles, è quibus capitula oriuntur, quadruplici apice diuiſa, in quibus puſillum continetur ſemen nigro colore: radix illi lignoſa, multiplexq;, acris eſt & amara, ſed acrior & amarior montana. Seritur in hortis, apricis gaudet & ſiccis, terraq; maximè lateritia. Attenuat Ruta, incidit, digerit, reſoluit, prouocat & flatus potenter pellit. Seritur Ruta (vt author eſt Plinius lib. 19. cap. 8.) fauonio & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem & humorem, ac fimum. Apricis gaudet & ſiccis, terraq; maximè lateritia: cinere vult nutriri, hic & ſemini miſcetur, vt careat erucis. Sub fici vmbra libentius acquieſcit: cuius rei cauſam ſuis in problematis reddidit Ariſtoteles. Muſtela cum ſerpente dimicatura, in murium venatu Rutam prius edendo ſe munit, gnara hanc contra venena pollere. Vtuntur & ipſa hoc noſtro tempore ad cacodæmones depellendos, fortaſſe quòd contra faſcinationes eam commendauerit Ariſtoteles in problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis viſa eſt (Flauio Ioſepho auctore) Macherunti, quod olim fuit munitiſſimum Iudææ oppidum. Is enim lib. 7. cap. 25. de bello Iudaico ita ſcriptum reliquit. Erat autem in ipſa regia Ruta mirabilis magnitudinis, à nulla enim ficu vel celſitudine, vel magnitudine vincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perſeueraſſe: manſiſſetq; vlterius profectò, ſed à Iudæis, qui locum ceperunt, exciſa eſt. Rutæ ſylueſtris & ſatiuæ, meminit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Ruta agreſtis ex quarto eſt ordine excalfacientium: domeſtica verò ex tertio. Eſt autem non ſolùm guſtu acri, ſed & amaro. Ex quo etiam ſanè digerere, atq; incidere craſſos, lentosq; humores poteſt. Ob eandem vim & vrinas mouet. Quin & tenuium eſt partium, flatusq; extinguit. Quare ad inflationes competit, ac veneris appetitum cohibet, digeritq; atq; exiccat ſtrenuè. Eſt enim eorum ex numero medicamentorum, quæ valenter deſiccant. Porrò quod ſuperius Moly & Beſaſan nominari diximus, & ipſum vtiq; fuerit ruta ſylueſtris. Πήγανον *Græcis herba eſt, quæ Latinis pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis Sadeb ſeu Sedab: Germanis* Raut vnd Weinraut: *Hiſpanis Arruda: Gallis Rue: Bohemis Rauta: Polonis Ruta. Ruta ſylueſtris, Græcis* πήγανον ἄγριον: *Italis Ruta ſaluatica.*

Rutæ vires Matthiolo.

Ioſephus de Ruta.

Rutæ vires ex Galeno.

Nomina.

Ruta ſatiua eſt vel latifolia vel tenuifolia: eſt ſylueſtris, hæcq; vel ſatiuæ ſimilis, quæ rurſus aut maioribus aut minoribus eſt folijs, aut diſſimilis, de qua capite ſequenti. I. Ruta hortenſis altera, C. B. Ruta hortenſis minor, Trag. Ruta, Matth. Anguil. Lac. Caſt. Ruta ſatiua tenuifolia, Cord. in hiſt. Ruta hortenſis nobilitate præſtans, Geſ. hor. Ruta tenuifolia, Tab. Quæ verò ab alijs pro Ruta proponitur, Ruta eſt horten-

hortensis latifolia. Cultura tres, imò & quatuor cubitos superat, & arbusculæ similem, in Illustriss. Ducis VVirtenbergici horto Stutgardiæ vidimus. II. Ruta syluestris latifolia, C.B. Ruta syluestris, Math. Dod. gal. Lonic. Aduers. Ruta syluestris prima, Lac. Cast. Ruta syluestris maioribus folijs, Ges. hor. Ruta syluestris montana, Lob. Ruta montana. Tab. III. Ruta syluestris tenuifolia, C. B. Cam. Lugd. Ruta syluestris minoribus folijs, Ges. hor. Ruta syluestris Lob. Ruta syluestris minima, Dod. fol. Ruta syluestris minor, Tab. Ruta montana, Clus. hist. Hisp. cui fortè Ruta mas Pythagoræ apud Plinium. Peganion Narbonensium, siue Rutula, Aduersarijs.

Πήγανον ἄγριον. RVTA SYLVESTRIS. CAP. XLVI.

† Orib. addit γινόμενον. i. nascitur.

a Cat. addit ἱκανῶς. i. potenter.

VOcant etiamnum syluestrem Rutam, quod † in Cappadocia & Galatia Asiæ finitima moly dicitur. Frutex est, qui ab vna radice multos emittit cauliculos: folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus teneriori busq;, odore graui, flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm satiuæ rutæ, quæ tribus maximè partibus constant: in quibus triangulum semen, subrufum, gustu a amarum recluditur, cuius est vsus. Semen autumno maturescit, quod cum melle, vino, croco & fœniculi succo, ac gallinaceo felle, teritur contra retusam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam vocent, Syri besasan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly seruet similitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus & læto solo prouenit.

Rutæ syluestris, alterius consideratio.

RVTA SYLVESTRIS HARmala.

INueniuntur ex Græcis codicibus Dioscoridis, item ex Latinis illorum fidem ad vnguem secutis, qui vel maximo librariorum lapsu, vel potius eorum temeritate, qui nimis scioli videri volunt, plura de hac altera syluestri Ruta in capitis frõte scripta ostendunt, quæ doctißimorum quorumq; consensu adiectitia sunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò addititia lectione decepti quidam, rerum literarumq; parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes syluestrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error simul deprehensus est, atq; Dioscoridis lectio restituta à peritißimis viris, qui rei discrimen exactißimè nouerunt, & vetustißima Græca exemplaria consuluerunt, in quibus nihil tale offenderunt: quemadmodum neq; id sese offert lectitandum in Oribasii codice manu scripto, herbarum descriptiones Dioscoridis acceptas referente. Quo fit, vt nullus amplius supersit ambigendi locus, quin ea ascititia sint, & ex hyperico, cuius propria sunt, hic perperam repetita. Sed hæc iam missa faciamus & constituamus duplicem esse syluestris Rutæ speciem: vnam domesticæ similem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram verò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam vocant. Hanc (vt ingenuè fatear) in Italia sponte natam non vidi. Verùm eius imaginem, quam hic appingi curauimus, misit ad me Constantinopoli Guilielmus Quacelbenus Cæsaris Ferdinandi Oratoris medicus.

Harmalæ historia.

Est itaq; HARMALA *frutex, qui ab radice plures emittit caules: folijs multò quàm alterius Rutæ longioribus tenuioribusq;, odore graui, floribus candidis, è quibus capitula in caulium summitate oriuntur satiuæ rutæ maiora, tenuibus quibusdam foliolis & acutis circumquaq; stipata, in quibus triangulum occluditur semen, subrufo colore & amaro gustu, cuius est vsus. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt.*

Seplasiariorũ grauis error, circa Cicutã.

Verùm enimuero grauißimo errore ducuntur seplasiarij, qui Luminis apothecariorum scripta secuti, huius Rutæ siue Harmel loco, fœtidis & aggregatiuis dictis catapotijs, alijsq; compositis medicamentis cicutæ semen admiscent. Quod non solùm suis tum qualitatibus, tùm facultatibus Harmalæ omnino repugnat, sed etiam venenum lethale existit. Errandi causam præbuit Quiricus Augustus Tortonensis: quandoquidem is vbi in conficiendis fœtidis catapotijs, quid sit Harmel explanare contendit, ait Syluatici Pandectarum auctoris testimonio, quòd quotiescunq; reperitur Harmel cum aspiratione, nil aliud apud Arabes designat, quàm semen cicutæ: sine verò afflatu, Rutæ syluestris semen. Quod euidens ac execrandum est mendacium: siquidem Harmel tam afflatum, quàm nudè scriptum Mauritanis perpetuò agrestem Rutam significat, vt Serapionis & Auicennæ auctoritate facilè probari potest suis in libris, in quibus simplicium historias, & facultates posteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel scripserunt, Dioscoridi & Galeno Rutam hanc describentibus prorsus adstipulantur. Cæterùm Auicenna ipsius Harmel etiam meminit lib. quarto sui Canonis, vbi viperarum morsus curationem tradens, sic inquit. Ruta syluestris (& non est albarmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus viperarum: hæc ille.

Fuchsii lapsus & Auicennæ defensio.

Sed ne forte quis Auicennam non rectè intelligens, in his verbis decipiatur, vt suis in Parodoxis Fuchsium, in Auicennam acriter agentem, deceptum fuisse deprehendimus, vt qui illum, vt puto, minus intellexerit, sciendum profectò est (quemadmodum etiam antea aliquoties retulimus, & nunc, quoniam ad rem faciat, idipsum repetere non alienum erit) quòd non eiusdem vtiq; generis est syluestris Ruta, de qua vnà cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani verò Harmel siue Albarmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ syluestris distinctione, quantum equidem reor, liquidò patebit, Auicennam haudquaquam errasse, vt errorem immeritò illi iniungit Fuchsius. Quippe cum inquit Auicenna, Ruta syluestris (& non est albarmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species Rutæ ipsius)

ipsius) confert morsibus viperarum, ijs verbis declarat se illam hic syluestrem Rutam intelligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco disserit Dioscorides, quamq; suæ Arabicæ familiæ auctores Harmel, siue Albarmel vocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, sic inquiens: Et albarmel est de medicinis liberantibus. Vbi per Albarmel eam sanè Rutam syluestrem intelligit, de qua præsens sermo est: ob cuius differentiam, postea alterius rutæ syluestris mentionem faciens, subiungit illa verba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palam faceret, se non modò de alio syluestris Rutæ genere intellexisse, sed etiam occurrisse, ne quis, si sine distinctione locutus esset, se idem frustrà repetijsse calumnietur. Porrò non desunt qui sustinere contendant, Harmel esse Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem libro quinto suarum collectanearum ita scriptum reliquisse volunt. Harmel, id est Cicuta, calida est, & sicca in tertio gradu, incidit crassos humores, & prouocat vrinam & menses, & valet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac isti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè responderi potest, quòd cum Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmalæ, nomine tamen Moly, reddidit Galenus, manifestè deprehenditur Auerrois codex librariorum incuria fuisse deprauatus. Neque difficilis lapsus fuit, quòd ij vocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint ac scripserint. Adde etiam illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abest, vt Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam assignat deprauata Auerrois lectio, vt ne primum quidem attingat, cum Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale venenum esse affirment. Quapropter quàm pessimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandum semen iis compositis medicamentis addunt, quorum vsus est ad deijciendos, incidendosq; extenuandosq; lentos humores, ij dijudicent, qui veritatis studio dediti huiusmodi cauillationes, quæ sæpe hominibus perniciem pariunt, tollerare non possunt. Rutæ huiusce semen datur ad purgandum bilem atram magno auxilio, paraturq; potandum hoc modo. Conijciuntur in mortarium seminis grana 15. prius clarissima aqua ablutis, & deinde ligneo pistillo teruntur, affunduntúrq; aqua fontanæ vnciæ quatuor, eodemq; pistillo aliquantisper miscentur: demum linteolo percolatur cremor, cui adduntur mellis optimi vnciæ tres, & olei Sesamini, aut amygdalini vnciæ duæ, & id omne propinatur Melancholicis. Facit enim copiosas vomitiones. Nec est hoc medicamento aliud valentius ad Comitiales. Scribunt Arabes huius rutæ semine inebriari homines, adeò vt subinde diutius dormiant. Id quod maximè confert in eo Melancholiæ genere, quod ij heros appellant. Rutam hanc syluestrem appellat Galenus Moly, libro 7. simplicium medicamentorum, vbi de ea disserit his verbis: Moly, hoc quidam vocant peganon agrion, hoc est, Rutam syluestrem, nonnulli harmolam; Syri besasan, sicut Cappadoces moly, quia radicem habet nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium est partium, & calida tertio abscessu: vnde crassos humores secat, ac digerit, & vrinam mouet: hæc Galenus de altero Rutæ syluestris genere. Cui constat & primũ syluestri Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quòd sine vllo errore seplasiarij alteram alterius loco subijcere possint, quoties Arabum harmel in suis compositis medicamentis admiscendum reperiunt. Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam CAPRARIA *cognominatur, quibusdam verò Galega dicitur, nostrates eam vulgò appellant Lauanese. Passim hæc secus itinera in scrobium aggeribus, humentibusq; locis & læto solo prouenit, caule sesquicubitali, & aliquando maiore, ramoso, in quo folia vtrinque emergunt ab vno pediculo dena aut vndena, oblonga, ac subpinguia. Flores in summitate profert ex candido purpurascentes, è quibus siliquæ oriuntur, semen continentes. Vis illi maxima contra pestilentiam, namque plurimos huiusce plantæ vsu præseruatos scimus. Quidam ad hoc quotidie crudam in acetarijs vorant, alij olerum modo coctam ex carnium iure sumunt, nonnulli succum extrahunt, & ex vino hauriunt. Quinetiam valet non solùm aduersus lethalia medicamenta, verùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus aut aculeo venenum emittunt, tum morsus, tum ictus: in quem vsum herbam vel eius succum bibendum præbent, ac etiam emplastri modo vulneratis partibus imponunt. Laudant aliqui succum sesquiunciæ pondere haustum pueris comitiali morbo vexatis. Epotus recentis herbæ succus datur vtiliter cochlearis mensura ad necandos intestinorum vermes. Idem præstat herba ipsa in patella calefacta ex oleo amygdalarum amararum, & è lini semine, ventri adalligata. Eiusdem succus datur in principio pestilentia affectis, aut eius decoctum ex aceto factum, addita Theriaca, & Armenio bolo. Verùm à potu subinde sudare affectum oportet. Idem præstat ad pestilentes febres, in quibus exanthemata, siue maculæ cutaneæ quas petechias vocant, emerserint, & præsertim epoto herbæ decocto ex aqua vnà cum Tormentillæ radice, Cardui benedicti foliis & Armenio bolo. Quas quidem facultates illi inesse censeo, sua ipsius speciali dote. Cæterùm apertissimè falluntur, qui putant Rutam hanc Caprariam dictam Polemoniam esse, vt latius lib. 4. suo loco dicemus. Quæ planta πήγανον ἄγριον, ἢ ἅρμολα Græcè: Ruta syluestris altera Latinè dicitur: Arabicè Harmel: Italicè Ruta saluatica seconda. At Galega siue Ruta Capraria, Hetruscis Lauanese.*

> Quorundam error, & locus Auerrois restitutus.

> Rutæ syluestris alterius vires ex Gal.

> Rutæ capraríæ mentio, & vires.

> Nomina.

Ruta syluestris magno flore, C. B. Ruta syluestris Harmola, Matth. Ruta syluestris altera, Cast. Cam. Ruta harmola, Lugd. Ruta syluestris, Cord in Diosc. Anguil. Ges. hor. Harmel, Ges. hor. Harmel Constantinopolitanum, Cæsal. Harmala, Dod. fol. Clus. hist. Hisp. Tab. cui & Moly Galeni. Harmala Syriaca, Lobelo. De Galega seu Ruta capraria, vide cap. 136. libri quarti.

Μῶλυ. MOLY. CAP. XLVII.

Moly folia habet graminis, latiora, humi sparsa: florem albæ violæ similem, sed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternûm cubitorum: in cuius cacumine inest aliquid, quod allii speciem referat. Radix parua, bulbosa, quæ mirum in modum valet ad vuluæ apertiones, si trita cum irino vnguento, in pesso subiiciatur.

Moly, vt scriptum reliquit Theophrastus lib. 9. cap. 15. de plantarum historia, apud Pheneum exit, atque apud Cylenam esse (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non absimili cepæ, folio scillæ. Vsum eius contra veneficia summa, non tamen effodi difficulter, vt ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius lib. 25. cap. 4. ita scribens. Laudatissima herbarum est, Homero teste, quam vocari à dijs putant Moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat, contraq; summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cillene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica radice rotunda nigraq;, magnitudine cepæ, folio scillæ: effodi autem difficulter. Græci authores folium eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci eam dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidē solida, sed abruptæ: hæc Plinius. Ex cuius sanè verbis facilè cognosci potest, Moly ab eo secundo loco redditum, quod in Cam-

> Moly hist. ex Theoph. & Plin.

pania effossum, & sibi allatum scribit; ab illo plurimum dissidere, quod Homerus & Dioscorides notis non planè consentientibus repræsentarunt. Moly cui Dioscoridis delineatio respondeat, misit ad me Patauio vir optimus, & omni humanitate præditus, Iacobus Antonius Cortusus, cuius imaginem hic appingi curauimus.

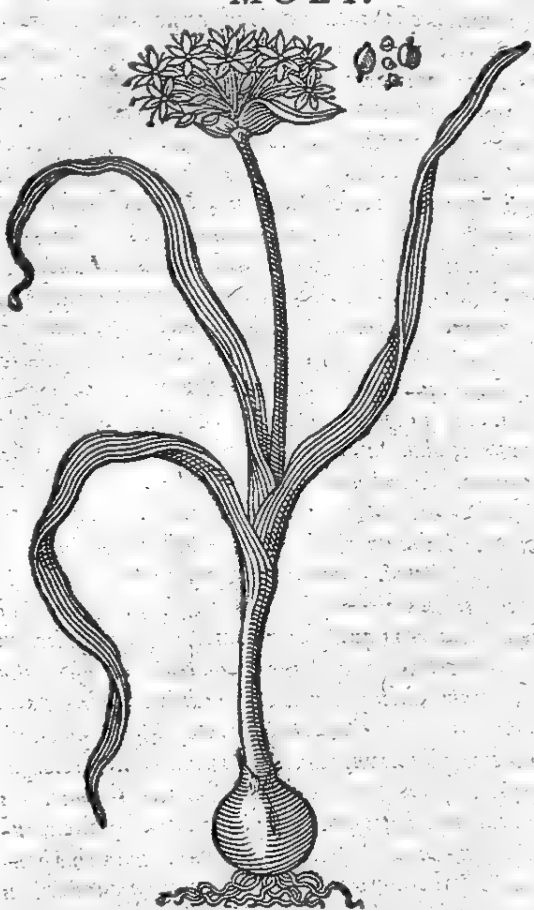
Moly vires ex Galeno.

Cæterum herbam Moly Dioscoridi appellatam, eandem nimirum esse putauerim cum illa, quæ Gal. lib. 7. simplicium medicamentorum Myle vocatur, cum inquit: Myles radix paruo bulbo similis est, facultatis contrahentis: nam cum farina æρina, (hoc est lolij) apposita, apertam vuluam sanare scribit Dioscorides. His verbis Galenus non solùm quidem Mylen suam Dioscoridis Moly acceptam refert, sed etiam nos commonet mendi cuiusdam, quod hucusque latuit in codicibus Græcis Dioscoridis.

Dioscoridis locus castigatus.

Quippe quòd vbi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου, *quod est, cum irino vnguento, Galeni testimonio, legendũ sit* μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, *id est, cum farina loliacea. Et certè in id vitium facilè librarij quadam scripturarum vicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua vulgaris lectio deprauata manifestè deprehendetur. Nam si vnguentum irinum efficaciter aperit, non video quid Moly radix cum eo præstare possit* πρὸς ὑστέρας ἀναστομώσεις, *hoc est, ad vuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiendas vuluas, vt verterunt Marcellus & Ruellius, qui tamen secus facere non poterant, si vnguenti irini rationem habere volebant. Id* μῶλυ *Græci dicunt, quod Latini item Moly.*

MOLY.

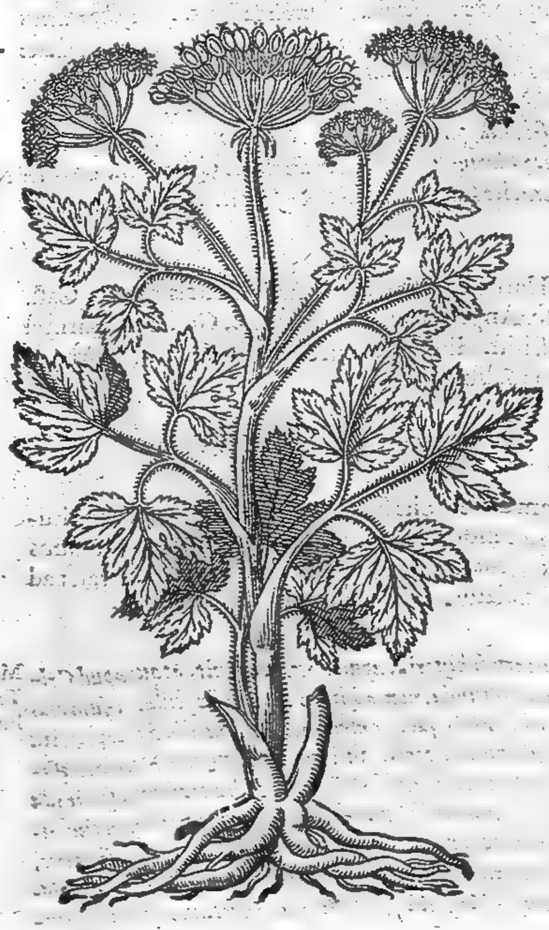

Nomina.

Moly ἀπὸ τοῦ μωλύειν τὰς νόσους, ab amoliendis morbis dictum. Vnius licet meminerit Dioscorides, plures tamen posteriores agnouere differentias, de quibus in historia. Moly minus, C. B. Moly Matth. Lon. Cast. Lugd. Moly Dioscorideum putatum, Lob. Moly Dioscoridis, Clus. hist. Hisp. Cam. Moly angustifolium, Dod. fol. Allium vrsinum alterum, Cæsalpino.

Πάναχες ἡράκλειον. PANACES HERACLEVM. CAP. XLVIII.

I. PANACES HERACLEVM.

a Meum, & Cat. ἐν ψωφῖδι. i. & in Psophide.
b Meum λεπτὸν. i. tenui. Idē legit Orib.
c Orib. πικρότερος. i. amarior.

PAnaces nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi solet. Plurimum in Bœotia, & in a Phocide Arcadiæ nascitur: ibiq; compendii, & quæstus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, studiosè colitur. Foliis est asperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multum ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò diuisis: caule, vt ferulæ, altissimo, qui lanugine quadam b incanescit, foliis etiam minutioribus obsitus: muscariis, seu anethi, in cacumine: flore luteo, & semine odorato, feruenteq;. Radices habet multas ab origine vna, candidas, graueolentes, crassi corticis, & subamari gustus. Nascitur in Cyrene Libyæ & Macedonia. Excipitur succus incisa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum succum emittit, qui siccatus in summa cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem succum excipiunt, foliis excauato solo stratis, quæ siccata tolluntur. Simili modo caule messibus inciso, profluentem succum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, distentæq;, siccæ, quæ cariē non sentiant, aromaticæ, feruentes gustu. Fructus ex media ferula cibo idoneus est: sed ex agnatis stolonibus, ab vsu cibario abhorret. Maximè in hoc succi genere probatur, c quàm amarissimus, internè albus, aut subfuluus, foris ad croci colorem inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, statim in aqua eliquescens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed synceri experimentum est, si digitis in aqua friatus resoluatur, & lactescat. Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febriũ, circuitibusq;, vulsis, ruptis, laterum dolori, torminibus, stillicido vrinæ conuenit. Contra vesicæ scabiem ex aqua mulsa, aut vino bibitur: menses trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ vuluam malè habent, duritiasq;, ex melle dilutus, discutit: ischiadicis illinitur

acopis.

acopis, & capitis medicaminibus admiscetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum vua passa illitus subuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplastrum contra bestiarum morsus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conscissa, vuluæ admota, partus extrahit: ad vetera vlcera efficax est: nudata ossa corpore operit, si trita cum melle illinatur. Semen cum absinthio sumptum, menses pellit: cum aristolochia prodest aduersus animalia, quæ venenum eiaculantur: & contra vulnæ strangulatus in vino bibitur.

Πάνακες ἀσκλήπιον. PANACES ASCLEPIVM. CAP. XLIX.

PAnaces † Asclepij caulem à solo emittit tenuem, cubitalem, geniculatim: circa quem folia funduntur fœniculo similia, maiora tamen & hirsutiora, † odorata: in cacumine vmbella, vbi flores emicant aurei, acris gustus & odorati: radix a parua est & tenuis. Auxiliarem vim habent b flores & semina, contra vlcera, phagedænas & tubercula, si trita cum melle imponantur: aduersus serpentes ex vino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces syluestre origanum vocant, alij cunilam de qua in origani mentione diximus.

a Meum πικρὰ id est, amara. b Meum ἔνθετον τὸ ἄνωθεν. i. auxiliarem desuper.

† Ori. Ἀσκλήπιον καὶ χειρώνειον. i. Asclepium & Chironium. † Or. δυσώδη. i. male olentia.

Πάνακες χειρώνιον. PANACES CHIRONIVM. CAP. L.

PAnaces a Chironium in Pelio monte maximè prouenit, folium eius amaraco simile: flos aureus radix b parua, quæ non altè demittitur, gustu acris. Pota radix serpentium veneno resistit. Illita coma, eadem præstat.

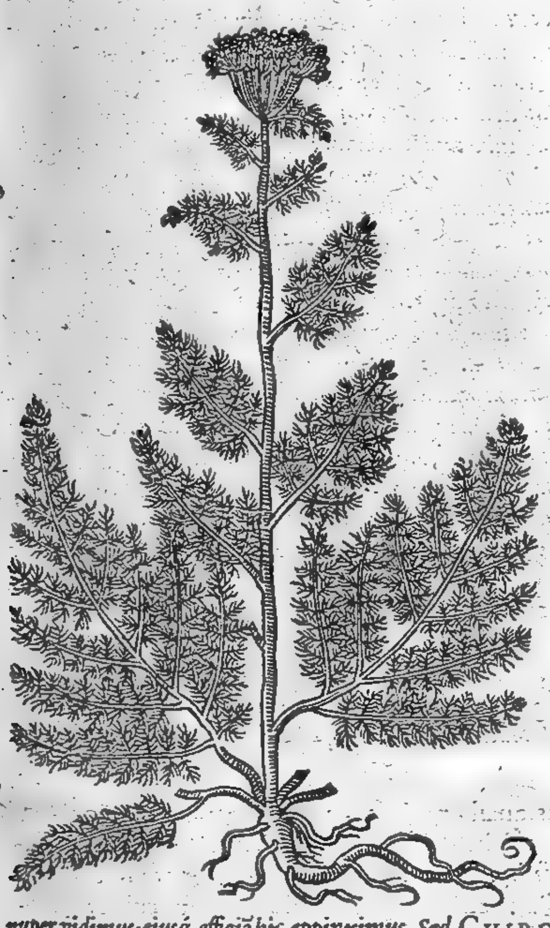
a Ca. λεπτὸν δὲ χειρώνιον i. exile, quod & Chironiũ. b Me. & Car. λεπτὴν. i. tenuis.

Panacis consideratio.

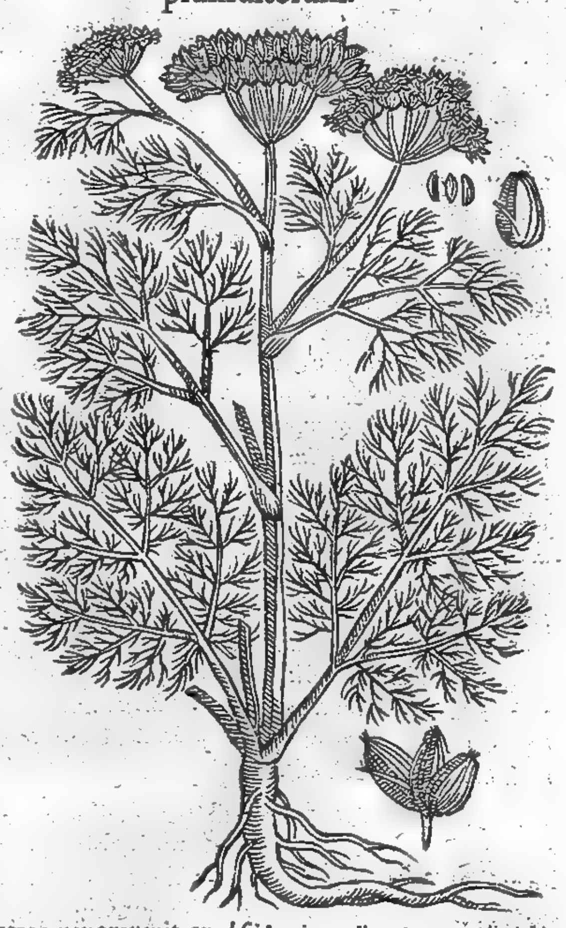
PAnacis Heracleum in Apulia frequens nascitur, quemadmodum in Apennini iugis; & in Argentario promontorio in nostris maritimis Senensibus. Habetur & in quamplurimis Italiæ viridarijs, vbi summa diligentia colitur ab his, qui simplicium medicamentorum studiosi, ad suum aliorumq́; commodum innumera plantarum genera suis in hortis ac viridarijs serunt ac colunt. Verum non ob id affirmauerim, eius lachrymam, quam officinæ Opopanacum vocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs venalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima nõ desit, etsi adulterata frequẽtior sit vsus apud eos, qui ex quauis herba manipulos colligunt. In Panacis historia apertissimè aberrauit Mesues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnib. iam notius est, quã vt à nobis ostendi debeat. Panaces ASCLEPIVM

Mesuelapsus.

II. PANACES ASCLEPIVM.

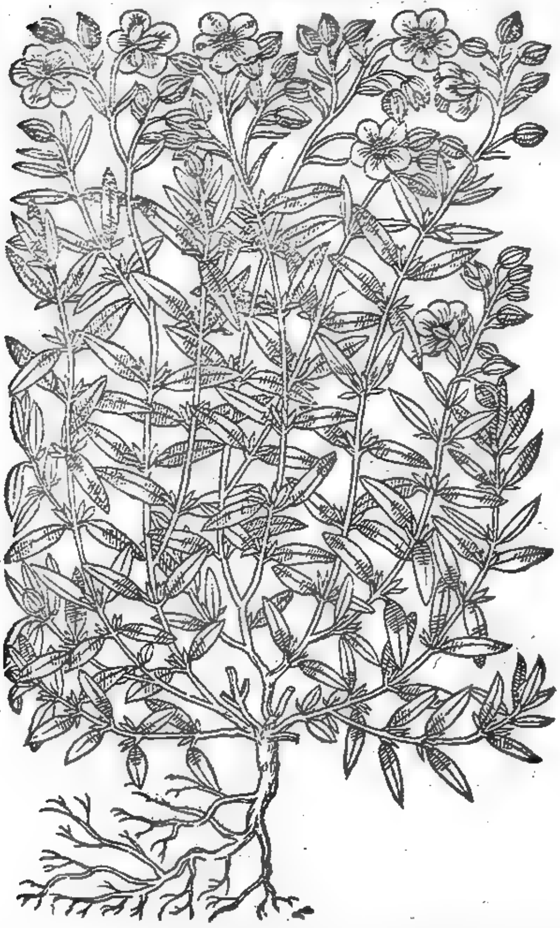
* III. PANACES ASCLEpium alterum. *

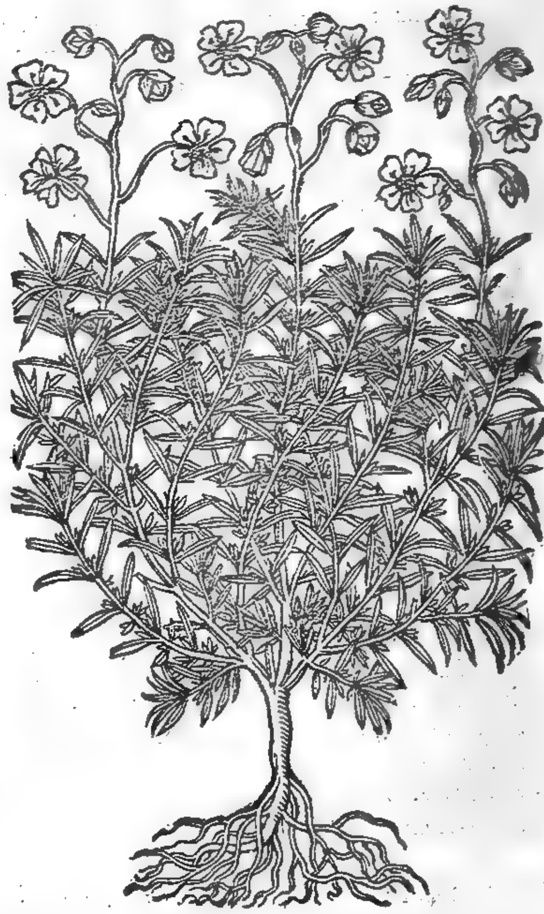
nuper vidimus, eiusq́; effigiẽ hic appinximus. Sed CHIRONIVM *non prouenit, quod sciam, in Italia. Quanquã nõ desunt, qui pro Chironio panace ostendant plantã, quæ foliũ habet oblongum, hyssopi fere modo, cõcomitantib. minoribus foliolis cumulatim prodeuntib. florem pentaphylli, sed maiorem, aureo tamen colore: surculos mittit ab radice numerosos, tenues lignososq́; radicẽ item lignosam, rufescentẽ, gustu adstringentẽ minimè acrem. Hæc quibusdam recentioribus herbarijs Flos solis appellatur. Verùm q̃ Dioscorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco similia, Asclepij vires habeat & excalfaciat, & radicẽ gustu acrem, non video quomodo ingenuè possim eorũ sententiæ subscribere.* FLOS *itaq;* SOLIS *mihi*

Floris Solis mentio.

IV. FLOS SOLIS, SEV PAnaces chironium.

* V. PANACES CHIRONium minus. *

quidem omnino è symphytorum genere esse videtur, quum facilè vulnera glutinet & sanguinem manantem sistat. Verùm non hæc solùm præstat, sed oris & pudendorum vlcera sanat, vbi in vino decoquatur, & eo subinde vlcera abluantur. Datur quoq; potandus ad cruenta sputa, & ad dysenteriam vnà cum radicibus contritus; quinetiam ad mensium abundantiam. In summa vbi agglutinare, cohibere & roborare opus sit, ea omnia perinde præstat, ac cætera symphytorum genera. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt, nempe Asclepium ab Aesculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à plerisq; est appellatum, cuius tantũ lachryma hoc tempore officinæ vtuntur. Semẽ enim ac radix, etsi in pluribus valeant affectibus, ad nos tamen, quod viderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cùm denudata ossa carne explere volunt, radicum segmenta, quæ lachrymæ compacta reperiuntur, quæve illa sint, non paruo labore seligunt, & ad hunc vsum in puluerem redigunt. Panacis vires descripsit Gal. lib. 8. simp. medic. his verbis: Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit vocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus excisis. Porrò opopanax ipse longè est ad plurimos vsus aptissimus, vtpote excalfaciens, emolliens & digerens: ponatq; ipsum quispiam in calfaciendo tertij ordinis, in desiccando verò secundi. Cortex radicis exiccatorium simul, & excalfactorium est medicamentum: sed minus quàm succus: quin & nonnullam habet abstergendi facultatem. Quare eo quoq; vtimur & ad ossa denudata, & ad vlcera maligna & contumacia. Sufficienter enim talia carnem procreant, scilicet abstergendo simul, & desiccando, nec ita magnopere excalfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam necessaria sunt, velut in libris de curandi ratione ostendimus. Fructus calidus & ipse est, ac mensibus mouendis medicamen accommodum. Cæterùm nescio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, sed panaca herbam hanc vocitent. Panaces autem Asclepium minus est calidum supradicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & semine melli mistis ad vlcera, phymata, & phagedænas vtuntur. Panaces verò Chironium & ipsum similem prædicto facultatem poßidet: hæc Galenus. Porrò deijcit Panacis lachryma (vt author est Mesues) à remotis corporis partibus, præsertimq; ab articulorum compaginibus, lentam, crassam, contumacemq; pituitam. Cerebrum & neruos expurgat, præcipuè cum frigidis torquentur morbis. Πανάκες ἡράκλειον *sic Græcis, vt etiam Latinis Panaces Heracleum nominatur: Arabibus Steusir, Ieusir siue Giausir: Italis Panace Heracleo. Huius gummi Græcis* ὀποπάναξ *dicitur: Latinis item Opopanax: Officinis Opopanacum: Italis Opopanaco: Hispanis Opopanaque.* Πανάκες *verò* ἀσκλήπειον *sic Græcè vocatur, vt Latinè similiter Panaces Asclepium: Arabicè Panax Aschilibet: Italicè Panace Asclepio.* Πανάκες *denique* χειρώνιον *ita Græcis, Latinis pariter Panaces Chironium appellatur. Mauritanis Panax caremon: Italis Panace Chironio.*

Opopanax.

Panacis vires ex Gal.

Panacis vires ex Mesue.

Nomina.

Panax, quasi πᾶσιν ἄκος, omnibus remedium adferens, quasi omnia sanans: cuius genera quatuor Theophrasto 9. hist. 10. Syrium, Chironium, folio simile Rumici: Æsculapium folio Thapsiæ. Herculanũ folio magno & amplo, vt quoquo versus tres palmos perficiat. I. Panax Sphondilij folio quod Heracleũ, C. B. Panaces Heracleũ, Matt. Lac. Ges. hor. Clus. in Corollario ad Dod. edit. Gallicã. Dod. fol. cui & Sphondyliũ alterum. Panax Heracleũ, Lob. Lug. Cam. Panax Herculeũ, Cord. in Dios. Ges. hor. ap. Cæs. Tab. qui primũ facit. Huius plantæ desata lachryma seu liquor, Opopanax siue Opopanacũ dicitur, qui guttis piso maiorib. equalibusve cõglomeratur in massas foris croceos, vel in puniceo colore ruffas, intus cãdidas aut flauescẽtes. Substãtia est pingui, sapore amaro, tenui ligustico vehemẽtiori: odore graui: Eligendũ ꝙ foris croceũ, intus candidũ, pingue, odoratissimũ, maioribus grumis cõstans, purum. Purgantur aũt à furculis hoc pacto, mediocriter contritum linteo includitur, in fictili suspenditur, superinfunditur quantum satis fuerit.

fuerit vini, aceti, aut aquæ: dein paulatim supra fornacem calefiat: in linteo liquatum exprimito sicque surculi in linteolo remanebunt: Alia ratione etiam purgatur, cùm nodus ita suspenditur, vt humorem non tangat, sed vt feruentis tantum humoris vapor per linteum penetrans liquorem emolliat, donec exprimi queat, quod calente adhuc eo fieri necesse est. Affertur ex Africa, Aegypto & minori Asia, monente Cordo. II. Panaces Asclepium Matth. & Lugdunensi, hanc enim à sequenti differentem facimus, cùm vtramque in horto Patauino collegerimus, & inter nostras reseruemus. III. Libanotis ferulæ folio semine plano, C.B. Panax Asclepium, Aduer. Lob. Cæsal. Panaces Asclepium, Cam. in suo Matth. Cast. Tab. Panaces Asclepium vt existimatur, Dod. fol. Libanotis altera semine lato, Camerario. IV. Panaces Chironium, Matth. Cast. Lugd. Hyssopus campestris, Trag. Hyssopus montanus siue syluestris, Lon. Helianthemum, Cord. in hist. Lob. Thal. Helianthemum vulgo dictum, Clus. hist. Hisp. Helianthemum Plinii, Clus. hist. Pan. Helianthemum Germanicum, Tab. Flos solis, Dod. fol. Lob. Cam. Cast. Gratia Dei, Ges. hor. Chironia, Cæsal. Alii ad Panacem, alii ad Symphytum, alii ad Cistum, & rectius referunt. Hoc variat cultura, magnitudine, foliis item latioribus, angustioribus, floribus maioribus, minoribus, albis, pallidis, aureis. V. Panax Chironium minus Camer. in suo Matth. Cistus humilis secundus, Clus. hist. Hisp. Lob. Helianthemum peregrinum angustifolium, Tabernæmontano, magnitudine sola & foliorum angustia à priori distat.

Λιγυστικόν. LIGVSTICVM. CAP. LI.

Ligusticum, [quod alii panaceam, alii panaces vocant,] plurimum in Liguria nascitur, [in monte Apennino Alpibus contermino: vnde nomen traxit.] Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci simile sit, & viribus eisdem præditum. Gignitur in altissimis, asperisq; montibus, ac vmbrosis, maximè a iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia Sertulæ campanæ, molliora, odorata, prope verticem graciliora, & longè magis diuisa: in cacumine muscarium, in quo semen dependet nigrum, solidum, & oblongum, fœniculo proximum gustanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis similis, odorata. Radicis seminisq; vis excalfactoria, concoquens. Prodest ad intestinos dolores, tumores, concoctiones: itē ad inflationes, præsertim quibus stomachus turgeat: & contra serpentium ictus: vrinas, & menses potu trahit. Eosdem præstat effectus apposita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiscetur: b ori per quam vtile, quare pro pipere vtuntur eo indigenæ ad obsonia. Adulteratur semine quodam simili: quod facilè gustu discernitur c amarū enim est. Alii semen fœniculi, aut seselis admiscentes, ligusticum dolo vitiant.

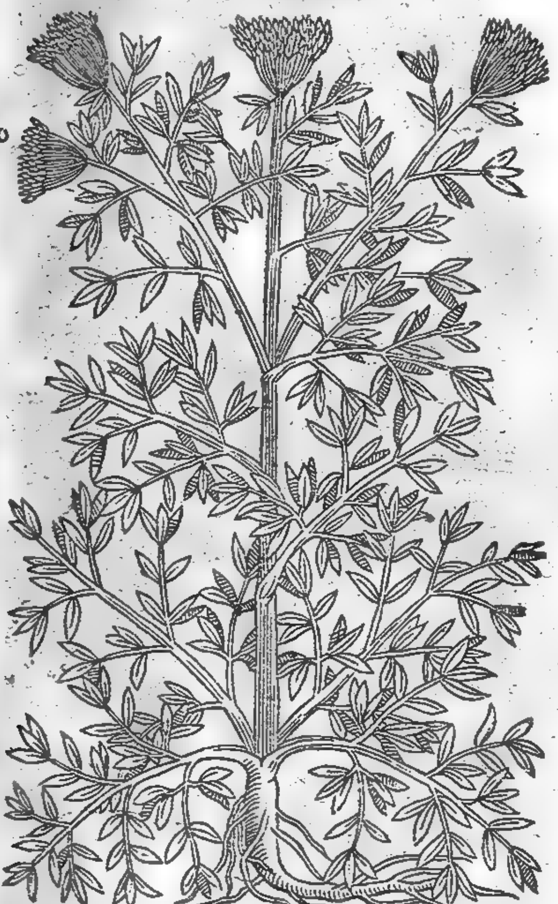
Conclusa nō legit Orib.

a Meum παρὰ τοῖς διώρυξι. i. circa scrobes.

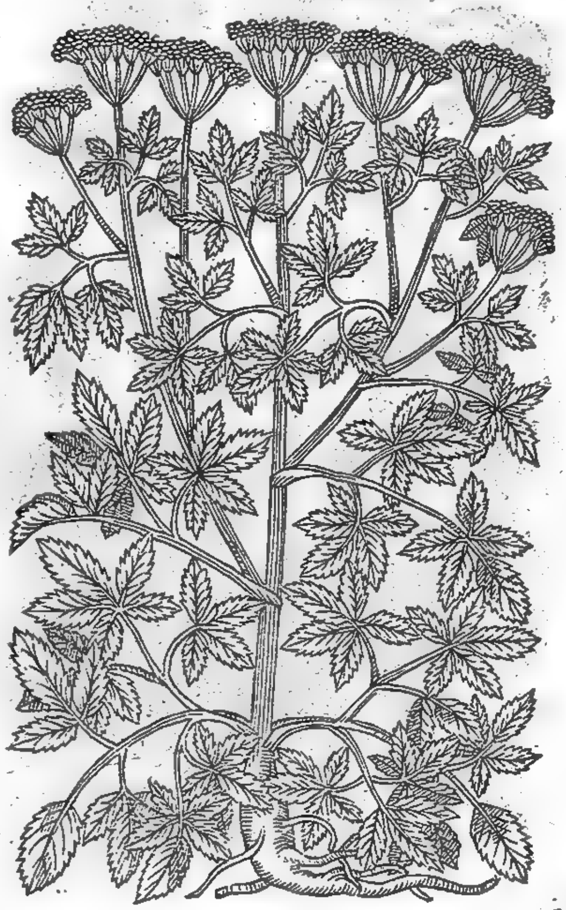
b Cat. εὐστόμαχον. i. gratum stomacho.

c Orib. πικρότατον. i. amarissimū.

I. LIGVSTICVM.

II. LIGVSTICVM ALTERVM.

Falluntur apertè, vt mea quidem fert opinio, qui herbam vulgò hodie Leuisticum nominatam, quam legitimum Hipposelinum censemus, putant esse Ligusticum hic à Dioscoride repræsentatum, quod Galenus vnius literæ mutatione Libysticum appellauit. Siquidē hoc caule assurgit tenui, & folijs Sertulæ campanæ similibus. Illud verò caule profert altū, crassum, concauū, & geniculatum: folia apii palustris æmula, maiora tamen, ac et crassiora. Cæterum quamuis legitimū

Ligustici consideratio.

at ve-

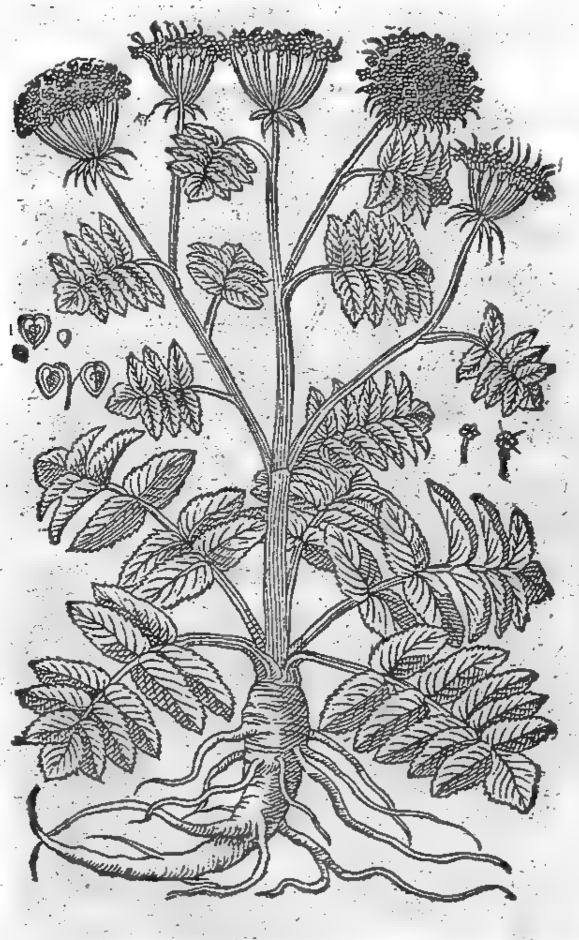
ac verum Ligusticum in Liguria, cuius Genua Metropolis est, vnde etiam nomen inuenit, frequentissimum prouenit, estq; inibi adeò vulgaris notitiæ, vt eius semine passim vtantur incolæ in ciborum condimentis, non ob id tamen per cætera Italiæ loca hactenus, quod sciam, deferri cœpit. Plantas autem has duas, quarum hic imagines appingi curauimus, miserunt ad me amici qui rem herbariam iam profitentur. Verùm prior Ligusticum magis quàm postrema referre videtur: sed velim, vt sit quoque aliorum iudicium, quamobrem ambas excudi curaui. Ligusticum alterum, caule exit ferulaceo, alis frequentibus, è quibus rami disparibus exeunt interuallis: folijs quinq; ex vno petiolo prodeuntibus, per ambitum serratis: muscarijs fœniculi similibus: semine quoque simili, sed longiore crassioreq;. Radice nititur vegetiore, exterius subnigra, acuto simul & subamaro gustu, odoris non iniucundi. Gignitur in altis montibus, apricis tractibus. Galenus de Libystico (Libystici vires ex Gal.) *disserens libro 7. simplicium medicamentorum, sic breuiter inquit. Libystici radix, & semen ex genere excalfacientium sunt, adeò vt menses cieant, & vrinas prouocent, flatusq; discutiant. Quod Græci λιγυστικὸν Latini similiter Ligusticum,* (Nomina.) *& Libysticum dicunt: Itali Ligustico.,* 10

Ligusticum primo loco positum, Siler montanum vocamus cum Trago. Lob. Dod. fol. Ligusticum verum, Dod. gal. Ges. hor. Taber. Ligusticum, Matth. Lac. Cast. Lugd. Seseli Massiliense, Cord. in Diosc. Seseli Italicum, Cast. Ser montanum, Cæsalp. Hoc quibusdam videtur apud Dioscoridem Ligusticum, aliis Seseli Massiliense, aliis eiusdem Peloponense: quod semine variat. II. Ligusticum alterum Matth. & Castori. Libanotis Theophrasti maior, Lugd. Angelicæ alicuius syluestris figuram proponi censemus: alii Libanotidem Theophrasti maiorem statuunt.

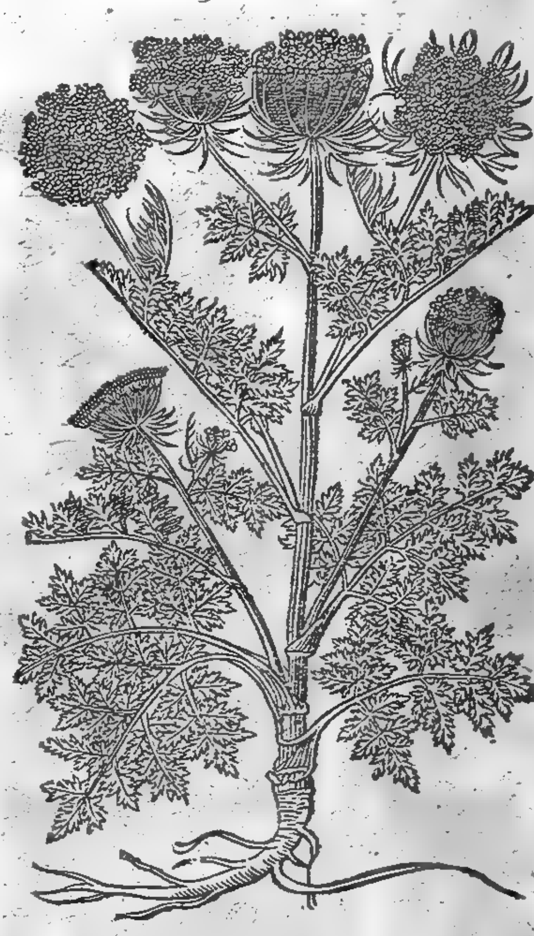
Σταφυλῖνος. PASTINACA. CAP. LII. 20

PAstinaca syluestris folia gingidii habet, latiora, subamara: caulem rectum, scabrum: vmbellam similem anethi: in qua flores insunt candidi, & in medio purpureum quiddam, fermè croceum, radix digiti crassitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, vel impositum, menstrua mouet. Iis conuenit in potione, quos vrinæ difficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut si aqua cutem subiit: serpentium morsibus, ictibusq; prodest, præsumentes id, nulla affici iniuria à serpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix vrinam pellit, venerem stimulat, partus apposita eiicit. Folia trita & cum melle imposita, phagedænas vlcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen & cibo aptior. 30

I. PASTINACA DOMEstica.

II. PASTINACA SYLuestris.

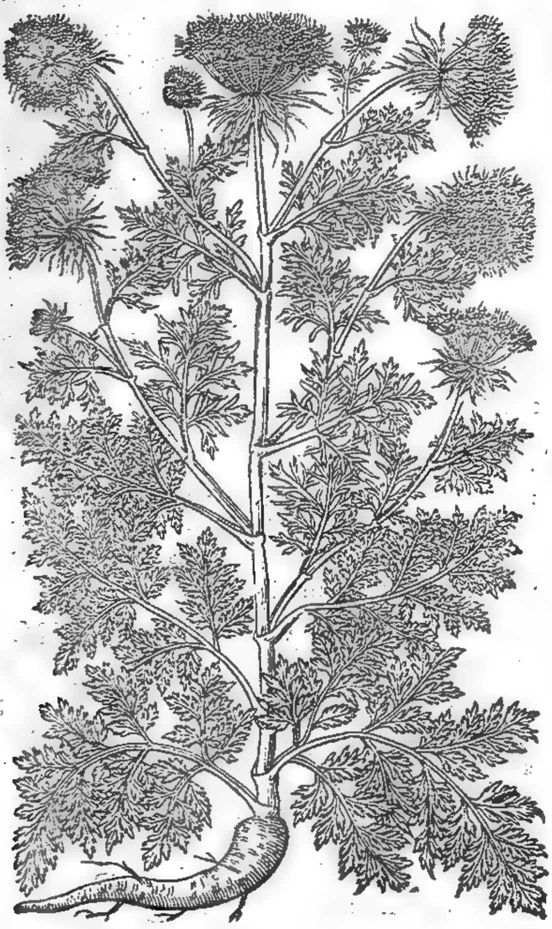

40 50 60

VUlgares admodum sunt in Italia tam satiuæ, quàm syluestris Pastinacæ radices, vt quæ passim quadragesimalis ieiunii tempore non ingratè in ciborum vsum recipiantur. (Pastinacæ consideratio.) *Cæterùm quoniam fortassis in Gallia non seruntur in hortis, Ruellius manifesto errore putauit Carotas nobis vulgò vocatas, quas coctas, sale, oleo, & aceto additis, hyeme vsurpamus in acetarijs, satiuas esse pastinacas.* (Ruell. erratū.) *Vt hinc maximè admirari subeat Ruellium, virum alioqui doctissimum, siquidem*

hactenus neminem inueni è rei herbariæ scriptoribus tam Græcæ quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Pastinacam satiuam radice niti adeò rufa, vt sanguineo succo madeat, qualis Carotæ dictæ inesse deprehenditur. Satiua in Italia frequentissima seritur ab olitoribus in hortis. Caule exit crasso, striato, folijs Elaphobosci maioribus, pluribus vtrinq; ex vno pediculo prodeuntibus terebinthi modo, subasperis, & per ambitum denticulatis, vmbellas magnas in summitate gerit, floribus melinis, semine fœniculi maiore, acuto & amariusculo gustu odoratoq;. Radicem habet crassam, teneram, albam odoratamq;, non sine adnatis. Erratica verò nonnunquam in campis ac incultis, & collibus amœnis, sua sponte nascitur. Vtraq; albicantibus constat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ mandantur: namq; eæ in quadragesimo præsertim ieiunio cum farina, & oleo friguntur, & ita sæpe, vbi desunt pisces, eorum vicem supplent: licet pro ieiunantium instituto, essent potius eorum cibis abdicandæ: Venerem enim non obscurè stimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agrestis Pastinacæ semen accipiunt, illius scilicet, in cuius florentis vmbellæ medio exiguum quid purpurei emicat, cuius semen pilosum, acre & odoratum. Aliud enim est à Pastinaca erratica Daucus, vt paulò inferius suo loco dicetur; vbi eius tres species à Dioscoride redduntur. Nam quamuis tam ex illius, quàm Galeni sententia libris tum de simplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à syluestri Pastinaca parum, vel potius nihil viribus differat, ob idq; alterum alterius vice in medicinæ vsu capi possit, non tamen rectè dici potest, Daucum erraticam esse Pastinacam. Atqui cum pastinaca Carotam, ita vulgò appellatam, in mentem mihi redegerit, prætermittere sanè non potui, quin de eius historia, & facultatibus verba facerem. Quam ob rem dicimus CAROTÆ duas passim haberi species. Alteram quidem cui radices insunt sanguinis modo purpureæ ac cruentæ, crassitudine hortensis pastinacæ, alteram verò quæ suas profert subflauo colore, alba, napi ferè similis, sapore subdulci, odore non insuaui. Vtraq; autem folia, caules, vmbellas, flores & semen profert syluestris pastinacæ per omnia similia. Seruntur ab olitoribus passim in hortis in ciborum vsum. Purpureæ radices prius elixæ, in ciborum vsum venere in acetarijs tãtum. At quidem subflauæ ex iure pinguium carnium rapi modo elixæ. Matricem intus non habent, sed in vniuersum carnosæ sunt, perinde ac rapum & napus. Vtriusq; radices in cibis placent, quòd cum subdulci sapore nonnihil amariusculi habeant ita suauiter contemperatum, vt non paruam cum palato ineant gratiam. Cæterum (quantum mea fert opinio) carotæ in pastinacæ genere recenseri possunt, quamuis cum nulla sint acredine prædita, nõ ita valenter aperiunt, nec adeò sunt odoratæ. Ob id eas in principio secundi ordinis excalfacere crediderim: at in siccitate & humiditate à symmetria minimè recedere. Minus nutriunt, quàm rapum, nec ita facilè concoquuntur, cum sint substantia duriore. Quo fit, vt mirum non sit, si gignant & ipsæ flatus in ventriculo, & in intestinis, & mali sint succi, quanquam non vt probati succi cibus, sed potius vt medicamentũ vrinam ducant. Porrò volunt nonnulli recentiores materiæ medicæ professores, vt aliquid fortassis noui in mediũ attulisse videantur, purpuream Carotam legitimum Mauritanorum esse Behen rubrum, & albam seu subflauam, album. Verùm dum Serapionis, Auicennæq; verba de Behen differentium diligenter mihi examinanda propono, nõ possum vllo pacto in eorũ concedere sententiam. Namq; scribit Serapio, Behen radices proferre minoris pastinacæ similes, contortas, odoratas, & mansu lentas, & in Armenia nasci. Et Auicenna lib. 2. radicum lignosa frusta Behen esse ait, in se contracta, & siccitate exoleta, quibus vis insit excalfaciendi & siccandi ordine secundo. Et libro de viribus cordis: Behen (inquit) radices sunt habentes rugas, & lineationes cum lubricitate, tenuitate & apertione. Cæterùm ego quidem in primis non video Carotas nostrates radices esse tenues, perinde ac syluestris, vel minoris pastinacæ: nec mansu lentas, nec cõtortas, nec insigniter odoratas. Quin etiam nec ex Armenia ad nos comportari, sed passim nostris in hortis seri ac venales haberi. Deinde eorum sententiæ apertissimè refragatur Auicenna, quippe quòd carotæ radix nec rugosa, nec striata, nec contracta, nec lignosa, nec adstringens habeatur. Quanquã enim radix hæc longo siccatur tempore, non insignem duritiẽ contrahit: præterea cum parum alimenti præbeant carotæ radices, non video quomodo homines ipsis vescentes, pingues reddere possint, & in ijs, per consequens semen gignere copiosum, vt de Behen scribunt Mauritani. Hæc itaq; cum eorũ opinioni repugnent, non permittam eorum Carotas meo plantari in viridario, præsertimq; cum Behen albi radicem ad manus habeam, Constantinopoli à Guilielmo Quaccelbeno eruditissimo Medico mihi missam, quæ notis omnibus cum Arabum descriptionibus conuenit. Pastinacæ meminit Galen. lib. 8. simp. med. sic inquiens: Pastinaca satiua imbecillior: Agrestis ad omnia potentior est. Vrinas mouet, & menses prouocat cum herba quidem tota, tum maximè semen ac radix. Habet porrò etiam abstersorium in se quippiam, quamobrẽ vlcera phagedænica quidam folijs eius viridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt. Planta quæ Græcè σταφυλῖνος, Latinè pariter & Italicè Pastinaca domestica vocatur: Arabicè Iezar, Gezar seu Giezar: Germanicè Pastenen vnd Pastinachen: Hispanicè Canaoria blanqua: Gallicè Pastenades: Bohemicè Passtnark, & itaquoq; Polonicè. Pastinaca syluestris Græcis σταφυλῖνος ἄγριος: Ital. Pastinaca saluatica. Carota Ital. Carota & Carotola.

III. CAROTA.

Past. erratica.

Quorundam error.

Carotæ hist.

Carota purpurea, Behen rubrum quibusdam.

Serapio de Behen.

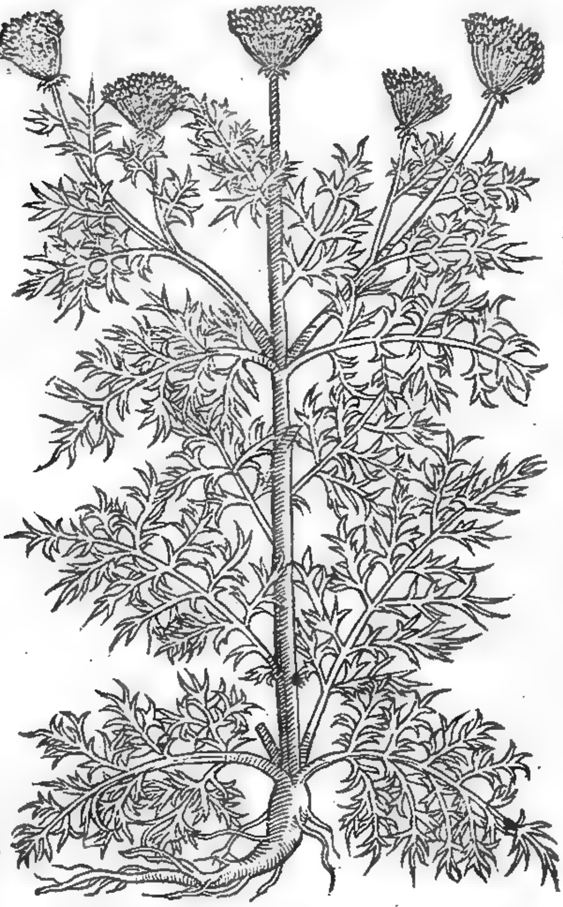
Pastinacæ vires ex Gal.

Nomina.

Pastinaca à pascendo dicta, duplex est, latifolia & tenuifolia, vtraq; & satiua & syluestris. I. Pastinaca satiua latifolia, C.B. Dodo. fol. Pastinaca satiua, Trag. Lacu. quoad iconem. Cam. Pastinaca satiua vulgi, Lugd. Pastinaca domestica, Matth. Cast. Pastinaca domestica vulgi, Lobel. Pastinaca vulgi, Dodo. gal. Gesn. hor. Cæs. Sisarum satiuum magnum, Fuchs. Siser Dioscoridis, Columnæ. Elaphoboscum satiuum, Tab. Hanc alij ad Diosc. Siser, alij ad Pastinacam, alij ad Elaphoboscum eiusdem, & Daucum Theophrasti refe-

referunt. II. Paſtinaca tenuifolia ſylueſtris, C.B. & Dod. fol. Paſtinaca ſylueſtris, Matth. Lac. Lon. Caſt. Paſti naca erratica, Fuchſ. Cord. in Dioſc. Tab. Germanica ſylueſtris Paſtinaca Dioſcoridis, Lob. in icon. Paſtinaca quarta Plinij, Cam. Staphylinus ſylueſtris, Trag. Dod. gal. Cæſal. Dauci tertium genus, Dodo. gal. Daucus officinarum. III. Paſtinaca tenuifolia ſatiua, radice atrorubente, C. B. Staphylinus tertius, Trag. Staphylinus niger, Dodo. gal. Paſtinaca ſatiua altera, Fuchſ. Paſtinaca ſatiua atrorubens, Lob. cui & Daucus niger Theophraſti, Paſtinaca ſatiua rubens, Dod. fol. Tab. Paſtinaca radicib. purpureis, Geſ. hor. Carota, Matth. Cæſal. Caſt. Cam. Carota Matthioli altera, Lugd. Ben rubrum, Anguillaræ.

I. SESELI MASSILIENSE.

Σέσελι. SESELI. CAP. LIII.

SEſeli Maſſilienſe folia fœniculi habet, craſſiora: caulem vegetiorem: vmbellam anethi, in qua ſemen oblongum, anguloſum, deguſtanti † ſtatim acre: radix longa eſt, iucundi odoris. Semen & radix excalfaciendi vim habent. Potu ſtranguriæ & orthopnœæ medentur: ſuffocationibus mulierum, comitialibuſque proſunt: menſes & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tuſſim veterem ſanant. Semen cum vino potum, concoquit, & tormina diſcutit: epialis febribus vtile: contra perfrictiones in itineribus, cum pipere & vino bibitur. Capris, cæteriſq; pecudibus datur in potu, quó faciliùs ſuos fœtus enitantur. Æthiopicum ſeſeli, folia habet hederæ, minora & ad periclymeni modum oblonga: frutex a nigricat, palmitibus in bina cubita extenſis: ramis b ſeſquipedalibus: capitulo anethi: ſemine in tritici morem denſo, nigro, amaro, Maſſilienſi odoratiore & acriore, multum ſuaui. Peloponnenſe folia habet cicutæ latiora & craſſiora: caulem ſupra Maſſilienſis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine vmbellam, in qua ſemen latius, odoratum & carnoſius pendet. Eiſdem viribus præditum eſt. Naſcitur in aſperis, riguis & collibus c inuenitur etiamnum in inſulis.

† Statim non legit Cat.

a Meũ & Cat. θάμνος δὲ μέγας. i. frutex verò magnus eſt.
b Meum σπιθαμιαῖοι. i. ſpithamæ longitudine.
c Me. φύεται καὶ ἐν τῇ ἴδῃ. i. naſcitur in Ida.

* II. SESELI MASSILIENSE nonnullorum. *

III. SESELI AETHIOPICVM.

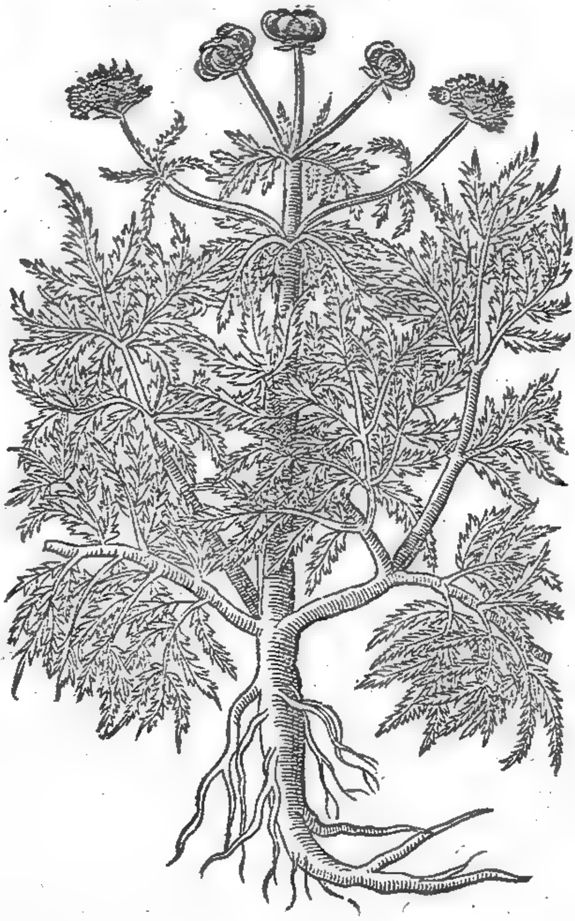

Tορδύ-

IV. SESELI AETHIOPICVM alterum.

V. SESELI PELOPONNENSE.

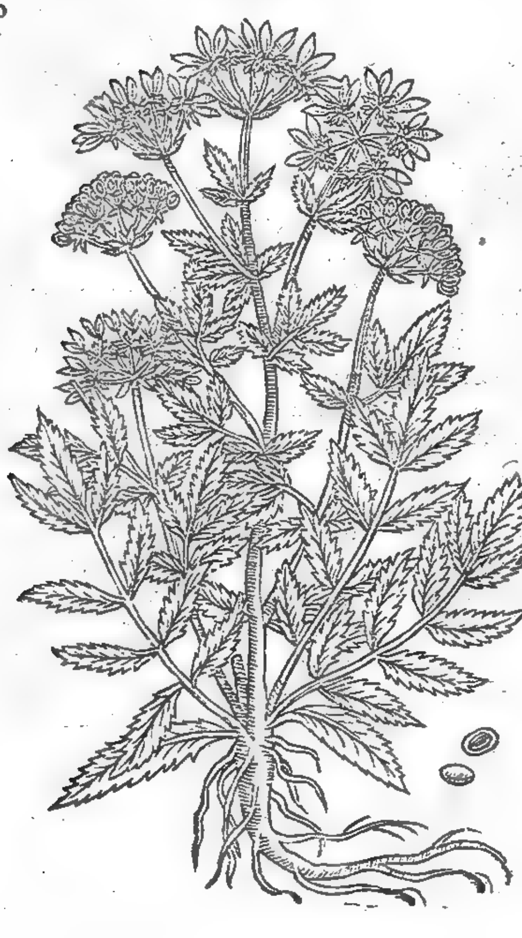

CRETICVM SESELI. CAP. LIIII.

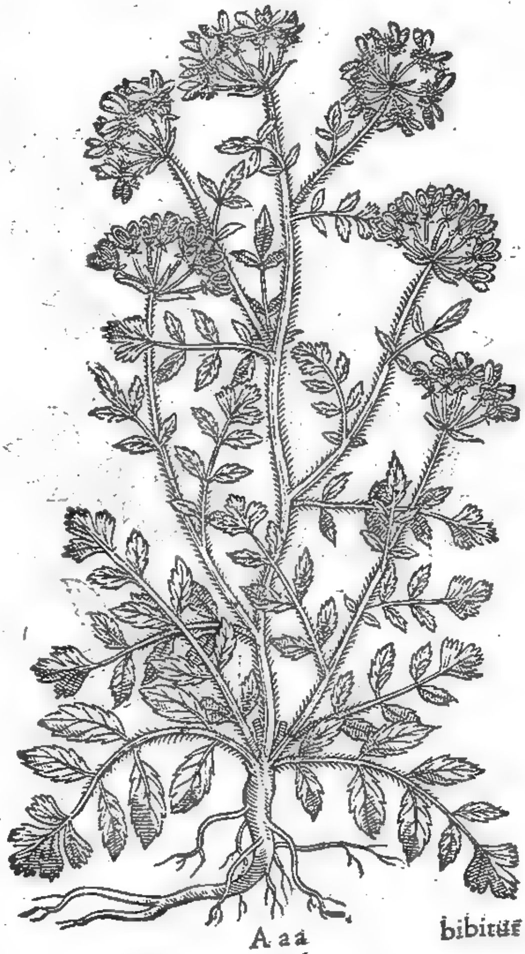
Τορδύλιον.

TOrdylium, quod aliqui Creticum Seſeli vocant, iuxta Ciliciam in Amano monte naſcitur, herbula ſurculoſa: ſemine duplici, rotundo, ſcutulorum effigie, odorato, ſubacri. Contra vrinæ difficultatem

* VI. SESELI CRETICVM maius. *

* VII. SESELI CRETICVM minus. *

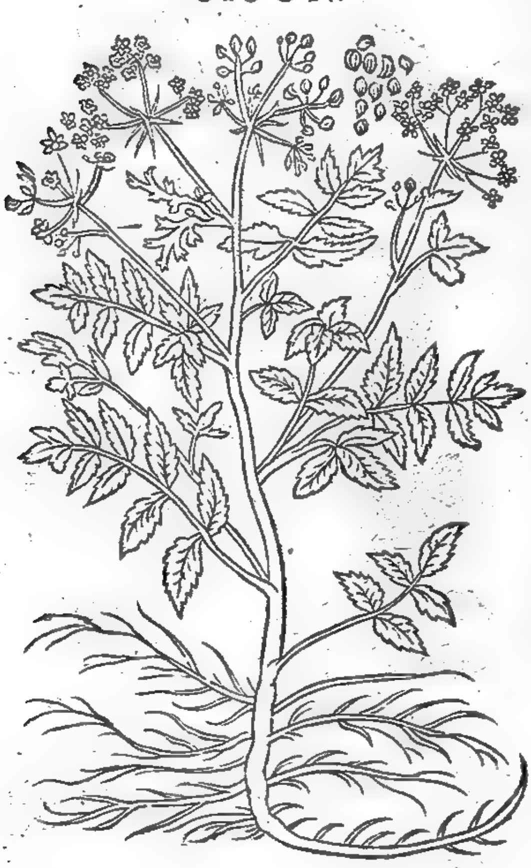
bibitur

bibitur: potu cit menses. Succo seminis, caulisq; virentis, ternis obolis ex passo decem diebus hausto, renes sanantur. Efficax est radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cum melle.

Seselis consi. *SEseli Arabibus Sisaleos dicitur. Officinæ verò id Siler montanum appellant. Legitimum Seseli Massiliense in omnibus ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maximè animaduertendum est, quod quanquam in quibusdam Italiæ pharmacopolijs verum sit reperire Seseli: in quam plurimis tamen quoddam semen Seselis vicem explens venditur, quod nulli prorsus Seseli à Dioscoride descripto respondet: quippe quod amaritudine tantùm sit preditũ, & olfactui cimicũ fœtorem repræsentet.* Sesel. Aethio. *Porrò Seseli Aethiopici duas hic imagines damus: vtraq; enim verũ repræsentare videtur, quemadmodũ & Peloponnense legitimũ refert. Cæterùm aliquando credidimus, Tordyliũ siue Creticum Seseli in quodã nostro hortulo natũ esse, q; eius semen (ita n. aiebant) è Patauino simpliciũ viridario allatum, terræ cõmisissem. Verùm cùm postea accuratius eius faciem contẽplatus essem, itemq; saporem examinassem, id à legitimo longè admodũ dissidere cognoui. Seselis monstratio prima assignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Aristot. lib. 8. ca. 5. de hist. animal. ceruas statim à partu Seselim herbã petere, & cum eam ederint, ad prolẽ redire.* Seselis vires ex Galeno. *Seseli omne genus in vniuersum memoriæ ꝓdidit Galen. lib. 8. simp. med. vbi ita scribit: Seseli & radix, atq; ẽt semen vsq; adeò excalfacit, vt admodum vrinam mouere queat. Sed & medicamentum est tenuiũ partium, vt & comitiali morbo, & orthopnϾ competat.* Nomina. *Quæ herba Græcis σέσελι, Latinis vt etiã Italis Seseli nuncupatur: Arabib. Sisalios: Bar. Sisileos: Officinis Siler montanum: Germ.* Steinbrech: *Gallis Ser montain: Polon. Olessnek.*

Seseli plures differentias habet, hoc tamen loco septem figuras adposuimus. I. Seseli Massiliense ferulæ facie, C.B. & Lob. in obs. Seseli Massiliense, Matt. Lac. Ges. hor. Lon. Cast. Lug. Seseli Massilioticum, Tab. Seseli Massiliense nuperorum, Lob. in iconibus. Sunt qui velint Matth. figurã Siler montanũ officinarum exprimere, quibus non assentimur. II. Adiecit Camerarius suo Matthiolo alterũ Seseli Massiliense nõnullorum nomine, plantã sanè subcandidam, ramosam, palmarem, aliquando sesquipalmarem, quæ ex radice alba, fœniculi effigie, longiss. digitali etiam crassitie, nonnunquã satis aromatica, altè humi depacta, caulem emittit ferulaceum striatum, qui mox in alios reflexos & rigidos brachiatur. Foliis est paucis, cinereis, firmis, exilibus, minutim incisis. Vmbellas habet copiosas, albas, rarius subpurpurascẽtes, cuius flores singuli quinis foliolis componũtur: succedit his semen oblongũ, apii forma, acre, calidum. Hoc in agro Narbonensi, & in asperis agri Monspeliensis legimus. Massilia quoq; accepimus, vbi in vsum Seselios in Theriaces confectione cessit, sunt qui propè colles oppidi Montisfiascon inter Senam & Romã obseruarint. Dicitur Seseli Massiliense folio fœniculi crassiore, Aduers. Lob. Seseli Massiliense fortè, Clu. hist. Hisp. Seseli Massiliense, Dod. fol. Lug. Cæs. Fœniculũ tortuosum, Lug. ita n. à Gallis herbariis vocatur. III. Libanotis latifolia altera, C.B. Seseli Æthiopicũ, Matt. Fuch. Ges. hor. Lac. Lon. Clus. Pan. Lug. Cam. Seseli primum, Trag. Seseli Æthiopicũ herba, Dod. fol. Dauci alterũ genus Fuch. in fol. & Lug. Libanotis Theophrasti, Dod. gal. Lob. Thal. Libanotis alba Dod. Ges. hor. Libanotis tertia Dodo. Lugd. Libanotis Theoph. alba secunda, Tab. Huius habetur & altera species in Baldo latiorib. nigrioribus magisq; incisis foliis. IV. Seseli Æthiopicũ alterum, Matt. Ges. hor. Dod. in iconibus. Seseli Æthiopicum, Lob. Cast. Tab. Seseli Æthiopicũ verum, Lug. Cam. Herba quæ pro Seseli Æthiopico ostenditur, Cæs. V. Cicutaria latifolia, C.B. & Lob. Cicutaria, Cast. Cicutaria altera latifolia fœtidissima, Lug. Cicutaria fœtida, Taber. Seseli Pelopõnense, Matt. Ges. hor. Lac. Lug. Lon. Cast. VI. Cum cõmentator Tordylii meminerit, descriptionẽ cum Icone adiicere placuit. Hoc ex radice fibrosa, caules emittit cubitales & altiores, hirsutos, rigidos, asperos, qui in alios brachiãtur: foliis ad pastinacã accedentibus, acuminatis, serratis, ad pediculũ reflexis, hirsutis, asperis, quæ in cacumine tenuius diuiduntur: vmbellas fert candidas, subpurpureas, quib. succedunt semina copiosa, compressa, rotunda circulo candido, aut denticulato instar clypeoli, ornata, ac geminis valuulis vt Ferulæ conflata. Hoc in Euganeis montibus propè Patauium, in ruderibus & sepibus Romanis, in pratis Latrensibus Monspeliensis agri reperitur. Vocamus Seseli Creticum maius, cum Lobelo in iconibus & Camerario: Tordylium siue Seseli Creticum maius, Lob. Lugd. Seseli Creticũ secundum, Tab. Pimpinellæ Romanæ alterum genus, Cæs. VII. Ex radice tenui & inutili, caules cubito breuiores, tenues, hirsuti prodeunt: foliis Cerefolii in pediculo paucis, rotundis, ambitu crenatis, candicantibus, hirsutis: flores & semina, quæ odorata ac nonnihil acria, Myrrhidis gustu, superiori similia, odoris infirmi, saporis non ingrati: quare ipsius inter olera apud Romanos vsus, in quorum suburbiis copiose nascitur, vt & inter segetes & secus vias, passim in Gallia Narbonensi. Dicitur nobis cum Camerario, Seseli Creticum minus: Tordylium, Dod. gal. Ges. hor. Lob. obs. Lug. Seseli Creticum, Lacu. Lob. icon. Dod. fol. Cast. Taber. Seseli Cretici species Elaphobosco similis, Anguill. cui & Ordilion Nicandri. Pimpinella Romana vulgo, Cæsalp. Caucalis Bellonii in iconibus, cui & Cascalistra Turcarum, & Gesnero de hortis Germaniæ.

* SISON. *

Σίσων. SISON. CAP. LV.

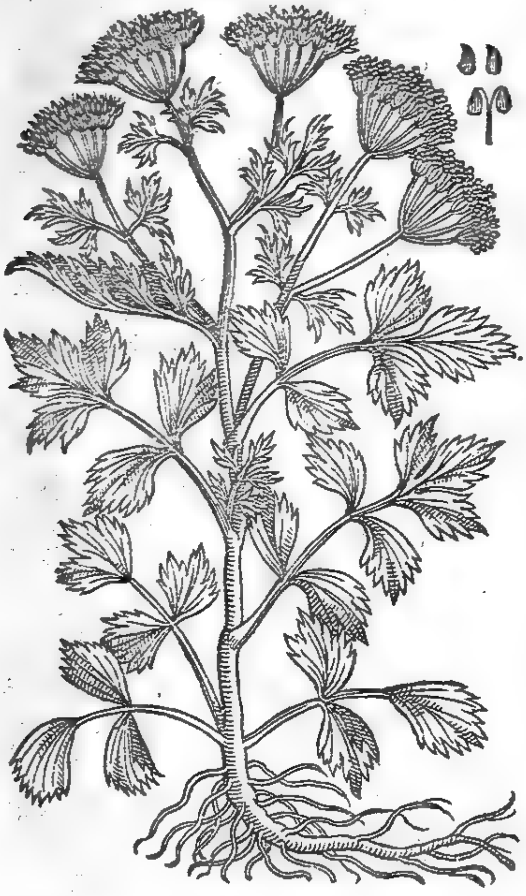
SIson exiguum semen est, in Syria natum, apio simile, oblõgum, nigrũ, feruentis naturæ. Contra lienis vitia

[illegible] bibitur: vrinæ difficultatem potu emendat, remoratos menſes citat. Eo in condimentis, cum cucurbita, & aceto indigenæ vtuntur. In cacumine granula multa gerit.

Siſon, vt hic Dioſcorides teſtatum reliquit, ſemen eſt in Syria proueniens, nobiſq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud vllum authorem ſuis notis deſcriptam non inuenio: nec ſemen ipſum, quod equidem ſciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam duximus, vbi eius notitia, & ſeminis vſus. Nam præterquam quòd difficile ſit, etiam periculoſum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre ſententiam. Id σίσων Græcè dicitur, quod Latinè quoq; Siſon.

Siſon ſemen incognitum.

ANISVM.

Siſon à Dioſcoride propoſitum hac figura exhiberi credimus, cum notæ propoſitæ correſpondeat, cuius ſeminis in Officinis noſtris pro Amomo vſus eſt: quare dicitur Amomum Germanicum, Trago, Petroſelinum Macedonicum, Fuch. Lon. Dod. gal. & fol. Ammi paruum, Geſ. hor. Siſon. Lug. Cam. Tab.

Ἄνισον. ANISVM. CAP. LVI.

ANiſum in ſumma excalfacit, exiccat. a oris halitum iucundiorem facit, doloris leuamentũ pręſtat. Vrinam ciet, diſcutiendi vim habet, hydropicis potũ ſitim extinguit. Animalium venenis aduerſatur: valet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia ſiſtit: lac ad mãmas elicit: venerẽ ſtimulat: dolores capitis leuat, ſuffitũ naribus: cũ roſaceo tritũ, inſtillatumq; fractis aurib. medetur. Melius ſemper recens, plenum, nõ furfuroſum, odore præſtans. Inter prima laudatum eſt Creticum, proximo loco Ægyptium.

a Meum εὔπνυς. i. facilem ſpirationem reddens.

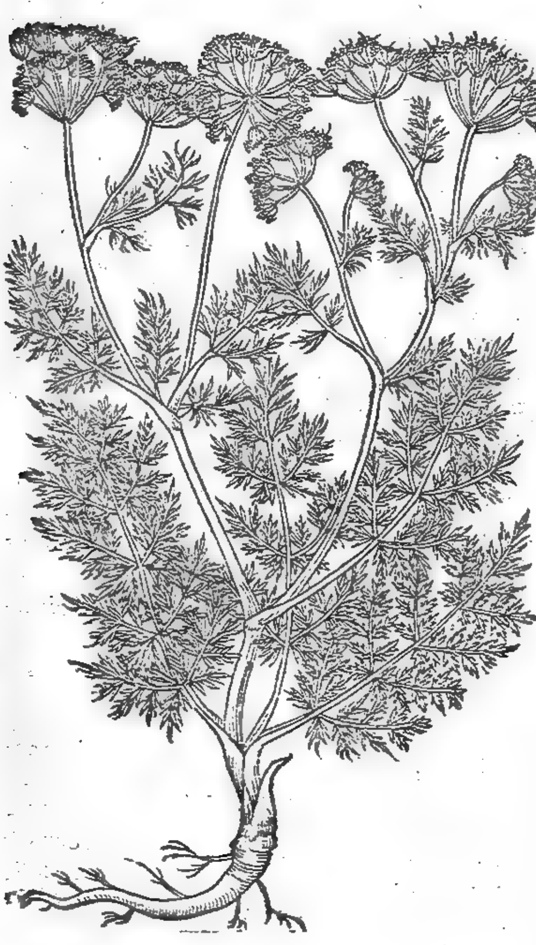
ANiſum vulgaris omnibus ferè notitiæ planta eſt, ſeritur enim in campis, hortis & viridarijs, folijs ferè Apij, minus tamen diuiſis, præter ea quæ in caulium ſummitatibus habentur. Caulem edit rotundum, cubitalem, multis brachiatum ramis: vmbellam candidam, mellis odore: ſemen oblongum, iucundi odoris, ſapore ſanè miſto ex dulci acriq;, ac etiam amariuſculo, ad multa vtile. Siquidem, aperit, concoquit, digerit, incidit, prouocat, & flatus pellit. Oris anhelitũ commendat. Inſpergitur panibus odoris ſaporiſq; gratia. Datur toſtum cum mentha ad cœliacos affectus. Singultum ſedat tam hauſtum, quàm olfactum. Somnum cõciliat, & calculos pellit. Cæterùm vt noſtrũ ſequamur inſtitutum, nõ ſunt à nobis ſilentio prætereunda, quæ de eius viribus ſcriptis tradidit Gal. lib. 6. ſimp. medic. vbi ſic inquit: Aniſi ſemen maximè vtile eſt, acre, ſubamarum, vt propè ad vrentium accedat caliditatem. Eſt autem & in ſiccando tertij ordinis, ſicut & in calfaciendo. Proinde & vrinam ciet & digerit, atq; etiam ventris inflationes ſedat. Planta, quæ Græcis ἄνισον Latinis item Aniſum appellatur: Mauritanis Aneiſum ſeu Anexiſſum Italis Aniſo: Germanis Aniß vnd Eniß: *Hiſpanis Matahalua & Yerua dulce: Gallis Anis.*

Aniſi conſideratio, & vires ex Gal.

Nomina.

Aniſum quod aliis Anicetum, id eſt omnibus aliis medicamentis præcellens, ab herbariis cõmuni cõſenſu Aniſum dicitur, ſolo Euſtachio Rœſelin Abſinthium dulce nominatur.

CARVM.

Κάρος. CARVM. CAP. LVII.

CArum, ſemen eſt vulgaris notitiæ. Excalfacit: vrinam concitat, ſtomacho vtilis, os commendat, concoctionem adiuuat. Vtiliter miſcetur antidotis & oxyporis: aniſi vicem præbet. Radix cocta, paſtinacæ modo, manditur.

CArum officinis vulgò Carui dicitur, ſemen omnibus notiſſimum. Planta naſcitur in pratis & collibus, præſertim in

Cari conſid.

tim in montibus & conuallibus, Pastinacæ syluestris non absimilis, caulibus ab vna radice pluribus, quadrangulis, cubitalibus: vmbella floribus candidis referta, semine aniso longiore, anguloso, subnigricante. Radice longa, sapore amarusculo simul & acri. Semen præcipuum habet in medicina vsum. Id enim aperit, incidit, digerit, concoquit, prouocat & dissoluit. Auxiliatur frigidis vteri affectibus, confert ad omnes frigidos capitis morbos, visum acuit. Herba pro olere comeditur. Esitur radix cocta perinde ac Pastinaca. Seminis farina admiscetur cataplasmatis, quæ ad sugillata parantur, magno iuuamento. Integrum semen passim Germani pani suo subigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemadmodum nos anisum & fœniculum. Sed maxime, meo quidem iudicio, redarguendi sunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui non sine magno, & aperto errore crediderint, Carũ semen esse rubentis illius radicis, quæ vulgò Carota vocatur. Quandoquidem Carotarum semini nulla Cari qualitas inest: id enim adeò acre non est, vt tertio calfacientiũ ac exiccãtium ordini adscribi possit. Quod tamen de Caro testatur Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic scribens: Cari semen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè acrem qualitatem possidens. Itaq; & flatus extinguit, & vrinas ciet, non semen tantùm, sed & planta. Cuius nomen Græcum est κάρος: Latinum Carum: Arabicum Caruia, Karauia seu Karui: Italicum Caro & Caruo: Germanicum Mattkümich vnd Kumm: *Hispanicum Alcarauea: Gallicum Carui.*

Monachorũ error Carui semen Carotarũ statuẽt.

Cari vires ex Galeno.

Nomina.

10

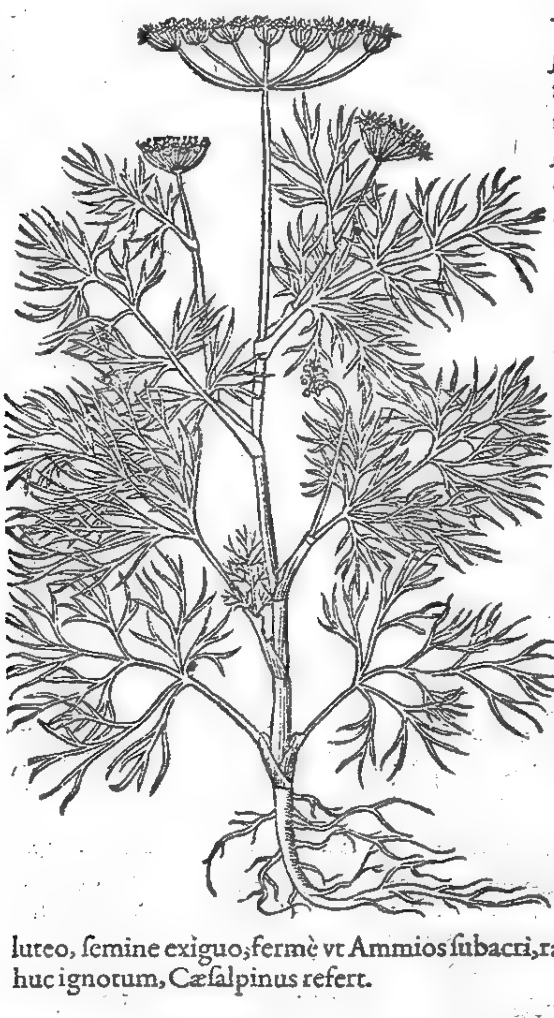
Cuminum pratense seu Carum, á Caria regione in qua laudatissimum nascitur, κάρεον Aëtio: καρνάβαδιον, Simeoni Sethi libello de Alimentis. Caros, Brunf. Trag. Dod. gal. Carus, Gesf. hor. Carum, Lacu. Cord. in Diosc. & hist. Dod. fol. Lob. Cast. Lug. Tab. Cam. Careum Fuch. qui secutus est Plinium. Carui, Lon. Cæs. Thal. Huius inter Staphilinos Athæneus meminisse videtur: hoc cultura vegetius & foliis & semine redditur.

Ἄνηθον. ANETHVM. CAP. LVIII.

20

ARidi Anethi comæ, seminisq; decoctum, potu lac euocat: inflationes & tormina sedat: aluum, vomitionesq; sistit: vrinas ciet, singultus lenit: oculorum aciem hebetat, genituram restinguit, assiduè potum. Decoctum eius fœminis vuluæ malo opportunis, ad dessessiones vtile. Condylomata illitus seminis cremati cinis tollit.

ANETHVM.

Anethi consideratio.

ANethum hortis omnibus frequentissimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, vt sæpius colligentes fallat, nisi gustum consulant: consurgit enim caulibus sesquicubitalibus ramosis, folijs capillorum speciẽ referentibus, floribus luteis, semine, & vmbella fœniculi, radice neq; adeò longa, neq; multis subnixa fibris: seritur in hortis in condimentorum & in medicum quoq; vsum. Cæterùm Anethum, vt author est Galenus lib. 6. de simplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, vt habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi. Exiccantium verò ordinis est secundi incipientis, aut primi finientis. Itaq; meritò in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnum conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua sit temperies pus mouentibus, & concoquentibus vocatis medicamentis: nisi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorum partium est, ac proinde digerendi facultate præditum. Vstum autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium fit: & propterea vlcerib. nimis humidis, mollibusq; prodest, potissimũ ijs, quæ in pudendis consistunt. At quæ in præputio sunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm viride humidius est, & minus calidum: itaq; magis quàm siccum concoquit, & somnum conciliat, sed minus digerit. Idcirco mihi videntur veteres in conuiuijs vsi esse coronis ex eo concinnatis. Planta, quæ Græcis ἄνηθον, Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis Xebet, Iebet siue Sebet: Italis Anetho: Germanis Dyllen vnd Hochkraut: *Hispanis Eneldo: Gallis Anet.*

Anethi vires ex Galeno.

Nomina.

30

40

50

Anethum παρὰ τὸ ἄνευ θεῖν, quod citó crescat, dicitur, quo nomine omnes herbarii donarunt, cuius sylvestre quoddam genus, quod grandius satiuo, foliis fœniculi, odore Anethi, vmbellis amplioribus, flore luteo, semine exiguo, fermè vt Ammios subacri, radice parua & lignosa, in Sicilia proueniens, nobis adhuc ignotum, Cæsalpinus refert.

60

Κύμινον ἥμερον. CVMINVM SATIVVM. CAP. LIX.

CVminum satiuum † ori gratum est, sed multò magis Æthiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Ægyptium, reliqua sequuntur. Prouenit in Galatia, in Asia, Cilicia & Terentia, & plerisq; aliis tractibus. Excalfacit, adstringit, exiccat: ad tormina, inflationesq; conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut a cum hordeacea farina illitum: orthopnoicis datur in posca: demorsis à serpente, in vino: testium collectionibus auxiliatur, impositum cum vua passa, aut lolii farina, ceratove: mensium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, sanguinis profluuia sistit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

† Ori. εὐστόμαχον. i. stomacho vtile.

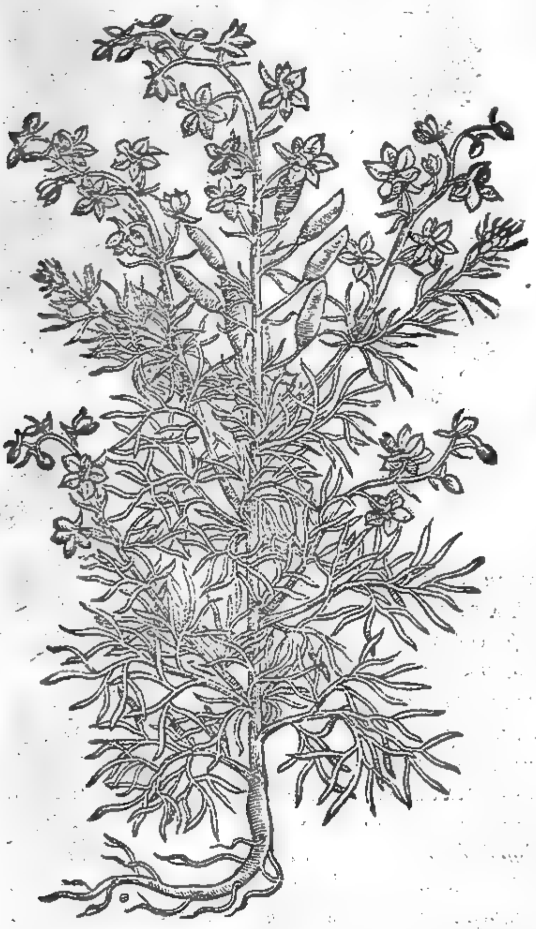
a Μεῦ συνωμηλύσει. i. cum cruda hordeacea farina.

Κύμινον ἄγριον.

CVMINVM SYLVESTRE. CAP. LX.

SYlueſtre Cuminum, plurimum, efficaciusq; in Lycia & Galatia Aſiæ, atq; Carthagine Hiſpaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule ac tenui: quaternis aut quinis foliis, tenuibus, veluti ſerratis, & gingidii diuiſura. In cacumine capitula quina, aut ſena habet, mollia, rotunda: in quibus eſt ſemen acroſum guſtu ſatiuo acriore: naſcitur in collibus. Bibitur ſemen ex aqua, aduerſus tormina, inflationesq;: item contra venenatas beſtias ex vino. Singultus ex aceto ſedat: ſtomacho vtile, quem humor vexat. Sugillata tollit, ſi manducatum cum melle, & vua paſſa illinatur: teſtium inflammationibus, adiectis eiſdem, illitum medetur. Eſt & aliud ſylueſtris Cumini genus, ſatiuo non diſſimile, quod à ſingulis floribus elata promit cornicula, in quibus ſemen eſt melanthio ſimile. Quod potum omnium ſerpentium morſibus præſidio 10 eſt. Calculoſis & iis, qui vrinæ ſtillicidio vexantur, aut concretum ſanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur: ſed apii ſemen ferueſactum poſtea bibendum eſt.

I. CONSOLIDA REGALIS.

III. CVMINVM SATIVVM.

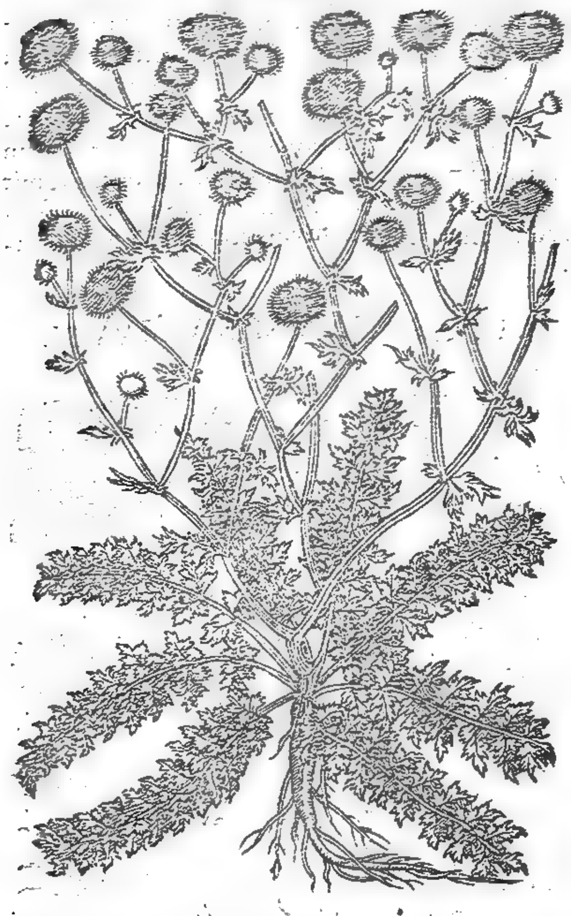
SAtiuum Cuminum omnibus notum eſt. Quamobrem longiori ſermone eius hiſtoriam proſequi non operæ pretium duximus. SYLVESTRE *verò quod tam primo, quàm ſecundo generi à Dioſcoride aßignatur, etſi antehac me illud nuſquam vidiſſe ſcripſerim, factum eſt tamen, opera & liberalitate Iacobi Antonij Cortuſi, rei herbariæ indagatoris acerrimi, vt in noſtro hoc hortulo id nunc primum vireſcat & floreat, in ſtudioſorum omnium vſum, quorum iuuandorum* 50 *gratia hos labores inſumpſimus. Nihil enim in hac planta deſiderari poteſt, quod Dioſcoridis deſcriptioni non reſpondeat. Quo fit, vt etiam fateri poßim, me vtrunq; cognoſcere, cum vtriuſq; plantæ legitimum notis omnibus referat.* * *Quod verò ſecundo adſcribitur generi, ſi in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio & Geſnero, viris doctißimis, eam plantam eſſe putauerim, quam Germani vulgò* Ritterſporen, *hoc eſt, Equitis calcar, & Conſolidam regalem vocant.* * *Itaq; affirmabo poſthac nunquam Conſolidam Regalem vulgò vocatam, Cuminum eſſe ſylueſtre alterum, vt mihi antea perſuadebam. Cæterùm cùm de hac planta hic mentio facta ſit, mihi quidem haud prætermittendum putaui, quin hoc in loco eius hiſtoriam, & vires deſcriberem. Oritur ergo illa in agris inter ſegetes. Caulem profert ſimplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuiſis, ſylueſtris nigellæ modo. Flores edit purpureos, nigræ violæ æmulos, ex quorũ altera parte prodeunt cornicula ſurſum ſpectantia, quæ veterum calcaris formam exprimere videntur: vnde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio ſimile, in paruis corniculis ſiliquiſve concluſum. Vt ex hac deſcriptione exiſtimem, vix aliam reperiri poſſe plan-* 60 *tam, quæ magis, quàm hæc, poſtremum Cumini genus referat. Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem ſcripſere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam vocant, primum ſylueſtris Cumini genus eſſe contendunt. Sed ij, mea quidem ſententia, in magno & aperto errore verſantur. Nam, vt vnuſquiſq; ſanæ mentis per ſe cognoſcere poteſt, Nigella citrina ſic ſeplaſiarijs vocata, nil aliud vnquam fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palàm ſit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter ſe ſpecie differre, quàm in ſeminis colore: cætera namq; in forma, magnitudine, ſapore, ac omni deniq; facultate illis maximè conſentiunt. Sed quid multa? nonne hoc idem in papauerum ſemine quotidie comperimus? in quibus tamen varius ſeminis color non prohibet, quin omnia ſint papauera. Id quod etiam perſpicuum eſt in hyoſcyamo, lactuca, & alijs pluribus plantis: quarum ſemina etſi alba & nigra inueniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus conſtituunt. Hinc fit, vt in huiuſce ſylueſtris Cumini hiſtoria patres illi, & qui eos ſequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis ſylueſtris Cumini ſemen in capitulis mollibus, ac rotundis acero-*

Cumini conſideratio.

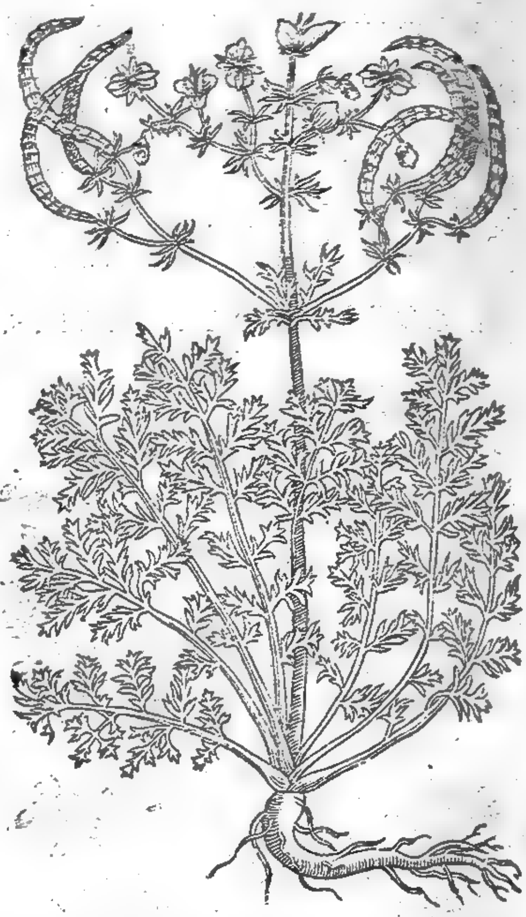
Conſolidæ Regalis mentio.

Monachorũ error, Melanthium flauũ Cuminũ ſyl. ſtatuentium.

IV. CVMINVM SYLVEstre. I.

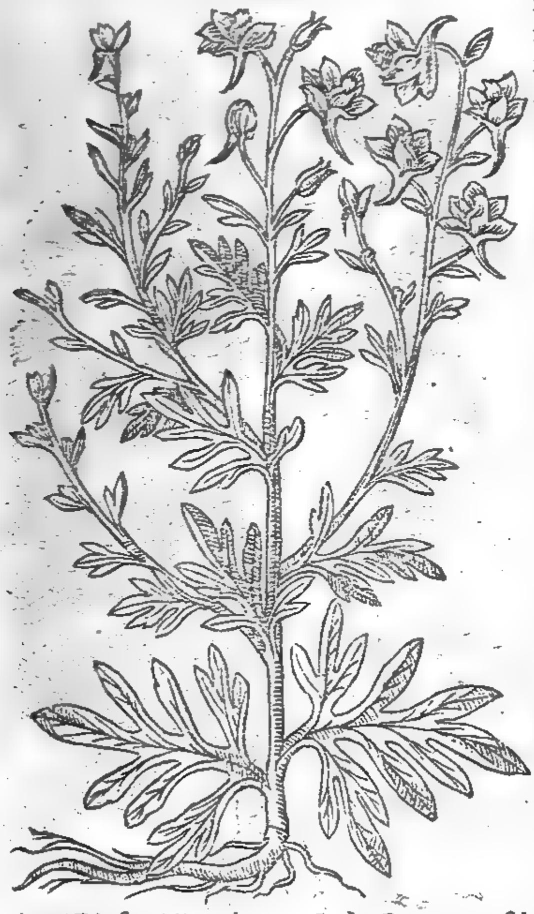
V. CVMINVM SYLVEstre. II.

sum gignitur, fortasse (vt opinor) vulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij instar, durum, solidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella vulgò vocata non visitur. Cum.sat.hist. S ATIVVM *folijs ferè fœniculum, sed rarioribus repræsentat: vnico, aut altero exit caule, pluribus adnatis ramusculis: floret in vmbella, veluti fœniculum, in qua copiosum profert semen subflauum: cum grauedine quadā odoratum, fœniculi maius: radix ei albicans est, summo cespite repens. Tractu gaudet calido & putrescibili: quamobrem frequentissimum in maritimis nascitur.* Cumini vires *Cumino frequenter vtuntur in cibis, & eo sæpe suffiuntur, qui facies suas exterminant, vt sanctitatem, & corporis macerationem admentiantur. Præstat tamen ad fœminarum conceptum, si vuluis indatur. Auxiliatur oculorum epiphoris, per se recens admotum, & eorundem tumoribus cum melle. Datur quoq; ictericis vtiliter illico à balneo, & ex dulci vino vrinæ ardoribus laborantibus, calculos eijcit, vulnera recentia glutinat, & vlcera sanat.* Cumini vires ex Galeno. *Cymini vires scriptas reliquit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum sic inquiens: Cymini semine potissimùm vtimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari & petroselini. Est autem & facultatis excalfacientis, sicut illorum vnumquodq;, tum vrinam mouentis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excalfacientium.* Nomina. *κύμινον ἥμερον quod Græcis, Cyminum & Cuminum satiuum Latinis dicitur: Italis Cumino domestico: Arabibus Camum seu Kemum: Germanis* Kimmel: *Hispanis Comino: Gallis Comin. Quod verò Græci κύμινον ἄγριον, Latini Cuminum syluestre nominant: Italis Comino seu Cimino saluatico. Consolida regalis: Italis Consolida reale, seu Sperone dæ caualiere: Germanis* Rittersporen: *Gallis Pie d' Allouette seu consolide royalle.*

Capite hoc de Cumino, Consolidæ etiam regalis historia proponitur, siquidem censuerit secunda editione suorum Commentariorum, esse Cuminum syluestre secundum, quam opinionē licet penultima editione improbarit, in Felicis tamen Valgrisii editione, quæ anno 1583. Venetiis prodiit, rursus verba secundæ editionis (quod in ea editione frequenter fit) repetuntur, cuius nomine & ea verba textui addere voluimus. Veteres sub Hyacintho Consolidam regalem recensuisse videntur (quod Cæsalpinus astruit) siquidem Plinius lib. 21. cap. 11. discurrentes notas, figuras. A. I. Græcorum exprimentes inesse dicat: quod in Consolidæ hortensis floribus conspicitur, in quibus folium quoddam implicitum in albo characteres habens occultatos, ex virgulis cœruleis duas literas. A. I. aut tres A. I. A. exprimentes. Huius Dioscorides infra cap. 70. meminisse videtur: ita vt Consolida regalis hortensis δελφίνειον sit Dioscoridis, si modò vox δελφινοειδὲς ad flores referatur. Consolida verò regalis segetum, eiusdem alterum Delphinium seu Romanorum buccinum. Variat floris colore albo, incarnato, purpureo, cœruleo, variegato ex albo & cœruleo: item magnitudine & foliorum textura, habetur namq; non tantum simplici, sed & pleno flore. I. Cuminum syluestre alterum Matth. editione secunda & vltima, Lac. Lugd. Consolida regalis Matth. Consolida regia siue Calcaris flos, Lob. Consolida regalis flore cœruleo maiore, Cam. Consolida regalis satiua, Tab. Delphinium, Dod. gal. Delphinium quartum & maius, Ges. hor. Flos regius, Dod. fol. Flos quidam vulgo Fior capuccio, Cæsal. cui Hyacinthus poetarum est. Quæ verò in syluestribus prouenit, dicitur Consolida regalis, Brunf. Ges. hor. Lac. Lon. Cast. Thal. Consolida regia, Trag. Fuch. in iconibus, Consolida regalis aruensis, Tab. Consolida regalis flore cœruleo minore, Cam. Segetum Consolida regia strigosior tota, Lob. Buccinum & Delphinium alterum, Dodo. gal. Delphinium syluestre, Ges. hor. Flos regius secundus vel syluestris, Dod. fol. Chamæmelum eranthemum, Fuch. in folio. Anthemis Eranthemos,

*** II. CONSOLIDA REGAlis peregrina, paruo flore.***

themos, Lugd. II. Consolida regalis peregrina paruo flore, C. B. Ex radice fibrosa caulis exsurgit cubitalis, rotundus, striatus, leuissima hirsutie albicans, qui in ramos brachiatur: folia cingunt tripartito primum diuisa, quæ rursus ad formam foliorum Ranunculi aruensis echinati diuiduntur, ac in summo caule pauciora, quarum quædam tripartita, quædam integra. Flores sunt subcœrulei, corniculo donati, Consolidæ regalis segetum similes, aut minores: quibus succedunt siliquæ oblongæ, paruæ, semen paruum continentes. Hanc Delphinii Dioscoridis nomine ab Imperato Ferrando, Neapolitano Pharmacopæo insigni accepimus, quam etiam virentem in horto D. Zuingeri Philosophi & Medici nostratis, legimus. III. Cuminum fæniculi folio, C. B. Cuminum satiuum, Brunf. Trag. Matth. Cord. in hist. Lac. Cast. Lugd. Cuminum, Lon. Cuminum Dioscoridis, Lob. Cyminum satiuum, Tab. Cam. Cyminum Romanum, Cord. in Diosc. Cuminum vulgò, quod Cyminum syluestre primum est apud Dioscoridem, Cæsalpino. Cumini genera duo è Melita afferuntur, alterum acrimoniæ vehementioris, subnigrum, quod Cuminum acre vocant: alterum candicans, gustus lenioris, subdulce, quod Cuminum dulce appellant, & ab Hippocrate regium vocatur, ea diuersitate, quæ in fæniculo dulci satiuo & acri syluestri spectatur. IV. Cuminum syluestre capitulis globosis, C. B. Cuminum syluestre primum, Matth. Cast. Lugd. Cuminum syluestre, Lob. Dod. fol. Cyminum syluestre siue erraticum, Tab. Cyminum syluestre globosum, Camerario. V. Hypecoum, C. B. Ges. hor. Clus. hist. Hisp. Dod. fol. Cuminum syluestre alterum Matth. Cast. Lugd. Tab. Cam. Cuminum syluestre alterum Dioscoridis Italorum, Lob. Cuminum syluestre alterum siliquosum, Lob. in icon. Hoc cum Cumino nil similitudinis, quare Papaueri corniculato subiiciendum censemus.

Ἄμμι. AMMI. CAP. LXI.

a Me. & Cat. ἔνιοι καὶ τοῦτο αἰθιοπικὸν, οἱ δὲ βασιλικὸν καλοῦσι, ἔνιοι δὲ ἑτέρας φύσεως τὸ αἰθιοπικὸν ἔφασαν εἶναι, καὶ ἑτέρας τὸ ἄμμι. i. quidam Aethiopicū quidam Regium vocāt. Alii alterius naturæ Aethiopicum esse dixerunt & alterius Ammi.

AMmi a Aethiopicum cuminum appellant. Plerique hoc natura diuersum esse ab illo existimant. Vulgò notum est, semen exile, multò minus cumino, origanum resipiens. Eligendum est purum, minimè furfurosum. Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, vrinæ difficultatem, serpentium ictus, cum vino potum: menstrua ciet. Miscetur de rodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria vocant, vt inde exortis vrinæ difficultatibus resistat. Sugillata cum melle tollit: colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum vua passa, aut resina vuluas purgat.

Ammios cōsideratio.

QVanquam varia, ac diuersa semina viderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur, nullum tamen ex iis hactenus mihi sese obtulit, quod animum ad credendum alliceret, verum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis passim habetur, cùm probatissimum, Plinio teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeoq; vulgaris petroselini semen æmulatur, vt visu ab eo dignosci minimè possit, sed in hoc gustum consulere oportet. Nam cùm haud leuiter sit acre, facultatis discrimen gustu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origanum saporem gustui repræsentet, quem tamen referre verum Ammi Dioscorides est auctor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum. Veruntamen contrarium sensisse videtur Ruellius: quippe qui minus fortasse accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis testimonio, scriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarissimus; lib. 20. cap. 15. cùm inquit: Est cumino simillimum quod Græci vocant Ammi, quidam verò Aethiopicum Cuminum id esse existimant. Hippocrates regium appellat, videlicet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius, & candidius. Similis autem & huic vsus: nam & panibus Alexandrinis subigit, & cum alimentis interponitur: hæc Plinius. Cæterum non equidem negauerim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis hactenus verū non reperiatur. Siquidē Aloysius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu versatus, ex Patauio, vbi horti publici curam gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota. Caulem emittit fœniculaceum, foliis agrestis pastinacæ, semine in vmbellis exili & cumino minutiore, Origanum resipiente, odoratum & acutum. Nascitur in monte Gargano, quod Italum est: quod verò peregrinum ex Alexandria apportatur, Arabicum est. Verùm enimuero huic sanè illud non adstipulari certum est, quo magno, vt arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, se vsos fuisse asseuerant: nam præter rationes error satis ex suis scriptis exploditur, vt pote qui suum Ammi nullo origani sapore commendari fateantur. Ammi legitimi semen, quod ex Alexandria affertur, mirificè præstat ad mulierum sterilitatem. Nam compertum est huius tantum seminis auxilio, plures polificas effectas. Siquidem si propinetur manè drachmæ pondere ex vino meraco, aut carnium iure in tenuem puluerem contritū, alternis diebus, tribus horis ante cibum, futuram pollicetur prolem, sed oportet maritum cum vxore rem habere iis tantum diebus in quibus illa semen non ebiberit. Quod tamen diutius sumi non debet, quàm quatuor, aut quinq; diebus, est enim ad sterilitatem præstantissimum auxilium, & pluries expertū. Herba quam vocant Ammi, semen, vt Galenus testatum reliquit lib. 6. simplicium medicamentorum, maximè est vtile. Facultatis est excalfactoriæ, &

Ruel. lapsus.

Monachorū error.

Ammios vires ex Gal.

I. AMMI

* AMMI PARVVM FOLIis fœniculi.*

Nomina.

deficcatoriæ, tenuiumq; partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quod & digerat & vrinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso. Planta, quæ Græcè ἄμμι, Latinè item Ammi vocatur: Arabicè Nanochach, Anazue, Nanachua seu Nanachue: Italicè Ammi, vt etiam Hispanicè: Germanicè Amey.

Ammi triplex habetur, maius, alterum semine apii, & tertium foliis fœniculi. I. Ammi semine apii, C. B. Ammi, Matth. Anguil. Lac. Cast. Cam. Lugd. Ammi maioribus & serratis foliis, Gesf. hor. Ammi Creticum aromaticum, Lob. Ammium tertium Creticum, Tab. Cuminum satiuum, Cæsalpini fortè. II. Ammi paruum foliis fœniculi, C. B. Ammi paruum, Dod. gal. Ammi verum, Gesf. hor. Ammi perpusillum, Lob. & Lugd. Ammi alterum paruum, vel tenuifolium minus, Dod. fol. Ammiũ primum Alexandrinum, Tab. Ammi, Cæsal. Ammi simile Anguillaræ. Herba est exigua, ex radice parua aliquot cauliculos tenues breuesq; emittens: circa quos folia Nigellæ oblonga, tenuissima, capillorum instar dissecta & sensim magis attenuata: vmbellas habet paruas, cãdidas, exiguis flosculis quadrifoliis, quibus succedit semen minutissimum, acre & suaue. Ex Alexandria Ægypti in Italiam allatum, nunc in hortis & Italiæ (apud quos & in Ilua prouenit) & Germaniæ facilè prouenit, quod pro Sisone aliqui habent.

Κόριον, ἢ κορίαννον. CORIANDRVM. CAP. LVII.

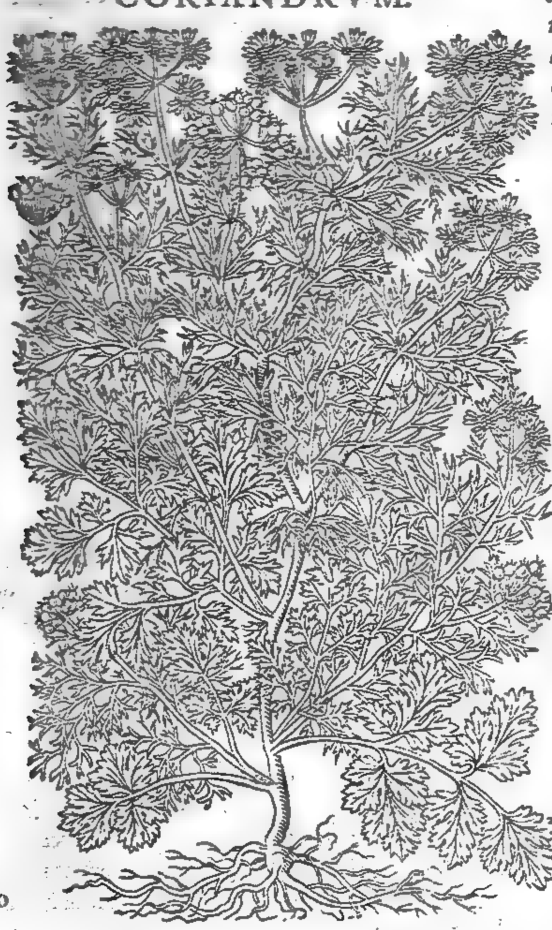
Coriandrum, aut Coriannũ vulgaris est notitiæ: vim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus sacris, & vlceribus, quæ serpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, vel vua passa, testium inflammationes, carbunculosq; sanat: cum faba fresa, strumas, & tubercula discutit. Tineas interaneorum expellit semen, cum passo modicè potum, & genituram adauget: largiùs tamen sumptum, mentem non sine periculo mouet: quare continuo, & copiosore vsu abstinendum. Succus cum cerussa, spumáve argenti, nec non aceto, & rosaceo illitus, ardentes summæ cutis inflammationes emendat.

Coriandr. cõsideratio.

Coriandrum omnibus notißimum, exili prouenit caule, sesquicubitali longitudine, ramis numerosis, folijs infernè Adiantho [Parthenio] proximis, sed quæ in caulibus habentur, & tenuiora sunt, & magis diuisa: flores in caulium summitatibus albicant, è quibus racematim semen oritur rotundum ac striatum. Tota planta virescens grauiter spirat, & cimicum odore, at semen siccum, exuta graueolentia, odoratum euadit, & ad multa vtile. Nascitur sponte in campis, & inter segetes, seriturq; in campis & hortis. Cæterùm in Coriandri facultate indaganda adeò Galenus productus est, ut longum sermonem faceret contra Dioscoridis sententiam lib. 7. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit: Coriannon, siue Corion, aut vtcunque vocare lubet. Vetustiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, sicut & Dioscorides, refrigeratoriam esse herbam dictitans, sed perperàm. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens essentiæ amaræ, quam ostendimus esse tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis: habet autem & adstrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus variè quidem agit ea quæ scribit Dioscorides, & non tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiusq; particulatim actionis causam enarrabo, tametsi propositum fuerat, mei vnius duntaxat hoc in libro sententiam expromere. Sed fortè nihil obstabit:

Coriandri facult. ex Galẽ.

CORIANDRVM.

bit: imò si verum fatendum est, proderit nonnihil, superiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dicta, hic repetere. Primùm ergo non Dioscorides tantùm, sed & alij complures medicorum, indeterminatè de morbis pronunciant, sicut sanè hac quoque tempestate non paucos inuenias medicos vel insignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; reddita parte, quæ erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicamēta, ceu antea, sed ea quæ infixum parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perseuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem transeunt: cæterùm erysipelas sanare dicunt. Et sanè scribunt, incipientibus etiamnum, & crescentibus erysipelatis, alia esse medicamenta, alia verò iam declinantibus, ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neque enim erysipelas etiam vocari debet, posteaquàm inflammatio eius, & feruor, ac biliosum illud abierint: neque quæ facultate sunt frigida, neque quæ huiusmodi affectus sanant, remedio esse putandum est: sed velut si vel in initio protinus aut percussis, aut alia de causa quauis tumor in parte quapiam aut liuidus, aut niger extiterit, eum esse frigidum affectū existimabis, & quæ digerant excalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alia appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sanè est, si cui ita placet, vt talis affectio etiam erysipelas vocetur: sed eam etiam calidam dicere, vbi iam refrigerata est, id verò neutiquam concedendum. Itaque ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrum, quod vt ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod vtique inflammatum est, & flauum, haud vnquàm sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus voluminibus, cùm determinata ac definita experientia, cuiusque medicamenti facultatem explorandam censuimus, quàm maximè fieri posset, simplicißimum eligi affectum consuluimus. At plerique medici, neque quod vel plurimi morborū protinus ab initio compositi inuadant, norunt, neque quòd alius affectus sit erysipelas exactum, alius verò is, qui vocatur ab omnibus nobis vsitatè, vt à veteribus quoque, phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, vt sic dicam, erysipelata phlegmonode, partim phlegmonæ erysipelatodes. Ac inuenias nonnunquam vbi neutrum vincat, sed ad vnguem paria sint. Quinetiam nonnunquam œdematodes esse erysipelas conspicitur, sicut aliud schirrhodes, vt compositorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copiosius, cùm alibi disseruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quod saltem eorum meminisse necesse est, quòd exactū erysipelas haud unquam ab antè dicto cataplasmate curari poßit. Voco autem exactum, cùm à biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè à refrigeratione absit Coriandrum, vel ex ijs, quæ ipse scribit Dioscorides, discere licet. Nam strumas, inquit, cum lomento dissoluit. Quod verò nullum refrigerantium medicamentorum idoneum sit dissoluendis strumis, vel ipsum Dioscoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui sexcenta scripserit medicamenta strumas sanare potentia, quæ omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Galenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissentiens. Porrò verò hac in re Galeno maximè refragatur Auicenna, qui in ipsum apertè inuehitur lib. 2. cap. 144. sic inquiens: Scripsit Galenus Coriandrum esse compositum ex diuersis facultatibus, etsi terrea facultas in eo cæteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & adstrictoria pauca. Verùm, vt ego conijcio, aqueitas, quæ in ipso reperitur, absq; dubio frigida, non quidem tepida existit: nisi ei forsan admisceatur aliquid excalfacientis substantiæ, quæ sui tenuitate velociter in auram euanescat. Quapropter dixit Hunaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cùm frigidæ eius substantiæ meminerint Archigenes, Rufus & aliorum posteriorum nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum natura in fine primi, & vsq; ad principium secundi, & siccum in secundo: quanquam, sententia mea, & siccum est, & ad caliditatem aliquo modo vergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse euenisse putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disperditur. Aliter nec necessarium foret, si homines sua frigiditate interficeret, vt in multa exhiberetur quantitate. Illud præterea subdidit Galenus, si Coriandrum strumas dissoluit, quonam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè responderi potest, id agere Coriandrum sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quod reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare poßit, frigida substantia exterius relicta, sed cùm bibitur caliditas illa resoluitur: quo fit, vt sola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etsi aliquid in se rationis, ac veritatis habere videantur, tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitisse, qui diligentius stirpium tum naturas tum facultates inuestigauerit, partim saporis gustu, partim odoris olfactu, partim substantia, & coloribus, partim deniq; ex longa experientia profundißimæ philosophiæ coniuncta, operæpertium est eius potius acquiescere sententiæ, quàm reliquorum omnium. Veruntamen Brasauolus in hoc maluit fortasse cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè sentire. Qui præterea cùm nesciuerit, Coriandrum in Hetruria paßim in pratis, & campestribus sua sponte nasci, asserit in suo simplicium volumine, satiuum tantùm reperiri Coriandrum. Cæterùm quòd hoc in capite Dioscorides auctor sit, Coriandrum sumptum mentem non sine periculo commouere, quòdq; alij tum ex Græcis, tum ex Mauritanis memoriæ prodiderint, eiusdē succū potum, interimere, ideo factum est, vt multi, quorum ego sententiā antehac secutus sum, coriandri vsum prorsus damnauerint. Sed id nunc certè mihi videtur iniustè factum. Siquidē Coriandrū mentē non commouet, nisi largius & im-

Coriandri facultas ex Auicenna.

Brasauoli error.

Coriandri seminis vsus.

& immoderatè ſumatur. Quid quæſo mirum erit de coriandro copioſius ſumpto, ſi vinum etiam, cuius tamen eſt vſus quotidianus, liberalius epotum, dolores, morbos graues, ſtrangulatus, & mortem deniq; inferat? quod ſi moderatè bibatur, præter alias vtilitates, quas humano corpori præbet, ventriculum roborat, concoctiones adiuuat, excrementoſa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, ſpiritus claros reddit & viuificat. Quare non equidem video, quid obſtet, quò minus ſimili ratione credamus, tantum abeſſe, vt Coriandri ſemen noceat, vt etiam maximè proſit, ſi tamen parcè & modicè ſumatur. Quippe ab eius vſu moderato non abhorruiſſe Galenum puto: nam lib: 8. cap. 4. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ex Archigene refert, ructu acido affectis coriandrum cochlearij menſura exhibendum eſſe. Galeno autem apertiſſimè adſtipulatur è recentioribus Græcis Symeon Sethi, vt pote qui in coriandri mentione ſcribat, id ſtomacho bonum eſſe, & eundem corroborare: cibum in ventriculo retinere, donec probè concoquatur. Quæ auctorem hunc de temperato coriandri vſu tradidiſſe, nulli dubium eſt. Ex his igitur facilè colligamus licet, quòd non ſit admittenda, ſed potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui Coriandri vſum omnino fugiendum eſſe cenſent: nos enim iam non omnem eius vſum, ſed immoderatum tantum vitandum eſſe exiſtimamus. Semen tritum & recentibus carnibus aſperſum prohibet ne putreſcant tam citò, quàm ſolent, æſtatis tempore. Ex aqua autem potum cœliacos iuuat, & alui fluxiones cohibet. Attamen ſemen in ciborum, aut medicamentorum vſum nunquam admitti debet, niſi prius triduo aceto fuerit maceratum. Id Græcis κόριον & κορίαννον appellatur: Latinis Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, Kuzibara: Italis Coriandro: Germanis Coriander vnd Coliander: *Hiſpanis Culantro & Ciliandro. Gallis Coriandre.*

Sethi de Coriandro.

Nomina.

Coriandrum dictum aliqui putant, quod folia eius & caules cimices redoleant: eſt maius vulgatum, eſt minus teſticulatum, eſt & ſylueſtre, in Hiſpania nuper repertum, licet Plinius lib. 20. c. 20. inter ſylueſtria non inueniri ſcribat, attamẽ Nicandri ſcholiaſtes duo genera propoſuit, alterũ ſatiuum, alterum ſylueſtre. Coriandrum maius, C. B. Coriandrum ab omnibus herbariis appellatur, cui ſanè in calidioribus regionibus ſemina maiora ſunt, & in viridariis Alexandriæ vbiq; prouenit & Cusbara nominant.

Ἱεράκιον. HIERACIVM. CAP. LXIII.

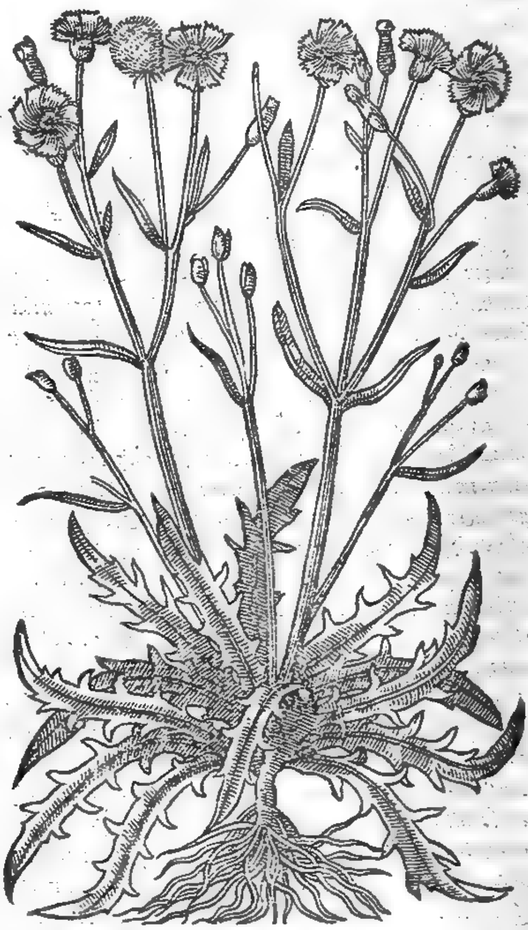
a Meum ὑπόκενον i. ſubcauum.

Hieracium magnum caulem emittit aſperum, ſubrubrum ſpinoſum, a cauum: folia ex interuallis rariuſculè diuiſa, ſimilia ſoncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè ſubſtringendi: vnde illitum, ſtomacho æſtuanti, inflammationibusq; prodeſt. Succus eroſionem ſtomachi ſorbitione mitigat. Herba cum radice illita, vibratis à ſcorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex intervallis habet, diuiſa in ambitu: cauliculos teneros virentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim ſuam ad eam, ad quæ ſuperior impendit.

I. HIERACIVM MAIVS.

II. HIERACIVM MINVS.

Hieracii cõſideratio, & vires ex Plinio.

Hieracium maius, frequentiſſimum vbiq; in Italia, in campeſtribus & collibus incultis locis, & aliquando inter ſegetes naſcitur, Soncho aut ſylueſtri lactucæ non admodum diſſimile. Minus autem cichorium ferè refert, ſed aſperiora ei folia ſunt, cauliculi tenues, virentes, ſubaſperi: in quorum cacumine flores vtriq; aurei, cichoreæ figura, qui tandem pappoſi effecti in auram euolant. Maius radice nititur vnica, recta, lactucæ, aut ſonchi modo. Minus verò multiplici, tenuiq;

vtrique succus lacteus, sapore amaro acriq; cum caulescunt. Horum autẽ non reperio Galenum mentionem fecisse, nec etiam Paulum, in libris de simp. medicamen. facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib. 20. cap. 7. inter lactucarum agrestium genera, sic inquiens: Sunt, qui herbam Hieraciam vocent, quoniam accipitres scalpendo eam, succoq; oculos tingendo, obscuritatem cùm sensere, discutiant. Succus omnibus candidus, viribus quoq; papaueri similis. Carpitur per messes inciso caule. Conditur in fictili nouo ad multa praeclarus. Sanat omnia oculorum vitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionesq; omnes, praecipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in vino potus. Et folia tosta, thirsiq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra scorpionum ictus. Verùm contra phalangia commisto vino ex aceto. Alijs quoq; venenis resistunt, exceptis quae strangulando necant, aut ijs quae vesicae nocent, item psimmythio excepto. Imponuntur & ventri ex melle, atq; aceto ad detrahenda vitia alui. Vrinae difficultates succus emendat. Creteuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho vini dare iubet. Peculiares earum vires partim iam dictae sunt, somnum faciendi veneremq; inhibendi, aestum refrigerandi, stomachum purgandi, sanguinem augendi. Nunc non pauca restant, quoniam inflationes discutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipsae nequaquam faciunt. Nec vlla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq; eadẽ in causa alter vtrinq; modus est: Sic & aluum copiosiores soluunt, modicae sistunt, lentitiam pituitae digerunt, atq;, vt aliqui tradiderunt, sensus purgant. Stomachi dissoluti vtilißimè adiuuantur, in eo vsu, & oxypori obolis asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si crassior pituita sit, scillite, aut vino absinthite: si & tussis sentiatur, hyssopite admisto. Dantur caeliacis cum intubo erratico, & ad duritiam praecordiorum. Dantur & melancholicis candidae copiosiores, & ad vesicae vitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoque prosunt recentibus, priusquàm pustulae fiant cum sale illitae. Vlcera etiam quae serpunt, coercent, initio, cum aphronitro: mox in vino tritae igni sacro illinuntur. Conuulsa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularũ ex vino, & polenta. In cholera quoque coctas patellis dederunt: ad quod vtilißimae, quàm maximè caule, sed amarae. Quidam lacte infundunt. Deseruefacti ij caules & stomacho vtilißimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieracijs, quàm syluestribus lactucis vires contribuit. Quod Graeci ἱεράκιον, Latini similiter Hieracium vocant: Itali Hieracio.

Nomina.

* III. HIERACIVM SILIQVA falcata. *

Hieracium magnum & paruum proposuit Dioscorides, adiecimus & falcatum, cum apud Italos frequens sit, licet viginti duas Hieracii differentias in Phytopinace proposuerimus, plures tamẽ in historia nostra vniuersali exhibituri. I. Hieracium maius, Matth. Fuch. Dod. gal. Lac. Lob. Cast. Tab. Hieracium magnum, Caesalp. Hieracium minus Dalechampii, Lugd. Taraxacon maius, Lonicero. II. Hieracium minus, Matth. Trag. Fuch. Lac. Ges. hor. Tab. cui & Lactuca leporina. Hieracium minus alterum, Dod. gal. Hieracium minus praemorsa radice, Lob. Hieracium quartum, Dod. fol. Hieracium quintum eidem. Morsus Diaboli3. Trag. Lagopus eidem. Picris Dalechampii, Lugd. Apargia Dalechampii, eidem. Sonchus Lonicero. III. Hieracium siliqua falcata, C. B. Hieracium Narbonense falcata siliqua, Lob. obs. & Lugd. Hieracium Monspeliacum & Narbonense, Tab. an Ragadiolus alter, Caesalp. Ex radice tenui fibrosa caules plures exurgunt, striati, ad radicem nonnihil asperi in multos cauliculos diuisi, foliis oblongis parum laciniatis, hirsutie leui asperis: floribus luteis Lampsanae similibus: quibus succedũt siliquae falcatae calendulae forma, saepius octo, in morem pedis alaudae, aut alicuius stellae dispositae, quibus semen includitur. Hoc in Agro Patauino prope Arque, vbi Petrarcha sepultus, primum legimus, dein in Monspeliensi agro inter segetes, & ad margines agrorum Boutonetto finitimis copiose vidimus.

σέλινον. APIVM. CAP. LXIIII.

HOrtensis apii herba ad eadem, ad quae coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut a polenta illinitur: aestuantem stomachũ mulcet: mammarum b duritiam ex lacte concreto contractam reprimit. Vrinam ciet, siue crudum, siue coctum edatur. Decoctum eius radicisq; potum, venenorum noxae resistit, cùm vomitiones excitet: aluum cohibet. Semen vehementius vrinam pellit: contra serpentium venena, aut epotam argenti spumam auxiliatur: inflationes discutit. Admiscetur medicamentis, quae dolorum leuamenta praestant, theriacis quoq;, ac tussi remediis. Eleoselinum in c humidis nascitur, satiuo d grandius, & ad eadem efficax. Oreoselinũ caule est dodrantem alto, ab radice tenui exeunte: per cuius ambitum rami, & capitula cicutae, multò tamen tenuiora: semine cumini oblongo, acri & odorato, tenui. Nascitur in petrosis & montibus. Vrinã ciet, semine ac radice in vino potis: mẽses trahit, antidotis, nec nõ medicamẽtis vrinã cientibus, & excalfactoriis inseritur. Nec hallucinari nos oportet existimãtes oreoselinũ esse, ꝙ in saxis prouenit: aliud enim est petroselinũ. Petroselinũ in Macedonia

a Meum παιπάλης ἀλφίτου. i. cum polentae polline.
b. Meum μαςόυς χονδριῶντας. i. mammas grumescentes.
c. ἐφύδροις. i. aquosis.
d. Orib. add. ὀλίγῳ. i. paulò.

donia prouenit, in præruptis locis, semine ammii odoratiore, sapore acri, aroma olente. Vrinam ciet, ac menstrua: contra stomachi, & coli inflationes, & tormina prodest. Laterum, renum, & vesicæ doloribus in potu subuenit. Admiscetur Antidotis vrinam cientibus. Hipposelinum Latini olusatrum appellant, aliqui Smyrnion, quamuis aliud sit, quod propriè Smyrnion dicitur, vt paulò pòst referemus. Est autem maius, & satiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente veluti lineas: foliis latioribus, in puniceum vergentibus: coma rorismarini, florũ plena: dependentibus in cacumine corymbis antequam deflorescat. Ea semine turget nigro, oblongo, acri, solido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, e quæ os commendat. In vmbrosis, & palustribus enascitur: olerum generis, vt apium. Radix cruda, coctaue estur. Folia cum caulibus decocta manduntur, & per se aut cum piscibus præparantur, crudaq; muria condiuntur. Vim hanc habet, vt poto semine ex mulso vino menses cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: vrinæ stillicidio auxiliantur. Radix eosdem præstat effectus.

e Cat. εὐςόμαχα. i. stomachograta.

I. APIVM HORTENSE.

* II. APIVM CRISPVM. *

Apii hortensis consid.

Pvtant dubio procul omnes ferè ætatis nostræ medici, ijq; præsertim, qui diu versati sunt in simplicium medicamentorum inquisitione, quiq; multum laboris ac studij impenderunt, vt hanc medicinæ partem penè abolitam restituerent, nil aliud apud antiquos satiuum fuisse apium, quàm vulgare nostrum Petroselinum, hodie hortis omnibus frequentissimum. [*Exit folijs Coriandri æmulis, compluribus ex vno ramulo prodeuntibus, per ambitum frequenter laciniatis, sed quæ in caule sunt mutata forma, longa angustaq; spectantur. Flores habet exiguos candicantes, & semen Aniso simile. Radice nititur digitali, dodrantali longitudine, albicante, dura intus matrice, rarò diuaricata, quæ carnium iuribus passim incoquitur. Folia concisa, & cum vino & oleo de scorpionibus in patella feruefacta, pubiq; calida admota, remorantem vrinam cient*] *Quorum equidem sententiam nunquam ausim improbare, cùm nostrum hoc notis omnibus sit præditum, quibus constare Apium veteres tradidere. Plinius siquidem lib. 20. cap. 11. naturalis historiæ ita scribit: Apio gratia vulgò est: namq; rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Hoc etiamnum confirmare videtur Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, cùm inquit: Apium inter cætera familiarissimum est, & ori stomachoq; gratissimum. Quæ sanè omnia in vulgari nostro Petroselino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiarissimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur. Cæterùm quamuis id varios nostrarum mensarum cibos frequentissimè commendet, scripsere tamen tum Chrysippus, tum etiam Dionysius (vt Plinius author est) Apium ad cibos non admittendũ, imò omnino nefas, nam id defunctorũ epulis feralibus dicatũ. Ipsius quoq; visus claritati inimicum. Caule fœminæ vermiculos gigni: ideoq; eos, qui ederint, sterilescere mares, fœminasq;. In puerperijs verò ab eo cibo comitiales fieri, qui vbera hauriunt: innocentiorem tamen esse marem. Eaq; causa est, ne inter nefastos frutices damnetur: hac Plinius. Quare mirum non fuerit, si recentiores quoq; Apio comitialibus interdixerunt. Cum igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea suffragantibus, constet vulgare Petroselinum legitimum esse apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandum, id quod officinis omnibus satiui Apij vicem expiet, nil aliud esse, quàm Paludapium, siue Apium palustre, Eleoselinum Dioscoridi vocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, palustribus, & vliginosis locis nascitur, seritur quoq; in hortis. Folia gerit hortensis maiora solidioraq;, caulem quoq; vegetiorem, odore etiam acutiore, gratioreue, & qui caput feriat. Radice tamen, floribus & semine ferè similibus, caule, & folijs satiuo maioribus, rarioribusq;*

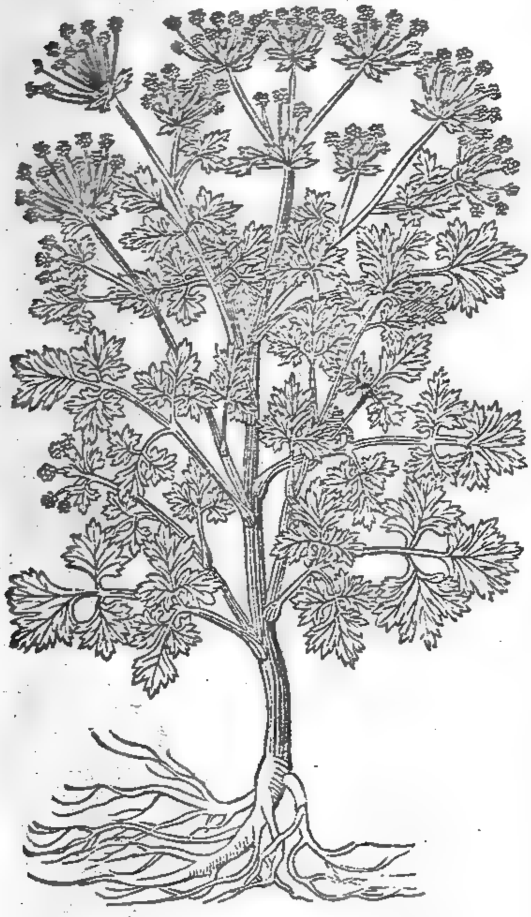
Plinius de Apio.

Eleoselini consideratio.

lenq; : eaq; propter Theophraſtus lib. 7. cap. 6. de plantarum hiſtoria, de eo diſſerit his verbis: Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, folio raro, nec hirſuto conſiſtit, ſed ſimile quodammodo Apio eſt, odore, ſapore, figuraq; Hoc Columellæ lib. 11. cap. 3. de re Ruſtica non aquaticum apium, ſed apium ſimpliciter appellatur: vbi ſic legitur.

Apium Columellæ.

IIII. APIVM PALVSTRE.

Apium quoq; plantis ſerere, nec minus ſemine, ſed præcipuè aqua lætatur, & ideò ſecundum fontem commodiſsimè ponitur; quod ſi quis id velit latifolij facere, quantum ſeminis poſsint tres digiti comprehendere, raro linteolo inliget, & ita in areolas diſpoſitum religet: vel ſi criſpæ frondis, ſemen eius inditum pilæ, & ſaligno palo pinſitum expoliatumq; ſimiliter in linteolis ligatum obruet. Poteſt etiã circa hanc operam fieri criſpum, ſi cum eſt natum incrementum eius ſuperuoluto cylindro coerceatur, hæc ille. A quo nonnulli hortorum cultores edocti, aquaticum apium criſpum hoc quoq; tempore faciunt, habentq; ſpectaculi gratia in hortis. Cæterum Ruellio haud mihi ſubſcribendum eſt, quippe qui plantam nobis Italis Macerone vulgò appellatam, Paludapium eſſe putat. Quippe (vt paulò poſt, atq; etiam in proxima Smirnij commentatione dicetur) non parua ſanè inter vocatum Maceronem, Eleoſelinum, & Hipposelinum intercedit differentia. Apij porrò in montibus naſcentis, quod ideo Græcis Oreoſelinum dicitur, nulla à Dioſcoride redditur foliorum delineatio, niſi in eo ſcriptura fuerit deprauata, vt fermè ſuſpicor. Verùm Theophraſtus, & Plinius Oreoſelinum deſcripſerunt folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine vnus, alter verò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum eſt, vt nonnulli crediderint Theophraſtum hoc in loco depravatum eſſe, & quòd vbi in Græcis codicibus legitur καὶ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ, id eſt, folia habet cicutæ ſimilia, legendum ſit, κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ, hoc eſt, capitula habet papaueri ſimilia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxiſſe vulgata Græca Dioſcoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio eſt. Veruntamen ego potius (vt modò dixi) Dioſcoridis lectionem vitiatam putauerim, quàm Theophraſti, licet contrà ſenſerit Hermolaus. Nam præterquàm quòd Theophraſto ſuſcribat Plinius, eſt Oribaſij codex, in quo non μηκωνείῳ, ſed κωνείῳ legitur. Præterea ipſe ſæpenumero vidi Apiũ in montibus naſcens, quod à Theophraſti & Plinij pictura nullis prorſus notis diſsidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine in vmbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè adſtipulantur. Illud inſuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium eſt folijs conſurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, ſemine in vmbella anethi inſtar, quàm capitulis papaueri ſimilibus incluſo. MACEDONICVM autem PETROSELINVM, etſi antehac in Italia haud cognitum fuit, factum eſt tamen quorundam diligentia, vt petito è Macedonio ſemine, iam quibuſdam noſtris habeatur in hortis. Huius copiã primùm mihi fecit Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus, cuius liberalitate complures cùm peregrinas, tũ raras ſum conſequutus plantas. Exit itaq; Macedonicum petroſelinum, folijs vulgari, ſiue aquatico apio ſimilibus, ſed minoribus, caule craſſo, ramoſo, frequentibus alarum cauitatibus, floribus albis, ſemine hortenſi petroſelino [ammi] haud abſimile, odorato, ſapore acri & amareſcente, aroma olente. Quamobrem aberrant toto cælo, qui vulgare noſtrum petroſelinum, nihil à Macedonio differre contendunt, ſua tantum authoritate, ne dicam temeritate nixi. Quod verò Hipposelinum vocatur, ſi quod LEVISTICVM vulgo vocant, non eſt, plantam ſanè non habeo, quæ legitimum referat. Si enim foliorum, caulium ramorum cæterarumq; partium magnitudinem, proceritatemq; reſpicimus, etſi Dioſcoridi Hipposelinum legitimum non ſit, quòd coma, & ſemine illi non reſpondeat, cùm tamen cæteris ſelinis grandius ſit, & tota facie ſimile, nemo nobis ſuccenſere debet, ſi hanc plantam Hippoſelinum appellauimus. Caulibus exit craſsis, bicubitalibus fruticoſisq;, ramis multis, multiſq; alarum cauitatibus, folijs paluſtris apij, ſed longè maioribus, muſcarijs in cacumine grandioribus, albis refertis floribus, ſemine oblongo fœniculi maiore, tota planta grauiter olet. Seritur in hortis. Excalfacit & ſiccat ordine tertio, quo fit vt aperire, incidere, digerere & prouocare valenter poſsit: perinde ac cætera ſelinorũ genera. Ea omnia

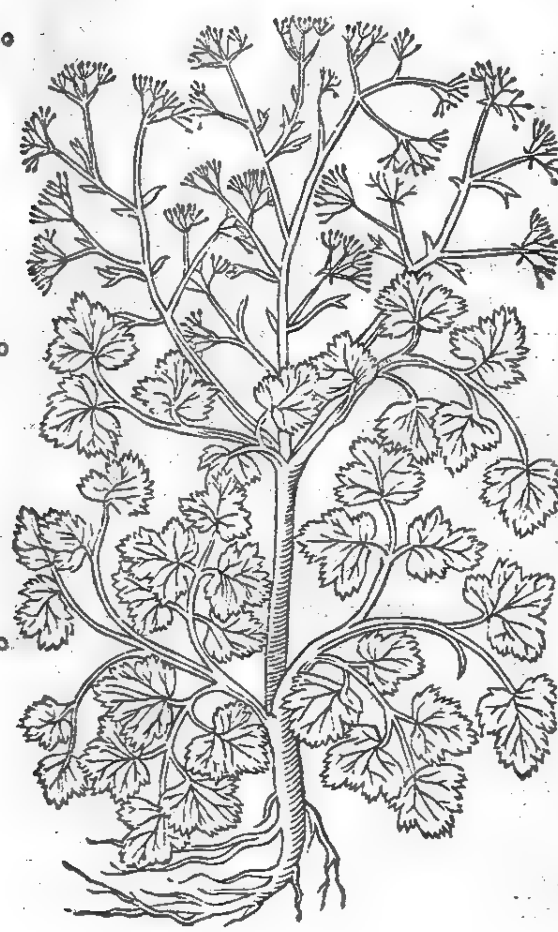
Apium aquat. criſpũ. Ruellii opin. non accepta.

Oreoſelini conſid.

Petroſelinũ Macedon.

Hippoſelinũ Leuiſticum.

V. PETROSELINVM MACEdonicum.

V LEVISTICVM VVLGARE.

Libanotis fructifera. Theoph. Marcelli, & Brasa. lapsus.

praestare valet, quae de palustri apio dicta sunt: sed eo imbecillius est: verùm ne mordicus opinionem hanc retinere videar, libenter in eorum concedam sententiam, qui aliter censent, ea exceptione tamen, vt interim haec planta mihi tantùm Hipposelini vicem praestet. Sunt qui hanc Laserpitium, quiq; fructiferam Theophrasti libanotidem esse contendant, sed plures sunt notae, (quantum video.) quae horum opinionibus refragantur. Brasauolus Ferrariensis herbam Maceronem vulgò vocatam falsò Hypposelinum existimat, à peruersa fortasse Marcelli interpretatione deceptus, qui praeter Dioscoridis sententiam, Hipposelino radicem intus candidam, foris verò nigram reddidit, cùm tamen in Graecis Dioscoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio. Quo quidem argumento Maceronem Hipposelinum non esse, satis superq; comprobatur. praesertim cùm haec coloris radicum opposita qualitate inter se discrepent. Huius Marcelli lapsus illud causam fuisse arbitror, quòd legerit apud Theophrastum, nasci Hipposelinum folijs paludapio proximis: caule magno, ac hirsuto: radice raphani modo crassa, sed nigra, nigroq; etiam semine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortasse authoritate fretus Marcellus, nigram Hipposelino radicem inesse addidit in Dioscoride. Sed animaduertendum est Theophrastum eo loco non descripsisse Dioscoridis Hipposelinum, cùm alterum ab altero pluribus differat notis, sed Smyrnium potius. Id quod ex eo conijci potest, quòd Dioscorides, itemq; Galenus asserant, nonnullos inueniri qui Hipposelinum à Smyrnio non separent. Quibus verbis nil mirum inter eos, qui ita sentirent, Theophrastum quoq; ab illis comprehensum fuisse. Caeterùm hac in re etiam Fuchsius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hipposelinum Leuisticum vulgò vocatum, smyrnij loco in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs depinxerit. Idem praeterea errasse deprehenditur in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etsi primum rectè scribat, illud quo officinae hodie pro apio hortensi vtuntur, non esse nisi eleoselinum, id est apium palustre, tamen postea perperam (meo quidem iudicio) scriptis tradidit, petroselini semen seplasijs apij semen vocari, atq; in eius locum vsurpari. Etenim Eleoselini semine, non petroselini, apij seminis loco vtuntur omnes ferè pharmacopaei, idq; etiam apij semen nuncupant.

Fuch. error Leuisticum Smyrnium censent.

Apii generũ vires ex Gal.

Apij meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Apium vsq; adeò calidum est, vt & vrinas, & menses cieat. Flatus quoq; discutit, & magis semen, quàm herba ipsa. Sed & oreoselini, & hipposelini similis vis est: verùm hipposelinon imbecillius est, oreoselinum valentius. Eodem quoq; libro superius tamen, de Petroselino disseruit his verbis: Petroselini semen maximè vsui est, cùm tota etiam herba vnà cum radice similem, sed imbecilliorem facultatem sortiatur. Est autem vt gustu acri cum amaritudine, sic & in operibus calidum, vnà cum incidendi effectu. Hinc menses, & vrinas largè prouocat: flatus quoq; discutit. Fuerit itaq; & ipsum tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium. Sed de Petroselino Macedonico fusius disserens libro primo de antidotis, ita scribit: Quod ad Petroselinum attinet, laudatissimum Macedonicum est omnibus cognitum: quod Estreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo nascitur, nomen imponentes. Verùm exiguum est prorsus, quod ibi prouenit, cùm & praeruptus, & angustus is locus sit. Estreaticum itaq; Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipsum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroselino Macedonico accidit, quod in Attico melle, & vino Falerno contingit. Mercatores siquidem in omnem ferme orbis terram, vt mel Atticum, vinum Falernum, sic Petroselinum Macedonicum aduehunt, cum tamen in Macedonia petroselini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus satis esse queat. Verùm in Epiro petroselinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus insulis mel: atque vt mel ex insulis Athenas affertur: sic petroselinum ex Epiro prius in Macedoniam comportatur, plurimumq;, & propè totum in Thessalonicam: inde verò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in vino Falerno contingit: nam cùm in exiguo quodam Italiae agro Falernum proueniat, complura alia vina in Falerni speciem à vini magistris concinnantur, quae perinde atq; Falernina, in omnes prouincias Romano imperio subiectas importantur. Tibi verò si petroselinum Estreaticum quandoq; deerit, ne peiorem existimes theriacam futuram, si alium imposueris. Non enim si mortiferis venenis, si venenatorum morsibus aliud ab Estreatico petroselinum minus congruit, propterea reliquis etiam morbis, vt torminibus, ventriculo debili, aqua inter cutem, & id genus alijs, segnius opitulatur, quos in primis sanare theriaca non promittit. Adhaec Estreaticum petroselinum theriacam planè amariorem facit, praesertim cùm recens adhuc imponitur: differt enim ab alijs petroselinis, quòd vt acerrimum, ita quoq; amarissimum est.

Nomina.

Σέλινον κηπαῖον id Graeci, quod Latini Apium hortense, nominant: Mauritani, Charsi, Charsi seu Chares: Itali, Apio domestico, & Petrosello & Petrosemolo: Germani Peterfilien vnd Peterlin: Hispani Perexil: Galli Persil de iardin. Id verò ἐλεοσέλινον Graeci dicunt, quod Latini Apium palustre, & Paludapium: Mauritani, Assilis: Itali Apio palustre, Apio aquatico: Germani Epffich vnd Eppich: Hispani Perexil dagoa, & Apio: Galli Persil del eau. Quod autem ὀρεοσέλινον Graeci, Apium montanum Latini vocant: Mauritani, Acraselinum: Itali Apio montano: Hispani Perexil monresino: Galli, Persil des montaignes. Πετροσέλινον deinde id Graecis dicitur, quod item Latinis Petroselinum, & Italis, Petroselino. Postremò ἱπποσέλινον id Graecè vocatur, quod etiam Latinè Hipposelinum: Arabicè, Salis: Italicè Hipposelino: Germanicè Liebstöckel: Gallicè Ache, & Ache large.

I. Apium hortense seu Petroselinum vulgi, C.B. Petroselinum, Brunf. (cui & Apium hortulanum) Trag. Cord. in Diosc. Petroselinũ syluestre siue apium montanum, Fuch. in icon. Oreoselinum, eidem in fol. Petroselinum vulgare, Anguil. Lon. Apium hortense, Matt. Lac. Dod. gal. & fol. Lob. Cast. Lug. Apium commune vel mas Plinii, Gesn. hor. Apiũ domesticũ, Cæsalp. Apium satiuũ, Taber. II. Apiũ Crispũ, quod à superiore

*** III. APIUM HORTENSE maximum. ***

à superiore foliorũ crispatis oris & minutioribus incisuris distat. III. Apium hortense maximum, C. B. Ex radice oblonga albida, & pro magnitudine plantæ, tenui, folia prodeunt pediculis palmaribus & sesquipalmaribus, striatis, pallidè virentibus, tripartitò primum diuisa, quorum quodlibet rursus tripartitur, ipsæq; particulæ triplo quadruploue quàm in Petroselino vulgò dicto maiores per ambitum incisæ, pallidè virentes: inter hæc caulis exsurgit cubitalis & sesquicubitalis, tenuis, striatus, in cuius summitate folia oblonga, angusta, minimè incisa. Vmbellam habet paruam, albam, exiguis flosculis refertam, quibus succedunt semina Petroselini forma, sed duplo triploue maiora, gustu nonnihil aromatico donata. Nomine Apii Anglicani primum apud nos satum. An fortè de hoc Anguillara, opinione septima, dum de Selino agit, quod in vniuersa Græcia, potissimum in Chio & Creta, pro Selino habeatur, intelligendus? IV. Apium palustre, C. B. Matt. Cord. in Diosc. Ges. hor. Cast. Lugd. Apium, Brunf. Fuch. in folio. Lon. Apium vulgare, Trag. Apium agreste, Cord in hist. Eleoselinum, Fuch. in icon. Dod gal. & fol. Lob. Tab. Apii aliud genus, Cæsalp. cui apium latiore folio, caule versicolore Theophrasti. V. Petroselinum Macedonicum, C. B. Matth. Lob. Dod. fol. Cast. Lugd. Tab. Cam. Apii alterum genus peregrinum, vel Apium Latifolium, Cæsalp. VI. Leuisticum vulgare (an Libanotis fertilis Theophrasti?) C. B. Matth. Dod. fol. Cæsalp. Leuisticus, Brunf. Ligusticum eidem. Ges. hor. Lon. Tab. Ligusticum satiuum, Trag. Cord. in hist. Libysticum vulgare, Fuch. in Icon. Ligusticum vulgare, Dod gal. Cam. Leuisticum & Germanicum Laserpitium, Lob. Smyrnium, Fuch. in fol. Lac. Hipposelinum, Matth. Lugd. Leuistici loco habita herba Anguillaræ.

Σμύρνιον. **SMYRNIUM.** **CAP. LXV.**

SMyrnion, quod in Cilicia petroselinum vocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apii & stolones multos: a folia latiora, subpinguia, ad terram infracta, robusta a odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languescente: capitibus caulium orbicularis vt anethi: semine brassicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ sapore, ita vt alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, gustu acri, fauces mordet, b succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus viridis aut subalbidus. Nascitur in saxosis, & collibus, c atq; squalidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & seminis excalfacere. Foliis muria maceratis ad obsonia vtuntur: aluum sistunt. Radicem contra serpentium ictus bibere conuenit: tusses, & orthopnœas mitigat: vrinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasq; discutit, vulnera ad cicatricem perducit: partus abortu vitiat, si feruefacta subiiciatur. Semen lienis, renum, & vesicæ vitiis prodest: menses, & secundas pellit: commodè datur ischiadicis in vino: inflationes stomachi lenit: sudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

a Drag. εὐώδη σὺν δριμύτητι, φαρμακώδη τε καὶ ὑπομηλίζοντα. i. odorata cum acrimonia, medicataq; & colore submelino.

b Meum πολύχυλα. i. multi succi.

c Me. & Dra. ἐν ἰκμώσι καὶ γωνίαις χερσευούσαις. i. humectis, & angulis incultis.

Smyrnii consideratio.

SI Smyrnij singula notæ, quæ illi à Dioscoride tribuuntur, rectè diligenterq; expendantur, facilè quidem perspici poterit, Smyrnium ei herbæ simillimum esse quæ à nostris in Hetruria vulgò vocatur Macerone. Siquidem hanc nasci clarum est caule apij, stolonibus multis referto: folijs latioribus, suppinguibus, robustis, ad terram versis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum languescente. Præterea in caulium cacuminibus vmbellam gerit anethi modo: semine brassicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice denique nititur odorata, acri, fauces mordente, succosa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore verò parte ex albo virescit. Quas quidem notas ferè omnes constat Smyrnio Dioscoridem reddidisse. Verùm quispiam, cui fortè hæc nostra sententia minus arrideat, obtrudet nobis semen, vt quod Maceroni nostro non insit rotundum, brassicæ modo. Huic illud responsum volumus, quòd cum cætera in vniuersum notæ illi respondeant, facilè in seminis delineatione mendum subesse potest. Vel quòd non in rotunditate, sed in alio vni cum altero semine intercedat similitudo. Porrò quamuis memoriæ non prodiderit Dioscorides, quòd Smyrnium seratur in hortis, in quibus hodie nostrum illud seritur, sed quod sponte in Amano Ciliciæ monte gignatur, tum etiam in collibus incultis, ac saxosis locis, Plinij tamen ætate passim in hortis serebatur. Id quod ipse Plinius manifestè demonstrat lib. 19. cap. vltimo, vbi Smyrnium inter hortensia referens, inquit: Et Smyrnium olus ijsdem locis seritur, myrrhamq; radice resipit. Idem quoq; testatur Galenus, quòd ipsum inter olera connumeret lib. 2. de alim. facultatibus, & de eo scribat in hunc modum: Smyrnium non est insuaue: ideoq; Romæ plurimum vænit. Multò autem acrius est & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet. Quapropter efficacius vrinam ciet, quàm apium, hipposelinum, & sion: & mulieribus menses mouet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo est, haud aliter quàm folia, quæ sola per hyemem inerant plantæ, nondum caulem habenti, sicut neque tum apium habet. Postea verò caule accedente, tota planta iucundior redditur, siue quis crudam ipsam, siue coctam mandat, siue ex oleo, & garo, siue vinum, siue acetum velit adijcere. Nonnulli cum aceto, & garo tantùm edunt, veluti apium: alij verò paulum olei ijs adijciunt: hæc Galenus. Ex cuius sanè verbis liquidò apparet, Smyrnium veteribus etiam inter olera fuisse receptum. Galeno nimirum adstipulantur ea, quæ

Plinii Smyrnium.

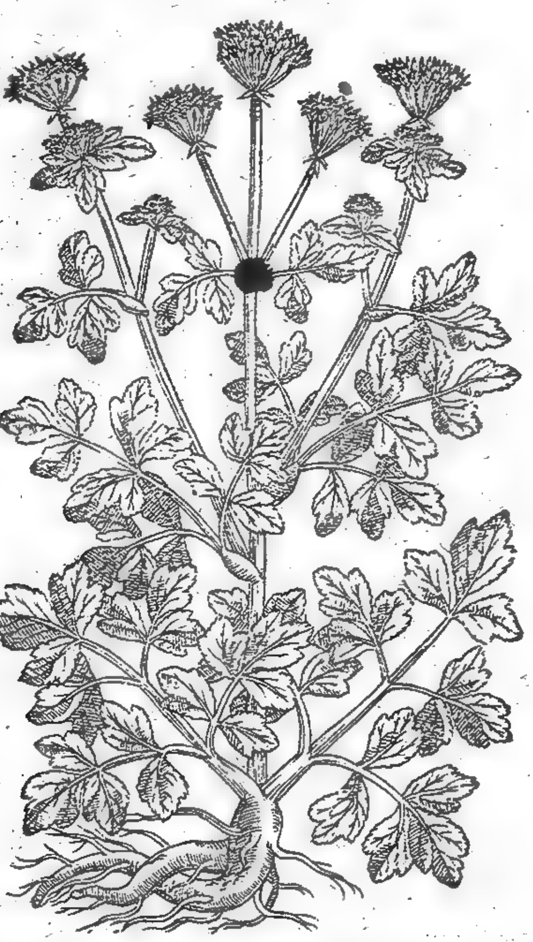
Galenus.

quæ de Smyrnio mihi retulerunt Siculi: namq; ij affirmant, plantam Maceronem appellatam paßim coli in suis hortis, atque eam veris tempore (vt etiam Galenus perhibet) caulem tenerrimum emittere, qui non solùm edendo sit, sed gratiam quoq; ineat cum ore, præsertim si cum sale & pipere cinaræ modo comedatur. His itaq; fortasse, vel etiam validioribus rationibus adductus Manardus Ferrariensis, vir quidem ingenio & doctrina celebris, Smyrniũ esse nostrum dictum Maceronem, constanter asseruit. Quo fit vt minus dubitem, Ruellij opinionem improbandam esse, quòd suspicetur (vt proxima commentatione diximus) Maceronem esse paludapium: Smyrniũ verò eam esse stirpem certò putet, quam in Gallijs vocant vulgò Leuecchia. Est & alia planta, quã in CRETA SMYRNIVM *vocari dicunt. Fert hæc folia nostrate Smyrnio crassiora,*

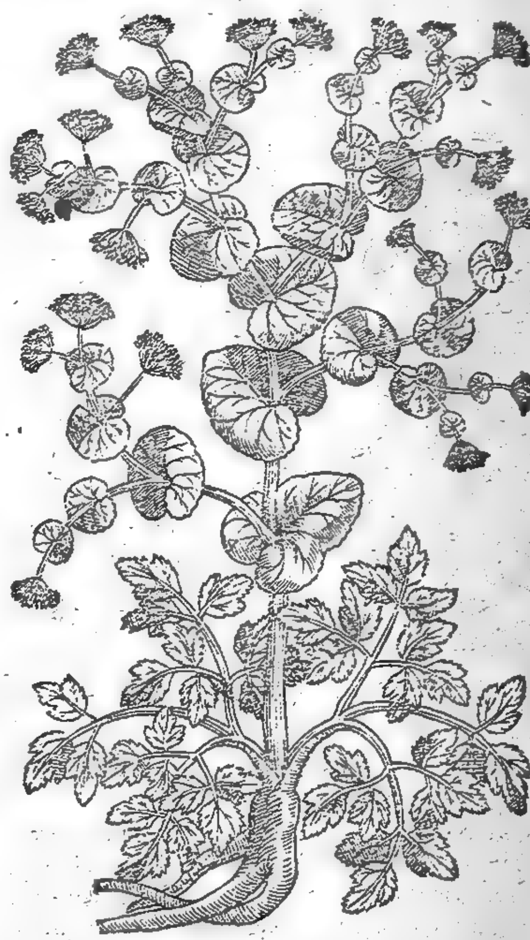
Ruell. opinio improbanda.

Smyrnii Cretici historia.

I. SMYRNIVM.

II. SMYRNIVM CRETICVM.

quina ab vno pediculo dependentia, & per ambitum serrata, quin etiam in altera parte ab exortu mutila. Longè autẽ diuersa spectantur, quæ in caule sunt. Ea enim rotunda spectantur, & caule & ramis, in quibus nascuntur, perfoliatæ vocatæ modo transfiguntur, nullis ab ambitu denticulis. Caulem edit firmum, striatum, & subter folia geniculatum, è quo in latere, vbi folia perforantur, ramuli exeunt è singulo foliorum sinu, strijs in longum protensis. Vmbellam in caulium ramorumq; summitatibus gerit racematim dissectã, floribus albicantibus, semine haud braßicæ simili, sed rotundo, anguloso, & in acutum desinente. Colore ex flauo nigricante, sapore acuto & amariusculo, pediculis longis striatisq;. Radicem recentem videre non licuit, sed qui plantam miserunt, eam Smyrnio nostro ferè similem faciunt, non modò facie, sed etiam sapore, odore ac viribus. Nascitur in Creta insula, & seritur nunc in Italia. Verùm enimuero (quantum ego iudicare possum) Smyrnium nostrum magis admodum ad Smyrnij historiã accedit, quæ à Dioscoride describitur. Smyrnij tum historiam tum facultates descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Smyrnium quidam Hipposelinum agreste cognominant. Ex eodem genere & ipsum cum apio est, & petroselino: fueritq; apio quidem validius, petroselino autem imbecillius. Menses itaque, & vrinas mouet, calidum siccumq; tertio ordine. Cilices petroselinum nominant, quod in Amano monte nascitur. Est quidem, & ipsum Smyrnium, minus verò petroselino & Smyrnio acre, proinde & vlceribus imponi potest, quia videlicet sine molestia desiccat, sed & digerere, quæ indurata sunt, valet. Reliqua vis eius apio, & petroselino similis est. Quocirca & semine eius vtimur ad menses, vrinas, & asthmata, siue anhelationes: hactenus Gal. Cæterùm non desunt ex recentioribus, qui contendant, plantam Imperatoriam vulgò vocatam legitimum esse Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigricent, interius verò virescant. Verùm ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quod non animaduerterint an hæ plantæ cæteris inter se notis conueniant. Sed posteaquàm de Imperatoria herba incidit mentio, ob sui nominis maiestatem, viriumq; præstantiam, prætereundum sanè non duximus, quin hic eius tum historiam, tum facultates edisseramus. Præstantißima igitur IMPERATORIA *in Ananiensibus montibus supra Tridentum frequentißima nascitur, folijs sphondylio minoribus, solo accubantibus, robustis, hirsutis, ac asperis: caule bicubitali, purpurascente, rotundo, hirsutoq;: in cuius cacumine vmbella floribus candidis ornatur: è quibus postea semen prodit seselis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix inest ei non longa, mediocriter crassa, rugosa, dura, lignosaq;, quæ foris nigra est, intus verò subviridis. Ea gustu admodum acris deprehenditur, ac mordax, subamara & odorata. Ex quo non temerè aliquis conijcere potest, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio excessu completo, vel quarto incohoante: siccare verò secundo. Incidit, trahit, aperit, digerit, attenuat, prouocat, resoluit, venena dißipat, Zedoariæq; facultatibus pollet. Discutit hæc mirificè tum ventriculi, tum intestinorum, tum etiam vteri flatus. Quapropter coli cruciatibus, ac ventriculi torminibus maximè vtilis est. Cit item menses, atque vrinam. Fouentur eius decocto vtiliter in dolore dentes, præsertim si in vino austero radix decoquatur. Eadem ex vino pota vteri strangulationibus prodest: conceptum*

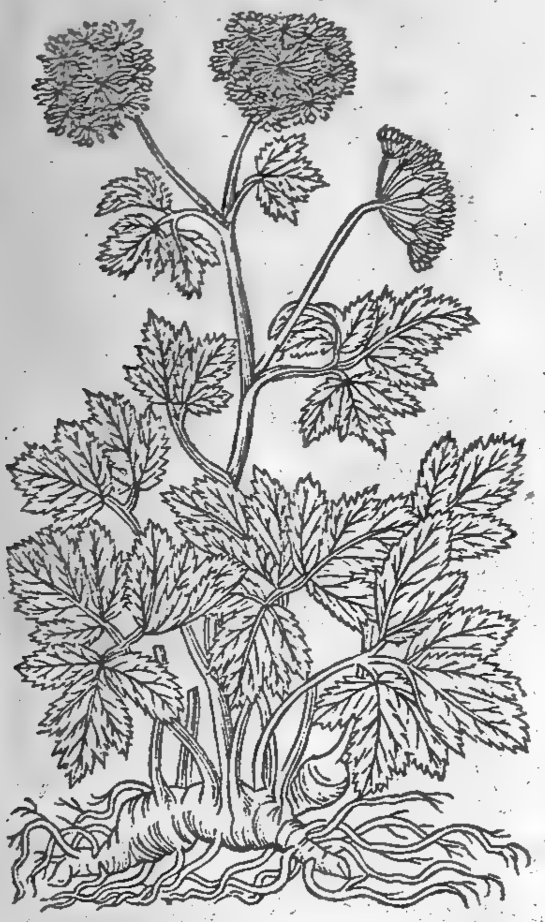
Smyrnii vires ex Gal.

Quorundam hallucinatio.

Imperatoriæ plantæ descriptio, & vires.

adiu-

III. IMPERATORIA.

* IV. IMPERATORIA Alpina. *

adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commansa est veluti præstantissimus apophlegmatismus, vt quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, vinoq; ex saluiæ decocto subinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem resolutis, comitialibus, veternosis, conuulsis, auxilio est. Aiunt nonnulli quartana eos sanari, qui pulueris cochlearij dimidium, hora vna ante accessionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat sensus. Epidemijs morbis, venenis ferè omnibus, ac venenosorum animalium, tum morsibus, tum ictibus opem præstat. Asthmaticos, seu anhelosos iuuat, obstructiones aperit, aqua intercute laborantes sanat, itemq; liene affectos. In summa excalfacit vniuersas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò sibi Imperatoriæ nomē asciuisse, cùm tot tantisq; viribus prædita sit. Σμύρνιον id Græci, quod Latini item Smyrnium, & Olusatrum, nominant: Mauritani, Senitruion: Itali Smirnio & Macerone: Hispani Apio Macedonico. Gallis Maceron. At Imperatoria, Italis quoq;: Germanis; Meisterwurtz: Officinis Germanorum, Magistrantia. Gallis Otruche, seu Imperatoire.

I. Hipposelinum vel Smyrnium vulgatum, C.B. Petroselinum Alexandrinum, Trag. Hipposelinum, Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lac. Cord. in hist. Lob. Tab. Smirnium. Matth. Ges. hor. Cast. Cam. Olus atrum, Cord. in Diosc. Ges. hor. Lon. Cæs. Hipposelinum Theophrasti, Macerone aut Alexandrinum vulgo, Anguillaræ. II. Smyrnium verum peregrinum, C.B. Smyrnium Creticum, Matth. Cast. Lugd. Cam. Smyrnium Dod: gal. Ges. ap. Lob. Tab. Smyrnium verum, Ges. hor. Lugd. Smyrnium Amani montis, Dod. fol. Olusatri alterum genus peregrinum, Cæsalpino. III. Imperatoria, quæ mediæ naturæ inter Laserpitium & Panaces est, dicitur Astrantia, Brunf. Ges. hor. Dod. fol. Magistrantia, Cam. Imperatoria, Matth. Lac. Ges. hor. Lob. Cast. Lugd. Tab. Smyrnium hortense, Trago. Laserpitium germanicum. Fuch. Ostrutium, Dod gal. Lon. Struthion, Cord. in hist. Herba Rena, Cæsalp. Ligusticum, Anguillaræ. IV. Imperatoriam hanc alpinam D. Camerario acceptam referimus, de qua hæc habet in suo Matthiolo. Minor est quàm præcedens omnibus suis partibus, nam & angustiora folia & pedicellos teneriores profert, ex radice non absimili nostræ Imperatoriæ & æquali etiam, gustu acriori & magis vrente. Prouenit in alpibus apud Heluetios. Calida est & sicca, vt vulgaris Imperatoria, qua superior esse facultatibus omnibus videtur, & ad agendum promptior. Vtuntur hac planta ad quartanas, partus eruendos, & cerebrum expurgandum, flatus discutiendos, colicosq; dolores sedandos, id quod vulgaris nostra quoque præstare potest.

Ἐλαφόβοσκον. ELAPHOBOSCVM. CAP. LXVI.

Elaphobosco fœniculaceus caulis est, aut rorimarino similis, geniculatus, foliis duum digitorum latitudine, vt terebinthi, prælongis, aliquantū asperis, circumfractis. Adnata multa habet, ferentia vmbellas anethi similes, & semina eiusdem: florem subluteum, radice ternûm digitorum longitudinis, & a crassitudinis vnius, candida, dulci, esui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra serpentium ictus datur semen in vino. Fama autem est, hoc pabulo ceruas serpentium morsibus resistere.

a Meum πάχος δὲ ἢ πλάτος i. crassitudine verò seu latitudine.

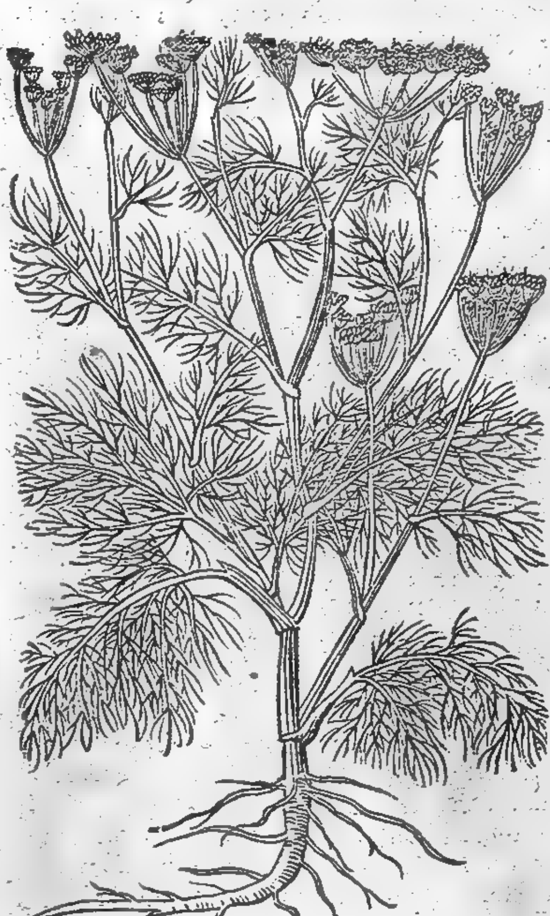
Qvanquam aliqui profitentur, se Elaphoboscum in Italia inuenisse, atque etiam quibusdam in hortis ostendere: herba tamen, quam pro eo demonstrant, folia profert incisuris multis diuisa, læuiaq;. Adeò vt hinc perspicuè intelligi possit, eam legitimo Elaphobosco plurimum dissidere, si Dioscoridi magis, quàm Plinio fides est adhibenda. Plinius siquidem libro, & cap. 22. Elaphoboscum folijs smyrnij, & semine corymbaceo depinxit his verbis:. Elaphoboscum ferulaceum est, geniculatum, digiti crassitudine: semine corymbis dependentibus simili effigie, sed non amaris: foliis olusatri, & hoc laudatum

Elaphobosci consid.

ELAPHOBOSCVM.

FOENICVLVM.

Ruellii opin. suspecta.

in cibis: hæc Plinius. In quibus verbis, quòd ea planè à Dioscoride dissentiant, Manardus Ferrariensis Plinij codicem deprauatum esse existimat. Cæterùm Ruellius tradit Elaphoboscum legitimum paucis hodie cognosci, etsi frequens vbiq; reperiatur, illudq; esse censet, quod vulgò officinis simul & herbarijs Gratia Dei nominatur, è qua sui nominis vnguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij sententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, si per Gratiam Dei eam plantam intelligit, de qua nos superius disseruimus in hyssopi commentatione, & qua Officinæ vtuntur. Quippe quòd hæc caule, & folijs hyssopo sit persimilis, non autem fæniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantã esse eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum existimauerim. Ipse equidem herbam quandam sæpius vidi, tum in Tridentino, tum in Goritiensi agro, cuius etiam hîc picturam damus, quæ ita notis omnibus Elaphobosco respondet, vt non poterit animus non inclinari ad credendum, hanc aut legitimum esse Elaphoboscum, aut plantam illi similem. Paucis admodum Elaphobosci facultates perstrinxit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Elaphoboscus facultatis est calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoria, secundo maximè excessuum ordine. Eius nomen Græcum est ἐλαφοβόσκον Latinum similiter Elaphoboscum, & cerui ocellum: Italicum Elaphobosco.

Gratia Dei.

Elaphobosci facul. ex Gal.

Nomina.

Elaphoboscum hoc, & Lacuna & Castor proposuere: cuius & Tabernæmontanus nomine Elaphobosci Matthioli meminit: Pastinacam erraticam, quæ Banciã dicitur, esse suspicantur.

Μάραθρον. FOENICVLVM CAP. LXVII.

FOeniculum, si herba edatur, aut semen cum ptissana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus subditum proficit, quippe quod vrinam excitet: contra serpentium ictus in vino conuenienter bibitur: menses ciet: in febribus nauseam, & stomachi feruorẽ ex aqua frigida potum sedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morsibus canum medentur. Succus caule, & foliis exprimitur, & in sole siccatus, in medicamenta adiicitur, quæ ad excitandam oculorum aciẽ commodè temperantur. Extrahitur succus ad eadem valens, etiam semine viridi, a ramulisq; & radicibus prima germinatione incisis. In Iberia, quæ ad occidentem spectat, succum reddit gummi similem. Caulem medium, dum herba floret, rustici demetunt, igniq; admouent, quo facilius vi caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius succo est, ad medicamenta oculorum.

a Meũ. & Cat. καὶ φύλλοις. i. & foliis.

Ἱπποµάραθρον. FOENICVLVM ERRATICVM. CAP. LXVIII.

ESt & syluestre fœniculum, magnum: fert autem semen cachryi simile. Cuius radix iucundè olet, potaq; stranguriæ medetur: menses imposita ciet. Ventrem sistit, radice, aut semine poto: contra serpentium morsus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum haustum fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & angusto folio: semine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & viribus fœniculo respondet, sed ad omnia infirmius.

Fœniculi cõsideratio.

FOeniculum tam erraticum, quàm satiuum omnibus in Hetruria notum est. Seritur domesticum Februario mense vere ineunte, locis apricis, & modicè saxosis: quippe quod non minus in ciborum condimentis gustui acuta quadam dulcedine placeat, quàm vtile sit in medicamentis. Caulem edit anethi, sed crassiorem, nec proceriorem, striatum, geniculatumquè, folijs numerosis, capillaceis, cauis alarum multis. Vmbellis cacumina occupantibus, anethi æmulis, melinis floribus, & semine oblongo, gustu acuto, quadam cum leuiuscula amaritudine, odorato. In quodam verò genere hortis

Italicis

Italicis familiare. ſemen dulce percipitur, & craßiori quoq; mole ſpectatur. Radice nititur longa, digitali craßitudine, acuto ac amariuſculo ſapore, cum dulcedine quadam. Fœniculi meminit Plin. lib. 20. cap. 23. ſic inquiens: Fœniculum nobilitauere ſerpentes, guſtatu ſenectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo. Vnde intellectum eſt, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgeſcente. In ſole ſiccatur, inungiturq; ex melle. Vbiq; hoc eſt: laudatiſsimum tamen in Iberia è lachrymis fit, & ex ſemine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione inciſis. Eſt & in hoc genere ſylueſtre, quod alij Hippomarathron, alij Myrſineum vocant, folijs maioribus, guſtu acriore, procerius, brachiali craßitudine, radice candida: naſcitur in calidis, ſed ſaxoſis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo & anguſto folio, ſemine coriandri. Hæc Plinius, qui ea ferè omnia à Dioſcoride mutuatus eſſe videtur. Porrò alterum ſylueſtris Fœniculi genus, cuius ſemen coriandri effigiem refert, à nemine hactenus, quod ſciam, in Italia cognoſcitur & oſtenditur. Agreſtis fœniculi radicem ſerpentium morſus ſanare ſcribit Dioſcorides à Nicandro edoctus, quippe qui in Theriacis vbi hanc plantam ἱππεῖον μάραθρον vocat, ita habet:

Pliniuſ.

Fœnic. ſyl.

Ἠὲ καὶ ἱππείου μαράθρου πολυαυχέα ῥίζαν.

Fœniculum, vt memoria prodidit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, tam valenter excalfacit, vt ex tertio ordine excalfacientium cenſeri poßit. Deſiccat verò non æquè, ſed ipſum quiſpiam in hoc primi eſſe ordinis poſuerit, proinde lac procreat: quod ſi admodum deſiccaret, non ſanè generaret. Suffuſis eadem ratione auxiliatur. Vrinas menſesq; ciet. Eſt & alterum Fœniculum ſylueſtre, quod præ magnitudine Hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac ſemen amplius quàm domeſtici, deſiccandi vim obtinet, quocirca ventrem quoq; eo nomine ſiſtere videtur. Nec ſanè manifeſta illis ineſt adſtrictio. Huius non radix modò, ſed & multò magis ſemen cachryi adſimile eſt: poteſtq; & calculos frangere, & auriginoſos ſanare, menſesq; mouere, & vrinam excitare: non tamen lac congerere, ſicut illud ſuperius. Aliud eſt Hippomarathrum, cuius ſeme rotundum eſt & acre, ſimile ſemini coriandri, facultate quidem Hippomarathro ſimile, ſed debilius. Planta Græcis μάραθρον, Latinis Fœniculum appellatur: Arabibus Raienigi: Italis Finocchio: Germanis Fenchel: Hiſpanis Hinoio & Funcho: Gallis Fenoil.

Fœniculi vires ex Gal.

Nomina.

Fœniculum, quod ſatum cum magno fœnore ſemen reddat, ſatiuum eſt & ſylueſtre: Satiuum variat quòd aliud magis (caule breuiore, ſemine maiore albido, verumq; fœniculum creditur) aliud minus (vt vulgatum noſtrum, quibuſdam Hippomarathrum) dulceſcit: ſæpius tamen hortenſe ſecundo anno in ſylueſtre tranſit, quod in incultis montoſis ſemine exiliori, radice craſſiore naſcitur. Satiuum, Fœniculi nomen apud Herbarios retinuit.

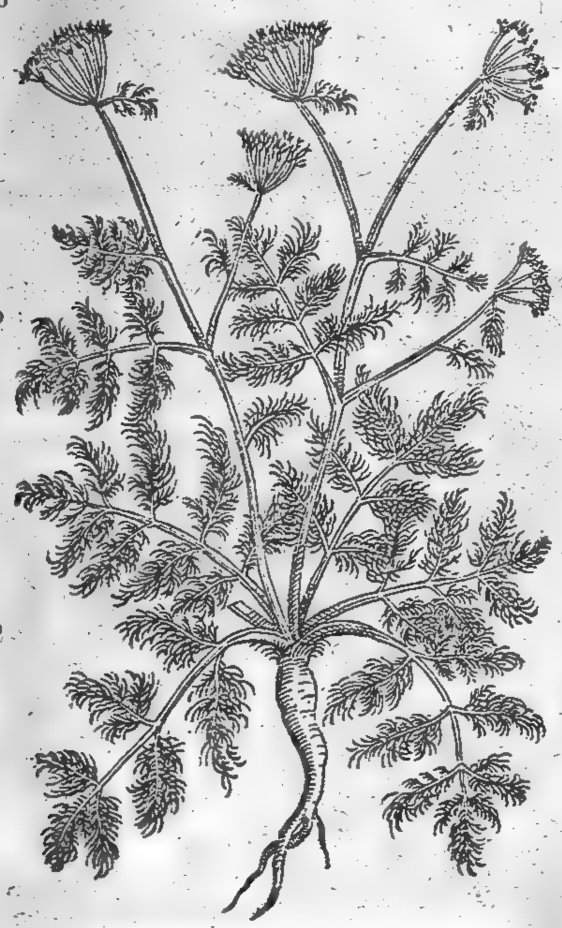
Δαῦκος. DAVCVM. CAP. LXIX.

DAucum aliqui Daucium vocant. Creticum foliis fœniculo ſimile, minoribus & tenuioribus: caule dodrantali, vmbella coriandri, flore albo: ſemine acri, candido, hirſuto, a ſuauiſſimi odoris in mandendo. Radix digitali craſſitudine, & dodrantis longitudine adoleſcit. In ſaxoſis naſcitur, & locis ſole illuſtratis. Aliud eius genus, ſylueſtri apio ſimile, acre, odoratum, aroma olens, feruentis guſtus. Probatiſſimum Creticum. Tertium aſſignatur genus foliis coriandri, floribus albis, b capite & ſemine

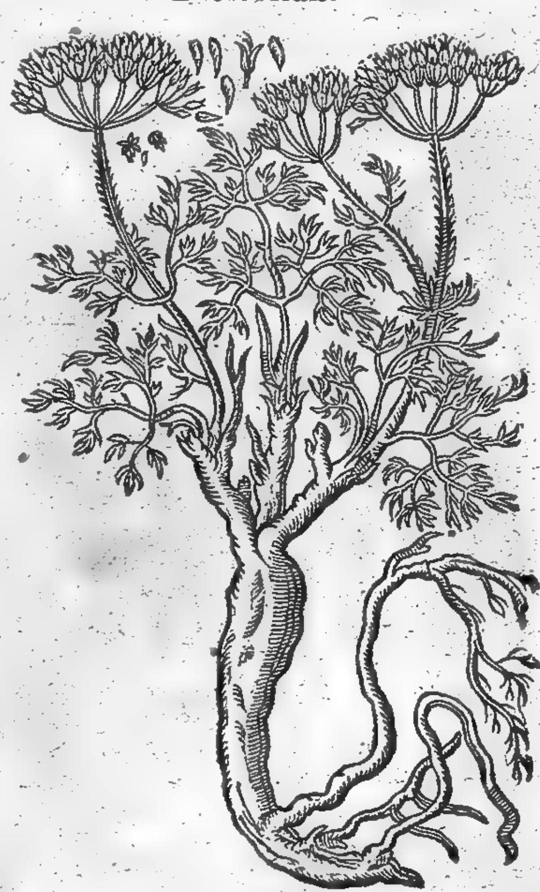
a Meū. ἐν τῷ διαμασᾶσθαι καὶ εὐώδης. i. in manducando, odoratum. at Ca. δριμὺς ἐν τῷ διαμασᾶσθαι καὶ εὐώδης. i. acre in manducando & odoratum.

b Meum σπέρμα καὶ κεφαλὴν ὁμοίαν ἀνήθῳ, ἐφ' ᾗ σκιάδιον. i. ſemen & caput anetho ſimile, in quo ſit vmbella.

I. DAVCVM. I.

* II. DAVCVS SECVNDVS Dioſcoridis. *

anethi,

anethi, muscario pastinacæ: semine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium semen excalfacit: potum vrinam, menses & partus extrahit: torminibus liberat: veterem tussim mitigat: phalangiorum morsibus potum in vino, auxiliatur: tumores illitu discutit. Seminis duntaxat in aliis generibus inualuit vsus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra venenatorum iniuriam in vino bibitur.

III. DAVCVM. II.

Dauci consideratio.

Tametsi nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica pastinaca nihil prorsus differre contendant, affirmantes, hoc idem sensisse Galenum, & post ipsum Paulum, ij tamen, quantum equidem sentio, manifestè falli deprehenduntur. Nam etsi rectè dici possit, Daucum esse syluestris pastinacæ genus: non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit vnquam syluestris pastinaca, cuius paulò superius meminit Dioscorides. Quandoquidem si vnam & eandem plantam esse Daucum, & agrestem pastinacam credidisset Dioscorides, de ijs sanè seorsum non disseruisset, neq; alterum ab altera proprijs capitibus disiunxisset. Cæterùm cùm non desint, quibus videatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, videndum est, an ita se res habeat. Mihi quidem inter eas discrimen fieri voluisse Galenum, illud maximum argumentum est, quòd Dioscoridem secutus, & ipse varias vtrisq; tribuerit vires, easq; diuersis locis descripserit. Dauci siquidem lib. 6. Pastinacæ verò libr. 8. mentionem fecit in simplicium censu. Hinc itaq; fit vt apertè coniiciam, Galenum inter illa discrimen nouisse: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium secuti, contrarium asserunt. Quorum præterea sententiam, ipsius Galeni testimonio, facilè explodi posse putauerim, nec solùm quòd diuersis capitibus vtriusq; vires speciatim tractauerit, sed quia libr. 6. simplicium medicamentorum, Daucum non esse pastinacam clarissimè ostēdit, cùm inquit: Daucus, quem quidam staphylinum nominant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus. In quibus sanè verbis Galenus perspicuè satis declarare videtur, Daucum non sibi, sed alijs pastinacam agrestem appellari. Quamobrem cum Dioscoride non modò dixerim, sed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri, quorum illud Italis frequentius est, quod syluestrem pastinacam æmulatur. Hoc enim in Senensi agro, præsertim in maritimis, frequentissimum nascitur. Creticum autem legitimum ex Creta tantùm afferri existimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & semine cumino simili, in quàm plurimis nō tantum Italiæ locis sed etiā Germaniæ Bohemiæq; reperitur. Huius planta in herbario nostro Germanico chalcographorū negligentia, dum ego Praga, grassante Pestilentia abessem, secundum Peucedani genus repræsentat: quod omnino præter meam sententiam accidit. Dauci vires tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamētorum suprà citato, vbi ita scribit: Daucus, quem quidam staphylinum nuncupant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus, cæterùm in omnibus vehementior. At domesticus comestibilis quidem, sed imbecillior. Acrem & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehensa flatuosum quiddam obtinet, ac venereum. Semen autem domestici quidem & ipsum quandam ad venerem stimulandi potentiam possidet. Agrestis verò planè flatu caret, quod ἄφυσον vocant: ac proinde vrinam mensesq; ciet. Atq; hactenus de facultatibus Dauci Galenus. Qui subinde de semine eiusdem scripsit, eiq; seorsum vires suas reddidit his verbis: Dauci herbæ semen excalfaciendi vehementer facultatem habet, vt inter prima efficax sit tum vrinæ mouendæ medicamen, tum mensibus prouocandis. Multum etiam digerere per halitum potest, foris impositum. Ipsa verò herba similem quidem vim obtinet, tamen semine infirmiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis misturam: quanquam vtiq; & ipsa calida sit temperie. Δαῦκος, ita Græcis, vt etiam Daucus Latinis appellatur: Mauritanis Ducu, GeZar seu Ciezar: Italis Dauco: Germanis Berwurtz: Hispanis Dauco Cretico: Gallis Carote sauuages. Daucum alterum Græcis δαῦκον ἕτερον: Italis Dauco d' altra specie.

Daucus & Pastinaca agrestis non idem esse ostenditur.

Dauci tria genera.

Dauci vires ex Galeno.

Nomina.

Dauci differentias nouem in Phytopinace proposuimus, de quibus in historia. I. Daucus folio fœniculi, C.B. Daucum primum, Matth. Lug. Daucus Creticus, Cast. Tab. Cæs. Daucus Cretensis verus Dioscoridis, Lob. II. Aduersaria non solùm ex Creta legitimum adferri statuunt, sed & alpes Germaniæ, Genuensium colles, & Geneuensium circa Iuram rupes, hoc Cretico abundare, vnde Lugd. & ad alia emporia deferatur, placuit tamen Dauci huius, quem non solùm in alpibus Heluetiorum, sed & in Baldo legimus, figuram, etiam á Camerario propositam, adiicere, quem Daucum montanum vmbella candida nominamus, & Daucum secundū Dioscoridis censemus: Daucus Creticus, Gesn. hor. Cam. in suo Matt. Clus. hist. Pan. Daucum montanum, Cæsalpino dicitur. III. Daucus montanus apii folio maior, C.B. Daucum alterum, Matth. Lug. Daucus secundus Selinoides, Lob. Dauci tertium genus, Fuch. fol. Dauci secundum genus, Trag. Seseli secundum, eidem. Seseli Peloponesiacum, Fuch. in icon. Gesn. hor. Cam. Seseli Pannonicum secundum, Clus. hist. Pan. Libanotidis alterū genus, Dod. gal. Lug. Libanotis nigra, Gesn. hor. Thal. Libanotis Theophrasti nigra, Tab. Elaphoboscum nigrum, Lon. an Polychreston Cordo in historia?

Δελφίνιον. DELPHINIVM. CAP. LXX.

DElphinium surculos emittit à radice vna sesquipedales, aut maiores: à quibus folia exeunt parua, tenuia, diuisa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræsentant: vnde tractum nomen est. Flos violæ albæ

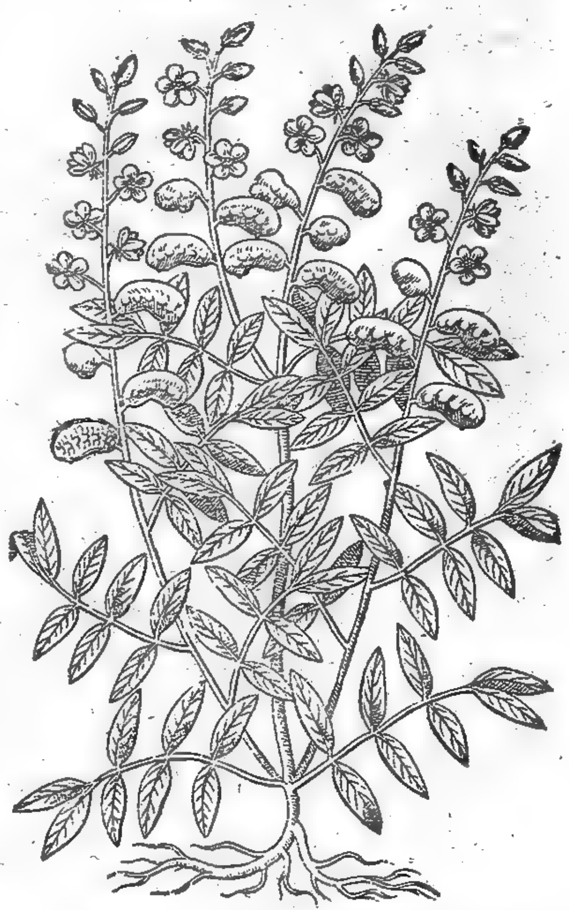
ſtæ albæ non diſſimilis, purpureus: & ſemen in ſiliquis, milio proximum: quo non aliud vtilius bibi poteſt ab ſcorpione percuſſis. Aiunt enim obiecta herba ſcorpiones reſolui, atq; a ignauos torpeſcere: ſemota verò ea, ſeſe recolligere. Prouenit in aſperis & apricis. Alterum eſt Delphinium, quod Romani buccinum vocant, ſuperiori ſimile, ſed foliis & ramis longè gracilius. Viribus eiſdem pollet, ſed non ita efficacibus.

a Meum ἀσθενεῖς δὲ καὶ ναρκώδεις γίνεσθαι. i. inefficaces, & ſtupidos fieri.

I. SENA.

* II. SENA ACVTIORIBVS foliis ſeu Alexandrina. *

Qvanquam ſcribit Ruellius, herbam in Gallia naſci, cui rura nullum adhuc nomen impoſuerunt, quæ omnibus prorſus notis Delphinio reſpondet: in Italia tamen nemo hactenus, quòd ſciam, legitimum oſtendit. Ex quo tantum abeſt vt putauerim vnquam, illud Ruellij verum ac legitimum fuiſſe Delphinium, vt etiam ſim plerunq; ſuſpicatus, hoc Delphinij caput in Dioſcoride ſpurium ac aſcititium eſſe. Nec temerè, vt arbitror: nam ſuſpicio inde ortum ſuum habuit, quòd Delphinium nuſquam, quantum equidem legerim, deſcribatur à Galeno & Paulo. Cæterùm non deſunt qui velint, eam plantã Delphinium eſſe, quam Germani vulgò vocant Ritterſporn, *id eſt, Equitis calcar: herbariorum verò vulgus Conſolidam regalem: quam nos inter ſylueſtris Cumini genera ſuperius retulimus. Verùm cùm hæc folia non ferat Delphinorum effigie, nec flores albæ violæ æmulos, horum ſententiam cur probem, non habeo. Fuchſius ætatis noſtræ medicus præſtanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem ſequitur in libro de componendorum medicamentorum ratione. Sed ipſe quoq; (ſi rectè ſentio) vnà cum illis in errore verſatur: quandoquidem non ſolùm (vt diximus) nuſquam, quod ego inuenerim, Delphinij meminerunt illi præſtantiſſimi medicinæ authores, quos nominaui, qui tamen ſimplicia ex Dioſcoride transſcribunt, & mutuantur: ſed neq; etiam eius caput legitur in antiquiſſimo Dioſcoridis codice Longobardis literis ſcripto, cuius ſæpe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, vt mihi licuit videre in eo, cuius copiam mihi fecit Viennæ clariß. Iuriſconſ. Ioannes Albertus Vuidmanſtadius Auſtriæ orientalis cancellarius. Quod certè manifeſto ſatis argumento eſſe poteſt, Delphinij hiſtoriam planè fabuloſam eſſe, vel ſaltem Dioſcoridi adſcriptam & illegitimam. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis vocatam, ſiliquarum conuexitate freti, Delphinium eſſe crediderint. Quorum grauis error ita euidens eſt, vt iam ab omnibus explodatur. Idq; non iniuria, quòd in Delphinio (demus eius caput legitimum eſſe) folia, non ſiliquæ quæ delphinorum formam repræſentent, requirantur: foliaq; ſint tenuia, longa, diuiſa: flores verò purpurei & tota deniq; Delphinij facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maximè pugnet, vt mox patebit. Nam quoniam Delphinij occaſione in Senæ ſermonem incidimus, cum huius nuſquam, quod inuenerim, meminerit Dioſcorides, Galenus, Paulus, & veterum Græcorum alij, ſitq; in repurgandis humoribus non modò innoxium, ſed etiam ſummè vtile medicamentum, hunc locum nõ tranſeundum duximus, quin de Sena diſſeramus, eiusq; hiſtoriam, & vires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum eſt, deſcribamus. Conſtat itaq; S*ENA, *Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ proximis, craſſis, ſuppinguibus, fabarum recentium ſapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, veluti braſſicæ, purpureis intercurſantibus venulis: quibus ſuccedunt folliculi falcati, adeoq; natura compreſſi, vt ſuperior membrana inferiori cohæreat: in quibus ſemen continetur in nigro ſubuireſcens, vuarum vinaceis vſq; adeò ſimile, vt non facilè primo oculorum intuitu alterum ab altero diſcernatur. Folliculi è ramuſculis prominent, tenui pediculo appenſi: quo fit, vt matureſcentes, paruo ventorum flatu facilè diſcutiantur. Planta eſt frigoris impatiens, ob idq; ſeri vult Maio, nec vltra autumnum perdurat. Siquidem (vt pluries expertus ſum) prius ſata, facilè frigore deperditur, ſerius verò hyemem ſimiliter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in ſuo de ſimplicium medicamentorum volumine, vbi ſic habet.*

Delphinii conſideratio.

Conſolida regalis non eſt Delphinium.

Senam non eſſe Delphinium.

Senæ delineatio.

Serapio de Sena.

habet ex auctoritate Abohanifa. Sena asseruatur sicca, siliquas lunatas, & oblongas profert, in quibus semina in ordinem digesta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent, ob idq; facilè ventorum impetu deturbantur: caducas epiliones colligunt: hæc Serapio. Cuius postremis verbis fortasse deceptus Ruellius, Senam eam esse arborem existimauit, quam Theophrastus lib. 3. cap. 17. de plantarum historia Coluteam appellat: quandoquidem hæc antiquis pastoribus fuit saginandis ouibus expetita. Vnde facilè Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, vbi passim legitima Sena seritur, præsertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam esse, sed arborem Coluteam vocatam, ratus easdem plantas esse. Sed eius error hinc præterea apertissimè diluitur, quòd Colutea siliquas proferat colore in purpuram primùm vergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ si præmantur, crepitum magnum edunt: semine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena verò siliquatur folliculis lunatis, qui nullo spiritu tumido distenduntur, quibus semen includitur vinaceorum instar. Adde etiam, quòd Colutea arbor sit multis perdurans annis, Sena verò non nisi paucis mensibus viuat. Quo fit, vt iam omnibus palàm sit, Ruellium hac in re manifestè cæcutiuisse, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quamuis asserat Fuchsius in suis de plantarum historia commentarijs, has plantas facultate inter se minimè differre: eũ tamen in errore versari putauerim, quòd certò sciam Coluteæ semen potum non minus, quàm genistæ vomitiones ciere: & aluum quoq; citat, non sine incommodo tamen, quanquam pecudibus nil tale efficiat. COLVTEA, vt de ea quoq; hic aliquid dicamus, Theophrasto auctore loco paulò ante citato, Liparæ propria traditur, arbor magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modum pinguescunt. Nascitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus serendi cùm Arcturus occidit. Serendum semine præmadefacto, cùm iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non absimile fœno græco. Germinat primò vnicaulis triennio maximè: spargitur deinde in ramos, quartoq; anno arborescit: hæc Theophrastus. Ex quibus sanè verbis liquidò apparet, quàm maximè à Colutea differat Sena. Fuchsius & medicinæ, & Græci sermonis peritissimus, plantam hanc non Colyteam, sed Coluteam à suo se errore vindicans, appellandam censuit: & rectè quidem, meo iudicio: nam Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato: vbi eam ijs depingit verbis: Arbor circa Idam proueniens, quam COLYTEAM vocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, sed rotundiori, ampliorìq;, vt vel vlmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruosoq;: cortice non læui, sed quasi vitigineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, verum vibratis, & admodum flauis. Fructu, floreq; carere putatur. Ex his Theophrasti verbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimùm differre.

Ruellii hallucinatio Coluteam Senam censentis.

III. COLVTEA.

Fuchsii circa Coluteæ vires error.

Coluteæ ex Theophrasto historia.

Colytea Theophr. à Colutea differt.

Quæ tamen etsi Theophrasti æuo Liparæ peculiaris fuerit, hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam vidimus, præsertimq; in Tridentino agro apud Ananios, vbi ego primùm eam quàmplurimis ostendi. Sed vt eò vnde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in deijcienda aluo folijs longè præstantiores esse. Huic verò reclamat non solùm Manardus Ferrariensis vir doctissimus, sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri videtur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobaui. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, duum esse generum: alterum per se caducum, & in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, & prorsus euanidum: alterum verò, quod ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in vmbra siccatur, sed hoc venundatur rarum: cui sanè, vt iam millies periculum fecimus, non minor deiectoria vis inest, quàm folijs. Primum verò genus, quo Venetijs omnes ferè officinæ scatent, non modò minorem huiusmodi vim habet, sed propè nullam: vt hinc planè colligere liceat, Mesuem hic non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, vt arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantum vtuntur ij, qui Mesui falsò reclamant. In quorum numero ego quoq; quandoq; fui, verùm cùm postea integrum Senæ campum seuissem, vt folliculos decerptos virentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facilè comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis vti voluerint, Senam serant, vt folliculos optimos habeant, vel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: sin minus, folijs tutius, & efficacius vtantur. Obest Sena (vt idem Mesues inquit) nonnihil ventriculo: quamobrem vt hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & ventriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sententiam: quòd degustatis Senæ folijs, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atq; etiam tantillum amaritudinis perceperint, quæ omnia potius Senam roborare ventriculum indicant, quàm ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoq; pedibus eo, nam etsi quibusdam, præsertimq; mulieribus, quandoq; contingat, vt epoto Senæ diluto, eorum intestina torminibus vexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crassis, pituitosisq; excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, vt in eis non paruam extensionem faciant, dum viam ad exitũ quærunt. Neq; tamen me vnquam aliquem inuenisse memini, qui diceret se epota Sena, ventriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ vires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitã deijcere memoriæ mandauit. Id quod non sine erubescentia silere coëgit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) vt suam potius tueretur sententiam, quàm veritatem, pharmacum quoddã improbauerat ex Sena diluto, rhabarbaro, atq; agarico conflatũ, quod cuidam

Mesuis & Brasauoli lapsus.

Senæ folliculi virentes purgant.

Senæ dilutũ cur tormina sequantur.

candidato Illustriss. ac Reuerendiss. Cardinalis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clarissimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum esse censebat, quoniam Sena dilutum, agaricumq; excipiebat, argumēto quòd hæc duo (vt ipse asserebat) maximè ventriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præstātiæ, ac virium agarico tribuerint in febrib. diuturnis finiendis, à pituita præsertim infarctu exortis, Dioscorides Galenus & Mesues, quantisq; laudibus Senam extulerit Actuarius. Cæterùm è Sena, ea magis præstat, quæ ex Alexandria Aegypti, vel ex Syria affertur, quamuis è nostrate adhuc in agro virente, & rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim, qui tutò largeq; omnes purgat humores. Daturq; commodè prægnantibus, & pueris, & cuiuscunq; ætatis hominibus. Dilutum tamen magis præstat, quàm decoctum, quòd nulla ex parte exhalet: cuius vnciæ quinq; vel sex aluum modestissimè, & sine molestia soluunt. Quod tutò dari possit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentū hoc in deijcienda aluo præstantius, atq; valentius, si cassiæ nigræ aut manna, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum rosatum solutiuum vocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero. Præstantissimum dilutū hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electissimæ Senæ drachmæ sex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma vna, florum buglossi drachmæ duæ: miscenturq; omnia, & fictili vitro circumlito, siue stanneo vase angusti orificij excipiuntur, & affusis feruentis aquæ, aut seri caprini vncijs decem, vasis osculum adeò occluditur, vt nullus penitus spirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anserinis farcto, igniq; calefacto vas inuoluitur, reponiturq; in arca, vbi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore dilutum omnem facultatem in se recipit. Sunt præterea, qui vindemiæ tempore Senæ folia in mustum conijciant, vinum inde conficientes, quod alui deiectoriam vim obtinet ad multa vtile. Est enim domesticum valde medicamentum. Educit Sena per inferna (vt Mesues testatur) bilem tum atram, tum flauam, & (vt Actuarius ait) non bilem tantùm, sed et pituitam: quod sanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonē & omnes corporis sensus, confertq; omnibus eorum incommodis. Viscerum obstructiones aperit, auget iuuentutem, seniumq; retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfusionibus vtiliter decoquuntur, præsertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, neruos, oculorū aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in vniuersum est medicina morbis omnibus diuturnis & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodest delirio, amentiæ, scissuris totius corporis, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, pruritui & epilepsiæ. Cor etiam roborat, si tamen ijs potissimum commisceatur medicamentis, quæ ipsum maximè confirmant, veluti viola.

Senæ & eius diluti vires. — *Diluti præparatio.* — *Senæ vires ex Mes. & Sera.*

Planta, quæ Græcis δελφίνιον, Latinis quoq; Delphinium appellatur: Italis Delfinio. Quæ verò posterioribus Græcis σένα, Latinis item Sena vocatur: Arabibus Sene: Italis Sena: Germanis Senet: *Hispanis Sen de Alexandria: Gallis Sene de Leuant. At Collutea Græcis κολλουτέα: Italis Collutea.*

Nomina.

* IV. COLVTEA SILIquosa. *

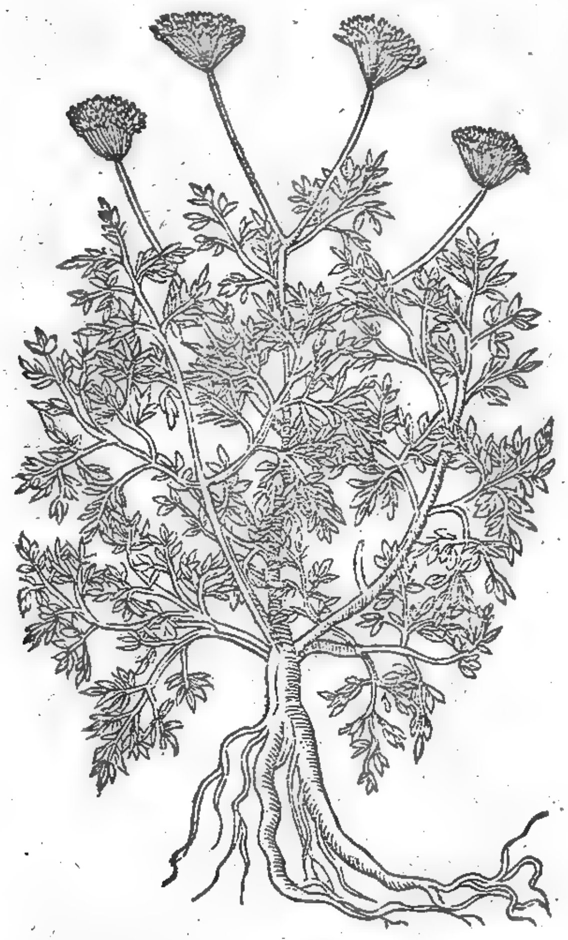
Cum Delphinio magnam esse similitudinem Consolidæ regali, capite de Cumino ostensum, nunc de Sena, quæ veteribus Græcis indicta videtur, cuius inventio Arabibus debetur, quam Mesues satiuam & syluestrem fecit. Duplex habetur: altera, acutioribus angustioribusq; foliis quæ ex Alexandria Ægypti adfertur: altera, quæ latioribus rotundioribusque est foliis, in Italia frequens, quæ vilior est & Orientali longè inefficacior. I. Sena rotundifolia, C.B. Sena, Matth. Lac. Dod. quoad iconem, Fuch. Cord. in hist. Lon. Lob. Cast. Sena cōmunis & vilior, Ges. hor. Sena herba nostras, Cæsal. Sena Italica, Cam. Tab. II. Sena acutioribus foliis, C.B. Sena Alexandrina, Tra. Ges. hor. Cam. Sena Orientalis, Cæs. Cam. Sena, Do. quoad descriptionem. III. Colutea Corniculata, C.B. Colutea Theophrasti, Trag. Dod. gal. (cui & Cytisus Latinorum) Ges. hor. Lob. Colutea, Matth. Fuch. Lac. Lon. Dod. fol. Cast. Tab. Colutea vesicaria, Lug. (cui & Liparea Theophrasti) Cam. Emeri alterum genus, Cæs. IV. Coluteæ siliquosæ, licet quatuor sint species, de vulgatiore hoc loco. Frutex hic ex radice buxea lōgè lateq; dispersa, saporis amarodulcis, caules plures bicubitales, cortice modò subalbido, modò viridi tectos, graciles, lignosos, in plures ramos diuisos emittit, circa quos folia in vno pediculo septem aut nouem coniugatim disposita, virentia, læuia, subrotunda, gustus ingrati & amari: flores lutei Genistæ figura, longis pediculis propendentes, quibus succedunt siliquæ oblongæ, tenues, articulatæ scorpioidi similes, semina oblonga, russa, singula in singulis articulis continentes. In montibus nostris vt Muteto obseruauimus: apud Gallos locis nemorosis inter buxos, sic & in Valena sylua agri Monspeliensis & cis Lanum prope fluminum crepitudines. Dicitur Colutea scorpioides, Aduers. Lob. Cam. in Matthiolum Lugd. Colutea scorpioides prima, Clus. hist. Pan. Tab. Emerus Cæsalpino.

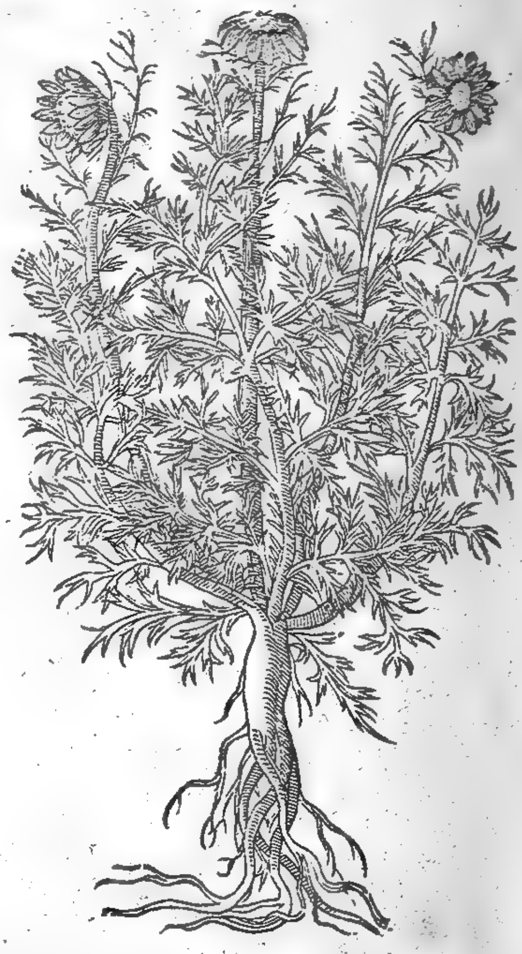
Πύρεθρον. PYRETHRVM. CAP. LXXI.

PYrethrum Romani saliuarem vocant. Folia, caulemq; emittit, vt daucum syluestre, & fœniculum: vmbellamq; Anethi, circinatæ rotunditatis, radix longa est, pollicis crassitudine, gustu feruidissimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto colluto inde ore, auxiliatur: mansa pituitam extrahit.

trahit. Sudores ciet, perunćto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax: contra perfrictiones membrorum, resolutionesq; eximiè conducit.

I. PYRETHRVM VERVM. II. PYRETHRVM ALTERVM.

10

20

30

Pyrethri consideratio.

Pyrethri radix officinis omnibus nota, in frequentiq; vsu habetur, præsertim in dentium cruciatibus. Eius autem planta non omnibus nota est, quòd rara fortasse apud nos proueniat. Nos plantam cuius hic imaginem expreßimus, non sine labore consequuti sumus. Atqui aliud etiam est Pyrethrum, vulgaris notitiæ planta, quod vmbellas non gerit, sed flores Anthemidis maiores: Folia fert Libanotidis seu Anthemidis craßiora, caulem ramosum, foliosumq;, florem maioris Bellis grandiorem, colore intus aureo & per ambitum candido: radicem pollice craßiorem, multifidamq; & acutam, alterius ferè Pyrethri modo, adeò vt iam mihi persuasum habeam, plura Pyrethri genera haberi: non desunt etiam rei herbariæ indagatores, qui nouum quoddam Pyrethrum ostendant, paßim fere in pratis, ac incultis nascens, folijs hortensi pastinacæ proximis. 40

Pyrethrum in pratis.

Cuius radix etsi primo statim gustu acris non sentiatur, postea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces sua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non est (nisi fallatur gustus) cum legitimi Pyrethri sapore comparanda: quippe, qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur. Quod autem secundo loco appinximus, primùm vidimus in Bausano Tyrolensium Emporio, in hortulo quodam Blasij Sbaicher Medici, & rei herbariæ studiosißimi. Cæterùm copiosißimum deinde in Bohemia reperimus, vbi non solùm in hortis paßim seritur, sed spontè quoq; in montibus prouenit.

Pyrethri vires ex Galeno.

Pyrethri meminit Galenus lib. 8. simpl. med. vbi eius vires ijs descripsit verbis: Pyrethri radice potißimè vtimur, causticam, vrentemve facultatem obtinente: qua vtiq; etiam dentium refrigeratorum dolores lenit: & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc stupidos quoq;, quos ναρκώδεις *vocant, & resolutos adiuuat. Alterius radix vrentis est facultatis, quadam cum leuicula amaritudine. Ideoq; fuerit ex quarto excalfacientium ordine. Etsi viribus videatur altero infirmioribus, potest tamen eius vicem commodè explere.* 50

Nomina.

Πύρεθρον *sic Græcè, Latinè verò Pyrethrum & Saliuaris herba vocatur: Arabicè Macharcaraha seu Hacharcharba: Italicè Piretro: Germanicè* Bertram: *Hispanicè Pelitre: Gallicè Pyrethre. Pyrethrum alterum, seu Pseudopyrethrum: Italis Piretro secundo, siue Piretro falso.*

Pyrethrum, ab igne nomen habet, ob radicis eius feruorem igneum. I. Pyrethrum vmbella candida, C.B. Pyrethrum verum Matth. Lugd. Pyrethrum alterum, Lob. Cast. Pyrethrum Dioscoridis primum Cam. Pyrethrum fortè Cæs. Pyrethrum primum, Taber. II. Pyrethrum flore Bellidis, C.B. Pyrethrum, Brunf. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lac. Pyrethrum alterum, Matt. Lug. Tab. Cæs. Cam. Pyrethrum officinarum, Lob. Pyrethrum maius, Lonicero. 60

Λιβανωτίς. ROSMARINVM. CAP. LXXII.

a Μεῦ καχρυς, i. cachrys.

DVo Rosmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumq;, cuius semen a cachrys vocatur. Folia fœniculi habet, crassiora & latiora, in rotæ speciem, humi sparsa, iucundè olentia: caulem cubitali altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine vmbellam, in qua semen copiosum, candidum, sphondylio simile, rotundum, angulosum, acre, resinaceum, quod in mandendo linguam exurit: radix

thus

thus redolet, candida, prægrandis. Est & alterum omnino consimile, semen ferens latum, nigrum, vti sphondylion, odoratum, minimè exurens: radice foris nigra, intus si frangatur, alba. Verùm id quod sterile dicitur, illorum planè similitudinem refert: sed neq; caulem, neq; florem, neq; semen promit. Nascitur in saxosis & asperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluuia sistit: sedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit strumas & abscessus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle vlcera purgant: torminibus medentur cum vino potæ, b & contra serpentium morsus conueniunt: menses & vrinas cient: veteres tumores illitu discutiunt. Tam radicis, quàm herbæ succus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum semen ad eadem pollet: si comitiale malum sentiatur, aut vetus pectoris vitium, auxilio est: regio morbo laborantibus cum vino, 10 & pipere datur: sudores mouet, cum oleo perunctum: ruptis & conuulsis prodest: podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat vitiligines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus vtendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud sua acrimonia arteriam exasperat. Rosmarinum cum erica nasci, foliis lactucæ syluestris amaræ asperiorib. candidioribusq;, radice breui, Theophrastus author est: potuq; idipsum alterutra parte purgare. Cachrys vim habet excalfaciendi, & vehementer exiccandi: quare abstergentibus medicamentis inseritur: contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita vt tertio die soluatur.

b Me. καὶ θηριοδήκτοις ἁρμόζει σὺν οἴνῳ πινόμενα, i. & cōmorsis à bestiis venenatis prosunt cū vino potæ.

Λιβανωτὶς στεφανωματική.

ROSMARINVM CORONARIVM. CAP. LXXIII.

20 Rosmarinum, quo coronarii vtuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia a [minuta, densa] longa, exilia, subter incana, supernè virentia, grauiter odorata. Excalfactoria vi præditum est. Regium sanat morbum, si decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & vbi laborans exercitationi se crediderit, in balnea descendat, & merum potet. Acopis, gleucinoq; vnguento admisceri solet.

a Me. λεπτά i. tenuia Ori. aūt nō legit, minuta dēsa.

I. LIBANOTIS SEV ROSMARINUM.

II. ROSMARINVM CORONARIUM.

30

40

50

Primum ac summum Libanotidis siue Rosmarini genus, quod mas appellant, sub duplici differentia à Dioscoride repræsentatum, aliquoties vidi Venetijs in horto amœnissimo Maphœi medici excellentissimi, nullis sanè deficientibus no- 60 *tis, quas illi Dioscorides assignauit. Idem quoq; frequens satis nascitur in agro Goritiensi supra Salicanum in monte Gargaro, in via qua ad ædem diuæ Virgini sacram ascenditur. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nusquam mihi videre licuit, tametsi id inibi nasci non negauerim. Sed certè Cordum in suo dispensatorio hallucinatum crediderim: quippe qui existimauerit syluestrem Angelicam esse Libanotim. Cæterum variat, mea quidē sententia, in Rorismarini descriptione Theophrastus, qui lib. 9. cap. 12. de plantarum historia, de Rosmarinis hæc posteritatis memoriæ prodidit. Rosmarini genera, inquit duo, alterum sterile, alterum fertile: & alterū tam fructu, quàm folio vtile, alterum tantum radice. Fructus cachrys vocatur. Fertile folium habet palustri apio simile, sed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, crassam, candidam, & veluti thus redolentem: fructum candidum, scabrum, oblongum. Nascitur potissimùm solo squalido atq; saxoso. Radix medicamento vlcerum vtilis, & mensibus pota in vino nigro austero. Fructus ad vrinæ stillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, &*

Rosmarinorum consid.

Cordus notatur.

Rosmarini hist. ex Theophrasto.

lactis vbertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ constat, sed scabriori candidiorique, radice breui. Nascitur id quoque prædicto solo (aliàs, vt Hermolaus legendum censet, & hic à Dioscoride commonemur, vbi erica) lætissimum. Radix partim superius, partim inferius purgat. Quod enim germen versus consistit, superius purgat: quod terram versus, inferius. Prohibet & vestibus interposita vermiculos noxios. Colligitur per messem tritici: hæc Theophrastus. Porro Coronarium Rosmarinum, nostrum nimirum vulgare est, quod in hortis & vineis paßim habetur. Id in frequentiori vsu est, siquidem non solùm in medicamentis est vtile, sed etiam in culinis ad ciborum condimenta concinnanda. In Prouincia Narbonensis Galliæ, adeò copiosum spontè prouenit, vt illud perinde, ac alia ligna vrant. Tantæ enim craßitudinis candice prodenit, vt ex eo cum citharæ, tum mensæ parentur. Apud Italos hortorum parietes ornat, & eorundem areas circumuestit. Floret non solùm vere sed etiam Autumno, floribus odoratis, in purpura albicantibus. Hallucinantur recentiores quidam, qui Cneoron, Rosmarinum Coronariũ esse contendunt. Excalfacit, attenuat, digerit, resoluit, aperit, roborat, incidit, abstergit. Præstat ad frigidos ventriculi affectus, ad cœliacas paßiones, & vomitum cibi, si cum pane deuoretur, aut bibatur in puluerem contritum ex meraco. Prodest & lienosis & iocinorosis, nam non solùm excalfacit, extenuat, & obstructiones reserat, sed sua adstringendi vi, etiam roborat. Valet ad capitis fluxiones, & ad eius frigidos morbos omnes, nempe ad comitiales, stupidos, veternosos resolutosque. Additur vtiliter in capitis lotionibus, quinetiam in articulorum fomentis. Cohibet alba vteri profluuia, si diutius quotidie sumatur. Visum acuit, si toto tempore, quo floret, quispiam ieiunus, flores vnà cum circumstantibus folijs cum pane & sale quotidie vorauerit. Mansum oris halitum commendat. Sistit dentium, & gingiuarum fluxiones in aceto, & vino austero feruefactum; vbi hoc decocto calido os colluatur. Sicci farina, recentia vulnera glutinat, verum operæpretium est ea prius vino in quo ipsum fuerit coctum, abluere, & deinde farinam inspergere. Parantur è virgis dentiscalpia, & carbones ad picturas delineandas. Flores sacchero asseruati valent ad omnia prædicta, peculiariter autem ad frigidos cordis affectus, ad pectoris vitia, & ad arcenda pestilentiæ contagia. Præstat etiam admodum in obsoniorum vsu. Nascitur in Bohemia & Polonia vliginosis locis, planta, quam SYLVESTRE ROSMARINVM *ap-*

Rosmarinũ coronarium.

Rosmarinũ non esse Cneoron.

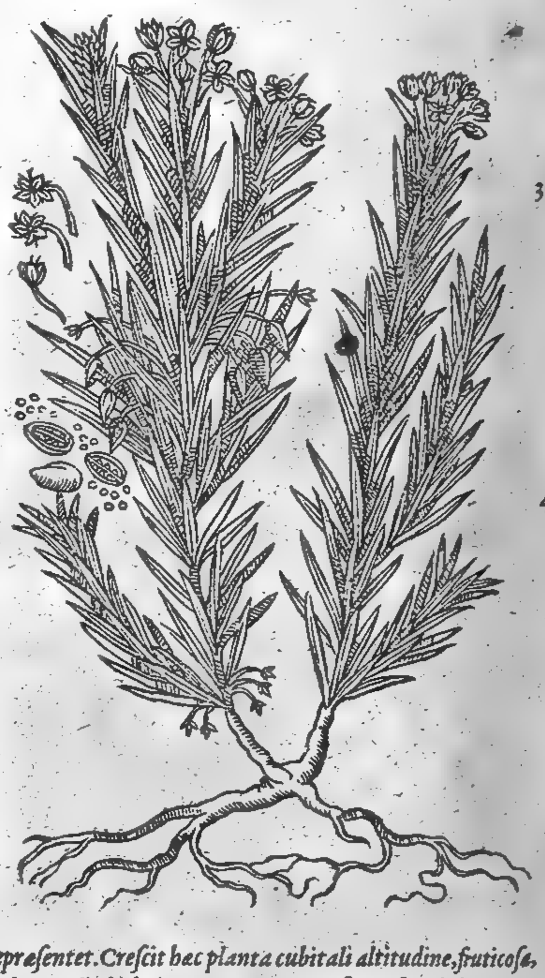
Rosmarini vires Matth.

Rosmarinũ syluestre.

III. ROSMARINVM SYLuestre.

* IV. ROSMARINVM SYLVEstre minus. *

pellare libuit, quod Rosmarini coronarij faciem quadantenus repræsentet. Crescit hæc planta cubitali altitudine, fruticosa, virgis tenuibus, lignosis, materie fragili, rufescentib. minij ferè colore. Folia in his erumpunt numerosa, Rosmarini coronarij æmula, prona parte viridia, transuersis vtrinque lineis dispari ordine ductis obsignata, supina verò rubescẽtia, & rubro appensa pediculo. In surculorũ summitatib. corymbacea coma visitur rubro colore, è qua flores pandũtur sublutei. Radice nititur infirma & superuacua. Planta est odorata, siquidem folia, & flores citreũ malum olent, quinetiã gustu aromatis nõnihil resipiunt, adstrictione quadã relicta. Præfertur hæc planta Bohemis cõtra tineas & blattas, quæ vestes lacerãt, quare ijs eam interponũt. Atqui mea quidẽ sententia, ad ea omnia efficax est, ad quæ Rosmarinũ Coronariũ præstare diximus, præterquã ad ciborũ condimenta. Sunt, qui hanc plantã Dioscoridis Ericam esse contendunt, sed hallucinantur, cum nullã cum Myrica cognationẽ habeat. Libanotidis siue Rosmarini tum historiam, tum facultates descripsit Galen. lib. 7. simp. med. sic inquiens: Libanotides tres sunt, vna sterilis, duæ fructum ferentes: omnes verò eiusdem facultatis, emollientis & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ, mistus melli, obtusam oculorũ aciem ab humorũ craßitudine curat. Porrò eius Libanotidis, quæ ad coronas est vtilis, quã Romani Rosmarinũ nuncupant, decoctũ, regio morbo laborãtes potũ adiuuat. Omnes. n. Libanotides abstergẽtis, & incidentis facultatis participes sunt, hæc Galen. Cæterũ Cachrys nõ modò Rosmarini semen significat, sed etiam quorundam arborũ nucamenta, vel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici poßint: quæ tamen ante fructus erumpunt & decidunt, qualia visuntur in corylo, cui sunt longo piperi similia, item in nuce ac quercu.

Rosmarini vires ex Gal.

Cachrys quid.

Nisi

Niſi inter hæc veteres Græcos auctores aliquam nouiſſe differentiam ſit iudicandum, quòd apud pleroſq; non cachrys ſed canchrys, pro Roſmarini ſemine ſcriptum reperiatur, quas tamen voces hactenus à recentioribus confundi inuenio. Planta, quæ λιβανωτὶς Græcis: Libanotis & Roſmarinum Latinis dicitur: Mauritanis Xaier almeriem, Alpinalfach & Cachola: Italis Roſmarino. Quæ verò λιβανωτὶς στεφανωματικὴ Græcè, Roſmarinum coronarium Latinè vocatur: Arabicè Elkialgeber: Italicè Roſmarino coronario: Hetruſcis Ramerino: Germanicè Roßmarin: *Hiſpanicè Romero: Gallicè Roſmarin.*

Nomina.

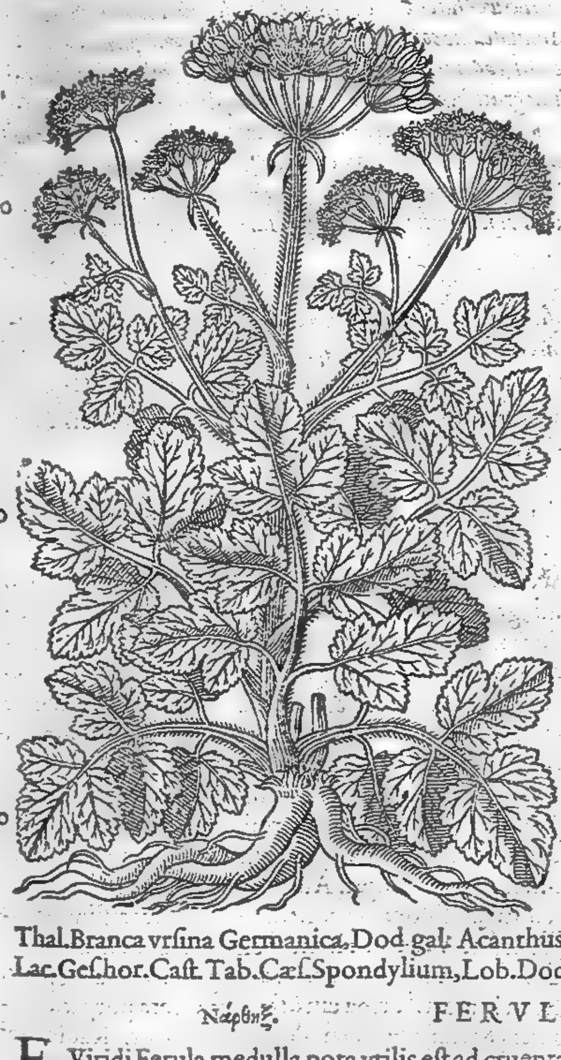
Libanotis ab odore thuris nomen habet. I. Libanotis ferulæ folio ſemine craſſo, C.B. Libanotis ſeu Roſmarinum, Matth. Lac. Roſmarinum primum, Caſt. Libanotis prima, Dodo. fol. Libanotis candida, Cæſalp. Libanotis prior vel Cachryfera, Cam. Cachrys verior, Libanotis Galeni, Lob. Lugd. II. Roſmarinus hortenſis, C.B. Roſmarinus, Brunf. Trag. Fuch. Lon. Roſmarinum coronarium, Matt. Dod. gal. Lac. Lob. Caſt. Lug. Cæſ. Cam. Roſmarinus Coronaria, Dod. fol. Roſmarinus minor ſeu tenuifolius, Cord. in hiſt. Libanotis coronaria, Cor. in Dioſ. Geſhor. Cneoron nigrum Theophraſti, Anguillaræ. Hic & latiore (qui in ſylueſtribus Galliæ, vt Monſpelii prouenit) & anguſtiore folio, qui in hortis colitur. III. Roſmarinum ſylueſtre, Matth. Caſt. Lug. Chamæpeuce, Cord. in Dioſc. & hiſt. Cam. Lug. Ledū Sileſiacum, Cluſ. hiſt. Pan. Tab. Ledum foliis Roſmarini alterum, Lob. IV. Roſmarinum ſylueſtre minus, Camerarius ſuo Matthiolo iunxit, qui priori multò minor & tenerior, lignoſis tenuibuſq; virgis, palmi altitudine vix ſuperans: foliis eſt acuminatioribus, infernè cæſiis: ſurculorum ſummitatibus floſculi inſident rubelli, quibus ſemen priori ſimile ſuccedit. Hoc in Boruſſiæ ſyluis vmbroſis, vliginoſo ſolo prope priorem prouenire, Camerarius teſtatur.

Σφονδύλιον. SPHONDYLIVM. CAP. LXXIIII.

SPhondylium folia quadantenus Platani, & Panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius aſſurgentes: in quorum cacumine ſemen duplex, ſeſeli ſimile, ſed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Naſcitur in paluſtribus & aquoſis. Potum ſemen a pituitam per aluum extrahit: medetur iocineris vitiis, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, vuluarum ſtrangulationi: veternoſos ſuffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, ſerpentia vlcera cohibet. Datur radix contra regium morbum, & iocineris vitia: circumraſa eadem, & iniecta callos fiſtularum derodit. Recentis floris ſuccus exulceratis auribus purulentiſq; accommodatur, qui cæterorum ſuccorum more exprimi, dein recondi ſolet.

a Meum φλεγματαγωγός. i. pituitam educens.

SPHONDYLIVM.

RAra admodum ſunt prata, vligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoq; Sphondylij plantas non habeant: eaq; præcipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie virent. In his ſanè Sphondylium copioſum naſcitur, folio platani, aut panacis, caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente: in cuius cacumine vmbella inſidet, albis floribus referta: è quibus ſemen prodit, ſeſeli non abſimile, latius tamen ac ſquamoſum, ſapore iniucundo, vt quod cimices fermè reſpiat. Radicem profert albam, raphani æmulam, guſtu non ingrato. Huius ſemine vtuntur quidam ſeſelis vice, quòd alterum alterius effectus præſtare exiſtiment. Succus incidit, digerit & aperit: idem capiti inunctus, criſpos capillos facit. Porrò Fuchſius non videtur ſatis Sphondylium nouiſſe, quod ipſum vnà cum Acantho depingat, vocetq; Acanthum Germanicam. Cui facilè impoſuerunt officinæ Germaniæ, quæ foliorum ſimilitudine deceptæ, pro Branca vrſina Sphondylium vſurpant. Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Sphondylij fructus acris, & ſecantis eſt facultatis. Itaque ad aſthma, & comitialem morbum aptum eſt medicamentum: prodeſt & regio morbo. Et radix nimirum adſimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & inſuper fiſtularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumraſam. Porrò floris etiam ſuccus ad diuturniora aurium vlcera conueniens reponitur. Quod Græci σφονδύλιον Latini ſimiliter Sphondylium vocant: Itali Sfondilio.

Sphondylii conſid.

Fuch. error, Acanthum vocantis.

Sphondylii vires ex Gal.

Nomina.

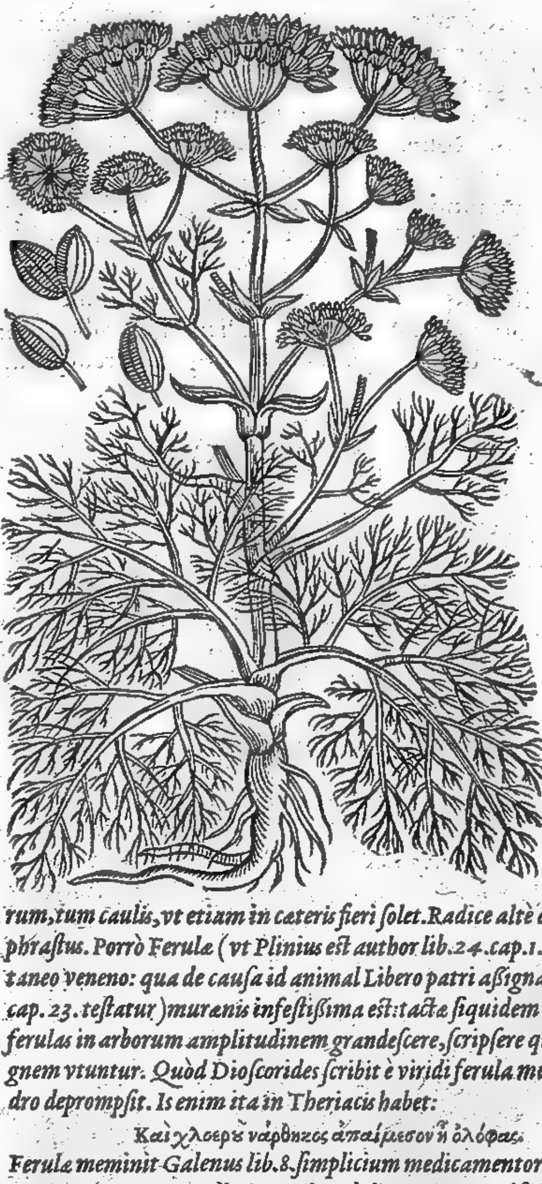
Sphondilium duplex habetur, hirſutum hoc loco poſitū, & glabrum, de quo in hiſtoria vniuerſali noſtra. Sphondiliū hirſutum, C.B. Branca vrſina, Brunf. Trag. Cord. in Dioſc. (cui & Bupleuron Nicandri) Thal. Branca vrſina Germanica, Dod. gal. Acanthus Germanica, Fuch. fol. Sphondylium, Matth. Lon. Lac. Geſhor. Caſt. Tab. Cæſ. Spondylium, Lob. Dod. fol. Lugdunenſi.

Νάρθηξ. FERVLA. CAP. LXXV.

E Viridi Ferula medulla pota vtilis eſt ad cruentas excreationes, cœliacoſq;: contra viperarum morſus in vino datur: erumpentem naribus ſanguinem indita ſiſtit. Semen potum torminoſis auxiliatur:

ſudores ciet, vncto ex oleo corpore. Caules ſi edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur. Ferula itaq; caulem profert ternûm ſæpe cubitorum: folia fœniculi, longè aſperiora & latiora, quæ ab imo caule vulnerata ſagapenum efficitur.

FERVLA.

Ferulæ hiſt.

Ferula æſtuoſis naſcitur locis: ideoq; nil mirum, quòd Apulia Ferularum ſit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præſertim apud Centumcellas, & in vniuerſis Hetruriæ maritimis. E quibus prima tantùm germinatione corculum quoddam paſtores eximunt, oui luteum induratum referens, quod ſub cineribus aſſatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere & ſale conſperſum, non modò guſtui gratiſſimus eſt cibus; ſed etiam ad excitandam venerem valentiſſimus. De ferulis latius diſſeruit Theophraſtus lib.6.cap.2. de plant. hiſt. vbi ita ſcribit: Ferulaceum genus in plures ſpargitur ſpecies. Sed primùm de eo, quod commune omnium conſtat, dicendum eſt, ſcilicet de Ferula atq; Ferulagine: ſeu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm, ſeu etiam alterum ſit, vt nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conſpici poſſit, conſimilis certè ſentitur, præterquam ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum ſurgit, Ferulago autem humilis, ſed vnicaules ambæ, & geniculatæ ſunt. Folia & cauliculi quidam geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, ſed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, ſicuti arundinea proueniunt: niſi quod deflexa hæc magis, mollitia magnitudinisq; cauſa. Folium enim grande, molle, multifidum, vt capillamenti modo ferè inſpectetur: maxima, quæ terræ proxima ſunt, & reliqua ſubinde ad portionem. Flos melinus: ſemen obſcurum, anetho ſimile, ſed maius. Finditur cacumine, & in ſtipites quoſdam haud magnos diſpergitur: quibus flos, ſemenq; inſidet, nec flore fructuve laterales caules carent, ſed anethi modo ferunt. Annuo caule conſtat, & germinatio in vere primùm foliorum, tum caulis, vt etiam in cæteris fieri ſolet. Radice altè deſcendit, eademq; ſingulari innititur: talis Ferula eſt: hæc Theophraſtus. Porrò Ferulæ (vt Plinius eſt author lib.24.cap.1.) aſinis gratiſſimæ ſunt in pabulo, cæteris verò iumentis præſentaneo veneno: qua de cauſa id animal Libero patri aſſignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (vt idem Plinius lib.20. cap.23. teſtatur) murænis infeſtiſſima eſt: tactæ ſiquidem ea moriuntur. In inſula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandeſcere, ſcripſere quidam. Apuli lignorum vice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem vtuntur. Quòd Dioſcorides ſcribit è viridi ferula medullam viperarum morſibus opitulari ex vino potam, à Nicandro deprompſit. Is enim ita in Theriacis habet:

Ferulæ hiſto. ex Theoph.

Ferulago.

Mira Ferularum natura.

Καὶ χλοεροῦ νάρθηκος ἀπαίμεσον ἢ ὀλόφας.

Ferulæ vires ex Gal.

Ferulæ meminit Galenus lib.8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Ferulæ ſemen excalfacit & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam vocant, adſtringentem qualitatem participat. Cuius nomine ſanguinem ſpuentibus, & cœliacis conuenit. Νάρθηξ *Græcis ea planta vocatur, quæ Latinis Ferula: Italis Ferola: Hiſpanis Cananheia.*

Nomina.

Ferula fœmina Plinii, C.B. Ferula, Matth. Lac. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lon. Lob. Dod. fol. Caſt. Lug. Tab. Cam. Ferula mas, Cæſ. Libanotis prima Dioſcoridis ferulacea, Geſ. hortis.

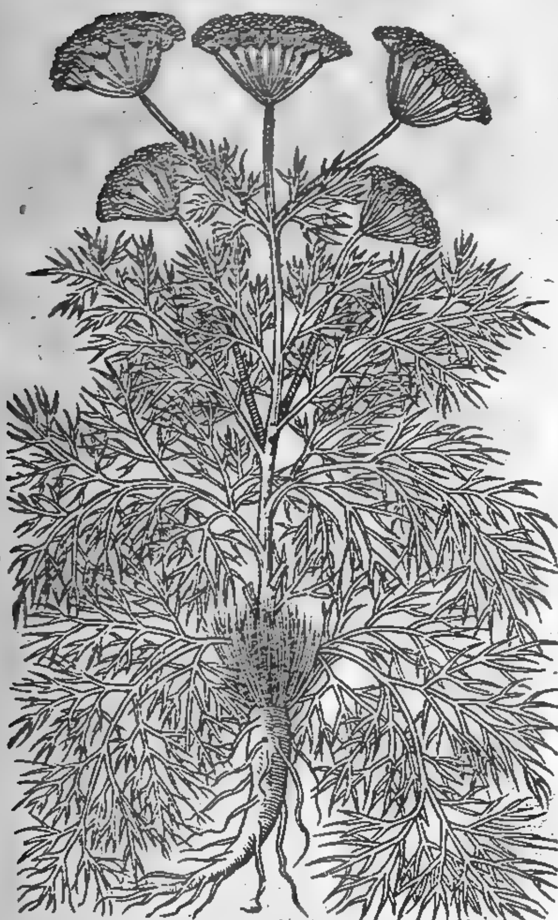
Πευκέδανος. PEVCEDANVM. CAP. LXXVII.

PEucedanum caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo ſimilem: comam habet ſtatim ab terra copioſam, ſpiſſamq;: flore luteo: radice nigra, craſſa, graui odore, ſucçoſa: gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensq; è plaga ſuccus vmbræ mandatur: in ſole ſiquidem confeſtim euaneſcit. Colligitur capite prius, & naribus roſaceo perfuſis, ne capitis dolor premat, & vertigo ſentiatur. † Aſſatione radix inutilis fit. a Tam lac quàm ſuccus, radice & caulibus extrahi ſolet, ſicuti è mandragora: verùm inefficacior ſucco lacryma habetur, & velocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris ſimilitudine, caulibus radicibusq; adhærens. Præfertur ſuccus è Sardinia & Samothrace colore b rufo, odore graui, feruens guſtu. Ex aceto & roſaceo illitum Peucedanum prodeſt lethargicis, phreneticis, vertiginoſis, comitialibus & longis capitis doloribus, reſolutis, iſchiadicis, conuulſis: omnibus in vniuerſum vitiis neruorum, ex oleo & aceto illitum, prodeſt. Eius olfactu reſpirant vuluæ ſtrangulatus, & veternoſi reuocantur. Incenſum ſerpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex roſaceo inſtillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem: contra tuſſim efficaciſſimè ex ouo aſſumitur: ſuſpiriis, torminibus & inflationibus ſubuenit. Ventrem leniter emollit, lienem abſumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad veſicæ cruciatus, & renum diſtentiones potum: vuluam aperit. Radix ad eadem vtilis eſt, ſed inefficacior: eius decoctum bibitur. Farina eius, ſordida vlcera purgat, & vetera cicatrice obducit: ſquamas oſſium extrahit. In cerata & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non ſenſerit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho reſoluitur.

† Orib. ὀπιαθεῖσα. i. ſuccatione (vt ita dicã.) a Me. ὀπίζονται ᾗ οἱ καυλοὶ καὶ χυλίζεται ἡ ῥίζα ὡς μανδραγόραι, ἧττον ᾗ ἐνεργεῖ τοῦ χυλοῦ ὁ ὀπὸς καὶ τάχιον ἐκπνεῖ. i. colligitur item ſuccus, & liquor è caulibus, & radice ſicut ex mandragora expreſſus, & hoc expreſſo ſucco minus efficax eſt ille, qui ex inciſa radice manat, & citius expirat. b Meum ἔγκιρρος. i. fuluus,

Quoniam

PEVCEDANVM.

Peucedani consideratio.

QVoniam nullis prorsus foliorum, ac seminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum repræsentauit Dioscorides, vtpote plantam, quæ omnibus fortasse suo tempore notior erat, quàm vt longiorem descriptionem postularet: idcirco nobis quidem perdifficile esse iudico, decernere quodnam genus herbæ hodie in medium afferri possit, quæ legitimum Peucedanum referat: præsertim cum Theophrastus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui simplicium historias descripserunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Veruntamen cum scribat Dioscorides, Peucedanum nasci coma, statim à terra copiosa ac spissa, hinc planè coniectandum videtur, Dioscoridem ipsum innuere, quòd Peucedanum constet multis folijs, capillaribus, tenuibus ac longis, fœniculi aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud et accedit, quòd cum Peucedanũ, Diosc. testimonio, florẽ proferat melinũ siue luteum, non temerè credendũ arbitror, hunc non in alio, quã in vmbella sustineri, cum omnes ferulaceæ stirpes, et quæ fœniculo & anetho similes habẽtur, cuiusmodi sunt quæ hoc in loco à Diosc. recẽsentur, vmbellas in cauliũ cacuminib. gignere conspiciantur, è quibus semen prodit fœniculi modo. Quod si ita se res habet (vt equidẽ existimo) asserere nõ dubitauerim, me sæpenumero Peucedanũ vidisse in Ananiensibus montib. vbi huiusmodi plantæ frequẽtissimæ proueniunt, quæ non solum prædictis notis Peucedano adstipulantur, sed et radice, quam habent nigram, crassam, succi plenam grauiterq; olentem. In hac itaq; sententia persistam, vt hanc herbam, quam etiam pictam damus, verum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat.

Peucedanum officinarum adulterinũ.

Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus vulgò officinæ vtuntur, legitimas ementiuntur: nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate sunt præditæ. Cuius verò plantæ hæ sint radices, ego quidem proferre non possum: eas siquidem hactenus non nisi siccas, & sine caule, ac folijs mihi videre licuit. Prætulit Dioscorides Sardonium Peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi posset, cum frequens, nec longa sit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde seplasiarijs, si rerum legitimarum studio caperentur, facile Peucedani radices conueherentur.

Peucedani vires ex Gal.

Peucedani meminit Galenus lib. 8. simp. med. vbi de eius viribus disserit in hunc modum: Peucedani radice quidem maximè, sed tamen etiam succo, & liquore vtimur. Sunt autem hæc omnia eiusdem speciei facultatis: sed valentior succus, admodum excalfaciens & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos consistentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex crassitudine & viscositate humorum prouenientibus. Atq; intrò quidem in corpus sumptus, sed tamen etiam olfactu prodest. Porrò quòd incidat & extenuet, sæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impositus protinus sedauit, quia videlicet tenuium est partiũ & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo atq; extenuando crassos humores. Sed & radice ad hæc vti licebit, quæ & squamas celerrimè ab ossibus detrahit, quia videlicet validè desiccat, minus tamen quàm succus excalfaciens. Et vlceribus malignis remedium est optimum arida illita: ipsa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine secundo iam completo: desiccat verò tertio iam incipiente.

Nomina.

Planta, quæ πευκέδανος Græcè, Peucedanum Latinè dicitur: Arabicè Harbatum: Italicè Peucedano.

Peucedanum à pinu nomen habere videtur, siquidem folia cum pini foliis similitudinem quandam habeant, vnde & Pinastellum aliqui vocant. Habetur Italicum quod maius, latioribus longioribusque foliis: habetur Germanicum, angustioribus foliis: hocq; maius & minus. Peucedanum maius Italicum, C.B. Lob. Lugd. Peucedanum, Matth. Lac. Cast. Lugd. Cæs. Peucedanum Italicum, Tab. Peucedanum foliis longioribus, Dod. in folio.

Μελάνθιον. GITH SEV MELANTHIVM. CAP. LXXVIII.

GIth a exilibus surculis fruticat, sæpe binos dodrantes excedens: foliis, vt Senecionis minutis, sed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercursantibus intus membranis: quibus semen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inspargitur. Capitis doloribus illitum fronti, subuenit: discutit recentes oculorum suffusiones, tritum ex irino, & infusum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias tumoresq; vetustos, cum aceto illitum: circumscarificatos clauos excutit, cum vetere b vrina impositum. Dentium doloribus, cum aceto & teda decoctum, & collutum prodest: teretes ventris tineas expellit, perunctо ex aqua vmbilico: destillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo & olfactum. Vrinam & menstrua ciet, multis diebus sumptum, & lac extrahit: difficultatem spirandi cum vino potum, leuat: phalangiorum morsibus ex aqua, drachmæ pondere haustum auxiliatur. Incenso serpentes fugantur. Tradunt largius epotum enecare.

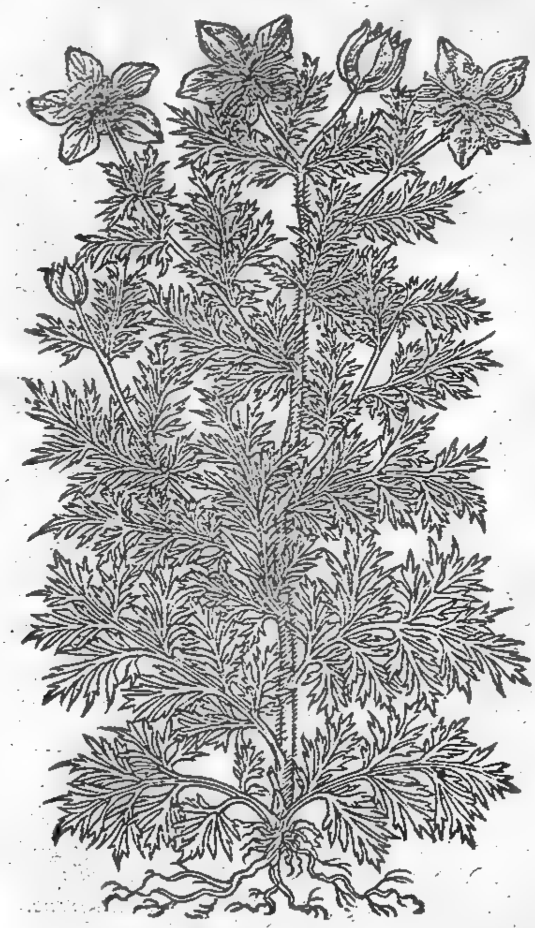
a Meũ θαμνίσκος ἐστὶ, λεπτόκαρπος διπιθαμιαῖος ἢ καὶ μείζων. i. frutex paruus est, exilib. ramulis duorũ palmorũ altudinis, aut etiam maior.

b Meũ οἴνῳ i. cum vino.

Melanthii consid.

GIth, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella vocatur. Duum Melanthium est generum, satiuum & sponte nascens. Satiuum exilibus surculis exit, cubitalibus, folio senecionis æmulo, magis tamen diuiso, floribus in cacumine cæruleis, & in stellæ modum radiantibus, è quibus capitula oriuntur parua, oblonga, pluribus coronata apicibus, internam

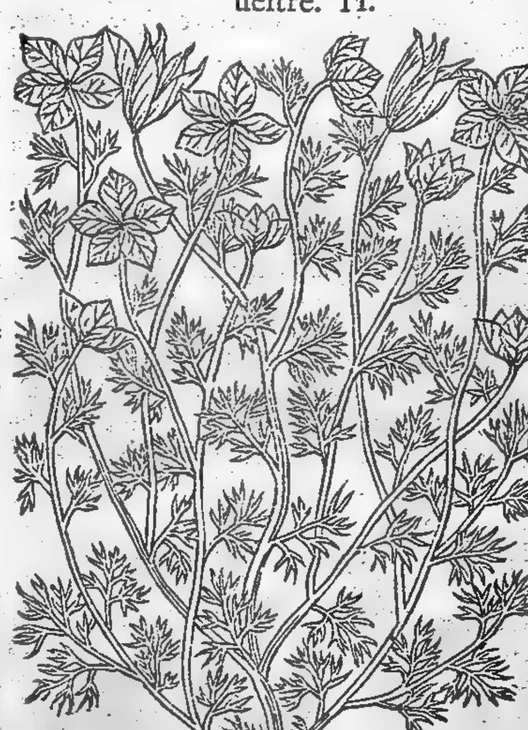
I. MELANTHIVM SAtiuum.

II. MELANTHIVM SYLuestre.

III. MELANTHIVM SYLuestre. II.

ternam capitis partem respicientibus, intercursantibus intus membranis vt in papaueris capitibus. Semen in his continetur paruum, nigrum, & quandoq; subflauum, odore eximio, ac amariusculo sapore, simul & acuto. Seritur in hortis. SYLVESTRE *duum est generum, vtrumq; folijs satiuo tenuioribus, multifidis & capillaceis, quinetiam caulibus ferè similibus, quemadmodum & floribus. Verùm capitulis differunt: siquidē alterū capitula gerit satiuo maiora et facie haud longè dissimilia: semine intus nigro, acuto, amariusculo & odorato. Alterum verò longiora in quinq; sexve diuaricata cornibus. Nascitur vtraq; in campestribus, in incultis præsertim agris. Semen excalfacit, incidit, aperit, attenuat, extergit. Ad omnia efficax habetur perinde ac satiuum. Itaq; errant toto cælo, qui inter Melanthij syluestris genera, Gittonem vulgò vocatum annumerant. Quod cum ante nos probe animaduertissent Hermolaus & Ruellius, asseruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam stirpem legitimum Melanthium esse, quæ inter segetes in aruis passim nascitur, folijs ferè porri: [Caulem edit bicubitalem, pilosum, in quo vtrinq; per interualla bina exeunt folia oblonga hirsutaq;: in cacumine flores exeunt purpurei roseiq;: semen in calycibus oblongis concluditur, nigrum Melanthio simile, sed amarum, nulloq; odore præditum]. Et rectè, mea quidem sentētia, iudicarunt: siquidem herba illa cum Dioscoridis historia quàm maximè pugnat, vtpote quæ folijs, caule ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, sicuti neq; etiam semine: quod etsi nigrum Melanthij modo gignatur, non tamen gustui aliud repræsentat, quàm amaritudinem simul & asperitatē. Hinc itaq; perspicuum esse pōt, Brasauolum, alioqui medicū clarissimum, in suo simplicium volumine Romæ excuso, manifestè cæcutiuisse: quippe qui affirmare non dubitauerit, illud verum legitimumq; esse Melanthium, quod in segetibus passim sua sponte nasci superius diximus, quodq; vulgò Gittone à Ferrariensibus appellari scribit. Cuius error non solùm prædictis rationibus, sed ea quoque herbæ appellatione facilè deprehenditur, quod etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum esse Melanthium existiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomen Gittone denotare videatur, quàm spurium Gith, quòd ideò Githago, & Pseudomelanthium vocari potest: quemadmodum & id, quod ruta Tridentina appellant formica-*

Melan. syluestre duplex.

Error credere Gittonē esse Melanthium syluest.

Pseudomelāthii descript.

Brasauoli errarum Gittone legitimū esse Melant.

Githago.

10 20 30 40 50 60

formentone, nil aliud significat,, quam spuriam tritici speciem. Quod cum postea ipse Brasauolus animaduerteret, nostris fortasse, aut aliorum commentarijs admonitus, suam reuocauit sententiam: quare posthac Brasauoli quoq; sententia damnandi erant, qui in hac persistunt opinione. Iam igitur constituamus licet domesticum verumq; Gith in hortis, & viridarijs satum prouenire, in quibus frequentissimum seritur in Germania. Syluestre verò in campestribus incultis locis. Ex quo quidem planè colligere possumus, PSEUDOMELANTHIUM. sponte inter segetes nascens, quod vocant vulgo Gittone, cuius hic effigiem damus, nullo modo syluestre Melanthium esse. Non desunt quoq;, qui velint hanc plantam syluestrem lychnidem coronariã esse, quibus, cum ego vtramq; nouerim, subscribere nequeo. Sed longè minus id fuerit Lolium, vt apertissimè hallucinatus credidit Fuchsius, cuius error à nobis explosus est lib. secundo in lolij mentione. Porrò & illud semen odoratum, subrubrumq;, quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm vsurpant, seplasiarijs Nigella citrina vocatum, Melanthij genus est: quippe ipsa seminis forma, odor, ac sapor nihil prorsus à Melanthio discrepant. Verùm si modò in aliquo dissident, color est, qui in altero niger, in altero verò subflauus conspicitur. Quo fit (quod etiam superius de Cumino differentes diximus) vt magno in errore versentur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios edidere, quòd præter rationẽ asserere sint ausi, Nigellã subflauã, nil aliud esse quã Cuminum syluestre primo generi à Dioscoride assignatum. Porrò [Pseudomelanthium excalfacit, attenuat, aperit, abstergit & resoluit] semen in farinam tritum, & ex melle illitum, lentigines, alphos & maculas cutis quascunque delet, & ventris animalia pellit, tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto ventri illitum. Vrinam ciet & menses. Melanthij meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, his verbis: Melanthium excalfacit, atq; desiccat tertio ordine. Videtur etiam tenuium esse partium: vnde etiam destillationes sanat, calidum in linteo admotum, atq; assiduò olfactum. Quin etiam si intrò in corpus sumatur, vel maximè flatus extinguit. Hinc constat essentiæ ipsum esse subtilis, & ad vnguem à caliditate elaboratæ, propterea sanè etiam amarum est. Ostensum verò in quarto horum voluminum est, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit substantia, amara proueniat qualitas. Itaque mirũ non est, si lumbricos interimat non esum modò, sed etiam foris ventri impositum. Siquidem & id præstare posse saporem amarum monstratum est. Neq; sanè etiam mirandum, si lepras, clauos, myrmecias eijciat, ei præsertim, qui in superioribus libris comprehensorum haud est immemor. Sic verò etiam orthopnœam iuuat, et menses prouocat, qui vtique ob crassitiem, aut viscositatẽ humorum retenti fuerint. In summa, vbi incisione, extersione, desiccatione, excalfactione est opus, præstantissimum id remedium est. Μελάνθιον sic Græci, Melanthium quoq; & Gith Latini dicunt: Mauritani Xamin, Sunis, seu Sunici: Itali Melanthio: seu Niella: Germani Schwartz Römisch/vnd Schwartz Coriander: Hispani Neguilla & Alipiure: Galli Barbue poyurette, Pourelle, & Nielle.

Pseudomelanthium. *Fuch. error* *Pseudom.* *Lolium status entis.* *Cardamomi minoris nominis vsurp.* *Monachorũ error.* *Melanthii vires ex Gal.* *Nomina.*

V. PSEUDOMELANTHIUM

* IV. NIGELLA CRETICA.*

Melanthium, quod Melanspermum Hippocrati, à nigro seminis colore, Latinis Nigella: alia satiua est, alia syluestris: satiua vel simplici & quidem magno, vel paruo flore, vel pleno flore: semine item nigro, subflauo, luteo. I. Nigella flore minore simplici, C.B. Nigella hortensis, Trago. Nigella satiua, Lon. Nigella, Cord. in hist. Ges. hor. Nigella altera, Cæsalp. Melanthium satiuum, Matth. Dod. gal. Lac. Cast. Tab. Lugd. Melanthium primum, Fuch. icon. Melanthium, Dod. fol. Lob. cui & Nigella Romana odora: Gith Anguillaræ. Hoc semine est nigro, pallidè flauescente, luteo, rarius candido. II. Nigella flore maiore simplici, C.B. Nigella Damascena, Trag. Cord. in hist. Ges. hor. Nigella hortensis altera, Fuch. in fol. Nigella satiua secunda, Lon. Nigella, Cord. in Diosc. Melanthium syluestre, Matth. Lac. Lob. Lug. Melanthium alterum Damascenum, Fuch in. icon. Melanthium Damascenum, Dod. gal. & fol. Cam. Melanthium agreste Tabernæmontano. III. Nigella aruensis, C.B. Nigella syluestris, Trago, Lonic. Gesnero. hor. Camerario Nigella Cornuta, Cordo in historia. Nigella

 vulgo

vulgò dicta, Cæſ. Melanthium ſylueſtre alterum, Matth. Lugd. Melanthium ſylueſtre, Fuch. in folio. Dod. galli. & fol. Caſt: Melanthium ſylueſtre alterum, capitulis reflexis Aquilegiæ, Lob. Melanthium agreſte alterum, Tab. Cuminum ſylueſtre alterum, Fuch: in icon. Cord. in Dioſc. IV. Nigella Cretica C. B. Hæc ex radice tenui, longiuſcula, parum fibroſa, caulem emittit cubito minorem, ſtriatum, viridem, glabrum, procumbentem, in alios brachiatum: folia circa radicem per terram ſparſa, alterius nigellæ modo in lacinias diuiſa, quæ verò in caulis ſummo, oblonga, tripartito diuiſa vt in Naſturtio, latiora & longiora reliquis Nigellis, ex virore nigricantia: flos vnicus cuilibet cauliculo inſidet, ſubcæruleus, ex quinque foliolis compoſitus, forma Nigellæ aruenſi, quo tamen multò minor, reſpondens: cornicula ſuccedunt quina ſena ſimul iuncta, quæ in longa cornicula inſtar cornuum hirci intorta finiunt: ſemen minutum nigricans. Huius ſemen ex Creta primò allatum, & à Doctore Leonhardo Doldio vnà cum planta tranſmiſſum. V. Lychnis ſegetum maior. C. B. Nigella, Brunſ. Githago, Trag. Pſeudomelanthium, Matth. Lac. Lon. Lob. Caſt: Lugd. Thal. Lolium recentiorum, Fuch. Cord in Dioſc. Anthemon, Dod. gal. Anthemum folioſum Theophraſti, Ruell. Nigellaſtrum Dod. fol. Lychnis alia inter triticum, Cæſ. Lychnis aruenſis Tabernæmontano.

Σίλφιον. LASERPITIVM. CAP. LXXVIII.

LAſerpitium in Syria, Armenia, Media & Lybia naſcitur: caule ferulaceo, quem † maſpetum vocant: foliis apio ſimilibus, lato ſemine. † Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, veſicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & ſtrumis, ac tuberculis cum cerato medetur: iſchiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excreſcentibus circa ſedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici & aceto decocta. Venenis pota reſiſtit: os commendat, a cibis, aut ſali permiſta. Laſer è radice, atque caule ſcarificatis colligitur. Præfertur autem b rufum, translucens, myrrhæ æmulum, non porraceum, odore valens, ſuaui guſtu, quod dilutum facilè albeſcit. Cyrenaicum ſi quis deguſtauerit, humorem toto corpore ciet: blandiſſimo odore, adeò vt ne os quidem guſtanti niſi paululum ſpiret. Medicum, & Syriacum minus viribus valent, & magis viroſum reddunt odorem. Laſer omne antequàm ſicceſcat, adulteratur ſagapeno, aut fabæ lomento, quod maleficium deprehenditur, guſtu, odore, viſu, & dilutione. Caulem aliqui ſilphion, radicem magudarin, & folia maſpeton vocauere. Efficaciſsimum laſer, mox folia, poſtremò caulis. Acrem vim habet, inflationes facit: perunctas cum aceto, pipere, & vino alopecias ſanat: oculorum aciem exacuit: & incipientes ſuffuſiones, illitum cum melle, diſsipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyſſopo, & ficis coctis in poſca, os colluitur: iis prodeſt, quos c beſtia in rabiem efferata momorderit, vulneribus immiſſum. Valet aduerſus venena telorum, & animalia omnia, quæ virus eiaculantur, potum, aut illitum: ſcorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur: gangrænis d præcoercitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, vel per ſe carbunculis. Clauos, calloſq; prius circumraſos vellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto ſanat: & e excreſcentia in carne, polypoſq;, ſi aliquot diebus cum atramento ſutorio, aut ærugine illinatur: f extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium ſcabritiis opitulatur: grauem, ſubitoq; irraucescentē vocem, dilutum aqua, ſorbitione confeſtim expedit: vuam illitum cum melle reprimit: anginis ex aqua mulſa vtiliſsimè gargarizatur. Veſcentes lætiore colore mangonizat: tuſsi commodè in ſorbili ouo datur, & pleuriticis in ſorbitionibus: in fellis ſuffuſione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores diſcutit cum vino, pipere, & thure potum: neruorum contractionibus, opiſthotonicisq; datur oboli pondere deuorandum: hærentes gulæ hirudines gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulſo proficit: menſes ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino vuæ ſumptum: cum lixiuio autem potui datum, repentè conuulſis, ruptisq; prodeſt, ad potiones reſoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. g Foliorum ſucco eadem præſtantur, ſed multò inefficacius. Cum aceto mulſo manditur, ad expediendam arteriam, maximè cum vox retunditur. Eo cum lactucis vtuntur, exitq; in vicem erucæ. Fertur & altera Magudaris in Lybia naſci, radix laſerpitio ſimilis, ſed minus craſſa, acris, & fungoſa, ex qua non profluit ſuccus. Eiuſdem cum laſerpitio facultatis.

† Orib. μαςίερον. † Orib. add. φυλλῶδες καλεῖται μαγύδαρις. i. folioſo quod magydaris vocatur. a Meum βάμματα i. intinctus. b Meum ὑπέρυθρος. i. ſubrufum. c Me. & Dra. λυσσοδήκτων δὲ ὠφελεῖ ἐπιτιθέμενος τοῖς τραύμασι. i. in rabidi canis morſu iuuat vulneribus impoſitus. d Meum προκαταςχεθέντων. i. prius ſcarificatis. e. Meum. σαρκώματα. i. excreſcentem carnem. f Meū addit. ἐπὶ ἡμέρας τινάς. i. per aliquot dies. g. ἢ μέλιτι ἢ ὕδατι. i. aut melle, aut aqua.

Laſerpitium ſeu Laſer non eſſe Belzoinum.

CRedidimus iamdudum Laſerpitij lacrymam nihil aliud eſſe, quàm illud iucundi ac ſuauis odoris gummi, quod pharmacopœis atq; vnguentarijs Belzoinum nominatur. Neq; certè hactenus præter rationem in ea perſtitimus opinione: nam cùm id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, translucens, & quod dilutum albeſceret, non poteram non adduci, vt crederem hoc eſſe legitimum Laſer. Huc illud quoq; accedebat, quòd complures erant viri docti & rei medicæ ſtudioſi, qui idem mecum ſentiebant. Verùm cùm poſtea cœpiſſem Laſerpitij ac Laſeris hiſtoriam diligentius examinare, atq; plura ex Strabone, Theophraſto, Dioſcoride, Galeno, & Plinio collegiſſem, quæ priori noſtræ opinioni apertè aduerſari videbantur, facilè in aliam deductus ſum ſententiam: etenim ſic animum induxi meum, vt malim veritati cedere, quàm pertinaciter (quod multi faciunt) falſa tueri. Strabo itaq; libro vltimo Geographiæ teſtatur, Silphium ſuo vſq; tempore Cyrenis defeciſſe his verbis. Cyrenis finitima eſt regio, quæ Silphium gignit, & Cyrenaicum ſuccum, quem Silphium poſterius effert. Id propemodum defecit, cùm aliquando barbari odio quodam ingruiſſent, ac radices eius penè omnes eruiſſent: Fuerunt hi Nomades viri: hæc ille. At Plinius Cyrenaici ſucci defectum non in barbaros vt Strabo, ſed in publicanos quoſdam refert lib. 19. cap. 3. vbi de eo ita ſcribit: Ab his proximum dicetur auctoritate clariſsimum Laſerpitium, quod Græci ſilphion vocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius ſuccum vocant Laſer, magnificum in vſu, medicamentuq;, & ad pondus argentei denarij penſum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui paſcua conducunt, maius ita lucrum ſentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis noſtra repertus memoria, Neroni principi miſſus eſt: hactenus Plinius. Huic verò cum Theophraſto fermè conuenit, quòd hic ſcribat pecus ſilphio purgari, pingueſcereq; vehementer, & carnes mirabilem in modum ſuaues reddi. Cùm igitur Strabonis & Plinij teſtimonio conſtet, Silphium Cyrenis eorum vſq; ætate defeciſſe, neq; ibi inueniri, nil mirum videri debet, ſi noſtra etiam tempeſtate defecerit, atq; nullum iam ad nos aduehatur, quod legitimum dici poſsit. Quare id gummi, quod ſeplaſia Belzoinum dicunt, meo quidem iudicio, verum ſilphij liquorem mentietur potius quàm ſit. Sed his illud quoq; adda-

Strabo de Silphio.

Cyrenaicus ſuccus Plini.

nem, quod Strabo auctor est, Silphium adeò Cyrenensibus olim custodibus fuisse asseruatum, vt inde aliò deferri non potuisset, nisi clam à mercatoribus qui vinum asportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi solitum tradit: quin & tanti factum fuisse à Cæsare, vt illud inter aurum argentumq; protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentũ sumi potest, quod Belzoinum nostrũ non sit Silphij liquor, quandoquidẽ id quotidie copiosum importetur non solùm in Italiam, sed in vniuersam ferè Europam. Ad hæc cùm Dioscorides Cyrenaico succo vim acrem tribuat, atq; Galenus eundem & calidißimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidem video, quomodo vulgare Belzoinum poßit legitimum Laser exprimere: quoniam illud nullam prorsus gustantibus acrimoniam relinquit. Præterea validi cortices, qui plerunq; Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quàm ferulaceæ plantæ lacrymam esse. Quod etiam nuper retulit mihi quidam medicus Cyprius, qui Belzoinum nostrum in Cypro ex arbore satis procera manare affirmauit: vbi tamen Silphium nasci qui memoriæ prodiderit, hactenus inueni neminem, quemadmodum neque in Ionia, neque in Peloponneso id gigni, sed prope Cyrenas tantùm, literis mandauit Hippocrates. Atqui illud nobis obijciet aliquis, quòd Laserpitium non modo in Cyrenensium agro quondam prouenerit, sed etiam (vt scribunt Theophrastus, Dioscorides & Plinius) in Perside, Media, Syria, & Parnaso monte: & quòd ob id ad nos aduehi poßit. Nos huic ita facilè respondebimus, quod Silphij illius liquor ad nos adferatur quidem, sed qui fœtidus sit, virosiq; odoris: atq; eum esse dixerim, quem officinæ medicorum assam fœtidam vocant. Namq; Laser (vt Dioscorides testatur) Medicum, & Syriacum minus viribus valet, & magis virosum reddit odorem: quin etiam, eodem teste, Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento, id quod post ipsum scriptis tradidit Plinius libro superius citato. Quocirca mihi quidem videtur non temerè colligendum esse, quòd præstantißimum Laser, quale Cyrenaicum habebatur, à nobis omnino desideretur. Cæterùm quid veteribus fuerit gummi illud elegantißimum, quod Belzoinũ appellant, mihi hactenus incompertum est. In qua certè re non poßum eorum opinioni subscribere, qui id putant esse probatißimam myrrham. Hæc siquidem quæ optima sit (vt Dioscorides inquit) præter alias notas esse debet vndiq; concolor, quæ confracta venas vnguium modo candidas & leues ostendat, minutis glebis, amara & acris, quas tamen notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etsi vndiq; maculis conspergatur, tamen fractas amygdalas repræsentat magis, quàm vnguium quorumuis imaginem. Quin & maculæ illæ tam interiores, quàm exteriores partes obsident, adeò vt Belzoini gleba nihil aliud referat, quàm delibratarum amygdalarum aceruum, copioso melle exceptum. Adde insuper, quòd nusquam, quantum equidem inuenerim, memoriæ proditum est, myrrham in Cypro & Syria suis è plantis emanasse, sed in Arabia duntaxat (vt perhibent Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) ijs in syluis, in quibus thus etiam prouenit: quanquam Plinius myrrham quandam ex India adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior est. Sed quoniam non iniucundam, quamuis longam, de Laserpitio historiam tradidit Theophrastus libro 6. cap. 3. de plantarum historia, ideo eius verba hîc subijciam. De Laserpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaq;: caulis quantus ferulæ, & craßitudine ferè proximus: folium, quod maspetum vocant, apio simile est: semen latum, foliaceum, quale quod folium appellatur: caulis annuus, sicut ferulæ. Ergo vere ineunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitq; vehementer, & carnes mirabilem in modum suaues redduntur. Posthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assumq;: corpora eo quoq; purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicarium vocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq; detrahere solent. Sunt veluti certæ mensuræ cadendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæsuram reseruantes, reliquum abscindunt. Nec enim deuiè, neq; plus constituto cædere licet, corrumpitur enim, putrescitq;, si diu mansit. Præparant id, conficiuntq; in Pyreaum portum aduectum hoc modo. Cum in vasis coniecerint, farinamq; admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capeßit, & conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio, cæsuraq; ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem quàm quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidum ferunt. Sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur: quamobrem, si colatur mitescatq; solum, deuiat, atq; omnino degenerat, vtpote natura culturæ aspernans, ferocitatisq; constans vernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quàm ipsi vrbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitant verò annos maximè trecentos vsq; ad Simonidæ Athenis magistratum: illi sic referunt. Alij radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem: hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, vt ferè super terram esse appareat. Vnde primùm quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flauerit, discutitur: atq; ita Laserpitiũ nascitur, eodemq; anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam alijs quoq; idem tribuitur, ni dixeris, quod discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supra dictisq; propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circumfodiendum id annuum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulemq; totũ proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicẽ reddi existimant: defossa autẽ fieri meliora, scilicet solo subacto, beneq; gluto. Sed huius contrarium illi volunt, qui culta recusare id inquiunt. Mandi quoq; radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio esitato purgari minimè indicant. Nam & vere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non solùm hoc, sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calfactoriam sortiri planè videntur, & purgare quidem nequaquam valere: exiccare autem & concoquere vnicè posse. Quod si qua pecus ægrescens, aut aliàs minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Hæc igitur vtro tandem sint modo, quærendum. Quod verò Magydarim vocant, nimirum à Laserpitio differt: tenerius enim, minusq; vehemens, & sine Lasere est, nec non & aspectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appellant. An culta id quoq;, modo Laserpitij fugiat, quærendum. Quin & si quid simile, aut proximum habeat, ad folij, caulisq; rationem, & si quam vllo pacto emittat lacrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce contemplari oportet: hæc Theophrastus. Meminit Galenus Laserpitij lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Laserpitij succus calidißimus est. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis essentiæ sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen imposita corpori efficaciora, & omnium potißimùm succus, admodum trahentem facultatem poßidens. Attamen & excrescentias amoliendi, & liquandi vim quandam, propter prædictam eius temperiem obtinet. Laseris quoque mentionem fecit idem Galenus libro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὀποῦ, hoc est, succi titulo, ita scribens: Opus, siue succus Cyrenaicus quidem omnium & calidißimus, & maximè tenuium partium est: ac proinde omnium maximè discutis: quanquam sanè & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentiæ aereæ est, & igneæ. Porrò complures habentur succi: quauis namque radice incisa, aut caule, quod ex sectione crassum, ac len-

Belzoinum non esse Myrrham.

Laserpitii histor. ex Theophrasto.

Laserpitii vires ex Gal.

ac lentum effluit, succus est. Caeterùm specialius, & velut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum. Planta quae Graecis σίλφιον, Latinis Laserpitium appellatur: Mauritanis Sylfion: Italis Laserpitio. Eius caulis μάσπετον Graecis dicitur: Arabibus Mascastes. Folia verò quandoq; μάσπετα Graecè dicuntur: Arabicè, Anuiden & Mascasten. Liquor seu Lacryma Graecis λάσερος, Latinis Laser nominatur. Radix μαγύδαρις Graecis vocatur.

Nomina.

* LASERPITIVM GALLICVM. *

Laserpitium ferulaceae herbae densatus liquor est, & multis Assa, detorto ex Lasere vocabulo, censetur: & quidem aliis Assa dulcis officinarum, quae & Benzoinum dicitur: aliis verò Assa foetida censetur: Alii verò Benzoinum arboris lachrymam, quod trium sit generum censent, quae & Graecis & Arabibus fuerit indicta: alii Benzoinum Myrrham volunt, sed de his in nostris in Dioscoridem praelectionibus. Nunc de Laserpitio, quam Massilia habemus, cuiusquè figuram adiecimus. Ex radice magna Ferulam superante, cortice cinereo tecta, substantia alba, succo praegnante, pingui & odora, caules ferulae crassitie & altitudine exurgunt, circa quos folia Apii palustris aemula, sed crassiora, rigidiora, nigrioraq;, aliquando profundius laciniata, vt ex adiecto ramulo (quem ex nostra depingi curauimus) colligere est: Vmbellae magnae Anethi latitudine: semen latum foliaceū, odoratum, buxei coloris. Haec è regione Massiliae ad insulas staechadas peruenit, vt Aduersaria testantur. Appellamus Laserpitium gallicum: Laserpitium, Silphium, Aduers. Lob. Lugd. Laserpitium Massilioticum, Tabernaemontano.

Σαγάπηνον. SAGAPENVM. CAP. LXXIX.

Sagapenū ferulaceae herbae succus est. Quae in Media nascitur. Optimum est translucens, fuluo forinsecus colore, & intus albo, nescio quid inter laser, & galbanum redolens: gustu acri. Prodest laterum, & pectoris doloribus, tussibus vetustis, conuulsis & ruptis: a crassam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opisthotonicis, lienosis: item contra neruorum resolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In vnguenta probè admittitur: menses pellit, sed foetum exanimat, cum hydromelite potum. Prodest ex vino haustum, serpentium ictibus: olfactum ex aceto vuluarum strangulatus excitat: oculorum cicatrices, offusam caliginem, hebetudines, suffusionesq; detergit. Resoluitur vt Laser, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

α παχὺ τὰ ἐν πνεύμονι. i. crassa in pulmone haerentia.

Sagapenum officinae interpolato vocabulo Serapinum appellant. Caeterùm etsi eius adulterati frequentior, & communis ferè sit vsus: tamen Venetijs praestantissimū quoq; venditur, idq; illi praecipuè comparant Seplasiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia nasci auctor est Musa Ferrariensis: id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus siquidem regionibus allatum, vt constat, caeteris praestat. Arabicae familiae auctores inter deiectoria medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Graecis silentio praetermissa est. Sagapenum itaq; (vt Mesues tradit) crassos, lentosq; humores deijcit, crassamq; pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, crassaq; ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, vertigini, paralysi, orisq; distentioni. Pectus valentissimè expurgat, eiusq; ac etiam lateris dolores tollit, praesertim si bibatur ex helenij, aut rutae decocto. Foris emplastri modo impositum, aut intus assumptum tussi diuturna vexatis, ac difficulter spirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus singulare remedium est, si tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Discutit compaginum duritiam, emplastri modo impositum, addito aceto, & capparum succo. Rutae succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum, oculorum caligines disijcit, aquamq; in eo defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos vocatos sanat, si cum aceto superponatur. Articulorum compaginibus quomodo libet admotum, dolores eorum mirificè sedat: quippe quoniam valentissimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam si in coxendicum aliarumq; partium remotis, profundisq; locis ij delitescant. Potum, aut clysteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menses cit, sed foetum interficit, tam haustum, quàm suppositum: contra vteri dolores, strangulatusq; prodest. Ventriculo tamen officit, verùm noxa corrigitur lentiscina resina, & Indica nardo. Sagapeni meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus disserit ijs verbis: Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicut & alij liquores. Sed & abstersionem quandam possidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atq; extenuat. Quin & suffusionibus, & hebetudinibus oculorum, quae ob humorum proueniunt crassitiem, non malum est medicamentum. Porrò planta ipsa, ex qua prouenit, ferulae assimilis, imbecilla & inutilis est. Sane ipsa primùm Sagapenum appellatur: at liquor eius abusiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoq; multa ex nominis defectu per abusum nuncupamus. Perfectius namq; foret ipsum cognominare non Sagapenum, sed Sagapeni succum. Sagapeni plantam, etsi viderim appictam, & quodam in libro impressam, non libuit tamen eam hic excudere, quod nesciam an Mercator ille Persa, cui acceptam illam referunt, vera vel fabulosa

Sagapeni cō-sideratio.

Sagap. in Apulia.

Sagapeni vires ex Mesue.

Sagapeni vires ex Gal.

ſedulo ſa narrauerit. σαγάπηνον Græcis dicitur, quod Latinis etiam Sagapenum: Arabibus Sachabenigi ſiue Sechbenegi: Seplaſiarijs, pariter & Hiſpanis Serapino: Italis Sagapeno. Nomina.

Sagapenum commendatur, quod pellucidum, foris ruffum, intus cum frangitur candicantibus aut flauis guttis compactum, inter digitos ſi tractetur lenteſcit, medium inter Aſſam fœtidam & Galbanum odorem emittens: quod ad liquida medicamenta aqua aut aceto, aut vino ſupra prunas incoctum, vt Aſſa reſoluitur.

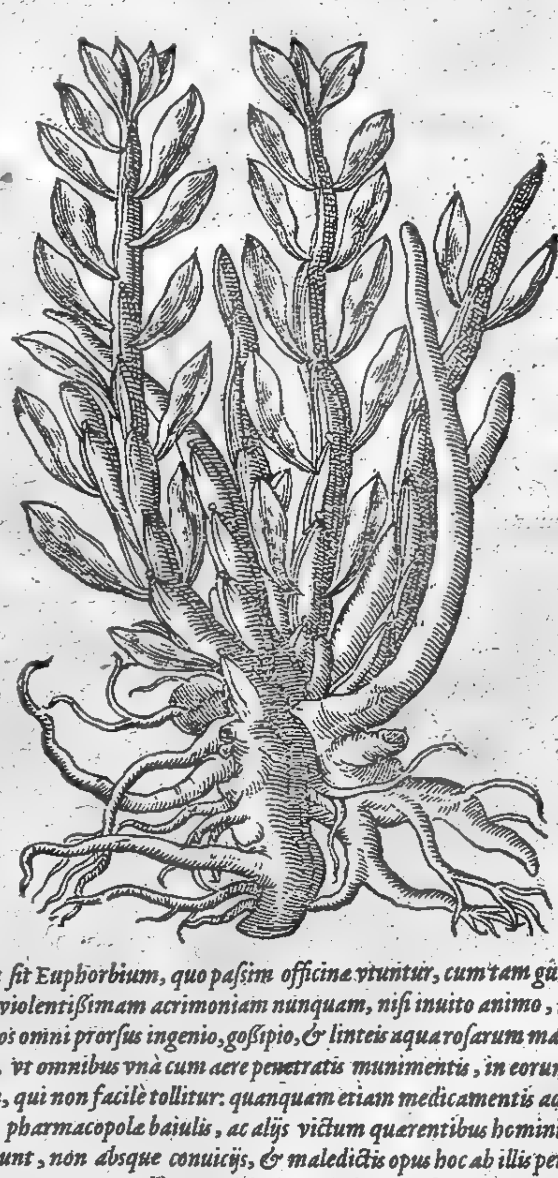
Εὐφόρβιον. EVPHORBIVM. CAP. LXXX.

10 EVphorbium Lybica arbor eſt, ferulæ ſpeciem habens; quæ in Tmolo iuxta Mauritaniam inuenitur. Ea acerrimo ſucco turget. Cuius eximium feruorem expaueſcentes incolæ, ouillos ventres elutos arbori circumligant, & eminus caulem contis incidunt, confeſtimq; è plaga, perinde atque vaſe quodam in ventriculos copioſus lactis humor effluit, præter id quod humi ſparſum, vulnus eiaculatur. Duo ſucci genera: vnum orobi magnitudine, ſarcocollæ modo emicat: alterum in ventriculis concreſcit, atq; vitreum ſpectatur. Eligendum eſt translucens, & acre. Euphorbium adulteratur ſarcocollæ, & glutini miſtione. Sed difficile quidem exprimentum: quippe cùm leui guſtu, os accenſum diu detineat, adeò vt quicquid ori obiiciatur, planè Euphorbium reſipiat. Eius inuentio tempore Iubæ regis Libiæ cognita extitit. Succus illitu ſuffuſiones diſcutit: potus, tota die exurit: quare melle collyriiſq; pro acrimoniæ ratione admiſceri debet. Coxarum doloribus prodeſt in odorifera potione hauſtus, ſquamas oſſium eadem 20 die eximit: verùm eo vtentes, neceſſe eſt linamentis, aut ceratis communire corpus, quo oſſa conueſtiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percuſſos á ſerpente nihil moleſtiæ paſſuros, ſi inciſa oſſetenus capitis cute, intritus ſuccus infundatur, vulnuſq; poſtea conſuatur.

* EVPHORBII TENELLA planta. *

* ANTEVPHORBIVM. *

NOn equidem dubitandum cenſeo, quin illud legitimum ſit Euphorbium, quo paſsim officinæ vtuntur, cum tam guſtu, quàm olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius violentiſsimam acrimoniam nunquam, niſi inuito animo, à ſeplaſiarijs tunditur. Quandoquidem tametſi ſibi nares, & os omni prorſus ingenio, goſsipio, & linteis aqua roſarum madefactis muniant, tanta tamen eſt acrimoniæ vis tenuiſsima, vt omnibus vnà cum aere penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares, vbi moleſtiſsimum excitat ardorem, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamentis admodum refrigerantibus ſuccurratur. Quo fit, vt ſolertiſsimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs victum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò ſciunt, non abſque conuicijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi poſſe. Quamobrem mirum ſanè non fuerit, ſi qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ feruorem expaueſcentes, è longinquo corticẽ feriant. Hanc plantã (vt Plinius quoq; teſtis eſt) adinuenit primùm Iuba Lybiæ Rex in monte Atlante vltra Herculis colũnas, apellauitq; Euphorbiũ medici ſui nomine, & fratris Muſæ, à quo diuus Auguſtus fuit conſeruatus. Euphorbij plantã nunquã mihi videre licuit, ſunt tamẽ qui illã pingant, & à Saraceno acceptã ſcribãt: cui crederem fortaſſe, ſi plantã viuã oſtenderet, in qua Euphorbij nonnihil ineſſet. Euphorbio deiectoria ineſt facultas, cuius nuſquam, quod equidem inuenerim, meminere Dioſcorides, & Galenus: tametſi eam minimè ſilentio inuoluerint Aëtius, & Actuari-

Euphorbii conſideratio.

Euphorbii inuentio & nomen.

Euphorbii vires ex Aetio & Actuario. Ex Paulo. Ex Mesue.

Actuarius, qui concordes de eo his verbis disseruerunt: Euphorbium non modò pituitam trahit, sed etiam aquam, hancq; validius educit. Est autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentissimumq; propterea colicis, & ventrem frigidiorem habentibus datur, cæteros vehementer conturbat: sitim maximè ciet: Nonnihil ex odoratis seminib. ei est commiscendum. Modus triobolaris, ex aqua mulsa. Præstat tamen cum melle cocto ipsum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotauit libro septimo, vbi inter ea Euphorbium recensuit, quæ aquam & pituitam deijciunt. Verùm in simplicium censu Dioscoridem Galenumq; secutus, de hac deiectoria facultate ipse quoq; nihil memoriæ prodidit. Cæterùm inter Arabes Mesues fusius Euphorbij vires tradidit in soluentium medicinarum mentione, vbi ita, ad sensum saltem scribit. Euphorbium gummi est, quod vsqueadeò excalfacit extenuatq;, vt in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit, vt exulceret, ruborem inflammationemq; inferat, penetret, & violenter abstergat: Euphorbium noxium admodum est medicamentum, ita vt non sine labore, animi defectu, ac sudore frigido aluum deijciat. Iocinori ob id, ventriculoq; sua ingenti acrimonia magnam infert noxam. Quapropter exhiberi minimè debet, nisi prius ijs commisceatur medicamentis, quæ acerrimam eius vim retundere valeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum crassam, tum lentam pituitam, mundatq; compaginum cauitates à crassis contumacibusve excrementis, quæ in re omnium valentissimum est medicamentum. Neruos expurgat ab infarctis iamdiu humoribus. Proficit ad hæc resolutis, conuulsis, stupidis, tremulis, orisq; distentionibus, & cæteris neruorum morbis à frigore obortis, si ex leucoij oleo læuigatum exterius inungatur. Iocineri lieniq; inunctum, mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta valentissimè cit. Occipiti autem confricatum, veternosos obliuiososq; iuuat. Aquam inter cutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere haustum, (vt Serapio & Auicenna scriptum reliquerunt) potantem interficit, trium dierum spatio erosis ab eo intestinis, & ventriculo.

Euphor. quãdo vtendum. Ex Galeno.

Euphorbium, teste Mesue, quatuor edurat annis: neque eo prius vtendum est, quàm annum integrum consenuerit, namq; recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio aut fabis, aut lentibus sepultum. Euphorbij facultates paucis perstrinxit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Euphorbium caustica siue vrentis, & tenuium partium facultatis est, alijs succis similiter. Et lib. 2. de compositione medicamentorum localium, cap. 3. tradens curam hemicraniæ, idem de Euphorbio ita scribit: Porrò de Euphorbij facultate iam mihi relatum est, quòd citò exoluatur, quare in eiusmodi pharmaca non vetus conijcere oportet. Dictum etiam recens albidius esse: quod verò inueteratum est, flauioris aut pallidioris coloris reddi.

Nomina.

Planta, quæ Græcis εὐφόρβιον, Latinis item Euphorbium nominatur, quemadmodum succus eius: Mauritanis Euforbion seu Farbium. Italis Euforbio: Hispanis Alforuiam, Alforfion & Euforuio: Gallis Euphorbe.

Euphorbii tenellam plantam ex Dodonæo effigiatam adiecimus: folia illi sunt oblonga, crassa, virentia, rotunda, ac tereti figura, angulosa Cucumerem referentia, quæ angulis & eminentiorib. & albicãtibus spinis duplici ferè ordine donantur: ex quibus vulneratis, liquor acris & mordax, facileq; concrescens effluit: fructum parit in trifido folliculo, ternis vtriculis coniunctum: semina vtriculis singula clauduntur, colore foris flaua, intus candida ac pinguia, gustu liquorem æmulantia, Cordo monente. Folium terræ commissum, instar Opontiæ, seu Ficus Indicæ, in plura multiplicatur, & radice in obliquos ramulos diuaricatam demittit. Huius figuram Euphorbii nomine, Dod. fol. Lob. Lug. Tab. & Lonicerus proposuere. Eligere oportet grumos puros pellucidos, candidos aut flauos: quibus verò plantæ aculei permixti, reprobantur. Adfertur ex Africa syncerum, rarissimè adulteratum, gummi aut Sarcocolla, aut Tithymallorum liquore. Aduersus Euphorbii acrimoniam remedio fertur esse herba, quæ ex radice crassa, multis propaginibus donata, cauliculos complures emittit, rotundos, virentes, circa quos folia portulacæ, quæ succo lento & refrigerante turgent, Euphorbii ardorem retundente, quare ab effectu & contrariis facultatibus Anteuphorbii nomen accepit, vt videre est apud Dod. fol. Lob. Lug. & Tabernæmontanum: malè enim apud Castorem Durantem pro Euphorbio positum.

Χαλβάνη. GALBANVM. CAP. LXXXI.

GAlbanum succus est nascentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium vocant. Maximè laudatur cartilaginosum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minimè lignosum, retinens nonnihil adiecti seminis & ferulæ, graui odore, neq; valde humidum, neq; nimis aridum. Adulteratur faba fresa, resina & ammoniaco. Galbanum excalfacit, vrit, extrahit, discutit: menses ac partus trahit appositu vel suffitu. Lentigines aceto & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tussim veterem, difficultatem spirandi, suspiria, rupta, conuulsa. Aduersatur toxicis, potum cum vino & myrrha: simili modo sumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus & furunculis: comitiales & vuluæ strangulatus, & vertiginosos olfactu suscitat. Si vratur, fugat nidore serpentes, & perunctos feriri non patitur. a Serpentes cum oleo, & sphondylio circumpositum necat: dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat: vrinæ difficili prodesse existimatur. Resoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua aut ruta, aut calido pane, mulsave: aliàs meconio, ære vsto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum voles, in feruentem aquam demittito: namq; cùm liquefactum fuerit, eius sordes fluitabunt: quas hoc modo facilè separabis. Mundo linteo, raroq; alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, vt imum vasis ne tangat, opertoq; vase in feruidam aquam demittito: sic enim syncerum, veluti per colum eliquescet, & lignosum in linteo remanebit.

a Meum τὰ ἑρπετὰ. i. serpentia.

Galbani consideratio.

QVamuis legitimum optimumq; Galbanum in pluribus Italiæ locis, præsertimq; Venetijs venale reperiatur, id tamen quo passim officinæ vtuntur, nihil, vel sanè parum Galbanum refert, quod in laudatissimi genere à Dioscoride repræsentatur. Siquidem illud non modò ab impostoribus adulteratum est, sed etiam lignorum ferularumq; ramentis, lapidibus ac alijs compluribus recrementis vitiatum. Quærant itaq; probi seplasiarij, quod optimum est: alij verò, qui parsimoniæ, ne dicam auaritiæ student magis, quàm honori, vt qui probatissimum vix vnquam assequi possint, id saltem, quod impurum est, purgare deberent à Dioscoride edocti: quippe quòd ea ratione facilè ab aduentitijs sordibus expurgari possit.

Galbani vires ex Gal.

Galbani vires tradidit Galenus libr. 8. simpl. medic. sic inquiens: Galbanum succus est plantæ ferulaceæ, molliendi & digerendi

modici. Facitq; sanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut secundo completo: in desiccando verò ex secundo incipiente. Id Græcè χαλβάνη. Latinè Chalbanum & Galbanum appellatur: Arabicè Chene & Bezard: Italicè pariter & Hispanicè Galbano.

Nomina.

Galbanum liquor est, grumis flauis aut candicantibus compactus, substantia molli, pingui, digitis adhærente, sapore amariusculo, odore graui. Eligendum purum, pingue, cum accenditur flammam nutriens, mediocriter viscosum, colore flauum, tale enim recens est.

Α'μμωνιακόν. AMMONIACVM. CAP. LXXXII.

AMmoniacum ferulæ succus est, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticem cum radice agasyllim vocant. Probatur bene coloratum, ligni, & calculorum expers, a thuris similitudine, minutis glebis, densum, syncerum, nulla sorde spurcatum, castoreum odore imitans, gustu amarum. Hoc genus thrausam, id est friaturam appellant, quod verò terram, & calculos collegit, b phryama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, succum stillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit, tubercula, duritiasq; discutit, potum aluum soluit, partus extrahit: lienem consumit, drachmæ pondere haustum: articulorum, coxendicumq; doloribus liberat. Auxilio est anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, si cum melle delingatur, aut cum ptisanæ succo sorbeatur. Cruentam vrinam pellit, albugines oculorum abstergit, genarum scabritiam absumit: tritum autem cum aceto & impositum, iocineris lienisq; duritias sedat: discutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Lassitudines, & coxendicum dolores eo perungi vtile est, cum nitro, & cyprino oleo, vice acopi.

a Meum λιβανωτίζον τοῖς χόνδροις ἐξ ἀλίθες. i. granum thuris referens non lapidosum.
b Meum φύραμα. i. mixturam.

AMmoniaci lacrymam officinæ, mutata vna litera, Armoniacum vocant: cuius tamen syncerissima parum ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rarissimum Ammoniacum visitur, quod suis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ vtuntur, piceæ resinæ modo in massam compactum cernitur, impurum, ac quam plurimis impostorum adulterijs vitiatum. Vt hinc facilè dici posse putauerim, hoc vel illegitimum, vel saltem deterius esse, idq; fortasse, quod Dioscoridi phryama nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib. 12. cap. 23. vbi de Ammoniaco ita scribit. Ergo Aethiopiæ subiecta Aphrica Ammoniaci lacrymã stillat in arenis suis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion vocant, resinæ modo, aut gummi. Genera eius duo, thrauston masculi thuris similitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & resinosum, quod phryama appellant: hæc Plinius. Cæterùm Ammoniaco vsi sunt antiqui (vt Paulus est author) in sacrificiorum odoramentis, ac suffimentis. In quem sanè vsum illud ab ijs receptum fuisse coniÿciendum est, quod electissimum, & thuri persimile extitit. Huius rei illud maximo est argumento, quod ab ipso Paulo, itemq; Aëtio in suis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc est, suffimentum cognominatur, quasi Ammoniacum præstantissimum ita intelligere voluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum sic inquiens: Ammoniacum liquor est ferulæ cuiusdam. Hoc habet emolliendi facultatem intensam, adeò vt & articulorum tophos dissoluat, & lienes induratos sanet, & chœradas discutiat. Quod Græci ἀμμωνιακόν, Latini item Ammoniacum dicunt: Mauritani Raxach, siue Assach: Itali Ammoniaco & Armoniaco: Hispani Aguaxaque, & Armoniaque.

Ammoniaci consideratio.
Ex Plinio.
Ammoniaci vires ex Gal.
Nomina.

Ammoniacũ seu gutta Hammoniaca, densis solidisq; grumis in massas, Thuris non dissimilibus, compactum est, coloris ruffi, aut in fusco flaui, intus candidi, nitidum, splendens, Galbanum odore referens, amarum. Eligendum syncerum, purum, maioribus grumis, foris flauis intus candidis, & manu tractatum cum lentore mollescens, accensum in plures splendidas micas dissiliens.

Σαρκοκόλλα. SARCOCOLLA. CAP LXXXIII.

SArcocolla lacryma est arboris in Perside nascentis, a pollini thuris similis, b rufa, gustu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet: emplastris inseritur. Adulteratur admisto gummi.

a Meum ὀλιβάνῳ τῷ μικρῷ. i. thuri paruo.
b Meum ὑπόκιρρος. i. subrufa.

LAcrymam hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam sicuti glutinum lignum, ita hæc sauciatam, exulceratamue corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima est: quippe quòd ea plerunque (vt de alijs quoque pluribus lacrymis, resinis, & liquoribus fieri superius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verùm fraus gustu facilè deprehenditur: quandoquidem quæ amara non est, adulterium sensit. Plin. lib. 13. cap. 11. albam cæteris prætulit, sic inquiens: Fit & ex Sarcocolla (ita vocatur arbor) gummi vtilissimum pictoribus, ac medicis, simile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et lib. 24. cap. 14. idem ita scribit. Sunt qui & Sarcocollam spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum vino tusa sistit fluxiones, illinitur infantibus. Vetustate & hæc maximè nigrescit: melior quò candidior: hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ historia à Dioscoride, & Galeno maximè dissentit, cùm hi Sarcocollam gustantibus amaritudinem relinquere asserant, ille verò contrà dulcedinem. Vidi Sarcocollæ arboris imaginem ab Andrea Marino medico insigni appictam in eo Mesuis libello, qui de aluum ducentibus medicamentis inscribitur. Eam cur probem, aut improbem sanè non habeo, cùm mihi non abs re sit ambigendum an Mercator ille Persa historiam aut fabulam attulerit. Sarcocolla Mauritanis pituitosas cruditates, ac crassos, & glutinosos deÿcit humores, præsertim qui in compaginum, & coxendicum cauitatibus delitescunt. Cerebrum mundat, item neruos, & pulmones: proinde tussientibus, & difficulter spirantibus auxiliatur. Est etiam ex medicamentis, quæ senes iuuant, præcipuè pituitosos. Caluescunt tamen, qui frequentius ea vtuntur. Præstat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus impedimenta, si in cratere vitreo asinino lacte maceretur quinque diebus, interea tamen nouum lac quotidie est infundendum, priore effuso. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis vtiliter im-

Sarcocollæ consid.
Ex Plinio.
Sarcocollæ vires ex Arabibus.

liter imponantur. Cruentis vulneribus, ac diuturnis vlceribus mirificè medetur, quippe quæ proprio suo munere ea à sordibus mundet, carne repleat, cicatriceq; obducat. Aluum tardè deijcit, perturbatq; eos, quorum ventriculus bile redundat, quare cauendum est, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompsimus, quæ sanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, vtpote qui ea nusquam, quod equidem legerim, scriptis tradiderunt. Sarcocollæ vires retulit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. Sarcocolla lacryma est arboris persicæ, mistam vim habet ex emplastica quadam substantia, & paucula amara. Itaque citra morsum desiccat, ac proinde glutinare vulnera valet. Lacryma quæ σαρκοκόλλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus Ansarot, Anazaron, seu Auzarut: Hispanis Lancarotes: Gallis Sarcocolle.

Ex Galeno.

Nomina.

Sarcocolla lachryma est russa aut candicans, minutis veluti friatis grumis constans, amara, acris, nauseam, cum deglutitur prouocans, glutinosa, in aqueo humore dissolubilis. Eligendum rarum veluti spumosum, candidum (russum enim inueterascentis indicium est) amarissimum, glutinosum. 10

Γλαύκιον. GLAVCIVM. CAP. LXXXIIII.

GLaucium succus est herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ nascitur, foliis ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram sparsis, odoris tetri, gustus amari: tota croceo succo madet. Folia in olla fictili, semifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, vsq; dum flaccescant: deinde contusis succum exprimunt. Cuius est vsus ad oculorum medicamenta, vtpote cum inter initia refrigeret.

Glaucii consideratio.

GLaucium medicorum, & officinarum vulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina vsurpare solet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo passim seplasiarij vtuntur, meo quidem iudicio, verum syncerumq; Glaucium est: quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo respondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum vitijs opitulatur, forinsecus rufescit, intus verò croceo colore spectatur, & gustu amaro sentitur cum quadam graueolentia: tametsi pharmacopolas nonnullos quandoque deprehenderim, qui è maioris chelidonij succo Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum est, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioscoridis est Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (nisi fortasse interpretis fuerit lapsus) Chelidonium minus vocari Memithe. Quòd in Serapione vel interpretis, vel alterius culpa, mendum subsit, inde mihi quidem orta est suspicio maxima, quòd Dioscorides, cuius verba ad vnguem refert Serapio, Glaucij non meminerit in Chelidonijs. Quo factum est, vt illi Seplasiarii deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorē inciderint: quod non solùm ex chelidonijs suum Glaucium eliciant, sed etiam maius chelidonium minoris loco sumant, quandoquidem illud succum croceum mittat Glaucio similem. Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus lib. 6. simp. med. sic inquiens: Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tum adeò manifestè refrigerat, vt solùm sæpe erysipelata, vtique si valentia non fuerint, curare possit. Mistura eius composita est ex aquea terreaq; substantia, vtraque sanè frigida, verùm non summè, sed ceu aqua fontana. Γλαύκιον sic Græcè, vt etiam Glaucium Latinè dicitur: Arabicè Memithe. 20 30

Memithe.

Glaucium ex Chelidonia.

Glaucii vires ex Galeno.

Nomina.

Κόλλα. GLVTINVM. CAP. LXXXV.

GLutinum, quod xylocollam, alii taurocollam vocant, præstantissimum Rhodiacum, quod ex bubulis coriis conficitur. Id candidum est, & translucens. Nigrum verò minus probatur. Resolutum in aceto impetigines, leprasq; cutis delet: ambustis igni ex aqua calida dilutum, illitumque pustulas erumpere non patitur. Vulneribus prodest melle, cum aceto madefactum. 40

Ἰχθυόκολλα. PISCIVM GLVTINVM. CAP. LXXXVI.

PIscium gluten, venter est piscis cetacei. Præstat candicans, natione Ponticum, subasperum, minimè scabrum, & quod celerrimè liquescit. Vtile emplastris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

Glutini consideratio.

NEmo est, qui taurinum, & piscium Glutinum non cognoscat: quare hac in re, non pluribus verbis opus est. Verùm sciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur, sed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius neque alterius non reperio meminisse Galenum in simplicium censu: quanquam inibi lib. 7. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farinæ, & muria paratur, sic scribens: Gluten, quod ad libros præparant ex similagine, & garo, emplasticæ concoctoriæq; facultatis est, quibuscunq; ipsum partibus illinas. Cæterùm illud gluten, quod è piscibus fit, inter cætera simplicia Paulus quidē retulit, sed ea tantùm ferè de eo scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt. Id græci κόλλα, ξυλοκόλλα, & ταυροκόλλα vocatur, quod Latinis Gluten & Glutinum: Italis Colla di carniccio: Hispanis Colla & Grudel. Quæ verò Græcè ἰχθυόκολλα Piscium Glutinum Latinè dicitur: Italicè quemadmodum & Hispanicè, Colla di pesce. Arabicè vtrumque gluten Zire, seu Gara nominatur: Germanicè Leim: Gallicè Colle. 50

Gluten librariorum.

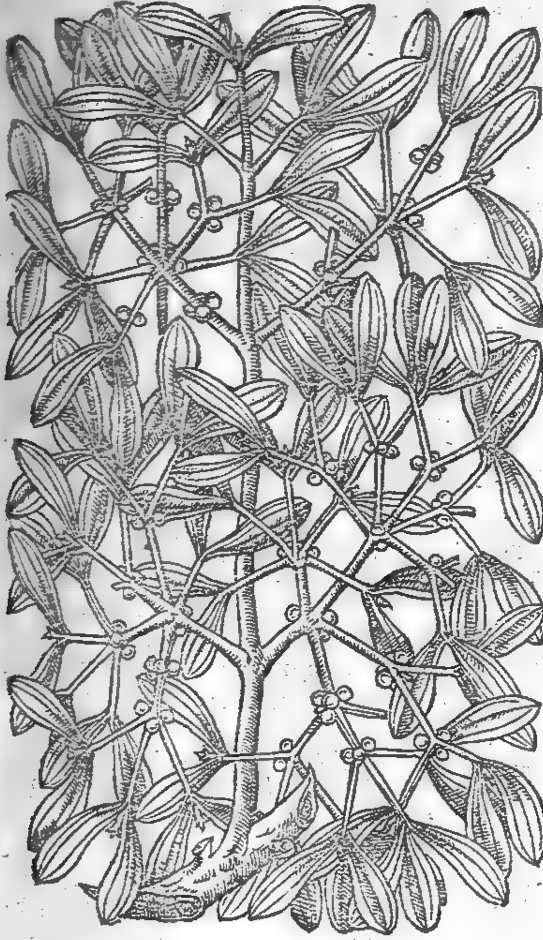
Nomina.

Ἰξός. VISCVM. CAP. LXXXVII. 60

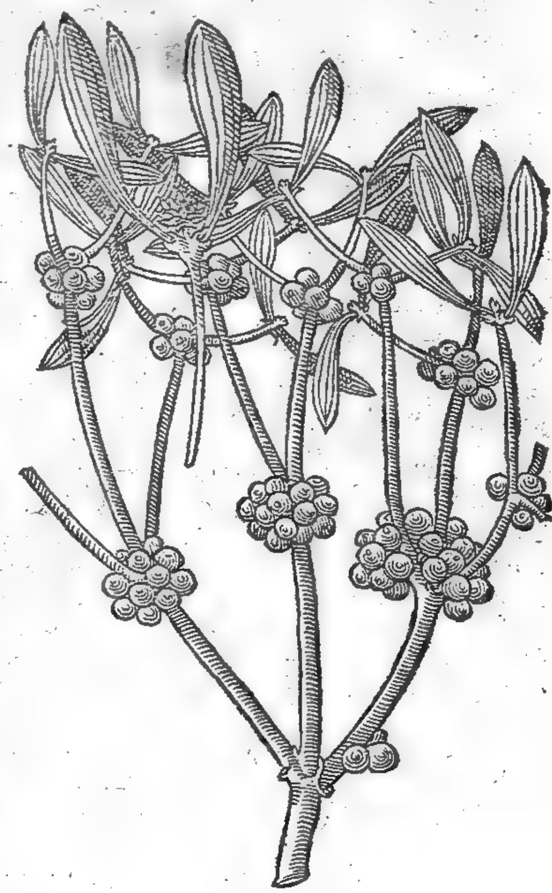
a Meum ὑπόξανθος. i. subflauum. b Meum ἐπιτείνει τὴν δύναμιν αὐτῶν. i. vires ipsorũ intendit. Idē habet.

VIscum optimum recens, intus porraceum, extra [a] fuluum, quod asperi nihil, aut furfurosi conceperit. Fit † acinis in quercu nascentibus, buxeo fruticis folio. Contusum acinum lauant, & postea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipsum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & plerisq; aliis arboribus: quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, discutit, extrahit, parotidas, tubercula, cæterasq; collectiones ad maturitatem perducit, cum resina & pari cera mistum: epinyctidas in splenio sanat: vetera vlcera, abscessusq; quos cacoethes vocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Asio lapide coctum, & impositum absumit: cum sandaracha, aut auripigmento illitum, vngues extrahit: mistum cum calce, & vini fæce, [b] suam vim intendit.

VISCVM.

* VISCVM POLYCOCcon Camerarii. *

Viscum planta est breuis, ramusculis in crucis modum prodeuntibus, folijs binis in ramusculorum summitatibus vtrinq; emergentibus, oblongis linguarum instar, craßis, solidisq;, colore submelino. Baccas fert copiosas, pisorum magnitudine, albicantes, tenui tunica obductas, substantia intus tenaci, glutinosaq; ac molli, in qua semen est paruum. Viscum fit pluribus ac diuersis modis: verùm omnium præstantißimum est, quod è granis in quercu nascentibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, malisq; nascitur, ingens in Hetruia prouentus. Siquidem inibi non modo in quercu laudatißimum prouenit, sed etiam in cerro, ilice, & castanea, in nostris præsertim maritimis Senensibus, vbi vastißimè assurgunt syluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui viscum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immensas, non sine magno vitæ suo periculo, sæpiusq; funibus adalligati id muneris in aëre pendentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec disrumpantur: postea contundunt, & tamdiu lauant in aqua, quousq; furfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, nasci Viscum in quercu tantùm, robore, ilice, syluestri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in castanea, quod optimum est, malo, ac pyro, non tantùm syluestri, sed etiam domestica, quamuis penitus inutile. Visci maxima Hetruscis vtilitas est: nam præter eius vsum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in syluis quibusdam ex iuniperis arte constructis, eo capiuntur, id etiam in primis vtile est vitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia scatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ visco vites omnes circumdant, quo postea erodentes vermiculi, qui tam præstantißimo latici insidiantur, è terra sursum petentes, meritò implicantur. Quòd cum perspexisset natura omnium rerum parens, visci multum Hetruriæ largita est, ne hanc ob pestem vino destitueretur. Visci fructu vescuntur turdi, præcipuè magni, quos nostri vulgò turdellas appellant. Quorum stercore visci semine pleno inficiuntur & seruntur arbores, in quibus pernoctant, & victitant: è quo tandem semine nascitur planta, quæ viscum creat. Vnde scitè à Plauto dictum est: Turdus exitium sibi cacat. Cæterùm per se non est arbor, sed in arboribus viuit, fronde plerumque perpetua. Id quod etiam testatur Virgilius lib. 6. Aenidis cùm inquit.

Visci consid. — Visci confectio. — Visci vtilitas in Hetruria. — Visci generatio. — Viscum arbor non est.

> Quale solet syluis brumali frigore Viscum
> Fronde virere noua, quod non sua seminat arbos.

Proinde Plinius lib. 16. ca. vltimo ita scriptum reliquit: Quædam enim in terra gigni non possunt, & in arboribus nascuntur. Namq; cùm suam sedem non habeant, in aliena viuunt, sicut Viscum. Omnino enim satum nullo modo nascitur, nec nisi per aluum auium redditum, maximè palumbis & turdis. Hæc est natura, vt nisi maturatum in ventre auiũ non proueniat: hæc Plinius. Quæ ante ipsum memoriæ prodidit Theophrastus lib. 2. cap. 23. de plantarum causis, vnde illa mutuatus est Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete nascitur, quod (vt Plinius inquit) Stelin Eubœa dicit, Hiphear Arcadia, frequentißimum in Tridentino agro in vallis Ananiæ syluis conspicitur, vbi ingens turdellarum copia victitat. Sed hoc ad aucupia prorsus inutile est: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroq; prouenit, perpetua fronde viret. Id verò contrà, quod quercui, robori & castaneæ innascitur, vt potè cui appetente hyeme omnia folia decidant. Huius rei causam reddere tentauit Theophrastus loco paulò ante citato, cùm ita scribit: Viscum aliud folio esse perpetuo, aliud deciduo, haud quaquam absurdum est. Siquidem aliud virentibus semper arboribus, aliud frondem amittentibus insidet: fit enim, vt his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde sit. Causa enim perpetuæ, deciduæve frondis hæc est, quemadmodum diximus: hactenus Theophrastus. Verùm enimuero hæc

Ex Plinio. — Theophrasti sententia nõ accepta.

Theophr. sententia non omni ex parte probanda videtur: quippe quoniã vniuersũ Viscũ, quod in Amygdalo, pyro, maloq́; in Italia prouenit, tam æstate, quàm hyeme fronde perpetua viret, cùm tamẽ hæ arbores hyeme frondibus destituantur. Quo fit, vt aliunde huius rei causam petendã existimem. Fit præterea Viscũ auiculis tantùm capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebestena dicuntur, vt libro primo in prunorum mentione de ijs disserentes retulimus. Vtuntur hoc Insubres suis in aucupijs, quòd arboreo visco careant, illudq́; è Venetijs deferunt, quo primùm ex Damasco Syriæ aduehitur, vnde Damascenum vocatur: sed id querno bonitate cedit. Fit quoq; Viscum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præsertim, & viburni, quarum etiam arborum historiam libro primo paliuri & rhois commentarijs inseruimus. Qui autem ex huiusmodi arboribus viscum conficiunt, cortices radicum sumunt, effossaq́; scrobe inter suarum arborum frondes humido solo sepeliunt, ibiq́; tanto tempore dimittunt, quoad computrescant: mox eximunt, & tamdiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiscent. Hac etiam ratione quibusdam in locis fit ex ibisci radicibus. Sunt qui querni visci lignum in tenuißimum puluerem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant: quo tantùm medicamento multos fuisse sanatos pro certo affirmant. Atqui operæpretium est, vt eo ita vtantur comitiales quotidie in quadragesimum diem vsq; & caueant ne lignum ab arbore rescissum terram contingat. Idem collo, aut brachio pro amuleto suspensum, cum suo cortice, grauidarum concep tum adiuuat. Sed noui ego complures, morbi & medicamenti prorsus ignaros, qui ligni loco viscum ipsum in catapotijs deuorandum dederunt. Viscum quod in Pyro syluestri nascitur, contractione membrorum laborantibus maximo esse auxilio scimus: contunditur id vnà cum folijs & ramis, & cum pinguedine capi recenti. Visci meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus disserit ijs verbis: Viscum ex plurima aerea, & aquea calida, paucißima terrena substantia constat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaq; etiam affectus substantiæ respondent. Siquidem valenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, sed & craßiores, eosq́; diffundit, ac digerit. Est autem ex eorum genere, quæ non protinus post primam appositionem excalfaciunt, sed quæ tempus requirunt, velut thapsia. Sed & suprà commonuimus, inesse calidæ facultate medicamentis, vbi largum continent humorem recrementitium. Nomen illi Græcum, ἰξὸς, Latinum Viscum: Arabicum Dabach, seu Dibach: Italicum Vischio & Pania: Germanicum Vogelleim oder Mistel: *Hispanicum Visco: Gallicum Guy.*

Viscum Damascenum.
Viscum ex radicibus.
Visci querni vires.
Quorundam error.
Visci pyri syluestris vires.
Visci vires ex Galeno.
Nomina.

†*Nulla hìc in Græcis codicibus fit acinorum mentio, sed hæc tantùm leguntur:* γίνεται ἐκ τινὸς καρποῦ περιφεροῦς. *hoc est, fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adstipulatur Serapio. Sed interpres videtur secutus Plinium qui lib. 16. cap. vltimo, sic inquit: Viscum fit ex acinis, qui colliguntur meßium tempore immaturi.*

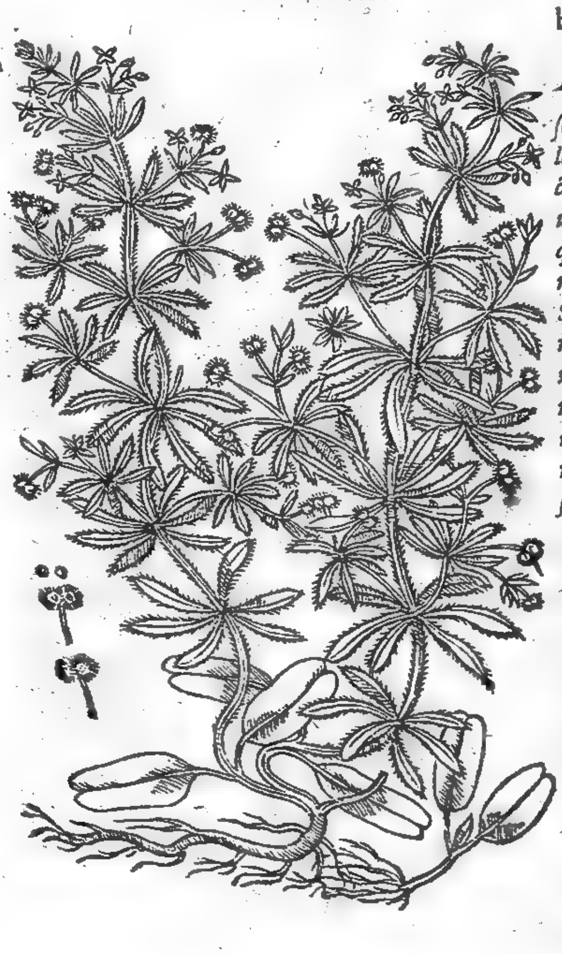
Viscum polycoccon, Camerarius proposuit in sua editione Matthioli, quod à vulgari differt baccarum racematim cohærentium copia, in reliquis cum vulgari Visco conueniens: quod rarum & in Heluetia repertum.

Α'παρίνη. APARINE. CAP. LXXXVIII.

APArine ramis multis, & paruis fruticat, asperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, vt in rubia: flos albus: semen durum, rotundum, concauum, a album, vmbilici figura, asperitate vestium tenaci. Ea pastores coli vice vtuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis cauliũ, ac foliorũ succus, potu b contra viperarum, phalangiorumque morsus auxiliatur: infusu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, strumas discutit.

a ἐκ μέσου ὡς ὀμφαλὸς, i. e. medio velut vmbilicus, ita Meum.
b Meum μετὰ οἴνου i. cum vino.

APARINE.

Aparines consideratio.
Speronella.

APArine nusquam non prouenit, sed præsertim (vt Theophrastus inquit) inter lentes, in agris, secus itinera & propè sepes. Itali hanc vulgò vocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium stimuli modum, asterisci instar proferat. Tactu hæc asperrima est, quapropter cùm adoleuerit, attingentium vestibus pertinaciter hæret. Huius succum magnifaciunt quidam ad recentia vulnera glutinanda, & ad papillarum rimas. Stillatitia eius aqua datur vtiliter potanda dysentericis. Siccæ farina vulnera glutinat, & vlcera sanat. Aparines meminit Galenus lib. 6. simp. med. vbi sic breuiter inquit: Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit & desiccat: habetq́; nonnihil subtilium partium. Herba hæc Græcis ἀπαρίνη *vocatur: Latinis similiter, Aparine: Italis Aparine & Speronella: Germanis* Klebkraut: *Hispanis Presera: Gallis Grateron.*

Aparine vires ex Gal.
Nomina.

Aparine quomodo primò prodeat, figura nostra expressimus, floribus tamen variat, etsi namq; sit albis ex Baldo, tamen purpurascentibus habemus. Dicitur φιλαιτέριον Hippocrati: aspera Lappago siue Asperugo (ab asperioribus foliis) Plinio: Lappã Gaza apud Theophrastum vertit: Aparine, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & Cord. in Diosc. Lon. Anguil. Lac. Lob. Cast. Lugd. Cæs. Aparine aspera, Thalyo.

Α'λυσσον. ALYSSUM. CAP. LXXXIX.

ALysson exiguus frutex est, vnicaulis, subasper, rotundis foliis: fructu dupliciũ scutorum effigie, in quo est semẽ quadantenus latũ. In montibus, & asperis locis

locis emicat. Eius decoctum ſingultus, ſine febri, potu diſcutit: idem efficit, ſi quis eam aut teneat, aut odoretur: cum melle trita vitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contuſa in edulio rabiei canis mederi putatur: domibus appenſa ſalutaris eſſe creditur, & hominibus, atque brutis faſcini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

ALYSSVM.

Alyſſi confuſ.

ALyſſi varia eſt apud authores hiſtoria. Nam ſi Plinio eſt adhibenda fides, Alyſſum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem vocamus, quæ quidem, præterquam quod folia ferat longè minora, prorſus Rubiæ ſimilis conſtat. Quòd autem Plinio hæc Alyſſon ſit, eius verba declarant lib. 24. cap. 11. vbi de erythrodano ita ſcribit: Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pelleſq́; perficiuntur, in medicina vrinam ciet. Morbum regium ſanat ex aqua mulſa: & lichenas, ex aceto illita: & iſchiadicos, & paralyticos, ita vt bibentes lauentur quotidie. Radix, ſemenq́; trahunt menſes, aluum ſiſtunt, & collectiones diſcutiunt. Contra ſerpentes rami cum folijs imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice, etiam ſi adalligatus ſpectetur tantùm. Diſtat ab eo, qui Alyſſon vocatur, folijs tantùm & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorſos rabiem ſentire non patitur, potus ex aceto, adalligatuſq́;: hactenus Plinius. Quem facilè quis ſuſpicari poſſet, Dioſcoridis Alyſſum reddidiſſe, eo ductus argumento, quòd is ſtatim poſt Aparinem, quam rubiæ ſimilem fecit, Alyſſum deſcripſerit: niſi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perſpicuum eſſet. Siquidem Dioſcoridi, alyſſum folijs eſt rotundis, fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo ſemen quadantenus latum: in montibus, & aſperis locis naſcitur: quæ ſanè omnia in minori Rubia deſiderantur. Quòd præterea Dioſcoridi, vt Plinio, Rubia minor non ſit Alyſſum, ex eo apertè cognoſcitur, quòd is infra de maiori, & minori Rubia eodem capite tractauerit, id quod minimè quidem feciſſet, ſi nullam iudicaſſet inter minorem rubiam, & Alyſſum intercedere differentiam. Quare vel Plinium hac in re hallucinatum, vel diuerſum à Dioſcoride Alyſſum accepiſſe crediderim. Porrò magis adhuc Alyſſi hiſtoriam ea confundere mihi videntur, quæ de eo poſteritatis memoriæ prodidit Aëtius, cùm inquit: Alyſſum eam herbam eſſe aiunt, quam Heracleam ſideritim vocant, quæ propter vias vbiq; naſcitur, purpureo flore, folijs craſſioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorſis mirum in modum opituletur. His verbis Aëtius non ſolùm non referre Dioſcoridis Alyſſum deprehenditur, ſed neque etiam ſatis exprimere, quam ſideritim pro Alyſſo intelligat. Nam cum tres ſint ſiderites à Dioſcoride monſtratæ, quarum duæ, prima ſcilicet, & vltima, heracleæ vocantur, non equidem ſcire poſſum, an primam, vel vltimam in ſuum Alyſſum receperit Aëtius. Huic poſtremò, vt alijs quoq;, non conſentiunt quæ de Alyſſo retulit Galenus lib. 2. de antidotis, vbi nonnulla Aſclepiadis medicamenta ad rabidi canis morſus commemorat. Alyſſum, inquit, herba eſt marrubio adſimilis, aſperior tamen & magis aculeata circa orbiculos, florem ad cæruleum vergentem profert. Hanc ſub caniculæ æſtu colligere oportet: exiccata contundi, cribari, & ſeruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni verbis palàm eſt, Alyſſum ab eo ex Aſclepiade deſcriptum, potius primam, quàm vltimam ſideritim referre. Cùm igitur varia admodum ſit de Alyſſo authorum ſententia, cumq́; eius hiſtoria tam varia, incertaq; habeatur, difficile quidem fuerit aſſerere, quænam planta Alyſſum legitimè vocari poſſit. Non deſunt ſanè nobis aliquot plantæ, quæ pro Alyſſo ad nos à rei herbariæ peritis tranſmiſſæ ſunt, verùm cùm earum nulla legitimum mihi Alyſſum referat, eas potius ſupprimendas, quàm hîc appingendas exiſtimaui. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (vt ipſe ait) ſylueſtrem cannabim vocant, putat eſſe Dioſcoridis Alyſſum, vel ad ipſum propius accedere. Quod, ne ſemper aliorum errata corrigere videar, ijs diiudicandum relinquo, qui in ſimplicium et hiſtoria mediocriter verſati, hæc & maiora diiudicare poſſunt. Cæterùm Alyſſum à Galeno ex Aſclepiade repræſentatū, in Italia prouenire non equidē inficior, neq; illud ſimiliter, cuius meminit Aëtius. Sed quod horum in vſu medico probandum, vel reprobandum ſit, non facilè decernere auſim, quanquam à Galeno nunquam diſcedendum putauerim. Qui præterea Alyſſi facultates tradidit lib. 6. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Nuncupata eſt hæc herba Alyſſon, quod mirificè iuuet demorſos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data, ſæpe in totum ſanauit: atq; hoc ex totius ſubſtantiæ ſimilitudine efficit. Dictumq́; prius eſt talem facultatem ex ſola percipi experientia, & plane nulla conſtare methodo. Quod ſi quis ad multa experiatur cognoſcet facultatem habere mediocriter ſiccificam, & digerentem, cum hoc, vt abſterſorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & vitiliginem, & maculas faciei à ſole prognatas expurgat. Herba, quæ ἄλυσσον, Græcè Alyſſum quoque Latinè dicitur: Italicè Aliſſo.

Alyſſon Plinii eſt Rubia minor.

Alyſſum Aëtii eſt Sideritis.

Alyſſum Galeni.

Alyſſum Ruellii eſt Cannabis ſyl.

Alyſſi vires ex Gal.

Nomina.

Alyſſon à Matthiolo & Anguillara propoſitum, Thlaſpios generibus adnumerandum, quare Thlaſpi Græcum propinquius fortè Dioſcoridis, polygonati folio, aut Oleæ, Lentis ſemine, Lobelo dicitur, ac Tabernæmontano Thlaſpi Græcum polygonati folio. Verùm cum hoc neutiquam confundendum Thlaſpi Narbonenſe centunculi folio apud Lobelum.

Ἀσκληπιάς. ASCLEPIAS. CAP. XC.

ASclepias, ramos emittit longos: folia hederæ, a longa, radices numeroſas, tenues, odoratas: floris virus

a Longa, Ori. non leg.

rus graue, semen securidacæ: nascitur in montibus. Radices ex vino potæ torminibus auxiliantur, & contra serpentium ictus. Folia aduersus vuluæ, mammarumq; vlcera, quæ cacoethe vocant, illinuntur.

Hedera terrestris non est Asclepias.

FAlluntur, mea quidem sententia, qui Asclepiadis vice, quam in montibus nasci tradidit Dioscorides, nec non etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam vulgares quidam chirurgici Hederam terrestrem nominant: quæ plerunque secus vias nascitur, & perpetuò humi serpit folijs rotundis, asperis, per ambitum quadantenus serratis, longo tenuiq; funiculo appensis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuißimis. Siquidem prȩterquam quòd Dioscorides scriptum non reliquit Asclepiada in vijs publicis nasci, nusquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, vt equidem arbitror, hallucinantur ij (pace tamen Fuchsij eruditißimi Vincetoxicum Asclep. censentis, dixerim, quem constat ex suis commentarijs hanc habuisse sententiam) qui putant Asclepiada eam esse plantam, quam vulgus herbariorum Vincetoxicum vocat. Quandoquidem huius cum folia, tum radices nullo odore commendantur: flores virus aliquod non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam quod ex Oribasij lectione Asclepias non profert folia longa: cui subscripsit Marcellus interpres, fretus fortasse, vt solet, probatißimis exemplaribus. Prȩterea antiquißimus codex manu scriptus, de radicibus non legit πολλὰς, hoc est, multas, sed tantum λεπτὰς, εὐώδεις, id est, tenues, odoratas.

Fuch. error.

Vincetoxici hist. Matth.

Cæterùm VINCETOSSICVM *prouenit folijs laurinis, sed in cacumine acutioribus, firmis ac læuibus, caulibus pluribus, lętis, viridibusq; circa quos folia per interualla vtrinq; bina spectantur. Flores edit tenues*

I. VINCETOXICVM.

* II. ASCLEPIAS NIGRO flore. *

ex pallido albescẽtes, è quibus acutæ tenuesq; proueniunt siliquæ, candida intus lanugine, & semine, vt in Nerio. Radicibus nititur numerosis, in girum se circumquaq; fundentibus, tenuibus, longis, albicantibus, haud odoratis, & mansu subdulcibus, quadam cum leuicula acredine, quarum est vsus. Nascitur in incultis locis, secus itinera, in montibus, collibus, & saxosis, & aridis locis. Radices excalfaciunt, & siccant ordine primo, digerunt, aperiunt, & resoluunt. Vis eis magna ex totius similitudine substantiæ aduersus omnia venena, vnde illi nomen. Quare dantur magno auxilio potandæ ad venenosorum animalium ictus. Demorsis quoque à serpentibus & cane rabido vtiliter prȩbentur diebus 40. continuis sesquidrachmæ pondere, ex cardui benedicti decocto. Bibuntur quoq; quotidie ex vino aduersus pestilentiæ cõtagia. Dantur eædem vtiliter ex oxalidis, aut buglosſi aqua ad omnes cordis affectus drachmæ pondere, vnà cum citrei mali semine. Eædem ex vino meraco potæ, tormina mulcent. Earundem ex vino albo decoctum selibræ pondere potum diebus pluribus, hydropicos iuuat: verùm statim à potu sudor prouocandus est. Auxiliatur idem ictericis, namq; cutis nitorem prȩstat, vrinam prouocat, & tußi, & pectoris vitijs opitulatur. Dantur tritæ radices vnà cum Pæoniæ semine comitialibus, & Melancholicis cum ocimi semine, aut cum citri cortice, aut cum margaritis. Prȩstant potæ additis dictamni albi radicibus ad interaneorum vermes. Adduntur vtiliter in desesſionibus, quæ fiunt ad mulcendos vteri dolores, & ad menses ciendos. Non desunt, qui Vincetossici radices laudibus efferant ad fractos, & ab alto deuolutos, vbi dentur potandæ ex vino aut Symphyti maioris decocto. Sunt & qui illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, prȩsertim ad thoracis, & intestinorum vulnera: quamobrem potiones ex ea magnæ opinione factitant, & succum eius in vnguentis admiscent: namq; vulneraria est, & glutinatoria. Prȩterea oleum quod infusis maceratisq; in eo folijs, ac diutius insolatis paratur, prȩstat plurimum potum ad colicos dolores: namq; prȩsentaneo auxilio eos iuuat qui hoc morbo laborant. Asclepiadis meminit quidem Galenus lib 6. simplicium medicamentorum, sed nihil de eius viribus disserens, sic tantùm inquit: In tertio

Vincetoxici vires Matth.

Diosc.

Dioscorides de hac herba conscripsit: at nos eius nondum periculum fecimus. Ea Græcè ἀσκληπιάς, vt etiam Latinè Asclepias nominatur: Italicè, Asclepiade. — Nomina.

Asclepias nostrum, Apocyno cognata herba videtur, & κυνόζικον seu Vincetoxicum vulgó dicitur, quod duplex, albo (quod vulgatum) nigroq; flore. I. Asclepias albo flore, CB. Hirundinaria, Brunf. Trag. Gesf.hor. Lon. Vincetoxicum, Matt. Dod. fol. Lug. Cast. Hederalis, Ruellio, Asclepias, Fuch. Dod. gal. Cor. in Diosc.& hist. Gesf.hor. Lacun. Lob. Cæs. Taber. Cam. II. Asclepias nigro flore, C.B. Vincetoxici altera species, Dod. fol. Asclepias altera flore nigro, Lob. Asclepias nigra, Clus. hist. Hisp. Lugd. Asclepias tertia flore nigro, Tab. Apocynum, Columnæ: alii tamen Periplocam minorem vocitant.

Ἀτρακτυλίς. ATRACTYLIS. CAP. XCI.

Atractylis, † spina est cnico similis, folia multò a longiora ferens in summis virgis, magna parte nuda, [asperaq;] qua fœminæ pro fusis vtuntur, b capitula in cacumine spinis horrent, flos luteus, quibusdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, superuacua. Coma, semen & folia cum pipere & vino teruntur vtilissimè contra scorpionum ictus. Percussos tradunt, quamdiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipsumq; deposita statim recrudescere.

† Orib add. ἢ κνῖκον ἄγριον. i. vel Cnycus syl. a Orib. μικρότερα. i. minora. Cócl. non habet exemp. b Or. κόμην i. coma.

I. ATRACTYLIS.

Errant haud dubiè, vt mea quidem fert opinio, Ruellius & Hermolaus: quippe qui existimauerint Atractylida esse Cnicum syluestrem, cuius primo loco meminit Theophrastus lib. 6. cap. 4. de plantarum historia. Siquidem magnam ego inter syluestrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod vt omnib. perspicuum esse possit, ijs præsertim, qui aliter sentiunt, hic Theophrasti verba de Cnico, Acarna & Atractylide subijciam. Cnicum, inquit: syluestri vrbanoq; discernitur. Syluestris genera duo notantur: alterum vrbano admodum simile, recticaulius tamen: quamobrem eo mulierum priscarum nonnullæ pro colu vtebantur: fructum nigrum, maiusculum amarumq; parit. Alterum genus densum constat, caulesq; soncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitq; ad arua: fructum amarum, frequentem, barbæq; modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, verùm syluestre copiosius fert. Eius peculiare præ alijs syluestribus est, quòd illa duriora spinosioraq; vrbanis proueniunt: hoc autem mollius ac læuius constat. Acarna quoad simplici ratione exprimi licet, aspectu Cnico vrbano similis est, colore flauicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior est: habetq; peculiare, quod in folijs euenit: decerpta enim, carniq; allata, succum sanguineum effundunt: qua de causa φόνος, id est cruor à quibusdam spina hæc est nominata: grauis etiam odore, cruoremq; repræsentans. Serò perficit fructum, autumno enim & quidem in totum (vt summatim proponam) vniuersa spinacecrum natura fructus serotina existit: hæc Theophrastus. Ex quibus verbis facilè cognosci potest, in Atractylidis historia apertè aberrasse Ruellium, cùm in tertio suo de natura stirpiũ libro asserit, Fusum agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto, quàm primum Cnici syluestris genus, vtpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophrasto alia est, à Cnico syluestri planta, quanquam illi fortasse non absimilis, & cui ea tantùm insit proprietas, vt è folijs succum sanguineum fundat, id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occasionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quod lib. 21. cap. 15. syluestrem Cnicum à quibusdam Atractylida vocari tradiderit. Vbi postquam commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Aegyptij in cibis vtuntur, de Cnico tandem in hunc modum disseruit. Multas præterea, inquit: ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italia ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex semine eius. Differentia prima syluestris & satiuæ. Syluestrium duæ species, vna mitior est, simili caule, tamen rigido, exilis. Itaq; & pro colu antiqua mulieres vtebantur, quã quidam Atractylida vocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine: hæc Plinij verba: Quæ etsi quidem certam fidem faciant, primum syluestris Cnici genus à quibusdam Atractylida fuisse vocatum, non tamen propterea affirmant, Atractylim esse Cnicum syluestrem. Atractylidis deinceps speciatim meminit ipse Plinius cap. 16. eiusdem libri, cum inquit: Acarna colore tantùm rufo (à scolymo scilicet) distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Atractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet: qua de causa phonos vocatur à quibusdam. Odore etiam grauis, serò maturescente semine, nec ante autumnum, quanquam id de omnibus spinosis dici posit: hactenus Plinius. Ex ijs igitur omnibus meritò colligendum esse putauerim, legitimam Atractylidem nullum esse syluestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, quæ pro fusis priscæ vtebantur mulieres. Quod sane animaduertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus, in Theophrasti versione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, vt primum agrestis Cnici genus vertendo, ex antiquo ad colos vsu, id Colum agrestẽ rectè cognominari posse mõstrauit. Quæ in re is planè declarasse videtur, priscas mulieres agresti Cnico coli vice fuisse vsas, fusorum verò loco ipsa tantùm Atractyli. Cæterùm sunt, qui plantam cuius hic nos imaginem expressimus, Atractylem esse existiment, quorum ego probarem opinionem, si folia sanguineum succũ funderent, & caules rectiores essent: sit itaq; de ea aliorum quoq; iudicium. Credidit Ruellius alteram Cnici syluestris speciem eam nimirum esse stirpem, quã herbariorum vulgus Carduum benedictum, vel sanctum appellat. Quam profectò opinionem haudquaquã improbandã puto, quando-

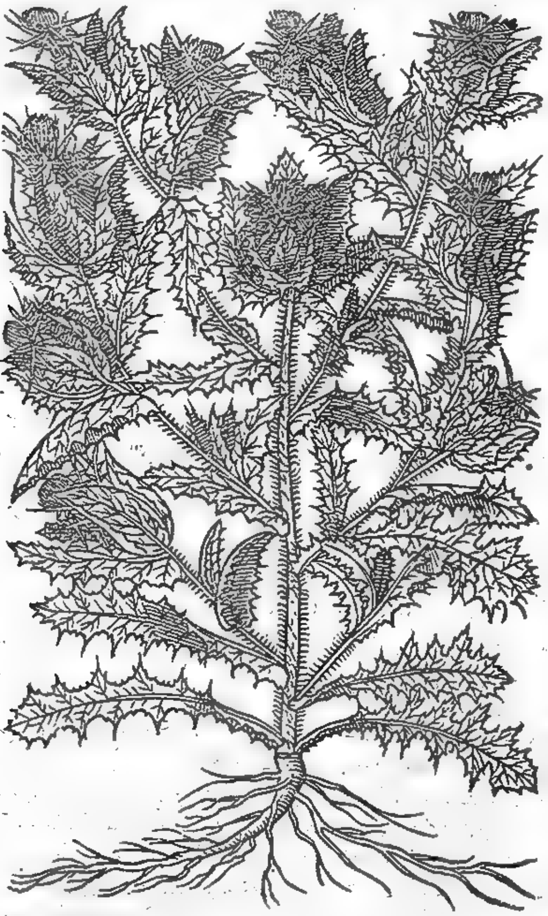
Atractylidis consid. Ruell. & Hermolai error; Atracty. Cnicum syl. esse credentium. Cnicus Theophrast. Acarna Theophrast. Atractylis Theoph. Cnicus Plin. Atractylis Plinii. Colus agrestis. Cnici syl. altera species, Card bened.

quandoquidem Carduus benedictus vocatus solo procumbit, densa foliorum coma, & quodammodo humicaulis cernitur: quinetiam fructum gignit amarum, barbaq; modo hirsutum: & caules profert sonchi modo rubentes. Vt ex ijs notis accuratius expensis, quibus prorsus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici syluestris genere, nil mirum si cogar mutare sententiam, & hoc quod aliàs negaueram, nunc planè asserere non dubitem. Sed certè Ruellium mirari subit, quòd tam facilè asseruerit Carduum benedictum vocatum sanguinem ex se fundere. Nam etsi ego millies periculum fecerim, nunquam tamen euulso folio, vel ramulo sanguinem è vulnere profluere comperi. Praeterea si concedamus, quòd Ruellius vera referat, id maximè ipsius repugnabit sententiae, cùm tam Theophrasto, quàm Plinio nullū Cnici genus sanguinē fundat, quoniam id Atractylidis est proprium. Hinc itaq; palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctissimum, turpiter confudisse Atractylidis historiam. Quippe si, vt suam tueretur sentētiam, asserere voluisset Atractylida esse primum sylvestris Cnici genus, illud quidem succum fundere sanguinis instar scribere debuisset, non autem hoc, quod Carduum benedictum esse censemus. Neq; etiam mihi, vt liberè liceat quod quisq; sentit dicere, placet Fuchsij opinio, qui libro primo de compositione medicamentorū & in suis de plantarū historia commentarijs, Carduum benedictum vulgò nominatum Atractylidem hirsutiorem esse existimat: hirsutiorem dixi, quoniam is duas esse cōstituit Atractylidis species, nempe mitiorē alteram, alteram hirsutiorem: tametsi tum Dioscoridi, tum Theophrasto Atractylis vnum duntaxat sit genus, quod, quantū reor, Carduus benedictus non est. Siquidē hic nec sanguineū succum fundit, nec in imis virgis vnquā visitur nudus: quinimò virgas non profert, sed caules lentos, quibus humi ferè reptat, vel potius solo procumbit. Sed postquam in hac nostra Atractylidis, & Cnicorum syluestrium disquisitione, sermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hic de miris eius atq; excellentibus dotib. nobis disserendum est.

Ruell. lapsus.

Fuchsii opin. reprobata.

II. CARDVVS BENEDICTVS.

Cardui benedicti descrip.

Est igitur CARDVVS *benedictus ita vulgò nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Caulibus est rotundis, flexilibus, lentis, pilosis, humi accubantibus, folijs longis, vtrinq; laciniatis, hirsutis, & cum adoleuerint per ambitum aculeatis. Capitula habet in caulium summis partib. longis, ac pungentibus aculeis rigentia, & folijs circumquaq; stipata. E quibus melinus flos emicat, papposo intus semine cinarae simili & albicante. Radice nititur alba multifidaq;. Tota planta vehementer amara est, ideoq; excalfacit, siccat, aperit, abstergit & digerit, sed ad multa vtilis. Seritur passim in hortis, sapore admodum amaro, quòd terreis constet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnaeq; existimationis planta est non modò apud Italos, sed etiam apud exteras nationes, praesertim contra pestilentiam: item aduersus venena lethalia, tam interius sumpta, quàm venenosorū animalium ictibus, aut morsib. imposita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum accessiones cum frigore adueniunt. Id enim praestatur haustu eius decocto, aut stillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Praestant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herba decoctum ex vino sumptum ilium, & renum dolores mulcet, & caetera ventris tormina sedat: sudorem cit, alui tineas necat, & vteri vitijs auxiliatur. Herba ipsa tam recens quàm sicca & pota, & exterius admota, contumacia vlcera, & quae cacoëthe vocantur, sanat, cuteq; obducit: quamobrem decoctis miscetur, quae è ligno Guaiaco, ex vino & aqua ijs parantur, quos lues Gallica corripuit. Planta, quae Graecis ἀτρακτυλις, Latinis item Atractylis, & Fusus agrestis appellatur: Italis Atrattile, & Cartamo saluatico. Carduus benedictus: Italis Cardo benedetto, Cardo santo, siue herba Turca.*

Vires.

Nomina.

Atractylis flore est luteo, quandoq; purpureo, vtramq; caulibus rectis, non reflexis, assurgere obseruauimus. I. Atractylis lutea, C.B. Atractylis Matt. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Cast. Lug. Tab. Cam. II. Carduus benedictus, Brunf. Trag. Matth. Lacu. Gesf. hor. Lob. Dod. fol. Cast. Lugd. Tab. Cam. Atractylis hirsutior, Fuch. Dod. gal. Acanthion, Cord. in Diosc. (cui & Cnicus syluestris alter Theophrasti) Lon. Cnicus supinus, Cord. in hist. Carduus sanctus Caesalpino.

Πολύκνημον. POLYCNEMVM. CAP. XCII.

a Or. καρπὸν i. semine.

POlycnemon, frutex est surculosus, foliis origani: a caule, vt pulegii, geniculis multis intercepto, sine vmbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: sed quinto die solui debet: ad vrinae stillicidia, ruptaque cum vino bibitur.

Polycnemi consid.

POlycnemum hactenus, quòd ego quidem ipsum cognouerim, non reperi, neq; vidi in Italia. Caeterùm etsi inibi nonnullae inueniantur, atq; etiam à quibusdam pro eo ostendantur plantae, quae aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre videntur, cùm tamen plura etiam ijs desint, quae in Polycnemo requiruntur, quàm vt pro vero probari possint, non equidem quicquam in hoc certi statuere ausim. Vnde satius ipsum inter alias ignotas plantas collocandum esse dixerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed si quis interim Polycnemi vires ex Galeno quoq; scire desiderat, is lib. 8. simp. med. illas ita paucis retulit: Polycnemon desiccat, & excalfacit secundo excessu. Itaq; & ob id vulnera glutinat. Huic plantae nomen Graecum πολύκνημον: Latinum similiter Polycnemum: Italicum Policnemo.

Vires ex Gal.

Nomina.

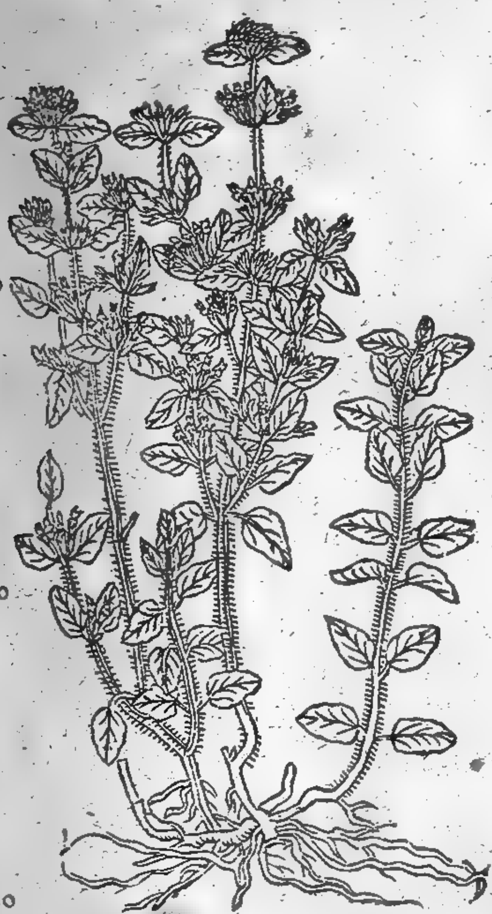
Κλινοπόδιον. CLINOPODIVM. CAP. XCIII.

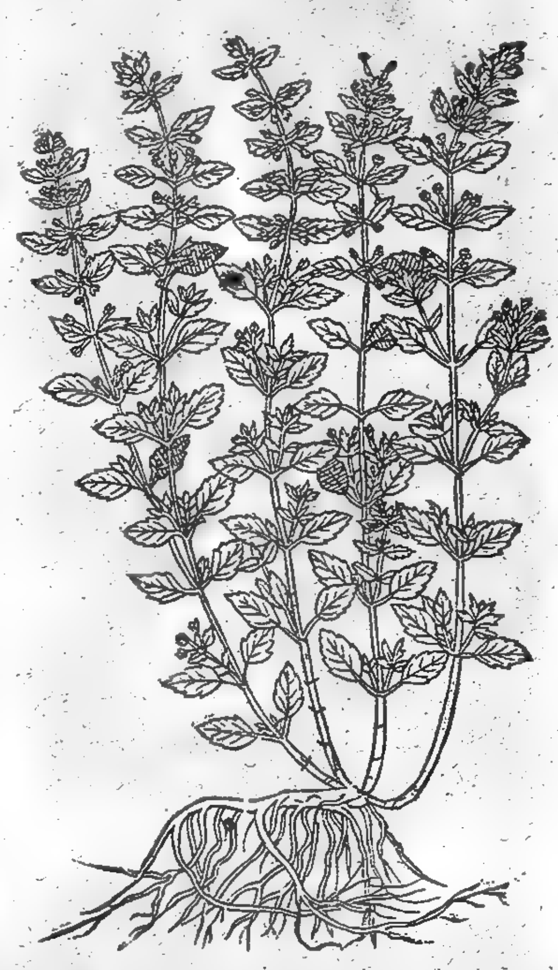
CLinopodion frutex eſt foliis ſerpyllo ſimilis, ſurculoſus, duum dodrantum altitudine. Naſcitur in a petroſis. Flores, marrubii modo, ex interuallis diſtincti ſpeciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & ſucci eius decoctum, ad conuulſa, rupta, ſtrangurias, ſerpentium ictus: menſes & partus pellit: & penſiles verrucas, quas acrochordonas vocant, eiicit, aliquot diebus potum. Aluum ſiſtit decoctum ad tertias potumq;, ſi febrim ſentiunt, ex aqua, alioquin ex vino.

a Metim ἐν πέτραις. i. in petroſis.

10

I. CLINOPODIVM VVLGARE. I. PSEVDOCLINOPODIVM.

20

30

40

DVæ ſunt plantæ, quæ à quibuſdam rei herbariæ indagatoribus, pro Clinopodio oſtenduntur. Prima folijs exit ſerpyllo haud abſimilibus, latioribus tamen, caulibus quadrangulis, tenuibus & hirſutis: floribus purpureis: caules verticillatim ambientes. Altera folijs eſt ſerpylli modo oblongis, in cacumine mucronatis, & in ambitu ſerratis, floribus inter folia ſubpurpureis, balauſtij effigie, caulibus exilibus, angulosis, è quibus folia per interualla exeũt vtrinq; bina, ſapor illi acutus. Naſcitur in campeſtribus inculto ſolo, & ſaxoſis locis. At illa longè magis, quàm hæc (quantum mea fert opinio) Clinopodium refert, tum quòd folia magis ſerpyllum referant, tum quòd flores, qui in ſummis caulib. ſunt, lecticæ pedis baſim quadantenus referre videantur. Id quod maximè me adduxit ad credendum, hanc plantam legitimum eſſe clinopodium, verùm deguſtata tractu temporis herba, non quidem ab re mihi à ſententia recedendum fuit. Siquidem cum à Galeno ſcriptum eſſe animaduerterim, Clinopodium adeò tenuium eſſe partium, vt ex tertio excalfacientiũ ſiccantiumq; ordine habeatur, ac operæpretium eſſe haud me lateat, vt quæ in huius cenſu ſunt plantæ, aut guſtu acres, aut admodum amaræ percipiantur, cumq; neutra qualitas in hac, aut illa planta cuius imagines dedimus, reperiatur, non auſim primam, nec alteram legitimum facere Clinopodium, ſed potius alteram ſtatim ſequentẽ, cui præter acredinem & odoris fragrantiam, cæteræ adſtipulantur notæ. Cum non dubitem, quin hæc planta legitimi Clinopodij faciem referat, fateri ac affirmare cogor eã ijs viribus eſſe præditam, de quibus diximus de Clinopodij virib. Nec tamen ob id prætermittere volui, quin in ſtudioſorum gratiam eæ hic excuderentur. Huius meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Clinopodium excalfaciendi vim obtinet, ſed nondũ adurendi: eſt verò etiã eſſentia tenuiũ partium: ponatq; ipſum quiſpiam in tertio ordine tum excalfacientiũ, tum reſiccantiũ. Κλινοπόδιον ſic Græcè, vt Lat. pariter Clinopodiũ vocatur: Italicè Clinopodio.

Clinopodii conſideratio. Clinopodii facultates ex Galeno. Nomina.

50

60 Clinopodium ſic dictum, quòd orbiculato florum ambitu ſpeciem pedum lecti præbeat. I. Clinopodium Origano ſimile, C.B. Origanum quartum, Trag. Origanum verticillatum, Tha. Clinopodiũ vulgare, Matt. Clinopodiũ, Lac. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Caſt. Cluſ. hiſt. Pan. Tab. Clinopodiũ maius, Cam. Clinopodium prius, Lugd. Pulegium montanũ & Origanum ſylueſtre, Lonic. Acinos & Betonica Pauli quorundam, Lob. Acinos ſiue Clinopodiũ ſylueſtre, Lug. Herba Origano vulgari ſimilis, Cæſ. Alterum eſt altius maiore folio, alterum humilius minore folio, floribus purpuraſcentibus, rarius albis. II. Clinopodium ſiue Ocimum ſylueſtre, C.B. Baſilicum tertium, Trag. Pſeudoclinopodium, Matth. cui & Clinopodium alterum in Iconibus, & Lugd. Clinopodium Anguill. Clinopodiũ vulgare, Lob. Clinopodium ſecundũ, Tab. Clinopodium Dioſc. & Plinii Cæſ. Clinopodium maius & minus Thal. Ocimaſtrũ Fuchſ. fol. & Lugd. Acinos Fuch. in Iconi. Dodo. gal. Lac. Ocimum ſylueſtre, Dod. fol. Ocimum paruum, Lon. Cala-

Calamenthum montanum, Trag.edit.Lat.Pulegium petræum, Gesf.hor.Calamintha quædam Ocimi ferè foliis, Cord.inDiosc. Variat foliis latioribus, angustioribus, iisq; hirsutissimis, aliquando pene læuibus, quæ res facit, vt Clinopodium alterum Matthioli dissimile videatur: floribus etiam albis reperitur.

Λεοντοπέταλον. LEONTOPETALVM. CAP. XCIIII.

LEONTOPETALVM.

a Cat. non habet.
b Meū. καθάπερ κονδύλους τινάς.i. velut nodos quosdam.

LEontopetalon caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine semina parua duo, aut tria, in siliquis, ciceris modo: flores anemonæ similes, puniccei coloris: folia brassicæ, sed papaueris diuisura: radicibus nigris, a rapæ similibus, b strumosis. Nascitur in aruis & segetibus. Radix auxiliatur serpentium ictibus, ex vino pota, nec alia res celerius dolorem finit: miscetur ischiadicorum clysteribus.

Leontopetali consid.

LEontopetalum, eiusq; nigram extuberantemq; radicem, rapi instar magnitudine, non modò Venetijs, & Patauij in quibusdam hortis vidimus, verùm etiam in Hetruriæ aruis, alijsq; Italiæ locis. Nascitur frequens in Apulia.

Ex Plinio.

Leontopetali meminit Plinius lib. 27.cap.11.vbi ipsum ijs depingit verbis: Leontopetalon, alij Rhapeion vocāt, folio brassicæ, caule semipedali, alæ multæ, semen in cacumine in siliquis ciceris modo, radix rapæ similis, grandis, nigra: nascitur in aruis.

Leōtopetali vires ex Gal.

Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus lib.7. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit: Leontopetali radice maximè vtimur. Digerendi facultatem, & exiccandi excalfaciendiq; in tertio ordine possidet.

Nomina.

Λεοντοπέταλον quod Græci, Leontopetalum quoq; Latini dicunt: Leontopetalo Itali.

Leontopetalon, id est leoninum folium, floribus puniceis dixit Dioscorides, luteis solùm obseruauimus, quod Anemonem olim vocatū fuisse, testis est Gesnerus, libro de hortis Germaniæ, Leontopetalon Matth. Gesf.hor.Lac.Anguil.Lon.Lob.Dod.fol. Cast.Lugd. Cæs.& Camerario.

Τεύκριον. TEVCRIVM. CAP. XCV.

I. TEVCRIVM.

a Orib. λυκία.i. Lycia.

TEucrion, siue, vt aliis placet, Teucris, herba est virgæ referens effigiem, trissaginis similitudine, tenuifolio, non multùm à cicere alieno. Hæc in a Cilicia iuxta Gētiadem, Cissademq; vbertim prouenit. Recens cùm posca, aut aridæ feruefactæ eius potu lienem potenter absumit. Lienosis cum aceto, & ficis illinitur: itē serpentiū morsib. ex aceto solo sine ficis.

Teucrii consideratio.

HErba quædam nascitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, sed caule, & facie trissagini adeò similis, vt sæpe extempore visa oculos decipiat. Hanc esse verum Teucrium mecum semper existimaui, (si Teucrium nostris in regionibus nascitur) quòd ea mihi planè notis respondere videatur, quas Dioscorides Teucrio reddidit. Qui tametsi scribat vbertim nasci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem & Cissadem, id tamen nihil impedit, quin etiam alibi prouenire queat. Siquidem folijs exit ciceri non absimilibus, tenuibus & caulibus & facie Trissaginis spectatur.

Teucriū duplex Plinio.

Plinio duo Teucrij produntur genera lib.25 cap.5. vbi ita scriptum reliquit: Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidā hemion vocant, spargentem iuncos tenues, folia parua asperis nascentem, austero sapore, nunquam florentem, neq; semen gignit. Medetur lienibus, constatq; sic inuentam. Cùm exta super eam proiecta essent, fertur adhæsisse lieni, eumq; exinaniisse: ob id à quibusdam splenion vocatur.

Splenion.

Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi plantam, surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs, & Pisidiæ montibus laudant: hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam esse plantam, quæ Italis vulgari sermone vocatur Erba grassa, quam-

II. TEVCRIVM ALTERVM.

ſa, quanquam hanc alij falsò, vt opinor, Telephium eſſe contendunt. Teucrij vires deſcripſit Galenus libr. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis eſt: quare lienes ſanat. Ponatq; ipſum quiſpiam in tertio exiccantium, ſecundo verò excalfacientium ordine. Hanc herbam Græci τεύκριον, Latini item Teucrium nominant: Itali Teucrio.

Teucrii vires ex Gal.

Nomina.

I. Teucrium, Matthiolo (verùm in penultima editione figura poſita ſub Teucrio altero, vt & ap. Lug.) Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſc. Lac. Lon. Lob. Cæſal. Caſt. Teucrium verum, Geſ. hor. Teucrium vulgare, Cam. Teucrium primum, Tab. Chamædrys altera ſiue aſſurgens, Dod. fol. II. Chamædrys ſpuria maior, C.B. Chamædrys altera, Trag. Chamædrys vulgaris mas, Fuch. & Lugd. Chamædrys ſylueſtris, Dodo. fol. Pſeudochamedrys, Geſ. hor. Teucrium alterũ, Matt. Tab. Teucriũ primum, Lugd. Hierabotane fœmina, Dod. gal. & Lug. Veronica ſupina facie Teucrij pratenſis, Lob. Auricula muris quinta, Cæſalpino.

Χαμαίδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

CHamædrys Græcis, alijs Chamædrops, Latinis triſſago dicitur. Sunt qui eam Teucrion appellauere, propter eam quam cum teucrio ſeruat ſimilitudinem. Naſcitur in petroſis & aſperis. Frutex eſt dodrantalis, folia habens exigua, amara, effigie & diuiſura quercus: flore paruo, a penè purpureo. Carpitur ſemine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tuſſibus, b indurato lieni, vrinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menſes, partus extrahit: lienem ex aceto pota conſumit: aduerſus ſerpentium venena ex vino, potu illituq; efficaciſſima. Trita digeritur in paſtillos, ad ſupradicta: purgat vetera vlcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum diſcutit: natura eius eſt calfacere.

a Ori. ὑπόπυρρον. i. ſubrufum.
b Meũ addit. σπάσμασι. i. conuulſionibus.

I. TRISSAGO SIVE CHAmædrys.

II. CHAMAEDRYS ALTERA.

CHamædrys herba eſt vulgaris notitiæ. In Hetruria, Senenſibus præſertim, vulgò appellatur Querciuola. Quo nomine Græcos imitati videntur, quib. nil aliud per Chamædryn ſignificatur, quàm humilis & terreſtris quercus. Inſubribus vulgò

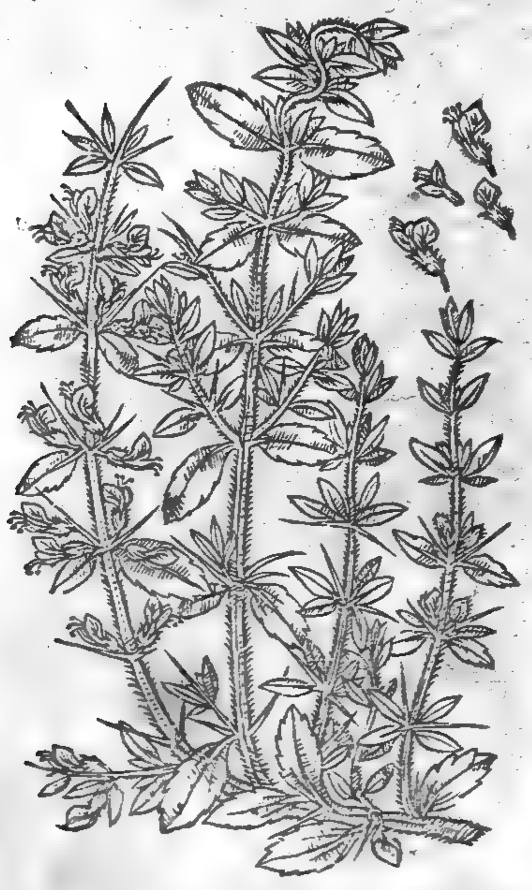
Chamædryos conſideratio.

Febrifuga.

vulgò Calamandrina vocatur. Alijs herba febrium, vel Febrifuga dicitur, eo quòd epoto eius decocto febres aliquot tertianas fuget & finiat. Magnifaciunt Chamædryn Hetrusci, quòd (vt affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo sumpta, pestilentiam arceat, nō minus quàm scordium planta ei cognata. Præstat quoq; Chamædrys ad frigidos omnes cerebri morbos, nempe ad diuturnos capitis dolores, ad comitiales, veternosos melancholicos, stupidos, conuulsos ac resolutos. Semen drachmæ pondere potum bilem per vrinas ducit. ideoq; conuenienter datur potandum ictericis: instillatur foliorum succus ad verminculosas aures. Datur idem aduersus intestinorum vermes: id quod etiam vinum præstat bibitum, in quo florescens herba die & nocte fuerit macerata. Cæterùm quamuis Dioscorides, aliiq; veteres vnius tantùm, quod extet, Chamædryos meminerint, tamen Fuchsius quatuor eius genera depinxit. De Chamædry siue Trissagine disseruit Theophrastus lib. 9. cap. 10. de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit: Trissaginis folia ad rupta & vulnera, in oleo trita valent, & ad depascentia vlcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoq; beneficium est. Folium ad albugines tritum, in oleo prodest. Habet hac herba folia quercus: & statura vix palmum excedit: & odorata atq; suauis est. Sed partes quidem omnes herbæ eiusdem minimè ad idem vtiles fore, haudquicquam absurdum fortasse appareat. Radicis verò eiusdem partem vnam superius, alteram inferius purgare mirabilius sit, vt thapsiæ & ischiados, quam alij Apion appellant: hæc Theophrastus. Quibus mirum nulli esse debet, quod Chamædrys tertiana correptos liberet: siquidem ea, Theophrasto authore, bilem deijcit. Est & altera CHAMÆDRYS, *folijs quercus effigie, sed magis quàm in præscripta laciniatis tenuibusq;, subnigricantibus, numerosioribus & densioribus. Caules edit quadrangulos, tenues, lignosos, sesquidodrantales, ramis, surculisq; plurimis refertos, in quibus flosculi purpurei per interualla, inter folia rutilant, & caules ipsos ambiunt, alterius Chamædrys modo: Radicem habet multifidam albicantemq;. Est autem planta aspectu iucundo & eleganti: Amara tamen est, sed odore non iniucundo, resinam olente. Quo factum esse puto, vt Tragus Dioscoridis Chamæpitym hanc plantam esse existimauerit, sed an rectè senserit not abunt rei plantariæ periti. Mihi autem Chamædrys altera perpetuò fuerit, cum folia quercus, non pini gerat: & cum altera Chamedry cognationem habeat, non solum folijs, caulibus & floribus, sed sapore quoq; & facultatibus. Cum adeò amara non sit vt altera, ea quidem minus calida, siccaq; fuerit, itaq; ad omnia munia imbecillior, non tamen multò. Trissaginis vires memoriæ prodidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Chamædrys vincentem habet qualitatem amaram, & est quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & vrinas ac menses prouocat, crassitudinem humorum incidit, & viscerum obstructiones expurgat. Ponatq; eam quispiam in tertio ordine excalfacientium & desiccantium: plus tamen desiccat quàm calfacit. Hæc planta χαμαίδρυς Græcè vocatur: Latinè Chamædrys & Trissago: Arabicè Damederios, Chamadrius seu Kemadrius: Hetruscis Chamedrio & Querciuola: Italis cæteris Calamandrina: Germanicè Gamanderle vnd Bathengel: Hispanicè Chamedreos: Gallicè Germandree. Chamædrys altera, Italis Calamandrina seconda, & Querciuola seconda.*

Chamædrys vires Matth. — Chamædrys quadruplex Fuchs. — Trissago Theophr. — Chamædrys altera, & eius hist. Matth. — Tragus notatur. — Chamędryos vires ex Gal. — Nomina.

* III. CHAMAEDRYS SPInosa. *

Chamædryos differentias duodecim in Phytopinace recensuimus, quam verò hic primo loco posuimus, Chamædrym maiorem repentem cum Dodonæo, vocamus: Chamædrys vera, Trag. Trissago siue Chamædrys, Matt. Trissago, Lac. Cast. Chamædrys maior, Clus. hist. Pan. Chamædrys, Angui. Lug. Lob. cui & Quercula minor, & Tab. II. Botrys Chamædryoides, C.B. Chamęcyparissus agrestis, Trag. cui & Sideritis Crateuæ: Chamædrys altera, Matth. Casto. Thal. Lug. Chamædrys vera fœmina, Fuch. Chamædrys fœmina quibusdam, Dod. gal. Lugd. Cam. Chamædrys laciniatis folijs, Lobel. Chamæpitys altera, Dod. fol. Chamæpitys altera fortè Dioscoridis, Cæs. Chamæpitys tertia, Clu hist. Pan. Trixago vera, Lon. Iua muscata Tab. III. Chamædrys spinosa: Planta est palmaris & sesquipalmaris, hirsuta, cauliculis quadratis, lanuginosis, multis geniculis donatis, virgultis hincinde sparsis, folijs oblongis, subrotundis leuiter serratis, summis tamen integris: flores Chamædryos ex flauo ruffescentes, singulis ferè geniculis iuxta folia adponūtur, calyculis lanuginosis donati, quibus aculei bini, aliquando plures, modò breuiores, modò longiores iunguntur: aliquando ex geniculis vnicum virgultū prodit, cuius summitati spina insidet: semen rotundum, subnigrum, calyculis inclusum. Ex horto Bembiano, Patauio accepimus.

Λευκάς. LEVCAS. CAP. XCVII.

Leucas montana, latioribus, quàm vrbana folijs, semine acriore, amariore, ori ingrato: efficacior, tamen quàm satiua habetur. Vtraq; ex vino contra animalium venena, præcipue marinorum, opitulatur.

Leucadis consideratio.

Tametsi Hermolaus & Ruellius contendant scriptis testatum relinquere, herbam quandam in vinetis nascentem, mercuriali congenere, esse Leucadem ego tamen eam mercuriali consimilem fatere profectò non ausim, cum nullum hactenus ex rei herbariæ authoribus inuenerim, qui eius faciem repræsentet, pluraq; de eius notis tradat, quā fecerit Dioscorides: qui certè, quantū extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum esse principium. Id quod nobis indicare videtur ipsius Dioscoridis sermo, cum statim ab ipso capitis initio montanam Leucada vrbanæ compar auerit, nimirū ostendit, a se prius vrbanā fuisse descriptam.

Neq;

Neque hoc de conſectantium addacor, vt Marcello adſtipuler, ſed quia etiam ſe habuiſſe teſtatur Latinum Dioſcoridis codicem vetuſtiſſimum, in quo initium huius capitis ita legebatur: Leuca duo ſunt genera, vna eſt montana, & altera hortiua. Montana latiore quàm ſatiua folio eſt, &c. Quæ omnia maximo ſunt argumento, quod hoc in loco Dioſcoridis codices ſint deprauati, quædá, in iis plura adhuc deſiderentur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ hiſtoriam. Λευκὰς, herba ſic Græcis, Leucas item Latinis appellatur.

Leucas duplex.

Nomina.

Λυχνίς. LYCHNIS. CAP. XCVIII.

LYchnis coronaria, flore eſt albæ violæ ſimili, ſed purpureo, quo corollæ factitantur. a [Contra ſcorpionum ictus ſemen in vino potum auxiliatur.] Lychnis ſylueſtris, omnia vrbanæ ſimilis. Bilem per aluum detrahit, ſemine duabus drachmis poto: ictis à ſcorpione ſubuenit. Aiunt huius herbæ appoſitu ſcorpiones torpeſcere, & inertes prorſus reddi.

a Concluſa meum non habet.

LYCHNIS.

QVanquam non facile eſt hac ætate plantas in Italia oſtendere, quæ legitimè referant vtranq; Lychnidẽ, hortenſem ſcilicet, & ſylueſtrem, cum earum folia, & caules tã à Dioſcoride, quàm ab aliis rei herbariæ ſcriptoribus, quod inuenerim, nullis prorſus repræſententur notis, vtpote plantarum, quæ fortaſſe olim omnibus erant notiſſimæ ob frequentem earum vſum, tum ad lucernarũ lumina, tum etiam ad coronas contexendas: attamen in Tridentino, & Goritienſi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus ſeritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidẽ flore exit purpureo, albæ violæ ſimili: foliis lõgis, tomentoſis, albicãtibuſq;: caule lanuginoſo, incano, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, vt dixi, purpureus, inodorus tamẽ. Quod præterea plãta hæc vera ſit Lychnis coronaria, illud mihi fidẽ auget, facitq;, vt in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram eiuſdem generis frequentiſſimam apud Ananienſes ſylueſtrem repererim, illi ſatiuæ adeò per omnia ſimilem, vt cùm natalis dũtaxat diſcrimen intercedat, hæc meritò Lychnis ſylueſtris appellari queat. Sunt qui Pſeudomelanthium in ſegetibus naſcens, ſylueſtrem Lychnidem faciant. Atqui cum Dioſcorides agreſtem Lychnidem vrbanæ per omnia ſimilem eſſe ſcribat, eamq; ſæpius viderim in inculto ſolo, non poſſum horum placitis ſubſcribere. His accedunt tomentoſa earum folia, quæ ad lucernarum vſum pro ellychnio commodè vſurpari poſſunt: vnde apud veteres Lychnidis ſibi nomen aſciuit: quippe lucerna Græcis λύχνον dicitur, quemadmodum & ἐλλύχνιον funiculus, qui è goſſipio nobis hoc æuo paratur, lucerniſq; inſeritur ad lumen edendum, flammamque nutriendam. Quare cum goſſipio, vt puto, carerent antiqui, tomẽtoſis herbarum quarundam foliis ad hoc munus obeundum vtebantur, nempe lychnidis, verbaſci, aliarumq; nonnullis. Illud deniq; addiderim, vt noſtra melius firmetur opinio, quòd flos plantarum, quas Lychnides eſſe opinor, mirum in modum ruralibus, vrbaniſq; virginibus expetitur ad coronas factitãdas: qua in re priſcam imitantur ætatem. Cæterum Plinius lib. 21. cap. 4. Lychnidem inter roſas retulit, ſic inquiens: Eſt & roſa, quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis verò Lychnis, non niſi in humidis locis proueniens, nec vnquam excedens quinque folia, violæ magnitudine, odore nullo. Lichnidis coronariæ ſemen, vt Galenus eſt author lib. 7. ſimplicium medicamentorum, calidum eſt ſecundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: ſiccum ſanè eodem quoq; modo. Quæ herba Græcis Λυχνὶς: Lychnis quoque Latinis dicitur: Italis, Lychnide coronaria.

Lychnidis conſideratio.

Lychnis ſylu.

Roſa græca Plinii.

Lychnidis vires ex Gal.

Nomina.

Lychnis (cuius triginta tres ſpecies in Phytopinace recenſuimus) dicitur quaſi Lucernula, hæcque Lychnis eſt coronaria Dioſcoridis, & Theoph. Pliniiq; Lychnis, non autem Iouis flos Theophraſti, neque Verbaſci ſpecies. Dicitur Roſa mariana ſatiua, Trag. Lychnis, Matt. Lac. Lychnis ſatiua, Dod. gal. Geſ. hor. Lychnis coronaria, Lon. Lob. Dod. fol. Lugd. Cæſ. Flos Iouis noſter, Geſ. hor. Flamma vel flammula Iouis quibuſdam, eidem. Verbaſcum coronarium, Cordo in Dioſc. Hæc flore eſt ſimplici & pleno: illa intenſè vel dilutè rubro, albo: hæc verò rubro.

Κρίνον. LILIVM. CAP. XCIX.

LIlia coronamentis ſe dedunt, Liria à quibuſdam vocata. E quibus vnguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alii ſuſinum appellant, neruos, & priuatim vuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra ſerpentium ictus auxiliantur: feruefacta ambuſtis proficiunt: aceto condita vulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo vaſe coquitur a conuenienti medicamento vetuſtati vlcerum, & ad recentia vulnera. Inaſſata radix, & ex roſaceo trita, igni ambuſta ſanat, vuluam emollit, menſes ciet, vlcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præciſis, luxatiſq; medetur: vitiligines, furfures, & lepras emendat: vlceraq; in capite manantia expurgat: abſtergit faciem, & erugat: teritur in aceto cum hyoſcyami foliis, & farina tritici mulcendis teſtium inflammationibus. Semen potum morſibus ſerpentium aduerſatur.

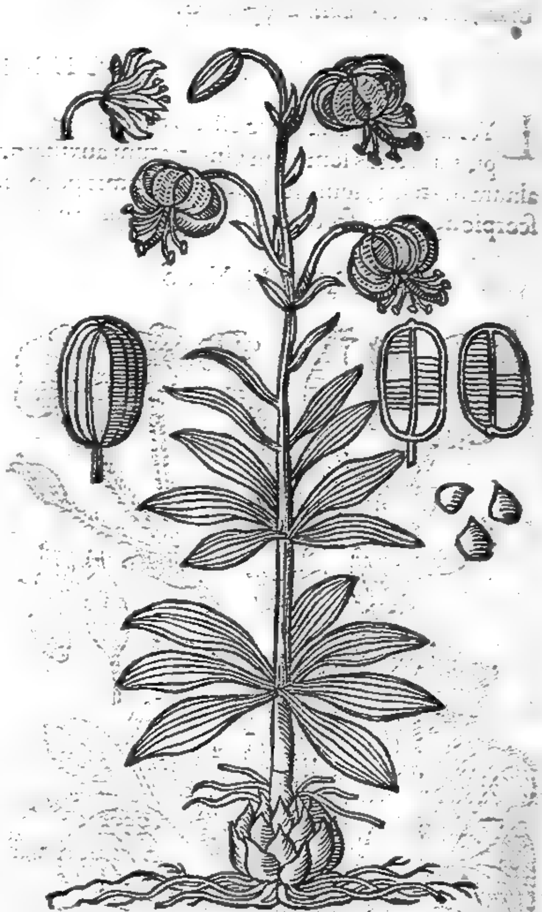
a ἁρμόζον γίνεται φάρμακον. i. liquidũ fit medicamentum. ita meum.

aduersatur. Ignibus sacris semen, & folia cum vino illinuntur. Tradunt & purpurea esse lilia. In Syria autem, & Psidia Pamphiliæ efficacissima vnguenti nascuntur.

I. LILIVM.

II. MARTAGON.

Liliorũ consideratio.

LIlium omnibus notum, folia fert longa, nunquam non virentia, leuia, pinguia, Pancratio similia. Caule profert bicubitalem, rotundum, rectum, læuem, pinguem, firmum, foliis ab imo ad summum circumuestitum: è cuius cacumine terni, quaternive ramuli exeunt, è quibus oblonga prodeunt capitula, herbaceo colore, quæ tractu temporis lilia fiunt eximij candoris, calathi figura, extrinsecus striata, resupinis per ambitum labris. Luteis aliquot, ex calathi fundo vt in croco sursum spectantibus apicibus, puluerulentis, & linguæ effigiem imitantibus, alterius quàm flos odoris, è quorum medio lõgum producitur germẽ, rotundo in cacumine capitulo, herbacei coloris. Radice nititur bulbosa, albicante, compactili squamarum serie sursum spectantium. Huius squammatiles bulbi crassiusculi sunt, & lento succo prægnantes. Seruntur lilia dissectis bulbis Martio mense passim in hortis & viridariis. Florent æstate circa solstitia. Alba lilia vt purpurea fiant docuit

Liliorum historia ex Pli.

Plinius lib. 25. c. 5. his verbis: Lilium rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione vnguenti oleiq;, quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maximè rosas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec vlli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, foliis foris striatis, & ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq; filo, & semine stantibus in medio crocis. Ita odor, colorq; duplex, vt alius calycis, alius staminis: differentia angusta. In vnguenti verò, oleiq; vsu folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluulum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosa: & hoc amplius lachryma sua, vt hipposelinum: nihilq; est fœcundius, vna radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon vocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantùm radice, maiorisq; bulbi, sed vnius. Narcissum vocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à liliis est & hæc, quòd narcissis folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ mõtibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus: omnes serotini: post arcturum enim florẽt, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est & in his ratio inserendi, monstrificis hominum ingeniis. Colliguntur namq; mense Iulio scapi arescentes, liliaq; suspenduntur in fumo. Dein mundantibus se nodulis, in fæce nigri vini vel Græci mense Martio macerãtur, vt colorem accipiant, atque ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circumfusis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq; ita tingi aliquid, vt nascatur infectum: hæc Plinius.

Lilia vt totũ annũvireant.

Lilia (vt Anatolius testatum reliquit) totum annum viridia durabũt, si cùm occlusa silent, necdum patentia dehiscunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur: sic enim clausa perpetuum annum vegeta manebunt. Sed vt intermedio tempore ad vsum promuntur, statim ad solem producta, cùm senserint eius calorem, aperta panduntur. Porrò vt vicissim, & variis temporibus flores pariant lilia, bulbi ita seruntur, vt aliqui duodecim digitorum altitudine obruant, alij octo tantùm, alij quatuor dũtaxat profunditate mergatur: sic diuersis diebus dabunt lilia, quod & in aliis floribus fieri pollicetur. Cæterũ & illud inter lilia meritò annumerari

Martagon, & eius delineatio.

potest, quod MARTAGON chymistæ appellãt. Hoc enim radice, etsi croceo colore infecta sit, à lilio candido nõ dissidet, sicuti nec caule. Foliis vulgarem saponariam imitatur, quæ in stellæ, vel rosæ modum intercedẽte spatio orbiculariter caulem

ambiunt

ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appensi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdam rubentibus respersa, & ipsi odorati sunt, aspectuq; iucundi. Prouenit in montibus & cliuosis locis. Radix ad ea omnia commoda est, ad quæ Lilij. Lilij genus hoc in suis de stirpium historia commentarijs Fuchsius asphodelum fœminam putauerat esse, pro eoq; depinxerat. Sed quia sui erroris conscius factus, hanc ipse suam mutauit sententiam, nō est cur iam nos eam pluribus refellamus. Cæterùm, vt de liliorum facultatibus nos quoq; differamus, hæc quæ sequuntur, habeto. Elixa radix vetere axungia excepta, & illita, pedum clauos euellit, sed ante triduum remoueri non debet. Eadem ex adipe, & oleo adhibita, defluxos pilos replicat, cum mulso autem pota sanguinem extra vasa concretum per aluum eijcit, suppurationes molitur, & concoquit, & duritias quascunq; emollit. Stillatitia florum aqua datur vtiliter potanda ægrè parturientibus, & ad pellendas secūdas, additis croco, & casia odorata. Oleum quod è floribus paratur, vteri duritias commodissimè emollit, valet ad omnes frigidos neruorum morbos, nempe ad conuulsiones, & resolutiones. Præstat item ad emollienda articulorum impedimenta: & scirrhosos quoscunque tumores. Illinitur quoq; maximo iuuamento puerperis vteri dolore lanquentibus, addito oleo è lini semine, & præsertim vbi succida lana ijs calidis imbuta, ventri superponatur. Additur in clismatibus, vbi induratas fæces emollire sit opus: Lilia quæ diu in oleo macerata fuerint, illita, prius calefacta, calida apostemata citra dolorem maturant, ac digerunt, & peculiariter ea, quæ in articulis fiunt. Liliorum facultates posteritatis memoriæ prodidit Gal. lib. 7. simp. med. sic inquiens. Lilij flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia; ex qua vtiq; in gustu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaque temperata. Itaque etiam quod ex eo conficitur oleum, & vnguentum, citra morsum digerendi, simulq; emolliendi facultatem obtinet: vnde fit, vt vteri duritiebus sit aptissimum. Porrò radix, foliaq; per se trita desiccant, & abstergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoque ambustis competunt: siquidem hæc quoque moderatè desiccantem, extergentemque facultatē postulant. Radicem ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt: quippe cùm alioqui & aliorum vlcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam vteros emollit, mensesq; prouocat. Folia verò præcoquentes, & ipsa ad obductam vsq; cicatricem imponunt, non in ambustionibus duntaxat, sed alijs quoque vulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad vulnera suo tempore vtantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in radice, quàm in folijs: quanquam tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus, nam primi ordinis abstergētium est medicaminum. Itaq; cùm aut vitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere volumus, commiscemus illi aliquid aliorum medicamentorum validius extergentium, cuiusmodi est mel. Cæterùm si id moderatè illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia vniuersa, quæ valenter exiccari postulant, absq; morsu. Imposuimus verò etiam quandoque & foliorum succum cum aceto, & melle coctū. Quintuplus autem erat succus ad vtrunq;: atque insigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulāt absq; morsu, ceu vulnera omnia ingentia, & maximè quæ in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunq; vlcera humida flaccidáue, & diuturna sunt, quæq; ægrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia adnitor: cæterùm rerum ipsarum natura sæpenumero vt attingam adigit, celeriter verò relinquenda sunt, atque ad propositum reuertendum. Planta, quam Græci κρίνον, & λείριον dicunt, Lilium Latinis nominatur: Mauritanis, Susen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen/ & Gilgen: Hispanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis. Martagum chymistis, Italis, Martagon & Giglio saluatico.

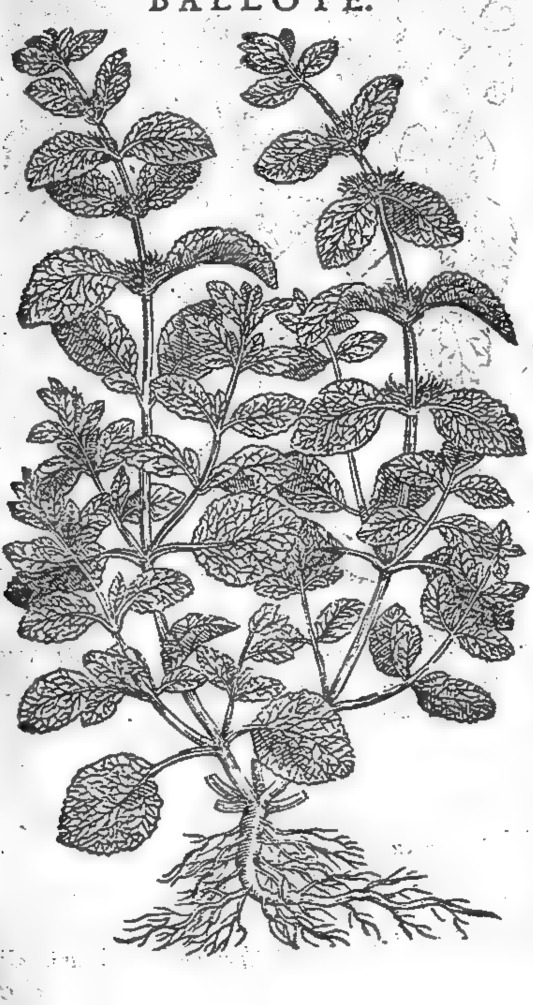
Liliorum facultates Matthiolo.

Liliorum vires ex Gal.

Nomina.

Lilium bulbosum est & non bulbosum; bulbosum vel vno bulbo, vt Lilium album, Martagon &c. vel pluribus Asphodeli bulbis, vt Lilium luteum, & rubrum. Non bulbosum, vt lilium cōuallium. I. Lilium album vulgare, quod Diosc. Theoph. & Plinii Lilium, C.B. Lilium, Brunf. Matth. Dod. gal. Cord. in Diosc. Lac. Cæs. Cast. Lilium album, Trag. Fuch. Ges. hor. Anguill. Tab. Cam. Lilium cādidum, Lob. Dod. fol. Lilium siue rosa Iunonis, Apuleio. II. Lilium montanū minus, C.B. Affodillus, Brunf. Hyacinthus poetarum, Trag. Martagon, Matth. Lac. Lugd. Cast. Asphodelus fœmina, Fuch. fol. Lilium purpureum, Eidem in icon. Ges. hor. Lilium sylu. Cord. in Diosc. Dod. fol. Clus. hist. Pan. Lilium syluestre purpureum, Cæs. Thal. Lilium montanum, Lob. Hemerocallis, Dod. gal. Cord. in Diosc. Ges. hor. Lonicero.

BALLOTE.

Βαλλωτὴ. BALLOTE. CAP. C.

BAlloten, nomine alio nigrum marrubium vocāt. Caules edit quadrangulos, nigros, subhirsutos, complures ex vna radice: a foliis maioribus, quàm marrubii, hispidis, per interualla in caule dispositis, subrotundis, † graueolentibus, apiastro proximis: vnde aliqui apiastrum eam vocauerunt: candidi flores vniuersi verticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduersus canis morsus, foliis ex sale illitis. Feruenti cinere flaccescunt folia, vt condylomata reprimāt: purgant & sordida vlcera cum melle.

a Me. φύλλα δ' πρασίῳ ὅμοια μείζονα δ' καὶ στρογγυλότερα. i. folia marrubio similia, sed maiora & rotundiora.

BAllote, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem à quibusdam Marrubium fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & passim secus vias. Est autem hoc apiastro adeò simile, quòd facilè legentes falleret, nisi nares consulerentur: ita enim sua gra-

Ballotes consideratio.

ueolentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq́; ab aliquibus Marrubiastrum, ab alijs Marrubium spurium. Huius meminit Paulus (etsi vires eius silentio praeterierit Galenus) libro 7. sic inquiens: Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & abstersoriae facultatis. Illitum cum sale canum morsibus medetur. Huic plantae nomen Graecum Βαλλωτὴ, & μέλαν πράσιον: *Latinum, Marrubium nigrum, & Marrubiastrum: Italicum, Marrobiastro, & Marrobio bastardo: Germanicum,* Schwartz Andorn: *Hispanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubin noir.*

Ballotes vires ex Paulo.

Nomina.

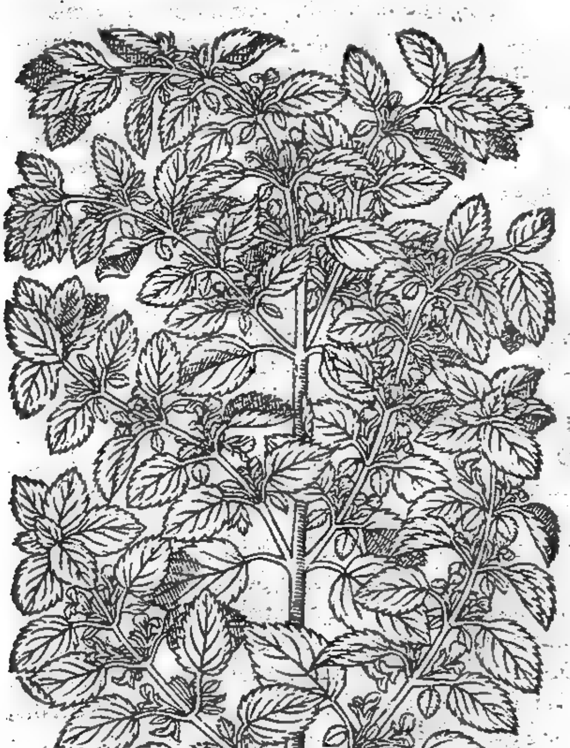
† In Oribasii codice manu scripto hic interiectum legitur verbum μέλανα, *quod folia quoque Ballote nigra reddit. Nec temerè fortassis illud quis adiiciendum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat: quodq́; ipsius meminerit Plinius libro 27. cap. 8. cùm inquit: Ballote foliis est marrubij maioribus, & nigrioribus.*

Marrubium nigrum duplex est, vulgare & peregrinum: hocq; vel rotundifolium, vel longifolium. Marrubium nigrum fœtidum, C.B. Ballote, Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Cordo in Diosc. Lob. Lug. Cæs. Cast. Marrubium maius, Trag. Marrubium nigrum, Ges. hor. Lon. Thal. Marrubiastrum Tabern.

Μελισσόφυλλον. APIASTRVM. CAP. CI.

MElissophyllon, siue melittæna, id est, apiastrum, id sibi nomen vsurpauit, quoniam apes ipsa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, similia essent, nisi maiora, tenuioraque, nec ita hirsuta spectarentur: citreum malum olent. Folia cum vino pota, aut illita prosunt contra ictus phalangiorum scorpionumq́;, item aduersus canis morsum. Decocto eorundem gratia, foueri prodest: desessionibus fœminarum ad ciendos menses conuenit: dentes eodem in dolore colluuntur: dysentericis infunditur. Fungorum strangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum sale strumas discutiunt, vlcera purgant, articularios dolores illita sedant.

I. APIASTRVM, SIVE Melissa.

II. MELISSA CONSTANTinopolitana.

Apiastri consideratio.

MElissophyllon, quod Latinis Apiastrum, & Citrago dicitur, Hetrusci ab odore citri vulgò vocant Cedronella, itemq́; Melissa, sicut etiam Insubres. At permulta profectò Dioscorides à Nicandro poeta descripsit: vt etiam hic in Melissophyllo palam est, in ipsius capitis principio. Nicander enim eadem habet in Theriacis, his versibus.

Τῆς ἤτοι μελίφυλλον ἐπιπλείουσι βοτῆρες
Οἱ δὲ μελίκταιναν τῆς γὰρ περὶ φύλλα μέλισσαι
Ὀδμῇ θελγόμεναι μέλιτος ῥοιζηδὸν ἴενται.

Idem paulò post hanc plantam μελισσοβότον *vocat, dum ricini corticem cum ea temperari iubet.*

Δάζεο δ' ἐγχλοα φλοιὸν ἐλαιήεντα κρότωνος
Σύμμιγδ' ἠὲ πετάλοισι μελισσοβότοιο σάφειης.

Herba est vulgaris æquè notitiæ Melissophyllũ atq; odorata. Seritur passim in hortis, ac etiam sponte per se nascitur in collibus &

bus & montibus. Duo eius habentur genera, vnum satiuum, alterum syluestre. Fuchsius tamē Melissophyllum in tria genera digessit libello de comp. med. quem nuper auctum excudit. Sed cur is duo prima genera, quæ (vt scribit) grauiter odorata sunt, & cimices verius quàm citrum redolent, inter melissophylli genera connumerauerit, ego nescio, ipse dicat. Mihi quidem (vt dicam ingenuè quod sentio) planè absurdum videtur, quod melissophyllum odore suo aliud referat, quàm citreum malum, cuius tantùm odorem spirare Diosc. memoriæ prodidit. Melissophyllum, ad cuius facultates iam nostra progreditur oratio, in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt, tametsi id Græci, quod extet, silentio præterierunt. Proinde hæc Serapio retulit: Melissopylli, inquit, proprium est animum hilarem reddere: humenti, ac frigido ventriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obstructiones reserare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq́; præsertim, qua somnus frequentius nocte intercipi solet, quin & eius pulsum reprimere, animi solicitudines fugare, ac solicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exusta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Melissophyllon, comprobatur Auicennæ quoq; testimonio, qui libro medicinus, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo scribit: Melissophyllum excalfacit, siccatq; ordine secundo. Cor exhilarat, vitalesq; facultates roborat, odoris fragrantia, saporis austeritate, partiumq; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam visceribus competit. Vires deiectorias possi-

Melissophylli duo genera.

Apiastri vires ex Arabibus.

Auicenna de Melissoph.

*III. MELISSA MOLVCANA foetida. IV. MELISSA MOLDAVICA.

det, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios vapores à spiritibus, & à sanguine, qui cordi, & arteriis inest, educere queat: quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit. Cæterùm superioribus annis plantam conspeximus Pragæ, in horto Inuictissimi Cæsaris Ferdinandi, è Constantinopoli allatam, quam Melyssophyllum Cōstātinopolitanum appellare libuit, quòd folia Melissophyllo similia proferat: verùm haud quaquam citreum pomum oletia. Est etiam amara tota, & magnæ (vt aiunt) facultatis aduersus venena, & ad cordis affectus. Hanc foliis admodum aculeatis, misit nuper ad me Clarissimus Medicus Alphonsus Pantius Ferrariensis, quam antea nusquam videram. Sunt qui hanc plātam Molucham appellent, quod à Moluchis Insulis allatam putent. Vtraq; folio est Melissophylli quadantenus simili, breuiore tamen, & minus denticulato, sed in altero genere circūquaq; aculeato, amaro sapore, nec vllo citrei mali odore: profert calyces quosdam tintinnabuli effigie herbaceo colore, in quibus semen oritur. Aperit, attenuat, excalfacit, abstergit, venenis resistit, & animalium venenosorum ictibus mirificè auxiliatur, tum pota, tū quoque illita. Ictericos iuuat, interaneorum animalia necat. Datur vtiliter succus pestilentibus febribus affectis. Est & Melissophyllum alterum quod caules edit bicubitales, quadrangulos, subrufescentes, ramososq́; folia in ramis ipsis vrticæ figura: sed longè minora: flores in summitate purpureos, saluiæ æmulos, verticillatimq́, inter folia emergentes. Tota planta citrei mali odore quàm bellè spirat. Radice nititur vnica, sed fibrata. Seritur in hortis. Sed cuius hic imaginem damus ex Moldauia mihi allata, vbi sponte per se prouenit. quæ iisdem viribus pollet quibus & vulgare nostrum melissophyllum. Excalfacit, siccatq; ordine secundo, aperit, attenuat & incidit. Melissophylli meminit Gal. lib. 7. simpl. med. his verbis: Melissophyllum marrubio simile est facultatē, sed plurimum ab eo vincitur: quamobrem nec vtitur eo quispiam. Superuacaneum siquidem foret præsente marrubio, cuius tantus est vbique terrarum prouentus, velle vti melissophyllo. Cæterùm si cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit, illo vti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit: hæc Gal. Apiastrū, Plinio lib. 20. c. 11. authore in confessa damnatione est venenatum in Sardinia. Sed vereor, ne Plinius hic, vt in aliis nonnullis, deceptus sit, & ne Sardoniam herbam, quam quidam apium risus vocant, pro Apiastro acceperit. Ea planta Græcis μελισσόφυλλον dicitur, quæ Latinis Melissophyllum, siue meliterna, aut Apiastrum: Arabibus, Bederangie, Bedarungi, Cederenzegum, Terungen, seu

Melissophyllum Constātinop.

Molucha.

Melissophyllum alterum.

Ex Galeno.

Nomina.

Trungian, & Marmacor: Italis, Melissa, & Cedronella, & Aranciata: Germanis, Melissen & Binenkraut: *Hispanis, Torongil, & Hierua cidrera: Gallis, Melisse, & Pom cirade. Moluca, Melissa moluca, siue Constantinopolitana. Italis Melissa Constantinopolitana. Melissa Moldauica: Italis, Cedronella di Moldauia.*

Melissa, ab apibus, quæ μέλισσαι dicuntur, nomen habet, & quod ea delectentur apes Apiastrum dicitur. I. Melissa hortensis, C.B. Lon. Apiastrum, Matth. Cord. in Diosc. Lac. Lob. Melissa, Brunf. Dod. fol. Anguil. Ges. Cam. Melissa domestica, Trag. Melissa vulgaris, Dod. gal. Ges. hor. Clus. hist. Pan. Melissophyllum, Brunf. Matth. Cast. Lug. Tab. Melissoph. vulgare vel adulterinum, Fuch. Citrago, Ges. hor. II. Melissa Moluccana odorata, C.B. Melissa Constantinopolitana, Matth. Molucca eidem in compen. Cam. Lug. cui & Melissa Turcica: Molucca Syriaca, Aduers. Molucca læuis, Dod. fol. Moluccha prima, Cast. Cæsal. Melissophyllum Constantinopolitanum, Lug. Cardiaca Syriaca, Tab. Cardiaca melica siue Moluca Syriaca minus aspera, Lob. Hæc dicitur minus aspera respectu sequentis, neutra enim aculeis caret. III. Melissa Molucana fœtida, C.B. Moluca aspera, Aduers. Lob. (cui & Maseluc Turcarũ) Cam. Melica siue Moluca asperior Syriaca, Lob. in icon. Molucca spinosa, Dod. fol. & Lugd. Moluca vel Melissa Constantinopolitana secunda, Cast. Molucha altera Alysso Galeni congener, Cæsal. Cardiaca Syriaca aspera, Tabernæmontano. IV. Melissa peregrina Moldauica, C.B. Melissa Moldauica, Matth. Cast. Lugd. Melissa, vel Cedronella, id est Citrago Turcica, Ges. hor. Melissa Turcica, Cam. Tab. Lug. Melissophyllon Turcicum Lob. Melissæ genus peregrinum ex Oriente, Cæsal. Variat magnitudine & paruitate, flore cæruleo, purpurocæruleo, & albo.

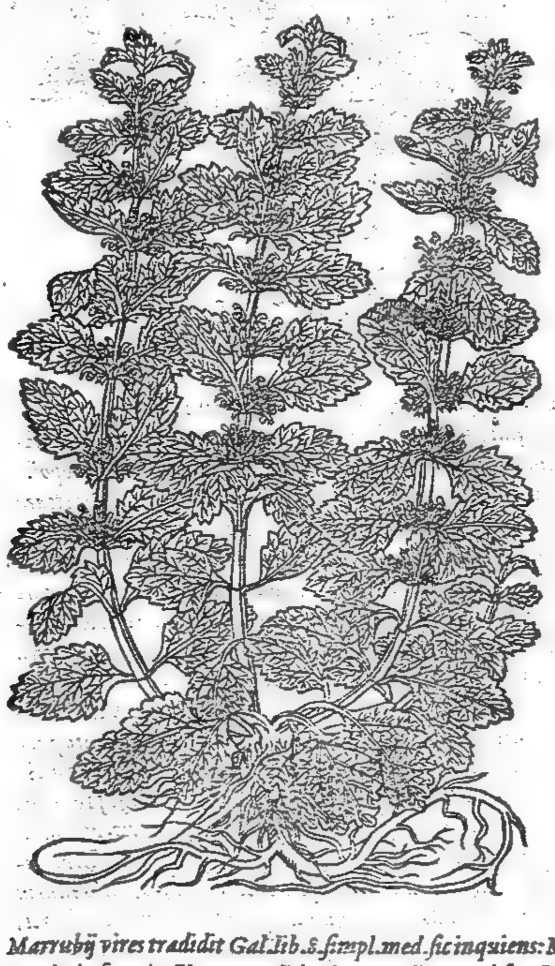
Πράσιον. MARRVBIVM. CAP. CII.

a Meum. ἀπὸ μιᾶς ῥίζης. i. ab vna radice

b Meum. φύεται περὶ τὰ οἰκόπεδα, καὶ ἐρείπια. i. Nascitur circa areas domorũ, & rudera.

MArrubium, frutex est ab a radice ramosus, candicans, subhirsutus, quadrangularibus ramis: folium pollicem æquat, subrotundum, hispidum, rugosum, gustu amaro: semen in caulibus, & ex interuallis: flores verticillato ambitu, asperi. Nascitur propter ædificia, ruinas, & rudera. b Huius folia sicca cum semine decocta in aqua, aut viridium succus datur cum melle suspiriosis, tussientibus, & ad tabitudinem redactis. Crassam è pectore pituitam cum sicca Iri eiicit: mulieribus à partu non purgatis datur, vt menstrua, & secundas extrahat: item in difficili partu, & his qui venena hauserunt, aut à serpentibus demorsi sunt: vesicam, renesq; lædit. Folia cum melle illinuntur sordidis vlceribus purgandis: pterygia, nomasque sistunt: laterum dolores mitigant: Succus foliis contusis expressus, & sole coactus, ad eadem pollet: cum vino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regium morbum expurgat: aurium doloribus conuenienter instillatur per se, aut cum rosaceo.

MARRVBIVM.

Marrubii cõsideratio.

Theophrasto duo genera.

MArrubium vulgaris est planta, notiorque omnibus, quàm vt pluribus indicanda sit. Eius duo genera constituit Theoph. lib. 6. cap. 2. de plant. hist. vbi ita scribit: Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, serratiori, incisurisq; profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat, quo vnguentarij vti, ad nonnulla consueuere. Alterum rotundius, squalensq; vehementer, sicut sphaceli, incisuras habens obscuriores, minusq; serratum: hæc Theoph. Ex quibus vtiq; constare potest, Theop. alterum marrubium non aliud esse, quàm Dioscor. Balloten.

Marrubii vires Matth.

Marrubij decoctum datur commodè iocinorosis, & aqua intercute laborãtibus: eo quoque, aut foliorum puluere, necantur interaneorum vermes. Recentia folia cum veteri axungia trita & illita, canum morsus persanant, & mammarum tumores resoluunt. Lichenas purgant, sanantq; ex aceto illita. Decoquuntur Marrubij binæ vnciæ, vnà cum buglossi, helenij, & eupatorij radicum sesquidrachma, Rhabarbari drachma, & agallochi pari pondere, ex vini albi generosi libris tribus, ad tertias vsque, fitq; hoc modo medicamentum præstantissimum ad icteritiam, à vasorum obstructione prouenientem, vbi diebus decem continuis huiusce medicamenti binas vncias in diluculo potauerint affecti, admisto tantillo sacchari, quod dulcorem addat: verùm si febris adsit, ea omnia aqua incoquenda sunt. Quod aũt marrubij virides rami in vino decocti ijs dari possint, qui à serpentibus demorsi sunt, testatur etiam Nicãder in Theriacis, & admirandum effectum etiam alium ei subijcit, à nemine hactenus animaduersum, dum prasium mammas pecoris ἀστόργου lacte replere ait, his versibus.

Ἢ μελεὸν ἢ πρασίοιο χλοανθέος ἔρνεα κόψας
Χραισμήσεις ὀφίεσσι πιὼν ἀργῆτι σὺν οἴνῳ
Ἣ πε καὶ ἀστόργοιο κατείρυσεν οὔθατα μόσχον
Πρωτογόνου στέρξει ἢ ἀνεκπαρασεῦσα γαλάκτι.

Marrubii vires ex Gal.

Marrubij vires tradidit Gal. lib. 8. simpl. med. sic inquiens: Marrubium vt gustu amarum est, ita si quis vtatur, consentientem huic sapori actionem possidet, iecur, ac lienem obstructione liberans, & thoracem, pulmonemq; expergans, ac menses promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatque ipsum quispiam in caliditate quidem secundi ordinis iam completi: in siccitate verò tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad visus acumen vtuntur. Quinetiam & per nares

morbum

morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus ſanè obſtructiones diſijcere, meatumq́; ipſum, & ramos membranarum expurgare eſt vſus. Id Græci πράσιον, quod Latini Marrubium nominant: Mauritani, Faraſio ſiue Faraſium: Itali, Marrobio: Germani, Andorn, vnd Lungenkraut: *Hiſpani, Maruuio: Galli, Marrubin.*

Nomina.

Marrubium album duplex eſt, vulgare & peregrinum: hocq́; vel latifolium, vel anguſtifolium. Marrubium album vulgare, C.B. Marrubium, Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lacun. Cord. in Dioſcor. Lon. Caſt. Cæſ. Marrubium fœmina, Brunſ. Marrubium candidum, Trag. Marrubium album, Geſ. hort. Lob. Lugd. Marrubium ſiue Praſium album, Taber. Praſium Anguillare.

Στάχυς STACHYS. CAP. CIII.

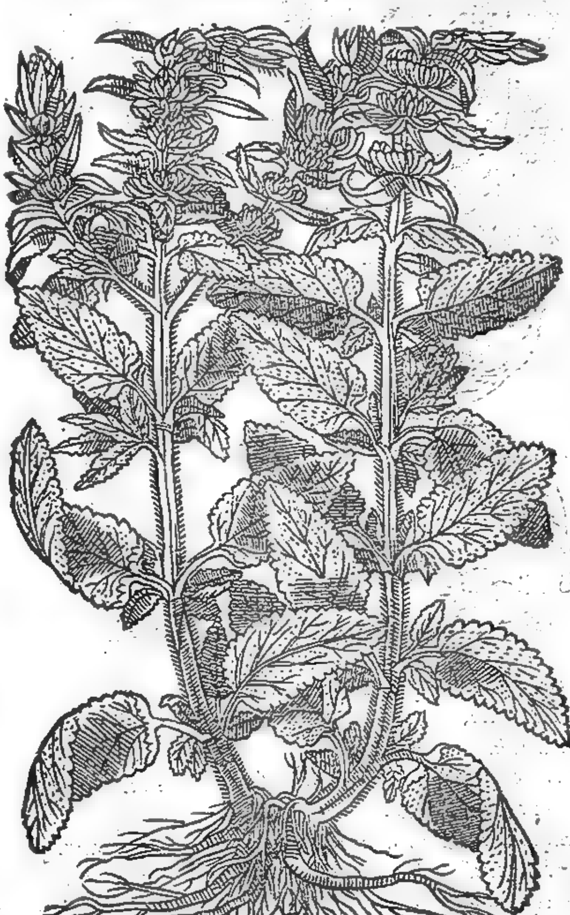
STachys, frutex eſt marrubio ſimilis, ſed longior, folia ferens numeroſa, hirſuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & complures virgas ab vna radice exeuntes, marrubio candidiores. Naſcitur in montibus, & aſperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem. a Foliorum decoctum potu pellit menſtrua, & ſecundas.

a Meum interſerit hic ὅθεν. vnde.

I. STACHYS.

II. PSEVDOSTACHYS.

NIhil mihi verendum eſt, quin planta, cuius hic imaginem appinximus, legitima, genuinaq́; ſit ſtachys. Eſt enim frutex Marrubio non abſimilis, ſed longioribus folijs, numeroſis, hirſutis, raris, incanis, præduris, & odoris non iniucundi: quinetiam complures ex vna radice caules Marrubio candidiores profert. Flores ſpicatos, ſubpurpureosq́;, quo factum eſt vt plantam, quam antea Stachym legitimam eſſe putabam, Pſeudoſtachym nunc appellauerim, quæ frequentiſſima in Italia naſcitur: aſſurgit virgis compluribus, anguloſis, ab vna tantum radice exeuntibus, hirſutis, oblongis, præduris, odorisque iucundi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per interualla verticillato ambitu caulem circumdant marrubij modo. Siquidem non video quomodo Sphacelus eſſe poſſit, vt quidam ſomniauit impudens ArchiriZotomus. Nam (vt Theophraſtus eſt author) ſphacelus, quam ego minorem ſaluiam appello, folium gerit vrbana ſaluia contractius, minusq́; ſqualens: ſed contrario modo ſe habent Pſeudoſtachyos folia, cum ſaluiæ ſint duplo, triploue latiora, ac etiam longiora, quinetiam multò ſquallidiora. Plinius libro 24. cap. 15. Stachyn porri ſimilitudinem habere tradidit, Græcarum vocum affinitate deceptus, praſon pro praſion legens. Siquidem πράσον porrum ſignificat, πράσιον verò marrubium, cui Stachys eſt ſimilis. Stachyos meminit Gal. lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens: Stachys frutex eſt marrubio ſimilis, guſtu acri, & amaro: tertij eſt ordinis excalfacientium. Quamobrē rationabiliter non ſolùm menſes mouet, ſed & abortum affert, & ſecundas eijcit. Στάχυς vt Græcè, ita etiam Stachys Latinè vocatur: Italicè, Stachi: Gallicè, Sauge molle.

Stachyos cōſideratio. Plinii lapſus. Stachyos vires ex Gal. Nomina.

Stachys habetur Germanica, Italica, Luſitanica, Cretica & paluſtris fœtida. I. Stachys minor Italica, C.B. Stachys, Matth. Geſ. hort. Dod. fol. Lugd. Tab. Stachys minor, Cam. Stachys ſpuria Flandrorum, Lob. in obſ. Stachys Lychnitis, Lob. in icon. ſaluia ſylueſtris tertia, Cæſalpino. II. Stachys maior Germanica, C.B. Marrubium agreſte & Gallitricum agreſte, Trag. Marrubium montanum alterū, Thal. Pſeudoſtachys, Matth. Lugd. Stachys, Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. & hiſt. Lac. Lon. Caſt. Lugd. Tab. Stachys Germanica, Geſ. hor. ap. Stachys Dioſcoridis, Lob. Stachys maior, Cam. Saluia ſylueſtris, Cæſalpino.

†Ori.le. ἐν- τοσ. i. interiore.

φυλλῖτις. PHYLLITIS. CAP. CIV.

Phyllitis folia promit rumici similia, longiora, & viridiora, sena, aut septena, recta, quæ parte† anteriore læuia cernuntur, à tergo autem pensiles quasi vermiculos tenues ostendunt. a In vmbrosis, & opacis hortorum locis emicat: gustu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque semen profert. Folia in vino pota serpentium morsibus aduersantur: quadrupedibus per os infusa auxilio sunt: & si dysenteria, aut resoluta aluus exercet, potui datur.

a Meū φύεται ἐν παλισκίοις κῆποις παραδείσοις. i. nascitur in vmbrosis locis & hortis.

PHYLLITIS.

Phyllitidis consideratio. Scolopendrium quid.

Qui notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioscoride tribuũtur, diligentissimè expendere voluerit, haud difficile quidem fateri cogetur, Phyllitim esse eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli verò Scolopendriam perperam appellant: Perperam dico, quòd legitimum Scolopendrium (vt infra suo loco dicetur) illa nimirum sit herba, quæ Græcis Asplenos, Mauritanis verò Ceterach dicitur. Quod autẽ ita se res habeat, hinc in primis ad credendum impellor, quòd vmbrosis, opacis, humentibusque locis proueniat: quodq; folijs sit rumice maioribus, longioribus, ac viridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentijs quibusdam transuersim per interualla signatis, subrubentibus, quæ (vt Dioscorides inquit) pensiles vermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus sapor, qui gustu percipitur. Huc postremò accedit, quòd caule, flore, & semine vacet: tametsi non desint, qui credant, eius semen è pensilibus illis vermiculis prodire. Neque illud sententiæ nostræ quicquam obstare crediderim, quòd huius herbæ complures reperiantur plantæ, quæ præter Dioscoridis auctoritatem, vel quinquaginta emittant folia. Quippe (vt experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab vna tantùm radice tot folia erumpere visa sunt; sed à quam plurimis se simul tangentibus, ita tamen vt vna ab altera separari posset. Vnde facilè cognoui, quòd si singulæ radices abinuicem distincta considerentur, non pluribus, quàm senis, aut septenis folijs refertæ inueniuntur. His itaque rationibus, mea quidem sententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Manardus, Leonicenus, Ruellius, & Fuchsius, omnes alioqui clarissimi nominis viri, quòd tam facilè crediderint, Linguam ceruinam vocatam Phyllitim nequaquam referre, sed Hemionitim. Nam etsi Hemionitis caule, flore, & semine vidua sit, non tamen folijs constat rumicis, sed dracunculi, curuis, nouæ lunæ instar. Illud insuper addiderim, quòd iam reperta sit Hemionitis, quæ omnibus prorsus notis legitimam refert. Sed ijs fortasse errandi occasionem præbuit vulgi opinio, qui Linguam ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus assumere suadet, quod tamen Hemionitidis est proprium. Cuius forte vulgi opinionem ij potius secuti, quàm quòd Phyllitidis lineamenta, notasq; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapsum inciderunt. Atqui non ob id negauerim ego, Phyllitim lienosis auxiliari, cum id vulgari experimento constet. Non desunt quoque, qui Phyllitidis stillatitia aqua vtantur ad cordis affectus, atque in animi deliquijs & contra singultum. Eandem gargarizandam quoque præbent ad prolapsam columellam, refrigeratq; iocinoris, & ventriculi ardores siccorum foliorum farina, ex earundem aqua excepta, & illita. Eadem quoque aqua os abluendum præcipiunt ad palati desquamationes, & cruentas gingiuas. Phillitidis meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Phyllitis cùm qualitatis sit acerbæ, nõ absurdè diarrhœas, siue profluuia, & dysenterias pota iuuat. Planta quæ φυλλῖτις Græcis, Phyllitis item Latinis appellatur: Italis, Lengua ceruina ac pariter Phillite: Officinis falso Scolopendria. Germanis, Hirtzzungen: Hispanis, Lengoa ceruina: Gallis, Lang de cerf.

Manardi, Leonic. Ruellij, & Fuch. lapsus.

Phyllitidis vires.

Phyllitidis vires ex Gal. Nomina.

Lingua ceruina officinarum, C.B. Phyllitis (quasi foliosam dicas) Matth. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. (qui idem cum Hemonitide dicit) & hist. Angu. Ges. hor. Lac. Lob. Lug. Cast. Tha. Phyllitis vulgaris, Cam. Scolopendria, Brunf. Scolopendria vulgaris, Trag. Hemionitis, Fuch. Lingua ceruina, Lon. Cæsal pino. Habetur latifolia & angustifolia, sæpè namque in fontibus exigua reperitur: Latifolia rursus vel integro vel multifido laciniatoue folio, sed rarius reperitur.

Φαλάγγιον. PHALANGIVM. CAP. CV.

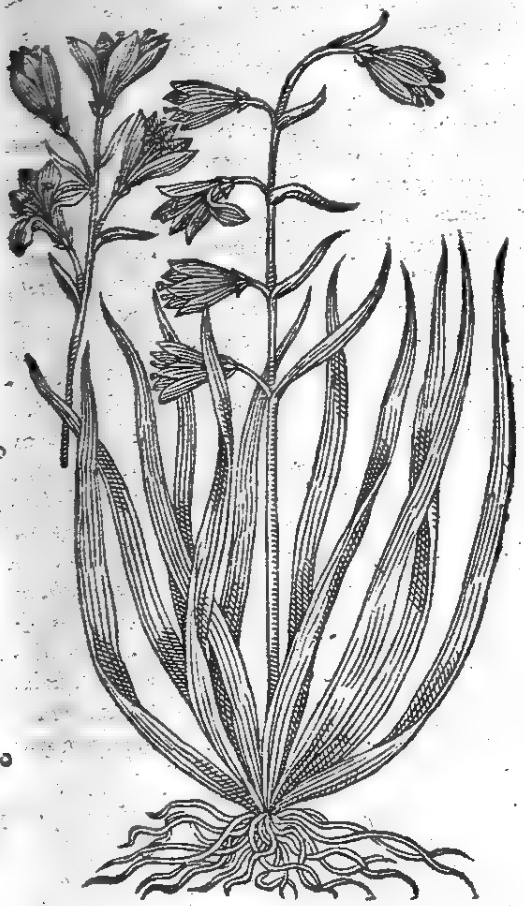
Phalangium, à quibusdam phalangites, ab alijs leucacantha vocatur. Ramuli sunt ei duo, aut tres, pluresue, in diuersa tendentes: flos candidus, lilio similis, multas incisuras habens: semine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tenuiore, radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur. a prouenit in collibus. Huius folia, semen, flos cum vino pota, auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque ictus: tormina quoque discutiunt.

a Meum hic addit. ὕστερον γὰρ συμπήγνυται. i. postea enim cõcrahitur.

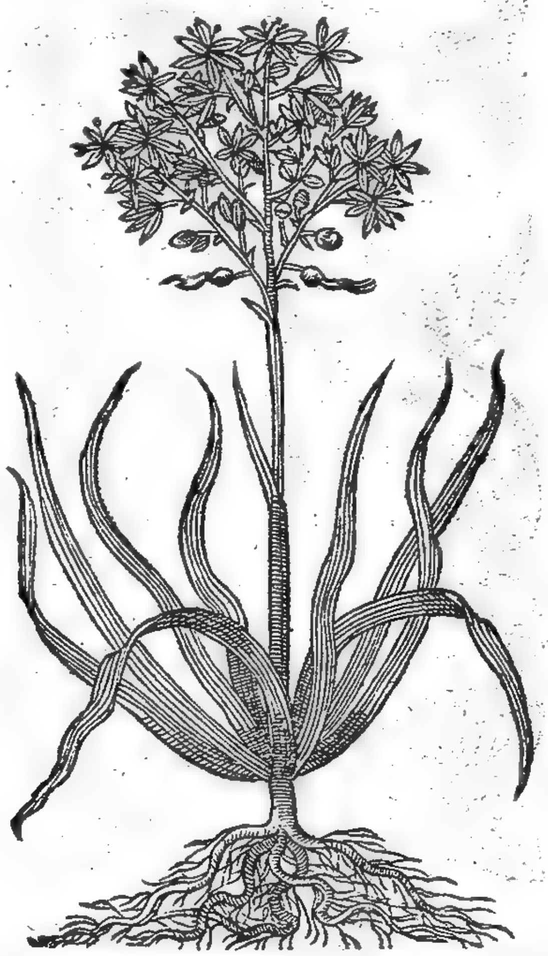
Phalangij cõsideratio.

Eadem ferè, quæ hic de Phalangio posteritatis memoriæ prodidit Dioscorides, retulit Plinius libro vigesimoseptimo, capite duodecimo, vbi ita scribit: Phalangites à quibusdam phalangion vocatur, ab alijs leucanthemon, vel, vt in quibusdam exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa tendentes. Flos candidus, lilio

I. PHALANGIVM.

II. PHALANGIVM RAmoſum maius.

folio rubro ſimilis: ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio, vel flore, vel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumque, & ſerpentium ictus: item contra tormina: Hæc Plinius: quæ omnia ferè, ſi conferantur, Dioſcoridi acceptæ referri poterunt. Folliculi in quibus ſemen concluditur, phalangij formam referunt, vnde illi nomen. Prouenit in montibus. Phalangij vires tradidit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Phalangites ſic appellata eſt, quòd morſis à phalangijs auxilietur. Eſt etiam facultatis tenuium partium, deſiccantis: quamobrem & tormina patientibus ſuccurrit. Quod φαλάγγιον Græci, Phalangium quoque Latini dicunt: Phalangio, Itali.

Phalangij vires ex Gal.

Nomina.

† *Si quis Græca Dioſcoridis exemplaria conſulat, hic non πλατὺ, hoc eſt latum, ſed παχὺ quod eſt craſſum, ſcriptum reperiet. Quòd ſi præterea ea legat, quæ ex Plinio in commentario retulimus, deprehendet Ruellium in vertendo ſecutum fuiſſe Plinium, ex eoq; vocem illam reddidiſſe.*

Phalangium aliud ramoſum eſt, aliud non ramoſum: illud vel maius, vel minus. Non ramoſum, aliud magno, aliud paruo flore eſt. I. Phalangium magno flore, C.B. Phalangium, Matth. Caſt. Taber. Lugd. Phalangium Dalechampij, eidem. Phalangium maius, Geſ. hort. Sunt qui Lilia parua vocitent. II. Phalangium ramoſum maius, C.B. Moly Plinij, Dod. gal. Geſ. hor. Phalangium ramoſum, Lob. Dod. fo. Lug. Tab. Phalangium, Cæſ. Camer. apud Matth. Phalangium Cord. in Dioſc. Geſ. hor.

Τρίφυλλον. TRIFOLIVM. CAP. CVI.

TRifolium, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij aſphaltion, vocant. Frutex † ſupra cubiti altitudinem attollitur, virgas habens tenues, iunceas, & nigras, vnde ramulares enaſcuntur appendiculæ, in quibus terna ſingulis germinationibus exeunt folia, loto arbori ſimilia: ijs recenter enatis rutæ odor ineſt, vbi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: ſemen quadantenus latum, ſubhirſutum, a ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerẽs: radix tenuis, longa, b valida. Semẽ, & folia in aqua pota pleuriticis, vrinæ difficultati, comitialibus, & ijs qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, fœminis quoque vuluæ vitijs opportunis, auxiliantur: menſes ciunt: ternæ drachmæ è ſemine dari debent, è folijs verò quaternæ. Contra ſerpẽtium ictus trita folia, & ex aceto mulſo pota, præſidio ſunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint: qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde afficitur, vt à ſerpente demorſus. Quidam terna folia, aut ſemina in tertianis, cum vino potui dedere, & in quartanis quaterna, vt quæ febrium circuitus diſcuterent. Radix antidotis inſeritur.

† Ori. leg. πήχεως ἢ καὶ μεῖζον. i. cubiti altitudinis vel etiam maioris.

a Meũ. ἐκ τοῦ ἑτέρου πέρατος ὥσπερ κεραίαν ἔχον. i. ex altera extremitate velut corniculum habens.

b Catac. pro iſto habet. ἰσχυρὰς ſτερεὰ i. robuſta, ſolida, idem le. Orib.

TAmetſi plura in Italia paſſim in pratis, ac viridarijs Trifolij inueniantur genera, omnibus planè nota: non tamen de his tradidit hoc capite Dioſcorides, ſed de eo tantùm genere, quod à bituminis odore Aſphaltitis dicitur, de quo etiam ſcribit Galenus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratenſe omne genus Dioſcoridi fuiſſe ignotum: ſiquidem

Trifolij conſideratio.

Lotus sylu.

I. TRIFOLIVM ASPHALtite.

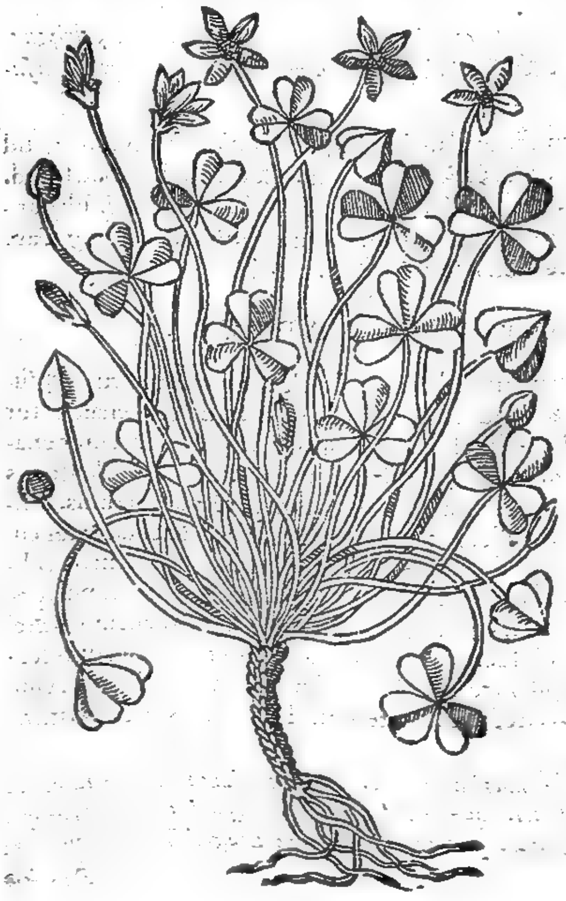
Trifoliũ triplex Plinij.

Trifoliũ acucutum Scribonij.

siquidem eius meminit libro quarto in sylvestris loti capite, dum ita scribit: Syluestris lotus plurimũ in Lybia gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis, folijs trifolij pratensis. Ex quibus utique Dioscoridis verbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt Trifolium pratense esse lotum sylvestrem, vel vrbanam. Plinius libro vigesimoprimo capite nono, de tribus trifolij generibus disseruit in hunc modum: Folio coronat & trifolium. Tria eius genera: menyanthes vocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo vtuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutissimum. hactenus Plinius. Trifolij acuti meminit quoque Scribonius Largus, qui ita scriptum reliquit: Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant, nascitur in Sicilia plurimum: nam in Italiæ regionibus nusquam eam vidi herbam, nisi in Lunæ portu, cùm in Britanniam peterem cum Claudio Cæsare. Est autẽ folijs, & specie communi trifolio similis, nisi quod pleniora sunt folia, & quasi lanuginem quandam super se habent, & in extrema parte velut eminentem aculeum. Sed frutex huius duum pedum, interdum altior conspicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratense trifolium inuenitur: hæc ille. Vt autem Scribonius Largus ætate Galeno superior, hæc prodidit, ita quoque Nicander medicus & poëta, tum Scribonio, tum ipso Dioscoride vetustior, elegantissimo Carmine Trifolium celebrauit asphaltium. Idque μινυανθὲς, neque, vt vulgatum habet Dioscoridis, & Plinij exemplar μηνυανθὲς appellari ait, comam alere loto arbori similem, cui ruta (ῥυτῆς aliàs πηγάνου Græcis vocatæ) odor insit, atque vbi adoleuerit, grauem bituminis odorem mittere. Versus Nicandri & ob summam antiquitatem, & propter admirandam vetustatem suspiciendi, sunt eiusmodi.

Ναὶ μὴν καὶ τριόφυλλον ὀπάζεο κνωψὶν ἀρωγῆν
Ἠέπου ἐν τρήχοντι πάγῳ ἢ ἀποσφαγι βήσσῃ,
Τὴν ἤτοι μινυανθὲς ὁ δὲ τριπέτηλον ἐνίσπει.
Καὶ τὴν μὲν λωτῷ ῥυτῆ γε μὲν εἴκελον ὀδμὴν
Ἤτοι ὅτ᾽ ἄνθεα πάντα καὶ ἐκπτίλα ποικίλα τεύχη
Οἷον τ᾽ ἀσφάλτον ἀπερεύγεται ἔνθα κολούσας
Σπέρμα θ᾽ ὅσον κύμβοιο τραπεζήεντος ἑλέσθαι
Καρδόπῳ ἐντρίψας πιέειν ὀφίεσσιν ἀρωγήν.

II. TRIFOLIVM ACEtosum.

III. TRIFOLIVM ACEtosum Luteum.

Est &

IV. TRIFOLIVM PRAtense.

V. TRIFOLIVM PRATENse alterum.

Est & aliud trifolij genus sapore acetoso, quod quibusdam Panis cuculis, nonnullis verò Alleluya vocatur. Nos autem cum Plinio Oxyn appellandum censemus, siue trifolium acetosum. Opacis plurimum prouenit locis, propter sepes & itinera. Cauliculis exit pluribus ab vna radice surgentibus, pusillis, rotundis ac tenuibus, quorum singulis terna in summitate sunt folia cordis figura, & in pediculum fungi modo plerunque reflexa, mollia, acido gustu, flores edit albicantes, in quinque diuisos apices, stellæ figura: Atqui ij peculiares cauliculos habent, singuliq; singulo cauliculo nituntur. Radicem habet subrufam, squammis contectam, quæ nucamenti speciem referunt. Tota planta refrigerat oxalidis modo, proinde deuorata sitim extinguit, & ventriculi ardores extinguit. Iecur refrigerat & cor corroborat. Stillatitia eius aqua datur vtiliter potanda acuta pestilentique febre laborantibus: atqui longè magis præstat succus ex sacchàro potus. Illinitur idem per se Erysipelatis, & inflammatis locis, colluiturq; ex eo os, vbi lingua, palatum faucesue calida fluxione laborent. In summa ad ea omnia censetur vtilis Oxys, quibus oxalis auxiliari queat. Plinius (vt quidam putant) hoc oxyn nominat lib. 27. cap. 12. vbi sic inquit: Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent. Nec plura de hac herba Plinius. Cæterùm Trifolium pratense in Italia trium est generum, foliorum & florum diuersitate differentium. Primum folijs exit subrotundis, & amplis: maculosis, longo pediculo nitentibus, obsequioso, flexilique: floribus in capitulis subpurpureis, aut albicantibus, in cauliculorum summitatibus emicantibus. Nascitur in pratis & herboso solo. Sunt qui Trifolij pratensis succum miris laudibus efferant ad oculorum nubeculas, vulnera & cicatrices. Vniuersæ florentis plantæ decoctum potum, alba vteri profluuia cohibet. Semen & flores ex aqua decocti, & ex oleo admoti, duros emolliunt abscessus. Secundum cauliculis assurgit lentis, obsequiosisq;, folijs in vnoquoq; pediculo ternis, varia tamen facie perinde ac bituminosum: namq; quædam quæ ad radicem sunt Acetosi trifolij modo quod Oxym vocatur, trina ex vnico pediculo emergunt, cordis faciem quadantenus imitantur, cætera verò longa sunt & in cacumine acuminata, vt in Asphaltite: flores in capitulis sunt illi purpurei in flocci modum. Prouenit sponte in pratis & viridarijs & herbosis locis. Idem præstare potest quod alterum. Tertium vt primum circinatis, sed breuioribus. Distant & florum colore, quòd in vno flores albicent, in altero rubescant, in tertio lutei spectentur. Pratense trifolium tempestates prænunciat. nam (vt Plin. est author) inhorrescit, & folia contra tempestatem subrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hic inter trifolij genera disserendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiso: vnde etiam apud quosdam herbarios sibi Trinitatis nomen comparauit. Hæc itaq; herba TRINITAS vulgò vocata, in locis prouenit vliginosis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, hederæ minoris magnitudine, longis pediculis appensa, quæ auersa parte cyclamini modo subpurpurascunt, superiore verò albis quibusdam maculis resperguntur. Caules habet tenues, in cacumine primo statim vere flos emicat cæruleus in stellæ modum, è quo capitulum oritur echinata quadantenus specie, in quo semen oblongum subcæruleo colore. Radicibus nititur numerosis, tenuibus, subrubentibusq;. Sunt qui hanc plantam Hepaticam vocant, quòd (vt illi putãt) iocinorosos iuuet. Huiusce meminisse Græcos, nec pariter Mauritanos, hactenus compertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad vulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius sumpta, quinetiam & ad enterocelas mirificè præstat: in quem vsum puluerem dimidij cochlearis mensura ex vino austero diebus pluribus continuis propinant. Tota planta decoquitur in vino austero, ad columellæ, fauciumq; inflammationes. Sed vt ad trifoliũ nostra redeat oratio, eos in apertissimo errore versari existimauerim, qui Andacocã Aphris vocatã, ad quamuis trifolij speciem referunt. Quandoquidẽ Andacoca (vt testatur Serapio) nil aliud est, quàm Dioscoridis Aegyptia lotus. E cuius semine, quod papauerum modo capitibus quibusdam includitur, Arabes sibi oleum conficiunt, quod miris laudibus efferunt in neruorum morbis, præsertimq; tremoribus: illudq; oleum de Andacoca appellant.

Trifoliũ acetosum.

Trifolij acetosi vires Matthiolo.

Oxys Plin.

Trifolii pratensis genera tria.

Trinitatis herbæ mẽtio.

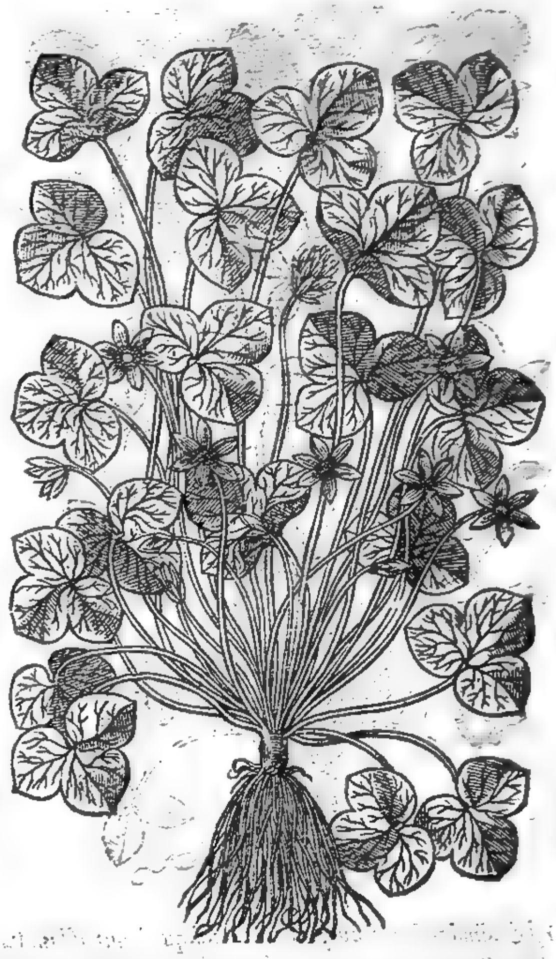
Hepatica quorundam.

Andacoca quid.

VI. TRIFOLIVM PRAT. Luteum.

VII. TRINITAS.

pellant. Id enim non desunt, qui credant è vulgaris trifolij semine fieri: sed quàm apertè decipiantur, vel ipsi videant, vel alij iudicent. Trifolium scriptis tradidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Triphyllum, quidã asphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicium vocitent. Prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud scio vnde. Vis plantæ est calida, & sicca vt bitumen, cui odore est similis vtrinque tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & vrinam mensesq; prouocat: hæc Galenus. Sed animaduertendum est, an Galenus ipse in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioscoridis sententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Pisonem, vbi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ insunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cum vere parturit, & semen agresti cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus aranei, vel viperæ quoque ex aqua fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circundederis, similem sensum, similesque dolores ijs, quos morsus inuehit, omnes efficit. Vt re vera miraculo dignum opus esse videatur, videlicet herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem prauè afficere: hactenus Galenus. Verùm id, si Dioscoridis verba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè constabit; sed potius secundum ipsius naturæ ordinem. Siquidem (vt Dioscorides scribit) non omne trifolij decoctum illud efficere potest, sed tantùm id, cuius fotu quispiam à ferarum morsibus liber euaserit, si eo alterius locus vlcere affectus perfundatur. Id quod apertè Dioscoridis verba declarant, cùm inquit: Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. Qua autem aqua sanatus qui fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde afficitur, vt à serpẽte demorsus. Ex ijs Dioscoridis verbis clarũ fieri puto, hanc rem in se nihil admirationis habere. Nam cùm trifolij ipsius decoctum, quo demorsi fouentur, venenum à vulnere extrahat, eiq; permisceatur, haud dubiè id venenosum redditur. Quamobrem minimè quidem mirum videri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, vbi perfusæ partes aliquo vlcere laborauerint, veneno per vlceris poros ingrediente, ac sanguini se commiscẽte, ea omnia excitet mala, quibus demorsi vexantur: idem enim venenũ cùm sit, eosdem quoq; præbeat effectus necesse est. Vnde liquidò colligi potest, quòd virus à Trifolij decocto euocatum, nõ autem Trifolium, sit illud, quod similem sensum, similesq; dolores faciat. Quod autem venenũ exuctum á ferarum morsibus, vlceratis particulis contactum necem afferre poßit, complures tam Græci, quàm Arabes authores, manifestè demonstrant. Quandoquidem scribentes ore demorsos sugere præstantißimum esse remedium, seriò nos admonent, ne id ore vlceribus affecto fiat: quoniã si venenum illud vlcus inficeret, sugentem in mortis discrimen duceret. Hæc itaque sunt, quæ me maximè mouent, vt credam Galenum hac in re Dioscoridis mentem non accepisse, atque etiam si licet dicere, cæcutiuisse. Cæterùm non desunt, qui velint, vt Galenum tueantur, librum de theriaca ad Pisonem non esse legitimum, idq; pluribus rationibus comprobant. Quibus an assentiendum sit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phrasim profitentur, quiq; eius volumina diutius euoluerunt. Ego certè, vt dicam quod sentio, non possum illis subscribere, qui librum illum spurium esse censent. Inter quos hic mihi honoris gratia nominandus venit, Iulius Alexandrinus Tridentinus, vir quidem singularis ingenij & eruditionis, ac propterea maximæ existimationis medicus apud Cæsarem Ferdinandum Rom. Imp. Huius ergo viri iudicium, vt quod multis & ijs quidem firmis argumentis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Cæterùm, cum scribat Dioscorides trifolium asphaltites folia ferre loto arbori similia, non desunt, qui putent arborem lotum folia ferre ordine, & numero ternario, sed procul dubio hallucinãtur, cùm nullus extet author, qui lotum arborem scribat terna simul edere folia, siquidem cùm Theophrastus, tum

Galeni sentẽtia damnata.

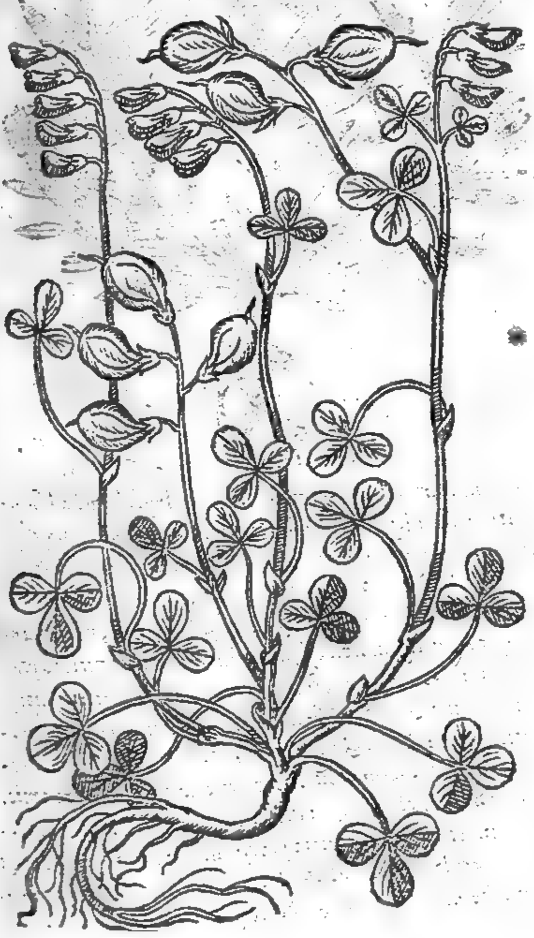
Galeni lib. ad Pisonem spurius.

ſim, tum Plinius folia illi ineſſe Ilicis haud diſsimilia ſcribunt. Quare cenſendum eſt Dioſcoridem trifolij huiuſce folia loti arboris comparaſſe folijs, non quòd terna folia loto, perinde ac trifolio, ex vno pediculo exeant, ſed quòd vnumquodq; per ſe trifolij aſphaltitis folium, loti arboris folium referat. Τρίφυλλον *Græci vocant, quod Latini Trifolium: Itali, Trifoglio bituminoſo. Trifolium pratenſe: Italis, Trifoglio. Germani,* Wyſſenklee *: Hiſpani, Treuol. Trifolium pratenſe alterum, Italis Trifoglio indifferenter dicitur. At Trifolium acetoſum, Græcis:* Τρίφυλλον ὀξύς *: Barbaris, Alleluia, ſiue Luiola, ſiue Panis cuculi: Italis, Trifoglio acetoſo: Trinitas, Italis, Herba trinitá.*

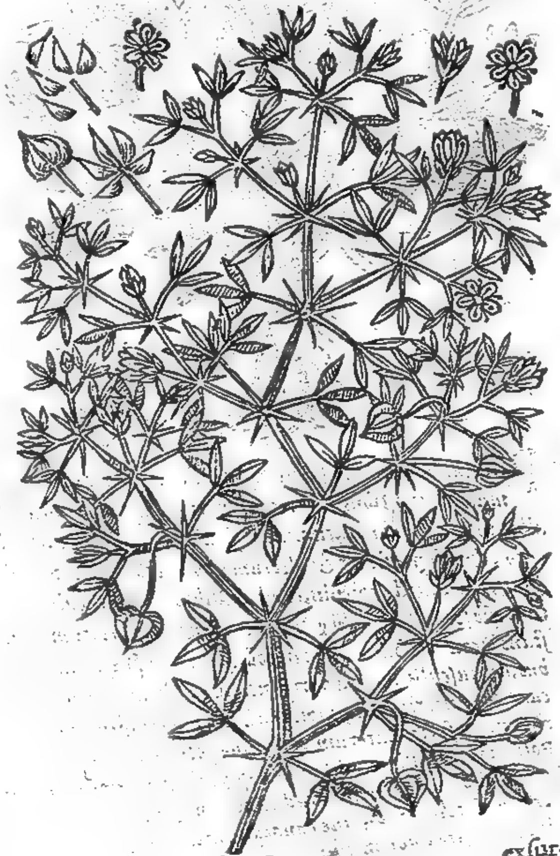
Nomina.

Trifolium ſic dictum, quòd ſingulis germinationibus terna exeant folia, cuius differentias vltra ſeptuaginta in vniuerſali noſtra hiſtoria vnà cum iconibus proponemus, hoc loco nouem tantùm ſpecies ob oculos ponuntur, quorum. I. Primum Trifolium eſt bitumen redolens, quod Trifolium Aſphaltite, Matth. Lac. Lugd. Trifolium aſphalteum, Lob. Trifolium, Dod. gal. Cord. in Dioſc. Geſ. hort. Lon. Trifolium bituminoſum, Dod. fol. Caſt. Cæſal. Tab. Cam. Oxytriphyllum, Geſ. hor. Folia quę ante caules prodeunt, rotũda ſunt, vt figuræ Matthioli minores oſtendunt, cum verò cauleſcit & adulta eſt, acuminata redduntur, quare neutiquã binæ figuræ proponendæ, vt fecit herbarij Lugdunenſis auctor, alterum rotundis, alterum longioribus folijs nominans, idcirco vna figura exprimere voluimus. II. Trifolium acetoſum vulgare. C. B. Trifolium acetoſum, Brunſ. Matth. Dod. fol. Caſt. Lugd. Thal. Oxytriphyllon, Trag. Lac. Oxys, Fuch. Dod. gal. Cord. in hiſt. Tab. Oxys Pliniana, Geſ. hor. Lob. Oxys flore lacteo, Cam. Aleluia, Lac. Lon. Panis cuculi, Brunfelſio. Hæc flore habetur albo, nonnunquam venis purpuraſcentibus diſtincto & fæmina cẽſetur: eſt & toto purpureo, rarior inuentu, mas exiſtimatur. III. Trifolium acetoſum corniculatum, C. B. Oxys, flore luteo, Cluſ. hiſt. Hiſp. Cam. Tab. Oxys lutea Corniculata, Lob. Lugd. Oxys, Cæſal. Oxys ſiue trifolium acetoſum floribus luteis, Dod. fol. Trifolium acetoſum flore luteo, Caſtori. Hæc differt à priori quòd ſerpat, folijs ſit hirſutioribus breuiori pediculo annexis, floſculis flauis, quibus ſuccedunt cornicula ſeu ſiliquę, ſurſum ſpectantes, oblongæ, craſſiuſculæ, folioſæ ex quinque loculis conſtitutæ, quæ vbi ad maturitatem peruenere læuiſsimo, attactu ſemina flaua & aſpera è lateribus exſpuunt, oſculis quàm primum conniuentibus, vt non appareat ſiliquas diſſilijſſe. IKI. Trifolium pratenſe purpureum, C. B. Trag. Fuch. Trifolium pratenſe, Matth. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Lob. Caſt. Lugd. Tab. Cam. Cæſal. Trifolium pratenſe vulgare, Thal. V. Trifolium pratenſe album, C. B. Fuch. Dod. gal. Tab. Trifolium album, Brunſ. Trifolium pratenſe alterum, Matth. Trag. Lac. Lugd. Trifolium vulgare albo flore, Geſ. hor. Trifolium acutum, Lon. VI. Trifolium pratenſe luteum capitulo breuiore, C. B. Melilotum minus, Brunſ. Meliloti exiguæ ſpecies prima, Trag. Lotus ſylueſtris minor, Dod. gal. & Lugd. Lotus ſylueſtris, Lon. Trifolium pratenſe tertium, Matth. Caſt. Trifolium pratenſe luteum, Fuch. & Lugd. Cam. Trifolium agrarium, Dod. fol. Trifolium aruenſe, Tab. Trifolium luteum primum, Thal. Trifolij genus Medicæ ſimile, Geſ. de hortis. VII. Trifolium hepaticum, C. B. & Cam. Trifolium aureum, Brunſchvvig. Lon. Dod. fol. Trifolium magnum ſeu aureum, Trag. Hepatica, Brunſ. Dod. gal. Hepatica aurea, eidem, Geſ. hort. Thal. Tab. Hepaticum trifolium, Lob. Trinitas, Matth. Geſ. hort. Caſt. (cui & Trifolium aureum magnum) Cæſal. Herba Trinitatis, Lugd. Epimedium, Cordo. in Dioſc. & hiſt. Folijs aliquando maioribus, magis minuſve hirſutis, aliquando maculatis: floribus eſt cæruleis, violaceis, purpureis, rubris, albis: rarius flore pleno. VIII. Trifolium peltatum Creticum, C. B. Ex radice tenui, oblonga, fibroſa, cauliculi

VIII. TRIFOLIVM PELtatum Creticum.

IX. TRIFOLIVM SPInoſum Creticum.

exſur-

exſurgunt palmo minores, nudi, folia parua tripartito diuiſa, parum crenata, oblongis pediculis donata: cauliculorum ſummis floſculi quaterni, quiniue, ordine ſuccedentes, forma ornithopodij, luteopallidi, inſident: quibus ſuccedunt ſiliquę latæ, planæ, membraneæ, quaſi ſemicirculares in filamẽtum abeũtes, vnum vel alterum paruum compreſſum ſemen continentes: quæ dum molles ſunt, dulciſsimæ, eſui aptæ, at vbi indurerint amariſsimæ. Hoc ruſticis Cretenſibus μασσαζίαν dici auctor eſt D. Honorius Belli Vicentinus, qui aliquot nunc annis in Creta medicinam exercet; qui Trifolij Cretici odorati nomine tranſmiſit. IX. Trifolium ſpinoſum Creticum, C. B. Ex radice parua caules ſeſquipalmares anguloſi, inclinati, in alios brachiati, prodeunt: ramulos cingunt folia pediculis inhærentia, quorum quodlibet conſtat tribus foliolis oblongis, acuminatis, in minimam ſpinam abeuntibus: ad ramulorum diuiſionem ſupra infraq; ſpinæ paruæ aduncæ: vnde flos campanulæ aruenſi ſimilis pediculo breui inſidẽs, prodit, ex quinq; foliolis cæruleis compoſitus, quos foliola viridia excipiunt, in florum medio apices aliquot lutei: ſuccedunt ſiliquæ triangulares compreſſæ, ſemen ruffum compreſſum continentes. Iulij principio floruit apud Iohannem Bauhinum fratrem Montembelgardi, cui ſemen Orbilochorto nomine miſſum prius acceperamus à Laurentio Roſenavv nomine Trifolij ſpinoſi ſemper virentis Ciſti flore. 10

Πόλιον. POLIVM. CAP. CVII.

† Orib. leg. λεπτόφυλλον. i. tenuifolio. a Me. πολιὰν τρίχα. i. cano capillo.

DVo genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen eſt, & cuius eſt vſus: † tenuis frutex eſt, candidus dodrantalis, ſemine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum ſpeciem præ ſe ferente, paruo, a cano hominis capillo ſimili, grauiter olente, non ſine quadam ſuauitate. Alterum fruticoſius, non vſque adeò valens odore, & viribus infirmius. Potum feruefacti ius auxiliatur ſerpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienoſis ex aceto: ſtomachum male habet, caput doloribus afficit: aluum, & menſes ciet: ſubſtratum, ſuffitumve ſerpentes abigit: illitum vulnera conglutinat. 20

I. POLIVM.

II. POLIVM ALTERVM.

30 40 50

Polij cõſideratio.

POlium Montanum planta eſt candicans, folijs oblongis, per ambitum ſerratis, & per interualla caulem ab imo ad ſummum veſtientibus, pluribus minoribus inter maiora ſubnaſcentibus. Caules habet copioſos, rectos, rotundos, lignoſosq́, albicantes, & qui in cacumine capitula edunt, florida, candicantia, thymi figura. Tota planta odorata eſt, odore tamen acuto, & ſubgraui.

Polium alterum & eius hiſtoria.

Eſt & alterum quod herbariorum quidam Iuam muſcatam vocant. Id ego inter polij genera recenſendum volui, quod capitulis, folijs, caulibus, odore, facultateque, polium referat. Atqui non ob id affirmauerim, hanc plantam eſſe ſecundum polij genus a Dioſcoride deſcriptum. Siquidem altero fruticoſius non eſt, nec minus odore, & viribus præſtans. Prouenit hæc planta in collibus, aridis præſertim locis, folioſa, humi procumbens, folijs coronarij roriſmarini minoribus, duriuſculis, auerſa parte incanis: cauliculos gerit tenues, rotundos, ſubalbicantes, flexiles: capitulis in cacumine albicantibus, alterius polij capitulis haud longè diſsimilibus. Radice nititur ſimili. Tota planta bene olet, & minus quam alterius, nares ferit. Cæterum vtrunque polium notum eſt, & copioſum in Italia cùm montibus tum etiam collibus prouenit. 60

Poliũ Plinij.

Polij meminit Plinius libro 21. cap. 7. vbi ita ſcriptum reliquit: Apud Græcos Polion herba inclyta Muſæi, & Heſiodi laudibus, ad omnia vtilem prædicantium, ſuperque cætera ad famam etiam dignitatis: prorſusque miram, ſi modo (vt tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea aſpiciuntur. Duo genera eius, campeſtre maius, ſylueſtre quod minus eſt: quidam teuthrion vocant: folia canis hominis ſimilia, à radice protinus, nunquam palmo

dixerat: hæc Plinius, quorum plura à Theophraſto mutuatus eſt. Cæterùm in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius hiſtoriam libro quarto pertractat Dioſcorides. Siquidem Tripolij proprium eſt, non autem Polij, teſte Dioſcoride, vt colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioſcoride, vt à Plinio, folijs, ſed floribus adſcribitur. Præterea capitulum Polio ineſſe cano hominis capillo ſimile ſcribit Dioſcorides, non autem folia, vt ipſe Plinius tradit. Cæterùm polio vis ineſt reſerandi, incidendi, attenuandi & abſtergendi. Adalligatur fronti contra oculorum ſuffuſiones, protinus vbi inuentum ſit, nec alia herba magis conuenit. Polij vires memoriæ prodidit Gal. lib. 8. ſimplic. med. vbi ſic inquit: Polium amarum eſt guſtantibus, & modicè acre. Itaque viſcera omnia obſtructione liberat: vrinamq; & menſes ciet. Ac viride etiamnum magna vulnera glutinat, maximè ſpecies eius fruticoſa. Aridum cùm fuerit maligna vlcera ſanat illitum, & magis hoc præſtat quod minus eſt. Polium minus quo etiam vtimur ad antidota, & acrius, & amarius eſt quàm maius, adeò vt ex tertio ſit ordine deſiccantium, ex ſecũdo autem completo excalfacientium. Planta Græcis πόλιον, Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cabade, Iabade, ſeu Giade: Italis, Polio. Gallis, Iue muſcate. At Polium alterum, Græcis πόλιον ἕτερον: Italis, Polio ſecondo: Herbarijs nonnullis Iua muſcata.

Plinij lapſus.

Polij vires ex Galeno.

Nomina.

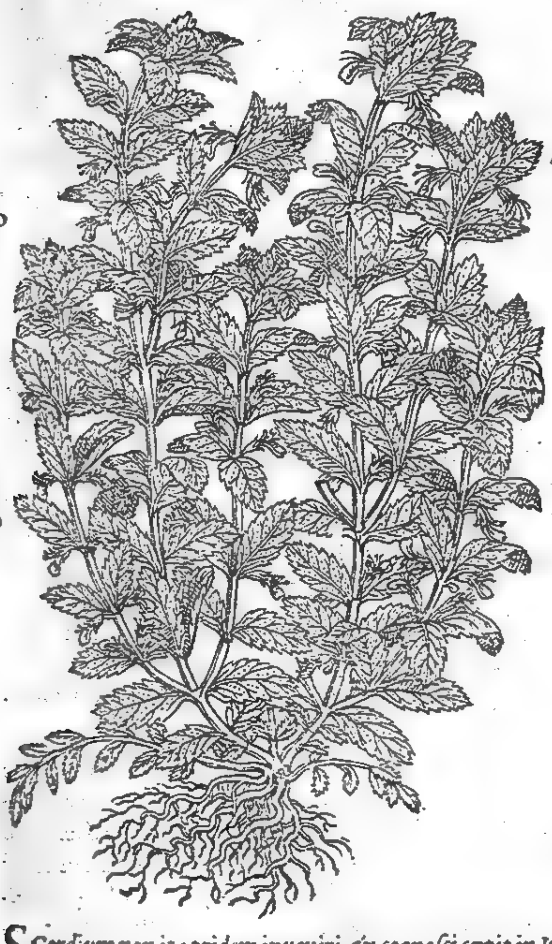
Polium dictum propter canitiem, quæ in folijs ſecundum Plinium, in capitulis ſecundũ Dioſcoridem apparet. I. Polium maritimum erectum, C.B. Polium primum, Matth. (in maioribus figuris, in minoribus enim tranſpoſitæ ſunt figuræ & pro altero poſitum) Dod. fol. Cluſ. hiſt. Hiſp. Polium, Lac. Lugd. Cam. Polium montanum, Lonicero. Hoc diſtinguimus in rectum, quod in littore Mediterranei maris Mõſpeſſuli, in quo & Epipolium obſeruauimus: & in ſupinum, quod in littore Adriatici maris apud Venetos legimus. II. Polium Lauendulæ folio, C. B. Polium alterum, Matth. (in maioribus, non autem minoribus figuris) Lacu. Lugd. Polium alterum Lauendulæ folio, Cam. Polium recentiorum fœmina. Lauendulæ folio, Lob. Polium Germanicum, Geſ. hor. ap. Polium campeſtre, Lon. Tabernæmontano.

Σκόρδιον. SCORDIVM. CAP. CVIII.

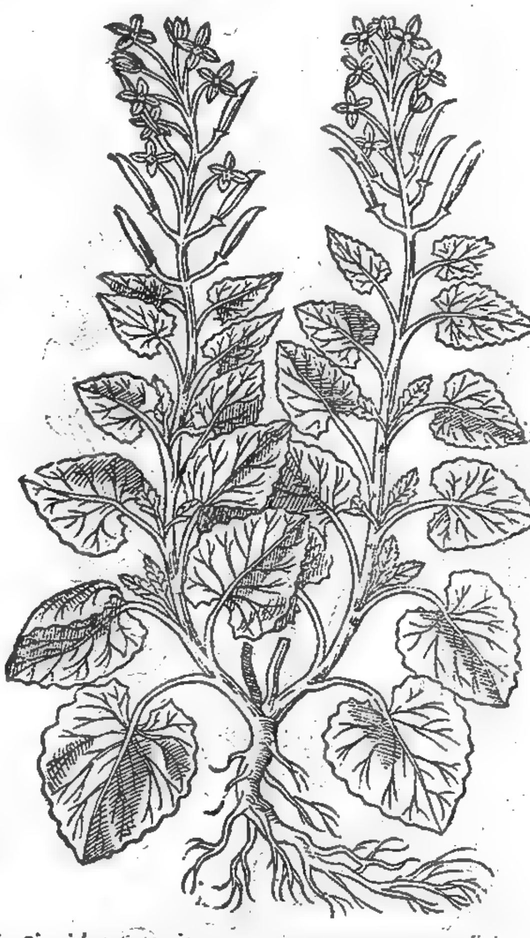
SCordium in montibus, & paluſtribus naſcitur, folijs triſſaginis, maioribus, nõ ſic in ambitu diuiſis, aliquantum allia redolentibus, guſtu amaris, & adſtringentibus, quadrangulis caulibus: ſubrubro flore. Herba vim excalfactoriam habet: vrinam cit. Cocta recens, aridaue cum vino, [a] aduerſus venenatos ſerpentium morſus bibitur: ad ſtomachi quoque roſiones, dyſenteriam, & vrinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite, craſſamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina ad veterem tuſſim, rupta, conuulſa, ſi cum naſturtio, melle, & reſina miſceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menſes impoſita mouet, vulnera conglutinat, vetera vlcera purgat, & ex melle ad cicatricem perducit. Sicca [b] excreſcentias in carne cohibet. [c] Succus ad eadem vitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

a Meũ πρὸς ἑρπετῶν δήγματα καὶ θανάσιμα. i. cõtra ſerpentiũ morſus, & læthalia.
b Cat. ὑποσαρκώματα. ſupercreſcentem carnem.
c Meũ χύλισμα. i. ſuccus expreſſus.

I. SCORDIVM.

II. ALLIARIA.

SCordium non ita pridem inueniri, & cognoſci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum ſeplaſiarij Mauritanorum monumentis decepti, ſylueſtri tantùm allio, quod à Dioſcoride ophioſcorodon vocatur, pro legitimo Scordio vtebantur. Neque ijs ſolùm rerum imperitia, ſed etiam vocabulorum vicinitas impoſuerat, vt qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium ſignificat, diſtinguere neſciuerint, pro vnoque acceperint. Sed illis potiſſimum errandi occaſionem dederat Auicenna, vel eius interpres, quod in alteram theriacæ compoſitionem Scordium, in alteram verò ſylueſtre al-

Scordij conſideratio.

Errores interpretis Auicennæ.

 ſtre al-

stre allium addiderit. Quod cùm vidissent superioris ætatis medici nonnulli, rei & prioris vocis ignari, hanc ex altera exposuerunt, & Auicennam in hac re sui ipsius interpretem fecerunt. Vnde adducti sunt, vt certò crediderint, syluestre allium & Scordium nihil inter se differre, atque vnam, & eandem plantam esse. Quo postmodum factum est, quod syluestre allium apud omnes in Scordij locum illegitimè successerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortasse incidissent errorem, si Dioscoridis & Galeni scripta diligenter perlegissent. Porrò verum legitimumque Scordium, trissagini adeò simile, vt Trissago palustris meritò dici queat, humentibus ac palustribus locis proueniens, allij odore præditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm vt sit à nobis longiori historia repræsentandum. Prætulit Galenus lib. 1. de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur ijs verbis: Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non sit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem est, à quibusdam viris grauissimis, cùm in bello interemptorum cadauera multos dies insepulta iacuissent, quæcunque supra Scordium fortè fortuna ceciderant, multò minus alijs computruisse, ea præsertim ex parte qua herbam contigerant. Ob quam rem sanè omnibus persuasum est, tam putrefacientibus animalium venenis, quàm medicamentorum deleterijs Scordium aduersari. Præterea Scordij meminit idem Gal. li. 8. simpl. medic. vbi de eius viribus ita scribit: Scordium ex multiformibus id tum saporibus, tum facultatibus constat: nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè scorodo, hoc est, allio adsimilis eius est acrimonia: vnde sanè, mea sententia, nomenclaturam sortitum est. Expurgat igitur, simulq; excalfacit viscera, tum menses, vrinamq; mouet. Præterea conuulsa, ruptaq;, & laterum dolores ab obstructione & frigore natos, sanat epotum. Denique viride quidem illitum magna vulnera conglutinat: sed sordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum: hactenus Galenus. Cæterùm herba quædam iuxta sepes, & in agrorum marginibus nascitur, quæ & odore, & sapore ita abundè allium refert, vt non temerè vulgò ALLIARIS siue Alliaria vocitetur. Huius folia cùm primùm erumpunt, ferè rotunda spectantur violæ similitudine: postquàm verò adoleuerint, per ambitum in serræ modum laciniata visuntur, vt quadantenus melyssophylli effigiem repræsentent, læuiora tamen sunt, nec adeò rugosa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu gustatuq; allij odorem, & saporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & semen nigrum, minutumq;, irionis modo tenuibus siliquis inclusum. Radix, quæ longuscula est, eundem cum folijs odorem retinet. Vis plantæ huic calfactoria & desiccatoria, verùm non adeò vehemens est, vt in allio: aperit, incidit, digerit, prouocat. Attamen hinc certò colligi potest, quòd ea crassos humores extenuare, & lentos incidere valeat. Semen emplastri modo impositum, vuluæque admotum, mulieres vteri strangulatu oppressas liberat, & excitat. Quæ planta σκόρδιον Græcè, Scordium similiter, & Trissago palustris Latinè vocatur: Arabicè, Scordeon, seu Scordeum: Italicè, Scordio: Germanicè Wasserbattenig vnd Knoblauchskraut: *Hispanicè, Scordio: Gallicè, Chamaraz. Alliaria, Italis Alliaria: Germanis,* Knoblochskraut: *Gallis, Alliaire.*

Trissago palustris.

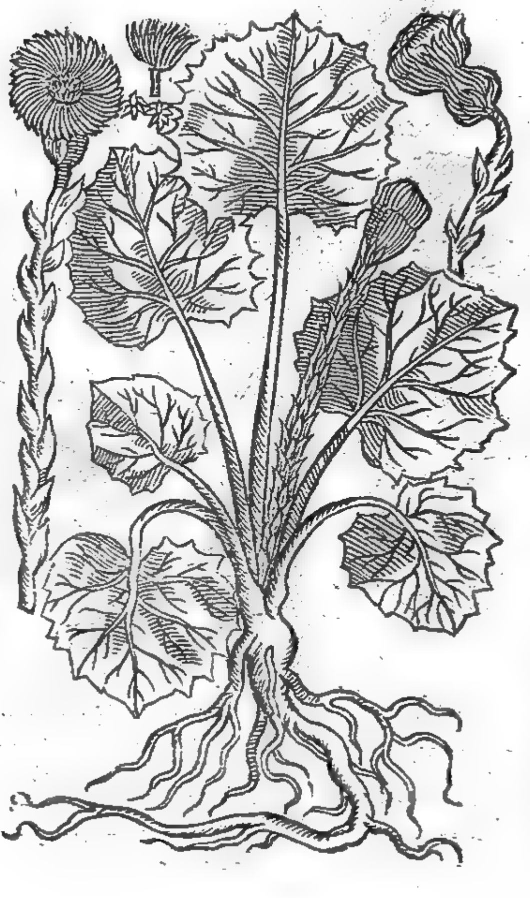
Scordiũ Creticũ optimũ.

Scordii vires ex Gal.

Alliariæ herbæ mentio.

Scordium quòd aliquantum Allium redoleat Dioscoridi: at Galeno propter acrimoniam Allio adsimilem, nomen habere videtur: quibusdam, Crateua autore μιθριδάτιον ab inuentore dicitur. Præfert Dioscorides cum Galeno Creticum, quod sanè à communi (circa Montembelgardum frequens) variat, non solùm magnitudine, sed maximè lanugine frequenti. I. Scordium Trago. Matth. (cui & Trissago palustris) Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Lac. Lob. Cast. Lon. Tab. Cæs. Lugd. Cam. Scordium verum, Ges. hor. Scordium primum, Anguillaræ. II. Alliaria, dicta quòd folia digitis comminuta Allium, seu porrum sectiuum cum nasturtio redoleant: quod quibusdam Thlaspidium secundum Crateuæ censetur: alijs Alectorolophos Plinij libro 25. cap. 5. Alliaria, Trag. (cui & Thlaspidium cornutum) Matth. Fuchs. Dod. gal. & fol. (cui & pes asininus) Lac. Lo. Lob. Cast. Lugd. Cæsalp. Tab. Thal. Cam. Alliastrum vel Alliaris, Ges. hor. Rima maria, Anguillaræ.

I. TVSSILAGO.

βήχιον.

TVSSILAGO. CAP. CIX.

TVssilaginis folia sunt maiuscula, quàm hederæ, sex aut septem à radice, subalbida à terra, supernè virentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos a luteus, vere prodit, quo vnà cum caule confestim exuitur: inde nonnulli his vacare existimarunt. Radix tenuis est, † & superuacua: b nascitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni sacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida suffitu, ita vt fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos sanant qui c sicca tussi, atque orthopnœa infestantur: pectoris vomicas rumpũt. Eundem effectũ præbet suffita radix: decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

a Μεῦ ὠχρὸν i. pallidus.
b Meũ, & Catacuz. φύεται περὶ λιβάδας καὶ ἐνύδρυς τόπυς: i. nascitur circa riuos, & aquosos, locos.
c Meũ ὑποξηρᾶς. i. subsicca tussi.

Tussilaginis consid.

Plinius Tussil. sine flore scribit.

TRia Bechij numerantur genera, quamuis Dioscoridi vnum tantùm sit genus. Tussilago Hetruscis vulgò dicitur Farfara, & Farfarella, nomine à Romanis fortasse deducto: hanc enim ab ijs Farfariam vocatam fuisse testantur nomina Dioscoridi falsò adscripta. Officinæ hos vel illos secutæ eam Farfaram appellant, nec non etiam Vngulam caballinam. Herba est vulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugacissimis, vt Plinius, qui eorum tam subitam iacturam non animaduerterat, deceptus, Tussilaginem sine caule, & sine flore nasci memoriæ prodiderit: cum tamen ea vere primo & caulem, & florem proferat, sed qui enati breui admodum tempore durent:

quo

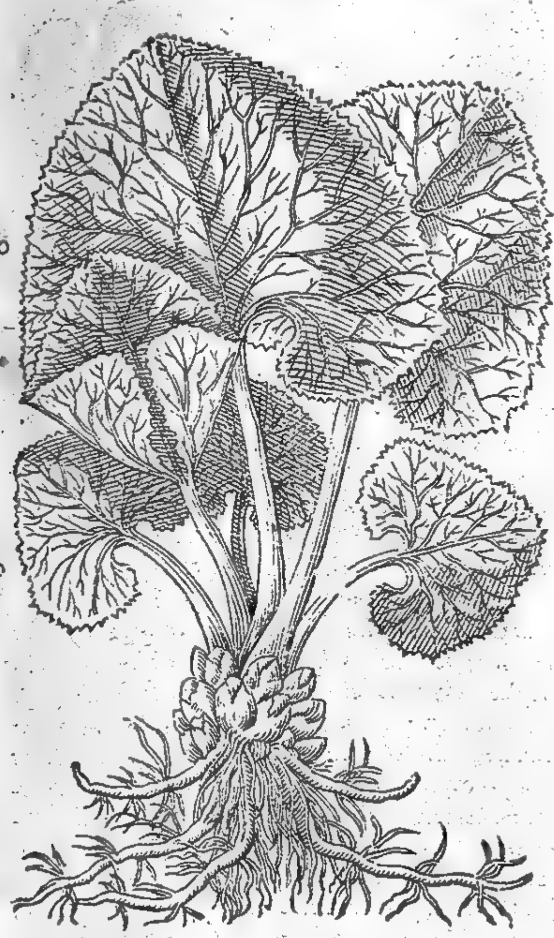
quæ non niſi etiam à peritis, vel ab ijs, qui tunc ſeſe fortè fortuna tulerint obuiam, conſpici poßint; eoq; magis, quòd ijdem caulis, & flos prodeant, priuſquam folia emicent. Quare ſcitè ſcripſit Dioſcorides, Tußilaginem confeſtim exui tum flore, tum caule, atque inde nonnullos bis vacare exiſtimaſſe. Sed certè vel hæc non legit, vel illa nõ obſeruauit Plinius, quòd Tuſſilaginem aperto errore & caule, & flore viduam fecerit. Is Plinij error deprehenditur lib. 26. cap. 6. vbi ipſe de Tußilagine diſſerit ijs verbis: Tußim ſedat Bechion quæ & Tußilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris vbi naſcitur, ſubeſſe aquas credunt, & hoc habent ſignum aquileges. Folia ſunt maiuſcula, quàm hedera, quinq; aut ſepteni, ſubalbida à terra, supernè pallida: ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: radice tenui. Quidam eandem eſſe bechion, quam alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem hauſtus, aut deuoratus, veterem tußim ſanare dicitur: ſed in ſingulos hauſtus paſſum guſtandum eſt. Altera à quibuſdam ſaluia appellatur, ſimilis verbaſco: hæc Plinius. Verùm altera Tußilago, cuius nulla ſit mentio à Dioſcoride, vtpote qui vno tantum eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta eſt: niſi ea fortaſſe ſit, quam aliqui herbariorum Centrum galli vocant. Porrò naſcitur in Tußilaginis radice quædam ſubalbida lanugo, quæ à radicum ſegmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito ſalis nitri aliquantulo, ac demum ſole ſiccata, omnium optimus eſt fomes ad ignem è ſilice excuſſum excipiendum. Quippe adeò ignis eſt rapax, vt ſtatim primo tantùm chalybis concuſſu accendatur. Cæterùm ego plantam, quam omnes ferè, qui herbaria ſcripſerunt, perperam Petaſitem vocant, MAIOREM eſſe TVSSILAGINEM non ambigo. Namque creſcit hæc humectis, & vliginoſis locis, & præſertim propè riuos aquarum, perinde ac altera Tußilago. Caulem edit quoque, antequàm folia emergant, in ipſo Veris principio, concauum, dodrantalem, pinguem, purpuraſcentem, paruis oblongiſque circundatum folijs, in cuius cacumine flores exeunt ſpicati, ex purpura albicantes, qui vnà cum caule paulò poſt flacceſcentes

Plinio Tuſsilago duplex.

Fomes ignis ex tuſsilag.

Tuſsilaginis maioris hiſt.

II. TVSSILAGO MAIOR.

III. PETASITES FLORE candido.

contabeſcunt, & in pappos diſsiliunt. Eodem ferè tempore folia è terra emergunt altera parte incana, quæ anteaquàm adoleſcant, Tußilagini anteſcriptæ ſimilia ſpectantur: atqui poſt hæc in tantam creſcunt amplitudinẽ, vt perſonatæ folia amplitudine ſuperent. Horũ ſingula pediculo nituntur purpureo, alba lanugine obducto, qui à radice prouenit. Radicẽ edit longam brachij quandoq; humani craßitudine, intus candidã, materie fungoſa, amara, atq; odorata. Hanc plantã, qui putant Petaſitẽ eſſe, proculdubio hallucinantur, quòd Petaſites pediculũ proferat cubito maiorẽ, craßitudine pollicis, à quo prægrãde foliũ cen fungus è ſuo medio pediculo dependeat, id quod in maiori Tußilagine haudquaquã viſitur, cùm eius foliũ non in medio, vt fungus pediculũ habeat, ſed perinde ac Tußilago in folij latere, quod ad radicem ſpectat. Ad hæc alia quoq; habetur planta, quæ nõ ab re inter Tußilagines annumerari poteſt. Hæc folijs exit nigræ populi ampliorib. ad tußilaginis figurã inclinantibus, ſed non tot prominentibus in circuitu angulis, nec à terra tam ſaturatè albicantibus. Caulem edit ſeſquidodrantalem, à quo plures oriuntur rami, in quorum ſummitate flores exeunt aurei, magni, roſarum figura. Radicem habet albam, & ſubamaram. Floret vere, Aprili præſertim menſe & Maio quoque. Naſcitur circa riuos aquarum, in conuallibus & pratis vliginoſis. Non deſunt qui hanc Caltham eſſe contendunt, quorum ſententiam non probamus. Verùm qui cenſent hanc Plinij eſſe chamæleucen, Faranum, FARFVGIVM ve cuius ipſe meminit libro 24. cap. 15. eos haud quaquam hallucinari putauerim, & huius eundem meminiſſe quoque crediderim loco ſuperius citato, vbi de Tußilagine diſſeruit. Nam cum inquit, poſtquam de Tußilagine egit: Quidam eandem eſſe Bechion, & alio nomine chamæleucem putant: ijs ſanè verbis facilè quiſpiam coniectari poterit, non deſuiſſe Plinij tempore, qui hanc plantam inter tußilaginis genera reponerent,

Petaſites quid.

Tuſsilago tertia, & eius hiſtor.

Chamæleuce ſeu Farfugiũ Plinii.

IV. TVSSILAGO SIVE Farfugium.

V. CALTHA PALVSTRIS flore pleno.

rent, quòd ambas viribus pares noſcerent. Nam Plinio Chamæleuce, ſiue Farfugium veterem tuſsim perbellè curat, ſi radicis cupreßi carbonibus impoſitæ fumus per infundibulum imbibatur. Vbi vulgaris, ac vera Tußilago non fuerit ad manus, Farfugium eius loco bellè ſubſtitui poteſt: nam ijs ferè viribus præſtat. Maioris tußilaginis radix excalfacit, & attenuat, incidit, quinetiam abſtergit, vt eius euidens indicat amaritudo. Conſtat autem multorum quoque experimentis, præſtare hanc contra peſtilentiam, & peſtilentes febres, vbi in puluerem contrita radix duarum drachmarum pondere ex vino propinetur, & deinde ſudare cogantur ægri: quamobrem Germanis peſtilentiæ radix appellatur. Præſtat eadem ad vteri præfocationes, & cruciatus, eodem modo ſumpta. Propinatur item veterinarijs, & paſtoribus, contra quadrupedum vermes, ſed peculiariter equis qui anhelandi difficultate laborant. Reliqua cum Tußilagine communia habet.

Tuſsilag. maioris vires.

Tußilaginis facultates poſteritatis memoriæ tradidit Galenus li. 6. ſimpl. medic. ſic inquiens: Bechium ideo ſic nuncupatum eſt, quod βήχας, hoc eſt, tuſſes, & orthopnœas iuuare creditum ſit, ſi quis videlicet folia arida ſumens, aut radicem in prunis accēdens, aſcendentem inde fumum inſpiratu attrahat. Eſt autem modicè acris, vt ſine moleſtia noxave omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere. Sanè folia virentia partes cruda inflammatione obſeſſas illitu extrinſecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admiſtionem: quæ omnia viridia, teneraq; participant, alia plus, alia minus. Nam ſicca Bechij folia acriora ſunt, quàm vt partibus inflammatione laborantibus conueniant.

Tuſsilaginis vires ex Gal.

Quæ planta βήχιον Græcis, Tußilago Latinis vocatur: Officinis, Farfara, & Vngula caballina: Italis, Farfara, Farfarella, & Vnghia di cauallo: Germanis, Roßhueb / vnd Brandtlattich: *Hiſpanis, Vnha de aſno, Gallis, Pas de aſne, ſiue Tacconnet. Tußilago maior Græcis βήχιον μέγα: Italis, Farfara maggiore. Germanis,* Peſtilentzwurtz. *At Tußilago altera, ſiue Farfugium, aut Farranum, aut Chameleuce: Italis, Farfagio.*

Nomina.

† *Nulli dubium eſt, quin hoc loco in Dioſcoride mendum ſubſit. Quomodo enim radicem Tußilaginis ἄχρηστον hoc eſt, inutilem rectè vocauerit Dioſcorides, ſi paulò poſt ei nonnullos vſus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod ſciam animaduerſum, vidit Manardus, vidit item Fuchſius, ſed vterque tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, vt dicam quod ſentio, verbum illud vt adſcititium delēdum eſſe puto, Oribaſij teſtimonio nixus, in cuius codice manu ſcripto illa dictio non legitur.*

Tuſsilago, quòd tuſsi medatur. I. Tuſsilago vulgaris, C.B. Cluſ. hiſt. Pann. Cam. Vngula Caballina (cui & Perſonatia) Brunf. Trag. Tuſsilago, Matth. Fuch. Cord. in Dioſc. Geſ. hort. Lac. Anguill. Lon. Lob. Caſt. Lugd. Cæſal. (cui & Chameleuce Plinij) Thal. Bechion, Dod. gal. & fol. Cord. in hiſt. Nenufarum terreſtre Arabum. Rarius reperias folia cum floribus, communiter enim flores cum caulibus, anteaquã folia prodeant, pereunt. II. Petaſites à forma folij, quod πιλεσῶδες galeri modo amplum, Petaſitidem Dioſcoridis, & Chamæleucen Plinij exiſtimamus. Petaſites flore punicante, C.B. & Thalyo, Petaſites (cui & Coſti genus, & Galerita) Trago. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſ. hor. Ang. Lon. Lacu. Lob. Cluſ. hiſt. Pan. Lugd. Tab. Cæſ. Cam. Tuſſilago maior, Matth. & Caſtori: Perſolata Plinij, Dalechampio. Diſtinguuntur floris colore & odore, quæ punicante & odorato mas, quæ candido & inodoro, fæmina creditur: verùm Lugdunenſis candidi quoque odorati meminit. III. Petaſites flore candido, C. B. & Thalyo, non ſolùm colore differt à ſuperiore, ſed folijs maioribus, Tuſſilagini æmulis, floribus item minoribus: Petaſites: flore albo, Cam. in ſuo Matth. Petaſites fœmina flore candido, Eidem

in horto

in horto. IV. Caltha palustris simplici flore, C.B. Caltha Vergilii, Trag. Caltha palustris, Dod. in icon. & fol. Gesn. hor. Lob. Lugd. Tussilago altera, siue farfugium, Matth. Farfugium, Cast. Chamæleuce, Anguill. Chelidonia palustris, Cord. in hist. Dotterblumen, Dod. gal. Epimedium, Dod. in octauo. Chrysanthemũ, Lon. Malacocissus maior dicebatur Fuchsio. Amellus Vergilii seu Butomon Constantini, Thalyo: Populago, Tab. Flore simplici in syluestribus, pleno in hortis Germaniæ habetur: in Anglia verò & plenis & odoratis sponte prouenire volunt. V. Caltha palustris flore pleno, C.B. & Cam. Caltha palustris floribus densis, Gesn. hor. Populago multiflora Tabernæmontano.

Ἀρτεμισία. ARTEMISIA. CAP. CX.

ARtemisia magna ex parte in maritimis nascitur a absinthii modo fruticosa, maioribus, & pinguioribus foliis, b ramisq;. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiusque, foliis, virgisq; latioribus. Alterum tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente: æstate floret. Sunt qui in mediterraneis vnicaulis nomine appellent c tenuem herbulam, simplici caule, & d minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore: hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraque excalfacit, extenuat: feruefactæ conuenienter in muliebres desessus adiiciuntur, ad detrahendos menses, partus secundasq;: item ad præclusiones vuluæ & eiusdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam vrinam cient: menses pellunt pubi illitæ. Succus vuluę inditus ex myrrha eadem, quę insessio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

a Me. πόα θαμνοειδὴς παρόμοιος ἀψινθίῳ. i. herba fruticosa, adsimilis absinthio.
b Deest in meo exempl.
c Me. λεπτόκαρφον. i. tenui semine.
d Me. σφόδρα μικρὸν. i. valde paruum.

Ἀρτεμισία λεπτόφυλλος. ARTEMISIA TENVIFOLIA. CAP. CXI.

ARtemisia tenuifolia in sepibus, & cultis iuxta aquarum ductus nascitur. Eius flores, & folia contrita sampsuchi odorem reddunt. Si quis stomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene cõtundat in malagmatis lentorem, & stomacho imponat, sanitati restituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, si succum eius cum oleo rosaceo miscens illinat, sanatur.

ARTEMISIA.

TRia à Dioscoride recensentur Artemisiæ genera. Verùm priora nullis inter se notis certant, nisi quòd in vniuersum altera maior est: altera verò minor, quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi ascribitur, herbula est simplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius lib. 25. cap. 7. sic inquiens: Artemisia absinthij modo fruticosa est, maioribus foliis pinguibusq;. Ipsius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenuioribus, & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam simplici caule, minimis folijs: flores copiosi erumpentes, cùm vua maturescit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambrosiam vocant. Talis in Cappadocia nascitur: hæc Plinius. Qui tametsi in prioribus Artemisiæ generibus, nihil à Dioscoride dissentiat, dissidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambrosiam sequẽti capite ab ipso Dioscoride descriptam subiecerit, credideritq; deceptus hic ambrosiam, & tertium Artemisiæ genus, vnam & eandem esse plantam. Cæterùm prima duo Artemisiæ genera Hetruscis frequentissima sunt, neque in alio inter se distant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores spectẽtur, in minori verò minores: aliàs facie, & forma similia constãt, quinetiam idem sapor, & odor, eademq; facultas vtriq; inest. Quare equidem nescio, qua ratione ductus Brasauolus Ferrariensis in suo simplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem esse Artemisiam, quæ in Hetruriæ officinis Matricaria, & vulgò mulieribus Amarella vocatur. Sed eò magis virum hunc alioqui celebrem admirari subit, quòd scriptis tradiderit duas alias esse Ferrariæ Artemisiæ species, nullis prorsus notis distinctas, præterquàm quòd alteri vnus tantùm sit ramus, alteri verò plures. Eius verba subijcere lubet. Non dubito, inquit, vt nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto vocabulo Arcemise dicitur, ac si Artemisia dictum sit, veram Artemisiam esse, quæ folia absinthio similia habet, vt Dioscorides inquit, & eius duo genera facit, Monoclonon, & Polyclonon, id est vnum ramum, & plures ramos habentem. Ambas species Ferrariense vulgus nouit, si aptè distinguere sciret, quoniam & ipsis indiscriminatim vtitur. Quam nos Matricariam, & Marellam vocamus, Artemisiæ species est, illa scilicet, quæ malè olet. Nec obstat, quòd Ferrariæ duæ species Artemisiæ sint per vnum, & plures ramos distinctæ, quoniam & hæc in specie est, quæ plures habet ramos: hæc Brasauolus. In quibus sanè verbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud est, quòd non scripserit Dioscorides, alteram primi generis Artemisiam multiplici constare caule: alteram verò simplici tantùm consurgere, vt Brasauolus suo modo interpretari videtur. Sed author is duntaxat tradidit (vt etiam Plinius refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis vnicaulis nomine appellent tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. Verùm hæc tertio Artemisiæ generi assignantur, nõ autem secundo, vel primo, vt Brasauolus existimat. Altero deinde errore notatur, quòd asserat Matricariam, siue Marellam, quam legitimum Dioscoridis

Artemisiæ consideratio.
Artem. duo genera Plin.
Plinii lapsus.
Brasauolus arguitur.
Plura Brasauoli errata.

parthenium censemus, esse graueolentem Artemisiam. Quandoquidem minor illa, quæ Dioscoridi secundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum, Matricariæ vel Amarellæ modo: sed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non assentire videatur, duo illa Artemisiæ genera, quæ Ferrariæ persimilia habentur, ea esse, quæ à Dioscoride primo loco repræsentata sunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò seipsum hac in re deceptum deprehendisset Brasauolus (vt legitur in suo vltimo volumine Venetiis impresso) dum longa oratione contendit, Amarellam seu Matricariam inter Artemisiæ genera reponendam esse, Cotulam verò fœtidam Ferrariensibus Brusciaculo vulgò vocatam, esse legitimum parthenium, adeò seipsum (pace eius dixerim) & sua scripta confundit, vt nullo pacto (dicam liberè quod sentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi possit. Nam cùm asserit Amarellæ, siue Matricariæ succum vnciarum quatuor pondere haustum, vtramque bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc esse Parthenium, cui priuatim ea vis inest. Attamen paulò pòst eorum fortè oblitus, argumentis quibusdam satis, mea quidem sententia, leuibus, contrà asseuerat, nil aliud esse Parthenium, quàm suum Brusaculum.

Ruellij hallucinatio Tanacetum Artemisiam statuentis.

Ruellius præterea quamuis in primis Artemisiæ generibus planè Dioscoridi subscribat, in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemisiam eam esse putet, quam alij Athanasiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum nostrum stolonibus compluribus ab vna tantùm radice prosilit, crassis, altis, ac firmis: foliis longis, amplis, crebris diuisuris dissectis: floribus luteis, in cauliū cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemisia, quæ tertio adscribitur generi, tenuis herbula est, vno duntaxat caule, ipsoq; minuto consurgens. Hanc equidem (vt ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neque ab aliquo inuentam vidi. Quin potius eam inuētu difficillimam duxerim: quippe cùm tam Dioscorides, quàm Plinius satis obscurè, perplexeq; de ea scripserint, & caulis, foliorum, florum, seminis, & radicis notas silentio inuoluerint, non modò difficillimum videtur, sed vix etiam fieri posse putauerim, vt quis vnquam hanc Artemisiam legitimè demonstret. Neque tamen in hoc audiendus est Plinius, qui (vt supra diximus) hanc esse Ambrosiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquam quòd rationi consentaneum non est, quod Dioscorides duobus tam propinquis capitibus vnius & eiusdem plantæ historiam tractauerit, euidentissimum est, Ambrosiam sequenti capite descriptam, huius tertiæ Artemisiæ descriptioni haudquaquam respondere.

Monachorū & Fuchsii error, Matricariam Artemisiam statuentium.

Ad hæc non in minori, quàm Brasauolus, & Ruellius, versantur errore Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentati sunt; quippe qui & hunc & illū secuti, duplici hallucinatione scriptis tradiderint, Matricariam vulgò vocatam omnino esse minorem Artemisiam, Tanacetum verò eam, quæ vnicaulis dicitur. In horum denique opinionibus, vel potius erroribus, ipse quoque Fuchsius implicatur, vir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeò vt etiam nemini dubitandum esse censeat in suis de stirpium historia cōmentariis, quin Matricaria sit alterum Artemisiæ genus, Tanacetum verò tertium: qua in re is fortasse fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm solus rectè sentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentissimi simplicium medicamentorum inquisitores, ac etiam Dioscoridis studiosi, qui sanè nulli vnquam labori pepercerunt, vt hanc medicinæ partem superiori ætati obscuram, nostræ illustrem redderent, tertium Artemisiæ genus in Dioscoride ascititium esse, quòd in huius capitis initio non tria, sed duo tantùm esse Artemisiæ genera scribat Dioscorides. Quòd præterea reperiantur huius auctoris codices antiquissimi, in quibus illa de tertio Artemisiæ genere non leguntur: quemadmodum etiam in nostro ex impressis libro, in quem castigationes ex vetustorum exemplarium manuscriptorum Dioscoridis, & Oribasii collatione excerptas collegimus: quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinensi, medico clarissimo, nunc Patauij summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius singularem in me amorem ac liberalitatem, atque etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quàm aut re, aut verbis respondere possim. Cùm itaque (vt eò redeam, vnde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisia, nil mirum videri debet, si in eius historia cæcutiuit Plinius. Neque item mirandum est, si eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent.

Artemisia tenuifolia Dioscoridi adulterina.

Non desunt insuper doctissimi viri, & in plantarum historia diutius versati, qui Artemisiæ tenuifoliæ caput Dioscoridi accreuisse, atque adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cùm superiore capite de omni Artemisiæ genere disseruisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisiæ genus aliud subiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemisiæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius & Serapio: qui tamen (vt paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transcribunt. Horum sententiam etsi planè probandam existimem, cùm tamen vulgati Græci codices hoc loco Artemisiæ tenuifoliæ caput habeant, illudq; à quibusdam reddatur, nobis quoque adijciendum, eiusq; aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd non desint, qui id Artemisiæ genus inueniri tradant.

S. Iohannis herba.

Siquidem Ruellius est auctor, ipsum in Gallia nasci circa riuulos, aggeresq;, item in frumentaceis agris, atque inibi vulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum esse putem, vt hæc planta ab aliquo cognoscatur, & legitimè demonstretur, quòd nullis prorsus notis depingatur, nescio equidem quomodo Ruellio viro alioqui fide digno, in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut meritò possit.

Artemisiæ historia.

Cæterùm vulgaris Artemisia passim vbique prouenit, caulibus pluribus, rectis, sesquicubitalibus, rubentibus, rotundis, striatisq;. Folia gerit absinthio latiora, pinguiora, supina parte candicantia, sed quæ in caule sunt longè minora spectantur. Flores copiosissimi in caulium ramusculis racematim exeunt, parui, pilosi, odorati, albicantesq;, è quibus minutum oritur semen. Radicem habet lignosam, multifidamq;, minimi digiti crassitudine. Tota planta odore spirat haud ingrato. Ideoq; non desunt, qui placentis eam commisceant.

Artemisia altera.

Est & altera vno tantùm caule constans, alteri per omnia similis, præterquàm quòd omnibus suis partibus priori humilior, tenuiorq; spectatur, quam minorem Artemisiam appellamus.

Artem. vires.

Vtriusque recentia folia cum oleo Irino, myrrha, & ficubus trita, vtiliter mulieribus supponuntur ad vterinas affectiones: siquidem & menses, & secundas euocant. Earundem radix pota adeò vterum expurgat, vt enectos quoque partus extrahat. Illinitur cum axungia strumis, quæ circa ceruicem, & gulam oriuntur. Quinetiam ad ceruicis dolores efficax est: atqui valentius id præstat, si cum belli herba in pratis nascente imponatur. Bibitur vtiliter foliorum succus, aut ipsa herba recens aduersus epotum opium. Aridorū foliorum farina trium drachmarum pondere ex vino pota, medicamentum est optimum ad coxendicum dolorem: Adalligatam Artemisiam (vt quidam putant) qui defert viator, negant idem lassitudinem sentire. Suspensam autem super limine domus veneficas prohibere incantationes.

Artemisiæ vires ex Gal.

Duūm tantùm generum Artemisiam fecit, eorumq; vires reddidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, his verbis: Duplex quidem est herba Artemisia. Vtraq; excalfacit, & modicè desiccat: & sunt, quòd ad calfactionem attinet, excessus secundi: quòd verò ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaq; ad renum calculos mediocriter commodæ sunt, & ad fomentationes vteri.

Nomina.

Herba, quæ ἀρτεμισία Græcis, Artemisia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germ. Beyfuß & Sant Johanns Gürtel: *Hispanis, Artemisia: Gallis, Armoise.*

Artemisia

Artemiſia, ab Artemiſia Mauſoli Cariæ Regis vxore dicta, cum antea παρθένις, id eſt, virginalis diceretur, quare Apuleio etiam παρθένιον, quę colore caulis & floris variat: in altera enim caulis cum flore rubet, quæ etiam præfertur: in altera, caulis viridis, aut ſubpallẽs, flore flauo, cuius nomine aliqui inutiliter duas figuras proponunt. Dicitur Artemiſia vulgaris maior, C.B. Artemiſia & Parthenii octaua ſpecies, Brunf. Artemiſia, Trag. (alia purpureo, alia viridi caule) Matth. Lac. Lob. (cui & Mater herbarum) Caſt. (qui ſecutus Matthiolum maiorem facit & minorem, quæ vnum caulem proferat, in reliquis cum maiore, niſi quòd omnia ſint minora, conueniat) Cam. Artemiſia latifolia, Fuch. & Lon. qui eam quæ caule eſt albo, tenuifoliam nominat: Artemiſia latioris folii, Dod. fol. Artemiſia communis rubra & alba, Dod. gal. Artemiſia rubente & candicante caule, Cor. in Dioſc. Artemiſia maior caulibus purpureis & ſpadiceis, Cor. 10 in hiſt. Artemiſia frutice candido, alia rubicundo, Geſ. hor. Artemiſia prima vulgaris, Lugd. Artemiſia rubra & alba, Tab. Artemiſia vulgaris candida & rubra, Thalyo. Sub Artemiſiæ radice pridie feſti S. Iohannis in ipſa meridie, ſunt qui carbones colligant (quos vidimus) verùm prius & poſterius multos aut minutiſſimos reperiri aiunt, quos Epilepſiæ amuletum faciunt.

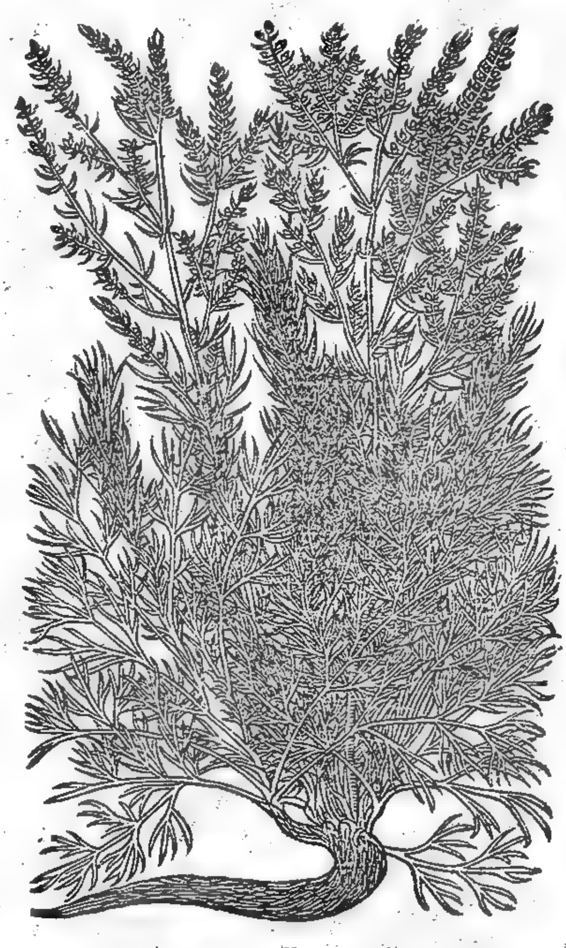
Α᾽μβροσία. AMBROSIA. CAP. CXII.

AMbroſia puſillus frutex eſt, ramoſus, trium palmorum altitudine: foliis rutę, circa imum caulem exiguis: cauliculi ſeminibus, perinde quaſi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore vinoſo, ſuaui: radice tenui, ſeſquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitæ adſtringere humores, qui in aliquam partem incumbunt. 20

I. AMBROSIA.

II. AMBROSIA ALTERA.

ETſi planta, quam hic primo ſtatim loco appinximus, genuinam referat ambroſiam, adeò vt nihil in ea deſiderari poſſit, non dicam tamen alteram, quam antea pro Ambroſia oſtendimus, Ambroſiam, aut plantam illi congenerem non eſſe, cùm & ipſa notis ferè omnibus Ambroſiam referat. Quamobrem, haud fortaſſe aberraret, qui dixerit, alteram marem eſſe, alteram fœminam: aut omnino congeneres eſſe plantas. Illam miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus rei plantariæ acerrimus indagator. Prouenit in montibus & collibus, amœnis locis. Hanc ego mihi comparaui. Et ſi in noſtris 60 illis commentariis, quos primùm ſuperioribus annis Italica lingua conſcriptos edideram, ingenuè confeſſus eſſem, me nunquam vidiſſe Ambroſiam in Italia, poſtea tamen ea variis in locis ſe mihi obtulit inſpiciendam, præſertimque ſecus mœnia arcis Vipaci (locus enim is diſtat à Goritia circiter viginti millia paſſuum) inter duriſſimos lapides orta. Cui cùm mihi extempore obuiam factus eſſem, eamque conſpexiſſem, botryos modo, racemoſo ſemine refertam, ſtatim inclinauit animus, vt certò ducerem hanc eſſe Ambroſiam. Ea quamuis à Dioſcoride, & Galeno non aliis repræſentetur viribus, quàm vt reprimere, repellere, & illitu adſtringere valeat humores, qui in aliquam partem decumbunt, dixere tamen non poetæ ſolùm, ſed plantarum quoque ſcriptores non contemnendi, nulla alia de cauſa præſtantiſſimam hanc plantam à veteribus Ambroſiam fuiſſe vocatam, quàm quòd ſuo in cibis vſu longæuos faciat homines, quemadmodum ambroſiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuoſque conſeruare fabulantur. Ambroſiæ meminit Plinius libro 27. capit. 4. vbi eam iis verbis depinxit: Ambroſia vagino-

Ambroſiæ conſideratio.

Ambroſia altera.

Ex Plinio.

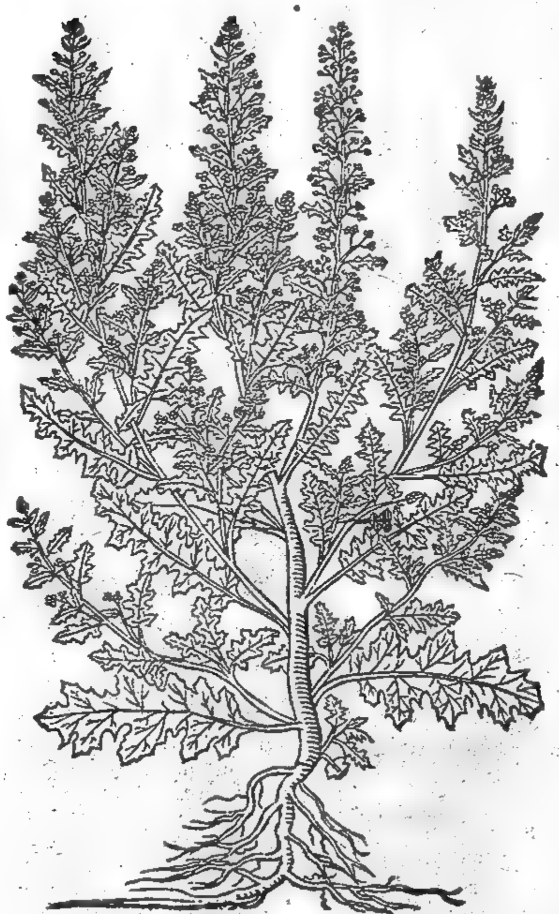
gi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem vnum habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, foliis rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est vuis dependentibus, odore vinoso, qua de causa botrys à quibusdam vocatur, ab aliis artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vsus eius ad ea, quæ discuti opus sit: hæc Plinius. Ambrosiæ quoque facultates, sed quàm breuissimè, tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Ambrosia cataplasmate imposita vim habet adstringentem, ac repellentem. Ea vt Græcè ἀμβροσία, ita etiam Latinè, & Italicè, Ambrosia nominatur.

Ambrosiæ vires ex Gal.
Nomina.

Ambrosia veteribus Græcis τὸ τῶν θεῶν βρῶμα, id est Deorum cibus, dicitur. I. Ambrosia syluestris, C. B. Ambrosia, Matth. Ambrosia spontanea strigosior, Lob. Ambrosia prima, Lug. Pseudoambrosia Cam. ad Matth. cui & Nasturtium verrucarium: Coronopus Ruellii, Dod. gal. Ges. hor. Lugd. Coronopus repens Ruellii, Lob. Lac. Coronopus repens, Lugd. Tab. Cornu cerui alterum repens, Dod. fol. Caraca Cęsalpino. II. Quæ pro Ambrosia altera hoc loci ponitur, in secunda editione Matthioli pro Ambrosia ponitur: vocamus Abrotanum campestre tenuifolium. Ambrosia altera, Matth. Lugd. Cam. Ambrosia, Lac. Lon. Cast. Ambrosia tenuifolia, Lob. Abrotanum campestre, Trag. (cui & syluestre). Tab. Artemisia leptophyllos Gesn. hor. Artemisia tenuifolia Dod. fol. Thal. Artemisia tenuifolia 2. Clus. hist. Hisp. Artemisia tertia Dioscoridis leptophyllos, Aduers. Lob. Artemisia tertia leptophyllos, Lugd. Hæc variat cauliculis albicantibus & rubentibus.

Βότρυς.

BOTRYS. CAP. CXIII.

BOtrys fruticosa herba est, lutea tota, & a in multas alas sparsa: semen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio similia: tota suauem odorē spirat, quare vestimentis interponitur. b Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota c orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces Ambrosiam vocant, alii Artemisiam.

a Meū. διακεχυμένη, πολλὰς ἔχουσα μασχάλας. i. diffusa, multas habēs alas.
b φύεται δὲ μάλιστα περὶ χαράδρας καὶ χειμάῤῥους. i Nascitur vt plurimum circa fossas, & torrentes.
c Meum add. σὺν οἴνῳ. i. cum vino.

Botryos consideratio.

LEgitima, & vera Botrys sabulosis & aridis gaudet, quin & glareosis fluuiorum alueis. Ideoq; Tridenti frequentissima nascitur secus Fersinam, & Lanisium rapidissimos torrentes, & in aliis quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis serunt, quòd eam vteri affectibus opitulari existiment. Fruticat hæc foliis cichorii, laciniatis, sinuosisque quercuum foliorum similitudine: ramis numerosis, tenuibus, semine copiosissimo, racemosoq; refertis. Planta tota rufescit & succo quodam resinoso madet, adeò vt comprehensa resinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem spirat, & qui nares graueolentia quodāmodo feriat, sed tamen is suauitatē retinet. Plinius videtur ex Dioscoride Botryn reddidisse lib. 27. cap. 8. vbi eam in hunc modum descripsit: Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis: semen circa totam nascitur, folia cichorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis: hactenus Plinius. Botrys itaque excalfacit, & siccat, attenuat, incidit, abstergit, expurgat, & aperit, & crassa excrementa expectorat. Præstat eadem ad omnes pectoris, & thoracis affectus pituitosos, quinimmo & suppuratos adiuuat, quinetiam asthmaticos, & suspiriosos, tum herba ipsa ex decocto dulcis radicis pota, tum ipsius herbæ tātum decoctum pluribus diebus haustum, addito violaceo melle, aut saccharo. Purulenta expuentibus mirificè auxiliatur: id quod ego attestari possum. Herba ipsa recens facit quoque ad vteri dolores, si in calenti tegula Cretico vino irrorata calefiat, & ventri imponatur. Ideoq; eadem vnà cum parthenio, & anthemidis floribus puerperarum à partu cruciatibus auxiliatur, vbi simul omnia concisa in oleo lilino in patella parumper coquantur, & deinde ouis gallinaceis excipiantur, & simul misceantur, coquanturq; quousq; placentæ formam referant, & calida ventri superponantur. Est enim hoc præsentaneum auxilium. Suffiuntur eiusdem herbæ vapore vtiliter fœminæ ad mēses ciendos, & emortuos fœtus eiiciendos. Herba ipsa arida vestibus interposita non solùm eas à tineis & blattis tuetur, sed odoratas quoque reddit. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Eius tamen facultates ex Dioscoride retulit Plinius lib. 7. vbi sic inquit: Botrys, quam aliqui Ambrosiam, alij Artemisiam vocant, plāta est admodum odorata. Hæc cum vino pota nō nisi recta ceruice spirantibus, quos orthopnoicos appellant, auxiliatur. Ea Græcis βότρυς, Latinis item Botrys dicitur: Italis, Botri: Germanis, Trauben kraut / & Krotten kraut: *Gallis, Piment, Migraine, Millegraine, seu Patience.*

Botryos vires Matth.

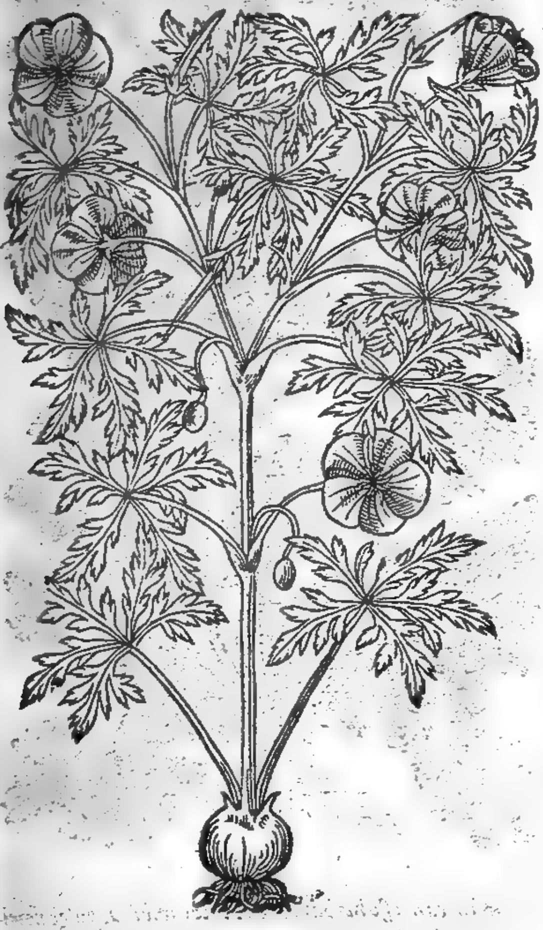
Botryos vires ex Paulo.
Nomina.

Botrys, quod racematim semen ramulis adnascatur: quam cum Artemisia lib. 25. cap. 7. Plinius confundit. Botrys ambrosioides. C. B. Botrys, Trago, Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Cord. hist. Ges. hor. Lon. Lob. Cast. Lugd. Cæs. Tab. Cam. Botrys altera Ambrosiæ species, cuius semen Amomum Officinarum quibusdam, Cordo in Dioscoridem.

Γεράνιον. GERANIVM. CAP. CXIIII.

GEranium foliis anemones, diuisuris longioribus: radice a subrotūda, cum estur dulci. Quæ drachmæ pondere in vino pota vuluæ inflationes discutit. b Geranium alterum caulibus c minutis, & pilosis, sesquipedalibus: foliis maluæ, in summis alis sursum spectantia gruum capitula insunt, cum suis rostris, aut canini dentes. Nullius in medicina vsus.

I. GERANIVM PRIMVM.

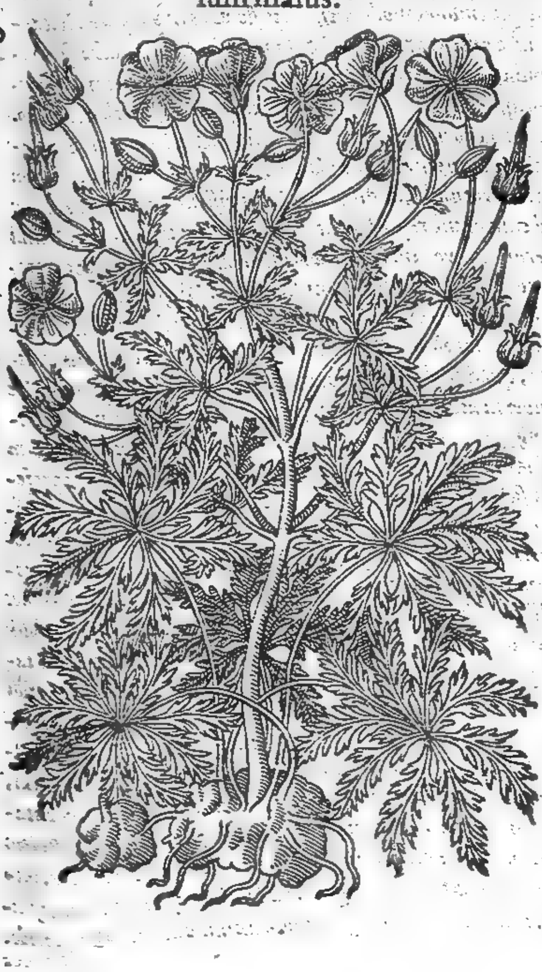
SEx Geranij genera nobis reperta sunt, vt inferius patebit. Duo tantùm genera à Dioscoride traduntur. Verùm Latini, Plinio authore, tertium genus addere videntur, quòd alterum quidem eorum à Græcorum descriptione differat. Id quod ipse Plinius apertè testatur lib. 26. cap. 11. vbi de Geraniis disserit ijs verbis: Geranion aliqui myrrhim, alij mirthida appellant. Similis est cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, saporis, & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis candidioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, pilosis, ramosam ex interuallis, binûm palmorum, & in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuisuris longioribus: radice mali modò rotunda, dulci: hæc Plinius. Ex quibus facilè colligi potest, tria esse Geranij genera, Romanis vnum, Græcis verò duo: quæ omnia passim ferè visuntur in campestribus, secus vias, & iuxta sepes. Porrò non desunt, qui putent eam herbam, quam scribit Plinius Geranium à Latinis vocari, à Dioscoridis myrrhide non differre. Ipse tamen non dubitandum existimo, quin hæc illa sit herba, quam quidam Rostrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam verò Acum muscatam, eo quòd (vt Plinius inquit) odorem iucundum spiret. Namque assurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen diuisuris: caule breui, ac rotundo: semine gruum capitulis contento, à quibus Geranij nomen omnibus inditum est. Cæterùm Geranium, quod Dioscoridi secundo loco proditur, caulibus minutis, pilosis, sesquipedalibus, folijs maluæ, in summis alis gruum capitula gerens sursùm spectantia cum suis rostris, nunquam du-

a Me. & Ori. στρογγύλη. i. rotunda.
b Μεῦ καλεῖται δὲ καὶ ἕτερον γεράνιον. i. appellatur & alterum Geranium.
c Μεῦ λεπτά. i. tenuia.

Geranii consideratio ex Plinio.

Geranium Plinii seu Acus muscata.

II. GERANIVM TVBEROsum maius.

III. GERANIVM II.

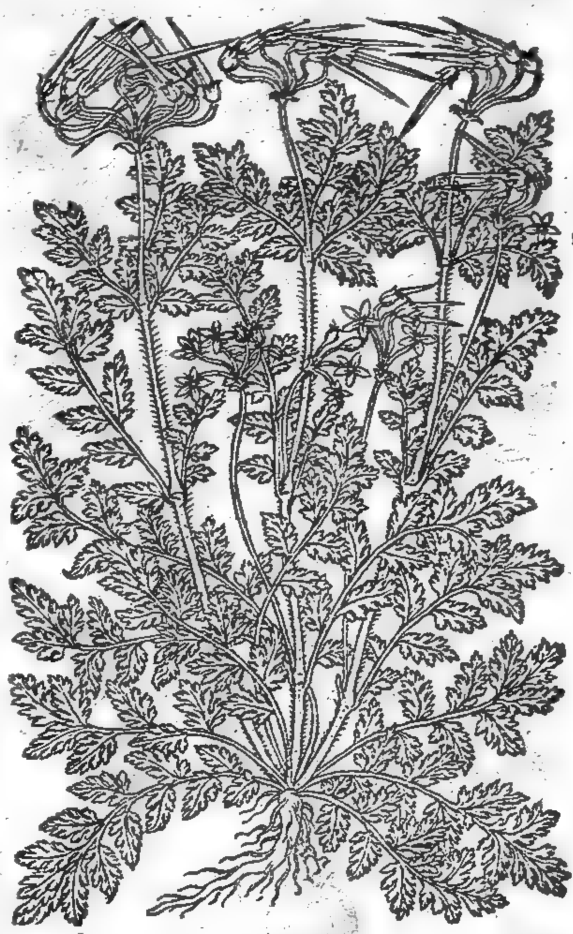

bitauerim

IV. GERANIVM III.

V. GERANIVM CICVTÆ folio.

VI. GERANIVM CICVTÆ folio supinum.

bitauerim eam esse herbam, quæ Pes columbinus vulgò nominatur, quòd nullis prorsus reclamantibus notis hæc illi respondeat. Alterum verò, primo scilicet loco descriptum, & in Ananiæ vallis agro, & vbique ferè locorum passim prouenit, folijs anemones modo laciniatis: floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Geranium alterum. *Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muscatam dictã, quam ipse herbariis etiam Acum pastoris appellari ait, primi generis Geranium Dioscoridi esse opinetur.* Ruellii erratum. *Quandoquidem Acus muscata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec folijs visitur Anemones æmulis: sed eam planè repræsentat, quam Plinij testimonio, Latini Geranium vocant. Præterea aduersus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant secundum Dioscoridis Geranium eam esse herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant.* Ruberta. *Sed ipse mihi magis reprehendendus videtur, quòd crediderit Rubertam esse legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, vt dicam quod sentio, eam quidem illius Geranij genus esse arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipsa tota illi sit similis, odorem iucundum reddat, flores proferat subpurpureos, & gruinis capitulis scateat, reliquorũ Geraniorum more. Verùm hanc non ita myrrhidem referre cõperio, vt Ruellius existimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite nasci, nec Dioscorides, nec alij quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim foliis est cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non insuaui: at his omnibus Ruberta caret, vt libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, vindicari non potest, quòd scripserit, Geranium id esse Latinis, quod Dioscoridi Myrrhis, Plinij fortasse lectione deceptus, qui loco supra citato Latinis vocatum Geranium à quibusdam Myrrhim appellari scriptum reliquit, quanquam legitimæ Myrrhidis historiam tradidit lib. 24. cap. 16.* Hermolai lapsus, Geraniũ Myrrhim censentis. *Nec sanè mirum est, Plinium scripsisse Geranium aliquibus vocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod secundo generi adscribitur, Myrrhim appellauerint, vt videre est in ijs Dioscoridis exemplaribus, in quibus cuiusque capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in historia Brasauolus, asserens nullo modo ijs esse adstipulandum, qui Pedem columbinum vocatum Geranium esse contendunt, quòd Geranium folijs exeat maioribus anemones incisuris.* Brasauoli error negantis Pedem Columbinũ esse Geranium. *Sed is, meo quidem iudicio, ignorasse videtur, quòd secundum Geranij genus, non autem primo generi à Dioscoride assignatum, est illud, quod Pes columbinus censetur. Vel fortasse dum hæc scriberet, alterum Geranij genus non animaduertit in Dioscoride,*

quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranij plantam vidimus in pluribus hortis, ac viridariis satam, foliis rotundis, secundi Geranij modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis simili. Hanc Herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balsaminam, alij eodem nomine vocant: eamq; cæteris præferunt in potionibus ad interna vulnera glutinanda. Hæc, mea quidem sententia, magis respondet alteri Dioscoridis Geranio, vt quæ foliu ad maluam propius accedat: quare & hanc magis eandem esse cũ illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias quin Pes columbinus dictus idem sit Geranium: sed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primum itaque Geranium Dioscoridi descriptum, folia gerit anemones, longioribus tamen diuisuris, in vnoquoque folio senis. Caulem mittit ab ipsa radice rectum, tenuem, geniculatumq;. Flores è geniculis in caule prodeunt punicei vnà cum foliis, rosarum syluestrium ferè figura, sed longè minores, & quinque tãtùm foliis referti: è quibus rostelli oriuntur inferna parte lunati. Radice nititur rotunda, nuce pontica maiore, subnigricante, & dulci sapore prædita. Nascitur in incultis locis: copiosum in Dalmatia prouenit, nam inde allatam plantam ad me misit Vlyxes Aldrouãdus Medicus apprimè eruditus & Medicæ materiæ indagator non postremus. Secundum foliis est maluæ minoribus: pediculis tenuibus, longis, & subrubentibus appensis: caulibus gracilibus, flexilibus ac rotundis: floribus puniceis, è quibus acuminati apices oriuntur, gruinis capitibus similes. Radicem habet tenuem, palmarem & fibrosam. Nascitur secus itinera, locis incultis, & etiam in hortis. Tertium cuius meminit Plinius, foliis viret Cicutæ minoribus, seu Myrrhidis proximis, minus tamen laciniatis, humi accubantibus, quæ senescentia rubescunt. Caules habet breues, rotũdos, pilosos, rubentesq;: in quorũ summitatibus flores spectãtur purpurei, punicei, parui, stellæ figura, è quibus acuti oriũtur apices gruinis rostris similes sursum spectantibus capitulis balaustij effigie. Radice nititur candida tereti ac dulci, vegetiori quàm altera. Nascitur in ruderibus, circa sepes, secus itinera, & saxoso & extenuato solo. Cæterum præter hæc alia tria sunt quoque Geranij genera, quorum primum quod copiosum in pratis in Germania & Bohemia prouenit, foliis habetur cæteris grandioribus, ranunculi æmulis, octonis circumquaq; diuisuris, numerosis, humi accubantibus, prælongis ac firmioribus pediculis nitẽtibus: caules edit pinguiusculos, & articulatos, ramis copiosis, in quorum cacuminibus flores emicant cæterorum maiores, in gyrum sese pandentes rosarum modo, colore cæruleo ad purpuram violaceam inclinante. Quibus decidentibus, gruina, vt in cæteris, prodeunt capita, maiora quàm in cæteris generibus, prono in summitate rostro, triplici apice, in coronæ modum rescisso. Radicem quoque cæteris longiorem habet, crassiorem, robustioremq;, multifidam, colore rufescente, & lignosa intus matrice. Vulneraria est herba, & præsertim radix tam in potionibus addita, quàm exterius admota. Secundum folia gerit pentaphylli modo diuisa, magis tamen per ambitum laciniata, subhirsuta, & prælongis pediculis, ipsisq; pilosis nitentia. Caules habet palmares, tenues, lanuginosos. Flores ex purpura rufescentes, è quibus paruæ acutæq; oriuntur siliquulæ, hirsutæ ac subasperæ, in quibus semen cõcluditur. Radicem habet palmarem, sed tenuem. Nascitur arido solo. Germanorum medici hanc tritam recentemq; peculiariter commendant ad Erysipelas, ad inflammationes mammillarum, & oris, & pudendorum vlcera. Tertium, quod ad me Verona misit Franciscus Calzolarius, folia profert Althææ proxima: caules plures lentos, geniculatos, hirsutos: flores paruos rubentes, balaustij siue Cytini figura: è quibus gruina prodeunt capita, rostro vt in cæte-

Momordica.

Geranii primi Diosc. historia.

Geranii secũdi histor.

Geranium tertium.

Geranium quartum.

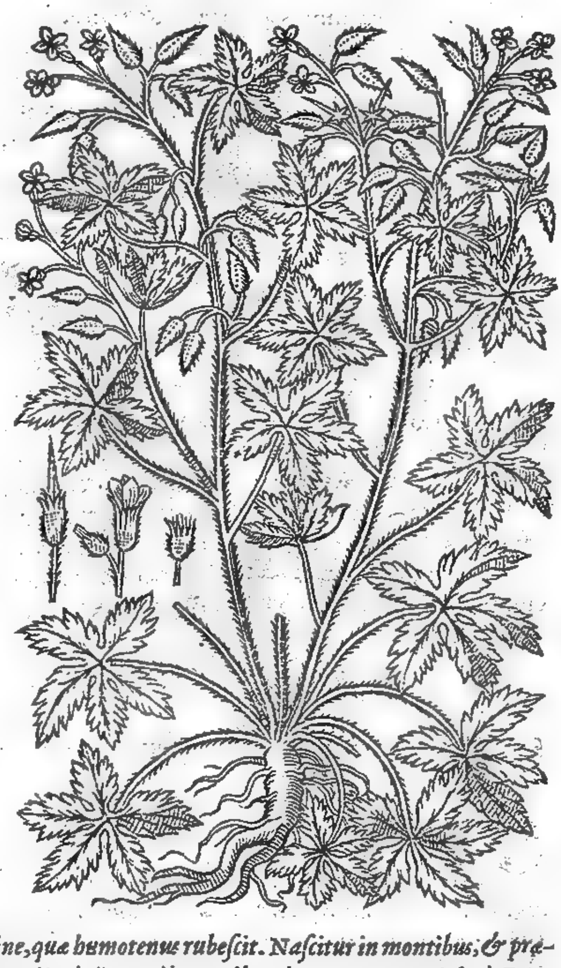
Geranium quintum.

Geraninm sextum.

VII. GERANIVM IV.

VIII. GERANIVM V.

ris acuminato. Radix illi est sesquidodrantalis, digiti crassitudine, quæ humotenus rubescit. Nascitur in montibus, & præsertim in Baldo monte in agro Veronensi. Viribus præstat vulnerariis, & iis omnibus, quibus & cætera genera. Primi Geranij radix (vt Plinius est author) reficientibus se ab imbecillitate vtilissima est. Radix drachmæ pondere in vino pota, vuluæ inflationes discutit. Bibitur contra phthisim drachma in vini cyathis tribus, bis die: item contra inflationes: quæ & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum auxiliatur.

Geranii vires ex Plin.

IX. GERANIVM VI.

liatur. Secūdum verò Geranium etsi nullius esse in medicina vsus scriptis tradiderit Diosc. non desunt tamen hodie herbarij, [chirurgi] qui in internis vulneribus glutinādis, & fistulis sanandis ipsum in potionibus sumptum mirificè cōmendent: quinetiam radicibus & foliis ad recentia vulnera & vlcera sananda vtantur. Fotu quoque vsurpantur ad articulorum dolores. Sed equidem vereor, ne hi decipiantur, Serapionis interpretem secuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit: quippe quoniam propria sit Amomi facultas internis corporum vulneribus mederi. Tertium ijsdem cum secūdo genere viribus pollet. Geranij non reperio meminisse Galenum in simpl. med. libris. Eius quidem meminit Paulus, sed ea tantùm de Geranijs posteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipso Dioscoride sumpsit.

Nomina.

Quod Græci γεράνιον, Latini similiter Geranium vocant: Itali, Geranio: Germani, Storcken schnabel: *Hispani, Pico de cinguenha: Galli, Bec de cigoigne, Bec de Grue, aut Herbe Robert.*

Geranium à gruini capitis imagine in summo eius cacumine visenda, nomen habet: recentioribus à Ciconiæ rostri effigie, Rostrū Ciconiæ, dicitur. Prima & secūda figura est Geranii bulbosi, sed prima id proponit, vt Matthiolus, Castor, Lug. Geranii primi & Taber. Geranii bulbosi nomine expressere: altera verior est. II. Geranium tuberosum maius, C.B. & Cam. Geranium subrotunda radice Diosc. Gesl. hor. Geranium bulbosum, Lob. Geranium tuberosum, Dod. fol. Lug. Tab. III. Geranium folio maluæ seu alterum Dioscor. C.B. Geranium secundum, Brunf. Matt. in posterioribus edit. in prioribus tertium est, Lon. Cast. Thal. Geranium alterū, Trag. Fuch. Dod. gal. Lac. Lug. Geranii species vulgaris, Gesl. hor. Pes colūbinus, Lob. Cæs. Geranium columbinū, Tab. Geranium maluaceum siue Balsaminū, Cam. Hoc maius est, foliis mollioribus: est minus, foliis asperioribus fissuris modò profundioribus modò breuioribus. IV. Geranium Robertianum primū, C.B. Geranium tertium, Brunf. Matth. Fuch. Lac. Lon. Geranium Robertianum, Lob. Dod. fol. Tab. Cam. Geranium secundum Dioscoridis, Lugd. Herba Roberti, eidem. Rubertiana vulgo. Cæs. Sideritis tertia, Dod. gal. Gesl. hor. cui & Gratia Dei. V. Geranium Cicutæ folio, C.B. Geranium tertium, Matth. in maioribus figuris, at in prima secundaq; editione, pro primo ponitur. Geranium primū & maius, Lac. Geranium supinum maius: Cord. hist. Geranium primum, Fuch. & Dod. gal. Geranium supinum, Dod. fol. Geranium myrrhinum, Tab. Geranium tertium Plinii, Lugd. Geranium σκανδικόφυλλον Thal. Myrrhida Plinii, rostrum Ciconiæ, Lob. Acus muscata vulgò, Cæs. Hoc enim habetur inodorum & odorum. VI. Geranium Cicutę folio supinum, C.B. Huius iconem adposuimus, quia pro Geranio tertio Cam. in suo Matthiolo posuit: Geranium 4. Brūf. Geranium minus, Trag. Tab. cui & aruense. Geranium septimum siue gruinum, Dod. fol. Geranium supinum paruum, Cam. Myrrhida Plinii & Rostrum Ciconiæ inodorum, vulgatum, Lob. icon. Matthiolus in magnis figuris videtur proposuisse. VII. Geranium Batrachiodes, C.B. Geranium quartum, Matth. Trag. Cast. Lugd. Geranium quintum, Fuch. Lac. Lon. Geranium batrachioides, Dodo. gal. & fol. Lob. Lug. Thal. Cam. Geranium sanguinarium, Tab. Balsamina vulgo, Geranium Balsaminum, Cæsalpino. VIII. Geranium Robertianum secundum, C.B. Geranium quintum Matthiol. Geranium quartum Fuchs. Lacun. Geranium gruinale, Dodo. gal. Geranii Robertiani alia species, Aduers. Gruinalis, Lug. Geranium Violaceum, Tabernæmontano. IX. Geranium folio altheæ, C.B. Geranium sextum Matth. Cast. Lugd. Geranium malacoides, Lob. Geranium althæodes, Cam. Geranium Monspelianum, Tab. Geranium à Calceolario Matthiolo missum, Dod. fol. Pes columbinus tertius, Cæsalpin. Hoc ad secundum Dioscoridis referendum, de quo Plinius sub Geranio foliis candidioribus maluæ.

Γναφάλιον. GNAPHALIVM. CAP. CXV.

GNaphalii foliis albis, mollibusque aliqui pro tomento vtuntur. Bibuntur efficaciter folia in vino austero ad dysenteriam.

Gnaphalii consideratio. Ex Plinio.

GNaphalij historiam adeo paucis perstrinxit Dioscorides, vt nobis non modò difficile, sed etiam impossibile videatur, vt quisquam coniicere, ac decernere posit, quænam planta sit, quæ verum Gnaphalium repræsentet: præsertim cum antiquorum hactenus repererim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori historia expresserit. Etenim Plinius eadem, quæ Dioscorides, breuitate vsus, Gnaphalij notas reddidit libr. 27. capit. 10. Gnaphalium planta est incana tota, tomentosaq́; caulibus compluribus fruticans, circa quos totos folia insunt crassiuscula, oblonga, lanuginosa, ac mollia: quæ verò in caulium summitate spectantur, in rosæ modum orbiculata sunt. Radicem habet multifidam ac lignosam. Prouenit raris in locis in Italia, & gaudet apricis & siticulosis. Ad diarrhœam & cœliacas passiones folia bibuntur. Prosunt quoque enterocelis in puluerem hausta. Fuchsius tamen in suis de stirpium historia commentariis herbam quandam

ham quandam pro Gnaphalio ostendit, quam ideo fortasse Gnaphalium existimauit, quòd incana, tomentosaq; conspiciatur. Sed mihi planè eam Fuchsius pro Gnaphalio depinxisse videtur, quam Plinius lib. 24. cap. 19. Herbam impiam vocari tradit: quæ meritò IMPIA Plinij dici posset, quòd eius è veteribus nemo, quantum equidem legerim, præter ipsum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eam ijs notis, & viribus descripsit. Herba impia vocatur incana, rorismarini aspectu, thyrsi modo vestita, atque capitata. Inde alij ramuli assurgunt, sua capitella gerentes. Ob id impiam appellauere, quoniam liberi super parentem excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuè aduersus anginas succo, lacte & vino admisto. Mirumq; traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui gustauerint. Itaq; & suibus dari, quiq; id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent, atque ita nō strangulari pullos auidius deuorātes: hactenus de Impia Plinius. Cæterùm quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidissimum vellus, quod vulgò nos appellamus Bambagia, & alij Cotone, Latini verò XYLON, & Gossipium, mihi in mentem redegit, à veteribus Græcis nusquam,

Impia herba Plinii.

Xyli historia, & vires.

I. GNAPHALIVM.

II. GNAPHALIVM VVLGARE.

quod sciam, descriptum: nisi asserere velimus ἐριοφόρον de qua Theophrastus egit libro 4. cap. 9. esse Xylon: ideo hic de eius historia, ac viribus latius disserendum duxi, quàm fecerim in lini mentione, vbi eius quoque memini. De hoc itaq; Plin. li. 19. ca. 1. sic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui Gossipion vocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est, similemq; barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec vlla sunt ei in candore, mollitiáve præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ: hæc Plinius. Hac ætate Xylon seritur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia insulis, vbi copiosissimum prouenit: quin & in Apulia, aliisq; regionibus calidioribus nascitur. Huius lanugo manifestè excalfacit, ac siccat: quæ si comburatur, mirum in modum manantem è vulneribus sanguinem sistit: eadem accensa, & naribus suffita, vteri strangulatus auertit. Seminis medulla quæ excalfacit & humectat, tussi & difficulter spirantibus auxiliatur: genitale semē procreat, proinde venerem stimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, alphi tum etiam cætera cutis maculæ in facie optimè delentur, & palpebrarum asperitates leniuntur. Sed vt iam Gnaphalio suas ex Galeno reddamus vires, eas ipse libro 6. simpl. med. his verbis retulit: Gnaphalium ideò sic nominatum est, quòd folijs eius mollibus ἀντὶ γναφάλων, hoc est, pro tomentis vtantur. Sunt autem candida, & mediocriter adstringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex austerorum vinorum quopiam, dysentericis. Herba Græcis γναφάλιον, Latinis etiam Gnaphalium appellatur: Italis, Gnafalio.

Ex Plinio.

Xyli vires Matth.

Gnaphalii vires ex Gal.

Nomina.

Gnaphalium dictum, quòd foliis ἀντὶ γναφάλυ pro tomento, vtantur. I. Gnaphalium maritimum, C.B. Gnaphalium, Matth. Lug. Gnaphalium marinum, Ges. hor. Aduer. (cui & Cotonaria vulgi, siue Bōbax humilis) Lob. Dod. fol. Tab. Cam. Gnaphalium marinum tomentosum, Lugd. Meminit Matth. Gnaphalii Fuchsii, quare & figuram eius adiecimus. Nec hoc, nec subsequens Matth. in prima secundaq; edit. habet at in maioribus figuris vtramq; expressit, in postrema ab ipso data edit. & in suo cōpendio: vulgaris figuram non habet. II. Gnaphalium vulgare, C.B. Matth. in maioribus figuris, Lob. Lugd. Tab. Thal. Impia herba Plinii, Matth. in Commentariis, Ges. hor. Gnaphalium Fuch. Ges. hor. Lac. Cast. Heliochrysos syluestr. Trag. Filago, Dod. gal. & fol. Tomentum, Cor. in hist. (cui & Centunculus) Lon. Herba impia vocatur Incana, Cæs. III. Gnaphalium latifolium peregrinum, C.B. Ex radice prodeunt caules plures, versus terrā primū reflexi, cubitales, etiā breuiores, striati, lanugine obducti (quod sculptor & in caule & foliis omisit) circa quos folia oblōga angusta salicis forma, supernè ex viridi nigricātia, prona parte incana

III. GNAPHALIVM LATIfolium peregrinum.

in circumferentia lanuginosa: ramuli singuli in summo brachiantur, & veluti comam florum gestāt: flores globosi, ex singulis pediculis dependent, qui ex pluribus foliolis argenteis sibi inuicem incumbentibus constant, quæ cōmuniter ita reflectuntur, vt in medio staminula plura subflauescentia, lanugine intermixta instar pappi contenta, quæ facilè in auras auolant, conspiciātur, vt figura exprimitur, in qua tamen staminula sculptor non expressit. Ex nouo orbe delatum scribit Clusius, cui Gnaphalium Americanum & Ἀργυροκόμη dicitur: quod in horto Illustrissimi Ducis wirtembergici, quē ipsius Archiater Ioh. Bauhinus frater meus, Montembelgardi colit, legimus. Xyli figura in editionibus plerisq; & libro 2. ca. de Lino & hoc loco habetur: verùm sufficiat semel posuisse, supra capite de Lino. 10

Τύφη. TYPHA. CAP. CXVI.

Typha folium edit cyperidi simile: caulē album, læuem, æquabilem: florem in cacumine ambiētem, densum, qui in pappos soluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos suillo adipe eloto exceptus ambustis medetur. Gignitur in palustribus, & aquis stagnantibus. 20

Typhæ consideratio.

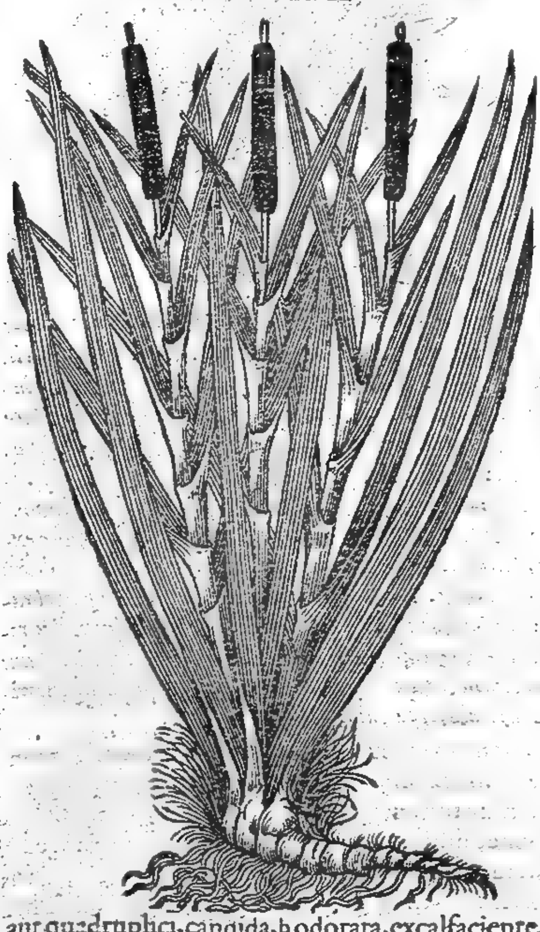
Typha planta est in Italia vulgaris, notiorq́; omnibus quam vt eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis, & lacubus frequentißima prouenit, ita vt rara admodum sint stagnantes aquæ, quæ Typha non scateant. Claua, quam in læuißimo caule gerit, à nostris Hetruscis Mazza sorda vulgò dicitur, quòd eius lanugo, si in aures decidat, surditatem afferat. Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum vice ad grabatos farciendos. Foliorum verò vsus ad conuestienda vitrea vasa, & ad muliebres cathedras texendas: quin & ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ foliis, & gladioli, ac hippoglossi radicibus, omnibus in puluerem tenuißimum redactis, & assatis ouorum luteis exceptis, vtūtur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pōdere triginta dierum spatio: eoq́; non modo pueros, adolescentesq́; sanari pollicentur, sed etiam iuuenes iam ætate consistētes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus ima pubis pars probè muniatur. Typhæ meminisse Galenum in simp. med. censu, non inuenio. Eius tamen meminit Theoph. lib. 1. ca. 13. de plant. hist. vbi inter enodes palustrium locorum plantas Typham quoque recensuit. Ei nomen Græcum est τύφη: Latinum item Typha: Italicum, Mazza sorda: Germanicum, Mosskolben/ & Narrenkolben: Hispanicum, Bohordo, & Iunco amacorocado: Gallicum, Mache, & Masse de ionc. 30 40 50

Typhæ vsus.

Typha Theophrast.

Nomina.

TYPHA.

Typha duplex, aquatica & cerealis: aquatica, maior, media, & minor. Typha palustris maior, C.B. Typha, Matth. Fuch. Lac. Lon. Lob. Cast. Typha aquatica, Trag. Lug. Typha palustris, Dod. gal. & fol. Cor. in Diosc. Cæs. Tabernæmontano.

Κιρκαία. CIRCÆA. CAP. CXVII.

Circæa, quam & Dircæam aliqui vocant, foliis est hortensis solani, agnatis crebris: flore nigro, pusillo, copioso: semine milii, nascente in quibusdam veluti corniculis: a dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, b odorata, excalfaciente. Nascitur in apricis, c saxis, & vento perflatis. Radicis tusæ pondo quatuor, in sextariis tribus vini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque tridno vuluas expurgant. Semen in sorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet. 60

a Meū. ῥίζας σπιθαμιαίας γ᾽ ἢ δ᾽. i. radices palmi lōgitudine tres aut quatuor.
b Deest in meo exempl.
c μάλιστα ἐν πετρώδεσι. i. maximè in petrosis.

Circææ consideratio.

Haud equidem ausim affirmare, an Circæa hodie inueniri poßit in Italia: quāuis ea antiquis fortasse notißima fuerit. Siquidem nulla hactenus se mihi obtulit planta, neque alijs, quod sciam, quæ Circæam repræsentaret. Cæterū credidere

Ædere nonnulli hanc sibi Circaa nomen comparasse, quòd Circe venefica in suis ea vteretur veneficiis, vel quòd fortassis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etsi nonnullis verisimile putetur: cùm tamen à nemine Circeam his pollere viribus proditum sit, aliunde potius id nominis sibi vendicasse existimandum. Meminit Circaa Plinius lib. 27. ca. 8. vbi eam his notis, ac viribus depinxit. Circaa strichno (hoc est, solano) satiuo similis est: flore nigro, pusillo: paruo semine, vt milij, nascente in quibusdam corniculis: radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in vino, bibiturq́; ad dolorem vulue, & vitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusa per noctem, & diem. Trahit eadem potio secundas. Semine lac minuit in vino, aut mulsa aqua pota. Hac Plinius, qui illa omnia ferè ab ipso Dioscoride mutuatus est. Etsi ab eo in hoc magno, vt puto, errore dissentiat, quod Circaa semen in vino, aut mulsa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teste Dioscoride, ipsum eliciat. Qua in re Plinius non modo Dioscoridi refragatur, sed ipsi quoque Galeno: qui de Circaa viribus disserens libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquit: Circaa herba radicem scribit Dioscorides ex vino dulci potam secundas expurgare. Est enim boni odoris, & excalfactoria. Semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit. Qua Gracè κιρκαία, Latinè similiter Circaa, & Italicè, Circea vocatur.

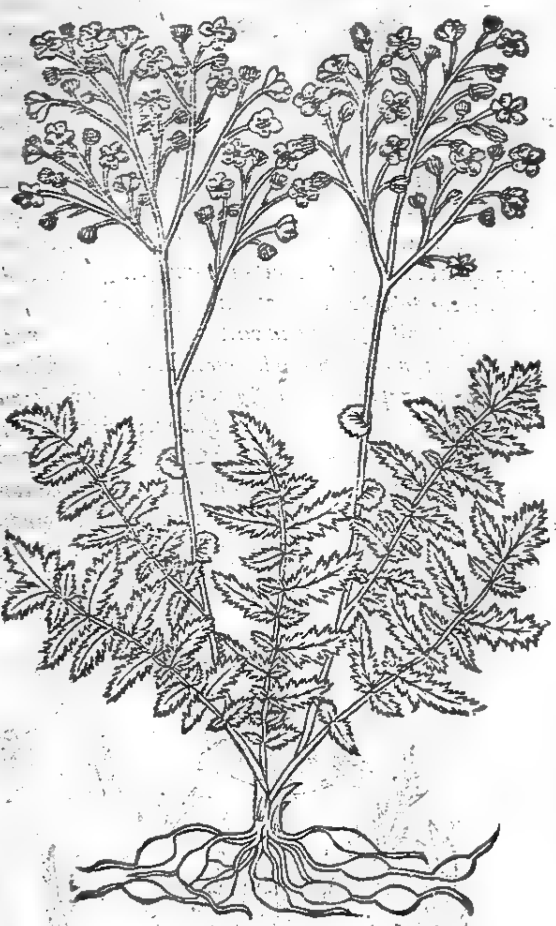
Plinii Circęa.

Plinii lapsus.

Circææ vires ex Galeno.

Nomina.

I. FILIPENDVLA.

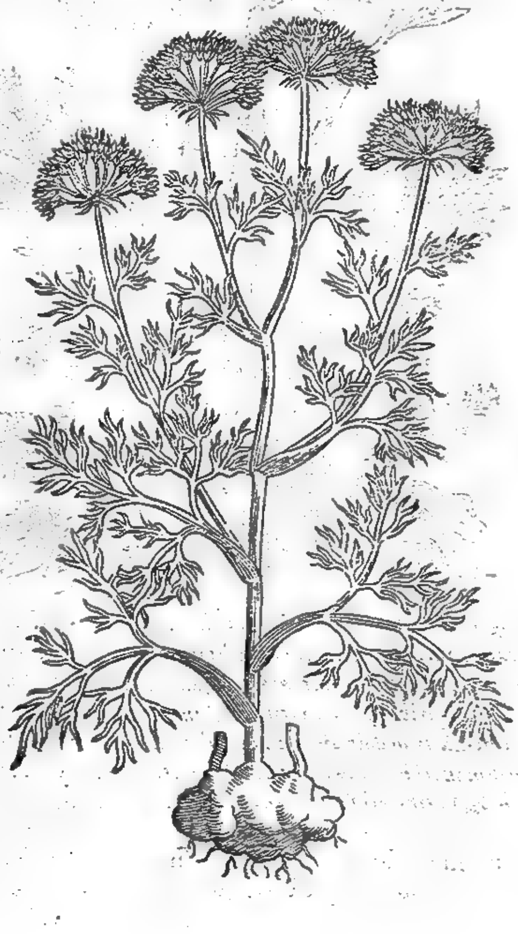
Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. CXVIII.

OEnanthe folia habet pastinacæ: florem candidum: caulem crassum, palmi altitudine: semen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem: nascitur in petris. Huius semen, caulis, & folia cum mulso vino pota, secundas eiiciunt. Radix è vino vrinæ stillicidio conuenit.

OEnanthem, cuius hic Dioscorides meminit, Theoph. lib. 6. cap. 7. de plant. hist. & Plin. libro 21. cap. 24. putant, Fuchsius, & recentiorum herbariorũ plerią; eam esse herbam,

Oenanthes consideratio.

II. OENANTHE I.

III. OENANTHE II.

quæ

Filipendula.

quæ hodie passim FILIPENDVLA *vocatur. Foliis est numerosis ab vno pedicalo vtrinq́ue seriatim dependentibus, pimpinellæ siue sanguisorbæ modo, magis tamen sese stipantibus, oblongis & per ambitum denticulatis, caulibus sesquicubitalibus: in quorum fastigiis flores sunt albi, in vmbellæ ferè speciem cohærentes, atque odorati. Radices habet multifidas, funiculi modo exiles, sed globulis numerosis refertas, perinde ac in pæonia fœmina, sed longè minoribus, oblongis & rariusculis. Nascitur in pratis & herbosis locis. Radix pota vrinæ remoratui, eiusq́ue stillicidio auxiliatur: item renũ tum calculis, tum doloribus. Eadem stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis & ægrè spirantibus, omnibusq́ue in vniuersum morbis, quos pituita excitauerit. Radicum siccarum puluis, vtiliter inspergitur comitialium cibis. Quorum certè sententiæ quamuis virorum magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui subscribere, quòd Filipendula hæc magna nusquam, quòd inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd semen non ferat atriplicis: quòd denique non in petris, sed in pratis, & læto vbique solo proueniat. Quibus sanè rationibus non potui non adduci, vt apud Dioscoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen semper esse crediderim.*

Oenanthes tria genera à Cortuso.

Cæterùm tria Oenanthes genera, quæ post Filipendulam hic expreßimus, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus Patricius Patauinus, vir vt rei plantariæ admodum peritus, ita ingenua liberalitate præditus. Quorum secundum foliis est pyrethri aut pastinacæ syluestris non absimilibus, caule fœniculaceo, qui vmbellas in summitate gerat, è ramis dependentes. Radicibus per omnia filipendulæ similibus. Prouenit in collibus, & locis à Sole illustratis. Creditur iisdem esse viribus, quibus filipendulam præstare diximus. Oenanthe tertium, folia promit Gingidij, caulem fœniculatum, striatumq́ue, è cuius ramis vmbellæ oriuntur candidæ. Radicibus numerosis filipendulæ similibus sed vegetioribus globulis. Nascitur in amœnis tractibus, & in montibus. Nihil differt suis in viribus à præscriptis. Oenanthe quartum, herba est humi serpens, foliis tertij ferè similibus, exilioribus tamen, & magis laciniatis, caule sinuoso, striatoq́ue. Capitulis in summitate hirsutis, in quibus semen. Radices mittit plures, rapunculi ferè effigie, non solùm in vna caulis parte, sed etiam in ramis, qui humi serpentes, radices quoque faciunt. Nascitur in incultis locis. Etsi nihil certi de eius viribus nobis constet, putamus tamen à cæteris Filipendulis nõ multum differre.

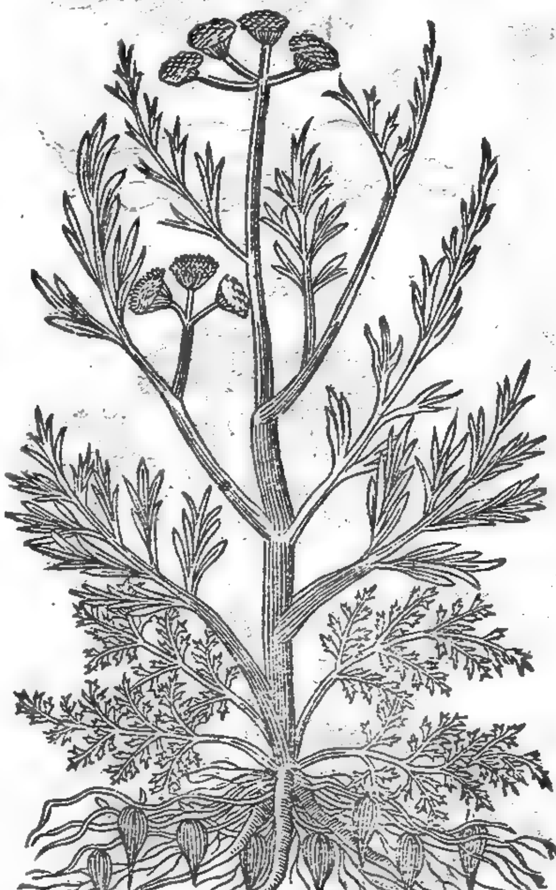
Oenanthe quarta à Triuesano.

Vltimum hoc accepi à Clarissimo Medico Bernardino Teruisano, qui nunc simplicium medicamentorum facultatem, & vniuersam materiam medicam, magna cum laude, in famosissima Patauina Academia publicè profitetur. Quod autem tuberosa est radice, pluribus sanè notis genuinam Dioscoridis Oenanthem referre videtur: quod si huic caules inessent craßi, assererem profectò legitimum esse Oenanthem. Cætera verò cum radicibus nituntur Filipendulæ similibus, quinetiam vmbellis, non paruam cum ea habere cognationem ostendunt. Nec interim alicui mirum esse debet, quòd cunctas has species sub Oenanthes nomine appingi curauimus, siquidem id temere à nobis factum non est. Nam tametsi legitimi Oenanthes species non sint, cùm hactenus fuerit nemo, qui has plantas proprio appellauerit nomine: non præter rationem esse existimaui, si sub Oenanthes nomenclatione, nunc primum proditent in lucem, ad rei plantariæ studiosorum commodum.

IV. OENANTHE III.

V. OENANTHE IIII.

Filipendulæ vires.

Oenanthes vires, quas descripserit Galenus in simpl. censu, non licuit mihi reperire. Cæterùm Filipendulam non vulgaribus pollere viribus testantur recentiores. Ea enim vrinæ remoratui, eiusq́ue stillicidio auxiliatur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadem stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis, & anhelantibus, omnibusq́ue in vniuersum morbis, quos causa frigida excitauerit. Prodest comitialibus insperso cibis radicum puluere.

Nomina.

Planta, quæ Græcis Οἰνάνθη, *Latinis etiam Oenanthe appellatur: Italis, Enanthe.*

Oenanthe quasi flos vinosus, quòd odore & quadantenus colore non sit viti dissimilis, in quã classem Filipendula refertur, sic dicta à numerosis illis & rotundis in radice capitibus, quæ quasi ex filo pendere videntur.

nidetur. I. Filipendula vulgaris, C.B. Filipendula. Matth. Trag. Dod. gal. & fol. Cord. in hiſt. Geſ. hort. Lon. Caſt. Thal. Tab. (cui & Saxifraga rubra) Cæſal. Lugd. Oenanthe. Fuch. Cord. in Dioſc. Lac. Lob. II. Bulbocaſtanum (quod figura radicis bulbos, ſapore guſtuq; Caſtaneas ſcitè exprimat) apij folio, C.B. Oenanthe primum, Matth. Caſt. Lugd. Bunium, Dod. gal. Lac. Geſ. hort. Bulbocaſtanum, Geſ. hor. Dod. fol. Taber. Caſt. Cam. Bulbocaſtanum mas Tralliani, Lug. Bulbocaſtanum grandius, Eidem. Nucula terreſtris ſeptentrionalium, Lob. Ornithogali ſpecies, Lon. Pancaſeolus vulgo, Cæſal. III. Oenanthe apij folio, C.B. Oenanthe ſecundum, Matth. Lugd. Oenanthe anguſtifolia, Lob. Filipendula, Caſt. Filipendula tenuifolia, Tab. IV. Oenanthe Chærephylli folijs, C.B. Oenanthe tertium, Matth. Lugd. Oenanthe Cicutæ facie, Lob. Oenanthe alia Penę Lugd. Filipendulæ altera ſpecies, Geſ. hort. Filipendula tertia & Oenanthe
10 Selinophyllos, Tab. V. Oenanthe aquatica, C.B. Oenanthe quartum, Matth. Lugd. Oenanthe aquatica, Lob. Filipendula aquatica, Tab. Lauer minus, Dod. gal. Iuncus odoratus aquatilis, Dod. fol. Sium, ſiue Lauer minus Dodonæi, Lugd. Siſer paluſtre eidem. an Petroſelinum ſylueſtre, Cæſalpino? Hæc in hortis adoleſcit & folia terræ proxima Chærefolio ſimilia acquirit, vt figura Matthioli exprimit.

Κόνυζα. CONYZA. CAP. CXIX.

CONyzæ duo genera: quæ parua vocatur, odore præſtantior eſt: maior verò frutice altior, & folijs latioribus, graui odore. Vtriuſque folia oliuæ ſimilia, hirſuta, pinguia: in maiore caulis binûm cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat: flos fragilis, lutei coloris, a qui in pappum abit: radices
20 ſuperuacuæ. Suffitu, ſubſtratuque frutex totus ſerpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur ſerpentium plagis, & tuberculis, ac vulneribus. Flores, & folia cum vino ad menſes, partusque eijciendos bibuntur: item contra vrinæ ſtillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in deſeſsionibus medetur vuluæ malis. Impoſitus ſuccus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita ſanat. Eſt & tertiũ Conyzæ genus, caule craſsiore, ac molliore: folijs mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, ſed inefficacior. Prouenit locis humentibus.

a Meũ addit. ὑπόπικρον. i. ſubamarus.

I. CONYZA MAIOR. II. CONYZA MINOR.

30

40

50

60 *CONyza omne genus non in Hetruria ſolùm, ſed alibi quoque paſsim ferè prouenit, nullis prorſus reclamantibus notis, quæ earum ſingulis à Dioſcoride tribuuntur. Conyza maior vulgò Pulicaria dicitur, quia ſubſtrata (vt Dioſcorides inquit) pulices necat. Qua fortaſſe ratione adductus Theodorus in Theophraſto, Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autem Conyzæ Theoph. lib. 6. cap. 2. de plant. hiſt. vbi de eius generibus diſſerit his verbis: Conyza maſcula, & fœmina conſtat. Diſtant quemadmodum cætera, quæ ſic diſcerni deſiderant. Fœmina enim tenuiori veſtitur folio, & compreſſior eſt, atque in totum minor. Mas amplior, craſsiorię caule, atque ramoſior, & folium amplius pinguiusq; habens, necnon & flore ſplẽdidior eſt. Ambo fructifera ſunt, in totum ſerotina germine, floreq; conſtant: quippe cùm circa arcturum, & poſt arcturum incipiant. Mari grauior odor: fœminæ acrior, ideoq; contra beſtiarum morſus commodior eſt: hæc Theophraſtus de duplici tantùm Conyzæ genere. Conyza maior naſcitur in campeſtribus, in collibus & amœnis locis. Conyza minor folijs prouenit alterius anguſtioribus, frutice breuiore, pedali longitudine & odore quidem præſtantiori:*

Conyzæ conſideratio.

Conyza duplex Theophraſto.

III. CONYZA MEDIA.

Conyzæ vires ex Gal.

Nomina.

cætera verò maiori similia habet. Prouenit secus itinera, in campestribus, & in amœnis. Cæterùm tertia eius species, cuius à Dioscoride fit mentio, inter marem & fœminam media est. Nascitur hæc in Ananiæ vallis agro, & in Goritiensi comitatu copiosissima, quinetiam in Bohemia, Germaniaque humentibus præsertim locis, & secus vias, vbi ex agrorum marginibus aquens humor stillicidio quodam in proximos defluit canales. Hæc autem peculiariter dysentericos iuuat, si sicca farina drach. [duæ] pondere quotidie sumatur ex vino rubro austero. Conyzæ vires posteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. 7. simpl. medic. sic inquiens: Conyza & maior, & minor adsimilis sunt tum temperatura, tum facultatu: gustui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntq; admodum luculenter, siue quis folia leuigata cum teneris ramulis (est enim fruticosa planta) parti cuipiam illinat, siue vbi in oleo coxerit, eo vtatur. Siquidem concussiones, siue rigores per circuitum redeuntes, tale sanare oleum videtur. Flores quoque eorum adsimilis sunt facultatis. Itaque quidam, & ipsos cum folijs tritos in vino bibendos exhibent ad menses fortiter ducendos, ciendumq; fœtum. Est & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus prouenien s, vtrisq; illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed prima memoratæ tertij sunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando. Κονύζα sic Græcè, vt etiam Conyza Latinè dicitur: Italicè Conyza, & Pulicaria: Germanicè, Gecle Müntz vnd Dürrwurtz: Hispanicè, Attadegua: Gallis, Herba aux puces.

Conyza, fortè dicta, quod κώνωπας seu Culices, suo lentore capiat, Gaza Pulicariam vertit. I. Conyza maior vulg. C.B. Conyza maior, Matt. Tra. Do. ga. Ges. hor. La. Lõ. Clu. hist. Hisp. Cast. Lug. Conyza helenitis, Cord. in hist. Tha. Conyza maior altera, Do. fo. Baccharis Lõ. Ta. Baccharis Mõspeliensiũ, Ges. hor. Lob. Lug. Cam. Hanc censemus prius à Matthiolo pro Bacchari exhibitam. II. Conyza minor flore globoso, C.B. Conyza minor, Trago, Matth. Dod. gal. Lac. Lon. (cui Conyza fæmina) Cast. Lugd. Tab. Conyza minima, Lob. Dod. fol. Lugd. Thal. Psyllij nomine posita apud Cordum in sua historia, vbi tamen Psyllium describit. III. Conyza media asteris flore, seu Cunilæ tertium genus, Cunilago, C.B. Conyza media, Matth. Dod. gal. & fo. Lacu. Lon. Lob. Lugd. Conyza tertia, Cast. Clus. hist. Pann. Conyza Cord. in Diosc. Tab. Conyzæ species tertia aquatica, Ges. hort. Conyza aquatica, Thal. Calaminthæ tertium genus, Fuch. Mentha lutea, Lon. Asteractico similis iuxta scrobes. Cæsa. Hæc duplex, altera folijs latioribus & integris: altera strictioribus & in ambitu crenatis.

I. HEMEROCALLIS.

Hemerocallis consid.

Hemerocallis alterũ genus.

Ἡμεροκαλλίς.

HEMEROCALLIS. CAP. CXX.

Hemerocallis folium & caulem habet lilij, herbacei coloris vt porrum: flores in caule per singulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuisura, quoties dehiscere cœperunt, colore perquàm pallido: radix magna est, atque bulbosa. Quæ pota, aut cum melle & lana in pesso apposita, aquam educit, & sanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumq; collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambustis vtilissimè illinuntur.

Hemerocallis nusquam non prouenit in Italia, quandoquidem circa messem in aruis inter segetes, in campestribus, inter vepres in pratis, in montibus, & in vallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium syluestre nominat. Radice nititur bulbosa, hortensi Lilio persimili, sed colore diuersa. Flores, cùm suo tempore dehiscunt, colore perquàm pallido (vt Dioscorides ait) conspiciuntur, adeò vt fulgentis auri modo rutilent. Hemerocallis genus & illud esse non diffiteor, quod ego inueni in montibus Iapidiæ: id namque facie alterum æmulatur, sed radicem habet, quæ pluribus & paruis coagmentatur bulbis: quinetiam flores profert aliam sortitos diuisuram, Martagi modo repandos, prioris Hemerocallis colore, vt eius effigies, quam hic adiecimus, apertè demonstrat. Eadem præstare possunt, tum radix, tum folia, quæ prior. Hinc itaque eorum error, vt arbitror, euidentissimè depre-

II. HEMEROCALLIS altera.

III. LILIVM CONVALlium.

me deprehenditur, qui Lilium conuallium vulgò dictum Hemerocallim eſſe exiſtimant. Namque illud folijs conſtat ferè plantaginis, tenuioribus tamen; leuioribus minusq́; ſtriatis: cauliculis iunceis, triangulis, tenuibus, ac mollibus, obſequioſisq́; in quibus cacumen verſus plures prodeunt flores albicantes, balauſtij, aut arbuti effigie, odore eximio & perquàm iucundo, è quibus baccæ enaſcuntur virides, quæ per maturitatem Iunio, & Iulio menſe rubræ. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentisque refertas, nullis adiacentibus bulbis. Naſcitur in montibus & in eorum conuallibus. Hemerocallis verò, Dioſcoride teſte, folia & caulem profert lilio ſimilia: flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulboſamque. Quæ ſanè notæ, ſi diligenter conferantur, manifeſtiſſimè indicabunt, eos hallucinari, qui Lilium conuallium Hemerocallim eſſe contendunt. Lilij Conuallij magnus apud Germanos in medicamentis eſt vſus (abundat enim eo maximè Germania) ad varios corporis morbos. Flores excalfaciunt, attenuant, digerunt, prouocant. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco reſolutis, comitialibus, conuulſis, vertiginoſis, veternoſisque, animi deliquio correptis, & cordis pulſatione concuſſis, ipſum exhibent. Quin & ictis, ſeu commorſis à venenoſis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus ſtillatitiam florum aquam vtiliter potandam cenſent: oculorumq́; inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis vinum vindemiarum tempore, ipſos calcatis vuis admiſcentes, quo poſtea vtuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores vetere vino macerent, & in vitreo vaſe diu inſolent, admiſtis lauendulæ vocatæ & roris marini floribus, additisq́; odoramentis nonnullis: deinde ex ijs ſtillatitiam aquam in calentis aquæ balneo vitreis organis eliciunt, eamq́; aureis argenteisq́; vaſculis reponunt. Hanc aquam auream appellant, qua vtuntur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inſerunt, rati ex eius aſſumptione homines morientes in vita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm vana iſti ferantur opinione, mihi quidem ſæpenumero experimento deprehenſum eſt. Quod etſi ijs quoq́; irritum comperiatur, ea tamen eſt huiuſce aquæ apud omnes authoritas, vt plerique ab eius exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſſimis. Cæterùm non ſine errore Fuchſius, vir alioqui doctiſſimus, putat Lilium conuallium eſſe Ephemerum, de quo Dioſcorides agit libro ſequenti. Sed quàm is apertè decipiatur, nos ſuo loco dicemus: qui Ephemerum alterum faciunt ijs mens ſana non eſt. Hemerocallis meminit Gal. lib. 6. ſimp. medic. ſic inquiens: Hemerocalles radicem habet lilij radici ſimilem, non figura tantùm, ſed & viribus. Prodeſt non ſecus atque illa, igni ambuſtis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cum hoc repulſorium quiddam. Quæ Græcis ἡμεροκαλλὶς, Latinis quoque Hemerocallis, & Lilium ſylueſtre vocatur: Italis, Hemerocalle, & Giglio ſaluatico: Germanis, Heydniſch lilien: Hiſpanis, Lirio amarilho: Gallis, Lis iaulne. Hemerocallis altera, Italis, Giglio ſaluatico ſecondo. Lilium conuallium, Italis, Lilio conuallio: Germanis, Meyenblumlin: Gallis, Muguet.

Lilij conuallii deſcrip.

Non eſt Hemerocallis.

Lilij cōuallij vires.

Aqua aurea.

Hemerocallis vires ex Galeno.

Nomina.

I. Lilium Croceum maius, rubens Plinij, fortè Hemerocallis Dioſcoridis, C.B. Lilium rubens, Brunf. Fuch. in icon. Geſ. hor. Lilium ruſum, Trag. Dod. gal. (cui & Hyacinthus Ouidij) Lilium croceum, Fuch. fol. Lon. Lilium croceum maius, Tab. Lilium purpureum maius, Lob. (cui & Bulbus cruentus Hippocratis) Dod. fol. Lug. Cam. Lilium ſylueſtre croceo flore, Cæſal. Lilium purpureum ſiue rubrum maius non bulbiferum, Cluſ. hiſt. Pann. Hemerocallis, Matth. Lacu. Geſ. hor. Caſt. Lugd. Martagon Chymiſtarum, Lob. in icon. Martagon, Geſ. hort. Caſt. II. Martagon purpuroſanguineum polyanthos, C.B. Hemerocallis altera, Matth. Lugd. Hemerocallis Chalcedonica purpuroſanguinea polyanthos, Lob. Lilium rubens vel cro-

vel croceum montanum, Gesſ.hor. Lilium ſylueſtre alterum, Dod.fol. Hemerocallis Chalcedonica, Cam. Lilium rubrum Zuſiniare polyanthon Cluſ. hiſt. Pannonica. III. Lilium conuallium à natali ſolo nomen habet, Oenantha videtur apud Theophraſtum, hoc flore eſt albo, vel rubente: illud maiore vel minore, quod frequentiſsimum. Lilium conuallis vel ſylueſtre Lilium, Brunf. Lilium conuallium, Trag. Matth. Lac. Geſ.hor. Dod.fol. Lob. Caſt. Geſ. Lugd. Tab. Cam. Ephemerum non lethale, Fuch. Lilium vernum Theophraſti, Dod.gal. & Lob. Callionymus & Chamæcirimus, Geſ.hor. Cacalia, Lonicero.

Λευκόιον. LEVCOIVM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

Leucoion vulgaris eſt notitiæ, ſed in floribus differentia quædã: namq; aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteũ verò præcipui in medicina vſus. Huius aridi flores ferueſacti in deſeſsionibus, valent contra vuluæ inflammationes, & menſtrua expellunt: ſanant oris vlcera, cũ melle: cum cerato, rimas ſedis. Semen duum drachmarum pondere ex vino potum, aut cum melle inditum, menſes, ſecundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.[a]

a Caruca. Nomina. λευκόιον θαλάσσιον, οἱ δὲ ἴον θαλάσσιον, ῥωμαῖοι βίολα μαρίνα. δύναμιν ἔχει ἣν αὐτὸ τὴν αὐτὴν τῷ πρὸ αὐτοῦ λευκόιον. i. Leucoium marinũ, alii violam marinã. Romanis viola marina vim habet eã dem etiã ipſum cũ priore leucoio.

I. LEVCOIVM ALBVM, & Purpureum.

II. LEVCOIVM AVREVM.

Leucoii conſideratio. Leucoion etſi Latinis albam tantum violam ipſo nomine ſignificat: tamen à rei herbariæ authoribus & pro cæteris violarum generibus, luteo ſcilicet, purpureo, cœruleoq; colore diſtinctis, ſæpe vſurpari ſolet. Id hodie officinis, atque etiam medicis ijs, qui Arabum factionem ſequuntur, horum voce Cheiri nuncupantur. *Cheiri.* Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac viridarijs, in ædium feneſtris, parietibusque frequentiſsimum viſitur: vbi illud in figulinis, ac ligneis vaſis mulieres ſtudioſè colunt, ac fouent. Namque eius flores cùm coloris varietate, tum odoris ſuauitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam, vt in coronamenta frequentiſsimè addantur. Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia naſci mõdò diximus: quandoquidem cœruleum inibi, quod ſciam, non prouenit. Quamobrem Marcello Dioſcoridis interpreti ſubſcribendum puto, qui Leucoium cœruleum hoc loco accreuiſſe ſuſpicatur, vetuſtiſsimi Latini Dioſcoridis, Longobardis literis ſcripti, teſtimonio nixus, in quo nullum planè de cœruleo Leucoij colore verbum legebatur. *Dioſcoridis locus ſuſpectus.* Suſpicionem hanc augent, itaq; eſſe comprobant Oribaſius, & Serapio, quos item id verbum hoc loco non habere comperio in ſimplicium cenſu, cùm alioquin reliqua Dioſcoridis referant. *Leucoij hiſt.* Proſiliunt omnia genera cubitali altitudine ramoſa, caule braſsicæ exiliore, ſed foliorum facie variant. Siquidem tametſi omnibus folia ſint oblonga, id tamen, quod luteis exit floribus, folijs eſt longioribus numeroſioribus, viridioribus, & magis in acutum deſinentibus: cætera verò, nempe album & purpureum, folia gerunt breuiora, latiora, & non vt in luteo mucronata: quinetiam ſupernè infernéq; caneſcentia. Cæterùm ex Leucoio, ſiue ex albis violæ floribus, vtpote qui cæteros odore præcellant, Perſæ odoratum illud vnguentum parant: quod Iaſminum appellant, vt primo libro in ipſius Iaſmini vnguenti mentione oſtendimus, vbi eorum ſententiam refutauimus, qui è floribus Gelſimini vulgò vocati id fieri contendunt. *Leucoij vires ex Gal.* Leucoij vires tradidit Galenus libro ſeptimo ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Leucoij frutex vniuerſus extergentem facultatem poſsidet, ac tenuium partium eſt: plus tamen flores, & inter hos qui ſunt ſicciores, magis etiam quàm virides, adeò vt & oculorum cicatrices craſſas extenuent. Tum menſes quoq; decoctum eorum mouet, & ſecundas fœtumq; emortuum elicit: & ſi bibatur, fœtum viuum perimens, & abigens eſt medicamentum

mentum: est enim id, vt si quod aliud, amarum. Quòd si quis virium eius vehementiam multa aqua admista retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonem bonum medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, vteri phlegmonas identidem perfusum sanat: potissimum quæ diutino tempore ad scirrhi modum indurauere. Sic cum cerato vlcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt verò etiam, qui cum melle ad oris vlcera adhibeant. Semen cum eiusdem sit facultatis, aptissimum est duarum drachmarum mensura potum: tum mensibus ciendis appositum cum melle, conuenire creditur, fœtumque viuentem interficere, ac mortuum eijcere. Radices similis quoque facultatis, nisi quatenus crassioris sunt essentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienes induratos sanant. Nonnulli verò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant. Leucoium aureum præstat ea omnia, quæ cætera genera, sed longè valentius. Ideoque præcipui est in medicina vsus. Id λευκόιον Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream violam comprehēdunt:) Mauritanis, Keiri, Cheiri, siue Alcheiri: Italis, Viola bianca: gialla & pauonazza: Germanis, Gelb Violen vnd Weiß Veil: Hispanis, Violetas amarilhas, & Violetas blanquas: Gallis, Violettes, & Giroflees. Violiers rouges, blancq, iaulnes.

Nomina.

Leucoium, id est, viola alba, potius foliorum, quàm florum ratione: aliud enim est folijs candidioribus & mollioribus, quod Candidū a foliorū colore dicitur, habetur enim maius & minus & quidē floribus candidis, cinereis, puniceis, variegatis: aliud folio planè viridi, quale est luteum dictum, quod simplici eòque maiore, vel minore est flore: aut pleno est. I. Leucoium folio incano maius, C. B. Viola purpurea, cærulea, rosea, candida Trag. Viola matronalis alba, purpurea, punicea, Fuch. qui tres distinctas figuras habet. Viola alba & purpurea, Lob. icon. Leucoion, Dod. gal. Leucoium album & purpureum, Matth. Lugd. Leucoium album, purpureum, violaceum, Tab. Leucoium candidum maius, Dod. fol. Leucoia propriè dicta, Gesn. hor. Leucoium album hortense, Cam. Viola alba, quæ & matronalis, Cæsalpino. Folijs est integris, aliquādo etiam sinuatis: sic & floris folia, aliquādo in lacinias diuidūtur. II. Leucoiū luteū folijs viridibus, C. B. Leucoium, Brunf. Lacu. Cord. in Diosc. Cast. Leucoium aureum, Matth. Lugd. Leucoium luteum, Fuch. in icon. Dod. fol. Lob. Viola lutea, Trag. Fuch. in fol. Dod. gal. Cæsal. Keiri, Gesn. hor. Cheiri, Lon. Viola petræa lutea, Tabernæmontano.

Κραταιόγονον. CRATAEOGONVM. CAP. CXXII.

Cratæogonum, siue, vt alijs placet, cratœonon, folijs melampyro simile est, multis calamis ex vna radice emicantibus, multorumq; geniculorum: semine milij. Nascitur in opacis, & frutetosis parte plurima: summopere acre. Traditum est à quibusdam, hoc si bibat ieiuno ore, ter die post menses purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptū quadraginta diebus: & vir modo consimili, totidem diebus ante coitum hauriat, virilis sexus partum futurum.

Cratæogoni consid.

Qvamuis putent nonnulli Cratæogonum esse quandam Persicariæ vocatæ speciem, ego tamen eorum sententiæ non ausim subscribere, quòd Persicariæ nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi videatur. Neq; verò aliam herbam, quæ Cratæogoni effigiem repræsentaret, hactenus reperi, aut repertam vidi in Italia, vbi tamen ipsū nasci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile suspicor, quoniam eius descriptio, quemadmodum & sequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ authoribus, obscura satis & confusa traditur. Κραταιόγονον sic Græcè, vt Cratæogonum item Latinè vocatur: Crateogono, Italicè.

Nomina.

Φύλλον. PHYLLON. CAP. CXXIII.

Phyllum, quod elæophyllon vocatur, in saxosis nascitur: duum generum est. Quod autem thelygonum appellant, prouenit musci modo, folio oleæ, sed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili: florem album profert: semen papaueris, maiusculum. Sed arrhenogonū cætera huic simile, solo fructu distat: habet enim racemosum quiddam deflorentibus oleis non dissimile. Arrhenogonon potu, masculi sexus facere partus, vt thelygonon fœminei, proditur: horum Crateuas author est. Sed huiusmodi historiam tamen mihi produxisse visum est.

Phylli consideratio.

Aliter sanè mihi persuadere non possum, (vt etiam sibi persuadet Marcellus Vergilius) quàm in hoc Phylli capite subesse mendam, peruersamq; esse lectionem scriptorum (ni fallor) negligentia, præsertimq; in his verbis. τὸ μὲν θηλυγόνον λεγόμενον ὥσπερεὶ βρύον ἔχον χλωρότερον ἐλαίας τὸ φύλλον. Siquidem ὥσπερεὶ βρύον nulla ratione hoc in loco cōuenire videtur, cùm olearum folia, nullam cum musci capillamentis conformitatem habeant. Videtur præterea nobis non parum astipulari Theophrastus: quippe qui de Phyllo scribens libr. 9. capite 19. de plant. histor. ita scriptum reliquit. Theligoni fructus similis est muscosis oleæ floribus, pallidior tamen. Quo fit, vt mihi persuadeam in Dioscoride esse legendum: φύλλον οἱ δὲ ἐλαιόφυλλον καλοῦσι, φύεται ἐν πέτραις, τὸ μὲν θηλυγόνον οἱ δὲ καρπὸς καθάπερ ἐλαίας βρύα ἀνθώχρότερος δὲ, ἔχον χλωρότερον ἐλαίας τὸ φύλλον. Hoc est Phyllum quod Elæophyllum vocant, nascitur saxosis locis Thelygonum fructum edit olearum floribus similem, pallidiorem tamen: folia verò olearum viridiora. Quod verò Phyllo folia insint olearum similia, videtur dubio procul affirmare Dioscorides cùm inquit: φύλλον οἱ δὲ ἐλαιόφυλλον καλοῦσι. Quo fit, vt asserere iam non verear plantam, cuius hic appicta est imago, à nobilissimo Iacobo Antonio Cortuso, materiæ medicæ peritissimo mihi missam, legitimum esse phyllum Thelygonum, omnibus astipulantibus notis. Ruellius legitimum phyllum eam putat esse plantam, quam maiorem Persicariam vulgò vocant, sed mea quidem sententia fallitur. Cùm Persicaria locis humentibus, vliginosisque proueniat: Phyllum verò siccis, aridis, & petrosis vt Dioscorides testatur. Qui tamen, si eius verba accuratè expenduntur, nullam huius herbæ cognitionem habuisse deprehenditur, nisi eam quam ex Crateuæ herbarij historia habere potuit, vnde fortè ea omnia sumpsit. Quo fit, vt mirari non liceat si nobis quoque Phyllum cognitu sit difficile, quin & flores minimè respondent. Phylli (quod viderim legerimque) non meminit Galenus, nec Paulus, nec Oribasius. Quod quidem sanè arguit, aut quòd in eorum Dioscoridis exemplaribus hoc phylli caput non legeretur, aut quòd fortasse putarunt phyllum esse Dioscoridi adulterinum, imò ipsis fuisse incognitum. Cæterùm non desunt qui velint

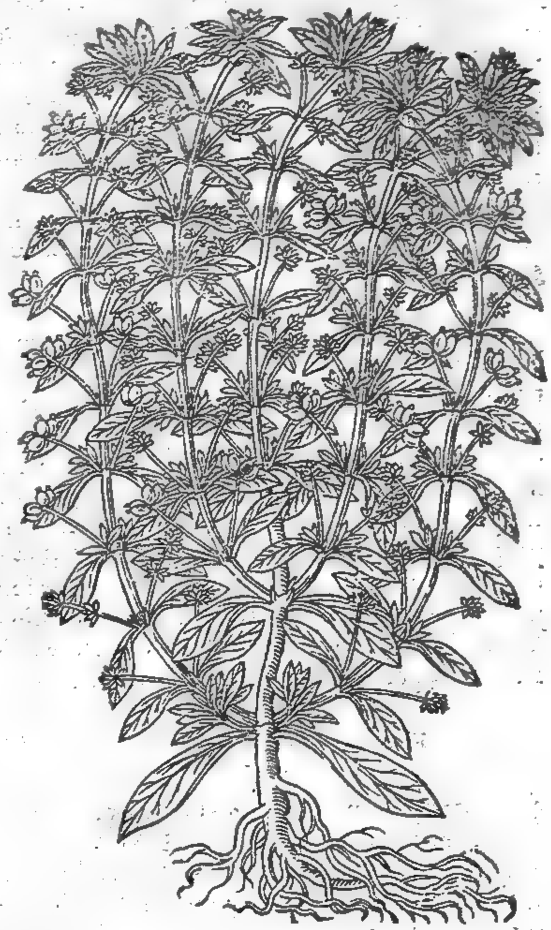
Phyllō Theophrast.

Phyllon Ruellij est Persicaria.

Phyllum

I. PHYLLVM TESTICVLATVM. II. PHYLLVM.

Phyllum à Linozosti, hoc est Mercuriali, non differre, quòd pluribus tum notis, tum facultatibus sibi inuicem respondeant. Verùm quod cum ijs non possim liberè consentire, hæc me maximè animo suspensum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ: florem herbaceum non album: quòd præterea Mercurialis nascatur passim in hortis & vineis, non in saxosis tantum: quòd de his denique seorsum diuersisq; capitibus scripserint Dioscorides & Plinius, vtpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter saxa in Saluatino monte non longè à Goritia, folio mercuriali crassiore, breuiore, aliquantulum in ambitu serrato: semine iam deflorentis oliuæ simili. Quibus vtique notis ea mihi visa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an verum fuerit Arrhenogonum pro certo affirmare non ausim: quo factum est, vt hic imaginem pingendam neglexerim. Phylli meminit Theophrastus lib. 9. cap. 19. de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit: Quædam ad procreandum marem aut fœminam valere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonum, hoc est, marificum, tum thelygonō, id est fœminificum vocāt. Ambo inter se similia sunt & ocimi speciem referunt. Fructus thelygoni modo musci oleaginei, verùm pallidiori, arrhenogoni verò sicut oliua, cum primum ex muscoso flore emergit, geminus modo testiculi hominis: hæc Theophrastus. Ex cuius nimirum verbis colligi potest, Dioscoridis codicem hoc in loco deprauatum esse: quandoquidem Theophrasto theligonum non nascitur musci modo, neque folium habet oleæ viridius, vt in Dioscoride scriptum legitur: sed fructum quidem fert in modum musci oleæ, pallidiorem tamen. Quæ certè thelygoni notarum diuersitas facit, vt planè suspicer in Dioscoridis potius, quàm in Theophrasti verbis mendum aliquod subesse. Atque adeò fit, vt quasi non dubitem asserere eam plantam, quam ego reperi (vt ante dixi) in Saluatino monte, verum Arrhenogonum esse: non solùm quòd descriptioni pulchrè respondeat, sed etiam quòd in notis ferè non dissentiant auctores illi grauissimi.

Nomina. *Herba, quæ Græcis φύλλον, Latinis & Phyllum, & Folium appellatur: Italis, Phillo, & Folio.*

Phyllon, aliud mas, aliud fœmina: at Matthiolus sua figura fœminam exprimere videtur, quare vtriusque figuram adposuimus. I. Phyllon testiculatum, C.B. Phyllon Arrhenogonon, Aduers. Lob. icon. Lugd. Phyllon marificum Clus. hist. Hisp. Tab. Phyllum mas, Lob. & Dod. fol. Cast. II. Phyllon spicatum, C.B. Phyllon, Matth. Ges. hor. Phyllon theligonon, Adu. Lob. Dod. fol. Lugd. Phyllum fęminificum, Clus. hist. Hisp. Tab. Phyllum fæmina Castori.

Ὄρχις. TESTICVLVS. CAP. CXXIV.

Testiculus, quem Græci cynosorchin vocant, folijs circa caulem, & ima eius parte in terra stratis, oleæ molli similibus, longioribus, angustioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulbosa, oblonga, oliuæ modo angusta, duplici ordine: superiore, quæ plenior est: inferiore, quæ mollior, ac rugosior. Eduntur radices coctæ, vt bulbi. Ex quibus si maiorem edant viri, mares generari dicuntur: si minorem fœminæ, alterum sexum. Addunt, in Thessalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad stimulandos coitus: aridam verò ad inhibendos, & alterum alterius potu resolui. Nascitur in petrosis, & sabuletis.

I. TESTICVLVS I.

II. TESTICVLVS II.

III. TESTICVLVS III.

IV. TESTIC. IV. IN maioribus figuris.

Ὄρχις ἕτερος.

TESTICVLVS ALTER. CAP. CXXV.

TEsticulus alter a alio nomine Serapias, Andrea authore vocatur: quoniam radix ad multa vtilis sit. Folijs est porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum sinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpu-

a ὃν καὶ σεραπίδα καλοῦσιν ἔνιοι ὡς καὶ Ἀνδρέας. i. quem & Serapidem vocant alij, velut etiam Andreas, ita habet meus.

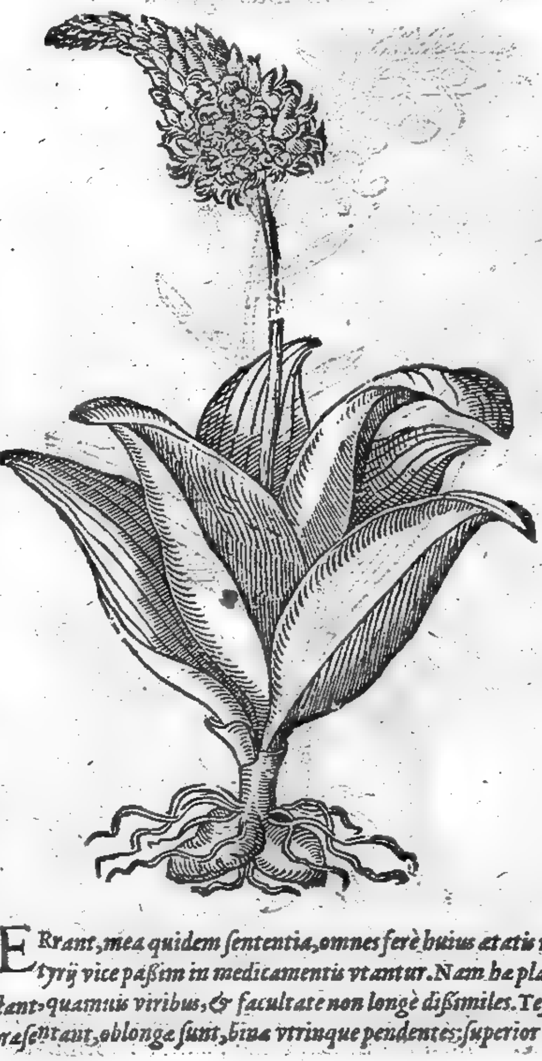
V. TESTICVLVS V. IN maioribus figuris.

VI. TESTICVLVS IV.

VII. TESTICVLVS V.

purpureis: radice testiculis simili. Quæ illita tumores discutit, vlcera purgat, & serpere eadem non patitur: abolet fistulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: sanantque putredines, & oris vlcera cacoethe: aluum sistunt è vino potæ. De hac, eadem quæ de testiculo canis, produntur.

Σατύριον. SATYRIVM. CAP. CXXVI.

Satyrium aliqui trifolium vocant, quoniam tria † fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio similia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigie, candidum: radicem bulbosam, mali magnitudine, fuluam, intus vt ouum candidam, gustanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in vino nigro austero bibere cõuenit, contra opisthotonum. a Vtẽdum ea dum concumbendi incesßit cupiditas: siquidem ea proniores ad venerem fieri affirmant.

† Ori. add. ὡς τὸ πολὺ. i. vt plurimum

a Pro ista periodo meũ tãtũ habet. καὶ συνουσίαν φασὶ παρερμᾶν. i. & coitũ dicũt incitare.

Σατύριον ἐρυθρόνιον. SATYRIVM ERYTHRONIVM. CAP. CXXVII.

Est & alterum Satyrium erythronium, siue erythraicon, id est rubrum, semine lini, maiore, a duro, leui, splendente: quod fertur non secus atque scincus libidinem excitare. Cortice radicis gracili, b rufo, intus autem album includitur, sapore dulci, non ingrato ori. In montosis, & apricis enascitur. Venerem, vt produnt, si omnino manu teneatur radix stimulat: eoque magis, si bibatur in vino.

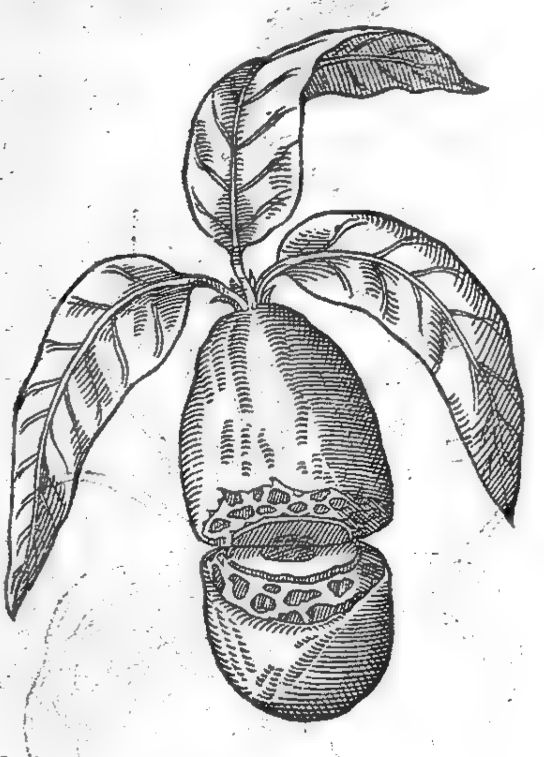
a ῥωμαλέον. i. robusto, ita C at.

b Orib. leg. πυῤῥός. i. denso.

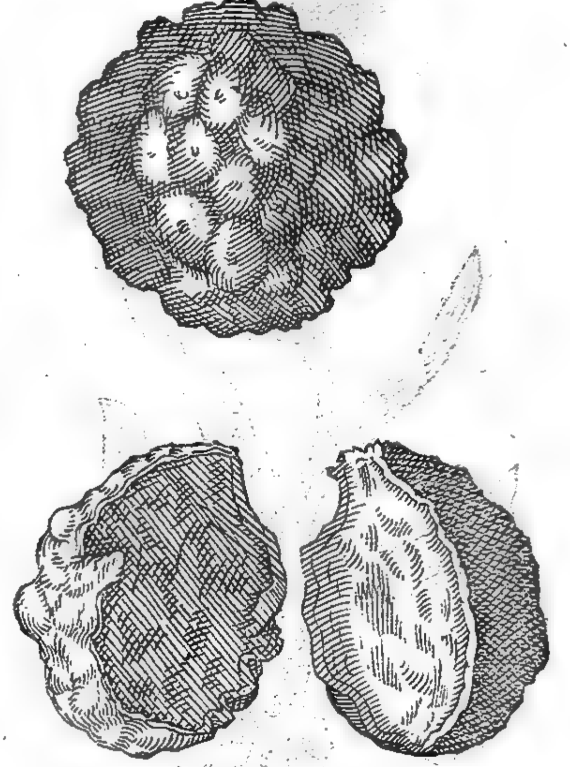
Errant, mea quidem sententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac seplasiarij: quippe quòd Canis testiculis legitimi Satyrij vice paßim in medicamentis vtantur. Nam hæ plantæ (si Dioscoridi credimus) notis, ac facie maximè inter se distant, quamuis viribus, & facultate non longè dißimiles. Testiculorum enim radices, præter id quod animalium testes repræsentant, oblongæ sunt, binæ vtrinque pendentes: superior tamen altera, quæ plenior est: inferior altera, quæ mollior, & rugosior.

Satyrij, & Testiculi consi. Multorum error.

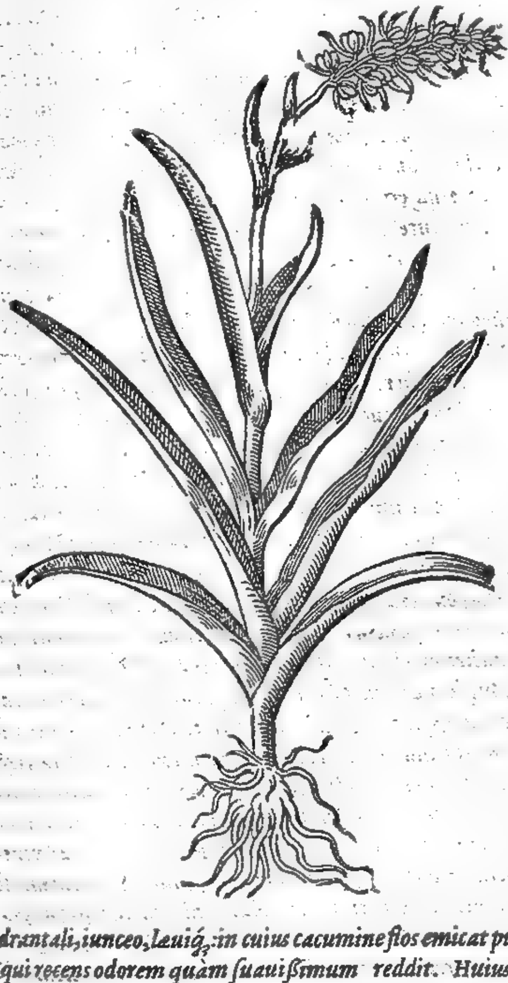
VIII. SATYRIVM PRIMVM.

IX. SATYR. ERYTHRONIVM.

X. PALMA CHRISTI maiori.

rugosior. Satyrij verò radix bulbosa, maliq́ modo extuberans describitur, colore exterius fulua, interius vt ouum candida, gustanti dulcis, & ori non ingrata: cui per omnia ferè similis est alterius Satyrij radix, quod Erythronium appellatur. Cæterùm verum Satyrium, vt ingenuè fatear, hactenus in Italia videre mihi non licuit. Atqui Erythronij vocati radicem mali effigie, cortice tenui, & rufo, candida intus pulpa, sapore dulci, oriq́ non ingrato, Damasco Syriæ misit ad me Cechinus Martinellus Rauennas, Pharmacopœus præstantissimus, & rei herbariæ admodum studiosus: in montosis & apricis nascitur, cuius imaginem hic excudi curauimus, vt discant, qui Orchim Satyrium esse contendunt, quantum à scopo aberrauerint. Testiculorum itaque plura habentur genera folijs & floribus differentia, vt ex appictis hic imaginibus, quis facilè discernere poterit: quæ in pratis montium collibus, & herbosis pascuis nascuntur. Vires vniformes habent. Testiculi species quinta, folia gerit plantagini proxima, supernè striata, caulem dodrantalem, glabrum leuemque: flores spicatos, tum candidos, tum quandoque purpureos: radices (vt cæteri) duas oleæ magnitudine. Prouenit in montibus herboso solo. Ea omnia potest, quæ cætera genera. Quibus & illud addendum esse existimauerim, cuius radix humanæ manus similitudinem refert. Vulgus prædictæ radicis figura id Palmam CHRISTI *appellat. Auicenna hasce radices Digitos citrinos nuncupat, etsi eos digitos citrinos esse perperam, nullaq́, quod in libro suo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt. Huius duo in Ananiæ vallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia allio latiora, nigris respersa maculis, caulem rotundum, læuem: florem spicatum, varium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ sanè testiculos caninos referrent, nisi ramis quibusdam quasi digitis, humanam manum exprimere viderentur. Alterum minus, quod folijs constat croci: caule dodrantali, iunceo, leuiq́: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranthi æmulus, saturatiori tamen purpura splendens, qui recens odorem quàm suauissimum reddit. Huius exiccati floris puluis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (vt perhibent ij, qui ita esse experimento comprobarunt, dysentericis maximè prodest. Idem aquam præstare aiunt, quæ per vitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic similes, sed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt vtraque (vt author est A-*

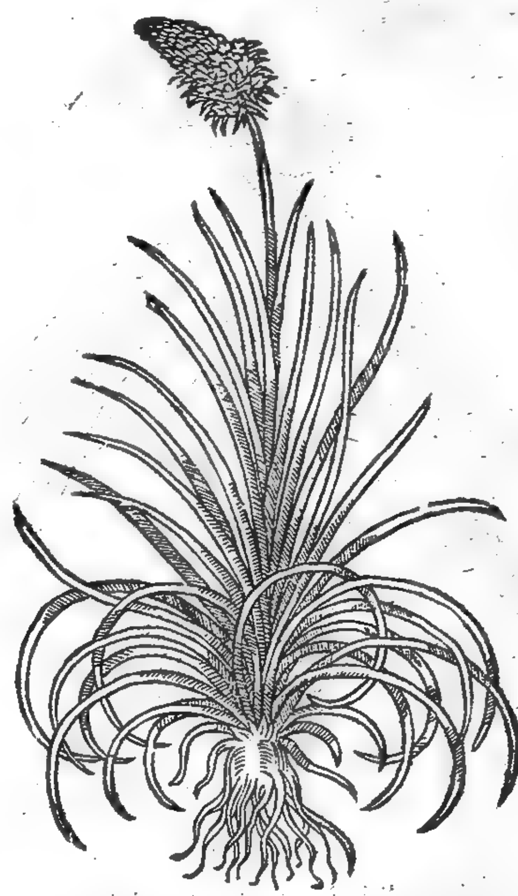
Satyrium Erythronium.

Palmæ Christi consid.

XI. SATYRIUM BASILI-cum pratense maculatum.

XII. PALMA CHRISTI minor.

uicenna) ſiccantq́; ſecundo receſſu, craſſa corporis excrementa pellunt, faciemq́; detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex vino potus, comitialibus ſubuenit. Item radicis decoctum vino diutius commiſtum, quod bibendum paratur tam in prandio, quàm in cœna. Radices Nicolai Florentini teſtimonio, febrem quartanam fugant: is namque earum tantùm vſu Biliotum quendam curatum retulit. Fuchſius Palmam Chriſti non rectè, pace eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: ſiquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis teſticulos erat repræſentanda. Quinetiam in eo mihi planè erraſſe videtur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atque canis teſticulos, cum duabus radicibus pictura expreſſerit contra Dioſcoridis delineationem, qui vnam tantùm radicem Satyrio mali magnitudine reddidit. Niſi fortaſſe is potius fuerit pictoris lapſus. Hallucinantur præterea vnà cum Meſue Patres illi reuerēdi, qui in eius antidotarium commentati ſunt: quippe qui malè ſibi perſuaſerint, tot eſſe Satyrio radices, quot Canis teſticulis. Verùm ij Dioſcoridem conſulant, & hinc quàm apertè decipiantur, intelligent. Sed his facilè errandi occaſionem potuit dediſſe Plin. quem lib. 26. cap. 10. Orchin, id eſt, teſticulum, cum ſatyrio turpiter confudiſſe conſtat. Cæterùm quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ ac medici eius vice Teſticuli radices ſuppeditant, infelici tamen, nec pari ſucceſſu. Nam etſi ad prolem gignendam teſticuli radices prætulerit Dioſcorides, quòd maior à viro deuorata maſculum gignat, minor verò à fœmina fœminam: deturq́; mollis fœminis bibenda in lacte caprino ad ſtimulandam venerem, arida verò ad inhibendam, non tamen ob id vnquam comperi quenquam, qui ex earum largiore eſu referret, ſe magis ad venerem fuiſſe excitatum, quàm eſſet priuſquàm eas comediſſet. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd vtraſque ſimul radices ederint medicorum imperitia, quo factum ſit, vt altera alterius vim deſtruxerit, cùm alteri vis inſit, vt venerem ſtimulet, alteri verò vt eandem inhibeat. Id quòd fortaſſe ijs non eueniret, ſi legitimum haberemus Satyrium: vel ſi herba inueniri poſſet, quæ homines ſalaciſſimos reddit, cuius Theophraſtus meminit libro 9. ca. 22. de plantarum hiſtoria, vbi ita ſcribit: Ad rem autem venereàm mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim ſolùm edentibus, ſed etiam tangentibus tantùm genitalibus vim dixere vehementem adeò fieri, vt quoties vellent, coire valerent. Et quidem qui vſi fuerunt, duodecies egiſſe dixerunt. Indum autem ipſum, qui vel magno atque robuſto corpore erat, ſeptuageſies aliquando coiuiſſe fatentem licuit audire: verùm emiſſionem ſeminis guttatim fuiſſe, demumque in ſanguinem deueniſſe. Mulieribus verò vehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine vſæ fuerint, dicebatur: hactenus Theophraſtus. Canini teſticuli vires poſteritatis memoriæ mandauit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Orchis nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulboſæ ac geminæ, vis ineſt humida, & calida, ac guſtantibus dulcior apparet. Cæterùm maior radix multam videtur habere humiditatem excrementitiam, & flatuoſam: quapropter epota venerem excitat. Altera verò, minor videlicet, contrà admodum elaborata eſt, ita vt eius temperamentum ad calidius, & ſiccius vergat. Vnde hæc radix non modò non ſtimulat ad coitum, ſed etiam planè contrà cohibet, ac reprimit. Eduntur toſtæ bulborum more. Orchis verò, quem & Serapiada nuncupant, ſicciorem facultatem obtinet, quàm vt primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad venerem non ſimiliter accommodus eſt. Oedemata illitus diſcutit, & vlcera ſordida purgat, & herpetes ſanat. Siccatus multò etiam magis deſiccat, adeò vt & putreſcentia, contumaciaq́; vlcera ſanet. Habet etiam quippiam ſubadſtringens, ac proinde ventrem ex vino potus ſiſtit. Meminit item Satyrij Gal. eodē libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura eſt: quamobrem guſtu quoq́; apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuoſam humiditatem poſſidet: quocirca ad venerem incitat. Hæc verò & herbæ ipſius radix præſtare poteſt. Porrò, vt quidam ſcribunt, ex vino nigro auſtero potum ſanat opiſthotonon. Planta, quæ Græcis ὄρχις, & κυνὸς ὄρχις & ἀρρενόγονον, Latinis Teſticulus, & Teſticulus

Fuch. errata.

Monachorũ lapſus.

Herbæ venereæ Theoph. mentio.

Canis teſticuli vires ex Galeno.

Satyrij vires ex Gal.

Nomina.

canis

canis nominatur: Arabibus, Chasi alkeb: seu Chasi alchelb: Italis, Testiculo di cane: Officinis, Testiculi vulpis, Germanis, Knabenkraut: Hispanis, Coyon de perro: Gallis, Coullion de chien. Quæ verò planta σατύριον Græcè Satyrium quoque Latinè dicitur: Arabicè, Gasi alchaleb, Chasi altraleb, siue Tatarich: Italicè, Satirio, & Satirione: Germanicè, Stendelwurtz: Hispanicè, Satyrion, & Supinos de Raposa: Gallicè, Satirion. Palma Christi maior: Italis, Palma di Christo maggiore. Palma Christi minore: Italis, Palma di Christo minore.

Magna est Orchidum & Satyriorum sylua, in historia explicanda. monuisse in præsens sufficiat hanc esse posteriorum inter ea distinctionem (licet contra veterum placita) vt Orchidis, seu Cynosorchidis, vel Testiculi nomen, tribuant ijs, quę radices habent rotundas, Testiculorum instar geminas, rarius enim ternas iunctas videas: Satyrion is verò, vel Palmæ, quæ radices habẽt manus effigies aliquo modo exprimentes. I. Testiculus primus, Matth. sed in eius Compendio quartus: Cynosorchis maior primus, Taber. II. Orchis apem referens, C. B. Testiculus secundus, Matth. Lac. Lugd. Satyrium, Brunf. Orchis sexta & Satyrium alterum Dioscoridis, Trag. Triorchis fœmina, Fuch. Lon. Tab. Orchis serapias fœmina, Dodo. gal. Orchis serapias secundus minor, Dod. fol. Lugd. Orchis melittias siue apis cadauerulum exprimens, Lob. Orchis melittias, Lugd. Tab. Orchis siue testiculus minor violaceis floribus, Cord. in histo. Testiculus figura & colore apem flori insidentem æmulante Cæsalpino. III. Testiculus morionis fœmina, C. B. Dodo. fol. Lugd. Testiculus tertius, Matth. in minoribus figuris, at in maioribus hunc cum præcedenti sub testiculi secunda specie posuit: Cynosorchis, Brunf. Cynosorchis morio fœmina, Lob. Lug. Cynosorchis morio alter, Tab. Testiculo alteri adiungit Lacuna, an Orchis fæmina maior vel angustifolia, Fuchsio & Orcheos tertium genus, Dod. gal. Satyriumque primum Dioscoridis, Trago. IV. & V. Has duas figuras in maioribus iconibus Matthiolus habet, quibus Testiculi speciẽ tertiam inscripsit, quem sequitur Lugdunensis historia. Verum IV. dicitur Triorchis maior mas, Tabe. & Triorchis maior mas, Tab. & Triorchis Trifolia, Eidem: at V. Testiculus est decimustertius Tabernæmontano. VI. Testiculus morionis mas folijs maculatis, C. B. Testiculus quartus, Matthiolo: at in Compendio sub primo positus, vt & á Lacuna & Castore, Satyrion mas. Brunf. Cynosorchis mas nostra Trag. Orchis mas angustifolia, Fuch. Orchios secundum genus, Dod. gal. Thal. Cynosorchis morio, Lobe. Testiculus morionis mas, Dod. fol. Lugd. Orchis mas minor, Lon. Cynosorchis morio mas, Tab. VII. Testiculus quintus Matthiolo. IIX. Satyrium primum, Matth. Lugd. Satyrium trifolium, Castori. IX. Satyrium Erythronium, Matth. Lugd. Castori: de vtroque quid sit ambigitur, nec in prima, secundaue editione proponuntur: sic & in maioribus figuris primò excusis Satyrium Erythronium non habetur. X. Satyrium basilicum angustifolium, C. B. Palma Christi maior, Matth. Palma Christi alia, Cord. in hist. Palma Christi fæmina, Taber. Satyrium basilicum mas, Lon. Satyrium basilicum mas tenuifolium maius, Thal. Satyrium basilicum maius, Lugd. Verum Matthiolus figurâ quidem hanc expressit, at descriptio conuenit sequenti figuræ vndecimæ, quam eius nomine adposuimus. XI. Satyrium basilicum pratense maculosum, C. B. Orchis fæmina altera, Trag. Satyrion basilicum fœmina, Dod. gal. & fol. Lonic. Satyrium basilicum mas alterum, Fuch. Satyrium basilicum, Lac. Serapias fæmina pratensis Lob. Lugd. Palma Christi, Cord. in histo. Cæsalp. Palma Christi minor, Cast. quoad iconem. Palma Christi maculata, Taber. Satyrium fœmina, Thalyo. XII. Satyrium Basilicum angustifolium alpinum, C. B. Palma Christi minor, Matth. Lugd. Cast. quoad descriptionem: Satyrium basilicum alpinum, Ges. hor. Orchis serapias minima alpina, Cam Satyrium basilicum mas tenuifolium minus, Thalyo. Satyriũ basilicũ minus, Dod. fol. Palma Christi minor fæmina, Tabernæmontano.

Ὅρμινον. HORMINVM. CAP. CXXVIII.

Horminum satiuum herba est folijs marrubio similis: caule semicubitali, quadrangulo, circa quem ẽminentiæ siliquis similes prodeunt, quæ ad radicem spectant, in quibus diuersum semen recluditur. Siquidem in syluestri rotundum, fuscumq; inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius est vsus. Ad venerem stimulandam, cum vino bibi volunt. Purgat cum melle argemas, albuginesque: illitum ex aqua tumores discutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus est illitæ herbæ. Syluestre magis viribus pollet: quare vnguentis, præsertim gleucino, permiscetur.

Hormini cõsideratio.

Ruellius, & hunc, vt arbitror, secutus Fuchsius, in suis quisque de stirpium historia commentarijs, certò credunt Horminum satiuum eam perquàm odoratam herbam esse, quæ vulgò aliquibus Sclarea, quibusdam Matrisaluia, & nonnullis Herba sancti Ioannis appellatur. Sed certè horum, licet doctißimorum virorum, sententiam vt minus probem, multa mihi occurrunt. Primum quòd contra Hormini descriptionem illæ plantæ constent caule plerunque bicubitali, folijs marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus semen recluditur, sursum spectantibus. Deinde quòd in Sclarea ipsa rotundum semen inueniatur, non autem oblongum. Illud præterea addiderim, quòd Dioscorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorem prætermisisset, si ei Sclarea dicta Horminum satiuum fuisset, vt illi existimant: ea enim adeò odorata est, vt eius odor insignis sine vitio præteriri non poßit. Huc denique illud accedat, & eos planè, vt puto, refellet, qui secus opinantur, quòd plantam, cuius hic effigiem damus, Pisis ad me Misit Lucas Ghinus medicus clarißimus, & rei herbariæ peritißimus, quæ ad amußim Horminum satiuum repræsentat, vt pictura affabrè demonstrat. Ea enim folijs est Marrubio similibus, sed maioribus, & asperiusculis: caulibus semicubitalibus, quadrangulis: floribus in caule secundum folia per interualla prodeuntibus purpureo colore: quibus decidentibus, eminentiæ, siliquis similes prodeunt, quæ ad radicem spectant. Flores edit in caule secundum folia per interualla prodeuntes, purpureo colore, in quibus nigrum, & oblongum recluditur semen. Cæterùm SYLVESTRE folio est saluiæ ferè simili, caule sesquipedali, aspero, quadrangulo, leuiter hirsuto, striatoq́; flore saluiæ, colore purpurascente, siliquulis pluribus in humum reflexis, in quibus semen rotundum, fusco colore, Gallitrico paßim vocato haud longè absimile. Prouenit in campestribus, in pratis, secus itinera & herbosis locis. Eadem omnia præstat, quæ de domestico scribuntur. Sclarea autem folijs exit Hormino quadruplo maioribus, ac latioribus, subasperis, crispis, humi accubantibus: caule sesquicubitali, & quandoque maiore, hirsuto, firmo, quadranguloq́; à cuius medio plures oriuntur rami, in quibus spicati exeunt flores ex purpura albicantes, odore eximio præditi & quadam cum grauitate iucundo: ex his receptacula

Ruel. & Fuchsij opi. reprobata.

Hormini satiui descriptio.

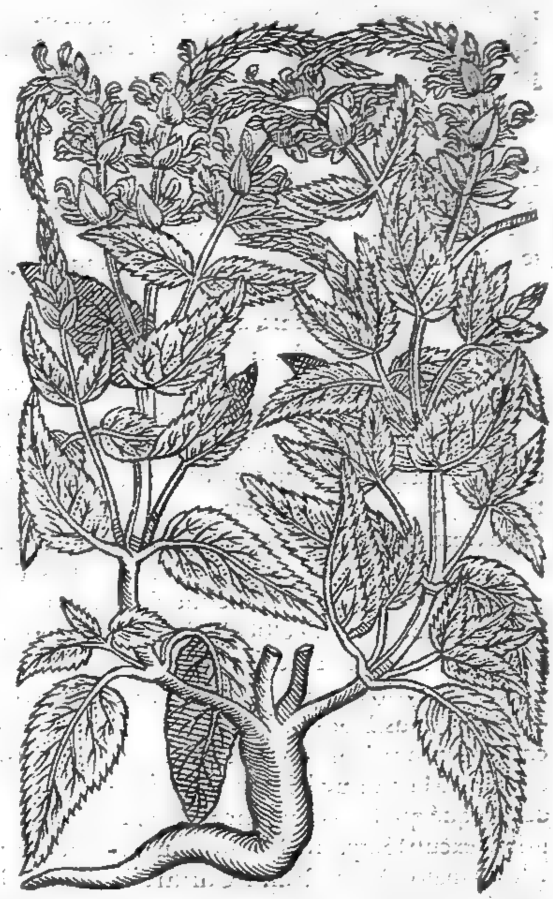
Hormini syluestris historia Matth.

Sclareæ hist. Matth.

I. HORMINVM DOMESTICVM.

II. HORMINVM SYLVE.

IV. SCLAREA.

briuntur, in quibus nigrum, pellucidum, ac rotundum includitur semen. Radicibus nititur multifidis, subnigricantibusq́. Seritur in hortis, & viridarijs. Excalfacit, attenuat, discutit, aperit, resoluit. Hanc etsi Dioscoridis Horminum non sit, ego tamen Horminum maius, aut odoratum Horminum appellauerim. Sclareæ vires Matth. *Huius folia ex aceto imposita, panos per se, vel cum melle discutiunt: item furunculos priusquàm caput faciant, vel acuminētur. Italæ mulieres odorati Hormini seminis granum oculis caligantibus imponunt, nec ex oculo auferunt, nisi caligine solutâ.* Horminum Plinij. *Hormini vtriusque meminit Plinius lib. 22. cap. vltimo vbi in eum errorem lapsus deprehenditur, in quem & in stachy eundem incidisse superius ostendimus. Nam vbi Horminum folijs marrubio similibus depinxisse opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum vicinitate deceptus: πράσιον enim marrubium significat, πράσον verò porrum, quod Plinius legisse videtur.* Horminum frugis genus. *Est & Hormini genus à Theophrasto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (vt Galenus author est libro 1. de alimentorum facultatibus) inter erysimum, & cuminum mediam naturam obtinet. Cæterùm Hormini, de quo hic nobis est sermo, meminisse Galenum in libris simplicium medicamentorum, non reperio: quamuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantùm refert, quæ à Dioscoride mutuatus est.* Nomina. *Græci eam plantam ὅρμινον vocant, vt etiam Horminum Latini: Itali, Hormino. Horminium syluestre, Græcis ὅρμινον ἄγριον: Italis, Horminio saluatico. At Sclarea, Italis, Sclarea, Scarleggia, seu herba di san Giouanni: Quibusdam Matrisaluia: Germanis,* Scharlach: *Gallis, Oruod, seu Toutebonne.*

Horminum, quòd impetu in Venerem agat, seu stimulet, cuius plures sunt differentiæ: hic de satiuo, syluestri & Syriaco. I. Horminum satiuum, C.B. Dod. gal. Cam. Cæs. Horminum domesticum, Matth. Horminum, Lacu. Lob. Dod. fol. Lugd. Cast. Tab. Orminum verum quorundam, Ges. hor. Orminum minus, Lonicero. II. Horminum syluestre saluifolium, C.B. Horminum syluestre, Matth. Cast. Lugd. Cæs. Hormini syluestris tertij altera species, Clus. hist. Pann. Oruala altera, Dod. fol. Verbascum saluifolium, Lob. in iconibus. III. Horminum Syriacum. Planta est Sclareæ forma, caulibus cubito altioribus, angulosis, læuissimè hirsutis, in alas diuisis, foliis inferioribus palmā longis, latis, subasperis, sinuosis: superioribus angustis, oblongis leuioribus: flores, forma florum Sclareæ, albi

III. HORMINVM SYRIACVM.

albi: ſemen paruum & compreſſum rubris coſtis donatum, cinereum, nigris lineis ſine ordine conſperſum, inodorũ, quod ſub lingua vt Ocymi ſemen lenteſcit, in vaſculis concluditur. Huius ſemen Biſarmat nomine, D. Bernhardus Paludanus, dum Patauium ex Syria rediiſſet, exhibuit. Sunt qui Aman vocitet, at Cam. in ſuo horto Biſermas nominat. IV. Horminum Sclarea dictum, fortè Tuſſilago altera Plinij, & ſi ſeminis formam vſumq; perpẽdas, Alectorolophos Plinij ſtatuere poteris, C.B. Sclarea, Matt. Caſt. Cam. Taber. Cæſalp. cui & Scopa regia Plinij & Baccharis Dioſco. Scarlea, Lobel. (cui & Centrum galli) Cluſ. hiſt. Pan. Gallitricũ ſatiuum, Trag. Gallitricum, Dod. gal. Lugd. Horminum, Geſner. hor. Orminum ſatiuum, Fuch. Cord. in Dioſc. Orminum maius, Geſ. hor. ap. Lon. Oruala, Dodo. fol. Caſt. Scordium alterum Plinij, Dalechampio in Plinium.

Ἡδύσαρον HEDYSARVM. CAP. CXXIX.

HEdyſaron, quòd vnguentarij pelecinum, id eſt, ſecuridacam vocant, frutex eſt, foliis ciceris: ſemen rufum in ſiliquis fert, corniculorum modo aduncis, quod ancipitem ſecurim æmulatur, vnde nomen accepit: amarum guſtu. Stomacho vtile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum ſubditum, concipiendi ſpem adimit. Naſcitur in ſegetibus, & hordeis.

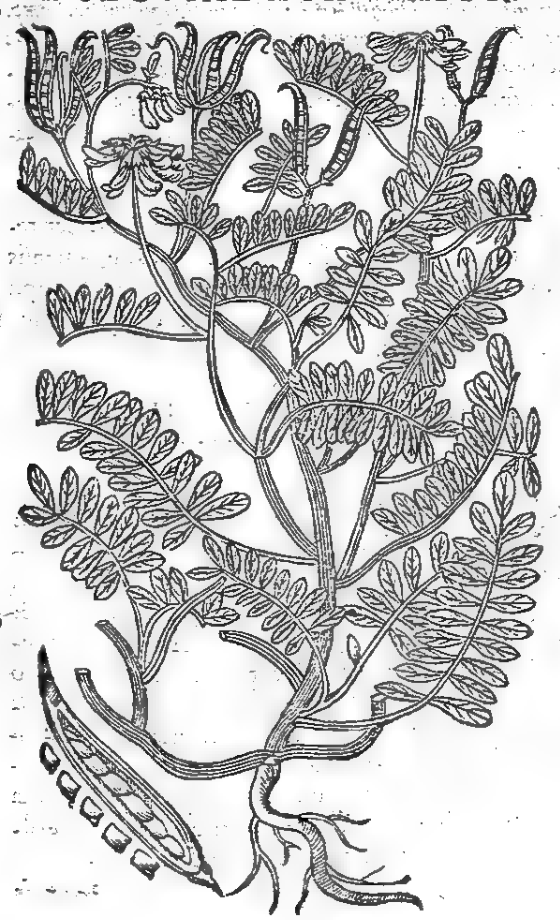
QVanquam Securidaca inter triticum & hordeum quandoque proueniat, frequentior tamen inter aphacam naſci cernitur. Id quod etiam teſtatur Theophr. lib. & cap. 8. de plant. hiſt. vbi Securidacam in aphacis gigni, eaq; aphacen necari prodidit Plinius ſimilitudine vocabulorum deceptus lib. 18. c. 17. Securidaca lentem complexu ſtrangulari ſcribit. In eo autẽ error deprehenditur, quòd phacon pro aphace legerit, & verterit: nam Græcis lens φακὸς vocatur, non ἀφάκη quæ viciæ genus eſt. Sed re quoque Plinio refragatur Theophraſtus, qui loco citato aracum, nõ autem ſecuridacam lenti innaſci, & inimicari tradidit. Duo Hedyſari ſiue Pelecini habentur genera, etſi Dioſcorides vnius tantùm meminit, alterum, quod maius, alterum, quod minus appellauerim. Maius foliis exit ciceri proximis, vndecim ex vno proceſſu erumpentibus.

Hedyſari conſideratio.

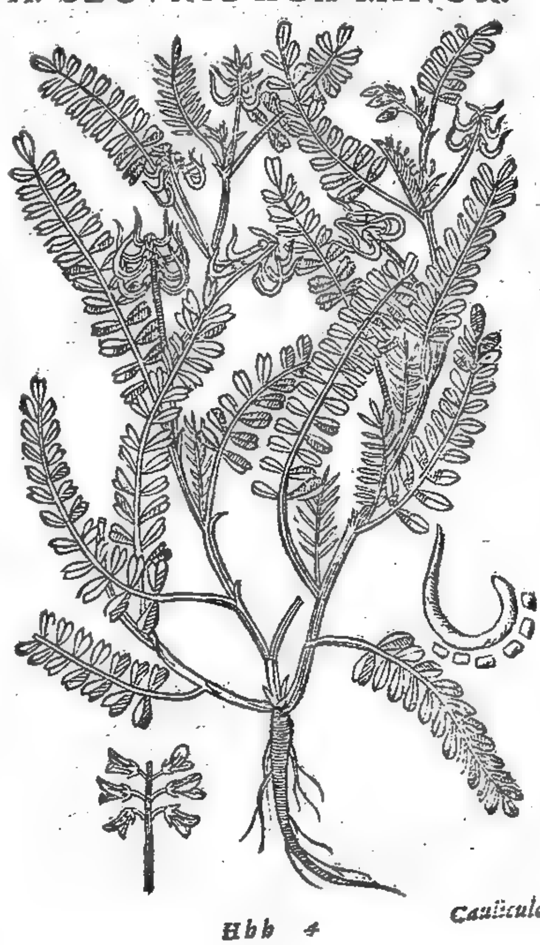
Plinij lapſus.

Securidacæ maioris hiſt.

I. SECVRIDACA MAIOR.

II. SECVRIDACA MINOR.

 Cauliculos

Securid. minoris descrip.

Caulicalos edit tenues lentosq́ue, floribus diluto purpura colore rufescentibus, vt in piso, sed minoribus. Siliquas habet corniculatas, quadantenus falcatas, pressas, adunco cacumine, in quibus rufum concluditur semen ancipitis securis effigie, vnde illi nomen, amari saporis. Radice nititur vnica, albaq́ue, non sine adnatis fibris. Minus maiori ferè simile est, nisi quòd folia minora spectantur, numerosiora, & in cacumine retusa. Quinetiam, & caules, & rami, & cætera quotquot sunt partes minores habentur. Flores edit alteri haud absimiles, sed pusillos, ex quibus cornicula oriuntur rotunda, incurua, & acuminato cacumine, quæ per maturitatem rufescunt, in quibus semen continetur alteri simile, sed minus, ac tenuius. Radice nititur gracili, alba, longa, & altè descendente. Nascitur & ipsa inter segetes in agris. Ea omnia, quæ maiori adscribũtur, ea

Securidacæ vires Matth.

quoque in minori reperiuntur. Bibitur vtriusq́ue semen contra venenosorum animalium morsum. Eiusdem farina, vulnera & putrida vlcera abstergit, quemadmodum & lentigines, & alphos, & cutis maculas omnes, vbi frequenter melle optimo excepta illinatur. Pectus quoque expurgat à crassis, pituitosisq́ue excrementis ex melle, aut defruto delincta. Necat eadem intestinorum vermes ex dulci lixiuio pota, aut ex vino, aut ex humano lacte, addito croci momento. 10

Hedysari vires ex Gal.

Hedysari meminit Gal. lib. 6. simpl. med. sic inquiens. Hedysarum, aut pelecinum. Huius fruticis semen colore rufum est, vtrinque anceps, vti secures. Amarum, & subacerbum apparet: quamobrem potum gratum est stomacho, & viscerum obstructiones expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli.

Nomina.

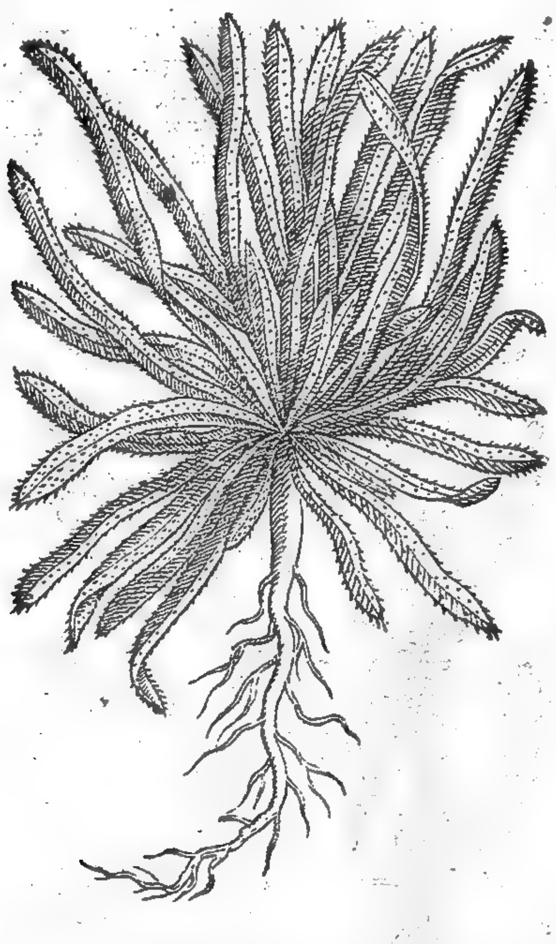
Planta quæ Græcis ἡδύσαρον, Latinis Hedisarum, & Securidaca nominatur: Vnguentarijs, Pelecinum: Italis similiter Hedisaro, & Securidaca.

I. Securidaca siliqua oblonga, C.B. Securidaca maior, Matth. Cast. Cam. Securidaca secunda, Dod. gal. Securidaca, Ges. hor. Hedysarum, Ges. hor. Lac. Lob. Lon. Cæs. Hedysarum maius, Lug. Cam. Hedysarum primum, Dod. fol. Lugd. Hedysarum legitimum, Clus. hist. Pan. Pelecinus, Ges. hor. II. Securidaca siliqua falcata, C.B. Securidaca minor, Matth. Lob. Cast. Cam. Hedysarum alterum, Dod. gal. & fol. Lugd. Hedysarum minus, Lugd. Cam. an Securidacæ similis Cæsalpino? 20

Ὄνοσμα. ONOSMA. CAP. CXXX.

ONosma oblonga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & vnius latitudine, mollia, in terra iacentia, sine caule, sine semine, sine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, rubescente: gignitur in asperis. Folia in vino pota, partus extrahunt. Prægnans, si eam supergrediatur, abortum facere dicitur.

ONOSMA.

Onosmatis consideratio.

PLanta quædam ex collibus, quos varijs herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in asperis nata iampridem ad me allata est, quæ folia habet minoris anchusæ: radices verò eius ita rubescunt, vt quasi rubiæ videantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchrè Onosmati respondent, non potui non adduci, vt eam verum Onosma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam diligenter curaui, vt de ea aliorum quoque sit iudicium. Sed certè, vt verum fatear, mihi adhuc incompertum est, an hæc caulem, flores & semen proferat: siquidem eam hactenus non nisi caule, & reliquis viduam videre mihi licuit. 30

Onosmatis vires ex Gal.

Onosmatis vires tradidit Galenus lib. 8. simp. med. sic inquiens. Onosma, vel osmas, vel phlonitis, vel ononis, ex acri, & amara constat substantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eijcere, folijs eius in vino potis. 40

Nomina.

Vt Græcè ὄνοσμα, ita etiam Latinè, pariter & Italicè, Onosma vocatur.

Onosma Matthioli, cuius & figura & nomen reseruarunt Lacuna, Castor, Lonicerus, Lugdunensis historia, & Tabernæmontanus: esse autem Lycopsi cognatam & in Anchusis habendam, ex figura colligi posse credimus. 50

Νυμφαία. NYMPHÆA. CAP. CXXXI.

NYmphæa nascitur in paludibus, & stagnantibus aquis, folijs fabæ Ægyptiæ, minoribus, & lõgioribus, alijs in summa aqua, alijs demersis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio simili, albo, & in medio crocos habente: cùm defloruerit, vt rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat: a nigro semine denso, & lato, lenti gustus. Caulis est læuis, niger, minimè crassus, Ægyptiæ fabæ cognatus: radix nigra, b scabra, clauæ similis, quæ autumno secatur. Sicca cum vino pota cœliacis, dysentericisque auxiliatur, & lienem absumit. Radix stomachi, ac vesicæ doloribus illinitur: vitiligines ex aqua emendat: imposita cum pice, alopeciis medetur: eadem contra veneris insomnia bibitur: siquidem ea prorsus adimit: pota assiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem semen potum efficit. Nymphææ nomen sibi vendicasse videtur, quoniam aquosa amet. Plurima inuenitur in c Elide, in Anygro amne, & in Bœotiæ Aliarto. 60

a Cat. leg. πικρὸς i. amaro.

b Orib. leg. παχεῖα i. crassa.

c Ori. leg. Κιλικίᾳ i. Cilicia.

Νυμφαία ἑτέρα.

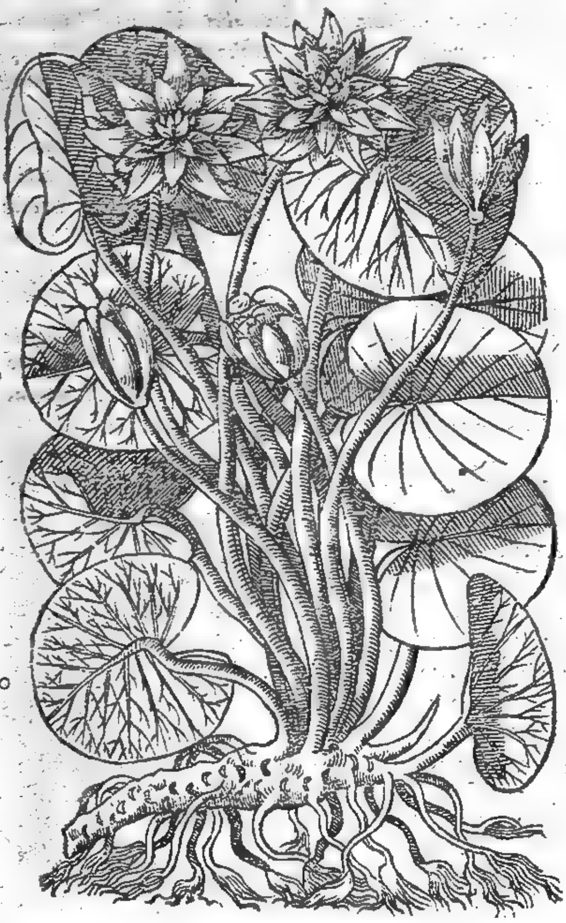
NYMPHÆA ALTERA. CAP. CXXXII.

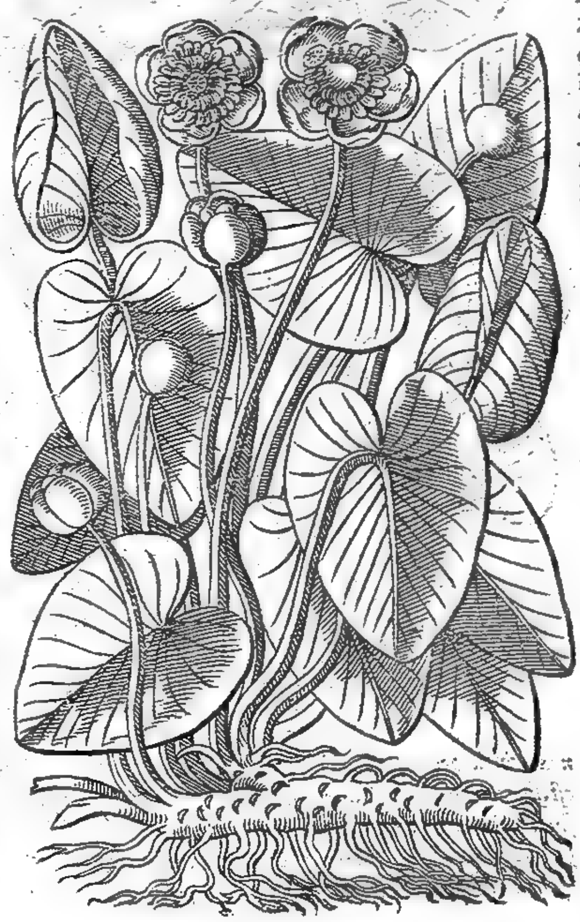
Est & altera nymphæa, [cuius flos blephara dicitur,] foliis antedictæ: radice alba, scabra: flore luteo nitente, rosæ simili. Huius semen, & radix contra fœminarum profluuia efficaciter ex vino nigro bibuntur. Nascitur in Thessalia, amne Peneo.

Meum nō legit conclusa.

a Meum exēplar ad capitis calcē add. Νυμφαία ἄλλη, ἣν δὲ νυμφῶνα καλοῦσι, ἧς τὸ ἄνθος νοῦφαρ λέγεται. i. Nymphæa quam Nymphonam vocāt, cuius flos Nuphar dicitur.

I. NYMPHÆA ALBA. II. NYMPHÆA LVTEA.

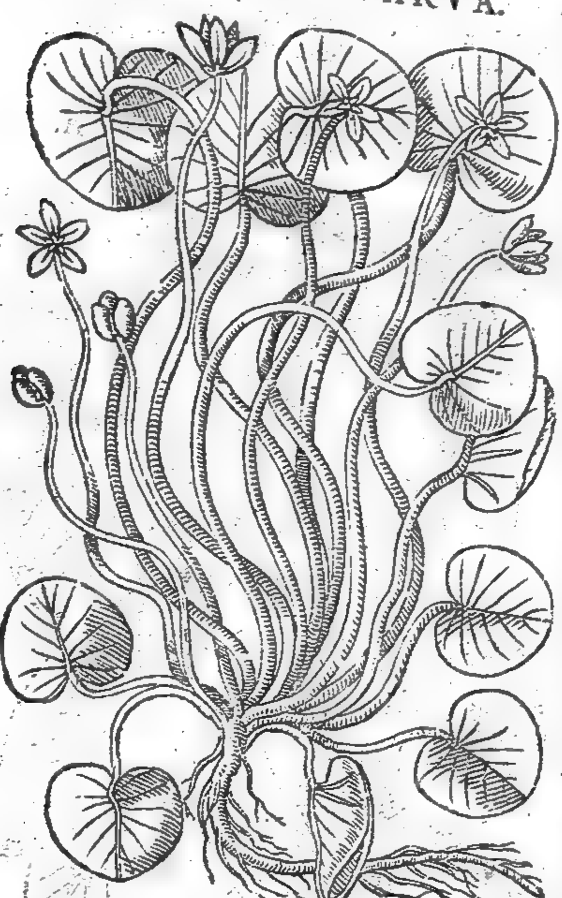

Nymphææ consideratio. Fuch. opinio reprobata. dū alias Græcorum, alias Arabū Nymphęas statuit.

Nymphæa vtraque seplasiariis Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Nascitur vbique frequentissima in paludibus, lacubus, & aquis stagnantibus. Vnde non mirum, si ea sit vulgaris admodum planta, & omnibus notior, quàm vt indicari deceat. Veruntamen Fuchsius in libro illo de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias esse Græcorum Nymphæas, alias Arabum, vt eius verba, quæ hic subijciam, apertè satis declarant. Nymphæa, inquit, seplasiis Nenupharis. Facultatis tamen florum eius Dioscorides & Galenus non meminerunt. De illorum itaque sententia semine potius, & radice medicis vtendum erit, quæ, vt ijdem testantur, refrigerandi & exiccandi potestatem obtinent. Arabes contrà floribus esse vtendum præcipiunt, illisq́; refrigerandi in tertio, in secundo autem humectandi vim tribuunt. Atque hos quidem flores quarta species Nenupharis producit: quandoquidem illi præter binas, quas Græci commemorant, duas alias recensent. Vt hinc constet, eam Nymphæam, cuius flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodiè esse omnibus incognitam. Quapropter toto cœlo errant nostri temporis medici, quòd suis Nymphæis, quæ sunt Græcorum, humectandi etiam facultatem assignant; ita Arabum scripta sæpenumero errandi occasionem medicis præbent. Et mirum planè est, Serapionem etiam inter Nymphæas numerare, quam calidam esse & tenuium partium scribit. Adeò nihil est in vniuersa Arabum doctrina certum, ac solidum: hactenus Fuchsius. Huius equidem viri alioqui eruditi iudicio tantū abest vt hac in re subscribere velim, vt potius cogar ipsum refellere, atque Arabum doctrinam tueri: vtpote qui Græcorum scripta bona fide referant, atque ijs etiam addant si quid boni habent sua industria & experientia compertum. Id quod vel hic fiet perspicuum omnibus, qui æquo animo rem iudicabunt. Quòd igitur Arabum nymphææ, etsi eas humectare tradant, vbi de earum floribus mentionem faciunt, eædem sint cum nymphæis Græcorum, qui vim illam intactam reliquerunt, facilè probari potest Serapionis, ac Auicennæ testimonio. Hi namque, vt omittam quòd omnia ferè ex Dioscoride transcribunt, non solùm vtuntur floribus, vbi humectandum sit, sed etiam semine & radice, vbi adstringere & refrigerare sit opus. Neque mirum certè, quòd Arabes suis Nymphæis frigidum & humidum temperamentum adscribant, quando sic illis, vt etiam nobis, experimento compertum est, illarum flores humectare & refrigerare. Paratur enim è floribus oleum ipsis in eo insolatis, quo vtuntur medici vbi refrigerare ac humectare sit opus. Soporiferi enim quidpiam illi inest, folia recentia renibus admota, seminis profluuia sistunt. Atque adeò hoc mihi non videtur Græcorum sententiæ aduersari: quippe Græci scribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi vim habere, sed de semine & radice intelligunt. Arabes verò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores sortitos esse volunt, vt clarissimè scribit Auicenna. Illud addam, quod nihil prorsus sit alienum à ratione, vt vna eademque planta suum variet temperamentū, pro diuersa vniuscuiusq́; partis natura. Huius rei Gal. testis esse potest in mādragoræ mētione, vbi scriptum reliquit eam radice refrigerare & exiccare, fructu verò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem iudicio, Arabes erunt in hoc laudandi potius, quàm odiosè (quod videtur facere Fuchsius) exprobrādi: vt qui non sine magna mortalium vtilitate Nymphææ flores in vsum medicū asseruerint: quod à veteribus Græcis, quātū nobis constat, prætermissum est. Porrò verisimile nō est, quòd Arabes ignorauerint, quæ in nymphæis fuerint seminis & radicis facultates. Nā si Auicēna

existimasset

III. NYMPHÆA PARVA.

existimasset earum semen & radicem eiusdem esse cum floribus temperamenti, illis vtique non fuisset vsus ad dysentericos, ad veneris insomnia, ad muliebre profluuium, & ad alios morbos, qui frigida siccaq; requirunt medicamenta. Sed illud nobis obÿcietur, vt contendant non eas esse Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quòd Serapio ex auctoritate Albasaris inter nymphæas recenseat plantã, quæ tenuium partium est, & calidam naturam habet. Nos id nihil esse dicimus, neque hoc nobis ita vt Fuchsio, mirum videtur. Vt autem nõ miremur Arabibus traditam esse nymphæam, cui vis insit calida, facit tertÿ semperuiui exemplum in Dioscoride: etenim is tertium sedi genus depinxit, eiq; vim excalfactoriam, acrem & exulcerantem reddidit: tametsi reliqua duo Sedi genera eidem Dioscoridi refrigerent, atq; iisdem Galenus tertiam refrigerandi sedem assignet. Cæterùm in quibusdam Bohemiæ lacubus NYMPHAEA PARVA *nascitur, folio quidem nymphææ, sed brassicæ marinæ paulò maiore: flore candido: capitibus exiguis, vt in cappari: semine intus papaueris magnitudine. Hanc tamen plantam hactenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi videre, quàm in Bohemia, nec in aqua, sed in lacubus & paludibus circa eorum litora. Imbecillioribus longè viribus est quàm cætera de quibus diximus. Nymphææ facultates retulit Gal. lib. 8. simpl. med. his verbis: Nymphæa tum radix, tum semen desiccandi vim habet citra morsum. Itaque ventris profluuia cohibet, semenq; siue per insomnia, siue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dysentericos. Cæterùm Nymphææ, quæ candidam radicem habet, potentioris est facultatis, vt & muliebri profluuio medeatur. Verũ & hæc, & ea quoq;, quæ atrã habet radicẽ, ex vino nigro austero bibitur. Porrò nonnullam etiam abstergendi vim obtinent, ita vt & alphos sanent, & alopecias. Ad alphos verò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cuius radix nigra est, sicut ad alia, cuius alba.* Νυμφαία *Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis, Nilofar, Ninofan, seu Nilufar: Barbaris, Nenufar: Italis, Nimphea: Germ.* Weiß Seebluemen / & Haarwurtz: *Hispanis, Escudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc d'eau, Lunet d'eau, & Lis d'estang. Nymphæa altera, Græcis,* Νυμφαία ἑτέρα: *Italis, Nimphea gialla. At Nymphæa parua, Græcis,* Νυμφαία μικρά: *Italis, Nimphea piccola.*

Nymphæa minor & eius hist. Matth.

Vires ex Gal.

Nomina.

Nymphæa maior est, eaq; albo, vel luteo flore: est & minor, eaq; luteo, eoq; vel magno, vel paruo flore: aut albo quæ triplex, cùm & morsum ranæ Nymphæam minorem faciamus. I. Nymphæa alba flore maiore, C.B. Nenuphar album, Brunf. Nymphæa, eidem Cor. in Diosc. Nymphæa alba, Matt. Anguil. Cor. hist. Lac. Lob. Lon. Tab. Thal. Dod. gal. & fol. Nymphæa candida, Trag. Fuch. Cæs. Nymphæa maior alba, Lugd. Cast. Lotus Ægyptia, Alpino. II. Nymphæa lutea maior, C.B. Lug. Nenuphar luteum, Brũf. Nymphæa lutea, Matt. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. Lon. Tab. Thal. Nymphæa Citrina, Cord. in hist. Nymphæa altera, Cord. in Diosc. Cæs. Nymphæa flore luteo, Anguil. Cast. III. Nymphæa alba minor, C.B. & Tab. Nymphæa parua, Matth. Lugdunensis Matthioli figuram habet, sed Nymphæam alteram luteam minorem vocat.

Ἀνδρόσακες. ANDROSACES. CAP. CXXXIII.

ANdrosaces herba est amara, † tenues spargens iuncos, sine foliis, folliculos in capitulis habẽs, in quibus semen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in vino pota, copiosam hydropicis vrinam ciet. Idem effectus est semini poto, & herbæ decocto: podagris vtiliter illinitur.

† Me. exemp. ita legit. Ἀνδρόσακες φύεται ἐν Συρίᾳ ἐν παραλίοις τόποις, πόα ἐστὶ λευκὴ λεπτόκαρφος, πικρὰ, ἄφυλλος θυλλάκιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχουσα. i. Androsaces nascitur in Syria in maritimis locis. Est autem herba alba, tenuib. virgultis, amara, sine foliis, folliculũ in capite habens.

ANdrosaces ex Syria, quod sciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam nasci posse nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum est in Hetruriæ maritimis, cuius hic picturam ideò exhibere libuit, quòd id à quibusdã Androsaces existimetur. Id ipsum ad me misit hoc anno Pisis Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus: à quo (si is illi opinioni subscriberet, & Androsaces in Italia nasceretur) non mihi ex eo dissentiendum esset, quòd præter alias notas hæc planta (vt Oribasius ex Dioscoride transcribens habet) tota candida spectatur. Cæterùm aliam quoque plantam ex Syriæ maritimis allatam ab hac longè diuersam, misit ad me sub Androsaces nomine Iacobus Antonius Cortusus patritius Patauinus, cuius quoque hic imaginem excudi curauimus, vt de ea quoque aliorum sit iudicium. Sunt qui putent hanc plantam Androsacem legitimam esse: verum cum folia in summitate gerat, non possum ego facilè eorum subscribere placitis. Androsacis meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit: Androsaces humida, & acris herba est. Potest autem resiccata, exhibitaq; tum ipsa, tum fructus eius magnopere vrinam mouere, & nimirum discutere, & desiccare. Hæc planta vt Græcis ἀνδρόσακες, *ita Latinis Androsaces dicitur: Italis, Androsace.*

Androsaces consideratio.

Androsace altera.

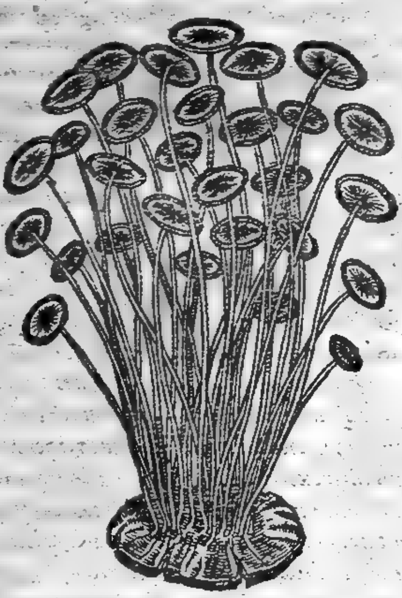
Androsacis vires ex Gal.

Nomina.

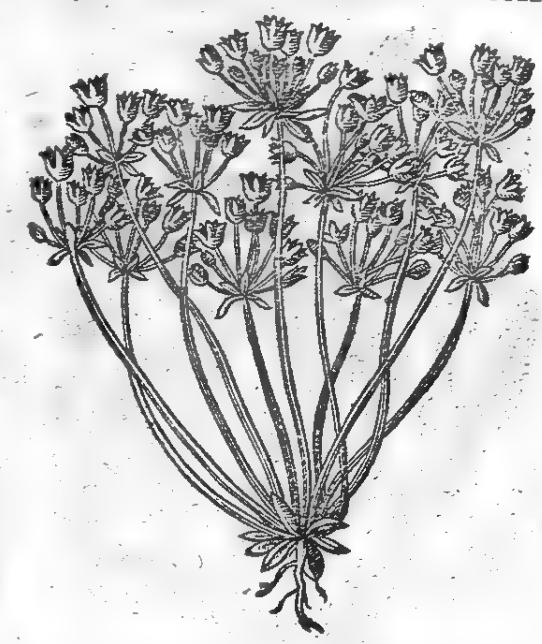
† *In vulgatis exemplaribus hoc loco scriptum reperitur* λεπτὴ, *hoc est tenuis: quam vocem, vt superuacaneam, omisit Ruellius. In Oribasio verò* λευκὴ, *id est, alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice vertit Marcellus. Cæterùm non desunt, qui, vbi paulò post* ἄφυλλος, *hoc est, sine foliis legitur,* ἔμφυλλος, *hoc est, cum foliis legendum putent.*

Androsace

I. ANDROSACES.

II. ANDROSACES ALTERA.

Androsace duplex est, alia foliis carens folliculos habēs, quæ vel petræ innascitur, vt nobis ante viginti annos Cl. Vlysses Aldroādus Bononiæ exhibuit: vel Chamæconchæ, vt ante annos nouemdecim, cùm Monspelio Frontignanum naui veheremur, ad montem Cetium studiosos herbarum inquirendarum caussa deducturi, stagnis innatantem copiosè vidimus & legimus. Dicitur Androsaces, Matth. Lac. Cast. Lon. Lugd. Androsaces Cotyledon foliosum marinum, Aduers. Lob. Androsace Matth. primum. Taber. Fungus marinus minimus, Cæs. Vmbilicus marinus Monspeliensibus. II. Androsaces altera, Matth. Lugd. Clus. hist. Pan. Tab. Cam. Morsus gallinæ vel Alsines species, non ex Syria, sed quadam antiqua maceria, Aduersariis: verùm Aduersaria falluntur, cùm hanc elegantem plantulam ante vigintiduos annos in horto nostro coluerimus, cuius elegans apud Clusium descriptio & apud Camerarium figura, cùm in hac folia minus rectè sint expressa, quæ plantagini angustifoliæ æmula, & in ambitu dentata sunt: qua de re plenius in historia.

Ἄσπλενον. ASPLENVM. CAP. CXXXIIII.

ASplenum aliqui scolopendrion vocant, alii splenion, alij hemionium: foliis est multis, scolopendræ animali similibus, ab radice vna prodeuntibus. Nascitur in parietibus, saxisque siliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, subter flauescentia hirsutaque, supernè viridia. Vim hanc habent folia in aceto feruefacta, vt per dies quadraginta pota lienem absumat: quibus etiam contritis lienem ex vino illini oportet: stranguriæ, & regio morbo prodest, singultum sedat, calculos in vesica comminuit. Conceptum adimere creditur, per sese, aut cum muli liene appensa. Tradunt noctu, silente luna, huius rei gratia effodiendam.

ASplenum, siue Scolopendrium tam à medicis, quàm pharmacopolis, qui planè Mauritanorum scripta sequuntur, Cetrach barbara voce vocatur. Nec diu est, quòd nouere rei herbariæ periti Arabum Ceterach esse legitimum Scolopendrium. Quandoquidem antea vniuersa herbariorum schola Aspleni loco phyllitim, quam etiam vulgò Linguam ceruinam appellant, suis immiscebant medicamẽtis. Verùm enimuero quanquam hoc adeò clarum est, vt nullus amplius dubitandi locus relinquatur: adhuc tamẽ inueniuntur è veteribus nostris seplasiariis, qui vt suam potius pertinaciam, quàm veritatem ipsam tueantur, nullo pacto sibi persuasum esse volunt, phyllitim non esse legitimum Scolopendrium: eo tantùm argumento pertinaciter innixi, quòd sui maiores phyllitim Scolopendram appellauerint, quodq; eam spleni semper maximè profuisse experimento cognouerint. Qua tamen in re prorsus aberrant, vt ex Asplenij notis facilè ab omnibus intelligi potest: ex quibus apertissimè cognoscitur, nil aliud esse Asplenum, quàm ipsum Cetrach vocatum. Nec desunt preterea, qui obnixè contendant, Cetrach non esse Asplenum, quòd scripserit Dioscorides nasci Asplenum folijs polypodij, siue filiculæ, quibus tamen ipsius Cetrach folia non vndequaque respondere videntur. Verùm si ij, qui ita obijciunt, eam vidissent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, foliis angustioribus, & admodum virentibus, iis in posterum, quantum equidem reor, omnis dubitãdi occasio sublata esset. Siquidem filicula hæc folio exit Ceteracho perquàm simili, quanquam paulò ampliore. Tantaq; est similitudo, vt mihi primùm hanc herbam inspicienti ea fermè visa sit verum Asplenum: quæ tamen effossa radice statim pro filicula agnoscitur. Præstãtissimum asplenum in Creta nascitur, vbi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas vrbes Gnoson, & Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam spectat, pecoribus sine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera vero parte, quæ ad Gnoson est, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Cæterùm aureus puluis, qui in Aspleno auersa foliorum parte inuenitur, drachmæ pondere vnà cum albi succini farinæ semidrachma, ex succo portulacæ potus, aut plantaginis, gonorrhæa laborantes mirificè iuuat. Herbæ autem totius decoctum datur vtiliter potandum ad omnes melancholicos affectus, & ad eos præsertim, qui Gallica lue affecti sunt. Aspleni vires paucis perstrinxit Galenus libro sexto simplicium medicamentorum, sic inquiens: Asplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba est. Hac vtique ratione & lapides frangit, & lienes liquat: hæc Galenus. Cæterùm sunt qui existiment Asplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, sed diuersas omnino plantas repræsentare, Galeni authoritate freti. Quippe qui libro quinto cap. 7. simplicium

Aspleni consideratio.
Ceterach.
Ceterach nõ est Asplenum quib.
Aureus puluis Aspleni & vires.
Aspleni vires ex Gal.
Asplenum & Scolopen. quibus diuersa.

ASPLENVM.

plicium medicamentorum de his disserens, quæ obstructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aspleno segregasse manifestè videatur, cùm inquit: Maiores lienis obstructiones vehementiora desiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, scolopendrium, & scillam, & eam, quæ id ipsum nomine repræsentat, asplenos appellata. Hæc certè verba differentiam fieri apertè declarant. Sed, meo quidem iudicio, credendum esse suspicor, quòd hoc in loco præter Galeni sententiam accreuerit Scolopendrium, deprauataq; in eo sit scriptura vel librariorum incuria, vel nimia alicuius sciolí diligentia: quòd in sequentibus libris, in quibus de simplicium omnium, quorũ cognitionem habuit, facultatibus sigillatim disserit Galenus, nusquam, quod inuenerim, Scolopẽdrij meminerit, sed tantùm Aspleni, cuius etiam vires (vt supra retulimus) sanè quàm paucis perstrinxit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopẽdrium, vel per Asplenum hemionitim intellexerit Galenus, de qua in sequenti commentatione dicemus: quandoquidem hemionitis (vt ipse Galenus scribit lib. 9. c. 2. de comp. medic. secundum locos, vbi ea pharmaca ab Andromacho conscripta recenset, quæ epota splenicis siue lienosis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Asplenum, ab aliis Scolopendrium appellata est. Quare non esset mirum, si loco prædicto Galenus accepisset asplenum pro hemionitide: præsertim quòd hæc herba quoq; eam vim sortita est, qua lienem absumere potest.

Nomina

Illa planta, quæ Græcis ἄσπληνον, Latinis quoque Asplenum, & Scolopendrium appellatur: Mauritanis, Scolofendrion, seu Sculusendrium: Officinis, Cetrach: Italis, Aspleno, Scolopendria, & Herba indorata: Hispanis, Doradilha: Gallis, Ceterach.

Asplenon, quod splenem iuuet, dicitur. Scolopẽdria vera, Trag. Lon. Asplenum, Matth. Dodo. gal. & fol. Lac. Lobel. Cast. Lugd. Cam. Asplenion Cord. in Diosc. Asplenus, Ges. hor. Scolopendrium, Cord. in hist. Anguil. Ceterach, Ges. hor. Cæsalpino.

Ἡμιωνῖτις. HEMIONITIS. CAP. CXXXV.

HEmionitis quam aliqui splenion vocat, folium emittit Dracũculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquam flores, neq; semen, neq; caulem gignit: in petrosis nascitur, austero sapore. Ea ex aceto pota lienem absumit.

Hemionitidis consid.

FAlluntur procul dubio (vt in Phyllitidis commentatione superius diximus) Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui sibi certò persuaserint, Hemionitida eam esse plãtam, quam seplasiariorum vulgus Linguam ceruinam, perperamq; Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos viros alioqui doctissimos, & Fuchsium pariter eos secutum errare, euidentissimis, vt puto, argumentis ostendimus: idcirco superuacaneum esse duximus hic eadem repetere, præsertim quòd neminem futurum sperem, qui eò se conferre grauetur, si cupiat nostras contra viros tam celebres rationes audire. Porrò non modò iam nobis compertum est veram Hemionitim, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus dissidet, Romæ nasci in quibusdam ruderibus, ædificiorumque ruinis prope magnum Amphitheatrum, vnde quidam rei herbariæ studiosi eam in suos transtulerant hortos: sed nos quoq; hoc anno eam accepimus ab Aloysio Anguillario, qui Hemionitidis plantam, cuius picturam damus, ad nos Patauio misit. Equidem credidimus iamdudum vnà cum Hermolao, & Ruellio Teucrium, & hemionitim vnã tantùm Plinio plantam esse, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. 25. c. 5. ita scriptum habebant: Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion vocant. Veruntamen cùm postea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus esset, nõ hemionion legendũ fuisse comperi, sed hermion. Quo factum est, vt omnino fuerim coactus in hoc mutare sententiam, contraq; asserere Teucrium à Plinio descriptum à Dioscoridis teucrio nullis notis differre.

Hemionium & Asplenum Plinio idem.

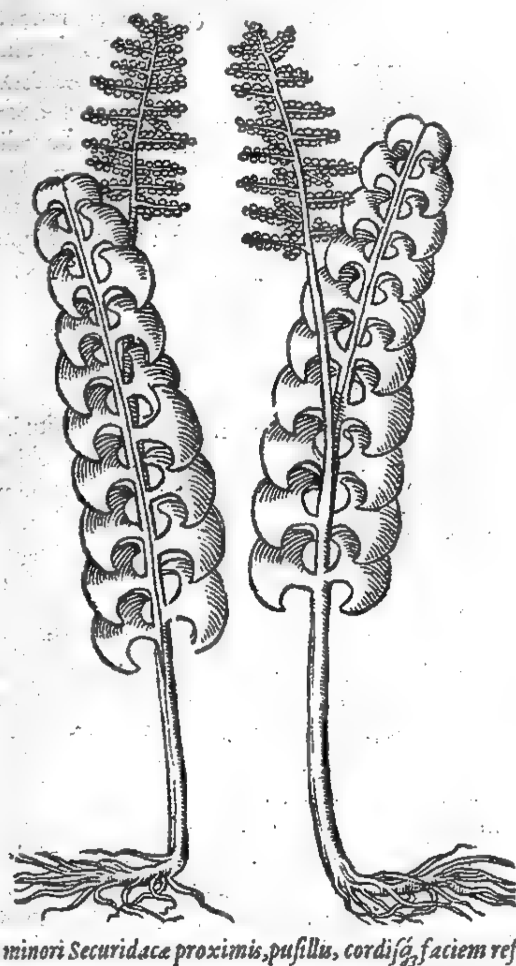
Cæterùm inter hemionium, & Asplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd scripserit lib. 27. cap. 5. Asplenum sunt, qui he-

qui hemionitim vocant. Sed equidem vereor, ne & ipse in errore versetur: quandoquidem Dioscorides non modò vtriusq; historiam diuersis capitibus descripsit, sed etiam asplenum nusquam, quod sciam, hemionitim appellari ait: tametsi contrà Hemionitim non asplenum, sed splenion à quibusdam vocari tradiderit. Sed posteaquam Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quam chymistis LVNARIA minor, & ab aliis ob semen racemosum Lunaria botrytis cognominatur, cùm & ipsa miris in medicamentis polleat viribus, nō prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid differerem. Hæc itaque breuis est planta, dodrantali ferè altitudine. Caule constat simplici, dodrantali, rotundo, lento, at gracili: è cuius medio in latus exit ramusculus, costæ effigie, cui folia sunt vtrinque septem aut plura annexa, lunata, crassa firmaq;, brassicæ marinæ modo. Flores profert in summitate caulis, oxalidis minoris instar: semine rufo, rotundo, minutoque, in vuæ modum racematim cohærente. Nascitur in altis montibus herboso loco. Vis totius plantæ mirè efficax vulneribus recentibus glutinandis, itemq; pota intrinsecis, atque illita extrinsecis corporis fracturis sanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocelas. Datur vtiliter commodeq; dysentericis, planta tota in puluerem contrita ex vino austero pota. Albas vteri fluxiones supprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depascuntur, vbi hæc copiosa prouenit, auulsis ab ea clauis, suos ferreos calceatus amittere, & ob id vulgò à nonnullis Sferracauallo appellari. Sed perperam, meo quidem iudicio, quòd alia sit planta, quæ vel ab ipso effectu legitimè sic fuerit appellata, vel quòd semen proferat ferreis equorum calceis simile. Verùm, cùm à chymicis hæc planta inter Lunariæ genera recenseatur, adeò, vt quidam eam ipsam Lunariam maiorem appellent: præterire quidem non potui, quin de ea quoque hic verba facerem. Est itaque planta, quam nos SFERRA CAVALLO appellamus, herba in altis montibus proueniens, fo-

Lunariæ minoris descriptio, & vires.

Sferra cauallo.

II. LVNARIA MINOR.

III. LVNARIA MINOR RAMOSA.

liis minori Securidacæ proximis, pusillis, cordisq; faciem referentibus, incurua secundum longitudinem excurrente linea, pluribus vtrinque è longo pediculo emergentibus siliquis, oblongis, pressis, numerosis, altera parte incuruis incisuris diuisis & foraminum rotundorum speciem referentibus, prominente vtrinque foraminum orificio, adeò vt non parum opificij in hisce fabricandis natura adhibuisse videatur: caules habet angulosos, striatosq;, ramulis compluribus refertos, sed flores hactenus mihi videre non licuit. Semen è siliquis prodit lunatum, bicorne, vnde illi Lunariæ nomen apud chymistas, qui eam magnis efferunt praeconiis ad argentum conficiendum, hac tantum ex argento viuo argentum purum fieri fabulantur, sed quàm suis opinionibus deludantur ij, sæpe suo magno dāno experiuntur. Radice nititur gracili quatuor digitorum longitudine. Hanc ego plantam Securidacam montanam appello, cum non paruam videatur habere cum minori securidaca cognationem, cum facie, tum viribus. Quod autem equi, qui diu hanc plantam virentē calcauerint, ferreis calceatibus protinus exuantur, quid certi afferam non habeo. Verùm cū scribat Plinius lib. 10. c. 18. Picum martium adactos cauernis eorum cuneos à pastoribus, admota quadam herba extrahere: & Trebius antiquissimus author illi subscribat, cogor quidem ijs haud omnino refragari, qui huic plantæ id virium tribuunt. Nullum quod sciam habet in medicina vsum, quamuis non desint herbarij, qui eam potionibus vulnerum addāt. Est & alia herba, quam aliqui similiter Lunariam minorem nominant, quæ in scrobium ripis, & aggeribus vligine madentibus, secus vias plerunq; nascitur. Serpit hæc humi iunceis cauliculis, cubito longioribus, clematidi illi similibus, quæ Vinca peruinca vulgò vocatur, in quibus à radice ad summum ex vtroque latere breuibus interstitiis folia exeunt crassiuscula, rotunda, paruorum nummorum speciem referentia: vnde à nonnullis Nummularia dicta est. Sunt qui existiment, hāc esse Elatinem. Verùm quia Nummulariæ dictæ folia pilosa non sunt, sed leuia: quia præterea non nascitur in segetibus & cultis, sed in scrobium aggeribus & vliginosis locis, ideò ijs non possum adstipulari. Hæc quoque glutinandi, & cohibendi facultate prædita est. Sed iam, vt nostri moris est, Hemionitidi sua reddantur vires ex Gal. qui eas retulit lib. 6. simplicium medicamentorum, his paucis verbis: Hemionitis simul & ad-

Lunaria minor alia.

Hemionitidis vires ex Gal.

 strictionem,

Nomina.

IV. SFERRA CAVALLO.

strictionem & amaritudinem possidet: quamobrē cum aceto pota lienosis auxilio est. Ea vt Græcis ἡμιονῖτις, ita etiam Hemionitis Latinis, & Hemionite Italis vocatur. Lunaria minor, siue Lunaria Botrytis: Italis, Lunaria del grappolo.

I. Hemionitis, Matth. Anguil. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Ges. hor. Cæs. Hemionitis siue sterilis, Lob. Hemionios Theoph. vbi Gaza Mulam vertit. Sunt qui dubitant, an hæc à Lingua ceruina vulgò dicta specie differat, siquidem ei valdè similis sit. II. Lunaria minor racemosa, quę Lunaria dicitur à foliorum forma subrotunda & lunata, quæ totidem censentur, quot Lunæ dies, quæq; cum Luna augeantur & decrescát: Lunaria, Trag. Dod. fol. Lunaria minor, Matt. Fuchs. Dod. gal. Ges. hor. Lon. Lugd. Clus. hist. Pan. Cæs. Lunaria racemosa, Lob. Lunaria minor botryitis, Thal. Lunaria petræa, Gesner. de Lunariis. Lunaria maior, Cast. Epimedium Diosc. Fabio Columnæ. III. Lunaria minor ramosa, C.B. Hanc D. Cam. in suo Matt. proposuit, quæ pluribus est foliis, pluribus racemulis, quæq; in Anglia reperta, cui Lunariæ rarior species dicitur. Hác vel similem expressit Thalyus in sua Harcynia, cui dicitur Lunaria botryitis πολύφυλλος. IV. Ferrum equinum, Ges. hor. Lob. Dod. fol. Sferra Cauallo, Matth. Ges. hor. app. Sferra Canallo Italicū, Cam. Solea equina, siue Securidaca montana, Lugd. Securidaca minor, Cast. Medicæ species, Gesn. hort. Securidacæ species, Cæs. Hedysarum siue ferrum equinum, Tabernæmontano.

Ἀνθυλλίς. ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

ANthyllis duplex est: quædam enim lenti simillima, foliis mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Nascitur in salsis terris, & à sole illustratis [a], non insulso gustu. Altera est foliis, ramulisq; aiugæ similis, hirsutioribus tamen, [breuioribus, & asperioribus] floré purpureo, odoris admodum grauis: radice cichorij. Pota drachmis quatuor, vrinæ difficultati, renibusq; plurimùm prodest. Tritæ, vuluæ pituitas emolliunt, cum rosaceo, & lacte impositæ vulneribus medentur. Quæ autem aiugæ similitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulso, comitiales sanat.

a ὕφαλμος. i. subsalsus. ita meum. Orib. non legit conclusa.

Anthyllidis consideratio.

PRimam, aut alteram Anthyllida, quæ Dioscoridis historiæ respōdeat, non equidem hactenus in Italia reperi, aut repertam vidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat. Ruellius hanc posteritati Salsolam vocatam fuisse tradit, quòd ex ea salem fieri memoria proditum sit. Fuchsius verò in libro de comp. med. quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ Kali Mauritanis dicitur, de qua nos disseruimus libro superiore in Atriplicis commentatione, Anthyllidem esse: nam vbi Aluminum genera expendit, in fine fermè sic inquit: Alumen, quod Catinæ appellant, ex herba cōbusta conficitur, Cali Mauritanis dicta, Græcis Anthyllide & Trago. Sed, meo quidem iudicio, in hoc apertè hallucinatur Fuchsius vnà cum Amato Lusitano, à quo illum hanc vanam opinionem accepisse facilè suspicor. In primis namq; non video ego, quomodo fieri possit, vt Cali Mauritanorum duas possit legitimè Græcorum plantas repræsentare, Anthyllida & Tragum, quæ quidem genere, forma, notis ac viribus inter se maximè differunt, vt in ea Apologia, quam in illū Lusitanum scripsimus, latius ostēdimus. Deinde nobis planè subit mirari Fuchsium, virum alioqui doctissimum & in re medica adeò clarum, vt primas ferat in Germania, quod Lusitani illius ineptias tam religiosè sit secutus, vt hic contentus protulisse Anthyllidem esse herbam Cali, neglexerit præterea Anthyllidis genera, quæ Dioscoridi duo sunt, expendere: atque genus explicare, quod Cali esse putabat. At reuera Cali (quantum ego sentio) nec primam, nec alteram Anthyllidem exprimit, neque etiam Tragum. Etenim hoc sine foliis nascitur, sed eorum vicem explent aculei, adeò vt tota planta spinis horrida spectetur. Illa verò Anthyllis, quam primo generi adscribit Diosc. lenti simillima est. Porrò alterum eius genus (teste Diosc.) foliis ramulisq; aiugam æmulatur, hirsutioribus tamen, breuioribus & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis. Quæ nimirum notæ in herba Cali, gustanti salsa prorsus desiderantur. Vtriusque Anthyllidis meminit Gal. lib. 6. simpl. medic. sic inquiens. Anthyllis duplex est, sed vtraque modicè desiccat, vt & vlcera glutinat. Cæterùm altera, ea scilicet quæ Chamæpityi adsimilis est, quadantenus subtiliorum est partium, quàm altera, adeò vt & comitialibus competat. Quin & ipsa magis quàm altera extergere putest. Quæ herba Græcè ἀνθυλλὶς, Anthyllis itē Latinè, & Anthillide Italicè nominatur.

Fuchsii opin. damnata, dū Kali Anthyllidem censet.

Anthyllidis vires ex Gal.

Nomina.

Ἄνθεμις. ANTHEMIS. CAP. CXXXVII.

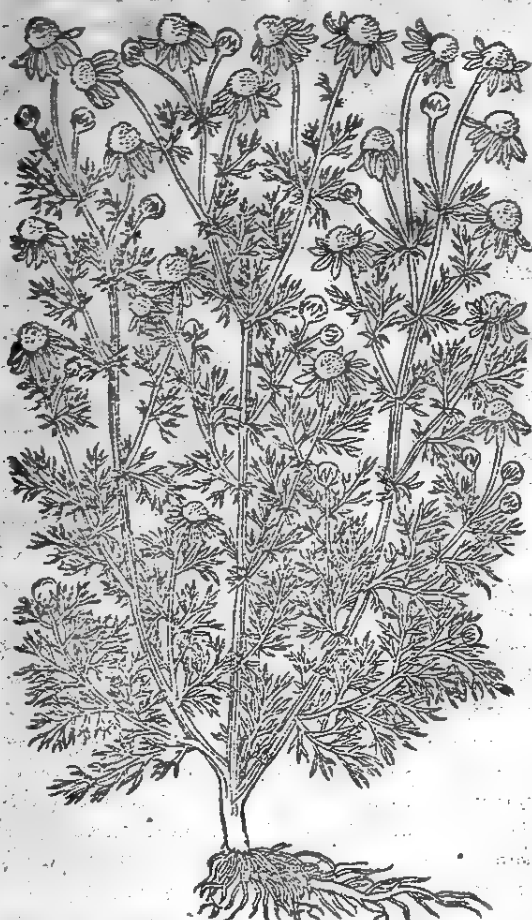
ANthemidis genera tria tantùm flore distantia: rami dodrantales, fruticosi, alis multis concaui: tenuibus foliolis, paruis, numerosis, rotundis capitulis: † floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorum rutæ. Nascitur in asperis & iuxta semitas: colligitur vere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandique. Potu, & insessione, pellunt menstrua, partus, vrinam, calculosque: aduersus inflationes, & ilei tormenta bibuntur: bilem suffusam expurgant: iocinerum vitia sanant. Decocto earum vesicæ fouentur. Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureum habet [a], cuius amplitudo maiuscula est. Hanc propriè heranthemon vocant. Ea cui leucanthemo nomē est, itē quæ chrysanthemon dicitur, vehemen-

† Orib. legit τρίπηχον. i. tricubitali. Meum excēp. ἔνδοθεν μὲν λευκὸν καὶ χρυσίζον ἄνθυλλον ἔχοντα, ἔξωθεν δὲ περικείται κυκλοτερῶς λευκά, ἢ πόρφυρα. i. intrinsecus quidem albū, & aurei coloris florem habet, extrinsecus verò per ambitū albos aut melinos, aut purpureos.

a Meum. ὅπερ ταῖς ὅλαις ἐστὶ μεῖζον. i. quod & per omnia maius est.

tius

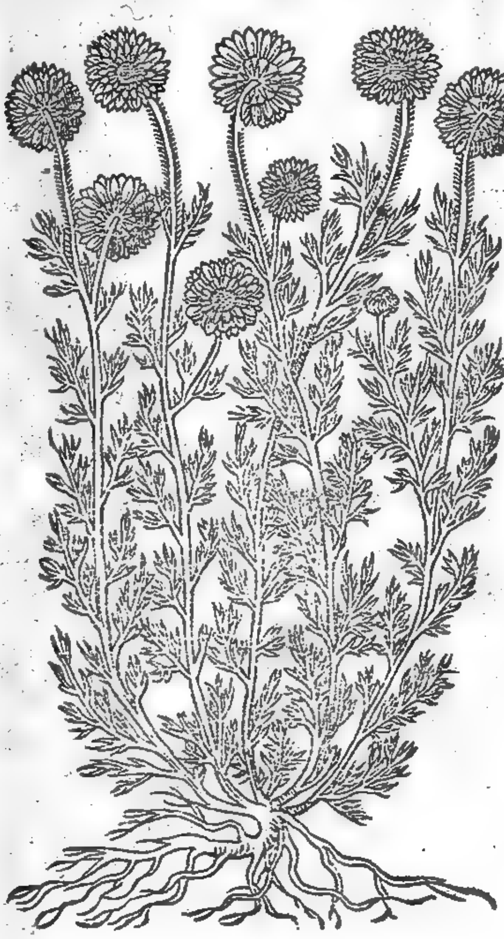
I. ANTHEMIS, SIVE CHAMÆM.

tius vrinam ciunt. Ægylopiis illitæ medentur: commanducatæ vlcerum eruptiones in ore sanant. Nonnulli in clysteribus ex oleo vtuntur, teruntur q; in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent, & priuatim tusa, in pastillos digeri: radix quoque siccari, dumq; ingruit necessitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radicis pars vna, modò contra floris partes duæ, & herbę vna, permutatim duplicato pondere, alternis diebus, bibere autem oportet in vino mulso diluto.

Anthemidis consideratio. ANthemis, quæ & Chamæmelō ab odore mali Græcis dicta est, officinis, & vulgò corrupta voce Chamomilla vocatur. Verùm quamuis tres Anthemidis species florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioscorides, eamq; cæteris ad calculos præstare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum verò purpurei buboni modò insunt: pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat sibi comparant, quæ floribus constat intus aureis, foris foliis albicantibus circumseptis: quòd hæc cæteris frequentior, copiosiorq; inter segetes in campis proueniat, oleatq; suauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis sanè cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. Sunt qui putent plantam, quam quidam Vergilij ADONIDEM esse censent, purpureum Dioscoridis esse Anthemidem, sed re vera hallucinantur, quòd huiusce Anthemidis genus, Diosco. teste, flores proferat in medio æureos, & forinsecus orbiculato ambitu purpureos, vt in [Amello] Belli quadam videmus, à quibus maximè differunt vulgaris Adonidis flores, qui papauerorum syluestrium flores æmulantur. *Adonidis mentio.* Cæterùm Anthemis cuius vulgaris est vsus, caules edit cubitales, foliis est paruis, capillaribus, tenuibus, ac numerosis: flores fert in caulium, ramorumq; summitatibus Parthenio, quod Matricariam vocat, similes. Radicibus nititur tenuibus, nec altè descendentibus. Tanta est Anthemidis cum COTVLA fœtida similitudo, vt nullo ferè oculorum intuitu, sed olfactu tantùm altera ab altera dignosci queat. Namq; altera, nẽpe Anthemis perquã bellè ac suauiter olet, altera verò fœtet, & adeò acris est, vt cutim exulceret adalligata. Quo fit vt qui in campis aluum exonerant, & deinde hac herba sedem abstergunt, paulò post intolerabili vexentur ardore. *Cotula fœtida.* Cæterùm Anthemidis decoctum potum lateris dolores sanat. Idem præstat *Anthemidis vires.*

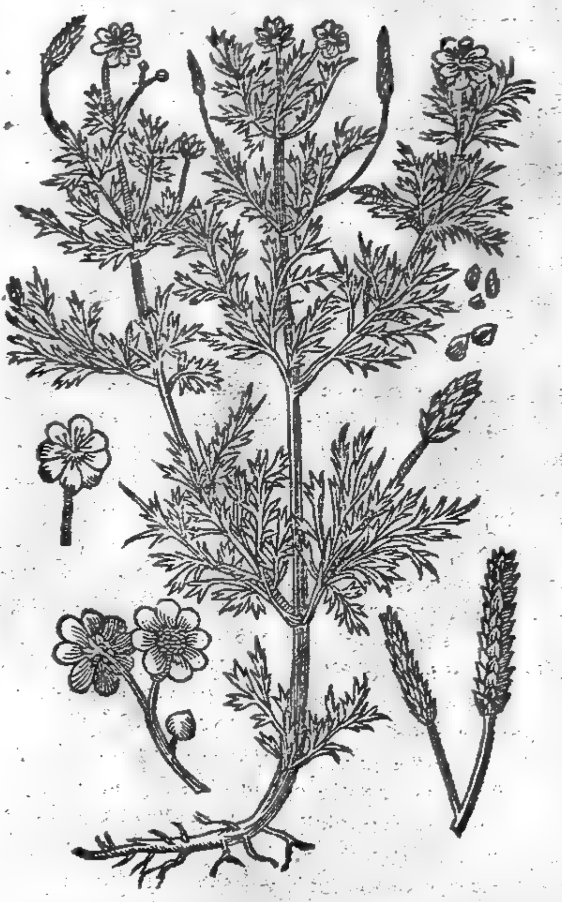
II. CHAMÆMELVM NOBILE flore multiplici.

III. CHAMÆMELVM FOEtidum, seu Cotula.

IV. ADONIS.

aqua è floribus distillata. Anthemidis flores absque foliis decerpti, tusiq́; in mortario, & ex oleo in pastillos conformati, si ex eodem oleo dissoluantur iisq́; febrientes à vertice capitis vsque ad pedes illinantur, moxq́; stragulis, vt sudent, integantur, quascunque febres sanant, si sudor copiosius fluxerit. Ita enim scriptum reliquit Nichessor Aegyptius. Anthemidis meminit Gal. li. 3. simp. med. sic scribens. Chamæmelū tenuitate quidem rosæ persimile est, calore verò ad olei facultates magis accedens, animali tū familiares, tum tēperatas. Quapropter lassitudinib. vt si quid aliud cōfert, doloresq́; sedat, mitigatq́;. Praterea tēsa remittit, & laxat, quæq́; mediocriter dura sunt emollit, quaque constipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra visceris alicuius inflāmationes infestant, discutit, ac dissoluit, ac præsertim quæ ex humorib. biliosis, aut cutis densitate proueniunt. Qua de re & ab Aegyptiorum sapientibus Soli cōsecratū est, febriumq́; omnium remedium putatur. Verùm hac quidem in re à veritate aberrant: solas enim, quas dixi febres sanare potest, easq́; quæ iam concoctæ sunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ sunt, aut pituitosæ, aut ex viscerum inflammatione prognatæ. Nam & harum remedium Chamæmelum vel strenuissimum est, vbi iam concoctis adhibetur: quapropter, & hypochondriis, vt si quid aliud, gratum existit. Meminit etiamnum libro 6. eorundem simpl. med. sic inquiens. Dictum quidem in 3. libro de hac herba copiosius est, dicetur q́; nunc summatim, quod calefacit, & desiccat in primo ordine. Est & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet. Plāta, quæ Græcis ἀνθεμὶς, & χαμαίμηλον, Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, seu Babunegi: Italis, Camamilla: Germanis, Camillen: Hispanis Manzanilla: Gallis, Camemina, & Camomille.

Anthemidis vires ex Gal.

Nomina.

Chamæmelum aliud odoratū, quod vel gratum, idq; flore simplici, quod vulgatum, vel peregrinū: aut flore pleno est: vel ingratum spirat odorē. Aliud inodorū Cotula, & quidē aruense, marinum, & alpinum. I. Chamęmelū vulgare, quod Leucanthemū Diosc. C.B. Chamæmelū tertia Parthenij species Brunf. Anthemis siue Chamæmilla, Matth. Cor. in Diosc. Chamæm. Lac. Cast. Cæs. Tab. Thal. Chamomilla tertia, Trag. Chamæm. leucanthemum, Fuch. Ges. hor. Chamæm. sylu. Dod. gal. Lugd. Chamæm. vulgare, Dod. fol. Ges. hor. ap. Chamomilla vulgaris, Lon. Chamæmalū verū, Ges. hor. Chamæm. aruense, Cam. Anthemis vulgatior, Lob. II. Chamæm. nobile flore multiplici, C. B. Anglorū niueum Leucanthemum flore multiplici, Aduers. Lob. Anthemis leucanthemos niuea Anglorū flore multiplici, Lugd. Chamæm. leucanthemum odoratū multiplex, Dod fol. Chamæm. Romanū flore multiplici, Cam. in Matth. Tab. Chamæm. flore pleno, Cam. Hoc tenerioribus est cauliculis humi sparsis, foliolis breuioribus, florib. ex plurimis foliolis densè cōpactis: tota plāta cæteris suauius olet, quare & facultatibus superat: sunt qui ex plātę succo, floribus & vino albo, Syrupum ad ictērū & hydropē splenis vitio causatum, conficiant. Circa Aurelias Galliarum spontè quidē prouenit, alibi in hortis cultioribus reperitur. III. Chamæm. fœtidū, C.B. Cotula fœtida, quarta species Parthenij, Brunf. Camomilla secunda & sylu. Trag. Cotula fœtida, Matth. Dod. gal. Ges. hor. Lob. Lac. Lon. Cast. Lug. (cui & Parthenium leptophyllon Hippocratis) Cam. Parthenium, Fuch. Cotula alba, Dod. fol. Cotula, Tab. Cota vulgo in Hetruria, Cæs. cui & Buphthalmon Diosc. Gal. & Plinij, Buphthalmum minus, Cord. in Diosc. Chamæm. album seu fœtidum, Thalyo. IV. Adonis hortensis est & sylu. hæc flore vel maiore vel minore, hæcq; rursus rubro, pallido, luteo, in medio nigricante, rarius albo. Adonis flore minore, C.B. Anemone agrestis, Trag. Anemone, Cor. in Dios. Anemone tenuifolia, Cord. in hist. Adonis, Matth. Lugd. Flos Adonis, Lob. Adonidis flos, Cam. Chamæmelum Eranthemum, Dod. gal. Ges. hor. Eranthemum, Dod. gal. & fol. Chamæmelum rubrum, Gesn. hor. Anthemis Eranthemos, Lug. Chamæmelum cuius folia florem cingentia sunt purpurei coloris, Cast. Chamæmelum purpureum, Tab. Aculeata, Lon. Ranunculus aruensis floribus rubicundis, Cæsalpino.

Παρθένιον. PARTHENIVM. CAP. CXXXVIII.

PArthenium, aliqui amaracon vocant, foliis est coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore subuiroso, sapore amaro. Siccatum, cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore à calculosis, & anhelatoribus magna vtilitate bibitur. Valet decoctum ad insidendum in duritia vuluarum, & inflammationibus. Illinitur sacro igni, & collectionibus cum flore.

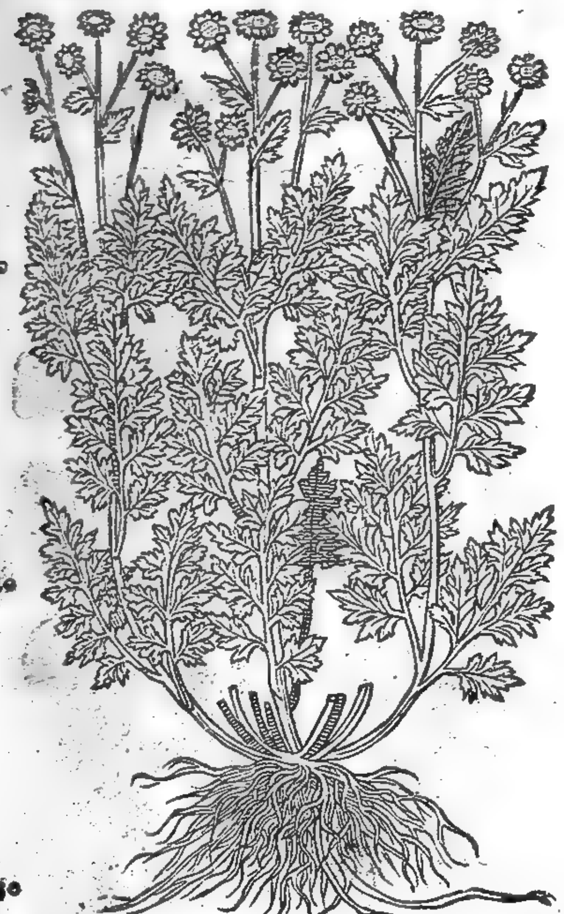
Parthenij consideratio.

SEritur Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modò in iis satum, sed in aliis quoque locis sponte prouenit. Folio est coriandri, amaro sapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetrusci Matricariam, & ab amaro sapore, Amarellam vocant. Cæterum hallucinantur, mea quidem sententia, in Parthenij historia Brasauolus, & Fuchsius, viri alioqui doctissimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd concordes sibi persuaserint (vt superius in Artemisia commentario, eorum errorem explodendo, diximus, Matricariam, siue Amarellam vulgò vocatam, esse illud Artemisiæ genus, quod secundo loco à Dioscoride repræsentatur: vtpote qui non rectè expenderint hanc esse legitimum Parthenium. Porrò contendunt Brasauolus, & Fuchsius eam omnino plantam

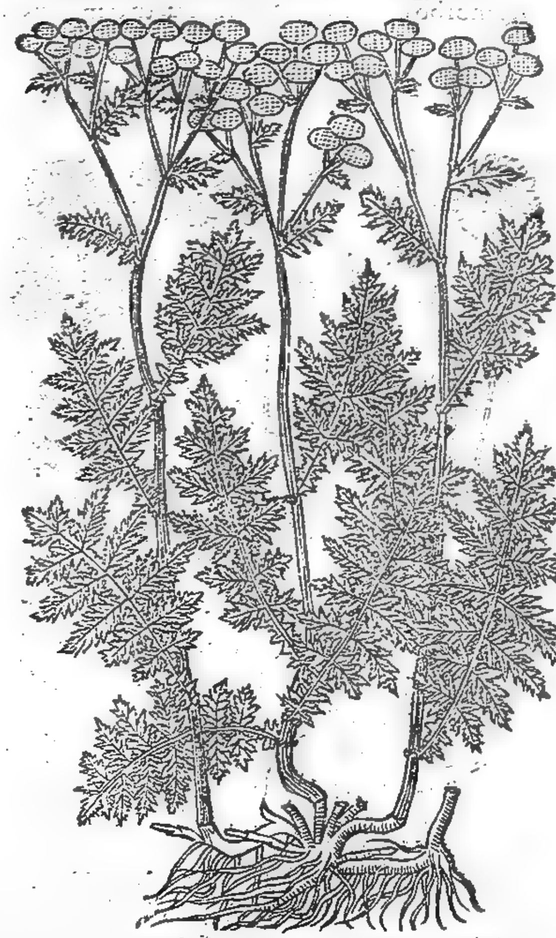
Matricariam non esse Artemisiam cōtra Brasau. Fuch. & Monach.

verum

I. PARTHENIVM, SEV MATRIC.

II. TANACETVM.

verum referre Parthenium, quam herbariorum vulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm iſti clariſsimi medici magno in errore verſentur, iudicent ij, qui probè ſciunt Cotulam fœtidam folio eſſe fœniculi, aut anthemidis potius, quàm coriãdri: neque ſapore vſqueadeò amaro, vt in Parthenio requiritur, ſed acutiſsimo, & exulcerandi vi prædito, id quod nuſquã Parthenio tribuit Dioſcorides, neque Galenus. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoque Parthenium vocauere, illam ſcilicet, quæ in parietibus naſcitur detergendis vitreis vaſis aptiſsima, vt Galenus ipſe teſtatur lib. 6. ſimpl. med. & Plin. lib. 22. cap. 17. naturalis hiſtoriæ. Nec deſunt etiam, qui velint mas Parthenium appellare Athanaſiã, quam & TANACETVM vocant ſeplaſiarij, cuius etiam ſuperius de Artemiſia differentes mentionem fecimus, & hic modò effigiem damus. Quorum equidem ſententiam magis probandam cenſerem, quàm eorum, qui tertium Artemiſiæ genus Tanacetum eſſe contendunt. Foliis eſt maioris millefolij æmulis, aliquantò tamen maioribus, amaro ſapore, & odore graui, caulibus bicubitalibus, floribus melinis, aureis globulis ſimilibus, vmbellatim quadantenus micantibus. Radice nititur vnica compluribus adnatis fibris. Prouenit in hortis, ac etiam alibi ſponte per ſe naſcitur. Excalfacit, exiccat, abſtergit, aperit, flatus pellit. Vtuntur Tanaceto recentiores ad ventriculi, vteri & alui flatus diſcutiendos, item ad lumbricos ex ventre pellendos. Vtuntur & ad frangendos renum calculos, & ad ciendam vrinam & menſes: obſtructiones viſcerum aperit. Sed id viris magis, quàm mulieribus commendant: contrà verò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam præcipiunt. Parthenij in ſimpl. med. cenſu Galenum meminiſſe non reperio. Excalfacit, ſiccat, aperit, abſtergit, prouocat, reſoluit, flatus pellit. Epotus ſuccus drachmæ põdere cum ſaccharo ventris tineas perimit: illitus impetigines, alphos, & lentigines emaculat. Peculiariter autem auxiliatur omnibus vteri affectibus, quos flatus, aut pituitoſus humor excitauerit: menſes ciet, & ſecundas: calefit recens ſuper tegula, & irrorata vino veteri illinitur cõtra vteri dolores. Eius nomẽ Græcum eſt παρθένιον, Latinum ſimiliter Parthenium: Officinis, Matricaria: Arabicum, Achuen, Vchuen, Achuan, ſiue Alachuam: Italicum, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicum, Mutter Kraut/ & Mettram: *Gallicum, Matricaire. Tanacetum ſiue Athanaſia: Italis, Tanaceto ſiue Daneda.*

Helxine, Parthenium.

Tanacetum, & eius medicinæ.

Nomina.

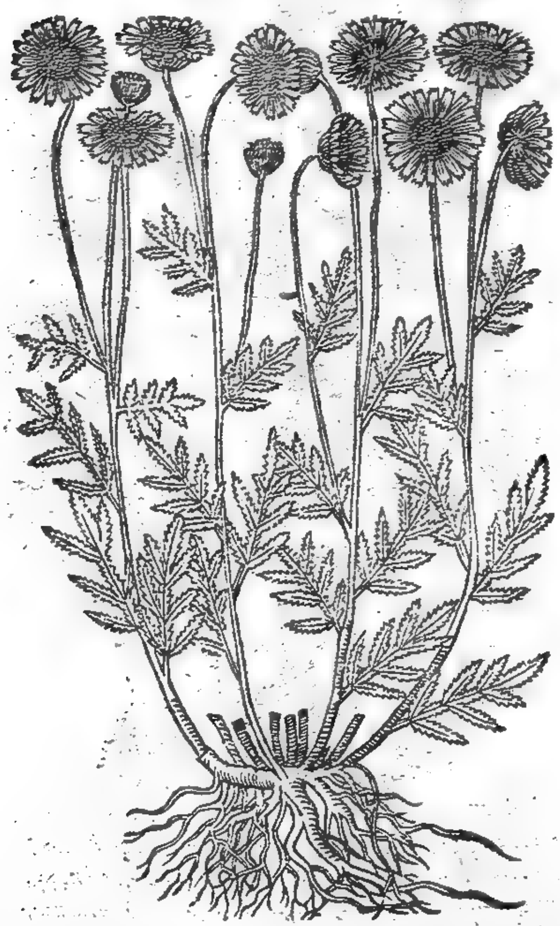
Parthenium quaſi virginalis, quòd morbis mulierũ vterinis medeatur, vnde vulgò Matricaria dicitur. Hęc foliis eſt latioribus, & anguſtioribus: illa vel odorata, vel inodora: odora vel ſimplici, vel pleno flore: inodora, peregrina eſt & altera alpina. I. Matricaria vulgaris, C.B. Cam. Matricaria, prima Parthenij ſpecies, Brunf. Parthenium, Matth. Cord. in Dioſc. & hiſt. Dod. gal. Geſ. hor. Lac. Caſt. Thal. Amaracus Galeni, Ericio Cord. Matricaria, Trag. Dod. fol. Lon. Cæſ. Lugd. Matricaria noſtras, Lob. Artemiſia tenuifolia Fuch. fol. Tab. Artemiſiæ ramoſæ altera ſpecies, Fuch. in icon. II. Tanacetum fortè à Tannaco, quo nomine Partheniũ appellatum fuiſſe teſtatur Plinius. Hoc odorum eſt, vel inodorũ: odorũ, aut maius, quod foliis eſt vel planis, floreq; aut luteo, aut albo, vel criſpis: aut minus, hocq; vel cãpeſtre, vel alpinum: inodorum, flore minore, vel maiore. Tanacetum vulgare, quod Parthenium microphyllon Hippocratis videtur, C.B. Tanacetum, Brunf. Matth. Cord. in hiſt. Geſ. hor. Lon. Dod. fol. Lob. in obſ. Caſt. Cæſ. Tanacetum vulgare luteum, Trag. Tanacetum maius, Dod. gal. Tanacetum citrinum, Thal. Tanacetum millefolij foliis, Lob. in icon. Athanaſia, Lugd. Athanaſia vulgaris, Lac. Artemiſia tenuifolia, Fuch. in icon. Artemiſia monoclonos, eidem in fol. Artemiſia Dioſcoridis, Tabernæmontano.

βούφθαλμον. BVPHTHALMVM. CAP. CXXXIX.

Bvphthalmon, quidam eachlam vocant, caules emittit tenues, molleſque: folia fœniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi ſimilitudine, vnde nomen traxit. Circa oppida naſcitur, & in campeſtribus.

stribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasque discutiunt. Aiunt epotam post exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

I. BVPHTHALMVM.

II. BVPHTHALMVM ALTERVM.

Buphthalmi consideratio.

NOn parum profectò inter se variant de Buphthalmo recentiorum sententiæ, vt herbam, quæ ipsum legitimè repræsentet decernant, & ostendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis & agrorum marginibus nascentem, quæ (vt equidem opinor) Bellis maior est, folio nonnihil in ambitu serrato, flore intus melino, extrà verò candidissimis foliolis vndique circundato, anthemide maiore, esse legitimum Buphthalmum. Alij verò, quibus adstipulatur Fuchsius, aliam ab hac herbam verum Buphthalmum esse contendunt, vulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non fœtidam vocant. Sed cur horum sententias comprobem, sanè non habeo: quippe quamuis Cotula non fœtida dicta foliorum facie quadantenus Buphthalmum referat, flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioscoridis picturæ non vtique respondent. Quemadmodum & hinc perspicuum est alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non esse Buphthalmum. Siquidem cùm diligentissimè scripserit Dioscorides vulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum verò candido, dubitandum quidem non est, quin & eadem fuerit vsus diligentia in describendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in vniuersum facit, non autem in ambitu candidum, qualis in vulgari parthenio conspicitur. Cùm itaque Buphthalmum luteo planè flore præditum esse debeat, haud dubiè errant, meo quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut similes plātas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, iuuenis spectatæ in philosophia ac medicina eruditionis, mihiq́ perinde ac filius charissimus, quod in nullis prorsus notis à Dioscoridis descriptione dissidet, vt eius effigies, quam hic damus, abundè demonstrat.

Cotula non fœtida nō est Buphthalmum.

Buphthalmi vires ex Gal.

Buphthalmi vires retulit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum iis verbis: Buphthalmum, inquit, sic appellatum est à floribus, qui figura quidem boum oculus videatur adsimiles, colore autem anthemidis floribus simillimi sunt, sed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & vehementius discutiunt, adeò vt duritias sanent cerato misti: hæc Galenus. Vbi ne quid nobis obstet, animaduertendum est, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus simillimos reddit, de ea tantùm anthemide intelligit, quæ luteos flores profert.

Bellidis historia.

Sed quoniam de Buphthalmi flore disserenti mihi BELLIS *sic à Plinio vocata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum esse duxi, hoc in loco eius historiam, & vires recensere. Bellis igitur quanquam plura sunt genera, tria tamen communiter numerantur, nempe maius, medium, & minus.*

Maior.

Maius folia gerit ex angusta origine in latum ambitum finientia, subrotūda, crassiuscula, & circumquaq; quercus modo serrata, humi circa radicē in rotæ modū accubantia. Quæ autem in caulibus habentur angustiora, oblonga magis sunt senecionis modo, caules emittit ab vna radice plures, cubitales, teretes, robustosq; è quorum summis partibus flores exeunt Anthemide, aut Parthenio maiores, qui æstate ferè tota perdurant, colore intus aureo, & per ambitum candido. Radix illi est multifida, haud valdè descendens. Nascitur in pascuis, pratis, secus itinera, & in agrorum marginibus.

Media.

Alterum autem, quod medium appellamus, plerumque in pratis & pascuis prouenit, foliis alterius minoribus, nec adeò per ambitum incisis, minimè sinuatis, in terra iacentibus. Cauliculos edit tenues, flexiles, rotundos, palmari longitudine: radicem altero tenuiorem, sed multifidam: flores mittit maiori per omnia similes, sed longè minores.

Minor.

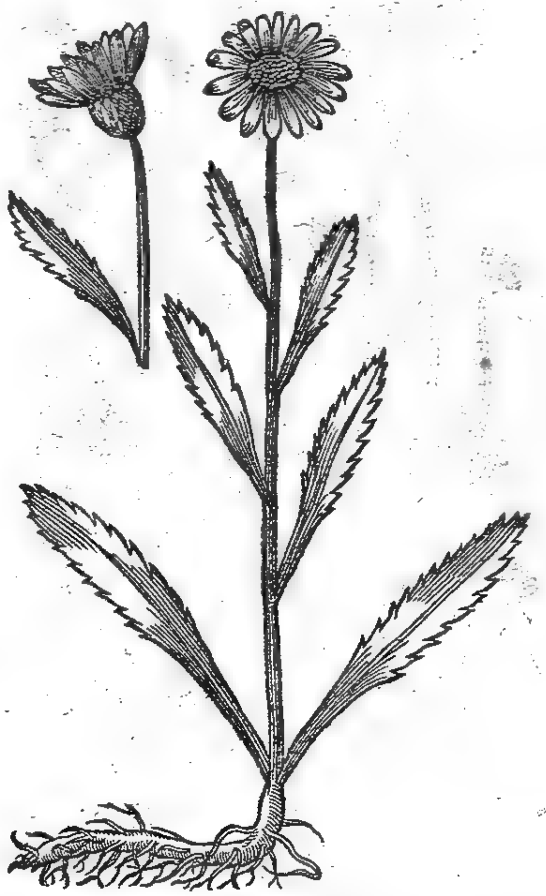
Minus quod in hortis & fictilibus seritur, variis spectatur generibus, quæ florum varietate dignoscuntur. Nam tametsi folia in omni ferè genere habeantur longiuscula,

in cacu-

III. BELLIS MAIOR.

IV. BELLIS ALPINA.

V. BELLIS MEDIA.

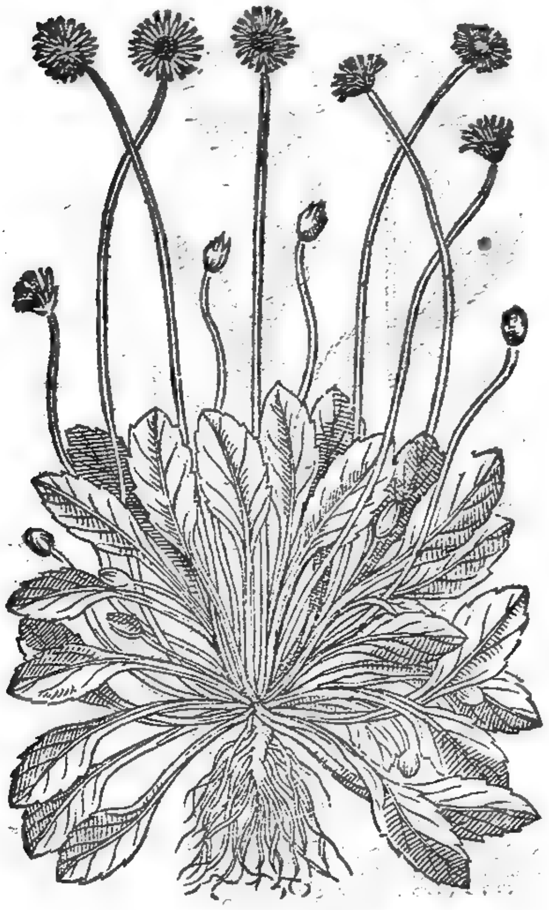
in cacumine ſubrotunda, craßiuſcula, ſolo procumbentia, & in rotæ modum radiantia, atque per ambitum ſenſim ſerrata, flores tamen coloribus, & foliorum numero inter ſe variant. Siquidem in vno genere centrotenus aurei, & per ambitum rubentibus foliolis ſtipati cernuntur: in altero verò ex candido ruſeſcentibus, aut verſicoloribus numeroſioribusq́. Sunt etiam qui intus rubri ſint, & in ambitu albi, quinetiam qui vbiq́ foliolis exilibus admodum verſicoloribus adeò ſtipati habeantur, vt ſericinos floccos penè referant. Omnes hoc tempore in coronamenta venere. Nam ob cauliculorum mollitiem, & colorum præſtantiam, texendis coronis aptißimi ſunt. Florent anno ferè toto ſi cultorum diligentia non deſit. Facultas omnibus eadem: nam (vt recentiores perhibent) valent flores in ſtrumis, & capitis fracturis: quinetiam in vulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem vſq́ penetrarunt, in quem vſum Bellim potionibus inſerunt. Sunt & qui Bellidis omnia genera laudent ad iſchiada, & paralyſin. Sanant commanſa folia cùm oris, tum linguæ exulceratas puſtulas: eadem tuſa genitalium inflammationes extinguunt, ac etiam reſoluunt. Herba ipſa recens in acetarijs ex oleo & aceto deuorata, aluum adſtrictam lenit: id quod etiam præſtat ex iure pinguium carnium decocta & vnà cum iure ſumpta. Βέφθαλμον *ſic Græcè Latinè verò Buphthalmum, & Oculus bouis dicitur: Arabicè, Bihar: Italicè, Buphthalmo, & Occhio di bue: Germanis,* Rindsaug: *Gallis, Oiel de Beuf. Bellis maior, Italis primo fiore maggiore, & fior di primauera, nonnullis Primula veris maior, dicitur. Bellis minor, Italis primo fiore minore, fior di prima vera: Germanis,* Maßlieben: *Gallis Marguerites, ſeu Paſquette. Bellis minima, Italis, Margarite: & fiori di prima vera gentili.*

Bellidis vires.

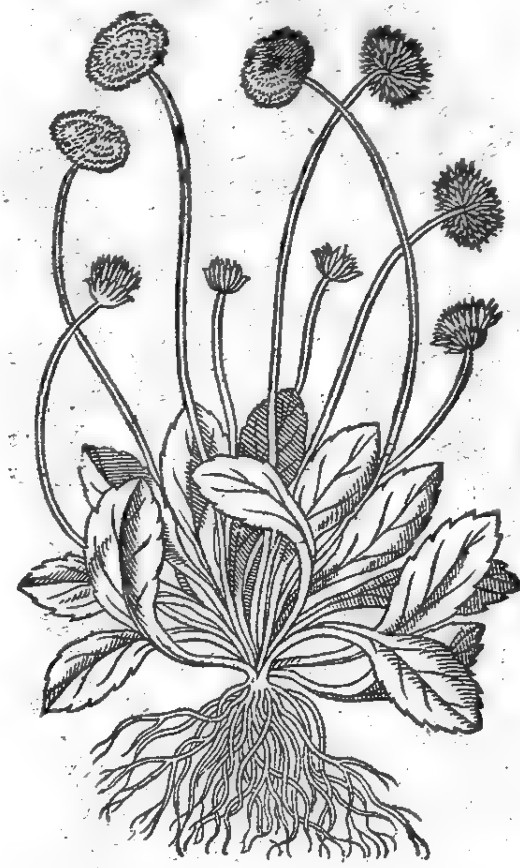
Nomina.

Buphthalmum, quòd flore ſimilis ſit boum oculis. I. Buphthalmum Dioſcoridis, C. B. Buphthalmum, Matth. Trag. Lac. Geſner. hort. Lobel. Lugd. Caſt. Tab. Buphthalmum vulgare, Cluſ. hiſto. Pan. Chamæmelum Chryſanthemum, Fuchſ. Cotula lutea, Dodo. gal. & fol. Cotula non fœtida, Lonicero Chryſanthemum, Cordo in Dioſcorid. Geſner. hort. Aſter atticus, Cord. in hiſto. quo ad iconem, quam tamen ipſe non appoſuit. II. Buphthalmi nomine hoc videtur Camerarius in ſuo Matthiolo propoſuiſſe.

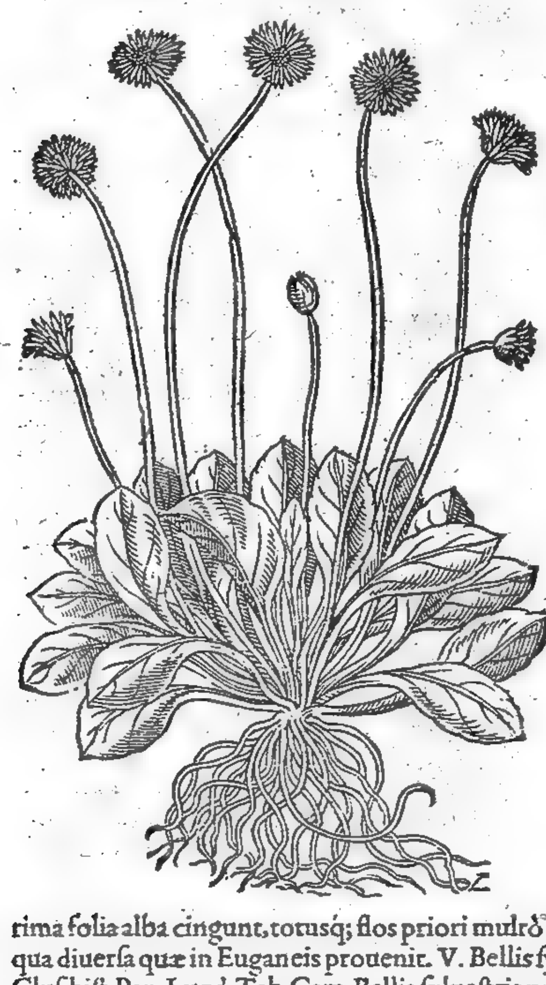
VI. BELLIS MINOR.

VII. BELLIS MINIMA.

VIII. BELLIS MINIMA.

posuisse. Buphthalmi altera species, Gesſ.hor. Buphthalmum alterum folio & facie Cotulę fœtidæ, Aduerſ.Lob. Buphthalmum alterũ Penæ, Lug. Buphthalmum Narbonense, Cluſ.hist.Pan. Buphthalmũ verum, Tab. Chrysanthemum primum Cæsa. Nunc de Bellide. Bellidem licet aliqui velint apud Theophrastũ esse Anthemidis foliacei speciem, cẽsemus tamen Græcis indictam, & á Plinio primum propositam, quæ syluestris est & satiua: illa maior, media, & minor: maior alba, vel lutea: alba pratensis, simplici, rariſs. pleno flore, & alpina, hæcque maior vel minor: lutea, folijs vel profundè incisis, eaque maior & minor, vel subrotundis. Syluestris minor alba, vel mixta, vel cœrulea, hocq; vel frutescẽs vel nõ: hæcq; caule nudo vel folioso. Satiua veró minor est pleno flore, eoq; maiore vel minore, albo, rubro niueo: huius generis est & prolifera suaue rubẽs, rarius viridis. III. Bellis sylu. caule folioso maior, C.B. Oculus bouis vel vaccinus, Brũſ. Bellis maior, Matt. Trag. Fuch. in fol. Dod. gal. & fol. Lacu. Lob. (cui & Consolida media vulnerariorum.) Cast. Lugd. Cæsal. Cam. Bellis maior syluestris, Fuchſ. in icon. Gesſ. hor. Bellium maius Tab. Buphthalmum maius, Lonicero. IV. Bellis alpina maior, C. B. Hæc ex radice serpente, lignosa, nigricante, & ab vna parte fibras spargẽte, caulem emittit vnicum, cubitalem altitudinem excedentem, rotundum, striatum, ad radicẽ leuiter hirsutum, circa quem folia pediculis carentia, quinque vel sex transuersorum digitorum longa, angusta, rigida, ex rotunditate acuminata, per circumferentiam crenata, nullo ordine disposita: in caulis summo, flos vnicus, medio luteus, quem plurima folia alba cingunt, totusq; flos priori multò maior est. Hæc in Baldo, monte Veronensi prouenit: à qua diuersa quæ in Euganeis prouenit. V. Bellis syluestris media caule carens, C. B. Bellis media, Matth. Cluſ.hist. Pan. Lugd. Tab. Cam. Bellis syluestris media, Gesſ.hort. Dod. fol. Bellis maior syluestris, Lob. Bellis minor, Cast. VI. Bellis syluestris minor, C.B. Gesſ.hort. Lugd. Solidago, Brunſ. Primula veris, eidem. Cæsal. Bellis minor, Matth. Bellis minor syluestris, Fuch. Dod. gal. & Tab. VII. Bellis hortensis flore pleno C. B. Pri-

C.B.Primula Veris Trag.Ges.hort.Cæs.Bellis minor, Matth.Cam.Lugd. Bellis minima Matth. in Compendio.Cast.Bellis minor hortensis Fuch.Dod.gal.Lac.Ges.hort.Taber.Bellis hortensis Dodo.fol.Bellis hortensis multiplici flore, Lob.VIII.Hanc etiam sub Bellide minima habet Matthiolus, quam Bellidem minorem hortensem Tabernæmontanus nominat.

Γλυκυσίδη. **PÆONIA.** **CAP. CXL.**

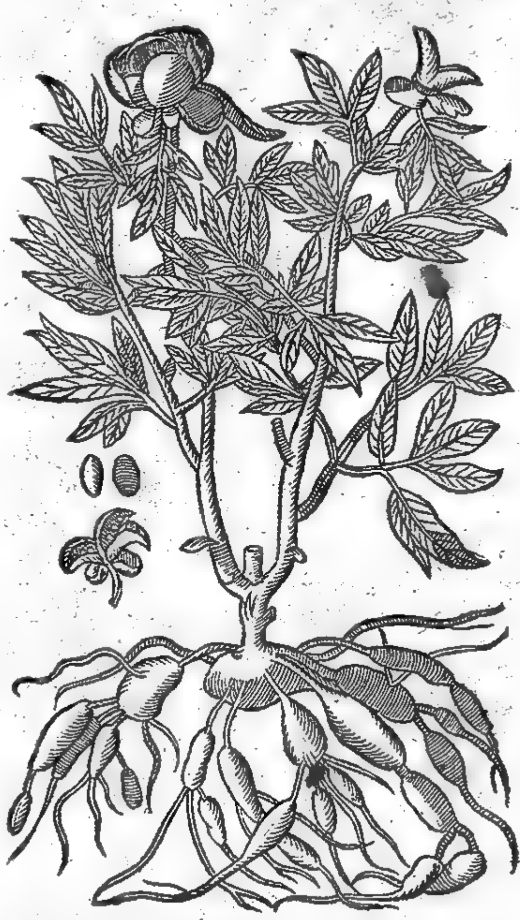
PÆonia, siue glycyside, Græcis aliquibus pĕtorobon dicitur, sunt qui Idæos dactylos radicem pœoniam vocant. Caulis altitudine sesquipedis adolescit, comitantibus multis stolonibus. Huius duo genera: mas folia inglandis habet: in fœmina verò smyrnij more diuiduntur. Summo caule siliquas emittit amygdalis similes: in quibus, cúm dehiscunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum similia inueniuntur, & in medio nigra, purpurea quinque aut sex. Radix maris digitali crassitudine, & palmi longitudine, gustu adstringens, alba: fœminæ radicibus ceu glandes circiter septem aut octo inhærent, vt in hastula regia. Fæminis à partu non purgatis sicca radix datur: ciet menses amygdalæ magnitudine pota: sic ventris doloribus cum vino pota auxiliatur: valet contra regium morbum, & renum, ac vesicæ dolores: decocta in vino [a] aluum sistit. Rubra grana rubentes menses sistunt, decem vel duodecim pota in vino austero, & nigro: stomachicis, & erosionibus ea esse prodest: á pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliantur suppressionibus nocturnis, vuluæ strangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulsa, aut vino. Nascitur in altissimis montibus, & præruptis.

a Catecuz. addit. καὶ πινομένη.i.& pota.

I. PAEONIA MAS.

II. PAEONIA FOEMINA.

PAeonia fœmina planta est vulgaris notitiæ: mas verò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Pisis ad me Goritiam misit hoc anno Lucas Ghinus Forocorneliensis, vir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus: sed & eam anteà è Germania allatam vidimus. Pæoniæ historiam, & vires descripsit Plinius lib. 27. cap. 10. his verbis. Glycyside, quam aliqui Pæoniam aut pentorobon vocant, caulem habet duum cubitorum comitantibus duobus, aut tribus, subrutilum, cute lauri, folia qualia Isatis pinguiora, rotundioraq́; ac minora. Semen in siliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Fœmina existimatur, cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex adhærent. Mas plures habet, quoniam non vna radice nixus est, palmi altitudine candidaq́; ea gustu adstringit. Fæminæ folia Myrrham redolent, & densiora sunt: nascuntur in syluis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico martio impetu in oculis faciente, interdiu periculosum sit. Radix verò cum effodiatur, periculum esse, ne sedes procidant. Magna id vanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Hæc Plin. in quibus à Dioscoride dissentit, quòd mari plures scripserit esse radices quám fæminæ, quo fit vt suspicer Plinij lectionẽ vitio haud carere. Pæoniæ vires posteritatis memoriæ tradidit Gal. li. 6. simpl. med. vbi ita scriptũ reliquit. Glycysida, quã pentorobon, & pæoniã nuncupant, radicẽ habet leuiter adstringentẽ cum quadã dulcedine: etsi plusculũ dentib. mandas, acrimoniã item quampiã subamarã subesse percipies. Proinde mẽses ciet ex melicrato amygdalæ pota quãtitate. Sanè tũdere eã oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiã iecur obstructũ, & renes. Sed hæc efficere nata est, quæ acris, subamara est: quæ verò quiddã etiã adstrictoriũ obtinet, ventris fluxiones sistere potest. Verùm eã tunc in austerorũ vinorũ quopiã decoctã bibere cõuenit. Est autẽ facultate omnino resiccatoria vehementer, ita vt nõ desperauerim eam etiã adalligatã ꝙ meritò creditum est, puerorum epilepsias sanare. Equidẽ vidi puellum quandoq́; octo totis mẽsibus morbo comitiali liberum, ex eo quo gestabat radicem tẽpore: vbi verò fortè fortuna quod à collo suspensum erat decidisset, pro-

Pæoniæ consideratio. Ex Plinio.

Pæoniæ vires ex Gal.

Galeni histo.

* III. PAEONIA FOEMINA flore pleno. *

set, protinus morbo correptus est: rursumq; suspenso in locum illius alio, inculpatè postea se habuit. Porrò visum est mihi satius esse denuò id collo detrahere, certioris experientiæ gratia. Id cùm fecissem, ac puer iterũ esset conuulsus, magnam recentis radicis partem ex collo eius suspendimus: ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est. Rationabile itaque erat, aut partes quaspiam à radice defluentes, ac deinde per inspirationem attractas, ita affectos locos curare, aut aerem à radice assiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto succus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm destillationes & grauedines desiccat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assidueq; calorem ex eo per inspirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo viperæ iniectis, illis viperam præfoces, eaque postea cuiuspiam collo obuincias, mirificè profuerit tum tonsillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conscribam. Nunc verò sciendum est Pæoniæ temperamentum tenuium esse partium & exiccatorium, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrum aut paulò calidius. Hæc Galenus. Quibus patet pæoniæ radicem collo suspensam, non quidem deuoratam, puerorum epilepsiam curare, quanquam plurimi sint medici, qui eam ad comitiales potandam præbeant. Cæterùm hoc æuo Galeni de suspensa pæonia testimonium plurimos fefellit medicos: quo fit vt mihi dubitandum sit an Pæonia vulgaris ea sit, de qua scribit Galenus. Præstat Pæonia nostra semen ad amissam loquelam, si eius triginta grana à cortice repurgata, & in puluerem contrita ex vino propinentur. Valent eadem, ac pariter radices ad serpentiũ morsus, nõ solùm pota sed etiam imposita. Nõ desunt mulierculæ, quæ, perforata pæoniæ seminæ, & filo traiecta coralliorum modo suis infantibus & pueris collo circumligent, quòd putent hoc amuleto Epilepsiam arceri. Hæc planta Græcis γλυκυσίδη, & παιονία. Latinis item Pæonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: *Hispanis, Rosa del monte, & Rosa albardeira: Gallis, Penoesne, & Pinoine.*

Pæoniæ vires Matthiolo.

Nomina.

Pæonia authoris nomen retinet, quæ á Pæone medico inuenta creditur, quæ in marem & fœminam diuiditur: mas folio est nigricante, splendido: fœmina variat, est folio vtrinque virente & glabro, calyce hirsuto, flore vel simplici eoq; purpureo, vel nigricante, vel pleno: altera folijs infernè albicantibus, nonnihil hirsutis, calyce hirsuto, flore vel purpurascente, vel albo, vel pallido: alia folijs supernè virentibus, glabris, infernè nonnihil virentibus, calyce glabro: alia folijs infernè albicantibus, hirsutis, calyce glabro: est denique pumila folijs in lacinias dissectis pluribus, floreque minore. I. Pæonia folio nigricante splendido, siue mas, C.B. Pæonia nobilior, Trag. Pæonia mas, Matth. Cord. in Diosc. Gesl. hort. appe. Lob. Dod. fol. Cast. Cæsal. Taber. Lugdun. Pæonia mas folio nucis, Gesl. hort. II. Pæonia fœmina. Matth. Lacun. Cast. Cam. Pæonia fœmina prior, Dodo. fol. Lugdun. Pæonia promiscua seu neutra, Lobel. Pæonia altera vel fœmina Dioscoridis, Cæsalpino. III. Pæonia fœmina flore pleno, C. B. Pæonia fœmina multiplici flore, Gesl. hort. Dod. fol. Pæonia fœmina Polyanthos, Lob. Lugd. Tab. Pæonia flore pleno, Lonic. Pæonia πολυφυλλάνθης Clus. hist. Pann. Pæonia Polyanthos, Camerario.

Λιθόσπερμον. LITHOSPERMVM. CAP. CXLI.

Lithospermon à seminis duritia nomen accepit. Folijs est oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibent: folijs longis, inter quæ paruum semen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, vt semine cum vino albo poto calculos frangat, pellatque vrinam.

Lithospermi consid.

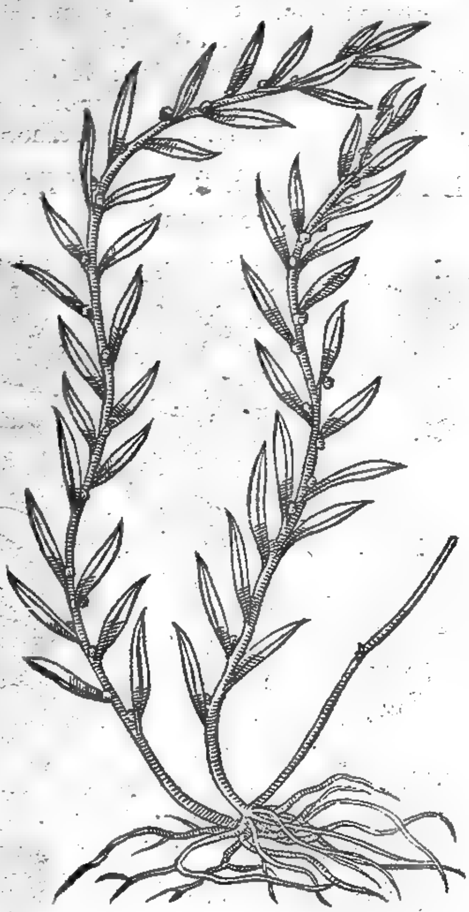
Lithospermon hodie seplasiarij, & omnes ferè medici Barbaros secuti Milium solis nominant. Licet rectius fortasse Mauritanorùm quoque imitatione ab illis Milium Soler vocaretur. Quandoquidem hæc plãta (vt scribit Serapio testimonio Aben Iuliel) frequens nascitur in montibus Soler: vnde illi aptius fortè à loco, quàm à sole cognomentum imponeretur. Huius milij, vtcunque cognominetur, duo ostenduntur genera: maius, quod legitimum est Lithospermon, quoue Hetruria satis referta est: prouenit exoluto solo, & propè sepes. Minus, quod longè frequentius vbiq; in Italia gignitur arido & sabuloso loco. Hoc humi minimè repit, sed arbusculæ ferè instar sursum caules plures mittit brachiatos rotundosq;, lignosos, firmos, sesquipedales, in quibus folia sunt vt in maiori oblõga, minora, & firmiora, è quorũ exitu semẽ oritur candidũ, pellucidũ margaritarũ modo, oblongũ tamen, & facie, & quantitate milio simile, quo factum est, vt Milium Soler appellari cœperit: sed lapidea ferè duritia. Radices habet tenues, numerosasque. Cæterùm Fuchsium, Lithospermum Dioscoridis omnibus propè nunc compertum, non cognouisse arbitror, quòd in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs pro vero Lithospermo, illud quod officinis Milium solis minus appellatur, depinxerit. Idẽ nihil minus deinde mihi quidem videtur errasse in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit: vbi scriptis tradidit Lithospermi genus esse plantam illam harundinaceã, ex cuius seminibus quæ nos Lachrymas vocamus, fiunt orbiculi quib. filo traiectis vtũtur mulieres ad suas pre-

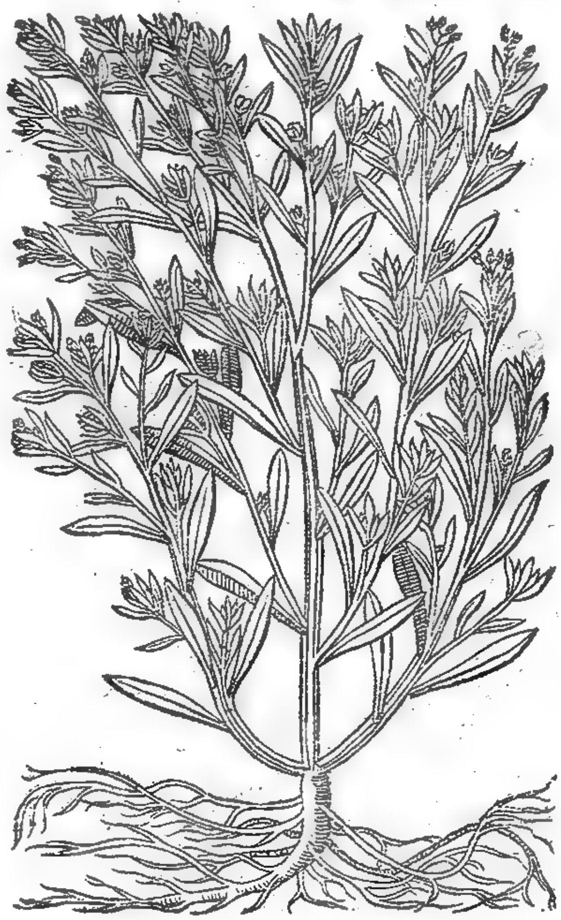
Genera duo.

Fuchs. error.

Lithosper. harundinaceũ.

I. LITHOSPERMVM MAIVS. II. LITHOSPER. MINVS.

* III. LITHOSPER. HArundinaceum. *

suas preces numerandas. Hanc autem opinionem quoniam confutauimus in Apologia, quam aduersus Amatum Lusitanum, quem fortè secutus est Fuchsius, scripsimus, hic vt satis alibi explosam relinquimus. Lithospermon, vt herbam summa admiratione dignam, eleganter descripsit Plinius lib. 27. ca. 11. cuius hic verba subijciam. Inter omnes herbas, inquit, Lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui egonychon vocant, alij diospyron, alij heracleon. Herba quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm ruta, ramulis surculosis, crassitudine iunci. Gerit iuxta folia singulas veluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipsi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen. Nascitur & in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conspexi. Tantus est decor, velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Iacere atque humi serpere authores tradunt. Ego vulsam, non hærentem vidi: hactenus Plinius. Datur vtriusque semen potandam vtiliter diebus pluribus sesquidrachmæ pondere, addita asplenii semidrachma, & succini scrupulis duobus, ex succo plantaginis, aut portulacæ, aut lactucæ ad gonorrhæā cohibendum. Dantur quoque magno sanè auxilio minoris lithospermi seminis drachmæ duæ ex lacte muliebri potandæ ægre parturientibus fœminis Namque hoc tantùm medicamento quàm plures in partu laborantes adiutæ sunt. Lithospermum in simplicium medicamentorum libris Galenum meminisse non inuenio. Quod Græci λιθόσπερμον, Latini quoq; Lithospermum vocant: Mauritani, Kulb, Culb, Calt, seu Calab: Itali, Lithospermo, & Milium solis: Germani, Meerhirß vnnd Steinsamen: *Galli, Gremil, & Herbe aux perles. Lithospermū minus, officinis. Milium solis: Græcis λιθόσπερμον μικρὸν: Italis, Litospermo minore, Miglio saluatico, seu Milium solis: Germanis,* Klein Meerhirschen oder Steinsamen.

Lithospermi hist. ex Plin.

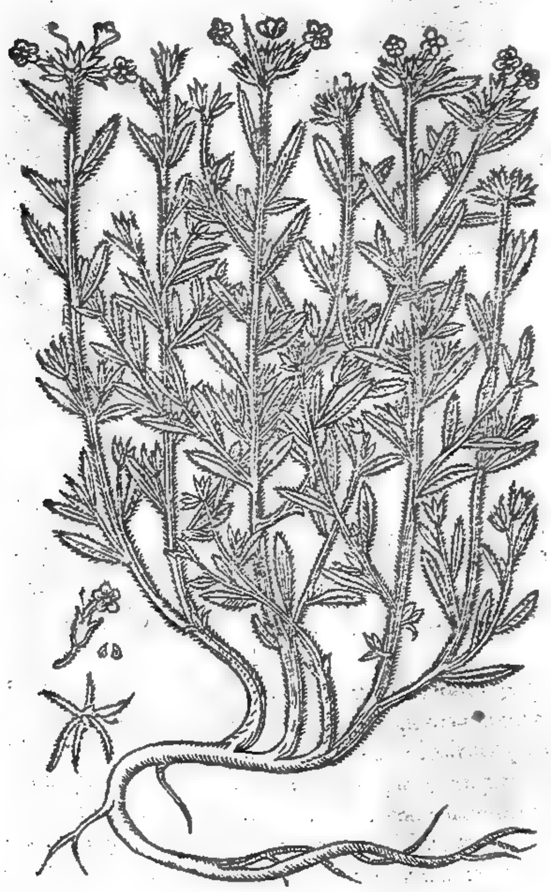
Lithosp. vires

Nomina.

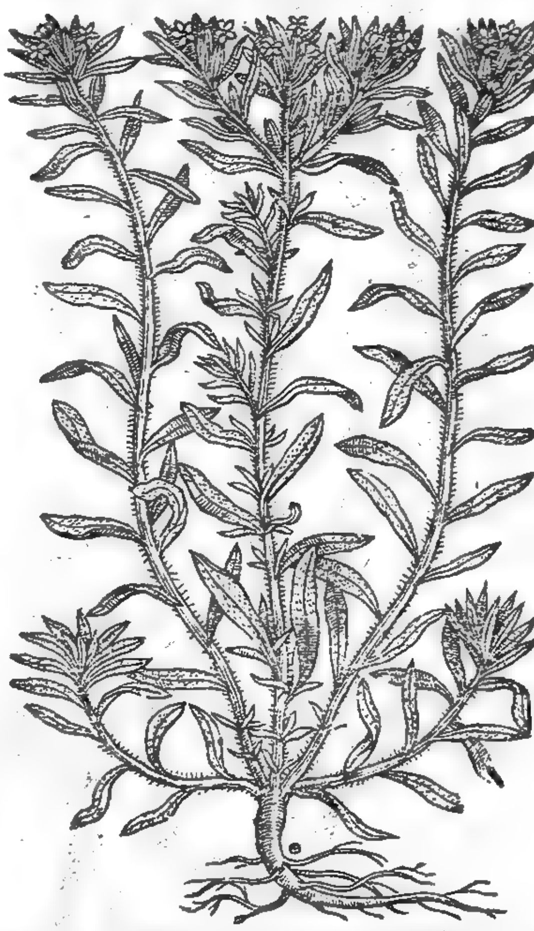
Lithospermum maius est, minus, & minimum: illud, vel folijs oleæ, vel arundinaceis: minus vel latifolium, vel angustifolium: minimum passerina dictum, quod vel Germanicum, vel Monspeliacum. I. Lithospermum maius Matth. Lacun. Cast. Lugdunensi. II. Lithospermum maius erectum, C.B. Milium solis satiuum, Trag. Lithospermum minus, Matth. Dodonæo gal. Gesnero de hort. Lacun. Lob.

Lob. Castor. Lugd. Lithospermum, Fuchs. fol. Cord. in Dios. & hist. Lonic. Lugd. Lithospermum satiuum Fuchs. icon. Lithospermum legitimum, Clus. histo. Pann. Lithospermum alterum fruticosum, Thal. Lithospermum aruense, Tab. Lithospermum vulgare minus, Cam. Saxifraga tertia, Bruns. III. Lithospermum harundinaceum, C.B. (an Dioscoridis & Plinij) Lugd. Lithospermum maius, Trag. Ges. hor. Arundo lithospermos, & Lachryma Christi, Trag. Ges. hort. Lithospermum fruticosum, Eidem. Lachryma, Matth. Cæsal. Lachryma Iobi, Clus. hist. Hisp. Dod. fol. Lob. Cast. Cam. Lachryma Iodoci, Ges. hort. app.

IV. LITHOSPERMVM frutescens angustifolium.

V. LITHOSPER. ARVENSE radice rubra.

IV. Lithospermum frutescens angusto folio, C. B. Hoc radice est crassa, lignosa repente, ruffo & rugoso cortice tecta, à qua statim rami palmares, rarius sesquipalmares, lignosi, crassi, qui mox in alios lignosos brachiantur, qui rigidi, fragiles, & hirsutie asperi: quos folia dura hispida, oblonga, angusta inordinatè disposita cingunt, per quæ neruus medius elatus fertur: flores ramulorum summis insident, aliquando inter folia & cauliculos, ex pediculis hirsutis prodeunt, oblongi, angusti, eleganter cœrulei, albi, aliquando rubentes: quibus succedunt semina, communiter bina iuncta, oblonga, acuminata, alba & dura: Monspessuli prouenit. V. Lithospermum aruense radice rubra, C. B. Lithospermum syluestre, Trag. Fuchs. Dodo. gal. Cam in Matthiolo. Lithospermum tertium, Dod. fol. Lithospermum nigrum, Lugd. Anchusa degener facie milij solis, Lob. Anchusa tertia Lithospermo similis, Cæsal. Anchusa aruensis minor facie milij solis, Tab. Hoc ex radice rubente succosa, caules cubitales asperos emittit, qui in alios tenues & asperos brachiantur: folia habet subnigra Milij solis, sed minora, nec ita dura, at aspera, inordinatè disposita: flores ramulorum summis albi, parui, milij solis forma, quinquefolij, insident: quibus succedunt semina nigra, terna vel quaterna in pericarpio iuncta, forma seminum Echij aut Buglossę. In agris inter segetes frequẽs.

φάλαρις. PHALARIS. CAP. CXLII.

Phalaris cauliculos emittit zeæ culmis similes, á minutis, ac nullius vsus radicibus, multos, [duûm palmorum] geniculis cinctos a graciliores tamen, ac dulces b: semen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur & in aqua aut vino succus ad vesicæ cruciatus vtilissime bibitur. Semen cochlearis mensura potum, ad eadem efficax est.

Conclusa nõ legit Orib. a Orib. legit. ἰσχυρότεραι validiores. b Orib. addit τῇ γεύσει, καὶ τὰ φύλλα δὲ ὅμοια τοῖς τῆς ζέας. i. gustu, & folia etiam fert zeæ similia.

Phalaridis cõsideratio.

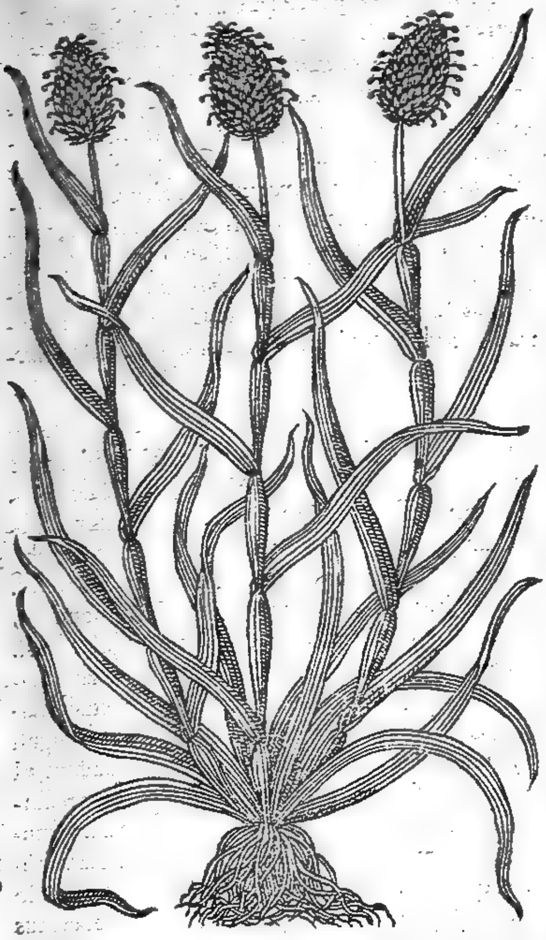
Phalarim genuinam referre hanc plantam, cuius hic imaginem excudi curauimus, quin credam nihil est quod prohibeat. Siquidem calamos emittit zeæ semen in spicatis capitibus ijsque oblongis, candidum oblongum milio simile. Quin etiam radicibus nititur minutis, & superuacuis. Phalaridis meminit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus his verbis. Phalaridis herba tum semen, tum succus, tum folia potu auxiliari creduntur vesicæ doloribus ceu in se habeant quidpiam tenuium partium, & calidum. Scripsit de eadem & Plinius libro 27. cap. 12. sic inquiens: Phalaris thyrsum habet longum, tenuem ceu calamum, in summo florem inclinatum, semẽ simile sesamæ: Ex hoc calculos frangit, potum ex vino, vel aceto, & melle, & lacte. Idem & vitia vesicæ sanat. Hæc ille. Phalaris, Græcis, φάλαρις, Italis Falari.

Phalaridis vires ex Gal. Ex Plinio.

Nomina.

Phalaris, Matth. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioscorid. & hist. Ges. hort. Lac. Lonic. Lobel. Cast. Lugdu. Cæs. Tab. (cui & Gramen Canariense) Camerario.

PHALARIS.

Ἐρυθρόδανον. RVBIA. CAP. CXLIII.

ERythrodanum radix rubra est, qua tinguntur lanæ. Vna spōtè prouenit: altera seritur, vt in [Thebana Galliæ,] & Rauenna Italiæ: [in Caria] inter oleas, & in aruis, solo creditur. Hanc non sine quæstu serunt: namque maximum ex ea sentiunt prouentum. Asperi caules, & quadranguli, longi, aparinæ non dissimiles, robustiores, & multò prorsus maiores: folijs per interualla circum articulos, stellatim decussatis. Semen eius rotundum, inter initia viride, mox rubrum, postea cum ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de causa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulsa: item ischiadicis, & resolutis. Crassam, copiosamque vrinam pellit, nonnunquam & sanguinem: bibentes tamen quotidie lauari oportet, [& excrementorum quæ redduntur differentiam spectare.] Aduersus serpentium morsus, ramulos cum folijs vino bibere prodest. Semen ex aceto potum, lienem absumit. Imposita radix trahit partus, menses, secundasque, albæ vitiligini illita ex aceto medetur.

Meum nō legit conclusa.

Conclusa in meo exēplari desunt.

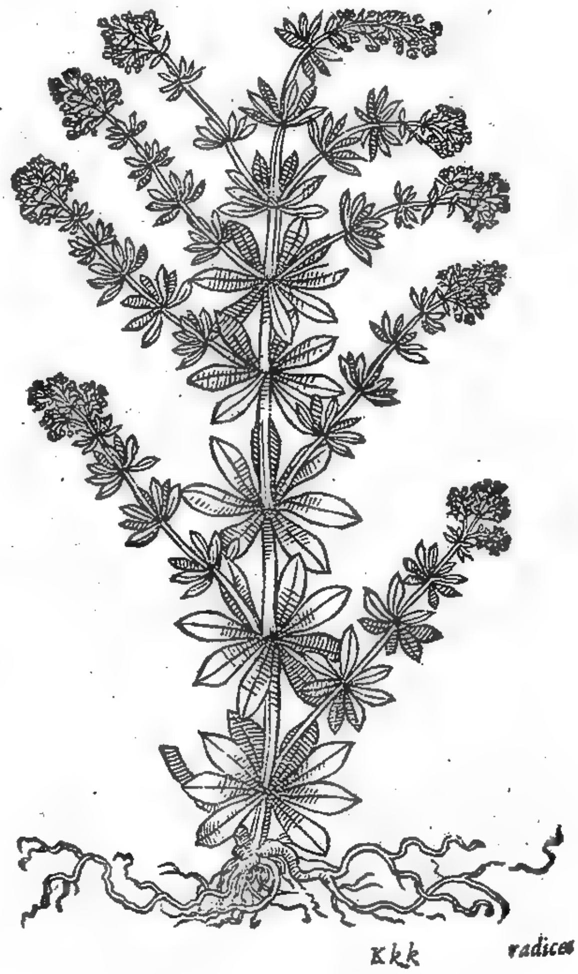
RVbia, quam Græci Erythrodanum dicunt, duum est generum, alterum Agreste, & spontè nascens: syluestribus locis, secus itinera, in frutetis & propter sepes. Caules & folia minora longè spectantur quàm domestica & minus quoque aspera. Radix etiam illi est non adeò rufa, multifida tenuisque. Eius vires longè imbecilliores sunt quàm domesticæ. Alterum domesticum folijs maioribus, & longioribus, craßioribusque caulibus. Hetruscis Rubia nullis non cognita: vbi domestica etiam spontè nascitur circa itinera, sepes & fruteta. Seritur quibusdam in locis in campis, neque medicis solùm, ac seplasiarijs cognoscitur: sed etiam mulierculis, ac rusticis, ijs præsertim, qui in locis habitant, vbi lanificio opera impenditur: quandoquidem inficiendis tingendisque lanis aptißima est. Quapropter rustici, & agrestes mulieres, quòd lanarum infectores Rubia quotannis plurimum emant, huius

Rubia duplex

I. RVBIA SATIVA.

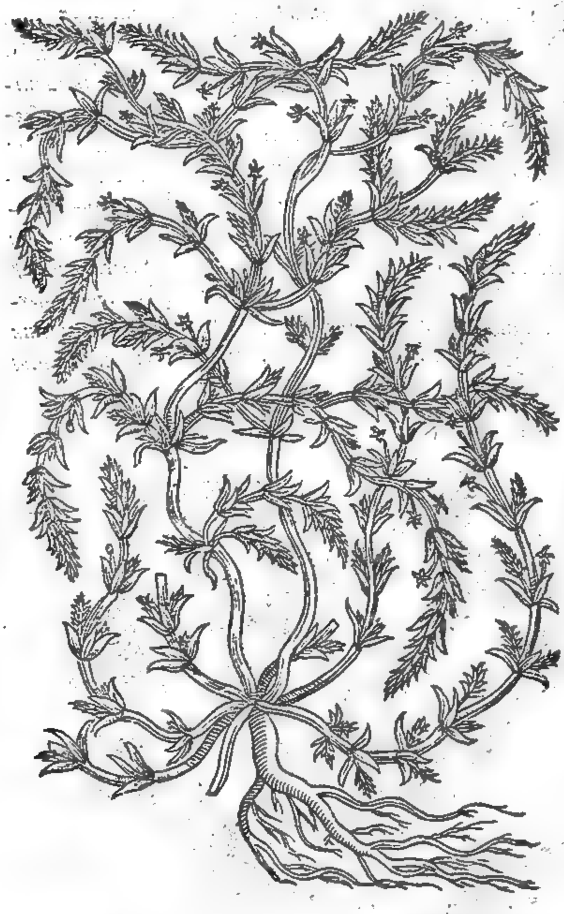
II. RVBIA SYLVESTRIS.

radices effodiunt, & vendunt, vnde tantùm quæstus faciunt, vt sibi suisq; victum suppeditent. Mittit hanc abunde Hetruria, præcipuè Senensis ager. Expetuntur folia nostratibus mulieribus, quod asperrima sint, ad stannea vasa detergenda: siquidem mirum dictu quàm pulcherrimè nitescant, quæ Rubiam fuerint experta. De ea autem disserens Plinius li.19.ca.3. Rubia Plinii. *In primis, inquit, Rubia tingendis lanis, & corijs necessaria. Laudatissima Italica, & maximè suburbana, & omnes penè prouinciæ scatent ea. Sponte prouenit, seriturq; similitudine eruiliæ: Verùm spinosus ei caulis, geniculatusq; hic est, quinis circa articulos in orbe folijs. Semen eius rubrum est. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantùm.* Rubiæ vires ex Galeno. *Rubiæ meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, vbi sic scribit: Est autem Rubia tinctorum radix acerba, & gustu amara. Itaque quæcunq; agere dictum est superiore libro, vbi in vnum eiusmodi coiuerint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conspicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & vrinas crassas, multasq; ac nonnunquam etiam sanguinolentas vacuet. Quin & mẽses ciet, ac mediocriter quæ extersionem postulant, extergit: proinde vitiligines albas cum aceto illita iuuat: sunt qui eam ischiadicis, hoc est, coxendicum doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant.* Nomina. *Id ἐρυθρόδανον Græcè dicitur, quod Erythrodanum, & Rubia Latinè: Paue, Fue alfabagin, Arabicè: Erythrodano, & Robia, Italicè: Ferberröt, Germanicè: Ruina, Hispanicè: Garance, Gallicè. Rubia sylvestris, Græcis ἐρυθρόδανον ἄγριον: Italis, Robia saluatica.*

Rubia alia satiua est, alia sylnestris: hæcq; maior, vel minor: maior, vel campestris, vel maritima: hæcque vel spicata, vel non spicata: minor, vel montana, vel aruensis. I. Rubia satiua, Brunf. Matth. Trag. Fuc. Dod. gal. Gesf. hort. Lac. Lon. Cast. Lugd. Rubia & Rubea tinctorum. Cord. in Diosc. Cæsal. Rubia maior: Lob. Erythrodanum, Gesf. hor. Cam. Thapsia Asclepiadis, Anguillaræ. II. Rubia sylnestris, Brunf. Matth. Fuchs. Dod. gal. Gesf. hor. Lac. Lob. Lon. Cast. Tab. Lugd. Cam. Rubia erratica, Trag. Mollugo prima, Dodo. fol. Lappago Plinij & Aparine læuis Cæsalpino. III. Rubia maritima, C. B. Rubia marina Narbonensium, Aduers. Lob. Rubia marina, Clus. hist. Hisp. Dod. fol. Tab. Erythrodanum marinum, Lugd. Crucialis maritima, Cæsalpino. Ex radice pedem longa, crassa, dura, arida, rubra, Anchusæ colore, caules quadranguli palmares, geniculati, lignosi, inclinati prodeunt, ad quorum genicula folia vt plurimum quaterna, albicãtia, mucronata, rigidiuscula, stellæ modo adnascuntur, quorum medio minora folia conglomerata insident, ex quorum medio flosculi oblongi, ex herbido lutei, aut pallidi prodeunt. In litore Veneto, & ad litus maris Mediterranei, non longè Monspelio, collegimus.

* III. RVBIA MARITIMA. *

Λογχῖτις. LONCHITIS. CAP. CXLIIII.

LOnchitis folia habet porri, latiora rubẽtia, plurima, ad radicẽ circũfracta, veluti in terrã procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu album exerentes velut linguam, quæ ad labrum inferius spectet: semen inuolucris clausum lanceæ simile, triangulum: vnde sibi cognomentum arrogauit: radix dauci. [Nascitur in sitientibus & asperis.] Radix ex vino pota vrinam ciet.

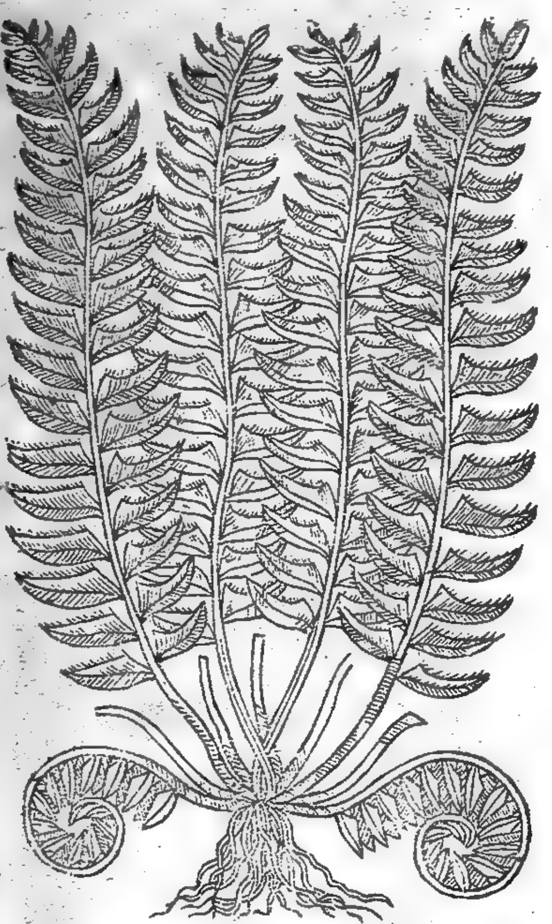
Cõclusa Cat. exemplar nõ habet, sed meũ habet, & pro sitiẽtibus leg. ἐνίκμοις i. humectis.

Λογχῖτις ἑτέρα. LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

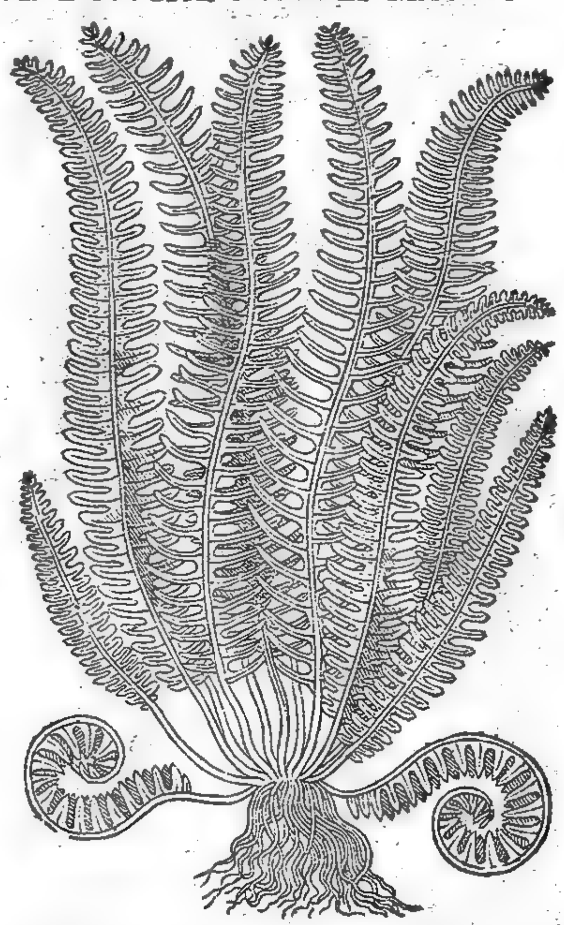
ALtera est Lonchitis, quam aliqui asperam lonchitin dicunt: folia scolopendrij emittit, sed asperiora, maioraque ac multò magis diuisa. Vulneribus mirum in modum prodest, in eisq; inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem absumit.

Lonchitis cõsideratio. *ETsi in compluribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, alijsque asperis, & aridis locis, diu multumque perquisiuerim primum Lonchitidis genus, ipsum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neque etiam ab alijs inuentum videre.* Lonch. aspera maior. *Cæterùm aspera lonchitis, de qua cum Bartholomæo à Maranta Venusino iam dudum mihi longa fuit contentio, folio est Scolopendrij proximo, longiore tamẽ, ac magis diuiso, & ad polypodij faciẽ potius accedente, spithamæ longitudine, vtrinq; disparibus incisuris dissecto, tenuibus, aculeatisq; denticulis serrato & vbique aspero, vnde illi nomen. Caulem nullum profert, neque flores, neque semen, quemadmodum polypodium & asplenum, quorum imaginem refert. Radice nititur multiplici, tenui, subrubicante perinde ac in Phylliti. In Italia quibusdam tantùm nascitur locis ijsq; humectis, opacis ac vliginosis: sed alibi nusquam à me visa est.* Lonchit. duo genera. *Duo eius vidimus genera. Maius quod ad me primũ misit vir clarissimus Lucas Ghinus: & minus, quod mitiora, tenuiora, angustioraque folia promit, & magis Polypodio similia, hirsuta & aspera. Nascitur in opacis, & frutetis, vliginoso solo, quod à Iacobo Antonio Cortuso Patauino sum consequutus, in quo nihil desiderari potest.* Pseudolonchitis. *Est quoque altera planta, quam Maranta asperam Lonchitim esse legitimam contendebat, quam nos PSEVDOLONCHITIM vocamus, cùm iam Marantæ ipsius sententia opinioue à nobis adeò firmis rationibus sit explosa, vt nihil prorsus illi sit argumenti reliquum, quo se tueri possit. Qui rem omnem audire cupiunt legant Epistolas nostras medicinales.* Lonchi. Plin. *De prima Lonchitide disseruit Plinius libro 25. cap. 11. vbi sic inquit: Lonchitis non, vt pleriq; existimarunt, eadem est, quæ xyphion, aut phasga-*

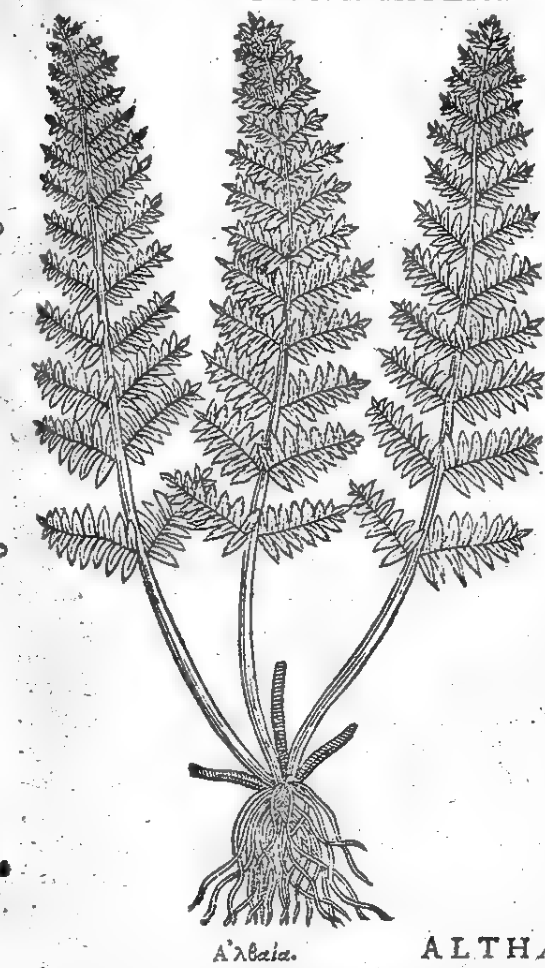
I. LONCHI. ASPERA MAIOR.

II. LONCHI. ASPERA MINOR.

III. PSEVDOLONCH. ASPERA.

phasganion, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula personis comicis similia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis: nascitur in sitientibus. Hactenus Plinius, qui horum pleraque à Dioscoride mutuatus est. Lonchitidis vtriusque meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, vbi de earum viribus ita scribit: Lonchitis, eius videlicet, quæ semen habet triangulare, figura lanceæ simile, radix potissimum quodammodo similis est radici dauci: proinde vrinam ciet. Porrò eius, quæ scolopendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda vulnera idonea sunt viridia: sed sicca cum aceto pota, lienes induratos sanant. Λογχῖτις τραχεῖα *vt Græcis, ita etiam Lonchitis aspera Latinis, & Lonchite aspera Italis vocatur. Pseudolonchitis aspera, Italis, Lonchite aspera falsa.*

Lonchitidis vires ex Gal.

I. Lonchitis aspera maior, Matth. Cam. Lugdun. Lonchitis altera, Cord. in Dioscorid. Gesnerus hort. appen. Lacun. Lon. Cast. Lonchitis altera mas, Tab. II. Lonchitis aspera minor, Matth. Lugdun. Cam. Asplenum syluestre, Trag. Lug. Lonchitis aspera Dod. gal. & fol. Lugd. Thal. Lonchitis altera Dioscoridis, Gesner. in Fracto, Lob. Lonchitis altera fæmina, Tabe. Scolopendrium maius Lonic. Struthiopteris, Cord. in hist. quo ad iconem additam, vbi tamen Cordus longè aliam intelligit. III. Pseudolonchitis aspera, Matt. Lug. Lonchitis Maranthæ & Ceterach ramosum quorundam, Lob. Lonchitis aspera Iluensis, Lugd. Lonchitis adulterina, Tab. Ceterach genus in Ilua nascens. Cæs. Filiculæ genus quæ Lonchitis altera Maranthæ, Clusio hist. Pannonica.

Ἀλθαία. ALTHÆA. CAP. CXLVI.

ALthæa, quam alij ibiscum vocant, in syluestrium maluarũ genere est, cui folia vt cyclamino rotunda, lanugine canescunt: flore rosaceo† bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas sit vtilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in vino aut aqua mulsa, & per se cũ imponitur tusa, efficax est cõtra vulnera: itẽ ad strumas, parotidas, abscessus, mammarũ inflãmationes, fracta sedis, inflationes, neruorũ rigores: siquidẽ discutit, & excoquit: rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, vt dictum est, adiecto suillo adipe, aut anserino, terebinthinaue, vt malagmatis lentor fiat, facit ad vuluę in-

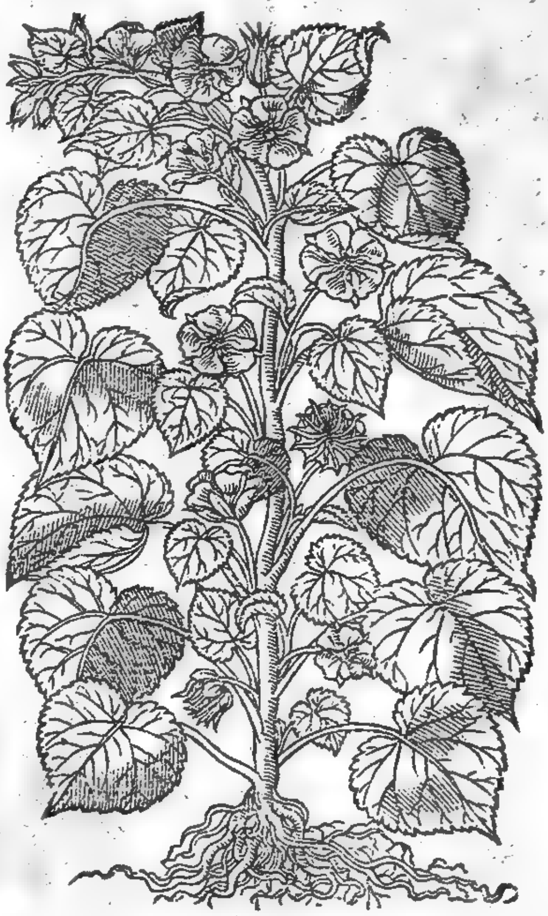
Meum verò exemplar leg. πηχαῖον. i. cubitalem.

 flamma-

flammationes, præclusionesq; in pessis subdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera vuluæ, reliquiasq; à partu extrahit. Decoctæ radicis succus ex vino potus, succurrit vrinæ difficultati, calculosorum cruditatibus, dysentericis, ischiadicis, tremulis, ruptis: dentiũ mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride semen siccumq; tritum vitiligines in sole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à venenatis nõ feriuntur: valet contra dysenteriam & sanguinis reiectiones, aluiq; profluuium. In posca aut vino decoctum, bibitur contra omnes vesparum, apum, similiumque aculeatos ictus. Folia cum olei momento, morsibus, & igni ambustis illinuntur. Constat aquam, trita radice addita, sub diuo addensari.

I. ALTHAEA. II. ALTH. ALTE. SIVE ABVTIL. AVIC.

Althææ consideratio.

ALthæa à Latinis posset Medica simpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Græcis mederi significat, etymon habere videtur. Quocirca meritò scriptum reliquit Dioscorides, Althæam id nomen traxisse à multitudine remediorum, & frequenti eius vsu. Ea vulgaris herba est, nulliq; non cognita. Nascitur in campestribus, humecto solo. Latini hanc Ibiscum nominant. Italis verò, corrupta à Latinis appellatione, & præposita malua, quòd cum ea quãdam hábeat cognationem, composito nomine Maluauisco vulgó vocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophrastus lib. 9. cap. 19. de plantarum historia, vbi de ea disserit ijs verbis. Et radicem Ibisci aquam posse addensare aiunt, si tritam inieceris, sub diuoq; humorem posueris. Constat Ibiscus folio maluæ maiori, pilosioriq;: caule molli: flore luteo: radice neruosa, alba: fructu maluæ: caulis quoq; gustu maluam reddit: Vsus eius ad rupta, & tusses è vino dulci, & ad vlcera in oleo. Aliam quandam si carnibus concoquas, in idem aggregare, ac veluti cõglutinare posse affirmant: alias vim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis, atq; succini: hæc in inanimatis: hactenus Theophrastus. At ego flore luteo me nunquam Althæam vidisse recordor. Roseo flore facit eam Dioscorides, verum coloris non meminit. Est & planta, quam quidam Althæam alteram Theophrasti, quidam verò ABVTILON Auicenæ esse censent. Folia habet cucurbitæ, minora, tactu læuia, sed tenuissima obducta lanugine, caulem edit sesquicubitalem, & aliquando maiorem: flores in toto caule aureos, è quibus semen oritur nigrum. Radice nititur longa fibrosaq;. Nascitur in campestribus, ac etiam spontè in hortis. Atqui nos neq; his, neq; illis subscribimus, cum neq; vni, neq; alteri (quantum mea fert opinio) correspondeat. Verùm non ob id prætermittere libuit, quin eius hic imaginem adderemus, vt etiam aliorum iudicium esse possit, & vt eius quoq; innotescat facultas. Siquidem experimento constat semine epoto sesquidrachmæ pondere ex vino, calculos in renibus frangi educiq;, arenas pelli, vrinas eijci, & dolores finiri. Meminit Ibisci Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, vbi eius vires ita descripsit. Ebiscus, siue althæa (est autẽ malua agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & semen cætera quidem similiter agunt, vt herba viridis, sed tenuiorum partium, magisq; exiccatoriam, ad hæc magis extersoriam quàm illa facultatem ostendunt, vt & vitiligines detergant, & semen renum calculos confringat. Radicis verò decoctum dysenteriæ, alui profluuio, & sanguinis reiectini vtile est, nempe cùm adstringentem quandam facultatem possideat. Planta quæ Græcis ἀλθαία, ἰβίσκος & ἐβίσκος, Latinis Althæa, Ibiscus, seu Ebiscus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, siue Chathmie, & Rosa zaueni: Italis, Maluauisco. Germanis, Ibisch vnnd Heylwurtz: Hispanis, Hierua cannamera, & Marmaie: Gallis, Guimauues. Althæa altera, quibusdam Abutilon vocatur: Italis, Maluauischo bastardo.

Maluauiscũ. Ex Theophr.

Abutilon mentio.

Althææ vires ex Galeno.

Nomina.

I. Althæa, Matth. Brunf. Trag. Fuch. Dodo. gal. & fol. Cord. in Dios. Ges. hort. (cui & Ibiscus) Lacun. Lon. Lob. (cui & Anadendromalache Galeni) Cast. Lug. Tab. cui & Bismalua. Althęa seu Malua palustris, Cor. in hist. Althæa vulgaris, Clu. hist. Pan. Thal. Cam. Maluæ agrestis genus, Ges. hor. Malua syl. prima, & Vismalua, quasi malua viscida, Cæsalp. II. Althæa Theophrasti flore luteo, C.B. Althæa altera, Matthi. Lugd.

Lugdu. Ibiscus Theophrasti, Dod. gal. Althæa luteis floribus, Lob. Albutilon Auicennæ, Ges. hort. Abutilon, Anguil. Dod. fol. Cam. Abutilum, Cast. Malua Theophrasti, Ges. hort. Tab. Althæa Theophrasti, Ges. hor. Cæsal. Lugdunensi.

Ἀλκέα. ALCEA. CAP. CXLVII.

ALcea syluestrium maluarum generi assignatur: folia habet diuisa, verbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino vestitos, florem rosæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut sex cùm plurimùm cubitales. Quæ cum vino, aut aqua potæ, dysentericis, ruptisque medentur.

ALCEA.

ALceam hodie passim ferè in Italia aliqui Bismaluam, alij Maluam syluestrem, nonnulli etiam Maluauiscum agreste nominant. Herba est caule, floribus, ac semine hortensi [syluestri] maluæ perquàm similis, sed folijs longiori incisura laciniatis, ranunculi modo. Caules edit tres, aut quatuor, cannabino cortice vestitos: flores maluæ, tum facie, tum colore similes, pauloq; maiores, quemadmodum & semen. Radicem longam, latam, albam ac multifidam, maluæ similem, sed lignosa intus matrice. Nascitur in incultis, campestribus, & agrorum scrobiumq; margi nibus, iuxta sepes, vias, ac semitas. Alceæ radicibus non desunt, qui althææ loco vtantur, cùm huius copiam non habeant, ad tumores tum soluendos, tum emolliendos. Alceæ historiam scribit Plinius libro 27. cap. 4. in qua adeò cùm Dioscoride concordat, vt ex eo historiam totam transcripsisse videatur: Peculiariter autem Alceam prætulit ad spasticos, tremulos, & Opisthotonos, vbi eius radix ex mulsa propinetur: quinetiam impositam ad collectiones discutiendas commendauit. Porrò Alceæ peculiari capite meminisse Galenum non reperio, nisi hanc syluestrem maluam appellauerit, dum maluæ facultates lib 7. simplicium medicamentorum describit, his verbis. Malua syluestris quidem digerentis paululùm; & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis verò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior. Fructus eius tantò validior est, quantò & siccior: hæc Galenus. Cæterùm Paulus seorsum Alceam retulit lib. 7. vbi sic inquit. Alcea syluestris maluæ genus est. In vino pota dysenteriæ, & erosionibus medetur, potissimum eius radix. Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Barbaris, Bismalua: Italicum, Bismalua, Malua saluatica, Maluauisco saluatico, & Buon vischo: Germanicum, Sigmarß Kraut: Hispanicum, Malua de Vngria, & Malua montesina: Gallicum Bimauue.

Alceæ consideratio. — Ex Plinio. — Alceæ vires ex Paulo. — Nomina.

Alcea fortè dicta ab auxilio, vel remedio: Alcea vulgaris maior, C.B. Alcea, Brunf. (cui & herba Simeonis) Matth. Trag. Fuch. (cui & Maluæ roseæ syluestre genus) Dod. gal. Cord. in Diosc. Ges. hort. Lac. Lon. Cast. Lugd. Cæsal. Tab. Alcea vulgaris, Lob. Dodo. fol. Lugd. Cam. Maluæ agrestis genus, Ges. de hortis.

Κάνναβις. CANNABIS. CAP. CXLVIII.

CAnnabis satiua, planta magni in vita vsus, ad robustissimos funes factitandos: folijs fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: semine rotundo: quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus instillatur. Syluestris cannabis, virgas fert altheæ similes, minores, nigriores, & asperiores, cubiti altitudinem æquantes: folio satiuæ, nigriore, & asperiore: flore lychnidis, subrubro: semine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores discutit, tofos articulorum dissipat. Huius cortex torquendis funibus accommodatus.

CAnnabis satiua planta est adeò vulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, vt omnino superuacuum sit eius faciem verbis repræsentare. Quæ etsi vulgaris admodum sit planta, est tamen magni in hominum vita vsus, non solùm ad robustissimos funes parandos, quibus in fabricis magnis ad sustinenda, trahendaq; ingentia pondera, & nauigia regenda vtimur, sed etiam ad lintea conflanda, è quibus infima plebecula indumenta, aliaque multa sibi parat. Inuisa tamen furibus & latronibus, quod cannabis tanta aduersus eos sit facultas, vt non solùm huic plantæ adalligati sua ipsorum malefacta detegant, & ore proprio patefaciant, sed quòd etiam subinde sinanche cannabina affecti, suffocentur penduli. Ea simplici adolescit caule, sed in marem & fœminam distinguitur. Mas plures è caule fundit ramos, arbusculæ speciem referens, adeò vt non desint, qui è stipite carbones faciant, ad bombardarum puluerem parandum. Fœmina longè tenuiores caules edit, nullis ramis brachiatos, nulloque semine prolificat: folia vtrisque fraxini, sed minora, & graciliora, sensimque serrata, atque in mari maiora spectantur, & nigriora, quina, senaue ex vno pediculo prodeuntia. Radice nititur vnica sed multifida & fibrosa. Semen tantùm in mari gignitur, rotundum, cinereo colore, cuius medulla dulcis est, & alba. Syluestrem autem, quanquam à multis in Italia prouenire dicatur, paucos tamen esse puto, qui legitimam ostendant. Mihi certè hactenus legitimam videre non licuit. Cæterùm satiuæ semen in cibis sumptum planè contrarium efficit in gallinis, & in nobis: siquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit, gallinas verò ouiferaciores reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris sæuitia rarò oua parere solent, Cannabis semine vescuntur, numerosiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu suo declarant. Illud præterea mihi non abierit indictum, quòd Cānabis recentis decoctū, expressa deinde fortiter herba, terrestrium lumbricorū cauernulis inspersum, statim eos euocat. Quod piscatoribus acceptum referendum est, qui hoc ingenio vermiculos capiunt suis hamis infigēdos. Verùm non

Cannabis consideratio. — Cannabis mas & fœmina. — Cannabis vires ex Matth.

CANNABIS.

rùm non modò terrenos vermes euocat Cannabis decoctum, & succus eius expressus, sed etiam (vt Plinius lib. 20. cap. 23. author est) vermiculos, & quodcunq; animal in aurem intrauerit, eijcit. Hinc itaq; quispiam conijcere potest, eius facultatem ad interaneorum vermes haud imbecillem fore. Cannabis decoctum auxiliatur soluta iumentorum aluo, quòd coagulandi vim habeat. Quinimo non desunt, qui foliorum puluerem dysentericis propinent. Radix in aqua decocta & illita, contractos articulos emollit, item podagras & similes articulorum impetus. Ambustis quoq; recens vtiliter illinitur, sed sæpius amouenda, & iterum admouenda est, ne exiccetur. Id præstabit commodius, si recens in mortario tundatur cum recenti butyro, & subinde applicetur. Equorum tineas, quæ intra sedem hærent, succus, aut decoctum infusum eijcit. Cannabis vires ex Gal. *Cannabis meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cannabis semen flatus discutit, adeoq; desiccat, vt si plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo viridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, vt mihi videtur, natos vtantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita scribit. Non quemadmodum planta ipsa cannabis vitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimùm ab eo dissidet vt quod concoctu est difficile, stomachoq; ac capiti noceat, prauiq; sit succi. Sunt tamē qui eo quoq; frixo cum alijs tragematibus vescantur.* Tragema quid. *Tragemata autem voco ea, quæ post cœnam, voluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit: ideoq; sumptum paulò largius caput ferit, vaporem sursum ad ipsum mittens, calidum simul ac medicamentosum: hæc Galenus.* Mulierum error. *Ex quibus liquidò apparet, quàm grauiter errent mulieres, & præsertim in Germania, quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini seminis decoctum exhibent, quo tantùm abest, vt morbum curent, vt etiam eius augendi occasionem præbeant.* Nomina. *Quæ planta κάνναβις Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Scebedenegi, & Canab: Italicè, Canape: Germanicè,* Zamer Hanff*: Hispanicè, Canhamo: Gallicè, Chanure.*

Cannabis satiua est & syluestris: satiua, mas, & fæmina. Cannabis, Brunf. Matth. Lacun. Lon. Lob. Cast. Cæsal. Tab. Cannabis maior, Trag. Cannabis satiua, Fuchs. Cord. in Diosc. Cannabis mas, Dodo. gal. Lugd. Cannabis secunda, Dod. in folio.

Ἀνάγυρις. ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

ANagyris frutex est arboris instar, perquàm grauis odore: folijs viticis, virgisque: flore brassicæ: semen in corniculis non breuibus gignit, subrotundum, firmum, versicolori facie, simile renibus, quod durescit vua maturescente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: si partus hęreat & secundæ, mensesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspiriosis dantur, & contra capitis dolores in vino: difficulter parientibus adalligantur, ita vt á partu statim auferantur. Radicis cortex concoquendis, discutiendisque adhibetur. Semen commanducatum vomitiones vehementer ciet.

Anagyris consideratio. *QVamuis veteres vnius tantùm Anagyris meminerint, duo tamen in Italia visuntur genera. Maius in Apulia frequentissimum nascitur, & eo Campaniæ tractu; quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: folijs vitici proximis, flore brassicæ racemoso: fructu hortensi smilaci simili, amplioribus tamen & breuioribus pauló, siliquis incluso, colore purpurascente, vsque adeò duro, vt aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat. Minus, quod rura Tridentina vulgò vocant E-* Eghelo. *ghelo, Maio & Iunio mensibus grato in montibus spectaculo floret. Folia prodeunt ex vno pediculo terna, oblonga, in cacumine mucronata, viridia, læuiaq; trifolij latiora. Micat aureo flore, alteri omnino simili, racematim dependente, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt genistæ æmula: in quibus semen continetur eiusdem genistæ magnitudine, sed oblongum, phaseoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoque ignari pastores, veluti legumina, crebris adeò vomitionibus afficiuntur, vt nonnunquam viderim ego quosdam, qui sanguinem vsque euomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guaiaci modo exterius lutea est, interius verò nigra: Incorrupta diu durat: proinde vinitores ex Anagyri palos factitant sustinendis vitibus aptissimos, hosque cæteris præferunt ex alijs arboribus factis. Quin & sagittarij ex ea validissimos arcus* Gesneri opinio reprobata. *conficiunt. Hæc planta oritur in syluis montium, scatet vallis Anania, ac vniuersus Tridentinus ager. Cæterùm non desunt è recentioribus herbarijs haud obscuri nominis (quorum opinionem tuetur Conradus Gesnerus Tigurinus vir magnæ lectionis in suo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certo affirmant, alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridētinis vulgari sermone Eghelo appellari supra diximus, eam sine controuersia arborem esse, quam Plin. libro 16. capite 18. La-* Laburni mentio. *burnum vocat, vbi ita scribit. Aquas odere cupressi, iuglandes, castaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec vulgò nota: dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex ijs Plinij verbis abundè, ni fallor, cognoscitur, quòd vt falsa, reprobanda sit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida describitur: non contrà medullitus nigra, corticetenus lutea, in modum Guaiaci, qualis Egheli vocatæ materies planè cernitur. Præterea Eghelus arbor est omnibus ferè cognita, quòd frequentissima in syluis reperiatur: non ea quidem vulgò incognita, vt de Laburno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum instar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud insuper experientia compertum habeo (etsi contrarium asserat Gesnerus)*

quod a-

I. ANAGYRIS. II. ANAGYRIS ALTERA.

quòd Apes Egheli flores attingunt, nec eos aspernantur. Hæc nimirum sunt, quæ, meo quidem iudicio, refragantur tum Gesnero, tum omnibus iis, qui cum eo hac in re sentiunt: quinetiam ostendunt, quàm magna sit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantã idem Gesnerus montani cytisi genus esse censet, argumento quòd folia ferat terna veluti cytisus, quodq́; cytisi modo sit apibus ingrata. Sed is (pace viri eruditi dixerim) in hoc maximè hallucinatus deprehẽditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinij testimonio: vt qui inter cætera seri iubeant iuxta aluearia cytisum, quòd huius flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc similiter testatur Galenus lib. 1. de antidotis, vbi cytisi historiam & vires describit. Et miror certè, Gesnerum illa non vidisse, quæ tamen debuerat, si omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, vt perlegisse coniicitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non possum non in ea perstare sententia, quam iampridẽ habui de planta Eghelo vocata, cùm nulla sit firma ratio, quæ me cogat illorũ subscribere iudicio, qui eam Laburnum Plinij esse existimant. Quantũ igitur ego sentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, si ita nobis liceat eam nominare. Namque non solum foliis, floribus, corniculis, semine & omnibus denique notis Anagyrim prorsus æmulatur, vt eius effigies, quam hic damus, pulchrè demonstrat: sed etiam viribus & odore, vtpote qui in tota planta teter & grauis admodum sentiatur. Anagyris vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. simpl. med. his verbis. Anagyrus frutex est grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq́; facultatis. Sed folia etiamnum virentia, cùm propter humiditatis admistionẽ minus sint acria, idcirco tumentia reprimunt. At siccata incidentis sunt exiccantisq́; valenter facultatis. Similem ferè facultatẽ habet radicis eius cortex. Semen autem magis subtilium est partium: sed & vomitum prouocat. Planta quæ ἀνάγυρις Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur: Anagiri, & Faua inuersa, Italis. Anagyris altera siue minor, Græcis ἀνάγυρις ἑτέρα: Italis, Anagyri minore.

Gesnerus arguitur.

Anagyris minor.

Anagyris vires ex Gal.

Nomina.

I. Anagyris folio fœtido, C.B. Gesf.hor. Anagyris prima, Matth. Tab. Cam. Anagyris maior, eid. edit. Italica. Anagyris, Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. & hist. Lon. Cæs. Lugd. cui & Nautea Plauti propter fœtidũ odorẽ. Anagyris vera, Clus. hist. Hisp. Anagyris fœtida arboresceñs, Lob. II. Anagyris altera, Matt. Lac. Tab. Cam. Anagyris minor Matt. edit. Italica: Anagyris, Ges. hor. Faba inuersa, Trag. Lon. Laburnũ, Dod. gal. Cæsal. cui & Alpina arbor quæ aquas odit Plinij. Laburnum alterum, Lugd. Eghelo, Dod. fol. Anagyris minus fœtens, vel Laburnum, Lob. Aburnium Plinij, Anguillaræ.

Κηπαία. CEPÆA. CAP. CL.

CEpæa portulacæ similis est, sed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in vino pota vrinæ stillicidio, & vesicæ scabie laborantibus opitulantur: maximè id præstat, si cum decocto radicum asparagi eius, quem myacanthon, hoc est, corrudam vocant, bibatur.

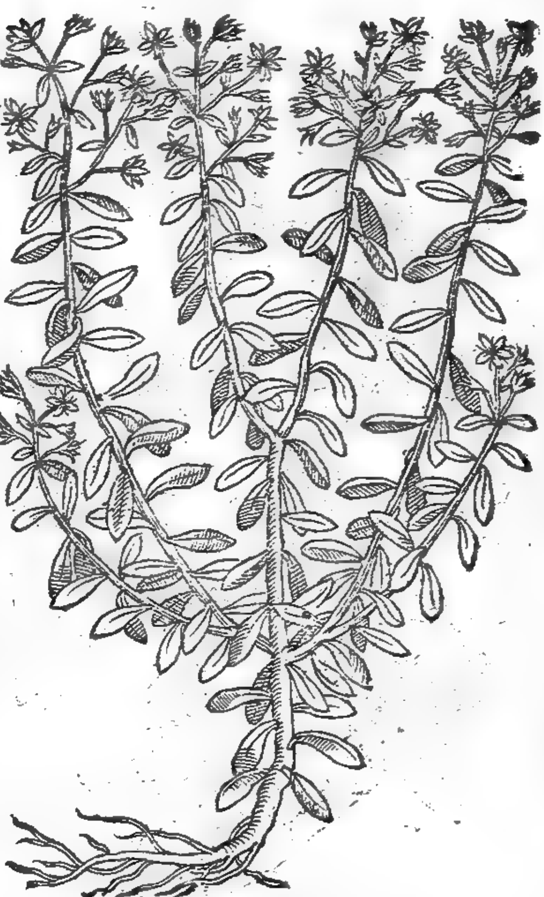
CEpæam, quam antea in nostris commentariis Italica lingua conscriptis, ingenuè confessus eram me nondũ comperisse, aut ab aliis compertam vidisse, hoc tempore Venetiis ad me misit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro ætate sua non imperitus, reiq́; herbariæ non ignarus, mei adeò studiosus, vt si aliud non esset, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus sit, atque etiam in filium habendus. Nascitur in incultis locis. Ad Cepæam hanc redeo. Ea sanè mihi visa est ita ad amussim Diosc. descriptioni respondere (id quod eius pictura, quam hic damus, graphicè ostendit) vt non dubitandum putem, quin hæc sit vera ac legitima Cepæa. Huius quod equidem legerim, Gal. non meminit in simpl. censu. Veruntamen Paulus eius mentionem fecit li. 7. inter simplicia, vbi eam retulit his verbis. Cepæa portulacæ similis est. Folia ipsius cõtra vesicæ scabies vtiliter bibuntur. Radix cum asparago, quem myacanthinum, hoc est, Corrudã appellant, pota,

Cepææ consideratio.

Cepææ vires ex Paulo.

Nomina.

CEPÆA.

vrinæ stillicidia, quæ ex obstructione fiunt, abigit. Κηπαία *vt Græcis, ita Cepæa Latinis, & Cepea Italis appellatur.*

Cepæa, Matth. Lac. Lon. quoad iconem, Lob. Cast. Cæsalp. Lugd. Tabernæmontano.

Ἄλισμα. ALISMA. CAP. CLI.

Coclusa meũ exemplar nõ habet, nec Oriba. legit. a πρὸς [illegible] ... i. his qui leporem vorarunt, vel ranam rubetam. b Meũ. σὺν ἴσῳ δαύκῳ. i. cum pari dauco.

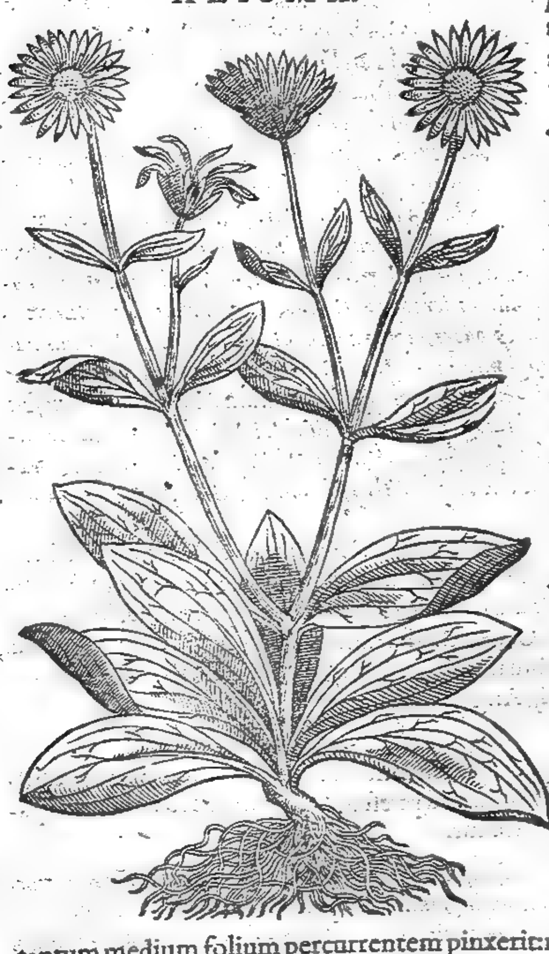
ALisma, alij Damasonion appellant: folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, † laciniosa, conuexaq; in terram: caule simplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrsi: flore tenui, candido, [pallescente: radicibus tenuibus, vt veratri nigri, acrib⁹, odoratis, modicè pinguibus:] aquosos amat tractus. Radix, si drachma vna, aut altera bibatur, his cõuenit a, qui leporem marinum deuorarũt, aut à rubetis ranis demorsi sunt, aut opium hauserunt: torminibus, atque dysenteriæ, per se, aut cum pari modo b seminis dauci, potui datur, conuulsis, & contra vitia vuluæ prodest. Herba sistit aluum, menstrua pellit, tumores illita mitigat.

Alismatis consideratio.

Plantago aquatica.

QVanquam affirmat Ruellius, cui etiam Fuchsius subscribere videtur, Alisma sibi cognitum esse, vocariq; à nonnullis Pastoralem fistulam, à quibusdam verò Plantaginem aquaticam, tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam syluanam appellant, nullis notis cum Alismate conuenire deprehenditur. Siquidem Alisma folia fert plantagini similia, sed angustiora, & in terram reflexa: caulem mittit simplicē, ac tenuem. Plantago autem aquatica foliis prodit plantagine maioribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumq; spectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cum itaq; ex iis notis collatis cõstet, Alisma, & Barbam syluanam inter se plurimum differre, non temerè facere videor, quòd illorum sententiæ non ausim adstipulari. Porrò plantam, quam hic pro Alismate depingi curauimus, mihi primùm Pragæ ostendit Adamus Leonorus, iuuenis spectatæ doctrinæ, & rei herbariæ studiosus. Quòd enim hæc pluribus, ni fallor, notis Alisma repræsentet, meritò fit, vt iam non dubitem affirmare eam esse legitimum Alisma aut genus Alismatis: quare non piguit eius effigiem exhibere, vt aliorum quoque de ea sit iudicium: præstat ea ad omnia, ad quæ valere Alisma tradidit Dioscor. quo fit vt hæc planta Alisma mihi perpetuò expleat, quousq; alia mihi sese offerat, quæ certioribus notis Damasonium (ita enim quibusdam Alisma vocatur) referat. Ceterùm duo Alismatis genera Plinius constituit li. 25. c. 10. vbi de vtroq; disserit his verbis. Alisma inquit, alij damasonion, alij lyron appellant: folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, alias etiam venosa similiter: caule simplici, & tenui, cubitali: capite thyrsi: radicibus densis, tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus; nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigrius, maioribus foliis: hæc Plinius. Alisma memoriæ prodidit Gal. libro 6. simpl. med. sic de eius viribus disserēs. Damasonium, aut Alisma. De hac herba in 3. lib. tradidit Diosco. quòd radix eius epota dysenterias sanet, & aluum sistat, atq; œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non sumus. Quòd autem constitutos in renibus calculos, aqua, in quæ decocta fuerit, pota comminuat, casu experti sumus. Ex quo liquet, quòd abstersoriam quandam facultatem obtinet. Huius herbæ nomen Græcum ἄλισμα: Latinum pariter & Italicum, Alisma.

ALISMA.

Alisma duplex Plinij.

Alismatis vires ex Gal.

Nomina.

† Hæc vox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribasio refertur, neque etiam à Marcello vertitur. Vnde planè suspicor, quod Ruellius ita verbum hoc ex Plinio adiecit, vt reliqua etiam ex eodem reddidit.

Alismatis hæc figura à Matthioli discrepat solum fibris foliorum, quas ipsius sculptor omisit, vt qui vnam tantum medium folium percurrentem pinxerit: nostra foliis & caule est hirsutis (quod in hac figura sculptor neglexit) foliaque plurimis neruis donantur, flores item lutei sunt. Variæ huius figuræ apud authores, etenim historię Lugd. author, quatuor figuras vnius Alismatis proposuit sub diuersis nominibus (suo more) puta Damasonij Matth. Ptarmicæ montanæ, Nardi Celtici alterius Penæ & Chrysanthemi latifolij. Dicitur hoc Alisma folio hirsuto, C.B. Alisma, Mat. Cast. Cam. Alisma alpinũ, Ges. hor. Thal. Caltha alpina Ges. hor. Tab. Nardus Celtica altera & Plantago Alpina, Lob. Chrysanthemum latifolium, Dod. fol.

Orchis.

ὀνοβρυχίς. ONOBRYCHIS. CAP. CLII.

ONobrychis folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum; radicem paruam: naſcitur in vliginoſis, & incultis. Herba ſuapte vi, ſi trita illinatur, tubercula diſſipat: cum vino pota, ſtrangurias ſanat: illita ex oleo, ſudores mouet.

NAſcitur Onobrychis, Plinio lib. 23. c. 16. authore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin velint eam eſſe herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam vocant: nos verò vulgò Lauaneſe. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam reſpondere deprehenditur: quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerumq́; bicubitalem, flores purpureos, & radicem non paruam. Vt hinc mihi planè videatur, quòd illorum opinioni nemo rectè poſſit, aut debeat adſtipulari. Onobrychidis vires tradidit Gal. lib. 8. ſimpl. med. ſic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq́; vim obtinet: proinde folia eius viretis etiamnum illita ad morem cataplaſmatis tubercula diſcutiunt: areſactæ verò, ſi cum vino bibantur, ſtrangurias ſanant. Quinetiam ſudores elicit cum oleo inuncta. Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè vocatur.

Onobrychis conſideratio.

Onobrychis vires ex Gal.

Nomina.

ὑπερικόν. HYPERICVM. CAP. CLIII.

HYpericum alij androſęmon, alij corion, alij chamępityn appellant, quoniam ſemen odore a reſinam imitatur: ſurculaceo frutice, dodrantali, rubeſcente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio ſimili (qui digitis attritus ſanguineum ſuccum remittit, qua ex cauſa androſæmon cognominatur:) ſubhirſuta ſiliqua, & in rotundo oblóga, hordei magnitudine: ſemine intus nigro, reſinoſi odoris: gignitur in locis incultis, & aſperis. Vrinam cit, menſtrua pellit appoſitum, tertianis, quartaniſque cum vino potum liberat. Semen quadraginta diebus hauſtum, iſchiadicis medetur. Folia cum ſemine illita, ambuſta ſanant.

a Me. exemp. πιτυΐνη ῥητίνη i. pineæ reſinæ.

Oribaſius nõ legit cõcluſa.

ἄσκυρον. ASCYRVM. CAP. CLIIII.

AScyron, ſiue aſcyroides, hyperici genus eſt, magnitudine diſtans, fruticoſius, maiores habens ramos, ſurculoſiores, rubenteſque: folia tenuia: flores luteos, & fructum reſinoſum, hyperico nõ abſimilem cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de cauſa androſæmon vocauere. Vſus ſeminis ad iſchiadicos, potum in hydromelitis ſextario: nam bilioſa recrementa ampliſſimè detrahit: ſed aſſiduè dare oportet, donec ſanitati reſtituantur. Illinitur & ambuſtis efficaciter.

ἀνδρόσαιμον. ANDROSÆMON. CAP. CLV.

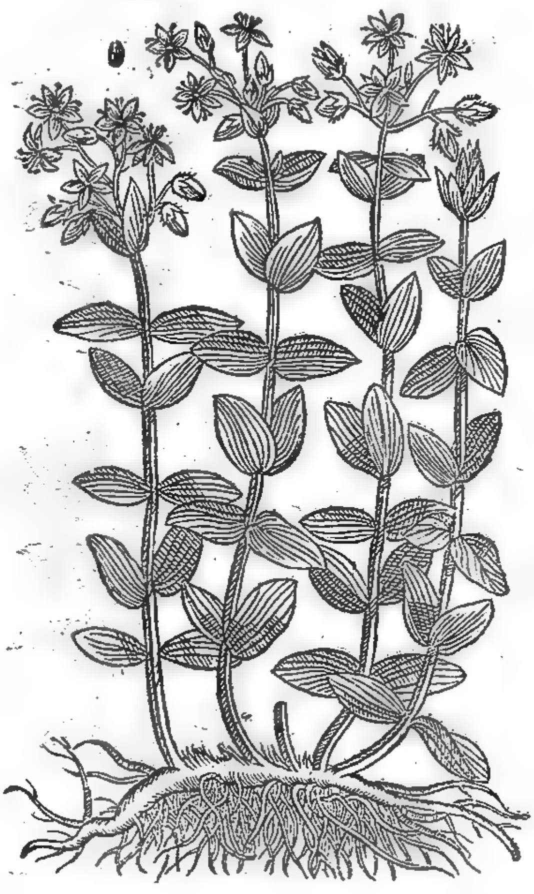
ANdroſæmon ab hyperico, aſcyroque differt, quòd fruticet ramulis ſurculoſis, ac tenuibus: † rubentibus virgis, & foliis rutæ, triplo (aut quadruplo) maioribus, quæ trita vinoſo ſucco manant: complures alas habet in cacumine, vtrinque expanſas, pinnataſque: circa quas flores puſilli, lutei: & in calyculis ſemen papaueris nigri, inſigne lineis. Huius comæ tritæ reſinoſum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, bilioſa alui excreméta pellit: iſchiadicis maximè medetur: ſed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambuſtis illita medetur, & ſanguinem cohibet.

† πεφοινιγμένοις τοῖς ῥαβδίοις i. virgis punicei coloris. ita leg. meũ. Meum concluſa non habet.

I. HYPERICVM.

II. ASCYRVM.

κόρις. CORIS. CAP. CLVI.

COris, quod aliqui hypericon vocant, frutex eſt folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodran-

a. εὔοσμος. i. ori gratus: ita meum.

b Hæc omnia in meo exemplari non habentur.

dodrante a, ſuauis, odoratus, acris. Potum ſemen menſes trahit, & vrinas: contra phalangiorum morſus, iſchiadicos, & opiſthotonicos ex vino potum auxilio eſt: horroribus ex pipere, ſed opiſthotonicis ex oleo aptiſſimè illinitur b. [Radix vino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: ſed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: ſiquidem corpus totum deſudabit, ex qua re priſtinam agilitatem recuperabit.]

Hyperici, & congenerum conſideratio.

Hypericum, Aſcyrum, & Androſæmum, eiuſdem planè generis plantæ (vt Dioſcorides inquit) eſſe videntur. Verùm in earum caulibus, & foliis aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubentiora, illa viridiora, vni maiora inſunt, alteri minora. Similis diſcriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus vulgò cognoſcuntur: eæ namque Iunio, & Iulio menſibus, diuerſis in locis aureis floribus ornatæ conſpiciuntur, iis ad amuſsim diſtinctæ ac præditæ notis, quæ ſingulis à Dioſcoride tribuuntur. Cæterùm quæ Coris vocatur, nõ ita Hypericum refert: quemadmodum Androſæmum, & Aſcyrum: quippe quæ non altior dodrantali altitudine aſſurgat: foliis ericæ, minoribus tamen, & ſubpinguibus: caulibus rufeſcentibus, odore ſuaui, ac grato. Flores habet hyperici æmulos, luteo colore, ſed minores. Hæc ad me pluries allata eſt à noſtris herbariis: naſcitur frequentiſsima in Italia, arido ſolo in collibus atque montibus. Aperit, excalfacit, extenuat, digerit, expurgat. Hypericum à perforatis foliis à noſtris vulgò Perforata vocatur: folia enim innumeris ſcatent foraminibus, iiſque adeò minutis, vt viſum effugiant, niſi ipſa folia ſole obiecta inſpiciãtur: id quod ſilentio videtur inuoluiſſe Dioſcorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentiſsimus indagator. Qui tamen hac in hiſtoria haud dubiè falli deprehenditur, quod ſcripſerit libro 26. cap. 8. Hypericum naſci ſemine in ſiliqua, nigro, matureſcente cum hordeo. Siquidem Dioſcorides non tradit Hypericum cum hordeo matureſcere, ſed contineri eius nigrum ſemen ſiliqua ſubhirſuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Conſtat præterea annua experientia matureſcere hordeum plerumque abeunte Maio: verũ Hyperici ſemen non perficitur, niſi Iulio, & Auguſto menſibus. In hac quoque Hyperici hiſtoria errat Braſauolus Medicus licet clariſsimus, quòd velit Hypericum ex Dioſcoridis auctoritate florem album habere: eamque ob cauſam, id quod circumfertur, cùm flore ſit melino, illegitimum eſſe putat: imò non aliud, quàm Rutam ſylueſtrem, pro qua pharmacopolam ſecum colloquentem, id ipſum aſſeruare admonet. Neque in his vno tantùm, ſed, quantum ſentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, ſed luteum florem ferre ſcribat Dioſcorides contra Braſauoli ſententiam, cùm ſic in eo legatur ἄνθος ἔχον μήλινον hoc eſt, florem habens luteum: non autem album inquit, vt perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortaſſe falſa interpretatione Braſauolus ſeductus eſt. Deinde quòd legitimum Hypericum pro ſylueſtri ruta ſeruandum cenſuerit, cùm tamen in calce ferè ſui voluminis prioris ſententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi ſeniori myropolæ rationem explicat, communis vſus Hypericum Aſcyrum eſſe declarat. Nec ſecus quàm Braſauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo ſentiant, Hypericum, quo vtimur, primum eſſe ſylueſtris rutæ genus. Quorum ſententia cùm fuerit à nobis ſuperius in rutæ mentione rationibus & authoritatibus abundè exploſa, & improbata, ſuperuacuum eſſet idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoſcere volet. Hyperico vis ineſt reſerandi, reſoluendi, agglutinandi, atque etiam cohibendi. Epotum ſemen ex vino calculos eiicit, & venenis aduerſatur: quinetiam venenoſorum morſibus reſiſtit, tum idem potum tum herba ipſa deuorata, hauſtave, tum morſibus illita. Aqua ſtillatitia floreſcentis iam herbæ, maximè quibuſdam præfertur, ſi potetur, comitialibus, & reſolutis. Datur ſeminis farina commodè ex polygoni ſucco ad ſanguinis reiectiones. Idem aluum exonerat. Ineſt floribus, & ſemini mira facultas ad vulnera omnia ſananda, præter ea quæ in capite ſunt. Ideoq́, oleum, in quo diu flores atque ſemine prægnan-

Coris.

Hypericum.

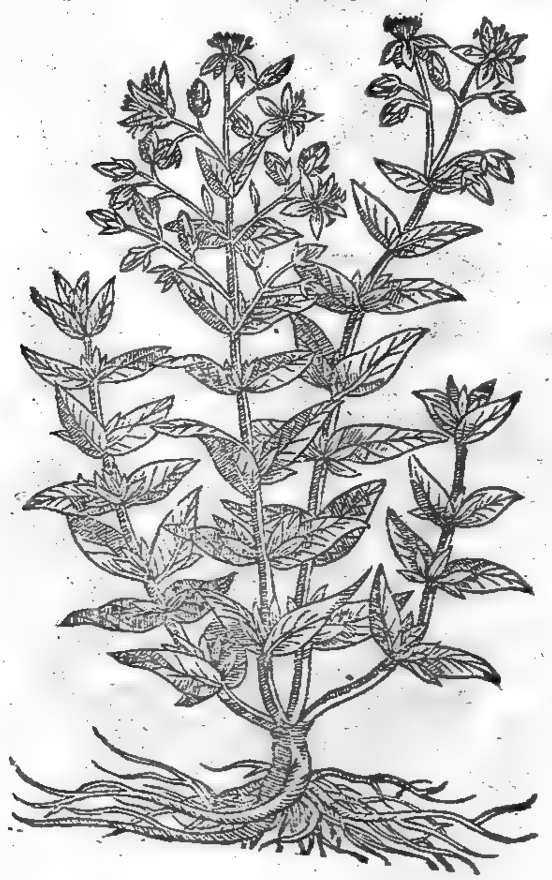
Plinij lapſus.

Braſauoli error, hyperico album florẽ tribuentis.

Monachorũ hallucinatio.

Hyperici vires.

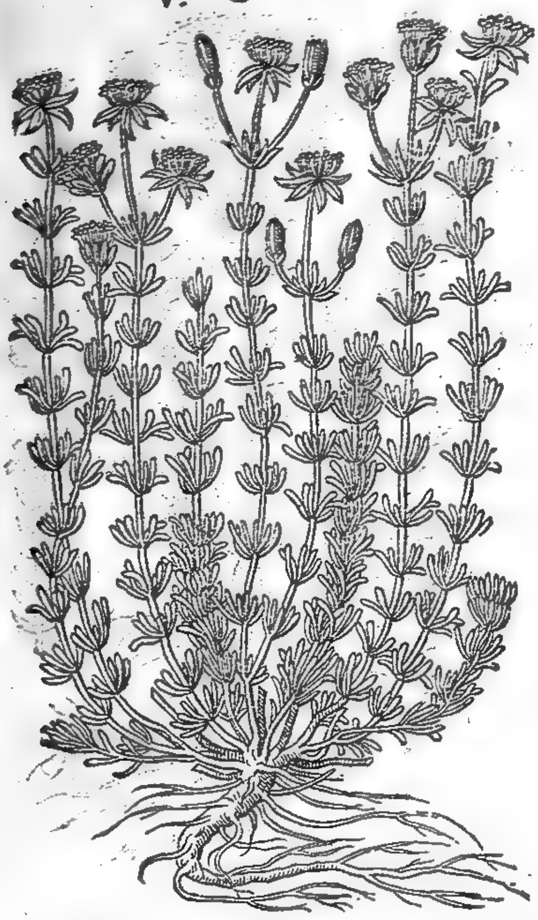
III. ANDROSÆMVM.

IV. ANDROSÆMVM FOETIDVM.

V. CORIS.

tes siliqua macerata fuerint, diuq; insolatæ, mirificè recenti vulnera sanat. Sed per quàm bellè id efficit, si cum laricea, aut abiegna lachryma oleo misceatur. Idem per se ventri illitum, dysentericos iuuat: potum verò cochlearis mensura lumbricos necat. Scripsere quidam Hypericum adeò odisse dæmones, vt eius suffitu statim auolent: quare quibusdam fuga dæmonum vocari cœpit. Hyperici vires memoriæ prodidit Gal. li. 8. simpl. med. sic inquiens. Hypericum calefacit, & desiccat, tenuisque substantiæ est, adeò vt & menses, & vrinas prouocet. Sed ad hæc totus sumendus est fructus, non tantùm semen. Porrò cum foliis illitus viridis ad cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambusta. Cæterùm si sicca contusa inspergas, sanabis humida & putredinosa vlcera. Sunt & qui ischiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. 6. de Androsæmo ita scribit. Androsæmum planta fruticosa, natura duplex: vnum enim Ascyron, & Ascyroides nuncupatum est, species hyperici. Alterum verò à quibusdam Dionysias appellatur. Est autem semen eorum purgatorium. Foliorum verò facultas modicè extergens & desiccãs, vt & ambusta sanare credantur. Cæterùm in vino austero decocta, vinum ipsum magnorum vulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quod de Cori mentionem fecerit Galenus in simp. medic. censu, mihi incompertum est. Planta, quæ Græcis ὑπερικὸν, Latinis similiter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reiofricon, seu Reiofaricon: Italis, Hiperico, & Perforata: seu Herba di S. Giouanni: Germanis, Sant Johanns Kraut: Hispanis, Coraioncillo: Gallis, Millepertuis, & Trucheran. Quam verò Græci ἄσκυρον, Latini quoque Ascyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali, Asciro. Quæ deinde Græcis ἀνδρόσαιμον, Androsæmon item Latinis appellatur: Arabibus, Androseman, Androsion, siue Andresagian: Italis, Androsemo. Quæ denique κόρις Græcè, Coris etiã Latinè & Cori Ital. vocatur.

Hyperici vires ex Gal.

Nomina.

† Quoniam hoc loco in vulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ violæ mentio, idcirco sunt qui illorum testimonio freti, verbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum sit, non video: siquidem in Oribasio legitur, ἄνθος ἔχον μήλινον λευκοΐῳ ὅμοιον, hoc est, florem habens luteum leucoio similem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamussim floris colore luteum violam repræsentat, vt nihil melius. Nos autem vsi sumus voce Græca, ne ex albo, quòd fortè Marcello imposuit, aliqua possit oriri difficultas. † Quæ hic sequuntur, in Græcis codicibus impressis non hoc loco, sed in fine inter notha, & Dioscoridi falsò adscripta leguntur, vt quæ adscititia sint habita. Nos verò illa huc admisimus Ruellij, vt facimus, interpretationem secuti: nec non etiam fidem codicis manuscripti.

I. Hypericum vulgare, C.B. Hypericum, Matth. Brunf. Fuch. Lac. Lon. Lob. Cast. Lugd. Cæs. Tab. (cui & fuga dæmonũ) Cam. Herba perforata, Trag. Ascyrum, Dod. gal. Cord. in Diosc. II. Hypericum Ascyrum dictum trifolium, C.B. Ascyrum Matth. (sed in compendio & penult. edit. Androsæmon, quia figuræ transpositæ) Fuch. Lac. Lon. Lob. Dod. fol. Cast. Lugd. Cæs. Cam. Ascyroides, Ges. hor. Hypericum, Dod. gal. Hypericum in dumetis nascens secundum, Trag. III. Hypericum Androsæmum dictum, C.B. Androsæmum, Matth. (in compendio & penult. edit. Ascyrum, figuræ enim transpositæ) Fuch. Cord. in Diosc. Lac. Lob. Cast. Lugd. Thal. Androsæmum quibusdam, Ges. hor. Hypericum in dumetis primum, Trag. Ruta syluestris Hypericoides, Dod. fol. an Ascyri species ramosa, Cæs. IV. Androsæmum fœtidum, C.B. Tragium Creticum, Bellonij Androsæmum minus siue angustifolium, & Androsemum fruticosum ex Ilua, Camer. V. Coris lutea maior, C.B. Coris Matth. Ges. hor. Lac. Lon. Lob. Cast. Lug. Cæs. Tab. Camerario.

Χαμαιπίτυς. AIVGA. CAP. CLVII.

Aiuga herba in terra repens, subcurua: foliis semperuiui minoris, multò tenuioribus, hirsutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, vel candido, radicibus cichorij. Folia septem diebus in vino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, ischiadicos sanant. Dantur peculiariter vrinæ difficultatibus, iecinoris, & renum vitiis: torminosis prosunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitũ vtuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti subacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis sumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris squama, & resina deiicit: apposita ex melle, vuluæ vitia extrahit: mãmarum durities discutit: vulnera glutinat: vlcera quæ serpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum est genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ speciem incuruatis, prætenuibus: coma supradictæ, flore candido, semine nigro: hęc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, foliis exilibus, albis, scabris: caule aspero, candido: luteis flosculis, semine iuxta alas: resipit & hęc pinum. Hę duę vim superioris obtinent, sed non vsqueadeò efficacem.

Aiugam quam Græci Chamæpityn vocant, quoniam foliis, & odore pinum refert, herbariorum vulgus Iuam arthriticam appellat, quòd ischiadicis, & aliis articulorũ doloribus opem ferat non obscuram. Vulgaris est notitiæ Aiuga, quæ primo generi adscribitur. Siquidem planta est per terram repens, foliis oblõgis, angustis, rosmarino coronario proximis, minoribus tamen, mollioribus, & hirsuta canitie subalbicantibus, circa ramulos totos, qui tenues, & obsequiosi spectantur, sese stipantibus, odore pinum, quemadmodum & facie referentibus, vnde illi Pinus infima nomen. Flores edit aureo colore fulgẽtes in vniuerso ferè caule, sed tenues, & exiguos. Radicibus nititur palmaribus, pluribus adnatis fibris. Nascitur tenui, ac arenoso solo, incultis præsertim locis, & in aruis nulla satione virentibus: sapore est amaro, non sine acredine quadam, quæ tamen ab amaritudine superatur. Ideoq; excalfacit, incidit, extenuat, abstergit, & expurgat. Verùm postrema, quam sæpius etiam vidimus, non adeò omnibus est nota: quemadmodum nec media, quam hactenus mihi quidem videre non licuit. Cæterũ in aperto errore versabatur Germanus ille pharmacopola, qui Brasauolum docuit Aiugã Germanica lingua vocari Vergiss mein nicht. Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iamdiu versanti notissima est: quæ tamen nulla prorsus ex parte quamuis Aiugam repræsentat. Herba tota vnà cum floribus, & radicibus in puluere contrita, si diebus 40. sumatur & resina terebinthinæ, siue lariceæ quaternis drachmis, ischiadicos sanat. Eadẽ recẽs in aceto decocta, & pota

Aiugæ consideratio.

Cuiusdã Germani error.

Chamępitys vires.

I. CHAMÆPITYS.

II. AIVGA, SIVE CHAMÆ. ALT.

III. CHAMÆPITYS MONSpeliaca foliis serratis.

& pota emortuos fœtus extrahit, vniuersa planta decoctũ facit ad omnes cerebri, neruorũ, & articulorum affectus à pituita prouenientes, si plurib. propinetur diebus ex Rhodomelle, & oxymelite. Nã & comitiales, & resolutos, & podagricos iuuat. Fit è floribus & saccharo medic. (officinæ conseruam vocant) ad paralyticos, quo qui vtũtur cũ vesperi se dormitũ recipiunt, reualescũt. Atqui ad hoc sumuntur quotidie huiusce medicamenti drachmæ duæ ex acori radicibus decoctæ, & florum saluiæ binis scrupulis. Parantur è chamæpity catapotia ad idem per quàm vtilia, hoc modo. Sumito chamæpitys, Betonicæ, Stœchadis, florũ rorismarini, cuiusq; drachmã: turpeti sesquidrachmam, agarici drachmas duas, Colocynthidis semidrachmã, Zingiberis, salis fossilis, cuiusque grana decẽ: Rhabarbarici sesquidrachmã, spicæ Indicæ grana septẽ, pulueris hieræ simp. semunciã, diacridij drachmam vnam: Excipe chamæpitys succo omnia in mortario, & in massam redigito, è qua catapotia conformato: ex qualibet drachma nouẽ: è quibus si quotidie tria sumuntur à paralyticis cũ se dormitũ recipiunt, præsentaneũ ferè sentient auxiliũ. Chamæpityos meminit Gal. lib. 8. simpl. med. vbi de eius viribus ita scriptũ reliquit. Chamæpitys gustu quidẽ amarũ saporẽ acri validiorẽ obtinet. Effectu verò expurgat, abstergitq; viscera plus quã calefacit. Proinde regio morbo laborãtibus, & omnino quibus facilè iecur obstruitur, bonũ est medicamentũ. Quin & mẽses ducit tũ pota, tũ apposita cũ melle. Sed & vrinæ mouẽdæ aptũ est medicamen. Sunt aũt qui etiam eã exhibent decoctã in melicrato iis, qui coxẽdicis dolorib. torquentur. Herba porrò ipsa viridis vulnera magna cõglutinat & vlcera putrescentia sanat. Præterea mãmarum durities discutit. Est. n. in siccando ordinis tertij, in calfaciendo verò secundi. Quæ herba Græcis χαμαίπιτυς, Latinis Chamæpitys. Aiuga, & Abiga nuncupatur: Maurit. Hamesitheos, seu Chamasithius: Italis, Chamepitio, & Iua: Ger. Je lenger je lieber: Hisp. Pinilho, & Yua artetica: Gal. Iue muscate, aut arthetique. Chamæp. siue Aiuga altera: Italis, Iua saluatica.

Pilulæ è Chamæpityde.

Chamæpityos vires ex Gal.

Nomina.

*I. Chamæpitys prima, Matth. Lac. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. Lugd. Chamæpitys altera, Lon. Chamæp. tertia, Trago Fuch. Chamæp. vera, Cord. in Diosc. Chamæp. Ges. hor. Cæs. Chamæp. maior, Abiga & Iua arthritica, Tab. Aiuga, Cast. Aiuga siue Chamæ. mas Diosc. Lob. Iua, Ges. hor. II. Aiuga siue Chamæp. altera Matt. Chamæp. tertia eid in Ital. cõment. Dod. gal. & fol. Lac. Lugd. Chamæp. prima, Fuch. Lon. Lob. Alij hirsutis, alij glabris foliis pingunt, quare nostra vtrũq; exprimit: nisi sit Anthylloides, Thal. quid sit ignoramus. III. Chamæp. Mõspel. foliis serratis, C. B. Chamæp species Monspelio, Ges. hor. Anthyllis Chamæpityides minor, Aduer. Lob. Anthyllis altera, Clus. hist. Hisp. Cast. Anthyllis secunda herbariorũ, Lug. Chamæp. spuria prior, Dod. fol. Chamæp altera, & maior, Cæs. Iua Moschata Monspel. Tab. Ex radice lignosa, crassa, subalbida, amara, plures prodeunt caules tenues, sarmẽtosi, duri, humi procũbentes, incani, hirsuti, quos cingũt folia copiosa, oblonga, hirsuta, extremo ambitu serrata, gustu feruente, odore graui: flores purpurei Chamæpitydis forma in singulis alis, quibus succedunt in singulis calyculis quaterna semina simul iuncta, oblongiuscula, cinerea. Nascitur circa Mõspelium in ruderibus, ad Castelneuf collegimus, sic & in oliuetis, & aridis agrorũ marginibus Narbonæ ac Gallo prouinciæ, frutices

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI, MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRibus antè libris, amantissime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, vnguenta, animalia frumenta, olera, radices, succos, herbas seminaq;. In hoc autem quarto disseremus de radicibus, & eis, quæ restant, herbis.

Κέστρον. BETONICA. CAP. I.

CESTRON psychotrophon vocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellant. Herba est caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuisa, odorata, prope radicem maiora: in summis caulibus semen, veluti satureiæ, spicatum est. Decerpta huius folia siccantur, plurimos ad vsus. Radicibus nititur, vt veratri, tenuibus, quæ ex hydromelite in potu, pituitosam vomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, conuulsis, mulieribus vuluæ malo opportunis, & ad laxandos vteri strangulatus, denarij pondere cum hydromelite: tres in vini sextario drachmæ contra serpentium morsus ebibuntur. Herba magna vtilitate illatis à serpente vulneribus illinitur: aduersus etiam venena drachma ex vino pota conuenit: præsumpta ea, si venenum hauriatur, nihil nocebit: vrinam ciet, aluum subducit. Medetur comitialibus, & insanis pota ex aqua: & iecinoris, lienisque vitijs drachmæ pondere [a] in aceto mulso: concoctionem adiuuat, si quis fabæ magnitudine secundum cœnam cum melle cocto deuorauerit, modo consimili acida ructantib. propinatur: stomachicis eam manducare, & succum deuorare proderit, si postea dilutum vinum sorbeatur. Datur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti vini cyatho: ischiadicis, renum & vesicæ doloribus ex aqua: aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, si febricitat, sin aliter ex [b] mulso: regio morbo laborantes recreat: menses pellit drachmæ pondere cum vino pota: aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis: facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia sicca, tritaque fictili vase reconduntur.

[a] μετὰ ὄξεος καὶ μέλιτος. i. cum aceto, & melle, ita meum, Catecuz. autem legit vt Ruellius.

[b] Meũ οἰνομέλιτι. i. vino mulso.

Betonicæ cõsideratio.

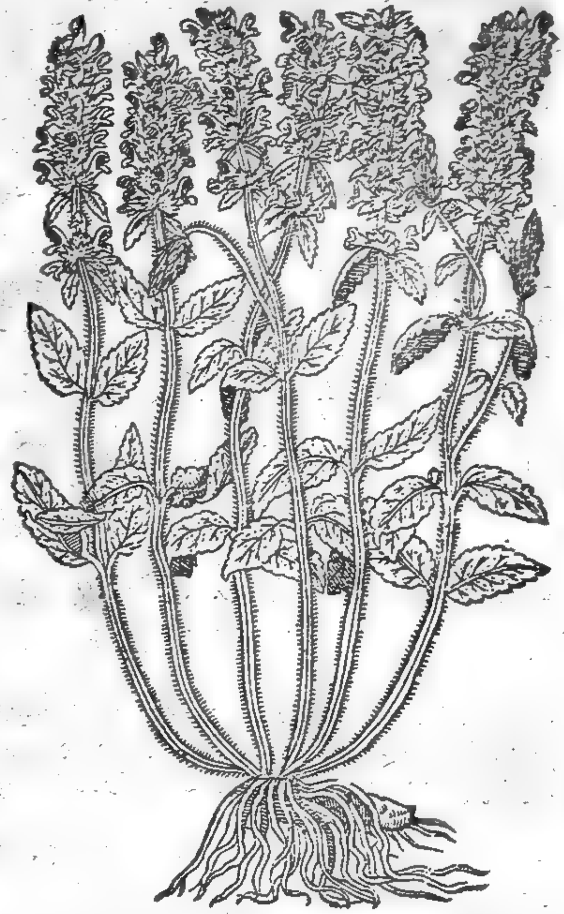
Vires ex Antonio Musa.

BEtonica herba est nullis non cognita, nascens in pratis, & montibus, & in pascuis & innumeris prædita viribus. Vnde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere volunt, vulgari prouerbio dicunt: Tu hai piu virtu, che non ha la Betonica, id est, Tu pluribus præditus es virtutibus, quàm Betonica. Scripsit de Betonicæ viribus proprium libellum Antonius Musa, clarissimus Augusti Cæsaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica nascitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora custodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs & periculis. Loca quinetiam sacra, & busta à visibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni denique res sancta est. Cestron vocatur, & psychotrophon, siquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrso pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: semen in summitate thyrsi spicato, thymbræ modo. Pollet vniuersa planta dotibus ferè innumeris, quandoquidem tusa capitisque vulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præstat id tamen efficacius, si tertia quoque die iterum, atque iterum imponatur. Aiunt præterea tam valentioris esse facultatis, vt ossa quoque fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur: quod item præstant contrita folia, & fronti superimposita. Succus à folijs per se tritis expressus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, si tamen addito rosaceo in aures egelidus instilletur. Idem drachmæ pondere haustus in aqua calida cyathis quatuor, sanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines oculis offundit: quo fit, vt etiam visum acuant comesta folia. Eadem cum salis momento contusa, naribusq; immissa sanguinem inde fluentem sistit. Betonicæ decoctum ex vetere vino, aut ex aceto dentium dolores finit, si eo os sæpius colluatur. Herba ipsa ex tepenti aqua pota, suspiriosis & anhelosis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iuuant, præsertim qui purulenta extussiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere, aut ex frigida aqua cyathis quatuor ebibita, ventriculi dolores mulcet: iecinoris

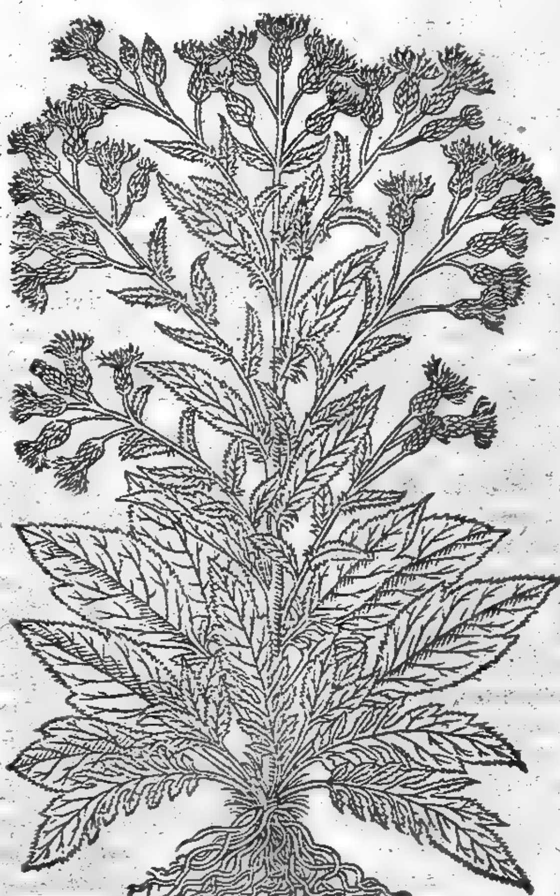
 cinoris

I. BETONICA. *II. BETONICA FLORE ALBO.*

III. SERRATVLA.

cinoris verò, si ex calida hauriatur. Ex vino decocta lienis vitijs medetur. Sanat & renum vitia ex mulso bibita, duarum drachmarum pondere: ex vino autem veteri trium drachmarum põdere, additis piperis granis septem & viginti, ad lateris lumborumq; dolores vtilissimè bibitur. In duobus aqua calida cyathis sumpta, alui & intestinorum tormina remouet, si tamen à crudis non fiant succis. Foliorum quatuor drachmis in aqua mulsa cyathis octo epotis, commodè citatur aluus: sanãturq; ijs ex vino sumptis coli inflãmatione vexati. Betonica in eclegmate ex melle sumpta nouem diebus, tussim sedat. Pota in aqua calida cyathis quatuor duarum drachmarum pondere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in accessionibus tantùm fieri debet. Idem præstat etiam in tertianis, si cum pari pulegio assumatur. Sanat ipso quoque ordine etiam quartanas in tribus aqua calida cyathis hausta, trium drachmarum pondere: addita mellis vncia, calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, vteriq; cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, si ex calida aqua, aut mulso duarum drachmarum pondere propinetur. Contrita folia & illita, præcisos glutinant neruos, & resolutos iuuant. Eadem trium drachmarum pondere ex caprillo lacte sumpta tribus diebus, sanguinem ore reiectum cohibent, & ex pari vini veteris mensura, medentur ruptis, & ab alto deuolutis. Præsumpta ebrietatem arcet. Ex vino frequenter hausta, ictericos sanat: & suillo adipe admista, carbunculos curat. Potu ex aceto mulso vnius drachmæ pondere, viatoribus longo itinere defatigatis vires mirificè reficit. Fastidia abstergit, & stomachicos recreat. Aduersatur venenis, & serpentum, & venenosorum rabidorumq; quorumcunque animalium morsibus, non modò intus sumpta, sed etiam extrà emplastri modo imposita. Cuniculosa, sinuosaq; sanat vlcera cum sale indita. Ex vino hausta menses ciet. Potu dolores podagricos lenit, præsertim radicum decoctum potum: idemq; præstant contrita folia imposita. Cæterùm sunt qui Betonicam à serratis circumquaq; folijs serratulam vocant. Sed Serratula. *SERRATVLA cuius hic imaginem appinximus, quæque copiosa in Bohemia nascitur in syluis, & pratis longè alia habetur.*

betur. Siquidem hæc caule constat purpurascente, tenui, & in multos ramulos diuiso: Folia gerit anteaquam caulescat Betonicæ similia, toto ambitu tenuiter serrata, sed vbi caulem protulit, eadem faciem immutant. Nam exortis profundioribus incisuris, maioris Phu similia ferè redduntur: quæ verò in caule sunt, minora multò, & breuiora spectantur. Flores edit in ramusculorum summis partibus, è capitulis quibusdam, purpureos. Radice nititur multifida, Phu minoris modo fibrata. Herba est infectoria, pannis colorandis expetita. Datur vtiliter potanda ex albo meraco conuulsis, ruptis & ab alto deuolutis: dissoluit enim potenter sanguinem, qui extra vasa concreuit. In vino decocta, ac deinde illita, vlcera mirificè mundat, & carne replet, & ad cicatricem perducit. Hæmorrhoidum quoque dolores mulcet fotu adhibita. Folia, & radix simul contusa, & emplastri modo imposita, enterocelas sanare creduntur. Betonicæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cestron, aut Psychotrophon, Romanè verò Betonica, vim habet incidendi, vt gustus indicat. Amarior enim est, & subacris ipsa herba: id quod & particulatim edita actio ostendit. Nam consistentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat abstergitq́ue, menses quoque ciet; & comitialibus prodest, tum rupta, conuulsaq́; curat, & omnibus bestiarum morsibus vlceri illita auxiliatur. Postremò acidum ructantibus, & ischiadicis bibita, auxilio est. Planta, quæ κέστρον, & ψυχότροφον Græcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chastara: Italis, Betonica: Germanis, Betonien: Hispanis, Bretonica: Gallis, Betoesne: & Betoine. Serratula, Italis Serratola.

Serratulæ vires.

Betonicæ vires ex Gal.

Nomina.

Betonica, quæ Græcis κέστρον à remediorum copia & varietate dicitur, Plinio Vettonica, quam in Italia Serratulam vocari auctor est, duplex est, altera purpureo flore, quæ vulgatior est, altera candidis floribus, quæ rarior & non solum floris colore ab altera variat, sed & multò altera hispidior, minoribusq; folijs, vt ex adiecta figura colligere est. Purpurea duum quoque generum, altera breuiore spica, altera longiore & molliore, quæ altius excrescit & serius floret, vtraque tamen eodem loco prouenit. I. Betonica purpurea, Trag. Fuch. Betonica, Brunf. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Gesn. hor. Lacu. Lon. Lob. Cast. Lugd. Cæsal. Thal. Tab. Betonica purpureo flore, Clus. hist. Pan. Veronica, Cord in Dios. & hist. II. Betonica alba Brunf. Taber. Betonica candida, Trag. Betonica floribus candidis. Lob. obser. Betonica flore albo, Dod. gal. & fol. Clus. hist. Pann. Cam. Vetonica alba, Cordo in historia. III. Serratula, á folijs minutim circumquaque serratis, nomen habet: dicitur Serratula, Matth. Dod. fol. Lob. Cast. Lugd. Cam. Serratula tinctoria, Taber. Tinctorius flos secundus, Trago, vt Kyberus vertit, Tragus namq; Schartam nominat Cerretta, Cæsal. Centauroides, aut Centaurium maius syluestre Germanicum, Thalyo: an Solidago Saracenica quarta, Lonicero. Huius ratione foliorum quatuor differentiæ: prima folijs omnibus per circumferentiam serratis, incisura carentibus: altera folijs ad radicem quidem tantum serratis, at reliquis profundè incisis ceu in lacinias diuisis: tertia folia habet vtrinque diuisa: quarta, primum folium ad radicem per circumferentiam serratum habet, reliqua veró omnia dissecta.

Βρεττανική. BRITANICA. CAP. II.

Britanica, aut Veronica, folia habet syluestris lapathi, sed nigriora, & pilosiora, gustu adstringentia: radicem tenuem, & breuem: caulem paruum emittit. Folijs exprimitur succus, qui igni aut sole cogitur. Vim habet adstringentem, priuatim depascentibus oris, & tonsillarum vlceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adstrictione est opus.

Qvanquam tradit Ruellius Britanicam esse plantam Italiæ cognitam, atque ibi vulgò appellari Piatamano, mihi tamen hactenus non solùm nomen illud incompertum est, sed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam ostenderet. Hanc autem scriptis celebrauit Plinius libro 25. cap. 3. hisce verbis: In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, quâ pota dentes intra biennium deciderent, compagesq́; in genibus soluerentur. Stomacacem medici vocabant, & sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britanica, non neruis modò & oris malis salutaris: sed contra anginas quoque & serpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (vt certò proditur) collectus priusquàm tonitrua audiantur, & deuoratus securos in totum reddit homines. Frisij, quà castra erant, nostris demonstrauere illam: hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui Britanicam censeant eam esse stirpem, quam herbariorum vulgus ideo BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur, sed eorum planè error facilè deprehenditur. Quandoquidem etsi Bistorta rumicis constet folijs, non tamen ea nigra sunt, neque pilosa quinimo læuia apparent, supernè rufescentia, & à terra quadantenus cæsia. Ad hæc Britanicæ radix subest tenuis, breuisq́; Bistortæ verò crassa, serpentis iacentis modo contracta, & intorta. Cæterùm vt Bistortæ integram enarrem historiam, nascitur hæc in altis montibus, folijs primo statim exortu in acutum desinentibus, colore subrufo, quæ vbi adoleuerint, rumicis folia referunt, sed læuia sunt, inferna parte subpurpurea & per ambitum sinuata. Caulem edit rotundum, tenuem, cubitalem, in quo folia longè minora spectantur. Flos in caulis summitate prodit spicatus, ruber aut subpurpureus, è quo semen oritur oxalidis proximum. Radice nititur arundinacea facie, sed succosa, serpentis modo contorta, cortice obducta subrubra intus pulpa, adstringentis saporis. Copiosissima oritur in altis montibus & pascuis prouenit in Bohemia, ijs præsertim montibus, qui regionem hanc, à Silesia diuidunt, & ex quibus Albis fluuius suam ducit originem. Sed prætereà non desunt etiam qui Tormentillam sic officinis, & vulgò vocatam, Bistortæ generi adscribant, quòd non facie, sed fortasse viribus illi respondeat: quæ quoniam hic nobis occurrit, & quàm plurimis effertur laudibus, ideò hic locus exposcere visus est, vt de ea aliquid disseramus. Est itaque TORMENTILLA folio pentaphylli minore, septenis incisuris diuiso: radice breui, nodosa, cõpacta, rubeo colore, sapore adstringẽti: cauliculis tenuibus, subrubẽtibus: flore melino, adeò vt in pẽtaphylli genere sit reponenda. Sunt qui à septenis foliorum diuisuris Heptaphyllon hanc vocent. Herbarij compertum habent, hanc ijsdem pollere facultatibus, quibus Bistorta prædita est. Quamobrem vtraque refrigerant, exsiccant, cohibent, roborant; abortum prohibent bibitæ, ac ventri pubi renibusque ex aceto illitæ: vrinæ incontinentiam supprimunt, cum succo plantaginis potæ: sistunt menses, si in earum decocto ad vmbilicum vsque consederint fœminæ. Idem præstant (de radicibus tamen intellige) si tritæ, & ex melle atque spica subactæ, ventri ac pubi illinantur. Sanguinem è vulneribus manantem cohibent, superaspersо earum

Britanicæ cõsideratio.

Ex Plinio cõtra stomacacen.

Bistortæ mentio.

Tormentillæ historia.

Tormentillæ & Bistortæ vires.

I. BISTORTA.

II. *BISTORTA MINOR.*

III. TORMENTILLA.

so earum puluere. Qui item ex punicorum malorum vino potus biliosas coercet vomitiones, & si ouorum albo exceptus super fictili tegula inassetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, siue è radicibus decoctum, venenis omnibus remedio est. Ex quo tantùm apud nonnullos Tormentillæ inualuit vsus, vt ex eius radicibus etiam medicamẽta componant aduersus pestilentiam, & ad pestilentes febres, & præsertim vbi exanthematũ notæ emerserint. Datur quoq; earundem radicum tũ puluis, tum decoctũ vtiliter potandum pueris, qui vermibus laborant. Vtreque tum cæteras alui fluxiones, tum dysenteriam sanant, & vulnera glutinant, præsertim quæ intestinis, & visceribus fuerint illata, non modò ipsis vulneribus illitæ, sed & in potionibus haustæ. Rebellia contumaciaq; vlcera curant & ea sistunt, quæ serpendo corpora erodunt. Radicum puluis sanguinis reiectiones prohibet. Idem ex symphyti maioris aqua potus, iuuat confractos, & ab alto deuolutos: siquidem non solùm intrinsecas fracturas sanat, sed etiam sanguinem extra vasa concretum discutit. Cauis dentium inditus cum aluminis, & pyrethri momẽto, non modò dolorem sedat, sed fluxiones eò decurrentes cohibet. Peculiariter autem valent Bistortæ radices ad omnes venenosorũ serpentium ictus & morsus, è vino sumptæ vnde Colubrina quibusdam dicta est. Sed vt iam ad Britanicæ vires redeamus, eas scriptis tradidit Gal. li. 6. sim. med. vbi sic inquit: Britanica herba folia adstringentia sunt, & vulnerum glutinatoria, similia folijs syluestrium lapathorum, nisi quatenus atriora sunt, magisq; hirta. Sed & expressus ex illis succus perinde natus est adstringere: itaq; coctum quidam reponunt, tanquam inter stomatica medicamenta efficacissimum. Videtur enim sanare iam etiam putrescentia: hactenus Gal. Cæterùm non est silentio prætereundum, quòd Dioscoridis codices inueniuntur, in quibus post Britanicã alterũ per se de Betonica caput legitur. Quod, quoniã pluribus indicijs in Dioscoride ascititium esse constat, atq; in hunc authorem ex libello Antonij Musæ Augusti Cæsaris medici fuisse translatum, idcirco nos illud abdicauimus, neque alia commentatione idem dignum censuimus. Quæ planta Græcè βρεταννικὴ, Britanica Latinè pariter & Italicè appellatur. Bistorta seu Colubrina, Italis Bistorta: Germanis, Natterwurz. At Tormentilla, Italis, Tormentilla: Græcis, Ἑπτάφυλλον: Germanis Tormentill: Gallis, Tormentille.

Britanicæ vires ex Gal.

Nomina.

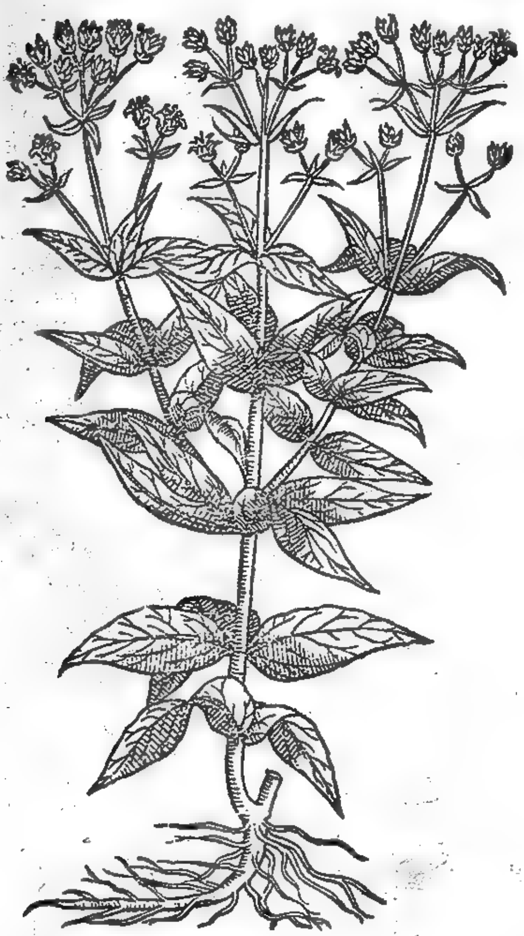
Biſtorta quòd radice in ſe contorta conſtet, cuius Plinius inter Dracontia meminiſſe videtur, eiuſdemque fortè Molybdæna: duplex eſt, maior & minor: illa radice magis minusue intorta, folijs in altera rugofioribus & maioribus, in altera leuibus & minoribus: minor ſimiliter duplex. I. Biſtorta mas, Brunf. Biſtorta minor, Dod. gal. Lacu. Tab. Biſtorta, Lonic. Colubrina minor, Brunf. Trag. Serpentaria mas, Fuchſio. II. Biſtorta minor, Camerario in ſuo Matthiolo & Thalyo: Limonij ſpecies minor, Geſ. de hortis. Hæc priore multò minor eſt, cuius folia ſubrotunda per marginem veluti ſerrata & punctis diſtincta: quæ in altioribus tantum Heluetiorum montibus & Iura prouenit. III. Tormentilla, quod tormentum dentium ſedet, quam alij Pétaphyllis, alij Biſtortis, alij Chryſogono Dioſcoridis, adnumerant: duplex eſt, altera communis, quæ aliquando quina, non ſeptem folia obtinent: alia alpina, radice vulgari maiore, rubicundiore & odoratiore. Tormentilla, Matth. Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. & hiſt. (cui & Pentaphyllum rectum) Lacu. Lon. Lob. Caſto. Cæſal. Lug. Thalio, Taber. cui & Conſolida rubra, Heptaphyllum, Fuchſio, Geſ. de hortis libro.

Λυσιμάχιον. LYSIMACHIA. CAP. III.

Lyſimachia, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altioresue, fruticoſos, tenues: prodeuntibus geniculatim folijs tenuibus, ſalicis figura, guſtu adſtringentibus a flore ruſo, aut aureo, gignitur b in aquoſis, & paluſtribus. Foliorum ſuccus adſtringente ſua vi, ſanguinis reiectionem ſupprimit: dyſentericis potui datur, aut infunditur: menſium abundantiam ſiſtit, in peſſo: ſanguinis profluuio ſubuenit, ſi nares ea herba obturentur: c vulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem ſuffita reddit: qua de cauſa ſerpentes fugat, & muſcas interficit.

a πυῤῥόν. i. fuluus.
b παρὰ τὰ ὕδατα. i. iuxta aquas.
c ἔστι δὲ καὶ τραυματικὴ καὶ ἰσχαιμος. i. eſt & vulneraria, & ſanguinē ſiſtens.

I. LYSIMACHIA.

II. LYSIMACHIA ALTERA.

Lyſimachia á Lyſimacho rege inuentore nomen accepit, vt Plinius eſt author libro 25. cap. 7. vbi de ea ita ſcriptum reliquit: Inuenit Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato. Folia habet ſalicis, viridia: florem purpureum: fruticoſa eſt, ramulis erectis, odore graui: gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, vt iumentis diſcordantibus iugo impoſita aſperitatem cohibeat: hæc Plinius. Ruellius Lyſimachiam eam herbam putat eſſe, cuius eſt vſus apud infectores ad inficiendos viridi colore pannos: vbi enim hos glaſto tinxere, eam ſuperinducentes viridem colorem efficiunt. Hanc Hetruſci, qui lanificio dant operam, vulgò appellant Cerretta, ſiue Braglia: Foroiulienſes verò Coſaria. Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, apertè fallitur: ſiquidem Cerretta, quam ipſe ruſticis Corneolam vocari ait, caules profert, & folia lino maiora, non autem ſalicis: florem luteum, ſemen folliculis geniſtæ effigie incluſum: naſcitur in pratis, nullaq; eſt, quod guſtu perceperim, adſtrictione prædita. Non deſunt præterea alij, qui pro Lyſimachia aliam plantam oſtendant, quæ quadrato, recto, bicubitaliq; exit caule, folijs ſalicis, flore in purpuram rubeſcente ſpicato. Naſcitur prope fluentes aquarum riuos & vliginoſis locis. Adſtringit, refrigerat, cohibet, & omnia poteſt quæ & altera, quæ etſi Dioſcoridis Lyſimachiam non referat, eam tamen Lyſimachiam alteram appellare libuit. Lyſimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiam miſit Vincentius Cantonus conciuis meus, medicus eruditus, & rei herbariæ ſtudioſus: quæ mihi planè ſingulis notis, quas Dioſcorides Lyſimachiæ tribuit, videtur adſtipulari. Sed eãdem poſthac inuenimus nos in Bohemia copioſam, & circa Pragam, prope Multauiam fluuium, & in alijs quoq; locis. Caterùm quamuis Ruellius in mentione Lyſimachiæ exiſtimauerit

Lyſimachiæ conſid.

Ruellij erratum.

Lyſimachia altera.

Vincentius Cantonus.

Ruellij alius lapſus.

(vt supra diximus) Corneolam esse veram Lysimachiam, in fine tamen eiusdem capitis quandam aliam herbam à rustico sibi demonstratam fuisse testatur, ad fugandã pestilentiam efficacissimam, buboni tantùm adalligatam, quam etiam pro Lysimachia asseruit. Ex quo palam est, Ruellium duas pro Lysimachia plantas designasse, ea fortasse ratione adductus, quòd Dioscorides flore rufo, aut aureo constare Lysimachiam memoriæ tradiderit. Lysimachiæ meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus in hunc modum disseruit. Lysimachios superantem habet qualitatem adstrictoriam, per quam & vulnera glutinat, erumpentemq́; ex naribus sanguinem emplastri modo illita compescit: quin & reliquas sanguinis eruptiones sistere potest cùm ipsa, tum succus eius multò magis. Pota dysenterias, sanguinis reiectiones, ac muliebre profluuium sanat. Huic herbæ nomen Græcum est λυσιμάχιον, Latinum, & Italicum Lysimachia. Germanis Weiderich.

Lysimachiæ vires ex Gal.

Nomina.

Lysimachiæ, quæ & Salicaria à foliorum similitudine dicitur, quatuordecim differentias notauimus: alia est spicata, & quidem purpurea, vel cærulea: alia siliquosa, hæcq́; hirsuta, vel glabra, illa vel magno, vel paruo flore: at glabra maior, minor, & angustifolia: est non siliquosa rubra, lutea, maior & minor, & etiam floribus globosis: quibus addimus Chamænerion latifolium & angustifolium, hocq́; vel in planis vel alpibus proueniens. I. Lysimachia lutea maior vel Dioscoridis, C. B. Lysimachia, Matth. Trago, Lacu. Lon. Cæsal. Lugd. Lysimachia lutea, Fuch. Turn. Lob. Taber. Lysimachium luteum, Ges. hor. Thal. Lysimachia flore luteo, Anguil. Lysimachia flore luteo minore, Cam. Lysimachia vera, Cord. in Diosc. Lysimachia falsa, Castori: Lysimachium verum, Dod. gal. seu legitimum, Dod. fol. Salicaria, Ges. hort. cui & Virga aurea quorundam. Variat folijs nunc ternis, nunc quaternis, & etiam binis ex singulis nodis prodeuntibus. II. Lysimachia spicata purpurea, C. B. Lysimachia altera, Matth. (sed in hac figura folia plus iusto longa) Lacu. Lugd. Lysimachium purpureum, Ges. hor. Lysimachium purpureum alterum, Dod. gal. Lysimachia purpurea, Lob. Tab. Cast. Lysimachia flore purpureo, Anguil. Cæsal. Cam. Lysimachia tertia, Turn. Pseudolysimachium purpureum alterum, Dod. fol. Solidaginis Sarracenicæ alia species, Trago.

Πολύγονον. SANGVINARIA. CAP. IV.

POlygonum mas ramos habet teneros, & exiles, copiosos, geniculis cinctos, qui per terram, vt gramen repunt, folia rutæ, sed † molliora, longioraq́; semine sub omnibus folijs turgescente: vnde marem appellari volunt: flos ei candidus, aut puniceus a. Vis epoti succi est, spissare, ac refrigerare: prodest cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & vrinæ stillicidio: nam vrinam apertè ciet. Cum vino potus, contra serpentium morsus auxiliatur b: datur in febribus per horam ante significationes: fœminarum profluuia impositum sistit. Idem succus aurium doloribus, ijsdemque purulentis instillatur. Facit eximiè ad genitalium vlcera, cum vino adiecto melle decoctus. Stomachi feruori, sanguinis reiectionibus, vlceribus quæ serpunt, ignibus sacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus vulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina c fruticat vno caule, arundini teneræ simili, densis geniculis, & in se tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis piceæ similes: radicis nullus vsus: nascitur in riguis. Huic quoque spissandi, refrigerandique natura ad eadem valens, sed inefficacior.

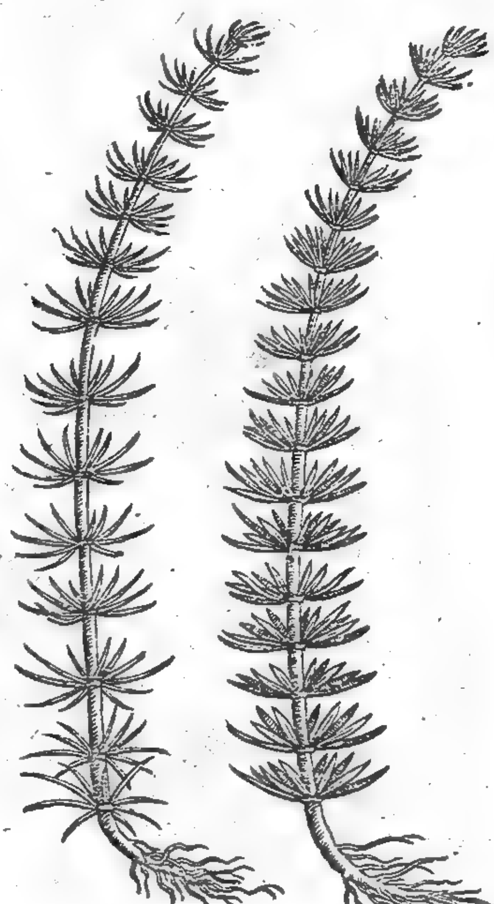
a Meū δύναμιν δὲ ἔχει στυπτικὴν καὶ ψυκτικήν· ὁ δὲ χυλὸς πινόμενος ἁρμόζει αἱμοπτοϊκοῖς. i. vim adstringentē habet, & refrigerantē: succus verò potus auxiliatur sanguinem spuentibus. Catec. autem cum Ruellio concordat.

b καὶ πρὸ περιόδου πρὸς μιᾶς ὥρας τῆς ἐπισημασίας λαμβανόμενος. i. & contra periodos vna hora ante accesſionē sumptus: ita Meū & Cat.

c θαμνίον ἐστὶ μονόκαυλον τρυφερὸν, μαλακῶδες. i. Frutex est paruus, vnicaulis tener, submollis, ita Meum.

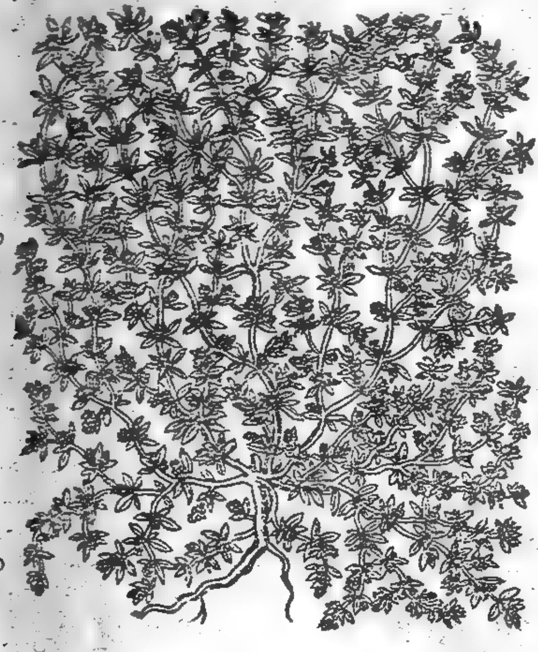
I. POLYGONVM MAS. II. POLYGONVM FOEMINA.

Polygo-

III. POLYGONVM MINVS.

Polygonon mas, quod ab Italis vulgò vocatur Coreggiola, & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & viis publicis frequens vbique nascitur. Fœmina verò, quæ non adeò frequens est, & copiosa, in riguis humentibusq; locis inuenitur. Mari polygono Proserpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat. Est & planta, quam POLYGONON minus appellare libuit. Ea enim ramulos edit humi repentes, tenues, geniculatosq;, foliis exiguis, oblongis, semine pumilo, rotundo, minuto, albicante, racemosoq;, ac adeò copioso, vt vniuersa planta semine referta conspiciatur: quo fit vt à quibusdam mille grana vocitetur. Nascitur arido solo & in siccis torrētium alueis. Sunt etiam qui ab effectu hanc ipsam Herniolam vocant, quod ad enterocelas præstantissimum sit auxilium in potionibus sumpta. Audio à viris fide dignis cū hac tantùm herba, à Gabriele Falloppio Mutinense, plures intestinorum ramice laborantes esse sanatos. Vis illi est conglutinādi, siccandi, refrigerandi. Vniuersæ plantæ puluis ex vino haustus, non solùm suppressam cit vrinam, sed & renum calculos comminuit, ac pellit, vbi diutius sumatur. Quinetiam, vt quidam affirmant, vesicæ quoq; lapides atterit, & paulatim eiicit: vbi diutius quotidie eius puluerem è vino bibant affecti drachmæ vnius pondere. Nascitur locis aridis, sabulosis, & incultis. Polygoni meminit Galenus libro 8. simplicium medic. vbi eius vires reddidit his verbis: Polygonum, inquit, vti adstrictionem quandam obtinet, ita sanè vincit in eo aqueum frigidum, vt videlicet secundi sit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde sanè quibus stomachus feruet æstu, foris frigidum illitum prodest: velut etiam erysipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cùm sit, & fluxiones repercutit, & hac ratione videtur esse exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum vlcerum, aliorumq; bonum est remedium: efficacissimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Est & cruentorum vulnerum glutinatorium. Sed & aurium vlceribus prodest: & si vel plurimum insit puris, hoc tamen etiam desiccat. Easdem ob facultates & profluuium muliebre sistit, & dysenteriam, & sanguinis reiectiones, & vndecunque aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioscorides, quòd & vrinam prouocet exhibitum stillicidio seu stranguria affectis: non tamen affectum exactè discriminat, in quo ipsum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, validioris est effectus. Herba, quæ Græcis πολύγονον ἄρρεν, Latinis Polygonum mas vocatur: Arabibus, Basialrabagi: Italis, Polygono maschio, & Coreggiola: Germanis, Weggraß: Hispanis, Corriola: Gallis, Coreggiole. Quæ verò Græcè πολύγονον θῆλυ, Latinè, Polygonum fœmina dicitur: Italis, Poligono & Coreggiola fœmina: Germanis, Kanten kraut: Gallis, Fin aquatic. Polygonum minus, Græcis Πολύγονον μικρὸν nonnullis Millegrana, quibusdam Herniola: Italis, Corregiola minore.

Polygoni cōsideratio.

Proserpinaca Polygonon minus, & eius hist. & vires.

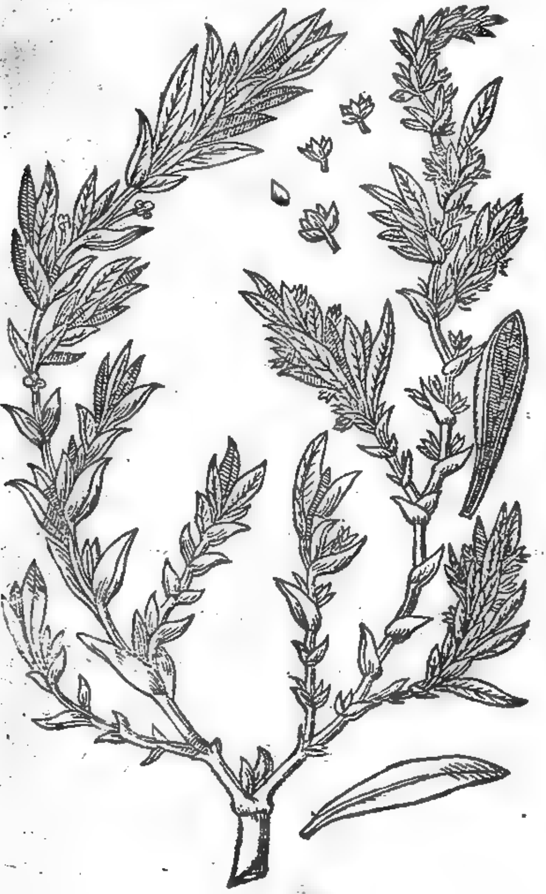
Millegrana.

Herniola.

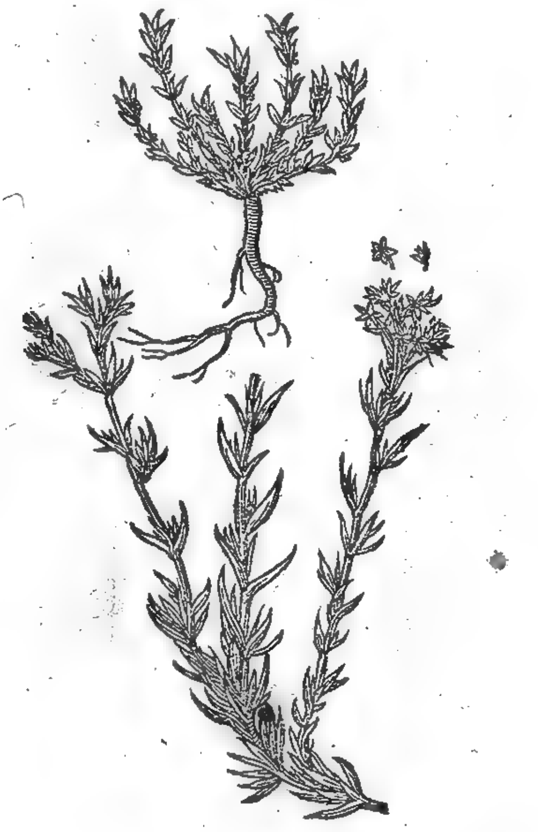
Polygoni vires ex Gal.

Nomina.

IV. POLYGONVM MARITIMUM latifolium.

V. POLYGONVM POLONICUM cocciferum.

† Impreßi codices Graci tum Venetiis, tum Basilea hic male habent ὑπεκίστερα, hoc est, mitiora, cùm legendum sit ὑπομηκέστερα, id est, longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum est μαλακώτερα, hoc est, molliora. Huic, & alteri lectioni adstipulatur Oribasius, quem secuti videntur interpretes.

Polygonum, quod à multitudine seminis, aut dēsitate fruticis dictum vult Plinius, sed potius à copiosis geniculis, & à Scribonio Calligonon nominatum, duplex est, maius & minus: illud vel vulgare, quod latifolium candidis aut rubentibus floribus varians, & angustifolium: hocq; aut repens, quod vel oblongo, vel breui folio, aut fruticās, vel maritimū, quod latifolium & angustifolium: vel cocciferū. Minor etiā suas differētias habet, est vulgatū, vel repens, vel erectū: est peregrinū, foliolis vel maioris, vel serpylli, vel deniq; minimis, Herniaria dicta, cuius differentia in hirsutie & foliorum glabritie. I. Polygonum latifolium vel mas Diosc. & Plinii, C.B. Centūnodia, Brunf. Polygonū mas, Matt. Fuch. Dod. gal. & fol. Anguil. Gesf. hor. Cast. Lugd. Thal. Polygonum masculū, Trag. Lac. Polygonum, Lob. Cæs. Polygonum primum, Turn. Polygonum mas vulgare & Sanguinaria, Lob. in ico. Polygonum maius. Lō. Tab. cui & Corrigiola: Polygonū vulgare Cam. II. Equisetum aquaticū breuioribus setis, C.B. Polygonū fœmina, Matt. Dod. gal. & fol. Anguil. Gesf. hor. Cast. Lugd. Tab. Polygonū fœmina semine vidua, Lob. in icon. Polygonū fœmina Thal. Sanguinalis fœmina, Cordo in Diosc. an Limnopeuce, Cordo in sua hist. III. Polygonū minus seu Millegrana maior, C.B. Polygonū minus, Matth. Cast. Polygoni genus herniaria vulgo, Clus. hist. Pan. Empetron, Trag. Lon. Millegrana, Cord. in hist. Herba Cancri minor, eius scholiasti: Epipactis, Anguil. Herba Turca, Aduers. Lob. Cæs. Herniaria, Gesf. hor. Lug. Thal. Tab. Cam. Huius aliquot species notauimus, aliā foliis subrotundis, glabris, aliam hirsutis, aliam foliis angustissimis, albicātibus, viticulis copiosis repentibus. IV. Polyg. maritimū latifoliū. Hoc vulgo breuius, crassius, totū candidū & humi stratū ex cuius radice nigra, crassa, palmari, cōtorta & lignosa, viticuli subrubētes prodeūt, internodiis distincti, squammulis tenuissimis albidis donati, folia habet dēsa viridia, quibus foliola cādida, glabra, lucida secūdum nodos adponuntur: flosculi ruffescentes, aliquando albi, quadrifolii, quibus succedit semē nigrum triangulum, thecis foliaceis candidis inclusum. Hoc in Adriatici maris littore circa Venetias legimus: verùm longe maius & speciosius toto maris Mediterranei tractu in Gallia Narbonensi, ad Cetium mōtem obseruauimus. Salso & adstringente gustu est. Dicitur Polygonum marinum maximum. Aduers. & Lob. in icō. Polygonum marinum, Lob. Cam. in Matth. Polygonum marinum prius Dalechāpii, Lug. Polygonum tertium in maritimis nascens, Cæs. V. Polygonum Polonicum cocciferum. Hoc ex radice minore, cauliculos emittit breuiores, nodosos, albentes, circa quos folia tenuissima, mucronata: flosculi candidi, inter squammas virescentes in cauliculorum summis. Ad huius radices, Coccum elegantissimo rubore commendatum nascitur, quod in arenosis Poloniæ locis reperitur: de quo primus, D. Camerarius in suo Matt. Polygoni Cocciferi nomine, quod Polonis Kosmaczek dicatur.

Πολυγόνατον. POLYGONATVM. CAP. V.

Polygonatum nascitur in montibus, frutice cubito altiore, foliis lauri, latioribus, & læuioribus, sapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adstrictione. Flores per singulos foliorum exortus promit candidos, foliis numerosiores, incepta à radice supputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam a, densam, graueolentem, digitum crassitudine æquantem. Quæ vulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

a Meum. δασέαν. i. hirsutam.

Polygonati consideratio, & hist.

Polygonatum Hetrusci vulgò Fraßinella nominatur. Alij verò Italiæ populi quasi à Græcis docti, id Ginochietto vulgari sermone appellare didicerunt, ac si geniculatam radicem dicerent. Est itaque Polygonatum planta caule cubitali, & quandoq; maiore, rotundo, ac læui: circa quem folia exeunt lauri effigie, sed latiora, numerosis secundum longitudinem venis, firma, dispari exortu prodeuntia, sapore quadantenus adstringente. Flores edit candidos à quacunque foliorum cauitate in vniuerso caule emergentes, & ternos ex vno pediculo dependentes. Floribus excußis, baccæ exoriuntur pisi magnitudine, ex nigro subvirescentes, & quandoque rufescentes. Radice nititur candida, arundinacea, tenera, summa tellure vagante, longa, crebris geniculis articulata, digiti craßitudine, densa, & odore quadantenus graui. Nascitur in montibus, & collibus. Mulieres è polygonati radicibus aquam stillatitiam studiosè conficiunt, qua ad faciem detergendam, poliendamq; pro fuco vtuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum sigillum sanctæ Mariæ, & qui sigillum Salomonis vocitent: verùm ipse quidem harum nomenclationum causam adhuc assequi non potui. Nec desunt etiam, qui asserant, veluti Manardus Ferrariensis, eam plantam Polygonatum esse, quam nomine Secacul describūt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, falluntur: siquidem Pisi folia, vt Secacul Polygonatum non habet, nec flores purpurascentes violæ maiores, albicantesq;. Præterea Secacul Serapioni radicibus nititur pollicis craßitudine, & indicis longitudine. Contrà

Aq. Polygonati.

Sigillum Salomonis.

Manardi erratum Polygon. Secacul statuentis.

verò

verò Polygonatum, quòd multò longioribus ſit radicibus. Adhæc (vt teſtatur Meſues, ac etiam Serapio, vbi de Secacul ſaccharo, vel melle aſſeruando ſcribunt) eius radices cinereo exterius ſunt colore, ſolida intus matrice, atque neruoſa, quæ omnia in Polygonati radice deſiderantur: quippe candida hæc eſt, & nulla intus matrice. Re autem vera Secacul radix eſt Indica. Hoc enim apertiſsimè teſtatur Auicenna libro 5. vbi ſic habet: Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis cum ſunt recentes conditum in loco ſuo, apud nos autem humectantur in primis in aqua calida. Id quod etiam ſcribit Serapio, vbi de pluribus ſaccharo, aut melle aſſeruandis egit. Nec vſquam Polygonatum, & Secacul eiſdem viribus pollere conſtat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad vulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici ſeminis vbertatem, & ad venerem conciliandam. Qua in re nonnulli falſa Manardi opinione ducti, ſe deluſos inuenerunt, qui Polygonati radices ſaccharo conditas ad venerem excitandam auidiſsimè deuorarunt, nullo tamen rei ſucceſſu: Atqui conferunt tamen, (vt quidam volunt) & experientia comprobat, ad albas vteri fluxiones, ſi diu ijs vtantur fœminæ eo morbo laborantes. De Polygonati viribus diſſeruit Galenus lib. 8. ſimpl. med. hunc in modum: Polygonatum miſtam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adſtrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiuſdam inſuauitatis. Quocirca nec admodum eſt vſui, ſed tantùm quòd radicem eius quidam vulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculaſq; in facie illo detergũt. Hæc planta vt Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur: Italicè, Fraſsinella, & Ginocchietto: Germanicè, Weißwurtz: Hiſpanicè, Fraſsinella: Gallicè, Genouliere.

Secacul quid.

Polygonati vires ex Gal.

Nomina.

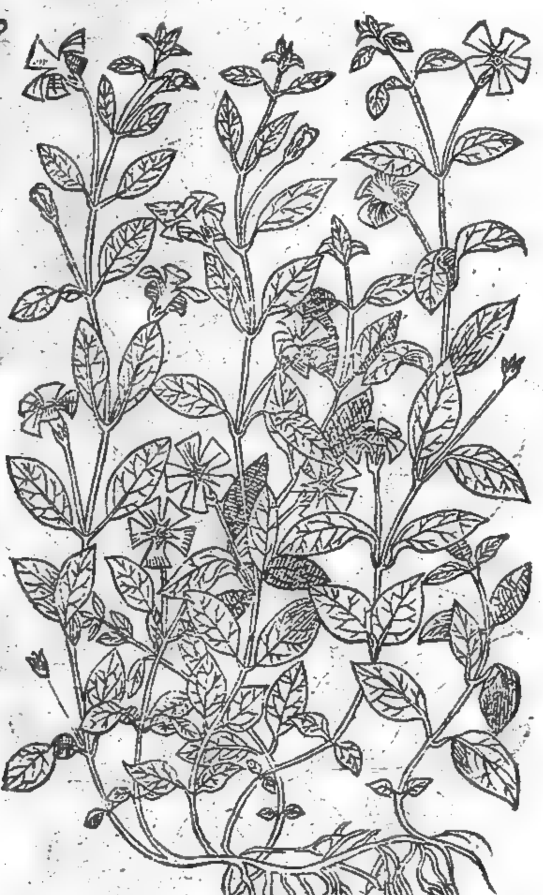
Polygonatum à radice geniculata dictum, vulgò Sigillum Salomonis à veſtigiis ſigilli impreſſionem in radice referentibus, duplex eſt, latifolium & anguſtifolium: illud & longioribus, & breuioribus, & latioribus, & anguſtioribus foliis, flore maiore, minore, odoro & inodoro: floribus ſingulis, vel pluribus: baccis maioribus, minoribus, rubentibus, purpureis, nigris: eſt deniq; & ramoſum. Sic & anguſtifolium duplex eſt, non ramoſum, quod vulgatius, & ramoſum. Polygonatũ latifolium vulgare, C.B. Polygonatum, Matth. Anguil. Lac. Lob. Cordo in Dioſc. & hiſtoria (eius Scholiaſti Polygonatum curuũ dicitur) Turn. Geſ. hor. Dod. fol. Caſt. Polygonatum latifolium, Fuch. Dod gal. Tab. Polygonatum maius, Lonic. Lugd. Thalyo: Polygonatum vulgare, Cluſ. hiſt. Pann. Cam. Sigillum Salomonis, Brunf. Geſ. hor. Sigillum Salomonis latifolium, Trag. Secacul Arabum, Manardo: Fraſſinella vulgo, Cæſ. Vulgares herbarii Germanici cum Dictamno & Elleboro albo confundunt.

Κληματὶς. CLEMATIS. CAP. VI.

CLematis humi ſerpit: læto, pinguiq; ſolo prouenit, viticulas ſpargens a craſſitudine iunci, exiguas: b folia lauri figura & colore, ſed multò minora. Ea cum caulibus in vino pota alui profluuia, & dyſenterias ſedant: ſubdita in peſſo cum lacte, & roſaceo, aut cyprino, cruciatibus vuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit: impoſita ſerpentium morſibus iuuamentum præſtat. Fertur etiam contra aſpidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

a Catecũ. ἐλασχοίνῳ. i. inſtar iunci.
b φύλλον μικρὸν δάφνῃ ἐμφερές. i. folium paruum lauro ſimile: ita Mixum.

I. CLEMATIS PRIMA.

II. CLEMATIS DAPHNOIdes flore pleno.

Κλημα̃τις ἑτέρα. CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.

ESt & altera Clematis, quæ viticulosum emittit ramulum, rubescentem, lentum: folium gustu admodum acre ac exulcerans: repit per arbores, vt Smilax. Semen tritum pituitam, bilemq; detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

III. CLEMATIS ALTERA.

Clematis prima.

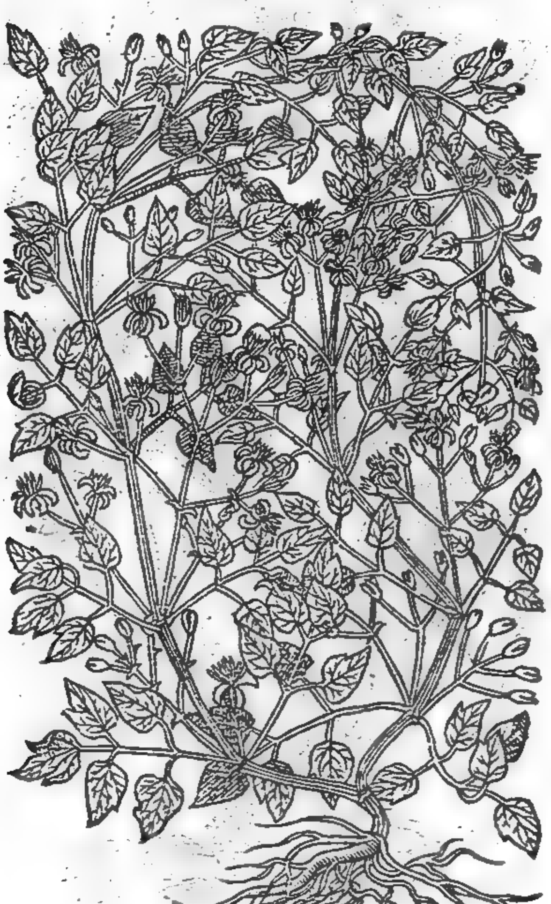
Clematis, quæ primo loco describitur, aliquibus Vinca peruinca dicitur, nobis vulgò appellatur Prouenca, cuius fronde mulieres pueris ac puellis, virginibus funestas texunt corollas. In hac enim nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare videatur. Siquidem viticulas mittit iunci modo tenues, lentas, flexilesq́; iunco tamen exiliores, leues, & quæ humi iaceant: in his folia exeunt per interualla pari vtrinque exortu, oliuæ modo oblonga, lauri minora, robusta, colore saturatè viridi, è quorum origine primo statim vere flores emicant cærulei, aspectu pulcherrimo, quinis distincti foliis, ex oblongo viridiq́; calyculo sese pandentes, & longis nitentes pediculis. Radices habet numerosas, graciles, albicantes, humiq́; repentes. Viret perpetuò & nunquam folijs exuta spectatur. Refrigerat, siccat, roborat, cohibet. Hæc fœmoribus adalligata [viridia folia], mensium abundantiam cohibent, & abortum prohibent, & conceptus adiuuant: Capiti recens superposita, & collo, gulaq́; circumducta, sanguinem è naribus manantem sistunt. Additur quoque vtiliter vulnerariis emplastris, & potionibus. Quamobrem eorum sententiam explodendam putauerim, qui nostratem Peruincam chamædaphnem esse sibi persuadent, quam vulgò Laureolam appellamus. Nam hæc virgas emittit cubitales, singulari stipite à radice exeuntes, rectas, tenues, leuesq́;: semen rotundum, rubens, inter folia residens, quæ facie laurina æmulantur. Porrò Clematis, quam secundo loco reddidit Dioscorides, nimirùm à prima quàm maximè dissidet. Illa enim vt diximus, frigida, siccaq́; existit, & adstringẽtis omnino facultatis: hæc verò adeò calida acrisq́; habetur, vt admota facilè exulceret. Ipsa itaq́; ab radice viticulas emittit prælõgas, lẽtas, rubescẽtes, quibus lupuli vocati modo, aut hortẽsis smilacis, sepes, & arbores scandat, & clauiculis vinciat. E viticulis

Clematidis vires Matth.

Quorundam error Vincam Chamædaphnem stat.

Clematis altera.

IV. CLEMATIS TERTIA.

V. FLAMMVLA.

folia prodeunt hederacea, è lateribus vna plerunq;, aut quãdoq; duobus incisuris dissecta. Flores edit purpureos, alterius lõgè maiores, sed quatuor tantũ folijs constantes, in crucis modum protensis, è quibus semen nascitur acerrimum, & feruentissimi gustus. Radicem habet crassam, quæ paulo post in numerosas diuaricatur fibras, sapore pariter acri. Oritur in syluis, & in frutetis, dumetisq;. Est & alterum huius generis, quod nos VITALBAM vocamus in Hetruria. Quandoquidem Vitalba hæc viticulis exit rubentibus, ac lentis, folijs alteri quadantenus similibus, etsi per ambitum magis laciniatis, acri gustu, & exulcerandi facultate præditis, sed floribus longè diuersis. Siquidem hæc flores profert in racemi modum, albos, odoratos, & Myrti adeò similes, vt differentiæ ferè nihil agnoscas. Quibus decidentibus capillacea, incanaq; oritur coma, quæ tãdem ventorum flatibus excussa, nudum relinquit fructum, triangulari ferè figura, simulq; compactum, subnigro colore, acerrimi omnino saporis. Nascitur passim in sepibus, & in syluis arboribus se circumuoluens, & per eas repens: viribus iisdẽ præstat, quibus & superior. Quo fit, vt mihi haud dubitandum sit quin vitalba nobis vocata alterius clematidis sit species, vel potius ipsa eadem clematis. Fuchsius tamen medicus doctissimus nostratem Vitalbam, vitem nigram esse existimat. Sed errat, mea quidem sententia, vt infrà suo loco dicemus. Cæterùm herba, quam quidam FLAMMVLAM dicunt, folijs, floribus, ac semine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo gustu. Attamen neque sepibus circumuoluitur, neque arbores scandit, cùm recticaulis assurgat. Plures autem hæc ex se mittit caules bicubitales, subrubentes, & in his folia smilacis, quibus intolerabilis inest acrimonia, vnde Flammula sibi nomen asciuit. Nascitur in campis, collibus & frutetis. Ex hac ego sæpius aquam elicui, demisso vitreo organo in calentis aquæ balneo: quæ eadem, qua herba ipsa, pollebat acrimonia. Hanc compertum est efficacissimam esse in morbis frigidissimis. Flammula (vt Platearius est author) excalfacit, siccatq; ordine tertio. Sed quòd semicontusa imposita carnem non secus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto rectius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanarijs edendam parum ante accessionem præbeant, magno (vt ferunt) iuuamento. Ischiadicos iuuat imposita. Alij eius oleum commendant ischiadicis, articulorum iliumq; doloribus, vrinæ angustijs, & renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt, aut clysteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flammulæ folia tenuissimè concisa in rosaceum imponunt, quod vitreum vas exceperit, ac inde per æstatem insolãt obturato vase. Datur etiam in cibis hisce morbis affectis, trium drachmarum pondere. Sed vt iam ad Clematidum vires reuertamur, ea de his subijciam, quæ Galenus libro 7. simpl. med. adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem siue causticam facultatem obtinent, adeò vt & lepras excorient. Fuerit itaque in quarti ordinis excalfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrsinoides, alij polygonoides appellitãt. Cæterùm id nec exulceratorium est, nec acre, sicut quod antè dictum est, immò profluuijs, & dysentericis cum vino potum prodest, dentiumque dolores mansum mitigat: tum vteri quoque doloribus in pesso admotum, vsui est, tantùm abest, vt perinde vrat, ac vlceret, ceu illud superius. Sed summè nobis suspiciendus Pamphilus ille, sicuti in reliquis nugatur de iis, quæ nunquam vidit, literis ea mandans, sic hæc ambo in vnum confudit. At Dioscorides vtriusq; in quarto meminit, & eius quæ simpliciter vocatur Clematoides, idq; in fine libri, & alterius, sed in principio. Quamobrem necesse non est, me etiam describere species ambas, sicut nec in aliis feci: hæc Galenus de vtraque Clematide. Ex quibus palàm est exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioso ex huius quarti libri calce, vbi commodè inter aluum deijcientia medicamenta sibi locum adinuenerat, exemptum fuisse, & hic alteri Clematidi adiunctum, ob eam quam inuicem habent nominis conuenientiam. Prima Clematis Græcis κληματὶς δαφνοειδὴς appellatur: Latinis, Clematis, & Vinca peruinca: Italis, Clematide prima, & Prouenca: Germanis, Singrien: Hispanis, Peruinqua: Gallis, Lyseron. Secunda verò κληματὶς ἑτέρα Græcè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanicè vocatur. Italis, Vitalba porporea. At Clematis tertia, Italis, Vitalba. Flammula, nonnullis Flammula Iouis: Italis, Flammola.

Clematis tertia quæ Vitalba.

Fuch. error. Flammulæ histor. & vires.

Clematidum vires ex Gal.

Nomina.

Clematis quasi Sarmentaria, quòd flagella vitigineis flagellis similia emittat, arboresq; scandat, quod nomen plurimis tribui potest. Verùm alia humi serpit, alia arbores scandit, est denique mediæ naturæ: de quibus omnibus in nostra historia vniuersali. I. Clematis daphnoides minor, fortè Ægyptiaca Plinio C. B. Clematis prima, Matth. Clematis prima Dioscoridis, Anguilla. Clematis prima minor, Cast. Clematis, Cord. in Diosc. Lac. Turn. Clematis daphnoides, Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. (qui an Centunculus Plinii sit dubitat) Thal. Tab. Cam. Clematis Ægyptia syluest. Ges. hor. Vinca pervinca, Brunf. Ges. hor. Lon. Lugd. Peruinca, Trago: Prouinca vulgo, Cæs. Chamædaphne altera, Brunf. edit. germanica. Floribus est cæruleis, candidis, rubris. II. Clematis daphnoides flore pleno: à præcedenti tantùm flore differt, qui duplicata foliorũ textura peramœna constat, & coloris est purpurorubentis, ex sarmentis terra coopertis propagatur, cum semine careat. In Germaniæ hortis habetur ex Austria. Dicitur Daphnoides polyflora, Lob. Clematis flore multiplici, Cam. in Matth. Clematis maior flore duplicato, Lugd. Clematis purpurea Austriaca flore pleno, Cam. in suo horto. III. Clematis cærulea repens, C. B. Clematis altera, Matt. (in cuius compendio figura transposita, & sub clematide tertia habetur) Dod. fol. Cam. Clematidis alterius altera species, Dodo. gal. Clematis secunda flore purpureo, Cast. Clematis peregrina cærulea & purpurea, Lob. Tab. Pothos cæruleus, Lugd. Flammula, Cæsal. Variat flore simplici, & pleno: colore est non solùm cæruleo, sed etiam purpureo. IV. Clematis syluestris latifolia ad Atragene Theop. referenda, C. B. Clematis tertia, Matth. Cast. Thal. Clematis altera, Lac. Clematis altera prima, Cord. in Diosc. Clematis siue vitis syluestris, Clus. hist. Panno. Vitis syluestris, Trag. Vitis syluestris caustica, Gesn. hor. cui & Viburnum quorundam: Vitis nigra, Fuch. Turn. Lon. Vitis nigra secunda, Tab. Vitalba, Dod. gal. & fol. Cæs. Viorna, Ruellio & Lobelo. V. Flammula erecta, C. B. & Cam. Flammula, Matth. Clus. hist. Pann. Lugd. Flammula altera, Dod. fol. Flammula frutex, Cordo in Dioscor. Flammula altera surrecta, Lob. Flammula Iouis, Tab. Clematis altera, Turnero.

Πολεμώνιον. POLEMONIA. CAP. VIII.

Polemonia, alii philetærium, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, vtrinque pinnatis: foliis paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut sanguinariæ proximis: quibus in summis velut corymbi dependent, nigro semine: radice cubitali, albicante, radiculæ simili: nascitur in montosis, & asperis. Bibitur in vino radix contra serpentes, & dysenteriam: & ex aqua aduersus vrinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus: datur ex aceto drachmæ pondere lienosis. Eadem scorpionis plagæ alligatur.

alligatur. Tradunt eum, qui radicem gustauerit, à scorpione non feriri: eumq́; si ictus sit, nihil molesti passurum. Dentium dolorem mansa mitigat.

Polemoniæ consid.

*Q*Vanquam ego plantam pluries vidi in altioribus, asperioribusq; vallis Ananiæ montibus, * tenui & quadrangulari caule, vtrinque pinnato: foliis effigie Nepetæ, corymbis quadantenus depēdentibus, nigro semine refertis, radice prælonga, albicante, * quæ Polemoniam quadantenus præ se ferebat, cùm tamen corymborum nota & alia quadā Polemoniæ non essent, eius hic imaginem apponere non libuit. Cæterùm Brasauolus Ferrariensis eā censet esse Polemoniā, quam nostrum Hetruriæ vulgus appellat Lauanese: alij verò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè notis fœnum græcum refert, in cuius ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest breuis. Nascitur læto solo, & plerunq; in scrobium marginibus, aliisq; vliginosis locis: non autem in montibus asperis, vbi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides. Verùm Fuchsius libro 1. de comp. med. eam Polemoniam putat esse, quam officinæ Ben album vocant. Sed ab eo planè dissentio, quòd hoc ramulis non sit vtrinque pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, vel calycem ocimoidis modo: quod denique non solùm in montibus, & asperis proueniat, sed vbique, præsertim in pratis. De Polemonio disserens Gal. lib. 8. de simpl. medic. facult. sic inquit: Polemonium quidam philetærium, quidam (velut Cappadoces) chiliodinamon: tenuium partium est, & desiccandi vim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum vino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemq; induratum potui exhibent. πολεμώνιον sic Græcis, vt etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.

Fuchsii opin. Ben albū esse Polemoniū.

Polemonii vires ex Gal.

Nomina.

Συμφυτον. SYMPHYTVM. CAP. IX.

*S*Ymphyton petræon nascitur in petris a, ramis tenuibus, paruis, origano similibus: capitulis, & † foliis thymi: lignosum totum, odoratum, gustu dulce, † saliuam ciens: longa radice b, subrufa, digitali crassitudine. Decoctum in aqua mulsa & potum, pulmonis vitia purgat: sanguinē reiicientibus, & renum malis ex aqua datur: ad dysenteriam, rubraq; fœminarum profluuia in vino decoctū: ad conuulsa verò & rupta, ex aceto mulso bibitur. Quin & commanducatum sitim sedat, faucibus asperis subuenit, vulnera recētia, enterocelasq; conglutinat, & illitu cohibet. Carnes autem cum symphyto decoctæ coalescunt. Est & alterum symphyton, quod aliqui pecton vocant: id caulem emittit bicubitalem, aut maiorem c, crassum, leuem, angulosum, vt sonchi inanem: circa quem breui interuacante spatio, folia exeunt angusta, buglosso proxima, oblonga, hirsuta: d caule secundum angulos quosdam striato, foliis tenuibus, ex alarū sinu prodeuntibus: in quibus flores lutei, & circa caulem velut verbasci semina emicant. Tam caulis, quàm folia aspera lanugine horrent, tactuq; pruritum concitant. Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, viscosæ: quarum est vsus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisq; proficiunt: recentia vulnera illitæ conglutinant: carnes quoque si concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præsertim sedis, cum senecionis foliis, vtiliter illinuntur.

a Me. κλωνία δ' ἔχει ἐμφερῆ, λεπτὰ φύλλα, κεφάλιον δ' ὡς θύμου. i. Ramulos verò habet origano similes, tenuia folia, & capitulū velut thymus. sed Cat. cum Ruellio concordat.
b Meū. ὑποπόρφυρον. i. subpurpureā.
c Meū. addit. δασὺν. i. dēsum.
d Meū. & Cat. ἔχει δὲ παρὰ τὰς γωνίας ὁ καυλὸς ἐξοχάς τινὰς παρατεταμένας. i. habet verò & caulis eminentias quasdam iuxta angulos adhærentes.

I. SYMPHYTVM PETRÆVM.

II. CORIS CÆRVLEA maritima.

Symphytum petræum.

*Q*Vamuis in nostris commentariis, quos multò antè tempore Italicè conscriptos edidimus, ingenuè cōfessus essem me non antea adinuenisse symphytum primi generis petræon cognominatum: id tamen postea reperi mense Septembri suis floribus emicans, longè à Goritia circiter viginti millia passuum, in latere magni mōtis Vipaci, paulò supra arcem, ac deinde in aliis ipsius montis partibus, aliisq; Iapidiæ locis, præsertim eo tractu, qui vulgò Sclauis dicitur Gabernich, quin & in monte illo eiusdem tractus, quem vocant Sancti Vrbani, nullis prorsus deficientibus notis quæ illi à Diosc. tribuūtur.

Est pre-

Est profectò planta, præsertim vbi floruerit, visu iucundissima, ita vt maxima cum voluptate ad se videndum viatorum oculos alliciat, argumento quidem quòd etiam viribus polleat insignibus. Porrò Symphytum alterum, quod secundo loco reddidit Diosc. nulli dubium est, quin ea sit herba, quæ hodie passim CONSOLIDA MAIOR *nominatur, quā etiam nonnulli herbariorū Alū falsò appellant. Quippe quòd eius notæ singulæ Diosc. historiæ ad vnguem hærere deprehēdantur.*

Symphytum alterum.

III. SYMPH. MAIVS, SIVE Consolida maior.

IV. SYMPH. MAIVS TVBErosa radice.

V. CONSOLIDA MEDIA.

VI. CONSOLIDA MEDIA cærulea alpina.

Hæc frequentiſsima naſcitur in pratis, floribus non modò luteis, vt Dioſc. inquit, ſed & candidis & purpureis, eadem ſeù facie, ac forma.

Quorundam errores.

Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam eſſe plantam nullis non cognitam, quam officinæ CONSOLIDAM, *& Solidaginem minorem vocant. Siquidem eam nihil prorſus Symphyti petræi notis reſpondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidentius eſt, quàm vt à me indicari debeat. Neque etiam ſtatuendum cenſeo idem Symphytum eſſe eam aliam herbam, cuius folia auerſa parte purpuraſcunt, quæ ab herbariis vulgò* CONSOLIDA *media nuncupatur, ab aliquibus verò Laurentina, & à Senenſibus Morandola.*

Solidaginis minoris, & mediæ vires. Conſolida minor.

Verùm poſteaquam in harum plantarum ſermonem incidimus, earum quoque hic attexere hiſtorias voluimus. SOLIDAGO *itaque minor, quam Germani Prunellam vocant, caulibus exit quadrangulis, hirſutis, ſpithamæ longitudine: foliis menthæ proximis, ac etiam ſubaſperis. Flores gerit in caulium, ramuſculorumq; faſtigiis ſpicatos, purpuraſcentes, & quandoque candidos. Radix illi ineſt multifidè capillata, vt in plantagine. Prouenit in montibus, collibus, & ferè vbique.*

Conſol. med. Prunella.

Cæterùm quæ media SOLIDAGO *à Rizotomis appellatur, rectius fortaſſe Prunella à Germanis dici potuiſſet à foliorũ colore. Siquidem folia, quæ minori latiora & molliora ſunt, auerſa parte cyclaminis modo purpurea ſpectantur. Caulem edit pedali longitudine, piloſum, quadrangulum, inanemq; Flores mittit cæruleos, qui partim inter folia, quæ caulem ambiunt, partim in cacumine ſpicata congerie prodeunt. Radix illi eſt vt alteri multifida, haud altè deſcendens. Naſcitur in hortis, & vineis, aliiſq; in locis. Harum modò dictarum ſtirpium, etſi nuſquam, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritani, eæ tamen mirũ in modũ prodeſſe exiſtimantur diſruptis, fractiſq; internis & externis corporis partibus. Idcirco vtiliter dãtur foliorũ ſucci potandi ab alto deuolutis, ac etiã iis, qui interna, inteſtinave vulnera acceperint: nãq; illa, ſiue vel exterius, vel interius illata, mirificè ſanant. Tradidere nonnulli, qui rerũ experimenta profitentur, Conſolidã mediam vocatã potu ſanguinis grumos in ventriculo, vel in alia corporis parte concretos diſiicere, & diſſoluere. Illita verò folia, vel eorũ ſuccũ efficax medicamentũ eſſe prædicant vlceribus omnibus in ore manantibus, exedentibuſq;, ac etiam teſtiũ, pudendorũq; virilium, & muliebriũ. His omnibus facultatibus ea quoq; prædita eſt, quã Solidaginẽ minorẽ vocant, vt quidam exiſtimant. Etenim vbi vulnera glutinare, adſtringere, & reprimere ſit opus, minorẽ vſurpãt, quam etiã altera longè præſtantiorẽ eſſe ſæpenumero cõpertum eſt.*

Saniculæ vnũ genus. Saniculæ vires Matthio.

Recenſetur præterea Germanis inter Symphyti genera quædã ipſis vulgaris herba, quam SANICVLAM *appellant. Exit hæc foliis pentaphylli maioribus: radice candida, tã miro naturæ ipſius artificio nodulis, ac laciniis quibuſdam elaborata, vt non parum admirentur, qui tantum naturæ opus diligẽter intuentur, atq; examinãt. Naſcitur in mõtibus, ſyluoſis locis. Radix glutinat, cohibet, roborat. His vtuntur in potionibus ad enterocelas, quotidie drachmæ põdere ex vino auſtero diebus 40. continuis: præſtat quoque & ad interna vulnera, præſertim ad ea, quæ in thoracis cauitatẽ penetrauerint, tũ etiã inteſtinorũ, ex aqua equiſeti eodẽ pondere sũpta.*

Dentaria minor.

Hanc quidã Dentariã minorem vocãt quòd radices dentiũ ſpeciẽ quandã repræſentent.

Dentaria maior.

Cæterũ alia quoq; planta eſt, quæ quibuſdã DENTARIA MAIOR *appellatur, nonnullis verò* ἄφυλλος, *quòd ſine foliis proueniat. Naſcitur hæc in opacis ſyluis, aut aliis vmbroſis locis. Germinat primo ſtatim vere. Quippe caules profert dodrãtales, teneros, fragiles, ſucculentos, Orobãchæ æmulos, in quo à medio ad sũmũ flores exeunt in purpura albicãtes, & hirſuti, foliolis eiuſdẽ ferè coloris in latere cõcomitantib. è florib. calyculi oriuntur, in quibus paruũ cõcluditur ſemen, papaueris modo. Radice nititur albicãte, magna, ſucculenta, fragili, cõpactili ſquamarũ cõgerie, miro ſanè naturæ artificio elaborata: guſtu eſt acerbo, amaritudine quadã concomitante. Adſtringit, refrigerat, & abſtergit: deuorata verò ſoporẽ facit.*

Saniculæ aliud genus. Auricula vrſi. Saniculæ alterius vires.

Plura inſuper Saniculæ oſtendũtur genera, quorũ vnum, quod aliquibus herbariis AVRICVLA *vrſi nominatur, folia fert plãtaginis magnitudine, ſed craſſiora, veluti fabariæ vulgò vocatæ, laciniis circùm magno artificio factis à natura, colore in albũ flaueſcẽte, caulẽ edit & flores primulæ veris vocatæ per omnia ſimiles, odoris eximii. Radice nititur multifida, albicãte, Ellebori modo fibrata. Naſcitur in altis & ſaxoſis montibus, inter ingẽtia ſaxa.*

VII. CONSOLIDA MINOR.

VIII. DENTARIA MINOR.

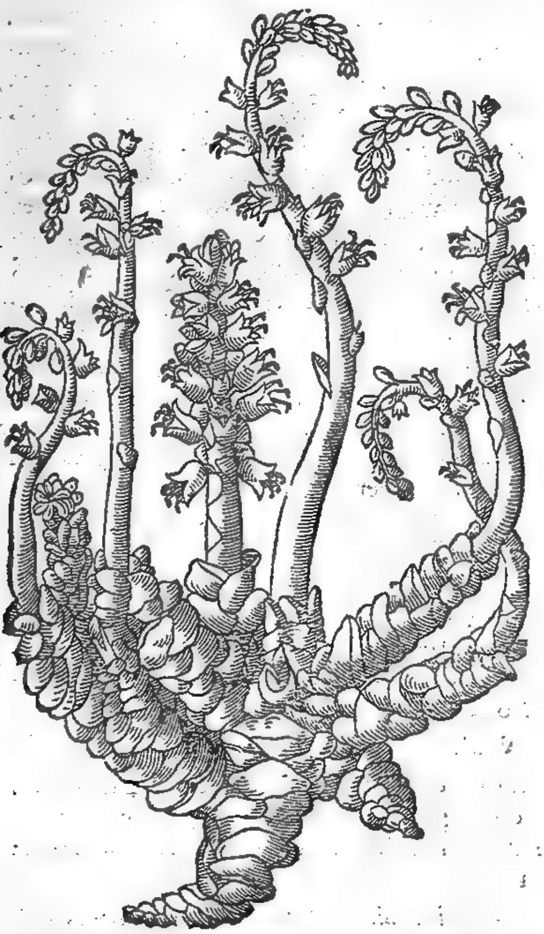
Id genus copiosè nascitur in agro Goritiensi monte Saluatino. Refrigerat, siccat, glutinat, cohibet. Potam herbam cum radicibus cęteris pręferunt ad enterocelas, & thoracis vulnera, si quotidie in potu sumatur: quin & ad alia vulnera, tam intus sumptum in potionibus, tum herba ipsa deuorata, quàm exterius illitum. Folia recentia vnà cum radice tusa, atque supposita, non solum mensium abundantiam cohibent, sed vuluam mirum in modum concludunt. His aliam denique annumerant Solidaginem, quam vulgus medicorum Consolidam regalem, & ipsi sua vulgari lingua Rittersporn *vocant, quod sonat nobis Sperone da caualliere, & Latinis equitis calcar. Huic sunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flores planè purpurei, magnitudine violæ: è quorum basi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, vnde illi à Germanis inditum est nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua rosacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tussi, inflammationibus, venenis, vomitionibus, biliosis affectibus, suppressæ vrinæ, calculosis, ischiadicisq́; quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum syluestre, quod à Dioscoride secundo loco describitur, repræsentat, quàm aliam quamuis plantam, vt superius in Cumini commẽtatione diximus. Meminit vtriusq́; Symphyti Gal. lib. 8. de simpl. med. facult. vbi ita scriptum reliquit: Symphytum petræum ex contrarijs constat viribus: habet enim incidendi vim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare potest. Habet etiam quãdam contrahendi vim, qua eiectionibus sanguinis auxiliatur: & tertia ad eas inest humiditas quædã nõ immodicè calida, per quam gustantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatũ sitim extinguit, & arteriæ asperitates sanat.*

Solidago regalis.

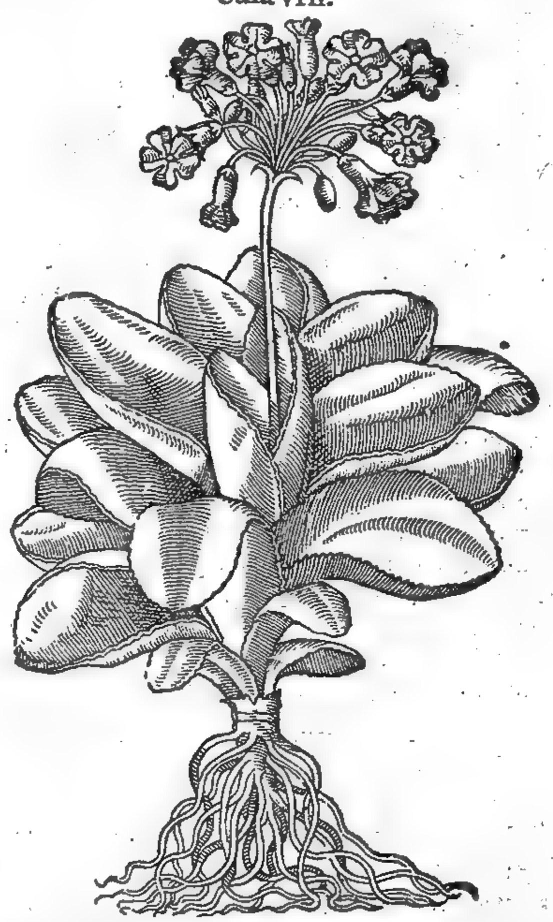
Solidaginis regalis vires Matthiolo.

Symphyti vtriusque vires ex Gal.

IX. DENTARIA MAIOR.

X. SANICVLA SIVE AVRIcula vrsi.

Porrò secundum omnium dictarum virium mistionem, simul digerere abundè potest, simulq́; corpora contrahere, & constringere: proinde enterocelis imponitur, & ad cõuulsa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipsum in vino decoctum ad dysenteriam, & rubrum profluuium exhibent, vtuntur tanquam desiccante, & contrahente. Qui verò ad nephritin renumve dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum verò alterum, puta magnum, similem dicto vim habet: non tamen gustantibus dulce est, nec odorantibus odoratum, sed his sanè à modò scripto diuersum est. Cæterùm quatenus viscositatem quandam, & mordacitatem obtinet, Scillæ simile est. Vtuntur eo ad omnia, ad quæ iam dicto: ossiũ fracturas sanant radices, si contritæ imponantur, & stricta fascia ligentur. Quod σύμφυτον πετραῖον Græci, pariter Latini Symphytũ petræum, & Itali Simphito petreo vocant. Quod verò σύμφυτον ἕτερον Græci, Symphytum alterum Latini appellãt: Ital. Cõsolida maggiore: Ger. Wallwurtz, *siue* Schwartzwurtz: *Hisp. Suelda maiore, & cõsuelda maior: Galli, Oreille d'asne. Cõsolida minor: Italis, Consolida minore: Ger.* Brunellen. *Consolida media; Hetruscis; Morandola, seu vt aliis, Consolida Mezzana, siue Herba Laurentiana. At Dentaria minor, siue Sannicula quinquefolia, Italis, Dẽtaria minore: Germanis,* Berg Sanickel. *Dentaria maior, Græcis Ἄφυλλος, quod sine foliis proueniat. Auricula vrsi, siue Sannicula altera. Italis, Orecchia de Orso. † Ne quis commoueatur, quòd nos hic folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc est, folia habetur. Tum verò quia folia thymi pulchrè illi herbæ quadrant, quam verùm Symphytum petræum censemus.*

† Illud præterea hoc in loco adnotandum est, quòd vbi communis lectio habet πτύελον προκλητικὸν, hoc est saliuam prouocans, in Oribasio legitur στυπτικόν, quod est adstringens, quam lectionem magis probamus.

Symphytum à glutinandi facultate dictum, vnde & Consolida, duũ generũ Diosc. I. Symphytum petræum à Matth. propositum, etiam nomine & icone proposuere Lac. Lon. Lug. & Tab. quod non agnouimus priusquã Doctor Nicolaus Agerius Argentinẽsis, in studio hoc insigniter versatus, apud Goritiẽses collectam à se moneret: quare minimè cum Coride cærulea maritima confundendum, quod dubitãter in nostro Phytopinace suspicati sumus: manifesta tamen, vt monuimus, obueniente differentia in sa-

pore, siquidem Coris amara sit & non adstringens: Symphytũ verò hoc dulce & adstringens esse, gustus testatur. II. Coris cærulea maritima, herba est fruticosa, ex radice pro magnitudine plantæ crassa, longa, palmari, rubra, succo purpureo, quo aliquando panni infici solent, scatẽte: ramulos plures palmares, partim erectos, partim repẽtes, firmos, rotundos emittit, quos folia ericæ maioris crassiuscula, amariuscula, plerũq; inordinata, dẽsè cingũt: in ramulorũ sũmis quasi spicæ calyculis quinq; partitis, singulis maculis nigris notatis, plenæ: è quibus flores quatuor foliolis bifidis, quorũ duo superiora maiuscula sunt, cõstantes, prodeunt, purpurocærulei, rarius purpurei, amarissimi & elegãtissimi & quasi perpetui coloris, vt in planta etiã ante 20. annos siccata, vegetus color appareat. Succedũt in calyliculis nõnihil aculeatis, semina rotunda, pulla, tenuissimis glumis inuoluta. Hanc florentẽ, Maio mense frequentẽ circa Monspeliũ, & ad radices mõtis Cetii, & in maritimis, ramulis in arena latitantibus, legimus: & Martio mense Clus. in Hisp. obseruauit. Coridis à Diosc. & Plinio propositi notas plures habet. Coris Monspeliaca, Aduer. Lob. Tab. Cam. Coris quorundã, Clus. hist. Hisp. III. Symph. seu Cõsolida maior, C.B. Symph. maius, Matth. Cord. in hist. Cast. Tab. Cam. Symph. magnũ, Fuch. Dod. gal. & fol. Lugd. Symphyt. alterum, Lac. Cor. in Diosc. Symph. Lon. Turn. Symph. Alum seu Alus, Lob. Consf. maior, Brunf. Trag. Cam. Thal. Consolida vulgo, Cæs. IV. Symph. maius tuberosa radice, C.B. Foliis & caule prædictæ similis, sed minoribus, flore luteo, radice serpente & nodis quibusdã extuberãtibus inæqualibus: in hortis Martio florens spõte prouenit: in hac figura hirsuties neglecta est. Symph. tuberosum, Lob. Dod. fol. Clus. hist. Pann. Lug. Symph. radice tuberosa, Cam. in Matth. Symph. maius flore subluteo tuberosa radice, Eidem in horto. Cons. altera minor, Cæs. Cons. tuberosa vel nodosa, Cam. V. Consolida media cærulea pratensis, fortè Chamæcissos spicata Plinii, C.B. Cons. media, Matth. Brunf. Fuch. Cast. Thal. Cam. Tab. Bugula, Dod. gal. & fol. Lob. Clus. hist. Pann. Lugd. Prunella cærulea vel prior, Trag. Prunella, Lon. & Symph. mediũ. Chamæcissus quorũdam, Lug. Chamæcissi alterũ genus, Cæs. Artetica Pãdect. Anguillaræ. VI. Cons. media cærulea alpina. Ex radice fibrosa caulis cubitalis, quadratus, striatus, leuiter hirsutus, inanis exurgit, quẽ folia oblõgis pediculis donata, angusta, trium vnciarũ longa, per ambitũ incisa, leuiter hirsuta, cingũt: flores galericulati, cærulei, è quorũ medio filamenta quædã prodeunt, in cacumine quasi spica congesti sunt. In mõte Baldo prouenit. VII. Brunella (quòd malo castrensi die Breune medeatur) maior folio nõ dissecto, C.B. Cons. minor, Matth. Cast. Cons. minima, Cam. Brunella, Brunf. Dod. gal. & fol. Lob. Prunella vulgaris, Trag. Thal. Prunella, Fuch. Lugd. Cæs. Tab. Cam. Symph. petræum, Lob. in icon. VIII. Dentaria Pentaphyllos, est enim & heptaphyllos, & triphyllos, & baccifera, C.B. Dentaria minor, Matth. Lug. Dentaria Matth. Pentaphyllos, Clus. hist. Pann. Dent. altera, Tab. cui & Dent. corallina altera. Dentellaria rubra, Lugd. Dent. minor altera forte, Cæs. Viola Dentaria prima, Dod. fol. Coralloides, Cord. in hist. Thal. cui & Rhizocorallum. Saxifraga mõtana quinis foliis, Ges. hor. Sanicula alba, eidẽ, & Pulmonaria quorundã: Nemoralis alpina herbariorũ Alabastrites, Lob. in icon. IX. Dentaria squãmata, C.B. Dent. maior, Matth. Lob. Lug. Cam. Dentaria Matth. Tab. cui & Crocodilea. Dent. absq; foliis, Cast. Dent. ἄφυλλος prima, Clus. hist. Pan. Anblatũ, Cord. in hist. Dod. fol. Thal. Squãmatia, Lon. Arachnida, Cæs. X. Sanicula (à sanandis vulneribus) alpina lutea, C.B. Sanicula siue Auricula vrsi, Matthiol. Auricula vrsi siue Sanicula altera, eidem in compendio & Castor. Auricula vrsi Dodon. fol. Auricula vrsi prima, Clus. histor. Pannonic. Auricula vrsi seu Lupi, Cæs. Auricula vrsi floribus luteis, Tab. Cam. Lunaria arthritica, Ges. de Lunariis, in fracto & horto. Arthriticæ genus alpinum, eidem & Primula veris quorundam, Paralytica alpina Sanicula, Lob. qui Britannicam Anguillaræ statuit: Alisma seu Damasonium Dioscoridis, Columnæ.

Ὁλόστιον. HOLOSTIVM. CAP. X.

HOlostion quadrantalis herba est, pusilla, tribus quatuorve digitis supereminens extra terram: foliis, viticulisq; coronopo, aut gramini proximis, gustu adstringentibus: radice alba, prætenui vsq; in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum: nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad rupta in vino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

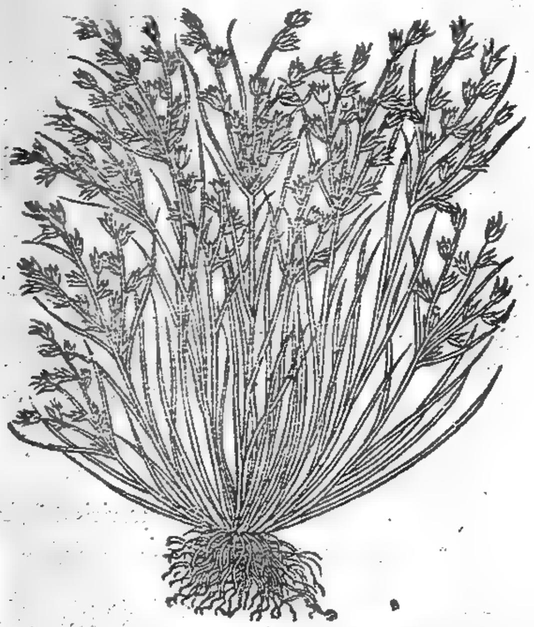
Holostij consideratio.

*TAmetsi, cùm antea legitimum holostium nusquam vidissem, inclinabat animus ad credendum, holostium eam esse plantam Serpentinam Goritiensibus appellatam, de qua superius lib. 2. in Coronopi mẽtione meminimus, *quod mirũ in modũ serpentium morsibus opituletur. Hac siquidẽ herba est exigua, humi procũbens, qua folia, cauliculisq; coronopi modo exit, gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaq;. Nascitur ipsa quoq; in collibus, ac etiam sabulosis locis. Ex his vtique quispiam facilè posset hanc herbulã pro Holostio habere: quamuis hoc ego pro certo affirmare non ausim*, attamen verũ holostium, cuius hic imaginem expreßimus, misit hoc anno mihi videndum excellentiß. medicus Alphonsus Pantius Ferrariensis, quo postea factum est, vt à priori desisterem sententia. Recensetur Holostium inter Symphyti genera. Sed hallucinantur haud dubiè qui credũt eam herbã esse Holostium quam* PILOSELLAM *vocãt. Siquidẽ tametsi hæc frequẽs nascatur in collibus, facie tamen à Coronopo & notis omnibus distat. Humi hæc perpetuò decumbit, radiantibus circumquaque foliis, iisq;, oblõgis, incanis vbiq; pilis obductis. Caules quibus humi repit, funiculi faciem repræsentant. Sunt enim flexiles, tenues, teretes, & vbique hirsuta canitie scatentes. Ii dum humi repunt, radices ex se mittunt, è quibus nouellæ propagantur plantæ. Flores illi sunt aurei, stipato foliorum ordine, qui maturescentes in papposam lanuginem euolant: Radicibus nititur numerosis, tenuibus, sed humi pertinaciter inhærentibus. Nascitur extenuato, & arido solo, & præsertim in collibus. Amarũ lac secta planta mittit: id quod extenuãtis atq; abstergentis indiciũ est facultatis. Tota Pilosellæ plãta vehemẽter adstringit, glutinat, cohibet, refrigerat, siccat: quapropter huius rei non ignari pastores maximè cauent, ne ouium greges in illis pascuis immorentur, vbi huiusce plurimũ gignitur: quandoquidẽ depascentes oues tanta alui adstrictione afficiuntur, vt inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eã mederi dysentericis, & vteri profluuiis: quin & ex vino austero potã vulnera glutinare, tã scilicet exterius, quàm interius, illatã, cœliacisq; magno esse auxilio, & biliosis vomitionibus: cruentis itẽ sputis, enterocelis, & omnibus in vniuersum fracturis opẽ ferre, sed præcipuè caluariæ. Non desunt etiam è recentioribus qui eam maximè commendent ad Iocinoris & splenis affectus, nẽpe ad regium morbũ, incipientem hydropem, & lienis tumores, quòd viscera hæc roboret. Additur quoq; vtiliter in potionibus intrinsecorũ vulnerum, & in vulnerariis emplastris, atq; vnguentis: foliorũ succus non solũ recentia vulnera glutinat, sed vlcera quoq; contumacia, phagedænasque sanat: & præsertim oris, & pudendorũ. Cæterũ vt ad Holostium nostra redeat oratio, ingenuè fateor, nullã hactenus plantam se*

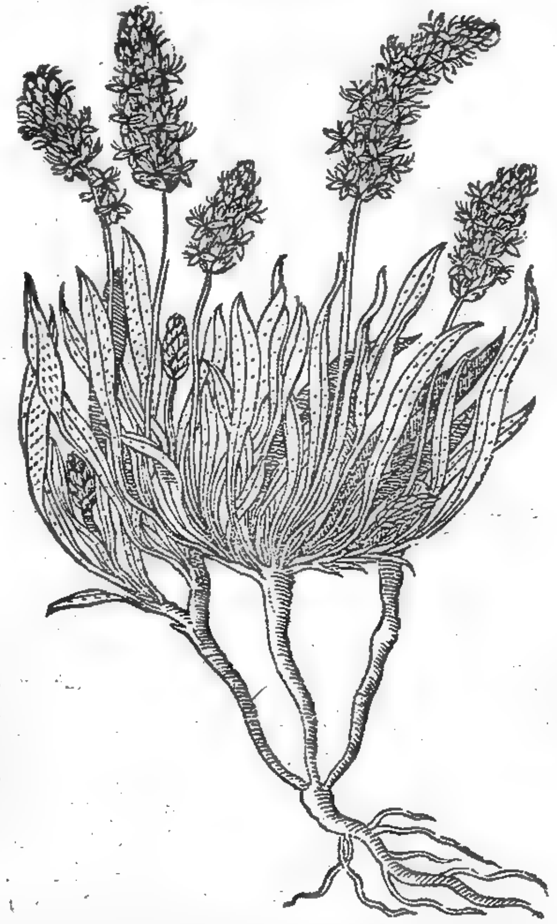
Quorundam error.

Pilosellæ descriptio, & vires Matthio.

I. HOLOSTIVM.

II. HOLOSTIVM HIRSVTVM albicans maius.

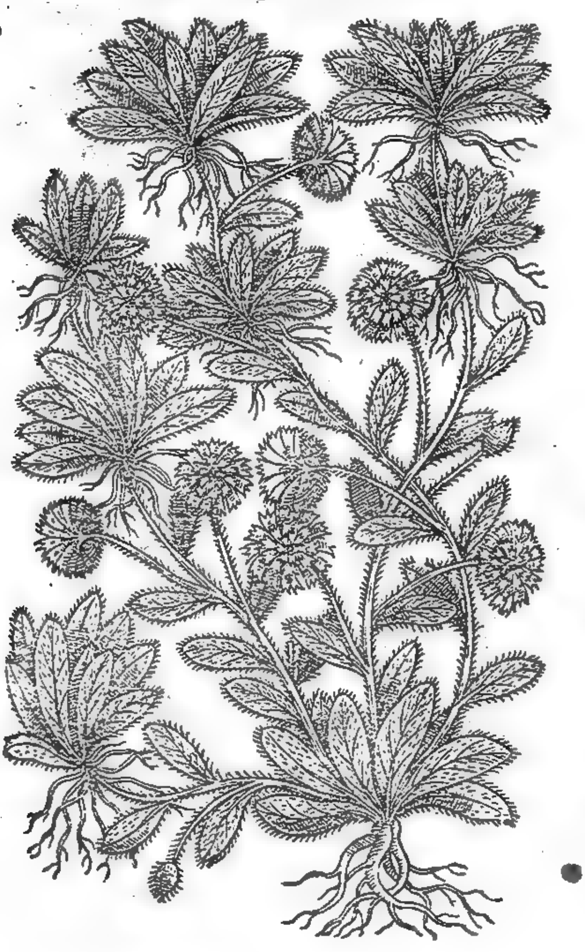
tam se mihi obtulisse, quæ magis Holestium referat, quàm ea, quæ Serpētina, vt diximus, à Goritiensibus vulgò vocatur. Holestium (vt author est Gal. lib. 7. simpl. med.) desiccandi vim habet cum adstrictione: quamobrem ipsum ad rupta potui exhibent. Quod Græci Ὀλέστιον, Latini item Holestiū & Holostium dicūt: Itali, Holestio. Pilosella, Italis, Pelosella: Ger. Meußohr: Gallis, Piloselle, seu Oreille de Rat.

Holostii vires ex Gal.

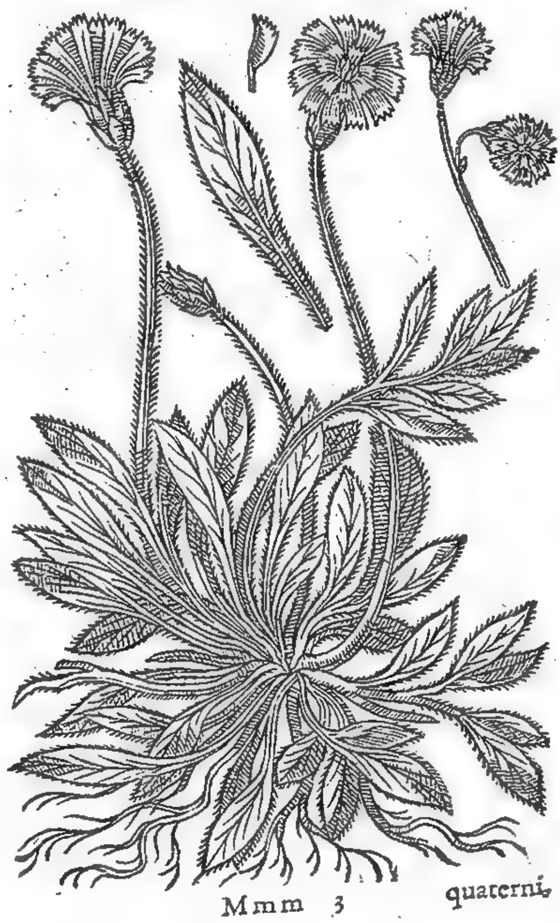
Nomina.

Holosteum sine duritie est herba ex aduerso à Græcis appellāta, Plinio auctore: cuius plures differentias suo loco exhibebimus: quod hoc loco à Matth. proponitur, Graminei est generis, quod aliquando ramis est in terram reclinatis, aliquando verò erectis: quod Gramen ἐπιγονοτόκαυλον vocamus: Holostium Matt. Lob. Lug. Gramen iunceum, bufonium, Tab. II. Adiecimus & Holostei figuram cùm in edit. Cam. Holostii quorundam nomine simile habeatur. Posset ad Plantagines referri. Ex radice longa, tenui, lignosa,

III. PILOSELLA.

IV. PILOSELLA MAIOR REpens, minus hirsuta.

 quaterni,

quaterni, quini, caules nudi palmares exeunt, circa quos folia crebra per terrã sparsa, angusta, plantaginis angustifoliæ minora, trium quatuorve vnciarũ longa, incana, lanuginosa, subadstringentis gustus: flosculi quadrifolii (ex quorũ medio filamenta aliquot prodeunt) ex herbaceo candicãtes coronopo similes, sese mutuò contingentes, quasi in spica summitatẽ cauliculorum ornantes: quibus succedunt theculæ semen plantaginis simile continentes. Hoc in aridis collibus Salmanticæ vicinis Maio florens Clus. legit: quod enim Monspessuli legimus, minus est prędicto. Vocatur Holosteũ hirsutũ albicãs maius, C.B. Holosteum Salmanticũ prius, Clus. hist. Hisp. Lob. cui maius dicitur: Holostiũ Salmãticense, Lugd. Cam. Holosteum maius, Tab. Plãtago angustifolia albida, Dod. in fol. III. Pilosella à copiosis quibus vestitur pilis, nomen sortita est: est maior & minor, quæ ad Gnaphaliũ refertur: maior repens est & erecta: illa hirsuta, vel penè glabra: erecta, vel vulgaris vix hirsuta, vel Syriaca hirsutissimis foliis. Pilosella maior repens hirsuta, C.B. Pilosella, Matt. Lac. Lob. Cast. Tab. Pilosella maior, Fuch. Dod. gal. & fol. Lug. Pilosella media, Thal. Auricula muris, Brũf. Auricula muris minor, Trag. Lon. Auricula muris alia, Intybi minima species est, Cor. in Diosc. Pilosella vulgo, Cæsal. IV. Pilosella maior repens minus hirsuta, C.B. Huius folia & supernè & infernè læuia, glabra & virentia sunt, ad quarum latera lenissimi pili, cauliculus vnus aut alter rectus, palmaris, nudus, aut nullis, aut raris pilis donatus: modò vnũ maiorem, modò binos ternosve minores flores luteos sustinens: cæteri cauliculi vt in præcedẽti repũt, à radice ruffescẽte fibrosa prodeuntes. In herbosis aggeribus prouenit. Dicitur Auricula muris minor secunda, Trag. Pilosella maior, Cam. in Matthiolo. 10

Στοιβή. STOEBE. CAP. XI.

STœbe vulgaris est notitiæ. Cuius semen, & folia stringunt: quapropter decoctum dysentericis infunditur: auribus quoque purulentis instillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis prosunt, & erumpentis sanguinis impetus cohibent. 20

I. SCABIOSA MAIOR.

II. SCABIOSA MINOR.

30 40 50

Stœbes consideratio. STœben Dioscoridis tẽpore omnibus vulgò cognitam fuisse, illud maximo argumento est, quòd eam nullis prorsus notis repræsentauerit. Hinc certè nobis facessitur negotium, quò minus scire possumus quænam sit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facult. ignorantur. Plin. lib. 21. c. 15. Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theoph. li. 6. c. 4. de plãt. hist. mutuatus est) sic inquiens: Quædam sunt herbæ, quæ spinas in folio habent, & in caule, vt phleos, quod aliqui Stœben appellauere. Idem lib. 22. c. 11. Stœbe, inquit, quam aliqui phleon vocant, decocta in vino præcipuè auribus purulẽtis medetur: itẽ oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoq;, & dysenteriæ infusa: hæc Plin. Ex quibus equidem verbis planè asserere ausim, Phleon, & Stœben eandem plantam esse. Hanc in Orchomeno lacu nasci semine placẽtaceo, & molli, colore rubido, 60 author est Theoph. lib. 4. c. 11. de plant. hist. Hinc itaque Matthæi Syluatici error manifestè deprehenditur, qui in suis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam vulgus Scabiosam nominat: cuius, quod sciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quanquam non desunt, qui Scabiosam eam esse cõtendant, quæ ab Aëtio vocatur Psora: quam tamen is nomine tantùm expressit, nulla adiecta descriptione, ex qua aliquid certi constitui possit. Cæterùm Scabiosam vocatã non esse Stœben manifestò demõstrant, quæ statim ex eius descriptione sequẽtur notæ. SCABIOSA itaq; duas habet species, nempe Maiorẽ, & minorẽ, cuius plurimus est vsus. Crescit hæc folijs circa radicem per ambitũ laciniatis, humi accubantibus, subalbicantibusq;, oblõgis & subhirsutis: verũ, quæ in caule sunt, frequentioribus, tenuioribusq;, incisuris diuiduntur: caulem mittit tenuem, rectũ, teretemq;, in quo rami oriuntur: flores habet foliosos, cærulei coloris, aut pallidos, qui tractu temporis deflorescẽtes, capitulum relinquunt subuiride, rotundis ocellis refertum, colore pauonum pennas imitante, tanto sanè na-

Matthæi Syluatici error.

Scabiosa.

Scab. minoris descript.

tura

miro artificio, vt diligenter rem intuentes in admirationem trahat. Radix est illi palmaris, ac fibrosa subcandicansq́. Nascitur in agris non cultis, secus itinera, & in collibus terrenis, sapore est amaro. Caeterùm quam maiorem nos Scabiosam vocamus, primo statim exortu folia profert longa, nullis in ambitu lacinijs, atqui quae his succedunt Phu minoris modo dissecta cernuntur, quae verò in caule, & ramis sunt, longè minora habentur, & magis laciniata. Caules gerit aestate sesquicubitales, teretes, striatos, incanosque, qui circa cacumen suos fundunt ramos, in quorum fastigijs capitula oriuntur in acutum desinentia, compactili squamarum ordine contecta cyani modo, è quibus flores prodeunt ferè etiam similes sed [ex purpura subrubentes] rufescentes. Hos denique sequitur semen paruum, & subnigrum, lychnidis coronariae simile. Radice nititur pollicari crassitudine & saepe maiore, brachiataq́, sapore subdulci, pastinacae proximo. Nascitur inter fruges, & in campis non cultis, argilloso praesertim solo. Quae quidem notae maximè arguunt magnam inter Scabiosam, & Stoeben intercedere differentiam. Siquidem Stoebe folia fert aculeata, & in lacubus, stagnis, paludibus, alijsq́ locis aquosis nascitur. Vnde Aristophanes comicus rectè in comoedia ranas inter se loquentes adducit, quae admodum laetabantur, quòd totam consumpsissent diem inter cyperum & phleum saltantes.

Scabiosae maioris descriptio.

Caeterùm vt de Scabiosa quoque viribus agamus, sciendum est, quòd vtraque excalfacit, extenuat, abstergit, aperit, digerit. Ideoque praestant ad expediendos pulmones & pectus á crassis, & pituitosis excrementis, cum ipsa herba in puluere pota, tum succus cum melle delinctus, tum eius decoctum diebus pluribus haustum. Valet quoque mirum in modum aduersus scabiem, vnde illi nomen: in quem vsum non modò eius decoctum quotidie potandum praecipiunt, sed & herbae ipsius succo, per se aut in vnguentis addito, scabiosa corpora illinunt. Prodest omnibus pectoris vitijs, & respirationi inseruientibus organis: quippe quae & eorum inflammationes purulentas disijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Folia cruda contusa, Anthracibus, siue Carbunculis pestiferis vtiliter illinũtur: adeò vt illita hos lethales abscessus trium horarum spatio prorsus abolere existimetur. Datur vtiliter Scabiosae succus quatuor vnciarum pondere, cum theriacae drachma, pestilentia affectis, prima statim die, verùm subinde sudorem in lecto prouocare oportet, & iterum, atq́ iterum medicamentum repetere. Id quod & praestat plurimum ad venenosorum serpentium morsus, quemadmodum & herba ipsa contusa, recensq́ imposita. Illitus Scabiosae succus cum chrisocollae farina, & caphurae momento, lentigines, varos & caeteras cutis infectiones abstergit, & oculorum albugines per se, & cum succo foeniculi tollit.

Scabiosae vires.

Peculiariter autem valent maioris Scabiosae radices ad lichenosos, etiamsi morbus à Gallica lue prouenerit. Siquidem earum decoctum sex vnciarum pondere quadraginta diebus potum, vt ego mihi testis esse possum, praestantissimum expertissimumq́ est ad hoc medicamentum. Idem praestat earundem radicum puluis quotidie drachmae pondere ex sero haustus.

Scabiosae maioris vires.

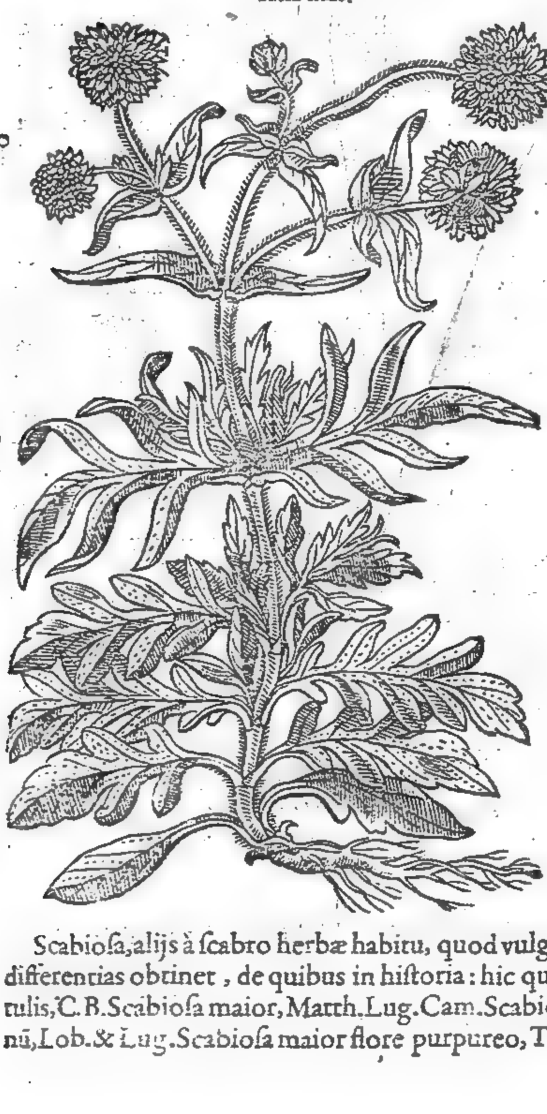
Sed iam ad Stoebes vires redeamus, de quibus Galenus li. 7 simp. med. disseruit his verbis: Stoebes fructus, & folia maximo sunt vsui, adstringendi vim habentia mordacitatis expertem. Sed & desiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dysentericis inijcitur, & auribus pure fluentibus, tum vulnera magna conglutinat. Euidentius haec praestat cum vino atro austero: valenter enim desiccat omnes praeter naturam humiditates. Praeterea folia viridia, si illinantur, vim habent erumpentis sanguinis supprimendi: denique & oculorum ex ictu suffusiones illita iuuant.

Stoebes vires ex Gal.

Quae planta στοιβὴ Graecis, similiter Stoebe Latinis, & Stebe Italis appellatur. Scabiosa, Italis, Scabbiosa: Germanis, Apostemenkraut. Gallis Scabieuse. At Scabiosa minor, Graecis Ψῶρα: Italis, Scabiosa minore: Germanis, Apostemenkraut.

Nomina.

III. SCABIOSA OFFICInarum.

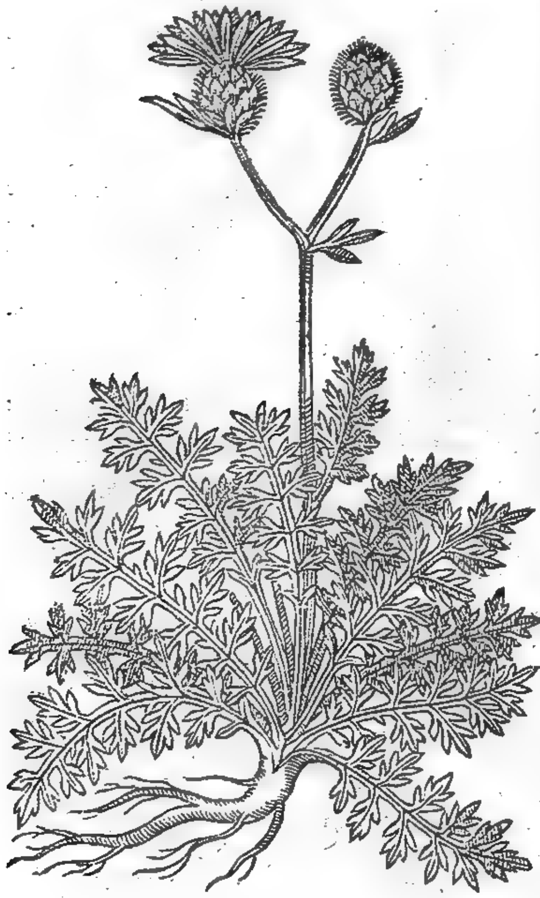

IV. SCABIOSA ARGENtea angustifolia.

Scabiosa, alijs à scabro herbae habitu, quod vulgatae conuenit: alijs quòd scabiei medeatur, vltra viginti differentias obtinet, de quibus in historia: hic quinq; proponuntur. I. Scabiosa maior squammatis capitulis, C. B. Scabiosa maior, Matth. Lug. Cam. Scabiosa quinta, Trago. Scabiosa montana calidarum regionũ, Lob. & Lug. Scabiosa maior flore purpureo, Tab. Cyanus syluestris maior aruẽsis Thalyo. II. Scabiosa

V. IACEA INCANA Laciniata.

capitulo globoso maior, C. B. Scabiosa minor, Matth. Lob. (cui & Columbaria) Cast. Lugd. Scabiosa minor læuis, Gesnor. Scabiosa quinta & sexta, Trago. Scabiosa media, Dodo. Scabiosa folijs bellidis syluestris maioris, maior Thalyo: Scabiosa vigesima quæ pro fœmina habetur, Tabernæmontano. Phyteuma Dioscoridis, Columnæ. III. Scabiosa officinarum, quæ hirsutissima est, cum adeo sit vulgata & notissima, omnibus in pratis & etiam inter segetes proueniens, iconem addere placuit, quam folijs modò tenuius, modò profundius laciniatis, floris etiam colore variat. Dicitur Scabiosæ primum genus, Trago: Scabiosa vulgaris Fuch. Scabiosa communis, Dodo. gal. Scabiosa, Lacu. quoad descriptionem, Lonic. Scabiosa maior, Cast. Taber. Scabiosa altera campestris, siue segetum & satorum, Lobe. in ico. Scabiosa aruensis siue segetalis, Taber. Scabiosa folio scisso, Cæsalpino. IV. Scabiosa argentea angustifolia. Ex radice lignosa, caules bini, terni, sesquipalmares, rotundi, parum reflexi, prodeunt: circa radicem folia quatuor & quinque vnciarum longa, angusta, graminea, albicantia, inordinatè disposita, in superna caulis parte nulla: caulis vnicum discum orbiculatum planum sustinet, qui plures flosculos cæruleos vel pallidos simulq; farctos, vnà cum staminibus ex membraneis calyculis prodeuntes continet. In monte Sumano prope Vincentiam prouenit. V. Iacea incana laciniata, C. B. Hæc ex radice crassa, lignosa, caulem profert palmarem angulosum, incanum, nudum: folia habet multa ad radicem per terram sparsa, lata, Stæbes instar laciniata, molli lanugine incana: flos vnus vel alter, Iaceæ vulgari similis, ex capitulo squarroso prodiens, caulis summitate insidet. In montibus propè Capuam prouenit.

Κλύμενον. CLYMENVM. CAP. XII.

a ἐοικότα ἴριδι καὶ πολύποδος πλεκτάναις. i. similibus iridi & polypodũ cirris, ita Meũ & Catec.

CLymenum caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis supra caulem sese inflexis, a vt in polyporum cirris. Probatissimum est è montibus. E frutice toto cum radice succus exprimitur: qui ad sanguinis reiectiones, in potu efficax est: cœliacos, rubraq; fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: sanguinem naribus erumpentem supprimit. Trita folia, aut siliquæ recentibus vulneribus impositæ, ea ad cicatricem perducunt.

CLYMENVM.

Clymeni consideratio.

SI caules itemq; folliculi herbæ, quæ Saponaria vulgò vocatur, Clymeni delineationi responderent, quemadmodum folia illi quadrare videntur, quippe quæ plantaginis prorsus referant imaginem, cum Ruellio vtique sentirem, fatererq; Saponariam legitimum esse Clymenon. At certè neq; caulis, quem rotundum profert, & per interualla geniculatum, neque flores illi quicquam adstipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non satis compertum habeo. Verùm his non obstantibus plantam hic addere volui, alijs quoque contemplandam: nam cum caulem habeat fabæ non absimilem, folia plantaginis æmula, & folliculos supra caulem in sese inflexos, incuruosq;, belle satis Clymenum imitari videtur. Hanc mihi dono dedit Iacobus Antonius Cortusus, nobilis Patauinus, cui id acceptũ referre debent omnes rei herbariæ studiosi. Hanc (vt Plinius memoriæ prodidit libro 25. cap. 7.) inuenit rex Clymenus, vnde & nomen herbæ. Ruellij, & Plinij lapsus. *Quo in loco idem Plinius clymeno perperam illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno assignauit. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus, sicut nec post ipsum Paulus.* Nomina. *Planta hæc κλύμενον Græcè, quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur. Italis, Climeno.*

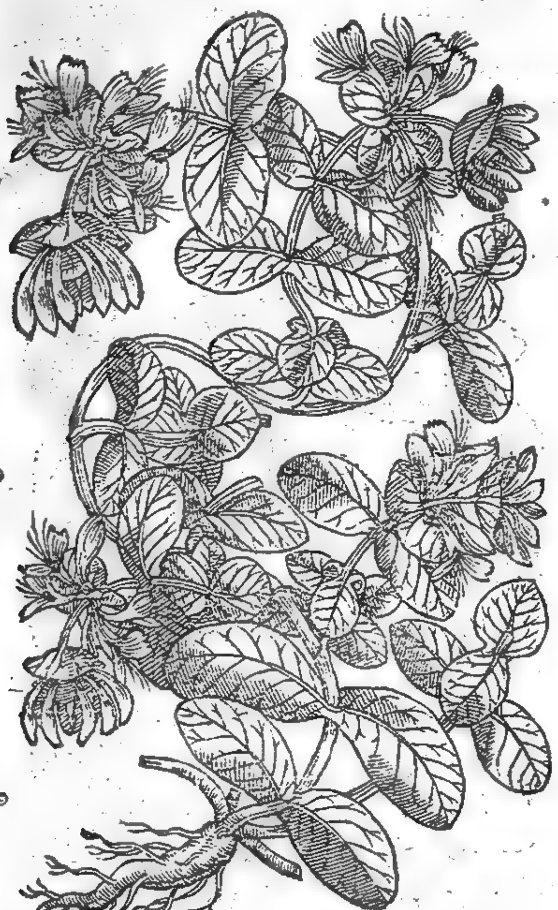
Clymenum Matthioli Castori, quo ad descriptionem, & Clus. hist. Pann. Lathyrum maiorem flore purpureo, seu Cicerculam Latinorum vocamus. Lathyrus syluestris siue Cicercula, Dod. fol. Lathyrus satiuus latifolius

folius, Lugd. Lathyrus syluestris latifolius, Camer. Lathyrus syluestris maior, Thal. Lathyris latiore folio, Lobel. Cicercula, Cæsalpino.

Περικλύμενον. PERICLYMENON. CAP. XIII.

PEriclymenon simplex fruticat, ex interuallis parua folia habens, ipsum amplectentia, subcandida, hederacea: inter folia surculi exeunt, in quibus baccæ hederæ similes: flos fabæ, candidus, aliquantum rotundus & quasi in folium procumbens, semen durum & quod difficilè euellatur: radice rotunda, crassa. Nascitur in aruis ac sepibus, conuoluens se adminiculis propter asidentibus. Semen eius postquàm ematuruit collectum, & in vmbra siccatum, si drachmæ pondere detur in vino, quadragenis diebus, lienem absumit, lassitudinem discutit: sed vrinam ciet, statim à sexto die cruentam: orthopnœæ, & singultui prodest: partũ accelerat. Folia sunt eisdem viribus prædita: quæ triceis septenis diebus epota, sterilitatẽ facere produntur: perunctis ex oleo, febriũ algores abigunt.

I. PERICLYMENVM. II. *PERICLYMENVM Germanicum.*

SVnt qui Periclymenum perperam Caprifolium appellent: officinæ Matrisyluam vocant: nos verò quod propinquas vinciat plantas, vulgò appellamus Vincibosco. Cæterùm id potissimum nos ad credendum impellit, vulgatam Matrisyluam esse Periclymenon, quòd non solùm omnes huiusce ætatis rei herbariæ peritissimos in hanc sentẽtiam deuenisse compererim, sed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioscorides, ita esse cognouerim. Quandoquidem Matrisylua vnico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit, ipsum amplectentia, subcandida, hederaceaq́. Flos ei fabæ non dissimilis, candidus cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur, in surculis quibusdam connexum, qui inter folia erumpunt. Constat præterea eius caulem, qui ab radice simplex assurgit, arbusculis & fruticibus mirè sese conuoluere, vbi in sepibus, & frutetis nascitur, adeò vt sæpe tam pertinaciter inhæreat, ligetque adminicula, vt in ea manifestum imprimat vestigium: vnde à nobis meritò Vincibosco dicitur. Porrò planè, mea quidẽ sententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matrisyluam seu Periclymenum idem esse existimant: in quorum numero esse deprehenduntur Ruellius, & Fuchsius. In hunc autem lapsum hos fortasse deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum author. Siquidem is suum Caprifolium Matrisyluam nominat, cùm tamen, vt subinde legitur, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioscoridi pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenum, de quo seorsum sub titulo Matrisyluæ Syluaticus ipse disseruit. Quod fortè non animaduertẽtes ij, Caprifolium, & Periclymenũ idem esse putarunt. Cæterùm Matrisylua in eorum vnguentorum vsum venit, quæ ad capitis vulnera parantur: namq́; hac in re efficacissimum est medicamentũ: quãuis è veteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea vi pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioan. de Vigo clariss. chirurgus, ad crurum vlcera, quòd eam ad hoc (vt ipse inquit) vtilẽ esse tradiderit Gal. lib. 8. simp. medic. Veruntamen id non legitur in meo Galeno: nam loco citato Galenus de Periclymeno ita scriptum reliquit: Periclymeni tum fructus vtilis est, tum folia, adeò vehementer incidentis, simul & excalfacientis facultatis, vt si plusculum bibantur, vrinam sanguinolentam efficiant: principio quidem vrinam tantùm mouent, porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienosos, & difficulter spirantes. Competens potionis mensura est, drachmæ vnius pondus cum vino. Porrò desiccat quoq; semen. Et quidam aiunt, si copiosius bibatur, sterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & sunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, vt Dioscorides, qui septem & triginta eos tradiderit. Hic etiam vrinam cruentam reddi à sexto die memorat. Planta, quæ Græcis περικλύμενον, Latinis quoq; Periclymenum dicitur: Italis, Matriselua: Germanis, Geißblatt: Hispanis, Madresylua: Gallis Vincibosse.

Periclymeni consid.

Caprifolium & Periclymenũ differunt.

Periclymeni vires ex Gal.

Nomina.

Periclymenum, quod se adminiculis conuoluat, triplex est: perfoliatum, non perfoliatum, & humile. I. Periclymenum perfoliatũ, C.B. Lugd. Tab. Cam. cui & Italicum. Periclimenũ, Matt. Lac. Cast. Periclymenum alterum, Dod. gal. Periclymenum perfoliatũ calidarum regionum, Lob. Caprifolium Italicum, Dod. fol. Vinciboscum vulgo, Cyclaminus altera Diosc. Cæs. II. Periclymenum Germanicum adposuimus, cùm ipsius apud eos vsus sit. Caprifolium, Brunf. Ges. hor. Lon. Caprifolium Germanicum, Dod. fol. Periclymenos vel Periclymenum, Trag. Fuch. Dod. gal. (cui & Lilium inter spinas & Mater sylua) Cordo in Diosc. (cuius Scholiastes addit Cyclaminum alterum, Vitim syluestrem & Periclymenum apud Diosc. idem esse) Turn. Ges. hor. Thal. Cam. Tab. Periclymenon non perfoliatum, Lob. Lugdunensi.

Τείβολος. TRIBVLVS. CAP. XIIII.

TRibuli genus vnum terrestre, foliis ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis † in terra stratis, spinis secundum folia rigidis, præduris: iuxta amnes, & rudera nascitur. Est & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: foliis latis, & pediculo longo, caule parte summa, quàm ima crassiori: adsunt ei & capillamenta quędam spicacea: semen durum, ab altero nõ abhorrens. Vterq; refrigerantis, & inspissantis est naturæ: ideo inflammationes omnes cataplasmate adiuuat: vlcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas, tonsillasq; persanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculosis iuuamentum affert. Drachma terrestris tribuli pota, illitave, ictos à vipera recreat: contra venena cum vino aptissimè bibitur: decoctum eius sparsum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, virenti tribulo equos saginant: & è dulci semine, & esculento panem, quo vescuntur, faciunt.

I. TRIBVLVS TERRESTRIS. II. TRIBVLVS AQVATICVS.

Tribuli consideratio.

ETsi vnum duntaxat Tribuli terrestris genus descripserit Diosc. duo tamen genera à Theoph. redduntur lib. 6. ca. 5. de plant. histor. his verbis: Tribulo peculiare est, vt fructum gerat aculeatum. Eius duo sunt genera: vni folium est ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terrestre, & surculosum: serius germinat, cui in foliis sunt aculei, magisq; hoc apud septa villarum erumpit. Semen præcoci sesamæ figura cernitur: alteri, hoc est serotino, rotũdum, nigrum, siliquis inclusum. Hæc duo terrestris genera Theoph. Tribulum, cui folia portulacæ Dioscorides assignauit, memini me vidisse Venetiis in maris litore prope diui Nicolai sacellum. At hunc, cuius hic figuram exprompsimus, Pisis misit ad me Lucas Ghinus Forocorneliensis, medicus rei herbariæ peritissimus. Ruellius Tribulum aculeatum Theophrasti eam plantam esse arbitratur, quam Hetrusci vulgò vocant Cacatreppola, ea fortasse ratione ductus, quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cùm lateat nos foliorum effigies, quæ à Theophr. illi tribulo non redditur, atque etiam constet hanc plantam surculos non mittere, neq; siliquam ferre, in qua intus claudatur semẽ, cogor omnino à Ruellio dissentire. Nostrates seplasiarij huius radices melle, & saccharo condiunt, eryngij eas esse existimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, vt superiori libro in eryngio ostendimus. Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisq; Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præsertim in agro Mantuano, & Ferrariensi: neque solùm in dulcibus aquis gignitur, sed etiam in mari. Hos tribulos Venetiis in foro vendunt, quos marinos appellant, vt qui in lacunis illis vicinis enati inueniantur. Foliis hic prouenit latis, subrotũdis, crassis, & auersa parte maculosis, neruosisq;, & per ambitum serratis, prælongis, & crassis pediculis nitẽtibus: caulem edit crassum pinguemq;, sed in summitate longè vegetiorem, quàm ab radice. Radix illi longa, comantibus spicaceis capillamẽtis. Fructum profert nigrum castaneæ magnitudine, triplici armatum mucrone, vnde illi nomen, cortice membranoso, & alba

Tribulus ter.

Ruell. error, Cacatreppolam Tribulum faciẽtis.

Tribuli aquatici historia Matthiolo.

albicantis medulla, guſtu caſtaneis haud abſimilis, vulgus aquaticas caſtaneas vocat, & non ſecus ac caſtaneis eo in cibis vtitur. Quinetiam quibuſdam in locis, è ſiccis tribulis in farinam redactis, per annonæ inopiam agreſtis plebecula panes parare ſolet, perinde ac ex caſtaneis parantur ab alijs. Sunt etiam qui eoſdem tribulos ſub cineribus aſſatos, pro bellarijs edant. Ex his porrò qui peregrè proficiſcuntur, verticillos faciunt, quibus ſuas preces enumerant, colloq́; geſtant, vt maiorem præ ſe ferant religionem, ne dicam hypocriſim. Tribuli vtriusque facultates perſtinxit Galenus lib. 7. ſimplicium medicam. vbi ſic inquit: Tribulus ex humida eſſentia modicè frigida, & ſicca non mediocriter & ipſa frigida componitur. In terreſtri tamen ſuperat terreum frigidum, quod & adſtringens oſtendimus: in aquatico verò aqueum. Propter vtrunq; itaq; & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terreſtris fructus cùm tenuium ſit partium, potus lapides in renibus comminuit. Τρίβολος χερσαῖος ſic Græcis, Tribulus terreſtris Latinis dicitur: Italis, Tribolo terreſtre: Germanis, Walſtettlein: Gallis, Saligotz terreſtres. Τρίβολος ἔνυδρος Græcè, Tribulus aquaticus Latinè vocatur: Italicè, Tribolo aquatico: Germanicè Waſſernüß: Arabicè ſimpliciter tribulus Haſach, ſeu Haſerk appellatur: Hiſpanicè, Abrojos, & Abrolhos: Gallicè, Caſtaignes d'Eau, Eſcarbotz.

Tribuli vires ex Gal.

Nomina.

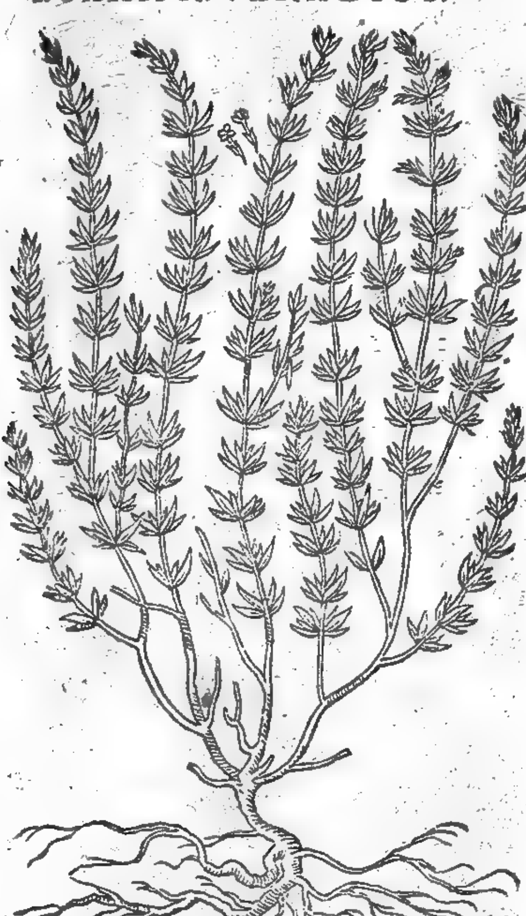
† *Hoc in loco ita equidem legunt vulgata Græca exemplaria, ſed Orib. lib. 12. itemq́; vetuſtus Dioſc. codex habent μακρά, qua voce Tribulum terreſtrem viticulis longis repræſentant. Id quod etiam ſatis plantæ pictura demonſtrat.*

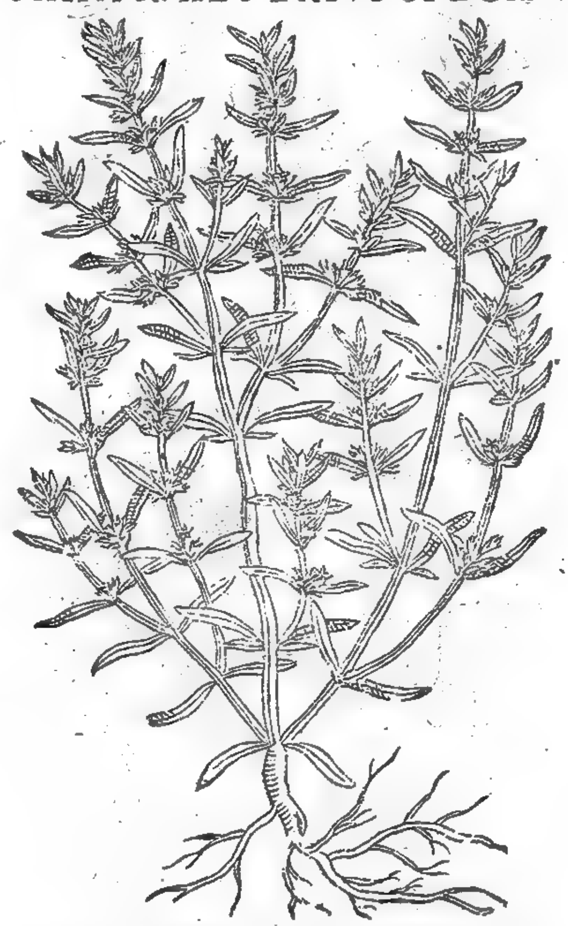
Tribulus, à triplici cuſpide in fructu, aquaticæ maximè conſpicuo, alius terreſtris, alius aquaticus. I. Tribulus terreſtris folio Ciceris Theophraſti, C.B. Tribulus terreſtris, Matth. Lacu. Cord. in Dioſc. Geſ. hort. Lobel. Turn. Cluſ. hiſto. Hiſpa. Dod. fol. Caſtor. Lugd. Cæſal. Camerario II. Tribulus aquaticus maior, C.B. & Cluſ. hiſt. Panno. Tribulus aquaticus, Matth. Trag. Turn. Dod. gal. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lac. Lob. Lonic. Caſtor. Lugd. Cæſal. Tribulus aquatilis Dod. fol. Tribulus Lacuſtris, Cord. in hiſtoria.

Σαρξίφραγον. SAXIFRAGA. CAP. XV.

SAxiphragon aliqui ſarxiphragon, alij empetron, Romani ſaxifragam vocãt: frutex eſt ſurculoſus, in petris, & aſperis locis naſcens, epithymo ſimilis. Coctus in vino, mox potus, febricitantibus opitulatur: ſtranguriæ prodeſt, ſingultum ſedat, calculos veſicæ frangit, & vrinam ciet.

I. SAXIFR. VERA DIOS. II. SAXIFR. ALTERIVS SPECIEI.

LIcet omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis ſatis ſuperq́; perſuaſum eſſe non ignorem, hoc Saxifragiæ caput Dioſcoridi illegitimum eſſe, quòd Latina nomenclatura contra ſcriptoris morẽ Græcè proferatur: tamen cùm in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, nihil ſanè vetat, quin & nos credamus hoc Saxifragiæ caput Dioſc. eſſe legitimum. Sed fecit deprauata huiuſce loci lectio, vt non ſolum ego, ſed alij quoq́; dubitarint quanam planta legitimum Dioſcoridis Sarxiphragon rectè referre poßit, quæ epithymi faciem imitaretur. Verùm cum poſtea reperti ſint antiqui Dioſcoridis codices, qui non τῷ ἐπιθύμῳ, ſed τῷ θύμῳ inſcriptum habent, non magno ſanè labore Saxifraga reperta eſt, cuius hic primo loco imaginem damus. Ea enim frutex eſt ſurculoſus, in petris & aſperis locis proueniẽs, adeò thymo ſimilis, vt niſi guſtatu ferè ab eo dignoſci nequeat. Habetur & aliud genus quod folia in cauliculis per interualla gerit, parua, longiuſcula, anguſtaq́; vtrinq́; ſingula cunilæ æmula, concomitãtibus alijs longè minoribus, quæ cateruatim eadem ex origine prodeunt: in cacumine tamen numeroſiora ſunt, & anguſtioribus interuallis diſtincta. Flores edit in ſummis caulibus purpureos, odoris non iniucundi. Hanc dum Romæ iuuenis agerem, memini me legiſſe ſub capitolino monte, non longè à Templo D. Mariæ virginis, quod Itali appellant La cõſolatione, ſuper lapidibus quibuſdam magnis, qui è regione habentur. Duxerat me ad hunc locũ Medicus quidam, qui Saxifragam hanc amico cuidam meo iam ſeneſcenti aduerſus renum calculum commẽdauerat, vt vbi ille hac herba vti vellet, locum ipſum ſcirem, vbi reperiri poßit. Sed ego tum temporis nihil de materia medica fueram ſollicitus. Eſt tamen poſthac ſuperiori anno ad me tranſmiſſa à Franciſco Partino Roboretano, Cæſaris Maximiliani ſecundi Archiatro: quin

Saxifragæ cõſideratio.

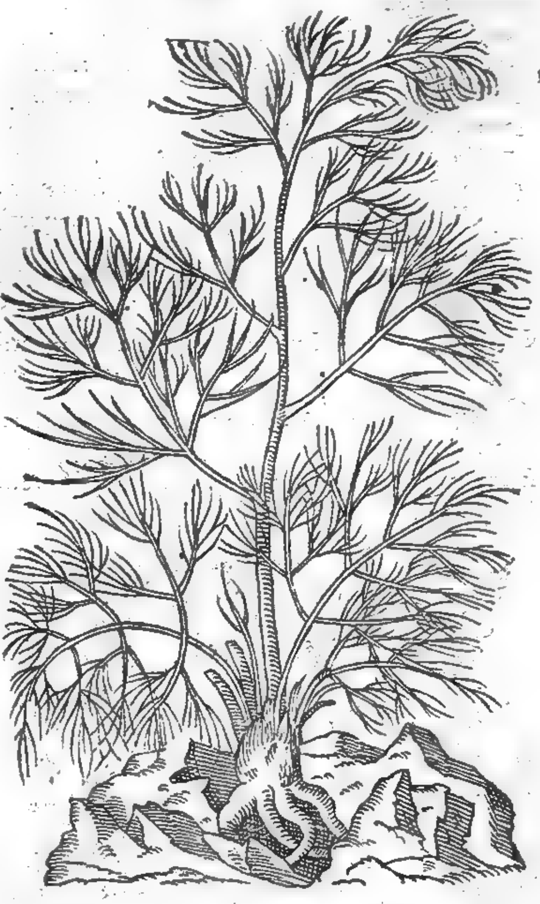
Saxifraga altera.

ro: quin etiam ab alijs quoque amicis. Cit vrinam; calculos in renibus frangit & eijcit, visum acuit, si edatur. Huius meminit Galenus libro, & cap. 5 de sanitate tuenda sic inquiens: Iis verò, qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ, & Cestri, quod in Gallis nascitur, est admiscendum. Vocant autem herbam eam Saxifragon. Hac ille: a quo suam quoque Betonicam Saxifragam desumpsit Paulus. Atqui præter hanc tria alia Saxifragæ genera nouimus, quæ frangendis, educendisq; renum calculis, plurimum præstare videntur. Primum illud est, quod nos antea Dioscoridis Saxifragam esse suspicabamur. Na-

III. *SATVREIA MONTANA.*

IV. SAXIFRAGIA III.

V. SAXIFRAGIA IV.

VI. SAXIFRAGIA MAGNA.

tur. Naſcitur hæc in magnis, ac duriſsimis lapidib. in Hetruria plurib. locis, aut ſicco, & admodũ extenuato ſolo, folijs capillaceis [epithymo nõ diſsimilibus, præſertim Argẽtario promõtorio in maritimis noſtris. Inuenitur quinetiã in agro Goritieſi, quibuſdã ſaxis enaſcens, iuxta Sontij fluminis ripã, qua Salicano rure itur Canalũ. Sed aliquis fortaſſe obijciet hanc plantam nõ eſſe legitimũ Saxiphragon hoc loco deſcriptũ: quòd ea nullis ferè notis epithymum repræſentet. Neque id quidem temerè obijcietur: etenim nõ video ego, quomodo Saxiphragon rectè epithymo aſsimilari poſsit, quòd illud frutex ſit ſurculoſus, hoc autem tantum abſit à frutice ſurculoſo, vt videatur potius eſſe quoddam capillamentum. Idcirco facilè adductus ſum, vt ſuſpicer codicem hoc in loco deprauatum eſſe: aut Saxiphragon frutex erit, qui folijs duntaxat epithymum æmuletur, vt illa folia ſatis oſtendunt, quæ in hac planta, cuius imaginem hic expreſsimus, capillorum inſtar tenuiſsima conſpiciuntur] fœniculi modo, ſed longioribus, tenuioribus, & rarioribus. Caule pariter prodit fœniculaceo, ſed tenui, ac pumilo, vmbella in ſummitate emergente: ſemine vulgaris petroſelini æmulo, ſed longiuſculo, & odorato. Radice albicante, paſtinacæ ſapore. Tota planta ſubacris eſt, & ſubdulcis. Excalfacit, attenuat, aperit, prouocat, abſtergit. Tota planta ſubacris eſt & ſubdulcis. Radix vrinam ciet, & menſes quouis modo ſumpta: viſum acuit & obſtructiones iecoris reſerat. Secundum genus folijs eſt vulgaris terreſtris hederæ, minoribus tamen, & circumquaq; laciniatis, humi accubantibus. Caulem profert tenuem, rotundum, rectum, piloſum, cubito minorem, à quo rari oriuntur ramuli, in quorum ſummis partibus flores panduntur candidi, ocimoidis æmuli: hi paulò poſt flacceſcentes, nullum poſt ſe relinquunt ſemen. Radix illi eſt tenuis, in pluribus diuaricata capillamentis inter quas granula quædam rotunda, coriandri ſeminis magnitudine habentur, & ipſa quidem amara, albicantia & purpuraſcentia. Hæc non deſunt, qui credant huiuſce plantæ eſſe ſemen, tum quòd planta nullum in caulibus ſemen gerat, tum quòd ſata radicum grana perinde ac ſemen naſcantur. Mira ſanè plantæ natura, quòd ſemen in radicibus gerat. Excalfacit, extenuat, aperit, abſtergit, & expellit. Herbæ, & radicis decoctum ex vino albo meraco paratum, renum calculos frangit, & educit, veſicam abſtergit, & vrinam prouocat: efficacius tamen ſi ex eodem decocto radicis granoſæ farina drachmæ pondere propinetur. Quinetiam datur eadem farina per ſe ex vino duarum drachmarum menſura. Atqui felicius hæc potio ſumitur, dum affecti in labro balneo ſe fouent. Reperitur hæc herba deſinente iam vere, aut æſtate inchoante, & præſertim menſe Maio, arido, & exoluto ſolo inter ſaxa, aut ſabuloſo tractu. Tertium autem, quod ego cum à forma, tum ab effectu SAXIFRAGVM maius appello, mihi miſſum eſt Verona à Franciſco Calzolario Pharmacopæo, & rei herbariæ ſtudioſiſsimo. Id in Monte, quem Baldum vocant, naſci, & ex viuo, ac duriſsimo lapide prodire ſcribit, & antiquis vrbium mœnijs. Frutex eſt caule lignoſo, contorto, digiti craſsitudine, duris, denſis, ac rimoſis ſurculis, ipſisq; tenuibus ſtipato, ſubalbicante exterius libro: folia fert exigua, oblonga, in acutum deſinentia: floſculos edit albos, & calyculos pallidos, ocimoidis modo, ore circumquaq; ſerrato, in coronæ modum, ſed admodum puſillos, in quibus ſemen continetur rubrum, pauerino minus. Radix in petris adeò pertinaciter concluditur, vt euelli nequeat niſi mucronatis ferramentis. Mirificè tota planta calculos comminuit & expellit. Miris laudibus hanc plantam mihi commendauit Calzolarius ad calculos renum educendos, & vt re ipſa id mihi quoque conſtaret, miſit is ad me numeroſos calculos, quorum plures fabæ magnitudinem ſuperabant, qui huiuſce plantæ potu eiecti ſunt ex vno tantùm ciue Veronenſe, Hieronymo de Tortis nomine, quos adhuc apud me ad ſpectaculum ſeruo. Cæterùm id magis me in admirationem ducit, quòd aliquot inter hos ſpectentur, qui è veſica potius, quàm è renibus expulſi videantur. Herba ipſa iam apud me copioſa eſt: verùm hactenus nullum eius periculum feci. Cæterùm ſunt & alia herbarum genera, quæ ſub Saxifragæ nomenclatione vulgaribus demonſtrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Aſplenum, Filipẽdula, Maſsilienſe ſeſeli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine inſigniuntur, quòd omnes vrinam cieant, & calculos frangant pellantq;. Planta quæ Græcis σαρξιφαγον, & σαρξίφραγον, Latinis Saxifraga, & Italis Saſsifragia nominatur. Germanis, Steinbrech: Gallis, Perce pierre. † Qui poſtremò impreſsi ſunt Græci Dioſcoridis codices, non hic, ſed in fine ſeparatim ſcriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adſcititia cenſentur. Hoc dictum ſit, vt omnibus conſtet, illud non ſolùm Latinè, ſed etiam Græcè ſcriptum reperiri.

Saxifraga quarta.

Sax. 4. vires.

Saxifraga maior.

Saxifragæ maioris vires.

Plantæ Saxifragæ dictæ.

Nomina.

Saxifragiæ nomen diuerſis plantis ab effectu conuenit, hoc loco quinque ſpecies Matthiolus propoſuit. I. Satureia ſpicata, quæ duplex eſt in Italia, foliorum latitudine ſolùm differens: Iuliana etenim, quæ primo loco pro Saxifragia poſita, anguſtiſsimis eſt folijs: altera verò quæ Romæ & Neapoli in tectis & parietibus prouenit, latioribus eſt folijs: quam forſan pro ſecunda propoſuit Matthiolus, cui Camerarius in ſuo Matthiolo Satureiam duriorem ſubſtituit. Dicitur prima, Saxifragia vera Dioſcoridis, Matthiolo & Lugd. quo ad iconem. Saxifragia prima, Caſtori. Thymbra S. Iuliani, ſiue Satureia vera, Aduer. Lob. Thymbra vera, Lugd. Taber. II. Saxifragia alterius ſpeciei, Matth. Saxifragia altera, Caſtor. Lugdunenſ. Saxifragia Matthioli, Tabernæ. III. Satureia montana, C. B. Thymbra Dodonæo gallico & folio Cord. in Dioſc. & hiſt. (cui & ſylueſtris Satureia) Taber. Lugd. Thymbra agreſtis, Geſ. hor. Satureia ſiue Thymbra altera, Lob. in icon. Satureia altera, Lacu. Satureia durior, Lugd. Satureia hortenſis, Lob. Cæſal. Saxifraga ſecunda, Camerario in ſuo Matthiolo. Hæc à radice lignoſa plurimos ramos tenues folioſos emittit, folia duriora quàm Satureiæ vulgaris & minora, aliquando tamen latiora, aliquando anguſtiora, pro ratione loci natalitij, flores habet albos Satureiæ: totaq; plãta Satureia viridior. Prouenit in montibus Italiæ, non longè etiam Monſpelio: Hyſſopum verum Guilandinus nominabat in horto Patauino natam. IV. Peucedanum minus. C. B. Saxifragia tertia, Matth. Lugd. Caſtor. Saxifragum, Lacu. Peucedanum Pannonicum, Cluſ. hiſt. Pann. V. Saxifraga rotundifolia alba, C. B. Saxifragia quarta, Matth. Caſtor. Saxifragia maior, Brunfel. (& Saxifragia) Fuchſ. Lacu. Saxifraga alba, Trag. Fuchſ. in icon. Dodo. gal. & fol. Geſ. hort. Lugd. Thal. Tab. Cam. Saxifraga alba Chelidonides, Lobel. Saxifraga, Lonic. Thelygono affinis herba, Cæſalpino. Hæc præter granula quæ ad radicem plurima, quibus propagatur, etiam ſemen minutum copioſum in vaſculis oblongis continet. VI. Caryophyllus Saxifragus, C. B. Saxifragia magna, Matth. Lobel. Lugd. Camer. Saxifragia quinta, Caſtori.

Λειμώνιον. LIMONIVM. CAP. XVI.

LImonion folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & ſæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, ſeminibus rubris ſcatentem, quæ guſtata adſtringunt. Semen tritum, & ex vino acetabuli menſura potum, dyſentericis, cœliacisque prodeſt: rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Naſcitur in pratis, & paluſtribus.

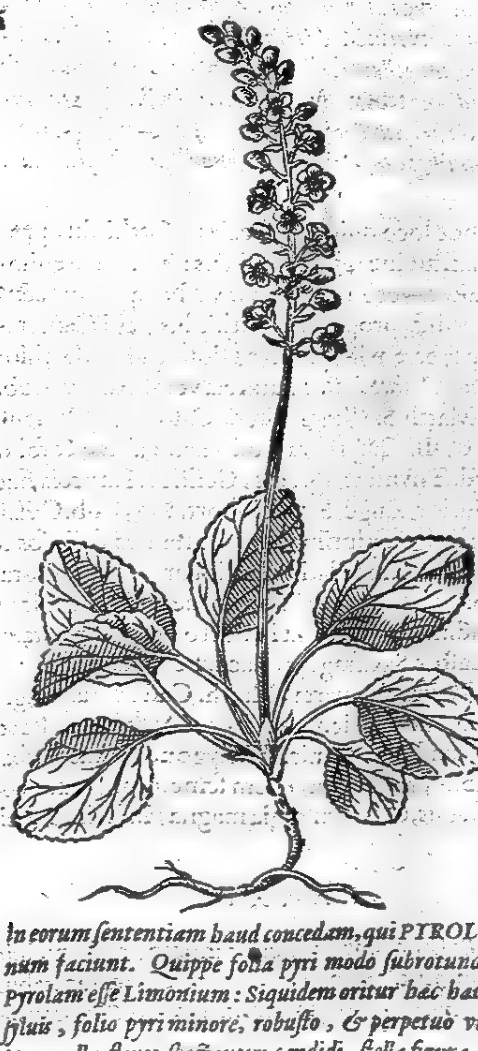
I. LIMONIVM.

II. LIMONIVM ALTERVM.

III. PYROLA.

Limonij consideratio: Behen rubrũ offic.

PRouenit Limonium, nullis prorsus reclamantibus notis, cũ innumeris ferè plãtis, in paludibus quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergestino tractu. Hãc autem plantam seplasiæ falsò Behen rubrum appellant, quam si quis diligenter expenderit, eam ni fallor, inueniet omnibus notis Limonio adstipulari: vnde cogetur fateri, aut hanc verum Limonium esse, aut saltem eius genus. Siquidem herba est (vt imagines duæ, quas hic damus, apertè demonstrãt) folijs betæ tenuioribus & longioribus, decem, & sæpe pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus semen rubrum, quod gustatum adstringit: Radix est illi vegeta, rubraque. Præterea in pratis, præsertim vliginosis, & palustribus prouenit. Addam etiam quòd experimento compertum est, Behen hoc adulterinum præditum esse facultatibus & viribus, quas Limonio reddiderunt Dioscorides & Galenus. Quare non temere me facturum putaui, si pro vero Limonio hic eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Behen rubri nomen perperam acceperunt: quòd mihi iam persuasum sit (vt in glandis vnguentariæ commentatione dicetur) eas planè Behen illud ementiri, de quo à Mauritanis mentio facta est. Plinius libro 20. cap. 8. Limonium syluestrem betam vocari tradit. Sed huic, vt in Beta notauimus, refragatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, vbi se nullam vnquam syluestrem betam nouisse scribit: nisi quis pro ea rumicem accipiat. Atque adeò hinc colligamus licet, Limonium esse per se genus herbæ cui tametsi caulis notæ, quæ in Ben rubro vulgari habentur, non omnino astipulentur, cùm tamen cætera Limonio bellè correspondeãt, & vires eædem sint, manebo ego in sententia, quousq; nouus aliquis appareat rei plantariæ indagator, qui aliam nobis plantam demonstret, quæ legitimum Limonium Dioscoridis notis omnibus magis præ se ferat. Interim autem in eorum sententiam haud concedam, qui PYROLAM herbam, quam Germani vocant Wintergrün, Limonium genuinum faciunt. Quippe folia pyri modo subrotunda, vnde illi nomen, paruitque, & natale solum non concedunt Pyrolam esse Limonium: Siquidem oritur hæc haud humectis, aut palustribus locis, sed in montibus, vmbrosis, & in syluis, folio pyri minore, robusto, & perpetuò virescente, caule spithamæ longitudine, tenui. tereti que, in quo per interualla flores spectantur candidi, stellæ figura, capillamentis numerosis è medio emergentibus, vt in rosa. Radi-

Pyrolæ histo. Matthiolo.

ce ni-

ca nititur ſubalbicante, haud altè deſcendente. Vis illi eſt exiccare, adſtringere, & agglutinare: quo ſit, vt ad vulnera glutinanda plurimum præſtet vſum apud Germanos. Namque nõ ſolum illita folia, aut eorum ſuccus vnguentis vulnerarijs additus, aut per ſeſe recentia vulnera ſanant, ſed etiam eorum decoctum ex vino potum, ea quoque curat, quæ in thoracis cauitatem, in viſcera, aut inteſtina penetrarint, quare additur commodiſsimè vulnerarijs potionibus. Mira ſanè vis eſt in huiuſmodi potionibus. Parantur enim non ex hac ſola planta, ſed ex multis alijs ex vino, & aqua ſimul decoctis, nempe ex Pyrola ipſa, Alchimilla, Betonica, Fragaria, Equiſeto, Agrimonia, Caryophyllata, Tormentilla, Vinca peruinca, Pimpinella, quam Sanguiſorbam vocant, Piloſella, Virga aurea, & Symphyti maioris & Rubiæ radicibus. Eiuſmodi enim potionibus vidi ego cùm Thoracis, tum inteſtinorum vulnera ſanari, quæ lethalia, & nullo prorſus auxilio curari poſſe cenſebãtur: quo ſit vt hæc chirurgis grata eſſe debeant. Limonij vires memoriæ prodidit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Limonij ſemen vtpote auſterum, cœliacis, dyſentericis, & ſanguinem ſpuentibus cum vino exhibent. Iuuat & ad profluuium muliebre. Satis autem eſt acetabuli menſura. Quod Græci λειμώνιον, Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio: Officinæ falsò Behen rubrum. At Pyrola, Italis, Pirola, Germanis Wintergrün.

Pyrolæ vires Matthiolo.

Vulneraria potio mirifica.

Limonij vires ex Gal.

Nomina.

Limonium, quod ἐν λειμῶσι in pratis proueniat, eſt maius, minus & laciniato folio. I. Limonium maius, C.B. Limonium, Matth. Lacu. (cui & Been rubrum) Caſtor. (cui & Caprinella) Lugd. Cæſal. Limonium primum, Taber. Camer. Been rubrum, Limonio ſeu Biſtortæ cognata, Geſ. hor. Valerianæ rubræ ſimilis, Dod. fol. II. Limonium alterum Matthioli quid ſit ignoramus, eum ſequuntur Lugdun. & Tabernæmontanus & nomen & figuram reſeruantes. III. Pyrola vulgata rotundifolia, C.B. Pyrola, Matth. Brunſ. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. (cui & Beta ſylueſtris) Geſ. hort. Lon. Lobel. Caſtor. Lugd. Cæſalp. Tab. Pyrola vulgaris, Cluſ. hiſt. Pann. Pyrola minor, Thal. Limonium ſylueſtre, Trago, Limonium, Fuchſ. Turn. Lonicero. Altera eſt amplo & molli, altera minore & duriore folio.

Λαγώπους. LAGOPVS. CAP. XVII.

LAgopus herba ſiſtit aluum in vino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Naſcitur in † ſegetibus.

† Meũ & Ca ἐν πρασίαις i. in areolis.

SAnè tam paucis Lagopum perſtrinxit Dioſcorides, vtpote qui ne vllam quidem eius imaginis notam deſignauit, vt arduum æquè atq; difficilè ſit aſſerere, quinam ſtatuendus ſit in tam ingenti plantarum multitudine, quarum nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Syluaticus parum rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopum eam eſſe herbam, quam herbariorum vulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in ſegetibus, ſed in montibus, & in vijs iuxta ſepta, quòd mirùm in modum ſepibus opacari gaudeat. De hac veteres, quod ſciam, nihil memoriæ prodiderunt. Niſi fortaſſe fuerit Geum á Plinio deſcriptum lib. 26. cap. 7. cui radiculas reddidit tenues, nigras, & benè olentes. Porrò CARYOPHYLLATA planta non eſt vulgaris, neq; viribus inefficax, argumento quòd eius radices manifeſtũ caryophyl-

Lagopi conſideratio.

Syluatici opinio exploſa.

I. CARYOPHYLLATA.

II. CARYOPHYL. MONTANA.

li ſpirent odorem: vnde illi nomẽ. Ea folia fundit ſubaſpera, hirſuta, tripartita, duobus etiam longè minoribus eodem in pediculo auricularum inſtar poſteriori parte adnatis, omnibus tamen per ambitum laciniatis: caule eſt ramoſo, rotũdo, haud craſſo, ſeſquicubitali, geniculato, ſubaſperoq; floribus aureis pentaphylli æmulis, villoſis ſuccedentibus inde capitulis, in quibus ſemen continetur. Radicibus nititur copioſis, tenuibus, ſubrufis, Caryophyllorum odorem ſpirantibus. Naſcitur ſecus viæ circa agrorum, & hortorum ſepimenta, & opacis potius locis, quàm à ſole illuſtratis. Radix, cuius eſt vſus, excalfacit &

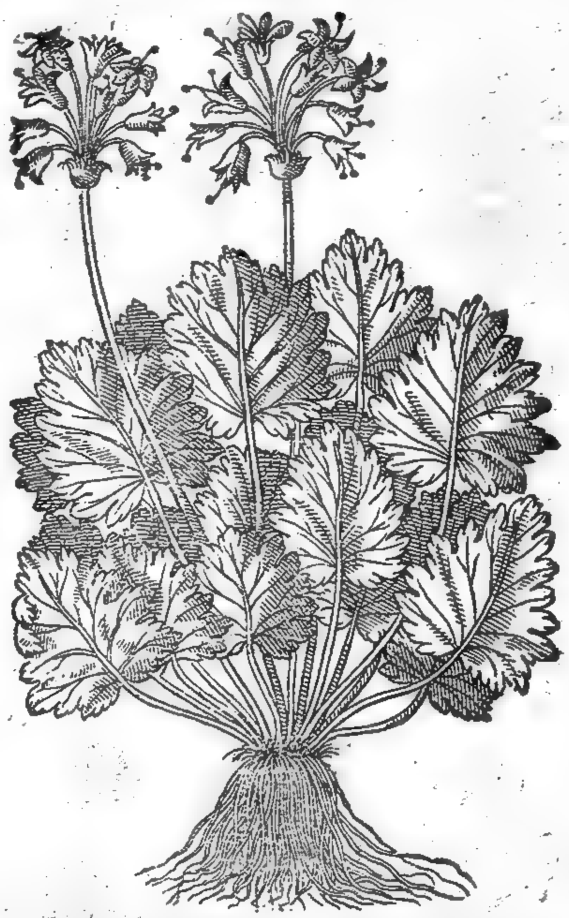
Caryophyllatæ vires.

ficcat, aperit, & roborat. Est & alterum CARYOPHYLLATAE *genus montanum, quod à me repertum est in Bohemia, in monte quodam Bohemis Corconos appellato, ex quo Albis fluuius suam ducit originem.* **Caryophyllata montana.** *Folia hoc gerit alterius crassiora, crispiora, hirsutioraq́; plura ab vna radice prodeuntia, longisq́; pediculis inhærentia, tactu subaspera, & circumquaq; laciniata, & humi procumbentia. Caules edit tenues, haud vt in communi brachiatos, in quibus parua, sed rara folia spectantur. In caulium summitatibus vnicus tantùm flos emicat, visu iucundus, & triplo ferè maior quàm in vulgari: aureus illi color est, qui tandem flaccescens, pinnatum efficit orbem, magno naturæ opificio. Radice nititur spithama longitudine, & minimi digiti crassitudine, sed haud in altera fibrata, rufo colore, odore Caryophyllorum, & gustu adstringenti. Præstat hæc longè valentioribus facultatibus, quàm vulgaris. Sed de Caryophyllatis hactenus. Quarum gratissimus odor aliam mihi plantam reuocauit in mentem non minoribus fortasse viribus insignitam,* **Cortusa herba.** CORTVSAM *hanc appellare libuit, quòd à*

III. CARYOPHY. AQVATICA.

IV. CORTVSA.

CORTVSO *viro optimo, primùm hæc planta reperta sit. Prouenit hæc folijs ferè vitigineis, sed longè minoribus, subrotundis atq́; subasperis, adstringenti quadantenus sapore, & longis nitentibus pediculis. Caules edit tenues, rectos, glabrosq́; folijs nullis refertos, sed qui in cacumine magno naturæ artificio flores gerant, extima parte purpureos, intima verò aureo fulgore splendentes, aureisq́; staminibus intus refertis: radicibus nititur numerosis, tenuibus, ac prolixis. Est etiam quæ violaceos, & quæ candidos flores gerat, sed prima frequentior. Nascitur locis vmbrosis nunquam á sole illustratis, cretaceo, & albicantè solo. Nusquam hæc planta ab eius inuentore* CORTVSO *visa est, præter quàm in agro Vicentino, in eo tantùm tractu, quem vulgò appellant Valle stagna. Tota planta dum recens est gratissimo spirat odore, melleis fauis ferè simili, sed longè admodum gratiori; ac vehemētiori: sed in sicca odor, qui subtilium est partium, euanescit.* **Cortusæ vires.** *Expertū est valere hanc plantam ad mulcendum neruorum & articulorum cruciatus à quacunq; causa exortos. Nam ipsius floribus in Amygdalino oleo recenter presso, & rosaceo, quod completum vocant, pari pondere commistis, diu insolatis, fit ad hoc medicamentum præstantissimum, vbi egelidum illinatur. Nec ambigo quin tota cuiusque Caryophyllata (vt ad eas redeat oratio) planta adstringere ac roborare, & vulnera, vlceraq́; sanare valeat. Ea recentiores vtuntur pota ad thoracis interna vulnera. Quin & eius succum admista ærugine, cuniculosis, contumacibusq; vlceribus vtiliter inijciunt. Eadem olfactu vitales spiritus recreat, & frigidum roborat cerebrum. Earundem puluis epotus prodest cœliacis, dysentericis, fœminarum profluuijs, & cruenta expuentibus. Tam intus sumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio est. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, vt manifesto sunt indicio eius radices: quippe quæ gustu odoratæ, adstringentesq́; deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, discutere, & adstringere valent, sed etiam roborare. Sed, vt ad nostrum institutum reuertamur,* **Lagopi histo. & vires.** *Germanorum vulgus Lagopum appellat herbam, quæ folia habet trifolio similia, oblonga: caulem tenuem, rotundum, hirsutumq́; semen in paniculis paruis muscosis, lanuginosisq́; & tactu mollibus, perinde ac leporini pedes, cui non obscura adstringendi vis inest. Nascitur hæc quidem in segetibus, verùm an ea legitima sit Lagopus non ausim affirmare: nullus enim, quod sciam, Lagopi faciem repræsentauit. Dantur Lagopi huiusce folia, quinetiam paniculæ, & semen in farinam trita, contra dysenteriam; & cæteras alui fluxiones, contra biliosas reiectiones & cœliacos affectus ex vino austero, aut succo Punici mali. Vniuersæ plantæ decoctum, additis maluæ folijs è dulci vino paratum, datur vtiliter ad vesicæ morbos, & præsertim ad vrinæ ardores. Semen auxiliatur cruenta expuentibus, panicularum cinis illitus hæmorrhoidas fluentes sistit. Sunt qui lagopi paniculis vtantur ad abstergendam dysentericorum sedem, putantes inde fluxionem cohiberi.* **Lagopi vires ex Gal.** *Lagopi vires scriptas reliquit Galenus lib. 7. simplic. medic. his paucissimis verbis: Lagopus facultatis est desiccantis, adeò vt fluxus alui probè exiccet.* **Nomina.** *Huius plantæ nomen Græcum λαγώπυς, pariter & Latinum Lagopus, siue Pes Leporinus: Italis, Lagopo, seu Pie di Lepre. Caryophyllata, Italis, Garofanata: Germanis,* Benedicten Wurtz: *Gallis, Benoiste, Galliot, seu Resite. At Caryophyllata montana, Italis Garofonata saluatica.*

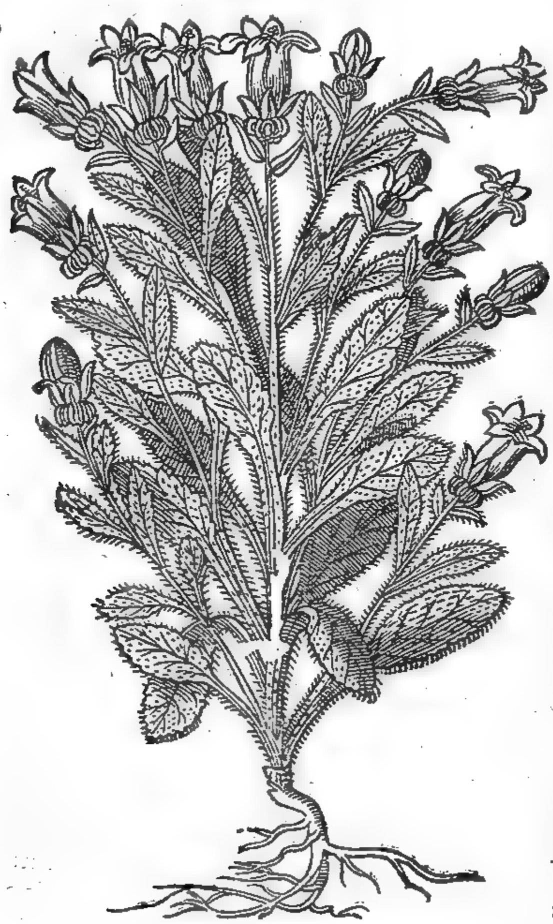
Caryo-

V. LAGOPVS SIVE PES Leporis.

Caryophyllata ab odore radicis, quem Vernali tempore ſpirat. I. Caryophyllata vulgaris, Geum Plinij fortè & Argemonia thus redolens, C.B. Caryophyllata, Matth. Fuch. Dod. fol. Geſ. hor. Lacu. (cui & Chryſogonum) Caſtor. Lugd. Thal. Taber. Caryophyllata vulgaris, Lobel. Cluſ. hiſt. Pann. Camer. Caryophyllata, Brunfel. (cui & herba benedicta) Trag. (cui & Nardus ruſtica & Sanamunda) Dod. gal. Lonic. Benedicta, Geſ. hort. cui & Geum vrbanum: Geum, Turn. Gariofilato vulgo, Cæſalpino. II. Caryophyllata alpina lutea, C.B. Caryophyllata mõtana, Matth. Dodo. fol. Lugd. Taber. Caryophyllata montana ſecunda, Cluſ. hiſt. Pann. Caryophyllata maior rotundifolia Lobel. Caryophyllata alpina, Cam. Gariofilatæ alterum genus montanum, Cæſ. Geum alpinum & quartum, Geſ. de hortis. III. Caryophyllata aquatica, C. B. & Camer. in ſuo Matthiolo. Caryophyllata montana tertia, vel Geum aquaticum Geſneri, Cluſio hiſtô: Pannonica. Hæc radicem habet dodrantalem, fibroſam, digiti craſsitudine, purpuraſcentem, amariuſculam, vix odoram: caules ſeſquipalmares, leuiter hirſutos: circa quos folia vulgaris Caryophyllatæ: flores in ſummo caule ex pediculis dependentes reflexi, campanæ figura, pallidi, ſubpurpurei, qui aliquando foliorum textura multiplici elegantes, magis rubentes, aliquando ſanguinei, quibus quina aut ſena folia herbacea, ſubijciũtur: his ſuccedũt capitula, villoſo quàm in vulgari maiora, ſemen continentia. Locis humidis prouenit. IV. Sanicula montana Cortuſa dicta, quod nomen propter authorem, qui etiam ad nos plantam miſit, reſeruare placuit, C.B. Cortuſa, Matth. Caſtor. Lugd. Camer. Caryophyllata Veronenſium flore Saniculæ vrſinæ, Lobel. Sanicula montana altera, Cluſ. hiſt. Pann. Sanicula alpina, Taber. V. Trifolium ſpicatum humile, Lagopyron Hippocrati, C. B. Lagopus (ſiue pes leporis) Matth. Trag. (cui & Lotus campeſtris) Fuc. Turn. Dod. gal. (& Trifolium humile) & fol. Lacu. (cui & Trinitas) Lon. Lobel. Lagopus maior, Cæſ. Lagopus minor, Camer. Lagopus vulgaris, Lug. Thal. Lagopodium, Taber. Leporinus pes, trifolij ſpecies Cordo in Dioſcoridem.

MEDIVM SIVE VIOLA Mariana.

Μήδιον. MEDIVM. CAP. XVIII.

MEdion a in ſaxis, & opacis naſcitur, folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum: ſemine cnici, minuto: radicem dodrantalem, craſsitudine baculi, guſtu acerbo. Quæ trita in farinam, & ex melle decocta, rubros menſes fœminarum ſiſtit, eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen in vino potum, menſtrua pellit.

a Vtrunque exem. ἐν πετρώδεσι. in petroſis.

Medij conſideratio.

MEdion in Media duntaxat naſci quibuſdam proditum eſt: quòd ſi ita ſe res haberet, mirum profectò non eſſet, ſi non proueniret in Italia. Sunt qui eius folia intubo ſimilia faciant; non autem iridi, vt communis habet lectio, quibus etiam Oribaſius adſtipulatur. Et certè facilis potuit eſſe librariorum lapſus, vt qui vocabulorum affinitate decepti ἴριδι pro σέριδι in Dioſcoride ſcripſerint. Hac itaque Oribaſij authoritate fretus, plantæ imaginem hic appingi curaui, quæ bellè ſatis MEDIVM repræſentare videtur. Siquidem non ſolùm aridis, ſaxoſis, & opacis naſcitur locis (vt vir optimus Iacobus Antonius Cortuſus teſtatur, qui ad me hanc plantam miſit) ſed folio eſt intubi, caule procero, floribus grandibus, & ſemine paruo, Cnici haud abſimili. Medij facultates tradidit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Medij radicem contra atque ſemen ipſum, temperatam eſſe contingit: nam illa quidem auſtera eſt, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuium muliebre quod vocant. At ſemẽ tantùm abeſt, vt tale quid efficiat, vt etiã menſes cieat, vtpote quod tenuium partium, & incidentis eſt facultatis. Vt Græci hanc plantam μήδιον, ita etiam Latini Medium vocant: Italis, Medio, nonnullis Viola mariana.

Dioſ. locus reſtitutus.

Medij vires ex Gal.

Nomina.

Viola mariana, C.B. Medium siue Viola mariana, Matth. Viola mariana, Dod. gal. & fol. Castor (cui & Rapum sylnestre Dioscoridis) Ges. hort. Lobel. Taber. Rapi sylnestris genus maximum, Ges. hort. cui & Medion. Rapunculi alterum genus grandius, Cæsalpino. Flore est albo, cæruleo: habetur & pleno: est & laciniatis folijs peregrina.

Ἐπιμήδιον. EPIMEDIVM. CAP. XIX.

Epimedium, caulis non est magnus, hederæ folijs, denis atque duodenis, neque florem, neq; fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, gustu fatuo: nascitur in humidis. Folia cum oleo trita, imposito cataplasmate, mammas increscere non sinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post menstruas purgationes, quinque diebus in vino pota, præstant mulieribus, ne concipiant. 10

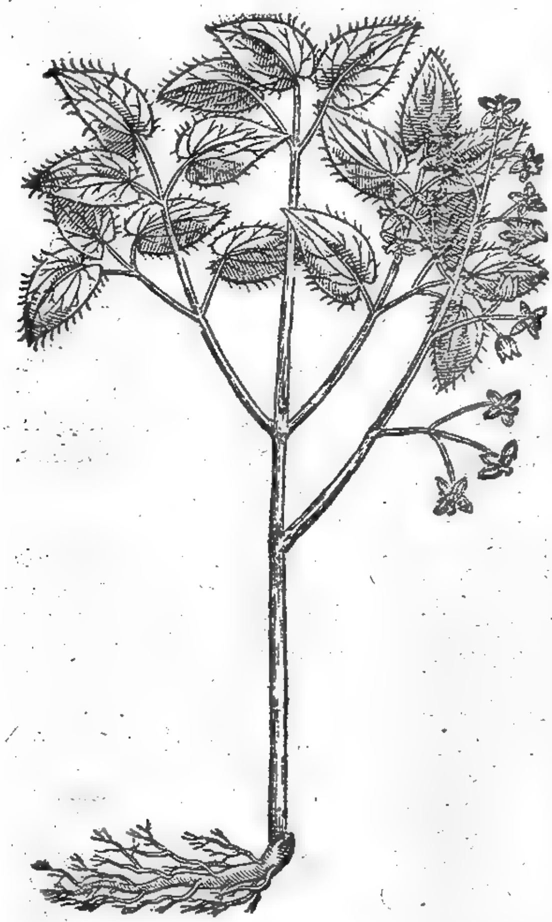
Epimedij cōsideratio. Trinitas non est Epimedium.

QVi Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tempore cognoscat, demonstretq́, hactenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam prouenire: vel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram peruenisse cognitionem. Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet silentio dissimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ à triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur, idq́ illis constanter affirmat, & persuadet, qui maiorem forsan ei fidem præstant, quàm ipsi Dioscoridi. Sed quòd is aperte hallucinetur, etsi vnicuique mediocriter etiam in re herbaria versato perspectum esse possit, pro alijs tamen iam nobis ostendendum est. Quod facilè constabit, si expendatur vtriusq́ plantæ descriptio: siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est non magnus: folia habet hederæ similia, dena aut duodena. Trinitas verò nullo constat caule, sed folijs tantùm modò vicenis, modò tricenis, modò quadragenis, pluribusq́, à radice cylamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim vere florem edit cœruleum, mox semen. Epimedium verò, Dioscoride authore, neque florem, neq́ semen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix verò Epimedij tenuis describitur, graui odore, & insipido ac fatuo gustu: ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clarius ostenditur, & medici illius opinio vana apertissimè exploditur. Cæterum Plinius libro 27. cap. 9. Epimedij historiam ad verbum fermè à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest lib. 6. simplicium medicamentorum vbi ita scribit: Epimedij vis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate: quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas seruare potest. Aiunt verò epotum concipiendi spem adimere. Planta, quam Græci ἐπιμήδιον, Latinis similiter Epimedium appellatur. 20

Epimedij vires ex Gal.

Nomina.

* EPIMEDIVM. *

Epimedij nomine ostendunt alij Trifolium aureū, alij Lunariam racemosam: Patauini eam cuius figuram adposuimus, pro Epimedio exhibent, notis omnibus apud Dioscoridem conuenientibus, licet florem & fructum ferre neget, quod etiā de Dictamno & alijs pronunciauit, in quibus contrarium obseruatur. Hoc radice ruffescente, fibrosa, multas propagines in obliquum spargēte, grauis odoris, ex quo communiter caulis vnicus, teres, dodrantalis exurgit, qui vt plurimum, in ternos pediculos teretes, tenues, albidos, diuiditur: singulis sectionibus in summis quasi alis, in terna, rarius quatuor folia desinentibus, quæ Hederę figura, lata, acuminata, in ambitu quasi aculeis exornata, leuia, dilutè virentia, auersa parte albicantia, duriuscula, odore ingrato, sapore fatuo & subadstringente. Flosculos habet perelegantes, quadrifolios & quadrangulos, singulos singulis pedicellis insidentes, marginibus rubentibus, interioribus luteis, medijs apicibus virentibus: at auersa parte rubent, & strijs candidis rectis discurrentibus variegantur: his succedunt techæ teneræ, siliquis similes, semen continentes oblongum quasi semilunatum & subruffum. At flores vnā cum seminibus (communiter) folijs prodeuntibus vel ijs auctis, decidūt: sic vt ne vestigium eorum appareat. In Euganeis montibus circa Pauiuū, circa Bononiam, & in horto Patauino legimus: circa Vincentiam, locis vmbrosis vdis (vbi Lunaria nominatur) in Liguriæ montibus & in Illyria obseruatur. Epimedium primus nominauit Anguillara, quem imitati sunt Aduersaria (quę an Epimetrō Plinij sit dubitant) Lob. Dod. fol. Lug. Taber. Camerarius. In montibus Liguriæ planta proueniens, dicitur Cæsalpino. 30 40 50 60

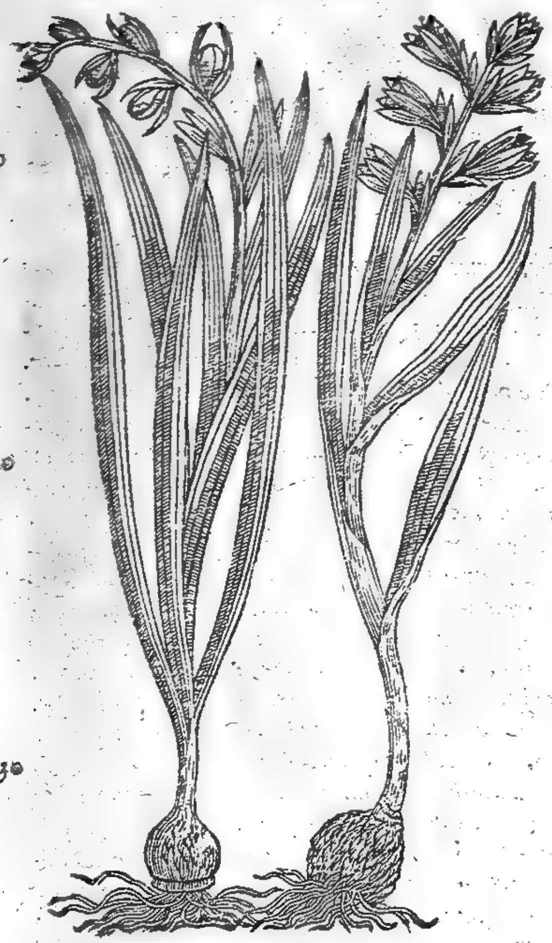
Ξίφιον. GLADIOLVS. CAP. XX.

Xiphion, alij phasganon, alij machæronion, Romani Gladiolum vocāt: nomen inde accepit, quod folium gladij præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius videretur, & gladij modo mucronatum, neruosumque. In caulem exit cubitalem † in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distant: rotundo semine: radicibus geminis, vna paruorum bulborum modo, super alteram insidente, quarum inferior gracilis est, superna vberior: nascitur in aruis. Superior cum thure illita, admisto vino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum Lolij farina, & hydromelite discutit: qua de re huiusmodi em-

† Ori. add. ὀπῶν μεστὸν. i. succo plenū.

& emplastris inseri solet: menses imposita trahit. Superiori radice ex vino pota, venerem stimulari, & inferiore sumpta sterilescere tradunt. Superiorem quoque vtiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

I. GLADIOLVS.

II. ARVNDO IND. LATIFOLIA.

Nascitur Gladiolus, quem Græci xiphion vocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritiensi in pratis, & in aruis inter segetes: vnde Segetalis plerisq; dicitur: huius flores nostri vulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & angustiora, lineis neruorum modo striata, mucronataq;. Caule attollitur cubitali, læui, succoso: in quo flores emicant purpurei, paribus inter se spatijs distantes, qui etiam iridis flores forma effigieq; plurimùm æmulatur, quanquam Gladiolo minores sunt, & vno tantùm colore constant: prodit ex his semen (vt Dioscorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, bulbosis, rotundis preßisq; verticillorum modo, vna super alteram insidente, albicantibus, bulbosisq;. Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrum purpurascente, veluti croci radices. Cæterùm quamuis tradiderit Dioscorides, quòd superior radix magnitudine inferiorem superet, plerunque tamen contrarium visitur. Plinius porrò hac in historia à Dioscoride dissentit: siquidē Gladiolum, quem in aruis nasci scribit Dioscorides, in palustribus is & aquosis inueniri existimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum vocari Gladiolum, quem paßim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus li. 8. simpl. med. vbi sic inquit: Xiphij radix, & maximè altera, quæ superior est, attrahentem, digerentem, & exiccantem scilicet facultatem etiam poßidet. Hæc planta ξίφιον Græcè vocatur: Latinè Gladiolus: Arabicè, Kasiflon: Italicè, Gladiolo: Senensibus, Monacuccie: Germanicè, Schwertel: *Gallicè, Glais, & Glayeul.*

Gladioli historia.

Plinius à Dioscoride dissentiens.

Gladioli vires ex Gal.

Nomina.

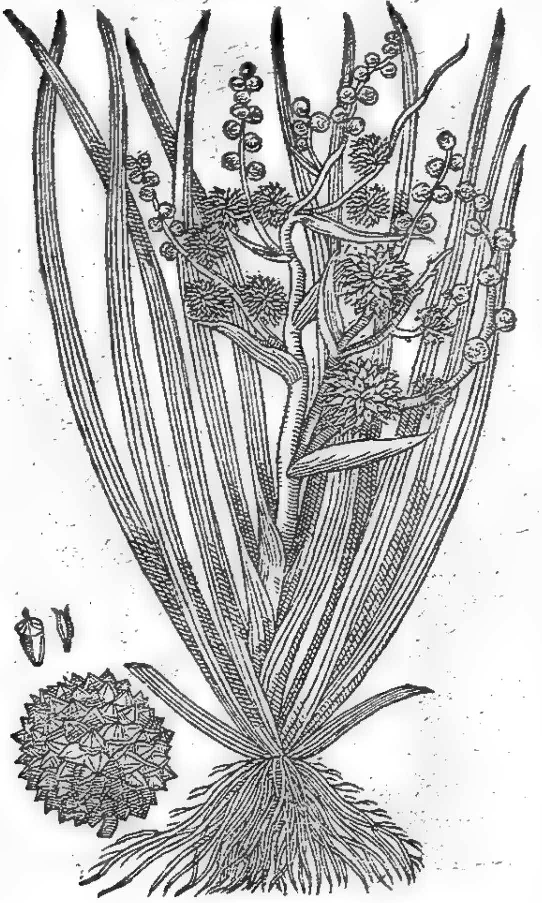
Gladiolus duplex est, alter vtrinq; floridus, Italicus: qui alibi procerior, alibi breuior: alter ab vna parte caulis flores digestos habet, qui Gallicus & Germanicus: vterq; flore variat rubro, incarnato, rarius albo. I. Gladiolus vtrinq; floridus, C.B. Gladiolus, Matth. Dod. gal. (cui & Lingua ceruina Apuleii) Lac. Cast. Lugd. Cæs. Gladiolus Italicus binis florum ordinibus cinctus, Lob. Gladiolus vtrinq; floriferus, Dod. fol. Cladiolus Italicus, Tab. Gladiolus verus, Ges. hor. cui & Victorialis rotunda: Xyphium, Ges. hor. Cam.

II. Arundo Indica latifolia. Ex radice nodosa in capita rotunda protuberante, & crassioribus fibris stipata, caulis primum vnus, deinde plures prodeunt, digiti minoris crassitie, recti, arūdinacei, leues, herbacei, nodosi: circa quos multa folia Hellebori albi modo ampla, neruosa & firma, tenuia tamen in mucronem collecta & ex herbaceo pallida, circa caulem conuoluta, quæ cum primò erumpunt, chartacea cornicula referunt, quod & in Elleboro albo conspicitur: sapore primùm herbaceo, dein nonnihil acri: extremo cauli flores minij colore nitentes, singuli capitulo hirsuto insident, Gladioli figura, ex pluribus oblongis foliis compositi, qui nondū aperti cancrorum forpiculas & forma & colore (vnde quibusdā Flos cancri) referunt: quibus delapsis capitula augentur, & quasi triangula redduntur, aspera, parui cucumeris figura, semen pisorum magnitudine & forma, nigrum, macula fusca notatum, continētia. Ex India Occidua seu America semen primum in Lusitaniam (in quorum monasteriis frequens sub stillicidiis ad muros seritur) delatum, inde in alias regiones, ita vt apud Germanos, Gallos, Italos & Anglos passim ab rei herbariæ studiosis elegantiæ gratia in pensilibus Adonidis hortis colatur. Apud nos non semper floret, nec ad frugem peruenit, nisi hortulanorum diligentia in fictilibus hyeme asseruetur, serò enim germinat. Dicitur Canna vel Arundo, quia caulis veluti arundineus est. Canna Indica, Gesnero de hortis German. Clus. histor. Hispan. Camerar. cui & Xyphium Indicum. Canna Indiæ, Cæsalp. Arundo

 Indica

Indica florida, Aduer. Lob. cui & Cannacorus, quorundam. Arundo Indica latifolia siue florida, Tab. Papyrus, Castori: Gladiolus Indicus Cam. in suo Matthiolo. Huius foliis Gummi Elemmi inuolutum adfertur: ex semine, Hispani & Lusitani sphærulas precatorias conficiunt, quare à numerando, Cuentas dicūt. Germanis Jndianisch Blūomenrohr dici poterit.

Σπαργάνιον. SPARGANIVM. CAP. XXI.

à Meum πε-κλινέςερα. i. magis inclinata.

SParganion, aliqui xiphidion vocant: folia habet gladioli, sed arctiora, & in terram magis à procūbentia: in summo caule veluti pilulæ prominent, in quibus semen. Contra serpentis venena radix cum vino datur.

Sparganii consideratio.

Ruellius malè Spatulam, Sparganium credit.

Syluatici erratum.

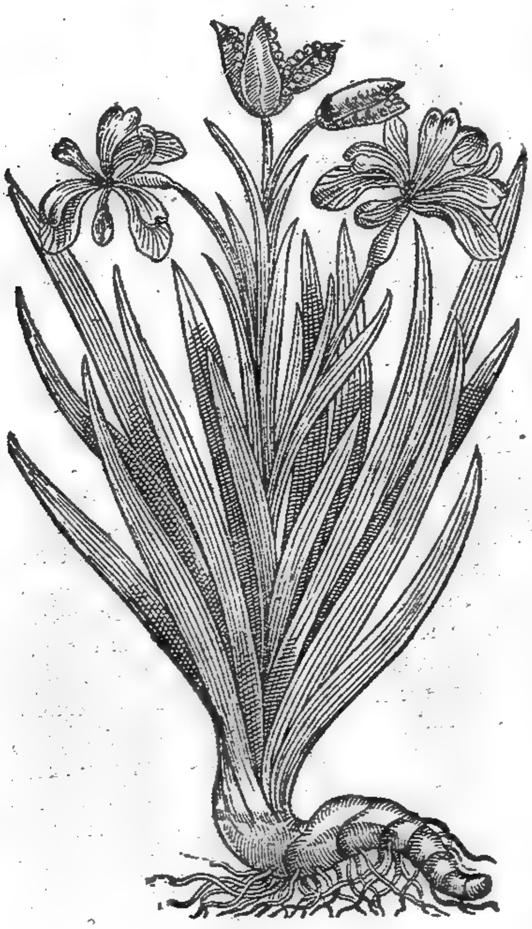
EXistimat Ruellius eam plantam esse Sparganium, quæ in aquosis locis prouenit, quam herbariorū vulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, vt in proxima commentatione dicetur, nihil aliud est, quàm Dioscoridis xyris. Quare mihi planè refellenda videtur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli, sed latiora, longioraq́, minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in summo caule nō pilulas, quæ semen contineant, sed folliculos, aut siliquas profert. Syluaticus Spatulam fœtidam describens, eius historiam Paulo Aegineta perperàm acceptam refert: id enim ipse in Paulo nusquā potui reperire: sed ad Sparganium nostra redeat oratio. Dubitamus nos, an planta quam hic pro Sparganio expreßimus, quamq́, ferè omnes, qui hoc æuo de re plantaria scripserunt, Sparganium faciunt, legitimum genuinumq́, Sparganium sit. Siquidem hæc folia xyphio latiora gerit, non quidem arctiora, eaq́, sursum spectantia, non humi procumbentia: quo fit vt ego facilè crediderim vix plantam hanc Sparganium dici posse. Nascitur ad montium radices, humecto solo, & circa scrobes. Sanè quàm paucis de Sparganio disseruit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sparganium & ipsum desiccantis est facultatis. Nomen Græcum habet planta hæc Σπαργάνιον: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Safarberamon: Italicum, Spargano.

Sparganii facult. ex Gal.

Nomina.

Sparganium, quasi fasciola, quod foliis eius pro fasciis vterentur, duplex est, ramosum, & non ramosum. Sparganium ramosum, C.B. Sparganium, Matt. Trag. Cordo in Dioscor. Lacu. Turn. Lobel. Castor. Taber. Camer. Cæsal. Butomon, Dodo. gal. Platanaria, Dod. fol. Thal. Carex, Loni. Phleos fœmina, herbario Lugdunensi.

XYRIS.

Ξυρίς. XYRIS. CAP. XXII.

XYris folia habet iridis, latiora & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, satis crassus, cubitalis, ex quo siliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: semen in folliculis, simile † fabis, rotūdum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, rufa. Contra capitis vulnera, fractaq; efficax est: aculeos, & spicula omnia, citra molestiam extrahit, adiecta floris æris tertia parte, & radicis centaurii, ac mellis quinta: tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex passo bibitur, ad conuulsa, rupta, coxendicum dolores, strangurias, & alui profluuia. Semen tribus obolis potum, vrinam vehementius impellit: & cum aceto, lienem absumit.

† Orib. ὀρόβοις. i. eruis.

Xyridis consideratio.

XYris pluribus locis prouenit in Italia, præsertim in Hetruria, in aquosis & humectis locis. Nam etsi non desint, qui plantam quæ hic nobis Xyridem exprimit, legitimam esse negent, quòd radice non constet longa, rufa, geniculata, sed multifida, graciliq́, nos tamen non ob id, cū cæteris notis cum

Dioscoridis

Dioscoridis Xyride conueniat, eam legitimam faciemus, siquidem variare radices in plantis facilè scimus pro diuerso soli ac regionum statu. Auxit quoque quibusdam suspitionem ipsum quoque semen, quod rotundum cum sit, fabis haud simile est. Sed suspitionem hanc abstulit Oribasius, qui ὀρόβῳ legit, id est orobis simile. Quo argumento fretus, cùm xyridis semen, (vt cuique olfacienti palam sit) odore fabaceo habeatur, Dioscoridi legendum esse puto: Semen in folliculis est fabarum odore. Eam vulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, si manibus atterantur, grauem & ingratum reddant odorem. Sunt qui huiusce succo vtantur ad scabiem, vitiliginem, & lichenas. Hanc memoriæ prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus ita disserit: Xyris tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi est facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis eius fructus: qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos sanare potest.

Locus Diosc. restitutus ex Oribasio.

Xyris vires ex Gal.

10 *Planta Græcis ξυρὶς, Latinis quoque Xyris dicitur: Arabibus, Casoras: vulgò, Spatula fœtida: Germanis,* Wandtleuß kraut*: Hispanis, Lirio spadanal: Gallis, Glaieul sauuage.*

Nomina.

Xyris, ob folii similitudinem, quasi rasorium cultrum diceres, duplex est: alia vulgaris, alia maritima. Xyris dicitur Matthiolo, Dodo. gal. Cordo in Dioscor. & histor. Turn. Lacun. Gesner. hor. Lobel. (cui & Iris agria Theophrasti) Castor. Lugdun. Camer. Spatula fœtida, Trag. (cui & Gladiolus Italicus) Fuchs. Spatula fœtida, Gesn. hor. Dodon. fol. Clus. hist. Hispan. Lonic. Taber. Camer. Cæsalpino. Huius radices pro ratione ætatis variant, dum enim adhuc iuuenca est, radicem habet fibrosam: adultior reddita, crassam, vt nostra figura exprimit.

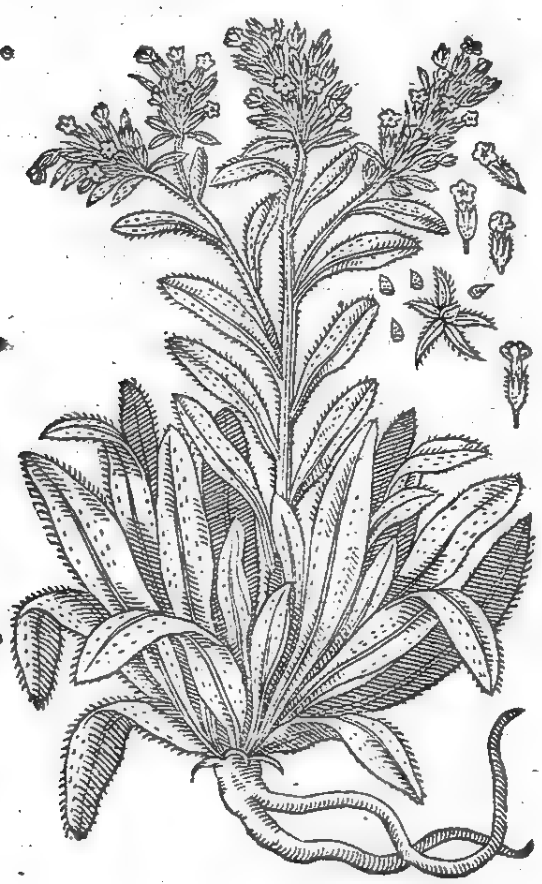
20 Ἄγχουσα. ANCHVSA. CAP. XXIII.

ANchusa, quæ alio nomine calyx, aut onoclea appellatur, folia habet lactucæ, a in acumen fastigiata, hirsuta, aspera, nigra, multa, ab radice quoquouersum humi sparsa, spinis horrida: radici crassitudo digitalis, quæ æstate prouenit, & manus inficit sanguineo colore: læto solo nascitur. Radix adstringit: ad ambusta, & vetera vlcera, b ex oleo & cera efficax est: igni sacro cum polenta medetur: lepris, & vitiliginibus illinitur, ex aceto: partus extrahit, vuluæ indita. Eius decoctum renum vitiis, lieni, & bile suffusis datur: & si febris sit, ex aqua mulsa. Sistunt aluum folia in vino pota. Radice pigmentarii vtuntur ad vnguentorum spissamenta. Est & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore distat, quòd minora habeat folia, sed simili modo aspera: ramulos exiles, in quibus flos purpureus c in puniceũ 30 vergens conspicitur: radices habet rubras, prelongas, quæ messibus sanguineum succum fundunt: d in sabulosis nascitur. Vis ei foliisque inest, quæ contra virus cùm reliquorum serpentium, tum maximè viperarum auxilietur, siue cibo, siue potu, siue alligatu: nam si quisquam mandẽs, in serpentis os inspuat, eum necabit. Est & alia huic haud dissimilis, semine puniceo, minore. Cuius semen manducatum, si in serpentis fauces inspuatur, eum interficiet. Radix acetabuli mensura cum hyssopo, & nasturtio pota, latas ventris tineas excutit.

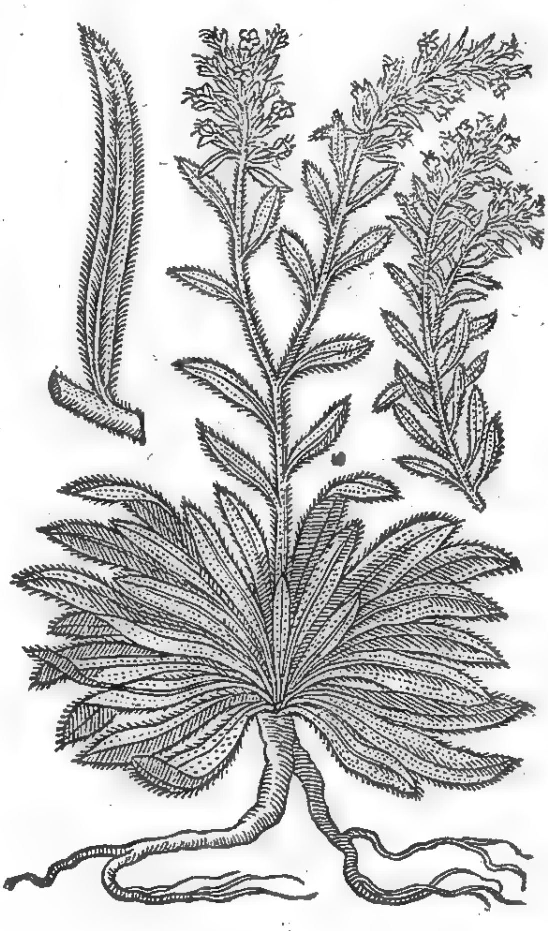
a Me. & Cat. τῇ ὀξυφύλλῳ παραπλήσια i. acutifoliæ similia.
b ἐναφεψομένη κηρῷ καὶ ἐλαίῳ. i. cocta cum cera, & oleo, ita habet Meum.
c Orib. ἢ φοινικὸν. i. vel puniceum.
d Orib. ἀνεμώδεσι. i. vẽtosis.

ANCHVSA I.

40

ANCHVSA II.

50

60

Anchusarum consid.

Tria sunt Anchusæ genera, quæ hic à Dioscoride scribuntur: quanquam Plinio lib. 22. cap. 20. quartum quoque genus additur, quod pseudoanchusam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus similis est, hirsutior tamen hæc, lanuginosior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nusquam equidem vidi, cùm tamen alias omnes locis compluribus in Italia inuenisse me certò sciam. Anchusæ omne genus, in toto ferè caule purpureos explicat flores à vulgari buglosso non longè dissimiles, quamuis Anchusis magis subtubentes, magisq́; expansi spectetur.

Anchusarum vires ex Gal.

ANCHVSA III.

Galenus inter Anchusas Lycopsim quoque recenset lib. 6. simpl. medic. vbi ita scriptum reliquit: Anchusæ quadruplex species est. Quarum Onoclea quidē radicem habet admodum refrigerantem, & desiccantem, tum adstringentem, & subamaram, tum quæ sufficiat extenuandis, & extergendis humoribus biliosis, corporibusq́; condensandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adstringunt tamē & ipsa, & desiccāt. Porrò Lycopsis cognominata refrigerat, & desiccat, magisq́; radix eius, quā Onocleæ adstringit. At Onochelos calidior est, & magis medicata: nam plusculum habet & gustu ipso protinus acrimoniæ. Hac verò etiam calidior est parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata est. Anchusæ non omnes easdem vires obtinent. Nam Onoclea quam vocāt, radicem habet simul adstringentem, & subamaram, corporibus condensandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abstergēdis quoq́; & abluendis biliosis, & salsis succis: dictum enim suprà est, quòd qualitas acerba mista amaritudini ea præstare queat. Sic sanè regio morbo, & lienosis, & renum affectibus est vtilis. Sed & refrigerare idonea est: & sanè cum poleta illita iuuat erysipelata, & abstergit non modò epota, sed & foris imposita. Proinde vitiligines, & lepras sanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera sunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipsius herbæ radice quidē sunt imbecilliora non tamen aliena sunt à resiccatione, & adstrictione. Itaque etiam profluuium sanant pota cum vino. Et quæ Lycopsis nominatur eodem modo erysipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adstringentem. At Onochili, & Alcibiadij cognominatæ vis magis est medicata. Nam & gustu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à viperis morsi sunt, admodum iuuat tum illita, tum suspensa, tum esa. Reliqua verò, nempe quarta, quæ parua est, & ferè nomine caret ex illis sola, Alcibiadio quidem persimilis est: verùm & amarior, & magis medicamentosa: ac proinde ad latos lumbricos idonea oxybaphi mensura cum hyssopo, & nasturtio epota.

Nomina.

Quæ ἄγχουσα Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchusa vocatur: Germanicè, Rot Ochsenzung: *Hispanicè, Soagem: Gallicè, Orchanette.*

Anchusa à florido radicis colore dicta, eius enim succo sanguineo manus inficiūtur, quo sanè ab Echio Buglosso & Lycopside distinguuntur. I. Anchusa prima, Matth. Lac. Cast. Lugd. Buglossa rubra, Lon. II. Anchusa puniceis floribus, C.B. Anchusa secunda, Matth. Lac. Lugd. Buglossa rubea secunda, Lon. videtur Anchusa parua Aduersariorum, & Lobeli. III. Anchusa maior lutea, C.B. Anchusa tertia, Matth. Lac. Lugd. Cam. Anchusa, Gesn. hor. Anchusæ prima species, fortè Cordo in Diosc. Anchusa lutea, Aduer. Lob. Lug. Buglossa rubra tertia, Lon. Anchusa quarta siue Pseudoanchusa, Dod. fol. Anchusa flore ex albido, Clus. hist. Pannonica. Floris enim color modò luteus, modò albus, modò ex albo pallescens.

Λύκοψις. LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

Conclusa nō legit Orib.

Lycopsis, quæ & anchusa à nonnullis vocatur, foliis est lactucæ, longioribus, asperioribus, [latioribusque,] crassis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, scabro, hirsutis adnatis multis, cubitalibus: flore in iis paruo, purpurascente: radice rubra, & adstringente: nascitur in campestribus. Cum oleo radix illita, vulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus sacris: sudores peruncta mouet, adiecto oleo.

Lycopsis consideratio.

Opinio reprobata.

Ego quoque vnà cum Ruellio, & Fuchsio viris doctissimis, crederem Lycopsin eam esse plantam, quam officinæ legitimi Cynoglossi vice passim vsurpant, vocantq́; Cynoglossam, si tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur: si foliis viresceret asperis, non autem læuibus, ad terram recidentibus, non sursum spectantibus: si caule assurgeret scabro, non molli: si denique Plinius huic sententiæ non prorsus refragaretur. Porrò cùm Plinium videam libro 27. cap. 11. de Lycopsi seorsum tractasse, & similiter de hoc Cynoglossi genere priuatim scripsisse lib. 25. ca. 8. cogor omnino, vt ingenuè dicam, ab illis dissentire. Potius enim adducor, vt credam, Lycopsin herbam esse anchusæ non absimilem: quam ideò non temerè Galenus, & Aëtius eum secutus in anchusarum genere retulerunt, vt superiori commentatione diximus. Lycopsin, quam ego legitimam esse existimo, vidi sæpius in campestribus, sitientibus, aridisq́; locis enatam, anchusæ adeò similem, vt vix ab ea discerni possit. Cæterùm quoniam in huius libri quarti progressu, Deo iuuante, nobis de Cynoglosso disserendum est suo proprio capite, idcirco disputatio quodnam verum sit Cynoglossum, & nunquid illud esse possit, quo officinæ vulgò vtuntur, in illud tempus commodiùs differetur: Lycopsis, vt Plinius est author loco citato, foliis est longioribus, quàm lactuca,

crassiori-

crassioribusque: caule longo hirsutis adnatis multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo: nascitur in campestribus. Hæc herba Græcis λύκοψις, Latinis item Lycopsis, & Italis Lycopside appellatur. Nomina.

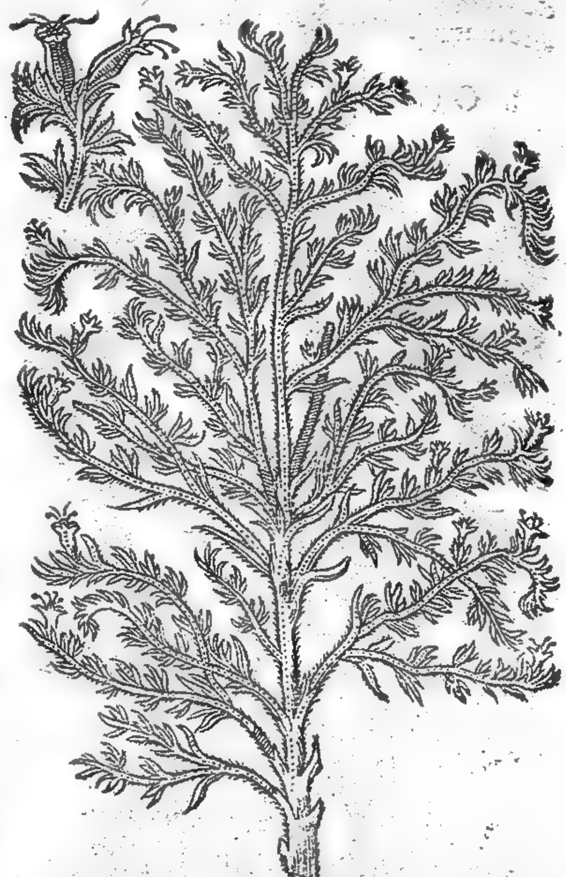
Ἔχιον. ECHIVM. CAP. XXV.

Echion folia habet prælonga, aspera, aliquantulum tenuia, Anchusę proxima, minora tamen, subrubra, & pinguia, spinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numerosos: minutaque vtroque latere folia, expansa, pinnataq; nigra in summo caule proportione minora: flores secundum folia purpureos, in quibus semina capiti viperarum similia insunt: radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percussis modò à serpentibus ex vino prodest: sed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia & semen idem præstant munus. Lumborum dolores sedat in vino, aut sorbitione sumpta, † lac extrahit.

† Me. & Cat. ἢ ῥοφήματος ληφθεῖσα. tãrum habent.

I. ECHIVM. *II. EHCIVM FLORE ALBO.*

Echion à viperis omninò nomen adinuenit (*vipera enim Græcis* ἔχις *dicitur*) *vel quòd semen proferat capitibus viperinis simile, vel quòd viperarum morsibus præstantissimum sit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuisse inuentam author est Nicander in theriacis, & proinde à posteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum secus aream dormiret, à vipera in extremo inguine ictus est: excitatusq; à somno, ex hac herba succum commanducando palato & dentibus expressit, haustitq; in corpus. Mansæ verò herbæ reliquum vulneri superimposuit contra dolorem, quo medicamento liber euasit. Vnde postea Echio nomen inditum est Alcibion, ab eo qui primus ostenderat, quantum viribus polleret contra viperarum ictus. Numenius scriptor grauissimus duo Echij genera inueniri scriptum reliquit, quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quod folia ocimo similia habeat, alterum verò, quod folio est spinis horrido, priuatim Echion nominari. Id sanè quod in theriacis ante ipsum scripserat Nicander. Quibus videtur etiam Dioscorides adstipulari, quippe qui Echio statim subiecerit Ocimastrum. His quoque subscribit Plinius libro 25. cap. 9. sic inquiens: Echios duûm est generum: altera folijs coronata, pulegio similis: altera lanugine distinguitur spinosa; cui & capitula viperæ similia sunt. Sed tamen ignorasse Plinium Alcibion, & Echium idem esse, satis manifestum est: siquidem is libr. 27. cap. 5. Alcibios, inquit, qualis esset herba, apud authores non comperi. Ex cuius verbis illud facilè colligi potest, quòd scilicet Plinius non satis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parua admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentissimæ naturæ perspexerit, nempe quod ipsum genuit viperinis capitulis, vt ita apud homines, quorum potissimùm curam gerit, testatum relinqueret, eam herbam præstantissimam esse ad huiuscemodi lethalium ferarum morsus. Echium, quòd vbique ferè proueniat, secus itinera, in agrorum marginibus, & sicco, inculto & exoluto solo, aridis præsertim locis, sæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritiensi vidimus, semenq; eius viperinum decerpsimus ad antidota. Herba est anchusæ, quæ secundo loco Dioscoridi redditur, non absimilis. Vocant quidam syluestre Buglossum. Flores profert hæc in rubeum purpurascentes inter minuta folia à medio caule ad summum: è quibus semen prodit nigrum, hirsutis, spinosisq; inuolucris inclusum, viperarum capitibus simile. Non inuenio Galenum vllam Echij mẽtionem fecisse in libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen eius vires describit Dioscoridem secutus lib. 7. vbi hæc refert: Echion, alij Doriada, nonnulli Alcibiadion vocant. Spinosa herba est, quæ non modò à serpente commorsis cum vino pota auxiliatur, sed præsumentes quoque ex ictu nihil molestum pati sinit.*

Echii consid.

Plinii lapsus.

Echii descri.

Echii vires ex Paulo.

Quod

Nomina.

Quod ἔχιον Graci, Latini quoq; Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Wild Ochsenzung: Hispani, Terua della biuora: Galli, Buglosse sauuage, vel, Langue de Bouc.

Echii aliquot sunt differentię, hic de vulgari. I. Echium vulgare, C.B. Echium, Matth. Ges.hor. Lac. Dod.fol. Cast. Lugd. Echium siue Alcibiacum, Dod.gal. Echium floribus purpurantibus rubellis, Lobel. Lycopsis, Cor. in Diosc. Buglossum syluestre, Lon. Anchusa sylu. Thal. Anchusa maior, Cæs. II. Echium flore albo Cam. in suo Matthiolo proponit, quod præcedente maius est & asperius, & in multos ramos brachiatum: in montosis arenosis Germaniæ, & in horto Patauino legimus.

Ὠκιμοειδὲς. OCIMASTRVM. CAP. XXVI.

OCimoides, Latini Ocimastrum vocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirsutos: siliquas hyoscyamo similes, semine, vt Gith, nigro prægnãtes. Vim habet semen in vino potum, qua viperarum, cæterorumq; serpentium morsibus medeatur. Datur ischiadicis, cum melle, vino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & superuacua.

I. OCIMASTRVM, SIVE Ocimoides.

II. LYCHNIS SYL. alba multiflora.

Ocimastri consideratio.

OCimastrum, siue syluestre Ocimum idipsum nobis appellare liceat, passim copiosè nascitur in Italia, præsertim inter segetes, prope septa, & in agrorum marginibus, foliis sanè satiuo similibus: ramulis hirsutis, quadratis, dodrantali, vel cubitali longitudine: in quorum summo flores emicant candidi, quandoq; verò purpurei, id quod silentio præteriit Dioscorides: è quibus vascula erumpunt hyoscyami figura, capaci ventre, arctis faucibus, per ambitum denticulatis, viperinis capitibus similia: in quibus semen includitur nigrum, melãthio fermè simile. Hæc vascula ita à natura facta pueri nostrates colligunt, vbi exaruerint: siquidem cum semen exciderit, ij intus sufflantes acutißima edant sibila: sic enim natura pueris interdum ludendi præbuit instrumenta. Meminit huius Nicander in theriacis inter echij genera, sic inquiens: Echij genera duo: alterum spinoso folio, anchusæ simile: alterũ minoribus foliis, & purpureo flore, aspero lanuginosoq; caule, capitulis viperarum figura. Ocimastri vires tradidit Galenus in calce libri 8. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit: Ocimoides quidam Philiterium cognominant. Radix superuacanea est. At semen tenuium partium, & desiccantis citra mordacitatem facultatis est. Herba Græcis ὠκιμοειδὲς, Latinis, Ocimoides, & Ocimastrum appellatur: Italis, Basilico saluatico: Hispanis, Albahaqua montesina: Gallis, Basilic sauuage.

Ocimastri vires ex Gal.

Nomina.

I. Lychnis syluestris alba, quæ Saponaria hirsuta Italis, C.B. Ocimastrum siue Ocimoides, Matth. Lon. Taber. Ocimoides, Ges.hor. Lac. Cast. Cam. Ocimoides maius, Lugd. Cæsa. Rosæ marianæ similis quinta, Trag. Lychnis syluestris alba, Dod.gal. Ges.hor. Cam. Basilicum syluestre, Castori. II. Lychnis syluest. alba multiflora, C.B. Lychnis syluestris flore multiplici, Dod.fol. Lychnis albus syluestris, Lob. in icon. Ocimastrum multiflorum, Tab. ab altera non differt præterquam floribus, qui multiplici foliorum textura constant.

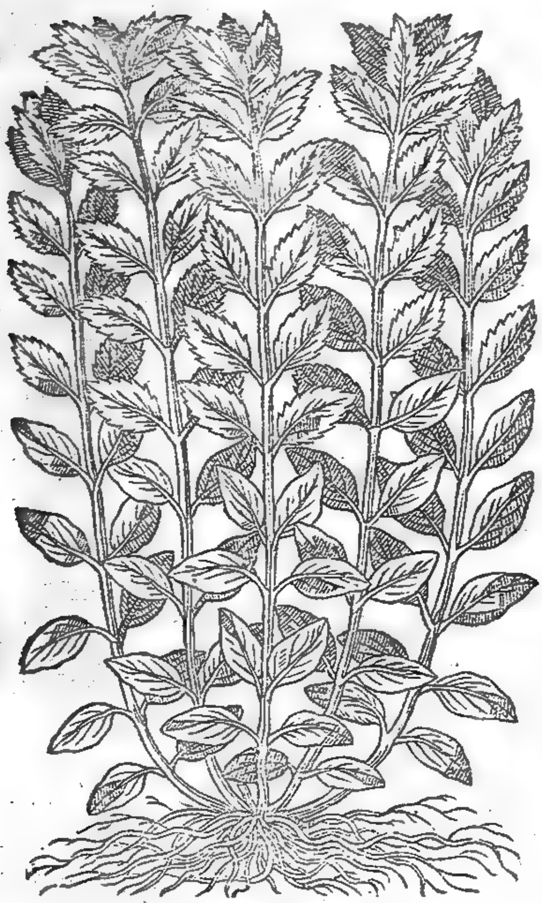
ERINVS.

Ἔρινος. ERINVS. CAP. XXVII.

ERinus naſcitur apud fontes & fluuios, folijs ocimi, ſed minoribus, parte ſuperna diuiſis: ſurculis quinis, ſeniſve, dodrantalibus: flore candido: ſemine nigro & acerbo: folia & caules a lacteo ſucco turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum ſulphure, & nitro inſtillatus, aurium dolores ſedat.

a Catecliz. ὅτι μεστὸς ἐστὶ ὁ καυλὸς καὶ τὰ πέταλα. i. caulis & folia ſucco referta ſunt.

ERINVS.

ETſi nonnulli Dioſcoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo ſucco turgere, non deſunt tamen & in quibus planè oppoſitum ſcriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda videtur non infirmis, vt arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum riuulos viderim, legerimq́, lacteo ſucco manantem, adeò vt eo manus inficeret. Quòd præterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, ſeu lacte madens libr. 23. cap. 7. vbi de ea hæc memoriæ prodidit: Herba inquit, quam Græci Erinon vocant, reddenda eſt in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta eſt, cauliculis quinis, ferè ocimi ſimilitudine, flos candidus: ſemen nigrum, paruum, quod tritū cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo & dulci. Herba perquàm vtilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt venenis: hæc Plinius. Cæterùm Erini facultatis aduerſus venena non meminit Dioſcorides, quanquam Nicandro, vt quæ ad id præſtet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, ſed Echinon appellat: neq́, id ſanè mirum eſt, quandoquidem in vetuſtis aliquot Dioſcoridis codicibus Echinos legitur. De qua diſſerens ipſe Galenus libr. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit: Echini herbæ ſemen acerbum eſt: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones. Quæ herba Græcè ἔρινος, Latinè Erinum & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè Erino: Hiſpanicè Baſilgo delhagoa.

Erini conſid. — ErinusPlinij. — Erini vires ex Galeno. — Nomina.

Erinus ſeu Ocimum aquaticum Matthioli, quem ſecutus Lacuna, Caſtor, Lonicerus & Lugdunenſis: quid ſit ignoramus: cum Guilandinum in eam rem conſuleremus, oſtendit nobis eam quam Hieracij Sabaudi nomine Lobelus propoſuit, ſed multò latioribus folijs erat.

I. GRAMEN.

Ἄγρωστις. GRAMEN. CAP. XXVIII.

GRamen geniculatis ſerpit ramulis, à quibus radices ſpargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & vt arundinis paruæ lata, eaq; iumenta & boues paſcunt. Trita radix illitu vulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & vrinę difficultatibus: calculoſa etiam veſicæ excrementa comminuit. Eſt & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præſertim in Babylone: idq; iuxta vias naſcitur. Quod in Parnaſo monte gignitur, denſius fruticat: folijs hederaceis: flore odorato, candido: ſemine paruo, non inutili: radicibus quinis aut ſenis, digitali craſſitudine, candidis, mollibus, & a admodum dulcibus. Succus ſi in vino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adijcianturq; piperis, & thuris tertiæ portiones, probatiſſimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctū radicis idem, quod herba præſtat. Semen vehementius vrinam impellit: aluum vomitioneſq; ſiſtit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appellant, boues inflammat b ſi eo virenti ſæpe paſcantur.

a Meū. γλυκείας ἰσχυρὰς i. dulces, validas.

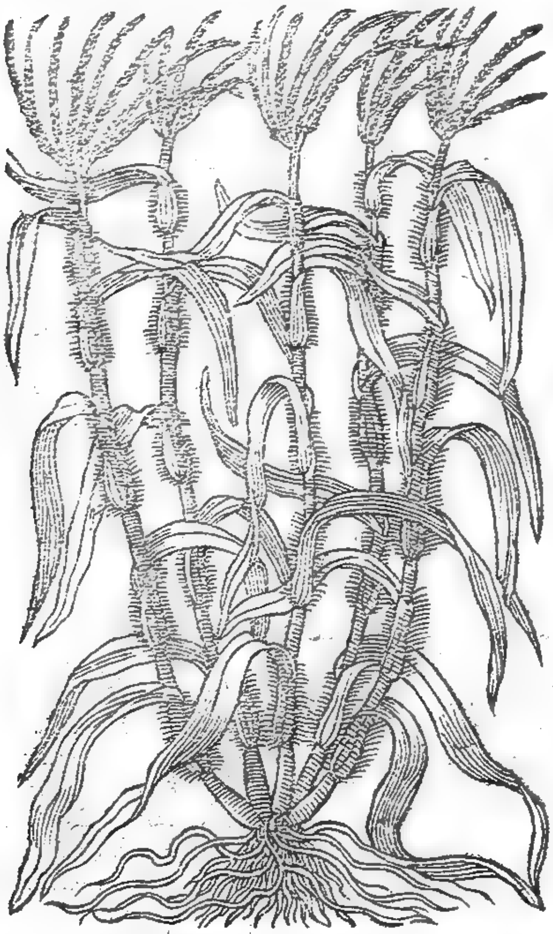
b ὑγρὰ βρωθεῖσα ἐμπίπρησι τοὺς βόας. i. humidū in pabulo ſumptū inflammat boues.

Graminis hiſtoria ex Plin.

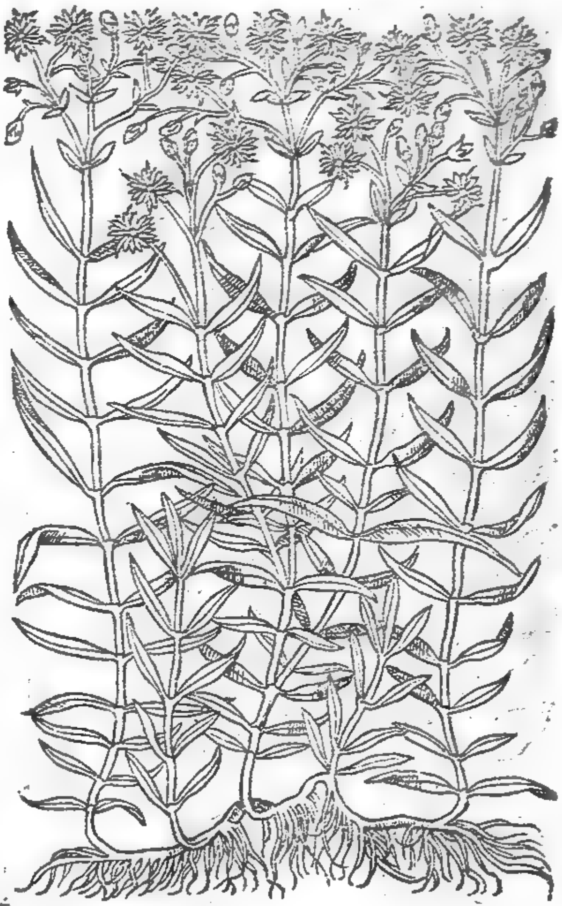
PLura ac varia ſunt Graminis genera: ſiquidem præter hæc tria, quorum meminit Dioſcorides, alia quoq́, tria aculeati generis Plinio redduntur lib. 24. cap. 19. naturalis hiſtoriæ, his verbis: Gramen ipſum, inquit, eſt inter herbas vulgatiſſimū: geniculatus ſerpit internodijs, crebroq́, ab ijs, & ex cacumine nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur. In Parnaſo tantùm hederacea ſpecie

 denſius,

II. GRAMEN MANNAE.

III. GRAMEN ALTERVM.

* IV. CARYOPHYLLO ARVENSI Glabro similis, sed minor. *

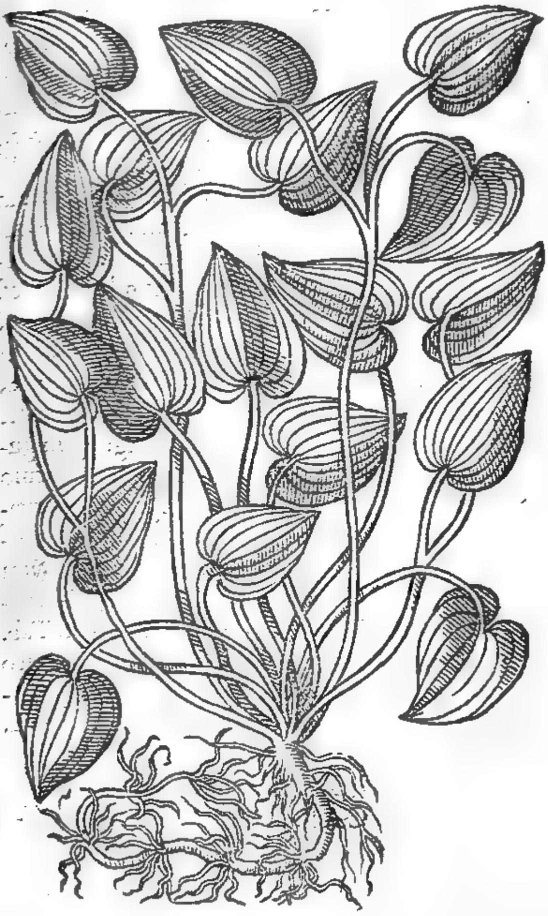
Graminis vires ex Plin.

densius, quàm vsquam fruticante: flore odorato, candidoq́ȝ. Iumentis herba non alia gratior siue viridis, siue in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoq́ȝ eius in Parnaso excipi tradunt propter vbertatem: dulcis enim hic est. In vicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad vulnera conglutinanda. Quod & ipsa herba tusa præstat illita, tueturq́ȝ, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur vinum ac mel, ab aliquibus & thuris, & piperis myrrhæq́ȝ, tertiæ portiones: rursusq́ȝ coquitur in æreo vase, ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur, & vrinæ difficultatibus, vlceribus vesicæ: calculos frangit. Semen vehementius vrinam impellit: aluum, vomitionesq́ȝ sistit, priuatim autem draconum morsibus auxiliatur. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumen aculei sunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntq́ȝ, sanguinis ciendi gratia. Altero quod est Aizoo simile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cum caro vnguibus excreuerit, vtuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius est, nascitur in parietibus & tegulis. Huic caustica vis est. Sistit vlcera, quæ serpunt. Gramen capiti circundatum, sanguinis è naribus fluxiones sistit: hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perspicuum esse puto, Gramen, quod in Babylone, non gigni in Italia: quanquã illud primum ac vulgatũ genus nobis passim in campis & incultis locis frequentissimum nascatur. Neq́ȝ illud quoq́ȝ omnibus non cognitum & vulgare est, quod folijs ac radicibus exit alterius tenuioribus, caule geniculato, prælongo, cui in cacumine caulium quini sunt aculei, veluti digiti, quos pueri narib. inserunt extrahuntq́ȝ, vt sanguinem eliciant. Hanc herbam Hetrusci ab effectu vulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus, vbi Leoniceni, & Ruellij sententiã reprobauimus, qui hanc & Coronopum Diosc. vnam & eandẽ herbã esse asseruerunt. Verùm de Coronopo separatim disseruit Plinius lib. 22. cap. 19. suæ naturalis historiæ. Postremã hanc in aliquib. Germaniæ locis seri ac coli in campis audio, nõ minori cura, quàm cætera frugũ & leguminũ genera. Siquidẽ eius semine quod MANNAM *appellant, frequen-*

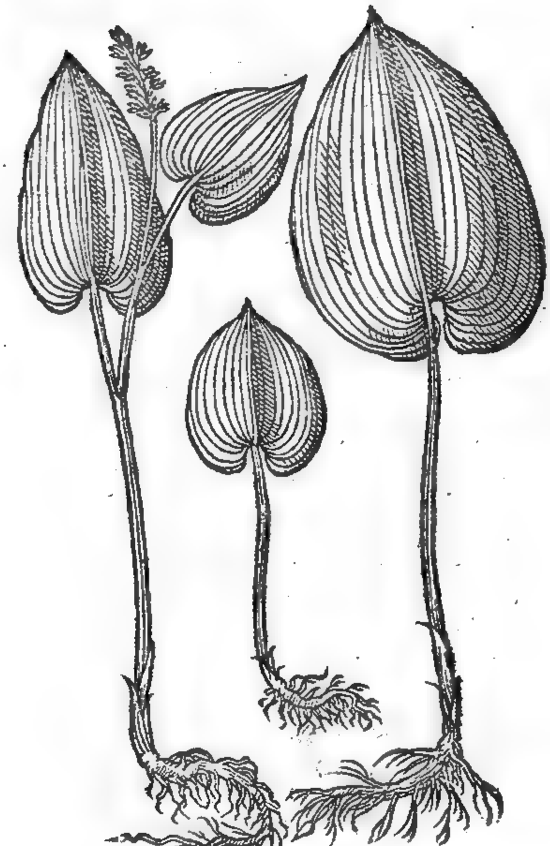
Sanguinella.

Manna graminis.

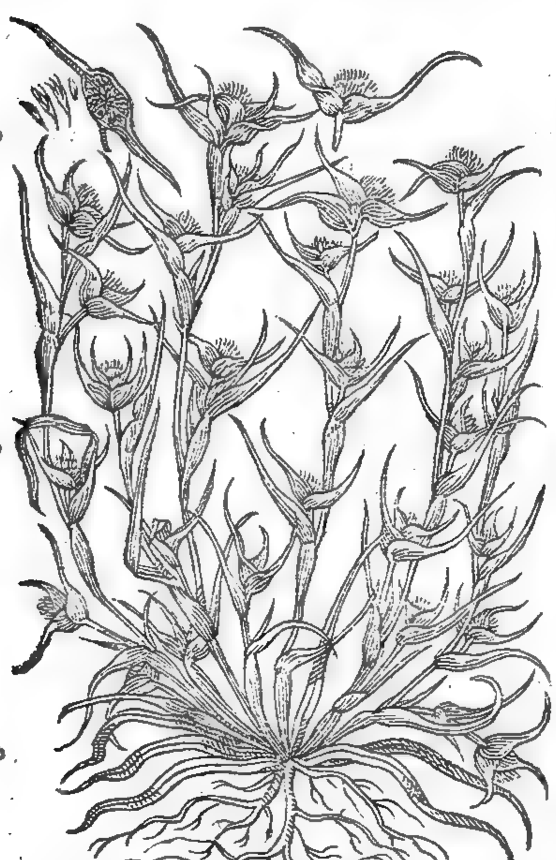
V. GRAMEN PARNASI.

* VI. MONOPHYLLON. *

VII. GRAMEN ACVLEATVM.

frequenter vescuntur in cibis, quòd in iure pinguium carnium decoctum, non minorem cum palato ineat gratiam, quàm orizæ, cui ego facilè præposuerim: est enim semen panico, milioq́; longè minus, album orizæ ferè modo: sed in pila ipsum quoq; tundere oportet, vt à suo resiliat putamine. Semen oryzæ qualitates habet, quare mediocriter vẽtrem adstringit. Semen ex pingui iure decoctum & illitum, mammarum duritias resoluit. In cibis mediocriter alit. Est & alterum Gramen, quod floridum appellari potest, folijs & caulibus cæteris similibus: floribus in summitatibus stellarum instar radiãtibus candidisq́;. Radice tenui minimè geniculata. Cæterùm GRAMEN *quod in Parnaso prouenit, ego Iacobo Antonio Cortuso viro optimo acceptum refero, nam antea à me visum non est. Gramen aculeatum folia, caules, radices primi graminis modo profert: in caulibus tamen singulis è folijs aculei peculiariter exeunt, triplici apice constantes, ac suis nixi pediculis, tribulorum terrestrium instar. Prouenit inter rudera & in muris vetustate collapsis. Vires easdem habet, quibus pollet primum graminis genus. Sed iam Graminibus suas reddamus vires ex Galeno, qui de ijs agens lib. 6. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit: Graminis radix mediocriter frigida est & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipsa primo quidem excessu refrigerat, in humiditate verò, & siccitate moderata. Porrò semen alibi quidem imbecillum est, in Parnaso verò desiccatorium & tenuium partium & subacerbum. Gramen esculentam habet radicem, vbi mollis fuerit, dulcem quidem instar aquæ, sed acre quiddam exiguum, & subacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea gustantibus est. Ex quibus apertum est, radicem modicè esse tum frigidam, tum siccam: ac proinde cruenta vlcera glutinare. At ipsa herba illita, non vehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis & siccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quæ radici inest, exigua est quidem, sed interdum tamen lapides frangere assolet, si quis eam decoctam ebibat. At semen alterius quidem imbecillum est, eius verò quæ in Parnaso nascitur, vrinam ciet: & fluxus ventris & stomachi resiccat: vis enim eius est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba. Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur:*

Graminis vires ex Gal.

Nomina.

Arabibus Vagem, Negen seu Negien, Thel, Kel & Negil: Italis Gramigna: Germanis Grass: Hispanis Grama & Gramenha: Gallis Dent de chien.

Gramen à gradiendo dictum, infinitas differentias obtinet: in Phytopinace nostro, etsi centum & viginti duas differentias proposuerimus, plures tamen adhuc vniuersalis historia nostra exhibebit. I. Gramen panicula crispa, C.B. Gramen, Matth. Gramen vulgare, Lug. Gramen minimum Xerampelinum, Aduer. & Lob. Matthioli figuræ adiecimus panniculam adultam, quo glumorum crispitudo rectiùs conspiceretur. II. Gramen dactylon esculentum, C.B. Gramen mannæ, Matth. Cast. Tab. Camer. Gramen mannæ primum, Dod. fol. Lugd. Gramen mannæ esculentum, Lob. Sanguinella, Matth. editione Italica. Capriola ac Sanguinaria, Ruellio. Coronopus Dioscoridis, Lonicero. Gramen album seu hirsutum aliquibus Dens Canis, Ges. hor. cui & Manna Polonorum: Gramen aculeatum Plinij primum, Thal. Graminis quoddam genus, quod in Germania seminis gratia seritur, Cæsalp. III. Caryophyllus aruensis glaber flore maiore, C.B. Gramen alterum, Matth. Gramen, Fuchs. Lac. Gramen à Fuchsio exhibitum, Ges. hor. Gramen leucanthemum, Dodo. fol. Lugd. Thal. Gramen floridum maius, Tab. Gramen floridum, Cam. in Matth. Euphrasia gramen, Trag. Euphrasia maior, Lonic. Crateogonum, Dod. gal. Holostium Ruellij Lobel. Centunculus montanus, Cæsalpino. IV. Caryophyllo aruensi glabro similis, sed minor, C.B. Hoc exigua est capillacea radice, ex qua cauliculus vnus vel alter tenuis, plus minus palmaris prodit qui mox in paruos ramulos brachiatur, qui copiosissimos & minutissimos flosculos albos, singulos singulis ramulis capillaribus insidentes, sustinent: folia habet pauca, oblonga, angusta, alternatim ex geniculo prodeuntia. In montibus Euganeis prouenit. V. Gramen Parnasi Matthioli, cuius figuram referarunt Castor, Lugdunensis, Tabernæmontanus, nil aliud est quàm Monophyllum malè pictum, quare altera Monophylli figura adposita. VI. Monophyllon, eò quod cum primo prodit vnico sit folio, cum caulem acquirit gemino est, & vltra vnius anni ætatem, vt & cum baccas profert: rarius ternis folijs reperias. Vnifolium, Brunfel. Dod. gal. & fol. (cui & fortè Cyclaminos tertia Plinij) Lugd. Cast. Camer. Tab. Monophyllum, Lob. Thal. Henophyllum, Ges. de hor. Cotyledon syluestre, Trag. Cyclaminum vnico folio, Dalechampij in Diosc. Bifolium primum, Lonicero. VII. Gramen aculeatum Matthioli, Castori, Lugdu. Hoc cum malè ab his pingeretur, veram eius figuram proponere voluimus, ex integra planta, quam Doctor Io. Neudorffer Noribergensis Arimini collectam, vnà cum alijs obtulit.

Σιδηρῖτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

Sideritin aliqui Heracleam vocant: folia habet marrubij, sed longiora, satis ad frondem quercus, aut saluiæ accedentia, minora tamen & aspera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam maiores, non iniucundi gustus, aliquantumq; subadstringentis: in quibus per interstitia orbiculatæ vertebræ, vt in marrubio spectantur: & semen in eis nigrum: nascitur in a petrosis. Illita folia, suapte vi vulnera sine inflammationis periculo iungunt.

a ἐν ὑποπετρώδεσι χωρίοις i. in subpetrosis locis, ita omnia exemplaria.

Σιδηρῖτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

Altera Sideritis binûm cubitorum ramulis, exilibus a folio filicis, numeroso, vtrinq; per oras diuiso, pediculo longo, prodeuntibus è summo alarum sinu surculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, aspero: in quo semen continetur, quám betæ rotundius aliquantò ac durius. Huius vis foliorumq; ad vulnera præcipua est.

a Meum φύλλα δὲ ἐπὶ μόσχων μακρῶν, ὅμοια τοῖς τῆς πτερίδος, ἀκροσχιδῆ πολλὰ ἑκατέρωθεν. i. folia in pediculis lõgis, similia foliis filicis, in sũmo vtrinq; incisuris diuisa.

Σιδηρῖτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

Sideritin aliam esse tradunt, quam Crateuas Heracleam vocat, in a macerijs & vineis nascentem: foliis, ab vna radice multis, coriandro similibus, † circa coliculos dodrantales, læues, teneros, subcandidos atq; subrubicundos: flore puniceo paruo, gustanti amaro & lento. b Huius ea vis est, vt quamuis recenti vulneri imposita, sanguinem supprimat.

a Me. τείχοις. i parietibus.
† Or. μικρά. i. paruis.
b Vtrunque exẽp. καὶ ταύτης ἡ δύναμις ἐπιτιθεμένη, κολλητικὴ ἐναίμων καὶ νεοτρώτων. i. & huius vis est, vt imposita, glutinet vulnera recẽtia & cruẽta.

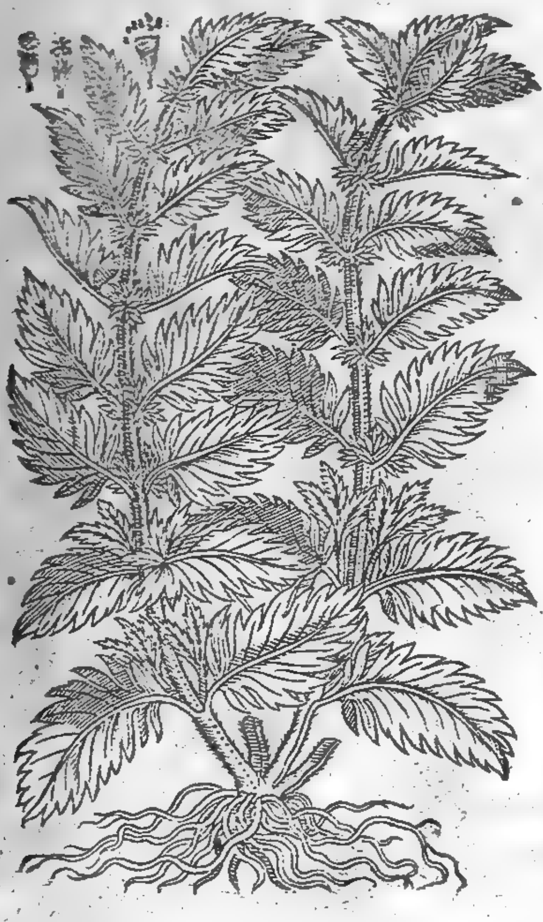
Sideritis consideratio & genera.

Tria Sideritis genera præter Achilleam, de qua sequenti capite dicetur, hic à Dioscoride repræsentari constat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentarijs me nunquam inuenisse ac vidisse tradiderim, eam tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis, vir rei medicæ peritissimus. Reliqua verò genera iamdiu nouisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæq; historiam sequi deprehenderimus. Cæterùm nemini mirum sit, quòd tam varia effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioscorides, vt qui ea modò marrubij, modò quercus, modò saluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo saluiæ accepta referatur oportet: scabrities deinde superficietenus, ac subalbidus color tum eidem saluiæ, tum marrubio: quercui postremò, quæ in ambitu est diuisura. Talis profectò mihi esse videtur, quam nos primo statim loco expressimus. Quippe omnibus notis primam refert Sideritim, nec aliud quidpiam obstare videtur, quàm quod ea frequentius nascatur humidis quàm siccis locis, quanquam sæpe eandem virentem in locis quoq; siccis inuenimus. Id itaq; tantùm in causa est, vt hanc non ausim omnino legitimam facere Sideritim, & præsertim cum aliam nunc repererim plantam in Viennensi agro, ac in alijs Austriæ locis, arido in solo, quæ Sideritim primam perbellè refert. Exit enim hæc quadrato caule, ipsoq; dodrantali aut maiori, ramosoq;: folijs Marrubio longioribus, & ad saluiæ faciem accedentibus, crispis & albicantibus, & per ambitum laciniatis: sapore haud ingrato: Floribus verticillatim in caule & ramis prodeuntibus, Marrubij modo, vt ex appicta hic imagine, quis certior fieri poterit. Eadem illi sunt vires quas primo Sideritis generi tribuit Dioscorides & Galenus. Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari videtur, cuius imaginem expressit Fuchsius in suo de stirpium historia commentario. Siquidem perspicuum est, quod eius pictura

Siderit. secundæ descript.

Fuchsii Sideritis.

I. SIDERITIS I. HERACLEA.

II. SIDERITIS. II.

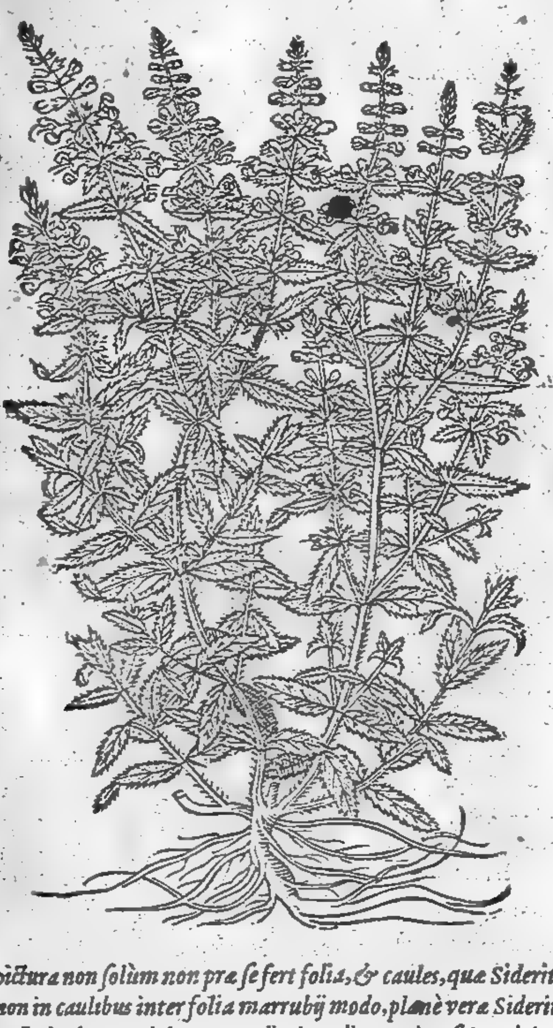

10

20

30

* III. SIDERITIS VVLGAris hirsuta. *

IV. SIDERITIS. III.

40

50

60

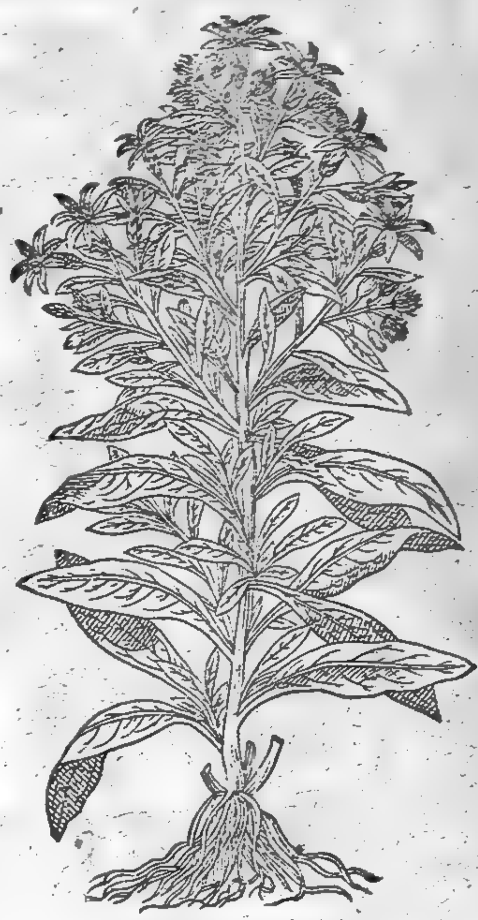
pictura non solùm non præ se fert folia, & caules, quæ Sideritim veram referant: sed etiam flores eius spicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubij modo, planè veræ Sideriti refragari conspiciuntur. Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Iudaicam appellari tradit. Verùm si is Iudaicam illam intelligit, cuius lib. 2. meminit Auicenna, nullo modo er-

Herba Iudaica.

V. SIDERITIS IIII.

VI. VIRGA AVREA.

* VII. VIRGA AVREA LATI-
folia serrata. *

Auicen. herba Iudaica.

do erroris culpa vacare potest. Nam Auicennæ Iudaica herba nil sanè aliud designat, quàm eruum. Sunt tamen aliqui, qui herbam Iudaicam, itemq; Paganam eam nominant, quæ herbarijs & medicis quibusdam VIRGA *aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, læui, folijs oliuæ latioribus, circum minutissimè serratis, in superficie læuibus: floribus in summitate caulium spicatis, colore aureo, flores ij, vbi maturuerint, flauescentes in pappos abeunt. Nascitur in collibus, in agrorum marginibus & vineis. Subamara est, absterforiæ facultatis ac glutinatoriæ. Hanc chirurgi in Germania, alijs quibusdam additis, ijs fæliciter potandam exhibent, quibus intrinsecus inflicta sunt vulnera & ad fistulas. Quinetiam eam in vnguenta, quæ ad id conficiuntur, vtiliter addunt: nam vt ipsi referunt, glutinandis vulneribus tam intrò in corpus sumpta, quàm exterius illita, efficax admodum est medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clarissimus author: ad vrinam ciendam comminuendosq; calculos: quod tamen apud alium scriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alui fluxiones cohibet, id quod etiam præstat clysterib. infusa. Eius decocto sanantur fotu oris vlcera, firmanturq; dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Veruntamen hæc, vt ad institutum nostrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, vt fortasse Ruellius existimauit. Sunt quoq; qui Italicam Pimpinellam tertiam faciant Sideritim, quibus ego haud adstipulari possum: quippe quòd illi folia coriandri non sint, nec eadem circa caules oriantur, sed pinnata, è longo vtrinq; pediculo exeant. Item quod caules præduros gerat, non teneros, ac etiam quòd flores, capitulaq; nec amaro, nec lento gustu habeantur, sed adstringenti & austero. Sideritidis vires memoriæ prodidit Galenus libr. 8. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit: Sideritis habet quidem etiam abstergendi quandam facultatem: sed plurima eius pars humida est, & mediocriter frigida: paucula verò inest adstrictio: quare phlegmonem sedat & glutinat. Hæc Galenus, de vna tantùm Sideritide scribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile est decernere.* Σιδηρῖτις *sic Græcè, vt etiam Sideritis Latinè vocatur: Arabicè Sidrichis: Italicè Siderite.*

Virgæ aureæ facies & vires.

Pimpinel. Italica.

Sideritidis vires ex Gal.

Nomina.

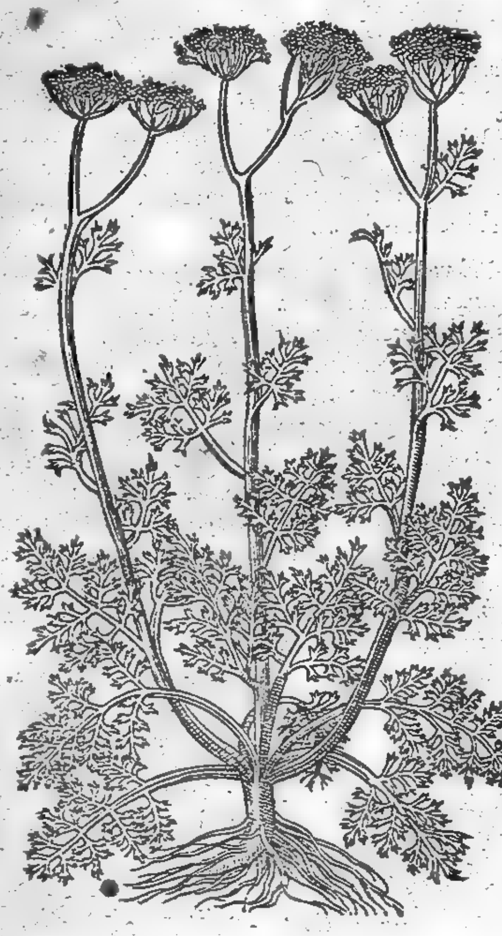
Sideritis (à ferro dicta ob vim vulnera glutinantem) triplex Dioscoridi. Plinius sub Achillea sex species recensuit: plures agnoscimus differentias. I. Marrubium palustre, C. B. Sideritis prima, Matth. Lac. Cast. Lugdun. Cam. Sideritis prima secundum Matthiolum, Ges. hor. cui & Lancea Christi aliquorum: Sideritis secunda, Lonic. Marrubium aquaticum Trago, Dod. fol. Lob. Lugd. Thal. Marrubium palustre, Dod. gal. Lon. Verbenæ alterum genus, Cæsalp. Hoc in palustribus prouenit, at Dioscorides suam sideritidem in petrosis nasci docet. Huius in Austria altera est species, quæ altius multò exsurgit, folia habet magis incisa & aspera, hirsutiora, ac odoratiora, quam à Doctore Nicolao Agerio Argentinense, materiæ Medicæ studiosissimo & doctissimo, vná cum aliis accepimus, vt plenius in nostra historia. II. Sideritis secunda Matthioli & Castori, videtur ex Cannabinis spuriis esse: verùm cum Sideritide, aruensi glabra flore pallido tantum similitudinis habet, ita vt eam esse alicui facile concesserim. III. Sideritis vulgaris hirsuta, C.B. hanc adiecimus cum eam Camerarius in suo Matthiolo secundam censeat, & est Sideritis prima, Fuch. Cord. in Diosc. Ges. hor. Turn. Lug. Heraclea, Cord. in hist. Sideritis quarta, Lon. Sideritis siue Ferruminatrix, Aduer. & Lob. Sideritis vulgaris, Cam. Tetrahit & Herba Iudaica, Lugdunensi. IV. Sideritis tertia, Matthioli Camer. Lugdu. Castor. Sideritis altera, Lac. Taber. Sideritis prima, Lonicero. Videri posset propter folia inferiora Tanacetum inodorum esse, at Ruta canina Lobeli hac figura proponitur, sed pictoris incuria minus rectè expressa, quæ licet apud nos prouenia, nuper tamen à Nobilissimo Cortuso Sideritidis tertiæ nomine accepimus: dicitur Galeopsis tertia, Dod. gal. Ruta canina, Lugd. Taber. Scrofulariæ similis planta maior, & Sideritis secunda Dioscoridis, Cæsalpino. V. Sideritis quarta, Matth. Lugd. Sideritis tertia, Cast. Taber. Hac figura videtur voluisse Geranium aliquod exprimere quoad folia, maximè cum Geranium Ropertianũ Sideritidis nomine donetur: at flores non Geranio sed Alchimillæ conueniunt. VI. Virga aurea, quæ & Solidago, seu Consolida à viribus nominatur, alia est latifolia, alia angustifolia, serrata & non serrata, Matthiolus suam foliis dicit serratis, at pingit non serratis, quare vtramque adposuimus. Virga aurea non serrata, C. B. Virga aurea, Matth. (quo ad iconem) Dod. gal. & fol. Lon. Cast. Lugd. Virga aurea foliis non serratis, Cam. in Matth. Aurea virga Villanouani, Lob. Virgæ aureæ alterum genus, Cæsal. Virga aurea Broccenburgensis Thal. Symphytum petræum tertium, Taber. Leucographis Plinii, Anguillaræ. VII. Virga aurea latifolia serrata, C.B. Virga aurea, Matth. quod ad descriptionem. Cam. in Matth. Cæsal. Thal. Virga aurea altera serrato folio, Lobel. Virga aurea margine crenato, Dod. fol. Virga aurea serratis foliis Taber. Virga aurea altera, Lugdunensi.

Ἀχίλλειος. ACHILLEA. CAP. XXXII.

Achillea, quibusdam Achillea sideritis, dodrantales, aut maiores gerit scapos a, fusorum effigie minutulis foliis circundatos, ex obliquo crebras incisuras habentibus, coriandri similitudine, † subfuluo colore, lentis odore multo, non insuaui, verùm medicato: vmbella in cacumine rotunda: floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus: prouenit læto solo. Trita coma sanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentem sanguinem inhibet, & cruenta vuluæ profluuia in vellere. Decocto quoque insident fœminæ fluxione vuluæ laborantes: ad dysenteriam bibitur. b

a Meum ἀτακτοειδῆ i. inordinatos.
†Orib. addit ὑπόπικρα, i. subamaris.
b Cat. add. καὶ κρατεύας εἰς τὸ αὐτὸ προειρημένα πάντα, καὶ ὅλη κοπεῖσα μετὰ ἀξουγγίου παλαιοῦ τὰ παλαιὰ τῶν ἑλκῶν, καὶ δυσεπούλωτα θεραπεύει, ξηρὰ δὲ κοπεῖσα καὶ μέλιτι μιγνεῖσα ἐστὶν ἀνακαθαρτική. i. Et Crateuas affirmat hæc omnia, quodq; tota contusa cum axungia veteri, antiqua vlcera, quæ difficulter cicatricem admittunt, sanat, quodq; arida contusa, & cum melle mista vlcera purgat.

ACHILLEA.

Qui vulgaris vsus Millefolium Achilleam esse existimant, haud dubiè, mea quidem sententia, decipiuntur. Siquidem id (vt infrà latius dicemus de Stratiote millefolio differentes) folia non profert crebris ex obliquo sectionibus, coriandri similitudine, sed auicularum pennas æmulantia. Porrò tametsi constet, Millefolium vmbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea, non tamen propterea colligendum est Millefolium, & Achilleam vnam & eandem herbam esse. Quandoquidem non putauerim ego fuisse Dioscoridis institutum (vt Ruellio placet) quòd hac Achillea vmbellam ferat candidam, illa verò purpuream, alia denique auream: sed quòd omnibus in vniuersum Achilleæ plantis eadem insit vmbella, quæ tantùm prædictis coloribus distincta spectetur. Nascitur in Hetruria planta, nascitur in Goritiensi agro, scapis ferè cubitalibus: folijs coriandri proximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: vmbella in cacumine rotunda, amplaque, colore in purpura candicante, punctis quibusdam aureis depicta, quam semper putaui esse legitimam Achilleam. Atque in hac persistam sententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hæc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioscoridis repræsentare videatur. Cæterùm in hunc fortè errorem, vt crederent nostrum millefolium esse Achilleam, illos deduxit Plinius, qui lib. 25. capite 5. Achilleam Latinis millefolium vocari tradidit. Veruntamen is, quantum videre est, eo in loco non Achilleam hanc describit, sed eam omnino plantam, quam Dioscorides myriophyllum

Achilleæ cõsideratio.

Multorum error.

lum appellat. Quare paulò pòst hæc verba subiunxit. Sed alij inquit, fatentur veram Achilleam esse scapo cęruleo, pedali sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis eleganter vestitam. Ex quibus verbis liquidò apparet dubitasse Plinium qualis legitima esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, vt nihil in eo perpetuum statui possit. Serapio, authoritate Constantini, Achilleam, quòd (vt ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem Draconis appellat: sed fortasse hic interpretis lapsus suus factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioscorides: neque etiam (vt omnes compertum habent) lacryma, quam officinæ Sanguinem Draconis appellant, herbæ succus est, sed Arabicæ cuiusdam magnæ arboris gummi, vel, vt aliqui volunt, draconis animalis est sanguis ab elephante collisi. Cuius loco illius plurimum vendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quauis, sorbis siccis, alijsque nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. Achilleæ meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus scribens. Quidam etiam vocant Achilleam sideritim, quæ proposita quidem, quod ad iam dicta attinet, viribus non est dissimilibus: cæterùm adstrictione exuperat: quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluuium congruit. Planta Græcis ἀχίλλειος, Latinis pariter & Italis Achillea vocatur: Arabibus Sichritis & Egilos: eius verò succus Demalochotten.

Sanguis draconis.

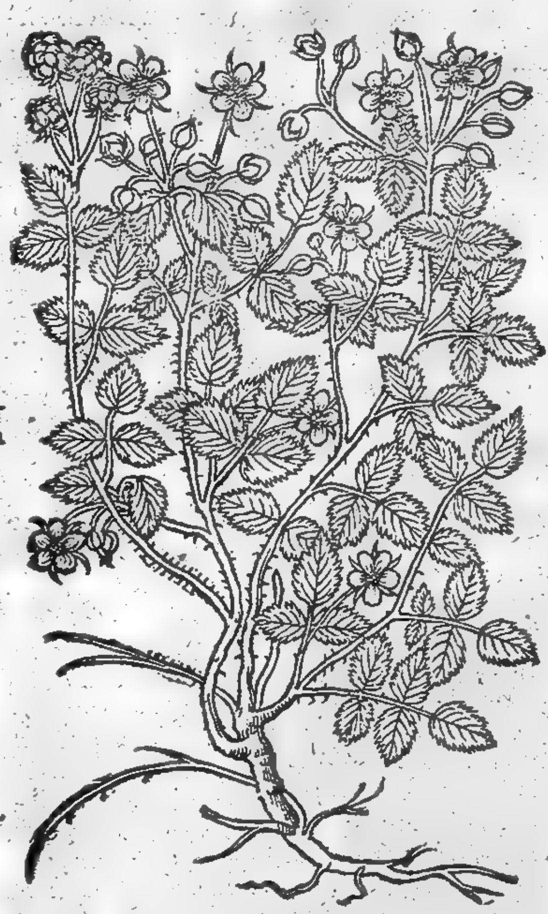
Achilleæ vires ex Gal.

Nomina.

Achillea, Matth. Cord. in Diosc. & hist. Lacu. Taber. Thal. Castor. Cæsal. Achillea sideritis, Lugd. Millefolium nobile & stratiotes vera, Tra. Ges. hor. cui & Stratiotes: Tanacetum minus, Dod. gal. & fol. Lob. Lugd. Stratiotes millefolium Matthiolo in tertia & etiam postrema editione. Scopa regia Plinii, Dalechampio in Plinium.

Βάτος. RVBVS. CAP. XXXIII.

I. RVBVS.

RVbus notitiæ vulgaris. Vim habet siccandi, & adstringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu aluum sistit, & fœminarum profluuia: præsteris morsui accommodatissimum. Gingiuas firmant, & oris vitiis medentur folia commanducata: cohibent vlcera quæ serpunt: vlceribus in capite manantibus, oculisque procidentibus, remedio sunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur: cardiacis, & stomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum foliis tunduntur, exprimiturque succus, mox sole cogitur, singulari remedio contra omnia, quæ modò dicta sunt. Mori in rubo nascentis, quàm optimè maturi succus, ad oris medicamenta conuenit. Sistitur aluus a præmaturi cibo, nec non flore in vino poto.

a Meum μέσος πέπειρος. i. media maturitate.

Βάτος ἰδαία. RVBVS IDAEVS. CAP. XXXIIII.

IDæus Rubus appellatus est, quoniam copiosus in Ida prouenit. Est autem longè tenerior priore, ac minoribus spinis horrens: quanquam & sine spinis inueniatur. Insuper eadem præstat, quæ supra dictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur: ignem sacrum extinguit, stomachicisque ex aqua bibendus datur.

Ruborum consideratio.

RVbi vulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera: quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro 3. cap. 18. de plantarum historia. Alius namque arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus frutetisque implicatur: alius humi serpit, radicaturque graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius denique alijs modis in syluis, & montibus vagatur. Cæterùm qui passim in sepibus, dumetis & frutetis nascitur rubus, virgas edit quadrangulas, subrubentes, obsequiosas, aduncis, minantibusque aculeis vbique refertas. E ramis pediculi prodeunt aculeati, è quibus terna dependent folia, aspera, & in acutum desinentia, fragariæ herbæ haud dissimilia: prominente altera parte dorso, aduncis & minoribus spinis armato: flores profert in ramusculorum summis partibus racemosos, albicantesque, è quibus mora oriuntur. Radix illi est longa, & longo tractu repens, graminis modo. At IDAEVS RVBVS, *etsi ab Ida monte denominari cœperit, quòd ibi copiosissimus fortasse habeatur, nascitur tamen in alijs etiam montibus. Nam in Bohemia non solùm habetur in montibus vbi sponte eum frequentissimum adeo reperies, vt montes quidam eo solo syluescant, sed etiam in hortis translatum videas. Est itaque altero longè clementior. Siquidem latiora, mollioraque profert folia, virgas rotundas, fragiles: spinis nullis, aut omnino raris. Flores edit albos vulgaris rubi æmulos, quemadmodum & fructus, qui facie rubi mora imitatur: intercedente tamen coloris ac saporis differentia. Quippe is tenerior est: sapore subdulci pariter ac subadstringenti, & quadam cum insipiditate iucundus. Color quoque illi est perpetuò rubicundus, nunquam nigrescens, & in superficie subalbicans, ac si esset rore frigido perfusus. Ananienses, & Tridentini hos fructus Ampomele vulgò vocant, ijsque fragorum vice vescuntur. His autem fructibus Vrsi maximè delectantur, qui hac de causa, eo potissimum tempore, quo maturescunt, à venatoribus captantur. Sunt & pastorum cibus, qui in montibus ouium caprarumque greges custodiunt. Fuchsius rubi mora (vt libro primo in ligustri mentione diximus) vaccinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet vaccinia flores, non fructus esse existimem. Rubi vires descripsit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Rubi folia, germina flos,*

Rubus Idæus.

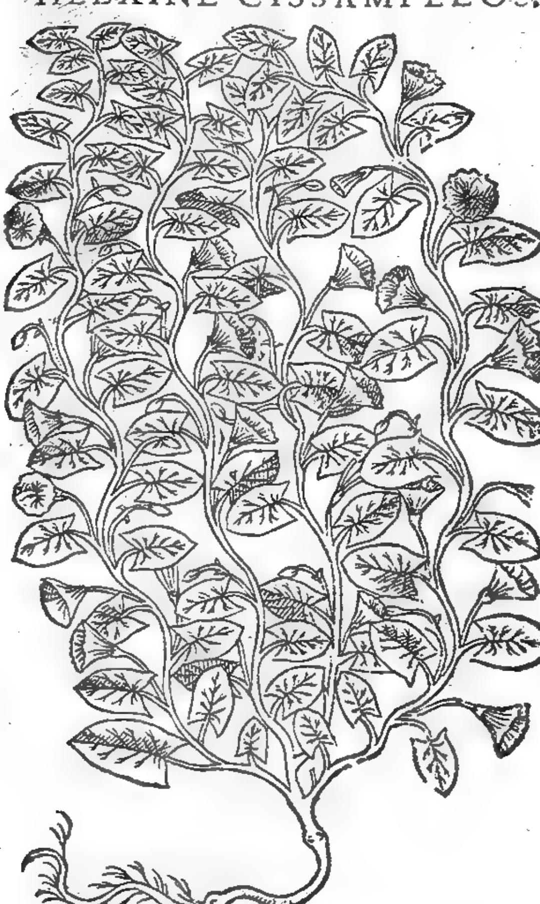
Rubi Idæi histo. Matthio.

Ampomelæ.

II. RVBVS IDAEVS.

HELXINE CISSAMPELOS.

flos, fructus, & radix qualitate adstringente participant, eaq́; non obscura. Sed hoc inter se differunt, quòd folia, mollia potißimùm & recens nata, plurimum in se habent substantiæ aqueæ; parum verò adstrictionis: eadem ratione & germina. Itaque si mandantur, aphthas, & alia oris vlcera sanant: quin & alia vulnera glutinare valent. Est enim eorum temperies, & ex terrea frigida essentia, & aquea tepida. At fructus si quidem maturus fuerit, non parum habet succi calidi temperati, qui dulcis est, vti monstrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adstrictionem, esui non insuauis est, at immaturus à frigida substantia terrea vincitur & propterea acerbus est, & valde exiccatorius. Et sane vteraq́; siccatus reconditur, validius quàm recens desiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem poßidet: vtraque ad dysenterias, & ventris profluuium, tum robur deperditum, & sanguinis exputitiones idonea remedia. Porrò radix præter adstrictionem non paucam in se habet substantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit. Hæc planta Græcis βάτος *appellatur: Latinis Rubus: Mauritanis Buleich, seu Haleich: Italis Rouo: Germanis* **Bramen oder Cratz**: *Hispanis Craza: Gallis Ronce. Eius verò fructus Græcè* βατίνα *&* βατινία *dicuntur: Latinè Mora rubi: Italicè More di rouo: Germanicè* **Brambeer vnd Kratzbeer**: *Rubus Idæus Græcis* βάτος ἰδαία: *Italis Rouo montano.*

Nomina.

Rubi variæ sunt species, aliæ enim in altum crescũt, aliæ humiles sunt, aliæ se arboribus circumuoluunt, aliæ per terram repunt. I. Rubus vulgaris, C. B. Ges. hor. Thal. Rubus, Matth. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Anguil. Lon. Cast. Lugd. Cæsal. Rubus grandis, Trag. Rubus primus, Cordo in Diosc. Rubus aruensis, Tab. II. Rubus Idæus, Spinosus est & non spinosus, fructu item rubro & candido. Rubus Idæus spinosus, C. B. Lugd. Rubus Idæus, Matt. Trag. Cor. in Dios. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Anguil. Lob. Tur. Lon. Rubus Idæus maior, Lacunæ, quoad descriptionem. Rubus tertius Cæsalpino.

ἑλξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

HElxine cognomento cissampelos, foliis est hederæ: minoribus: ramulis a exilibus, quibus cõplectitur quodcunque contigerit adminiculum. Nascitur in sepibus, vinetis, & segetibus. Foliorum succus potu deiicit aluum.

a Meum μακρὰ i. longa atque eodem modo habet Catecuz. sub nomine ἑλξίνη.

NVlli certè dubium esse putauerim, quin Helxine cognomine Cissampelos, quasi hederaceam vitem dixeris species sit Conuoluuli. Sed quæ ea sit, non facilè explicari potest. Verum cum eam reddiderit Dioscorides, folijs hederæ similibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunque contigerit, complectatur: Flores edens albos, leui tamen purpura perfusos, calathi figura, è quibus semen oritur nigrum; nascaturq́; in sepibus, vineis & segetibus, satis mihi declarasse videtur, eam esse Helxinen, quæ quidem in aruis tum segetes ipsas, tum linum, tum legumina omnia irretit ac vincit, & in vinetis, palis & vitibus circumuoluitur. Hanc Hetruscum vulgus suo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis verò Minutola dicitur. Quanquam non desunt, qui putent Helxinem eam esse herbam, quæ crebra reuolutione septa, & vicinos implicat frutices, flores illos candidos æstate ostentans, quos nostri vulgò appellant Campanelle. Hanc Plinius conuoluulũ vocat lib. 21. cap. 5. vbi eam his verbis depingit. Est, inquit, flos non dißimilis lilio in herba, quem conuoluulum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Sunt qui aberrantes, hanc herbam, & eius florem ligustrum vocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errorem explosimus libro primo, vbi veri Ligustri mentionem fecimus. Helxinen perpaucis perstrinxit Galenus libro sexto simplicium medicamentorum sic inquiens: Helxine, quæ & Cissampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet. Ea Græco nomi-

Helxinis consideratio.

Quorundam opinio.

Helxinis vires ex Gal.

Nomina.

co nomine ἑλξίνη κισσάμπελος: Latino item Helxine cissampelos: Arabico, Acsin: Italico Vilucchio minore: Germanico Mittelwind: Hispanico Campanela jerua.

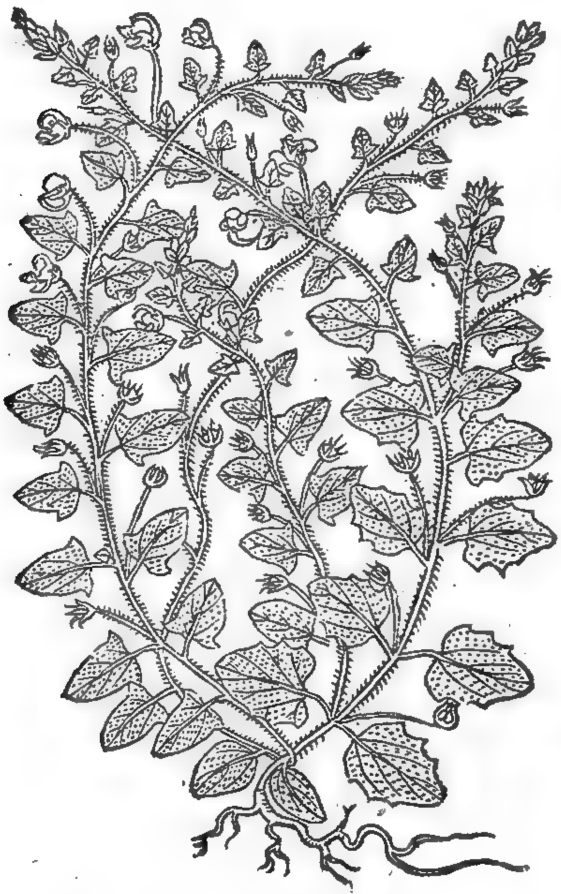
Conuolulus minor aruensis, C. B. Helxine Cissampelos, Matth. Fuch. Cast. Lugd. Cam. Helxine hederacea, Lac. Helxine species altera, Ges. de hor. Helxine in segetibus, Cord. in Diosc. Smilax læuis alba minor, Dod. gal. Smilax læuis minor, Dod. fol. Volubilis minor, Trag. Lon. Thal. Volubilis aruensis, Tab. Conuolulus, Turn. Conuolulus maior, Ges. de hor. Cæs. Conuolulus minor purpureus, Lob. Scammonium primum Plinii, Anguil. Cammerario.

Ἐλατίνη. ELATINE. CAP. XXXVI.

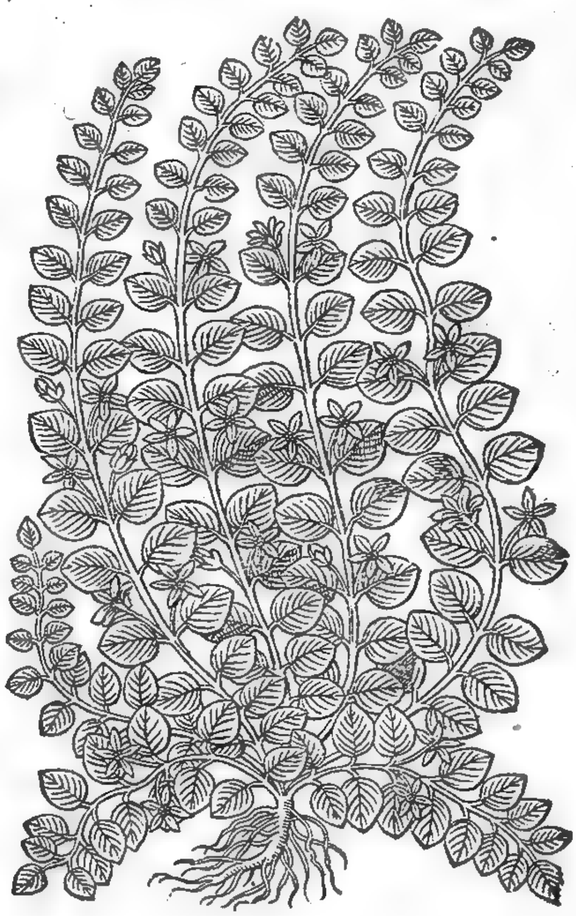
Elatine folia habet helxinæ similia, minora, rotundiora, pilosa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, senisve, à radice foliosis, gustu adstringentibus: nascitur in segetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, foliis cum polenta tritis & impositis. Eadem cocta sorbitionis vsu a dysenteriam sistit.

a Meum κοιλίαν ἢ. i. ventrem, &

I. ELATINE.

II. NVMMVLARIA.

Elatines consideratio.

Svnt qui velint Elatinen eam esse plantam, quam quidam Nummulariam vocant. Alij verò non hanc volunt, sed eam quam nos vulgò vocamus Sorbastrella, Officinæ Pimpinellam, & alij quidem Sanguisorbam dicunt. Sed mihi quidem, vt dicam quod sentio, neutrorum placet opinio. Siquidem nummularia inprimis non fert folia pilosa, neque in segetibus, neque incultis prouenit, sed plerumque in scrobium marginibus, præsertim vligine madentibus. Deinde Pimpinella vocata ramulis exit longè pluribus, quàm senis in terram procumbentibus, & folia habet vndique in ambitu laciniata, asterisci modo. Ruellius porrò Elatinen in Gallia vulgò Rapistrum vocari ait, eoq; vt rapo syluestri in vernis acetarijs rura vti. Verùm si rapistrum id Hetruscis est, quod Gallis, certò scio, Elatinen esse non posse. Quæ tamen quod nascatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare ausim, cum hactenus plantam non viderim, quæ illam legitimè referat. Atqui veram elatinen, cuius hic imaginem damus, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus, cui nihil deest quod desiderari possit. Galenus de Elatine quàm breuissimè disseruit libro 6. simplic. medic. sic inquiens: Elatine medicè tum refrigerat tum adstringit. N V M M V L A R I A, *serpit humi iunceis cauliculis, cubito longioribus, in quibus à radice ad summum breuibus interstitijs vtrinque folia exeunt crassiuscula, rotunda paruorum nummorum instar, vnde illi nomen: flores fert aureos ac speciosos. Nascitur in scrobium ripis, & vliginosis aggeribus secus vias. Glutinandi, cohibendiq; facultate prædita est. Herba ipsa illita, recentia vulnera glutinat. Idem præstat eorum succus. Præcipua autem vis eius est, ad puerorum enterocelas, cum illita, tum in puluerem hausta. Numularia siue Lunaria minor: Italis Lunaria minore. Huic nomen Græcum est ἐλατίνη: Latinum similiter Elatine: Arabicum Athin.*

Rapistrum.

Elatines vires ex Gal.

Nomina.

Elatine duplex est, rotundo, & acuminato, de quo nunc, folio, hæcque in agris hirsutior, in hortis glabrior. I. Elatine, Matth. Cast. Lug. Thal. Cam. Elatine altera, Dod. fol. Lob. in icon. Tab. II. Nummularia duplex est, vulgaris, quæ luteo flore est & ratione loci, maiori vel minori est folio: altera verò

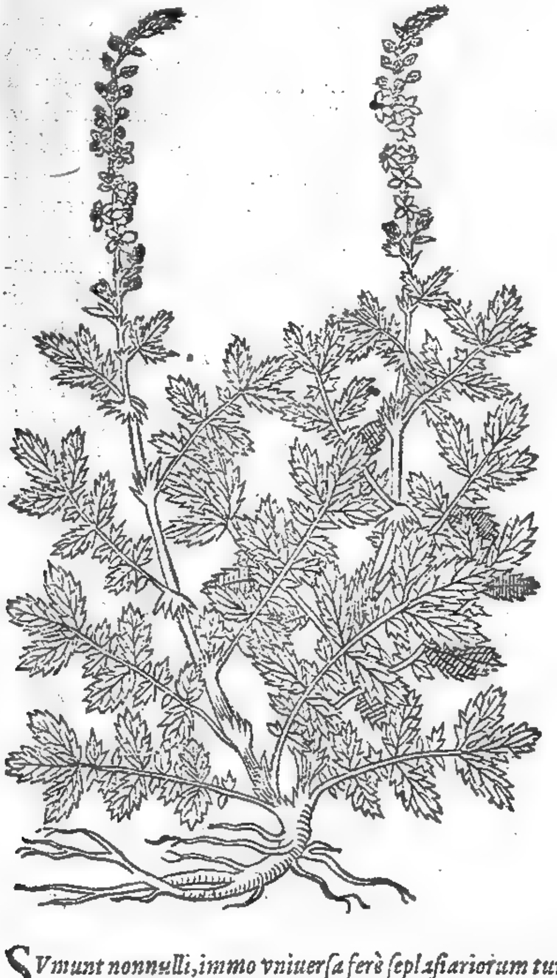
parua

parua, purpureo flore, de qua in Hiſtoria vniuerſali. Dicitur Nummularia, Matthiolo (cui & Lunaria minor) Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Anguil. Lobel. Caſt. Lugd. Cam. Cæſal. Thal. Serpentaria tertia, Brunfel. Centimorbia, Geſ. hor. Hirundinaria minor, Tab. cui & Nummularia minor.

Εὐπατώριον. EVPATORIVM. CAP. XXXVII.

EVpatorium fruticoſa herba eſt, vnicum efferens caulem, lignoſum, nigricantem, rectum, tenuem, hirſutum, cubitalem, interdum ampliorem: foliis per interualla quinquefolii, aut cannabis potius ſimilibus, quinquepartitò, aut amplius diuiſis, nigricantibus & ipſis per ambitum ſerratis: ſemen medio caule erumpit, piloſum deorſum ſpectans, quod ſiccatum veſtibus inhæret. Contrita huius folia, & cum ſuillo adipe impoſita, vlceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut ſemen in vino potum, dyſenteria, iecinoris vitiis, & ſerpentium ictibus liberat. Nec deſunt, qui aberrantes argemonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia ſit, vti expoſuimus.

I. EVPATORIVM.

II. EVPATORIVM VVLgare.

SVmunt nonnulli, immo vniuerſa ferè ſeplaſiariorum turba, legitimi Eupatorij vice quandã aſpectu inſignem plantam, quæ plerunq; in vliginoſis locis, & in ſcrobium marginibus enaſcitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, ſubalbidis, hirſutis, & amaro guſtu, & odore medicato, haud inſuaui, caule ſubrubeo, rotundo. Huic flores in ſummitatibus in vmbellam exeunt, non tamen ſimul cohærentem, ſed diuulſam, origani vulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui matureſcentes in pappos abeunt. Radix quæ in plures diuaricatur partes, illi inutilis eſt, nulliusq; in medicinia vſus. Et quanquam ij ſciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam eſſe plantam, quæ vulgò Agrimonia vocatur, eorum fortè immitatione, qui Dioſcoridis ætate eandem perperàm Argemonem appellabant: cùm tamen animis imbibitos iamdiu errores reijcere nequeant, vel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, vt vulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorum excipiunt, admiſceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij vſum damnemus. Palàm etenim eſt, vt ex foliorum amaritudine, & odoris præſtantia, quò huius Eupatorij tota redolet planta, percipi poteſt, id & obſtructiones aperire, & craſſos, lentosq; humores mirificè incidere poſſe: quinetiam alia plura auxilia præſtare, vt paulò inferius explicabimus. Veruntamen nunquam eò deueniam, vt aſſeuerem hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomen ſibi aſciuiſſe: tantum illud abeſt, vt etiam à nullo, quantum equidem inuenerim, veterum ſub alio nomine poſteritatis memoriæ proditum ſit. Ruellius tamen neſcio qua ratione ductus, in ſuis de natura ſtirpium commentarijs non ſine magno errore ſibi perſuaſit, vulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper eſſe, à Dioſcoride libro ſecundo deſcriptum. Sed nos ibi in noſtra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius exploſimus, quàm vt quicquam ſuperſit addendum. EVPATORIVM *à Dioſcoride deſcriptum, flores gerit ſpicatos, aureos, radicem lignoſam, ſubrufam pentaphylli modo. Naſcitur ſecus ſepes itineraq;, in agrorum marginibus, & incultis locis. Cæterùm Meſues quoque habet ſuum peculiare Eupatorium, quod vt ex eius deſcriptione apparet à prædictis longè diuerſum eſt. Id namque plures ab radice emittit caules: folijs minori centaurio ſimilibus: per ambitum laciniatis: floribus aureis, in vmbellam cohærentibus, helichryſi modo. Hoc noſtratibus Senenſibus vulgò vocatur*

Eupatorii conſideratio.

Agrimonia eſt Eupatorium.

Hydropiper.

Eupatorium Meſues.

vocatur herba Giulia. Huius comam mulieres per noctem vino albo macerant, ac subinde dilutum pueris potandam prebent dimidij cyathi mensura ad necandos vermes admirabili successu. Nascitur hac in campestribus: atq; vt mea fert opinio, ea est planta, quæ Dioscoridi Ageratum dicitur: quippe quæ omnibus notis illi respondeat, etsi non desint qui à nobis dissentiant: quorum vnus est Andreas Marinus, qui in Mesuis libellum de simplicibus medicamentis aluum exoluentibus quasdam nouas edidit annotationes. Verùm an is rectè Ageratum examinauerit, inferius suo loco narrandum relinquimus, vbi de Agerato disseremus. Atqui interim admonendi sunt lectores, vt imaginem quam is pro Mesuis Eupatorio ex commentarijs nostris in suum transplantauit Mesuem, diligenter intueantur, quod si fecerint illico sanè agnoscent, quàm ipse in simplicium medicamentorum censu se exercuerit: siquidem is non Mesuis Eupatorium illuc ex Dioscoride nostro transtulit, quod nos in Agerato primo loco appinximus, quodq; herbam Iuliam à nostris appellari diximus: sed alteram quandam plantam facie, sapore, odoreq; ab ipsa Iulia herba, siue Mesuis Eupatorio valde diuersam, quam nos Ageratum alterum nominauimus. Itaque sæpe fit, vt dum alios erroris arguere nitimur, nos ipsos longè magis redarguendos in medium offeramus. Hinc itaque addiscant Mauritanorum sequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine Eupatorij, in medicamentis à Mesue relictis suum interponere Eupatorium: in Auicennæ remedijs suo item vti: & in Græcorum compositiones Agrimoniam vulgò vocatam addere. Sed animaduertant velim, ne in hoc Valerij Cordi dispensatorium sequantur, quòd perperàm, meo quidem iudicio, scribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in syrupo de Eupatorio, pro ipsius Mesuis Eupatorio admiscendam esse Gratiolam. Siquidem hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo deijciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud repræsentare deprehenditur. Nempe sua deiectoria vi, qua magno cum impetu ventrem soluit, iecur imbecillum, atque infirmum reddit. Cordum secutus videtur Fuchsius, in libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum edidit, vbi in antidoto è Lacca magna, illud Eupatorium vsurpandum esse tradit, quod à Mesue describitur, & Græcis Ageratum, Italis verò Gratia Dei nominatur. Qua in re illud de ijs duobus viris (pace eorum dixerim) dici posset, quod est in communi prouerbio: Cæcus cæcum ducit & ambo in foueam cadunt. Cæterùm, vt ad vulgare Eupatorium redeam, viribus sanè pollet id non negligendis. Namque excalfacit, siccat, extenuat, abstergit, incidit, & aperit, & subtilium est partium. Eximitur è contusis recentibus folijs succus, & insolatus cogitur in pastillos, quorum in medicamentis est vsus. Præstat foliorum Eupatorij vulgaris decoctum, aut epotus succus iecinoris doloribus, & cæteris eiusdem affectibus ab obstructione prouenientibus, quo fit, vt perquam commodè propinetur hydropicis, malo habitu, ictero, & vasorum infarctu laborantibus: quinetiam contra splenis tumores, & obstructiones. Datur quoque succus ad ventriculi apostemata, à frigiditate prognata: in quo casu conuenit etiam herba exterius illita. Foliorum decoctum auxiliatur diuturnis, & præsertim pituitosis febribus, ab obstructione prouenientibus. Idem vrinas, & menses pellit, & scabiem, & pruritum sanat si cum fumaria fuerit decoctum è caprino sero, sed succus fortior est. Is enim potus incipienti Elephantiasi medetur. Flores illiti vulnera recentia, & vlcera sanant. Fugantur venenata animalia herbæ siccæ suffitu. Dicunt obseruatum esse à venatoribus, Ceruos telis vulneratos, deuorata hac planta procul dubio sanari.

Cordi & Fuchsii error.

Vulgaris Eupatorii vires.

III. POTENTILLA.

Datur eadem vtiliter pecoribus tußientibus, & anhelosis equis, quorum etiam dolores finit. Succus binûm obolorum pondere in catapotijs deuoratus intestinorum vermes necat. Idem recenter expressus illinitur commodè ex aceto, & sale aduersus scabiem. Eupatorij meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit: Eupatorium herba tenuium partium, incidendi extergendiq; facultatem citra manifestam caliditatem obtinet: quocirca obstructiones iecinoris expurgat. Inest ei & adstrictio modica, propter quã robur visceri addit: hactenus Galenus: Ex vino albo decoctum paratum, cum sacchare sex vnciarũ pondere tribus diebus potum, mirificè stranguriam sanat, & vrinas pellit. Additur herba in potionibus, quæ ad intrinseca parantur vulnera. Est & herba Agrimoniæ non dißimilis, quæ nonnullis POTENTILLA *vocatur, tametsi hirsutioribus sit folijs, supernè virentibus, infernè verò albicantibus. Cauliculos profert, qui humi repunt, Pilosellæ vocatæ modo: aureis floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo hortensi æmulis. Radice nititur exterius purpurascente, interius verò candicante, austero gustu & adstringenti. Nascitur in vliginosis locis, & propter semitas. Vniuersa hæc planta refrigerat, adstrictoria & exiccatoria facultate pollet, repellit, roborat. Idcirco mulierum profluuia, dysenterias cohibet, & cæteras alui fluxiones. Id quod & præstare dicitur si recens in calceis, nudis pedibus supponatur. Datur quoque vtiliter potanda sanguinem reijcientibus. Herbæ decoctum ex vino paratum, præstat potum ad intestinorum tormina, & dorsi dolores. Siccæ farina, ex sua ipsius aqua stillatitia pota, albas vteri fluxiones cohibet, sed valentius addito Corallio, & eboris ramentis. Sunt qui eam ad enterocelas & bubonocelas præferant, tum in cibis, tum in potionibus. Namque bellè vulnera conglutinat, & vlcera sanat, & præsertim quæ pudenda inuasere, & oris partes erodunt. Firmat commotos dẽtes, & laxas cohibet gingiuas, vbi in aceto decoquatur, & eo os sæpe colluatur: item dentium dolores mulcet. Prolapsam columellam restituit, addito alumnis momento. Mirum dictu, quòd pedum plantis, manuumq; volis admota febrium quarumcunq; calores remittit: Herba, quæ Græcis εὐπατώριον & ἡπατώριον, Latinis item Eupatorium & Hepatorium appellatur: Arabibus Cafat, Cifit, seu Gafet: Italis & Officinis Agrimonia: Germanis* Odermeng*: Hispanis Agramonia: Gallis Aigremoine. Eupatorium vulgare, & Officinis, Eupatorium Auicennæ: Italis Eupatorio: Germanis* Kunigundtkraut*: At Potentilla quibusdam Anserina: Italis Potentilla: Germanis* Grensing*: Gallis Agrimoine sauuage.*

Eupatorii vires ex Gal.

Potentillę descriptio & vires.

Nomina.

Eupatorium quibuſdam ab Eupatore rege, aliis ἡπατώριον ſeu ἡπατῖτις Oribaſio, quód Hepati medeatur. I. Eupatorium veterum Agrimonia dicta, quod inodorum eſt & odoratum. C. B. Eupatorium, Matth. Brunfel. Fuchſ. Turn. Dod. gal. Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſ. hor. Lacu. Taber. Thal. Caſtor. Eupatorium vulgare, Trag. Eupatorium Græcorum, Lob. Eupatorium verum, Lugdu. Eupatorium Auicennæ, Anguil. Agrimonia, Brunf. Dodo. fol. Cæſal. Lonicero. II. Eupatorium cannabinum, C. B. Eupatorium vulgare, Matth. Turn. Caſtor. Lugdu. Eupatorium Auicennæ, Lacu. Lonic. Camer. Cæſal. Eupatorium adulterinum ſeu aquaticum, Fuchſ. Pſeudohepatorium mas, Dod. gal. Thal. Vulgare Hepatorium. Dodo. fol. Herba S. Kunigundis, Trag. Taber. Trifolium ceruinum aquaticũ, Geſ. hor. Terzola Sardi, Cannabina aquatica ſeu Eupatorium mas, Lobelo. III. Potentilla, ab eximiis viribus dicta, aliis Argentina, à foliorum ſplendore argenteo. Potentilla, Matth. Brunſ. (cui & Tanacetum agreſte) Fuchſ. (& Agrimonia ſylueſtris quibuſdam) Loñ. Caſtor. Lugd. Thal. Cæſal. Anſerina: Trag. Taber. Argentina, Dodo. gal. & fol. Lobel. Argemone altera, Fuchſ. in icon. Geſ. hortis.

Πεντάφυλλον. QVINQVEFOLIVM. CAP. XXXVIII.

Qvinquefolium ramulos fert feſtucarum ſimilitudinẽ, tenues, dodrantales, in quibus ſemen: folia menthæ, quina ſingulis pediculis, rarò plura, in ambitu ſerrata: florem ex candido palleſcentem: auri æmulum. Naſcitur in riguis, & aquariis ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, veratro nigro craſsiorem: plurimis pollet remediis. Ius radicis decoctæ ad tertias, ſi in ore contineatur dentium dolores ſedat: putrida oris vlcera, collutione ſiſtit: arteriæ ſcabritias gargarizatu lævigat: contra alui profluuia, & dyſenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumq́; cruciatibus potum. Cocta in aceto, & illita, ſerpentia vlcera cohibet: ſtrumas, tumores, duritias, abſceſſus a, & collectiones diſcutit: ignes ſacros, b reduuias, condylomata, pſorasq́; ſanat. Teneræ radicis ſuccus, contra iecinoris, pulmonumq́; vitia prodeſt: item aduerſum venena. Cum hydromelite autem, vel diluto vino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus, in quartana quidem, quaternûm ramulorum folia: in tertiana verò, ternûm: in quotidiana, vnius. Ea quoq; folia tricenis pota diebus, comitialibus proſunt. Foliorum ſuccus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & ſale, tam vulneribus, quàm fiſtulis remedio ſunt: enterocelicis auxilium præſtant. Quinquefolium ſanguinis profluuia & potu, & illitu ſiſtit. Ad expiationes, caſtimonias, & incantamenta inciditur.

a Me. & Cat. ἀνευρύσματα i. arteriarum apertiones.
b Cat. ἀποσύρματα καὶ πτερύγια τὰ ἐν δακτύλοις i. deſquamationes, & pterygia in digitis.

I. QVINQVEFOLIVM.

II. PENTAPHYLLVM album.

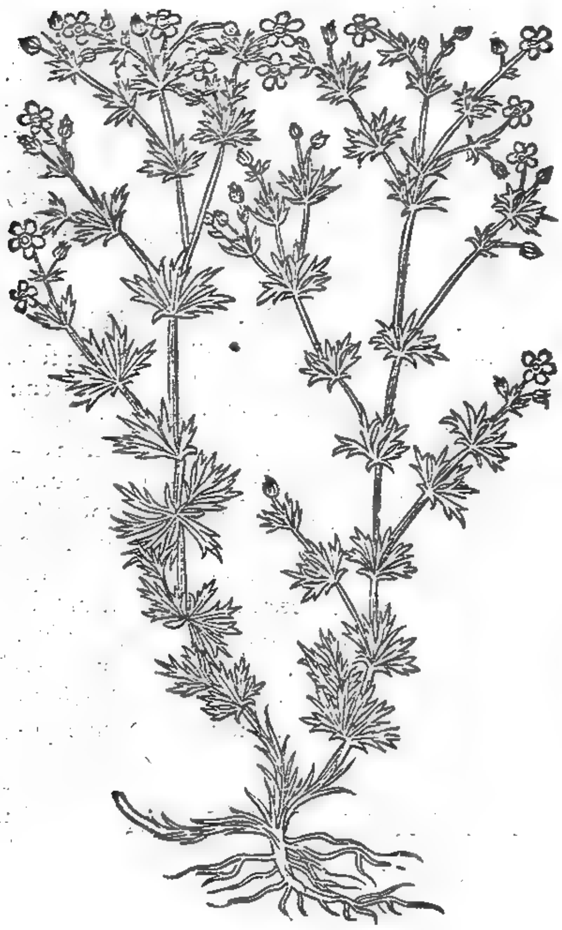

Tametſi vnius tantùm Pentaphylli, ſiue Quinquefolij meminerit Dioſcorides, nos tamen quatuor eius genera vidimus in Italia. Quorum vtiq; primum à Dioſcoridis hiſtoria nihil prorſus diſſentit. Secundum à primo differt, quod folijs ſit albicantibus, hirſutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruô, ſubalbido, per terram repit. Vltimum verò folia fert vitiginea, in partes quinque diuiſa, quod aliqui DIAPENSIAM, alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum qui rotundi, graciles, obſequioſi, ſummitatibus, & adnatorum faſtigiis, capitula prodeunt ſubalbida, facie fragis ſimilia. Radicibus conſtat numeroſis gracilibusq́;. Naſcitur in montibus & ſyluoſis collibus. Primum prouenit in riguis, & ſcrobium mar-

Quinquefolii genera.

Diapenſiæ deſcriptio, & vires.

*** III. QVINQVEFOLIVM erectum, incanum. ***

*** IV. QVINQVEF. PALVstre rubrum. ***

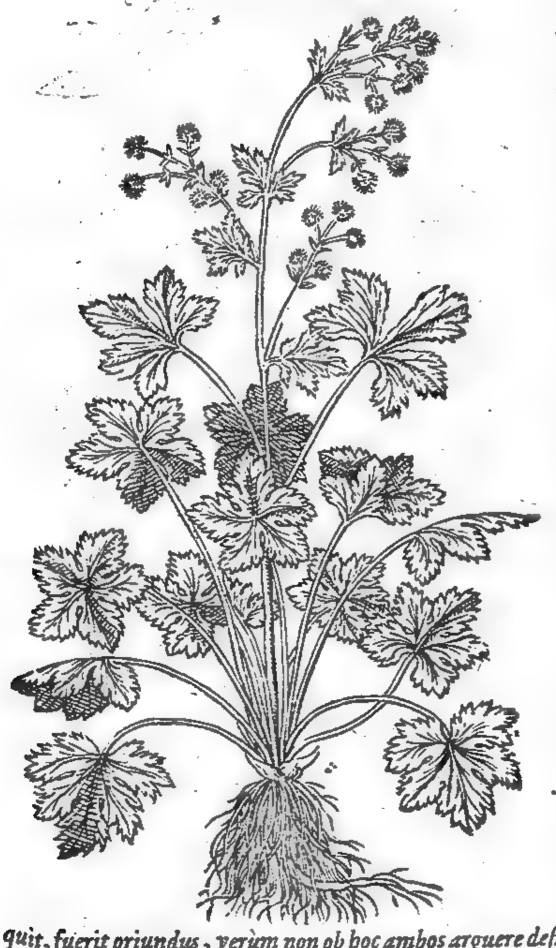

10

20

30

V. DIAPENSIA.

um marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pediculos è se mittit, & in singulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis serrata. Radix illi subrubens apparet, quod quamuis negat Brasauolus, id tamen alijs, vt mihi eam effodienti, verum esse deprehendetur. Hæc in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro crassiores. SECVNDVM *seu album, folijs est incanis, hirsutis, per ambitum sensim denticulatis, quinis ex vnoquoq; pediculo dependentibus cauliculis mollibus, obsequiosisq; flore candido, radice squamosa, agnatis ex obliquo prodeuntibus. Nascitur in saxis ingentibus, & saxosis locis. Hinc autem mirari subit Manardum Ferrariensem virum alioqui huius nostræ ætatis ingenio, & doctrina insignem: quippe qui tam facilè sibi persuaserit, id legitimum esse Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ verò herbariorumq; vulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc septem ex vno tantùm cauliculo profert folia: Pentaphyllum verò quinque, vnde & illi nomen. Hoc radices elleboro similes habet, crassiores tamen, oblongas: illa verò admodum breues, strumosas, simulq; in vnum compactas globum. Gignitur hæc plerunque in incultis, siticulosisq; locis, in altis præsertim montibus: illud verò in campestribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ sanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutiuisse. Cæterùm non possum non mirari scripsisse Plinium lib. 15. capite 9. Quinquefolium nulli esse ignotum cùm etiam fraga gignendo commendetur: Quippe id perpetuò esse falsum, ipsamet quinquefolij planta apertissimè testatur: etsi asserat Brasauolus, cui nos minimè subscribimus, in Veronensi agro nasci Fragariam, cui quinque vnicuique pediculo insunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratissima, puteq; de hac intellexisse Plinium, quòd à Verona, vt ipse inquit, fuerit oriundus, verùm non ob hoc ambos arguere desinam, donec offeratur mihi pentaphylli planta, quæ fraga proferat. Cæterùm de quarta Quinquefolij specie, quã Diapensiam vocari diximus. Refrigerat & siccat, cohibet, reprimit, glutinat & roborat. Germaniæ chirurgi maximè vtuntur ad intrinseca vulnera, enterocelas, & fistulas, eius puluerem, vel decoctum*

Manardi erratum.

Diapensiæ vsus.

40

50

60

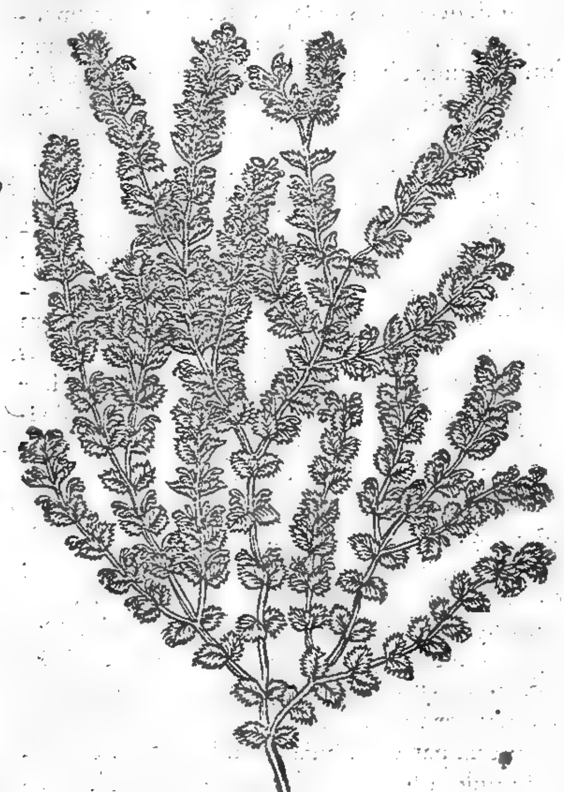
VII. FRAGARIA.

* VIII. FRAGARIA FRVctu albo. *

IX. EVPHRAGIA.

decoctum vniuersæ plantæ potui exhibentes. Idem quoq; præstat foliorum & radicum farina. Quinetiam ad morbos omnes, vbi adstringenti, solidantiq; medicamine sit opus. Est tamen non ignorandum, hoc non esse Saniculam illam, quæ etiámnum quinis exoritur folijs, radice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua superius in symphyti mentione disseruimus: sed aliud longè differens. Quinquefolij vires retulit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Pentaphylli radix, inquit, desiccat vehementer, minimum verò acris est. Quare in multo est vsu, velut alia quoq; omnia, quæ cum sint tenuium partium, citra morsum desiccant. Est enim hæc radix desiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens euidentis caliditatis: hæc Galenus. Quinquefolium album adstringit, siccat, roborat, repellit: radix subtilium est partiũ. Ea omnia præstare potest quæ alterum, quo tamen adstringentior est. Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cùm ea sint tam cibis, quàm medicamentis idonea, ideò & res, & locus mihi expetere videtur, vt hîc tum plantæ, tum fructus eius vires perstringamus. FRAGARIA *itaq; planta est nemini ferè non cognita, adeò vt hoc nomine superuacuum putem, eius faciem repræsentare. Planta est humi repens, foliis pentaphylli maioribus, ternis ex vno pediculo prodeuntibus, & per ambitum serratis: floribus candidis, rubi æmulis, è quibus fraga oriuntur: cauliculos habet tenues, hirsutos, obsequiososq; radices habet numerosas & tenues, adstringentis gustus. Proueniunt in montibus, collibus, syluis, secus itinera, & prope sepes. Refrigerat ordine primo, siccatq; secundo. Folia, & radix vulnera, & vlcera sanant: muliebres fluxus, & dysenterias cohibent, vrinam cient, & lieni conferunt. Herbæ, & radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatq; renes, & vesicam. Idem ore contentum, collutionisq; modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & destillationes sistit. At Fraga præter id quod gustui æstate in cibis arrideant, bilosis æstuantibusq; ventriculis prosunt, siticulosisq; sitim sedant. Vinum, quod ex ijs elicitur, vlcusculis, quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemq; varos, & oculorum nubeculas, calidasq; defluxiones impositum tollit. Neq; etiam hîc silentio dissimulanda videtur* EVPHRAGIA, *quam nobis Fraga nunc ob vocabulorum vicinitatem ad memoriam reuocarunt, cum & ipsa miris ad oculorum morbos viribus predita sit: etsi à veteribus*

Quinquefolii vires ex Gal.

Fragariæ & fragorum vires.

Euphragiæ delineatio & vires.

veteribus Græcis nusquam, quod legerim, descripta reperiatur. Est itaq; Euphragia tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem assurgit: folijs minutis, crispis, per ambitum serratis, gustu adstringentibus, paululumq; amaris: caule exit tenui, rubentiq; flore inter purpuram & aurum albicante, quem emittit abeunte æstate: nascitur in pratis & in sylvis. Præstat hæc quocunque modo sumatur tam in cibis, quàm in medicamentis recens, vel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præsertim cum in cibis aut potu diutius sumitur. Fit ex ea vinum vindemiarum tempore, vuis & musto macerata, de quo Arnaldus in hunc modum disseruit: Euphragia vinum, inquit, fit ad oculos, ponendo herbam in musto donec fiat vinum. Cuius vsu oculi senum reiuuenescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum visus in quocunq; cuiusvis ætatis homine, præsertim vbi pinguedo, & pituita redundent. Et est qui permansit nihil videns per longum tempus, & infra annum eius vsu restitutus est ad visum. Ipsa enim herba calida est, & sicca magis, abstergit & cohibet: & habet hoc à proprietate, quod quandò puluis eius comeditur cum ouorum vitellis, idem mirificè præstat, vel quandò puluis idem recipitur cum vino. Et supersunt testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant legere sine ocularijs, & legerunt postmodum absque ipsis, etiam literam subtiliorem. Et vsus vini Euphragiati non habet par in proficiendo visui. Si autem vinum esset nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuccharum necessarium. Hæc Arnaldus in libro de vinis. Herba πεντάφυλλον Græcè, Quinquefolium Latinè dicitur: Italicè Cinquefoglio: Germanicè Weis fünff Finger kraut: *Hispanicè Cinco en rama: Gallicè Quintefueille. Quinquefolium album, Græcis πεντάφυλλον λευκόν: Italis Cinquefoglio bianco. At Diapensia siue Sanicula, Italis, Cinquefoglio maggiore: sic Fragaria, Italis Fragolaria. Fraga verò, Italis Fragole & Frage: Germanis* Erdtbeer. *Sic Eufragia, Italis Eufragia: Germanis* Augentrost: *Gallis Eufraise.*

Vinum Euphragiatum.

Nomina.

Quinquefolium, quòd quina sint singulis pediculis folia: quindecim species nouimus, hic quatuor proponuntur. I. Quinquefolium maius repens, C. B. Quinquefolium, Matth. Cord in Diosc. Lacu. Cæsal. Pentaphyllon minus, Brunf. Ges. hor. Pentaphyllon vulgare, Trag. Pentaphyllon luteum maius, Dod. gal. Pentaphyllon primũ, Lon. Pentaphyllon Diosc. Tab. Pentaphyllon maius flore sublutco, Lob. Pentaphyllon fragariæ cognata, Ges. hor. Pentaphyllũ repens, Cam. Quinquefolium luteũ maius, Fuchs. Lug. Quinquefoliũ secundum, Turnero. II. Quinquefolium albũ maius, C. B. Pentaphyllũ album, Matt. Dod. gal. Pentaphyllon verũ ac nobile, Trag. Pentaphyllũ, Ges. hor. Pentaphyllon maius flore albo, Lob. in icon. Pentaphyllon albo flore, Camer. Quinquefolium maius candidum, Fuchs. Quinquefolium primum, Turn. Clus. hist. Panno. Quinquefolium album, Matth. in comp. Lugd. Quinquefolium sylvaticum, Taber. III. Quinquefolium erectum incanum, C. B. Hoc à Matthiolo inter figuras maiores nomine Pentaphylli albi, sed sine descriptione, proponitur. Quod ex radice obscurè rubra, oblonga, altè descendente, adstringente, vnum alterumvè caulem sesquipalmarem erectum, rotundũ, infernè rufo cortice tectũ, supernè albicantem, in alios brachiatum profert, quem folia angustiora, minora, profundioribus incisuris diuisa, supernè ex virore nigricantia, auersa parte incana, cingunt: flores quinquefolii, quorum medium aliquot stamina lutea occupant, cauliculorum summis & quidem pedicellis incanis, singuli ex singulis calycibus prodeuntes, lutei, parui, insident, quibus delapsis, semen minutum fuscum, in fragi rudimentum congestum, succedit. Spontè apud nos locis asperis circa vias & ad agrorum scrobes, locisq; arenosis prouenit. Dicitur Pentaphyllum exiguum alterum, Tra. Pentaphyllum tertiũ, Lonic. Pentaphyllum rectum minus, Camer. Pentaphyllum canum, Thal. Quinquefolium minus, Fuc. in icon. & Turn. Quinquefolium luteum minus, Lugd. Quinquefolium minus, Fuch & Camer. in Matt. Quinquefolium petræum maius, Taber. IV. Quinquefolium palustre rubrum, cum suo Matthiolo addiderit Camerarius, de eo paucis. Hoc radice est nigricãte, longa, geniculata, à qua sarmenta longa, gracilia, striata, per terram sparguntur, in quibus ramuli dodrantales, glabri, reclinati, pentaphyllo similes: folia oblongis pediculis donata quina, septena vni pediculo inhærentia, supernè viridia, auersa parte in cinereo candicantia: flores profert in caulium fastigio, vt plurimum geminos, in quinque aut sex folia diuisos, obscurè rubentes, eiusdem coloris staminibus in medio paruum capitulũ cingentibus, quod paulatim augetur, donec in capitulum durum frago simile, sed obscurius rubens, nulloq; intus succo, seminibus farctum, excrescit. Nascitur vliginosis locis, in scrobibus & iuxta stagnantes aquas, medio vere & post florens. Tota planta astringentis est facultatis. Dicitur Pentaphyllon rubrum, Dod. gal. Lugd. Pentaphyllum palustre, Cord. in hist. (& eius Scholiasti Heptaphyllum Plinii fragiferum) Thal. Camer. Pentaphyllum rubrum palustre, Lobel. in icon. Quinquefolium palustre, Ges. hor. Camer. in Matth. Taber. Quinquefolium quartum, Dod. fol. Quinquefolium rubrum, Lugd. Heptaphyllon Cordi Camer. Quinquefolium palustre fragiferum vel Heptaphyllum Porphyrantemon, Camerario in suo Matthiolo. V. Sanicula à sanandis vulneribus dicta, dicitur Diapensia, Matth. Brunf. Castor. cui & pentaphylli quarta species, Sanicula, Brunf. Trag. Dod. gal. & fol. Lacu. Ges. hor. Lonic. Lobel. Cæsal. Thal. Cam. Taber. cui & Consolida quinquefolia. Sanicula mas, Fuch. Lugd. Sideritis tertia Dioscoridis, Fabio Columnæ. VI. Sanicula montana rotundifolia maior, habetur enim & minor & altera longifolia, C. B. Ex radice crassiuscula, minimum digitum sæpè longa, subrussa, multis fibris candicantibus donata, caulis exurgit pedalis & altior, viridis, hirsutus, cui folia subsunt circinatæ ferè rotunditatis, oblongis pediculis pilosis inhærentia, per ambitum crenata, supernè viridia, prona parte exalbida & valde hirsuta, quæ tamen cultura penè euanescit: quæ in caule superioribus respondent: summi caules in plures ramulos brachiantur, singulisq; ramulis terni aut quaterni insident flosculi albi, quinquefolii punctis sanguineis notati, Oxyacanthæ odore, staminibus pluribus medium florem occupantibus: succedunt capitula saxifragiæ albæ similia, semen minutum & nigrum continentia. Iunio floret, at in hortis maturius. In montibus Rheticis legimus, & in Fracto locis vmbrosis & humidioribus. Sic & in omnib. Pannoniæ alpibus. Adstringit & ferè insipida. Monet Camer. in suo Matth. ex prona parte folii cutem decorticari, & illud vulneribus imponi: elici etiam aquã ex planta minutim concisa ad vulnera glutinanda, aut flores in puluerem redigi: itemq; folia & vlceribus vulneribusq; inspergi. Dicitur Sanicula alpina alia, Ges. hor. Sanicula montana prima, Clus. hist. Panno. Sanicula alpina siue guttata quibusdam. Italis vmbilicus Veneris. Septentrionalium aliis Hepatica montana: Valesiis l'herbe sante Condria, vel sans Contura: Germa-

* VI. SANICVLA MONTANA rotundifolia minor. *

Germanis Wild Schelkraut / oder Weiß Sanickel / Camerario in ſuo Matthiolo. Garyophillata ſiue Geum alpinum recentiorum folio hederaceo, Adu. Lob. in icon. Caryophyllata ſiue Geum Alpinum, Lugd. Cotyledon tertium Dalechampii, eidem, VII. Fragaria, ab odore fragrante, quem mora ipſius ſpirant: mora terreſtria dicta Seruio. Dicitur Fragaria, Matth. Brunf. Trag. Fuchſ. Turn. Dod. gal. & fol. Lonic. Lobel. Caſtor. Lugd. Cæſal. Thal. Fragula, Cord. in hiſt. Fragum & Trifolium fragiferũ, Tab. Sunt ſyluestria, hortenſia: variant fructu maiore & minore, rotundiore, longiore: colore rubra, alba, media, ſanguinei coloris. VIII. Fragaria fructu albo, C. B. Priori minor eſt planta, magisq; cana, fructu aliquando toto candido, minus granoſo, dulci, aliquando parte ſuperiore rubicundiore. Hanc in hortis tantùm notauimus. Dicitur Fraga candida, Trag. Fraga alba, Camer. in Matth. Fragum album, Tabernæmon. IX. Euphraſia εὐφρωσύνη dicta, eò quòd oculos eorum caliginem diſcutiendo, delectet. Euphraſia Officinarum, C. B. Euphragia, Matt. Caſtor. Thal. Euphragia alba, Brunſ. Eufragia vulgo, Cæſal. Euphraſia Auguſtinenſium, Trag. Euphraſia, Fuch. Lacu. Lonic. Lobel. cui & Euphroſyne & Ocularis. Euphraſia. Dod. gal. & fol. Lugd. Taber. Alia ramoſa, alia non: flore ex luteo albido, aliquando ex cæruleo purpuraſcente.

φοίνιξ. PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHœnix folia habet hordei, ſed breuiora, & anguſtiora: ſpicam lolio ſimilem: calamos digitorum ſenum, radici aduolutos: ſeptenas octonasve ſpicas. In aruis, tectisq; recenter illitis naſcitur. Harum virium compos, vt in vino auſtero pota alui profluuium, & emanantem vulua ſanguinem ſiſtat, vrinæ impetus infrenet. Sunt qui adalligatam in puniceo vellere, & ſuſpenſam ſanguinem ſupprimere prodant.

PHOENIX.

Phœnicis conſideratio.

PHœnix Hetruſcis ſylueſtre Lolium dicitur, quod ſpicas proferat lolio ſimiles. Naſcitur frequens in vicis ſecus vias in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorſus repugnante nota Dioſcoridis deſcriptioni adſtipulari deprehenditur. Plinius lib. 22. cap. 25. Phœniceam herbam ita à Græcis appellatam, à Latinis lolium murinum vocari ait, quod fortaſſe mures derodent ſpicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequentiſſima viſitur Goritiæ in cœmiterio diui Franciſci, & Venetijs in litore maris prope ſacellum diui Nicolai. In ſumma eius vber vbiq; prouentus. Huic herbæ nomen Græcum φοίνιξ, Latinum ſimiliter Phœnix, Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum Giglio ſaluatico: Germanis Waldt Rohr / oder Vintzenhelmer: *Gallis Taraye ſauuage.*

Nomina.

Phœnix (à phœniceo colore) Dioſcoridis, ſeu Lolium ſpica breuiore, Herba Phœnicea Græcis, & Hordeum murinum Plinii, C. B. Phœnix, Matth. Turn. Dodo. gal. & fol. Cordo in Dioſc. Lac. Lon. Lob. Caſtor. Lugd. Thal. Cæſal. Lolii quartum genus, Trago: Hordeum murinum, Lobel. in icon. (cui & Lolium rubrum) Taber. & Lolium ſylueſtre.

Ἰδαία ῥίζα. IDAEA RADIX. CAP. XL.

IDææ radici folia ſunt ea, quæ ruſco: adhærent iis veluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix ſpiſſandi naturam habet, his conueniens, quibus adſtrictione opus eſt. Pota, citam aluum, menſesq;, & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit.

Idææ radicis consideratio.

IDæa radix hodie, quod sciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, vbi hæc planta proueniat: etsi cognomine natale eius solum facilè indicari videatur, quòd scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: vel in eo eiusdem nominis, qui in Creta habetur, vt etiam Idæo rubo euenire superius dictum est. Huius vires tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si opera periculum facias, eandem vim præferet, nimirum sanguinis profluuia, alui fluxus, dysenterias, profluuium mulierum, & quæcunq; eius sunt generis tum pota, tum foris imposita curans. Ea vt Græcis Ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Idæa radix vocatur: Italis, Radice Idea.

Idææ radicis vires ex Gal.

Nomina.

Ῥοδία ῥίζα. RHODIA RADIX. CAP. XLI.

GIgnitur Rhodia radix in Macedonia, costo similis, lenior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Vtilissima capitis doloribus, si madefacta fronti, & temporibus cum rosaceo momento imponatur.

Rhodiæ radicis consid.

Rhodia radix planta est non omnibus planè vulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus nasci, & inueniri possit. Quæ in nostro horto Goritiæ viret, iamdiu eam Gratzio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarissimus, & in simplicium facultate non imperitus, ad nos primùm videndam misit: quam tamen postea frequentissimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter viginti millia passuum à Goritia distat. Cæterùm quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, vt ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri possit, nos non temerè facturos duximus, si eius historiam hic diffusius tradamus. Radix itaq; Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, à quibus circumquaque folia prodeunt longiuscula, in acutum desinentia, portulacæ, aut minoris sedi instar pinguia, minutimq; per ambitum serrata. In caulium cacumine vmbellam profert, viridem tithymali cyparissij modo, sed quæ, vbi defloruerit, rubescat. Radix ei inæqualis, strumosa, crassa, qualis pseudocosto, quod ex Gargano Monte aduehitur, læui cortice obducta quæ recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ verò sicca est, leuis percipitur, intus substantia rubens, & foris squamosa. Mansa hæc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: vnde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum viuacissima est: quippe quæ è terra effossa, nisi locis perquàm siccis reponatur, post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altissimis montium rupibus saxosis, præruptisq; locis, vbi vix tantum terræ circùm habet, vt illi inhærere possit. Valet hæc ad capitis dolores à quacunq; causa prouenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, vbi calidus sit affectus: aut cum amaraci aqua, si frigidus sit morbus, fronti temporibusq; illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitq; (vt diximus) omni capitis dolori, vtpote quæ temperatis sit qualitatibus prædita: id quod indicat rosaceus eius odor, quo mirificè redolet. Rhodiæ radicis meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus scribens: Rhodia radix ea videlicet, quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calfaciendo verò secundi recessus censenda est, aut certè tertij incipientis. Hæc planta Græcè ῥοδία ῥίζα Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè Rosenwurtz.

Rhodiæ rad. descriptio.

Rhodiæ radicis vires ex Galeno. Nomina.

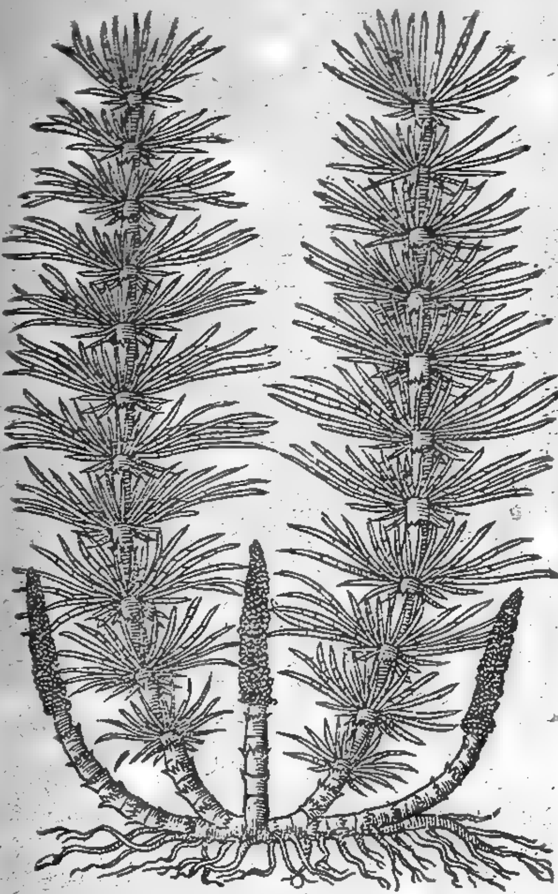
Rhodia radix, Matth. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord in hist. Lacu. Ges. hor. Lobel. Clus. hist. Panno. Lugd. Camer. Radix Rhodia, Castor. Ges. hor. appen. Rosea radix, Fuchs. in icon. Lonic. Tab. Verùm non solùm radix contrita rosas spirat, sed & flores odorati, qui rubentes quadrifolii, singulis in acumen desinentibus, intusq; pallidi sunt.

Ἵππουρις. EQVISETVM. CAP. XLII.

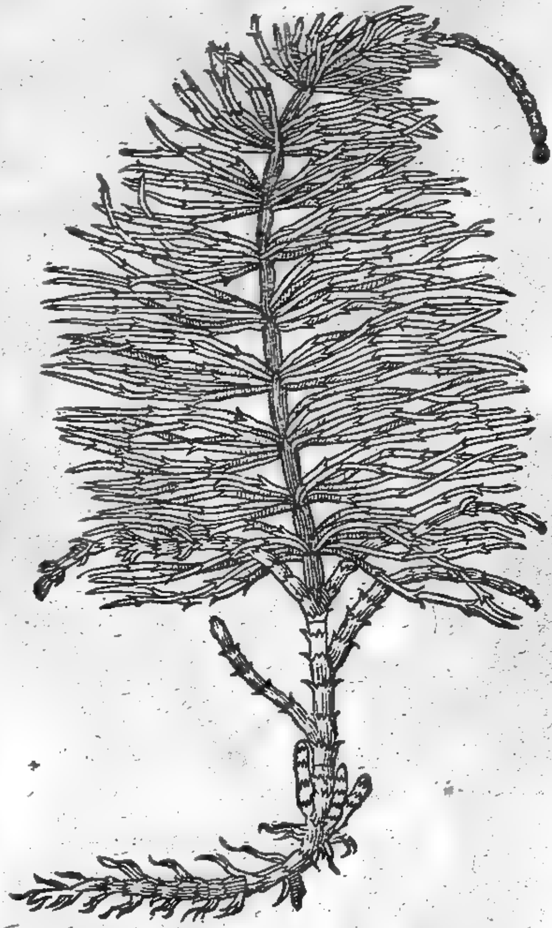
EQuisetum in riguis, & scrobibus nascitur [a] cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in se farcti, rubescentes, leniter scabri [b] & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In sublime attollitur, vicinos arborum caudices scandens, obuolutumq; dependet, comis multis, nigris, vt equorum cauda: radix lignosa, dura. Vis herbæ spissare, quare sanguinem naribus erumpentē succus ipse sistit: prodest dysentericis in vino potus: vrinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis foliis, & illitis. Radix cum sua herba tussim, orthopnœam, ruptaquè adiuuat. Foliis in aqua potis, dissectiones vesicæ, & intestinorum, enterocelæq; in vnum coalescere, cogiq; feruntur. Alterum Equisetum caulis est rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio est, eademq; fungitur facultate.

a Cat. καυλοὶ. i. caules. At meum cum Ruellio concordat.
b Vtrunque exemplar στερεὰ i. solidos.

I. EQVISETVM I.

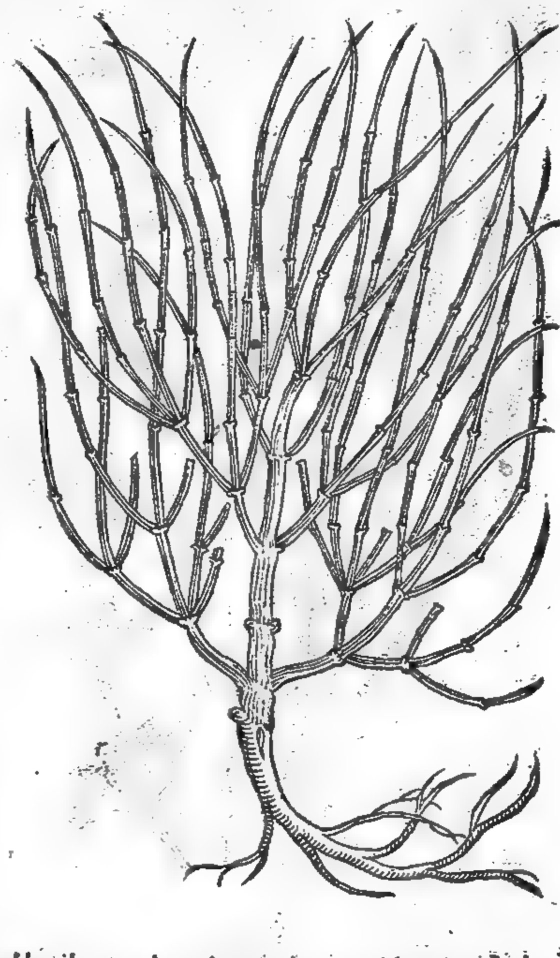
II. EQVISETVM II.

III. EQVISETVM III.

IIII. EQVISETVM IV.

Equiseti consideratio.

E*Quisetum, officinis & herbarijs plerisq; verbum Græcum reddentibus Cauda equina nominatur. Cuius tametsi Dioscoridi duo tantùm describantur genera, nos tamen quatuor hactenus obseruauimus, quarum omnium hic expreßimus imagines. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorũ caudas referat, vnde & Græcis Hippuris dicta est. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen oblongum, iuglandium iulo non abſimile.*

absimile, subnigricanti colore: & deinde caules inanes geniculati, subrubescentes, leniter scabri: iuncea circa eos coma, aspera, exilis, setarum instar, adeò vt equorum instar caudæ appareat. Radicem lignosam, duram. Nascitur humectis & aquosis locis, in riguis & scrobibus. Hoc quod rura nostra vulgò vocant Paltrusalo, in cibumq; assumunt, ieiunij quadragesimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumspergunt, & oleo in sartagine frigunt, manduntq; piscium vice. Ex quo cibo aluus quandoq; eorum adeò constringitur & constipatur, vt in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiseti germen siccum asseruent per annum, quo subinde æstate vtantur ad dysenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum est, & in cibum magno successu exhibent. Vtrunq; Dioscoridis Equisetum eleganti admodum pictura expressit Fuchsius in suis magnis de stirpium historia commentarijs. Sed nescio qua postea ratione ductus, is in primo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equisetum pro Polygono fœmina aperto lapsu reddiderit. Equisetum tertium caule edit geniculatum striatumq;, inane, fragilem, à quo complures oriuntur rami: & ipsi quoq; geniculati ac asperi, nulla circumstante coma. Prouenit & hoc palustri solo. Iisdem cum alijs pollet viribus. Equisetum quartum, recto prouenit caule, firmiore, minusq; geniculato, à quo rami procedunt, iunceis quasi processibus stipati, ijsq; asperis, geniculatis, tenuibus. Prouenit ijsdem in locis, & easdem vires habet. Expetitur Equisetum mulieribus ad stannea vasa detergenda illustrandaq;, nec non etiam materiarijs fabris, ijs præsertim qui torno opera sua conficiunt. Siquidem huius herbæ asperitate illæ suis vasis splendorem nitoremq; conciliant, isti verò similiter suorum operum ruditatem expoliunt. Omnium decoctum aut stillatitia aqua, pota vlceribus renum ac vesicæ mirificè medetur. Equiseti meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi eius vires retulit his verbis: Hippuris, inquit: adstringentem cum amaritudine facultatem possidet, ac proinde valenter simulq; citra mordacitatem exiccantem. Itaq; vulnera maxima cataplasmate imposita conglutinat, etiamsi præsectos esse neruos contingat: præterea vocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad sanguinis reiectionem, ad profluuium muliebre, potissimùm rubrum, ad dysenterias, & ad alios ventris fluxus generosum est remedium herba ipsa aut ex aqua, aut ex vino pota. Sunt qui de ea scriptũ reliquerunt, quòd nonnunquam etiam vesicæ, ac tenuium intestinorum vulnera succus ipsius sanauerit. Prodest etiã profluuio sanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxijs in ventre affectibus, ex austerorum vinorum quopiam potus: ac si febre teneantur, ex aqua. Quæ planta Græcis ἵππουρις, Latinis, Equisetum appellatur: Arabibus Dhenben alchail, Dhenib alchi siue Daneb alchail: Italis Coda di cauallo: Officinis cauda equina: Germanis Roßschwantz: Hispanis Coda de mula & Rabo de mula: Gallis Queue de cheual & Prela. Equisetum alterum, Græcis ἵππουρις ἑτέρα: Italis Coda di cauallo minore.

Fuchs. lapsus.

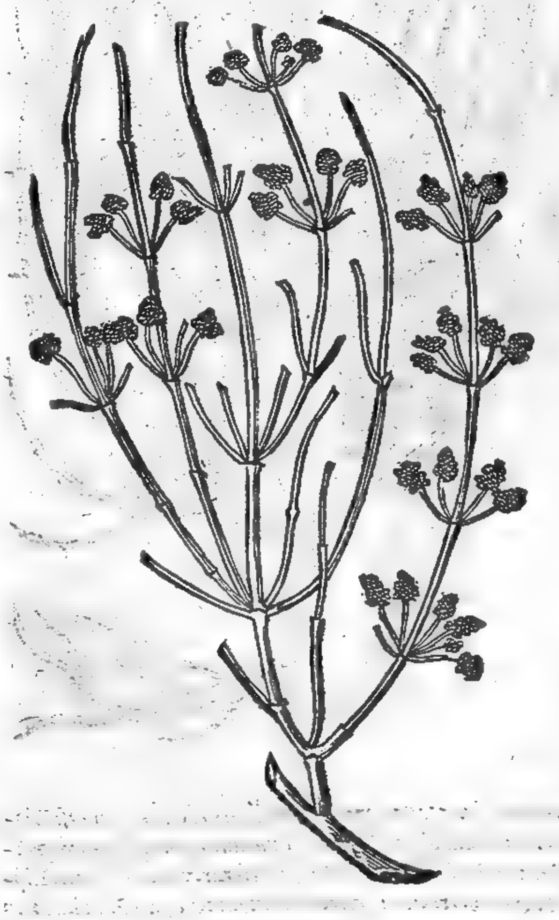
Equiseti vires Matth.

Equiseti vires ex Gal.

Nomina.

Equiseti nouem agnoscimus differentias. I. Equisetum aquaticum longioribus setis, C.B. Equisetum primum, Matth. Lacu. Cast. Lugd. Equisetum secundum, Tab. Equisetum maius cum asparagis nouellis, Lob. Equisetum, vulgo Asprella, Cæs. Hippuris maior Brunf. Dod. fol. Hippuris. Lob. in iconibus. Hippuris Dioscoridis, cauda equina, Tab. in icon. Caucon Plinii, Anguillaræ. II. Equisetum pratense longissimis setis, C.B. Equisetum secundum, Matth. Lac. Equisetum longius, Fuchs. Equisetum, Cordo in Diosc. Equisetum minus, Dod. gal. Equisetum alterum, Lugd. Cæs. Equisetum palustre maius, Tab. Cauda equina, Brunf. Hippuris maior altera, Trag. Hippuris maior vel prima Lonic. Hippuris fontalis, Lob. Hippuris minor, Dod. fol. Thal. Polygonum fœmina, Fuch. in iconibus. III. Equisetum iunceum ramosum, foliis nudum, C.B. Equisetum tertium, Matth. Lugd. Hippuris minor, Lob. Dod. in folio, qui cum præcedenti iungit: cum equiseto iunceo Tragi quod ramosum non est, idem esse nequit. IV. Equisetum quartum, Matth. Lugd. Videtur Matthiolus voluisse Vuam marinam Monspeliensium exprimere, cuius geminam figuram adposuimus. V. Vua marina maior, aut Tragum Dioscoridis. Radice est, aliquot pedes longa, latè serpente, dura, lignosa: ramulis ab eadem radice prodeuntibus, frequẽtibus, sarmentosis, gracilibus, iuncum referẽtibus, pedalibus & nigricantibus, cuius virgulæ in iunceas cuspides abeuntes, multis internodiis distinguuntur: quibus dum adhuc tenellæ sunt, ad quodlibet internodium duo foliola pusilla, quæ in adulta planta non obseruantur, adposita: flores pallidi, herbidi, minuti, conferti instar florum corni, secundum internodia siti, quibus succedunt copiosi fructus rubentes, ex granulis ternis aut quaternis, tritico paribus, exigui mari effigie, surculenti, acidi, esui grati, vrinam multum cientes: hi granum vnum aut alterum duriusculum triquetrum, vtrinq; acuminatum, foris nigrum, intus album medullosum & perquàm adstringens, cõtinent. Maio floret & Augusto fructus maturescit Monspessuli inter stagnum Volcarum, & mare mediterraneum, & ad montis Cetii radices copiosissimè, vbi piscatoribus Rasins de mar, hoc est, Vua marina vocatur. Hanc alii Bellonium secuti ad Androsacen: alii ad Croton Nicandri: alii ad Polygonum quartum Plinii, vel eiusdem Ephedram referunt. Dicitur Croton Nicandri, Anguillaræ. Racemosa Equiseti facie planta, Aduersariis. Vua marina Monspeliensium, Lobelo in iconibus: Polygonum quartum minus, Clusio, historia Hispanica: Polygonum mari-

* V. VVA MARINA MINOR.

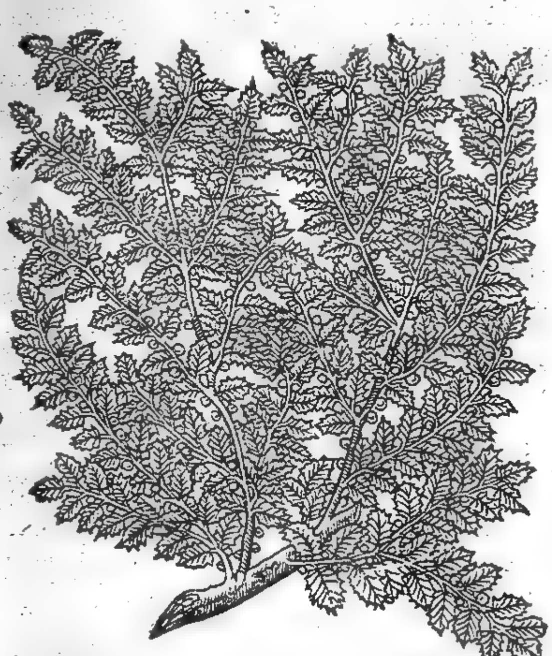

marinum ſecundum, Tabernæmontano: Tragus ſine Scorpio maritimus, Lugdunenſi. Tragos, Cæſalpino libro ſexto & Camerario in horto.

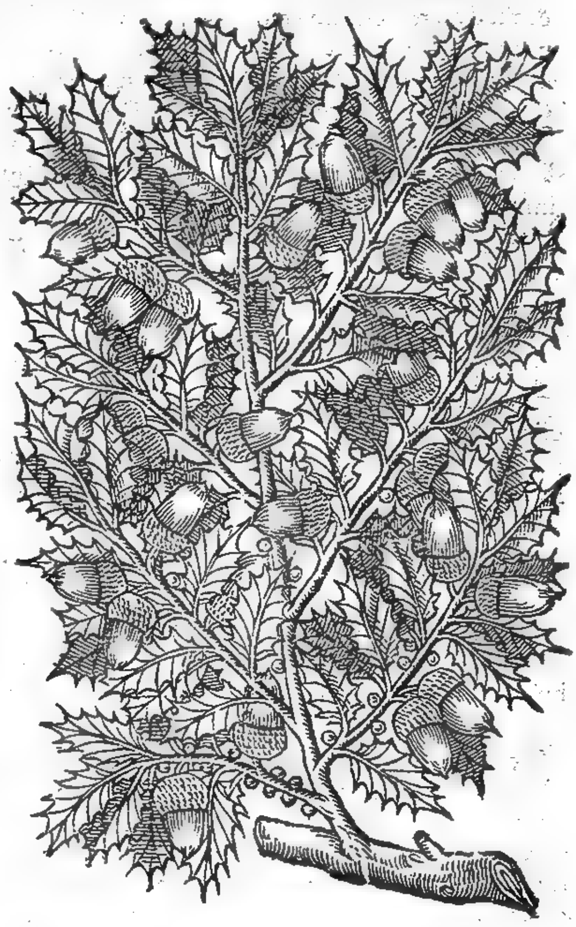
Κόκκος βαφική. COCCVM INFECTORIVM. CAP. XLIII.

COccum, quo infectores vtuntur, frutex eſt ſurculoſus, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia & Armenia: deinde Aſia & Cilicia: vltimum ex omnibus Hiſpanicum. Vis huic ſpiſſandi: vulneribus, neruiſq; præciſis, conuenienter ex aceto tritum illinitur. Naſcitur quoq; in Cilicia è quercubus, cochlearum exilium ſimilitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum vocitant.

I. COCCVM INFECTOrium.

II. ILEX COCCIFERA.

Etſi Coccum ſeu granum tinctorium ſeplaſiarijs, & infectoribus notiſſimum ſit, quòd & medicamentis admiſceatur, & eo plurima tum ſericea, tum lanea ſtamina infici ſoleant, neſcio tamen an eius arbuſcula in Italia proueniat. Frutex eſt ſurculoſus, folijs oblongis per ambitū aculeatis aquifolij modo, ſed longè minoribus, baccis rotundis, inanibus, puniceo colore. Nos autem eam, cuius picturam damus, vidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis vſus, conſtat rotunda inaniq; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, vt Dioſcorides aſſerit. Vt hinc planè conijcere liceat, Coccum hoc diuerſorum eſſe generum, noſtrumq; facilè illud eſſe, quod Plinius in Attica & Aphrica prouenire tradit, Scolecion ideò vocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur vermiculi: argumento quòd hoc inane intus deprehendatur. — Cocci infectorii conſid.

Huius puluere non infeliciter vtuntur mulieres Italicæ ad fœtum roborandum & prohibendum aborſum, ipſum grauidis in ouo ſorbili propinantes, pauco addito thure, vel maſtiche. — Cocci infectorii vires Matthiolo.

Quod in quercubus naſcitur coccum (vt Dioſcorides in Cilicia naſci ſcribit) copioſum quoq; in Bohemia prouenit. Primum quod à me viſum eſt, truncum ferè totum occupabat non infimæ quercus, non longè à Poggibrot in Leporario quod Parcum ferarum vocant Cæſaris Ferdinandi, ac deinde in alijs etiam locis, ſed cum ab incolis non agnoſcatur, quotannis perditur. Atqui in Polonia vbi etiam copioſum prouenit, non deſunt, qui illud diligenter legant. — Coccum in Quercu.

Cæterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, aliud eſſe Coccum, aliud verò Chermeſinum vulgò vocatum, quo ſerica ſtamina roſeo colore inficiuntur. Etenim aſſerunt ij legitimum chermeſinum è quibuſdam fieri granulis, quæ vt plurimum vulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, vocariq; hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc iſti deinde colligunt, minimè credendum eſſe, quòd Græcorum Coccum vulgò grana tinctorum nuncupatum, ſit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermeſinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentiſſimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ ſectæ inuenerim, qui eorum adſtipuletur ſententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm Coccum tinctorium à Græcis appellatum, cum de Chermes agens ea ſanè omnia in eius hiſtoriam referat, quæ Dioſcorides ſuo Cocco tribuit. Quapropter ſcirem libentiſſimè qua ratione, quaue authoritate nixi ij reuerendi Monachi in hanc vanam, & erroneā deuenerint opinionem. — Monachorū opi. exploſa.

Verùm non ob id negauerim ego noſtrum Chermeſinum à Cocco minimè differre, quòd certò ſciam, aliud eſſe Coccum, aliud Chermeſinū, vnde & infectores differentiæ cauſa Coccum Granam nuncupant, Chermeſinum verò, quod è pimpinellæ radicib. decerpitur: ſed negauerim quidem Mauritanorum chermes noſtri vſus chermeſinū eſſe, quòd nil aliud Chermes eſſe putem, — Coccum infectorium à chermeſino differre.

quàm

quàm Coccum, cuius hic meminit Dioscorides. Chermesinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hispanijs ab occidentali India importatum, quod cum copiosissimum afferatur, Chermesina stamina nunc vilescere cæperunt. Cocci seu Grani infectorij vires descripsit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, his verbis: Granum tinctorium adstringentem, simulq; amaram facultatem possidet: vtraq; sine morsu desiccat; proinde ad ingentia vulnera congruit, præsertimq; neruorum. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite. Quæ κόκκος βαφικὴ Græcè, Latinè pariter Coccos baphica, & Granum infectorium nominatur: Arabicè Charmen, Kermes seu Chermes: Italicè Grana de tintori: Germanicè Scharlachbeer: Hispanicè Grana para tennir, & Grana en grano: Gallicè Vermillon.

Grani tinctorii vires ex Gal.

Nomina.

Cocci infectoriæ duæ figuræ adpositæ, quarum prima ad imitationem Matthioli & Lacunæ exsculpta: altera verò præter veram foliorum formam, & glandes & baccas exhibet, siquidem ferat glandes Iliginis similes, capulis asperiorib. quæ in autumno proueniunt. Et quemadmodum Gallæ in Quercubus, sic & in Ilicis huius & foliis & ad ramos notantur grana rubra, modò rotunda, modò oblonga, Pisorum communium quantitate; intus alba, gustus subacidi, in quibus tandem vermiculi nascuntur. Aliquando & aliud excrementum vt in Ilice maiore sic & in hac obseruatur, leuiter ramis adhærescens, rotundum, nigrum, splendens, durum, liquorem album cum vermibus continens, quod tandem exsiccatur. Hæc arbuscula dicitur Ilex foliis aculeatis, Trag. Ilicis genus in qua Coccus baphica, Bellonio. Ilex Coccigera, Clus. hist. Hisp. Ilex minor Coccigera, Dod. fol. Ilex aquifolia Plinii, Lug. Ilex Coccifera, Cam. in Matth. Tab. Ilex Plinii, Cæsal. Coccus infectoria, Lob. Coccus tinctoria, Tab. Granum tinctorium, Lonic. quod baccis tribuendum, non arbusculæ: quæ grana Quisquilia Plinius nominauit, Coccus baphica & Grana infectoria, Matth. edit. Italica: Coccus infectorius & Kermes Arabum, Cordo in Diosc. Granum & Coccus baphica, Anguil. Granum tinctorium, Lon. Cæsalpino.

Τράγιον. TRAGIVM. CAP. XLIIII.

Conclusa nō legit Meum, neq; Catec.

TRagium nascitur in Creta tantùm insula, lentisco semine, folio & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei [lacteus,] gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymaq; illitu spicula è corpore eiiciunt: omnia quoq; corpori impacta, euocant: pota stranguriæ medentur, calculos vesicæ frangunt, menses trahunt: modus in sumptione est, drachma vna. Fama est syluestres capras sagittis confossas, eius herbæ pabulo spicula excutere.

Τράγιον ἕτερον. TRAGIVM ALTERVM. CAP. XLV.

EST & alterum Tragium, quod tragoceros aliqui vocant: folia scolopendrii habet, & radicem syluestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam vel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno hirci virus olent: exinde sibi tragii nomen adoptauit. Prouenit in montibus & præcipitiis.

Tragii consideratio.

TRagium, quod in Creta tantùm nasci tradit Dioscorides, quodq; in vniuersum lentisco simile facit, Plinius lib. 13. ca. 21. ipsum fruticem terebintho similem reddidit, & lib. 27. cap. vltimo, idem iunipero assimilauit. Id quod dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum: & quod tantum id de eo memoriæ prodiderit, quod ab alijs authoribus non minus fortasse hac in re cæcutientibus mutuatus est. Hoc ætate nostra non defertur, quod sciam in Italiam, quo fit, vt id mihi hactenus, sicut & cæteris herbarum studiosis, vt ferme suspicor, sit in Italia incognitum. Quamobrem minimè audiendi sunt impostores quidam, qui cōtendunt Dictamnum album ita vocatum, vulgaris notitiæ plantam, non in Creta tantùm, sed vbiq; ferè nascens, legitimum esse Tragium, de qua re nouus quidam Pseudorizotomos contra me scribere, & erroris me arguere non erubuit. Verùm mihi sat esse crediderim ad huius expugnandam temeritatem, testes habere Dioscoridem, Galenum, Oribasium, Paulum, Plinium, quippe qui vno simul consensu scribant, nusquam nasci Tragium præterquam in Creta. Sed proh hominis stupiditatem atq; amentiam! Ipse enim cum stupidus sit totus, hos grauissimos autores stupidos sibi similes fuisse censet. Sed an quis tam excors fuerit, qui putet, si his clarissimis scriptoribus Dictamnum album, quo scatet vniuersa ferè tellus & vulgaris vbiq; est planta, fuisset Tragium, scripsisse vnquam eos non nasci id nisi in Creta? nemo profectò, præter hunc, & qui eum subduxit sycophantam. Atqui cum videat Dioscoridis lectionem sibi repugnare, quod habeat τὰ φύλλα σχίνῳ ὅμοια, καὶ τὰς ῥάβδους καὶ τὸν καρπὸν, μικρότερα δὲ πάντα: id est folia, & virgas & fructum lentisco similia habet, sed minora omnia: videatq; Dictamnū album folia gerere lentisco longè maiora, mendum Dioscoridi subesse admonet, & vult legendum esse μακρότερα non μικρότερα: ac vt stolidam suam fulciat opinionem, perditissimum seductorem suum in testimonium citat, quippe qui Constantinopoli Dioscoridis exemplar antiquissimum legisse se testatur, apud Hammonem quendam Iudæum (miror sane cur non dixerit apud Hammonis oraculum) in quo μακρότερα legitur. O stultissima euasio, & prorsus exibilanda. An non suo ipsius se iugulauit gladio? Nunquid non videt miser, quod vbi μακρότερα δὲ πάντα legerit, Dictamnum album sesquipedalem herbam non folijs solùm sed virgis seu ramis, & fructu quoq; lentisco arbore non infima, maiorem facit? Id quod falsissimum esse non solùm perpetuò testabuntur rei plantariæ studiosi, sed etiam rudes quicunq; rustici, qui ambas hasce nouerint plantas. An non distat tantum Dictamnum hoc à lentisco, quantum chamædrys à quercu, quantum chamæpitys à pinu? quo ergo pacto virgarum, ramorumq; magnitudine lentiscum superabit? O diuinum ingenium ad insidias parandas. Cæterùm quid de fructu vobis videbitur, qui rem plantariam excolitis? Nunquid vidistis, obsecro, in Italia, in Chio, in Creta, aut alicubi terrarum, lentiscum perinde ac Dictamnum album quinquerras proferre siliquas, & semen in illis cōclusum, an botros racemosve baccis rufescentibus stipatos, è quibus Lentiscinum oleum premitur? Nunquid (inquam) differunt apud vos botrj racemive à siliquis? Forfice hic opus est, ne in posterum tam insidiosis linguis medica corrumpatur materia. Quod autem secundo loco à Dioscoride repræsentatum est, id potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cùm eius radix tam cruda quàm cocta in cibum veniat, sitq; syluestri raphano proxima. Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonstraret folijs scolopendrio similibus, quæ hirci virus oleant. Ex quo adducor, vt ab ijs planè dissentiam, qui putant Tragiū hoc eam esse plantam, quam quidam Pimpinellam, quidam verò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic scolopendrij folia non insunt,

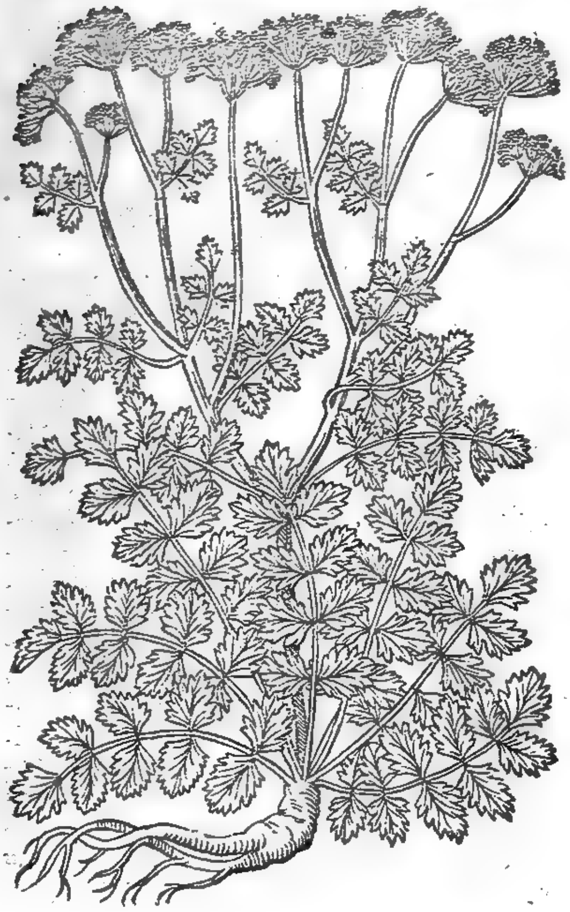
Dictamnum album non esse Tragiū.

Forfice opus esse ad impostorum linguas.

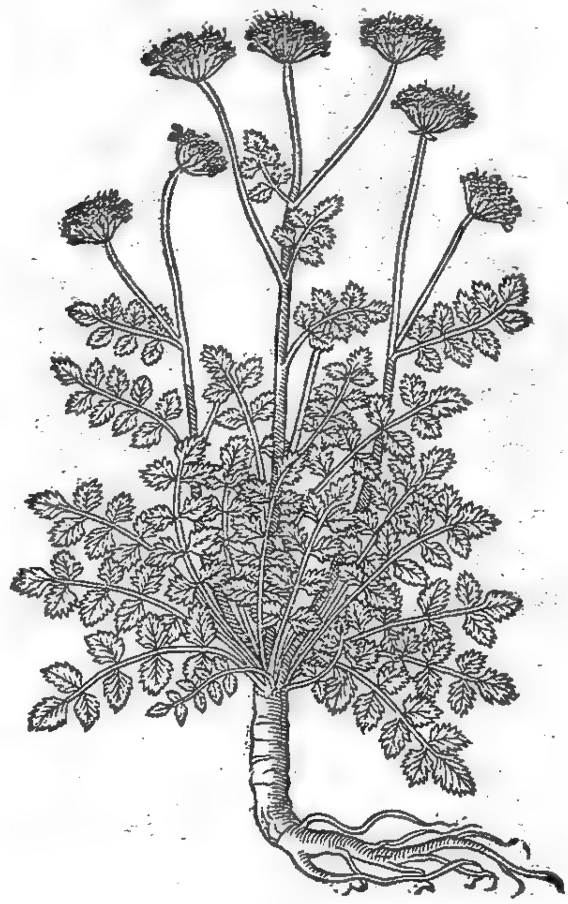
Tragium 2. Dioscor.

Pimpinella nō est Tragiū.

I. PIMPINELLA SAXI-fraga.

* II. PIMPINELLA MI-nor. *

10

20

30

III. PIMPINELLA SIVE SAN-guisorba maior.

40

50

60

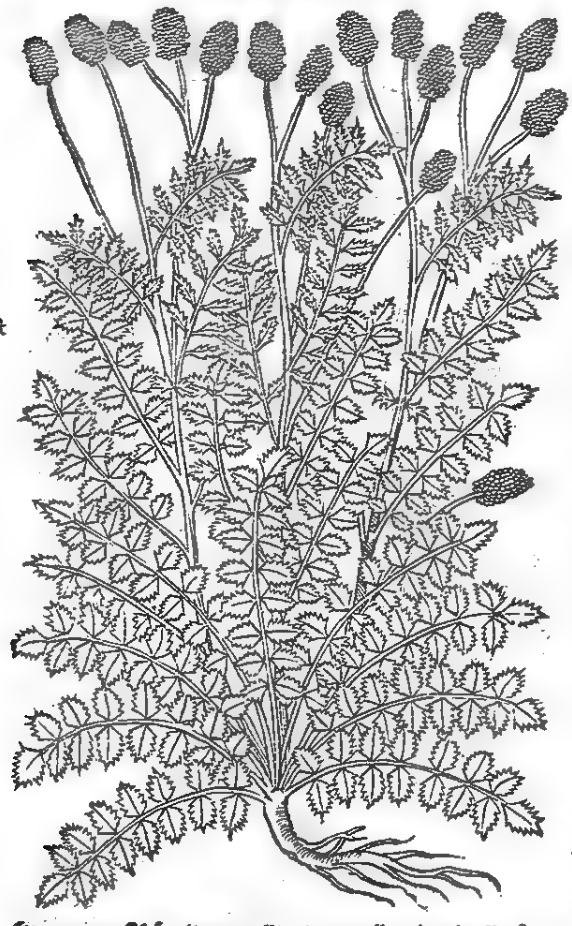
nullusq; eius ad dysentericos vsus, tametsi ad ciendam vrinam, expediendosq; viscerum infarctus plurimum præstet. Huius PIMPINELLÆ *duo habentur genera, maius & minus. Maior radice nititur longa: folijs, quæ ad radicem sunt circumquaque solo procumbentibus (pluribus ex vno pediculo vtrinque emergentibus) dissectis, per ambitumque serratis: caule quadrangulari: floribus, in vmbellam cohærentibus, tenuibus, albicantibusque. (Radix illi longa, digitali craßitudine, acri sapore)* MINOR *caule exit rubenti: folijs minoribus, minus dissectis, minutiusq; serratis, (ac tenuiore etiã radice, saporis eiusdem) vtraq; tamen hircum redolet. (Nascitur in montibus, collibus & incultis locis.) Radix in qua vis tota consistit, excalfacit siccatq; ordine secundo completo, aut sanè tertio incipiente. (Aperit, prouocat, attenuat, digerit, incidit. Sed maior acrior est atq; valentior. Vtriusq; radix) præstat ad renum & vesicæ morbos, quorum calculus est causa. Ob id enim calculos in renib. genitos frangit & eijcit, & vrinam remoratam pellit. Prodest expressus è radicibus succus ex vino haustus, deleterijs medicamentis & venenosorum animalium morsibus. Qua ratione non desunt, qui ad pestilentiam radicem hanc miris laudibus efferant. Est & alia* PIMPINELLA, *quæ à nostris vulgò* SOLBASTRELLA *nominatur. (Duum est generũ: minor & maior. Minor folijs prouenit ab vna radice numerosis, compluribus ab vno tenui pediculo vtrinq; prodeuntibus, subrotundis, pusillis, vbique in ambitu crenatis, firmis, humi in orbem accubantibus, adstringente gustu: cauliculos edit plures, tenues, subrubentes, rotundos, dodrantales atque maiores: in quorum summitatibus capitula exeunt squamosa, subpuniceo colore: in quibus semen. Radice nititur lignosa subrufescente, adstringentis gustus. Nascitur in agris non cultis, in collibus, & seritur in hortis,) nullis non cognita, vtpote quæ acetarijs frequentißimè inseratur. Verum hæc ab antedictis longè distat viribus, etsi foliorum facie satis inter se conueniant. Siquidem vltima hæc gustata*

Pimpinellæ genera & vires.

Pimpinellæ vulgaris quæ Solbastrella consid.

non

IV. PIMPINELLA SIVE SANguisorba minor.

Pimpinel. vulg. non est Elatine.

Tragi vires ex Gal.

Nomina.

non leuiter adstringens percipitur, & mansa lentoris copiam praebet, glutinat, siccat, resoluit & cohibet. Vnde facile coniicitur, eam esse adstrictoriae facultatis. Hinc itaq; fit, vt pota muliebre profluuium, rubrum albumq; efficacissimè sistat: dysenteriam, & caeteros alui fluxus cohibeat: quin & biliosas vomitiões reprimat, [sanguinis reiectiones sistit]. Herba ipsa vulnera, & vlcera sanat: misceturq; vnguentis, quae tum ad capitis vulnera, tum ad carcinomata parantur. Natat sæpè in poculis vino repletis, quòd gratiam quandam, iucunditatemq; potantibus afferat. Hanc Matthaeus Curtius clarissimus aetatis nostrae medicus, contagiosis, pestilentibusq; febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen esse putent. Sed ij, meo quidem iudicio, aberrant, vt supra etiam in sua mentione docuimus. Caeterùm duûm Pimpinella haec est generum. Maior in Bohemia in pratis, pascuis & inculto solo plurima nascitur, folijs, ramis, caulibus, capitulis & radicibus alterius longè maioribus, folia longiora latioraq; profert: caules proceriores, & capitula crassiora oblongioraq;. Sed eadem vtriq; facultas. Tragij meminit Galenus libr. 8. simplicium medicamentorum, vbi haec de eius viribus tradit. Tragi, inquit: folia, semen & lachryma, trahentis digerentisq; sunt facultatis. Est verò & tenuiũ partium, & facultate in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menses mouet drachma pondere potum. Porrò in Creta sola nascitur tragion lentisco simile. Caeterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia scolopẽdrio similia sunt, visitur quidem multis in locis: sed non parum habet facultatis adstringentis, vt & ad fluxionum affectus conueniat. Vtraq; planta Graecis τράγιον, quemadmodum & Latinis Tragium appellatur. Pimpinella seu Saxifraga hircina: Italis Sassifragia di becco: Germanis Bibernel. *At Pimpinella Sanguisorba: Italis Pimpinella seu Sorbastrella: Germanis* Hergotts Bärtlin: *Gallis Pimpenelle. Pimpinella seu Sanguisorba maior, Italis Pimpinella seu Sorbastrella maggiore.*

I. Pimpinella maior vmbella candida, C.B. Pimpinella saxifraga, Matth. Pimpinella saxifraga maior, Lugd. Camer. Pimpinella Brunf. Sardo, Lonic. Cordo in Diosc. cui & Daucus veterum & Pastinaca Gallica Plinii. Pimpinella maior, Trag. Fuchs. Turn. Ges. hor. Lobel. Pimpinella nostras communis maior, Thal. Bipennula, Lacu. Petrafindula, Ianuensi. Saxifraga maior, Dod. gal. Saxifraga magna, Dod. fol. Saxifraga vulgaris maior, Clus. histo. Pan. Saxifraga hircina maior, Ges. hor. Cast. Cam. Saxifragia prima, Caes. Tragoselinum maius, Taber. Variat in foliorum colore & laciniis: ad huius radices in quibusdam locis grana notantur, quorum medulla in colorem rubeum mutatur, cuius vsus ad tincturam Carmesini Lacuna monente, in quibus & vermiculi Costaeo auctore, nascuntur, quare Coccus radicum dici poterit. II. Pimpinella minor, C.B. & Cam. in Matth. Haec radice tenuiore, prolixiore, acriore á maiori differt: caule, foliis & florib. magnitudine tantùm ab illa recedit, aliquando varia est foliorum diuisio, sic interdum Carui instar minutissimè laciniantur: flosculi quandoq; rubescunt vt & cauliculi cum neruis, semen Ammi minus refert. Frequens apud nos ad vrbis mœnia, locis enim arenosis & petrosis gaudet. Dicitur Daucus Selinoides, Cordo in histo. Dauci tertium genus, Lugd. Saxifraga hircina minor, Ges. hor. Camer. Saxifraga minor, Dodo. gal. Saxifraga prima, Dodo. fol. Saxifraga secunda, Caesal. Saxifraga vulgaris minor, Clus. hist. Pan. Bipinella, Lob. Pimpinella saxifraga minor, Lugd. Cam. Pimpinella nostras communis, minor, Thal. Tragoselinum minus, Tab. Tragium, Columnae. III. Pimpinella seu Sanguisorba maior, Matth. Lugd. Cast. Cam. Pimpinella maior, Dod. gal. Pimpinellae Italicae secundum genus, Trag. Pimpinella Italica maior, Thal. Pimpinella syluestris, Dod. fol. Sanguisorba maior, Fuchs. Tab. Sanguisorba altera maior, Lob. IV. Pimpinella siue Sanguisorba minor, Matth. Cast. Pimpinella minor, Dodo. gal. Lug. Pimpinellae Italicae primum genus, Trag. Pimpinella Italica, Lonic. Pimpinella Italica minor, Thal. Pimpinella minor syluestris, Ges. hor. Pimpinella sanguisorba, Dod. fol. Pimpinella, Lob. Caesal. Sanguisorba minor, Fuchs. Cord. in hist. Tab. cui & Sorbaria minor: Sideritis secunda, Anguillarae. Haec hirsuta est, at hortensis glabra, quod cultu euenire potest.

a Meũ & Cat. *θαμνίσκος κειμένος ἐπὶ γῆς ἐπιμήκης οὐ μέγας σπιθαμῆς ἢ μείζων. φύλλα δὲ οὐκ ἔχει.* i. Frutex paruus, haerens humi, oblongus, non magnus: spithamae altitudine, aut maior; folia verò non habet.

b Vtrumque exẽp. *τούτου καρπὸς ὡς ῥᾶγες δέκα.* i. ipsius fructus nempe baccę decem.

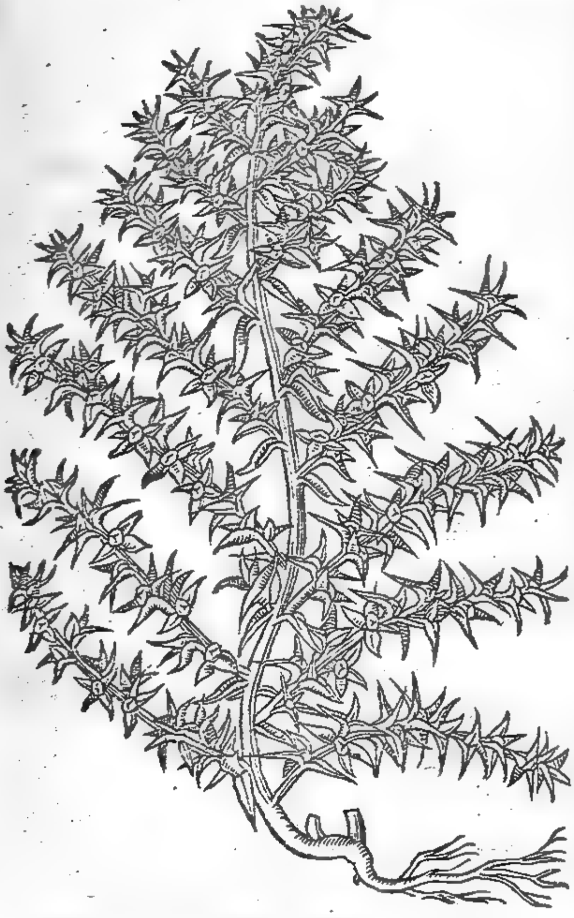
Tragi consi.

Τράγος. TRAGVM. CAP. XLVI.

Est etiam herba tragos, quam aliqui scorpion, aut traganon vocant: maximè in maritimis nascens, a palmum alta, aut amplior, fruticosa, humilis, oblonga, sine foliis: pusillis circa ramos acinis, rufis, multis; magnitudine tritici, acuto cacumine, gustu multùm adstringente. b Racemorum acini decem ex vino poti, cœliacis, & fœminis fluxione vuluae laborantibus, auxiliãtur. Tunduntur á plerisq;, & in pastillos digesti asseruantur: quibus vtuntur, cum opus est.

Tragum aliquibus Scorpion vocari non modò tradidit Dioscorides, sed etiam Plinius libr. 27. cap. vltimo, his verbis: Est & herba Tragos quam aliqui Scorpion vocant, semipede alta, fruticosa, sine folijs: pusillis racemis, rubentibus, grano

TRAGVM.

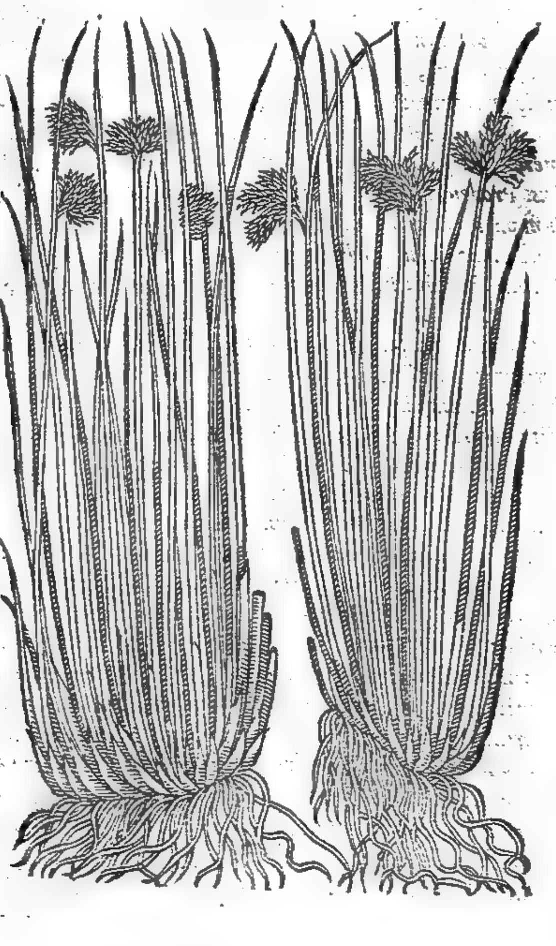
grano tritici, acuto cacumine, & ipſa in maritimis naſcens. Et lib. 21. ca. 15. Spinoſarum, inquit, multæ ſpecies. In totum ſpinoſa eſt aſparagus, ſcorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipſum poſteritatis memoriæ prodiderat Theophraſtus lib. 6. cap. 1. de hiſtoria plantarum, cum inquit: Aculeatorũ alia ex toto aculei ſunt, ceu corruda, & ſcorpius, hæc enim nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaq; omnibus abundè conſtare arbitror, herbam, cuius hic effigiem damus, legitimum eſſe Tragum: etſi non deſint, qui aliter ſentiant, quos omnino nihili facio, quòd ſciam hos eſſe longè magis addictos euertendæ, quàm reſtituendæ veritati. Siquidem in hac planta nihil deſiderari poteſt quod Trago non conueniat. Eſt enim frutex paruus, humi procumbens, ſpithamæ altitudine, in maritimis naſcens, ſine folijs, puſillis circa ramos acinis, rufis, multis, acuto cacumine, vel potius vt Plinius inquit, ac etiam Theophr. planta eſt ſpinoſa tota. Ea ſiquidem in Tergeſtino littore prouenit, & ad Argentarium promontorium in Hetruria, nulla prorſus reclamante nota ex ijs, quas rei herbariæ authores Trago reddiderunt. Huius tamen nuſquam, quod inuenerim, meminit Galen. in ſimpl. med. cenſu. Herba hæc τράγος καὶ σκόρπιος Græcè dicitur: Latinè item Tragus & Scorpio: Italis Trago. Nomina.

Quæ pro Trago proponitur á Matthiolo, Kali ſpinoſum nobis dicitur: at in figura folia minus rectè expreſſa: hæc quidem foliis eſt aliquando longioribus (vt figura Lobeli & Lugdunenſis, Tragi Matthioli nomine, exprimit) aliquando breuiorib. latioribus item & anguſtioribus variat, quemadmodum in littore Veneto obſeruauimus: Drypis nomine, & quidem alia figura, expreſſit Tabernæmontanus. Tragum Dioſcoridis ſupra tertio ab hoc capite poſuimus.

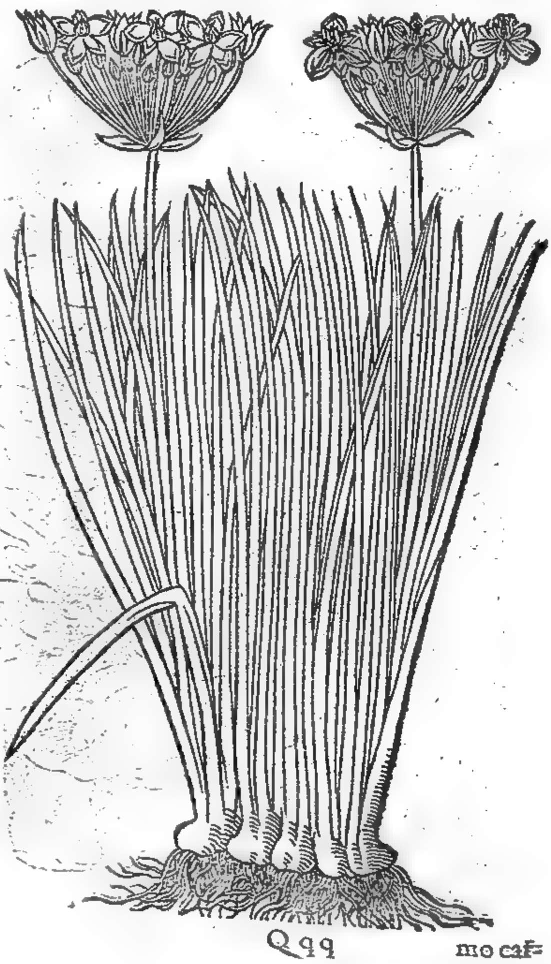
Σχοῖνος. IVNCVS. CAP. XLVII.

Ivnci duo genera: vnum læuis nominati: alterum acuti, qui in mucronem faſtigiatur. Cuius etiam duo aſſignantur genera: Vnum ſterile: reliquum fert ſemen nigrum, rotundum, & craſſiore conſtat cala-

I. IVNCVS.

II. IVNCVS FLORIDVS.

mo, carnosioreq;. Tertius est iuncus, qui vocatur Oloschœnos, prioribus carnosior asperiorq; : is similem supradicto fructum in cacumine parit. Semen vtriusq; tostum, ex diluto vino potum, sistit aluum, & rubra fœminarum profluuia : vrinam cit, capitisq; dolores facit. Quæ proxima sunt radici folia tenera, conuenienter illinuntur aduersus phalangiorum morsus. Æthiopici iunci semine somnus allicitur: sed modus in potione seruandus est, ne sopor fiat.

Iunci consideratio, & vires ex Gal.

Iuncus caule est læui, viridi, in cacumine aculeato, alba intus medulla. Semen gerit in superiore caulis parte, è latere prodiens racemosum, subrubrum, adstringentis gustus. Alter consimilis est. Sed sine semine prouenit, & tenuioribus calamis. Omne genus vulgaris est notitiæ, quandoquidem propter stagnantes aquas, cum in mari, tum in fluminibus, lacubus, paludibus, ac cæteris aquosis locis, omnes eius reperiuntur species. Nascitur in Bohemia iuncus circa aquas, qui folijs exit ab vno cespite numerosis cyperi similibus, sursum spectantibus, caulibus pluribus, læuibus, iunci modo glabris, in quorum cacumine flores emicant speciosi, subpurpurei, è quibus semen gignitur, quem à floribus speciosis, quos edit, nos floridum iuncum vocare voluimus, eiusdem cum alijs facultatis. Creditur ea omnia præstare posse, quæ cætera præstant genera. Iunci generum meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, vbi de ijs ita scriptum reliquit: Schœnos leia, hoc est, iuncus læuis, quædam oxyschœnos, alia oligoschœnos, nuncupatur. Gracilior duriorq; oxyschœnos, crassior laxiorq; oligoschœnos. Fructus oligoschœni somnum affert. At oxyschœni duæ sunt species: altera sterilis, cuius quidem in medicina nullus vsus est, altera verò semen fert, cuius etiam semen somnum conciliat, sed minus quàm oligoschœni: quanquam tamen hoc caput tentet. Vtrumq; si frictum cum vino bibatur, ventris fluxus desiccat, & muliebre profluuium rubrum sistit. Ex quibus clarum est, quòd composita eorum temperies est ex terrena videlicet essentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida: vt & inferna desiccare possint, & sensim frigidos ad caput vapores submittere, quibus somnolentos efficiant. Σχοῖνος sic Græcis; Iuncus verò Latinis vocatur: Arabibus Dis: Italis Giunco: Germanis Bintzenschmelen: *Hispanis Iunco: Gallis Ionc. Iuncus floridus, Italis Giunco florido.*

Nomina.

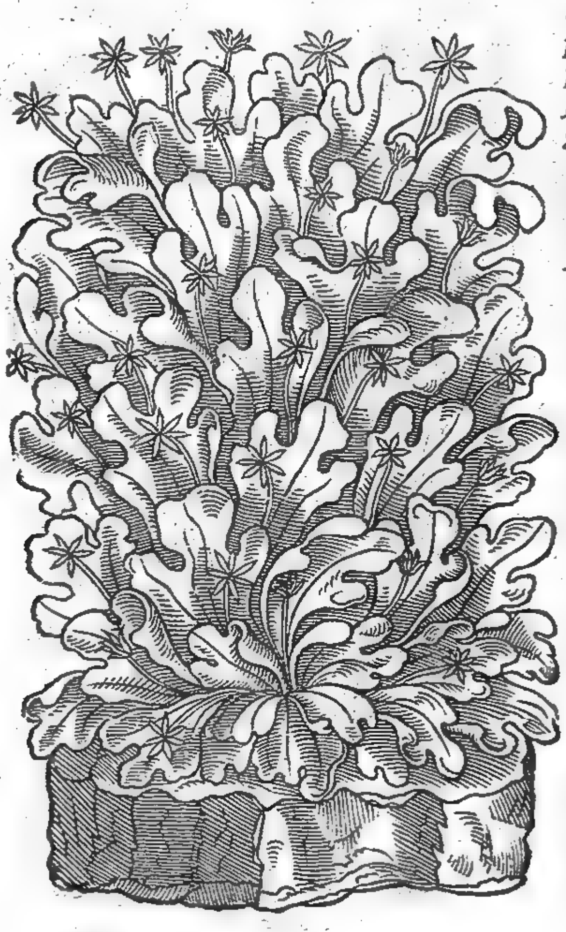
Iuncus alius odoratus, qui aliquando ramosus reperitur, de quo libro primo, alius inodorus, hicq; acutus vel læuis: vtriusq; rursus generis habentur differentiæ. Figura primo loco posita, Iuncum acutum duplicem exhibet, pannicula sparsa & non sparsa. II. Iuncus floridus Matth. Castor. Lugd. Calamogrostis altera, Trag: Sparganium, Dod. gal. Gladiolus, Cord. in Diosc. Gladiolus palustris, Cordo in hist. cuius Scholiasti Gladiolus Theophrasti videtur: Gladiolus aquatilis, Dod. fol. Iuncus Cyperoides floridus paludosus, Lob. Iuncus Cyperinus floridus, Tab. Butomus Theophrasti Cæsalpino.

Λειχὴν. LICHEN. CAP. XLVIII.

Lichen, qui saxis est familiaris, aliquibus Bryon appellatur, asperginosis petris adhæret, vt muscus. Is illitus sanguinis profluuia sistit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo correptos, cum melle illitus: oris & linguæ defluxiones inhibet.

Lichenis consideratio.

I. LICHEN.

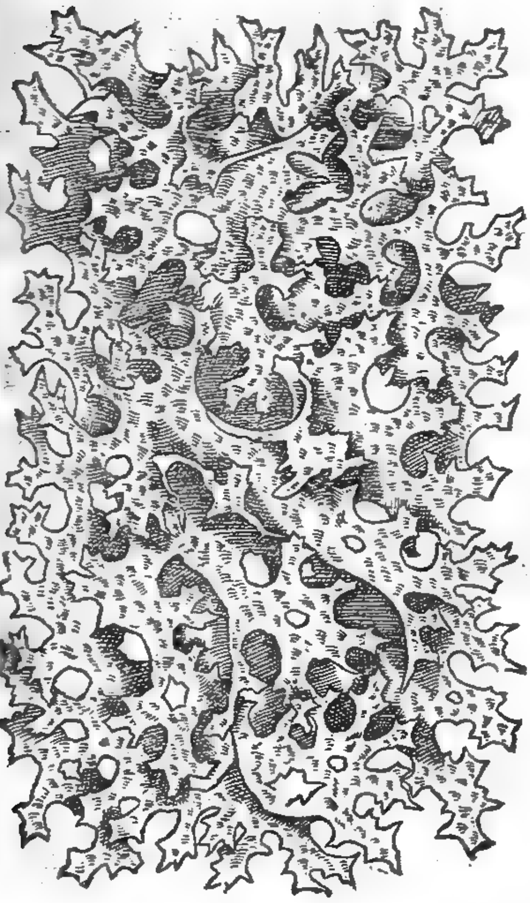

Lichen procul dubio ea est planta, quam officinæ, & herbarij hodie Hepaticam vocant. Hanc autem Græci Lichena appellarunt, quòd Lichenas serpentis morbi genus, imposita sistat & sanet. Lichen in asperginosis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, musci modo. Folio constat suppingui, aspero, robusto, cartilagineo, prope radicē angusto, in latum se pandente, nullis adnixis pediculis, in cacumine triplici vel quadruplici lacinio intersecti, radicibus numerosis perquàm exiguis aduersa foliorum parte emergentibus. Prodeunt à radice cauliculi tenues, quibus capitula insunt parua, floribus paruis, stellarum effigie. Lichenis Plinio lib. 26. cap. 4. duo produntur genera, quæ his verbis depingit: Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur: vnde nomen inuenit. Nascitur in saxosis, folio vno ab radice lato: caule vno, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet & stigmata: teritur cum melle. Est aliud genus Lichenis petris tantum adhærens, vt muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit vulneribus instillatus, & collectiones illitus. Morbū quoq; regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curantur, aqua salsa lauari iubentur, vngi oleo amygdalino, hortensibus abstinere: hæc Plinius. Cæterùm est herba Licheni non longè dissimilis, quæ in quercuum aliarumq; syluestrium annosarum arborum caudicibus nascitur, in densis & opacis præsertim syluis: hæc tamen maiora latioraq; fundit folia, varijs modis per ambitum laciniata, ac si à vermibus erosa fuerint, aridior, & ambitu latior, superiore parte virescens, inferiore verò pallescens, maculis quibusdam subalbicantibus referta, adeò vt formā pulmonis referat: vnde plerisq; PULMONARIA *dicta est. Adstringit, siccat, abstergit, vulnera glutinat. Vtuntur hac nonnulli magis fortasse nomine, quàm ipsis viribus freti, ad tabem, pectoris & pulmonum vlcera & cruenta sputa. Nec desunt, qui laudibus eam efferant ad vulnera sananda, ad pudendorum vlcera, & ad vtrumq; muliebre*

Lichenis genera ex Plin.

Pulmonariæ depictio & vires.

II. PVLMONARIA. III. PVLMONARIA ALTERA.

liebre profluuium, cui mirificè mederi aiunt. Quin & eam dysentericis exhibent, & biliosa euomentibus. Sunt quoq; qui ea vtātur ad suspiriosos, anhelatores & Asthmaticos, cum glycyrrhizæ succo, hyssopo, elenij radice, & scillino oxymelle: valet eadem ad ouium, & cæterorum quadrupedum tußim & respirandi difficultatem. Quamobrem pastores eam in primis tundentes, mane morbosis ouibus cum sale propinant. Est & alia herba, quæ etiam Pulmonaria vulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis locis prouenien̄s, prope vliginosas sepes, folio buglosßi, Boraginis quadātenus æmulo, non tamen crispo, nec hispido, oblongo, aspero, hirsuto, albis maculis (superna parte) circumsperso (Boraginis sapore) Caulem gerit hæc ineunte vere (angulosum atq; tenerum) in cuius (adnatorum) cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in vulgari Cynoglosso. Cohibet, consolidat, siccat, abstergit. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas vires tribuunt, ad pulmonis vlcera sananda, tum cæteras infectiones. Qua in re, itemq; in sanguinis reiectione mirabili successu se eam exhibuisse mihi sæpius retulit Iulianus à Marostica Teruisiensis medicus peritißimus: decoquitur enim ad medias, daturq; decoctum potandum addito saccharo: vel succus ex folijs expressus serapij modo cum saccharo paratus, maiori successu præstat. Præstant hæc omnia herba ipsa, & flores, quoquo modo à tabe affectis sumantur decocta. Lichenis meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Lichen, qui in petris nascitur, est velut muscus quidem, sed rectè ex plantarum genere censeri potest. Sic autem nominatus videtur, quòd lichenas seu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, vtranq; verò resiccantem. Abstergentem quidem, atq; exiccantem à petra obtinet, refrigerantem verò ab humore aqueo: nascitur enim in humidis, & grauiter olentibus saxis. Porrò quod ex talibus substantijs componitur, aduersum esse inflammationi nihil mirum est. Cæterùm an sanguinis profluuia sistat, vt refert Dioscorides, id neutiquam dicere queo. Quod Græcis λειχὴν, Latinis item Lichen dicitur: Arabibus Arzezalsacher: Italis Lichene seu Epatica: Officinis Hepatica: Germanis Stein Leberkraut vnd Brunnen Leberkraut: *Hispanis Epatica & Figadella: Gallis Hepatique & Porcorau. At pulmonaria, Italis Polmonaria: Germanis* Lungenkraut: *Gallis Herbe aux pulmons.*

Pulmonaria alia.

Lichenis vires ex Gal.

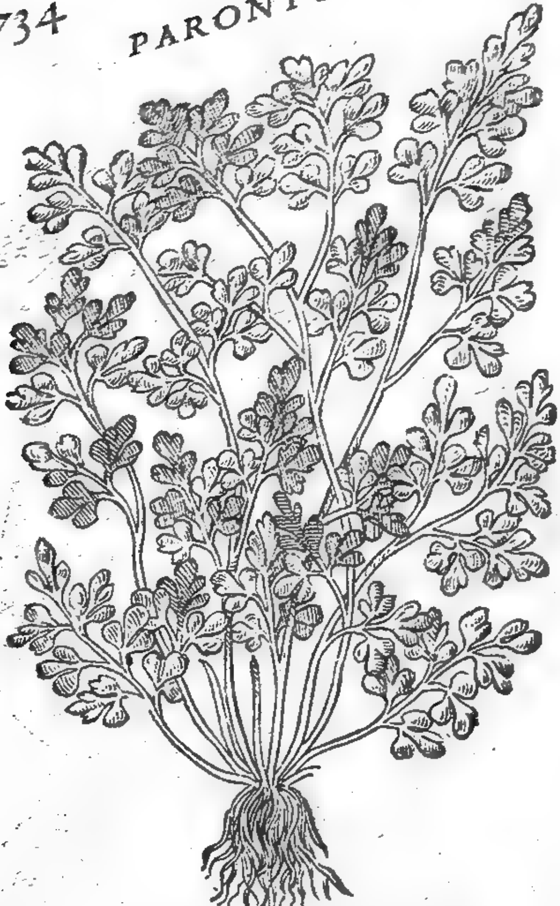
Nomina.

I. Lichen, Matth. Fuchs. Turn. Dodo. gal. & fol. Cordo in Dioscor. Lacun. Lobel. Thal. Cæsal. Hepatica, Brunf. Lonic. Hepatica prima, Taber. Iecoraria seu Hepatica fontana, Trago. II. Pulmonaria Matth. Trag. Fuchs. Dodo. gal. & fol. Lacu. Ges. hor. Lonic. Taber. Thal. Pulmonaria prima, Castor. Muscus pulmonarius, Lobel. Pulmonaria fungosa, Lugdun. Lichenis genus, Cæsalpino. III. Pulmonaria latifolia maculosa, C. B. Pulmonaria altera, Matth. Castor. Pulmonaria, Dodo. gal. Thal. Cæsalp. cui & Callæ alterum genus Plinii. Pulmonaria maculosa, Lobel. Taber. Camer. Pulmonaria maior, Lugdun. Pulmonaria Plinii, Ges. hor. Symphytum maculosum Dodonæo historia Latina in folio.

Παρωνυχία. PARONYCHIA. CAP. XLIX.

PAronychia exiguus frutex, in petris nascens, peplo similis, minor longitudine, maioribus foliis. Illita paronychiis, atq; fauis remedio est.

PARONYCHIA.

PARONYCHIA ALTERA.

Paronychiæ consid.

PAronychia, cuius hic primo loco imaginem damus, non modò in saxis gignitur: sed etiam in veterum ædificiorum parietibus, folijs adeò rutæ similibus, vt non desint qui eandem parietariam, siue muralem rutam appellent: verùm cùm Dioscorides Pepli folijs nasci paronychiam scribat, non desunt nasuti, qui sententiam hanc nostram impugnent. Atqui ego horum vitilitigatorum calumnias ridere soleo, quòd sciam Peplum Dioscoridis testimonio, folijs rutæ paulò latioribus prouenire. Itaq; potius ijdem accusandi sunt, qui hanc plantam alterum Theophrasti Adiantum faciunt, nempe quod album ipse appellauit. Siquidem is nullam inter nigrum, & album Adiantum interponit differentiam nisi coloris tantùm, qui in huius caule niger, in illius verò albus apparet. Folia in Adianto coriandrina esse debent, & quæ in aqua nunquam madescant. At Paronychiæ nostræ folia sunt rutæ, nec aquam respuunt. Præterea cauliculi sunt illi virides, non albicantes, nec setis suillis similes, quinetiam nec pellucidi. Nec vnquam locis humidis asperginosisq; prouenit, in quibus Adiantum maximè nascitur, Theophrasti ipsius testimonio: sed in aridis & siccis, cuiusmodi saxa sunt, & parietes: quo fit vt hallucinentur, qui hac ducuntur opinione, & dum me erroris coarguunt, ipsi longè magis sese damnandos offerunt. Quanquam non desunt, qui hanc plantam vnà mecum Paronychiam faciunt, quum tamen sint qui reclament, ne dissensio vlterius protrahatur, non Dioscoridis, sed nostram Paronychiam eam esse volumus. Nascitur frequens in Italia, quam Paronychiam nobis appellare libuit, sed copiosissimam vidimus in ingenti sylua, qua iter ijs est, qui Goritia discedentes Labacum Carniolæ metropolim petunt, vbi in ingentibus saxis, spretis algoribus, perpetuò virescit. Cæterùm hæc vrinam ciet, & arenulas, & renum calculos pellit, vnde inter saxifragorum genera quibusdam reponitur. Peculiariter autem præstare hanc compertum est ad puerorum enterocelas. Scimus enim nonnullos esse sanatos, hausto tantum huiusce plantæ puluere, continuis quadraginta diebus, quibus manifestè collapsa intestina in scrotum cernebantur. Est & ALIA planta cuius quoq; nos hic imaginem appinximus, quam quidam legitimam Dioscoridis Paronychiam faciunt. Horum ego sententiam nec probare, nec improbare ausim: sit itaq; de ea aliorum quoq; iudicium. Habet hæc folia Peplo longiora, flores paruos, copiosos, racematim cohærentes, albo colore. Sed qui Paronychiam florere scribant hactenus non legimus: quinetiam mihi incompertum est an in petris oriatur. Meminit Paronychiæ Galenus libr. 8. simplicium medicamentorum, ita de ea scribens: Paronychia ab effectu nominata est: sanat enim paronychias, & vt refert Dioscorides, fauos quoq;. Vis eius est tenuium partium, & exiccatoria morsu vacans: talia enim sint oportet, quæ Paronychias sanant. Porrò satis constat tale esse idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri postulant. Siquidem eiusmodi sunt, quæ cùm ex tertio sint ordine excalfacientium, & desiccantium, velut & hoc, essentiæ insuper tenuium partium sunt. Planta Græcis παρωνυχία, pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur.

Adiantum album Theop. non est Paronychia.

Paronychiæ vires.

Paronychia altera.

Paronychiæ vires ex Gal.

Nomina.

I. Paronychia, Matth. Lacun. Capillus Veneris, Brunf. Trag. Saxifraga minor secunda, Brunf. edit. postr. Saxifragum seu Empetrum, Fuchs. in icon. Ruta muraria, Dodo. gal. & fol. Gesn. hort. Adiantum candidum, Cordo in Dioscor. & histor. Thal. Adiantum album, Lonic. Tabernæmon. Camer. Adiantum nigrum, Gesn. hort. Cæsalpino. Saluia vita, Lobel. & Lugdunensi. II. Anthyllis maritima Alsinefolia, C. B. Paronychia altera, Matthiol. Lugdunen. Paronychia Matthioli, Taber. Paronychia Dioscoridis, Anguil. Gramen secundum Plinii, eidem. Marina incana Alsinefolia Narbonensis, Aduers. Anthyllis marina incana Alsinefolia, Lobelo in icon. Lugdun. Centumgrana vulgò, Cæsalpino.

Χρυσοκόμη. **CHRYSOCOME.** CAP. L.

CHryſocome palmi altitudine fruticat: coma ſpecie corymborum, hyſſopo ſimili: radice hirſuta, veratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: guſtu non iniucundo, ex dulci auſtero: in petroſis, opacisq; naſcitur. Radix excalfacit & adſtringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet: contra purgationes vuluæ, decocta cum hydromelite aſſumitur.

QVi Chryſocomen in Italia mihi oſtenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ viridario, plantis complurib⁹ nobis incognitis referto, quod tantùm in ſui ipſius vſum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, ſuis etiam languoribus mederi nequeat, eam & vireſcere, & floreſcere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in cõmunem quoq; cognitionem, & vſum prodere contingat. Interim tamen, vt noſtrum inſtitutũ ſequamur, vires eius ex Galeno ſubijciam: quas ipſe lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ijs verbis deſcripſit: Chryſocome vocatur & chryſites. Radix vincentes acrem ſimul, & adſtringentem qualitates habet: quare neq; multi vſus eſt. Vſui tamen eſt decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed & menſtruæ purgationis prouocandæ vim quandam obtinet. Χρυσοκόμη ſic Græcè, vt etiam Chryſocome Latinè dicitur.

Chryſocõmes confid.

Chryſocomes vires ex Gal.

Nomina.

Χρυσόγονον. **CHRYSOGONVM.** CAP. LI.

CHryſogonum denſè fruticat, quernis foliis, flore coronarii verbaſci: radix vt rapum extuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum acero, atq; impoſita, muris aranei morſibus auxiliatur.

CHryſogonum, niſi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoſcuntur, & ipſum perpetuò recenſendum eſſe putauerim: vel nobis in abditiſsimis naturæ hortis, vbi deliteſcit, inueſtigandum erit. Siquidem hactenus mihi neq; inuenire, neq; ab alijs compertũ videre licuit in Italia. Quod χρυσόγονον Græci, Latini quoq; Chryſogonũ dicunt.

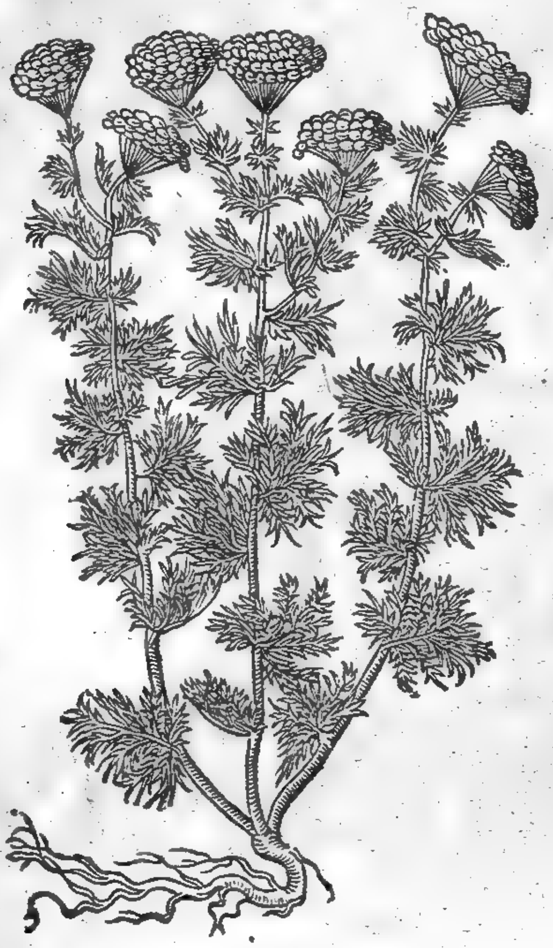
Nomina.

Ἑλίχρυσον. **HELICHRYSVM.** CAP. LII.

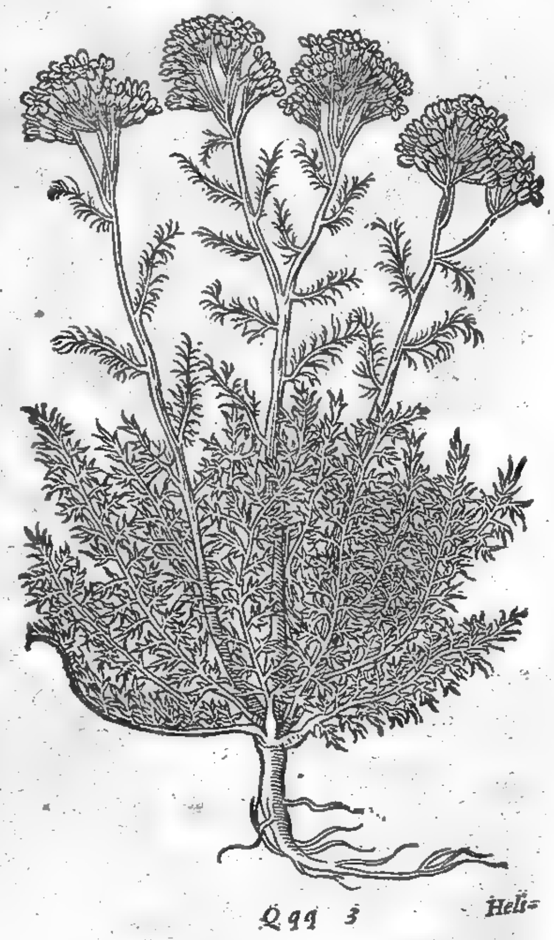
HElichryſon, quidam Chryſanthemon, nonnulli & id Amaranthon vocant, quo deorum ſimulacra coronant. Ramulum habet candidum, virentem, rectum, firmum: folia intercedentibus ſpatiis anguſta, abrotono ſimilia: comam aureæ lucis, in orbem: vmbella rotunda, veluti ſiccis corymbis dependentibus: radice tenui. Naſcitur in aſperis, & torrentium a alueis. Contra ſerpentium ictus, coxendicum dolores, vrinæ ſtillicidia, ruptaq;, coma è vino pota opitulatur: ciet menſes. Sanguinem concretum ventris ac veſicæ abſumit, pota cum mulſo: ieiunis, trium obolorum pondere, ſiſtit deſtillationes, data in vino albo diluto. Veſtibus inſeritur, vt eas ab erodentium iniuriis tueatur.

a Meũ & Cat. χαραδροδέσι τόποις. i. torrentium locis.

I. HELICHRYSVM.

II. HELICHRYSVM ITAlicum.

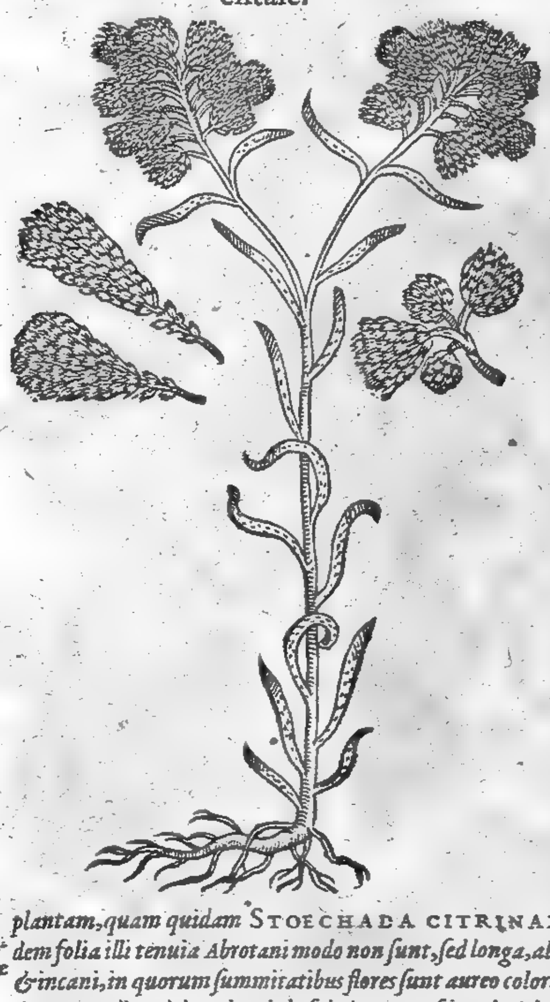
III. HELICHRYSVM CRE-
ticum.

IV. STOECHAS CITRINA.

* V. HELICHRYSON ORI-
entale. *

Helichrysi consideratio.

HElichryson copiosè prouenit in Hetruria in pratis, gracili solo, incultisq́; locis, siticulosis collibus, nec non etiam in fluminum alueis. Caule constat recto, æquali ac lignoso, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem vmbellæ modo cohærentibus, corymbacea facie, veluti myriophylli, vel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde commodè hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ siccum Helichrysum coronamentis suis inserunt, quemadmodum & Amaranthum purpureum, quod nostris Hetruscis vulgò dicitur Fior velluto. Fuch. error. *Helichrysum depinxit Fuchsius in suis de stirpium historia commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. Qua in pictura ipsum deceptum suspicor, quòd ea Helichryso minimè respondere deprehendatur. Helichrysi meminit Plinius lib. 21. cap. 25. vbi de eo disseruit his verbis: Heliochrysum, inquit, quod alij Chrysanthemon vocant, ramulos habet candidos: folia subalbida, abrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt: qua de causa deos coronant illo. Quod diligētissimè obseruauit Ptolemæus rex Aegypti. Nascitur in frutetis.* Helichrysum alterum. *Est & alia planta, in Italia quoq; nascens, quam nobis* HELICHRYSVM *alterum Italicum vocare libuit, quòd plurimum in Italia proueniat, quòd folia illi quoq; sint angusta, & aurei in summitate flores, & ijsdem sit facultatibus præditum quibus & præcedens. At* HELICHRYSVM CRETICVM *planta est exilis, folijs longis, angustis, hirsutis striatisq́;, caulibus angulosis, vmbella in summitate aurea, diuulsaq;, radice tenui ac superuacua. Nascitur in Creta insula. Ea omnia hoc quoq;, quæ supradicta, præstare posse creditur. Sed hallucinantur, qui plantam, quam quidam* STOECHADA CITRINAM *vocant, legitimū Dioscoridis Helichrysum esse censent.* Stœchadis citrinæ vocatæ descriptio. *Siquidem folia illi tenuia Abrotani modo non sunt, sed longa, albicantia & hirsuta. Caules palmares, aut maiores, lanuginosi & incani, in quorum summitatibus flores sunt aureo colore fulgentes, globosi, odorati, in vmbellæ diuulsæ modum sese pandentes. Radice nititur breui & subnigra. Nascitur locis incultis, & in pascuis: excalfacit & siccat, aperit & abstergit, vt amariusculus indicat sapor: quinetiam nec adstringenti facultate vacat. Decocti flores, aut ex vino macerati, iocinoris obstru-*

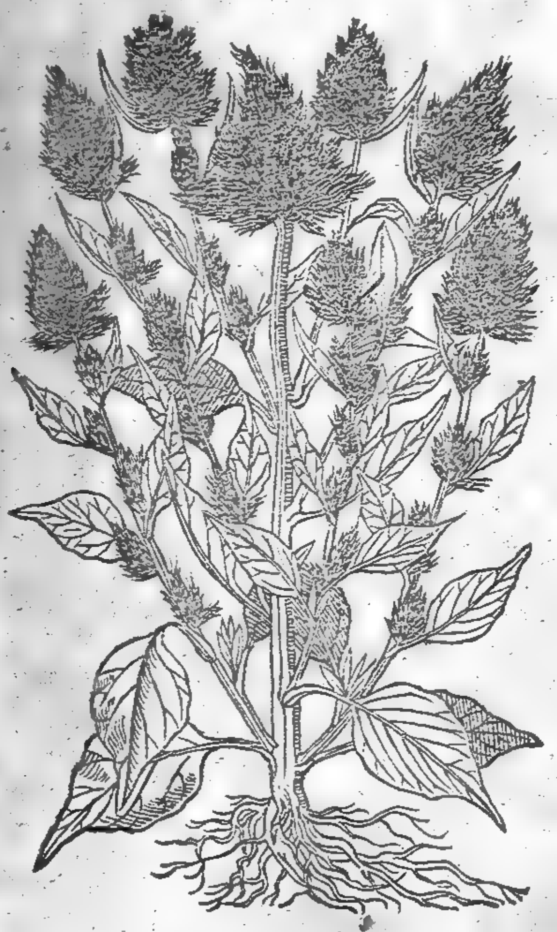
obstructiones aperiunt: proinde datur vtiliter eorum decoctum, aut dilutum regio morbo, aut malo habitu affectis. Idem potum inter alueorum vermes necat. Medetur tota planta omnibus cerebri morbis a frigido prouenientibus, nempe pituitosis fluxionibus, diuturnis doloribus, comitialibus, resolutis, & id genus aliis, siue eius decoctum sumatur in potu, siue herba ipsa in pulueren trita ex rhodomelle bibatur, aut oxymelite. In lixiuio addita non solum praescriptis morbis fert auxilium, vbi eo caput abluatur, sed furfures quoque abstergit, & pediculos necat. Datur cùm herba ipsa, tum eius decoctum, ad vrinae suppressiones, siquidem renes expurgat, & vrinam pellit. Adduntur flores in fomenta, quae ad vteri morbos frigidos, & obstructiones parantur. Helichrysi sub Amaranthi nomine mentionem fecit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Amaranthum facultatis est incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menses cum vino pota educit: & grumos sanguinis liquare creditur, non solum in ventre, sed & in vesica: sed tunc potius cum mulso bibenda. Et omnes simpliciter fluxiones pota desiccat, stomacho infesta: haec Galenus. Caeterùm cùm Helichrysum tam Dioscoridi, quàm Galeno Amaranthum dicatur, opportuna nobis sese offert occasio, vt hic AMARANTHI *purpurei, quod, vt paulò antè diximus, à nostris vulgò vocatur Fior velluto, historiam, & vires tradamus, praesertim quòd puellis gratissimum sit hyeme in suis texendis corollis, vtpote quod tam recens, quàm siccum, purpureum ac flammeum colorem diutius conseruet. Hoc itaque folia profert ocimi maiora: caulem crassum, pinguem, subrubentem, striatum: florem spicatum, admodum purpureum: qui quanquam diu siccatus (vt suprà dictum est) asseruatur, haud quaquam tamen suum deperdit colorem. Amaranthum hoc, quantum equidem reor, memoriae prodidit Plinius lib. 21 cap. 8. cùm sic inquit: Amarantho non dubiè vincimur. Est autem spica purpurea, verius quàm flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumque in eo gaudere decerpi, & laetius renasci. Prouenit Augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumque, postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nominè est appellato, quoniam non marcescit: hactenus de Amarantho Plinius. Huic facultas inest (vt recentiorum quorundam fert opinio) frigida & sicca, repellit, cohibet: proinde flos eius potus caeliacos, & dysentericos iuuat. Mensium abundantiam cohibet, & albas vteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodest, praesertim si in pulmone, vel pectore, vas aliquod fractum fuerit. Planta, quae Graecis ἐλιχρυσον & ἐλιόχρυσον, Latinis pariter Helichrysum & Heliochrysum appellatur: Italis, Helichriso. Stoechas citrina, Italis, Amarantho giallo. At Amaranthus, Graecis Ἀμάραντος: Italis Amarantho, seu fior velluto: Germanis Sammet Blum: Gallis Passe velours.*

Stoechad. cit. vires.

Helichrysi vires ex Gal.

Amaranthi purpurei consideratio.

VI. AMARANTHVS.

* VII. AMARANTHVS pannicula incurua. *

Amar. purp. vires.

Nomina.

Helichryson quasi aureum colorem habens, quare Gaza apud Theophrastum Aureliam reddidit. I. Elichryson foliis Abrotani, C. B. Helichrysum, Matt. Castor. Helichrysum Creticum. Matth. in compendio, sed figura transposita est. Helichrysus verus, Ges. hor. Helichrysum secundum, Taber. Elichryson, Lacu. Clus. hist. Hispa. Dod. fol. Lugd. Camer. Elichryson siue aureus flos, Lobel. Millefolium luteum tomentosum vocamus id quod dicitur Helichrysum Italicum, Matthiolo & Lugdunensi, Cam. Stratiotes millefolia, Dod. gal. Stratiotes lutea, Clus. hist. Hispa. Lug. Millefolium luteo flore, Ges. hor. Cam. Millefolium luteum, Lobelo, Tabernae. Helyochrysum secundum, eidem. Millefolium minus siue Stratiotes Chilliophyllus, Dodo. folio. Ad Achilleam Dioscoridis, quam flore luteo esse dicit, fortè referri posset. III. Elichryson foliis Stoechadis citrinae angustioribus, C. B. Helichrysum Creticum, Matthiolo & Lugdunensi. IIII. Elichryson seu Stoechas citrina angustifolia, C. B. Stoechas

citrina, Matth. Gesf. hor. Dod. fol. Lacu. Castor. Lugdu. Amaranthus & Heliochrysis prima, Trag. Tinearia lutea, eidem. Amaranthus luteus, Fuch. Lacu. Lonic. Amaranthus citrinus, Turn. Helichrysum, Cord. in Diosc. Cæsal. Ageratum, Dod. gal. Chrysocome, Lobel. Taber. Coma aurea, Lob. in icon. V. Elichryson orientale: Caule est prædicto lanuginosiore (in vtraque sculptor lanuginem omisit) foliis crassioribus, in caulis summitate quasi in vmbella, octo & nouem cauliculi, vnciales incani, quibus singulis flos vnicus, rotundus, rarius oblongus, quasi ex plurimis squamis compositus, quintuplo priori maior, flauus, splendensq;. An hæc sit Chrysocome Dioscoridis & Plinii, cui & Chrysitis: nostræ enim corymbi fulgore auri splendent. VI. Amaranthus (eò quod huius flos non marcescat) pannicula sparsa, C. B. Amaranthus purpureus, Cord. in Diosc. Lac. Lonic. Dod. fol. Lobel. Amaranthus primus, Castori. Amaranthus Plinii maior, Gesf. hor. Amaranthus, Cæsalp. Amaranthus purpureus maior, Taber. Amaranthus saturatiùs purpureus, Camerario. VII. Amaranthus pannicula incurua, C. B. Huius panniculæ in summo latiores, compressæ, hilariore aspectu, reticulares, cristas imitantes: folia quàm priori longiora, maculis rubentibus sæpe aspersis: semen pusillum atrorubens & splendens. Amaranthus purpureus secundus, Dod. gal. Amaranthus holosericeis, sanguineis, reticulatis floribus, Lobel. Amaranthus holosericeus, Lugdunensis. Amaranthus Cristatus, Germanis Hanen Kamm Camerario in suo Matthiolo.

Χρυσάνθεμον. CHRYSANTHEMVM. CAP. LIII.

CHrysanthemon aut caltha, nonnullis buphthalmos, herba est tenera, fruticosa, læues proferens caules, & multifida folia: flores supra modum splendentes, luteos, orbem oculi imitantes, vnde buphthalmi nomen traxit: propter oppida nascitur: cuius caules oleris vice manduntur. Flores cum cerato triti, steatomata discutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, si sequente longo balnei vsu, post exitum ebibantur.

CHRYSANTHEMVM.

QVanquam non desunt, qui crediderint Buphthalmum, & Chrysanthemum vnam & eandem plantam esse, quòd paribus notis inter se certare videantur: tamen si particulares quædam notæ in vtrisq; diligenter expendantur, facilè inter has plantas discrimen aliquod notari deprehendetur. Quod cùm optimè sciret Dioscorides, diuersis libris, diuersisq; capitibus de his speciatim disseruit. Quod vtique minimè fecisset, si compertum habuisset, nullam inter eas intercedere differentiam. Quæ tamen hinc cognosci potest, primùm quòd Buphthalmo folia insint fœniculo similia, quæ planè capillaria constant: Chrysanthemo verò tenera, multifida, minutimq; per ambitum laciniata. Deinde Chrysanthemi caules in cibis mandi aliorum olerum modo, scribit Dioscorides: id quod de Buphthalmo agens silentio prateriit. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi similes: Chrysanthemo verò luteos, & vehementer splendentes. Cæterùm de horum viribus disserens, Buphthalmi flores, cum cerato tritos, tumores, duritiasq; discutere tradidit in vniuersum, & affirmatiuè locutus. Verùm postea de Chrysanthemo scribens, huius flores, inquit, steatomata discutere produntur, particulariter & dubiè locutus. Hæc sanè harum plantarum manifesta discrimina faciunt, vt credam, quòd aliquis antiquorum curiosus, nimisq; sciolus, Buphthalmum & Chrysanthemum vnam tantũ referre plantam fortè existimans, omnia in Chrysanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioscorides: quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Asaro & Bacchari ab alijs factum esse in præcedentibus ostendimus. Hoc itaq; argumento fretus, crediderim ego hoc modo Chrysanthemi caput esse legendum. Chrysanthemon herba est tenera, fruticosa, læues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum splendentes. Eius caules manduntur olerum modo. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur. Hinc itaque, sic Chrysanthemi capite restituto, facilè patebit, quantum aberrauerint ij qui Chrysanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chrysanthemon, cui nulla prorsus ex modò traditis reclamet nota, frequentissimum prouenit in Senensi agro, prope Montem nigrum, oppidum ita appellatum. Quin etiam copiosissimũ in Bohemia, Morauia & Austria in campis prouenit: cuius folijs infima plebecula in Hetruria pro olere vescitur. Buphthalmum verò etsi antea à me non visum, in nostris commentarijs Italica lingua conscriptis confessus essem, ad nos tamen hoc anno verum Patauio allatum esse superius in sua mentione indicauimus: quod etiam postea accepimus Pisis à Luca Ghino medico clarissimo, & rei herbariæ peritissimo, omnibus prorsus adstipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum est, vt certius ausim affirmare Chrysanthemi historiam auctam, deprauatamq; esse in Dioscoride. Credidit Leonardus Fuchsius in suo de plantarum historia commentario, Chrysanthemum illud esse Ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum nascitur. Quæ in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus esse puto, quàm vt à nobis ostendi debeat. Chrysanthemi meminisse Galenum in libris de simplici-

Chrysanthemi caput restitutum.

Fuch. error circa Chrysanth.

simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo. Eius nomen Grecum est χρυσάνθεμον: Latinum item Chrysanthemum: Ialicum Chrysanthemo. Nomina.

* II. BELLIS LVTEA maior. * | * III. BELLIS LVTEA minor. *

Chrysanthemum (seu aureus flos) foliis matricariæ, C. B. Chrysanthemum Matthioli, Lac. Lug. Taber. Huius elegans species in hortis nostris, floribus partim candidis, partim luteis, nulloq; alio discrimine, cuius Gesnerus libro de hortis nomine Buphthalmi alterius meminit. II. Bellis lutea foliis profundè incisis maior, C. B. Bellis maior lutea, Trago. Chrysanthemum, Dod. gal. & fol. Castor. Chrysanthemum segetum, Lob. Chrysanthemum aruense, Taber. Chrysanthemi species quarta, Cæsalp. Hoc adiecimus eò quod herbarii Lugdunensis auctor eandem cum Matthioli Chrysanthemo statuat, qua in re lapsus, cum non parua inter vtramque differentia intercedat. Hæc enim radice est fibrosa, ex qua caules aliquot sesquicubitales, teneri, glabri, virentes, rotundi & ramosi prodeunt: circa quos folia oblonga semunciam lata, in plures partes laciniata & scissa, pallida & tenera: in summo flores, Belli syluestri maiori similes, non modò disco lutei, sed & folia quæ orbiculatim circumposita & crenata sunt, auri fulgore splendent, odore non insuaui: semen in disci medio continetur, oblongum, flauescens, carinatum. Variat folio: in altera magis virente & plus diuiso: in altera folio magis cæruleo & minus dissecto. Est & altera foliis subrotundis tantum à præcedenti varians, de qua in historia nostra. In Germaniæ quibusdam locis inter auenam & triticum prouenit, in Italiæ hortis notauimus. III. Bellis lutea minor à præcedenti magnitudine potissimum differt, cuius semen amarissimum, licet in flore & folio nulla, aut minima sit amaritudo, monente Do. Camerario in suo Matthiolo, cui Chrysanthemum minus, & Germanorum **Klein Goldblum** dicitur.

Ἀγήρατον. AGERATVM. CAP. LIIII.

AGeraton [a] fruticosa herba est [b], palmari longitudine assurgens, simplex, humilis, Origano maximè similis: vmbellam gerit, in qua [c] flos bullis aureis emicat, helichryso minor. Nomen ei inditum est, quoniam diutissimè flos in sua coloris specie conseruetur. Vis decocti feruens, huius vstæ nidor vrinam cit, & vuluæ duritias emollit.

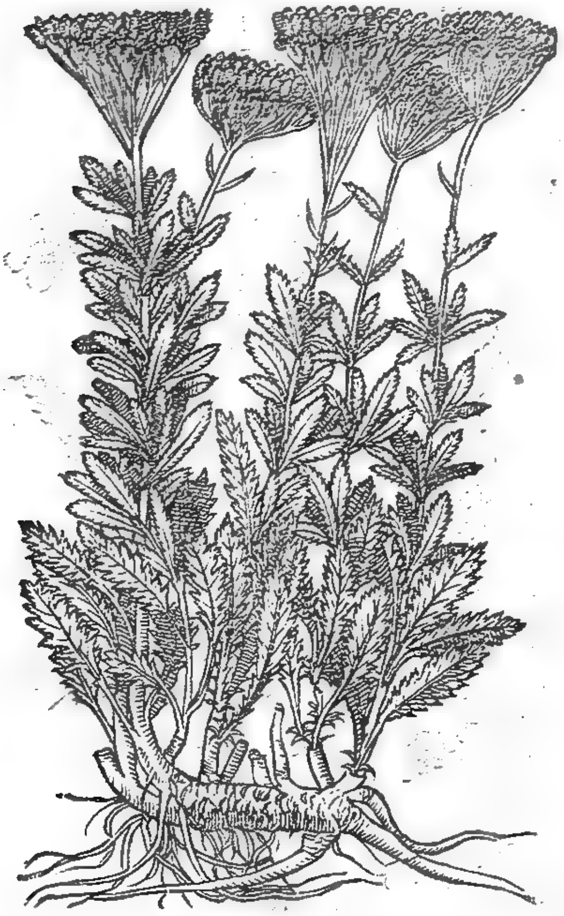
a Meum & Drag. θάμνος i. Frutex. b. Orib. διασπίθαμος. i. duum palmorum. c ἄνθος πομφολυγῶδες χρυσοειδές. i. flos bullis aureis similis.

NAscitur Ageratum passim in vniuersa Hetruria, in inculto solo & in pascuis, folijs origano proximis: floribus aureis, in vmbella emicantibus, helichrysi modo. Hanc herbam Mesues Eupatorium existimat, vt superius in Eupatorij commentatione abundè diximus. Ea à nostris Senensibus vulgò appellatur herba Giulia. Sententiæ huic nostræ refragatur Andreas Marinus Medicus ætatis nostræ non postremus, in suis in Mesuem annotationibus, his verbis, vbi in Eupatorij caput commentatus est. Cæterùm hanc ipsam herbam (Eupatorium scilicet, aut Iuliam intelligens) Dioscoridis Ageratum esse vix adducor vt credã. Nam insignẽ amaritudinẽ, quæ cuiuis vel imperito herbario, prima occurrit, nullo modo Dioscorides, alioqui diligentissimus, tacuisset, quæ tamẽ in hac planta adeò insignis est, vt ob hanc ipsam maximè, præ cæteris notis, ad Eupatoriũ Mesue sit referẽda. Folia præterea nõ sunt origano, sed centaurio potius minori similia, quæ folia quantũ inter se differant, omnes norunt. Ad hac vrinã ciere, vuluaq; duritias mollire Ageraton, Dioscorides est autor, quorũ effectuum ne meminit

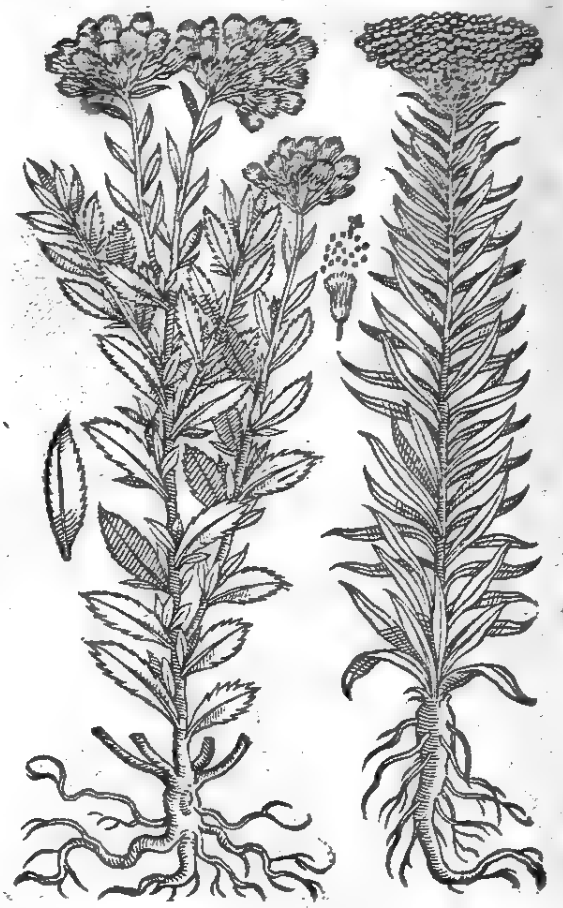
Agerati consideratio.

Andreæ Marini opinio.

I. AGERATVM.

II. AGERATVM ALTERVM.

meminit quidem Mesues, qui ab eodem Dioscoride multa diligenter sumpsit. Huc accedit, quòd Ageraton, Galeno authore, vim habet digerendi, & quadantenus Phlegmone liberandi, quod tamen Mesues non scripsit: adde, si placet, quòd nullum caloris, aut siccitatis gradum ei Galenus adscribit, cùm Mesues calidum in primo, siccum in secundo constituat. Quæ res tanti fuere apud me momenti, vt ab eruditissimi Matthioli sententia, quamuis inuitum, me recedere coegerint: Interim dum ab eo meliora super eo capite, vt spero edentur, quod vt facilius facere poßit, aliam herbam hîc pingi iußimus, quam Petrus Antonius Michaelius Patritius Venetus, harum rerum diligentißimus indagator, pro agerato habet: cuius profectò opinioni non possum non assentiri, cùm videam notas omnes Agerati huic plantæ mirum in modum conuenire. Siquid tamen vel Matthiolus ipse, vel alij præstantes in re herbaria viri, aduersus eam opinionem habuerint, lubens eorum iudicium, & censuram subibo. Hæc ille. Quibus an rectè Ageratum examinauerit, & an eius Argumenta, quibus contra me vtitur, firma ne an infirma habeantur, ex his quæ nunc dicturus sum, ij facilè intelligent, qui materiam Medicam tenent.

Marini opinio refutatur.

Quod itaq; Dioscorides amaritudinis in Agerato non meminerit, cùm ea tàm euidens in hac planta gustantibus sese offerat, id ne tantillũ quidẽ me à mea dimouet opinione, cùm illi plurimæ describantur plantæ, quæ insigniter amaræ degustantur, & nihil tamen in ijs describendis, amaritudinis meminit. Amara sanè sunt Scylla, Cyclaminus, esculentus Bulbus, Absinthium, Ruta, Harmala, Hieracium, Senecio, Fumaria, Conyza, Bryonia, Eruum, Capparis planta, Hedera, Marum, Polium, Chamæpitys, Verbenaca, Betonica, Papaueris cum folia, tum capita, Opium, & alia quidem nonnulla, de quarum tamen amaritudine nihil memoriæ prodidit Dioscorides: quo fit, vt nihil prorsus Marini argumento dimouear, si etiam in Agerato amaritudinis notam silentio inuoluit. Folia præterea, inquit ille, non sunt Origano, sed Centaurio potius minori similia, quæ folia quantum inter se differant, omnes norunt. Hæc si quis cribrauerit verba, facilè hîc Marinum haud diligenter duas hasce plantas examinasse, aut inspexisse iudicabit. Minoris enim Centaurij folia, & onitis origani, parum admodum facie inter se differunt. Itaq; rectè dixisset is differentiam hanc nouisse omnes, si se excepisset. Deinde quòd suum Eupatorium vrinam ciere non scripserit Mesues, id ab eo fortasse prætermissum censemus, quod hanc plantam ignorauerit esse Dioscoridis Ageratum. Verùm cum Eupatorium scribat calidum esse in primo gradu, & siccum in secundo, quinetiam compositũ ex substantia calida, subtili, quis vnquã medicorũ negabit Eupatoriũ hoc haud vrinam ciere? & idem quoque muliebrium locorũ duritias emollire? Nam & Iris, & Agrestis cucumis, quæ quoq; calidiora sunt, & sicciora, id efficaciter præstant. Ad hæc quòd Mesues suo Eupatorio vim digerendi, & quadantenus Phlegmone liberandi non reddiderit, cùm tamen Galenus Ageratum hisce facultatibus refertum esse scribat, repeto Dioscoridis Ageratum haud vnquam nouisse Mesuem, suum esse Eupatorium. Siquidem nihil vetat quin id Eupatorium præstare poßit, cùm ipse asserat Mesues, quod subtiliatiuum est & resolutiuum, conueniens sine attractione. Postremo quòd Galenus Agerato nullum caloris aut siccitatis gradum adscripserit, vt Eupatorio adscribit Mesues, nihil prorsus momenti hoc argumento habet. Galenus enim non semper simplicium medicamentorum qualitates (plures Galeni possem adducere locos) per gradus explicat, & præsertim vbi breuitati studet. Sed quis adeò Medicæ materiæ tam rudis, tamq; ignarus fuerit, qui non putet nouisse Galenum, caloris & siccitatis haud expers esse Ageratum, cùm scribat esse illi digerendi potestatem? Siquidem facultas hæc fieri nequit nisi à calidis & siccis temperamentis. Id quod Dioscorides non prætermisit, cum ait Δύναμιν δ' ἔχει ἀφέψημα αὐτοῦ πυρωτικήν. id est vim habet decoctum ipsius feruidam. Hæc itaq; cùm Marini argumenta infirma admodum reddant, manebo ego in sententia: & præsertim cum Iuliam herbam videam cum folia tum caules edere origano haud dißimiles, quin etiam vmbellam aureis bullis micantem Helichrysi modo, cuius aureus color, in

Herba Iulia.

sicca

ſtica quoq; planta diutiſsimè conſeruatur, vnde (vt rectè Dioſcorides inquit) Agerati ſibi nomen adinuenit. Nam hac tantùm nota quiſpiam iam certior fieri poterit, vnam & eandem eſſe plantam Ageratum & Meſuis Eupatorium. Cæterùm non poſſum non mirari Marini ingeniū, qui, vt facilius (vt ipſe inquit) meliora ſuper Agerati capite ſcribere poſsim, plantā à ſe pictam mihi offert, quam à Petro Antonio Michælio Patritio Veneto pro Agerato haberi ait, cùm ea Agerato adeò habeatur diſsimilis, vt nihil diſsimilius eſſe poſsit. Siquidē hæc origani nullas omnino notas habet, & vmbellas quoq; nullas, ſed floſculos racematim cohærentes balauſtiorum effigie. In ſumma vbi plantam totam expenderis, nihil prorſus reperies, quod minimam Agerati particulam referat. Ago tamen Marino gratias, quòd eum non dubitem hanc mihi obtuliſſe plantam, quòd putauerit eam legitimum eſſe Ageratum, magis fortaſſe (vt video) aliorum opinioni addictus, quàm explorandis Agerati notis. Verùm ego ingeneroſum mihi eſſe putarem, ex commentario tantùm fieri Nauclerus, vt rectè Galenus admonet libro primo de alimentorum facultatibus in ipſius præfationis calce. At ſanè hæc inuitus admodum ſcripſi, quòd tanta ſit planta illius cum Agerato diſparitas, vt in ea cenſenda opus mihi non fuiſſet tantam facere temporis iacturam. Atqui Marini verba hucuſque me protraxerunt, quippe qui ſcribat, ſi quid contra eius opinionem habuero, ſe lubens iudicium & cenſuram meam ſubiturum. Quæ verba (vt ſua eſt humanitas) ad reſpondendum me impulerunt. Medicam materiam non aſſequuntur, qui negant Eupatorium Meſuis, non eſſe Dioſcoridis Ageratum. Agerati vires paucis perſtrinxit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo reſoluit. Florum dilutum ex albo meraco paratum puerorum vermes necat duarum vnciarum pondere potum. Excalfacit ordine primo, & ſiccat ſecundo, bilem & pituitam facilè purgat, tenuat, incidit, terget, expurgat, putredinem prohibet: reſoluit ſine attractione, obſtructiones reſerat, & earum affectus ſanat, diuturnis febribus mirificè medetur. Adſtringit, quare ventriculum, iecur & cætera viſcera roborat: cum ſero lactis efficacius purgat. Quæ herba ἀγήρατον Græcè, Ageratum quoq; Latinè dicitur: Italicè Herba Giulia.

Agerati vires ex Gal.

Nomina.

Ageratum (quaſi ſenectutis expers) foliis ſerratis, C. B. Ageratum, Matth. Lacu. Caſtor. Lugdu. Taber. Camer. Ageratum ſeptentrionalium, Lobel. Eupatorium Meſuæ, Trag. Geſ. hor. Lonic. Balſamita minor, Dod. gal. & fol. Mentha Corymbifera minor, Cord. in hiſt. Camphorata, Cæſalpino. I I. Ageratum alterum Matthiolus in maioribus figuris duplex propoſuit, vt figura hac exprimitur: aſt in minoribus [illegible]m id quod foliis eſt non ſerratis: in ſuo compendio neutrum poſuit. Sic Lobelus vtrumque habet, quod ſerratis eſt foliis, Agerati floribus candidis nomine (quod Ageratum tertium minus Taber.) alterum veró Ageratum minus nominat: Tabernæmontanus, Ageratum ſecundum candidum: ſic Lugdunenſi, ſecundum & tertium. At Camerarius in ſuo Matthiolo, Ageratum minus propoſuit, quod ſpontè in Hetruria prouenit, multò priore minus, foliiſq; minus crenatis eſt, quod diſtinguit ab ea agerati ſpecie, quæ prorſus candidas vmbellas gerit & cæteris eſt rarior.

Περιςερεών. VERBENACA. CAP. LV.

PEriſtereon, ſiue verbenaca, naſcitur in aquoſis. Nomen ex eo duxiſſe videtur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter verſari ſoleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adoleſcit. Folia è caule prodeunt inciſa, & ſubalbida: ea ſingulari ramo, radiceq; ſola conſtare ſæpius invenitur. Folia cum ſuilla adipe recenti, aut roſaceo impoſita, vuluarum dolores finire putantur: ignem ſacrum illita ex aceto reprimunt: putrida vlcera cohibent: vulnera glutinant, veteraq; ex melle ad cicatricem perducunt.

Ἱερὰ βοτάνη. †SACRA HERBA. CAP. LVI.

SAcra herba, quæ & periſtereon a nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiuſculos, anguloſos: in quibus ex interuallis folia quercus, ſed minora, anguſtioraq;, eiſdem diuiſuris, in ambitu, colore aliquatenus cæſio: radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cum radice in vino pota, illitave adverſus ſerpentes pollent: eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in vini veteris hemina, quadragenis diebus, ieiuno ore, contra regium morbum bibuntur: veteres tumores, & inflammationes mitigant: ſordida vlcera purgant. Tota in vino decocta, tonſillarum cruſtas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum foliis circumdantibus: quartanis quartum. Sacram vocant herbam, quoniam multum ad amuleta b, expiationesque commendetur.

† Antiquus manuſcriptus codex περὶ ὑπτίου περιςερεῶνος i. De ſupina Verbenaca.
a Idem ὑπτίον. i. ſupina.
b Meum. περιάμματα. i. luſtrationes.

VErbenacæ duæ habentur ſpecies, recta, & quam ſupinam vocant. Hanc eam eſſe volunt, quæ Ἱερὰ βοτάνη, illam quæ περιςερεὼν Dioſcoridi dicitur. Recta hæc dicta eſt, quòd ſingulari caule, ipſoq; dodrantali ſine ramis aſſurgat. Supina altera, quòd caules, & ramos non ita rectos erigat, ſed circumquaq; diffundat, cuiuſmodi eſt vulgaris Verbenaca, quæ legitima Ἱερὰ βοτάνη mihi perpetuò fuerit. Cæterùm quam περιςερεὼν nuncupant, vnico tantùm caule, & vnica radice conſtantem (ſi vera fateri debeo) ea à me nuſquam viſa eſt, quæ notis omnibus legitimam referat, etſi non deſint qui velint verbenacam hanc eam eſſe plantam, quam nos de Siderite ſuperius agentes, primo ibi loco pinximus. Verùm cum videam hanc plantam ab vna radice plures edere caules, ipſoſq; non dodrantales, ſed ſeſquicubitales, folia haud ſubalbicantia, & flores in caule verticillatim prodeuntes, vt in Marrubio, ac nulla in parte aliquid gerere, quod cum vulgari Verbenaca cognationem præ ſe ferat, ego quidem ad credendum adduci nequeo, hanc herbam eſſe Verbenacam, περιςερεὼν dictam; obſeruaui ego ſæpe, vbi vulgaris Verbenacæ plurimum prouenit, eſſe quaſdam ipſius plantas, quæ caules rectos edant, quaſdam verò quæ humi ferè procumbant: quo factum eſt, vt ſuſpicarer, hinc fortaſſe harum differentiam ſumpſiſſe eos, qui rectam Verbenacā, & ſupinam faciunt. Mouit me ad hoc Plinius, qui paruā inter has intercedere differentiā ſcribit: Verùm id mihi nunquam certum ſtatuere volui. Videant & examinent quoq; alij differentiam hanc, & eorum ſit quoq; iudiciū. Hinc fit, vt in ſuo inſigni de ſtirpium hiſtoria commentario Fuchſium apertè erraſſe exiſtimem: quippe qui diſcriminis cauſa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioſcoride mihi nunquam licuit invenire: quemadmodum

Verbenacæ conſideratio.

Sideritis prima malè quibuſd. Verbenaca.

Fuch. error in Verbenaca.

neque

I. VERBENACA.

Plin. de verbenaca.

neq; in Plinio, qui vtramq; Verbenacæ speciem lib. 25. cap. 9. his verbis descripsit: Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui peristereon, nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa verritur, domus purgantur, lustranturq;. Genera eius duo sunt: foliosa, quam fœminam putant: mas rarioribus folijs. Ramuli vtriusq; plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora, quàm quercus, angustioraq; diuisuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Nascitur vbiq; in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed vnum omnino genus faciunt, quoniam vtraq; eosdem effectus habeat. Vtraq; sortiuntur Galli, & præcinunt responsa. Sed magi vtique circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ velint existimant, febres abigere, amicitias conciliare, nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita vt ne luna, aut sol conspiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, & in sublime tolli: siccari in vmbra separatim, folia, caulem, radicem: hæc Plinius. Ex quibus verbis vt arbitror, facilè deprehendi potest error Fuchsij, Brunfelsium fortè secuti, quòd in suis de plantarum historia commentarijs primò editis, pro Verbenaca femina eam plantam depinxerit, quæ à Dioscoride, cæterisq; antiquis scriptoribus Erigeron siue Senecio nuncupatur, tametsi mutata sententia libro primo de compositione medicamentorum in vltima methodo, rectam verbenacam perperàm, meo iudicio, alteram sinapi speciem esse contendat. Nascitur secus vias in ciuitatibus, & oppidis, & in plateis. Insigniter est amara: quare excalfacit & siccat: abstergit, aperit. Cæterùm haud nescius Galenus nullum, vel paruum inter vtrasq; verbenacas discrimen esse, breuiter de earum viribus, sub vna tantùm specie disseruit libro. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Verbenaca ideo peristereon appellata est, quòd in ea peristeræ, hoc est, columbæ versentur. Vim habet adeò desiccantem, vt vulnera conglutinet. Et libro secundo de compositione pharmacorum secundum locos, de antiquo capitis dolore scribens, sic inquit: Omnium porrò longè maximè discutit, & perfectè corroborat verbenaca recta, maximè viridis: imò & arida cum radicibus, & simul cum serpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ iuxta aquas nascentis radix. Quin & ipsam per se verbenacam, si oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex crassis humoribus oborto medeberis. Primum Verbenacæ genus Græcis περιστερεὼν, & περιστερεὼν ὀρθὸς vocatur: Latinis Verbenaca recta. Alterum verò genus Græcis ἱερὰ βοτάνη, & περιστερεὼν ὕπτιος appellatur: Latinis verbenaca supina. In vniuersum Italis Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur: Germanis Eisen Kraut.

Brunfelsius male Erigeron pro verbena ponit.

Verbenacæ vires ex Gal.

Nomina.

* II. VERBENA NODIflora. *

Verbenam duplicem proposuimus, vulgatam & nodifloram, á nemine prius descriptam. I. Verbena communis, C.B. Verbenaca, Matth. Lacu. Cast. Verbenaca vulgaris, Lug. Hierobotane mas, Brunf. Sacra herba, Turn. Verbena mascula, Brunf. Verbena recta, Trag. Verbenaca recta, Dod. gal. & fol. Lug. Taber. Verbenaca supina, Fuch. Cordo in Dioscor. Verbena fæmina, Cæsalp. Camer. Verbena, Gesſ. hor. Lon. II. Verbena nodiflora. Ex radice tenui, fibrosa, caulis sesquipalmaris, tenuis, quadratus exsurgit, & folia obtinet vngue non multum longiora, quæ in ramulis breuiora, oblonga, per extremum crenata, per geniculos bina, inter quæ pediculi, duos tresvè transuersos digitos longi, nudi, quibus singulis singula capitula subrotunda, ad formam capitulorum Ranunculi insident, ex quibus flosculi vulgaris Verbenæ similes, prodeunt. Ea sicca ad nos ab Imperato insigni Pharmacopæo Neapolitano Italiæ missa, quam descripsimus & delineari curauimus.

Ἀστράγαλος. ASTRAGALVS. CAP. LVII.

ASstragalus paruus est à terra frutex, foliis, & ramis ciceri similis: flore purpureo, paruo: radice rotunda, raphani modo grandi, quæ adnatas appendices firmas habet, nigras, a præduras, veluti cornua inter

inter se implicatas, gustu adstringentes. Nascitur in ventosis, opacis, & in niualibus. Eo b Memphis Arcadiæ scatet. Aluum sistit radix in vino pota: vrinam mouet: vetustis vlceribus sicca efficaciter inspargitur: sanguinem supprimit: ægrè propter duritiam tunditur.

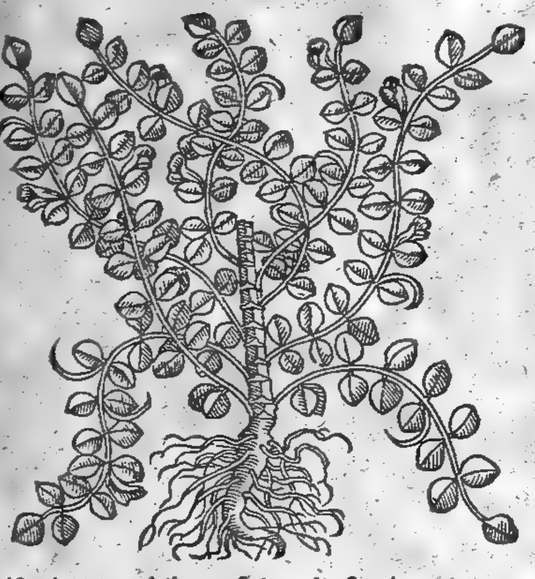
b φενεῶν. i. Phœneas. ita Oribasius.

Astragali cōsideratio.

ASTRAGALVS frequens nascitur in agro Tridentino, in vallis Ananiæ montibus, folio ciceris maiore, floribus purpureis: radice raphani æmula, adnatis appendicibus firmis, nigris, præduris, inter se implicatis, & gustu adstringentibus. *Astragali planta, quā in commentarijs nostris antea editis appingi curauimus, cùm diligentius à nobis inspecta sit, & quædam in ea desiderari videantur, quæ Astragali propria sunt, non libuit hîc eam recudere. Astragalus aliter à Plinio, quàm à Dioscoride describitur. Plinius siquidem libro 26. cap. 8. Astragalum his notis repræsentauit: Astragalus, inquit, folia habet longa, incisuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices villosas, implicatas, rubras, præduras. Nascitur in petrosis, apricis, & ijsdem niualibus, sicut Pheneo Arcadiæ. Meminit Astragali Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit: Astragalus frutex est exiguus, radices habens adstrictorias, quamobrem etiam in numero est non instrenuè exiccantium. Nam vlcera vetera cicatrice obducit, & aluum fluxu tentatam sistit, si quis in vino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus est in Pheneo Arcadiæ. Is Græco nomine ἀστράγαλος dicitur: Latino similiter Astragalus: Italico Astragalo.*

Astragali vires ex Gal.

ASTRAGALVS.

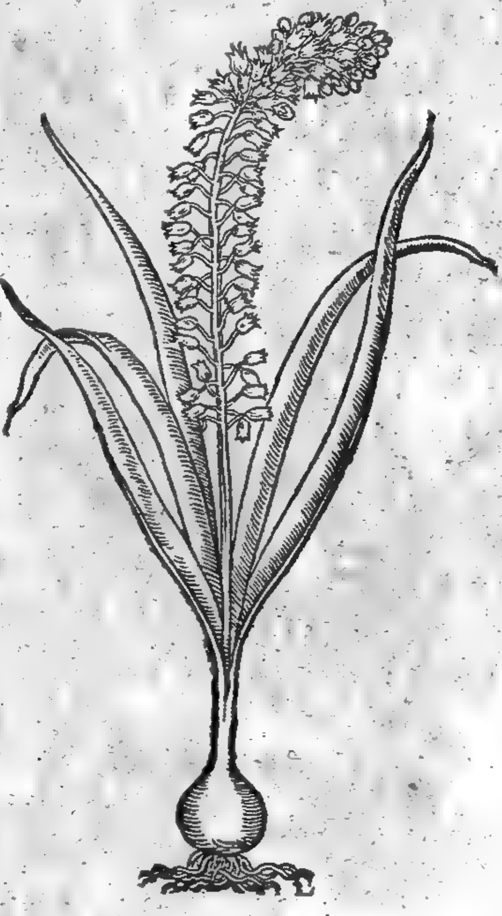

Astragali figuram ex secunda Commentariorum editione adiecimus, siquidem & Lugdunensis historia eam exhibeat, sed qualis sit planta ignorare nos fatemur, etsi non desint qui eiusdem Pseudo apios esse censeant.

Ὑάκινθος. HYACINTHVS. CAP. LVIII.

HYacinthus folia habet bulbi: dodrantalem caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris: comam procumbentem florum purpureorum plenam, incuruam: radicem quoque bulbaceam. Quæ, vt creditur, pueris cum vino albo illita, pubertatem coercet, & non patitur erumpere: sistit aluum pota, & vrinam impellit: phalangiorum morsibus auxiliatur. Semen adstringentis est, theriacis expetitum: regium morbum emendat cum vino potum.

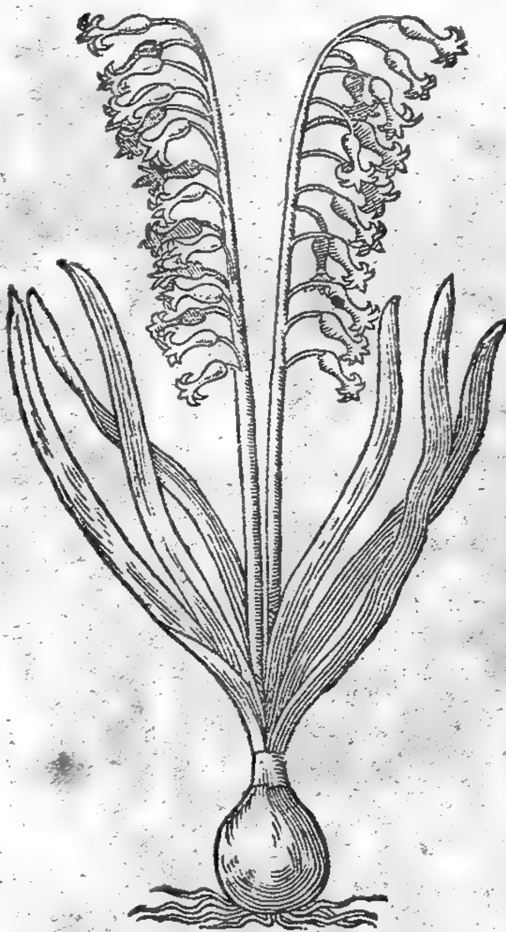
HYACINTHVS.

HYACINTHVS ORIENtalis.

HYACINTHVS ORIENTALIS ALTER.

Hyacinthi consid.

Hyacinthus in vniuersum in campestribus ferè vbiq; inter segetes, & in syluis prouenit. Nobis duo obseruata sunt genera, vulgare alterū, alterū Orientale: q. duplex est: folijs, & radicibus bulbaceis, caule dodrantali, viridi, tenui, leuiq;: floret cum violis circa finem Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipso caulis medio vsq; ad summum purpureis circumdatum floribus, qui maturescentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu anteaquàm contabescant. Hetruscis nostris Hyacinthi vulgò vocantur Cypolle canine. Flores primo statim exortu nostrates pueri colligunt ob purpurei coloris præstantiam. Hyacinthus orientalis. *Aliud* HYACINTHI *genus, quod* ORIENTALE *appellare placuit, misit ad me Iacobus Antonius Cortusus, rei herbariæ studiosissimus, quod sibi missum ex Orientalibus regionibus fatebatur: vnde nos illi Orientalis nomenclationem addidimus. Folijs exit lilij, minoribus, angustioribus, sursum spectantibus, pinguioribus, & in acutum desinentibus: caule crasso, in quo flores exeunt cærulei, lilij figura, sed parui. Radix illi bulbosa, squamosaq;. Seritur in hortis, & colitur in fictilibus vasis. Est & alter folijs latioribus, pinguioribus, & in summitate retusis: cætera cæteris perquam similia sunt.* Hyacinthi vires ex Gal. *Hyacinthi vires memoriæ prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Hyacinthi radix bulbosa est, ordinis primi in desiccando: secundi verò completi, aut certè tertij incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutissimè seruare impuberes illita cum vino creditur. Semen leuiter extergit, & adstringit: quamobrem & ipsum regio morbo laborantibus exhibetur in vino, ordine quidem tertio quadantenus desiccans, cæterùm in medio consistens caliditatis, ac frigiditatis. Planta Græcis* ὑάκινθος, *Latinis item Hyacinthus appellatur: Italis Hiacintho: Germanis* Mertzen Blumen: *Hispanis Mayos flores: Gallis Vaciet. Hyacinthus orientalis, Italis Hiacintho orientale.*

IV. HYACINTHVS TRIPOLITANUS.

Hyacinthi species viginti octo in Phytopinace nostro exhibuimus, hoc loco tria proposuit Matthiolus. I. Hyacinthus racemosus maior, fortè Bulbine Plinii, C. B. Hyacinthus, Matth. Lacu. Hyacinthus quartus & maior, Trag. Hyacinthus cæruleus maior mas, Fuch. Hyacinthus maximus, Tur. Hyacinthus magnus, Lonic. Hyacinthus syluestris, Cord. in hist. Hyacinthus comosus spurius tertius, Dod. fol. Hyacinthus comosus maior, Lobel. Lugd. Clus. histo. Panno. Cam. Hyacinthus maior. Lugd. Tab. Hyacinthus nostras, Castor. Bulbi esculenti genus, Dod. gal. Lugd. Bulbus syluestris, Cæsalpino. Pancratium, Ges. hortis. II. Hyacinthus caule Serpentariæ instar maculoso, C. B. Hyacinthus orientalis, Matth. Ges. hor. Castor. Hyacinthus orientalis Græcus, Lob. Lugd. Hyacinthus orientalis minor, Dod. fol. Hyacinthus orientalis cæruleus, Taber. Hyacinthus Constantinopolitanus, Camer. Hyacinthus Cæsal. III. Hyacinthus orientalis maximus, C. B. Hyacinthus orientalis alter, Matth. (sed figuræ transpositæ erant figuraq; mutila) Lugd. Hyacinthus orientalis maior, Dod. fol. Hyacinthus orientalis maior polyanthos, Lob. Lugd. Tab. IV. A Camerario in suo Matthiolo primo fuit Hyacinthi Tripolitani nomine propositus, qui ex radice bulbosa mediocri caulem profert gracilem, oblongis angustissimisq; foliis, flore cæruleo, phalangiiq; forma, ex sex foliolis composito, è quorum medio staminula aliquot prodeunt.

Μήκων ῥοιάς. PAPAVER ERRATICVM. CAP. LIX.

Papauer erraticum, quod Rhœada vocant, vere quidem in aruis cum hordeo nascitur: flore protinus deciduo, vnde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo similia spectantur, sed longiora, diuisa, scabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, asper: flos syluestris anemo-

anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, ſed quàm anemones minus: ſemen ruſum: radix longa, ſubalbida, minoris digiti craſsitudine, guſtu amara. Huius capita quinque, aut ſex in vini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus ſomnus accerſendus eſt. Semina acetabuli menſura ex aqua mulſa pota, aluum leniter emolliunt: ad idem præſtandum mellitis placentulis, & dulciariis libis admiſcentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes ſanant: eorundem fotu, & perfuſione ſomnus allicitur.

Μήκων ἥμερος. PAPAVER SATIVVM. CAP. LX.

E Satiui papaueris genere, quod hortenſe eſt, ſemen in panem denſatur, qui ſanis in vſu ſit: eo etiam ex melle pro ſeſama vtuntur: thylacitin vocant. Capitulum habet a longum, & ſemen candidum. Sylueſtre verò caput habet inſidens, demiſſumq́; & nigrum ſemen: quod pithitis nominatur: nonnullis tamen & ipſum rhœas dicitur, quoniam eius ſcapo lacteus ſuccus emanat. Tertium magis ſylueſtre, & ad medicinas valentius, multò his longius, productiore capitulo. Omnium incommune natura refrigeratrix: quare ſi capita ipſa, & folia de coquantur in aqua, ſomnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra vigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplaſmatis admiſti, ignibus ſacris, & inflammationibus proſunt. Tunduntur quoque virides, & digeruntur in paſtillos, qui ſiccati ad vſum reconduntur. Capita quoque per ſe in aqua coquuntur ad dimidias, iterumq́; adiecto melle, dum humor coëat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tuſsi, arteriæ fluxionibus, & cœliacorum affectu, doloris leuamentum præbet: efficacius tamen redditur, addito hipociſtidis ſucco, & acacia. Papaueris nigri ſemen tritum cum vino bibitur, contra citam aluum, & fœminarum profluuia: in peruigiliis fronti, temporibusq́; illinitur ex aqua. Opium eius magis refrigerat, inſpiſſat, ſiccatq́;. Sumptum erui magnitudine, dolorem finit, concoquit, & ſomnum allicit: tuſsi, atque cœliacorum valetudini auxiliatur: verùm ſi copioſius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cum roſaceo perfuſum, efficax eſt: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco inſtillatur: inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit: igni ſacro, & vulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco: ſomnum accerſit ſubditum ſedi pro balano. Optimum habetur graue, & denſum, guſtu amarũ, odoratu ſoporiferum, quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque aſperum, neq; grumoſum, quod inter colandum non vt cera coeat, & in ſole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris vim conſeruet. Sed opion glaucio, gummi, aut ſylueſtris lactucæ ſucco adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo ſucco fictum, exiliter ſpirat, & aſperius ſpectatur: gummi vitiatum ſplendeſcit, & infirmum eſt. Nec deſunt, qui eò dementiæ deuenerint, vt adipem ei admiſcerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dum mollius, atque rufius appareat. Diagoras, vt Eraſiſtratus autor eſt, vſum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium vitiis infundi vetans, quoniam viſus aciem hebetaret, & ſoporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo pro-

a Meum. ἐπιμηκὲς. i. oblongum.

Opium.

I. PAPAVER ERRATICVM.

II. PAPAVER SATIVVM.

tinus excæcari, si non adulteraretur. Mnesidemus vsum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum somnũ conueniret: alioqui nobis vt noxio interdicit. Quæ commentitia esse experimento deprehenduntur: siquidem effectus, virium huiusce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit scriptis mandare, quonã modo is excipiatur succus. Aliqui capita ipsa, & folia tundũt, & prelo exprimunt, terentesq; in mortario digerunt in pastillos: id meconiũ vocatur, multùm opio ignauius. Porrò opii faciundi ratio hæc est. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decussatim in stellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum summam cutem incidere oportet, lacrymã exeuntem digito in concham abstergere: nec multò pòst redire, vt concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut postero die etiam offenditur, in vetere pila teri debet, & in pastillos cogi: cùm tamen inciditur, retrocedendum est, ne vestibus succus deradatur.

* III. PAPAVER POLYanthos. *

Papaueris erratici consid.

Spectantur Maio mense Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campestribus locis, inter segetes adeò numerosa, vt deceptis oculis, campi videantur coccineis velaminibus vestiti. Horum flores non desunt qui affirment lateris dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem vsum eos siccatos in puluerem redigunt, & in potu ex aqua dulci exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipsorum florum recentium succo ter, aut quater iterato diluto, serapiũ conficiunt: quo postmodum magno, ac prospero successu in pleuriticis vtuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima statim germinatione olerum modo decoquunt, sumuntq; in cibum, caseo & butyro admistis. Nec mirum sanè, cùm etiam Theophrasti ætate (vt ipse scriptum reliquit lib. 9. cap. 13. de plantarum historia) eadem sumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo scribit Theophrastus: Papauer erraticum vocatum non absimile intubo erratico constat: quare in vsum venit cibarium. Nascitur in aruis potißimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris vnguis magnitudine. Legitur ante hordei messem, atque viridius etiam: purgat inferius: hæc Theophrastus. Sed iam de papauere satiuo, siue domestico nobis differendum est. *Papaueris satiui consid.* *Videtur Dioscorides cum satiuo duo syluestris Papaueris genera tradidisse, & hoc nomine hæc ab illo distinxisse. Qua in re animaduertendum est, ne aliquis fortasse decipiatur, quòd omnes hæ papauerum species ab agricolis seruntur. Verùm illud duntaxat, mea quidem sententia, hortense appellauit Dioscorides, quod albo constat semine, quoniam hoc frequentius in viridarijs, & hortis prope ædes seritur. Cætera verò syluestria nominauit, non quòd sponte, & per se nascuntur (seruntur enim omnia) sed quòd asperiora, hirsutioraq; proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quòd præterea nigrum, asperumq; proferant semen: quòd denique serantur in campestribus, segetum & leguminum modo.* *Papaueris satiui tria genera Plinio.* *Rem autem se ita habere testari videtur Plinius lib. 19. cap. 8. cùm sic inquit: Papaueris satiui tria genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur adfuso ouo inhærens, vbi inferiorem crustam apio gitq; cereali sapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus Rhœam vocant Græci, id nostri erraticum dicunt. Sponte quidem, sed in aruis cum hordeo maximè nascitur: hactenus Plinius. Papauere candido paßim abundat Hetruria. Vtrisq; verò nigris scatet vniuersa Insubrium tellus, sed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt valles, vbi Papauera hæc copiosè seruntur in campis, & inter legumina, præsertim inter fabas. Ibi siquidem eius semine vescuntur homines, immisto placentulis, quas ex pasta foliosa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidẽ hasce placentas ad saturitatem vsque: non ob id tamen vnquam (quod mirum alicui fortasse videbitur) diuturniore somno capiuntur, neque veternosi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, superioremq; Austriam incolunt, in veternum incurrunt: etsi oleum è nigri Papaueris semine expressum in cibis continuè assumant, oliuatum olei vice. Ea demum experientia fecit, vt intrepidè quandoque ausus sim Papaueris seminis cremorem hordei decocto expressum in ardentißimis febribus ad sitim extinguendam somnumq; conciliandum etiam largius exhibere. Hinc præterea factum est, vt cum metum excusserim, & deposuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admonitiones incusserant, & ingesserant.* *Papaueris succi siue Opii facultas.* *Cæterùm ex incisis Papauerum capitibus opos, siue succus manat, qui in Opium vocatum addensatur, vt scitè docuit Dioscorides. Et quamuis Opium quarto excessu frigidum statuatur, tamen si ex sapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoscuntur, opium nostri vsus (quantum equidem deprehendere potui) non modò gustu amarum percipitur, sed etiam acre, adeò vt paululum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi posse putauerim, calidißimas illi inesse qualitates. Cuius rei fidem augere potest, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen subeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum sententiam destruere velim, eorum iudicio rem hanc æstimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates diligentißimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraq; facultas in opium facilè inuehitur ex glaucij adulteratione, quod illi sæpius admiscent, vt Dioscorides adnotauit. Illudq; argumento esse potest, quòd aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde quòd opium, quod hodie ad nos conuehitur, non est illud verum & legitimum è lacryma, quæ ex inciso papaueris capite exierit, concretum, sed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum succo confectum est: idq; meconium vocatum erit, opio longè deterius. Papauerum vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Papauer alterum Rhœas nuncupatur, quod*

tur, quòd ſcilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domeſticum, quandoquidem colitur. Quin & altera duæ ſunt præter has ſpecies ſyluestris papaueris: alterum velut incidentem calycem ſuſtinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac ſqualidius. Ab hoc ſuccus defluit, atque hinc eſt, quod hanc ſpeciem quidam Rhœada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria eſt. Cæterùm ſatiui ſemen, quod & thylacite cognominant, mediocriter ſomnum conciliat, viſu candidum: proinde pani ipſum inſpergunt, ac melle maceratum edunt. At eius, quod primo loco recenſuimus, cuius florem celeriter decidere poſuimus, validius ſemen refrigerat, ita vt nequaquam eo quis innoxiè ſolo vti poſſit, ſicut ſatiuo ſiue domeſtico melli admiſcens. Admodum verò, ſi ita ſumptum ſit, ſomnum conciliat. Cæterùm puſillum eius inſpergunt ijs, qui ex melle conficiuntur bellarijs, atque placentis, panibusq́; Porrò tertio loco dicti ſemen atrum etiam medicamentoſum eſt, admodum refrigerans. At quod quarto loco poſitum eſt, omniũ eſt medicatiſſimum, tum in ſemine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in ſucco. Validè enim refrigerat, ad ſtuporem vſque, & mortem perducens: quare medici quò probe eo vtantur medicamentis miſcentes, frigiditatis vehementiam retundunt. Eſt enim ex quarto, & vltimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo miſtionem facere oporteat, non eſt præſentis tractationis proprium. Et libro 2. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, de dolore capitis agens citra manifeſtas cauſas oborto, ita de opio diſſerit: Rarò, inquit, cogimur pharmacis ex opio vti, cùm videlicet præ doloris vehementia homo de vita periclitatur. Quanquam & tunc ſolidæ partes ex eius vſu offendantur, adeò vt poſt hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò vt debilem oculum reddiderint, & viſus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: velut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunque ad vehementem aurium dolorem ex papaueris ſucco ſunt compoſita. Idem Galenus lib. 3. eiuſdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, ſic inquit: Pharmaca ex papaueris ſucco omnia ſenſum ſtupefaciunt: & ob id ſanè neceſſariò cogimur ipſis vti vbi nullum aliud mitigatiuũ opem tulit: hæc Galenus. Ex quibus ſanè omnibus admoniti eſſe debent medici, ne temerè aut inconſultè ad vſum opij ſe conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, adminiſtrandumq́; ſit, ex ipſo Galeno colligi poteſt, libro 8. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, vbi ita ſcriptum reliquit. Calefacientia miſcentur, quæ refrigerantium ſtupefactionem deducere poſſunt, cùm illa ipſa per ſe tardi tranſitus exiſtant. Hæc igitur, vbi quis inaudiuerit, quantitatem conſideret ſimplicium pharmacorum, quæ in compoſitiones miſcentur. Ex hac enim ſciet num magis, an minus efficere poſſit compoſitum pharmacum, ea quæ promittit. Si namque refrigerantia plura apparuerint, ſenſum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipſa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi verò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipſum pharmacum, innocentius autem reddetur. Noſſe enim oportet, corpora viuentium mortificationi ſimile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoſcyamo, & mandragora compoſitorum pharmacorum vſu: nimirum cauſis dolorem infligentibus inſenſibilibus factis, & multi ſanè qui aſſiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt.

Opium vt adminiſtrandum.

Papauer erraticum ſic Latinis, μήκων ῥοιάς Græcis appellatur: Italis Papauero ſaluatico: Germanis Klapperroſen*: Hiſpanis Amapollia, & Papoulla: Gallis Coquelourdeis, Pauot ſauuage, ſiue Conſanons. Papauer verò ſatiuum Latinè dictũ, μήκων ἥμερος Græcè vocatur: Arabicè Thaxthax, Thaytha, ſeu Chaſchas: Italicè Papauero domeſtico: Germanicè* Magſamen*: Hiſpanicè Dormidera: Gallicè Pauot blanc, ſeu Pauot priuè. Quod denique Græci ὄπιον & μηκώνειον, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afiun: Itali Opio.*

Nomina.

Papauer ſatiuum eſt & ſylueſtre: floris & ſeminis colore, & florum textura multiplices differentiæ. I. Papauer erraticum maius, C. B. Papauer erraticum, Matth. Brunf. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lac. Lon. Caſt. Thal. Cæſalp. Taber. cui & rubeum & floridum: Papauer erraticum primum, Fuch. Lugd. Papauer Rhœas alterum, Dod. gal. Papauer rubrum, Brunf. Papauer Rhæas, Lobel. Cam. Argemone vulgaris Trago. Rarius pleno flore, item & albo inter ſegetes apud nos Doctor Iacobus Cargillus Scotus lectum, exhibuit. II. Papauer hortenſe flore & ſemine albo, quod ſatiuum Dioſcoridi & album Plinio, C. B. Papauer ſatiuum, Matth. Dod. gal. Lugd. Taber. Papauer, Brunf. Lon. Papauer album, Trag. Dod. fol. Papauer ſatiuum, Dod. gal. Papauer album ſatiuum, Geſ. hor. Lob. Caſt. Papauer ſatiuum thylacite, Cord. in Dioſc. Papauer candidum, Cæſalp. Papauer pithitis, Lacunæ. III. Papauer Polyanthos, C. B. Papauer multiplici flore, Cam. in ſuo Matthiolo. Papauer album & nigrum Polyanthum, Lob. á vulgari ſolùm multiplici textura foliorum in flore variat: Variorũ item colorum, purpurei, ſaturatè rubri, violacei, albi mixti: ſic & folia in floribus aliquando fimbriata, quædam integra obſeruantur.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. LXI.

PApauer ceratites, id eſt, corniculatum, folia habet candida, hirſuta, verbaſco ſimilia, in ambitu ſylueſtris papaueris more ſerrata: caule non diſſimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, vnde nomen mutuatur: ſemine papaueris, puſillo, nigroq́;: radice per ſumma ceſpitum, nigra, craſſa: naſcitur in maritimis, & aſperis. Radici ea vis ineſt, vt in aqua decocta ad dimidias, coxendicum, & iecinoris affectus potu ſanet: prodeſt his, qui craſſa quædam, & arenoſa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat ſemen, acetabulo in aqua mulſa poto. Cruſtas emarginant, illita ex oleo folia floresq́;: argema in nubeculas iumentorum, perunctas abſtergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari exiſtimarunt, falſi quodam foliorum cognatione.

Μήκων ἀφρώδης. PAPAVER SPVMEVM. CAP. LXII.

ALiud Papaueris genus aphrodes, id eſt, ſpumeum vocatur, ab aliis heracleum, caule dodrantali: foliis admodum paruis, radiculæ ſimilibus: fructu inter ea candido: nam herbula alba eſt, & ſpumea tota[a]: radice in ſummo ceſpite. Legitur æſtate ſemen, cùm integrè adoleuit[b], deciditq́; exiccatum. Datum acetabuli menſura in aqua mulſa, vomitione expurgat: priuatim huiuſmodi purgatio, comitialibus prodeſt.

a Meum ῥίζα δὲ λεπτή. i. radice, tenui. ita Meum.
b Meum, & Orib. καὶ ξηρανθὲς ἀποτίθεται. i. & exiccatum reponitur.

P*Apauer Corniculatum in maritimis noſtris Senenſibus Craſſetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemq́; in Adriatici maris litore non longè à Timauo fonte, & Tergeſto ſaxoſo litoris tractu, vbi ſæpius*

Papaueris corniculati conſideratio.

I. PAPAVER CORNICVLATUM.

Papauer corniculatum rubrum.

ſæpius ipſum legimus frequentiſsimum prouenit: quanquam etiam in aliis Italiæ locis naſcitur, ſed quod potiſsimum in hortis, & viridariis ad publicum omnium commodum, & ſpectaculum fuerit ſatum. Quod in præſcriptis locis naſcitur florem aureum profert, ſiue (vt Dioſcorides inquit) pallidum. Sed alterum quoque habetur genus, foliis minus aſperis, atque minoribus, quod florem rubeum edit. Hoc in Morauia & Bohemia, in campeſtribus copioſum vidimus. Corniculati papaueris meminit Theophraſtus lib. 9. cap. 14. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens: Papaueris quoque ſylueſtris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum eſt, folio conſtans verbaſci nigri, ſed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix breuis, per ſummaque ceſpitum: fructus inflexi, vt cornicula figurantur. Legitur circa meſſes. Aluum purgare poteſt: folium albuginem ouibus aufert: naſcitur iuxta mare, ſaxoſis locis: hæc ille. Credidere nonnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe vocatur, fieri è corniculati Papaueris ſucco. Verùm ii (vt Dioſcorides eſt author) procul dubio decipiuntur. Cæterùm Papauer ſpumeum, quod aliqui heracleum vocant, nondum mihi compertum eſt, neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum oſtenderet. Quo fit, vt ipſum quoque inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, vt quidam faciunt. Veruntamen non mihi videtur ſilentio prætereundus fatalis ferè Plinii lapſus, in Papaueris ſpumei mentione lib. 20. cap. 19. Quippe qui huius papaueris folia ſpeciem paſſerum auium repræſentare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiuſdẽ nominis Græci ſignificatione: ϛρȣ́θιον enim Græcis non modò paſſerem auiculam ſignificat, ſed & plantam eam, quã Latini radiculam, ſiue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioſcorides, non autẽ auiculis, quas paſſeres Latini dicũt, Papaueris ſpumei folia ſimilia reddidit. Quemadmodum & Theophraſtus, qui de eo loco citato ita ſcriptum reliquit. Papauer heracleon nuncupatum folio conſtat ſtruthii, hoc eſt radiculæ, qua linteis candorem conciliant, radice candida, in ſumma terra euntes: fructu albo. Huius radix purgare ſuperius nata eſt. Non deſunt, qui contra comitiales ea vtuntur in vino mulſo. hæc Theophraſtus.

Papauer ſpumeum.

Plinii lapſus.

Papaueris corniculati vires ex Gal.

Papaueris corniculati meminit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, de eius viribus in hunc modum diſſerens. Papauer corniculatum nominatũ quidem eſt à ſemine leuem inuerſionem habente, veluti & fœnum græcum, vt bouis cornu videatur eſſe ſimile. Vocatur porrò à quibuſdam paralium, quandoquidem vt plurimum iuxta mare naſcitur. Vim habet incidendi, & abſtergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta, ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores ſordida admodum, & maligna vlcera iuuant. Sed ab his abſtinere oportet, vlceribus iam expurgatis: adeò enim abſtergere valent, vt & puræ quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc virium robore non ſordem duntaxat, ſed & cruſtam vlceribus detrahit. Papauer verò Herculeum, quod & aphrodes, hoc eſt, ſpumeum vocatur, eo quòd totum ſit candidum, & ſpumoſum, exile eſt. Semen habet pituitam expurgans. Μήκων κερατῖτις id Græcis vocatur, quod Latinis Papauer corniculatum: Arabibus Almacharam: Italis Papauero cornuto: Germanis Gelb Oelmagen Mön vnd Gelb Oelmagſamen*: Hiſpanis Dormidera marina: Gallis Pauot Cornu. Id verò μήκων ἀφρώδης Græcè dicitur, quod Latinè Papauer ſpumeum: Arabicè Dabre, & Zebeolii: Italicè Papauero ſpumeo.*

Nomina.

II. PAPAVER SPINOSVM.

I Papauer Corniculatum luteũ, habetur enim violaceum, item phæniceum, hirſuto, vel glabro folio. Papauer Corniculatum, Matt. Lac. Caſt. Cæſal. Papauer ſylueſtre corniculatum, Trag. Papauer corniculatum luteum, Fuch. Turn. Papauer corniculatum maius, Dod. fol. Papauer cornutum, Dod. gal. Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſ. hor. Lon. Lug. Tab. Cam. II. Papauer ſpinoſum elegantiſsimum: hoc papauer, cum nemo eius meminiſſet, in Phytopinace ante ſeſquiannum deſcripſimus, iam cùm ipſius genuina effigie addere placuit. Ex radice tenui, oblonga, fibroſa, caulis ſeſquipalmaris, rotundus, ſtriatus, minimis aculeis armatus, mollis, alba medulla plenus exſurgit, qui

qui in summo in alas brachiatur, Foliis est glaucis, papaueris Corniculati instar laciniatis, non hirsutis, sed mollibus & niridis, trium quatuorve vnciarum longis, per margines flauescentibus aculeis armatis, aliquibus etiam ipsi neruo parte auersa, minoribus tamen, adpositis: parte superna nerui quasi leui puluere obsiti albicant: hæc ex leui vulnere subcroceum succum fundunt. Flos in caulis summitate quinquefolius luteus, cui succedit capitulum oblongum, quinquangulum spinis flauis horridum, semina plura nigra sextuplo aliorum maiora, rotunda in apicem desinentia elegantissimè striata, continens. Ex Anglia primùm semen allatum, quod vnà cum planta, Figo del inferno, id est, Fici infernalis nomine, Doctor Doldius Norinberga primùm misit: quo nomine ante paucos dies etiam Nobiliss. Cortusus Patauio transmisit: in hortis nostris habuimus. Notæ aliquot à Dioscoride Glauio tributæ, huic etiam conueniunt.

Ὑπήκοον. HYPECOVM. CAP. LXIII.

Hypecoon, aliqui Hypopheon vocant: nascitur in segetibus aruisq;, folijs rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris succo.

HYPECOVM.

Hypecoum ijs facilè sese offeret, qui inter segetes, & legumina ipsum perquirere non grauabuntur. Hoc pro syluestri ruta olim Petrus Spezzalancia Clesij vallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi ostendere solebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulò maioribus, si singulatim expendantur: caulibus exiguis, mollibus, hirsutis: in quibus sunt flores, qui in luteum pallescunt, etsi prope calycem purpurei spectentur: in horum medio flocculus erumpit colore aurum æmulans, visu iucundus. Floribus succedunt capitula, tenui inuolucro contecta: in quibus semen clauditur nigrum, tactu asperum, pseudomelanthio proximum. Cæterùm scio non deesse nasutos, qui iam diu plantam hanc nostram impugnant, dicuntq; folia illi non esse rutæ, sed potius Alceæ. Atqui si singulatim examinentur, ij facilè cognoscent, à ruta parum admodum distare. Adhæc si vires expendantur, nihil sanè obstabit, quin eæ in hac planta reperiantur, quæ in ipso quoq; sunt papauere. Quo fit, vt horum susurronum bombo nihil à priori mea sententia dimouear, quousq; aliam plantam, quæ magis facie & viribus Hypecoon referat, in medium afferant. Nullam hactenus plantam mihi videre licuit quæ magis Hypecoum referat: tametsi id mihi per omnia nō satisfacit. Meminit huius Galen. lib. 8. simplicium medicamentorum, his paucis verbis: Hypecoon, inquit, refrigerandi vim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò vt parum absit à papauere. Quod Græci ὑπήκοον, Latini quoq; Hypecoum vocant: Itali Hipecoo.

Hypecoi cōsideratio.

Hypecoi vires ex Gal.

Nomina.

Alcea vesicaria, C.B. Hypecoum, Matt. Lac. Cast. Lugd. Cæsal. Hypecoum alterum spurium, Ges. hor. Alcea Veneta, Trag. Dod. gal. Lugd. Alcea peregrina Ges. hor. Taber. Alcea Bononiensis, Ges. hort. appen. Alcea peregrina, solisequia, Lobel. Alcea vesicaria, Dodo. fol. Malua Veneta, Ges. hort. Lonic. Herba Vngarica, eidem.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIIII.

Hyoscyamus frutex est caules emittens a crassos: folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, scutulis septi seminum plenis, vt papaueris. Tres eius differentiæ. Vna semine nigro, floribus penè purpureis, smilacis folijs, cytinis præduris & spinosis. Alterius semen subflauum vt irionis: flores lutei, folia & siliquæ b simpliciores, ambo insaniam gignunt, & soporem, ideo in communi vsu damnantur. Tertium genus, vt quod mitissimum esset, medici recepere: pingue, lanuginosum, molle, candidi floris seminisq;, in maritimis ruderibusq; nascens: c cuius occasio si non adsit, rufum vsurpari oportet: niger, vt deterrimus, improbatur. Recenti semine, caulibus folijsq; tusis succus in sole exprimitur, & exiccato humore, vsus ad annum vsq; prorogatur: nam facilè corruptionem sentit. Extrahitur etiam ex sicco semine separatim in aqua calida tuso & expresso. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est, & magis dolores finit. Contusa herba recens, addita d trimestri farina, digeritur in pastillos & reconditur. Liquamentum primum, & quod à sicco semine exemptum est, collyrijs, quæ doloris sensum auferunt, commodissimè inseri solent: contra acutas calidasq; fluxiones, dolores aurium: atque vuluæ mala prosunt: cum farina autem, aut polenta, oculorum, pedum cæterarumq; partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tussi, destillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra mensium abundantiam, & erumpentem aliunde sanguinem, oboli pondere cum papaueris semine, & aqua mulsa bibitur: podagris subuenit: testibus inflatis, mammisq; tumentibus à partu, tritum ex vino illinitur. Alijs quoq; cataplasmatis, quæ doloris leuamentum præstant, admisceri solet. Folia omnibus medicamentis dolorem sedantibus, per sese, & ex polenta vtilissimè imponuntur: recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum vino tertia, quaternave pota sanant

a Orib. addit. πόλλους. i. multos. Et ita quoque meum.
b Orib. ἀπαλωτέρους. i. teneriores.
c Orib. addit. χρηστέον οὖν τῷ λευκῷ. i. cādido itaq; vtendum est.
d Meum σιτανίῳ ἀλεύρῳ καὶ πηγάνῳ. i. cum frumēti horni farina & ruta.

sanant algidas febres, quas epialos vocant. Cocta olerum modo folia, si acetabuli mensura manduntur, mediocrem insaniam gignunt: idem efficere tradunt, si colo vlcus sentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur.

I. HYOSCYAMVS.

II. HYOSCYAMVS ALBVS.

IV. HYOSCYAMVS TERtius.

Hyoscyami consid.

HYoscyamus (vt Dioscoridi placet) tres habet differentias. Prima, nigrum fert semen: secunda, subflauum: tertia album, quæ omnia vt semine differunt, ita & floribus. Siquidem in prima purpurei, in altera lutei, in postrema verò candidi spectantur. At hyoscyamum purpureo flore refertum nusquam hactenus videre licuit. Cætera verò genera & vidimus, & sæpè legimus. Hyoscyami lutei descriptio. *Quæ flore luteo, & subflauo semine prouenit, vbiq; ferè locorum nascitur, locis incultis, secus itinera, & in agrorum limitibus, folio braßicæ, lato, venoso, pingui, nigricante, oblongo, in acutum desinente & secto, Acanthi modo, circumquaq; ambitu hirsuto, sed tactu molli. Caules habet teneros, teretes, pilosos, pingues, subalbicantes, è quibus à medio rami prodeunt numerosi, in quibus flores in altera tantùm parte è latere prodeunt. Hos calyces quidam sequuntur Punicorum Cytinis similes, serrato, ac pungenti cacumine ocimoidis ferè modo, in quibus semen concluditur, rotundis quibusdam scutulis, caliculos occludentibus. Nam ijs maturitate exclusis, protinus semen decidit. Radice nititur spithama longitudine, alba, molli, succosaq;. Tota planta grauiter olet, adeò vt olfactu mentem afficiat.* Hyoscyami albi delineatio. *Quæ autē alba vocatur, folijs crescit alterius ferè similibus, sed subrotundis, pinguiorib. mollioribus, hirsutiorib. rarioribus & albicantib. Flores profert alteri similes, sed candidos, aut subpallidos, subluteos, è quib. eodē ordine quo in cæteris Cytini oriuntur, sed rariores & clementiores, in quibus albū concluditur semen. Nascitur spontè & seritur in hortis.* Hyoscyamus tertius. *Non desunt qui nouā quandam in Italiam attulerunt plantam, spectatu sanè pulcherrimam, quam inter Hyoscyami genera connumerant. Caules edit hæc sesquicubitales, rotundos, tenui obductos lanugine ramosos que, folijs amplis, pinguibus, tenui pilo refertis, mollibus, solani soporiferi speciem quadantenus referentibus, odore etiam graui. Flores edit pallidos, luteos*

Hyoscya-

Hyoſcyami æmulos, è quibus capitula ſubrotunda oriuntur, quæ nonnullam Hyoſcyami ſpeciem præ ſe ferunt. Nam & ſimilibus ferè ſcutulis concluduntur, coronato circumquaq; orificio, & ſemine intus ſubflauo colore. Radice nititur alba, ſpithamæ longitudine, numeroſis vbiq; fibris, & digiti craſſitudine. Hanc iam pridem ex Italia ad me tranſmiſit in Bohemiam, Iacobus Antonius Cortuſus: ſeritur in hortis. Hyoſcyami meminit Scribonius Largus, inquiens: Altercum, quòd Græcis Hyoſcyamus vocatur, qui biberint, capitis grauitate, & venarum diſtentione laborant, menteq; abalienantur cum quadam verborum altercatione: vnde & nomen apud Latinos. Hoc idem equidem teſtari poſſum, quòd viderim in Ananiæ vallis montibus pueros, qui Hyoſcyami ſemen comederant, adeò deſipientes factos, vt parentes, & vicini eos crederent à cacodæmonibus vexatos eſſe. Hinc eſt, quòd eius regionis incolæ Hyoſcyamum vulgari ſermone appellant Diſturbio, vt quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ ſemen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo poſt tempore pereunt, quemadmodum & piſces. Hyoſcyamus videtur Græcis dicta, quaſi faba ſuilla: propterea quòd (vt Helianus inquit) huius herbæ paſtu reſoluantur, & conuellantur apri. Sed remediũ nouere: aquas enim ſtatim adeunt, & cancros venantur, atq; ita protinus ſaluti reſtituuntur. Hyoſcyami vires recenſuit Galenus lib. 8. ſimp. med. his verbis: Hyoſcyamus, cui ſemen atrum eſt, inſaniam, ac ſoporem affert. Huic autem is, cui ſemen mediocriter flauum eſt, propinquam facultatem obtinet. Verùm vtriq; fugiendi ſunt vt inutiles, & venenoſi ſeu deleterij. Cæterùm cuius ſemen, ac flos candidus eſt, ad ſanationes vel maximè idoneus eſt, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidem, cui ſemen eſt nigrum, mediocriter purpureus eſt: eius verò, cui eſt ſubflauum, leuiter mali colorem refert. hæc Galenus. Hyoſcyamus tertius, refrigerat ordine tertio completo: ſoporem inducit, adeò vt eã ſit ei natura, quæ cæteris Hyoſcyamis. Cæterùm, vt ad Hyoſcyami hiſtoriam noſtra reuertatur oratio, mihi quidem non videtur prætermittenda ſuſpicio, quæ eſt, quòd in huius capitis initio, vbi de floribus fit mentio, mendum aliquod ſubſit. Ea namq; inibi floribus tribuuntur, quæ ſiliquis legitimè debentur. Etenim ſiliquæ ſunt, quæ ſcutulis conteguntur, atq; ſemen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis ſuſpicionem Serapio: quippe qui illud de fructibus Hyoſcyami Dioſcoridi acceptum referat, quod hic de floribus ſcriptum legitur. Quare non temerè, meo iudicio, conijcere poſſumus, hunc locum in Dioſcoride deprauatum, aut mutilatum eſſe. Planta, quæ Græcis ὑοσκύαμος, Latinis appellatur Hyoſcyamus, Apollinaris herba, Altercum: Arabibus Bengi: Italis Iuſquiamo: Germanis Billſomen vnd Bilſen: Hiſpanis Velenho: Gallis Iuſquiame & Hanebane. At Hyoſcyamus albus Græcis ὑοσκύαμος λευκός: Italis Iuſquiamo bianco. Sic Hyoſcyamus tertius, ſeu potius quartus, Italis Iuſquiamo nuouo, ſeu Iuſquiamo maggiore.

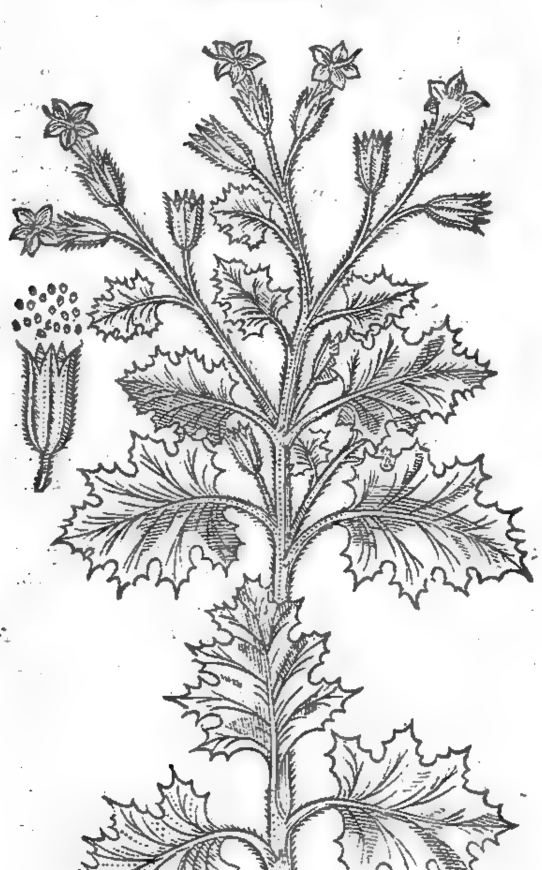
Hyoſcyamus cur altercũ dicatur.

Hyoſcyami vires ex Gal.

Nomina.

Hyoſcyamus, id eſt, faba ſuilla, quòd eius paſtu reſoluantur apri, vt Aelianus prodidit, præſenti mortis periculo, niſi copioſa aqua ſtatim ſe foris & intus polluerint. I. Hyoſcyamus vulgaris, vel niger, C.B. Hyoſcyamus, Matth. Brunſ. Turn. Lac. Lug. Cæſ. Hyoſcyamus ſecundus Galeni, Trago: Hyoſcyamus flauus Fuch. Hyoſcyamus niger, Dod. gal. & fol. Lon. Lob. Caſt. Hyoſcyamus vulgaris, Geſ. hor. Thal. Hyoſcyamus primus, Tab. Appollinaris. Altercum, Symphoniaca, Cord. in Dioſ. II. Hyoſcyamus albus maior, (habetur enim & minor) vel tertius Dioſcoridis, & quartus Plinii, C.B. Hyoſcyamus albus, Matth. Turn. Dod. gal. & fol. Geſ. hort. Lon Lob. Caſt. Cam. Hyoſcyamus candidus, Trag. Hyoſcyamus ſecundus, Tab. Apollinaris tertia, Cord. in Dioſcor. III. Hyoſcyamus Creticus luteus. C.B. planta eſt pulcherrima, folia

* III. HYOSCYAMVS CRETICUS luteus. *

* V. NICOTIANA MAIOR latifolia. *

habens

habens lata, subrotunda, sinuata & circumrosa, non vt in vulgari laciniata, sed hyoscyami albi minoris foliis multum similia, hirsuta, longis pediculis hirsutis, ex caule robusto, rotundo, hirsuto prodeuntia. Flores habet in summitate ex calyce hirsuto prodeuntes, oblongos, Lamii melissophylli seu Nicotianæ forma luteos, ex quorum medio stamina quædam prodeunt, quibus delapsis ipsorum calyces oblongi hirsuti in quinq; apices abeuntes indurantur, semenq; minutum subruffum continent. IV. Nicotiana minor seu Hyoscyamus luteus, C.B. Hyoscyamus tertius, Matth. Lugd. Hyoscyamus niger, eidem in Ital. Castor. Lugd. Hyoscyamus luteus, Dod. gal. & fol. Lonic. Ges. hor. Cam. Hyoscyamus dubius luteolus Solanifolius, Lob. Hyoscyamus Peruuianus, Taber. Priapæia, Ges. hort. Tarnabone congener, Cæsalp. V. Nicotiana maior latifolia (habetur enim & angustifolia & etiam minima) ex radicibus albis in multos ramos fissis, caulis exurgit ad trium & plurium cubitorum altitudinem, viridis, villosus, ramis brachiatus: folia habet ampla, nonnunquã sinuata, latiore basi caulem amplectentia (rarius exiguo è pediculo prominentia) sensim in mucronem se colligentia, pinguia, dilutè virentia, molli lanugine pubescentia: flores in summo caule oblongi, concaui, patentes, pentagoni, dilutiore purpura rubentes & ad marginem albicantes: quibus succedunt vascula oblonga acuminata, interstitio diuisa, minutissimo pullo semine referta. Huius semen ex Occidentali India, apud quos locis humidis & vmbrosis leuiq; solo prouenit, primum in Europam allatum, vbi in hortis autumno satum feliciter sequenti anno adolescit. Americanis Petum, vt habet Theuetus: Picielt, Monardi: Petebecenus, Ouiedo: Tabacum, ab eius nominis Insula dicitur. Hyoscyami tertia species, Ges. hor. Hyoscyamus Peruuianus, Dodo. fol. Camer. in Matth. Tabacum, Monardi, Tabacum latifolium, Cam. cui & vulgò Vulneraria planta Indica, Sana sancta Indorũ, Aduersariis & Lob. Nicociana & Herba Reginæ, Lugd. Nicotiana maior, Tab. Nicosiana, Lon. Tornabona, Cæsalp. Herba S. Crucis, Castori, Hispanis Petun & Tabaco: Gallis Herbe de la Roine mere, Germanis Jndianisch Wundtkraut. Diuersis facultatibus prædita est, calidam esse foliorum acrimonia ostendit, quæ & saliuam elicit: narcoticam autem & stupefacientem vim ei inesse, mentis perturbatio, quæ ex fumo attracto causatur, declarat: foliorum item applicatio podagricorum cruciatibus medendo, matricis tormina discutiendo, succi deniq; collutio diros dentium dolores tollendo etiam declarat. Ad infinitos morbos commendatur, cuius nomine peculiarem de hac planta libellum Ægidius Euerardus, Herbam Panaceam nominans, scripsit: plurima de eius viribus etiam Carolus Stephanus in suo de Agricultura libro. Sunt qui Syrupum ex hac tussientibus & Asthmaticis vtilem conficiant. Vnguentum paratur ad vlcera, scabiem & scrophulas præstantissimum: Exemplum ℞. Foliorum Nicotianæ libram vnam, Axungiæ porci recentis libram semis. Herba trita in vino rubro per noctem maceretur: manè lento igne cum axungia ad vini consumptionem bulliat: cola exprimendo: colato adde succi Nicotianæ quartarium vnum, Resinæ abiegnæ vncias duas: coquantur ad succi consumptionẽ, addendo circa finem radicis Aristolochiæ rotundæ puluerisatæ vnciam vnam, ceræ nouæ quantum sufficit, fiat vnguentum.

ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. LXV.

a Meum χορτώδης. i. fœni modo surculosa.

PSyllion foliis est coronopo non dissimilibus, hirsutis, longioribus: a sarmentosa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribusve conuolutis in cacumine capitulis: in his semine duro, nigro, pulicum simili, vnde & nomen: in aruis & incultis nascitur. Vis ei ad refrigerandum, inspissandum, & molliendum conueniens: articulorum morbis, parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum rosaceo, aqua aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti vmbilico, illitum ex aceto medetur: teritur acetabuli mensura, & in aquæ sextario madefactum, vbi concreuit aqua, illinitur: siquidem vehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimit: contra ignes sacros efficax est. Fama est, si virens domum importetur, non sinere in ea pulices gigni. Cum adipe tusum sordida vlcera, & quæ cacoethe vocantur, expurgat. Succus vermiculosis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodest.

Psyllii consi. & genera.

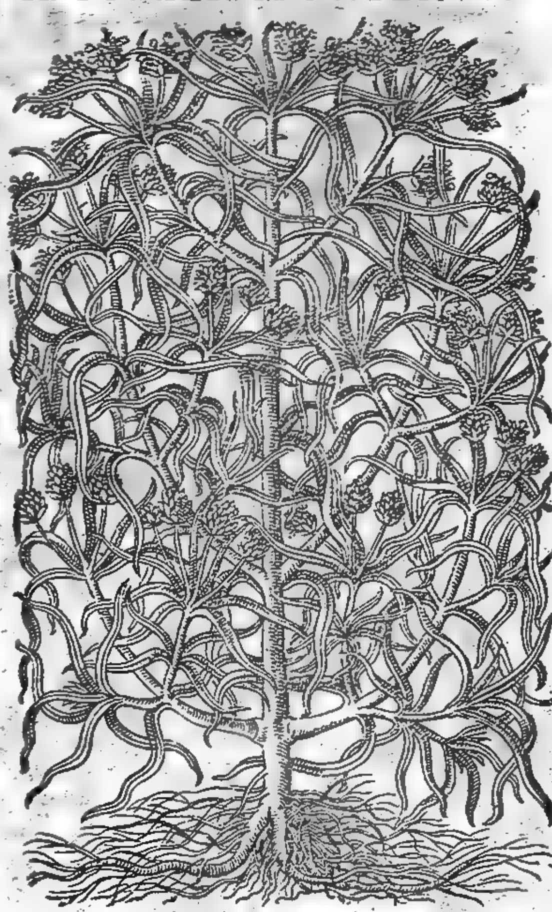
PSyllium, quod & Pulicariã herbam nuncupant, duplici recensetur genere, foliorũ capitulorumq; differentia. Alterũ folijs est incanis, longis, hirsutis, coronopo æmulis, nõ tamẽ corniculatis. Ramos gerit numerosos, dodrãtales, rotũdos, graciles & foliosos, humotenus potius quã in altum sese diffundentes, in quorũ cacuminib. capitula oriuntur, compactili squamarũ cogerie à natura fabricata, vt in scabiosa, & longis pediculis nitentia. Flosculos edit pusillos, prætenues, lanuginosos, pilorũ speciẽ referentes, albo colore, plantaginis angustifoliæ modo. Semen pusillum quoque nigrum, pellucidumq; habetur, pulicũ effigie, in ipsis capitulis continetur. Radice nititur subalbicante, dodrantali, numerosis stipata fibris. Nascitur locis incultis, & à multis quoq; seritur. Alterum longè sarmentosius est, & numerosioribus refertum folijs, longioribus, angustioribus densioribusq;, pilosis pariter, atq; incanis, & inter se complicatis: capitula illi sunt alteri similia, sed minora paulò, & numerosiora, in quibus semen progignitur alteri simile. Radicem habet multifidam, & numerosis scatentem fibris. Nascitur in campestribus, sed in maritimis frequentius. Seplasiæ semen recondunt ad glutinosos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisq; calidis desfluxionibus, & ad extinguendam sitim, leuigandamq; linguam, & faucium scabritiem, in ardentissimis febribus vtuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam. Psyllij vires retulit Mesues inter ea medicamenta, quæ deiectoria vi pollent, vbi hæc ad sensum saltem habet. Psyllium de his est, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant. Huius seminis tria habentur genera, candicans, subflauum, & ad purpuram vergens. Præstantius perfectè maturum, ponderosum, & quod in aquam demissum statim imum petit. Contrarijs constat cum viribus, tum substantijs: ea siquidem, quæ in medulla continetur, calida est, & sicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, septicæ, & deleteriæ facultatis. Quæ verò in cortice residet, teste Rufo, infrigidat, humectatq; tertio excessu. Infunditur Psyllij semen in aqua fontana frigida, agitaturq; rudicula tamdiu, quousq; aqua lentorem contrahat, percolaturq; deinde à seminibus, & admiscetur oleo, aut syrupo violaceo: hoc enim modo Psyllium potu aluum mirificè emollit, & deijcit. Verùm si frixum prius semen rosaceo admistum eodem modo agitetur,

Psyllii vires ex Mesue.

tunc

I. PSYLLIVM. II. PSYLLIVM ALTERVM.

tunc ſumptum dyſentericis remedio eſt, & cæteris alui fluoribus, præſertimq; ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hauſto ſuperueniunt, ſed præcipuè acri; quale eſt ſcammonium. Cæterùm maximè animaduertendum eſt, ne Pſyllij ſemen (id quod tamen deteſtantur recentiorum quidam) tuſum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quod, attrita medullari ſubſtantia, ventriculum & inteſtina exulcerat: iecur & ſanguinem inflammat, & omnia deniq; viſcera lædit. Integri ſeminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum, bilem deijcit: eaq; propter ardentiſsimis febribus, intolerabili ſiti, inflammatis valdè ſpiritibus, & faucium & pectoris aſperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni ſacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim prodeſt capite dolentibus fronti impoſitum, ſi tamen dolor à cauſa calida fuerit excitatus. Hæc ex Meſue decerpſimus. Pſyllij vires paucis perſtrinxit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Pſyllij ſemen admodum vtile eſt, ex ſecundo refrigerantium ordine: in deſiccando verò & humectando medium quodammodo eſt, & ſymmetrum. Herba Ψύλλιον, Pſyllium item Latinè dicitur: Arabicè Bazara chathona, ſeu Bezer cothume: Italicè Pſillio: Germanicè Pſillenkraut: *Hiſpanicè Zargatona: Gallicè Herbe à pulces.*

Pſyllii vires ex Gal.

Nomina.

Pſyllium duplex eſt, maius quod duplex (alterum enim, ramoſius) & minus Gotne dictum in Phytopinace (cum nemo prius propoſuerit) deſcriptum & pictum. I. Pſyllium alterum, C.B. Pſyllium, Matt. Trag. Fuchſ. Turn. Dodo. gal. & fol. Cordo in Dioſc. & hiſto. Geſ. hort. Lob. Caſtor. Lugd. Tab. Pſyllium minus, Cæſal. Cynops Theophraſti, Geſ. hort. Pulicaris herba, Lob. in Iconibus. II. Pſyllium maius, C.B. & Cæſalpino. Pſyllium alterum, Matth. Caſtor. Lugd. Taber. Pſyllium Plinianum fortè radice perenni ſupinum Lobelo.

Στρύχνος κηπαῖος. SOLANVM HORTENSE. CAP. LXVI.

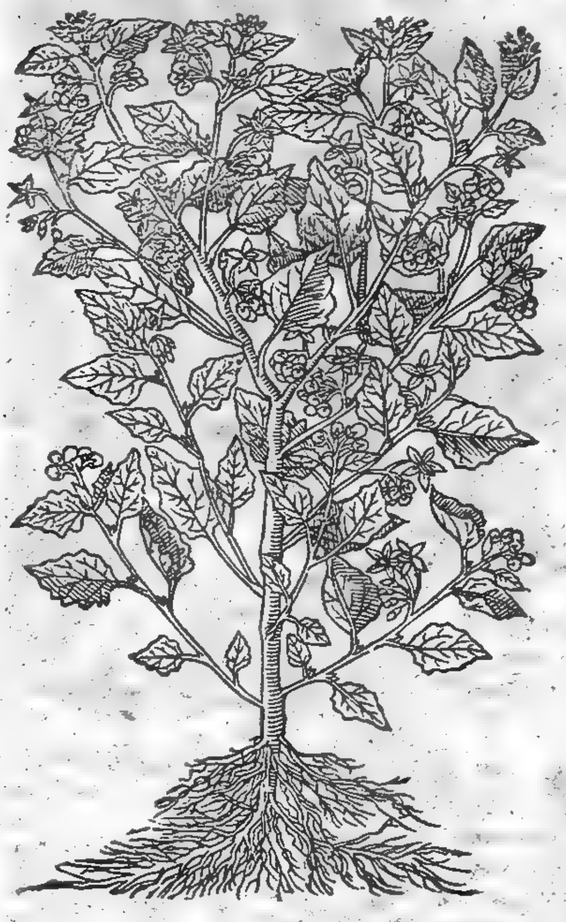
HOrtenſe Solanum frutex eſt cibis idoneus, exilis, puſillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, viridi, qui poſt maturitatem nigricat aut fuluēſcit: herba innocentis guſtus. Natura ei refrigerādi: quare folia vlceribus quæ ſerpunt, & ignibus ſacris conuenienter cum polline polentæ illinuntur: ægilopia, capitiſq; dolores, trita & impoſita per ſe ſanant: æſtuanti ſtomacho auxiliantur: parotidas cum ſale detrita illitu diſcutiunt. Valet ſuccus eius aduerſus ignem ſacrum atq; vlcera quæ ſerpunt, cum ceruſſa, roſaceo & argenti ſpuma: ad ægilopas cum pane: infantium aduſtioni, quam ſyriaſin vocant, cum roſaceo perfuſus proficit: in collyriis, aquæ vel oui vicem exhibet, contrà acutas fluxiones illitus: aurium dolori inſtillatus prodeſt: menſium abundantiam ſiſtit in vellere ſubditus. Succus fuluo gallinarum cortalium fimo ſubactus, & linteo appoſitus, ægilopiis præſentaneo eſt remedio.

Στρύχνος ἁλικάκαβος. SOLANVM HALICACABVM. CAP. LXVII.

EST & aliud Solanum, quod peculiari nomine Halicacabon aut Phyſalida, id eſt veſicariam vocant, foliis antedicto ſimilibus, verùm latioribus: cuius caules, poſteaquam adoleuerunt, prona terram ſpe-

ram spectant: folliculis orbicularis, vesiculis similibus: in quibus semen continet fuluum, rotundum, læue, acinorum vuę figura: quo coronarii vtuntur, corollis intexentes. Vim vsumq; hortensis Solani habet: verùm cibis nequaquam experitur. Regium morbum purgat, semine poto, & vrinam pellit. Ex vtraq; herba succus extrahitur, qui siccatus in vmbra reconditur, ad eadem valens.

I. SOLANVM HORTENSE.

II. SOLANVM HALICACABUM.

Στρύχνος ὑπνωτικός. SOLANVM SOMNIFERVM. CAP. LXVIII.

SOlanum somniferum, aliqui etiam Halicacabon appellant, fruticat multis ramis, densis, caudicosis, fractu contumacibus, pinguium foliorum, cotoneæq; mali similium plenis: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice grandi, subrubro cortice vestita: nascitur in saxis, non procul á mari. Radicis cortex in vino drachmæ pondere potus, somnificam vim habet, opio mitiorem. Semen vehementer vrinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: si quid numero adiiciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio est aqua copiosa mulsa, potui data. † Succus pastillis inseritur, & medicamentis, quæ doloris leuamentum præbent: decoctus in vino, si in ore contineatur, dentium doloribus auxiliatur. Radicis succus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

† Me. φλοιος i. cortex.

Στρύχνος μανικός. SOLANVM FVRIOSVM. CAP. LXIX.

SOlanum manicon, aliqui persion, alii thryon appellauere. Huic folium erucæ simile, maius aliquantó, satis acantho, quam pæderota vocant, accedens: caules à radice proceros emittit decem aut duodecim, vlnæ altitudine adolescentes: caput in cacumine oliuæ figura, sed vt platani pilulæ hirsutius, verùm maius latiusq;: florem nigrum: postquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis constans, similibus hederæ corymbis, vt vuæ mollibus: radice firmatur candida, crassa, caua, cubitali: gignitur in montibus vento perflatis & plataneatis. Radix drachmæ vnius pondere pota ex vino, facit species vanas, imaginationesq; non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres vsq; dies mentis alienationem affert: quadruplicatus interimit. Remedio est aqua mulsa copiosiùs pota, & vomitione reiecta.

Solani generum consid.

E Quatuor Solani generibus, quæ hic à Dioscoride describuntur, etsi in commentariis, quos antea Italico sermone conscripsi, me duo tantùm genera nouisse prodiderim, hortense scilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Vesicariam vocant: hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Pisis ad nos misit vir rei medicæ eruditione clarus Lucas Ghinus Forocorneliensis: idq; mihi planè omnibus notis legitimo respondere videtur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non vidisse fateor. HORTENSE *apud veteres concessit in ciborum vsum, & pro olere habitum est: folijs exit Ocimo maioribus, Vesicariæ æmulis, sed angustioribus nigrioribusq;, mollioribus & oblongis. Plures circumquaq; fundit ramos, non sine alarum cauitatibus, floribus albis, & in medio luteis, stellæ figura. Baccas edit rotundas, racematim dependentes, vinoso succo pregnantes, iuniperinis haud minores, orobi quantitate, in quibus album minutumq; semen continetur. Variat in ijs color: siquidem in hac planta nigræ, in illa luteæ, in altera subuirides habentur.*

Hortensis Solani descriptio.

Radix

III. VESICARIA REPENS.

IV. SOLANVM SOMNIferum.

V. SOLANVM SOMNIferum.

Radix illi eſt alba, pluribus diuaricata fibris. Naſcitur in hortis & viridarijs, ſecus publica itinera, & præſertim propter ſepes, & ædificiorum muros. Præſtat cùm foliorum, tum baccarum ſuccus addito roſaceo, & aceti momento, aduerſus capitis dolores à caliditate exortos: quinetiam phreniticos iuuat, vbi illitis in eo linteolis ex aceto & roſaceo ſyncipiti ſuperponatur. Illinitur fronti eodem modo ad calidas oculorum fluxiones. Gargarizatur quoq; vtiliter cum aceto ad faucium, & columellæ inflammationes, & additur conuenienter in vnguentis & emplaſtris, quorum ad vlcera contumacia eſt vſus: cibis idoneum eſt. In ſumma vbi refrigerare, exiccare, cohibereq; opus eſt, hortenſe Solanum mirificè conuenit.

Hortenſis Solani vires Matthiolo.

Quod autem HALICACABVM *ſiue Veſicariam vocant, quodq; Arabes & officinæ Alkekengi nuncupant, folijs eſt hortenſi ſimilibus, ſed latioribus firmioribusq;, ſubaſperis, nec adeò, vt in illo nigricantibus. Caulibus lentis, qui vbi adoleuerint, facilè ſeſe in humum proſternunt. Flores illi ſunt candidi, hortenſis modo: è quibus veſicæ oriuntur iuglandium magnitudine, & quandoq; maiores, turbinata facie. Hæ octonis compaginantur coſtis, æqualibus inter ſe ſpatijs diſtantibus. Recenter editæ virides ſunt, ſed per maturitatem rufeſcunt, baccis intus vinoſis; quæ ſingulæ, ſingulis inhærent ima folliculi parte, rubicũdæ vuæ acino [ruſci baccis] ſimilis, ſapore auſtero ſimul & amaro, ac numeroſo, minutoq; intus ſemine, ipſoq; albicante. Naſcitur propter vliginoſas ſepes & locis vmbroſis.*

Solani Halicacabi delineatio.

Baccarum vis eſt præſtantiſsima non ſolùm ad renum vitia & ad ciendam vrinam, ſed ad eius quoq; ardorem mulcendum. Siquidem earum ſuccus ex papaueris albi cremore, aut ſeminum melopeponum, aut cucurbitæ cucumerisve, aut ex maluæ decocto, aut hordeacea ptiſſana potus mirificè vrinæ ardoribus auxiliatur. Aſpidibus adeò aduerſiſsimum eſt Halicacabum, vt admota propius eius radice, ſopore inexpugnabili ij necentur. Baccæ muſto dilutæ imponuntur efficaciter incipientibus oculorum carbunculis. Calcantur eædem in tina vnà cum maturis vuis, & diebus aliquot ſimul efferueſcere ſinuntur, fitq; inde vinum calculoſis admodum vtile. Siquidem arenas mirificè pellit, & renes mundat vnciarum quatuor pondere potum.

Solani Halicacabi vires.

Eſt & aliud VESICARIÆ *genus, ab hoc tamen valdè diuerſum, quod hac tempeſtate ſeritur in hortis ac fictilibus, ſcenas, attegias, pergulas, & feneſtras in-*

Veſicariæ repētis deſcrip:

ſtras inumbrat, & topiario opere contexit & opacat. Conſtat hæc folijs oblongis per ambitum laciniatis: floribus ex candido luteſcentibus, aut ſimpliciter candidis: è quibus veſicæ prodeunt virides, ſubrotundæ, ſenis ſecundum longitudinem diuiſuris, ſemine intus pullo erui magnitudine, aut paulò maiore, in cuius latere veluti humani cordis effigies viſitur, obſignata albo colore, nec ſine cauſa id à natura factum credimus, quòd fortaſſe huiuſce nota nos doceat, ad cordis affectus hoc ſemen præſtare, quemadmodum & in Echio herba contra viperarum morſus celeberrima, ſemen viperinis capitibus ſimile procreauit. Cæterùm SOMNIFICVM, *ſiue Soporiferum Solanum numeroſis fruticat ramis, denſis, ſurculóſisq́; fractu contumacibus: folijs multis, ſubpinguibus, cotoneæ mali haud abſimilibus: floribus ſubrubentibus: caules per interualla verticilli in modum ambientibus, fructu crocato baccæ figura, in folliculis hirſutis deliteſcente. Radice nititur longa vegetaq́; brachiali quandoq́; craßitudine, cortice ſubrubenti circumueſtita. Naſcitur maritimo tractu, locis plerunq́; ſaxoſis: adeò vt mihi dubitandum non ſit, quin planta, quæ hic ſoporiferum Solanum repræſentat, legitima dici poßit, cùm omnibus ſanè notis hoc Solani genus referat: etſi non deſint naſuti, & qui aliorum laboribus inuident, ac inſidiantur, qui friuolis, inanibusq́; argumentis eam oppugnent, quorum latratibus iam aures noſtræ obſurdeſcunt. Eſt & alia* SOMNIFICI *Solani ſpecies cuius hic quoq́; imaginem expreßimus: folijs anguſtioribus, venoſis, in humum ſpectantibus, caule anguloſo: floribus tintinnabuli figura, ſubpurpuraſcentibus, & in ambitu denticulatis, & è longo pediculo dependentibus: ex quibus baccæ proueniunt nigræ, aut ex nigro purpuraſcentes, vinoſæ, minuto ſemine refertæ, quemadmodum & reliquæ Solanorum baccæ: hæc viridi quodam tegumento ad medium vſq; occultatur, cuius orificium in coronæ modum denticulatum deſinit. Radicem habet grandem, ſtrumoſam, teneram, albicantem: Maio floret, & Iunio fert fructum. Naſcitur in agro Goritienſi Saluatino monte inter ſaxa, vnde aliquot nobiſcum tulimus plantas. Vires alteri ſimiles habet, ſed proculdubio imbecilliores. Cæterùm errant, mea quidem ſententia, qui eam plantam, quam herbariorum vulgus Solatrum maius nominat, Veneti verò vulgò Herba bella donna, Solanum ſomnificum Dioſcoridis eſſe exiſtimant. Siquidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametſi eius baccæ largiùs ſumptæ interficiant. Vnde quamuis hæ plantæ viribus conuenire poßint, facie tamen inter ſe maximè diſtant. Horum ſententiæ adſtipulatus eſt Fuchſius, in ſuo magno de ſtirpium hiſtoria commentario. Sed cùm in hoc ſe manifeſtè erraſſe deprehendiſſet, in ſuo poſtea paruo plantarum libro, hanc herbam in Mandragoras repoſuit, eamq́; Mandragoræ ſpeciem voluit eſſe, quam Dioſcorides Morion vocari tradit: lapſus, ni fallor, de vno in alterum errorem. Mandragora ſiquidem nomine Morion, folia fert Mandragoræ mari ſimilia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis ſummum. Id quod manifeſtum præbet indicium, hanc perpetuò caule viduam eſſe, quemadmodum cætera Mandragoræ genera: nam pediculi, quibus Mandragoræ fructus ſuſtinentur, caules dici non poſſunt. Hinc itaq́; fit, vt plantam hanc, quæ vulgò Bella donna vocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cum hæc folia emittat hortenſi Solano maiora, palmi menſuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi ſtrata, ſed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis refertis bicubitalibus, & ligni modo præduris. Quinimmo crediderim ego, hanc eſſe Solani quintam ſpeciem, antiquis ſcriptoribus incompertam. Nam, quantum equidem longa experientia comperi, varia ac diuerſa Solani reperiuntur genera. Prouenit hæc planta, quam ego Solanum maius appello, in montium ſyluis, ſaxoſis, & ſeritur in hortis, folijs hortenſi Solano maioribus: caudice bicubitali tricubitaliq́;, & quandoq́; maiore, ſubrutilo colore, ramis numeroſis, alis multis concauis, in quibus flores oriuntur longi, luteæ digitali vocatæ æmuli, prolixo pediculo & campanulæ inſtar concaui, colore ex pallido purpuraſcente, capillaceis intus ſtaminibus. His flacceſcentibus, baccæ ſuboriuntur ſingulatim è ſuo pediculo dependentes, diſſecto breuiq́; calyculo ſuperiori parte comprehenſæ. Hæ matureſcentes nigricant, acini vuæ magnitudine, pellucida exterius cute. Eædem vinoſo ſucco refertæ ſunt, ac pariter numeroſo atq; minuto ſemine. Radicem fundit lōgam, craſſamq́; albicantem, & ſucci plenam. Plantata ſemel, Vere appetente, quotannis ex eadem radice repullulat, ſemperq́; auctior prouenit viribus. Refrigerat ordine tertio, & ſiccat ſecundo. Manico correſpondet Solano, ſed facie ab eodem plurimum differt. Nam baccæ quatuor aut ſex ipſæ deuoratæ ſumentes dementant, & in furorem agunt, adeò vt dæmoniaci facti videantur. Inducunt tamen plures ſumentes quandoque in veternum: nam & pueros quoſdam ex harum baccarum eſu mortuos ſcimus, qui diſcriminis ignari eas vuæ vice deuorarunt. Non deſunt quoq; qui hanc plantam Theophraſti Mandragoram eſſe velint. Verùm & ipſi hallucinantur, quòd is eius hiſtoriam minimè deſcribat, ſed tantùm de fructu meminerit, qui non ſolùm in hac planta ῥαγώδης καὶ οἰνώδης reperitur, ſed in alijs quàm pluribus. Sed hi (quantùm video) ex vnguibus leonem deſcribere volunt, cùm & Vrſi, & Tigres exungues non habeantur. Sunt qui hanc plantam iam in vſum medicum (vt audio) trahant. Siquidem, vt quidam promittunt experimentatores, aqua à tota planta diſtillata, pota duorum, aut adſummum trium cochleariorum menſura, internas viſcerum inflammationes extinguit, nullo corporis incommodo, ſed (vt illi aiunt) à copioſiore potu abſtinendum. Idem præſtat exterius admota ad eryſipelas, ſacros ignes, & alios calidos affectus. Contuſa folia & illita, oculorum palpebrarumque phlegmonas leniunt. Siccæ radicis mira vis: nam ſi ſemidrachmæ pondere craßiuſculè trita ea maceretur in vino horis ad ſummum ſeptem, ac inde percolatum vinum quis deguſtauerit ieiunus, fiet vt is nullo pacto edere poßit, niſi epoto paulò poſt aceto. Hoc enim Antidoto fucus ſtatim excluditur, redit q́;*

Soporiferi Solani hiſtoria.

Solani ſomnifici alterum genus.

Herba Bella donna ſiue Solanū maius.

Fuchſ. error circa Solanū maius.

Solani maioris delineatio

Solani maioris vires.

Solanum maius non eſſe Mandragorā Theophr.

VI. SOLANVM MAIVS SIVE herba Bella donna.

atq; qui sumpsit ad cibum. Iocus est magnus, vbi quis gulosis parasitis hoc apposuerit vinum, cum mensis optimis cibis refertis asidentes, nihil prorsus cibi ingerere queant. Id quod Francisco Calceolario Veronensi acceptum refero, vtpote qui primus hoc huiusce plantæ secretum propalauit. Somnifici & manici Solani meminit Theophrastus lib. 9. cap. 12. de plantarum historia, sic inquiens: Solanorum genera duo. Alterum somnificum, radice rubra, sanguinis modo; sed candida cum siccescit: fructu cocco rubriore: folio tithymalo simili, aut malo dulci, sed piloso, & parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodum, & in vino meraculo madefacientes dant, atq; ita dormire faciunt. Nascitur in rupibus & faucibus, atq; sepulchris. Alterum genus insanire facit: id alij Bryoron vocant, alij Perisson. Constat radice candida, & longa ad cubitum atq; caua. Datur eius radicis drachmæ pondus, si vt quis ludat, seq; pulcherrimum putet, placuerit: at si magis insaniat vis, drachmis duabus opus est: sin autem nunquam insania solui malueris, tres dabis: & quatuor si interimendum sit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, sed maius atq; pilosius, nec fructui platani absimile constat.

Solani Somnifici Maniciq; hist. ex Theophrast.

Solani singulis generibus vires reddidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit: Solanum esculentum, quod in hortis nascitur, notum est omnibus, vtunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adstringi postulant: potest enim hæc duo ordine secundo. Cæterorum verò non esculentorum vnum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino vuæ tum figura, tum magnitudine adsimilem: quo etiam ad coronas vtuntur. Alterum autem fruticosum ὑπνωτικὸν, hoc est somnificum: & tertium est præter hæc, quod μανικὸν, id est, furiosum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortensi solano simile est, fructum habens ciendæ vrinæ idoneum: proinde multis compositis facultatibus, quæ ad iecur, ad vesicam, & renes accommodantur, miscetur. Solani verò somnifici cortex radicis, si cum vino bibatur, somnum accersit drachmæ pondere sumptus. Sed & ad cætera quoq; papaueris succo persimilis est: nisi quòd eousq; imbecillior est, vt ipse tertij habeatur ordinis refrigerantium, cum hic in quarto sit constitutus. Huius Solani semen vrinam ciendi vim habet. Verùm si plus duodecim corymbis hauseris, dementiam furiamve adsciscet. Porrò quod reliquum est ex dictis Solanis ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibentur, inutile est. Nam si quatuor eius drachmæ sumptæ fuerint, mortem inferent: si pauciores insaniam. Vna certè innoxiè sumitur: cæterùm nec ipsa vtile quid obtinet. Verùm si foris corpori emplastri modo illinatur, vlcera maligna, & depascentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus est, desiccans secundo ordine iam completo, & tertio incipiente: refrigerans verò secundo incipiente.

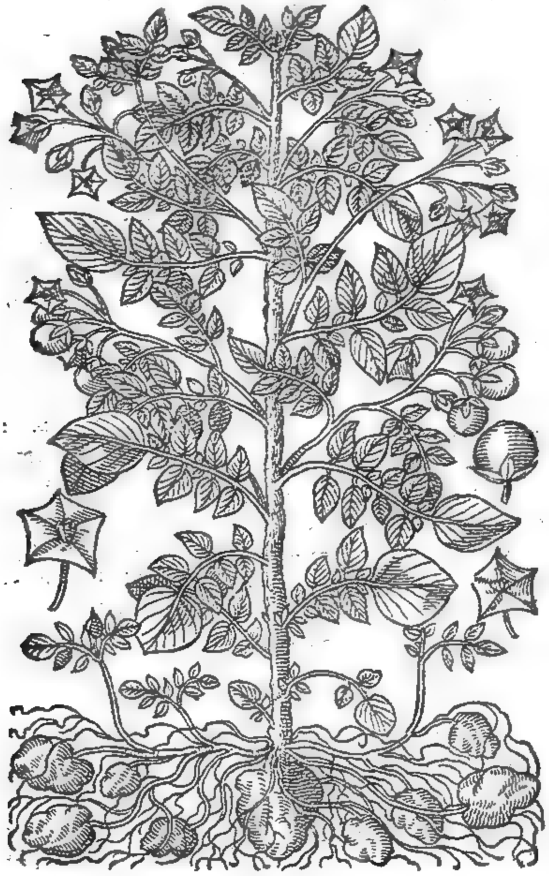
Solanorum vires ex Gal.

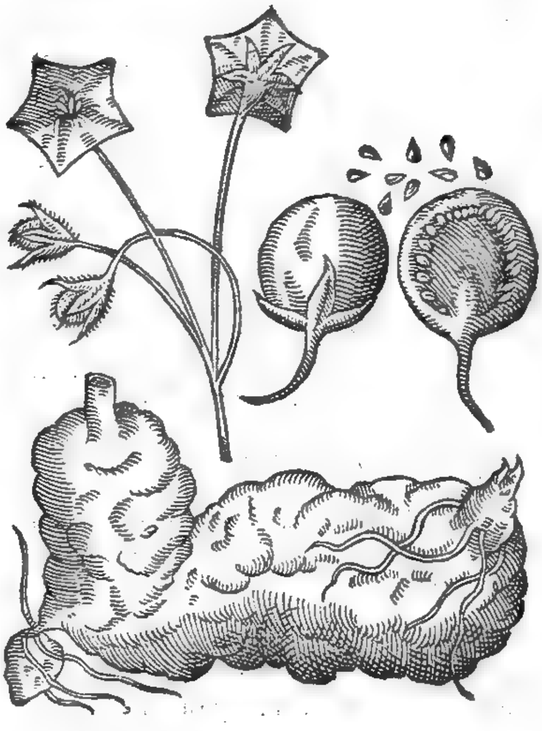
Illud Solani genus, quod Græcis στρύχνος κηπαῖος, Latinis Solanum hortense nominatur: Arabibus Hamebathanaleb, Hameb alchahaich siue Hanab althaleb: Italis Solatro hortolano, seu Herba morella: Germanis Nachtschadt*: Hispanis Yerua mora: Gallis Morelle. Quod verò Solanum Græcè ἁλικάκαβος καὶ φυσαλὶς: Latinè Halicacabus & Vesicaria appellatur: Arabicè Kekengi, Alkekengi siue Kekenegi: Italicè Alcachengi, Halicacabo: Germanicè* Judenkirschen*: Hispanicè Bexiga de perro: Gallicè Beguenaudes. At Vesicaria siue Halicacabum repens, Italis Vilucchio forestiero. Quod deinde Græcis στρύχνος ὑπνωτικὸς, Latinis Solanum somniferum dicitur: Italis Solatro sonnifero. Quod deniq; Græcè στρύχνος μανικὸς, Latinè Solanum furiosum vocatur: Italicè Solatro furioso. Sic Solanum somniferum alterum: Italis Solatro sonnifero minore. Verum Solanum maius dicitur Italis Solatro maggiore, siue Herba bella donna.*

Nomina.

Solani viginti differentiæ habentur, de quibus in historia Vniuersali. I. Solanum officinarum, C.B. Solanum hortense, Matth. Fuchs. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lacu. Lob. Cast. Lugd. Thal. Cam. Solanum, Brunf. Lon. Solatrum vulgare, Trag. Solanum nigrum & puniceum, Cordo in histo. Solanum quod edendo est, Cordo in Diosc. Solanum satiuum, Tab. Solanum hortense circeæ aut phaseoli folio, Lobelo in icon. Solatrum minus, Cæsalpino. Variat foliis magis minusq; laciniatis, acinis fuscis, puniceis, luteis. II. Solanum Vesicarium, C.B. Ges. hor. Solanum halicacabum, Matth. Trag. Lacu. Lob. Lugd. Saxifraga rubra, Brunf. Halicacabum vulgare, Fuchs. Turn. Halicacabus, Cordo in histo. Ges. hort. Castor. Camer. Vesicaria, Cordo in histo. Ges. hort. Cæsal. Vesicaria vulgaris, Dodo. gal. Alkakengi, Lonicero. III. Vesicaria repens, Matth. Vesicaria nigra, Trag. Vesicaria peregrina, Dodo. gal. Vesicaria altera, Castor. Halicacabum peregrinum, Fuchs. Ges. hort. Dodo. fol. Lonic. Lugdun. Taber. Camer. Dorycnium, Cordo in Diosc. & histo. Ges. hort. Caput monachi, eidem. Solanum peregrinum, Lacu. Pisum Cordatum, Lob. Faba inuersa, Cæsalpino. IV. Solanum somniferum verticillatum, C. B. Solanum somniferum, Matth. Ges. hor. Lacu. Clus. hist. Hispa. Dod. fol. Cast. Cæs. Lug. Cam. Solanum somniferum Hyoscyami lutei foliis Lobelo in iconibus. V. Solanum somniferum alterum, Matth. Ges. hort. Castor. Lugd. Solanum somniferum, Lonic. Solani lethalis aliud genus, Dod. folio. An non idem cum sequenti? VI. Solanum maius siue herba bella donna, Matth. Solanum hortense nigrum, Trag. Solanum somniferum, Fuch. Turn. Lob. Lug. Solanum lethale, Dod. fol. Solani genus syluaticum, Ges. hort. Solanũ maius, Cam. Cast. Solanum syluestre, Thal. Solatrum maius, Cæsal. Mandragora morion, Fuch. in icon. Mandragoras Theophrasti, Dod. gal. Anguillaræ, Mandragoræ genus, Ges. hor. Mandragoræ tertia species, Cord. in Dios. Morion, Lon. Bella donna, Clusio hist. Pannonica. VII. Solanum tuberosum esculentum, hactenus á nemine propositum, in Phytopinace ante sesquiannum exhibuimus, cuius hic figuram damus. Stirps est caule sesquicubitali, aliquando bicubitali, subrotundo, striato, aliquantum foliato, leuiter hirsuto, viridi, succi pleno, brachiato, nonnunquam in viri altitudinem exurgente & valdè ramoso: foliis primis ad radicem prodeuntibus Barbareæ similibus; cæteris palmum longis, pallidè virentibus, subhirsutis, in sex, octo, plures & pauciores partes, ex vna costa dependentibus (quibus vnum semper numerum claudens additur) diuisis, ex rotunditate oblongis integris, quibus duo sextuplo minora interijciuntur. Flores ramulorum summis insident, alii clausi, terni quaternive aperti, Malorum insanorum forma magni, ex cœruleo purpurascentes, calathi instar diuisi, quinquanguli, lineis subflauis per longum discurrentibus, ex quorum medio staminula communiter quatuor ruffescentia prodeunt. Hos excipiunt fructus rotundi, plures simùl quasi ex racemo dependentes, longis pediculis vt in Solano vulgari donatis, quorum aliqui nucis magnitudine, alij auellanæ, alij minores, immaturi atrovirentes, maturi atrorubentes, rarius striati: medulla intus albicans, seminibus paruis, planis, rotundis, Solani somniferi secundi forma fuscis, conferta. Radix est tuberosa, aliquando pugni magnitudine, aliquando palmum longa, aliquando minima succulenta, cute fusca aut atrorubente tecta, cuius medulla albicat: ad caulis exortum prodeunt radices fibrosæ plures, oblongæ, albicantes, quæ per terram sparguntur, ex quibus primo vere alij caules exurgunt, aliæque tuberosæ radices adnascuntur: quemadmodum ele-

* VII. SOLANVM TVBErosum esculentum. *	* SOLANI TVBEROSI RAdix & fructus. *

ganter hac figura noua germina exprimuntur: antèquam notior esset, hyberno tempore radices eximebantur, ne putrescerent, vernaliq; tempore rursus terræ committebantur, ast nunc non item, siquidem tot se tuberibus propaget, ita vt ad vnam plantam hyberno tempore erutam vltra quadraginta tubera notarim, quamuis etiam ex ramis reclinatis terra tectis, Burgundi propagare soleant, quò plura tubera acquirant, cum apud ipsos, vt & Gallos, in cibos veniant: aliquando enim Tuberum modo sub cineribus assant, & cum pipere (aliàs palato, meo enim fatuus videtur gustus, vix arrideret) comedunt: alij verò assata in taleolos dissecant, & ius pingue cum pipere affundunt, ad Venerem excitandam, semenq; augendum commendantes: alii & tabidis vtiles volunt. Italis Tartuffoli (quo nomine & tubera nominare solent) Germanis **Grübling Baum**, id est Tuberum arbor dicitur. Solanum vocamus propter formam aliquam foliorum, cum Malis aureis: florum cum Malis insanis: fructuum, cum baccis Solani vulgaris: seminum, cum Solanis penè omnibus: deniq; propter totius plantæ odorem, quem cum Solanis communem habet. Vulgò Pappar Hispanorum, vel Indorum dicitur. Nobilissimus Iacobus Antonius Cortusus patricius Patauinus, Pycnocomen Dioscoridis censet, motus exemplari Dioscorideo manuscripto, cui similis figura adpicta, quod Clarissimus Pinellus nobilis Vincentinus, Patauii in sua Bibliotheca habet: & sanè foliorum & radicum Pycnocomi Dioscoridis notæ, huic Solano conueniunt, floris verò & seminis non item. Ex Insula Verginea primum allata in Angliam, inde in Galliam, aliasque regiones.

DORYCNIVM. CAP. LXX.

Δορύκνιον.

DOrycnion Crateuas Halicacabon, aut Caleam vocat: frutex oleæ nuper prodeunti similis. Nascitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: foliis oleæ similibus colore, minusculis, firmioribus, præter modum scabris: flore candido, a siliquis in cacumine ceu ciceris, densis, rotundis: quinis intus aut senis seminibus, exigui erui magnitudine, læuibus, firmis, versicoloribus, radix ad digiti crassitudinem, & cubiti longitudinem adolescit. Id somniferum esse constat. Copiosius haustum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, semen in amatoria expeti.

a Μεῦ ἐπ' ἄκρῳ δὲ σύνχνα θυλάκια ὥσπερ ἐρεβίνθου, ἐν οἷς σπέρματα στρογγύλα. i. in summitate verò habet densos folliculos, velut ciceris, in quibus semina rotunda.

Dorycnii cõsideratio.

DOrycnium, Crateuæ testimonio, inter saxa in maritimis nascitur, folijs cum forma, tum etiam colore oliuæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipsum inuenire, aut inuentum videre: quamuis in eo quoque inquirendo multum laboris insumpserim. Non defuerunt tamen amici qui plantas mihi miserunt, quas ij Dorycnium faciebant: Verùm cum eæ non satis mihi fecerint, hic illas appingere non libuit. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui putant Dorycnium esse eam Vesicariam, quæ semine est rotundo, albo, maculæ cordis effigie insignito: cuius historiam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur. Dorycnij meminit Galenus lib. 6. simp. med. vbi de eius viribus ita scribit. Dorycnium temperamento papaueri simile est, & Mandragoræ, & ijs quæ sic refrigerandi vim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem soporem conciliat: largius verò sumptum interimit. Id δορύκνιον Græci, quod Dorycnium quoq; Latini vocant.

Dorycnii vires ex Gal.

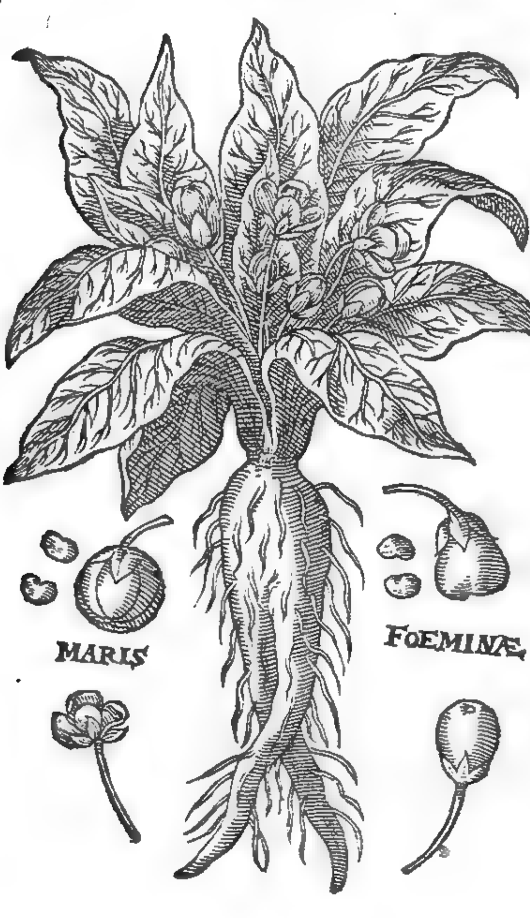
Nomina.

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS. CAP. LXXI.

Mandragoram, aliqui Antimelum, alii Circæam vocant, quoniam videatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera: niger, quæ fœmina existimatur, tridacias appellatus, angustioribus folijs ac minoribus quàm lactucæ, virosis ac graueolentibus, in terra sparsis: mala gerit a sorbis similia, pallida odorata, in quibus semen veluti pyrorum: radicibus inhæret benè magnis, binis, ternisve, inter se conuolutis, nigris foris, intus albis, crasso cortice vestitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur nonnullis Morion vocitatur: huius folia magna, alba, lata, læuia vt betæ: mala quàm alterius duplo maiora, colore in crocum inclinante, iucundè cum grauitate quadam olentia, quorum pomorum cibo aliquantùm opiliones soporantur: radix alterius similis, maior & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuso, & prelis subiecto: qui insolatus, vbi concreuerit, fictili reconditur. Malis quoq; succus depromitur, sed aliquantò ignauior. Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad vsum suspenditur. Aliqui radices in vino ad tertias coquunt, & defœcatum ius seruant, cyathoq; vno vtuntur in peruigilijs & doloribus, & ante sectiones vstionesque, ne sentiantur. Succus duobus obolis ex mulso potus, vt veratrum, per vomitiones bilem atram, pituitamque extrahit: verùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus, & his quæ dolores finiunt, pessis quoque emollientibus, admiscetur: semioboli pondere inditus, per se menses, & partus expellit: subditus sedi pro balano, somnificus est. Radix ebur emollire fertur quæ senis horis cum eo decocta sit: & ad accipiendam quam effingere optaueris formam, ipsum facile præstat. Folia recentia conuenienter oculorum inflammationibus, & collectionibus, quas vlcera citarunt, cum polenta illinuntur: duritias omnes, suppurationes, strumas & tubercula discutiunt: stigmata sine exulceratione delent, si quinis senisve diebus sensim perfricentur: folia seruantur in murijs eosdem ad vsus. Trita radix ignibus sacris ex aceto, & serpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur: strumas atque tubercula cum aqua dissipat: articulorum cruciatus, cum polenta sedat. Fit citra coctionem vinum è cortice radicis, ad hunc modum. Ternæ minæ in vini dulcis metretam conijciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui secari, aut amburi debent, vt antè dictum est: siquidem nullo tunc afficiuntur dolore, sed veterno quodam pressi torpescunt. Mala soporem afferunt olfactu, & etiam si mandantur: item expressus ex eis succus, nimio tamen odore percussi, obmutescunt. Semen malorum potum vuluas purgat: appositumq; cum sulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia sistit. Scarificata, punctisq; multifariam aperta radice erumpens lacryma, cauo vase recipitur. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est, sed non vbiq;, vt experientia docet, radices lacteum succum delacrymant. Alium tradunt esse mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta specus enatum: foliis albi mandragoræ minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus: quæ mollis est, & cãdida, paulò maior palmo, pollicemq; crassitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obsoniove drachmæ pondere deuoratam, vsum rationis intercipere: obdormiscit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, sensus impos, ternis quaternisve, ex quo data est, horis. Hac medici vtuntur cum scindendi, vrendive necessitas adest. Antidotum esse volunt radicem, cum manico solano potum.

a Orib. ἀοσ. λουις.

I. MANDRAGORA MAS & Fœmina.

Mandragoræ vtriusq; consideratio.

Mandragoræ vtrumq; genus frequens nascitur in compluribus Italiæ locis, præsertim in Apulia Gargano monte, vnde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in viridarijs spectaculi gratia: etenim Neapoli, Romæ, & Venetijs vtramq; Mandragoram in hortis & vasis fictilibus satam vidimus. Sed profectò vanum ac fabulosum est, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræsentent, vt ignarum vulgus, & simplices mulierculæ certò credũt & affirmant. Quibus et persuasum est, eas effodi haudquaquã posse, nisi cum magno vitæ periculo, cane qui effodiat, radicib. adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita voce periclitentur pereantq; fossores. Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impostores ac nebulones quidam venales circumferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitiæ sunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc virentibus tam virorum, quàm mulierum formas, infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, vbi pilos exoriri volunt: deinde facta scrobe tamdiu tenui sabulo obruunt, quousq; grana illa radices emittant: id quod fiet viginti ad summum dierum spatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutißimo cultello scindunt, aptantq; ita vt capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius sanè rei certam fidem facere possum, quòd cum Romæ essem, impostorem quendam circumforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras imposturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent, docuit & artem, qua factitias sibi comparabat Mandragoras, quarum complures mihi demonstrauit, asserens vnam tantùm interdum diuitibus vendidisse quinq; & viginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium vtilitati &

Mandragoræ humana forma, factitiæ. Quorundam impostura.

saluti quantum possumus consulimus, hæc silentio haudquaquam inuoluenda duximus, vt palam omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudibus maximo cum detrimento, & vitæ sæpe discrimine, homines ab his impostoribus & nebulonibus decipiantur. Qui vt antiquorum quoq; authoritate suas imposturas adstruant, prædicant Pythagoram vocasse Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere voluerit. Verùm sciendum est, non sine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuisse: quippe quòd in vniuersum omnes ferè Mandragoræ radices à medio ad imum bifurcatæ proueniant, adeò vt crura hominum modo habere videantur. Quapropter si eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mali instar super folia ad terram procumbentia breui pediculo appensus, parum à radice distat, hominis, cui brachia desint, effigiem quadantenus repræsentant. Hanc quidem rem nulli, quod sciam, vel pauci sunt, qui rectè acceperint. Quin potius plerią; huius sententiæ ignari adducti sunt, vt Pythagoræ, & Columellæ id maximè vitio verterint, vt qui eos de Mandragora fabulatos esse crediderint. Sed vt ad fabulam illam redeamus, quæ periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere volentibus, ijs cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi quidem desumpta videtur à Flauio Iosepho: qui etsi de alio radicis genere scribat, ea tamen potuerunt facilè ab impostoribus in Mandragoræ radices transferri. Quod vt omnes clariùs intelligant, hic Iosephi verba subijciam, quæ lib. 7. cap. 25. de bello Iudaico ita scripta sunt: Vallis, inquit, qua ciuitas à parte Septentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, vbi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circa vesperam verò veluti iubar fulgurans. Accedentibus eamq; euellere cupientibus facilis non est, sed tamdiu refugit, nec prius manet, quàm si quis vrinam muliebrem, vel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quinetiam tunc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoq; modo sine periculo, qui talis est. Totam eam circumfodiunt, ita vt minimum ex radice terra sit conditum: deinde ab ea religant canem, illoq; sequi eum à quo religatus est cupiente, radix quidem facilè euellitur, canis verò continuò moritur, tanquam eius vice, à quo tollenda erat, traditus: nullus enim postea accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter vnam vim capi eam operæpretium est. Nam quæ vocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus, viuis immersa eosq; necantia, quibus subuentum non fuerit, hæc citò, etiamsi tantummodo admoueatur ægrotantibus, abigit: hactenus Iosephus. Ex cuius vtiq; verbis omnibus perspicuum esse potest, quòd hinc impostores occasionem acceperint, qua postea vanam ac falsam de Mandragoræ radicibus commenti sunt historiam. Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioscorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta specus proueniens, qui mihi ostenderet in Italia hactenus reperi neminem. Brasauolus itemq; Fuchsius Hermolaum immeritò, meo quidem iudicio, damnant,

Anthropomorphon Pythagoræ.

Baaras admirabilis facultatis planta.

Mandragora Morion vocata.

Hermolai tutela.

Mala vulgò Melongena.

II. MELONGENA.

quòd virum hunc in ea sententia fuisse velint, vt putauerit mala illa, quæ Insubribus MELONGENA *vulgò vocantur, nostris verò Hetruscis Petranciani, esse huius tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai sententia, eius verba abundè testari poterunt, quæ in suis corollarijs de Morio ita scripta inuenio. De Morio, inquit, Mandragora nihil habeo quod addi possit ijs, quæ à Dioscoride notantur. Sed quoniam mala terrestria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem subeunt, quæ vulgò Melongena vocitamus, hoc est, vt ipse puto, mala insana: de quibus nihil veterib. scriptum fuisse iam desino mirari, quòd multa huiusmodi reperio, sicut herclè multa quondam fuere, quæ modò vel ignorantur, vel certè non habentur. Mala ergo insana è frutice vulgari sunt, passim nascente, vt melones & cucurbitæ: pari quoq; cultu, folijs propè ficulneis: flore oblongo, specioso, candido. Manditur vulgò pomum ex oleo, sale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad verbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperam tum Brasauolus, tum Fuchsius hac in re Barbarum insimulauerint. Cæterùm nos Mala insana è planta oriri obseruauimus, cui folia insunt stramoniæ, aut maioris Solani, haud absimilia, subaspera tamen, hirsuta & per ambitum sensim sinuata: caule vnico, semicubitali, ramoso, tereti, firmo, subpurpureo, & perinde ac folia hirsuto. Flores edit albicantes aut subpurpureos, in stellæ modum radiantes, è quibus oblongi oriuntur fructus cucumeris magnitudine, colore in candido purpurascente, virentesve, & læuissimo contecti cortice, succosa albicanteq; intus pulpa: semine numeroso, paruo, siliquastri æmulo. Radice nititur multifida, haud altè descendente: seritur in hortis & viridarijs, & vasis fictilibus primo statim appetente vere: floret Aestate, & Autumno fert fructum. Planta est frigoris, & algoris impatiens, quo fit vt in Germania & Bohemia vbi Aestas frigidiuscula fuerit, rarò fructum ad maturitatem perducat. In Italia, vbi Mala insana copiosa proueniunt, frequenter in cibum veniunt. Elixa enim à cortice mundant, & in particulas dissecant, & deinde farina aspersa, in oleo aut butyro feruenti in patellis frigunt, & mensis apponunt, sale & pipere condientes: sunt enim gustui non ingrata. Sunt è nostratibus, qui Malis insanis vescantur ad venerem excitandam: quod fortè ideò præstant, quoniam flatus gignunt, concoctuq; contumacia existunt. Verùm cum frequentius manduntur (vt testis est Auicennæ) biliosos generant humores. Quinetiam pariunt viscerum obstructiones, carcinomata, elephantiasin, capitis dolores, tristitiam, & iecinoris & lienis infarctus: vnde postea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus. Hinc itaq; fit, vt Auerroem mirari subeat, quòd libro 5. collectaneorum, mala insana commendauerit suo quodam modo parata. Iam & aliud horum genus importari cœpit, pressum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more sectum, colore primum viridi, deinde vbi maturitatem senserit, in quibusdam plantis aureum, in quibusdam verò rubeum visitur, ideoq; vulgò appellantur* POMI *d'oro, hoc est, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa, sed nauseam & vomitum sæpe mouent. Mandragoræ*

Hermolaus Barbarus defenditur.

Mal. insan. descriptio.

Malorum insanorũ vires.

Mala aurea.

*III. SOLANVM POMIFErum, fructu rotundo, molli. *

gora vires deſcripſit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Mandragora vincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò, vt tertij ſit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiuſdam particeps eſt, & in pomis humiditatis: proinde ſoporem conciliandi vim ea habent. Radicis cortex, cum ſit valentiſſimus, non tantum refrigerat, ſed & deſiccat: reliquum quod intus eſt, imbecillum exiſtit. Hæc planta quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Iabora, ſeu Yabrobach: Italis Mandragora: Germanis Alraun: *Hiſpanis Mandracola: Gallis Mandragore, & Mandegloyre. At Melogena, ſeu Mala inſana, Italis Petranciani ſeu Melanzane.*

Mandragoræ vires ex Gal.

Nomina.

Mandragora duplex eſt, alia flore minore & quidẽ mas & fæmina: alia maiore cærulæo, cuius figurã in hiſtoria noſtra dabimus. I. Mandragora fructu rotũdo mas & candida, quæ verò fructu Pyri, fæmina & nigra herbariis dicitur. II. Solanum pomiferũ fructu oblongo, C. B. Melongena, Matth. Cordo. in hiſt. Camer. Caſtor. Lugd. Melangena vel Melantzana, Lobel. Mala inſana, Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lacu. Lonic. Tabernæ. Pomum amoris aliquibus, Geſ. hor. Solanum pomiferum, eidem. Solanum hortenſe & Pyra inſana, Cæſalpino. Variat floris colore, fructus item colore & figura. III. Solanum pomiferum fructu rotundo molli, C. B. Poma amoris, Dod. gal. Lob. Lugd. Cam. in Matth. Taber. Pomum aureum, Geſ. hor. Aurea mala, Dod. fol. Caſt. Mala inſana, Cæſalpino. Solani pomiferi genus aliud, Geſ. hor. Lycoperſicum Galeni & Poma Peruuiana, Anguil. aliis Glaucium Dioſcoridis: fructus aureus, ruber, rarius albus.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. LXXII.

Aconitũ aliqui pardalianches, alii cammoron, alii thelyphonon, alii myoctonon, alii theriophonon vocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & † ſubhirſuta: caulem palmo altum: radix ſcorpii caudam æmulatur, & alabaſtri modo ſplendet. Torpeſcunt, vt fama eſt, ſcorpiones admota radice, ſtupentq́; : qui rurſum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis leuandi doloris gratia adiicitur. Enecat pantheras, ſues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

† Meum ὑποτραχλίζα. i. ſubaſpera.

Ἀκόνιτον ἕτερον. ACONITVM ALTERVM. CAP. LXXIII.

Est & alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon, alii lycoctonon appellant. Huius genera ſunt tria: vnum, quo vtuntur venatores: alia duo in vſum ſuum vertere medici: è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Iuſtinis exilit, à priore diſtans, quoniam folia faciat effigie platani, crebriore diuiſura, longiora, & multò nigriora: caulem filicis pediculo ſimilem, nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: ſemen in ſiliquis oblongis recondit: radices in modum ſquillæ marinæ cirrorum nigreſcunt. Quibus ad venationem Luporum vtuntur: inſertæ ſiquidem crudis carnibus, & deuoratæ lupos enecant.

Dvo Dioſcoridi produntur Aconiti genera, quanquam poſtremum triplici diſtinguit differentia. Primum, quod Pardos enecet, Pardalianchen: alterum verò, quod canes, luposq́; conficiat, Cynoctonon, Lycoctononq́; vocari ait. Hoc (vt diximus) in tria genera diſtribuit: veruntamen poſtremum tantùm deſcribens, duorum priorum hiſtoriam, & vires ſilentio præterijt. Quo fit, vt Hermolai, & Marcelli ſententiam probandam putem: qui non temerè quidem ſuſpicantur, in altero capite plura deſiderari, quibus & priorum hiſtoria, & quonam pacto tum medici, tum venatores ijs antiquitus vterentur, palàm fieret. Huius diminutæ lectionis illud non parum ſuſpicionem auget, quòd in tertio genere, quod Ponticum appellauit, nihil ſit ab ipſo Dioſcoride prætermiſſum: ex quo quis fortè conijcere poteſt, in cæteris quoq́; eum quicquam non prætermiſiſſe. Tertium hoc genus paſſim in Italia omnibus ferè montibus naſcitur, folijs quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum ſerratis, albis quibuſdam maculis reſperſis: caule filicis, bicubitali: floribus ſubluteis, acutis galericulis faciè ſimilibus: è quibus ſiliquæ prodeunt, ſemen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus ijſdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non diſſimilibus, longè tamen maioribus, adeò vt ſylueſtres roſas hic æquet amplitudine. Quanquam Geſnerus in ſuo magno libro de animalibus inſcripto (in quem is mihi quidem videtur, vt multa vera doctè, ita non pauca etiam falſa ac vana ineptè congeſſiſſe) negat inueniri Aconitum, cuius flores lutei ſint, atque roſas æmulentur: vt qui ſibi fortaſſe perſuaſerit

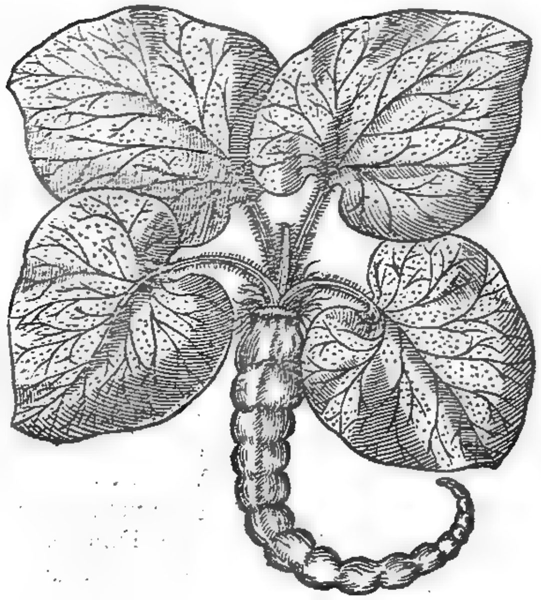
Aconiti genera, & conſid.

Dioſcoridis lectio diminuta.

Dioſcoridis locus ſuſpectus.

Geſnerus deceptus reprehenditur.

I. ACONITVM PARDAL.
Diosc.

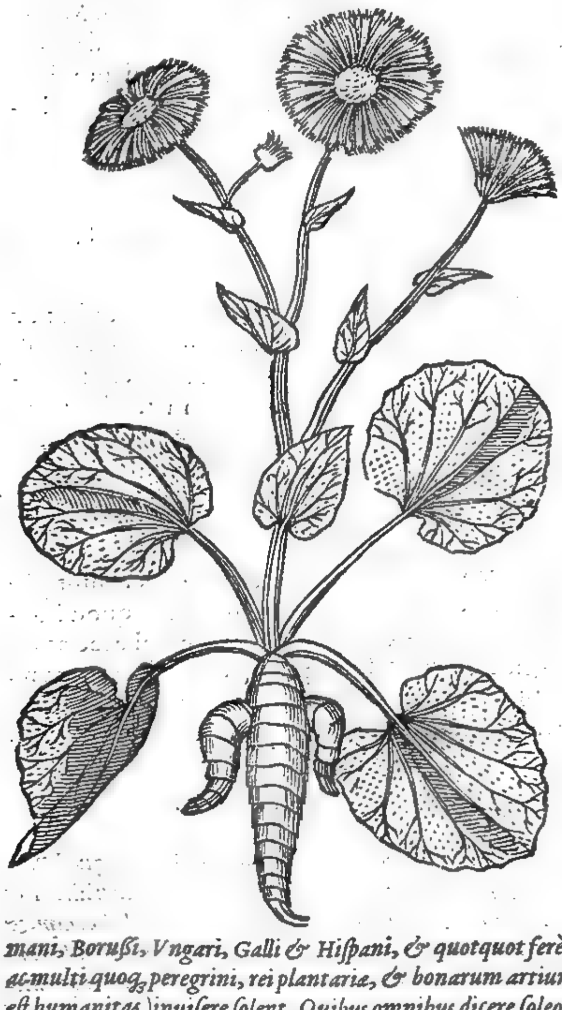
Luparia.
Vulparia.

Thelyphoni historia.

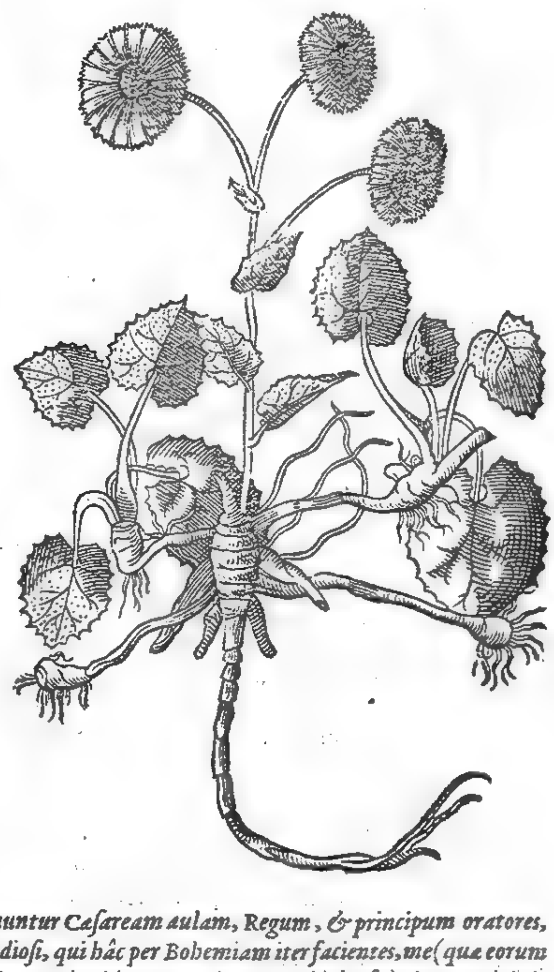
Medici clari qui Aconitū pardaliāches apud Matthiolū viderunt.

omnia naturæ opera se nouisse & vidisse. Attamen in hoc, pace eius dixerim, decipitur: siquidē plures extant montes, qui cùm hoc Aconiti genere scateant, nos hic vera scripsisse, Gesnerum contra veritati refragari; posteris omnibus testatum relinquent. Sunt qui hoc Aconitum ab effectu Lupariam vocent: at rura Tridentina, in quorum montibus copiosè prouenit, ipsum passim vulpariam nominant, vtpote quod præter lupos, vulpes etiam interimat. Quin & canes occidit, & feles & mures, & omnia denique animalia, quæ suo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyphonon appellatum, quo venatores pantheras, & pardos interficiunt, vidimus legimusq́ue nos tantùm in Ananiensibus montibus, in Tridentino agro, locis ferè inaccessis, & præruptis. Planta est admodum rara, & à paucis alijs fortasse visa, quàm ab ijs quibus à me eius videndi copia facta est. Nam plurimi sunt rei plantariæ studiosi, & clarissimi viri, qui eam viderunt, & palpauerunt, quiq́ue hoc perpetuò testabuntur: è quorum numero sunt Cæsaris Ferdinandi, & Romanorum Regis Maximiliani Medici omnes, nempe vir Clarissimus Iulius Alexandrinus Tridentinus, Stephanus Laureus Belga, Doctor Ribera Hispanus, Ioannes Crato Vratislauiensis, Franciscus Parthinus Roboretanus, & Ioannes Odoricus Melchorius Tridentinus, & alij quàm plures Medicinæ Doctores rei herbariæ haud ignari, non Itali solùm, sed Bohemi, Poloni, Ger-

II. ACONITVM PARDAL.
Plinii.

III. ACONITVM PARD.
Theophr.

mani, Borussi, Vngari, Galli & Hispani, & quotquot ferè sequuntur Cæsaream aulam, Regum, & principum oratores, ac multi quoq́ue peregrini, rei plantariæ, & bonarum artium studiosi, qui hàc per Bohemiam iter facientes, me (quæ eorum est humanitas) inuisere solent. Quibus omnibus dicere soleo. Palpate, & videte, quoniam Matthiolus fabulas non describit. Hanc plantam ego thesauri loco iam mihi asseruo aduersus vitilitigatorum calumnias, & omnibus, & singulis demonstrandam, tam amicis, quàm inimicis: his quidem, vt inspecta veritate ad mentem redeant: illis, vt de Matthioli integritate vbiq́ue testari possint. Est itaq́ue ACONITVM PARDALIANCHES, *cuius hic primo loco imaginem expressimus, planta in nudis, & arduis montium summitatibus cautibusq́ue prouenieus, vmbrosis tantùm locis: folijs cucumeri proximis, sed maioribus, ad summum quatuor ijsq́ue subhirsutis: caulem edit, quem ego caducum vidi, palmarem, pariter hirsutum, quemadmodū & foliorū pediculos. Florem videre non licuit, verùm (si me mea non fallit opinio) Doronici æmulum illum esse existimo [Chrysanthemi similibus, sed minoribus.] Radicem edit alabastri modo splendentem, dum recens est, digitali crassitudine, ex lata origine in acutum desinentem, incuruam, geniculatam, & tota facie scorpij caudam æmulantem, vt ex hac imagine quam ex viua planta pinxit Vvolfgangus Meierpeck, è Friburga Misniæ oriundus,*

Aconiti pardalianches delineatio.

quidam

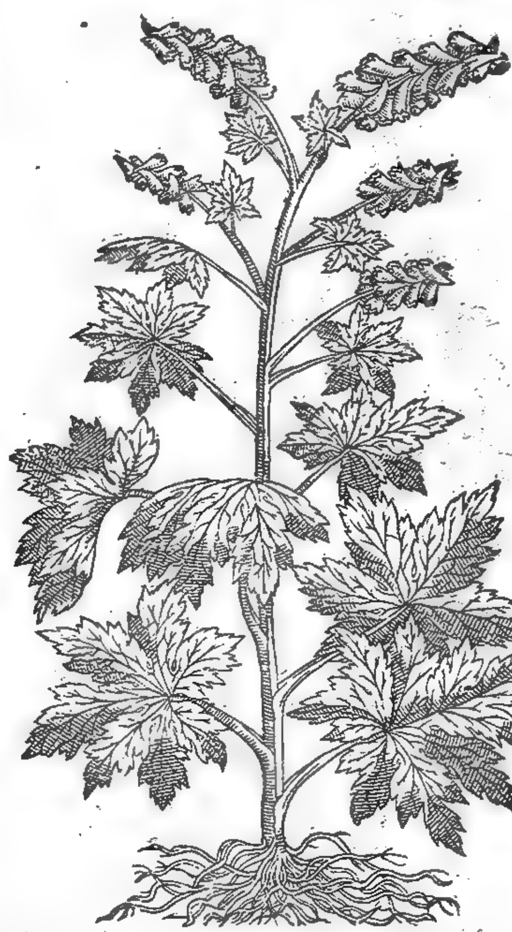
quispiam certior fieri poterit. Refert enim hæc omnibus suis notis adamussim Dioscoridis Aconitum pardalianches. Est & alterum Aconiti huiusce genus, radice ferè simili, sed superiori parte vtrinq; brachiata, alba, splendente, geniculata, & ima parte Scorpionum caudam referente, minimè tamen incurua: folijs præscripto similibus, sed paulò rotundioribus, & minus hirsutis, caule & floribus Doronico similibus. Nascitur in altissimis montium præruptis, & ferè inaccessibilibus locis. Pares sunt ei qualitates & vires cum præscripto. Hoc genus PLINII ACONITVM *esse censeo. Quippe, is marino Cammaro sui Aconiti radicem similem reddidit, cuius effigiem hæc haud parum imitatur. Huic tertium accedit, quod omnino Theophrasti* THELIPHONVM *faciò. Siquidem hoc non solùm habet radicem scorpionem integrum præsefe-*

Plinii aconitum pardalianches.
Thelyphonũ Theophrasti.

IV. ACONITVM PARDALIAN. minus, quod falsò Doronicum vocant.

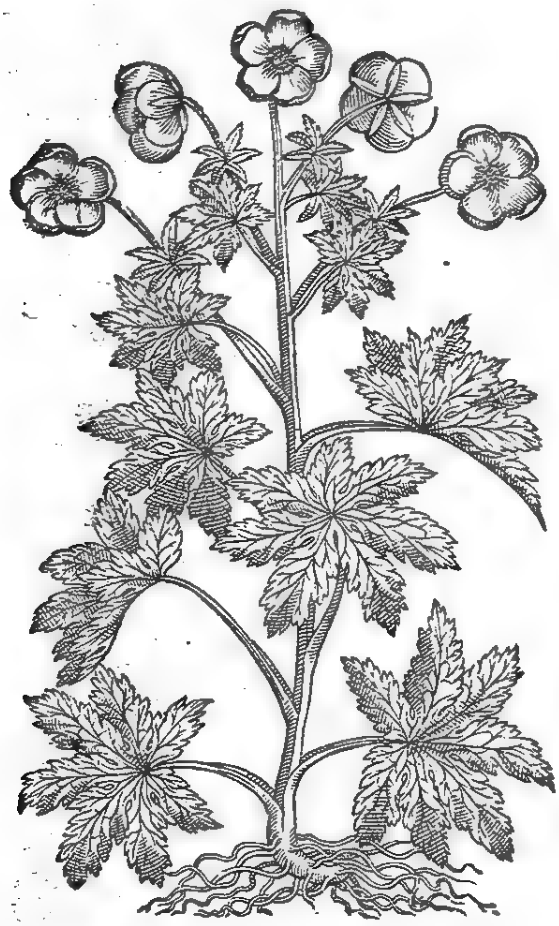
V. ACONITVM II.

rentem, sed folia Cyclamini haud dissimilia, radicis fibras geniculatas, graminis modo, & eiusdem quoq; more sese propaginantes, & alios quoq; scorpiones effigiantes, è quibus postea & folia & germina erumpunt. At caules & flores nihil ferè ab altero differre videntur, sunt enim aurei omnes, chrysanthemi modo. Nascitur in altissimis montibus, præscriptis locis. Ea omnia potest, quæ de cæteris scripta sunt. Duo hæc Aconiti genera misit ad me ex suo viridario vir insignis Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus, acerrimus plantarum indagator, vnà cum Doronicorum vulgarium planta: illéq; me primùm admonuit, Doronicũ inter Aconita esse recensendum, quod certò sciret, facto à se pluries periculo, extingui facilè canes, qui horum radices deuorârunt. Vix ego id credere poteram, sed interim datis cuidam meo cani vulgarium Doronicorum quaternis drachmis, crudis carnibus occultatis, is post septimam horam obijt. Sed id mirum profectò mihi fuit, quod ipsemet canis toto illo tempore, quo superuixit, alacer, lætus, ac hilaris se semper habuit, nihilq; symptomatis passus est: immò, quod maius dici potest, quadam cum domestica canicula pluries Venerem exercuit, & cœnantibus nobis auidissimè comedit. Quo factum est, vt ego profectò crederem, me hoc facto periculo frustratum iri. Atqui paulò post præter omnium nostrûm sententiam, is repente admodum, ac si morbo comitiali percussus esset, totus in terram cecidit; vbi horrendo spasmo correptus, spumanti ore paulò post conuulsus interijt. CORTVSO *itaq; nobilissimo, hoc amplissimum munus futura posteritas acceptum referat, ipsumq; nouum vitæ nostræ custodem appellitet. Huic Nymphæ violas, & lilia fundant: hunc suauissimis vestiant rosis, & bacchare cingant. Ac interim desinant Medici, quibus hominum vita cordi est, exitioso & pernecabili Doronico vti. Expellant & illum Pharmacopæi suis è Myropolijs, & interdicant pij, & optimi principes, qui Rempublicam gubernant, ne posthac venenum hoc præsentissimum veneat. O quàm misera fuit eorum conditio, qui superiori ætate nos præcesserunt, quorum ferè nemo simplicia medicamenta rectè nouit, quiq; sæpe venenosis auxilijs vsi sunt, vbi saluberrimis antidotis vti putarant, vt quàm pluribus in locis horum nostrorum commentariorum docuimus. Erit itaque Doronicum posthac Dæmonicum, non Doronicum appellandum, quod Diabolus in huius locum thelyphoni genus hoc intruserit. Hinc autem fit, vt ego errorem quoque meum iam agnoscam, quòd noluerim Marantæ concedere, Doronicum vulgaris vsus esse Aconitũ pardaliancheu, cùm viderẽ id innocuè sumi in medicamentis ab hominibus: verùm non ob id fieri puto, quòd canibus sit venenũ, homini verò salubre medicamẽtũ, vt quidã mihi respondent, quibus cùm de huiusce Doronici exitiali facultate sum locutus, sed quòd non tanta quantitas propinetur à Medicis quæ homines necare valeat, aut quod rarò exhiberi soleat absq; alijs antidotis, quæ venenosã eius vim dissipant, & extinguunt. Qui enim aliter sibi persuadẽt, rẽ ita esse intelligẽt, vbi à nobilissimo Cortuso impetrare poterunt, vt is quasdã Gesneri literas sibi legẽdas concedat: siquidẽ ijs apertissimè fatetur, cũ hæc fabulosa putaret, et Doronicos vorasset in se ipso facto periculo, incidisset profectò in magnũ vitæ discrimẽ, nisi sudatorijs Laconicis, et antidotis nõnullis sibi opẽ tulisset. Nã quæ canes occidũt et lupos, facilè adducor*

Doronicum vulgare de genere aconitorum.
Historia.

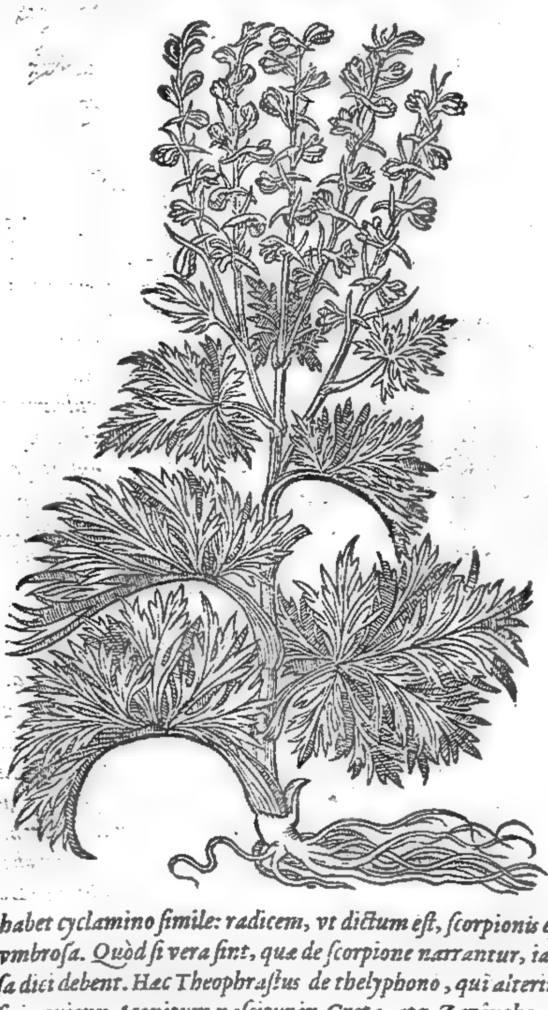
VI. ACONITVM III.

VII. ACONITVM VNIfolium.

VIII. ACONITVM IIII.

vt credam, eadem homines quoq; necare, vel (si non necent) plurimum lædere, vt de vomica nuce ego fateri possum: quippe qui sciam hac tantum mulierem iam senescentem esse extinctam, quæ caseum è quo sibi cibum parauerat, super instrumento ferreo ad hoc parato attriuerat, super quo eius filius superioribus diebus nuces vomicas aliquot in particulas confecerat, quibusdam necandis canibus, qui eum nocte oblatrabant. At Aconitum Pardalianches minus, quod officicinis falsò Doronicum, folia, caules & flores gerit, cæterorum generum similes, radicem quæ graminis modo serpit, & quæ hinc inde numerosa edit tubercula scorpionum effigiem præ se ferentia, candida, tenera ac dulcia. Nascitur & hoc in altissimis montibus, vbi syluestres capreæ inhabitãt. Cæterùm sunt nobis sex aliæ Aconiti species, de quibus qui meminerit, habeo neminem. Harum imagines, quas hîc appingi curauimus, misit ad me Hieronymus Donzellinus medicus insignis, qui tamen Dominico Montesoro Veronensi Medico præclarissimo has acceptas referebat, atq; etiam Francisco Calceolario qui primus eas in Monte Baldo in Veronensi agro adinuenit. Horum historias hîc describere operæpratium non duximus, quòd appictæ hîc imagines, eas ad viuum repræsentent. De floribus tantùm dicam, qui in quarto, & nono aurei sunt, in reliquis verò purpurei. Primi generis Aconiti, quod thelyphonum vocant, meminit Theophrastus libro 9. cap. 19. de plantarum historia, vbi ita scribit: Thelyphonum, quod alij scorpionem appellant, quia radicem scorpioni similem habet, admotum, scorpionem occidere tradunt: & eum reuiuiscere posse, si elleboro candido linatur. Enecat idem & oues, & boues, & iumenta, & ad summum omnes quadrupedes eodem die, si genitalibus folium, vel radiculæ imponatur. Proficit potum contra scorpionum ictum. Folium habet cyclamino simile: radicem, vt dictum est, scorpionis effigie. Nascitur graminis modo, & geniculis constat: loca amat vmbrosa. Quòd si vera sint, quæ de scorpione narrantur, iam & reliqua eiusmodi haud quaquam incredibilia; & fabulosa dici debent. Hæc Theophrastus de thelyphono, qui alterius quoq; Aconiti mentionem fecit cap. 16. eiusdem voluminis, sic inquiens: Aconitum nascitur in Creta, atq; Zazintho, sed plurimum, optimumq; in Heraclia Ponti. Constat id folio intubæ

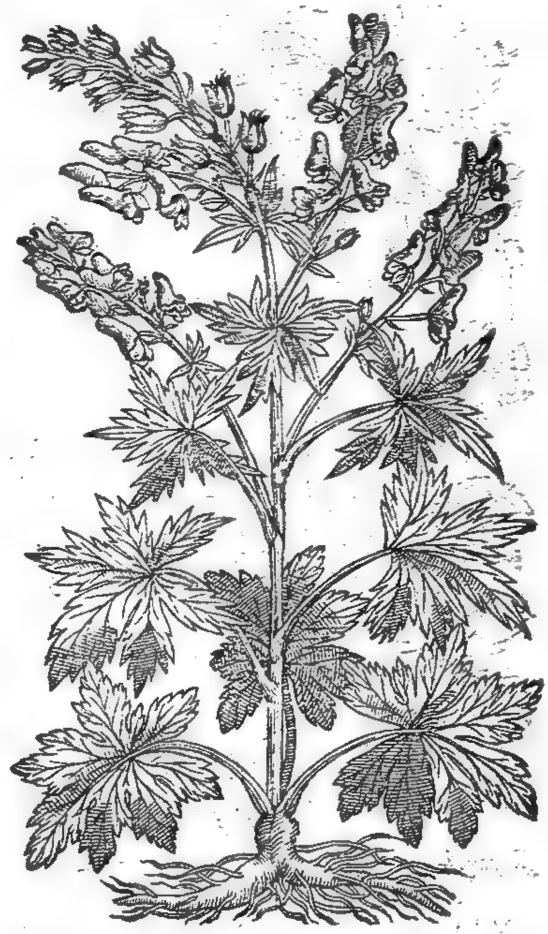
Aconiti species sex.

Thelyphoni historia ex Theophr.

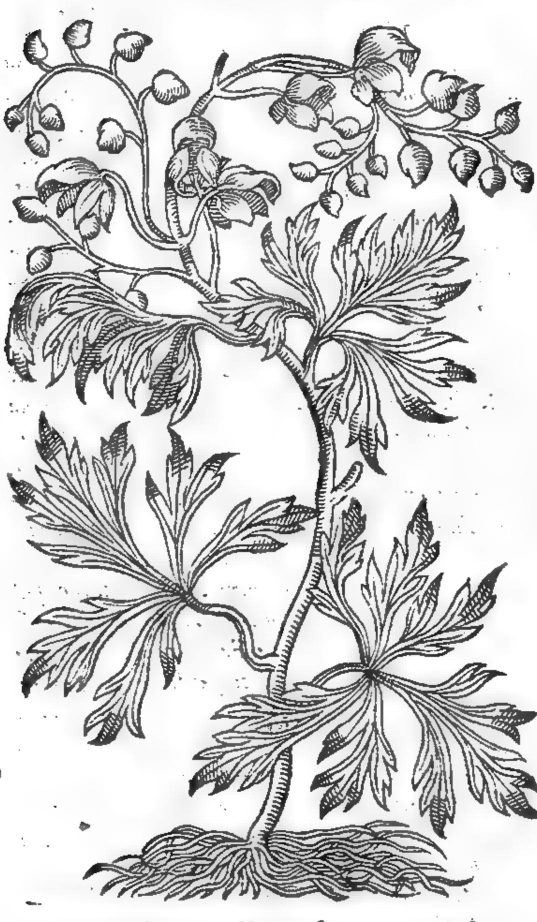
IX. ACONITVM V.

X. ACONITVM VI.

XI. ACONITVM VII.

intubaceo, radice tum specie, tum colore nuci proxima: vim illam mortiferam in hac esse, folium, & fructum nihil nocere affirmat. Fructus herbæ est non humilis materiæ: herba ea breuis est, & nihil superuacui habens, sed frumento similis: semen non spiceum. Nascitur vbique, & non in Aconis solùm, à quibus habet appellationem, is autem vicus est Periandinorum. Amat autem loca potissimùm saxosa. Pascitur eo neq; pecus, neq; vllum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nosse quenquam: quamobrem Medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio vti. Hæc ille de secundo Aconiti genere, quod duorum alterum Dioscoridi esse potest, & illud fortasse, quod (vt ipse inquit) in vsum suum vertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere disseruisse Theophrastum equidem crediderim, cum eodem loco paulò pòst hæc verba subdit: Aliud quoq; venenum vim diurnariam enecandi sortiens compertum affirmant: esse namque radiculam quandam, quæ eodem die possit occidere: folium hanc habere Ellebori, notamq; omnibus esse: hactenus Theophrastus. In quo nihil moueor, quod huic Aconito, quod tertium suspicor, veratri folia tribuerit: nam & Dioscorides nigro veratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi. Scripsit de Aconito pardalianche diligentissimè etiam Plinius libro vigesimo septimo, capite secundo, sic inquiens: Sed antiquorum curam diligentiamq; quis possit satis venerari, cum constet omnium venenorum ocyssimum esse Aconitum, & tactis quoq; genitalibus fœminei sexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes à Calphurno Bestia vxores M. Cæcilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Fabulæ narrauere è spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticam, vbi monstratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in vsus humanæ salutis vertere, scorpionum ictibus aduersari, experiendo datum in vino calido. Ea est natura, vt hominem occidat, nisi inuenerit, quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur velut pari intus inuento. Sola hæc pugna est, cùm venenum in visceribus reperit: mirumquè exitialia per se ambo cùm sint, duo venena in homine commoriuntur,

Aconiti pardalianches consideratio ex Plinio.

vt homo

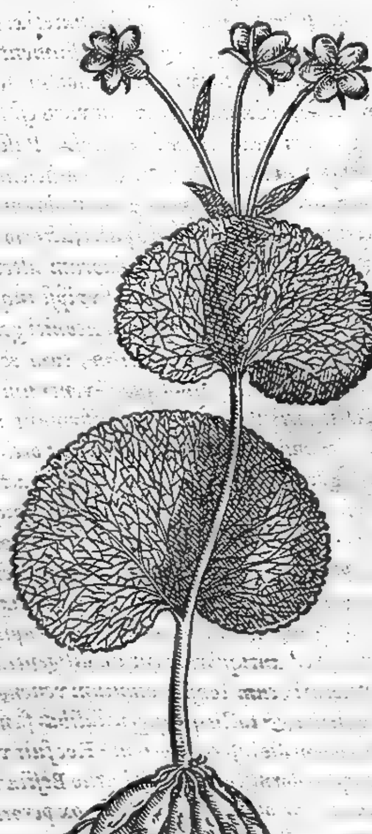
XII. ACONITVM VIII.

XIII. ACONITVM IX.

XIV. PSEVDOACONITVM pardalianches.

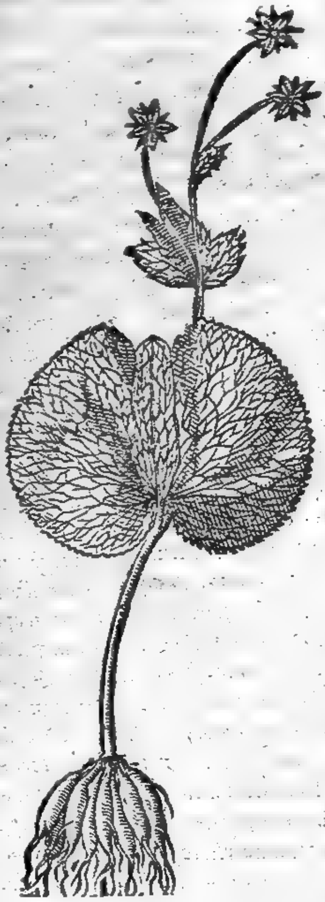

Pſeudoaconitum pardalianches.

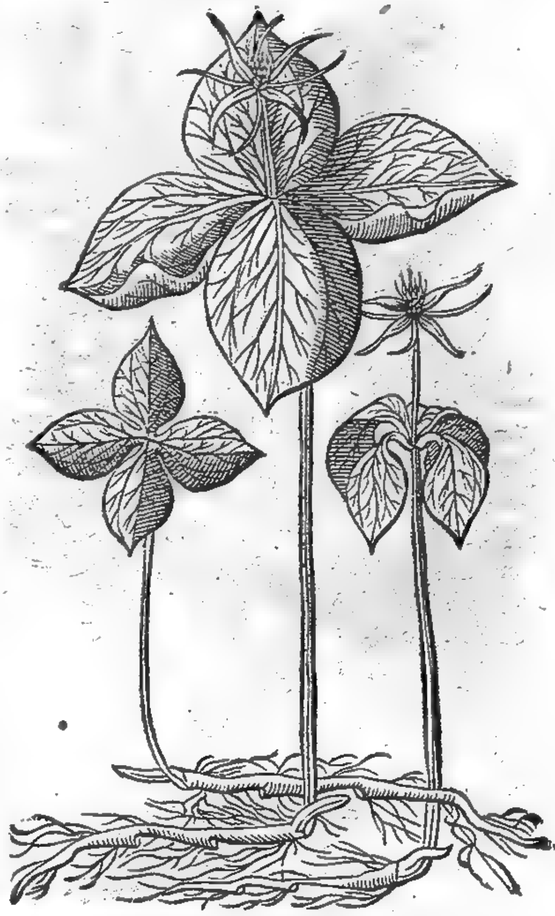
vt homo ſuperſit. Immo verò etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonſtrando quomodo venenata quoque ipſa ſanarentur. Torpeſcunt ſcorpiones Aconiti tactu, ſtupentq́; pallentes, & vinci ſe confitentur. Auxiliatur eis elleborum album tactu reſoluente, ceditq́; Aconitum duobus malis, ſuo & omnium. Quod ſi quis illa fortè ab homine excogitari potuiſſe credit, ingratè deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantq́; guſtatu pantheras, niſi hoc fieret, repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte excrementorum hominis guſtatu, demonſtratum. Quod certè caſu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc, vt nouum naſci, quoniam feris ratio, & vſus inter ſe tradi non poßit. Folia habet Cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirſuta. Radicem modicam Cammaro ſimilem marino. Quare quidam Cammaron appellauere, alij Thelyphonon, ex qua diximus cauſa. Radix incuruatur paullùm ſcorpionum modo, quare & ſcorpion aliqui appellauere: nec defuere, qui Myoctonon appellare vellent, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Naſcitur in nudis cautibus, quas Aconas nominant, & ideo Aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem nutriente. Alij quoniam vis eadem in morte eſſet, quæ cotis ad ferri aciem deterendam, ſtatimq́; admota velociter ſentiretur. Hæc de Aconito pardalianche Plinius. Hallucinantur itaq; qui putant plantam quandam, binis tantum folijs, ipſiſq; rotundis, firmis, & per ambitum crenatis, à medio caule exortis, floribus melinis in caulium ſummitatibus, & radicibus aſphodeli modo numeroſis, ſed quam longè minoribus, guſtu acerrimis ac lethiferis refertã, quam nos hîc etiam appingi curauimus aliorum quoq; iudicio expendendã, Aconitum eſſe Pardalianchen: quam nos Pſeudoaconitum Pardalianchen appellamus. Siquidem quanto in errore ij verſentur in Aconiti huiuſce cenſura, ipſimet iam agnoſcere potuerunt, cùm tot illius imagines hîc à nobis editas pacatis oculis inſpexerint. Nec in minori verſari errore Fuchſium deprehendimus: quippe qui in ſuis de plantarum hiſtoria Commentarijs, Aconitum pardalianchen eam plantam eſſe cenſet, quam herbariorum vulgus HERBAM PARIS, *appellat:*

Fuch. error.

* XV. THORA MINOR. *

XVI. HERBA PARIS.

appellat: ſiquidem hæc vno tantùm conſtat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis inſtar patentia, ſanguineæ virgæ ſimilima: alia præterea quatuor eodem modo prodeunt, prope caulis ſummitatem, ſed hæc minima ſunt, acuta & longiuſcula: in quorum medio purpureus, vinoſusq; extat globulus vnicus, acino vuæ ſimilis, in quo ſemen concluditur album, minutum, copioſumq;, halicacabi modo. Radix, quæ illi ſubeſt tenuis, in capillares ferè particulas diſſecta, palleſcit, nulla ſcorpionis caudæ effigie, nec alabaſtri modo aliqua ex parte nitet, vt primum Aconiti genus à Dioſcoride repræſentatur: cuius folia (vt etiam Plinius lib. 27. cap. 4. eſt author) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri ſimilia ſunt, nunquam, quod viderim, in caulis medio ſuam habent originem, ſed ſtatim ab ipſa radice exeunt hirſuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod ſciam, à rei herbariæ ſcriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino ſemen colligitur, cui non modò nulla deleteria vis ineſt, ſed etiam contra veneficia præſtantiſſimum eſt medicamentum. Noui enim ego quoſdam, inquit ille qui pandectas auctas edidit, quorum aliqui morborum diuturnitate, alij verò veneficijs ſemiſtulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ ſemine ad vigeſimum vſque diem in puluerem hauſto drachmæ pondere, priſtinæ ſanitati omnino reſtitutos eſſe: id quod ego quoq; fateri poſſum. Baccæ antidotis admiſcentur, quæ contra deleteria pharmaca parantur. Herba recens tuſa & illita, genitalium tumores & inflammationes ſanat, ac pariter oculorũ phlegmõas: paronychijs quoq; medetur. Herba cũ baccis refrigerat & ſiccat. Prouenit in montibus, in conuallibus, & frutetis. Porrò idem Fuchſius in ſuis paradoxis nil aliud Aconitum eſſe putat Mauritanis, & præſertim Auicennæ, quàm Napellum. Qua in re rurſus, meo quidem iudicio, fallitur: quippe tametſi non negauerim, Napellũ eſſe è genere Aconitorum, quorum numeroſæ ſunt ſpecies, vt ex appictis hîc imaginibus videri poteſt; reperio tamen Auicennam de vtroq; Aconiti genere ſcriptitaſſe, & alterũ appellaſſe ſtrangulatorẽ Adib, alterũ verò ſtrangulorẽ leopardi, quæ nomina eadẽ ſunt, quæ apud Græcos lycoctonos, et pardaliãches: atq; eundẽ prius magna differẽtia ſpeciatim de Napello egiſſe conſtat. Cæterùm cum nobis de Napello nunc ſermo ſit, eius etiã hîc hiſtoriam, & vires attexere voluimus. Eſt itaque

Herbæ Paris delineatio.

NAPELLVS planta folijs quinis ex vnius pediculi apice prodeuntibus, pentaphylli modo, ijsq; anteriori parte diuiſis, & auerſa ſubalbicantibus: caulem edit bicubitalem, ſubrubentem, fragilem, ſtriatumq;, in cuius faſtigio flores exeunt ſpicati, colore purpureo, hormini ſylueſtris modo, qui anteaquam dehiſcãt mortui ferè hominis caluariam repræſentant: at iam patefacti lamij flores æmulantur. Hos ſequuntur corniculatæ ſiliquulæ, ſurſum ſpectantes, ternæ ex vno tantùm pediculo exorientes, in quibus ſemen concluditur nigrum, ac minutum. Radice nititur turbinata, vulgaris rapunculi modo, ſubnigricanteq;, à qua numeroſæ oriuntur fibræ adeò inuicem contextæ, vt retis ſpeciem referant. Naſcitur in montibus, & in conuallibus. Excalfacit & ſiccat ordine quarto ipſi Auicennæ. Tota planta pernecabilis admodum eſt. Sed radix cæteris partibus atrocior, adeò vt manu aliquandiu retenta, quouſq; concaleſcat, tenentem perimat. Quinetiam paſtores necatos ſcimus, qui aſſandis auiculis, Napelli caule pro veru temerè vſi ſunt. Napelli vis in necandis hominibus adeò immanis, ſæuaq; exiſtit, vt nullis ferè antidotis occurri poſſit, niſi quàm primùm, & ſtatim ſuccurratur, quod tamen Aconitum ſumentibus non euenit. Huius immanitatem vidimus nos Romæ anno à Chriſto nato 1524. menſe Nouembri in Capitolio, Clementis 7. Pont. max. anno primo. Nam cum decreuiſſet experiri olei cuiuſdam præſtantiſſimi vires, quod Gregorius Carauita Bononienſis Chirurgus tunc præceptor meus, contra deleteria medicamenta, & venenoſorum animalium quorumcunque morſus parauerat, iuſſit Pontifex venenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerant, quo ſuorum facinorum pœnas luerent, laqueo vitam finire, vt in ijs olei huius experimentum fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli ſumpſerat, dulciarijs panibus commiſtum, pontificij medici ſtatim oleo inungendum præbent, qui poſt terti-

Napelli delineatio.

Vires.

Hiſtoria.

um di-

XVII. NAPELLVS.

um diem sapius oleo perunctus euasit incolumis: quanquam non sine magna formidabilium symptomatum accessione. Alterum verò, cui longè minus venenati panis exhibuerant, oleo inungi vetant, vt assumpti veneni effectum, saeuitiamq; cernerent. Id quod illis rei exitus facilè comprobauit: quandoquidem paucis pòst horis obijt infelix, ijs omnibus incommodis, cruciatibus, & symptomatibus correptus, quae ab epoto Napello prouenire scribit Auicenna. Vidimus id etiam Pragae Metropoli Regni Bohemiae, anno M. D. LXI. Mense decembri in Latrone quodam suspendio damnato, cui Napelli radix à carnifice data est drachmae pondere rhodosaccharo excepta, Caesareis Medicis praesentibus, vt antidoti famosi cuiusdam vires explorarentur, an contra Napellum id praestaret, quod antea in altero damnato, qui Arsenici drachmas duas ebibit, efficacissimè praestiterat. Lubens itaq; vorauit ille lethiferum Napelli pharmacum, vtpote qui non solùm sibi conducibilius censebat, veneno in carcere necari, quàm laqueo publicè in patibulo suspendi, sed quod etiam speraret se à nobis seruari posse. Interim transacta iam sesquialtera hora, cùm nihil symptomatis appareret, verebamur omnes, ne fortasse in Bohemia aliqua regionis causa, Napellus venenosus nasceretur, aut quòd ipsa radix succo destituta, ob editos iam caules, flores & semen, nihil operaretur. Quo factum est, vt alterum illi pharmacum propinatum sit, ex eiusdem Napelli caule, folijs, floribus, & semine paratum. At ibidem duabus adhuc horis nobis omnibus permanentibus, misero illi mali prorsus nihil accessit. Reducitur ille ad carceres, abeunt caeteri, & mihi soli totum committitur negotium. Hora transacta carceris custos me admonet, illum iam aegrotare. Ego statim adsum, audioq; ipsum de vniuersi corporis lassitudine vlcerosa, imbecillitate magna, & cordis grauedine conqueri: tunc itaq; quamuis audacter satis loqueretur, nullo sanè mentis incommodo, & viuidis me intueretur oculis, cùm tamen frontem inspicerem frigido sudore madentem, & arterias iam ferè obdormiscere, antidotum propinari iubeo, quo epoto illico inuersis oculis, atq; ore in latus distracto, capiteq; in scapulas rigente, ingenti admodum animi deliquio correptus est. Itaq; totus collapsus decidisset in terram, nisi à carceris custode retentus esset. Iubeo interim cum vino irrorari faciem, & anterioribus capillis excuti. Quo ingenio statim reuixit, emissu interim per sedem excrementis. Posthac iubeo illum iacere super straminibus ibi ad hoc paratis, vt quid inde sequeretur, animaduerterem. Ille verò de frigore conquerens, paulò post putrida, biliosa, & liuida quadam vomitione reiecit, qua se non parum adiutum fatebatur. Interim se ad sinistrum conuertit latus, ac si dormire vellet. Prohibeo ne dormiat. Dum haec aguntur, nullo alio exorto symptomate, tandem obmutuit, & obijt simul, liuida facta facie ac si laqueo suspensus.

Historia altera.

Historia tertia.

Caeterùm longè aliter se habuerunt symptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit eiusdem Napelli drachma, vt de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an huiusce veneni immanitatem expugnare posset. Agebat latro annum circiter 27. qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino saporem illi inesse dicebat. Hora subinde peracta, cùm vomere caepisset, lapidis illius grana septem ex albo meraco data sunt. Verùm ab ebibito antidoto, varijs, & acerbissimis symptomatibus exagitatus est. Euomuit enim frequenter biliosa, porraceo colore. Quendam quoque ueluti globum, circa vmbilicum se sentire dicebat, qui inde superna petens, in supremam & postremam capitis partem frigidam auram quandam diffundebat. Accessit paulò pòst stupor quidam paralysi haud absimilis, qui sinistri lateris brachium, & crus occupauit, adeò vt vix summam manum mouere potuerit, motu iam in caeteris partibus extincto. Interim non multo pòst tempore haec morbi vis sinistra corporis parte incolumi relicta, in dextram repente se contulit, eandemq; simili modo occupauit. Vagum profectò symptoma hoc fuit, nam cùm dextrum brachiũ is atollere potuit, sinistrum non potuit, & econtra. Tandem vtrumque eleuauit. Aiebat quoq; vniuersas corporis venas frigescere. Non defuerunt vertigines, quas sequutae sunt cerebri commotiones adeò ferventes, vt aquae in caldario bullienti similes esse diceret. Accessit quoq; oris, & oculorum conuulsio, atque acutissimus mandibularum dolor. Quare saepe manibus affectas illas partes perstringebat, veritus ne exciderent. Forinsecus turgentes oculi, liuida facies & nigra labia cernebantur, quinetiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis. Varia admodum extitit arteriarumq; pulsatio, & varia quoq; mentis perturbatio, pro symptomatum recurrentium acerbitate. Nam iam prorsus de vita desperate, mox in spem se erigere videbatur, modò rationis compos, modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti similis. Aquam frigidam dari sibi potandam tantopere appetebat, vt ea subito se liberatum iri confideret. Toto hoc tempore se ter excaecatum, terq; in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò constitit, nullo vnquam symptomate affecta, siquidem nunquàm intumuit, nunquàm is balbutire auditus est. Caeterùm septima pòst ebibitum Napellum hora, veneni tandem vi ab Antidoto extincta, omnia euanuere symptomata: arteria ad rectam rediere normam, naturalis reuixit color, & breui quoq; virium constitit robur. Atque in hunc modum miser ille, magno conflictu, atque certamine periculum superauit. Id quod manifestò fatetur, de Napelli immanitate Auicennã non scripsisse fabulas, quem tamen insectans Fuchsius loco superius citato, Leoniceni testimonio nixus, in eum acerrimè inuehitur, nec sanè eum, vt nostri recentiores, principem, sed tyrannũ, & homicidam nuncupat, eosq; pariter detestatur, qui eius sectantur doctrinam: quippe quòd Auicenna scripserit (vt ipse inquit) Napellum perniciosum esse venenum: mox subdiderit, quòd linitum, & bibitum deleat albaras, cutanei morbi genus. Qua in re non possum non admirari Fuchsium, virum alioqui ingenio & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrem & antiquum scriptorem paulò acrius & immodestius egerit.

Auicenna defenditur à Fuchsii calũnia.

Hominum

Hominum enim eruditorum partes esse semper existimaui, etsi ego eas vsquequaque seruare non potuerim, vt non vanis contentionibus, neque conuicijs aliorum scripta refellant, sed rationibus, ijsq; probatissimis, præsertim cùm eos accusant, qui multis antè seculis è vita decesserunt, nec amplius à calumnijs se tueri possunt. Qui præterea considerare debent, an in quo aliquem reprehendant, in eo proprius sit authoris lapsus, aut interpretis, aut librarij, antequàm vllum iurgijs potius, quàm rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Græcorum sectis, quarum vni magis quàm alteri addictus esse nolo, mihi quidē non videtur existimandum, quòd Auicenna vir sanè singulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus nostris maximè commendatus, eodem in loco sibi omnino contraria scripserit in veneno tam saeuo, cui exitiales formidandasq; vires tribuit. Cuius rei firmissimum præbet indicium scriptura Auicennæ ab Andrea Bellunensi castigata, in qua nusquam legitur Napellum bibitum albaras delere, sed quòd hoc efficit quædam eius confectio in potu sumpta. Verba enim Auicennæ secundum castigationem Bellunensis ita sonant. Napellus delet albaras linitum, sicut & confectio eius dicta alberzacali in potu sumpta. Ex quibus verbis plura mihi sese offerunt conijcienda, vt tuear Auicennam, aut quod confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea quam recipit, adeò antidotis correcta sit, vt non solùm necem non inferre possit, sed ne tantillum quidem obesse. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè est, quem Auicenna appellat Napellum Moysi, aliqui verò Antoram: quandoquidem hæc planta antidotum sit admodum efficax contra Napelli venenum, præsertim quòd dicat Auicenna, inesse similiter huic plantæ vim ad albaras, & lepras: aut in eadē confectione fortasse mus ille interponitur, qui Napelli radicibus victitat, à nobis pluries inuentus in Ananiensibus montibus, quòd etiam mus iste Napellus Moysi ab Auicenna dicatur, quoniam ijsdem contra Napelli venenum polleat viribus, quibus & eiusdem nominis planta. Hæc fortassis fusius, quàm decebat, persecuti sumus. Sed tamen eo consilio id libenter fecimus, primùm vt quantum per nos fieri posset, Auicenna à calumnia vindicaretur. Deinde vt ingenuè dicerem quod de ijs omnibus sentio, qui optimos etiam quosque authores, præsertim Arabas, lacerant ac discerpunt, quorum plerisque magna est habenda gratia: tantum abest vt eos odio perpetuo prosequi debeant. Verùm cur id faciant, non video, nisi quòd tutum sit in mortuos inuehi, quando hodie pauci sint, qui eos tueri velint. Cæterùm existimarunt Manardus Ferrariensis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Græcis vocatum inter se non differant. Sed quantum & isti viri grauissimi aberrauerint, inferius libro sexto in toxici mentione latius ostendemus. Sed de Napello hactenus; qui cùm Antoram quæ cum illo connascitur, in mentem mihi redegerit, non prætermittendum esse existimaui, quin de ea hîc quoq; dissererem. Est itaque planta, quam ANTORAM, vel vt melius fortasse, Antitoram vocant, quæ (vt referunt rei plantariæ

Napellus Moysis.

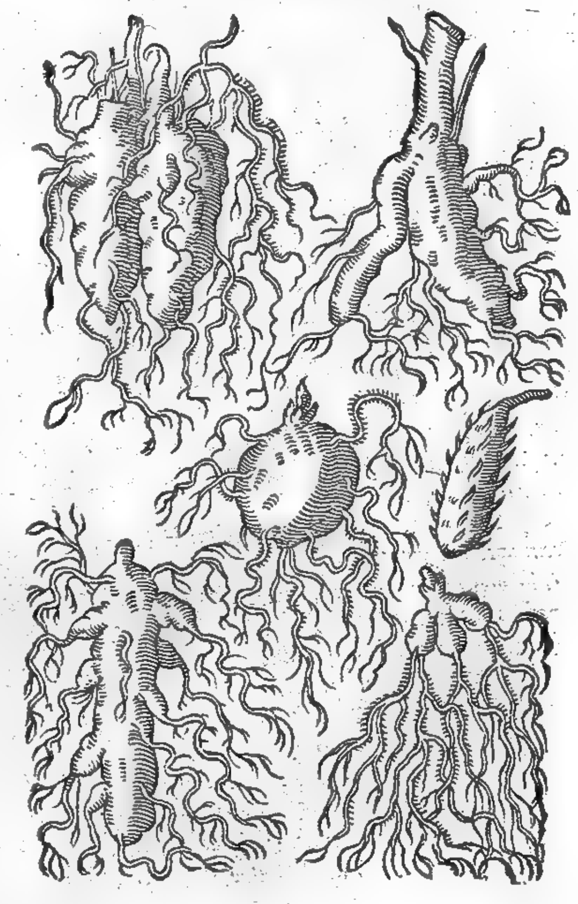
Napellus & Toxicum differunt.

Antoræ mentio & vires.

XIIX. ANTORA.

XIX. ANTORAE RAdices variæ.

indagatores) vnà cum Napello crescit, vel propè ipsius plantas prouenit, in Liguriæ, & Galliæ Cisalpinæ montibus, vnde ad nos affertur, magnarum contra venena virium. Caulem edit sesquipalmarem, & quandoque cubitalem, rotundum, firmumq́; in quo multifida ac tenuia, disparibus interuallis, oriuntur folia numerosa, in latus sese diffundantia. Flores edit summo caule numerosos, purpureos, Napelli æmulos, sed paulò minores. Radices duas solidas oblongas, turbinatas oliuæ quantitate, ac sæpe maiores, cortice subnigricanti, sed alba intus carne, Nardi montanæ modo. Hanc putauerim ego esse Auicennæ Zedoariam, quòd scribat hanc cum Napello crescere, & quòd radices sunt, siue portiones similes Aristolochiæ. In quam sententiam duxit me Gulielmus Quacelbenus Belga, medicus insignis, & rei plantariæ studiosus, qui superioribus annis antequam moreretur, misit ad me Constantinopoli Antoræ radices aliquot, quas mercatores à quibus emerat magno satis pretio, zedoariam appellabant. Quæ si non sunt, alterius quidem plantæ radices esse non poterunt quàm eius,

Zedoaria Auicennæ.

Zedoaria & Napellus Moysi apud Auicen. idē.

de qua sub Napelli Moysi nomine meminit Auicenna, cum scribat is Napellum Moysi etiam cum Napello crescere, & eius maiorem esse theriacam. Ideoq; haud eos malè sentire crediderim, qui Zedoariam, & Napellum Moysi, idem esse Auicennæ censent. Præstant Antoræ radices, non solùm ad epotum Napellum, sed & cætera quæcunq; venena, quin etiam ad viperarum & reliquorum venenosorum morsum. Ligures (vt audio) Antoræ radicibus felicißimè vtuntur, ad intestinorum vermes. Propinātur quoq; commodißimè ad tormina, & cæteros intestinorum cruciatus. Dantur quoque vtiliter aduersus pestilentiam, & omnes internos dolores. Auxiliantur omnibus cordis affectibus, nec minus præstare dicuntur ijs in febribus pestilentibus, cum quibus exanthemata lentium figura exoriuntur. Et cum legitimo Doronico careamus, eius loco perquàm bellè supponi possunt. Aconitorum vires tradidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum vbi ita scriptum reliquit: Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale est. Itaq; in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciendum externas corporis partes, aut circa sedem idoneum est. Herba verò radix ad hæc vtilis est. Quod autem Lycoctonon vocatur, similem alteri facultatem habet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos interficere consueuit. Hactenus Galenus. Aconiti primum genus Græcè vocatur ἀκόνιτον παρδαλιάγχες ἢ θηλύφονον: Latine, Aconitum interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito Pardalianche: Germanicè Wolffsbeer vnnd Dollwurtz: *Hispanicè Centelha: Gallicè Herba de la tora. Alterum verò genus Græci ἀκόνιτον κυνόκτονον dicunt: Latini, Aconitum Cynoctonum & Lycoctonum: Itali Aconito cynoctono: Germani* Wolffswurtz: *Hispani Terua mata louo, & Terua de balhesteros: Galli Patelouine. Verùm Herba Paris, quibusdam vua versa, siue vua Lupina: Italis Herba Paris: Germanis* Wolffsbeer oder Sternkraut: *Gallis Raisin de Renard. At Napellus, Italis Napello: Chymistis Herba tora.*

Aconiti vires ex Gal.

Nomina.

APPENDIX.

Conradi Gesneri calumnia retunditur.

CONRADVS *Gesnerus hac ætate eruditione, ac copia rerum clarißimus medicus, suo quem de raris & admirandis herbis appellauit, libello, de primo Dioscoridis Aconito disserens, quod ipse vulgus sequutus Toram appellat, non solùm imaginem nostram in huius capitis initio appictam pluribus impugnare nititur, sed (vt arbitror) inuidorum potius quorundam suasionibus, quàm sui ipsius genio excitatus, eò immodestiæ iniuriæq; peruenisse demonstrat, quò haudquaquam decere crediderim honestos quosq; viros deflectere. Quamobrem non possum non admirari, Gesnerum, quem hactenus modestißimè de omnibus scripsisse constat, nunc primum longè aliter se gerere, præsertim cum certò sciat, se iam plura magna edidisse volumina, quæ censuris innumeris non vacabunt. Ecquid profectò turpius, detestabiliusq; Gesnero euenire potuit, quàm infidelitatis illum arguere hominem, cuius autoritas, integritasq; tanta iamdudum fuit apud ipsum, vt innumeris ferè locis in libris de animalium historia, alijsq; voluminibus, non solum illum laudauerit, probauerit, ac etiam obseruauerit, sed illius scriptis inuentisq; pro sui commodo vsus sit, ac multa illi accepta referre posit? Etenim non abest suspicio, quin eius sinceritatem vafer quispiam labefactauerit maleuolus (nam & alios synceros ac probos viros ab ipso deceptos scimus) quo postea factum sit, vt dum is immeritò nostram accusat imaginem, aliam ipse im medium afferat, quæ (pace eius dixerim) meritò damnari posit, quum plantam quam ipse pro primi generis Aconito pingit, de quo Dioscorides, & antiquorum alij meminere, nullis prorsus notis legitimum illud Aconitum referat: adeò vt à genuino non minus differre videatur, quàm coruus à cygno. Nam vbi hirsuta folia? vbi Cucumeris aut Cyclaminis facies? vbi plura quàm vnum tantum folium? vbi radix caudæ scorpionis æmula? vbi (Dij boni) alabastri splendor? Nullum penitus talium notarum apparet vestigium. Quamobrem plurimum mirari subit, quod quasi fascinatus maluerit Gesnerus imperitißimi olitoris, cuius balista se telum effecit, contra nos probare sententiam, quàm Theophrastum, Dioscoridem, Plinium, Oribasium, & alios quotquot sunt clarißimi nominis autores, admittere. Adhæc non video, cur ea ratione adducatur Gesnerus, vt non putet imaginem nostram nisi fictitiam, quòd scilicet mnis artificiosa sit radix, & quòd absq; vllis videatur fibris, quum aliarum etiam plantarum habeantur radices omninò glabræ, artificio edita longè maiori, vt in Dentaria vocata, & in eo Saniculæ genere, quod album Germani vocant, cuius superius inter symphyta meminimus, videri potest. Sed dicat Gesnerus, obsecro, quotnam in suis de animalibus libris fictitias appinxit imagines? longum sanè esset recensere. Recensebo fortasse aliàs. Quippe nil minus ferendum, quàm rationem ab altero reposcere eum, qui suæ reddere non posit.*

Gesneri lapsus.

Gesnerus notatur.

Sunt enim in promptu doctißimi viri, & in plantarum historia, ac facultate exercitatißimi, qui rerum veritatem optimè norunt, quorum nomina, etsi copiosum non efficiant numerum, satius mihi fuerit ijs commendari labores nostros, quàm à cæteris improbari. Equidem Gesnero alioqui viro doctißimo nostri Aconiti stirpem mittere possem, nec me tæderet ad montes illos me iterum recipere, licet magna intercedat itineris distantia. Atqui quum plantam non requirat, sed duorum aut trium eruditorum testimonia, hæc semper in promptu erunt.

Matthioli testimonium aduersus Gesnerum.

Viuit Georgius Liberalis pictor, qui plantam delineauit: Viuit Petrus Spezzalancia, qui eam effodit: Viuit Franciscus Melchiorius medicus Tridentinus, qui nobiscum ierat: Viuo ego (Dij boni) qui adhuc fidei aliquid præstare possum, & montes viuunt & extant, qui tales nobis alunt plantas. Mirum sanè, quòd tam iam morosi sint homines, vt nil aliud extare terris, maribusq; censeant, quàm quod ipsi tantum viderint. Verum enimverò non possum satis explorare Gesneri mentem, quippe qui hæc & alia nonnulla aduersum me prius scripserit, & nunc primum nos honestè, benigneq; defenderit, aduersus Guilandinum quendam Borussum, qui ad ipsum epistolam quandam scribens de Bulbo Castaneo, Trasis, Moly, alijsquè nonnullis barbara quadam inuidia sauciatus citra causam omnem ac rationem, temulenti hominis instar, acrius, immodestiusq;, quin etiam iniquius quàm par fuerat, in nos inuehitur. Sed licet etiam nobis, obsecro, parumper vna cum Gesnero, quem tamen suis maledictis fautorem sperabat, tam impudentis hominis rabiem repellere. Nam quis hoc pati posit? Quis non modestiæ fines prætergrediatur, vbi tantum contumelijs, calumnijs & imposturis fuerit lacessitus? Nihil est, quod bono doctoquè viro grauius, molestiusquè contingat, quàm si senserit labores suos ab imperitißimis hominibus rabidis morsibus carpi, & præter æquum impugnari. Id quod si aut nostro tantum æuo, aut mihi soli euenire perspectum haberem, dolerem quidem primùm horum temporum nequitiam, inde verò fortunam meam deplorarem. Verùm quum id omni tempore fuisse commune animaduertam, eamquè fuisse semper bonorum, doctorumquè virorum conditionem non ignorem, vt inuidorum tela euitare, rabiemquè effugere nequiquam possint,

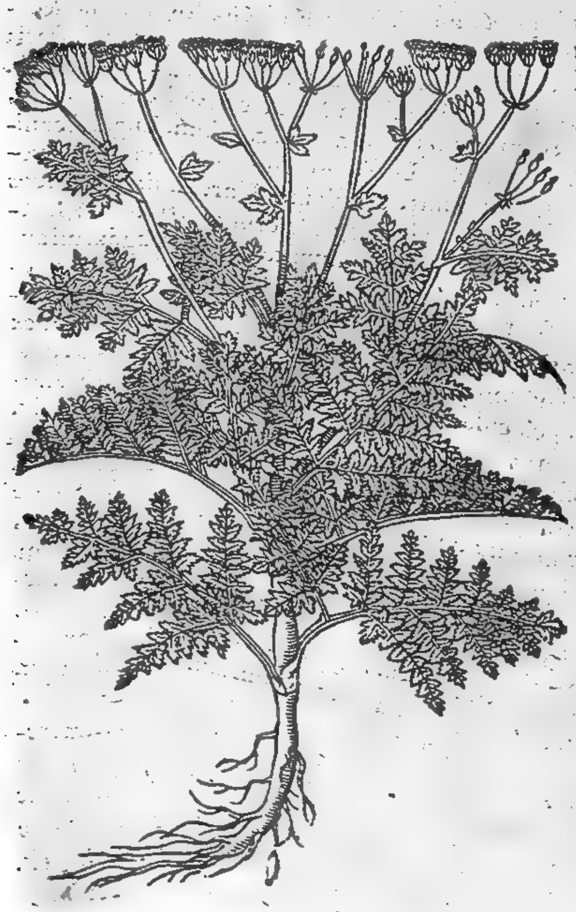
Melchioris Guilandini explosa temeritas.

possint, facile æquo animo patior quorundam audaciam, insignemq́ temeritatem. Inter quos nulli mihi secundus videtur Borussus ille, quem potius (vt ita dicam) Marassum vocauerim. Quid? Mihi blatero inuidiam parere credit, quòd me herbariorum Deum appellat? An nescit rabula, non aliam ob causam labores nostros in omnium ferè studiosorum manibus florescere, & legi, laudari, foueriq́ ab omnibus, quàm quòd ij de re-herbaria benè meritum me iudicent? quin etiam ob id mihi tantas agant habeantq́ gratias, quantas mihi vix meritus esse videor. Atqui is, tametsi stultißimus sit, in hoc tamen (me hercule) sapere videtur, quòd corium illud suum tanti faciat, vt Matthioli pelli anteferendum iudicet, quod sibi aliquando ex vsu fore putat. Seruet ille suum corium diligenter inunctum, & magno existimet pretio. Quippe nisi proprio fuerit adiutus corio, parum aberit, quin liuoris intumescentia rumpatur medius. At videant candidi piiq́ lectores, qua hypocrisi inceperit in nos inuehi Guilandinus, quùm primùm inquit: Non is sum, qui cauillis, & imposturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nescio, nec si scirem, velim, quùm tamen nil magis profiteatur, quàm calumnijs, maledictis, & imposturis synceritatem, & modestiam nostram impugnare, & id me scripsisse asserat, quod nusquam in nostris legitur commentarijs. Sed nescio quomodo turpiora sint vitia, quàm quæ virtutum specie celantur. Porrò si quandoque fortasse nonnullas bonas horas malè consumpsero, vt huic impudentißimo conuiciatori respondeam (id enim non hic expostulat locus, ne huius futilitate, & friuolis ineptijs nostra defœdentur commentaria) rogatos velim studiosos omnes, ne id à me factum putent, vt aliquam mihi exinde laudem requiram, quæ nulla mihi tamdiu esse potest, quàm diu cum homine tam impudenti negotium est, qui tanquam lutulentus sus cum quouis volutari cupit: sed si quam ille maledicendo voluptatem accepit, eam malè audiendo amittat, cæteriquè eius simillimi apertè omnes intelligant, plus esse bonis eruditisquè viris se defendendo præsidij, quàm varijs obtrectatoribus in calumniando fraudis.

Aconitum duplex est, aliud folio Cucumeris, quod Pardalianches, aliud foliis Platani instar diuisis, quod Lycoctonum: vtriusq; plures sunt differentiæ. I. Aconitum Pardalianches primo loco positum, multi, præsertim Gesnerus in Libello de Lunariis, falsum & commentitium existimant: at Lugdunensis herbarii autor in appendice suæ historiæ, plantam integram à Treuirensi seplasiario se nactum testatur, in cuius horto plantæ iam aliquot annis viuant, & in Allobrogibus nasci: qui figuram huic similem habet, sed ramulum floribus onustum adpingit. Dicitur Aconitum pardalianches, Matth. Dodo. gal. Lugd. Taber. Aconitum primum, Lac. Cast. Aconitum Matthioli an in rerum natura dubitamus, Gesnero de hortis. Placuit ex secunda Matthioli editione appendicem, quā capiti de Aconito subiunxit, huic etiam editioni inserere, cum suam contra Gesnerum conetur sententiam tueri. II. Aconitum Pardalianches Plinii, Matth. Dod. gal. Lugd. Taber. Aconitum pardalianches alterum, Dod. fol. Doronicum brachiata radice, Lob. Lugd. III. Aconitum Pardalianches Theophrasti, Matth. Lugd. Aconitum Pardalianches Matthioli, Taber. IV. Doronicum radice Scorpii, C. B. Aconitum Pardalianches minus, Matth. Lugd. Cast. Aconitum pardalianches primum, Dod. fol. Doronici tertii varietas, Lobel. Doronicum latifolium, Clus. hist. Panno. Doronicum, Cord. in hist. Ges. hor. Lonic. Cæsalpinus. Doronicum primum, Taber. Doronicum minus, Cam. Doronicum Romanum, Ges. hor. Clusio in Corollario Dodonæi Gallicè à se redditi Lugdu. Doronicum Scorpioides, Gesnero in libello de Aconitis. Triplicem hanc Aconiti Pardalianchis differentiam, triplicem esse Doronici varietatem, non sine causa suspicari licet: & quod secundo loco positum, videtur esse Doronicum, quod apud Heluetios prouenit, & ipsius radices ante octodecim annos in Pharmacopolio Iohannis Haintzmanni, Graffoy nomine accepimus, ex cuius horto dum hoc scriberemus, plantā cum floribus mutuauimus, de qua plenius in historia nostrā vniuersali. V. Aconitum lycoctonum luteum, C. B. Thal. Camer. Aconitum secundum, Matth. Cord. in Diosc. Lacu. Aconitum Lycoctonum, Fuch. Lonic. Aconitum Lycoctonum luteum maius, Dod. fol. Lugd. Lycoctonum ponticum, Dod. gal. Aconitum Lycoctonum secundum, Lugd. Aconitum luteum, Ges. in fracto, Taber. Aconitum luteum ponticum, Lobel. Aconiti secundi vel Lycoctoni species prima, Ges. hor. Luparia, Trago. Napelli primum genus, Cæsalpino. Flores huic purpureos Matthiolus, at Camerarius in sua Matthioli epitome, luridos aut luteos pallescentes, tribuit. VI. Aconitum tertium, Matthio. Lacun. Thal. Tabernæ. Aconitum Lycoctonum tertium, Lugdu. nil aliud est, quàm Ranunculi species, quem supra sextum fecit. VII. Quod septimo loco posuimus, in Aconiti tertii locum Camerarius in suo Matthiolo substituit, Aconitum etiam hyemale nominans, quod lubet Aconitum vnifolium luteum bulbosum nominare, quod fortè Theophrasti Aconitum est. Hoc ex radice candida, ex pluribus tuberculis Anemones instar composita, & quasi geniculis articulata, quæ acris & feruens, nullos quidem cauliculos, sed plures pediculos palmares nudos & tenues emittit, quorum summo foliū rotundum, circumscriptione quidem vnicum, sed in plures partes Geranii Columbini, aut Napelli figura, in profundiores, minusque profundas lacinias diuisum: foliorum singulorum medio flos vnicus luteus, Ranunculi æmulus sex foliis compositus, insidet, ex cuius medio apices plures singuli minutum capitulum subflauum sustinentes, emicant: quòd si flos maior longiorue sit, obscurè flauescit, si minor, saturatiùs flauet. Huic succedunt siliquæ quaternæ & etiam senæ, pediculis insidentes, sursum erectæ, Hellebori nigri tenuiores, quibus semen rotundum, compressum, russescens, inclusum. Hoc alii in collibus agri Fæsulani, nos veró in Euganeis iuxta Patauium Aprili florens, & in nostris hortis Ianuarii fine, legimus. Dicitur Bulbosus vnifolius aut bifolius batrachioides, Elleboracea herbula, Aduersariis. Aconitum hyemale Belgarum, & Ranunculus monophyllos, siue Anemone Bononiensis, Lob. Camer. Aconitum Lycoctonum luteum minus, Dod. fol. Lug. Aconitum aliud Dalechampii, Lugd. Bulbus paruus vnifolius Penæ, Lugdunensis historiæ auctori, qui huius plantæ tres figuras proposuit, quod illi vsitatum, ita vt ex eo opere (ferè dixissem farragine) & quidem sine ipsius damno vltra trecentas figuras, bis terue, & quidem sub diuersis nominibus positas, auferre posis. Aconitum hyemale Cam. in suo Matthiolo. Elleborina Cæsalpino. VIII. Aconitum quartum, Matth. Lacu. Lugd. an fortè Aconitum Lycoctonum flore Delphinii cæruleo (quod Lobelus & Dodonæus proposuere) exprimere voluit? Floribus aureis magnis Matthiolus, cæruleis caudatis Camerarius in Epitome Matthioli dicit.

IX. Aconitum quintum, Matth. & Lugd. cui ex Matthioli sententia, flores insunt purpurei, at Camerario in Epitome crocei, addens folia vitigineis aut ficulneis accedere magnitudine ac figura seu diuisione, quæ maculis albis & linescentibus venis deformentur, radice nigricante, cuius magna copia in monte Baldo inueniatur. Videtur Ranunculus montanus albus, simplici flore, quem idem Matthiolus pro quarto Ranunculo posuit, exprimi. X. Aconitum sextum, Matth. Lugd. Taber. quod floribus splendet purpureis Matthiolo: verum Camerarii in Matthio. hæc sunt: Napello simili folio sed multò maiore conspicitur, & albis quibusdam seu pallidis linescente venulis, floris figura ad Lupariam nostram accedit, colore pallescente luteovè. XI. Aconitum septimum, Matth. & Lugd. An Aconitum Lycoctonum quartum, Clusii historia Pannonica? XII. Aconitum octauum, Matth. Lugdu. hoc floribus nitet purpurascentibus Matthiolo: at Camerario in Matthiolum, floribus prouenit rufescentibus, folio ferè vitigineo, radice quadruplici ab vno capite crasso. Quid si Matthiolus, id quod á Lobelo, Dodonæo & Lugdunensi pro Aconito Lycoctono cæruleo paruo, & á Clusio hist. Panno. & Camerario Thoræ Italicæ nomine exprimitur, intellexisset? XIII. Aconitum nonum Matthiolo & Lugdunensi: floribus aureis Matthiolo, Luteis Camerario in Matth. qui hæc addit: radice duplici diuaricata sustinetur, minora & graciliora, quàm alii Napelli folia & magis dissecta promit: quod Antoram fortè aliquis non malè existimaret, nisi maior & longior, vt videtur, hæc esset. XIV. Thora maior, C. B. Pseudoaconitum Pardalianches, Matth. Aconitum primum Dioscoridis, Gesʃ. hor. Cyclaminus tertia Plinii & Limeum eiusdem, Gesʃ. Libello de Aconitis. Phthora Valdensium, Aduer. Lobel. in icon. Thora Valdensis, Dod. fol. Lugd. Clusʃ. histo. Pan. Camer. Tab. Tora maior & Toxicum Valdensium, Cam. in suo Matthiolo. XV. Thora minor, quæ minoribus foliis constat circinatis, asperis, non hirsutis, per ambitum crenatis, ad plurimum tribus, sæpius verò singulari folio: floribus luteis sed minoribus forma vt & seminibus, Ranunculo similibus: radicibus pluribus coniunctis asphodeli instar ex vno capite prodeuntibus, albis, quibus sæpe appendix longiuscula scorpii caudæ æmula, qua se forsan propagare solet, additur. Aconitum primum minus, Gesʃ. hor. Tora minor, Gesʃ. Lobel. de Aconitis, Camer. in Matth. Thora montis Baldi & Thora Sabaudica, Tabernæmontano. XVI. Solanum quadrifolium bacciferum, C. B. Herba Paris, Matth. Dod. gal. & fol. Lugdu. Cast. Thal. Cæsal. Paris herba, Lonic. Camer. Ἀστὴρ sed non Atticus & Vua lupina, Trag. Aconitum Pardalianches, Fuch. Taber. Aconitum seu pardalianches monococcum, Cordo. in hist. Aconitum pardalianches thelyphonon, myophonon Theophrasti, Cord. in Diosc. Aconitum salutiferum, Taber. Solanum tetraphyllum, Gesʃ. hor. Lobel. Solanum syluaticum, Gesʃ. hor. appen. Foliis communiter quatuor, vno aliquando, & etiam tribus cum primum prodit, quinque & sex reperitur. XVII. Aconitum cæruleum seu Napellus, C. B. Napellus, Matth. Gesʃ. hor. Lonic. Castor. (cui & herba Tora) Dod. fol. (cui & Toxicum) Lug. Camer. Napellus verus cæruleus, Lobel. Napellus maior, Taber. Napellus reticulatus & Napellus Auicennæ, Cæsal. Eisenhütlin / Brunf. Trag. Lycoctonum cæruleum, Cucubus siue Cappa monachi, Dod. gal. Lycoctonum satiuum tricarpum, Cord. in hist. Aconiti secundi vel Lycoctoni species altera, Gesʃ. hort. Aconitum cæruleum, Thalyo. Flore communiter cæruleo, rarius roseo, rarissimè albo reperitur. XVIII. Aconitum salutiferum seu Anthora, quasi ἀντιφθορά, quod Thoræ alexipharmacum sit, C. B. Zedoaria & Napellus Moysis Auicennæ, cui & Algieduar: Antora, Matth. Gesʃ. hor. Casto. Cæsalp. Cam. Anthora, Dodo. fol. Lobel. Lon. Taber. Lugdu. quam herbam Colicis doloribus vtilem indigenæ Allobrogum vocant: Aconitum salutiferum & Antitora, Gesnero de hortis Germaniæ. XIX. Hoc cum ludat radicum forma, earum varietatem, D. Camerarium imitati, figura expressimus: aliæ enim singularem & quasi bulbosam radicem obtinent: aliæ geminis, vel oblongis, vel turbinatis, cohærent: nonnunquam scorpionem aliquantum referunt: sed & triplices inueniuntur.

CICVTA.

Κώνειον. CICVTA.
CAP. LXXIIII.

Cicuta caulem edit geniculatum, vt fœniculi, grandem: folia ferulæ, angustiora, graui odoratu: rami, mox vmbellæ in summo prodeunt: flores quoque albicantes, & semen aniso candidius: radice non alta, concaua. Cicutæ lethale venenum inest, suaquè vi refrigeratoria necat. Remedio est vini meraculi potus. Succus exprimitur contusis cacuminibus, priusquàm semina, & comæ siccescant, qui sole densatur in pastillos. Multus ad medendi rationem vsus est aridi: commodè miscetur collyriis, quæ leuandi doloris gratia temperantur: ignes sacros, & vlcera quæ serpunt, illitu restinguit. Herba cum coma trita, & testibus circumlita, libidinum imaginationes in somno compescit, sed genitale resoluit: lac puerpurarum mammis apposita extinguit.

extinguit: in virginitate mammas coercet, & increſcere non patitur, pueris præſtat, vt eorum teſticuli cibum non ſentientes intabeſcant. a Efficaciſſima vis Creticæ, Megarenſi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia naſcenti.

a Catecuz. ἐνεργέστατον δὲ ἐστὶ τὸ κρητικὸν καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀσίᾳ γενόμενον, καὶ τὸ μεγαρικὸν, καὶ τὸ Ἀττικὸν καὶ τὸ χῷον. i. efficaciſſima eſt Cretẽſis, & quæ in Aſia naſcitur, & Megarica, Attica & Choa.

Cicuta vulgaris notitiæ eſt planta, vtpote quæ plerunq; prope vrbium, & oppidorum mœnia, & ſecus itinera proueniat, ferulæ adſimilis, odore tamen admodum graui. Maxima vis Cicutæ, vt Plinius refert, quæ naſcitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Aſiaticæ. In Græcia verò Megaricæ, deinde Atticæ. Cæterùm in Italia conſtat Cicutam non adeò exitialem eſſe. Eam in Hetruria ſi aſini depaſcantur, profundiſſimo ſomno, & torpore capiuntur, ita vt non tantùm ſtupidi, ſed planè mortui videantur. Id quod aliquando ruſticos huius rei ignaros fefellit: nam dum aſinis, quos mortuos credebant, pellem ad vſum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis aſini experrecti ſunt, non ſine magno excoriantium terrore, atq; ingenti ſpectantium riſu. Cicutæ breuiter meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, vbi tantùm omnibus notum eſſe ſcribit, quòd ea extremè refrigerantis ſit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur, Cicutæ potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipſa Græci conion appellant. Hoc nobis contigit videre, vt latius libro ſexto explicabimus, in quibuſdam, qui imprudenter Cicutæ radices paſtinacæ vice decoctas comederant. Planta, quæ Græcis κώνειον, Latinis atq; etiam Italis Cicuta vocatur: Arabibus Sucaram: Germanis Zigerkraut/Schirling vnd Wüttterich: *Hiſpanis Ceguda: Gallis Cigue, Cocue & Segue.*

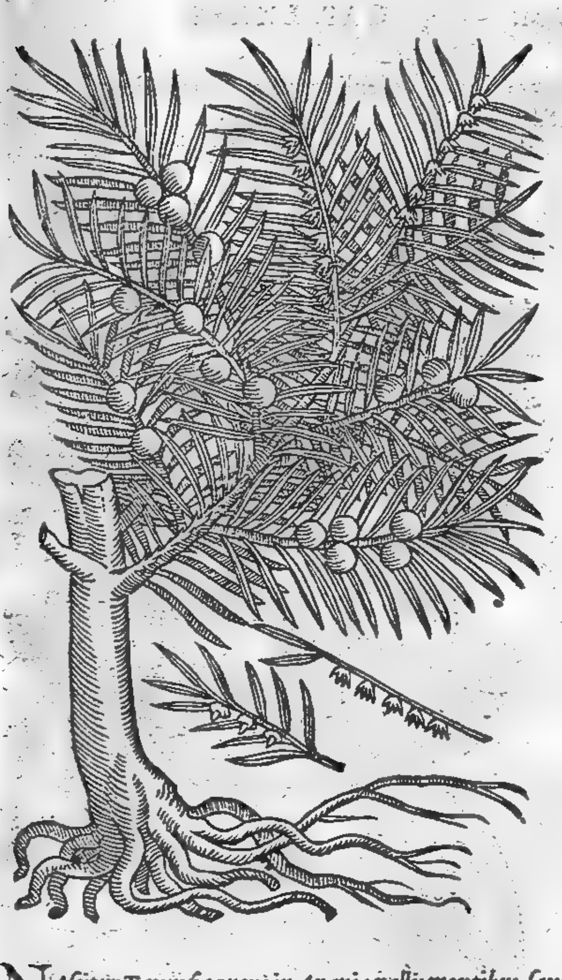
Cicutę cõſid. Cicutæ vires ex Gal. Nomina.

Cicuta maior, cuius caulem viridem à pleriſq; edi, ſcribit Plinius lib. 25. cap. 13. verùm qui ſapiunt ab huius eſu, Socrateo exemplo edocti, abſtineant. C. B. Cicuta, Matth. Trag. Fuchſ. Turn. Cordo in Dioſcor. Dodo. gal. & fol. Lacu. Lon. Lob. Caſtor. Lugdun. Cæſalp. Taber. Cicuta maior, Cordo in hiſto. Cam. Cicuta vera, Geſ. hort. Thal.

σμίλαξ. TAXVS. CAP. LXXV.

Smilax à Græcis, Taxus à Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum eiuſdem figura, in Italia, & Narbonenſi Gallia Hiſpaniæ contermina naſcens. Auiculæ quæ Italicæ Taxi baccas deuorant, denigrantur: & qui ederint eaſdem homines, alui profluuio corripiuntur. Narbonæ tam præſentis eſt veneni, vt ſi qui dormiant ſub ea, aut in eius vmbra ſubſideant: lædantur, & ſæpenumero moriantur: quare de Taxo hæc traduntur, vt ab ea caueamus.

TAXVS.

* TAXVS GLANDIFERA. *

Naſcitur Taxus frequens in Ananiæ vallis montibus, ſaxoſis ac præruptis locis, inter abietes & piceas, quibus folio, ac forma non longè diſſimilis viſitur: quanquam hæc illarum proceritatem non niſi rariſſimè æquet. Baccas fert rubentes, aquifolij modo, dulces vinoſaſq;: quas quandoq; mandentes tum paſtores, tum qui in ſyluis arbores cedunt, ſtatim in febres incidunt, & dyſenterici fiunt, ſanguine & ſpiritibus inde admodum inflammatis. Ligni materies, quòd rufeſcat quàm plurimis intercurſantibus venis, incorruptaq; ſit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præſertim concinnandis menſis & haſtis, arcubus teliſq; conficiendis. Quamobrẽ Germani huius arboris aſſeres ad ſua conſtruenda hypocauſta

Taxi conſid.

Taxi historia ex Theophr.

causa non exigua sibi comparant pecunia. Taxi meminit Theophrastus lib. 3. cap. 10. de plantarum historia, sic inquiens: Taxus quoq; genere simplex, procera, auctu insignis similisq; abieti, nisi quòd non pariter excelsa, magisq; alis sinuata est: folio quoq; Abieti similis, sed pinguior molliorq; ligno. Quæ in Arcadia nascitur, nigro ligno, aut puniceo constat: quæ autem in Ida, flauo admodum, & cedro simili: propter quod vendentes fraudare dicuntur, tanquam cedrum venundent. Totum enim cor esse, cortice detracto: corticem similem cedro habere tum scabritia, tum colore: radices breues, graciles, per summaq; cespitum: rara hæc circa Idam. At in Macedonia Arcadiaq;, vel fructum abundè proferre, rotundum, faba paulo maiorem: colore rufum tactuq; mollem. Aiunt, quòd si iumenta folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil patiuntur. Fructus & ab aliquibus hominibus manditur, suauisq; est, atq; innoxius: hactenus Theophrastus. Cuius sententiæ illud obstare videtur, quòd nostra Taxus fructum ferat non innoxium, vt ipse ait, sed noxium, vt suprà diximus.

Ex Plinio.

Taxi Plinius quoq; meminit lib. 16. cap. 10. vbi de ea ita scribit: Abieti & piceæ similis etiamnum aspectu est Taxus, minus virens gracilisq; & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu: lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, venenum inest. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem à Græcis vocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis veneni, vt si qui dormiant sub ea, cibumve capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tingantur. Repertum innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur: hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Boues foliorum pastu necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides libro sexto, vbi de noxijs medicamentis pertractat, quò cum peruentum fuerit, de ijs diffusis nobis disserendum erit.

Taxi vires ex Gal.

Taxi vires quàm paucis reddidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Smilax, aut Taxus arbor est venenosæ facultatis. Huic arbori nomen Græcum est σμῖλαξ,

Nomina.

Latinum Taxus: Italicum Tasso seu Nasso: Germanicum Eiben Baum*: Hispanicum Texo: Gallicum Yf.*

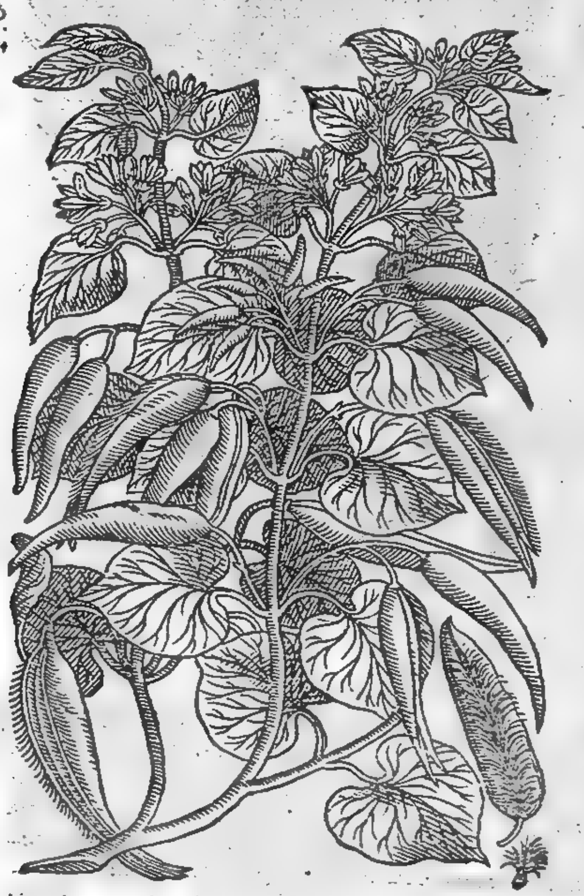
Taxi figuram Matthiolus proposuit, quæ solùm baccas cum foliis exprimit: at Lobelus & flores adpinxit, eo modo quo figura nostra prima ostendet. Verùm lubuit & alteram figuram addere, quæ & flores & glandes exhiberet vnà cum nucamentis. Elapso etenim anno Nobilissimus Iacobus Antonius Cortusus, Taxi ramum glandibus onustum transmisit: qui scribit se præcedentis anni Octobri & Nouembri mensibus in montibus circa Vincentiam qui Tridentum spectant, legisse: quod sanè dignum obseruatu, cùm nec ab antiquis, nec á recentioribus, quod quidem legerimus, quicquam de Taxo glandifera memoriæ sit proditum, meritó ergo hæc de glandibus obseruatio Nobilissimo Cortuso debetur. Dicitur Smilax Dioscoridi & Galeno: Milos, Theophrasto: Smilos, Nicandro: Taxus, Plinio & Matt. Dod. gal. & fol. Turn. Cordo in Dioscor. Ges. hort. Lacu. Lon. Lob. Cast. Lug. Thal. Cam. Cæsal. Milax arbor, Cordo in Dioscoridem.

Ἀπόκυνον. APOCYNVM. CAP. LXXVI.

APocynon siue Cynocrambe, Brassica canina, frutex est longis viticulis constans, malè olentibus, lentis, vitiliumq; modo obsequiosis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremū acutiore, lento, graui odore: id luteo succo turget. a Siliquæ ceu fabarum, folliculari specie, digiti lon-

a Meum καρπὸς δ' ὡς λοβὸς κυάμου. i. fructus verò velut siliqua, fabæ,

I. APOCYNVM.

II. APOCYNVM REPENS.

gitudine

gitudine protenduntur: semine intus duro, paruo, nigro. Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, vulpes & pantheras enecant in cibo data, & protinus eorum coxendices resoluunt.

Apocynum, quod & Brassicam caninam appellant, etsi iamdiu mihi quidem incognita fuerit, adeò vt inter alias incompertas stirpes in amplissimo naturæ viridario posteris reliquerim explorandam, hoc tamen anno è Pisis medicus eruditione, & in re herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocorneliensis duas ad me misit plantas, quarum vna per omnia Dioscoridis Apocynon repræsentat. Scribit enim vir ille, duas à quodam nobili amico siliquas dono accepisse è Syria allatas, quarum alteri inscriptum erat Periploca repens: alteri verò Periploca non repens, fortasse quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has siliquas rhododendri siliquis admodum fuisse similes: inter quas tamē hæc erat differentia, quòd repentis Periplocæ siliqua ea sanè longitudine constabat, qua & rhododendri, gracilior tamen erat: alterius verò breuior. E longiori sata plantam prouenisse ait, quæ non modò humi repit, sed & arbores quantumuis proceras scandit: è breuiori verò aliam, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraq; porrò non minus lacte turget, vt scribit, quàm tithymali omne genus: verùm id repenti omnino album inesse: non repenti verò subcroceum. Est & in siliquis differentia. Siquidem etsi hæ in vtraq; rhododendri perquàm similes sunt, in non repenti tamen simplices, acutiores, ac recta ex vno pediculo proueniunt: in repenti verò, quæ folia promit alterius longiora, caules, seu potius viticulas obsequiosas & fractu contumaces, lentasq; binæ, ex vno pediculo in origine coniunctæ prodeunt, & in sese inuicem inflexæ, nec adeò, vt illæ in acutum desinentes. Prouenit repens in Apulia & Calabria copiosè. Creditur iisdem pollere viribus, quibus & alterum. Dioscorides Apocyno siliquas facit fabæ similes, quòd in his quæ hic imaginem expressimus, maximè repugnare videtur. Nam inter harum, & fabarum siliquas non parua intercedit differentia. Verùm cum scribat Plinius Apocynum semen (siliquam intelligo) ferre acutum, & videam statim post Apocyni caput de Rhododendro, illi siliquis simili, scripsisse Dioscoridem, non possum mihi non persuadere, hasce plantas legitimum esse Apocynum. Itaq; in hac mea persistam opinione, donec aliam videro plantam quæ clarioribus notis Apocynum referat. Interim siquis in censendis plantis tam morosus reperiatur, vt has Apocynos facere nolit, poterit is id tamen condonare, vt liceat nobis (vt Ghinus ille optimus faciebat) easdem Periplocas appellare. Apocyni vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Apocynum aut Cynocrambe: Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, sicut Lycoctonon lupos. Est autem hominibus venenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calida est non instrenuè, non tamen proportione desiccat. Itaq; illita admodum digerentis est facultatis. Quæ planta ἀπόκυνον Græcè, Apocynum item & Brassica canina Latinè dicitur: Italicè Apocino siue Periploca. At Apocynum repens, Italis Apocino serpeggiante.

Apocyni cōsideratio.

Apocynum duplex.

Apocyni vires ex Gal.

Nomina.

I. Apocynum folio subrotundo, C.B. Apocynum, Matt. Anguil. Lac. Cast. Lug. Apocynum primum, Clus. hist. Hisp. Apocynum siue Periploca Græca, foliis latioribus hederacis, Lob. Amphocynum hodie in Græcia, Ges. hor. Cynocrambe, Lon. Periploca non repens, Cæs. II. Apocynum repens purpurascēte flore (quoddam enim albo flore folioq; angustissimo Alpinus proponit) C.B. Apocynum repens, Matth. Lug. Cam. Apocynum secundum, Clus. hist. Hispa. Periploca Nerei folio, Anguil. Periploca altera, Dod. folio. Periploca serpens angustiore folio, Lobel. Periploca, Cæsalpino.

Νήριον ἢ ῥοδόδενδρον.

NERIVM SIVE RHODODENDRVM. CAP. LXXVII.

NERIVM SIVE RHODOdendrum.

Nerion aliqui Rhododaphnen, alii Rhododendron vocant: frutex est vulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala foliis crassioribusq;: flore in rosam conformato: a fructu amygdalæ simili, corniculato, qui patefactus quandam lanosam naturam ostendit, b spinarum pappos repræsentantem: radice longa, acuta, lignosa, gustanti salsa: nascitur in amœnis, maritimis, & secus amnes. Flores & folia mulis, canibus, asinis & quadrupedum plurimis venena sunt: hominibus verò contra serpentiū morsus præsidia, è vino pota, eò magis ruta addita. Imbecillæ etiam animantes, vt pecus & capræ, si aquam bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

a Catecuz. καρπὸν δὲ φέρει κεράτιον. i. fructū fert vel cornu.
b Meum ἀκανθίνοις πάπποις. i. Acanthinis pappis.

Nerium, quod flores rosarum effigie proferat, laurinisq; folijs constet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant: Italis Oleandro vulgò dicitur. Vidimus nos hoc primum ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis nostris. Planta est lauri facie, spectabilis, & visu non iniucunda, præsertim cum roseis emicat floribus. Horum similitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius sub asini metamorphosi, dum rosas quæreret, quarum pastu in pristinam formam restituendus erat. Nam cum procul vidisset Nerium suis floribus refertum, ratus eos esse veras rosas, eò aperto ore accurrit tanta auiditate, vt parum defuerit, quin eas primo occursu imprudens deuorarit. Verùm is, vt qui in plantarum historia, & viribus earum indagandis diligentissimus author extitit, non immemor Nerij flores depastos asinis venenum præsentaneum esse, ita deceptus labra submouit, demissisq; ad terram auribus abijt. Nerij vires descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum,

Nerii consid.

Nerii vires ex Gal.

torum, ſic inquiens: Nerium, vt Rhododaphne notus omnibus eſt frutex. Foris quidem corpori illitus, diſcatiendi vim obtinet. Intrò autem in corpus aſſumptus, pernicioſus ac venenoſus non tantùm hominibus eſt, ſed pleriſq; etiam pecudibus: hæc Galenus. Quæ maximè repugnant Dioſcoridis & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra ſerpentium venenoſorum morſus. Niſi dicere velimus, quòd Nerium ſumptum ſecundum Galenum ſit hominibus non demorſis pernicioſum: ſecundum verò Dioſcoridem idem ijs remedio ſit, quos ſerpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (vt inquit Auicenna) à cane rabido demorſis medentur, & euphorbium à ſcorpionibus ictis, & alia deniq; lethalia medicamenta alijs item venenis aduerſantur, vt inferius libro ſexto latius dicetur. Siquidem mihi non videtur veriſimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioſcorides, in ſimplicium materia omnium facilè princeps. Νήειον ῥοδοδάφνη καὶ ῥοδόδενδρον ſic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne & Rhododendrum: Italis Oleandro: Germanis Oleander*: Hiſpanis Adelfa & Eloendro: Gallis Roſagine ſeu Roſage, Oleandre.*

Conciliatio Dioſcoridis cum Gal.

Nomina.

Nerium Matth. Trag. Fuchſ. Turn. Dodo. gal. Cordo in Dioſc. Geſ. hort. Lacun. Lon. Lob. Lugd. Caſtor. Camer. Taber. Neris, Nicandro: Oleander, Anguil. Lob. icon. cui & Laurus roſea: Rhododendron, Geſ. hort. Dodo. fol. Rhododaphne, Geſ. hort. Cæſalp. Roſa laurea, Apuleio. Vulgò flore eſt rubeſcente, habetur & albo.

† Orib habet tantum βλαπτικούς. i. noxios.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. LXXVIII.

FVngorum differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales ſunt. Multis de cauſis venenoſi gignuntur, vbi videlicet clauus ferreus, in quo ſit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut ſi iuxta ſerpentis cauernam, arboresve, † quę priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales ſunt, neſcio quod ſtrigmentum concretamq; pituitam, terraq; eruti, quàm celerrimè computreſcunt, atque marcore vitiantur. † [Sed qui veneno imbuti non ſunt], ſuauem in iuribus gratiam habent, largius tamen ſumpti nocent, & ægrius concocti ſtrangulant, a aut choleram morbum citant. Remedio eſt † nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut ferueſactæ ſatureiæ, aut origani iuſculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiuſdem delinctu cum melle multo. Corpus alunt, ſed ægrè diſſoluuntur, cum magna ex parte integri ipſi cum recrementis alui deijciantur.

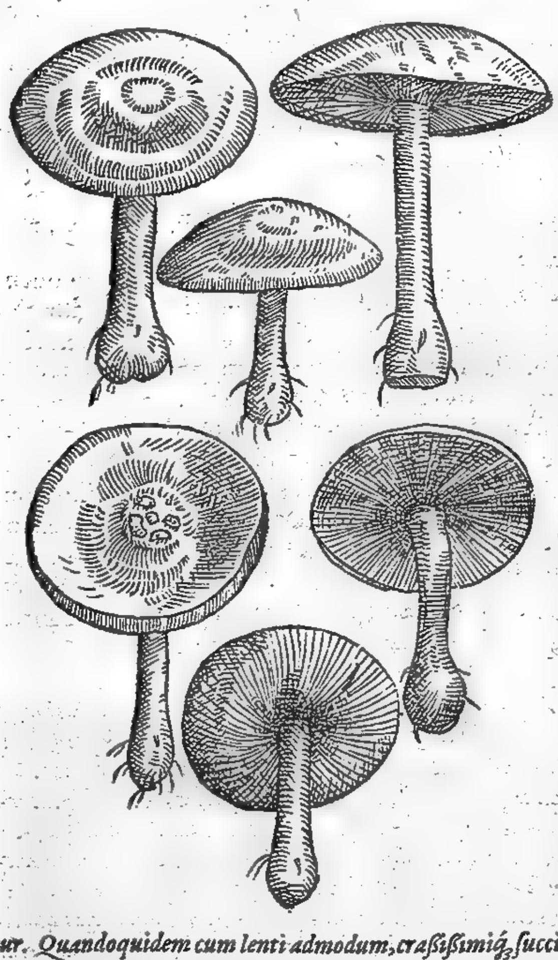
† Orib conclusa vno tãtum verbo explicauit. ἐδώδιμοι. i. eſculenti.

a Meum καὶ χολέραν ἐπάγοντες. i. & cholerã ſurſum ac deorſum ducunt.

† Or. ἐλαίῳ. i. olei.

Fungorũ genera & cõſid.

FVNGI.

TAmetſi duo tantùm Fungorum genera hic videatur recenſere Dioſcorides, ad Fungos duntaxat innoxios, & perniciales reſpiciens: tamẽ, vt omnib. palàm eſt, plura ac diuerſa eorũ, quæ in cibis expetũtur, diſcrimina notantur. Horũ inter omnes Italiæ regiões feraciſſima eſt Hetruria, vbi illi Fungi cæteros antecellunt, qui vulgò dicuntur Prignoli, ij ſiquidem ſingulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neque ſolùm odorem eximium ſpirant, guſtuiq; gratiſſimi ſunt: ſed etiam omnino innocui habentur. Secundum verò locum apud noſtros Hetruſcos tenent ij, qui vulgò Porcini, hoc eſt, ſuilli, nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo vel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti ſunt, quòd in ſuo genere pernicioſi plures, quàm in alijs reperiantur. Cæterùm periculoſi ac malefici à peritis & oculatis viris facilè dignoſcuntur, cùm à terra & cortice purgantur, inciduntúrq; decoquẽdi. Nam cultello diſſecti illico (vt Plinius inquit) dilutus eius aduenit rubor, rancidus ſubinde aſpectus, liuidus intus color, rimoſa ſtria, pallidum per ambitum labrum: poſtremò accedit nigredo, & ita protinus computreſcunt. Quamobrem rectè ſcribit Auicenna lib. 4. fen 6. eos nocentiores eſſe, qui nigri, vel virides, vel in nigro purpuraſcentes viſuntur. Proinde amens quidem, & planè ſtupidus, & ſtipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes viderit, & non cognouerit his notis eorum virus pateſieri. Sed accidit plerunq;, vt illos potiſſimũ Fungi interimant, aut ſaltem in magnum diſcrimen adducant, qui eos ſuper ferrea craticula, aut prunis calentibusq; cineribus aſſatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cum in taleolis non ſecentur, non tam facilè cognoſci poſſunt, vt ij qui diſſecti parantur. Ad hæc non ſemper officiunt Fungi, quòd per ſe lethiferi ſint, ſed quòd copioſius, quàm par ſit, ingerantur. Quandoquidem cum lenti admodum, craſſiſſimiq; ſucci exiſtant, arteriarum oſcula vſq; adeò obſtruunt, vt concluſis intus ſpiritibus ſuffocent. Quod cum probè norint agreſtes in Hetruria mulieres, rariſſimè Fungos mandunt, niſi allio & pipere adiectis. Aſſeruantur Fungi muria, præſertim qui vulgò Porcini dicuntur: namq; hoc modo parati innocentiores redduntur amiſſo lentore. Præter hæc multa alia Fungorum genera apud nos inueniuntur, vt ij qui nobis vulgò appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manine, Ordinali, Parigioli, Veſcie di lupo, & complura alia, quæ, cum nihil vel parum ad rem faciant, ſilentio inuoluenda duximus, vt enim varia ſpectantur facie, ac colore, ita hominibus maximè noti ſunt fungi, plurimi tamen galeri modo formantur, palmari ac etiam minori pediculo nitentes, vario ſuperius, inferiusq; colore. Naſcuntur quidam in pratis, pleriq; in paſcuis, nonnulli in ſyluis, quidam in frutetis. Cæterùm Fungi non tantùm humi proueniunt, ſed & in arborum caudicib. qui omniferè periculo vacant (dummodo non ſint arbores noxiæ) quòd

Fungi malefici vt dignoſcendi.

Fungorum alia genera.

quòd è cortice prosiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec serpentis cadauer subesse potest. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innascuntur in Ananiensibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum dissecti, in cibis gratissimi, nullo amarore præditi, licèt agaricus ab eadem arbore productus sit amarissimus. Hic certè mirari subit, quòd tanta hominibus inseritur gulæ libido, luxus & incontinentia, vt adeò inconsultò, auideq; Fungis vescantur, in quibus sæpius immatura mors delitescit. Tanta hodie intercessit gratia Fungis cum mensis in Italia, vbi eorum frequentissimus est vsus, vt Neapoli inuenti sint lapides, qui defossi, & in cellis vinarijs translati, terra aliquantulum operti, & subinde tepida aqua inspersi, intra quatriduum Fungos non ingratos procreant. Hos & Romæ & Neapoli vidimus, vbi magna seruantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore Fungos edant. Sunt & lucernarum Fungi, qui in ellychnio fiunt, præsertim cùm aer humorem contraxerit, & ad pluuiam præparatur. Fungus itaq; lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui Fungi faciem repræsentans, in ellychnij extremitate concrescit, & flammæ lumen obumbrat. Neq; enim in hoc subscribam Cornario, viro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos edidit, censet Fungum illum esse ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (vt ipse inquit) marinas æmulatur spongias. Siquidem apud veteres nusquam me legisse memini, è fungis ellychnia fieri: cum tamen legerim apud Virgilium & Plinium, cum fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ esse præsagium. Namq; Virgilius libro primo Georgicorum, vbi futuræ pluuiæ signa recenset, id apertissimè testatur, ijs carminibus:

> *Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce:*
> *Et sola in sicca secum spatiatur arena.*
> *Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ*
> *Nesciuere hyemem, testa cum ardente viderent*
> *Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.*

Eorum porrò generationis causam scitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hisce verbis: Nam (vt inquit Plinius) cum aer humidus esse cœperit, fauilla, quæ cum fumo solet egredi, prohibita aeris crassitate in lucernis residet, & quasdam velut fungorum imitatur imagines: hæc ille. Sed præterea ipse Plinius Virgilio, & nobis quoq; adstipulatur libr. 18 cap. vltimo, cum ita scribit: Palladi namq; ignes, murmurantesq; tempestatum nuncij sentiuntur: pluuiæ etiam, si in lucernis fungi: hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiuisse. Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. 3. de morbis vulgaribus, sunt excrescentiæ, quæ quandoq; in palpebris, quandoq; in pudendis enascuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno libro primo de locis affectis, adnascentiæ capitis, vbi hoc fracto, menynx, quæ est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Nec alia sanè de causa hos affectus μύκητας id est fungos, vocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum & ij qui in lucernis concrescunt. Fungorum vires memoriæ prodidit Galenus libro octauo simplicium medicamentorum, sic inquiens: Fungus frigida humidaque admodum planta est: quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantemve facultatem accedit: & sanè inter eos sunt qui interficiant, potissimùm qui ex natura mistam habent qualitatem putredinosam. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita disserit: Inter fungos Boleti, si bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos insipidos. Non tamen sic solis ipsis vulgò vtuntur, sed adparant variè & condiunt, vt alia omnia, quæ nulla insigni qualitate sunt prædita. Alimentum autem ex ipsis est pituitosum, & frigidum videlicet, prauiq; est succi, si quis ipsis largius vtatur. Omnium igitur fungorum ij minimum sunt noxij. Secundi autem post hos sunt Amanitæ. Reliquos verò tutius est omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipsorum esu interierunt. Equidem noui quendam, cui post Boletorum non satis elixorum (qui innocentissimi esse putantur) vsum largiorem, os ventriculi pressum ac grauatum, coarctatumq; fuit, difficilemq; habuit respirationem, & in animi deliquium incidit, sudoremq; frigidum sudauit, at demum seruari ægrè, sumptis ijs quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano ipsi mediocriter incoctis. Is enim tum hæc sumpsit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, vomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum frigidumq;, admodum ac crassum erant mutati. Μυκήτες qui Græcis, Fungi Latinis appellantur: Arabibus Hatar seu Father: Italis Fonghi: Germanis Pfifferling vnd Renfsken: *Hispanis Hongos, Cogomelos & Cylberquas: Gallis Campignon, & Potyron & Moucerons.*

Fungus triginta librarum. Fungi arte vt fiant. Fungi lucernarum. Cornarii opinio explosa. Fungi corporis affectus. Fungorum vires ex Gal. Nomina.

Fungorum differentiæ plurimę sunt, in vniuersali nostra historia explicandæ, hoc loco vulgatissimi & qui esculenti sunt, proponuntur, qui dicuntur Fungi, Matth. Lacu. Lonic. Castor. Dodo. fol. Lugdun. Cæsalp. Fungi vulgatissimi esculenti, Lob. in icon. Amanitæ vel Boleti, vel Fungus secundus, Trago. Fungi primi, Cordo in Diosc. Fungi boliti, Tabernæmontano.

Κολχικόν. COLCHICVM. CAP. LXXIX.

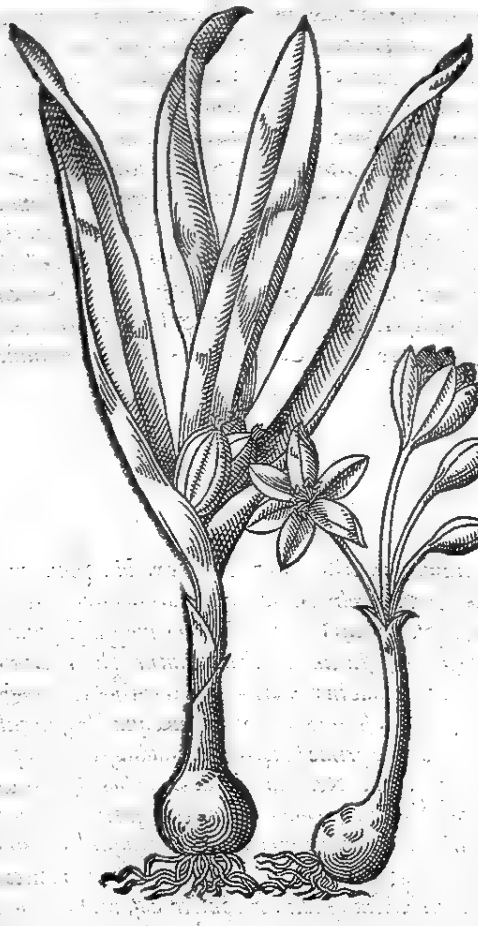
Colchicon, aliqui Ephemeron, sunt qui agrestem bulbum vocant. Autumni exitu florem edit croci, a candicantem: b ab eo tempore folia bulbi, sed pinguiora: caulem palmo altum, ferentem rufum semen: radicem foris è nigra rufescentem, quæ delibrata, candida & mollis spectatur, lacteo succo madet, atq; gustatu dulcis inuenitur: bulbus eius c mediam habet rimam fissuramq;, qua flos erumpit: plurimum in Messenia, & Colchis enascitur. Ea comesa, fungorum more, strangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne á quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modum saporis voluptate imperitos allicit. Remedio sunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur: itaq; cum adfuerit, non aliud desideratur auxilium.

a Meum ὑπόλευκον. i. subalbicantē. b Meum ὕστερον δὲ. i. postea verò. c Meũ διαφυσιμένον. i. discrimen in medio.

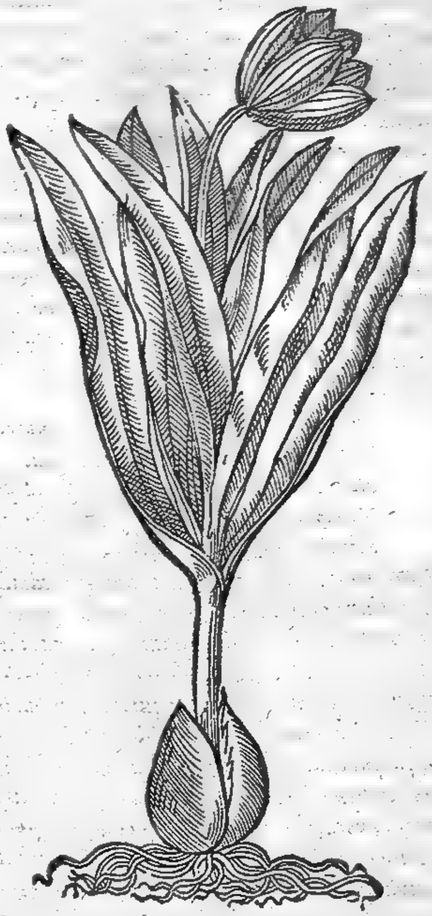
Ἐφήμερον EPHEMERVM. CAP. LXXX.

Ephemeron, aliqui syluestrem irin appellant. Folia habet lilii, sed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: semen molle: radicem vnam, digitali crassitudine, longam, adstringentem, odoratam: nascitur in syluis & opacis. Huius radix dentibus præcipua, si decocto colluantur. Folia in vino cocta, discutiunt tumores & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

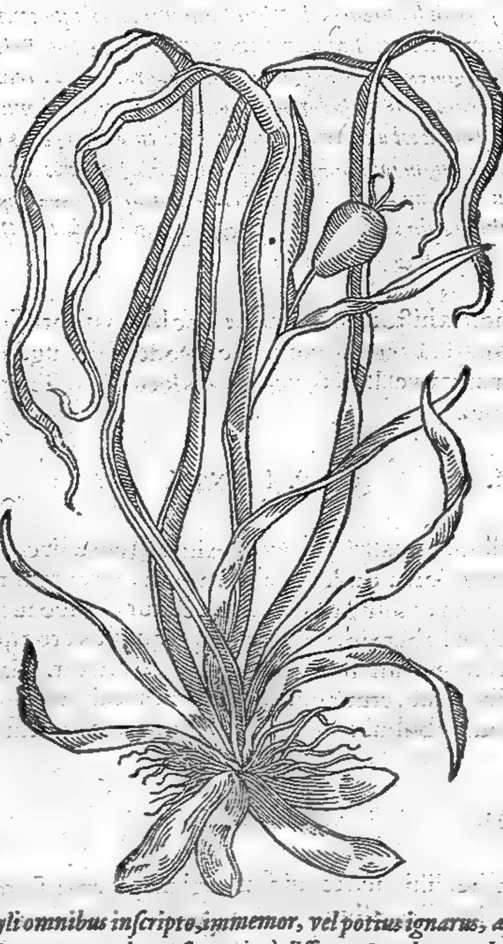
I. COLCHICVM.

II. COLCHICVM ALTERVM Orientale.

III. HERMODACTYLVS verus.

Colchici & Ephemeri conſideratio.

Ephemeri duo genera conſtituiſſe videtur Dioſcorides: vnum, quod Colchicon, & agreſtem bulbum: alterum, quod Irin ſylueſtrem cognominant. Quod primo loco deſcribitur, vſq; adeò pernicioſum affirmant, vt vno die ſumptum interficiat: vnde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud ſe depinxiſſe tradit Dioſcorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi vice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum ſaporis voluptate imperitos alliciat. Verùm cum hoc diuinum Dioſcoridis inſtitutum non animaduerterint, vel fortè neglexerint Mauritani, & eos ſecuti medici ſuperioribus noſtræ ætatis, non modò ſeipſos, & ſequaces miſerè deceperunt, ſed & cæteris omnibus errandi anſam facilè præbuerunt.

Mauritanorũ & ſequacium error.

Siquidem Colchicum ephemerum deleterium medicamentum, ſi eius notæ diligentiſſimè expendantur, nil aliud, meo quidem iudicio, repræſentare deprahendetur quàm candidum illum bulbum, quem vulgò officinæ Mauritanos ſecutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum deteſtandus ſit error is, & abolenda praua ac pernicioſa hæc conſuetudo, quantumve diſcriminis, & incommodi noſtris corporibus hinc immineat, æſtimabunt ij, qui rectè diligenterq́; ea perpenderint, quæ non ſolùm Dioſcorides & Galenus, ſed & Paulus & Nicander, & Plinius de Colchico Ephemero poſteritatis memoriæ prodiderunt: quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etſi hac tempeſtate ab hoc manifeſtè præſtari non conſtet experimento in his, qui ipſum in medicamentis aſſumunt, id tamen non alia de cauſa fieri putauerim, quàm quòd fortaſſe in Italia, vt in Colchide, mortiferum non proueniat: aut quòd ea, quæ ſumitur quantitas, exigua ſit, neq; ad perdendum ſufficiens. Sed non propterea dubitandum eſt, quin hoc ſumentibus grauia & periculoſa incommoda inferre valeat.

Serapionis lapſus.

Erroris occaſionem dediſſe videtur Serapio, vtpote qui confusè vno tantùm capite de vtroq; Ephemero, & de Hermodactylo ſcripſerit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inſcripto, immemor, vel potius ignarus, apud Græcos, à quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus eſt, eas plantas inter ſe maximè differre. Quod autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifeſtam facit Paulus Aegineta, qui lib. 7. de Ephemeris, & de Hermodactylo ſeparatim, tanquam de diuerſis diſſeruit: & primùm de

mum de Hermodactylo, sic inquiens: Hermodactyli radix & per se, & ipsius decoctum vim habet purgandi: priuatim arthriticis tunc, cum humores defluũt, exhibetur: verùm stomacho nimis quàm aduersatur. Mox paulò inferiùs, sex tantùm interiectis capitibus, de Ephemeris ita scribit: Ephemeron non venenum illud, sed quod Iris syluatica nominatur, mistæ potestatis est, & repellentis & discutientis per halitum: hactenus Paulus. Ex quibus sanè palàm fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem, sed etiam hac in re planè hallucinatum fuisse Serapionem, quem secuti cæteri Mauritani, qui post ipsum libros conscripserunt, atq; etiam ex nostris pleriq;, qui superiore ætate claruerunt, vt cæci cæcos sequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & posteros hucusq; in hunc pessimum & detestandum vsum pertraxerunt. Iam itaq; resipiscant tum medici, tum seplasiarij, qui Colchicum suis medicamentis & catapotijs inserunt, & ipsum iam non secus ac scopulum euitent, vtpote quod, omnium probatissimorum authorum testimonio, mortiferum sit medicamentum. Colchicum alterum orientale, minoribus exit folijs, angustioribus & magis acuminatis, caule rotundo, flore grandiori, radice bulbosa euidenter scissa, & lacteo succo prægnante. * Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici possit, difficile quidem fuerit decernere, quòd ex probatis rei herbariæ scriptoribus hactenus neminem inuenerim, qui notis vllis eius tradiderit historiam. Veruntamen si ex vocabuli etymo conijcere licet, nil aliud significare videtur, quàm digitum Hermi aut Hermetis. Vnde factum est, vt aliquando cogitauerim, an illa bulbacea radix, quæ manus humanæ formam refert, quamq; vulgò Christi palmam appellant, ad Hermodactylum accedere posset, quòd bulbacea sit, quemadmodum & Colchicum, quodq; sumpta non modò vomitiones, sed & aluum cieat, vt testis est Nicolaus Florentinus, qui hac radice pluribus factis vomitionibus, Biliotum quendam quartanarium curauit. Hæc in medium proferre libuit, non quòd ita esse certò asserere ausim, sed vt rei herbariæ studiosis res hæc melius æstimanda proponeretur.* * Quæ autem radix nobis hodie Hermodactylus dici possit, etsi in commentarijs nostris antea editis, decernere nequiuimus, nunc tamen veram Hermodactyli plantam, cuius hic imaginem expressimus, & vidimus, & consequuti sumus, eximia admodum liberalitate clarissimi viri Augerij de Busbeke Flandri, qui illam Constantinopoli secum attulit, vbi continuo septennio apud Solimanum Turcarum Imperatorem, Ferdinandi Cæsaris Oratorem egit. Illi itaq; hanc plantam acceptam refero, quemadmodum & alias peregrinas complures, raras, nouas, pretiosas, & visu pulcherrimas, quæ quinquagenarium numerum excesserunt. Quod autem credam hanc stirpem legitimum esse Hermodactylum, duo potissimum mihi se offerunt argumenta: quòd intelligam Constantinopoli eandem Hermodactylum appellari, quodq; radices digiti speciem referant, in quibus vnguium quoq; imago spectari potest. Folia profert prælonga, binûm dodrantum longitudine, & fortasse longiora, porri aut hastulæ regiæ quadantenus similia, sed longè angustiora. Breuiora verò sunt, quæ circa radicem diffunduntur. Radices habet quatuor ex vna & eadem basi emergentes, digitorum (vt diximus) figura, colore ex pallido rufescente, albis in summitate vnguibus, nullis circa se fibris. Nam quæ spectantur fibræ, circa radicum præscriptarum originem superiori parte capillaceæ sese fundunt. Caulis è medio prosilit tenuis, herbacea tunica circumuestitus, in cuius summitate oblongum prominet capitulum (florem videre non licuit) pyri figura, Ephemeri Colchici ferè modo, minus tamen. Quo factum esse puto, vt Colchicum in Hermodactyli locum successerit impostorum dolis. Oritur in Orientalibus regionibus, & in Arabia. Differt ab hac quam quidam in Italia Hermodactylum esse censent, quamq; nos Pseudohermodactylum appellamus. Folia habet aquaticæ plantaginis, minora tamen infirmioraq;, longo pediculo nitentia: caulem tenuem, singularem, in cuius summo flos

Hermodactyli coniectura.

Hermodactyli vera descrip.

Pseudohermodactylus.

IV. PSEVDOHERMODActylus.

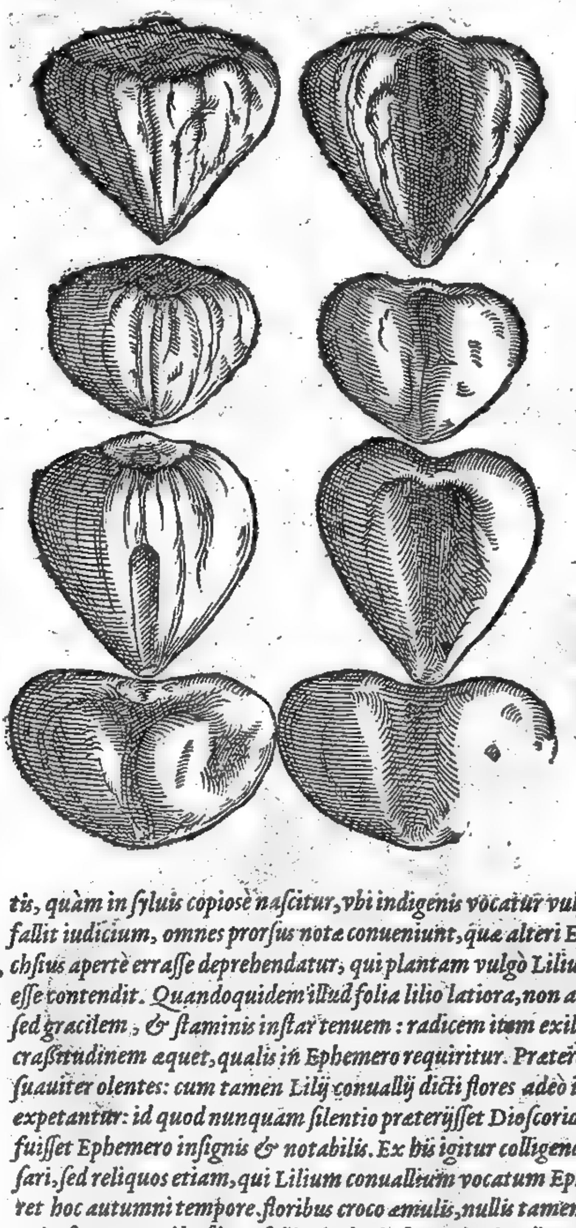
* V. DENS CANIS PRImus. *

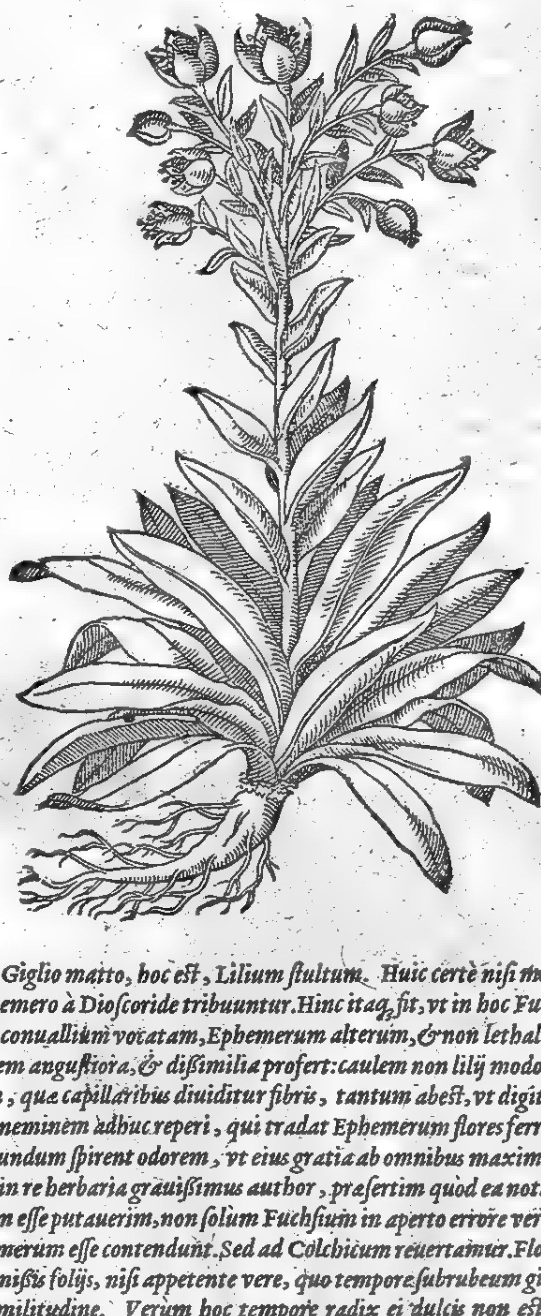
emicat albus, stellæ figura. Radices habet binas, bulbosas, candidas, teneras. Prouenit in frutetis, & propter semitas & sepes. Sunt, qui radices probent ad ea omnia, ad quæ legitimus Hermodactylus conferre potest. Nos verò horum sententiam nec probamus, nec improbamus, cum nullam certam de eo habeamus experientiam. Nec illud sanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario & Nicolao Myrepsico, qui albi & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræsentant, quàm Behen album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex descriptione aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum & Diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat. Sed non ob id dicendum est, Hermodactylum Pauli & Serapionis idem cum illis esse: his namq; alterius generis radix est, quæ vim habet deiectoriam ad articulorum desluxiones præcipuam. Fuchsius in libro de compositione medicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, Hermodactylum Pauli describens, inquit: Vnus habet radicem albam, crassam ac modicè duram: atq; is est, qui in hodiernum diem nomen Hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoq; Hermodactylus appellatur. Ex ijs nimirum verbis Fuchsius sibi persuasisse videtur, Hermodactylum communis vsus eundem esse cum Pauli Hermodactylo: cum tamen omnib. ferè constet, illum non aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit: nisi seplasiæ Tubingenses pro Hermodactylo aliam vsurpent radicem ab ea, quam hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopolijs vsurpari vidimus. Cæterùm Ephemerum, quod syluestrem Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in pra-

Fuchsius deceptus.

* VI. HERMODACTYLI Officinarum radices. *

VII. EPHEMERVM.

tis, quàm in syluis copiosè nascitur, vbi indigenis vocatur vulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè nisi me fallit iudicium, omnes prorsus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioscoride tribuuntur. Hinc itaq; fit, vt in hoc Fuchsius apertè errasse deprehendatur, qui plantam vulgò Lilium conuallium vocatam, Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit. Quandoquidem illud folia lilio latiora, non autem angustiora, & dissimilia profert: caulem non lilij modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem: radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abest, vt digiti crassitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suauiter olentes: cum tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundum spirent odorem, vt eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio præterijsset Dioscorides in re herbaria grauissimus author, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putauerim, non solùm Fuchsium in aperto errore versari, sed reliquos etiam, qui Lilium conuallium vocatum Ephemerum esse contendunt. Sed ad Colchicum reuertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emissis folijs, nisi appetente vere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, iuglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hic cogimur dicere & fateri, quòd hoc non obseruauerit Dioscorides, vel saltem, quòd indictum id omiserit. Plantam, quam hic excudi curauimus, quamque Colchicum Constantinopolitanum vocauimus, misit ad me vir clarissimus Augerius de Busbeke, qui eam Bizantio secum detulit Viennam: libuit itaque hanc appellari Colchicum, quòd bulbosam radicem habeat manifestè scissura diuisam: folia vulgaris Colchici, & flores etiam ferè similes. Porrò in communem illam hallucinationem antè explosam deducti sunt & Patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiam inter Colchicum & Hermodactylum, idque apertè asserunt. Quorum etiam autoritate freti pharmacopolæ adduci possunt, vt cum maximo humanæ vitæ detrimento Colchicum catapotijs immisceant. Quare

Fuch. erratũ lilium conuallium Ephemerum vocantis.

Monachorũ hallucinatio, qui Colchicũ & Hermodactylum idẽ faciunt.

caueant

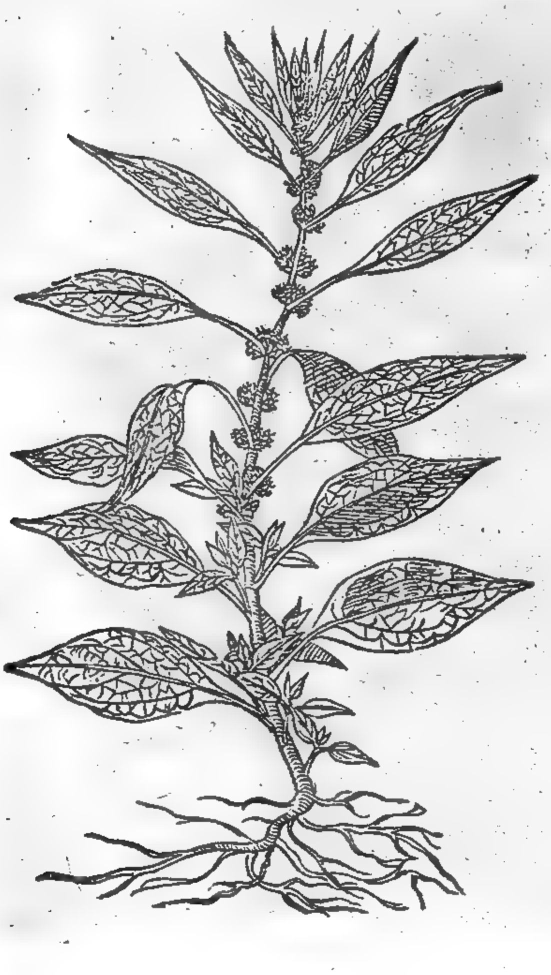
caueant meo conſilio ſeplaſiarij, neq; facile fidant iis, quos magis decet libros ſacros, quàm medicos euoluere, vt animabus potius, quàm corporibus mederi ſciant. Cæterùm Colchici floribus, vt audio, vtuntur Turcæ, cum inebriari volunt: eos enim vino macerant, eoq́; poto adeò ſtupidi redduntur, vt in ecſtaſin abeant. Vtriuſq; Ephemeri meminit Galenus libr. 6. ſimp. med. ſic inquiens: Ephemerum non illud lethale ſeu deleterium, quod & Colchicon vocant, ſed alterum, quod & Irin agreſtem cognominant, folia, & caulem lilio ſimilem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu Colchicum, digiti potiſſimum craſſitudine: eſt autem adſtringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd miſtæ ſit facultatis, temperaturæq;, nempe repellentis, & halitu digerentis. Teſtificantur verò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum vigori congruunt. Oportet autem ea in vino decocta, priuſquam pus moueas, illinere. Planta, quæ Græcis χολχικὸν, Latinis Colchicum ſiue Ephemerum, & Bulbus agreſtis vocatur: Officinis falsò Hermodactylus: Arabibus Surugen: Italis Colchico & Zaffarano ſaluatico: Germanis Zeitloſz vnd Wildſaffranblum*: Gallis Mort au chin, chien & chiennee. Quam verò Græci ἐφήμερον, Latini item Ephemerum dicunt, & aliqui ſylueſtrem Irim appellant: Itali Ephemero, Giglio matto: Gallis Flambe blanche ſauuage. At quæ recentioribus Græcis ἑρμοδάκτυλος, Latinis quoq; Hermodactylus appellatur: Italis Hermodattilo: Mauritanis, Surugen vel Surengiam, ita tamen vt hanc cum colchico apertè confundant.*

Ephemeri vires ex Gal.

Nomina.

Colchicum à loco natali dictum, plurium eſt ſpecierum, vt ſuo oſtendetur loco. I. Colchicum commune, C.B. Colchicum Matth. Trag. Fuchſ. Turn. Dodo. gal. & fol. Lacu. Geſ. hort. (cui & Hermodactylus Arabum) Cordo in Dioſc. (cui & officinarum Hermodactylus) Lon. Caſtor. Thal. Colchicum ſiue Strangulatorium & Ephemerum Crocifolium, Lob. Colchicum maſculinum & fœmininum, Tab. Colchicum nigrum, Cord. in hiſt. Primula veris, Brunfel. Ephemerum, Geſ. hort. Caſtor. quoad iconem. Hermodactylus vulgò ſeu Hermodactylus rotundus niger Meſuei, Cæſalpino. Flore eſt purpureo, rarius albo, radix ſiccata alteri nigra, alteri inalbicans, alteri candidiſſima, alteri ſubrubens: Sic ei quod flore albo eſt radix ſiccata alteri inalbicat, alteri candidiſſima videtur, nulla alia differentia obueniente. II. Colchicum Alexandrinum, C.B. Colchicum alterum Orientale, Matth. Lugdu. Colchicum Syriacum Alexandrinum, Lob. Colchicum Syriacum Alexandrinum Orientale, Tabernæmontano. III. Iris radice ex multis tuberculis compoſita, C.B. Hermodactylus verus, Matth. Lugd. Taber. Hermodactylus, Matt. in Compen. Camer. Iris tuberoſa, Dod. fol. Lugd. Lob. cui & Lonchitis prima Dioſcoridis ſecundum Aldroandum. Lonchitis maior, Caſt. Satyrium, Cæſalpino. IV. Pſeudohermodactylus, Matt. hunc imitati ſunt Lugdunenſis & Tabernæmontanus: at videntur nil aliud exprimere, quàm Dentem caninũ, cuius figuram adpoſuimus: etſi enim binæ iungantur radices, hactenus tamen ſingulas in ſingulis plantis notauimus. Dens caninus primus, C.B. Hermodactylus Meſue, Geſ. hort. Satyrium erythronium, Lob. Tab. Satyrium rubrum, Lugd. Satyrium trifolium ſiue album, eidem. Satyrium Dalechampii, eidem. Dens Caninus, Dod. fol. Cæſal. (cui & Mithridation primum Crateuæ apud Plinium) Cam. Dentale primum, Cluſio hiſto. Pannonica. Variat colore floris candido, purpuraſcente, aut vtroq; colore mixto: folia aliquando maculata, communiter bina, nonnunquam terna: Italicus ſpecioſiora habet folia quàm Sabaudicus. VI. Hermodactyli officinarum radices, C.B. Hermodactyli non venenati officinarum, Lob. in icon. Hermodactylus officinarum, Taber. Hermodactylus orientalis, Cæſalpino. Hæ radices albæ, ruffæ & nigræ reperiuntur, ſed eligendæ, quæ foris & intus veræ albæ ſint, craſſæ modiceq; duræ: de quibus Meſues Hermodactyli candidi, craſſi & pleni nomine: at Serapio ſub Hermodactylo albo, & Paulus Ægineta ſub Hermodactylo, explicarunt. VII. Ephemerum, Matth. Lacu. Taber. Ephemerum non lethale, Lugdunenſi: Lobelus plantam quandam proponit Ephemeri Matthioli nomine, minimè Matthioli figuræ conuenientem: vtramq; necdum vidimus.

HELXINE.

ἑλξίνη. HELXINE. CAP. LXXXI.

HElxine naſcitur in parietinis, ſepibus & maceriis: folia ei mercurialis inſunt, hirſuta: cauliculi ſubrubentes, & circa eos veluti ſemina aſpera, adhærentia veſtibus. Folia refrigerandi, ſpiſſandiq; naturam habent: qua ex cauſa ſanant illitu ſacros ignes, aduſta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationeſq;. Succus eius cum ceruſſa, ignibus ſacris & vlceribus quæ ſerpunt, commodè illinitur: imponiturque podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: veterem tuſſim emendat, inſtar cyathi hauſtus: tonſillis inflammationem ſentientibus vtiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum roſaceo, inſtillatus leuat.

HElxinen, quæ hic à Dioſcoride deſcribitur, officinarum vulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus, ſepibus & macerijs, arido ſolo naſcatur. Alij, quòd detergẽdis vitreis poculis ſit aptiſſima, Vitreolam nominant.

Helxines conſideratio.

Helxine Plinii.

Hæc planta omnibus notissima est, quare superuacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & longe diuersa est Helxine, quam Plinius lib. 21. cap. 16. inter aculeata retulit, & depinxit his verbis: Helxine rara visu est, neq; in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media veluti malum extuberat, contectum sua fronde. Huius vertex summus lachrymam continet, iucundi saporis, acanthicen masti chen appellatam: hæc Plinius.

Helxines vires Matth.

Helxinæ vis est magna ad vulnera recentia sananda. Siquidem si recens semicontusa vulneri adalligetur, & tertia die soluatur, non erit opus alio vti medicamento. Eiusdem succus defæcatus potus trium vnciarum pondere cum sacchafo, remorantem suppressamq; vrinam mirum in modum prouocat, adeò, vt miraculum videatur, & renes abstergit. Eadem super tegula ignita calefacta, vinoq; cretico irrorata, & pubi illita, calculosis, & vrina malo affectis mirificè auxiliatur. Additur in clysteribus vtiliter, qui ad ventris & vteri dolores parantur. Succus in ore detentus dentium dolores mulcet. Stillatitia eius aqua, faciem abstergit, & claritatē addit.

Helxines vires ex Gal.

Helxines vires tradidit Galen. lib. 6. simp. med. sic inquiens: Helxinem aliqui Perdiciū nominant, alij Partheniū, alij Sideritin, sunt qui Heracleā appellitent. Cæterum vis ei inest abstergendi & leuiter constringendi cum humiditate subfrigida. Quamobrē phlegmonas omnes in initio & augmento sanat vsq; ad statum, & maximè si calidæ fuerint. Quinetiā incipientib. phygethlis cataplasmatis ritu illinitur. Succus quoq; eius cum rosaceo ad auriū dolores phlegmonosos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristhmia. Sunt verò etiam ex medicis quidam, qui ijs, qui diutina tussi vexantur, illam exhibuerint. Certè euidens extergendi experimentum præbet, & in vasis vitreis.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἑλξίνη καὶ περδίκιον, Latinis item Helxine appellatur: Italis ac vulgo Parietaria & Vitriola: Germanis Tag vnd Nacht: *Hispanis Yerua del muro: Gallis Paritoire vel Parietaire.*

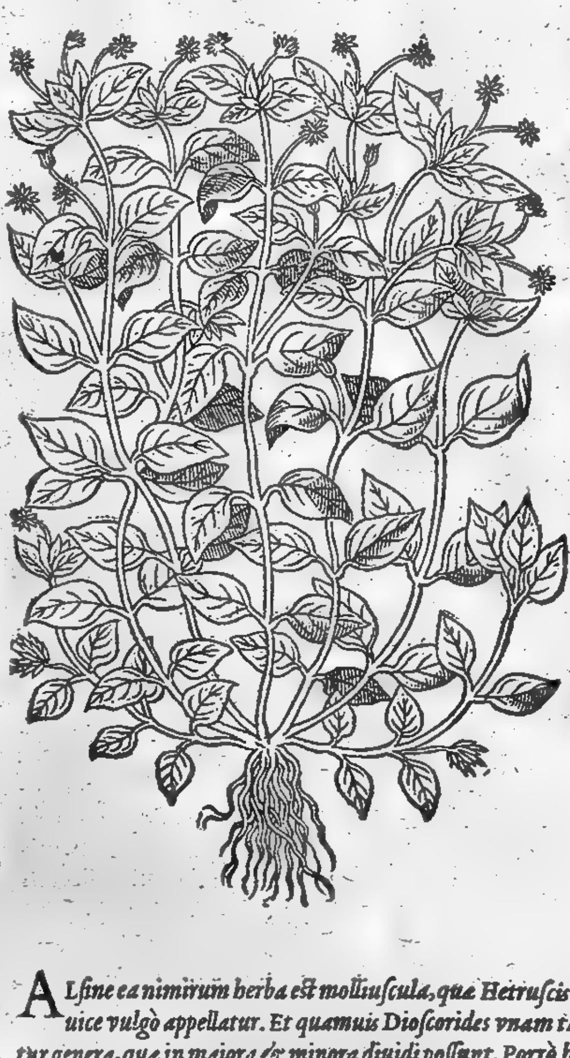
Parietaria, ἑλξίνη ab aspero semine dicitur. Helxine, Matt. Brunf. Anguil. Fuchs. Dod. gal. Ges. hor. Lacu. Lob. Castor. Lugdu. Cæsalp. Camer. Helxine altera & muralium, Cordo in Dioscor. Parietaria, Brunf. (cui & septima Parthenii species) Trag. Turn. Cordo in histo. Dodo. fol. Taber. Herba muralis, Celso. Helxine & Perdicium Galeno & Plinio. Huius maior & minor species est: cui fluuiatilem maiorem & minorem Thalyus addit.

Ἀλσίνη. ALSINE. CAP. LXXXII.

† Orib. ita legit conclusa. ἔχει παρομοία ἑλξίνη φύλλα ταπεινότερα δὲ καὶ μακρότερα. i. habet adsimilia helxine folia, humiliora tamen & longiora.

ALsinem, aliqui Anthyllion, nonnulli myos ota vocant, quoniam musculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisq; gaudet, vnde Alsine dicta est. † [Hæc erat eadem, quæ helxine, nisi humilior esset, & foliis longioribus], nec hirsuta: cum teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi adstringendiq; obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur: quin & emendat omnia quæ helxine, id est, muralis herba.

I. ALSINE.

* II. ALSINE ALTISSIMA. *

Alsines consideratio.

ALsine ea nimirum herba est molliuscula, quæ Hetruscis Centone, alijs verò Pauarina, alijs Pizza gallina, alijs Centouice vulgò appellatur. Et quamuis Dioscorides vnam tantum Alsinem repræsentauerit, plura tamen eius reperiuntur genera, quæ in maiora & minora diuidi possunt. Porrò habentur quædam Dioscoridis exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri secundi statim post Muris auriculæ mentionē. Sed nos, vt eo in loco latius diximus, hanc suā veram ac germa-

germanam ſedem eſſe cenſemus: ex oleo chamæmelino feruefacta illinitur vtiliter ventri contra tormina, & vteri dolores. Alſines meminit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ita de eius viribus ſcribens: Alſine aut Myos ota ſimilem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem & humectantem: eſt enim eſſentia aquea frigidæ: quare & citra adſtrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas, & mediocria eryſipelata competit. Hæc ἀλσίνη *Græcè, vt etiam Alſine Latinè dicitur: Italicè Centone & Pauarina: Germanicè* Hünerdarm und Vogelkraut: *Gallicè Mouron.*

Alſines vires ex Gal.

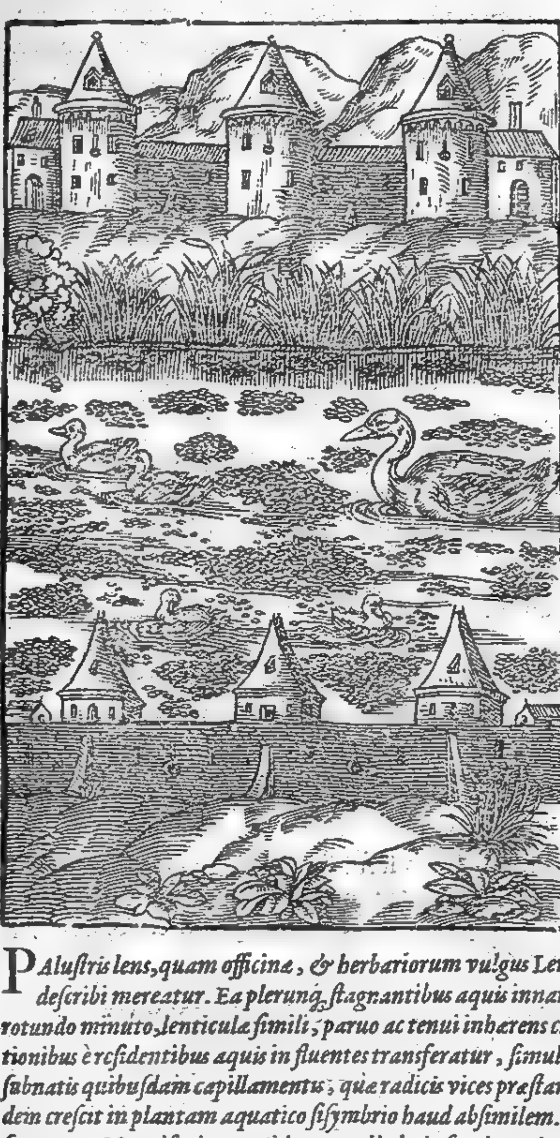
Nomina.

Alſines vnius licet Dioſcorides & Plinius meminerit, attamen differentias viginti quatuor in noſtrô Phytopinace propoſuimus. I. Alſine media, C. B. & Dod. gal. Tab. Alſine Matth. Lac. Geſ. hort. (cui & morſus gallinæ fœmina, læuis & alba) Lon. Lob. Caſtor. Lugdu. Alſine maior, Fuchſ. Alſines primum genus, eidem in iconibus. Alſine minor, Dod. fol. Alſine minor recentiorum, Lob. in icon. Morſus gallinæ primum genus, Trag. Hippia minor, Cord. in hiſtoria. II. Alſine altiſſima, C. B. Ex fibroſa radice plures caules bicubitales, ſæpe etiam humanam altitudinem æquantes, ſi ſuſtentacula quibus niti queant, conſequantur, exurgunt: quos folia ampliora longioraq; quàm in præcedenti, cingunt: flores candidi ſtellati, ex quorum medio ſtamina ruffa emergunt, oblongis cauliculis inſident: quibus vaſcula oblonga, ſemen minutum luteum continentia, ſuccedunt, frequens eſt in frutetis, locis humidioribus. Dicitur Alſine maior, Dodo. gal. & fol. Lugd. Camer. in ſuo Matthiolo, Taber. Alſine maxima, Lobelo in iconibus. Alſine media, dici poterit aquatica, Thal. Morſus gallinæ maius, Brunſ. Morſus Gallinæ ſecundum genus, Trago. Centunculus viticulis cubitalibus, Cæſalpino. An Alſine genuina Dioſcoridis, & Centunculus Plinii?

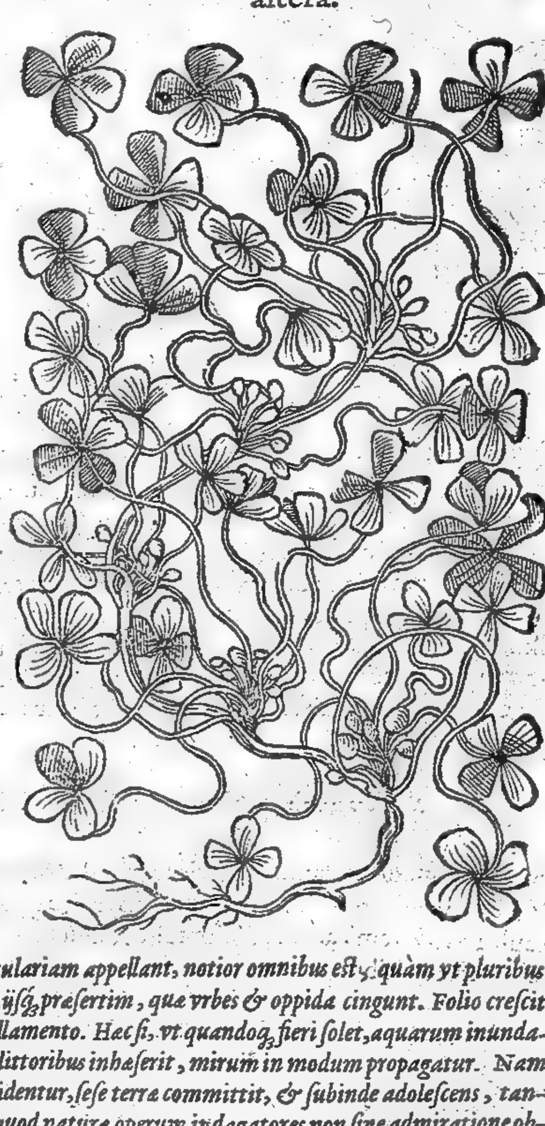
Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων. LENS PALVSTRIS. CAP. LXXXIII.

Lens paluſtris inuenitur in aqua non fluente, muſcus lenticulæ ſimilis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni ſacro, & podagris illinitur per ſe, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

I. LENS PALVSTRIS.

II. LENS PALVSTRIS altera.

Paluſtris lens, quam officinæ, & herbariorum vulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus eſt, quàm vt pluribus deſcribi mereatur. Ea plerunq; ſtagnantibus aquis innatat, iiſq; præſertim, quæ vrbes & oppida cingunt. Folio creſcit rotundo minuto, lenticulæ ſimili, paruo ac tenui inhærens capillamento. Hæc ſi, vt quandoq; fieri ſolet, aquarum inundationibus è reſidentibus aquis in fluentes transferatur, ſimul ac littoribus inhæſerit, mirum in modum propagatur. Nam ſubnatis quibuſdam capillamentis, quæ radicis vices præſtare videntur, ſeſe terræ committit, & ſubinde adoleſcens, tandem creſcit in plantam aquatico ſiſymbrio haud abſimilem. Id quod naturæ operum indagatores non ſine admiratione obſeruarunt. Magnifaciunt quidam pumilæ huiuſce plantulæ ſtillatitiam aquam, ad internas viſcerum inflammationes, & ad peſtilentes febres. Quinetiam eandem præferunt ad oculorum ruborem, & palpebrarum phlegmonas, & ad mammarum, & teſticulorum collectiones, anteaquam augeantur: namq; illita non obſcurè fluentes humores repellit. Herba ipſa recens ex aquis allata & fronti adhibita, capitis dolores mulcet, vbi à calore prouenerint. Veſcuntur ea anſeres & anates magna

Lentis paluſtris conſid.

Lentis paluſtris transmutatio.

Lentis paluſtris vires.

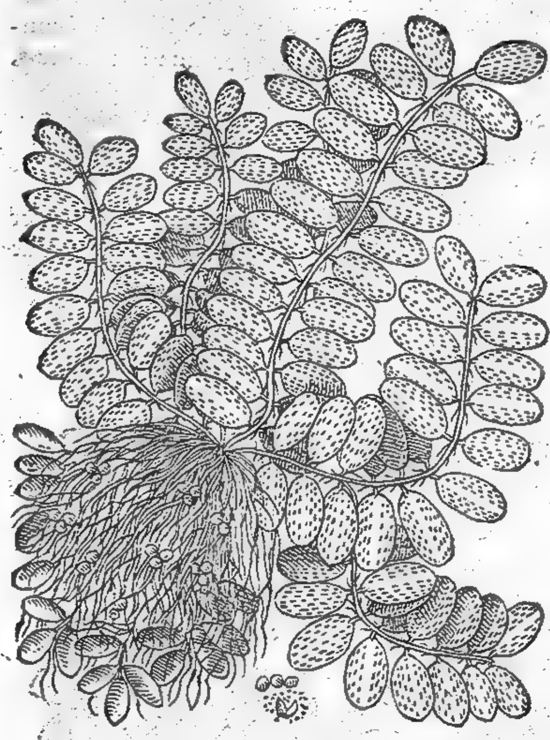
Lens paluſtris altera.

voluptate, ac pariter galline, vbi ex aquis exempta, furfuribus admiſceatur. Eſt & ALIA planta in paluſtribus, lacubus & cæteris ſtagnantibus aquis quoq; naſcens, quam paluſtrem quoq; lentem appellare libuit, à ſeminis figura. Hæc caulem gerit aquæ repentem, angulosum: a quo per interualla plura cateruatim oriuntur folia, longis ac tenuibus pediculis nitentia, quæ quaterna, crucis in modum ſeſe pandant, rotundo cacumine. Semen profert in racemi modum in ipſo caule, intra foliorum pediculos, lentium ferè effigie, non tamen adeò, vt in lente compreſſum, ſubnigrum & longiuſculis pediculis appenſum, denſum durumq; Ego hanc plantam acceptam refero Iacobo Antonio Cortuſo. Nihil habeo, de qualitatibus & viribus, quod probare poſſim, non tamen ambigo, quin ſit frigidæ humidæq; temperaturæ. Lentis paluſtris non niſi temperamentum prodidit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit: Lenticula paluſtris humida frigidaq; temperaturæ eſt, vtrinq; ex ſecundo quodammodo ordine. Quæ lens paluſtris Latinis: φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων Græcis vocatur: Arabibus Tahaleb ſeu Thaleb: Italis Lente de paludi: Lente acquatica & Lenticularia: Germanis Waſſer linſen: Hiſpanis Lenteja dellagoa: Gallis Lentille de mer. At lens paluſtris altera, Italis Lente paluſtre del ſeme.

Facultas ex Galeno.

Nomina.

* III. LENS PALVSTRIS tertia. *

Lentem paluſtrem triplicem exhibemus. I. Lens paluſtris, Matth. Anguil. Dod. gal. Turn. Lacu. Cordo in Dioſc. Lonic. Lobel. Caſtor. Lugdun. Lens lacuſtris, Dodo. fol. Lenticula aquæ, Brunf. Lenticula aquatica, Thal. Lenticula paluſtris, Trago. Tabern. Cæſalpino. II. Lens paluſtris quadrifolia (quamuis ſex foliis in Suntgouiæ ſtagno reperimus) C. B. Lens paluſtris altera, Matth. Lugdu. Lens paluſtris, Caſtor. Lenticulæ alterum genus, Cæſalp. Lenticula paluſtris ſecunda, Tabern. Lemma Theophraſti, Lugdunenſi. III. Lens paluſtris tertia, cum in Italiæ foſſis frequens ſit, & à nemine picta, ipſius hic iconem (meliorem ea quam in Phytopinace exhibuimus) cum deſcriptione addere placuit. Hæc foliis eſt copioſis ſubrotundis, cõiugatim in ramulis digeſtis, eleganter virentibus, punctis minutiſſimis ſupernè notatis, quibus infernè copioſæ lenticulæ adhærent, quæ aliquando ſingulæ, aliquando ternæ & quaternæ, rugoſo & tenui cortice donatæ, quæ ſemen copioſiſſimum minutiſſimum & flaueſcens continent: ab ipſis ramulis filamenta radices conſtituentia, deorſum ſpectant: ſapore eſt aqueo. Aquis ſupernatat vt in foſſis Patauinis videre eſt: meminit Cæſalpinus hanc fluitare & cum aqua incidere Piſis in Auxeri fluuio, qui aquas thermales ex monte Sancti Iuliani recipit, qui Stratiotem aquaticam eſſe apud Dioſcoridem, cenſet.

Ἀείζωον μέγα. SEDVM MAIVS. CAP. LXXXIIII.

SEmperuiuum magnum ideo nominatur, quoniam perpetuo folia vireant: cuius caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, craſſitudine pollicari, virentes, characiæ tithymali modo inſecti; folia pinguia, carnoſa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ ſimilia, alia in terram conuexa, alia in capite ſtantia inuicem, ita vt ambitu effigiem imitentur oculi: naſcitur in montibus, & teſtaceis: ſupra domicilia etiam ſeritur. Eius vis refrigerare & adſtringere. Medentur igni ſacro, nomis, vlceribus quæ ſerpunt, oculorum inflammationibus, ambuſtis igni, podagris per ſe, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut roſaceo perfunditur: datur in potu contra phalangiorum ictus, dyſenteriam aluique profluuia: teretes tineas potus in vino excutit: ſubditus in vellere, mulierum abundantiam ſiſtit. Succus a oculorum lippitudinibus: ſanguinis vitio conceptis, inungitur.

a Meum legit tantum. ἐπὶ τῶν ὀφθαλμιώντων. i. in oculorum lippitudine vt Catecuz. ὀφθαλμιῶν ὑφαίμων. i. oculorũ ſuffuſione. Neuter autem legit ſanguinis vitio conceptis.

Ἀείζωον μικρόν. SEDVM MINVS. CAP. LXXXV.

SEmperuiuum paruum in petris, parietinis & maceriis, necnon a ſcrobibus opacis naſcitur, caulibus ab vna radice multis, tenuibus, crebrò foliatis: exilibus foliis, b rotundis, pinguibus, mucronatis: caule á medio emicante, palmum alto, vmbellam, herbidoſq; flores, c & tenues gerente. Folia eiſdem cum priore viribus prædita ſunt.

a Cat. addit. ἐν τάφοις. i. in ſepulchris.
b Cat. legit. μακρά. i. longa.
c Or. πολλά i. multos.

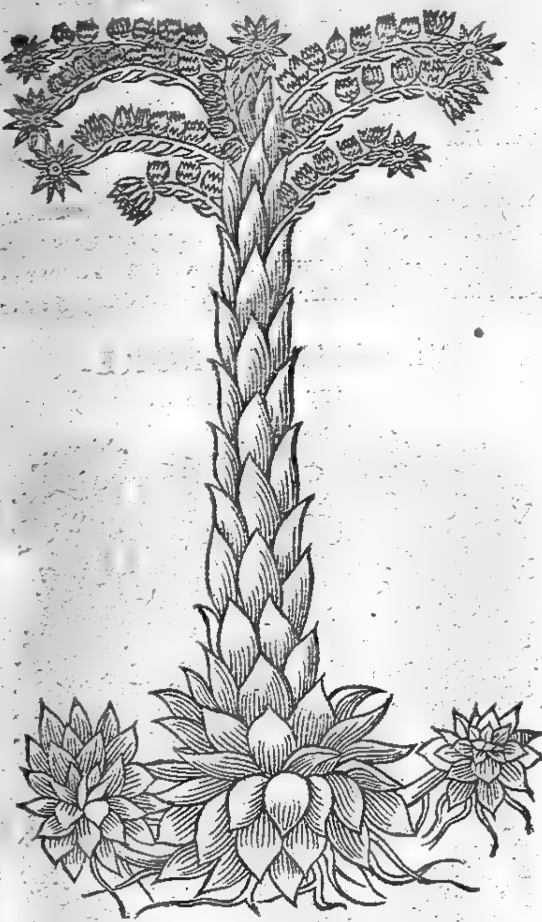
Ἀείζωον εἶδος τρίτον. SEDI GENVS TERTIVM. CAP. LXXXVI.

TErtium videtur Semperuiui genus, quam aliqui Andrachnen agriam, aut Telephion vocauerunt, Romani illecebram, puſillis craſſioribuſq; foliis, hirſutis, portulacæ proximis: naſcitur in ſaxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans: illita cum axungia ſtrumas diſcutit.

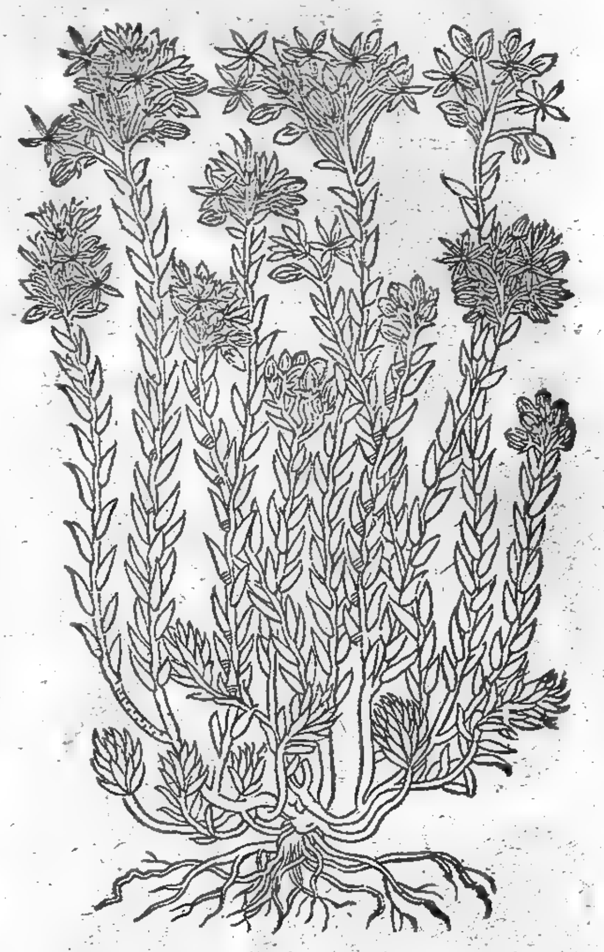
Sedi genera & conſid.

EX tribus Sedi, ſiue Semperuiui generibus, quæ hoc loco à Dioſcoride pinguntur, primum & alterum omnibus nota ſunt. Vtrunq; officinæ Semperuiuum appellant, addita maioris & minoris differentia: quamuis non deſint, qui minus Ver-

I. SEMPERVIVVM maius.

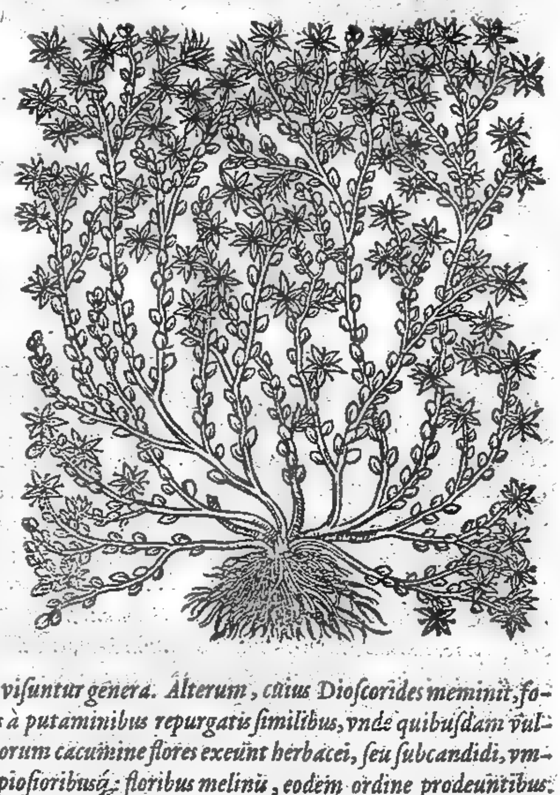
III. SEMPERVIVVM minus, mas.

II. SEMPERVIVVM MInus fæmina.

IV. SEMPERVIVVM MInimum.

nus Vermicularem, Craſſulamq́ herbam vocent. Minoris duo viſuntur genera. Alterum, cuius Dioſcorides meminit, folijs craßioribus, longioribus, rarioribusq́, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis ſimilibus, vnde quibuſdam vulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq́: in quorum cacumine flores exeunt herbacei, ſeu ſubcandidi, vmbellæ diuulſæ modo. Alterum folijs breuioribus, anguſtioribus copioſioribusq́: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fœminam recentiorum quidam exiſtimant. At tertium, quod mihi iamdiu incompertum extitit, cùm vſq́ adeò excalfaciat, vt carnem exulceret impoſitum, à cæteris longè facultatibus dißidet. Huius varia in Dioſcoridis codicibus legitur hiſtoria: cæterùm nos Aldinum exemplar ſecuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina cenſentur. Nec deſunt qui crediderint, tertium hoc Dioſcoridi eſſe ſpurium, quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen è Piſis hoc anno tertium Sedi genus, guſtu ſanè acerrimo, adeò vt linguam exulceret, ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritißimus, qui illi plantæ hæc verba ſubiecerat, quæ hîc referam eius humanitate fretus. Viſitur, inquit, in viridario Illuſt. Ducis Florentiæ quoddã tenuißimi Sedi genus, guſtu nihilò minus acri, quàm ranũculi omne genus: quod etiam in antiquis ædificiorũ parietibus, & ſaxorũ rimis prouenire conſpexi. Hoc, meo iudicio, tertiũ eſt Sedũ. Sed cùm

Sedum acerrimum.

Dioscoridis verba hoc loco obscura sanè, & intellectu difficilia habeantur, iamdiu vnà cum alijs plerisq;, qui hac simplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, vt tertium Sedum consequi possem, cui folia inessent hirsuta, & facie portulacæ similia. Cæterùm cum postea attentius, diligentiusq; Dioscoridis verba perpenderem, sic Latinè sonare videntur: Est & tertium sedi genus, quod portulacæ respectu, folia edit pinguiora, densioraq;, &c. Quibus cùm hunc dederim sensum, qui, mea sententia, propriam Dioscoridis mentem explicat, tertium hoc sedum facilè mihi se se obtulit cognoscendum, vt omnibus quoq; id ipsum euenire haud quaquam dubitauerim, qui Græcam dictionem δασέα densa, non hirsuta exposuerint, interpretatiq; fuerint πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης ad folia portulacæ collata. Nam huiusce tertij sedi folia, portulacæ folijs comparata, ijs densiora, crassioraq; facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. Cuius certè sententiæ non possum non adstipulari, quippe quæ doctissimis rationibus nitatur, & ipse sit apud me grauis testis. Semperuiui mentionem fecit Theophrastus lib. 17. cap. 9. de plantarum historia, sic inquiens. Semperuiuo datum à natura est, quòd humidum, virideq; semper durare valeat. Folio carnoso, leui atq; oblongo id constat. Planis parietinis nascitur, nec non & in tegulis, cùm terræ confluuium quoddam arenaceum factum est: hæc Theophrastus. Cæterùm duas ARBORESCENTIS SEMPERVIVI plantas, quarum imagines hìc appingi curauimus, alteram, quæ maior & fruticosior est, Clarissimo viro

V. SEMPERVIVVM ARBOrescens.

VI. SEMP. ARBOREscens alterum.

Augerio de Busbeke Flandro, qui eam Constantinopoli secũ adduxit, cuius patet forma, ex hic appicta imagine: alterã verò Iacobo Antonio Cortuso, viro optimo atq; doctissimo, cui Corcyra allata est, acceptas refero. Sedi vires descripsit Gal. lib. 6. simplicium medicamentorum, his verbis: Aeizoon vtrunq;, tum maius, tum minus, desiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adstringit, omnis alterius vehementis qualitatis expers, quare in eo plus cæteris abundat essentia aquea. Cæterùm non mediocriter refrigerat: est enim ex tertio ordine, & recessu refrigerantium. Hinc etiam ad erysipelata & herpetas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur. Semperuiuum siue Sedum maius quod Latini vocant, Græci ἀείζωον μέγα: Mauritani, Beiahalalen, seu Hai alhalez: Itali Semperuiuo maggiore: Germani Grosz Hauszwurtz: *Hispani Semperuiua & yerua puntera: Galli Ioubarbe. Quod verò Græci ἀείζωον μικρὸν, Latini Semperuiuum, siue Sedum minus dicunt: Itali Semperuiuo minore: Germani* Klein Hauszwurtz: *Galli Ioubarbè petite. Quod deniq; Græcis ἀειζώου εἶδος τρίτον Latinis Semperuiuum minimum Semperuiui siue sedi genus tertium appellatur: Arabibus, Alsebram, Handrachabara & Tilafon: Italis, Semperuiuo terzo: Herba grassella siue Semperuiuo minuto. At semperuiuum arborescens: Italis Semperuiuo arboreo.*

Sedi vires ex Galeno.

Nomina.

Etsi Semperuiui species viginti quinque in Phytopinace recensuerimus, plures tamen in historia vniuersali nostra enarrabimus. I. Semperuiuum maius vulgare, C. B. Semperuiuum maius, Matt. Brunf. Dod. gal. Cæs. Lob. in icon. cui & Sedum maius crenatum Myrtifolium. Semperuiuum, Ges. hor. Lon. Castor. Semperuiuum maius alterum siue Iouis barba, Dod. fol. Aizoon siue Semperuiuum maius, Lob. Camerar. Thal. Aizoon seu Sedum flosculis purpureis, Trago. Aizoon maius, Lugdu. Sedum maius Fuch. Turn. Cordo. in Dioscor. (cui & Vitalis maior) Lacu. Taber. Sedum seu Superuiuum vulgare maius, Ges. hort. Vmbilicus Veneris alter, Anguil cui & Onobletum Hippocratis. Hoc quidam Cotyledonis speciem faciunt: at Aeizoon magnum Dioscoridis, & Aizoon Theophrasti & Plinii, & Ζωόφθαλμον Apuleii censemus. II. Sedum minus teretifolium album, C. B. Semperuiuum minus fœmina, Matthioli. Semperuium fœmina, Brunfelsio: Semperuiuum minus album, eidem. Semperuiuum minus alterum

alterum, Dodonæo folio, Semperuiuum minus, Anguillaræ, Caſtori Semperuiuum quartum, Loni-cero. Sedum minus primum, Trago. Sedum minus fæmina, Fuchſio. Sedum minus Lacunæ. Se-dum minus alterum, Geſ. hor. Sedum fæmina, Turnero. Craſſula minor, Dodonæo gal. Vermicula-ris ſiue Illecebra maior, Lob. Lugd. Vermicularis flore albo, Camet. Aizoon minus fæmina, Lug. Tra-gus herba, Cor. in Dioſcoridem. III. Sedum minus acuto folio, flore luteo ſeu Sedum minus Dioſcoridis, C. B. Semperuiuum minus mas, Matth. in Commentariis non addita figura. Semperuiuum minus, Dod. gal. Seperuiuum minus primum, Dod. fol. Sedum minus mas, Fuch. Sedum minus, Turn. Sedum mi-nus hæmatoides, Taber. Aizoum hæmatoides, Lob in icon. Aizoon minus, Lugdunenſi. IV. Sedum minimum acre, ſeu Sedi tertium genus Dioſcoridis, C. B. Semperuiuum minimum, Matth. Lob. Caſt. Cæſal. Semperuiuum minus flore luteo, Brunf. cui & mas. Semperuiuum ſecundum, Lonic. Sedi mino-noris tertia ſpecies & Vermicularis, Trago. Sedi tertium genus, Fuch. Lacu. Turn. Sedum tertium Di-oſcoridis ſucco acri & erodente, Geſ. hor. cui & Telephium dictum. Sedum minimum, Taber. Aizoi minoris ſpecies altera, Cord. in Dioſcoridē. Aizoon minus acre, eidem in hiſto. Aizoum minus alterum feruidi guſtus. Thal. Aizoon minimum repens, Lugd. Illecebra, Dod. gal. & fol. Gramen tertium Plinii Anguillaræ, cui & Semperuiuum tertium. Hoc duplex habetur, aliud guſtatum paulò poſt fauces exurit: aliud verò penè inſipidum eſt. V. Semperuiuum arboreſcens, Matth. Caſtor. Semperuiuum maius, An-guil. Semperuiuum ſiue Sedum arboreſcens maius, Dod. fol. Semperuiui maioris alterum genus, Cæſal. Sedum maius verum, Geſ. hor. Sedum maius, Cluſ. hiſto. Hiſpa. Sedum arboreſcens maius Græcum, Lobel. Aizoon arboreſcens, Lugd. Camerario. VI. Semperuiuum arboreſcens alterum, Matth. Caſtor. & Lugd. hoc an à priori diuerſum ſit dubitamus.

Κοτυληδών. VMBILICVS VENERIS. CAP. LXXXVII.

COtyledon, ſiue Vmbilicus Veneris, folio eſt in acetabuli formam tornato, a ineuidenter concauo, breui [in medio] cauliculo, in quo ſemen ineſt: radice oliuæ modo rotunda. b Succus cum vino circumlitus inſtillatusve, contecta genitalia nudat: inflammationibus, ſacris ignibus, ſtrumis, pernioni-bus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, vrinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba vtuntur ad amatoria.

a λεληθότως. i. latenter cauum. Concluſa nō legit Orib. b ταύτης ἢ τῶν φύλλων ὁ χυλὸς. i. huius & foliorū ſuccus.

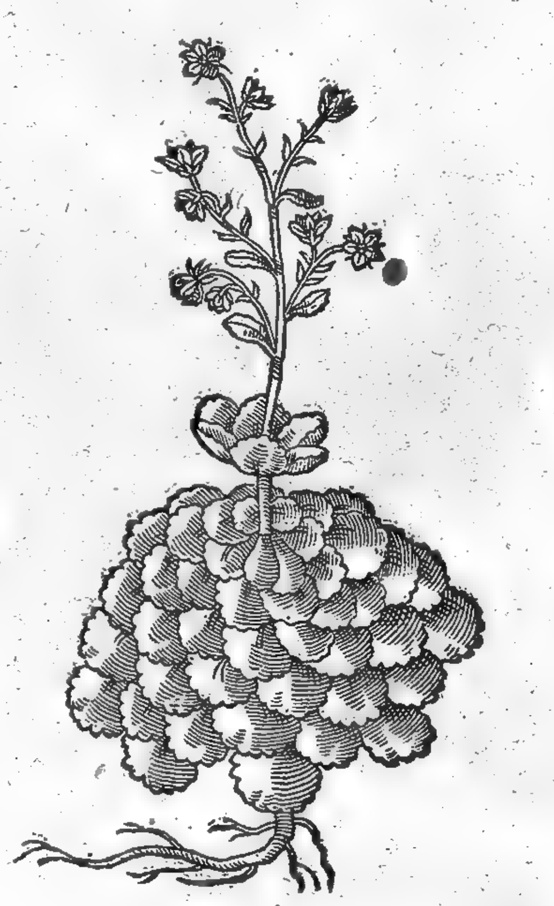
Κοτυληδὼν ἕτερος. VMBILICVS VENERIS ALTER. CAP. LXXXVIII.

EST & alterum Vmbilici Veneris genus, cymbalion aliqui vocant, pinguibus foliis, latioribus, ligu-larum modo, denſis circa radicem, medium oculi ambitum deſcribentibus, vt in maiore ſemperui-uo, adſtringentis guſtus: cauliculo tenui, in quo flores, & ſemina hyperici: radice maiuſcula. Facit eadem, quæ Semperuiuum.

I. VMBILICVS VENERIS.

II. VMBILICVS VENERIS alter.

Vmbilici Veneris vtriusq; consideratio.

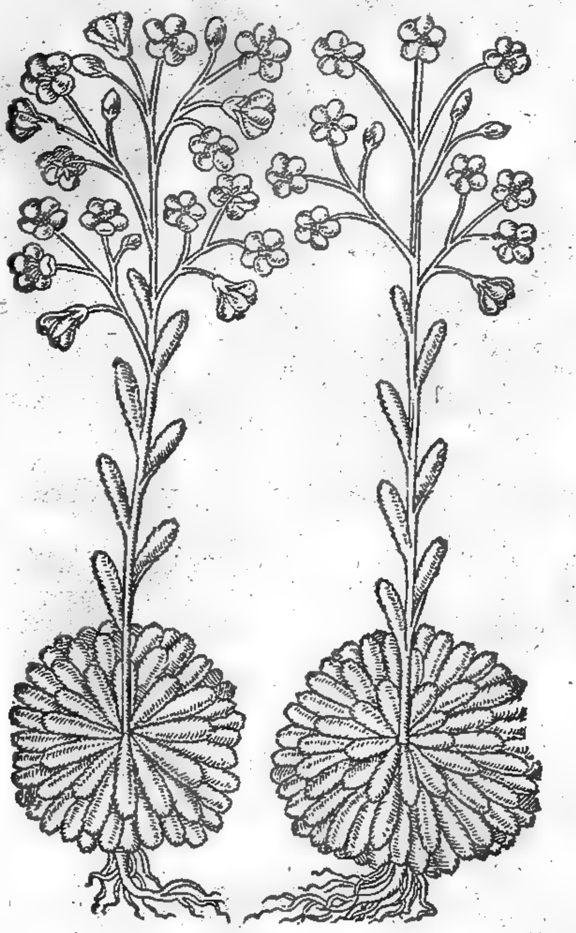
VMbilicus veneris, quem primo generi assignant, frequens nascitur in vniuersa ferè Hetruria, saxis, & vetustis ædificiorum parietibus. Huius folia, quod fictilium operculis similia sint, vulgò Senenses appellant Copertoiuole. Alterum verò eius genus à quibusdam Cymbalion vocatum, vidimus primum in Foroiuliensium ciuitate Austriæ, in hortulo quodam excellentissimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc porrò plantam in pluribus montibus saxis & petris inhærentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorsus conueniunt notæ, quæ alteri vmbilico Veneris tribuuntur.

Officinarum error.

Cæterùm apud Insubres officinæ legitimæ Cotyledonis, siue vmbilici Veneris loco herbam quandam in antiquis, vliginosisq; ædificiorum parietinis, & macerijs & saxis nascentem vsurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet cauliculis numerosis, tenuibus, funiculi instar prælongis, lentis, è quibus folia prodeunt hederacea, pinguia, longis tenuibusq; pediculis nitentia, flosculis paruis, lutescentibus, qui è tenuissimis quoq; pediculis emergentes, clauicularum modo sese implicant. Facultatis est humidæ, frigidæq;, cum adstrictione quadam. Hanc fortè quòd CYMBALARIA vulgò vo-

Cymbalariæ mentio.

III. VMBILICVS VENERIS alter.

IV. CYMBALARIA.

cetur, putant à Cymbalio corruptè nomen traxisse, & ideo verum Veneris vmbilicum esse. Non desunt tamen rei herbariæ periti, qui ijs pollere facultatibus hanc herbam velint, quibus & Cotyledonem, quorum opinioni ego haud refragabor. Atqui valere eam ad alba vteri profluuia certò scimus, vbi herba ipsa recens pluries in acetarijs deuoretur, (vt Itali solent) in ipsius cœnæ principio. Fuchsius quoque in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo suo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expressit, pro vtroq; Vmbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis vulgò Fabaria, & Fabæ crassæ appellantur: quas tamen prius in suo de stirpium historia commentario pro Telephio ostenderat. Verùm tam prima, quàm altera eius opinio, vt dicam quod sentio, mihi planè reprobanda videtur. Quemadmodum & tertia eiusdem de eadem sententia, quam non ita pridem protulit in eo libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchsius, Acetabulum alterum, siue alterum Vmbilici Veneris genus, esse Fabariam, quam vulgus & seplasiæ Crassulam maiorem nominant. Sed quòd is in magno versetur errore, manifestum fit satis ex Dioscoride. Quippe qui Cymbalio, seu alteri Veneris Vmbilico, folia reddiderit densa circa radicem, quæ medium oculi ambitum describant, vt in maiore semperuiuo: cauliculum verò tenuem, in quo flores & semina hyperici. Quæ tamen notæ in Fabaria, aut Crassula maiore desiderantur. Siquidem hæc folijs constat hortensis portulacæ maioribus, quæ cum semperuiuo nullam habent ferè similitudinem, nec oculi formam describunt: caulem præterea emittit crassum & firmum: radicibus deniq; nititur pluribus, asphodeli proximis.

Fuchsii hallucinatio.

Vmbilici Veneris vires ex Gal.

Vmbilici Veneris meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cotyledon facultatis mistæ est, nempe humidæ subfrigidæ, & cuiusdam obscurè adstringentis, & cum ea leuiter amaræ: vnde refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit. Itaq; phlegmonas erysipelatodeas, & erysipelata phlegmonode curat: & maximè stomachi ardore æstuantis admodum vtile est epiplasma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & vrinam mouere.

Nomina.

Κοτυληδὼν sic Græcè, Latinè verò Acetabulum, & Vmbilicus Veneris nominatur. Italicè Ombilico di venere: Hispanicè Scudetes: Gallicè Escudes. Quæ verò Κοτυληδὼν ἑτέρα Græcis, Vmbilicus Veneris & Acetabulum alterum Latinis appellatur.

Cotyledon à figura folii nomen accepit. I. Cotyledon maior, C. B. Vmbilicus Veneris, Matth. Lac. Turn. Lob. in icon. Cast. Tab. Cæsal. Lug. Vmbilicus Veneris maior Lonic. Vmbilici Veneris prima species, Anguil. Cotyledon vera, Dod. gal. Cotyledon, Lob. Dod. fol. Clus. hist. Hisp. Herba Cozendicum

dicum nonnullis, Scatum cæli, Manlio. II. Cotyledon media foliis subrotundis, C. B. Vmbilicus Veneris alter, Matth. in prima editione, & iis quæ minores figuras habent, Lacu. Cotyledon altera Dodo. Gallico & folio quo ad iconem, tertia quo ad descriptionem. Cotyledon altera Matthioli, Clus. histo. Panno. Lugdu. III. Cotyledon media foliis oblongis serratis, C. B. Vmbilicus Veneris alter, Matthiolo in maioribus iconibus quo ad folia, caules enim & flores adpositi, sunt præcedentis plantæ, Vmbilicus Veneris minor, Lon. Taber. cui & Palmaria. Cotyledon minus Sedi folio, Lob. Cotyledon minus montanum Sedi folio, eidem in icon. Aizoum serratum. Cord. in hist. & Thal. cui & Crassula serrata: Phyllum theligonum Dalechampii, Lugd. Phyllon primum, Cæsalpino. IV. Cymbalaria, Matt. Cast. Lugd. Cam. Cæsal. Cymbalaria vulgaris, Lac. Cymbalaria Italica folio hederaceo, Lob. Capnos prima Plinii, Hermolao. Vmbilicus Veneris officinarum, Lon.

Ἀκαλήφη. VRTICA. CAP. LXXXIX.

DVo vrticæ genera. Altera syluestrior, asperior: latioribus, nigrioribusq; foliis: semine lini, sed minore. Altera non æquè aspera, a minuto semine: Folia vtriusq; illita, canis morsibus addito sale, medentur: gangrænas, carcinomata, sordida vlcera, & quæ cacoethe vocantur, item luxata, panos, tubercula, parotidas, suppurationesq; sanant: lienosis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum succo trita, & naribus indita: menses ciunt eadem detrita cum myrrha, & imposita: procidentes vuluas recentia contactu resilire cogunt. Semen potum ex passo venerem stimulat, & vuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnææ lateris, & pulmonum inflammationibus prodest: thoracem expurgat: erodentibus medicamentis admiscetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, vrinas mouent, inflationes discutiunt: decocta cum ptisana, vitia pectoris extrahunt: mulierum menses euocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem vuam, gargarizatus succus reprimit.

a Meum λεπτόκαρπος i. tenuiore semine.

I. VRTICA. I.

II. VRTICA. II.

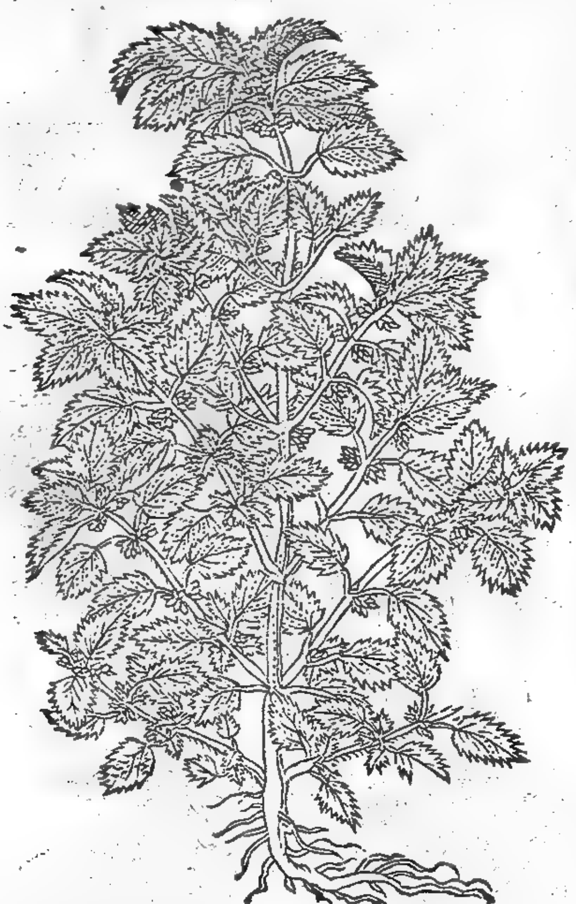
VRtica adeò vulgaris notitiæ est, vt non modò interdiu, sed etiam noctu in tenebris solo tactu ab omnibus facillimè cognoscatur. Proinde operæpretium non est, vt hic pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non est, quòd etsi duo Dioscoridi tantùm Vrticæ assignentur genera, tria tamen in Italia reperiuntur. Prima asperior, altera non æquè aspera, & tertia omnium minima. Prima caule est rotundo, aspero, hispidoq;, ac pungenti: pilulas in caule gerit hirsutas, ac vrentes, in quibus semen gignitur. Prouenit calidis tractibus, aridis & incultis locis. Altera folijs prouenit, alterius similibus, verùm non æquè asperis: semen profert racemosum ac minutum: caulem quadrangulum, asperumq; tactu acuto, ac pungente. Nascitur vbiq; iisdem cum altera est facultatibus: atqui peculiariter seminis puluis, sanguinem è cerebri membranis manantem supprimit. Siquidem præter Vrticas à Dioscoride traditas, alia est, quam aliqui syluestrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folia profert cæteris similia, sed longè minora, acutiora, vrentioraq;: caule dodrantali, hispidiore, ac vrente, densioribus folijs, & in ambitu serratis. Nascitur secus ædificiorum muros, in hortis, ac ferè vbiq;, omnibus est hæc nota. Vrticæ vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. simp. med. vbi sic inquit: Vrtica, & huius herbæ tum semen, tũ folia (nã hæc potissimùm in vsũ veniant) digerentis sunt facultatis, adeò vt et phymata, et parotidas sanent.

Vrticæ consi.

Vrticæ vires ex Gal.

Sed &

III. VRTICA. III.

IV. CARDIACA.

Sed & quiddam flatuosum obtinent, quo & Venerem extimulant, & maximè vbi cum musto semen bibitur. Porrò quòd non vehementer calfaciat, sed admodum tenuium sit partium, testimonio est crassorum, viscosorumq; humorum ex pectore, pulmoneq; eductio, tum quòd partes, quas contigerit pruriant. Cæterùm flatuosum eius, cuius particeps esse dicta est, dum concoquitur, nascitur: non enim actu flatuosa est, sed potestate. Ventrem autem modicè subducit duntaxat abstergendo, ac veluti titillando, non purgando. Et gangrænosa, & cancrosa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem postulant, ea conuenienter sanat: nimirum cùm subtilium sit partium, & temperaturæ siccæ, non tamen tantùm habens caliditatis, vt iam mordicet. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus, idem de vrtica ita scribit: Vrtica, herbarum agrestium vna etiam hæc est, tenuium vim partium obtinens. Iure itaq; nemo ipsa vt alimento vtitur, nisi maxima prematur fame. Vtile autem est obsonium ac medicamentum, quod aluum deijcit: hactenus de vrtica Galenus.

Cardiacę historia, & vires

Sed quoniam herba illa quam hodie herbarij CARDIACAM *nominant, nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere videtur, mihi in mentem venit, ideo non alienũ puto, quòd hîc de ea quoq; aliquid disseramus. Hæc itaq; vrticæ proxima est, tametsi folijs, quæ prope terram prodeunt, rotundioribus constet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis est quadrangulus, ramis copiosis pariter quadratis, in quo bina vtrinque folia paribus interuallis, ab imo ad summum exeunt, oblonga, vrticæ similia, sed minora, & per ambitum serratiora. Flores, qui in purpura albicant, vrticæ fœtidæ, de qua sequenti capite dicturi sumus, non dißimiles profert, minores tamen: qui verticillato ambitu marrubij modo caulem circumdant in ipso foliorum exortu. Radix in rubro pallescit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit vbiq; in ruderibus iuxta semitas, circa sepes, & post vrbium mœnia. Gustu vsque adeò amarescit, vt facilè existimari poßit ad secundum excalfacientium ordinem, & ad tertium siccantium accedere. Præstat hæc, vt recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, vnde etiam apud vulgares nomen accepit. Medetur item conuulsis, ac resolutis. Obstructiones aperit, quas causa frigida induxerit: vrinam ciet, & menses. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem folia contrita, & domestici cochlearis mensura ex vino hausta, difficilè parientibus mirum in modum opitulantur.*

Nomina.

Vrtica sic Latinis dicta ἀκαλύφη Græcis nominatur: Arabibus, Huniure, Vraithlatum & Angiara: Italis, Ortica: Germanis Nessel: *Hispanis Ortiga: Gallis Ortie. Vrtica altera, Græcis Ἀκαλύφη ἑτέρα: Italis Ortica vulgare. At Vrtica tertia, Græcis ἀκαλύφη τρίτη Italis Ortica minore. Sic Cardiaca, Germanis* Hertzgespann: *Gallis Gripaume, seu Cheneuse.*

Vrtica ab vrendo dicta, quòd pruritum & pustulas igni similes acutißimis suis aculeis pungendo excitet. Sunt autem duplices, pungentes & non pungentes: pungens maior, minor, & tertia pilulas habens: non pungens alia fætida, alia non fætida: & hæ aut maculatæ, vel punctis aspersis, vel lineis folium diuidentibus: aut non maculatæ, flore albo, luteo, purpureo. Vrtica pilulas rotundas ferens, vel prima Dioscoridis, C. B. Vrtica prima, Matth. Lac. Cast. Lugd. Cæsal. Vrtica Romana, Trago. Fuch. Turn. Lonic. Lob. (cui & Vrtica syluestris semine Lini, in Iconibus) Cam. Taber. Vrtica vera, Fuch. in icon. Vrtica syluestris, Dod. gal. Vrtica mascula vel Romana, Gesn. hor. Vrtica vrens prior, Dod. fol. II. Vrtica vrens maxima, vel secunda Dioscoridis, C. B. Vrtica secunda, Matt. Lac. Lug. Cast. Cæsal. Vrtica maior. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. (cui & Vrtica fæmina & communis) Lonic. Thal. Taber. Vrtica syluestris asperior, Lobel. Vrtica syl. maior, Gesn. hor. Vrtica vulgaris vrens, Trag. Vrtica vrens altera, Dod. fol. Vrtica Cordo in Dioscoridem. III. Vrtica vrens minor, Cania fortè Plinii, C. B. Vrtica tertia Matth.

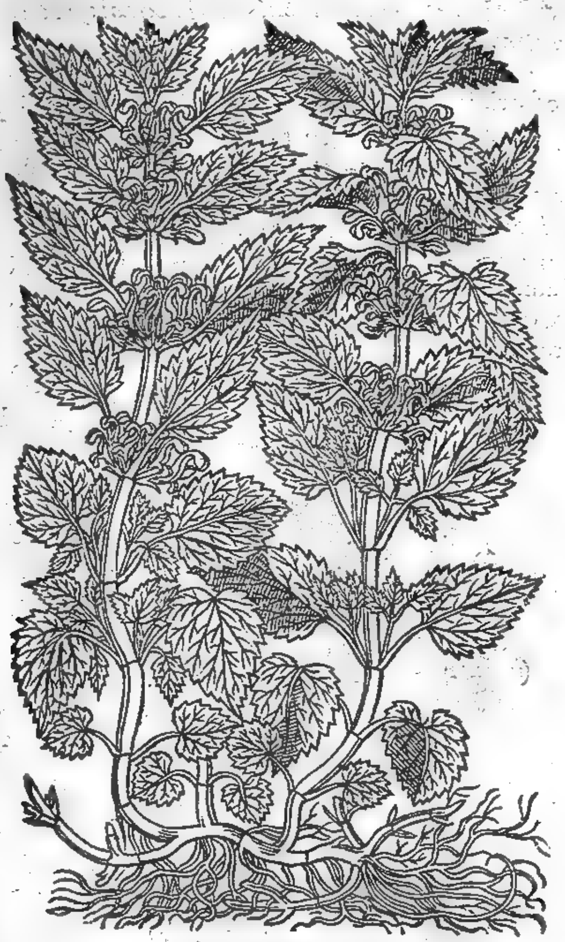
Matth. Lac. Lugd. Cast. Vrtica maior, Trag. Vrtica minor. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. Cord. in histo. Lon. Taber. Vrtica minor acrior, Lob. Vrtica vrens minima, Dod: fol. Vrtica exigua, Cæsalpino. IV. Marrubium Cardiaca dictum, fortè primum Theophrasti, C. B. Cardiaca, Matth. Fuch. (cui & Lycopsis) Dod. gal. (cui & Sideritis prima) & fol. Lac. Lon. Lob. Cast. Lug. Cæs. (cui & Alyssum Galeni & Aetii) Thal. Tab. Marrubium mas, Brunf.

γαλίοψις. GALIOPSIS. CAP. XC.

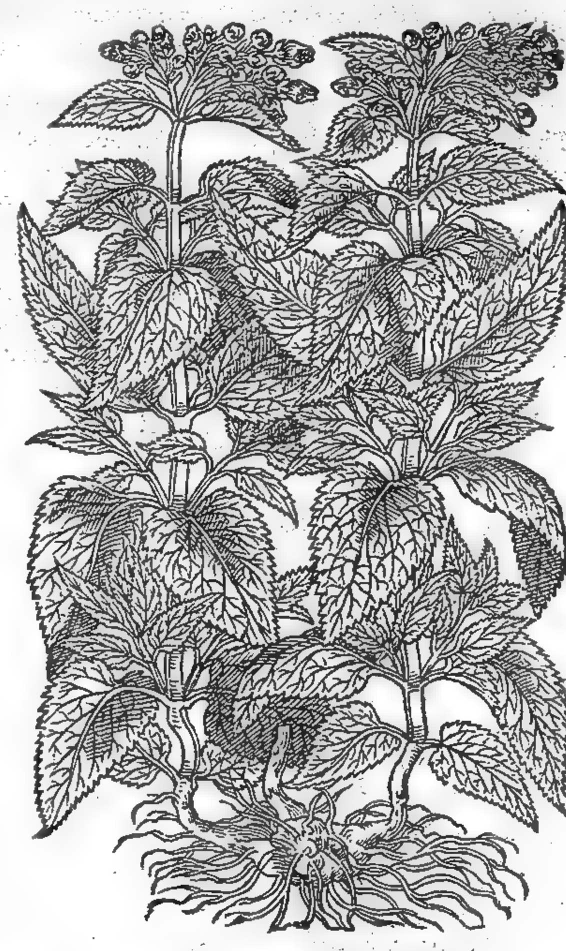
GAliopsis, frutex in totum caulem, & folia habet vrticæ, læuiora, & a quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui: nascitur circa sepes, ædificiorum areas, & semitas vbique. Folia, caules, semen, succusq;, duritias, & carcinomata dissipant: strumas, panos, & parotidas discutiunt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplasma imponere, & eius decocto fouere: ad putrescentia, gangrænas, & nomas, cum sale efficaciter illinuntur.

a Μένυμ ἱκανῶς δασεῖα. i. vehementer densa.

I. GALIOPSIS.

II. SCROPHVLARIA.

GAliopsin, eam equidem plantam crediderim esse, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ vbique ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta semitas, & circa hortorum sepes, odore ingrato: vnde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quandoquidem hæc folijs, & caule constat vrticæ similibus, tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusq;. Hinc itaque fit, vt ij, mea quidem sententia, in errore versentur, qui putant Galiopsin esse herbam illam vulgarem, quæ officinis, & herbariorum vulgo Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Castrangula dicitur: hoc fortasse argumento nixi, quòd ea flores edat, quæ galeæ similitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, vt arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat vrticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita sentiantur. Adde quòd huic radix subsit magna, alba, vndique strumosa, vnde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, vt non videatur verisimile, quod eius faciem non depictam relinquisset Dioscorides, quando sensisset hanc herbam esse Galiopsin. Caules ab vna radice Scrofularia mittit plures, sesquicubitales, angulosos, subrufescentes, in quibus folia insunt nigricantia, robusta, ad vrticæ faciem accedentia, per ambitum leuiter denticulata. Flores mittit in caulium ramorumq; summitatibus pusillos, purpureosq;, galeæ faciem referentes, & semen in capitulo, vt in lino, & lactaria herba, rotundo, acuto summa parte apice. Radicem habet magnam, albicantem, strumosam. Huc etiam illud accedit, quòd illa vt plurimùm in scrobium marginibus, & riguis, & vliginosis locis nascitur, non autem (vt Dioscorides inquit) circa sepes, & in ædificiorum areis. In hac sententia fuisse inuenio Fuchsium, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræsentant, hanc sibi nomen asciuisse existimat. Id quod mihi planè non videtur esse rationi consentaneum, quòd non sit ex more Græcorum, veterum præsertim, apud quos nulla verborum inopia fuit, vt ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant: Galeam enim Græcum nomen non esse constat. Ex his igitur adducor, vt in hoc neque Fuchsio, neque alijs adstipulari possim, quorum potius sententiam ex suprà dictis reprobandam esse censeo. Cæcutiunt ad summum vsque, qui Scrofulariam, Dioscoridis Ocimastrum faciunt. Est præterea alia planta Vrticæ fœtidæ non absimilis, quæ à lacteis maculis singula folia in longum procurrentibus Vrtica lactea à nostris Senensibus vulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopsin dixerit, si à γάλα, quod vocabulum Græcis lac significat

Galiopsis consideratio.

Scrophularia maior non est Galiopsis.

Scrophulariæ descriptio.

Fuch. erratū.

Vrtica lactea.

significat Galiopsin dictam esse statuat. Quòd autem res hæc ita esse possit, ex Dioscoridis ordine coniectura quadam colligi posset, nam quod statim post Galiopsin Galion descripserit, cui ex eo nomen inditum esse tradidit, quòd in cogendo lacte coaguli vicem expleat, videtur innuisse, inter vtrumque magnam esse nominis cognationem. Hanc itaq; legitimam esse Galiopsin quasi affirmare non dubitarem, nisi Plinius lib. 22. cap. 14. eam Lamium appellari prodidisset, laudibusq; extulisset album, quod habet in medio folio, ad sacros ignes, & foliorum reliquum cum vniuersa planta, addita mica salis, ad contusa, incussaq;, ad ambusta, strumas, tumores, podagras & vulnera. Quibus sanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidam diximus, esse Galiopsin: alteram verò Plinij Lamium. Sed si sustinere velimus hanc secundam esse veram Galiopsin, dicere nobis liceat, Plinium non cognouisse Galiopsin: neque id fortasse temerè diceretur, quòd in multis alijs Plinius euidenter errasse deprehendatur. Cæterùm quamuis ex rationibus superius adductis perspicuum ni fallor, factum sit, SCROPHVLARIAM *non esse Galiopsin, ea tamen viribus pollet non contemnendis. Desiccat, extenuat, discutit, abstergit: est enim gustu amara & subtilium est partium: eius radix recens, strumas, & hæmorrhoidas sanat: in quem vsum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq; fictili in vliginoso loco reponitur, vbi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum asseruatur, quo prædicti morbi vtilissimè illinuntur. Idem illitum scabiem sanat: Aqua è radicibus destillata, faciei ruborem illita tollit. Siccæ radicis puluis impositus hæmorrhoidas siccat. Idem drachmæ pondere potus, lumbricos ventris pellit. Planta, quæ Græcis* γαλίοψις, *Latinè item Galiopsis, Vrtica labeo & Vrtica fœtida nominatur: Italicè Ortica fetida: seu Ortica morta Hispanicè Ortiga Muerta: Germanicè* Welsch Nessel. *At Scrofularia, Millemorbia, Ferraria siue Castrangula: Italis Scrofolaria: Germanis* Braunwurtz: *Gallis Grande Scrofaire.*

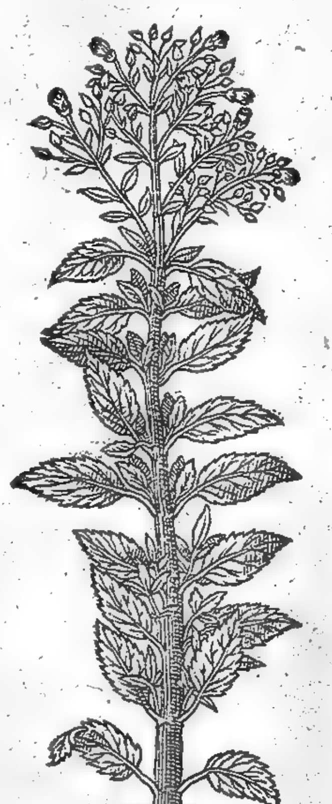
Lamium Plinii.

Scrophulariæ vires.

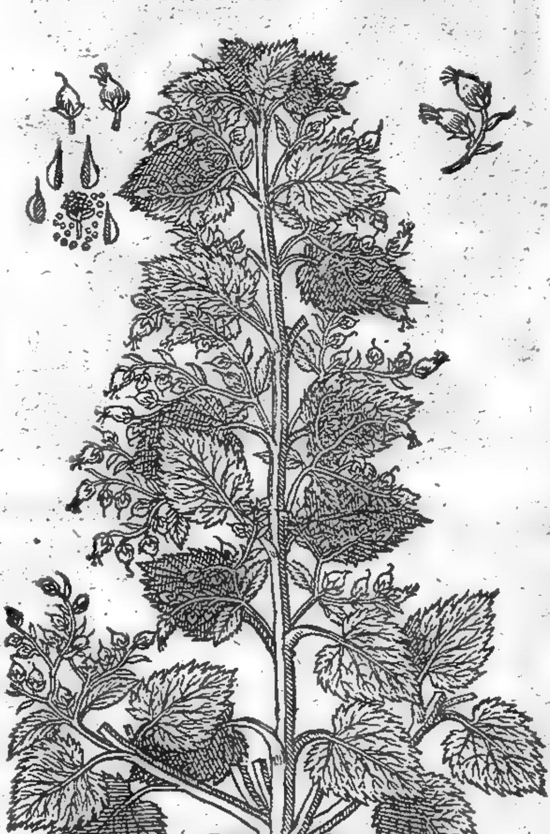
Nomina.

Lamium purpureum fœtidum, seu Galiopsis Dioscoridis, C.B. Galiopsis, Matth. Trag. Lac. Lugd. Thal. Vrtica labeo, Brunf. Vrtica iners, Dod. fol. Lac. Fuch. Turn. Dod. gal. Lamium siue Archangelica, Lob. Meminit Matthiolus Vrticæ lacteæ, quam Lamium maculatum vocamus, quam Mizatellam (id est, Lienarem, quia lienosis egregie opituletur) vocat Cæsalpinus, & Leucos à Dioscoride dici suspicatur: Vrtica fatua λευκός ἰκτος Thalyo dicitur: at Solinandro, Lienaria. II. Scrophularia nodosa fœtida, C.B. Scrophularia, Matth. Lac. Dod. fol. Cast. Scrophularia maior, Brunf. Gesf. hor. Turn. Lob. Lon. Lugd. (cui & Chrysippea Plinii quorundam) Thal. Cam. Cæsalpino. Taber. cui & Castrangula Ocimastrum alterum, Trago. Galeopsis, Fuch. Dod. gal. Galeopsis minor, Fuch. in icon. Clymenum mas, Gesf. hor. III. Scrophularia palustris: hæc radicibus est fibrosis (apud nos tuberculis caret) ex qua caulis ex-

* III. SCROPHVLARIA palustris. *

* IV. SCROPHVLARIA flore luteo. *

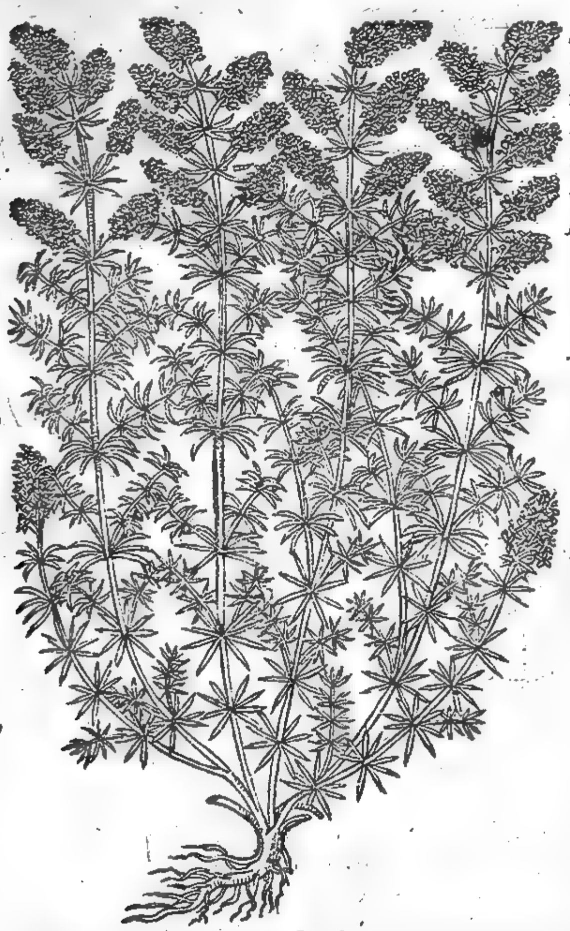
urgit à priori magnitudine discrepans & colore, qui caule & foliis prorsus viridis est: foliis, floribus & semine, priori similis. In nostris palustribus, sed minimè fœtens, prouenit. Meminit Dodonæus editione Gallica & Latina, Scrophulariæ alterius, quæ radice sit fibrosa. Dicitur Scrophularia fæmina, & Germanis Weisse Nachtschat, Camerario in suo Matthiolo, quam dicit vlcera curare & contusa, si manè & serò continuis diebus in foco calefacta & contrita imponatur: idemorum succum, si cum melle decoquatur, melius præstare. IV. Scrophularia flore luteo. Hæc ex radice fibrosa scrophulis carēte, caules plures emittit cubito altiores, quadrangulos, subrubentes, leuiter hirsutos, vacuos: folia habet viridia, hirsuta, lata

lata, subrotunda, per margines crenata, longissimis pediculis donata, duplo quàm in vulgari latiora: ad quemlibet geniculum, ad foliorum pediculos, ab imo ferè ad summum pediculi oblongi nudi prodeunt, copiosos flores quasi conglobatos, luteos, forma vulgari similes sustinentes, quibus succedunt capitula subrotunda, quàm in vulgari maiora, acuminata, cuius acumini filamentum instar capreoli insidet, quibus semen nigrum includitur. Hanc à nemine descriptam à Doctore Doldio Norinberga primum siccam accepimus, dein in horto Doctoris Zuingeri obseruauimus sæpius.

Γάλιον. GALION. CAP. XCI.

GAlion nomen ex eo traxit, quód in contrahendo lacte, coaguli vicem impleat: ramulum, foliumq́; habet aparinæ similimum, rectum: florem in cacumine luteum, tenuem, densum, copiosum, odoratum. Flos igni ambustis illinitur, & sanguinis profluuia sistit. Cerato rosaceo galion admiscetur, insolatum vsque dum albescat, & sic lassitudines reficit. Radix venerem concitat. Nascitur in palustribus.

GALION.

Galii consid.

GAlium vbique copiosè nascitur prope sepes, & secus vias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, spicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota est vis, quam coagulandi lactis habet: nam si ea pastoribus innotuisset, non minus apud eos huius herbæ inualuisset vsus, quàm cinaræ apud Hetruscos: qui eius flore, vt dulcior suauiorq́; caseus euadat, tum ouillum, tum etiam caprinum lac cogunt, ac spissant. Galio vires reddidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Galium inde adeò nomen sortitum est suum, quòd lac coagulet. Adsimile autem est aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & subacrem. Flos eius sanguinis profluuijs competere videtur; & combustis mederi. Est autem boni odoris & caloris lutei. Huius herbæ nomen Græcum γάλιον: Latinum Galium: Italicum Galio: Germanicum Vnser Frawen Wegstro/ Megerkraut: Hispanicum Coaia leche yerua: Gallicum Petit muguet.

Galii vires ex Galeno.

Nomina.

Galium aliud aruense, quod vel luteum vel album: aliud palustre: nunc flore rubro & tenuissimo folio habetur. Vulgatum dicitur Gallium Matth. Lac. Cast. Gallium, Fuch. Dod. gal. & fol. Lon. Gallii primum genus, Trag. Lon. Galium luteum, Lob. Lugd. Thal. Galion luteo flore, Cord. in Diosc. Cæs.

Ἠριγέρων. SENECIO. CAP. XCII.

SEnecio cauliculo est cubitali, subrubro: foliis a continuis, per extremitates erucæ modo diuisis, sed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter dissecti vanescunt in pappos. Nomen verò sibi vendicauit, quoniam flores capillorum ritu canescant: radice superuacua. Nascitur maximè in b maceriis, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant: quare illita cum vini modico, vel per sese, testium & sedis inflammationes sanant: quin & ex manna thuris medentur, cùm reliquis vulneribus, tum iis quæ nerui acceperunt. Illiti per se cum aceto pappi, idem munus præstant: verùm recentes epoti, strangulant. Totus caulis, si coctus in passo potui detur, stomachi dolores à bili contractos persanat.

a Meum ἠσυχῆ. i. sensim.

b Cat. ἐπὶ τοιχῶν. i. in parietibus.

Senecionis consideratio.

SEnecio, quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus vulgò Cardoncello, alijs verò spellicciosa vocatur. Planta est vulgaris notitiæ. Cauliculis exit (vt Dioscorides inquit) subrubentibus: folijs laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & asperioribus: floribus luteis, qui dehiscentes in pappos abeunt. Nascitur passim, adeò vt etiam super vrbium mœnia, & in parietinis proueniat: virescit anno toto, & quolibet ferè mense floret. Ideoq́; non desunt, qui hanc quoque vocent nostro Idiomate, Fiore d' ogni mese. Hanc herbam Otho Brunfelsius esse Verbenacam supinam, magno & aperto errore existimauit. Videtur etiam Senecionis esse genus herba, quam Germani DIVI IACOBI FLOREM *appellant. Namque & ipsa folia fert Erucæ syluestris æmula, per ambitum laciniata, nigricantia, amaro sapore, quæ anteaquam caulem edant humi procumbunt: caulis illi est sesquicubitalis Artemisiæ similis, à medio ramosus surculosusq́;. Flos in summitate aureus Buphthalmo minor, qui tandem flaccescens in papposam euolat lanuginem. Radice nititur breui & fibrata. Floret Iulio & Augusto. Nascitur in campestribus inculto solo. Sunt qui scribant Senecionem præstare plurimũ ad alba vteri profluuia, si in acetarijs deuoretur, at nos his haud facilè subscribimus, cum sciamus hanc herbam remoratos ciere mẽses, epoto foliorum succo totius plantæ decocto: cum enim euidenter sit amara, vt siccet, abstergat, aperiatq́; necesse est. Sic & Senecio maior excalfacit, siccat, aperit, abstergit, digerit, & reliquas Senecionis minoris vires obtinet. Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, eius tantùm facultatem referens his verbis: Erigeron, siue Senecio facultatem mistam obtinet, simul refrigeratoriam, & modicè digerentem. Herba hæc Græcis ἠριγέρων dicitur: Latinis Erigerum & Senecio: Italis Cardoncello seu Spellicciosa: Germanis Creutz Wurtz: Hispanis Bon varon: Gallis Senesson. At Senecio maior, Italis Cardoncello seu Spellicciosa maggiore: Germanorum officinis, Flos S. Iacobi: vulgari verò sermone S. Jacobs Blum.*

Brunfelsii error.

Floris Diui Iacobi mẽtio

Senecionis facultas ex Gal.

Nomina.

I. SENECIO. II. SENECIO MA. SIVE Flos S. Iacobi.

Senecio minor. C. B. Senecio, Matth. Lac. Fuch. Turn. Cord. in Diosc. Gesſ. hor. Loni. Anguil. Lob. Cæſ. Lugd. Tab. Senetio vulgaris, Trag. Senecio minor, Caſt. Erygeron, Thal. Erygeron ſecundum. Dod. gal. Erygeron minus, Dod. fol. Verbena fœmina, Brunfelſo, qui in poſtrema editione ſe errasse fatetur. II. Iacobea vulgaris, C. B. Senecio maior, Matth. Caſt. Lugd. Herba S. Iacobi, Fuch. Cæſ. Flos S. Iacobi, Brunf. Trag. Lon. Herba Iacobæa, Tab. Iacobæa, Dod. gal. & fol. Iacobæa Senetio, Lob. Artemiſia polyclonos, ſeu Flos Iacobæus, Thal.

Θάλικτρον. THALICTRVM CAP. XCIII.

THalictron folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ craſsitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua vlcera ad cicatricem perducunt. Naſcitur maximè in campeſtribus.

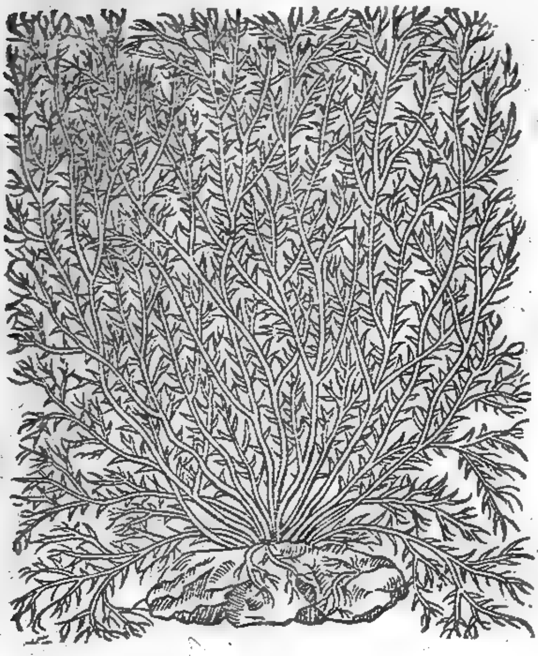
Thalictri cōſideratio. *THalictron, ſi Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thalictri pictura adſtipulantibus. Hæc (vt ipſe ſcribit) inuenitur vbique, ſæpe in campeſtribus, & maceriis. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam videre, idcirco Ruellij ſententiam non auſim probare, neque etiam refellere.* *Thalictri vires ex Gal.* *Thalictron Thalietron nominat Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, vbi de eius viribus in hunc modum diſſerit. Thalietrum folia habet coriandro ſimilia, caulem craſsitudine rutæ. Vis ei ineſt exiccatoria citra morſum: itaq; vlcera inueterata ad cicatricem perducit.* *Nomina.* *Quod Græci θάλικτρον, Latini item Thalictrum & Thalietrum appellant.*

Βρύον θαλάσσιον. MVSCVS MARINVS. CAP. XCIIII.

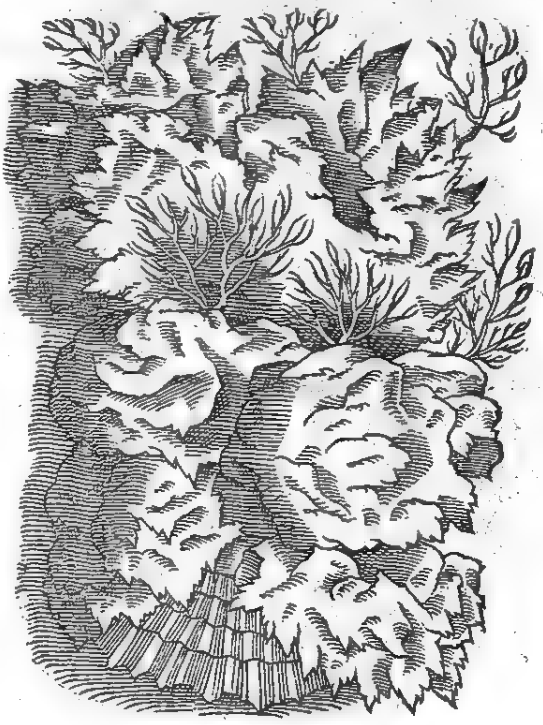
MArinus muſcus naſcitur in ſcopulis teſtaceiſq;, haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei ſpiſſandi vis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus ſit.

Muſci marini conſideratio. Corallia. *MVſcus marinus duûm eſt generum: Dioſcoridis alterum, alterum verò Plinii. Non poſſum eorum non probare ſententiam, qui dicunt Muſcum marinum eam capillaceam eſſe plantam, quam officinæ corallinam appellant. Muſcus hic gracilis capillaceuſquè prouenit, caulis expers, colore cum ſiccatur ſubrufeſcente, ſalſo ſapore, odore concharum marinarum ſimili. Hanc circumforanei in puluerem contritam in plateis venditant ad puerorum vermes necandos, miriſquè laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præſtat medicamentis: ſiquidem non modò interficit lumbricos, ſed eos quoque eadem die expellit, magna ſæpe cum aſtantium admiratione, quòd quandoque viſus ſit puer, qui ex aſſumpta huius pulueris drachma centum vermes excreuerit, potiſsimum ſi detur ex paſſo, aut cum Aegyptiæ ſiliquæ pulpa. Crediderim itaque Corallinam hanc eſſe muſcum marinum, quòd certò ſciam, eam ab iis reperiri, qui corallia expiſcantur, coralliis, ſicuti et ſcopulis, & piſcium teſtis inhærentē, eo ſanè modo, quo arboreus muſcus arboribus ipſis innaſcitur. Is vtiq; cæteris præfertur, qui coralliis adnaſcitur, vnde ei nomen. Probatur ſecundo loco, qui ſaxis adhæret, colore rubicundo: cinereus verò improbatur. Sed marinum muſcum hac pollere facultate non nouere veteres: quandoquidē nuſquam*

I. MVSCVS MARI. SIVE Corallina.

II. MVSCVS MARINVS alter vel Plinii.

nusquam apud ipsos legerim marino musco interaneorum vermes necari. Musci marini historiam (longè tamen ab ea diuersam, quam paucis perstrinxit Dioscorides) prosecutus est Plinius libro 27. cap. 8. his verbis: Bryon marina herba sine dubitatione lactucæ folijs similis, rugosa veluti contracta, sine caule ab ima radice exeuntibus folijs. Nascitur in scopulis maximè, testisque terra comprehensis. Præcipua siccandi ei spissandiq; vis, & collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus sit: hæc Plinius. Cuius Musci imaginem hanc omnino esse censemus, quam hic excudi curauimus: nam omnibus notis illi perbellè respondet. Viuam plantam concha cuiusdam testæ inhærentem, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus. Cæterùm Marinus muscus iam mihi in mentem redegit plantam (si tamen plantam appellare licet) musco haud multò absimilem, in fluminibus, & alijs dulcibus aquis nascentem, viridi colore, & serici staminis ferè modo villosam, quæ Plinio lib. 27. cap. 8. circa finem conferua appellatur: nobis verò in Hetruria vulgò Lima. Hæc cum Plinii testimonio ad ossium fracturas præstantissimum sit medicamentum, prætermittere quidem non potui quin hic de ea Plinii verba adderem. Ille enim ita de Conferua meminit. Peculiari est alpinis maximè fluminibus Conferuæ appellata à ferruminando, spongia aquarum dulcium verius, quàm muscus aut herba villosæ densitatis, atque fistulosæ. Curatum ea scio, omnibus ferè ossibus confractis, prolapsum ex arbore albo putatorem, circumdata vniuerso corpori, aquam suam inspergentibus quoties inaresceret, raroq; nec nisi deficientem herbam mutationis causa resoluentibus conualuisse vix credibili celeritate. Cæterùm Musci marini meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Muscus marinus compositus est ex terrena, & aquea essentia, vtraq; frigida. Siquidem & gustum adstringit, & calidis quibusvis illitus, ea euidenter refrigerat & adiuuat. Posse quidè marinum muscum, qui recens fuerit, refrigerare, facilè cum Galeno & Dioscoride concedam: quòd verò siccus id efficere possit, quod gustu salso sentiatur, non ita facilè mihi concedendum videtur. Id Græcis βρύον θαλάσσιον quod Latinis Muscus marinus vocatur: Tahaleb siue Thabel Arabibus, quibus tamen muscus is cum lente palustri, confunditur: Italis ac Officinis, Corallina: Germanis Meermiesß oder Meermôß: *Hispanis Malborquiana yerua: Gallis Coralline.*

Muscus marinus Plinii.

Conferuæ mentio & vires ex Plinio.

Musci marini vires ex Gal.

Nomina.

Musci marini plures differentiæ proponuntur in historia nostra, hic de duobus. I. Muscus Marinus siue Corallina, Matth. Dod. gal. Lac. Cord. in Diosc. Lugd. Tab. Muscus marinus primus, Dod. fol. Muscus marinus herbaceus mollior, Cæsal. Corallina, Lon. Lob. Lemnio. Fucus Capillaceus, Lugd. II. Lactuca maritima, C.B. Muscus marinus alter, Matth. Cast. Muscus marinus Theophrasti, Dod. gal. Muscus marinus Plinii, Lugd. Fucus marinus prior, Dod. fol. Fucus siue Alga Intybacea, Lugd. Bryon Thalassion, Turn. Bryon lactucæ foliis Plinii, Lob. Bryon Theophrasti, Cæsalpino.

Φῦκος θαλάσσιος. FVCVS MARINVS. CAP. XCV.

EPhuci marini generibus, quoddam latum, & alterum a sublongius, & rubens: tertium b candidum, nascens in Creta, floridum valdè quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia vim habent refrigeratoriam non podagræ modò, sed etiam inflammationibus, in cataplasmatis efficaciter vtilem: verùm iis vti humidis conuenit priusquam exarescant. Nicander puniceum aduersus serpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres suum colorem mentiri, cùm tamen sit radicula eiusdem nominis, qua se se fucant.

a Orib. ἐπιμηκές. i. oblongum. b Orib. οὖλος. i. crispum. c Orib. συπτικόν. i. adstringentem.

DE fuco marino locutus est Plinius libro 13. cap. 23. vbi ita scriptum reliquit. Nascuntur in mari frutices arboresq; minores in nostro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus est syluis. Non habet lingua alia nomen quod Græci vocant phycos, quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hic autem est frutex. Et lib. 26. cap. 10.

Fuci marini hist. ex Plin.

Tria inquit, Phyci thalassij, id est, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium crispis folijs, quo in Creta vestes tinguntur: hactenus Plinius. Cæterum cum Fuci genera mihi plane incomperta sint, qu d de ijs dicam non habeo. Non tamen deest suspicio, quin Fucus marinus, si Alga non est, in eius saltem genere recenseri possit & debeat: nam Theodorus in Theophrasto non aliter Fucum marinum interpretatur, quam Algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum, Algam maris aliquando vocauit, vt etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc existimauerim, Fucum marinum eam vulgarem esse Algam, in qua Veneti vasa vitrea recondunt, ne inter vehendum collidantur & confringantur. Quod præterea Fucus marinus Alga esse possit, illud argumento sit, quòd nullum aliud, quod sciam, apud Latinos nomen inuenerit. Algæ species est quæ & vlua dicitur, hoc tantùm inter se differentes, quòd hæc palustris, lacustris, fluuiatilisq; sit: illa verò tantùm in mari proueniat. Quod discrimen illo vulgari versiculo indicatur.

Alga Veneta.

Vlua.

Alga venit pelago, sed nascitur vlua palude.

Vnde etiam Virgilius libro sexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, vatemq; virumq;
Informi limo, glaucaq; exponit in vlua.

Et libro secundo eiusdem.

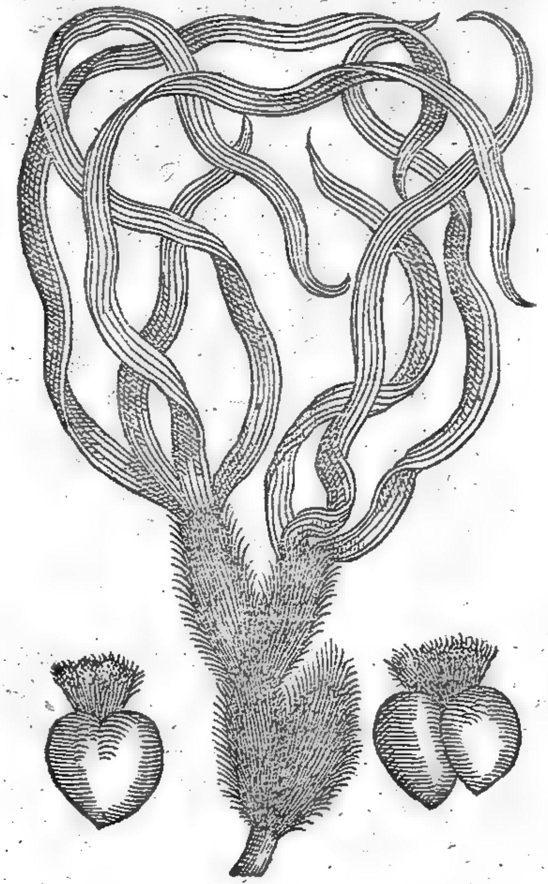
Limosoq; lacu per noctem obscurus in vlua
Delitui.

Fuci marini vires ex Gal.

Fuci marini mentionem fecit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Phycos humens etiamnum, & vires ex mari exemptus desiccat, & refrigerat ordine secundo: habet enim quiddam modicè acerbum. Nominatur Græcis φύκος θαλάσσιος: *Latinis Phucus seu Fucus marinus: Italis Phuco marino.*

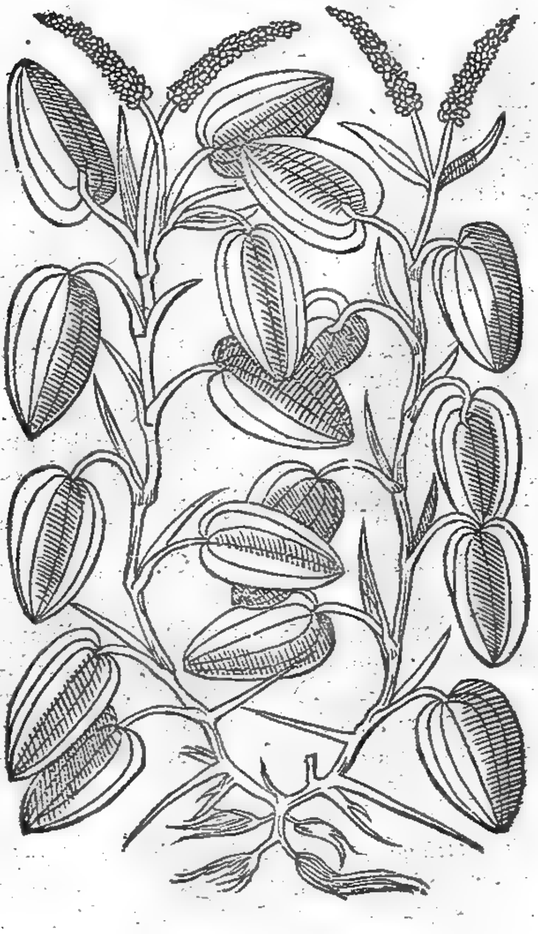
Nomina.

* ALGA VENETA. *

Algæ Venetæ cum mentio fiat in Commentariis, idcirco eius figuram addere placuit, quam Algam marinam, Lobelus: Fucum marinum, Lacuna: Fucum marinum alterum, Dod. historia Latina, Fucum siue Algam marinã gramineam, Lugdunensis: & Algam, Cæsalpinus, Monspeliensium vulgus paleam marinam, vocat. Videtur apud Dioscoridem sub Fuco secundo, apud Theophrastum sub primo exprimi.

I. POTAMOGETON.

Ποταμόγειτον. POTAMOGETON. CAP. XCVI.

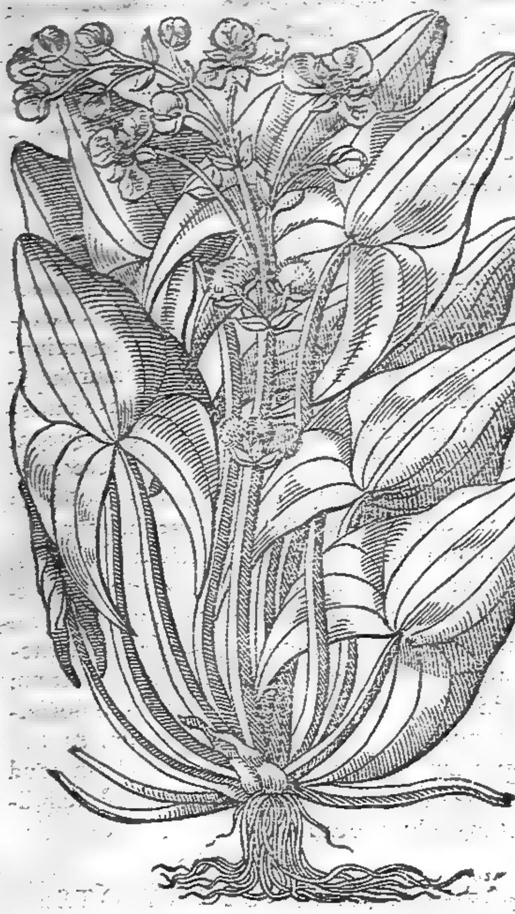
POtamogeton, folium fert betæ simile, hirsutum, paulùlum supereminens extra aquam. Refrigerat & inspissat: pruriginibus vtile, & contra veterum vlcerum nomas. Nomen ex eo inditum est, quòd palustribus & aquosis enascatur.

Potamogetonis consid. Sagittæ vtriusq; consid.

POtamogeton lacubus & paludibus innasci amat, vbi folijs betæ proximis, super aquam expansis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos sæpe vidimus & legimus, priuatim in lacubus quibusdam in Ananiensiũ agro, quam ibi vnà cum nymphæa aquis supernatantem deprehendimus. Facit Potamogeti mentio vt Sagittam quoque ob foliorum formam Plinio vocatam, in mentem redegerim, quòd ipsa in fluminibus nascatur, & stagnãtibus quoq; aquis. Hæc ita duum est generum. Maior & Minor. Huius folium sagittæ cuspidis figuram ad amussim refert, supernè in vnum apicem, infernè in duos desinens. Pediculo nititur triquetro, spongioso, intus cauo, sesquicubitali & quandoque maiore, aut minore, pro aquarum profunditate, in quibus viuit. Caulem gerit rectum, læuem, rotundum, vacuum, superius in ramulos diuisum, in quibus flores exeunt albi, singuli tribus foliolis constantes, hærentq; in pedunculis pari exortu à caule prodeuntibus. Ex his tandem capitula nascuntur subpurpureæ hirsuta, nucis Ponticæ magnitudine, in quibus minutũ concluditur semen, rotundo intus globulo inhærens. Radicem habet albam, multifidam, & fibrosam Plantagini aquaticæ similem, cuius cognationis ego sagittam facio. Maior minori per omnia respondet, sed omnia maiora in ea spectantur. Folia quoq; non adeò in acuminatum fastigium desinunt. Nascitur vtraq; in aquis cùm stagnantibus, tum decurrentibus copiosa

in Eo-

II. SAGITTA MAIOR. III. SAGITTA MINOR.

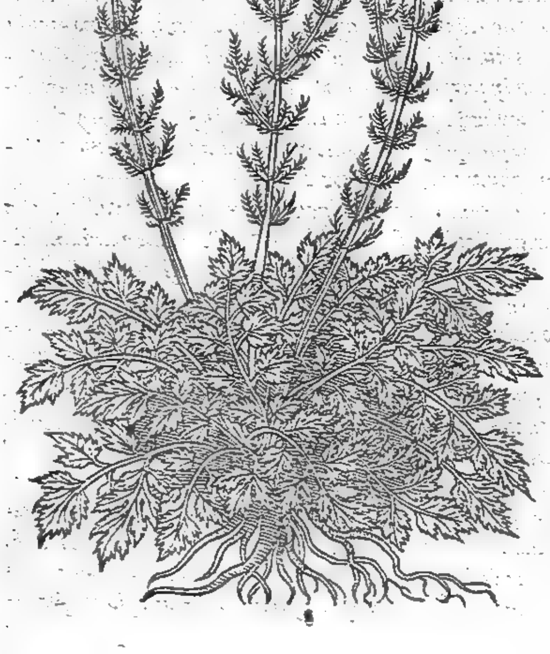

in Bohemia, cum in Muldaua flumine, tum in alijs pleriſq; locis. Temperamento ambæ ſunt frigido & humido: & iiſdē cum plantagine aquatica viribus pollent. Potamogeton, vt teſtatur Galenus lib.8. ſimplicium medicamentorum, adſtringit & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſſior quam polygonon eſt. Huic herbæ nomen Græcum ποταμόγειτον, Latinum ſimiliter Potamogetum: Italis Potamogeto: Germanis Seehalten Kraut/vnd Sam Kraut: *Gallis Herbe des eſtagnes. At Sagitta, Græcis πιστάνα: Italis Saetta.*

Potamogetō vires ex Gal.

Nomina.

MILLEFOLIVM AQVAticum.

Potamogeton latifolium aliud, aliud tenuifolium: latifolium aliud rotundis, aliud oblongis folijs eſt, hocq; vel craſſis ſalignis, vel tenuibus & ſplendentibus, & hoc vel planis vel criſpis. I. Hic proponitur Potamogeton rotundifoliū, quod Dioſcoridis eſt: & dicitur Potamogeton, Matth. Trag. Fuchſ. Lac. Dod. gal. Lonic. Caſtor. Taber. Potamogetoni ſimilis rotundiore folio, Cordo in Dioſcoridem. II. Sagitta aquatica maior, C.B. Sagitta maior, Matth. Dodō. fol. Caſtor. Tab. Piſtana Magonis, ſiue Sagittaria aquatica Plinij, Lob. Phleos mas latifolia, Lugdun. Barba ſyluana recentioribus medicis, Cæſal. III. Sagitta aquatica minor, C.B. Sagitta minor, Matth. Dod. fol. Caſt. Lob. Lug. Tab. Sagittaria minor, Lob. in icon. Sagitta & Sagittalis, Cordo in hiſtoria.

Στρατιώτης. STRATIOTES. CAP. XCVII.

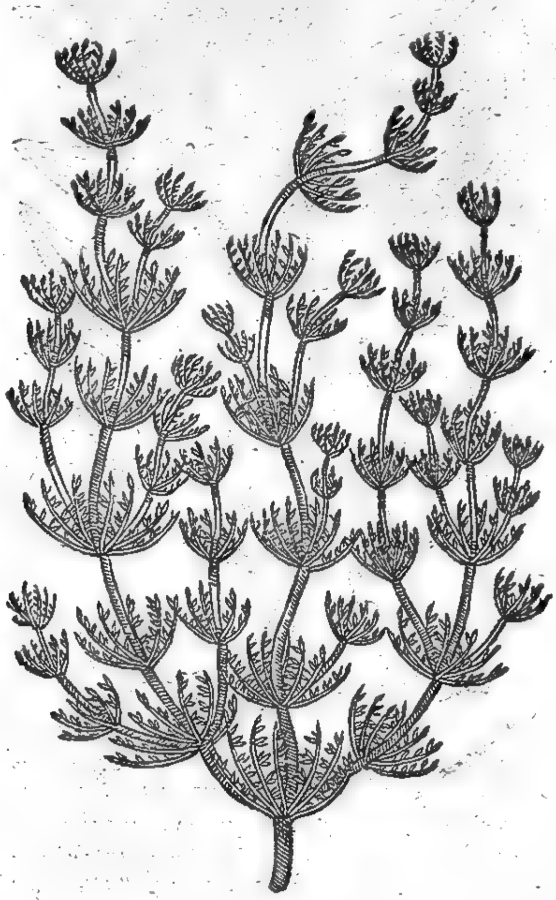
STratiotes in aquis naſcens, iiſdem ſupernatat, & ſine radice viuit: vnde cognomentum traxit. Herba ſemperuiuo ſimilis, ni maiora haberet folia. Quæ refrigerant: ſanguinem, qui defluit á renibus, potā ſiſtunt: vulnera, quæ inflammationem minantur, intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

NOn eſt profectò quòd miremur, ſi Stratiotes in Italia non prouenit. Quandoquidem ea, vt lib. 24. cap. 18. Pli-

nius testatum reliquit, est in Aegypto tantùm, & inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni maiora haberet folia. Cæterùm plantam quandam misit ad me Pisis Lucas Ghinus Medicus clarißimus in aquis nascentem, quam ille aquaticum Millefolium appellabat. Hanc ego aquaticæ Stratiotes genus aliquod esse puto. Esto tamen aliorum quoq; iudicium ex imagine, quam hic appingi curauimus. Folijs est coriandri, sed tenuioribus, caulibus tribus aut quatuor, angulosis, in quibus per interualla pusilla habentur folia, auicularum pennis similia: in cacumine singulis caulibus binæ exeunt vmbellæ, subpurpurascentibus floribus. Vocatur Græcis στρατιώτης ἔνυδρος: Latinis Stratiotes aquaticus. Millefolium aquaticum: Italis Millefoglio aquatico.

Nomina.

* II. EQVISETVM OLIdum. *

I. Millefolium aquaticum à Matthiolo propositum, & à Lugdunensis herbarij auctore, sub Stratiote millefolio aquatico Matthioli enarratum, hactenus non vidimus. Ast ne duæ diuersæ vna figura iunctæ ad Commentatorem sint missæ, veremur: Siquidem caules optimè respōdeant (si vmbellas adimas) Equiseti speciei, cuius iconē adiunximus. I I. Quod albicat omnibus sui partibus, odoris sulphurei & lutosi, caulib. pluribus, longis, rotundis, obliquè striatis fragilibus, qui in plures cauliculos brachiantur, folijs aliquot simùl ad geniculum iunctis, breuibus aliquot apicibus tanquam particulis donatis: quæ si sicca sint leuissimo digitorum contritu in puluerem comminuuntur. Nascitur in aquis, præcipuè cœnosis, communiter in ijs demersum, rarius erectum: quod in fossis Thermarum Aponensium notauimus, & non longè Lucerna Heluetiorum. An floreat ignoramus: nec de ea quicquam hactenus apud auctores legimus, quod propter grauem odorem, Equisetum olidum vocamus.

Conclusa in meo desunt.

I. MILLEFOLIVM MAIVS.

Στρατιώτης χιλιόφυλλος. STRATIOTES MILLEFOLIVM. CAP. XCVIII.

STratiotes millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius assurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum dissectoq; foliorum exortu. Folia syluestre cuminum simulant, præsertim breuitate, [atq; scabritia] breuiora paulò: densiore vmbella & pleniora. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos & candidos. Nascitur in asperis agris, præcipuè circa semitas. Eximij vsus ad vlcera vetera recentiaq;, profluentem sanguinem & fistulas.

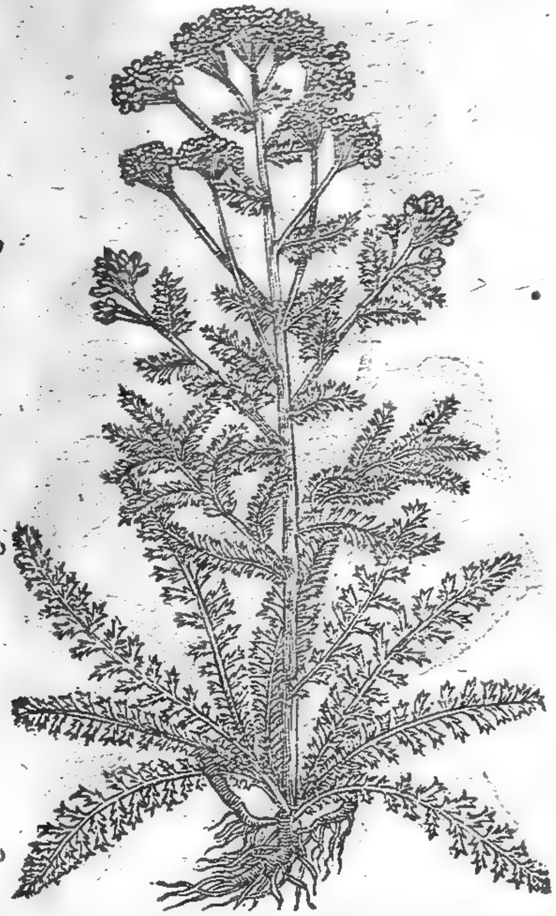
Stratiotæ millefoliæ consideratio.

STratiotes in hunc vsq; diem Millefolij cognomen retinet. Planta est officinis notißima, in incultis prouenien, in pratis, & circa semitas, lignosis caulibus, dodrante maioribus pluribus ab vna radice prodeuntibus, quibus folia insunt auium nouellarum pennis similia, syluestriq; cumino æmula. Flores eius densiore vmbella sustinentur, candidi, etsi nonunquam in purpura rubescant. Ex his vtiq; notis palam est, cōmunis vsus Millefolium nil aliud dici posse, quàm Stratioten, de quo hic agitur: non autem, vt Brasauolus existimat, Myriophyllum infra à Dioscoride descriptum. Siquidem Myriophyllum caulis est tener, singularis, vnica nixus radice: folijs plurimis, leuibus, fœniculo similibus. Quæ sanè omnia, ni fallor, apertißimè ostendunt, Brasauolum hac in re hallucinatum esse. Millefolij genus quoddam nascitur in Goritiensi agro Saluatino monte prope sacellum diuæ Mariæ virginis, eo tantùm saxoso tractu, quo ad Sontium fluuium descenditur. Id quoniam aliud præstat magnitudine, vt eius effigies, quam hic damus, apertè ostendit, ideò nobis iure liceat ipsum nominare Millefolium maius. Folia profert minoris similia, sed maiora, Tanaceto quadantenus proxima, caules quoq; maiores, subhirsutos atq; grandiores vmbellas: floribus in purpura albicantibus, odore medicato. Præstat eadem quæ minus. Datur vtiliter millefolij succus ad sanguinis reiectiones. Idem præstat sicci farina ex Symphyti maioris, aut plantaginis aqua

Brasauoli opinio non est accepta.

Millefolium maius.

II. MILLEFOLIVM MINVS.

qua pota. Eadem naribus indita, fluentem inde ſanguinem compeſcit. Dyſentericis vtiliter infunditur, vnà cum ſui ipſius ſucco. Herba recens tuſa & ſuppoſita, pubiq́; illita, menſibus profluuia compeſcit. Milleſolium cui candida ineſt vmbella, vna cum floribus tuſa, & cum ſua ipſius aqua, aut caprino lacte pota, gonorrhæam in viris, in fœminis alba vteri excrementa tollit. Atqui id valentius præſtat, vbi cum corallio, ſuccino albo, & eboris ſcobe propinetur. Præſtat mirum in modum Millefolij, & foliorum & florum farina ad ſanguinis mictum, vbi vnciæ pondere vnà cum Armeniæ terræ drachma, ex vaccino lacte propinetur ieiunis diebus tribus continuis. Commanducata folia, & præſertim recentia, dentium dolores mulcent. Idem facit commanducata radix, & diu ſub dente dolente retenta. Datur herba decoctam cum labruſcæ floribus vtiliter potandam contra vomitum. Stratioten hunc, & ſuperiorem perſtrinxit Galenus libr. 8. ſimplicium medicamentorum, vbi de vtriuſq́; viribus ita diſſerit. Stratiotes aquaticus quidem humida & frigida facultate eſt: terreſtris verò nonnihil habet adſtrictionis: proinde ſanè & vlcera glutinare poteſt, & vlceribus eſſe vtilis. Sunt qui eo & ad ſanguinis eruptiones vtantur, & ad fiſtulas. Herba, quæ Græcis στρατιώτης χιλιόφυλλος, *Latinis Stratiotes millefolium appellatur: Italis Stratiote millefoglio: Germanis Garben: Hiſpanis Milhoyas yerua: Gallis Mille fueille.* * *Cumin vel Anet ſauuage.* * *At Millefolium maius Græcis* στρατιώτης χιλιόφυλλος μέγα: *Italis Millefoglio maggiore.*

Stratiotæ vires ex Gal.

Nomina.

I. Millefolium vulgare album, C.B. Millefolium maius, Matth. Millefolium album, Brunf. Camer. Millefolium vulgare, Trago, Geſ. hort. Millefolium Stratiotes, Cord. in Dioſ. Millefolium terreſtre maius, Tab. Millefolium terreſtre vulgare, Lob. in icon. Millefolium ſiue Achillea Dodo. fol. Millefolium maius, Cæſalpino. Stratiotes millefolium, Fuchſ. Lac. Caſt. Stratiotes millefolia maior, Lugd. Militaris, Lob. Achillea, Dod. gal. Lonicero. II. Millefolium vulgare purpureum minus, C.B. Millefolium minus, Matth. Millefolium vulgare, Trag. Millefolium, Lonic. Millefolium purpurei floris, Dodo. fol. Millefolium terreſtre purpureis floribus, Lob. Millefolium purpureum, Taber. Millefolium paruum, Cæſal. Stratiotes terreſtris minor, Cordo in hiſt. Stratiotes millefolia minor, Lugdunenſi.

Φλόμος. VERBASCVM. CAP. XCIX.

VErbaſcum differentias ſummas habet duas, hoc nigrum, illud album: in quo mas & fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia ſunt braſſicæ, piloſiora multò & latiora, a candida: caulis albus, cubitalis aut amplior, ſubhirſutus: flores albi, aut b ex luteo palleſcentes: ſemen nigrum: radix longa, guſtu acerba, craſſitudine digiti: naſcitur in campeſtribus. Verbaſcum, qui mas appellatur, oblongius, albis folijs, & anguſtioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſet, niſi nigriore latioreq́; conſtaret folio. Syluestre [folia] fert [ſaluiæ]: altas virgas & lignoſas c, & circa eas ramulos d quales marrubium: flores luteos, auri æmulos. Sunt & phlomides duæ, hirſutæ, rotundis folijs, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, folijs ternis aut quaternis, vel paulò pluribus, hirſutis, craſſis, pinguibuſq́;: apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adſtringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex vino datur. Decoctum ruptis, conuulſis, fractis, antiquæ tuſſi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbaſcum, cui flos aureus, capillos tingit, & quocunque abijciatur, blattas in ſe contrahit. Cocta in aqua folia aduerſus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: ſyderatis vlceribus ex vino & melle, cum aceto autem vulneribus medentur: contra ſcorpionum ictus ſunt auxilio. Syluestris folia ambuſtis igni ſunt cataplaſmata. Aiunt in folijs eius, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putreſcere.

a Orib. λευκότερα. i. candidiora.
b Orib. ὑπόχλωρα. i. ſubuiridia. Orib. non legit concluſa.
c Or. φύλλα ἐλελισφάκῳ ὅμοια ἔχει ἐκ χύλῳ. i. folia ſaluiæ ſimilia in orod.
d Or. ὡσπερ. i. quemadmodum.

PLura Verbaſci numerantur genera, vt ex appictis iconibus palàm fiet. Prima verbaſci genera, domeſtica ſcilicet duo, nulli non cognita ſunt. Verbaſcum mas ſiue ſecundum, oblongius eſt, albis folijs, anguſtioribuſq́;: tenuiore caule. Floribus in cacumine minoribus, pallido collore. Radice minori minuſq́; carnoſa. Naſcitur in campeſtribus, exoluto ſolo. Iiſdem viribus præditum eſt, quibus & fœmina. At Verbaſcum tertium, folia profert nigriora, oblongiora, ſaluiæ ferè modo aſpera, ſed latiora: caulibus rotundis, robuſtis, tenuioribus floribus in cacumine ſpicatis, aureo colore. Prouenit & hoc quoq́; in campeſtribus: eaſdem cum alijs habens vires. Verùm ſylueſtre, quod folijs ſaluiæ ſimilibus, aureiſq́; floribus prouenit, non omnibus ſanè notum exiſtimo. Viret tamen hodie Patauij in nobiliſsimo ſimplicium horto, quem ad commune ſtudioſorũ commodum Illuſtriſsimus Venetorũ Senatus conſtrui curauit. Naſcitur in campeſtribus & apricis montibus. Quin nec fortaſſe Lichnitim, cuius etiam figuram hic damus, nouere multi, quę folijs eſt hirſutis, craſsis, tomentoſis pinguibuſq́;, atq́; idoneis ad lucernarũ lumina: florib. numeroſis & ramuſculis eminentioribus, prodeuntib. aureo colore. Eſt Verbaſci quoq́; genus, cuius folia corniculati pauperis faciē exprimũt, per ambitũ ſinuata. Ideoq́; nil mirũ ſi Dioſc. eiuſmodi papaueris folia Verbaſci folijs cõparauerit. Reliqua verò, qui mihi demõſtrauerit in Italia, hactenus reperi neminē. Et quãuis ſint, qui putent, vt Ruel. Fuch. & recentiorũ alijs placet, eas vulgaris notitiæ plantas, quæ quibuſdã Brachæ cuculi, officinis Primulæ verũ, Germ. claues S. Petri, nõnullis verò herbæ paralyſis appellãtur, eſſe Dioſ. Phlomides, quæ hirſutis rotũdiſq́; folijs, humiles, pſiliunt: eorũ

Verbaſci genera & conſi.

Ruellii & Fuchſii opin. reprobat. Herba paralyſis.

tamen

I. VERBASCVM I.

II. VERBASCVM II.

III. VERBASCVM III.

IV. VERBASCVM IIII. SIue ſylueſtre.

tamen ſententiæ, licet eruditorum virorum, haudquaquam adſtipulari poſſum. Siquidem plantis iis folia non inſunt hirſuta, nec etiam rotunda, ſed alteri leuia, alteri verò criſpa, lactucæ aut dipſaci modo. Adde quòd florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nuſquam, quod ſciam, meminit Dioſcorides, neq; è veteribus alius, qui Verbaſci genera recenſet.

Id quod

V. VERBASCVM LYCHNITE.

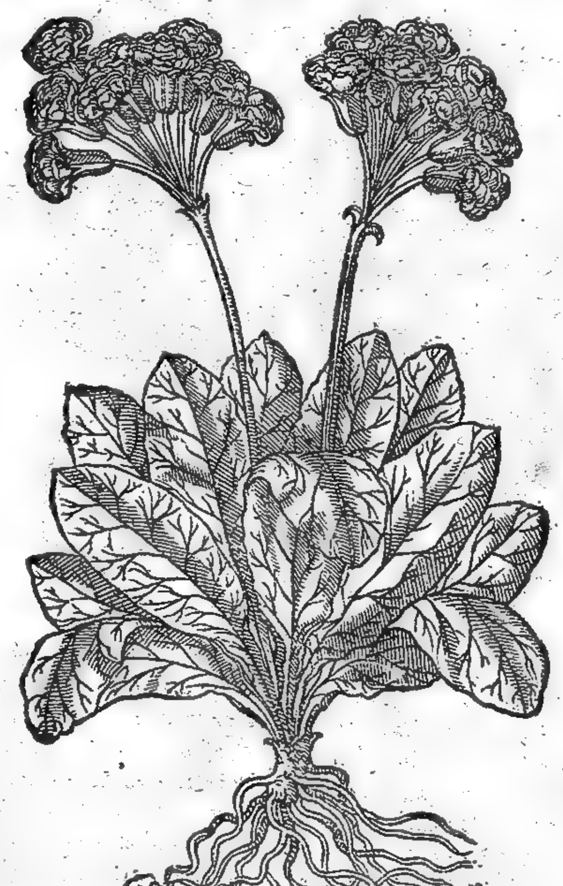
VI. VERBASCVM ALIVD.

VII. PRIMVLA VERIS.

* VIII. VERBASCVLVM HORtense multiplex. *

Id quod in herba paralysi, meo quidem iudicio, silentio inuoluendum non fuerat, cum hæc omnium prima suis aureis floribus emicet, verq; nouum pronunciet: vnde illi officinæ nomẽ imposuerunt. Duum est generũ, alterum odoratum, alterũ inodoratũ. Prima folia profert lactucæ quadantenus similia, oblonga, rugosa, Lauri veneris ferè modo humi iacentia, è quorũ

medio cauliculus exit dodrantalis atq; incanus, è cuius fastigijs flores exeunt complures lutei, per ambitum fimbriati odoratiq;, vt in vrsi auricula, quam & radice quoq; imitatur. Prouenit secus vias, propter sepes, & in pratis. Altera folia profert latiora, & in cacumine rotundiora, humi pariter accubantia, crispa rugosaq;, ac magis tenera: caule verò floribus ac radicibus, ab altera non differt. Nascitur ijsdem in locis, & frequenter in syluis herbosis. Easdem, quas prior possidet vires, imbecilliores tamen. His recentiores vim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & vesicæ calculos commendant. Succum quoq; tum potum, tum exterius illitum, fractis luxatisq; ossibus vtilem esse tradunt. Cæterùm præstat earundem decoctum additis saluia & amaraco, aduersus frigidos neruorum, & cerebri morbos. Quare commodissimè datur potandum resolutis, ac ijs, qui membrorum tremore, stuporevè laborant. Stillatitia florentis iam herbæ aqua datur vtiliter potanda in animi deliquijs, & vbi corpus imbecillitate virium affectum sit. Nam (vt inquiunt experimentatores) mirificè cor confortat ac roborat. Flores illinuntur vtiliter aduersus scorpionum, & phalangiorum ictus. Siquidem facilè tumores dissoluunt. Herba ipsa, aut flores, aut radices tusa & illita, vulnera sanant. Stillatitia aqua, quæ à tota fluxerit planta, fronti illita, capitis dolores mulcet. Mulieres, quæ fuco delectantur, flores in albo meraco macerantes, vnà cum polygonati radicibus, stillatitiam ad alembicum conficiunt aquam, qua deinde à lecto resurgentes faciem lauant, eiq; nitorem conciliant: vbi autem rugas tollere student, stillatitiam limonum aquam admiscent. Sed ad legitima verbasci genera redeamus. Hæc omnia in vniuersum, sed fœmina magis, vt plurimis factis periculis constat, omnibus ferè sedis morbis mirificè subueniunt: adstringunt enim & exiccant. Quamobrem seminis & florum puluis, additis chamæmeli floribus, & laricis resina, procidentem sedem suffitu cohibet, & tenasmum, præcipuè dysentericis, tollit. Verbasci fœminæ folia inter lapides contusa, si equi claudicantis ex clauorum noxa vngui prius excauato imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadat. Radicis eiusdem succus, anteaquam caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico vino haustus, in ipsa accessionis hora (vt Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus aut quatuor iteratis vicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum asperis verrucis illitus, eas facilè delet, etsi læuibus nihil proficiat. Idem facit sicca radicis farina confricata. Dantur flores commodissimè in puluerem triti, contra tormina ventris, & colicam. Gargarizatur vtiliter radicum decoctum contra tonsillarum inflammationes. Folia tusa & cine-

Herbæ paralysis vires Matthiolo.

Verbasci vires Matth.

IX. PRIMVLA VERIS altera.

X. BLATTARIA.

ribus calefacta, sanant panos, quos bubones vocant, emplastri modo imposita. Tanta vis verbasco inest, vt iumentis non tussientibus modò, sed ilia quoq; trahentibus, auxilietur potu. Semen ex vino decoctum & contusum impositumq;, luxatis medetur, dolorem & tumorem auferens. Folia conferunt strumosis, si ex aceto imponantur. Semine ac folijs in vino decoctis, ac subinde tritis & impositis, omnia infixa corpori extrahunt. Folia & summitates in aqua decoctæ, & illitæ podagricis auxiliantur, sed eius Verbasci ea esse oportet, quod minoribus crescit folijs. Stillatitia florum aqua oculis iniecta, distillationes cohibet: aufert eadem illita faciei ruborem, quam Mauritani Guttam rosaceam vocant, & præsertim addito caphuræ momento. Illinitur eadem ad Erysipelas, & ignis combustiones, serpigines, vitiligines, impetigines & cæteras cutis infectiones. Verbasci flores vnà cum oui vitello, & mica panis, & porri folijs illiti, perbellè præstant ad cohibendas tumentes, dolorificasq; hæmorrhoidas. Idem præstant eiusdem folia suffita, ex molari lapide accenso. Est & herba similis Verbasco, quæ BLATTARIA Plinio nominatur lib. 25. cap. 9. vbi eam ijs verbis depingit. Est similis Verbasco herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in se contrahit, ideoq; Romæ Blattariam vocant: hæc Plinius. Eundem verò effectum Dioscorides illi Verbasci generi assignauit, quod floribus aureis descripsit. Quæ certè res facit, vt credam, quòd non aberrarent ij, qui sibi animum inducerent, blatta-

Gutta rosacea.

Blattariæ histor. & vires.

Blattariam Plinij, & Verbascum illud Dioscoridis, cui flores insunt aurei, vnam & eandem plantam esse. Porrò Blattaria passim ferè nascitur in campestribus: folijs oblongis, per ambitum serratis: floribus tertium Verbasci genus maximè æmulantibus, quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini instar, duriores tamen, ac leuiores, in quibus semen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates nō produntur. Sed cum ea gustu amara deprehēdatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem excalfaciens sit & siccās, & aperire & abstergere possit. Verbasci genera, & vires memoriæ tradidit Galenus libro octauo, simplicium medicamentorum, vbi ita scribit: Verbascum, quoddam folijs album est, quoddam verò nigrum. Et albi aliud quidem mas est, cuius folia angustiora, aliud fœmina, cuius maiora. Est præterea aliud Verbascum syluestre cognominatum, quod floribus constat aureis, & luteis. Sed & præter has species alia est, quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaque duarum radix gustu acerba est, & fluxionis affectibus prodest: sed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi vim habent: sic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: quæ etiam capillos rufant. Omniū enim folia desiccandi, & digerendi moderatè vim possident. Quæ planta Græcè φλόμος, Verbascum Latinè dicitur: Officinis, Tassus barbatus, Italis, Verbasco, & vulgò Tasso barbasso: Germ. Wullkraut: Hispanis, Verbasco: Gallis, Bouillon. At Verbascum mas siue secundum, Græcis φλόμος ἄῤῥεν λευκὸν: Italis, Tasso barbasso maschio. Sic Verbascum tertium, Græcis, φλόμος ἄῤῥεν μέλανα: Italis, Tasso barbasso minore. Verùm Verbascum syluestre, Græcis φλόμος ἀγρία: Italis, Tasso barbasso saluatico. Sic Primula veris, nonnullis Brache cuculi: quibusdam Herba paralysis: Italis, Fior di prima vera: Germanis, Schlussel Blumen: Gallis, Primeuere, seu Brayes de Cocu. Iisdem nominibus appellatur & altera. Tandem Blattaria, Dioscoridi, Verbascum aurei floris: Italis, Blattaria.

Verbasci genera, & vires ex Gal.

Nomina.

Verbascum, φλόμος dictum, à φλέγω vro, quasi φλόγος flamma, quia hac herba pro ellychniis vtuntur. Sic Verbascula seu Primulæ veris φλομίδες Dioscoridis censentur, alii Dodecatheon Plinii volunt. Fabius Columna, Alismatis secundum genus apud Plinium facit: cuius vt & Verbasci plurimæ differentiæ. I. Verbascum mas latifolium luteo flore, C.B. Verbascum primum, Matthiol. Cæsalpin. Lugdunensi. Verbascum candidum mas, Lacun. Lonice. Verbascum, Cordo in Diosc. Castor. Verbascum mas, Lobel. Taber. Verbascum aut phlomos vulgaris mas Dioscoridis, Thapsus barbatus officinarum, Lob. in icon. Verbascum latius, Dod. fol. Verbascum album mas seu Candela regia, Thalyo. II. Verbascum mas angustioribus foliis, floribus pallidis, C.B. Verbascum secundum, Matth. Lacun. Castor. Lugdunen. Verbascum mas, Matth. in Epit. Verbascum syluestre maius, Lonicero. III. Verbascum nigrum flore ex luteo purpurascente, C.B. Verbascum tertium, Matth. Lac. Cast. Lugdu. Verbascum nigrum, Trag. Dod. gal. & fol. Tab. Verbascum nigrum Dioscoridis, Lobel. in icon. Verbascum nigrum salui folium purpureo flore, Lobel. Verbascum syluestre, Fuchs. Turn. Gesner. hor. Verbascum syluestre minus, Lonic. Verbascum nigrum latifolium, Thalyo. IV. Verbascum latis saluiæ foliis, C.B. Verbascum quartum siue syluestre, Matth. Lugd. Verbascum sylu. Matthiolo in epit. Lac. Ges. hor. Clus. hist. Hisp. Cast. Verbascum sylu. alterum, Dod. fol. Verbascum saluifolium fruticosum luteo flore, Lobel. Verbascum syluestre foliis Saluiæ, Cam. Verbascum quartum Matthioli, Lob. in icon. Verbascum septimum, Cæsalpino. V. Verbascum Lychnites flore albo paruo, C.B. Verbascum Lychnite, Matth. Lacu. Tab. Verbascum primum, Brunf. Verbascum candidum fœmina, Fuch. Ges. hor. Verbascum album fœmina albo flore, Dodon. gal. Lugd. Verbascum fœmina, Lob. Lugd. Verbasci tertii altera species, Cast. Verbascum quartum, Cæsalp. Phlomos mas alter, Lob. in icon. Phlomis Lychnitis, Lugdunensi. VI. Verbascum folio papaueris corniculati, C.B. Verbascum aliud, Matth. Verbascum sylu. tertium, Dod. fol. Verbascum laciniatum, Lugdun. Verbascum intubaceum, Tab. Verbascum foliis papaueris cornuti, Camerario. VII. Verbasculum pratense odoratum, C.B. Primula veris, Matth. Loni. Tab. Primula veris prior, Lugdun. Primula pratensis, Lob. Primula veris hortensis, Thal. Herba Paralysis, Brunf. Trag. Cast. Clus. hist. Panno. Herba Paralysis altera, Cæsalpin. Verbascum odoratum, Fuchs. Dod. gal. Verbasculum quorundam, Gesn. hort. Arthritica eidem. Arthritica simplici luteo flore, Camerar. Alysma pratorum, Columnæ. IIX. Verbasculum hortense multiplex, C.B. Arthriticæ genus dasypodium seu Densifolium, Gesn. hort. Arthritica pleno flore, Cam. Primula hortensis Anglica, Lob. Lugdun. Primulæ veris flos multiplex, Dodon. fol. Primula veris multiflora, Tabernæmontano. IX. Verbasculum pratense inodorum, C.B. Primula veris altera, Matth. Lugd. Primula veris syluestris, Thal. Primula sylu. tertia, Tabern. Herba Paralysis alba, Brunf. Herba Paralysis sylu. Trago: Verbasculum non odoratum Fuchsio: Verbasculum album, Dod. gal. Arthritica simplici pallido flore, Camerario. X. Blattaria lutea (est enim & alba, viridis purpurea, & maximo flore.) folio laciniato, C.B. Blattaria Matth. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lon. Lob. Cast. Lugd. Blattaria flore citrino, Ges. hor. Blattaria lutea, Cam. Verbascum Leptophyllum, Cordo in histor. Verbascum nonum, Cæsalpino.

Αἰθιοπὶς. ÆTHIOPIS. CAP. C.

Aethiopis folia habet verbasco similia a, perquàm hirsuta, densaque, in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † scabrum, similem apiastro, aut arctio, multis concauum alis: semen erui magnitudine, geminum, in vno conceptaculo: radices ab eodem cespite numerosas, longas, b plenas, glutinosas gustu: quæ siccæ nigrescunt, duranturque, vt cornua possint videri. Plurima nascitur in Ida c monte Troadis, & in Messenia. Auxiliatur [purulentis excreationibus,] ischiadicis, pleuriticis, arteriæ scabritiis, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis vicem præbet.

a Meum. δασέα χλεῖα. i. hirsuta, densa.

b Meum, & Cat. παχείας i. crassas.

c Meum. & Cat. nō legit monte Troadis.

Me. pro conclusis αἵματος πτύσει. i. sanguinis sputo, vt Cat. legit αἱμοπτοῖκοις. i. sanguinem excreantibus.

Tametsi iampridem existimauerim, Aethiopidem herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm nasci, quòd eam inibi plurimam gigni testentur Dioscorides, & Plinius: hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata est Patauio ab erudito iuuene medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridentino, quam, nulla prorsus reclamante nota, Aethiopidem referre deprehendi, vt eius pictura, quam hic damus, pulchrè demonstrat. Aethiopidis non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu: quanquam eam memoriæ prodidit Paulus lib. 7. vbi non plures de hac herba vires tradit, quàm quæ Dioscoridi accepta referri possunt, cùm ita scribat: Aethiopis similia verbasco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur ischiadicis, pleuriticis, & sanguinem reijcientibus: arteriæ etiam asperitates cum melle lenit.

Aethiopidis consideratio.

Aethiopidis vires ex Paul.

ÆTHIOPIS.

Nomina.

Vt Græcis hæc planta αἰθιοπὶς, ita etiam Latinis Aethiopis nominatur: Italis, Etiope & Etiopide.

†Hoc loco in vulgatis Græcis codicibus legitur παχὺ, hoc est, crassum. Quam vocem interpres Plinium fortè, vt solet, secutus omisit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribquem in hoc Plinio adstipulari inuenimus.

Æthiopidem foliis sinuosis, & in profundas lacinias diuisis (cuius figura in vniuersali historia) obseruauimus. Dicitur Æthiopis, Matth. Gesn. hor. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Lob. Cast. Lugd. Tab. Cæsalp. Æthiopis phlomitis, Lob. in iconibus.

Ἄρκτιον. ARCTION. CAP. CI.

ARction, aliqui potius Arcturon vocant, similis est verbasco foliis, nisi quòd hirsutiora, & rotũdiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum semine radix in vino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, pernionesq; fouentur eodem: bibitur aduersus coxendicum dolores, & stranguriam è vino.

Arctii cõsid. Ruelli erro.

CRedidit Ruellius, Arction eam esse plantã, quæ & secus vias, & in scrobiũ marginibus nascitur, quamq; officinarum vulgus Lappã minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubie, meo quidem iudicio, fallitur, neque audiendus est. Siquidem, vt diligenter notas expendentibus perspicuum fiet, Lappa minor aliud profectò non est, quàm Xanthium inferius à Dioscoride repræsentatum. Etenim Lappa minor folio verbasci, eoq; hirsutiore non visitur: neque caulem profert longum, & mollem: quĩ nec semen cumino simile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus sanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentissimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac vidi, quæ Arctium legitimè referat. Huius meminit Galenus libro 6. simplic. medic. vbi de eo ita scriptum reliquit: Arction illud, quod verbasco est simile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: semine cymino simili, facultatis est admodum tenuium partium, & ob id exiccantis, extergentisq;, tamen modicè. Quamobrem radix, ac semen eius cocta cum vino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambusta, & chimethla, non horum modò decoctum perfusum, sed & caules teneriores sanare possunt. Quod ἄρκτιον Græci, Arctium quoque Latini dicunt: Itali, Arctio.

Arctii vires ex Gal.

Nomina.

I. PERSONATA, SIVE Lappa maior.

Ἄρκειον. PERSONATA. CAP. CII.

a Men. & Cat. δασεῖα. i. hirsuta.

PErsonata folia habet cucurbitæ, maiora tamen, a hirsutiora, nigriora, & crassiora: caulem albicantem, quanquam & interdum vidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hęc drachmę vnius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extussientibus auxiliatur: trita dolores à cõtorsionibus artuum contractos, illitu sedat. Folia vtiliter antiquis vlceribus illinuntur.

Personatæ consideratio

TAmetsi de vna tantùm Personata meminerit Dioscorides, nos tamen duo in Bohemia obseruauimus genera, Echinatorum tantùm capitum facie differentia. Siquidem in altero maiora, duriora, & rigidioribus asperioribusq; aculeis spectantur: in altero verò minora, molliora, & mitioribus aculeis, alba quadam lanugine circumquaque obducta extant. Maior folia habet cucurbitæ maiora, nigriora, hirsutiora, crassioraque: caulem crassum angulosum, albicantem, sesquicubitalem, atque ramosum: fructu copioso, echinato, non magno, aculeis repandis, vestibus pertinaciter sese innectentibus ac inhærentibus. Floribus purpureis, semine cnici minore. Radice longa, vegeta, intus candida, foris nigra. Nascitur passim in agrorum marginibus, secus itinera, & ferè

& ferè vbique. ALTERA folijs exit minoribus paulò, caule ramoſo: capitulis pariter echinatis, ſed minoribus, alba lanugine obductis: mitioribus aculeis: flore capillaceo, purpuraſcente: ſemine alteri ſimile. Naſcitur vbi & prior: & eadem cum illa præſtat. Hanc eam ſanè eſſe crediderim quam Plinius libro 25. cap. 9. non Perſonatam, ſed Perſolatam vocat his verbis: Perſolatam, quam nemo ignorat, Græci verò Arcion vocant, folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirſutiora, nigrioraque, & craßiora ac radicem albam, & grandem. Hæc Plinius. Ex cuius notis facilè cognoſci poteſt, Plinium hic ſecundum Perſonatæ genus deſcripſiſſe. Nam de altera Perſonata ſcripſerat quoque eodem capite & libro, ſic inquiens: Perſonatam quidam Arcion vocant, cuius folio nullum eſt latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij verbis planum fit, illi perſonatam deſignare, quæ maioribus cum folijs, tum lappis, ſiue Echinis habetur. Perſolatam verò quæ minoribus eſt lappis ſiue echinatis capitulis. Quo fit, vt maximè redarguendum putem Leonicenum, vtpote qui Plinium in hoc perperam damnauerit, aſſerens non niſi vnum Perſonatæ genus reperiri. Cæterùm Braſauolus in ſuo ſimplicium examine, Lappam credidit eſſe Dioſcoridis Aparinen, in hoc euidentius hallucinatus, quàm vt eius error explodi debeat, vt etiam ij diiudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter verſati fuerint. Cæterùm cum Perſolata in mentem mihi redegerit plantam, quam quidam Perfoliatam vocant, prætermittere quidem non potui, quin de ea hic mentionem facerem. Eſt itaque PERFOLIATA plāta, quæ folia profert pinguia, ſubrotunda, ſed in acutū deſinētia, piſi fere modo, venis pluribus craßiuſ-

Plinii tutela.

Braſauoli hallucinatio.

Perfoliatæ mentio & vires.

II. PERSON. SIVE LAPPA MAI. ALT.

III. PERFOLIATA.

culis ſecundum lōgitudinem protenſis. Hæc priuſquam caulem edat, humi procumbit. Caulis ſubinde erumpit gracilis, glaber, rotundus, atque etiam ramoſus. Folia quæ in caule ſunt, & in ramis, ab ijs magno naturæ artificio vmbilicotenus perforata ſunt. Quo fit vt ego Perforatam potius, quàm perfoliatam appellandam hanc plantam eſſe cenſeam. Flores gerit aureos, è capitulis quibuſdam prodeuntes, & in ſtellæ modum radiantes, folioſos, odore non ingrato: ſemen nigrum, pellucidum, pſyllij ſemine maius. Radice nititur vnica, ſed fibroſa. Naſcitur in vineis, aruis, inter ſegetes, in pratis, & agrorum limitibus. Floret æſtate. Guſtu eſt ſubamaro, & adſtringenti. Datur herba ipſa in vino decocta, aut in puluerem trita ad internas affectiones & ad rupta. Ideoq; bibitur vtiliter ad vmbilici eminentiam, & ad Enterocelas. Strumas etiam reſoluit, & curat, ſi emplaſtri modo imponatur. Illinitur quoque vtiliter ad omnes inflammationes. De Perſonata ſub alterius Arctij nomine diſſeruit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, his verbis: Alterum verò Arctium, quod Proſopida vocant, cuiuſq; folia cucurbitæ ſimillima ſunt, niſi quatenus tum maiora, tum duriora, diſcutit ſimul & deſiccat, ſed & adſtringit mediocriter. Quamobrem folia eius veteribus vlceribus mederi poſſunt. Semē potum calculoſis auxiliatur: idem facit radicis decoctum infuſum. Quæ planta Græcis ἄρκτειον, Latinis Perſonata vocatur: officinis, Bardana: Italis, Lappola maggiore: Germanis, Groß Kletten: Hiſpanis, Bardana, & Pagamacera mayor: Gallis, Gloteron, & Bardana. At Perſonata altera: Plinio, Perſolata: Italis, Lappola. Sic Perfoliata: Italis, Perfogliata: Germanis, Durchwachs.

Perſonatæ vires ex Gal.

Nomina.

Arction ab Arcio Dioſcorides diſtinguit, illud Lappa maior eſt montana, hoc Lappa maior vulgata. I. Lappa maior vulgata, Arcion Dioſcoridis, C.B. Perſonata ſeu Lappa maior, Matth. Lugd. Lob. Perſonata, Lac. (cui & Bardana maior) Lon. Caſt. Perſonaria Fuch. Lappa maior, Brunf. Trag. Turn. Cæſal. Arcium, Dod. gal. Cord. in Dioſcor. Arctium, Thalyo. II. Lappa maior montana, Arction Dioſcoridis, quæ eadem cum ea quam Lappam maiorem lanuginoſis capitulis in Phytopinace nominauimus, C.B. Perſonata ſiue Lappa maior altera, Matth. Lugd. Arction montanum & Lappa minor Galeni, Lob. Arctium, Cæſalp. Bardana ſiue Lappa maior, Dod. hiſt. latina in folio. III. Perfoliatæ, quam aliqui Cotyledonem Dioſc. ſuſpicantur, ſeptem ſpecies in Phytopinace fecimus: hæc quæ vulgaris eſt, dicitur Perfoliata

foliata, Matth. Brunf. Cord. in hist. Gesн. hort. Dod. fol. Lon. Cast. Lugd. Tab. Perfoliatum Fuch. Dodo. gal. Perfoliata maior, Trag. Cam. Perfoliata vera, Thal. Perfoliatum vulgatius flore luteo, folio vmbilicato, Lob. Cacalia, Lac. Seseli Æthiopicum Dioscoridis, Cæsalpino.

a Mess. ἐφ' ἧ φύλλον πετασῶδες μέγας προσκείμενον ὥσπερ μύκης. i. in quo folium instar galeri magnum, incumbens veluti fungus.

Πετασίτης. PETASITES. CAP. CIII.

PEtasites pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis a à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Cõtra phagedænas, & vlcera quę cacoethe vocantur, efficaciter illinitur.

Petasitis consideratio. Ruellii, & Fuchsii opinio.

QVanquam scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia, non tamen video, quomodo quis rectè eius sententiæ subscribere posit ac debeat. Quandoquidem maiorem Tussilaginem, de qua libro tertio disseruimus, pro Petasite sumpsisse videtur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus dependet: cui folium huius Tussilaginis minimè respondere deprehenditur, hinc fit, vt horum alioqui doctissimorum virorum sententiam improbandam existimem, vt libro tertio nostrarum Epistolarum ad Hieronymum Heroldum Norimbergensem Medicum scribentes, fusius declarauimus. Nobis hactenus veram Petasiten non licuit inuenire. Atque adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tamdiu nunquam latere potuisset. Petasitis vires paucis reddidit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoethe vocantur, & phagedænica vlcera, ea vtuntur. Non secus Latinis Petasites, ac Græcis πετασίτης, nominatur.

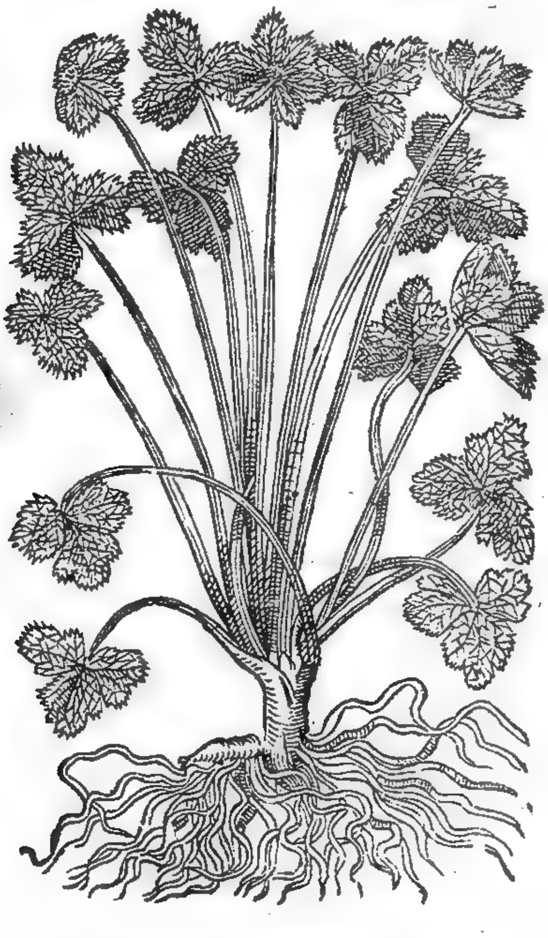
Petasitis vires ex Gal. Nomina.

Ἐπιπακτίς. EPIPACTIS. CAP. CIIII.

a Mess. ταμνίσκος μικρός. i. frutex paruus.

EPipactis ab aliis elleborine, a parua herba, exiguis foliis. Iocineris vitiis vtilis, & contra venena pota.

I. EPIPACTIS. *II. ELLEBORINE.*

Epipactidis consideratio.

EPipactida adeò paucis perstrinxerunt Dioscorides, ac cæteri, qui ante & post ipsum de plantarum historia scripserũt, vt difficilè admodum sit decernere, quænam planta sit hæc in Italia, vbi fortasse ea non prouenit. Nam, vt Plinius lib. 13. ca. 20. commemorat, Epipactis in Asia, & Græcia nascitur. Verùm enimuero si Epipactis Elleborine ex eo dicta est, quòd cum Elleboro nigro similitudinem habeat, ea quidem nobis Epipactis erit, quæ nascitur in Goritiensi agro, quamq; Epipactida appellare libuit, non quod ipsam Dioscoridis Elleborinem esse censeamus, sed quod Elleborum nigrum quadantenus repræsentet folijs, floribus, atque etiam radicibus. Epipactidis inter simplicia, quod inuenerim, non meminit Galenus. Sed Paulus idem, quod Dioscorides, de eius viribus tradidit. Hæc ἐπιπακτίς Græcè dicitur: Latinè item Epipactis, & Elleborine.

Nomina.

I. Helleborine Saniculæ facie, C.B. Epipactis Matt. Lac. Elleb. Matt. in Epito. Lugd. Tab. Alpina Elleborine Saniculæ, & Ellebori nigri facie, Lob. Hæc nobis nondũ cõspecta. D. Cam. eius loco Elleb. vulgò dictã substituit: ex cuius radice fibrosa & albicante, caulis penè cubitalis exurgit, quẽ complectũtur folia Ellebori

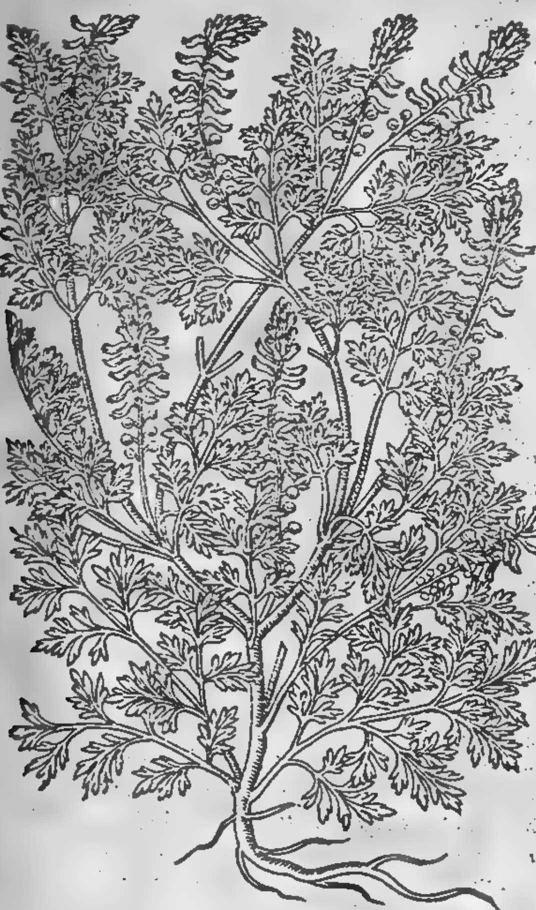
Ellebori albi similia, lata, acuminata, venis striata: caulis summo flores ordine digesti foliacei, Orchidum forma, oblõgo calcari donati, albicantes, medio prominente sublutco, ex quorum ternis foliolis oriuntur oblongæ & striatæ siliquę, semine minutissimo instar scrobis refertæ. Prouenit locis vmbrosis, montosis: sic & paludosis. Plures differentias & ratione foliorum, & ratione tam formę quàm coloris florum, notauimus. Dicitur Helleborine & Epipactis, Dod. gal. & fol. Lob. Helleborine prima, Tab. Elleborine recentiorum prima, Clus. hist. Pann. Elleborine, Lugd. Cam. in suo Matth. Satyrium octauum, Trag. Damasonium tenuifolium, Cordo in histo. Sigillum S. Mariæ primum, Cæsalpino.

Καπνὸς. FVMARIA. CAP. CV.

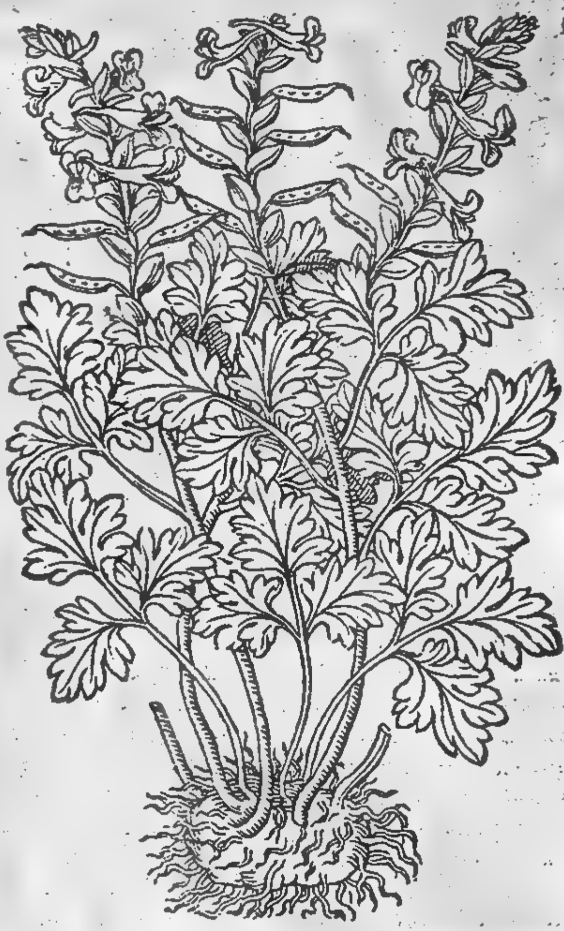
10 FVmaria fruticosa a herbula est b, prætenera, coriandro similis, foliis candidioribus, vndique numerosis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius succus acris est: claritatem facit oculis, delacrymationemque: vnde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulsas palpebras renasci prohibet. Commanducata herba biliosam vrinam trahit.

a Meum. βοτάνη. i. herba. b Meū addit. ὁ ἐν τ͂ κριθαῖς φυόμενος. i. in hordeo nascens.

I. FVMARIA.

II. FVMARIA ALTERA.

FVmaria, herba vulgaris admodum notitiæ, quæ in hortis, vineis & cãpis nascitur, officinis passim vocatur Fumus terræ. Fumariæ verò nomen sibi asciuit, quòd eius succo oculis immisso, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus cõmendauerint viribus, nec eis quidem contemnendis, vt Serapionem, Auicennam, & Mesuem legentibus facilè patebit. Fumariæ Plinio 50 duo traduntur genera lib. 25. cap. 13. vbi ita scriptum reliquit: Capnos prima, quã pedes gallinaceos vocant, nascens in parietinis, & sepibus, ramis tenuissimis, sparsisq́; flore purpureo, viridis, succo caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine, & effectu alia est Capnos fruticosa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis, & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inũctis oculis, delacrymationemq́; ceu fumus, vnde nomen accepit: eadem euulsas palpebras renasci prohibet: hæc Plinius. Cæterùm quænam altera sit Capnos, quæ etiam ab Aëtio describitur, superius lib. 3. de Aristolochia, & Pistolochia differentes latius explicauimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero Fumariæ genere scire desiderant. Hic satis nobis sit eius tantùm imaginem exhibere, Fumariæ alterius nomine inscriptam, atque eius notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem frustrà repetere videamur. Porrò in nothis, & Dioscoridi adscriptis simpl. nomenclaturis, reperio Capnon quibusdam Corydalion appellari. Vnde factum est, vt crediderim de Capno intellexisse Gal. lib. 11. simp. med. vbi de Galerita scribẽs, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ 60 meminit, sic inquiens: Adieci hæc sermoni, quòd vellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifestare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus sum eius aduersus colicos vtilitatem, velimq́; qui ipsum nõ norunt, ijs bene mõstratum. Nam & ipsa CORYDALIS appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoq; tibi obiter sit notatum: hactenus Gal. Verùm an de vulgari capno intellexerit is, an de aliqua altera eius specie, ego quidem haud decernere ausim. Nam de Capno scribens lib. 7. de simpl. med. fac. nullam prorsus aduersus colicos affectus illi facultatem tribuit. Quo fit, vt non parua mihi oriatur suspicio aliam capni speciem Gal. CORYDALIM designare. Quare nõ mihi displicet quorundam opinio, qui plantam, quam hic sub Corydalis nomenclatione appingi curauimus, quamq́; Split nonnulli vocant, quòd maiori Capno hanc congenerem esse videam: quodq́; eandem colicos iuuare sciam, legitimam Galeni Corydalim faciunt. His accedit flosculorum facies, quæ Corydali auiculæ ferè similis est. Crescit hæc planta folijs coriandri æmulis, sed minoribus tenuioribusq́; caulibus exilibus, ramosis, foliosisq́; floribus in summitate auicularum speciem referentibus: radicibus numerosis, tenuibus,

Fumariæ cõsideratio.

Fumariæ genera ex Plin.

Corydalis descrip. Split.

III. FVMARIA CORYDALIS.

Fumariæ vires ex Mesue.

nuibus, prælongis, ac subalbicantibus. Prouenit in collibus cultis & agris. Præstat vniuersa planta ad colicos dolores, siue recens deuoretur, siue sicca in puluere sumatur ex vino pluribus diebus. Sed iam ad Fumariæ vires redeamus, quas primū ex Mesue sic ad sensum referam. Fumaria inter mitiora, innocentioraq; recensetur medicamenta, quibus deiectoria vis inest: verùm nimia huius herbæ copia facit, vt eius quoque auctoritas & pretium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum soluit, sed & viscera roborat, contrahitq; distentos eorum villos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, vt haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum sit valentior, additis myrobalanis, sena, caprino sero, infectorio cocco, aut vuis passis. Præstat quæ virentior, foliis extensis, non sanè crispis, & quæ violaceo sit flore. Colligi debet verno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in vniuersum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non superat. Siccat præterea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam modica, quæ gustu percipiūtur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructiones aperit, ac deiectoriæ est facultatis. Sicuti frigiditatis, & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Aluum facilè deijcit, bilem trahit, & adustos humores. Eius vis non modò ad hepar, sed & ad venas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibusq; incommodis medetur a bile, aut exustis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiasi medetur, aduersus carcinomata efficax est, lichenas, & alia cutis vitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex viscerum infarctu originem ducūt. Roborat Fumaria ventriculum iecur, & cætera interna viscera, biliosasq; finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex vasorum obstructione excitantur.

Fumariæ vires ex Gal.

Fumariæ meminit Galenus lib. 7. simpl. medic. vbi de eius viribus differit his verbis: Capnos, hoc est Fumaria, acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen plane expers est acerbæ. Quamobrem vrinam biliosam multam prouocat, sanatq; iecinoris obstructiones, & debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lachrymarum, velut ipse fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea vti solebat ad stomachum roborandum, vnaq; ventrem lubricandum. Siquidem herbam primùm desiccatam condebat: porrò cum vti volebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare volens stomachum, vino nimirum diluto. Fumariæ alterius radix amara est, & ea omnia potest vnà cum herba, quæ altera Fumaria. Radix ex vino pota, venenis, & pestilentiæ medetur: sudorem & vrinam ciet, & ictericos iuuat: semen bibitur ad diuturna alui profluuia. Radicis farina, manantia qualibet vlcera exiccat & mundat.

Nomina.

Herba, quæ Græcis καπνὸς, Latinis quoque Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Scebiterig, siue Sabeteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria, & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch: Hispanis, Palomilha: Gallis, Fumeterre. At Fumaria altera, Græcis, καπνὸς ἑτέρα: Italis, Fumosterno maggiore: Germanis, Holwurtz. Sic Corydalis, Græcis, κορύδαλις: quibusdam Split: Italis, Coridala.

Fumaria non bulbosa & bulbosa proponitur. I. Fumaria officinarum & Diosc. C.B. Fumaria Matt. Trag. Fuch. Lac. Cordo in Diosc. Gesl. hor. Lon. Dod. fol. Lug. Cęs. Tab. Fumaria maior, Cast. Fumus terrę, Brunf. Cam. Thal. Capnos, Turn. Dod. gal. Anguil. Lob. II. Fumaria bulbosa maior radice caua, C.B. Fumaria altera, Matth. Cast. Fumaria bulbosa, Lug. Tab. Capnos phragmitis, Turn. Capnos Chelidonia, Lon. Chelidonia phragmitis altera, Cor. in hist. Chelidonia Capnitis quorundam, Thal. Aristol. rotūda, Brunf. Aristol. rotunda vulgaris, Trag. (cui & Hyacynthus tertius) Fuch. in ico. Gesl. hor. Cam. Pistolochia Fuch. Radix caua maior, Dod. gal. & fol. Cast. Radix caua herbariorum, Lob. Clus. hist. Pan. Leontopetalō alterum, Cęs. Hæc duplex est, altera radice caua, altera solida, nunquam eodem loco reperias: notanda etiam differentia manifesta in foliis: folia etenim, quæ flores intercedunt, in ea quæ radice caua est, integra sunt, at in altera quæ radice solida verticillata, diuisa sunt: nil dicimus de diuersitate colorū in floribus radicis cauæ, hæc fusissimè in vniuersali hist. pertractaturi. III. Fumaria lutea (rarius enim alba) C.B. Fumaria corydalis, Matth. Fumaria mōtana, Gesl. hor. Tab. Fumaria phragmitis altera, Gesl. hor. Fum. lutea mōtana, Lob. (cui & Chelidonium capnites Aëtij) Lugd. Corydalis, Cast. Cam. Split vulgo, Cam. Cęsalpino.

Λωτὸς ἥμερος. LOTVS VRBANA. CAP. CVI.

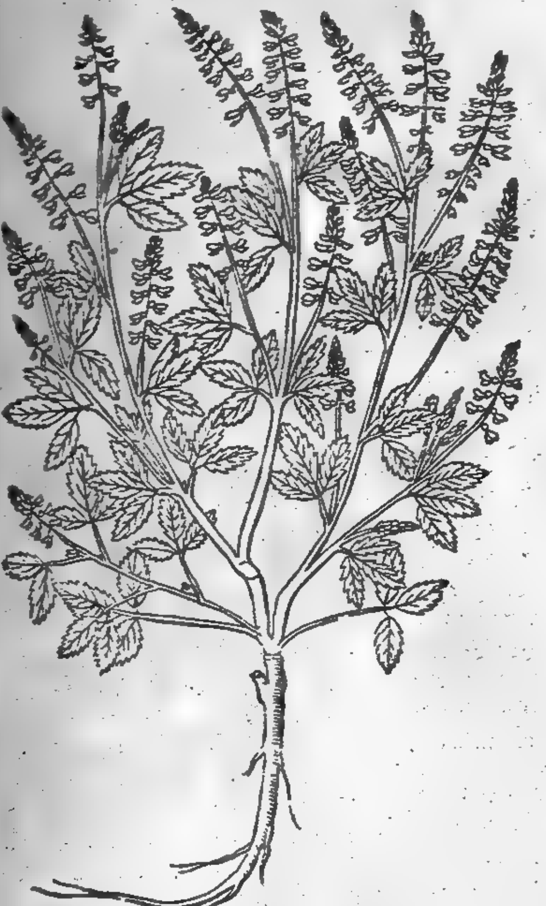
Lotum vrbanam alij trifolium vocant: nascitur in hortis. Extractus succus addito melle, oculorum argema, nubeculas, a cæterasq; caligines discutit.

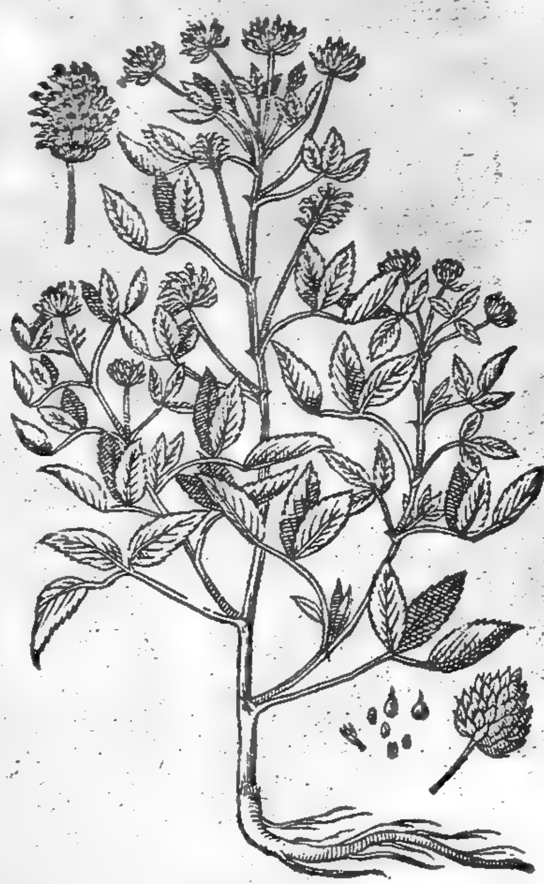
a Meum. καὶ λευκώματα. i. & albugines.

Λωτὸς ἄγριος. LOTVS SYLVESTRIS. CAP. CVII.

Syluestris Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Lybia gignitur, caule bicubitali, & sępe maiore, alis multis: foliis trifolij pratensis: semine fœni græci, multò minora, gustu medicato. Vim calfaciendi, & leuiter adstringendi obtinet: vitia cutis in facie, maculasq; cum melle peruncta expurgat. Trita per sese, aut cum maluæ semine, in vino aut passo, bibitur aptissimè contra dolores, qui vesicam malè habent.

I. LOTVS VRBANA. II. LOTVS SYLVESTRIS.

Loti vtriuſq; conſid. Geſneri, & aliorum opin. reprobata.

NVlla certè hactenus nobis ſeſe obtulit herba, cui meritò ſubſcribi poßit, hac eſt vera ac legitima Lotus ſatiua. Cæterùm non deſunt è recentioribus, quorum opinionem tuetur Geſnerus vir doctißimus, in ſuo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum ſatiuam eſſe Trifolium illud, quod in pratis paßim atque alibi etiam prouenit: eo fortaſſe argumento adducti, quòd Dioſcorides ſcripſerit, Lotum tam vrbanam, quàm ſyluestrem ab aliquibus trifolium appellari. Sed quod errent ij, qui ita ſentiunt, ex eo manifeſtè cognoſcitur, quòd á Dioſcoride Loto ſylueſtri folia trifolij pratenſis tribuantur. Nam ſi Dioſcoridi Lotus ſatiua fuiſſet trifolium pratenſe, is nimirum ſcriptis tradidiſſet, eam in pratis naſci, non in hortis: atque ſatis illi fuiſſet Lotum ſylueſtrẽ ſatiuæ ſimilẽ reddere, omiſſa trifolij pratenſis mentione. Hinc ergo colligendum arbitror, Lotũ eſſe plantam aliam à Trifolio: eosque in errore verſari, qui ſecus opinantur. Sunt porrò alij, qui exiſtimant, eam plantam eſſe Lotum vrbanam, quam vulgares herbarij, & officinæ Melilotũ falsò appellãt, vtpote quæ folij conſtet trifolij effigie, naſcaturque non in pratis tantùm, ſed etiam in viridarijs ac hortis. Verùm horum ſententiam cur planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cùm ij ſua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti videantur. Ego verò Vrbanam lotum eam trifolij odoratam plantam eſſe cenſeo, quam antea Cytiſum faciebamus, quæque Romæ vulgò, Tribolo dicitur, & alibi in Italia Trifoglio cauallino, quòd eius pabulo maximè delectentur equi. Siquidem hæc omnino Trifolij genus eſt, odore ſanè eximio ac ſuaui. Quo fit, vt vnguentarij, & qui odoratis aquis conficiendis dant operam, ex hac quoque planta ſtillatitiam conficiant aquam. Atqui non ſolùm adducor ad credẽdum, hanc herbam eſſe Lotum vrbanam, quòd folia gerat trifolij adeò ſimilia, vt Trifolium quoque dicatur, ſed quòd ſciam, eius ſucco oculorum nubeculas deleri. Lotus vrbana caules edit bicubitales, ac etiam maiores, rectos, firmos, ramoſos, & in his folia trifolij pratẽſis æmula, leuiter per ambitum denticulata, beneq; olentia: flores edit racemoſos, tenues paruosq́;, luteo colore, aut albo, odoratosq́;. Naſcitur in hortis, pratis, agris & vbique ferè locorum. Germani huiuſce flores colligunt, & pro meliloto paßim vtuntur, quemadmodũ & Bohemi conſultius fortaſſe, quam Itali. SYLVESTRIS verò Lotus, quam copioſam in Lybia gigni tradidit Dioſcorides, an naſcatur in Italia, non auſim aſſirmare, quòd non meminerim ibi eam me vſquam vidiſſe. Verùm in Bohemia copioſa admodum prouenit, folijs Trifolij pratenſis: caule cubitali & ſæpè maiori, ramoſo, alis multis: floribus in capitulis cœruleis: ſemine fœnogræci: ſed paruo, & odorato. Loti vtriuſque vires reddidit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Lotus domeſtica, quam quidam triphyllon, hoc eſt, trifolium nominant, vt mediocriter concoquendi vim poßidet, ſic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisq́; coniugatione media quodammodo eſt, & temperata. Lotus autem agreſtis plurima in Lybia prouenit. Semen eius ſecundi eſt ordinis excalfacientium, habetq́; nonnihil abſterſorium. Λωτὸς quæ Græcè ἥμερος, Latinè Lotus vrbana cognominatur: Italicè, Loto domeſtico, Tribolo, ſeu Trifoglio cauallino. Quæ verò λωτὸς ἄγριος Græcis, Lotus ſylueſtris Latinis vocatur: Italis, Loto ſaluatico. Arabes vtrunque cum Aegyptio etiam indifferenter vocant Handachocha, Garcb, & Thuſ.

Melilotus Germanorũ. Lotus ſyl.

Loti vtriuſq; vires ex Gal.

I. Trifolium odoratum ſeu Melilotus officinarum, C.B. Lotus vrbana, Matth. Lotus ſatiua Caſtor. Camer. Lotus ſatiua altera, Lugd. Lotus ſylueſtris, Fuchſ. in icon. Cæſalpino Taber. Loti ſiue Trifolij ſpecies, Cordo in Dioſcorid. Melilotum, Lacu. cui & Saxifraga altera. Melilotum maius, Brunſ. Melilotus maior vulgaris, Trag. Melilotus vera, Geſ. hort. Taber. Melilotus Germanica, Dod. gal. Lob. Camer. Melilotus vulgaris, Lugd. Melilotus alba & lutea, Loni. Trifolium odoratum, Dod. fol. Thal. Saxifraga lutea, Fuch. II. Trifolium odoratum alterum, vel Lotus hortenſis, C. B. Lotus ſylueſtris, Matthiolo Caſtori.

Lotus satiua, Fuchs.in icon. Cord.in Diosc.& histo. (cui & Andacocha Arabum) Dod.gal. Gesf.hort. Cam. Lotus vrbana, Turn. Lacu. Lotus syluestris altera, Lugd. Lotus hortorum odora, Lobel. Trifolium Diosc. Trago: Trifolium odoratum, Fuchsio, Turn. Lonic. Trifolium odoratum alterum, Dod.fol. Lugd. Trifolium Caballinum Gesnero de hortis Germaniæ.

Κύτισος. CYTISVS. CAP. CVIII.

CYtisus frutex est albus in totum, vt rhamnus, ramos spargens cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorso medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, gustataq; cicer recens sapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia discutiunt, si cum pane trita illinantur: decoctum potu vrinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, prope aluearia serunt.

Cytisi consideratio.

CRedidimus iamdudum Cytisum, si tamen is in Italia proueniret, non aliam esse plantam, quàm eam Trifolij odorati speciem, quæ Romanis vulgò appellatur Tribolo, alijs verò Trifoglio cauallino, hoc est, Trifolium equinum, eo quòd equis gratißimum sit pabulum, cùm nulla sanè mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytisum præ se ferre videretur. In hanc opinionem me primum deduxerat Plinius, quòd scripserit, iumenta degustato Cytiso hordeum spernere. Nam cùm certò scirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos esse, vt eo magis delectentur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus, idcirco videbar non temerè adduci, vt crederem, hanc stirpem legitimum esse Cytisum, præsertim cum pluribus constet notis, quæ Cytiso respondent. Hæc præterea alia accedebat ratio, quòd cùm Dioscoridem viderem de Cytiso inter herbas, non autem inter frutices, & arbores disserere, non aliud quidem mihi persuadere poteram, quàm quòd Cytisus esset herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm sit, iumenta herbas, & fœnum potius depasci, quàm arborum frondem. Siquidem eruo, & medica herbis antiqua ætas armenta & pecora alebat ac saginabat. His itaq; rationibus fretus (tunc enim plura neglexeram inuestigare) adductus eram, vt existimarem, illud Trifolij genus odoratum, quod postea Lotum esse vrbanam agnouimus, omnino esse Cytisum. Verùm enimuero cùm postea rem hanc accuratius rectiusque expendissem, me in errore versari deprehendi. Proinde in præsentia non grauabor priorem mutare sententiam, constanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam, sed fruticem, qui cultura arborescat. Non enim is sum, qui opinionis alicuius sustinendæ gratia adeò pertinax esse velim, vt falsum magis, quàm verum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deuenisse sententiam, facit inprimis Galenus libro primo de antidotis, vbi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit, his verbis: In Mysia quoque, qua parte nostræ prouinciæ finitima est, tractus occurrit, quem Britton nominant, in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoque collis quidam non magnus, saxeus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores vno ore tradunt. Fruticosa verò planta Cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrti crescunt: hæc Galenus. Est deinde Plinius, quem Galeno subscripsisse inuenio libro 12. ca. 3. cùm inquit: Alterum est ebeni genus fruticosum, Cytisi modo & tota India dispersum. Et libro 16. cap. 38. vbi inter arbores Cytisum enumerat, scribens: Tota ossea est, ilex, cornus, robur, Cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Sed hæc prius à Theophrasto scripta sunt lib. 5. cap. 4. de plantarum historia, his verbis: Ergo grauißima, spißißimaq; Buxus tota. Ebenus sua tantùm medulla, in qua & coloris nigredo constat. Neutra in aquis fluitat. Ex reliquis celti primatus indubiè datur. Spissa & roboris medulla, q; atrum cognominant, atq; etiam magis Cytisi: quippe cùm hæc proxima ad Ebenum accedere videatur. Constat præter id Cytisum esse arborem Strabonis testimonio. Ipse enim de Balsamo scribens lib. 16. suæ Geographiæ: Balsamum inquit, arbor est odorata, & fruticosa, Cytiso, & Terebintho similis. Accedit his etiam Columella, qui idem testari videtur in calce libri 5. vbi cùm longius de Cytiso disseruisset, demum inquit: Hactenus de arboribus præcepisse abundè est. Horum itaque probatorum authorum testimonio planum fieri arbitror, Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo, vt Galenus scriptum reliquit. Porrò Cytisi plantam cuius imaginem hic excudi curauimus, misit mihi dono Iacobus Antonius Cortusus, patritius Patauinus. Eam quidem legitimam referre Cytisum omnibus suis notis conspicuum est. Nam non solùm ipsius folia, & totius plantæ color Cytisum referunt, sed & ipsa ligni materies, quæ nigra est, & Ebeni modo firmißima. Nascitur (vt audio) copiosa in Regno Neapolitano, ac etiam fortasse alibi in Italia, quanquam à me nusquam visa sit antea. Cæterùm non desunt, qui sibi persuadeant, atq; etiam scriptis tradant (vt Gesnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) se Cytisum vidisse, legisseque in Italia in syluis, alijsque syluestribus locis, qui per se tantùm proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne & ipsi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum scriptis colligi potest, Coluteam sic Theophrasto vocatam sumunt pro Cytiso. Neq; propterea illud dixerim, quòd putem cytisum sua sponte nõ prouenire, cùm teste Columella li. 9. ca. 4. de re rustica, duplex sit Cytisus, vna satiua, & altera suæ spontis: sed quod scribat Plinius, raram esse in Italia. De satiua autem Cytiso diligentißimè scripsit idem Columella li. 5. de re rustica, capite vltimo, cuius hic verba subijciam. Cytisum, inquit, in agro esse quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoque, & omni generi pecudum vtilißimus est: quòd ex eo citò pinguescit, & lactis plurimum præbet

Cytisus frutex est, non herba.

Cytisus arbor Straboni.

Cytisi histor. ex Col.

prebet ouibus: tum etiam quòd octo mensibus viridi eo pabulo vti, & postea arido possis. Praeterea in quolibet agro, quamuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, Cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico vino, atque ita potandum dari: sic & ipsae valebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem Cytisi, vel autumno circa idus Octobris, vel vere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito, ibique velut ocymi semen Cytisi autumno serito. Plantas deinde vere disponito, ita vt inter se quoque versus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina Cytisorum vere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non incesserit, rigato [illegible] decim proximus diebus, simul atque nouam frondem agere coeperit, sarrito, & post triennium deinde caedito, & pecori praebeto. Equo abunde est viridis pondo 15. bubus pondo vicena, caeterisque pecoribus proportione virium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis Cytisus seri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius praebeto, quoniam vires maiores habet, priusque aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere voles, circa mensem Septembrem, vbi semen eius grandescere incipiet, caedito, paucisque horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in vmbra exiccato, & ita incondito: hactenus Columella. Plinius quoque Cytisi historiam copiose prosequitur libro 13. cap. 24. vbi haec habet. Frutex est & Cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus praedicatus pabulo ouium, aridus verò etiam suum: spondetque iugero eius annua H-S. M. M. vel mediocri solo redditus. Vtilitas quae eruo, sed ocior satietas, perquam modico pinguescente quadrupede, ita vt iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactus maior copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni vsu praestante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum vino dari iubet, & firmiores celsioresque infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, Cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut vere semine vt porrum, vel caule autumno ante brumam. Si semine madidum, & si desint imbres, satum spargitur. Plantae cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur post aequinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur verno aequinoctio, cùm florere desijt, vel pueri, vel anus vilissima opera. Canus aspectu, breuiterq; si quis exprimere similitudinem velit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper, hyeme verò quòd inaruit, madidum. Satiant equos dena librae, & portione minora animalia: obiterque inter ordines allium & cepe seri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in vrbes Graecas magno casei prouentu. Propter quod maximè miror rarum esse in Italia. Non aestuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit: haec Plinius. Ex quibus hic certè subit nobis mirari Gesnerum, virum alioqui eruditione clarum, quòd in suo magno libro de quadrupedibus, vbi probare contendit arborem, quam rura Tridentina Eghelum vocant (nos eam Anagyris generi adscripsimus) esse Laburnum, scribat ex authoritate Democriti Cytisum apibus aduersari. Qua in re is mihi quidem videtur (pace eius dixerim) non fuisse memor illorum verborum, quibus paulò antè asseruerat eiusdem Democriti testimonio, apes nunquam defore, Cytisi pabulo contingente. Id quod nos quoque ex Plinio paulò suprà retulimus. Caeterùm de Trifolio illo odorato, cuius initio huius commentationis, atq; etiam Fuchs. libro 3. in Trifolijs mentionem fecimus, neque Dioscorides, neq; Galenus, quod sciam, quicquam memoriae prodiderunt. Non desunt, qui Trifolium odoratum quod omnino vrbanum lotum repraesentat, velint esse Theophrasto plantam Mel frugum appellatam, quam ipse inter loti genera recenset lib. 7. cap. 14. de plantarum historia, vbi sic inquit: Quaedam enim formis pluribus constant, quanquam nomen vnum sortiantur, vt ita fermè aequiuoca sint, ceu lotus: Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructuq; discreta. Inter quae vel illud redditur, quod Mel frugum appellatur, diuersum tum viribus in vsu cibario, tum quòd non eadem loca desideret: haec Theophrastus. Quae sanè illorum sententiam mihi probare non videntur, quòd Trifolium odoratum minimè in cibis veniat, & ijsdem in locis nascatur, in quibus lotorum omne genus virescere conspicitur. Atqui Plinio lib. 22. cap. vltimo, nil aliud est Mel frugum, Dioclis testimonio, quàm Panicum. Cytisi vires Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, reddidit his paucis verbis: Cytisi folia digerendi facultatem obtinent aquae temperatae mistam, sicut & maluae folia. Planta vt Graecè κύτισος, ita etiam Cytisus Latinè, & Citiso Italicè dicitur.

Cytisi hist. ex Plinio. — *Gesneri lapsus.* — *Cytisi vires ex Gal.* — *Nomina.*

Cytisus à Cithno insula, in qua inuentus, auctore Plinio dicitur: qui hic proponitur quibusdam Cytisus censetur, alij Medicae speciem faciunt. Dicitur Cytisus, Matth. Lugdu. Cytisus Italicus, Ges. hort. Cytisus Maranthae & Matthioli, Lob. Cytisus vt existimatur, Dodo. fol. Cytisus in agro Neapolitano, Caesal. Cytisus tertius cornutus, Taber. Cytisus Galeni, Camer. Verùm Cytisi nomine plures ostenduntur plantae, de quibus in secunda parte nostrae vniuersalis historiae, Deo iuuante, dicturi sumus.

Λωτὸς αἰγύπτιος. LOTVS AEGYPTIA. CAP. CIX.

Est & in Aegypto lotus, quae in campis flumine inundatis prouenit, caule fabae: flore paruo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipsum vespera aquis condi, & ad exortum solis emergere. Caput quale papaueris, maximum: & intus grana, ceu milij, quae Aegyptij exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos haec habet, mali cotonei similitudine, quae cruda coctaq; manditur: decoctaq; lutei oui qualitatem exhibet.

Longam satis historiam de Loto Aegyptia posteritatis memoriae tradidit Theophrastus libro 4. cap. 10. de plantarum historia, cuius hic verba referam. Qui Lotus, inquit, vocitatur, planis parte maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis similis fabae, & fructus eodem modo, verùm minores, gracilioresq;. Nascitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum angustia proximus: multi ac densi promiscui exeunt. Sole occidente se comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & super aquam assurgunt: idq; facit, dum caput perficiatur, floresq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur incisuris nõ alio modo, quàm papauer: nisi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio nõ absimilis est. In Euphrate caput floresq; mergi referũt, atq; descendere vsq; in medias noctes, tantumq; abire in altum, vt ne demissa quidẽ manu capere sit, diluculo deinde redire, & ad diẽ magis: sole oriẽte iam extra vndas emergere, floreq; patefacere: quo patefacto amplius insurgere, vt planè ab aqua absit altè. Aegyptij capita ipsa aceruis putrefaciũt, cũq; tegumẽta putruerint, in flumine lauãdo separant fructũ, & siccantes, pinsentesq; panẽ faciunt, eoq; cibo vtun-

Loti Aegyptiae histo. ex Theophrast.

bo vtũtur. Radix loti Corsiõ appellata, rotũda est, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux castanea tegitur. Corpus internũ candidũ: elixum, assumq́; in specimen albuminis vertitur, gratũ cibis: manditur etiã crudũ, sed gratius decoctũ seu aqua, seu prana. Hactenus de Loto Aegyptia Theophrastus. Caeterùm hanc, & supradictas Loti species Serapio sua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cuius semine oleum exprimitur, Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neq; enim fit Handachocha oleum ex vulgaris trifolij semine, vt quidam aberrantes existimant, sed ex omnium Lotorum semine, & ex eo tantùm trifolio, quod asphaltiten Graeci vocant. Loti Aegyptiae breuiter meminit Galenus inter alias lotos lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Loti Aegyptiae semen in panes quidem cogitur. Planta λωτὸς αἰγύπτιος Graecè, Lotus Aegyptia, Latinè: Handachocha, Arabicè: & Loto d' Egitto Italicè appellatur.

Arabum Handachocha.

Lotus Aegyptia ex Gal.

Nomina.

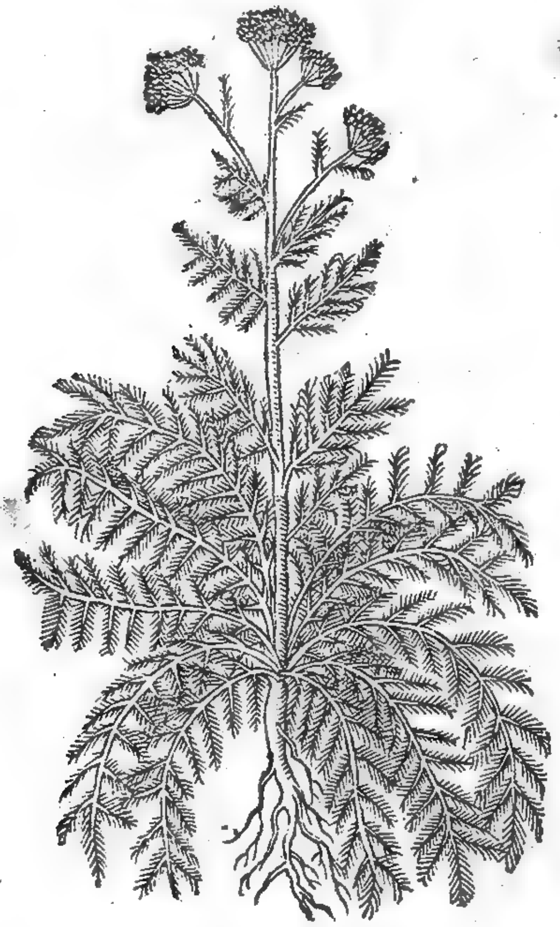
Μυριόφυλλον. MYRIOPHYLLVM CAP. CX.

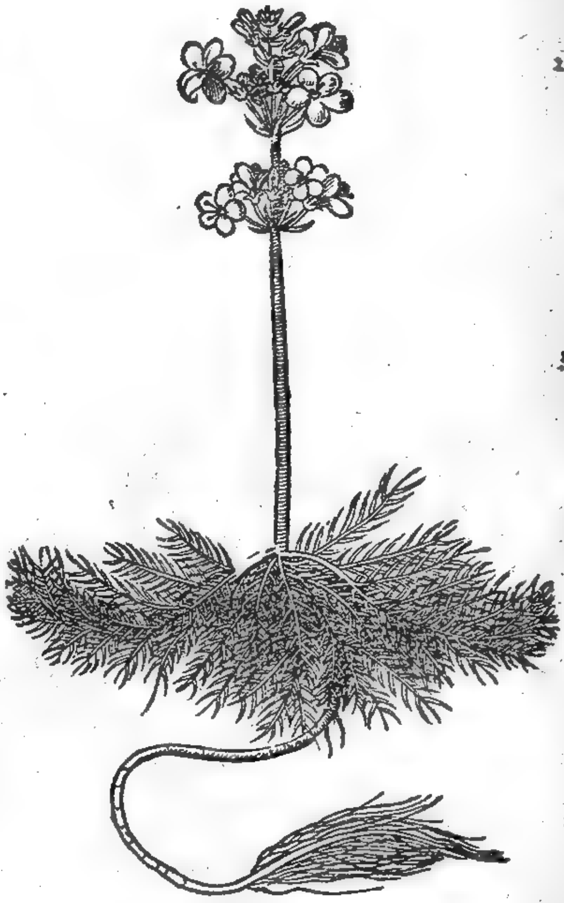
Myriophyllum, siue millefolium, [a] caulis est tener, singularis, vnica nixus radice: plurimis folijs, laeuibus, foeniculo similibus, vnde nomen accepit. Caulis flauescit, [b] varius, ac veluti ex industria deliniatus: nascitur in palustribus. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat, si vel viride, vel siccum ex aceto oblinatur: praecipitatis in potu cum aqua, & sale datur.

a Meũ. καυλίσκος. i. cauliculus.

b Meũ. διάστικτος. i. densus.

I. MYRIOPHYLLON. II. MYRIOPHYL. ALTERVM.

Etsi nõ desunt, qui velint Myriophyllum, vt superius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, esse vulgare Millefolium, quo omnes passim vtuntur in Italia, tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice prosiliat, folijs constet à foeniculo diuersis, nascaturq́; in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc satis perspicuum fieri puto, hos qui ita sentiunt, in errore versari. Equidem legitimum Myriophyllum me inuenisse, & saepe vidisse crediderim in vallis Ananiae palustribus, vnico tantùm caule, tenero, vnica nixo radice, innumeris foliolis laeuibus referto, capilliceis foeniculi modo, odore non ingrato, caulis flauescit varius, ac veluti ex industria deliniatus. Huius plantae hic picturam damus, aliamq́; appinximus ad nos Pisis missam ab eruditissimo viro Luca Ghino. Si quis hanc Myriophylli plantam nouerit, is facile Myriophyllum Dioscoridis esse consentiet: & praesertim cum in palustribus nascatur. Myriophylli vires paucis perstrinxit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Myriophyllum vsque adeò desiccatoriae est facultatis, vt vulnera glutinet. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat, si vel viride, vel siccum, ex aceto oblinatur: praecipitatis in potu cum aqua & sale datur. Quod Graeci μυριόφυλλον, Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum vocant: Itali, Myriophyllo.

Myriophylli consid.

Myriophylli vires ex Gal.

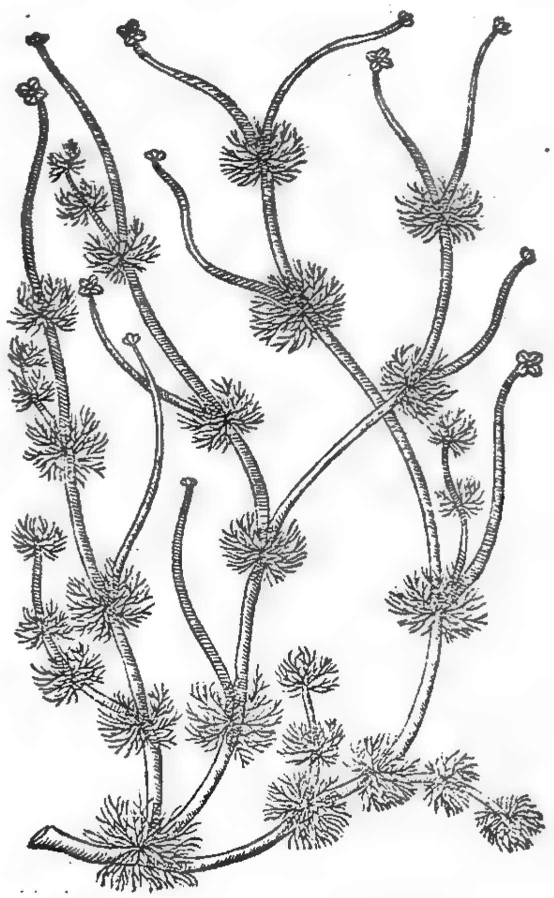
Nomina.

I. Millefolium aquaticum vmbellatum, C.B. Myriophyllum, Matth. Lacu. Castor. Myriophyllum aut Marattriphyllum palustre, Lobel. Myriophyllum prius, Lugdu. Millefolium, Cord. in Diosc. Lonic. Millefolium aquatile, Dodo. fol. Foeniculum aquaticum primum, Tabernaemontano. II. Millefolium aquaticum, seu Viola aquatica latiore folio, C.B. Myriophyllum alterum, Matth. Lugd. Myriophyllum aliud, Lacu. Stratiotes fluuiatilis, Gesnor, Viola aquatilis, Dod. gal. & fol. Foeniculum aquaticum secundum Tabernaemontano. Ilis addamus duas adhuc species hactenus à nemine depictas. III. Millefolium aquaticum pennatum spicatum vocamus, quod ex radicibus fibrosis, tenuibus, ramos emittit plures cubitales, cauos striatos & ramosos, aquae innatantes: ex quolibet geniculo folia terna vel quaterna, adeò tenuiter incisa vt pennam & forma & tenuitate aemulentur, colore ex viridi fusco prodeunt. Caliculorum summitates

* III. MILLEFOLIVM AQVAticum pennatum, spicatum.*

IV. MILLEFOLIVM AQVAticum cornutum.

tates semipalmares, aliquando palmares ex aqua recti extollũtur Iunio & Iulio mensib. spicá purpurascẽtẽ sustinentes, quæ expanditur in flosculos copiosos vltra viginti simul iunctos, Anethi semen nõ magnitudine sed forma referẽtes, pallidè luteos, quib. succedut capitula quædã nigra & prædura, ac plerũq; quaterna aut quina, etiã plura, rotatim cauliculorũ fastigia quæ super aquã eminent, ambientia, quibus singulis exigua cauitas semẽ cõtinens inest. Hoc in piscinis prouenit, quod in fossa arcis Weckẽthal in Alsatia, Nobilissimi D. Wolffgangi Waldneri à Freundstein, primũ obseruauimus. Hoc videtur Tragus Algę tertiæ vel Algæ Vergilij nomine exprimere voluisse. IV. Millefolium aquaticum cornutum. Hoc vt prius aquis innatat caulibus cubitalibus, tenuibus admodum, ramosis, fragilibus, densè geniculatis, quos folia ambiunt tenuia, capillata, quorum inferiora, cornua ceruina æmulantur & exsiccata rigescunt, superiora verò tenuiora, tenuiusq; diuisa: ex ipsis geniculis pediculi trium quatuorue vnciarum prodeunt, singuli singulos flores paruos albicantes quadrifolios sustinentes: quibus succedit capitulum paruum, Ranunculi forma, ex quinis senisue granulis virentibus compositum. In riuulis circa Hiltelingam non longè Basilea obseruauimus primúm: dein in fossis horti Montembelgardiaci.

Μύῤῥις. MYRRHIS. CAP. CXI.

Myrrhis simillima est cicutæ, caule, folijsque: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non insuauis. Quæ pota in vino, phalangiorum morsibus auxiliatur: cit menstrua a & partus secundos, purgatque à puerperio fœminas: subuenit & phthisicis cocta in sorbitione. Aiunt quoque eandem bis die terue potam ex vino, in pestilentia salutarem esse, & ne morbi contagia sentiantur, obstare.

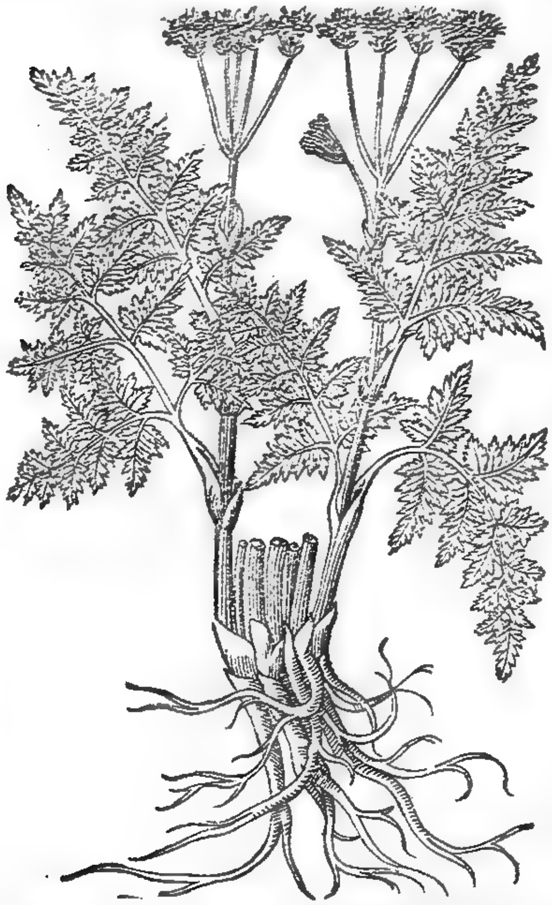
A Meũ λόχεια. i. quæ à partu sequi debent.

Gignitur in quàm plurimis Italiæ locis planta quædam cicutæ faciem repræsentans, minor tamen, minimeque graueolens, Cicutaria nonnullis vocata, quam quidam censent legitimam esse Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam vulgò appellatam accipiant. Alij verò, vt Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chærefolium vocant. Verũtamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, cum caulis Cicutæ non sit, nec radicis vsus sed foliorum, sicuti nec illa: tametsi huius radix à recentioribus in pestilentia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non sit Myrrhis, ex eo euidentissimum esse arbitror, quòd et folia sint satiuæ pastinacæ similia, nõ quidem multifida, veluti cicutæ. Cæterùm si Myrrhis in Italia prouenit, nulla sanè mihi hactenus sese obtulit planta, quæ magis illi respondeat, quàm hæc, cuius hic effigiem pictam exhibemus, quæ quidẽ longè ab Angelica differt. Sed quoniã ANGELICAE mentio incidit, ne tam præstantissimã plantã silentio prætereamus, hic fusius de ea nobis differendũ est. Hæc itaq; planta cubitalẽ excedit altitudinẽ, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum serrata, in nigrũ virescentia: flores albos, in vmbellam cohærentes: è quibus semen prodit tenue, lentium modo compressum. Radix ei subest crassa raphani modo,

Myrrhidis cõsideratio.

Angelicæ histor. & vires.

I. MYRRHIS.

quæ in plures diuaricatur ramos, gustu acris, & suauiter odorata. Huius plura sunt genera. Namque alia satiua, alia domestica, alia syluestris, alia in aquosis proueniens. Satiua passim seritur in Misnia & Saxonia & alijs fortasse Germaniæ locis, in campis, coliturquè diligenter, quod inde non mediocrem recipiant prouentum. Eruitur tertio à satu anno. Radices habet nigras, atque fibratas, odore adeò eximio, vt meritò Angelicæ nomen sibi comparauerit. Domestica ita vocata, sponte per se nascitur ijsdem in montibus, in quibus syluestris. Sed folijs, caule, vmbella semine & radice longè grandioribus. Radix illi est succosa, subalbicans, acris, & suauiter odorata.

Angelica syluestris.

SYLVESTRIS autem pumilior est omnibus suis partibus, sed viribus omnium præstantißima. Radice nititur pollicis crassitudine, & sæpe maiore, succo flauescente referta, gustu acerrimo, & qui lachrymas ciet, & odore præstanti. Nascitur plurima in altißimis montibus, in pratis & pascuis, amœnis locis. AQVATICA cæteris grandior est, sed viribus longè imbecillioribus.

Angelicæ vires Matth.

Excalfacit, pariterque desiccat ordine secundo completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & discutit, penetrat, incidit & flatus pellit. Venenis mirificè aduersatur: quare pestilentiam arcet hausta, aut frequenter commansa. Ipsa per se sumpta pituitosos, lentosque humores digerit & cruditate concoquit. Idem præstat & radicis decoctum, quod etiam celerius ex frigore tußientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter crassam lentamque pituitam. Sanantur eodem ex aqua, aut vino interna viscerum vlcera, concretusque sanguis dissoluitur, & roboratur ventriculus. Radix in puluerem trita animi deliquijs, & cæteris cordis affectibus opem vnicè præstat. Valet ad rabiosorum, & venenosorum morsus, exterius cum ruta imposita, & intrò in corpus assumpta. Hinc fit, vt recentiores quidam magna opinione hanc suis inserant antidotis. Datur radicis semidrachma vnà cum Theriacæ drachma è sua ipsius aqua, ijs qui peste laborant, & deinde sudare coguntur, repetiturque eodem modo post septem horas. Aliqui enim hoc tãtùm antidoto sanati sunt. Mansa radix, & dentium cauis imposita, eorum dolorem sedat, quinetiam anhelitum adeò commendat, vt præsumpti allij odorem occultare facilè poßit. At syluestris cum acerrimi sit gustus, longè valẽtius, quàm domestica excalfacit, & siccat. Quare ad quarti ordinis principium accedit. Omnia præstare potest, quæ domestica, sed longè valentius: cæterùm non adeò copiosius ea vti præstabit, quòd nimis corpus accendat: mansa enim os, linguam, & fauces maximè vrit, atq; inflammat.

Myrrhidis vires ex Gal.

Myrrhidi iam suas reddamus vires ex Galeno, qui eas lib. 7. simp. medic. his verbis descripsit. Myrrhis, quidam myrrham no-

II. ANGELICA SATIVA.

III. ANGELICA SYLVESTRIS.

minant

minant. Radicem habet odoris iucundi, & dulcem, quæ menſes mouet, & ea quæ in thorace, ac pulmone ſunt, expurgat. Itaque ex ſecundo ordine fuerit excalfacientium, adiuncta quadam partium tenuitate. Μύῤῥις ita Græcis, Myrrhis quoque Latinis dicitur: Italis, Mirrhide. At Angelica, Italis, Angelica: Germanis: Angelick: Gallis Angelique. Sic Angelica ſylueſtris Italis, Angelica ſaluatica: Germanis, Wilde Angelick: Gallis, Angelique ſauuage. Nomina.

I. Myrrhis maior, C.B. Myrrhis, Matth. Cord. in Dioſ. Geſ. hort. Lac. Dod. fol. Lob. Caſtor. Lugd. Myrrhis vera, Aduerſ. Cerefolium Hiſpanicum, Tab. An Seſeli Pelopenenſe, Anguil. II. Angelica (ab immenſa contra venena facultate) ſatiua, Matth. Brunf. Lacu. Geſ. hort. Lob. Caſtor. Taber. Angelica ſatiua, Trago Fuch. Dod. gal. Lon. Lugd. Cæſal. Angelica maior, Dod. fol. Angelica odorata, Camer. Laſerpitium, Lacu. Laſerpitium gallicum, Geſ. hort. Smyrnium, Cord. in Dioſcoridem. Huius pro Coſto in Theriacæ confectione vſus eſſe poteſt, ſi Angelicæ radicis duplum ſumatur. Noſtra craſsiore eſt radice, quare facilè, in ea genitis vermibus corrumpitur: at Bohemica radice eſt minore & nigricante, quare diutius reſeruari poteſt. III. Angelica ſylueſtris maior, C.B. Angelica ſylueſtris, Matth. Trag. Fuchſ. Dod. gal. & fol. Lob. Lonic. Lugd. Thal. Taber. Angelica ſylueſtris montana, Camerario. Angelicam in libris Galeno attributis vtriq; conuenire poſſe, cenſet Anguillara.

Μύαγρος. MYAGRVM. CAP. CXII.

MYagron, aliqui melampyron vocant, herba eſt ſurculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea: ſemen [a] oleoſum, fœno græco ſimile. Quod contuſum igni torret, perunctiſque virgis ad lucernarum lumina vtuntur. Hoc pingui, ſcabritias corporis læuigari, atque expoliri conſtat.

a Meum λίπαρον. i. pingue.

* I. MYAGRVM SATIVVM. * II. PSEVDOMYAGRVM.

SCribit Ruellius Myagrum frequentiſsimum naſci in Gallia, eiuſq; ſemine agros bene ſubactos perinde quaſi napis ſeri: quin & ſuæ ſpontis inter ſegetes inueniri. Ex ſemine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum, ſed ad ciborum quoque condimenta pauperes vtuntur. Addit id à ſuis Cameliam, aut Camaminam vocari. Sed ipſe non equidem Ruellio auſim ſubſcribere: quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrum non vidiſſe in Italia, quod Dioſcoridis delineationi reſpondeat. Cæterùm eos haud dubie falli crediderim, qui putant, vulgare illud aurei coloris ſemen, quod aliqui Drodam, Drodellam alij, nonnulli verò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc folijs rubiam non æmulatur, ſed ſylueſtrem erucam, vt quæ laciniata ſpectentur: nec ſemen profert fœno græco ſimile, ſed papaueris modo exile. Non deſunt præterea, qui plantam, quam Pſeudomyagrum appellauimus, legitimum eſſe contendunt. Caulem edit cubitalem, ramoſum: & folia quæ in eis ſunt, glaſti, aut thlaſpi quadantenus ſimilia: floribus in ſummitate albis tenuibuſque: ſemine paruo, dulci. Verùm cùm & hæc rubiæ folia non gerat, ſed glaſti potius, & ſemen illi ſit naſturtij, non fœnogræci, non poſſum in eorum ire ſententiam. Naſcitur hæc paſsim in campis inter linum, & ſegetes, cuius ſemen auidiſsimè auiculis expetitur, eſt enim dulce, & guſtui admodum gratum. Modicè excalfacit, atq; humectat. Accedit omnino ad Seſami vires ſemen: paratur pariter ex eo oleum, aſsimilis facultatis. Myagri ſemen, vt teſtatum reliquit Galenus lib. 7. ſimplic. medicamentorum, pingue eſt. Quare ſi tundatur, oleoſum, quid effundit, quod emplaſticam vim obtinet. Herba, quæ Græcis Μύαγρος, Latinis pariter Myagrũ appellatur: Italis, Miagro. At Pſeudomyagrum, Italis, Miagro falſo.

Myagri conſideratio. Quorundam error. Dorella. Pſeudomyagrum. Myagri vires ex Gal. Nomina.

Cum hoc capite Matthiolus meminerit Dorellæ, quæ folijs ſit Erucæ, & Pſeudomyagri, quod folijs eſt Gla-

* III. MYAGRVM MONOspermon. *

est Glasti, vtramque figuram adponere visum est. I. Myagrum satiuum, C. B. Dorella, Matth. in Commentarijs, Cæsal. Myagrum, Dodo.gal.Lob.Lugdu. Myagrum Dioscoridis, Anguil. Myagrum primum, Taber. Cameline Myagrum Lobel. in icon. Camelina siue Myagrion, Dodo. fol. Pseudomyagrum, Camerario in suo Matthiolo. II. Myagrum syluestre Glasti folio, C.B. Pseudomyagrum, Matth. Lugd. Sesamum Lacu. Lonic. Sesama Trago. Linaria quinta, Eidē. Sunt qui satu tantúm à superiore differre velint: 10 verúm cúm illud folijs sit sinuatis & aliquando laciniatis, hoc verò integris glasti folijs, differentes facimus. His addere lubet III. Myagrum quoddam hactenus à nemine descriptum, quod monospermon appellamus. Caule est cubitali altiore etiam, recto rotundo, striato, cauo, variè & inequaliter brachiato: folijs vulgari viridioribus, latioribus (quorum prima Cichorij satiui modo laciniata) linea alba diuisis, minus Myagri hortensis acuminatis, latiori basi caulem amplexantibus: floribus luteis quibus accedunt vtri- 20 culi duri, oblongi, peræ similes, superne in duas extuberantias desinentes, quorum medio apex durus insidet: in cuius vtriculi medio cauitas vnica, semen vnicum (vnde nomen) ruffum, oblongum continens. Hoc primum in horto Illustriss. Principis D. Friderici Ducis Wirtenbergici &c. Domini nostri Clementissimi, quem Iohannes Bauhinus eius Celsitudinis Archiater colit, Bricourtrues nomine legimus. Ex Euganeis etiam accepimus.

Ὀνάγρα. ONAGRA. CAP. CXIII. 30

a Meũ, & Caμικρὰ i. parua.
b Meũ θηριώδης i. maligna.
Onagrę consideratio,

ONagra, siue œnothera, aut onuris frutex est arboris instar, prægrandis, amygdalino folio, sed latiore, lilio non dissimili: flore rosaceo, magno a radice candida, longa cum siccata est vinum olente: nascitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit: illitu quoque b fera vlcera mulcet.

* ONAGRA. *

TAmetsi memoriæ prodiderit Theophrastus libro 9. capit. 21. de plantarum historia, Oenotheræ radicem è vino potam mitiores mores conciliare, nullum tamen, qui eam mihi ostenderet, hactenus licuit reperire, quamuis ad mitigan- 40 *dam omnium animalium feritatem, ne dum hominum quorundam, esset optimum vtilissimumq́; remedium. Cæterùm ad me scripsit clarissimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis, sæpius ex Apenino in viridarium suum transtulisse plantam homine proceriorem: folijs amygdalæ, maioribus tamen: flore rhododendri: semine perquàm minuto, exilibus teretibusq́; filiquis contento, molli ac candida lanugine obuoluto: radice subalbida, longa, subter humum repente. Quæ sanè omni ex parte Onagram referre videtur, etsi ipse quoque pro certo non ausit asserere, hanc legitimam esse Onagram,* 50 *cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix sicca vinum redoleat, mitigetque feras aqua, in qua maduerit, pota, vt Dioscorides testatur. Onagræ meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, huius radix arefacta vinosum quiddam redolet: sed & vini maximè facultatis est. Quæ ὀνάγρα Græcè, Onagra item, siue Onagra Latinè dicitur.*

Onagræ vires ex Gal.
Nomina.

Etsi huius figuram Matthiolus non exhibuerit, at- 60 tamen cúm eam ex Ghini sententia describat, Iconem proponere consultū duximus, quam ad Lysimachias referendam censemus. Dicitur Lysimachia Chamænerion dicta latifolia, C. B. Onagra Ghini, vt habet Matthiolus, Lugd. Cæsal. Chamænerion & Epilobium, Ges. ad Cordum, Thal. Antoniana siue S. Antonij herba maxima, Ges. hort. Lysimachia vulgo altera, Camerario. Hæc latiore est folio, flore cæruleo, rarius albo: est & angustiore, & quidem vel in arenosis proueniens, vel in alpibus.

Κίρσιον

κίρσιον. CIRSIVM. CAP. CXIV.

CIrſium, a caulis eſt tener, duorum cubitorũ, b triangulo ſimilis: ab imo foliola, roſæ ſpeciem referentia, anguli ſpinoſi, per interualla molles: folia bugloſſi ſimilia, longiora, ſubcandida, modicè hirſuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hiſpidum: in quo capitula in ſummo purpurea, quæ ſoluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti adalligatam, dolores varicum ſedare Andreas ſcripſit.

a Meũ. καὶ λιον. i. cauliculus.
b Meum & Ca. τρίγωνος. i. triãgularis.

CRedidere recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud eſſe Cirſium quàm vulgare Bugloſſum. Sed mihi planè hæc ſententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda videtur: quòd Bugloſſo caulis triangulus non inſit, ſed rotũdus: quòd ab imo foliola per ambitũ aculeata roſæ ſpeciem non referant, ſed longa, & continua prodeant: quòd denique Bugloſſo flores non euaneſcant in pappos, ſed langueſcentes integri decidant, relicto in folliculis ſemine. Plantam, quam proculdubio Cirſium referre putamus, nuper Piſis ad me miſit, Clariſſimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hic figuram damus. Naſcitur, vt ipſe ſcribit, in vliginoſis locis. Ea meo quidem iudicio, Cirſio maximè adſtipulari deprehenditur. Cirſij nuſquã, quod legerim, in ſimpli. meminerũt cenſu Gal. & Paulus. Id æquè κίρσιον Græca voce, atque Latina Cirſium appellatur. Italis Cirſio.

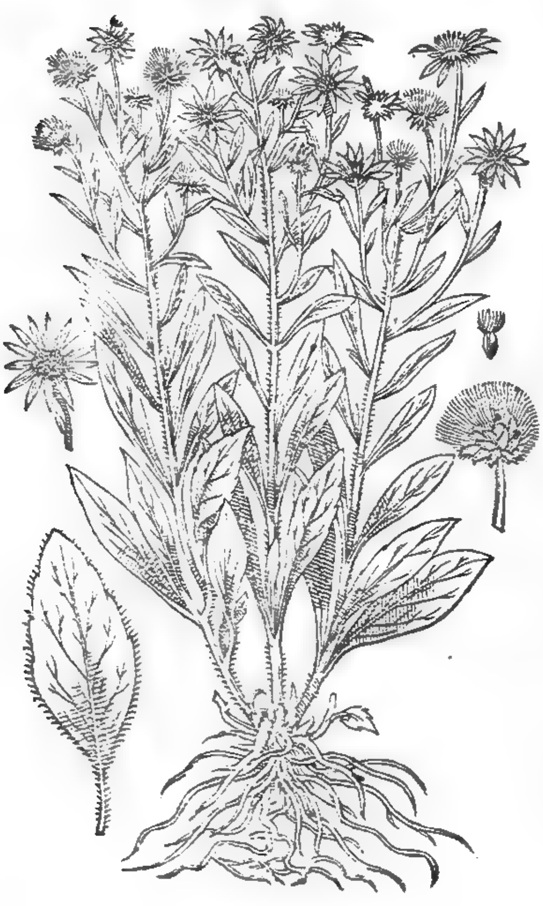
Cirſij conſid.
Nomina.

Cirſium, Matth. Lobel. Lacu. Geſ. hor. Caſt. Lug. Cirſium ſecundum, Dod. fol. Cirſium agri Piſani, Cæſ. quod Cirſis montani ſecundi nomine Cluſius hiſtoria Pannonica deſcribere videtur.

Ἀστὴρ ἀττικός. ASTER ATTICVS. CAP. CXV.

ASter Atticus a cauliculus lignoſus, florem in cacumine habens purpureum luteumue, per ambitum diuiſum, anthemidis modo, capitulum, foliolis ſtellæ modo radiatis: quæ autem caulem ambiunt folia, oblonga ſunt, ac hirſuta. Feruenti ſtomacho, oculorum inflammationibus, procidüæ ſedi, ac b inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt c purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

I. ASTER ATTICVS ſiue Amellus.

a Ori. οἱ βουβώνιον. i. aliquibus bubonium.
b Meũ καὶ βουβῶσι. i. inguinũ tumores.
c τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους ita habẽt Meum & Cat. i. purpureum in flore.

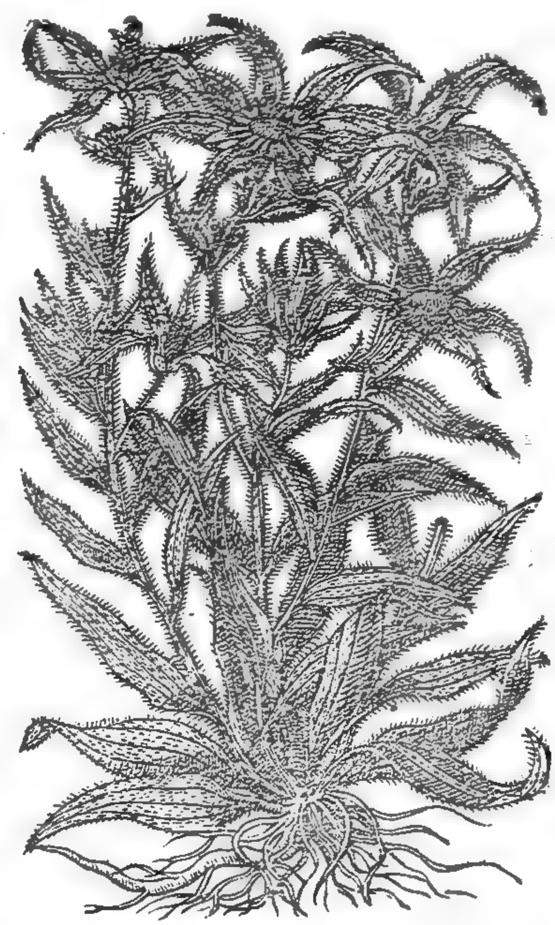
ASter Atticus, qui & Bubonion, hoc eſt noſtris Inguinalis, dicitur, ſibi Attici nomen aſciuit, quòd in Athenienſi agro frequentior, quàm alibi proueniat. Bubonion verò, & Inguinalis dicta eſt herba, quòd Bubonum, ſiue inguinum præcipuum ſit remedium. Aſteris porrò appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmali inſtar emicant per ambitum diuiſa foliolis ſtellæ modo radiata ſpectantur. Cæterùm, non deſunt, qui noſtram ſententiam impugnent, quòd crediderim ego Aſterem Atticum eam eſſe plãtam, floribus vmbilico tenus melinis, & in ambitu purpureis, quamq́; etiã Vergilianum Amellum eſſe cenſemus. Atqui nos non ita facilè à noſtra diſcedimus opinione, quòd & meum, & Catecuzeni exemplar legant, τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους i. purpureum in flore: quæ verba manifeſtò arguunt in Aſteris Attici flore duplicem haberi colorem: quo fit, vt putem in capitis principio, vbi flos deſcribitur, non ἢ μήλινον, ſed καὶ μήλινον. i. ἄνθος πορφυροῦν καὶ μήλινον, hoc eſt florem purpureum & melinum. Sed eſto etiam aliorum iudicium. Verùm non ob id tam mordicus meam tenebo opinionem, quin velim etiam aliam hic plantam oſtendere, quam quidam rei plantariæ ſtudioſi Aſterem Atticum faciunt, ſed examinent quoque ipſi antiquam, quam nos addimus, lectionem. Huius plantam miſit ad me primùm Ioannes

Aſteris Attici conſid.
Amellus Vergilij.
Aſter Atticus alter.

II. ASTER ATTICVS CAERuleus alpinus.

III. ASTER ATTICVS alter.

Crato Vratislauiensis, Ferdinandi Cæsaris Medicus, & vir quidem singulari doctrina præditus, quæ quoniam florem stellæ modo radiantem, licet tantùm melinum, profert, meritò quidem Asteris nomen illi imponendum est. Visitur facies, ex icone suæ ipsius plantæ: nos tamen eam delineandam esse duximus, vt etiam aliorum posit esse iudicium: cæterùm nos priorem omnino probamus, et præsertim cum in huius flore nihil purpurei habeatur. Hanc Serapio (vt libro tertio in Eryngij mentione prodidimus) cum Eryngio confudisse deprehenditur, florum similitudine falsus, qui in vtraque planta stellæ figuram præ se ferunt. Cæterùm non est prætereundum, quòd nonnulli Dioscoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quám supra sint reddita: quæ quoniam à doctißimis viris Dioscoridi accreuisse comperta sunt, ideo nos quoque ea, vtpote adiectitia omisimus. Quod autem adscititia sint, testimonio esse possunt Galenus, Oribasius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nusquam leguntur, etsi reliqua, vt solent, bona fide referant. In cuiusdam tamen Apuleij libello de plantarum historia & viribus scripto, nonnulla habentur capite de Astere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem esse videantur, huc adiecta sunt: sic enim verba illa sonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam stirpis ignorant, inane simulacrum se videre putant. Reperitur à pastoribus pecudum. De Amello autem, quem nos Asterem Atticum appellabamus, & non temerè quidem, ob nonnullas notas, quæ illi cum Attica Stella communes sunt, cecinit Vergilius libro quarto Georgicorum his luculentißimis carminibus:

Serapionis erratum Asterem cum Eryngio confundentis.

Amellus Virgilij.

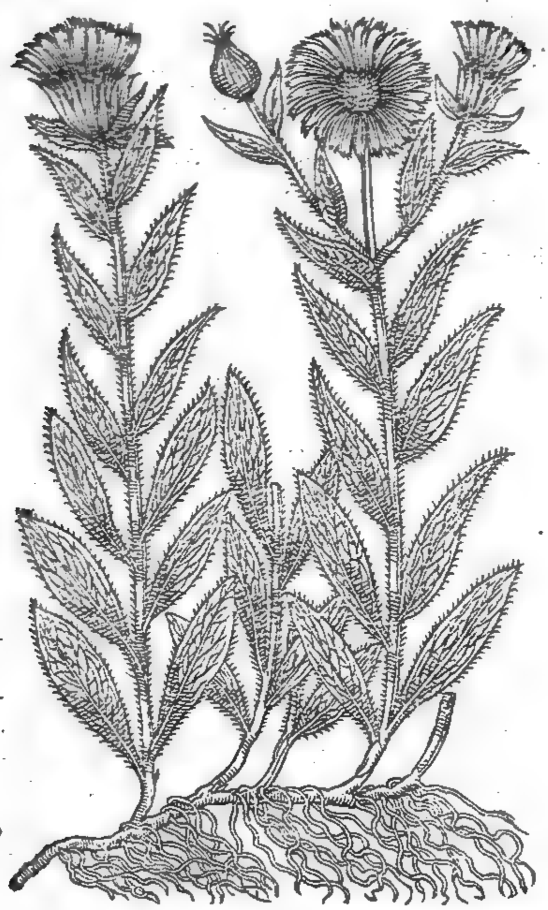
Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba:
Namque vno ingentem tollit de cespite syluam.
Aureus ipse, sed in folijs, quæ plurima circùm
Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor: tonsis in vallibus illum
Pastores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

Verùm non possum non mirari stupidum cuiusdam blateronis ingenium, qui Vergilij Amellum eam plantam esse censet, quam omnibus in confesso est esse Chelidonium minus. Ita enim sæpe fit, vt qui alios suggillare satagunt, ij præ inuidia adeò cæcutitant, vt non solùm in tenebris oberrent, sed excordes quoque fiant. Vergilius enim Amelli florem descripturus inquit: Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello Fecere agricolæ: & deinde subiunxit: Aureus ipse, sed in folijs, quæ plurima circùm Funduntur, violæ sublucet purpura nigra. De folijs intelligens ipsius floris, quæ ipsum ambiunt, quæque colore nigram imitantur violam & rectè quidem, sublucet inquit Vergilius purpura, quòd color ille purpureus, qui in illis spectatur foliolis, non ita splendidus sit, vt in ipsa cernitur viola, sed longè dilutior: quo fit vt is omnino cæcutiat, qui de plantæ ipsius folijs Vergilium intellexisse censeat. Sed purpureus color in chelidonij minoris flore omnino desideratur. Præterea chelidonium minus humi perpetuò repit, nec se vnquam in altum extollit: atqui aliter quidem se habet Amellus. Namque is, vno ingentem tollit de cespite syluam. Adde quod Chelidonium illud Verno tantùm tẽpore prouenit, & deperit. Amelli verò flos Vergilio, in fine æstatis, aut sub Autumni principium apparet: cum dicat: tonsis in vallibus illum Pastores & curua legunt prope flumina Mellæ. Id est, legunt Pastores Amelli florem in vallibus & pratis iam falce detonsis. Itaque fit vt iam ex Medico fiam Vergilij interpres. Est itaque Amellus herba, quæ caules ab radice mittit rectos, solidos, ac lignosos, colore fusco lutescente. E quibus circa cacumen ramuli oriuntur tenues, in quorum summitate flores spectantur in stellæ modum radiantes, vt

Chelidon. minus non esse Amellum.

Amelli historia Matthiolo.

IV. ASTER LVTEO FLORE. V. STELLARIA.

in Anthemide, aut Belli, sed in medio lutei, comantibus circumquaque foliolis diluta purpura nitentibus. Folia profert oblonga, acuminata oliuæ figura, minora tamen, aspera, hirsuta, nigricantia, aspero ac subamaro sapore: quæ autem caulem circumuestiunt, longè minora spectantur. Radicem habet multifidam, odore non ingrato, & caryophyllorum quid resipiens. Floret in principio Autumni, aut in æstatis calce, Augusto, & Septembri. Flores tandem flaccescunt, & in pappos dissiliunt: semine paruo, oblongo, Intubo haud longè absimili. Nascitur in asperis, incultis, collibus & conuallibus. Asteris Attici recens herba (vt Crateuas tradit) cũ axungia senio tusa rabiosi canis morsibus vtiliter imponitur. Turgentia guttura discutit, & incensa serpentes fugat. Huius meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, vbi eius vires retulit his verbis. Aster Atticus, alij bubonium vocant, non ob id tantùm quòd illitum, sed etiam quòd suspensum bubonas sanare creditur. Habet quiddã etiam digerens, habet verò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò vt mistæ sit facultatis, vti rosa: verùm id non adstringit: hactenus Galenus. Sed quoniam Attica stella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus vulgò vocatam, cùm & ipsa viribus non vulgaribus sit prædita, eam minimè silentio dissimulandam duximus. Est igitur STELLARIA, quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam vocant, planta, quæ vt plurimùm in montibus prouenit, præsertim in pratis & pascuis: folijs maluæ fermè similibus, durioribus tamen, & crispioribus, angulis octo distinctis, prominentioribus, & per ambitum serratis, adeò vt latius aperta stellæ formam referant. Caulis ei tenuis, semicubitalis, lanuginosus, à quo plures exeunt ramuli, in quorum summo flores emicant subpallidi, tenues, stellarum effigie. Radice nititur quæ crassitudine digitum æquat, & longitudine palmum excedit, sapore adstringenti. Erumpit hæc Maio mense, Iunio verò floret. Exiccat, cohibet, atq; conglutinat. Efficax est pota sanandis non solùm internis viscerum vulneribus, sed & sinuosis vlceribus: quinetiam extrinseca vulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgis, mirisq; laudibus celebratur: quippe qui eam felici successu vulnerarijs potionibus admisceant. Arida puluis in sui ipsius decocto, aut cum aqua eius stillatitia sumptus, enterocelis medetur. Datur idem puluis ex vino, aut iure cochlearis mensura, quindecim aut viginti diebus, mulieribus, quibus adempta sit concipiendi facultas à nimia vteri humiditate, quæ iniectum semen contineri prohibet & steriles fœcundas reddit. Stillatitia eius aqua pota, tum etiam in vuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè sistit: adeò vt eius quoque diutina iniectione, corruptæ ab incorruptis vix dignosci possint, restrictis mirum in modum fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius præstatur, si in eius decocto insideant. Quin & laxas procidentesque mulierum mammas contrahit, & duras solidasque efficit, si lintea in eius decocto, aut stillatitia aqua intincta mammis sæpius imponantur, diutiusque importentur, præsertim hypocistide, equiseto, stypteria, siccisque rosis admistis. Planta, quæ Græcis ἀστὴρ ἀττικὸς: Latinis item Aster Atticus siue Bubonium nominatur: Arabibus, Astaraticon: Italis, Aster Attico: Germanis, Sternkraut: Gallis, Aspergoutte mineur. Petite espargoutte, seu petit Mugue. Virgilio, Amellus. At Stellaria, siue Pes leonis, siue Alchimilla: Italis, Stellaria: Germanis, Synnauw: Gallis, Pie de Lyon.

Asteris Attici vires ex Gal.

Stellariæ historia.

Stellariæ vires Matth.

Nomina.

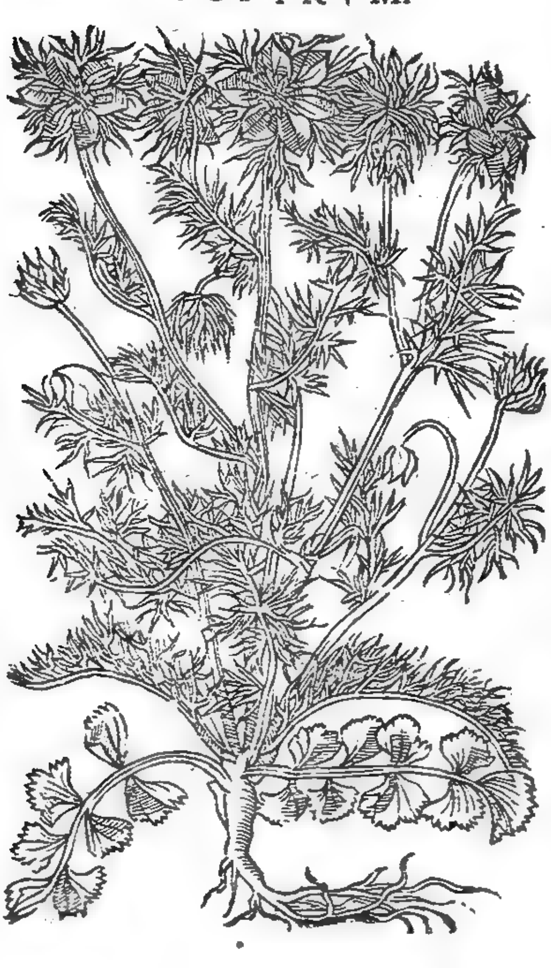
I. Aster cœruleus vulgaris, C.B. Aster Atticus siue Amellus, Matth. Lacu. Castor. Lugd. Aster Atticus, Fuchs. Dodo. gal. Cord. in Diosc. & histo. Ges. hort. Lonic. Lugdu. Aster Atticus purpureus, Fuchs. in icon. Aster Atticus flore cœruleo, Camer. Thal. Aster atticus primus, Dodo. fol. Aster Atticus Fuchsij latifolius, Clus. hist. Pann. Tinctorius flos primus, Trag. Quædam in montibus, ad Anthyllidem secundam referenda, Cæsalpino. II. Asterem hunc Atticum cœruleum alpinum, Cam. in suo Matthiolo habet, qui priore minor est & floribus cœruleis, folijs item non dissimilibus, qui licet radice se propaget, papposa

tamen semina quoque gignit, & interdum ad radicem globuli tumentes villosi, foliolis adnascuntur. III. After luteus foliolis ad florem rigidis, C.B. After Atticus alter, Matth. Lugdun. After Atticus verus, Gesn. hort. After Atticus seu Bubonium, id est, Inguinaria, Lobel. After Atticus flore luteo, Clus. histo. Hispa. After Atticus luteus latifolius, Camer. After atticus Massilioticus, Taber. After Atticus, Cæsalpino. After luteus alter, Lugd. Oculus Christi, Eidem. IV. After luteo flore, alijs Conyzæ species, Camerario in Matthiolũ, cuius hæc est descriptio. Caules profert mediocres per quædam interualla radicis repentis & se propagantis, ab inferiore parte demissis fibris rectis, quæ aliquantulum odoratæ sunt, sapore aromatico modicè ad cinnamomi saporem accedente, subacri. In summis caulibus duos vel tres ramulos habet, quibus flores lutei disco in medio apicibus conferto insident, qui tandem in pappos abeunt. Folia per caules alterna hirsuta, nullo pediculo duabus quasi alis easdem amplectuntur. Nascitur in saltibus. Hactenus Camerarius: Sed de hoc in historia nostra plenius. V. Pes leonis, à foliorum forma, vulgò Alchimilla, quod Alchimistarum præconijs sit celebrata: (in hac figura sculptor hirsutiẽ neglexit.) C.B. Stellaria, Matth. Castor. Lugd. Stella herba Italis quibusdam, Ges. hort. Pes leonis, Brunf. (cui & Leontopodium) Fuchs. Lon. Alchimilla, Trag. Lon. Dod. gal. & fol. Lob. Cæs. Tabe. Alchimilla vulgaris, Cam. Drosera seu Drosium, Cord. in Dioscoridem. VI. Heptaphyllum alpinum sericeum, quod Stellariç argenteç nomine Camerarius suo Matthiolo adiecit. Ex radice dodrantali, crassiuscula, nigricante, ramuli bini aut terni, teretes, firmi, pedales, geniculari exeunt, ex quibus folia, maximè ex radice, longissimis pediculis donata, prodeunt: vt plurimùm in septem (interdum quinque & nouem) partes ad pediculum diuisa, stellæ modo disposita, supernè viridia, & auersa parte argenteis pilis nitentia, extrema foliorum parte (quod sculptor omisit) crenata: flores ramulorum extremis numerosi, muscarij ritu conglomerati, parui, stellati & cãdidi, insident: quibus semen minutum, ex luteo viridi vaginulis inclusum succedit. In Heluetiorum (vt monte Fracto) Allobrogum, & Rhætorum alpibus, locis herbidis & pratis prouenit. Astringentis est saporis, Pedi leonis & sapore & viribus simile: quare Alpini huius radicẽ tritam & potam ad vndecunq; manantem sanguinem commendant, imò de collo suspensam narium hæmorrhagiam cohibere narrant. Sic & siccatam radicem tusam iusculis dysentericorum inspergunt. Dicitur Argentaria, Herba stella, siue Pedis leonis species, Ges. in Fracto. Argentaria petrea. Eidem lib. de hor. Argẽtea heptaphyllos montana, Camerario Heptaphyllon, Clus. hist. Hisp. Pentaphyllũ alpinum petrosum & minimum, Lob. in ico. Quinq; folium alpinum, Tab. Alchimillæ alterum genus, Cæs. Tormentilla candida, Lugd. Germanis, Berg Synnauw / Stein Synnauw.

* VI. HEPTAPHYLLON alpinum sericeum. *

ISOPYRVM.

Ἰσόπυρον. ISOPYRVM. CAP. CXVI.

ISopyron aliqui phasiolon ob similitudinẽ vocant, quoniam folium, quod est aniso simile, in pampinos torquetur: capitula sunt in summo caule, tenuia plena seminis, melanthij gustum imitantis. Contra tussim, & cętera pectoris vitia, semen ex aqua mulsa bibitur: hepaticis, & sanguinem excreantibus vtile.

ETsi aliàs scripsi haud mihi contigisse antea verum Isopyrum inuenire, postea tamen factum est, vt eius plantam cuius hic imaginem damus, ab amicis optimis sim consecutus. Nascitur in campis, & apricis collibus. Ea enim Isopyrum (meo quidem iudicio) per omnia refert. Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Isopyrum vocant.

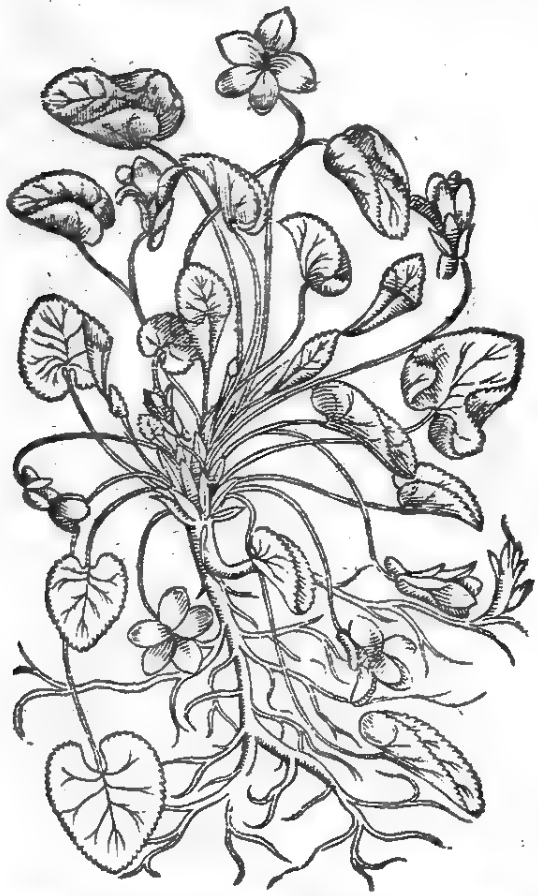
Nomina.

Isopyrum quid sit, ambigitur. Fabius etenim Columna Aquilegiam esse statuit: trifolium palustre, censuit

censuit Dod. hist. Gallica. At quam Matth. hoc loco expressit, non videtur aliud esse quàm Melanthium sylvestris nomine superius propositum: ab eo tantùm foliis inferioribus Anisum referentibus, differens. Hunc imitati sunt, Castor, Durantes, herbarij Lugdunensis author, & Tabernæmontanus.

Ἴον πορφυροῦν.

VIOLA PVRPVREA. CAP. CXVII.

Viola purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius, nec multò dissimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo flosculus suauissimè olens, purpureus: opacis & asperis nascitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per se, & ex polenta illinuntur aptissimè stomacho æstuanti, & oculorum inflammationibus, sedique procidenti.

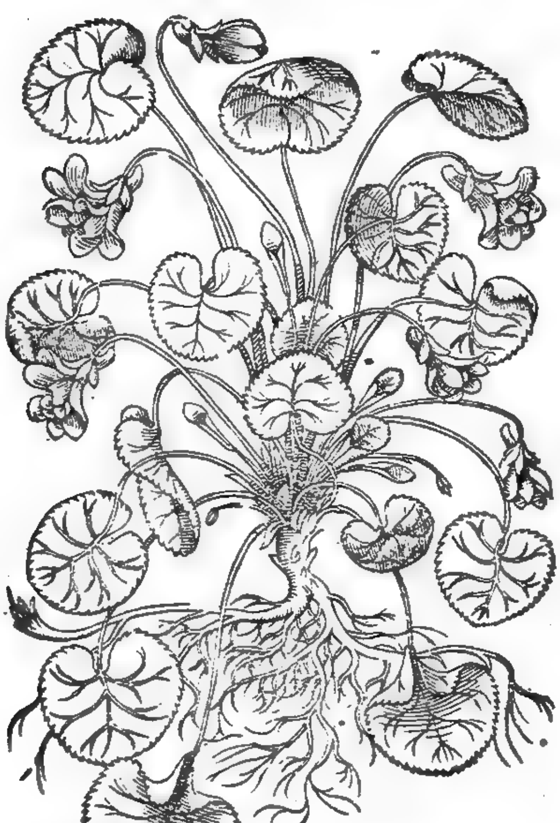
Violæ purpureæ consideratio.

Sunt in Violarum genere non modò purpureæ, sed etiam candidæ, frigidis & vliginosis locis nascentes, prorsus tamen inodoræ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioscorides. Hæ numerosæ proueniunt in Ananiensi agro supra Tridentum, vbi mense Aprili adeò copiosè florent, vt si longè prospiciantur, oculos fallant, & extensa lintea videantur. Sunt & aliæ, quæ aureo sunt colore, adeò in colorandis floribus occupatur natura. Est & genus, Oeniponti primùm mihi visum, cuius purpurei flores numerosis stipantur foliolis, odore omnium iucundissimo. ARBORESCENTEM *autem* VIOLAM *è Baldo monte in agro Veronensi allatam, odore perquàm iucundo, mihi dono misit Franciscus Calzolarius pharmacopœus Veronensis, cuius flores illis persimiles ferè habentur, qui in Regali consolida visuntur. Crescit hæc duorum cubitorum altitudine, pluribus ab vna radice sublatis caulibus, in quibus folia violæ purpureæ angustiora, per ambitum denticulata, atque paribus interuallis distincta: flores edit purpureos. Alij præterea flores per æstatem Maio, & Iunio mensibus visuntur tribus referti coloribus, supernè purpurei, in medio candidi, inferius verò lutei, forma purpureas violas referentes, aspectu gratissimo, cùm tamen nullo & ipsi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia insunt rotunda, per ambitum serrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem desciscunt. Constat hæc caulibus triangularibus, quadantenus striatis, & intus concauis, quibus paribus inter-*

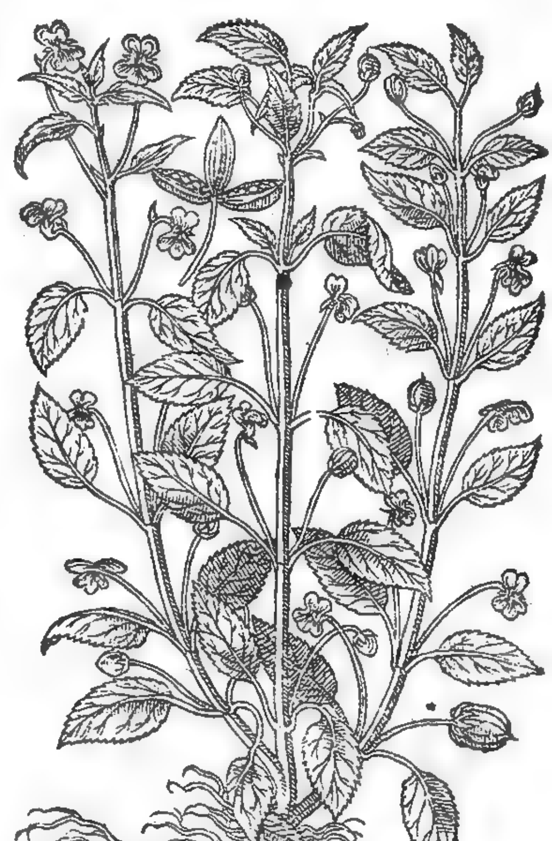
Viol. purpur. multipl.

Violæ arborescentis mētio.

II. VIOLA MARTIA MVLTIplici flore.

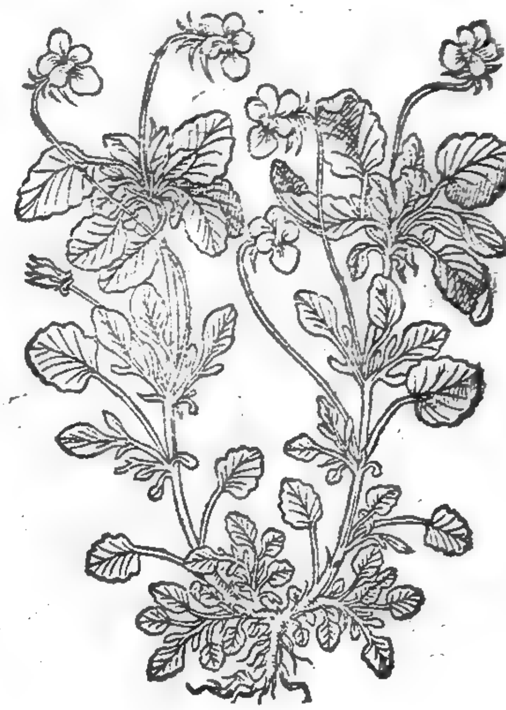
III. VIOLA ARBORESCENS.

IV. IACEA SIVE FLOS TRINIT.

V. IACEA ALTERA.

vallis genicula supereminent, è quorum concauo ramusculi exoriuntur, quibus flores dependent. Nascitur in campis, & passim seritur in hortis, & viridariis. Vocant hanc nonnulli IACEAM, alij verò HERBAM TRINITATIS à triplici florum colore. Verùm an hæc illa sit Iacea, quam ad intestinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidam, nondum satis compertum habeo. Quanquam nõ desunt, qui affirment, hanc esse de qua modò sermo est, eamq́; symphyti facultatibus pollere: quemadmodum etiam sunt, qui eandem ægrè spirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obscurè opem ferre tradant: quin & scabiem sanare, & cætera cutis vitia delere.

Iacea.

Iacea altera.

Huius duo obseruauimus genera, alterum maius, alterũ minus. Atqui [crescit hæc minoribus ac breuioribus foliis:] in minore flores & minores habentur, & duobus tantùm coloribus micantes, nempe cæruleo, ac candido, aut luteo & albicante. Nascitur pariter iisdem in locis, & seritur in hortis. Præferuntur ambæ ad puerorum tormina, & præsertim stillatitia earum aqua pota. Herba tota illita, aut in pabulo data, sanat sues angina laborantes.

Violarum vires ex Mesue.

Violarum purpurearum facultates exquisitè descripsit Mesues inter simplicia soluentia, vnde hæc decerpsimus. Violæ temperatum, conueniensque sunt medicamentum, quo immutantur mala humorum qualitates, & natura eorum soluitur. Præferuntur quæ primo vere florent, solis ardorem, qui vim resoluit, minimè expertæ, nec imbribus dilutæ. Violæ refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen siccæ minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quædam inest humiditas, quæ obtundit caliditatem, à qua potior est vis. Quapropter siccata humiditate, quæ in superficie continetur, gustu amaritudo deprehenditur, quæ à calido prouenit, qui prius sub humido delitescebat. Quo fit, vt exiccatæ magis calidæ, minusq́; humidæ habeantur. Humiditas, quæ superflua recentibus inest, aluum emolliendo ciet: verùm arefactæ, deiectoriæ sunt facultatis, nõ quòd emolliant, sed quod dissoluant. Violæ in summa soporiferæ sunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & soluunt. Earum succus, & syrupus ex eo factus ventrem leniunt. Macerãtur in aceto, quòd valentius ardentissimis conferant febribus. Fit ex violis oleum, ijs in eo diutius maceratis: cæteris tamen præstat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violæ bilem educunt, eiusq́; feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitauerit: somnum conciliant: pectoris, & asperæ arteriæ scabritiem leniunt, medenturque anginis & columellæ vitiis: præcipuo autem auxilio sunt pectoris, & lateris inflammationibus: sitimq́; arcent. At quæ siccæ sunt, iecoris obstructiones reserant, inflammationes discutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de Violis Mesues.

Syrupus violaceus.

Parant hac ætate è violarum recentium diluto, quo pluries violæ fuerint maceratæ, deiectorium Syrupum, quemadmodum & ex rosis rosaceum, quo deiiciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide vtuntur, vncias quaternas, vel quinas exhibentes.

Violarum vires ex Gal.

Violarum vires tradidit Galenus libro 6. simplic. medicamentorum, sic inquiens: Violæ folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident: proinde tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori ventriculi æstuanti, & oculis: hæc Galenus. Ex quibus abundè palàm est non nouisse Galenum, sicuti & cæteros veteres, Violas deiectoria facultate citra noxam præditas esse.

Nomina.

Viola nigra, & Viola purpurea sic Latinis dicta, Græcis ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν vocatur: Arabib. Seneffigi, Sonofrigis siue Benefefegi: Italis, Viola porporea, & Viola mammola: Ger. Mertzen Violen: *Hispanis, Violeta: Gallis, Violettes, Violes de Mars, & Caresme. At Viola arborescens: Italis, Viola arborea. Sic Iaccea seu Herba Trinitatis: Italis, Iaccea, seu Minuti pensieri: Germanis,* Freissamkraut: *Gallis, Pensées, aut Menues pensees. At Iaccea, siue herba Trinitatis altera: Italis, Iaccea, seu Minuti pensieri minori.*

Viola, quasi vitula, Græcis ἴον, ab Io Puella in vaccam à Ioue conuersam, dicta censetur: genera plura sunt, quæ non solùm odore florum, sed & forma & florum textura differunt. I. Viola Martia purpurea, odora, simplex, C.B. Viola purpurea, Matth. Fuch. Cast. Lugd. Cæs. Viola satiua, Brunf. Viola nigra, Dod. gal. & fol. Cor. in Diosc. Viola Martia odorata nigra, Trag. Viola Martia purpurea Tab. Viola, Gesn. hort.

hor. Lon. Viola martia præcox purpurea, Lobel. in icon. II. Viola martia multiplici flore: hæc floribus numerosis foliolis constantibus à priori differt, quæ mangonio maiore etiam redditur flore: quare Costæus in Mesuem meminit dictæ quę Byzantii colitur martiæ similis, sed flore infinitis foliolis constructo, & Rosam Damascenam æquante, magnitudine & odore etiam nostrates superante. Et nostra colore variat. Viola nigra flore pleno, Dod. gal. Viola dasypodion, rectius dasyphyllum, Gesf. hor. Viola purpurea flore pleno, Cast. Viola flore multiplici, Dod. fol. Viola martia purpurea, flore multiplici, Lob. Tab. Viola cærulea floribus numerosis foliis constantibus, Cæs. III. Viola Martia erecta, C.B. Viola arborescēs, Matth. Cast. Cam. Viola fruticosa, Gesf. hor. Mater violarũ Dalechampii, Lug. Viola martia elatior, Clus. hist. Pann. IV. Viola tricolor hortensis. φλὸξ Theop. C.B. Iacea siue flos Trinitatis, Matth. Iaccea maior, Cast. Herba Trinitatis, Brunf. Trag. Fuchs. Dod. gal. Lon. Gesf. hort. Viola tricolor, Dod. fol. Violæ nigræ persimilis flos, Gesf. hor. Viola flammea, eidem. (& Antora quorundam) Cæsal. Lugd. Viola flammea colorea, Lob. Viola Trinitaris, Tab. Viola multicolor, Cā. Viola tricolor seu septicolor, Thal. Flos & magnitudine & colore variat. V. Viola bicolor arvensis, C.B. Iacea altera, Matth. Iacea minor, Cast. Herba Trinitatis syluestris, Trag. Violæ nigræ persimilis aruensis minor, Gesf. hor. Viola syluestris, Lob. in icon. Viola flammea minor, Lugd. Viola trinitatis minor, Tabernæmontano.

Κακαλία. CACALIA. CAP. CXVIII.

Cacalia, quæ leontice vocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleę similem: nascitur in montibus. Radix in vino madefacta, vt tragacantha, delinctu aut manducatu per se tussibus, scabritiis arteriæ medetur. Grana, quæ post excussum florem innascuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

* CACALIA. *

Cacalia, Plinio lib. 25. capit. 11. authore, vocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè: ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia, etsi eam diu quæsuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ similem testatur se pluries vidisse in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus, rei herbariæ diligentissimus inquisitor, folio tussilaginis, maiore tamen, auersa parte candidiore, minusq. per ambitum angulosiore: caule palmi altitudine, recto, subcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muscosi, oliuæ instar. Hanc ipse Cacaliam suspicatur. Equidem huius viri iudicio facilè ausim subscribere, quòd is in simplicium cognitione diligenter versatus sit, atque inter Italos in ea maximè præstet. Cacaliam cancanon vocauit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, vbi eius vires reddidit his verbis: Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata vino, sicut tragacantha, & lincta, arteriæ asperitates sanat: nec minus, si quis eam commandat. Succus eius defluens prodest arteriæ, similiter vt glycyrrhiza. Κακαλία ita Græcè, vt etiam Cacalia Latinè dicitur.

Cacaliæ consideratio. Cacaliæ vires ex Gal. Nomina.

Cacalia duplex est, hirsuta & glabra: hirsuta alia tomentosa, alia solùm leuiter hirsuta: huius cùm descriptio sit proposita, eius etiam figurã adposuimus, quæ Cacalia Ghini dicitur, & à Matthiolo & à Ioh. du Choul in descriptione Pilati Lugdunensis. Cacalia prima & Cacalia vulgaris incano folio, Clus. hist. Panno. Cacalia, Cæsalpino.

Βούνιον. BVNIVM. CAP. CXIX.

Bunion caulem edit quadrãgulum, procerum, digiti crassitudine: in quo ramuli minutis foliis, ac floribus scatent: folia proximè radicem, apio similia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: semen odoratum, hyoscyamo minus. Vrinam ciet, excalfacit, secundas euocat: lieni, vesicæ, renibus vtile. Tam humidi, quàm sicci, expressiq; succi caulibus, foliis, radicibusq;, vsus inualuit ex aqua mulsa.

Ψευδοβούνιον. PSEVDOBVNIVM. CAP. CXX.

Pseudobunion palmi altitudine fruticat in Creta, folia, ramulosq; napi ferens, acri gustu. Tormina, atque stranguriam, laterumq; dolores sanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoq; cum sale, & vino tepentes, strumas discutiunt.

Bvnium, quod nostri Napum syluestrem vocant, Plinius videtur posteritatis memoriæ prodidisse lib. 20. c. 4. vbi de napis ita scriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci seruant. Angulosis foliorũ caulib. florentis, & quod

Bunii consid

& quod Bunion vocant, purgationibus fœminarum, & vesicæ, & vrinæ vtile decoctum, potum ex aqua mulsa, vel facti drachma. Semen dysentericis tostum, tritumque in aqua calida è cyathis quatuor: sed vrinam inhibet, si non lini semen vnà bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis praeclari contra venena: ob id & in antidotis vtuntur illo: hæc Plinius. Ex cuius sanè verbis palàm fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quæ Napum syluestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci vocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum videri debet: nam quòd planta hæc fruticet in Creta, vt Dioscorides testatur, videtur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, vt Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur. Vtriusque vires sanè paucis tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Bunium, alij arcticon, adeò excalfacit, vt & vrinam moueat, & menses prouocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est. Quod Græci βούνιον, Latini similiter Bunium vocant: Itali, Naone saluatico. Quod verò illi ψευδοβούνιον, hi Pseudobunium, & Bunio falso.

Bunii vires ex Gal.

Nomina.

Χαμαικισσος. CHAMÆCISSVS. CAP. CXXI.

CHamæcissos folio est hederæ, tenuiore, longiore, ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosis: flore violæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili: nascitur in cultis. Bibunt conuenientissimè ischiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenisve diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi consideratio.

CRedidit Leonardus Fuchsius, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum a[illegible] vulgaris notitiæ planta, quam vt superius libro tertio in Asclepiadis mentione diximus, herbariorum vulgus Hederã terrestrem nominat. Sed cur eius sententiam comprobem, sanè non habeo. Siquidem vulgaris hedera terrestris folio constat rotundo quadantenus serrato: caulibus, vel potius funiculis vitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus verò Dioscoridi foliis est hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosisque. Adde quòd Chamæcissi flores violæ albæ similes facit Dioscorides, ac etiam candidiores. Sed terrestris hedera florem profert pusillum, in candido purpurascentem. Quibus vtique rationibus ducor, vt putem, hanc herbam non esse Chamæcissum, quòd notis inter se plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæcissos (si Plinio credimus lib. 24. cap. 15.) spicata est tritici modo: & cùm floret, existimari potest alba viola. Ruellius hanc in Gallia nasci scribit. Sed eam aliam esse à Chamæcisso hic repræsentato perspicuum est: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioscoride dissentiunt, quem nullam spicarum mentionem fecisse constat. Equidem, vt ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum esse Chamæcissum ausim affirmare. De viribus Chamæcissi breuiter disseruit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit: Chamæcissi flos, cum sit admodum amarus, iecur obstructione liberat. Sunt & qui ischiadicis ipsum exhibeant. Hæc planta vt Græcis χαμαίκισσος, ita etiam Latinis Chamæcissus nuncupatur.

Chamæcissi vires ex Gal.

Nomina.

Χαμαιλεύκη. CHAMÆLEVCE. CAP. CXXII.

CHamæleuce lumborum doloribus propitia est: herba virens, incuruis foliis surculisque: flore rosaceo.

Chamæleuces consid.

SAnè quàm paucis Chamæleuces historiam perstrinxit Dioscorides, quare difficillimè quidem decerni potest, quænam in vniuerso plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterùm hic silentio non dissimulandum puto, quòd non desunt codices (vt Marcellus & Ruellius Dioscoridis interpretes aiunt) in quibus non χαμαιλεύκη, sed χαμαιπεύκη legitur. Alteram quidem lectionem nos quoque magis probamus, tum quòd in nothis Dioscoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud sit quàm tussilago, quemadmodum & apud Plinium lib. 24. ca. 15. vbi eam Farranum siue Farfugium vocari tradidit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè scripserit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite scriptum reperitur. Quod haud dubiè ostendit, huius capitis initio mendum subesse. Et certè facilis ac lubricus potuit esse librariorum lapsus, vt qui vnius tantùm literæ mutatione χαμαιλεύκη, pro χαμαιπεύκη scripserint. Porrò Plinius chamæpeucen folijs laricis similem reddidit: mihi tamen ea videtur potius piceæ folijs assimilanda, si in composito plantæ nomine volumus rectè posterioris vocis significatum spectare: nam picea πεύκη, larix verò λάριξ item Græcè dicitur. Chamæleuce, vt author est Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, calidæ est facultatis tertio quodammodo ordine, sicca primo. Ea Græcè χαμαιλεύκη, Latinè item Chamæleuce, & Chamæpeuce vocatur.

Chamæleuces vires ex Gal.

Nomina.

Βούγλωσσον. BVGLOSSVM, LINGVA BVBVLA. CAP. CXXIII.

BVglossum nascitur in campestribus, & sabulosis. Iulio mense colligitur. Aiunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam potamque, contra tertianos horrores prodesse: quæ quatuor, ad quartanos: ea in vino decoquitur. Herbam abscessibus vtilem esse volunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius, a asperum, bubulas imitans linguas. Quod in vinum deiectum, animi voluptates auget.

a Cat. τραχύτερον, καὶ ἀκανθῶδες καὶ μικρότερον. i. asperius, & spinosum, & minus.

Buglossi consideratio.

QVi diligenter Buglossi historiam expendunt, omnes herbam Borraginem vulgò vocatam, in hortis, aliisque locis nascentem, potius legitimum esse Buglossum censent, quàm illam, quæ Buglossa vulgò nominatur, cuius in officinis communis est vsus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim subscribere, siquidem Borrago dicta folijs est in vniuersum verbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur, quod folia buglosso proxima ferre superius prodidit Dioscorides. Adde præterea, quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum asperitate imitantur. Contrà quæ Buglossi nomen sibi falsò vendicauit, folia habet longa, echio similia, nõ vsqueadeò lata, vt bubulas referant linguas, minusque humi depressa, quæ potius è toto fermè cespite sursum aspiciunt,

dunt, nec aliqua ex parte verbascum, aut symphytum alterum repræsentant. Non ob id tamen negare ausim, quin vulgare Buglossum in campestribus nascens, iisdem cum Borragine polleat viribus: quandoquidem eadem vtriusque asperitas, idemq; sapor gustui manifestum præbent eiusdem facultatis indicium. Atque facie non multum dissidere ea inuenias, si illud genus spectes, quod hodie in hortis seritur ex Hispaniis allatum: hoc enim etsi verbascum adeò adamussim non repræsentet, quemadmodum Borrago, foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc se res habeat, concedam facilè Borraginem, & vulgarem Buglossum & specie & forma inter se differre: attamen crediderim alterius vires proximè accedere, & si non eadem vtrisque, simillimas tamen inesse. Cæterùm non desunt, qui his rationibus neglectis asserant vulgare Buglossum Echij omnino genus esse, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij verò sunt, qui idem Buglossum Cirsium existimant. Verùm nos aliud à vulgari Buglosso & Echium & Cirsium esse censemus, vt abundè

Buglos. Hispanicum.

I. BVGLOS. SIVE BORRAGO. II. BVGLOSSVM VVLGARE.

suis locis docuimus. Quòd insuper Borrago facilè sit legitimum Buglossum, Auicennæ testimonio comprobari potest, qui libro secundo sui canonis ita scribit. Lingua bouis est herba lata, habens folia sicut almara, & ad tactum aspera, & rami eius asperi, sicut pedes locustarum. Oportet autē, vt illa administretur, quæ est in Corasceni, crassa habens folia, super quorum faciem sunt puncta, quæ sunt radices spinarum, & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter nostram Borraginem expressit Auicenna, vt nemo non intelligat, hanc esse Linguam bubulam. Eam præter morem descripsit Auicenna, quòd suo quoque tempore non deessent, qui veri Buglossi loco aliam quandam substituerent plantam, vt apertè eius verba declarant, dum subdit: Quæ autem in hac terra reperitur, & qua vtuntur Medici, plurimum eius est genus almaræ, & non est lingua bouis, & neque confert, vt iuuamentum illius est: hactenus Auicenna. His omnibus illud denique accedit, quod apud Apuleium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inscribitur, inuenio Buglossum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ sanè omnia, ni fallor, clarißimè ostendunt, Borraginem esse verum ac legitimum Buglossum. Prouenit itaque Borrago foliis latis, atq; oblongis, asperis: eminentibus vbique bullis, tenuißimis armatis aculeis, qui totam plantam hirsutam, ac rigidam reddunt aculeatō vndecunque ambitu: caule exit cubitali, & quandoque maiore, pingui, concauo, aculeis vbique scatente, & ramis multis brachiato: floribus in stellæ modum radiantibus, cæruleo colore, & quandoque candido: nigro è medio prominente apice. Semine nigro, striatoq;. Hæc planta plurimum per sese in hortis nascitur, adeò vt inde haud facilè extirpari poßit. Radicem habet albam, teneram, pollicari craßitudine, gustu subdulci ac lento. Cæterùm vulgare buglossum folio est Borragine longiore, symphyti maioris modo, hirsuto, aspero, hispidoq;, minutißimis aculeis scatente: caule sesquicubitali, rotundo, robustoq;, hispidoq;, ac pungente, è quo rami exeunt complures sursum spectantes. Flores edit purpureos Borragine minores, è quibus nigrū oritur semē. Radix illi est Borragini per omnia ferè similis, craßior & carnosior, fetore quodā prædita, sed craßiori pinguioriq; libro. Huius tria obseruauimus genera. Hortēse latioribus ac lōgiorib. folijs, [quod maius & minus est. Minor folia oblōga profert, sed longè angustiora, breuioraq;, hirsuta, sed aculeis vacātia, cætera similia sunt. Serūtur paßim in hortis,] ac syluestris duplex genus. Cuius alterū folijs altero latioribus, & florib. purpureis spectatur: alterū verò angustioribus, & floribus nigricātibus. Folijs crescit breuioribus, incanis, minimè aculeatis, caule crasso, pilosoq;, ac subaspero: florib. cæteris generib. similibus, sed nigris. Radice digitali craßitudine, lenta ac dulci. Extat & aliud syluestris genus hortensi minori per omnia simile, sed in omnibus agrestius. Nascūtur in cāpestribus. Viribus iisdē pollent, quib. ambæ hortensiū species.

Buglossi descriptio Auic.

Corrago Apuleio.

Borraginis descrip.

Buglossi vulgaris descrip. & genera.

Buglossum sylue.

Borragini

III. BVGLOSSVM ALTERVM flore nigro.

Borrag. & Bugloss. vires.

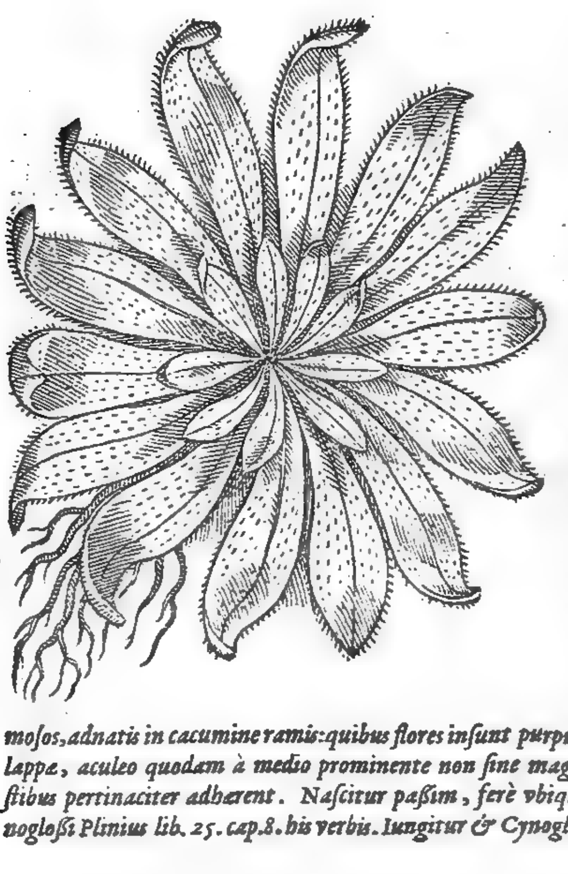
Borragini atq; etiam vulgari Buglosso herbæ & radici vis sanè magna inest, quinetiā & floribus ad animi deliquium, & cæteros cordis affectus, & melancholicos morbos: & præsertim earundem decoctum ex vino, ac etiam ex aqua paratum. Trita vulgaris Buglossi radix ex aceto illita tribus diebus cōtinuis scabiosos iuuat. Præstat vtriusque plantæ succus haustus ad epota venena, & venenosorum animalium morsum, Stillatitia earum aqua deliriis, quæ cum febre fiunt, mirificè auxiliatur, quinetiam oculorum inflammationes medetur tam interius, quàm exterius imposita. De cuius viribus differens Galenus libro 7. simplicium medicamētorum, sic inquit: Buglossum, humidæ calidæq; temperiei est. Itaque vinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis causa esse creditum est. Sed & iis, qui ob faucium asperitatem tussiunt, coctum in melicrato conuenit. Herba, quæ Græcis Βούγλωσσον, Latinis item Buglossum siue Borrago & Lingua Bubula nominatur: Arabibus, Lisen althaur, seu Lesan althaur: Italis, Borragine: Germanis, Burretsch: Hispanis, Borraia, & Borraienes: Gallis, Borrache. At Buglossum vulgare, Italis, Buglossa: Germanis, Ochsenzung: Gallis, Buglose. Sic Buglossum alterum sylluestre flore nigro: Italis, Buglossa saluatica del fior negro.

Buglossi vires ex Gal.

Nomina.

Buglossum aliud satiuum, aliud syluestre: satiuum aliud latifolium, hocq; vel vulgatum, cæruleo, albo, roseo flore: vel peregrinum, quod vel semper virente folio, vel luteo flore: & aliud angustifolium, quod sinuato est folio, vel non sinuato, hocque maius & minus. At syluestre maius & minus est, hocq; duplex I. Buglossa latifolia, Borrago dicta, C.B. Buglossum siue Borrago, Matth. Lacun. Cast. Buglossum, Fuchs. Turn. Buglossum verum, Dod. gal. Cordo in Dioscorid. Buglossa vrbana, Cordo in histor. Buglossum latifolium, Lobel. Borrago, Brunf. Trago. Fuchs. in icon. Ges. hor. Lon. Dodo. fol. Lugd. Cæsalp. Taber. Camerario. II. Buglossum angustifolium maius, C.B. Buglossum vulgare, Matth. Lac. Castor. Lugdun. Buglossum angustifolium, Lobel. Buglossa, Brunf. Cæsalp. Buglossa Italica, Trago, Lonic. Buglossa latifolia, Cordo in histo. Buglossa vulgaris, Dod. fol. Tab. Buglossus Italica vel Gallica maior, Ges. hor. Echium, Cordo in Diosc. Echium Italicum spinosum, Fuch. in iconibus. Cirsium Italicum, eidem. Anchusa, Turnero. III. Buglossum syluestre maius nigrum, C. B. Buglossum alterum flore nigro, Matthiol. Buglossum syluestre maius, Castor. Buglossum syluestre, Lugd. Buglossa syluestris nigra, Thalyo.

I. CYNOGLOSSVM.

Κυνόγλωσσον. CYNOGLOSSVM. CAP. CXXIIII.

CYnoglossum folia latifoliæ plātaginis habet, arctiora, minora, lanuginosa: caule vacat, & humi sternitur: prouenit in sabuletis. Folia cum suillo adipe vetere, medentur morsibus canum, alopeciis, & ambustis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex vino potum.

Cynoglossi consideratio.

Cynogloss. vulg.

LEgitimum Cynoglossum, quod, Dioscoride teste, neque caulem, neque flores, neque semen gignit, pluries non modo vidimus, sed etiam legimus Romæ post Adriani molem in sabulosis quibusdam locis enatum. Hoc à vulgari Cynoglosso, quo passim officinæ vtuntur, perquàm longè distat: quippe quòd in radiantis solis morem folia fert, subpinguia, tenui lanugine albicantia, humi strata, & caule perpetuo viduum est. Illa verò planta, quæ Cynoglossi vsum omnibus præstat, folia edit lata longaque hortensis ac maioris Buglossi modo, numerosa ab vna radice prodeuntia tactu subaspera ac pilosa, plurimos emittit caules, cubito sæpius longiores, teretes, robustos ac pariter subasperos & à medio ramosos, adnatis in cacumine ramis: quibus flores insunt purpurei, echio similes, è quibus deinde quædam paruæ prodeunt lappæ, aculeo quodam à medio prominente non sine magno naturæ artificio factæ, quæ maturascentes contactu vestibus pertinaciter adhærent. Nascitur passim, ferè vbique, secus vias, & in agrorum marginibus. Meminit Cynoglossi Plinius lib. 25. cap. 8. his verbis. Iungitur & Cynoglossos caninas imitans linguas, topiariis operibus gratissima.

Aiuntq;

dentatq; quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est & alia similis ei, quæ ferat lappas minutas: hæc Plinius. Ex quibus satis perspicuum esse puto, quòd neutrum Cynoglossi genus à Plinio traditum, Dioscoridis Cynoglosso respondet. Siquidem primum Plinio caules vel thyrsos edit adeò flexiles vt ij topiarijs operibus maximè conueniant. Dioscoridis verò planta est sine caule, quæ humi sternitur: vt hinc apertißimè constet, hãc operi topiario, vt aliquid cõuestiat vel contexat, prorsus ineptam esse. Adde quòd Dioscoridi Cynoglossum medetur canum morsibus, alopeciis, & ambustis: quinetiam aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodest. Id quod de Buglosso intelligitur, vt superiori capite testatur Dioscorides. Hinc itaque palam fieri arbitror, Buglossi historiam & vires, cum Cynoglosso turpiter confudisse Plinium. Plinii lapsus. *Cuius certè lapsum non animaduerterunt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioscoridis grauem sententiam probare contendunt, Cynoglossum caules, flores, & semen proferre. Quod autem secundo loco à Plinio describitur, lappas minutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm vulgare Cynoglossum omnibus notum. Quo fit, vt omnino errasse existimem Ruellium, & Fuchsium viros alioqui doctißimos: quippe qui crediderint, vulgarem Cynoglossam esse Lycopsin, vt etiam supra suo loco monuimus: neque enim hos animaduertisse video de hac cum alio Cynoglosso scripsisse Plinium, ac deinde speciatim de Lycopsi lib. 27. cap. 11.* Ruel. & Fuch. error Cynoglossum vulgare, Lycopsin statuentium. *Vulgare Cynoglossum manifestò refrigerat, & siccat: folia recentia illita vulnerum inflãmationes, ac etiam alias quascunq; mirum in modum sanat, & arcet. Cynoglossi in libris de simpl. med. facul. nusquam reperio meminisse Galenum.* Nomina. *Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynoglossum & Lingua canina vocatur: Italis Cinoglossa & Lengua di cane: Germanis,* Hundßzung.

II. CYNOGLO. VVLGARE FLORID.

Cynoglossum aliud est semper virens, aliud incanum: aliud medium, quod montanum est, maius & minus: incanum maximum, maius, medium, minus & repens. I. Cynoglossum, Matth. Lugd. Cynoglossa vera, eidem editione Italica: quod anne à sequenti differt? II. Cynoglossum maius syluestre, C.B. Cynoglossum vulgare, Matth. Lob. Cast. Lugd. Thal. Cynoglossus vulgaris, Gesn. hor. Cynoglossum Lon. Dod. fol. Tab. Cynoglossa, Cæs. Cynoglossa maior, Brunf. Cordo in Diosc. Lycopsis, Lacunæ.

PHYTEVMA.

Φύτευμα. PHYTEVMA. CAP. CXXV.

PHyteuma folia habet Struthij, minora: copiosum semen, perforatum: radicem paruam, tenuẽ, per summa terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli scriptum reliquerunt.

CVm sit vsus Phyteumatis ad amatoria dũtaxat, exemplo Plinij ductus, plura hic de eo referre superuacuum habeo. Phyteumatis consideratio. *Mihi quidẽ hactenus herba hæc incomperta est. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipsa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ charißimus hanc herbam edoctus, eam nobis quoque indicare poßit. Verùm non ob id prætermittam commemorare, non deesse rei herbariæ studiosos, qui plantam, cuius hic imaginem damus, PHYTEVMA esse censeant, quòd perforatum gerat capitulum & folia struthij modo oblonga: sed esto etiam aliorum iudicium. Nascitur in montibus & alijs quoque locis. Huius, tanquam superuacuæ & inutilis herbæ, Galenus & Paulus nusquam, quod legerim, inter simplicia meminerunt.* Nomina. *φύτευμα vt Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur: Italis, Phiteuma.*

Phyteumatis nomine alij Resedæ speciem, alij Antirrhini: Matthiolus, Campanulam proponit, in cuius figura flores desiderantur, & solùm Capitula, quæ floribus succedunt, pinguntur. Hæc ergo Phyteuma dicitur Matthiol. Cæsalpin. hoc nomine, & Lugdunensis pinxit. Campanula cærulea satiua,

 Dodo-

Dod. gal. Campanula cærulea siue hortensis, Lugd. Campana cærulea, Gesn. hor. Campanula media, Dod. fol. Campanula persici folia nostras, Lob. Campanula angustifolia, Taber. Campanulæ genus Phyteuma Matthiolo dictum, Clus. hist. Pann. Rapunculus campanulatus Nerij folius, Thalyo.

Λεοντοπόδιον. LEONTOPODIVM. CAP. CXXVI.

LEontopodium duûm digitorum herbula est, folia ferens angusta, longitudine ternûm, quaternumve digitorum hirsuta, quæ iuxta radicem lanosiore flocco canescunt: capitula in summo caule quasi perforata: flores nigri: semen vsqueadeò spissa lanugine inuolutum est, vt sæpe fallat: radice parua cohæret, quam tradunt appensam ad amatoria prodesse, & tubercula discutere. 10

I. LEONTOPODIVM VERVM. II. PSEVDOLEONTOPODIVM.

20

30

Leontopodii consideratio.

NOn dubito quin plantam, cuius hic imaginem damus, legitimum sit Leontopodium. Siquidem herbula est duûm, ternumve digitorum: folijs angustis, trium quoque digitorum mensura, hirsutis, auersa parte canescentibus, & præsertim quæ circa radicem sunt. Capitulis in summo caule quasi foraminibus distinctis: floribus nigricantibus, & semine densa admodum lanugine implicato. Radice parua, tenuique. Hanc è Baldo monte allatam misit ad me Verona Franciscus Calzolarius Pharmacopœus insignis ad auream campanam. 40

Pseudoleontopodium.

Est & alia planta, cuius quoque imaginem expressimus, & passim in Bohemia nascitur, quæ tametsi longiori sit caule, quàm deceat, omnes tamen Leontopodij notas habet. Ideoq; eam Leontopodium alterum appellare libuit.

Brunfelsij erratum.

Cæterùm hic non est audiendus Brunfelsius, qui Stellariam herbam vulgò vocatam, in suo Onomastico Leontopodium esse scribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quàm in alijs compluribus. 50

Nomina.

Vocant ita λεοντοπόδιον Græci, vt Latini quoque Leontopodium: Itali, Leontopodio.

I. Gnaphalium alpinum magno flore, C.B. Leontopodium verum, Matt. Leontopodion, Cast. Tab. Lugd. Leontopodium Matth. & Pilosella minor, Dod. fol. Gnaphalium alpinum, Clus. hist. Pann. Ab hoc differt Leontopodium à Lob. propositum, vt in Historia docebitur. II. Gnaphalium maximum virgatum, C.B. Pseudoleontopodium, Matth. Lugd. Leontopodium alterum vulgare, Cam. Heliochrysos syluestris, Trag. Chrysocome Germanica, Lob. Chrysocome lanuginosa, Lugd. Gnaphalium Anglicum folio longiore, Aduer. Lob. in icon. Gnaphalium maius, Tab. Herba Impia in montibus, Cæsalpino.

Ἱπποφλωσσον. HIPPOGLOSSVM. CAP. CXXVII. 60

a Meum θάμνισκος. i. paruus frutex.

HIppoglosson, a frutex est folia habens rusci tenuis figura, & spinosam comam, & in summo ceu linguas è foliis exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis imposita minuit: malagmatis radix, succusque admiscetur.

Hippoglossi consideratio.

HIppoglossum frutex est folijs rusci maioribus, polygonati similibus, secundum longitudinem frequenter striatis, è quorum medio ligulæ quædam foliosæ assurgunt, sub quibus rubentes exoriuntur baccæ, vt in rusco. Radicem habet albam, geniculatam, ac duram. Quòd in folijs veluti prominẽtes linguas proferat, Bislinguam vocat Hetruria, alij verò Bonifaciam. Nascitur hæc frequentissima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibusdam syluosis montibus non longè à

Goritiensi

HIPPOGLOSSVM.

Goritienſi comitatu, quà iter eſt in Hydriam ad argenti viui fodinas. Veruntamen nõ eſt hæc Laurus Alexandrina, aut Idea, de qua infrà ſuo loco diſſeremus; vt in ſuo inſigni de plant. hiſt. commẽtario exiſtimat Fuchſius. Quandoquidem Laurus Alexãdrina è foliorum vmbilico nullam aculeatam exerit linguam, ſed tantùm fructum rotundum tiliæ modo longiori pediculo appenſum profert. Hippogloſſum recẽtiores longè pluribus commendant viribus, quàm fecerint antiqui ſcriptores: nam, vt illi tradunt, in vteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, vt ſtrangulatu vuluæ laborantibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis menſura, ex vino, vel iure hauſtus, præſentaneo remedio opem ferat. Eſt & ad puerorum enterocelas præſtantiſſimum medicamentũ, ſi diutius diluculo hauriatur puluis idem ſeſquidrachmæ põdere ex maioris ſymphyti decocto. Verùm id ſumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulſare percipiant, vt inteſtina foras prolabi velle videantur: quare ſubcingulis, faſciis, & fibulis reprimentibus, roborantibuſq; primis diebus vti opus eſt. Quæ planta Græcis ἱππόγλωσσον, Latinis ſimiliter Hippogloſſum appellatur: Italis, Bislingua, & Bonifacia: Germanis, Zepfflin Kraut: Hiſpanis, Lengoa de cauallo: Gallis, Lingua pagana, Bislingua.

Hippogloſ. non eſt Laur. Alex.

Hippogloſſi vires Matth.

Nomina.

Hippogloſſum duplex eſt, alterum in quo fructus pediculo, alterũ in quo folio, inſidet. Hippogloſſum fructu pediculo inſidente, C.B. Hippogloſſ. Matth. Lac. Dod. gal. & fol. Turn. Geſ. hor. Lob. Caſt. Cam. Hippoglotton, Cor. in Dioſc. Vuularia, Brunf. Lon. Vuularia mas, Tab. Laurus Alexãdrina, Trag. Fuch. Geſ. hor. Bonifacio, Anguil. Laurus taxa Plinii, Lug. Biſlingua, Cluſ. hiſt. Pann. Ruſco affinis prima, Cæſ. Radix Idæa Dioſcoridis, Columnæ.

Ἀντίῤῥινον. ANTIRRHINVM. CAP. CXXVIII.

ANtirrhinon, alij anarrhinon, vocant herbam caule, & foliis anagallidi ſimilem: florem albæ violæ, purpureo, minore tamen, ideòque ſylueſtris anagallis nominata eſt: ſemine vituli narium ſimili,

ANTIRRHINVM I.

ANTIRRHINVM II.

Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, venustiores fieri: nec vllo medicamento lædi posse, si quis appensum gestet.

ANTIRRHINVM III.

ANTIRRHINVM IIII.

Antirrhini consideratio.

Variat admodum Antirrhini apud veteres historia. Siquidem Dioscorides Antirrhinum herbam foliis, & caule anagallidi similem reddidit. Theophrastus verò eandem aparinæ similem fecit. Veruntamen nos qui quatuor Antirrhini genera obseruauimus, nullum hactenus vidimus, quod foliis anagallidis, aut Aparinæ viresceret, vt ex hic appictis imaginibus apparet. Plinius lib. 25. c. 10. rectius fortasse, Antirrhinum lino simile nasci scribit. Vnde facilè suspicor, Dioscoridis & Theoph. exemplaria hoc in loco deprauata esse, atque in aliqua parte vitium latere. Foliis omnes sunt oblongis, in altero latioribus, in altero verò angustioribus, caulibus ramosis. Cæterùm vt in plantis variat facies, ita quoque in floribus variat color. Siquidem in vna purpureus, in altera subpurpureus, & in cæteris candidus flos emicat. Atqui ex omnibus capita nascuntur, in quibus semen minutum, nigrumq́; continetur, vitulinis admodum similia, quæ non nisi magnitudine differunt. Nascitur in aruis, & in collibus. Illinuntur Antirrhini folia, quinetiam flores, & semen, cum rosaceo, & melle ad vteri præfocationes, & mensium difficultates. Herba scorpionibus adeò contraria est, vt illico ea visa torpescant. Eadem fronti adalligata, præstat ad delendas oculorum albugines. Quinetiam principum gratiam sibi conciliari posse putant hoc tantum amuleto. Antirrhini meminit Gal. lib. 6. simpl. med. vbi de eius viribus ita scribit: Antirrhinum, aut anarinum semen habet vituli naribus simile, ad sanationes inutile. Ipsum autem adsimilis est cum bubonio facultatis, sed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito. Hoc vt Græci Ἀντίῤῥινον, ita etiam Latini Antirrhinum vocant: Itali, Antirrhino vocant: Germani, Orant/ Sterck Kraut, *seu* Streich Kraut. *Hispani, Cabezza de ternera: Galli, Moron violet.*

Antirrhini differ.

Antirrhini vires ex Gal.

Nomina.

Antirrhinum, quod fructu sit narium vituli simili, quod & Lychnis agria Plinij dicitur: Plures habet differentias. I. Antirrhinum aruense maius, C.B. Antirrhinum primum, Matth. Antirrhinum, Turn. Cordo in Diosc. (cui & Cynocephalæa & Bucranion) Lac. Lon. Antirrhinum syluestre, Phyteuma, Dod. fol. Antirrhinum minus, Gesn. hor. Tab. Antirrhinum minimum, Lob. Antirrhinum paruum, Lugd. (cui & caput simiæ.) Antirrhinum medium, Cam. Antirrhinum rubrum aruense, Thal. Orontium, Dod. gal. Os leonis alterum, Cæsalpino. Hoc pro Antirrhino quarto Camerarius in suo Matthiolo posuit, & Orontium Archigenis quibusdam dici, quasi Aurantium, quod Auriginem morbum siue Icterum leuet. II. Antirrhinum maius folio longiore, C.B. Antirrhinum secundum, Matth. Lugd. Antirrhinum magnum, Dod. gal. Lugd. Antirrhinum maius, Cam. Antirrhinum, Gesne. hor. Anguil. Dod. fol. Lob. (cui & vulgo Caput canis & Caput vituli Apuleij) Taber. Os leonis vulgo, Cæsalpi. Hoc floribus est ex purpura albicantibus seu incarnatis, rictu luteo leonini oris, cæruleo. III. Antirrhinum aruense minus, C.B. Antirrhinum tertium, Matth. Lugd. Antirrhinum syluestre, Castor. Antirrhinum alterum minimum repens, Lob. in icon. Antirrhinum minimum, Thal. Cam. Os leonis in vineis, Cæsalpino. Hoc rarissimè cubitum æquat, omnibus sui partibus reliquis minus, flosculis albis, pusillis, capitulo minuto: in aruis, vinetis, & etiam tectis prouenienș. IV. Antirrhinum quartum à Matthiolo & Lugdunensi propositum, sunt qui velint illud esse, quod primo loco posuimus: at censemus esse Antirrhinum album, parum à secundo varians.

Κατανάγκη. CATANANCE. CAP. CXXIX.

EX eo genere vna, folia coronopi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem: capitula sena septenave, in quibus erui semen inest. Arescens in terram flectitur, & se cõtrahit ad speciem vnguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine, foliis quoq; oliuæ colore, & figura, mollibus, diuisis, humi inclinatis: semen vt cicer, minutum, in virgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertusum. Vtranque narrant in amatoria experiri. Thessalicæ mulieres his vti traduntur.

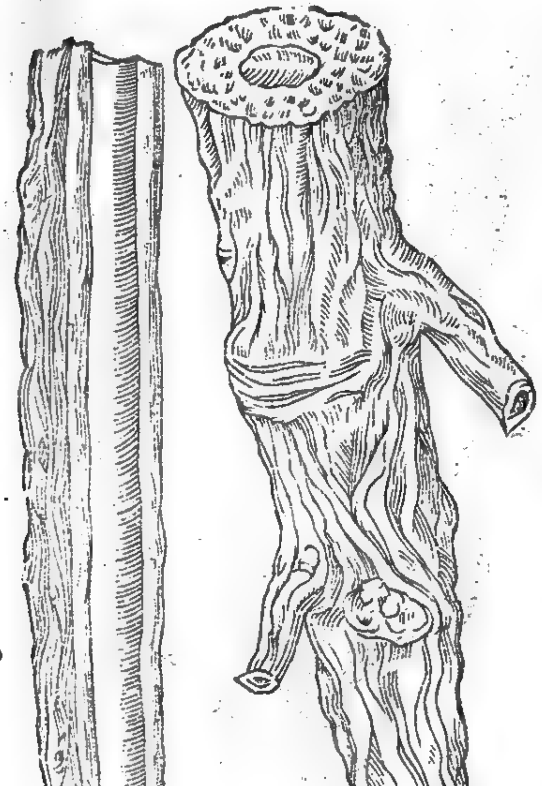
NEutrum equidem Catanances genus hactenus me comperisse fateor, neque aliquem scio in Italia, qui alterum saltem legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror, quippe quòd ea rebus venereis tantùm conueniant, & amatorijs nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis relinquenda sunt, quibus olim fuit vsus: præsertim cùm hac ætate homines in venerem admodum procliues sint, atque etiam multi nimis calleant amatoria: tantùm abest, vt etiam huiuscemodi herbarum, si cognoscerentur, auxilia ijs indicari debuissent. Cæterùm existimat Ruellius, in hoc subscribens Hermolao, secundi generis Catanancen rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum vulgus Bistortam appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellius, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij craßitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, velut altera Catanance. Nomen eius Græcum κατανάγκη Latinum item Catanance.

[Catanances consideratio.] [Ruellii error.] [Nomina.]

Τριπόλιον. TRIPOLION. CAP. CXXX.

TRipolion in marinis nascitur locis, quæ allidit vnda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in sicco: folio glasti crassiore: palmeo caule, in mucrone diuiso. Eius, vt tradunt, flores colorem ter die mutant, manè candidi, meridie purpurei, serò punicei conspiciuntur. Radice alba, odorata, calidi gustus. Quæ drachmis duabus in vino pota, aquam, vrinamque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ venena arcent.

* TVRPETVM OFFICINARVM. *

TRipolium Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit vulgò vocatũ Dioscoridis esse Tripolium, præsertim quòd ipsum & album, & deiectoriæ facultatis esse deprehenderent. Veruntamen rem aliter se habere illud argumento est, quòd communis vsus Turpetum nullo commendetur odore, nec gustui acredinem relinquat, sed tantùm salsedinis, & asperitatis quidpiam. Ex quibus sanè notis asserere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neque aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo disseruit Auicẽna, quem etiam Dioscoridis Tripolium intellexisse reor. Cæterùm ab his longè differre videtur TVRBIT, quod à Mesue describitur, nostrati Turpeto omnibus prorsus notis respondens. Ait enim Turbit radicem esse herbæ folia ferulæ minora ferentis, tripliciq; notari differentia, nempe alba, subcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in nostri vsus Turpeto diligenter intuentibus facilè sese offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos esse tantùm ex ipsius plantæ natura, sed quòd ob vetustatem, & aduentitij aeris humorem radices hæ corrumpantur & nigrescant, illosq; sibi asciscant colores. Cuius rei in causa etiam esse potest maris, per quod conuehitur, exorta procella, vndis triremes superantibus, quibus madefactæ radices facilè situm, vel nigredinem contrahunt. Præterea cùm asserat Actuarius, nil aliud esse album Turpetum, quàm Alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Mesuem errasse existimant, quòd album Turpetum dixerit plantæ radicem esse, quæ folia ferret ferulacea: quandoquidem alypum, siue alypia, vt in sequentibus docebit Dioscorides, folijs tenuibus prosilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, vt arbitror, abundè liquet, Turpetum tam Mesui, quàm Actuario alypiæ esse radicem. Est & aliud Turpetum, quod potius pseudoturpetum dixerim, craßius, & cõrtice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam vnum è thapsiæ, alterum è pityusæ radicibus concinnant impostores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaque ab re scripsit Actuarius, nigrum Turpetum radicem esse pityusæ. Verùm hoc (vt mea fert opinio) Mesuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipsius Turpetum nil aliud esse existimem, vt paulò antè diximus, quàm alypiæ radicem. Quanquam putat Brasauolus, nulla tamen, quod equidem sciam, ratione vel authoritate nixus, apud Mesuem Turpetum omnino tithymali myrsinitis radicem esse. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui nesciunt, rei herbariæ peritos consulant. Fuchsius porrò libro de compositione med. turpetum, de quo Mesues egit, è Thapsiæ radicibus exemptum existimat. Sed ipsius quoque sententia mihi planè, vt liberè dicam, reprobanda videtur: nam è veteribus nullum hactenus reperi, qui Thapsiam lacteo succo turgere scribat: cùm tamen Mesui Turpetum à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præstat in Turpeti genere album ex Orientali plaga allatum, resinosum, minimè cariosum. Deijcit hoc pituitam, craßos lentosq; humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresq; corporis partes.

[Tripolii consideratio.] [Turpeti consideratio.] [Turpetum albũ, Alypiæ radix.] [Pseudoturpetum Garganicum.] [Brasauoli erratum.] [Fuch. opinio reiecta.] [Turpeti vires.]

Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa: detergit item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & iis, qui morbis ab excustis humoribus prouenientibus sunt obnoxii. Prodest diuturnis febribus, & in vniuersum vbi pituita redundat: verùm qui sumunt cauere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed iã ad Tripolium nostra redeat oratio. Reperio hac in historia non parum hallucinatum esse Plinium lib. 21. ca. 7. vbi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò vt asserere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradidere tum Dioscorides, tũ antiquorum reliqui. Tripolij quàm breuißimè meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ita scribens: Tripolii radix gustãti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Quod Græci τριπόλιον, Latini quoq; Tripoliũ dicunt: Itali, Tripolio.

Plinii lapsus. Tripolii vires ex Gal. Nomina.

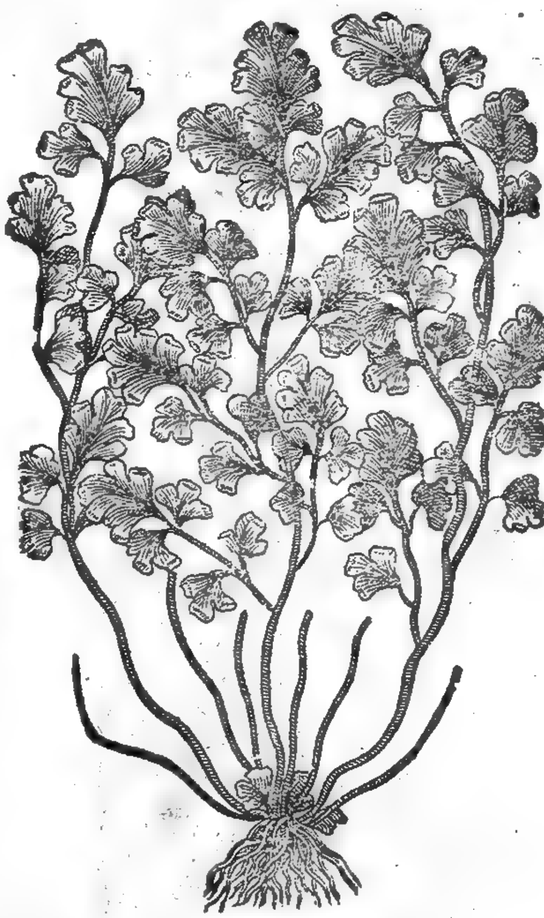
Ἀδίαντον. ADIANTVM. CAP. CXXXI.

ADianton, polytrichon, pusilla gerit folia, similia coriandri, in summo incisuris diuisa: cauliculi, quibus exoriuntur, a nigro colore nitent, prætenues, palmum alti: radice superuacua: neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbæ potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusis, & vrinæ difficili: calculos frangit, aluum sistit, serpentiũ morsibus auxilio est: contra stomachi fluxiones in vino bibitur: secundas ciet, & menstrua: sanguinis reiectiones inhibet. Contra serpentium morsus cruda herba illinitur, alopecias densat, strumas discutit: furfures, & manantia capitis vlcera ex lixiuio emendat: defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & susino, aut hyssopo, vinoque. Decoctum eius cum lixiuio, & vino infusum, idem præstat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia vtilitatis pecorum circa ouilia. Vmbrosis, & palustribus, circa parietum aspergines, & fontium specus enascitur.

a Meum. μέλανα, ἰσχυρὰ λεπτὰ. i. nigri validi, tenues.

I. ADIANTVM. *II. ADIANTVM SYRIACVM.*

Τριχομανές. TRICHOMANES. CAP. CXXXII.

TRichomanes nascitur eisdem in locis, quibus adianton: filici simile, sed a exilius: foliis lenticulæ, tenuibus, in ordinem vtrinque digestis, aduersis in se, ramulis tenuibus, acerbis, b fusco colore splendentibus. Eadem quæ & adianton præstare posse constat.

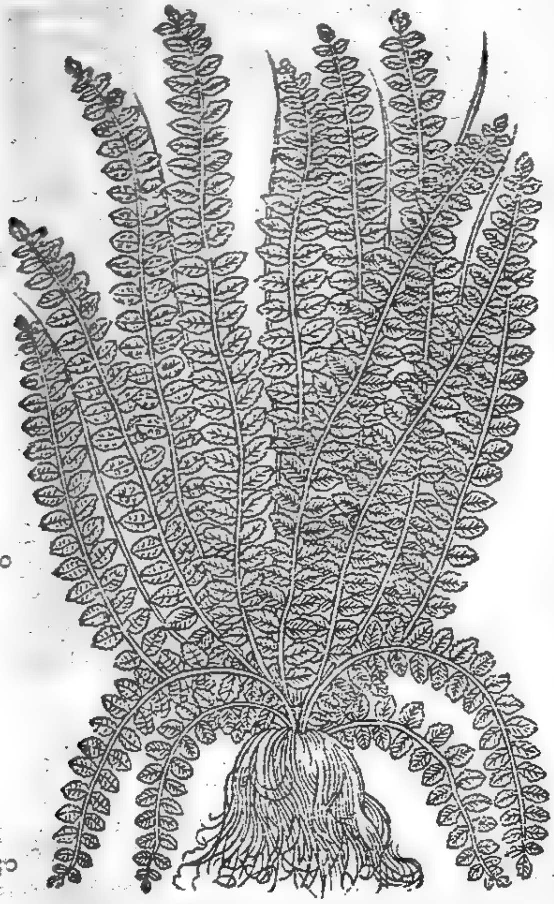
a Meum μικρὸν λίαν. i. valde paruũ. b Meũ. ὑπομέλανα. i. subnigra.

ADiantum officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophrastus assignauit libro 7. capit. 13. de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit: Adianti folium in aqua nunquam madescit, nec quicquam adhæsisse humoris constat: vnde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum vtilia, oleo trita. Nascuntur maximè locis humidis: hæc Theophrastus. Cui subscribit Plinius: licet confusè satis, libro 22. capit. 21. dum sic inquit: Aliud Adianto miraculum, æstate viret, bruma non marcescit, aquas respuit: perfusum mersumue sicco simile est, tanta dissociatio deprehenditur, vnde & nomen à Græcis. Quidam callitrichon vocant, alii polytrichon, vtrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusque. Id quod maius est Polytrichon, aliud Trichomanes vocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent, foliis filicis, ex quibus inferiora aspera, at fusca sunt:

Adianti, & Trichomanis consid.

omnia

III. TRICHOMANES.

omnia autem contrarijs pedicalis densa inter se ex aduerso: radix nulla. Vmbrosas petras, parietumq́; aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manantia: quod miremur, cùm aquas non sentiat: ita Plinius. In quibus nimirum verbis manifestè deprehenditur ipse Plinius Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in secundi Adiãti locum retulisse, quippe qui perperam fortasse acceperit Theophrasti sententiam, à quo illa mutuatus est. Nam Theophrastus vbi de vtroq; Adiãti genere disseruisset, eodem loco citato statim de Trichomane hæc verba subiunxit: Trichomanes vel ad distillationes vrinæ vnicè facit, vt aliqui existimant. Caulem hæc adianto nigro similem gerit, folia admodum parua, densa, aduersa, inter sese condita: radicem minimam. Loca amat opaca: hactenus Theophrastus. Ex quibus liquidò apparet, Theophrasto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro vertitur, nullum Adianti genus esse, sed per se suiq; generis plantam: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto similem, clarissimè ostendit, candidum Adiãtum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaq; facilè crediderim, Adiantum nigrum, quòd caule filiculã referat, nobis legitimum esse, id sanè intelligens, quòd Capillum Veneris passim nominant. Candidum verò eam plantam esse aliquando putaui, quæ vnà cum Trichomane in petris, parietum, ac fontium asperginibus, specubus, & humentibus locis nascitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auersa parte habentibus: caule viridi, gracili, flexilique: quam nonnulli, eò quòd folijs rutam æmuletur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Paronychia Dioscoridis esse opinor, vt etiam superius in sua mentione monuimus. Cæterùm Fuchsius, hanc herbam pro Saxifraga Dioscoridis depinxit in suis de stirpium historia commentarijs. Verùm quòd hæc folio constet rutæ, illa verò thymi, cur planè eius sententiam comprobem, non habeo. Adianti meminit Galenus lib. 6. simpl. medic. sic de eius viribus scribens: Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate symmetrum est, verùm desiccat, & extenuat, & discutit. Etenim alopecias capillis vestit, & strumas & abscessus digerit, lapidesq́; frangit epotum. Viscosorum, crassorumq́; è pectore pulmoneq́; excreationibus non mediocriter confert, & ventris profluuium sistit: non tamen vllam manifestam caliditatem affert, sicut nec frigiditatem. Verùm posuerit ipsum quispiam secundum hanc oppositionem, & temperiem in ordine medio. Trichomanis autem meminit lib. 8 eorundem simpl. medic. vbi subscribens Dioscoridi, hæc tantùm retulit: Trichomanes eadem præstat, quæ adiantum: hactenus Galenus. Porrò Adiantum, vt Mesues inter sua simplicia refert, aluum subducit, bilem, & pituitam deijcit, crassaq́; excrementa, quæ diu interioribus inhæsere. Pectus & pulmonem detergit, sanguinem clarificat, bonum facit halitum, animam dilatat, & iecur & ventriculum purgat, præsertim si obstructione laborent: tametsi ad eorum infarctus potentius sit eius dilutum ex apij, aut endiuiæ aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino sero. Sed si addatur saccharum, lateris inflammationes sanat, & vrinam trahit. Eius præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi inest. At adstringente vi, quæ etiamnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem sanguinem sistit, ventriculum roborat, & capillorum defluuium vsque adeò emendat, vt non modò eos cohibeat, sed & renasci faciat, præsertim emplastri modo impositum, myrtino oleo, ladano, & austero vino additis. Idem præstat & combusti cinis, quinetiam eius ex vino decoctum, furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia potest, & ægilopas curat. Ipsius diluti libra epota commodissimè aluus subducitur. Herba, quæ Græcis ἀδίαντον, Latinis pariter Adiantum nominatur: Officinis, Capillus veneris. Arabibus, Bersiegnascen, seu Bersausan & Chulbare albir: Italis & alijs vulgò, Capel venere: Germanis, Frawenhaar: Hispanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil venere. Quæ verò τριχομανὲς Græcè, Latinè Trichomanes, Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & Officinis Politrico: Germanis, Steinbrech: Hispanis, Politrico: Gallis, Polytricon.

Plinij lapsus.

Adianti, & trichomanis vires ex Gal.

Adianti vires ex Mesue.

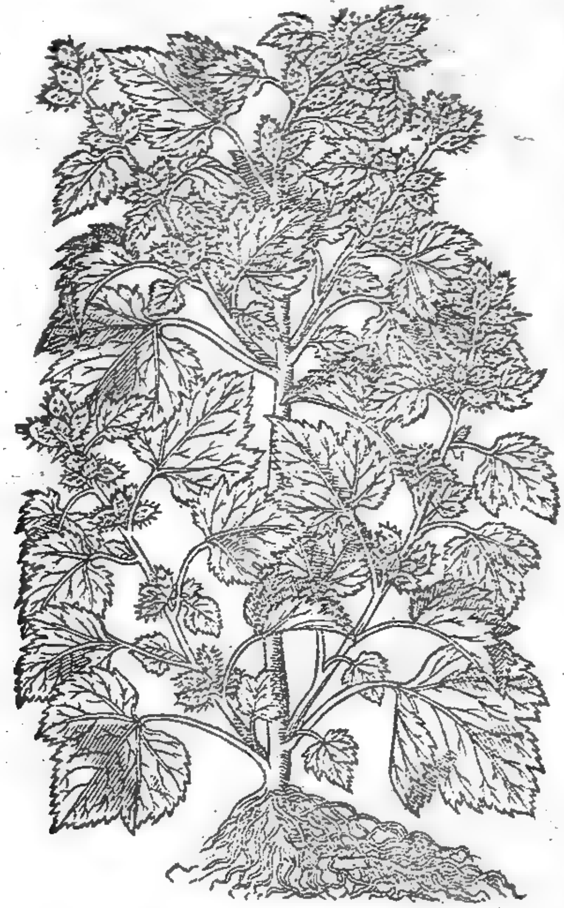
Nomina.

Adiantum duplex proposuimus, Gallicum, quod Monspelio vbi prouenit, Lugdunum (quare Lugdunense dictum) adfertur, & Orientale. I. Adiantum Matth. Fuchs. Turn. Anguil. Lacu. Dodo. gal. & fo. Lobel. Castor. Lugdun. Adiantum magnum, Trag. Adiantum candidum, Fuchs. in icon. Adiantum nigrum, Cordo in Diosc. & histo. Adiantum nigrum verum, Taber. Capillus veneris vulgo & Mesuæo, Cæsalpino, Callitrichon Apuleij. II. Adianthum Syriacum Tabernæmontano. III. Trichomanes Matth. Trag. Fuchs. Turn. Lacu. Dod. gal. & fol. Cordo in histo. & Dioscor. (cui & Polytrichon pharmacopœorum) Gesh ort. Anguil. Lob. Lugd. Cam. Trichomanes mas, Tab. Trichomanes nigrum, Thalyo. Adiantum rubrum, Lonic. Polytricum vulgo, Cæsal. Saxifraga minor prima, Brunfelso.

Ξάνθιον. XANTHIVM, SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

XAnthium nascitur læto, & pingui solo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloso, pingui, prodeuntibus ex eo crebris alis: folia atriplicis habet, insecta, nasturtium odore imitantia: fructum grandis oliuæ modo, rotundum, & vt Platani pilula, spinosum, qui contactu vestibus adhærescit. Is antè collectus quàm perfectè siccescat, tunditur, & fictili vase reconditur. Flauos autem facit capillos, si acetabuli instar tepida aqua madescat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in vino tundunt, & ita asseruant. Semen aptissimè tumoribus imponitur.

XANTHIVM.

Xanthij cōsideratio.

Xanthium, quod vulgus Lappam minorem cognominant, omnibus vulgatißimum est: quandoquidem publicis vbique semitis, & exiccatis scrobibus, lacubusq; nascatur. Huic meo quidem iudicio, omnes conueniant notæ, nulla prorsus reclamante, quæ Xanthio à Dioscoride tribuuntur: nam præterquàm quòd caulem gerit angulosum, ac pinguem, folia, quæ ei subalbida sunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum serrata, nasturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui maturescens, cùm tangitur, vestibus pertinaciter adhæret. Paucis admodum huius herbæ vires descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Xanthium vocatur etiam phasganium. Fructus discutiendi vim obtinet. Hæc planta Græcis ξάνθιον appellatur: Latinis quoque Xanthium: Italis, Lappola minore: Germanis, Bettlersleuß / vnd Spitzkletten: *Hispanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grappellas.*

Xanthij vires ex Gal.

Nomina.

Xanthium: Matth. Fuch. Turn. Dodo. gal. & fol. Cord. in Diosc. & histo. Lacu. (cui & Bardana minor) Ges. hort. Lonic. Lob. Cæsal. Castor. Thal. Lugd. Lappa minor, Brunf. Trag. Taber. Dicitur & Strumaria, vnde Aëtius Cheradolethron & Philanthropon nominari scribit.

Αἰγίλωψ. ÆGILOPS SIVE FESTVCA. CAP. CXXXIV.

Aegilops herbula folia tritici habens, sed molliora, in summo capite semina bina ternaue rubra, quibus aristæ quasi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopijs medetur, duritias discutit. Succus farinæ admistus siccatur, & eorundem gratia reponitur.

Aegilopis consid.

Nascitur frequens Aegilops inter segetes, sed frequentißima inter hordeum, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternaue rubra semina dependent, putamine ac etiam figura hordeū referentia, breuiora tamen, tumentia,

I. AEGILOPS I.

II. AEGILOPS II.

spicatę. Ex his numerosę prodeunt aristę, tenues, prælongæ, & acutæ. Est & alia planta, quam antea legitimam censebam ægilopam, tum quòd obseruatum sit hordeum in hanc degenerare, tum quod terna quaternaue semina, ipsaq; rubra in vnaquaque spica ferat tenuibus aristis inde prominentibus. Proinde errant ij, vt equidem arbitror, qui Aegilopem, & auenam idem esse contendant, quandoquidem etsi primo statim intuitu Aegilops auenæ faciem referre videatur, diligenter tamen singulas eius notas expendenti, facilè & discrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in stipula cacuminibus grana profert, longiusculis appensa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locustarum effigiem repræsentantibus. At Aegilops tenuissimas fert spicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus: è quibus aristæ prodeunt capillorum instar tenues, rubentes, & auena longiores. Quòd autem ita se res habeat, manifestum prabet indicium ipse Dioscorides: vtpote qui de Auena libro secundo inter cerealia abundè scripserit, neque bis seorsumq; eiusdem 10 plantæ historiam tractare soleat: superuacaneum enim fuisset idem repetere, & inordinatum eidem inconsultò addere. Huc accedit, quòd si notæ, quæ vtrique plantæ à Dioscoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tũ viribus, longè differre cõperietur. Namq; Dioscorides Auenã, quam Βρῶμον nõ αἰγίλωπα vocauit, depinxit stipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis veluti locustis bipedibus, in quib. semen concluditur. Aegilopa verò in summo capite semina bina, aut terna rubra habentem, aristis capillaceis. Porrò cùm libro secundo de viribus Auenæ dissereret, inquit: Huius semen non secus atque hordeum, vtile est ad cataplasmata. Pulte eius aluus sistitur: prodest tussientibus in sorbitione succus. Verùm hic de viribus Aegilopis scribens, herbam eius ad sinuosos oculorum abscessus, quos Græci ægilopas vocant, & ad duritias discutiendas commendauit: succumque farinæ admistum ad idem valere prodidit. Quæ sanè omnia ni fallor, apertissimè demonstrant, ægilopem auenæ quàm maximè repugnare. Aegilopem ex hordei vitio fieri, sicut lolium ex tritico nimia vligine, testis est Galenus libro primo, capite vltimo de alimentorum facultatibus: vbi ita scribit. In tritico 20 quidem frequens loliũ sæpe inuenitur: in hordeis verò reperitur, sed paucũ: quam autẽ ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cum prima generatio, vel incrementum ipsis non rectè successerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando seminauit, omnibus diuersi generis seminibus, quæ ipsis erant admista, diligenter selectis, quò certò cognosceret, num ex ipsorum mutatione lolium & ægilops nascerentur, an propriam hęc quoq; semina naturam haberent. Cùm autem fortè vnà cum puris seminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, sed magnam ægilopis vim enatam conspiceret, in alijs quoque seminibus itidem experiri est agressus. hactenus Galenus. Cæterùm ipse quoq; testari possum, me sæpenumero in Anania valle audiuisse agricolas conqueri, quòd hordeum degenerasset in Squalam: sic enim ipsi Agilopem hanc secundam vocant. Aegilopis vires retulit Galenus li. 6. simplicium medicamentorum, his verbis: Aegilops digerendi vim possidet, id quod ex gustu patet: leuiter enim est acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas sanat: hæc Galenus. Cuius etiam testimonio satis planum fie- 30 ri potest, Auenam, & Aegilopem inter se dissidere, quòd de ijs seorsum egerit, & singulis diuersas vires reddiderit. Quæ Græcè αἰγίλωψ, Latinè etiam Aegilops dicitur: Arabicè, Dausir, Dalisit, Dosana, Dauser, siue Daser: Italicè, Egilopa siue orzo saluatico. At Aegilops altera, Italis, Vena vana: Ananiensibus Squala.

Error quorundam.

Aegylopis ex hordeo generatio.

Squala.

Aegylopis vires ex Gal.

Nomina.

Festuca sterilis, Vitium auenæ, C. B. Ægylops, Matth. in primis editionibus (hanc enim solum proposuit) Lacu. Taber. Aegylops prima, Matth. in postremis editionibus. Aegylops altera, eidem in Compendio. Ægylops alia, Eidem in postremæ editionis commentarijs. Aegylops vera, Ges. hor. Lolij primum genus, Trago quo ad descriptionem. Bromus & Auena herba, Dod. gal. Bromos herba, Dod. fol. Lugdu. Bromos sterilis, Lobel. in icon. Bromos festucago Gazæ, Lobel. Festuca, Lonic. Auena Græca, Cæsalpino.
II. Festuca siue Aegilops vera, C. B. Aegylops secunda, Matth. in postremis editio. Aegylops siue Festuca Eidem in compendio. Aegylops, Dod. fol. Lugd. Aegylops peregrina, Taber. Festuca, siue Aegylops Nar- 40 bonensis, Lobel. Frumentum syluestre, Castor. Triticum syluestre in Sicilia, Cæsalpino.

Βρῶμος. BROMVS. CAP. CXXXV.

Bromus [a] herba ægilopi similis, exiccatoriam vim habẽs. Decoquitur cum sua radice in aqua ad tertias & iuri colato par modus mellis adijcitur: rursus incoquitur, dum liquidi mellis crassitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & [b] naribus inditum, [c] contra graueolentiam vlcerum efficax est. Aliqui tritam aloen addunt, & eo modo vtuntur. Cum siccis rosis cocta in vino, grauem oris halitum emendat.

[a] Meum addi. οἱ δὲ σιφώνιον, οἱ δὲ ἀκρόσπελος: i. quẽ & siphonium & acrospelũ
[b] Meũ ἐπὶ τῶν ὀζαινικῶν βρέχον. i. ad narium vlcera infusum.
[c] Cat. στόματος δυσωδίαν i. oris graueolentiam.

50 Tametsi non desunt Dioscoridis studiosi, atque etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreuisse quòd de ea quoque libro secundo idem Dioscorides tractauerit, aliudque non sit Bromos, quàm Auena: nos tamen longè aliter sentimus. Mea siquidem sententia est, eritque donec melior ab alijs proferatur, quòd Dioscorides, vbi secundo libro Bromum inter segetes, legumina, & alia frugum genera, quæ satione proueniũt, descripsit, de satiua Bromo tantùm intellexerit: hic verò, vbi de his, quæ spontè nascuntur, disserit, nobis syluestrem Bromum reddat. Hæc vulgaris notitia est, domesticæ auenæ in omnibus persimilis, granis tamen maioribus, nigrioribus, hirsutioribusq;. Bromi huius mentionem fecisse opinor Plinium libro 22. cap. 25. dum sic inquit. Bromos semen est spicam ferentis herbæ: nascitur inter vitia segetis auenæ Græcæ, genere, & folio, & stipula triticum imitatur. In cacuminibus depẽdentes paruulas velut locustas habet. Semen vtile ad cataplasmata, atque hordeum, & similia. Βρῶμος ita Græcè, vt Latinè Bromus & Auena syluestris nominatur: Italicè, Vena saluatica.

Nomina.

60 Γλαύξ. GLAVX. CAP. CXXXVI.

Glaux cytiso, aut lenticulæ folijs similis, quæ supernè virent, auersaque candidiora spectantur: ramuli à terra exiliunt quini seniue, tenues ab radice: dodrantem alti: flores violæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen: nascitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, sale, & oleo in sorbitione, ad reuocandam extincti lactis vbertatem.

Qvanquam scribit Dioscorides iuxta mare nasci Glaucem, eam tamen ipse hactenus nusquàm reperi, neque ab aliquo compertã audiui. Nisi Ruellio adstipulari velimus, qui eã herbam Glaucem putat esse, quæ fruticat multis caulib. folijs

Glaucis consideratio.

GALEGA, SIVE RVTA capraria.

folijs oblongis, in ordinem vtrinque digestis, ciceris modo, subter cesijs, supernè viridibus flore purpureo, paruo, siliqua tenui rete, non in aduncum vt fœni græci corniculata. Hæc etsi Ruellio teste nullum apud Gallos inuenerit nomen, à quibusdam (vt superius libro tertio commentati sumus, eiusq; hic nunc imaginem damus, cum ibi sit prætermissa) GALEGA, ab alijs Ruta capraria: in Hetruria verò vulgò appellatur Lauanese, siue vt quidam alij Lauamani, quod prope riuos aquarum nascatur, vbi manus lauantes rustici, hac planta saponis vice sibi sordidum lutum abstergunt.

Galega.

Ruellij opin. explosa.

Verùm cùm videamus huiusce plantæ flores, & caules, qui se quandoque ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræsentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatum deprehendi: præsertim quòd Glaux, Dioscoride & Plinio authoribus, inuenitur iuxta mare: Galega verò in vliginosis locis, in scrobium aggeribus, in montibus, & denique passim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores assignant vires non vulgares contra pestilentiam, & venenosorum animalium morsus: in quorum remedium herba per se estur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem vsum eius succum exhibent, drachmarum quatuor pondere. Quòd autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioscoride commendatur, non equidem ausim asserere, cùm nullum inueniam, qui Galegam his viribus præstare testetur.

Glaucis vires ex Gal.

Glaucis meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, de eius viribus disserens in hunc modum. Glaux herba, & ipsa lactis generandi vim obtinere videtur. Quod si ita sit, calida quodammodo, humidaque fuerit temperamento.

Nomina.

Ea æquè Græcis γλαῦξ, atque Latinis Glaux appellatur.

Galegam supra lib 3.cap.48.descripsit: quæ dicitur Galega siue ruta Capraria. Matth. Lacu. Castor. Lugd. Camer. Galega, Dodo. gal. & fol. Gesner. hort. Lobel. Lonic. Ruta Capraria Ges. hort. Taber. & Fœnugræcum syluestre, Onobrychis, Ges. & Fracastorio. Caprago vulgo, Cæsalp.

Πολύγαλον. POLYGALA. CAP. CXXXVII.

POlygala palmi altitudinem petit, folijs lenticulæ, gustu adstricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

I. POLYGALA. *II. ASTRAGALVS ALPINVS.*

Polygala cuius hic imaginem appinximus, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius pharmacopœus insignis. Prouenit in collibus apricis, & incultis locis. Quæ an legitima sit, pro certo decernere non ausim, quòd tam pauca eius tradantur notæ, tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, vt non facilè aliquid certi de ea determinari possit. Verùm quoniam hæc planta palmarem longitudinem non excedit, & folia lenticulæ habet, & gustu est adstricto, facilè adducor ad credendum, eam legitimam esse polygalam: & præsertim cùm ipse Calzolarius scribat, multiplici sibi experimento constare, huius plantæ vsu lac in mulieribus copiosum prouenire: mihi planè incomperta est: neque id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius tradantur notæ tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, vt admodum difficile sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere possit. Hæc Græcè πολύγαλον, Polygalum quoque & Polygala Latinè dicitur. Italis Poligala.

Polygalæ cõsideratio. — *Nomina.*

I. Quam Polygalam censuit Matthiolus, eandem Lugdunensis & Tabernæmontanus sub ipsius nomine posuere, verùm Castori Astragalus dicitur, & Lobelo Astragaloides herbariorum, Astragalus fortè Matthioli, vel iam demum Polygala eiusdem. II. Astragalus alpinus. D. Camerarius in locum Polygalæ Matthioli hanc substituit, quam, imitatus Gesnerum, Polygalam vocauit, quæ Astragali Monspeliensium nomine à Clus. hist. Hispanica proponi videtur, & in Lugdunensi historia Astragalus purpureus dicitur.

Ὄσυρις. OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

Osyris frutex est niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna quina, senaue, ceu lini, nigra initio, dein colore mutato rubescentia. Decoctum eius potum iuuat arquatos.

OSYRIS.

Osyris, quòd folijs, & caule lini faciem repræsentet, officinis Linaria appellatur. Nascitur ferè vbique in campis, & agrorum aggeribus. Huius flores, quos tamen omisit Dioscorides, numerosi à medio vsque ad summum visuntur, syluestris cumini secundi generis modo, verùm in hoc purpurei sunt, in illa sublutei. Sunt tamen qui velint, Osyrim eam esse plantam, quàm vulgò nos appellamus Bel vedere, quòd bellè densissimeq; fruticet, vireatq; per æstatem, non solùm in hortis, & viridarijs sata, sed etiam in fictilibus ornandi fenestras gratia. Qui verò ita existimant, eo ducuntur argumento, quòd hæc non modò crescat folijs lino similibus, sed quòd etiam nunc feratur à multis ad scopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum volunt in simplicium censu, vbi verbum κορήματα (ita enim legendum est, non autem κακορήματα, vt malè habent codices) non solùm medicamenta quæ faciem venustant: verùm etiam scopas Græcis significare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aëtio interpretatur. Quorum equidem sententiam non prorsus improbandam censeo, quoniam palàm est, hanc plantam folijs linum referre, & ad scopas conficiendas aptissimam esse: tametsi Dioscoridis placitis ea non admodum adstipuletur, sicuti nec alia vocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod viderim, in rubrum mutetur, quodq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, vel sena. Vidi quoque alias plantas, quas, non deerant, qui legitimam facerent Osyrim: verùm cum etiam in his nonnullæ desiderarentur osyridis notæ, non libuit eorum probare sententiam. Osyridis historiam tradidit etiam Plinius lib. 27. cap. 12. vbi ita scriptum reliquit: Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: semenque in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens: hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapsus deprehenditur ipse Plinius, quòd ijs notis depinxerit huius plantæ semen, quæ folijs reddidit Dioscorides, à quo tamen Plinius illa mutuatus est. Tametsi hoc loco Linariæ herbæ vulgo vocatæ imaginem appinximus vulgum secuti, non ob id tamen ipsam legitimam Osyridem facimus. De viribus Osyridis Galenus libro 8. simpl. medic. disseruit ijs verbis: Osyridi, inquit, herbæ ex qua κορήματα (siue scopas, siue medicamenta, quæ cutẽ exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri solent, amara inest qualitas, & obstructiones expediendi facultas: quare & in iecinore consistentes obstructiones adiuuat. Herba hæc ὄσυρις Græcis, Latinis item Osyris dicitur: Germanis Harnkraut: Italis pariter & Hispanis, Linaria: Gallis Linaire.

Osyridis consideratio. — *Beluedere.* — *Plinij lapsus.* — *Osyridis vires ex Gal.*

Linaria vulgaris lutea flore maiore hic proposita, an Osyris, imò an Antirrhinum Plinij sit meritò dubitatur: dicitur Osyris, Matth. Fuchs. Turn. Dod. gal. Lacu. Cord. in Dios. Lob. Lugd. (cui & Vrinalis & Vrinaria) Castor. Osyris maior, Taber. Linaria, Brunf. Linaria prima, Lonic. Dodo. fol. Linaria vulgo, Ges. hort. Cæsal. Linaria vulgaris, Cam. Pseudolinum, Brunfelso.

Σμίλαξ τραχεῖα. SMILAX ASPERA. CAP. CXXXIX.

Smilax aspera, folia habet periclymeni: sarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata: arbores scandit, ab imo ad summa perreptans, se conuoluens eis, a fert racemos exiles, qui maturi rubescũt, gustum-

a Mesũ χαρπὸν ἔχει βοτρυώδη. i. fructũ habet racemosum.

I. SMILAX ASPERA.

II. ZARZAPARILLA.

gustumque leniter mordent. Nascitur in palustribus, & asperis: radice dura, crassaque. Folia & acini, & antè, & post epoti, venenosorum antidota sunt. Tradunt, si infantibus nuper in lucem editis, quid ex his tritum propinetur, nulla postmodum venena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad ea medicamenta, quibus venena arcentur.

Σμίλαξ λεία. SMILAX LÆVIS. CAP. CXL.

LÆuis Smilacis folia hederæ similitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius sarmenta supradictæ similia, nullis horrent spinis: conuoluitur arboribus, vt prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in a cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac Smilace, quadam topiariorum arte, tentoria contra æstus molestiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum Dorycnio poto, b ternis singulorum obolis, varia & tumultuosa in somnis obseruari traduntur.

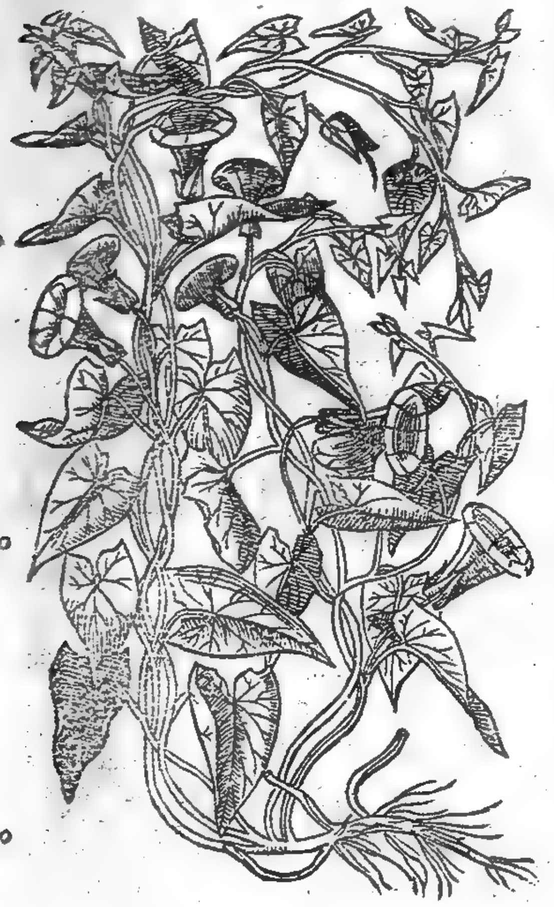
a Meũ & Cat. κατὰ πᾶσαν τὴν σμίλακα i. per totam smilacem.
b Meũ τριώβολον ἀτλικὸν ἑκατέρου i. vtrunq; triũ obolorum Atticorum.
Smilacis asperæ histor. ex Theophr.

SMilax aspera Hetruscis Hedera spinosa, siue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentißimè persecutus est Theophrastus libro tertio capite vltimo de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit: Smilax, id est, hedera Cilicia, amplexicaulis ipsaquoque assurgit, frutex aculeatus, & velut præhorridus: folium hederæ, paruum, sine angulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui instar spinæ animantium secat, prætenuem habet, & interualla staminea, non ex eo porrecta, vt cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem verò foliorum internodia consummantem: iulus ab eisdem pediculis atque folia, tenuis, seque conuoluens dependet. Flos candidus, suauiter olens, verno prouenìens tempore, fructus proximus Solano, atque Melothro, & maximè vuæ labruscæ vocitatæ. Racemi pensiles vt hederæ sunt, verùm ad labruscam potius accedunt; nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus est: nucleos in vniuersum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus vnum. Nucleus durus admodum est, & colore forinsecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium sepiunt, postremoque caulis racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo: vnde fit vt extremo fructifera, & latere largè fructifera ista spectetur. Hactenus Theophrasti de Smilace aspera sententia. Hanc eius radicis esse plãtam affirmant, quam Hispani Zarzam parillam vocant. De qua cum superius primo libro vbi de ligno Guaiaco egimus, latius scriptum sit, hic eadem repetere haud operæpretium esse censemus, siquidem eò se conferre poterunt lectores, qui Zarzæ parillæ historiam, & vires legere voluerint. Zarzæ parillæ plantam, cuius imaginem hic appingi curauimus, misit ad me Cypro dum hæc commentaria prælis subessent, Bartholomeus Rholleus medicus, & rei plantariæ peritus, atque etiam Cõstãtinus Syluestrius pharmacopæus Ariminẽsis: atque eam ob causam legitimam Zarzam parillam hanc plantam esse putamus, quòd omnibus suis notis alteram referat, quæ ex Hispanijs antea transmissa fuerat. Verùm tametsi folijs habeatur asperæ smilacis, ijs tamen minora, & auersa parte minimè aculeata spectantur: quinetiã nec viticula spinis rigent. Quo fit, vt id fateri poßim inter Smilacem asperam, & Zarzam parillam nõnullam intercedere differentiam. Cæterum ob id à mea non dimoueor opinione, nempe vt hæ plantæ genere, ita & viribus non differunt. Quæ autem Smilax leuis appellatur, si ea non est, cuius hic iconem expreßimus, alia sanè in præsentia ad manus nõ est, quæ magis leuem smilacẽ referat quàm hæc, in qua nihil desideratur, præterquã seminis facies, quæ nullã prorsus cũ lupino conformitatem

Zarza parilla.

Smilacis læuis histor.

III. SMILAX LAEVIS.

IV. LVPVLVS

formitatem habet, non ausim tamen legitimam affirmare. Hæc itaque vbique ferè prouenit, sed præsertim in Hetruria, vbi passim frequentissima inuenitur. Incolæ eam vulgo vocant Vilucchio maggiore. Hæc folijs asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seq; conuoluit eis, proxima quæque vinciens: verùm sarmentis, siue ramulis constat, non vt altera horridis, aculeatisque, sed leuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus semen prodit atrum. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum vnum illud est, quod LVPVLVM appellant. Huius etsi apud medicos ætatis nostræ frequentissimus sit vsus, addaturque ab ijs in quàm plurima medicamenta, nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioscorides, alijque veteres tam Græci, quàm Latini authores, posteritatis memoriæ prodiderunt: quanquam non desunt, qui velint, hunc Plinio esse Lupum salictarium, ab eo hoc tantùm nomine demonstratum libro 21. ca. 15. atque ibi inter eas herbas connumeratum, quæ sponte nascuntur, quibusque pleræque gentium vtuntur in cibis. Lupulus itaque in Germania, Bohemia, Polonia, & in alijs Septentrionalibus regionibus magna sanè cultura in campis alitur, ad cereuisiam conficiendam. Nam absque lupuli folliculis ea parari nequit. Duûm est generum, satiuum & sponte proueniens. Hoc in sepibus, & frutetis prouenit, illud in campis seritur, adactis subinde palis, quibus se circũuoluit. At facie inter se nõ differunt, præterquam magnitudine & exilitate: quandoquidẽ satiuũ omnibus suis partib. adultius est. Planta est arbores scandens & contexendis pergulis aptissima: folijs vitigineis Bryoniæ modo, modò ternis, modò quinis diuisuris circumstantibus, asperis, vt in cucumere. Sarmenta habet prælonga, aspera, hirsuta & quadantenus aculeata. Flores edit subpallidos, racemososque, & folliculos numerosos, exiles, compactili quadam serie dependentes, in quibus atrum, & amarum concluditur semen. Lupuli flores, folliculi & radices, excalfaciunt, siccant, aperiunt, extenuant, abstergunt & expurgant, sanguinem mundant. Atqui turiones, quibus elixis vtimur in acetarijs, cum plus humiditatis habeant, parum quidem, tum excalfaciunt, tum siccant. Sunt tamen sumentibus & cibus, & medicamentum. Namq; sanguinem mundant, ventrem soluunt, in cibum sumpti vbi prius probè fuerint elixi, obstructiones aperiunt, nec paruam cum palato ineunt gratiam. Florum, & folliculorum decoctum datur commodè potandum cõtra hausta venena, scabiem, Gallicam luem, & cæteros quosque affectus, qui extimam cutim inficiunt, nempe lichenes, serpigines, impetigines, alphos & huiusce generis alios. Datur & in febribus diuturnis, à iecinoris infarctu prouenientibus. Semen tritum, & potui datum semidrachmæ pondere, interaneorum animalia necat. Menses prouocat, & vrinam pellit. Flores, & folliculi in desessionibus additi, præstant ad induratos, & tumidos fœminarum locos: & ad eos, qui difficulter vrinam reddunt. Lupuli vocati latius meminit Mesues inter sua deiectoria facultatis medicamenta, vbi hæc ad sensum habet. Est & aliud Volubilis genus quod LVPVLVS appellatur, folia habens aspera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis squamatim compactos, racematimque dependentes, colore subcinereo. Hinc flauam bilem detrahit, sanguinẽ ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, & exhibitus, paulò valentior redditur. Succus cum sacchara decoctus syrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum est, quòd eo nostræ ætatis medici tam parcè raroque vtantur, cùm tamen præstantissimum sit medicamentum quandoquidem tum herba ipsa per se, tum etiam succus polentæ admistus, capitis dolorem à caliditate contractum tollit. Iecinoris, & ventriculi æstus mitigat. Syrupus ex sacchara, & eius succo paratus, vtilissimè exhibetur in febribus à bile, & sanguine excitatis: hæc Mesues de Lupulo. Cæterùm ad institutum nostrum reuertamur. Smilacis vtriusque vires tradit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Milax (sic enim Smilacem vocat Galenus) aspera clauiculis plena est, ita vt variè sursum deorsumque arboribus circumuoluatur. Folia gustata aliquid habent acrimoniæ, & alioqui si illis vtaris, calefaciunt. Milax leuis facultas quodammodo prædictæ similis est. Planta quæ Græcis σμίλαξ τραχεῖα, Latinis Smi-

Vilucchio maggiore.

Volubilis offic.

Lupuli mẽtio

Lupuli vires.

Lupuli hist. & vires ex Mes.

Smilacis vtriusque vires ex Gal.

Nomina.

nis Smilax aspera, & Hedera Cilissa vocatur: Italis, Hedera spinosa, & Rouo ceruino: Germanis, Scharpfe Winden: Gallis, Tan, siue Smilax aspre. Quæ verò σμίλαξ λεία Græcè, Smilax leuis siue lenis Latinè dicitur: Italicè, Vilucchio maggiore: Germanis Winden oder Zaunglöcklein: Hispanicè, Correguela major: Gallicè, Liset maior, seu Campanette. At Lupulus, Italis, Lupolo, Bruscandolo, seu Ferancesо: Germanis, Hopffen: Gallis: Houblon.

Smilax, aspera est & læuis, vtriusque & suæ differentiæ. I. Smilax aspera fructu rubente, C. B. Smilax aspera, Matth. Fuchs. Turn. Dod. gal. & fol. Cordo in Diosc. (cui & hedera cilissa) Ges. hort. Lacu. Lob. Castor. Cæsa. Tab. Camer. Lugd. cui & Volubilis acuta vel pungens. Smilax aspera vera, Trag. Smilax aspera fructu rutilo, Clus. histo. Hispa. Volubilis aspera, Lonicero. II. Smilax aspera Peruuiana seu Salsa parilla, de qua supra lib. 1. cap. 110. III. Conuoluulus maior albus, C. B. Smilax læuis, Matth. Fuch. Ges. hor. (cui & Conuoluulus Plinij) Lacu. Castor. Smilax læuis alba maior & Coniugulum Catoni, Dod. gal. Smilax læuis maior, Lob. Dod. fol. Volubilis, Brunf. Volubilis maior, Trag. Lonic. Thal. Taber. Helxine cissampelos, Cor. in Dioscorid. Conuoluulus maior, Ges. hor. Cæsal. Malacocissus Damocratis, Anguil. Iasione Plinij, Dalechampio in notis in Plinium. IV. Lupulus mas, seu Volubilis folijs asperis Mesues, C. B. Lupulus, Matth. Brunf. Turn. Lonic. Dod. fol. Castor. Cæsal. Lugd. Taber. Lupulus salictarius Fuchs. Dod. gal. Ges. hort. Lacu. Ab hoc differt Lupulus fæmina, folijs, quæ circa radicem non laciniata, sed tantùm incisuris serrata & rotũdiora sunt: flosculis subpallidis, qui sine fructu pereuntes in pollinem luteum abeunt. Vt prior in sepibus nascitur. Sunt qui Lupulum marem appellant, qui steriles habet flores: & fœminam, cui absque flore folliculares fructus innascuntur, quod & alijs herbis, vt Spinachiæ, Cannabi, tribuunt.

Μυρσίνη ἀγρία. RVSCVS. CAP. CXLI.

SYluestris myrtus, aliquibus oxymyrsine, aut myrtacantha, Latinis ruscum appellatur: folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum: baccæ per maturitatem rubescunt, rotundæ, à medio folio dependentes, osseo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, vitilium modo lenti, fractu contumaces, foliosi: radice graminis simili, acerba, & subamara. Folia & baccæ in vino potæ, vrinã cient: menses pellunt, vesicæ calculos frangunt, stillicidio vrinæ medentur, dolores capitis sanant, & regium morbum. In asperis, & præcipitibus locis enascitur. Decoctum radicis in vino potum, eosdem præbet effectus. Cauliculi recentes, asparagorum vice in cibo sumuntur: amari autem sunt, sed vrinam mouent.

Rusci consid. *RVscum officinæ corrupto nomine ex litera additione Bruscum appellant. Nos vero, quòd arcendis muribus is aptissimus sit, si salitis appensis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetrusca lingua dicimus.* Pungi topi. *Germinat hic vere asparagi modo, turionibus tamen breuioribus, crassioribus, hirsutisq; qui elixi manduntur ex oleo, sale, & aceto. Excalfacit radix, siccat, aperit, abstergit, extenuat. Cæterùm, quòd non obscurè amarorem gustui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: sunt enim cienda vrinæ, aperiendisq; obstructionibus perquam idonei.* Nomina. *Græcis, quòd folijs sit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrsine, hoc est, acuta myrtus appellatur. Ea Græcis μυρσίνη ἀγρία & ὀξυμυρσίνη vocatur, Latinis, Ruscus, & Myrtus syluestris: Arabibus, qui Cubebas cum rusco confundunt, Cubebe: Italis, Rusco & Pongi topi: Germanis, Brusch: Hispanis, Ius barba, & Gil barbera: Gallis, Brusco. Brus.*

Ruscus, Matth. Trag. Cord. in Diosc. Ges. hort. Lacu. Lobel. Lugd. Cæsalp. Taber. Camer. Ruscus verus, Lonic. Ruscum Dodo. gal. & fol. Myrtus syluestris. Turn. Myrtacantha & murina spina, Lob. in icon. Centromirini Theophrasti, & Oxymirsine, Anguillare.

Δάφνη ἀλεξάνδρεια. LAVRVS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

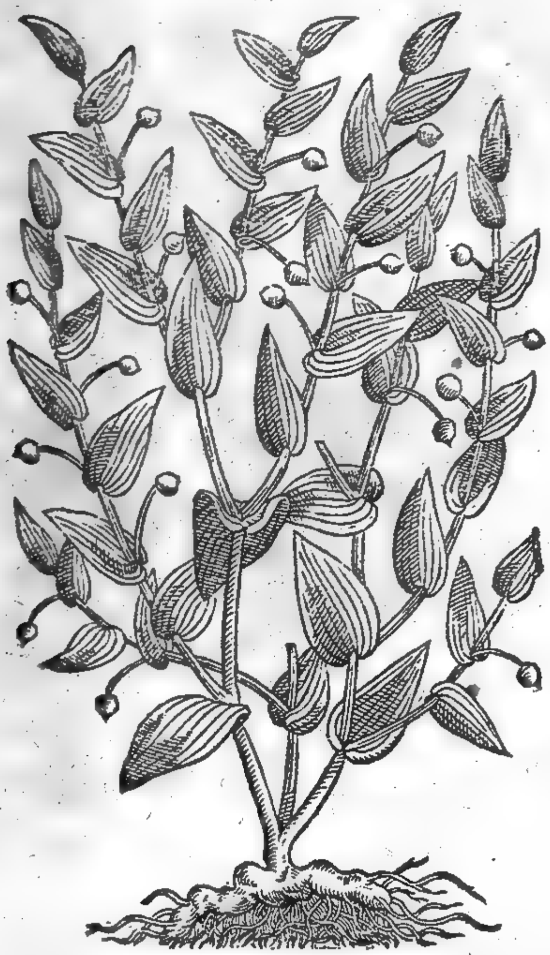
LAurus Alexandrina folio est rusci maiore, molliore, & candidiore: semine a inter folia rubro, ciceris magnitudine: ramos spargit in terra dodrantales, interdum longiores: radice syluestri myrto simili, maiore, molliore, odorata: inuenitur in montosis. Difficiles partus accelerat, radice pota sex drachmarum pondere in vino dulci, & stillicidio vrinæ auxiliatur, sed sanguinem extrahit.

a Meum. ἐν μέσοις. i. in mediis.

Lauri Alexãdrinæ consid. *SI laurum Alexandrinam, & Hippoglossum vnam & eandem plantam esse sensisset Dioscorides, vt quidam existimant, nulli quidem dubium est, quin superuacuum erat, de ijsdem seorsum, diuersis atque etiam proximis capitibus Dioscoridem disserere: vel nulla in earum notis, & viribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas seorsum tanquam diuersas retulit, diuersasque vtrisque notas assignauit, idcirco has plantas inter se differre dicatur, necesse est. Nam etsi vtrique*

folia

I LAVRVS ALEXANDRINA. II LAVRVS ALEXANDRINA altera.

folia rusci reddiderit Dioscorides, tamen Hippoglossum statuit aculeatam gerere comam, & in summo ceu linguas è folijs exeuntes: commendauitque comam ad dolorem capitis coronæ modo impositam, & radicem, succumque malagmatis admisceri scripsit. Verùm hic in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è folijs prodeuntium: tradidit quidem hanc folia habere rusco similia, sed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram sparsos: radicem rusco similem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui vires tribuit ad difficiles partus, ad vrinæ stillicidium, & ad sanguinem extrahendum. His accedit, quòd (vt Dioscorides testari videtur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autem in medijs folijs, vt hippoglossum, & ruscus. Ex his itaque tum notis, tum viribus, quæ in hisce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abundè constare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hippoglossum vnam & eandem esse plantam. Nos equidem hanc, cuius hic figuram damus, veram ac legitimam Laurum Alexandrinam esse censemus, quæ (vt pictura pulchrè demonstrat) non parum ab hippoglosso differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipsa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, si huic fructum in medijs folijs innasci concedamus. Lauri Alexandrinæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura euidenter est calida, & gustantibus acris simul & subamara est: potaq; tum vrinam tum menses prolicit. Planta Græcis δάφνη ἀλεξανδρεία, Latinis Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandria: Italis, Lauro Alessandrino. Gallis, Laurier Alexandrin.

Lauri Alexandrinæ vires. ex Gal.

Nomina.

Polygonatum latifolium ramosum, C.B. Laurus Alexandrina, Matth. Dod. gal. Cam. Hippoglossum, Lugd. Polygonatum tertium, Clus. hist. Pann. Polygonatum quartum latifolium, Tabe. Rusco affinis tertia Cæsalpino. II. Hippoglossum fructu folio insidenti, C. B. Laurus Alexandrina altera Matth. Laurus Alexandrina, Lac. Tab. Laurus Alexandrina vera, Lugd. Hippoglossum, Loni. Rusco affinis altera, Cæsal.

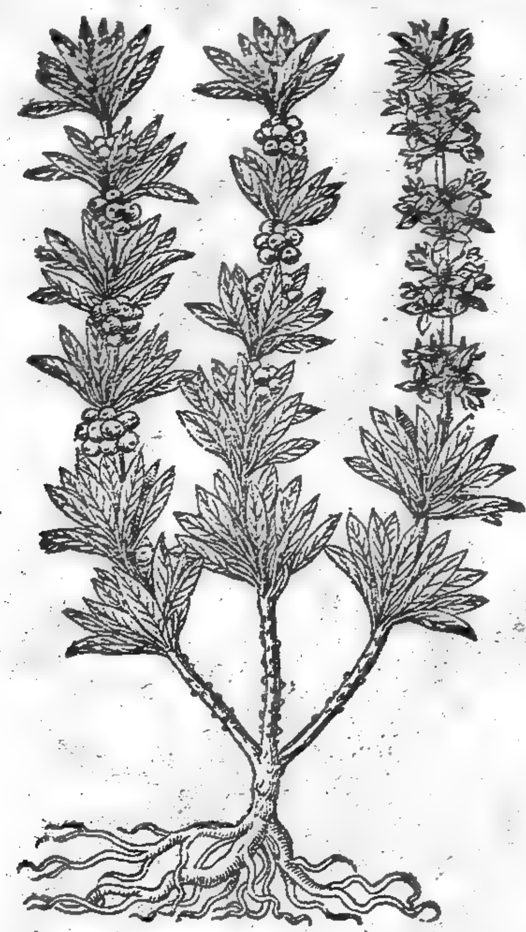
Δαφνοειδές. DAPHNOIDES. CAP. CXLIII.

Daphnoides cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obsequiosisque, multis, à medio sursum versus foliosis: cortex supra modum viscosus ramos vestit: folia lauri, graciliora, & molliora, fractu contumacia, quorum gustatu os & fauces incenduntur: flores candidi: bacca, cúm ematuruerit, nigra: radix inutilis: nascitur in montosis. Pituitam extrahit folium recens, vel aridum in potu: menses ciet, & vomitum: caput inanit commanducatum: sternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ aluum resoluunt.

Χαμαιδάφνη. CHAMAEDAPHNE. CAP. CXLIIII.

Chamædaphne virgas emittit cubitales, singulari ramulo constantes, rectas, tenues, læues: folia lauri similitudine, leuiora multò, ac viridiora: semen rotundum, rubens, annexum folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia, & stomachi ardores mulcent: ad sedanda tormina cum vino bibuntur. Potus cum vino succus menses, & vrinam ciet: idem facit pesso appositus.

I. DAPHNOIDES.

II. CHAMAEDAPHNE.

Daphnoidis, & Chamædaphnes consideratio.

Daphnoides, quam officinæ, & herbariorum vulgus Laureolã vocant, frutex est vulgaris notitiæ. Prouenit hæc frequens in vallis Ananiæ montibus, Tridentino agro & vbiq; ferè locorum. Nam & in Germania, & in Bohemia, atq; alijs plerisq; in locis copiosa visitur, nullis prorsus reclamantibus notis. Cubitalibus enim assurgit virgis, flexilibus, obsequiosisq; folijs numerosis, sursum spectantibus, lauro similibus, gracilioribus tamen ac mollioribus, acerrimo gustu: quin & ramorum cortex admodum tenax est. Hinc itaque fit, vt eos errare toto cœlo deprehendatur, qui putent Mezereum Mauritanis vocatum esse Daphnoidem: quandoquidem Mezereon Chamelæa est, de qua suo loco disseremus. Porrò Chamædaphne, quam Laureolam marem plerią; cognominãt, folijs ac fructu à Daphnoide non longè differt: verùm hæc tantùm intercedit differentia, quòd Chãædaphne singulari rectoq; caule constat, cui folia circumquaq; prominent, adeò vt in cacumine in orbem vmbellæ instar diradientur: semine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cæterùm, quod vocauerit Plinius Chamædaphnen eam clematidem, quam aliqui Vincam peruincam appellant, credidere quidam hanc Dioscoridi esse Chamædaphnẽ. Sed profectò ij falluntur: errorq; omnibus euidentior fiet, quàm vt pluribus explodi postulet, si modò contemplentur, & conferantur notæ, quibus Vincã peruincã descripsit Plin. li. 21. cap. 11. & quibus repræsentauit Chamædaphnen li. 24. ca. 15. Verùm Plinio, quòd clematidi folia sint lauri, videaturq; humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui Laureolæ fructum Piper montanum vocent, quamuis rusticis Ananiensibus nihil aliud sit piper montanum, quàm Dioscoridis granum Gnidium, vt infra suo loco dicemus. Daphnoidis recentia folia contusa illinuntur vtiliter ischiadicis tam diu quousque ruborem, aut vesicas excitent. Daphnoidis, & Chamædaphnes vno tantum capite meminit Galenus lib. 6. simplic. medicamentorum, sic inquiens: Chamædaphnes germina tenera edi quoq; assolent. Est autem persimilis viribus lauro Alexandrinæ: sicut sanè & quod Daphnoides nuncupant. Planta, quæ Græcis δαφνοειδὴς, Latinis item Daphnoides, & Laureola nominatur: Arabibus, Daphnides: Italis, Laureola: Gallis, Laureole. Quæ verò χαμαιδάφνη Græcè, Chamædaphne pariter Latinè dicitur: Arabicè, Chamædaphnes: Italicè, Chamædaphne.

Mezereum non est Daphnoides.

Vinca peruinca Chamædaphne.

Piper montanum.

Daphnoidis & Chamædaphnes vires.

Nomina.

Laureola duplex est, alia folio teneriore & deciduo, alia folio crassiore & semper virente: I. Laureola Germanica folio teneriore, C. B. Daphnoides Matth. Turn. Fuch. Ges. hort. (cui & piper montanum Italorum) Lacu. Castor. cui & Laureola maior: Daphnoides aliorum Lon. Daphnoides flore purpureo, Tab. Chamelea seu Mezereon, Trag. Chamelæa Germanica Dod. gal. & fol. Cam. Thal. an Chamelæa altera, Cæsal. Mesereum Germanicum, Lob. Laurus pusilla, Eidem in iconibus. Laureola fœmina, Lugd. Chamædaphne, Clus. histo. Panno. Thymelæa, Cord. in Diosc. Piper montanum Anguillaræ. Glycyrrhizam montanam nominare solemus, vt rei herbariæ ignaros fallamus, quod hactenus in omnibus ferè herbationibus contigit. II. Chamædaphne, Matthiolo, Lacu. Loni. Castori, cui & Laureola minor, Daphnoides seu Laureola, Lugdunensi. Hanc figuram Matthiolus in maioribus iconibus exhibet: in minoribus etenim vnico caule expressit, de qua stirpe nonnulli dubitant tanquam de incognita: alij tamen ad Daphnoidem referunt: suspicantur, Matthiolum Laureolam officinarum exprimere voluisse.

Ἐλλέβορος λευκός

VERATRVM ALBVM. CAP. CXLV.

Elleborum album Latini veratrum albũ vocant, fert folia plantaginis, aut betæ syluestris similia, sed breuiora, & nigriora, rubescentia: caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, quas

abdicat

abdicat, cùm areſcere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite ceparum modo exeuntibus: naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſſibus colligendæ. Optimum habetur candidum, friabile, carnoſum, modicè extentum, nec a tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, guſtu non admodum feruens; b neque ſaliuam ſubinde ciens: huiuſcemodi autem ſtrangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & puluere quodam obſita, celerius ſtrangulatus mouent. Vomitione autem varios extrahit humores. Collyrijs admiſcetur, quæ caliginem oculorum diſcutiunt: partus impoſitum necat, mẽſes pellit, ſternutamenta excitat: mures interficit, cum melle & polenta ſubactum: abſumit carnes, ſi coquatur vnà. Datur per ſe ieiunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quauis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Preparatio corporum, ac victus ratio diligenter tradita eſt, cùm ab his qui de medica eius potione ſcriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennenſi, cui nunc aſſentimur: quippe longum nimis eſſet in hac præſertim editione de materia, ſimul medicam curandi rationem exponere. Dânt nonnulli in pultis ſorbitione, aut copioſo halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipiẽtes, ſtatim veratrum offerunt, ijs præſertim, quibus ſtrangulationis ſuſpicio imminet, aut ſi valetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiectio nihil periculi minatur, quòd cibo munitis non intempeſtiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant ſubditæ ex eo balani cum aceto.

a οὐκ ἀπόξυ, δὲ καὶ σχοινώδης. i. non acutum & iunceum, ita Meum & Ca.

b Meũ οὐδὲ ἀθρόως, σίελον ἐπισπώμενος. i. neque cumulatè ſaliuã attrahẽs.

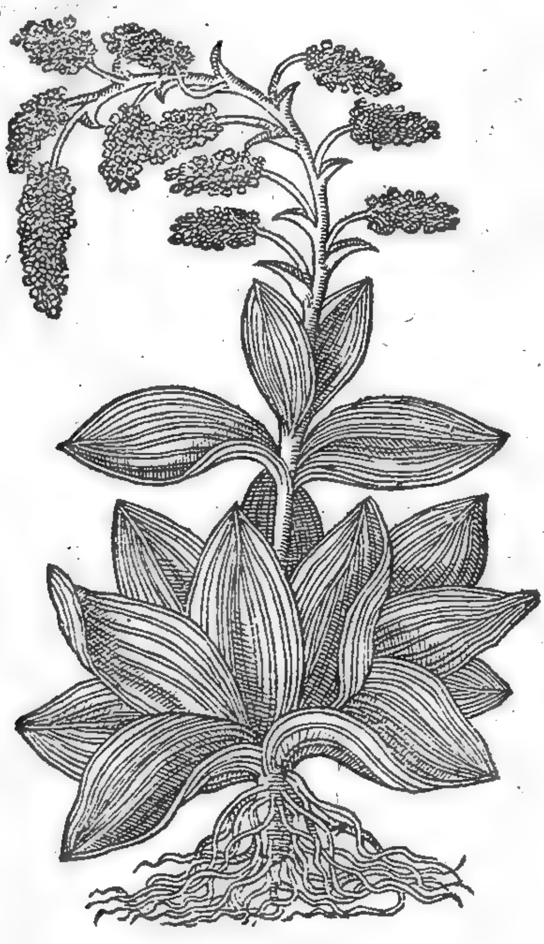
Ἑλλέβορος μέλας. VERATRVM NIGRVM. CAP. CXLVI.

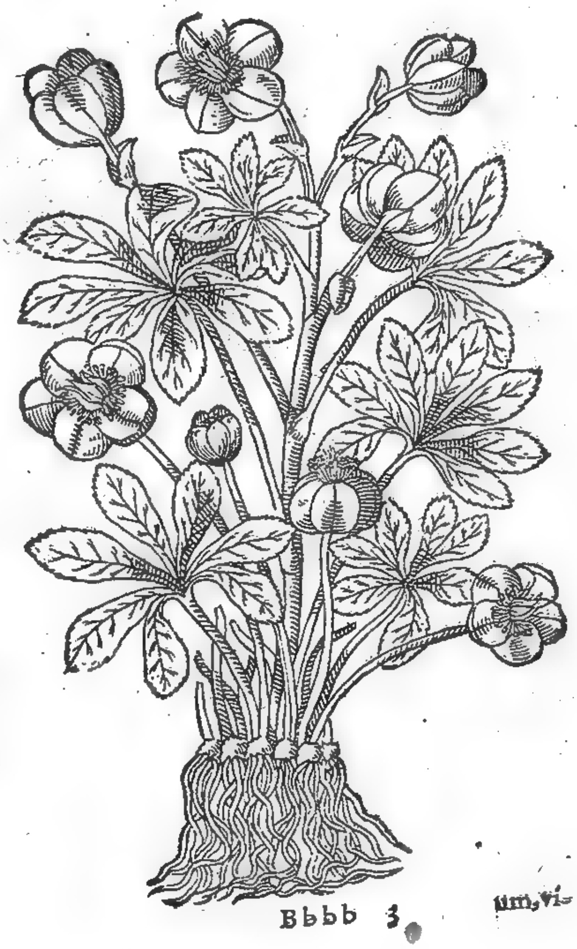
Elleborum nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum paſtor nomine Melampus furentes in ſe Prœtidas primus purgaſſe, & ſanaſſe fertur. Folia ei viridia, platani ſimilia: minora, folijs ſphõdylij proxima, ſubaſpera, nigriora, pluribus diuiſuris inciſa: caulis aſper, flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: ſemen cnici, quod in Anticyra ſeſamoides vocant: quo deiectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cæpæ ſimili confibratis, quarum eſt vſus. In collibus, aſperis, & a ſitientibus locis enaſcitur. Optimum eſt, quod ex huiuſmodi petitur terris, vt ex Anticyra. Nigrum inibi probatiſsimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum, in quo tenuis ſit medulla, acre guſtu, feruensque: cuiuſmodi eſt in Helicone, Parnaſo, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit. Veratrum nigrum purgat ventrem, detrahit bilem pituitasque, datum per ſe, aut cum ſcammonia, & tribus obolis ſiue drachma ſalis: decoquitur vel cum lente, & iuſculis, quæ purgationis cauſa ſumptitantur. Prodeſt morbis comitialibus, melancholicis, inſanientibus, articularijs doloribus, & reſolutis. Menſes inditum trahit, partus necat: purgat fiſtulas impoſitum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibique in alterum, aut tertium diem eſſe ſinitur. Scabiem ſanat illitum cum thure, aut cera, & b pice, & cedrino oleo: vitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiſcetur: hydropicorum ventri vtiliſſimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & vino, cataplaſma. Conſitum proximè radices viti-

a Meũ καταξήροις τόποις. i. ſiccis locis.

b Meũ ὀρροῦ πίτης. i. Lachryma pini.

I. ELLEBORVM ALBVM. II. ELLEBORVM NIGRVM.

um, vi-

um, vinum purgandi facultate donat. Huius resparsu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum stantes Apollinem, Aesculapiumque precantur, ac vitant aquilæ volatus: aduolare enim non sine periculo tradunt: namq; si anis effossionem ellebori cōspexerit, moriturū qui succidit, augurium est. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcēdum, fossuri allium præsumere, & vinum bibere consueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

III. ELLEBO. NIGRVM alterum.

Ellebori vtriusque consid.

Elleborum, quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum est in Italia. Et quamuis inibi vnum tātùm Ellebori albi genus inueniatur, floribus in toto ferè caule spicatis, fuluo colore, nigri tamen tria nobis comperta sunt genera. Vnum quidem flores profert purpureos, quales suo reddidit Dioscorides: alterum verò candidos: tertium denique herbaceos. Hæc vt flore distinguuntur, ita etiam viribus inuicem differūt: quandoquidem alterum, & tertium genus adeò viribus imbecillia sunt, vt ferè nihil ad aluum deijciendam præstent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non esset ad manus. Huius radicum diluto ex more nostro parato, hyeme etiam media, & magis vrgente frigore (etsi id improbent medici) præparata prius diutius materia, decoctis ac syrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes sanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs nostris, quin ex vnica assumptione, vel saltem altera, Deo iuuāte, fuerint ad sanitatē restituti. Cæterùm albi quoque ellebori dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis magno sanè successu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaq; noxa. Quod non alia ex causa euenisse putauerim, quam quòd in Tridentino agro, alijsque circùm finitimis locis, ea fortasse sit illius cœli temperies, vt non adeò perniciosis facultatibus scateat vtrunque elleborum, quemadmodū illud, quod in calidioribus prouenit regionibus. tametsi non dubitauerim etiam vtriusque acerrimam vim reprimi, ac corrigi proprijs quibusdam additis medicamentis. Parandi modum, ac etiam propinandi, descripsimus libro tertio nostrarum Epistolarum, ad Georgium Handschium Medicum scribentes. Visuntur nigri vniuersa genera Martio & Aprili mēsibus, vno & eodem loco florere in amplissima sylua, per quam transeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ vrbem proficiscuntur, vbi & nos præstantißimum sæpius legimus. Prouenit quoque Elleborum flore purpureo copiosißimum in Austria superiori, non longè à Lintzio, prope vrbem quam Steir vocant, vnde quotannis ad me illud mittere solet excellens medicus Martinus Stoppius Flandrus. Purpurei radices nigriores, carnosioresque cæteris habentur: cùm aliorum generum radices vt plurimum subalbidæ spectentur. Atqui facies non omnibus eadem est. Purpureum enim florem gerenti, numerosa sunt folia, robusta, & saturatè virentia: ea septēa simul ex apice robusti canaliculatiq; pediculi, qui quoq; plures in vniuersa planta habentur, prodeunt, atqui sex, quæ vtrinque terna exeunt, in exortu simul coniuncta spectātur: quod verò medium est, per se solum sine comite consistit. Caulem gerit hæc planta cubito paulò breuiorem, rotundum, glabrum, ac solidum: flores rosarum figura, in purpura albicantes, è quorum medio inter alba quædam capillamenta octo exoriuntur siliquulæ inuicem coniunctæ corniculi figura, in quibus semen oblongum concluditur: radicibus nititur numerosis, longis, tenuibus, saturatè nigricantibus, tenui intus matrice, & à bulboso capitulo á quo caulis exit, prodeuntibus: amaro, acrique gustatu, & qui facilè stomachum moueat, odore insuaui, ac ingrato, & præsertim vbi exenteratæ radices siccescunt. Cæterùm genus alterum, quod florem candidum profert, nihil prorsus facie à præscripto differt, nisi florum colore. Tertium verò genus quod nos fœminam, aut Pseudoelleborum appellandum censemus, folia gerit digitis nouem ad pediculum vsque dissecta, aconiti Cynoctoni ferè modo: sed longioribus diuisuris, nigricantia, circumquaq; serrata, & è longo planoq; pediculo, caua per medium excurrente linea, ortum ducentia. Caulem edit vegetum, subasperumq;: flores cæteris similes, sed herbaceo colore subuirides, aut quadantenus subpallescentes quinq; aut plures, emergentibus è medio corniculis acuminatis & vtrinq; compreßis, in quibus semen continetur. Radicibus cohæret numerosis, tenuibus, palmari longitudine ac etiam longioribus, colore nigricāte, & perinde ac in alijs à cæpaceo capitulo ortum ducentibus: odore pariter graui, & sapore amaro, acuto, ac nauseabundo. Nascitur in montibus, & conuallibus. Germinat omne genus Ianuario, & Februario, sed Martio floret, sæpeq; suo germinatu niues perforat. Herophilus antiquißimus medicus elleborum fortißimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipsum inprimis exire dicebat. Ideo errauisse antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hæc Herophili sententia non placet nostræ ætatis medicis, neq; etiam nobis, vt quæ pluribus damnari, & explodi poßit. Elleborus niger boues, equos, & sues necat: proinde id in pascuis cauent, quamuis albū innoxiè depascantur. Nigri radices demorsis à serpente quadrupedibus mirificè medentur, si recentes in vulneris osculum, sublata à carne cute, immittantur, quod ita eiaculatum reuocent venenum: quin & illud idem prodest, si gregi pestilentia ingruerit, in auribus traiecta, vel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiamnum in hominibus fieri posse, quod si in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inseratur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gestauerint. Ellebori semen, Aristotele autore, coturnicibus gratißimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarūt mensis quæ tamen hodie magnopere expetuntur. Porro non desunt è recentioribus, qui putent nigrum communis vsus Elleborum cui flo-

Ellebori dilutum.

Elleb. purpureo flore.

Elleb. flore albo. Pseudoelleborum.

Herophili sententia damnata.

cui flores herbacei insunt, non elleborum, nec eius speciem esse, sed eam sanè plantam, quam Columella, & Plinius Consiliginem vocant, cuius sententiæ est clariss. ac doctiss. Fracastorius, qui etiam eiusdem Plinij Enneaphyllon eandem facit, quã quæ ad pecorum pulmonariam curandã, pestilentiamq́; arcendam summis laudibus efferunt, hoc tantùm puto argumẽto freti, quòd scripserint ij, si in morbosi quadrupedis auricula consiliginis radix inseratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi vim eò confluere, & per illud foramen pestilens virus elici. Siquidem cùm pastores huius ætatis obseruauerint, id totum (vt nos quoq; paulò antè diximus) præstari tantùm illius ellebori radicibus, existimauerunt hoc veratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, vel (vt Diosc. inquit) in purpura albicantes, sed herbaceos, consiliginem esse. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur: quippe Absyrtus, & Hierocles idem præstare nigrum veratrum affirmant. Quibus etiam subscribit Plin. lib. 25. c. 5. his verbis: Nigrũ elleborum pecorum, & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora exempto: hæc Plinius. Ex quibus vtique perspicuum fit, non modò consiliginis, sed etiam nigri veratri radicem hæc omnia efficere posse. Vanum profectò esset dicere, exẽpli gratia, sabinam esse calaminthan, vel cõtrà, quòd vtraq́; remoratos menses eliciant: quasi natura adeò fuerit auara, vt vnicuique morborum generi vnum tantùm genuerit medicamentum, cùm tamen nullus sit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, vno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quòd cùm nullus extet author, quod ego inuenerim, qui Cõsiliginis historiam describat, neq́; vna quidem nota eius faciem repræsentet, non video, quomodo rectè ij asserere possint, veratrum nostri vsus esse Consiliginem. Sciant itaque velim, qui nigrũ herbacei floris Elleborum ideò Consiliginem esse contẽdunt, quòd pestilentibus pecorũ morbis præsens remedium sit, si eius radix auriculis, & aliis corporis partibus inseratur, id successu longè meliori effici, si rubentis floris elleboro idẽ fiat, citiusq́; expurgari virus illud pestilens, quòd huic vires insint valentiores. Horũ quidem opinionem vt planè sequitur Fuchsius vir doctissimus in libro de comp. med. quem postremò auctum edidit: ita etiam idem, meo iudicio, in manifesto illorum errore versatur. Nec Enneaphyllon esse putamus, siquidem Plinius nusquã meminerit Enneaphyllon consiliginem latinis vocari, eamq́; vrentis facit facultatis, & lüborum, coxendicumq́; doloribus vtilem. Cæterùm hic non est silentio dissimulanda inepta satis, & vana, meo quidẽ iudicio, de nigro veratro opinio Vgonis Solerij, viri alioqui doctissimi, vt eius testantur scholia, quæ nuper in priores Aëtij libros edidit. Is enim in prædictis scholijs cẽset, Elleborũ nostri vsus tam illud, quod flores fert rosarum modo purpureos, quàm quod albos, esse lycoctoni, vel cynoctoni aconiti species: quod verò herbidos habet flores, Plinij & Columellæ Consiliginem, aliorum iudicium secutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius verbis, quæ modò referam, cognosci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum iam plantarum radices diligenter expẽdat, nihil illas cum nigri veratri radicibus (quæ, teste Dioscoride, cæpæ modo bulbosæ sunt, erumpentibus ab imo eorũ bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm vt pluribus demonstrari nũc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum velluntur, capitis dolorem ob vaporum halitum concitari, vt ipse millies sum expertus, id quod in nigri veratri euulsione testatur Diosc. Ex his igitur constat, nullam harum trium plantarum ad nigrum veratrum satis aptè posse reduci: quin duas priores aconiti lycoctoni postremas species esse, postremam herbam sui generis: hæc Solerius. Quibus verbis eum in me egisse, licet non apertè, meamq́; oppugnasse sententiam, ex hoc planè coniicio, quòd nullus, quod sciam, ante nos scripserit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri veratri genera. Neque id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri sententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus, tum rationibus, tũ auctoritatibus fieri. Redeo ad Soleriũ, cuius sanè hac in re argumenta me facilè diluere posse spero, vtpote quæ (pace eius dixerim) leuia satis sint, & prorsus à veritate desciscant. Nam falsum esse, ac nimis fortasse temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum superius meminimus, non mittant radices (vt Solerius asserit) tenues, nigras, à cæpaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis, sed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis & tonsoribus, manifestum sit, nigri veratri communis vsus radices non aliunde, quàm à bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cæpæ modo bulbosas esse, & ab imo bulbo multas erumpere, vt ille pronunciauit. Vnde facilè adducor, vt credam, si licet ingenuè dicere quod sentimus, Solerium, aut Dioscoridis lectionem luxasse, aut eam minus rectè percepisse, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum esse, vt qui fortè in ea re non multum laboris insumpserit. Quòd autẽ (vt idem ait) ex hoc nostro Elleboro, dum effoditur, nullus ob vaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum esse non possit, nulla hæc est ratio apud me. Neq; enim mirum alicui esse debet, cur id non faciat: quoniam Dioscorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodientibus capitis dolorem inferat, sed quòd halitu caput aggrauat. Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpurascit, tanquam cæteris acrius, apud nos sæpius excitat, præsertim si ligone vulnerentur radices, & ventus aduersa parte spiret. Id quod fortasse in Anticyra, Helicone, Parnaso, & Aetolia valentius præstat: quandoquidem, Dioscoridis testimonio, ijs in locis acre gustu, feruensq́;, & omnium probatissimum gignitur climatis illius ratione, quod in Gallia fortasse, & in Germania cœli inclementia non euenit. Cæterùm quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo constant, aconiti cynoctoni, vel lycoctoni sint species (vt Solerius sibi perperàm, mea quidem sententia, persuasit) mihi planè absurdius videtur, quàm vt ab aliquo approbari possit & debeat. Ea siquidem aconitorum genera iam omnibus clarissimè innotuerunt, suntq́; caule filicus simili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, vt squillarum marinarum cirris eas comparauerit Dioscorides. Quæ sanè omnia in nigro veratro communis vsus nunquam quis inueniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis iam millies experimẽto compertum est, nigrum communis vsus veratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes sanare morbos: fistulas callo induratas tribus diebus impositum emollire, & purgare: in aurem demissum auditus grauitatem auferre: scabiem, vitiliginem, lepras, & impetigines illitum emendare: & carnem in vlceribus excrescentem absumere. Quibus tamen viribus non Aconitum cynoctonon, sed Elleborum prædictum esse, in confesso est. Ex his itaque omnibus abundè perspicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorsus explodendam esse: etsi idem in alijs quoque non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur. Sed iam nos quoque de CONSILIGINE nostram proferamus sententiam. Ea quidem nobis hactenus incomperta fuit, quòd neminem ex scriptoribus tam veteribus, quàm recentioribus inuenerim (vt suprà dixi) qui eius notas memoriæ prodiderit. Atque adeò hinc fit, vt non ausim ego asserere plantam illam, quam hic depingi curauimus, esse veram ac legitimam Consiliginem: neque enim est, cuius authoritate fretus possim eam radicibus, folijs, caulibus, floribus aut seminibus comprobare. Verùm quoniam huiusce plantæ radices per auriculam perforatam insertæ, pecorum pulmonariam atque etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, non parua mihi oritur suspicio, an fortasse Columellæ & Plinij Consiliginem præ se ferat: non tamen velim hoc affirmanter esse dictum, ideoq́; pseudoelleborum eam appellare libuit. Hanc verò plantam Hieronymus Tragus, cuius sæpe testimonium adfert & probat Gesn. putat esse legitimũ Veratrum nigrũ. Sed is vt in hac euidentius errat, quàm vt mediocriter etiam in re herbaria versatis ostẽdi debeat: ita in multis alijs plãtis, quorũ numerũ referre longum esset, à peritis herbarũ facilè cognoscitur vanũ atq; leue iudiciũ habuisse.

Elleb. nigrũ non esse Consiliginem.

Vgonis Solerii opinio explosa.

Elleb. nigrũ non esse Aconiti speciem.

Consiliginis consideratio.

Veratrum nigrum Tragi. Tragus arguitur.

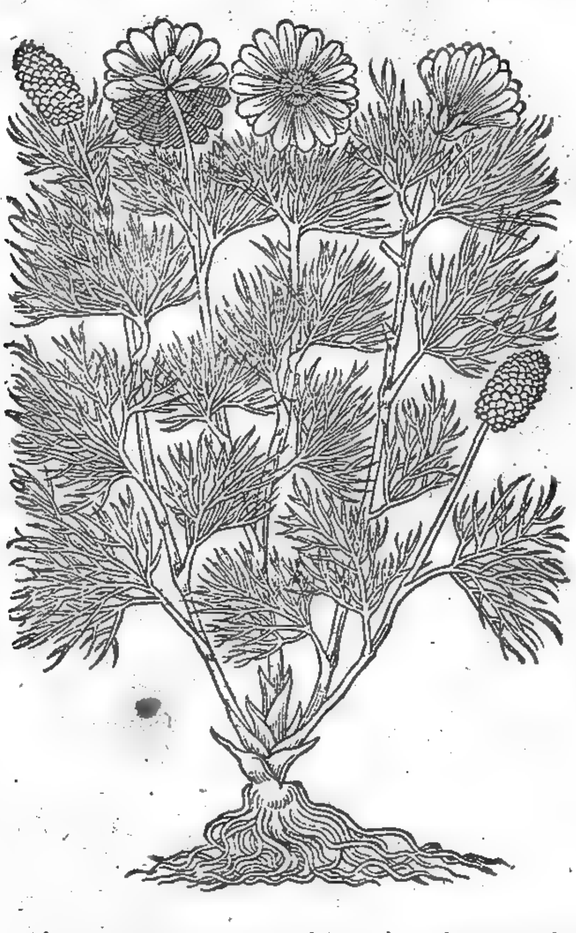
Planta itaque cuius hic imaginem exhibuimus, ad duum palmorum longitudinem assurgit, cauliculos emittit teneros ac molles, folia habet longiuscula, tenuia, quadantenus abrotoni æmula: flores profert buphthalmi, paulò maiores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, rubotum moris similia: radicibus nititur nigris, nigrum veratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima nascitur in Bohemia, præsertim in agro Pragensi. Ea vtuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro: priuatim magno successu ad pecorum morbos. Reliquum autem est, vt de vtriusque Ellebori viribus iam aliquid dicamus. Album, vt Mesues in suo de medicamentis deiectorijs censu prodidit, mortiferum est, quod facilè homines suffocare possit: idcirco omnino reiiciendum esse præcipit. Nigri tamen vsum probat, sed in validissimis tantùm corporibus. Quod sanè decretum nonnullos adeò perterruit, vt non modò suis medicamentis Elleborum admiscere non audeant, sed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure vsqueadeò elleboro restagari debeant. Siquidem ego testari possum, me sexcentis fermè hominibus nigri ellebori dilutum exhibuisse nullo prorsus incommodo: atque etiam eiusdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuisse medicos, qui, facto subinde periculo, effectum consecuti sunt, vnde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debentur elleboro. Præstat, quod euulsis statim radicibus, interna repurgatur matrice, siccaturq́ in vmbra. Harum puluis diluto longè fortior est: ob id enim non datur nisi robustis, & vbi occalluerit morbus. Proinde de eo ita scriptum reliquit Actuarius in libro de compositione medicamentorum: Veratrum nigrum, atram bilem flauamque è toto trahens corpore deorsum, nec tamen citra vllam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur quoque insanientibus: altera caluariæ parte, & subter caput diutinè cruciatis commodissimum: præsertim visceribus, vtero, & vesicæ deiectorium medicamen postulantibus. Maxima autem eius vis est peculiariter educere, quicquid sanguini commistum, eum corrumpit. Ideo veterascentibus arquatis morbis vtile: & quibus in superficie summatim asperitudines emerserunt, velut lepris, impetiginibus & horum similibus: elephantia quoque laborantibus accommodatum est. Datur scrupulorum ternûm pondere, aut paulò plus minusve. Fit è siccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: postea cortice detracto, & in vmbra siccato, proiectaq́ tenui, quæ in ipsa subest medulla. Exhibetur autem ex passo, & aceto mulso: verùm suauitatis gratia, quadã ex odoratis seminibus inserenda. Si verò efficaciorem alui deiectionem moliri sit in animo, scammonij pauxillum adijcito: hactenus Actuarius. Cæterùm antiqui Medici albi veratri puluerem propinabant comitialibus, melancholicis, vertiginosis, insanientibus, limphaticis, conuulsis, podagricis, resolutis, hydropicis, & elephantia membrorumq́ tremore affectis: sed iam eius exoleuit vsus, quod in puluere non sine periculo dari possit, etsi eius diluto quàm plurimi absq́ incommodo vtantur. In lixiuio decocta albi veratri radix, pediculos, & lendes necat. Decoquitur in lacte ad muscas perimendas. Namque vbi degustauerint, paulò post emoriuntur. Mures quoque necat, & gallinas. Paratur è radicum albi veratri succo in Hispania arte quadam venenum præsentaneum, quo illinendis sagittis quibusdam in locis vtuntur venatores. Id, vt nos sæpe in brutis animalibus, & gallis gallinaceis periculum fecimus, vbi sanguinem contigerit, facto cum sagitta vulnere, paulò

Ellebori vtriusq; vires.

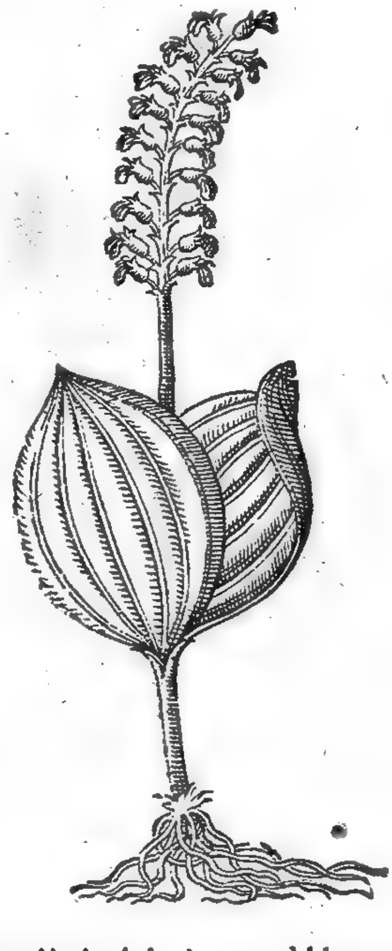
Veratri nigri vires ex Actuario.

Veratri albi vires Matth.

IV. PSEVDOELLEBORVM.

V. OPHRIS.

post vulneratum animal interficit. Verùm enimuero me in non paruam adduxit admirationem, quòd deuoratum, nisi magna fuerit quantitas, nihil ferè incommodi afferre soleat. Ideoq́ eo ipso vesci venatores adfirmant Hispani, cum purgationes moliri cupiunt. Ob idq́ nihil mirum si ferinæ carnes hoc veneni genere infectæ, nihil prorsus comedentibus obsint: verum vbi facto à iaculo vulnere sanguini se immiscuerit venenum, nullo alio antidoto seruari animal potest, nisi deuoratis cotoneis malis, aut eorundem succo bibito. Id quod à Cæsare Ferdinando primo, Domino meo clementissimo, pluries audiui,

Elleborì vtriuſq; vires poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib 6. ſimpl. med. ſic inquiens: Elleborus vterque tum albus, tum niger, extergentis ſimul & excalfacientis eſt facultatis. Quamobrem ad alphos, impetigines, ſcabies, lepraſque accommodi ſunt. Quinetiam niger, ſi in fiſtulam callo induratam demiſſus fuerit, duobus tribuſve diebus callum detrahit. Dentibus prodeſt cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & deſiccantium. Porrò niger guſtu calidior eſt, candidus ſubamarus. Hactenus de vtroque Elleboro Galenus. Cæterùm quædam planta reperitur à recentioribus OPHRIS *appellata, quæ foliis maximè album veratrum repræſentat. Duo tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit tenuis, capitulis quibuſdam oblongis paruiſq; in vniuerſum refertus balauſtiorum effigie: è quibus flores exeũt candidi, exiguis linguis ſimiles. Radice nititur gracili, non ſine multis appendicibus, alba, odore præſtanti. Naſcitur in mõtibus & conuallibus. Manſa radix glutinoſum lentorem reddit, ſubdulci ſapore: quare calida fuerit & humida. Præfertur vniuerſa planta ad denigrandos capillos, fracturas ſanandas, & vulnera glutinanda. Illa plãta quæ Græcis* ἐλλέβορος λευκὸς, *Latinis Elleborus albus, & Veratrum album appellatur: Arabibus, Cherbachem, ſeu Charbechabaid: Italis, Elleboro bianco: Germanis,* Weiß Nieſwurtz: *Hiſpan. Verde gãbre blanquo, & yerua de balleſte: Gallis, Viraire, Verarum, Veratre, & Ellebore blanc. Illa verò, quæ* ἐλλέβορος μέλας *Græcè, Elleborus niger, & Veratrum nigrum Latinè dicitur: Arabicè, Cherbachem, ſeu Charbech aſued: Italicè, Elleboro nero: Germanicè,* Chriſtwurtz: *Hiſpanicè, Verde gambre negro, & Ellebero: Gallicè, Viraire, & Ellebore noir. At Elleborum alterum, nobis Elleborum fœmina, ſeu Pſeudoelleborum, Græcis,* ψευδοελλέβορος: *Italis, Elleboro falſo. At Ophris, Italis, Elleboro bianco falſo: Germanis,* Zweiblatt.

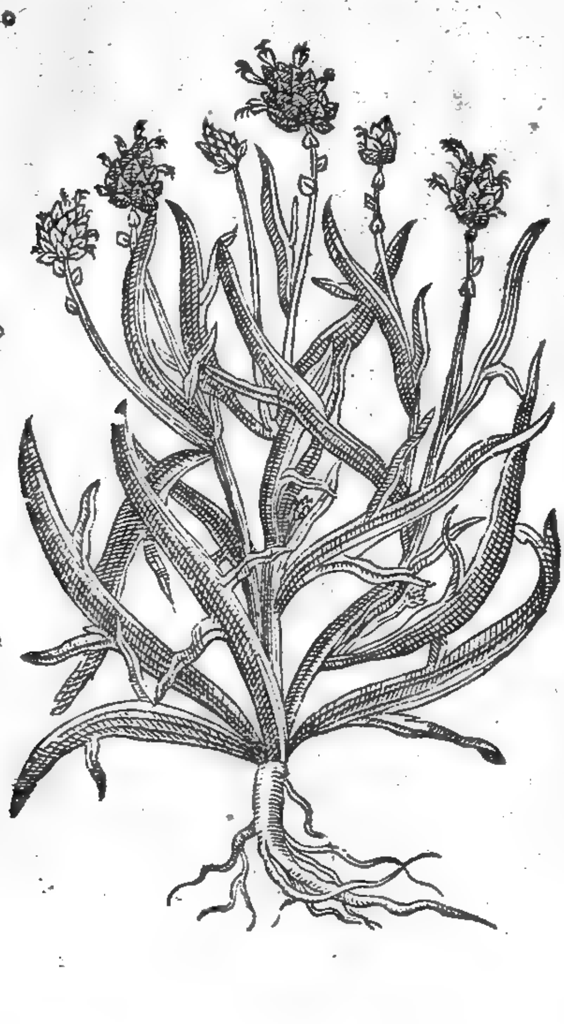
Ellebori vtriuſque vires ex Gal.

Ophris deſcriptio, & vires.

Nomina.

Elleborus, παρὰ τὸ ἐλεῖν τῇ βορᾷ, quod eſu perimat, ſi maiori nimirum quàm par ſit, doſi ſumatur: duplex eſt, albus & niger: ille flore vel ſubuiridi, vel atrorubente. Niger, alius fœtidus: alius flore viridi, alius flore magno roſeo, alius Saniculæ folio maior & minor, alius tenuifolius Buphthalmi flore. I. Elleborus albus flore ſubuiridi, C.B. Elleborum album, Matth. Lob. Dod. fol. Caſt. Cæſal. Helleborus albus, Brunf. Trag. Fuch. Cordo in hiſt. Geſn. hor. Lon. Ang. Lug. Cam. Helleb. albus fœmina, Tab. Veratrum album, Turn. Dod. gal. Lac. Cordo in Dioſc. II. Helleborus niger flore roſeo, C.B. Elleborum nigrum, Matth. Caſt. Lugd. Helleborus niger, Lob. Cam. Elleborus niger verus, Geſ. hor. Elleborus niger ſecundus, Lug. Ellebori nigri alterum genus, Cæſ. Veratrum nigrum primum, Dodo. fol. Veratrum nigrum legitimum, Cluſ. hiſt. Pann. Veratrum nigrum Styriacum, Tab. Planta Leonis, Dod. edit. gallica. Flore eſt roſeo, eſt & albo. III. Helleborus niger flore viridi, C.B. Elleborum nigrum alterum, Matth. Elleborus niger adulterinus domeſticus, Trago, ſeu hortenſis, Fuch. Elleborus niger vulgaris, Geſ. hor. Cæſ. Helleborus niger, Brunf. Cordo in hiſt. Elleborus niger tertius, Lugd. cui & Conſiligo minor: Helleboraſtrum, Turn. Lob. Pſeudoelleborus niger, Dod. gal. Veratrum nigrum, Cor. in Dioſc. Veratrum nigrum ſecundũ, Dod. fol. Tab. Cluſ. hiſt. Pann. IV. Helleborus niger tenuifolius buphthalmi flore, C.B. Pſeudoelleborũ, Matt. Lugd. Elleborus niger verus, Trag. Elleborus niger, Lon. Helleborus niger ferulaceus Theoph. Lobelio: Helleborus Hippocratis, Tab. Elleboraſtrum nigrum, Geſ. hor. (cui & Ellebori nigri ſpecies quorundã) Cam. Helleborine tenuifolia, Cordo in hiſt. Seſamoides minus, Cordo in Dioſ. Geſ. hor. Buphthalmum, Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Anguil. Cluſ. hiſt. Pann. Lugd. Cam. Etſi huius radicem venenum lethale dixerit, Caſtor Durantes, huius tamen radice pro Elleboro nigro frequenter & feliciter vtimur: rectè enim Geſ. dixit hanc eſſe radicibus Ellebori nigri, viribuſque. V. Ophris bifolia, C.B. Ophris, Matth. Fuch. Lacun. Caſt. Lugd. Thal. Cam. Tab. Cæſ. Perfoliata maſcula ſiue ſylueſtris mas, Brunf. Satyrium decimum, Trag. Bifolium, Trag. Dod. gal. Lob. Bifolium ſecundum, Lon. Pſeudoorchis, Dodo. fol. Aliſma, Geſ. de hort. Habetur folio obtuſo & acuto, gemino & terno.

I. SESAMOIDES PARVVM.

Σησαμοειδὲς μέγα. SESAMOIDES MAGNVM. CAP. CXLVII.

SEſamoides magnum in Anticyra elleborum vocant, quoniam albo veratro in purgationibus miſceatur. Simile eſt Senecioni, aut rutæ: longo folio: flore candido: radice gracili ignaua: ſemen guſtu amaro, cætera ſeſamæ ſimile. Ventrem detrahit: datur tritum ad bilis, pituitæq; deiectionem, quantum tribus digitis capitur, addito veratri albi ſeſquiobolo, ex aqua mulſa.

Σησαμοειδὲς μικρόν. SESAMOIDES PARVVM. CAP. CXLVIII.

SEſamoidi paruo cauliculi ſunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirſutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: ſemen ſeſamæ, fuluum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitaſq; ſemen ex aqua mulſa potum dimidio acetabulo: illitum ex aqua tumores, ac tubercula diſcutit. Naſcitur in aſperis.

TAmetſi in Commentariis noſtris antea editis, ſcripſimus maioris, & minoris Seſamoidis nullam nos habere cogni-

Seſamoidis conſideratio.

II. SESAMOIDES PARVVM flore magis completo Camerario.

Nomina.

cognitionem, nec inuenisse quenquam, qui vnum aut alterum genus oſtenderet, tractu tamen temporis factum eſt, vt minus à ſolertiſsimis rei plantariæ indagatoribus repertum ſit, notis omnibus perquàm bellè aſtipulantibus, vt ex hac imagine quiſpiam coniicere poterit. Hanc ego Iacobo Antonio Cortuſo Patritio Patauino refero acceptam: verùm an Maius ex Anticyra in Italiam hactenus allatum ſit, mihi ſanè incompertum eſt. Hoc Græcis Σησαμοειδὲς μέγα, Latinis, Seſamoides magnum dicitur. Illud verò quod Græcis Σησαμοειδὲς μικρὸν, Latinis Seſamoide paruum. 10

Hæc ad Seſamoides ab aliis, ab aliis ad Catanancē refertur, Chondrillis adnumeramus. I. Seſamoides primum, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Tab. Seſamoides parua Dioſcoridis, Aduer. & Lob. in icon. Chōdrillæ ſpecies tertia, Dod. fol. Catanance quorundam, Lug. II. Seſamoides paruum flore magis completo Camerario, qui ſuo Matthiolo adpoſuit: quam ad intubaceum potius referendum cenſet, cum radix lacte non pauco turgeat: flores cichorio figura reſpōdent, 20 quorum alij ſimplici foliorum textura conſtant: alij denſius ſtipantur, colore cæruleo, ſtaminibus in medio luteis: ſemen ſubnigrum, angulosum, puſillum, ſquamatis capitulis incluſum, quod ſapore eſt dulci, nihil vel minimum amaritudinis obtinente.

Σίκυς ἄγριος.

CVCVMER SYLVESTRIS. CAP. CXLIX.

30

CVcumis ſylueſtris fructu ſolo diſtat à ſatiuo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non diſsimilem: folia, atq; ſarmenta ſatiui refert: radice candida, magna. Naſcitur in ſabuletis, & ruderibus: frutice in totum amaro. Inſtillatus foliorum ſuccus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, veterem omnem tumorem diſcutit: impoſita cum reſina terebinthina, tubercula rumpit: iſchiadicis infunditur: podagras diſcutit, decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluuntur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & vitiligines abſterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis ſuccus ſeſquioboli pondere, & item cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamque deiiciunt, præſertim in hydropi- 40 cis: deiectiones autem citra ſtomachi iniuriam mouet. Radicis ſelibra, in vini præſertim Lybici hemina conteritur, danturque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abundè deprimi cernatur. E fructu huiuſce cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium vocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, ſeruantur nocte vna: poſtridie impoſito ſupra craterem rariore cribro, vtriſque manibus prehenſi, ſigillatim ſupino cultro, ſurſum verſus aciem habente, finduntur, atque per cribrum humor in ſubiectum vas exprimitur: ſimulque carnoſum, quod hæſit cribro, quò facilius excidat, eliditur: quod ita preſſum eſt, reſidere ſinitur, atque in vicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro ſegmina dulci aqua perfunduntur, & denuo preſſa abiiciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, ſoli exponitur, dumque ſteterit, tota ſupernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc verò identidem fieri ſolet donec exiſtens aqua liqueſcat: qua ſtillatim exhauſta, ſedimentum mortario 50 ſuſcipitur, & conterendo cogitur in paſtillos. Sunt qui ad hauriendam protinus ſucci abundantiam, cribratos cineres humi inſpargant, & medium cauantes, triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum ſua humiditate diffundunt, ſiccatumque in pila, vt dictum eſt, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alij in nouiſſima lotione mulſam aquam reſpergunt. Elaterium optimum eſſe conſtat, læue, non ponderoſum, cum candore leniter humectum, guſtu amariſſimum, quodque lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Porraceum tamen ſcabrumque, ſi turbidum ſpectetur, atque erui cineriſque plenum ſit, graue & vitioſum eſſe ſolet. Nec deſunt, qui cucumis ſucco amylum immiſceant, vt candorem ipſum, & læuitatem imitentur. A bimatu ad decennium deiectionibus vtile eſt. Integer modus obolus eſt, minimus ſemiobolus, pueris chalci duo, ſiquidem copioſius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam vtrauis parte extrahit: optima ſuſpirioſis eſt purga- 60 tio †: quòd ſi in animo ſit deiectionem moliri, adiecto ſalis duplo, & ſtibij quod colorare ſufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, poſtea cyathus vnus aquæ tepidæ ſorbeatur. Ad citandas tamen vomitiones aqua diluens elaterium, ſubiectas linguæ partes penitiſſimè penna oblinito: quòd ſi quiſquam difficilius euomat, oleo, aut vnguento irino reſoluito: ſomnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè vacuantur, continuè vinum, & oleum dare conuenit: etenim vomendo reſtituuntur. Quòd ſi vomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, poſca, poma, & quæ ſtomachum denſando corroborant, offerēda ſunt. Cietelaterium menſes, & partus enecat, in peſſo ſubditum: morbo regio medetur, cum lacte naribus infuſum, & diuturnis capitis doloribus liberat: efficaciſſimè anginis illinitur, cum vetere oleo, melle, aut felle taurino.

Elaterium.

Sylueſtris

CVCVMER SYLVESTRIS.

Cucumeris syluestris cõsideratio.

SYluestris Cucumis frequens in Hetruria prouenit, praesertim agro nostro Senēsi in oppidorum plateis, & secus moenia, & semitas, incultis & vliginosis locis. Ex eius fructibus succum exprimunt officinae, atq; Elaterium vocatum parãt. Viticulas humi fundit bicubitales, ac adeò asperas, vt contrectantes pungere videantur. Folia illi sunt satiuo cucumeri similia, sed rudiora, hirsutiora asperioraq; & auersa parte subalbicantia, numerosis intercursantibus venarum lineamentis, longis, crassis asperisq; pediculis nitētia. Flores ex alarum cauitatibus in toto caule prodeunt aurei, stellatum figura, satiui cucumeris modo, retrò extuberante fructu, qui tandem auctus & longus factus, glandis magnitudinem superat, aut dactylos aequat. Is hispidus est, & quasi aculeis horrescit, qui mense Augusto maturus factus, candicat, & sponte, aut leuius impulsus non sine impetu à pediculo disiungitur, & termēti instar, nigrum, maturumq; semen vna cum succo in legentes eiaculatur, quasi iniuria propulsator. Radice nititur dodrantali, & quandoq; longiore, brachiali crassitudine, cãdida, plena, succosa, & insigniter amara, quemadmodũ planta tota & fructus. Nascitur locis incultis, in sabuletis, ac ruderibus. Officinae ex fructuum succo Elaterium parant. Valerius Cordus nuper editus à Gesnero Galenum reprehendit, quòd dixerit in libro de simpl. med. facult. semina agrestis cucumeris omnino esse amara: sed pace mortui Cordi dixerim, falsò Galenum impugnat, cum nusquam (quod viderim legerimq;) id scripserit Galenus. Is enim libro quarto de simpl. med. facul. cap. 7. quaedam cucumerum semina amara esse dicit, quemadmodum & amygdala, sed non explicauit, an in agresti cucumere, vel in syluestri id quandoque reperiatur: quanquam coniectura quadam affirmari possit, de satiui cucumeris tantùm semine Galenum esse locutum, vtpote qui legentes admonere voluit, huiuscemodi seminum nucleos qui natura dulces sunt, quandoq; etiam amarescere, soli, in quo seruntur, vitio. Caeterùm de Elaterio disserens Theophrastus li. 9. c. 14. de historia plantarum, ita scribit: Sed omnium medicamentorum diuturnissimum Elaterium est, optimumq; quod vetustissimum. Itaq; medicus quidam, vir haud insolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, virtute mirabili seruare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa, ob quam tam longo seruari tempore possit, humoris copia est: quamobrem vel cùm praeciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem siccari potest, sed vsque ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Haec igitur vis peculiaris isti tribuitur: hactenus Theophrastus. A quo maximè dissentire videtur Dioscorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decennium deiectionibus vtile esse. Theophrastus verò, idem ducentis annis mirabili virtute seruatum esse ait. Quin & in eo discordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in se continere Elaterium, vt vsq; ad quinquagesimum annum lucernis admotum lumen extinguat: Alter verò probatissimum illud esse Elaterium, quod lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Theophrasto subscribit Plinius lib. 20. cap. 1. vbi sic inquit: Elaterium vsque ad quinquagesimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum est, si admotum prius quam extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat: haec Plinius Theophrastum secutus. Caeterùm haec in re facilè crediderim, Dioscoridis codicem hoc in loco omnino deprauatum esse. Quippe praeter Theophrasti, & Plinij sententiam, cùm omne humidum, quod pingue non sit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium est, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multũ exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: namq; flammae admotum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit: id quod nobis aliquando experimento cõpertum est. Elaterij vires descripsit Mesues inter sua deijcientia medicamenta, vbi in hunc sensum inquit: Cucumis syluestris, siue asininus abradit & vasorum oscula aperit: proinde & intestinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli haec omnia possunt, si addatur aut bdellium, aut tragacanthae lacryma, aut aqua mulsa cum salis modico, aut si ex lacte bibatur. Roboratur elaterij vis, addito fossitij salis momento, aut odorato puluere, quem officinae species alephanginas vocãt: ijs enim admistum felicius quoque operatur. Purgat, vt quidam ferũt, scammonij modo. At reuera magis pituitã deijcit, quàm bilem: quamuis & hanc quandoque detrahat, praesertim cùm deiectioni parata promptaq; sese offert. Mirificè praeter haec sanguinis serum expurgat, ab iis potissimùm partibus ducens, à quibus aegrè decumbentes humores detrahi solent: quamobrem articulorum dolore vexatis opem non modicam praestat. Radix in aqua elixa, tusa, & oleo subacta cum absinthio, diuturnam hemicraniam sanat, sincipiti & loco dolenti illita, si tamen prius eius decocto foueatur locus. Praestat idem & succus ex lacte naribus immissus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium taedia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos resoluit abscessus, quemadmodum & strumas, praesertim addito melle, & caprino stercore. Radicis, & cucumis ipsius succus aqua intercute laborantibus praestantissimum est medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam. Ad idem valet & radicis decoctum. Prodest praeterea arquatis, & iecoris, & lienis obstructionibus. Item ischiadicis, tum clysteribus infusum, tum etiam si decocta radix exterius imponatur. Siccatae radicis puluis, vulnerum cicatrices attenuat ex melle impositus: & sugillata ex ictu delet. Eiusdem succus fabaceae farina admistus, & liniměti modo adhibitus maculas omnes, quae cutis nitorem vitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum est, ne plus quàm par sit hauriatur: quòd reseratis vasorum osculis sanguinem eliciat. Cucumeris agrestis vires reddidit Galenus lib. 8. simpl. med. his verbis: Cucumeris agrestis, & fructus ipsius succus, quem vocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus est. Elateriũ itaque menses ciet, & foetum interimit appositum, ceu alia omnia amara simul & subtilium partiũ, maximè si aliquã habeant caliditatẽ, veluti nimirum Elaterium. Summè siquidẽ amarum est, leniter calidum, vt ex secundo sit ordine excalfacientium.

Galen. à Cordi reprehens. defenditur.

Elaterium omnium medicamentorum diuturnissimum.

Plinius de Elaterio.

Elaterii vires ex Mesue.

Cucumeris syluestris vires ex Gal.

facientium. Porrò tale protinus digerendi vim possidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo vetere. Bonum item est regio morbo affectis, fusum cum lacte in nares. Hoc etiam vsu dolores capitis sanat. Atque Elaterium quidem eiusmodi est. At radicis succus, vt & foliorum, licet elaterio similem vim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipsa radix adsimilem facultatem possidet: abstergit namque, digerit, atque emollit. Porrò cortex ea potentius desiccat. Huius planta Græcis σίκυς ἄγριος *appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, syluestris, & erraticus: Officinis, Cucumer Asininus: Arabibus, Chese allimar, Kate albenei, seu Chetha albamar: Italis, Cocomero saluatico: Germ.* Wilder Cucumer/ & Esels Cucumer: *Hispanis, Cogombrillos amargos: Gallis, Cocombre sauuage. Eius verò succum Græci* ἐλατήριον, *Latini similiter Elaterium vocant: Itali, Elaterio.* † *(Quod si in animo sit deiectionem moliri &c.) Duo hic sunt ab omnibus Dioscor. interpretibus neglecta, quæ facilè condonauerim Hermolao, Marcello, & Ruellio: illis quidem, quòd medici non fuerint, huic verò quòd in philologiam suam potissimum studia collocauerit. At in Cornario, Amatho Lusitano, & Lacuna maiorem intelligentiam requiro, cùm medicos physicos sese professi sint publicè, ac de medicina facienda, etiam posteris monumenta reliquerint. Vnum est, quod in omnibus ferè vetustis exemplaribus manuscriptis legitur non* στίμμεως, *sed* σινάπεως ὅσον χρῶσαι, *cuius vocis abbreuiatione, & cognata literarum similitudine decepti sunt omnes Latini interpretes, quòd verbum* στίμμεως, *nihil prorsus ad rem faciat. Nam quid stibio crudo cum Elaterio conueniat non video, cùm nulli medicamento purganti veteres vnquam stibium adiecerint, neque quicquam tale de eius facultatibus à nostris maioribus proditum sit. Sinapi verò additum puto ad vim elaterij roborandam, & malitiam corrigendam, vt Rhabarbaro spica, & alia alijs purgantibus adiuncta sunt, à primis medicinæ parentibus. Quòd autem* σινάπεως *loco* στίμμεως *legendum sit, patet ex ipsius Dioscoridis volumine de medicamentis facilè parabilibus, vbi de curandis difficilibus respirationibus, & asthmate disseruit. Namque ibi sic habet* ἢ ἐλατηρίου ∠.α. νίτρου ∠.α. ὁμοίως σινάπεως ∠.α. καταπότια ποιήσας δίδου. *Patet quoque ex Aëtij verbis 2. Tetrab. Serm. 4. cap. 57. vbi Græcum exemplar ab Aldo excusum, cótra Cornarium sic habet: Mirum in modum efficax est vomitorium ex elaterio, quo ad occultas anginas vtor, Elaterij obolum dimidium, nitri spumæ obolos tres, sinapis drachmam vnam. Hæc in aqua dissoluta redigo in octo catapotia, & mane duo, duoq́; vesperi exhibeo: purgat enim citra molestiam supernè, & paroxysmum magna ex parte soluit, & affectum, si quis remanserit arcet. Postremò huiusce cathartici propè vt ab Aëtio descripti, meminit Galenus in calce lib. 7. de comp. med. secundum locos, inter Andromachi medicamenta. Alterum in quo doctiores desidero interpretes, est quod* ὅσον χρῶσαι, *Latinè conuerterint quantum ad colorem inferendum sit satis, cùm vox ambigua* χρῶσαι *tum ad colorem, seu tincturam, tum etiam ad compagem, & solidum pilularum corpus referri queat. Idcirco, vt orationis contextus rei medicæ peritos docere potuisset, & ex Helychio interpretari licuisse,* χρῶσαι *significat etiam* προσάπτειν ἢ ψηλαφᾶν, *seu (vt Barbari loquuntur) incorporare.*

Nomina.

Cucumis syluestris asininus dictus, C.B. Cucumer syluestris, Matth. Fuch. Lac. Lobel. Cucumis syluestris, Trago, Dod. gal. & fol. Lon. Cæsal. Cam. Cucumis anguinus, Turn. Cord. in hist. Cucumis erraticus, Gesf. hor. Cucumer asininus, Tab. Cucumer agrestis, Brunf. Cord. in Diosc. Lugd. Ex fructibus decerptis vna nocte seruatis, postridie cultro supino fissis, succus deorsum labens in subiectum vas, interposito cribro colligitur & ramenta aqua dulci perfunduntur, & in subiectam peluim premuntur. Humor collectus in sole siccatus & in pastillos firmatus, Elaterium dicitur, Agitatorium apud Theophrastum Gaza vertit.

Σταφὶς ἀγρία. **STAPHIS AGRIA. CAP. CL.**

Staphis agria, siue herba pedicularis, folia habet labruscæ diuisa: & cauliculos rectos, molles, nigrosque: fert florem glasti: & folliculos virides, similes ciceri, & in his nucleum triangulum, scabrum, ex nigro subfuluescentem, intus album, gustu acrem. Grana quindecim, si trita in aqua mulsa dentur, crassum humorem per vomitum purgant: sed qui hauserunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulsam continuò potui dare: quoniam pericula strangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriasi prodest: item prurigini, & psoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, subuenit: rheumatismum gingiuarum sistit: vlcera oris manantia cum melle sanat. Virentibus malagmatis imponitur.

Staphidis agriæ consid.

Staphis agria, quam officinæ Græca voce corrupta vulgò Staphusariam vocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in Istria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentissima prouenit. Eius semen copiosum apud seplasiarios inuenitur: namque eo frequenter vtitur medici in apophlegmatismis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Sunt qui scribant, epotis Staphidis agriæ floribus, & illitu eiusdem folijs, sanari eos qui à serpentibus demorsi sunt. Staphidis agriæ meminit Galenus in Astaphide lib. 6. simplicium medicamentorum sic inquiens: Astaphis agria vehementer acrem obtinet facultatem, adeò vt ex capite pituitam purget, quod

Staphidis agriæ vires ex Galeno.

ἀποφλε-

Ξηρὸν ἐγχρίζειν Græci dicunt, abstergatq; valenter. Itaque ad psoram accommodata est. Sed & vrendi vim aliquam habet. Ea planta Græcis σταφὶς ἀγρία, & ἀσταφὶς ἀγρία nominatur: Latinis, Staphis agria, Vua syluestris, Herba pedicularis, & pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Muthazagi, siue Miubezegi: Italis ac officinis, Staphusaria: German. Biszwurtz: Hispanis, Fabaraz, Paparraz: Gallis, Estaphisagrie, & herbe aux poulx.

Nomina.

Staphys agria quæ nunc in Græcia φθειρόκοκκον, & ψειρόκοκκον, granum pedicularium ab effectu dicitur. Staphisagria, Matth. Trag. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Gesf. hor. Lon. Cast. Lugd. Cæs. Camer. Lob. cui & Vitifolia, in iconibus. Pedicularis siue Phthiroctonon, Cordo in Dioscoridem.

10

Θαψία. THAPSIA. CAP. CLI.

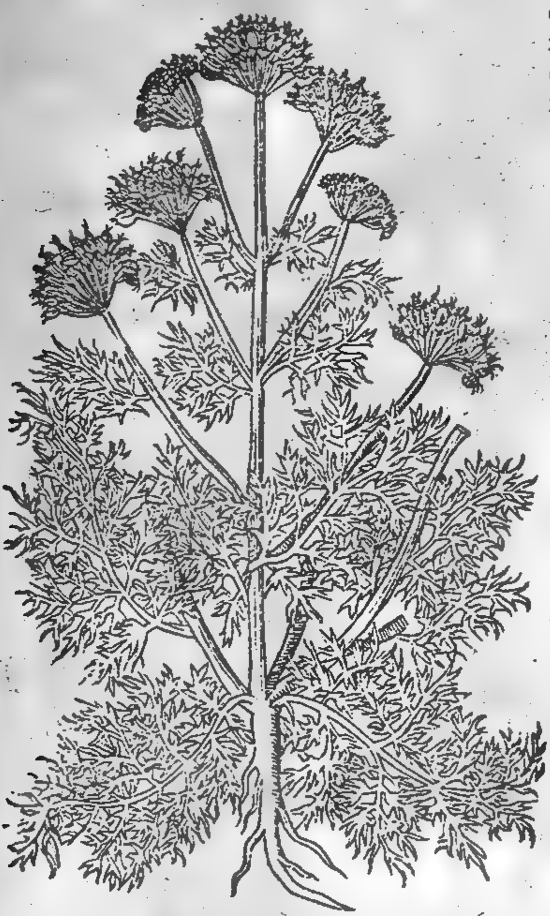
THapsia nomen ideo accepit, quòd in Thapso eiusdem nominis insula, primùm inuenta sit. Tota verò natura ferulę similis est: graciliore caule: foliis fœniculi: vmbella anethi in cacumine à singulis surculis erumpente: flore luteo: semen quale ferulæ: latiusculum, sed aliquãtò minus: radix foris nigra, intus candida, a lõga, acris, crassiore libro vestita. b Succi extrahẽdi ratio hæc est. Facto in ambitu scrobe cortices inciduntur, aut radix in fornicis speciem in se excauata cooperitur, quò merus succus confluat: oportet illuc sequenti die se conferre, & congestum succum extrahere. c Tunditur etiam radix in pila, & succus organo per quallum expressus, fictili crasso insolatur. Aliqui folium vnà terunt: sed inualidior huiuscemodi succus. Hoc autem interest, quoniam qui ab radice manauit, grauius olet, & humidus permanet: è foliis autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam sentit. Qui succum colligit, stare debet non obuersus vento: aut potius cùm dies apricus est, & à flatu silet: quoniam ob halitus acrimoniã facies vehementer intumescit, nudaque corpora inuadunt pustulæ: ob id prius liquido cerato, & adstringente, nudas partes illinunt, & ita mũniti accedunt. Tã cortex radicis, quàm succus purgandi vim habent, & lacteus succus in aqua mulsa potus: nam vtrinq; bilem extrahũt. Radicis modus, quaterni oboli cum tribus seminis anethi drachmis: succi terni oboli: lactis, obolus vnus: quod eo amplius assumitur, periculosum est. Huiusmodi purgatio conuenit suspiriosis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibusque: datur in cibis, aut obsonio, quibus difficile sit vomere. Tam radix, quàm succus omnium maximè, quæ pares cũ eis vires adepta sunt, vim habent extractoriam ex alto, vbi ex imo aliquod euocandum est, aut meatuum laxitas aliò transferenda est: vnde succus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, succusque cum æquis ceræ, thurisque portionibus, sugillata, liuoresque tollunt: sed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus succus, lepras tollit: tubercula discutit, perũctus cum sulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumq; valetudinibus vtiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem iis, qui natura, nõ circumcisione curti sunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputij iacturã resarcit.

a Me. & Cat. μεγάλη. i. magna.

b Meum, ὀπίζεται. i. succus colligitur.

c Meũ. & Cat. χυλίζεται ἡ ῥίζα. i. exprimitur etiam succus è radice.

THAPSIA.

20

30

40

50

DE thapsiæ viribus locutus est Theophrastus libro 9. cap. 22. de plantarum historia, vbi ita scribit: Thapsiæ radix vomitoria est, & si quis continuit, tam superius, quàm inferius purgat. Ad hæc liuida tollere potest: suppurationes tamen aliàs exalbidas facit. Succus eius validior est, & quidem tam superius, quàm inferius purgat. Nullus seminis vsus. Nascitur tum alibi, tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ verò depascunt: & aut aluus soluitur, aut intereunt: hactenus Theophrastus. Thapsiam author est Plinius libro 13. capit. 22. à Nerone claritatem accepisse, eique magno vsui fuisse sui imperij initio, quòd nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thapsia, thure, & cera, sequenti die contra famam cutem synceram circumferret: etenim ea mirum in modum sugillata delet. Thapsia plurima nascitur in Apulia, præsertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in nostris maritimis locis adeò ferulæ adsimilis, vt non facilè, nisi à rei herbariæ peritis, vna ab altera dignoscatur. Visitur etiam hodie in hortis ad spectaculum plantata, qua ratione iam fermè omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non desunt impostores, qui Thapsiæ radicum cortices pro Turpeto venditent: quæ quidem à peritis seplasiarijs in ea medicamenta iure optimo addi possunt, quæ Thapsiam exposcunt: sed in Turpeti locum non sunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (vt superius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchsio dissentimus, qui Turpetum à Mesue descriptum, nil aliud esse censet, quàm Thapsiæ radices. Thapsiæ vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Thapsia acrem habet, ac vehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto violenter extrahit, & ipsum quod extraxit, digerit. Verùm plusculum ad ea efficienda tempus postulat, vt quæ largè excrementitia humiditate impleta est, ob quam celeriter corrumpitur. Et libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, sic inquit: Qui Thapsia vtitur, sciat opus est, maximam differentiam esse recentis ad

Thapsię consideratio.

60

Thapsiæ vires ex Gal.

tis ad vetustiorem. Vis enim huius pharmaci post annum multum exoleitur, atque amplius adhuc post duos annos, adeo que fere dicere eam penitus inutilem esse ad triennium progressam. Hæc vt Græcè θαψία, ita etiam Latinè & Italicè Thapsia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Driz.

Nomina.

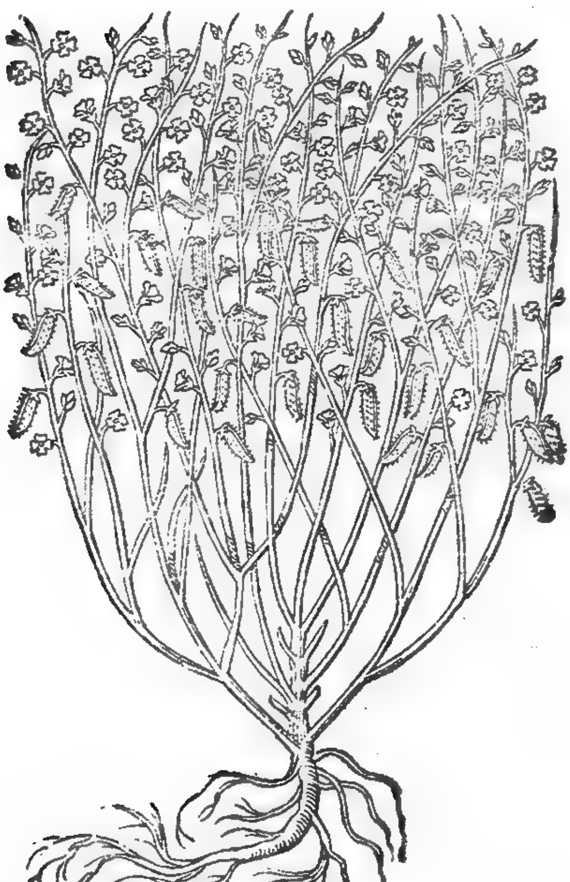
† Hoc loco Græci codices habent ἐπιζεται, quod verbum Ruellius verterat hic, Lac extrahitur: licet alibi, vt in panace Heracleo, idem vertat, succus excipitur. Nos verò, quòd ὀπὸς, à quo verbum illud defluxit, succum, liquorẽ, & lachrymam significet, maluimus reddere, succus extrahitur. Neque certè temerè, quòd non solùm nobis conueniat cum Marcello interprete: sed quod etiam arbitremur hanc esse germanam illius verbi significationem, atque melius rem exprimere, de qua sermo est. Huius tamen mutatæ à nobis versionis lectorem admonendum esse duximus.

Thapsia carotæ folio, C.B. Thapsia, Matth. Lac. Lon. Cast. Lugd. Cæsal. cui & Thurbit album Mesues, Thapsia maior, Cordo in hist. Thapsia vera & Turbit montis Gargani, Gesn. hor. Thapsia vulgaris & Turpetum griseum, Taber. Thapsia vulgaris Carotæ effigie, Lobelo.

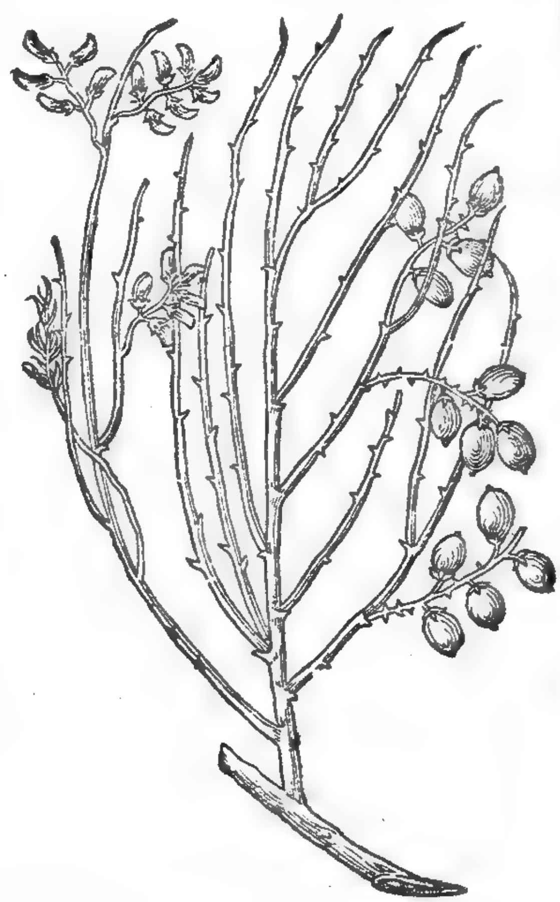
Σπάρτιον. SPARTIVM. CAP. CLII.

SPartion frutex est longas ferens virgas, sine foliis, firmas, fractu contumaces, quibus vites vinciuntur: semen lenticulæ in folliculis phasiolorum modo nascens: florem, vt albæ violæ, luteum. Purgant per superna vehementer ellebori vice, citra pediculum flores, & semina quinis obolis in aqua mulsa pota. Semen deiectionem mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tusis, extractus succus, ischiadicis, & angina laborantibus auxiliatur, si cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere ischiadicis clystere: strigmenta autem elicit cruenta.

I. SPARTIVM.

II. SPARTIVM HISPAN.

Spartii consideratio.

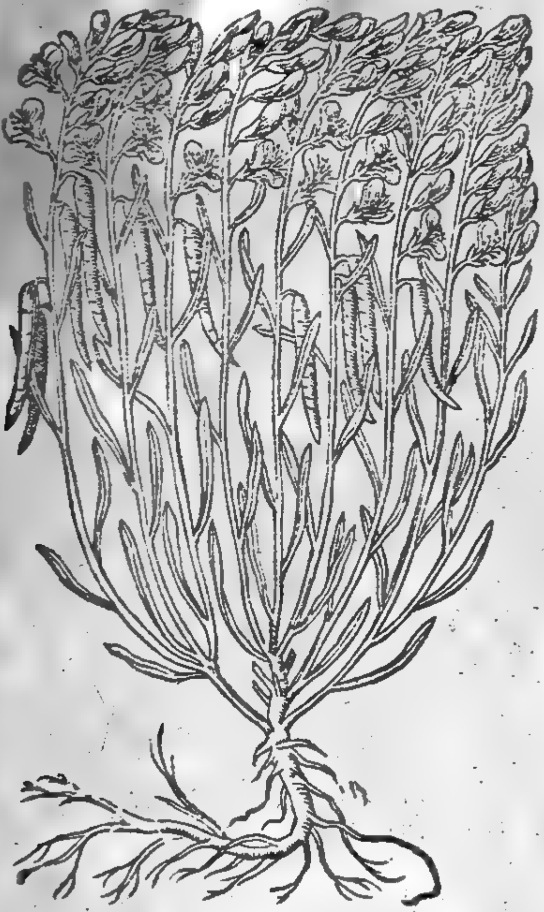
TAnta nimirum inter Spartium, siue Spartum, & Genistam intercedit similitudo tum facie, tum etiam viribus, vt eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino errasse eos, qui alterum ab altera secernerent: præsertim cùm hac in re deprehendissem Plinium dubitasse lib. 24. c. 9. vbi ita scriptum reliquit. Genista quoque vinculi vsum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit, quam Græci authores Sparton appellauere, cùm ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc designauerit Homerus, cùm dixit: Nauium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Aphricanum, vel Hispanum Spartum in vsu certum est: & cùm sutiles fierent naues, lino tamen, non sparto vnquam sutas: hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioscoridem perlegissem, hac de re prius admonitus à clariss. medico Petro Cannizero Hispano, Serenissimi Ferdinãdi Romanorum Regis Protophysico, qui in Hispania aridis & siccis locis copiosissimum Spartum, numerosamq; Genistam se vidisse testatus est, comperi planè inter has plantas discrimen esse. Quippe quòd Spartium Dioscoridi frutex sit folijs viduus: & floribus constet albæ violæ similibus. Genista verò folia proferat longiuscula, lini ferè modo: & flores luteos, ipsi modo lunatos. Hinc itaque factum est, vt nunc in eorum sententia consistam, qui Spartitum à Genista differre existimant. Non tamen quòd diuersi prorsus generis has plantas esse putem: nam tanta, vt dixi, vni cum altera cognatio est, vt etsi non eædem sint, tamen congeneres esse videantur. Sparti quidem vsus (vt Plinius est author libro 19. cap. 2.) multa post secula cœptus est, nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri: iuncusq; propriè aridi soli, vni terræ date vitio. Namque id malum telluris est, nec aliud ibi seri, aut nasci potest. In Aphrica exiguum, & inutile gignitur. Chartaginensis Hispaniæ citerioris

Spartum & Genista differunt.

Sparti vsus ex Plinio.

partim, nec hæc tota, ſed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Hinc ſtrata ruſticis eorum: hinc ignes faceſq;, hinc calceamina: & paſtorum veſtes. Animalibus noxium, præterquam cacuminum teneritate. Ad reliquos vſus laborioſè euellitur: ocreatis cruribus, manibuſq; tectis manicis: conuolutum oſſeis, ligneiſq; conamentis. Vulſum faſcibus in aceruo adunatum biduo, tertio reſolutum, ſpargitur in ſole, ſiccaturq;, & rurſus in faſcibus redit ſub tecta. Poſtea maceratur aqua marina optimè, ſed & dulci, ſi marina deſit, ſiccatumq; ſole iterum rigatur, ſi repentè vrgeat deſiderium, perfuſum calida in ſolio, ac ſiccatum ſtans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, vt ſiat vtile, præcipuè in aquis mariq; inuictum. In ſicco præferunt è cannabi funes. At Spartum alitur etiam demerſum, veluti natalium ſitim penſans. Eſt quidem eius natura interpolis: rurſuſq; quàm libeat vetuſtum nouo miſcetur. Veruntamen complectetur animo, qui volet miraculum æſtimare, quanto ſit in vſu omnibus terris nauium armamẽtis, machinis ædificationum, aliiſq; deſiderijs vitæ. Ha-
10 ctenus de Sparto Plinius. Cæterum GENISTAE in Hetruria adeò frequentiſſimæ proueniunt, vt Maio, & Iunio menſi- *Geniſtæ conſideratio.*

III. GENISTA. *IV. GENISTA ANGVLOSA.*

20

30

40

bus magnum & iucundum ſpectaculum præbeant viatoribus, quoniam tam copioſè ſuis ſpecioſis, ac fulgentibus floribus ornantur, & veſtiuntur colles, vt procul aurei videantur. Gaudent earum floribus apes, vt Plinius inquit, proinde aluearijs circumſeruntur. Geniſta nobis ligandis vitibus ſalicis vicem explet, maceraturq; etiam cannabis modo, fiuntque inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis ſaccis aptiſſima ſunt. Expetitur Geniſtæ lignum etiam figulis qui in Italia id vaſorum fictilium genus conficiunt, quod vulgò de maiolica vocant: quippe quòd (vt ipſi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax ſuccendi poſſit, quo aureus ille color conſeruetur in opere. Geniſtam recenſuit Meſues inter ſua ſimplicia deie-
50 ctoriæ facultatis, vbi hæc ad ſenſum ſcribit: Geniſta arbor eſt montana, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur virgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus vites, & alia ligantur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus ſiliquæ prodeunt, erui magnitudine: & ſemina in eis lenti ſimilia, interuallis diſtincta. Planta tota perturbat, prouocat, incidit, attenuat. Obeſt cordi, & ventriculo. Sed tollitur noxa (vt Philagrius eſt author) addito rhodomelle, aut roſa, & maſtiche: quin & aniſi, dauci, & fœniculi ſemine. Epotum ſemen pituitam vtrinque valentiſſimè purgat, & ab articulis quoque humores trahit. Renum excrementa pellit, vrinam cit efficaciſſimè, & calculos diſrumpit, tam in renibus quàm in veſica: nec in his materias figi & in calculum dureſcere ſinit. Flores contriti ſtrumas auferunt, ſi cum melle roſaceo, aut ſorbili ouo deuorẽtur. Fit ex ijs oxymel, cuius vſu indurati lienes reſoluuntur. Proſunt iſchiadicis, podagricis calculoſiſq;, ſi poſtquàm illos ſumpſerint, ſubinde frequenter euomant agri. Modus, præſertim floris, à drachmis duabus ad quinque: ſeminis verò à drachmis duabus ad quatuor: hæc Meſues. Qui tamen Geniſtæ ſemen non rectè obſeruaſſe videtur: quandoquidem id erui, vel
60 viciæ faciem potius referat, quàm lentis. Sparti, vt iam ad eius vires redeamus, meminit Galenus lib. 8. ſimpl. med. his paucis verbis: Sparti, quo & vites apud nos alligant, tum ſemen, tum virgarum ſuccus non inſtrenuè trahentis eſt facultatis. Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium, & Spartum dicunt, Itali, Spartio: Germani, Pfrimmen: Hiſpanis, Spartio: Gallis, Geneſt d'Eſpaigne. Quæ verò Latinis Geniſta, Italis Geneſtra vocatur: Hiſpanis quoque Geneſtra, Gieſta, & Gieſteira: Germanis Ginſt: Gallis, Geneſte.

Geniſtæ deſcriptio, & vires ex Meſue.

Sparti vires ex Gal.

Nomina.

Spartij & Geniſtę figuras duas adpoſuimus, quarum prima & tertia eſt Matthioli, altera verò & quarta illarum loco à Camerario in ſuo Matthiolo poſita. I. Spartium, Matth. Lac. Lon. Lugdun. Spartum, Turn. Fuch. Dod. gal. Spartium Hiſpanicum, Tab. II. Spartium Hiſp. C.B. Spartium primum, Cluſ. hiſt. Hiſp. Spartium Hiſpan. alterum flore luteo, Lob. Lugd. Spartium Hiſpanicum quartum, Taber. Spartum

 frutex

frutex mains, Dod. in fol. Spartium, Camerario in suo Matthiolo. III. Genista iuncea longifolia, C.B. Genista, Matth. Turn. Cast. Genista iuncea, Cordo in histo. Ges. hor. Genista Italica, Dod. fol. Genista altera iunco rotundo, Cæsalp. Genista transalpina siue Hispanica arborescens, Camer. Spartium alterum, Lacun. Spartium vel Spartum Gesner. hor. Clus. hist. Hispanic. Spartium Diosco. Lob. Anguill. Spartium Hispanicum secundum & tertium, Tab. Spartium, Genista peregrina siue Africana, vulgò Italica, Cam. IV. Genista angulosa, C.B. Genista, Brunf. Fuch. Trag. Dod. gal. & fol. Cordo in Diosc. Tab. Camer. ad Matth. Genista maior seu non aculeata, Lonic. Spartium, Turn. Spartium, Genista Scoparia vulgi, Lobel. Genista Scoparia, eidem in icon. Genista quadrato iunco, Cæs. Genista angulosa seu vulgaris, Lugdun.

σίλυβον. SILYBVM. CAP. CLIII.

Silybon lata spina est, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum sale oleoque cocta estur. Radicis succus drachmæ pondere potus vomitiones ciet.

Nomina.

HActenus non ex nostra tantùm, sed neque ex aliorum quoque inquisitione verum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quamuis inter tot alias plantas aculeatas inibi nasci, & esse poßit: tamen tam paucis eius notas explicauit Dioscorides, vt difficilè admodum illud inuentu iudicem: neque enim ipse, vt ingenuè fatear, quod ex illis sit, ausim decernere. Vt Græcis σίλυβον, ita pariter Latinis Silybum appellatur.

βάλανος μυρεψική. GLANS VNGVENTARIA. CAP. CLIIII.

GLans vnguentaria fructus est arboris myricæ similis, magnitudine auellanæ nucis: cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretiosa vnguenta pro oleo vtuntur. Nascitur in Æthiopia, Ægypto, Arabia, & Petra oppido secus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem absumit: cum lolij farina, & aqua mulsa podagricis illinitur. Psoras, leprasque, decocta in aceto: vitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, varos, & papulas in facie, & cutis vitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite resoluit: stomacho aduersatur. Oleum, quod ab ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adstringit: verùm tusæ, & expressæ succus abstergentibus medicamentis adiicitur, quæ aduersus prurigines, & scabritias idonea sunt.

Glandis vnguentariæ consideratio.

I. LILAC.

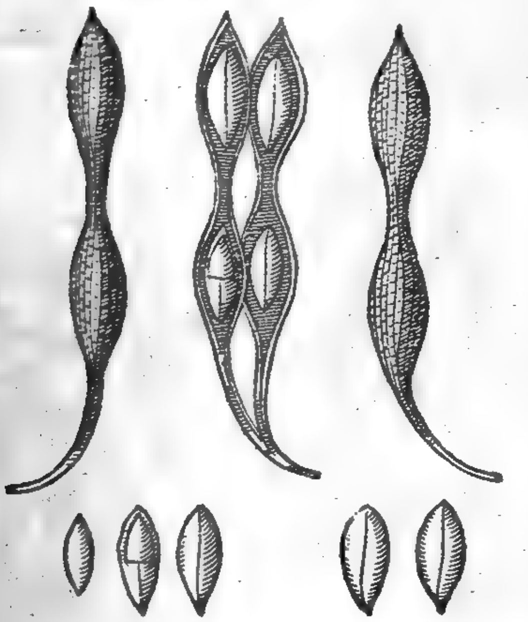
GLans Vnguentaria, quam Græci βάλανον μυρεψικὴν dicunt, in quibusdam Hispaniæ locis copiosa (vt audio) prouenit. Affertur hodie copiosa in Italiam ex Alexandria Aegypti. Cæterùm de foliorum facie autores inter se differũt. Siquidem Dioscoridi folijs est Myricæ, Theophrasto Myrti, & Plinio Heliotropij herbæ similibus: atqui aut in Theophrasti aut Dioscoridis codice mendum subesse vereor. Siquidem aut in Theophrasto μυρσίνης pro μυρίκης, aut in Dioscoride μυρίκης, pro μυρσίνης legitur. Nam in vtroque authore facilis, lubricusq́; esse potuit scriptorum lapsus, propter vocabulorum propinquitatem. Sed nescio profectò, quorum autoritate scripserit Plinius lib. 12. cap. 21. vnguentariæ glandis plantam folijs esse Heliotropij, cùm tamen in Theophrasti lectione vbique se versatum ostendat. Andreas Marinus, medicus nõ vulgaris, in suis super Mesuem annotationibus, plantã quandam pingit pro vnguentaria glande, à Clarißimo Petro Antonio Michaelio patritio Veneto acceptam, quæ à præscriptis omnibus tota facie differt: sed an legitima sit, cur probem, aut improbem, non habeo. Titulus eius mendax est, siquidem Ben album inscriptum habet. Itaque vereor ne & ipsa quoque imago tituli sequatur errorem. Hanc autem Plantam, cuius hic imaginem damus, Constantinopoli secum attulit Clarissimus vir Augerius de Busbeke, qui continuis septem annis Cæsaris Ferdinandi primi, apud Solimanum Turcarum Imperatorem, oratorem egit, sub hoc nomine, LILAC. Eam cùm inspexissem, & fructus eius agnoscerem pistaceorum faciem perquàm bellè referre, illico in suspicionem veni an hæc fortasse Glans Vnguentaria dici posset: quapropter, vt aliorum quoque sit iudicium, eam hic excudi voluimus. Viuam plantam videre non licuit, sed affabrè, & diligentißimè pictam, tametsi hoc anno misit ad me Patauio recentißimum huiusce plantæ ramusculum, floribus copiosißimis refertum, & alterum deinde cum fructibus, Iacobus Antonius Cortusus materiæ medicæ peritißimus: quinetiam literis mihi significauit hanc se credere esse plantam, quæ Theophrasto libro tertio, capite decimo, de plantarum historia OSTRYX appellatur. Hanc ex Aphrica, vbi frequentißima prouenit, sibi missam fuisse scripsit, vbi vernaculo idiomate Sringa nuncupatur: quin etiam se plures in suo horto huiusce arboris alere plantas, ob florum suauolentiam. Vnguentarij, ac seplasiarij Mauritanorum nomina secuti, eam Ben appellãt. Forma hæc pistacia maximè refert, albo cortice, triquetra, fractu facili, nucleo intus conserto, & admodũ pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben vocant.

Andreæ Marini Glans vnguent.

Ostryx Theo.

Magnifa-

II. GLANS VNGVENTARIA.

Magnifaciunt id vnguentarij, quòd quamuis diu inueteratum, nunquam rancorem sentiat, vt etiam lib. 1. suo loco monuimus. Arabicæ familiæ authores (vt modò dictum est) vnguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter sua soluentia simplicia scribens Mesues, in hunc sensum inquit: Ben duorum est generũ. Maius est nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus verò ciceri simile. Vtrique inest oleosa medulla, lenis, & alba. Præstat maius, quòd noxa vacet: minus siquidẽ noxiũ est. Præfertur in maiori genere, quod putamine sit albo, laui, tenui: nucleo fragili, albo, oleosóq́. Vetustũ recenti melius. In minori autem præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioscoridi tamen in maiori genere (minoris. n. non meminit, quemadmodum nec Theoph. neq; Plin.) præstãtius est recẽs, etsi contrariũ asserat Mesues. Oleũ ab vnguentarijs hoc tempore è nucleis tãtùm exprimitur, vt Dioscorides docuit, non autem, vt quidam existimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophrastus, vnguentarios putamine fructus contuso vti solere. Plinius, vt Theophrasti, & Dioscoridis sententiam comprobaret, vnguentarios prodidit è putaminibus, medicos verò è medulla oleum elicere, quòd hoc medicamentis, illud odoramentis vsum præbeat. Veruntamen hac ætate (vt diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim vnquam, quòd ex solis putaminibus oleum effluere possit, quamuis diligentissimè comprimãtur, & constringantur prælo etiam grauissimo: quoniam hæc putamina arida sunt, & omni prorsus humore carent. Illud quoque fidem non dubiam facere potest, quòd hanc parandi olei rationem silentio prætermisit Dioscorides, non modò in hoc loco, sed etiam lib. primo, vbi tamen de oleis, & vnguentis conficiendis latius disseruit. Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrariensis, vir alioqui nostræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Mesuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, asserens quanquam in quibusdam Dioscoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere, in aliquibus tamen nec nucleorum nec putaminum vllam fieri mentionem. Verum etsi ambigendi non defuerit occasio, præsertim ex Theophrasti testimonio, qui putaminibus vti vnguentarios tradidit, aderat tamen grauissimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm constanter asseueret, Balaninum oleum vnguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiam facilè ex Dioscoride colligi potest, cùm dicat consimili modo fieri balaninum & amygdalinum: quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo est qui dubitet. Hæc sanè nobis non leuem faciunt suspicionem, quòd aut eo in loco Theophrasti exemplaria sint deprauata, aut minus integri & veraces fuerint authores, à quibus fortassis vnguentariæ glandis historiam accepit. His porrò accedit huius olei communis vsus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt vnguentarij, non quòd aliqua odoris præstantia commendetur (inodorum etenim est) sed quòd nunquam vetustate rancorem contrahat, id scilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm sit, omnium aptissimum habetur ad odoratissima vnguenta (misturas vocant) temperanda, quæ ex moscho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum in deliciis, & lasciuia omnis est vsus & gratia, parantur. Quandoquidem si hæc alio quouis oleo liquescerent in vnguentum, contracto inde non multo post tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum rancescit) non modò vniuersam odoris suauitatem exuerent, sed etiam putida, fœtidáq́ euaderent. Quo vtique experimento apertissimè dignoscitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex vnguentariæ glandis nucleis fieri solet. Cæterùm de viribus Ben hæc subiunxit Mesues. Maioris, inquit, generis fructus incidit, abstergit, attenuat, expurgat, & aperit: sed ventriculum subuertit, & viscera perturbat, ob excremẽtitiam, acremq́ humiditatem, quam possidet. Minoris autem vis longè vehementior, & magis periculosa: namque adeò perturbat, agitatq́ humores, vt sæpius animæ deliquium faciat, & frigidos sudores concitet. Proinde non in alios vsus is admittendus est, quàm in vnguenta, & cataplasmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torrescit: siquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ vomitionem mouet, fitq́ medicamentum tantùm deiectorium. Decoquitur etiam cum anisi, & fœniculi semine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter sumptus, lentam crassamq́ pituitam vomitu, & deiectione purgat. Ideoq́ aptissimum medicamentum est coli cruciatibus non modò haustus, sed etiam clysteribus infusus, præsertim vbi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiamnum ex contritis ipsius nucleis, polenta & melle admistis, cataplasma ad strumas, durosq́ tumores admodum vtile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle: quo fit, vt conuulsis, resolutis, & contractis opem ferat non obscuram. Pollet præterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritiesq́, si addita lupinorum farina & nardo, emplastri modo imponatur. Nucleorum oleum vulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliasq́ cutis fœditates emendat. Auribus infusus non modò doloribus leuamentum præstat, sed & surditatem, & tinnitum curat. Glandis vnguentariæ vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, his verbis: Balanus myrepsice, hoc est, glans vnguentaria, adfertur ex barbarica regione. Vtuntur vnguentarij carnis eius succo, qui facultate calidus est. Reliquiæ autem, vnde expressus est succus terrestres scilicet, & duræ, vincentem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quædam adstrictio. Proinde extergẽtem simul, & incidentem, contrahentemq́, & stipantem effectum possident. Itaque ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad psoram, & lepram conueniunt. Verùm enimuero & lienes liquant, iecurq́ indurescens. Quòd siquis carnẽm eius drachmæ pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur vomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum largiter subducit. Itaque cùm hoc medicamento vtimur, ad viscerum expurgationem, & maximè iecinoris, lienisq́, ex oxycrato ipsum exhibere consueuimus. Gaudet verò vel maximè alioqui aceto ad extrinsecas actiones. Adeò enim efficax efficitur, vt & psoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his sint minora, lentiginem, vitiligines, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum vlcerosa, & quæ crassi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda est lieni, præstet admistam esse farinarum quampiam exiccantium, cuiusmodi est erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præsens institutum pertinet: sed & in paratu

Ben.

Oleum Balaninum.

Manardi dubium solutũ.

Glandis vnguentariæ vires ex Mesue.

Glandis vnguentariæ vires ex Gal.

facilibus ipsum dicetur. Verùm in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen eius admodum adstringit: itaque eo possit quis ad ea vti, ad quæ valida vsus est adstrictione: hactenus Galenus. Sed quoniam Balanus myrepsica Mauritanorum Myrobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinque faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & commodè veniant, nec eorum, quod extet, meminerint veteres Græci, ideo nunc de iis nobis disserendum est: neque enim ob eorum vsum silentio erant dißimulanda. Sunt itaque, vt diximus, MYROBALANORVM *genera quinque: nempe Flaua,*

Myrobalanorum genera.

MYROBALANI CHEBVL. *MYROBALANI INDI.*

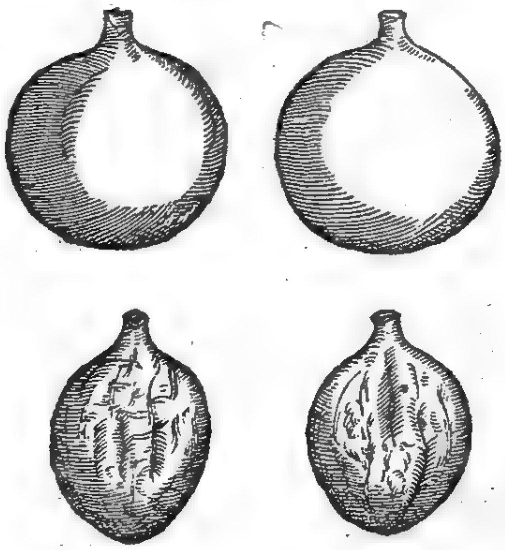
Chepula, Indica siue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, vt etiam viribus. Quamobrem omnino censendum esse putauerim, ea à diuersis produci arboribus: quanquam non desint, qui affirment, flaua simul, & chepula ex vna & eadem arbore nasci, existimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula verò cùm vltimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorũ sententiam probare, aut refellere ausim. Flauorum, Chepulorum, atque Indicorum arborum imagines excudi curauit Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, sed eas non libuit in hosce commentarios nostros transferre, non quòd censeremus Marino id fortasse ingratum futurum, cùm is non paruum plantarum nostrarum numerum in suum illud opus transplantauerit: sed quoniam ignoramus, an eadem genuinæ sint, an adulterinæ, & præsertim, quum Mauritanorum nullus habeatur author, qui Myrobalanorum plantas descripserit. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxam deijciunt: nam etsi purgatoria vi polleant, nulla tamen virium imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstringenti facultate, quam poßident, cor, iecur, & ventriculum roborant: quinetiam vniuersum corpus. Id tantũ illis noxæ adscribunt, quòd obstructiones, & viscerũ infarctus augeant: proinde ne obstructis exhibeantur præcipiunt. Infrænantur Myrobalanis medicamenta omnia, quæ deijciendo laborẽ inferunt: quo fit, vt vtiliter admisceãtur scammonio. In flauorum myrobalanorum genere ea cæteris præstant, quæ in viridi plenè flauescunt, ponderosa, farcta, gummosa, craßi corticis, & quibus pumilum osiculum inest. E Chepulis ea probãtur, quæ cæteris craßiora sunt, colore nigro purpurascente, cortice crasso, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citißimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, crassa, ponderosa, nullo intus osse, & quæ confracta in vnũ compacta cernũtur. In Empelicorum classe laudantur, quæ in maiora, craßiora, densiora, ponderosioraq́; frusta diuiduntur, & quæ minus oßis, quã pulpæ habent. Bellericorum verò illa in suo genere præferuntur, quibus craßities, densitas, grauitasq́; nõ desit, & quibus crassus in vniuersum sit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, siccantq́; secundo. Empelica verò primo tantũ tum refrigerãt, tũ exiccant. Vim obstructoriã exuunt omnia genera, additis aperientibus, & vrinã cientibus medic. vel si macerata caprino sero, aut fumariæ succo exhibeantur: vel si cum absinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & sesamino oleo, vt contracta inde pinguedine, ventriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, vbi cũ caßiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione sit opus, eorũ tantum dilutum præbent: vbi autẽ adstrictione in puluerẽ conterunt, & subinde propinant. Chepula quæ sacchara cõdiuntur, magis roborant, quàm deiiciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda siccataq́; reponuntur. Myrobalana omne genus (vt Mesues est autor) eorum senectutẽ remorantur, qui ipsis frequenter vtuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & ventriculum, cor, & iecur roborant, conferũt hæmorrhoidibus, & bilis feruorem reprimunt:

Myrobalanorum vires.

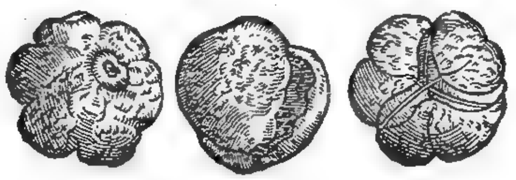
MYROBALANI CItrini.

MYROBALANI BELLErici recentes & sicci.

MYROBAL. EMBLICI.

reprimunt: ad quod flaua cæteris præstant, vt quæ priuatim bilem detrahant: & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi sunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum vua acerba, aut rosarum aqua, aut fœniculi succo, quòd oculorum inflammationes reprimant, lachrymas sistant, defluxionesque cohibeant. Sanantur horum puluere vlcera, addita lentiscina resina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & visum, præsertim saccharo asseruata: ventriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur vtiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra vtranque bilem trahunt, præsertim exustam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mærores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum corroborant, intellectum augent, ventriculum à pituita, alijsq; noxijs humoribus expurgãt, ac etiam confirmant, ac sitim extinguunt, vomitiones cohibent & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia possunt, quæ & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Græcos tantùm, quod sciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quæ de illis scripta reliquit, à Mauritanis (vt ipse quoque fateri videtur) mutuatus est. Sed profectò nesciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamẽta, quæ vomitum eliciunt, myrobalana reposuerit, cùm omnia eorum genera planè vomitiones compescant. Porrò hodie ignorata videtur quæ χρυσοβάλανος Græcis vocatur, digerẽs, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, ventriculi ardores, & singultus à Galeno Asclepiadis auctoritate commendata lib. 8. & 9. de compositione medicamentorum secundum locos: quanquam non desunt è recentioribus, qui sibi persuadeant Chrysobalanum esse nucem myristicam: cùm tamen plura sint, quæ eorum destruant sententiam, nempe cinereus color, acutus ori sapor, & quod myristicæ nucis nusquam meminerint veteres Græci. Nullam huiusce quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris simplicium medicamentorum. Id quod argumento esse potest, Galenum ipsum non habuisse compertum, quid esset Chrysobalanus. Sed de his hactenus. Cæterùm quandoquidem Balanus myrepsica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Behen album, & rubeum vocant, ad cordis affectus ijs, ac etiam recentioribus expetitas, hunc locum non prætereundum esse duxi, quin de his quoque aliquid dissererem, præsertim quòd è Græcis non inueniatur, qui illa posteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum est, quòd communis vsus radices, quas vulgò Behen nuncupant, eæ quidem non sunt, de quibus Mauritani scripsere: imò eas prorsus ementiuntur. Siquidem scribit Serapio, Behen radices proferre minoris pastinacæ similes, cõtortas, odoratas, & mansu lentas & in Armenia nasci. Auicenna autẽ radicum lignosa frusta Behen esse ait, in se contracta, & siccitate exoleta. At nostrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris suauitate cõmendantur, quin & mansæ nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ pastinacæ faciem repræsentant: cum tamen Arabicum Behen radicibus adeò pastinacam referat, vt scripserit Haliabbas clarissimus Mauritanorum author, Behen & syluestris pastinacæ radices nullum inter se discrimen habere. Quo fit, vt nulla sese offerat nobis ratio, qua probare possimus, Behen communis vsus esse Arabum legitimum: quamuis & ipsi inter se hac in historia non parum dissentiant. Nicolaus Myrepsicus itemq; Actuarius Behen hermodactylum vocant, nescio tamen qua ratione, cùm alia sit radix apud Paulum, & Arabes hermodactylus. Behen adulterina, tam album, quàm rubrum, passim in Italia proueniunt. Hoc enim plantæ radicem esse scimus, quam superius libro tertio limonium fecimus, illud verò, alterius plantæ, cuius vires hactenus mihi prorsus incompertæ sunt. Sed quibus polleant viribus, nondum mihi compertum esse ingenuè fateor. Βάλανος μυρεψικὴ sic Græcis dicitur, Latinis verò Glans vnguentaria: Mauritanis, Habben, seu Bèn: Italis, Ghianda vnguentaria: Hispanis, Auellana de la India, Tartago, & Muia.

Actuarius.

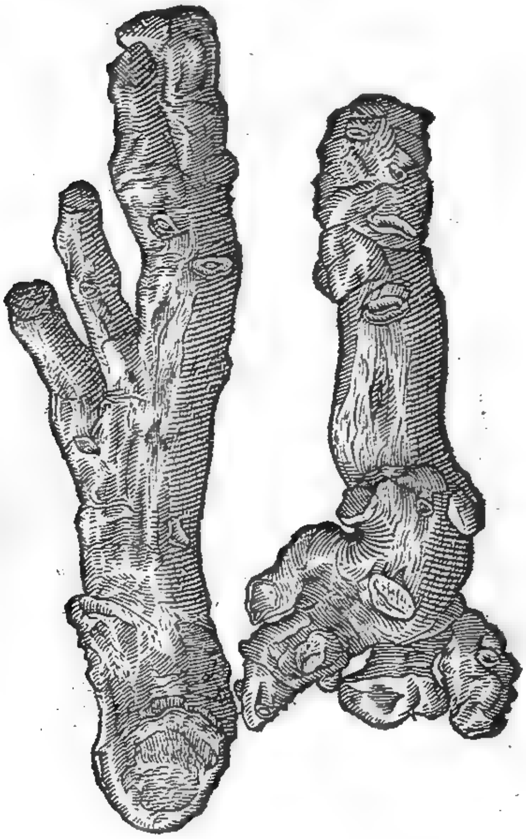
Chrysobalanus.

Behẽ album, & rubeum.

Behen Hermodactylus.

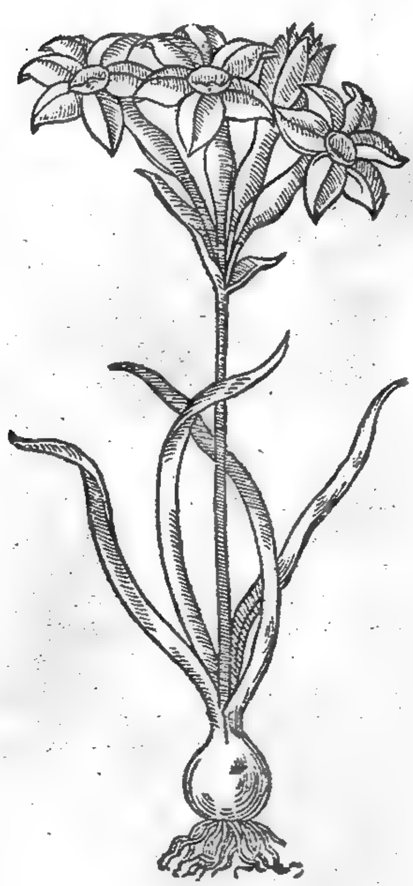
Nomina.

* BEHEN RVBRVM Officinarum. *

I. Lilac Matthiolo, cuius figurã non habet in compẽdio. Lillach, Dodo. fol. Syringa flore cæruleo, Clus. hist. Hisp. Cam. Syringa cærulea Lusitanica, Lob. Syringa Lusitanica, Tab. Ligustrum Orientale, Cæsalp. II. Glans vnguentaria, quam Matthiolus ex Alexandria adferri scribit: cuius folia in historia nostra vniuersali exhibebimus: dicitur Glans vnguentaria, Cor. in Diosc. Clusio in Coroll. ad Dodonæum gallicum. Lacu. Lobel. Cæsal. Lugd. Glans vnguentaria Catharctica siliquata, Aduer. & Lob. in icon. Balanus Myrepsica, Cordo in hist. Taber. Granum Ben, Lob. Ben paruum, Monardi. Myrobalanorum non videtur veteres Græci meminisse, nisi fortè ad Asclepiadis Chrysobalanos referas: aliàs ex Palmarum genere esse videntur, quas fert Palma probatissima in Ægypto, quę ossa non habent in Balanis, reliquarum modo. Genera quinque afferuntur arida, acerba, purgandi facultate prædita: quorum tria os continent solida pulpa & crustosa inclusum, striatum, velut tripartitum, durissimum, non tamen omni ex parte solidum, sed in media cauitate medullam seminis continens. Et licet non desint, qui velint Indas, Chebulas & Citrinas vnius arboris esse fructus, falluntur, siquidem Garzias referat diuersorum generum arbores Pruni magnitudine & omnes syluestres esse, quæ in regionibus sexaginta aut centum Leucis inter se distantibus nascuntur: quorum quædam in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul proueniant: in regno Cambayæ quatuor genera: Chebula verò in Bisnager & Bengala. Flaua seu Citrina, quæ Arare indigenis, Sorbi folia proferunt: Emblici Anuale indigenis, folia habent minutim incisa palmæ magnitudine: Bellerici, Gotim incolis, folia Lauri habent, sed pallidiora & subcinerea: Chebuli seu Aretca, magni sunt, rotundi, oblongi, dum ad perfectã maturitatem peruenere, & angulosi, folijs persici similibus. Figuras quarum Matthiolus meminit, cúm ad manus essent, addere libuit non tam propter arbores, (quæ quàm veræ sint aliorum esto iudicium) quàm propter fructus tam recentes quàm exsiccatos rectè expressos, qua de re plenius suo loco. Addita etiam est figura ipsius Behen rubri Officinarum.

I. NARCISSVS I.

Νάρκισσος. NARCISSVS. CAP. CLX.

Orib cõclusa non legit.

† Ori. add. ἐν πεδίοις καὶ ἀμμώδεσι. i in campis & sabulosis.

NArcissum [sunt qui vt lilium, lirium appellarint.] folia profert porro similia, [tenuia,] multò minora, & [angustiora:] caulis vacuus, & sine folijs, supra dodrantem attollitur, flos albus, intus croceus, in quibusdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulbosa: semen velut in tunica, nigrum, longum. Probatissimus nascitur in montibus, suaui odore: cæteri † porrum imitantur, atque herbaceum virus olent. Radix cocta, siue estur, siue bibitur, vomitoria est: ambustis igni prodest cum exiguo melle trita, præcisos neruos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturnisque articulorum doloribus trita ex melle, & imposita subuenit. Vitia cutis in facie, vitiligines que cum semine vrticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, vlcerum sordes expurgat: abscessus rumpit concoctioni repugnantes: infixa corpori extrahit, illita cum lolij farina, & melle.

Narcissi historia ex Theophrasto.

NArcissus, inquit Theophrastus libro & capite 6. de historia plantarum, vel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine vocant) folium albuci, terræ proximum gerit, sed longè latius, lilij modo. Habet caulem sine folio, herbaceum, florem suo ferentem cacumine, in membrana veluti vasculo inclusum, largè amplum, coloreq́; nigrum, figura oblongum. Hic decidens sponte germinat, cæterùm & qui legunt defigere eum solent. Quin & radicem serunt, quæ carnosa, rotunda, amplaque constat. Serotinus admodum, post arcturum

II. NARCISSVS II.

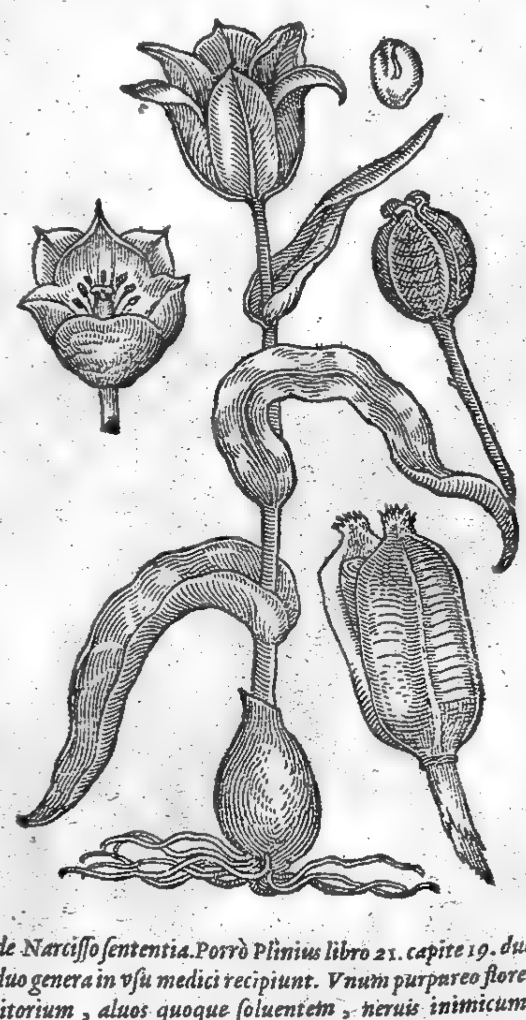
III. NAR. CONSTANTINOpolitanus III.

IV. NARCISSVS IV.

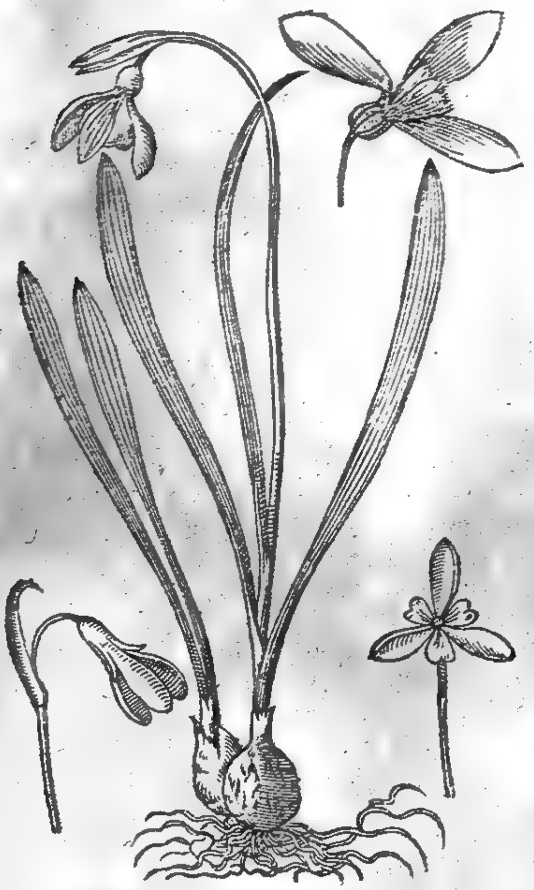
V. NARCISSVS. V.

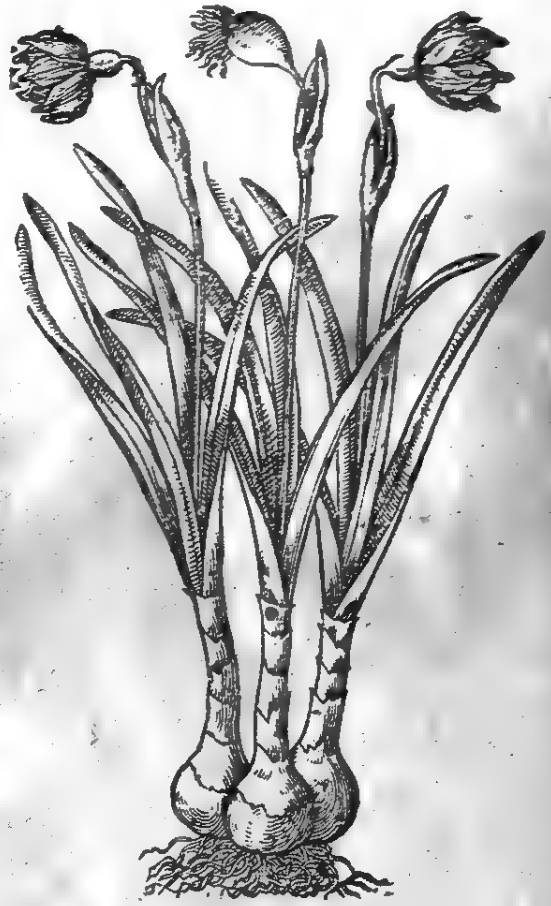
arcturum enim, & circa æquinoctium floret. Hæc Theophrasti de Narcisso sententia. Porrò Plinius libro 21. capite 19. duo Narcissi genera prodidit, quæ his verbis etiam depinxit: Narcissi duo genera in vsu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc stomacho inutilem, & ideo vomitorium, aluos quoque soluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narcissum dictum, non à fabuloso puero: hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur

à Dio-

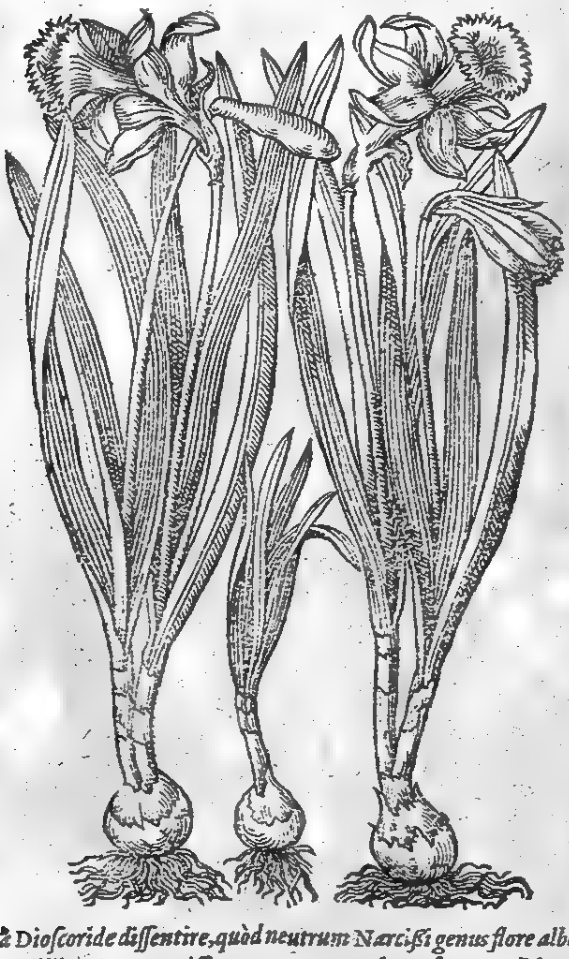
VI. NARCISSVS VI.

VII. NARCISSVS VII.

VIII. NARCISSVS VIII.

IX. NARCISSVS IX.

à Dioscoride dissentire, quòd neutrum Narcissi genus flore albo descripserit. quanquam idem Plinius cap. 5. eiusdem libri inter lilij genera Narcissum connumerans, hunc flore candido constare tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neque propterea Plinium damnandum esse censeo, quòd sciamus complures esse Narcissorum species, vt ex imaginibus, quas hic excudi curauimus manifestò apparet. Hæ autem cùm ad viuum expressæ sint, haud operæprecium esse iudicauimus, vt harum de-

um delineationes deſcribamus. Narciſsi vires retulit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Narciſsi radix vſqueadeo exiccandi facultate pollet, vt & maxima vulnera conglutinet, vel ad inciſiones vſque, quæ circa tendones accidunt. Habet verò quiddam abſterſorium, & attractorium. Planta quæ Græcis νάρκισσος, Latinis item Narciſſus appellatur Arabibus, Narces ſeu Nargies: Italis, Narciſſo: Germanis, Weyßblumen / Hornungsblumen / Zeitlosen.

Narciſsi vires ex Gal.
Nomina.

Narciſſum á Narciſſo adoleſcente nimium ſeipſum amante, qui in hunc florem mutatus fuit, dictum poetæ volunt: alij à vi ſtupefaciendi, ſeu vt Plinius, à narce, quam vim Narciſſo ineſſe teſtatur libro 21. cap. 19. quare Plutarchus 3. ſympoſ. dictum cenſet, quaſi neruos hebetans, & torpidas grauitates efficiens. Differentias vigintinouem in Phytopinace propoſuimus: hic de differentijs à Matthiolo propoſitis tantùm. I. Narciſſus primus, Matth. Narciſſus quartus Matthioli, Lugd. Narciſſus nonus Matthioli, Taber. Narciſſus niueus ſerotinus eidem. Narciſſus mediocroceus ſerotinus polyanthos, Lobel. II. Narciſſus ſecundus, Matth. Lugd. Narciſſus decimus Matthioli, Taber. Cenſemus eſſe Leucoium bulboſum maius, quod Leuconarciſſolirion pratenſe vernum, Lob. Leucoium bulboſum polyanthemum, Dod. fol. Lugd. Came. Leucoium bulboſum multiflorum, Taber. Leucoium bulboſum ſerotinum maius, Cluſ. hiſt. Pan. III. Narciſſus Conſtantinopolitanus, Matthiolo in maioribus figuris, Taber. Narciſſus octauus, Matthiolo in compendio: Narciſſus tertius Conſtantinopolitanus Matthioli, Lugd. Exprimit ſcillam minorem, quam vocat Narciſſum marinum, Dodo. fol. Cæſalp. Hemerocallis, Geſ. hort. Hemerocallis Valentina, Cluſ. hiſto. Hiſp. Lob. Camer. Pancratium verum, Geſ. hor. Pancratium, Cord. in Dioſc. Lugd. Pancratium marinum, Lob. in iconibus. Lilium marinum album & luteum, Taber. IV. Narciſſus quartus Matth. Lugd. Taber. nil aliud eſt quàm Ornithogalum maximum: quod dicitur Ornithogalum maius, Dodo. fol. Ornithogalum Arabicum, Cluſ. hiſto. Pann. Ornithogalum maius Italicum, Camer. Lilionarciſſus polyanthos, Lobel. Lilium Alexandrinum, eidem in iconibus, & Camerario. Quædam peregrina barbaro nomine Dulipan, Cæſalpino. V. Narciſſus quintus, Matth. & Lugd. eſt Tulipa, cuius variæ ſunt ſpecies, maximè colore floris differentes, quæ tamen ad tria prima genera reduci poſſunt: Præcocius vnum, ſerotinum alterum, & tertia dubia, quæ medio tempore floret, ita vt quadraginta ſeptem ſpecies à Cluſio recenſeantur: vulgatiſſimi tamen ſunt flaui, albi & purpurei. Hactenus Byzantio miſſæ, præcoces, Caſe lale: Serotinæ Caſala lale nomine, à locis vnde primum Byzantium illatæ appellatione indita: Lalè enim florem ſignificat. Caffa vrbs eſt in Peninſula Gazaria dicta, quæ inter Propontidem & Euxinum pontem eſt. Tulipæ veró nomen à Pileo Dalmatico, vel amiculo capitis ab ipſis geſtari ſolito, propter floris ſimilitudinem, nomen habere dicitur. Et licet alij ad Anemonem, Limoniam Theophraſti, alij ad Crinorrhodon Plinij: alij ad Satyrium erythraicum referant, videtur tamen ad πυθιάνα Theophraſti referenda. Dicitur Tulipa Turcarum, Geſ. ad Cordum, cui & Anemone limonia & Lilij rubentis genus, Tulipa, Cluſ. hiſto. Hiſp. Lonic. Caſtor. Tulipa præcox rubra, Cluſ. hiſto. Panno. Tulipa maior, Lugd. Lilionarciſſus purpureus, Lobelo. VI. Leucoium bulboſum minus, C. B. Narciſſus ſextus, Matth. Lug. Narciſſus octauus alter, Matth. Narciſſus tertius alter, Eidem in Compendio: Narciſſus ſecundus, Lacu. Narciſſus montanus & alter, Cæſal. Leucoium bulboſum triphyllon, Dodo. fol. Camer. Leucoium bulboſum præcox minus, Cluſ. hiſto. Panno. Leucoium bulboſum ſecundum, Taber. Leuconarciſſolirion minimum, Lobe. Leuconarciſſolirion trifolium Camerario in Matthiolum. Ex radice parua bulboſa, multis albis tunicis conſtante, externa nonnihil nigricante, & ſeſsili parte tenuibus fibris donata, cauliculus palmaris, viridis, nudus & concauus, primo vere inter gemina folia oblonga, anguſta, æruginoſo colore exurgit, cuius ſummo flos vnicus è vaginula prodiens pendulus, inſidet, qui inodorus, lacteus, paruus, ſex foliolis conſtans: quorum tria exteriora candida alarum modo ſe explicantia, tria verò interna duplo breuiora & anguſtiora, cordis formam referentia limbo viridi extremitatem ambiente, inter quæ ſtaminula ſex crocea cum ſtilo exili & candido: quibus ſuccedunt capitula oblonga, ſemen oblonguſculum & candidum continentia. Naſcitur in pratis Italiæ, apud nos in hortis colitur, vocatur á Germanis Schneetropffen, id eſt, niuea gutta, ab inſigni candore. VII. Leucoium bulboſum vulgare, C. B. Narciſſus ſeptimus, Matth. Lugd. Narciſſus martius, Brunf. Narciſſus, Turn. Narciſſus candidus, Cord. in Dioſc. Narciſſus aquaticus, Cæſal. Viola alba Theophraſti, Trag. Fuch. Turn. Viola alba bulboſa, Lug. Leucoion Theophraſti, Dodo. gal. Lonic. Leucoion bulboſum Theophraſti, Geſn. hort. Thal. Leucoion bulboſum hexaphyllon, Dodo. fol. Cam. Leucoium bulboſum præcox maius, Cluſ. hiſto. Panno. Leucoium bulboſum primum, Taber. Leuconarciſſolirion paucioribus floribus, Lobel. Leuconarciſſolirion vulgare, Camer. ad Matthiolum. Germanis Weiß Hornungsblum/Mertzenblum. Italis Latte di Gallina. VIII. Narciſſus luteus, calyce prælongo, C. B. Narciſſus octauus, Matth. Narciſſus tertius primus, Matth. in Compendio, qui inter maiores figuras non habetur. Narciſſus, Brunf. Lac. Lug. Narciſſus luteus, Trag. Lon. Narciſſus luteus ſyl. Dod. fo. Lug. Narciſſus totus luteus mōtanus, Theophraſti, Lob. cui & Bulbus Codiō Theophr. Narciſſus calyce prælōgo anguloſo, Cæſ. Pſeudonarciſſus, Dod. gal. Cluſ. hiſt. Hiſp. Pſeudonarciſſus calyce prælōgo anguloſo, Cæſ. Pſeudonarciſſus, Dod. gal. Cluſ. hiſt. Hiſp. Pſeudonarciſſus luteus, Tab. Codianum vel Codiaminum flore Codij, id eſt, Campanulæ, Geſ. de hortis Germaniæ: Germanis, Gelbe Hornungsblum Gelb Josephsstab. Gallis, Coqueturde. Hiſpanis, Campanella. IX. Narciſſus albus flore multiplici C. B. Narciſſus octauus, Matth. in maioribus iconibus, & Lugd. Narciſſus nonus, Matth. in Compendio: in penultima editione omiſſus. Narciſſus ſecundus, Camer. in Matth. Narciſſus multiplex Dod. fol. Narciſſus flore multiplici, Cluſ. hiſt. Hiſp. Lugd. Narciſſus albus polyanthos ſiue Chalcedonicus, Lobe. Narciſſus polyanthos, Taber. Narciſſus quartus, Lonic. Habetur flore albo, ex luteo pallente, & medio purpureo.

Ἱπποφαές. HIPPOPHAES. CAP. CLVI.

Hippophaes, quo fullones veſtes interpolant, in ſabuloſis, maritimisque naſcitur, ſurculaceo frutice, vndique denſo, & a largo: folijs oleæ longioribus, mollioribusque: inter quæ candicantes ſpinæ emi-

a Meū ἀμφιλαφεῖ, i. vndique amplo.

emicant, siccæ, angulosæ, interstitio quodam distantes: flores hederæ corymbis similes, racematim cohærét, minusculi tamé, & molles, candidi ex parte rubescétes: radix lacteo succo madet, crassa, mollis, amara gustátu: ex qua perinde ac thapsia, succus eximitur, qui per se, & cũ erui farina subactus, siccatur & ad vsum recóditur. Syncerus pituitas, bilem, aquasque deijcit, oboli pondere: erui verò farina subactus, quatuor obolis, cum aqua mulsa. Frutex cum radicibus siccatus tunditur, & cum aquæ mulsæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, vt in thapsia: huius in purgationibus modus est drachma.

Ἱππόφαιστον. HIPPOPHÆSTVM. CAP. CLVII.

10

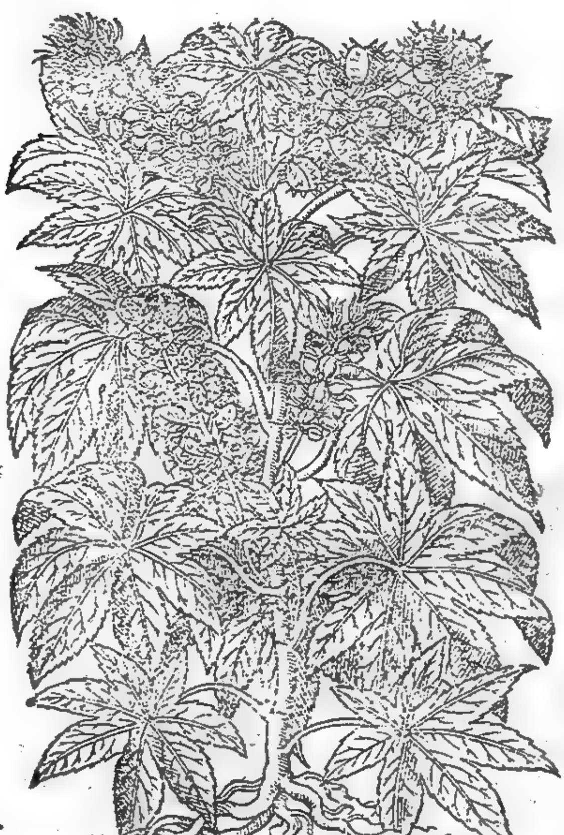
Hippophæston, id quod aliqui hippophaes appellant, nascitur eisdem locis, quibus hippophaes, estq; spinæ fulloniæ genus, humilis herba, sine cauliculo, sine flore: inanibus tantúm capitulis: folijs paruis, spinosis: radiculas habés molles, crassas. Succus radice, folijs & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus cui voles, tribus obolis in aqua mulsa, aquam pituitasq; detrahit: priuatim comitialibus morbis, neruorum vitijs, & orthopnœæ conuenit huiuscemodi purgatio.

Hippophais consid.

ET si quandoque maritima, & sabulosa adierim loca, vt Hippophaem, & Hippophæstum, vtpote plantas inibi nascétes inquirerem, neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire. Cæterùm retulit nobis Hieronymus Amalthe⁹ Opitergensis, medicus ingenio, & eruditione clarus, se olim Venetijs plantam accepisse à Ioanne Baptista Zopisso Papiensi, clarissimo 20 *medico, qua non modò notis omnibus Dioscoridis Hippophaem referebat: sed etiam viribus, vt se experimento comperisse testatus est. Quare non prorsus desperandum est, quin & nobis, & alijs quoque aliquando contingat Hippophaem consequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæsti meminerit in suo simplicium medicamentorum censu. Hippophais tamen mentionem fecit Paulus libro 7. inter simplicia. Hippophæsti verò Plinius libro 27. cap. 10. Illius nomen Græcum* ἱπποφαὲς *Latinum quoq; Hippophaes Huius verò nomen Græcum* ἱππόφαιστον *Latinum item Hippophæstum.*

Nomina.

Κίκι, ἢ κρότων. RICINVS. CAP. CLVIII.

Cici, aut Croton, nomen accepit á ricini animalis 30 similitudine. Arbor prouenit paruæ ficus altitudine, folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibusque cauis, in arundinis morem: semine in vuis aspers, quod corticibus exutum ricinum animal repræsentat: ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplastrisque vtile. Grana a triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamque per aluum extrahunt, vomitionesque mouent: sed iniucunda admodum est, & molesta purgatio, siquidem stomachum veheméter subuertit. Tusa & imposita, vitia cutis in facie, varosque 40 expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumoresq; leniunt, turgentes mammas cóhibent: eadem b ex aceto illita, ignes sacros restinguunt.

a Meum τρεῖς κόκκοι τὸν ἀριθμὸν. i. grana tria numero.
b Meũ & Cat. καθ' ἑαυτὰ καὶ μετὰ ὄξους i. tum per se, tum cu aceto atqui aliud exemp legit. ὀξυκράτου. i. e posca.
Ricini consi.

Ricinum vocauere Latini plantam, quæ Græcis κίκι *dicitur, à similitudine, quam eius semen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, alijsque quadrupedibus adhæret: neq; prius decidit, quàm plenius san-* 50 *guine saginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc à quibusdam vulgo vocatur Girasole, aliquibus verò Fagiuolo Turchesco. Apud Insubres autem pluribus in locis Mirasole: quanquã id nominis potius Heliotropio couenit, de quo in huius libri calce differemus. Semen officinæ Cheruam maiorem appellant: tametsi ab ipso Mesue, cuius vestigia pharmacopolæ maximè sequunti, Regium granum appellari constet: cùm maturitatem senserit, impetu quodam facto excidit. Ricinus copiosè seritur in hortis & in viridarijs, in Aegypto sponte nascitur vbi ex eius semine plurimum olei exprimitur, cibis quidem fœdum (vt inquit Plinius) sed lucernis vtile. Deijcit aluum perinde ac balanus myrepsica, tolliturque eius noxa ijsdem medicamentis. Quamobrem de eo sic loquitur Mesues: Regium granum* 60 *(hoc est ricini semen) pituitam tam per vomitum, quàm per aluum extrahit, sed non sine assumentium molestia. Siquidem stomachum vehemeter subuertit: quinetiam bilem, & aquam inter cutem deijcit: & ea ferè omnia excremẽta purgat, quæ ad articulorũ compagines defluũt. Tollitur noxa, vbi igne torrefactum sit prius & deinde admisto fœniculi, & anisi semine. Ita enim paratum vomitiones minimè molitur. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagricis, & ischiadicis, si ex iure veteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis verò decoquitur cum caprino sero, aut emulso recenter lacte: maceratum oleum quod à semine elicitur, colicos cruciatus lenit infusum: tollitque inunctum cùm scabiem, tum capitis vlcera sanat. Auxiliatur quoque inflammationibus sedis, & conuersis, ac præclusis fœminarum locis. Inungitur vtiliter indecoris cicatricibus & aurium doloribus. Ricini vires memoriæ prodidit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum sic inquiens: Ricini semen, quemadmodum expurgat, digerit, ac detergit: sic quoque folium, sed vndequaque debilius. Oleum,*

Cheruа maior offic.

Ricini vires ex Mesue.

Ricini vires ex Gal.

quod

quod ex ſemine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium eſt, quàm oleum commune, ac proinde etiam diſcutit. Suſpicor in Dioſcoridis exemplari ſubeſſe mendam. Grana enim triginta ſeminis non ſine periculo vitæ dari poſſunt. Quo fit vt cum Oribaſio legam tria Grana, non triginta. Planta quæ Græcis κίκι, ſiue κρότων, Latinis Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Mirasole & Girasole: Germanis, Wunderbaum vnd Creutzbaum: *Hiſpanis, Figueira delbinferno: Gallis, Paalme dieu, Palma Christi.*

Nomina.

Ricinus, Matth. Fuch. Turn. Dod. gal. (cui & Pentadactylon) & fol. Lacu. Cord. in Dioſ. & hiſto. Anguil. Lon. Caſt. Lob. (cui & Cerua maior & Granum regium Meſues) Lugd. Cæſal. (& Giraſole) Taber. Cam. Ricinus vulgo, Trago, cui & Palma Chriſti, & Phaſelus Romanus Thuſcis, Marcello Virgilio. Cici, Geſ. hort. Cataputia maior, Ericio Cordo in ſuo Botanologico.

Τιθύμαλοι. TITHYMALI. CAP. CLIX.

Tithymali genera ſeptẽ, quorum maſculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina exiſtimatur, eumque myrſinitem, aut caryitem vocant: tertius paralius, quem tithymalida appellarunt: alius helioſcopius: quintus cypariſsias: ſextus dendroides: ſeptimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules ſupra cubiti altitudinem attolluntur, rubri, lacteo ſucco, atque acri madentes: folijs oleæ circum ramos, anguſtioribus, & longioribus: radice craſſa, lignoſa: a pendet in cacuminibus caulium coma iunci, ſub qua caueolæ ſoliolis balnearum ſimiles, in quibus ſemen continetur: naſcitur in aſperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemque binis obolis in poſca ſumptis, & cum aqua mulſa vomitiones mouet.† Appetente vindemiarum tempore, ſuccus, congeſtis ramulis mox diſſectis, & vaſe concluſis, excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in paſtillos digerunt, qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternaſue guttas inſtillant, vt cum his inareſcant, quas ad vſus recondunt. Per ſe etiam tuſus in pila, & in paſtillos coactus reponitur. Porrò cúm extrahitur lac, neque quò ventus aſpiret, ſtare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, ſed antequám colligas, corpus, præſertim faciem, b collum ſcrotumque genitalis, adipe, aut oleo cum vino perungere. Fauces autem exaſperat: quapropter cataporia cera, aut decocto melle oblini par eſt, & hoc modo dari: binas tamen ternaſue ficos purgationis gratia ſumpſiſſe, ſatis eſt. Recens lac ex oleo, perunctos in ſole capillos euellit, renaſcenteſque flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit: dentium cauernis incluſum, leuat dolores: ſed cera dentes oblinendi ne ſuo delapſu fauces, & linguam vitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes verrucas, penſiles, & qui thymi florem repræſentant: valet adverſus pterygia, carbunculos, phagedænas vlcerum, gangrænas, fiſtulaſque. Legitur ſemen autumno, & ſiccatum ſole leuiter tunditur, ferue factumque loco mundo reponitur. Folia item ſiccantur. Semen, & folia lactei ſucci effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant, admiſto cum lacte lepidio, & caſeo contuſo. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit: decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fæmina, quam myrſinitem, aut caryiten vocant, ſimilis ſuapte natura daphnoidi: folijs myrti, ſed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert alternis annis, c nuci ſimilem, mordaci guſtu: naſcitur in aſperis. Succus, radix, ſemen, folia, conſimilem antedicto ſortiuntur facultatem †: ſed ad citandas vomitiones d inualidior hæc eſt. Aliud tithymali genus dicitur paralios, quem tithymalida, aut mecona aliqui appellauere. Naſcitur in maritimis, ramis ſubrubentibus, palmum altis e quinis ſeniſue à radice exeuntibus: folijs lini, anguſtis, paruis, oblongis, in verſus quoſdam digeſtis: capite in cacumine orbiculato f in quo ſemen, vt eruum, vario colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice g lacteo ſucco turget. Similes ad vſus reconditur. Helioſcopius dicitur, folijs portulacæ, tenuioribus, rotundioribuſque: ramulis prodeuntibus à radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus, lactis copioſi plenis: capite anethi: ſemine velut in capitulis incluſo. Helioſcopij nomen accepit, quoniam comas cum ſole circumagat: circa oppida naſcitur, potiſsimúm in ruderibus. Colligitur ſuccus, ſemenque, vt aliorum. Eædem, quæ ſuperioribus vires, non tamen vſqueadeó validæ. Cypariſsias in caulem exit dodrantalem, vel maiorem, ſubrubrum: ex quo folia pini ſimilitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum naſcentem pinum æmulatur, vnde nomen traxit. Candido ſucco madet, cui eadem vis, quæ ſuperioribus. In petris naſcens dendroides cognominatur: ampliter opacat, in cacumine frondoſam ſpargens comam, ſucco lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, folijs myrti tenuioris, fructu characiæ. Eiuſdem effectus, cuius ſuperiores, ſimilique modo reconditur. Platyphyllos verbaſco ſimilis eſt. Radix, ſuccus, & folia per inferna trahunt aquas. Piſces necat, tuſus, & aquæ inſparſus. Reliqua tithymalorum genera, quæ ſupra ſcribuntur, idem efficiunt.

a Meũ & Ca. ἐπάκρων δὲ τῶν καυλῶν κόμη σχοινοειδῶν ῥαυδίων i. in ſummis caulibus coma eſt, qualis iuncearũ virgarum.

† Ori. πᾶς τιθύμαλος περὶ τὸν πυραμητὸν. i. ex omni Tithymalo circa meſſem.

b Meũ ὄσχεον i. ſcrotum.

c Meũ & Ca. κρίνῳ. i. lilio.

† Ori. addi. καὶ ἀπόθεσιν i. & repoſitionem.

d Orib. ἐνεργητικώτερος. i. efficacior eſt.

e Ori. ὀρθοῖς i. rectis.

f Orib. πυκνῷ. i. dẽſo.

g Ori. πολλῷ. i. multo.

Tithymalorum omne genus officinæ Eſulam indifferenter appellant, quanquam plura ſunt tithymali genera, quorum hiſtoriam ſatis confuſè Mauritani tradiderunt: quo fit, vt apud hos non ſine magno labore tithymalorum genera rectè, & diſtinctè cognoſci poſſint: quæ tamen Græcis ordine pulcherrimo deſcripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile videtur decernere quæ Tithymali genera ex ijs, quæ à Græcis repræſentãtur, ea duo ſint, quæ à Meſue, & Auicennæ Scebram, & Alſebram nominantur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit. Credidit Braſauolus illud eſſe Meſui alſebram minus, & Auicennæ ſcebram, quod Dioſcoridi Paralius. Sed equidem ab eo diſſentio, quòd nuſquam in horum monumentis legerim, Alſebram minus, in maritimis naſci: quin nec ramos ferre ſubrubentes, nec lini folia, nec ſemen eruo ſimile, capitulis concluſum: ſed tantùm repererim memoriæ prodidiſſe Meſuem, Alſebram eſſe plantam lacteo ſucco refertam, radicibus tenuibus: quarum hæ præferuntur, quæ ſubrubeant. Auicenna verò Scebram naſci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirſuto, folijs tarco ſimilibus. Quæ ſanè omnia Braſauoli ſententiæ apertè refragari deprehenduntur. Nec poſſum præterea cum eodem ſentire, quòd Alſebram maius apud Meſuem, & Mehezeheregi apud Auicennam idem ſunt Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos: quandoquidem in eorum ſcriptis

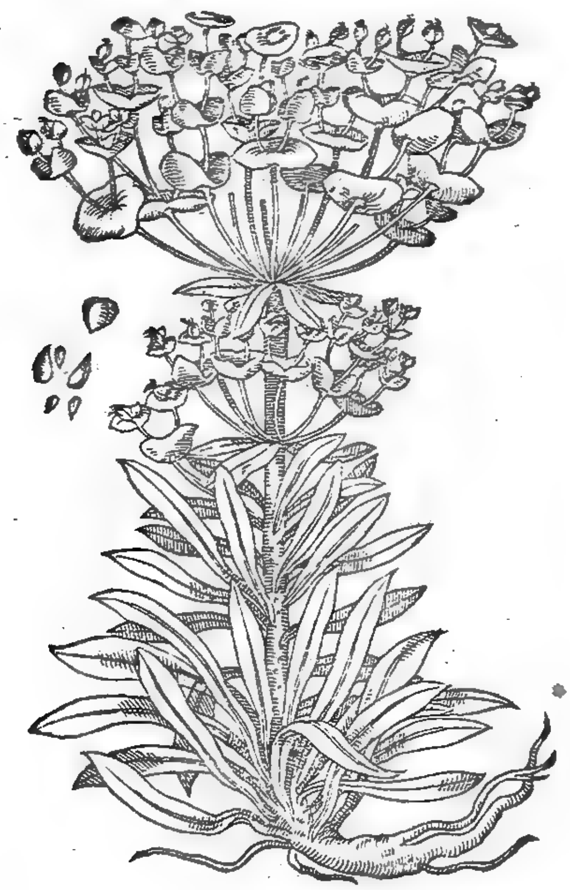
Tithymalorum conſid.

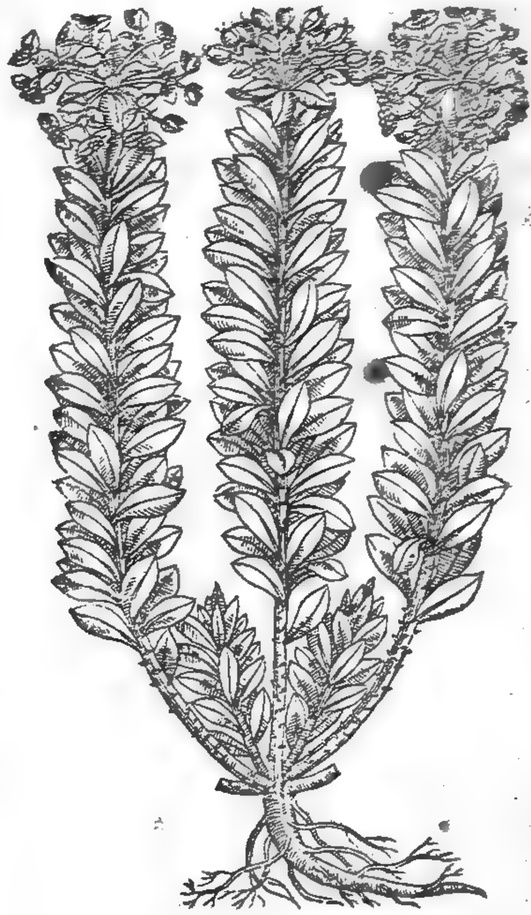
Braſauoli opinio exploſa.

Alſebra.

Scebra.

I. TITHYMALVS CHARACIAS. II. TITHYM. MYRSINITES.

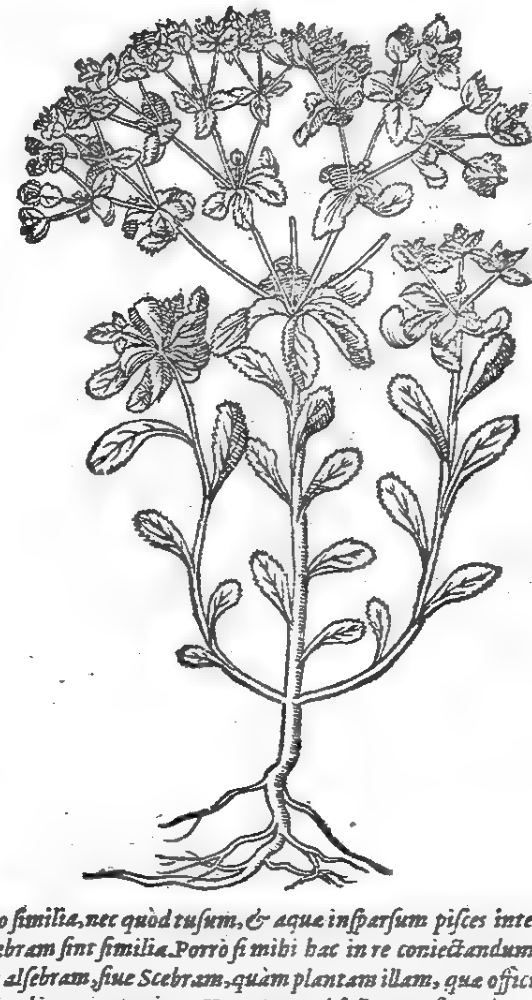

III. TITHYMALVS PARALius.

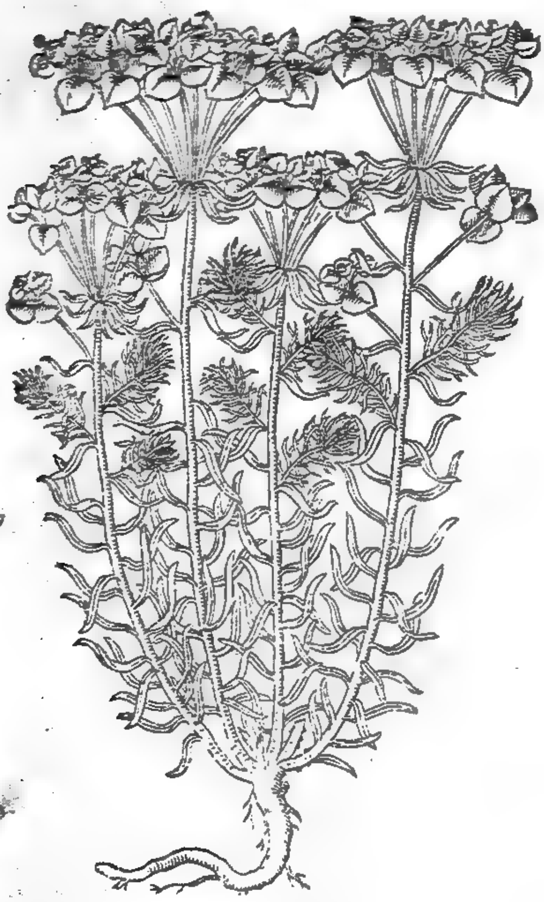

IV. TITHYM. HELIOscopius.

nusquam reperi maioris generis Alsebram folia hederæ verbasco similia, nec quòd tusum, & aquæ insparsum pisces interficiat, sed quòd rectius (vt inquit Auicenna) eius folia minori Scebram sint similia. Porrò si mihi hac in re coniectandum esset, putarem equidem nil aliud Mauritanis esse minoris generis alsebram, siue Scebram, quàm plantam illam, quæ officinis Esula minor vocitatur, quòd (vt inquit Auicenna) in hortis, & vbique proueniat. Hæc autem ni fallor, ea est, quàm vocat Dio-

V. TITHYMALVS CYPARISSIAS.

VI. TITHYMALVS DENDROIDES.

VII. TITHYMALVS LEPTOPHYLLOS.

cat Dioscorides Tithymalum cyparissiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam folijs prorsus imitetur. Quinetiam censerem Alsebram maius, siue Mebezeheregi eam omnino esse plantam, quæ Græcis dicitur Pityusa, vtpote quæ tithymalo cyparissiæ folijs sit similis, quamuis magnitudine excellat: non enim desunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityusam recenseant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mebezeheregi esse simile Scebram, sed maius, & colore subcineritio. Mesues verò, quòd radicibus esset rotundis, crassis, crassoque cortice obductis, ponderosisque: quæ ferè omnia radici Pityusæ reddidit Dioscorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioscoride illi tribuit, quæ pityusæ idem Dioscorides assignauit. Ex his itaque perspicuum fieri arbitror, Pityusam Mauritanis Scebram maius appellari: minus verò id, quod Græcis Tithymalus cyparissias dicitur. Cæterùm Characiam vocatũ, postquàm multũ laboris in eo indagãdo frustra impendissem, hoc anno misit ad me Pisis clarissimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis: qui, meo quidem iudicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsinitem quoque hoc tantùm anno reperimus, folijs circa caulem totum crassis, acutis, myrto similibus. Paralius verò in maritimis tantùm nascens, quem vulgaris vsus tithymalum putat Brasauolus, in maritimis nostris Senensibus, Argentario promontorio, & in vniuerso illius regionis tractu, item in Aquileiensi agro frequentissimus inuenitur. Huic folio similis visitur quædam alia planta, quæ in Hetruria vulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis, pisces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo succo, quapropter eam inter tithymalorum genera iam non esse adnumerandam cognoscimus, etsi aliàs aliter sensimus, quòd, alijs notis neglectis, lini folia viderentur, & caules subrubentes. Si hæc defuerit, Platyphylli radices sumunt, quo vniuersa regio scatet. Porrò Helioscopius, sic dictus, quòd cum sole comam circumagat, omnibus vulgaris notitiæ planta est. Prouenit enim hæc passim prope vrbium, & oppidorum mœnia, in campis, incultis, hortis, collibus, & vbique tam culto, quàm inculto solo. Cyparissias deinde (vt suprà diximus) ea est planta, quam Esulam minorem vocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit vsus. Mihi profectò mirum videtur, quod Dioscorides hoc tithymali genus κυπαρισσίαν appella-

Alscebra est Pityusa.

Tithy. Characias.

Myrsinites. Paralius.

Herba mora.

Helioscopius

Cyparissias.

Dendroides. *Pellauerit, cum pinum, non cyparissum referat. Quod nascitur ferè vbique circa oppida, & secus vias. Eadem illi vis, quæ superioribus. Dendroidem vidimus primùm in regno Neapolitano extra Terracinam vrbem inter saxa antiquissimi fporis in itinere Neapolim versus, planta arborescentis effigie. Hunc dum contemplari cœpissem, superuenit peritissimus medicus Hieronymus Drogus Parmensis, & doctissimus Hieronymus Rorarius Portonouensis (tunc omnes vna sequebamur Bernardum Clesium amplissimum Cardinalem Tridentinum ad Cæsarem pergentem) quibus magno solatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum ostendi: erant enim ambo rei herbariæ studiosi, atque etiam gnari. Nascitur idem tithymalus etiam in Tergestino litore non longè à Timauo fonte, in saxosis quibusdã rupibus arborescens. Tithymali leptophylli facies patet ex hic appicta figura: Nascitur incultis locis & asperis. Facultatibus iisdem pollet quibus & reliqua genera.*

Tithymalorum historia ex Theophr. *Theophrasto tria tantùm Tithymalorum genera produntur lib. 9. cap. 12. de historia plantarum, vbi ita scriptum reliquit. Lactariarum (sic enim tithymalum vertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio est rotundo, caule, totaque magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm vua nigrescere incipit: & siccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Mascula autem vocitata oleæ folio cõstat & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm vindemia incipit, exprimunt, & præparato vtuntur: purgat inferius. Myrtaria verò cognominata, candida lactaria est folijs myrti condita, verùm aculeatis parte postrema: sarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non simul, sed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia postero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuosa desiderat. Fructus nux appellatur: demetitur, cùm hordeum turgescit, & exiccatus purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita vt totum modo acetabuli sit: trahit pituitam per aluum. At verò si nucem ipsam placeat dare, trita dalitur ex vino dulci, aut cum sesama tosta, torrefactaque comedenda: hactenus Theophrastus.*

Tithymalorum vires ex Mesue. *Tithymali omnes, Mesue authore in suis simplicibus deiectoriæ facultatis, cordi, iecinori, & ventriculo maximè officiunt, vasa disrumpunt, intestina abradunt, vniuersum excalfaciunt corpus, adeò vt inde febres facilè concitentur. Tollitur prima Tithymali noxa ijs admistis, quæ cor, iecur, & ventriculum roborant. Secunda verò, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent: cuiusmodi sunt tragacanthæ lachryma, gummi, bdellium, psyllij seminis spissamentum, & portulacæ succus. Tollitur & quarta, admistis frigidis, & humidis: proinde aut sonchi succo, aut intubi, aut portulacæ, aut hortensis solani, aut aceto cum cydoniorum seminibus diutius rudicula agitato, commiscent. Vulgaris vsus Tithymalus pituitam vehementer deijcit, & atrum quem vocant succum, pariterque pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem validissimè extrahit: nihilo secius exiccat vniuersum corpus, & genituram extinguit. Vnde rusticorum medicamenti nomen sibi meritò asciuit.*

Tithymalorum vires ex Galeno. *Tithymali omnis generis vires commemorat Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Tithymali omnes vincentem habent acrem, calidamque facultatem, inest verò & amaritas. Validissimus itaque est eorum liquor. Secundum locum tenent semen, & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps est, sed non ex æquo: sanè ipsa cum aceto decocta dolores dentium sanat, maximè qui illis erosis proueniunt. At liquores, vt qui valentiorem vim habeãt, in foramina quidem ipsa dentium indũtur: cæterùm si aliam corporis partem contigerint, adurunt, vlcerantq;: proinde foris illis cera circumlinitur: quippe cùm ex quarto sint excalfacientium ordine, quem esse adurentium posuimus. Sic pilos quoque succus inunctus tollit. Porrò cùm vehementior sit oleo miscetur: & si id sæpe fiat, tandem prorsum pilorum radices adustæ extirpantur, corpusq; depile reddetur. Eadem facultate verrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, siue oculorum vngues, & thymos auferunt, detergentq; lichenas & psoras, quia scilicet & abstergendi facultas inest propter amaritudinem. Præterea vlcerum phagædenica, anthracode, & gangrænode, quia valenter tum excalfaciunt, tum extergunt, si in tempore, & moderatè vtare, iuuare aliquando poterunt. Verùm enimuero, & fistularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem similiter, imbecillius tamen & folia, & fructus præstare possunt. Quibus sanè & ad pisces in aqua stagnali capiendos vti assolent. Celerrimè namq; ab illis in vertiginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porrò cum septem sint eorum genera, valentissimus est quem characiam nominant, quem vtique etiam quidam marem cognominant, & fœmina nũcupata myrsinites, & qui in petris nascitur ad modum arboris: deinceps qui verbasco adsimilis est, & cyparissias: deinde paralius, siue marinus: denique helioscopius. Proportione verò comprehensæ illorum facultatis & cinis, & ex ipso lixiuium erit.*

Nomina. *In vniuersum planta Græcis τιθυμαλος, Latinis quoque Tithymalus nominatur: Arabibus, Xauser, & Ethuba: Italis, Titymalo: & Tortumaglio. Germanis,* Wolffsmilch: *Hispanis, Leche tersna, & Leche tregna: Gallis, Herbe à laict.*

Tithymali vocem, Gaza secutus Plinium, Lactariam reddidit, at Columella Lactucam caprinam, Celsus marinam vocauit: Lactaria dicitur ob cõmune omnibus lac, quod ex leuiter secta, folioue abrupto effluit. Genera septem Dioscorides proposuit: at differentias viginti sex in Phytopinace proposuimus, de quibus plenius in historia. I. Tithymalus Characias, id est, vallaris peregrinus, C. B. Tithymalus Characias, Matth. Lacu. Lonic. Castor. Lugd. Taber. Tithymalus Characias alter, Dodo. fol. Cæsal. Tithymalus Characias legitimus primus, Clus. histo. Hisp. Characias Monspeliensis, Lobel. II. Tithymalus myrsinites, Matth. Dodo gal. (cui & Caryites & Myrtaria Gazæ) & fol. Lacu. Anguil. Ges. hort. appen. Lonic. Castor. Camer. Cæsalp. Lugd. Tithymalus myrsinites primus, Taber. Tithymalus myrtifolius. Lobel. III. Tithymalus maritimus, C. B. & Cæsalpino. Tithymalus Paralius, Matth. Lacu. Dodo. gal. & fol. Ges. hort. Anguil. Lonic. (cui & Esula marina) Lobel. Lugd. Taber. Camer. IV. Tithymalus helioscopius, Matth. Fuchs. Dod. gal. (cui & Lactaria solsequia) & fol. Turn. Cord. in Dioscorid. Ges. hort. Lacu. Anguil. Loni. Lob. (cui & Solisequius portulacifolius.) Castor. Lugd. Cæsal. Cam. Taber. Esula, Brunf. Esula vulgaris & tertia, Trag. Tithymalus Dendroides Dodonæi, Thalyo in sua Harcynia. V. Tithymalus Cyparissias maior, C. B. Tithymalus cyparissias, Matth. Trago (cui & Esula vulgaris maior & quinta) Fuch. Lacu. Ges. hor. Anguil. Castor. Lugd. Cam. Tithymalus Pinea, Lob. in icon. Tithymalus cupressinus secundus, Tab. Tithymalus Dendroides, Lonic. Esula maior, Cæsal. Esula minor, Dod. fol. & Lugd. Pityusa minor, Dod. gal. Thal. Pityusa siue Pinea & Turpetum nigrum Actuarij, Lob. in obser. Pityusa siue Esula minor, Lugdunensi. VI. Tithymalus arboreus folio myrti, C. B. Tithymalus Dendroides, Matth. Lacun. Ges. hort. Castor. Lugd. Lobel. Tithymalus arboreus Myrthifolius, Lobel. in iconibus. Tithymalus Characias tertius, Dodo. fol. & Lugdunensi. VII. Tithymalus leptophyllos, Matth. Lugdun. Thal. Cam. Tithymalus minimus, Tab. Esula exigua, Tragi (cui & Peplus Dioscoridis) Lobel. Esula minima, Lugdu. Peplis minor Dalechampij, Eidem. Papauer spumeum, Ges. de hortis Germaniæ.

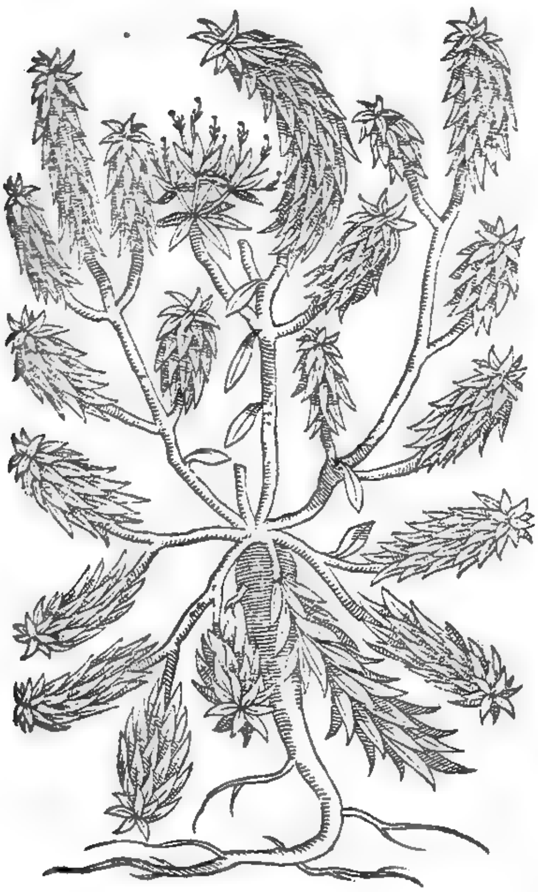
Πιτύουσα. PITYVSA. CAP. CLX.

Pityuſam ſpecie à cypariſsia differre conſtat, etſi tithymalorum generi aſsignetur. Caulis ſupra cubiti altitudinem aſſurgit, geniculatus: folijs a piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, velut purpureo: ſemine inſtar lenticulæ lato: radice craſſa, candida, ſucco referta: quibuſdam in locis frutex hic b prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulſa: item ſeminis drachma: ſucci cum farina ſubacti cochlearium in catapotio datur: modus foliorum drachmæ tres.

a Meū, & Cat. πίτυος. i. pini.

b σφόδρα ἐν μεγέθει. i. valde magnus.

PITYVSA.

Pityuſa, vt latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Eſulam maiorem nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte ſuccos, & alias radices ad nos comportant, magna impoſtura pro Turpeto venditant, quemadmodum & Thapſiæ radices pro eodem ſubijciunt, vt ſuperius in tripolij mentione diximus. Quod cùm ſua ætate non ignoraſſet Actuarius, album turpetum Alypiæ eſſe radicem prodidit, nigrum verò Pityuſæ. Nec his obſtat, quòd dixerit Dioſcorides, Pityuſæ radicem ſubeſſe candidam: nam is de interiore ſubſtantia tantùm intellexit, non autem de exteriore corticis membranula, quæ viridis ruſeſcit, ſiccata nigreſcit. Porrò quod Eſula maior ſit Mauritanis alſebram, vel ſebram, ſatis liquidò ex Serapione colligi poteſt, vtpote qui integrum de Pityuſa caput ex Dioſcoride ſumpſit, & in ſuum Scebram repoſuit. Quo fit, vt planè falli putem Braſauolum, quippe qui certò ſibi perſuadeat, Alſebram maius Mauritanis eſſe tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepſicus quibuſdam in antidotis, & catapotijs aluum ſoluentibus Eſulam imponit cognomine chamæpityn. Vnde Fuchſius in ſuis doctiſsimis adnotationibus, nil aliud eſulam Nicolao referre ſcribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali ſpeciem. Qua in re Fuchſij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè ſatiſfacit. Nam cùm plura ſint tithymalorum genera, quæ in vniuerſum Eſulæ nomine appellantur, de ea tantum intellexiſſe Nicolaum exiſtimo, quam Dioſcorides a foliorum forma Pityuſam vocat, eo quòd pini, vel piceæ arboris folio conſtet: quæ ob id eſula chamæpitys differentiæ cauſa Nicolao appellata eſt. Paruam enim pinum pityuſa repræſentat: quare non ab re eſula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityuſa in Italia paſsim ferè prouenit, facie minoris eſulæ, ſed longè in omnibus maior, adeò vt quibuſdam in regionibus, vt in Apulia, arbuſti ſpeciem referat. Viſitur copioſa in Veronenſi agro, ea immenſa planitie, per quam ad Benacum tranſitur. Sed quod aridiſsimum ibi ſit ſolum, non admodum adoleſcit. Hæc (vt Meſues eſt author) agreſtium hominum medicamentum eſt: multa enim ſumentibus adfert incommoda proinde eius vſus apud medicos peritos prorſus exoleuit, quemadmodum & turpeti ex huiuſce radicibus parati, poſtquàm detecta eſt impoſtorum fraus: etſi non deſunt improbi pharmacopolæ, qui Pityuſæ radices legitimi Turpeti vice ſuis inſerant medicamentis: ſintq́; etiam circumforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent ruſticos, quàm ſanent. Adſcribunt quidam Pityuſam tithymalorum generibus, quoniam & ipſa ſimiliter lacteo ſucco madeat, purgetq́; eorum modo. Id quod Galenus apertè teſtatur lib. 8. ſimplicium medicamentorum, dum ſic inquit. Pityuſa, & hanc quidam ſpeciem putant eſſe tithymali, quòd ſuccum habeat, vt illi, quodque ſimiliter illis purget, cæteraq́; omnia viribus illis eſt adſimilis. Ea Græcè πιτύουσα Latinè item Pityuſa vocatur: Arabicè, Scebram, & Pthias: Officinis, Eſula maior: Italis, Pitiuſa, & Eſula maggiore. Gallis, Turbit noir.

Pityuſæ conſideratio quę Eſula maior eſt.

Turpetū album & nigrum.

Alſebra eſt Eſula maior.

Eſula Chamæpitys Nicolai.

Fuchſij opin. reprobata.

Pityuſæ ma. ex Gal.

Pityuſa, Matthiolo, Lacu. Caſtor. Lugd. (cui & Eſula maior) Lonicero, cui & Turbith nigrum.

Λάθυρις. LATHYRIS. CAP. CLXI.

Lathyris, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adſcribunt: caulem emittit cubiti altitudine, & digitali craſſitudine, inanem: gignuntur in cacumine aleæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in ſummis ramulis exierunt, minora conſpiciuntur, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum ſummis ſurculis gerit, triplici loculamento inſignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercurſantibus membranis, inter ſe diſtincta continentur, eruis maiora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida ſunt, & guſtu dulcia. a Nullus radicis vſus: totus frutex lacteo ſucco turget, vti tithymalus. b Grana ſex, aut ſeptem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata aluum purgant: ſed aqua frigida poſtea ſorbenda, trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectum præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eoſdem effectus.

a Meū, & Cat. ῥίζα λεπτὴ ἄχρηστος. i. Radix tenuis, inutilis.

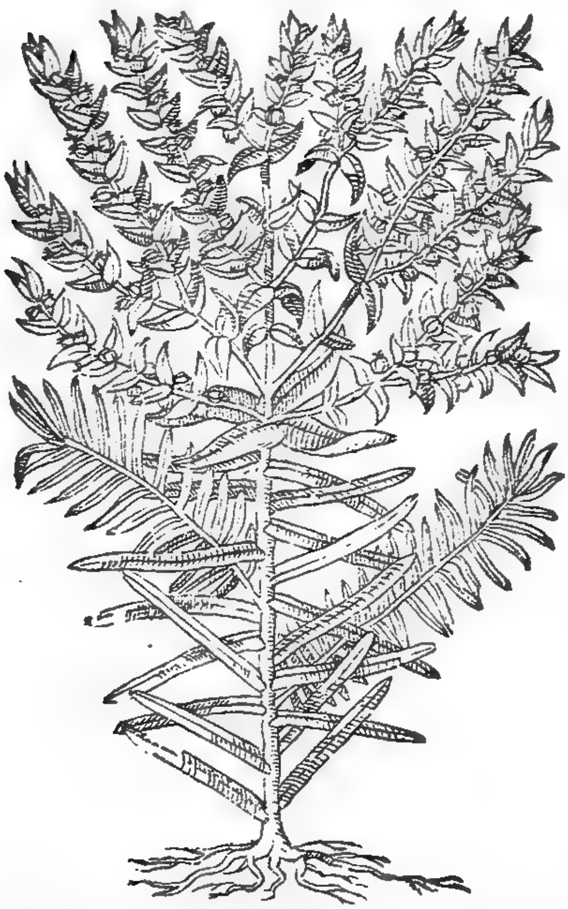
b σπέρματα ὅσον ἑπτὰ ἢ ὀκτώ. i. ſeminis grana ſeptē aut octo. Ita habet vtrumque exemplar.

Lathyrin officinæ Cataputiam appellant. Planta eſt vulgaris notitiæ. Hæc in Hetruria frequentiſsima naſcitur paſsim in hortis, & ſecus itinera exoluto ſolo. Apud Inſubres, quòd aluum valeter euacuet, vomitionesq́; eliciat, cacapuzza valgò nominatur. Iiſdem pollet facultatibus, quibus & ricinus: iiſdem quoq́; medicamentis infrænatur. Huius plantæ meminit Actuarius in ſuo lib. de compoſitione medicamentorum, vbi ita ſcribit. Lathyris vehementer pituitam purgat. Dantur

Lathyris conſideratio.

Lathyris vires ex Actuario.

LATHYRIS.

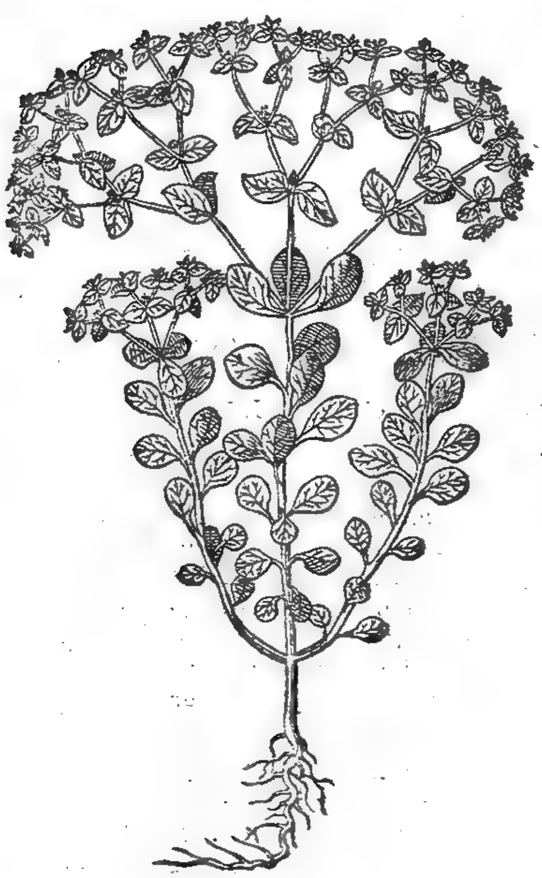
grana eius maiora, quindecim: minora verò viginti. Iis, qui efficacius purgari cupiunt, mandenda precipito: ijs verò, qui deiectionem non desiderant copiosam, iubendum est, vt integra deuoret, presertim si qui sumit malo fuerit stomacho: hec Actuarius. Decem, duodecimue seminis grana à putaminibus delibrata, tusaque & in ouo sorbili deuorata, vomitum potenter citant. Itaque ijs vtiliter propinantur, qui philtra deuorarunt, aut alia veneficia, siquidem hec efficaciter expellunt. Prestat preterea Lathyris semen ad ea omnia, ad que Ricini semen valere superius diximus. Lathyris vires descripsit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Lathyris vires ex Gal. *Lathyris, sunt qui dicant & hanc esse tithymali speciem, tum quòd similiter illis succum habeat, tum quòd eodem illis modo purget, totaq; illis facultate similis sit, nisi quòd semen gustantibus videatur dulce: quod sanè etiam maximè purgatoriam vim obtinet.* Nomina. *Que planta λαθυρὶς Grecis, Lathyris item Latinis dicitur: Officinis, Cherua minor. Arabibus, Mendana, seu Mahendane: Italis Lathiri, & Cataputia minore: Germanis,* Springkraut/ Springkörner / vnnd Treibkörner*: Hispanis, Tartago: Gallis, Espurge.*

Lathyris maior, C.B. Lathyris, Matth. Brunf. Trag. Fuchs. Turn. Cord. in Diosc. Dodo. gal. & fol. Lacu. Anguil. Ges. hort. Lonic. Castor. Lugd. Cataputia Brunf. Cæsal. Cataputia minor, Lob. Granum regium minus, Mesuæo.

πέπλος. PEPLVS. CAP. CLXII.

PEplos frutex est lactei succi plenus, folijs paruis vt rutæ, paulò rarioribus: rotũda coma, ferè dodrantali, humi respersa: semine sub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris: pluribus scatet auxilijs. Vnicam radicem habet, superuacuam, ex qua fruticat: nascitur inter vites, & in hortis. Colligitur messibus, siccatur in vmbra, & continuè versatur. Fructus tusus, & feruefactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obsonijs inspersa conturbat aluum: muria conditur.

I. PEPLVS.

II. PEPLIS.

Πεπλὶς

Πεπλὶς. PEPLIS. CAP. CLXIII.

PEplis, quam aliqui ſylueſtrem portulacam vocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè naſcitur, latè opaco frutice, candidi ſucci pleno: foliis satiuæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: ſemine ſub foliis rotundo, vti in peplo, feruente guſtu: radice ſingulari, ſuperuacua, tenui. Colligi & reponi, ac dari, vti peplos, & ſale condiri ſolet. Eaſdem habet vires.

PEplum herbariorum vulgus, quòd orbiculata conſtet coma, Eſulam rotundam vocat. Prouenit non modò in vinetis, ſed etiam in agris cultura deſtitutis, lacteo ſucco prægnans. Peplida verò, quæ Peplion dicitur, in maritimis naſcentem, non prius quàm hoc anno euulſam vidimus. Vtriuſque vires reddidit Galenus lib. 8. ſimpl. medic. vbi primum de Peplo ita ſcribit. Peplos, quidam verò papauer ſpumeum, & hic frutex paruus ſuccum habet ſimilem tithymalis, cùm in aliis, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc verba ſubiunxit: Peplium, & hic quoque frutex exiguus ſuccum obtinet, ſicut tithymali: naſciturq́; plerunq́; ad mare, radicem habens inutilem, vt & plepos: ſuccum verò validum, non tamen admodum vtilem. Sed ſemen vtile eſt, & flatuoſum, ſimiliter ſemini pepli purgans. Quæ planta πέπλος Græcè, Peplus etiam Latinè vocatur: Officinis & vulgo, Eſula rotunda: Italis, Pepla. Quæ verò πεπλὶς Græcè, Peplis quoque & Peplium Latinè dicitur: Italis, Peplo.

Pepli, & peplidis conſid.

Vtriuſque vires ex Gal.

Nomina.

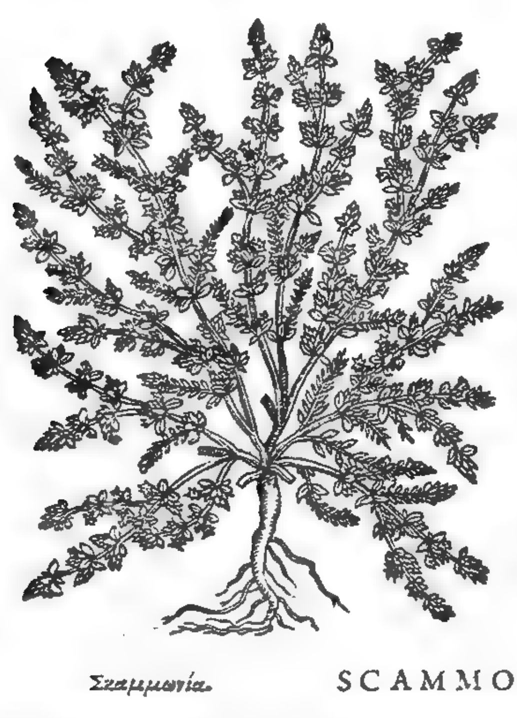
I. Peplus Matthiolo in maioribus figuris & Compendio, Peplis, eidem in minoribus: Peplus, Fuchſ. Dod. gal. (cui & Eſula rotunda Officinarum.) & fol. (cui & vineale reuelium, Ruellij) Tur. Cor. in Dioſc. & hiſt. Anguil. Lob. Lon. Cæſal. Caſt. Cam. Thal. Tab. II. Peplis, Matth. in maioribus figuris & Compendio, Turn. Anguil. Lob. Cluſ. hiſt. Hiſp. Caſt. Lugd. Cam. Tab. cui & Peplus minor, Peplium, Cæſalp. Lug. quia & Hippocrati Peplion dicitur. Meminit Anguillara & alterius, quod locis montoſis in Samnitibus collegit, quod nuper ex iiſdem montibus accepimus.

Χαμαισύκη. CHAMÆSYCE. CAP. CLXIIII.

CHamæſycen aliqui ſycen nominant. Ramos emittit quaternûm digitorum, teretes, ſuccoſos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ à terra non attolluntur: ſemine ſub foliis rotundo, vt in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, ſuperuacanea. Rami ex vino triti vuluę dolores ſedant, in peſſo appoſiti: tollunt tumores, ac [a] verrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo aluus reſoluitur. Succus ſimili effectu prodeſt. Illitus contra ſcorpionis ictus auxiliatur: aduerſus caligines oculorum vtilis, & hebetudines, incipientes ſuffuſiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In ſqualidis, petroſiſque naſcitur.

a Me. ἀκροχορδόνας, καὶ μυρμηκίας. i. penſiles & formicarias verrucas.

CHAMÆSYCE.

NAſcitur Chamæſyce, quemadmodum & Peplus, in vineis, petroſis, & ſqualidis monticulis. Hæc, vt ex totius plantæ deſcriptione colligi poteſt, in pepli genere enumeranda videtur: quippe, quæ ramulis exeat humi perpetuo ſparſis, lacteo ſucco refertis: foliolis, & coma peplo ſimilibus. Hinc itaq; quiſpiam fortè non aberraret, ſi cenſeret Chamæſycen eſſe minorem peplum: ego tamen id planè aſſerere non auſim. Chamæſyces vires tradidit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Chamæſyce abſtergendi ſimul & acrem vim poßidet. Itaque acrochordonas, myrmecias caules eius teneriores in modum cataplaſmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle verò craſſas oculorum cicatrices detergũt: ſed & hebetudinem viſus à craßitie natam adiuuant, ſicut ſanè & ſuffuſionum principia. Χαμαισύκη ſic Græcè, vt Chamæſyce pariter Latinè vocatur.

Chamæſyces conſideratio.

Chamæſyces vires ex Gal.

Nomina.

Chamæſyces figuram, cùm Matthiolus non haberet, adpoſuimus: quo nomine donarunt, Geſ. hor. Aduer. Lob. Dod. fol. & Cluſ. hiſt. Hiſp. Cæſal. Cam. Taber. & Lugdunenſis hiſtoria, vbi duæ adpoſitæ figuræ.

Σκαμμωνία. SCAMMONIA. CAP. CLXV.

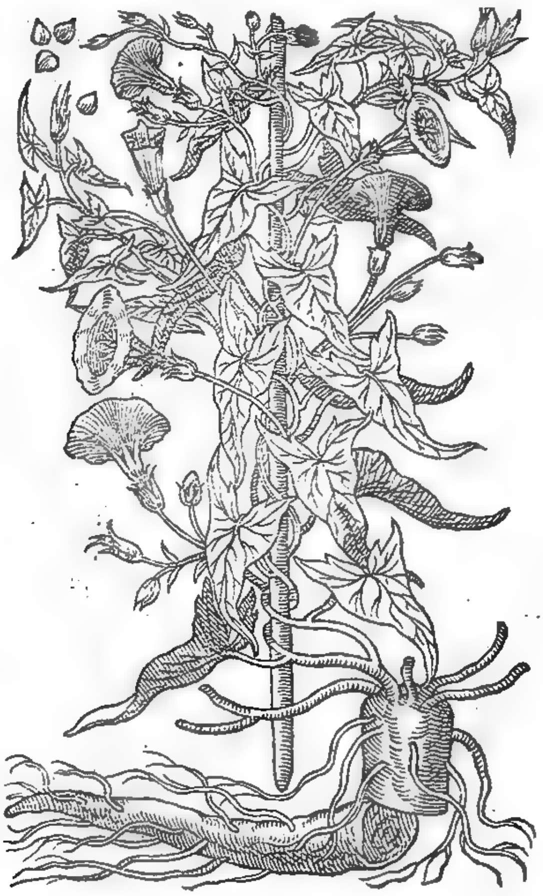
SCammonia ramos ab vna radice emittit [a] trium [b] cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil [c] craſſitudinis præ ſe ferant: foliis helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, [hirſutis,] & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice [d] prælonga, craſſitudine cubitali, candida, graui odore, ſucco grauida. Legitur ad hunc modum ſuccus. Capite exempto, radix in teſtudinis ſpeciem cultro excauatur: quo fit, vt in cauum confluat ſuccus, qui conchis demum excipitur. Alij ſcrobes in terra concamerato ſinu fodiunt, in quos ſubiectis iuglandium foliis, profundunt ſuccum, ſiccatumque extrahunt. Laudatur autem Scammonium leue, nitidum, rarum, & colore quàm ſimillimum taurino glutini, fungoſum, tenuibus fiſtulis, quale ex Myſia regione Aſiæ deportatur. Nec attendere ſolùm par eſt, ſi linguæ tactu albeſcat (hoc enim euenit adulterato, quod admiſto ſit tithymali lacte) ſed longè magis anteà narratis: item ſi non vehementer linguam exurat, id quod miſti tithymali argumentum eſt.

a Ori. addit. τρεῖς ἢ τέσσαρας. i. tres, vel quatuor.
b Orib. ἢ τετραπήχεις. i. vel quatuor cubitorum.
c Orib. δασύτητος. i. denſitatis.
Concluſa nullum excẽpiar habet, ſicuti etiam re ipſa apparet.
d Orib. ὑπομήκη. i. oblõga.

Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, densa, erui farina, & tithymalo vitiata. Succus drachmæ vnius, aut quaternûm obolorum pondere haustus ex aqua pura, vel mulsa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad resoluendam aluum binos obolos cum sesama, aliove semine sumpsisse satis est. Dantur efficacioris purgationis causa, succi tres oboli, cum duobus veratri nigri, & aloes drachma vna. Fiunt purgatorij sales drachmis viginti succi scāmonię in senos salis cyathos adiectis. Horū modus proportione virium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, vnum. Radicis drachma vna, aut altera purgat cum iis quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto, & cum hordeacea farina teritur, cataplasmate ischiadicis vtili. Partus enecat succus, vuluæ in lana subditus: tubercula discutit cum melle, aut oleo illitus: decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto & rosaceo perfunduntur.

Scammoneę, eiusque succi consideratio.

I. SCAMMONEA.

Scammonium, quod est Scammoniæ succus, copiosum quidem in Italiam aduehitur, præsertim Venetias quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur. Sed interim admonendi sunt Pharmacopœi, ne negligant, quin diligenter intueantur, an sincerum, aut adulterinū sit Scammonium, quod ab ijs emendum est, & ne tantum confidant quòd linguæ tactu albescat, cùm id (vt rectè Dioscorides inquit) euenire quoque possit ex admisto tithymali lacte. Nam præter id quod albescat hoc facto periculo, expendenda quoque sunt alia notæ, quibus præstantissimum dignosci solet. Ad hoc itaque munus obeundum, & Medici quidem tenentur, qui christianam religionem ac pietatem colunt, vt laudatissimum quærant, habeantq; scammonium. Nam cùm hoc medicamentū omnium ferè electariorum, catapotiorumq;, quorum passim est vsus ad humores in morbis deijciendos, sit basis, qui iis adulteratum immiscent, nulli dubium est, quin pessima, & plerunque exitiosa conficiant medicamenta: quo certè nihil detestabilius, nihilq; execrabilius esse potest. Cæterùm nescio quo pacto fiat, vt deuoratis nostri Scammonij 12. aut ad summum 15. granis sumentium aluus pluries, sæpeq; exoluatur, cùm Dioscoridi sinceri drachma id præstare vix possit. Siquidem is ibi efficaciorem purgationem moliri contendit, ternos Scammonij obolos, Ellebori nigri binos & aloes drachmam vnam simul propinari iubet. Quo fit, vt facilè adducar ad credendum, aut hoc in loco Dioscoridi mendam subesse, aut Scammonium quo nos vtimur, adulterio non vacare. Scammonij plantam, cuius hic imaginem damus, Constantinopoli ad me Viennam misit Clarissimus vir Augerius de Busbeke, qui tum temporis Cæsareum oratorem agebat. Eam curaui illico transplantari à Bono Baldino Myropola, quæ, soli humore restituta, paulò post viticulas, folia & flores emisit. Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, hanc ipsam plantam Georgio Liberali pictori, qui nostras pinxit imagines acceptam refert, quòd fortasse ignoraret, à Georgio illo eam è nostris hortis esse sublatam. Sed hæc obiter dicta sit, non quòd Marino viro optimo, aut Georgio succenseamus, sed ne fortasse Zoili, ac sycophantæ, qui nobis lacerandis inhiant, furti nos accusarent. Sed profectò mirari nobis subit, quòd Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonij viribus meminerit, cùm tamen pleraq; alia scriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atq; aliàs sæpius obiter Scāmonij mentionem fecerit in suis aliis monumentis.

Diosc. locus suspectus.

Scammonij læsiones, & vires ex Mesue.

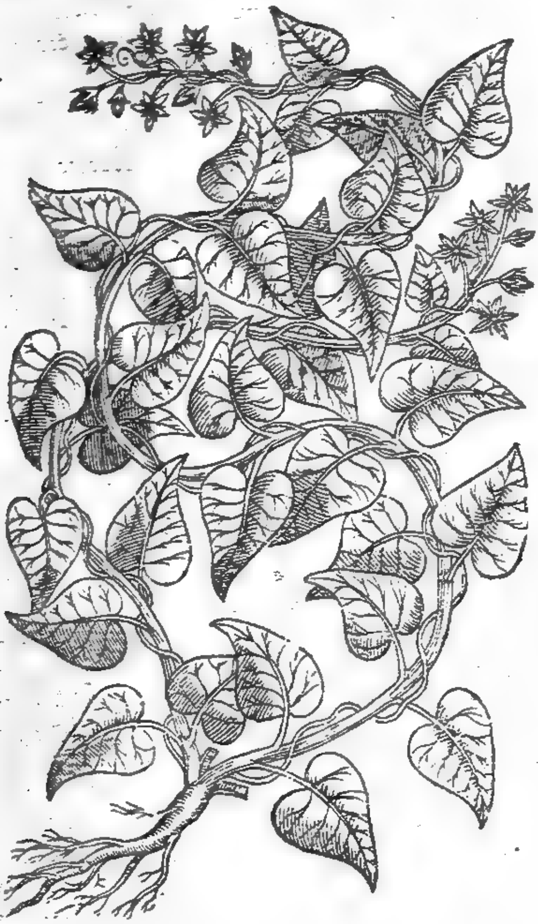
Scammonium, authore Mesue in suis simplicibus deiectorius, quinque corporibus læsiones inferre potest. Prima est, quòd flatus quosdam mordaces gignit, vsque adeò ventriculum lacessentes, vt sumentibus nauseam commoueat. Noxa hæc tollitur, si in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inassetur, pasta vndique circumlita, præsertim additis aut fœniculi, aut dauci, aut apij semine, aut galanga. Inflāmat deinde acredinis exuperantia corporis spiritus: quo fit, vt facile febres excitet, iis præcipuè, qui obstructionibus viscerum, & humoribus putrescentibus obnoxij sunt. Sed id nocumenti aufertur, admistis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiusmodi est psyllij seminis spissamentum, prunorum decoctum, seu potius pulpa, rosarum & violarum succus, aut dilutum, aut aquæ: quinetiam si ante coctionem maceretur oleo rosaceo, aut violaceo, aut cotoneorum misti saporis succo, aut admisto rhoe, aut factitio spodio. Ad hæc quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate sit præditum, immoderatas alui fluxiones facit: vasorum enim oscula plusquam par sit aperit. Hæc læsio adimitur admistis rebus adstringentibus, cohibentibusq;, nempe mastiche, cydoniis malis, succoq; ab eis expresso, & myrobalanis, præsertim flauis. Abradit præterea acri succo, quo scatet, intestina: proinde & tormina, & dysenteriam, & tenasmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus lentisq; medicamentis: cuiusmodi sunt, tragacantha lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut rosaceum: item prunorum pulpa per se, & saccharo asseruata, psyllij spissamentum, mastiche, cydonia mala post sumpta & calida aqua post bibita: vtpote quæ medicamentum ocyus à ventriculo, & intestinis expellant, & ita simul noxam prohibeant. Hinc est quod prudentes medici, quò celerius Scammonium à ventriculo, & intestinis deijciant, hordei iusculum, cum saccharo superbibendum præbent. Obest postremò scammonium cordi, iecori, ac ventriculo, substantiæ suæ totius proprietate. Vitium hoc aboletur, si illi tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quæ cordi, iecinori, vētriculoq; operam suam præstant. Deijcit scammonium valentissimè bilem, quam & à vasis, & à sanguine exhaurit. Eius deijciendi facultas haud sanè aliis medicamentis absimilis est, quæ purgant cum labore & molestia.

Nomina.

Planta Græcis σκαμμωνία, Latinis item Scammonia vocatur: Arabibus, Scammonea, siue Sachmunia: Italis, Scammonea.

I. Scammo-

II. SCAMMONEA MONSpeliaca.

I. Scammonia Syriaca, C.B. Scammonia, Matth. Dodo.gal. Lon. Cordo in Dioſc. Anguil. Caſt. Lugd. Cæſalp. Scammonium, Dod.fol. Lob. Scammonium Syriacum, Antiochenum Scammoneæ, Lob.in ico. Scammoniæ frutex, Geſ.hort. Scãmonea Antiochena, Cam. II. Scammonea Monſpeliaca. Hæc radice eſt ſurculoſa, fibroſa, digiti minoris craſſitie, fuſca, intus verò ſubflaua: friabilis cum aliqua dulcedine acris: per cuius medium neruus flauus fertur, qui fractus minimis foraminibus plenus eſt: caules primo ortu erecti cubitales, poſtea Volubilis inſtar ſarmentoſi quatuor etiam cubitorum, repunt, qui concaui, foliis cinereis orbiculatis, in mucronem deſinentibus & baſi falcatis pediculis reptãtibus: floribus ſtellatis cãdidis, quinquefoliis, ex alarum ſinu quaſi vmbellatim Iunio & Iulio prodeuntibus: ſemen anguloſum. Tota planta lacteo ſucco turget, cuius ſucco aliqui Scammonio carentes eius loco vtuntur, ſed maiore doſi & minori effectu. Calida vltra tertium gradum cenſetur. Hanc ante annos nouemdecim Monſpelij in littore inter Volcarũ ſtagnum & mare legimus. Dicitur Scammonia Monſpeliaca, Geſ.hor. Cam.ad Matth. & Periploca repens. Scammonium Monſpelienſe, Aduer. & Lob. Scãmonea Valentina & Monſpeliaca, Cluſ.hiſt.Hiſp. Scammonea maritima Monſpelienſis, Lug. Cam. cui & Coriziola Rhaſis. Volubilis marina, Tabernæmontano.

Χαμελαία. CHAMELÆA. CAP. CLXVI.

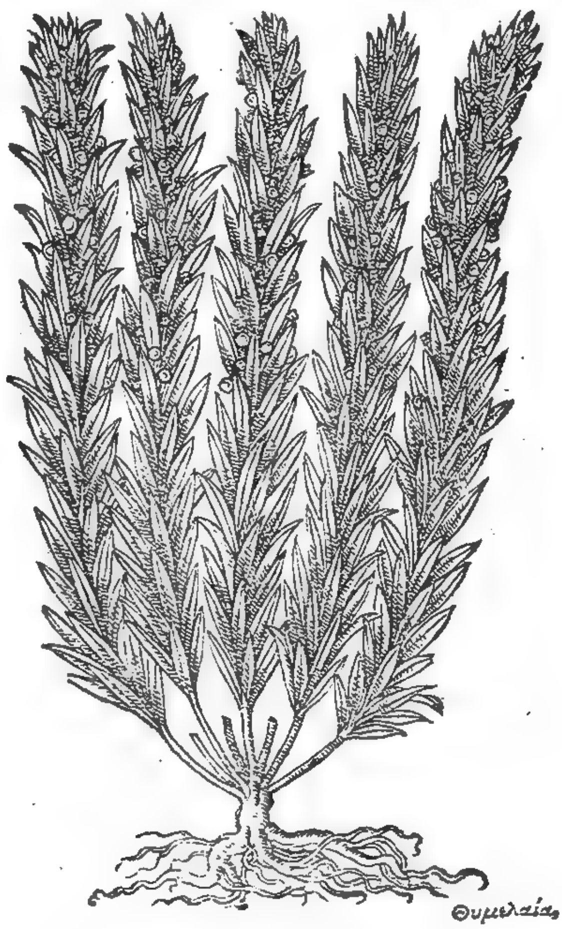
CHamelæa ſurculoſa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ ſimilitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ guſtata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemq; foliis præſertim in catapotio deuoratis: namque duæ abſinthij partes, adiecta chameleæ vna, a hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur: ea autem in ventre non liqueſcunt, ſiquidem quotquot fuere deuorata, reguntur. Foliis cum melle tritis, ſordida vlcera, & cruſtoſa repurgantur.

a Me. ὕδατι ἢ μέλιτι. i. aqua, aut melle.

I. CHAMELÆA.

II. THYMELÆA.

Θυμελαία.

θυμελαία. THYMELÆA. CAP. CLXVII.

THymelæa est, ex qua granum Gnidium, quod est semen ipsius, colligitur. Hoc Syri apolinum vocat, quoniam satiui lini frutex suapte natura similitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binûm cubitorũ: foliis chamelææ, angustioribus, & pinguioribus, viscosis, gummosisque, si mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo: qui inter initia viret, & tandem rubescit: inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquasque detrahit, si viginti granorum pars interna bibatur: verùm fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in vuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè desudant, trito semine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellarunt, per messes colligi debent, & siccata in vmbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta vini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina vuæ acerbæ succo excipitur, & in pastillos diuiditur. Herba stomacho infesta: partus imposita necat. Nascitur in montibus, & asperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructum esse chamelææ existimant, decepti quadam foliorum similitudine.

Chamelææ, & Thymeleę consideratio.

CHamelæam, pariter & Thymelæam Arabes confusè satis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etsi duo faciant genera, vnum album, alterum nigrum, tamen ijs etiam Daphnoidem admiscent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, vt hac in re nihil certi, nihilq; perpetui ac tuti ex eorum scriptis elici poßit. Illarum plantarum vis in exoluendo corporis humores, tam vehemens, violenta, ac furiosa existit, vt nisi robustißimis hominibus tutò in medicamẽtum dari poßint: plerunque enim imbecilles confecerunt, abrasis visceribus apertisq; vasorum osculis. Quare non temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas viduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numerosæ in vallis Ananiæ montibus Tridentino agro: & vtraq; (licet hoc in chamelæa præterierit Dioscorides) fructum ferunt myrti baccis similem, quamuis Chamelæa quadantenus longior sit, & oliuæ formam repræsentet. Vtrique fructus initio sui exortus virescit, mox per maturitatem rubescit, denique exiccatus niger conspicitur. Cæterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam siccata piperis faciem præ se ferat, acrimoniamq; non obscuram gustantibus relinquat, rura Ananiensia, vna etiam cum Laureolæ semine, Piper montanum indifferenter nominant. Nec sanè mirum, quandoquidem & Theophrastus libr. 9. cap. 22. de plãtarum historia, vbi de pipere disseruisset, statim Cnidij grani meminit: vtpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre sentiatur. Sumunt hoc piper (vt eorum nomine vtar) frequenter incolæ in suis purgationibus aduersus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed sæpe euenit, vt cùm futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia est) non solùm seipsos decipiant, sed etiam sibi mortem consciscant. Et certè hoc testari poßum, quòd ex montani illius piperis aßumptione plures periissent, nisi antidotis nostris succurrissem, eosq; in vita seruaßem. Ideoq; non poßum non admirari Plinium, quippe qui scribat lib. 27. cap. 9. Coccognidium quod Thymelææ est fructus, de quo nunc scribimus, aluum adstringere, cùm adeò exoluat, vt in magnum sæpe discrimen sumentes ducat. Est enim (vt ipse inquit Plinius) adeò vrentis gustus, vt vorari non poßit nisi in pane. Proinde scitè posteritatis memoriæ prodidit Mesues, nemini Mezereon præbendum esse, nisi istis admistis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari poßit, quæ omnia corporis principalia membra corrumpit, ac destruit. Habentur tamen paßim in pharmacopoliis catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando vtuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta simul receperint, quibus eorũ malitia reprimitur) nisi robustis, ac fortioribus hominibus. Sunt qui contendant Theophr. Cneorum, quod duum apud illum est generum, alterum esse Chamelæam, alterum verò Thymelæam, id quod probare nituntur Dioscoridis authoritate, vtpote qui scribat, Thymelææ folia, quæ peculiariter Cneorum appellantur, per messes colligi debere. Verùm ab horũ vitilitigatorum falsa opinione, longè admodum distat sententia nostra, vt lib. tertio nostrarum Epistolarum ad Ioannem Cratonem Vratislauiensem medicum clarißimum scribentes disseruimus. Sed (Deo Opt. max. volẽte) rem hanc contra horum susurronum temeritatem, in secundo earundem nostrarum Epistolarum tomo, fusius, copiosius, lucidiusq; posteritatis memoriæ commendabimus. CNEORVM de quo meminit Theophrastus lib. 6. cap. 2. de plantarum historia, nullis deficiẽtibus notis, misit ad me Roma vir quidem nobilitate clarus Gerardus Cibò, cuius imaginem hic appingi curauimus, vt qui chamelæam, & Thymelæam Cneorum faciunt ad mentis sanitatem redeant. Chamelæam tantùm quod sciam, commemorauit Galenus in simpl. med. censu, de cuius viribus lib. 8. eorũdem ita scribit: Chamelæa vincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum sordida vlcera, & quæ maximas habent crustas, cum melle purgare potest. Quæ Græcis χαμελαία, Latinis quoque Chamelæa & oleastellum appellatur: Mauritanis, Mezereon, seu Alemezerion: Italis, Chamelea: Germanis, Zilandt: Gallis, Boys gentil. Quæ verò Græcè θυμελαία, Latinè pariter Thymelæa vocatur: Italicè, Timelea.

Piper montanum.

Plinij sententia exploſa.

Pilulæ de Mezereo.

III. CNEORVM THEOPHRASTI.

Cneorum Theoph.

Chamelææ vires ex Gal.

Nomina.

Inter Chamelæam & Thymelæam Dioscorides differentiam fecit, at Serapio vtramque Chamelææ, sic Mesues

sic Mesues Thymeleæ, & Arabes Mezerei nomine, expressere. I. Chamælea Diosc. Chamælea latifolia vel alba, Serapionis: Thymelea foliis magnis & tenuibus, Mesues: Chamælea, Matt. Lac. Cordo in Diosc. Dod. gal. & fol. Ges. hor. Lob. Lon. Cast. Lugd. qui duas habet figuras, Chamælea prima, Clus. hist. Hisp. Chamælea altera, Cæsalp. Chamælea vera, Cam. Chamęlea Arabum tricoccos, Tab. Mezereon Arabum Lob. in icon. II. Thymelæa, Dioscoridi: Chamælea tenuifolia & nigra, Serapioni: Thymelæa foliis paruis, Mesues: Thymelæa, Matth. Dod. gal. & fol. Lac. Lob. Lon. Clus. hist. Hispa. Cæsal. Lugd. qui tribus figuris expressit, Cast. Thymelæa vera, Gesner. hort. Thymelæa foliis lini, Cam. Thymelæa grani gnidij Lob. in icon. Thymelæa prima Tab. Chamælea Anguillaræ. III. Cneorum Theophrasti, Matthiolus duplex habet in hisce Commentariis, aliud Capite de Cinamomo, de quo supra: aliud hoc in loco à superiore penitus diuersum. Hoc Cneorum candidum eidem dicitur in Compẽdio, cuius figuram assumpsit Lugdunensis, Cneorum aliud Theophrasti, Matthioli nominans. Quod etsi nobis videatur nil aliud esse quàm Lychnis vel Ocymoides repens montanum, quod Ocymoides repens Polygonifolia dicitur Lob. & Lugd. cui & Saponaria minor, sic Ocymoidis alterum genus paruum, Cæsalpino, & Ocymoides repens, Camerario, noluimus tamen Matthioli figuram remouere, meliorem in historia exhibituri, cùm in Apennino legerimus.

Ἀκτῆ. SAMBVCVS. CAP. CLXVIII.

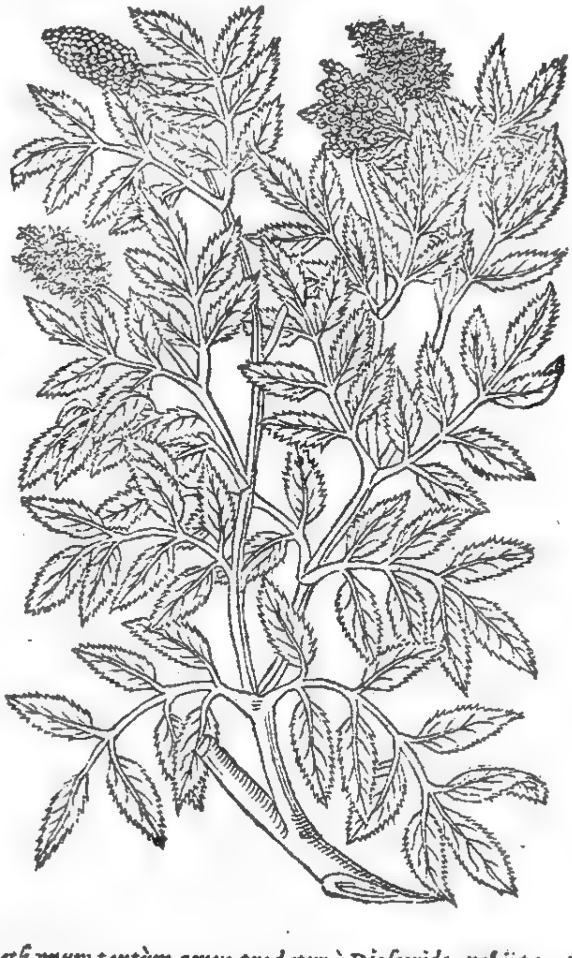
Sambuci duo genera. Vnum in arborem assurgit, surculos spargens arundinaceos, teretes, cauos, candicãtes, proceros: folia iuglãdis, [terna, quaternáve,] ex interuallis circa ramos exeunt, grauia odore, a minutim in ambitu secta: & in ramulorũ cacuminibus, cauliculisq́; circinatæ vmbellæ, quę florẽ cãdidũ pariunt: mox acinũ terebintho similẽ, in nigredine subpurpureũ, racemosum, succo madentẽ, vinosũq́;. Alterũ genus chamæacte vocatur, Romanis ebulum, longè humilius est, magisque herbaceo generi assignandum: caule quadrangulo, geniculato, foliis amygdalæ, ex interuallo longioribus geniculatim expansis, pinnatisque, graueolentibus, in ambitu serratis: muscario sambuci flore, & acino eiusdem: radice nititur longa, crassitudine digitali. Eadem vtriusq; vis, & vsus exiccans, aluo detrahens aquam, stomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemque detrahendam. Caules teneri in patinis cocti, eadem efficiunt. Radix in vino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodest viperarum morsibus, eodem pota modo: vuluas emollit insidentium, decocto: patefacit earum spiracula: & vitia corrigit. Acini in vino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, si prætenera ac mollia ex polenta illinantur, inflammationẽ mitigant: ambustis, & canum morsibus illitu prosunt: vlcera quæ dehiscunt in fistulam, agglutinant: iis, qui podagra tentãtur, cum seuo taurino, aut hircino prosunt illita folia.

Conclusa nõ legit Orib. a Meum μικρότερα. i. magis mala, sed Orib. μακρότερα legit. i. lõgiora. Cat. verò μικρότερα. i. minora, & rectius meo iudicio.

I. SAMBVCVS

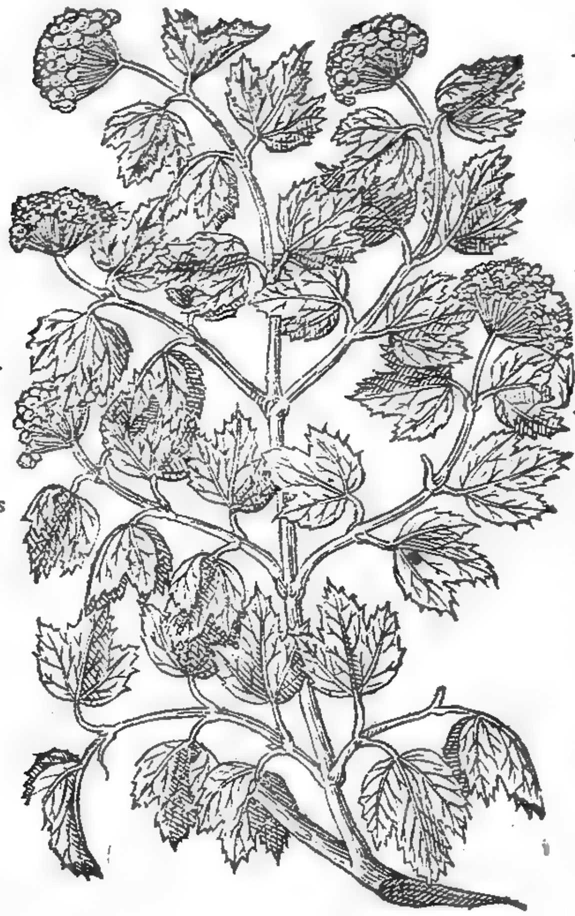
II. SAMBVCVS MONTANA.

Sambucus, & Ebulus plantæ sunt nullis non cognitæ. Prioris etsi vnum tantùm genus prodatur à Dioscoride, nobis tamen duo eius obseruata sunt genera: alterum quidem montanum, & syluestre: alterum verò vrbanum, plerumque in hortorum, & vinearum sepibus proueniens. Hæc genera fructu inter se differunt: siquidem montano flores baccæ non in vmbellæ

Sambuci genera.

III. SAMBVCVS AQVATICA.

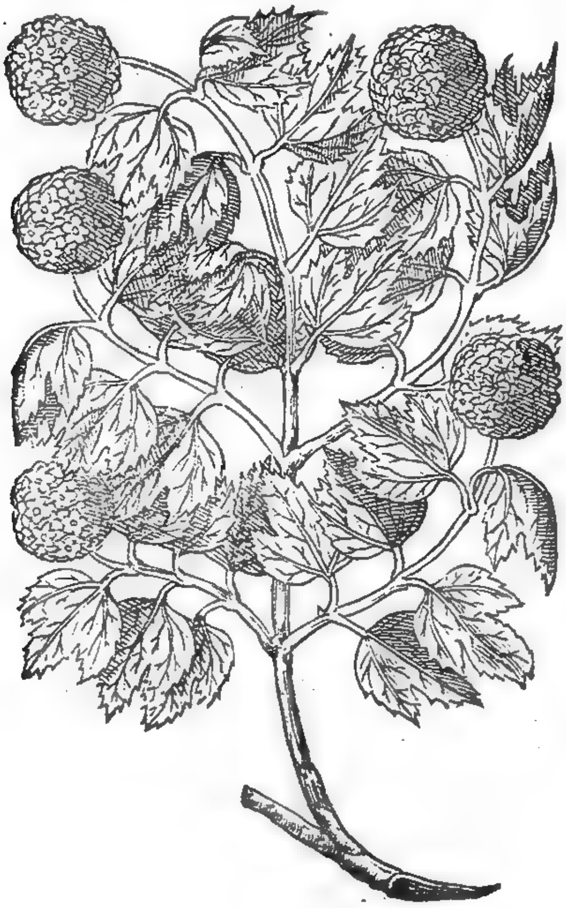
Sambuci vires Matth.

Ebuli vires Matthiolo.

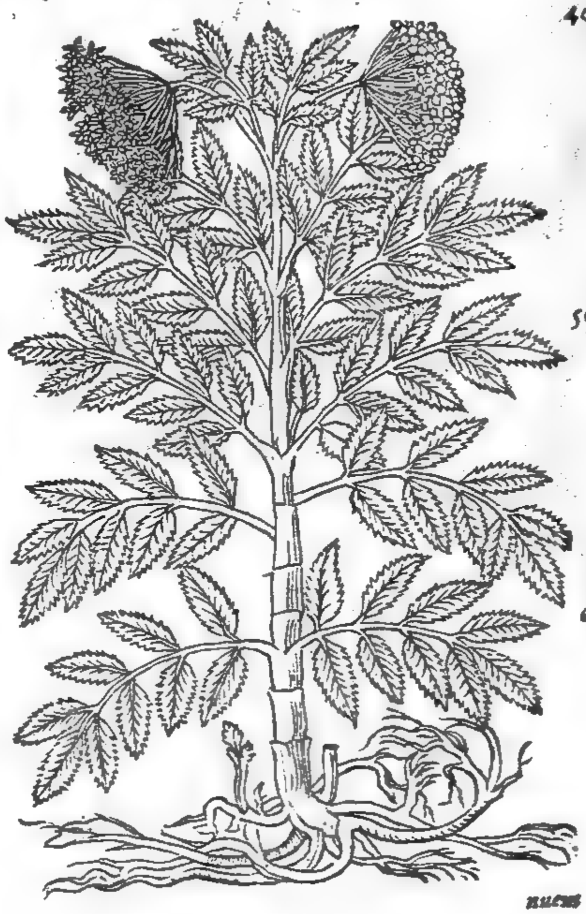
vmbella cohærent perinde ac in vrbano, nec maturescentes nigricant, sed in racemis vuæ modo dependentes, perpetuò rubescũt, vinosæ ac succi plenæ, virgis foliisq; vrbano similis est: sed minori longè proceritate adolescit. Nascitur in mõtosis & algentibus locis. Vires vrbano imbecilliores habet. Illud etiam discrimen facit, quòd vrbanum in maiorem proceritatem adolescit, & leuiore constat materie. Sunt præterea, qui palustrem Sambucum ostendant, nempe arbusculam vliginoso & palustri solo enascentem, virgis sambuci domestici æmulis, geniculatis, alba intus medulla, sed caduca, & fragili materie: folio vitigineo: flore albo sambuci modo, odore nõn prorsus iniucundo: à quo baccæ prodeunt rubentes, oxyacanthæ magnitudine, vinoso ac amaro succo refertæ, quæ deuoratæ vomitiones cient. Succo vis est abstersoria. Aqua è sambuci floribus, fronti & syncipiti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerunt. Succus è radicis cortice expressus, vomitum valentissimè commouet, & aquam inter cutem pellit. Præstat idem è radicibus ebuli extractus succus. Quin & crassam pituitam ad articulos decurrẽtem extrahit. Ebuli semen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumstante succo expurgatum, datur vtiliter drachmæ pondere ex chamæpityos decocto, podagricis, ischiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria vi mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum reuocet, tum deiiciat. Sunt qui ex ebuli radicibus succum eliciãt, insolentq; subinde, & in pastillos digerãt, seruentq; ad vsus. Hic clystere infusus tã intestinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad euocandos menses, præsertim si lana exceptus intromittatur. Suffiũtur ebuli decocto cõmodè ij, qui diuturna febre vexati ad malum deuenerunt habitum, si tamen ventriculus, & iecur interea roborẽtur odoratis adstringentibus, & ad id conferentibus medicamentis. Paratur è Sambuco vnguentũ præstantissimũ ad ignis ambustiones hoc pacto: Sumito viridis Sambuci corticis, qui statim sub primo delitescit libro herbacei coloris libram, Olei pluries loti ex stillatitia florum Sãbuci aqua libras duas. Ferueant simul aliquãdiu, & deinde percolato, & exprimito, & addito ceræ nouæ odoratæ. succi surculorũ Sambuci, cuiusq; vncias 4. Rursus vt ferueſcant sinito, quousq; succus euanescat: tollito tũc ab igne, & rudicula agitato, omniaq; misceto, & ad finẽ addito vernicis liquidæ vncias duas: Thuris albi in te-

Vnguentum præstantissimum ad ambusta.

IV. SAMB. AQVAT. POLYANTHOS.

V. EBVLVS.

nuem

[illegible] pollinem contriti vncias quatuor: quinetiam duorum ouorum album, diu prius cochleari agitatum. Subinde misceto diligenter omnia, & mundo vase asseruato. Fungi qui ad imam Sambuci caudicis sedem oriuntur, in aqua rosacea prius macerati, capitis dolores, & inflammationes mulcent. Stillatitia cum Ebuli, tùm sambuci radicum aqua, hydrope tympanite laborantes mirificè iuuat, si huius quaternas vncias, illius verò binas, vtrisque simul mistis hauriant affecti diebus triginta continuis. Illitus ebuli radicum succus procidentem sedem reprimit, & anginam tollit, vbi circa gulam cadidam cum linteolis illinatur. Exusta Sambuci folia, & in puluerem trita, emanantem è naribus sanguinem sistunt. Baccarum sambuci succus à recremento repurgatus & cum melle optimo coctus ad Iulapij spißitudinem, aurium dolores tollit, si calidus imponatur. Sambuci tenerrima folia, quæ primo statim germinatu prodeunt, vnà cum pari pondere radicum plantaginis suilleq; axungiæ veteris contrita, subactaq;, podagricos dolores præsentaneo auxilio mulcent. Meminit Sambuci vtriusq; Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Vtraque Sambucus tum magna illa, & arborescens, tum herbacea, quam & chamæactem vocant, deficcandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent. Hæc Galenus. Cæterùm facit Sambuci, Ebuliq; facultas, quæ ad cutem subeuntes aquas pellendas non parua est, vt hîc Frangulæ quoq; arboris, in qua eadem vis non infima reperitur, historiam & facultatem describam.

Ad hydropē.

Sambuci vtriusq; vires ex Galenō.

VI. FRANGVLA.

Frangulæ mentio & eius vires.

FRANGVLA igitur ita vocata, quòd facilè frangatur, arbor est mediocris proceritatis, folio ferè Corni aut virgæ sanguineæ, cortice Alni, exterius albis maculis resperso: interius verò adeò flauescente, vt si mandatur, croceo colore inficiat Rhabarbari modo. Flores edit albos, fructum paruum, Pisi magnitudine, per medium diuisum, adeò vt duabus simul baccis constare videatur, quodam naturæ artificio simul coniunctis. Fructus primo exortu viret, deinde rufescit, postremò verò nigricat. Is duo inter se concludit oßicula, lupinorum ferè figura, sed lentibus paulò grandiora, in quibus nucleus habetur. Ligni materies omnino fragilis imbecillaq; est: vnde illi nomen. Nascitur paßim in Bohemia syluis & nemoribus. Cortici vis inest non modica, cùm exoluens, tum etiam adstringens. Ideoquè Rhabarbari mòdo aluum deijcit, & viscera roborat. Idem bilem, & pituitam expurgat, quinetiam hydropicorum aquas ducit. Decoquitur cortex cum Eupatorio communi, Pontico Absinthio, Agrimonia, Cuscuta, Lupulo, Cinnamomo, Fœniculi, Apij & vtriusq; Intubi radicibus, ad hydropem, malum corporis habitum, & Icteritiam: daturq; potandus ita affectis quinque vnciarum pondere, magno sanè auxilio. Atqui operæprecium est, vt prius excrementitij humores, qui in ventriculo, & primis Iocinoris venis decumbunt, expurgati fuerint. Soluit enim aluum sine vllo incommodo, bellè iecur expurgans, ac roborans, adeò vt quidam, qui scyrrhoso Iecoris, & lienis affectu laborant, hoc medicamento curati sint. Aperit enim omnium viscerum obstructiones, & vasa omnia à crassorum excrementorum infarctu expedit. Extimo cortici facultas est adstringens: intimo autem exoluens. Vterq; simul ab arbore delibrari debet, in ipso statim Veris principio, ac deinde in vmbra siccari. Siquidem viridis nullus debet esse vsus, quòd vomitiones moueat. Decoctum, quod hinc paratur, quiescat prius oportet anteaquam propinetur, duobus aut tribus diebus, quousque flauus color in nigrum vertatur, aliâs vomitiones mouere quandoque solet. Idem potum vbi aluum non exoluerit, appetitum prouocat, ob eam quam poßidet adstringendi facultatem. Arbor hæc hactenus mihi ignota fuit, nunc verò primùm nota, opera ac diligentia clarißimi Doctoris Iohannis Villebrochi Dantiscani, Serenißimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ, Medici, qui cum sit rei plantariæ studiosus, prætermittere noluit, quin etiam suo auxilio opus hoc nostrum ornaretur. Planta quæ ἀκτὴ Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus Iasacti: Italis Sambuco: Germanis Holder oder Holler: *Hispanis Sambugo & Caninero: Gallis Suseau & Suyer. Sambucus montana: Græcis ἀκτὴ ὀρεινὴ: Italis Sambuco montano. At Sambucus aquatica, Italis Sambuco acquatico: Germanis* Schwelcken. *Sic Frangula, Italis Frangola. Quæ verò χαμαιάκτη Græcè Ebulus Latinè dicitur: Arabicè Kameactis: Italis Ebulo seu Nebbio: Germanicè* Attich vnd Niderholder: *Hispanicè Hiezguos & Sabugo pequenno: Gallicè Hyeble.*

Nomina.

Sambucus, quod à Sambuca instrumento musico dictum putant, est domestica, quæ foliis est vel non laciniatis, & quidem fructu vel nigro, vel albo: vel laciniatis: altera montana racemosa, tertia aquatica flore simplici, vel pleno: hocq; colore vel albo, vel purpureo: quarta minor seu humilis, quæ Ebulus. I. Sambucus, Matth. Brunf. Fuch. Turn. Dod. gal. & fol. Cord. in Diosc. Anguil. Lac. Gesf. hor. Lob. Lon. Cæsal. Lug. Taber. Sambucus vulgaris, Trag. Thal. Sambucus domestica, Cast. Sambucus siue Sabucus Campestris, Cam. II. Sambucus montana, Matth. du Choul in Pilati Lugd. descriptione, Gesf. hor. Cast. Cam. Sambucus montana racemosa, Lob. Sābucus syluestris. Trag. Lon. (quamuis & sub Acere posuerit) Lug. Sambuci genus aliud minus, Cord. in Diosc. Sambuci alterum genus, Cæsal. Sambucus tertia, Turn. Sambucus quarta, Dod. fol. Sambucus ceruina, Tab. Sambucus montana seu ἐρυθρος-άφυλος aut φοινικος-άφυλος, Thal. III. Sambucus aquatica, Matt. Trag. Aduer. Lob. in icon. Lug. (cui & Traupalus, Theophrasti) Tab. Thal. Sambucus syluestris & ceruinus. Dod. gal. Sambucus palustris, vel aquatica syluestris, Gesf. hor. Sambucus palustris, Dod. fol. Lon. Cæsf. Sambucus palustris fœmina, Cam. Lycostaphylon fæmina, Cord. in sua hist. IV. Sambucus aquatica Polianthos: Hæc á præcedenti solùm flore differt, qui cultu & crebro satu densissimus fit, ita vt flos albus sphæræ instar rotūdus & glomeratus sit, cuius nomine nostrates (in quorum hortis frequens, in Galliis & Italiis non visa) pilas niueas vocitant. Dicitur Lycostaphylus

 mascula,

mascula, Cord. in hist. Sambucus palustris, vel aquatica hortensis, Ges. hor. Sambucus aquatica Lugd. Sambucus aquatica polyanthos, Tab. Sãbucus palustris secunda, Dod. fol. Sambucus palustris mas, Cam. V. Ebulus, Matt. Brunf. Trag. Fuch. Tur. Dod. gal. & fol. Ang. Cord. in Diosc. (cui & parua Sambucus) Lac. Lob. Lon. (cui & Sambuci alterum genus.) Lug. Cast. Tab. Cæs. VI. Alnus nigra baccifera, C.B. Frangula, Matt. Dod. fol. Lug. Tab. Anornus, Crescentio: Faulbaum Trag. Arbor fœtida, Lon. Alnus nigra quibusdam, Dod. gal. Alnus nigra, Lob. Thal. Cam. cui & Siler Plinii. Alnus nigra baccifera, Lugdunensi.

Πυκνόκομον. PYCNOCOMVM. CAP. CLXIX.

† Orib. πράσου. i. porri.

PYcnocomon constat erucæ foliis, acrioribus, scabris, & crassis: caule quadrangulo: flore ocimi: semine † marrubii: radice nigra, aut pallida, rotunda exigui mali figura, terram redolente, inuenitur in saxosis locis. Semen grauia somnia, & tumultuosa facit, drachmæ instar potum: tumores discutit, illitum to cum polenta: & spicula, adactosq; corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panosq; discutiunt. Radix eius in aqua mulsa duum drachmarum pondere, aluum soluit, & bilem extrahit.

Pycnocomi consideratio.

NVllam equidem vsquam plantam hactenus sum consecutus, quæ facie Pycnocomo responderet. Quare & hoc mihi, vt ingenuè fatear, referendum est inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas esse arbitror. Ita enim fiet, vt & posteris, quos spero futuros rei herbariæ diligentiores inquisitores, suus relinquatur scribendi locus. Nec sanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis vel incognita, vel incerta sunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit, ad communem vtilitatem, in medium proferre. Eam vt Græci πυκνόκομον, ita Latini Pycnocomum vocant.

Nomina.

Ἄπιος. APIOS. CAP. CLXX.

Conclusa nõ legit Orib. a Cat. addit. ἀγρίου. i. syluestris. b Cat. non legit.

APios ramulos duos siue tres iunceos spargit, [rubros,] tenues, qui à terra [parum] attolluntur: foliis a rutæ, oblongioribus tamẽ, [& angustioribus,] b herbaceis, semine paruo: radice hastulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, succi fœcunda, intus habet corpus candidum, extra cortices nigros. Superior pars eius vomitione bilem, pituitasq; extrahit: inferior per aluum: tota vtrinque purgationes mouet. Succum si libet eximere, tusa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod supernatat penna selectum exiccatur. Purgat vtraque parte is succus, sesquiobolo potus.

I. APIOS.

II. PSEVDOAPIOS.

Apii siue Ischadis consideratio.

APios, quæ & Ischas appellatur, nascitur in Creta (quanquam non desunt qui velint eam quoq; prouenire in Italia, præsertim in Apulia) folijs exiguis, rutæ, vel hyperico proximis, primo statim vere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinem percurrente, cauliculis iunceis subrubentibus, lacteo succo madentibus radice exterius nigra, interius candida, pyri effigie, vnde & nomen, ἄπιος enim Græcis nil aliud significat, quàm Latinis pyrum. Theoph. lib. 9. c. 10. de plant. hist. Apion his notis repræsentauit. Ischas siue Apios folio constat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi prostratis, radice, quæ asphodelus, verùm squamosa. Nascitur in montibus. Legitur vere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte superius, altera inferius purget: hæc ex Theophrasto. Apion legitimam, quam primùm me vidisse recordor, ad me misit Venetijs Nicolaus à Sancto Michaele Nouocomensi, medicus singularis ingenij atque eruditionis, & rei herbariæ peritus. Cæterùm scribit Ruellius Apion frequentissimam in Gallia nasci, eiusquè radice ruri pauperes per inopiam frugũ vesci. Sed Ruellij sententiæ non esse subscribendũ iudico: Nam cũ Apios per superna, & inferna purgationẽ moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione, copiosè (vt rustici facere solent) eius radices sumerent in cibis. Fallitur quoq; in Apio censendo Fuchsius, Tragus & Lonicerus, quippe qui putent plantã, quã nos Pseudoapios vocamus, legitimũ esse Apios. Siquidẽ hæc multiplici crescit caule, cubitali & quandoq; maiori, humi procumbente, viciæ fere modò, folijs oblongis, & subasperis. Floret Iunio præsertim mense, floribus puniceo colore micantibus, pisi æmulis, odoratis, racematim cohærẽtibus: quibus flaccescentibus siliquulæ oriuntur, in quibus semẽ concluditur. Radices habet fici, aut pyri figura ternas, aut quaternas, è staminibus depẽdẽtes, Filipẽdulæ modo, nigra exterius cute & alba intus pulpa: nulla purgatoria vi prædita. Hæc passim nascitur ferè vbiq; in Bohemia campis, & præsertim in vineis. Sed quãtũ hæc distet à Diosc. plãta Apios appellata,

Ischadis descriptio ex Theoph.

Ruel. lapsus.

Fuchsii Tragi & Loniceri opin. explosa.

Pseudoapii delineatio.

Læta, ij indicent, qui de plantaria facultate dicere & ratiocinari possunt. Apij huius nusquam, quod inuenerim, mentionem fecit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hæc planta non secus Latinis & Italis Apios, atque Græcis ἄπιος nominatur. At Pseudoapios: Italis Apio falso: Germanis Erdnüsz. Nomina.

I. Tithymalus tuberosa radice, C. B. Ischias Theophrasti, Caricam Gaza vertit. Apios, Matth. Dod. gal. Lacu. Anguil. Lob. Cast. Lugd. Taber. Apios vera, Lob. in icon. Tithymalus tuberosus, Dod. fol. Lugd. qui & Matthioli & Dodonæi figuram exhibet. II. Pseudoapios, Matth. Apios, Trag. Fuch. Apios Fuchsii, Lug. Cam. Chamæbalanus, Dod. gal. Taber. Astragalus, Turn. quo nomine & Matthiolum exhibuisse, in prima editione aliqui autumant, cuius figuram suo loco reposuimus. Astragalus aruensis, Thal. Terræ glandes, Lob. Dod. fol. Glandes terrestres, Clus. hist. Panno. Ornithogalum purpu-10 reum, Cordo in Dioscor. Panis porcinus, Lonicero.

Κολοκυνθίς. COLOCYNTHIS. CAP. CLXXI.

Colocynthis sarmenta, foliaq; satiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuisa: fructum in speciem mediocris pilæ conglomeratum, vehementer amarum: quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam vim habet, si quatuor oboli cum aqua mulsa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infusæ clysteribus prosunt neruorum resolutioni, coxendicum doloribus, & coli vitiis, vt quæ bilem, pituitam, & strigmenta, interdum etiam crurorem eliciant: fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem 20 tollit, si vna repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferuescat, hocq; iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulsa, aut passum in eadem incoquatur, & sub dio refrigescat, potu crassum humorem, & strigmenta alui detrahet: stomacho supra modum aduersatur: subdita ex ea balano alui excrementa eiiciuntur. Virentis succo vtilissimè ischiadici perfricantur.

COLOCYNTHIS.

Colocynthis planta est tam medicis, quàm seplasiarijs vulgaris notitiæ. Verùm etsi (vt Mesues est author) præstantissimum ex eius fructu paretur medicamentum ad varia morborum genera, ea tamen cordi, iecinori, & ventriculo maximè aduersatur: quin & vniuersum perturbat corpus, fastidium, & intestinorum tormina excitans. Abradit enim intestina & vasorum oscula aperit, adeò vt etiam cruenta sæpe eliciat. Hinc meritò fit, vt eam dari prohibeant, nisi prius malefica eius vis prorsus aboleatur, ijs additis antidotis, quæ ad id præstant: cuiusmodi sunt illa, quæ ventriculum, iecur, & cor tum roborare tum tueri possunt, & quæ lentore suo glutinandi vim habent. Colocynthis trahit pituitosa, crassa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus delitescentia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, nec non etiam musculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob caussam vertiginosis, comitialibus, resolutis, conuulsis, hemicrania, diuturnoq; capitis dolore affectis, asthmaticis, & ægrè spirantibus vtiliter in catapotijs exhibetur. Collachrymantes adiuuat oculos, & diutina tussi laborantes. Est præterea vis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præsertim podagricos, & ischiadicos: ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, sed etiam clysteribus infunditur: quibus sanè nil præstantius est ad coli cruciatus ex flatu & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per sedem infusa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, & eorum defluuium cohibendum, si exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum incerti sonitus discutiuntur: quinetiam oleo ipso & felle bubulo interaneorũ vermes necantur, si simul misceantur, & calida vmbilico illinantur. Colocynthidis vires retulit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum his verbis: Colocynthis gustu amara est, sed quæ amarissimo medicamento epoto adsunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam validam in se continet, nimirum cum ijs, quæ expurgat, antè & ipsa per aluum excerni præuertens. Viridis 60 ipsius succus intritus ischiadibus prodest. Κολοκυνθὶς sic Græcis, Latinis item Colocynthis, & Cucurbita syluestris appellatur Arabibus Chandel, Handel seu Handal: Italis & Hispanis Coloquintida: Germanis Coloquint vnd Wilder Kürbsz: *Gallis Coloquinte & Courle sauuage.*

Colocynthi-dis consid. — Colocynthidis vires. — Colocynthidis vires ex Gal. — Nomina.

Colocynthidis varia habentur genera, alia minor fungosa & leuis, quæ officinarum est: alia maior oblonga, vel flaua, vel candida: alia rotunda varia: alia sessilis nigra maculata, magna instar Cucurbitæ: & alia minor: alia denique turbinata, seu pyriformis. Hic pingitur Colocynthis fructu rotundo maior: quæ Colocynthis, Matth. Fuch. Cord. in Diosc. (cui & Cucurbita deserti) Lac. Ges. hor. Dod. fol. Lob. (cui & Cucurbita amara Cathartica in iconibus) Lon. Lugd. (cui & Arabum plantarum mors) Castor. Cam. Colocynthis vera, Trag. Colocynthis prima, Dod. gal. Colocynthis mas, Taber. Coloquintida, Turn. Anguil. Cucurbita agrestis, Brunf. Cucurbita syluestris fructu rotundo, Cæsalpino.

Ἐπίθυμον. EPITHYMVM. CAP. CLXXII.

EPithymon flos est è thymo duriore satureiæ simili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis caudiculas, quasi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Priuatim prodest melancholicis, & inflatis, acetabuli mensura ad quatuor drachmas, cum melle, sale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

I. EPITHYMVM.

Epithymi consideratio.

IN hac equidem opinione versantur complures huius ætatis medici rei herbariæ periti, quemadmodum Brasauolus Ferrariensis, vt credant Dioscoridis, aliorumq; Græcorum Epithymum magno discrimine ab eo diuersum esse, de quo scripserunt Mauritani, præsertimq; ab illo, cuius meminit Mesues. Quippe qui asserant, nil aliud Arabicum epithymum esse, quàm capillaris cassuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur. Græcum verò idem esse velunt cum proprio flore durioris thymi satureiæ similis. Suam autem sententiam hoc argumento comprobare videntur, quòd si vulgaris vsus epithymum, Arabicum scilicet illud esset, de quo disserit Dioscorides, is non dixisset, Epithymũ florem esse durioris thymi, sed alterius plantæ thymo adnascentis, eiq; sese conuoluentis. Id quod etiam Plinij auctoritate confirmant, vt qui eorum opinioni ex eo maximè adstipulari videatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit lib. 26. cap. 8. vbi sic inquit: Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidã aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pallioli (rectius fortè pili legendum esset) rubens: hæc Plinius. Ex quibus vtique planum fit, duo esse Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita suam tuentur sententiam. Horum certè iudicio ego quoq; facilè subscriberem, nisi quædam sese nobis offerrent, quæ apertè reclamare videntur, atque etiam ostendere, Plinium ipsum Dioscoridis codicem, vnde illa mutuatus est, deprauatum habuisse, vel alium auctorem in hoc minus grauem secutum fuisse, vel se ipsum deceptum, vt in alijs compluribus illi euenisse adnotauimus. Palàm etenim faciunt, quantum equidem reor, nostri vsus, & Dioscoridis epithymum, vnum & idem esse medicamentum, quæ de eo Aëtius, & Actuarius, Dioscoridem, & Galenum secuti, concordes posteritatis memoriæ prodiderunt, cum ita scribunt: Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tusum, & cribro excussum, scrupulorum quatuor pondere, cum passo, vel oxymelite, & salis modico. Vitijs flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitulatur, & quibus iecur aggrauatur, & ijs, qui spirandi vexantur difficultate. Quod verò in stœbe nascitur, aut in satureia prosilit, Epistœbe, atque Epithymbrum inde appellatum, thymi modo aluum resoluit: sed vtrunque facultate censetur infirmius: hæc illi ambo. Quæ sanè liquidò ostendunt, quòd non secus Epithymbrum thymbræ, & Epistœbe stœbæ innascatur, atque Epithymum in thymo nascitur, vel prosilit. Hoc idem præter Aetium, & Actuarium longè antea testatus est grauißimus author Paulus, Dioscoridis & Galeni sectator acerrimus ijs verbis: Epithymum inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præstantißimum est remedium. Dantur ipsius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis hemina. Epithymbrum verò, quòd thymbræ innascitur, epithymo similiter euacuat, sed imbecillius est: hactenus Paulus. Ex his itaque omnibus non dubitauerim asserere, vnum tantùm esse epithymum, non autem plura. Quandoquidem si Paulus, Aëtius, & Actuarius pro certo non habuissent, legitimum Epithymum esse illum thymi florem, de quo scribit Dioscorides, putassentq; duo eius genera reperiri, nulli dubium est, quin & ipsi explicassent duplex in thymo nasci Epithymum. Verùm cum compertum haberent, vnum & idem esse medicamentum capillamentumq;, quod in thymo, thymbro, & stœbe prosilit, ijsq; nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, sibi visum est, quòd suo tempore Epithymum vulgaris notitiæ medicamentum esset, sat fore declarasse non modò id in thymo gigni, sed etiam stœbe, thymbra, & (vt nos sæpe vidimus) in polio, & chamædry: vt hinc scirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, vel epistœbem substitui posse: quin etiam vt non ignorarent, id capillamentum harum plantarum propriam non esse partem, neque suam habere sedem, sed ascititium quoddam esse exterius aduenienes, & in ijs prosiliens, & viuens. His igitur rationibus adducor, vt non temerè existimem, Dioscoridis codicem, quem Plinius habuit, fuisse (vt diximus) deprauatum, & ob id ipsum Plinium deceptum esse: aut hũc aliunde accepisse occasionem, vt duo magno errore faceret Epithymi genera. Quòd autem Dioscorides epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictũ putauerim, nam cùm is sciret Epithymum thymo innasci, nulla radice propria, sed thymi adminiculo fultum, floresque per se albos ferre, qui cùm in thymo sunt, huius plantæ proprij videntur, ideò non absurdum fore duxit scribere, Epithymum esse florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declarasse videtur Dioscorides, cum dicit: Capitula habet tenuia, leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non descripsit Dioscorides thymi florem superius libro tertio (vt Brasauolus asserit) sed capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Præterea conijcere licet Dioscoridem epithymum thymi florem appellasse, quod à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipsum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perspicuò apparet: quoniam de epithymi viribus libro 3. vbi de thymo & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob causam, quòd epithymum propriam thymi particulam non existimauerit esse, sed (vt suprà dictum est) ascititium quoddam, vt in arboribus

Epithymum Græcorum & Arabum an diuersum.

Multorum opinio reprobata.

Epithymi vires.

Epistœbe & Epithymbrũ.

muscus

nascitur, & viscum, quæ tamen legitimæ arborum partes non sunt, sed viribus & facultate diuersæ. His igitur rationibus, vt arbitror, ductus Dioscorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo verò, tanquam de re à thymo diuersa, disseruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus viscum innascitur, disputauit libro primo: de ipso autem visco libro tertio cum ijs medicamentis, quæ suo lentore glutinant. Adde quòd idem indicare videtur nomen Græcum ἐπὶ, quod Latinis modò sub, modò in significat. Vnde nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, vel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire possit, non video: vt pote qui non in thymo, neque sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quòd cùm scripserit Dioscorides Epithymum plurimum in Cappadocia & Pamphylia gigni, facilè colligi potest, ipsum de Epithymo vulgaris vsus esse locutum. Quippe si Epithymum proprij thymi florem esse duxisset, ei sanè opus non fuisset scribere, quòd magis ijs in locis epithymum copiosum proueniret, quàm alibi: quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum, vbicunque thymum proueniat, hoc argumento, quod thymum vbicunque nascatur, æstate suos edat flores. Epithymum in thymo satureiæ simili nos sepissimè legimus prope Goritiam, Saluatino & Gargaro montibus supra Salicanum, qui eo durioris thymi genere copiosè vestiuntur, sed cui epithymum insideat eo tantum tractu, qui ad meridiem spectat. Etsi enim montes illi thymo omni ex parte scatent, nusquam tamen thymi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymum spectaretur, nisi in amœniore montis parte, vbi herbæ enatæ austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentissimum proueniat. Sed quoniam tot scio me frustrà huc adduxisse argumenta, quibus meam firmaui sententiam, nisi etiam Plinij auctoritati, qua nititur Brasauolus, clarius responderem: idcirco illi ita responsum volo, quòd cùm Plinius Dioscoridis mentem, à quo priorem suorum verborum partem sumpsisse videtur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, sed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm suam opinionem retulit, cùm inquit: Epithymum est flos è thymo Satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c. Porrò verò idem Plinius in ijs verbis errasse deprehenditur, quòd maiori, duriorique thymo herbaceum florem, minori verò album reddiderit, cùm tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modò candidus, modò in candido purpurascens. Hinc itaque perspicuum fit, tam confusè & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse Plinium, vt nihil certi in hac re ex eius verbis elici possit. Cæterum hallucinantur, mea quidem sententia, in Epithymi historia, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioscoridis verba perperàm interpretati deprehendantur, etsi vt fortè alijs doctiores viderentur, suam in Epithymo sententiam proferant ijs verbis. Certissimè à paucis verus sensus verborum Dioscoridis de epithymo percipitur: nam cum ipse Dioscorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos est è thymo satureiæ similis, non per hoc intelligit epithymum, scilicet capillamentum thymi esse simile herbæ satureiæ, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento satureiæ, scilicet thymbræ: quia etiam & supra thymbram generatur huiusmodi capillamentum, sicut supra thymum: hæc Patres illi. In quibus facilè cognoscitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace sua, ignorantia, quòd sensus verborum obscuros, claros reddere profiteantur, atque ijs subinde, vt mihi videtur, maiorem caliginem offundant. Quod enim Dioscoridis sententia hoc loco euidentior sit, quàm vt exponi debeat, quodque apertè Monachis refragetur, eius verba testantur, quæ ita Græcè habent: Ἐπίθυμον θύμου ἐςὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος: hoc est ad verbum: Epithymum thymi est flos durioris & satureiæ similis. His sanè verbis liquet, quod Dioscorides non comparat Epithymum, quod florem thymi vocat, flori satureiæ, vt Monachi illi malè interpretantur, sed illud genitiuum ἐοικότος ad thymum tantùm refert: ita vt thymum, cui Epithymum insidet, satureiæ simile faciat. Thymi namque duo habentur genera. Vnum maius satureiæ simile, in quo epithymum prosilit. Alterum minus, tenuissimis folijs refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioscoridem: quare ne quispiam fortasse putaret vtrique thymo epithymum innasci, id tantùm in thymo duriori inueniri prodidit. Sed satis superque de Epithymo disputatum est: iam medicinæ reddenda est ratio, & de eius viribus agendum. Illud sibi peculiare asciuit Epithymum (vt testatum reliquit Mesues in suis simplicibus) quòd valentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idque facilè, & citra vllam molestiam præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasque atrabiliarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum vitijs, & hypochondriaca melancholia vexatis. Frequens est epithymi vsus: datur enim vtilissimè aduersus carcinomata, elephantiasin, & vlcera maligna, & atra: quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi vires breuissimè perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius: exiccat, & excalfacit, ordine tertio: hactenus Galenus. Verùm quia Epithymum ob similitudinem mihi ad memoriam reuocauit CASSVTHAM ita à peritioribus medicis vocatam, licet officinis, & herbariorum vulgo rectius Cuscuta nominetur. At cùm à veteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hic locus poscere videtur, vt de ea aliquid disseramus. Cuscuta igitur eius generis est, vt in frutices, & herbas epithymi modo prosiliat, & viuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, sed velut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisue longissimis. Hæc statim ab exortu plantarum ramulis

Epithymum vbi plurimū.

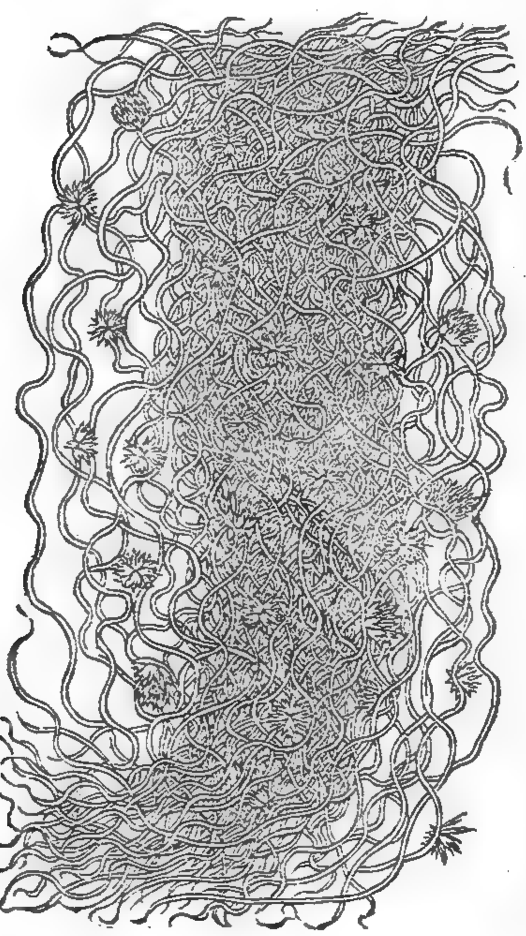
Plinii lapsus.

Monachorum expositio vana.

Epithymi vires ex Mesue, & Gal.

Cassuthæ histo. & vires.

II. CVSCVTA.

multis se implicat, & adeò crebris inuolutionibus bis se circumuoluit, vt breui plantas ipsas strangulet, atque enecet. Foliis nullis vnquam vestita visitur. Flores tamen edit albos quàm plurimos, quibusdam in capitulis, à quibus semen tenue prodit, sed superuacuū. Cirri rufescunt, vitium capreolis crassitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Cassytam appellari, & proinde eam Cassutham nominant. Is verò libro 16. capite vltimo, ita scriptum reliquit. Est & in Syria herba, quæ vocatur Cassytas, non tantum arboribus, sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd reperiantur Plinij codices, in quibus Cadytas, non Cassytas legitur, quòdq; hæc arboribus tantùm, & spinis se circumuoluat, nostra verò Cuscuta duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur & irretiat, non ausim affirmare vulgarem Cuscutam esse Plinij Cassytam, præsertim cum in Syria tantùm nasci scribat ipse Plinius. Credidere præterea plerique Cuscutæ eandem inesse facultatem, quæ & plantis inest, in quibus nascitur. Quorum vtique sententiam potius probandam, quàm refellendam censeo, argumento quòd Epithymum ijsdem, Galeni autoritate, polleat viribus, quibus & thymum. Excalfacit Cuscuta ordine primo, siccatq; secundo. Abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Iecoris obstructiones aperit, infarcti lienis vitia expedit: venas pituitosis, atque biliosis exonerat humoribus: vrinam pellit, & regio morbo subuenit. Puerorum febribus auxiliatur: sed diuturno vsu ventriculum grauat, quæ tamen noxa tollitur, si Anisi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præsertim absynthio admista. In quem vsum decoquitur, bibiturq; eius decocti selibra, cum sacchari sesquuncia. Quod Græci ἐπίθυμον: Latini quoq; Epithymū dicunt: Mauritani Efitimo seu Efichemo: Itali Epithimo: Hispani Cabellos seu flores del thomilho: Galli Teigne de thyn. At Cuscuta, Itali Cuscuta: Germanis Flachsseiden: Galli couche in icy.

Cassyta Plin. — *Cuscutæ vires Matth.* — *Nomina.*

Quemadmodum Thymo circumnascitur capillamentum Cuscutæ modo, sic & circa Polium maritimum, Thymbram, Rosmarinum Monspelii obseruauimus: aliquando & in Hyssopo notare est. Hoc Epithymum dicitur Matthiolo, Lac Cast. Lug. Cæsal. Taber. Epithymum Græcorum & Arabum, Lob. Lugd. Cassutha minor, Dodonæo historia latina in folio. II. Cuscuta duplex, vel albo vel russo colore, quæ passim herbis adnascitur, potissimùm Vrticæ maiori, lupulo, rubo, vepribus, lino: Sic Cytiso, Trifolio corniculato: dicitur Cuscuta, Matthiolo, Anguil. Lon. Clus. hist. Panno. Cast. Cæsal. & Orobanche Theophrasti: Cassuta, Fuch. Turn. Dod. fol. Lugd. Thal. Cassytha, Dod. gal. (cui & Podagra & Angina lini) Ges. hort. (& Linodesmon) Tab. Cassytha Plinii, Lobel. Androsaces, Trago.

Ἄλυπον. ALYPVM. CAP. CLXXIII.

Conclusa nō legit Orib.

ALypon surculosa herba est, subrubra: gracilibus ramulis: tenuibus foliis: flore molli, leui, & copioso: radice [betæ, tenui,] referta acri succo: [semine epithymi.] Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largissima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atram bilem deiicit, si mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumatur: verùm interanea leuiter exulcerat.

Alypi consideratio.

ALypum eiusq; radix (si Actuario credimus) nil aliud sanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, Turbit Arabibus dictum, quod album vocant. Ipse enim suo de compositione medicamentorum libello, vbi minoris parandæ Triphera rationem docet (si rectè vertit Ruellius) sic inquit: Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri instituis, alypum, id est, album turpetum addas. Idem post, vbi de simplicibus medicamentis vomitum cientibus tractauit, ita scribit: Turpetum, quod radix est pityusæ, & album alypiæ, glutinosam detrabit pituitam. Verùm quia idem Actuarius, paulò ante Alypum describens, prodidit eius semen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypiam ab alypo differre, quòd huius seminis tantùm vires reddiderit. Sed ijs respondi potest, quòd cùm probè sciret Actuarius aliam vim inesse semini, aliam verò radicibus, proinde de radicibus sub turpeti, de semine sub Alypi nomine disseruit. Plantæ enim habentur, quæ alium folijs, alium semine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ, Dioscoridis testimonio, menses sistit, cùm tamen eius semen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alypiam nullis inter se notis dissidere: nec modò his rationibus fretus, sed etiam Pauli authoritate: quippe qui libro 7. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs verbis: Alypi semen inferius atram purgare bilem pari epithymo mensura, cum sale & aceto, dictum est: intestina verò, si fidem Dioscoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Est autem, meo iudicio, quæ nunc Alypias vocatur: hæc Paulus. Ex quibus palàm est, Paulo nullam inter Alypum, & Alypiam fieri differentiam. Sed hæc dicta sint ad Actuarij mentem, non quidem ad præfixam sententiam nostram, nam cùm tantùm radices solas, easq; in particulas dissectas, nec vsquàm viuam earum plantam viderim, ex vnguibus tantùm leonem non iudicabo. Ideoquè velim, vt aliorum sit quoque iudicium, & præsertim cùm parum referat ad morbos curandos, scire cuius plantæ Turpetum sit radix, cùm eius facultates optimè à medicis perspectæ sint. Cæterùm ad nos solam radicem deferri, neq; vllum hactenus qui plantam, vel semen ostenderit, me nactum fuisse, antea prodideram in commentarijs nostris Ita-

Opinio quorundam refutata. — *Plantæ diuersorum effectuum.* — *Alypi vires ex Paulo.*

ALYPVM.

stris Italica lingua conscriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus vir rei medicæ eruditissimus, Pisis herbam hanc pro Alypo ad nos misit, cuius hic picturam damus, quæ quidem descriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quod legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Hic de Turpeti viribus nobis disserendũ esset, nisi superius in Tripolij commentatione, eius historiam ac facultates latius prosecuti essemus, quàm vt adhuc plura dicenda, vel addenda supersint. Herba, quæ ἄλυπον Græcè, Alypum quoq; & Alypia Latinè dicitur: Italicè Alipo.

Nomina.

Alypum, vt Matthiolus expressit, etiam Lacuna & Lugdunensis exhibent, & sub Alypia Lonicerus: verùm perfectiorem adposuimus figuram. Dicitur Alypum montis Ceti, Aduer. & Lob. Alypum & Herba terribilis, Tab. Lugd. Hippoglossum Valentinum, Clus. hist. Hisp. & Tabernæmontano, qui duas proposuit figuras. Empetrum phacoides in Lugdunensi historia, vbi tres diuersæ vnius plantæ figuræ exhibentur: non mirum ergo si magnum sit volumen, quòd si semel atq; iterum hoc contigisset, excusandus foret, cum nemo sit tam solidè doctus, quem non aliquando cespitare & labi contingat.

Ἔμπετρον. EMPETRVM. CAP. CLXXIIII.

Empetron aliqui Phacoides vocant, nascitur in montibus & maritimis, salso gustu: sed quò propius terreno fuerit, amarius sentitur. Trahit bilem, pituitam & aquam, si bibatur in iure aliquo aut hydromelite.

Empetri cap. deest in meo exemplari.

Empetri herbæ faciem nullis prorsus notis depinxit Dioscorides. Vnde solo nomine nobis de hac herba potius diuinandum esset, quàm quòd aliquid certi ac perpetui statui possit. Non desunt tamen qui Oedipum se faciant, & hæc Dioscoridis obscura quasi ænigmata audeant soluere. Hi siquidem Empetron eam plantam putant esse, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij vulgari sermone herba di San Piero. Sed hanc nos superius lib. secundo legitimum esse Crithmum, pluribus probauimus. Porrò & vbi nascatur Empetron, & quibus facultatibus sit præditum, Plinius quoq; tradidit lib. 27. cap. 9. ita vt ea planè à Dioscoride mutuatus deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortasse similitudine deceptus, quòd Empetron Saxifragam esse existimauerit, vires, quas vtriq; seorsum tribuit Dioscorides, ipse vni Empetro assignauit, addens huic, quòd vrinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ saxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino errasse fatendum est. Empetri meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus in hunc modum disserit: Empetron ad solas purgationes videtur esse commodum, bilem ac pituitam educens. Gustu salsum est: proinde ad alia quoq; vtaris licet, ad quæ pollere ostendimus substantiam salsam. Nominatur item prasoides. Hæc Galenus: qui tamen à Dioscoride in nomenclatura discordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibusdam vocari prodidit, alter verò prasoides dici ait: Quare non deest suspicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco sit deprauatus. Non enim video, quomodo rectè idem Empetron simile reddi possit, & lenti & porro, vt illa nomina demonstrant. Quod Græci ἔμπετρον, Latini similiter Empetrum & Calcifragam nominant: Itali Empetro.

Empetri cõsideratio.

Plinii error.

Empetri vires ex Gal.

Nomina.

Ἄμπελος ἀγρία. VITIS SYLVESTRIS. CAP. CLXXV.

Vitis syluestris sarmenta vitis a modo prælonga emittit, aspera, lignosa, [rimoso cortice,] foliis hortensis solani, longioribus ac latioribus, b muscoso flore & capillaceo: fructu exiguis vuis simili, post maturitatem rubente: rotunda est acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius vitia cutis in facie & maculas omnes expurgant. Enascentes viticulæ, cibi gratia, sale condiuntur.

a Orib. addit. οἰνοφόρου. i. vitis viniferæ. Orib. non legit, rimoso cortice.
b Orib. legit. βοτρυοειδεῖς i. racemoso.

Vitis syluestris cuius imaginem hic appingi curauimus, ita nobis appellanda fuit, non quòd omnino Dioscoridis ἄμπελον ἀγρίαν eam facere velimus: sed quòd plures habeat notas, ac etiam facultates quæ illam repræsentant. Siquidem sarmenta vitis modo emittit, folia habet hortẽsis Solani, fructum exiguis vuis similem, post maturitatem rubentem, cuius acinorum facies rotunda est. Nam hæc omnia vitis syluestris sunt indicia. Repugnat tamen florum figura, quòd muscosi nõ sint, nec capillacei, sed racematim cohærentes. Verùm cum in Oribasij codice, qui ex Dioscoride transscribit, legatur βοτρυώδεις non βρυώδεις, hoc loco, deprauatam esse Dioscoridis lectionem, haud temerè censemus; & præsertim, quòd rationi magis consentanea sit Oribasij lectio, quàm quæ Dioscoridi (vt puto) deprauatè legitur. Siquidem nullam scio plantam, fructum vuæ modo proferentem, quæ flores racemosos non fundat, adeò vt omninò stupidus dici possit, qui aliter contendat. Præterea nec illud nobis obstare videtur, quòd hæc planta rimoso cortice non sit, cum etiam verbum illud φλοιορραγεῖα in Oribasio non legatur. Adde quoque, quòd hæc planta, omnibus suis facultatibus, agresti viti bellè correspondeat. Nostræ enim mulieres in Hetruria

Vitis syluestris consid.

ria acinorum succo vtuntur ad faciei nitorem, & ad lentigines maculasq; delendas. Nec desunt, qui scriptis mandauerint, sarmentorum & radicum decocto, ex vino albo in operculato fictili parato, sanari hydropicos & Regio morbo affectos: quòd non solum aluum exoluat, sed vrinam quoq; moueat. Quibus rationibus & autoritatibus fretus (si vel non sit hæc planta Dioscoridis ἄμπελος ἀγρία) non ab re esse nobis visum est, syluestrem vitem hanc stirpem appellari posse, quousq; nouus appareat Dioscorides, qui aliam veriorem demonstret. Nascitur in dumetis, sepibus, syluis & montibus. Sed quàm miserè hallucinentur, qui Vitalbam nobis vulgò vocatam, quam alterius Clematidis genus esse statuimus, agrestem vitē faciunt, aliàs longiori commentatione (Deo permittente) disseremus. Theophrastus vitem syluestrem Atragenam vocasse videtur, lib. 5. cap. vltimo de plantarum historia, vbi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalibem fortasse non experta, ex ligno duriore, & fungoso ignem parabat: ad quod, meo iudicio, syluestris vitis materies admodum apta fuit. Fuchsius, Tragus, & alij nonnulli, qui in Germania de Stirpium natura & facultatibus scripserunt, agrestem hanc nostram vitem Amaram dulcem appellauerunt, quòd mansus sarmentorum cortex primo statim occursu amarus, & deinde paulò post dulcis sentiatur, & præsertim si diutius ruminetur. De huius vitis syluestris viribus scripsit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum his verbis: Vitis agrestis racemi extergendi vim habent, vt epheleis & næuos, & id genus omnia in extima cute existentia curare possint. Sed & adstrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & sale condiri assolent. Quæ vitis ἄμπελος ἀγρία Græcis, Vitis syluestris Latinis vocatur: Vite saluatica Italis.

Vitalba non est vitis agr.
Atragene.
Amara dulcis.
Vitis syluestris vires ex Galeno.
Nomina.

Solanum scandens seu Dulcamara, à corticis sapore, C. B. Vitis syluestris, Matthiolo, Lacu. Castor. Cam. Dulcis amara, Trag. Dulcamara, Dod. gal. & fol. cui & Cyclaminus altera Dioscoridis. Dulciamara & Melothron Theophrasti, Lugd. Amara dulcis, Anguil. Ges. hort. Lonic. Lobel. (cui & Siliquastrum Plinii Guilandini & Solanum lignosum) Taber. Amarum dulce Solano somnifico cognatum, Cordo in Dioscor. Solanum fruticosum, Ges. hort. Solanum γλυκόπικρον Thal. Salicastrum Plinii, Cæsalp. Circæa Monspeliensium, Camerario. Vulgatum flore est cæruleo, reperitur aliquando & albo.

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA. CAP. CLXXVI.

VItem albam aliqui bryoniam vocant. Foliis, viticulis, pampinisq; satiuam vitem imitatur, sed hirsutiora sunt omnia: ea, quos prope se nacta sit frutices, suis clauiculis complectitur: fructus rubens in vua dependet, quo coria pilis spoliantur. Ex ea asparagi, [qui prima germinatione exeunt,] decocti in cibo, aluum & vrinam cient. a Folia, fructus, radix, acrem vim sortiuntur: itaq; vlcerum phagedænis, gangrænis, chironiis, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex sale illinuntur. Radix corpus abstergit, & cutem erugat: vitia cutis in facie varosq;, lentigines & cicatrices nigras emendat, cum eruo, creta Chia, & fæno græco. Eodem effectu prodest decocta in oleo, vsq; dum liquescat: sugillata tollit, & reduuias committit: inflammationes discutit illita ex vino: suppurationes rumpit: medicamēto aptè immiscetur, quod carnē exest: infracta ossa extrahit, trita & imposita. Datur comitialibus in potu drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodest attonitis, & vertigine laborantibus, consimiliter assumpta. Contra viperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat: mentem interdum subturbat. Fœminarum locis apposita, partus secundasq; morantes trahit: cit vrinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè spirantibus, strangulatu oppressis, tussientibus, vulsis, ruptis & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, consumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoq; insessus decoquitur, siquidem vuluas purgat, sed abortum facit. Succus è radice vere exprimitur, qui trahit pituitam cum aqua mulsa potus. Ad psoras, & lepras semen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit succus eius, si cum tritico decocto sorbeatur.

Conclusa nō legit Orib.
a Dragom. ἡ ῥίζα λευκὴ καὶ παχεῖα, ὡς ἡ κύημα.
Radix candida & crassa, vt & germen.

VITIS ALBA.

VItis alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur: vulgò mulieribus Cucurbita syluestris dicitur. Nota omnibus ferè planta est, quòd passim secus vias, & propter sepes proueniat. Germinat hæc primo statim vere plures à radice emittens viticulas, teneras & hirsutas, quæ paulatim adolescentes per sepes & fruteta, arbusculas scandunt, & suis clauiculis, quibus refertæ sunt, sese cum illis vinciunt. Folia profert vitigineis proxima, minora tamen, angulosa, aspera scabraq;: flores racematim cohærentes, colore pallido, & in stellæ modum radiantes. Fructum racemosum vinosumq;, acinis hortensis solani magnitudine æqualibus, colore primum viridi, & per maturitatem rubro & quandoq; nigro, quem Dioscorides non vidit. Nos hunc in Vngaria, Germania & Bohemia copiosum vidimus: quibus in locis nulla visitur Bryonia, cuius fructus rubescat. Semen in acinis delitescit, glutinoso succo immersum, subrotundum ac paulo acuminatum. Radice nititur grandi vastaq;, perenni, carnosa, longitudine plerunq; cubitum excedente. Crassitudine humani femoris, capite multis ceu verrucis tuberoso, ima parte diuaricata, colore foris cinereo, & candida & succosa intus pulpa, amaro & subacri sapore, quinetiam fortiter adstringente, succo madet gluti-

Vitis albæ consideratio & vires.
Bryonia fructu nigro.

Extimisq, odore graui. Nascitur plurimum propter sepes, itinera & fruteta. Hanc inter sua deiectoria medicamenta reposuit Mesues, qui de ea hæc ad sensum scribit. Vitis syluestris, quòd hausta, quemadmodum & Dracunculus, ventriculo, & iecinori noxam inferat, danda non est, nisi aromatum puluere permista, aut addito masticthe, cydonijs malis, aut alijs adstringentibus roborantibusq; medicamentis. Succus è contritæ radice expressus pituitam eijcit, vrinam remorantem trahit, & cerebrum mundat: quinetiam pectus, & neruos à pituitosis putridisq; excrementis: viscerum obstructiones aperit: renes à calculis expedit: subuenit item vertiginosis comitialibusq;. Præstat opem mirificè tussientibus: & induratos tumores resoluit, præsertim lienis, si cum vino, & ficubus tusa radix illinatur. Menstrua elicit: & vniuersum purgat vterum, atque etiam fœtum expellit, si in eius decocto insideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & vulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immissum cineribusq; incoctum, sugillata delet: hactenus Mesues. Præterea mulieres vuluæ strangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò vt eas à strangulatu liberet & sanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem à quodam vulgari herbario edocta, vt vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis vncia efferbuisset, dormitũ itura semel in hebdomade, cum hac medicina per annum vsa fuisset, optimè ex illo morbo conualuit. Vitis albæ meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, de eius viribus ita scribens: Vitis alba, quam & Bryoniam, & Psilothrum vocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in vere eduntur, vtpote edulium stomacho, eò quòd adstringat, gratum. Habent etiam subamaram, & modicè acrem adstrictionem: quare & vrinam moderatè cient. At radix & abstergentem, & desiccantem & tenuium partium, ac moderatè calidam vim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus imposita: & psoram & lepram sanat. Porrò fructus eius racemi speciem præferens, ijs qui coria tingunt, vtilis est. Planta hæc Græcis ἄμπελος λευκὴ καὶ βρυωνία vocatur: Latinis Vitis alba: Mauritanis Fesire, Alfesire, Fessera siue Alfescera, Nezargiesan seu Nezarchasen: Italis Vite bianca & Zucca saluatica: Germanis Stickwurtz vnd Teuffelskürbß: *Hispanis Nueza & Anorca: Gallis Colubrine & Couluree, aut Feu ardent.*

Bryoniæ vires ex Mesue.

Bryoniæ facultates Matthiolo.

Vitis albæ vires ex Gal.

Nomina.

Bryonia seu Vitis alba triplex est: alia enim vulgatior, cuius baccæ maturæ rubræ sunt, radix ex albo flauescit: altera cuius baccæ nigricant & radix foris subnigra, interius verò eo pallet colore: tertia quam maculatam seu Creticam vocamus, quæ vulgari minor, cuius folia & punctis albis & striis notantur: fructu est maiore, rubro, aliquando vnico, aliquando plurimis, ex longo pediculo dependentibus, radix ampla rapæ modo, quæ forinsecus cum vulgari conuenit, verùm intrinsecus candida, nec circularibus lineis prædita: huius radices Doctor Doldius Noriberga etiam ad me misit. Bryonia baccis rubris, seu Vitis alba Dioscoridis, C. B. Vitis alba Matthiolo, Fuchs. Turn. Cordo in Diosc. Anguil. Lacu. Ges. hort. Lob. Castor. Bryonia, Trag. Ges. hort. Lonic. Cæsalp. (cui & Melothron Theophrasti) Lugd. Camer. Taber. Bryonia alba, Dodo. gal. & fol. Cordo in histo. Thal. Viticella, Syluatico. Quæ verò baccis nigris est, dicitur Bryonia nigra seu Vitis nigra Dioscoridis, quam propriè Bryoniam dici Galenus testatur, C.B. Vitis alba fructu nigro, Matthiolo, Castor. Vitis nigra, Cordo in Dioscor. Bryonia nigra, Dod. gal. & fol. Cordo in histo. Bryonia baccis nigris, Camerario.

Ἄμπελος μέλαινα.

VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

Nigra vitis, quam aliqui nigram Bryoniam vocant, folia fert hederæ, smilaccis proxima, sed maiora: caules etiã cognatos: capreolis suis arbores, quasi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia virent, & post maturitatem nigrescunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur: menses pellunt, vrinas cient, lienem absumunt: vertiginosis, comitialibus, neruorum resolutione tentatis prosunt. Radix eadem, quæ vitis alba præstat, sed inefficacius. Folia cum vino exulceratis iumentorum ceruicibus commodissimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

Vitis nigra Hetruscis vulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno vocabulo. Sunt enim qui hanc Tamnum, siue Tamum etiam vocent, vnde Latinis eius vua Taminia dicta est. Huius viticulæ, quæ vere primùm è terra erumpunt, quòd asparagis similes sint, eorum more decoctæ, hac etiam tempestate manduntur, quamuis non eam, quam asparagi, cum palato ineant gratiam. Frequentissima hæc in Hetruria prouenit, quin & in Goritiensi comitatu, vbi Martio & Aprili mensibus, eius cauliculi in fasciculos digesti in foro veneunt ad ciborum vsum. Huic tamen, quæ in Italia nascitur, illud tantùm obijci posse putauerim, quòd in vuarum colore ab illa dißidere inueniatur, quã Dioscorides repræsentauit, quòd huic vuæ post maturitatem nigrescant, nostræ verò perpetuò rubentes spectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter se maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neq; facit, vt mutare debeam sententiam, & credere hanc aliam esse à Vite nigra, quòd viderim in Vngaria & Bohemia (vt in præcedenti commentatione diximus) Bryoniam vniuersam fructum

Vitis nigræ consideratio.

ctum ferre omnino nigrum, cum tamen Dioscorides rubri tantùm meminerit: quinetiam hoc idem in Sambuco spectatur, ea enim quæ in montibus prouenit, rubicundum fructum edit: altera verò ex purpura nigricantem. Videtur quoq; Solanum hortense quibusdam in locis vuas ferre modo nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunq; cum florum, & fructuum colore ludere soleat, vt in vuis, cerasis, moris, ficubus, prunis, malis, & alijs compluribus perspicuè cernitur. Idcirco nil mirum esse debet, si in Italia Vitis nigra rubentes vuas proferat, alibi verò nigras, vt in Græcia, Asia, alijsq; calidioribus, quòd huiusmodi discrimina sæpenumero cœli ac soli diuersitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam obiectionem diluit, non dubitauerim asserere, hanc plantam, cuius etiam hic effigiem pictam damus, esse veram ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorsus notæ illi adstipulari deprehenduntur. Cæterùm credidit Leonardus Fuchsius, eam stirpem esse legitimam Vitē nigram, quæ nostris in Hetruria vulgò Vitalba dicitur, quamq; alteram esse Dioscoridis clematidem superius huius libri initio abundè ostendimus. Verùm hæc eius opinio nobis, pace sua, planè reprobanda videtur. Siquidem nostra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, sed potius minora, & per ambitum laciniata: nec semen edit in racemi modum, sed simul compactum, nulla cum vuis similitudine. Adde, quòd eadem sua facultate exulcerat. Vitis verò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adstringentem vim, quam habet, vtilissimè imponitur. Martinus Guidottinus, Tridentinus Myropola & rei plantariæ studiosus, scripsit ad me superioribus diebus, nuper à quibusdam fortè fortuna obseruatum esse, Vitis nigræ radici vim inesse præstantissimam ad conciliandam venerem, si sub cineribus feruentibus decocta deuoretur: immo hoc quoq; addit, superare hanc cætera auxilia, quæ libidinis flammas accendunt, præter id quod haud ingratum sit edulium. Quibus nescio sanè an fides sit adhibenda. Vitis nigræ vires paucis perstrinxit Galenus lib. 6. simpl. medic. sic inquiens: Vitis nigra, vocatur autem hæc propriè bryonia, viti albæ ad omnia similis, nisi quod imbecillior: hactenus Galenus de Vite nigra. Huius autem succo (vt est author Mesues) nihil valentius ad strumas sanandas, si cum vini, & mellis æquali portione is hauriatur. Præstat ad idem radix quoq;, si tusa & melle excepta illinatur. Sed quoniam Vites tam alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum est, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus vulgò vocatur BALSAMINA, alijs Viticella, alijs Momordica, alijs Caranza, cum veteribus nihil de ea posteritatis memoriæ proditum sit, sitq; dotibus quàm plurimis non obscuris prædita, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbæ historia pertractetur. Est itaq; VITICELLA, siue Balsamina, planta, quæ prælongis tenuibusq; viticulis, vltro citroq; reptantibus, proximas tum herbas,

Fuchsii opin. reprobata.

Vitis nigræ vires ex Mes.

Viticellæ siue Balsaminæ historia.

II. BALSAMINA.

III. BALSAMINA ALTERA.

tum arbusculas comprehendit: folijs vitis albæ, aut viniferæ similibus, sed longè minoribus, magisq; per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum sinu prodeuntibus, quibus sese implicat appositis adminiculis. Florem promit cucumeri similem, paruum, colore subluteum: fructum vtrinq; turbinatum, qui oui gallinacei ferè faciem repræsentat, cute carnosa, quibusdam acutis bullis rigente, dipsaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè dissilit vltimam maturitatem adeptus. Semen includit Anguriæ vocatæ simile, minus tamen, contectum cute crassa, pingui, lubrica, & perquam rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius fructum perficit ac maturat, quàm aduentante autumno, Augusto & Septembri mensibus. Nusquam nisi sata, quod sciam, in Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi in hortis & fictilibus plantatur & nascitur. Folia vulnera recentia glutinant. Fructus exempto semine insolantur diu in oleo omphacino, aut macerantur eodem oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo, fitq; inde oleum præstantissimum ad arcendas vulnerum,

Viticellæ vocatæ vires.

vulnerum, mamillarumq; inflammationes, doloresq; mulcendos. Valet idem ad exulceratos inflammatosq; vteros si pinnæ iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mire auxiliatur: in quem vsum macerantur fructus (vt diximus) oleo amygdalino dulci, aut è semine lini expresso, addita ad vnamquamq; olei libram, liquidæ vernicis vncia. Medetur hoc ambustis tam igne quàm aqua. Punctis sauciatisq; neruis vtiliter illinitur: quin & vulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorsus delet, & vesparum ictus sanat. Scribunt recentiorum quidam, steriles mulieres fœcundas fieri, si à balneo medicamentis vtero conferentibus parato, hoc oleo vteri osculum sibi perunxerint, ac demum suis se iunxerint viris. Ramicosis pueris efficax remedium est, si eo locus sæpius perungatur. Foliorum puluis (vt ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearis mensura ex plantaginis, siue equiseti decocto intestinorum vulnera sanat. Nec desunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & intestinorum tormina. Porrò illud hic prætereundum non est, ne fortè huiusce plantæ nomina alicui imponant, quòd sunt qui Momordicam etiam appellent Geranij genus quoddam, illud scilicet, quod maiora inter cætera folia profert, maluæ amplitudine, de quo libro tertio in Geranijs abundè disseruimus. Est & alia planta, quam Balsaminam quoq; vocant, sed à præscripta facie longè diuersa. Namq; caulis illi est crassus, sesquicubitalis, pinguis, & succo prægnans, in quo numerosi habentur rami abundè vegeti. Folia profert Salicis ferè modo longa & in vniuerso ambitu serrata: flores prægrandes purpureos, retrò infiexè caudatos, è quibus poma suboriuntur alterius Balsaminæ non admodum dissimilia, turbinata, hirsuta, & quæ colore sint primum viridi, & deinde per maturitatem lutescente. Dissiliunt hæc per sese, cum ad vltimam peruenerunt maturitatem abiecto semine, quod lenticulæ faciem exprimit. Radicibus nititur numerosis, crassis ac robustis, seritur in hortis & fictilibus. Putant quidam (id quod etiam scribunt) ijsdem esse cum altera viribus, verùm nos nullam eius experientiam habemus. Cæterùm faciunt hæ plantæ, quæ suo reptatu arbores scandunt, & tabernacula, attegias, sepes & fruteta circumuestiunt, vt hic quoq; plantam pariter arbores scandentem attexam, quam VESICARIAM *repentem, à fructuum facie recentiores vocant. Cuius historiam descripsimus superius de Solano Halicacabo differentes, vbi eius imaginem excudendam curauimus. Quæ Vitis nigra Latinis, ἄμπελος μέλαινα Græcis nominatur: Arabibus Fesire sentanim, Fesiresim, Alfesiresim siue Fasersin: Italis Vite nera & Tamaro: Hispanis Congorca. At Momordica seu Viticella: Italis Balsemina, Viticella, Momordica seu Pomo di Gierusalem: Germanis* Balsamkraut Männlein: *Gallis Marueilles. Verùm Balsamina altera: Italis Balsamina maggiore siue fœmina: Germanis* Balsamkraut Weiblein.

Momordica genus Geranii.

Balsamina altera.

Vesicaria repens.

Nomina.

I. Bryoniam syluestrem vocamus, ad imitationem Dioscoridis & Theophrasti, quam Vuam Taminiam Plinius nominauit, & Vitis nigra dicitur Matthiolo, Lacu. Anguil. Lugd. Castor. Taber. Vitis syluestris siue Tamus & Salicastrum Plinii, Dod. gal. & fol. Vitis nigra syluestris, Gesn. hort. Vitis vel Bryonia syluestris & Sigillum beatæ Mariæ, Lob. Tanus & Tamus, Ges. hort. Tamarum vulgò, Cæsalp. Malacocissus Damocrati, Gesn. libro de hortis Germaniæ. II. Balsamina rotundifolia repens seu mas: Balsamina dicitur, quòd ex pomis ipsius maris immaturis oleo iniectis, insolatione paretur oleum seu Balsamum, vt vocant Chirurgi, ad vulnera consolidanda. Balsamina Matthiolo, Trag. (cui & pomum mirabile) Lacu. Ges. hort. appen. Cæsalp. Lugdun. cui & Cucurbita Somphos Plinii fortè: Balsamine prima, Fuchs. Balsamine Carantia dicta, Anguil. Balsamine alia Ges. hort. Balsamina Cucumerina punicea, Lob. Balsamina cucumerina, Taber. Balsamina mas, Camer. Charantia, Dod. gal. & fol. (& pomum mirabile vel Hierosolymitanum) Lacu. Cucumis puniceus, Cordo in histo. Momordica & Viticella Castori Durantes. III. Balsamina fœmina, C.B. Balsamina altera, Matth. Trag. Fuchs. Ges. de hort. Anguil. (cui & herba S. Catharinæ) Castor. Balsaminum, Dodo. gal. Lugd. Balsamina Dodo. fol. Lugdun. Lonic. cui & Charantia fœmina. Balsamella, Cordo in histo. Balsamina amygdaloides, Ges. ad Cordum: Balsamine vulgò dicta, Ges. de hort. Balsamina fœmina, Camer. Taber. Balsamina fœmina persici folia, Lob. Catanance, Cæsalpino.

Πτέεις. FILIX MAS. CAP. CLXXVIII.

Filici folia sine caule, sine fructu, sine flore, ex vno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus a pinnata, subgraui odore: radice per summa cespitum nigra, oblonga, filices multas fundente, subadstringēte gustu: nascitur in montibus & saxosis. Radix latas tineas excutit, sumpta drachmis quatuor ex aqua mulsa: melius si cum scammoniæ, aut veratri nigri totidem obolis detur: sed qui sumunt, alia prægustare debent: laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, vulneribus sagitta arundinea factis, est auxilio: cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix, quam per ambitum sata copiosior arundo coronet: & contra euanescens abibit arundo, quam obsepiens multa filix in orbem cinxerit.

a Meū & Cat. ἀντιπλωμένα ὡς πτέεξ, i. expansa velut ala.

Θηλυπτέεις. FILIX FOEMINA. CAP. CLXXIX.

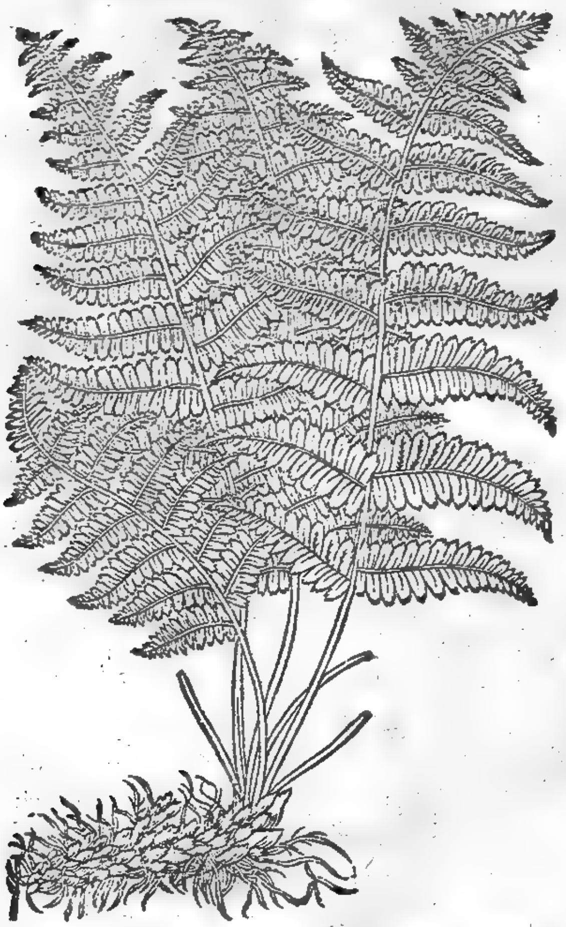
Filix fœmina a foliis est filicis, surculosis altioribusq;, & quæ non singulari, vt illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flauescunt: aliquæ etiamnum rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate sumpto: potæ cum vino drachmis tribus teretes tineas eiiciunt. Datæ fœminis sterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, si supergrediantur. Farina humidis vlceribus, & cicatrici repugnantibus inspargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, vt ventrem emolliant.

a Meū & Cat. τὰ μὲν φύλλα πτέεσι ὅμοια, οὐ μονόμασχα δὲ ὡς τὰ ἐκείνης ἀλλὰ πολλὰς ἔχοντα ἀποφύσεις. i. folia quidem similia filici habet, sed non ex vno pediculo velut illa, verū multas propagines habent.

Filicis tam maris, quā fœminæ plantas, nemo est, qui non nouerit: Mas n. nascitur in montib. & saxosis: quin etiā alibi vmbrosis locis. Fœmina in syluis & in montib. & ferè vbiq; maximè frigido solo. Mas etsi (vt Diosc. inquit) neq; caulem neq; florē, neq; semen profert: certò tamen cōpertum est à naturalium rerū indagatoribus, semen ferre filicem auersis folijs inha-

Filicis vtriusq; historia.

I. FILIX MAS.

II. FILIX FOEMINA.

inhærens, sed adeò minutum, vt visum ferè fallat. Legitur abscißis prope radicem folijs, & in domo suspensis, substrato linteolo, aut papyro, ad finem Iunij, nam circa hoc tempus maturescit. Atqui vulgus id colligi haud posse credit, nisi nocte festum diui Ioannis Baptistæ præcedente, superstitiosis quibusdam admurmuratis verbis quibus Cacodæmones fugari censet, qui filicis semen custodire creduntur. Sed hæc & fabulosa sunt & superstitiosa. Inter filicem marem & arundinem non parua est inimicitia. Vtriusq; filicis meminit Theophrastus lib. 9. cap. 20. de plantarum historia, his verbis: Filix Fœmina vtilis contra interaneorum animalia lata, melle subacta: & contra tenuia, in vino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: si cæteris, steriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à mascula, quòd folium vnico artu porrectum hæc habeat, radicem verò crassam, longam & nigram. Harum igitur vires sterilitati addidisse natura putatur. Hactenus de filicibus Theophrastus. De ijs etiam scripsit Plinius libr. 27. cap. 9. sic inquiens: Filicis duo genera, nec florem habent, nec semen. Pterin Græci vocant, alij blechnon, cuius ex vna radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Græci vocant, alij nymphæam pterin. Est autem singularis, atq; non fruticosa (fortè rectius non singularis atq; fruticosa) breuior, molliorq; & densior, folijs ad radicem canaliculatis. Vtriusq; radice sues pinguescunt. Folia vtriusq; lateribus pinnata, vnde nomen Græci imposuere. Radices vtriq; longæ, in obliquum, nigræ, præcipuè cum inaruere: siccari autem eas sole oportet. Nascuntur vbiq; sed maximè frigido solo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vsus radicis in trimatu tantùm, neq; antè, neq; postea. Pellunt interaneorum animalia: ex his ptanias cum melle, cæteras ex vino dulci triduo potæ. Vtraque stomacho inutilißima. Aluum soluit, primò bilem trahens, mox aquam: melius ptænias cum scammonij pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua, post vnius diei abstinentiam bibitur, melle prægustato, contra rheumatismos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris verò sterilitatem facit. Farina earum vlceribus tetris inspargitur, iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant, serpentem non recipiunt. Et libr. 18. cap. 6. idem de Filice hæc scripta reliquit. Filix biennio moritur, si frondem agere non patiaris. Id efficacißimè contingit germinantis ramis baculo decußis: succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas non renasci, nec arundine sectas, aut exaratas vomeri arundine imposita. Filicem vtramq; prodidit Galenus libr. 8. simplicium medicamentorum, vbi de earum viribus in hunc modum differit. Filix mas radicem habet maximè vtilem: latum enim lumbricum interficit, si quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulsa sumpserit. Ad eundem modum fœtum viuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non est: est enim amara, paulum habens adstrictionis. Quamobrem vlceribus imposita valenter desiccandi facultatem obtinet, non tamen mordax est. Similem ei vim habet Thelypteris nominata. Planta Græcis πτέρις καὶ πτέριον, Latinis Filix appellatur: Arabibus Sarax seu Sarachs: Italis Felce: Germanis Waldfarn: Hispanis Helecho yerua: Gallis Osmunda regale seu Fengiere masle. At Filix fœmina, Græcis θηλύπτερις: Italis Felce femina.

Filicis hist. & vires ex Theophrasto.

Filicis descriptio ex Plin.

Filicis vtriusque vires ex Galeno.

Nomina.

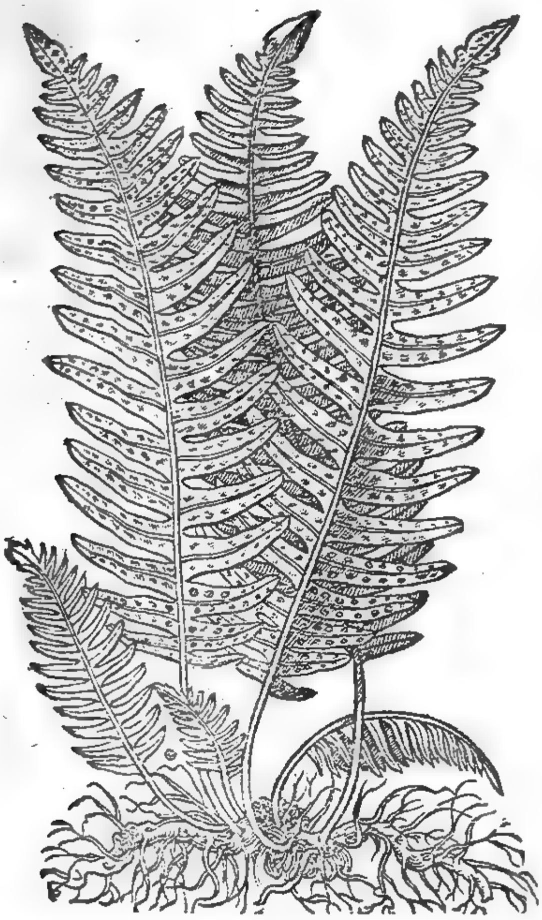
I. Filix mas dentata, C. B. Filix mas, Matthiolo, Fuchs. Dodo. gal. & fol. Lonic. Lugd. Castor. Lob. Taber. Filix, Brunf. Turn. Filix mascula, Cordo in Dioscor. & histor. Filix mas secunda, Thal. Filix fœmina aspera, Ges. hort. appen. Filix fœmina, Ges. hort. Cæsalp. Filix syluestris seu vulgaris, Trago. Quæ de semine dicuntur, nec commentitia sunt, nec superstitiosa, in historia explicanda. II. Filix fœmina dentata, C. B. Filix fœmina, Matthioli, Fuchs. Dodo. gal. & fol. Lacun. Castor. Lugdun. Filix fœmina secunda, Thal. Filicula petræa fœmina dentata, Taber. Pteridion masculum, Cordo in historia.

Πολυπόδιον. FILICVLA. CAP. CLXXX.

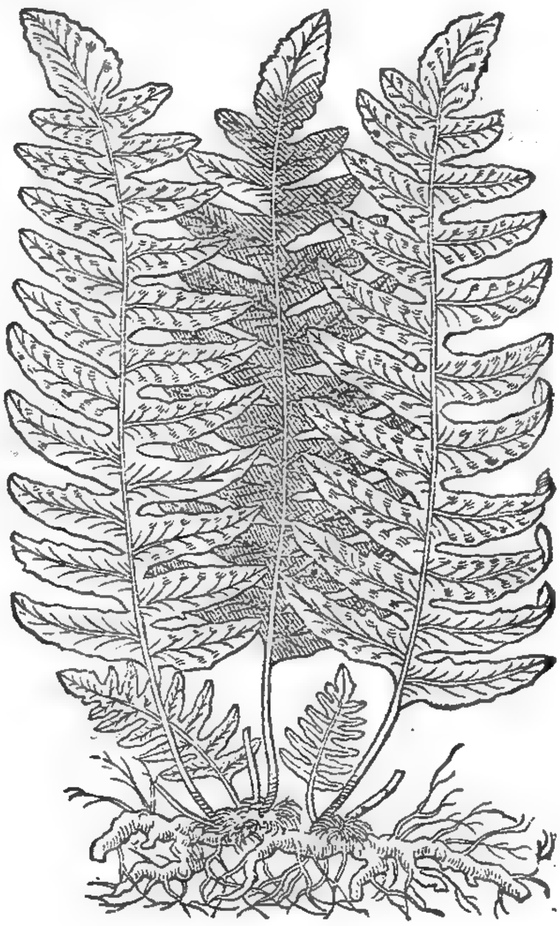
Filicula nascitur in muscosis petris, & vetustis a arborum caudicibus, præsertim quercuum, palmi altitudine, filici similis, subhirsuta, non tenui perinde diuisura. Radix pilosa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, crassitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, austera aliquantum, & gustu subdulcis. Purgandi vim habet. Coquitur cum gallina, aut piscibus, aut beta, aut malua, ad aluum soluendam. Aridæ farina aquæ mulsæ inspersa, detrahit bilem & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & aduersus rimas, quæ inter digitos fiunt.

a Meũ & Cat. δρυῶν. i. quercuum.

I. FILICVLA SEV POLYpodium.

II. POLYPODIVM ALterum.

Polypodium Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atq; etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum [palmari altitudine assurgit, filici similis, subhirsutis, & robustioribus folijs, aduersa parte fuluescentibus maculis respersis: caulem, florem fructumq; nullum profert. Radicibus nititur per summa cespitum vagantibus, polyporum piscium cirris similibus, vnde illi nomen, fibris pilisq; propè innumeris refertis, colore exterius subfuluescente, interius verò viridi, sapore dulci, & austero simul] de quo hic Dioscorides disserit, omnibus notum est, quòd vbiq; locorum frequens proueniat, in muscosis petris, & vetustis arborum caudicibus, præsertim quercuum. Alterum verò non nisi paucis cognitum esse reor, folio aspleni quadantenus æmulo, sed longiore, viridiore: magisq; per ambitum laciniato: radice priori simili, graciliore tamen paulò: hoc plurimum nascitur in montium syluis. Nos copiosum vidimus, legimusq; quibusdam in montibus, per quos iter breue ac compendiosum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Mesues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ solo, aut muscosis lapidibus innascitur, suo quodam exuberante incoctoq; humore maximè ventriculo sit noxia, quodq; ipsum flatibus repleat, ac etiam subuertat. Id quod postea in vniuersum de omni Filicula subiunxit, dicens: Polypodium inter ea recensetur medicamenta, quæ vel maximè corpora exiccant & extenuant: subuersionem & nauseam facit. In quo tamen Mesui refragatur doctissimus Manardus Ferrariensis, asserens, quòd Polypodium, cum imbecilliter leuiterq; purget, corpora extenuare non possit: addens se certò scire, quòd idem per se exhibitum, nullam stomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adstipulandum censet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes author est, Polypodium tutum esse medicamentum, & epithymo præstantius. Polypodium (vt testatum reliquit Actuarius in libro de composit. medic.) bilem, & præsertim atram & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis seni scrupuli adfusa aqua mulsa. Mediocriter verò aluum ciet, & citra molestiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore prisanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat assignauit Galenus libr. 8. simplicium medicamentorum, ijs verbis: Polypodium dulcem simul & austeram habet vincentem qualitatem, vt facultatis sit admodum desiccantis, citra morsum tamen: hæc Galenus. Ex quibus sanè satis constare posse arbitror, Mesuem rectè dixisse, & in hoc immeritò à Manardo reprehensum fuisse. Nam quod Polypodium abundè exiccet, Galenus testis est grauissimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non possit (vt inquit Mesues) non equidem video. Quare potius adducor, vt in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda videatur. Πολυπόδιον quod Græcis, Latinis similiter Polypodium & Filicula vocatur: Mauritanis Bisberg, Aibeig siue Beffaigi: Italis Polipodio: Germanis Engelsüß / Baumfarn vnd Dropffwurtz: *Hispanis Filipodio & Polipopio: Gallis Polypode.*

Polypodii consideratio.

Polypodii vires ex Actuario.

Polypodii facult. ex Gal.

Nomina.

Polypodium etsi in ruderibus saxosis ad radices Fagorum, Corylorum, & aliarum proueniat, præfertur tamen quercinum: & quod in antiquis & cæduis salicibus reperitur gustu amarius & syluatici censetur. Filicula, Matthiolo. Polypodium, Brunf. Trag. Fuchs. Turn. Lacu. Dodo. gal. Cordo in hist. Geshort. Lob. Lonic. Thal. Cast. Camer. Cæsalp. & Fidicula Gazæ apud Theophrastum: Polypodium maius, Dod. fol. Polypodium primum & Felicula Catoni, Lugd. Polypodium secundum, Taber. Herba radioli, Apuleii. II. Polypodium alterum, Matthiolo, Lacu. Lugdun. Polypodium primum, Taber. Polypodium minus, Dodonæo historia Latina in folio.

Δρυοπτερίς. DRYOPTERIS. CAP. CLXXXI.

a Meum μετὰ τὸ ἱμάσαι τὸν χρῶτα i. postquã corpus exudauit.

DRyopteris nascitur in veterum quercuum musco, filici similis, multò minore foliorum incisura: radicibus inuicem implexis, hirsutis, gustu acerbis, in dulcedinem vergentibus. Psilothrũ est cum radicibus trita: illinitur enim primum a vsq; dum sudorem euocet, mox sudor abluitur, & recens imponitur.

Dryopteridis consideratio.

DRYOPTERIS.

NOn aliud Græcis significat Dryopteris, quàm filix in quercubus nascens, quòd filix hæc in annosis muscosisq; (vt Dioscorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad vnguem referentibus. Nascitur etiam humenti solo, & inter vepres, circa quercuum caudices: eam siquidem ipse in Goritiensi agro pluribus in locis inueni extra quercuum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui syluas ingentes frequentant, notissima est. Dantur Dryopteris radices in puluerem contritæ, & cum surfuribus mistæ, addito salis & sulphuris momento, equis deuorandæ aduersus intestinorum vermes. Namq; potenter illos expellunt & interimũt.

Dryopteridis facult. ex Gal.

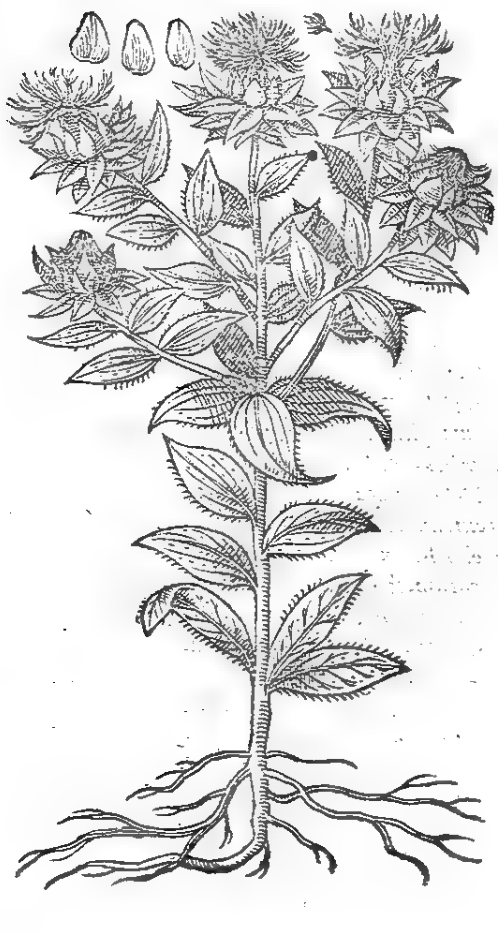
Dryopteridis meminit Galenus libr. 6. simplicium medicamẽtorum, eius facultates referens, his verbis: Dryopteris gustu mistam facultatem præfert, dulcem, acrem, amaram: in radice verò item acerbam. Facultatem habet septicam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit.

Nomina.

Quæ δρυοπτερὶς Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur: Italis Felce quercina: Germanis Baumfarn*: Gallis Fuchiere des chesnes.*

Dryopteris Matthiolo in minoribus iconibus, Brunf. Cordo in Dios. Geshort. app. Lob. Lug. Dryopteris candida, Dodo. gal. & fol. Pteridion fœmina, Cordo in histo. Filicula petræa fœmina prima, Tab. Filicis genus paruum in montibus, Cæsalpino.

I. CNICVS.

Κνῖκος. CNICVS. CAP. CLXXXII.

a Me. παχέα i. crassis, & rectè quidem, cum nulla sit in foliis asperitas.

CNicus foliis constat oblongis, per ambitum diuisis, a asperis, spinosis: caule sesquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: semine candido, alioqui rufo, longo, anguloso. Huius flore in obsoniis vtuntur. Seminis tusi, & expressi succus, cum aqua mulsa, vel iure gallinacei, aluum purgat: sed stomacho aduersatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas vocant, adiectis succo amygdalis, nitro, aniso & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis iuglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas vel tres sumpsisse satis est. Ratio temperandi hæc est. Cnici candidi sextarius, amygdalarum tostarum & delibratarum cyathi tres, anisi sextarius vnus, aphronitri drachma vna, cum carnibus triginta caricarum. Seminis succus lac cogit, & magis ipsum resoluendæ alui facultate donat.

Cnici consid.

Cartamũ off.

SVnt in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunq; croci loco rura vtantur: tametsi officinæ Mauritanos secutæ Cartamum vocent. Cnicus (vt author est Theophrastus lib. 6. ca. 4. de plantarum historia) duorum est generum, satiuum vnum, alterum syluestre, vt latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in vsum medicinæ semen tantùm venit. Qui nostris in agris & hortis seritur, singularem emittit caulem, sesquipedalem, & quandoq; maiorem, teretem, rectum ex cæsio albicantem striatumq; durum atq; lignosum: ramis à medio cau-

Cnici delineatio Matt.

le co-

le copioſis, dodrante longioribus rectiſq;. Folia illi ſunt oblonga, craſſiuſcula, robuſta, glabra & venoſa; in mucronem deſinentia, & circumquaq; infirmis etiam ſpinis circumuallata, & ſine pediculis è ramis prodeuntia. Spectantur in ramorum ſummitatibus acanacea capitula, in latum turbinem faſtigiata, oblongis & aculeatis ſquammis compacta; radiantibus circumquaq; ima parte foliolis, aculeis pariter rigentibus, & ſyderis faciem repræſentantibus. Flores è medijs capitulis erumpunt circa canis exortum, capillacei & graciles, vt in cæteris acanaceis, aureo colore ad rubrum inclinante, copioſi, & denſe conſtipati, crocinis ſtaminibus æmuli. Semen eſt illi album, anguloſum, leui cortice ac duro, hordeo ferè ſimile, ſed paulo maius, alba intus medulla. Radice nititur oblonga, gracili fibrataq;, ſed nullius in medicina vſus: ſeritur in hortis & campis. Semen (vt Meſues inquit) pituitam, & aquas extrahit: quo fit, vt coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus, opem mirificè præſtet, non modò hauſtum, ſed & clyſteribus infuſum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & ſacchara eclegmatis modo excepta, pectus & pulmones abſtergit, vocem clarificat, prolificumq; ſemen auget. Hæc ille. Excalfacit ſeminis medulla, extenuat, aperit, digerit & flatus pellit. Eadem lac cogit, coaguli modo. Pſitaci, quos vulgo vocamus Papagalli, auidiſſimè Cnici ſemine veſcuntur, nec tamen eorum aluus exoluitur. Cnici vires paucis perſtringit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cnici ſemine duntaxat ad purgationes vtimur. Tertij eſt ordinis excalfacientium, ſi quis foris eo vti volet. Eius planta κνίκος Græcis, Cnicus & Cnecus Latinis appellatur: Mauritanis Kartan ſiue Charthan: Italis Zaffarano Saracineſco: Officinis Cartamum: Germanis Wilder Saffran*: Hiſpanis Alacor & Semente de papagaios: Gallis Saffran baſtard, & Saffran ſauuage.*

Cnici delineatio Matth.

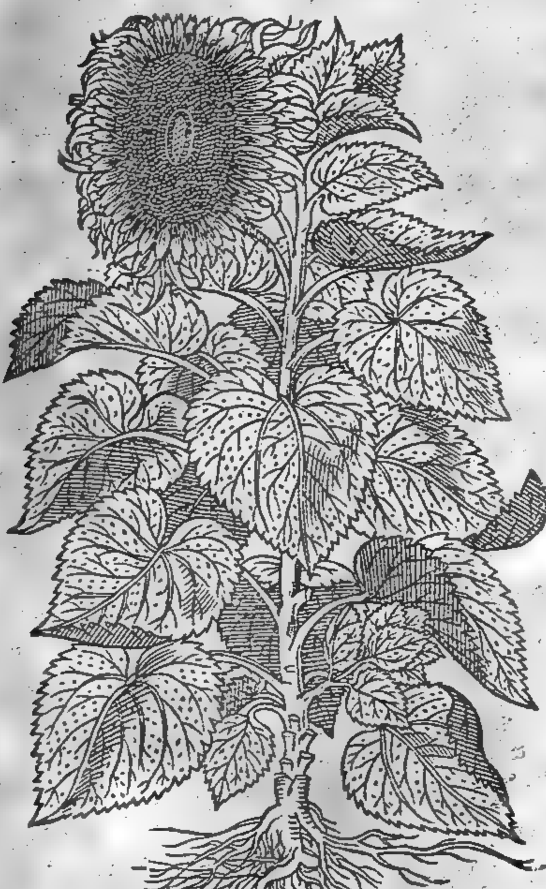
Cnici vires ex Meſue.

Cnici vires ex Gal.

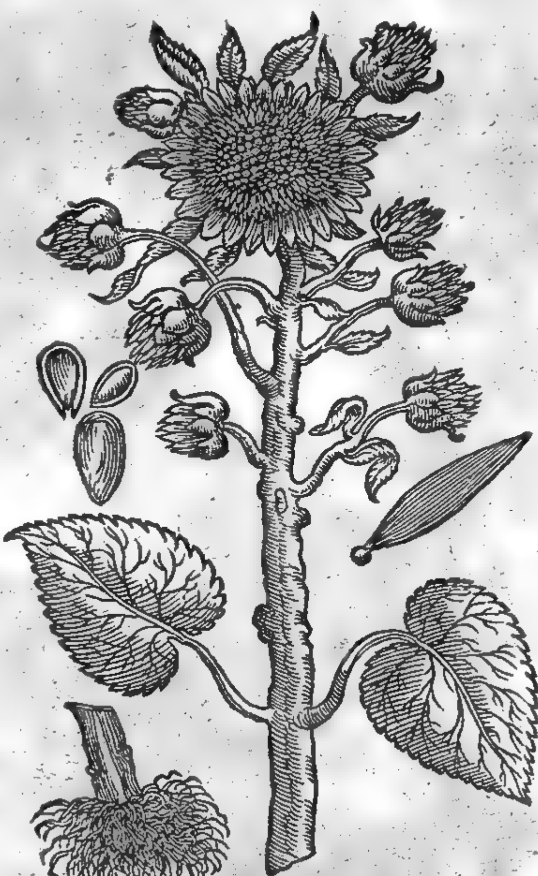
Nomina.

Cnicus ſeu Carthamus, ἀπὸ τοῦ καθαίρειν à purgando, flore eſt croceo, eſt cæruleo, eſt & albido: hic de Croceo. I. Cnicus flore luteo. C.B. Cnicus Matthiolo: Dodo. gal. & fol. Cordo in Dioſc. Lacu. Caſtor. Cnecus, Turn. Geſ. hort. Cnicus satiuus, Cordo in hiſto. Cæſ. Cnicus satiuus Theophraſti, Lob. Cartamus, Brunſ. Fuch. Lonic. Carthamus, Camerario. II. Helenium Indicum maximum, C.B. Metho-

* II. HELENIVM INDICVM maximum. *

* III. HELENIVM INDICVM ramoſum. *

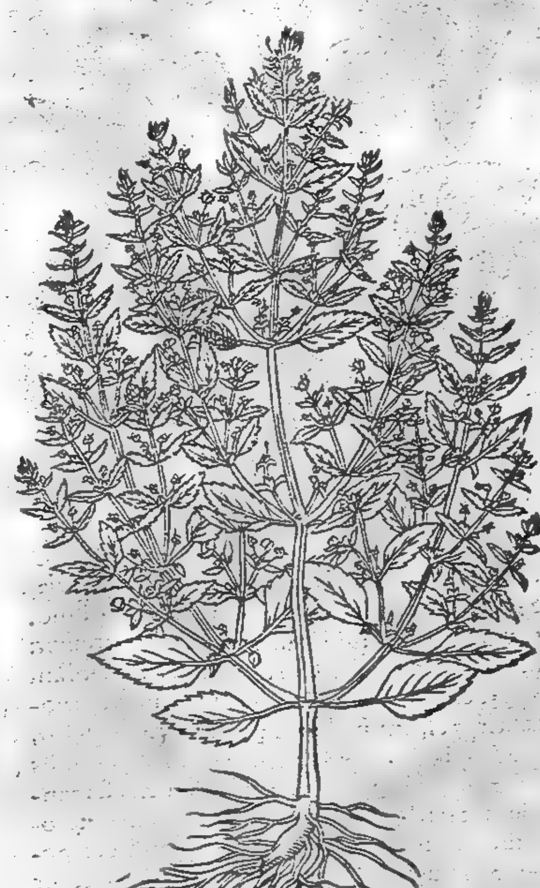
dum Dioſcoridis, ratione facultatis & formæ imitantes, in hunc locum, Floris ſolis maximi figuram reiecimus, cuius effigiem à Nobiliſſ. Iacobo Antonio Cortuſo patritio Patauino, rei herbariæ ſtudioſiſſimo, & noſtri etiam amantiſſimo, Matthiolus vnà cum Epiſtola acceptam editioni Italicæ anno 1568. præfixit: verùm cum editione poſtrema 1583. Typographus certis de cauſis Epiſtolam Cortuſi omiſerit, & ſolùm huius figuram plantæ maximæ nomine præmiſerit, & eam (iiſdem rationibus moti) prætermittere voluimus: huius tamen deſcriptio neutiquam prætermittenda. Stirps eſt annua, hominis ſtaturam ſuperans, ita vt quindecim, octodecim, viginti & aliquando viginti quatuor pedes, vel duodecim & plures cubitos adæquet, ad quam altitudinem ſex vel ad ſummum ſeptem menſibus, ex quo terræ ipſius ſemen eſt mandatum, extollitur. Caulis brachialis craſſitiei, rectus, hirſutie aſper: folijs veſtitur magnis, latis, in mucronem collectis, crenatis, ex longis pediculis hirſutis pendentibus, carnoſis, atrovirentibus, ſimiliter aſperis. Caulis faſtigio capitulum Strobilo ſimile, ſed rotundius & latius inſidet, quod in florem explicatur prægrandem, ingentis patinæ amplitudine, quo maior non datur, cum medius eius diſcus pedem, nonnunquam ſeſquipedem latitudine excedat, quem folia oblonga aurei fulgoris, ceu radij ſolares orbiculariter cingunt, media planitie purpuraſcente. Succedit ſemen oblongum planumq;, quod in ipſius diſci alueolis ceu apum fauis, ordine diſpoſitum eſt, cortice nigro aut candido obductum, medulla dulci, cuius

tanta copia, vt aliquando vltra mille semina in vno disco reperias. Radix summa tellure sparsa, & pro stipitis magnitudine breuis, fibrosa (aliquando tuberosa) idcircò ventorum iniurijs, nisi firmo iungatur adminiculo, exposita. Ex India Occidentali, Americæ Prouincijs, maximè ex Peru, apud quos sponte prouenit, in Europam illata. Calida in fine secundi & sicca in principio eiusdem gradus, cum tenui substantia, censetur. Odore est suaui & sapore grato. Sunt qui teneros foliorum pediculos, pilis derasis in craticula coctos, sale, oleo & aromatibus conditos, palato ipsis Asparagis & Carduis gratiores, ad stimulandam venerem commendent. Sunt etiam qui caput coctum in cibos assumant. Vniuersæ plantæ vsus ad calculos expellendos, cum illi vis diuretica insit. Lachryma pellucida, flaua, odorata, subacris, quæ caule inciso exstillat, ad renes á calculis expurgandos instar Terebinthinæ commendatur: menstrua ducere, dentium, lateris & coli dolores mitigare, statuunt: ad vulnera etiam glutinanda commendatur. Radix de collo suspensa Apoplexiam arcet, auctore Durante. Veteribus incognita creditur, sed fortè Bellio Plinij censeri posset: siquidem Plinio lib. 21. cap. 8. Luteus Bellio pastillicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Solem Indianum nonnulli, alij florem Solis, quia non solum effigiem solarem præ se fert, sed & cum eo modò in Orientem, modò in Occasum conuertitur, & ad eius ortum quasi præ reuerentia capite nutans, reclinatur, & cum surrexit consistit solem semper respiciendo ad eius radios sese plurimum pandens, donec Sol occidat. Matthiolo & Castori, planta maxima: Chrysanthemum Peruuianum, Dodonæo editione Latina & Lugdunensi: Solis flos Peruuianus, Lobelo: Sol Indianus Lonicero: Helianthemum Peruuianum, Camerario in Matthiolo: Helenium Indicum, Cæsalpino: Corona solis, Tabernæmontano. Germanis Grosz Sonnen Blum: Belgis Sonne Bloemen van Peru: Italis Pianta massima, Sole Indiano, Corona regale, Coppa di Gioue, Tromba d'amore: Lusitanis Gigante, à stipitis magnitudine: Anglis, Sunne flouuer. II. Helenium Indicum ramosum, C.B. Chrysanthemum Peruuianum alterum, Dodo. fol. Helianthemum Peruuianum proliferum, Camer. in Matthiolo. Hoc à priori florum magnitudine differt: florem enim in summo expansum, numerosa proles ambit, quod aliquando á natura luxuriante, interdum mangonio & arte fieri solet.

Λινόζωστις. MERCVRIALIS. CAP. CLXXXIII.

Linozostis, aliqui Parthenion, alij Hermû botanion appellant, folijs constat ocimi, helxinæ cognatis, sed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis: fructu fœminæ, copioso, quandam racemorum speciem præbente: mari è foliorum sinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis testiculis vnà cohærentibus: frutice dodrantali, aut maiore. Vtraq; in oleribus manditur, ad aluum ciendam: cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq; detrahit. Constat, vt mares gignantur, hunc facere: vt fœminæ, illam, si á purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

I. MERCVRIALIS MAS. II. MERCVRIALIS FOEMINA.

Mercurialis consideratio, & historia ex Plinio.

Mercurialem, quæ Græcis Linozostis appellatur, duorum generum esse constat: vnum mas, alterum fœmina. Vtraque non modò medicis, ac seplasiarijs vulgaris admodum est notitiæ, sed etiam mulierculis, & ferè omnibus, quòd

quòd in clyſteribus plerunq; imponatur. Naſcitur in hortis, vineis, vrbium plateis, & inter rudera. Fœmina, caule, ramis, folijs per omnia alteri ſimilibus prouenit: verùm fructu differt, quòd in hac racemoſum ſpectetur & ſemine copioſo: in illa verò ceu binis teſticulis vna coeuntibus. Quare non eſt, cur de Mercuriali hic pluribus diſſeramus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius lib. 25 cap. 5. his verbis: Linozoſtis, inquit, ſiue Parthenion, à Mercurio inuenta eſt, ideo apud Græcas ἑρμοῦ πόαν multi vocant eam, apud nos omnes Mercurialem. Duo eius genera, maſculus & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoſo in cacumine, ocimo anguſtioribus folijs, geniculis denſis, alarum cauis multis: ſemine in geniculis dependente, fœminæ copioſo, mari iuxta genicula ſtante, rariore ac breui, contortoq;, fœminæ ſoluto & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix ſuperuacua, prætenuis. Naſcuntur in campeſtribus cultis. Mirum eſt, quod de vtroq; eorum genere proditur: vt mares gignantur hunc facere, vt fœminæ illam. Hoc contingere, ſi à conceptu ſuccus protinus bibatur in paſſo, edanturve folia decocta ex oleo & ſale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cum heliotropio, & duabus aut tribus ſpicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipſam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum vſu prædicauit illas: eas ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas vuluæ cum melle, vel roſaceo, vel irino admouit. Item ad ciendos menſes ſecundasq;, hoc idem præſtare potu fotuq; dixit. Inſtillauit auribus ſurdis ſuccum, inunxitq; cum vino vetere. Aluo folia impoſuit, epiphoris, ſtranguriæ, & veſicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem ſoluendæ, vel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus ſextarijs aquæ ad dimidias: bibitur ſale, & melle admiſto, necnon cum vngula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putauere aliqui vtramq; dandam, ſiue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, ſed ſtomachum lædunt. Hactenus de Mercuriali Plinius. Cæterùm obſeruatum quoq; eſt, tolli verrucas omne genus illius vtriuſq; folijs, vel eorum ſucco. Vtriuſq; ſemen cum abſinthio decoctum, ictericos mirificè iuuat. Malis item quæ ſerpunt, ſuccus cum aceto medetur. Eius quoq; vires deſcripſit Galenus lib. 7 ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Mercuriali vtuntur omnes ad ventris purgationes duntaxat. Verùm enimuerò ſi quis eius facere periculum volet in cataplaſmate, ſanè eam digerentis admodum facultatis eſſe experietur. Λινόζωστις ſic Græcè, Latinè verò Linozoſtis & Mercurialis vocatur: Italicè Mercorella: Germanicè Bingelkraut: Hiſpanicè Mercuriale & Vrtigua muerta: Gallicè Mercuriale. At Mercurialis fœmina, Græcis λινόζωστις θήλυς: Italis Mercorella femina: Germanis Bingelkraut Weiblein: Gallis Mercuriale femelle.

Hippocrates de Mercuriali.

Mercurialis vires Matth.

Mercurialis vires ex Gale.

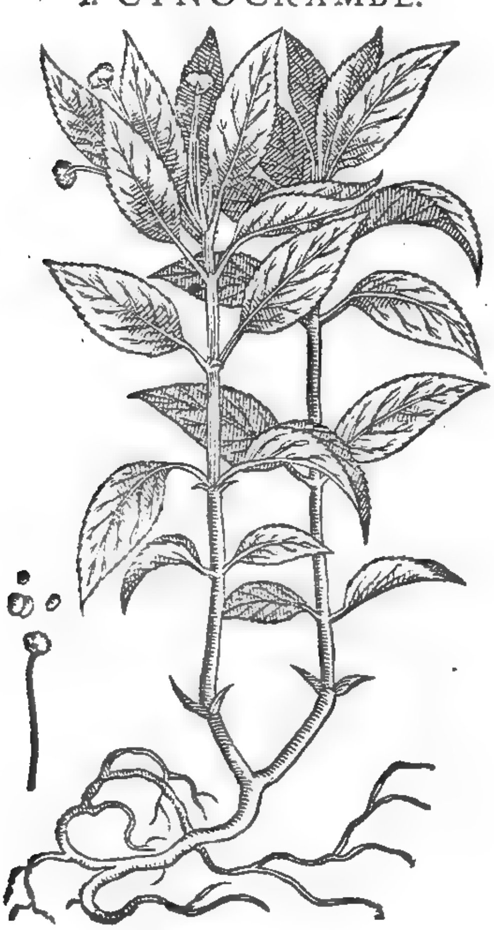
Nomina.

Mercurialis (quaſi Mercurii inuentum) ſatiua eſt & montana: vtraq; mas ſeu teſticulata & fœmina ſeu ſpicata. I. Mercurialis teſticulata, C. B. Mercurialis mas, Matth. Fuchſ. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lob. Lacu. Lon. Caſtor. Taber. Camer. Lugd. Mercurialis maſcula, Turn. Cordo in Dioſ. Mercurialis teſticulata vel ſecunda, Trag. Mercurialis, ſexta Parthenii ſpecies. Brunſ. Mercurialis fructum ferens, Cæſ. Phyllon arrhenogonon Cord. in Dioſcoridem. II. Mercurialis ſpicata, C. B. Mercurialis fœmina, Matt. Fuch. Turn. Dodo. gal. & fol. Lacu. Geſ. hort. Lob. Cordo in Dioſc. Caſtor. Taber. Camer. Lugdu. Mercurialis vulgaris & prima, Trag. Mercurialis florens, Cæſalp. Phyllon thelygonon Theophraſt. Cord. in Dioſc.

Κυνοκράμβη. CYNOCRAMBE. CAP. CLXXXIIII.

Cynia, aut cynocrambe, cauliculum binûm dodrantum altitudine emittit, mollem, ſubalbidum: folia mercuriali, aut hederæ ſimilia, certis interſtitiis ſubalbida: ſemen foliis adhæret, paruum, rotun-

I. CYNOCRAMBE.

* II. CYNOCRA. FOEMINA. *

dum.

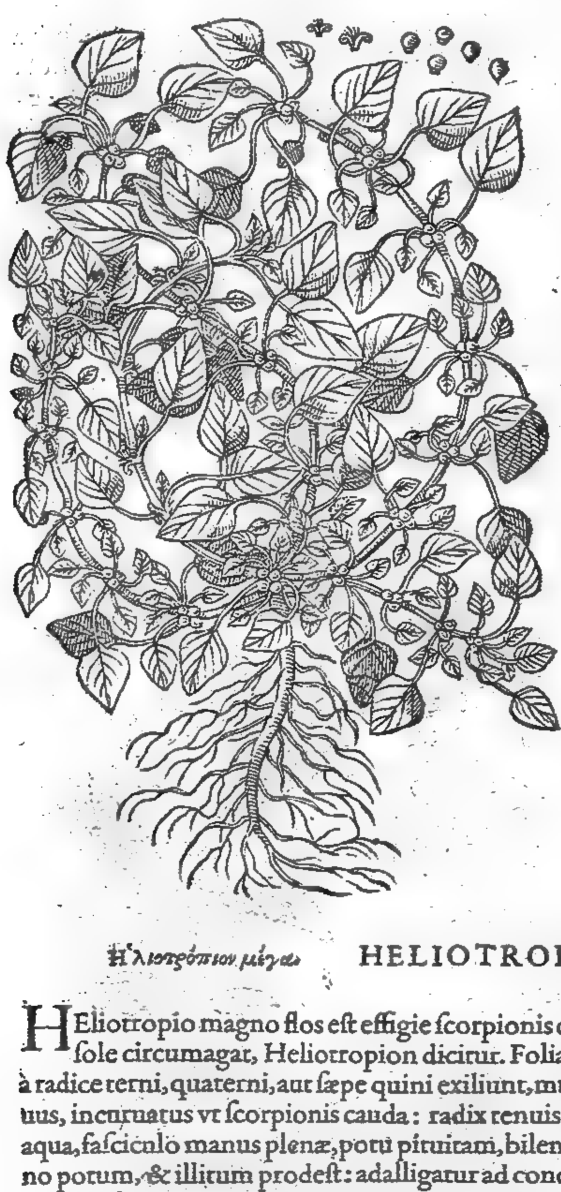
dum. Folia cum caulibus pota, aluum cient, oleribus commendantur. Ius decocti, & pituitam & bilem, aquamque detrahit.

Cynocrãbes consideratio. Ruellii error. Mercurialis spuria. Nomina.

SI planta, cuius hic imaginem damus, Cynocrambe cynia non est, alia profectò, quæ magis illi respondeat, ad manus in præsentia non est. Hæc enim omnib. sanè notis Dioscoridis descriptioni similis esse videtur, præterquam semen, quòd folijs (vt ipse inquit) non adhæreat. Quo fit, vt affirmare nequeam, an hæc legitima Cynocrambe dici possit, ac debeat. Videtur Ruellius existimasse Cynocrambem eandem herbam esse cum Atriplice syluestri. Qua in re (si ita esse credidit) apertè errasse deprehenditur, quòd Dioscorides de syluestri Atriplice libro secundo, hic verò de Cynocrambe ad finẽ quarti tanquam de diuersis plantis tractauerit. Hanc autem, quam nos Cynocrambem nunc appellamus, Itali Mercurialem spuriam vocant. Ea vbiq; ferè nascitur, & præsertim in campis, vineis, & in culto solo, & propter vrbium mœnia. Differt hæc ab agresti Atriplice non modò folijs & facie: sed etiam caulis proceritate. Siquidem Atriplex syluestris quandoq; ad duûm cubitorum altitudinem assurgit. Cynocrambe verò binûm palmorum longitudine contenta est: huius nusquam quod inuenerim, meminit Galenus in lib. simp. med. nam ea Cynocrambe, cuius ipse Galenus, & alij rei herbariæ scriptores mentionem faciunt, sub nomine Apocyni, alia est ab hac, de qua hic agitur. Quæ planta Græcis κυνοκράμβη, Latinis Cynocrambe & Brassica canina appellatur: Italis Mercorella bastarda: Germanis Wild Bingelkraut: Gallis Mercuriale sauuage.

Cynocrambes nomine Matthiolus Mercurialem syluestrem & quidem tantum marem proponit, cum tamen & fœmina detur. I. Mercurialis montana testiculata, C.B. Cynocrambe, Matthiolo, Fuchs. Dodo. gal. & fol. Lacu. Lob. qui vtramq; vna figura proposuit. Cast. Camer. Cynocrambe mas, Fuchs. in iconibus, Camer. in Matth. Lugd. Mercurialis syluestris, Trag. Lonic. Mercurialis mas syluestris, Thal. Mercurialis mascula syluestris, Cordo in histo. Mercurialis species, Gesh. hort. Mercurialis altera vel montana, Cæsalp. Canina brassica, Cynocrambe, Cordo in Dioscoridem. II. Mercurialis montana spicata, C.B. Mercurialis fœmina syluestris, Cordo in histo. Thal. Cynocrambe fœmina, Camerario in Matthiolum. III. Cynocrambe Dioscoridis. Ex radice tenui fibrosa, oblonga, plures viticuli palmares, etiam longiores, rotundi, striati, lenes & succulenti, virentes, aliquando parum rubescentes, reclinati prodeunt plurimis geniculis distincti, ex quorum singulis emergunt primum foliola duo parua Alsines forma subrotunda, mox alternatim ex vna parte eodemq; loco folium sextuplo maius, oblõgo pediculo donatum, oxalidis rotundæ folio oblongius, quadam veluti aspergine obsitum succedit, tandem ad idem geniculum alia decuplo minora, bina, terna etiam sena notantur: iuxta quæ ab ima radice, ad summa viticulorum internodia, flosculi bini, terni, quaterni, muscosi ex herbaceo albidi, plurimis filamentis donati: quibus succedunt fructus totidem geniculis inter folia hærentes, Mercurialis forma, sed minores, rotundi, duriusculi, primùm virides, postea ex nigro cinerei, medulla alba referti. Gustu est insipido & aqueo ipsa herba. Monspessuli locis vmbrosis sponte ortum legimus: mox Cynocrambæ nomine, & plantam & semen á Nobiliss. Iacobo Antonio Cortuso accepimus, quæ copiosè nobis prouenit, & fideliter ac ingeniosè, ex viua planta á Doctissimo Ioanne Rudolpho Saltzmanno Botanices studiosissimo, effigiata. Hanc videtur Fabius Columna in suo Phytobasano expressisse nomine Alsines facie planta noua, à quo etiam semen accepimus, quod (vt & tota planta) nostro minus est, & satum non creuit, ipsique ex Insula Capreis, vbi frequens sponte oriatur, allatum scribit, Alsinemque apud Dioscoridem esse suspicatur. Cynocramben Dioscoridis statuimus.

* III. CYNOCRAMBE DIOscoridis. *

Ἡλιοτρόπιον μέγα. HELIOTROPIVM MAIVS. CAP. CLXXXV.

HEliotropio magno flos est effigie scorpionis caudæ, vnde Scorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum sole circumagat, Heliotropion dicitur. Folia ocimi habet, hirsutiora, candidiora & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut sæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine candidus aut subfuluus, incuruatus vt scorpionis cauda: radix tenuis est, & inutilis: nascitur in asperis. Decoctum herbæ ex aqua, fasciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemq; per aluum extrahit: contra scorpionum ictus in vino potum, & illitum prodest: adalligatur ad conceptus arcendos. Aiunt per horam vnam ante accessiones, seminis grana quatuor cum vino quartanas finire, tria verò tertianas. Illitum semen formicantes verrucas, pensilesque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium destillationibus, quas Syriaseis vocant, podagricis, luxatisque vtilissimè illinuntur: menses cient: partus trita, & imposita pellunt.

I. HELIOTROPIVM MAIVS.

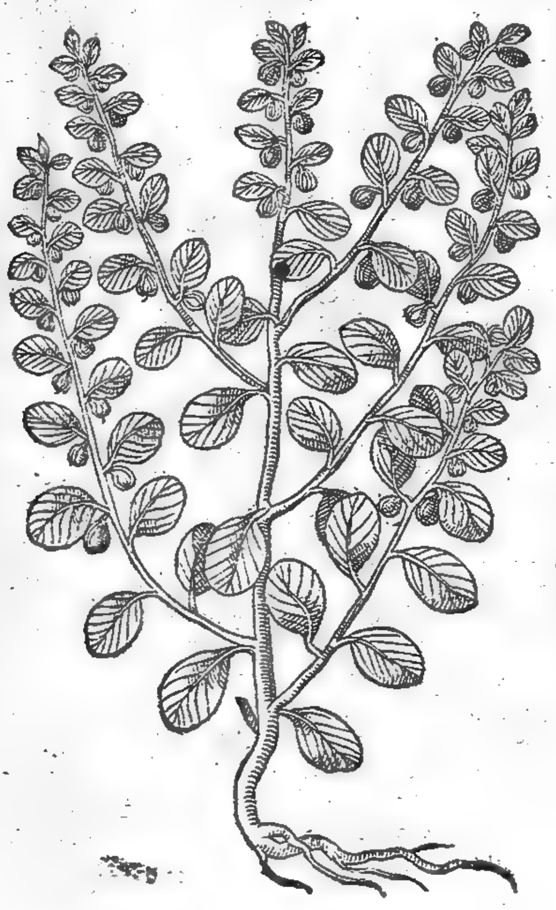
II. HELIOTROPIVM alterum.

Ηλιοτρόπιον μικρὸν. HELIOTROPIVM MINVS. CAP. CLXXXVI.

HEliotropium paruum nascitur in palustribus, iuxta lacus, foliis antedicto proximis, rotundioribus, semine acrochordonum verrucarum modo pensili, rotundo. Herba cum suo semine pota,

III. HELIOTROPIVM minus.

* IV. HELIOTROPIVM tricoccon. *

adiecto nitro, hyssopo, nasturtio, & aqua, latas tineas, teretesq; excutit. Pensiles verrucas, quæ acrochordones vocantur, cum sale illita tollit.

Heliotropii vtriusq; consideratio.

HEliotropion maius, licet in asperis nasci Dioscorides tantùm prodiderit, tamen in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, vbi frequentißimum visitur, paßim ferè prouenit, in campis, secus vias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item, & sabulosis locis. Herba hæc apud Hetruscos officinis Verrucaria appellatur, quòd verrucas, myrmecias, & thymos affricata valenter adimat. Quare mihi, vt Ruellio quoq; doctißimo, plurimùm errare videntur, qui censent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis caltha existimatur, esse Heliotropium maius: namque omnes prorsus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neq; eorum opinioni illud quicquam addit, quòd huius Calthæ semen quadantenus scorpionum caudiculas referat, quoniam Dioscoridi Heliotropij flos, non semen Scorpionis caudæ effigiem repræsentat. Porrò Ruellius heliotropium hoc vocari ait herbam cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis astacus esse putatur) similitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio aßignata, mihi non planè satisfacit, quòd scorpionum & astacorum caudæ forma inter se maximè differant. Vnde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxisse, quòd efficacißimum sit aduersus carcinomata, & vlcera gangrænosa: ad quæ magno admodum successu eo vtuntur chirurgi, qui plantam & eius vires compertas habent. Heliotropio herba formicæ maximè necantur, obturatis ea earum foraminibus. Si scorpionis cauernula (vt quidam memoriæ prodiderunt) heliotropij surculo circumscribatur, nunquam is foras egredietur: imposita verò herba protinus illum emori aiunt. Folia ex rosaceo illita capitis dolorem mulcent. Epotum foliorum decoctum vnà cum cumino renum calculos pellit & frangit, & intestinorum animalia necat. Cæterùm Heliotropium minus vidimus, ac sæpe legimus in Tridentino agro, in palustribus quibusdam locis, idquè compluribus ostendimus, vt quod pictura satis respondere mihi videretur. Quòd autem huius Heliotropij, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non inuenio in simplicium medicamentorum censu. Paulus tamen vtriusq; meminit, sed non plura de his tradidit, quàm quæ Dioscoridi accepta referre potest. Heliotropium alterum, sunt qui Heliotropij genus faciant, quod & hæc verrucas deleat. Sunt è recentioribus (vt suprà diximus) qui Calendulam vocatam, Virgilij & Plinij CALTHAM *existiment, hoc argumento nixi, quòd flores aureos luteosúe proferat. Quorum equidem sententiæ non ausim omnino subscribere, aut refragari.*

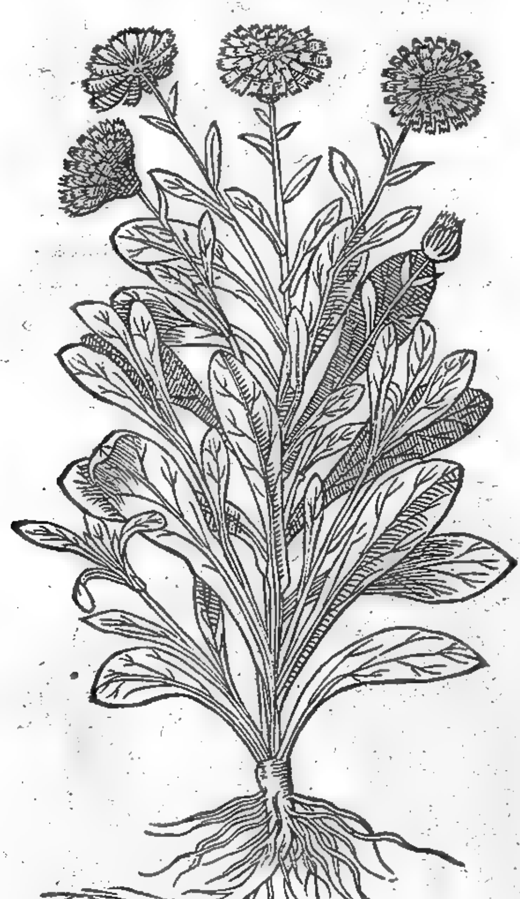
Verrucaria.

Herba cancri.

Heliotropii vires Matth.

Calthæ consideratio & vires.

V. CALTHA.

Folijs exit oblongis minimè acuminatis, Leucoij quadantenus similibus, latioribus tamen ac longioribus: caulé edit singularem, subpinguem, sesquidodrantalem, ramosum. Flores in caulium summitatibus aureos speciososq;, odore cùm grauitate haud iniucundo: è quibus semen prouenit in capitulis apertis: quod si diducatur auicularum vnguibus quadantenus simile spectatur. Radice nititur alba, rectaq;. Ea in Hetruria à florum colore vulgò Fior rancio nominatur, vbi spontè per se nascitur, secus itinera. Atqui in compluribus Italiæ locis, & in Germania in hortis ad coronamenta seritur. Hanc ibi paßim acetarijs adhibent. Excalfacit, attenuat, aperit, digerit, & prouocat, quamuis gustatu adstrictione non vacare deprehendatur. Cæterùm constat sexcentis fœminarum factis periculis, eandem valere plurimum ad menses ducendos, & præsertim epoto eius succo, aut herba ipsa recente diutius deuorata. Datur quoq; succi vncia, addita lumbricorum terrestrium pulueris drachma, vtiliter regio morbo affectis. Sunt qui dicant, huiusce herbæ vsu acui indies oculorum acies. Constat tamen stillatitiam floridæ plantæ aquam, oculorum ruborem, & inflammationem arcere, si in oculos instilletur, aut si linteola in ea macerata superponantur. Siccatæ puluis cauis dentium immissus, dolorem leuat. Vt Græci ἡλιοτρόπιον, *ita etiam Latini Heliotropium dicunt: officinæ & vulgus, Verrucariam: Italis, Heliotropio. At Caltha, Italis Fior rancio, siue Fior d'ogni mese: Officinis, Calendula: Germanis* Ringelblum: *Gallis Soussy.*

Nomina.

Heliotropium maius & minus, vtrumq; vel erectum vel repens. I. Heliotropium maius, Matth. Lac. Ges. hor. (cui & Scorpioides alterum) Lobel. Dod. fol. Castor. Lug. Camer. Cæsal. (& Verrucaria vulgò) Taber. Lugd. Heliotropium magnum, Dod. gal. Herba cancri maius, Lonicero. II. Heliotropium alterum Matthioli quid sit ignoramus, eodem nomine & eadem figura in Herbario Lugdunensi exprimitur. III. Heliotropium minus, Matth. Lacu. Castor. Lugdu. Herba cancri minor, Lonic. Videtur exprimere voluisse Heliotropium tricoccum (à fructu eius triquetro) cuius figuram. IV. loco adposuimus, dicitur Heliotropium minus tricoccum, Clus. hist. Hispan. Heliotropium tricoccum, Lugdu. Heliotropium minus, Dod. gal. & fol. Ges. hort. (Verrucaria, eidem.) Camer. in Matth. & in horto, vbi & herba Clytiæ. Heliotropium paruum Dioscoridis. Lobelo. Heliotropium tricoccum Plinii, Cæsal. Tabernæmontano. V. Caltha vulgaris, C.B. Caltha Matthiolo, Trag. (nonnullis Caput Monachi) Fuch. Turn. Lonic. Dalechampio in Plinium, qui vult esse Chrysanthemum & Buphthalmum Dioscoridis. Caltha Poetarum, Lugd. Calendula, Brunf. Dod. Gal. & fol. Ges. hort. Camer. Cæsalp. Calendula satiua, Taber. Chrysanthemum Lobel. qui Gromphænam Plinii suspicatur: Clymenum Dioscoridis Fabio Columnæ in suo Phytobasano.

Varia

Varia eſt, flore ſimplici, pleno, minore, maiore: pallido, citrino ruffo: eſt prolifera: eſt floribus reflexis: eſt reflorefcens, quæ etiam fruticoſa euadit: eſt hortenſis & ſylueſtris: hæcquè maior, minor, & humilis.

Σκορπιοειδές. SCORPIOIDES. CAP. CLXXXVII.

SCorpioides herbula eſt, foliis paucis: ſemine caudæ ſcorpionis effigie. Illita ſcorpionum ictibus præſentaneo eſt auxilio.

SCORPIOIDES.

SCorpioidis ſpeciem Calendulam nominatam haud dubiè eſſe cenſerem, ſi folia, ſicuti ſemen, ſcorpioidi reſponderent. Verum cum hæc folijs paucis, illa verò multis longiſq; proſiliat, ij apertè falli deprehenduntur, qui in hac opinione verſantur. Equidem veram, vt arbitror, Scorpioidem vidi primùm ſuperioribus annis in Foroiulienſi agro in Ciuitatè Auſtriæ, quodam in hortulo clariſsimi medici Iuliani à Maroſtica Teruiſienſis. Hæc eadem, cuius hic effigiem pictam damus, dum hoc tempore diligenter curarem, vt ſingulis plantarum deſcriptionibus, quarũ cognitionem habemus, pictura accederet, ab amico quodam, rei plantariæ perito, ad me tranſmiſſa eſt. Quam ſanè ſuis notis veram Scorpioidem referre putamus: etſi non deſunt viri doctiſsimi, qui aliter ſentiunt, volentes, Nicandri ſcholiaſtis authoritate, hanc ipſam Telephium appellari debere. At ego horum ſententiam prorſus nihili facio, quòd nõ prohibeat nomenclatio illa apud ſcholiaſten quin rectius Dioſcoridi ſcorpioides appelletur. Scorpioidem breuiſsime perſtrinxit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, deſiccat verò ſecundo. Ea non ſecus Latinis Scorpioides, ac Græcis σκορπιοειδὲς appellatur: Italis Scorpioide.

Scorpioidis conſideratio.

Scorpioidis facul. ex Gal.

Nomina.

Quam pro Scorpioide Matthiolus poſuit, Telephium Dioſcoridis eſſe cenſemus: Scorpioides, ob ſiliquas ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis reflexas, dici poteſt. Scorpioides, Matth. Lac. Lob. Lonic. Caſto. Scorpioides Matthioli, Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lugd. Cam. Lunaria buriſſa, Geſ. hor. Telephium, Anguil. Cæſalpino, cui & Herba amoris, quia puellæ in amore explorando foliis huius vtuntur: ſi enim folia cum ſaliua applicata, cutim tantum rubefaciant, amoris putant indicium: ſi puſtulas excitat odii. Hunc vſum antiqui poëtæ Telephio tradiderunt, vt apud Theocritum videre eſt, qui ob id philtrum quoque appellarunt.

LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI, MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. QVINTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVperioribus quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item de animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: nec non de omni radicum, herbarum, succorum seminumquè ratione. In hoc autem totius operis quinto differemus de vinis, & metallicis, à vite nostram commentationem auspicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVONIAM non difficile tantum, sed quasi etiam impossibile esset, vt cuiuscunq; scientiæ, aut facultatis principijs ac fundamentis vniuersalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps speciatim in ea consideranda veniunt: ideo non minus necessarium, quàm vtile fore existimaui, si hic in vniuersum fossilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum fossilium medicamentorum cùm historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum; cùm tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicuerit, illa quidem hoc loco silentio inuoluenda non duximus, vt quantum per nos fieri potest, nihil quod ad absolutam rerum simplicium cognitionem, & communem vsum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cùm itaque plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de fossilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlegerim, eos vtique non modò inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de veritatis tramite parum deflectant: videntur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maximè necessaria censentur. Fieri enim lapides, Aristoteles author est, igne non liquescentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum liquescentium, è quibus metalla conflantur, quo fit vt ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquescentes fiant ex calido, & sicco vapore: liquescentes verò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inuestigarunt, minimè probandam existimant, cùm lapides longè minus, quàm terra ex vapore fieri queant. Siquidem puluis, qui sic gigneretur, vnum aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commisceretur, & omnes pariter lapides non liquescentes absque multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam vel puluerem transirent, si tantùm ex ijs nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides namq; ferè innumeros admodum compactos, solidosq; videmus, id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantùm vapore eos nequaquam genitos esse. Quod si ex eo lapides eiusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aeris regione, vt quæ facilè ignis contactu incendatur; quàm intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quàm superior illa aeris regio ex velocissima astrorum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terræ, quod tamen fieri non videmus. Et quamuis tradiderint prodigiorum scriptores pluisse quandoque lapides, vt Plinius, & alij quidam testantur, non tamen ob hoc opinatus est Aristoteles in aere lapides gigni posse. Nempe is lapidem è cœlo delapsum ventorum vi in aerem sublatum scribit. At si lapides in aere fiunt (quod planè negare non ausim)quid obstat, cur dici non possit, hoc ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur, quam quidem materiam facilè produxisse potuerint violentissimæ tempestates: vt pote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint. Theophrastus verò non lapides solùm, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodã siue percolatione sit effecta, aliòue modo excreta. Quod etsi iure aliquo probari possit, non tamẽ ijs duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quamuis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, verùm alijs quoq; modis fit pura & æqualis materia, vt cũ succi nascuntur. Interdum quoq; necesse est, vt calor materiã ijs duobus modis genitã prius coquat, vt inde efficiat succũ, ex quo tandẽ lapis, qui liquescat ignis calore, fieri possit. Verũ enimuero multò magis in hoc errasse Theo. deprehenditur, quod scilicet omnes lapides etiam pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ

Varia de generatione lapidum sententia.

Aristotelis opinio.

Theophrasti opinio.

hi terra consistunt, alia aquea sunt, alia verò terrena. Aquea quidem sunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena verò lapis, & lapidum species preciosæ, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, vel leuore, vel spissitudine aliáue facultate sunt insignes. Quandoquidem si vera esset hæc Theophrasti sententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ transluceret, cùm tamen variæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaque fit, vt citra iniuriam dici possit, non omnes preciosorum lapidum species esse terrenas, sed aqueas, id est, ex humore quodam conflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ insit. Cæterum Auicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multò magis veritati, ac rationi cohærere videtur, quàm aut Aristotelis, aut Theophrasti. Quippe quanquam non explicuerit ipse, quibus modis futura lapidis materia congregetur, dixit tamen lutum esse in primis lentum, & aquam non simplicem illam, sed cum terra permistam. In qua permistione si plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur: sin aquæ, succus: nil enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ sorbuerit terram, vel abraserit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, lentum, ac tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissoluitur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, sed puluis. Lutum verò tenax calor primùm exiccando conspissat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, vel acrius, lapidem gignit. Quinetiam succus crassus, & lentus facilè conuertitur in lapidem: quod in animantibus est euidens, præsertimq; in nobis, cùm iamdudum veteribus Medicis, ac etiamnum recentioribus decretum sit, tum renum, tum vesicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento crassoq; humore tēporis tractu à caloris nostri facultate coacto. Ob id igitur trāslucentes gemmas non ex aqua tantùm fieri constat: sed ex puro liquidoq; succo, qui aquæ multum, terræ verò tantillum referat. Siquidem si ex aqua tantùm huiusmodi lapides efficerentur, non vtiq; mergerentur in ea proiecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. At cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen quoniam glaciem colore repræsentant, omnino videntur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos. Quapropter (vt in sequentibus suo loco dicetur) planè explodenda venit Plinij, & aliorum quorundam sententia, quibus certum est, crystallum glaciem esse, quæ niue in algidissimis montibus concreuerit, cùm aqua non supernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipsis, cùm fluuiorum, riuulorum, ac subterraneorum fontium aquæ per saxa excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraserint, quòd cum resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit. Hoc enim euidentissimè apparet in canalibus, ac soli patentibus aquæductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ii nimirum lapideis quibusdam crustis obliniuntur, quæ cum tenuissimis ramentis compactæ sint, cæteris molliores infirmioresq; habentur. Hoc idem apertissimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascentium, præsertimq; in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quandoquidem ex huiusce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ vsque adeò imitantur semina sacchàro contecta, & alia id genus, quæ in officinis sacchàro similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac etiam plerunq; cinnamomum, vt ijs capsulæ à quibusdam impleantur, itaq; aptentur, vt solatij causa aliquos sacchari, eiusq; confecturarum auidissimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui huius aquæ stillicidio vtuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput subijcientes: siquidem lapidosa illa materia, capillis circumcisis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso sacchàro contecto nihil ferè dissimilia, quæ non nisi tractu temporis inde se explicant, & dissoluuntur. Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac speluncis, quæ ex saxo potissimùm calcario constant: quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio, lapidea concrescit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiriæ hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent. Ex eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, melitites, galactites, & alij quidam lapides: & ex succo, qui ex eodem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsum, quod rarò translucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut eius, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & consimiles. Verùm enimuero succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, vel quòd plus habeat sedimenti, vel quòd calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, vel quòd aliquid is succus contineat, quod vehementer adstringat. Ex quo (vt opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibi possit, siue is à terra contineatur, siue cum aquis mistus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, ossa & alia in lapides vertuntur, vt Bohemi apertè testantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor est) arbores inuentæ fuerint in lapidem conuersæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoque ingenuè fateri possum, arboris ramum ex lacus cuiusdam littore mihi allatum esse, qui altera parte lapideus, altera verò ligneus cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod vulgò vocant il Fondaco de Todeschi, equi testiculum lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fuggeris agens, iucundo omnium spectaculo, & admiratione ostendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & ossibus, tum etiam testaceis piscium operimentis euenisse comperimus: namq; in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchulæ, & eiusmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem conuersa. Quæ sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hanc habere, vti diximus. Sed vt ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde est succus, qui vehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terram superat. Sunt præterea ramenta saxorum, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescens, qui cum in aërem effluxit, in lapidem concrescit. Omne denique, quod habet meatus, in quibus lapidescens succus facilè excipiatur. Nihilo secius in metallorum ortu & materia, de quo iam nobis disserendum est, authores inter se dissentire inuenio. Alia etenim est philosophorum, alia chymistarum, alia astrologorum sententia: quibus etiam accedit opinio imperitissimi vulgi, quæ tantum ab alijs dissidet, quantum à veritate, & ratione prorsus abhorret. Is namque certò credit, non modò saxa, sed etiam metalla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum varia genera, in ipsa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiuntur, nec medio temporis lapsu, vllam ex materijs ad id dispositis esse natam, vel renatam, neque aliquam vim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse. Qui certè vulgus ita temerè pronuncians, non videt quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquam aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliàs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc vulgaris opinio prorsus explodenda, atq; exsibilanda est. Quam insuper vt vanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius visitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles à fossoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etsi prius longè, lateque patebat transitus, ita vt liberè,

Auicennæ opinio comprobata.

Plinii opinio explosa.

Varia de metallorum ortu sententia.

Vulgi opinio explosa.

& abs-

& absque vllo impedimento non modò fossores ipsi, sed vehicula, & curriculi per eas discurrerent: tractu tamen temporis factum est, quòd materia lapidescens in ipsis adeò creuerit, vt fossoribus denuo ingredi volentibus, ob cauitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio est. Id quod in Iluæ insula metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modo probatißimi scriptores memoriæ prodiderunt, sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis versati sunt, verbis referunt: quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iam annis destitutæ, iterum atq; iterum ferrea materia impleantur. Porrò Philosophi & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantùm existimat. Chymistarum verò nonnulli omnino asserunt, metalla in visceribus terræ gigni ex sulphure, & argento viuo, alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cùm non solùm suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimirum omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, vt firmis tum rationibus, tum argumentis probare non vererer, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hic harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm si quis rem hanc fusius enarratam, atque e exactißimè discussam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ viri eruditißimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, vt mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quòd nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quæ tantò perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore verò tum aëris, tum etiam aquæ rursus densentur, ac coeant. Id quod clarè ostendit, ea aquæ multum, terræ verò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atque terræ quidem portio tanta in mistione existit, quanta aquæ perspicuitatem obscuret, fulgorem verò non auferat. Quin etiam mistura quò purior fuerit, eò pretiosius (vt diximus) metallum conflat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio insit cuiq; humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium vnquam mente concipere potest, ne dum verbis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt varij motus, quorum proximi sunt aquæ defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terræ cum aqua permistio: & vis caloris agens in misturas, vt id genus succos gignat. Sed cùm de metallorum materia satis dictum sit, iam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terræ visceribus reconduntur. Calor inquam is est, qui humoris metallici mistionem coquit, ac purificat: frigus verò quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liquescere, ac eam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda videtur eorum opinio, qui tantùm calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli namq; auri generationem aßignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti viui, Ioui stanni, Veneri æris, Saturno denique plumbi. Adduntq;, quòd sicut metalla ab errantibus stellis sui ortus principium habent: ita pretiosi lapides, ac gemmæ, à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiæ plerique non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inhærendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena ac finita, regantur, gubernentur, & producantur à superioribus cœlestibus, ac sempiternis: quæ tandem diuturna orbium circumuolutione, omnium causarum tam remotarum, quam propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendum existimo lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, vel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissoluit, calorem exiccando compegisse intelligimus. Contrà verò qui calore ignis liquescunt, vt fluuiorum, & torrentium silices, quibus igne liquatis vitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuisse certum est. Concretio enim eiquè opposita affectiones, resolutio scilicet, atque liquefactio, oriuntur à causis inter se contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aëre maxima ex parte excluso, vehementer constringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, vel niuem cogit. Hinc est, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quæ à niue, vel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuißimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoque accedit, quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui vel solus, vel cum aquis permistus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquàm quòd sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idquè totum secum in lapidem vertit. Quòd si in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in vrceos diffusus, tunc materia tantùm, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (vt suprà dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commistus, per venas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri poßint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis vertant. Verùm non est ignorandum, quòd succus is lapidescens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidem densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simulatque in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusquè quieuerit, frigore cogitur, & concrescit, mutatquè res illas, quibus continetur, in lapides, vt in quodam Gothiæ fonte euenire probatißimi autores testantur. Cuius guttæ solo perfusæ, cùm moueri, aut agitari nequeant ab ambiente aëre, densantur & lapidescunt. Quòd si præterea verum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluuiales lapidescant, id ideo fieri posse videtur, quòd aquas cum terra permistas vel solis calor paulatim concoquat, vel insignis propter calorem siccandi vis, quæ terræ insit, conspisset: vtroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est confingere, aut comminisci aliam vim, quæ id ipsum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hic nobis subit inquirendum, cur vnus tantùm quandoque gignatur lapis, cur verò plures vno loco efficiantur. Fit igitur, vt arbitramur, vnus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem vndique in materiam conferens, vnum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem magnum, aut paruum, secundum materiæ quantitatem: quapropter plerumque singulares à frigore efficiuntur, cùm purißimi succi, ex quibus constant, rariùs multi ac magni in locum vnum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, si locus non fuerit planè solidus, sed meatibus refertus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides: sin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex predictis, sed etiam ex materiæ diuersitate: quandoquidem calor partem vnius generis secernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis vnius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes diuiditur: siquidem in ea frigus non minus, quàm calor vires suas exercere potest. Qui lapides præterea pro diuersa materiæ mole, magni aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glarea & silices fiunt: etsi ij sæpius aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus causas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt: nunc ad eorum differentias progredia-

Contra Chymistas.

Causa metallorũ efficiẽs.

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Lapidum colores vnde varii.

grediantur. Colorum itaque discrimina, quæ in lapidibus spectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuersitatem indicant: vnde vnus & idem lapis sæpe varios colores consequitur, quòd fiat ex diuersi coloris materia. Deinde calor, cùm ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres verò obscuros reddere potest. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fictilia vasa pinguntur: namque colores omnes, qui ad vasa fictilia pingenda, vel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conijciantur, ab his plurimùm distant, qui in fictilibus ipsis igne torrefactis, postea visuntur. Quandoquidem etsi fictilia æris squama super porphyrite lapide leuigata, admista aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo appareant, ignem tamen fornacis experta, viridia efficiuntur: sicut & color, qui ex ferri squama paratur, melinus efficitur. Lapis etiamnum, quem figuli nostrates vulgò vocant zaffara, porphyrite lapide leuigatus, colore subnigro cruda adhuc fictilia tingit: sed igne percoctus, in cæruleum præstantissimum mutatur, vt nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem vulgò pictores vocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum vitro misto in vitriarijs fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias: quare lapides ab ipso coacti colorem eundem seruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci possumus, vt non temerè credamus, quod plerique fluuiorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò solis calore siccentur. Solis enim calor, à quo silices ipsi æstate Sirio ardente adeò incalescunt, vt vix tangi possint, ipsorum quidem colores (vt fictilium fornax) facilè immutare potest, licet id magis euenire constet in eorum superficie, quàm in centro. Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere & facultate. Color primùm varius in metallis conspicitur, nam vnumquodque suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla, ideo fului coloris est, quòd calor vel terram in flauedinem quandam synceram verterit, anteaquàm cũ aqua misceretur, vel succum ipsum mox futurum aurum. Aes verò suum colorem habet, & eum quidem subrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram valde impuram, & adustam. Argentum porrò candidum est, quòd terra eius fuerit alba: eadem in cæteris singulis colores inuestigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (vt antè diximus) prouenit. Ex quo fit, vt quantò humor ipse tenuior, densior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius ac splendidius efficiatur: quam ob causam reliquis hac in parte præstat aurum. Atque hinc etiam saporem odoremquè sibi metalla asciscunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipsius synceritate, quæ optimè cum aqua commista est, fumum perexiguum, & vix sensibilem emittit, & dulcem, ac suauem magis, quàm fœtidum. Argentum verò contrà, quòd terram impuram, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & subfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque vnà odor longè fœtidior, quòd scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stannum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum ærea, tum ferrea vasa, qui rem hanc scitè cognouerunt, ab vsu coquinario abdicauere, quàm quòd adusta terra, quam possident, valde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuscemodi vasis vel coquuntur, vel parantur, vel asportantur, vel reponuntur, facilè infici possint. Id quod non modo gustum malè afficit, & exasperat, sed etiam in ventriculo nauseam, & subuersionem commouet. In hoc ergo admonitos seplasiarios volumus, vt ab horum vasorum vsu caueant: nam quandoque compertum est, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ vel ignauia, vel imperitia) decocta, sæua ac periculosa intulerunt ægris symptomata. Præterea metalla omnia ponderosissima sunt: cuius rei causa est densitas ipsa, quæ sequitur bonam terræ cum aqua permistionem. Hinc fit, vt grauissima quæque pondera metallis liquefactis supernatent, modò maior sit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipsis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, si argentum viuum in aliquod vas infundatur, eiquè metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim viuo ipsa pondera non aliter supernatare deprehendentur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipso mergitur, non modò quòd ponderosius sit, sed etiam quòd cognationem quandam, & quasi consensum cum ipso habere videatur. Metalla insuper, quæ liquescunt, ijs quæ attingunt, minimè adhærent: nec eadem humectant, neque etiam labuntur, vt cæteri aquei liquores tam fossitij, quàm à plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes inuicem coguntur, simulq; cohærent. Idq; non alia ratione fieri constat, quàm quòd tam bona, firmaq; mistio rei siccæ cum humida facta sit, vt sicca obstet humidæ, ne adhæreseat, & humectet: humida verò contrà impediat, ne sicca prorsus conquiescat. Quæ quidem mistio quoniam in auro perfectissima reperiatur, ideo hoc igne nunquam absumitur, nam cum eius purissima terra sit optimè cum aqua permista, humorem stringit, & continet, ne vi ignis expiret: humor verò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, vt cætera faciunt metalla, quæ quandoquidem impuriorem sortiantur terram, deterioremq; mistionem, proinde ignis violentia, facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accensa fuerit, humorem celeriter deperdit. At tamen metallum vnum alio magis, & citius comburitur, pro vt hoc illo plus terræ, eamq; minus probè mistam obtinet. Etenim si libeat experiri, inprimis ferrum deprehenditur igni consumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & stannum, quòd ijs non satis firmum sit cum terra temperamentum, quam ob causam postquàm humorem exhauserit ignis, terram consumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps sit, quàm ferrum, etsi ea non satis exquisitè mista sit cum aqua, diutius igni resistit. Postremò argentum, quod quia puriore terra constat, ac melius aquæ commista, non nisi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac stannum non ob id igne tam facilè vincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, sed solùm ob misturæ vitium, quoniam in his imperfectior inuenitur. Sed ad lapides nostra reuertatur oratio, de quorum quoq; luciditate, siue perspicuitate, ac nitore, vel horum oppositis obscuritate, ac squalore iam aliquid nobis disserendum est. Ex prædictis itaque omnibus clarum esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida, ideo ab ea tantùm perspicuitatem, luciditatemq; in ijs aduenisse constat. Vnde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, qui translucent affirmamus, quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perspicuitati opposita reperiuntur: hi enim ex claris succis gigni nequeunt, sed ex impuris, ac turbidis vel luto, vel nigrore infectis. Quod verò alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum est, quàm è succorũ diuersitate, cũ scilicet alij alijs clariores, ac lucidiores existunt. Ex quo sequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex succo, cui aquæ color insit, atq; adeò cæteris clariores, ac illustriores appareant, vt crystallus, & iris gemma sic ex argumento vocata: nam sub tecto percussa sole, ob angulos quos habet, colores ex opaco reddit, speciesq; arcus cœlestis in proximos (vt Plinij verbis vtar) eiaculatur parietes. At adamas ex succo minus claro progignitur, ideoq; tam iride, quàm crystallo obscurior est. Non dissimili varietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, siue ortæ fuerint è succis viridibus, vt smaragdi, ac prasij: siue è cœruleis, vt sapphyri, cyanei, & iaspidum quoddam genus: siue è rubris, vt carbunculi

Lapis zaffara.

Metallorum differentiæ plures.

Admonitio contra Cacabos æreos.

Metallum vnum altero citius cur comburatur.

Lapidum diuersa discrimina.

Cur lapides alii pellucidiores.

bunculi: siue è purpureis, vt amethysti, & hyacinthi: siue ex aureis, vt chrysolithi, & chrysopatij: siue ex misti coloris succis, vt opali. Hinc igitur colligi facilè potest, quòd cætera gemmarum genera, quæ perspicuitate carent, è succis concrescant impuris, atris, & obscuris: quando nec aqua quidem limpidissima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspici possit. Nitent tamen gemmæ non translucentes propter insignem læuorem, qui lucis continuitatem & densitatem parit. Quem quidem læuorem, aut sibi natura comparant, aut artificum mangonio consequuntur: ijsdem de causis marmora quoque radiant. Porrò lapides & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut vitium aliquod contrahunt: sæpe enim aut vmbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut sale, aut plumbagine vitiantur. Quæ sane omnia non alia ex causa proueniunt, quàm ex coloris succi diuersitate. Gignitur quidem vmbra, cùm succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula verò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præsertim sapphirus inficitur: sal, quo opalus: plumbago, quo smaragdus, ex alieno prorsus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam sibi gemmæ scabritiem induunt, cùm ob succi diuersitatem partes inæqualiter coalescunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atque asserere, lapides omnes, ac saxa, quæ neque nitent, neque pellucent, ex crassissimo succo, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides spissitudine & raritate, leuitate & grauitate: itaque ponderosis, ac compactis lapidibus pauci & admodum occulti sunt meatus: raris verò, ac leuibus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides vbi eorum humor cum terra non probè fuerit mistus, is siquidem à calore siccatus, locum in quo consederat, vacuum relinquit, vt in tophis & similibus conspicitur. Idem quoque euenit, cùm sponte flagrant montes, vt Aetna in Sicilia, & Vesuuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac nostra ætate: nam cùm in magnis incendijs terra crematur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatuū pleni, cauernosi, & leuissimi pumices. Contrarium planè fieri constat, si humor vndique in terram penetret, & illi optimè misceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, vel molles fiant, partim materia in causa est, partim verò ibi, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, vt ex ipsa humorem exhaurire queat, vehementer constringitur, & in se cogitur, fitq́ ex ea lapis densus, & durus. Si lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamsi probè terræ permista sit, absumit, & resoluit, terram verò comburit: quo fit, vt lapis adeò mollis fiat, & friabilis, vt facilè in puluerem redigatur. Obdurescunt ad hæc lapides frigore, vtpote quod succum validissimè cogat & constringat. Atque ij lapides, qui ex huiusmodi succis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liquescunt fluuntq́, ob conclusos humores. Qui verò igni admoti franguntur, & dissiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, quantum priores, vt eo terrenæ partes cohiberi possint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam siccitatem. Cæterùm qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cuius generis est gagates lapis, quo Cimbri, & alij plerique Germaniæ inferioris populi passim lignorum vice, quorum inopiam habent, ad ignem vtuntur. Verùm enimuero non ob id tanta est ignium vis, vt adamantem vincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amianthus non modò non comburitur igni, sed ne quidem dissoluitur. Vterque enim etsi siccus, cùm tangitur, esse sentiatur, tamen humorem immistum obtinet, non aliter atq́ metalla. Porrò lapides, qui corpora erodunt, vt in Lycia inuenti, vel absumunt, vt Assius, in quo corpora defunctorum condita absumi tradunt, vnde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, vt in fodinis quibusdam cadmia quædam inuenitur, quæ fossoribus ipsis manus erodit & exulcerat. Postremò nonnulli lapides sunt, qui veluti prægnantes lapillum, vel argillam, vel liquorem in vtero gerunt. Cuius rei causa est, & materiæ diuersitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo pòst temporis spatio separatur, non secus ac arefactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd si fuerit succus, vel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, vt in Aetite visitur: si verò lutum non tenax, vertitur in terram plerunque argillaceam, vt cernere licet in Geode: sin succus tenuis, vel aqua, liquor interdum remanet, vt in Enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, veluti in ouis liquor, vt inquit Plinius. Cæterùm cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere videtur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est crassior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam esse debet, quòd eiusmodi conchilia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & viuant. Siquidem ego certò testari possum, me vidisse non longè à Timauo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, vbi maris alluit vnda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atque in illis plurima reperiri conchylia, quæ Dactylos à forma, & colore vocant: sunt enim palmarum caryoti similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in Castro Goritiæ in opiparis mensis illustris ac clari comitis Francisci à Turri, nostrorum studiorum (quæ eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisq́ maximi: quæ sanè non minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoque Duini castro ijsdem vesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, virum sanè nobilitate & moribus insignem. Neque me fugit, his nuper elapsis annis virum magnificum atque præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasdam tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (vt asserebat) delatas, quæ in longum scissæ varios intus pisces veluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quamuis minimis, in lapidem versos: tot tamq́ admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quòd pisces fossiles reperiuntur vltra pyrenæos montes, vt narrat Polybius libro 24. suarum historiarum. Vsque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, per quam fluuij feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter vrbes eiusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces fossiles dicti: in ea enim est terra tenuis, vbi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum vel trium cubitorum per arenam aqua fluminum delata fluit: & si quando inundauerint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt: hæc Polybius. Quibus adde, quòd etiam pisces fossiles inueniuntur circa Heracleam, atq́ in alijs plerisque Ponti locis, vt Theophrastus est auctor: quin & in Germania vltra Albim fluuium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur. Verùm quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitque etiamnum de varijs terrarum generibus, quæ in medicum vsum veniunt, non alienum fore iudico, quòd de his quoq́ vniuersim aliquid disseramus. Terram itaq́ aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cùm nulla re fossili, neque cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda: quippe ob continuam elementorum mistionem vix vllam reperiri posse putauerim, quæ nonnihil aquæ, aeris, vel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalcanthi, aut bituminis, aut cuiusuis alterius rei metallicæ mistionem admiserit. Contrà compositam appellauerim, quæ vnum, vel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò grauis, modò leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mistione, quæ illi inest.

Gemmæ cur niteant.

Lapides cur leues aut graues.

Lapides cur duri vel molles.

Lapides cur ardeant.

Lapides erodentes.

Lapides cur prægnantes.

Conchylia in lapidibus.

Pisces lapidibus insculpti.

Pisces fossiles.

Terrarū breuis enarratio.

Terra simplex quæ.

Terra composita.

Quis

Quis enim dubitet, quin ea sit leuior, ac rarior, quæ plus aeris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipsa per se omnis exiccat, sed varias sortitur facultates pro varia eorum, quæ ei admiscentur, qualitate. Nam illa, in qua sit aquæ frigus, adstringit: quæ ignem accepit, acris est: quæ aerem, glutinosa, & leuis: quæ aerem & ignem, leuis & acris. Illa verò, quæ sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod vel fossilem succum, facilè quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quòd mihi planè persuadeam huiusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, salsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est vsus, sua mutuantur nomina partim à locis, vbi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus proprijs. A locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno insula deferatur. Samia, quòd ex Samo: Chia, quòd ex Chio: Cimolia, quòd ex Cimo: Eretria, quòd ex Eretria Eubœæ ciuitate: & Pnigitis, quòd ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt Rubrica, & aliæ nonnullæ. A facultate denique nomen accepit Ampelitis, quòd eius sit vsus ad illinendas vites sub germinationis tempus aduersus erucarũ iniurias. Et vt aliorum quoque fossilium colores percurramus, colore albo constant, creta qua sarcinatores vtuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentum viuum, stannum & syncerissimum marmor. Colore cinereo produntur Melia terra, & Eretria altera. Cæruleo verò colore spectantur sapphyrus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent smaragdus, prassius, chrysocolla, & chalcanthum. Flauo luteoùe colore sunt aurum, ochra, chrysopatius, chrysolitus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium hæmatites, scissilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, vt hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto visuntur quemadmodum iaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo virescente, vt ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, vt aphrodisiace. Quædam rufo candicante, vt xanthos. Quædam nigro rufescente, vt tertia batrachitis species. Aliqua atro purpurascente, vt alabandicus lapis. Alia aureo candicante, vt topatius. Sed plura separatos colores habent, vt nigro, albo, & quouis versicolore, vt achates. Apsicton verò nigram rubentes venæ distinguunt. Contrà nasomonites, cùm sit sanguinis colore, nigris venis decoratur. Venæ autem, quæ speciem præ se ferunt sanguinis intextæ, quodammodo sunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo sapphyro aurea puncta collucent. Quinetiam quædam sunt, quæ tres separatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duæ venæ permeant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca verò nigrum, fuluum, viridem, candidum. Versicolores postremò nonnullæ habentur, non aliter ac collum gallinæ Numidicæ vel pauonis, aut columbæ in sole apricantis, vt eristalis, & pederotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant. Cæterùm sciendum est, quòd ex fossilibus, quæ in medendi vsum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia verò eadem affligunt, in cibis vel potionibus data. At quæ remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantiæ, partim qualitate aliqua, quæ profligantur morbi. Quæ autem proprietate valent, earum quædam resistunt venenis, quædam morbos sanant. Quibus natura dedit vires superandi venena, eorum alia corpora, quæ pestilentia sunt affecta, curant, vt smaragdus, sigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia singulari veneno medentur, sicuti scorpionum ictibus sapphyrus potus, sulphur plagæ illitum: fungis strangulantibus, nitrum potum, ac pariter atramentum sutorium. Alia pluribus aduersantur venenis, vt sal, morsibus viperæ, cerastis, ac crocodili, his enim emplastri modo imponitur: sed potum opio, & fungis præsidio est. Quibus verò fossilibus comparatum est, vt morbos proprietate fugent, eorum quædam sanguinis profluuium sistunt, vt hieracites: alia os ventriculi gestatu & appositu roborant, veluti iaspis: alia sinistro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, vt aetites: alia item ad femora prægnantis adalligata partum accelerant, vt idem aetites, & iaspis. Sunt quæ crassa è corporibus deijciunt, vt magnes: alia atram bilem, vt Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla vomitum faciunt, vt idem Armenius lapis, chrysocolla, & chalcanthum. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthum, chalcitis, misy, sory, melanteria: refrigerant, terra Eretria, molybdoides, stibium, argenti spuma, cerussa. Quæ autem secundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quæ dura sunt, vt gagates: quædam contra indurant quæ mollia sunt, vt lapis plumbarius, & stimmi. Sunt & quæ insensibiles ferè poros aperiant, & quæ claudant: aperit enim nitrum, spuma nitri: claudit terra Samia, & in summa omnis terra glutinosa. Alia quæ corpori coierunt, nempe glandulas, & nodos discutiunt, vt pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, vt chalcitis misy, alumen, scissum. Nonnulla carnem excrescentem minuunt, vt asij lapidis flos, ærugo, chalcanthum, chalcitis, misy, calx viua, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla. Non desunt etiam, quæ diuersis viribus prædita sint, vt cimolia, & sal: cimolia enim reprimit, & discutit: sal abstergit, & adstringit. Sunt denique quæ vires easdem habeant, ita vt deficiente vna, altera eius locum suppleat. Siquidem chrysocolla, & lapis Armenius eundem effectum præbent: auripigmentum, & sandaracha: hæmatites, & schistos: atque hæc quinque chalcanthum, misy, chalcitis, sory, melanteria inter se viribus consentiunt. Veruntamen ex his chrysocolla vim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentum, quàm sandaracha: hæmatites, quàm schistos: chalcanthum, quàm reliqua sibi cognata. Cæterum non pauca reperiuntur fossilia medicamenta (vt fusius libro sexto dicetur) quæ in cibo, aut potu frequentius, aut copiosius sumpta, vel maximè fumentes affligunt, vel ijs mortem inferunt. Idq; efficiunt, vel quòd viscera erodant, veluti sandaracha & auripigmentum: vel quòd spirandi organa occludant, vt gypsum & cerussa. Sed hæc de fossilium facultatibus. Nam de concretis succis, cuiusmodi est sal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habent, sulphur, sandaracha, auripigmentum, chrysocolla, & alia nonnulla, in huius libri processu suis locis latius tractabimus.

Terræ medicinales vnde denominentur.

Fossilium colores varii.

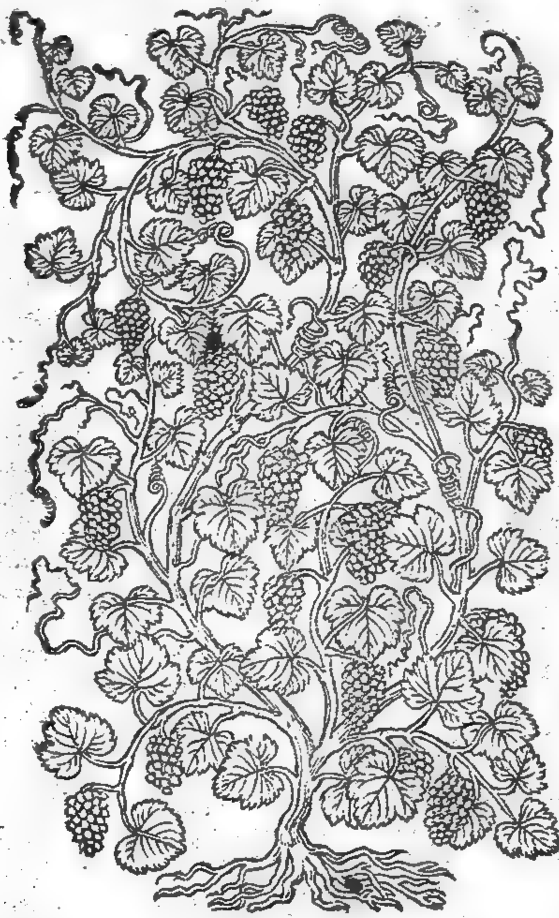
Fossilium facultates.

Fossilia mortem inferentia.

Ἄμπελος οἰνοφόρος. VITIS VINIFERA. CAP. I.

Folia vitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant & inflammationem stomachi, ardoremq; cum polenta. Folia etiam per se, ut quæ refrigerent, & adstringant, imponi solent. Potus eorum succus dysentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma vitium, quæ veluti gummi in caudicibus concrescit, ex vino pota calculos pellit: illita lichenas, & psoras, leprasque, nitro prius perfrictas, sanat: eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet: maximeque sanies, quam accensa sarmenta vitium viridia exudarunt: qua & perunctæ verrucarum informicationes extrahuntur. Cinis sarmentorum, & vinaceorum, detractis in sede condylomatis, & thymiis, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & vipe-

VITIS VINIFERA.

rarum morsibus: contra lienis inflammationem illinitur cum rosaceo, & ruta, & aceto.

Ἀμπελος ἀγρία. LABRVSCA. CAP. II.

LAbrusca duorum generum est. Alterius vua nõ maturescit, sed floretenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adstrigens. Folia, caules, & claniculæ, quibus repunt, vim habent cultæ viti similem. 10

Σταφυλή. VVA. CAP. III.

VVæ recentes aluum turbant, & stomachum inflant: innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, vtilesq; fiunt stomacho, ægrisque, atq; cibi auiditatem excitant. In a uinaceis, & ollis seruatæ, ori & stomacho gratæ sunt, aluum sistunt, sed vesicam, & caput tentant: & sanguinem excreantibus conueniunt. 20 Similesque, quæ in musto fuere. Sapa, aut passo conditæ, stomachum magis infestant. At quæ solem prius passæ, in aqua cœlesti conduntur, minus vinosæ sunt, siticulosis, ardentibus, & longis febribus salubres. Reconditi vinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum sale illinuntur. Decoctura eorum dysentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vuluæ laborantes iuuat infusa: ad desessiones, ac fotus assumitur. Nuclei acinorum adstringendi vim obtinent: stomacho utiles sunt. Inspargitur 30 farina tostorum, polentæ modo, dysentericis, & cœliacis, & solutis stomacho.

Vitis viniferæ, vuæq; consid.

VItium omnium genera, quæ non modo gratißimas, dulcißimasq; vuas ad cibos proferunt; verum etiam ex his vinum præcipuum humanæ vitæ bonum, suauißimumq; potum largiuntur, quot & qualia sint, hic scribere superuacuum esse puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas sibi conciliauit, familiaresq; reddidit, vt nullus tàm clarus quàm obscurus, tàm nobilis quàm ignobilis, tam denique vrbanus quàm rusticus inueniatur, qui de vitium generibus, earumq; historia non poßit aptè, atque etiam distinctè loqui.

Vites quo pacto ab erucis vindicentur.

Vt autem & vites ipsæ, & vinum à quorundam vermiculorum erodentium vindicentur iniuria, illud omnino silentio iuuoluendum non duximus: quòd si dum à sarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci sanguine oblinatur, vel ea ipsa prius cotem experta, castorei corio affricetur, nuper emissæ gemmæ (si tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda est) ab erucis minimè erodi poßunt: neque etiam emissa iam folia, ab alijs quibusdam vermiculis conuolui. 40

Brassica apud vites non serenda.

Præterea non ignorandum est, quòd magna admodum iniuria vitibus infertur, atque vuis maximum detrimentum, si braßica seratur inter vites: siquidem perniciale vni cum altera odium intercedit. Quòd cùm animaduerterint rei medicæ scriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in braßica collocarunt. Ea enim si cruda præsumatur (vt apud plerasq; nationes in cœnæ initio capitatam braßicam minutim rescissam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obseruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam post sumpta crapulam discutit. Quo fit, vt Germaniæ populi vino admodum addicti, semper suis mensis braßicam interponant, vel recentem, vel muria asseruatam.

Vites perpetua fronde virentes.

Ad Elephantinem (vt Theophrastus est author) itemque circa Memphin, vites perpetua fronde virent: tametsi annuas tantùm proferant vuas. In Italia verò vites habentur, Plinio insanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, sed primas tantùm maturant vuas. 50 *Vuas sine vinaceis quidã prouenire affirmant, si propaginum ima pars, quæ terra in scrobe obrui debet, ante plantationem adeò secetur in longum, vt medulla vtrinque eximatur, ac deinde coniunctis partibus, & vlmeo cortice circumuolutis, propagines ipsæ suis scrobibus implantentur.*

Vuarum facul. ex Gal.

Sed vt iam vuis suas reddamus facultates, Vuæ (vt Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumquè praui succi habent, præsertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ij, qui vinearum fructum custodiunt: quippe qui tunc temporis vuarum esu admodum pinguescant. Cæterùm non omnes vno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces existunt, cæteris succum habent calidiorem: ob id sunt siticulosæ, ac ventriculum inflant, & aluum subducunt. Contrarium efficiunt austeræ: siquidem, & ventrem cohibent, parum nutriunt, ægreq; concoquuntur. Acerbæ autem vitari prorsus debent, vtpote quæ ventriculo aduersentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnosiores fuerint, præsertim cùm probè maturæ à vite decerpuntur. At pensiles, si prius maturæ sint, & dulces, cæteris minus ventriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt: hactenus Galenus. Vua recens probè matura præstat auxilio magno ad ambusta, si manibus pressa adeo vt vinum reddat, ambustis partibus illinatur. Namque 60 *non solum dolorem illico sedat, sed vesicas fieri prohibet.*

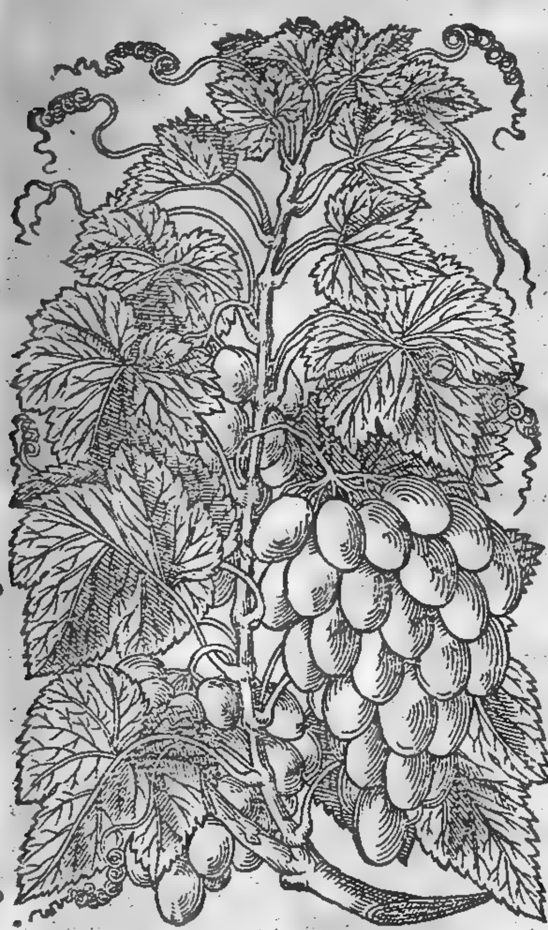
Nomina.

Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνοφόρος, Latinis Vitis vinifera appellatur: Arabibus, Harin, seu Karm: Italis Vite vinifera: Germanis Weinreb*: Gallis, Vigne. Quæ verò ἄμπελος ἀγρία Græcè Labrusca Latinè dicitur: Italicè Lambrusca: Germanicè* Wildweinreb*: Gallicè Vigne sauuage. At Vua Latinis ac Italis σταφυλὴ Græcis vocatur: Arabibus Haineb: Germanis* Weinber*: Gallis Roisin.*

Σταφὶς. **VVA PASSA. CAP. IIII.**

Vva passa alba adstringentior est. Prodest esitata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admista milii, ac hordei farina, & oleo, valet ad purgandum caput: eiusdem gratia cum pipere commanducatur. Testium inflammationes sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines & gangrænas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita sanat: podagræ conuenienter cum panacis succo illinitur: mobiles vngues illita, celerius extrahit.

10 *** VVA PASSA. ***

Vas passas, quarum vbique vulgaris & frequens est vsus, omnibus notissimas esse arbitror. Veruntamen non est meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis passis mentionem faciunt Galenus & veteres alij, paruulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibusdam Aegei insulis ac Peloponneso Venetias conuehuntur, & in quibusdam etiam Italiæ locis insolantur: siquidem Galenus nulla magnitudinis, vel paruitatis habita ratione, omnes in vniuersum vuas solis calore siccatas, passas appellat. Id quod ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus ijs verbis declarat. Porrò quemadmodum passarum differentia, quæ à colore sumitur, nihil ad passarum facultatem confert, ita nec magnitudo: sola autem qualitatis, quæ gustu inest, differentia potest omnia. Ex his nimirum Galeni verbis satis colligi potest, ipsum omnis generis vuas, quæ solis feruore flaccescunt, nullo prorsus discrimine passas appellasse, nempe Damascenas cæteris grandiores (zibibum officinæ vocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (vt aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita scribit: Nonnulli autem, & rectè sanè, è dulcibus, grandibusq́, quales sunt scybelitides, priusquàm mandant, semina eximunt, quæ & ipsæ inueteratæ, cutim duram, crassamq́ habent, easq́ prius in aqua coguntur macerare: nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Aliæ quædam sunt his contrariæ, solidæ & crassæ, quæ nullum prorsus semen habent. Crescunt hæ in Cilicia, colore subflauo: In Pamphylia autem scybeliticæ, & colore nigræ: quæ, vt dixi, sunt maximæ: hæc ille. Cæterùm sciendum est, non omnes Vuas passas eiusdem esse facultatis: alia namque facultas inest dulcibus, alia austeris, alia vinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque vinaceis carent, vel quòd ita natura producantur, vel quòd ij arte fuerint exempti; si dulces sint, adstringente facultate vsque adeò priuantur, vt etiam mirificè leniant: quamobrem pectoris angustiæ, tussi, exasperatis faucibus, & renum vesicæq́ vitijs maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro septimo, & octauo de compositione medicamentorum secundum locos, vbi vuas passas sine vinaceis leniendo pectori, ac iecinorosis plurimum commendat. Contra verò facultate omnino adstringente censentur, quæ cum suis vinaceis manduntur. Quod cùm non ignoraret Dioscorides, Vuam passam cum nucleis in dysenteria edendam esse tradidit. Hinc itaque fit, vt maximo in errore versari existimem Medicos alioqui ætatis nostræ celebres, qui alui deijciendæ gratia, Vuam passam paruam vulgarem, quæ ex locis suprà dictis in Italiam defertur, simul cum vinaceis deuorandam exhibent: quippe cùm aluum fluidam facere in animo sit, eam potius cohibent, quàm leniant: idq́ potissimùm, vbi vuæ passæ temporis tractu succi partem amiserint. Qua re perspecta in hanc sententiam deducor, vt ad aluum emolliendam aptiores censeam Damascenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti sint, vel eæ sumantur, quæ sine nucleis nascuntur) quàm quæ minutæ passim in officinis inueniuntur: quandoquidem hæ succi longè minus, quàm corticis, & vinaceorum continent, nisi sint omnino recentes, & diligenter asseruatæ. Quapropter si hoc tenui vuarum passarum genere, vti quandoq́ cogimur ad emolliendam aluũ, eas eligi præstat, quæ sine vinaceis proueniunt: vel si hæ desint, suppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ: tametsi Damascenis & Creticis longè bonitate cedant: de quibus sanè intellexisse Galenum, easq́ ad pectoris vitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hac etiam tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum est, quòd vbi quis aluum bonam facere contendit, non debet passis vtique gustui acerbitatem, vel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigidæ, ac terrestres, quibus itaque facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, præsertim si cum vinaceis nucleis comedantur. Vnde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit: Vuæ passæ cum alijs vuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ verò ex dulci & austera qualitate sunt mistæ: quanquam dulces nonnihil quoque austeræ qualitatis habent, & austeræ dulcedinis. Cæterùm vt dulces temperamento sunt calidiore, ita austeræ frigidiore. Ad hoc austeræ stomachum roborant, & ventrem constipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, vt quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen, vt vis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infestant, obtundunt. Et libro 8. cap. 7. de compositione pharmacorum secundum locos, idem Galenus sic inquit: Vua passa contemptilis videri possit, ob familiarem eius vsum. At verò hoc ipsum eam facit vtiliorem: nam cum familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet viscus affectum. Habet autem & vim concoctoriam crudorum humorum, & vim coercendi maligna, fitq́ ipsa haud facilè putredini obnoxia: & vltra hæc secundum totam sub-

Vuæ passæ consideratio.

Zibibum off.

Vuæ passæ in facultatibus differentiæ.

Medicorum error.

Vuæ passæ vires ex Gal.

stantiam, visceri ipsi, hoc est iecinori, familiaris est, & propria. Item libro de attenuante victus ratione, sic habet: Vuæ passæ, si non sint adstringentes, lieni quidem, & epati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De vuis autem passis vt cibus sunt, locutus est ipse Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, his verbis: Alimentum ex passis vuis, tali qualitate in corpus distribuitur, qualis ipsarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, austerum ex austeris, mistum ex ijs, quæ vtriusq; qualitatis sunt participes. Quantitate verò copiosius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex austeris & macris. Quòd si passarum pinguiũ, dulcium, à quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari vuarum mole contuleris, passas valentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanè, vt minus quàm caricæ subducant, absterganq;, magis tamen quàm illæ stomachum iuuant. Nomina. *Hæc vua, quæ Græcis σταφὶς, Vua passa Latinis pariter ac Italis vocatur: Arabibus Zibib: Germanis* Weinbeerlen / Mertreubel vnd Rosin: *Hispanis passas: Gallis Roisins en captz.*

Οἰνάνθη. OENANTHE. CAP. V.

OEnanthe vocatur vitis syluestris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque substrato linteo, in vmbra siccatur. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adstrictoria, quare pota stomacho, ac ciundæ vrinæ vtilis: aluum sistit, ac sanguinis excreationes. Contra fastidia, & acorem stomachi, sicca & illita efficax est, capitis doloribus tam viridis, quàm sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur, sanguinolenta vulnera cataplasmate, & incipientes ægilopas, oris vlcera, & genitalium nomas trita cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflammatione vindicat. Pessis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & vino illinitur. Cinis crematæ in testa candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abscedentes gingiuas, cruentasq; cum melle sanat.

Oenanthes consideratio. *OEnanthen non illius labruscæ modò florem esse, quæ vuas ad maturitatem non perducit, verùm etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius vuam non maturescere, sed floretenus Oenanthen nominatã perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruscæ florentis vua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud veteribus significet Oenanthe, quàm vitis flos. Quod in præsenti capite ipse Dioscorides manifestè declarat: quippe qui tradat Oenanthen vocari vitis syluestris fructum, cùm floret, nullius facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, vbi vini oenanthini meminit, è feracis syluestris vitis floribus fieri scribens. Ex his itaque abundè constare arbitror, non tantùm infructiferæ, sed etiam fructiferæ labruscæ florem Oenanthen vocari posse. Adde quod id quoque apertè testatur Gal. lib. 8. cap. 1. de compositione medicamentorum secundum locos, his verbis: At verò quemadmodum omphacium, sic etiam absinthij succum admisceo, quandoque etiam ambo, & tertium insuper hypocistidis, & quartum oenanthes: sic autem appello vitium syluestrium germen vnà cum floribus ex quo succedentibus diebus vua fit. Plinius lib. 12. cap. 28. Oenanthen vuam, non florem esse censet, sic inquiens: Eodem & Oenanthe pertinet: est autem Vitis labruscæ vua: colligitur cum flore, cùm optimè olet: hæc Plinius: in cuius vltimis verbis suspicor mendum subesse, & fortè rectius legendum esse, cùm floret, non cum flore. Non enim video, quomodo quis vnquam vuam cum flore colligere possit.* Marcelli Vergilii lapsus. *Cæterùm ne aliquis fortasse decipiatur, hic non ducimus silentio dissimulandum esse lapsum Marcelli Vergilij, alioqui doctissimi interpretis, & commentatoris Dioscoridis: is autem ex eius verbis, quæ nunc subijciam, magis innotescet. Monemus, inquit, scribere in 6. suæ medicinæ, Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labrusca Oenanthes vsum esse, quoniam egregie adstringit, stomachumq; & aluum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem statim subijcit: Dioscorides autem aliam describit Oenanthen contrarias huic vires habentem, ideoq; secundis, stillicidio vesicæ, & fellis suffusionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda Aeginetæ authoritas, & testimonium est, quem credere oportet vera, & quæ aliquando legisset, testari: hæc Marcellus. In quibus sanè verbis euidentissimè deprehenditur hallucinatus, vel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba viribus huic contrarijs prædita, memoriæ prodidit Dioscorides libro tertio. Neque solum huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminisse videtur: sed neque eorum quoq;, quæ ibidem in sua commentatione doctè satis scripsit. Sed aliquando etiam bonus (vt aiunt) dormitat Homerus. Illud postremo addiderim, quòd etiam domesticæ vitis flos Oenanthe dicitur. Verùm quia syluestris vitis vi multò magis adstrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur.* Nomina. *Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis Oenanthe, & Labruscæ flos: Italis Enanthe: Germanis* Wildreben: *Gallis Grappe de vigne sauuage.*

Ὀμφάκιον. OMPHACIVM. CAP. VI.

OMphacium succus est acerbæ vuæ nondum maturescentis, è Thasia vite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, insolare, vsque dum cogatur: semperquè quod ceruici vasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu verò à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concrescere non sinunt. Eligendum est flauum, friabile, vehementer adstringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodest contra tonsillas, vuam, vlcera oris, humida gingiuarum vitia, purulentas aures cum melle, aut passo: item ad fistulas, vetera vlcera, nomasq; ex aceto: dysentericis & mulieribus fluxione vuluæ laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritiæ, & erosionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed parco, & aquatiore est vtendum, valde siquidem exurit.

Omphacii consideratio. *OMmphacium ex omni immaturarum vuarum genere parat Italia, cum Thasijs, & Aminæis careat vuis, è quibus veteres suum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat vsum, id in sole cogentes, vbi videlicet adstrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorsus exoleuit. Sunt qui vt maiorem omphacio adstrictionem comparent, è syluestrium vitium vuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, sed etiã ad ciborum condimenta. Verùm*

ompha-

omphacium nostrum sole non cogitur, etsi pluribus diebus ipsum insolari dimittamus suis cum vinaceis in cado, crasso linteamine cooperto, donec excrementa subleuentur, fex verò subsidat & inclarescat succus. Siquidem hac parandi ratione absque sale per annum incorruptum asseruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamentorum vsum. Omphacium (vt Galenus memoriæ prodidit lib. 4. simplicium medicamentorum) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi potest: quippe cum id omnino acidum sit, perfectè etiam refrigerat, vlceq; ardorib. prodest, siue ori ventris impositum, siue totis hypochondrijs, siue cuilibet alij, quod refrigerare velimus. Atqui, etsi scribat Galenus Omphacium acidum esse, non tamen aceti modo in altum penetrare potest, quòd Omphacium calorem (vt ipse inquit) non habeat, vt acetum, ac proinde neq; acrimoniam. Quare Ioannis Fernelij Medici clarissimi sententiam probare non possum. Siquidem is libro quinto methodi medendi, postquam omphacium frigidum ordine secundo, siccum verò primo constituit, iecoris obstructiones expedire, & ob id regium morbum fœdosq; colores abstergere scribit: quin & dum hæc præstat, leni simul adstrictione ventriculum, iecurq; corroborare. Quibus (quantum video) cùm Galenus, tum ratio ipsa refragatur. Siquidem quòd Omphacium primo tantum ordine siccet, falsum sanè esse conuincitur Galeni ipsius testimonio, quippe qui lib. 5. cap. vltimo de simp. med. facult. omphacium tertio ordine exiccare, ac vehementer adstringere scribit: Id quod iterum repetijt libro quarto, cap. 1. de compositione medic. secundum locos: & libro & cap. 5. de medendi methodo. Quòd verò omphacium iecoris obstructiones aperiat, nulla prorsus est ratio, quæ consentiat. Nam cum scribat Galenus libr. 4. cap. 5. de compositione medicamentorum secundum genera, omnia adstringentia contrahere ac densare, quinetiam vincire, ac continere partium sibi inuicem cohærentium substantiam, atq; minus magisq; hoc pro adstrictionis vehementia, palàm fit Fernelij sententiam haud esse probandam, & præsertim eo argumento, quo ipse niti videtur, quòd scilicet omphacium auriginem & fœdos colores abstergat. Siquidem tametsi omphacium cuti affrictum, auriginem, maculasq; cutis abstergat, non tamen ob id sequitur, vt potum iecoris obstructiones aperiat, & præsertim cum stringendo & densando, quæ adstringentia sunt, summa corporis, in altum penetrare ac permeare prohibeatur eorum virtus. Ob quam causam (inquit Galenus) pulchrè nonnulli medicorum alia tenuium partium, & acri potestate prædita videre cogitarunt, à quibus veluti ductæ adstringentium vires, in profundum corpus proueniunt. Itaq; cum omphacium crassarum admodum sit partium, nec quicquam caloris cum natiui, tum ascititij sortiatur, quo in iecur vebi possit, atq; occlusos permeare meatus, non video quo pacto Fernelij opinioni acquiescere queam. Postremò quod leni adstrictione ventriculum iecurq; corroboret, non satis Fernelij authoritate mihi constat, cum omphacium Galeno (vt præmisimus) vehementer, non leuiter adstringens habeatur. Id Græci ὀμφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali Agresto: Germani Agrest: Hispani Agraz. Galli Veriust.

Omphacii vires ex Gal.

Io. Fernelius reprehẽditur.

Nomina.

Οἴνε φύσις. VINI NATVRA. CAP. VII.

Vino vetere nerui læduntur, & reliqui sensus; quod tamen gustu suauius est: quare cauendum ijs, qui [a intestinæ] alicuius partis imbecillitatem sentiunt: attamen in secunda valetudine paucum aqua dilutum, innoxiè sumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, insomnia parit grauia, & vrinam ciet. Ætate medium vtraque vitia fugit: quare ad victus sanorum, ægrorumq; vsurpatur. Album, tenue, stomacho vtile est, ac facilè in membra distribuitur. Nigrum verò crassum est, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, vtpote quod medium est, medias inter vtrunq; vires habet. In secunda tamen & sinistra valetudine, cumprimis laudatur album. Quin & vina sapore distant: siquidem dulce crassis partibus constat, & difficilius à corpore expirat: stomachum inflat, aluum & interanea vt mustum turbat, sed minus inebriat: renibus & vesicæ aptissimum. Austerum per vrinam celerius transit: sed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digestionem accommodatissimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minusq; vrinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum stomacho aduersatur, sitim stimulat, neruos infestat, aluo aptum, à valetudine se recolligentibus inutile. Passum, quod vuis sole siccatis in area, aut in sarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut Pramnion, aut Protropon: & sapa, quæ fit musto igni decocto, Græcis sirion, aut hepsema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur Melampsithia, crassa sunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias sortiuntur vires. Omnia tamen adstringunt, & pulsus reuocant: faciunt aduersus venena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & vomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum & vesicæ pruritus, rosiones exulcerationesque, inflat tamen, & stomacho aduersatur. Priuatim, prodest melampsithium, si venter rheumatismum sentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypso conditum neruis officit, caput aggrauat & incendit, ac vesicæ aduersatur: contra venena cæteris aptius. Picata aut resinata excalfaciunt, concoquunt: sanguinem excreantibus inimica. Quæ verò aparachyta vocant, vt quæ admistam sapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, stomachum malè habent. Inter Italica vina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum perquam facilè coquitur, pulsus exuscitat, aluum adstringit, stomacho vtile: sed vesicæ nocet, atque ijs qui visus hebetudinem sentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana crassioribus constant partibus: dulcia stomachum inflant, ventrem emolliunt, sed concoctionem non æquè adiuuant, & neruosa minus infestant, vetustate eadem austerum saporem concipiunt. Cecubum, cum sit dulce, est & Albano crassius: corpus & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum valde austerum est, quare intestinorum & stomachi fluxiones cohibet, & cum tenue sit, caput minus tentat: inueteratum suauius redditur, & stomacho vtile. Adrianum & Mamertinum in Sicilia æquè crassis partibus gignuntur: modicè adstringunt, & ocyssimè inueterantur, minusque ob suam tenuitatem neruos tentant. Paratydianum, quod ex Adriatico sinu defertur, odoratum ac tenuius est: quare liberaliter epotum fallit, diu seruat ebrietatem, & soporem adfert. Istricum Paratypiano simile est, sed vrinam vehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui est, bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis vtile. Lesbium facilè membra subit, Chio leuius, & aluo idoneum. Ephesium eandem vim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Asianum è Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis dolores ciet, & neruos lædit. Coum verò, & Clazomenium, quoniam multam sibi maris aquã vendicant, facilè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis officiunt.

a Meum. Cõclusa non legit.

Vinum omne (vt reliqua in commune dicantur) merum ac syncerum, & sua natura austerum, excalfacit, facilè in membra distribuitur, stomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: vires alit, ac robur auget: somnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio est contra assumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti spumam, taxum, aconita, fungosve: contra serpentium morsus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut stomachum in vomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, rosionesq; præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si venter, aut interanea rheumatismum sentiant. Conueniunt sudatoribus, & quibus corpus immodico sudore digeritur, maximè alba, vetera & odorata. Quæ tamen vetustate dulcescunt, renibus ac vesicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibusq; in succida lana imponuntur: tetra vlcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, austera & alba, ad sanorum victus vsurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Paraetypianum ab Adriatico sinu & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium & Phygelites ex Epheso. Crassa verò, & nigra stomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen & austera stomacho prosunt, & minus carnes alunt. Vetera valde tenuia & candida vehementius vrinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruosque largius pota tentant. In media ætate, vt à septimo anno, potui saluberrima sunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine & qualitate vini definiatur. Non sitire, & modicè cibos prolui, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis & maximè assidua: siquidem obsessos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen vinolentia aliquot diebus, maximè post aquæ potus, vtilis: namq; modo quodam ex alto euocat, sensilesq; expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post vinolentiam bibere oportet: siquidem valetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates variæ pro modo vsus.

Cum profectò Vinum sit liquor omnium suauissimus, præcipuum humanæ vitæ bonum ac præstantissimum subsidium, vitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum instaurator optimus, cor lætificet tueaturq́; summopere, nulli mirum esse debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo vinum exprimitur, Vitem, quasi vitam, appellauerint veteres. Verùm non ob id gaudeant iubilentq́; ij, qui vino nimus indulgent, quod ego ipsum tot laudibus extulerim: quippe cum omne extremũ (vt in communi prouerbio est) sit vitiosum. Si vinũ immoderatè, & plus quã deceat, bibatur, periculosos atq; horrendos (vt mox dicetur) procreat morbos. Aliàs si in eius vsu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacissimum habetur, quandoquidem purissimum generat sanguinem, ocyssimè in alimentum vertitur, concoctionem in quauis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus viuificat, vrinam ciet, flatus discutit, innatum calorem auget, conualescentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructiones aperit, alimentum in vniuersum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum deijcit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac temperamento sumatur ingurgiteturve (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus: neq; enim secus nimio eius potu (vt Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atq; paruus ignis magna lignorum strue extinguitur. Præterea cerebro, spinali medullæ, ac neruis inde exorientib. obest: hinc fit, vt principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, & perniciosi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, ephialtes, catalepsis, conuulsio, vertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, destillatio, surditas, cæcitas, & oris labiorumq́; distentio. Quinetiam vinum intemperatè haustum, bonos corrumpit mores: nam quòd homines contentiosi, loquaces, effrenesq́; fiant, quòd furiant, menteq́; moueantur, quòd denique aleæ, libidini ac rei venereæ semper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli verius adscribendum est, quàm vino immodicè sumpto. Adde quòd memoriam dissipat, sensus omnes perturbat, assiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar, quæ recensere longum esset, & audire molestum ijs, qui nimium vino dediti sunt.

Vinum cui ætati conueniat.

Cæterùm Vinum magis senectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit: id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat ac mulcet. Verùm pueris, ac adolescentibus ad vigesimum annum vsq; minimè concedi debet, si Galeni sententiæ subscribendum esse putamus, qui libro secundo de tuenda sanitate, nil aliud asserit vinum esse pueris, & adolescentibus exhibitum, quàm ignem igni additum.

Vinum glacie vel niue refrigeratum malum.

Cauendum quoq; est, ne in ardoribus æstatis vinum niue, aut glacie, aut gelidissima aqua perfrigeratum hauriatur: quòd cerebro, neruis, pectori, pulmoni, ventriculo, intestinis, spleni, iecinori, renibus, vesicæ, vtero, dentibusq́; maximè noceat: Quare admirari non licet, si tempore vinum arte frigefactum bibentes coli, & ventriculi cruciatibus afficit, item conuulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, vrinæ suppressione, calculo, viscerum obstructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauibus & pernicialibus morbis. Proinde scitissimè Galenus libro de cibis boni & mali succi, hæc prodidit. Qui non exercentur summa æstate, cum vehementi calore vrgentur, fontis aquam bibant, niuisq; & vini refrigerati vsum vitent. Hæc enim quamuis protinus nullam iuuenum corporibus sensibilem læsionem inferant, sensim tamen, occulteq́; crescente vitio, cum iam ætas progressu temporis inclinauerit, articulos neruosq́; & viscera ijs morbis vexat, qui vel difficulter admodum, vel omnino tolli non possunt.

Vini optimi notæ.

Ad hæc in tuenda sanitate diligenter procurandum est, vt vinum, quod in potu alimenti gratia quotidie sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapore iucundum: namq; corruptum, turbidum, impurum, odore graui, & gustu ingrato, non modò toti corpori noxam infert, sed etiam sanguinem corrumpit.

Generosissima vina in Goritiensi agro.

Quapropter felicissimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima vina proueniunt: quemadmodum in Goritiensi comitatu, vbi sanè generosissima vina nascuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipatum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modesteque pota, ad tuendam sanitatem mirificè conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenuè testari possum: nam cum multis antè annis diuturnus ventriculi dolor malè me habuisset, quem totius corporis imbecillitas consecuta erat, ex Pucini & Vipaci tantùm vsu, me pristinam meam sanitatem, & integrum robur adeptum esse certò scio.

Vinum Pucinum.

Ob id ergo mirandum non est, si Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libr. 14. cap. 6. vbi ita scriptum reliquit: Liuia Augusta octuaginta duos annos vitæ Pucino retulit acceptos, non alio vsa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, saxeo colle, maritimo afflatu paucas coquente amphoras: nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico sinu: hæc Plinius. Cuius certè testimonio planè subscribunt rustici Lepidiæ incolæ: quippe cum ij vinis Pucino cognatis in quotidiano po-

no potu vtantur, rarißimè ægrotant, & longæuam admodum vitam traducunt, adeò vt plurimi reperiantur, qui nonagesimum & centesimum annum attingunt. Est autem vinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, gustuq; gratißimum. Potum valenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileq; in vniuersum permeat corpus. Quamobrem (vt libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura vinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex oris ventriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præsentaneũ fuerit remedium. Ex quibus facilè colligi potest, felicißimos esse eos, qui in regionibus, quæ vina optima ferunt, oriuntur, si tamen modestè (vt fieri decet) eis vtantur. Cæterùm quæ vina in vniuersum quotidiano vsui magis conueniant, hic longiori sermone commemorare superuacuum duximus, cum hoc à Dioscoride latius sit proditum, atque etiam de omnium vinorum viribus diligentius scriptum, quàm vt plura à nobis referri debeant. Fit è vino aqua per alembicum (vt vocant) quam ob eius admirandas vires Aquam vitæ appellauere sapientes. Nam si ex vino optimo à perito opifice parata sit, meritò hoc nomine appellari debet. Quemadmodum enim, quæ in eo macerantur ab omni corruptione præseruat, ita sumentium quoque vitam, sublata omni putredine, custodit, fouet, reparat, tuetur, auget & producit, cum non solùm natiuum calorem foueat, & in suo vigore conseruet, sed vitales quoq; spiritus regeneret & viuificet, ventriculum calefaciat, cerebrum & intellectum acuat, visum clarificet, & memoriam reparet, & præsertim si ab his sumatur, qui frigidiusculo sunt temperamento, quiq; cruditatibus ventriculi, flatibus, & alijs quibuscunque frigidis affectibus obnoxij sunt. Quare, his, qui ventriculi dolore à flatu, aut cruditate torquentur, vertiginosis, comitialibus, resolutis, melancholicis, veternosis, hypochondriacis, & cordis pulsu, aut tremore, & animi deliquio laborantibus, summum est auxilium, si quotidie sumatur cochlearis communis mensura. Atqui longè præstantius Antidotum euadit, vbi hoc modo paretur, quo ego mihi parare soleo. Sumito cinnamomi vnciam, gingiberis drach. quatuor, santalorum omnium singulorum drach. sex, caryophyllorum, galangæ, nucis myristicæ, sing. drach. duas & semis, macis, combebarum, sing. drachmam. Cardamomi vtriusq; sem. melanthij, sing. drach. tres, zedoariæ semunciam, sem. anisi, fœniculi dulcis, pastinacæ syluestris, ocimi, rad. angelicæ, caryophyllatæ, glycyrrhizæ, calami odorati, minoris phu, foliorum sclareæ, thymi, calaminthæ, pulegij, menthæ, serpylli, amaraci sing. drach. duas: rosarum rubearum, florum saluiæ, betonicæ, rorismarini, stœchadis, buglossi, borraginis sing. sesquidrachmam: corticum citri drach. tres: pulueris diambræ, aromatici rosati, Diamusci dulcis, Diamargariti, Diarhodonis abbatis, electuarij de gemmis sing. drach. tres: Terantur, quæ terenda sunt, & deinde in vitreo vase macerentur, ex libris duodecim aquæ vitæ præstantißimæ, è selectißimo vino paratæ, occluso subinde vasis osculo, diebus quindecim continuis. Ac deinde vitreo alembico vasi superposito, per aquæ feruentis balneum à perito artifice distillentur, osculis alembici adeo conclusis, vt nihil inde expirare poßit. Aqua quæ inde fluxerit, in aliud subinde vas recondatur, additis santali odorati tessellatim concisi duabus drachmis, moschi, ambari, in tenui linteolo colligati sing. semiscrupulo, & iulapij rosati clarißimi libra. Demum concutiantur fortiter, quousq; iulapium cum aqua misceatur, claudaturq; deinde vas cera & membrana, & ita quiescat diebus quindecim continuis: & vltimò in aliud transferatur vitrum, ibiq; asseruetur. Est itaq; hæc aqua Antidotum præstantißimum, & præsentaneum auxilium ad omnia prædicta. Quippe non solum hausta, sed in faciem ex alterius ore proiecta, epilepticos, defectos animo, & fœminas vteri strangulatu decidentes reuocat, loquelam amissam restituit, & iamiam moribundos tam diu sustinet, vt quandoq; miraculi speciem afferat. Additur etiam in clysteribus colicorum vnciæ pondere præsentaneo auxilio, vbi à flatu aut frigiditate proueniat morbus: & præsertim additis theriacæ, aut mithridatis Antidoti binis drachmis: & vno verbo omnia ferè comprehendam, medicamentum est summum ad frigidos omnes affectus. Vinum sic Latinè, οἶνος autem Græcè vocatur: Germanicè Wein: Italicè pariter & Hispanicè Vino.

Aqua vitæ & eius vires.

Aquæ siue Elixir vitæ Matthioli parandi ratio.

Vires mirabiles.

Nomina.

Οἶνος ὀμφακίτης. VINVM OMPHACITES. CAP. VIII.

Omphacites nomine, peculiariter fit in Lesbo siccata sole acri vua, paulò antè maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur expressumq; vinum cadis insolatur. Vim adstringendi habet, prodest dissolutis stomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ & crudis: in pestilentia quoque sorptum auxiliari dicitur. Huiusmodi vina non nisi post multos annos bibi possunt.

Δευτερεία. LORA. CAP. IX.

Lora, quam Deuteriam, alij Potimon appellant, fieri solet adiectis metretis tribus aquæ in vinacea, quibus triginta vini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expressoq; decocto ad tertias partes, & additis in singulos congios modi eius qui remansit, binis salis sextariis, post hyemem transfunditur in vasa. Lora intra annum vtendum, etenim celeriter exolescit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam vini, coacti sæpe desideriis eorum obtemperare: item à longa valetudine se recolligentibus. Fit & vinum quod Adynamon vocant, loræ vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & musti mensuræ coquuntur molli igne, donec absumatur aqua: quòd, vbi refrixerit, elutriatum picato vase reconditur. Alij marinæ, & cœlestis aquæ, mellis & musti pares miscent portiones, decapulant, & quadraginta diebus insolant, quo ad annum vtuntur ad omnia eadem.

Lora alia ratione Galeni ætate, quàm Dioscoridis parabatur. Ille siquidem Loram faciendi modum lib. 2. de alimentorum facultatibus, ijs verbis tradidit. Vinaceorum quoq; dilutum Græci τρύγα vocitant: quod rursus ab Atticis δευτερεία, à nostratibus στεμφυλίτης, id est, Lora appellatur. Coniectis namq; in parua dolia vinaceis, tantum aquæ super affundunt, quoad omnia permadeant. Quod vbi satis factum videtur, in dolij fundo foramen aperiunt, vt dilutum effluat, idq; pro vino bibunt. Perspicuum autem est, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò videlicet neq; aquosa admodum, neq; meraca sit Lora. Deinde rursum aliam aquam, parciorem tamen priori, vinaceis affundunt, sic vt hoc quoq; potioni sit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curiosi propriè δευτερείαν dici volunt, non veluti prius illud. Vtraq; Lora capiti dolorem adfert, nisi dilutior bibatur, sed prior magis caput ferit. Dos vna huic potioni concessa est, nempe quòd ocyus per vrinam reddatur: sed non pauca subest diuersitas ex varia vuarum specie, è quibus vinacei sunt relicti. Etenim si dulces fuerint, potus multò erit suauior, citiusq; per vrinas excernetur: sin

Loræ parandæ ratio ex Gal.

Loræ facultates.

vero

vero acerbæ & acidæ fuerint, insuauior longè, ac minus ciens vrinas. Porrò dilutum hoc valentius vinosiusq; efficitur, cum vinaceus ad ver, aut æstatem fuerit asseruatus. Hyemis autem tempore si quis vtatur, vt caput minus tentat, ita & per vrinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. Ea δευτερία Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σταφυλῆς. **VINVM E LABRVSCA. CAP. X.**

VInum è syluestri vua nigrum, adstringit: prodest alui & stomachi fluxionibus, & cæteris, quibus constrictione & contractione opus est.

Vinum ex Labruscæ vuis.

NOn desunt in Hetruria, qui vinum è Labruscæ vuis exprimant, colore admodum nigro, idq; giluo admiscent, vt rubicundius reddatur. Vtuntur eo rustici in alterius vini penuria, siquidem constat dulce simul, & austerum: verùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitq; tunc gustui omnino insuaue, adeò vt tantùm medicamenti vicem expleat, vbi adstrictione sit opus.

Οἶνος μελιτίτης. **VINVM MELITITES. CAP. XI.**

MElitites datur in longis febribus, quæ stomachum infirmarunt: namq; aluum leuiter emollit, vrinam ciet, stomachum expurgat: prodest articulario morbo, renum vitiis, imbecillo capiti, & mulieribus abstemiis: odoratum siquidem est, & corpus alit. Distat à mulso, quod fit è vino vetere, austero & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinq; congios austeri musti, mellis congio, & salis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferuescendum locus pateat, fieri oportet, sensim asperso sale, cumq; efferuere desierit, in alia vasa transfunditur.

Οἰνόμελι. **MVLSVM. CAP. XII.**

MVlsum è vetere vino austeroq;, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in vsum venit. Vetus, corpus alit: media ætate, aluo prodest, vrinam pellit: á summo cibo sumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulsum duabus vini metretis, admista vna mellis. Aliqui, quò celerius præberi possit, mel cum vino coquunt, & ita transfundunt. Alii vtilitatis gratia, ad sextarios sex musti feruentis vnum mellis adiiciunt: & vbi ferbuerit, vase recondunt: dulce autem permanet.

Μελίκρατον. **AQVA MVLSA. CAP. XIII.**

AQua mulsa easdem, quas mulsum vires possidet. Cruda vtimur cum moliri deiectionem, aut vomitionem incitare volumus: vt ijs, qui venena hauserunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elanguescentis pulsus, quos illi dixere microsphyctos, tussientibus, peripneumonicis, & ijs qui immodico sudore digeruntur. Iam paratum, conditiuumq;, quod aliqui hydromeli proprie vocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus respondet, & similem vim adipiscitur, quare inflammationibus alicuius membri plusquam lora prodest. Inueterati tamen vsus damnatur inflammatis, aut constrictis: sed laboranti stomacho, aut cibum fastidienti, sudatoribusve conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ veteris ad vnam mellis partem additis & insolatis. Alii fontanam aquam adijciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec desunt qui hydromeli appellent: quòd à melle elutis aqua fauis confici ac seruari soleat: sed meracius confieri conuenit: aliqui id coquunt. Ægrotantibus noxium est, quoniam plurimum ceraginis sibi vendicat.

Aquæ mulsæ faciendæ ratio varia.

ALia sanè Aquæ mulsæ ratio conficiendæ est apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hic à Dioscoride traditur. Inter Arabas namq; Mesues de ea ita scribit: Aqua mulsa, ex antiquorum sententia, magnis vtiq; viribus prædita est. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, præsertim cerebri, & neruorum & articulorum, auxiliatur. Loco vini pota humida extussientibus prodest: quin & pus, & lentam, crassamq; pituitam è pectore trahit. Intestina, viscera, vrinariosq; meatus purgat, terget ac lauat: quapropter subuenit coli doloribus, aluum subducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatissimi mellis, non tamen veteris, colore pallido, odore iucundo, sapore cum dulcedine modicè acri, cum aqua fontana libris octo, in vase lapideo, vel fictili vitreato, lento igni decocta despumataq;, & demum linteo percolata. Verùm si aqua hæc paulò post bibenda erit, aquatior fiat, & statim à sublata spuma percoletur. Nam quæ longa coctione iulapij consistentiam acquirit, diutius quidem seruari potest, sed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq; in bilem vertitur, ob suam exuperantem dulcedinem, vnde sitim accendit, nisi plurima affusa aqua dissoluatur, adeò vt aquæ ferè modo reddatur insipida. Variant autem mulsæ facultates pro diuersæ coctionis ratione, quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in ventriculo parit, aluum magis mouet & minus nutrit: quæ verò longiori coquitur tempore, flatus discutit, magis nutrit, minusq; aluum stimulat.

Aromata Mulsæ adduntur.

Sunt qui mulsæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moschatam officinis vocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte vna mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (alias fœni græci) in his dissoluti vncijs tribus, & propriè ad centum mulsæ libras. Quæ deniq; omnia, musti modo efferuescenda in ligneum cadum conijciuntur, non tamen ad summum repletum, ne feruescens resiliat. Vbi verò deferbuerit obturato vase, asseruetur vini modo ad potandum, veruntamen non bibatur, nisi tertio mense transacto. Huic mulsæ aromata quoq; admisceri possunt linteolo inclusa, & adalligata in cadum demissa: hæc Mesues. Cuius vltimam mulsæ parandæ rationem, Germani Medonem vocant, qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, sed ex vini musti recremento, & lupi salictarij floribus, quibus etiam vtuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruisiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni ac Lituani, quòd melle plurimo abundent.

Nomina.

Quod Græcis μελίκρατον Latinis item Melicratum & Aqua mulsa vocatur: Italis Acqua melata.

† Hoc loco vulgata exemplaria Græca habent χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ, hoc est, Vtimur cocta. In quibus nimirum verbis vitium aliquod latere suspicor: nam contextus verborum & res ipsa postulabant, vt prius Aqua mulsæ crudæ, mox coctæ vsum traderet Dioscorides, quod hunc fecisse puto, sed librariorum culpa euenisse, vt sit negatio omissa, vel verbum ἑψημένῳ alterius loco scriptum. Auget nobis suspicionem Actuarius, qui in libro suo de compositione medicamẽtorum, vbi eã de Melicrato, id est Aqua mulsa scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt, inquit primùm, Cruda vtuntur ij &c. deinde, cocta vero exhibetur, &c. Hunc secutus fortasse Ruellius vir doctißimus, vulgatam illam lectionem vt deprauatam reliquit, & alteram vt veriorem accepit. Addam insuper, quòd ratio ex vsu Aquæ mulsæ sumpta suadet, vt cruda magis quàm cocta aluum deijcere, aut vomitum ciere poßit.

Ὕδωρ. AQVA. CAP. XIIII.

DE aquis in vniuersum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cælum & alia pleraq;, difficile est. Magna tamen ex parte optima est dulcis, syncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordiis commoratur: ad hæc quæ & facili via fertur, & citra molestiam, nec inflationes creat, & minimè computrescit.

Aquarũ differentiæ & facultates.

PAucißimis quidem verbis de potabili in vniuersum aqua disseruit Dioscorides, ita tamen vt nullam planè notam prætermiserit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare si nobis esset ijs tantùm faciendum satis, qui rerum naturalium periti sunt, non operæpretium existimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hosce commentarios in studiosorum, & imperitorum potißimùm gratiam condimus, ideo non solùm aquarum omnium, quæ in communem tum cibi, quàm potus vsum veniunt, tum qualitates, tum facultates hic breuiter perstringam, sed etiam earum, quæ sponte nascuntur, & sibi metallorum, cæterorumq; fossilium varias vendicant facultates. In primis itaq; illa aqua ad potandum laudatißima censetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, frustillorum, & saporum omnium expers leuisq; reperitur: necnon quæ igni admota citò calefit, remota verò ocyßimè frigescit, gustu iucundo: quæ deniq; celeriter præcordia pertransit, & sine vlla ventriculi molestia labitur & secedit. Talis autem ea esse solet, cuius fons ad Orientem solem erumpit curritq;, super lapides, aut arenam, aut purißimam terram: quæq; æstate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præstantißima est pluuialis, eaq; præsertim, quæ æstate media pluit, silente cœlo. Huic ferè illa respondet, quæ eodem tempore cum tonitruis descendit, tonitruosa propriè appellata. At ea, quæ maxima aëris ac ventorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum & grandinis impetu, ex velociter concitatis nubibus cœlo demittitur (vt in commentario libri sexti Epidemiorum scribit Galenus) in humana vita vsum admitti non debet. Porrò aqua cisternarum non tot sanè laudibus commendanda videtur, licet à quàm plurimis Medicis laudetur. Siquidem non modò noxia existit, quòd miscella quædam sit diuersarum aquarum, quæ in diuersis anni temporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, & niuibus hyemali tempore in tectis colliquatis, sed etiam quòd aquæ omnes stationariæ putrefactioni facilè sint obnoxiæ. Quo fit, vt aqua in cisternis collecta (si rem rectè expendamus) synceræ pluuiali minimè sit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam sic asseruatam eò pluuiali syncera deteriorem esse, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commista. Quandoquidem (vt in libro de bonitate aquæ scribit Galenus) quæ à niuibus & glacie colliquescit, concoctionem impedit, vrinam cohibet, pectus, pulmonem, ac ventriculum malè habet, conuulsiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de causa non euenit, quàm quòd cum in glaciem, vel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem est, ægreq; conficitur, nec statui quidem potest, quòd sit putredinis omnis expers: veruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, vel si è subterraneo fonte scaturiat. Sequuntur lacustres & palustres, quæ omnino sunt improbandæ, nisi coctæ, vel igne destillatæ fuerint. Fluuiatilis deinde probatur vel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa & vrbium sordes inesse sentiuntur, ea ab alimentorum vsu abdicandæ sunt, nisi longo temporis tractu magnis fictilibus asseruatæ ac defecatæ clarescant, & prorsus expurgentur: vt Romani faciunt cum sui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, vt clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ sunt, quæ plurimam terræ mistionem consequuntur, quòd non modò viscera obstruant, sed & calculos in renibus & vesica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt succum, de quo satis diximus in prima huius libri commentatione, prorsus vitandæ sunt, vt quæ potantes strangulare poßint, eo sanè modo, quo epotum gypsum: quippe hæ arterias obstruentes spirituum transitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiusmodi aquæ potabiles non sunt, neq; in ciborum coquendorum vsum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ sanus probantur, quæ sal, nitrum, chalcanthum, alumen, & alia id genus concreti succi continent, quanquam omnes in medicina vsum veniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ sint, frigidis & humidis morbis laborantibus vtilißimè exhibentur: ijs verò noxiæ sunt, qui à biliosis vel acribus prouenivnt humoribus. Salsæ, si bibantur, pituitam eijciunt, sanguinem in ventriculo concretum dissoluunt, aquam intercutem exiccant, & obesa corpora extenuant: sed his consumptis potantes siticulosos reddunt, ventriculum lædunt, intestina abradunt & scabiem, & pruritum excitant, vtpote quæ non obscurè sanguinem acuant, & sua salsedine adurant. Clysteribus infusæ pituitam attenuant & detrahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex ea balneis, aqua cutem subeuntes resoluuntur, si nouus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitq; ventriculus frigiditati obnoxius, & humiditate languescens: quin & pituitosa scabies curatur. Tollitur quoq;, vapore ex ijs calentibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu verò frigidi tumores, & totius corporis sugillata delentur. Nitrosæ, si bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, fœminas prolificas reddunt, & strumas absumunt. A salsis hæ facultatibus non dißident, præterquam quòd in omnibus illis valentiores sunt, non adeò tamen adstringunt, sed valenter abstergunt: quare & scabiosos mundant, & aurium vlceribus medentur, incertosq; earum sonos, atq; tumores discutiunt. Aluminosæ admodum adstringunt: proinde mirum non est, si ventriculum roborent, qui crebris vomitionibus imbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præsertim fœminis, quæ ante fœtus maturitatem plerunq; abortiri consueuerunt: vesicæ vlceribus medentur: & oris gingiuarumq; inflammationibus, si ex eis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò destillationes ad fauces inhibent, sed etiam confluxos resoluunt humores. Idem præstat balneum ex ijs paratum: confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis particulis, ijsque præsertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item exputitionibus subueniunt, anum procidentem reprimit,

Quæ aqua ad potandũ laudatissima.

Aqua pluuialis omnium præstãtissima

Aqua cisternæ.

Aqua ex niue & glacie, omnium pessima.

Aqua putealis.

Aqua lacustris & palustris.

Aqua fluuiatilis.

Aqua Tiberis Romæ.

Aquæ lapidescentes.

Aquæ salsæ.

Aquæ nitrosæ.

Aquæ aluminosæ.

reprimit, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, ijs qui viscerum infarctu laborant: & febres facile incidere possunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut misy, aut sory, aut melanteria immiscetur, cùm omnia eadem facultate constent, aluminosis sanè persimiles sunt: veruntamen hæ valentius suum obeunt munus, nempe quòd præter adstrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant, quamobrem serpentibus vlceribus, ac phagedænis opitulantur. Sulphurosæ excalfaciunt, ac efficaciter neruos emolliunt: proinde resolutis, conuulsis, tremulis, stupidis contractisq; peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores discutiunt, & dolores mitigant: nam vbi quispiam coxendicum dolore, aut podagra, vel chiragra vexetur, sulphurosæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præstant præterea ad iecinoris, lienis ac vteri dolores, atq; tumores in ijs genitos mirificè resoluunt: ventriculum tamen laxant & infirmant. Bituminosæ, etsi potæ internis quibusdam morbis conueniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu neruos emolliant ac excalfaciant, attamen caput replent, sensus hebetudine afficiunt, præsertimq; oculos. Quæ autem Armenij, aut cærulei lapidis, aut æruginis, aut chrysocollæ aliquid admistum habent, si bibantur, vomitiones concitant: ablutionibus verò phagedænica vlcera sistunt. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent, pectus dilatant, asthmaticis & suspiriosis prosunt, & omnibus frigidis in vniuersum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Aereæ oris & genitalium membrorum vlcera sanant: quin & faucium, & oculorum destillationibus auxiliantur. Quæ deniq; ferreæ sunt, ventriculi, lienisq; vitijs, seminis profluuio, & menstruis albis vtiliter adhibentur. Et vt rem hanc summatim complectamur, aqua omnis, cui quoduis fossile medicamentum admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiscetur. Qua nimirum ratione ducor, vt superuacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, vt taceam id nimis longum futurum. Aqua Latinis dicta, Græcè ὕδωρ appellatur: Italicè Aqua.

Sulphurosæ. Bituminosæ. Aquæ Aereæ. Aquæ ferreæ. Nomina.

Ὕδωρ θαλάσσιον. AQVA MARINA. CAP. XV.

AQua maris calida est & acris: stomacho aduersatur, aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si verò calida ad fotus adhibeatur, elicit & discutit, neruorum vitiis, & pernionibus, ante vlcera prodest. Miscetur cataplasmatis ex hordeacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmatis. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida: psoras, pruritus, impetigines, lendes & mammas rigentes, foueri vtile est: liuores fotu discutit: ad venenatos ictus, qui tremorem & refrigerationem adferunt, salutaris intelligitur: maximè scorpionum, phalangiorum aspidumq; etiam, si quis in calidam descendat, auxiliatur: & malo habitu confectis iamdiu corporibus neruisq;, balneæ ex ea vtiles: hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis vapor leuat. Syncera & sine potabilis aquæ mistione reposita virus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese aut ex posca, aut cum vino aut melle: verùm post deiectionem dant gallinæ, aut piscium iuscula, ad domandam morsus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QVod Thalassomeli vocatur, vehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato vase per Canis æstus insolatis. Alii ad binas marinæ coctæ singulas mellis adiiciunt, & vase condunt: huiusmodi moderatius est aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETVM. CAP. XVII.

ACetum refrigerat & adstringit. Stomacho vtile, appetentiam excitat: erumpentem vndecunque sanguinem, potu insessuve sistit: prodest alui fluxionibus coctum cum cibis: cruentis vulneribus inditur: inflammationes arcet, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimit procidentia sedis, vuluæque, item abscedentes gingiuas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax est: phagedænas vlcerum, nomasque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: sugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis velleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & sonitus sibilosque, feruentis vapor proficit, instillatum quoque aurium vermes necat. Panos coërcet tepidi fotus, aut si imbuta aceto spongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra venenatos serpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum ijs, quæ exurens virus eiaculantur. Calidum potum, atque vomitionibus redditum, aduersus omnia venena efficax est, præsertim contra meconium, & haustam cicutam, conglobatum in ventre sanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam taxumque, cum sale: haustu voratas hirudines, si sorbeatur, eijcit: tussim veterem mitigat, & recentem lacessit. In orthopnæa calidum commodè sorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & vuæ procidenti conuenit: contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Aceti mistæ facultatis cōsideratio.

QVamuis Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidum, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas: tamen Galenus qualitatē medicamentorū omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitatib. calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homœomeres similareve, quemadmodum nec lac vniuersum. Id quod ipse Galenus libro 8. de eorundem facultatibus, apertissimè confirmauit his verbis: Acetum primo horum commentariorum mistæ esse substantiæ, nempe frigidæ pariter & calidæ, eiusq; vtriusque tenuium partium demonstratum est: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam desiccandi facultatem obtinet, adeò vt sit tertij ordinis desiccantium iam completi, vtique cum validum extiterit. Et libro primo de compositione pharmacorum secundùm locos, idem sic inquit: Atqui Acetum ex incidentium ordine existens, vltra hoc quòd discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimit, ac quod influit & repellit: vtpote quod substantia sua parum calidum est, plurimum verò frigidum, & partium tenuium. Idem quoque libro 4. simplicium medicamentorum,

10 20 30 40 50 60

tarum, ita ſcribit: At frigiditas, quæ ab aceto proficiſcitur, tantò eſt validior, quantò & tenuior. Ineſt verò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen ſatis non ſit ad ſuperandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: verùm quæ tranſitus modo celeritatem promoueat: nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris ſuccus aptior eſt, qui ſenſibilium corporum meatus tranſeat, quàm acidus. Itaque ille, velut præcedens viam ſternit; hic verò haud ita tardè inſequitur: quo tempore ſenſus perficitur miſtus, & qui ægrè exponi queat, vtpotè qui nec planè frigidum eſſe acetum denunciet, quippe cum in eo ignea quædam percipiatur acrimonia; nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab inſequente aciditate occupans, obſcurat protinusq́ extinguit: quo fit, vt maior multò ex frigore percipiatur ſenſus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abundè liquet, quòd acetum etſi ex contrarijs qualitatibus conſtat, minus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps eſt. Quod cum rectè animaduertiſſet Dioſcorides, acetum ſimpliciter (vt ſupra diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non eſt, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò vetuſtius & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni ſententia, libr. 11. ſimplicium medicamentorum capite de adipe, item tertio de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, vinum, mel, acetum, oleum, adeps, vetuſtate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri poteſt, vt reperiatur acetum adeò vetuſtate acerrimum, vt plus habeat caliditatis quàm frigiditatis. Acetum quod Latini vocant, Græcis ὄξος dicitur: Arabibus Chal: Italis Aceto: Germanis Eſſig: Hiſpanis Vin agre: Gallus Vin aigre.

Ὀξύμελι. ACETVM MVLSVM. CAP. XVIII.

ACetum mulſum, quod Oxymel vocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinq; , ſalis marini pondo, mellis minas decem, aquæ ſextarios quinq; pariter coquito, decies efferueſcente cortina: atque vbi refrixerit, diffundito. Sumptum craſſos humores extrahere, & iſchiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodeſſe creditur. Contra morſum eius viperæ, quam ſepa vocant, hauſtum meconium, ixiamve auxilio eſt. Anginis vtiliter gargarizatur.

TRiplicem Oxymelitis componendi rationem poſteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. 4. de ſanitate tuenda: qui tamen ſal nulli commiſcuit, vt eius verba loco dicto apertè teſtantur, quæ ita ſequuntur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta ſpuma ſit, duplum eſt miſcendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in vnum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua verò ſtatim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miſcebis: dein coques modico igni, quoad ſpumare deſinat. Ac malum quidem mel multam egerit ſpumam, quo etiam diutius coqui debebit. Optimum verò, vt breuiſſimo tempore coquitur, ita minimum ſpumæ euomit, vnde nec pari ei coctione eſt opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio eſt inditum, amittit: poſt verò dimidio aceti adiecto, rurſus coquendum, donec qualitatum omnino ſit vnitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur ſanè oxymeli etiam tribus ſtatim ab initio miſtis, ad hunc modum. Aceti vni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atq; hæc ad tertiam partem coquuntur, vel etiam quartam, ſpuma interim detracta. Quod ſi valentius id facere ſtudes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis: hactenus Galenus. Quem ſecutus Meſues, ipſe quoq; de oxymelite ſic ſcripſit: Oxymeli fit ex aqua, aceto & melle. Aqua verò miſcetur, vt longa coctione reſoluatur id, quod in oxymelite flatus excitat, vt etiam promptius deſpumetur, vt deniq; medicamenti huius facultas, aquæ miſtione tenuior facta, facilius in corpus diſtribuatur. Mel verò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle deniq; & aceto miſtis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum ineſt, tanta conſurgit, vt efficaciſſima ſit, atq; certiſſima ad attenuandum, incidendum, reſoluendumq́ craſſa, lentaq́ excrementa, quæ in ventriculo & iecore exiſtunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea namq; & incidit & coquit. Fit ex aceti parte vna, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel & aqua ſimul coquuntur, vbi deſpumata probè ſunt, addito aceto percoquuntur, ſemper quoque deſpumando. Datur ab vncia vna, ad vncias tres: hæc ille. Nomen eius Græcum ὀξύμελι: Latinum Acetum mulſum: Italicum Aceto melato.

Oxymelitis confectio triplex Gal.

Oxymelitis confectio ex Meſue.

Nomina.

Ὀξάλμη. ACIDA MVRIA. CAP. XIX.

ACida muria, quam Græci Oxalmen vocant, contra nomas fotu, putrida vlcera, canum morſus, & venenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones poſt exciſos calculos ſiſtit, ſi ſtatim calida in vulnus inijciatur: & prociduam ſedem reprimit: dyſentericis, ſi nomas ſentiant, infunditur: oportet autem ex lacte inſtillare. Hirudines ſorbitione, aut gargarizatu necat: furfures & manantia capitis vlcera exterget.

ACidæ muriæ, quæ Græcis Oxalme appellatur, vſus ætate noſtra prorſus exoleuit. Parabatur autem veteribus illis ex ſale & aceto: vel ex muria & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis ὀξάλμη vocatur.

Nomina.

Θυμοξάλμη. THYMOXALME. CAP. XX.

THymoxalme veteres vtebantur, dabantq; laborantibus imbecillitate ſtomachi, ternos quaternoſve cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Craſſos humores, atroſq; trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, ſalis idem modus, rutæ, pulegii, polentæ, ſingulorum exiguæ portiones in vas conijciuntur, aquæ terni ſextarii, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumpoſito linteo ſub dio madeſcunt.

Σκιλλητικὸν ὄξος. SCILLINVM ACETVM. CAP. XXI.

SCillinum acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectaq; lino ſegmenta modicis interuallis, ne ſe contingant, ſiccatur in vmbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni ſextarios duodecim immergitur, & vaſe diligenter operto ſeptenis diebus in ſolo madeſcit: poſt

eum dierum numerum scilla eximitur, & expressa abijcitur: defœcatum acetum transfunditur & reponitur. Aliqui scillæ minam quinq; aceti sextarijs miscent. Alij citra exiccationem repurgantes, parem mensuram adijciunt, & senis mensibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione stringit firmatq;: & motos dentes stabilit: putredines oris, & graues halitus tollit: durat fauces sorbitione, & callosas facit: vocem expedit, & lympidam canoramq; reddit. Datur stomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialib. vertiginosis, mente captis: item valuarum strangulationibus, lienis incremento laborantibus ischiadicisq;. Imbecillos admodum recreat, corpus sanum reddit, & bonum colorem præstat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoq; aurium infusione purgat. In summa ad omnia efficax. Cauendum tamen intestinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut † neruorum vitijs. Datur quotidie ieiunis sorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum vsq;. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius. 10

† νεφελικῶν. i. renũ vitiis, ita hẽt Drag. exemplar.

Scillini aceti vires mirabiles.

QVanquam satis superq; de Scillino aceto à Dioscoride dictum est, non tamen alienum fore existimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus scripsit Galenus lib. 3. de medicinis paratu facilibus, sic inquiens: Salubre optimum acetum Scillinum à Pythagora scribitur, quo omnes Imperatores vsi sunt. Ab ipsius authore fertur, quicunq; hoc vtatur longa vita fore, & eius extrema integra, vsq; ad finem permansura. Et ipse quidem Samius senex huiusmodi extitit: quantum enim temporis vixerit, haud ignoras: de ipso in libro traditum est, quòd cum suis consanguineis hanc facultatem communicauit: cumq; hoc medicamento vti incepit, quinquagesimum annum natus erat, & vsq; ad centesimũ decimum septimum vitam produxit integer, & nulla vnquam aduersa valetudine tentatus. Hæc sanè medicamenti author disseruit, quòd fortasse vir philosophus erat, mentiri nescius. Nos autem viri huius fidei periculum fecimus, ac firmam constantemq; huiusce medicamenti facultatem esse testamur. Oportet igitur sumere Scillam montanam libræ vnius ponderis, & dura circumcidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi sextarios octo in vitreum vas mittere atq; obturare, ac per triginta dies Caniculæ caloribus, vt maceretur, permittere: deinde scillam extractam exprimere. Id genus aceti parum manè sorbeto. Tibi autem hæc euenient, vt ne faucium orisq; partes vnquam remollescant, os ventriculi benè valebit, facilè spiritum duces, vox rectè habebit, oculi acutissimè cernent, aures in officio manebunt, nullusq; flatuosus vapor in ventre vnquam excitabitur, nullum viscus suspensum erit, & benè spirans, benè coloratus deges. Ad ciuilia negocia rectè affectus, non acidum, nõ salsum ructabis, si aliquid aceti huius assumpseris: & ieiunus vt assumas præcipio septemq; postea stadia deambules, ita enim dissoluetur. Hoc aceto qui vtitur, in victu quamuis licentiosus esto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo vnquam offensam patietur, neq; valde implebitur, sed in melius proficere videbitur: nihil superuacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, nec stercus, nec vrina, sed omnia facilè excernit atq; educit. Aluus lubrica omnino est, totiusq; corporis purgatorium medicamentum, etiam si in ossibus sordes inhæreant. Item phthisicos ab omnibus deploratos hoc medicamento sanitati restitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, vt nisi post longa temporis interualla, non redierit: incipientem verò ac nouum perfectè discutit, neq; reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, iecoris lienisq; duritias vehementer facit: & particulares quidem aceti scillini effectus hi sunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti salutare hoc medicamentum, sanitatis integritatisq; causa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunq; fuerit, nam liber is inter nothos, & Galeno adscriptos recensetur. Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλιτικὸν Græci nominant: Itali Aceto scillino. 20 30

Aceti scillini confectio.

Nomina.

Σκιλλητικὸς οἶνος. SCILLINVM VINVM. CAP. XXII. 40

SCillinum vinum fit hoc modo. Dissectam, vti dictum est scillam, & sole siccatam contundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in vicenos sextarios musti recentis ac boni demergito, vbi trimestri spatio maduerit, elutriatum vinum, obstructo diligenter vase, recondito. Licet quoq; sic humida scilla vti. In orbiculos, rapi modo, dissectam duplicato pondere, quadraginta diebus insolari oportet, & valde inueterascere. Alia parandi ratio. Scillæ dissectæ, & repurgatæ tres minas in Italicã metretam musti demittito, & senos menses in vase obstructo macerari sinito: post id tempus defæcatum, & excolatum vinum recondito. Vtile est contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomũt cibum: & si pituita in ventre aut stomacho coierit. Prodest lienosis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili vrinæ, torminosis, inflationibus, resolutioni neruorum, horroribus longis, vertiginosis & vulsis: menses pellit: minimè neruos infestat. Hoc vinum vetustate fit melius. Cauendus in febre vsus, aut si interanea vlcus sentiant. 50

Scillini vini vires ex Gal.

SCillini vini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his verbis: Vinum hoc potui datum omnem sanitatem adfert: humores enim attenuat, sed maximè pituitam, neq; ipsam in stomacho, aut ventre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut ossibus consistere permittit, neq; alium id genus tenacem humorem obstructiones facientem, sed omnia dissoluit, & ventrem lenit atq; ita subducit, & vrinam mouet, & per ipsam causas attenuat, excernitq;. Adeò verò caput purgat, vt nares humiditate vacent. Commodum est podagræ, articulari et comitiali morbo: deniq; omnis sanitatis est author. Ex his constat. Scillam albam montanam circiter Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in vmbra refrigera: deinde scillæ laminas refrigeratas in vitreum vas mitte, & vini albi veteris sextarios duodecim superinfunde, & suspensum vas per quadraginta dies habeto: postea scillam exime & abijce, & vino ad antedicta vitia vtere, & eius vim percipies. Subinde ante cibum vini duas vncias exhibe, sin à cibo vnciam mediam. Quòd si ipsum potui commodum efficere velis, vt magis delectet, mellis sextarios duos, aut tres admisceto. Quod Græcè οἶνος σκιλλητικός, Latinè Vinum scillinum appellatur: Italicè Vino scillino. 60

Vini scillini confectio.

Nomina.

Οἶνοι θαλάσσιοι. VINA MARINA. CAP. XXIII.

VIna ex marina aqua, variè factitantur. Aliqui enim statim cum decerptæ sunt vuæ, aquam maris admiscent. Alij in area vuas sole siccant, quibus calcatis marinam adijciunt. Alij passas prius vuas in dolijs marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt: id magis passi generibus adscribitur. Quæ tamen

tamen auſteriore guſtu temperantur, contra febrium aduentantium indicia valent, ſi modò meliora non adſint: aluum ſubducunt: proſunt purulenta extuſſientibus; & ſi dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis vuis fiunt, caput tentant, ſtomacho aduerſantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur hiſtoria, ijs qui huius ſtudio tenentur, non inutile exiſtimamus varias vinorum compoſitiones adferre, non quòd frequens eorum, aut neceſſarius exiſtat vſus, ſed ne quid omiſiſſe videamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendij, quæ cadunt in vſus: vti quæ cotoneis malis, pyris, ſiliquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINVM CYDONITES. CAP. XXIIII.

CYdonites, nomine alio Melites appellatur, & ita fieri conſueuit. Mala cotonea exemptis ſeminibus, fruſtatim rapi modo ſcinduntur, & duodecim minarum pondo, in muſti metretam, triginta diebus macerantur: poſtea defœcatum vinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad ſingulos mellis ſextarios denos ſucci cotoneorum tuſorum preſſorumq; adijcere & ita recondere. Vinum hoc adſtringit: prodeſt ſtomacho, dyſenteriæ, hepaticis, renum vitijs, & vrinæ difficultati. Melomeli, quod & Cydonomeli nominant, ſic fit. Cotonea mala ſeminibus ſuis caſtrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demerſa contegantur, conijciuntur: id poſt annum miteſcit, mulſo non diſſimile. Præſtat eadem, quæ ſuperior compoſitio.

Ὑδρόμηλον. HYDROMELVM. CAP. XXV.

FIt Hydromelon duabus menſuris aquæ coctæ, & ſub Caniculæ ſydus inſolatæ, additis ad vnam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem eſt.

Ὀμφακόμελι. OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

OMphacomelitis faciendi ratio hæc eſt. Acerbæ vuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus inſolatæ exprimuntur, & ad ternas ſucci partes, mellis optimi deſpumati ſingulæ partes adijciuntur: & inſolatur in vaſa transfuſum. Vim reprimendi ac refrigerandi habet: ſtomachicis cœliaciſque conuenit. Vſus poſt annum eſt.

Ἀπίτης οἶνος. VINVM EX PYRIS. CAP. XXVII.

FIt & è pyris, perinde atq; cotoneis, vinum, apijtes nomine, ſed ita vt pyra nō magnopere matureſcant. Ex ſiliquis etiam, meſpilis, ſorbis, ſimili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba ſunt, & adſtringunt: ſtomacho vtilia ſunt, atq; inteſtinas fluxiones cohibent.

Οἰνάνθινος οἶνος. VINVM OENANTHINVM. CAP. XXVIII.

FIt è feraci vite ſylueſtri, quod vocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus muſti cado macerati, poſt triginta dies mutantur, mox colatum vinum reconditur. Facit aduerſus ſtomachi imbecillitatem, cibi faſtidia, cœliacos & dyſentericos.

Ῥοΐτης οἶνος. VINVM EX PVNICIS. CAP. XXIX.

FIt è punicis malis maturis, quod Rhœten nominant: ſucco expreſſo ab acinis eorum, quibus lignoſus nucleus abeſt, apyrena vocant, ac decocto ad tertias, & ita repoſito. Efficax eſt contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam, ſtomacho vtile, adſtringit aluum, & vrinam mouet.

Vini è punicis varia confectio.

VInum è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo ſtatim ſubijciunt, & expreſſum ſuccum vitreis amphoris recōdunt: ibiq; per ſe tamdiu efferueſcere ſinunt, quouſq; deferbuerit, & ſubſidat fæx: deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum ſuperinfundunt, ne euaneſcat & corrumpatur, vel aceſcat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & vuarum modo pedibus calcant, donec vniuerſus exiliat ſuccus: deinde per ſe in ſole efferueſcere ſinunt, cado linteo ſpiſſiore cooperto, vſq; dum fæx vniuerſa reſidat, nuclei ſupernatent, & vinum defæcatum ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta ſunt, perforato paulò ſupra fæcem vaſe, vinum eximunt, & cadis ligneis aſſeruant. Huic oleum ſuperinfundere non opus eſt: ſeruatur enim ſic paratum per ſe, modò vaſis oſculum pice, vel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari menſura nigræ vuæ auſteriuſculi ſaporis commiſceant, calcent & per ſe efferueſcere ſinant, quod vinum claritatem conſequatur. Subinde in doliolis aſſeruant: ſiquidem hoc guſtui plurimum arridet.

Vini è punicis malis vires.

Quod è vinoſis exprimitur, ſi ex oxalidis aqua, vel hortenſis Intubi aut bugloſſi hauriatur, ardentibus, peſtilentibusq; febribus mirificè auxiliatur, & ſitim extinguit. Idem potum ex plantaginis aqua aut portulacæ, aut roſarum, ſanguinis reiectiones cohibet, æſtuantemq; ſtomachum iuuat. Datur etiam magno iuuamento potandum in aqua, in qua pluries candens ferrum extinctum fuerit, cœliacis, dyſentericis, diarrhœa laborantibus, ac etiam mulieribus vteri profluuio affectis. Nauſeam ſedat, & bilem è iocinore in ventriculum permeantem cohibet, & vomitiones compeſcit. Idem cum Rhodomelle miſtum, facit perbellè ad oris, gingiuarum, & faucium exulcerationes ac defluxiones: quinetiam ad vrinam, & gingiuarum vlcera, & earundem partium phlegmonas extinguit ex aqua roſarum illitum. Gargarizatur quoq; vtiliter ad columellæ affectus, cum à fluxionibus, tum ab inflammatione contractos. Cæterùm vbi omnino adſtringere opus ſit, longè magis præſtabit, quod ex acidis punicis exprimitur.

Ῥοδίτης οἶνος. ROSACEVM VINVM. CAP. XXX.

RHodites sic fit. Rosarum siccarum, tusarumq; minam linteolo deligatam in sextarios octo musti demergito: & post tres menses defæcatum vinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad stomachi coctiones & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos & dysenterias. Fit quoq; ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli vocant: quod arteriæ scabritijs conuenit.

Μυρτίτης οἶνος. MYRTITES VINVM. CAP. XXXI.

MYrtites fit, baccis nigris, quæ maturitatem excesserint, tusis, & organo expressis. Aliqui ad tertias coquunt. Alij baccas prius sole torrent, & quaternis sextarijs contusarum, ternas aquæ heminas adijciunt, & vini veteris parem modum: postea exprimunt & seruant. Magnopere adstringit: stomacho vtile: fluxionibus ventris ac stomachi prodest, & contra intestinas vlcerationes, & profluuia: denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. MYRSINITES VINVM. CAP. XXXII.

MYrsinites sic temperatur. Rami nigræ myrti cum suis baccis & folijs tusi, decem minarum pondo, in tribus musti congijs feruescunt, donec duo supersint, aut certè dimidium: id vinum colatum ad vsus reconditur. Contra furfures, vlcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingiuas, tonsillas & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

Σχῖνος καὶ τερεμίνθινος οἶνος. LENTISCINVM ET TEREBINTHINVM VINVM. CAP. XXXIII.

LEntiscinum similiter vt myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum: namq; bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt vires: adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxionibus intestinorum, vesicæ & stomachi, & sanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vuluæ ac sedis insessione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. PALMEVM VINVM. CAP. XXXIIII.

PAlmulas maturas, quas vocant chydeas in vrceolum imo pertusum, & obstructum picata arundine, demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextarijs ternos aquæ congios infundito: quòd si ipsum ita dulce esse non libeat, quinq; congios infudisse satis est: post decem dies detracto ab arundine linteo, assumito vinum crassum & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, sed capiti noxium: contra fluxiones propter adstrictoriam vim efficax: stomachicis, cœliacis, sanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto sextoue faciunt, quod tandem acore vitiatur.

Καυορχίτης οἶνος. VINVM EX CARICIS FACTVM. CAP. XXXV.

CAtorchites, aliquibus sycites vocatur, in Cypro fit, ita vt palmeum: sed hoc interest: quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter pressa vinacea maduerint. Caricæ quæ chelidoniæ aut phœniceæ appellantur, præsertim nigræ macerantur, vti diximus: & post decem dies humor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua vinacea maduerint, infunditur: simili modo intercedente spatio, quarto aut quinto assumitur. Demaceratorum liquor non secus acorem contrahit, & aceti vsum præbet. Id tenue est: flatus gignit, stomacho aduersatur, fastidium parit, aluo tamen prodest, vrinam ciet, menses trahit, lactis vbertatem facit, vitiosum sanguinem creat, & elephantiasin adfert, vt potio, quam zython appellamus. Aliqui sex amphoris, decem salis sextarios adijciunt. Alij muriæ amphoram, quod non facile vitiatur, & aluo idoneum fore censent. Alij thymum & fœniculum imo subijciunt, & caricas superponunt: & ita vicissim, donec vas expleuerint. Fit & è sycomoris eodem modo vinum, sed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet vis eorum, vt fluentis liquoris dulcedinem retinere possit.

Ῥητινίτης οἶνος. RESINATVM VINVM. CAP. XXXVI.

REsinatum vinum populatim factitari solet copiosum in Galatia, quoniam vinum illic coalescat, vua non maturescente, ob cœli algorem, nisi picea resina temperetur. Resina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiscetur. Aliqui vbi efferbuit, excolant, separantes resinam: alij relinquunt. Hæc vina vetustate dulcescunt. Omnia capitis dolorem, & vertigines faciunt: coctionem tamen adiuuant & vrinam cient: tussientibus ac destillatione vexatis conueniunt: item cœliacis, dysentericis & hydropicis, fœminis fluxione vuluæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo constringit.

Στροβιλίτης οἶνος. VINVM STROBILITES. CAP. XXXVII.

STrobilites fit maceratis in musto nucibus pineis, recentibus fractisq;: præbetq; resinati effectus. Si quis madefactas nuces pini musto decoquat, potum affatim conuenit ijs, qui tabitudine conficiuntur.

Κέδρινος

Κέδρινος, καὶ ἐκ διαφόρων ξύλων καὶ καρπῶν οἶνος. **CEDRINVM ET EX ALIQVOT ARBORIBVS AC FRVCTIBVS VINVM. CAP. XXXVIII.**

CEdrinum, iuniperinum, cupressinum, laurinum, pineum aut abiegnum, simili ratione fiunt. Diuisos recenter ramos, cum fructum edunt, aut soli, aut balneo, aut igni admouere oportet, vti consudent, congioq; vini minam vnam permiscere, & post duos menses transfundere, & antequam recondantur, insolare. Factitiorum vinorum vasa impleri debent: namq; non plenis vasis, vina in acorem corrumpuntur. Medicata autem vina rectè valentibus insalubria. Omnia excalfaciunt, vrinam cient & substringunt. Laurinum tamen vehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri maioris vinum, congio musti, adiecta tusarum baccarum selibra: diebus quadraginta insolari debet, & defæcatum in vasa transferri. Fit etiam vinũ è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem valens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & singulas amphoras singulis cyathis diluunt, & ita musto replent. Hoc genus vini excalfacit, extenuat: tussi antiquæ vtile sine febre, pectoris laterisq; doloribus, torminibus, ventris, & interaneorum vlceribus, purulentis excreationibus, mulieribus vuluæ causarijs, hydropicisq;: facit aduersus ventris tineas & horrores. Contra venenatos ictus auxiliatur: serpentes necat: aurium doloribus instillatum medetur.

Πισσίτης οἶνος. **PICATVM VINVM. CAP. XXXIX.**

PIcatum ex liquida pice & musto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantisper eluere oportet, dum inalbuerit, & syncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congijs octo musti vncia picis vna, aut altera adijcitur: vbi efferbuerit & constiterit, in vasa diffunditur. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat, abstergit: vtile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & vuluæ, si sine febre sint, veteri rheumatismo, exulcerationibus in altum recedentibus, tussi, suspirijs, concoctionibus tardis, inflationibus & luxatis, præsertim in succida lana impositum.

Ἀψινθίτης οἶνος. **VINVM ABSINTHITES. CAP. XL.**

ABsinthite faciundi ratio euariat. Aliqui enim duodequinquaginta sextarijs Italicarum amphorarum, admistam absinthij pontici libram decoquunt ad tertias: & vbi infuderint sex aceti sextarios, & absinthij selibram, ac diligenter permiscuerint, diffundunt in vas: dumq; conquieuerit, defæcant. Alij absinthij minam in amphoram demittunt, tusamq;, & raro linteo deligatam, in cado musti macerant binis mensibus. Alij absinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, cassiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ palmarum singulos sextantes inijciunt in metretam musti, & tundentes prius pila, obstructo vasis spiraculo, binis ternisue mensibus dimittunt: postea defæcatum vinum transfundunt ad vsus. Alij addunt in musti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & absinthij drachmas quadraginta, linteo inuolutas: post quadragesimum diem elutriant. Alij in senos sextarios musti, absinthij libram, & siccæ pini resinæ sextantem immittunt: & post decem dies excolant & recondunt. Vtile est stomacho, vrinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum vitijs auxiliatur: fastidia discutit: ijs prodest, quibus stomachus negotium exhibet: valet contra longam præcordiorum distentionem & inflationes, teretesq; ventris tineas, & remoratos menses: contra hausta ixiæ venena quàm plurimum potum, & vomitionibus redditum, auxiliatur.

Ὑσσωπίτης οἶνος. **VINVM HYSSOPITES. CAP. XLI.**

HYssopites è Cilicio hyssopo maximè laudatur. Fitq; similiter, foliorum hyssopi tusorum libra in amphoram musti coniecta: linteolo raro cum quibusdam lapillis folia inuoluuntur, vt degrauatus pondusculo fasciculus sidat: vinum post quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum & pulmonis vitia, veterem tussim & suspiria prodest: vrinam cit: torminibus & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur, menses mouet.

Οἶνος ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. **VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA. CAP. XLII.**

SImili modo chamædryites fieri solet. Excalfacit, discutit: conuulsis, regio morbo, vuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ intercutem subuenit. Inueterascens melius redditur. Stœchadites non secus temperatur. Congijs sex stœchadis minam addere oportet. Crassitiem, inflationes, laterum neruorumq; cruciatus, & perfrictiones discutit: comitialibus commodè datur cum pyrethro & sagapeno. Fit ad eadem acetum è stœchade herba, vt paulò antè diximus, aceto macerata, quod eosdem implet effectus. Fit vinum è betonica, quam cestron psycotrophon appellant. Herbam semine maturo prægnantem, cum suis ramulis minæ pondo, congijs duobus vini macerant, & post septimum mensem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipse, pollet. Et vt in vniuersum dicatur, factitia vina sibi misturarum vires adsciscunt: quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturam norint, vinorum vires coniectura quadam consequi: veruntamen vinorum vsus febricitantibus abdicandus. Fit etiamnum è betonica acetum ad eadem vitia vtile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos musti sextarios coniectis, & post tertium mensem transfusis. Prodest torminibus, vulsis, ruptis, laterum doloribus, spirituum discussioni, ægris concoctionibus. E napis fit

vinum, nomine bunites, drachmis duabus tusi rapi in sextarios duos musti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodest stomachicis & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis musti sextarijs. Facit aduersus stomachi fastidia: menses & purgamentum à partu subducit. Marrubij adulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua consimiliter facito. Conuenit hoc vinum pectoris vitijs, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tusi & cribrati vncias centum linteolo colligatas, in amphoram musti adijcito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morsus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è satureia vinum fit, quod eadem, quæ thymites præstat. Sic quoq; origanites ex Heracleotico origano conficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio & abrotono vina fiunt eodem, quo thymites, modo. Prosunt stomachicis, cibum fastidientibus, & regio morbo: quòd vrinam moueant. Fit item è conyza vinum contra venenata ante alia efficax.

VINUM AROMATITES. CAP. XLIII.

Ἀρωματίτης οἶνος.

AROmatites ita fit. Palmæ, aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorum quatuor sextarios sumito: postquàm contriueris, passo subigito, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim austeri musti deiectis, operculato vase, quadraginta diebus quiescere sinito: deinde vbi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami vncia, phu drachmæ septem, costi drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ sex, cassiæ vncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinq;, asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita, & linteo colligata in cadum musti demerguntur: & postquàm vinum deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris laterum & pulmonis dolores, difficili vrinæ, horroribus, retardatis mensibus, atque ijs qui per frigora iter faciunt, potum conuenit: pituitæ crassitiem extenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem finit: renum & vesicæ vitijs auxiliatur.

VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA. CAP. XLIIII.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων.

FIt & vinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma vna, iridis drachmæ sex, anisi drachmæ tres: omnia plenius tusa, & linteolo inuoluta, in sex vini sextarios conijciuntur: vinum post triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi vnius mensura. Fit quoq; nectarites ex helenio herba, radice sicca pondo quinq; drachmarum linteolo colligata, & in congios sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi & pectoris vitia: vrinam pellit. E Syriaca nardo & Celtica, malabathroq; vinum factitatur, hac ratione. Singulorum selibram in binos musti congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus vnus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax est contra vitia renum, hepaticos, regium morbum, & vrinæ difficultatem: prodest stomachicis, atq; ijs quos pallor decolorat. Alij vnciam, aut sextantem acori & Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adijciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidem demittito. Id vini genus vrinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis ischiadicisq; conuenit. Radicis syluestris nardi recentis, & tritæ, cribratæq; bessem in congium musti conijcito: duos menses quiescere sinito. Vtile est hepaticis, difficili vrinæ, inflationibus, stomachicis.

VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ποῶν.

RAdicis dauci contusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum & vuluæ: menses pellit, ructus ciet, & vrinam: prodest tussi, ruptis, vulsisq;. Saluiæ vnciam in musti amphoram, quod idem cum ceramio est, mittito. Valet contra renum, vesicæ & laterum dolores, reiectiones sanguinis, tussim, rupta, vulsa, & suppressos menses. Panacis vnciam in musti congium mittito & transfundito. Prodest ruptis, vulsis, contusis, orthopnϾ: lienis crassitiem extenuat; contra tormina, coxendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat: menses & partus extrahit: aquæ inter cutem & serpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro & dulci radice consimili modo fiunt. Oportet enim singulorum vncias octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in vas transferre. Faciunt ad pectus & latera, & vrinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati vnciæ nouem in linteo colligatæ in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat: stomachicis & difficili vrinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho & petroselino, vina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis vinum, multò ad purgandum efficacius, quàm vinum aqua marina temperatum. Fauces, vesicam, renes & stomachum infestat: quare neque in secunda neque aduersa valetudine prodest. Fit etiam vinum, quod phthorion vocant, quoniam partus necat, & abortus facit, veratro aut scammonia, aut syluestri cucumere, iuxta radices vitium sato: siquidem vites sibi illorum vires adsciscunt. Id vinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè vomuerunt, cyathorum octo mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cum suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & leui igne coquito, donec congij duo supersint, defæcatumq; recondito. Aquosa purgat excrementa: & lienem absumit. Chamelæa dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur: post duos menses vinũ in vas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis & lassitudine confractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinũ simili modo fit, ad eadẽ conueniens: vrinã quoq; ciet. Librã radicis mandragoræ conci-

concidito, segmenta lino traiicito, quod selibram æquat, in musti cadum demittito, ibique esse sinito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio, heminæ dimidium bibitur, passo in duplum addito. Aiunt heminam vini congio mistam, potu soporē adferre: cyathus vnus cū sextario vini potus enecat. Mediocris vsus eius doloris sensum aufert: fluxiones incrassat: olfactu, potuq;, & cùm inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri veratri triti in linteo mundo mittito: dumq; efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, vbi pleniusculè fregeris, iniicito: post aliquot dies colato, & vtitor. Dato cyathum vnum ex aqua balnei, in potu ad aluum soluendam, iis qui euomuerunt à cœna. Alia ratio. Veratri drachmas viginti, iunci odorati vncias duodecim, spicæ Syriacæ vncias tredecim: cribratas, & linteo colligatas, in septem vini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, postmodum colato: dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ sextarios duodecim, veratri candidi libras sex, in musti amphora quadragesimo die quàm madefeceris, colato, & vtitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in senis musti sextariis diebus quindenis macerato, mox colato: & semestri exacto, vtitor. Id vini genus abortus facit, & partus necat. Aut vuas in sole siccatas imponito in musti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypsum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo residere sinito: coniicito veratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami singulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi sextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci singulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito, postea colato, dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fætus extrahit: contra strangulatus vuluæ efficax. Scammonites sic fit. Radicis scammoniæ per menses effossæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in musti congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vinorum factitiorum consideratio.

Vini è guaiaco Matth. primus inuentor.

Vina factitia parandi ratio diuersa, quam superius ab initio propè huius libri ad hunc vsque locum pluribus capitibus diffuse diligenterq; tradidit Dioscorides, nobis quidem clarior, & euidentior visa est, quàm vt operæpretium esset singula eorum capita nostris commentationibus prosequi, præsertim cùm omnium ferè iam vsus apud nos exoleuerit: quanquam non equidem dubitauerim, quin essent huiusmodi vina, si eo modo parata in promptu essent ijs morbis profutura, quibus prodesse produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego vt arbitror (quod etiam libro 1. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco vinum confeci, & alijs quoque conficiendum esse scriptis tradidi. Cuius postea vsu innumeros Gallica lue correptos, nos & alij Medici sanitati restituerunt. Videmus enim Euphrasiatum ad oculorum claritatem efficacissimum esse, Myricinum lienis morbos sanare, & quod ex Sena paratur, atrabiliarijs morbis, & cutenus exulcerantibus, nempe scabiei, lepris, vitiliginibus, lichenis, & id genus alijs, commodissimum esse medicamentum. Quod cùm animaduertisset magnus philosophus, & Medicus non spernendus Arnaldus de Villa noua, de factitijs vinis, quæ medicinæ vsui conueniunt ad varios corporis morbos, copiosissimum edidit libellum. In quo qui vinis medicamentosis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facile adipisci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta commista in frequentissimo habentur vsu, quod magis, quam nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. CADMIA. CAP. XLVI.

Ex cadmiæ generibus optima est Cypria, botrytis nomine, densa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemosa facie, colore spodii, quæ fracta cinerulenta est, & æruginosa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum discursibus, onychitæ lapidi similis, cuiusmodi sunt quæ è veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id est crustosa dicitur, segmentis quibusdam perinde quasi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia ostracitis nominatur, gracilis & magna ex parte nigra. Sed quæ testaceam faciem habet, terram amplexa est. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botrytis nomine, & onychytis, vtiles: reliquæ ad emplastra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis insparguntur. Ad eadem Cypria prodest. Ex Macedonia verò: Thracia, & Hispania delatæ improbantur. Cadmiæ effectus adstringere, caua explere, sordes expurgare, exiccare, † corporis meatus infarcire, excrescentia in carne coercere, crustas creare, & vlcera quæ cacoethe vocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egesta flatu, & lateribus, camerisq; fornacum inhærente. Prægrandes autem, ac ferreæ sunt rudes, ab officinis appellatæ acestides, per summa fastigia connexæ, & concameratæ, vt quæ ab ære iactantur sursum corpuscula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cùm spissius insident, in corpus concrescunt, & modò genus vnum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen est: in quo etiam monte quædam quasi venæ chalcitis, mysios, soreos, melanteriæ, cœrulei, chrisocollæ, atramenti sutorii, diphrygisquè inueniuntur. Nec desunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falsi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam sui vim ostendens. Ii eo deprehenduntur, quòd sunt cadmia leuiores nullumquè alienum mandentibus saporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, vt pote cùm cedat, esum non respuit. Alio autem discerni possunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto subacta, atque in sole siccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appositus lapis prosilit, & fumum igni similem eiaculatur: cadmia verò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo splendentem expuit; vario zonarum discursu. Insuper lapis ignem expertus, atque refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: sed Cadmia nihil euariat, nisi quis eam multis diebus cremauerit.

† Cat. ἐμφράττειν i exprimere.

Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed viribus nequaquam comparanda æraria. Vritur cadmia superior carbonibus obruta, donec translucida spectetur, & ferrei stercoris modo bulliet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplastra præparatur: sed quæ ad psorarum medicamenta præparatur, aceto. Alii hoc modo exustam conterunt in vino, rursumque fictili crudo torrent, donec pumicosa videatur: iterumque tritam ex vino, tertiò vrunt, donec prorsus in cinerem redigatur, nihil scabritiæ retinens: hac spodii vice vtuntur. Lauatur autem in mortario trita, effusa subinde aqua, dum sordium nihil emergat: dein coacta in pastillos reponitur.

Cadmiæ consideratio.

Cadmiæ duo genera, altera factitia, altera fossilis. Hæc duplex est. Vna metalli expers. Altera aut æs, aut argentum continens. Factitia in fornacibus concrescit, vbi æs conficitur triplici appellata cognomine. Nam botrytem eam appellauere, quæ vuæ speciem refert. Ostracitem autem, quæ testis, & Placitem quæ crustis similis fuerit. Sunt etiam qui in hoc genere calamitem ostendant ab arundinum figura. Decutitur hæc à ferreis perticis quibus cum æs in fornacibus fusum agitari solet: obducuntur enim cadmia, quæ decussa scissi per medium calami faciem refert. Fossilis autem quæ metallum non continet, quamquè Germani lapidem calaminarem vocant, lapis est non admodum durus, sublutei coloris, qui accensus luteum fumum edit. Hac vtuntur ærarij fabri, qui ex ære Orichalcum parant. Siquidem sine ea id parari non potest. Quæ vero metallum continet, Germanis Kobelt dicta, nigro colore, affertur in Bohemiam ex ducatu Brunsuicensi, à Goselarijs fodinis, vbi Chalcitis & Mysi copiosè fodiuntur. Hæc erodendi facultate adeò prædita est vt fossorum manus, & pedes exulceret. Nec sanè mirum, cum intus hausta animalia quæcunq; perimat. Bohemi hanc Ceruisiæ æstate admiscent, ad necandas muscas: nam vbi primum eam degustarunt, statim emoriuntur.

Lapis calaminaris.

Cadmia vtriusque meminit Galenus libro nono simplicium medicamentorum sic inquiens: Cadmia fit, vbi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente velut fuliginem quampiam, & fauillam, siue vtcumque appellare licebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare velis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sane retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretione, siue generatione, aut quomodocunq; vocare voles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus vsto fit cadmia. Cæterum absque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quispiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Asiam, Italiamq; portaui ad amicos, à quibus summam inibam gratiam, quòd se vel maximum munus accepisse dicerent, & quæ alia omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certè meritò quis lapidosam vocet, cadmiam. At eius, quæ combusta est, aliam botrytim, aliam placitin medici nuncupant. Botrytin quidem, quæ in æditioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt partibus colligitur; Placitim verò, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botrytin esse tenuiorum partium, crassiorum verò placitin: vtramque autem vi desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terrenaq;. Porrò præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lauantes eam, medicamentū efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absque mordicatione, vtile ad vlcera impletionem exposcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò vlcera magnopere humida ac putrescentia, in corporibus impendiò mollibus, qualia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiusmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ valentius desiccant, requiruntur. Itaque illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam, & mediam excessuum naturam, in ijs quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cum dicimus medicamentum aut vlcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præstare: ad quam vtique & nos nunc respicientes, leuiter desiccatoriam, abstersioramquè cadmia esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens: hæc Galenus.

Historia ex Galeno.

Cadmia lapidosa.

Cadmiæ hist. ex Plin.

Quibus maximè adstipulatur Plinius libro 34. capite 10. sic inquiens: Metalla æris multis modis instruunt Medicinam, vtpote cùm vlcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda æraria. Plura autem genera sunt. Namque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamquè nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis atque flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribusue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, quo flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botrytis cognominata: ponderosior hæc priore, leuior porrò secuturis. Duo eius colores: deterior cinereus: puniceus melior, friabilis, oculorumquè medicamentis vtilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta verius, quàm pumex, intus varia, ad psoras vtilior, & cicatrices trahēdas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cœrulea, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra & cæterarum sordidissima: vulneribus maximè vtilis. Omnis autē cadmia in Cypri fornacibus optima: hæc Plinius, qui à Galeno in hoc dissentit, quòd dixerit fossilem cadmiam fusuris tantùm necessariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium scribat. Cadmiæ omne genus vidimus sæpe nos in pluribus Germaniæ locis, vbi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed speciatim botrytin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolensi comitatu, vbi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botrytis cadmiæ frustulum sanè pulcherrimum nouissimè ad me misit Sagabria Dalmatiæ vrbe, clarissimus Medicus Iosephus Salandius Bergomensis: quæ adeò in racemi modum congesta est, vt planè vuæ speciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx est, Cadmiam perperàm nominant. Quandoquidem tutia illis vocata (nisi mea me fallit opinio) Cadmia est è botrytis aut placitis, aut ostracitis genere. Neque enim mirum esse debet, quòd Cadmia propria amisso nomine, in pompholygis locum successerit, cùm etiam Dioscoridis tempore spodij loco vterentur Medici. Metallicum, quod Græcis καδμεία Latinis item pariter & Italis Cadmia nominatur: Arabibus Climia seu Chlimia: Germanis Grawer Augstein.

Cadmia in Germania.

Nomina.

Πομφόλυξ, σποδὸν, ἀντίσποδον.

POMPHOLYX, SPODIVM, ANTISPODIVM. CAP. XLVI.

Pompholyx specie sola, non genere à spodio distat. Siquidē spodos nigricat, & plerunque ponderosior est, palearum pilorumquè plena, quasi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euerritur. Pompholyx verò pinguis est, & candida, vsq; adeò leuis, vt in auras

euolare possit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad æris colorem vergens, subpingue: alterum magnopere candidum, summamq; leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære fabri præstantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius insperserint: namque tenuissima fauilla, quæ effertur in pompholygem coit. Cæterum pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili industria factitatur, sed ex cadmia quoque, ad gignendam ipsam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc est. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quam mediocris fenestra, ad tabulatum à supernis partibus pateat: domicilii paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem vsque perforetur, ad excipiendam follis narem: ostium mediocre habeat, pro exitu ingressuq; artificis fabricatum: domuncula altera huic coniuncta sit, in qua & folles, & flator suo munere fungantur: deinde 10 carbonibus in camino succensis, assidens artifex cadmiam particulatim fractam inspargit, à locis supra infurnibulum extructis: idem negotium obit infernè artificis minister, simulq; carbones adiicit, vsque dum indita cadmiæ copia prorsus absumatur. Itaque gesta suffitu tenuis pars, & leuis materiæ in summam domum euolat, & parietibus, tectis, fornaciq; adhærescit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarũ bullis simile prodit, postea maius incrementum capessens, glomusculis vellerum simile redditur. Ponderosius autem in ima loca se recipit: sed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius existimandum est, ideo quod multum terræ collegerit, & spurcitia in aceruatione referciatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri spodium arbitrantur, de qua antè dictum est. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præstat, colore aliquantùm piceo, sapore cœni horrido: & si fraudem non experta, flagranti carbone inferuescit, æreum colorem contrahit. Ante- 20 dictis autẽ notis diligenter attendendum est. Siquidẽ à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis grossis, & quibusdam consimilibus: quod facile cognitu fuerit, quippe nihil in iis probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta sunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceq; raro, aut siccam, aut aqua respersam in labellũ demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc fasciculum deferens, immergito: ita enim limosa pars eius, ac vtilis effluet, & omne sedimentum in linteolo remanebit: postea residere sinens aquam cum cinere colis incernito, & nouam infundens, agitato, & effundito: mutata tantisper aqua, & colata, dum arenosi nihil sidat: demum aquam exprimito, & siccatum cinerem recondito. Alii quantum maximè fieri potest siccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis crassamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi vasis obtento, aut laxius illigato, colant, & quo facilius transeat, infusa per linteum largiore aqua, 30 cinerem conturbant: mox spumosum, quod traiectum est, & supernatat vasi, concha excipiunt, & fictili nouo ad vsus recondunt. Quod verò resedit, sensim cribratum, in aliud vas transfundunt, relicto arenoso, quod pessum ierat: rursus lapidosa sidere patiuntur, & in vas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alii paulatim integram in aqua respergunt, arbitrati arenas, lapillosq; suo pondusculo degrauatos, pessum ire: pilos autem, & paleas leuitate sua in sublime attolli. Cæterùm cinerem medium separant, & in pilam coniectum, vt cadmiam, eluunt. Quinetiam lauatur vino chio marina aqua diluto, modis quos supra diximus: & ita redditur adstringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adstringere, refrigerare, explere, purgare, obstruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter crustas obducunt. Quòd si spodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in pastillos, fictiliq; nouo, subiectis leuibus prunis orbiculos continuo versa- 40 bis, dum assiccati fuluescant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboque fieri spodium, verùm post Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam spodos sæpenumero desideratur, necesse est ostendere, quæ simili virtute polleant, vt in spodii locum suffici possint, antispoda vocant: quoq; modo sumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum coniecta, indito operculo continua foramina habente, vruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur: iterum in fictile aliud crudum transferuntur, quod vbi perassatum fuerit, exempta lauantur ad vsus. Idem quoque fit è termite syluestris oliuæ, si habeatur: sin secus, satiuæ cum suis floribus, aut malis cotoneis dissectis, & detractis ossibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id est candidis, in sole prius arefactis, aut terebintho, aut lentisco, œnanthe, aut mollibus rubi foliis, vel è buxi coma, vel è pseudocypero cum flore. Alii ficulneas frondes in sole antea siccatas, eodem modo parant: alii taurinum gluten: alii 50 succidas lanas asperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in spodii vicem vsurpantur.

Pompholygem officinæ Matritanos secutæ Tutiam dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verum quam Seplasiarij Tutiam existimant, legitima non est, sed cadmiæ potius species. Siquidem cùm hæc lapidis modo crustosa, præduraq́ sit, pompholygem, siue tutiam dictam prorsus mentitur. Pompholyx namque, Dioscoride, & Galeno authoribus, ex æris, vel cadmiæ fauilla in glomusculos vellerum similes coit, & farinæ modo contacta dispergitur. Id quod recentiorum nullus, quod sciam, animaduertit, fortasse quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis insudauerint, quàm in inuestiganda fossilium materia. Quamobrem Manardum Ferrariensem, medicum ætatis nostræ clarissimum, hac in re deceptum satis reperio. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quòd spodium è combustis arundinum radicibus conficiat, sedulò nos admoneat, vt secuti Galeni sententiam, in spodij defectu, Tutia potius vtamur, qua seplasiæ abun- 60 *dant, quàm Auicennæ antispodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit, vulgarem officinarum Tutiam legitimam Dioscoridis, & Galeni esse pompholygem, cùm tamen legitimæ Tutiæ nullis in officinis sit vsus, quod (vt iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantum vtantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum spodium, quæ à Dioscoridis & Galeni historia nullis dissident notis, ego ab ærarijs, argentarijsq́ fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lauisij in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbozij in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, vbi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & spodij quantum satis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas: sed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcysmæ, molybdænæ, cærulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi vnquã, præter quàm apud eos, qui vel à me, vel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicũ susceperũt vsũ. Nunc verò amicos intelligo (quos tamẽ verius fratres amantiss-*

Põpholygis consideratio.

Manardi erratum.

amantißimos appellare possem, vt qui & ætate & longa consuetudine, & studiorum communione mihi coniunctißimi sint) clarißimos medicos Tridento oriundos, Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum; qui iamdudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenißimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæq; Rege, in sui & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaq; pacto cadmia officinis pompholygis vicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum oßibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamen non omnino fuerit reprobandum: nam Dioscoridis testimonio, vbi legitimum desideretur spodium, antispodijs vti sanè licebit: nempe quæ fieri poßint è myrti folijs, floribus, bacciśq; : ex oliuæ frondibus, cydonijs malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, vt mihi planè immeritò à Manardo reprehensus videatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. Hic enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quàm eius vice Tutiam seu pompholygem imponere: licet hæc quoq; sit Brasauoli sententia. Sed equidem hactenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium ijs medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neque Dioscorides, neque Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, vsquam, quod inuenerim memoriæ prodiderint, citra vitæ periculum, hæc hauriri posse. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quàm spodium ventriculo, & cæteris visceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuißima æris substantia vehementißima ignis vi conficiantur, & id ob deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere potuisset Brasauolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodij loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, vt faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem iudicio, notatur errore. Primùm, quod respondens non distinxerit, an hoc vel alio modo agendum fuerit cum medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoque commiscent, omnino hac in re concludere videtur, pompholyge indifferenter pro spodio vtendum esse, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde verò cùm pompholygem, siue (vt ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem versari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem versatum ostendimus. Quandoquidem si rectè nouisset Tutiam communis vsus legitimam non esse pompholygem, omnino (vt semper in cæteris tam adulterinis, quàm suppositiţijs medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem in ijs tantùm medicamentis id factitandum voluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij vel antispodij extitit vsus ad medicamenta, quæ intus in corpus sumuntur, vt longo post tempore à Mauritanis factum esse reperio. Cæterum Fuchsius, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortasse secutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoq; recenset subterraneum seu fosile dictum, idq; in quatuor species, cinereum videlicet, nigrum, viride, & luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit. Veruntamen Serapio vbi de pompholyge agit cap. 422. vbi item de Spodio cap. 342. nullam, quod legerim, spodij fosilis mentionem facit: quemadmodum neque Auicenna, neq; etiam alij Arabicæ familiæ authores. Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam spodij Galenus lib 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, velut & cadmia: fitq; & dũ in fornacibus cadmia vritur, vt in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atque inspectantibus nobis) pompholyga, videlicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem coniectis, quæ ante ærarium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertusa, sed integra, quæ egestam ab vsta cadmia fauillam excipiebat: quam vbi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infra in pauimentum recidebat, spodos est quam vocant, quæ plurima vbi æs in fornacibus vritur, colligi assolet. Quidam etiam Spodium neutro genere pronunciant: cui videtur similem habere facultatem, quod vocant Antispodium. At ego illo vsus sum nunquam, cùm largè mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam, vbi hæc adsit, spodio vti velit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum, propè omnium, qui citra morsum desiccant, si elota fuerit, præstantißimum, quamobrem ad vlcera cancrosa idonea est, & ad alia omnia maligna. Itaque inditur collyriis, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, seu pustulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac sedis vlcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est huius negotij in istis diutius immorari. Idem libro 4. de compositione pharmacorum secundum locos de pompholyge ita scribit: Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertium inferior est: atq; ob id ea vtimur ad acres, & tenues fluxiones, capite videlicet prius simulq; vniuerso corpore euacuato. At verò manifestum est quòd per venæsectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatismos verò caput à pituita vindicamus. Potest enim Pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atque amylum simul, & moderatè humores resiccare, simulq; ne per tunicułas euacuetur ea, quæ in magnis ipsorum venis, superflua humiditas continetur, prohibere. Quare si quis prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis vtatur, vehementem dolorem ex distentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corrosionem inducet.

Antispodium ex quibus fiat.

Brasauoli error, Pompholygem, Spodio substituentis,

Fuch, opinio.

Pōpholygis, & spodii historia & vires ex Gal.

Nomina.

Πομφόλυξ sic Græcis, vt etiam Pompholyx Latinis, & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis Pompholyge: Germanis Weiſz Nicht. *Σπόδιον & σποδὸς, Græcè, Spodium similiter Latinè vocatur: Italicè Spodio: Germanicè,* Graw Nicht.

Χαλκὸς κεκαυμένος. AES VSTVM. CAP. XLVII.

AES vstum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum verò plusquàm deceat, exustum est. Fit autem è clauis solutarum nauium, fictili crudo compositis: subsperso sulphure cum sale pari, omnibus vicissim inspersis, fictile, circumlito figulari creta spiramento, fornacibus inditur, donec figulinũ percoquatur. Quidam pro sulphure, & sale alumen inspergunt. Alii sine sulphure ac sale, fictili multos dies vrunt. Alii sulphure solo vtuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alii oblitos scissili alumine clauos cum sulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alii in ænea olla aceto respersos vrunt, & iterum ac tertiò idem efficiunt, postea recondunt. Principem locum tenet in Memphide combustum: proximum in Cypro. Adstringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: vitia oculorum emendat, excrescentia in carne consumit, nomas cohibet: vomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitumue. Lauatur vt cadmia, mutata quater die aqua, donec nulla prorsus sordes emergat. Aeris recrementum, stercusue quam scoriam vocant, eodem modo lauatur: & eandem vim, sed imbecilliorem, habet.

Aes

Aes vstum, quod in officinis passim habetur, pauci sanè valoris esse existimauerint, cùm nigrum sit, & plusquàm oporteat, igne excolatum. Verùm facilè quispiam huic malo mederi poterit, si Dioscoridem secutus, ipsum conficiendi laborem subierit. Quòd si aerei claui e nauigijs solutis exempti non adsint, aes aliud omne vetustate expurgatum, commodè assumi poterit. Vsti aeris meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis: Aes vstum habet & acrimoniam quandam, sed & adstrictionis est particeps. Proinde si lauetur, pulcherrimum est medicamentum cicatrici vlceribus inducendæ: quanquam id ipsum præstare, & antequàm lauetur, possit, potissimum in carne duriore: alioquin in molliore commodius est, quod ablutum est. Quod Aes vstum Latinis, χαλκὸς κεκαυμένος, Græcis appellatur: Italis Rame abbrusciato.

Aeris vsti consideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Χαλκοῦ ἄνθος. FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

Flos æris, quem nonnulli clauorum veterum psegma, quasi resegmen aut segmentum, nominarunt, optimus est friabilis, in attritu fulueſcens, milii effigie & numero, breuis, ponderosus, modicè splendens, atque constringens, qui delimatam æris scobem non recepit, qua sæpe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cum dentium illisu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm æs fornacibus fusum, in receptacula delabitur, per cola fistularum ad ea pertinentium: tum huic negocio addicti ministri, sordes expurgantes, aquam clarissimam infundunt, refrigerandi proposito: itaque repentino concretu, ac addensatione, velut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adstringit, & excrescentia coercet: offusâ oculis caliginem emendat, sed magnopere mordet. Quaternûm obolorum pondere datus, crassum humorem extrahit: carnosa narium, & sedis vitia absumit: eruptiones papularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fistulam flatu impellitur: vuam, tonsillasq; reprimit, farina eius cum melle admota.

Florem æris verum ac legitimum in fornacibus, vbi æs ipsum funditur, in Tridentino agro, sæpius collegimus, in hunc modum. Cùm æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquàm omnino coiret in massam, frigidam super ipsum adhuc ignitum infundebam: statimquè vapor magnus excitabatur, sub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, subijciebam, tamdiuq; tenebam, donec cessabat vapor. Itaq; demum æris flos, qui super lamina illa ferrea deciderat, mihi se se ostendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, sed colore rubicundo splendentibus. Quandoquidem tenuissima æris pars, quæ à vapore in sublime fertur, aeris frigiditatem experta, facilè in eiusmodi exigua grana concrescit. Is nusquam, quod sciam, in officinis reperitur, quapropter eius vice ærugine perpetuò vtuntur. Florem æris paucis perstrinxit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus differens. Flos æris tenuiorum partium facultatis est, quam aut æs vstum, aut squama. Meritò itaque ex eo factis collyriis, extergunt, auferuntque superciliorum magnas asperitates, quas vocant sycoses. Χαλκοῦ ἄνθος, ita Græcis, Latinis verò Flos æris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas siue Zer alnhas: Italis Fiore del rame.

Floris æris historia.

Vires ex Gal.

Nomina.

Λεπὶς χαλκοῦ. SQVAMA AERIS. CAP. XLIX.

Squama æris excussa ex Cypriis officinarum clauis, crassa quidem ipsa præstantior, quæ helitis, id est, clauaris nominatur: sed ex vili promiscuoq; ære, aut candido, vitiosa intelligitur: quam vt pote tenuẽ, & inualidam, damnamus, maximè approbantes crassam, rufam, præsertim si aceti respersu æruginem contrahat. Vim habet adstrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coercet, vlcera ad cicatricem perducit: pota ex aqua mulsa, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum namque scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris squamæ expurgatæ selibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousque pessum ierit: abiicitur quod subsidit, & effusa aqua, hemina cœlestis imbris adiicitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, vehementer confricatur: dumq; lentorem emittere cœperit, aqua sensim ad sex heminas vsq; superinfunditur, terendo validè: squama ad latus mortarii colligitur, ibiquè apprimitur: quo facto, expressus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur: Hoc est enim velut flos squamæ, valens viribus, & ad ocularia medicamenta cùm primis efficax. Inutile, imbecillumq; quod superest, lauatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere finitur, effusaq; extante aqua, vbi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alii vt cadmiam lauant, & reponunt.

Λεπὶς στομώματος. SQVAMA STOMOMATIS. CAP. L.

Squamæ ex acie, aut mucronibus decussæ, quam vocant stomoma eadem vis. Lauatur modo simili, & reconditur: sed ad molliendam alui deiectionem inefficacior est.

Aeris squama malleis ex eo decussa, res sanè vulgaris notitiæ est: tametsi ea præstantior sit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiunt, helitis propriè dicta. Siquidem cùm huiusmodi æs rude impurumq; sit, crassiorem, vegetioremq; squamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in varia vasorum genera conformatur. Eius præterea abluendæ ratio adeo Dioscoridi clara distinctaq; traditur, vt nihil addendum supersit. Squamæ omnis in vniuersum meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit: Squama alia est æris, medicamen ad multa vtile: alia ferri, & stomomatis. Quidam verò nominant & helitin lepida, siue squamam. Omnes sanè vehementer desiccant. At inter se diuersæ sunt, tam quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crassioris, alia tenuioris sit essentiæ: quodq; plus, minusue adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet: nam & tenuiorum partium, quàm alia est, nimirum quæ & æruginis nonnihil assumpserit. Maiorem obtinet adstrictionem squama ferri, & hæc etiam maiorem stomomatis: quamobrem ad contumacia vlcera meliores sunt, quàm squama æris. Detrahit & liquat carnem

Squamę æris & stomomatis consid.

potentius

potentius squama æris, & hæc etiam valentius helitis. Omnes autem squamæ non instrenuè mordaces sunt. Ex quo darum est, quòd essentiæ ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem vim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, vt superioribus libris ostendimus: hæc Galenus.

Plinii, & recentiorum quorundam error.

Ex quibus vtique liquidò constat stomomatis squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atq; etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatis squamã æris squamam omnium tenuissimam esse contendant, vt Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent eandem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, vt Brasauolus:

Brasauolus arguitur.

quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisq; authoritatibus probent. Brasauolus tamen, vt suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nesciuerim, cùm nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscuè æris & ferri squama esse possit. Verùm ne quispiam fortè putaret, me hæc meo tantùm arbitrio proferre, id sanè quod sentio, primùm non obscuris, vt puto, rationibus aperiam: mox probatissimorum authorum testimonio illud apertissimè confirmabo, quòd scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri, sit materia, sed chalybis tantùm. In primis itaq; dicimus, quòd cùm scribat Galenus æris squamam principem locum in desiccando inter cæteras obtinere, ferri verò maiore adstringendi vi quàm hæc pollere; & hac etiam maiore stomomatis, manifestum præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore & terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, huius verò plus adstringat quàm æris, rationi minimè consonum videtur, stomomatis squamam esse, aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (vt dictum est) purissimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palàm facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diuersum. Nam si sensisset Galenus, quòd stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset haberi squamam æris, stomomatis, ac ferri, neque ita speciem à suo genere disiunxisset.

Stomoma esse chalybis squamam cõfirmatur authoritatibus.

Sed quoniam rectè nouerat stomoma genus esse ferri arte facti, ob id suo illud adscripsit generi, quemadmodum & Paulus ipsum secutus. Cæterùm præter rationes adductas, stomomati squamam à chalybe tantùm decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quàm chalybem, confirmatur Aëtij & probatissimi, & Græci authoris testimonio, quippe qui libro 9. cap. 48. de ijs agens, quæ in corpus sumpta dysentericos iuuant, quidnam Græcis esset stomoma, his verbis apertè declarauit: Deinde vinum purum vetus, quantum satis videbitur, in nouum vasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod stomoma vocant, non minorem libra in vino extinguito. Item lib. 10. cap. 9. vbi indurati lienis curam agit, sic inquit: Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius autem stomomatis ferri squama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Postea agrestioribus hominibus vtiliter exhibetur. Et lib. 14. cap. 24. idem ait: Squama ferri præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est: hæc Aëtius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nil aliud Græcis esse stomoma, quàm Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, vt omnes in vniuersum medici Aëtium & reliquos vetustiores sectati, ad dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modò in aquam, modò in austerum vinum, modò in lac extinguant, quod chalybs maiore adstringendi vi polleat, quàm ferrum. Hinc itaque omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse vetustioribus, ac recentioribus Græcis stomomatis squamã, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq; præsertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs ac telis aciem, vel mucrones coaptant artifices: quin etiam dum alia fiunt instrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porrò hanc rem quoq; Actuarius abundè expressit suo de compositione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit: Multò reddetur vtilior, si squamam acie, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibi adsciscat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorum secundum locos, vbi diuersis medicamentis, præsertimq; ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò ceruicosus, & peruicax, vt tot clarissimorum virorum authoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem philosophorum omnium principem,

Stomomatis conficiendi ratio ex Arist.

qui lib. 4. Meteororum, chalybis siue stomomatis conficiendi rationem scitissimè docuit ijs verbis: Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσταται γάρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθη καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται, οὐ ποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἔστι δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. *Quæ Latinè redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liquescit, ita vt fluxum reddatur, & rursum concrescat, atque in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cùm verò id sæpe factum est, & purum euasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sæpe faciunt, eò quod repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius est, quòd minus excrementi retinet: hactenus Aristoteles. Cuius nimirum doctrinam sequuntur in hunc vsque diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs vniuersæ Europæ regionibus.*

Plinii, Marcelli, & Brasauoli error.

Quapropter eos prorsus hallucinari euidentissimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Brasauolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis: quippe qui quadringentesimo tertio sui operis capite de simplicium medicamentorum historia & viribus, id totum quod à Dioscoride proditum est de squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obstat, quòd in Dioscoridis codice scriptum reperiatur, stomomatis squamæ vim eandem esse, quæ æris squamæ, quanquam non adeò valenter aluum deijciat. Siquidem ego planè suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse deprauatũ, vt in alijs quoq; pluribus deprehenditur, præsertim cùm nec à Galeno, nec ab alijs veteribus recentioribusq; Græcis proditum sit, stomomatis squamã æris squamæ viribus esse similem: hæc namque aluum deijcit, illa verò contra eam cohibet. Ad hæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem vel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, vt illorum pertinaciam mirari non desinam, qui aliter sentiunt.

Stomoma idem est quod chalybs.

Ex his itaque haud dubiè credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quàm chalybem, qui cùm à primordijs semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græcis στόμωμα *vocant, pariter chalybem stomoma vocarunt. Quapropter dicebat Aëtius, sit ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Hoc autem vocabulum putauerim ego ortum esse à* στόμα, *quod Latinis os sonat. Acies enim, itemquè mucrones, gladijs, & telis, aliisquè ferreis instrumentis vsum nullum alium præbent, quàm oris: vnde Latinis quandoq; dici solet, eos quibus ob malefacta caput absciinditur, in ore gladij perijsse. Plinius quoq; licet ignorauerit, quid Græcis significaret stomoma; chalybẽ tamen aciem, quæ Græcis* στόμωμα *dicitur, appellauit lib. 34. cap. 14. sic inquiens: Ex omnibus autẽ ferri generibus*

Serico

Serica palma est. Seres hoc cum vestibus suis, pellibusq; mittunt. Secunda Parthico, neque alia genera ferri ex mera acie temperatur: cęteris enim admiscetur: hęc Plinius. Ex quibus palàm est, id hoc loco Plinio aciem vocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, vel ab acuendo vulgò vocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hispani acciel suo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum authoritatibus freti, στόμωμα potius à στόμα, quàm à verbo στομόω ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à στομόω στόμωμα dictum existimant, non sit omnino improbanda, quòd id verbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Gręcis designet. Sed neque illos quoque prorsus aberrare crediderim, qui scobem ab acie, & mucronibus, dum super lapide rotante acuuntur arma, derasam, stomomatis squamam esse censent: veruntamen hęc, quòd sit lapidis illius ramentis admista, non perinde ac syncera probanda videtur. Squama, quę Gręcis λεπὶς χαλκοῦ, Latinis Squama ęris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupferschlag: Hispanis, Esquama de cobre. Quę verò Gręcè λεπὶς στομώματος: Latinè Squama stomomatis dicitur: Arabicè, Tubel, Batiture sabartam, & Cortex astar: Italicè, Squama del stomoma: Hispanicè, Esquama de azero.

Nomina.

Ἰὸς ξυστός. ÆRVGO RASILIS. CAP. LI.

Aerugo rasa fit iis modis. In cadum, aut aliud consimile vas, acetum quàm acerrimum infunditur: superponitur inde inuersum ęneum vas, pręsertim concameratum, sin minus, planum: sitque obstructum, nullumque habeat spiramentum: exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimum post diem insidens ęrugo deraditur. Aut ęris lamina in cadis super acetum ita suspenditur, ne ipsum attingat, & totidem post dies raditur. Aut massula ęris, aut lamina vna pluresve vinaceis non recentibus, sed iam acescentibus conduntur, & simili modo versantur. Quinetiam ex delimata ęris scobe ęruginem facere licet: nec non è laminis, quibus bractęę auri conclusę malleo ducuntur, si quis eas aceto respergat, & ter aut quater verset, donec ęruginem contrahant. Tradunt ęruginem in Cypriis metallis gigni, lapidibus quibusdam nonnihil ęris habentibus, quibus ęrugo efflorescit: adduntque per Caniculę ęstus è quodam specu manare: sed illam paucam, & optimam esse: hanc speluncis effluentem, copiosam quidem, & boni coloris, sed vitiosam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant: aliqui pumice admisto, alij marmore, alii atramento sutorio. Sed deprehendemus pumicem, aut marmor, † dum pollice sinistrę manus madefacto, ęruginis portiunculam altero atterimus: siquidem eam diffundi constat: marmoris autem, pumicisq; partes coeunt non dissipatę: demumque tractatione crebra, & humoris complexu dealbescunt: quin & dentium appressu: siquidem sincera cedit, lęuis, & sine asperitate. Atramentum verò sutorium igne coarguitur: namque si fictile, aut lamina adulterata ęrugine illinatur & feruenti cinere, aut carbonibus incalescat alterutrum, mutabitur, rubescetque id, quod atramentum sutorium acceperit: quòd id vstum suapte natura talem sortitur colorem.

† Orib addit. καὶ τὰ ὅμοια. & similia.

Ἰὸς σκώληξ. ÆRVGO SCOLECIA. CAP. LII.

Aeruginis, quam vocant scoleciam, duo sunt genera, quędam fossilis est, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij ęris dimidiam heminam aceti albi acrisque, pistillo cupreo conterito, donec strigmenti crassitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam vnam, cum salis fossitij trāslucentis, aut marini quàm albissimi, solidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in sole ęstuosissimis diebus, sub sydus Caniculę, donec colorem ęruginis contrahat, & concretu strigmentosum fiat: vbi autem se in vermiculorum Rhodiacis similium speciem coegerit, recondito. Efficax, & valde boni coloris redditur, si duas partes vrinę veteris, cum vna aceti adieceris, & alia, quę dicta sunt peregeris. Sunt qui ęruginem rasilem, quę in apparatu non respondit, gummi misto digerant in formas, & ita vendāt: quod genus, vt vitiosum improbatur. Fit & quędam ęrugo ab aurificibus, mortario, & pistillo Cyprij ęris, cum vrina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta ęruginum genera vsto ęri omnino respondent, sed magis effectu valent. Sciendum fossilem scoleciam pręstantissimam esse: derasam sequi: postremo loco factitiam: mordacissima tamen est hęc, & magis adstringens. Aurificum autem ęrugo rasę respōdet. Ærugines omnes adstringunt, extenuant, excalfaciunt: oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas sistunt, vulnera ab inflammatione tuentur: vlcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & sordida vlcera purgant, cum melle coctę: callum fistularum erodūt cum ammoniaco, collyrij modo in eas adactę: ad gingiuarum autem excrescentias, & extuberationem vtiles. Magnopere extenuant genarum crassitiem, cum melle illitę, verùm post illitionem spongia ex aqua calida locus fouendus est: resina terebinthina exceptę, cum ęre & nitro lepras abigunt. Vritur ęrugo, quamcunque velis minutissimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis superposita: versaturq; donec se mutet, & colorem cinereum concipiat: postea refrigerata reponitur ad vsum. Sunt qui cruda olla eam vrant, vti dictum est: sed non prorsus eundem colorem cremata reddit.

Aeruginem, quòd colore sit viridi, officinę, ac medici in Italia ęs viride nuncupant, & vulgari sermone verderame. Verùm quamuis officinę eo in vniuersum abundent, synceri tamen parum ostendunt. Scolecia ęrugine, ac fossitia destituimur: quòd altera, quod sciam, hoc tempore non paretur, altera verò ab ęratijs fodinis, vbi fortasse plurima reperitur, à fossoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non sit, ea tantùm vtimur, quę ęre in acetariis cadu demisso, aut vinaceis iam acescentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt ęruginem, & ęris florem vnam, & eandem rem esse, vt superius de ęris flore differentes latius ostendimus. Aeruginum vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, sed & duram carnem. Porrò suprà dictum est nonnullos eius generis medicamenta epulotica, hoc est, quę cicatricem inducant, appellare, cùm iis in tenuissimum pollinem tritis per specilli cuspidem contigerint, vlcera excrescentia, ac postridie contracta reprimant: tametsi illos haud lateat, si paulò plus impositum foret, sese vlcus non contractum, sed erosum inuenturos.

Aeruginum consideratio.

Aeruginum vires ex Gal.

uenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cùm medicamenta epulotica contrahant, constipent, constringant, & calli in morem illam indurent. Quin & gustum mordicat aerugo, non tantùm ipsa vlcera: quod si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget. Dictum verò suprà est de talium medicamentorum natura, tum vt sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: vtpote cùm ipsa id præstare nequeant, verùm ea, quæ ex ipsis composita sunt. Quæ ærugo ἰὸς ξυστὸς Græcis, Aerugo rasilis Latinis dicitur: Italis, Erugine rasile. Quæ verò Græcis ἰὸς σκωληξ, Latinis Aerugo scolecia nominatur: Italis, Erugine scolecia. Arabibus, Ziniar, seu Zengiar: Germanis, Spangruen: Hispanis, Cardenillo: Gallis, Verderis & Verdet.

Nomina.

ἰὸς σιδήρου. RVBIGO FERRI. CAP. LIII.

Rvbigo ferri restringit: sistit fœminarum profluuia admota, potuque præstat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm vtilis ad scabritias genarum, redunias, & pterygia. Condylomatis prodest, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquave, in qua candens ferrum sit restinctum, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus & dissolutis stomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCVS FERRI. CAP. LIIII.

Stercus ferri, quam scoriam vocant, eadem potest, quæ rubigo, sed inefficacius. Aconito ex aceto mulso potum, opitulatur.

Rubiginis, & scoriæ ferri consideratio.

Ferrugo, quæ est ferri rubigo, vulgaris notitiæ est. Eius similiter scoria, quæ Latinis & stercus, & recrementum ferri & nostris vulgò spiuma di ferro appellatur, omnibus notior est, quàm vt maiore indigeat declaratione: hæc namque prope ferrarias officinas passim in aceruum congesta spectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortasse decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti scoria non est squama, quæ malleo decutitur. Siquidem hæc ferrariis fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liquescit, & iterum in ferrum coit. Scoria verò, quòd inutile sit ferri recrementum, manet, & spongiarum modo spumosum, nunquam ferrum effici potest. Scoriæ meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Scoria omnis resiccatorium admodum medicamentum est, potissimùm autem ferri. Siquidem ad læuorem redigens ipsam in aceto quàm acerrimo, posteaq; decoquens ad aures, quæ longo iam tempore pure fluxerunt, ea vtor, medicamento maximè exiccatorio, adeò vt mirentur, qui præparantem me vident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale posse ferre medicamentum. Porrò argenti scoriam propriè helcysma appellant. Verùm emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur. Paratur è ferro oleum (quidam ferri quintam essentiam vocant) hoc modo. Sumito ferri scobem lima derasam, & ignium vi (vt chymistæ dicere solent) ad calcis speciem redactam, aut huius vice rubiginis anchoræ, qua naues sistuntur, quantum libet. Hæc in tenuem puluerem trita, in aceto acerrimo distillato, in aqua calentis balnei, non tamen feruentis, aut in equino fimo calente, in vase vitreo macerato, donec acetum rubicundum fiat. Præterea declinato vase acetum in aliud vas effundito, quousque clarum effluxerit, & seruato diligenter, & iterum super idem ferrum aliud acetum imponito, maceratoq; in balneo, eodem modo ad rubedinem vsque, eademque seruata ratione extrahito, & iterum, atque iterum acetum addito, quousque nihil amplius ruboris concipiat. Deinde acetum rubicundum factum in distillatorium vas vitreum conicito, & in fornace collocato, cineribusq; obducito, & succenso igne ad destillandum sinito, quousque fluxerit acetum, aquæ stillatitiæ modo: & postea vase è fornace exempto, illud frangito, & ferream materiam in fundo residentem extrahito, terito, & in aliud vas reponito affusa communi aqua, quæ prius distillata fuerit, & simul in balneo præscripto macerari sinito, duorum dierum spatio. Eximito deinde, & per filtrum (vt chymistæ dicunt) distillandum parato, & id omne, quod fluxerit, in vase aliquo asseruato, quousque in sal concreuerit. Id demum conterito, & in vitreum vas retorti colli, ita à chymistis appellatum, collocato, & valido igne oleum elicito, quod rubrum emanabit. Hoc seruato diligenter. Siquidem eximium, rarumq; habebis medicamentum, ad omnes Iocinoris & splenis obstructiones, vbi cæteris auxiliis morbus expugnari nequeat, sed sumentes prius medicamentis attenuantibus, & aluum subducentibus purgatos esse oportet. Datur Iocinorosis drachmæ pondere ex aqua Intubi, aut cichorij, aut Agrimonij: lienosis verò ex aqua aspleni, aut adianthi, aut Tamarisci. Ac ad ea omnia mirificè præstat, ad quæ Rubiginem & scoriam præstare scribit Dioscorides. Cæterùm vbi quis per se parare nesciat, Chymistas consulat. Rubigo ferri Latinis dicta, ἰὸς σιδήρου, Græcis appellatur: Arabibus, Seda alhadid: Italis, Ruggine del ferro: Germanis, Eysen rost: Gallis, Rouilleure de fer: Quæ verò Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt alhadid: Italis, Spiuma di ferro: Germanis, Schlacken: Hispanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.

Scoriæ vires ex Gal.

Oleum è ferro parãdi ratio & vires.

Nomina.

Μόλιβδος πεπλυμένος. PLVMBVM ELOTVM. CAP. LV.

Lotura plumbi sic fit: In mortarium plumbeum aquam iniiciens, pistillo plumbeo terito, donec nigrescat aqua, & limi modo crassescat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam superinfũdes, quò facilius quicquid est resolutum interni possit: hoc iterum facito vsque dum satis tibi habuisse videatur: vbi consederit priori aqua effusa, nouam adiiciens, vt cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: postea in pastillos cogens reponito. Quidam scobem mundi plumbi lima quæsitam, mortario pistilloq; lapideis terũt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigrescat: mox vbi id pessum ierit, effusa aqua, colligunt in pastillos: nam tritum vehementer, cerussæ simile redditur. Alij elimatæ scobi modicam plumbaginem adiiciunt, affirmantes ita elotum plumbum præstantius esse. Potest refrigerare, adstringere, inducere, mollire, explere caua, sistere oculorum fluxiones, & vlcerum excrescentia. Sanguinem supprimit: prodest contra sedis vlcera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex rosaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum spodij effectus præbet, nisi quòd non obducit crustas. Syncerum plumbum affrictu, marini scorpionis, draconisque plagis auxiliatur.

Μόλυβδος κεκαυμένος. PLVMBVM VSTVM. CAP. LVI.

VRitur plumbum sic. Super quàm tenuissimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, sulphur inspergito: additisq; aliis rursus laminis, interiecto semper sulphure, vsquedum vas expleueris, succendito: flagrãte autem plumbo, ferrea rude versato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilq; è plumbo non vstum hæserit, tum demum obstructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius sentitur. Aut elimatam plumbi scobem in olla sulphure vrito. Alii laminas in fictili crudo, vt dictum est, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili spiramento, vrũt. Alij pro sulphure cerussam, aut hordeum inspergunt. Alij integras laminas imponentes, acri igne vtuntur, & rudicula ferrea continuè mouent, dum in cinerem soluantur. Sed difficilis huiusmodi vstio, & si vehementius vratur, contrahit spumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbum vstum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eosdem effectus habet, quos plumbum elotum, sed multò acriores.

Σκωρία μολύβδου. RECREMENTVM PLVMBI. CAP. LVII.

REcrementum plumbi, quod scoriam vocant, optimum est, densum, fractu contumax, cerussam planè repræsentans, nihil plumbosi habens, quod ad luteum colorem accedit, & vitri splendorem imitatur. Eadem quæ plumbum exustum potest, sed magis adstringit. Lauatur in mortariis infusa aqua, & refusa summa aquæ parte, quæ luteum colorem duxit: idq; sæpius, dum recrementum absumatur. Dein vbi consederit crassamentum, aqua effusa, digeritur in pastillos.

Μολυβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLVMBARIVS. CAP. LVIII.

MOlybdoides lapis à plumbi similitudine dictus, respondentem recremento vim habet, & eodem modo lauatur.

Scoriæ plũbi consideratio.

PLumbi abluendi, atque etiam comburendi ratio, adeò lucidè constat à Dioscoride prodita, vt operæpretium non sit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum est, plumbi recrementum, quod Dioscoridi scoria vocatur, non esse plumbaginem, quæ excrementi instar, vbi plumbum igne liquescit, ab eo secedit. Quippe quòd hæc nil aliud sit, quàm purissimum plumbum, quod ignis vstione, cineris speciem induit. Hæc enim in Plumbarijs officinis in purissimũ plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti spuma. Plumbi itaque scoria fit tantùm in fornacibus, vbi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuso, artifices plumbum, quod inde effluxit, in scrobiculam extra fornacem delabi sinunt. Vbi verò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quousque scoriam exuat: quæ (vt Dioscorides inquit) densa admodum est, & fractu contumax, colore in luteum vergente, & vitri splendorem præ se ferens. Huius complures vidimus aceruos in Tridentino agro, ac etiam in comitatu Tirolensi, vbi innumeræ metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur: namque in iis locis metallorum recrementa, extra officinas abijciunt, monticulos ex his struentes. Quòd si accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liquescere, scoriæ huiusce partem admiscent, quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego sæpius plumbi, argentiq; scoriam adeò versicoloribus lineis intersectam pellucidamq;, vt id vitri genus, quod vulgò Venetijs appellant Smalto, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo est, certam & exquisitam harum rerum cognitionem assequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, non autem ea in pharmacopolijs quærere, vbi omnia ferè metallica medicamenta spuria, & adulterijs vitiata reperiuntur. Cæterùm qui Lapidem plũbarium, siue molybdoidem hodie legitimè ostendat, habeo profectò neminem, ni forte fossilis quoddam cadmiæ genus demonstrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam vulgò vocant Marghesita di stagno: quanquam hanc equidem molybdoidem esse non ausim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis historiam scriptis mandasse compererim, quàm ipse fecerit Dioscorides, qui tamen eius historiam tam paucis perstrinxit, vt difficilè admodum sit decernere, quínam lapis nobis legitimam molybdoidem repræsentet. Etsi fortasse non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, veram esse molybdoidem, quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat. De plumbo diffusè satis disseruit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit: Plumbum facultatis est refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet substantiam humidam à frigore congelatam: sed & aëream, paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet essentiæ humidæ à frigore coactæ, indicium tibi esto, quòd vbi admotum est igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd verò & aëreæ sit particeps, hoc habeto signum, omnium, quæ nouimus, vnicum plumbum tum mole ipsa, tum pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, aerem habentibus turbidum, ita vt quæcunque illic ponantur, celeriter situm colligant. Tum etiam plumbea statuarum vincula, quibus earum pedes annectuntur, sæpenumero creuisse visum est, & quædam adeò intumuisse, vt ex lapidibus dependerent crystalli modo. Atque hæ probabiles quidem sunt humiditatis eius, frigiditatisq; notæ, priusquàm experimentum fiat: cæterùm scientificæ, & certæ per experientiam cognoscuntur. Præparato igitur mortario, simulq; pistillo, vtrisque ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaque terito, vt & pistillus, & plumbeum mortarium succum quendam reddant. Id quod ex vtroque constabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipse fuerat. Licet autem & aquam, & vinum tenue aqueum, & oleum inijcere, aut quiduis eiusmodi. At si etiam plus efficere succum voles refrigeratorium, oleum omphacinum sit, aut rosaceum, aut melinum aut myrtinum. Porrò si succo, qui proueniet, vti voles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in sede cum vlcere, aut rugis & ad eas, quæ in pudendis, testibusq;, & vberibus consistunt: similiter aduersus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemuis articulum decumbunt. Sed & vlceribus rebellibus vtile est. Nam & ad cancrosa eo vtens, virtutem medicamenti mirabere. Quòd si celeriter multum plumbei succi colligere voles, conare in sole torrere, aut quocunque certè modo aere excalfacto. Ad multa autem vtile habebis medicamentum, si adfuso refrigerantium succorum quopiam teras, ceu semperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, psyllij, omphacis, portulacæ. Porrò si qua horum non facilè in succum soluuntur, velut portulaca, misceto illis aliorum succorum quempiam, velut omphacis: quin & ipse per sese prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum.

Lapidis plũbarii consid.

Plumbi facultates ex Gal.

Quin & in laminam diductum plumbum absque alio vllo, ipsum per sese athletarum sese exercitantium lumbis inseritur, vbi venereis somnijs vexantur scilicet, nimirum haud obscurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenui facta, probè ganglio illigata, planè ipsum dissipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quàm hinc vel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cum ante lotionem mistæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad vlcera rebellia. Vbi verò lotum fuerit multò optimum medicamentum est, & ad vlcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironeis quæ vocant vlceribus, & cancrosis omnibus, & putredinosis, tum ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm soluendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoque die. Verùm foris spongiam imponito aquæ frigidæ, quæ si desiccetur, rursum mergatur. Sed hæc fusius, quàm pro instituto diximus, plusculum sermonis affinitate prouecti. At tempus iam est sequentia deinceps persequi: hactenus Galenus.

Nomina.

Plumbum elotum sic Latinis Μόλιβδος πεπλυμένος Græcè dicitur: Italis, Piombo lauato. Plumbum verò vstum Latinè dictum, Μόλιβδος κεκαυμένος Græcè, Piombo abbrusciato Italicè vocatur. Quæ deinde Σκωρία μολίβδου Græcis; Latinis Plumbi recrementum, & plumbi scoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ denique Μολυβδοειδὴς Græcè, Molibdoides item, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombaria.

Στίμμι. STIBIVM. CAP. LIX.

STibium optimum, quod splendidissimum est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum, nihil terræ, aut sordidi habens, friabile, quod stibi appellarunt, alij platyophthalmon. Vis eius adstringere, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, vlcera ad cicatricem perducere, sordes, & vlcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri membrana profluentem: & vt in vniuersum dicatur, vis vsto plumbo similis est. Priuatim, ambusta igni in pustulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum, crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur crusta, exemptumque restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut vetere vino. Vritur etiam carbonibus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur vt cadmia, & æs. Sunt qui vt plumbi recrementum eluant.

Stibii consideratio.

STimmi, siue Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplasiariis, qui Mauritanorum doctrinam sectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in nostro Senensi agro; sed præstantissimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi: quinetiam in comitatu sanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fusum, & in massas cõcretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere sonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum ac sonorum, si stibij nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum vna in fornace liquantur. Iis etiam expetitur, qui vasa è stano cõficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt specula: iis præterea, qui chalcographis characteres & typos effingunt.

Brasauoli erratum, Stibiũ vi ignis non liquari volentis.

Id tantum differentiæ esse inter plumbum, & stibium ait Brasauolus Ferrariensis, quòd plumbum ignium vi liquescat, stibium verò nunquam, sed facilè teratur in puluerem. Sed eius opinionem falsam esse deprehendit experimentum, quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cuius rei nos sæpius periculum fecimus, dũ oleum nostrum ex stibio conficeremus, quo quidem magno successu vtimur ad contumacia, sinuosaq; vlcera sananda, ad id siquidem stibium pluries fundere oportet, vt syncerius, puriusque reddatur. Cæterùm admonitos lectores volumus, oleum hoc nostrum è stibio paratum, non illud esse, quo chymistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diuersum: tametsi hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quàm illud chymistarum. Sed vt ad institutum nostrum reuertamur, mihi planè vanum videtur asserere stibium igne haudquaquam liquescere. Nam cùm quolibet metallo, siue ferrum sit, siue chalybs, in fictili fusorio permistum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos, sphæricosq; globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent, nunquam sanè (vt pro certo affirmant) id fluxum facerent.

Stimmi Plinij.

Stibij mentionem fecit Plinius lib. 33. cap. 6. vbi ita scribit: In iisdem argenti metallis inuenitur, vt propriè dicamus, spumæ lapis candidæ nitentisque, non tamen translucentis, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij larbason. Duo eius genera, mas, & fœmina: magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriorque, & minus ponderosus, minusq; radians, & arenosior. Fœmina contrà nitet, friabilis, fissurisq;, non globis dehiscens: hactenus Plinius.

Stibij vires ex Gal.

Stibij vires retulit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, his verbis. Stimmi ad facultatem desiccatem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis cõmiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ vocant, & siccis, quæ vtiq; sicca collyria cognominant: hæc Galenus.

Stibij vis deiectoria.

Cæterùm stibium vim deiectoriam sortitur præstantissimã: quanquam antiquorum ac recẽtiorum nullus præter vnum Theophrastum Paracelsum, hoc literis memoriæq; mandauit, attamen inter antiquiores solus Dioscor. vno tantum loco de Stibij deiectoria facultate meminisse videtur, capite de agresti Cucumere: vbi sic habet de Elaterio disserens: Elaterium bilẽ ac pituitam vtrauis parte extrahit, optima suspiriosis est purgatio, quod si in animo sit deiectionem moliri: adiecto salis duplo & Stibij quod colore sufficiat, ex aqua erui magnitudine catapotia dato, hæc ille.

Historia I.

Quare non equidem grauabor in studiosorum gratiam ea hic cõmemorare de huius medicamenti viribus, quæ vidi, atque etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui iamdudum honoratissimè medicinam fecit Sereniss. Ferdinando Archiduci Austriæ, Domino meo clementiss. ex multis vigiliis magnisq; laboribus, quos in studia, & seruitium insumpserat, inciderat in malam valetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & ventriculi inflammationẽ: vnde vehemens admodũ sitis consequebatur, quæ nullo quidẽ potu extingui poterat. Præterea epiglottidis tumore, & tanta palati siccitate vexabatur, vt vix loqui posset. Quinetiam cordis palpitationẽ patiebatur adeò magnam, vt nocte repentè expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulasse. His deniq; malis accesserat capitis destillatio, à qua sæpius suffocari metuerat. Porrò metum mortis augebant vires, quæ tot morbis quasi hostibus obsessæ, facilè poterant deficere & opprimi, ex eo præsertim quòd nullus esset cibus, qui appetitum languescentem excitaret, atque ita vires instauraret, vel saltem conseruaret. Addã quòd os & guttur eius saporem tetrum & carbonibus similem reddebant: quæ sanè omnia dictæ inflammationis erant indicium non obscurum. Cùm igitur res sua per aliquot dies ita se haberet, atque in maximo versaretur discrimine, neq; vllum perciperet leuamentum suarum

suarum egritudinum ex multis medicinis factis, ad Stibium, quod Mauritani Antimonium vocant, me nesciente, confugit: quoniam sæpe audiuerat medicamentum hoc sibi mirificè commendatum fuisse à Georgio Handschio medico haud vulgari, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaque ratione ductus Stibij in tenuissimum puluerem redacti, & rhodosacchari exiguo admisti, tria tantùm grana sumpsit: atq; paruo post temporis spatio sensit medicamentũ illud ventriculi subuersionem moliri, ac leuem quendam calorem excitare. Mox erupit vomitus, quo solùm quasdam cibi particulas reiecit, etsi superiore die non cœnasset. Hunc paulò pòst alius secutus est vomitus similis, cui successit bilis flauæ reiectio ad vnciarum ferè quatuor pondus. Hæc autem omnia euenerunt hora tantùm dimidiæ spatio. Ex quibus nimirum illud cepit iuuamenti, quòd statim omnis ventriculi labor sedatus est. Ex eo verò quòd hora pòst ter biliosa infernè excreuit, in quibus crassa quædam residebant (hæc simul duarum librarum pondus æquare poterant) factum est, vt ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore statim sit liberatus: qui præterea neque sitim molestam habuit, neque cibi fastidium perpessus est. Quamobrem is corporis salutem ipsamq; vitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoque Stibij intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narrauit idem Georgius Handschius, cuius superius memini. Is enim cùm esset pestilentia correptus, ob idq; maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, spirandi difficultate, capitis dolore, & sinistri inguinis abscessu, circa noctis crepusculum Stibij rhodosacchar o admisti tria grana sumpsit: atq; post horæ dimidium vomitionibus reiecit magnam pituitæ, bilisq; tum flauæ, tum porraceæ quantitatem, cum prospero admodum successu. Siquidem ex vomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirandi difficultas, ac cordis tremor cessauit. Vomitum deinde subsecuta est copiosa alui deiectio sine vlla ægrotantis molestia, post quam reliqua pestis symptomata prorsus euanuerunt, atque adeò breui is fuit integræ sanitati restitutus. Id quod etiam alijs contigisse scio, qui hoc admirabili medicamento sunt vsi in ea pestilentia quæ anno 62. & 63. in tota ferè Bohemia grassabatur: siquidem quàm plures seruati sunt pestilentia affecti, qui Antimonij hyacinthini nostri, grana tantùm quatuor ex antidoti liberantis drachma in morbi principio deuorarunt. Præterea Stibium opitulatur omnibus in vniuersum morbis, quos atra bilis excitauit, iisque præsertim qui hypochondriacam obtinent inflationem. Equidem vidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè desipiebat, multaq; stultè loquebatur. Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulò pòst copiosè atram bilem per aluum eduxit, cui erant admista (vt ego qui vidi, vocatus tanquàm ad miraculum, testari possum) ramenta veluti carnis, quæ magnos varices in particulas dissectos præ se ferebant: namque excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant potius, quàm vllum ex alijs humoribus. Hoc vtique illi tantam opem tulit, quòd postera die visus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse. Et quoniam is erat corpore robusto & animo forti, ideo nõ est mirum, si facilè & sine vllo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem, quanquam audax nimis fortè habendus est ille, qui eam exhibuit. Datur etiam Stibium vtilissimè diuturna febre consumptis, & ijs qui spirandi difficultate laborant, præcipuè asthmaticis. Prodest item conuulsis, comitialibus, veternosis, resolutis, & ijs qui coli dolore cruciantur. Extant quoque apud me nonnullorum Medicorum Italorum Epistolæ, quæ (Deo optimo maximo duce) prodibunt in lucem, in quibus de Antimonio admiranda quædam leguntur. Extant & aliorum quoque testimonia, & præsertim Illustrissimi Comitis Octauiani Langoschi, & viri optimi, nec vnquam satis laudati Lucæ Contilis Senensis. Siquidem, hic sanitatem pluribus simul morbis impeditam, & quæ à peritissimis Medicis restitui nunquam potuit, Antimonio acceptam refert. Nam inter cætera miracula huiusce medicamenti scribit ipse quòd sumptis à se tantùm quatuor granis Stibij nostri, euomuit paulò post 12. terebinthinæ resinæ portiones, quas ante dies quindecim vorauerat: quin etiam ille constanter asseuerat, se quàm plures sanasse, qui ferè deplorati agebant. Quo fit vt non possim non mirari nonnullorum Medicorum ingenium, qui Stibium venenum mortiferum esse contendunt. Siquidem si medicos se esse profitentur, miror quidem eos hactenus non obseruasse, rara admodum, vel fortasse nulla reperiri medicamenta, aluum electiuè exoluentia, tam priscis, quàm recentioribus medicis vsurpata, quæ venenosam vim non sortiantur. Elleborum enim vtrunque, Tithymalorum omne genus, Pityusa, Elaterium, Colocynthis, Turpetum, Thapsia, Bryonia, Scammonium, Thymelæa, Chamelæa, Cyclaminus, & inter fossilia Armenius atque cæruleus lapis, quin etiam æris Squama, qua passim vsi sunt antiqui ad cutem subeuntes aquas, venenosa vi haud sunt expertia. Atqui quid dicent de Sandaraca atrocissimo veneno? An non eandem propinat cum melle, aut in catapotijs Dioscorides asthmaticis, & alijs in discrimine laborantibus? Non ne & Auicenna Arsenicum quoque propinat? Hoc mihi dixisse sat est vt illorum negligentiam, ne dicam inscitiam palàm faciam, qui suis opinionibus (profectò ridendis) inhærentes, non vident dum stibium vituperant, interim tamen à præscriptis medicamentis non abstinent, imò ijs quotidie vtuntur, quorum nonnulla longè magis sumentibus nocent quàm Stibium: Cuius vsus (vbi rectè in morbis conueniat) sæpe miraculi speciem affert, & præsertim vbi propinetur ex catapotiis ex Gal. hiera paratis. Quamobrẽ optimè ij dicunt ac intelligũt, qui in deploratis ferè morbis diuturnis, ipsisq; pituitosis & melancholicis curandis Stibium Dei manum appellant. Cæterùm sunt qui asserunt, Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare, atque idem reliqua omnia metalla, instrumentaq; metallica, quibus adiicitur, ab omni sorde purificat. Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet, vt illud quod exhibetur, sit præparatum. Hanc ob causam nos hic eius parandi rationem subijciemus. Eligito Stibium optimum, quod (vt Dioscorides tradit) splendidissimum est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum, friabile, nihil terra aut sordidi habens. Id primùm in puluerem facito: deinde in fictile vas, quod amplum sit, coniicito: tum demum carbonibus succensis ad calcinãdum (vt chymistarum verbo vtar) sub dio exponito, atque interim cochleari ferreo, spatula ita Myropolis appellata, continuè moueto. Hoc verò dum fit, fumus exhalat tenuis, sulphur & auripigmentum redolẽs, qui si ore attrahatur, crebras interdum excitat vomitiones: quapropter qui versant, ventis terga opponant. Versare autem assiduè expedit, nam si paulisper cesses, vel comburitur Stibium, vel liquefit. Versato itaque diligenter, quousque in glebas concrescat: quas cum videris, sublato ab igne fictili, quod concreuit, rursus in puluerem redigito, atque eidem fictili impositum carbonibus reddito, assiduoq; versato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebulæ postulauerint. Ita quoq; tamdiu versare conuenit, quoad corpuscula illa, quæ emicant, splendorem suum amiserint, vapor omnis cessauerit, fœtor obsoleuerit, & Stibium in calcem conuersum subalbicantis cineris colorem contraxerit: perfecti autem operis signum erit, si prunis ardentibus inspergatur, nihilque prorsus fumi emittat. Post hæc sumito huiusce calcis, exempli gratia, libram mediam, chrysocollæ factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium terito in tenuem puluerem, mox omnia simul misceto, atque in fictili fusorio, quo vtuntur aurifices, igni vehementi admoueto: vas super laterem aut testaceum aliquod, fictilis ollæ fundum prius collocatum, & fictili operculo contectum, carbonibus accensis circundato: Veruntamen operæpretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illa comburantur. Quare tenacula ferrea sublato cooperculo, nonnunquam inspiciendum est an colliquescat. Nam vbi

Historia 2.

Historia 3.

Historia 4.

Stibij Hyacinthini parandi ratio.

colliquatum fuerit, illico vas ab igne eximito, & super inuersa pelui ex aurichalco fabricata, qua tonsores vtuntur, proijcito. Quàm primùm enim ibi concrescet in laminas, quæ colore, & nitore chrysopatios, quos hyacinthos appellant, atque etiam nonnunquàm granatos referunt. Vbi autem lapillos paruos & rotundos parare sit animus, guttatim è fusorio vase super eadem pelui fusum antimonium effundito. Cæterùm chrysocollæ vicem feliciori successu mihi præstat sal fossile crystalli modo pellucidum, sufficitq; in tribus Antimonij vnciis semidrachmam addere. Verùm omnes admonitos velim, difficillimè à quoquam parari posse Hyacinthinum antimonium, etiam peritissimo chymicæ artis magistro, nisi prius ab altero parari diligenter inspexerit, quum non semper iis etiam succedat pellucidum, qui sæpe ac sæpius illud parauerunt. Ideoq; vbi eius laminæ semel proiectæ puluerulenta quadam cuticula obducuntur, quæ earum nitorem pelluciditatemq; obumbrant, oportet iterum easdem laminas conterere, atque nonnihil antimonij crudi insimul addere, atque etiam parum salis fossitij, & iterum igni admouere & fundi permittere atque inde proijcere. Cùm autem hoc medicamento vti volueris, in puluerem redigito, datoq; trium vel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robustioribus nonnihil augeri potest. Stibium ita præparatum commodissimè admiscetur rhodosaccharo, cui etiam mastiches modicum adijcitur. Atq; hactenus de Stibij nō vulgari efficacia ac præparatione: quæ equidem omnia (vt ingenuè fatear) in primis debeo Andreæ Gallo viro clarissimo, cuius suprà mentionem feci.

Nomina.

Stibium quod Latinis, στίμμι Græcis vocatur: Arabibus, Aitmad, seu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spieß glaß/ & Rauw Spieß glaß: Hispanis, Piedra de alcohol.

Μολύβδαινα. MOLYBDÆNA, SEV PLVMBAGO. CAP. LX.

MOlybdæna optima est flaua, argenteę spumę æmula, modicè splendens, cùm teritur rufa, cocta cum oleo iecinoris colorem trahit. Vitiosa est, quæ aërem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Est etiam quędam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inuenta. Quo in genere probatur, quæ lapidosa non sit, aut recrementosa, sed nitens, & flaua. Vim habet spumæ argenti, aut recremento plumbi similem. Vritur, lauaturque eodem modo. Miscetur conuenientissimè medicamentis, quæ liparas vocant, atque emplastris minimè mordentibus. Carnem recreat, & vlcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non conuenit.

Molybdænæ consideratio.

MOlybdæna, vt Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia fit in fornacibus, vbi auri, & argenti metallum funditur: quandoquidem vbi auri, vel argenti vena, siue materia, plumbi tantum sibi admistum non habet, quantum ad eius liquationem moliendam satis esset, qui operi præsunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt: quod tamen ignium vi partim cum admistis metallis coit, partim verò argenti spumæ modo fornacis solio cohæret, & in molybdænam vertitur. Hoc itaque cùm probè nouisset Plinius, libro 34. ca. 16. de hac Molybdæna disseruit iis verbis: Plumbi nigri origo duplex est: aut enim ex sua prouenit vena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisq; venis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, syncerum appellatur plumbum: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita venæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem præbet argenti spuma, quæ Græcis lithargyros dicitur: hactenus Plinius.

Molybdæna, Lithargyrii species est.

Quamobrem facilè asserere ausim, nil aliud esse Molybdænam, quàm lithargyrij speciem, quæ postquàm è fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaq; residet. Proinde nō ab re dixisse videtur Galenus, quòd Molybdæna iisdem polleat viribus, quibus & argenti spuma. Quæ autem in terræ visceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo iudicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidem testari possum varia facie ostendi: quippe quòd alius sit colore luteo, alius cinereo, alius cœruleo, alius verò scintillans cernatur, atque nitorem præ se ferens, pro variis, ac diuersis terræ vaporibus, quæ in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiusmodi sit Molybdæna fossitia, testis est Plinius lib. 34. ca. 18. vbi sic in quit: Est & Molybdæna, quam alibi galenam vocauimus, plumbi, & argenti vena communis. Et libro 33. cap. 6, ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quam galenam vocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm est, molybdænam

Molybdænæ vires ex Gal.

factitiam nihil à lithargyro differre. Hoc non latuisse Galenum, eius verba declarant lib. 9. simplicium medicamentorum, dum ait: Molybdæna similem lithargyro vim possidet, tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari possunt: ac non vt lapides, & cadmia, & arena liquationem respuunt, sed celerrimè liquantur, vbi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua, sed diutissima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam, quæ in montibus, & riuis nascitur accipiebam, quæ & ipsa lapidis, vt dixi, species est: ad eundem modum molybdænam multā, cum alijs proiectam lapidibus conspexi in via, quæ ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta stadiis distans à Pergamo.

Nomina.

Μολύβδαινα sic Græcè, vt etiam Molybdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.

Ἀργύρου σκωρία. ARGENTI RECREMENTVM. CAP. LXI.

REcrementum argenti, quod scoriam vocant, aut helcysma, aut encauma, molybdænæ vim habet: quare emplastris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quę cicatricem obducunt, vtpote cùm adstringat, extrahatque.

Argēti scoriæ consideratio.

COmplures argenti scoriæ acerui, quàm vulgò Loppa vocant artifices, extra fornacum domos visuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauisium, & in comitatu Tirolensi, vbi perpetuò argenti metallum in fornacibus vritur, vt in præcedentibus diximus de plumbi scoria differentes. Facie hæc vitrū, quod Veneti ab inditis quibusdam vulgò Smalto dicunt, adeò refert, vt perdifficile sit alterum ab altera dignoscere. Variis hæc coloribus conspicitur, pro admistorum (opinor) fossilium varietate: nigricat tamen cùm plurimùm, & quibusdam exaratur lineis cùm cæruleis, tum etiam viridibus. Nec deest etiam quæ viridi tantùm, & quæ solùm cæruleo spectetur colore.

Vires ex Gal.

Huic vires reddidit Galenus libr. 9. simplic. medicamentorum, his verbis: Argenti scoriam propriè helcysma appellant. Emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur.

Nomina.

Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία vocatur: Italis, Scoria dell' argento.

Λιθάργυρος. SPVMA ARGENTI. CAP. LXII.

SPuma argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandescat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatissima est Attica: secunda Hispaniensis: has sequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id est Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia: plurima enim hisce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore splendet, chrysitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adstringere, mollire, explere caua, excrescentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti spuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ superpositis: ita accensa follibus, vt conflagret, abstergitur insidens spurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut vino restinguentes, rursus vrunt, & eadem prosecuti, reponunt. Lauatur vt cadmia. Vt argyritidi nominatæ, aut, si desideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum cõfracta, chœnicis Atticæ mensura, fictili nouo superfusa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimque pugillo hordei, linteolo puro, raro, ansulis vasis alligato, coquitur, donec hordeum fractum dissiliat, deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abijcitur, spuma argenti vehementer manibus affricando, infusa aqua lauatur, assiccataque in Thebaico mortario teritur, affusa feruente aqua, donec soluta fathiscat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & vesperi infusa calida aqua finitur: manè colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id septem diebus fieri solet: postea additis ad singulas minas spumæ argenti, quinis salis fossilis drachmis, infusaque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cúmque inalbuerit, calida infusa, idem facito, dum nullam prorsus salsedinem resipiat: demum ardentissimo sole siccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina spumæ argyritidis diligenter teritur, addito sale fossili trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita vt supereemineat: mouetur quotidie manè & vesperi, aquaque superinfunditur, priore nequaquam effusa: hoc fit triginta diebus: namque nisi moueatur, crassescit vsque ad duritiem testæ. Post hæc effusa leniter muria, in Thebaico mortario spuma argenti teritur, coniectaque in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata subinde aqua, donec nullum salsuginis indicium præbeat: deinde quod ex argenti spuma candidum apparet, in vas aliud transfertur, & redactum in pastillos, plumbea pyxide conditur. Alij spumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre suillo crudo ex aqua coquunt, dum viscus eliquescens contabescat, exemptamque cum sale pari terunt, & vt supra dictum est lauant. Sunt qui salis libram vnam, & spumæ argenti tantundem, in sole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantum vis argenti spumam: vbi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cúmque fabæ disruptæ dehiscent, lanaque non denigretur, exemptam argenti spumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & partem fabarum modum adijciens: eadem tertiò, quæ suprá facito: in summa tantisper, dum lana iam non inficiatur. Insuper transfundens in mortarium, ad singulas salis fossitij libras, adijcito octogenas spumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensque nitri quàm albissimi cum aqua diluti drachmas quadraginta septem indito: iterum terito, donec satis candoris cõtraxisse videatur. Ita autem fundẽs eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, vbi considere desierit, colato: tum nouam superadijciens aquam, manibus probè versatam, sinito vt considat, ac rursus per colum traijcito. Alternis eadem prosequere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam salsedinem præ se ferat. Postremò in fictile nouum translatam, colato sensim omni humore, soli quadraginta diebus sub Caniculæ sydus exponito, & siccata vtitor. Elotam autem constat ad oculorum collyria prodesse, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugosas facies, & cicatricosas, laceratasque, & macularum plenas.

Spumæ argẽti consid.

FIt plerunque Argenti spuma, quam Græci lithargyrum vocant, ea inquam, cuius hodie apud seplasiarios est vsus, in metallorum fornacibus, vbi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admisto. Siquidem cùm artifices argenti massam à sua vena defluxam à commistis metallis, nempe plumbo, æreque repurgare volunt, in alueum è cinere suo more paratum plumbi multum conijciunt, adeò vt vi subditi ignis colliquatum, balnei speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (vt diximus) aut plumbum, aut æs habet admistum. Dum autem hæc perficiuntur, visitur plumbum in liquescentium metallorum superficie, ignium vi follium flatu continuè excitata, olei modo supernatans: quod tandem postquam æs, aut plumbum, quod prius argẽto fuerat admistum, in se contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cùm vident artifices, alueum in latus secant, labique sinunt in humum: fitq; hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum mistione, ea forma concepta. Huic postquàm refrixit, quandoque aureus, quandoque argenteus emicat splendor. Quo factum est, vt hunc argenteum, illum aureum passim seplasiarij ac medici dicant, omnino existimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiusce varietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, vel argenti spuma contrahit, sed quòd plus minusue [ærei vaporis ab argento detracti intra se receperit. Siquidem (vt ego pluries experientia comperi, & ipsi quoque testantur artifices) argentum depurandum si plurimum fului æris contineat, huius & plumbi mistione Lithargyrus aureus redditur. Sin minus, argenteus efficitur] excoctus fuerit ab igne, siquidem vbi intensior ignis fuerit aureum colorem acquirit, vbi verò remissior, argenteum inducit. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud esse lithargyrum, quàm plumbum æris vel argenti vaporibus commistum. Non itaque temerè prodidit Dioscorides fieri argenti spumam aut ex arena, quam molybditin vocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui subscribit Plinius libro trigesimo capite sexto. Meminit argenti spumæ Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic de eius viribus scribens: Lithargyrus desiccat quidem, velut alia omnia metallica, lapidea, terrenaque medicamenta, verùm omnium id efficit moderatissimè: & secundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio est, neque manifestè excalfaciens, neque refrigerans: modica tamen adstringendi, abstergendique facultas ei inest: quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendimus, & contrahentibus, atque adstringentibus. Cæterùm ad intertrigines femorum vtilis medela & conueniens est: quandoquidem vtriusque iam dictæ facultatis leuiter est particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis

Lythargyrũ aliud ex auro aliud ex argẽto fieri falsum.

Lithargyri vires ex Gal.

tallicis habebitur. Proinde ea frequenter vtimur ceu materia ijs miscentes, quæ valentem facultatem obtinent, siue mordicantem, siue adstringentem, vel aliud quippiam efficientem, sicut in liquescentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia scilicet & ipsa quodammodo medium tenet eorum, quæ valentem facultatem possident.

Nomina. *Λιθάργυρος sic Græcè, vt Lithargyrus item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, siue Merdasengi: Italicè, Spuma d'argento: Germanicè, Glett: Hispanicè, Almartaga, Litargirio, & Te es de oro.*

Ψιμμύθιον. CERVSSA. CAP. LXIII.

CErussa fit hoc modo: infuso in vrceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminam plumbeam supra fictilis spiraculum, subiecta prius arundinea tegete, firmato: superiectisque velaminibus, ne halitum expiret acetum, vbi resoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad summa delatum colato, crassamentumque transfundito: debet quoque siccari in sole, mox trusatili mola teri, aut aliàs tritum cribrari: postea quod superest duri, in tenues partes redigendum, cribrandumque: vicissim eadem tertiò, quartóque facienda. Melior, quæ primò cribrata est, & medicamentis oculorum assumenda. Secundum locum tenet sequens, & reliquæ suo ordine. Nec desunt, qui ligneas rudes in medio vase appendant: & deraso ceu situ imposito, ita vt acetum non contingat, inditoque operculo circumlinentes dimittunt. Post dies decem laxato obturamento visunt: cumque resoluta materia fuerit, reliqua, vt supra diximus, exequuntur. Si autem quis in pastillos velit digerere, aceto acri subacta, diuiditur in pastillos, qui in sole siccantur. Aestate tamen supra dictum opus obeundum est: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, vrceis supra furnos, balnea, aut fornaces impositis: ascendens enim calor idem, quod sol præstat. Laudatissimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedæmone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam cerussam imponito, & assiduè versato: cumque cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & vtitor. Est & aliud vrendi genus. Trita patinis nouis supra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore similis Sandarachæ fiat, extractaque ad vsus ministratur. Quæ verò ita parata est, Sandyx à quibusdam dicitur. Lauatur cerussa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareque insuper excrescentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miscetur ceratis, & emplastris, quæ liparæ vocantur, pastillisque. Est autem lethalis eius potus.

Cerussæ, & Sandycis consideratio. *CErussa medicamentum est omnibus notum. Factitia tamen res est. Venetijs plurima conficitur, sicuti & in alijs compluribus Italiæ locis: quòd non solum in medicamentorum vsus expetatur seplasiarijs, ac medicis: sed etiam pictoribus qui ea frequentissimè in suis operibus vtuntur. Paratur ex cerussa (vt Dioscorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem secutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, vt libro de compositione medicamentorum* Cerussæ vires ex Gal. *existimat Fuchsius. Siquidem Sandaracha, vt suo loco dicetur, fossilis res est, non autem factitia. Cerussæ meminit Galenus libro 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens: Psimmithium, id est Cerussa, & hoc medicamen testimonium præbet modò dictæ facultati. Nam si ex acri aceto soluatur, gustu tamen neq; acre erit, neque mordax, neque discussorium, sed emplasticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini dissimilima, tametsi & illa conficiatur aceto, æs dissoluente. Porrò Cerussa adusta in Sandyca, quam vocant, transit, medicamentum seipso tenuius, nondum tamen excalfaciens: hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & Sandaracham maximè inter se facultatibus pugnare: hæc namque Galeni, & Dioscoridis testimonio arsenici modo carnem exurit, & crustas sua vehementi vredine, ac caliditate; morsuq; violento excitat: illa verò nulla sui parte excalfacit, sed potius refrigerat. Id quod in vulgari officinarum minio facilè deprehenditur: Sandicis meminisse videtur Vergilius in Bucolicis, dum his versibus cecinit:*

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutauit vellera luto.
Sponte sua Sandyx pascentes vestiet agnos.

Nomina. *hactenus Poeta. Cerussa, quæ ita Latinis, ψιμμύθιον Græcis appellatur: Arabibus, Affidegi, seu Affidagi: Italis, Cerusa: Germanis, Bleyweiß: Hispanis, Aluayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ verò σάνδυξ Græcè, Sandyx item Latinè vocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, siue Serengi, Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.*

Χρυσοκόλλα. CHRYSOCOLLA. CAP. LXIV.

CHrysocolla laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm simillimè reddens. Secundum locum sibi vendicat Macedonica: & proximũ Cypria: quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc est. Tusam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam vehementer fricato: & statim quàm cõsederit, colato. Alterã infundens aquã, rursum terito: hæc vicissim prosequere, donec pura, synceraq; spectetur: dein siccato in sole, & ad vsus recondito. Quod si vrere volueris, ex ea terens quod satis esse videbitur, patinis supra carbones apponito: & alia facito, quæ supra diximus. Dos Chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescentem carnem coercet, adstringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ vomitiones concitant, & necem inferre possunt.

Chrysocollæ historia. *CHrysocolla, vt Plinius est author lib. 33. cap. 5. naturalis historiæ, humor est in puteis, per venam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, vsque in duritiem pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum est. Inuenitur & in plumbarijs, vilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, & multum infra naturalem illam, immissis in venam aquis leuiter hyeme tota, vsque in Iunium mensem. Dein siccatis in Iunio, & Iulio: vt planè intelligatur nil aliud Chrysocolla, quàm vena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam vocant, & tamen illa quoque herba, quam luteam vocant, tingitur. Natura est, quæ lino lanaue ad succum bibendum. Tunditur in pila, cribro deinde tenui cernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, vt omnis duritia soluatur. Ac rursus tundi-*

funditur, dein lauatur in conchis, siccaturque. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterùm seplasiarij quemadmodū aurifices, Chrysocollam vulgo Borrace vocant, Mauritanos secuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ syncerißimè medici poßit, & quæ colore sit viridi, porraceoque, vt Dioscorides inquit, & præstantißima exposcit. Siquidem subnigricat hæc, nec vlla ex parte virescit. Quæ saturato colore viret (vt mea fert opinio) in æraris tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis: quæ albicat, in argenteis: & quæ pallescit, in aureis. Vnde mihi facilè persuasum est, Chrysocollam sibi varium colorem vendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porrò factitia ex alumine rubeo, sale nitro, ac etiam alijs quibusdam admistis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentißimè vtuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt, quanquam & ipsi plerunque decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum vsu, præstantior sit viridis. Fit etiamnum chrysocolla (vt Dioscorides prodidit li. 2. in vrinæ mentione) ex puerorum vrina in æreo mortario, pistillo itē æreo sub calenti sole tandiu ducta, vt vnguenti modo crassescat. Quod pariter literis memoriæq; mandauit Gal. li. 9. simpl. medicamentorum, sic inquiens: Chrysocolla, & hoc medicamentum ex ijs est, quæ carnem liquant, non tamen valenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteq;. Igitur quidam id modò, quòd in metallis inuenitur, ita nominant: alij verò id, quod in æreo mortario, pistilloq; æreo, ex pueri vrina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius verò est ipsum præparare tempore æstiuo, aut certè aere prorsum calido, vrinam in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumq; conficias, rubrum sit. Nam quò æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptißimum est vlceribus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum, vt in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autem id nouisse sat est, quod quantò plus quàm Chrysocolla metallica desiccat, minusq; mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si vras, multò tenuiorem efficies. Vt Græcis χρυσοκόλλα, ita etiam Latinis Chrysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis, Chrisocolla: Germanis, Borrax: Hispanis, Atincar, & Borrax.

Chrysocollæ vires ex Gal.

Nomina.

Λίθος ἀρμένιος. LAPIS ARMENIVS. CAP. LXV.

Armenius lapis præfertur læuis, colore cœruleo, perquàm æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ Chrysocolla præstat, sed inefficacius. Quinetiam vsum habet ad pilos in palpebris alendos.

Armenij lapidis consid.

Armenia, vt lib. 35. cap. 6. testatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus: optimumque est, quod maximè viride est, communicato colore cum cœruleo. Plinio subscribit Auicenna, sic inquiens: In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in eius soliditate, sed est in eo arenositas quædam: & quandoque vtuntur eo pictores loco azuli, & est lenis tactus. Ex horum sanè verbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse viridi, ad cœruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium vsum parant, quem vulgò vocant verde azzurro, ac si diceres viride cæsium, vel viride cœruleum. Namque is colore chrysocollam refert, sed duritie præcellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abesse à veritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem esse, quem Armenia mittit: siquidem patrium Armenij nomen genus non immutat, neque etiam obstat, quin & in alijs regionibus lapis hic gigni poßit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus optimus in Cappadocia foditur, vt Dioscorides est author. Id quod facilè ostendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere posse. Nec refert, quòd scripserit Manardus Ferrariensis libro tertio epistola tertia. Armenium lapidem hodie non facilè inueniri posse. Quandoquidem cùm certò sciam, multa in officinis ferè omnibus deesse medicamenta, eaque præsertim, quæ ex metallorum fodinis expetuntur, quæ tamen suo natali solo, vbi proueniunt, copiosa reperiuntur, mirum certè non fuerit, si Armenio etiam lapide careant seplasiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germania metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenseri queat: quemadmodum in Gagatis, Phrygij, Aßijque genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluuio, in Phrygia, & Asso inueniuntur: præsertim cùm notis omnibus ac viribus Armenio per omnia similis hic habeatur. Notis quidem, quòd summè vireat, & ad cæsium colorem proximè accedat. Viribus autem, quòd (vt equidem testari possum) atra bile vexatis maximè conferat, ijs vomitum, & aluum ciens. Porrò seplasiæ (vt omnibus constat) non modò multis destituuntur foßitijs medicamentis, sed continuè alterum alterius loco supponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, spodij vice complura antispodia, & pro flore æris, rasilem æruginem subijciunt: cùm tamen & pompholyx, & spodium, & flos æris copiosa, legitimaque reperiantur omnibus in fornacibus, vbi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hæc omnia suis in fodinis fornacibusque non habeantur. Præstat mirum in modum Armenius lapis (etsi id Galeno, Paulo, alijsque veteribus incognitum existimetur) ad atram bilem deijciendam, vt testis est Alexander Trallianus clarißimus author, libro primo capite de melancholia, vbi sic inquit: Quòd si hiera data melancholiæ imaginationes nihilominus infestare videantur, tunc sine vlla cunctatione lapidem Armeniacum dare festinato. Noui enim ex veteribus antiquiores ad veratrum album properasse, vbi affectum ab alijs purgationibus nihil penè imminui conspicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum veratro albo præfero, atque [illegible] vtentem ipso experientia cognoscere, quomodo præterquàm efficaciter, etiam sine molestia, & periculo purget, quorum nihil album veratrum habere nouimus. Si igitur res postulat, non modò infra per aluum, sed etiam per vomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipsius scrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minusue, pro virium simul, & copiæ humoris noxij ratione. At si æger purgatione per vomitum non admodum indigere videatur, sed per imum ventrem totum vitiosum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet vsque ad duodenas (vetus legit quinquagenas) vices. Vbi enim sic fecerimus, neque turbationem stomachi, aut compreßionem, lapis excitare potest, sed etiam minori cum molestia nigrum terrestremque humorem vacuabit, vt paucis præteritis diebus adiumentum ex eo nobis acceßisse percipiamus. Dato autem ex eo scrupulos quinque, aut sex, vt plurimum ex aqua tepida, semper ex cognatis dictis coniectura deprehendens an plus, minusue exhibere debeas. Quòd si ægrum etiam bis adhuc requirere suspiceris, cum fiducia rursus exhibeto: neque enim calorem habet, aut siccantem admodum, aut aliam quampiam ipsi insidentem, amaram & venenosam qualitatem, vt æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humi-

Manardus.

Armenij lapidis vires ex Alexandro.

humidam aliquod medicamentum sumere aduersentur (multi enim in totum non sustinent liquidum medicamentum assumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si verò libet, etiam picræ aliquam insignem partem admisceto, aut etiam ex alijs quibusdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare velit horum confectionem, inquirendo laboret, visum mihi est ea de causa etiam horum compositionem meminisse. Habet autem in hunc modum. Picræ semuncia, epithymi semuncia, agarici scrupuli quatuor, scammoniæ vncia, caryophyllorum grana viginti. Contusa excipiantur rhodomelo, aut succo citrij, aut rhodomelite. Dentur scrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum verò est, præterquam quòd ventriculum corroborant, simul etiam varios humores, præsertim terrestrem, & melancholicum, citra molestiam purgare posse: hactenus Alexander.

Vires eiusdẽ ex Aetio.

Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aëtius: quippe qui li. 2. ca. 47. ex Nichessonis medici authoritate, sic de eo scriptum reliquit: Armenium, quo pictores vtuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & crassum sanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infestatis: reuomunt enim, nam vomitorium existit. Datur & morbo sacro obnoxijs, ac furiosis, hoc modo: Centaurij fasciculos manipulares tres in aqua marina heminis tribus coquito, donec vna supersit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium vocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto: nihil enim periculi est. Itaque nosse operæpretium est, quòd Armenium penitus reuomitur, nihil memorabile sursum efferens, sed & infernè modicum quid paulatim & in pluribus secessibus effert: hæc Aëtius. Nouit præterea, Armenij vires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, vt videre est in suo de compositione medicamentorum libello.

Vires eiusdẽ ex Gal.

Verùm alias ab illis Armenio lapidi vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis: Armeniacum vim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuissima adstrictione. Itaque tale cùm sit, ocularibus miscetur facultatibus. Et ipso per sese quoque ad pollinis læuorem redacto, vtimur sicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe vbi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim verò nec crescunt, nec aluntur. Siquidem depastis his acrimonijs, in bonum naturæ habitum pars reducitur: cuius cùm alia sint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris sunt pili: quippe cùm prima, & ex professo, quædam sint medicamentorum opera: quædam verò mediante natura, quæ animantium corpora dispensat, eduntur; velut quæ in his ipsis calliblephara nuncupant. Ipsa enim partes moderatè læsas mediocriter desiccant, pilos corrumpentem humiditatem absumendo, quæ vbi abolita est, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum sublatis, quæ hactenus ipsi impedimento fuerant. Hæc Galenus.

Melochites lapis.

Cæterùm proculdubio aberrant, qui lapidem armenium, quem pulcherrimum fodiunt Germani in Comitatu Tyrolensi propè Sbozium pagum, Melochitem esse putant, id quod experientia comprobatur. Siquidem lapis hic (vt ego pluries atque multoties expertus sum) mirificè melancholicos morbos curat, vt Trallianus longa satis oratione testatur de Armenio lapide. Atqui huiusmodi viribus præstare Melochitem, qui scribat habeo neminem. Albertus enim de eo verba faciens, valere tantùm dicit ad nocentes casus, ob idque suspendi super infantium cunabula.

Nomina.

Lapis, qui Græcis λίθος ἀρμένιος, Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hager, seu Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.

Κυανὸς λίθος. COERVLEVS LAPIS. CAP. LXVI.

COeruleí origo ex ærarijs metallis in Cypro: copiosior ex arena litorali secundum quosdam subcauatos specus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur vt chalcitis: lauatur vt cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem: crustas gignit, & exulcerat.

Cœrulei lapidis consid.

COeruleum officinæ Auicennæ doctrinam secutæ, Lapidem Azuli, vel Lazuli vocant. Probatissimus, qui scintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obscuram habet cognationem, quòd non modò vtrique simul in ijsdem proueniant metallis, promiscueque oriantur, sed quòd etiam ijsdem ferè viribus præditi sint ad atram bilem deijciendam: quo factum est, vt Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptissimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui subscribit Mesues, cœruleum, siue (vt eorum nomine vtar) Azulum, septicæ ac putrefacientis esse facultatis, non desunt è recentioribus, qui eum detestentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipso cœruleo passim in pharmacopolijs parantur: è quorum numero est Fuchsius medicus nostræ ætatis celebris, in suis paradoxis. Verùm quamuis confusè satis de Cœruleo, & Armenio scriptitauerint Mauritani, non tamen obstat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores veteresque Græci, vel ignorauerunt, vel silentio dissimulauerunt. Porrò Galenus, etsi non explicuerit cœruleum atrabiliarios humores ducere, tamen scripsit deijcientem habere facultatem. Quod cùm fortasse perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuisse videntur, diligentissimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter deijcere. Sed si (vt in præcedenti capite ostensum est, vsque ad Alexandri ætatem è veteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo veratro parem, mirum quidem non fuerit; si etiam longo post tempore, id scripserint Arabes, vel quòd ab eo fortasse acceperint, vel quòd ex se ipsis id facultatis Armenio inesse adinuenerint. Præterea cùm Armenium, & Cœruleum non modò in ijsdem proueniant metallis (vt in pluribus Germaniæ locis nos ipsi vidimus) sed simul promiscueque oriantur, adeò vt Cœrulei frustum, Armenij non modicum contineat, sicut è conuerso, rectè quidem existimari potest, pari ferè facultate, vel non admodum dispari hosce lapides esse præditos.

Mauritanorũ tutela contra Fuchsium.

Hinc itaque fit, vt mihi planè Mauritani à Fuchsij, & aliorum calumnia vindicandi videantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiscuè, indistinctèque progignere, quid mirum si ipsam imitati, eorum historiam & facultatem indifferenter tradiderunt? cùm pro certo ex his existimandum sit, nil aliud esse Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum à calore in terræ visceribus ad summum perfecteque coctam: quemadmodum chalcitis, misy, sory nil aliud esse credantur, quàm chalcanthi materia. Hæc igitur cùm accuratè perpendisset clarissimus Manardus Ferrariensis, vbi in simplicia medicamenta à Mesue conscripta diligentissimè adnotauit, eorum sententiam refellit, qui cœrulei vsum, sua tantùm ducti opinione, tam acriter vituperant, his verbis. Cœruleo Græci nullam vim deiectoriam adscribunt, sed videntur hæ vires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim vtrunque confundunt.

Azulum Auicennæ.

Serapio quidem, & Auerroes sub Lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo scribens, ferè ei omnes vires attribuit, quas Græci vtrique. De Armenio verò ea scribit, quæ Græci: solum addens, quòd atram bilem magis purget, quàm cyaneus. Quæ omnia licet vera sint, non tamen ego his accesserim, qui non secus ac perniciosissimum venenum hunc formidant. Experientia enim certa scio, quòd si benè abluatur, multum iuuat, & vel nihil, vel parum lędit: hæc ille. In cuius certè sententiam vnusquisque Medicus facilè deueniet, qui potius rationalis sit, quàm pertinax. Nam etsi dixerit Auicenna cœruleum

leum excedentis esse facultatis, hoc quidem non impedit, quin haustum atram bilē deijcere possit absque noxa, si diligenter fuerit ablatum, quandoquidem eius peracuta septicaq́; facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc vsum quod aureis maculis pellacet: namq́; id, quo seplasiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas accessisse, in quibus & cærulei, & Armenij in aceruos congesti plurimum vidi: attamen nullum mihi in ijs locis cæruleum repertum est, quod aureis fulgeret scintillis, eò quòd non proueniat hoc nisi tantùm in auri fodinis. Idcirco cæruleus ille color, qui vulgò nobis dicitur Azzurro oltramatino, ab omnibus magno æstimatur pretio. Fit enim is ex cæruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in orientalibus regionibus foditur omnium præstantissimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm scripserint Dioscorides, & Plinius. Cærulei vires retulit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Cyanos medicamentum acri facultate est, tum detrahendi, quam καθαιρετικὴν vocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Inest quoque ei nonnulla adstrictio: hæc Galeni verba. Quæ sanè vel non legisse, vel non animaduertisse Manardus ex eo deprehenditur, quòd cæruleo Græcos nullam vim deiectoriam tribuisse scriptum reliquerit. Κυανὸς λίθος sic Græcè, Latinè verò Cæruleus lapis vocatur: Arabicè, Hager alezaoard, Laziuard, seu Azul: officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè, Lasurstein: Hispanicè Azul.

Cærulei vires ex Gal.

Nomina.

Ἰνδικόν. INDICVM. CAP. LXVII.

INdici duo genera: vnum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & est spuma purpurea innatās cortinis, quam detractam artifices siccant. Optimum existimatur, quod cærulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læue. Inter medicamenta est, quæ leuiter adstringunt, & inflammationes, tumoresque rumpunt: purgat, & reprimit vlcera.

INdicus color, quo hodie pictores vtuntur, tametsi in seplasijs vbique venalis habeatur, fit tamen in infectorijs officinis ex glasti recremento, & spuma, cùm lanæ glasto ipso inficiuntur. Quod autem spontè nascitur tanquam spuma germinatione arundinibus exiens, quod sciam, ad nos non defertur. Plinius libro 35 c. 6. factitium indicum in purpurarijs officinis fieri ait, ex purpuræ spuma cortinis innatante. Qua in re Dioscoridis verba non rectè accepisse videtur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum spuma fieri Indicum scribit, sed ex purpurea spuma (talis enim est quæ ex isatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla namque, quod mihi compertum sit, ex purpurarum sanguine, quo regum vestes olim tingebantur, spuma proferebatur. Quod Græci ἰνδικὸν, Latini quoque Indicum vocant: Itali, Indico.

Indici cōsid.

Nomina.

Ὤχρα. OCHRA. CAP. LXVIII.

OChram leuissimam, & omnino luteam eligere oportet, saturatam, non lapidosam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adstringere, erodere, collectiones & tubercula dissipare. Excrescentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

OChra fossilis, quæ pictores vtuntur, cur legitima non sit, quid obstet non video: quanquam hæc (quod sciam) ex Athenis laudatissima nō adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tēpore, qui Ochræ Atticæ vsum in Italia iam exoleuisse scribit. Est itaque Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum causas perscrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipso conficiunt, quæ coloris nitore fossitiam superat. Præstantissimam ochram non longè à Tridento effossam, misit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, seplasiarius harum rerum diligens inquisitor, qua nullam hactenus vidimus meliorem. Ochræ in libris simplicium medicamentorum non reperio meminisse Galenum: tametsi eius mentionem fecerit commento 2. in Hippocratis prognostica de vomitione agens, cùm inquit: Ochra enim genus quoddam terræ est, cuius potissimum Attica probatissima est. Quæ ὤχρα Græcè, Ochra item Latinè & Italicè appellatur.

Ochræ cōsid.

Nomina.

Κιννάβαρις. CINNABARIS. CAP. LXIX.

HAllucinantur qui cinnabarin minio eandem esse existimant. Minium enim in Hispanis ex lapide quodam argenteæ arenæ permisto, temperari solet, alioqui non dignoscitur. Fornacibus autem in florentissimum, flagrantissimumque colorem permutatur. In metallis verò strangulantem halitum eructat: itaque facies incolæ vesicis obuelant, vt per illas spectent, nec respirando noxium aërem attrahant. Eo pictores ad sumptuosa parietum ornamenta vtuntur. Cinnabaris verò ex Aphrica defertur, & magno constat: hactenus inuenitur, vt vix versicoloribus pictorum lineis satisfaciat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, verùm efficacius: magis enim adstringit, & sanguinem cohibet. Ambustis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

CInnabaris, quæ officinæ, & pictores vtuntur, longè sanè differt (vt planè constat) à Dioscoridis Cinnabari: quandoquidem nostri vsus cinnabaris res factitia est ex sulphure, & argento viuo diu arte quadam igne torrefactis. Est & aliud cinnabaris genus fossile, & sponte per se nascens, vt postea dicetur: verùm non vt factitium copiosum, nec adeò colore precellens. Quæ autem à Dioscoride describitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, quæ hæmatites lapillus, quem non modò prætulit ipse foris appositum ad plures oculorum morbos: sed etiam intus assumptum, ad vrinæ angustias, muliebrium locorum defluxiones, & cruentas expuitiones. Quibus vtique affectibus vulgaris vsus cinnabaris nullo pacto competere potest, quòd propria vi erodat, exulceret, & haustum perniciem adferat, & proinde sit oculis & internis visceribus inimica. Cæterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in vsum medicum veniunt, Dioscoridis cinnabaris esse possit, non equidem ausim decernere, sed potius quod sentio, adducor, vt coniecturis quibusdam assequar: quippe quòd

Cinnabaris consid.

Cinnabaris draconis sanies Plinio.

Quòd Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neque tradiderit an factitia res sit, aut fossilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferam, quibus constare videtur Dioscoridis cinnabari seplasias nostrates non destitui, Plinij sententia cognoscenda est, qui lib. 33. cap. 7. affirmatè scribit, nil aliud esse cinnabarin, quàm draconis saniem, elisi elephantorum morientium pondere, permisto vtriusque animalis sanguine: quòdq́, nullus alius sit color, qui in picturis propriè sanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamentis sit vtilissima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in varia historiarum lectione. Ad hæc scire conuenit, gummi cuiusdam arboris in Aphrica nascentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo sanguinis draconis lacrymam officinæ vocant, colore sanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimè contumax. Hoc nostrates officinæ vulgo vocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus imposturis passim in orbiculos coactus venditur. Priorem itaque non ab re lachrymam appellant, quòd scribat Aloisius Mustus patritius Venetus in suis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collachrymare, colore, & substantia sanguini simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, vt fusius inde effluat. Hoc (vt idem subdit) aneis cacabis excipiunt, & igni resinæ modo decoquunt, quousque consistat, draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsum appellantes: nisi id eueniat, quòd fortasse sua lingua plantam, à qua defluit, draconem appellent. Ex his itaque nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioscoridi facilè cinnabarin esse, quòd primùm non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum: quòd item pictoribus expetatur, vt intento eius colore, purpureas, rubentesq́, concinnent vmbras, vbi prius picturas rubro, vel purpureo infecerint: quòd deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, non vili veneat pretio: quòd denique (vt Dioscorides inquit) viribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, vt periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi vi pollet, & maiore quidem quàm hæmatites: quo fit, vt felicius eo vtantur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quòd si Dioscoridis ætate non deerant, qui Cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc vsque tempora inualuit. At ipse, ne simplicium medicamentorum doctrinam sectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum sententiam silentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabant, cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, vt vix versicoloribus pictorum lineis satisfaciat, intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Ex his igitur cùm coniecturis, tum rationibus colligendum esse putauerim, hanc lachrymam, colore sanguinem præ se ferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarim.

Sanguis draconis duplex.

Plinii error Cinnabarim sanguinem draconis statuentis.

Cæterùm videtur hac in re manifestè aberrasse Plinius, quandoquidem etsi asserat is cinnabarim nil aliud esse quàm draconis ferocissimæ belluæ sanguinem, elisæ elephantorum morientium pondere, cùm tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad viuum sanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe necessarium sanè fuerit, vt de hac lachryma omnino intellexerit, putaritque, falsus vulgari appellatione, lachrymam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (vt referunt) collisi. Nam consentaneum minimè videtur, vt huiusce belluæ sanguis extra vasa in terram diffusus, puluere & lapillis commistus, situ & putredine obductus contabefactusque, viuum, ac verum sanguinis colorem referre possit: quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, vel fabrili, contusis lateribus & sorbis diutius insolatis, illius propossè colorem & substantiam imitantes, qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen vera narrant) emanare solet, quique iam longo tempore ad nos aduehi desijt. Quo posteà factum esse opinor, vt in eius defectu factitium supposuerint impostores, & hanc fraudem excogitauerint: neque solùm ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant, sed etiam modis alijs compluribus, resinas, rubiæ infectoriæ radices, brasilij decoctum, tragacanthæ lachrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quæ ne longior sit sermo, quàm series ipsa exposcat, silentio duximus inuoluenda.

Obiectionis dilutio.

Verùm hic fortasse illud quispiam nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tàtùm, ac fossitijs tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minimè videatur, vt his inseruerit arborum lachrymas, quarum historias, & facultates diffusius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendū sit, cinnabarim fossile esse medicamentū. Hæc obijcienti ita responsum volumus, quòd cùm ea hoc loco recenseat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium veniunt vsum, nempe cerussam, chrysocollam, Armenium, cœruleum, Indicum, ochram, & alia pleraque, non mirum, nec præter institutum mihi sanè videtur, quòd his etiam cinnabarim adiunxerit, quanquam arboris fuerit lachryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoque à Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in India spumæ instar, ex arundinum quarundam germinatione sponte prouenit: atq́, etiam arte quadam fit ex isatide herba in infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quòd communis vsus cinnabaris, quam Dioscoridis Minium, quòd in fornacibus fiat, & florentissimo, flagrantissimoque colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diuersa sit, de qua author noster hic mentionem facit. Est enim, vt suprà dictum est, nostri vsus cinnabaris fossilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa verò rara, nec multis cognita. Fossilem (vt proxima commentatione latius dicetur) vidimus frequenter nos in argenti viui fodinis, Hydria monte, qui vna tantùm die à Goritia distat, circa Carniolæ fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impensè tamen grauis, tantoq́, plerunque argento viuo prægnans, vt per sese, nulla ignium vi guttatim exiliat. Factitia eodem loco plurimum etiam paratur ex argento viuo, & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantissimo igni admotis, donec ad saturitatem rubescant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ fossilis fuerit, in terræ visceribus. Nullus harum vsus in medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, quòd perniciosæ sint, & venenosæ. Hinc forte factum est, vt existimauerit Fuchsius, in Nicolai Myrepsici codice in Damasonij antidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarim. Sed in hoc alia planè à Fuchsio opinio nostra est, quippe quòd putem Nicolaum eo in loco non de fossitia, vel factitia cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lachryma, de qua scripsisse Dioscoridem, iam euidentissimum, ni fallor, à nobis factum est. Nam cùm cinnabaris hæc Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat vires, probaueritq́, is hæmatitem ad vrinæ difficultatem, dubitandum sanè non est, quin consultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam speciatim ad difficultatem, & stillicidium vrinæ commendat. Cæterum quamuis communis vsus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omninò lethalis, & perimens sit, constat tamen ijs vtiliter admisceri posse, quæ exterius adhibentur, nempe suffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, vbi cætera non profuerint remedia, vnguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia vlcera, alijsque medicamentis, quorum vires longum esset in præsentia recensere.

Cinnabaris fossilis.

Cinnabaris factitia.

Fuch. opinio reprobata.

Minium Dioscoridis quid nobis.

Porrò cùm dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eandem esse existimant, cùmq́, etiam scribat sequenti capite argentum viuum ex minio fieri, quod abusiuè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum volui, nil aliud Dioscoridi esse minium, quàm fossile hoc, quod diximus cinnabarim fossitiam hodie appellari, à quo argenti viui plurimum eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulantem halitum eructare, ob idq́, fossores resi-

ns vestis sibi faciem obuelare, vt per illas spectent, nec respirando noxium vaporem attrahant. Quandoquidem vbi cinnabaris in Hydria monte foditur (vt ego vidi, & testari possum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id conflatis, & conuerso simul ore argilla circumlitis, vt inde argentum viuum eliciant, nares, & os linteis sibi obstruunt, ne noxio vapori liber pateat aditus: quòd non modo huiusce halitus noxa, anhelosi fiant, qui hauserint, sed plerunque dentes vniuersos amittant, putrescentibus circumquaque gingiuis, vt quidam apertissimè testantur, qui spreto narium, & oris velamento, vt cæteris viderentur fortiores, edentuli prorsus facti sunt continuo tremore concussi. Accedit huc Vitruuij authoritas, quæ sententiam nostram maximè tuetur. Ipse enim septimo volumine suæ architecturæ ita de Minio disserit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autem agris Ephesiorum Cilbianis primùm memoratur esse inuentum, cuius & res, & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur antequàm tractationibus ad minium perueniat, vena vti ferre, magis subrufo colore, habens circa se rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lachrymas argenti viui, quæ à fossoribus statim colliguntur: hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem vidimus in Hydriæ montis fodinis: vbi plerunque euenit, vt vulnerata ferramentis vena, argentum viuum fonticuli instar, in substratam defluat humum. Sunt quoque Minij quàm pulcherrimi fodinæ pluribus in locis in Bohemia, vbi copiosum quoque foditur atque Hydriaco longè admodum pulchrius. Huius apud me sunt aliquot frusta, ad ostentationem asseruata. Cæterùm Plinio minium diuersorum est generum, vt loco superius citato legitur, vbi cuncta eius genera retulit his verbis: Inuenitur in argentarijs metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophrastus tradit inuentum minium a Callia Atheniense initio sperante aurum posse excoqui arena rubente in metallis argenti: hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in Hispanijs, sed durum & arenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum verò supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam c[illegible] colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod subsidat iterum lauari. Iuba minium nasci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hispania. Sed adulteratur multis modis, vnde præda societati. Namque est alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemque plumbarijs metallis, quod fit ex vsto lapide venis permisto, non ex illo, cuius vomicam argentum viuum appellauimus, sed ex alijs simul repertis. Steriles etiam plumbi suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium perquàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor esse debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigrescit, syncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. Hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm est antiquis minium & fossile, & factitium extitisse. Nec sanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipsi cinnabarim factitiam, quæ passim in seplasiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, tum etiam pictores, quod veteres Græci Sandycem vocauere, ex plumbo, aut cerussa in fornacibus perustis paratum, de quo etiam videtur intellexisse Plinius. Κιννάβαρι sic Græcis, vt Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sangue di drago in lacrime. Italis, Cinabro: Hispanis, Sangre de dragon.

Cinnabaris collectio.

Vitruuius de Minio.

Minij genera Plinio.

Nomina.

Ὑδράργυρος.

ARGENTVM VIVVM. CAP. LXX.

ARgentum viuum fit ex minio, quod abusiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus imposita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla superlita, carbonibus succendunt, siquidem detersa fuligo, quæ calici insidet, refrigerata in argentum viuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis stillatim concretum. Alij per se in metallis inueniri tradunt. Seruatur in vitreis, aut plumbeis, aut stagneis, aut argenteis vasis: siquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum vim pernicialem habet: suo enim pondere interna exest. Remedio est lac multum subinde potum, & vomitionibus reiectum, aut vinum cum absinthio, aut apij decoctum, aut semen hormini, aut origanum, aut hyssopum cum vino. Auri limata scobs, id est, ramentum quàm tenuissimum epotum mirabili est auxilio.

ARgentum viuum omnibus notissimum, corpus est è fossilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liuescente, pellucidumq; substantia verò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Hæc igitur symmetria (vt chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem, quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum viuum appellauere. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id muneris obeundum sufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoq; immaturū, indigestum, imperfectumq; reddi. Cæterùm relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorum quorumcunque prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tātùm, qui de eo scripserunt, sententiā secutus, facilè Argentū viuum esse materiā ad metallorū generationē proximā. Quippe cùm facillimè omnibus se coniungat metallis, palàm nimirum fit, ijs gignendis aptissimam esse materiam, ijsque præsertim, quibus facilius contactu inhærescit: quandoquidem in habentibus symbolum (vt vulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus. Hanc itaque ob causam eos non rectè sentire putauerim, qui dicunt, quòd si argentum viuum in terræ visceribus vsq; adeò decoctum esset, vt in aliquod fixum, firmumq; verteretur metallum, in plumbum potius aut stannum verti deberet, quàm in argentum, vel in aurum. Siquidem certum est, quòd id facilius plumbo, stannoque contactu inhæret, quàm cæteris tametsi non negauerim, quinetiam in argentum & aurum, argentum viuum conuerti posse, cùm etiam cum ijs facilè commisceatur. Hic autem est chymistarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere existimantes, in quo natura ipsa defecit: quam (vt liquidò constat) nemo vnquam ita ad vnguem imitari potuit, quin ab eius mira solertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum viuum coniecta, supernatant, vt lignum in aqua, præter solum aurum, quod si inijciatur, statim petit fundum, quòd hoc magis ponderet, quàm cætera. Amplissima argenti viui metalla (vt etiam in superiori capite diximus) visuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia passuum à Goritia distat, vbi continuò copiosum elicitur è lapide quodam fragili potius, quàm duro, colore ex nigro rufescente, & ad purpuram quadantenus vergente, ponderoso plumbi instar, & argento viuo scintillante. Hanc venam postquàm effoderunt, conterunt & in fictilia quædam angusti orificij conijciunt, & recenti arborū musco obturant: deinde fictile alterum huic simile, latioris tamen oris, in terram sepeliunt, & alterius pleni inuersum orificium, in illud inferunt, & argilla circumquaque muniunt obturantque oscula, & vasa simul connectunt, & firmant, adeò vt vacuum fictile totum sub terra sidat, plenum verò totum superemineat. Itaque in aperta area quàm plurima seriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitus succendunt,

Argenti viui consid.

Quorundam error.

dunt, cuius vi calefacta vena, argentum viuum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore exigunt, & in vtriculos quosdam reponunt, quòd vasa ferè cuncta exedat ac dilaceret, præter vitrea, vel fictilia vitro circumlita. Quo fit, vt Dioscoridem mirari subeat, qui argentum viuum in argenteis, aut plumbeis, stagneisue, aut vitreis tantum vasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hic deprauatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum viuum exest ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandum fuerit, huic capiti plura subesse menda: id quod etiam varia in hoc loco Oribasij lectio confirmare videtur. Reperiuntur autem in argenti viui fodinis inter ipsius venam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossores fossitiam cinnabarim vocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento viuo scatet, vt sæpius absque alio igne inde per sese guttatim defluat. Euenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, venam effodiunt, vt purum prosiliat argentum viuum, decurratque celeriter, veluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodum sunt fossores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartum vsque annum incolumes perdurare valeant: quippe ob noxium metalli halitum partium omnium tremore concutiuntur. Cæterùm Galenus lib 9. simplicium medicamentorum scribit, contra illud quod experimento comprobatur, Argentum viuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex ijs, quæ præparantur, velut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: fateturque se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, vel vbi foris fuerit admotum. Fit ex argento viuo & sale, quod ammoniacum vocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutæ, Argentum sublimatum appellant, vtrisque simul admistis, & in vas vitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, vt hac ignium vi, in vasis sublime tollantur, vbi salis modo concrescunt, lapidescuntq́ue sacchari colore. Sunt etiam qui tantum communi sale, & chalcantho additis, argentum viuum sublimatum conficiãt, alij veró salnitrum, alij alumen, alij Arsenicũ album addũt. Atqui quod passim in officinis habetur, ex argento viuo, sale & chalcãtho constat. Fit etiam ex argento viuo, & aqua, quam ex chalcantho alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadã, & ignium vi, id quod recentiores quidam Præcipitatum vocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia vlcera sananda, eaq́ue præsertim, quæ à Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum propinent, admistis margaritis, alijsq́ue quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, vbi quis Gallicis doloribus circa articulos cõflictetur. Datur etiã melancholicis, Armenij lapidis modo, vt libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abundè dictum est: namque eosdem præbet effectus, vomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum syncerumque Argentum viuum hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Brasauolus Ferrariensis, vir sanè hac ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum viuum infantibus deuorandum, vi vermium semimortuis, qui illico sanati sunt: idq́ue fecisse ait in vltima desperatione. Sed quomodo, vel qua mensura, vel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, vbi grauidæ diu in partu laborauerint, statim Argentum viuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, vt facilè mihi persuaserim, Argentum viuum potantes haud necare, nisi pondus, vel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quòd solum pondere interimat, vt quidam putant Dioscoridem tantùm secuti, vt latius libro sexto disseremus. Sed quoniam Argentum viuum nobis in mentem reuocauit AVRV Momnium metallorum pretiosissimum præstantissimumq́ue, cùm eius nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili siti vniuersus æstuat mundus, historiam & facultatem silentio præterijssem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longæuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extollant homines. Auri itaq́ue materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementariæ sibi inuicem proportione respondentes. Hæ autem simul commistæ, cùm pari sint virtute conformatæ, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur: quo fit, vt inde tam indissolubili nexu vniantur, vt permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cœlestium corporum influxu, aut temporis vi, aut sagacissimæ naturæ opere, aut his omnibus vnà concurrentibus, conuertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod vocant aurum. Hoc enim (vt diximus) ob sui tum ingentem temperiem, tum vnitatem, tum optimam mistionem, adeò densum euadit, quòd non modo quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, vel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicut in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur, sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui vnitatem, nullo phlegmate, nulloq́ue pingui redundat, ita vt perpetuò fulgeat, splendidissimumq́ue perduret. Quin etiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla: neque etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, siue ex industria, siue inscijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, vt complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & vitalem facultatem roborat, quod solis influxui acceptum plerique sapiẽtes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici potest, aurum omniũ metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido illiq́ue persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice vi pollet, qua respicientium animos allicit, & disponit, vt ab ipsis illico desideretur: vnde quidam existimarunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania ea pluribus in locis habentur. Auri venam ijs omnibus locis crediderim gigni, vbi cœlum id causæ elementaris influat ac disponat, de quibus antea disseruimus. Huius vena varijs lapidibus impacta visitur in asperrimorum montium visceribus. Verùm ea omnium præstantissima auri vena censetur, cui cæruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore vigentior, adeò vt illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, vel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorum fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinum, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur, veruntamen non omnibus eorum litoribus aureæ eædem sunt arenæ. Auri vires prodidit Auicenna secundo sui operis volumine, sic inquiens: Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inseritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc vbi actuali cauterio fit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd vlcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumpta, quàm extra medicamentis excepta. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò vt tactum ferè effugiat, oculis immittitur

Galenus notatur.

Argenti sublimati confectio.

Argentum viuum exhibetur.

Auri historia & præstantia.

Auri vires ex Auicenna.

mittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum viuum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur, Mauritanis, Zaibar, seu Zaibach: Italis, Argento viuo: Germanis, Quecksilber: *Hispanis Azogue. Aurum verò Latinis, χρυσὸς Græcè dicitur. Germanicè,* Goldt: *Italicè & Hispanicè Oro.*

Nomina.

Μίλτος σινωπική. RVBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

Rubrica Sinopis maximè probatur grauis, densa, ad iecinoris imaginem vergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem vrbem, in qua venditur: vnde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quasi inducendo obstruentem, & adstrictoriam: quapropter vulnerarijs emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictorijs commisceri solet. Aluum sistit, in ouo sumpta aut clystere infusa: datur iecinoris vitio laborantibus.

Rubricæ Sinopicæ consid.

Hodie profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etsi id pro certo asserere non ausim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræsentet, quàm vulgarissimus bolus Armenus vocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur massas, quique maximè vulnerarijs medicis expetitur ad sanguinis profluuium cohibendum, & fracta ossa ferruminanda. Hæc rubrica (vt Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi iamdudum ex Sinope Cappadociæ vrbe, vnde nomen inuenit, tantum importabatur, constat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs venis, sed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsque metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimum pseudoboli Armenij ex ferrarijs Ilua Tyrrheni insulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore sit iecinoris, pondere grauis, substantia densus: quòd etiam in aquam coniectus facilè dissiliat, quòd denique sua vi exiccet, adstringat, & cogat. Hæc enim gleba, cùm verus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo iudicio) esse poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Cæterùm non desunt qui firmiter asserere audeant Armenium bolum, quem vulgò orientalem appellamus, Sinopicam esse rubricam, sed ij proculdubio hallucinantur. Plura enim sunt, quæ palàm faciunt, hos manifestò decipi, & in errore versari. Siquidem vbi primum color expendatur, is sanè iocinoris non est, sed longè rubicundior. Præterea qui scribant Sinopicam rubricam esse pinguem, & in ore detentam butyri instar liquescere, habeo profectò neminem. Deinde si vires expendamus, nusquàm reperio scripsisse Dioscoridem, aut Galenum, Sinopicam rubricam, viribus esse præditã, quibus venenis & animalium venenosorum morsibus occurrere possit, quemadmodum Armenius bolus orientalis. Siquidem is omnium probatissimorum medicorum consensu, qui passim eo vtuntur, non solùm venenis aduersatur, sed pestiferis quibuscunque morbis. Adde quòd aqua maceratum haud facilè dissoluatur. Sed plura de his (Deo volente) in secundo epistolarum nostrarum tomo disseremus. Species Sinopidis (vt Plinius est author libro 35. cap. 6. tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentiæ visuntur pariter in vulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrariensis libro tertio epistola quarta, Sinopicæ rubricæ meminit, quæ albo sit colore. Sed in hoc virum alioqui celebrem, mirari subit, quod non animaduerterit non posse albam quamuis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica quæ Græcis μίλτος σινωπική, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica vocatur: Arabibus, Mogar, siue Magra: Hispanis, Almagra.

Armenius bolus non est Sinopica rubrica.

Manardi lapsus albam dicentis rubricam.

Nomina.

Μίλτος τεκτονική. RVBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.

Rubrica fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Aegyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabrilis consid.

Rubricam hanc ideo fabrilem appellauere veteres, quòd ea plerunque vterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à lemnia sphragide plurimùm differre. Verùm an communis vsus rubrica, quæ vulgò Italis propriè dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hic meminit Dioscorides, cur pro certò affirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονική, Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrile: Germanis, Rötelstein.

Nomina.

Λημνία γῆ. LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.

Lemnia terra cuniculosa in specu nata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa & caprino sanguini permista, quam incolæ cogunt in pastillos, & imagine capræ signant: vnde & sphragida ægios, hoc est, sigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra perniciosa venena singularem: pota cum vino, & præsumpta euomi venena cogit. Contra ictus morsusque animalium, quæ exitiale virus eiaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia vtantur: est & dysenteriæ vtilis.

Lemniæ terræ histor. ex Galeno.

Lemniæ terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentissimus inquisitor: quippe qui, vt hac syncerissima tandem potiretur, atque vt omnem impostorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam vendebant, bis in Lemnum insulam nauigauit, vt eius verba testantur libro 9. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit: At aliæ sunt terræ differentiæ ex diuersi generis corporum natæ commistione, qua ratione lapidosæ, & arenosæ habentur: atque admistam talium substantiam segregant larga aquæ effusione ac maceratione, dum humidum efficiatur. Cùm enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra visitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id est, rubricam Lemniam, & alij quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum videlicet illi sigillum Dianæ sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud mactatis animalibus, sed tritico, atque hordeo piamenti gratia loco redditis, in vrbem comportat, quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, v-

ctam, vbi valenter conturbauit, paulumq; inde quiescere fiuit, primùm aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, vt inutile, ac superuacaneum. Porrò lutum illud pingue vsque eò desiccat, dum mollis ceræ consistentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursum in vmbra siccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, vt dixi, ob impressam sphragida, hoc est, sigillum, ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton siue rubricam appellitant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor, neque saxum, neque planta nascitur, tantùm huiusmodi terra visitur. Porrò tres eius signantur differentiæ: vna quam posuimus terra sacræ, quam alij nemini præter vnam sacerdotem contingere fas est: altera verò eius, quæ reuera miltos est, siue rubrica, vtuntur autem ea potissimum fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua vtuntur, qui lintea, & vestes lauant, quibus vtique collibitum est. Cæterum cùm & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas vocant Lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaque quemadmodum in Cyprum nauigaueram videndorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæstinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa, ita nec in Lemnum enauigare piguit, vt quantum sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cùm iterum ex Asia Romam pedestri veterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem, quæ ad Thessalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, vt in cursu Lemno appelleret; & sanè ille præstitit, sed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciuerã duas esse in insula ciuitates, sed credebam, vt Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo sunt mari, vnam duntaxat ciuitatem habent, toti insulæ cognominem, ita & Lemnum vnam nominis sui habere ciuitatẽ. Porrò vt ex naui descenderã, intellexi ciuitati nomẽ esse Myrine, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templũ esse aut sacrũ Neptuni collẽ, sed in altera, quæ vocatur Hephestias, nec ciuitatem eã Myrinæ esse propinquã. Cùmq; me nauclerus expectare non posset, distuli, vt cùm Roma in Asiã redirẽ, tunc Hephestiada viserẽ: id quod feci, prout sperauerã, & proposuerã. Nam vbi ex Italia in Macedoniã traiecissem, eamq; penè totã pedestri itinere pertrãsijssem, peruenissemq; Philippos, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descẽdi, quod proximũ aberat centũ viginti stadijs: primũq; Thason transmisi, distantem plus minus ducentis stadijs, atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursum fermè septingentis in Alexandream Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tũ de stadijs adscripsi, vt si quem eadem, quæ me caperet Hephestiada visendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem institueret. In tota namque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem verò Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabula crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia in eo nihil nascitur. In hunc itaque collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordeiq; numero in terram coniecto, alijsq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atque vbi in vrbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid vnquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoria proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuis ex vulgo, sed viri oppidò quàm eruditi, cùm in alijs, tũ præcipuè in vniuersa patria historia. Quin & à quodã librũ accepi ab incolarum quopiã descriptũ, qui omnẽ Lemniæ terræ vsum edocebat. Quamobrẽ nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum viginti millibus. Sed & is, à quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc vtebatur medicamine: siquidem ad vulnera tum vetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus viperæ, atq; adeò omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere, sed & post sphragide vti consueuerat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accepit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui vtique indebatur & terra Lemnia: vomitumq; ciere aiebat, siquis cùm etiamnum in ventre lethale venenum hæreret, alexiterium siue amuletum ebibisset. Et sanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cum sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: verùm hausto, quod Lemniam sphragida habebat medicamẽto, protinus omne euomuerunt, nec postea vllum illis accidit symptoma eorum, quæ leporem, & cantharides comitari consueuerunt: tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ vocant deleteria, eandem vim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi vtique ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò asserebat, adeò vt & rabientis canis morsum eam sanare diceret in vino diluto epotam: at vlceri ex aceto impensè acri impositam Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis verò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò si quando nos sanè ad vlcera cacoethe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vsus autem est, pro prauitatis vlceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioq; laxum, molleque est, ac sordidum, sustinet vt vel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio vtitur: dico autem Polyidæ, & Prasionis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quẽ Betinũ vocant. Siquidẽ hi omnes valenter desiccantes prosunt vlceribus cõtumacibus, soluti interim quidẽ in vino dulci, interim sapa, interim œnomelite, nonnunquã etiam alborũ vinorum quopiam, aut fuluorũ, aut flauorũ, prout nimirũ vsus postulat. Nã de talibus alibi definietur. Similiter verò quandoq; soluũtur aut ex aceto, aut vino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis vulneribus, tum medendis inueteratis, ęgrè ad cicatricem venientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem verbis facilè conijci potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obsignatam, illegitimam esse, & minimè synceram. Quandoquidem constat Galeni testimonio, Lemniam sphragidem impensè rufescere, non autem subrufescere vel potius subalbescere, qualis hæc visitur, quam passim pro legitima, synceraque circumferunt impostores. Quamobrem eorum sententiam non omnino improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniã terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis seplasiorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd compererim (si vera fatentur negociatores, qui mecum locuti sunt) bolum hunc non aduehi ex Armenia, vbi legitimum syncerissimumque Armenium lutum nascitur, sed etiam ex insula Lemno. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam vocant, præterquam quòd ex Armenia adferri debeat, si Galeno medicorum principi credimus, colore est pallido ochræ instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus libro nono simplicium medicamentorum

Lemniæ terræ tres differentiæ.

Lemniæ terræ vires.

Lemnia terra censetur Bolus Armenus.

in Samia terra mētione testatur, his verbis: Cæterùm durante hac immani, & graui pestilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, colore pallido. Lapidem, qui donarat, non terram appellabat: promptissiméq; in leuorem soluitur, seu etiam calx: sic enim videlicet nuncupo petram combustam. Verùm vti nec in illa arenosum quippiam admistum est, ita nec in Armenia. Nam posteaquam in mortario pistillo comminuta est, adeò est lenis, nec plus est lapidea, quàm aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè vt aster leuis est. Itaque illô etiam magis condensata est, minusq́; aeria: quamobrem opinionem, ac phantasiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset: hæc Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, siue lapis, vel lutum, ab Armenio bolo orientali vulgò vocato, quàm maximè dissidet. Cæterùm ad Lemniam terram redeuntes, quantum ex literis Doctoris Stephani Albacarij, qui Lemnum Insulam ferè totam circumiuit, à clarissimo viro Augerio de Busbeke Constantinopoli mihi transmissis, intelligere possum, locus, vbi nunc terra Lemnia inuenitur, nihil prorsus similitudinis præ se ferre videtur, quod cum Galeni historia conueniat. Siquidem Albacarius, ad Augerium, qui eum in Lemnum hac tantùm de causa ablegauit, ita de terra Lemnia scribit. Qui Insulam hanc incolunt Græci, dicunt nullibi in vniuersa Insula Lemniam reperiri terram, nisi hoc in colle, vbi nunc effoditur, nec vnquàm se intellexisse aiunt superioribus seculis alibi fuisse repertam, neminemque haberi suæ gentis scriptorem, qui aliter de ea posteritatis memoriæ commendauerit. Verùm non ob id facilè credam, ex hoc loco, Galeni æuo, terram hanc effodi solitam. Quippe quòd collis descriptio, in quo terra hæc habebatur, apud Galenum huic minimè correspondeat. Siquidem Galeno collis est combusto similis, fuluus totus, & in quo neque arbor, neque saxum, neq; planta nascitur, sed tantùm Lemnia terra refertus est. Atqui contrario ferè modo collis se habet, in quo eiusmodi terra nunc foditur. Nam ijs præsertim locis, vbi huiusce terræ fodinæ habentur, lapides adeò magni reperiuntur, vt ex ijs pistrinariæ molæ parari soleant. Collis præterea nusquam combusto similis apparet, nec vllum fului coloris in eo vestigium videtur. Fertilis est totus, & arborum, plantarum, & frumentaceorum ferax. Cum enim ab incolis diligenter colatur, copiosum tritici & leguminum, præsertim faseolorum, prouentum affert. Idem orientalem plagam respicit, & apud vicum quendam situs est, quem Repondi vocant. Terra autem Lemnia foditur in montis cacumine, quod in planitiem se extendit. Fodinæ ibi sunt tres, quarum duæ, è quibus superioribus temporib. Lemnia terra effossa est, corruerunt, & in totum deletæ sunt. Tertia autem, quæ putei modo in collem descendit ad Septentrionem vergit. Ad eiusdem collis radices, tres limpidissimæ aquæ scaturiunt fontes, quorum duo, qui minores sunt, ad Septentrionalem plagam excurrunt. Tertius vero, qui amplior est, ad meridiem progrediens, viridarium quoddam irrigat. Hac in parte antiquum paruumque extat sacellum, pluribus in locis dirutum, ac vbique detectum (Sotiram hoc vocant) quo Metropolitanus sacerdos vnà cum duobus Caloiris (ita præsbyteros vocant) accedit eadem die, quo terra effoditur, & ibi Iesu Christi Saluatoris nostri transfigurationem in monte Tabor celebrant, suas canentes psalmodias. Verùm id non faciunt aliquam ob superstitionem, quæ seruari debeat, anteaquàm Lemnia terra effodatur, sed quòd ea die transfiguratio Iesu Christi celebretur. Ad hæc quæ ibi foditur terra, maiori ex parte candicat, aut paulisper subrubet, etsi quandoque (rarissimè tamen) etiam rubro, aureoque colore inueniatur, Armenio bolo per omnia similis, cùm tamen Galeno in vniuersum Lemnia terra adeò saturatè rubescat, vt à rubrica nihil colore differat: quæ quidem rubrica, qua vtuntur fabri ad lineas ducendas, in nonnullis Insulæ locis etiam hoc tempore è fodinis eximitur. Sed hæc Lemnia terra Galeni esse non potest, cum tangentes rubro colore inficiat. Hæc itaque me adducunt ad credendum, quòd aut ex alio colle Galeni tempore desumpta sit, qui tam longo temporis tractu, aut terræ motu, aut pluuiarum inundatione corruerit, vt in alijs quoque locis factum esse scimus, aut, quòd idem collis, cultorum diligentia, ac laboribus faciem, & naturam omnino immutauerit. Nam inter cæteras syluestres plantas Chamæleonis albi plurimum profert. Effoditur terra hoc æuo quotannis non absque quadam superstitionis nota, cùm sexta tantùm Augusti die ad hoc obeundum munus accedant, sibi certò persuadentes, nullo alio tempore reperiri posse, quæ viribus præstet. Qui fodiunt, Græci sunt, sed astantibus Turcis, nempe Insulæ Præfecto, quem Vaiuodam vocant, & alijs ex primatibus, qui Imperatoria munia obeunt. Verùm non vsque adeò fossores, qui in puteum descendunt, obseruare possunt, quin ij effossæ terræ aliquid non abscondant. Sed mirùm est, quàm suauem odorem puteus ille spiret. Cæterùm non omnis, quæ in puteo habetur, terra bona est. Quo fit, vt eam quæ inter fragiles quosdam lapides pinguis, lentaque delitescit, tantùm recipiant, eamque præsertim, quæ calculorum fit expers. Fodiunt à solis exortu sex continuis horis, & deinde eam tantùm in imam putei partem occludunt, quam annuatim fodere solent, nec reserant, nisi ad statutam futuri anni diem. Namque legibus cautum est, capitis pœna, ne quis illuc clam, vel palam fodendi causa accedere audeat. Verùm non multum eiusdem terræ effodiunt, cùm fodinæ ambitus non nisi paucos fossores admittere possit. Id deinde selectissimæ terræ, quod exemerunt, diligenter eluit quidam, huic muneri obeundo designatus. Ea elota in suspensos aliquot transfertur saccos, ibique tam diu manet, quousque tota effluat aqua. Exemptam deinde manibus miscent, eamque tandem in maiores, minoresque globulos fingentes, imperatorio sigillo obsignant. Demum siccari sinunt, & totam Constantinopolim in scrinio, eodem sigillo occluso ad magnum Turcarum Imperatorem mittunt. Terra hæc in Lemno nusquam venalis reperitur, quòd in nullius arbitrio relinquatur. Nam etsi permittatur, vt Insulæ præfectus, & alij quidam primates nonnihil obsignatæ terræ sibi accipere possint, nemini tamen vendere audent, sed tantùm amicis donant. Hoc idem facit, qui terram lauat, cui ex lege sacculus donatur, sed hæc principis sigillo non insignitur. Hæc ille: quæ optimis materiæ medicæ studiosis, consideranda relinquo. Sed animaduertendum est, quòd non desunt impostores, qui terram hanc adulterent, & pro legitima vendant. Ego ex officina Rustani Bassani aliquot sphragidum globulos acceptos mihi pro thesauro asseruo, quorum aliqui albi sunt, aliqui rubent, & nonnulli humanæ carnis colorem referunt. Nec ob coloris diuersitatem fraudem aliquam vereor, cum ipse Albacarius fateatur, reperiri terram hanc ijs omnibus coloribus infectam. Verùm quandoquidem in ARMENIAE terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiamnum vires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simplicium medicamentorum censu subdidit, sic inquiens: Armenia terra, quòd summè deficcet, ad dysenterias, & ventris profluuia, tum sanguinis exputitiones, catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris vlcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione assidua difficilis est anhelitus, valide prodest. Sed & eos, qui phthoë laborant, adiuuat, vlcus enim eorum deficcat, vt haud etiam tussiant, nisi in victu peccetur non leuiter, aut ambiens derepētè ad intemperiem recidat. Ac mihi videtur, quòd ficut in fistulas sæpe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, vt citra collyrij immissionem, quod sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur, ita quoque in pulmonis eueniat vlcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, vtique cùm mediocre est, non admodum magnum. Itaque visi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum liberati. Ac quidam qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere, & sanè vsque ad annos aliquot inculpatè transigebant: postea verò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi

Noua Lēniæ terræ histo. à Galeno dissentiens.

Terræ lemniæ lotio.

Armeniæ terræ seu boli vires ex Gal.

apparuit. Hos ergo, vt dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui assiduè difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peste, cuius eadem facies fuit atque eius, quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibere, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet cùm nec alio quouis iuuaretur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex vino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore vehemẽtes sunt febres pestilentiales. Porrò de vlceribus resiccari postulantibus quid attinet dicere, quantam vim habeat bolus hac Armeniaca? Liberum est autem vtcunque appellare velis, siue lapidem, vt is qui mihi donauit: siue terram, vt ego, quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus. Sed quoniã Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd venenis maximè resistant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezahar vocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis visus est, in quo de huius lapidis historia, ac viribus aliquid disseramus. Lapis itaque BEZAHAR, Mauritanorũ testimonio, antidotum est omnium præstantissimũ, sua speciali dote, contra omnia in vniuersum venena: vtpote qui nõ modò haustus, sed etiam adalligatus, ita vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet venena. Lapis hic plurium est generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo virescat. Præstantissimus est flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inspicere oportet, ne impostorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræsentant, sed viribus nullis præditi. Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo scribens: Lapis Bezahar est mollis, colore flauo, sapore nullo. Cuius peculiaris vis est, vt venenis omnibus aduersetur, quandoquidem ego contra haustum napellum hoc lapide vsus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare aduersus deleteria venena, quàm cætera non modò simplicia huiusce facultatis medicamenta, sed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem vocant Bezahar, iam ipsi vidimus apud filios Almirama custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (vt diximus) ita viribus contra venena omnia pollet, vt non solum haustus duodecim granorum pondere, sed vulneri impositus à mortiferis quibuscunque feris ictos, statim liberet: veneno sudore expulso. Idem pariter iuuamenti adfert, si ore aliquo tempore sugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullam vim habent aduersus venena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, viribus Bezahar prædicto haud absimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo senio confectos serpentes deuorare, quorum esu (si vera scribunt) reiuuenescunt. At veneni superandi causa, serpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem sic permanentibus, humorẽ quendam lentum ab eorum oculis defluere, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concrescit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (vt aiunt) statim decidit in humum: vbi ab ijs facilè reperitur, qui rem omni diligentia obseruarunt. Sed an hæc historia vel fabula dici mereatur, rerum naturalium studiosis, & peritioribus iudicandum relinquimus. Cæterùm de admirandis Bezahardici lapidis aduersus deleteria venena viribus, & speciatim contra Napelli immanitatem, superius in quarto libro de ipso Napello differentes fusius diximus, & quæ vidimus retulimus. Terra Græcis λημνία γῆ, seu λημνία μίλτος, & σφραγὶς, Latinis terra Lemnia, rubrica, & Lemnium sigillum nominatur: Arabibus, Terimachtim seu Thimmachtum: Italis, Terra Lemnia: Hispanis, Tierra sellada.

Lapidis Bezahar histor. & vires.

Lapis in oculis ceruorũ natus.

Nomina.

Χάλκανθον. ATRAMENTVM SVTORIVM. CAP. LXXIV.

ATramentum sutorium genere quidem vnum & idem est, molle, & concretum: sed in specie differentias tres habet. Vnum namque humoribus stillatim in cuniculos quosdam colatis, concrescit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, stillatitium appellatur. Petesius ipsum pinarion vocat: alij stalacticon, id est, stillatitium. Alterum simplici ratione fit in speluncis: postea transfusum in excauatos scrobes, concrementum capessit, quod pecton, id est, concretitium, propriè nominatur. Tertium dicitur coctile, & in Hispania fieri solet: sed inutile, ac inualidissimum esse constat. Ratio parandi hæc est. Aqua madefactum decoquunt, mox in piscinas transfundunt, & residere patiuntur. Hoc certis diebus coalescit, in complures formulas digestum, tesserarum speciem reddentes, quæ racematim inter se cohærescunt. Optimum esse creditur cœruleum, graue, a concretum, translucens: cuiusmodi stillatitium est, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile verò ad infectus, & denigrationes aptius cæteris esse compertum est: sed ad medicinæ vsum inualidius esse, experimenta docent. Valet adstringere, calfacere, & crustas inducere: latas ventris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: vomitus ciet: aduersus hausta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur: purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus instillatum. Vritur, vt paulò post in mentione chalcitis ostendemus.

a Ori. πυκνὸν, καὶ καθαρὸν. i. densũ, & purum.

CHalacanthum, quod Latini Atramentum sutorium vocant, quoniam vitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eius genera in Hetruria, ac etiam in pluribus Germaniæ locis, vnum fossile, per sese in terræ visceribus concretum, quod vulgo appellant Copparosa colore vario. Siquidem crystallo, sapphiro, smaragdoq; simile in Germania natiuum chalcanthum vidimus. Alterum factitium, cuius passim est vsus, infectoribus expetitum. Præstat hoc plus, minusue tam pro regionum, locorum, ac cœli dispositione, quàm ipsius fossilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum est Romanum cognomento (quanquam colore constat dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametsi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: sed quòd sit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam gustantibus linguam vel licet, aspero, adstringentique sit sapore, putauerunt quidam sulphureis, ferreis, ac æreis constare qualitatibus quinetiam aluminis, nitri, salisq;. Chalcanthi vena, quæ foditur in agro nostro Senensi pluribus sanè locis, præsertim maritimis in syluestribus plerunq; vallibus, terrea potius, quàm saxea visitur, colore subcinereo, maculis nonnullis respersa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, fœtidum, graueolentemq; halitum eructat,

Chalcanthi genera, & historia.

Chalcanthũ vt fodiatur.

stat, sulphuris ferè instar, quam ob causam in conclusis, concameratisq; cuniculis nusquam foditur, sed aperto vndiq; cælo. Quippe si in subterraneis foderetur speluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fœtidissimumq; vaporem, fossores noxio conclusio spiritu facilè interirent. Effossam itaque chalcanthi venam in aceruum in longitudinem protractum, quandam super aream exaggerant, vbi aperto cælo sex ad minus mensibus, imbribus, roribus, pruinis, solibusq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore statutis quibusdam diebus, ligonibus & rastris aceruum dilacerant, subuertuntq; & iterum in eandem congerunt aceruationem, vt facilius hæc imbribus maceretur, coquaturq; solis ardoribus. Post hæc tectum aceruo superponunt, ne amplius in posterum pluuiis diluatur, neque solibus plusquàm par sit, inarescat: & ita aliis sex mensibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuiis, vel fontibus ducantur aquæ: ibiq; sub constructo tecto foditur alueus, qui ligneis asseribus, vel lateribus, & calce adeò stipatur, vt indita intus aqua nullo pacto prolabi possit. In hunc igitur alueum purissimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti ministri satis esse cēsent: postea miscent aliquo tempore ligneis quibusdam instrumentis ad id paratis, quousq; aqua in se omne quod inest chalcanthi receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcantho prægnans claritatem cõcipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hãc itaque sumunt, & in plumbeos alueos conijciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito feruorē excitant, statutis horis. Demum ferri frustum immittunt, vel æris: si quidem aiunt chalcanthum nunquam concrescere, nisi huiusmodi imponãtur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescunt in aquam. Postquam autē debito tēpore coxerint, ignem quàm primũ è fornace eximunt, permittuntq; quiescere decoctum, quousque egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaque tepefactis, decoctam materiam eximunt, & in alueolos quosdam ligneos digerunt, vbi tandem concrescit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si verò aliquid supersit decocti, quod concrescere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus libro 9. simpl. med. in hunc modum scribit: Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin transire conspexi. Asportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingentem copiam. Extimum eius omne post annos plus minus viginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanthi speciem seruante. Quamobrem & vsque in hunc diem quod sic mutatur, asseruo, obseruans dum ad imum vsque vno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, vt est ante positum. Cæterùm mirari subit de hoc medicamento, quo pacto vehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quòd omnium maximè condire, seruareq; carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atque adstrictione substantiam contrahens, atq; constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Cõstringit verò, desiccat, atque contrahit in sese substantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingredientibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, vt tres sese viri in eo contingerent, tanta verò altitudine, vt viro summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat sed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quasi in stadium porrecti, lacus erat aquæ viridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis qualis in primis balneorum ædibus percipitur, quas, quòd in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua verò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & viginti horis diei ac noctis, colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam vincti quidam in vrnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum positas sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concrescebat fiebatq; chalcanthum. Mihi verò vbi ad terminum effossi specus descendissem, vbi videlicet tepida hæc, viridisq; aqua colligitur, aeris odor visus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoque gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter, & nudi, & cum festinatione amphoras vincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab iis tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua viridis, quam vides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At vbi prope adest vt desinat, rursum vincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitq; aliquando olim, vt subitò quicquid perfossum esset, concideret, omnesq; ad vnum occideret, ac totam viam corrumperet. Id vbi fit, alio foramini fodiendo eousque insistunt, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterùm quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos: vt ex his coniicere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de chalcanthi historia Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam virescentem illã, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio desluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidē cũ ob sulphureos, metallicosq; vapores, vniuersa montis moles rara effecta, vndiq; innumeris meatibus scateret, non sanè mirum videtur, si tractu temporis laberetur in imum, secumq; deferret tenuiores chalcitis, misyos, soreos, tum etiam ærariæ materiæ partes: ibidemq; calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, aliisq; metallicis ignibus in terræ visceribus conclusis: adeò vt tandem in cauernam illam descendens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis vasis extra paratis proiecta ea viridis aqua, in chalcanthum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, vel æs in eam iniicere liquandum, vt concresceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho: quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, vi ab ipsa aqua contracta, in eandem liquescebant, argumento quòd æruginis modo viridi esset colore. Ob id itaque statuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cùm ait: Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos, vt ex his coniicere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoque maximè obseruaui in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, vbi chalcitin, misy, soryque non ambigimus reperiri copiosa. Sed cùm hæc non animaduertisset Brasauolus, vir alioqui huius ætatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem vbi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cypro à se aduectum, tractu temporis consenescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium vulgare nostrum illud idem efficere: veruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcanthum concrescere: quod manifestè indicat in veram

Chalcanthi vires, & hist. ex Gal.

Chalcanthi collectio in Cypro.

Chalcãthum Cyprium, cõflatum est medicamẽtum.

Brasauolum malè Galenũ accusare.

non trans-

non transiisse chalcitin, asserens hoc non expendisse Galenum. Verùm in hoc videtur Brasauolus Galeni verba haud rectè percepisse, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram vniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq́; fiebant in terræ visceribus. Siquidem nil aliud dixisse voluit Galenus, quàm quòd chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neque his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non solum ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (vt in proximo commentario dicemus) tria hæc, chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt tum etiam facultatis. Chalcanthum sponte, & per se in terræ visceribus conflatum, visu sanè pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusq́; pharmacopola, in plures laminas per vniuersam massam dissectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas vnam ab altera diuidunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcãthum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin, quæ Galeno teste, misy semper superstat. Cæterùm illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit Dioscorides chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum venena, etsi medicamentum erodens, & septicæ facultatis habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios vsus hoc tempore non modò chalcanthum ipsum quidam potui exhibent in pestilentia: sed etiam eius oleum, quod chymistæ vitreis organis magna ignium vi ab ipso chalcantho eliciunt, nullo sanè incommodo, sed magno iuuamento: quin etiam (vt ego expertus sum) datur commodissimè semiscrupuli pondere ex aqua agrimonij calculosis, & ad ciendam remoratam vrinam: Asthmaticis quoque, & suspiriosis perquàm bellè conuenit, ex Tussilaginis, aut hyssopi decocto: limosos, rubiginososq́; dentes purgat, & nitidos reddit: vlcera maligna, & sinus iniectum curat. In summa ad multa vtile est medicamentum. Qui illud in peste propinant, quod vulgò vocant Copparosa, in aqua rosarum dissoluunt, & iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor vicibus: dantq́; obolum, vomitum concitantes. Quod Græci χάλκανθον, Latini quoque Chalcanthum, & Atramentum sutorium vocant: Mauritani, Calcantum, Calcant, Calcand, seu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfer wasser: Hispani, Caparosa: Galli, Coperose.

Oleum chalcanthi.

Nomina.

Χαλκῖτις. CHALCITIS. CAP. LXXV.

CHalcitis præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inueterata, intercursantibus oblongis venis, splendentibusque. Huic abstersoria vis inest, excalfaciens, & crustas vlceribus obducens: purgat, quę oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium est. Ad ignem sacrum, & vlcera, quæ serpunt, efficax est. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum succo porri sistit. Gingiuarum vitia depascentia vlcera, tonsillasque eius farina compescit. Vsta, & cum melle trita oculorum medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & scabritiam absumit, abstergetque. Fistulas tollit, collyrij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Psoricon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis: oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculę ardores: sic enim fit acrius: idem quod chalcitis potest. Alij pares vtriusque portiones in vino terũt, & eadem prosequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo viuis carbonibus superposito. Modus autem vstionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare desierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & sanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda est. Insidens autem spurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiamnum perflatis carbonibus, vsque dum luteo colore pallescat: aut fictili subditis candentibus prunis, subinde versata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Psoricon.

Μίσυ. MISY. CAP. LXXVI.

MIsy assumendum natione Cyprium, auri simile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & vstionem, cum chalcitide eandem, præterquàm quòd psoricum ex eo non conficitur, excessus, defectusque ratione tantum differens. Ægyptium autem cæteris præstat, vtpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multò supradicto inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

MElanteria geminæ est originis: quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo cõcrescit. Alia verò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & aliis quibusdam regionibus, fossilis quædam. Præstat quæ sulphuris colorẽ trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

Σῶρυ. SORY. CAP. LXXVIII.

SOry existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidem sui generis est sory, ei non absimile. Verùm sorei virus inest graue, & nauseam mouens. Inuenitur etiam in Ægypto, & aliis quibusdam regionibus, vt in Libya, Hispania, & Cypro. Præfertur Ægyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, subpingue, insuper adstringens, & olfactu deuoratioueque magnum virus olens, ita vt stomachus in vomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius generis esse, & inualidum, censendum est. Vim & vstionem supradictis similem habet: dolori dentium cauernis inditum medetur: eosque labantes firmat: ischiadicis ex vino infusum auxiliatur: illitum cum aqua, varos extinguit. Medicamentis admiscetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ vstionem experta non sunt, perustis validiora esse existimantur: præter salem, & vini fæcem, nitrum, calcem, & consimilia, quæ cruda remissiora sunt: combusta enim viribus efficaciora redduntur.

Tametsi antea scripserim Chalcitim, Misy, Sory longis iam seculis latuisse, adeò, vt perpauci, vel potius nulli essent in Italia, qui hæc legitima se vidisse affirmarent, postea tamen, & ipsius Chalcitis & Misy quoque plurimum, ex Ducatu Brunsuicensi ad me allatum est, dum hic Pragæ sum in Aula Serenissimi Archiducis Ferdinandi. Atqui primus qui Misyos frustum sanè pulcherrimum, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola, rei herbariæ & metallicæ studiosus. Inuēta autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iamdiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis. Porrò putat Musa Brasauolus, medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum vocatum, verum esse Misy: quod tamen veritati, & rationi maximè repugnare videtur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè imitatur, minusq; cùm frangitur, aureis fulget scintillis, sed vitream tantùm refert substantiam, palàm certè omnibus est, Galeni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ visceribus. Ipse enim libro 9. simplicium medicamentorum, de chalcantho scribens inquit: Meminerit autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos: vt ex his coniicere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy disserens testatur (vt latius inferius patebit) dum in eorum ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse veluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema verò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ visceribus fieri, non autem vllo artificum ingenio, vt Romanum chalcanthum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullam factitij chalcanthi speciem esse posse misy, quòd scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni testimonio, & vulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantùm Romanum chalcanthum, sed omne, cuiuscunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcanthum esse misy. Vnde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcanthum soryos magis speciem referre, quàm misyos. Nam (si tātæ authoritatis apud doctissimos quosque medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis vertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin. Sed vt omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admiranda naturæ vis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac disserentem lib. 9. simplicium medicamentorum his verbis: In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos vtique, qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallū, in quo quàsdam conspexi in longissimum porrectas veluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius soreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commonstratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has vides diuitias. Itaq; ego cùm eius multum accepissem, primùm quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & vsq; modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et forte quadam absolutum fuit hoc opus ad vsque octauum librum, ante annos viginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autem cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quispiam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cùm misy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cùm in parua frustula diuidatur. Miratus itaque insolitam eius condensationem, bolo facta extimum quidem misy circumquaque reperi, eius quod intus erat, velut efflorescentiam. Porrò sub eo inter chalcitin videlicet, & misy, quiddam erat medium vergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullā dum alterationem experta. Hoc igitur vbi vidissem, cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, vt ærugo super æs, in mentem subiit inspicere, quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius soreos, nunquid & ipsum vllam accepisset mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, vt videretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaque mirum non est tria hæc medicamenta eiusdem genere facultatis esse, sory dico, chalcitin, & misy, tenuitate, & crassitudine partium inter se diuersa. Crassissimum enim est inter ipsa sory, tenuissimum misy, mediam vtriusque facultatem habet chalcitis. Adurunt vniuersa hæc tria, & esch->aras quas vocant, efficiunt. Attamen etiam si vrant, nonnihil quoque adstringunt. Cæterùm misy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: verùm id habet, quòd tenuium partium essentia sit. Porrò cum vtraque hæc in de[illegible]ionibus funduntur, & magis chalcitis quàm misy: sory tamen non liquescit, nimirum quod lapidosius sit, ac vehementius compactum, sicut rursum misy, quia à congenito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcite, idcircò merito quoque ægrius liquescit. Et libro 4. de compositione medicamentorum per genera, idem Galenus ita scribit. Misy, & sory, vt didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex vna vt dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & vrens, crassius sory est, & vtroque siccat imbecillius. Χαλκῖτις *vt Græcis, ita etiam Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, seu Cholchotar: Italis, Chalcitis.* Μίσυ *verò Græcè, Misy item Latinè vocatur: Arabicè, Zeg, siue Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis* μελαντηρία, *Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique* σῶρυ *Græcè, Sory similiter Latinè dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie, seu Alsuri: Italicè, Sori.*

Chalcitis, misyos, soreos, & melanteriæ consideratio.

Brasauoli error, Chalcanthū Misy esse statuentis.

Misyos, & cognatorum histor. & vires ex Gal.

Nomina.

Διφρυγὲς. DIPHRYGES. CAP. LXXXIX.

Diphrygis tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum namq; extrahitur ex luto cuiusdam inibi specus: extractum sole siccatur, mox circumpositis sarmentis vritur: diphryges ideo vocatum est, quod & à sole, & à sarmentis vratur, arescat, & ferme torreatur: alterum perfecti æris quasi subsidens fæx est: siquidem post frigidæ aquæ offusionem, vt suprà retulimus, cùm de flore æris dissereremus, sublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adstrictionem, & gustum æris habens. Tertium sic fit. Lapidem pyriten, vt calcem multos dies cremant in camino: cumque colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex sola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis assata, & in scrobes tumulata peruritur, tunc enim ambientem scrobis locum comprehendit, & exemptis lapidibus nihilominus inuenitur. Prefertur, quod saporem æris reddit, æruginisq;, adstringens, & vehementer exiccans linguam: quod sibi exusta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice venit. Vis eius adstringere, perpurgare, extergere,

siccare,

ficcare, excrescentia consumere, vlcera serpentia, & quæ cacoethe vocant ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum discutit.

Diphrygis consideratio.

Diphrygis genus illud, quod perfecti æris quasi subsidens fæx est, post frigidæ aquæ offusionem, vt Dioscorides inquit, sæpe ac sæpius vidimus in ærarijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolensi, ac inde etiam nobiscum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo specu foditur, vriturq; sarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo excusto conflatur: quod demum ex sola æris materia fit, cùm in areis assatur, & in scrobes trāslata peruritur, hactenus mihi videre nō licuit: nec eorum, quod sciam, speciatim meminit Galenus, qui libro 9. simplicium medicamentorum de Diphryge in hūc modum disseruit. Diphryges mistam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in sese quiddam & mediocriter adstringens, & mediocriter acre: quamobrem vlcerum rebellium optimum medicamentum est. Conuexi autem & huius medicamenti vim ingentem ex Cypri Solis, vbi metallum ab vrbe abest, quasi triginta stadiis. Proiectū erat enim in medio spatio ædium, quæ ante metallum extructa erant, & vici, qui ei subiacet. Cæterùm præfectus, ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile, itaque abijci, non secus atque vstorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa vtile factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris vlcera, siue per se, siue cum melle, cui detracta sit spuma, tum ad anginam, videlicet vbi iam per adstringentium medicaminum auxilium constitit, quod influebat. Præterea columellam vbi præsecuissem, ipso solo, & statim, & vsque ad cicatricem sum vsus: ac frequenter exactè occlusam efficit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: sic in vlceribus omnibus pudendorum, atque ani. Vsus autem similis est in oris vlceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ similiter, & humidæ. Et libro 4. de compositione medicamentorum secundum genera sic inquit: Porrò Diphryges appellatum pharmacum vlceribus ægrè humiditatis vitio ad cicatricem veniētibus aptissimum est: valdè namq; siccat, etsi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam vim habet adstrictoriam. Quod Græcis διφρυγὲς, Latinis item Diphryges: Arabibus Diphrigis, Italis Diphrige nominatur.

Historia & vires ex Gal.

Nomina.

Ἀρσενικόν. AVRIPIGMENTVM. CAP. LXXX.

AVripigmentum in eisdem metallis, quibus sandaracha, gignitur. Optimum existimatur crustosum, aureo colore micans, nulli materiæ permistum, in squamas fissile: quale in Mysia Hellesponti nascitur. Huius duo genera fluxerunt: vnum suprà dictum est. Alterum glandis effigie, pallidum, colore sandaracham imitans, glebosum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam secundum locum tenet. Torretur in testa noua, viuis carbonibus subiectis, assiduoq; versatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumque reconditur. Vim habet adstrictoriam, & erodentem. Crustas cum vehementi vredine, & violento morsu excitat: reprimit quæ excrescunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA. CAP. LXXXI.

a Me. & Orib. ἐξανθῆ. i. florida.
b Drag. ad μέλιτι χρῆ. i. melle &.

SAndaracha probatur rufa, & [a] saturatior, & aliena materia vacans, friabilis, cinnabaris colore, sulphuris virus redolens. Dos eadem, & vstio, quæ auripigmento. Explet alopecias, resina excepta: & scabros vngues cum pice eximit: contra phthiriasin ex [b] oleo efficax est: tubercula cum adipe discutit. Prodest ad narium, orisq; vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum rosaceo: item cōdylomata. Datur ex mulso, purulenta extussientibus: suffitur quoque cum resina, aduersus veterem tussim, rapto per fistulam nidore: vocem expedit cum melle delincta: suspiriosis cum resina in catapotio optimè datur.

Auripigmēti, & Sādarachæ consideratio.

AVripigmentum, & Sandaracha, medicamenta sunt eiusdem tum generis, tum facultatis, nec inter se in alio differūt, quàm quòd alterum magis, alterum verò minus excoctum fuerit in terræ visceribus, vbi gignuntur. Vnde etiam sequitur, quod alterum altero tantùm virium tenuitate præstet. Quandoquidem nil aliud est sandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum est. Id quod periculo arte facto verum deprehenditur: quippe fictili, vel vitreo vase vratur auripigmentum, substratis candentibus prunis, breui (vt mihi pluries experientia compertum est) flammeum, & summè rubentē contrahit colorem, perinde ac sandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipsa sandaracha naturæ vi fuerit assecuta. Sandaracham summè rubentē vidimus primùm Venetiis in officinis, vbi auripigmētum, & cæteri veneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum est (vt superius libro primo diximus) quòd hæc illa vulgaris Sandaracha non est, quam Vernicem scriptoriam officinæ appellant: siquidem nil aliud hæc est, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (iis enim gummi iuniperinum sandarax dicitur) idem gummi sandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, vt imperitis sæpe grauiter in rebus ipsis errandi præbeant occasionem. Quamobrem vbi in Arabum monumentis, vel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: vbi verò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem sine controuersia erit assumenda, de qua hic disserit Dioscorides. Vocauerunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandicem, quam è combusta cerussa conficiunt, quòd fortasse hæc colore admodum rubescat. Sed hæc ab illa (vt suprà retulimus, cùm de cerussa sermonem haberemus) viribus, & qualitatibus plurimùm dissidet. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus, si Plinio credimus, qui libro 11. cap. 7. eius meminit. Cæterùm illud non est silētio prætereundum, quòd Arsenicum officinis crystallinum vocatum, ideo quòd crystalli modo pelluceat, non fit per sese, nec sponte nascitur in auripigmenti fodinis, vt scribit Vannocius ciuis meus in sua pyrotechnia, qui nos aliâs eius fidem secutos, in hunc suum errorem deduxerat, sed arte ex auripigmenti scobe admisto sale: id quod maximè testatur Georgius Agricola acerrimus fossilium indagator, & non ex Realgar, ita Sadacensi chimico, appellato. Sumunt enim artifices auripigmenti scobem, & cum pari salis pondere miscent, teruntque simul, & subinde operculatis fictilibus huic operi inseruientibus, ignium vi tamdiu coquunt, quousque id omne in sublime feratur, & operculo adhæreat, concrescatq; in lapidem: idq; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, vt crystallum referat. Auripigmenti vires reddidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum sic inquiens. Arrhenicum, siue arsenicum facultatis est causticæ, siue vrētis, idq; tam combustum, quàm vstionis expers. Cæterùm id constat vstione reddi tenuiorum partium. Vtuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam pilis

Sandaracha Arabum est gummi iuniperi.

Sandix.

Arsenicum crystallinum ex quo fiat.

Auripigmēti & Sādarachæ vires ex Gal.

plus partem quamuis. Verùm si diutius inhæreat, nec cuti etiam ipsi parcet. Idem de sandaracha eodem libro scribens, inquit: Sandaracha vrentis est facultatis, ceu arsenicum quod vocant. Merito itaque cum digerentibus facultatibus cōmiscent, atque extergentibus. Metallicam, quod Græci ἀῤῥενικὸν & ἀρσενικὸν, Latini Arsenicum, Arrhenicum, & Auripigmētum vocant: Mauritani, Harneth, seu Zarnich: Itali, Orpimento: Germani, Auripigment / & Operment: Hispani, Oropimente. Quæ verò σανδαράχη Græcè, Sandaracha Latinè pariter & Italicè vocatur: Arabicè, non secus atque auripigmētum, Harnet, & Zarnich.

Nomina

Στυπτηρία.

ALVMEN. CAP. LXXXII.

ALuminis omne ferè genus in Ægypto: & in eisdem metallis inuenitur: etenim scissile quoddā quasi flos glebosi intelligitur. Gignitur & in aliis quibusdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & plerisque aliis regionibus, sicut & rubrica. Plurimæ eius species: verùm ad medendi vsum scissile, rotundum & liquidum expetuntur. Optimum est scissile, præsertim recens, candidissimum, gustu perquàm adstringens, graue olens, calculorum expers, nec glebulosè aut assulosè compactum, sed sigillatim in capillamenta quædam canescentia dehiscens: quale est, quod trichites, quasi capillare nominatur, in Ægypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini persimilis, qui gustus iudicio dignoscitur, quòd non adstringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum est: sed ex figura deprehenditur: Assumendum autem suapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque validius adstringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine prę se ferens, sine arenis friabile, natione Ægyptium, aut ex insula Melo. Liquidi probatio, vt sit limpidum, lacteum, ęquale, & semper succo madens, sine lapidibus, atque [a] quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, stringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt: genarum carnem, cæterasque excrescentias extenuant. Scissile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putrescentia vlcera compescunt: sanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnantes comprimunt: motus dentium cum aceto, & melle firmant. Prosunt cum melle vlceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium cum sanguinalis herbæ succo. Lepris conueniunt cum Brassicæ foliis, aut melle cocta: item prurituí, & vnguium scabritiis, pterygiis, & pernionibus, aspersa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas vlcerum: & cum salis duabus partibus, ad vitia quæ pascunt: furfures, cū eruo, & pice illita abstergunt: ad lendes, pediculos, ambusta, cum aqua illita auxilio sunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinumque virus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præstat ne concipiant, ante coitum ori vuluæ inditum: partus quoque extrahit: gingiuis, si caro excreuit, vuis ac tonsillis accommodantur: ori, auribus, & verendis, cum melle illinuntur.

[a] Orib. τυρώδες, non πυρώδες legit. i. casei odorem spirans.

TAmetsi scripserit Dioscorides plurima esse Aluminis genera, non tamen plura, quàm tria hoc loco statuit recensenda, nempe scissile, rotundum, & liquidum: quod fortassis suo tempore iis tantùm vterentur medici. Veruntamen hac ætate officina complura habent genera, quamuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod vulgò vocant alume di rocca: squamosum, quòd vulgò dicunt Alume scagliolo: item è vini fæce confectum: necnon illud, Catinum iisdem vocatū: quibus accedit, quod plumeum appellant, quod tamen legitimum scissile non est, etsi iamdudum cum cæteris rei metallicæ studiosis crediderim scissile alumen nil aliud esse, quàm quod vulgò officinis vocatur Alume di piuma. Sed hoc (vt postea dicetur) nil aliud nunc esse censemus, quàm lapidem amiantum: quòd gustu non sit adstringenti, sed acri, quodq; igne nunquam comburatur, quod est amianti lapidis proprium. Legitimum alumen scissile Pisis misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioscorides, & gustu admodum adstringens. Quo postea factum est, vt diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non esse scissile. Cæterùm Brasauolus de alumine disserens in suo simplicium medicamentorum examine, nil aliud liquidum esse contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet viro eruditissimo, variat opinio nostra. Nam quòd ego in Alumeriis Pōtificis maximi in Romano agro prope Tolfam per biennium morā duxerim, eo nimirum tempore, quò Augustinus Chisius opulentissimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas à Pontifice emerat, ampla sanè mihi fuit facultas tum videndi, tum etiam discendi quo artificio, quave ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè testari possum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemq; non reperiri, sed lapideam: quinetiam non exponi æstiuis solibus exiccandam, vt putat Brasauolus, quod sic (vt ipse inquit) scripserit Plinius liquidum fieri, & addensari. In eodem Brasauoli errore versatur etiam Fuchsius medicus alioqui eruditissimus, quippe qui putat libro de compositione medicamentorum Alumen liquidum esse illud, quod officinis rupeum, vel rocha vocatur. Fit itaque rupeum alumen ex durissimo quodam lapide, cuius duo obseruauimus genera: alterum durius, & rufescens: alterum verò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem seruat, & crystalli instar translucens conspicitur. Alterum verò contra rufescit, & maiore acrimonia pollet, visuq; sordidius. Expetitur candidum sericeorum staminum infectoribus: item iis, qui præstantiora lanarum vellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusq; acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam, aperto vndiq; cœlo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi fossorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex validissimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipsisq; ingentibus, partim acutissimis cælis cuneisq; hunc lapidem frangunt, lacerant, scindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicida operantur in ingentibus lapidum, marmorumq; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcariis similes, vbi validissimis ignibus, eo sanè modo, quo calx, nocturno præsertim tempore inuruntur duodecim, aut ad summū quatuordecim horarum spatio: quippe si diutius vreretur, cuncta aluminis materia inaresceret. Postquàm autem refrixerint, plaustris in amplissimas areas sub dio, & solibus eos comportant, ibiq; in planos componunt aceruos, hortorum toris persimiles, sed longè, lateq; grandiores, latiore fundemēto, quàm vertice. Compositis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ vtrinque continuè excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibusdam excauatis instrumentis, è ligno cōflatis, iis perquā similibus, quibus nautæ suis è scaphis aquam eximunt: id tribus, aut quatuor vicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affusione, perusti lapides vsqueadeò macerentur, vt in terrā quandam lentore madida argillæ similē permutentur: quod tamen nō fit, nisi aqua perluantur, ad trigesimum sextum, aut quadragesimū vsq; diem. Excauant præterea

Aluminum consideratio.

Alumen plumosum est amiantum.

Brasauoli opinio reprobata: item Fuchsii error.

Aluminis rupei faciendi ratio.

ligonibus

ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinasq́, quas caldarias vocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ sic dictæ cortinæ admodum capaces, & super amplissimum æneum fundum patinæ instar, suppositam fornacem prius extructam vndique operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadam pertinaci vndique circumlitæ. Has itaque aqua replent, aquæ ductibus eò deducta: deinde in subsidentem fornacem, validissimum succendunt ignem, vt demissa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruētem aqua alueum coniiciunt. Astant vtrinque bini robustissimi artifices, qui veluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (palas vocant) continuò immissam terram aquæ commiscent, quousque aqua omnem aluminis materiam in se conceperit. Subinde terræ recrementum instrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, per propinquam ibi fenestram in quendam aquæ riuulum proiiciunt aliò deducendum. Quo facto iterum nouam superindunt terram, modo quo diximus commiscentes, & recrementum auferentes, quod tamdiu prosequuntur, quousque intelligant aquam tantum aluminis materiæ sibi asciuisse, quātum sat fuerit. Demum parumper quiescere dimittunt, vt si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & suis aquæductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhærescens adamantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitorum crassitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (sic enim vocant decoctum) à quo secessit alumen, iisdem aquæductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis vocatas remittunt, id scilicet, quod clarum defæcatumq́ sit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis, ligneisq́ instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq́ eximunt, & exemptum in vimineas fiscellas coniiciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in aceruum domibus asseruant, salis modo. Ex his itaque omnibus apertissimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem asserit Plinius libro 35. cap. 15. fieri liquidum ex aqua limoq́, hoc est terræ exudantis natura: corriuatum hyeme, æstiuis solibus maturari: probari autem quod limpidum lacteumq́ sit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si verò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quòd syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, vt quod magis glaciem, crystallumq́ referat, quàm lac: fiat item ex durissimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit vt non modò à Brasauolo dissentiam, & à Fuchsio viris alioqui citra controuersiam doctissimis: verùm etiam à Cornario, quòd & ipse in cōmentariis in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Brasauolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quòd vulgò vocant Alume di rocca, esse liquidum Græcis vocatum. Verùm enimuerò liquidum Alumen, quin & scissile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me misit Bartolomeus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ studiosus, atque diligentissimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ iampridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit iudicium, notis à legitimis dissident. Huic ergo viro eorum aluminum cognitionem libentissimè acceptam refero, & quas possum ago gratias. Scio tamen iis ingentes deberi, qui, vt ipse, sua inuenta cum aliis quoque communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula aduectum, quodq́ manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarissimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptioni notis omnibus respondens, adeoq́ adstringens, vt nunquā meminerim medicamentum aliquod degustasse, quod gustui tantum adstrictionis relinqueret. Porrò quod rotundum Græci vocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuccharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & stillatitia rosarum aqua paratum: cùm tamen nō inueniatur rupeum veteribus cognitum fuisse, cur eorum iudicio subscribam non habeo, præsertim quòd legitimum nunc apud me sit. Quod præterea Catinum appellant, (hoc quoque sal Alcali quidam vocant) ex cuiusdam plantæ cinere, Chali Mauritanis vocatæ, conficitur ad vitra in fornacibus expurgādа. Plantam hanc nos vulgò vocamus Soda. Prouenit hæc (vt alibi scripsimus) in litoribus maris, salso admodum sapore. Cæterum quod ex vini fæce paratur, fit conformatis è fæce panibus, deinde sole siccatis, & igne tamdiu perustis, quousque candorem conceperint. Postremò Squamosum (sic enim voco alumen illud, quod vulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam fit lapide, & vitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quòd fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiem: nos Asini speculum dicimus. Hunc itaque in ignem coniiciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illico claritatem deperdit, dissilitq́ in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, eiusq́ induit speciem. Quamobrem maximè falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum vocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (vt mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne, Talcus inuri potest. Specularis lapidis puluis nondum ignem experti, miris laudibus quibusdam effertur ad dysentericos, in vino austero potus: exustum enim non probauerim, quòd gypsi specie inducta, sumentes strangulet. Aluminum vires paucis perstrinxit Galenus li. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Stypteria, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi vehementissima. Cæterùm cùm sit crassarum partium, tenuior quodammodo est aliis aluminum generibus, quod vocatur schiste, hoc est fossilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et lib. 4. de compositione medicamentorum secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ vlcera satis exiccant generosè adstringētes: quare nemo solis iis ad vlcera vtatur: hæc Galenus. Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contra verò qui contendant id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni authoritate freti: quippe qui libr. 4. simplicium medicamentorum scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligenterque expendantur aluminum quorumcunque effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscurè excalfaciat, quemadmodum chalcanthum, chalcitis, & misy: quæ cùm valenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maximè excalfaciunt, vt idem testatur Galenus libro 1. de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit: Quin verò & Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet, afferendis de sensu mendaciis, cùm alia quædam, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atq; adstringentia omnia refrigerare dictitat, cùm si nihil aliud saltem chalcitis, chalcanthos, & misy, quæ valenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem, vt nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quædam nugentur, seipsosq́ nonnulli fallant, cùm de manifestò apparētibus verum fateri non audent. Et lib. 4. de compositione medicamentorum per genera capite 1. illud idem affirmauit, his verbis: Porrò diphryges appellatum pharmacum, vlceribus ægrè humiditatis vitio ad cicatricem venientibus aptissimum est: valde namque siccat, etsi modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter cæterum

Alumē liquidum vt fiat ex Plinio.

Alumina cognita.

Alumen rotundum.

Alumen Catinum, est sal Alcali.

Alumen squamosū vt fiat.

Talcum.

Aluminum vires ex Gal.

Alumen omne excalfacere.

tum

tum qualitatem, tum potentiam vim habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repræsentat. Quin & alumen quodlibet vlcera satis exiccat generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palam est, etsi Galenus lib. 4. de simplicium medicamentorum facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida, non tamen eum inter ea recepisse chalcanthum, chalcitin, misy, diphryga, æruginem, & alia quædam, vt alumen omne genus: præsertim quod facilè compertum habeam, aluminis cuiuscunque stillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, sed etiam metalla. Alumen quod Latinis, στυπτηρία Græcis appellatur: Arabibus, Sceb, siue Seb: Italis, Alume: Germanis, Alaun, & Alaun: Hispanis, Alumbre.

Nomina.

Θεῖον. SVLPHVR. CAP. LXXXIII.

10 SVlphur óptimum existimatur viuum, quod apyron vocant, nitedulæ modo splendidum, perlucens, minimè lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod viret, ac præpingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calfacit, discutit, & celeriter cócoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extussientibus in ouo sumptum, aut suffitum: præterea partus vsti nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros vngues, cum resina terebinthina mistum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax est: vitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita resina, medetur: cum aceto verò, draconis marini, scorpionisq; plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro detersum sedat: regium morbum emendat, inspersum frōti cochlearis mensura, aut in sorbili ouo sumptum. Facit ad grauedinem, & destillationes: sudores quoque conspersum inhibet, podagricis cum aqua & nitro illitum, 20 conducit: grauitatem auditus, suffiti nidorem raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem vndecunque sanguinem sistit. Contusis auribus, cum vino † & melle illitum, medetur.

† Cat. addit. καὶ σμύρνης & Myrrha.

SVlphur tam sponte & per se nascens, quod viuum appellant, quàm arte in fornacibus factum, frequentissimum habetur in Italia: sed non omnibus vnus tantùm color: quippe aliud viride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, viuum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius verò cùm frangitur, subluteo, nitedulæ modo splendens, vt Dioscorides inquit: iisdemq; oritur locis, vbi factitij vena foditur. Est autem Sulphur fossitium medicamentum è pingui quadam terræ substantia prognatum, vt in compluribus visitur locis, quæ impensè calida sit, & sicca: adeò vt à chymistarum authoribus, igni naturæ simile Sulphur dicatur. Vocant id ij masculum semen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum sit, & siccum, quinetiam pingue (vt diuturna constat 30 experientia) maximam cum igne trahit cognationem: siquidem non flammæ ignium modo, sed prunis quoque admotum, statim accenditur, nec vnquam accensum extinguitur, quousque pinguis, & oleosa eius substantia in vniuersum igni absumatur. Verùm enimuerò etsi præ se ferat Sulphur temperamentum non obscurè calidum, & siccum, non tamen credendum fuerit tam puram synceramq; id esse materiam, vt per se tantùm consistere queat: neque etiam cogitandum, ei non esse necessarium, vt sibi humiditatem asciscat, qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista quælibet exposcūt. Id enim nobis indicat eius velocissima, ac facillima diffusio, cùm statim igni admotum colliquescat, metallorum modo. Foditur aperto vndique cœlo, non autem in cuniculis, & subterraneis specubus. In his namque tum vehementi calore, tum fœtidissimo terræ halitu, fossores illico deperirent. Porrò effossa Sulphuris vena, fictilibus quibusdam magnis imponitur Romanis hydriis non absimilibus, longo ab ore dependente rostro, intus vacuo, ac in humum spectāte, vitrei pilei instar, quo stillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaque fictilibus sulphurea vena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter con-40 flatis, conteguntur, stipanturq; tenacissimo luto, creta, & equino stercore composito, ne tantillum quidem expirare possit sulphureus vapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentē fictilia deferuntur, & in superiorem cratem firmantur, eodem luto vndique stipata, adeò vt ignis flamma, qui in infima accenditur crate sub fictilium fundo, nullo pacto in sublime ferri possit. Ad hæc fictilium rostrum in aliud vacuum fictile inserunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentissimè circumlinunt, obducuntq; maximè. Demum ignem succedunt sub fictilium fundo, cuius vi depuratum Sulphur in sublime fictilium fertur, & per rostri concauitatem in vacuum sibi adnexum descendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & aliis vasis excipitur, vbi in magnos coit globos. Hac sanè ratione Sulphur fieri conspeximus in agro nostro Senensi, in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum. Sulphuris vires memoriæ prodidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Sulphur omne trahendi vim possidet, estq; temperamenti calidi, atque essentiæ tenuis, adeò vt ad multa venenatorum anima-50 lium resistat. Siquidem ego aduersus pastinacam marinam, & draconem sæpenumero eo sum vsus, & cùm id piscatores quosdam docuissem, reuersus post aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Vsus eius est, vt & siccum ictui inspergatur medicamentum, & cum saliua mistum: nam cum & hoc excogitassem, ab experientia comprobari reperi. Sed & vrina maceratum idem effecturum excogitaui. Docebam enim piscatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchrè illos & cum oleo veteri, & melle, & resina terebinthina vsuros. Et sanè horum omnium experientia iudicium præstitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepras, non rarò hoc medicamento cum resina terebinthina sanaui. Extergit enim omnes id genus affectus, absque vt in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, mistam habeant potentiam, nempe vt digerant pariter & repercutiant. Præterea, vt idem Galenus inquit lib. 6. c. 2. de comp. medic. per genera, in compositione emplastri διὰ σχίλλης, Sulphur tanto calore præditum est, vt vbi diutius inhæreat, procul dubio exulceret. Sulphur siue Sulfur Latinis dictum, Græcis θεῖον appellatur: Arabibus, Cribtit, & Rabric: Italis, Solfo: 60 Germanis, Schwefel/ & Lebendiger Schwefel: Hispanis, Piedra azufre.

Sulphuris consideratio.

Sulphur fossitium.

Sulphuris faciendi ratio.

Sulphuris vires ex Gal.

Nomina.

Κίσσηρις. PVMEX. CAP. LXXXIIII.

PVmicis probatio, vt magnopere leuis, spōgiosus, scissilis, nec arenosus, item teri facilis, † & candidus. Crematur flagrantissimis carbonibus obrutus, & vbi canduerit, extractus, vino restinguitur odorato: iterumque incensus, restinguitur: & tertia vstione exemptus, & a per se refrigeratus, ad vsus conditur. Vis eius adstringere, gingiuas abstergere, purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet vlcera, & ad cicatricem perducit: excrescentia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori crustam

† καὶ λεπτός i. tenuis.

a Meum. ἑαυτῆς ἑαυτὸν ψυγῆναι. i. per se refrigeratum.

 obducit:

obducit:auellendis capillis aptus. Theophrastus author est, si quisquam in bullientem vrceum vini pumicem iniecerit, feruorem statim sedari.

Pumicis consideratio.

PVmicem ambustum esse lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ visceribus genito, è sulphureis vaporibus, & bitumine, quo quàmplurimi referti sunt montes, eoq; præsertim, quod Græci pissasphaltum dicunt. Pumicis vires duobus locis reddidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, vbi de eo primùm ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, & ipse eiusdem est facultatis, quod certè ad abstersionem attinet, velut etiam figulina testa, ac multò magis ea, quæ fornacium est. Sed smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eisq; quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad vsus smire. Secundo autem loco idem de pumice disserit his verbis. Pumicē si inter metallica recenseas, calumniabuntur, quibus animus prurit accusandi libidine: et si inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multo minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim vstionem non expertus, partim etiam vstus, quādo videlicet aliis omnibus combustis similiter substantia efficitur tenuioris. Cæterùm vstione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rursus lotione exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare, non tantùm facultate, sed etiam asperitate, velut etiam si smirin, aut testam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipsæ splendorem afferunt, fortè vtroq; tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua deusta dentes splendidos efficiunt. Pumex qui Latinis, Græcis κίσσηρις vocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis, Bims. Hispanis, Piedra pomez.

Pumicis vires ex Gal.

Nomina.

Ἅλς. SAL. CAP. LXXXV.

SAl fossilis efficacior est communiter, si est candidus, calculis vacans, & perspicuus, densus æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò validissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquam vtilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat, & crustas inducit: sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine vindicat. Admiscetur medicamentis psoras abstergentibus, excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæterasque carnis exuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, psorasque. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonsillis, vuæque cum melle tostus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor vexat, & phagedænis vlcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionum ictus cum lini semine: contra serpētium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus cerasten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus vesparum ictus, & teredines, albidasque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo vitulino: furunculos, cum vua passa, aut suillo adipe aut melle discutit: testium tumores, origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita vt vinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus, & ad sugillationes in facie ex melle: contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle: ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto: ignes sacros, & vlcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusque prunis, vsquedum efferuescat. Aliqui fossilem subacto polline obliniunt, & carbonibus subiiciunt, vsquedum eius crusta exuratur. Solet & sal communis hoc modo vri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, mouetúrque, donec iam non exiliat.

Ἁλὸς ἄχνη. SALIS SPVMA. CAP. LXXXVI.

SPuma salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inuentum: cui vis eadem, quæ salis.

Ἅλμη. MVRIA. CAP. LXXXVII.

MVria effectus salis præbet, abstergitque: dysentericis infunditur, etiamsi nome intestina corripit: & ischiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ vsum præstat.

Ἁλὸς ἄνθος. FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII.

FLos salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari: interdum longè magis virus olet, gustuque mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut serupulosus, improbatur. Præterea syncerus nonnisi oleo resoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad vlcera, quæ cacoethe vocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesque tollit. Emplastris, vnguentisque coloris causa, vt rosaceo, miscetur. Sudorem cit, aluum turbat, in vino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis, quæ

quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in vniuersum acris est, & feruentis naturæ, vt sal.

Salis omnis generis consideratio.

SAL, quo frequentissimè in omnibus ferè cibis vtimur, & sine quo viuere nescimus, quo item ad annos asseruantur carnes, pisces, aliaq; complura, nulli sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentiæ: quandoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacustris, fossilisq; reperitur. Marino vtitur vniuersa ferè Italia, exceptis Calabris, qui fossitio quàm pulcherrimo abundat, quo etiam vtitur vniuersa Pannonia. In Germania hauritur è salsis quibusdam fontibus, quorum aqua diu ignium vi excocta in salē cogitur. Fossitium quod crystalli modo pellucidum est, officinæ Arabas secutæ salem gemmæ vocant. Huius fodinas vidimus apud Calabros agentes, loco, qui vulgò dicitur Altomonte, vbi lapidum modo exciditur. Atqui non omnis sal fossilis pellucidus est: siquidem qui foditur Halis in comitatu Tyrolensi, lapidis marmorei faciem præ se ferre videtur, colore ad rufum inclinante. Calabricus autem in ignem coniectus, præter cæterorum naturam nec dissilit, nec crepitat, sed vt ferrum ignescit. Lacustrem hactenus non vidimus, nec fluuiatilem: quanquam Plinius libro 31. ca. 7. tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui salem copiosum reddunt, vt eius verba, quæ subiiciam, apertè testantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrumque pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino æstiuis solibus, totumq; stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in Lacu, qui Cocanicus vocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantùm inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, vbi largius coquitur, & vsque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atque non gleba est. Sunt etiamnum naturales differentiæ tres. Namque in Bactris duo lacus vasti, alter ad Scythas versus, alter ad Arios, sale æstuant, sicut ad Cittium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo veluti sub gelu fluente, vt apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicut Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis, vt Indus Oromenus, in quo lapicidarum modo ceditur renascens, maiusq; regum vectigal ex eo est, quàm ex auro & margaritis. Effoditur & è terra, vt palàm est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido, muros domosque massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolomæus rex cùm castra faceret. Quo exempto post ea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri, detractis arenis: qualiter & per Aphricæ sitientia, vsque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston vocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ vtilis. Hactenus de sale Plinius. Cæterùm Ammoniacus Sal, qui legitimus sit, ad nos conuehi desiit, quippe factitius, adulterinusq; est, qui passim in seplasiariorum officinis venditur, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen qui credant conflari hunc ex camelorum vrinis, artificio quodam concretis. Sed cur his adstipulari debeam, non video, cùm neminem habeant, cuius fide id comprobare possint. Atqui non tamen id omnino negauerim, cùm Venetias ex orientali plaga afferatur, vbi magnus camelorum est numerus. Seplasiarij, pariterq; chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, vbi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomen nō aliunde sibi comparauit, quàm ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum vsum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (vt libro secundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco vtimur suppositilio, quod seplasiæ zuccharum canditum vocant. Veruntamen animaduertendum est, quòd quanquam Paulus, & Auicenna eum fortasse secutus, concretum natura saccharum salem Indum appellant, non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum salem non habeant. Quandoquidem (vt Plinius est auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidarum modo foditur ingentibus glebis: proinde dicebat Mesues de sale scribens, Naphthicum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum vocant, tormentorum bellicorum pulueribus expetitum, vulgaris notitiæ est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Cæterùm salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumescitq; pelagus, spumantes aquæ in altum sublatæ, scopulorum cauitates replent: quo fit, vt ibi sub dio remanentes solibus, & rore, æstiuis caloribus, in salem album concrescant. Muria porro, qua innumera asseruantur edulia, nota omnibus res est, vt quæ sale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quidnam veteribus flos salis fuerit, decernere nō ausim, neque plura quod scribam habeo, quàm quæ à Dioscoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco suprà citato, sic inquiens. Salinarum synceritas summam facit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuissima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisq; naturæ, & crocei coloris, aut rufi, veluti rubigo salis. Odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto inuenitur, videturq; Nilo deferri: & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius. Porrò color rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germaniæ salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscurè respondet, vulgò appellant Morello di sale. Verùm cur hoc non planè affirmem, illud mihi obstare video, quòd color is non sit liquidus, neque oleosus, sed aridus: quare potius inclinat animus, vt ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchsius, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum semen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re fortasse secutus est sententiam Georgij Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed vtcunque sit, non equidem possum horum quamuis eruditorum virorum iudicio omnino subscribere, nam plura sunt, quæ in eo censendo mihi repugnant. Primum enim est color, quem in spermate Ceti vocato nusquam croceum, neque rufum, vt salis flori inesse testantur omnes, videre mihi licuit. Dein non mihi videtur hoc medicamentum adeò liquidum, vt Galenus, Aetius & Plinius, & præsertim cùm scribat ipsemet Plinius salis florē in fictilibus cōtineri oportere ne effundatur, quòd sanè perinde, ac oleum sit liquidum annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficilè quis asseuerabit, esse ipso sale vsto tenuius. Postremò cùm Dioscoridi, & Plinio in Nilo flumine, & lacubus quibusdam tantùm is inueniatur, nec vsquàm in mari, nec in maritimis paludibus reperiri salis florē meminerint, vbi sperma Ceti hoc æuo colligitur, nō ita facilè

Sal gemmæ fossitium.

Sal lacustre ex Plinio.

Sal ex fluminibus.

Sal Ammoniacus.

Sal Indus est Saccharum.

Salis spuma.

Flos salis.

Salis rubigo.

Fuch. opinio improbata florem salis Sperma ceti credentis.

adduci

adduci possum ad credendum, illud florem esse salis legitimum. Dicam quoque quod ad maligna vlcera sananda ea sunt præstantissima medicamenta, quæ valenter abstergunt, & desiccant, non sanè ea quæ humidam, & olei modo pinguem substantiam habent, perinde ac sperma ceti vocatum. Tamen ne videar à Fuchsio, & à cæteris, qui eius sequuti sunt opinionem contentiosè dissentire, velim vt aliorum quoque sit iudicium. Salis autem meminit idem Galenus tum inter fossilia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur li. 9. & 11. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sal eiusdem generis facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: verùm hoc differunt, quòd salis è terra effossi substãtia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaq; marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at fossili hoc non euenit. Porrò eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate videlicet aquis æstu ex iis absumptis, cuiusmodi est Tragasius non procul à Smintbio. Consluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnes absumitur, à sole videlicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem natiuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitum. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasiæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem si quis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, vt exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatẽ cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, vocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipso vnum modo saporem exuperantem expresse sit videre, quem vocant amarum, vim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, vti sal. Nam hic quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantia solida, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescũt, excrementitium continent humorem, substantiamq́; tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum & compactum est, ceu lapidibus, ea, vt putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur vsus, verùm in iis, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse, quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: verùm quod substantiæ est reliquum, contrahere vt sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal vstus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis: hactenus de sale Galenus. Sal Latinis, ἅλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melha: Italis, Sale: Germanis, Saltz: Gallis, Sel: Hispanis, Sal.

Salis vires ex Gal.

Nomina.

Νίτρον, ἀφρόνιτρον. NITRVM, SPVMA NITRI. CAP. LXXXIX.

PRæfertur Nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex a Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia Lydiæ defertur: secunda est Ægyptia: quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim, & vstionem salis habet, tam nitrum, quàm spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, vti ruta, vel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut vino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum morsibus ex b asinino adipe, aut suillo medetur: resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem visus cum melle succurrit: & venenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: iis verò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: iisque qui cibum non sentiunt, vtiliter obducitur: opisthotonisq; iam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus vrunt, subiecta prius testa noua, donec incandescant.

a Ori. νήσων. i. insulis.

b Me. αἰγείῳ i. caprino.

Nitri, & spumæ nitri consideratio.

Nitrũ vt conficiatur ex Plinio: & non esse nostrum sal nitrum.

NItrum, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis vsus, diu sanè est, quod ad nos conuehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sentẽtia, qui putãt salnitrum vocatum, quo ad tormentorũ bellicorum pulueres vtuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento separant, verum ac legitimum esse nitrum, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquarum alij. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. 31. cap. 10. vbi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palam est & medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod vocãt halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquam multùm factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ verò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine viribus densandi. Optimum copiosumq́; in Clytis Macedoniæ, quod vocant calastricum, candidum, purumq́;, proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidemq́; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertum est, nec soles proficere quicquam, cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia validius commouent limum. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumq́; est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrariis. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (vt in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimq́;, vt densari est cœptum, rapitur, ne resoluatur in nitrariis. Sic quoque olei natura interuenit. Ad scabiem animalium vtilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse potarique, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tantùm sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasque omnes. Magnus & nitro vsus, qui dicetur suo loco. Nitraria egregia Aegyptiis, nam circa Naucratim, & Memphin tantùm solebant esse. Circa Memphin deteriores: nam & lapidescit ibi in aceruis, multiq́; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex iis vasa. Necnon frequẽter liquatũ cũ sulphure coquẽtes in carbonibus. Ad ea quoq;, quæ inueterari volunt, illo nitro vtuntur.

Sunt

Sunt ibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cùm ros cecidisset, prægnantibus nitrariis, sed nondum parientibus. Itaque non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alij opertimentorum fermento gigni existimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos Calycas vocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, vt sit minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo, hoc in patellis affertur, Aegyptium in vasis picatis, ne liquescat. Vasa quoque ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, vt sit tenuissimum, & quàm maximè spongiosum, fistulosumq́. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur gustu: syncerum enim facilè resoluitur: adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem vehementem: hæc Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri vsus Sal nitrum, antiquorum nitrum non esse, etsi inficias eundum non sit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini vnquam persuasum velim, vt medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrum absque noxa imponi possit. Et quamuis contrarium asserant, scriptisq́ tradant Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, non tamen credo, hoc id prius in se ipsis expertos esse. Quod nihilominus eos facere decebat, si fraterna charitate ducti sunt, vt aliis suaderent salnitrum tutò assumi posse, cùm prima charitas (quod dictum frequenter vsurpant) incipiat à se ipso. Nitri legitimi frustum, quod à Gulielmo Quacelbeno Flandro Constantinopoli mihi missum est, notis omnibus genuinum refert, vt in epistolarum nostrarum libro fusius diximus. Nitri meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Nitrum dictum est suprà in medio esse aphronitri, & salis viriū: cæterùm vstum propius ad aphronitrum accedit, vtpote exustione tenuius redditū. Desiccat itaque, & digerit: & si intrò in corpus sumatur, secat, & extenuat crassos lentosq́ succos potentius multò quàm sal. Aphronitrum verò nisi grauis vrgeat necessitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum stomacho: quādoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes, rusticus quidam eo vti assolet, & semper profuisse probatum est. Cæterùm nitro vsto simul & non vsto, & multò etiam magis eius spuma, & nos in talibus vti consueuimus: hactenus Galenus. Qui tamen videtur ijs, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum & Aphronitrum, licet hæc re diuersa non sint. Nam vbi de Aphrolitro libro citato disserit, vulgata exemplaria habent: ἀφρόλιτρον ἀφρόνιτρον διαφέρει. hoc est: Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet vitium, vt quæ ἀφρῦ νίτρυ, hoc est, à spuma nitri, duabus vocibus legenda sit. Ita fiet, vt Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, sed vtrunque à spuma nitri aptè distinguatur. Id quod & Augustinus Ricchus Lucensis, & Leonardus Fuchsius, medici ætatis nostræ celebres, doctissimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolitrum, siue aphronitrum spuma nitri non sit, quid aliud sit, ingenuè fateor me ignorare: neq́ id alius, quod sciam, hactenus explicauit. Quod Græci νίτρον & λιτρὸν, Latini Nitrum nominăt: Mauritani, Baurach: Itali, Nitro. Quod verò Græcis ἀφρόλιτρον vno verbo dicitur: Arabibus, Baurach Africe: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latinè, ἀφρὸς τῦ νίτρυ Græcè vocatur: Arabicè, Aphronitrum.

Monachorū error.

Nitri, & aphronitri vires ex Gal.

Nomina.

Τρὺξ. FÆX. CAP. XC.

ELigenda Fæx maximè à vino vetere, Italico: sin minus, ab alio consimili. Fæx aceti viribus longè acrior est. Crematur, vt alcyonium, antè diligenter siccata. Sunt qui noua testa igni largo vrant, vsquedum penitus incendatur. Alij viuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitimæ vstionis, vt aerio nitore inalbescat, linguamq; tactu vrere videatur. Eadem vrendæ fæcis aceti ratio. Vis ei supra modum vrens, & abstergens: vlcera ad cicatricem perducit, adstringit, vehementer exest, siccatque. Sed recenti vtendum est, quoniam celeriter exanimatur: proinde non nisi in reconditorio, & vase aliquo reponi debet. Lauatur vt pompholyx. Quæ vstionem experta non est, tumores & per sese, & cum myrto cohibet: ventris stomachiq; fluxiones illita sistit: muliebre profluuium imo ventri, aut genitalibus imposita mitigat: panos discutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, suiq; lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata verò, vngues scabros cum resina aufert. Addito lentiscino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, vt spodos, adiicitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abstergit.

FAex vini vulgaris notitiæ est, quin & ipsius adurendæ ratio nota, ijs præsertim, qui ex hac alumen, quod vocant fæcis, conficiunt. Porrò vini recrementum, quod vinariis cadis agglutinatum, crusta lapidosæ instar inuenitur, officinarum vocabulo Tartarum vocatum, aluum non obscurè subducit. Proinde non desunt, qui sibi adstrictam aluum citent, hausto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito mastiches momento, & sacharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex sena, vel polypodij radicibus, vel epithymo parantur, vim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciunt, diu ipsum in aqua decoquentes, atque subinde despumantes. Τρὺξ sic Græcè, Latinè verò Fax dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Hefen/ & Weinstein: *Hispanicè, Rasura de vino.*

Fæcis, & tartari dicti consideratio & vires.

Nomina.

Ἄσβεστος. CALX VIVA. CAP. XCI.

CAlx viua hoc modo fit. Marinorum buccinorum testas igni condito, aut feruenti clibano nocte dimittito: postera die, si candidissimæ fuerint, extrahito: sin aliter, iterum vrito, vsquedum vehementer inalbuerint. Dein vbi in aquam frigidam demersæ fuerint, in fictile nouum conicito, & exactè pannis operiens, noctem vnam conquiescere finito: manè eam extrahens, vbi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è vili & fusaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & crustas inducens: quibusdam aliis immista, vt adipi, oleo, concoquendi vim assumit, mollit, & dissipat: vlcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec aspersa aquis.

CAlx, cuius passim vsus ad ædificiorum muros struendos, nota omnibus est. Præter hanc fit etiam priuatim ad varia medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, ostreorum, ouorumq́ testis. Non desunt tamen, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, vnguentis, & emplastris admisceant, eam primùm demergētes in aquam, vsquedum prorsus dissiliat, ac subinde lauantes diebus pluribus, affusa sæpius recenti aqua pluuiali, vel fontana. Valet enim sic elota ad

Calcis cōsid.

contumacia vlcera, quòd absque morsu valenter siccet. Ob id itaque vnguentis expetitur, quibus vtuntur ad pudendorum vlcera, eaq; præsertim, quæ venerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambusta, & alia, quæ non facile curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita valetius effici medicamentum existimantes. Calcis vires descripsit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, his verbis: Calx, viua quidem, quæ ἄσβεστος Græcè dicitur, vehementer vrit, minusq; inducere crustam potest. At verò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignit, tametsi etiamnum calfaciat, carnemq; liquet. Porrò si lauetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitq; nuncupatam κονίαν, hoc est lixiuium: at ipsa absque morsu resiccat. Ac si bis, terq; aut amplius abluta fuerit planè mordacitatis expers constituitur, ac strenuè absque mordacitate exiccat. Calx viua Latinis dicta, ἄσβεστος Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, seu Nure: Italis, Calcina viua: Germanis, Ungeleschter Kalck: *Hispanis, Ca.*

Calcis vires ex Gal.

Nomina.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XCII.

GYpsum vim habet adstringendi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudoresque cohibet: sed potum, strangulationis modo iugulat.

GYpsum quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso vniuersa ferè Hetruria, ibiq; commodè frequenterq; expetitur cæmentariis ad ædium fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facilè scissili: qui tamen non longa ignium vi torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad summum quinque horarum spatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præstantissimum est recens: nam diu asseruatum, aquæ immissum ægrè lapidescit, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σεληνίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia vasorum genera conficiuntur. Hūc alabastrum appellant, sed perperam. Gypso vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamētorum, ita disserens: Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum, lapidosorumq; corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiūctum habet, quòd est facultatis emplasticæ. Vnitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescitq; maceratum. Quamobrem ficcis medicamentis, quæ ad sanguinis eruptionem accommodantur, commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit, & durum coactum. ac congelatum: proinde rigare, diluereq; illud excogitaui, tenui alboq; oui liquore, quod ad ophthalmias vtile est, admisto quod in farina triticea est pulusculi tenuissimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere verò, quod sic subactum est tenellis leporis pilis, aut qui perinde sunt molles, expedit. Gypsum combustum non æquè emplasticam vim habet: cæterùm tenuiorum est partium, & valentius desiccat. Quin & repercussorium est, maximè si maceretur oxycrato. Γύψος, ita Græcis, vt Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepsim, seu Giepsin: Italis, Gesso: Germanis, Gyps: *Hispanis, Teso, & Alges.*

Gypsi hist.

Gypsi vires ex Gal.

Nomina.

Τέφρα κληματίνη. SARMENTITIVS CINIS. CAP. XCIII.

SArmentorum cinis vrendi vim habet: cum axungia autem, vel oleo illitus, fractis neruis, articulorum collisionibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in scroto reprimit. Serpentium, canumq; morsibus illitus ex aceto medetur: crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum venena, cum aceto, sale, & melle.

CInis omnis quid sit notius est, quàm vt pluribus explicari debeat, quare ad eius vires properemus: de quibus in vniuersum disserens Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum sic inquit: Cinis combustorum lignorum reliquia sic nuncupantur, composita ex contrariis tum qualitatibus, tum substantiis. Habet enim in se partim terrenum, partim velut fuliginosum, quod Græcè dicitur æthalodes, siue lygniodes, siue quomodocunq; quis appellare volet: atque hæ sanè partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, vnà asportantur, atque abeunt. Quod verò reliquum est, terrenum est, infirmum, & morsu carens, calida facultate in lixiuium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diuersitate variatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere vim prodiderit, cùm ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers, vtpote cùm & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hedera, & hoc genus alia: verùm plena succo valido tota sit, eoq; acri & calido. Ergo ex acerbis vtique lignis factus cinis, non parum adstringit: meminiq; me quandoq;, cùm aliud ad manū non esset medicamentum, per hunc sanguinis suppressisse eruptionem. Verùm nullus vnquam ad tale vti ficulneo audeat, siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisq; facultatis obtinet, mistæ abstersioni: & vtroque differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò est acrius, tum quòd in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstergens, velut in cinere tithymalorum. Est & calx cineris quædam species, cæterùm tenuioris essentiæ, quàm qui ex lignis fit, nimirum quantò lapides exactius torreri, vt cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, velut naturæ igneæ, quod vocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis térve lauetur. Cæterùm si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, vbi de metallicis sermo habebitur. Τέφρα Græcè dicta, Cinis Latinè vocatur: Arabicè, Chamad, siue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeschen: *Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.*

Cineris omnis vires ex Gal.

Nomina.

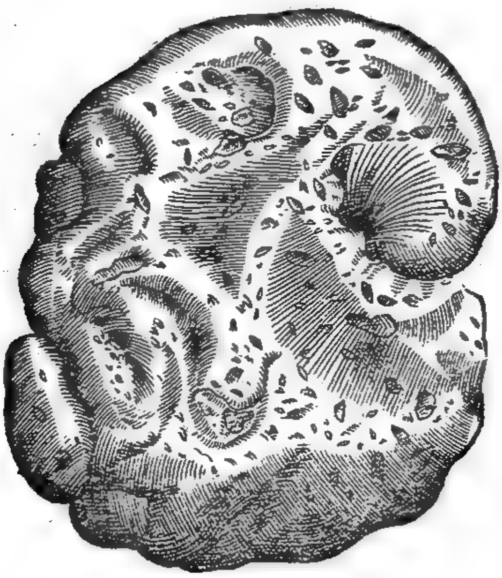
Ἀλκυόνιον. ALCYONIVM. CAP. XCIIII.

ALcyonij quinque esse genera compertum est. Vnum enim spissum, acerbi saporis, spongiosa facie, item tetri odoris, ponderosum, & piscem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut spongiæ simile, fistulosum, & leue, odorem algæ referens. Tertium vermiculi forma, & colore magis purpureum, [a] quod Milesium quidam vocant. Quartum succidis velleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta insulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halosachnen vocant. Duo priora in fœminarum smegmata assumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, vitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore.

a Orib. addit. σωληνοειδές. i. fistulosum.

Tertium ijs, qui difficili vrina vexantur, aut arenulas in vesica colligunt; idoneum est: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vstum autem, & ex vino illitum, alopecias replet. Postremum dealbandis dentibus aptum est: in alia smegmata, psilothraque assumitur, cum sale mistum. Si quisquam alcyonium cremare velit, cum sale in crudum fictile mittat, & oblinens vasis spiraculum luto, ita fornaci mandet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad vsus recondat. Lauatur vt cadmia.

* ALCYONIVM. *

Alcyonij hi-sto. & cōsid.

ALcyonium (vt Plinius est author lib. 32. cap. 8.) fit in mari ex nidis, vt aliqui existimant, alcyonum, & ceicum: alij ex sordibus spumarum crassescentibus: alij è limo, vel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera: Cinereum, spissum, odoris asperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris vermiculi. Quartum pumicosius, spongiæ putri simile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Milesium vocatur. Quò autem candidius, hoc minus probabile est: hæc Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, silentio prætereunt. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, vt Plinius scribit, sed quòd alcyones super illud marinis vndis simul congestum nidificent: quorum sententiam magis probandam censemus. Alcyonium officinæ Spumam maris vocant: quòd sic idem vocent Arabes, Dioscoridem secuti, quippe qui scripserit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc est, maris spumam vocari. Cæterum rursum Alcyonium coralij instar, coaceruatis in globum veluti vermiculis, lapidosaq; materie, Venetijs primùm vidimus. Quartum verò reperimus copiosum in Tergestino litore velleribus simillimum, album, ac leuissimum. Piscatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & vulgò appellantur Garuse, nidum esse affirmant. Primum, & vltimum genus pluribus in seplasijs inuenitur. Porrò in hoc capite in vulgatis Dioscoridis exemplaribus nonnulla (vt planè suspicor) verba desiderantur, cùm de viribus quarti alcyonij nihil in his scriptum legatur. Auget suspicionem Oribasius, cuius lectio hoc loco habet: τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὕστατον, hoc est: quartum & postremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioscoride transscribens vtriusque speciei meminit. De Alcyonijs disseruit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, his verbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: verùm aliud alio non parum plus minusque, & in his ipsis, quæ diximus, secundum partium essentiæ totius tenuitatem. Est autem eorum vnum densum; & graue, odoris praui: olet enim pisces putres, spongiæ in specie simile. Secundum verò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens similem phycijs. Aliud tertium vermi simile est specie, colore purpureo, consistentia molli, vocant id Milesium. Post quæ quartum secundo quidem iam posito similiter & leue, & rarum, verùm lanis succidis simile. Denique & quintum extima superficie læui, cæterùm interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre: & sanè omnium alcyoniorum est calidissimum, adeò vt & pilos vrere possit. Itaque cùm duo prima lichenas, alphos, psoras, leprasque adiuuent, præterea cutem splendidiorem competentia virium efficiant, idem præstare non potest hoc vltimo loco positum. Nec enim perinde vt illa, cutem duntaxat summam extergit, sed etiam excoriat, vsque in profundum cutis penetrans, vt etiam vlcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recensuimus, omnium est tenuissimum. Itaque vstum alopecias curat illitum cum vino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia. Quartum autem eiusdem cum hoc speciei vires obtinet, verùm haud parum imbecilliores. Quod Græci ἀλκυόνιον, Latini quoque Alcyonium dicunt: Arabes, Zebethalbahar, seu Zebdalbhar: Itali, Alcionio.

Spuma maris offic.

Loctis Diosc. suspectus.

Alcyonij vires ex Gal.

Nomina.

Ἀδάρκης. ADARCES. CAP. XCV.

FIt in Cappadocia, quod adarces appellatur. Est autem tanquam concreta salsilago, humidis & palustribus locis siccitate emergens, & arundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Asij similis, & omni forma molli alcyonia, & aliquantum cauo proxima, vt videri possit lacustre alcyonium. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & vitia cutis in facie, similia, accommodatur. Et in summa vis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & ischiadicis prodest.

Adarcæ considera-tio.

Calamoch-nus.

LEgitimam Adarcen, quæ Dioscoridis, & Plinij placitis respondeat, hactenus non vidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius lib. 16. cap. 36. Quam postea lib. 32. cap. 12. vocauit calamochnum, sic inquiens: Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Nascitur circa arundines tenues, è spuma aquæ dulcis ac marinæ, vbi se misceant. Vim habet causticam, ideo acopis additur contra perfrictionum vitia: hactenus Plinius. Porrò verò eos hallucinari crediderim, qui sibi persuadent id esse Adarcen, quòd vulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm nascitur, non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inhærens visitur, sed in sicco reperitur litore, vndis simul cum alga proiecta, pilæ omnino similis, quæ in lactentium hædorum ventriculis, ex exuctis vnà cùm lacte pilis, plerunque reperitur. Adde quòd hæc, quantum gustauerim, nec acris, nec caustica (vt Plinius inquit) deprehendatur, neque etiam quod sciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, referens quæ Crito ad conseruandos, augendos, itemque à defluuio præseruandos capillos scripsit. Vbi cùm interpres Cornarius, vir alioqui doctissimus, ignorasset quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφαῖραν θαλάσσιαν, fortè suspicatus, locum hunc in Galeno esse deprauatum, spongiam marinam perperam interpretatus est: quandoquidem lectio illa vera est, & vertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchsius doctissimè adnotauit in suis de compositio. medic. libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepsicus in quodam vnguento ad lumbricos, vbi sic habet: Pilæ marinæ, quæ

Palla marina

Pilæ in hædorum ventri-culis.

Cornarij la-psus.

Adarcæ vires ex Gal.

reperitur in mari rotunda, vt lana congesta. Cæterùm Adarcæ vires retulit Galenus lib. 11. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens: Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, essentia quidem sua velut spuma est aquæ salsæ concreta, circa arundines, & farragines concrescens. Acerrimum hoc est, simulque calidissimum medicamentum: proinde & per se inutile est, verùm commiscetur ijs, quæ vim eius retundunt, itaque fit admodum vtile in ijs affectibus, qui exoalfieri postulant, idq; foris impositum: nam intrò in corpus ipsum sumere est impossibile, nimirum ob virium vehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarcium à marina sphera plurimum facie, & viribus differre. Id Græcis ἀδάρκης & ἀδάρκιον vocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, seu Adaracha: Italis, Adarce.

Nomina.

10

Σπόγγοι. SPONGIÆ. CAP. CXVI.

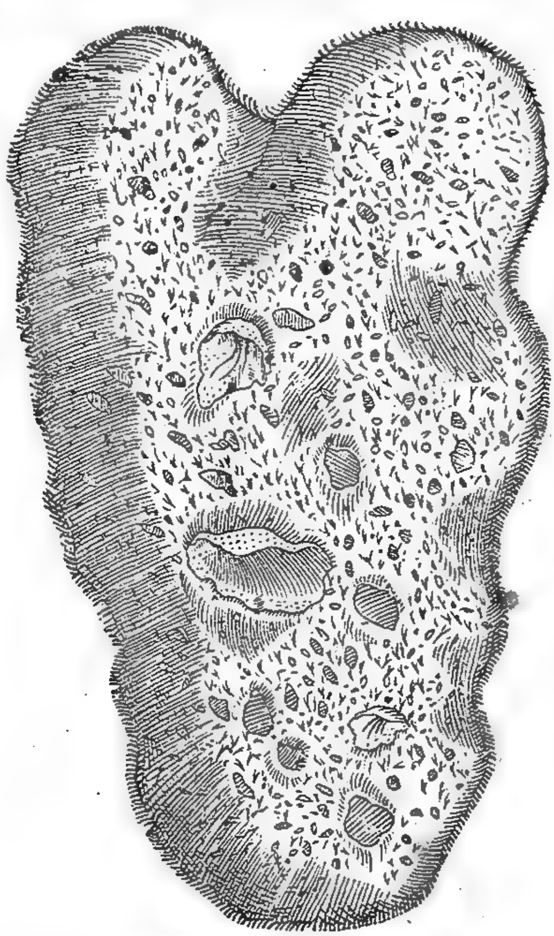
E Spongijs alias mares appellauere, tenui fistula, spissas: quarum duriores tragos nominarunt. Fæminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, vt alcyonium. Recentes sine pinguitudine vulnerariæ sunt, & tumores reprimunt: recentia vulnera ex aqua poscaue conglutinant, veteres sinus ex decocto melle iungunt. Vetustæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, si penicilli modo adigantur, occlusa vlcera, callosáq; laxant. Siccæ recentes, & vacuæ, senilia vlcera, & quæ fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, impositu siccant: sanguinis profluuium sistunt. Crematarum cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur: & vbi quid abstergere, aut adstringere opus est. Vtilius in oculorum medicamentis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinem sistit. Candidæ cura fiunt, è mollissimis recentes per æstus tinctæ salis spuma, quæ petris cohæret: insolantur inuersæ, hoc est, parte caua sursum spectante, & qua abscissæ fuerunt deorsum. Si verò æstiua serenitate ad lunam sternantur, perfusæ sali spuma, aut maris aqua † maximum candorem referent.

20

† Drag. λευκαίνονται δὲ οὐκ ὀλίγαι. i. candidæ fiunt nō paucæ.

Spongiarum histo. ex Aristotele.

* SPONGIA MARINA. *

Spongiarum genus (inquit Aristoteles lib. 5. cap. 16. de historia animalium) triplex statuitur: nam aliæ raræ, aliæ spissæ, aliæ quas nominant achilleas. Tenuissimum genus id tertium est, spississimum, & validissimum quod galeis ocreisq; inseritur, eoq; minus ciere strepitum posse notatum est, genus hoc inuētu perquàm rarum est. Quæ autem in genere illo spisso prædura sunt, atque aspera, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum est, quòd captæ limo referta omnes cernuntur: quod certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipsum adnexum hauriri. Imbecilliores propterea sunt spissæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæsu innituntur. Sensum etiam spongijs esse aiunt: argumento quòd ad euulsoris accessum contrahuntur, ita vt euelli difficilè sit: quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasque vrget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, vt qui Toronam incolunt. Narrant tamen proculdubio bestiolas quasdam velut tineas lumbricosue, & eiusmodi alias consistere intra spongias, atque ali: quas & euulsis spongijs, pisciculi saxatiles deuorent, qui vel radices absumunt totas quæ inhærentes saxis remanserint. Si euenerit fortè, vt spongia abrumpatur, residuo item renascitur, & completur. Magnitudine amplissima soluta illa, & rara spongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam sunt. Sed mollissimæ quæ spissæ: nam achilleæ torosiores ijs constant. Omnino quæ altis, tranquillisq; insunt gurgitibus, mollissimæ sunt: flatus enim, ac tempestates spongias quoque, vt cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem spongiæ Hellesponti spissæ, ac duræ sunt, & omnino quas mare vltra Maleam promontorium, citraque refert. Differunt inter se mollitie, duritieq;, nec calorem immodicum spongiæ patiuntur: fit enim eo, vt more pullulantium putrescant. Quocirca optimæ iuxta oras comperiuntur spongiæ, si gurgite alto demersæ sunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis viuisque nigricans est. Adhærent nec parte, nec toto: intersunt enim fistulæ quædam inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi membrana extenta subesse radicibus earum videtur: supernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at verò quaterni, aut quini patent, per quos pasci existimantur. Hactenus de spongijs Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongijs historiam acceptam referre potest, quam libro 9. ca. 65. scriptis tradidit. Spongiarum vires memoriæ prodidit Galenus libro 11. simplicium medicamentorum his verbis. Spongia vsta acris est, & digerentis potentiæ. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent. In quem vsum semper eam paratam habebat siccam, & exarefactam: cùm verò res posceret, bitumine in primis imbuebat, sin eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus sanguine profluentibus etiamnum ardentem, vt & crusta parti induceretur, & ipsum spongiæ vstæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterum spongia ipsa noua per se, non sicut lana, aut linamentum (quod μοτὸν τιλτὸν, id est, carpinatum vocant) materia duntaxat est, quæ humores infundendos excipiat, sed etiam manifestè desiccat. Id quod scies, si ea sola vtaris in vulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut vino, pro diuersitate videlicet corporum, vti est antè dictum.

30 40 50 60

Spongiarum vires ex Gal.

lotum. Glutinabit siquidem ea similiter atque medicamenta, quæ vocant enema. At si non noua sit, sed vsui accommodata, palam cognosces, quantum à noua superetur, siue vulneribus eam imponas, siue aqua proluens, siue oxycrato, siue vino. Nec mirum est, cùm in spongia noua seruetur etiamnum ea, quam á mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atque hæc quidem præstare potest, cùm etiamnum seruat maris odorem. Nam temporis spatio, etiamsi nunquam vsui accommodata sit, tamen & odorem maris amittit, neque æquè desiccare potest. Spongia quæ Latinè σπόγγος Græcè dicitur: Arabicè, Asfengi albairi, seu albar: Italicè, Spongia: Germanicè, Badschwam: Hispanicè: Spongia: Gallicè, Esponge.

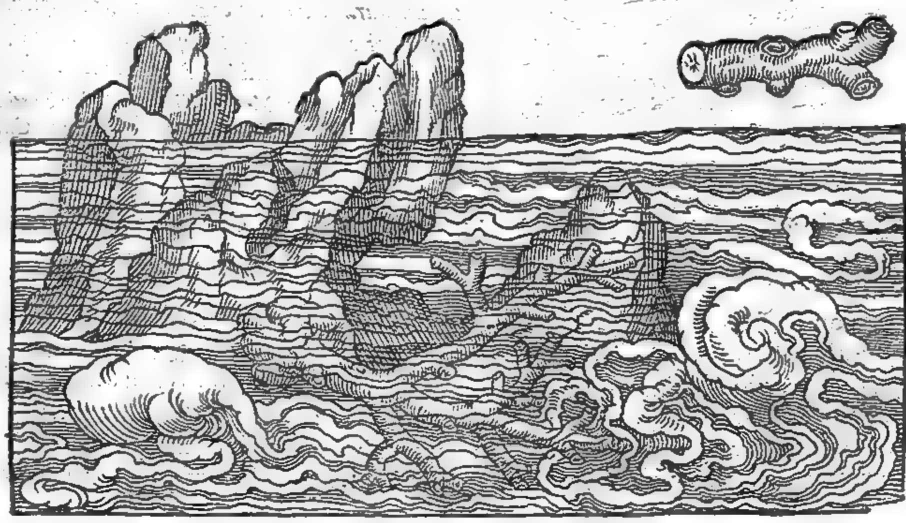
Nomina.

Κοράλλιον. CORALLIVM. CAP. XCVII.

Corallium, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum esse fruticem constat, qui alto extractus, duratur statim atque emergit, tanquam offuso aere protinus concrescat. Plurimum inuenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomen est. Laudatissimum rubens, colore antherici, aut sandycis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens, æquabili vsquequaque concremento, rursus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramosissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, vitiosum existimatur. Adstringit, & refrigerat mediocriter: excrescentia coercet: oculorum cicatrices abstergit: vlcerum caua, & cicatrices explet. Contra sanguinis reiectiones magnopere efficax est: vrinæ difficultati auxiliatur. Quin & potum ex aqua lienem absumit. † Quod anthipathes vocant, corallium esse arbitrantur, specie tantùm distans. Est autem colore nigro arboris figura, ramosum magis. Vires supradictas habet.

† Dra. ἔτος καὶ φυλακτήριον ἐστὶ καὶ παντὸς κακοῦ ἀποτροπαῖον. i. Quinetiā præseruat à venenis, & omniū malorum depulsor est.

* CORALLIVM ALBVM ET rubrum. *

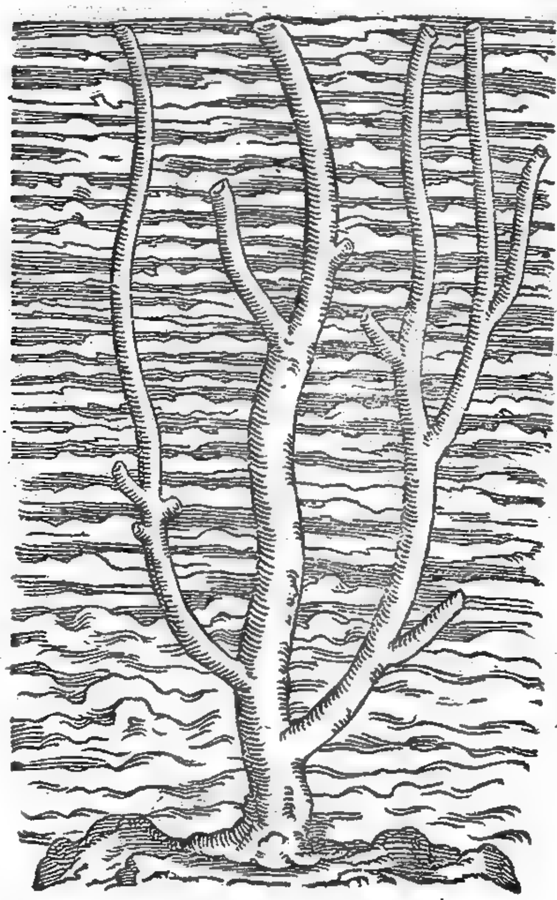
Corallium, quo vsque adeò abundat Italia, vt ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæque puellæ, quibus non gestentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs suspensa, quo item vtuntur fœminæ in templis ad suas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atque inde ad nos defertur. Cæterùm etsi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioscorides, reperitur tamen quod niuei sit candoris in ijsdem pelagis, non autem vt rubrum compactum, ponderosumque, sed leuius ac rarius, & spongiarum modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo vtuntur medici, vbi opus est maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius libro trigesimo secundo capite secundo, vbi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in corallio: namque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari, sed nigrius. In Persio vocatur Iace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur & apud Grauiscas, & ante Neapolin Campaniæ, maximeque rubens, sed molle, & ideo vilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color viridis. Baccæ eius candidæ sub aqua, & molles, exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiua, specie, atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si viuat. Itaque occupari, euellique retibus, aut acri ferramento præcidi: hac de causa corallium vocitatum interpretantur. Probatissimum quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, vel rursus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum viris quoque pretiosa est, quàm fœminis nostris vniones Indici. Aruspices eorum, vatesque in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo, nunc tanta penuria est vendibili merce, vt perquàm rarò cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur: hac Plinius. Quem tamen mirari subit, quòd tam facilè sibi persuaserit, corallium per se baccas ferre, quasi corna satiua specie atque magnitudine, perinde ac cæteræ arbores suos proferunt fructus. Quandoquidem, vt fatentur ij, qui corallia expiscantur, & ijs mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus, cornis ac cerasis similes visuntur, ex ipsorum truncis torno, & lima prius parantur: mox smyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur.

Corallij consideratio.

Corallium niueum.

Plinij lapsus.

* CORALLIVM NIGRVM Dioscoridis.*

Corallium nigrum.

Corallii facultates.

poliuntur, & lucidum leuorem contrahunt, cum ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circumquaque muscosa eximuntur, nec tunc ulla ex parte rubescunt, verùm inde artificibus tradita, deraso cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrũ Coralliũ, quod Dioscorides Antipathes vocari ait, primùm vidi ego Neapoli ebenum colore referens. Atqui posthac pulcherrimam eius plantam dono mihi dedit Anzianus quidam, qui quotannis mihi plantas è Gargano Apuliæ monte afferre solet. Ea enim prope radices brachij ferè crassitudinem æquat, & à medio trunco in ramos sese diffundit: res quidem visu digna, & rara. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumque præbetur. Corallium, ædes (vt aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, desquamatas gingiuas emendat, itemq; oris vlcera sanat. Potum dysentericos iuuat, seminis profluuium in viris, nocturnasq; pollutiones, & in mulieribus albos vteri fluores reprimit. Recensetur inter ea (Auicenna teste) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (vt Plinius inquit) contra torminum ac vesicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex vino potum, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat: ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sæpius poto, tradunt lienem quoque absumi. Sanguinem reijcientibus aut excreantibus medetur. Cinis eius miscetur oculorum medicamentis: spissat enim ac refrigerat, vlcera caua explet, cicatricesque extenuat. Coralli meminisse Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura describat medicamenta ad incipientem phthisin, hæmoptoicos, & suppuratos, quæ corallium excipiunt. Quod Græci κοράλλιον, & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominãt: Mauritani, Bassad, Mergen, Besd, siue Morgian: Itali atque etiam Hispani, Corallio: Germani, Corallen: Galli, Coral.

Λίθος φρύγιος. LAPIS PHRYGIVS. CAP. XCVIII.

Phrygius lapis, quo infectores in Phrygia vtuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus modicè grauis, nõ solida corporis cõpage, intercedentibus albis segmentis, vt in cadmia. Vritur autem vino optimo perfusus, viuisque carbonibus obrutus: perflatur assiduè follibus, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem vino restinguitur. Hoc iterum, & trinis vicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euanescat. Vis crudo, vstoque adstrictoria, expurgans: vlceribus crustas quadantenus inducit: ambustis cum cerato medetur. Lauatur vt cadmia.

Phrygij lapidis consid. Phrygii lapidis vires ex Galeno.

Qui mihi Phrygium lapidem ostenderit in Italia, hactenus neminem inueni: quippe cùm nec nostratibus Medicis, nec lanarum infectoribus, vsui, ex Cappadocia ad nos deferri desijt. Plinius, cùm ignorasset, Phrygium lapidem medicamentis etiamnum expeti, tingendis tantum vestibus commendauit. De huius lapidis viribus disseruit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis. Pyrita facultatem habere existimatur & Phrygius, quem vocant. Sed eo semper vtor combusto quidem ad vlcera putrida, idque aut ipso per se aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos verò medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miscentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipso in opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generali eius facultate explicuisse: validè enim desiccat, habens quiddam adstrictionis simul & mordicationis. Dictum verò superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimique vsus, quæ mistas in sese basce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem. Λίθος φρύγιος *Græcis, Lapis Phrygius Latinis appellatur: Italis, Pietra Phrygia.*

Nomina.

Λίθος ἄσιος. LAPIS ASIVS. CAP. XCIX.

Asius lapis assumi debet pumicis colore, leuis, fungosus, item friabilis, scissiles venas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos salsugo subflaua est, summo lapide insidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in alijs pumici simili, ad luteum vergente: admotus linguæ aliquantùm mordet. Vim habet vterque adstrictoriam, & modicè erodentem. Admistus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula discutit. Longè validior flos existimatur. De cetero siccatus flos vetera vlcera, & cicatrici repugnãtia sanat: excre-

excrescentia cohibet: tetra vlcera, & fungis similia, cum melle expurgat: vlcerum caua explet, & expurgat cum melle: depascentiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento: & lienosis ex aceto, & viua calce. Prodest flos ex melle phthisicis linctu. Podagrici iuuantur, pedibus in solio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum crassitiem absumunt, cùm vice vitri in balneo sparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Asij lapidis consid.

Tametsi in commentarijs nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Asium lapidem mihi incognitum esse ingenuè confessus fuerim: legitimum tamen nuper Tridento ad me misit Martinus Guidottinus seplasiarius diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorsus notis ac viribus Dioscoridis descriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigum nominant. Est enim hic pumicis instar leuis, fungosus, friabilis, lutei coloris intercursantibus venis. Hoc, quòd carnes absumat, vtebatur antiquitas ad defunctorum sepulchra, vt absumptis ab eo carnibus, corpora non computrescerent: ob idque Græci appellauere sarcophagum. Quod manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται id est, loculi defunctorum carnes absumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod sciam, ex interpretibus ita vt nos accepit: sed omnes ad aliud respicientes vocem σοροὶ puluerem verterunt. In quo mihi planè non videntur mentem Dioscoridis assecuti. Quam probè assecutus, nostræque sententiæ adstipulari cognoscitur Plinius libro 36. cap. 17. vbi de lapide Asio sarcophago ita scribit. In Asso Troadis lapis sarcophagus fissili vena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem, exceptis dentibus: hæc Plinius. Cæterùm Asij lapidis historiam, & vires descripsit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Est & alius lapis in Asso proueniens, quem ob id ipsum Asion cognominant, non durus vt petra. Siquidem color illi est, pariterque consistentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuissimæ adsimile, qualis in pistrinorum parietibus adhærere visitur. Appellant hoc medicamentum petræ Asiæ florem. Est verò & subtilium partium, vt sine morsu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra verò, in qua nascitur, tametsi vim habeat illi similem, actionis tamen vehementia inferior est. Hoc enim ea potior est flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & velut sale condita seruet, sed & quia hæc præstet absque vehementi mordicatione. Habet & salsedinem quandam in gustu hic Asiæ petræ flos: vt coniectura sit, illum nasci ex eo quòd ros ex mari in petram residens, postea à sole desiccetur: hactenus Galeni verba. Quæ quidem si paulò diligentius examinasset Fuchsius medicus alioqui nostræ ætatis celebris, non tam facilè fortasse suam protulisset sententiam libro de compositione medicamentorum: quòd scilicet Asiæ petræ flos sit illa mollis, alba, & tenuissima materia, quam farinæ, quæ parietibus molarum inhæret, similem exudant veteres muri, rupes saxaque montium, ex qua fit quod Salnitrum vocant. Porrò quòd hæc non verè sit Asij lapidis flos, omnibus ijs perspicuum fiet, qui rem hanc accuratius expendent. Nam præterquàm quòd ea diuersorum lapidum flos est, nullam habet cognationem cum Asio lapide, qui solus, Dioscoridis & Galeni testimonio, florem sui nominis gignit. Lapis, qui λίθος ἄσιος & ἄσσιος Græcè, Lapis Asius & Assius Latinè vocatur: Arabicè, Hager Asos: Italicè, Pietra Assia.

Asij lapidis histo. & vires ex Gal.

Fuch. error.

Nomina.

λίθος πυρίτης. LAPIS PYRITES. CAP. C.

PYrites lapidis genus est, à quo æs conflatur. Eligi debet æris similitudine, facilè scintillas edens. Vritur sic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufescat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioso melle perfusum deijciunt, & vbi ad fuluum colorem vergere cœperit, extrahunt: efflatoque cinere, rursus madefactum cremant, donec æquabiliter assiccatus, friabilis reddatur: siquidem sæpe facies summa solùm vritur: ita crematus, siccatusque reconditur. Si eloto opus sit, lauari debet, vt cadmia. Tam crudi, quàm vsti vis est excalfacere, abstergere, offusam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas discutere. Resina exceptus excrescentia in carne cohibet, sed calorem quendam, & adstrictionem parit. Ita vstum nonnulli diphryges appellant.

Lapidem, quem Græci Pyriten dicunt, officinæ cum Mauritanis Marchesitam vocant. Verùm quanquam vniuersi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritæ appellari possunt, cum tamen Marchesita appellata cæteris magis scintillet chalybe aut ferro percussa, per antonomasiam ipsa sola vocatur Pyrites, tanquam cæteris præstantior. Foditur hæc omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diuersa, plerunque tamen (vt Plinius inquit libro trigesimo sexto cap. decimonono) aureis scintillis, vel argenteis respersa. Gignitur, vt rei metallicæ periti tradunt, ex impuro metallorum halitu: quo fit, vt ferè semper reperiatur in montium cacuminibus, vbi auri, & argenti venæ, in profundo delitescit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (vt chymistæ existimant) ex impurissimo sulphure, alijsque inconcoctis partibus metallorum sit conflata: quamobrem fossores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proijciunt. Veruntamen quandoque Pyriten inueniunt, qui aurum, argentum, vel æs intra se continet. Idcirco rectè prodidit Dioscorides, Pyriten lapidis esse genus, ex quo æs conflatur. Quod cùm ignorasset Albertus, omnem Marchesitam inutilem esse asseruit. Pyrites non solùm in metallorum fodinis reperitur, cum omnibus ferè lapidibus, & metallis commistus: sed etiam in quibusdam Misniæ fluminibus rotunda facie, & cæteris durior. Nos pyritem habemus crystallo, berillo, Armenio, cæruleo, chalcantho, misy, chalciti, Minio, auripigmento, & alijs lapidibus adnatum, adeò vt cum fossilibus omnibus lapidem hunc cognationem habere crediderim. Pyritæ vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis. Vnus eorum, qui validam facultatem possident, est & pyrites quem vocant: quo vtimur digerenti emplastro admisto: adijcitur ei & schistos. Ab hoc medicamine, & pus sæpenumero, & consistentia grumosa in spatijs intermedijs musculorum nata, per halitum digesta sunt. Cæterùm vbi in vsum vocantur lapides omnes admodum vehementer contusi, atque ad læuorem redacti sint oportet, similiter atque ea, quæ in ophthalmicas facultates admiscentur. Etenim nisi pollinis instar comminuantur, adeò vt in profundum corporum, quibus applicantur, subeant, assimiles manent istis marinis, & fluuiatilibus arenis, quæ & ipsæ communem omnium lapidum vim possident. Siquidem exiccant tumentem ex hydrope carnem, videlicet laborante in eis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis vtimur, tanquam prædictis, ad ophthalmicas, & sistentes tum sanguinem, tum muliebre profluuium facultates, præterea ad glutinanda vlcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non sunt, ad hæc omnes sunt vtiles, velut & acres, quorum posterius mentionem faciam, ad detergendum, abstergendumque, tum de-

Pyritæ vires ex Gal.

Nomina. *tum detrahendum, extenuandum, detergendum, valenterq; ſiccandum, & colliquandum. Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης, Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager al: ſiue Alruſenai: Italis & Officinis, Marcheſita: Germanis, Kiß / vnnd Ertſtuoff.*

λίθος αἱματίτης. LAPIS HÆMATITES. CAP. CI.

HÆmatites optimus habetur friabilis, ſaturato colore niger, durus, & ſuopte ingenio æqualis, nulla ſorde admiſta, nulloque zonarum diſcurſu. Vim habet adſtringentem, & excalfactoriam aliquantum, extenuantemq;. Oculorum cicatrices, & ſcabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore ſuffuſis conuenit. Bibitur contra difficultatem vrinæ, & fluxiones mulierum in vino: & ab ijs, qui ſanguinem reiecerunt, cum ſucco punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitijs apta. Vritur vt Phrygius, ſine vino duntaxat. Modus vſtionis eſt, vt modicè leuis fiat, & bullis quibuſdam intumeſcat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Denſam glebam, rotundamq; ſchiſti lapidis, cuiuſmodi ſunt, quæ eius radices vocantur, in vrceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque interiecta mora eximunt, experiunturque ſi trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat: quòd ſi ita res ſe habet, reponunt: ſin minus, iterum obruunt, & ſubinde conſpicientes, periculum faciunt ſiquidem in cinere diu dimiſſus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm ſciſſilibus venis: quippe in rectos venarum diſcurſus refringitur. At hæmatites longè ſecus ſe in colore habet: namque hic floridum reddit, hæmatites verò ſaturatiorem, atq; cinnabarin imitantē. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehementer ambuſto. In Aegypto ſponte naturæ cum metallis enaſcitur.

Hæmatitæ lapidis conſid. *HAematites lapis, quo omnes in vniuerſum medicæ officinæ abundant, quoq; pictores, & lignarij fabri vtuntur, vulgò vocatus Lapis, legitimus non eſt, de quo meminerunt Dioſcorides, & Galenus. Quippe hic alius eſt lapis mollis per ſe proueniens in montibus, apertis locis. At legitimus foßilis eſt, & ſponte naturæ naſcens in metallorum cuniculis: qui fractus, ſanguinem colore imitatur, vnde & nomen, cùm Græcis ſanguis αἷμα dicatur. Huic perſimilis eſt, quem Schiſtum vocant, cuius hiſtoriam, & vires ſtatim poſt hunc ſcribit Dioſcorides ob cognationis vinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, ſed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ montibus, præſertim in Hercynia ſylua: quin & in Italia Brixienſi agro, ſed peregrinis bonitate cedens. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis inſtar, quibuſdam inſit, vt peritißimus æquè ac doctißimus Agricola in ſuis de foßilium natura libris diligenter adnotauit.* Hæmatites ferri materia. *Hæmatitis fodinas habet in valle Ioachimica Regni Bohemiæ Illuſtris Comes Ioachimus Schlichius, adeò eo refertas, vt inde optimum ferrum conficiant: quo fit, vt nil aliud ſit Hæmatites lapis, quàm ferri materia. Qui ferrum auro ornant, & contegunt, id ſine hæmatite facere nequeunt. Namque ea aureas bracteas ferro prius circundatas firmant & poliunt, perinde ac pictores, lupino dente.* Hæmatitæ vires ex Gal. *Hæmatitæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit. Porrò talium quoque vnus eſt hæmatites, quem vocant, à coloris ſimilitudine id appellationis ſortitus: ſicut & galactites, quando & ipſe in ſuccum ſolutus, lacti ſimilis conſpicitur. Habet lapis hæmatites tantùm frigiditatis, quantum habet adſtrictionis. Meritò itaq; auſi ſunt Medici ocularibus facultatibus lapidem miſcere hæmatitem. Ac ſolo eo vti poßis palpebris exaſperatis: ſiquidem cum phlegmone aſperæ ſint redditæ, ex ouo ipſum diluens: ac ſi magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin verò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito verò ſemper à modicè humidis, per ſpecillum infundens. Vbi autem, quòd vires eius ferat, conſpexeris, magis ac magis craſſum efficies, ac tandem adeò craſſum facies, vt ſpecilli nucleo inungas, ſecundum ſubiectionem, aut euerſionem palpebræ. Hic idem lapis ſimiliter in cote contritus, ſanguinis expuitioni conuenit, omnibusque vlceribus. Porrò ſiccus, ſi ad tantum redactus fuerit læuorem, vt puluillum referat, reprimit excreſcentia, atq; eo nullus ſolo ac per ſeſe vtitur. Ego verò ad ea quæ dixi, vſus ſum facultate eius ex guſtu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari vellem numquid rectè coniecißem. Et ipſa quidem oculorum vlcera, ſolus per ſe cicatrice includit (vt paulò antè comprehenſum eſt) attritus, cæterùm aut affuſus, aut inunctus: nam & id experientia exploratum habeo: hactenus Galenus.* Hæmatitæ vires ex Alexādro. *Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, ſic inquiens. Ego ſanè noui frequenter me ſine theriaca, alijsque pretioſis antidotis multos curaſſe, lenibus vſum medicamentis, & præſertim lapide hæmatite. Vſus autem eo ſum in his, qui largius ſanguinem reijciebant, cum ſucco punici mali, & granis, vel cum ſucco polygonij: in quibus autem ſanguis non copioſè euacuabatur, etiam ex aqua ſola egelida. At læuigare ipſum curioſè oportet, vt in tenuißimum puluerem redigatur, ſitque aereus, & vento perſimilis. Dedi ego ex eo ſcrupula quatuor, & paulò amplius minusue. Exhibui etiā ijs, qui pus expuere inceperant, ac mirum eſt, quomodo vlcus exiccarit ſanaueritque, vt non amplius pus generaretur, neque æger tußi infeſtaretur. Spectaui autem & alium quendam ex his, quibus vas exeſum erat, non modò particulas quaſdam ex faucibus, ſed etiam aſperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus eſt nobis non admodū etiā ſperantibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, vt commodius diſtribueretur. Quare cùm crebrò ipſum bibiſſet, tandem ſumere ipſum faſtidiuit. Excogitaui autem huiuſmodi rationem, redactum in tenuißimum puluerem panniculo lineo impoſui, & diligenter ipſum vndiquaque conſtrictum, colligatumque in poculo, quod vinum odoratum modicum haberet, ſuſpendere permiſi, idque per totam noctem iam inde ab ipſo veſpere: extraxi autem tenuem, aereamq; eius partem, vt æger ſolam vini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atque hoc ſanè agendo, bibendoq; continuè, ſanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præſeruationis cauſa facere pergebat, bibebatque, donec etiam corpore probè permutato, conſueta agendo viribus ſe conſtare ſentiret. Hæc de lapide hæmatite à me viſa, & vſu comprobata conſcripſi. Hactenus Alexander lib. 7. cap. 1.* Nomina. *Hic lapis Græcè λίθος αἱματίτης vocatur: Latinè, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenegi, ſeu Alſadanegi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè, Blutſtein.*

λίθος σχιστός. LAPIS SCHISTVS. CAP. CII.

SChiſtos lapis in Iberia Hiſpaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, ſuapte natura fiſſilis, concremento, & alterno cohærentium venarum diſcurſu, pectinum modo, Ammoniaco ſali ſimilis. Vim exhibet hæmatitæ, ſed ad omnia infirmiorem: quin & cana replet muliebri lacte

lacte perfusus ad procidentia, rupta, item genarum crassitiem, & vuas oculorum, magnopere efficax est.

Schisti lapidis consid. & vires.

Schiston lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia (vt Agricola vir clarissimus est author) non solùm in pluribus Hercyniæ syluæ locis foditur, sed etiam in Bohemia, vbi & nos quoque eum adinuenimus. Cæterùm cùm de viribus cum hæmatite certet, his eius vires nobis supplere poterit. Meminit Schisti lapidis Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic de eius viribus disserens. Lapidi hæmatitæ persimilem vim obtinet, verùm infirmiorem is qui vocatur schistus, ac post eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, vt dixi, adiunxit. Vt itaque vnusquisque ipsorum leuiter ac sensim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in vsum ducitur: est tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiamnum phlegmone afflictis semper gratiora sunt, atque iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora quàm quæ persanare valeant. Λίθος σχιστὸς ita Græcis, vt Latinis Lapis schistus, & Italis Pietra scissile appellatur.

Nomina.

Λίθος γαγάτης. LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

IN gagatarum lapidum genere præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger est plerunque, & squalidus, crustosus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & discutiendi: deprehendit sonticum morbum suffitus: recreatque vuluæ strangulationes: fugat serpentes nidore: podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nasci solet, quà influens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur: vocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Gagatæ lapidis consid.

Lapidem, quem Gagaten vocant, in comitatu Tirolensi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Isbruck dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, ostendit mihi primùm clarissimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorsus notis à Gagatæ historia dissidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confestim accenditur, flammamque contrahit, ac bitumen redolet, squalidus est & niger, crustosus, & perquàm leuis. Hoc scatet in vniuersum Flandria, Cimbriaque, vbi lignorum penuria incolæ hoc tantùm lapide ignem sibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam misit ad me Tridento Santus Santinus diligens pharmacopola ad Coralli insignium Fuchsius vir alioqui eruditissimus magno errore putat (vt libro primo retulimus, cùm de pissasphalto dissereremus) Gagaten in Tirolensi comitatu repertum, esse pissasphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo dissentiam, citato nuper loco latius ostendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten censet esse succinum illud nigrum, quod nobis vulgò Ambra nera vocatur. Sed in hoc similiter eum (pace sua dixerim) hallucinari clarius esse opinor, quàm vt pluribus demonstretur. Nam vt omittam absurdum mihi planè videri, quòd succinum lapidis nomine dignetur, illud non est squalidum, neq; crustosum, sed in superficie potius leue, & lucidum satis apparet. Sunt qui existiment fossiles quosdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola vir doctissimus, & in fossilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, esse lapidem Gagaten, quod carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cùm hi flammam non edant, nisi follibus excitentur, nec vllum bituminis odorem spirent, eorum opinio planè refellenda videtur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans est, vt accensus picis ferè modo flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copiosum reddit, vbi vitreis organis conclusus, ignis vi peruritur. Hoc cõmendauit Mesues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmicis, tetanicis, arthriticis, ab vtero suffocatis, & conceptũ non admittentibus. Quod tamẽ à carbonibus ijs elici non potest, cùm omni penitus humore destituantur. Gagatæ historiam, & vires tradidit Gal. libr. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, his verbis. Est & alius lapis colore atro, qui vbi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet, quem Dioscorides, nonnulliq; alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, vnde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non vidi, tametsi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò videlicet, quæ in ea sunt, inspicerem. Crustaceos verò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cœle Syria asportari, natos in colle, mari mortuo, quod vocant circũdato, quà orientem spectat, vbi & bitumen est: eratque lapidum odor similis bitumini. Vtebar q; eis ad flatuosos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, mistis videlicet facultatibus, quæ ad hoc symptoma probatæ fuerant. Planeque visum est mihi euidentiorem earum facultatem reddidisse. Miscui verò ipsum & Barbaro quam vocant, & palàm medicamentum effectum est exiccantius, adeò vt & sinus contraheret, nedum cruenta vulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur: hactenus Gal. Cæterùm Plinius li. 36. ca. 19. existimasse deprehenditur, quod quemadmodum in medicamentis sibi viribus mutuis respondent Thracius lapis, & Gagates: ita vterque in aqua demersus accendatur, & conflagret, restinguatur verò in oleo. Quod tamen falsum est: quandoquidem Dioscorides vbi memoriæ prodidisset Thracium lapidem ijsdem viribus esse præditum, quibus & Gagates, subdidit Thracio illud peculiare adscribi, quòd aqua demersus accendatur, & oleo restinguatur: quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam esse Aetius testis est libro 2. capite 24. quippe si igne inflammetur, meroque restinguatur, exhibeaturque id vinum cardiacis potandum, confestim leuantur, represso sudore, excitatoque arteriarum pulsu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, septemque continuis diebus colicis è vino propinant drachmæ vnius pondere, & integram restituunt valetudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiusdem vapore suffientes. Sed quoniam Gagates ob quandam nominis similitudinem, lapidem ACHATEN ita veteribus appellatũ, mihi in mentẽ redegit, cùm is laudetur ad varia humani corporis incõmoda, meritò hic aliquid de eo nobis dicendum esse duximus. Repertus primùm Achates est in Sicilia, iuxta Achatem fluuium, à quo nomen sibi vendicauit. Lapis hic varijs constat coloribus, & se inuicem incursantibus zonis lineisq;, adeò vt quandoque varias effingent imaginum formas, natura tantùm penicillo. Id quod maximè testatur Plinius lib. 37. capite primo, vbi sic habet. Post hunc annulum regio fama est gemma Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Namq; habuisse traditur Achaten, in qua nouem Musæ, & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ, ita discurrẽtibus maculis, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia. Hinc igitur creditum est antiquos vocasse Achaten varijs ac diuersis nominibus. Vocatur enim phassachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alijs: quòd quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij sanguinem, nonnulli corallium coloribus præ se ferant. Prodest Achates (vt Plinius est author) contra scorpionum ictus. Quod in Siculis vtique crediderim, quoniam primum eius prouinciæ afflatu scor-

Fuch. error.

Carbones fossiles non esse Gagatem.

Gagatæ hist. & vires ex Galeno.

Plinij lapsus.

Achatæ lapidis historia.

Achatis nomina.

Achatis vires.

tu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Spectasse etiam pradest oculis. Sitim quoq; sedant in os additi, Leoninæ pelli similes, potentiam cæteris validiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis verò suffitu, earum tempestates auerti, & præterea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed vt prosint, leoninis iubis alligandos. Abominantur hyænæ pelli similes, quòd domibus discordias sint. Sed qui vnico tantùm colore notatur, inuictos athletas reddit: hactenus Plinius. Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, *Latinis Lapis Gagates vocatur: Italis, Pietra Gagate.*

Nomina.

λίθος θρακίας. LAPIS THRACIVS. CAP. CIV.

LApis Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei Gagatæ. Traditur aqua accendi, & † oleo restingui: quod in bitumine accidit.

† Ori. χεία. i. terra.

Thracij lapidis mentio ex Gal.

QVi Thracium lapidem ostenderet in Italia, hactenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus se vidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus vnà cum gagate lib. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis vratur candenti Thracius igne, &
Post madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur: adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus eius in medicina vsus: neque Nicander præter graueolentiam, qua suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit; hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis historiam potius fabulosam, quàm veram censemus. Eius nomen Græcum λίθος θρακίας: *Latinum, Lapis Thracius: Italicum, Pietra Thracia.*

Nomina.

λίθος μαγνῆτις. LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAgnes lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum vergente, densus, nec admodum grauis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, vt crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite vendant.

Magnetis lapidis histo.

MAgnes lapis Heraclius, & Sideritis quoq; dicitur. Magnes quidem ab inuentore (vt Nicander est author) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinuenit: aut à Magnesia regione, vt Lucretius suis in poematibus scribit. Heraclius verò, vel ab Heraclia vrbe, vel ab Hercule: vt enim Hercules immanes domuit belluas, viribusq; subegit: ita Magnes ferrum victricem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob vires Sideritis quoq; dicitur: quippe ferrum Græcis σίδηρος *appellatur. Nos autem vulgari idiomate appellamus Pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in varijs Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etsi sæpe casu inueniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur: sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger est, aut cæruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contra. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum, sed etiam vim suam in id adeò transfundit, vt possit alterum inhærens ferrum ad se trahere: quo fit, vt sæpius acus acum trahat, adeò vt altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum vsque numerum. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ instar dependent, tametsi postremus non tam pertinaciter inhæreat, vti primus & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec vlla eam philosophorum inuestigatio vnquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi vim hāc peculiarem tribuisse cœlum, & rerum omnium parentem naturam, vt Rhabarbaro vim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam viuentem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod viribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem vt Magnetis admiranda facultas ex vna pendente acu in aliam transit acum, & ex annulo in annulum, idē similiter efficit Torpedinus virtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens eius facultas adeò confestim per setas virgamq; excurrit, vt statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat. Idemque efficit retibus comprehensa, vi per funem auræ instar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius author est libro 34. cap. 14.) Arsinões de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, vt in eo simulachrum eius è ferro pendere in aere videretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumq; sacerdotes (si tamen vera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellum è præstantissimo Magnete concamerari iusserunt, vt imposita in eo Mahumetis arca è purissimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aere penderet, ita deceptis populis. Trahit itaque Magnes propria vi ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit; vel vbi lapis is allio fuerit confricatus, aut vbi adamas propè adferatur. Magneti vim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrū confestim abigat respuatq;. Quo fit, vt qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant: per alium verò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & veluti tripudiantes fiant. Atqui ne fortaßis quispiam censeret id esse fabulosum, ego quidem fateri possum, me Magnetis frustum habere, quod altera parte ferrum trahit, altera respuit. Magnes flauo cum ære fusus, illud argenteo nitore colorat, quemadmodum cadmia aureo, vt superius diximus. Magnetis breuiter meminit Gal. lib. 9. simplic. medic. sic inquiens: Ex lapidibus vnus est & magnetes, & heraclea, quā vocant, adsimilem hæmatitæ vim obtinens. Lapis, qui Græcis* λίθος μαγνῆτις & ἡράκλειος, *Latinis lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur: Arabib. Hager almagritos, seu Magnathis: Italis, Pietra magnete, & Calamita.*

Sideritis lapis. Magnetis differentiæ & delectus.

Theamedes lapis.

Magnetis vires ex Gal. Nomina.

λίθος ἀραβικός. LAPIS ARABICVS. CAP. CVI.

ARabicus lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVllum hactenus vidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem: quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam. Eius tamen nomen Græcum est λίθος ἀραβικός, *Latinum lapis Arabicus: Italicum, Pietra Arabica.*

Nomina.

λίθος γαλακτίτης. LAPIS GALACTITES. CAP. CVII.

Galactites appellatur, quòd lacteum succum resudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & vlcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter vim glutini, quod ei obhæret.

λίθος μελιτίτης. LAPIS MELITITES. CAP. CVIII.

10 Melitites omnia galactitæ similis, hoc tantùm interest, quòd dulciorem succum remittit. Eiusdem vt galactites effectus.

Galactiten, item Melititen, etsi antea me non vidisse scripseram, dum tamen in Bohemia sum, vtrunque ex Misnia ab amicis accepi. Alter tamen (vt Galenus inquit lib. 9. simplicium medicamentorum) Galactites vocatur, quòd in succum solutus lactis speciem reddat: quemadmodum alter melitites, quòd succi dulcedine mel gustu repræsentet. Galactitæ meminit Plinius lib. 37. cap. 10. sic inquiens: Galactites ex vno colore lactis est. Eandem dicũt leucam, & leucographiam appellant, & synnephitẽ: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoque adalligata collo, saliuam facere dicitur: in ore autem liquescere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis: hæc Plinius. Cæterùm, vt testatur Agricola, non solùm reperitur Galactites in quibusdam Saxoniæ montibus, in Germania, sed etiã in quorundam fluminum alueis, pariterque Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè Lapis Galactites: Italicè, Pietra Galactite vocatur. Hic verò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis Lapis melitites: Italis, Pietra Melitite nominatur.

Galactitæ, & melititæ hist.

Nomina.

20

λίθος μορόχθος. LAPIS MOROCHTHVS. CAP. CIX.

Morochthus lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida vocauerunt, in Ægypto nascitur: quo, vtpote molli, & facilè liquescente, linteones dealbandis vestibus vtuntur. Spiracula corporis obstruere videtur: conueniens ijs, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & vesicæ doloribus, cum aqua potus: itidem fluxionibus vuluæ, & impositus velleri. Mollibus oculorum collyrijs miscetur: explet enim caua, atq; delachrymationes sistit. Idem cerato exceptus, vlcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

30

Morochthum lapidem nonnulli galaxiam vocant, nascitur (vt inquit Georgius Agricola, acerrimus fossilium indagator) in Saxonia Germaniæ. Huius frustum non paruum ex Misnia misit ad me Georgius Fabritius, vir quidem doctrina, & virtute clarus, nullis deficientibus notis ac viribus. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Porrò facit Morochthi lapidis adstringens facultas, qua cruentas reieiectiones sistit, & corporis spiracula obstruit, vt alterius quoque lapidis hic mentionem faciam, admirabilis sanè facultatis ad ossium fracturas. Siquidem tametsi perfracta ossa à Chirurgis non ante quadragesimum diem sanari soleant, compertum tamen est à compluribus in Germania, ea proculdubio sanari triduo, aut quatriduo huiusce lapidis potu, sesquidrachma pondere, ex rubro meraco cùm mane, tum vesperi hausto. Sed interim os fractum restaurare, æquare, ac asserculis circumquaq; munire operæpretium est, & affectum locum illinire vnguẽto ex Geranij radicibus cæruleum florem gerentis, & lactentis suis axungia, siccatis prius radicibus, & in puluerem tritis, & deinde ex axungia præscripta in mortarium exceptis. Extenditur enim super linteolo cera odorata imbuto, & fracto loco adalligatur. Est itaq; lapis is lõgus perinde ac humanus digitus, teres, crassitudine ferè annularis, & sæpe tenuiore, albicans, friabilis, tophacea intus substantia. Hunc primo ad me misit excellens ac doctus Medicus Georgius Vuirt, qui olim in Aula Cæsaris Caroli Quinti honorifice medicinam fecit. Nascitur in eo Rheni tractu, quem Germani die Bergstraß vocant circa Darmstat oppidum, duobus à Rheno miliaribus, & reperitur in arena. Tale est enim illius loci solum. Sunt qui hos lapides, è plantæ cuiusdam bechio similis, radicibus, ibi nascentis gigni existiment. Sed an hoc verum sit, mihi certo non constat. Germani hunc lapidem ab effectu appellant Beinbruch. Morochthi meminit Galenus vnà cum scissili lapide li. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens: Sunt & alij lapides in succum solubiles, vt qui in Aegypto nascitur, quo vtuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionem præ se ferens: quo circa hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quòd desiccet videlicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem vlceribus inducendam in mollibus corporibus vsurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde vt modò dicti. At quantò est maiore emolliendi vi, quàm prædicti, quòd nullam videlicet effectricem qualitatem habeat, tantò etiam moderatior est, magisq; dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant: hactenus Galenus. Sed certè nescio qua ratione, aut authoritate ductus sibi persuaserit Plinius libro 27. cap. 11. hunc non esse lapidem, sed herbam, vbi vnà cum leuca de leucographide disseruit: nisi fortasse fuerit vocabulorum similitudine deceptus. Lapis Græcis λίθος μορόχθος, Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, Pietra Morochtho.

Lapis ad ossium fracturas.

40

Morochthi lapidis vires ex Gal.

50

Nomina.

60

λίθος ἀλαβαστρίτης. LAPIS ALABASTRITES. CAP. CX.

Alabastrites vocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit, stomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabastrites notissimus lapis est ijs qui Romana inuiserunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastriten esse, quo hac tempestate torno varia finguntur vasa, quibusdam subnigricantibus venis discurrentibus, pellucido leuore, materia verò adeò imbecilli, vt parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritæ species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad vasa vnguentaria cauabant, quò diutius vnguenta à rancore vendicarent, nascitur (vt Plinius inquit lib. 36 cap. 8.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris

Alabastritæ consid.

 candidi.

Alabastritæ vires ex Gal.

candidior. Probatissimus verò in Carmania, mox in India, iampridem & Syria, Asiaque. Vilissimus autem, & sine vllo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in vertice maculosi: hac Plinius. Huius facultates memoriæ prodidit Galenus li. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Et alabastrites vocatus vnguis in medicinæ vsum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis. Is Græcè λίθος ἀλαβαστρίτης, Latinè, Lapis alabastrites dicitur: Italicè, Alabastro.

Nomina.

λίθος θυΐτης LAPIS THYITES. CAP. CXI.

Lapis nomine Thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidem imitatus: cùm diluitur tamen lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuersantur, expurgat.

Fuchsio male Turcicus lapis Thyites creditur.

Thyiten lapidem neque ipse hactenus inueni, neque ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tantùm petendus est, vbi eum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrinæ, libro illo de compositione medicamentorum, quem collocupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridi Thyiten dictum, nihil aliud esse censet, quàm lapidem illum cœruleũ, qui Italis vulgò Turchina, alijs verò Turcicus lapis appellatur, vt eius verba, quæ subijciam, apertè declarant. Iaspis, inquit, Galeno duplex est. Vna subuiridis, quæ Dioscoridi Thyites, vt alibi diffusè monstrauimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Iaspidis species, quæ quòd aeri & cœlo matutino autumnali similis sit, hoc est, cærulea lacteq; suffusa ἀερίζουσα Græcis, Iunioribus Turcica, Germanis Türckes nominatur. Quam certè appellationem verisimile est ex Thyitis deprauata voce promanasse, originemq; suam duxisse. Altera viridis, quæ sic dicta est quia viret. Eius duodecim sunt genera, quæ alibi à nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica vocata Iaspis, de qua iam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchsij sententia. Quæ sanè mihi nonnullis rationibus refellenda videtur. Primum namq; non inuenio, quòd Galeno Iaspis in duo genera digeratur, in viridem scilicet, & subuiridem, vt illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum viridis tantùm meminisse constat lib. 9. simplicium medicamentorum, vbi de eius facultatibus disseruit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subuiridis quodammodo, vt Iaspis: siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis verba refert, vt ex capitis illius titulo quisque certior fieri potest: id enim ita inscriptum legitur, Περὶ τοῦ Διοσκορίδου θυΐτου: De Dioscoridis Thyite. Praterea equidẽ nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites, quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est subuiridis, non autem saturati cærulei, vt ille. Ad hæc si lapis, qui ἀερίζων Græcis vocatur, & qui verè Turcicus est, Iaspidis generibus assignatur (quod ipse quoque Fuchsius asserit) non video, quo modo fieri possit, vt idem sit Dioscoridi Thyites: qui à nemine, quod sciam, inter iaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non videtur verisimile, quòd Turcicus lapis à Thyitis deprauata voce nomen acceperit: quam enim, quæso, illæ voces habent inter se similitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, vt credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua: nam quemadmodum in Italia cæruleus color, quem propriè cœli colorem esse volunt, vulgò turchino vocitatur: ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est à colore, quem cæruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facilè factum esse arbitror, vt eundem lapidem iuniores Turcicum appellauerint: atque adeò simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Türckes dixerunt. Lapis, qui Græcis λίθος θυΐτης, Latinis item Lapis Thyites appellatur.

Nomina.

λίθος ἰουδαϊκός. LAPIS IVDAICVS. CAP. CXII.

IVdaicus lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, vt collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati vrinæ auxiliari, & calculos in vesica comminuere.

Lapidis Iudaici vires ex Galeno.

Lapis è Iudæa allatus, vnde & illi nomen, passim in officinis habetur. Vtuntur eo medici non modò ad vesicæ calculos, sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui libro 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, eius faciem ac vires descripsit, his verbis. Est & alius lapis viribus valentioribus in Palæstina Syria proueniens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consueuit, Iudaicum, vtunturq; ad vesicæ lapides in cote soluentes, & ex aqua calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quod ad lapides vesicæ pertinet: verùm ad eos, qui in renibus hærent, efficax est. λίθος ἰουδαϊκός ita Græcis: Latinis verò, Lapis nuncupatur: Arabibus, Hager alyeudi, seu Agiar alibeud: Italis, Pietra Giudaica: Germanis, Jüdenstein.

Nomina.

λίθος ἀμίαντος. LAPIS AMIANTVS. CAP. CXIII.

AMiantus lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis: quo, vtpote flexili, telas, & vela tantùm spectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, sed flammis inuicta splendidiora exeunt.

Amianti lapidis consid.

Lapis Amiantus ita appellari cœpit, quòd in ignem coniectus non modò non comburatur, nihilque splendoris amittat, sed si sordidus fuerit, nihil deperdens, nitidus, & splendescens extrahatur. Idem vocatur Asbestos, quod in lucernis pro elychnio impositus, non solùm extinguatur dum aliquid olei supererit, sed nunquàm comburatur. Idem lauatur, pectitur, netur, texitur. Quare (vt Hierocles literis commendauit) Brachmanes Indorum Philosophi, ex eo sibi vestes parabant, vt diuinitatis specimen posteritati de se relinquerent. Ex eodem quondam etiam funebres Regum tunicæ fiebant, quibus induti in rogum imponebantur, vt corporum cinis, à lignorum cinere secretus seclususque, sepulchro condi posset. Hinc Plinius, vel author quisquis ille fuerit, à quo transcripsit, manifestò deceptus est, quòd putarit ex lino quodam Indico has parari telas. Nam is libro decimonono, capite primo, de eo ita scriptum reliquit. Inuentum est etiam linum, quod ignibus non absumeretur. Viuum id vocant, ardentesque in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis splendescentes igni magis, quàm possent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo separant. Nascitur in desertis, adustisque Sole Indiæ, vbi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuescitque viuere ardendo.

Vestes ex Amianto.

Plinij error.

Rarum

Rerum inuenta, difficile textu propter breuitatem. Rufus de cætero colos ſplendeſcit igni. Cùm inuentum eſt, æquat pretia excellentium margaritarum: vocatur autem à Græcis Asbeſtinum, ex argumento naturæ. Anaxilaus author eſt, ex eo circũdatam arborem, ſurdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe: Hæc ille. Quæ tamen partim fabuloſa, partim vera apud me ſunt. Obtuſi nimirum ingenij eſſet, credere linum aliquod igni impoſitum non ardere: ſed tranſeant hæc vnà cum Salamãdræ fabuloſa hiſtoria. Ego autem id erroris eueniſſe cenſeo ab Amianti lapidis effectu. Cùm enim vidiſſent antiqui ex eo ſtamina duci, & telas, & mappas inde parari, linum viuum lapidem hunc ab opere eos appellaſſe credendum eſt: officinæ ac medici Alumen plumeum vocant, id eſſe exiſtimantes, quod Græcis ſciſſile dicitur. Sed meo quidem indicio, falluntur, cùm plumeum alumen ijs vocatum nulla adſtringenti vi polleat, ſed acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti eſt proprium. In hac vulgari opinione ego quoque vnà cum pleriſque rei metallicæ ſtudioſis iampridem verſatus ſum, donec clariſſimus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen ſciſſile Piſis ad me miſit, facie adeò Amianto ſimile, vt niſi adſtrictoria vis, qua pollet, ipſum ab Amianto plurimùm differre guſtui indicaſſet, alterùm ſanè ab altero diſcernere neſciuiſſem. Nihilominus & ex eo diſcrimen cognoſcitur, quòd hoc in ignem proiectum ſtatim exuritur, ille verò nequaquam. Hinc itaque fit, vt haud dubiè credendum ſit Alumen plumeum vocatum legitimum eſſe Amiantum. Cæterùm non deſunt impoſtores (vt auctor eſt Braſauolus Ferrarienſis) qui lapidem amiantum ſimplicibus muliercułis oſtendant, vendantque ſæpenumero pro ligno Crucis Seruatoris noſtri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quòdque ligni modo plurimis conſtet lineis intercurſantibus. Meminit Amianti Plinius libro 36. cap. 19. vbi ſic inquit: Amiantus alumini ſimilis nihil igni deperdit. Hic veneficijs reſiſtit omnibus, priuatim magorum. Eius nomen Græcum λίθος ἀμίαντος: Latinum Lapis Amiantus: Italicum, Pietra Amianto.

Linum viuũ. Alumen plumeum. Alumen ſciſſile & Amiantum differũt. Fraus impoſtorum. Nomina.

λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRVS. CAP. CXIV.

SApphirus lapis percuſsis á ſcorpione, potu prodeſſe exiſtimatur. Contra inteſtinas exulcerationes bibitur. Excreſcentia in oculis vuasque, & puſtulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

Sapphirus gemma colore conſtat cyaneo, perquàm translucido. Lapis eſt omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo geſtantur, frequenter inſeratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere ſcribit libro 37. cap. 9. Veruntamen hac ætate nullum hactenus vidi Sapphirum, qui aureis colluceret ſcintillis, ſed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, vt putandum ſit aut noſtri vſus ſapphiros eſſe cyanos gemmas ſapphiri æmulas: aut hac in re erraſſe Plinium fatendum, quòd fortaſſe cæruleum lapidem peculiariter vocatum, quem Mauritani azulum vel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat ſcintillis. Sapphiri vires perquàm breuiter perſtrinxit Galenus, cùm tantùm ad ſcorpionum ictus hauſtum prodeſſe ſcripſerit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduerſus venena, & peſtiferos affectus parantur, non modò ſapphiri, ſed ſmaragdi, carbunculi, granati, ſardonij, hyacinthique: tametſi præter medicorum ſpem, potantes plerunque fallant: quòd raræ admodum ſint ſeplaſiæ, quæ huiuſmodi gemmas agnoſcant, & legitimas habeant. Caueant itaque medici, ne decipiantur. Id enim fiet, ſi vbi ijs opus fuerit, peritiſſimos probatæq; fidei conſuluerint gemmarios: quippe gemmarum ramenta, quæ in ſeplaſijs habentur, adulterijs, & impoſturis non vacant. Adde, quòd plerunque alterum alterius vice ſupponunt. Putant enim chryſopatios aureo colore nitentes hyacinthos eſſe, qui tamen amethyſtum colore referunt. Præterea obſeruandum eſt, vt gemmarum ramenta, ſi qua legitima, præclaraque inueniuntur, quin & margaritæ, & coralli ſuper lapide porphyrite tamdiu atterantur, vſquedum redigantur in puluerem tenuiſſimi pollinis inſtar. Et ſanè aduertant medici, quibus curæ eſt, vt plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs conterantur. Nam ſi id inconſultè fiat, deraſis delimatiſque æneis mortarijs, ferreisque piſtillis, æris & ferri ſcobs corallijs admiſta, noxium & venenoſum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem vidi ego ſæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas in æneis mortarijs contriuerunt, & ſubinde ſuis ægrotantibus propinarunt, qui ijs deguſtatis in maximum deducti ſunt diſcrimen. Qui lapis λίθος σάπφειρος Græcis, Lapis ſapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro.

Sapphiri conſideratio. Sap. vires. Gemmarum ramenta in offic. adulterata. Corallia vt conterenda. Nomina.

λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

MEmphites in Ægypto iuxta Memphin inuenitur calculorum magnitudine, pinguis, verſicolor. Tradunt trito, & illito, quæ vrenda, aut ſecanda ſunt, ſine periculo obſtupeſcere, ita vt non ſentiant cruciatum.

λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

SElenites lapis, quem aliqui aphroſelenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quę cum ea quidem augetur, & decreſcit. Naſcitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu geſtamine ad amuleta mulieres vtuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

MEmphites lapis hodie, quod ſciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametſi vulnerarijs medicis ſæpiſſimè deſideretur, vbi integra partium ſectione ſit opus. Seleniten verò etſi antea non videram, emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hiſpaniæ, vbi diui Iacobi templum inuiſerat, in patriam reuertebatur. Hic lapis vitri modo translucet, & facilè in tenues ſinditur laminas: quo fit, vt ijs in locis, vbi frequentiſſimus habetur, vitri vices expleat, ad concludendas ædificiorum feneſtras. Quidam quod ſpeculi imaginem reddat, Specularem lapidem vocant. Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Cryſtallum nobis in mentem redigit, cùm expetatur id ſæpius in medicum vſum, ſilentio inuoluendum nõ duximus. CRYSTALLVM itaq; (vt Plinius inquit lib. 37. ca. 2.) gelu vehementiore concreſcit, nec alibi certè reperitur, quàm vbi maximè hybernæ niues rigent, glaciemq; eſſe certum eſt, vnde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de cryſtallo ſententia. Nos verò contra rationibus non obſcuris innixi (quod etiam peritiſſimus Agricola ſentit) Cryſtallũ cenſemus nec glacie, nec niue fieri vnquam: ſed eo ipſo humore, quo in terræ viſceribus gignitur beryllus, adamas, & alij id genus lapides. Gigni au-

Memphitę & Selenitæ conſideratio. Cryſtalli hiſt. Plinij ſententia exploſa.

tem cryſtallum ex humore omnium puriſsimo ſanè conſtat, quòd omnium gemmarum clariſsimũ, tranſlucidiſsimumq́; ſit. Probatur ſic gigni, non autem (vt Plinius inquit) ex glacie, vel niue: quoniam vnaquæque glacies quantumuis longo tempore concreta in algidiſsimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æſtate nix vnquam recedit, etiamſi è profundis partibus eruatur, liqueſcit tamen in calidis locis repoſita, non modò ignis, ſed ſolis etiam calore. Namque id ipſum Cryſtallo eueniret, igni vel ſolibus admoto, ſi è niue aut glacie concreſceret: repereturq́; tantùm in montibus perpetuò niuoſis. Verùm enimuero cùm reperiatur etiam in marmorum, aliorumq́; lapidum, & metallorum fodinis in Hiſpania, Germania, Scythia, Cypro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris inſulis, quin & in agris, vbi ſeges ſeritur, vbi aratro ſæpius magnas cryſtalli glebas fodere bubulci, liquidò ſanè cõſtabit, ex alia materia gigni cryſtallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium ſcopulis inuenitur, ſuperficietenus cohærens, ex puriſsimo lapideſcente humore in viſceribus terræ concreſcere non dubitauerim: quo tamen tractu tẽporis pluuiarum impetu, quæ in præruptis montium vniuerſam detradunt terram denudari crediderim. Quapropter non temere dixit Plinius, liquidò ſe affirmare poſſe in cautibus alpium naſci adeò inuijs, vt plerunque fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, cryſtallum verò illico ſubſidat. Porrò Plinianæ ſententiæ, præter hæc refragatur apertiſsimè Iulius Solinus cap. 20. Polyhiſtor. his verbis. Ille & cryſtallus, quam licet pars maior Eroupæ, & particula Aſiæ ſubminiſtret, precioſiſsimum tamen Scythia edit. Deſtinatur ad pocula: nam fert calorem præcipuè quamlibet nihil aliud quam frigidum pati poſsit, ſexangulus inuenitur. Qui eligunt puriſsimum captant, ne quid rufum neuè nubilum, vel ſpumis obſitum arceat perſpicuitatem. Tunc ne duritia iuſto propenſior obnoxium fragilitati magis faciat. Putant glaciem coire, & in cryſtallum corporari, ſed fruſtra. Nam ſi ita foret nec Alabanda Aſiæ, nec Cyprus Inſula, hanc materiam procrearet. Quibus regionibus incitatiſsimus calor eſt. Liuia Auguſti ad magnitudinem centum quinquaginta librarum inter capitolina donaria cryſtallum dedicauit. Præſtantiſsimum illud exiſtimant, quod album & aquæ clariſsimæ modo pellucidum viſitur. Vis cryſtallo adſtrictoria: proinde datur in puluerem tenuiſsimum tritum vtiliter dyſentericis ex vino auſtero. Alba vteri profluuia ſiſtit, lac verò nutricibus auget, quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Cryſtallo pila, qua aduerſus ſolis radijs expoſita medici corpora vrebant, igne inde concitato. Sed ijs tantùm id cauterij genus admouebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiuſce cauterij periculum fecimus, non ſine ægrotantium, & aſtantium admiratione. Lapis, qui Græcis λίθος μεμφίτης, Latinis lapis Memphites, Italis Pietra Memphite vocatur. Qui verò λίθος σεληνίτης Græcè, lapis ſelenites Latinè, Pietra ſelenite, Italicè appellatur.

Cryſtal. hiſto. ex Solino. — *Cryſtalli vires ex Gal.* — *Cauterium ex Cryſtallo* — *Nomina.*

λίθος ἴασπις. LAPIS IASPIS. CAP. CXVII.

IAſpidum quædam ſmaragdum imitatur: alia cryſtallum, colore ſimilis pituitæ: alia non diſſimilis aeri, ob id vocatur aerizuſa: alia veluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento vocatur: quædam lineis albis reſplendentibus præcingitur, Aſſyrios appellata: alia terebinthinæ ſimilis, quæ terebinthizuſa dicitur: alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta eſſe traduntur, & accelerare partum femoribus appenſæ.

Iaſpidum genera. — *Iaſpidum natura.* — *Iaſpidis vires ex Gal.* — *Nomina.*

IAſpidum genera longè plura recenſentur, quàm quæ à Dioſcoride deſcribuntur. Quandoquidem quædam viſitur cœruleo copioſo, aut glauco pingui ſimilis, id eſt, viridis lacte ſuffuſa. Alia purpurea, qualis naſcitur in Phrygia. Alia roſea, & quaſi floribus tincta, qualis in Ida monte profundiſsimis ſpecubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ ſi ſaturatiore colore reperiatur, lineis eiuſdem coloris diluti, & nigri cingi ſolet. Quædam niuem imitata rutilis pũctis reſpergitur. Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte iaſpis eſt, ex altera onyx, proinde iaſponyx vocata. Alia cuius altera parte ſit purpurea, altera viridis, nec vtrinq́; pellucens, ſed qua parte vireſcit. In ſumma varia eſt Iaſpidum natura. Suſpenſas ad plura valere aiunt, nempe ad omnem ſanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuandum, veneremq́; inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec deſunt ſuperſtitioſi, qui dicant Iaſpidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, ſi quibuſdam magicis verbis admurmurentur, priuſquam ſuſpendantur. Ex tot Iaſpidis generibus viridis tantummodo meminit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, vbi de facultatibus eius ita diſſeruit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibuſdam teſtimonio ſuo adſcribunt talem, qualem re vera habet Iaſpis viridis, nempe ſtomachum, ventremq́; os iuuans appenſa. Ac nonnulli quoque ipſam annulis inſerunt, ſcalpuntq́; in ea draconem radios habentem, velut rex Nechepſos ſcripſit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiuſmodi lapillis confectum à collo ſuſpendi; ita vt lapides os ventris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodeſſe, etiam ſi ſculpturam non haberent, quam deſcripſit Nechepſos: hactenus Galenus. Qui lapis Latinis Iaſpis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaſpro.

λίθος ἀετίτης. LAPIS ÆTITES. CAP. CXVIII.

AEtites lapis eſt veluti prægnans, cúm quatitur, alio in vtero ſonante. Grauidis continet partus, cúm lubricæ ſunt vuluæ, & parum tenaces, ſiniſtro brachio adalligatus: ſed parturientibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, vt ſine doloribus pariant. Furem deprehendit, ſi quis in pane conditum offerat: fur enim manſum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè iuuat.

Aetitæ lapidis hiſt. & vires.

AEtiten Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore tum magnitudine, & vulgaris eſt notitiæ. Meminit huius Plinius libro 36. cap. 21. his verbis. Aetitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, ſicuti in decimo volumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & fœminam: nec ſine ijs parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica naſcentem, puſillum & mollem, intra ſe, ac velut in aluo habentem argillam ſuauem, candidam: ipſum friabilem, quem fœminei ſexus putant. Marem autem, qui in Arabia naſcitur, durum, gallæ ſimilem, aut ſubrutilum, in aluo habentem durum lapidem: tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica naſcentibus ſimilis, amplior tamen, atq́; dilatatus, cæteris enim globoſa facies. Habet in aluo arenã iucundam, & lapillos: ipſe tamen mollis, vt etiã digitis frietur. Quarti generis Taphiuſius appellatur, naſcens iuxta Leucadẽ in Taphiuſa, qui locus eſt dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. Inueni-

Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic eſt in aluo lapis, qui vocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. λίθος ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aetites Latinis vocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d'Aquila.

Nomina.

λίθος ὀφίτης. LAPIS OPHITES. CAP. CXIX.

OPhitæ genera multa: quidam ponderoſus, & niger: alter cinereo colore ſpectatur, pũctis diſtinctus: tertius lineis quibuſdam candidis intercinctus eſt. Omnes alligati contra capitis dolores & ſerpentium ictus proſunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

OPhitæ lapidis meminit Plinius libr. 36. ca. 7. ſic inquiens. Ex ophitæ columnæ, ſed paruæ admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati, & ſerpẽtium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra ſerpentes autem à quibuſdam laudatur, præcipuè ex his quem tephriam appellant à colore cineris: hæc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod vulgò vocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis inſtar duriſſimus eſt, colore minimè nigricante, nec cãdido, nec cinereo, vt in ſuo requirunt Dioſcorides, & Plinius, ſed viridi ſaturato, dilutis eiuſdem coloris maculis reſperſo. Ex quo ſanè conſtat antiquorum Ophiten à noſtrate maximè fuiſſe diuerſum. Ophitæ lapidis vires tradidit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit. Ophites quem vocant lapis vſtus extergendi confringendiq́; vim poſſidet, ceu etiam vitrum. Admodum enim & ipſum ex vino albo ac tenui epotum lapides veſicæ comminuit. Verùm ipſum in lapidibus quiſpiam fortè non numeret. Et infrà in Iaſpidis viridis mentione de Ophite ita ſcribit. Porrò lapidem ophiten (deprauati ſunt Græci codices, qui habent ὀμφατίτην) vir fide dignus re vera iuuare morſus à vipera ſuſpenſum retulit. Sed eiuſmodi facultates extra vſum ſunt methodo conſtantem: velut etiam Hieracitis, & Indici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus ſiſtunt ſanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis, Lapis ophites: Italis, pietra Serpentina vocatur.

Ophitæ lapidis hiſt. — Ophites marmor. — Ophitis vires ex Gal. — Nomina.

λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις. LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CXX.

LAPIDES in ſpongiis inueniuntur, qui veſicæ calculos rumpunt, in vino poti.

LApides in ſpongiis reperti, omnibus notiſſimi ſunt: quippe quòd rariſſimæ ſint ſpongiæ, quæ hiſce lapidibus vacent. Horum vires retulit Galenus lib. 9. ſimplicium medic. his verbis. Lapides, qui reperiuntur in ſpongiis, frangendi vim obtinent, non tamen ita validam, vt lapidem in veſica comminuant, vnde qui id ſcriptum reliquerunt, mentiti ſunt: verùm qui in renibus conſiſtunt rumpunt, velut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo naſci aiunt. Soluuntur autem hi in ſuccum colore lacteum: ex quo liquet, quòd extenuandi vim obtinent, abſq; vt inſigniter excalfaciant. λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις Græcè, Lapides in ſpongiis reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alſefengi: Italicè, Pietre delle ſpugne.

Lapidũ ſpongiarum vires ex Gal. — Nomina.

λιθοκόλλα. LITHOCOLLA. CAP. CXXI.

LIthocolla glutinum, quo lapides coniunguntur: conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Poteſt candente ſpecillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

λίθος ὀστρακίτης. LAPIS OSTRACITES. CAP. CXXII.

OStracites teſtæ ſimilitudinem habet, cruſtoſus, & in laminas fiſſilis, quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice vtuntur. Menſes drachmæ pondere potus ex vino ſiſtit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur ſicilici pondere, fœminis præſtat ne concipiant. Cum melle autem impoſitus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

OStraciten lapidem, quo pumicis vice vſa eſt antiquitas, hactenus mihi videre non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore ſubrubeo, & oſtracorum teſtis ſimilem, libro quinto de natura foſſilium ſcribit Agricola. Eius vires tradidit Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Porrò oſtraciten vocatum lapidem prædicare quoſdam audio, quaſi deſiccandi valenter facultatem obtineat, temperatam ex adſtrictione, & acrimonia, velut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & vberum teſtiumq́; phlegmonas ſanare, ex aqua videlicet inunctum. Lapis Latinis oſtracites Græcis λίθος ὀστρακίτης dicitur: Italis, Pietra oſtracite.

Oſtracitæ lapidis conſid. & vires. — Nomina.

Σμύρις λίθος. SMYRIS LAPIS. CAP. CXXIII.

SMyris lapis eſt quo annularij ſculptores lapides expurgant, ad erodendum, & vrendum vtilis: gingiuis, quas humor vexat, prodeſt: dentifricio commendatur.

Ἄμμος αἰγιαλῖτις. ARENA LITORALIS. CAP. CXXIIII.

ARena è litoribus ſole ferueſacta, hydropicorum tumores exugit, ſi capite tenus in ea obruantur. Torreri ſolet ad aridos fotus, pro milio aut ſale.

SMyris vulgò nobis Smeriglio, notiſſimus eſt lapis, præſertim quòd eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoque Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta ineſt ei durities. Huius vires Galeno lib. 9. ſimplicium medicamentorum, his verbis deſcribuntur. Sed & Smyris vocata, quòd multum abſtergentem habeat facultatem, clarum eſt vel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc eſt, qui anulos exculpunt, eum in vſum illo vtantur. Quinetiam quod dentes puros efficiat, experti ſumus. Lapis, qui Græcis λίθος σμύρις, Latinis lapis Smyris appellatur: Italis, Smeriglio. Quæ verò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμος αἰγιαλῖτις: Italis, Arena marina dicitur.

Smyridis conſideratio, & vires ex Gal. — Nomina.

Ἀκόνη ναξία. LAPIS NAXIVS. CAP. CXXV.

E Cote Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit: virginum mammas cohibet, nec increscere patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus prodest.

Λίθος γεώδης. LAPIS GEODES. CAP. CXXVI.

GEodes lapis adstringit, siccat, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua, testium mammarumque inflammationes sedat.

Naxos est Cote appellatū.

NAxium lapidem nullis prorsus notis descripsit Dioscorides, sed illum legitimum esse censeo, quo passim vtimur ad cultellos acuendos, & fenarias falces, nobis vulgò Cote appellatum. Geodem autem, cùm ita à terra denominatum esse putem, me sæpius vidisse crediderim, cùm in Bohemia, Misnia & Saxonia lapis quidam subrotundus, colore ferrugineo reperiatur, qui flauam terram non modicam intra se concludit. Naxius autem, Galeni testimonio, non solùm virginibus mammarum incrementum prohibet: sed & pueris testes crescere non patitur, tanquam videlicet particeps facultatis refrigeratoriæ. Lapis, qui ἀκόνη ναξία, Græcis, Latinis lapis Naxius, vt etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui verò λίθος γεώδης Græcè, Lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur.

Naxij vires ex Gal.

Nomina.

Γῆ πᾶσα. TERRA OMNIS. CAP. CXXVII.

OMnis terra, ad medendi vsum recepta, summam & primam vim habet refrigerandi, meatusque obducendi, occludendique: sed specie distat, cùm alia adiunctis quibusdam ad alia sit vtilis.

Γῆ ἐρετρίας. TERRA ERETRIA. CAP. CXXVIII.

ERetriades duæ sunt, vna vehementer alba est, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem vergens, perquàm mollis: quæ si per æramenta tractim ducatur, lineam violaceam refert. Lauatur, vt cerussa, aut hunc in modum. Teritur seorsum, cum aqua, & vbi pessum ierit, humor leuiter excolatur: siccata solibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, vt vespere considat: antelucanis colo excernitur, & demum in sole trita, si fieri potest, digeritur in pastillos. Quod si tosta desideretur, pastilli magnitudine ciceris in fictile perforatum coniiciuntur, oreque vasis diligenter obturato, supra carbones candentes continenter follibus perflantur: vbi verò cinis in fauillas se conuertit, aut æreum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adstringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: cauæ explet, & sanguinolenta conglutinat.

Γῆ σαμία. TERRA SAMIA. CAP. CXXIX.

SAmia præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhærescens, mollis, succosa, friabilis: cuiusmodi est, quam aliqui collytion vocant. Duæ enim species eius: vnam antè diximus: altera aster appellatur, crustacea, & cotis modo prædensa. Vritur, ac lauatur, vt eretria, vimq; consimilem habet. Sanguinis reiectiones sistit: fœminis fluxione vuluæ laborantibus, cum flore syluestris punicæ datur. Testium, & mammarum inflammationes, illita ex rosaceo, & aqua, refrigerat: sudores arcet: contra serpentium morsus, & venena pota ex aqua auxiliatur.

Λίθος σάμιος. LAPIS SAMIVS. CAP. CXXX.

SAmius lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices vtuntur poliendo auro, vt resplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adstrictoria, & refrigerans: prodest stomachicis potus: sensus hebetat: verùm ad fluxiones oculorum, & vlcera, cum lacte efficax est. Partus, vt tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum custodit.

Terræ Samię consideratio.

Aster.

Talcum non esse Samium.

TErra, quam Samiam vocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem affirmarem, nisi legitimam vidissem. Hanc primùm mihi misit eruditissimus medicus, & simplicium indagator non postremus Alphonsus Pantius Ferrariensis. Hæc enim cùm frangitur radiantes quasi stellas ostendit, vnde illi Asteris nomen. Præstitit Samia terra maximum in medicina vsum Galeni tempore, qui ea, quæ aster appellatur, tanquam præstantiore semper vsus est: huic tamen Dioscoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion vocant. Sunt qui putēt Samium astera illum esse lapidem, quem seplasiæ Talcum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur: quandoquidem Talcus linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax est, nec cotis instar prædurus visitur. Adde quòd Talcus non sit crustosus, sed squamosus, translucidus, vt vitrum, ac leuis: & quòd non nisi magno labore, & diutino igne comburi possit: nec id quidem per se fieri potest, nisi quibusdam admistis, quod tamen Samio asteri non euenit, vtpote qui facilè teste Dioscoride, Eretriæ terræ modo comburatur. Ad hæc sciant Medici Talcum ebibitum strangulare, non secus ac gypsum: cùm tamen Samius aster perinde atque Lemnia terra, contra venena, & venenosorum serpentium ictus maximè auxilietur, & vt illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram vel Samiam, vel Samiæ similem esse, quam magnificiant circulatores, qui serpentes circumferunt, à Melita insula allatam: quamq; vulgò vocant Pietra di san Paolo. Siquidem hæc colore candida spectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhærescit, mollis est, & succosa, facileq; friabilis: & aduersus venena, & serpentium ictus Lemniæ vicem explet. Cæterùm neque illud ausim asserere, quod lapidem Samium vocatum ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etsi hunc quoque in Germania reperiri scribat Agricola. Terra Samia sic Latinis, atque Italis, vt γῆ σαμία Græcis appellatur. Lapis verò λίθος σάμιος Græcè, Lapis Samius Latinè, & Pietra Samia Italicè nominatur.

PetraS. Pauli.

Γῆ χία. TERRA CHIA. CAP. CXXXI.

CHia eligi debet candida, vergens ad cinereum, Samiæ ſimilis. Eſt autem cruſtoſa, † albaque, ſed fictitiis formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ: extendit faciem, & erugat, atque ſplendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat: in balneis pro nitro deterget.

† Orib. χαὶ λεπτῆς. i. tenuiſque.

TErram Chiam notis omnibus legitimam, miſit ad me ſuperiori anno Alphonſus Pantius medicus Ferrarienſis.

Γῆ σελινουσία. TERRA SELINVSIA. CAP. CXXXII.

EAdem præſtat Selinuſia: maximè laudatur, quæ vehementer reſplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

HAnc à me antea non viſam, albam, ſplendentem, atque friabilem, miſit ad me idem Alphonſus Pantius.

Γῆ κιμωλία. TERRA CIMOLIA. CAP. CXXXIII.

CImoliæ duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima exiſtimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuque frigida ſentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula diſcutit. Ambuſta igni, ſi ſtatim cimolia oblinantur, puſtulas non ſentient: teſtium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni ſacro imponitur. In ſumma, vtraque multùm in medicina commendatur, ſi incorruptæ originis, nec ſpuria aſſumatur.

Γῆ πνιγῖτις. TERRA PNIGITIS. CAP. CXXXIIII.

QVæ pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ ſimilis eſt, grandioribus tantùm glebis: manum ſi quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ vſqueadeò glutinoſa, vt penſilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade vendunt.

Ὄστρακα τῶν ἰπνῶν. TESTÆ FORNACEÆ. CAP. CXXXV.

FOrnaceæ teſtæ vehementer toſtæ, cruſtas vlceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus medentur. Podagricis proſunt: ſtrumas diſcutiunt, cerato exemptæ.

Γῆ ἐκ τῶν καμίνων. TERRA FORNACVM. CAP. CXXXVI.

FOrnacum terra, quæ retorrida fuluescit, eiuſdem cum teſta effectus.

Γῆ μηλία. TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

MElia colore cineream eritream imitatur, aſpera tactu: ea digitis friata, deraſi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminoſam, ſed remiſſiuſculam, id quod guſtu deprehenditur: modicè linguam ſiccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abſtergit. Pictoribus vſum præbet, vt colores diutius perennent. Emplaſtris viridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inſeritur. Ex omni melia terra, & omni alia in vniuerſum, eligi debet recens, mollis, non lapidoſa, friabilis, quę cùm humorem attigerit, facilè reſoluatur.

QVamuis terra Erethria, Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notiſſimæ fuerint, & in vſu medico frequentiſſimæ, vt author eſt Galenus, non tamen ab his, qui nos præceſſerunt, adeò neglectas fuiſſe conſtat, vt pauci admodum ſint hac ætate, qui eas agnoſcant. Ego autem & Pnigitem, & Erethriam ſum conſecutus, Alphonſi Pantij medici Ferrarienſis, liberalitate. Verùm cùm terras has non habeant in Myropoliis, operæpretium non duxi, vt in ſingulis moram traheremus, ac de earum hiſtoria & viribus latius diſſereremus. Quæ terræ γῆ χία, σελινουσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigite, Melia vocantur: Arabibus verò terra Cimolia, Teri chimolea, ſeu Thin chimulia: Pnigitis, Terri hanem.

Nomina.

Γῆ ἀμπελῖτις. TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

EX ampelitide terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ naſcitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè aſſuloſa, æquabili ſplendore, quæ detrita, accepto oleo, ſtatim eliqueſcit. Vitioſa cenſetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non reſoluitur. Vim diſſipandi, & refrigerandi habet: ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vſus eius ad illinendas vites, ſub germinationis tempus, vtpote cùm innaſcentes vermiculos enecet.

AMpelitis, vt author eſt Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum, hoc ſibi nomen iure vendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur vſu, ad præſeruandas ab erucis vitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos viſco circumlito noſtras tuemur in Hetruria. Pharmacitis verò dicitur, quòd medicamentoſa maximè ſit. Siquidem non modò vermiculos ad vites aſcendere inhibet, ſed etiam eos interficit. Hæc vſqueadeo bitumine referta eſt, vt Plinius, & Poſidonius, bitumini ſimilem ipſam fecerint. Cuius experimentum eſt, ſi facilè in oleo impoſita, liqueſcat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram cruſtoſum illum fuiſſe lapidem, quem ſcribit Galenus ſe inueniſſe in Lycia

Ampelitidis terræ conſideratio.

in Lyciæ litoribus, & in cæle Syria, qui in ignem coniectus leuiusculam edebat flammam. Hoc argumento nixi, quòd idem scripserit se reperisse lapidem illum in quodam colle omni-ferè ex parte circumdato ab Asphaltite lacu, quem Sodomeum vocant, ex quo bitumen in ipsum labitur lacum. Quapropter non desunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouisse, eu lapides nil aliud esse, quàm terram ampelitidem: quæ cùm piceum referat carbonem, vt Dioscorides ipse testatur, non mirum, si potius lapidis, quàm terræ speciem præ se ferat. Non ab re itaque credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre, quippe quòd vtraq; ex terra & bitumine suam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, vbi foditur, ad me allata est, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελῖτις Græcis, Latinis Terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin Alcharin: Italis, Terra Ampelite.

Ampelitis à Gagate parũ differt.

Nomina.

Ἀσβόλη ζωγραφική. FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

10

FVligo, qua pictores vtuntur, ex vitrariis officinis colligi solet: siquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adstringendum, & erodendum efficax: fracta, cum rosaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

ATramentum quo scribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In singulas libras gummi, ternæ fuliginis vnciæ adiiciuntur. Fit etiam è resinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Assumitur autem fuliginis mina, gummi sesquilibra, glutinis taurini, atramenti sutorij, singulorum sescuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamẽtis: ambustis, ex aqua commodè crassius illinitur, sed non antè soluatur, quàm cicatricem induxerit: sanatis siquidem vlceribus, sua sponte decidit. Cæterùm habes, amicissime Aree, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem destinaueramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

20

DE fuligine pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioscoride scriptum est, quàm vt de his plura nobis supersint dicenda, vel declaranda. Quare iam vnà cum authore nostro, huic quinto libro finem imponamus, atque insuper DEO, cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par est, immensas agamus gratias. Ea fuligo, quæ ἀσβόλη ζωγραφική Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pittori. Quod verò μέλαν γραφικόν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchiostro nominant.

Nomina.

30

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI, MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIbus venenis, eorumq; præcautione & curatione.

Præfatio Dioscoridis.

SVPERIORIBVS, amicissime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrymisque: item animalibus, melle, lacte, seuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totius operis vltimo, facultates medicamentorum recensebimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Huiuscemodi autem tractatus cùm bifariam distributus sit, in partem venena præcauentem, ita vt ne fallant sumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, vt tum quoq; innoxia fiant, irritaque: & in ratione iis succurrendi, qui iam noxam sentiunt: primùm disseram de præcauendi modo, quem esse difficillimum pleriq; maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita insidias temperat, vt peritissimum quenq; decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permistis dulcibus, spoliant, & graue odoris virus mistura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quæ tuendæ sanitatis gratia dari putatur, & præsertim in valetudine, vt absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum, quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatoriis cognatam habere qualitatem videatur. Aut potionibus inserunt, vt vinis asperis, iuribus, passo, mulsæ aquę, musto: succis, vt in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut aliis, quæ assumuntur, edulij speciem referentibus. Quare qui in ea suspicione sunt, conditos cibos vitare debent, omnique intenso sapore dulcium, aut salsorum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes voraciter comesse, semperque ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq; potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ęgerrimè postea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari solitas, quas offerunt improbi veneficiorum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium iniuriis patent. Et hæc quidem ne facilè incauti seductiq; homines capiantur dolis veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, vt suspiciosi aliqua præsumant, quæ venenorum vires hebetent, & inefficaces irritasq; reddant: cuiusmodi caricæ sunt cum iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela vocant, id est citria, seminisq; napi drachma cum vino. Item folia calaminthæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum vino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum ieiuni sumant, & nullo veneni genere lædentur. Antidota ex vino sumpta, eundem effectum præbent: inter quæ intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe venenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cùm quadam cibi, potusque qualitate, tum vini copia ita temperatorum, vt cum venenis dissentiant: siquidem ingesti veneni vires frangunt, atque iam priore alimento fractis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque vllis insidiis hominum, nonnihil disserendum mihi de hac re necessarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco subdiali conuenit, cibosque & potus in huiuscemodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hæc, apparandi, apponendique sub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim à superioribus contabulamentis animalia decidunt exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, vt phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Porro vinaria vasa diligenter intueri oportet: namque reptilia odore vini illiciuntur, quæ interdum sorbendo, noxium virus eructarunt, interdum verò delapsa immersaque expirarunt, & exitij causas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta sint, ne cauti, & prouidi insidiis pateant. Quod si qui sua sponte, aut ex quorundam insidiis sumpserunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit: siquidem dum comites singulorum venenorum notæ expectantur, immedicabile fit venenum, & paulisper neglectum, medicamentis ægrè cedit. Quare si qui pro comperto se virus sumpsisse intelligunt, & fateantur, aut eorum,

rum, qui aderant, testimonio constet, protinus ad idonea remedia transeuntes, facilè peculiari, natiuæque constitutioni restituemus. Neque enim iis assentimur, qui prorsus auxilia in huiuscemodi frustra adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum causæ cæcæ, latentesque corporibus insident, medicinam admittunt, & quæ forinsecus incurrunt venena, medendi rationem aspernantur? Æque verò omnes morbi pro causarum ingruentium magnitudine, proque antecedentibus affectionibus qualitatibusque, quibus sit opportunum corpus, vel medicabiles sunt, vel nullis cedunt medicamentis. Quod si qui forsan obmutescentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui venenum a se egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quæ communiter epotis quibuscunque venenis opitulari consueuerunt. Atqui nullum magis in omnia valens auxilium dari potest, quàm vt proximo loco virus foras exhauriatur, priusquam inualescat. Quare sine mora calidũ oleum ex aqua, antecorsim, vt vomitare cogantur, dari conuenit. Aut si oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini semine, aut trago, vrtica, fœno græco, aut salicę decocto, vicem eius exhibebit. Hęc enim non modò vomitionibus exigent vi illa sua laxatrice, aut nauseam ciente, sed aluum quoque subducent, & corporum inanitione ita aduersabuntur, vt acrimonias venenorum hebetent. Id quod euidenter huiuscemodi argumento deprehendere licet. Esto, vt quisquam viua calce, vel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare statuerit, is si ipsum oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque vehementer adstringi corpus, neque refrigerari poterit, si antea perungatur. Quinetiam vomitus non ob id modò, quod vacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert: sed quòd assumptum virus nonnunquam odore, coagulatis grumis, aut colore prodat: quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, cerussam, gypsumve: grumis, lac aut sanguinem animalis recens iugulati ostendat. Nam grauis odor regestorum, leporis marini, aut rubetæ veneficia deprehendit: ita vt nonnulla ab iis remedia peti possint, ad idonea singulorum auxilia transeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiscetur, aut glaucium, aut adeps anserinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi verò vomitus diligenter citatus fuerit, nequid in ventre coierit, quæ hæserũt intestinis reliquiæ, clystere acri deuocentur. Facit & nitrum tritũ cum hydromelite sumptum, & vina vetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues pisces, vetustæ carnes pinguesque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum namque subducunt, vti diximus, & stomachum resoluentia, promptiorem ipsum ad vomitum reddunt: & venenorum acrimonias hebetant, atque meatus obstruentia, celerem virium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote prosunt, vt Lemnia terra, agaricum, abrotonum, irio, radix eryngij, semen pastinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, castorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri, succus marrubij, laser, aut laserpitium, sagapenum, peucedani succus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, aristolochia longa, syluestris rutæ semen, & betonicæ, quam cestron nominant, folia: singula cum vino drachmæ pondo sumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & seseli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis scripta reliquimus. Communis ratio præstandi auxilij ita se habet. Cæterùm ab iis, quæ consueuerunt euenire, communia remedia sumptitari possunt. Ferè enim vires venenorum quàm plurimorum in affectus consimiles corpus tandem redigunt. Quam ob causam plerisque communia conducunt auxilia: varia etenim sunt venenorum genera, communes tamen, nec multi iidem affectus oriuntur. Neque fieri potest, vt omnes concurrentesque casus, quæ symptomata vocant, vnum venenum sequantur, alioquin superuacanea fuisset venenorum singulorum traditio, cum suis remediis ab authoribus descripta. Neque verò in vno eodemque promptum est inuenire, vt quis stomachi, alui, intestinorum, iecoris, renum, & vesicæ dolore vehementer crucietur, vt singultiat, erodatur, contremiscat, refrigeretur, obmutescat, conuellatur, pulsus elanguescat, spiritus difficilis fiat, veterno prematur, vertigo obuersetur, caligent sensus, stranguletur, sitiat, sanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus vexetur, crebrò vomitet, nausea prematur, rubescat, liuore sugilletur, pallescat, desipiat, stertat, viribus deficiat, & pleraque alia faciat, patiaturque: singula enim in generales affectus deducta, pauca numero, & communia ea demonstrant, quæ euenire consueuerunt. Quare in singulis, quæ supra diximus, non facilè fuerit deuoratum virus cognoscere. Nam oris & linguæ erosio, stomachi, ventris, vesicæ ac renum inflammatio, vehemẽs vrinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lacinatio, & in pluribus partibus, quidam adustionis sensus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur: sed in erucis quoque pinorum, & bupreste, & salamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauserunt, veterno, aut sopore premi, stertere, liuore sugillari, torpere, refrigerari, stupescere, toto corpore pruritum sentire, sensu priuari constat, sed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoscyamus tantum infert, verùm etiam quæ toxica appellatur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in sanguine taurino, lacte, aconito, cerussa, gypso conspicitur. In summa, difficile vnum vni veneno proprium inuenire signũ, quod haustum, gustatumq; virus prodere possit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam vitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia sequi solent. Cæterùm in his, quæ celeriter enecant, noxam signis forsitan indicare possis, si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in iis, quæ ad longas ægritudines spectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, vtpote cùm venena statim, atque præsentaneam vim illam perdiderunt, transmutata in longos affectus, communia reliquorum vitiorum remedia, compositionesque flagitent, cùm venefica proprietas non amplius insit. Si verò longa sit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, à quibus facilè fuerit medendi rationem assumere. Sed de iis, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Consequẽter quæ priuatim singulis prosunt, scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus, quæ ex singulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim sortiũtur, vt medicinæ studiosi ea cautè obseruent, quæ ad rationem salutis scripta inueniũtur: quòd nonnulla eorũ, quibus vtuntur, venenis sint commista. Incuria enim magnas ad fert noxas, & sæpe continuo vsu eorũ, homo in perniciẽ agitur. Proinde animalia, quæ exitiosam vim habẽt, hæc sunt: cãtharides, buprestis, salamandra, pinorũ erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana palustris muta, deuoratæ hirudines.

Semina ſunt, hyoſcyamus, coriandrum, cicuta, gith, pſyllion. Liquamenta, meconium, opocarpaſon, thapſiæ ſuccus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapſia, veratrum, iris, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum vocant, quod in Colchide naſcitur. Arbores, herbæ, oleraq; : ſmilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: ſolanum manicum, quod & dorycnium dicitur: ſardonia herba, quæ ranunculi genus eſt: corniculatum papauer, pharicum, toxicum, ruta ſylueſtris, fungi. Ab animalibus, taurinus ſanguis recens, lac intus coagulatum, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypſum, ceruſſa, calx, auripigmentum, duo ſandarachæ genera, ſpuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum viuum dicitur. E liquoribus domeſticis, vinum abundè poſt balneas potum, aut paſſum, & frigida aqua ſimiliter.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

Beneficium à Dioſc. in poſteros collatum.

MAGNVM ſanè, *& immenſum beneficiũ acceptum referre debent ſapientiſſimo Dioſcoridi, non ſolùm Medici orbis vniuerſi, ſed etiam vniuerſa ſimul humana natura: quippe quòd is artem medicam illuſtrauerit quinque ſuperioribus libris, in quibus infinitorum ſimp. medicament. hiſtoriam, ac facultates miro ordine tradidit: ſine quibus nullo quidem pacto ægritudines propelli poſſent, nullaq; earũ noxa deleri, quibus vita noſtra conflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc ſexto volumine, exactiſſima ſcientia mirabiliq; doctrina ac ratione explicauerit, & quomodo quiſque lethalia omnia venena præcauere poßit, & qua etiam ratione ſuccurrat, ne eadem perniciem, vel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, aut dolum intus in corpus aſſumpta fuere. Nam etſi medicamenta tam ad vniuerſales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntq; humanum corpus, neceſſaria plurimùm ſemper extiterint, apprimeq; vtilia: innumeri tamen habentur morbi, qui ſeruata tantùm victus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit iis, quibus venenum exhibitum ſit: quandoquidem niſi prius hauſtis præſtantibus admodum antidotis veneno præuenerint, vel poſt ipſum aſſumptum remedia non admiſerint, rariſſimè vel nunquam naturæ viribus ſeruantur. Quin potius eos plerumq; vita deficit, qui venenum hauſerunt, niſi quàm primùm ſuccurratur remediis: de quibus ita abundè, accurateq; ſcripſit Dioſcorides, vt Galenus & grauiſſimus author, & medicorum facilè princeps, nec non tota poſteriorum Græcorum, & Mauritanorum ſchola, ipſum in hoc adeò diligenter ſint imitati, vt ab eo omnem huiuſce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei ampliſſimus teſtis eſt Galenus libro primo de antidotis. Quamobrem omnibus perſpicuum eſſe poteſt, Dioſcoridem in hac venenorum, æquè ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, & magiſtrum extitiſſe. Itaque cùm in alios eius quinque ſuperiores libros, commentarios (vt puto) non inutiles conſcripſerim, me equidem operæpretium facturum putaui, ſi libro quoque ſexto commentarios adderem: præſertim cùm nouerim quàm vtile ſit ac neceſſarium, homines in vniuerſum aſſequi tum modum, tum rationem tam præcauendi, quàm curandi venena, non ſolùm ea, quæ intus in corpus ſumuntur, ſed etiam quæ venenoſorum animalium morſu, vel ictu eiaculantur, & relinquuntur: Siquidem malefica venenorum vis, adeò grauis & potens humanæ naturæ ſemper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris aduerſatur) tantaq; velocitate ſuum exequitur munus, & ſæpenumero eundem præſtet effectum in corporibus noſtris, quem præſtat voraciſſimus ignis, ſi quando ad aridiſſimas peruenerit paleas. Fit enim, vt plerumque venena, dùm iubent qui ſumpſerunt, vel icti languent, medicos accerſiri, eouſq; corporis humores inficiant, atque etiam principes partes, vt ſubinde nihil, vel parum poßint remedia, & quàm præſtantiſſima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. 3. de ſimplicium medicamentorum facultatibus cap. 23. ſcriptum reliquit, quòd quando venenum putredine, & eroſione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non poteſt, vt amplius vincatur, ſuperetúrq;, vel victus ratione, vel generoſorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi, clarèque cognoui, quòd ſi in hunc quoque librum ſextum commentarios non ſcripſiſſem, præſtantiorem, magiſquè vitæ humanæ neceſſariam medicamentorum partem, intactam ſilentio præteriiſſem. Quæ quidem pars, cùm præterea à nobis ex Dioſcoride pluribus antè annis in Italicam linguam verſa habeatur, ac etiam his noſtris commentariis enarrata, cauſa nimirum erit, quà potiſſimùm innumeri homines, non modò à mortiferis ſe tueantur venenis, ſed à morte quoq; liberentur. Nam quicunque in hos noſtros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini ſermonis non fuerit prorſus ignarus, quanquam non fuerit Medicus, non tantum ſibi ipſi, verùm etiã aliis adiumento eſſe poterit. Nempe quòd vſus medicamentis tum ſimplicibus, tum compoſitis ad venenorum noxam facientibus, quorum inferius præſtantiora, valentioraq; referam: quin etiam conuenientibus vſus cautionibus, facilè aliquando veneno prorſus medebitur, aliquando autem tamdiu ægros viuos traducet, quamdiu diligentiſſimis Medicis accerſitis, qui non ſemper præſtò ſunt, ſed magna ex parte vel longè diſtant, vel abſunt, integrum medendi locum relinquet.*

Ratio commentariorũ in librum ſextum.

Sed anteaquàm modum, ac rationem præcauendi venena in medium afferam, non alienum duxi, ad ampliorem huiuſce rei doctrinam, nonnulla in vniuerſum præmittere ſcitu, vt arbitror, neceſſaria, vt ſine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta videri poßet. Primùm itaque dixerim (vt etiam Conciliator inquit, in libro, quem de venenis edidit) venenum omne intra corpus noſtrum aſſumptum omnibus ſuis facultatibus prorſus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in noſtri corporis ſanguinem vertitur, fitq; in omni ſui parte membris, quæ præcipuè nutrit, ſimilis, locum illius, quod continuò in nobis exoluitur, ſubintrans: ita venenum contrario modo ſe habens, corpus ac membra, quibus primò adhæret (vt infra latius dicetur) in ſibi peculiarem venenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omneſq; fructus, quæ terra parens gignit, quæque in nutrimentum verti poſſunt, ſi à nobis edantur, in noſtrum tranſeunt alimentum: ſic per oppoſitum modum, venenata intrò in corpus ſumpta, vniuerſa corporis noſtri membra venenata reddunt. Quippe cùm omne agens ſuo paſſo ſit fortius, venenum vi ſua agendi valida, noſtram vincit ſubſtantiam, vertitq; in ſuam venenatam naturam, ea ſanè ratione, quæ ignis ſua vi agendi potentiſſima paleas celerrimè in ſe ipſum conuertit, & conficit. Ob id itaque dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd venenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compoſitione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. 3. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, vbi in hoc inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc noſtrum corpus alterat ſuis qualitatibus, illud verò conuertitur, fitq; ſubſtantiæ corporis ſimile.

Veneni operatio qualis.

Porrò ſcire conuenit (vt Auicenna, & Auerroes poſteritatis memoriæ prodiderunt) venena in vniuerſum trium eſſe generum: vt enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitioſam vim habent, ita inde diſcrimina ſortiuntur. In plantis igitur ea omnes inter venenata recenſentur, quæ ciborum naturæ omnino repugnant, & aduerſantur: quæ natura non eiuſmodi

Venenorum genera tria.

eiusmodi sunt, vt æstate in alimentum conuerti poßint: quin immo contrariam obtinent facultatem, ita vt membra iam nutrita, in se ipsas conuertant. Cuiusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus ea omnia veneno inficiunt, cuius natura humanæ prorsus aduersatur. Patet id in viperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus aut à fulmine occisis, aut à venenosis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant venenum cum vita animalis consumi, eo ducti exemplo, quòd cerui, lupi, apri, & reliquæ feræ, quæ venenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur, scire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quæ pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut venenosorum morsus enecat. Quandoquidem complures vidi mortuos esse, qui tantùm boues peste confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis denique illa omnia produntur venenata, quæ malefica, ac lethali constant facultate. Qualia sunt argentum viuum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia. Ad hæc sciendum est venena non solùm interficere per os sumpta, sed interdum etiam extrinsecus applicata, varijs ac diuersis rationibus. Porrò quæ per os sumpta venena vitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerunque propinantur. Quæ verò exterius tantùm admota inficiunt, vt plurimùm à venenatis, & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, vel ictu necant, sed visu quoque, sibilo, & tactu (vt quidam scribunt) interimunt. Quin etiam non desunt venena, quæ gustatu, olfactuq; tantùm statim hominem in perniciem agant nulla temporis mora, quæ quidem inter cætera malitiæ & atrocitatis principem locum obtinent: quippe quòd secum deferant præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Cæterùm morsu, ictuq; interficiunt viperæ, aspides, scorpiones, phalangia, pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem & sibilo (vt author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inficit Basiliscus. Tactu alius serpens enecat, de quo agens Auicenna lib. 4. fen 6. narrat, quòd is à milite quodam hasta infixus virulentam vim per hastam transmisit ad manum, quam primùm infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad huiusce rei comprobationem illud sanè compertum habeo, quod in agro Tridentino euenisse scio. Nempe cùm rusticus quidam esset suis in vinetis, paruum quendam collem sæpius ascendebat, vt ibi vuarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum & horrendum vidit serpentem, cuius capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hastæ circumuolutam, pro viribus teneret, magno statim tremore correptus est, quo maximè deterritus vociferans, viatores, & circumstantes colonos ad se ire rogabat. Quam vociferationem audientes, qui non longè aberant rustici, eò cursu velociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente, sui infortunij causa, ad theriacam, & alia antidota confugerunt, quibus eum ad vitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis postea is vniuersi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens ægrotauit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodum mirari rem hanc nobis licet, cùm videamus (vt etiam literis mandauit Galenus lib. 6. de locis affectis) torpedinem marinam de repentè piscatoris manum obstupefacere, ac torpidam reddere, vbi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereq; præsentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perspicuum est, quòd si huiusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quàm longißimum funem transmissæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullum esse brachium tam validum & robustum, quod torpedinem adhuc viuentem diutius sustinere poßit. Quare admirandum sane non erit (vt lib. testatur Galenus nuper citato) quod sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & huiusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla. Neque etiam alicui mirum esse debet, quòd sputum aspidis cognomento Ptyas, omnes veneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiunt quædam sæuißima venena arte conflata, tanta permeandi & penetrandi vi prædita, quòd illitis (vt ferunt) sellarum pediferis, insessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas peruenta, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, vniuersa eius membra corrumpunt, & absumunt. Horum vsus (vt audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet: siquidem arteriæ corporis nostri (teste Galeno libro tertio de simplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad se intus trahunt quodcunque proximè circumdat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis, quippe eædem ab arterijs attractæ, vbi argenti viui, cinnabaris, vel sublimati officinis vocati plurimum admiserint, sæuißima sæpe pariunt symptomata. Sunt & alia venena, quæ olfactu tantùm (vt quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt mortem ijs, qui è naribus admouerint. Huius summæ malitiæ sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus vetonicum vocatum, Senis quidam circumforaneus infecerat ex his qui innocuè venenum deuorare profitentur, quem cùm olfaciendum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepente concidit mortuus. Præterea venena quædam sunt, quæ solo gustatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: idq; præstat aspidis surdi sputum. Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos vidi ego rusticum in valle Anania, qui dum fœnum secaret in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea capitis truncum manu cepisset, vt socijs astantibus ostenderet, vtpote qui iam feram demortuam fortasse censebat, suspensus manu truncus caput retorsit, & rustici manum sæuiens momordit. At ille credens suctu vulneri succurrere, os statim morsui admouit. Quo facto derepentè in terram cecidit, vbi illico mutus factus deperijt. Insuper sciendum est, quòd venena non vno eodemq; modo, neque ab vna eademque causa suos pariunt effectus. Siquidem (vt sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant. Quædam verò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex syderum fixorum splendore proueniunt, pro materiæ mistorum proportione seu constitutione. Alia denique vtroque modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria quam formam specificam nominant. Porrò venena, quæ excessu tantùm suarum qualitatum operantur, suas variant actiones, pro varietate ipsarum qualitatum: quippe quòd vnum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno quòd intus in corpus sumpta excalfaciant, vrant, corrodantquè vsque ad cor: alio quòd extrinsecus apposita corrodant & exedant carnes vsque ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summè calfacientia tam intus, quam extra corpus adurant, quemadmodum euphorbium, & elleborus donec inflãmato tandem corde interimant. Frigida similiter bifariã necẽ adferunt. Vno modo quòd exuberante frigiditate sua, vsq; adeò corpus gelidũ, stupiduinq; reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, vt ijs euenire sæpius compertum est, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obstructis ingenti frigidi-

Margin notes: Venena quot modis mortẽ adferant. — Historia notabilis. — Sputum canis rabidi rabie afficit. — Venena olfactu necãria. — Venena solo gustu necantia. — Venenorum effectus à diuersis causis. — A qualitatibus excedentibus.

frigiditate mestibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant, id quod praestant exustum plumbum, & fungi venefici. Duplicem & siccum venenum habet operandi modum: quandoquidem vel humidum sanguinem corsin absumant, vt calx viua: vel separent ac diuidant partes ab inuicem, quousque omnia membra ad cor vsque in minimas diuidantur partes: quem effectum praebet risagallum vocatum. Humidum postremò, etsi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis excessum peruenerit; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodam demorsus (vt Gilbertus Anglicus narrat) mortem obijt: cumq; mane à puero per brachium traheretur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro iā vniuersa putredine confecta, tracto illo concidit, ossibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod non certè alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente veneni humiditate, quae summa sanè inerat ferae illius dentibus. Eundem effectum praestat etiam salamandra, si in puluerem redacta bibatur, vt in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex authoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cum anni constitutio pluuialis, humida, & australis fuisset, ea potissimùm humiditas fecit, vt succedente aestate carbunculi orirentur: quibus ob corruptam venenatamq; humiditatem eousque in aliquibus brachia putruerunt, quòd denique tota haec ipsa putredine correpta, à cubitis diuisa deciderunt. In alijs verò tantam coxarum, crurium, & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In alijs denique non caro solùm computruit; sed simul etiam nerui, ossa, eorum compagines, nexusq; contabuerunt. Ex hoc itaq; apertè ostenditur reperiri venena, tanta humiditate extuberantia, vt homines interimere possint, vt pote quae membra putrida efficiunt: sicut argentum viuum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordi natura humidum saepe corrumpit, vt quotidie videmus in ijs, qui eo vnguentis excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam: in quibus praeterquam quòd semper gingiuas, dentes, palatum, aliasq; vicinas partes putredine afficit, saepe etiam vbi vberius quàm par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit: quippe quod vniuerso sanguini putredinem inferat. Idq; extrinsecus duntaxat adhibitum, quanquam & id ipsum intus assumptum occidit, si modum quendam excesserit, vt libro superiore tradidimus. Siquidē prae nimia sui frigiditate vitales spiritus cordisq; substantiam congelat, quod cuidam seplasiario, qui illud imprudenter biberat, euenisse narrat Conciliator Petrus Aponensis: Hoc igitur modo, alijsq; praedictis suos venena praestant effectus, quae sūu modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt. Caeterùm venena, quae propria sui facultate, vel (vt dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, quòd caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis modum excedant, sed quòd id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs (vt suprà diximus) quorundam siderum fixorum prouenientibus, quae ea humanae naturae prorsus aduersa genuerunt. Haec propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, vt vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica, atroxq; vis, vt breui tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem conuertendo, quòd postea quasi hora momento dissoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optime nouit Galenus libro primo de semine, vbi rem explicauit his verbis: Quae ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quae deleteria appellant, vbi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat. Nec secus fit curatio, quae per venenorum remedia, & antidota adhibentur, quae alexipharmaca nuncupant, quae contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quod substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molem replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos à Solis fulgore in ambientem aerem, & in nobis, tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Et lib. 5. cap. 19. de simplicium medic. facul. idem inquit: At medicamenta sunt quae tota essentia nobis contraria sunt: proinde si vel minimū eorum assumptum fuerit, omnino laedat necesse est, haec Galenus. Ex quibus facilè constat, ipsum velle, quòd antidota non secus atque venena agant in corpora nostra. Idem Galenus tertio simplicium medicamentorum censu cap. 22. in praedictorum testimonium ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiamsi quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet, quae putredini obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus, humidusq; sanguis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam pòst tempore, à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimùm quae crassa, terrenaq; essentia sunt: hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi sciendum est, quod ex his ea tutius operantur, quae praecauendi gratia antea assumuntur, quàm quae pòst: nam vt venenum, quanquam efficax, nihil aut parū nocet ijs, qui prius se antidotis muniuerunt (vt contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quae postea exhibentur, nisi saepius, maioriq; quantitate sumantur, vt in corporibus maius eorum vis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio sic inquiens: Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam vim habent post venenum acceptae, quam antè sumpta habuissent: nam portio antidoti quae prius, & semel hausta tutum à morte quempiam praestitisset, ea venenum subsecuta nisi ob quadruplum, quintuplumque aucta, non iuuabit: neque id semel tantùm, sed bis singulis quibusq; diebus hausta faciet: hactenus Galenus de his disserens. Caeterùm venena, quae & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id praestant vtroque modo, quo praedicta duo: quemadmodum agit euphorbium, quod licet venefica vi, quam ab excessu caliditatis obtinet, inficiat: inficit tamen & vi alia, quae à propria sua forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium est, quod exhibita theriaca, cuius proprium est, ea omnia superare venena, quae propria forma, & tota specie operantur, efficacissimè valet aduersus euphorbium haustum. Quod si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantum abest, vt theriaca, quae non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, vt etiam illius noxam foueat, & augeat, quod tamen non facit. Scire etiamnum conuenit non omnia venena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) vt intus assumpta separatim nocent vno tantùm corporis membro, alia verò alteri: quemadmodum etiam sunt medicinae, quarum aliae praecipuè cordi opitulantur, vt crocus, hyacinthus: aliae cerebrum, & caput iuuant, vt smaragdus, stoechas, betonica: aliae ventriculo praecipuam opem ferunt, sicuti corallium, cinnamomum, gingiber: aliae denique alijs corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quae quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori saepe eupatoria herba auxiliata est: Glans vnguentaria (myrobalanon vocant) lienem adiuuat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarum (vt experientia obseruauimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in venenis quoque reperiri affirmauerim: quandoquidem planè constat cantharidas praecipuè noxam inferre vesicae, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item alijs corporis membris particularibus, ut in hoc libro melius, latiusq; ostendemus, vbi de singulis seorsum agemus. Id quoq; non latuit Galenum, vt loco iam citato eius verba apertè testantur, dum ait: Sunt nonnulla venena, quae partes etiam quasdam corporis priuatim viti-

Venenum siccum dupliciter agit.
Humida venena dari.
Argentum viuum vt necet.
A forma propria.
Antidotorum actio.
Venena manifestis & occultis qualitatibus simul agentia.
Venena diuersa membra petunt & non primum cor.

ant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis vesicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etsi venena hæc (vt adnotat Gentilis) natura insitum habeant, vt seorsum vnumquodque membrum determinatum lædant: non tamen propterea fit, quin noxã etiã cordi communicent: nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quamobrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo volunt omnia venena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante. Huius rei manifestam fidem facit Galenus libro 5. cap. 1. de locis affectis, vbi sic habet: Quænam ipsi cordi propriè vel primario affecto superueniant accidentia: quænam verò ipso cæteris partibus consentiente, id ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, vbi iam declaratum est innati caloris cor velut fontem esse, neque animal mori omnino posse, ni cor afficiatur: hæc Galenus. Cæterùm illud etiam in disputationẽ venit, nunquid fieri poßit, vt venena in diem exhiberi poßint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certò & præfixo tempore mortem adferant: exempli gratia in vno mense, vel pluribus, vel ad annum vsque, non celerius, neque tardius determinato tempore præfixo. Qua in re in primis auscultandus est Theophrastus, grauißimus & antiquißimus author, qui libro 9. cap. 16. de historia plantarum de aconito disserens, ita scriptum reliquit: Componi autem ita ferunt, vt certis occidere temporibus poßit, videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Peßimè illos de vita discedere volunt, qui plurimum temporis resistere poßint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse. Facilimè illos, qui confestim obeunt: hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicæ studiosos in hanc conclusionem conuenire reperio, quòd quamuis in venenorum numero inueniantur (vt Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant: non propterea tamen præsciri potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, vt quidam existimant. Nam quòd venena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum vi prouenire censent, sed etiam quòd magis, vel minus resistat eius natura, quæ venenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: siquidem constat idem venenum eodem pondere, vel eadem quantitate diuersis naturæ exhibitum, alios in hora tantum perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi paruam afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quæ ad eijciendam aluum exhibentur: quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, vel quantitate à diuersis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs plurimùm, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deijcit, in alijs verò magno cum labore. Neque tamen id alia de causa, accidere manifestum est, quàm ex vario, dispariq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad vnguẽ deprehendi potest, vt certò sciri poßit, quamdiu innatus eorum calor veneno resistere valeat. At quamuis concedi poßit, quòd quis adeò peritus veneficus reperiatur, vt ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur vitalis facultatis calleat in vnoquoque homine, vt conijcere poßit, queusque perdurare valeat, vbi venenum illi sua arte præparatum exhibuerit: non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neque horam mortis illius, qui venenum assumpserit, non enim fieri potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, vt aliquis medicus, vel philosophus adamußim expendere poßit ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunque sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, vt quispiam modò plus, modò minus fortis appareat: tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causæ extrinsecæ, quas Græci προκαταρκτικὰς vocant. Adde etiamnum quod antidota, quæ à medicis huiuscemodi venenatis continuè propinantur, etsi veneni vim ob sui contumaciam superare nequeant, impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quòd internas nostri corporis facultates, ac functiones poßint (vt quidam ventur) iudicio duntaxat ita exquisitè expendi, vt lance expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte euenire poßit naturæ ipsius robore in hoc magis, in illo minus existente: eo etiam tamen prouenit, quòd aliqui constent arterijs, quibus venenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Namque venenum vbi vias latas expeditasq; inuenerit, non solùm celeriter permeat, sed longè etiam facilius vnà cùm aere prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea, quòd cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè angustioribus, quin & spirituum vitalium facultatem valdè imbecilliorem habent. Quocirca Galenus tum tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò angustis præclusisq; constant, vt nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ vis progredi possit: quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis venenis intelligi debeat. Huc illud scitu dignum accedit, quod persuasu difficilimum est, venena, quæ ab impijs veneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac vi necant, in minima etiam quantitate exhibita (vt Galenus inquit) difficilè cohibentur, quin breuißimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunque venena adeò temperari posse, vt illa celerius, hæc tardius interficiant: quibus equidem refragari non ausim, cùm sciuerim admiranda admodum esse secreta naturæ. Quæri præterea solet, num fieri poßit, vt quis ita veneno aßuescat, minimum quid de eo quotidie assumens, vt eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Auicenna, olim puellã nutritã esse veneno, ea tantũ ratione, vt reges quosdam, & principes (quòd formosißima esset) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant: nunquam tamen ipse adduci potero, vt credam humanum corpus nutriri posse veneno, & præsertim napello, quo plerique rem exponentes, eam puellam nutritam esse interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari poßit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatem in hoc Auicennæ loco adnixum quidem fuisse, vt hanc opinionem seruaret integram, quod nimirum fidelis cuiusque expositoris esse debet. Nam postquam eam sententiam validis, verisquè rationibus primùm improbasset, denuo (vt assolet) Auerrois, Diniquè authoritate innixus, Auicennæ, & Rufi opinionem probare non dubitauit quibusdam argumentis, quamuis nudis, & infirmis. Quorum illud videtur fortius esse, vbi authoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd authores tam graues, tamquè sapientes, mendaces vocentur, vaniq; habeantur, quippe quod certò crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in veram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd venenorum medelæ ea nullam aut paruam afferat vtilitatem: ideo relictis aliis, in Galeni sententiam facilè deuenio, qui tertio simplicium medicamentorum censu cap. 18. tradit venena calida, & sicca (qualem esse Napellum, quo puellam illam nutritam volunt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentũ redigi, etiã quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida venena quandoq; in alimentũ vertantur. Quandoquidẽ hæc (vt idẽ autor est exemplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adijcit ipse Galenus historiam anus cuiusdam Athenien-

Num venena in statum diem interimere poßint.

Cicuta cur nutrimentũ Sturnis.

Vtrùm quis assuefieri poßit, vt venena innocue sumat.

Atheniensis, quae cicutam in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Eam enim (vt idem scribit) modicae primum quantitati assueuit, mox indies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quae illi in nutrimentum conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palàm fit, Galenum non admittere, quòd venena calida nutrimento esse possint. Id quod minus et illis concedit, quae propria specie, aut occulta causa, veneni naturã sortiuntur: inter quae principem locũ obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, vtpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutae reddidit Gal. itaq; fit, vt (quae eorum inscitia est) historiã hanc confundant, Galeni verba peruertant, atq; rem malè interpretentur. Quo et in errore deprehẽditur Auicenna, nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quòd postremò veneni facultas (vt quorundã opinio est) iam concocta, & in illius adolescentulae substantiã conuersa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculũ videtur, atq; euidentius falsũ, quàm vt pluribus explodi mereatur. Caeterùm quoniã non desunt animalia, quae natura cibis victitant venenosis, atq; ex ijs nutrimentũ capessunt, sicut (Galeno authore lib. 2. de alim. facul. & 3. simp. med.) sturni cicutam depascuntur, & coturnices veratrũ, & vt nos quoq; quotidie videmus, anates, quae in stagnis, & paludibus viuunt, bufones aquaticos deuorant, & ijsdem nutriuntur, ciconiae venenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinae interdũ scorpionibus, araneis, serpentibus, & alijs id genus venenatis animalibus: ideo inutile non fuerit scire nunquid huiusmodi animalia, quae venenosis vescuntur, ab hominibus cibo accepta inde venenũ inferant, eoq; inficiant. Hac in re plerosq; inuenio, immò ferè omnes recentiores, qui de venenis scripserunt, firmiter asserere, quòd si huiusmodi animalia edantur, non modò veneno non inficere posse, sed nullam prorsus inferre noxã: quin potius corpus nutrire, non secus atq; alia: quippe quod constet (vt dicunt) ea in suã naturã venenatos cibos reddere. Quae ratio & opinio etsi non absurda, neq; incongrua videatur, tamen crediderim, quòd licet venenũ concoquatur, & transmutetur in eorum animaliũ substantiam, quorũ id perpetuus cibus est, non tamen esse possit, quin caro quae ex eiusmodi fit alimento, si edatur, omni prorsus careat nocumento. Quinimmo putauerim, ꝙ si ea in frequentiorẽ cibum venerint, possint quandoq; morbos saeuissimos excitare, & subinde necẽ inferre. Siquidẽ huius rei nobis testimoniũ praebẽt Diosc. & Gal.: quippe qui pariter affirment lac, ꝙ nil aliud est, quã sanguis bis coctus, ex animalibus emunctũ, quae scammoniã, aut veratrũ, aut thithymalũ depascantur, potum mirificè ventrẽ deijcere. Ex quo omnibus perspicuũ est, quòd omnes in vniuersum plantae, quibus vis deiectoria, & perniciosa inest, quamuis saepius concoctae fuerint, non prorsus tamen suã deijciendi, ac necandi facultatẽ deperdunt. Id ꝙ similiter manifestũ deprehenditur in turdis, qui iuniperi baccis vescuntur: itẽ in gallinis, quae deuorant absinthium. Quandoquidem illorũ caro iuniperum non mediocriter redolet gustatu: harũ verò non paruã absinthij amaritudinem refert. Ab his itaq; edocti Medici diligentissimi mandant nutriendas esse capellas herbis accommodatis, vbi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut alijs alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoq; testatur Galenus de vipera sermonem habens lib. 11. de simp. med. fac. Ibi enim de dipsade disserens, se non ignorare memoriae prodidit, animantiũ carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare vt summatim ꝙ sentimus dicamus, nullo modo huiusmodi animalia in cibos admittenda esse putauerim, quamuis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porrò sciendum relinquitur, ꝙ nonnunquã venena, quin & medicamenta venenata tam interius sumpta, quã exterius apposita morbis succurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdũ etiam aduersus alia venena theriacae vicem supplent. Namq; apertè videmus, quòd vbi quispiã afficiatur diuturnis vigilijs, aut suffocanti destillatione, aut mensiũ profluuio, aut dysenteria, aut coli dolore, aut renum, aut vteri, vbi alia non contulerint medicamenta, si opiũ, mandragora, hyoscyamus, vel antidota aliaq; composita medicamenta, quae haec exceperint (sunt enim talia in officinis semper parata) exhibeantur, saepenumero aegros à morte vindicant. Quemadmodum etiam si scammonium, colocynthis, turpetũ, veratrumq;, & alia id genus deijcientibus pharmacis addantur. Nam quamuis haec omnia malefica qualitate polleant, in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantã afferunt vtilitatem, vt aegris deperditam ferè salutem reuocent. Cantharides praeterea ad morsus canum rabidorũ vtilissimè exhibentur: euphorbium scorpionum ictibus medetur, & scorpiones ipsi suis ictibus remedio sunt. Sicut etiam vipera, dempto capite, & cauda contusa & imposita, suos sanat morsus, vt latius infrà suis locis dicemus. Sed priusquã ad particulares curationes descendamus, disseremus Dioscoridem secuti, quomodo, quòue artificio à veneno ij praeseruari possint, qui perpetuò veneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus succurrendi ijs, qui iam venenum hausissent. Atque huc omnia praestantiora remedia afferemus, tam quae simplicia sunt, quàm quae composita, non solùm à veteribus inuenta, atq; experimento comprobata, sed ẽt à clarissimis quibusdã recentioribus. De quibus probatis antidotis, etsi pollicitus sit Diosc. se omnino traditurũ in vltima huiusce voluminis parte, pollicitis tamẽ non stetit, vt 34. huius libri capite conspicitur, vbi excusatione vsus, mutati consilij rationẽ reddidit. Verũ vt iã ad rem nobis propositã accedamus, primò modũ aperiã, quo homines suspiciosi veneficia praecauere possint. Plerią; igitur sunt, qui putãt, nõ paruã esse Principibus cautionem, mandare ministris, vt edulia, quae praeponuntur edenda (mos iste hodie frequentissimus est) prius degustent. Quae tamen res in suspicione veneni tribus manifestis de causis nihil, aut parum aestimanda videtur. Siquidem si pincernae, siue qui cibos suis dominis apponunt, veneficium committere decreuerint, se ipsos facile prius praeparare possunt valentissimis antidotis, veneno illo accommodatis, quod exhibere in animo est. Vnde sibi ipsis praecauebunt, dominum autem interficient. Ex quo satis liquet nihil prodesse ad praecauendum, quòd pocillator in seruatae fidei signum domino praebibat, & eduliorũ dissector praecomedat. Adde deinde, ꝙ quamuis ille, qui edulia ministrat, mensaq; apponit, à coquo veneficium faciente deceptus cibos venenatos praegustando assumat, eorum tamen adeò modicã quantitatẽ praegustat, vt nullã aut paruã eo temporis momento possit molestiã percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia venena, quae vt interimant cibarijs admiscentur, ea arte, eoq; ingenio parata sunt ab impijs, & scelestis veneficis, vt non nisi temporis interuallo suum triste perficiant opus. His igitur de causis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorẽ praecautionẽ sibi comparare possunt Principes, quã curare, vt vitam Christianã & integrã ducant, iustitiamq; regant, ita vt populi eos venerentur pariter & timeant. Curent deinde, vt ministros habeant, quorũ manib. edulia administrantur, nõ ignobiles, nec obscuro loco natos, sed praeclara è stirpe genitos, fideles, nec auaritiae addictos, neq; inuidos, & qui diu antea vita ac moribus probati sint. In quos praeterea debent frequenter nõ parua conferre beneficia: ita n. semper gratos & fideles ministros habebunt. Quin & Medicos sibi adiungant, qui medicae materiae peritissimi habeantur, vt antidota, quae cõtra venena parãtur, quemadmodũ sunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, nõ ex adulterinis simp. med. per se ipsos (vt ipse faciebat Gal.) cõponere valeant: nam si haec legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit vnusquisq; facilè venena praecauere. Ex his certè maius percipient emolumentũ, quã si mille alijs praecautionib. vterentur. Nec minor sanè cautio adhiberi debet, vt vasa ex auro & argento conflata, munda, nitidaq; seruentur, & hominũ fideliũ manibus cõmittantur: quandoquidẽ in eiusmodi pretiosis vasculis, quorũ apud principes quoq; praecipuus est vsus, venena facilius abduntur, quã in vitreis aut fictilibus vitro circumlitis. Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorsus impertiti, qui (si verum fateri liceat) eo dementiae de-

Vtrũ animalia, quę cibis venenosis victitant, exitiosã vim retineant.

Venenũ quãdoq; morbis, & alteri veneno remedium est.

Modus praecauendi venena.

Praecautio vulgaris explosa.

uenerunt, vt præcepérint in liquatum igne aurum, vel argentum, ex quo vasa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, vt ascita inde antidoti facultate, venenis repugnent. Sed quàm absurda, ridendaq́; sit horum opinio, ij diiudicent (ea enim est, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem ēt rerum naturalium, ac metallorū præcipuè peritiā sunt assecuti: cæterùm supellectiliū non negligenda cura, vt scilicet vasa, quibus ciborū condimenta reponuntur, clausa, & cooperta seruentur, vt neq; aranei, neque scorpiones, nec aliquod virulentū reptile, vel insectum ingredi possint. Admonet Dioscorides, vt ēt vasa vinaria diligenter clausa custodiantur: namq́; viperæ summo vini amore alliciuntur, quæ si vasa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, vt interdum bibendo exitiosum virus eructent, interdum verò in vino immersæ expirent. Quamobrem Aristoteles libro. 8. capite. 4. de historia animalium quasdam viperas vino in fictilibus ad sepes disposito venari, & ebrias capere, memoriæ prodidit. Gal. item lib. 11. simp. med. eam narrat historiā, quam nos lib. 2. in viperarum mentione retulimus, nempe de illis viperis, quæ sponte se vino immerserunt, vnde ēt sibi mortē consciuerunt. Quo vino duos homines elephanto affectos sanitati restitutos esse, idem est author. Quibus ex verbis palàm est Galeni testimonio, vinū in quo sint extinctæ viperæ, noxiū non esse, quin potius adeò salutiferū, vt efficacissimè elephantiasin curet. Quod tamen Diosc. sententiæ refragari videtur, nisi dicamus vipereū venenum elephanto laborantibus præstans esse auxiliū, cæteris aūt. exitiū. Qui item in veneni suspicione versantur, cibos vitare debēt, qui candido, vel oleraceo colore fuerint: nec non ab his ēt abstinere, qui ex animaliū sanguine parantur. Siquidē albedine, venena quædam metallica facilè occultantur: cibis in herbaceo colore, variæ lethales plantæ commodè admiscentur: sanguini ēt animaliū, quibus vescimur, commodissimè venenatorū sanguis inseritur. Illud etiamnū apprimè vtile atq; necessariū esse duco, vt coqui, & reliqui culinæ inseruientes, non modò fideles sint, & incorrupti, sed ēt mundi, cauti, ac prouidi, ne vllus veneficorum insidijs relinquatur locus: tum ēt vt sciant rectè diligenterq́; custodire cibaria, vel aliud vnumquodq;, quod in ciborum vsum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant, ne in culinaria vasa, quæ super, vel circa focū edulijs referta resident, venenatū aliquod animal à tecto per caminū decidat, vt quidam exigui aspides, qui sub tectorum tegulis, & contabulamentis se recipiunt, phalangia, stelliones, scorpiones, & similia. Namq́; Florentiæ (vt Nicolus est author) cœnobium monachorum veneno infectum est, quòd araneus niger admodū in ollā decidisset, dum coquerentur iuscula. Ad hæc Principes maximè curent oportet, vt perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (vt superius dictū est) quodā veneni genere cubilia, interulæ, cæteraq; vestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent, vt diu, priusquàm vestes induant, eas manibus pertractent serui. Quin & pueros similiter iubent, vt sæpius equis insideant, ijs super sellis, quibus ipsi vti consueuerunt. Tum ēt stabuli præfectis mandant, vt tam cautè sellas, habenasq́; recondant, vt ignotis, & his quibus fidendū non sit, eas nō intueri, ne dum tangere liceat. Insuper illud scire conuenit, ꝙ quædā res simplices sunt (vt plerīq; inculpatæ fidei medici fatentur) quæ sua peculiari naturæ dote præsens venenū signis manifestant. Inter quas cornu, seu lingua, quā serpentis linguā vocant, refertur, quæ (vt Conciliator Petrus Aponensis tradit) præsente napello, aut vipera, aut pardi felle exudat: ꝙ tamē non prodit, cæteris venenis præsentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, prasiū lapidem, quē Plasma vulgus appellat, statim splendorē amittere, vbi in præsentia veneni cuiusq; fuerit. Addunt præterea, quòd si lapis ranæ terrestris anulo aureo inseratur, ita vt is digiti carnem contingat, quàm primùm præsenserit adesse venenū (si credimus his, qui hoc scriptū reliquerunt) tanta digitū afficit caliditate, vt carbonē accensum, ipsumq́; digitū vrentē præseferat. Quibus sanè etsi parua, mea quidem sententia, sit adhibenda fides, ea tamen, quò omnibus satisfiat quantū potest, non duxi silentio dissimulanda. Non desunt ēt, qui contra lethalia venena pollere contendant sigilla quædā, siue characteres, siue imagines, quomodocunq; eas appellare libeat: præcipuè si collo suspensa gestentur, vel digitorum anulis inserantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, ꝙ si Serpentarij imago cum suis stellis cuiuis lapidi prætioso insculpatur, eam vtilissimè gestari aduersus omnia venena, eaq; præsertim, quæ venenosorū animaliū ictu vel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptū inuenisse tradidit in quodā libro, quem reges Persarū olim habuisse refert, quòd si in hæmatite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudā verò sinistra, & lapis ille anulo ex auro purissimo confecto inseratur, gestatu hominem à quocunq; veneno tuetur. Quæ imago si modò aliquē præberet effectū (non enim hac in re certi quicquam proferre ausim) mea fert opinio, quòd tempore, quo sculpitur, necessaria sit quarundā stellarū obseruatio, à quibus ea vis influat in sculptā imaginē. Porrò tradidere sapientū veterū nonnulli, reperiri prætiosos lapides, quibus solis à natura largitum est, vt venenorū malitiā efficacissimè dissoluant, & destruant. Ob id itaq; scriptū reliquit Albertus cognomento Magnus, Adamantē orientalē gestatū brachio sinistro inter humerū, & cubitū adnexū, omniū venenorū vim demoliri. Id ꝙ ēt idem tribuit achatæ, hyacintho, & sapphiro orientali. Alij eandē facultatē assignant smaragdo, alij lapidi, quē in capite draconū inueniri tradunt, vnde draconitis nomen accepit. Cæterùm (vt ingenuè fatear ꝙ sentio) parū fidendū esse crediderim his suspensionibus: quippe ꝙ nunquā viderim huiusce rei experimentū tam clarū, vt syncera fides adhiberi possit: quamuis illud facilius persuaderi possim, quòd smaragdus, hyacinthus, achates, sapphirus lapides in tenuissimū puluerē redacti, possint per os sumpti veneno infectos sæpe liberare: vtpote qui eā sortiantur naturā, vt cordis viribus subueniant. Sed quòd gestati lapides veneni assumpti vim, atq; actionem inhibere valeant, non ita facilè adduci potero, vt credā, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse, nisi prius notabile ex his experimentū viderim. Nemo præterea non poterit (vt in hac præfatione scriptum reliquit Diosc.) innoxia irritaq; venena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumpserit: quæ viribus præstantissimis polleant, quibus pòst assumpta venena facilè valeant superare. Simplicia autem medicamenta Dioscoridi comprobata, sunt caricæ cum iuglandibus nucibus esitatæ, citria mala cruda manducata, napiq́; semen ex vino potū. Item calaminthæ folia, & Lemnia sphragis, quam summis laudibus extulit Galenus: sed quæ pro singula vice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendauit rutæ folia, cum nucis iuglandis nucleo accepta: quin & duas caricas, salisq; momentū. Ex compositis aūt non immeritò cæteris antidotis Mithridatium antecellere scribit: quandoquidē ex frequenti eius vsu (vt ex antiquorū monumentis accepimus, atq; ēt à Galeno lib. 1. & 2. de antidotis memoriæ proditum est) vsq; adeò se innoxiū præbuit veneno Mithridates Ponti rex, vt cum vellet sibi necē veneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto veneno percepit incommodum. Qua in re postea Galenus theriacam præstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, vt ijs venenum vllum noceat, qui eam quotidie fabæ Aegyptiæ pondo sumere consueuerint, quomodo suo tempore Aurelius Antoninus Imperator facere solebat. Cæteri posteriores, qui Dioscoridē, & Galenum secuti sunt, præsertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm valere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, allium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam præferentes. Et hæc hactenus dicta sufficiant de modo præcauendi venena. Reliquum est, vt curandi ordinem, ac rationem ineamus, qua ijs succurrere possimus, qui cibo aut potu venenum sumpserint. Primùm igitur (vt paucis etiam superius dictum est) scire conuenit, quòd ingestum intus venenum, non statim vt quidam volunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat,

Viperæ vino venatæ.

Araneus niger in ollam delapsus cænobium inficit.

Quæ res venena prodant, quæq; suspensæ eisdem aduersentur.

Lapides venenis resistentes.

Præcautio ex medicamētis

Ratio curandi venena.

corrat & lædat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi vi ob propriam sui formam, vel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quamcunq; corporis humani partem contigerit, in suam virulentam conuertit naturam, & ita eousq; procedit multiplicando, inficiendo, atq; sanguinem cum reliquis humoribus in venenum vertendo, quousq; accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem breui tempore in venenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit, vt spiritus vitam fouentes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant veneno, atq; ita subinde corpus spiritibus, & vita simul destituatur. Illud præterea non ignorandum, quòd arteriæ vnà cum cordis ventriculis (quibus natura datus est motus dilatationis & constrictionis, vt ex illo quidem attrahatur aër circũdans, quo indiget cor ad refrigerandum summum spirituum vitaliũ calorem: ex hoc autẽ pars aëris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunq; flatum extra offenderint, intus attrahunt, ita vt arteriæ, quamuis minutissimæ, quæ per totũ corpus disperguntur etiam sub cute, per meatus quos habent, aërem nos circundantem attrahant, ipsumq; prouehant ad cor, quod quidem postea per easdem vias calorem fumumq; superfluum reijcit. Quo fit, vt si nos circundans aër fuerit infectus, venenatus & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit atq; corrumpit. Idq; non euenit propterea quòd arterijs atq; cordi natura insitum sit, vt venenum attrahãt, sed quod aërem continuò inspirent, quo mediãte natura ẽt repugnante sua, venenum quoq; trahunt. Hinc itaq; est, quòd quidam, dum (vt contingit) somnum caperent sub arboribus venenatis, ceu taxo ac nerio: vel humi cubarẽt super plantis noxijs, velut napello & aconito: vel propter virulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter venenũ contraxerunt, non alia de causa, quàm ex aëre loca illa ambiente, plantis illis venenatis infecto, & specuum virulento spiritu. Cæterùm iam tempestiuum erit ad generalẽ eorum curationem accedere, qui veneno infecti sunt, eorumq; præcipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciũtur, vt quodnam sit assumpti veneni genus, dignosci possit. Nullus itaq; Medicus ingenio præditus est, qui non protinus videat & intelligat ex sæuis accidentium incõmodis, quæ sequuntur, cum quis venenũ cibo aut potu sumpserit. Siquidem ijs, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit virium & roboris totius corporis prostratio: agri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies liuescit: quin & lingua, & labia nigricant: itẽ extrema corporis, præsertim vngues, plumbeo colore liuescunt. Ad hæc qui hauserint, vertiginosi fiunt, vocem edunt cum murmure & oculos toruè mouent. His frigidus accedit sudor circa frontẽ & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti veneni manifestissimum præbent indicium, maximè autem si statim sequantur post assumptum cibum, ijsq; contingant qui sibi rectam quotidiani victus rationem adhibeãt. Quandoquidẽ tam mala esse posset in aliquo victus ratio, quod humores inde geniti, tractu temporis vsqueadeò corrumperentur, vt contracta veneni natura, vim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Galenus lib. 6. de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter Medicos cautos, ac prudentes esse oportet, quò in huiusmodi accidentibus diligenter singula perquirãt. Sua similiter accidentia inferunt, quorũ etiam manifesta præbent indicia, venena illa, quæ suis manifestis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate excedunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingentissimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuũ sudorem cient. Si verò præterquàm quod calido excessu polleant, excellant etiam vi tum erodendi, tum putrefaciendi, vt arsenicum, sublimatum, auripigmentum, sandaracha, & id genus alia, punctione atq; dolore intolerabili ventriculũ & intestina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura sentiuntur. Hæc autẽ accidentia sæpe sequuntur vomitus, fastidia, sudores modò calidi, modò frigidi, variæ deniq; coloris mutationes. Quæ verò nimia frigiditate excellunt, plerunque somnum inferunt adeò profundum, vt sæpe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam verò cerebrũ obstupefaciunt, ita vt affecti cogantur quàm plurimos incompositos edere motus, tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisq; corporis partibus, non secus ac si stulti facti essent, vel temulenti. Huc illa præterea accedunt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie liuidus admodum & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum efficitur. Ex siccis autem venenis lingua arescit, guttur siti inextinguibili afficitur: aluus adstricta redditur, ægrè redditur vrina: omnia deniq; membra fiunt arida, & vigiliæ instant longissimæ. Postremò humida inexpugnabilem somnũ adferunt, alui fluxiones, articulorum neruorumq; luxationes. Ita quod quandoq; oculorum nerui, ac nexus in tantum laxantur, vt sponte sua è cauitatibus exeant capitiq; propendeant. Plerunq; etiam extremæ corporis partes putrescunt, vt in præcedentibus dictum est. Porrò & illud adnotandum est, quòd venena, quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hæc viribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniũt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatum elementarium, quæ illis inest, vim illam propriam occultamq;, quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq; subinde, qui propriæ eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorem notitiam trademus, vbi speciatim singulorũ meminerimus. Hæc igitur sunt omnium venenorum indicia vniuersalia, cæteris quæ explicari possint, certiora ac manifestiora, quibus peritissimi Medici tutò dijudicare possunt. Nam cum constet accidentia prædicta non solùm perdurare, sed etiam augeri ac continuè in deteriora labi, nulloq; modo auxilijs cedere, neq; naturæ repugnanti obsequiũ præstare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis, si quando remitti accidentia, & ægri melius habere videntur. Cæterùm eorum, qui venenum sumpserint, cibus esse debet (vbi tamen remedia, quæ postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quæ non solũ vim habent nutriendi corpus, sed quæ etiam venenorum noxæ resistere valent. Quo in genere lac asininũ summopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atq; etiam humanum, præsertim si recenter emunctum bibatur: quanquam lac omne efficacius exhibetur contra venena calida & erodentia, quàm ad reliqua veneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & iuscula tum carnium pinguiũ, tum piscium, quibus addi possunt, vt pinguiora reddantur, butyrum crudũm & pinguedo animalium, quorum est vsus. Siquidem pinguia hæc ideò conueniunt, quòd vias obstruant, ex quo veneni transitus inhibetur. Quinetiam vbi venena excalfaciunt & erodunt, pinguia hæc acrimoniã eorum hebetant. Idcirco hoc in casu animaliũ cerebrum, atq; ossium medulla aptissimæ pariter censentur. His similiter herbæ quã plurimæ opem ferre possunt cibis admistæ: è quarũ numero probatur calamintha, origanũ, serpyllum sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliæq; quã plurimæ: quarũ vim venenis, superioribus libris, aduersari retulimus, quarũ ẽt catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui venenũ sumpserint, lucidus sit oportet. vbi aër quoq; sit nulla mala qualitate affectus. Paretur aũt eorum cubiculũ odoramentorũ suffitu, quib. vis inest ꝓpulsandi venena. Id enim præstãt santalũ omne, myrrha, styrax, aloe, laserpitij lacryma, agallochũ, scordium, cassia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ eiusq; lignũ siccum, & id genus pluræ. Insuper affecti veneno (Galeno auctore lib. 2. de antidotis) nihil aut parum dormire finuntur. Somnus namq; venenum retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit. Contrà verò vigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt. His ita institutis in primis omni industria ac diligentia curandum est, vt deuoratum venenum forãs exhauriatur. Quæ in re nullum sanè valentius auxilium

Indicia in commune veneni sumpti.

Victus ratiò eorum qui venena sumpserunt.

Remedia cõtra venena.

perhibetur, quàm vt sine vlla mora ægri vomitum ciere cogantur: si tamen venenum adhuc in ventriculo resideat. Quòd si iam in intestina descenderit, illud quàm primùm clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quē in huiusce voluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, vt posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre possint. Verùm hoc vnū ipse addiderim, quòd si fortè is, qui venenū sumpsisset, ex omnibus vomitum cientibus auxilijs vomere nequiret, tunc (vt Rasis auctor est) medicamentis soluentib. itemq; clysteribus erit procedendum. Medicamenta aūt, quæ deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea sunt agaricū & rhabarbarum. Quandoquidem vtrunq; præterquā quòd deiectoria vi præditum est, facultatem ēt venenis maximè repugnantem sortitur. Id quòd etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neq; prorsus ab re esset adidem Aegyptia siliqua atrā medullam aloemq; vsurpare: hæc namq; præter deiectoriā facultatem, seorsum plurimùm pollet aduersus humorū putredinem, quæ semper, vel plerunq; ingesta sequitur venena: illa verò quòd aluum mirificè emolliat, venenum ventriculi tunicis adhærens abluit & abstergit: quin & erodentium acrimoniā obtundit, & ea deniq; per aluū secum educit. His aūt peractis, ea certè clysmata cōpetere videntur (vt Diosc. placet) quæ acria sunt & trahendi vi prædita. Quibus si ea successerint, quæ è iuribus pinguibus, adipe aut pinguedine, aut butyro aut lacte parantur, ne vlterius venena penetrēt vt in dysenteria fieri solet, nequaquā ea inutilia fore putauerim, præsertim vbi compertū haberetur, venenū intestina exulcerasse. Quamobrē lac copiosius epotum post vomitiones, & clysteria vtilissimū esse prodidit Auicenna: nempe quòd veneni noxā frangat & sanet. Quinetiā summopere prosunt, præmissis tamen vomitionib. & clysteribus, fortes ac validæ diuersiones: vtpote quæ nō modo prohibeant ne venenū petat cor, sed ēt ipsum trahant à membris nobilib. internis, ad ignobilia externa. Ob idq; plurimū prodesse crediderim cucurbitulas, si ex igne natibus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt similiter opem frictiones ex asperis linteaminibus, quin & fibulæ strictim factæ ita vt dolorē excitent, manuum pedumq; digitis, item brachijs & cruribus. Mirificè ēt venenū auertitur à partib. intrinsecis, si patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accōmodatis confecto, vel in laconico sicco sudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiusmodi calor extraneus efficacissimè venenū ad cutim trahit. Balnei ac laconici vicem illud sanè supplere poterit, si dissecto viui muli, aut equi aluo exertis statim intestinis, æger in animalis cadauer intromittatur, & cùm refrixerit cadauer, idē ēt de alio fiat, quousq; sat fuerit. Ad hoc autem muli, mulæq; (vt vulgi fert opinio, fortasse quòd hæc animalia plurimū caloris habeant) cæteris præpollet animalibus. Hoc.n. auxilio à veneno liberatum narrant Valentinum Alexandri sexti summi pontificis filium. Is enim (vt ferunt) cum in quadā cœna aliquot Cardinalib. venenū exhibere vellet, sibi ipsi, ac patri id imprudenter exhibuit. Cæterùm scire ēt conuenit, quòd quamuis prædicta remedia omnia communiter venenis opitulentur, non propterea est dimittendū, quin continuè infectis propinētur omnia probata antidota, tam simplicia quàm composita, quæ cuiuscunq; veneni noxam auferre possunt. Simplicia quidem medicamenta quæ ad hoc idonea Dioscoridi, reliquisq; Græcis posterioribus celebrantur sunt vinum vetus copiosius epotum, Lemnia sphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & pastinacæ semen, calamintha, nardum Celticum, castoriū, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri (quanquā is Galeno, alijsq; ipsum secutis in antidotū minimè recipiatur, sed potius inter venena annumeretur) succus marrubij, laserpitij & panacis, sagapenū, aristolochia longa, semen rutæ syluestris, betonica, pix liquida delincta, polij & seselis decoctū, phu, cinnamomū, cassia, iuniperi bacca, citria mala, & quæ limonia, & aurantia vocant, & eorum semen. Item glandes, præsertim querna ex humano lacte epota, quinquefolij radicis succus, leporis coagulū, mustellæ caro sale inueterata, & in vmbra siccata, cum vino pota, lac canis ex primo fœtu acceptū, capparis, chamæleonis albi radix, apij decoctum, polemoniæ radix, tribuli terrestris succus, smilacis asperæ acini, scordium, thlaspi, & Cretense dictamnū. His Arabes & recentiorū nonnulli castaneas addunt: item ponticas nuces, mespila, pistacia, Zedoariā, lauri baccas, gentianæ radicem, quin & dictamni albi, tormentillæ, iridis Illyricæ, hastulæ regiæ, helenij & millefolij: rhabarbarū, hederæ corymbos, bolū Armenium, hypericū, sabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, centaurium maius, angelicā, verbenacæ succum: mures, qui napelli radices depascuntur, & muscas grandiores, quæ eius folijs victitant: filipendulā, carpobalsamum, muscum odoratum, ambarū, os in corde cerui repertum, & ceruinū cornu, quin & monocerotis, vrsi testes, & arietis, origanum, smaragdum, lapidem bezahar, & carduū, quem sanctum vel benedictū appellant. Et hæc de censu omniū simp. med. quæ contra venena pollent, quæ nobis tum veteres tùm recentiores scripta reliquerunt, dixisse sufficiant. De compositis aūt medicamentis illud proferre non dubitauerim, quòd si Theriaca legitimè parata reperiretur, non essent aliunde petenda auxilia contra venena. Sed quoniā mihi planè difficillimū esse videtur, vt ea reperiatur, quæ quēadmodum eius exigit apparatus, confecta sit, cum nobis desint cinnamomum, balsamū, petroselinum Macedonicū, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis cōpertam putamus) amomum, aspalathus & calamus odoratus, quæ omnia perquā maximi sunt momenti, idcirco nunquā adducar, vt credam venalem Theriacā posse sibi locum & vsum illius antiquæ legitimè vendicare: præsertim cum cōstet tempore vsq; Galeni, quo Romani summo imperio potiebantur, Theriacā omnibus numeris absolutā confici nō potuisse (vt ipse Gal. testatur lib. 1. de antidotis) nisi ab Imperatoribus: quanquā non deessent tēpore Antonini Cæsaris diuites primates, qui eam conficerent, ēt quòd multa eis desiderarentur. Quare illud dixerim, quòd si vlla Theriaca ex ijs, quæ nostra ætate conficiuntur, in vsum admitti debet, dent operam Medici diligentissimi, vt illa saltem vtantur, quæ omni studio ac diligentia parata sit, clarissimorū & peritissimorum virorum testimonio: quæq; eo modo experiētia cōprobata sit, quo docet Galenus libro quē ad Pisonem scripsit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc itē faciant de Mithridatio, quòd nihil minus quàm Theriaca præstat aduersus venena, quodq; & facilius parari pōt. Qua in re caueant homines ab adulteratis Theriacis, quas in publicis foris vendunt circulatores, etsi plerunq; ab his, quos eorum adulteria fraudesq; latent cæteris meliores atq; efficaciores habentur: quippe quòd nihil vltra videant astantes, quàm quòd ij frustum integrum arsenici, vel risagalli officinis vocati, deuorent: quodq; subinde deuorata Theriaca, quam postea circumstantibus vendunt, nullum veneni incommodum sentiant. Quòd cum Galenus optimè nouisset, libro Pisoni dicato, ita scriptum reliquit: Multa à subdolis improbisq; in hoc quoq; fraudes fiunt, ac vulgus sola antidoti opinione deceptum, ab ijs quibus ars est mercenaria, plurima pecunia medicamentum, vel prauè confectum redimit. Cæterùm vt quisq; flagitiosorum impostorum fallacias & dolosas merces euitare possit, & debeat, nunc mihi in animo est ad cōmune rei publicæ beneficium eorum ingens, ac scelestum facinus posteritati prodere. Nam cum isti suggesta ascendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, ostensuri quòd venenū æquè ac panem innoxiè sumant, multis cauillationibus atq; insidijs vtuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiam, quasq; retinent illi in suos chariores (vt ita dicam) lenones. Primus itaq; dolus, quo nituntur huiusmodi fraudulenti impostores, est quòd cum sciant venena non posse nisi parum nocere, vbi ventriculus fuerit cibis valdè repletus (vt in præfatione huius libri tradidit Dioscorides, & libro quarto fen sexta retulit Auicenna) priusquam suggestum ascendant, ad saturitatem vsque, præsertim æstate, lactucas crudas deuorant sale, aceto & oleo conditas: verùm olei tantum imponunt, vt ferè in eo innatent lactucæ.

Clysmata qualia iniicienda.

Cucurbitulæ.

Balneum.

Simplicia medicamēta quæ pollent aduersus venena.

Composita medicamēta.

Theriacæ veterum & recentiorum comparatio.

Fraudes quibus vtuntur circūforanei qui venena innoxiè sumere profitētur.

Et quia hyeme, maximè vrgente bruma, tenellæ lactucæ difficile passim inueniri possunt, ideò earum vicem his præbent interanea boum præpinguium, quorum tantam comedunt copiam quoad ventriculus veluti tympanis extendatur. Id autem eo consilio faciunt, vt hæc quidem iurium pinguedine, eorumq; substantiæ crassitudine, illæ verò frigiditate sua, oleiq; multitudine, quam illis adijciunt, præterquam quòd veneni penetrationem inhibent, cum internas vias obstruere possint, erodentem quoq; ingesti arsenici, vel risagalli seplasiis vocati, acrimoniam obtundunt & hebetant. Cum igitur venenum sumpserint, quod illis ob præassumpti alimenti vim, nullam aut paruam noxam adfert, nempe quòd ventriculus sit tensus & pinguedine imbutus, mox suum adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, assumunt, idq; impunè. Quo fit, vt facilè postea populo astanti persuadeant, id esse antidotum omnium præstantissimum contra omnia venena, quod in vniuerso orbe reperiri possit. His leues vulgi animi persuasi accensiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, vt adulteratam, inualidam, veramq; mentientem theriacam emant, quàm ij qui in maxima annona penuria eò cateruatim concurrunt, vbi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaq; cum temporis momento capsulam hac impostura exhauserint, statim è suggesto descendunt circũforanei, seseq; in hospitium recipiunt, vbi cum primum fuerint, arsenicum paulò antè sumptum vna cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neq; aliud illa die assumunt, quàm lac, quod tantum sæpius alternatim potant, vomuntq; & reuomunt: tantum potest in improbis hominibus auri cupiditas, vt sponte consultoq; in manifesta vitæ discrimina ferantur. Fraus altera, quam isti facinorosi perpetrant, ita se habet. Ii vna, aut duabus horis anteaquam suggestum ascendant, in foro pharmacopolium petunt, illudq; foro, in quo sermonem populo habere volunt, propinquius eligunt. Atq; vbi iusserint pharmacopolæ sibi arsenici capsulam adferri, eius duo aut tria frusta seligunt, prout sibi magis expedire videtur, quæ postea charta inuolui, & in eadem capsula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, vt cum in suggestum ascenderint, arsenicum illud repositum dare velint puero, quem ad eum miserint. Porrò in forum abeunt verba facturi, vbi eorum spuriam theriacam ad cælum vsq; miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc vt rem magis verisimilem reddant, puerum vel è circumstantibus quempiã ad pharmacopolium mittunt, qui venenum antea ab ipsis selectum deferat. Interea ingentem capsulam in suggesto stantes aperiunt, quam habent vasculis prauæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo intus adhærent, cera subposita, varia cuiusdam miscellæ frusta ex saccharo, quod canditum vocant, amylo, alijsq; innoxijs medicamentis miro quodam artificio confecta, quæ prorsus & facie, & magnitudine referunt illa veri arsenici frusta, quæ prius ij in pharmacopolio selegerant. Leuant autem isti hominum proditores operculum à capsula, quo fraudem melius occultent, in suggesto stantes, siquidem summo cum artificio internam operculi partem, cui adhæret illius miscellæ frusta arsenicum mentientia, versus se trahunt, ne quis suam fraudem deprehendere possit. Deinde statim in manu socij aut pueri, quos doli ministros habent, capsulæ operculum collocant: quod eorum alter aperta manu perquàm eleganter sustinet, parte pseudoarsenicũ continente cœlum versus respiciente: idq; ne quis dolum intueri possit. Interea redit nuncius arsenicum legitimum à pharmacopolio deferens. At qui istud accipiens artis captiosæ magister, statim illud populo ostentat longa atq; mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum transit, perpetuò dolosè procedens. Quandoquidem simulans sibi opus esse expeditis manibus, manicas ex murice, vel serico proditore, quo plerunq; vestiuntur, ad cubitum vsq; conuoluit, ea tantum ratione, vt arsenicum verum, dum hæc agit, super operculo prædicto pseudoarsenicum continente, reponat, abdatq;: quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto infernè à circumstantibus videri potest. Obuolutis itaq; manicis, brachijsq; denudatis, ac tenui linteolo humeris imposito, iubet aquæ vel vini poculum adferri, & relicto in operculo arsenico vero, factitium innoxium fraudulenta manu capit, quod gladio minutim incidit, & vino, vel aqua parati cyathi commiscet, & deniq; tutissimè bibit. Atq; ita fraudem hisce coloribus exornatam spectãtibus persuadet, vt nullus dubitet, quin ille mortiferum arsenicum hauserit, quod ex medica officina delatum fuerat. Memini me olim vnum ex his vidisse, qui venenum simili modo adulteratum puero exhibuerat suo, & cum simularet se ei opem ferre nolle, donec pulsum amisisset, & in mortis discrimine versaretur, vt suæ falsæ atq; adulterinæ theriacæ maiorem compararet existimationem: cum præterea prius versutum puerum admonuisset, vt anhelitum compesceret, idq; vt facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicem contorqueret, ad se vocauit astantem Medicum haud acris callidiq; ingenij, in ea ciuitate, vbi id mihi contigit vidisse, receptum habentem, qui pueri pulsum tangeret, vt omnibus testaretur, quòd pulsum amisisset. Quod cum fecisset bonus ille Medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhibebat, se nullum pulsum in eo inuenisse: quippe qui nusquam fortè legerat, quòd arte etiam possit intercipi pulsus, cum tamen id scriptum reliquerit Gale. lib. 6. de placitis Hippocratis & Platonis, vbi sic inquit: Eadem natura in arterijs cernitur, nam etiam ipsæ perinde ac nerui, aut incisæ, aut laqueo interclusæ pulsu omni, micationeq; orbantur. Ex quibus sanè verbis tunc comminisci potuisset, quòd facilè huic puero laqueata essent brachia, & proinde interceptus arteriarum pulsus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab ijs nebulonibus adeò callidè subdoleq; aptantur, vt versato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, stringantur admodum ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri potest, qui puerum semimortuum se simulantem, brachijs ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebantur fibulæ, vbi pulsum intercipere animus esset, laxabantur autem lentè, cum iam versutissimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suam constitutionem restitui simulasset. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, vt quisq; eas euitare sciat, ac possit. Quæ de re morbo Gallico quàm plurimum certè debeo: siquidem vnus, isq; insignis, ex his qui venenum innocuè deuorare profitentur, cuius ossa lues illa non immeritò depascebatur, cum à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus vtitur vt pecuniam extorqueat, libentissimè patefecit. Cæterum fraudes ac mendacia, quibus ij pariter vtuntur, qui è diui Pauli prosapia ortos se prædicat, quæ tamen de re mentiuntur, hic consultò dimittam: verùm intactas eas non relinquam, vbi in processu de ijs disseremus venenis, quæ morsu, vel ictu relinquunt innumera exitiosa animalia. Sed ne aliquod præstans antidotum desideretur in his nostris commentarijs, me probi ac fidelis Medici munere functum existimauerim, si hoc in loco quædã antidota mihi longo labore comparata, magni ad venena momenti, descripsero: quæ non modò ijs quæ per os assumuntur, sed ijs etiam, quæ animalium morsu, vel ictu eijciuntur, summo ac præsentaneo fuisse remedio comperi. Licet autem hac ætate rari admodum habeantur Medici, qui sua pandere arcana velint, si quæ nacti sunt pulchrum & singulare auxilium, tamen cum mihi consiliũ ab initio fuerit, mea opera quantulacunq; sit, omnib. generatim prodesse, alienũ quidẽ inhumanumq; foret, si modò vel inuidia, vel auaritia compulsus, aliquid silentio inuoluerem, quod in arte medica vsui futurũ putem. Primum igitur antidotũ, cuius admirandas in venena vires sæpius expertus sum, hoc modo conficitur. Recipit. n. rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phu, acori, quẽ falsò calamũ odoratum vocant, cyperi, quinquefolij, tormẽtillæ, aristolochiæ rotundæ, peoniæ, helenij, costi, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiusq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictam albi, angelicæ,

Altera impostorum fraus.

Historia fraudis.

Antidota nostra præstantissima cõtra venena.

Primi antidoti descriptio.

gelicæ, millefolij, filipendulæ, zedoariæ, gingiberis, singulorum drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morsus diaboli sic herbarijs dicti, cuiusq; drachmas duas & semis. Ad hæc seminis citrei mali, viticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, pastinacæ syluestris, napi, nigellæ, pæoniæ, ocimi, irionis, thlaspis, fœniculi, ammi, singulorum drachmas duas: præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, asperæ smilacis, cubebæ, singulorum sesquidrachmam. Foliorũ scordij, chamædryos, chamæpityos, centaurij minoris, stœchadis, nardi Celtici, calaminthæ, rutæ, menthæ, betonicæ, verbenacæ, scabiosæ, cardui benedicti, melissophylli, singulorũ sesquidrachmam: dictamni Cretensis drachmas tres: sampsuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, sabinæ, pimpinellæ, cuiusq; drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, pistaciorum, singulorum vncias tres: myrobalanorum empelicorum drachmas quatuor. Florum vtriusq; buglossi, rosarum, lauendulæ, saluiæ, rorismarini coronarij, cuiusq; scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Cassiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum vocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, macis, singulorum drachmas duas & semis. Piperis nigri ac longi, santalorum omnium, agallochi, singulorum sesquidrachmam. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: vnicorni drachmam vnam: ossis cordis ceruini, ramentorum eboris, virgæ ceruinæ, castorij, singulorũ scrupulos quatuor: terræ Lemniæ drachmas tres: opij sesquidrachmam: margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, corallij rubri, singulorum sesquidrachmam: caphuræ drachmas duas: mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitij, singulorũ drachmas duas & semis: moschi odorati, ambari cuiusq; drachmam: olei è chalcantho confecti vnciam mediam. Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarij è gemmis, pastillorũ caphuræ, scillæ singulorũ drachmas duas et semis: pastillorũ viperæ vncias duas. Succi oxalidis, sonchi, scordij, echij, buglossi, melissophylli, singulorum selibram: hypocistidis drachmas duas. Theriacæ electæ, Mithridatij optimi, cuiusq; vncias sex. Vini veteris albi odorati libras tres: sacchari è Medera insula, vel optimi mellis libras octo & vncias sex. Ex omnibus his summa diligentia & ratione inquisitis atq; selectis, fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mithridatis antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas est à drachma vna vsq; ad tres pro ætate & constitutione patientis. Atq; ita omnibus persuadere poteris, antidotum hoc non solùm præstantissimum esse (vt ante diximus) contra omnia venena, quæ per os sumuntur, itemq; aduersus ea, quæ morsu vel ictu relinquuntur: verùm etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur non solùm quotidie assumptum nucis Ponticæ quantitate ad præseruandos sanos, sed etiã ad sanandos iam pestilentia affectos, vbi in morbi principio propinetur ex cardui benedicti succo, aut stillatitia aqua, vel galegæ seu rutæ caprariæ vocatæ, duarum drachmarum pondere, affectis deinde in lecto ad sudandum collocatis, bisq; aut ter repetita potione, nonnullis tamen interpositis horis. Sanatos enim scio esse quamplurimos hoc tantum singulari auxilio. At si cui in animo fuerit, vt præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet.

Antidoti Matthioli vsus.

Potio ex prædicto antidoto.

Antidoti præscripti libram accipiat, libram item syrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinque aquæ vitæ vocatæ, ex optimo odoratoq; vino confectæ, totiesq; vitreis organis repurgatæ, vt quintæ essentiæ speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in vas vitreum inijciat dupla à rebus inditis capacitatis: postea vasis ore ita obturato, vt nullus spirandi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in vase cum electuario tamdiu agitet, donec totum dissoluatur: atq; tum vas ore cera, vel pice obducto in mensem integrum reponat, quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum est: fit enim, vt electuarium facilè residat in fundo, si dimittatur. Exacto denique mense claram aquam aureoq; colore nitentem, electuario supernatare inueniet, & quæ iam omnem illius vim in se contraxerit. Tum itaque vas ipsum aperiat, & in vas aliud item vitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratissimè obturet: nam si illud diei spatio apertum sineret, omnis conclusa aqua in auram euanesceret.

Aquæ Matth. vis.

Tanta hæc aqua virtute pollet (quod millies expertus sum) vt quatuor drachmarum pondere pota vel per se, vel cum pari odorati vini quantitate, vel stillatitiæ cuiusvis aquæ ad cordis robur facientis, vbi quis ictus, vel demorsus à quocunq; venenato animali, in tanto mortis discrimine versaretur, vt vocem, visum, ac reliquos ferè sensus amisisset, ægrum ingenti adstantium admiratione à longo veluti somno excitat. Quin & vomitione plerunq; plurimã infectorum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci vxor, quam à vipera in dextra manu demorsam, & iamiam de naulo rationem cum Charonte inituram, hæc aqua in vitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò post contigit cuidam miseræ Sclauæ ab alia non dissimili vipera in manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra venena, quæ per os sumuntur: siquidem ea adeò tenuis essentiæ, efficax & penetrans est, vt momento vi sua in omnes corporis venas permeet. Quin & eosdem præbet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati studens prætereo: quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiusce virium exacta ratione, eam adhibere poterunt, vbi legitimè conuenire censebunt.

Alterius antidoti descriptio & vires.

Porrò antidotum alterum generosum pariter & singulare, oleum illud est, cuius superius libro secundo capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus patientibus illitum, nempe temporum, manuum ac pedum, quinetiam extima cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacissimè succurrit omnibus venenis per os sumptis, quæ tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter viperarum, aspidum, & cuiuscunq; deniq; venenati animalis morsibus singulari auxilio est, vt in processu latius explicabimus. Præstat præterea ijsdem locis semel quotidie inunctum non quidem calidum, sed frigidum, ad præseruandum à pestilentia homines, qui eo se inungunt, quin etiam ad sanandum iam pestilentia affectos: necat quoq; vermes, naribus & pulsantibus arterijs inunctum, & præsertim vbi cætera auxilia non valeant. Vt autem omnes intelligant quàm maximum sit in me iuuandæ posteritatis studium, modũ, quo illud conficitur, hic describere non grauabor.

Ol. scorpionũ confectio.

Sumantur itaq; ineunte mense Maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, sin minus sui temporis vetustissimi libræ tres: foliorum hyperici virentis manipuli tres. Oleum in vas vitreum duplæ à contento capacitatis imponatur, inde hypericum aliquantulum antea contusum infundatur: deinde vas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuissimam arenam condatur, loco vbi tota die insolari possit, atq; inibi sinatur ad decimum, vel duodecimũ diem vsq;. Quo exacto tempore mergatur vas in calentis aquæ balneo ad viginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto sumatur hyperici, chamædryos, calaminthæ, cardui benedicti, singulorum manipulus: quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde vas in prædictum mergatur balneum trib. continuis diebus: extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hæc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui à caulibus probè repurgati, & contusi in prædictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus eximantur, & vt prius exprimantur. Idem fiat ter aut quater, vsquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum, quod iam deflorerit, & ab eius cacumine grana illa viridia excerpantur, quæ hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex ijs itaq; tres confertim manipuli decerpantur: qui postea tusi, & vino meraco albo aliquantulum perfusi in oleum prædictum infundantur, & cum eodem vitro, in arena sepulto, octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneum immittantur, post colentur, & modo

prædicto

prędicto exprimantur: tertio aut quarto ſimiliter dictum ſemen in oleo macerari debet, donec id obſcuri ſanguinis colorem repręſentet. Ad hęc ſumatur ſcordij recentis, calaminthę, centaurij minoris, cardui benedicti, verbenacę, dictamni Cretenſis, ſingulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prędictum, & vas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur & exprimantur, vt ſupra. Poſtea ſumantur zedoarię, radicum dictamni albi, gentianę, tormentillę, ariſtolochię rotundę, ſingulorum drach. tres, ſcordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur & immittantur in balneum, ibiq; permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde & exprimantur. Infundantur denuo ſtyracis calamitę, laſeris, cuiuſq; drach. ſex, baccarum iuniperi drach. quatuor, melanthij drach. duę, caſſię odoratę (cinnamomum officinę vocant) drach. nouem: iunci odorati, cyperi, ſingulorum ſeſquidrachma: ſantalorum alborum ſemuncia. Tundantur omnia (vt pluries de alijs dictum eſt) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneo macerentur, demum colentur & exprimantur, modo quo antè dictum eſt. Poſtremò adſint oportet trecenti ſcorpiones viui diebus canicularibus collecti. Ii in vaſe vitreo concluſi, cineribus calidis ſuperponantur, & cum eos prę calore ſudare, atq; iraſci conſtet, omne iam dictum oleum calidum ſuperinijciatur. Sed aduertendum eſt, ne id adeò feruens ſit, vt vas diſrumpat, obturato ſtatim vaſis ore in balneo tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur & exprimatur. Proiectis interea ſcorpionibus, rurſum in oleum infundantur rhabarbari laudatiſsimi, myrrhę communis vſus, aloes hepaticę, ſingulorum drachmę tres: nardi Indici drachmę duę, croci drachma vna: theriacę electę, electiq; Mithridatij, cuiuſq; ſemuncia. Quę ex his tundenda ſunt, terantur, mox vltimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, ſed deinceps recondatur, perinde ac opobalſamũ, quippe quod mirandum ſit remedium ad iam dicta venena, & pręcipuè contra napellum, quo infecti fuere, vt experimentum fieret, Corſi illi duo viarum obſeſſores, quorum hiſtoriam ſuprà retulimus libro quarto in aconiti mentione: ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus eos reijcimus, qui eius deſiderio capiuntur. Cęterum vt omnia mea in Reipublicę commodum effundam, tertium quoq; Antidotum addam, quo nihil ſanè valentius ad venenorum vim coercendam: nempe puluerem illum ſaluberrimum: cum quo (vt ſuperius libro quarto de aconitis diſſerentes retulimus) ij ſanati ſunt, qui Arſenicum & Napellum hauſerunt. Datur robuſtis drachmarum duarum pondere, cum cęteris drachma ſufficiat, ex vino Cretico, vel alio pariter generoſo, repeteturq; potio per interualla, vbi vna tantum non ſufficiat: verùm tunc obolus ſatis eſt. Qui quidem puluis, tametſi mirum in modum deleteria venena omnia ſuperat, vincit ac deſtruit, non tamen ſi pręſumatur ab ijſdem pręſeruat. Parandi ratio hęc eſt. Sumas radicum minoris phu drachmas quatuor. Vincetoſici, vrticę vulgaris, cuiuſq; vnciam vnam: Angelicę domeſticę, Althęę cuiuſq; vncias duas: Angelicę ſylueſtris vncias quatuor: Polypodij ſeſcunciam, Corticum radicũ chamelęę, ſiue (vt Aphri dicunt) mezereonis, drachmas decem. Colliguntur hę radices ad calcem Auguſti, ſiue ineunte Septembri, teſſellatimq; ſecantur, & ſiccantur in vmbra. Deinde ferueſiũt in aceto albo acerrimo olla cooperculo diligenter occluſa argillaceoq; luto agglutinato, per dimidię horę ſpatium. Amouentur poſtea ab igne, & cum refrixerint eximuntur, iterumq; ſiccantur in vmbra. Demum teruntur in puluerem, additis herbę Paris baccis duodecim, & folijs ſex & triginta. Pręter autem Mithridatium, antidota alia duo generoſa Dioſcoridi probantur in pręſenti pręfatione, vnum ſcilicet quod è ſcinco, alterum quod è ſanguine nuncupant: ſed quod is eorum conficiendorum rationem tradiderit, nuſquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hic adſcribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo lib. 2. de antidotis à Galeno ſeriatim deſcribuntur, vbi hęc ſcripta reliquit. Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων id eſt, ex ſanguinibus, ad venena, venenatorumq; omnium morſus idonea, ſic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, ſingulorum drachmas duas: amomi, opobalſami: ſeminis rutę ſylueſtris, cymini Aethiopici, aniſi, ſanguinis anatis maris, & fœminę ſicci, ſanguinis hędini, ſanguinis anſerini, ſeminis napi ſylueſtris, ſingulorum drachmas tres: gentianę, trifolij, florum iunci odorati, thuris, roſarum ſiccarum, ſingulorum drachmas quatuor, petroſelini drachmas quinque: polij Cretici tantundem, cinnamomi drachmas ſex, florum ſcordij drachmas octo: myrrhę, nardi ſingulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, caſſię drachmas octo. Omnia hęc diligenter contuſa, ac per excuſſorium cribrum traiecta melle Attico deſpumato, commiſcebis, commiſtaque in argentea pyxide repones, atq; hac vt maximo medicamento vteris. Cęterùm quę è ſcinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad venena, omnemq; venenatorum materiam mortem inferentem, omniumq; venenoſorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, ſagapeni, acori, phu, hyperici, acacię, iridis, mei, gummi, ſingulorum drachmę duę: roſarum ſiccarum, gentianę, cardamomi, ſingulorum drachmę quatuor, opij, oboli duo: ſtyracis, drachmę octo: polij, caſſię nigrę, ſeſelis, bdellij, balſami, piperis albi, ſingulorum drachmę quinq; & oboli duo: ſucci hypociſtidis, opopanacis, myrrhę, thuris maſculi, caſtorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, ſingulorum drachmę ſex: ſcordij, coſti, florum iunci odorati, galbani, reſinę terebinthinę, ſingulorum drachmę ſex & oboli duo: nardi Syriacę, opobalſami, thlaſpis, dauci Cretici, ſingulorum drachmę ſex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, ſingulorum drachmę ſex & oboli duo: ſucci glycyrrhizę, agarici, ſingulorum drachmę ſeptem & oboli tres. Conſtruitur autem hoc modo. Cyphi, hypociſtis, ſagapenum, gummi, opium, ſtyrax, opopanax, vino Chio macerantur die noctuq;, quoad penitus diſſoluta ſint. Reliqua verò interim contuſa tenui cribro excutiuntur, illiſq; iam maceratis ac diſſolutis commiſcentur, commiſtaq; Attico melle ad craſsitiem vſq; deſpumato excipiuntur, opobalſamoq; ſuperimmiſſo: demum in vas argenteum transferuntur, atq; ad multos vſus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum ęger tolerat. Hęc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioſcorides, quaſq; vt efficaciſsimas in aliarum cenſum retulit Galenus atq; deſcripſit. Sed quoniam (vt ſupra in Theriacę mentione dictum fuit) multa nobis deſunt ſimplicia medicamenta, quę in eis expetuntur: idcirco non video quomodo poſsint legitimè confici, niſi ijs vti velimus, quę eorum vicem ſupplent, ita vt vnum ſimplex medicamentum in alterius locum ſuccedat, id quod medicorum ac ſeplaſiariorum pleriſq; fieri adſolet. Quorum ſententię etſi cuipiam videretur Galenus adſtipulari, quippe quòd ſcriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum caſsię ſubijci poſſe, non tamen propterea inde colligi poteſt, quòd idem fieri poſsit de quocunq; alio ſimplici medicamento, quod deſideretur, vt quidam exiſtimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem aſſecuti. Siquidem is ſecus de hac re diſſerit lib. 1. de antidotis, vbi ſic inquit: Quòd ad caſsiam verò attinet ea me commemorare nunc opus eſt, quę in multis de medicina libris ſcripta ſunt, duplum caſsię ſiquis cinnamomo egeat, inijciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magiſter meus, vnam ex Quinti facetijs ipſum eſſe dicebat, aſſeuerans eos, qui duplum caſsię imponere iubent, ſi cinnamomo careamus, ſimilia illis facere, qui nos cenſent, ſi quando Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis venditur, duplicata menſura bibere: ſiq; panis ſiligineus deſit, furfuracei duplum comedere. Mihi verò hęc Quinti facetia, ſi de re vna quapiam, quę per ſe ſola vti velimus, afferatur, vera irreprehenſibiliſq; videtur: ſin de re, quę in ſocietatem multorum veniat, non eſt eodem pacto vera. Nam cuiuſcunque, quod ſolum corpori admouendum

Puluis contra venena.

Antidoti è ſanguinibus deſcriptio.

Antidoti è ſcinco deſcriptio.

Succedanea quando admittenda.

ueri debet, vt puta rhus, absinthium, iris, gentiana, vel id genus alia aliqua medicina, si quis minus boni duplum loco præstantissimi accipiat, & corpori vel extrà vel intrà admoueat, duplicato etiam nocebit: at si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se aucturum aliorum vires respondeat, si præstantissimum desit, peius nihil erit vti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo videatur. Cassia quidem cinnamomo genere proxima vsque adeò est, vt ex ipsa quandoq; cinnamomum oriatur, spectenturq; nonnunquam cassiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi virgulta è cassiæ ramis prodeant. Simile autem istud est non vino aut pani, sicuti Quintus dicebat, sed vitæ functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis & transponendis oneribus, in omnibus deniq; vitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab vno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur: hæc Galenus. Ex quibus verbis omnibus palàm est, Galenum non assentire, vt in compositis medicamentis vnū simplex pro alio supponatur, nisi ex ijs sint, quæ eandem naturam sortiuntur, vt cassia & cinnamomum. Quare illud inde colligendum esse putauerim, quòd perperam faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt. Porrò & illam antidotū, quæ iuniperi baccas, terramq; Lemniam recipit, summopere laudauit Gal. eamq; lib. 2. de antidotis memoriæ prodidit, hisce verbis. Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à venenis reddit, sic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc vbi in puluerem redegeris, oleo aut melle commiscebis & repones: atq; cum opus fuerit, ex aqua mulsæ cyathis duobus quantum est auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex vtebatur, si quando suspectos habuisset, qui se vocarant. Nam si venenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit, ita vt venenum quoq; cum antidoto reijciatur. Sed hæc hactenus dicta sufficiant, quantum ad venenorum omnium in vniuersum rationem, quandoquidem de ijs priuatim, eorumq; auxilijs, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Antidotus ex terra Lēnia.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. I.

QVibus datæ sunt Cantharides, signa eueniunt grauissima. Ab ore enim ad vesicam vsq; cuncta erodi sentiuntur: picem aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammantur: vrinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atq; dysentericis, aluo deferuntur: fastidia vrgent: animo linquuntur, obortaq; vertigine concidunt: postremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut supradictorum aliquo, vomere cogantur: mox vbi vomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptisanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut seminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Præterea nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, vt quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur ac descendant. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in aluum ex nitro aqua mulsa, vacuari debent. Detur deinde vinum aut passum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint aut ex lacte, aut mulsa, aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulsa decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapsum virus ita remoratur, vt in principes se partes insinuet: ipsa tamen interiecto tempore, molestissimis inflammationibus opitulantur, vtpote quæ dolores & permulceant & leniant. Tum vbi corpus calfaciente oleo iniunctum fuerit, in solium descendere oportet, ac lauare, vt per cutem summam, quæ corpori noxia inhæserunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & stabilitatem capessat. Gallinaceis carnibus & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus, & tenerrimis, ac cum lini semine coctis, vesci debent: siquidem aluū cient, atq; venenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ aster appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur: item pulegium ex aqua tritum: irinum aut rosaceum, cum rutæ decocto: recentes vitis ramuli, cum passo detriti. Longè omnium potentissimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsa, drachmis quatuor pota.

Catharidum malefica & noxia vis.

CAntharidum tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, vbi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè lateq; tradidimus, vt superuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica & noxia vi nobis disserendum esset. Cum igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exiccent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, vlcerent, & deniq; sumentes interimant. Nocent priuatim vesicæ, omnibusq; vrinæ inseruientibus membris, non modò haustæ, sed quandoq; etiam exterius illitæ, vbi exulcerare sit opus: præsertim cum amplis admiscentur cataplasmatis, locisq; illinuntur vesicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, vel pubi vel renibus, vel testibus. Quo fit, vt qui has hauserint, exulcerata inde vesica, magnis in vrina reddenda excrucientur doloribus: quanquam præter id omnia in vniuersum lædant viscera, quòd suapte natura erodant, & postremò necem inferant: namq; sua venefica, & perniciosa vi deradunt internos meatus omnes, quibus obuiant. Proinde nec mirum si cum lotio sanguinem extrahunt, erosis ab eis vasis: neq; si quando (vt recentiorum quidam dixere) penis ipse, testes, pubes, & vesicæ ceruix intolerabili inflammatione vexentur. Hinc enim plerunq; euenit, vt qui hauserint, vrinæ stillicidio afficiantur non sine intollerabili ardore angustiaq;. Cæterùm picis & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti gustu & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quam à vaporosis humoribus in ventriculo & iecinore adustis, intensa huiusce veneni caliditate. Ab ea siquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commistio, quæ propriam tum gustum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiscitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia, quippe cum veneni vis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum vtiq; non est, si concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm sinistrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysentericæ similis, secum deferens intestinorum ramenta, quàm quòd Cantharides ipsæ ad intestina descendentes, acerrima sua vi ea exulcerent & abradant. Defectus verò animi, ingens anxietas, cordisq; angustia partim eueniunt, doloris, ardoris intolerabilisq; inflammationis exuperantia: partim verò deleteria vi pharmaci, quæ vsqueadeò resoluit vitales spiritus, & imbecillos reddit, vt inde affecto corde, hæc tam sæua oriantur symptomata. Quin & ob id vertiginosi fiunt, delirio amentiaq; capiuntur, qui eas sumpserint, quòd venenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus membris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, vt facilè animales facultates corrumpantur, ratioq; ipsa pereat. Sed vt his omnibus succurratur incommodis, primùm sanè necessarium fuerit (vt etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebris ex-

Symptomatum causæ.

Cantharidum veneni curatio.

bris excitatis vomitionibus, ijs nimirum medicamentis, quorum in huius libri præfatione meminit Dioscorides, atq; etiam nos mentionem fecimus in nostra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clysmatis opus est, vt per hæc deuocentur, quæ ad intestina descenderunt. Fit enim vt exhaustis è corpore cantharidibus, non magno postea negotio, accidentibus incommodisq; præsidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ vesicæ, cui suapte natura plus nocent cantharides, quàm ceteris internis visceribus, succurritur refrigerantibus, lentis & pinguibus simul mistis medicamentis: frigida namq; inflammationes extinguunt, mulcentq; earum dolores: pinguia veneni acrimoniam obtundunt: lenta verò ac viscosa cum internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis, sed etiam sanas partes muniunt, ne veneni vim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præstat lac humanum ab ipsis vberibus exuctum, crudum recensq; butyrum eclegmatis modo linctum: psyllij, cydoniorum malorum, & maluæ seminis spissamentum: item serapium ex nymphææ floribus & purpureis violis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: nec non lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ succus: præterea cremor, lactis speciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ & lactucæ semine exprimi solet, affusa violarum aqua, aut radicis althææ, aut solani, quod vesicariam & halicacabū vocant: cuius etiam rubentes baccæ decem, vel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacæ, vel ptisana hordeacea potæ, hoc in negocio præsentaneo remedio prosunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod scilicet ex dulcibus elicitur nucibus, vnciarum sex pondere haustum. Huic autem præfertur, quòd è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præstantissimum est, quod è semine albi papaueris eximitur: quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimum conuenit, potest suapte natura inflammationes extinguere, veneni acrimoniam retundere, & dolores quantumuis vehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore vitreis instrumentis elicitur è maluæ folijs, ibisci radicibus & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria vi vrinæ ardoribus opem ferat, & intestinorum inflammationes repellat. Porrò succurritur exulceratis intestinis, ijsdem sanè medicamentis, quibus ad dysenteriam vtimur: nempe pinguium carnium iuribus clystere infusis, addito hirci, ceruiq; adipe: & omphacino rosaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius elota. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissoluunturq; assumptis antidotis, quæ venenis resistunt, & humores putrescere non sinunt: quinetiam cataplasmatis ex frigidis, repellentibusq; succis, sincipiti & coronali suturæ illitis. In summa frangitur atq; demolitur veneni vis, Dioscoridis testimonio, valentibus antidotis, veluti Theriaca aut Mithridatio, aut (vt scribit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos superius locuti sumus, quod fit ex ipsa Lemnia sphragide & iuniperi baccis. Prosunt insuper epithemata corroborantia, itemq; inunctiones, quæ ex odoramentis constant valentioribus: præsertim oleum nostrum de scorpionibus superius descriptum aduersus venena. Refert Galenus libro secundo de antidotis Asclepiadis authoritate, cantharidas proprio veneno remedium & antidotum esse, si earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim assumantur. Id quod etiam asseruit libro 11. simplicium medicamentorum, vt superius libro secundo in earum quoq; mentione retulimus. Hoc idem scribit Aëtius à Galeno fortasse mutuatus libr. 13. cap. 49. sic inquiens: At verò contrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum passo pota: hæc Aëtius. Veruntamen cum huiuscemodi remedium suspicione non vacet (non propterea Galeni testimonium reijciendum putauerim) cumq; à multis improbetur, atq; ipse nullum adhuc eius periculum fecerim, ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes namq; pro certo habent, omne venenum, quod cantharidibus insit, earum tantùm alis, pedibus & capitibus inesse. Quare cum cantharidas suis immiscent medicamentis, tam intus sumendis, quàm extrà adhibendis, iubent contra Græcorum sententiam, vt capita, alæ ac pedes abscindantur: quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem perperam intellexisse, vt vltimo commentario de ratione victus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, vt vnusquisq; suam in hac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicamenta semper dimittenda iudicauimus, atq; his vtendum, de quibus inter probatos authores, & doctos viros conuenit. Sunt è vulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non ausim, quòd antiquorum recentiorumq; reperim neminem, qui scriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur vrinæ ardoribus & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamēta, quæ per os sumuntur, sed ea quoq;, quæ exterius illinuntur. Præstant igitur ad hoc rosaceum, omphacinum oleum, violaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum semine conficitur, quodq; ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balsaminam, alij verò Caranzam, cuius historiam ac facultates superius libro quarto descripsimus, cum de vite nigra dissereremus. In quem vsum hæc non modò exterius illinuntur pubi, peni & testibus, sed etiam in pudendi meatum clystere inijciuntur, præsertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ aut lactucæ. Maximè etiam prodesse compertum est, si ad vmbilicum vsq; duabus aut tribus horis sederint patientes in aqua tepentis balneo, cui ibisci radices, maluæ folia & semina, violarum flores, psyllij, cydoniorum malorum, fœnigræci, & lini semen, hordeum & hyoscyamum, & id genus alia fuerint incocta. Postremò ad omnes huius veneni reliquias, quæ corpori hæsissent, eradicandas, læsaq; membra roboranda, & ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die mane & vesperi, electuarium mox describendum, vnciæ pondere ex humano vel caprillo, vel asinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum, vncias tres: nucis Indicæ recentis, vncias duas: pistaciorum sescunciam: seminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, singulorum vnciæ dimidium: corticis arboris thuris, drachmas tres: margaritarum, coralliorum amborum, santalorum alborum, singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ, drachmas duas: baccarum iuniperi drachmam vnam: gummi Arabici, sescunciam: terræ Lemniæ, drachmas sex: succi baccarum halicacabi, portulacæ, singulorum vncias sex: diluti violarum, vncias octo: spissamenti è seminibus malorum cotoneorum, aquæ violarum maceratis, vncias sex: serapij violacei, vncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiusq; vncias decem. Quæ terenda sunt, conterito, deinde commistis omnibus secundum seplasiariorum regulam, electuarium facito: quo vtitor, vt antè diximus.

Cōtrouersia inter Græcos & Arabas.

Electuarii descriptio.

Πιτυοκάμπαι. PINORVM ERVCÆ. CAP. II.

Is qui erucas pinorum hauserint, illico dolor in ore & [a] palato exoritur: vehemens alui, linguæ ac stomachi inflammatio torquet: intestina dolor excruciat, ita vt pruriginem sentire videantur: corpus totum exæstuat: fastidium vrget. Quibus est succurrendum remedijs, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiari tamen pro simplici oleo & irino, melinum, quòd è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

[a] Meū οὐρον. i. vrina.

Βούπρηστις. BVPRESTIS. CAP. III.

QVi buprestin biberunt, non dissimile nitro virus sapiunt: stomachi ventrisq; vehemens dolor insequitur: tam venter quàm stomachus mirum in modum, vt in aqua inter cutem, difflatus, inturgescit: vniuersa corporis facies contenditur: vrina supprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim post vomitus & vacuationes, quas clysteribus molimur, aridæ ficus prosunt: item earum decoctum, ex vino. Vbi verò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulso, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiamnum omne genus esse, & lac humanum bibere, conuenit.

DE buprestibus & pinorum erucis superius libro secundo satis disseruimus, quantum ad earum historiam attinet: nunc harum vim veneficam prosequimur. Hæc igitur animalia etsi pota, aut aliàs in ventriculum ingesta, quædam symptomata, & incommoda pariant, ab his planè diuersa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur, tamen & ipsa eandem expetunt curationem, eademq; postulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus vtimur. Verùm aduersus hæc quoque nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota. quorum cum latius meminerit Dioscorides, non est cur nos de ijs plura dicamus.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. IIII.

SI salamandram hauserunt, linguæ inflammatio consequitur: mens & sermo præpeditur: tremor cum torpore aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circumquaque sugillantur: sæpeq;, diutius immorante veneno, putrescentes defluunt. Quibus præstabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Peculiaria verò remedia, resina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: vrticæ quoq; folia, cum lilijs & oleo decocta. Prosunt etiam oua testudinis marinæ aut terrestris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngij radix incocta sit.

Salamandræ venefica natura.

NOn solùm veneno inficit, & necem adfert Salamandra sicca, & in puluerem pota, vel clam cibis admista, sed etiam morsu, viperarum modo, cæterorumq; serpentium venenum eiaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum saliua quadam, tum mucosa specie, quæ è toto eius corpore sudat, magno degustantium discrimine: siquidem plerique reperti sunt, qui hoc tantùm veneno periere. Proinde mirum non esse videtur, si recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoq; interijsse familias, quòd aquas bibissent, in quorum puteos fortè Salamandra ceciderat: vel quòd panem tantùm comedissent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non vsquequaque credendum existimo, cum ignium vi venena omnia absumantur. Sed potius adstipulandum fuerit Plinio, qui libr. 29. cap. 4. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna salamandra veneno infecta, accensa fuissent, quosdam iam fuisse necatos prodidit, sed ex panis crusta lignis inassata pede tantùm salamandræ contactis, vt eius verba testantur, cum inquit: Inter omnia venenata salamandra scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt, vt omittam, quòd perire conscientia dicuntur homine percusso, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos potest: nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno vel pede, quo crusta panis incoquatur, idem veneficium est, vel si in puteum cadat. Quippe cum saliua eius quacunq; parte corporis, vel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus: hactenus Plinius. His igitur, qui hauserint (vt Aetius est author libr. 13.) præter ea quæ à Dioscoride scribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, postremò nigræ, quæ tandem putrescentes, vniuersum deglabrant corpus. Sic venenatis succurritur (vt Dioscorides ait) ijsdem remedijs, quæ ad cantharidas præstant, quod tamen aliquibus minimè videtur rationi consonum: quandoquidem cum salamandræ venenum maximè frigidum humidumq; sit, cantharidum contrà calidissimũ, & exiccans, nullo quidem pacto consentaneũ censent, quòd ijsdem vtrisq; succurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem sententia, responderi potest, quòd vbi Dioscorides salamandris cantharidum cõmendat medicamenta, de generalibus, quæ in vniuersum fiunt, duntaxat intelligit, nempe vt quàm citò fieri possit, venenum è ventriculo & intestinis extrahatur crebris vomitionibus, & clysmatis acrioribus: in cordisq; præsidium dentur Theriaca, Mithridatiũ, aliaq; generosa antidota, quæ pota cor ipsum à venenatis omnib. tuentur. Siquidem in cantharidum capite, quòd omnium primum habeatur, generalis methodus Dioscoridi tradenda fuit, ne eadem per singula capita sæpe frustra & ineptè repeterentur. Quare scitè cum ad cantharidum remedia legentes reijcit, de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandẽ salamandris adhibet curationem, quã opio, quòd tam hoc, quàm illa frigidissimo sint temperamento, præfertq; cæteris Theriacam, Mithridatis antidotum, resinã terebinthinam, styracem, vrticæ semen, & cupressi frondes.

Salamandræ veneni curatio.

Stellionum consideratio.

Cæterum quoniã salamandra sui corporis forma STELLIONES mortiferi etiam morsus animalia mihi in mentem reuocauit, cum eorum peculiarẽ mẽtionem non fecerit Dioscorides, non alienum fore duximus, eorum primum historiam describere deinde venenati morsus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum generi legitimè stelliones adscribi possint, profectò non ausim decernere: quanquam non desunt, qui asserant, maiores lacertos, quos vulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij verò Lucerti, veros esse stelliones. Quorum tamen sententiæ non possum subscribere: quandoquidem Plinius lib. 10. cap. 25. & 26. Stelliones inquit esse lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, vt qui rore tantùm viuant, præterquam araneis. Ex quibus fateri licebit, stelliones non esse nostrates lacertos, namq; hi cochleas, cicadas, locustas & papiliones deuorant, & id genus animalcula. Ad hæc copiosum in venis continent sanguinem, & amplo referti sunt iecinore, hominibusq; haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contra verò ijs aduersantur stelliones, Plinio authore lib. 30. cap. 10. vbi nullum animal fraudulentius inuidere homini tradidit. Præterea (vt idem eodem loco scribit) stelliones hyemant in domibus, in locis ostiorum & fenestrarum, aut cameris, sepulchrisve: quapropter venatores obseruant cubile eorum æstatibus: Ibi vere incipiente fissis harundinibus textas opponunt casas decipularum modo, quarum angustijs etiam gaudent. Venantur autem eos, vt eorum senectam, quæ vt serpentes quotannis exuuntur, facilè consequantur, quòd nihil ei remedio in comitialibus morbis præferatur: ex more enim exutam senectam illico deuorant. Hinc igitur satìs perspicuum fuerit, Stelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi siquidem in campestribus, in frutetis, sepibus & macerijs degunt: illi

Lacertæ maiores.

verò in

verò in sepulchris & domibus nostris oberrant. Proinde iubet Dioscorides, vt qui in venenorum timore versantur, & culinam sub diali loco apparare nequeunt, sub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda, quòd frequenter à superioribus contabulamentis animalia decidant, exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur; vt Phalangia, Stelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem Stelliones in Italia proueniant, testis est Aristoteles lib. 8. cap. 29. de historia animalium, asserens in quibusdam Italiæ locis Stelliones morsu homines perimere. Sed qui sint, nullam habeo historiam clariorem. Quanquam his coniecturis iamdiu existimauerim ea lacertarum genera esse Stelliones, quæ in Hetruria in nostris morantur domibus, præsertim quibusdam prope terram foraminibus, à nobis vulgò Terrantola appellata, de quibus superius libro secundo latius diximus, de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis persimile visitur, & araneos maximè venatur, vt Plinius inquit, item Aristoteles lib. 9. cap. 1. de historia animalium. Dorso præterea maculis quibusdam nitet stellarum modo radiantibus, vnde & fortasse nomen. Quinetiam, quòd venenum morsu relinquant, cum è cauernis exeunt, statim in Hetruria necantur. His (vt audio) abundat Syria in caminis potius, quàm alibi commorantibus. Varia sanè sunt huiuscemodi animalium genera, de lacertis, chamæleonibus, scincis, crocodilis, stellionibus & salamandris loquentes: quippe quoniam in vnoquoq; horum genere habentur differentiæ tum formæ, tum coloris, tum magnitudinis. Obseruaui ego Salamandras in quibusdam Germaniæ syluis vniuerso dorso nigerrimas, pectore verò, & ventre admodum rubentes. Sunt & in Vtinensibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, & rotundo rostro, aluo admodum rubente, nigricante dorso, nullis maculis respersο. Quod etiam Scincis euenit: nam & hi in Italia habentur Vicentino agro parui & nigricantes, ijs vtiq; adsimiles, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ sunt bicubitales. In Nisa Indiæ monte 24. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum Insula, quæ Capraria nuncupatur, magnæ admodum & copiosæ. Sed vt ad Stelliones iam noster redeat sermo, eorum morsibus succurrendum est Theriaca, Mithridatis antidoto, & alijs, quæ in vniuersum venenosorum animalium morsibus opitulantur. Imponuntur priuatim maximo præsidio, demorsis iam locis contriti scorpiones. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione diximus, ijs præcipuum fuerit antidotum. Si verò quis venenum hoc in potu cibove sumpserit, primùm tum vomitione, tum clysteribus extrahendum erit: mox valentioribus antidotis cordi succurrendum. Illud postremò non ignorandum est, quòd (vt Plinius inquit) ex Stellionibus fit malum medicamentum: nam cum Stellio immortuus est vino, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit: ob id in vnguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteum, & mel ac nitrum.

Stellionum morsus remedia.

Ε'φήμερον. EPHEMERVM. CAP. V.

SVmpto Ephemero, quod aliqui Colchicon aut syluestrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non secus atq; ijs, qui vrtica aut scilla lacessuntur: interna rosionem sentiunt: stomachus cum ingenti grauitate exæstuat: cæterùm inualescente morbo, cruor strigmentis admistus, per aluum exigitur. Quibus, vt ijs qui salamandram hauserunt, vomitione aut clysteribus auxiliari conueniet: sed antea quàm venenum inualescat, dandum est decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorij: lac bibere prodest, in quo serpyllum sit decoctum: item succum sanguinalis herbæ, aut ramorum vitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum vino. Baccæ autem myrti tusæ tritæq;, & aqua maceratæ, vt liquor inde sumatur, opem ferunt. Media castanearum tunicula, similem effectum præbet, si cruda in aliquo supradictorum succo sumptiretur: origanum quoq; cum lixiuio epotum: eximiè iuuantur asinini lactis, aut bubuli calidi potu, etiam si in ore contineant: ita vt quibus copia lactis huius adsit, non aliud desideretur.

COlchici Ephemeri historiam picturamq; reddidimus libro quarto, vbi ea attulimus, quæ in ipso consideranda nobis occurrebant. Eius autem veneno medendi rationem hoc loco adeò diffusè tradidit Dioscorides, vt plura ab alijs, qui post ipsum claruerunt, consequi mihi non licuerit. Danda igitur opera est, vt primùm (quod in alijs quoq; sæpenumero dictum est) crebræ vomitiones, & clysteres suum præstent auxilium: deinde propria antidota exhibenda sunt, præsertim humanum lac, asininum bubulumq;. Nec tamen omittenda, quæ in vniuersum omnibus venenis resistunt, de quibus iam sæpius diximus. Sed quoniam inter venenata recensentur Anacardia sic Mauritanis vocata, forma ephemero quadantenus proxima, quamuis colore dissimilia: itemq; Staphis agria, quæ & perniciosa habetur, & eiusdem ferè cum anacardijs temperamenti: cum hæc Dioscoridi prætermissa videantur, sintq; medicamenta, quibus quotidie ad varios humani corporis morbos vtuntur medici, ab instituto nostro defecisse putarem, nisi horum quoq; naturæ venefica propria assignassem remedia. Præsertim cum sæpe contingat, quòd hæc medicamenta (quæ crassa quorundam circumforaneorum ignorantia est, qui non modò non mederi, sed vix etiam legere sciunt) propinentur, nullis seruatis ponderibus, nec mensuris, nullisq; additis medicamentis, quæ illorum vim maleficam frangant: vnde nonnunquam miseri ægrotantes in tam magna incidunt discrimina, & tam sæua sequuntur symptomata, vt nisi postea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent, id quod plurimis euenisse scimus. ANACARDIA *igitur tam in potionibus hausta, quàm aliàs ingesta præterquàm quòd fauces, guttur, & ventriculum inurunt, & vsqueadeò vniuersum excalfaciunt corpus, vt inde febres oriantur, excitant & paralysim in quibusdam corporis membris, & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, quòd sua calorifica vi atrum succum exurant: quibus est succurrendum, factis antea vomitionibus ac clysterijs, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris semine, aut recenti butyro & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno sanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt: nempe pinguium carnium iura, suillus & anserinus adeps liquefactus, quadrupedum & volatilium cerebrum, & ossium medulla: quandoquidem his amplissima inest facultas (vt pluries diximus) qua venenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retunditurq; acrimonia. Præterea ijs auxiliantur omnia, quæ suapte natura refrigerant, vel quæ arte fuerint refrigerata. Proinde Auicenna Anacardiorum feruori extinguendo cæteris prætulit bubulum lac acescens, violaceum oleum, & hordeaceam ptisanam, prius tamen glacie, vel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum sunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantisper torrefacti. Cæterùm* STAPHIS AGRIA, *anacardijs (vt paulò superius diximus) temperamento respondet, quòd admodū calida sit ac vrens. Quare eadem sanè adfert incommoda, quæ anacardia & cantharides. Adurit enim fauces & palatum, vomitiones commouet, ventriculi erosiones facit, & dysentericos fluxus ciet, postremò strangulat;*

Ephemeri veneni curatio.

Anacardiorū veneni signa, & curatio.

Staphidis agriæ noxa, & curatio.

gulat, nisi statim succurratur. Sed cum hæc sua sponte & propria facultate vomitiones moliatur, non aliter est pronocandus vomitus. Verùm animaduertendum est, an ipsa reijciatur: quod vbi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admisto hydromelitis plurimo: atq; interim cogantur ægri, vt continuò inambulent, namq; hoc tantum medicamento valentißimè per vomitum exigitur. Nec tamen ob id negligantur clysteres, quorum pluries meminimus, vt si ramentum ipsius aliquod ad intestina descenderit, his extrahi poßit. Reliquum verò curationis sumatur è cantharidum curatione, non omißis vniuersalibus antidotis.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. VI.

DOrycnion, quod aliqui manicon solanum appellarunt, epotum, lactis saporem in gustu refert: continentes singultus eiet, humor linguam vexat, sanguis confertim reijcitur: mucosa quædam perinde quasi dysentericis, aluo egeruntur. Itaq; antequam aliquid ex ijs eueniat, auxilio sunt antedicta, vomitus, clyster & quæcunq; potum venenum expellere possunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulsa, a lac caprillum aut asininum, dulce vinum, quod tepidum cum aniso bibatur, amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta: quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm tosta esse, salutare est: conueniunt & locustæ marinæ, & gammari, & pota eorundem iuscula.

a Me. ποθὲν. i. pota.

Dorycnij veneni consid.

DE Dorycnio satis disseruimus libro quarto, quantum quæ nostra esset de eo sententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem esse non arbitror Dorycnium, & manicum solanum: quandoquidem duobus capitibus lib. 4. de his tanquam de diuersis disseruit Dioscorides. Verùm enimuero etsi hoc in loco dixerit is reperiri quosdam, qui Dorycnium manicum solanum appellarunt, non tamen id esse verum asserit, sed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam censet. Cæterùm Solano manico veneficam vim inesse constat, vtpote quod eos, qui ipsum hauserint, maximis afficiat incommodis, vt ipse Dioscorides testatur loco citato, cum inquit: Solani manici radix drachmæ vnius pondere pota ex vino, facit species vanas, imaginesq; non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres vsq; dies mentis alienationem adfert: quadruplicatus verò interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & vomitione reiecta. Has perniciosas facultates, earumq; remedia loco dicto reddidit Dioscorides Solano manico: cuius tamen hic inter venenatas plantas postea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam vim maleficam Dorycnio aßignauit Dioscorides, quàm quòd copiosius haustum mortem adferat. Hinc itaq; conijcere ausim, quòd eadem vtrisq; medicamenta facilè competere poßint. Dorycnium Auicenna vuam vulpinam vocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm scripserint Dioscorides & Paulus. Idcirco hoc in negocio à Dioscoride minimè discedendum erit, nec ab ijs præterea medicamentis, quæ nobis inferius in opij curatione describentur. Cæterùm non minus lethiferum est Solanum maius, quod vulgo Italis appellatur herba bella donna, cum non solum eius bacca deuorata, sed ipsa quoq; radix quandoque ioci causa parasitis exhibita, qui ad lautas mensas, etiam inuitis Dominis, accedere solent, oblectamenti non parum conuiuantibus afferre soleat. Siquidem si cultello derasa scrupuli pondere in vini sescuncia maceretur horis ad summum duabus, & deinde percolato diluto, ac digitis presso, id vini recentis addatur, quod poculum repleat, totumq; potandum propinetur, fit paulò post, vt qui biberint nihil prorsus edere poßint, magno spectantium oblectamento: verùm qui hoc fuco vtuntur, priusquàm mensæ aßideant, parasitos ad ientaculum inuitant, vt fucatum vinum propinent. Discutitur fucus à risu, aceto potui dato. Id enim præsentaneum antidotum est. Hanc huiusce radicis facultatem fortè fortuna primus adinuenit Franciscus Calzolarius pharmacopœus Veronensis, rei plantariæ studiosißimus, qui mihi id reuelauit. Sed animaduertendum est, ne modus excedatur, nam si propinetur copiosius, strangulando interficit. Succurritur noxæ ijsdem medicamentis, quibus Dorycnij & manici Solani noxa superatur.

Solani manici veneni noxa, & curatio.

Vua vulpina.

Bella donna lethiferum.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. VII.

AConitum statim in lingua inter bibendum, cum adstrictione quadam dulcescit: & subinde, potissimum cum exurgere conantur, vertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & præcordijs adfert, simulq; crebri spiritus deflantur. Quare venenum vomitione abigi, aut clystere per aluum egeri opus est. Vtimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio vel absinthij decocto, cum vino absinthite, vel a semperuiuo, vel abrotono, chamelæa aut aiuga. Prodest etiamnum opobalsami drachma, cum melle aut lacte cum castorio, pipere & ruta, æquis ponderibus ex vino: coagulum hædi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoq; stercus, item vinum in quo aurum, ferrum, argentumve candens restinguatur, potum: lixiuiaq; cum gallina & vino decocta, aut carnium bubularum præpinguium iura, cum b vino sumpta. Fertur & aiuga priuatim ipsis subuenire.

a Cat. εὐζωμῳ. i. eruca.

b Meū. ὄξει. i. aceto.

Aconiti veneni consid.

AConiti complura haberi genera, quisquis facilè nosse poterit, qui superius libro quarto eorum Icones examinauerit, siquidem genera duodecim ibi reperiet, quæ omnia deleteria sunt facultate. In quibus indagandis sedulam nauauit operam Franciscus Calzolarius Veronensis, rei plantariæ studiosißimus. Namq; is sex Aconitorum genera adinuenit in monte quem Baldum vocant, quæ quarto lib. postremo loco appingi curauimus. Et ad me tandem ea transmissa sunt à clarißimis Medicis Dominico Montisauro, & Hieronymo Donzellino, qui omnia Calzolario ipsi accepta referunt. Itaq; tametsi permulta habeantur Aconiti genera, nempe tria, quæ cynoctona, lycoctonaq; appellantur, & quartum pardalianches vocatum, quæ omnia veneficam vim sortiuntur, vnam tamen, & eandem exposcunt curationem. Refert Aëtius, præter Dioscoridem, eos qui hausere, post dulcedinem & adstrictionem amaritudinem percipere: adstringuntur deinde maxillæ, subsequuntur morsus & erosiones stomachi. Quibus nisi illico succurratur, caligant oculi, & subcruenti visuntur. Oboriuntur tremores, corpus vniuersum intumescit, fiuntq; ægri hydropicis similes. Medendi ratio à Dioscoride petenda: quippe qui vsqueadeò præstantia descripsit medicamenta, vt Aëtio & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Aponensis, qui inter recentiores de venenis luculenter scripsit, aconitum bibentibus sphragidem Lemniã commendauit, drachmarum duarum pondere ex calida potam: dein vomitum excitari iubet: à vomitu theriacã eodem pondere exhiberi, ex vino in quo incocta fuerit gentiana: atq; adeò putat Aconiti præcipuum esse antidotum longe aristolochia

ischiæ radicem. Cæterùm dum hæc scriberem, mihi in mentem venit nonnunquam inter venenatas plantas haberi scillam, flammulam, urticæ & dracunculi semen, quæ cum hic silentio prætermissa fuerint à Dioscoride, optimum institutum esse putaui, nunc de singulorum veneno, eiusq; remedijs nonnulla commemorare. Sunt igitur in SCILLARVM *genere, quæ suapte natura venenosa proueniant: sunt etiam contrà quæ nullo imbutæ veneno in medicum veniāt vsum. Hæ potæ, vel aliàs ingestæ, nullam pariunt noxam, nisi earum plus, quàm par sit, assumatur. Illæ verò sua malefica vi, etsi quàm parcè deuorentur, illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenosa autem scilla (vt Mesues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) sola nec alteri annexa prouenit, locisq; oboritur fœdis ac graueolentibus, vt apud thermas. Discant igitur diligentissimi seplasiarij ijs vti scillis, quæ simul connascuntur, sapore amaro, acri simul & dulci, splendentibus vndiq; laminis. Quandoquidem nulla his facultas inest, quæ corpus lædi possit: nisi fortasse, vt dictum est, plus earum assumeretur, quàm ferre posset natura. Quamobrem de his differens Auicenna inter venenatas plantas fen septima quarti voluminis, sic inquit: Scillæ malæ aut probatæ longior vsus, quàm par sit, ventriculum exulcerat, & intestina, ipsasq; mesaraicas venas, aliosq; meatus, qui è ventriculo in iecur permeant. Quo fit, vt in visceribus oriantur punctiones; acutiq; cruciatus, & inde dysenteria. Quibus incommodis succurritur lactis potu, in quo ferrum, quod Græci stomoma, nos verò chalybem appellamus, pluries restinctum fuerit, deuoratisq; ouorum vitellis, in aceto decoctis. Quinetiam ijs frixa cibaria conferunt, pinguia carnium iura, recens crudumq; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliaq; permulta, de quibus latius egimus, cum de cantharidibus sermo haberetur. Nec minora facit incommoda* FLAMMVLA *vocata, cuius historiam scripsimus libro quarto in alterius clematidis mentione. Ipsa enim præter venenosam quam possidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò vt valentissimè corpus exulceret, vbi fuerit imposita. Ingesta verò fauces, guttur, ventriculum, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intolerabilem excitat sitim, & aridam reddit linguam: intestina deradit, & ardentem pellit vrinam: nam quandoq; tam altè excoriat, vt erosis vasorum tunicis, mictu sanguinis reddatur intolerabili sanè dolore. Ad hoc facit auxiliaturq;, excitatis prius vomitibus & clysteribus infusis, lac bubulum suo cum butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papaueris semine expressum. Quippe (vt iam sæpenumero diximus) huiuscemodi acutorum curatio, non est aliunde petenda, quàm à pinguibus & seminum quorundam crassamentis. Præstat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, portulacæ, & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin & halicacabi baccas deuorare prodest. Quòd si cruenta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demum virilia, rosarum, polygonij, plantaginis, cynoglossi, papaueris, lactucæ & hyoscyami succo. Opitulantur etiam clysteres è bubulo aut caprino lacte, aut è pinguibus carnium iusculis infusi, addito rosaceo, & vino è myrtinis baccis confecto, vt diffusius in cantharidum curatione retulimus. Sequitur* VRTICÆ SEMEN, *id præsertim, quod lini semen refert, quo excitandæ veneris gratia quidam vtuntur. Sed cum & ipsum in medicum veniat vsum, ac etiam quorundam cibis admisceatur, animaduertendum est, ne largius ingeratur, præsertim solùm, sed ijs adijciatur cibis vel medicamentis, quæ eius acrimoniam exedentemq; feruorem obtundere & extinguere queunt: cuiusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum sesami semen. Nam cum vrticæ semen affatim deuoratur, non solùm (vt Auicenna est author) omnes scillæ malos præbet effectus, sed priuatim etiam continentem excitat tussim. Curatio eadem quæ scillæ: verùm ad finiendam tussim, quæ priuatim ex vrticæ semine prouenit, ea non sunt omittenda, quæ suapte natura pectoris asperitates mulcent: qualia sunt amygdalinum oleum, serapium violaceum, & ex zizyphis, saccharum quod canditum vocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptisana saccharo inspersa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (vt scribit Conciliator) ad epotum vrticæ semen, malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota. Calidissimæ porrò acerrimæq; facultatis est etiamnum* DRACVNCVLI *semen, vtpote quod potū, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat ac pungat linguam: item gingiuas & dentes vexat: quin & corpori vniuerso ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum haustum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis penidijs, aut saccharo, amygdalino oleo, vel recenti butyro.*

Scillæ venenosæ noxa, & curatio.

Scillæ inter venenatas Auicenna meminit.

Flammulæ veneni noxa, & curatio.

Vrticæ seminis noxa, & curatio.

Dracunculi seminis noxa & remedia.

Μέλι τῆς ἡρακλείας. MEL HERACLIÆ. CAP. VIII.

MEl in Heraclia Ponti, vbi aconitum gigni solet, inuenitur: quod qui edunt, bibuntve, non secus afflictantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Ijs eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo vini mulsi potu, cui rutæ folia sint adiecta.

MEllis Heracleotici historiam & vires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides (etsi id postea hic silentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autem esse rutam esitatam, & salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cum iamdiu in Italiam non adferatur, ideo nec curæ eius insistendum est, præsertim quòd eandem cum aconito venenatam sortiatur facultatem & curationem.

Κόριον. CORIANDRVM. CAP. IX.

COriandrum ob odorem latere non potest: epotum autem vocem exasperat: insaniam adfert, à temulentijs non abhorrentem, qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusq; corporis odore venenum fatentur. Quibus post vomitionem irino oleo concitatam, vti retulimus, merum & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus oua in eodem exinanita, si liquefacta in muria sorbeantur: & epota muria, & ius salsum ex gallina & ansere: passum quoq; cum lixiuia sumptum.

DE coriandro libr. tertio abunde disputauimus. Et quia non solùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodesse possunt, controuersia est inter authores medicinæ, sed etiam de ijs, quæ eidem officere possunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate sentirem, & cui potissimum adhærerem, dixi. Cæterum de secunda difficultate nunc equidem secus sentio atq; olim. Aliàs enim multorum sententiam secutus, coriandrum ab vsu prorsus abdicandum esse scripsi, quòd omnem eius vsum nocuum esse existimarem. Nunc verò eius vsum tantùm immoderatum (quòd ita mentem commoueat, & mortis periculum adferat) euitandum censeo: idq; non leuibus, vt puto, rationibus. Quas quoniam libro superius

Coriandri venefica natura.

Coriadri veneni remedia.

rius citato retulimus, ideo ab eis hic supersedebimus, & ad remedia accedemus. Iis igitur, qui Coriandrum largius sumpserint, prater illa quæ à Dioscoride produntur, opitulatur theriaca ipsa ex mero pota: quin & herba vincetoxicum vulgò vocata, de qua libro tertio scripsimus in Asclepiadis mentione: namq; hac proprium coriandri antidotum est. Subueniunt praterea raucedini, vociq; exasperatæ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conueniunt. Ad cerebri verò noxam præstat diamoschum & diambarum, & id genus alia, quæ cordi & cerebro auxiliantur.

Ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. X.

a Meum κώνειον. i. cicuta.

PSyllion epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione & mœrore quodam adfert, ita vt animum despondeant. Cui omnia, quæ ex hausto a coriandro auxiliantur.

Psyllii veneni noxa & curatio.

PSyllium & eius semen, cuius in pharmacopolijs frequens est vsus (vt superius libro quarto diximus) notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto præter ea, quæ à Dioscoride illi assignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta deniq; cordis anxietas, vt plerunq; oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primùm vomitionibus & clysmatis. Post hæc antidota illa exhibenda sunt, quæ in vniuersum omnibus venenis aduersantur. Sed & ea omnia ijs maximè subueniunt (vt Dioscorides est author) quæ & ijs, qui coriandrum exhauserint.

Κώνειον. CICVTA. CAP. XI.

Cicuta pota vertiginem excitat, oculisq; caliginem offundit, ita vt ne minimum cernatur: singultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: deniq; conuulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulantur. Quare inter initia, vti in reliquis, cicutam vomitu excutiemus: postmodum deiectionem moliemur, vt quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo est auxilio, deueniemus: repetendum per interualla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, aut absinthiũ cum pipere & vino, castorio, ruta, mentha cum vino, aut amomi, cardamomi, aut styracis vncia, aut piperis, cum semine vrticæ & vino, aut lauri folia. Item laser ex oleo & passo, & passum per sese largius potum proficit.

Cicutæ venefica vis.

Historia Cicutæ pro pastinaca, & pro petroselino comestæ.

CIcutæ historiam & facultates, quibusq; in locis magis exitialis proueniat, ita copiosè retulimus libro quarto, vt opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed iam ad vires eius veneficas transeundum est. Pota hæc, vel in cibis sumpta (vt Dioscorides inquit) vertigines excitat, visum adimit, oculis caligine offusa, & mentem vsqueadeò perturbat, vt in furorem agi videantur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe cũ rusticus quidam magnifici Ioannis à Turri vinitor non longè à Goritiæ arce suas coleret vineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secumq; domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditq; in cœna vnà cum vxore: mox statim (quæ rusticorum consuetudo est) ambo iuere cubitum. Media autem nocte à somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atq; illuc per domum in tenebris vagabantur, amentia & furore ducti: vnde adeò caput, faciem & oculos in parietes percusserunt, vt manè accurrentibus vicinis, partim percussionibus tumidi, partimq; effuso sub cute sanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monstrosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatisq; domesticis, quibus edulijs in cœna victitassent, reperi hos cicutæ esitasse radices, quas pastinacas esse crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam vineam adeunti, ostenderunt alij locum, vbi rusticus ille radices effoderat, ibiq; inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Qua re perspecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo pòst tempore, Deo adiuuante, in pristinam mentem & sanitatem restitui, tametsi percussionum curatio multò longior fuerit, quàm veneni. Decepta quoq; hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinensis, quæ cicutæ radices proprio in horto effossas toti familiæ decoxit, præbuitq; esitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciscanum curauimus, qui pluribus mensibus modò amentia, modò furore agebatur, quòd cicutæ folia hortensis petroselini vice piscium quorundam iusculis imposita comedisset. Caueant igitur omnes, ne in hæc veniant discrimina. Exhibet Aetius, præter Dioscoridis antidota, cicutam haurientibus apij semen, ex vino petandum, aut iridis radicem, aut seseli Massiliense: item nitrum ex aqua copiosiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præsertim præcordia: quamobrem ad vehementiorem motum ac cursum (vt ipse inquit) cogendi sunt ægrotantes. Conciliator tamen Theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex vino. Namq; hoc cicutæ verum esse antidotum putat.

Cicutæ sumptæ curatio.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. XII.

SMilax, à quibusdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur: frigus vniuerso corpori, strangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi venefica natura.

TAxus arbor, cuius historiam superius libro quarto retulimus, vbi & eius plantæ picturam adiecimus, non solùm eos perdit homines, qui folia & fructus esitauerint, vel biberint foliorum succum: sed etiam (vt aiunt quidam) quadrupedum omne genus, quod præsumptum pabulum non ruminat: cuiusmodi sunt equi, asini, muli, & id genus alia: quanquam scribit Plutarchus, tertio symposiorum commentario, Taxum eo tantùm tempore noxiam, quo iam florere inceperit, quòd succo sit maximè prægnans. Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit: Narbonæ tam præsentis est veneni, vt si qui dormiant sub ea, aut in eius vmbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. Id quod Sestius (authore Plinio libr. 16. cap. 10.) in Arcadia quoq; euenire scribit. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia facta mortifera fuisse compertum est: & in Hispania lethales esse baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præsertim Ananiæ vallis, & Flemarum, vbi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum & laricum syluas, numerosa conspicitur. Iis in locis nobis compertum est, quòd non modò iumenta, quæ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur: sed etiam quæ rumi-

veniant: quandoquidem boues complures vidimus à rusticis deploratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter cùm in montanis, syluosisq; pascuis boues morbosi fiunt, conclamant rustici, animaduertendum esse, ne Naxum degustauerint, ita enim taxum corrupto vocabulo nominant. Nihil minus eius baccæ ijsdem in locis noxiæ ac perniciosæ deprehenduntur: quippe quod curauerim ego pastores, aliosq; in syluis ligna cædentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant, ex quarum esu non modò in ardentes febres inciderant, sed & in alui profluuium, adeò vt in maximo versarentur discrimine. Cæterùm non parum dubitandum videtur, an inter plantas calidas, vel inter frigidas taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & eius sequaces omnes existimarunt taxum esse frigidi temperamenti, argumento quòd asseruerint, ijsdem remedijs taxi venenum superari, quibus & cicutæ: quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda videtur. Namque amaror qui cortici, & frondibus inest: coma perpetuò virens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quadam: & quòd auiculæ eas depastæ nigrescant: manifestè indicant insignem temperamenti caliditatem. Atque hinc est, quòd & febribus, & alui profluuio tentantur, qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verùm quamuis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gignique alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum esu: nigrum verò colorem in auiculis, contrahi posse, non minus à frigido, quàm à calido: ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuòq; virescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium præ se ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (vt accidit deuoratis anacardijs) quàm humorum putredine. Neq; præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis suboriri: nam si frigiditate nigrescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris simul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc sanè dixisse volumus, vt non quicquam tam celebratorum virorum authoritati detraherem, neque etiam quòd ausim temerè eorum sententijs refragari, sed vt meam in medium proferrem sententiam, atq; vt hæc à nobis proponerentur alijs discutienda, & studiosis diligentius æstimanda. Cæterùm quoniam taxus NERIVM, quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen vocant, Mauritani verò oleandrum, mihi in mentem redegit; cum sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis, sed etiam hominibus esse venenum, cùmq; eo quàm plurimis in locis referta sit Italia, prætereundum non duxi, quin hic de Nerio aliquid dicerem. Et quamuis non absque ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemq; in huius præfatione, quod Nerij folia & flores, si deuorentur, hominibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atque in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione, cùm tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Auicenna, cæteriq; posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præsertim quòd alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnoperè opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quamuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intollerabiles excitat angustias, intumescit inde aluus, & subsequitur vniuersi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum sit, & siccum, desiccans & exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporis infert, intra corpus sumptum, sed etiam eos afficit, qui in eius vmbra subsederint, taxi (vt antè diximus) modo. Quinetiam aqua fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, vmbra, frondibus, floribusq; deciduis infecta, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut viticis semine, aut frondibus, aut haustu horum decocto. Conferunt & caricæ ex melle, aut sacchard aut iulapio sumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ crassum dant alimentum auxiliantur, non omissis tamen clysteribus, & vomitionibus, vt in alijs omnibus sæpenumero dictum est. Conuenit & diacastoreum (vt Conciliator est author) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item iuniperi baccæ eodem pondere. Porrò illa quoq; lethifera est arbor, quam perperàm quidam SYCOMORVM appellant, quæ fructus profert loti arboris instar, quorum ossiculis funiculo traiectis, suas præces Deiparæ virgini numerant infimæ gentis mulieres, quæ illos à monachis sæpe dono accipiunt, quòd in eorum monasterijs arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna vocat AZADARACHT fen 6. quarti voluminis, sic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodũ & lignum, animalia necant. Tollitur noxa ijs medicamentis, quæ in vniuersum omnibus succurrunt venenis: priuatim verò ijs, quibus & nerij vis exitialis aufertur. Caueant itaq; omnes, qui hanc arborem suis in viridarijs alunt, ne fortè imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita esse apertè declarat.

Baccæ Taxi noxiæ.

Taxus vtrum calida, vel frigida.

Nerii maleficæ natura.

Nerii veneni curatio.

Azadaracht arboris venenum, & remedia.

Καρπάσου ὀπός. CARPASI SVCCVS. CAP. XIII.

EPotus carpasi succus soporem citamque strangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauserunt, epotæ cicutæ remediis.

QVodnam hodie plantæ genus nobis Carpasum dici possit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaso referre possit. Quandoquidem etsi hic inter venenatas plantas illud descripserit Dioscorides, nusquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit; quemadmodum nec posteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari possit, quidnam antiquis fuerit Carpasum. Hoc Paulus Dioscoridem secutus libro 5. carpesiam vocat. Quamobrem credidere nonnulli carpasum, carpesiam & carpesium, de quo primo libro latius diximus, vnam, & eandem esse plantam. Sed vanam prorsus horum sententiam esse arbitror. Siquidem à nemine posteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam vim vllam carpesio inesse, verùm eandem (vt Galenus & Paulus testantur) quæ ipsi phu: quinimmo ita aduersus venena commendari compertum est, quòd Quintus Carpesium cinnamomi loco in Theriacam addere non dubitauerit, quòd tantũ id præstare existimauerit, quantũ potest laudatissima cassia. Verùm si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dũ probatissimæ myrrhæ notas expendit, lib. 1. de antidotis, & opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptum, vnum & idem esse medicamentum, is meo quidem iudicio rem (vt aiunt) acu tetigisset, quòd opocalpasum Galeno mortiferum omnino sit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpasi, sed ὀποῦ καρπάσου hoc est: succi carpasi mentionem faciat, tum lib. 1. de compositione medicamentorum localiũ; vbi ex Archigene ea recenset medicamenta, quæ capillos crispos reddunt: tum et lib. 5. de compositione eorundem in quodam

Taxi venefica natura.

Carpasum & Carpasium male quibusdam idem.

molari emplastro. Cæterùm cùm huius vsus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non est cur alia à nobis frustrà de eo sit instituenda curatio.

Σαρδονία πόα. SARDONIA HERBA. CAP. XIIII.

Sardonia ranunculi herbæ generi asignatur, quæ vescentibus mentem adimit, & quadam neruorum distentione labia in rictum contrahit, vt risus speciem præbeant: á qua quidem affectione, de Sardonio risu adagium in vulgus infausto omine manauit. Post vomitũ peculiariter conuenit aqua mulsa & lac liberalius epota: irrigatio, perunctioq; à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumq; descendant, sed tum multum perfricare, & inungere expedit: & in summa, curam omnem, quæ conuulsioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

Sardoniæ herbæ venenum, eiusq; curatio.

QVòd inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, vbi plurima nascitur, nonnullis vocatur herba Sardonia, abundè docuit Dioscorides libro secundo. Meminit huiusce plantæ Iulius Solinus cap. 8. Polyhist. his verbis: Huic incommodo accidit & herba Sardonia, quæ in defluuijs fontanis prouenit largior iusto: ea si edulio fuerit, vescentibus neruos contrahit, rictu ora diducit, vt qui mortem appetunt, velut ridentiũ facie intereant. Tradidit huiusce curationem Aëtius lib. 13. qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioscoride redduntur, declarat quibus auxilijs hoc conuulsionis genus priuatim curari debeat. Quippe cum diuersa sint conuulsionum genera, diuersa etiam exposcunt remedia. Præfert tamen castoreum in puluerem contritum aut per se, aut è dulci vino potum. Cæterùm vt Conciliator est autor, adiuuantur qui hauserint Apium risum (sic enim Sardoniam herbam appellarunt Mauritani) vino dulci potentiq; adeò largè epoto, vt inde ebrij facti diutius dormiant: item melissophylli succo ex aceto sumpto: is enim, vt idem ait, Sardoniæ herbæ verum ac singulare est antidotum. Sed quoniam (vt Dioscorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum prosunt, ea vtiq; paranda sunt medicamentorum decoctis, quibus vis insit excalfaciens, tum etiam desiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiusmodi sunt, stœchas, hyssopum, saluia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, satureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, asarum, phu, cyperus, rosmarinus, & id genus alia. Ad hæc præstat inungere occipitium, ceruicem, & vniuersam spinalem medullam, susino oleo, aut è castoreo, aut è terrestribus lumbricis, aut è costo, aut ex hyperico, aut vulpino, aut vnguento aragone, aut agrippino, aut denique alijs his similibus.

Apium risus.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS. CAP. XV.

HYoscyamum potum, aut comesum, similem ebriis abalienationem mouet: sed facilè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulsa copiosè data, lacq; præsertim asininum: si id desideratur, caprillum, vel bubulum, vel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis semen ex passo sumptum, & vinum salsum, cum adipe suilla recenti, passoq;: itidem vrticæ semen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & sinapis, & nasturtium, radix, cæpa, & allium, & hæc singula cum vino sumantur. Postea sinendi quiescere, quemadmodum qui vinum biberunt, vt excoquant.

Hyoscyami venenosa vis.

SVccurritur facilè Hyoscyami noxæ, cuius historiam cum Dioscoride tradidimus libro quarto, vbi eius quoque effigiem dedimus, si antea, quàm venenosa vis inualescat, superetq; corporis vires, conferentia propinentur medicamenta. Sed propter indicia, quæ epoto, vel comeso hyoscyamo à Dioscoride assignantur, alia plura eidem reddidit Aëtius lib. 13. nempe quòd insequatur iactatio corporis cum distortione: quibus succedit exolutio, animi deliquio similis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant se flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienses hyoscyamum vulgò vocant Disturbio, vtpote quod mentem, & omnes corporis sensus disturbat. Meminit vtriusq; hyoscyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna, sic inquiens: Epoto hyoscyamo albo, ossium compagines luxantur, lingua in abscessus transit, spumat os, caligant & rufescunt oculi, spiritus difficulter redditur. Hinc fiunt vertigines, surditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, vocisq; diuersitas: nam quandoque rudunt affecti asinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. A nigro autem corporis extrema confrigescunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atque adeò constringitur pectus, vt impedita prorsus respiratione, suffocentur, conuellanturq; ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioscorides, & Paulus. Quo fit, vt suspicari liceat, in hoc cæcutiuisse errasseq; Auicennam, quemadmodũ & in alijs quàm plurimis simplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo sæpenumero confunduntur. Cæterùm in albi hyoscyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis Theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed ijs, qui nigrum hauserint, post vomitum & clysteres meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, absinthium, castoreum, rutam, laseris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, vrticæ semen, magudarim, cardamomum, & styracem: sed quæ singula ex vino sumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalsamum ex lacte potum. Ad hæc insuper farinam triticeam vino subactam, emplastri modo ventriculo vtiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere commendant, atq; etiam pistacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.

Disturbio dicitur hyoscyamus.

Auicennæ erratum.

Hyoscyami vtriusque curatio.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA. CAP. XVI.

MAndragora si bibatur, confestim sopor insequitur, exolutio, ac vehemens veternus, nihil temerè distans à lethargo. Cui, antequam aliquid ex iis accidat, vomitus & aqua mulsa proderit: postea nitrum, & absinthium, ex vino dulci, aut passo sumantur: caput rosaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorii, & piperis, sinapis, castorii, & rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exustione, & extinctu. Quòd si ægrè ii reuocentur, sternutamenta mouere, aliisq; communibus auxiliis vti conuenit.

Quum-

Qvandoquidem Mandragoræ historiam latius prosecuti fuimus libro quarto, vbi vtrunq; eius genus depinximus: ideo nunc tantum indicia primùm, & accidentia referam, quæ ab epotis vel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire solent: deinde horum curationem aggrediar: quoniam si diutius malefica vis serpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remediis, facilè ij qui hauserint, emori poterunt. Quamobrẽ dixerim, Aëtium secutus, eam vix fallere bibentem, aut comedentem posse, quòd odore sit admodum graui, ac nauseabundo, amaro iniucundoquè gustu. Certa itidem copia, & mensura ad lædendum requiritur. De cætero verò molestias quidem facit, sed serius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (vt Dioscorides inquit) in veternosum soporem delabuntur: quin & segnes, & languidi, & tristes, & exoluti fiunt, adeò vt clamoribus, ac torsionibus excitati, repentè rursus tanquam amentes recidant. Remoueri noxam scribunt, præter ea quæ Dioscoridi produntur, coriandri semine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad veternosos vtimur. Quòd si à vomitu, qui malè habent, non excitentur à somno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertissimum medicamentum offerri volunt. Prosunt item acria clysmata, frictiones asperis linteaminibus in totum corpus extensæ: cucurbitulæ ignis flamma apposita tum occipitio, tum scapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin & sternutamenta, quæ veratri albi puluere naribus indito cienda sunt: & septica medicamenta vesicas excitantia, vt cantharides, & ranunculus, occipiti & post aures emplastri modo imposita, maximopere auxiliantur: namq; hæc omnia valentissimè reuocant, quæ cerebro officiunt. Porrò animaduertendum est, quòd iubet Dioscorides ægrotantium caput ad repellendum vapores eò petentes, rosaceo, acetoquè perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis commendasse videtur lib. 13. methodi medendi. Sed hoc certè, si quis rem acuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum, si Paulus, Aëtius, Alexander Trallianus, & alij qui Galeni vestigia sequuntur, cùm rectè nouissent veternum morbum à frigidis tantùm humoribus prouenire, & rosaceum cum aceto illi haud quaquam conuenire, quòd magis refrigerare valeant, castorium, chamæpityn, pulegium, calaminthum, serpyllum, thymbram, & thymum huic medicamento addiderint, ne eo solo admoto, morbum fouerent, atq; demum ægris mortem adferrent. Verùm enimuero putandum est, Galenum rosaceum ex aceto tantùm imponere, vbi frigidus humor, quo veternus excitatur, bili (vt plerumque accidit) fuerit admistus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipso duntaxat morbi principio vexare solet: nam cum tenuis sit, facilè resoluitur, & superatur à frigido. Hinc itaque quisque expendere & cognoscere potest, an ijs, qui à deuorata mandragora veternosi fiunt, purum illud medicamentum ex rosaceo & aceto admouere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab assumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametsi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto semine, citra vllam prorsus molestiam, immatura tamen, & cum semine deuorata, mortifera sanè inferunt symptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui vniuersam corporis superficiem adurit: lingua & os arescunt, quam ob causam ore perpetuò hiante cernuntur affecti frigidũ trahentes aerem. Quibus nisi illico succurratur, conuulsi pereunt: contra verò facilè liberantur, si statim hauserint, quæ opem ferre possunt. Id autem commodè, & efficaciter præstat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc sola momento omnem aufert molestiam. Curantur (vt Conciliator inquit) qui huiusce radicem, vel pomum, vel succum sumpserint, vnius tantùm diei inedia, si tamen subinde præstantissimum meracum vinum largius bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cum pane & sale deuorata. Cæterùm cum mandragoræ poma METELLAS NVCES *quas vocant, mihi in memoriam reuocauerint, quam historiam superius libro primo descripsi, sciuerimq; non modò, si edantur, suapte natura canes necare, sed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, posteritatis memoriæ prodiderit Dioscorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earũ indicia referre, atq; etiam medicamenta commemorare, quæ harum veneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus sumuntur, vertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq; somnum: postremò oboritur frigidus sudor, vicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries vomitus aqua calida, & oleo: post vomitum datur conuenientissimè butyrum, & vinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus & pedes, calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in vniuersum corpus excitare: cum eo tamen, vt subinde balanino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem gressum cogendi sunt, vt vniuersum corpus incalescat: & pinguibus postea cibis, dulciq; vino refocillandi. In summa & his ea maximè conuenit curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione disseremus.*

Mandragoræ venefica natura.

Mandragoræ noxæ remedia.

Rosaceum vtrum hic cõueniat.

Metellarum nucum veneficium, & remedia.

Μηκώνειον. MECONIVM. CAP. XVII.

E Poto papaueris succo, quem meconion vocant, consequitur veternus cum perfrictione, & pruritu vehementi, ita vt sæpe inualescente veneno, tanta erumpat prurigo, vt hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo vomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumq; mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, vino, & panace: piperq; cum castoreo, & aceto mulso, vel cum satureiæ aut origani decocto cum vino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium vsus, cum vino, aut passo: medulla etiam ex oleo pota.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. XVIII.

QVod corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre consueuit, quæ papaueris succus: nec aliis expugnatur auxiliis.

INgratus opij odor, perinde atq; mandragoræ, facilè obstat, ne in cibis, aut medicamentis inseri possit, quin veneficium pateat gustantibus, præsertim cùm necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, vt homines venefici opio vtantur, vbi quenquam veneno tollere volunt, nimirũ veriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametsi quandoq; accidat, aut fortè Medicorum imperitia, aut pharmacopolarũ negligentia, vt ebibitis medicamentis

Opii venefica natura.

mentis, quibus opium admistum sit largius quàm par sit, sumentes in ea incurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atque illa quoque sequantur, quæ in suis alexipharmacis Nicander ijs verbis repræsentauit. Animaduerte, inquit, è sumpto papaueris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illi in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, sed enim palpebræ earum immobiliter colligantur, èque labore eo odoratus sudor distillat vnà collectus, adeóq; ipsum corpus pallescit, ac labia ardent, eq; genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & liuidus vnguis, vel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsiq; oculorum, qui in caua recesserunt, radij. Nicandro subscribit Aëtius lib. 13. vbi sic inquit: Quando voluntariè meconium aliqui biberint, siue id manifestare noluerint, siue volentes non possint, his cognoscentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in somnum grauem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, vt aliquando ob ipsum excitentur: odorq; opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescunt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, liuor vnguium, præcordiorum diuulsio, respiratio parua & frigida, oculorum offuscatio, & ad postremum mortifera conuulsio. Hæc de notis, quæ opium sumptum consequuntur. Quibus valentissimè illa remedia auxiliantur, quorum hic meminit Dioscorides, neque enim plura apud posteriores Græcos reperi. Auicenna autem præfert laserpitij lacrymam, & castoreum. Sed præstantissimum dicit esse medicamentum, Theriacam sagazeneam, & Mithridatis antidotum ex vino potum. Excitandi etiamnum sunt ægrotantes sternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moscho, castoreo, lasere, ambaro, naribus inditis, quin & sulphuris fumo. Succurritur conuulsioni, si vniuersum corpus perungatur susino oleo, ac etiam costino, alijsq; remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omnium potentissimè proficit antidotus nostri vsus, scilicet quinta essentia theriacalis, de qua superius in præfationis commentatione diximus, quòd præsentaneo remedio non modo his omnibus opituletur, sed etiam omnibus in vniuersum venenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.

Opii veneni curatio.

Φαρικόν. PHARICVM. CAP. XIX.

QVod Pharicon vocant, sapore syluestre nardum imitatur. Resolutionem neruorum potum adfert, cum conuulsione & delirio. Oportet autem post vacuationes vinum absinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod serinen aliqui vocauerunt: aut spicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum passo: aut irim cum croco ex vino: derasumq; caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

Pharici veneni consid.

NOn equidem hactenus apud quenquam scriptorem consequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an simplex, aut compositum medicamentum. Quin neq; etiam certò inuenire licuit, vnde id nomen traxerit, cùm varia sit de nomimine eius apud authores sententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca scholia scripsit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodidit pharicum lethale medicamentum sic vocatum à Pharico venefico quodam Cretensi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum velint: appellant autem etiam Medicum. Nec desunt qui in Thessalia in Pheris, alij Lacedæmone, quod ibi fortasse proueniat: hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum sit, neque hoc tempore à nemine, quod sciam, cognoscatur, superfluum sanè esset plura de eo scribere nam institutum nostrũ non est, in re incerta diutius immorari.

Τοξικόν. TOXICVM. CAP. XX.

TOxicum ex eo nominari videtur, quòd barbarorum sagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum & linguæ inflammatione torquentur. Incoercitus furor varias iis imagines obuersat: quare vix medicinæ locus est, raroq; qui hauserunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinum dulce cum rosaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi semen bibendum cum vino. Priuatim iis conuenit quinquefolii radix, & hircinus sanguis, aut caprillus, eodem modo sumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaquè cotonea trita esse, aut cum pulegio, & aqua bibere conueniet: amomum & balsami semen ex vino. Sed qui periculis defuncti sunt, diu lecticis decumbunt, & vbi surrexere, stupidi reliquum vitæ tempus degunt.

Toxici cõsid.

QVid antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari sagittas inficiebant, vt ijs vulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioscoride, nec ab alio aut Græca, aut Arabica familiæ authore memoriæ proditum esse, mihi hactenus compertum est. Ideoquè difficilè admodum fuerit decernere an Toxicum hodie sit, vel cognoscatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortasse tantùm nascitur. Verùm enimuero putarunt quidam, vt Manardus Ferrariensis vir nostræ ætatis celebris, id antiquis fuisse Toxicum, quod Arabes Napellum vocant. Quæ quidem sententia non omnino ijs videtur refellenda, qui plura de Toxico non inuestigarunt: quandoquidem (vt Auicenna est author) non defuere, qui sagittas Napello inficerent: constatquè napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum esse sumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adscribunt. Ad hæc cum asserat Auicenna, quòd si qua cura cum Toxico adhiberi possit, ea fiat vomitionibus, hausto antea rapi semine, & sumptis subinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioscorides quoque ijs, qui Toxicum hauserunt, rapi semen ad ciendum vomitum ex vino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ sanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum vnum & idem esse venenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò sese offerunt rationes: etsi enim ex notis prædictis Toxicum, & Napellum vnum & idem esse videantur, tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero discriminant, & contrarium arguunt, vt aliter existimandum non sit, quàm quod deleteria hæc medicamenta plurimùm inter se dissideant. Nam nusquam, quod legerim, tradidere Mauritani, eos qui Napellum hauserint, in tantum furorem agi, vt vinculis sint coercendi, quemadmodum eos, qui Toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo testari possum, quòd Corsi illi latrones, sicarijquè nequissimi, quorum historiam libro quarto prodidimus, cùm de aconito dissereremus,

Manardi opi. reprobata.

Toxicum Græcorum & Arabum Napellum non esse idem.

ferentius, quamquam ab assumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello aßignantur: in nullum tamen furorem adducti fuere, neq; vllum etiam sensere delirium. Præterea Auicennæ, nostroq; testimonio, qui experimentum vidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur vertigines, animi defectus, & ingens crurum imbecillitas: quorum tamen symptomatum nihil de Toxico agens meminit Dioscorides. Quinetiam (vt ipse perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerumque aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum decidunt, id quod Toxicum sumentibus non euenit: horum siquidem qui superuixerint, stupidi tantum reliquum vitæ tempus ducunt. Ex his itaque omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter se maximè differunt. Longè enim sæuiora sunt Toxici incommoda, quàm Napelli, vt abundè constat ex Nicandro in alexipharmacis, vbi Toxicum descripsit ijs notis. Protinus etiam lethalis Toxici dolorem & malum abigere discas, quando suis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauserit, infernè craßior redditur. Sed labia intumescentia, os planè pondere suo degrauant, ac aridum prorsus sputum regerit, inferiorique parte gingiuæ diffunduntur, & è suis stationibus mouentur. Sæpe etiam cordi stuporem iniecit, omnisq; sensus consternatus est, sontico isto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasq; præ insania edens: ac sine intermißione dolens, vehementer vociferatur, instar hominis, cui caput totum corpus compingens, ense amputandam sit. Vel quemadmodum craterifera sacras res tractans ipsa Rheæ sacerdos, nona mensis publico appropinquans itineri, longum ore suo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuunt. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans eiulat, ac lupi instar fugitiuè vlulat, obliquisq; pupillis taurino more inspiciens, album dentem acuit, dentibusq; suis despumat: hactenus Nicander. Cæterùm differunt Toxicum, & Napellus in curandi quoq; ratione. Toxicum namq; Dioscoridi curatur rosaceo ex passo poto; quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, amomo, & balsami fructu. Auicenna verò Napello succurrit cum vini potu, butyro, moscho, capparis radice, & eo deniq; mure, qui napelli ipsius radices depascitur: quæ vtiq; medicamenta omnia ab ijs admodum discrepant, quæ in Toxici curatione commemorauit Dioscorides: quem tamen penè ad verbum reddidit Auicenna in cæteris venenorum auxilijs. Hæc igitur apertißimè ostendunt, conuincuntquè Napellum & Toxicum esse diuersa venena. Nec illa obstant sententiæ nostræ, quæ superius in Manardi fauorem adduximus: quandoquidem (vt facilè colligi potest ex vniuersa huiusce libri materia) alia etiam habentur venena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, videntur vnam, & eandem rem esse, cùm tamen longè diuersa cernantur: cuiusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed vt iam de Toxico meam in medium proferam sententiam, eum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id esse Auicennæ Toxicum, quod idem Tusom appellat. Nempe quod asserat eo epoto labra, & linguam inflammari, sequi delirium, & incoercitum furorem, quæ propria Toxici sunt indicia. Attamen hoc videtur illi omnino fuisse incognitum, quod nec minus fortasse Dioscoridem latuit. Nam si Toxicum nouisset Dioscorides, eius certè historiam libro quarto silentio non dißimulasset, vbi de cæteris mortiferis disseruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit Mauritanorum Tusom esse Dioscoridis Toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxisse videantur, quasi toxicon tusom nominauerint. Verùm cùm Toxicum de NAPELLO loquendi nobis occasionem dederit, non alienum fuerit, vt nostrum sequamur institutum, hoc loco eius tum venenum, tum remedia describere, præsertim cùm nascatur in Italia. Napellus itaq;, vt Mauritanorum testantur monumenta, & nostra adstipulatur experientia, si potu vel cibo in corpus ingeratur, sæua statim adfert discrimina: nempe illico labia inflãmantur, & adeò intumescit lingua, vt exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non poßit: oculi itẽ pariter intumescunt, ita vt promineãt: vertigines, & animi deliquia frequentißimè inuadũt; & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde vniuersũ liuescit corpus, intumescitq;, & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, vt breui temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirũ non est: quippe quoniam tanta est huiusce lethiferi veneni vis, vt nisi statim proprijs antidotis succurratur, nullis subinde expugnetur medicamentis. Immo quàmuis etiam in ipso principio valentiora dentur remedia, pauci tamen superuiuunt, qui aut hectica febri (vt diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius vomitibus (vt Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cum vino sumptum: item glandium putaminum decoctum ex vino potum. Auxiliatur diambari & diamoschi puluis: quin potius ambarum & moschus præ cæteris per se, & cum Lemnia terra, ex vino pota. Quòd si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandum relinquitur, quòd parum, vel nihil poßint in huiusce veneni noxa Theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, Theriacam Napello non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & Capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has verum Napelli esse antidotum. Conciliator Smaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex vino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm potest Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsquè opulentis principibus, quandoquidem parua, vel nulla est adhibenda fides pretiosorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate seplasiæ vtuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui venenorum materiam pertractarant, Auicennam secuti, verum securumq; Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depascitur. Hunc vidimus nos, cepimusq; in quibusdam altioribus vallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipsum inueniendi, venandiq; modus: ad hoc namque multa patientia, & vigilantia opus est. Quamobrẽ mihi mirum non est, quòd scripserit quidam recentiorum clarißimus, Magnificum quendam virum ac principem, philosophum tamen, & medicum; cùm diu hos mures quæsiuisset, neque eos inuenire potuisset, vt demum suum conficeret antidotum, horum vice magnas quasdam cœpisse muscas, quas folijs, & floribus Napelli victitare obseruauerat. Eo autem antidoto, quod constabat ex prædictis muscis numero viginti quatuor, vncijs duabus Lemniæ sphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atque Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle sufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non solùm aduersus Napelli venenum, quod vt periculum faceret, diuersis dederat animalibus, & ipsemet experiundi antidoti gratia sumpserat, sed etiam in omni alio veneno. Sed quid dicam (si tamen licet sine vitio sua quenque laudibus efferre) de admirandæ vi olei nostri de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam sæuo exitialiq; veneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantum exterius inuncti? nihil certè aliud, nisi quod aduersus hoc venenum, & cætera quæ viscera non erodant, sicut & venenosorum omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum sibi locum vendicat. Vbi enim vehementißima, ferociaquè fuerint venena, singulis horis inungi postulat: vbi verò minus vehementia, minusquè sæua fuerint, interposito trium horarum spatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistram mamillam, sed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.

Toxici notæ ex Nicandro.

Toxici & Napelli diuersa cura.

Toxicum & Tusom idẽ.

Napelli venenum, eiusq; remedia.

Mus Napelli antidotus.

Oleum Scorpionum contra Napellum.

Ἰξίας. IXIA. CAP. XXI.

IXia, quæ vlophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: vehementem linguæ inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus supprimit: strepitum cum animi deliquio ciet: iisque intestina latrant, nec egeritur quicquam. Post vomitionem aluumq; resolutam, auxilium præstat aqua, in qua absinthium maduerit, ex vino largiore, aut aceto mulso pota: rutæque syluestris semen, aut laseris radix: item tragorigani decoctum, cum aliquo supra dictorum, aut lacte, aut resina terebinthina, aut nardo, aut castorio, aut laserpitio, quorum singuli oboli conueniunt: quin & nuces iuglandes ex vino, cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita vt singula drachmæ pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapsiæ, aut absinthii succi sicilicus cum aqua mulsa, & acetum calidum potum.

Ixiæ venefica natura.

ETsi Ixiæ nomenclatio vtriq; chamæleoni sit communis, quòd ambo gummi visco simile proferant, Ixia tamen dubio procul nil aliud designat hoc loco quàm nigrum Chamæleonem. Siquidem id apertißimè declarant plantarum variæ appellationes, quæ Dioscoridi adscribuntur, vbi sic legitur. Chamæleo niger, quem quidam vlophonum, alij Ixiam, nonnulli Cynoxylon vocant. Quæ verba adeò rem claram faciunt, vt ab hac sententia discedere nequeam. At si sycophanta quispiam adeo fuerit impudens, vt nomenclationes illas tanquam Dioscoridi adulterinas reijciat, addam non ob id esse fabulosas. Quòd si adhuc recalcitrabit, Plinium illi in oculos obijciam. Quippe qui libro 22. cap. 18. ita de nigro Chamæleone scriptum reliquit. Ex nigris Chamæleonibus aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset, & fœmina cui violaceus. Vno nascuntur caule, cubitali, craßitudine digitali. Radicibus eorum lichenes curantur, cum sulphure, & bitumine vnà decoctis, commanducatis verò dentes mobiles, aut cum aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant, & ricinos canum necant: Iuuencas quoq; anginæ modo: Quare quibusdam Vlophonum vocatur, & Cynozolon propter odoris grauitatem. Ferunt & hæc viscum vlceribus vtilißimum. Omnium autem generum eorum radices scorpionibus aduersantur: hactenus ille. His itaq; me satis comprobasse arbitror Ixiam chamæleonem esse nigrum. Quare apertißimè hallucinatur impudentißimus ille, qui Ixiam contendit plantam esse ab vtroque chamæleone differentem, nempe eam ipsam, quam Theophrastus libro sexto, cap. 4. de plantarum historia, Ἰξίνην appellat. Deprehenditur error & impostura non ex his modò quæ diximus, sed etiam ex ipsius Theophrasti historia. Siquidem Ἰξίνη nihil aliud Theophrasto designat, quàm album chamæleonem. Namque hæc notis omnibus illum omnino refert. Ita enim de ea scribit Theophrastus: Ἰξίνη haud multis in locis prouenire potest. Est ab radice foligera, qua de media seminalis acanus veluti malum extuberat, folijs nimirum occultatus. Hic lacrymam iucundi saporis parte profert postrema, quam spinalem mastichem vocant: Hæc ille. Quæ si quis rectè perpenderit, & inter Ἰξίνην, & album chamæleonem nullam esse notarum differentiam non agnouerit, is meritò stupidus appellari poterit, & præsertim cum Ἰξίνην nusquam dixerit Theophrastus esse venenosam, & Vlophonum appellari, nec eius vsquàm extet mentio apud Dioscoridem, Galenum & Plinium. Imposturæ hæc sunt, & sophismata, quibus studiosa iuuentus sæpe decipi solet.

Ixiam non esse diuersam à chamæleone.

IXIA itaq; (vt Nicander, quem Dioscorides est secutus, in alexipharmacis inquit) gustata ocymio similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat, interiora adurens, quinetiam corde suo turbatur ad insaniam vsque qui sumpserit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; temerè ambos vtrinque meatus & liquidorum, & esculentorum obdurans, quæ & intrinsecus spiritum suffocans, submurmurat, ac modico tractu volutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate respirat, adeoq; venenata illa Ixiæ potio protinus excrementa eijcit ouorum similitudine: hactenus Nicander. Cæterùm Mauritani Ixiam aldabac vocant, quod propriè viscum significat. Ideoq; etsi scripserim ego antea Ixiam viscum esse Chamæleonis, non ob id mihi vitio vertendum est, & præsertim, cùm non minus venenosum esse sciam huiusce plantæ gummi, quàm sit ipsa radix. Cuius nimirum incommodis inprimis succurrunt, Auicenna teste, excitatæ vomitiones, & infusi clysteres, qui ijs maximopere auxiliantur, sed mitiores lenioresq; esse oportet. Præstant deinde auxilium Theriaca, & Mithridatis antidotus, ex absinthij Romani aut santonici decocto pota. Prosunt item epithemata, quæ cordis imbecilliati dicantur: quin & vtriusq; buglosi flores sacchare asseruati, additis margaritis, corallis, pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit insuper rosaceum aceto admistum, & sincipiti vbi sutura intersecat, linteis illitum. Quæ sanè remedia non modò remorantur, franguntq; veneni vim, sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subueniunt. Verū etsi ego in radice albi chamæleonis, qui in Italia prouenit, nullam hactenus Ixiam reperi: attamen superiori anno à Iacobo Antonio Cortuso viro sanè insigni, & plantarum indagatore maximo, & à Francisco Calzolario Veronensi rei herbariæ admodum studioso, plures Chamæleonis plantæ integræ ad me Pragam missæ sunt, quæ gummi illo visci modo lento refertæ sunt. Antea verò quidam Cretensis rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmauit, è Carlinæ vulgò vocatæ radice in Creta Ixiam ab ijs colligi, qui sagittas conficiunt, vt pennas sagittis conglutinent. Nec modò eā reperiri mihi retulit in eo Carlinæ genere caule viduo, sed etiam quandoque in altero. Cæterùm hic referre non præteribo quæ de Chamæleonis nigri veneno, & eius remedijs memoriæ prodiderunt Paulus & Aëtius: ita enim scribunt. A Chamæleonis nigri potu morsus ventris, & linguæ tumor, cum rugitibus intestinorum sequitur: facies distorquetur, & vomitus spumosus, tremores concußiones & totius corporis conuulsiones, ac vocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quæ ad fungos sunt relata. Datur eis & thlaspios, & betæ succus, & triticeæ ptisanæ cremor ex passo, absinthij dilutum & nitrum cum aceto mulso. Vbi verò euomuerint, lac recens mulctum sæpe exhibeto, & aluum cum lubricis infusis eluito, velut est fœni græci & althææ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

Ixiæ veneni curatio.

Chamæleonis nigri venenum & remedia.

Ψιμμίθιον. CERVSSA. CAP. XXII.

CErussa suo colore proditur: sumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua & commissuræ dentium, candore quodam inficiuntur: singultus, tussim, ac linguæ ariditatem excitat: iis extrema frigescunt, mens labat, membra torpescunt. Quibus dare conuenit aquam mulsam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut sesamam ex vino tritam, vel lixiuium ex sarmentis factum, amaracinum oleum, aut irinum, persicorum ossa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod vlmus plorauit: aut humor, quem vlmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: sed tum quoque vomant. Conuenit etiam thapsiæ succus, aut scammoniæ, cum aqua mulsa potus.

Cerussæ faciundæ rationem tradidimus superiore libro. Hæc tametsi ad vlcerũ medicamenta, quæ exterius illinuntur, salubre plerumque sit medicamentum, si tamen sumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ cerussæ incommoda pluribus notis, quàm fecerit Dioscorides, eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphrasis. Cerussa per omnia spumanti albæ lacti, cùm verno tempore, pingue & recens in mulctram emulsum fuerit, colore similis est. Porrò cerussæ spuma super gingiuas adstringente vi scandit, quæ spumosi medicamenti frigore arescunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces asperitate languent. Vexantur ob id, qui hauserint, arida tussi, oculisq́; nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt, non sine labefactione sui opplentur. Hinc fit, vt capite non parũ turbentur: quinetiam animo suo nauseabundi præ tristi labore gemunt. At sæpissimè in ipsa luce vanum phantasma, quod re ipsa nullum sit, cernunt: aliàs somnolenti toto corpore frigent, neque vt antea membra, potissimùm manus, & pedes, suum officium faciunt, adeò vt ni eis succurratur, eo tandem dolore lacessiti, succumbant pereantq́; hactenus Nicander. Cæterùm Auicennæ testimonio, cerussam haurientibus alia adueniunt incommoda, nempe animi deliquium, faucium asperitas, ventriculi, & alui compunctiones, præcordiorum tensio, anhelitus difficultas, præfocatio spirituum, & albedo totius corporis: quin & vrina modò nigra, modò cruenta redditur. His auxilium præstant (vt ipse, & Aëtius tradidere) scammonium ex mulsa potum, aliaq́; medicamenta, quæ suapte natura vrinam valenter pellunt. Post hæc clysteribus vti conueniet, ac subinde prouidere, ne dormiant affecti, sed vigilantes sæpius euomant poto prius hydromelite, susino, & narcissino oleo admistis. Præferunt quidam vomitiones ab atriplicis, & rapi semine concitatas: item clysteres ex brassicæ decocto cum oleo, absque sale: insuper Theriacam ex vino, & Mithridatis antidotum, & album meracum vinum largius potum.

Cerussæ lethalis natura

Cerussæ mali auxilia.

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. XXIII.

Fungorum alii genere, alii copia lædunt: omnes tamen strangulatus suspendio similes concitant. Quibus confestim succurrendum: communiter ex oleo vomere cogendi, mirificè iuuat lixiuia ex sarmentis aut pyrastri surculis, epota cum sale, posca & nitro. Fructus, aut folia pyrastri cum fungis decocta, strangulantem illam vim auferunt, esitataq; eisdem auxiliantur. Aduersus fungos gallinacea oua cum posca proficiunt, adiecta aristolochiæ drachma: item absinthium cum vino melleque sumptum, & ex aqua potum: apiastrum ex nitro: panacis radix, & semen in vino: fæx vini cremata, cum aqua: atramentum a sutorium ex aceto: radix, vel sinapis, aut nasturtium esu prosunt.

a Cat. χάλκου ἄνθος. i. flos æris.

Non modò nocent in vniuersum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & suapte natura veneno imbuti, sed etiam quòd ex his, qui perniciosi non sunt, plus quàm ventriculi robur ferre possit, quandoq; ingeratur, ita vt tunc non malefica vi, sed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi sint, & lentore non modico scateant, superato sua quantitate corporis calore, suffocant, strangulant, & deniq; interimunt, nisi citius remedijs succurratur. Cognoscuntur qui mortiferi sunt (vt superius libro quarto tradidimus) si frangantur, quod illico varios mutent colores, statimq́; computrescant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos esse lethales, qui virides & cæsij deprehenduntur. Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, vt etsi sciant fungos esse plerumque necis hospitium, tamen sui ipsius obliti, magno sanè apparatu eos in cibis auidissimè deuorent. Verùm postquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, vt ab his abstinere homines non possint, saltem discant velim, vt se ipsos à morte vindicent, fungos nunquam esse sumendos, nisi prius cum syluestribus pyris decocti fuerint. Quòd si syluestria pyra desiderentur, ex domesticis ea supplere poterunt, quæ cæteris austeriora habentur: in quem vsum adhiberi possunt tam recentia, quàm sole siccata. Præstant idem arboris tam folia, quàm cortex, præsertimq́; syluestris: siquidem fungorum antidotum pyra sunt. Dioscorides libro quarto præter medicamenta hic ad fungos assignata, prætulit origani, & satureiæ decoctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (vt Philagrius explicat) album esse oportet. Sed primùm medicamentis sæpius enarratis eliciendus est vomitus, & subinde acria infundenda clysmata, vt extra corpus trahatur virus. Cæterùm ignorandum non est, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura venenati nascuntur, quandoquidem non modò suffocant, strangulantq́; comedentes, sed etiam intestina exulcerant, ventriculum inflant, singultum & punctiones excitant, corpori vniuerso pallorem inducunt, & vrinam remorantur. Præter hæc alia verenda, & lethifera oriũtur symptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarũ, animi deliquiũ, perfrigidus sudor, & mors ad postremum immatura. His primùm auxiliantur vomitiones omni celeritate excitatæ: quibus etiam conuenit epotus domestici raphani succus, aut deuorata rutæ folia, aut origanum, aut mel. Prodest deinde mirum in modum Theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua vitæ vocata. Quamobrem quinta essentia nostra Theriacalis, in his fungorum malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunq; aromata: cuiusmodi sunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, diamoschum. Conciliator potandum exhibet magno iuuamento vinum optimum, in quo ferbuerit piper, offertq́; subinde allium crudum deuorandum. Id quod facit vniuersa ferè rusticorum turba, qui (vt Galenus inquit) allio theriacæ vice plerumque vtuntur.

Fungorũ venefica natura

Fungorum præparatio.

Fungorum veneni remedia.

Γύψος. GYPSVM. CAP. XXIIII.

Lapidescens gypsum strangulationem creat. Quare eadem proferenda sunt, quæ mansis fungis, auxilia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei vicem pensat: vtpote cùm pingue sit, euomendo lubricas vias, & faciles reddit, deradique corpora non finit: quod vbi duratur in lapidem, gypsum efficit. Quinetiam prodest oleum ex aqua mulsa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut sarmentis facta, cum vino copiosiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut passo: hiq; decocto maluæ proluendi.

Gypsum omnibus notum, si bibatur, aut comedatur, strangulat (vt Dioscorides inquit) quod respirationis meatus valenter adstringat, & obstruat. Meminit huius inter venenata medicamenta Auicenna, sic inquiens. Eadem sunt gypsi indicia, quæ & cerussæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius strangulat: quamobrem ijs, qui hauserint, ea conueniunt me-

Gypsi veneficium, eiusq; remedia.

unt medicamenta, quæ cerussæ, & fungis opitulari diximus. Postea lubrica danda sunt, cuiusmodi est malua, althææ, fœni græci, & lini seminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde vomitum excitandum, à vomitu calidam item cum melle præbet, vt iterum vomant: postremò Mithridatis antidotum vino meraco mistum, drachmarum duarum pondere. Quòd si aluus ad hoc adstricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clystere infusis, & illinatur venter ricino oleo. Quin & murium stercus (vt ipse ait) ex vino potum, proprium est gypsi antidotum. Auicenna autem vltimò purgari iubet scammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deijciendo ad rem faciant.

Αἷμα ταύρειον. SANGVIS TAVRINVS. CAP. XXV.

TAuri recens iugulati sanguis epotus, spirandi difficultatem, strangulatumquè concitat faucium, tonsillarumq; meatus cum neruorum distentione præcludit: lingua rubescit: dentes inficiuntur, & quædam concreti sanguinis vestigia, inter eorum commissuras restant. Quare vomitum vitabimus: sanguinis enim globi attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus est quæ concretum sanguinem discutiunt, & aluum subducunt. Grossi lacteo succo turgentes ex posca, & nitrum per sese, auxiliantur, nec secus coagulum omne cum aceto, & laserpitii radice, aut lasere: itidem & brassicæ semen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ [a] folia cum pipere, & rubi succus ex aceto: aluus resoluenda. Iis qui seruantur, stercorosa, & fluida per sedem egeri consueuerunt. Stomachum, aluumq; hordeacea farina ex aqua mulsa perungere oportet.

a Meum σπέρμα.i. semen.

Sanguinis tauri venenata natura.

NEmo tauri sanguinem clàm potandum exhibere potest: nam vnusquisq; sanæ mentis sanguinem cognoscet, quare, mea quidem sententia, fieri non potest, vt venefici eo quenquam decipiant: quippe nisi largius bibatur, & adhuc calens ab ipsis defluens venis, antea quàm concrescat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, vt eos tantùm taurino sanguine interire crediderim, qui aut atra bile tentati, aut cacodæmonibus irritati, vel vt aliquot sæuum mortis genus ab legibus pro suorum facinorum pœna luenda institutum effugiant, vel vt immedicabiles & grauißimos morborum cruciatus finiant vitam pertæsi (quod Plinius lib. 20. cap. 18. fecisse ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrem ciuem Romanum) mortem sibi voluntariam conciscunt. Proinde scitè Nicander in alexipharmacis ita scriptum reliquit. Si ex insipientia quispiam atrum tauri sanguinem hauserit, mœrore adeò ingemit, vt nimio cruciatu tandem conficiatur, quando cordi appropinquans sanguis ille condensatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus spirituũ obturantur, & halitus suffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & singultibus iste afflictus, crebrò humi spuma coinquinatus palpitat: hæc ille. Cæterùm si fortè fortuna euenerit, vt quis tauri sanguinem potauerit, & ad eum domestici, quibus factum constet, Medicos aduocent, tunc Medici ijs vti poterunt remedijs, quorum hic abundè meminit Dioscorides. Sed quoniam taurinus sanguis menstruum sanguinem mihi in mentem redegit, atq; etiam hic nobis occurrit fel pardi, viperæ, & canis piscis: item cerebrum felis, quem Græci ælurum vocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum deniq; improbatumq; castoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioscoride in hoc venenorum censu prætermissa deprehendantur, & nobis propositum sit, singulorum vires maleficas, earumq; auxilia describere, hic locus opportunus visus est, in quo de ijs dissereremus, & nostrum institutũ, quantum possumus exequeremur.

Sanguinis menstrui venenum eiusq; curatio.

Sanguis itaque MENSTRVVS *mulierum, præsertimq; biliosarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effascinat & inficit, vt lunaticos & amentes efficiat. Idem detestabilis facinoris quandoque perpetrant maleficæ veneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ, ipsum exhibendo proprijs maritis, vel alijs, quos odio prosequuntur. Huius tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pōdere ex mellissophylli aqua potis: auxiliatur & tepidũ balneũ. Confert ad hæc (vt Conciliator inquit, si tamen id absq; diuinæ legis iniuria fieri poßit) vt affecti hilari frequentiáq; mulierum consortio lætentur, cum eisq; coeant, præcipuè cum iuuenibus, quæ rarò nuptias celebrent. Prodest & Theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota. Prosunt & viperei pastilli scrupuli pondere, additis tum margaritis, tum Theriacã eodem pondere.*

Pardi fellis venenũ eiusq; remedia.

Epoto autem PARDI *felle excitatur vomitus, ceu aloes amaroreos & nares inficiens: post vomitum vniuersum corpus flauescit, ictericorum modo: postremò ea omnia consequuntur incommoda, quæ ab assumpto napello, & à viperarum morsibus eueniunt, cum tam sæuum lethiferumq; sit, vt tribus tantùm horis potantes perimat: quod si hoc temporis spatio non interficit, prorsus desperandum non fuerit. Expugnatur primùm vomitionibus illico excitatis, subinde ijs vtique antidotis, quæ napello, vel viperæ morsu infectis opitulantur. Auicenna huic veneno peculiarem conficit Theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, singulorum drachma vna: capreoli coaguli drachmis quatuor, myrrhæ & rutæ seminis, cuiusque semidrachma, quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde vomitionibus, ductisquè demum laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta.*

Viperæ fellis venefica vis & auxilia.

Sed VIPERAE *fel adeò perniciosum existit, vt statim animi deliquium adferat: quare rarißimè antidotis succurri potest, quòd nullum detur ea præparandi spatium. Veruntamen si quid est, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus vomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo vomitiones iterum, atque iterum mouere oportet. Post vomitus nihil salubrius, quàm theriaca, & mithridatis antidotum, moschus, ambarum, & eorum composita medicamenta, quæ diamoschum, & diambarum appellantur. Vbi autem animi deliquia perseuerant, & corporis vniuersi angustia, vinum quidem offerendum est, aut caporum, & gallinarum carnium succus ex aqua feruentis balneo in vase vitreo destillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduersari oleum nostrum de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam essentiam nostram, quòd ictu oculi suis perquàm tenuißimis partibus in totum deferatur corpus.*

Canis piscis fellis venenũ & cura.

Porrò fel, quod à CANE *pisce eximitur, lethiferum est: quippe quòd potum, vel esitatum lentis tantùm quantitate, septenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauserint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo & leporis coagulo. Prodest & corpus vniuersum odoratis oleis illinire, & victu tenuißimo vti.*

Felis cerebri maleficium & remedia.

Cæterùm qui FELIS CEREBRVM *in cibis ederint, crebris afficiuntur vertiginibus, fiuntq; subinde stolidi & amentes. Quibus etsi subueniri poßit, id tamen non nisi temporis tractu, & admodum difficulter fieri potest. His danda est Lemnia sphragis, & vomitiones inde sunt excitandæ, fieriq; id oportet, ter, aut quater in mense. Præstat item auxilium, si quotidie manè sumant ægri diamoschi confectionem, tribus vel quatuor horis ante cibum, quinimmò moschus per se se sufficienter auxiliatur: namq; vt quidam tradiderunt, moschus tantum huiusce cerebri proprium est antidotum, si dimidij scrupuli pondere ex vino bibatur. Sed illud non est ignorandum,*

iudicant, quòd non modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere possunt, sed pilis quoq; respiratione, & oculorum intuitu. Nam etsi pili omnes imprudenter in cibis sumpti, praefocare possint, anhelitus meatus obstruentes, tamen felium priuatim exitiales censentur. Eorum praeterea spiritus tabifico quodam veneno infectus deprehenditur. Etenim noui ego quosdam, qui cùm felibus adeò delectarentur, vt nunquam sine ipsis dormitum peterent, attracto inde diutius aeris vehiculo eorum spiritu, in tabem, & marasmum incidere, quibus postremò confecti diem suum obierunt. Nec diu est, quòd in quodam monachorum coenobio vniuersa perijt familia, magno felium numero & contubernio. Laedunt item suo (vt diximus) oculorum intuitu, adeò vt quidam reperiantur, qui his visis, aut auditis, pauore quodam illico capiantur, terreanturq; maximè, quòd non modò ex eorum veneno prouenire existimauerim, sed etiam propria eorum natura, qui eos vel intuentur, vel audiunt: quandoquidem ij sua natura talem à coelo qualitatem influxam habent, quae nunquam ad propriam mouetur actionem, nisi obijciatur id, quod natura sibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat vidimus, & quosdam ex ea natione Goritiae commorantes. Quòd autem verùm sit id aliunde euenire non posse, quàm à congenita qualitate, quae paucis admodum inest, apertè sanè ostenderunt eorum aliqui. Quippe cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocaustum nobiscum coenaturus intrasset, quò plurimum amicorum sodalitas conuenerat, mulier quaedam huius viri naturae conscia, ne is, viso felis catulo, quem educauerant, iratus discederet, illum in arculâ quadam eodem in coenaculo concluserat. Sed quamis nec vidisset ille nec audisset catulum, cùm pauco post tempore aerem felis halitu infectum inspirasset, irritata statim ea temperamenti qualitate felium inimica, emisso sudore, pallida admodum facie, omnibus sanè admirantibus, tremebundus conclamare coepit, hic aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putauerim, quae cerebrum comedentibus remedio esse diximus. Inuenitur etiamnum in CAVDAE CERVI extremis partibus porraceus quidam humor felleae bili admodum similis, qui si fortè deuoretur, praesentaneum est venenum. Affert enim illico intollerabiles angustias, animi deliquia, & omnia tandem symptomata, quae epotum napellum consequuntur. Succurritur his, vt caeteris primùm vomitionibus, epoto butyro excitatis. Postea dandus smaragdi puluis ex vino dimidij scrupuli pondere. Quin & pistacia prosunt, & ponticae nuces in cibis largius sumptae. Ad haec vniuersum corpus inungi praestat, oleo è citrei semine expresso. Item theriaca proficit ex vino pota duarum drachmarum pondere. Magna quoq; infert incommoda quadrupedum quorundam SVDOR, praesertim equi, asini & muli, quamuis etiam caeterorum sit malus. Is igitur potus viridem tumidamque reddit faciem: sudorem foetidum in vniuersum excitat corpus, praesertim sub alis. Perturbat praeterea tum ventriculum, tum aluum vniuersam, genitis excitatisq; flatibus in intestinis. Quòd si bibatur ex vino, delirium facit. His tepidam largius praebendam scribunt, vt concitato inde vomitu puluerulentus sudor reijciatur. Post vomitum confert vinum cum rosaceo potum: item rhabarbarum semidrachmae pondere sumptum, addito fossitij salis momento: tametsi propria huiusce sudoris antidotus ea sit Theriaca (vt Auicenna est author) quae ex Lemnia sphragide & lauri baccis conficitur, cuius componendae rationem paulò superius retulimus, de Pardi felle disserentes. Venenosum equè ac lethiferum aiunt esse etiam CASTOREVM, quod iam putredine nigredinem contraxit, vel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (vt Strabo inquit) venenosum est propria sui natura. Animaduertant igitur tum seplasiarij, tum Medici, cùm plurimi vsus sit medicamentum, ne malum exhibentes castoreum, aliquem interimant, quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauserint, sed etiam intumescentem linguam exerunt, atque tam saeua febre corripiuntur, vt vno tantùm ferè die intereant. Aduersus hoc venenum mirum in modum iuuant vomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit, quod nullum ea, quae reijciuntur, castorei odorem referant. Post vomitiones conducit diamoron potum, aut limonum, aut citrei mali succus saccharo admistus. Verùm peculiariter huiusce castorei antidotum est coriandri semen tostum, drachmarum duarum pondere sumptum.

Felium conuersatio noxia.

Feles quidã ferre nõ possunt.

Caudae cerui venenum & eius curatio.

Sudoris animaliũ virus & remedia.

Castorei virulenta vis & curatio.

Γάλα ἐμπυτιασθὲν. LAC INTVS COAGVLATVM. CAP. XXVI.

EOs, qui coagulatum lac hauserunt, frequens illico strangulatio inuadit, quod in globulos quosdam lac coalescat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus, & bibere saepius cogimus. Damus & calaminthae folia arida, item succum: aut laserpitij radicem, aut laser cum posca: thymumq; ex vino, & cum luto suo lixiuiam. Sed nulla salsilago obiiciatur: quoniam magis lac coiret, & in caseum densaretur. Neque illos vomere conuenit: siquidem concretum lac sese in gulae angustias insinuans, strangulat.

CRedidere quidam Dioscoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte disserere, quo frequenter in cibis vtimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrariensis ea epistola, in qua vniuersam Marcelli interpretationem corrigit. Sed ij alioqui viri eruditissimi, in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum nutrit, non autem strangulat, vt omnes in vniuersum homines testari possunt, sed praesertim ij qui in montibus degunt, cum Maio & Iunio mensibus huiuscemodi lactis plurimum deuorent. Ideo nil aliud nobis asserendum esse putauerim, quàm quod de eo tantùm lacte intellexerit Dioscorides, quod cum admisto coagulo bibitur, anteaquam coalescat ita vt intus, non extra coagulatum sit. Quo factum est, vt in hoc à Ruellij interpretatione in aliam desciuerimus & hic, & in huius libri praefatione prope calcem. Magis enim Dioscoridis sententiam exprimi censemus, si lac intus coagulatum, vel (vt Marcellus) lac cui coagulum admistum sit, vertantur verba illa Γάλα ἐμπυτιασθὲν. Nam quod iam coagulatum estur, non magno labore coquitur, ac digeritur, transitq; in nutrimentum. Illud verò, quod vbi coagulum ei admistum sit, subinde hauritur, priusquàm coalescat, cùm aliquantisper in ventriculo resederit, vi admisti coaguli illico inibi concrescit, fitq; concoctrici facultati adeò contumax, vt superato caloris robore strangulet, non secus ac taurinus sanguis. Proinde asserit Dioscorides, tauri sanguinem minimè suffocare, nisi recens calidusq; iugulati tauri venis defluxus bibatur, anteaquàm concrescat: quandoquidem is non enecat aliqua propria veneni facultate, sed concretione tantum, quam in ventriculo consequitur. Id quod euidentissimum est in epoto lacte, cui admistum sit coagulum: aut in eo quoque, quod sine coagulo bibitur, & per se alijs de causis in ventriculo coalescit. Euenit enim quandoque hoc, cùm lac bibitum crassius fuerit, & ventriculi, & iecoris temperatura calida, & sicca nimis. Nam ingens horum viscerum cum caliditas, tum siccitas, consumpta breui lactis humiditate, reliquum, quod crassum est, facilè cogit, & conspissat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expresso ab ea, quod tenuium est partium, reliquum, crassioris substantiae facilè congela-

Lactis coagulati cõsideratio.

Quorũdam interpretum error.

congelascit, haud secus quam de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorum facultatibus, vt nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillum prius admisceat, ne in ventriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, quòd Dioscorides scripserit, lac concretum in ventriculo habentibus nihil salis salsiue esse offerendum. Quippe quemadmodum coagulo primò lac coagulat, contrariumq́ deinde efficit, si iam concreto lacti superaspergatur: ita sal prius lacti commistum, id concrescere probibet, mox contrarium effectum prabet, si iam concreto aspergatur: recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in ventriculo coagulati curandi ratio, qua sanguinis tauri, quando ijs tantùm sit vtendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant & discutiunt. Quæ in re auxilium præstant ipsa coagula, acetum, præsertimq́ scillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt & disgregant. Porrò illud non prætereundum esse arbitror, quod vbi in hoc capite legitur, καὶ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, id est, & figlinam lixiuiam, non vt vertit Ruellius, & cum luto suo lixiuiam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat καὶ τὴν πιλοποιικὴν κονίαν, hoc est, & pilopœorum lixiuiam: reprehenditq́ in hoc Cornarium, quòd putauerit figulos ad lutum lauandum sibi lixiuiam conficere. Sed mihi, vt ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarij opinio, siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, viderim aut legerim, veritati consonum non videtur, vt de figlina lixiuia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, vt infecturæ magis idonea reddatur, vtuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt. Eorum namque lixiuia, quòd è combusta vini fece plerunque fiat, ea quæ ad caput capillosq́ abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq́ efficitur: vt proinde ad lac dissoluendum in ventriculo coagulatum, est longè valentior. Error præterea facilis esse potuit librariorum, ex vnius duntaxat literæ variatione, η pro ι scribentium. πηλὸς enim per η scriptum, lutum significat, vnde πηλοπλάθον & πηλουργὸν aliqui figulum interpretantur, πιλοποιὸς autem per ι, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaque ratione putandum fuerit πιλοποιικὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterùm Fuchsius in suis doctissimis annotationibus in Nicolaum Myrepsicum, ea sectione, in qua de vnguentis tractat, capite 28. nil aliud hanc lixiuiam esse putat, quàm aquam quæ lutum lauerit, vel per lutum transierit, non autem cum cinere & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adstringat, contrahatq́, quàm laxet, ac digerat, nesciuerim profectò, qua ratione is eam lixiuiam è tali luto confectam, ijs potandam daret, quibus lac in ventriculo concreuisset.

Lactis in ventriculo coagulati curatio.
Diosc. lectio castigata.
Lixiuia pilopœorum.

Λιθάργυρος. ARGENTI SPVMA. CAP. XXVII.

SPuma argenti pota, stomacho, ventri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere suo intestina vulnerat, vrinamq; supprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus subuenit secundum vomitionem, potum syluestris hormini semen, myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apii semen, aut piper, aut ligustri flos ex vino: aridum palumbis fimum, cum nardo & vino.

Spumæ argenti mala.

POta argenti spuma, cuius historiam libro quinto tradidimus, lethifera (vt Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hæc Aëtio, & Auicenna authoribus, alia etiam eueniunt mala, nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor: alui suppressio, quamuis quandoque ex accidenti aluus ipsa deijciatur: sermo item præpeditur, & sedis intestinum prominet: postremò inualescente malo ægri suffocati moriuntur. Nicandro verò in alexipharmacis authore, ijs qui argenti spumam sumpserint, alui molestia accedit: quin & flatus sese reuoluentes per medium ventrem, & iuxta vmbilicũ murmurant, instar torminum curatu difficiliorũ, quæ hominem affligant duris eum cruciatibus impetentes. Nec iam vrinæ eijciendæ patet exitus: membra totius passim corporis ardent, planeq́ iam plumbeum, seu liuidum colorem induerunt: hæc ille. Cæterùm illud animaduertendum est, quòd vbi in hoc capite legitur, dandam esse myrrham octo drachmarum pondere, non deest suspicio, quin ea lectio sit deprauata, quòd hæc myrrhæ nimia videatur esse quantitas. Auget suspicionem Nicander, qui duos tantùm myrrhæ obolos exhibet, Aëtius tres, Auicenna verò tres drachmas non excedit. Curatio in vniuersum fit citatis primùm vomitibus, & infusis deinde clysmatibus (vt Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum & anatum adipe. Post hæc prodest amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expressum. Conferunt item caricæ in cibis sumptæ: præterea ventriculum apij succo, & aluum butyro illinire vtile est. Proprium verò huiusce veneni antidotum (vt idem ait) est lathyris semen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cum hoc facultatis admodum deiectoriæ sit medicamentum, drachmam ego non excederem. Eadem quoque infert mala PLVMBI SCOBS *tenuissimè contrita, & ijsdem pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti spuma nil aliud est, quàm plumbum argenti aut æris recremento commistum. Nec deleteria vi vacant (vt author est Auicenna)* FERRI *tum scobs, tum squama, tum recrementum: tametsi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorsus molestia in medicum veniant vsum, denturquè potanda dysentericis, mulieribus vteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemquè ad enterocelas. Sed de his vel non infrenatis, vel plusquam par sit sumptis, fortasse intelligit Auicenna. Itaque excitatur ab his intestinorum cruciatus, oris & linguæ scabrities, æstuatio vniuersi corporis, capitis dolor, marasmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulsi, ac subinde datis aluum valenter soluentibus medicamentis, secundum quæ butyrum tamdiu potandũ dare oportet, donec intestinorum dolores amoueantur. Hæc dum fiunt perfundatur eorum caput oleo rosaceo, violaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adueniens marasmi intemperies, & corporis vniuersi arefactio, demersis in balneo laborantibus, in quo testudines, ranæ, maluæ folia inferbuerint: quinetiam clysteribus ex pedum hædorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largiùs in cibis sumpto, & epotis pinguium carnium iuribus. Sed (vt idem Auicenna scribit) proprium huiusce ferrei pharmaci antidotum, est lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, vel betæ succo. Veruntamen hoc haudquaquam fieri posse videtur absque manifesto sumentium discrimine, quandoquidem etsi magnes suapte natura ferrum trahat: non tamen affirmauerim, quòd hanc ob causam eius quoque destruat facultates, & impediat noxam, sed potius quòd eam augeat crediderim. Quippe cùm is ferrum ad se traxerit, id sanè diutius in ventriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur. Adde præterea, quòd cum & ipse* MAGNES *deleteriæ sit facultatis, adeò vt eos, qui hauserint, lunaticos & melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore sumendum esse duxerim. His itaque qui Magnetem sumpserint, commendant quidam auri tenuissimam scobem ex vino potam, & smaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clysteres ex lacte, & dulcium amygda-*

Spumæ argenti curatio.
Plumbi scobis noxa, & curatio.
Ferri scobis, squamæ, & recrementi noxa & cura.
Magnetis venefica vis & auxilia.

Lenem oleo infuſos. Sed cæteris præferunt ſmaragdum ter nouem diebus potum, tribus ſemper intermiſſis diebus. Lethifera & non parum formidanda eſt etiam AERIS SQVAMAE *vis. Ea ſiquidem pota, intollerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias vomitiones concitat, obortis inde moleſtiſſimis alui & ventriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primum vomitiones: deinde ægri in balneum mittendi ſunt, in quo hircorum conferbuerint capita; aut ingens cochlearum numerus. Prodeſt & menthæ ſuccus potui datus: inſuper aluum, & ventriculum calido roſaceo perungere expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum ſucci tantundem. Sed nobis acori ſuccum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in noſtris non proueniat regionibus, nec niſi ſiccum afferatur. Lituani tamen & Tartari eo abundant, vt ſuperius libro primo prodidimus.*

Squamæ æris lethifera vis, & remedia.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. XXVIII.

ARgentum viuum potum eadem quæ ſpuma argenti infert, eiſdemquè vtendum auxiliis. Lac copioſè potum auxiliari conſtat: ſed poſtea euomant, qui hauſerunt.

VEram omnino & exquiſitam argenti viui cognitionem non habuiſſe Dioſcoridem & Galenum, illud maximo indicio eſſe videtur, quod hic paucis, ille verò perplexè eius hiſtoriam, & facultates tractauerit. Hoc, vt in præfationis huiuſce voluminis commentario tradidimus, interimit, ſi largius bibatur, exceſſu ſummè frigido & humido. Putrefacit enim hoc ſuo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac ſubinde congelat ſanguinem, vitales ſpiritus, & ipſam denique cordis ſubſtantiam, quandoquidem id Medicis experientia compertum eſt, vt Conciliator teſtatum reliquit. Nam cum ſeplaſiarius quidam ardentiſſima febre correptus, ſiti intollerabili vexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium deſcendiſſet, vt aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti viui vas incidit, multumq́ ex eo potauit, aquæ fortaſſe vice: poſtea ſtatim in ſuum cubiculum ſe recepit, vbi paucis poſt horis congelatus interijt. At cùm eius domeſtici ſub cadauere magnam argenti viui quantitatem inueniſſent, iam per ſedem egreſſi, aduocarunt Medicos, vt eius rei, quam miraculum exiſtimabant, diligenter cauſam inueſtigarent. Ii ſtatim ex pharmacopolio argenti viui vas adferri iuſſerunt, quod vbi ferè vacuum reperiſſent, rem vti ſe habuerat deprehenderunt: auxitq́ fidem, quòd euiſcerato homine, adhuc argenti viui libram in eius ventriculo inuenerunt: quin & ſanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum receſſu frigidum eſſe argentum viuum. Verùm enimuero in eius curatione illud inquirendum eſt, an purum ſit quod potum fuerit, an ſaliua alioue liquore extinctum, aut acerrima aqua, qua chymiſtæ vtuntur, aut per ſe tantùm præcipitatum, aut vnà cum arſenico, vel chalcantho ſublimatum: cùm enim aliud alio pernicioſius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius eſt ſublimatum, ſecundum hoc præcipitatum: proximè ſequitur, quod ſaliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus verò cæteris nocet, quod purum, viuumque fuerit: vtpote cùm fluidum admodum ſit, & ponderoſum, non difficulter clyſteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quæ cum ventriculo inhæreant, illum facilè erodunt & exulcerant. Argento viuo puro, aut extincto, aut præcipitato epotis, eadem conſequuntur ſymptomata, quæ argenti ſpuma pota infert, ſed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij reſipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum præbet indicium, quòd ſua exuperante humiditate, omnes humores, qui ventriculo alijsq́ circumſtantibus partibus hæſerint, computreſcere faciat. Cæterùm epoto ſublimato, illico lingua & fauces non aliter exaſperantur, quàm ſi quis immaturorum ſorborum ſuccum hauſiſſet. Quod ſanè incommodum nullo lenientium gargarizatu, niſi difficilè, & longo tempore tolli poteſt. Id enim quàm primùm in ventriculum deſcenderit, ei pertinaciter inhæret: quare ſtatim erodit & exulcerat: tum inextinguibilem ſitim excitat & inexplicabilem anguſtiam inducit. His ſuccedit linguæ tumor, animi deliquium, vrinæ ſuppreſſio, anhelitus difficultas, & ventriculi, & inteſtinorum tormina, tam vehementi eroſione, vt niſi confeſtim ſuccurratur, pereant affecti, eroſis, perforatisq́ ventriculo & inteſtinis. Purum curatur (vt Dioſcorides, Aëtius & Paulus memoriæ prodidere) auxilijs, quibus argenti ſpuma: nam ſi copioſius ebibatur, non interficit, quòd ob ſui tum pondus, tum fluxilem ſubſtantiam facilè per inferna ſecedat, nulla in ventriculo, & inteſtinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quod ſcripſerit Auicenna, non deeſſe qui bibant argentum viuum, & nullam inde ſentiant noxã, quòd facilè labatur è corpore, dummodo qui hauſerint, continuè huc atq́ illuc deambulent. Goritienſes mulieres ægrè parturientibus vltimo remedio, argentum viuum potandum præbent, ſcrupuli pondere. Nec deſunt, qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorũ milij quantitatem, citra vllam moleſtiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clyſteres, vomitiones, pinguia in potu ſumpta: & vt in vniuerſum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ venenis erodentibus conueniunt, quorum latius ſuperius meminimus in cantharidum curatione, ad quam breuitatis ſtudio lectorem reijcimus: namque ijs efficaciora non plura hactenus nobis comperta ſunt. Nec alijs vtendum eſt remedijs, vbi quis cinnabarin ſumpſiſſet.

Argenti viui pernicialis natura.

Hiſtoria ſumpti argenti viui.

Sublimati epoti ſigna.

Argenti viui ſumpti curatio.

Argentum viuum partũ promouet.

Cinnabaris remedia.

Τίτανος, σανδαράχη, ἀρσενικὸν. CALX, SANDARACHA, AVRIPIGMENTVM. CAP. XXIX.

CAlx, ſandaracha, & auripigmentum pota, aluum, & inteſtina cum vehementi eroſione excruciant. Præbenda cuncta, quæ ſuo admiſtu illorum acrimoniam hebetant, ac ſoluunt, & facilem lubricamq́; aluum reddunt, cuiuſmodi ibiſci, & maluæ ſuccus eſt: natura enim vtrique perlubrica. Dandum decoctum ſeminis lini, vel ſemen tragi herbæ, vel oryzæ, lacquè cum aqua mulſa copioſum, iura pinguia, & boni ſucci.

NOn modò Calx, Sandaracha & Auripigmentum, quorum hiſtoriã ſuperiore libro tradidimus, hauſta vehementiſſimos ventriculi & inteſtinorũ cruciatus, & eroſiones excitant, vt Dioſcorides inquit, ſed etiam ſitim inexplebilem, faucium & gulæ aſperitatem, tuſſim, ſpirandi difficultatem, vrinæ ſuppreſſionem, & dyſenteriam. Cæterùm hæc omnia adiuuantur (vt ſcitè docet Dioſcorides) pinguibus acrimoniam obtundentibus, & potionibus lenientibus, aluumq́ lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atque ſeminum quorundam ſpiſſamentis, vt in cantharidum curatione latius, diffuſiusq́ prodidimus: quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidum curatione non differt: neque ijs ſane valentiora nobis ſeſe offerunt remedia. Quare ex eo loco medicamenta petenda erunt ijs, quibus vſu futuri

Calcis, ſandarachæ, & auripigmenti venefica vis, & curatio.

Arsenici sublimati, & aliorũ quorundã venenum.

tura sunt. Eosdem quoque effectus malos & noxios prabent ARSENICVM *sublimatum, Aerugo, & quod officinæ Risagallum appellant: quin & Saponis lixiuium: quod vulgò vocant Itali la maestra, & Aqua ea omnium acerrima, quâ aurifices, ac chymistæ aurum ab argento separant. Sed aqua huius & lixiuij difficilis est cura, quòd illico in totum diffundantur corpus. Vniuersalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis & auripigmenti: tametsi altero sit vehementius, & erodentius.*

Arsenici sublimati curatio.

Qui autem priuatim Arsenicum sublimatum hauserunt, eos frequenter vomere oportet, poto semper primi butyro, aut per se tantùm, aut addito rapi seminis decocto. Prosunt his & clysteres ex pingui iure, aut ptisanæ alicaue cremore, aut spissamentis ex psyllij, maluæ & cydoniorum semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis sumptum. In præstantissimum verò antidotum censetur fossile crystallum, in tenuissimum puluerem contritum drachma pondere, ex dulci amygdalino oleo potum. Sed antidotum omnium præstantissimum contra mortiferam Arsenici vim, est puluis Serenissimi Principis mei Ferdinandi Archiducis Austriæ, quo Pragæ seruatus est quidam suspendio damnatus, cui pulueris huius experiundi gratia, Arsenicum datum est in potione drachmarum duarum pondere. Siquidem cum is post quartam ab epoto veneno horam, liuidus totus adeò viribus destitutus decumberet, vt iã iam moribundus strangularetur, oblatus est illi puluis ex albo meraco. Quo factũ est, vt etsi in conflictu nulla ferè recuperandæ vitæ spes haberetur, vicit tamen natura hoc antidoto validior ac viuacior reddita, & veneni immanitatem superauit, adeò vt is sequenti die liber euaserit, & lætus coram omnibus apparuerit. Eodem quoque puluere alij à me seruati sunt, quinetiam ab alijs, qui antidotum à me receperunt. Franciscus Calzolarius myropola Veronensis amicus intimus meus, hoc anno eodẽ antidoto à me accepto duos homines Veronæ in carcere detentos, qui venenũ in pisce quodam dono missum vorauerant, post octauam diem à veneno accepto liberauit, præter Medicorum sententiam, qui symptomatum immanitatem cernentes, illos omnino morituros censebant. Nec quidem ab re, cùm alij duo, qui illis commensales in carceribus erant, eodem die mortui sint, quòd neminem habuerint, qui sui curationem suscepisset. Huiusce historiæ etiam assertores habeo Magnificos viros, patritios Venetos, Nicolaum Quirinum, & Hieronymum Marcellum, quorum hic Capitaneum (vt dicunt) ille Prætorem Veronæ gerebant, vt ex publicis eorundem scriptis, quæ apud me sunt, quisquis certior fieri potest. His accessit clarissimi Medici Antonii Capriani Mantuani testimonium, qui Tridentini Concilij aliquot annis Physicum egit magna cum laude. Nam cùm is, tum temporis, quo hæc euenerunt, Veronæ se reperiret, accersitus à Reuerendissimo Cardinali Nauagerio, admirandas huiusce pulueris aduersus venena vires, ad Excellentissimum Philippum filium suum, Reuerendissimi Archiepiscopi Pragensis Medicum, & historiam omnem descripsit, & vt me rogaret addidit vt eundẽ puluerem illi transmitterem. Sed & id mirum admodum videri debet, quòd hic puluis non solum haustus, sed etiam illitus, demorsos ictosq; à venenosis animalibus seruat & sanat, eo è rosarũ aqua epithematis modo sub sinistro vbere, & super affecto loco illito. Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus, hoc puluere à me accepto, quendam ciuem & vicinum suum à Scorpione magno ictum, iam animi deliquio detentum, breui admodum tempore reuocauit ad vitam. Quinetiã eadem seruata ratione proprium suum seruauit aurigam à serpente venenoso demorsum.

Aeruginis remedia.

Porrò AERVGO, *præter alia eius mala ante dicta, adeò spirandi meatus occludit, vt magno impetu suffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis vomitibus, vt in Arsenico, & infusis subinde clysteribus ex asinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodest & Lemnia sphragis drachma pondere ex vino albo pota. Præstat item in olei balneum laborantes ad ventriculum vsque demittere. Sed proprium huiusce pharmaci antidotum (vt ait Conciliator) est, vt qui hauserint, bibant ex vino corallia rubra in tenuem puluerem contrita senorum scrupulorum pondere.*

Risagalli curatio.

Cæterùm RISAGALLO *vulgò dicto, quod quidam Realgal appellant, cùm maximè extremeq; siccet, & neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ Argento viuo, & arsenico sublimatis, & ærugini adhibetur: quanquã priuatim non obscurè iuuat vniuersum corpus dulci amygdalino illinire, & violaceo iulapio, & ptisana hordeacea sitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quæ ex India aduehuntur, expressum, semilibræ pondere potum. In summa ea omnia efficaciter adhibentur, quæ cantharidibus conferre diximus.*

Λαγώος θαλάσσιος. LEPVS MARINVS. CAP. XXX.

QVi leporem marinum biberunt, piscium virus olent: procedente tempore aluus dolore afficitur, & vrina sistitur: & si quando eam reddere contingat, purpureum colorem refert: omne piscis genus auersantur, & odio habent: fœtido, ac graui sudore manant: biliosus vomitus, interdum sanguini promiscuus, subsequitur. His dandum lac asininum, vel passum continuè, aut radicis maluæ foliorumque decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut veratri nigri, aut scammonii succi drachma, cum aqua mulsa, puniciq; mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax est: anserinus sanguis, vt tepebit potus. Sed cùm pisces omnes respuant, aspernenturq;, solis fluuiatilibus cancris vesci possunt, bibuntq; eos admisto vino, adiutique ab his percoquunt, cumquè appetere & comesse pisces cœperint, suæ salutis indicium habent.

Leporis marini veneni signa.

DIximus de Lepore marino libro secundo, de quo ita scribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius senties, qualis est squamarum & piscium purgamenti. Porrò gustus, & sapor eius piscosus est, qualis putrefactorum piscium esse solet: vel cum nondum ablutorum squamæ polluunt corpus. Sequitur huiusce potionem viridis fellis suffusio, cum obtenebratione visus: & caro paulatim in homine contabescit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametsi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo sanguinea. Adhæc si pisces ægris offerantur, eos illico nauseabundi execrantur: hæc ille. Cui subscribunt Aëtius & Auicenna, qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto assignant, his verbis: Marinus lepus adeò icterum inducit, vt totius corporis habitus croceo admodum colore inficiatur. Postea facies liuens intumescit, pedum plantæ intenduntur: adest spirandi difficultas, pectoris & pulmonis angustia, rufescuntq; oculi. Dehinc tussis emergit sicca, sputum cruentum, renum dolor, viriliumq; inflammatio, adeò vt perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Pisonem, proprium marini leporis esse ait, vt pulmonem exulceret & erodat. Succurritur noxæ (vt Dioscorides inquit) asinino lacte ex passo poto, & maluæ decocto. Neque id aliam ob causam, vt Aëtius declarat, quàm ad elici-

ad eliciendam vomitum, & veneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum & ſcammonium exhibet, partim ad citandas vomitiones, partim ad aluum deijciendam. Cætera verò, vt incommodis ſubueniatur, quæ internis infert particulis. Preſertur quibuſdam aduerſus hoc malum humanus ſanguis calens è venis potus: humanum item lac, ab ipſis vberibus exuctum, & vulpis caro inaſſata: quin & theriaca diateſſeron tribus diebus pota.

Φρῦνος καὶ βάτραχος ἕλειος.

RVBETA ET PALVSTRIS RANA.

RVbeta, aut rana paluſtris aſſumpta tumores ciet: pallor corpus vehementer decolorat, vt planè buxeum ſpectetur: ſpirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, ſingultuſq;, inuita interdum geniture profuſio conſequitur. Adiuuantur ſecundum vomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi ſunt, vt vehementi ambulationi & curſui ſe credant, ob torporem, quo corripiuntur: quinetiam quotidie lauandi ſunt.

Rubetæ paluſtriſq; ranæ venenum.

RVbetæ Ranæ, quam quidam bufonem vocant, diuerſa reperiuntur genera. Terreſtris tamen, quæ Græcis phrynos dicitur, Latinis verò rubeta, quòd in frutetis & ſepibus inter rubos degat, nocentior magiſq; lethifera eſt, quàm quæ in paludibus & aquoſis ſcrobibus viuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit Aloyſius Mundella Brixianus, octaua ſui voluminis epiſtola) tantoq; magis noxia, lethiferaq; fuerit terreſtris, quantò in opacioribus frigidioribuſq; locis vitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium peßimæ creduntur, quæ in vmbroſis conuallium ſyluis, & in arundinetis morantur. Adultæ craſſa tenaciq; conteguntur cuti, adeò vt acutißimo palo quandoque difficilè à ruſticis, qui ita eas interficere ſolent, perfodiantur. Hæ cùm circumnaſcentes herbas, ſiue aliquod depaſcens animal, veneno inficere volunt, contrahunt ſeſe in tumorem, vt venenum per vrinam longius eiaculentur in plantas, & circumſtantes quadrupedes. Quare admirari non licet, ſi nonnunquam repentè intereant homines, qui fraga, fungos aliaſque plantas harum veneno infectas inſcij deuorauerint. Quippe quòd non modò veneni mictu hæc omnia inficiunt: ſed etiam ſaliuæ eas ſæpius conſpuunt: quæ ſanè non minus mortifera eſt, quàm napellus: quinetiam earum ſanguis vipereo ſcatet veneno. Proinde mirum non eſt, ſi in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morſu. Nam etſi dentibus careant, tamen compreſſa ſcabris gingiuis particula, & ſubinde ingreſſa per cutis ſpiracula ſaliua, demorſos venenant, vt in præfationis huiuſce libri commentario tradidimus. Siccæ & in puluerem potæ, vt Auicenna refert, præter mala quæ à Dioſcoride redduntur, faucium & gutturis tum inflammationem, tum ſiccitatem excitant: item oculorum caliginem, vertigines, conuulſiones, dyſenteriam: faſtidium, vomitus, animi deliquium, delirium, amentiam & plerunq; edentulos faciunt homines, quamuis euadant, qui hauſerint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbæ earum veneno infectæ, & epotus earundem ſanguis. Curantur ijs malis affecti Theriaca, vel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex vino potis. Idem præſtat teſtudinis marinæ ſanguis, additis cumino, leporis coagulo & vino. Datur potanda præſentaneo remedio quinta eſſentia noſtra Theriacalis. Quin & oleum noſtrum de ſcorpionibus exterius commodè inungitur. Præfert Conciliator ſmaragdi puluerem ex vino potum ſcrupuli pondere, cum eo tamen vt ſubinde intret æger nudus in mulum recenter exenteratum, inibique concluſus moretur, donec deferueſcat cadauer, totieſque ſic exenteratum mulum aut equum, ſi mulus non adſit, permutet, donec effuſo diutius ſudore cedat noxa. Aetius mulis & equis parcens, in clibano, quantum tolerari poßit, calidißimo affectos, vel alio in loco arte calefacto detinendos ad ſudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioque, vt Auicenna eſt author, hoc in negocio non parum conueniunt. Proinde prodeſt ijs maximè rhabarbarum, diacurcuma & dialaccæ confectio: tametſi Conciliator lapidem his omnibus præferat, qui in earum capite reperiri ſolet.

Ranæ maleficæ ſigna & curatio.

Βδέλλα.

HIRVDO. CAP. XXXII.

DEuoratæ cum aqua hirudines, ſi ori ventriculi adhærent, tractione partium, nonnullam ſuctionis imaginem præbent: eo enim argumento hauſta hirudo deprehenditur. Has muria ſorbitione excutit, & Cyrenaicus ſuccus, aut laſerpitij folia aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum poſca: nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum ſutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingreſſis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirudines exilient.

Hirudinum deuoratarũ noxa.

HIrudines rarò in alijs aquis inueniuntur, quàm in palustribus, lacustribus & stagnantibus: quandoquidem in probatißimis fontibus, & arenosis & saxosis fluuijs non nisi rarißimè viuunt, cum suapte natura cœno ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui palustres vel stagnantes aquas bibunt, ne hirudines simul ingerant, quemadmodum inexpertis viatoribus nonnunquam euenit: namq; æstatis tempore calore & siti defatigati, dum aquam, cuicunq; in itinere obuiauerint, auidè potant, sæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, vt subinde non modo sibi sanguinem exugi sentiant (vt tradidit Dioscorides) sed etiam (vt Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm anteaquam aliquod offeratur medicamentum, inuestigandum est, an animal ori ventriculi, an gulæ adhæserit, an ipsis faucibus. Id quod facilè intelligi potest ex eorum, qui hirudines hauserint, relatione: quoniam vbi suctionem sentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam esse significatur. Quòd si ori ventriculi affixa fuerit, auxilium præstat muria leniter epota, fœtida item laserpitij lachryma, quin & lixiuium cum sale & aceto, aut raphani domestici succus cum aceto, aut oleum crudum haustum, quod per se tantum hæc interficit animalia: conferunt insuper ea omnia, quæ alui tineas, & lumbricos necant. Si verò guttur medium ab hirudine obsideatur, proderit acre lixiuiũ gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, vel chalcanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto & sinapi simul commistis. Sed si ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (vt Dioscorides docet) calidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquæ calore propulsata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè vnà cum ipsa aqua expuetur. Interdum contingit, quòd statim sub linguæ radicibus, vel in primis faucium partibus adhærescit, ita vt depressa lingua videri poßit: tunc rostratis forcipibus facilè extrahi poterit, vel quouis alio instrumento, quod cuiq; in promptu fuerit.

Hirudinum curatio.

Ἐλλέβορος λευκός, θαψία, ἐλατήριον, ἀγαρικὸν μέλαν. VERATRVM ALBVM, THAPSIA, ELATERIVM, AGARICVM NIGRVM. CAP. XXXIII.

PRouidendum etiam ijs, quæ etsi ferendi auxilij gratia tradantur, non minora tamen cæteris venenis pericula sæpius adferunt. Qualia sunt album veratrum, thapsia, elaterium, agaricũ nigrum: siquidem ea strangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea medentur, quæ in fungorum mentione & similibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa supprimunt, coercebimus. Neq; negligenda quæ parum quidem nocere videntur, interim veró vitam in discrimina agunt. Quo in numero sunt syluestris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem sunt eius spinæ quæ cactos dicitur. Eos qui sumpserint, sola vomitio recreat.

Diuisio capitis castigata.

EXtant quàm plurimi Dioscoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapsia, Elaterio & Agarico nigro, à præcedenti capite seiunctum non legitur. Verùm cum antiquißimus manuscriptus codex, hæc proprio & peculiari capiti dicauerit, videaturq; absurdum de his dißeruisse Dioscoridem vnà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neq; ijsdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, si illa à nobis seorsum proprio capite ab hirudinibus distincto, tractarentur. Sciendum itaq; est, quòd cum hactenus scripsisset Dioscorides omnium venenorum indicia, quæ pota, vel deuorata, homines necant, vel saltem ægros efficiunt: quin & vniuersalia & particularia antidota tradidisset, quibus illorum vis frangi ac destrui poßit: cum præterea sciret aliqua in medicum vsum haberi medicamenta aluum ducentia, quæ simpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, vel maiori mensura, vel pondere, quàm par sit sumpta, non minus homines interimunt, quã quæ propriè venena vocantur, Medicos illud hoc loco admonere voluit, ꝙ in propinãdis hisce medicamentis minimè cæcutiant, sed in hoc omne suum studium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quamuis, inter ea omnia, quæ in medicum vsum veniunt, paucorum tantùm meminerit, nempe thapsiæ, albi veratri, elaterij & agarici, non tamen ob id fuerit insimulandus, quòd nesciuerit præter hæc, alia plura esse medicamenta, quæ noxam inferre poßsunt, aut maiorem quàm illa, aut æqualem. Quippe quòd illi satis visum sit, si tantum horum exemplo imperitos Medicos, discrimen noxamq; docuisset, quæ omnia in vniuersum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunq; sumentibus adferunt, cum (vt modò diximus) vel largius quàm deceat, vel suis antidotis exuta sumuntur. Sed vt harum rerum studiosis in omnibus, quantum poßumus, satisfaciamus, præter ea quæ à Dioscoride tradita sunt, nos alia quoq; plura addere decreuimus, quibus quotidie paßim vtuntur Medici. Cuiusmodi sunt cyclaminus, veratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, scammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa & chamelæa. Quandoquidem cum hæc omnia Medicis in frequentißimo sint vsu, ad corporis excrementa exigenda, & ad vomitum quandoq; ciendum, in quàm plurimis hominum affectibus, mihi sanè negligentiæ adscribi poßet, si hæc prorsus silentio inuoluißem, præsertim cum sæpius eueniat quorundam circumforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, quòd eorum errata sæpe ac sæpius improbauerim) vt vulgaribus ac rusticis, necnon & quandoque nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunq; sumentes in magnum discrimen ducunt, quoniã nec medicamenta ponderant, nec infrænata exhibent, nec ad ægrotantium temperaturam, ætatem, sexum consuetudinemq; respiciunt. Quo fit, vt ægrotantes, qui in eorum manus incidunt, præcipuè ij qui natura sunt imbecilles, magnis nonnunquam afficiantur incommodis, quibus nisi periti proprijs succurrerent remedijs, facilè interirent. Albi itaq; Veratri potionem, aut Thapsiæ, aut Elaterij aut Agarici nigri, aut Cyclamini sequuntur vomitus, ingentia alui profluuia, intestinorum tormina, strangulationes & respirationis angustia: quibus dehinc tanta succedit principum facultatum imbecillitas, vt paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter spirent, & frigido sudore madescant. Postremò, nisi citius succurratur, oborto singultu, illico vel suffocati, vel conuulsi intereunt. His primùm auxiliantur vomitiones (vt multoties diximus) crebrò concitatæ, & infusa clysmata, quorum sæpißimè superius meminimus. Post hæc remedio sunt antidota, quæ in vniuersum omnibus aduersantur venenis, præsertimq; Theriaca; cui (vt Galenus pluribus in locis testatur) vis peculiaris inest, modò adulterio vacet, vt sumpta post medicamenta deiectoria, adeò eorum superet vires, vt nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo veratro confert aqua mulsa largius sumpta, & nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti vel deuorati, traduntq; hæc propria albi veratri esse antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, sed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio præterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota senum scrupulorum pondere: verùm proprium eius remedium est menthæ succus. Thapsiæ denique & nigri agarici no-

Albi veratri, aliorumque noxa & auxilia.

Cyclamini auxilia.

Elaterii auxilia.

ita tollitur ijs medicamentis, quibus albo veratro subuenimus, cum eadem sint huius, quæ illorum incōmoda. Fiunt quoq; à NIGRO veratro (vt scribit Auicenna) interdum horrenda symptomata, nempe intolerabiles alui fluxiones, suffocationes, conuulsiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium constrictio, frequentissimi ructus, & vniuersi corporis inflammatio: & nisi illico succurratur, tremor consequitur, vniuersum occupans corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absinthium ex vino potum: quin & cumini & anisi semen, nardus, castoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita & ex vino pota appositis, vbi intumuerit venter, linteolis igne calefactis, itemq; sacculis flatus discutientibus. Cibandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro tam crudo quàm cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in vniuersum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, vtpote qui non modò albi veratri vires demoliantur, sed etiam nigri. Porrò EVPHORBIVM fauces, & guttur vehementi admodum incendio vexat. Corpus vniuersum inflammat, ventriculum & intestina magno dolore erodit, singultum excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt TVRPETVM, Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris & Ricinus. Quanquam non tam acriter nocent, veluti euphorbium. A THYMELÆA autē, & Chamelæa pituitosæ spumantesq; excitantur vomitiones, alui profluuia, intollerabiles intestinorum, & ventriculi erosiones, angustiæ, inflammationes, & vniuersi corporis cruciatus: quin & sitis implacabilis, singultus, conuulsio, præpedita locutio, & alia sæua accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt. His omnibus in vniuersum primùm opitulantur vomitiones & clysmata, seruata vniuersali methodo, ac etiam communis vsus antidotis. Priuatim verò prosunt oleosa ac pinguia: item quæ valenter sunt frigida, vt hæc ingentem feruorem extinguant, illa verò vt exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex rosacea aqua potam, punicorum austerorum vinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum succum: item hordei ptisanam niue, vel glacie refrigeratam. Sed proprium (vt aiunt) euphorbij antidotum est citri semen ex vino, in quo helenij radix inferbuerit potum. Scammonij verò lac, à quo demptum fuerit butyrum, malorum cotoneorum, rhois ribisq; succus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit sanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia sphragis & smaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex vino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit: item mumia sepulchrorum in puluerem ex vino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex vino hausta, in quo helenium conferbuerit, itemq; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum est hyperici succus, aut herba ipsa in puluerem pota. Thymelææ deniq; & chamelææ rosaceum serapium, ex hordei ptisana potum, & subinde origanum Cretense igni tostum. Sed hæc omnia præstant tantùm ad supradictorum medicamentorum vim deleteriam superandam. Cæterùm cum plerunq; eueniat, vt hæc, quæ modum excedunt medicamenta, varia ac diuersa adferant incommoda, quæ etiam ob sui repentinam vehementiam præsentanea exposcunt remedia, nempe continentes vomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorum, quàm puri sanguinis, cum vasorum oscula veneni vi reserantur, conuulsiones, præfocationes, animi deliquium, & virium omnium imbecillitatem, idcirco non modò attendendum fuerit, vt medicamenti vis antidotis superetur, sed etiam vt ipsis grauibus symptomatis omni diligentia succurratur. Quandoquidem hæc sæpius tanti sunt ponderis, vt maiorem celerioremq; expetant coniurationem, quàm cætera. Inhibentur itaq; vomitus modum excedentes (si tamen medicamentum cum humoribus reiectum sit) adstringentibus medicamentis, quæ ventriculum roborant, exterius præsertim illitis, quin & vinculis ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flaua myrobalana, tam sicca, quàm saccharo asseruata: item nuces cum putaminibus saccharo similiter condita, diacytonites, saccharum rosaceum diutius inueteratum, addita Lemnia sphragide: præterea cydoniorum & punicorum malorum vinum, syluestrium prunorum succus, myrti bacca, rhus, rosa sicca, syluestrium rosarum semen, cornu ceruinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorum quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, Indica videlicet & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina resina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad vomitiones compescendas, sed etiam pari facultate valent ad sistendas alui fluxiones, quæ modum excedant: verùm ijs vniuersa aluus est illinenda, ab ipso ventriculi ore ad pubem vsq;. Præstat brachia ab scapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes vsq; fascijs constringere, offusis subinde austeris plantarum succis. Confert item sudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs & cruribus, in calidæ balneo demersis. Ab his dare conuenit, quæ adstringunt & roborant. Principes in vniuersum facultates roborant odorata medicamenta, cuiusmodi sunt rosæ siccæ, caphura, garyophylla, agallochum, styrax, laserpitij lacryma, iuniperi bacca, santala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiusce modi alui fluxionibus Auicenna nasturtij semen tostum, trium drachmarum pondere, ac subinde in lacte decoctum, quousque lac concreuerit, & postremò potum. Si verò hæc non profuerint, soporiferis vti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanasia, requie, & alijs quibuscunque quæ opium aut meconium exceperint. Nam etsi hæc quoq; noxa haud vacent, tantum tamen adferunt iuuamenti (si tamen recta ratione exhibeantur) vt ijs tutò in tam magno discrimine Medici vti possint. In summa si optimam haberemus Theriacam, quæ ex adulterinis & suppositis non esset confecta medicamentis, omnibus præponeretur antidotis in superanda vi medicamentorum aluum ducentium. Siquidem testatur Galenus (vt paulò superius diximus) pluribus in locis, suis in libris de Theriaca ad Pisonem & Pamphilianum, illud optimæ Theriacæ indicium esse, vt à præsumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra vllam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia compertum est præstari ab antidoto nostro, cuius descriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodest non parum præter hæc vomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam victus regimen ex adstringentibus & austeris institutum, quæ deinde niue vel glacie refrigerari conuenit, aut in altum aqua puteum fune suspendi. Adiuuantur conuulsiones, quæ ab ingentibus laboriosisq; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora viresq; roborandas vtuntur Medici. Quo in negocio præfertur humanum lac ab ipsis exuctum vberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admistum. Prosunt & nuclei pinei, pistacia, Indicæ nuces, & melopeponum semen, omnia in mortario contusa, & caporum iure colliquata, addito candidiori saccharo. Opem similiter fert caporum, & phasianorum exenteratorum carnium eliquatus succus, carnibus ipsis tenuiter incisis, vitreo vase conclusis, & in aquæ balneum eodem in vase decoctis, quousque vniuersus ab his exudauerit succus: is namque frequenter potus cochlearis mensura (vt libello de viribus cordis prodidit Auicenna) magis succurrit imbecillitati cordis, quàm alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentium ouorum vitelli carnium iuribus admisti, & saccharo respersi: insuper caporum, phasianorum, perdicum & attagenarum pulpa in mortario contusa & iure & saccharo temperata. Præfocationibus porrò subuenimus ijsdem tum auxilijs, tum medicamentis, quorum superius mentionem fecimus

Nigri veratri noxa & curat.

Euphorbij, Turpeti & Thymelææ venenata potio.

Euphorbii & aliorum omniū curatio

Remedia ad varia symptomata.

Theriacæ optimæ indicium.

Remedia ad cōuulsiones ex alui profluuiis.

fecimus cum de mortiferis fungis dissereremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioscorides præter prædicta, melanthū, syluestris ruta, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam cacti vocantur. Quorum omnium historias & facultates superius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non semper nocent. At si noceant, curantur excitatis vomitionibus, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Post quæ proficiunt pinguia iura; & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animaduertant seplasiarij probi ac fideles, ne in ponderandis bisce medicamentis, aut manu aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos velim, vt imperitos ac temerarios circumforaneos à pharmacopolijs suis excludant, reprehendant, & missos faciant: ac si opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne miselli ægrotantes, sub publica omnium fide ab hoc improbo ac pessimo hominum genere perdantur, atq; in perniciem agantur.

Οἰκεῖα ἡμῖν. DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIIII.

AQua frigida abunde pota, aut meracum vinum liberalius epotum, aut passum, præsertim à balneo aut cursu, aut vehementi exercitatione, strangulatus, & dolores infert. In quibus sanguinis missio protinus & vacuatio, imminentia soluunt pericula. Sed de notis veneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hactenus dicta sint. Subiungeremus etiam antidota necessaria, quæ præclarè auxiliantur, quibus vtimur, quale Mithridatium est præsertim, & quod sanguine, & quod scinco temperatur. Verùm quoniam alijs in locis diligentissimè scripta sunt, hic ab eorum descriptione supersedemus.

Rerum domesticarum noxa. *Carnium noxa.* *Oua barbi piscis.* *Piscium & carnium noxæ remedia.*

NOn modò aqua frigida, & vinum meracum, aut passum, inter ea, quæ nobis domestica sunt, & quotidiano vsu alimentum præbent in humanæ vitæ subsidium, eo modo pota, quo Dioscorides scribit, maxima adferunt discrimina, sed etiam carnes & pisces. Etenim hæc vtraq; cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius asseruata, subindeq; frigida deuorata, eosdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametsi quandoque non nisi duobus, aut tribus post diebus appareat noxa. Tostæ præterea carnes, venenatorum subeunt naturam, si calidæ inter duas suffocentur patinas, obuoluanturq; linteis, ne exhalare possint. Eadem etiamnum mala inferunt morticinæ carnes esitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à venenatis serpentibus, aut à rabidis brutis demorsa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem sæpius harum esu coli oritur inflammatio, mœror, alui profluuium, furor, obliuio, veternus morbus, & ad postremum mors insequitur. Quamobrem hæc sanè negligenda non sunt, quin potius summa cura vitanda: quippe aliquos noui, qui his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumescente inde toto corpore, tandem vitam miserè finiuerunt. Nec minus euitare oportet oua barbi piscis, nam adeò venenata sunt, vt si largius sumantur, eos qui hauserint, in magnum periculum adducant. Piscium curatio eadem est, quæ fungorum: quanquàm non existimat Conciliator, vt piscibus sicut mortiferis fungis conueniant syluestria pyra. Carnium verò suffocatarum malis succurritur excitatis prius vomitionibus, & infusis clysteribus: mox vini optimi & odorati potu, admisto cydoniorum malorum succo. Præstat à vomitu Lemniam sphragidem bibere, vnà cum agallocho, & mastiche: quamuis eadem sit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.

De venenatis animalibus.

Ἰοβόλα. VENENATA. CAP. XXXV.

DE BESTIIS, quæ virus eiaculantur, & exitialibus venenis, ideo scribere aggredimur, vt tota curationis remediorumq; ratio ad vmbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quàm cæteræ aliæ, necessaria est ijs, qui artem medicam exercent, vtpote cum adminiculo eorum, quæ inibi traduntur, doloribus, periculis & cruciatibus, plurimisq; alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in summa fastigia duo, sicuti ab initio relatum est, distribuitur. Nam qui de feris, virus inspuentibus sermo disserit, theriacus dici solet: qui verò de amoliendis veneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, simul quæ sequi signa consueuerunt, præmonstrabimus: tum quæ nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificem oportet, propter vrgentem sæpenumero necessitatem. Siquidem pauca è venenis & virulentis animantibus, tarda & grassantia sensim pericula cient, ita vt dilationem admittant: pleraq; verò præsentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, vt spatium curanti liberum non relinquant: partim sceleris admissi conscientia, aut tristi aliquo euentu oppressi, hausto sponte veneno, mortem sibi consciscere conantur: qui postea deprehensi aut resipientes, & vitæ cupidi, præsentaneam opem poscunt. Non desunt qui hostiles sagittas illinentes, aut fontes aquasq; puteanas hac labe polluentes, certam & ineuitabilem aduersarijs perniciem moliuntur. In quibus ipsis etsi maleficium non subitó, sed aliquantò post grassari natura sua comparatum est, tamen nisi primo quoq; tempore coerceatur, & remedijs subinde excipiatur, frustrà tandem succurritur, occupatis iam corporibus exitiali vi veneni. Proinde non vulgari industria diligentiaq; in ea re vtendum est, vt quod in alijs incommodis ars consueuit, in his quoq; salutem mortalibus præbeat. Quin & apud priscos genus hoc vnum existimabatur esse eius partis, quæ medicamētis pugnat: sed recentiores id ipsum discreuerunt, nominantes præcautionem, & modum præcauentem, salubris sanantisq; medium statuentes, parua & leui supra modum persuasione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus constitutiones esse contendunt: vnam, quam sani degimus: alteram, qua sinistra valetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter vtrasque locum sibi vendicat. In qua positi, sanitatem speciē mentiuntur, facileq; in morbos & pericula concidunt, ob vim corruptricem, quæ corporibus nostris incumbit: quemadmodum in ijs videre licet, quos excandescens rabie canis momorderit, necdum tamen aquam horrent-

torrent: in ijs quoq; qui cantharidas hauserunt, sed nondum vrinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicią; corporis constitutioni meritò respondere tradunt. Salubrem partem esse volunt, quæ sanitatem tuetur: præcauentem, eandemq; prohibentem, quæ obstat, quò minus in morbos incidant: & sanantem, qua vitia discutiuntur. Quibus ita responderi potest, quòd primùm ex ista ratiocinatione non tres corporis tantùm, sed quatuor haberi constitutiones fatendum esset: quippe vt aliqui sunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendenté causam sunt obnoxij: ita sunt qui iam priore morbo defuncti, nondum tamen secundæ valetudini restituti sunt: id quod in ijs qui à morbo proximè sese recolligunt, cernere licet, qui virium recreationem & robur desiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet, ita præcautionem eidem subijci par est. 10 Ad arcendas enim valetudines vehementibus vtimur auxilijs, altiore scarificatu, vstionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus perniciei occurrentibus, & plerisq; alijs. Verùm enimuerò sunt vsq; eò rudes nonnulli, vt ne remedia quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius sententiæ inire rationem haud promptum est: etenim cum verbum ipsum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamq; vim præ se ferunt. Mirum verò nisi etiam sua illa distributione partium eos complectuntur, qui in pestilentis cœli statu morbo nondum correpti sunt, pesti tamen, propter obuersantem aëris occasionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forsitan quis posset, salubris institutionis præcepta non aliud esse, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cum firma reddere corpora, & minus vitijs obnoxia nitamur, vt inoffensa valetudine degant, nec morbis conflictentur. Neque id silentio prætereundum, quòd maximè præcipuum, & tanquam caput rei est, non oportere medi- 20 cinæ partium distributionem, totidem corporis constitutionibus respondere, sed naturas singulorum suis notis seorsum scrutari ac explorare, vt suis locis ostendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui à virulentis animalibus venenisq; contrahuntur, vocari cœcos, id est, quorum ratio minimè iniri potest. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter sunt addicta causæ: quapropter quæstionibus obseruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari solent. Neq; prorsus verum deprehenditur, affectus huiusmodi cœcos esse: nam quod semper se protrahit, & nullum in quibusdam necessarijs vsum exhibet, haud facili coniectura colligi potest: etsi naturæ proprietate prorsus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus venenis & animantibus, quæ virulento morsu sæuiunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullum vsum præbet, datq; medendi occasionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nullive causæ obnoxium reputatur: sed magis ab ipso quis 30 impulsus, demonstrationem se habere, & opinionem de abditorũ cognitione confirmare poterit. Nam etsi sæpe minora sunt, quàm vt sensibus percipiantur, euidenter tamen ex ipsis inter se collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Plistarcho dicauit, satis modos perstrinxit, ad verbum ita scribens. Nosse quis hoc potest cum in alijs non paucis, tum in viperis & scorpionibus, & reliquis id genus, secum animo reputans, vt quamuis exiguo sint corpore, vixq; conspectui subijciantur, magnorum tamen discriminum ac dolorum causas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, vimq; præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit spectare. Quanta enim moles corporis est, quæ à scorpij ictu, & aliorum id genus venenatorum, quæ nos morsu conficiunt attingitur? quorum aliqua vehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec desunt quæ præsentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum est quòd à phalangij morsu ingeritur, & vniuersum corpus excru- 40 ciatur? neque enim quis magnitudinem ipsorum deprehendere posset, cum prorsus exigua mole constent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, constitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehensum sit, vim quandam ipsis inesse mortiferam, quæ insinuata corporibus, molestiarum, quæ exoriuntur, nobis causa sit, in confesso est, & omnium consensu persuasum. Nec quisquam inuenietur vsqueadeò contentionis studio flagrans, qui aliunde exoriri molestias asseueret, quàm à materia mortifera partem corporis attingente. Porrò id erat, quod inter vtilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, vt nihil prorsus nos lædat, incomprehensa communis causæ quæ proprijs inest ratio: quandoquidem tum euidenter indicari possit, cum deprehensa est. Ideo Erasistratus empiricorum pertinaciam graui cauillatione incessens, cæcis affectibus causas assignauit, inficiatus his communem, & supremam morborum causam incomprehensibilem esse: & hanc in eo, quem de causis scri- 50 psit, commentario aptissimè prodidit, candido signatam lapillo. Nec ferendos eos esse censuit, qui se dicant in quibusdam, vt in venenis, serpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione contentos esse: neq; satis facturam sibi obseruationem eam, quæ à causarum comprehensione separata est: primùm enim genere comprehendi facilè possunt. Quod autem sit lethifera vis, corporaq; permutans, ita vt perimat, ex ijs quæ per genus, non per speciem vagantur, curationé indicat, qua hæc hebetare, & prorsus expugnare liceat. Cum verò subiungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam venit quis, & ante obseruationem ad vomitum, ad vulneris dilatationem, ad demorsæ partis suctum, cucurbitulas adfixit, partem incidit, vrentia medicamenta, aut ea quæ vim eandem adipiscuntur, admouit, postremò parté amputauit: secum reputauit medicamina, quæ per summam cutim ferre, & applicari solita, immissæ ad intima perniciei repugnarent. Hæc itaq;, quæ disseruit Erasistratus, veritati consentanea sunt, nec arti refragantur. 60 Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam vim corporibus illapsam, negociorum, quæ ipsa facessit, esse causam diffiteantur: verum rudiusculè nomini attendunt. Nam apud ipsos palàm immissa vis φθοροποιὸς, id est mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officij alius esse potest, quàm causæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, esse reliquis omnibus similia, in quibus partes quædam dictionum non pro virtute, sed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his vocibus μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, partes neq; certos, neq; principes retinent significatus: sic in hoc verbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia, non pro virtute coaluerunt. Hinc ad causarum differentias transeunt, affirmantq; causarum aliquas euidentes esse, quæ dum aduersam valetudinem crearunt, separantur: cuiusmodi sunt frigus, labor, æstus, & similia, quasdam continentes, quæ permanent, postquàm morbum excitarunt, hoc est, quib. præsentibus, & effectus eorum adsunt: increscentibus, affectus augentur: decrescenti-

scentibus, minuuntur: & cum desinunt, ijdem finiuntur: quibus solis ac per se manentibus, effectus quoque ipsi manent. Talia quidem receptissima sunt causarum discrimina, quorum nulli phthoropœon subijci potest. Euidens enim causa non est, quoniã morbus ipse permanet, nec ipsa à corpore separatur. Nec continens causa dici potest, cum magna ex parte hic adsit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioso cane sunt demorsi. Quòd si neq; euidens causa, neq; continens fuerit, neq; per se, neq; alterius consortio causa erit. Quód si á nulla causarũ differentia phthoropœon deducere possumus, consequitur, vt neq; causam esse fateamur. Quòd autem asserunt, vocabula quædam in se non habere partes rerum significatrices, sed nuda & simplici pronunciatione ficta esse, fateri necesse est. Verùm non omnia, sed perpauca talem nancisci conditionem existimandum est: neq; enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιὸν, perinde atq; assumptitia profertur, sed longè principem obtinet significationem. Quemadmodum enim φθορᾶς, id est corruptionis nomen, mutationem in peius significat: sic hoc verbum ποιεῖν sumi debet, vt nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορό secum habeat, declaret: neq; prorsus id significat, quod omnes palàm audiunt, & huic simile redditur, παιδὶ ἔχειν δί-ψος. Si dant à corruptione sanis fieri morbum, concedunt vtiq; vim in huiuscemodi verbo ποιεῖν subesse: siquidem aliquid est, quod corruptionem efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, ostenditur per singulas causas, quę corporibus subijciuntur, idq; tam in lethalibus venenis quám in ijs quæ corporib. ingeruntur. Verùm nonnihil subiacere causarum differentijs produnt. Quinetiam aberrarunt, non exactam diuisionẽ assumentes. Qui verò se dogmaticos profitentur, causam esse partim præparantem, partim continentem asserunt, vt inguinum vlcus, & inguinariam febrim, & quæ effectui tum assistat, tum etiam separetur, vt á fractis præcipitatio. In summa quoties quidpiam suapte natura causa fuerit, nec vlla diuisione comprehenditur, vitiosum est, neq; causæ adscribitur, eorum quæ idem genus sortiuntur. Sed quod phthoropœon causa sit, nomen ipsum argumento est, & in ijs quæ contingunt, apertius ostenditur. Quid aliud causæ arbitrantur esse post impressum à serpentibus ictum, quàm ex animante vim, & illapsum in corpora virus? Neq; enim frigus, neq; æstu, neq; sectionem corporis, neq; cruditatem, neq; aliud quicquam simile causari possunt. Verùm quoniam causarum differentijs gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipsis dicendum, vtroq; istorum modorum euidentem quidem causam esse, quod affectum præcedit, & quod corporis substantiam pręoccupat: continentem verò quod morbis præsentibus adest, qua separata recedunt, quæ cum ipsa euenerant. Sed de ijs hactenus. Statuendum itaq; mortiferam vim intrinsecus manifestissimam esse causam, ipsamq; principem facere scopum oportet. Et antequàm ad ima decumbant morbi, varijs modis est certandum, donec vis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua pestis intrauerit: modò aliqua alia, præsertim principatum non obtinente, antè coerceatur, quàm altius irrepens viscera tangat: aut eius pernicies eluatur retundaturq;, cum iam membratim peruagatura est. Itaq; venena si hausta sint, crebris vomitionibus: si morsu impressa, scarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumscriptione, nonnunquam amputatione extremæ partis, euócantur. Retinentur verò infusione, & impositu medicamentorum acrium cohibentur: hæc simul vtiq; arcere virus & eluere possunt. Restinguuntur, & euincuntur meraciore potu, aut passo nulla aqua diluto, vel contrariorum esu, quę acrimonia sint prędita. Postremó deiectio alui, euocatus sudor, & alia quædam in commune, quæ membratim demonstrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam, sed & magnitudinem, & tempus, pro scopo considerare oportet: etenim ab ijs remedia quàm plurimum discrimẽ capessunt. A magnitudine quidem, cum nonnulla ex venenis, & virosis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia vehementissimos dolores, aut cœcos cient: alia vix medicamentis cedunt, & magis minusve molestias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxilijs expugnari: & minus infesta, mitioribus. Quippe absurdum fuerit in grauioribus, segnioribus medicamentis homines in discrimen adducere: in minoribus verò, vehementium auxiliorum iniuria corpus lacessere. Finitio à temporibus in promptu est: hoc enim subitò in pericula, & præsentes molestias adducit: illud verò sensim, & dilatans in diem longam, aut breuiorem producit. Itaq; in acutis quidem confestim multa simul auxilia repræsentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita sint. Iam membratim rem prosequamur.

Ratio tractatus de virulentis animalibus.

CVm hactenus tradiderit Dioscorides de his priuatim venenis, quæ epota aut in cibis sumpta, corpora nostra permutant, corrumpunt, destruunt, & deniq; in perniciem agunt, vt hac in re nihil amplius desiderari posset, statuit deinceps de his etiam sibi esse differendum, quæ virulenta animalia ictu, vel morsu relinquunt. Quòd vtiq; probè sciret, hæc non minora, quàm illa repræsentare discrimina, immo etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunq; in campestribus & montibus, vbi nullum auxilium, nullaq; vel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter disseruit, quàm de alijs quæ corporibus ingeruntur; argumento satis manifesto, quòd vniuersalia horum remedia non vna tantùm præfatione, sed pluribus scriptitauerit.

Diuisio libri sexti in quatuor libros.

Quod cum animaduerterint recentiorum quidam, haud dubiè existimarunt, hoc sextum volumen in quatuòr libros esse diuidendum, nempe in sextum, septimum, octauum & nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace semper eruditorum dixerim) ea expendisse videntur, quæ in huiusce libri præfationis initio à Dioscoride scribuntur: is enim apertissimè hunc sextum librum totius operis vltimum declarauit. Quapropter ipse Dioscoridem secutus relictis aliorum opinionibus, asserere non dubitauerim, hunc vniuersum de venenis & venenatis animalibus tractatum, vnum tantùm, non plures esse libros: tametsi pro cuiusq; arbitrio in plures sectiones diuidi possit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore sumuntur in corpus: secunda canis rabidi morsibus: tertia indicijs ac symptomatibus, quæ à venenatis morsibus oriuntur: postrema verò eorum curationi.

Nouus ordo huius libri.

Verùm enimuero cum hæc diutius examinauerim, vt Dioscoridis doctrina ad maius omnium commodum in vnum congeratur, & ne tot huius libri fiant sectiones, venenosorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioscorides, ijs coniunximus, quibus ipse egit de eorundem curatione & remedijs, vt vnusquisq; iunctim nulla temporis iactura, vno tantum capite indicia, accidentia, & curationem consequantur. Quod & ipse fecit Dioscorides, vbi superius de venenis disseruit, quæ in corpus sumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non disiunxit. Nam si in vno tractatu indicia, in altero verò curationes quærantur, maius temporis dispendium fiet, maiorq; menti molestia inferetur, quàm si hæc omnia in vnum redacta legentibus

scitibus sese offerant. Neque hoc nobis vitio adscribendum esse putamus, quando res eò magis placere soleant, quò commodius fieri possunt, cùm præterea illud (vt aiunt) frustrà fiat per plura, quod fieri potest per pauciora. Neque etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioscoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim, quòd nusquam à me deprauatum, sed tantùm in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipsum redactum, & restitutum putem. Porrò non aliud super hac præfatione nobis dicendum videtur (quæ multis intellectu difficilior extitit, vt Marcellus ipse fatetur, quòd fortasse Dialecticam ignorauerit) nisi quòd aliud sanè hæc præfatio non sit, quàm Dioscoridis Aristotelem secuti disceptatio, aduersus eos omnes, qui superficietenus in medica facultate, super nuda ac simplici vocabulorum interpretatione altercantur, eorumq; præsertim, quæ ex varijs, ac diuersis vocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis vocabulorum distractio, potius ad Sophistas, & nugatores attinet, quàm ad expertos, & probatos Medicos, vt facilè videre est in pluribus irreprehensibilibus vocabulorum exemplis, ex pluribus vocabulis compositorum, quæ in libro περὶ ἑρμηνείας ab Aristotele aßignantur. Quippe quoniam nouerat ipse Dioscorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipsis compositis vocabulis declarandis expertorum, exercitatorumq; Medicorum sententiam, proprijs vocabulis denominatam, haudquaquam secuti fuerant. Cæterum & eos non parum reprehendit, qui absque aliquo Dialectica fundamento, diuisiones in causis facere audent: nam cum in diuisionibus errorem committant, in ijs quoque quæ sequuntur, errent necesse est. Proinde qui hæc latius vberiusq; noscere cupiunt, Aristotelem consulant libro secundo physicorum: illis siquidem inibi amplißimè satisfiet. Potuissemus quidem & nos rem hanc pluribus prosequi, sed cùm nostrum institutum non sit, nunc in aliam materiam digredi, hæc silentio prætereunda duximus.

Dioscorides Aristotelem secutus.

Σημεῖα κυνὸς λυσσῶντος, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων.

SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMORSORVM AB EO. CAP. XXXVI.

De rabiosi canis morsu sermonem alijs præposuimus, quòd id animal domesticum ac frequens esse consueuit, & in rabiem sæpius agitur, ac perit, ab eoq; caueri difficile, inde periculum ineuitabile hominem manet, nisi multis vtatur auxilijs. Canis plerunque flagrantißimis æstibus in rabiem efferatur, interdum quoties frigora incesserunt. Rabiosus autem potum & escam auersatur: largam spumantemquè pituitam naribus, & ore proijcit: toruè & solito tristius intuetur: in omnes paßim sine latratu irruit, & æquè feras hominesque, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infestum quicquam infligit, nisi, vt vulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia est voce appellatus, contrahitur. Euenit autem cum distentione neruorum, totiusque corporis rubore, præsertim faciei, cum sudore, & languore quodam. Aliqui auræ splendorem fugiunt: alij sine vlla doloris intercapedine vexantur. Sunt etiam qui canum more latratus edant, & obuiam factos morsu adoriuntur, ac mordendo simili vitio labefactant. Proinde ex ijs qui hoc vitium senserint, neminem seruatum vidimus, nisi forsitan ex historia vnum aut alterum euasisse audiamus: siquidem Eudemus superasse quendam affirmat. Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse, & euasisse fatentur. Alij ipsum cùm amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, similem contraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus seruatum extitisse. Molestißimum itaque genus morbi, à quo multos anteaquàm ipsum experirentur, vindicauimus, & complures ab alijs medicis seruatos nouimus.

CANIS RABIOSVS.

Nullum in vniuersum animal homini tam domesticum familiareq; reperitur, nullumq; quod tam multiplici, varioq; genere constet, quàm canis. Hinc est, quòd viri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus nostris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine societas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum discrimen plerunque deducunt. Cùm itaq; canes à continuo hominum consortio nunquam absint, qui propterea illorum morsibus magis subijciuntur, quàm cæterorum, quæ morsu pariter, vel ictu venenum eiaculantur, ideo merito quidem de his priùs, quàm de reliquis bestijs venenatis tradidit Dioscorides. Cæterum quanquam ipse causas non scribit, cur magis æstate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoribus vehementißimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus, cùm tamen palàm sit, canum rabiem non aliunde prouenire quàm ab atrabiliarijs excrementis, facilè cognosci potest, id æstate euenire perusto à caloribus eorum sanguine, hyeme verò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia describit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber is Galeni legitimus est) his verbis. Si audieris canem, qui aliquem momorderit, gracilem corpore & siccum,

Canis rabiosi venefica natura.

Canum rabies vnde.

oculis rubentibus, cauda demissa, spuma ex ore fluente, praeterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obuium quenquam insiliisse, citraq; rationem cucurrisse, deinde rursus subitò consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi praeuisos momordisse, haec inquam si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas: haec ille. Incedit praeterea (vt quidam asserunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa voce, stupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu, sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosq; domesticos omnes, nullius habito discrimine, vel ratione: siquidem cùm proprium atrae bilis sit sensus omnes inficere, omnium, & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici affecti, non modò patrem, matrem vxorem, & proprios filios, sed etiam se ipsos quandoque occiderunt. Verùm enimuero non tantùm aestiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinarum, putridarum, vermibusq; scatentium carnium esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quòd, si fuerint hae carnes eorum animalium, quae pestilentia, aut ictu fulminis, aut venenosorum morsibus interierint, eò facilius maioriq; afficiuntur rabie. Quae etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd haec omnia atrabiliarios succos augeant, & putredine corrũpant. Eoq; magis his de causis in rabiem aguntur, quantò alter altero suapte natura magis atrae bili obnoxius fuerit. Aduertant praeterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in deliciis habent, & quibus maximè oblectantur, cibum vel iusculum edendum praebeant, quibus aromata, praesertimq; piper & gingiber, fuerint admista. Quippe cùm haec caliditatis siccitatisq; modum excedant, eadem ratione, qua ingens aestatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo, eas libenter moneo, ne ipsis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti euenisse scimus clarissimo Baldo vtriusq; legis doctori. Is siquidem inter ludendum cum quodam suo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse huius rei ignarus quarto pòst mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obiit, nullo adiutus medicamento. Ad haec sciendum est, quòd non canes tantùm (quanquam ij magis, quàm caetera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt, sed etiam alia pleraq; animalia, nempe vulpes, mustelae, viuerrae, martes, simiae, & id genus alia. Quapropter nescíuerim, quo argumento dixerit Galenus libro 6. de locis affectis, solum canem inter caetera animalia corripi rabie: nisi voluerit dicere (vt equidem reor) canes caeteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro 8. de historia animalium, camelos etiam, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoque asserere possum: etenim memini, cùm ruri degerem, me vidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obuiam quandam vetulam per capitis & crinium vittam morsu comprehensam, decem pluresq; passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen vulnere illato, sed magno sanè terrore. Hoc affectu capiuntur (vt Auicenna est author) etiam muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & veluti arreptitios reddiderunt. Verùm huiusmodi animalia non nisi raro, vel nunquam per se rabie tentantur, quandoquidem ferè semper id illis eueniat, cum à canibus, seu lupis, aut vulpibus rabidis mordetur. Caeterùm (vt ipse Diosc. inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi, vt vulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore rabidi fiunt, & aquam expauescunt: quod etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, aliisq; in locis. Idcirco diligenter aduertant, qui à canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus coniici possit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remediis (vt modò diximus) in id discriminis demorsi adducuntur, vt nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aetius, Auicenna, aliiq; probatissimi authores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canum morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illatum fuerit vulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è vulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quantumuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere, sed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo consilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatissimis prodantur authoribus, quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cùm autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorsi praeter morem cogitabundi fiunt, eaq; mente reuoluunt, quae illis insueta sunt, quod iam veneni vis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si verò adhuc in longum protrahuntur nullis remediis adiuti, ijs frequentius nocte interrumpitur somnus, saepiusq; pauore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia vitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odere maximè, rubent quandoque facie, iisq; extremarum partium nerui conuelluntur: postremò eò deducuntur, vt aquam expauescant. Quod certissimum mortis, & inexpugnabilis veneni praebet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex iis, qui hoc vitium senserint, neminem seruari posse. Allata itaque in eorum conspectu aqua, cuius potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, & canum latratu astantes terrent. Quod si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pauoreq; concutiuntur, ac si in ignem illico se proiiciendos cernerent. Id verò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis infectisq; inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuuntq; aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id euenire censent medici, quàm huiusce inexpugnabilis veneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumq; imperium venenum ipsum susceperit, cumq; iam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, mouentur vniuersi corporis vires, irruuntq; contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in mediũ afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit: Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & conuellitur interdum, febriq; acri intus vritur, sed animus etiam delirat, & grauissimum ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & à potu abstinent, quia mente alienati, id quod auxiliari possit, non considerant. Fugientes enim aquam pauentesq;, miserrimo mortis genere intereunt: hactenus Galenus. Hae itaque rationabiles sunt causae, quibus in aquae timorem deueniunt. Veruntamen quidam testantur, vt Aetius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginem videre in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur, quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (vt Aetius refert) morsus à cane rabido, & egregia animi virtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obuersaretur in balneo (ea enim ipsi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune est cani cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atque ita morbum superauit, & incolumis euasit. Vnde postea in prouerbium manauit, quid cani cum balneo. Refert Auicenna quòd si quis à cane rabido demorsus, aquam timens in speculo respiciens, se ipsum cognouerit, huic salutis spem non deesse. Quod vtique arguit hydrophobicos quoque sanari posse, cùm veneni vis non adeò vniuersum occupauerit corpus, & cerebri facultates, vt omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si Philosophus ille, cuius historiam refert Aetius, curatus euaserit, cùm manifestò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectam. Ad haec scribit Auicenna euenire interdum, vt à cane rabido demorsi quaedam frusta carnis ingenti cum dolore mingant, quae forma prope

Canes quibus causis rabie exagitentur.

Baldus à cane morsus interiit.

Animalia alia rabie tentantur.

Canis solus rabie corripitur Galeno.

Equi.

Muli.

Gallinacei.

Neglecti morsus discrimina, & causae.

Salutis indicium.

A cane demorsi frusta carnis mingunt.

propè canes paruulos referant: quod etiam ab aliis recentioribus accepimus, quin & ab iis, qui huiuſmodi catulos ſe minxiſſe fatentur. Cæterum cùm hoc potius fabuloſum, quam rationi conſentaneum videatur, atque ab ipſa natura penitus alienum, ſi qui id verum eſſe rationibus & authoritatibus comprobatum videre cupiunt, Gentilem Fulginatem conſulant Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex iis nimirum intelligēt, quo pacto hæc præter naturæ inſtitutum quandoque eueniant. Poſtremò aſſerit in hoc capite Dioſcorides, fateri aliquos Themiſonem, cùm amico aquam expaueſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia ſimilem contraxiſſe affectum: Sed id potius ego eueniſſe crediderim, quòd Themiſon medicus amicum laborantem excitandi cauſa ad aquam & cibum, ſecum mādcaſſet, aut bibiſſet, ex eodem ſanè poculo, eius fortaſſe ſaliua infecto, aut alio quouis modo oris ſpumam contigiſſe. Nam ſi, vt Galenus tradit libro 6. de locis affectis, rabidorum canum ſaliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm ſi demorderentur, quid mirum, ſi rabidi hominis ſaliua id ipſum effecerit. Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundem ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis ſpumæ contactu infici poſſe homines: quippe quòd duos viderim ego, qui ſpuma tantùm perfuſi, nullo quidem ex morſu accepto vulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Ariſtotele lib. 8. cap. 22. de hiſtor. animalium, quòd omnia animalia, à cane rabido demorſa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen ſententia apertè falſa deprehēditur, vt millies experimento compertum eſt. Quamobrem potius adducor, vt credam Ariſtotelis codicem eo in loco deprauatum eſſe, quàm vt in re clara, & omnibus cognita ipſum Ariſtotelem ignorantiæ accuſare velim.

Canum rabidorum ſaliua inficit.

Hominem à cane rabido nō affici Ariſt.

Θεραπεία τῶν ἀπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων.

REMEDIA DEMORSORVM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVII.

RAtio medendi duplex: vna communis, qua vtendum in omnes morſus, quos virulentæ animantes impreſſerunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabioſi canes mòmorderint: quæ nōnullis quidem ſummā opem ferre conſueuit: alijs verò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primum exponemus, deinde curſim perſtringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles in ſarmētis albæ vitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutiſſimè tritum habere recōditum: itidem gentianæ radicem tuſam, cribratamque reponere. Quoties autem canis rabioſus morſum intulerit, in quaternos cyathos meraci vini, bina cineris cancrorum cochlearia, vnumq; gentianæ coniiciantur: hæc in polentæ dilutioris modum ſubacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui ſi ab illato morſu bini ternive dies fluxerint, curationem auſpicabimur à triplicato pondere, ſupra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduerſus rabioſorū morſus auxilium, quod & pleriſque vnum ſatisfecit, eoq; cum fiducia vti licet. Sed vt aliis etiamnum auxiliis cōtra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris vti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamſi in vanum recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac deſidiam in diſcrimen adduci. Nec ita in demorſis à rabioſo animali maiora vulnera vereri oportet, vti minora, & vlcuſculi cutis ſimilia: quippe maiori vulnere confertim copioſus ſanguis emanans, poteſt nonnihil virulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit: quin à maioribus abſcedentes carnes hinc auferre, & labia acie ſcalpelli circumſcribere, & prehenſam hamulo aut vulſella carnem amputare oportet. In vtriſque circumſtantia loca altioribus vlcuſculis ſcarificanda, vt copioſior ſanguinis vacuatio arceat, ne venenum membratim inſinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ idiu uamenti præſtant, vt veneni vis extrahatur.

TAm accuratè exquiſiteq; tradidit hoc capite Dioſcorides rabidi canis curationem, nihil planè ſilentio præteriens, vt mihi ſuperuacuum eſſe videatur quicquam addere. Verùm vt noſtrum ſequamur inſtitutum, vtq; etiamnum lectoribus fiat ſatis, qui nouis ſemper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nōnulla commemorare, quæ multos fortaſſe delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neque ſcitu iniucunda putem. In primis itaque illud animaduertendum eſt, quòd alia vtique ratione cancrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioſcorides, vt conſtat apertè ex verbis ipſius Galeni lib. 11. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt, ſubſtantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabioſorum morſus efficax eſt, iſque tum ſolus, tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris ſanè partem eſſe vnam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem: & raròequidem aliter illis vſtis nos ſumus vſi. Cæterùm ad eum modum plerumque, quo vtebatur Aeſchrion empiricus, medicamētorum peritiſſimus ſenex, conciuis ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitos cancros viuentes, hactenus vrebat, donec in cinerem redigerentur, vt facilè ad læuorē redigi poſſent. Hic Aeſchrion ſic paratum promptum ſemper in ædibus habebat medicamen, tempore æſtiuo vrens cancros ipſos poſt ortum canis, quando Sol in Leonem tranſiſſet, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuiſſent morſi, præbebat quotidie vſque ad diem quadrageſimum menſura cochlearij ſatis magni, aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, verùm aliquot poſt dies à morſu curam cœpiſſet demorſi, tūc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Ad ipſum verò vulnus emplaſticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram vnam, vnum aceti acerrimi ſextarium Italicum, opopanacis verò vncias tres: hæc Galenus. Cæterùm ſciendum eſt, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (vt latius libro ſecundo prodidimus) qui gammaros Latinis vocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorſis potui exhibent. Namque aliud Græcis animal eſſe cenſemus καρκίνον, *aliud verò* ἀστακὸν *&* καμμαρίδα. *Scripſit & Damocrates carminibus huiuſce cancrorum antidoti componendi rationem (vt libro ſecundo de Antidotis refert Galenus) eo ſanè modo, quo ipſum fortaſſe ſecutus eam reddit Dioſcorides. Attamen antiquorum quidam reſinam terebinthinam impoſuerunt thuris vice, quod Aeſchrion Galeni præceptor huic ſemper inſeruit medicamento. In ſumma huius antidoti vires miris laudibus ab authoribus celebrātur, adeò vt ſcripſerit Galenus, neminem vnquam mortuum eſſe, qui hac antidoto rectè fuerit vſus. His non diſſimiles vires veteres aſſignant Alyſſo, ſi ſiccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: ſed à prima ſtatim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro ſecundo de Antidotis, vbi alia quoque valentiora remedia ad rabidorum morſus ex Aſclepiade retulit. Verùm nobis difficile admodum fuerit decernere, quænam hodie planta ſit, quæ veterum Alyſſon repræſentet, ita vt potius de hoc diuinandum eſſet, quàm aliquid certi ſtatuendum, vt latius ſuperius libro tertio diſſeruimus. Commendauit Aetius*

Curatio demorſorum à cane rabioſo.

Cineris cancrorū fluuiatil. præpar.

Multorum error.

Alyſſon contra rabiem.

Curatio ex Aetio.

secundo, & sexto volumine, ad morsus rabidorum canum bitumen Iudaicum, siue Asphaltitis lacus, asserens si drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere, sed & eos sanare, quos iam primùm timor inuaserit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle subactos, tam potu haustos, quàm vulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem scripsit se nouisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumice curabat. Primò enim vlcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipsam illinebat, eandemq; potandam exhibebat: quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere commendabat. Plurima autem, & turbulẽta qui illã assumpserint, mingere solent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortasse argumẽto extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admistas habent, vt valentissimè non modò vrinam excernerent demorsi, sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulò post securum esse salutis indicium, cùm post medicamenta sanguinem mingunt affecti. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Theriacam præfert tam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cùm hæc, quæ nostro tempore cõficitur, non adeò præstet, quemadmodum ea, quam ipse conficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à vipera demorsis, vt ipse docet Galenus. Prodest item potamogetum cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus, quin & absinthium, & allium, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamædrys, bryonia, pulegium, & laser, tam exterius illita, quàm interius sumpta. Sunt qui credant securissimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, iecur tostum, & à demorsis in cibis deuoratum, quod etiam scribit Dioscorides: quamuis id non affirmauerit, vt libro secundo capite de diuersorum animalium iecinoribus legitur. Proinde scribit Gal. lib. 11. simpl. med. iecur canis rabientis alijs valentioribus antidotis admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interiisse, qui solum nullis aliis adiectis medicamentis illud esitarunt. Sunt etiamnum qui credant, vt loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim vt in nostra huius sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimaui certis ac tutis vti medicamentis. Cæterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidem vulnus diducere oportet, laniatamq; per ambitũ carnem rescindere: ita enim latior fit veneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactum est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio nõ parum reuellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circumquaque profundius adacto, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem quæ aluum citant, & humores deiiciunt, in principio omnino vitanda sunt, sicuti etiam sanguinis missio: quippe cùm hæc à circumferentiis ad centrum trahendi facultatem habeãt, facilè ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & vbi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio, conclusum fuerit vulnus, irrepseritq; venenum (vt postea dicetur) medicamenta aluum ducentia, pariterq; sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoque proficiant. Verum enimuero perpauci nostra hac ætate habentur à rabioso cane demorsi, qui Medicos cõsulant. Nam tanta est religionis vis, vt omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim verò ad diui Bellini sacellum, vbi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis, à sacerdotibus perquàm facilè curantur, vt plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quonam pacto hoc tam facilè eueniat, nonnullæ sese obtulerunt rationes, quas liberè dicã. Haud dubiè in primis diuina auxiliatur gratia: quippe cùm nõ parum molestiæ maliq; morsu canis rabiosi affectis inferre possint cacodæmones, vt qui in atrabiliariis humoribus suam habeant sedem, ij quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum veneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illis admiscentes, ægris deuorandum præbent: vel id aliquo in potu bibendum exhibent. His denique accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus opt. max. cuius solius munere omnia nostra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines.

Theriacæ bonæ nota. — Remedia suspecta, vt Iecur canis rabidi & eius dens. — Manualis operatio circa vulnus. — Auxilium religiosum.

Καῦσις τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων.

A CANE RABIOSO.

VSTIO DEMORSORVM CAP. XXXVIII.

Contra virulentos ictus, vstio expeditissimum est auxilium, vtpote cùm ignis cætera viribus præstet, simul quòd virus domet, & ferri penitius non patiatur: simul quòd pars ignem experta, postea non vulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animaduertendum ex eo tempore, cùm crustæ decident, ne vlceris oræ coalescant, & cicatrice induantur, sed si fieri potest, ad multum, idque præstitutum tempus, vlcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum iis salsamentum optimè præstabit, & syluestre allium detritum, item cæpe, succusve, præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mansa, quàm non mansa imponantur: siquidem subacta pistave à perfusione vulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio, sibi aliquid asciscere arbitrentur, quod suapte natura resistat: verùm id certum non est: cæterùm tempestiuus eorum vsus minimè est contemnẽdus. Si verò, quòd persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturque, manum postulabunt: namque eas diducere, carnemque scalpello circinare, aut iterum inurere expediet. Vbi verò propositum tempus præteriit, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quòd è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multò post sinapismo vtendum.

Cauterium, quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi canis morsum, sed etiam aliorum quorumcunq; animalium virus eiaculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides vstionem, siue cauterium, contra virulẽtos ictus aut morsus expeditissimum esse auxilium. Fiat itaque cauterium intrepidè, tantæq; amplitudinis, vt vlceris cicatrices breui committi non possint. Quod si timidus quispiam vstionem ignis terrore recuset, septicis & exulcerantibus medicamentis vtendum erit. Quæ in re cæteris præstat, quod vocant argentum sublimatum: admiscetur id vnguentis refrigerantibus, vt minus doloris inferat. Probatur hoc, quòd non modò valentissimè inurat, sed quòd etiam exusta ab eo caro, obductaq; crusta duobus tantùm diebus post decidat, si tamen recenti butyro assiduè illinatur, id quod in aliorum exustione non euenit, nisi longiore temporis tractu. Quòd si igne, aut adurenti medicamento (vt multis de causis quandoque accidit) id effici nequeat, diligenter prouidendum est, ne vulnus coeat, sed diutius maneat diductum & apertum, superimpositis emplastris validè attrahentibus,

Vstionis, siue cauterii vtilitas. — Argentum sublimatum exulcerãs est.

trahentibus, cuiuſmodi ſunt quæ è brutia pice, reſinis, vario gummi genere, & id genus aliis parantur: Si verò cauteria fiant, diligenter procurandum, vt relicta quàm primùm excidat cruſta, quò veneno pateat exitus, quippe ea diu in vulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet appoſita continuè liquida vernice, oui vitello, & recenti butyro permiſta: quin & butyro ſolo igni liquato, & madefactis in eo ſpleniis ſuperimpoſito: præſtat enim hoc cæteris. Vbi verò è vulnere cruſta deciderit, ſalutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (ſic enim vocant chymiſtæ argentum viuum in puluerem rubicundum conflatum) inſpergere: ſiquidem id eximium præſtantiſſimumq; medicamentum, præter id quòd vulnus occludi prohibet, diuq; patens ſeruat, attrahit etiamnum ex alto ad ſuperficiem potenter venenum: qua in re cætera huiuſce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractoriis emplaſtris, ſiue vnguentis admiſceri, & ſubinde vulneri admoueri poteſt: etenim iamdudum certior ſum, in vniuerſa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod valentius ab alto reuocet extrahatq; virus, quàm præcipitatum dictum. Ad hæc tametſi (vt omnibus ferè placet) in quadrageſimum diem apertum vulnus dimittere ſit ſatis, non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, vt quicquid mali reſiduum fuerit, exhauriatur.

Præcipitati vocati vis.

Vulnus in 40. diem pateat.

Διαίτα τῶν ὑπὸ κυνὸς λυσσῶντος δηχθέντων.

RATIO VICTVS IN MORSV RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

QVæ ad partem ictam pertinent præſidia, ita ſe habent. Cæterùm victus rationem ex iis, quæ veneno aduerſantur, coniectura quadam colligere oportet, ſimul vt veneni vires hebetet reſtinguatque, ſimul vt arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim aſſumpta pernicioſarum virium penetrationi reſiſtunt. Quorum vtrumque præſtare poteſt vini meracioris, paſſi, & lactis potus: quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno obiiciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, cæparumq; cibus: quòd ea difficulter cõficiātur, vixq; aboleantur. Nã multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera vi, ſed contrariis illa vis expugnatur. Cui rei antidotorum vſus accommodatur, & Theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem ſibi vendicant: quippe aromata omnia viribus & ſubſtantiis ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo ſe habet. Noſſe conuenit, pauorem aquæ non ſtato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadrageſimum vſque diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nõnullos inuadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat, quæ nobis viſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptẽnium aquæ metu fuiſſe tentatos. Inter principia demorſorum à cane rabioſo curãdi ratio talis eſt. Verùm enimuerò ſi ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermiſſa fuerint, nec ſcalpro carnẽ circinare, nec vſtionem experiri operæpretium eſt: nõ enim quod pertranſit, ſatis euocare poſſent. Nulla vtiq; iſtius rei occaſio aut vtilitas, ſed in caſſum corpora doloribus ſternẽtur. Alter verò curationis modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, vtpote cùm mouendo corporis habitum tranſmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera: item lac ſchiſtum, quod ſimul deiectionem moueat, & venenum domare poſſit, cibi acres, & meraculi potus, quibus vis veneni vehementer retunditur, quotidie ſumi debent. Cæterùm ſudores ante cibos, & poſt etiam ciendi. Dropaciſmi ſinapiſmiq; alternatim per corpus totum adiiciendi. Sed longè omnium efficaciſſimum auxilium helleboriſmus cognoſcitur: quo cum fiducia nõ ſemel atq; iterum, ſed frequentius ante quadrageſimum diem, vel poſt hoc tempus vti licet. Tantam enim vehemẽtiam hoc auxilium habere fertur, vt quidam qui iam aquæ metum ſentirent, ſumpto helleboro, ſimul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint ſeruati: nam & iam vitio tẽtatos nemo vnquam ſeruare poteſt. Itaq; primùm curam contra rabioſi canis morſus breui ſermone expoſuimus: iam ad alia, quæ venenatis morſibus ſæuire conſueuerunt, tranſeundũ. Notas vno contextu, deinde communem medendi locũ, qui omnibus cõuenire poſſit, explicabimus. Curſim deinceps ſubiungemus ea, quę ſua proprietate nonnullis auxilium præſtare poſſunt. Poſtremò ſubnectentur etiã venenata, quæ nullis cedunt remediis.

INſtituenda demorſis à cane rabioſo diligenter eſt ratio victus, nec ea tantùm regula, cuius hic meminit Dioſcorides, ſed etiam vt ea ſit ciborum quantitas, quæ iis rectè conueniat. Siquidem huiuſce curationis regimen tenuem victum nõ expetit, ſicuti nec pleniorem, vt Aetius eſt author libro 6. vbi ſic inquit. In victu indigentia, & ſatietas euitanda, magis tamen indigentia: hæc enim ſuccorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico vlceri. Ergo alimentum moderari oportet, vt & rectè conficiatur, & optimum ſuccum corpori præbeat. Nec minus egeſtioni, & vrinarum prouocationi ſtudendum: quod quidem tum ea, quæ prædiximus, tum fœniculum, & ſcandix comeſta efficiunt. Plus verò ſimul & aluum, & vrinam ducit: ac cichorium agreſte crudum oblatum ſtomacho confert, quem nonnulli ſerim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Proſunt & braſſicæ cimæ, & paluſtris aſparagus, & hortenſis, & agreſtis rumex: & è piſcibus qui carnem teneram habent, & camari, cancri, & erinacei recentes cum vino mulſo: & carnium extremitates, auiculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boniq; ſunt ſucci. Vinum album tenue, neque valde antiquum: hæc ille. Ex quibus coniici poteſt, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ vrinam valenter mouent. Idcirco Auicenna (vt proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, vt vnà cum lotio ſanguis etiam reddatur. Proinde mirum non eſt, ſi quandoque præualens natura, per inſtrumentum vrinæ, magno cum dolore parua veluti liquidæ carnis fruſta catulorum forma, venenum propellat. His itaque ea victus ratione vti licebit, quæ vrinam ægrè excernentibus à Medicis inſtitui ſolet. Verùm ſi fluuiatiles cancri, quibus vniuerſa abundat Hetruria, haberi poterunt, iis tam in prandio, quàm in cœna veſcantur demorſi: quòd iis mira inſit facultas, aduerſus rabidorum canum venenum. Præbet Auicenna præter dulce vinum etiam aquam, in qua candens ferrum, vel chalybs reſtincta fuerint. Cæterùm noſſe conuenit (vt ſcribit Dioſcorides) aquæ pauorem non ſtato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadrageſimum vſque diem neglectis differri conſueuit: poſt ſemeſtre etiam nonnullos inuadit: quendam poſt annum aquam horruiſſe conſtat, quæ nobis vſu comperta fuere. Narrant & aliquos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos. Sed cogitanti mihi vnde id eueniat, nulla ſanè alia hactenus ſeſe obtulit ratio, quàm quæ ex demorſorum temperamento, ac viribus ſumi poteſt. Quandoquidem nonnulli habentur, qui viribus validiſſimis præſtant: quidam qui debiles, & infirmi ſunt: alij qui corpo-

Ratio victus demorſis à cane rabioſo inſtituenda.

Aquæ pauor ad quod vſq; tempus exoriatur & cur.

ris meatus angustißimos habent, alij verò contrà: quidam synceriβimis referti sunt humoribus, nonnulli verò succis ichoribus scatentibus, ac facilè putredini obnoxijs. Ex quo fit, vt in his citius, in illis verò serius hæc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorsi per integrum annum à quorundam lignorum contactu, præsertim corni arboris, & sanguineæ virgæ vocatæ. Siquidem (vt testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum virgæ tandiu in manibus teneantur, quousque concalescant, illico demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabulosum videri debet: etenim memini me vidisse in ciuitate nostra Ilicinensi amicum quendam meum rabie correptum, quod corni arboris virgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excußisset, qui eorum oblitus, quibus sibi à Medicis interdictum erat, rabidus interijt. Postremò sciendum est, aquæ pauorem haudquaquam curari posse, cùm veneni vis omnes corporis occupauerit facultates: quamuis in ipso pauoris initio, aut anteaquam venenum illapsum fuerit in vniuersum corpus, aliqui curati euaserint, vt Philosophus ille, cuius historiam superius enarrauimus, præsertim cùm pro viribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adstipulari videtur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui iam aquæ metum sentiebant, sumpto cum fiducia helleborismo non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem vel post, fuisse seruatos. Proinde scribit Auicenna eos, qui aquam expauescunt, deploratos non esse, quousque in speculo intuentes seipsos cognoscunt, argumento quòd non adhuc venenum vniuersas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis vtendum est deiectoriis, & si nihil obstet, sanguinis missio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cæteris præstat album vel nigrum veratrum, iis adiectis, quæ eorum infrænant feruorem. Conuenit etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio hamech, & hiera colocynthitis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa Theriaca, & cancrorum fluuiatilium combustorum puluis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, vulpis, & capreoli coagulum. Sed semper in primis omni studio curandum, vt aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipsam intuentes pauor inuadat, longißimis tenuibusq; metallicis fistulis è longinquo ducenda erit, aut ex superioribus contabulamentis: namque ipsa sola seruari poterunt. Refert Aetius, quòd si catuli coagulum ex aceto semel tantùm ederint hydrophobici, statim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idq; medicamentum hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum esse velint: sic enim aqua claritatem amittit, nigraq; efficitur: & præter id quod haurientibus pauorem non adfert, quemadmodum quæ syncera, pellucidaq; spectatur, vrinam valenter ducit. Nec desunt qui suadeant vrentia cataplasmata occipiti esse apponenda, pariterq; post aures. Quæ etsi ad rem facere non videantur, quòd valentißimè exiccent, vbi tamen deplorati sunt ægri, valentißimis etiam medicamentis vti licebit.

Aquæ pauor quando, & quib. curetur.

Catuli coagulum præstantiss. in Hydrophobia.

Κοινὴ τῶν ἰοβόλων θεραπεία.

COMMVNIS CVRATIO IN OMNES ICTVS VIRVLENTOS. CAP. XL.

ADuersus quidem omnem animalis ictum, quod venenum vibrat, oris suctio conuenit. Sugentem verò oportet ieiunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & vino os abluisse: postea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipse spongia fouendus, deinde scarificãdus: sed vlcuscula altius imprimere expedit, quòd virosa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarificatione longè potentius opitulantur: namq; ab iis duo peculiaria præsidia fiunt: vnum, quòd virus è loco tollitur: alterum, quòd eius veneni pars, quæ ad interiora grassatur, cum multo copiosoque sanguine excernitur. Quòd si locus sectionem non admittat, cucurbitæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed etiam de vstione suprà in rabiosorum morsu disseruimus. Si verò icta pars, vtpote extrema, eam sectionem cõmodè non respuat, præsertim in omnibus serpentium ictibus vt aspidis, cerastæ, similiumque, procul dubio amputanda est. Conuenientiora suprà dictis auxilia sunt, quæ epithemata vocant. Imponantur sarmentitius cinis, aut ficulneus, cum lixiuio stillaritio subactus, garo, & acri salsamento: porri, cæpe, & allia modò minutissimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus iniiciuntur. Quinetiam dissecti gallinarum pulli, cùm maximè tepent, percusso loco applicentur. Nec desunt qui hisce tanquam discordia quadam naturali pugnantibus vtantur: verùm huius rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ sunt, argumento, quòd deuoratum insigne virus conficiunt, & aridissima quæq; semina consumunt: item nonnunquam arenas lapillosq; ingluuie sua deuoratos, dissoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus spiritus, ab icta parte impetum capessens exiliensq; secum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Ægypto fieri soleat. Cùm spicas Ægyptij metunt, ollam picis paratam habent, & appensam fasciã: tunc enim maximè serpentium iniurias expauescunt, tum propter spicilegij tempus, tum quòd opacis simul abditæ speluncis & cauernis, densoque aruorum cespite delitescunt. Molestissima enim animalia, & virus eructantia, Ægyptus in campis ferre consueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis coniiciunt, & semel aut iterum brachium aut crus paulùm suprà vulnus obligant, & arctissimè duo è præsentibus distringunt, locumq; secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cumque satis vulnus excepisse videtur, laqueum resoluunt, & cæpis aliisque suprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum sale trito & feruente illita, præsentaneo est auxilio, si iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex vino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri salutare est. Quinetiam non desunt emplastra vehementissima, & calidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cuiusmodi sunt quæ ex sale, aut nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractandum. Erasistratus autem non iniusta reprehensione eos incessit, qui incognitas ad hunc vsum facultates conscripserunt, vt elephanti fel, crocodilive sanguinem, onaque testudinis, & consimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidisse videntur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia deuitanda sunt, cùm difficilè, nisi regia facultate, peruestigari possint: neque, quò nostra fides iis obstringatur, frequenti obseruatione, sufficiens experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omnium vsum pertinent, quæque facilè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxilium ferre queunt, subiungenda videntur. Intubus itaque, erica, & astragalus, cum aceto pota, contra omnes serpentium morsus auxiliantur. Item bitumen, & virentes platani pilulæ in vino diluto coctæ,

& paliuri

& palinri decoctum: radix aristolochiæ, & eryngij: decoctæ etiam lauri baccæ, & deuoratæ, piperque largius esitatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut allium, aut cœpe, salsamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum vino potum, fœniculi, pulegij, calaminthæ, porrorumque succus cum melle desorptus: hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus verò quædam vtiliter peti solent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum vino: itidem castorei sextans: testes marinæ testudinis sumpti multum prodesse traduntur: mustela sale inueterata inter auxiliaria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quæ sale siccescens inueteratur: ex qua binas drachmas cum vino bibisse satis est. Sed de simplicibus, quæ dari solent, hactenus. Percussis à serpente prodest alui deiectio, diffluens sudor, vrina, copiosè reddita. Sunt & cōpositæ quædam potiones, quæ mi-
10 ra remedia polliceri traduntur, vt & opij & myrrhæ singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur, & instar Ægyptiæ fabæ dantur cum vino. Itidem syluestris rutæ seminis, gith, cumini Æthiopici, aristolochiæ, galbani, singulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ succo subactæ, digeruntur in pastillos, qui drachmæ pondus æquent: dantur ex ijs terni cyathi cum vino. Hæc habui de communibus auxilijs quæ dicerem. De peculiaribus remedijs contra bestias, quæ venena vibrant, consequenter est dicendum.

Venenosorum animalium ictus, morsusq; doctrinam, curandique rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In quarum altera cuiuscunque ictus indicia exposuit: in altera verò curationes diligentissimè conscripsit. Cæterùm præfationem hanc illi sectioni præposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium virulentorum ictuum curationem in vniuersum prosecutus est. Verùm quoniam (vt superius diximus in commentatione, quam in caput 35. huius
20 libri conscripsimus) rati sumus illud non paruum legenti negocium facessere, quòd ex diuersis locis indicia, & curationes conquirantur, vt id molestiæ quisque effugeret, vtque citius commodiusque nulla temporis iactura omnia in vnum redacta haberentur, vbi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in vnum locum congessimus, atque ex duobus capitibus vnum tantùm fecimus, singulis virulentorum ictibus sua peculiaria remedia subijcientes. Hanc verò Dioscoridis præfationem præfiximus, in qua tametsi adeò exactè docteq; tradiderit is vniuersalem virulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, vt nihil planè addi possit: tamen ne ab instituto nostro defecisse videamur, in eorum gratiam, qui semper plura proferri expectant, nōnulla modo differam, quæ, vt arbitror, non inutilia, neq; scitu iniucunda erunt. Dicā itaq; primum animalium, ferarumq; virus, non in omnibus esse idem, sed in hoc vehementissimum, & omniū perniciosissimum, adeò vt vna tātùm hora hominem conficiat, vt in aspide, ceraste, & basilisco: in alio verò minus vehemens, minusq; lethale, vno vel duobus diebus interimens, vt in vipera: in alio deniq; his longè imbecillius, vt in scorpione, & phalangio, longiore
30 tempore necans. Verùm quanquam id plerunq; euenit, quòd animalia quæ mordent, vel iciunt, diuersorum sint generum, & proinde diuersa etiam eorum venena, accidit tamen, vt ab aspide, vel vipera demorsi quandoq; tribus tantùm horis, interdum vno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus superuiuant. Quod à diuersis causis prouenit: siquidem in aspidum, & viperarum genere longè pernicialiores sunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm senes (quamuis nō desint, qui contrarium putent) adultæ quàm adolescentes. Quinetiam feræ omnes, & insecta in montibus, & aridis locis inter vepres, & saxa degentes, ijs citius hominem perdunt, quàm quæ palustres vliginososque tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelicæ depastis nocentiores sunt, & irritatæ venenosiores sunt, quàm dimissæ: quamuis omnium in vniuersum ictus perniciosiores sint æstate, quàm hyeme. Hæ itaque causæ esse possunt, cur citius, vel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerunque fit ex fortiori, vel imbecilliori demorsorum temperamento, aut vasorum latitudine, vel angustia: quandoquidem (vt superius
40 pluribus in locus diximus) veneno non tam facilis patebit aditus, vbi vasa suapte natura angusta fuerint, quàm vbi latiora. Cæterùm errāt, Auicennæ testimonio, qui serpentiū venenū frigidum esse statuunt, quòd ab ijs demorsi illico frigidi fiant, quodque serpentes ipsi, vt frigoris impatientes, appetente hyeme in subterraneis cauernis latitent, vel sub lapidibus, sub quibus priuatim se condunt viperæ, vbi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, vt stupidæ & immobiles redditæ, tanquam congelatæ persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu vel morsu adueniens, non vtique euenit ex veneni frigiditate, sed quòd innatus calor ab extremis, & vltimis corporis partibus ad cor se conferat, quodque etiam veneno superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento serpentes sunt iudicandi, quòd scilicet hyeme immobiles, & ferè exanimes suis in cauernis reperiantur: quippe nulla alia de causa id illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidissima est, id maximè refugiat, quod sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cùm frigidi natura sint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aeris calore necantur: quin & vespæ, quæ temperamento
50 calidæ sunt, & siccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, nisi calidissimis recondantur locis. Sed iam ictuum, vel morsuum virulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioscoridem, Paulum, Aetium, & alios æterni nominis scriptores imitati, dicimus efficacissimum esse remedium, morsu vel ictu illatum vulnus continuè ore sugere (sugentem tamen prius præparatum esse oportet) subinde venenum, vel venenatum sanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non potest, absque magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatique vlcusculum aliquod fuerit, quanquam adeò insensibile, vt cutim tantùm occupet, vbi venenum in os suctione vocatum vlceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui forti suctione facilè è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaque fiat, vt qui alteri mederi velit, sibi ipsi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, si venenatæ saliuæ tantillum in stomachum descenderet. Neque temerè hæc dicimus: etenim iam nos vidimus (vt superius in nostra in primam, & vniuersalem huius libri præfationem commen-
60 tatione retulimus) rusticum, qui cùm fœnum quodam in prato secaret, fortè fortuna falce mediam secuit viperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os vulneri statim admouit, & venenatum exuxit sanguinem, quo facto repentè mortuus concidit. Proinde scitè admonet Aetius, vt caueant, qui sugunt, ne os habeant vlceratum. Porrò ad hæc vitanda discrimina, recentiores galli vel gallinæ sedem plumis exuunt, & vulneri consultissimè applicant, & demortuo primo, alterum substituunt, idque tamdiu prosequuntur, quousque vniuersa veneni vis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus postremò appositus non moritur. Aetius Dioscoridem secutus, non modò gallinaceos, gallinasque viuentes dissectas, & adhuc palpitantes his morsibus commodè applicari tradidit, sed etiam quodlibet volatilium genus, item iuuenum, tenellorumque quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calida aqua potu vomitionibus, valentiora dari antidota, nempe Theriacā, & Mithridatis antidotum. Mirificam vim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta nostra essentia, pariterq; oleum de scorpioni-

Ordinis Dioscoridis immutati ratio.

Venenorum diuersi gradus, & effectus.

Serpentium venenum nō esse frigidū.

Virulētorum ictuum, vel morsuum curatio.

Suctio sugenti periculosa.

Gallus sede deplumata applicandus.

bus, quorum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: siquidem his tantùm antidotis, [illegible] nonnunquam solo oleo, nonnullos à viperis demorsos sanauimus, paucis admodum horum, qui cùm nullum vitæ signum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tanta est horum partium tenuitas, vt momento vniuersum corpus pertranseant, & subinde omne superent venenum. Protulit Aetius sarmentorum, & ficulneæ cineris vice, eam quæ è laurinis conficitur lignis. Cuius sententiam magis probandam censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat aduersus venena. Vbi verò veneni vis contumax reperiatur, & non nisi longo tempore euinci possit, est diligenter animaduertendum, ne icti vnquam die ac noctu dormire sinantur, donec veneni vis euanuerit, quippe quòd somnus (vt alijs in locis superius dictum est) venenum maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia vulneri illinenda, vt calx viua, oleo & melle subacta: hæc enim (vt Aetius est author) omnibus venenatis morsibus opem fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri veratri recentem radicem in vulnus figendam consulant: quòd hæc (vt equidem me experientia cognouisse fateri possum) virus valentissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à serpente icitur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in vulnus inserunt. Prosunt etiamnum magno iuuamento cæpa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde Theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, vtriusque chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, smyrnij, gladioli, scillæ, sparganij, cyclamini, bryoniæ, vtriusque raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisæ, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castoreum, montanarũ caprarum fimum, euphorbium, sulphur vrinæ admistum sal, nitrum, taurinum fel, oleracea erucæ, vtrunque laser, galbanum, sagapenum, panacis lachryma, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, verbenaca, halicacabum, satiua & agrestis ruta, sonchus tam aspera quàm leuis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ verò pota, vel deuorata valentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recensuimus: tametsi priuatim ad venenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij, & viticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea virides platani pensiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitys, echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebella leporis, & equi coagulum ex vino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, maioris centaurij, gentianæ, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cretense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctæ, & sale conspersæ, earundem ius, oleo & sale adiectis, & cerui genitale siccum, & in puluerem potum. Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Goritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam vocant, cuius historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentione: hæc siquidem in puluerem ex vino hausta cochlearis mensura, à venenoso quouis serpente demorsos breui tempore sanat: neq; ea solùm valet aduersus virulentos ictus, sed etiam contra epota venena. Iis ferè viribus pollent (vt quidam recentiores fatentur) flosculi syluestres roseo colore micantes, quos nonnulli syluestres garyophyllos vocant. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quàm compositis ad virulentorum morsus Andromachi Theriacam prætulit his verbis. Theriaca est proculdubio apud vniuersos homines celebratissimum antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum vnquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hac statim epota perijsse memoriæ est proditum. Nullus eadem præsumpta, haud multò post morsu impetitus, belluæ veneno ceu illam superante interijt. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos vitæ & necis potestas est, experiuntur: atq; medicamentum probare volentes, an quod promittat præstare quoque possit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non possimus, in alijs quibusdam animantibus idem facientes, veram medicamenti probationem inuenire conemur. Namq; gallis, qui domi non enutriti, neque nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui verò biberint, conualescunt, & à morsu vitam retinent. Interdum verò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoq; modo probare conuenit. Si epota Theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso iudicamus antidotum esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento vsus sit purgante, impedierit, vt tali experimento à veri medicaminis inuentione nunquam aberrauerimus: hactenus Galenus. Cuius nimirum ætate qui prætorium in facinorosos exercebant iudicium, facilè probare poterant num Theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Namque pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut quouis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sæpius in theatrum ducti, vt mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & viperis offerebantur demordendi. Huius rei testis est Galenus eodem libro ad Pisonem, vbi post enarratum Cleopatræ interitum, sic inquit: Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœnæ lege damnatum, humaniter, citoq; volunt occidere, adijciẽtes ipsius pectori feram, iubentesq; paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit Theriaca, præsertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, vel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, vt docet Galenus, aut in alio quouis animali: etenim in simijs (vt opinor) tutius & certius id experiri possent, quòd simiæ magis cæteris hominem referant. Cæterùm si qua in Italia Theriaca nunc reperitur, quæ mihi probanda sit, ea sanè fuerit (seruata omnium pace) quæ Veronæ ad Campanæ aureæ insigne, à Francisco Calzolario, pharmacopæo quàm peritissimo simpliciumq; medicamentorum indagatori acerrimo, parari solet. Cùm ea haud minora præstare videatur, quàm quæ olim Galeno imperatoribus parabatur. Siquidem præter mirificos quosdã successus, quos (vt ego mihi testis esse possum) in varijs ac diuersis iam ferè deploratis vidimus morbis, nõ desunt quoq; nonnullorum aliorum haud infimæ doctrinæ Medicorum testimonia, qui hac theriaca vsi sunt, ac quotidie vtuntur, admirandis admodum successibus. Verùm enimuero cum ingenui, beneficiq; viri sit munus, huiusmodi auxilia tam humano generi saluberrima, in omniũ conspectum palam facere, ac per vniuersi orbis oras scriptis extollere, ne defraudentur homines, si silentio inuoluantur ea, quibus mortalium vita tueri possit, ac præsens quandoq; mors euinci & superari, ego quidem, qui iuuandæ cùm Reipublicæ, tum posteritati continuò operam nauare non desino, huiusce sanè admirandæ antidoti vires reticere non possum, tametsi non defuturos sciam inuidos, ac maleferiatos, qui hæc detrectare conabuntur. Atqui horum vecordiam confringent nonnullorum clarissimorum Medicorum testimonia, quæ nunc in medium afferam. Testatur enim vir summa experientia clarus Antonius Caprianus Mantuanus, qui suam ob raram doctrinam, & in morbis medendis solertiam ab omnibus Sacrosancti Concilij Tridentini Patribus in medicum ascitus est, se quidem in quibusdam, qui venenum hauserant, in pestilenti febre affectis, in melancholicis, ac quattana febre laborantibus, Calceolarij theriaca felicissimè admodum esse

Cinis è laurinis lignis.

Serpentinæ pulüis singul.

Theriaca laudibus à Galeno celebrata.

Calceolarij theriaca cõmendatur.

dam esse visum, non solum semel tantum, sed sæpius atq; pluries. Siquidem is (vt lucidiori testimonio hæc comprobata habeantur) historiam quoq; narrat cuiusdam puellæ, annorum duodecim, quæ Mantuæ, in domo nobilissimæ matronæ Annæ Benattæ, pestilenti febre laborabat. Siquidem cum iam (vt ipse scribit) omni arteriarum pulsu, ac voce esset destituta, ad vitam breui admodum tempore reuocata est, vna tantùm huiusce Theriacæ drachma vino Cretico dissoluta, violenterq; propinata. Scribit præterea vir non postremæ eruditionis Ioannes Baptista Oliuus Vitellianẽsis, Illustrissimi D. Vespasiani Gonzagæ Medicus, se hoc singulari antidoto proprium filium à morte liberasse, qui argentum sublimatum saccharum esse existimans, domesticorum incuria vorauerat. Est & Prosper Borgarucius Vrbinas Sereniss. Galliarum Reginæ Medicus, qui quoq; fatetur se sanasse Pataui) fœminam quandam, (præter cæteros à se curatos) quæ pariter argentum sublimatum sumpserat, propinata tantum Calceolarij theriaca. Est quoq; præter hos, vir summa doctrina insignis Dominicus Montesaurus Medicus Veronensis, quippe qui scribat plures à se sanatos celeberrimo hoc antidoto, quorum nonnulli à virulentis animalibus demorsi fuerant, quidam verò venenum vorauerāt. Atqui longè maiora fatetur Hieronymus Iuliarius medicus haud vulgaris. Quandoquidem scribat is à se Veronæ huiusce antidoti auxilio ad vitam fuisse restitutum militem quẽdam è Toletinorum familia, qui ex potu succi radicum sambuci, sanguinis plurimùm per sedem emiserat: quinetiam fœminā quandam, quæ non solum deorsum, sed etiam sursum, magnam sanguinis vim effuderat, ob potum colocynthidis dilutum ex Cretico vino paratum. Atq; his addit vir iste fide dignus, huiusce Theriacæ potu sanitati fuisse restitutam mulierem alteram, è Discipulorum gente, diuturna admodum Cachexia adeò affectam, vt tanquam deplorata iam negligeretur à Medicis, vermibus plus mille (quod omnibus mirum videri debet) per sedem pulsis. Tacebo interim admiranda quædam, quæ de huiusce antidoti mirificis successibus meminisse solet Ioannes Baptista Susius Mantuanus, Medicus non imperitus. Quinetiā alias nonnullas historias haud minus admiratione dignas silentio inuoluam, tum ne lectoribus molestus esse videar, tum etiam quod intentio nostra suum potius habeat scopum ad medicamentorum cùm simplicium tum compositorum, describendas facultates, quàm ad historias recitandas. Quamobrem iam aliò sermonem meum conuertam, dicamq; ingenuè me nihil penitus mirari quòd Theriaca, quæ Veronæ à Francisco Calceolario paratur, hæc omnia præstare queat, cùm haud me latere sciam eandem minori succedaneorũ numero esse paratam, quàm vnamquanq; aliam, quæ nostra hac ætate in Italia habeatur. Namq; nullam scio ante hac paratam esse Theriacam, in qua legitimum venerit amomum, atq; legitimus costus Arabicus. Quæ quidem rara admodum medicamenta, cùm mihi examinãda missa sint ab ipso Calceolario, cumq; in his omnes obseruauerim notas, quæ Dioscoridi ijs tribuuntur, ea quidem mihi seruanda proposui ijs tantum demonstranda, qui fortasse nostris hisce commentarijs minus fidei quàm par sit, adhibendum esse putabunt. Quin autem costus hic legitimus sit Arabicus, præ cæteris Dioscoridi cõmendatus, nihil sanè est ꝙ verear: quippe quòd leuis, plenus, densus, aridus, coloratus, acris, intùs candicās, & (vt Galenus inquit) subamarus habeatur. Quanquā enim legitimus Indicus (mea quidem sententia) est costus quem nuper ex orientali India ad nos detulit Cecchinus Martinellus Rauennas Pharmacopæus Venetus ad Angeli insigne (vt superius libro primo de Costo agentes disseruimus) cùm tamẽ Dioscoridis testimonio Arabicus cæteros antecellat, non possum non affirmare Costum à Calceolario sua in Theriaca additum, omnium esse præstantissimum. Cæterùm si quispiam fortasse reperiretur adeò contumax, atque incredulus (vt inuidi ac zoili esse solent) qui tantorum Medicorum testimonijs astipulari nollet, atque nequiret, faciat (obsecro) ipsemet huiusce antidoti periculum: nam postea cognoscet nos fabulas non venditare rei medicæ studiosis. Hæc itaq; tantùm dixisse libuit tum in vniuersæ Reipublicæ commodum, ac deinde vt nostræ huius ætatis Medici Calceolario viro optimo, ac nunquam satis laudato, ingens hoc beneficium acceptum referant: cui non parum etiam debere scio nostra hæc commentaria, quòd splendoris non modicum ijs accesserit Calceolarij ipsius diligentia, quippe qui raras nonnullas ad nos miserit plantas. Hinc itaque conijcere poterunt, qui hæc candidè legerint, falsò à quibusdam malè sanis hominibus, Calceolarij theriacam impugnari. Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ suapte natura cum serpentibus degebant, tractabantque manibus, nullo vnquam ab his morsu accepto. Cuius rei testis est Plinius libro 7. capite 2. vbi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita venena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Aphrica genus Psyllorum fuit, vt Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos verò liberos genitos protinus obijciendi sæuissimis earum, eoque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè interemptione sublata est à Nassomonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cùm pugnatum est, abfuerant, hodieque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse ijs vim naturalem eam: hæc Plinius. Veruntamen, vt author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium venena nullam vtiq; propriam habebant facultatem, sed fraude quadam vniuersam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore viperas venantur, sed multò post vernationem, cùm non amplius vigent. Captas autem ipsas crebro sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imò carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, vt virus ex earum ore vacuetur efficiunt: quinetiam mazas quasdā obijciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atque hac ratione morsus fiunt imbecilles, vt videntibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitis: hæc Galenus. Cæterùm id fraudis doliue genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circumforaneis, qui ex diui Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prædicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia vrbe oriundi, aut ex circumstantibus locis: quanquam facilè possunt originem duxisse à Marsis eorum vicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis, nam quicquid loquuntur pollicenturque, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiunt enim viperas abeunte iam hyeme, & vt magis ab earum morsibus se tutentur, manus sibi perquàm diligenter inungunt quodam vnguento hac in venatione ab ipsis experto. Vnguentum illud conficitur ex oleo syluestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibusdam additis. Affirmant eo vnguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facilè crediderim, cum etiam apud Nicandrum in Theriacis vnguentum repererim, quo qui fuerit perunctus à feris ici non possit. Nicandri verba subijciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in triuijs mista reptilia iam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repones aduersum perniciosas noxas remedium. Inijcies autem in ollam illam cerebri, seu medullæ cerui recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei, cuius primam, mediam, & tertiam expressionem vnguentarij præcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam ceræ vnam, atque hæc in rotundo vase celeriter calefacito, donec liquefactæ serpentium squamæ mol-

Historiæ.

Costus Arabicus.

Gentes tutę à serpẽtibus, eorumq́; ictibus medentes.

Fraus circũforaneorum, qui diui Pauli stirpẽ mentiuntur.

Vnguentum Nicandri.

ma mollescant: postea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in vnum mista turbabis, teresque cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidem maleficum illis venenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc vnguento iunge, tumque vel in quamuis viam, vel grabatum etiam te tutò conferes, vel cùm arentis æstatis tempore ad area opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum aceruum disquisiueris: hæc ille. Capiunt igitur qui Marsos se faciunt viperas, aliudque quoduis serpentium genus hoc modo: captisque statim caput saliua perfundunt, cuius contactu non parum vilescunt, & veneni feritatem deponunt, quòd hominis saliua facultate sit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, vt miraculosum de se spectaculum præbeant, ab his nullo veneni incommodo demordeti se facere volunt, oblato prius illis dura carnis frusto id dentibus dilaniare cogunt, vt virus, quod propè dentes quosdam vesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam vesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius veneno repleantur: itaque hac fraude vniuersam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horum fraus quandoque detegitur, cùm simul in eodem foro plures eiusdem praui generis homines contendunt, vt alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum authoritatem consequatur. Nam ij, vt quisque se legitimè ex diui Pauli familia ortum ostendat, viperis, quibus venenum exemptum non sit, seinuicem dilacerant, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandē frustrati, à veneno victi relictis vexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certè nisi statim periti Medici illis opem ferrent, mortem sæpe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora verò suis serpentibus deuoranda relinquāt. Equidem memini, cùm essem Perusij, me duos huiusce generis circumforaneos vidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à viperis demorsi erant: & ij sanè ambo perijssent, nisi Carauitus ille Bononiēsis chirurgus, & præceptor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suus illis profuisset lapis, quem vendunt, & omnibus præferunt, aduersus omnia venena. Quemadmodum idem non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorsi, & veluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, vel potius terram obsignatam, à Melite insula allatam, quam omnibus præponunt antidotis, vim omnino aduersus serpentium venena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ à Lemno insula, Lemnia vocatur. Veruntamē vbi ab aspide, vel vipera quis fuerit demorsus, parum vel nihil proficit: quamobrē credendum minimè fuerit, panē vel vinum, quibus suas ij admurmurāt cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus, & alijs id genus venenum eiaculantibus, ad integrum vsque annum seruare posse. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium venationi se dedere, sed ab ijs tandem demorsi huius admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa est, vt à serpentibus non mordeantur. Siquidem noui ego plures, qui simpliciter, nulloque artificio aut verbis, aspides & viperas quotidie capiebant, nec vnquam ab ijs icti fuere: quamuis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compressi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neque præterea negauerim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, quòd plurimis id constet experimentis. Cæterùm, vt nihil quod ad curationem ictuum virulentorum facere posit, à nobis prætermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non verebor prodere memoriæ (etsi id sciam ad Medicos non spectare, neque ab ipsis recipi) quonam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris ictos sanabat, ipsis absentibus ægris. Cùm enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremitæ significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere vellet: quòd si id se facturum respondebat, iubebat ille, vt dextrum pedem calceo denudatum solo sisteret, & cultello totius pedis vestigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatæ cultelli cuspide hæc verba inscribebat: CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL PARACLETVS: mox terram eodem gladio abradebat, ita vt omnes abolerentur characteres: abrasum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibique tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certe mirum est, quòd eadem hora ictus sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, vt mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis. Hæc est curatio in virulentos ictus, qua vtebatur ille eremita: qui mihi sæpius dixit, hoc esse maius secretum, efficaciusq; remedium, quàm habeant ij, qui suam originem in diūi Pauli familiam falsò referunt.

Marsi vt Viperas capiant.

Terra obsignata S. Pauli.

Curatio secūdum quendā eremitam.

Σφῆκες, καὶ μέλισσαι. VESPÆ, ET APES. CAP. XLI.

INter ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digessimus, quòd conspicuæ omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obseruetur: inter remedia tamen earum meminisse non fuit alienum. Igitur aduersus vtrarumq; ictus prodest illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

ETsi vesparum, & apum ictus nemini vnquam attulerit necem, cum tamen dolores molestissimi inde quandoque oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri possint. Quamobrem iam dictis à Dioscoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim scribit Aetius libro 13. sic inquiens: Si quis ab apibus, & vespis illæsus permanere velit, eum maluæ folia cum oleo illita, & eruca, siue bruchus cum oleo illitus asseruabunt. Quandoquidem verò quidam ab his clanculum percussi, ob dolorem perturbantur, putantq; se à maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur. Hos itaque, qui ab apibus punguntur, dolor ictus consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum: stimulus autem omnino in percusso loco reperietur. Eadem etiam hos, quos vespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: verùm stimulum vespa in percusso loco non relinquit. Auxilium autem vtrique ferunt luto, aut stercore bubulo eis illito cum posca: aut maluæ folijs impositis cum posca: aut cimolia cum malua & poscæ. Naturaliter autem opitulatur veneranda, & viuifica strombi conchylij imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflāmationem generari. In potu præterea ipsis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum vino austero præbeto: hæc Aetius. Cæterùm compertum est, dolorem statim sedari illitis muscis prius contritis. Id quod similiter præstant thymbra, melissophyllum, & sisymbrium.

Vesparum, & apum ictus; & remedia.

Signa ictus apum & vesparum.

Φαλάγγια. PHALANGIA. CAP. XLII.

DEmorsis á phalangijs locus quidem ipse, quasi ab impacto aculeo rubet, non intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: vbi verò contrariorum occursu refrixit, consequitur

corpore

corpore toto tremor, distentiones poplitum & inguinum, conuulsionibus non dissimiles, in lumbis collectio exoritur, & perpetua vrinæ libido lacessit, multaque reddendis excrementis colluctario: vniuersa cute frigidus sudor emanat, collacrymant oculi, offusisque nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto sale trito, & vino imponere oportet: aut radicem sylvestris punicæ quàm tenuissimè tritam: aut aristolochiam cum hordei farina, & aceto subactam. Vlcera aqua maris proluẽda, aut apiastri decocto, foliaque eiusdem illinenda. Lauacris perpetim vtendum, & propinandum abrotoni semen: anisum, aristolochiã, cicer sylvestre, cuminũ Aethiopicum, cedrides tritas, platani corticẽ, & trifoliæ herbæ semen: priuatim autem, singulorum ex ijs binas drachmas dare cum vini hemina conuenit: item myricæ fructus, & chamæpityos, & viridium cupresi pilularum decoctum, admisto vino. Sunt qui fluuiatilis cancri expresi succum cum lacte, assumpto apij semine, confestim molestijs liberare prodant.

Phalangiorum genera quanquam plura à veteribus describuntur: tamen Aetius libro 13. cap. 18. sex tantùm numerantur, his verbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalum, sextum scolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id est, acineum, figura rotundum est, colore verò nigrum, acini vuæ nigræ similitudine, vnde etiam appellationem accepit: & os quidem iuxta medium ventrem habet, pedes verò ex vtraque parte quàm breuissimos. Alterum verò Lupus appellatum, muscas perdit, eisque pascitur, ac corpus quidem habet latum & volubile, partes verò circa collum ipsis incisæ sunt: amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc est, formicarium dictum, formicæ maximæ assimilatur, colore fuliginoso: corpus verò eius velut astris quibusdam insignitum est, maximè circa dorsum. Quartum deinde Cranocolaptes, sublongum est, & viride, stimulumque iuxta collum habet, atque si in quem irruat, locos circa caput petit. Quintum Sclerocephalum dictum, caput habet saxeum, & obduratum: lineamenta verò per omne corpus similia animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium siue vermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atque hæ quidem species phalangiorum enumerantur: hactenus Aetius. Qui tamen cuiuscunque phalangij notas, & indicia seorsum non descripsit (genus enim diuersum diuersa quoque parit symptomata) sed omnia in commune simul collegit. Quamobrem si particulatim cuiusque phalangij indicia per se scire cupimus, Nicandrum consulamus. Is siquidem in theriacis præterid quòd plura, quàm fecerit Aetius, phalangiorum genera reddit, singulorum etiam priuatim indicia describit suis versibus, qui ita paraphrasticè in Latinum vertuntur. Opera iam nunc noxij considera phalangij, signaque eius morsus. Primus itaque splendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium ventrem ore, & dentibus septum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit vulnus, perinde corpore apparet atque si nihil quicquam sauciatus foret: oculi verò inferiori parte rubescunt, frigus iuxta in corpore adhæret, insigitur, statimque color, & membra hominis à supernis ad ima vergere videntur: neque penis semine vuidus demittitur, sed lumbos occupans ita frigus genuum nexus dissoluit. Asterion iam secundum obserua, in cuius dorso pinguia quædam relucent, ac lucidæ in corpore virgulæ. Percussum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput verò somnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud sublime, crinitum, & asperum æqualiter est. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunque labefactauerit, corque graui languore succumbit. Nox & caligo tempora circumstant, vomitumque edit è collo lubricum, ab araneis telis non multum distantem, adeoque tandem interitum subministrat. Ab hoc alius est Agrostes, qui specie sua lupo similis est, muscarum interemptori, qui apum obseruator est, culicum qui psenes dicuntur, & æstrorum, & omnium quæ ad telam ipsius peruenerint. Hic imbellem plagam, & vanum vulnus homini infligit. Quod autem Dysderi, siue sphecеum appellant, rutilum satis, vespæ crudis vescenti persimile. Hic si quempiam vulnerarit, ingens è vulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, alias etiam neruorum cordis, & venarum languentium trepidatio alias virium destitutio, vt percussum sæpius domet, atque interimat. Extremi maleficij animal, somnum adferens, qui hominem quiescere ab huius seculi laboribus faciat. Est præterea Formicariũ dictum, quod formicis planè simile sit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par est, vndique latum, stellatum dorsum, punctisque distinctum gerens, cui subcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum similes venenatorum veniunt. Sunt & alia parua phalangia scarabeis similia, quæ in agris inter legumina sua carpunt pascua. Horum circa cruciantem morsum tubercula, & pustulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam subuertuntur. Educatur in Aegypto in perseæ folijs, quem Cranocolapten dicunt, phalenæ similis, quæ circum lucernas cum impetu volitat nocte. Eius horribile semper caput incessanter nutat, vterus autem grauatur. Hic vbi cuipiam stimulum infixerit, quem ceruicetenus gerit, facilè sanè citra omnem laborem ad interitum ducit: hæc Nicander. A quo tamen in hoc dissentit Aetius, quòd sclerocephalum ijs simile fecerit bestiolis, quæ noctu lucernas circumuolitant, Nicander verò huic cranocolapten comparauerit. Sed iam ea prosequamur, quæ de phalangiorum ictibus tradidit Aetius, qui loco superius citato sic habet. Quæ percussos à phalangijs cõcomitantur, cõmunia sunt iuxta magnitudinẽ, & paruitatem discreta. Morsus porrò tenuis est, vt vix conspici possit: tumor autem liuidus, quibusdam etiam rubicundus: frigiditas adest circa genua, lumbos, & scapulas, nonnũquam verò totũ corpus aggrauatur: amplius & dolor assiduus adest, tremor, pallor, vigiliæ. Quibusdam verò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiam circa suras: oculi humecti, & lachrymantes, ac caui, & venter inæqualiter eleuatur. Intumescit autem vniuersum corpus, faciesque, & maximè circa linguam partes, adeò vt impedito sermone balbutiant demorsi. Quibusdam verò vrinæ emittendæ difficultas adest, cum pudendi tentigine, & dolore. Si verò minxerint, aquosæ ipsorum sunt vrinæ, quædam aranearum telis similia in se habentes, & vomitus quoque similis: aliquando verò & per vomitum, & per ventrem talia excernuntur. Cæterùm in calidam aquam demissi, dolore leuati sibi videntur: post verò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus verò pudendum plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atque hæc quidem communiter ad omnium ictus sequuntur. Si verò cranocolaptes aliquem percusserit, caput magis dolet, & vertigines consequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & ventriculi punctiones. Omnes autem à phalangijs percussi iuuantur assiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminosi decocto, cum oleo proluatur, totũ verò corpus ex cerato liquidissimo pinguefiat. Iuuantur etiam fomento spongiarũ in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplasmata autem eis conueniunt: bulbi, sanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in vino aut melle lauri folijs, ruta, grossi, caprinũ stercus cum vino, amaracus cum aceto, sylvestris ruta cum aceto & cyperus: hactenus Aetius. Cæterùm Dioscorides varijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamenta intus in corpus sumenda aduersus phalangiorum morsus commemorauit, præter ea quæ hoc capite speciatim retulit. Ea autem sunt, si summatim colligantur, myrti baccarum succus ex vino potus, succus

Phalangiorũ genera ex Aetio.

Phalang. genera, & morsus notæ ex Nicandro.

Rhox.

Asterion.

Agrostes.

Dysderi.

Formicariũ.

Scarabeis similia.

Cranocolaptæ.

Phalangiorũ ictuum signa & curatio ex Aetio.

item foliorum mori cyathi mensura, lixiuium è fici vel caprifici cinere paratum, asparagi radicum decoctũ, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex vino hausta, hieracium, dauci semen, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, & phalangium herba ex vino pota, pentaphyllum, & hyacinthi radix, sedum minus. Quæ verò ad idem exterius illinenda commendauit, hæc sunt, mullus piscis dissectus, maluæ decoctum, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamenta ab authoribus tradita, quæ si quis videre & habere cupit, Galenũ consulat libro secundo de antidotis, vbi valentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus veterum clarissimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima Theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum venenum cæteris præstantiora censentur. Sunt etiamnum in phalangiorum genere recensenda, quæ nobis in Hetruria TARANTVLAE vocantur: quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangijs dissereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur musicis instrumentis, ductisq́; quàm longissimis tripudijs, quare eo se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.

Tarantulæ venenum & remedia vide libro II.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI Scolopendra, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum liuore sugillatur, & computrescit: interdumque, licet raró, fæculentus, atque ruber cernitur. A morsu ipso exulcerari locus incipit, vlcusque id negocium exhibet, ferè remedijs inuictum: præterea toto corpore prurigo sentitur. Hæc vbi morsum infixit, sal quàm leuissimè tritus, ex aceto vulneri inspargendus, aut ruta syluestris superponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu aristolochia cum vino, aut serpyllum, aut calamintha, aut ruta syluestris.

Scolopendræ venenosæ consideratio.

TErrestres Scolopendras Hetrusci centipedas vocant. Sunt enim in Hetruria omnibus vulgatæ notitiæ vermes, innumeris vtrinque pedibus referta, colore subrufo: diuerso quoque genere constant. Cæterùm ea tantùm ictu venenum relinquunt, quæ quòd morsu serpentes interficiant, ophioctona appellantur, quarum tantùm existimamus hoc loco meminisse Dioscoridem. Veruntamen quæ in vniuerso genere ea sint, hactenus compertum non habeo. Quibusdam in regionibus tanta copia increuere scolopendræ, vt fugati ab eis populi, proprios deseruerint lares, quod Arerietu contigisse scribit Theophrastus. Progreditur Scolopendra tam in anteriorem, quàm in posteriorem partem. Idcirco scribit Aristoteles lib. 4. cap. 7. de historia animalium, quòd dissecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam, mouetur & serpit. Vnde videtur existimasse Nicander, hanc bicipitem esse, vt eius verba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaque pemphredon, bicepsque scolopendra, cuius euntis alæ, vt remi nauis, festinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam Scolopendræ pedum multitudine velocique motu triremem repræsentant. Harum morsibus (vt Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, & flores ex vino poti. Quinetiam (vt scribit Aetius) ea omnia Scolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morsibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & vulneri illitum, item scillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex vino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritum ijs tantùm partibus, quibus inhæserint (vt scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ præsertim in pinu vitam agunt.

Scolopendræ morsus remedia.

Scolopendra marina.

Σκορπίος. SCORPIO. CAP. XLIV.

SCorpionis morsu inflammari statim incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet, vicissimque dolore premitur: modó siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigescunt, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor tanquam ex pungẽte acu, per vniuersam cutem sentitur. Percussis præsenti est auxilio ficulneum lac in vulnus instillatum. Scorpius ipse, qui ictum vibrauit, tritus, & percusso loco impositus, suæ plagæ remedium est, ob cæcam quandam naturarum (vt constat) discordiam, quæ antipathia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althæa, scorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adiectum, auxiliatur. Iridem galbanum ad splenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in vino parata, in decocto rutæ. Semen trifoliæ herbæ tritum, & vulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus vtendum, cuiusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmę cum vino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccæ lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca, in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum vino, & ruta, nec secus ficulneum lac: laserpitium si adsit: sin desideretur, peucedani succo vtendum: efficax est potum trifolij, & ocimi semen. Horum autem omnium vicem pensat iugis lauacri vsus, euocatus sudor, & dilutæ vini potiones.

PLura, ac varia antiquis numerantur Scorpionum genera, vt latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu officiunt, alij verò pro diuersitate locorum nihil penitus lædunt. Id quod testatur etiam Aristoteles lib. 8. cap. 29. de Historia animalium his verbis. Morsus etiam beluarum ex locorum diuersitate plurimum differunt. Nam in Pharo, locisq́; alijs non lædunt. Alijs verò & præcipuè in Scythia multi, magni, & nocui sunt, adeò ut si vel hominem vel quamvis bestiam percusserint, interimunt: nec sues euadere possunt, quamuis cæteros virulentos ictus minimè sentiant. Porrò Nicander in Theriacis scribit eorum octo reperiri genera, his verbis: Agedum aculeo dolorifico armatum scorpionem canam, eiusq́; tetricum genus. Quorum primus albicans, neque sonticus neq́; lethalis est. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemquè mortalibus furorem incussit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri siti incenduntur. Qui liuidus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & vani, & stulti rident. Alius viridante colore, qui simulac corpus hominis concusserit, tremores, & frigora illico admittit, acrisquè grando talibus videtur circumstare, etiam si Sol ardentissimè radijs suis flagret. Talis tantaquè eius stimuli afflictio, cuius vertebra nouem (lego septem, cùm non plures scor-

Scorpionum genera octo ex Nicandro.

pionum

pionum caudis ineſſe comperiantur) iuncturis connexæ apice ſuo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum geſtat, latumque: herba enim veſcens, ſemper inſaturabilis manet, corpus etiam hominis excedens, inguini inſolabili ictu nocens: tam vehemens eius genis & ori morſus inſitus infixusque eſt. Deprehendes itidem ſimilem ſcorpionem litorali ſeu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit paſcendo. Alij rurſus incuruis æquales planè paguris videntur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè ſolidi atque paguri, qui in ſaxoſis cauernis demorantes ſibi timent: quinetiam è paguris tales ſcorpiones, genus & ortum ſuum ducunt. Nam cùm rupes tenuesque multum ſtrepentis maris reliquerint algas, eos ex mari ineſcantes piſcatores extrahunt. At paguri ſe peti ea venatione ſentientes, murium rimas, & nidos ſubeunt, vbi prolem perditricem habent, ibique è mortuis tandem paguris ſcorpij nocentes per foramina iſta generantur. Poſtremò melichlorus tibi animaduertendus, cuius ſummum verticillum prænigrum eſt, inextinctamque noxam infligit, hominibus certè infenſiſſimus ille, obliquo greſſu corpus flammæ ſimile commouens: pueris verò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga denſæ alæ expanduntur locuſtæ fruges rodenti non diſsimiles: hactenus Nicander. Cæterum ſcorpionum ictuum indicia, & curationem conſcripſit diligentiſſimè Aetius lib. 13. cap. 19. ſic inquiens: A Scorpio percuſſos vehementiſſimus plagæ dolor conſequitur, frigiditasque ac tenſio, & ſtupor: circaque plagam, & totum corpus frigidus ſudor: & his, qui iuxta infernas partes percuſſi ſunt, inguina excitantur, ac intumeſcunt: qui verò circa ſupernas, locus ſub alis. Et hæc quidem leuiter percuſſis adſunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adeſt, quemadmodum in ambuſtis, & verrucarum inſtar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, vt grandine ſe impeti putent. Facies diſtorquetur, ſordes circa oculos adſunt glutinoſæ, & lachrymæ viſcoſæ: durities articulorum, anusque procidit, cum egerendi cupiditate: ſpuma circa os eſt, & vomitus largus, ſingultus, conuulſiones opiſthotonicis ſimiles. His igitur ſerpyllum, althææ radicem, & elaphoboſcum bibendum præbeto. Præter opinionem autem facit elaphoboſcus, tum viridis comeſta, tum ſicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamque vnà cum operimento tritam, plagæ imponito, & confeſtim ſedabis dolorem. Idem etiam vermes terreni facere dicuntur. Prodeſt præterea fluuiatilis cancer tritus; addito laſere, in vino potus. Confert verbenaca recta, aut viridis cataplaſmatis modo impoſita, aut ſicca in puluerem pota. Conducit etiamnum puluis ex æqualibus partibus cumini, melanthij, & viticis ſeminis confectus, & drachmæ pondere ex vino potus. Datur & paſtinacæ ſemen, quin & ponticæ nuces: quippe hæ non modò in cibum ſumptæ, ſed in cingulo quoque geſtatæ, geſtantem ab omni ſcorpionum ictu tutum reddunt: hæc ex Aetio. Commune & vulgare remedium eſt plagam perungere ipſorum ſcorpionum oleo. Proinde oleum noſtrum de ſcorpionibus, cuius antea ſæpenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet. Scorpionum ictibus Dioſcorides præter ea medicamenta, quorum hoc capite meminit, hæc quoq; ſparſim in ſuperioribus libris mederi tradidit: nempe amomũ melle ſubactum, fluuiatiles cochleas, mullum piſcem recentem, ſmaridem muria aſſeruatum, diuulſas lacertas, domeſticos mures conciſos, tritici farinam vino aut aceto ſubactam, ſonchi & intubi ſuccum, ocimum polentæ admiſtum, amaracum ex ſale & aceto, hieracium, laſerpitij lachrymam, meliſſophyllum, chamæpityn: verbaſci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei ſemen: & polemoniæ radicem, cui tantam vim contra ſcorpiones ineſſe quidam tradunt, vt ij ab his non feriantur, qui eam geſtauerint: quos, ſi fortè percuſſi fuerint, nihil tamen moleſti paſſuros affirmant. Et hæc omnia proſunt tantùm vulneri illita. Quæ verò pota vel deuorata auxilium præſtant, eiuſdem teſtimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum aſinino lacte poti: aſinorum & equorum, qui in paſcuis degunt, fimum liquatum in vino, & potum: oxylapathi, & oxalidis ſemen ex vino aut ex aqua potum, agreſtis lactuca: abrotoni hortenſis, paſtinacæ, hyacinthi, & vrticæ ſemen: quin & oluſatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum vinum. E quibus omnibus cùm plura poſſint confici antidota, pro varia Medicorum intentione, non operæpretium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, vt quæ potius peritiſſimi cuiuſque iudicio ſit relinquenda.

Scorpionum ictus, & curatio ex Aetio.

Remedium commune.

Remedia alia ex Dioſc.

Τρυγὼν θαλάσσια, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιοι. PASTINACA MARINA, SCORPIO ET DRACO MARINI. CAP. XLV.

SI Marina paſtinaca percuſſit, protinus accidunt moleſti dolores, aſſiduæ conuulſiones, laſſitudo & imbecillitas, mẽs percuſſis labat, poſtea obmuteſcunt: oculi caligant. Percuſſus autem locus in ambitu cum vicinis partibus denigratur, & ita obſtupeſcit, vt tangentem non ſentiat: hunc ſi quis premat, atrá ſanies, craſſa, & malè olens excernitur. Ei qui marina paſtinaca icitur, omnia, quæ de viperarum morſu paulò poſt referemus, ſimili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino ſcorpione, & dracone inferuntur, qui moleſtos cruciatus cient: interdum autem, ſed rarò, nomas excitant. Quibus abſinthij, ſaluiæ, aut ſulphuris ex aceto triti potio ſubuenit. Ipſi etiam diſſecti, vulneribusque impoſiti, ſui cuiuſque ictus remedio ſunt.

QVi à marina Paſtinaca percuſſi ſunt (vt teſtatum reliquit Aetius) his vulneris locus manifeſtè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis ſtupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementiſſima vi in altum impulſo, nerui ſauciantur: quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Narrant quidam, quòd ſi quis caudam paſtinacæ, quæ ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, ſuſpendat ac figat, ipſam quidem arborem areſcere, ægrum autem ſanari, atque id iuxta contrariæ affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam aſſerit Nicander in theriacis, his planè verbis: Trygonem, hoc eſt, paſtinacam, itidem maleficum, mareque vaſtantem draconem arcere noui. Dolor autem ſic hominem afficit trygon, cùm oblongis ſagenis defatigatum piſcatorem aculeo ſuo ceciderit: vel etiam ramis arboribus infixus fuerit, nam tum arbor ea fit obſcurior ignobiliorque. Siquidem ab huius morſu, ceu ſalis æſtu, eius & radices perditæ vna cum folijs flaccidæ redduntur, & areſcunt: homini verò caro putredine imminuitur: hæc Nicander. Cæterùm auxilium ſentiunt percuſſi, vt Aetius inquit, vbi ſtupor, & refrigeratio totius corporis conſequatur, ex calidis illitionibus, & conſimilibus cataplaſmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplaſmate impoſiti eis auxiliantur, & ipſum adeò acetum pro fotu aſſuſum maximè prodeſt. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quæ tenuium partium ſunt, ac calida, quo nimirum per attractoriam facultatem venenũ ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quæ tenuium ſunt partium, in altum proreptent. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, ſulphur viuum vrina veteri ſubactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, ſaluiam, & ſimilia. At verò ſi hæc deſiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito: mirabiliter enim auxiliatur. Dato item lauri decoctum, aut ſuccum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabæ, ac modico pipere trito, ac dato cum

Paſtinacæ marinæ ictus ſigna.

Paſtinacæ ictus remedia ex Aetio & alijs.

cum vino: aut silphium, aut laser ex vino: aut succi fici guttas quinq;, cum tribus serpylli granis bibendas præbe. Hæc Aetius aduersus pastinacæ marinæ ictus auxilia reddidit. Ad quos preterea commendatur saluiæ decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & scordium in puluerem tritum, & ex sui ipsius decocto potum, itemque verbenaca. Non tamen ob id pretermittēda est Theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta nostra essentia, cuius iā sæpe meminimus. Porrò Nicander quoq; nonnulla remedia protulit, quæ hæc sunt. Anchusæ folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopsis, tordilium, chamæpitys, fagi cortex, agrestis pastinacæ semen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, smyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & vtrunque papauer.

Μυγάλη. MVS ARANEVS. CAP. XLVI.

A Mure araneo percussis, circa morsum in orbem inflammatio exoritur, nigraque pustula, diluta sanie turgens, exurit: proximæ partes liuent. Rupta pustula, depascens vlcus, non ei dissimile, quod serpit, occupat. Intestinorum quoque tormina, difficultas vrinæ, & frigidæ asperginis offusio consequuntur. Huius morsibus auxiliatur ex galbano splenium, per se vulneri exterius impositum, vt medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulso illita. Quinetiam mus ipse, qui morsum intulit, si dissectus apponatur, ictus sui veneficia luit. Resistunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & allia contrita, necnon aquæ calidæ fotus: sed hæc ad locum pertinent. Prodest potum abrotoni decoctum, maximè si in vino detur: præterea serpyllum, & galbanum, & eruca vino madefacta: recentes cupressi pillulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulso, & pyrethrum cum vino, & chamæleonis herbæ radix. Nec desunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murem araneum contra suos ictus commodè bibi. Quam historiam apud alios inuentam, dignam duntaxat censuimus, quæ adnotaretur. Alij asseuerant, demorsum non aliàs exulcerari, nisi prægnans mus araneus fuerit: tum sanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morsus notæ.

QVanquam Mus araneus, qui, quòd colore mustelæ sit similis, Græcis μυγάλη dicitur, ab omnibus inter venenata numeratur, attamen in agro Tridentino is nullam morsu infert noxam, quemadmodum nec scorpio. Historiam eius superius libro secundo retulimus, quare iam ad eius morsus notas, & remedia progrediamur. Demorsis itaque ab eo (vt Aetius inquit) vulnera manifesta fiunt: quadrifido enim ordine illata vulnera conspiciuntur: & sanguis quidem primùm purus promanat, paulò post verò saniosus: animal enim ipsum putrefactione occidit. Consueuerunt etiam bullæ insurgere, quas si quis disrumpat, carnem subiacentem fæculentam offendet, & fissuris disparatam. Inflatio autem sequitur demorsos. Cæterùm hoc animal frequentius ad testes insilire solet, eosq; verbere impetere, non hominis modò, sed cuiusque etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorsi, post prædicta communia remedia, lauri tenella folia, vnius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex vino pota. Conueniunt etiam ipsis omnia communia venenorum remedia è vino dulci in potu sumpta. In pecoribus verò & iumentis illa ipsa cum aqua trita, naribus infunde: est enim ipsis præsens remedium. Vnde etiam hominibus similiter in potu exhibeto. Morsus porrò cumino, & allio, putamine extrinseco non abiecto, contegatur. Eadem etiā cum oleo trita assiduè ac diligenter locis circumsitis illinantur. Si verò ruptæ fuerint bullæ, & vlcera oborta, acida muria proluatur locus, aspergaturque subinde vsti hordei puluere. Verùm non rumpentur, nisi prægnans fuerit mus araneus, qui morsum infixit. Quod si exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & vlcera ex eodem decocto aut magis myrti decocto proluenda, fouendaq;. Strato verò inquit, in muris aranei morsu primùm scalpello, circumquaque vulnerandum esse locum, & murem subinde araneum vstum cum aceto imponendum, aut sinapi tritum, & aceto exceptum. In potu verò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta verbenaca, omnia ex vino pota, aut in cataplasmata conformata, & morsibus illita. Prosunt & maluæ folia imposita, & magna antidota potui data.

Curatio.

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XLVII.

SI vipera momordit, corpus intumet, vehementer arescit, subalbidumque colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm subpinguis, mox cruenta: pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens vlcus, quod in proxima repens, non summa modo corporis, sed intima quoque corripit. Gingiuæ ijs cruore suffunduntur: inflāmatio circa iecur erumpit: tormina, & biliosi vomitus sequuntur. Sopor, tremor, & vrinæ difficultas accedit, & frigidus sudor offunditur. Vbi verò vipera morsum impressit, fimum caprinum cum vino studiosè impositum opitulatur: item laurus & abrotonum, & galbanum splenij loco superiectum, & origanum viride inditum: pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti: erui farina vino subacta: radicis cortex vsque eò tusus, vt in puluerem solutus abeat, & scilla tosta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplasma in aceto mulso præparatum, sed locus ante eo calido foueatur: hæc loco imponuntur. Contra viperinos ictus rubus cum vino prodest. Aliqui anchusam tenui folio constantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in vino terni oboli bibuntur, & porracei succi hemina in mero, & foliorum apiastri succus, & syluestris ruta: hæc in vino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cæpæ, & porri recentes, salsamenta acerrima, & opipara: simplicia hæc sunt. Percussis à vipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, castorij, floris portulacæ seminisque, dimidio acetabulo constat: hæc omnia in Cretico passo teruntur, aut in alio probato. Erasistratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id est de viribus, inscribitur, pleraque alia tradidit, quæ ictis à vipera auxilium ferre possunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum vino pota, semē satiuæ brassicæ tritū, & acetabuli mensura cū vino potum. Quinetiam bonum est digitū in liquidam picem intingere, deinde vinū, quo digitus fuerit elutus bibere. Hæc sunt quæ contra viperæ ictus auxiliantur.

Viperarum morsus indicia ex Aetio.

VIperarum historiam exactius, vt puto, latiusq; libro secundo tradidimus, quàm vt operæpretium sit hic eandem repetere, vel plura nobis supersint addenda. Quare tantùm reliquū est, vt iam de earum morsus indicijs, & remedijs disseramus. Reperiūtur itaq; in eis (vt Aetius memoriæ prodidit) quos vipera mas momordit, vulnera in loco bina: in his verò qui à fœmina demorsi sunt, quaterna. Primū autē ex eis excernitur sanguis, deinde sanies sanguinolēta, & oleosa. Adest tumor bilia-

biliosus, feruidus, bullosus, subruber, deinde liuidus, denigratus, & proserpens. Siccitas vehemens inest ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris insultus, aliquando & bilis vomitus, tormina, capitis grauitas, vertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus sudor. Mors in horis septem, aut vt longissimè absit, tertia die, in his qui non seruantur, & maximè his, qui à vipera fœmina sunt icti: hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri possunt: siquidem is in theriacis ita ad Latinum sensum scribit. Hinc luctum à vipera manantem viatores diuulgant: duos enim instar nerui acutos masculi dentes in ore suo virus eructantes, ostentant: vipera verò fæmina semper plures exerit, pernicioso suo ore insultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è viperæ inflicta plaga sanies aliàs pinguedini similis, aliàs cruenta, interdum sine vllo colore cõspicitur. Sed quæ vlcus ipsum caro circundat, germinans graui offert sese tumore: interdum rubens, tumq; palàm liuida cernitur: quandoque etiam aquosum onus concipit. Frequentes præterea bullæ, ceu vacui per ignem tumores, perinde ac corpus igni sit ambustum, in cute supernè ebulliunt: illic subinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem seorsum à vulnere, aliæ circa plagam veneno non dissimilem mortem edentes. Aspera itaque noxa, vehementerque ignescens totum corpus exedit: hic per guttur, atque collum coeuntes sonitus, agminatim strepunt: quinetiam oculorum vertigine mœret. Illicoque membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas venit: at in capite caliginosum onus consistit. Atqui laborans ille aliàs siti aridum guttur suum exiccat, sæpeque ex vnguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam biliosos ventris sui humores expuit, toto copore pallens, ac humens circa membra sudor niuis iactu frigidiori circumfunditur. Colorem interdum liuidi plumbi gerit, alias obscurum, mox floribus similis est æris: hactenus Nicander. Præstat igitur (vt Aetius author est) priusquàm cruenta prodeat vrina, allij plurimum deuorare, & vinum meracum copiosum bibere, excitatis subinde vomitibus. Efficacissimum enim eis remedium est allij esus, ac meracior vini potio, inquit Archigenes, adeò vt si quis multum eius sustineat vsus, itemque meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Conuenit item maximè Theriaca ex viperis sine dilatione pota, & vulneri illico superposita. Quin & ipsa vipera excoriata, capite & cauda abscissis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorsis deuorata, maximum ictus præsidium affert. Caput autem à viua amputatum, diligenter per volsellam prehensum, morsuique impositum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contingit, venenum id mirificè extrahit. Conducit & dissectam gallinam adhuc internè calentem morsui imponere, idque alijs pariter dissectis, frequenter & assiduè repetere. Oportet etiam scalpello per ambitum demorsum locum circumcidere, & cucurbitulas subinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini succus in potu exhibendus est, & expressa à succo folia vulneri illinenda, est enim valde efficax ad viperarum morsus fraxinus arbor. Melissophylli item folia, & succus tum ex vino potus, tum vulneri exterius illitus, euidens auxilium confert, etiamsi iam moriatur æger. Aiunt præterea, si quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturum. Similiter etiam metaphroditos herba efficax est, & cancri fluuiales cum lacte triti, & poti, & vulneri adhibiti. Magnificè etiam prosunt ranæ coctæ, & in cibum sumptæ & iusculum earum subinde bibitum. Præstat & nasturtium plurimum edere, vel tritum ex vino bibere. Facit autem ad id mirificè testudinis sanguis exiccatus & cum syluestri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remedijs, supra sæpius relatis: quippe superuacaneum fuerit eadem tam sæpe repetere. Maximè verò vtendum est anchusæ radice, & heliotropio cum vino: dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde vomitu reiecti, exhibita statim à vomitu Andromachi Theriaca. Post scarificationem, & gallinarum impositionem, vulnus ex trifolij bituminosi decocto calido, diu proluendũ ac fouendum est, nam si pauco id tempore fiat, demorsi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum sale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipsius exusti, aut fraxini cinerem, aut alium quemuis cum aceto, aut hastulæ regiæ, aut sycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus aut caprino stercore, priusquàm claudatur. Cæterùm vt libro de therica ad Pisonem author est Galenus, nõ modò è viperarum morsibus retrahitur venenũ, apposito tantùm vt Aetius inquit, viperæ capite, sed ipsa quoque vipera tota contusa, & vulneri imposita. Cõtra viperarum morsus mirificè medetur echij epotus succus, herbaque ipsa vulneri imposita, vt superius libro quarto prodidimus, illius Alcibij historiam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit: quandoquidem planta hæc (vt ipse Dioscorides testatur) facultatibus adeò præstantibus insignitur, vt epota eius radix ex vino, non percussis modò à serpentibus opituletur, sed eos quoque qui antea biberint, feriri non patiatur. Commendauit etiamnum aduersus viperarum morsus Dioscorides sparsim in suis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præstantissima simplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, vel comedenda, quorum nonnulla hic subijciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia: tritici furfures ex ruta decocto incocta: erui farina vino macerata, scilla ex aceto feruefacta: personatæ, ebuli, & sambuci radices in vino elixatæ: sarmentitius cinis aceto subactus, aliaque complura, quæ breuitati studentes nunc silentio inuoluimus. Pota verò prosunt cassia odorata, costum, myricæ semen, pistacia, cerui genitale exiccatum, tritum & potum, chondrylla, anagallidis succus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritienses ab auxiliari eius vi Serpentinam vocant, cuius historiam, paritérq; vsus rationem superius libro secundo tradidimus. Verùm præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die pota: item oleum nostrum de scorpionibus, de quo etiam sæpius dictum est, ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modum describentes retulimus. In viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN vocant, cuius etsi nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc eiusque veneni remedia describantur. Siquidem Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritiensi comitatu, & Iapidiæ montibus. Est enim fera hæc viperæ omnino similis, præterquàm quòd capite sit ampliore, & maxillis latioribus, quòdque vltimo rostro superiori parte eminentiam quandam habeat, acutæ verrucæ similem. Vnde circumforanei, qui serpentes eorumque veneni remedia profitentur, hanc feram vulgò appellant Aspido del corno, hoc est Aspidem cornutum. Neque sanè ineptum illi nomen indiderunt, namque non minori cum velocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos, tribus tantùm horis morte occubuisse. Proinde scitè libro 13. cap. 25. de eo ita scriptum reliquit Aetius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis est (maior enim non pingitur, neque scribitur) colore verò arenosus, per corpus autem maculis nigris insignitus, caudam habet præduram, supernè descissam. A quibusdam verò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudæ instar milij duritiem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quàm vipera habet, cumque in multis aliàs ei similis sit, colore magis discerni potest: vipera enim subflaua est. Cæterùm ab Ammodite percussos festina vt plurimum mors sequitur: qui verò tam breui non pereunt, his sanguis è vulnere manat, & vulnus intumescit: sed paulò post sanies effertur, sequitur capitis grauitas, & animi deliquium. Qui verò optimè dispositi sunt, & robusti, in triduo intereunt: quanquam reperti sunt, qui in septimum vsque diem durarint. Celerius verò mors aduenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, primum

Ex Nicandro indicia.

Viperarum morsus remedia.

Simplicia medicamenta ex Diosc.

Ammoditæ historia, & venefica vis.

Aspis cornutus.

Ammoditæ morsus signa, & curatio.

mum quidem à communibus remedijs, vtpote ab adfixis cucurbitulis, circuncisô prius per ambitum vulneris loco, & superioribus partibus arctißimis vinculis constrictis: quin abscissa, dilatataq; statim scalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulsa pota, castorium, caßia, & artemisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu Theriace, nec non vulneri eadem illinenda. Vtendum & emplastris attractorijs, & subinde cataplasmata, quæ ad nomas siue vlcera serpentia conducunt, imponenda. Viperæ præterea similis, vt quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius historiam superius libro secundo retulimus, quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi aßignauit, vnde & eam lacertam Chalcidicam à quibusdam vocari tradidit. Itaque cum varia sit apud authores Sepis historia, facilè adducor, vt credam, Sepa reperiri non modo in lacertarum sed etiam in mortiferarum serpentium, & viperarum genere. Quod sanè videtur asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cùm inquit primo: Præterea niualis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cauaque vallis, & salebrosæ rupes, nemorosumq; promontorium, vbi sitibundus ingreditur Seps, colore nunquam vno visus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanemque feram se repræsentare, non autem lacertam. Cum verò secundo ait: Sepem item corpore demisso, exiguis haud dißimilem lacertis, declinabis, nulli dubium est, quin eam descripserit, quam Chalcidicam lacertam vocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui etsi libro secundo ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma sit similis, attamen libro quinto, Sepa viperarum generi adscripsit, vbi de aceti mulsi viribus disserens inquit. Acetum mulsum contra morsum eius viperæ, quam Sepa vocant, haustum meconium, ixiamue auxilio est. Aetius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos serpentes, vel viperæ genera recensetur, his verbis: Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur: ex crasso autem in tenuem abit: rectà verò ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum: vniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & gressu tradidit Pausanias, vt superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus. Cæterùm ab ea percußis (vt tradit Aetius) sanguis è vulnere manifestus excernitur, & paulò post sanies graueolens, tumor, & dolor segnis est, sed affectæ partes putrefactæ dealbātur, & totū corpus vitiligini, quæ alphos appellatur, simili colore inficitur. Pili, capillique è toto corpore defluunt, atque intra tres aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi sentiunt ex ijsdē rebus, quæ in viperæ, & cerastæ, & ammoditæ morsu relatæ sunt. Exhibenda est præterea portulaca plurima in cibo, & vinum bibendum myrtites meracius. Conueniet item spongiam calido aceto imbutam, morsui imponere, & ex butyro cum melle locum illinire, aut milium cum melle, aut paleas vnà cum terra, quæ eis adhæret, exustas imponere, Hæc Aetius. Ex quib. facilè conijci potest, cū ambæ hæ feræ è viperarum sint genere, ijs tutò antidotis earum venenum superari posse, quibus vipereum frangitur, & euincitur. Sed quoniam hæc humanæ vitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd iaculi, vel sagittæ modo in hominem prosiliat, cùm nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, sciuerimq; & hanc in Italia reperiri: non alienum duxi de eius historia ac veneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpsi. Hanc itaque describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, vbi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus insiliens, sic perimit. Hæc vt Aetius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore viridi, præsertim iuxta ventrem, vt milium colore referat, vnde & cenchrias, hoc est miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò vbi se ad lædendum parat, extendit se ipsam, ac veluti iaculum vibratum corporibus inuolat, atque hoc modo verberat. Ab huius morsu omnia, quæ de vipera dicta sunt, sequūtur accidentia, atque etiam grauiora, adeò vt etiam putrefactiones, & carnium defluxus consequantur, ac grauior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem, quæ ad viperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus author, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cuiusdam arboris vmbra æstate media quietem somnumq; caperet, cuius socij non procul oues pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit in sinistram mamillam, vt illicò perierit: at socij audito percußionis sonitu, viso serpente, quem nouerant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Confirmat hoc Iulius Solinus cap. 30. Polyhist. his verbis: Iaculi arbores subeunt, è quibus vi maxima turbinati penetrant animal, quodcunque obuium fortuna fecerit. Reperitur hoc sæuißimi serpentis genus, vt quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, vbi ipsum incolæ à sagitta Settone, vernaculo nomine appellant.

Sepis feræ cōsideratio.

Sepis morsus signa, & remedia.

Acontiæ histor. morsus notæ, & cura.

Σκυτάλη, καὶ ἀμφισβαινα. CÆCILIA, ET AMPHISBÆNA. CAP. XLVIII.

Consimilia suprà dictis in vipera eueniunt ijs, qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademque ferè auxiliantur: quare hoc venenum priuatam descriptionem sortitum non est, neque visum est dignum, quod alio genere cōprehendatur. De ijs autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remedijs ad viperas scriptis, percussi ab eis adiuuari soleant.

Non desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ vtranque serpentis extremitatem occupent: fierique ob id putent, vt fera in vtranque partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poetæ septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negauerim ego id monstrosè, & præter naturæ intentionem euenire non posse, in omni serpentium ouiparorum genere, quemadmodum & volatilium. Siquidem pluries compertum est, ex vno tantùm ouo duobus vitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alas, modò totidem crura, totidemque pedes: atque etiam lacertæ visæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non vtique statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitißimè, & apertißimè confirmat Aristoteles libro, & capite tertio de generatione animalium, sic inquiens: Monstra rarò admodum fiunt in ijs, quæ singulos pariunt, sed crebrius in ijs quorum partus est numerosus, & præcipuè in auium genere, potißimumque in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò, quòd sæpe pariant, vt columbæ: verùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coëant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd si vitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine vlla superuacua parte generantur. Sed si vitella continuantur, nec vlla interiecta membrana disterminantur, pulli ex ijs monstrifici prodeunt, corpore, & capite vno, cruribus quaternis, alis totidem: quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (vitellum enim cibo ijs est) pars autem inferior postea instituitur, quanquam cibus idem, indiscretusque suppeditatur. Iam serpens etiam biceps visus est, videlicet eadem de causa: nam id quoque genus oua parit, & mul-

Amphisbænę, & Cæcilię consid.

Monstra in auium genere.

& multa numero: hæc Aristoteles. Quæ sanè mihi facilè persuadent, vt credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis natura biceps perpetuò nascatur. Verùm quandoquidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo vtrisq; extremitatibus, capite scilicet, & cauda, acuminatis gignitur, adeò vt difficillimè possit caput à cauda discerni, existimauere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aetius lib. 13. cap. 28. scribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex crassis in caudam tenuem abeunt, sed æqualis crassitudinis in vniuersum existunt, vt neque cognoscant videntes ea, iuxta vtram partem caput aut cauda sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiam in hirudinibus conspicitur. Differt autem, vt idem tradit, amphisbæna à scytala, quòd illa ex vtraque parte progrediatur, vnde à Græcis illi nomen inditum est. Galenus porrò libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptitius non est) vt hæc verba, quæ in eo leguntur, apertè ostendunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & nauigia vtrinque proram habentia, cui natura ex superfluo substantiæ bina capita est largita) hoc inquam animal, aiunt, si mulier grauida supergressa fuerit, malè abortum facit: hæc ille. Cæterùm, vt ipse Aetius scriptum reliquit, ab vtraque demorsis contingit morsum obscurum esse, ac vix apparere, veluti sunt muscarum ictus: quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen, sed inflammationem excitant, vt apum & vesparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoque, quæ de illis sunt relata, verùm facultate intensiore. Ex his etiam Aetij verbis conijci potest, cum horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus sit, Amphisbænæ caput inesse terrenis vermibus, vel alui tineis persimile, ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, vt alterum ab altera non nisi difficilè discerni possit. Cæciliam autem Hetrusci vulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, authore Nicandro, oleastri baculo circumuestitum, si manibus frigore torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorumq; nexus dissoluit.

Amphisbæna biceps nō est.

Vtriusq; morsus signa, & curatio.

Δρύινος. DRYINVS. CAP. XLIX.

A Dryino morsis pustulæ, molestique dolores incidunt, præsertim quà dilutæ saniei emissarium subest: quinetiam erosio, torminaque consequuntur. Ab eo ictis conuenit aristolochia cum vino pota, trifolium herba, radix hastulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere & tusæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

Dryini historia, & eius ictus notæ ex Nicandro.

Dryinus, vt in theriacis testatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus versatur. Appellant enim alio nomine etiam hydrum, sed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, suaque natura idoneo lacu venatu intercipit in pratis molurides, & ranas. Hic si à myope musca illa quæuis animantia prouocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, cum concaua quercus robur celeri saltu subit, structo sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeoque hydro simile: grauis autem fœtor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, nec non abrasa corij præsegmina sub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuuias, & pelles hument. Si quempiam is vel in talum, vel pedis plantam percusserit, à corpore icti hominis difficilis odor sparsus fertur, atque circa ictum niger in acutum surgit tumor, mentemque mœrentis angor, & tristitia, quibus detinetur, obscurant. Species nimio dolore conflaccescit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet; adeò ipsum atrum venenum semper depascens consumit, quin & caligo lumina eius obfuscans, occultansque malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum instar seu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioque cruciantur. Vrina eis decutitur, & pallescit: Ipsi verò dormitantes sterunt, frequentibus singultibus correpti, aliàs per collum vomitum felli similem, aliàs cruentum eructantes, ipsumque malum acrem sitim generat: postremò laborantibus membris tremorem effundit: hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum est, quòd in quercuum cauernis, quæ propè radices sunt, stabuletur. Græcis enim quercus δρῦς dicitur. Proinde Galenus lib. de theriaca ad Pisonem, de Dryino ita scribit. Dryinus serpens sic nominatus, quòd in radicibus quercuum viuat, tam malignus ad perdendum proditur, vt eius, qui supergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumescant, & quod magis mirificum est, manus quoque ipsæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, vt quemlibet gratum odorem prauum esse existimet, nec alterius præterea rei queat sentire: hactenus Galenus. Dryino, vt Aetius inquit, abundat Hellespontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus est, vt etiamsi quis eum non videat, fœtore loci cognoscatur. Est autem cubitorum duorum longitudine, obesus, ac asperrimis squamis circa vniuersum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, dolor vehemens, nomæ, delirium, corporis siccitas, singultus, biliosus vomitus aut omnino simplex, vrina suppressio, tremor, interceptio vocis, stupor, scissura, & mortificatio percussorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoq; ex ijs, quæ in viperæ morsu dicta sunt, opem sentiunt; itemq; ex communibus remedijs iuxta consequentium accessionum proportionem adhibitis.

Ex Galeno.

Dryini descriptio, & morsus curatio.

Αἱμόῤῥοος, καὶ διψάς. HÆMORRHOVS, ET DIPSAS. CAP. L.

AB hæmorrhoo ictis vehementes cruciatus accidunt, qui angusta, contractaque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copiosus sudor effluit, & quacunq; parte corporis cicatrix vlla fuerit, ea sanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eijciuntur, profluensque sanguis in globo coit. A pulmone sanguinem excusiunt, & in vomitiones effusi sine remedio commoriuntur. Quos verò dipsas percussit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisque vsqueeò pertinax, vt satiari non possit, ac sine vlla intercapedine excruciet: & si potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem sitim relabuntur: proinde toto habitu similes sunt ijs, qui antea potus nihil hauserint: quare propter continuam sitim, & præster, & causon, aut dipsas appellatur. Hæmorrhoi, dipsadisque morsus velut immedicabiles, à plerisque maiorum deplorati relinquebantur, quare si peculiaribus contra dipsadem remedijs egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem scarificatione vti, vstionem facere, & si locus patiatur, extremorum amputatione opus erit: consequenter quàm acerrima cataplasmata admouere, de quibus sæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à salsamentis, vtiles esse. Me-

cæ potiones, & lauacra prosunt, quæ subinde interiecto breui spatio assumenda sunt, prinsquam morbi genus emerserit, quo semel erumpente opem ferre non potest vlla medici opera. In ictu hæmorrhoidis eadem prosunt. Insuper quæ in commune opitulantur, vt scarificationes, vstiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipsade definiuimus. Quinetiam decocta vitis folia, & cum melle trita.

Hæmorrhoi perniciosius ictus, & histo.

HAemorrhous, & Hæmorrhois, authore Galeno in libro de theriaca ad Pisonem, suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem inferunt: quippe percussi, sanguine per os, & nares, totoque corpore effuso, intereunt. Hic (vt in Theriacis cecinit Nicander) petrosas rimas assiduò incolit, asperum, supinum, & modicè pendentem lectum illic sumens, vbi tractum suum habeat, deinde pabulo satur fiat. Longitudo eius pedis vestigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite adusque caudam totus & subtilis, & minutus est. Aliàs colore igneo, aliàs rursum candens. Collo satis constricto est, gracilis cauda necessariò in arctum contracta, extenta est angustè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti sunt infusa: albore luminum suorum, locustis vel syluestribus apibus par. Insuper horribile, & asperum ei caput horret, obliquè modico corpore suo instar cerastæ claudicans. Ex medio etiam dorso paruum nauigium semper appellit, ad terram ventrem suum atterens: squamis verò & itinere parum substrepit, perinde ac arundinis copiam transeat. Post ictum statim decolor species accurrit, nigra nimirum, corq; ipsum dolore circumangitur: venter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte sanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus salit, recens bilioso veneno coinquinatus: lotium item rubens accurrit, quæq; in corpore sunt vulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpũtur aperiunturq;: cutes enim fuligine contrahuntur. Caueas itaq; in primis, ne in te fœmina hæmorrhois virus suum iaculetur. Nam si cui morsum illa infixerit, ei gingiuæ simul ignescunt, penitusq; & vnguibus sanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graueolentes, seu humentes molunt: hæc ex Nicandro. Cui subscribit Aetius, sic inquiens. Animalia hæc (hæmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem sunt arenoso, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam angusta figura paulatim desinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq; & tarde proreptant. Per corpus verò multis notis albis, & nigris variegata sunt, & asperioribus squamis obsita: quapropter dum serpunt, sonus auditur. Et fœmina quidem ventri incumbens, per terram reptat, & gressum infernè circa caudam firmat: mas verò circa ventrem ingressu nititur, & collum serpendo extendit. Consequitur horum morsum color icti loci cruetus, coloris tetri, & nigricans: ex quo nihil in initio effluit, præter quàm paucum quidpiã aquosum. Ventriculus dolore tentatur, adestq; spirandi difficultas. Deinde sanguis ex naribus profluit, & ex ipsius morsus foraminibus: & si qua in corpus obducta iamdiu fit cicatrix, ea rumpitur, & sanguinem profundit, atq; hæc quidem in maris Hæmorrhoi morsu contingunt. A fœmina verrò Hæmorrhoidis morsu ad hæc & anguli oculorum, dentium gingiuæ, & vnguiũ radices sanguine manant, & vt simpliciter dicam, per omne corpus sanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingiuæ putrescunt. Horum porrò curam facere oportet, primùm quidem sanguinis eruptioni obluctando ac resistendo ijs medicamentis, quæ aptè sanguinem sistere possunt, deinde cataplasmata plagæ imponendo ex folijs vitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea verò quam cruenta prodeat vrina, allij multum deuorent, multumq; vini diluti bibant, & ad vomitum cogantur, deinde confestim Theriace exhibeatur, & postea pisces multos, allijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panem, & vuam passam dulcem, & deinde vino diluto largè hausto vomant. Plaga verò aqua frigida proluatur: vesica autem spongijs calidis foueatur. Sed iam de DIPSADE disseramus, quæ sic à Græcis dicta est, quod continuam, & inextinguibilem sitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus lib. 11. simp. medic. vbi eiusmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri scribit: quòd hæc regio humida sit, illa verò siccissima. Hoc autem à Marsis, qui Romæ viperas venabantur, accepisse ait, quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam esse existimat. Quare longè minus nos ijs circũforaneis fidem præstare debemus, qui Marsos hosce imitati, diui Pauli generi se adscribũt, seq; inde ortũ duxisse prædicãt. Nam si Galeni ætate hi mẽdacissimi nebulones vniuerso orbi imponebãt, veri quidẽ similimũ est, eos qui hodie per Italiã vagãtur, longe magis decipere posse, quã fecerint Marsi illi antiqui, quippe nõ dubitandũ, quin eorũ astus à Galeni seculo in hũc vsq; diẽ protractus, maximũ susceperit incrementũ, ꝙ constet mortaliũ ingenia tam in bonũ, quàm in malũ procliuia, ætate magis acui. Meminit etiã Dipsadis Gal. li. de theriaca ad Pisonẽ, sic scribens. A Dipsade cõmorsi causo febri malè conficiũtur: nam & multa siti, & æstu vehemẽti vexati, interdũ & dirupti diem obeunt. His Galeni verbis subscribit Aetius lib. 13. vbi sic inquit: Dipsas, quæ à quibusdam Causus appellatur, viperæ est species, quæ magis in maritimis locis reperitur, quã alibi, magnitudine cubitali, ex crassa in tenuẽ desinẽs: notas autẽ habet per omne corpus fuluas, & nigras: caput verò angustius. Sequitur autẽ ab ea demorsos, præter ea quæ de vipera dicta sunt, & sitis intolerabilis planè, adeò vt etiamsi multus potus eis adhibeatur, sitis non sedetur: & tamen neq; per vrinas, neq; per vomitum, neque per sudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam sitim exusti, si potum non sumant: aut ob multam potus repletionem distentus rumpitur venter, vel infernè circa inguina, vel circa imum ventrem, vt in aqua inter cutem sæpius euenit. Cæterùm & his, ceu à vipera demorsis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis vrinam cientes exhibeantur. Aluus item per infusum eluatur, & oleo cum decoctis exhibito, ad vomitum cogendi sunt malè affecti. Ad plagæ verò locum, post exustionem, circumcisionem circumquaque scalpello factam, cucurbitularum affixionem & dissectas gallinas admotas, calx viua cum oleo imponitur, & emplastra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipsadis priuatim meminit Aelianus li. 9. de hist. animal. sic inquiens: Dipsas cuius vim, & naturam eius nomen nobis declarat, inferior quidem est magnitudine, quàm vipera, sed tamen in occidendo quàm celerrimè superior. Cuius morsu confixi, etsi assiduam potionem hauriant, ad sitim tamen continuò exardescunt, & ad bibẽdum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Sostratus cùm albam esse ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et sicut audio, vario, multiplicique nomine nuncupatur: quidam presterem vocant, alij causonem, alij anombaten, a quibusdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica, tum magis in Arabia nascitur: hæc Aelianus. Ex quibus verbis manifestè deprehenditur error Leoniceni viri alioquin eruditissimi, qui Dipsadem putauit corporis forma nullis notis à vipera diuersam esse. Nec equidem scio, qua ratione, vel authoritate nixus, in hanc opinionem venerit, in eaq; perstiterit.

Hæmorrhoi morsus notæ, & curatio.

Dipsadis historia, morsus signa, & cura.

Leoniceni error.

Ὕδρος. NATRIX. CAP. LI.

AB Natrice demorsis vlcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non secus atque ijs quæ serpunt vlceribus, expuitur. Si ergo morsum natrix adegit, prodest origanum tritum, & aqua subactum: lixiuia cum oleo indita, aut aristolochiæ cortex, aut quernæ radix mi-

nutim

ſtatim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ ariſtolochiæ drachmæ in potione poſcæ cyathis duobus, deinceps marrubij ſuccus, vel decoctum alterius cum vino: ſimus recens datur in aceto.

Hydri ſiue Natricis hiſt.

HYdrus anguis in aquis plerunque degit, à quibus nomen ſibi vendicauit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, vocent. Hic ſi relictis aquis, terras in habitet, lõgè nocentior euadit, vocaturq́ tunc Cherſydrus. Differt tamẽ is à dryino, qui (vt ſuperius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipſe de Hydro, cuius nunc hiſtoriam, morſus diſcrimina, & remedia proſequimur, diſſeruit ſub Cherſydri nomine in theriacis, ſic carmine in proſam verſo ſcribens. Age itaque Cherſydri, qui aſpidi conformis eſt, figuram æqualem recita. Sed plagam eius maleſica, & peßima ſanè ſigna ſequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expaſſa ab internis partibus, humentem ictum ſatis certò indicat, putredine fatbiſcens. Quinetiam dolores immenſi igneſcentes, hominem tandem interimunt: mox etiam per membra puſtulæ finguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ægrum. Atqui cherſydrus iam antea in vuido, ſeu parum aquæ habenti lacu, irrecõciliabilem canis iram adfert. Enimuero vbi ſole aqua exiccata fuerit, adeoq́ ariditas in fundo excititerit lacus, tum hic ſerpens in terra ſeſe continet, & ſqualidus, & deformis in ſole tetrum corpus ſuum refocillans: in ſemitis autem, lingua ſua afflando ſitibundus ſulcos exedit: hæc ille. Cherſydri quoq́ meminit Aetius lib. 13. cap. 35. his verbis: Serpens hic cherſydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquoſis degit locis, & hydrus appellatur ab ipſis aquis, hoc eſt natrix poſtea verò ſiccos incolit locos, & ex compoſitione locorum, cherſydri, id eſt natricis terreſtis, nomen inuenit. In humectis quidem locis, ex humido victu exſatiatus, non purum venenum habet: cùm autem terreſtris ſit, nocentius id acquirit. Cæterùm forma, paruam terreſtrem aſpidem refert, præterquàm quòd ceruicem non ita latam habet: hoc enim inſigne ſolum aſpides præ his habent. Qui igitur ab hoc morſi ſunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum ſerpentium morſu, veluti eſt tumor, continuus dolor ardens; liuidus locus, & fæculentus, vertigo oculorum, exolutio, vomitus bilioſus, ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, vt & per ventrem quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim verò coni cupreßi drachmam vnam, & myrti baccarum itidem vnam, terito, & cum melle roſaceo, aut vino mulſo in potu exhibeto. Iuxta verò affectum locum calcem viuam, & ſimilia, cum oleo imponito.

Cherſydri natura, morſus & curatio.

Κέγχρος. CENCHRVS. CAP. LII.

CEnchri morſum, qui viperino ictui ſimilis eſt, putridum vlcus ſequitur: carnes antea, vt in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt: lethargo corripiuntur, & veterno preſſi ſomnos captant. Eraſiſtratus eos iecinore, inteſtino ieiuno, coloq́; conflictari author eſt: quippe diſſectis ipſis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morſis á cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini ſemine illitus, & ſatureia trita, & ſyłueſtris ruta, & ſerpyllum, cum duabus haſtulæ regiæ drachmis, & tribus vini cyathis, aut ariſtolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Cenchri conſideratio.

QVamuis Aetius appellauit Cenchrum ammoditen, & Acontiam cenchriten, non tamen propterea cenſendum eſt Cenchrum, de quo hic diſſerit Dioſcorides, ammoditen, aut acontiam eſſe: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec ſimilitudinem. Ea autem de cauſa Cenchrus dictus eſt, quòd maculis per quàm minimis (vt Lucanus eſt author) milij magnitudine, & colore, vniuerſum eius corpus reſperſum appareat. Auicenna cenchrum famoſum appellat.

Κεράστης. CERASTES. CAP. LIII.

A Ceraſte percuſsis locus attollitur, cum duritia puſtuloſus, è plaga ſanies profluit, modò atra, modò pallidior: ſed toto concretu varicoſus intumeſcit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum diſtenti commoriuntur. Si ceraſtes percuſſerit, cita partis amputatio ſuffragatur: quare ſine mora ictam partem amputare, aut ſcalpro confeſtim circumcidere, & ijs ſimilia proſequi oportet. Vrentia inſuper reliquijs admouenda: ſiquidem virus hoc veneno baſiliſci ſimile eſt.

Ceraſtæ morſus exitialis, & auxilia.

CEraſtæ, quorundam probatißimorum authorum teſtimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum inſtar oriuntur, à quibus ceraſtæ, hoc eſt cornuti, nomen inuenerunt. Horum morſus lethalis ferè ſemper fuerit, niſi (vt Dioſcorides inquit) demorſum membrum ſtatim à reliquo corpore abſcindatur, amputeturque, aut ſaltem illico omnis caro, quæ demorſum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (vt refert Aetius) cubitalis eſt longitudinis, longißima duorum eſt cubitorum, corpore verò arenoſa, & iuxta caudam deſquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum ſimilitudine: partes verò circa ventrem ex ordine ſquamis obſitæ ſunt, quapropter in ſerpendo ſomnum ſibilo ſimilem edit, per obliquum autem, non rectà proreptat. Iulius Solinus Ceraſtam (inquit) quadrigemina cornicula, non quidem gemina gerere ſcribit cap. 30. Polyhſtor. quarum oſtentatione velut eſca illice ſollicitatas aues perimunt. Nam reliqua corporis de induſtria arenis tegunt, nec vllum indicium ſui præbent. Cæterùm percußis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui ſimilitudine inſurgit, & ſanies profluit vini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, velut in cruentatis ac ſugillatis aliàs fieri conſueuit. Reliqua item, quæ in viperæ morſu dicta ſunt, etiam his ſuccedunt, cum intenſione vehementiori. Vt plurimùm verò vſque ad nonum diem ſuperſunt. Remedia autem eadem, quæ morſis à vipera conferunt: hæc Aetius.

Ἀσπίς. ASPIS. CAP. LIV.

AB Aspide ictis vulnus exiguum prorsus, quasi ab adacta acu citra tumorem conspicitur: sanguis exiguus ille quidem, sed ater distillat: caligo velox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non sine voluptate consequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit: At vir perit absque labore vires, atque discolor: mediocris stomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiscunt, quasi sine sensu in somno vacillent: hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm ijs, qui ab aspide feriuntur, quæ de ceraste scripta sunt, auxilia dari debent. Nam venenum hoc, quemadmodum basilisci, aut sanguis bubulus, celerrimè in arterijs sanguinem cogit.

Aspidis perniciosus ictus, & genera tria.

REperio apud eos authores, qui animalium historias tradunt, tria Aspidum genera constitui, & vnumquodque vbi hominem morsu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta est earum veneni vis in hominum necem, vt rarissimè seruentur, qui ab eis percussi fuerint. De his scribens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic inquit: Inter aspides nominata ptyas collum exporrigens, & spatij metita longitudinem, perinde ac si tunc rationalis fera facta esset, venenum solerter corporibus inspuit. Harum itaque ferarum vna (siquidem tria sunt Aspidum genera, ptyas dicta, chersæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm vellet custodes latere, statim, & citra suspicionem mortem sibi conciuisse. Hæc ille, qui subinde pluribus historiam enarrauit tam inuicti animi huiusce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniã vocatam, id nominis sibi comparasse volunt, quòd hirundinum modo dorso nigricet, & candicet aluo: quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat, chersæa verò ita dicta est, quòd in mediterraneis semper degat. Harum omnium meminit Aetius lib. 13. cap. 20. sic inquiens: Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur: quædam enim ex eis terrestres appellantur: quædam verò chelidoniæ, quæ circa fluuiorum ripas, præsertim Nili, latibula habent, aliæ verò ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur maiores sunt, & quandoque vsque ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximè verò ptyades, cinereo sunt colore, viridique & ad auri colorem inclinante. Terrestres verò vt plurimùm & ipsæ cinerei sunt coloris, quanquam & subuirides reperiantur. Cæterùm accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspides momorderunt: vulnera enim in demorso loco, veluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morsu, ex fœmella verò quatuor citra magnum dolorem, à quibus nihil effluit, nisi violentum animal sit, quod morsum inflixit. Consequitur autem stupor, pallor, frontis refrigeratio, assidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, segnities, & collapsio in somnum profundum, ad finem verò conuulsio. Mors autem in tribus ad summum horis ex terrestris morsu sequitur: in chelidoniæ verò ictu præsentissima adest. Porrò his, qui à ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors cõsequitur. Auxilium autem ab aspide morsis ferunt, & præsertim quos ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousque aceti qualitatem circa dextram præcordiorum partem percepterit: hepar enim in morsis ab aspide primum aiunt sensu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an victurus sit percussus, centaurium cum vino tritum bibendum præbent: siquidem enim euomet pharmacum, morietur: si non, viuet. Quò verò veneni in corpus distributi vis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur malè affectus: aut opopanax cum vino diluto detur, & confestim euocet. Numius autem inquit: Origanum viridem, aut aridam pro ægri viribus cum vino dato. Post vomitum antidotis theriacis vtendum, & communibus remedijs prædictis. Vtiliter autem ad plagam imponuntur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centauriũ cum myrrha & modico opio. Rumex autem si cataplasmatis modo imponatur, nihil lædetur. Præter opinionem verò auxiliatur Theriace tum plagæ imposita, tum pota. Prosunt autem & assiduæ excitationes cum euulsionibus, & plagis, & vniuersi corporis motus, & aqua marina calida pro fomento aspersa: hactenus de aspidibus Aetius. Efficacissimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus sum, præstantissimum antidotum contra venenosum ictum aspidum, quas surdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua vitæ, & antidoto nostro confecta. Quippe cùm tenuium admodum sit partium, ictu oculi in vniuersum corpus diffunditur, venas, & arterias confestim permeans. Vnde prohibet, ne sanguis & spiritus in vasis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, veneni vim arcet potentissimè, idque superat citissimè.

Aspidum histor. ictus notæ, & cura.

Βασιλίσκος. BASILISCVS. CAP. LV.

ERasistratus in libro, quem de medicaminibus, & venenis condidit, de vocato basilisco scitè ita refert. Cùm basiliscus momorderit, vulnus ad auri colorem efflauescit. Itaque in plurimis, quæ virus eiaculantur, comites notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, vt idem Erasistratus author est, auxiliatur castorij drachma in vino pota: item papaueris succus. Ictuum remedia ita se habent.

Basilisci varia historia.

MVltiplex variaq; est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum vocant. Sunt enim qui scribant tantæ perniciei animal esse Basiliscum, vt solo oculorũ intuitu, alij sibilo tantũ, alij halitu, alij verò morsu, homines statim interimat. Nec desunt qui vulgi opinionem secuti, ex antiqui galli ouo hanc sæuissimam feram nasci putant. Ex hac itaque historiæ varietate ac inconstantia, facilè adducor, vt credam, plerosque historiam Basilisci, vt fabularem descripsisse. Id quod etiam probè Dioscorides sensisse, atque adeò nostro iudicio adstipulari videtur. Siquidem is ne cum alijs accusaretur, Erasistratum citauit, authoremque historiæ huius fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber ille inter legitimos censetur) vbi sic inquit: Basiliscus bellua subflaua, & triplici frontis apice munita, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, videntes se, & audientes necat: atque si quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptilium genus cauere, ne Basilisco vicinum habitet. Libro verò 10. cap. 1. de simp. medic. facultatibus, idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare videtur, sic inquiens. Nam bestiam seu feram regiam, quam vocant βασιλικὸν θηρίον, ne videre quidem mihi vnquam contigit: & si vera sunt, quæ de illa referunt, periculosum etiam est vel prope accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Basiliscũ tanta veneni acuitate, & immanitate pollere ait, vt quamuis magnitudine dodrantalem non excedat mensuram, serpentes tamen omnes etiam ingentes, suo duntaxat halitu extinguat, adeò vt virga quoq; è longinquo contactus, illico tangentẽ conficiat. Scribit Iulius Solinus, vires ne defuncto quidem Basilisco deesse, eaq; propter eius emptas esse reliquias à Pergamenis amplo sestertio, vt ædem Apollinis manu insignẽ, nec araneæ intexerẽt, nec alites inuolarẽt, cadauere eius reticulo aureo suspenso,

suspenso, & ibidem collocato. Huius item horrendissimæ feræ historiam tradidit Plin. lib. 8. cap. 21. vbi ita scriptum reliquit. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, vt plerique existimauere, Nili caput, vt argumenta, quæ diximus, persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæterisq; mem bris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum semper in terram. Aliàs internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius videre, confestim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est vis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, cãdida in capite macula, vt quodam diademate insigni. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, nec vt reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modò, verùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis vis malo est. Creditum quondam ex equo occiso hasta, & per eam subeunte vi non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges videre) mustelarum virus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Iniiciunt eas cauernis, facilè cognitis sola tabe. Necant illæ simul odore, moriunturque, & naturæ pugnam conficiunt. Hæc de basilisco Plinius. Quem tamen plura cum aliis fabulosa narrasse putamus. Nam si tantùm oculorum intuitu, sibilo aut halitu hominem interficit, non equidem video, quomodo factum sit, vt ij qui ipsum viderunt, eiusque faciem adnotarunt, ex quorum postea relatione huius ferè historiam plerique descripserunt, incolumes euaserint: præsertim cùm tã paruum sit animal, vt nisi è propinquo loco conspici possit. Atq; adeò hinc mihi impossibile videtur, quin ipse aspicientes non viderit, cùm (vt Plinius refert) non multiplici flexu incedat, vt reliquæ feræ, sed celsus, & erectus: vel quòd ex infecto circumstante aere, qui viderunt non perierint. Cæterùm cùm Erasistratus his fabulis nullam fortasse fidem adhiberet, certoq; sciret Basiliscum morsu tantùm, vt aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morsus curationem instituit. Verùm quandoquidem huiusce veneni vis adeò vehemens, & immanis existit, vt expugnari non possit, non est cur plura hic referam, quàm ex Erasistrato memoriæ prodidit Dioscorides. Quem ducem & authorem secuti, vt ipse suis de medica materia libris hoc sexto finem imposuit, ita nos nostris in eos commentariis, quos ad nostram communemq; rei medicæ studiosorum vtilitatem conscripsimus, iam extremam manum imponemus. Non obliti immensas gratias agere DEO *optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus sempiternam.*

Catoblepas.

Plura fabulosa in Basilisci historia.

LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

DE RATIONE DISTILLANDI AQVAS EX OMNIBVS PLANTIS:

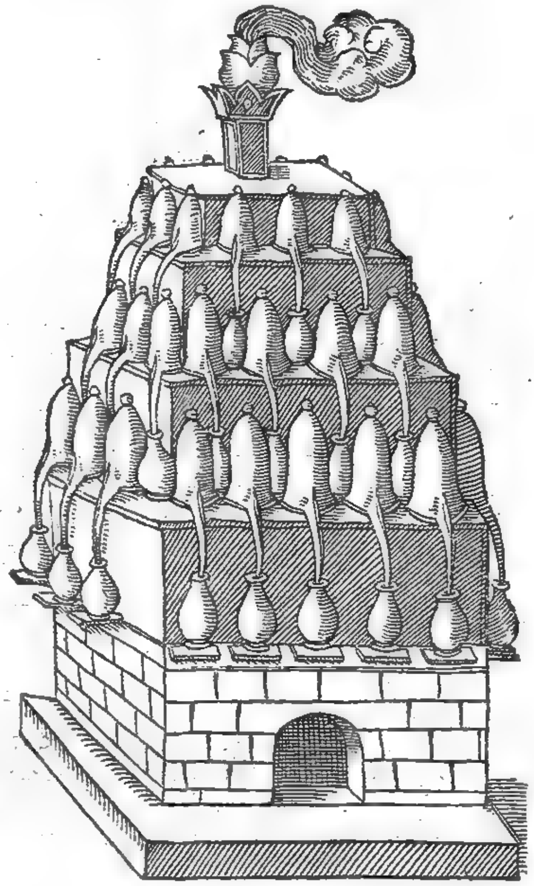
Et quomodo genuini odores in ipsis aquis conseruari possint.

DE RATIONE DISTIL-
LANDI AQVAS EX OMNIBVS PLANTIS, ET QVOMODO GENVINI
odores in ipsis aquis conseruari possint.

PRISCORVM medicorum nemo fuit, qui quicquam ad posteritatem transmisisset de arte eliciendi aquas stillatitias ex plantis, vel aliis quibusvis vegetabilibus. Parabant illi potiones suas ex dilutis, vel decoctis, ad curandos corporum nostrorum affectus, aquarum stillatitiarum nulla habita mentione. Inuentum hoc nouum est, referuntq; quidam ad Chymicæ artis professores: alij ad Medicum quendam, qui (vt narrant) rerum experimenta admodum diligenter inuestigans, dum fortè fortuna Betam decoctã, & adhuc calentem, in stanneam patinam effunderet, alteram similem patinam superponeret, ne statim refrigesceret olus: id vbi sub edendi tempus rursum detegeret, videretq; superiorem patinam aqueo liquore, ipsoque copioso adeo resudantem, vt vndiquaque plurimæ excurrerent guttæ, quæ oleris iam cocti tum odorem, tum saporem resipiebant, illico artem à natura edoctus, instrumentum excogitauit plumbeum, campanæ rostratæ simile, ad contegendum æneum vas, plantarum plenum, super fornace constitutum, vt hinc claras limpidasque consequeretur aquas: id quod illi felicissimè cessit. Elegit autem ille plumbeas hasce campanas, quòd certò sciret, plumbum ob suam, quam possidet, frigiditatem, ascendentem è plantis ab igne calefactis vaporem, perquam facilè in aquam vertere posse. Et rectè quidem, cùm è nullo alterius metalli, aut materiæ alembico, tã copiosa educatur aqua, vt è plumbeo. Id cùm deinde contemplarentur alij, nouum modum excogitarunt, quo vno tantum igne, & vna tantum fornace, plura cõcalefacerent vasa, singula singulis plumbeis Alembicis contecta, vt minore sumptu ac labore copiosas adipiscerentur aquas. Quamobrem fornacem, cuius imaginem primo loco dabimus, sibi fabricarunt. Cæterùm cum non desint, qui semper meliora inuentis addere satagunt, præsertim Chymisticæ facultatis Magistri, ij cum viderent eiusmodi aquas plumbeis Alembicis paratas, suarum plantarum odores, saporesq; haudquaquam resipere, sed potius fumum olere, & adustionis nidorem, & quæ ex amaris, acutisq; plantis fierent, nec amaroris aliquid, nec acredinis, sed dulcedinis non parum gustantibus reddere, aliud ad destillandas è plantis aquas inuenerunt instrumentum, quod Vesicam appellauere, quo passim vtuntur ij, qui è vini, aut cereuisiæ fæcibus Aquam vitæ distillant, herbis vnà cum communis aquæ non mediocri quantitate, in vas æneum coniectis, vt ex fornacis ipsius imagine quispiam videre poterit. Sed concinniorem modum postremi repererunt, qui eiusmodi aquas in feruentis aquæ Balneo (quod Mariæ vocant) aut super vaporibus extrahunt, siquidem constat eas aquas esse multò præstantiores, quòd suarum plantarum tum odorem, tum saporẽ egregiè retineant. Euenit sanè hoc, quoniam balneũ calentis aquæ, sua ipsius humiditate, partes tenuiores retinet, cõseruat, ac custodit, quo fit, vt eæ non resoluantur suis in plantis, quemadmodum in iis, quæ lignorum, aut carbonum violento igne exuruntur. Quapropter inter aquas, quæ balnei calentis vi destillantur, & quæ plumbeis instrumentis extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter vinum & aquam. Quippe quæ fiunt in balneo aquæ bulliẽtis, aut super ipsius vapore, vitreis rostratis organis ad id muneris paratis, vt postea ostendemus, eæ ab herbis & floribus, à quibus manant nec sapore (vt paulò ante diximus) nec odore discrepant. Quin non solum proprias plantarum qualitates secum trahunt, sed & tam limpidæ & sinceræ proueniunt, vt ne tantillum quidẽ fumi, vel adustionis nidorem resipiant. Contrà verò nunquam vel rarissimè gustaueris aquas è plumbeis Alembicis resultantes, quin tibi fumidum quoddam in ore relinquant. Quæ res non modò gustantibus, bibentibusve præsertim ægris, qui cæteris morosiores semper esse solent, nauseam mouent, & molestiam afferunt, sed plurimum noxæ pectori, ventriculo, iecinori, visceribusq; omnibus ingerunt, quòd à metallicis vasculis, è quibus deriuantur, malam qualitatem eliciant, & in se ipsas contrahant. Patet hoc manifestissimè in Absinthij aqua, ex Alembico plumbeo profecta, nam eam dulcem esse constat, non amaram. Id quod à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (vt diuturna docet experientia) euenire certum est. Et non solùm in Absinthij aqua, sed etiam alterius cuiusvis plantæ temperamento calido, & sapore acri præditæ. Siquidem cùm plumbeus Alembicus huiuscemodi herbarum vaporibus tum actu, tum potẽtia excalfacientibus superficietenus afficiatur, corrumpaturve, fit quidem, vt superficies ipsa ita affecta in cerussam tenuissimam vertatur, quæ deinde aquis sese commiscens, illis dulcedinem addit. Atque id videre est in albo talium aquarum sedimine, præsertim vbi aquæ per plumbeum Alembicum recẽs paratum meauerint. Nam vas, quod diu in hoc opere vsurpatum est, obducta circumquaque quadam veluti gypsea crusta, non ita facilè à vaporibus deraditur, & in cerussam vertitur. Nulli autem mirum esse debet, si ab acri plantarum vapore plumbi superficies in cerussam mutetur, cùm cerussa ipsa (vt Diosc. est author) paretur laminis plumbeis, super aceti vaporibus suspensis, & super craticula ex arundinibus parata extensis. Quod quidem iis non accidit, quæ duplici vase, vitreis organis, calentis aquæ balneo conficiuntur, nam eæ sufficienter amarescere, aut fauces linguamve mordicare, si fiant ex amaris, aut acerrimis plantis, apertissimè sentiuntur. Preterea carẽt dulcedine, quòd à vitreis Alembicis, vnde guttatim fluunt, nullam adscititiam qualitatem recipiant. Porrò, quæ parantur instrumento, quod Vesicam appellant, stanno circumlito, longè meliores habentur, quàm quæ è plumbeis rostratis campanis euocantur. Quòd ignis fornacis herbas in aqua feruescentes, nec vstulare, nec fumido nidore inficere queat. Attamen nec hæ integras herbarum vires retinent, ob aquæ communis admistionem

mistionem, quæ illas suffocat & hebetat. Quamobrem aquis illis palma danda, quæ in Balneo Mariæ, aut super eius vapore parantur, & præsertim quæ fiunt ex herbis facultate calidis. Et hæc de modis distillandarum aquarum, à plantis, & plantarum floribus, in vniuersum dixisse sufficiat. Peculiaria enim inferius describentur, vbi fornacum, & instrumentorum imagines appictas dabimus. Quod autem ad aquarum stillatitiarum vires spectat, sciendum est, iisdem eas pollere viribus, quibus & herbæ, floresve, à quibus eliciuntur, præditæ sunt, verùm non adeò præstantibus, quippe quòd in distillando non modicum substātiæ deperdatur, & in auram euolet, quo fit, vt non desint Medici, qui decoctis potius vtantur. Siquidem ex gustu olfactuque apertissimè constat longè plus virium in his contineri, quàm in aquis stillatitiis. Verùm quia decocta ægris non æquè placere solent, vt aquæ ipsæ distillatæ, ideo hæ potius, quàm illæ eligēdæ, vbi ægrotis nostris gratiora pocula offerre volumus. Ad quam rem etiam Myropolarum diligentia requiritur, vt eas aquas probè & cum industria conficiant, si & ægrotantium & Medicorum gratiam sibi conciliare volunt. Sunt itaque diligenter distillatæ aquæ vtiles admodum, adeò vt decoctis, quibusdam in medicamentis, non parum anteferri debeant. Nam vbi in ardētibus febribus, & æstatis feruoribus potus aliquis parandus fuerit, qui & sitim valenter restinguere, & gustum potantis oblectare queat, felicius, commodiusque id proculdubio fiet cum aquis distillatis, admistis aut vino Punicorum malorum, aut Iulapio è rosarum, aut violarum aqua parato, aut ex citrei, aut limonij mali succo, quàm cum quouis decocto, quantumcunque optimè confecto. Idem etiam euenit, vbi aut ad oculorum morbos collyria, aut in capitis dolore oxyrhodina, aut in iocinoris, & cordis affectibus epithemata paranda erunt. Prætereo, quantum conducat aquarum distillandarum artificium ad odoramenta paranda, cùm in Medicum potissimum vsum, tum ad vniuersi corporis delitias: quales sunt, quæ parātur è floribus rosarum, pomorum aurantiorum, Myrti, & aliarum plantarum, quorum flores suauissimè spirant. Quinetiam ad mulierum ornatum, quę subinde suis vtuntur aquis distillatis ad conciliandum faciei nitorem. Ad hanc rem sunt efficacissimæ, quæ è radicibus Polygonati, Bryoniæ, Cucumeris agrestis, Ari, & Fabarum floribus ac Tiliæ parantur. Verùm cæteras superat, quæ è Limonum succo, in quo minuta cochlearum quarundam marinarum candidissima putamina, magnitudine pisi granum parumper aut nihil excedentia, pluribus diebus fuerint macerata, & deinde in balneo feruētis aquæ vnà cum succo ipso distillata. Siquidem hæc non solùm cutim attenuat & erugat, sed nitorem elegātissimum addit. Id quod neutiquam silentio mihi prætereundum duxi, vt non solùm viris satisfecisse videar, sed etiam nobilibus matronis, & cæteris quibuscunque mulieribus, quarum gratia mihi non paruifacienda est. Quo fit vt admodum necessarius sit aquarum distillatarum vsus apud omnes nationes, & præsertim apud eos Medicos, qui politicè, & cum omnium laude Medicinam exercere desiderant.

PRIMA FORNAX.

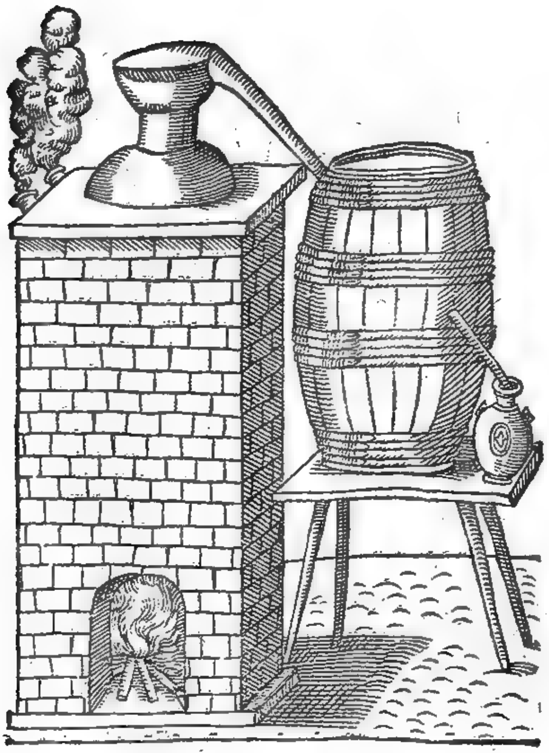

I.

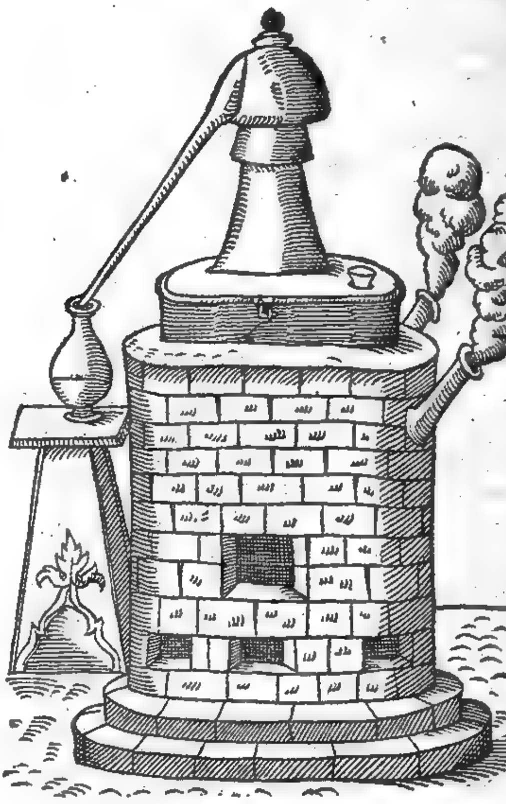
HÆc fornax in testudinis acutæ formam parata, quàm plures potest fouere & sustinere plūbeas rostratas campanas, quę vnico tantùm igne calefieri possunt. Attamen hisce plumbeis alembicis ij tantum vtuntur pharmacopæi, qui hactenus præstantiores aquas facere neglexerunt.

SECVN-

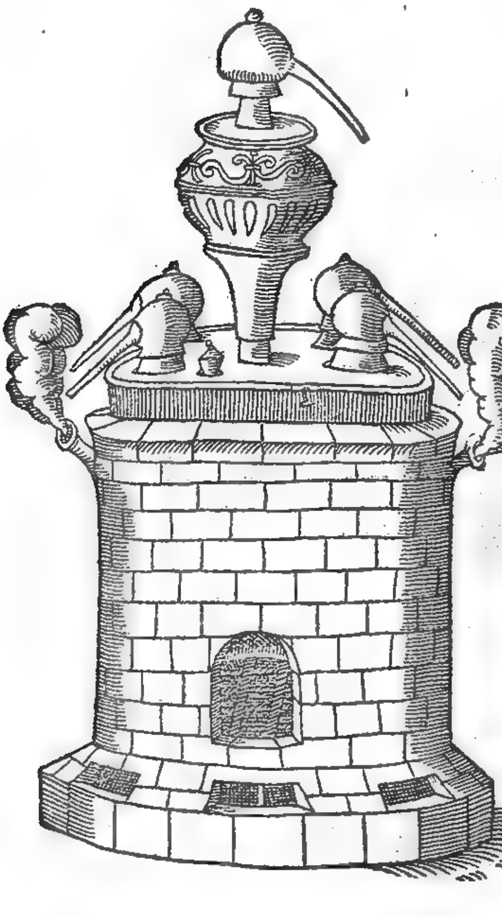
SECVNDA FORNAX.

TERTIA FORNAX.

QVARTA FORNAX.

II.

VESICAM æneam, æneo pariter alembico coopertam continet, cuius rostrum, ligneum cadũ aqua frigida plenum perforat, ne spiritus in auram euaporent, sed condensentur, atque in aquam vertantur. Hoc itaque alembico (vt diximus) paratur aqua vitæ. Verùm omnes ferè Germaniæ Myropolæ eo nunc vtuntur ad distillandas aquas ex omnibus plantis, sanè non reprobandas.

III.

BALNEVM est Mariæ, simpliciter paratum cum vno tantum alembico. Inferius vas quod stanneum est, matulę magnę, oblongę adsimile habetur, tum æneo caldarij cooperculo ita plumbatum ferruminatumque, vt alterum sine altero extrahi non possit. Simul imponuntur, simul quoq; auferuntur. Atqui alembicum vitreum esse oportet. Vbi autem aqua in caldario ex longo feruore defecerit, aperto foramine, quod cuneo conclusum in caldarij operculo spectatur, alia etiam feruens infunditur, donec ahenum repleatur.

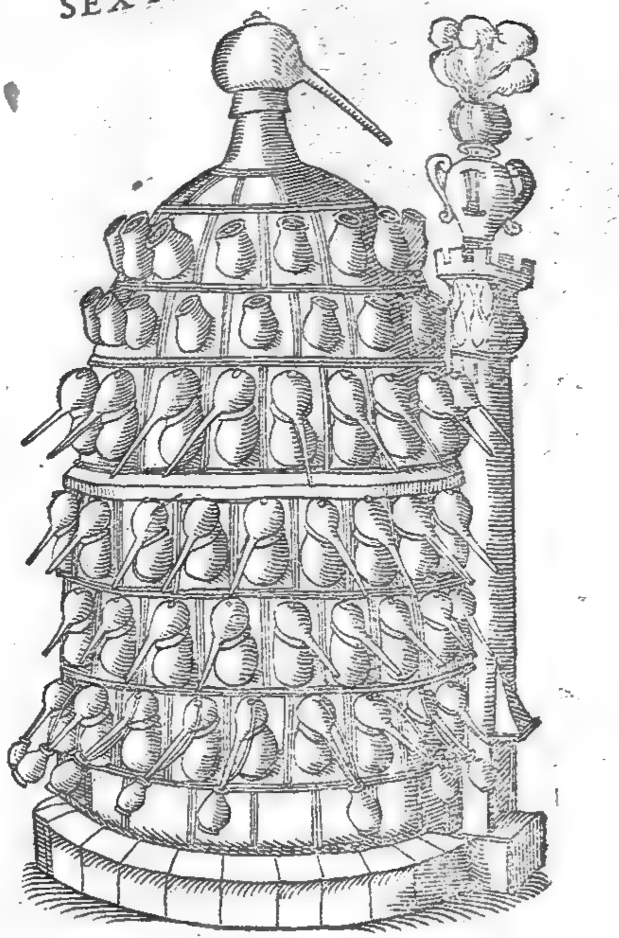
IV.

BALNEVM hoc quatuor continet alembicos vitreos, quorum vasa in balneum collocanda, & vitrea & stannea esse possunt. Quod autem in summo eminet, vapore tantùm aquæ inferioris balnei, per æneam fistulam sursum ascendente calefactum, aquam à contritis herbis aut floribus reddit omnium optimam. Cõcluditur autem vrinale eius stanneum in cacabo maioris circumferentiæ, super fistula fabricato, rimis vbique stanneo glutino adeò occlusis, vt nihil vaporis ascendentis expirare valeat. Est itaq; superius hoc instrumentum adeò simul compactum consabrefactumque, vt vnum tantum corpus videri possit. Solus vitreus alembicus separari potest, & vicissim reponi, vbi aquas distillare opus est.

QVINTA FORNAX.

SEXTA FORNAX.

V.

BALNEVM hoc eſt elegantiſſimum, in quo vas ſtanneum, trium ſpithamarum longitudine fabricatum, tumidoque inferius ventre, reſidet, cuius ſuperior pars, in qua ſitum eſt orificium, per rotũdum foramen, in medio balnei cooperculo exciſum, extra caldarium ad ſpithamæ altitudinẽ porrigitur. Huic inſeritur ſtanneus alembicus, quem vas aliud, eodem metallo conflatum, amplioris latitudinis, excipit, ad frigidam recipiendam aquam, quæ ex ſuperiori oblongo vaſe, in ſumma columnæ parte conſtituto, per æream defluit fiſtulam, frigidæ aquæ deſtinatam, vt ſtanneum alembicum in medio ſtantem circundet ac refrigeret. Siquidem eo continuè refrigerato fit quidem, vt vapores aſcendentes longè melius cõcreſcant, & in aquam vertãtur. Id quod in cauſa eſt, vt copioſiorem aquam recipiant artifices. Vbi autem ipſa aqua frigida paulo poſt à calore Alembici caleſiat, illico fiſtula in inferiori vaſis Alembicum recipiẽtis parte euacuari poteſt, aperto epiſtomio, & alia iterum frigida denuo vas ipſum repleri. Verùm ne tantum laboris in effundenda & refundẽda hac aqua ſuſcipiant miniſtri, poteſt ſuperioris vaſis fiſtula, quod frigidam continet, epiſtomio ita ſubinde regi & moderari, vt tantum aquæ continuò in vas alembicum circumdans diſtillet, quantum huiuſce recipiẽtis fiſtula, ſuo epiſtomio moderata, cõtinuè vacuari queat. Vt autem Balnei ipſius caldarium eadem ſemper aquæ quantitate refertum ſit, & ne aqua, quæ ignium vi continuò conſumitur, vacuum remaneat, arte quidem factum eſt, vt vas aliud columnæ inferiori parte affixum, calidiſſimam continuò, per inferiorem fiſtulam epiſtomio menſuratam, in balnei caldarium effundat aquam, quæ quidem ſuo in vaſe calefit eodem igne, quo ipſum calefit balneum, ſiquidem vacua eſt parietis columna, vſque ad ipſius inferioris vaſis fundum.

VI.

VLTIMA hac fornace vtuntur Veneti ac Neapolitani, qui vitreis alembicis abũdant. In qua vna tantum die & nocte, ſicco ignis calore, eliciunt aquæ vltra centum libras. Fornax rotunda eſt, vt ex imagine hic appicta apparet, fornacibus, quæ in Germanorum viſuntur vaporariis, omnino ſimilis. Continet hæc circumcirca, vt videre eſt, numeroſa fictilia, intrinſecus vitro incruſtata, vrinalis formã referentia, & diligenti ſanè artificio argillaceo luto agglutinata, quibus ſingulis per totum fornacis ambitum ſinguli adduntur vitrei Alembici, è quorum vertice ex globulo ad hoc parato, Recipientia craſſiuſcule funiculo adalligata, pendent. Calefit hæc fornax eodem modo, quo Germanicorum vaporariorũ fornaces. Atqui dum ignis vehemens eſt, vacua relinquunt vaſa, donec parumper remittatur, ne violento calore plantæ aut flores exurantur. Tunc itaque plures miniſtri, qui hoc tantum artificio aluntur, obſtructo vndique fornacis oſtio, ne concluſus expiret calor, herbas fictilibus iniiciunt, & ſimul vitreos applicant Alembicos. Atque in hunc modum copioſas eliciunt aquas, quæ longè meliores habentur, quàm quæ plumbeis conficiuntur inſtrumentis, quòd nullam metallorum contrahant infectionem.

INDEX ACCVRATVS OMNIVM, NON SIMPLICIVM TANTVM, SED ALIARVM ETIAM QVARVMCVNQVE RErum, tam in Dioscoridis textu, quàm Matthioli commentariis contentarum: duplici numero signatus, quorum prior paginam, alter eiusdem lineam docet.

A.

Brasa-

H.

Hermi-

N.

O.

Q.

R.

T.

V.

F I N I S.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI SENENSIS,

SERENISSIMI PRINCIPIS Ferdinandi Archiducis Austriæ, &c. Medici,

APOLOGIA

ADVERSVS AMATHVM LVSITANVM, CVM CENSVRA in eiusdem enarrationes.

ET:

Epistolarum Medicinalium Libri V.

ITEM:

Dialogus de Morbo Gallico.

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Maiest. speciali ad decennium.

FRANCOFVRTI,

Ex officina Typographica Nicolai Bassæi.

M. D. XCVIII.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΤΘΙΟΛΟΥ ΑΠΟΛΟΓΙΑΝ

Ματθαῖος Κολλῖνος Βοίημος.

Ἔργα Διοσκορίδου βοτανῶν πέρι, καὶ περὶ δένδρων,
　　Σὺν πολλαῖς μελέταις ἔξεσε Ματθίολος·
Οὗ πόνον εὐκλεέες τε καὶ εὐφρονέοντες ἰητροὶ
　　Φαντὶ κλέους ἔμεναι ἄξιον ἀθανάτου.
Εἷς τις ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχον ὄνομ' οὐδ', ὅγ' Ἄματος,
　　Ἀλλ' ἀμαθής, τούτου χρήσιμα ἔργα ψέγει.
Τῷ γ' ὑπερηφανίας τοίης χάριν ἀντιβολήσας,
　　Τῇδε βίβλῳ τὸ γέρας δῶκεν ὁ Ματθίολος.

FRANCISCVS PARTHINVS KOBORETANVS

Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus

PETRO ANDREÆ MATTHIOLO præclarißimo Medico S. P. D.

NEMINI hoc vnquam mortalium hactenus cōcessum fuisse video (præstantissime Matthiole) quantumcunque in quauis præcelleret facultate, vt in tanta passim iudiciorum, sententiarumq; varietate, omnium desideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate nescio quomodo placatiores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac singularis probitatis, simul & eximiæ eruditionis lux enitescit, quàm praui, & peruersi, qui quò maiori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliores, & in omnibus se morosiores præbent. Vt quod ignauia, vel mentis hebetudine, siue suo quodam infortunio non valuerint adipisci, id suæ imperitiæ tenebris in aliis obruere contendant. Quorum quum molesta, & inhumana sit ingratitudo, tum non ferenda est hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modò ipsi, quibus nihil bonum & elimatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, vt etiam cæteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinæ fructu, & vtilitate spolient. Ac quamuis ea sit in te constantia, ea morum grauitas, vt parum, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cuiusdam Lusitani hominis ingratissimi, & ab omni humanitate alienissimi, imperitissimam in tuis scriptis temeritatem: tamē postmodum nōnihil vereri mecum cœpi, ne hęc animi tui magnitudo longius quàm par sit, euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem institueras, pariter & censuras in eius grauissima errata penè ad finem perduxisse, non minus tua, quàm omnium reliquorum causa, capiebam animo nō mediocrem voluptatē, quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per vllum facilius, & clarius huius insanam vecordiam, quàm per te ipsum retegi posse, existimarem. Nunc autem quo consilio, quave mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotij cum isto nugatore, nescio laudem, an (quod mihi certè potius videtur) tuum hac in re nonnihil vituperem propositum. Quòd si tibi persuades, vt non tanti æstimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo conspectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur, vt indignum planè tibi iudices, vt istam dissolutam, & præcipitem loquacitatem irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam summam esse nullus dubitat, quàm reliquorum consulis iudicium. An quo singulari doctrinæ lumine facilè tu huius falsitatem animaduertis, idem quoque de omnibus censes? Erras profectò mi eruditissime Matthiole. Quot erunt, qui casu in hunc hominem incident, quos istius falsitas à veritatis studio impediat? Quot ille nondum satis instructos, & in hac facultate roboratos suis calumniis à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius scientiæ tyrocinia adhærescūt,

aut nec dum tua doctissima scripta expenderint, tantò periculosius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis est homo in aliena reprehendendo, in suas fabulas intrudendo, adeò perfidiosus in alienis scriptis violandis & (qui imperitorum mos esse solet) adeò procliuis est in sua constituenda sententia, vt vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Huius impudentiæ tu non occurres? Eam quum tu sine omni tua molestia comprimere valeas, cum omnium reliquorum detrimēto libidinosè grassari patieris? Dicam id, quod sentio, Matthiole, non tam vt cæteris in hac nostra medica disciplina præstantissimis viris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa, omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus esse videaris. Quis hac nostra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis vtilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illustrauit? Vt excellentissimi vbique viri, quos maria, terræ, itinerum immensitas diuidunt à tuo cōspectu, hi animo, sermonibus, scriptis, literarum missione (vt tu optimè nosti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis amplissimis cōmunibus beneficiis sic me tibi deuinctum, & adstrictum cognosco, vt nihil tui causa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita sit inhumanus, quæ in quoquam tanta sit immanitas, vt tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidiè se oblectans, non dico ingratitudinis, vel minimum indicium ostendat, sed hos tuos præclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria non compenset? non omnibus monumentis decorādos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te stimularit, qua maior est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicæ vtilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, vt omnes grauissimos susciperes labores. Tantáne fuit in Lusitano ingratitudo, eáne inhumanitas, vt nihil istorum recordetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, vt tantam ei vindicem excellentiam, quasi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquem apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, vt (si quidem fecisse) emendatum te à Lusitano dolere queas. Vsque adeóne hominem esse immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic vbique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam ille imperitissimus homo tuæ præstare debuerat humanitati. Non tanti est id incōmodum, vt corrigi, & resarciri posse à quamplurimis doctissimis, & grauissimis viris dubitem. Nam vt innumeros hoc nostro prætermittam tempore, eruditissimos, & plenos leporis, venustatis, humanitatisq; viros, qui quo sunt ingenij cultu, quo flagrantissimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi profitentur, tum vel vnus Cronemburgius Coloniensis, summus & præstantissimus medicus tuo cordi hac in parte abundè satisfaciat. Cuius etsi doctissima, ac clarissima scripta à te versata non ignorem, audi obsecro qua gratitudine, autoritate, quàm doctè, quàm luculenter in suo de compositione medicamentorum libro breuiter suum in te intimum affectum declaret, & Lusitani illius nequitiam, & indoctam improbitatē redarguat, ac perstringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odiosa confidentia, virus inuidentiæ suæ in clarissimum, modestissimúmq; virum Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestiuè huius doctrinam super cōmentariis in Dioscoridem editis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & perniciosam inuidiam ostentat, ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnā stirpium imperitiam, atque improbam in se translatam operam alienam (quod crimen est longè omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etiam enarrationibus suis inseruit, quod non iustissimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi studio dissentit, in graues, manifestósq; errores imprudens homo prolabitur. Cuiusmodi exemplum tum in hac plāta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryso, ac in plerisque aliis visitur. Multò satius fuerat, quo doctiorem se æstimaret, eò quoque modestiorem se præstare, quod ingenuum Philosophum decet. Hactenus. Quid syncerius? Quid magnificentius huiusce modi viri grauissimo testimonio? Vt recreare potius te debeant talium, & tot clarissimorum virorum centuriæ, quàm vt te moneat vnicum inter homines esse portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstri hoc sit simile, talem in lucem esse editum, & in commune humanum consortium fuisse productum huiuscemodi hominem, qui ea rodat, laceret, cōuellat, in ea insaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat; minimè tamen reformido, quin parum multi sint futuri, qui sua modestia istius intemperantiam conuincant, qui sua gratitudine, & candore, illius insolentem malignitatem, & insaniam

Matthioli laus.

superent.

sperent. Quorum synceritas, honestas, probitas, non te plus reuocent, ac consolentur, quàm istius barbaries te deiiciat. Absit, vt non multò plus eruditissimorum virorum iudicia valeant, quàm importunitas vnius Lusitani. Hoc porrò magis me affligit, quòd quum tu ipse per te commodè, & opportunissimè confutare possis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, sed ingenuus pudor ab hac dehortetur molestia cum isto subeunda homine. Alij suis impediti negotiis, alienæ difficultet se subiiciant falci. Cæteris aut nō innotuit Amathus, aut (quod mihi est verisimilimum) tibi hanc reseruant prouinciam. Indignum se arbitrantur de eius disceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc superstite, cuius labores sint attentati, cui sua eruditio optimè sit cognita, & explorata, qui optimè se ipsum intelligat. Non decere id onus in cæteros reiici, quod ab eo sit accersitum, qui & id facilè ferat, & maiora portarit. Neminem aliena censent tutius, diligentius, fidelius, protecturum, quám sua ipsius, in quibus suus honor, sua laus, sua gloria versatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipse, ipse est superstes. Quæ studiosissimè est commentatus, ea nobis seruet integra, hæc custodiat nobis salua, contra peruersorum calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ sit prudentiæ excellentissime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, sedulò prospicias. Et quid opus est magna hic, & longa consultatione? Quasi sit obscurum, quasi te ipsum id lateat, magis te in isto negotio tuæ obtemperare mentis generositati, quàm nostri omnium expectationi. Vide μὴ πλείων ἀγνοεῖα σεαυτὸν καταιχλείη. Suspecta tibi sit ea securitas, ex qua & tuæ autoritati, & cæterorum studio non leuis fortasse imminet iactura. Ne nimis securè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τῦ ἀπαιδεύτυ Lusitani. Excute istum scarabeum è tuis floribus, nec sinas, vt suis molestissimis susurris, & fœtore ista contaminet, ex quibus optima, & roscida mella reliqui se confecturos sperant. Hic labor (& quis labor?) nisi ad cætera tua præstantissima monumenta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepisse cognoscemus beneficia, quæ fuerint inchoata, non absoluta, splendidè adumbrata, non expressa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui sint futuri, qui istuc tuum silentium molestè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorum amplissimorum beneficiorum pœnituisse te dicant, cùm tanti ea non ducas, vt ea nobis ab hac contagione liberes. Propulsa nobis hanc molestiam, declina, obtunde omnem improbitatem, vt tutò nos in tuis luculentissimis operibus sciamus posse versari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Lusitanus ita nequiter tua inuasisset opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuissima aspersa labecula, tua nitidissima nobis restitueres opera. Nunc quid viuus cessas? Quod tunc à mortuo nos obtinere non posse penè iniquũ putaremus, quanto id erit deploratius, quantò iniquius à viuo non impetrasse? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd victus, & tuo iudicio, quod grauissimum est, superatus, manũ conserere cũ isto imbelli transfuga abnuere censeberis? & ea iam tacitè cōdemnare, ob quæ cæteri suæ fœlicitati cum primis gratulantur? Scimus iam hanc operam à te incœptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus dissiparit. Vt hac quoque opera suas bibliothecas doctissimi complures locupletandas expectent. Hanc spem comprehensam, & mentibus nostris infixam, si tua præstantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto destiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipse inchoaris? An cedere te posse quisquam credat Lusitani ineptiis? aut iure te reprehensum ab isto imperitissimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuissima irrepat huiuscemodi suspicio. Da quod à te magnifice expectamus. Exhibe quod lectu, & visu iucundissimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes paratum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat existimationi, Lusitani inanem auget confidentiam? Quid dicet calumniator profligatissimus? Scripsi contra Matthiolum, rapui, suffuratus, deprædatus sum, quæ volui. Viuit Matthiolus, nil contradicit. Adeò nonnunquam plus iuuat perfricare frontem, quam omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne pro sua impudentia, si non effutiet, secum uolutabit? Noli tantum locum dare huius amentiæ. Nobis nihil erit iucundius tua existimatione, nil dignius, nil contra huius furorem vehementius, quam quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iam antè tua præstans eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, & eximium omnes à te sperent. Noli te (rogo) in eam præcipitare opinionem, vt aliquid in tuis bibliothecę scriniis delitescat, quòd nobis subtrahas, quod nobis inuideas. Non patitur nostræ consuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parum sollicitè, non satis anxiè tecum pertractem. Tametsi de medica sis materia ita benè, & præclarè meritus, vt nemo tibi deesse, nemo non omnibus beneficiis te cumulatissimè prosequi valeat, timeo tamen subindè, ne homines ingrati, inuidi, malitiosi tua abutan-

 tur

tur humanitate, & summo reipublicæ amore. Qui tunc demum veram se venari putant gloriam, si (id, quod nunquam, vt confido, adipiscentur) suis maleficiis tuos nitantur præclarissimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina non potuerunt consequi, id imperitia, impudentia, furore nanciscantur. His, quæso, per nostram amicitiam, per communem omnium literarum amorem, quibus animum semper habuisti deditissimum, declara, quam mala cæcitate ruant. Aperi horum vanitatem, concute, dispelle istorum inuidentiæ virus. Indica eis quam longè fuerat tutius sana in eis mente vti, quam in illis suum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum sapientissimis summam vtilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequam sapere didicerit, omnium se agitatorem præbet. Quod quum tua postulet sapientia, eruditio, existimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctissimè nobis elucubrasti, ea nunc aduersus hunc prædonem, calumniatorem, tuta, salua, illæsa, & intacta posteritatis memoriæ tradas, simul & ipsum sua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditissime Matthiole, & quàm celerrimè nostræ satisfacias omniũ expectationi. Viennæ Austriæ, Quarto nonas Septembris. 1557.

MAGNI-

MAGNIFICO AC CLARISSIMO DOMINO
PETRO CANNIZERO,
Serenissimi Regis Romanorum, &c. Archiatro,
PETRVS ANDREAS MATthiolus Senensis Medicus S. P. D.

NESCIO quo pacto id ferè semper vsu venire animaduertamus (clarissime vir) summos & præstantissimos viros, quo magis excellunt, quantóq; cæteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, & calumniis impeti, ac lacessi. Quò minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamuis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicæ vtilitatis, non id præstantiæ culmen videam, quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morsus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiusce æui improbitatem (vt quidam fortasse putant) sed in impiorum hominum impudentiam reiiciendum arbitror. Quod tametsi minus sit nouum, minus inusitatum, vt ab honestissimo quenquam impediat instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum, quum vnà cum ipsa virtute nata sit inuidia, liuor cum primordiis emerserit, & hac omni tempore suam exercuerint improbitatem. Inuidia verò virus improbitatis suæ nunquam in obscuros, ignaros, abiectósque exercere solet, sed in eos plurimum, qui cæteris vel doctrina, vel sapientia, vel aliis quibuscunque animi, vel fortunæ dotibus præclariores, eminentioréſque euaserunt. Vtpotè quæ cum eò loci euehi non possit, quò præclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tantùm & technis se extollere nititur. Nec idcircò mirum videri debet, si quò magis quis inclarescat, eò vehementius in illum hæc se iaculetur vipera, & sæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoque animaduertissem, & labores, conatúsque nostros ab inuidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & meæ propè cuiusdam felicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarissimorum hominum communi fortuna me non segregari. Ob idq; decreueram potius inuidorum rabiem silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium facessere: præsertim cùm in omni vita præcipuos comites mearum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse voluerim. Verùm quum vidissem, legissemque vanissimas quasdam calumnias in nostros in Dioscoridem Commentarios editas ab Amatho Lusitano homine sanè non solùm, vt eius fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiam, quantùm ex eius scriptis colligi potest, omnium arrogantissimo: qúmque præter id comperissem hunc quamplurima ex commentariis nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariæ studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) nisi ij à nobis palàm refellerentur, pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè sum alienus, excitatus, pati sanè non potui (etsi aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, vnà cum Censuris in eius deliramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostræ premerem. Siquidem tametsi non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriā, non tamen ducebam eam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idque

consultius videbatur scripta illa iam adornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & iam etiam viderem quamplurimos doctissimos & honestissimos viros (quos nunquam nouimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrocinium suscepisse, ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verùm diuersum suadebat genius meus, subindè velut insusurrans indignum fore si meos partus tanta iniuria affectos hac tantum ratione destituissem. Idq; eò magis mihi faciendum suadebat, quòd iam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaque anceps in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò cõscientia, & ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, & vbi potius negotium hoc honestè subterfugere cupiebam, quam exequi, tot accesserunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, vt tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ medicus apprimè eruditus, & in omni studiorum genere optimè versatus, cuius literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto reuocarunt, vt eius opinioni & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreuerim. Cæterùm quum iam diu nouerim (vir clarissime) quantum doctrina, eruditione, ac synceritate præstes, quinetiam quantùm iudicio summo, ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quúmque te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximie obseruandos proposui, hos vltimos labores nostros non tantùm tibi legendos, videndósque mittere decreui, sed etiam nuncupare volui. Nec (mihi crede) eo animo, vt hac re tua in me collata beneficia rependere velim ac putem, sed quòd eximia virtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi huiusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facile noscere poteris, animi synceritate discurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & postremò autoritate corripere. Hoc si (vt spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorumq; virorum negotiis semper esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiam præconiis nostra augeantur præsidia. Nam vbi videris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorúmq; discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Pragæ, Quarto Calend. Septembris.

PRÆFA-

Commentarij in Dioscoridé magno labore sunt editi.

QVVM itaque nō sine magno labore, magnaq; industria Commentarios in Dioscoridem edidissem, quemadmodum doctis quamplurimis, praeclarisq; materiae medicae studiosis hosce labores nostros non ingratos fore sperabam: sic neminem tam peruersum, inuidum, improbumq; fore iudicaui, qui non potius optimi consuleret (vt ingenuè fatear) candidos nostros, & synceros conatus, quam iniquius quidpiam de his existimaret. Etenim quum semper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & studij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque nostrum in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honestiq; viri munus esse putaui, sua industia, & labore parta, ne Reipublicae inuidere videretur, in commune omnium studiosorum vsum in publicum promere. Hanc itaque ob causam hoc mihi ingenuum, honestumq; videbatur, vt id quod vnusquisque in quolibet scientiae genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa diuturnaq; lucubratione, obseruantiaq; sibi priuatim, & nō quasi priuatum & sibi proprium fuerit assequutus, contineat, sed in commune totius reipublicae emolumentum pro viribus libenter effundat.

Ingenui viri munus.

Quā ob causam commentarij in Dioscor. Latinè sunt editi, & plātarū imaginibus illustrati.

Hoc cùm iampridem à me esset factum, non sine fructu fortasse, nec (vt audio) absque magna multorum praeclarissimorum virorum laude, quibus meae elucubrationes placuerunt, tametsi ij nec me nouerint nec viderint vnquam, non leviter sum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum susciperem laborem, vt ea augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & Latino sermone cuderentur. At dum acriori, intentioriq; quam hactenus, in hac versor opinione, & iam opus prelis Erasmianis subesset, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiusdam Lusitani intemperantia. Id quod nō parùm fortassis ab hoc meo me diuertisset instituto, nisi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuissem, quae tot praestantissimorum autorum iudicia comprobarent. Veruntamen nō adeò hominum iudicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos inuehi commentarios audieram, nonnihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, vt ea, quae passim ab omnibus penè probarentur, sine magna ratione, & consilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui sedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philosophi munus, & meae modestiae semper duxi, non ea pertinacia propriis affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam quòd cùm Lusitanus ille omnium vltimus Dioscoridis codicem expendisset, adeò omnia cribrasset, & excussisset, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque istius Centurionis nomen, quem centurias quasdam digessisse aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri cœperam, longè aliter quàm putaram, euenisse cognoui. Quandoquidem praeter calumnias mihi falsò ascriptas, nihil aliud quàm inuidentissimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obseruare potui. Nescio profectò magisne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena praeceps & insanissimè damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quod tam impudenter ex his ipsis, quae in alios calumniatur, suas agit praedas, & tāquam sua quasi vindicat.

Cur edita hęc sit Apologia.

Verùm vt suam agnoscat inscitiam, nec suis calumniis quicquam nostrae detrahat autoritati, aut publicae vtilitati, quin & ne in posterum fortè honestissimum nostrum, vel aliorum impediat cursum, cogor sanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad posteros relegare, si praesentibus culpis ignoscerem. Licebit itaque nobis nostra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hac silentio dissimularem, aliquis tandem modestiam nostram in conscientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic, qui tam improbè nos lacessiuit, secum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehendat, & aequissimè discernat vtriusque controuersiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quae singulatim mihi respondendum meminero.

Calumnia I. de Meo.

At videte obsecro, quàm grauiter, ac vehementer me primùm adoriatur Lusitanus, non quasi de herba sibi sit certamen, sed quasi mecū de regione contēdat, quā, homo inconstans, iā pridē turpissimè ac impudentissimè deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tēpore Meū in Italia non nisi à paucissimis medicis seri, quem sequutus postea Marcellus Virgilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariae non admodum peritus, dixit: Nunc, quod sciam, nullum Italiae Meum est. Ob quae verba Matthiolus Senensis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, imò contra Patres, Mesues interpretatores, acriter agit, qui in Calabria, & Nursiae montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cùm apud Bononiam quoque nascatur, vt testes sunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrariensis, & Caspar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est potius, cùm magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentissimi Patres, qui desudantes Nursiae montes, vt eam inde eradicarent, ascenderunt.

Calumnia refellitur.

Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta vsus sim modestia in huiusce rei assertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quae me ancipitem reddiderunt, an Meum quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iampridem non didici in Italia quoddam circumferri Meum, cùm ante ipsum hoc sciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac vero Meo mihi videri longè dissimile. Hoc etsi simpliciter à me esset dictum, vt meam hac in parte solùm exponerem sententiam: nescio tamen cur accusandus magis illi videar, quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quod plures huius rei mihi constarent rationes.

Mei cōsideratio.

Meum, quod circumfertur à genuino pluribꝰ dissidet notis.

Etenim est, in primis, quòd viderim nostratis Mei radices longe crassiores, vegetioresque quam genuini expetat historia: quippe longas & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde, q eaedem grauiter potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Meo radices requirantur odoratae non graueolentes. Est praeterea, quod mansa parum omninò acrimoniae resipiant. At quum, Galeno authore, Meum tertio excessu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori vi pollere existimauerim, quàm quod nuperrimè in vsum medicum concessit? Est etiā, quòd extent manu scripti Dioscoridis codices, qui Meū non Anethi, sed Anisi foliis cōferant. Quod & idē refert Plinius, quē licet reiiciat Amathus, non tamē sine ratione est adductus, vt scriberet nō nasci in Italia Meū. Nam cùm nō nisi à medicis, iisq; admodū paucis ipsum seratur, magnum & euidens est argumentū non ibidem sua sponte progigni. Quorsum verò peregrinū à medicis excolebatur, si vbiq; in Italia nunc illud excrescere videmus? His itaq; palam est, vt nō ab re in censendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendū. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiae potius, temeritatiq;, quàm doctrinae, & diligentiae nobis ascriberetur. Verūtamen nolui ob id praetermittere, quin huiusce Mei imaginē appingere, non tamē, vt hoc tātùm argumento fateri viderer illa genuinū referre Meū, sed vt illud nobis antea nō ignoratū (vt opinari videtur Lus.) ostēderē.

Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facile de incertis sententiā ferunt, sed & eos longè magis, qui, vbi fatear, hanc illam me non vidisse, nec nouisse stirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi viri munus esse credidi, ignota, vel dubia, potius silentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quam in posteritatis discrimen, falsa pro veris describere, & dubia pro certis asserere.

Vulpina Lusitani religio.

Quod quandoque fecisse monachos illos, quos, vulpina quadam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum videtur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, scelere obligauerit, & eam tantùm ob causam è sua exulauerit Lusitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudaeorum omne genus maximè persequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quod hic me tantoperè lacessiuerit, quòd in eos haec scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos alias damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat.

Calumnia secunda.

At iam hominis *videte inconstantem seueritatem, qui & si paulò antè (puto enim me aliter inuadere nō potuisse) Plinium ipsum, & alios grauissimos authores explodere, ac damnare nō est veritus, me tamen quasi rigidus patruus seuerè increpat, quòd à Plinio nō nihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is praeter Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufae praetulerit his verbis: Illyrica quoque duorum generum est. Raphanitis à similitudine, quae & melior: Rhizotomos subrufa. Nouam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem caeteris praestare, quae rufo fuerit colore, ne vlla in tanto viro obseruari possit dissensio, eam inuenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se velit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissoluens, ita legit: Illyrica quoque duorum generum est, Raphanitis à similitudine: reliqua quae sequuntur in vnum coërcet cum relatiuo, Quae & melior Rhizotomos subrufa. O insignem Palemonem. Non equidem rogabo Amathe, vt dicas, in quo codice tales videris interpunctiones, cùm certò sciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) vt statim confusus sileas. At non te pudet editionem hanc vocare in iudicium, vt illicò palam fit, Grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi sumi? Quae ista connexio? Quae etiam melior Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de verbo, cuius sensus cuilibet legenti Sole lucidius apparet. Istis grammaticae confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctissimis & summis viris inter multa quandoque contingit negotia) lapsus videri, quàm huic grammatico sua subiici opera. Id ne nouum tibi est in Plinio, vt aliquoties sibi non satis constet?*

Plinium quandoque non satis sibi constare.

Mihi quidem & studiosis lectoribus nequaquam. Etenim de Castore scribens Plinius libro octauo, capite 30. Castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum venatu vrgentur, ob hoc sepeti gnaros, id quod postea libro 32. capite 3. apertissimè negauit, & tanquam fabulosum explosit. De Populo autem agens libro 16. capite 23. nullum hanc florem, nullumq́; fructum edere ait, quorum oblitus lib. 33. capite 8. eandem Populum dixit, & vuas, & semen gignere, hoc comitialibus, illas ad vnguenta praeferens. Quid igitur mirum, quod scelus id erit, si & in iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicetur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo vtique autore, si in tanto opere, & tam varia lectione aliquando memoriae fragilitate sit prolapsus, praesertim cùm is potius alienam recitet historiam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem caeteris, quum tamen iusta id ratio suadet, non licere censeas.

Animaduersio in Lusitanum.

Nos veritatem vbique sequimur, eam nulla hominum authoritate, quoad possumus, patimur obfuscari. Non tanti (mihi crede) est aestimandus in Plinio aliquis memoriae lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinā aestimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliúsque, quàm furtiuam frugem ex aliena messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quam quem expoliaueris, gladio & conuitiis adoriri? Optimorúmne haec sunt hominum? Grassatorum, praedonúmque potius mihi videtur, quos tu maximè sequutus videris. Quo fit vt mirum non sit, si primùm è Lusitania pulsus, ac deinde è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò vt solum ferè non inuenias, vbi iam tutus esse possis. Porrò haec mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non vt videar cum homine pugnare, quem non est vt timeam, neque etiam vt odio prosequar aliquo, praesertim cùm nihil sui possideat, vbi possim postea refici, adepta victoria: sed tantū medicae materiae vindicandae, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, vehementioriq́; sermone reprehendere, primùm quod tam temerè labores nostros depraedatus sit, deinde quod falsissimas, friuolasq́; calumnias in me excogitauerit. Postremò quod vbi aliquid suo marte cudit, in grauissimos, frequentesq́; labatur errores. Atqui quum probi, ac candidi hominis non sit munus, cōuitiis ac maledictis, sed propria virtute pugnare, ea vtar in dicendo modestia, quam animi nostri syncaeritas, & eius insolentia exposcere videbuntur. Quòd si quandoque pietate summa adductus, vel calumniarum iniquitate sauciatus pauca quaedā acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, ne quis id mihi vitio vertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam sit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, sed etiā temeritatem.

Calumnia III. de Amomo.

A meo Lusitanus *de Amomo haec in me confert. At Matthiolus Senensis cùm nos vero carere Amomo sciret, vt illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit vbi ex India nunc delatum contendit: mea tamen sententia fallitur, cum hucusque Amomum verum incompertum sit. Haec ille.*

Calumniae depulsio.

Sed planè falsò, cum plura me dixisse scribat, quam rei veritas exposcat. Quandoquidem cùm nunquam meis scriptis affirmarim Amomum ex India in Lusitaniam conuehi, nunquam eò quemquam remiserim, vt ille somniasse videtur, dum meas metitur lucubrationes, & eas (quae illius est liberalitas) suis verbis amplificat. Scripsi quidem me à quibusdam non spernendae fidei medicis accepisse iam primùm ex India in Lusitaniam afferri Amomum, nec sanè plura, quàm haec. Caeterum cùm eorum sententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò vellicet conicere quidem non possum, nisi quis fortasse in eius maleuolum animum haec reiiciat. Quòd autem ille perperam meam acceperit mentem, id argumento esse potest, quòd in commentariis nostris Latino sermone editis, nihil huiusce fabulae meminerim.

Calumnia IIII. de calamo odorato.

Ad calamum *odoratum veniamus, vbi ille grauiores, sicut ipse putat, in me admouet machinas, quas idcirco non magno sanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo consilio, non aliqua prudentia, aut ratione, sed suo more (propè dixerim moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quod nixus Theophrasti, & Plinij testimonio certò affirmauerim radicem, qua passim odorati calami vice vtuntur Seplasiae, legitimum, genuinumq́; esse Acorum: quin & quod scripserim Calamum odoratum harundinem esse, non radicem, quibus refragatur his verbis: At*

mea

mea sententia decipitur Matthiolus, cum, licet Theophrastus & Plinius in Calamo odorato calamum, & non radicem laudare videantur, alibi tamen Calami odorati radicem desiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, vt apud Plinium est legere libr. 24. cap. 2. in quo cum Calami odorati iuuamenta enumerat, sic inquit: Efficacissima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacissima & genicula. Per quæ verba manifeste percipitur, quòd in omni calamo, siue harundine, radix efficacior est pars. Qua de causa Calami odorati radix potius, quam calamus in opus trahenda est, vt meritò hactenus pharmacopolæ hac praciosa & exotica radice, pro vero, ac genuino Calamo odorato vsi sunt. Quantùm verò ad Dioscoridem attinet, si quis introspiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus verò potius nodis cinctus. His ne tam stolidè me putas concludi Lusitane? Sed audiat ipse non quàm Matthiolus, qui accuratius priusquàm scripserit, pensitauit, sed quàm turpiter ipse potius decipiatur: quippè qui temerè Plinij, & Dioscoridis grauissimorum authorum abutitur testimoniis. In primis enim vt eius argumenta dissoluam, & tanquàm inania & irrita monstrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophrastus Calami odorati radices adeò desiderarint, vt nusquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficacissimam in omni harundine eam esse partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, Latinique sermonis adeò imperitus, vt non videat de harundine non de radicibus intellexisse Plinium? Namque examinaturus, quænam partes in vniuerso calamo cæteris præstent, ne non radices, vt Lusitanus sua quadam malitia, vel fortasse imperitia in me distorquet, sed partes radicibus proximas cæteris præstare inquit: quod facile prudens animaduertet. Nec enim aliam ob causam putat Plinius maiori vi pollere calami partes, quæ prope radices habentur, quàm eædem ibi crassiores, vegetiores, robustioresque in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis: quo fit, vt etiam calami ipsius genicula efficaciora pariter ipse existimauerit Plinius, quippe & genicula robustiora sunt, & crassiora. Quam ob causam Calamum illum prætulit Dioscorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipsum quæso intueamur locum, quem ille quasi violentum quoddam telum in me vibrat. At si vlla in eo sit prudentia, si melius & consideratius verba Dioscoridis mecum perpenderit, non solùm deponet hanc iracundiam, sed fortassè etiam noscet, quam magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices describat Dioscorides, apertè quidem constat, cùm ait: Calamus odoratus in India nascitur, melior est fuluus densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula. Hæc ille. Quæ tamen perperam Lusitanus intelligit: quippe calamus in primis harundinem designat, non radicem. Præterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quoddam araneæ telæ simile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ solida, dura, lignosa, & vbiq; occlusa spectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fuluus color calamo sanè debetur, non radici: quippe quòd radix in harundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium sit radicis (vt ille contendit) vt ipsa geniculata dicatur, calamus verò potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caules, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos, vt facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco, in Crateogono, in Gramine, in Equiseto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, aliisque nonnullis. Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacauit Lusitano, & alios consulamus authores. Plinius tritici culmis genicula quaterna farris sena, hordei octona tribuit. Hinc libro de senectute, Culmo geniculato, inquit Cicero. Hæc si animaduertisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitanter Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulsus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum videri debet, quòd quum tam excellentem se haberi velit medicum, reiq; herbariæ peritissimum, eius sententiæ, quam damnat, nullam soluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam vecors non ero, vt hominem potius, quàm opinionem parum validam, nulla veritatis imagine fultam, videar persequi. Solus seuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostram. Tantum sibi temporis superesse non putat, vt vel aliquid probabilius afferat, vel rationes nostras dissoluat, vt non veritatem, cui à quouis prolatæ semper fui addictissimus: sed solam suam sequi maleuolentiam se monstret. Nos (quod præcipuũ sanè nobis est studium) ne calumniatores potius quàm veritatis putemur indagatores, multa habemus cur Amathi huiusce nobis displiceat opinio. Primùm quòd nusquam visa sit radix inter valde admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum vel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quàm plurima visuntur, quæ ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, vt quiq; facilè certior fieri poterit, qui diligenter hasce radices explorauerit. Constat præterea hasce radices ex Lituania, & Tartariæ finibus, quinetiam ex Ponto, vbi passim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuiq; argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami odorati esse contendunt, quòd nullus extet autor (quod viderim) qui scripserit odoratum calamum alibi prouenire, quàm in India & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortasse mouebit, quòd à Galeno dictum est, quippè qui scripserit calami odorati partium essentiam esse in caliditatis, frigiditatisq; coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen gustantibus palàm sit, radicem hanc non obscurè esse acrem, pariter & amaram, id quod odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hisce itaq; satis iam comprobatum censemus sua in sententia hic hallucinari Lusitanum, nec pluribus est hæc nostra defendenda causa: in sequentibus tamen & rationibus, & authoritatibus, ostendemus, radices has legitimi esse Acori.

Calamus Odoratus communis vsus, vnde afferatur.

Nec minus fallitur, *quæ de Aspalatho contra nos affert. Est verò Aspalathus (vt Ruellius testatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum Insula affertur, & illud lignum, Aloes Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquam falsum euertere contendit, audiendus est, quum reuera lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili, crebris spinis aculeata, in insulis Rhodiorum, & alijs Græciæ locis caditur, non verò ex oliuæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucensem insignem apud Ferrarienses pharmacopolam, huiusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptum nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconenses & Valentinos magna in copia reperitur. Hactenus ille. O fœlicem discipulum, qui vbiq; magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapij reuertatur oraculis. Sed*

Calumnia V. de Aspalatho.

Calumnia retunditur.

venit

venit mihi in mentem: ne quoq; iniuriam bis faciam; quibus praeceptoribus se toties usum iactitat. Verum seu ab ijs haec sit edoctus, seu ipse ingenio haec excogitauerit (malo enim non à me haec agitari testimonia, quàm ad haec inuestiganda tantum frustra suscepi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multum distare ab Aspalatho certò scio: quòd primum illud cortice tenus rubens non sit, sed potius albicans. Aspalathus enim Dioscoridi detracto cortice adeò rubet, vt purpuram pene referat. Quo argumento credidére quidam Santalum rubrum legitimum esse Aspalathum, quanquam & illi aberrauerint. Sed & id clarissimè demonstrat, Rhodium lignũ nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, qui legitimum in Graecia fortasse pluries degustauit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti vi praeditum. Id quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec praeualens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides. Quòd autem huiusce ligni planta sit Oleastri species, id maximè fatentur Rhodij, qui eius historiam ex Melita Insula ad me scripserunt his verbis: Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus est arboris, longitudine hominis metam non excedentis. Nascitur arido & saxoso tractu, fronde perpetua Oleastri aemula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto, brachij instar crasso, a quo rami prodeunt rari, spinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus verò nigricat. Radicibus nititur firmis, albicantibus. Quibus palam esse arbitror Rhodium hoc lignum ab Aspalatho admodum esse diuersum, & Lusitanum vnà cum Ruellio in eodem versari errore. Quippe (vt praemisimus) Aspalathus tantum cortice tenus, non vt ille existimasse videtur, in tota ligni substantia, adeò saturatè rufescit, vt purpureus appareat. Quinetiam cùm Aspalathus in Rhodo prouenienis frutex sit surculosus (vt testis est Dioscorides) non arbor procera, rationi consonum non est, vt ad brachialem crassitudinem adolescat. Caeterùm quòd de re incerta non modò contendat, sed tam facilè audeat affirmare, detestandum mihi videtur. Quippe nihil tam temerarium, támque indignum sapientis grauitate crediderim, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit & cognitum, sine vlla dubitatione defendere.

Rhodium Oleastrum non esse Aspalathum.

Rhodij Oleastri historia.

Hinc ad helenium venio, in quo quum Lusitanus existimet, me pluribus modis hallucinatum, adeò vt nullis possim me defendere rationibus, acriori morsu in nos inuehitur his verbis: Confirmat Marcellus Vergilius se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse: Caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquanto maiorem, angulosúmq;, flores luteos, & in ijs semen Verbasco simile, tactu pruritum faciens. Vnde facilè credere est, vt haec peruersa, & immutata fuere, ita quoq; pars haec ad amaritudinem attinens: quanquã eam quoque à Plinio praetermissam animaduerto. Vnde Matthiolus Senensis hic falsò admodum Plinium adducit lib. 19. cap. 5. qui vltra quod in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen 21. cap. 10. vbi Helenij meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite ex mente Crateuae herbarij ramulos serpylli modo humi sparsos tribuit, folia verò Lenti similia: cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Imò in describenda hac herba Plinius à Dioscoride variat, cùm Dioscorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terram sparsos Aegyptiam Inulam habere tradat. Ille verò non Lentis folia, sed Serpylli potius possidere dicit. Accedunt ad haec, quod cap. 21. eiusdem libri, vbi medicamenta Helenij pertractat, dulcem esse asserit, non amaram: vt liquidò constet Plinium de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriam fecisse, nõ verò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus, si Plinij autoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primum cùm credat, Plinium de hac Inula prima mentionem fecisse, quum (vt diximus) potius de secunda Aegyptia agat. Secundò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, vt cuiq; legenti notum erit.

Calumnia VI. de Helenio.

Haec itaque sunt, quae in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur velim, culpam, qua me accusat, non in me, sed in Typographum esse reijciendam, quippè qui imprudenter meam peruerterit sententiam oblitis quibusdam lineis, in quibus Plinij verba adnotaueram, quae de Helenio primi generis ab eo scribuntur (praeter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinij locum semidormiens pertransiuerit) lib. 23. cap. 5. & quibusdam alijs lineis priorum loco acceptis ex decimo vigesimi primi libri capite, quae postea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippe quum propè essent duae illae Plinianae autoritates, Typographus, qui è codice nostro manu scripto haec in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinij locum tanquam dormiens praeteriit, & secundum in eius locum reposuit, quod ad alterum spectauerat Helenium. Cuius erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortassè quis putet me id totum subdolè in Typographum reijcere) quod non modò in commentarijs nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoq; Plinij verba per Typographum eò translata lib. 19. cap. 5. ibi ascripta non legantur, sed lib. 21. ca. 10. vbi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita authoritas, nihil penitus ad rem nostram faciat, neq; concludat, vt priores Italicae editiones nostrae vnumquemque certiorem reddent. Non enim putet velim Lusitanus, quòd adeò sim excors, vt tam indecenter, támq; fatuè Pliniana illa verba, quae nihil pro sententia nostra concludunt, in praedictorum fulcimentum attulerim. Quandoquidem si aequo animo is accuratius perpenderit, quae Plinius de Helenio verba fecerit libro decimo nono, capite quinto à me eo loco citata, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa vacare compulsus veritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet: Siseris satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, breuior is est, sed torosior, amariorq;. Inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mista saluberrima: pluribus modis austeritate iuncta gratiam inuenit: hactenus ille. Haec itaque sunt à Typographo oblita, quae ad probanda ea, quae diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Caeterùm, vt suam Lusitani detegam negligentiam, vel fortassè imprudentiam, dicat sane cur tam aperta fronte negauerit, Plinium libro decimo nono, cap. 5. Helenij siue Inulae, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus meminisse, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quae hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam videre poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis iam primùm Lusitanus conijcere poterit, id, quod in me reprehendit, tantùm quidem à veritate distare, vt potius sibi ipsi, quàm mihi iniuriam inferre videatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis praeceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam. Sed iam sese offerunt recriminanda, quae in vnguento Sampsuchino aduersum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd

Calumnia retunditur.

Lusitani imprudentia.

Calumnia 7. in vnguento Sampsuchino.

ea, quae

bis, quæ nullis argumentis probari possunt, falso probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquiens: Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullosq; alios celebres viros Sampsuchus eadem cum Amaraco, siue Maiorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multum inter se differunt, cùm Sampsuchus Maiorana herba hodie in fictilibus & vasculis reposita ad fenestras pro delicijs habita sit: Amaracus verò Parthenium est, quæ an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc verò animaduertentes inter vtranque differentiam Galenus, & Paulus, diuersa capita tanquam de rebus diuersis fecerunt, videlicet de Sampsucho, & Amaraco. quam prius noscens Dioscorides vigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuersam distinxit. Nam Amaracus Galeni & Pauli, proculdubiò apud Dioscoridem, Parthenium est, vt tertio libro facilè quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui verò Amaracum Galeni & Pauli, Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cæcutiunt. nam etsi verum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proinde Amaracum illorum, Dioscoridis Marum, ob nominis vicinitatem esse, dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci & Mari, tanquam rerum diuersarum, meminit. Quare Matthiolus Senensis, si hæc animaduertisset, non sic facilè cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpe ducis homo præceps, quòd in rebus dubiis meam suspenderim sententiam? an velis tu potius, vt præcipiti quadam arrogantia in istam tuam incurrum vecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo cæteris veritatis indagandæ apertam relinquere viam, quàm noua temeritate eos hinc auertere, præsertim cùm non desint clarissimi viri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæsitarunt. Siquidem non desunt rationes, quæ ostendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum posse designare. Quam ob rem nec hanc, nec illam opinionem probare, vel improbare libuit. At si aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate nouum esse debet, magis in hoc inclinor, vt librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse translatum. In qua re tametsi authorum certa desint testimonia, non tamen huius rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cùm sit Galeni proprium institutum simplicium medicamentorum vires ex Dioscoride describere, idq; præsertim seruare in his, quæ viribus nō vulgaribus præstant, neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melancholicos iuuare, calculosos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & eius decocto insidentibus fœminis vteri duritias emollire, & inflammationes arcere, illitu verò ignem sacrum extinguere, collectionésq; consumere. Quandoquidem tam raras, vtilésque facultates haudquaquam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud virium tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia vlcera sistat, & quòd in vnguentis addatur, mirum sanè non est, si dè Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi fortasse deprauata lectione de Amaraco legitur, de eius viribus sobriè admodum tractauerit, paucisq; perstrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd sua vi excalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortasse lubens, quòd latius de eo scribere statuisset libr. 1. de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nobis dicta velim, non affirmandæ tantum huiusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertisq; nusquam soleam in aliquem verba facere, nec quicquam agere, cuius nequiuerim causam probabilem reddere, eóq; præsertim, quòd sciuerim iis esse etiam rationes, quibus se tueri possint, nempe Serapionis testimonium, qui id tantùm, quòd Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam posset destrui autoritas. Hæc itaq; si rectè, syncereq; perpendisses, non modo te ipsum nouisses, sed & fortasse puduisset ita te iniuriè in me conspirasse. Reliquum nunc est, vt iam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenū & Paulum, Sampsuchum & Amaracum admodum inter se differre. Id quod esse falsum, & à veritate alienum, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippe qui libro tertio de Sampsucho agens, scriptum reliquerit: Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum prouenit, Amaracum vocari. Hoc idem facile videtur probare etiam Galenus. Ipse enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico nasci scribit, & Amaracinum vnguentum in Cyzico parari ait libro secundo capite primo de compositione medicamentorum secundū locos. Id quod omnibus palam facit, nil aliud Galeno designare Amaracum, quam Sampsuchum. Etenim cum Cyziceni Sampsuchum, Amaracum appellent, quisnam fuerit ille tam amens, excors, obtusiq; ingenij homo, qui non nouerit Amaracinum vnguentum in Cyzico paratum è Sāpsucho fieri? His subscribit etiam Plinius libro vigesimo primo capite vndecimo sic inquiens: Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampsuchum. Et capite vigesimo secundo eiusdem libri: Sampsuchum (inquit) siue Amaracum in Cyzico laudatissimum, & odoratissimum. Fit ex eo oleum, quod Sampsuchinū vocant, siue Amaracinū ad excalfaciendos, emolliendósq; neruos, & vuluas. Quibus palàm est, quàm imprudenter hæc asserat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum vocari. Siquidem hoc non tuetur huius vniuersalem negationē. Adde quòd illa verba Dioscoridi spuria à quā plurimis rei plantariæ studiosis, non ab re iudicantur. Nimirum extant Græci codices antiquissimi manu scripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa οἱ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His accedit aliud stolidum Lusitani erratum, quod facile quis intueri poterit, quum asserat is Amaracinum vnguētum odore iucundissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho. quod Cyzicenis, qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam falso eam esse plantam existimat, quam ob odoris virus Seplasiæ meritò Cotulam fœtidā vocant. Sed quantùm in Amaracino vnguento, quod odoris fragrantia plurimū præstitisse scribit antiquitas hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac aliis etiam locis in Cyzico, quemadmodum in vniuersa minori Asia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parum

Calumniæ confutatio.

Sampsuchum & Amaracū idem esse.

Cotula fœtida.

vero in aliis regionibus, præsertimque in Italia. Id quod Lusitanum hic maxime hallucinatum palam facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere vbiq; abundet Italia, quam Cotula fœtida dicta. Ea enim vbiq; scatent campi, horti, areæ, plateæ, semitæ, ac colles, adeo vt nullus in Italia sit locus, vbi hæc herba nõ proueniat. Adde quod cum dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, vbi Amaracinum vnguentum omnium odoratissimum parabatur, & nobis iam comprobatum sit Sampsuchum a Cyzicenis Amaraci nomine appellari, satis etiam comprobatum esse putamus, Lusitanum medicæ materiæ ignarũ, & tam Dioscoridi, quã Galeno idem esse Sampsuchum, quod Amaracum. Demum an Dioscoridis Parthenium Cotula fœtida sit ita vulgo vocata (vt Lusitanus certo sibi persuadet) is postea audiet. De Iasmeno vnguento multam quoq; mecum contendit, & ex iis floribus vult parari Iasmenum, quos Itali vulgo appellant Gelsimini, cum tamen id nullis rationibus comprobet, sed tantum suis nitatur verbis, non est cur multis cum illo agam. Sat enim mihi esse existimo, cum scribat Dioscorides parari Iasmenũ (id est violaceum vnguentũ) è floribus albæ violæ, nullo pacto fieri posse, vt ex aliis paretur floribus, & ex iis præsertim, quorũ apud Dioscoridẽ & antiquos nulla prorsus habetur historia. Quinetiam superuacaneam hic omnem verbositatem esse censeo, eo quod in commentariis nostris satis superq; comprobatum sit, eos proculdubio decipi, quos Lusitanus sibi imitandos proposuit. Præterea cum is rationibus argumentisq; nostris, nullis prorsus obstet verbis, nec vlla dicendi facultate (si philosophum medicumque vt audio se putat) non vereor, quin facile scire possit, me ad suas non teneri obiectiones, nisi primum ad nostra responderit argumenta. Quibus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quam quod is longe magis defendendæ pertinaciæ, quam veritati fuerit addictus. In pino autem vt Theophrastum defendere videatur, sic mecum agit Lusitanus. Longum profecto, nec minus difficile esset, omnes Pini species percurrere: illius tamen (Theophrasto authore libro tertio de historia plantarum. 10.) duæ sunt species, altera vrbana, altera vero syluestris. Syluestrem vero in Idæam, & Maritimam partitur. Nam Idæa, id est, montana, rectior, celsior, materieque crassior est. sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori & cortice leuiori, ad coria vtili, in qua nux conspicitur rotunda, breuique dehiscens. In Idæa vero tanquam nux syluestrior, oblongior est, viridis minusque hiscens. Hæc ad Theophrasti mentem: quæ vera esse nullus hucusque in dubium traxit, præter vnum Matthiolum Senensem, qui omnino hæc suo tantum iudicio fultus euertere conatur, dicens se in syluestri Maritima Pino obseruasse nuces non quidem rotundas, sed oblongas, potius solidas, difficulter dehiscentes: in montana vero non oblongas, sed breues, & ad aperiendum faciles. At nos reuera Theophrastum verum vniuersaliter dixisse obseruauimus, ac Matthiolum aut non recte apprehendisse, aut potius, vt noui aliquid aliis dixisse videretur, in medium hæc afferre voluisse. Hæc illius sunt verba. Cæterum an vera, vel falsa, syncere, vel subdole prolata, candidissimus quisque lector, qui nostros legerit commentarios, facile conijcere poterit. Explodenda enim detestandaq; sunt Lusitani figmenta, quæ hic aduersum me habet. Siquidem ego recitata Theophrasti historia, nec eum hallucinatum nec delusum asserui, sed id tantum Theophrasto repugnare dixi, quod vtriusque Pinastri strobilus in nostro climate testatur. Quod autem vera, non ficta, nec fabulosa scripserim (vt ex se ipso fortasse me iudicat Lusitanus) is proculdubio fateri poterit, qui in agro Tridentino Idæam, in Senensi, ac Pisano Maritimam obseruauerit Pinastrum. Quippe in maritimis hisce locis duo habentur Pinastri genera, quorum alterum strobilos profert spithama longiores: alterum vero breuiores paulo, compactili duritie conclusos, nec per se facile dehiscentes. In Tridentinis vero montibus, quemadmodum & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque syluescit, Pinastri nuces in vniuersum visuntur longe maritimis breuiores, infirmioresq;, quæ cum primum inaruerint, illico dehiscunt, & ab arbore decidunt. At si quis ad viuas, virentesq; huiusce Pinorum plantas se conferre nequiuerit, nouas Pinorum imagines postremæ commentariorum nostrorum editioni appictas intueri poterit. Quod si syncero animi affectu fecerit, non veremur, quin facile coniiciat, nostram in plantarum historia fidem falso a Lusitano improbatam, ac cognoscat subinde etiam magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putaui hæc in Theophrastum reiicere, sed nostro climati causam assignaui. Quamobrem non possum non admirari Lusitanum, quippe qui non sit veritus tam euidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquam negauerim Pinastros, quæ in Ida monte proueniũt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis crescunt, in nucibus edendis contrario modo forsitan se habere, cœli, soliq; illius immutata natura. Venio ad Hippocampum, cuius historiam à nemine descriptam hactenus reperi. Quo fit, vt difficile admodum fit, absque vlla dubitatione affirmare, quod nobis sit piscium genus, quod Hippocampum appellauerit antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quã longe antea audieram à Luca Ghino medico clarissimo, quod Græcis recte idem sonet Hippocampus, quod Latinis flexuosus equus, si quo probari possit, esset ad manus. Verumtamẽ cum nulla extet Hippocampi historia, cur eius opinionem accipiã, sane non habeo: quin nec etiã cur refellam. Plinius lib. 36. cap. 5. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, videri scribit in maxima dignatione, Gn. Domitij delubro in circo Flaminio Neptunum, Thetim atq; Achillem, Nereidasq; supra Delphinos, & Hippocampos. Quæ quanquam demonstrãt Hippocampos equorum effigiem præ se ferre, nõ tamen hac Plinij authoritate quis vnquam recte affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille meminit, esse pisciculos equi vel dracunculi formam habentes, quos quidam veros esse Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonstrant Hippocampos paruos non esse pisces, sed ingentes fortasse beluas, corporis mole Delphinis minime inferiores: nisi hæc potius fabulosa censeamus, quã vera. Nos autẽ cũ iamdiu non ignorauerimus non deesse rei medicæ studiosos, qui equiculos illos, vel marinos dracũculos veros esse Hippocampos putarent, non abs re esse duximus horũ equiculorum imagines cõmẽtariis nostris adiungere, non ea tantũ causa, vt horum placitis subscriberem, sed vt vnumquẽq;, præsertimq; Zoilos admonerẽ, me hæc prius non ignorasse. Verum non ob id absurda vocari expedit (vt Lusitanus putat) quæ de Hippocãpo antea scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes & Græci sermonis peritissimos secuti, quorũ non desunt, qui asserant in Locustarũ genere haberi Hippocampũ. Quibus subscribere videtur Plinius lib. 32. cap. 11. At cum inter Locustas nulla spectetur, quæ magis flexuoso dorso erucas, quas Græci κάμπας vocant, referat, quã ea, quæ ibi pariter picta spectari potest, nefas sane fuerit tã petulanti ore affirmare, nostrã, & aliorũ opinionẽ, tanquã absurdã esse spernendã, cũ tamen rationibus, & authoritatibus cõprobatã vnusquisq; facile cernat. Multa etiã cõtra nos de satiuo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quã verius, sic inquiens. Cucumer non vbiq; satiuus reperitur, qua de causa multi non sine ingenti errore Citrulũ quẽ

Calumnia VIII. de Iasmeno.

Depulsio calumniæ.

Calumnia IX. de Pino.

Lusitani figmẽta exploduntur.

Calumnia X. in Hippocampo.

Lusitani opinio nec refellitur, nec probatur.

Calumnia XI. de satiuo Cucumere.

10 20 30 40 50 60

Peponem

Peponem esse certo scimus, Cucumerem appellant, vulgarium forsitan voce seducti, qui in Italia fere vniuersa & Flandria ac Germania Citrulum Cucumerem vocant sed, vt dixi, non sine magno, ne dicam pudendo, errore, inter quos nouissimus extat Matthiolus Senensis in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Græcorum Cucumer, siue Cucumis, dictus sic (vt Varroni placet) quia facile curuatur baculi crassitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, præsertim si in flore existens in fistulam mittatur. Tunc enim (vt tradit Plinius lib. 19. cap. 5. mira longitudine, & ad fistulæ complementum crescit, & hac de causa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atq; instar anguis flexuosus sit. Nascitur enim in simili planta, qua Cucumis syluestris oritur. Raro in Lusitania Cucumer videtur, secus autem in altera parte Hispaniæ, præcipue apud Salmaticenses, vbi in magna cernitur copia, hirsutus, colore omnino viridi, longitudine cubitali, & curua. At Pepo is est, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquisitum, Citrulũ appellant. Græci vero illum πέπονα, id est maturum Graia voce dixere. Quam vocem Hispani vel hodie seruantes nulla mutata litera, aut syllaba illum quoque Pepanum vocant: & eius supremam partem concisam fronti æstus hora, in qua illum plerunq; comedimus, tanquam refrigerantem, admouemus. Quod olim quoq; a Græcis fieri Dioscorides innuere videtur. Vescimur enim Pepone Hispani, dum viret. nam postquam maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reiicimus. Si quid tamen illius comedendum sit, eius suprema, & cartilaginea pars tantum pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda est, vt apud inferiores Germanos plerunq; fit, qui Peponibus iis non nisi maturis, contra Hispanorum consuetudinem, in victu vtuntur: quorum medullarem, & interiorem partem, in qua semen continetur, tanquam improbam & malam reiiciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehenditur lib. 2. de Alimentorum facultatibus, vbi inquit: Huc accedit quod in Peponibus homines à carne intima, in quo semen habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quam vellicare alios. Sed audias Amathe. Solus ne inter tot eruditissimos viros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum insectaris? Quapropter? non alia opinor causa, nisi vt tuam malitiosam inuidentiam in eius tantum videaris monumenta effudisse, ex quibus tu opima spolia congessisti. Egregiam certe hominis in furanda prudentiam, vt tacite iis secum gaudeat: quæ publice criminari putetur. Iccirco, homo vaferrime, tot hæc contra me construuntur hic verba? Sed audiat ipse Lusitanus quam his toto aberrauerit cœlo. Etenim sententiæ nostræ haudquaquam obstare, sed plurimum astipulari censemus, quod dixerit Varro Cucumem à curuore esse dictum. Quippe quod Cucumeres, qui passim in Italia proueniunt, & quos falso Lusitanus Pepones esse contendit, plerunq; incurui spectantur, vt æstate tota videre quis potest in clarissimarũ vrbiũ plateis, vbi innumeri venduntur. Porro si hæc ignorat Lusitanus, medicos non consulat, sed olitores. Nam ii ostensis incuruorum cucuminũ millenariis facile crassam hanc caliginẽ ab ipsius oculis detergent. Præterea vulgarem Cucumim, quo passim vtimur, verum & genuinum esse manifesto comprobat Plinius lib. 19. cap. 5. his verbis: Particulatim Cucumis floret, sibi ipsi superflorescens, candida lanugine obductus, magisq; cum crescit. Hæc ille. Quibus palam est Cucumeris nostri vsus legitimos esse: quippe si Lusitanus vt (prædiximus) olitores adibit, & ad eorum hortos sæpe se contulerit, vniuersos videbit cucumeres, illos scilicet, qui nuper emerserunt, & iam primum ad iuglandium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cacumine superflorescere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc sententiam nostram, ac quam plurimorum clarissimorum scriptorum à Lusitano falso improbatam illud sane luce clarius ostendit, quod satiuus, ac vulgaris Cucumis fructu tantum ab erratico differat. Vtriq; enim eadem sunt folia, iidem flores, eadem viticulæ, & eadẽ in vniuersum deniq; facies, vt lib. 4. testatur Dioscorides, & lib. 7. cap. 6. de historia plantarum posteritatis memoriæ pdidit Theophrastus. Tãta enim inter hasce plantas intercedit similitudo cognatioq;, vt si simul serantur, vel altera alteri conferatur, nulla fere differẽtia dignoscãtur. Nec propterea negauerim, quod Cucumis ille, qui sua longitudine serpentis speciem refert, & quẽ Hetruria falso Melonem vocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cum & ipse olitorum mangonio, è vulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primum, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippe qui scripserint flore in fistula, vel harundine demisso. Cucumim inde mira longitudine crescere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod & de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaq; suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongũ se diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippe sato subinde semine, quod exemptum sit ex hisce prælongis mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proueniunt, vt & nos experimento comprobatum scimus, non solum in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis, præsertimq; in iis, quas Indicas vocant: id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cum maxime compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem vt Lusitani fert opinio) prælongi non erant, & huiusce formæ causam reddere vellet: forte (inquit) primo natum ita audio vnum, mox semine ex illo genus factũ. His itaq; palam fit (vt Lusitani illius verbis vtar) in quam magno, ac pudendo is versetur errore. Quippe si (vt idem falso contendit Lusitanus) vniuersum Cucuminum genus sponte sua ita prælonga proueniret, stolidum sane esset id arte vel mangonio moliri. Sed Cucumeres sui natura non esse adeo in longitudinem protensos manifesto demonstrat Plinius, quippe qui scribat Cucumeres in Italia esse quam minimos, in Prouinciis quam maximos. Nam si sponte sua ea essent forma (vt Lusitanus somniasse videtur) scripsisset quidem nasci Cucumeres in Italia quam breuissimos, in Prouinciis quam longissimos. Adde quod etiã experimento constat (vt ego mihi testis esse possum) quod Cucumeres sic Italis vocati in suppositam aquam descendere nitantur appensi, & contra refugiant, & vnci modo recuruentur, vbi vas oleo plenum supponatur apertum. Id quod proprium esse Cucumeris, affirmãt præclarissimi rei rusticæ, plantarieq; scriptores. præter id, si gustum consulas, nulla penitus saporis vel odoris differẽtia inter prælongos Cucumeres illos, & vulgares nostros cognosci potest. Adhæc cum tria Theophrasto, & Plinio sint Cucumerum genera, Laconicum, Scytalum, Bœoticumq;, hoc maxime etiã Lusitano aduersatur, quod vnum tantum Cucumerum genus statuerit præsertim cũ etiã Auicenna lib. 3. de tussis curatione scribens tria statuat Cucumerũ genera, sic inquiens: Et medulla Cucumeris longi arcuati, & Cucumeris rotundi, & Cucumeris communis. Ad id autẽ, quod Columellæ testimonio asserit Lusitanus satiuũ Cucumim anguinũ vocari, quod forma anguiũ referat speciem, nil aliud nobis respondendũ sese offert, præterquã quod falso id Columellæ acceptũ referat. Constat enim anguinũ Cucumim nil aliud fuisse Latinis, quã Cucumim syluestrem, quemadmodum

Amathus suas enarrationes in Diosco. ex Matthiolo transcripsit.

Calumnia refellitur.

Cucumis vulgaris.

Cucumis satiuus ab erratico vt differat.

Cucurbitæ, & Cucumeres olitorum mangonio varias induunt formas.

Cucumerũ tria genera.

Anguinus cucumis quis.

modum Syluestre Allium Dioscoridi Anguinum vocatur, non quod formam referat angues. sed quod in syluestribus nascatur locis, vbi facile stabulantur angues. Caterũ quod anguinus Cucumis syluestris sit, non satiuus, testatur in primis Lucius Apuleius suo de simplicium medicamentorum libro capite proprio de syluestri Cucumere. quin & quidam Dioscoridis codices, vt Hermolaus & Marcellus legant. quibus etiam subscribit Plinius lib. 20. cap. 11. Sed cur hoc nitar tantorum virorum testimoniis cõprobare, cum Lusitanus ipse capite de Agresti Cucumere, sui ipsius oblitus, id aperte fateatur, & suo ipse se iuguletgladio? Sed quod falso Columellæ testimonio fuerit is vsus, præter id quod nusquam ab ipso hoc scriptũ esse scimus, testem habeo Hermolaum virũ sane præclarissimũ, qui in suo Corolario Lusitanum mendacio redarguit his verbis: Cucumeres in fistula apud Hippocrate demisso flore mira longitudine quasi anguina specie proueniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur esse, qui Syluestris, multo infra magnitudine satiui, Erraticus & Anguinus Columellæ appellatus a satiuo penitus differens: hactenus Hermolaus.

Lusitanus suo ipsius laqueo captus.

Lusitanus mendax.

At si ita demum huic bono viro à sua forma longiores illos Cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari: at non intelligit quam non cohærentia, quã in se ipsum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miser, quod non aliã ob causam hæ differentiæ plãtis addi solent, quã quod a reliquis earundẽ generibus distinguantur? Nonne statim ob hoc sequitur esse etiam alia cucumerũ genera? Resipiat miser, & sua iam recognoscat errata: resipiat, inquam, cũ signis omni luce clarioribus vincatur à testibus, & propria cõfessione vrgeatur. Cõprobat etiam cucumerem nostratẽ nõ esse Peponem, cum in primis saporem, tum deinde facultas. Sapor quidem, quod cum scribat Simeon Sethi Græcus author, Pepones sapore esse dulces, nulla sane ratione fieri potest, vt Cucumeres nostri visi fuerint Pepones, quippe qui eo magis amarescũt, quo maturiores euadũt, vt Theophrastus scribit lib. 6. cap. 14. de plantarum causis. Præterea si Peponum facultas expendatur, constabit sane ex Galeni sententia, quod deuorati biliosos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidẽ (vt Simeon ille asserit) sua dulcedine efficiunt, præsertim cum in biliosum inciderint ventriculũ. Ad hæc confricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempe alphos lẽtigines, ephelidasq; abstergit dulci, quo imbuitur, succo. Id quod ex nostratis Cucumeris affrictu nunquam consequeris. Nec obstat quod Hispani Cucumerem nostrum (vt Lusitanus inquit) Pepanum vocent: quippe cum Itali à Latinis originem ducant. omnino credendum videtur Latinas rerũ nomenclaturas rectius asseruasse eos, quam cæteras nationes. Demũ fabulosum esse scimus, & Lusitani figmentũ, quod Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus consenuerint: sunt enim domi nostræ Flandri, qui nobis seruiunt, & qui Flandriam & Germaniam fere totã peragrarunt, id penitus detestantes. Nec obstat scripsisse Galenũ à Peponum carne intima, quæ semen continet, abstinere homines, quum id fiat potius in Cucumeribus, quorũ seminibus vna cum carne vescimur. His itaq; poterit Lusitanus fortasse noscere quam in censenda Cucumeris historia fuerit hallucinatus, & subinde palinodiam meditari. Nam si secus fecerit, quum scribat Plinius Cucumeres in Italia quam minimos, in prouinciis vero quam maximos prouenire, cumq; Lusitanorum regio, quæ se oriundum facit, ad vltimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortasse magis ab Italia distet, verendum sane est, ne rei medicæ studiosi qui hæc perlegent, Cucumerem Lusitano maiorem nusquam se vidisse affirment. Sed nimis fortasse prolixe Cucumeris causam egi. Equidem hæc nimia esse fateor in re minime obscura: veruntamen vt huius calumniæ & maledicta aliquando cessent, omnis eius est obtundenda verbosa importunitas, ne si forte breuior sim, iure sibi cedi putet, minusq; sibi à nobis satisfactum clamitet, & qua est inanĩ arrogantia, non silentio, vel dissimulatione vane se victorem glorietur. Iam de Carpesio pauca ei respondeo, de quo agens Lusitanus capite de Pipere, post quã ibi de Caryophyllis egit, nostrum ibi ordinem & doctrinã quemadmodum in cæteris sequutus, ita aduersus nos scribens comminiscitur. Caryophyllis Carpesium proximum est, quod Cubeba Officinis dicitur, vt lib. 1. meminimus, & Actuarius cõfirmat. Non enim Carpesium Zedoaria, siue Zurumbet Arabum est, vt Matthiolus augurat, quum potius, vt dicimus, Carpesium Cubeba sit. Hæc falso Lusitanus. Falso, inquam, quod à nobis nusquam scriptum sit Zedoariam siue Zurumbet, esse Carpesium. Quis ergo non miretur hominis impudentiam infidelitatem, mendacemque locutionem? Quis non detestetur huiuscemodi hominum genus qui tam euidentibus calumniis, ac imposturis candidiss. quosque lacerant? Huic adhibenda fides? huic credendum? huic assentiendũ? Nequaquam. In confesso enim est omnibus hominibus huiusce scripta sui ipsius esse figmẽta, mendacia, vanitates, adeo vt iam omnibus stomachum cõmouerint. Sed quãtum hallucinetur miser, dum sibi persuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter se differre, postea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero. Sequitur, vt quid de Artemisia dicat, videamus. Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis, odore acuto, sapore vero amaro: altera vero Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Leptophyllos appellata. Nec enim in eam imus sententiam, quod Matricaria hæc Parthenium sit, vt Matthiolus contra omnes grauissimos medicos contendit, quum reuera tenuifolia Artemisia vulgaris Matricaria sit. Nam Parthenium, Brusaculum, Herba fœtida Chamomillæ similis est, vt suo dicemus loco. Hæc illius ad vnguem sunt verba: inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Lusitanus argumentis, rationibus, & authorum testimoniis, quibus satis superq; nobis comprobatum est, Matricariam vulgo vocatam, alteram non esse Artemisiam: nihil responderit, nec subinde vllis indiciis ac rationibus contra sententiam nostram scripserit, sed sua tantum falsa opinione ductus, non est sane cur cum illo pluribus agam: sed illum in se ipsum latrantem relinquam. Verum vt huiusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatem compescam, libebit sane nobis nõnulla in contrarium afferre. Scribit itaq; Lusitanus Artemisiam duorum esse generum, alteram latifoliam hortensemque, alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illico deprehenditur quam oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisiæ genus folio esse tenui, non tamen ob id eam proprie appellauit λεπτόφυλλον, quum ea proprie λεπτόφυλλον dicatur, quam quidam Dioscoridi adulterinam putant, cuius capitis titulus sic habet, περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Ad hæc non reperio vsquã scripsisse Dioscoridẽ, quin nec etiam Plinium primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quod in maritimis sponte, & per se proueniat vt ille, vt sibi aliquid arroget, fatetur. Ad hæc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest. quæ maxime obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiã. Alterũ quod hæc flore sit paruo, tenui, & in vniuersum candido: id quod sane in Matricaria nõ visitur, quũ flos illi insit Artemisiæ maioris decuplo maior, firmus, nõ tenuis, nõ in vniuersum candidus, sed vmbilico tenus aureus, candidis foliolis circũseptus, vt in Anthemide. Alterũ, quod plãta sit ad manum pumila, ac tenuior, quæ adeo maiorẽ Ar-

Cucumis vulgaris non est Pepo.

Lusitani figmentum explosum.

Calumnia XII. de Carpesio.

Carpesium sunt Cubebæ.

Lusitanus impudentia & mẽdacio notatur.

Calumnia XIII. in Artemisia.

Amathum in se ipsum latrare. Calumnia diluitur.

Matricariã nullam esse Artemisiæ speciẽ aperte probatur.

temisia æmulatur, adeoq; illi congener est (vt fatetur etiã Brasauolus) vt ambigẽdũ nõ sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quod, cum Matricaria foliis, caule, floribus, sapore, odoreq; plurimũ à prima Artemisia differat, non est sane censendum, quin eius differentias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides, sed cum inter primũ & alterum Artemisiæ genus nulla intercedat differentia, præterquam magnitudinis crassitudinisq;, vt ipsemet apertissime fatetur Dioscorides, non fuit illi opus alterius Artemisiæ notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuiq; cõtra Lusitani sententiam verũ potest esse argumentũ, quod antiquorũ nullus scriptũ reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primã esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodũ gustu sentitur, adeo vt parũ ab Absinthio differat. Quod etiã argumentũ præbet in caliditate & siccitate hanc longe magis excedere, quam ipsa, Galeni testimonio, excedat Artemisia. Hæc itaq; si quis recte perpenderit, nobis quidem minime verendũ fuerit, quin Lusitani inscitiam, & iudicij vanitatẽ facile deprehenderit. Quod autẽ Matricaria non sit, quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula fœtida Dioscoridi Partheniũ esset, quũ hæc omni ex parte Anthemidem adeo referat, vt tantum fere odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quisnam dubitauerit, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, non Coriandri? Coriandri folia Cotula fœtida profecto non habet, sed Anthemidis: Matricaria vero contra. At si obiecerit Lusitanus cũ ad summũ vsq; Coriandrum adoleuerit, & suũ iã ediderit semen, quæ in summitatibus sunt folia, adeo parua tenuiaq; spectari, vt Anthemidis folia quadãtenus referant, quũq; dicat Dioscorides, Parthenium foliis esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantũ folia respexit; non ad maiora. Vide quã hoc ego argumentũ propulsabo facile. Siquidẽ cũ neq; Oribasius ex Dioscoride, à quo verbũ ex verbo transcribit: neq; Serapio, qui eandem seruat regulam, legat particulã illã λεπτὰ, arbitrandum sane est, particulã illã λεπτὰ Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorũ incuria, vel potius temeritate. præsertim cũ plantarũ cõparationes rectius, exactiusq; fieri debeant, cũ plantæ ipsæ adolescunt, vel constant, quoniam hoc tẽpore foliorũ, ac caulium notæ apertissime conspici possunt: non autẽ cum primũ oriuntur, vel cũ consenuerint, quo tẽpore genuina foliorũ forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanũ maxime pugnat, quod cũ Cotula fœtida lõge acrior sit, quã amara, adeo vt ea sedem abstergentibus ardorẽ nõ obscurũ inferat, ob idq; vulgo Ferrariensibus (vt Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo, Partheniũ esse non potest. Quandoquidem Dioscoridi Partheniũ nulla saporis acredine commendatur, sed tantũ amaritudine, quæ in Matricaria manifesto percipitur sine acredinis tantillo. Postremo cũ sexcenties iã expertũ sit Matricariã ea omnia præstare, quæ Parthenio ascribuntur, palã sane est, maxime deludi eos, qui cõtra sententiã nostrã friuolis quibusdã argumẽtis, ac captiunculis, machinãtur: sed vtinã tã facile vera inueniri possent, quã falsa conuinci. Cæterũ quũ antea scripserim in meis cõmentariis Italico sermone primũ in lucẽ editis, Symphytũ Petræũ à me hactenus nõ visum, quasi me negligẽtiæ inertiæq; accusare velit Lusitanus, hæc suo more aduersum me scribit. Ex herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus secũ afferebat, Symphytũ Petræũ erat, quod Consolidã nonnulli appellãt, quæ (vt testatur Ruellius) familiaris Gallis admodũ est, & eã sua lingua Buglã vocant. In Italia quoq; nasci cũ Paulo Castiliono medico affirmamus, quanquã Matthiolus eã nunquã se vidisse tradat. His Lusitanus non tantũ in me inuehitur, vt putarã, nostræ accusandæ gratia negligentiæ, sed etiã suæ extollẽdæ gloriæ. quippe qui se nobis rei medicæ peritiorẽ ostendere ambierit. Verũ si (vt solertes decet scriptores) Italica eadẽ cõmentaria secundo edita, anno à Christo nato M.D.L. perlegisset, cõperisset quidẽ Symphytũ Petræum me per memet adinuenisse. Id quod is nunquã per sese, vel per alios fortasse fecisset, ni Falconerius ille (si tamen vera refert) id illi ostendisset. Non enim vna die vniuersa seges in horreũ congregari potest. Quo fit, vt accusari iure nõ possim, vbi quandoq; fassus fuerim, me hanc vel illam non nouisse stirpẽ. Præstabat quidẽ tunc mihi Symphytũ Petræum nunquam me vidisse fateri, quam mentiri, vt doctior, diligentiorq; viderer: quo nihil detestabilius, execrabiliusq; dici potest. Ad Sparganiũ veniamus, in quo ita me taxat: Sparganiũ, siue Xiphodion Officinarũ Spatula fœtida est, cũ inter se maxime cõueniant. Vnde Matthiolũ Senensem hic errare certũ est, qui Sparganium nõ esse Spatulã fœtidã contendit, & eo magis, quia in Spatula fœtida pilulas non cõperiri, in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimũ esse, qui Spatulæ fœtidæ mediocrẽ habent noticiã, norunt. Proinde Sparganiũ Spatulã fœtidam esse certum est: Hactenus ille. Demiror sane tam perfrictã hominis frontẽ, qui quasi omniũ rerũ naturam, plantarum omniũ intimã notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeo audacter hos graues mihi imponit errores, confestim me errore accusat. Cognoscitis vt opinor, hominis eruditionẽ, & vitæ cõsuetudinẽ. Porro non modo omnibus rei herbariæ studiosis (vnum tantũ Ruellium excipio) sed & cæteris omnibus, quibus aliqua sit stirpium cognitio, in confesso est nil aliud esse Spatulã fœtidam vulgo appellatam, quam Xyridem. Xyris enim præter id, quod omnibus notis, Spatulã fœtidam referat, foliorũ odore facile indicat nomenclationis occasionem, quippe quoniã si digitis cõfricentur, fœtidum admodũ odorẽ fundunt, vnde illi nomẽ, adeo vt Tiresia, vel talpa cæcior sit, qui non viderit, Spatulã fœtidã vocatã omnibus sane notis Xyridẽ referre. Hanc à nemine descriptam reperio, præterquam à Matthæo Syluatico Pandectarũ authore, qui eã Iridi similem reddidit, id quod Lusitani petulantiã palã facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridẽ referat quã Xyris, adeo vt scripserit Oribasius appellari aliquibus Syluestrẽ Iridẽ, à quo quantũ distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quã Lusitanus impenderunt, Nec pluribus verbis ea refellã, quæ de Siderite obiicis, in qua magis ac magis tuã detegis rei plantariæ inscitiã, cũ ita memoras. Cõspicitur Sideritis hæc in nõnullis vallibus, folio aspero, Saluiæ magnitudine, tanquam Marrubij albicãte, & per circuitũ tanquam quercus dentato, quod fricatũ ex se odorẽ, qualẽ ex Cydoniis optime maturis oriri videmus, emittit, quẽ Dioscorides subintelligit, cũ dicit gustu non iniucundo, cũ adstrictione aliqua. Hanc vero Fuchsius in suo herbario nouisse videtur, quanquã Matthiolus oppositũ contendat. Sed re vera Matthiolus eã nunquã vidit, quia si eam cognouisset, illius odorẽ suauissimũ nunquã prætermisisset. Hæc eius sunt verba: sed quam omni succo inania, ipse videat. Quod enim de Siderite prima, quã se in doctissimi viri Fuchsij herbario narrat inuenisse, suas prosequat cõmentitias nugas, hic facile demonstrat, quod eius folia non modo non spectẽtur quercus instar sinuata, sed nec per ambitũ vlla parte laciniata: tametsi Lusitanus, vt potius suã tueretur opinionẽ, quam veritatẽ id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fuchsij pictura de Lusitani fide maxime testatur: in primis enim flores ostẽdit spicatos in cauliũ summitatibus erũpentes, non autẽ in ipsis caulibus orbiculatæ vertebræ instar, vt in Marrubio, per interstitia dispositos. Præterea folia nulla ex parte correspondent, nec pomorũ Cydoniorũ odor, quẽ solus Lusita-

Cotula fœtida non est Parthenium.

Brusciaculo.

Calũniæ XIIII. de Symphyto Petræo.

Cõsolida Bugla.

Confutatio.

Calumnia XV. de Sparganio.

Calumnia confunditur.

Spatula fœtida est Xyris, non Sparganium.

Iridi similis Xyris.

Iris syluestr. dicitur Xyris.

Calumnia XVI. de Siderite.

Sui ipsius nugis confunditur Lusitanus.

Sideritis Fuchsij.

ſitanus illi tribuit. Dioſcorides enim nec Cydoniorũ odore, nec quouis alio Sideritē hanc cõmendauit, ſed guſtu non iniucundo, multa enim habentur, quæ odore maxime placeant, & ſapore diſpliceant. Sed mihi ſatis verendum eſt, an Luſitanus Cydoniorum odorem huic plantæ tribuerit, vt vera fateretur, an fortaſſe ſuæ ſuſtinendæ opinionis cauſa. Quippe Fuchſius huiuſce odoris non meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hanc ſtirpē ignoramus, vt ſua potius temeritate, quã ſcientia exiſtimat Luſitanus. Sed nõ fortaſſe à ſcopo aberraret, qui diceret Luſitanum Fuchſij Sideritem nuſquam vidiſſe, niſi appictam, quod falſo ſcribat, Sideritem hanc in vallibus naſci, vbi plerunq; ſolum vliginoſum eſſe ſolet, Fuchſius vero perinde ac Dioſcorides in aſperis, petroſis, ac incultis locis.

Calumnia XVII. de Trago.

Minus acerbe aliquanto patior, cum de Trago noſtram ſtudet emendare opinionem, vbi Luſitanus ita ſuam exorditur calumniam. Non prætermittendus quoq; eſt Ruellius, qui procuIdubio in dignoſcenda herba iſta multum hallucinatus eſt, qui Tragum Iunci ſpeciem eſſe crediderit, cui quoque Matthiolus Senenſis ſubſcribit nulla fultus ratione, cum è directo Tragus herba ſit, ex qua vitrum conficitur.

Tragus, Iunci ſpecies.

Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta ſunt à Luſitano, & ſatis dilucide, vt arbitror, refutata, nihil iuſtius, nihil æquius, fateor, vnquam in nobis eſt calumniatus quam quæ de Trago hic recitat: hoc modo ſi cauere potuiſſet, dum nimis ſe ſollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipſe pluribus ſe maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi hiſtoria ancipitem me habuiſſe opinionem, quanquam inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum eſſe quam quoddam humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui ſemen acinoſum in cacumine naſcitur rubrum, aſtringenti ſapore. Eram enim fretus hoc argumento, quod ſcilicet ſcripſiſſet Dioſcorides, naſci Tragum ſine foliis, puſillis circum ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad iuncos ſpectare quam aliam quamuis plantam videbantur. Opinionis indicia ſubinde augebat, quod ſequenti ſtatim capite idem Dioſcorides de Iuncis vulgaribus egerit. Verum quod & ſummis & præclariſſimis contingit ingeniis, vt temporis proceſſu plura quoque inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidiſſe fateor. Rẽ nanque in poſterum exactius agitata, ac perpenſa melioribus adinuentis, minime puduit priorem deponere opinionem. Etenim cum animaduerterem apud Theophraſtum, & Plinium, quorum etiam iudicium in noſtris Latinis commentariis ſecuti ſumus, Tragum vtriſque Scorpionem appellatum, quemadmodum & Dioſcoridi aculeatam in vniuerſum eſſe plantam, priorem, quæ in animo verſabatur, opinionem diutius ſequi non libuit. De hac enim planta ſcribens Theophraſtus lib. 6. cap. 1. de Plantarum hiſtoria, Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei ſunt, vt Corruda & Scorpius: hæc enim nullum præter aculeum, folium generant. Id quod poſtea repetiit tertio eiuſdem libri capite, his verbis. Inter ea vero diſtincta genera plurimum quæ aculeato folio cõſtant, nimirum dixerim, quod ex toto ſpinoſum inſpiciatur exiguo eſt numero quemadmodum diximus, & difficile quicquam ferme inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ poſt Aequinoctium Autumni floreſcũt. Scorpius enim florem in carne extuberante ſub extremo aculei profert, initio candidum, poſtea leuiter accedentem ad purpuram & ſingulari radice, eademque breui adhæret. Hæc ille: cui ſubſcribit Plinius lib. 21. cap. 15. ſic inquiens. Spinoſarum multæ ſpecies: in totum ſpina eſt Aſparagus, Scorpio: nullum enim folium habet. Quibus palam eſt Tragum, quem Dioſcorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire foliis, ſed ſcatere tantum aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioſcorides, quod dixerit, Tragum, quem alij Scorpion vocant, ſine foliis oriri, acutis tantum circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re poſtea meam correxi ſententiam, quam Luſitano diſplicuiſſe ſummopere gauderem, ſi quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompſiſſet. ſed quod vſu venire nimiæ temeritati plerunque ſolet, dum nimis in me excandeſcens maius aliquid aſſeuerare nititur, longe turpiſſime labitur, quod eam velit plantam legitimum eſſe Tragum, quæ Mauritanis Kali, & alkali appellatur, nobis vero Hetruſcis Soda, cuiuſque imaginem vltima huic editioni addidimus libr. 2. inter Atriplices ad viuum expreſſam.

Kali & Alkali Arabum.
Kali hiſtoria.
Alkali.

Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum. quin & ſal, quod à planta Alkali vocant, foliis non vacat, quum admodum ſit folioſa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipſa enim cum primum emergit, foliis proſilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali fere longitudine augentur geniculatimq; protrahuntur. Cum vero iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, craſſaq;, incurua, ex lata origine in acutum deſinentia. Vbi vero ad ſummum conſtiterint, in caulium cacuminibus longe minora, exilioraque ſpectantur ruſo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq; prodeunt pilulæ, in quibus minutum ſemen concluditur, vt videre eſt extra Tergeſti mœnia, iis præſertim locis, quibus ſalinarum mea circundantur. Quæ Tragi notis prorſus repugnant. Adde quod Kali ſapore ſit admodũ ſalſo, Tragus vero non ſalſo, ſed adſtringente.

Luſitani inconſtantia.

Quæ omnia citra controuerſiam atteſtantur, quod legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Luſitanus: qui tam excors, obliuioſuſq; deprehenditur, vt eandem herbam legitimum Tragum eſſe affirmet, quam prius aſſeruit eſſe Anthyllidem, vt poſtea diſſeram. Cæterum eam conſtat plantam genuinum eſſe Tragum, quem nos ſuo loco appinximus.

Tragus genuinus.

Quippe ea ſola, Corruda excepta, tota ſpinoſa viſitur, nullis circundatur foliis, & in maritimis tantum naſcitur, fruticoſa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadranguliſve, tritici magnitudine vbiq; ſcatens, in quorum medio (vt Theophraſtus inquit) poſt Autumni Æquinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adſtringenti ſapore, perinde ac tota planta, adeo vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergeſtino ſolo in Hadriatici littore, vbi frequentiſſima, copioſaque oritur.

Autor Tragum primus inuenit.

Nec immerito Scorpium eam appellauere antiqui, quippe quod auelli non poſſit, niſi ictis ab ea manibus, vt ego mihi teſtis eſſe poſſum. Tantum igitur abeſt, vt celari velim mea, ſicubi ſunt, errata, vt ea etiam ipſe non verear emendare, gaudeoque hæc à cæteris aperiri, modo iſta ſemper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quam improbè calumnia, quæ in optima quæque inuehuntur, inſtrui ſentiantur. Etenim id longe honeſtius arbitramur, vbi quis ſe lapſum nouerit (quum proprium ſit hominum labi) ſe hallucinatum aliquando agnoſcere, quam quod extremæ eſt pertinaciæ, ac vecordiæ, quod ſemel arripueris mordicus adeo tenere, vt illinc auelli non conſentias. Ac ſane in iis commentariis, quæ antea Italico euulgaui ſermone, nonnulla poſtmodum deprehendi, quæ minus quam decreueram à nobis enucleate, exacteq; eſſent ſcripta, quorũ & eo ipſo tempore non eram neſcius. Verebar quidem ſæpe ne tanti operis feſtinatio inter tot alia, quibus in dies diſtinebar, iudicij forte extremam maturitatem in aliquibus præuerteret. Quod ſane peccatum leue (vt credo) & in pauciſſimis repertum, quamuis reliquorum vtilitate, tum facile cõpenſari, tum recte obſcurari poſſe cenſerem, ſciebam tamen

pravos,

premus, ac malezelos homines minime defuturos, qui etiam rectissime a nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent, & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quam vt leuissimum dicti condonarent erratum. Sed quid: Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus a me quotidie flagitarent, & prope suo iure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos tenerem, vt improborum, inuidorumq; iniquis morsibus me intempestiuius obiici maluerim, quam horum resistere voluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quam amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum, quorum desideriis satisfactum a nobis plurimum gaudeo. Si qua vero erant nimis accelerata, ea sane longe accuratius in Latinis nostris commentariis agitata sunt, & discussa, id quod tunc me maxime solabatur: quæ si ante me ita deprehendisset Lusitanus, vt nullam in me ostentasset acerbitatem, nullas in optime munita, firmataq; suas ingessisset calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet, gratias ei profecto agerem, quod suo studio, & synceritate hisce nos subleuasset laboribus. Tã vero optima quæq; fœdissime lacessit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam veniã mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuscat falsitate. Dixi paulo ante in Trago, quam sua reprehensione turpiter aberrauerit, nunc quoq; in Amarantho nihilo cautius & peritius se gerit. Scio in Italica editione Aëtium de Amaranthi viribus disserentem me citasse in vulgari Amarantho, quum Aëtio nil sit aliud Amaranthum, quam Dioscoridi Helichrysum. Nec tamen a Lusitano admonitus facile, & non inuitus quædam reuocare, & omnia prorsus trutinare decreueram in Latinis postea commentariis: quod & iampridem est factum. At ne Lusitanus vane contra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum vociferetur, videat ipse quam falso sibi persuadeat vulgaris vsus Amaranthũ esse Chrysocomẽ. Nam si (vt audio) Græci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi vitio adscribendum fuerit, quod Græcorum verborum vires tam negligenter expenderit. χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis designat, κόμη vero coma. Adeo vt id sit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma: quo manifeste deprehenditur Lusitani inscitia. Quandoquidem cum vulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri possit vt recte is χρυσοκόμη Græcis dicatur, ij diiudicent, qui Græci sermonis peritiores habẽtur interpretes, quiq; hæc diligentius explorauerunt. Quod autem Chrysocomæ flore sit aureo, vt ipsa fert nomenclatio, testis est Plin. lib. 21. cap. 8. vbi sic inquit: Chrysocome, siue Chrysitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis. Quamobrẽ non solum cõstabit, quam lubrice lapsus sit Lusitanus, sed quam falso, ac inique accusauerit Ruellium, & Fuchsiũ. Quippe cum Chrysocome, & Amaranthum longe inter se differant, vt clarissimi illi viri recte norunt, non ab re illis dictum est, Amarantho purpureo vim esse adstringentem, siquidem mansa coma, folia, ac etiam radix adstringentem facultatem nõ obscuram præ se ferunt. His accedunt, quæ in minori Sedo Lusitanus enumerat, ita exordiens. At minus Sedum (vt ego opinor) faba crassa, siue faba inuersa herba dicta est, natura frigida, non autem Vermicularis, vt Matthiolus, & alij putãt, quia Vermicularis herba sapore acris est, natura vero calida, quæ duo minime Sedo minori conueniunt, cum, vt dixi, Sedum minus, sicut & maius, natura frigidum est. Cæterum & planta ipsa descriptioni in toto respondet, vt iure cõcludendum sit, vt Faba inuersa siue crassa dicta minus hoc Semperuiuum sit. Hæc illius sunt deliramenta. Sed sane vereor, ne hæc tam crassa, tamq; frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritq; ac Amathum nostrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioscorides: Semperuiuum minus in petris parietinis, & maceriis, nec non scrobibus opacis nascitur, cauliculis ab vna radice multis, tenuibus, crebro foliatis, exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule a medio emicante, palmum alto, vmbellam, herbidosq; flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscribit Plin. lib. 25. cap. 13. his verbis: Minus Semperuiuum in muris, parietinisq; nascitur & tegulis, fruticosum a radice, sursumq; & ad cacumen, foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maxime omni ex parte refragãtur omnes fabariæ illius notæ. Quandoquidem Faba inuersa vocatæ cauliculi non insunt tenues, sed crassi, ac pingues, bicubitales, & quandoq; maiores, nec folia quidem exilia, rotundaq;, sed magna, lata ac prælonga, flores in vmbella non herbidi, sed plerunq; melini, vel in purpuram candicantes. Radice quoq; non est inutili, nec superuacua, sed bulbosa, pluribus adnatis tuberculis Asphodeli fere modo, colore cinereo, cortice leui, & succo plena, ad multa expetita. Quæ in vniuersum nota, si cum minoris Sedi historia comparentur, clarissime demonstrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum a luscinia coruus. Nõ enim aliam ob causam Semperuiuum tam maius, quam minus id sibi nominis asciuit, quam quod perpetuo anno toto virescat, ac viuat. Id quod testatur Theophrastus libr. 7. cap. 14. de historia Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipsius nomenclatio Græca. Ἀείζωον enim Græcis sempiternũ designat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minime largitum videtur, quũ autumno pereat tota, & in vniuersum arescat, nec inde celerius repullulet, quam Vere medio. Quod autem Vermicularis dicta, quæ Semperuiuũ minus nulla reclamante nota repræsentat, sapore sit acris, detestãtur vniuersi materiæ medicæ studiosi, cũ nullo alio sit sapore, quã acido. Sed cũ fortasse Lusitanus synceró careat gustu, perinde ac iudicio, mirandum sane non est, si inter acidum, & acrẽ nullã fecerit differentiam. De Cirsio hæc habet. Adeo Cirsion nostra vulgata Buglossæ respondet, vt omnino fatendũ sit, eandem esse herbam, cui sententiæ Ruellius quoq; patrocinatur, & merito, quia videmus Buglossam aliquando triquetrum habere caulem spinosum, ex cuius floribus nescio quid, vt animaduertenti notum euadet, euanescit. nam in cæteris ita inter se respondent, vt spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Proinde Matthiolũ in hac re minus bene dixisse crediderim, cum Cirsium alteram herbam a Buglosso esse contendat. Sic Lusitanus ille. Cæterum cum vulgari Buglosso caulis sit rotundus, non triangulus, vt fortasse per somnium vidit Lusitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ vllam rosæ speciem præ se ferant, sed spithama longiora, quin & quod caulis cacumen orbiculatum non sit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euanescant, videantur, vulgaris vsus Buglossum Cirsium esse non potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuo triquetrum non aliquando tantũ, & angulos ipsos solũ aculeatos voluit, & per interualla molles, quibus profecto notis vulgare Buglossũ prorsus destituitur. Caule enim est, vt diximus, tereti, qui vbiq; tenuissimis aculeis rigeat. Adhæc Cirsio capitula requirũtur purpurea, vt etiam præter Dioscoridẽ fatetur Plin. lib. 27. cap. 7. quæ in lanuginem dehiscant. At cũ vulgare Buglossum nulla vnquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem vllam contrahant, sed flores tantum purpureos, nullam præ se ferentes capituli formam, nec vnquam lanuginem contrahentem, non video cur ita stolide crediderim vulgare Buglossum legitimum esse Cirsium, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequutus Lusitanus, qui cum scripserit e vulgaris Buglossi floribus nescio quid euanescere, suam ipsius vanitatem declarat. Cirsij,

Lusitani obiectio in Amarantho.

Turpis ac ridendus Lusitani error.

Chrysocome.

Chrysitis.

Ruellius & Fuchsius a Lusitani calumnia vindicantur.

Calũnia XVIII. de minori Sedo, esse fabam crassam.

Vermicularis acris est.

Lusitanus reprehenditur.

Calũnia refellitur & Amathũ hallucinatũ esse ostenditur.

Faba inuersa.

Vermicularis.

Calumnia XIX. de Cirsio, esse Buglossum.

Calũnia diluitur, Buglossum non esse Cirsiũ.

(vt opinamur) genuini imaginem quis videre poterit in commentariis nostris, quã vinum legitimumq; refert. Buglossum enim quod passim concessit in vsum, vel Echij species est, vel potius fortassis ipsa Lycopsis, vt alias latius explicabimus. Reliquũ est, vt ad ea respondeam, quibus me falsò in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex iunioribus quoq; Matthiolus Senensis nigrum Elleborũ albo periculosiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquã Diagredio vtantur: hæc in nos ille. Sed an iure, vel iniuria, eos iudices velim, qui accuratius, quam ille ea perlegerunt, quæ in commentariis nostris de vtriusq; Ellebori viribus scripsimus, quibusq; in animo semper est nõ mentiri. Siquidem ij, vbi nusquam à me scriptum repererint, nigrum Veratrũ albo esse validius, perniciosiusq; (vt Lusitanus somniasse videtur) minime mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commendasse Plin. lib. 25. cap. 5. Nigrum boues, equos, suesq; necare, cum tamen Albo nullo incommodo depascantur. Quo fit, vt iniuriam in me reiecerit Lusitanus, quæ non nostræ, sed Plinianæ sunt lectionis: at quum is ad nostros perdẽdos labores inuidentia, ac liuore se totum accinxerit, eo cæcitatis, insolentiæq; processit, vt etiam aliorum errata in nos remiserit, vtpote, qui mentiri nunquã erubuerit, non alia opinor causa, quam quod voluerit monimentũ sceleris, atq; audaciæ suæ esse in conspectu omnium. Hactenus Amathe tuis inepitissimis calumniis satis superq; puto à nobis esse responsum. atq; ita clare, tantaq; luce eas me diluisse nunc arbitror, vt si vlla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam scientiæ vestigium, facile seu in me, seu in alios istam sis posthac depositurus temeritatem. Est quidem, vt discas, quid docti sentiant, priusquam tam arroganter, tam temere in eorum labores insolescas. Quinetiam quo pacto eorũ sudoribus potius candide & gratanter fruaris, quam vt eos imperite lacessas, & tuis calumniis obruas. Etenim non iccirco has vigilias libentissimo animo suscepimus, vt tu eas obscures tua inuidentia, ac etiã imperitia: etenim si nostras has lucubrationes tibi vsui esse nolis, cur talẽ clandestinum furem te exhibes, vt solum tua furta commendata aliis esse velis, cætera vero, quæ tua libido sibi non vẽdicarit, ea malitiosa studeas opprimere inuidentia? Patefaciam in aliis tuum infidelem in meis scriniis animum. Nunc satis mihi est, si tuas contuderim calumnias, quibus si tuo quoque iudicio à me est satisfactum, vehementer tua causa gaudeo, sin is maneas, ac perseueres, qualem te esse prædicant, certe non omnium iudicium, candor, ac æquabilitas ex vna tua indocta & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat vetusta gentilitas eos, qui se intulissent magnæ Deæ sacrificiis, confestim excæcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quam ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cæcum dico ductus hac gentilium superstitione quod Cybeles alicuius te inserueris sacris, sed ea tantum ratione, ac sententia (vt tu ipse iam pridẽ in te experiris) quod à Deo immortali perfidissime desciscas. Etenim cum (vt audio) nunc nostræ religionis teipsum facias, nunc Iudaicis legibus, superstitionibusq; te totum addicas, & ita non solum in homines, sed in ipsum Deum Optimum Maximũ insolescas, minime id est mirum, si à te ipso quoq; deficias. & omni statu mentis dimouearis. Vt non modo in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verum & in ipsa medica facultate quam immerito profiteris plurimum cæcutias. Hinc ego fieri arbitror, vt non solum tibi, & cæteris omnibus molestissimum, ac infestissimum te exhibeas, & tumultuosissiis mentis furiis impulsus modo huc modo illuc agiteris: quin etiam vt tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cæcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere vesaniam. Nõ id iam animo mecum proponebam, non iccirco tuam reprimere sum conatus insanabilem (vt timeo) libidinem, vt te tua aliquando in tanta veritatis luce pœniteat insaniæ, sed id magis elaboraui, ne tyrones & huiusce medicæ materiæ studiosos, tuæ forte impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror censuram. Iudicabunt syncerius docti, ac præclari homines, vtrum tu iustius me inuaseris, an ego maiori vi te in me temere irruẽtem declinauerim, penitusq; profligauerim. Quapropter aut cessa Amathe posthac calumniari, aut tam quæso non sis futilis, & inanis, vt quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas: aut quod vltimum est, caue, ne apud eruditos, & æquissimos lectores, ac iudices, qui nunquã deerunt, tua inuidia & calumnia nostrum augeant & amplificet honorẽ.

Calumnia XX. de Elleboro.

Exploditur Lusitani calumnia.

Lusitani inuidẽtia detegitur.

Animaduersio in Amathi delitamenta insciti-ãmque.

Lusitanus Semi Iudæus.

Hispani tales Maranos vocant quos maxime detestantur.

Cur Amathus tanta laboret cæcitate.

Cur author hãc confecerit Apologiam.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI IN Amathi Lusitani enarrationes Censura.

Præfatio in Cẽsuras.

IAm minus vereri debeo, ne quis potius gloriæ captandæ cupiditate me putet adductum, vt homini impudẽti & rerum omnium imperito, suos patefaciam errores, quam ad id vera, ractaq; duci ratione. Quod si liberius in hominem petulantem adeo importune lacessitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquam qui suis iniquissimis calumniis, non modo honestissimos labores nostros opprimere nititur, sed &, quantum in ipso est, sua imperitia & impudentissima confidentia rem medicam obscurare conatur vniuersam. Nec sane aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta a quam plurimis comprobata, satisque communita, sua temeritate incessit, & violare molitur. Hoc si impune, & tacite sit improbis permittendum, vt suo tantum iudicio audacter reprehendant ac cõtaminent omnia, quonam omnium præstantissimarum facultatum cultus deueniet? Quis posthac istorum se obiectet ingratitudini? Verum vt & ipsum si qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat istius calumniandi insanissima licentia, & non solum ex aliis verum ex se ipso suam cognoscat omnium rerum inscitiam, infringenda est hæc nimis arrogans, & effrænis audacia. Non arbitrabar quenquam tam præfrictæ frontis esse posse, qui ibi tam seuera in alios consoria vtatur virga, vbi ipse tot vbique scateat erratis. Molestum friuolumque pene credidissem grauioribus impeditus negotiis, vt cum huiusce hominis disceptarem ineptiis, nisi ipsum in me tam petulanter insultare a pluribus audiuissem. Nunc autem eadem molestia, qua istius impetum, & vanam incursionem a me prohibui, ne quis istius seueri censoris impellatur iudicio, vt statim approbet, quæ ab isto viderit proferri: audiat bonus & egregius vir, quanto tutius fortasse fuerat honeste tacere, quam eo pacto contra cæteros insane oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam vtar vanitate, qua ille contra nos, & ne hominem potius persequi, quam veritatis studiosi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata sic in lucem producam, vt si vel ipsemet aliquid habeat, quo iis, quæ a nobis afferuntur, contradicere valeat, doctorum iudicio longe libentius acquiescam, quam vt aliqua pertinacia reliquorũ studia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod est æquissimũ, si non ab Amatho, quẽ rediturum vix ad mentẽ spero, saltem ab erudito lectore peto, ac postulo, ne qua

ne quamora, ne quod impedimentum rerum & medicinæ fiat candidatis, vt tum demum de vtroque nostrum suam ferat sententiā, vbi nostras rationes diligenter expenderit ac pensitarit. Amathus non nisi quadā præcipiti dementia nostros inuasit labores, conuulsit, distraxit, nullā huiusce facti afferens rationem, nisi quod sua authoritati, hoc est stultissimæ libidini, tantum putauerit vbique concessum. Ego sane, quæ in isto reprehendo, nisi apertissimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiusdem argui temeritatis, stultitiæ, ignorantiæ, quam de se prodidit ille. Atq; sicut candidus lector, qui hæc in manus sumpserit facile discernet, ita fore arbitror, vt minime eum pœniteat eius lectionis, vbi non tantum istius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plerimarum cernet explanatas naturas. Ideoq; hæc, quo maiori cum facilitate, & emolumento distinctius ab omnibus legerentur, in certa digessimus capita, ac iam tandem aliis innumeris silentio inuolutis ad ea, quæ sunt præcipua, in quibus ille turpissime offendit, veniamus.

ACORVM.

De Acoro Censura I.

DE Acoro suum ipsius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium, sed quanto præstiterat à priori non discedere sententia, ipse videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro discrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indiciis. Nimirum quod neutrum Galangæ genus folia proferat Iridis (vt qui viderunt testantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiam ita testante) vt non desint, qui Galangam ipsam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quod vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat: adde quod radix hæc rufescat potius, quā subalbicet. Præterea Galanga nusquam reperta est, quæ gustu fuerit subamaro, vt de Acoro fatetur Galenus, sed tantum acri. Quocirca non immerito Serapioni, qui inter Arabas in enarranda simplicium medicamentorum historia primas tenet, aliud est Galanga, aliud vero Acorum. Ob eandem quoq; causam inter Græcos, Actuarius & Nicolaus Myrepsicus in parando Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter se diuersa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus sane notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, subalbicantes, non subrufescentes, & (vt Plinius inquit: cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non vt in Galanga, vtraq; fractu contumaces. quibus perspicuum, satisq; comprobatū censemus, neutrum Galangæ genus esse Acorum. Nec profecto intellexerim vnquam (vt alias meminimus) quo pacto, quaue metamorphosi factum sit, vt Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec viribus, sed tantum magnitudine differt, quum primū ad nos è Syria, vel Memphi aduecta est, in Acorum se commutauerit: nisi quis fortasse dixerit, euenisse hoc magicis præstigiis, quo suam tueretur opinionem. Ac cum ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus vsi, illud sane suspicari libet, hæc potius retractasse Lusitanum, vt Brasauolum a nobis reprehensum (illi enim vbiq; plurimum videtur addictus) sui immemor defenderet, quam vt veritatem, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius vir profecto clarissimus, & qui potius philosophum se existimat, quam vt pertinax sit author, etsi iam pridem in Brasauoli concesserit sententiam visis fortasse commentariis nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones, qui existimant, maiorem Galangam esse Acorum, honesta quadam dicendi serie, qua suam tuetur existimationem, postremo quem edidit, de compositione medicamentorum libro, à priori opinione non parum videtur abesse: quod fortasse fecisset etiam Brasauolus, nisi immatura morte fuisset præuentus. Porro Acorum non mea tantum sed plurimorum sententia, qui in re medica multum præstiterunt, ea sane erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primum recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde syncero ruminetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeo singulas Acori notas sit repræsentatura, vt is merito stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, vt ridendum videatur Lusitani argumentum, quo ducitur, vt credat Galangam eam ob facultatem, qua ad venerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam vocari scribat. Quandoquidem cum nullam explicauerit illa rationem, qua illi venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apuleii authoritas: præsertim cum plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cum enim antiquorum nullus scriptis commendauerit Acorum ad Venerea præstare, facile quis opinari poterit Latinis (vt audio) Veneream herbam vocari, quod fortasse ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venereæ appellantur nomenclatione, nempe Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus vmbilicus: quin etiam Thymum, & Styrax, quod suauiter spirent, Venereæ dicuntur plantæ. Ad hæc in Acori historia parum quidem Apuleio adstipulandum videtur, quippe qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primum enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis ac pratis, cōtra omnium penitus sententiam, deinde vero illico asserit idem inuentu rarum, nec inueniri, nec sciri posse, nisi cum flosculum emiserit. Quæ omnia si cum iis conferantur, quæ à grauissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facile fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum videtur aliud Lusitani argumentum, quod eam ob causam velit Galangam esse Acorum, quoniam a Plinio dictum sit lib. 25. cap. 13. Acorum nigras habere radices, quandoquidem crassioris Galangæ radices nigræ nusquam repertæ sunt, sed subrufescentes. Atqui illi venia danda est: quippe quod (vt aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterum extant apud nos Pliniani codices mendis vltimo loco expurgati ac restituti, qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quod scripserit is paulo infra, Creticas Acori radices esse Ponticis candidiores: quinetiam quod hæc lectio Dioscoridi adstipuletur, qui Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim color is (mea sententia) fuerit, qui ex nigro albicat, subniger vero qui ex albo nigricat, adeo vt subalbus & subniger color parum inter se differant. Talis autem visitur color iis in radicibus, quibus passim vtimur Calami odorati vice.

Galanga & Acorus idem Amatho.

Galangæ Cyperi folia.

Lusitanus Brasauolo addictus. Fuchsius laudatus.

Acorus Calamus est aromaticus.

Ridiculum argumentum. Venerea herba & planta quæ.

Apuleio in Acori historia non astipulandum.

CARDAMOMVM.

De Cardamomo Censura II.

NEc sane minus in Cardamomo cæcutit Lusitanus, vtpote qui putauerit Cardamomum, quo vsi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non leuis error, quod, esse plenum, frangenti contumax, occlusum, farctumque, potius seminis sit proprium, quam ligni. Sed Cardamomum antiquis fuisse semen non lignum, testatur apertissime grauissimus author Galenus libr. primo de Antidotis capit. quinto vbi sic habet: Fructus autē, qui vna cum virgultis, foliis, calicibus ac floribus in Theriacam mittuntur, ij sunt, Scordij, Nepitæ, Marrubii, Stœchadis, Dictamni, Polii, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurii,

Radices

Radices autẽ hæ Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolii, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gẽtianæ, Mei Athamãtici, Phu, Aristolochiæ tenuis. Semina vero hæc: Napi, Petroselini, Thlaspis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, vbi carmine de Theriaca scripsit his versibus.

Καὶ μαράθρου σπέρμα, καὶ ἴδαιον καρδάμωμον.
Καὶ ψαφαρὴν στάχυς παρθέμενος σέσελι.

Hæc Andromachus & Galenus, aduersus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

NIGELLA CITRINA.

Censura III. de Nigella Citrina non esse Cardamomum.

ERrat Lusitanus, quod recentiores quosdam forte sequutus, sibi persuaserit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopœorum vti vocabulis) maius Mauritanorum esse Cardamomum: minus vero id, quod Meleghetam vocant. Quandoquidem Serapioni maius Cardamomũ semen est, quod oblongis quibusdam cõcluditur capitibus, iis fere similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis subnigris, rotundis, in quibus minuta continentur semina angulosa, farcta, & odorata. Id quod manifesto arguit Nigellam hanc, quæ Melanthii est species (vt nobis alias satis superq; ostensum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum esse nequaquã. Adde quod Nigella calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua semina tantũ, intercursantibus mẽbranis papaueris modo. Præter id, cũ sui Cardamomi colorẽ subnigrũ fecerint Arabes, non video cur Nigella Citrina vocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, maius illorum Cardamomum appellari possit.

MELEGHETA.

Censura IIII. de Meleghetis, non esse Cardamomũ minus.

QVod præterea Melegheta, minus Mauritanorum Cardomonũ non sit, quis facile coniicere poterit, quippe cum hoc semen calice quodam, Melanthii instar, concludatur: Cardamomum vero minus vt Serapio inquit) suum ferat semen nullis occlusum capitibus, colore maiori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minime est assimilis, eo quod hæ colore sint subrufo Indici Milii instar, quod Thusci Saginã vocant, Insubres vero Melegam, vnde fortasse accessit his seminibus Melegheta nomen. Adhæc cum Melegheta semen longe maius habeatur, quam Nigellæ Citrinæ, non video sane cur consentaneũ fuerit id minus vocari Cardamomũ.

CVBEBA, CARPESIVM.

Censura V. de Cubebis & Carpesio non esse idem.

IN Cubebis, & Carpesio censendis quantum aberrat? quod Cubebas velit, quibus passim vtuntur Officinæ, tum veras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verum, vt apud Arabas nullus habetur, qui scripserit vsquam Cubebas esse baccas, vel semen: ita nec apud Græcos vllus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ siue sarmenta parua, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, vt vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est, inter festucas, & tenuia virgulta, Carpesium esse possit, ac debeat: quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba, vt pluribus rem hanc in commentariis nostris explicatam habemus.

SALIVNCA.

Censura VI. de Saliunca, nõ esse Pseudonardum.

MVlto vero apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant. ad quod quoq; genus refertur, quæ passim vulgo vocatur Lauendula: in quo certe miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporẽ dixero. Etenim quid alienius? quum manifeste Plinius Saliuncam foliosam asserat esse plantam, adeo breuem, vt necti non possit: quin & herba verius quam flos, densa, veluti manu pressa, radice numerosa cohærens. Quantum ab hoc differt Pseudonardus? quum planta sit fruticosa lignosaq;, Rorismarini Coronarii instar, non breuis, sed bicubitalis, & flos verius quam herba, & quæ in corollis facile necti possit. Florum enim longiores pediculi iunceo fere lentore præstant. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec adeo dense fruticat, vt folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, vt tanquam manu pressa seruantur. Adde quod in Pannonia, & in Noricorũ Alpium apricis locis, nusquã Pseudonardus proueniat, vbi Plinio ipso teste, numerosa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa: ac lignosa, quamobrem in Bucolicis põeta cecinit:

Pseudonardus.

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncã & Pseudonardũ non cernit Lusitanus, vt humillimã herbam à bicubitali nõ distinguat frutice. Timendũ, nisi hãc oculorũ curet caliginẽ, ne culicẽ p cane, vel fortasse etiã equo, accipiat.

CINNAMOMVM.

Censura VI. de Cinnamomo, non esse tantum corticem.

REdibo in gratiã aliquando cum hoc homine, qui alienis (vtinam vere) nos locupletet diuitiis, & optimo Cinnamomo capsis (vt ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiã, nos abundare iactat, & contra omniũ præclarissimorũ authorũ sententiã sibi persuadet, Cinnamomũ esse corticẽ tantũ suæ arboris non lignũ. Nouitatis auidus nouũ credo aliquid afferre, studuit: fidem idcirco suæ authoritati adhibẽdã minus dubitauit, quod iã fama increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus, Aromatũ multa genera esse aduecta. Miror cur nõ se in his quoq; partibus fuisse fingat, vt maiorẽ huius cõmẽti faciat fidẽ. Sed cũ nec ipse id asserat, nec Lusitani, qui nauigiis ist as terras petierunt, vllã huius rei afferãt historiã, nos Lusitano in istis cõmẽtitiis inuentis astipulemur? Præsertim cũ nõ desint pbatissimorũ scriptorum testimonia, qui repellẽtes has nugas apertissime fateantur Cinnamomũ virgultũ esse pumilæ arboris non corticẽ tantum. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquiens: In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recẽs, nigrũ, ex viroso in cinerẽ vergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquã iucunde olẽs. Quibus palam fit Cinnamomum virgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus lib. 1. de Antidotis his verbis: Quauis autem Cinnamomi species ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa septem virgulta, vel paulo plura pauciora ve, nõ æquali tamẽ omnia longitudine sunt. Verũ quod maximum est, pedis Romani dimidiũ nõ excedit? Hæc ille. Adest adhæc liber de simplicib. medicamentis ad Paternianũ Galeno adscriptus, qui etiã de Cinnamomo sic habet: Cinnamomũ sunt rami fere, ac virgulta, quæ ab vna radice plura excrescũt, recta & minuta, breuiaq;, colore subrufo, & cortice extenso, & rẽ regoso,

Cinnamomum est virgultũ pumilæ arboris.

qui

qui cortex non ita facile vtque à ligno abraditur: nodulos plures & internalla habent, & in medio leues habentur. Si vero frangantur, quasi pulnerem emittunt, odore omnia vincentem. Fere enim hæc maxima probatio Cinnamomi est, quod sit omnium rerum odoratissimũ. Quibus grauissimus accedens author Aristoteles, Cinnamomum surculum esse testatur lib. 9. cap. 13. de historia Animalium, sic inquiens: In Arabia & Auis Cinnamomus appellata, quam surculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelsis arboribus & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atq; ita discusso in terram, Cinnamomũ legunt. Adhæc Cinnamomum surculaceum esse virgultum fatetur Galenus loco superius citato, vbi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum veluti truncus in ramos plures diuisum multum attollebatur, sed Hellebori figuram præ se ferebat, vel potius Damasonij. Quibus palam est Cinnamomi virgulta adeo tenuia haberi, vt Hellebori vel Damasonij radices non excedant. Adde quod quum ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano & Hadriano Imperatoribus repositum fuerat, vel eos quidem ramusculos apud se seruasse, facile constabit omnibus Cinnamomi virgultum esse tenue, & non solum in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantum præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus, sane nõ video. Quamobrem Lusitano fabulam hanc ego tantum acceptam referam, præsertim cum præter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetiis, quod vulgare Cinnamomum ex India affertur, perinde ac Antuerpiam, vnquam viderit reperitq; Cinnamomi virgultum, quod genuinum repræsentauerit. Nimis quoque vana est opinio, quæ credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant: id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, vbi Casiam expendit, sic inquit. Hæc aduersus Quinti dictum obiecta sint, eo quod mihi reiiciendum omnino non videtur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Casiæ imponendum censent, quanquam ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cum vel Imperatorum amici vel diuites essent, facile fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, iis vero Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni sunt verba, quibus facile quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, vt suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis aliis pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, sibis in theriacis modo Casiæ duplum, modo Carpesium (vt Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequndi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

Cinnamomi virgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Lusitani opinio vana.

Cinnamomum Galeni tempore etiam rarum.

LACCA ARABVM.

CONsultum longe melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano, si poëticæ potius quam medicæ facultati se totũ addixisset: nã qui eo in effingendis fabulis aptior promptiorq; se præstiterit, video profecto neminẽ. Id enim omnibus palã fiet diu in re medica versatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera sese offerunt figmenta, adeo rẽ seriã præ se ferentia, vt ea quis difficillime fabulas esse noscat, nisi medicæ facultatis fuerit recte peritus. Verũ cum ad hoc illũ natura pepererit, mirandum sane nõ est, si à fabulandi facultate discedere nequeat, sed potius illi venia danda: quippe qui id propria agat natura, qua in præsentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus euadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his verbis: Qui hucusq; Cancamum Laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, cum Cancamum gummi odoriferum sit: Lacca vero siue mansa, siue suffimentis explorata inodora percipitur, quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis præcipue deseruientem, & ex ea Officinæ compositionem quandam præparant Dialaccam appellatam, quæ (vt certo scimus) non gummi, aut arboris plantæue alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagoque, velut cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cum terra, vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, formicæ prædicta ligna quadam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus Laccam generant, & hac de causa in Lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt Laccam ferentis, vt hucusque omnes fere crediderunt. Hæc illius est fabula. Atqui illi maxime refragatur Ludouicus ille Romanus lib. 6. suæ nauigationis, vbi de his agit aromatis ac mercimoniis, quæ Sumatra Insula, siue Taprobana mittit, sic inquiens: Mittit etiam ea regio Laccam, vnde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus nostris haud absimili. Hæc ille. Cui subscribit Ioseph Indus cap. 141. vbi fatetur in Cambaia Laccam vberius nasci, quam alibi gentium, non autem fieri gignive formicis aut scarabæis, vt lepidius & facetius quam verius fabulatur Lusitanus. Præterea cum duplex sit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibusdam inhærens Sumatri, à Sumatra fortasse Insula nuncupata: altera Cambaiti, à Cambaia denominata, in glebas Myrrhæ instar concreta, nulli inhærens ligno, non est cur Lusitani fabulam historiam putem. Siquidem gleba illa Sole clarius palam facit, Laccam gummi esse arboris, non quidem, vt per somniũ vidit Lusitanus, formicarum alatarum stercus, quibus etsi vbiq; scateat tota Europæ regio, nusquam tamen visæ sunt alatæ formicæ quæ Laccam, aut simile aliud excernerent. Cæterum cum satis superque nobis comprobatum sit in commentariis in Dioscoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum esse idem, adeo vt pluribus id comprobare testimoniis non sit opus, cadit pereitq; Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

Censura VIII. de Lacca Arabũ, non esse formicarum stercus.

Lusitani centuriæ fabulosæ.

Lusitani Laccæ historia fabulosa.

Lusitani fabula exploditur.

Lacca vbi gignatur.

Lacca duplex.

ELAEOMELI.

TRiplici se pariter implicat errore in Elæomele: tum quod ipsum defluere suo more fingat è Palmarum caudicibus: tum quod hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridem defluere, non vnum tantum, Mel nimirum per se & Oleum ex eadẽ arbore manantia: præterea vt noui semper aliquid apportet, quod hũc liquorẽ ex Indica nuce credat distillare. Deprehenditur in primis error ex ipsiusmet Dioscoridis verbis, qui in Elæomelis historiã ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod Elæomeli vocant, ex quodam caudice manat oleũ melle crassius, sapore dulci. Quibus palã est de vno tantũ liquore scripsisse Dioscoridẽ, nẽq; de Oleo, quod ob melleã dulcedinẽ vno verbo tantũ Græcis Ἐλαιόμελι vocatur, nã & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, nõ autẽ περὶ Ἐλαίου καὶ μέλιτος. Præterea ex Dioscoridis historia nũquã probari poterit, Elæomelè palmarũ caudicib. fluere; quũ is nusquam descripserit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed esse falsum palmas liquorẽ hunc fundere manifesto fatetur Plin. l. 23. c. 4. vbi ex Olearũ quarũdã trũcis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat.

Censura IX. de Elæomele, non ex Indica nuce florere.

Quod

Quod autem ex Indica nuce Eleomel manare non crediderim, id sanè mihi licere persuaserim, quod huius historiæ neminem habeam authorem, præter Lusitanum.

MACER.

Censura X. de Macere, non idẽ esse cum Maci.

CONtendit maximè Lusitanus, vtpotè qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter se differre. Cui nisi quis astipuletur, illum seuerus iudex contumacem declarat: tantam sibi arrogat authoritatem, vt certò putet vnumquenq; suis debere astipulari deliramentis. Verum quum id nulla asserat ratione, vel authoritate, ipse meritò nõ modò contumax fuerit declarandus, sed insolens, vecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum subscribere ineptiis, quàm veritatem amplecti ac tueri. Atqui quum nobis in commentariis nostris in Dioscoridem editis, abũdè comprobatum sit cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum testimoniis, horum Macim Myristicæ nucis esse tegumentum, vt ipso oculorum intuitu vnusquiq; videre potest, illorum verò Macerem corticem esse radicis magnæ (vt apertissimè lib. 12. cap. 8. testatur Plinius) non est vt hic pluribus istius Centurionis insolentiam & inscitiam redarguam. Eò itaq; se conferre poterunt, qui hasce differentias hactenus non considerarunt.

Lusitani insolẽtia.

Macis & Macer quid.

ERICA.

Censura XI. de Erica.

NEc minus in Erica hunc deceptum reperio, quippe qui negèt contra omnium doctissimorum virorum sententiam, eam plantam, è qua vniuersa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, vllo pacto esse Ericam, hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc semel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica, Theophrasti testimonio, bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, sed aliis quàm plurimis obseruatum sit plantam, quam Ericam vocamus, bis in anno, nempè verno & autumnali tempore, sine vlla controuersia florescere. At cùm lib. III. scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ foliis prouenire, constetq; id Ericam nostram per omnia referre, palàm fit omnibus, hanc legitimam esse Ericam.

Erica bis in anno floret.

ACACALIS.

Censura XII. de Acacali.

ACacalim nasci scribit apud suæ gentis Olysiponam Lusitanici regni metropolim, fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen habere Ægyptij fruticis Myricæ semine simili, nõ autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Cæterum cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens, quasi florem compage muscosum, alterum verò Gallæ similem, videant obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus: quin & qua authoritate vel ratione ductus affirmare ausus sit, Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile, quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendauerit.

Myricæ genera.

PALIVRVS.

Censura XIII. de Paliuro non esse Agrifolium.

IN Paliuro confundens historiam pede prolabitur: siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua lib. 3. cap. 17. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octauo de simplicium medicamentorum facultatibus illam esse arborem quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuóque fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, quàm Theophrasto citato loco, Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cum baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quod (vt ipse Theophrastus inquit lib. & capit. 4. de historia plantarum) in Aphrica nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifoliũ alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus fortè audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec vnquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione, pro omni Paliuro Agrifolium adducit.

Quin & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum lib. 13. cap. 19. & à Theophrasto libr. & capit. 4. esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridi Paliurus semen in siliquis ferat: Theophrasto verò & Plinio citatis locis, fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantùm seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, vel vasculis quibuslibet non asseruentur, non temerè censeri potest siliquas prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Adhæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

Censura XIIII. in eodem Paliuro.

RIBES.

Censura XV. in Ribem.

MAuritanorum Ribem vulgi opinionem sequutus, eam arbusculam censet hortis & viridariis familiarem, quæ folio exit vitigineo, paruo, alba Populo æmulo, ramulis lentus, obsequiosisq;, topiariis aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, sapore subacido. Sed manifestè refellit eum Serapio, (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem, colore viridi rubescente, foliis latis, magnis, rotundisq;, quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parua, vitiginea, & diuisuris per ambitum laciniata.

Ribes legitimæ historia.

ROSÆ DAMASCENÆ.

Censura XVI. de Rosis Damascenis.

QVo in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eo flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profectò cum istis ineptiis me diutius ad nauseam vsque conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia: maximè cum ita diluantur ipsius nugæ, vt hinc ad seria reuocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quasq; vulgus Moschettas vocat, quod odoris fortasse fragrantia Moscum resipiant, non solum has non minori vi detectoria pollere existimet, quam Scammonia: sed exitiosissimum esse medicamentũ pariter contendit. Hoc vt confirmet, anilè prorsus huic subtexit fabulam, quod Venetiis viderit (liceat mihi nunc suo vti testimonio) nobilissimam quandã suæ gentis mulierem Beatricẽ à Luna vocatam, quæ cum semel tan-

tum

tum saccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamētum quod nullo incommodo aluum cieret, degustasset, statim faucium & linguæ desquamationem, quin & ventriculi erosionem contraxit. Nihil ad me attinet illa, quam adducit, muliercula. Primum (vt ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiā maxime pugnat, quum sæpius ipsemet id sumpserim medicamentum, alijsque frequenter dederim sine vllo prorsus incommodo, adeo vt quandoq; pueris felicissime propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani iudicium esse falsum, quod mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantum se ostendit tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quod manifeste indicat, vt nulla faucīū, aut linguæ erosio, inflāmatione hinc degustātibus accedere possit. Mihi enim hasce rosas sæpe mādenti, vt quandoq; adstrictam excitarem aluum, nihil erosionis, inflammationisue accessit. Quo fit, vt quis recte opinari possit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, vtpote qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cum potius credendum sit id ab acriū, salsorumq; succorum defluxu prouenisse, qui forte fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharū mulier illa sumpsit, a capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim vnquā medicum illum Venetū, quem tamē nominare non audet Lusitanus, adeo excordem, imprudentē, negligentemq; fuisse, vt tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præsertim cum ad huiusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunq; accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis sane demiror hominis imperitiam, quod tam acriter damnauerit has Damascenas Rosas, odore perquam suaui fragrantes, è quibus clementissimū illud paratur medicamentum, nullo penitus incommodo aluum ducens. Contra vero tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Persici arboris flores: quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (vt iam sexcenties obseruauimus) Persici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quam plurimis sumentes afficiunt, nempe crebris vomitionibus, ventriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionibus, quæ omnia plerunq; sequitur frigidus sudor, æstuatio, virium amissio, & corporis vniuersi imbecillitas. Præter id, quisnam Amathū hunc merito Ἀμαθῆ non appellauerit, cum eo ignorantiæ peruenisse constet, vt certo sibi persuaserit Ieleniabin è Persicis paratum, de quo pluries in febrium curatione & ventriculi dolore meminit Auicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quam falsa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippe Ieleniabin Mauritanis omnium præclarissimorum medicorum consensu nil aliud designat, quam Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah, præ risu scribere fere nequimus) qui sciunt, doceant, quū id hactenus nec viderim, nec legerim vsquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud voluisse Auicennā, quam Puniceas. Siquidem lib. v. vbi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in vniuerso meminit volumine, Jeleniabin ad febres & ventriculi dolores parari iubet è Rubeis Rosis; non autem (vt Lusitani vana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifeste indicat, nil aliud Persicas Rosas Auicennæ designare, quam Puniceas, Persicas illi fortasse vocatas, quod à Persis in suas venerint regiones. Nam & nos Damascenas vocamus eas, de quibus diximus, quod è Damasco Syriæ primo ad nos peruenerint.

Lusitani iudicii falsum.

Lusitani in re medica euidens imperitia.

Lusitani in Ieleniabin inscitia.

Rosa Persica q[illegible] apud Auicen[illegible]

PALMÆ INVOLVCRVM.

Fallitur præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην Græcis vocatum primum esse existimat, quam Nucis Indicæ villosum tegumentum, hoc tamē argumēto fretus, quod Nux Indica vocata ab arbore proferatur (vt referunt qui in Indiā peregrinātur) Palmæ simili. Deinde vero sua fortasse inconstantia ductus, in eiusdē capitis processu, reuocata priori sententia (qui taliū puerorū est mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioscoridē esse Elaten, quam Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur, ea ratione innixus, quod scripserit Galenus libro octauo de simpliciū medicamētorum facultatibus, id recte Elaten vocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quādoquidem Dioscoridi Palma Elate nihil aliud est, quā fructus palmarū adhuc florescentiū inuolucrū, calixq;, nō nucis alicuius tegumentū, nec germen. Indicæ enim Nucis nusquam meminit Dioscorides, nec (quod sciuerim, legerimue) antiquorū aliquis. Quo fit, vt censendum sit, huiusce Nucis inuolucrum nunquam antiquis innotuisse. Porro Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primo inuolucrum magnum edit, folliculi cuiusdam instar in quo quam plurimi flores includuntur, qui longo pediculo serie quadam pendenter racematim cohærent. Id tractu temporis dehiscit, emerguntq; flores. Carpitur deinde inuolucrū ad plura vtile, idq; est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignorasset Lusitanus, non ita fortasse facile, dum duabus vult insidere sellis, duobus hinc parietibus caput impegisset. Nec nobis sane obstat Galeni authoritas, qua nititur Lusitanus. Siquidē Galenus loco superius citato duo facit Elates genera, vnum quod germē est ipsius Palmæ, alîud vero tegumentum, de quo tantum scribit Dioscorides: cui etiam Elates duo produntur genera, quorum vnum illud est, de quo diximus, aliud vero id totum, quod inuolucro illo concluditur, quorum nullū Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterum vt fortasse probet Elaten plura apud antiquos designare, Pliniū in medium affert, quippe qui scripserit libro duodecimo, capite vltimo, arborē quandā esse Abietem vocatam, vnguentis expetitam, quam alii Elaten vocant, alii Palmam, alii Spathen. Id quod maxime palam facit, quam imprudenter velit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis apte locutus deprehenditur vocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cum legisset apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem designare, quin & ἐλάτην quibusdam vocari Palmam Elaten siue Spathen, & hanc in vnguentis addi, magno ac pudendo errore putauit, idem esse Abietem arborem, & florescentiū dactylorum inuolucrum, quod ad vnguenta spissanda expetebat antiquitas.

Censura XVII. de Palmæ inuolucro.

Palma Elate Dioscoridi quid.

Palmæ Elates historia.

Galeno Elates duo genera. Quin etiam & Dioscoridi.

Plinii error, quē maxime sequitur Amathus.

PERSEA ARBOR.

Reprehendit etiam aliorum opinionem, vt vanam, qui Perseam arborem existimāt à Persico nostrate differre. Sed quam ille totus sit vanus, & quam magno ducatur errore, facile quis animaduertet ex probatissimorū authorum testimoniis. Nam (vt Theophrastus memoriæ prodidit libro quarto, capite secundo, de Plātarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna, formosaq; folio, flore, ramo, totaq; figura potissimum Pyro proxima, nisi quod altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omniq; tempore perficit: nouus anniculum semper occupat, maturitas anniuersariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem auferunt,

Censura XVIII. de Persea.

Perseæ arboris historia ex Theophrasto.

ferunt, atq; recondunt. Fructus est magnitudine Pyri, figura oblongus, Amygdalæ modo, colore herbidus: nucem intus habet, ut Prunum, verum longe minorem, molliore mq;. Caro eius suauis, ac prædulcis manditur, concoctuq; facilis, & innonoca etiã largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudineq;. Materie constat robusta, dura visuq; decora, veluti Lotus, quapropter ex ea & simulachra & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant: hactenus Theophrastus. Cæterum si Persea Aegyptia nota cum Persico nostrate conferantur, qua uniuersus scatet orbis, liquido constabit has plantas nihilominus inter se distare, quam a quercu salicem: Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, viridariis, ac vinetis passim frequentissima visitur, procera, magna, formosaq; nusquã visitur, nihilq; cum Pyro cognationis habet, sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuo viret, nec fructum omni tẽpore perficit, nec oblongus is est Amygdalæ instar, sed orbiculatum in sphæræ modum, colore minime herbido, sed cum maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic officulum præter id Pruno minus non visitur, sed quandoq; duplo, triploq; maius, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longe cõtumacius. Adhac nostratis Persici fructus gustu prædulci non percipitur, sed potius subaustero, aut vinoso. Adde q vulgaris Persici fructus maxime damnauerit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, ut praui succi alimentum, & qui facile corrumpatur, & noxam ventriculo inferat: contra vero qui ex Aegyptia Persea proueniunt. Postremo Persicus nostras radice nititur breui non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proinde rarissime annosa reperitur. Contabescit, peritq; facile, quod imbecillibus admodũ sustenteur radicibus. Ob idq; ligni materies illi rara, fungosaq; cernitur, nec nisi ad ignem apta, quum tamen Ægyptia Persea solida, compacta, pulcherrimaq; spectetur, utpote qui in multiplices veniat usus. Quo fit, ut omnino Amatho amentior, & Lusitano lusciosior fuerit, qui non nouerit Perseam Ægypti arborem a vulgari Persico plurimum atq; plurimum differre. Id quod etiam comprobatur Plinii testimonio, qui libro decimo quinto, capite decimo tertio, sic scriptum reliquit: Nam Persica arbores sero, & cum difficultate transiere, ut quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Ægypto eorum fuerat hospitium. Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa a Regibus translata in Ægyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem nasci volunt. Eam quoq; negauerunt eruditiores ex Perside propter supplicia translatam, sed a Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem atavi sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus aliis: hac Plinius. Verum non modo hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani euanidam sententiam, sed etiam grauissimus author Galenus, qui libro 11. de compositione medicamentorũ secundum locos manifeste testatur, in nulla alia Romanus subdita gente vidisse Perseam arborem, præterquam in Alexandria Ægypti. Sed ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Hoc tamen tantum addam, quod cum per longas ante Galenum ætates Persicus, vulgaris notitiæ arbor, uniuersam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias passim regiones, si Persicus nostras ab Ægyptia non differret Persea, nullo pacto credendum est, eo dementiæ peruenisse Galenum, ut posteritatis memoriæ commendauerit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantum in sola Alexandria.

Persici descriptio.

FLVVIATILES CANCRI.

Censura XIX. de fluuiatilibus cãcris.

Ridenda Lusitani amentia.

Qvum Lusitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem soluerer cachinnum. Siquidem illum eo inscitiæ peruenisse offendi in hisce censendis, ut aquatiles Testudines Cancrorum affirmauerit esse genus, eo grauissimo argumento impulsus, quod hecticis, & lenta febre laborantibus maxime commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum demulceam? Serione hæc dicuntur ab Amatho? an risum mouere sua vecordia studet? Nimirũ adducor, ut credam (si id serio fatear, quod sentio) aliquo amentiæ genere illum quandoq; vexari, & proinde tunc temporis non nisi huiusmodi deliramenta describere. Nam & Rana, & Cochlea in Cancrario genere erunt, quod hecticis maxime conferant, si potius Lusitani delirio addicimur, quam veritati.

MARINVS SCORPIO.

Censura XX. de Marino Scorpione.

Marinum Scorpionem paruulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cãcrario genere existimauerim (vidimus enim illud sæpe in Hadriatici littore tanquam inutile à piscatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro 18. capite 22. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum βραχύχηλον vocat. Verum Aristoteli, Hicesio, Galeno, Athenæo, Plinio, Ælianoq; Scorpius pelagius est piscis, & inter mullos, asellos, lacertos, cernuas, &, quotquot sunt, alios duræ carnis recensetur, non autẽ in Cãcrario genere. Quum autem eius historiam in Commentariis nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & verã Scorpionis imaginẽ appinxerim, eo se conferre poterit Lusitanus, si cæcitatis suæ remediũ non neglexerit.

RANÆ.

Censura XXI. de Ranis quas venenosas censet.

Lusitani Religio.

Vbi Ranarum vires expendit Lusitanus, proculdubio aberrat, quod omnes in uniuersum Ranas venenosas censeat, adeo ut in Aetium inuehatur, quod is libro 3. cap. 55. palustres ranas inter venenata recenseat: & tamen libro secundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulerit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quod quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quæ in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (ut Lusitanus inquit) Ranæ omnes venenosæ essent, nulli dubium est, quin quam plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui iis tantũ sæpius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sane sententia nostra obstat, quod Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptũ reliquerit, à Ranis esse abstinendum, quippe is Ranas non detestatur, q veneno aliquo sint infectæ, sed quod malũ in corpore succũ procreent, perinde ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippe si Galenus putasset venenosas esse Ranas, nunquã eas inter cibos retulisset. Sed magis fortasse Lusitanus, credo, lege percitus Mosaica, quam veritatis sustinendæ desiderio in Aetiũ inuectus est, quẽ (pace eius dixerim) non intellexerit. Ipse enim lib. 2. de Viribus animaliũ, quæ in usum medicum veniũt, ubi deuenit ad palustres Ranas, quæ passim ab omnib. eduntur: Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saleq; & modico oleo conditæ venenosorũ reptilium ictibus, si ius earum bibatur, magnum præsidium afferunt:

id quod

id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit iisdem verbis. Quibus manifeste suffragatur Plinius libro 32. cap. quinto, vbi non modo Ranarum ius praetulit contra serpentium ictus, sed etiam ad Marini Leporis venenum, hausta venena, deuoratam Rubetam, Salamandrãq; iis laudibus praetulit. Nec ob id velim fortasse putet Lusitanus Aetiũ sibi ipsi repugnasse: quippe qui dixerit libro 13. quod deuorata palustris Rana tanquam venenosa, variis ac multis vexet incommodis. Quãdoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, quae in cibum veniũt, sed de venenosis, quae è Bufonum sunt genere, & in paludibus, praesertim foetidis, morantur. Ipse enim cum proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alii appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Graeci sub Ranae palustris nomine comprehenderunt, verba facere, quoniam sciuerat Bufones & terrestres, & aquatiles reperiri, vt vnumquemq; compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusq; rei medicae operã nauarit, quam fecerit Lusitanus. Id quod manifeste declarat libri illius titul. qui de noxiorum animalium morsu, & de bestiis virus eiaculantibus inscribitur. Nam & idẽ legitur apud Dioscoridem, quippe qui libro secundo de Ranis, quae in cibum veniunt, egit, sexto vero, vbi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetã, & palustris Ranae curatione caput proprium edidit. Adeo vt iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Lusitano esse astipulandum.

Bufones duplices.

Lusitano in re medica non esse astipulandum.

GALLINAE.

ATqui nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, verum cum solertissimo degustatore, vel coquo potius, quo plurimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniae prae nimia algoris inclementia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proinde malum, vitiosumue praebere alimentum: quin & raro ibidem homines idcirco vesci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum! Patere id me te percontari: quis amabo te ibidem Princeps suae praefecit culinae, vt istis eum spoliares deliciis? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam exponerem, fabulam esse aiebant. Quippe quod non minus in eorum regionibus carnium probitatis, saporisq; iucunditate praestent gallinae, quam alibi. Adhaec pariter fabulosum esse fatentur, quod raro gallinis ibidem vescantur incolae, ea ratione innixi, quod earũ cibus reprobum generet alimentum, sed quod multi fortasse à gallinis abstineant sumptui parcentes. Quod autem praeter rationem ij medici agant (vt ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad ventriculum abstergendũ ab inhaerente medicamento simplex gallinarum ius exhibent, sane non improbamus, sed qui sint illi prorsus ignoramus, quum in communi omnium medicorum vsu perpetuo esse sciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhiberi, nisi saccharum admisceant rubeum. Nec id temere factum putauerim, cum nõ ambigam ius ita paratum non modo abstergere sed etiam posse roborare: id quod à purgatione plurimum praestat.

Censura XXII. de Gallinis malum alimentum praebentibus.

LAC SCISSILE.

LAc Scissile nil aliud esse censet, quam lac ipsum simplex per se acescens. Conuincitur ipsius Dioscoridis testimonio, qui huiusce parandi lactis rationem scribit his verbis. Ex omni lacte fit, quod Scissile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramoq; ficulneo recenti mouetur, inspersis, postquam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis heminae. Ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit, sed cum feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuo fictilis labrum detergere, sextariumq; argenteum frigidae aquae plenum demittere: hac ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro decimo, de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi de Canino stercore egit: quin & Paulus lib. 1. cap. 88. Non possum satis cogitare, quae fuerit in homine tanta imprudentia, aut somnolentia, quod cum tam splendidis enarrationibus explanandum Dioscoridem susceperit, adeo graui labascat negligentia.

Censura XXIII. de Scissili Lacte. Lactis Scissilis parandi ratio.

OLYRA.

IN frumentaceo genere eam, magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Secalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua rustici panem cõficiunt nigrum triticeo longe deteriorem. Sed cadit Lusitani opinio, quod Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore sit albo, adeo vt dixerit Plinius libro decimo octauo, cap. octauo, esse, qui ob Olyrae candorem, illam Orizam esse putarent. Praeterea scribit idẽ Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minime percipitur, cũ potius quodammodo amarorem resipiat. Adhaec Secala ita vulgo vocata, cum in area flagellis decutitur, illico omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: sed aliter Olyrae euenire fatetur Galenus loco superius citato, dum Olyrinas expendit partes, sic inquiens: Habet autem Typha semen extrinsecus corticem veluti Olyra & Hordeum, verum decorticatum in panes congeritur: & paulo inferius ait: Ex nobilissima Olyra, cum, vt decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo pleriq; vtuntur. Quibus plane constat, Olyrã decorticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zeã nec Auenã, dum in area concutitur, sed opus esse, vt in pilis pinsentur, vt etiam hoc aeuo moris est apud omnes.

Censura XXIIII. de Olyra, quam Secalem censet.

CHONDRVS.

EX ea fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, vt in Tridentino agro, Scandellam vocant, quod merito redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordei genus, non Zeae. Hordei enim plura habentur genera, vt quis ex Theophrasto nosse potest libro octauo, capite quarto, de plantarum historia. Quae si recte expendantur, nil aliud Scandella erit quam Hordeum minus, quae binis tantum versibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam praeter id, quod per omnia, nempe facie & viribus, Hordeum referat, constat non esse Zeam, quam Dicoccon appellant, quod nunquam Scandella reperta sit, quae Zeae illius modo in geminis putaminibus coniunctum semen habeat: quo fit, vt nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri possit. Zea autem Dicocco abundat Goritiensis ager, & Foroiuliensia arua, ibiq; vulgo Pirra Farra dicitur, quod Zea ibi ab incolis in vniuersum Pirra vocetur. Caeterum quia ex hoc Zeae genere Halicam, siue Chondrum sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falso (differt enim ab Halica Far) ideo eadem Pirra Farra nominatur à ruricolis. Huic alius eius affinis est error, quod scripserit putaueritq; Far ab Halica nihil differre, idque ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinii testimonio, Far nihil aliud est quam frumenti vel tritici genus, Adoreum vocatum. Ille enim libro 18. cap. 8. ita scriptum reliquit. Frumenti

Censura XXV. de Chondro.

Censura XXVI. de Farre & Halica quae idẽ facit.

menti genera non eadem vbique, neque vbi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum Far, quod Adoreum veteres appellauere. Item eodem capite, vt palam faceret aliud esse Zeam, e qua fit Halica, aliud vero Far, Qui Zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item cap. 7. eiusdem libri Populum Romanum, ait Farre tantum e frumento trecentis annis vsum Verrius scribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ vsus, vt ipsemet testatur Plinius libro 22. cap. 25. cum inquit: Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompeii magni ætate in vsu fuisse. His accedit Asclepiadis & Galeni authoritas libro septimo de comp. medic. secundum locos in quodam ecligmate ad cruenta sputa, vbi sic habet: Farris Clusini appellati sextarii dimidium, decocti Marrubii viridis sextarium vnum. Hæc in vas vitreum coniecta per diem & noctem macerari sinito, sequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus: hæc Galenus. Quibus palam est a Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aetius lib. 9. cap. 45. his verbis: Quod vero Latine in regionibus Romæ vicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeque extractum, ac in pilam coniectum, veluti Ptisanam a cortice repurgato, vbi vero corticem exuerit, tollito, atq; in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissime molito, ita vt granum vnum in quatuor aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore Halicæ modo coquitur, & a sanis in cibum sumitur. Hæc ille. ad quæ certe pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor. 10

PHASEOLVS.

Censura XXVII. de Phaseolo, quã Eruiliam statuit.

PHaseolum, siue Phasiolum, non paruam illam & vulgarem, quam Galenus Ochron appellat, sed magnã esse Eruiliam falso contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior Latinis Pisum dicitur, non autem Phaseolus. Differre autem Phaseolum ab omni Eruilia & Piso, testis est Plinius lib. 18. cap. 7. sic inquiens: Frumentis folium harundinaceum, Fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti. Longiora Eruiliæ, & Piso: Phaseolis venosa. Quibus palam est, nec Eruiliæ genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Eruiliæ cuiusque generis, vel Pisi siliquas elixas in cibis à nemine mandi, quod adeo dura sint cartilagine, vt nullo mansu dentibus confici queant. Contra vero vulgaribus, genuinisq; Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. 12. eiusdem libri, vbi sic habet. Siliqua rotunda Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piso cylindriacæ, Phaseolorum cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis vulgaribus accidit. Nam tenellas eorum siliquas suis granis refertas, modo in acetariis Asparagorum modo, nunc vna cum brassicis elixas, ante maturitatem æstate comedimus: quod tamen nulli alii leguminum generi à natura datũ esse comperimus. His itaq; palam est, Phaseolum Dioscoridi nullam esse Eruiliam, sed vulgaris vsus Phaseolum, qui passim in cãpis seritur. Quippe non tantum folia illi insunt (vt Plinius inquit) venosa, sed (vt Dioscorides ait) deuoratus inflat, spiritus ciet, & ægre concoquitur. Quin etiam viridis cum siliqua sumptus, aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum à Theophrasto credit appellari? quum Dolichum ille testetur aperte adacto longo palo consurgere. Id quod maxime denotat, Dolichũ nil aliud esse, quam varium Phaseolum illum, qui Dioscoridi hortensis Smilax dicitur. Quippe inprimis hic longissimos ascendit palos, qui Lupi Salictarii modo se circumuoluit, nec alibi, quam in hortis seritur: quinetiam eius siliqua simul cum granis, perinde ac aliorum Phaseolorum, manduntur in cibis. Id quod in præfatione secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui si pluribus inanem suam velit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiam scribere, quod in aliis vberius exequuti sumus, quam istius temerarii hominis imperitiam ac negligentiam videamur aperire, quod iam nostrum est institutum, sed id breuiter: ne si omnino tacuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia, sin copiosius, ne iustum excedamus modum. 20 30 40

Cẽsura XXVIII. in Dolicho.

LAPATHVM SIVE RVMEX.

Censura XXIX. de Rumice.

ACiam propemodum vereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris & turpissimis istius hominis erratis: quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moueãt? Nunc ita vniuscuiusq; occurrere studeo prudentiæ, vt non parum hoc quemq; consolari debeat, quod in huius refrenanda audacia, plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus. Id vnum siquidem hic vbiq; laboro, vt & Lusitani, qui tam infide ac improbe aliorum versat scripta, patefiat audax inscitia, & veritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verum sic à nobis vtrumq; est peragendum, vt plura, & absolutius nos alias de his acturos meminerimus, vtque contra Lusitani insultus, ac imperitiam, non parum hinc quoq; roboris & lucis accedat. Quare (quod in cæteris sum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, seu Rumice ille profert. Nam quod hortense olus, Spinachium nobis passim vocatum, satiuum Lapathum esse asserat, meo certe iudicio longissime aberrat, quod Spinachium cum Rumice vel Lapatho, nihil habeat cognationis: siquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec semine, nec radice Spinachiũ Lapatho simile cernitur: quemadmodum nec gustu, nec viribus. Constat item Galenum (etsi contrariũ fortasse somniauerit Lusitanus) Spinachii, quin nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera, sed tantum syluestris Lapathi, cum inquit: Licet cuiuis (vt ante diximus) Lapathum appellare Betam agrestem, vt quod non gustu modo, sed viribus etiam Betæ hortensi est adsimile. Verum cum Beta Lapatho sit suauior, iccirco nemo est, qui non ipsa libentius vescatur: hactenus Galenus. Quibus palam est Spinachiũ, Lapathum esse non posse: nam præter id, quod Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, syluestre olus non est, sed hortense. Quo fit, vt syluestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quod Spinachium suauius, & cibo gratius olus sit, quam Beta. Vane idem sibi persuadet Lapathum communis vsus nunquam in ciborum vsum concessisse, cum Galenus loco iam citato, vbi syluestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, eam syluestrem appellarit Betam. Quin etiam & Tridentina, & Goritiensia rura, totiusq; fere Italiæ agrestes homines id maxime cõprobant, cum vere syluestris Lapathi plurimum manducent, quod eo tempore tenella habeat folia. 50 60

Spinachium.

Spinachium nõ esse inter Lapathi genera recẽsendum.

Vana Lusitani persuasio.

CHONDRYLLA.

Censura XXX. de Chondrylla.

CHondrylla Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeo vt inter Cichorii species veniat numeranda: tenuior tamen tota Cichorio [illegible]. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectione

maxime

maxime versatum se vbiq; censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus recte scribit. Id quod procul dubio ostendit Chondryllæ stirpem aliquam nunquam vidisse Lusitanum.

GINGIDIVM.

NEc errore vacant, quæ de Gingidio censet, quippe qui velit recentiores quosdam sequutus, nil aliud Græcis esse Gingidium, quam vulgare illud Olus, quod Chærophyllum, vel Cherofolium vocant. Atqui Chærophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris adstrictionisq; mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis & acuitatis tantillum resipiunt, quum tamen Dioscoridis & Galeni testimonio Gingidiũ herba sit adstrictionis & amaritudinis non obscuræ, adeo vt sit etiam sylvestri Pastinaca amarior, & ob id (vt Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quam alimentum. Adde quod Galeno libro de Cibis boni & mali succi cap. octauo, & Attenuante victus ratione capite tertio, Gingidium herba sit sylvestris: contra vero Chærophyllũ, quod passim in hortis seritur, ad obsonia.

Censura XXXI. de Gingidio quod Cherophyllum facit.

SCANDIX.

NEc minus improbari debet, quod senserit legitimã Scandicẽ eam esse herbam, quæ in segetibus nascitur, plerunq; in agrorũ extremitatibus Cherophyllo similis, Geranii æmulis, in quibus conditur semen: quandoquidem hæc herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscure percipitur, adeo vt hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ secundo ordine intenso, vel tertio incipiente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis historiam (quod viderim, legerimq;) nemo scripserit antiquorum, arduum sane videtur, vel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plantam esse Scandicem. Quippe hæc quam, alios sequutus, Scandicem appellat Lusitanus (vt rei herbariæ periti existimant) eam maxime refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, vt latius in commentariis nostris scriptum reliquimus.

Censura XXXII. de Scandice.

HIRCI BARBVLA.

QVantum in censenda Hirci Barbula fallatur Lusitanus, ii facile noscent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, vt noui aliquid afferre videatur, si vera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo, sed vtrique radicem esse paruam bulbosam, aliquantulum oblongam, Auellanæ nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes à similitudine paruarum nucum Nucellas appellant, & illarum esu maxime delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quod non solum Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint, Tragopogon radicem esse longam ac dulcem. Id quod Sole clarius visitur in genuina Hirci Barbula, non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palam est, quam diligenter quamque accurate diligens enucleator legerit Dioscoridem (vt Theophrastum & Plinium prætercam) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantum video) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentariis de Stirpium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens, non in agris tantum sed etiam in vineis: Germani Terræ Nucem appellant. Sed quam habeat cum Tragopogono cognationem, ego sane nullam video.

Cẽsura XXXIII. de Hirci barbula.

Lusitanum non legisse Dioscoridem nisi oscitanter.

SMILAX HORTENSIS.

NOn paruo profecto etiam errore notatur Lusitanus, vt Dioscoridem de Hortensi Smilace disserentem de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cum vulgares Phaseoli, quibus passim in cibis vescimur, dum sati in campis virent, non repant, nec adeo frutices conscendãt, vt Smilacis modo topiarias scenas inumbrare queant. Præterea quum vulgaris Phaseolus passim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quaue ratione hortensis Smilax vocari possit, profecto nescio. Sed quoniam hæc longe pluribus nobis comprobata sunt in Commentariis nostris in Dioscoridem, eo Lusitanum remittimus.

Cens. XXXIIII. de hortensi Smilace.

THLASPI.

NEc minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quod dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex verbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam vidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, vt Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquanto longiusculum, & proinde recte scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem folliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui folliculum dicant esse semen, neminem habeo præter vnũ Lusitanum. Cæterum Thlaspi folia (vt intuentibus facile patebit) nusquam in cacumine diuisa spectantur, sed folliculi, qui semen concludunt, vt in commentariis nostris quis legere poterit, vbi hunc Dioscoridis locum restituimus.

Cens. XXXV. de Thlaspi.

ZEDOARIA.

QVod Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non sint, aduersus Lusitanum reclamat Serapio, qui de his diuersis capitibus diuersam scribit historiam. Deinde quod Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum vero arbor procera, infrugiferaque, citreum odorem spirans, folio Salicis colore ex viridi in luteum languescente, vt idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen vtriusque meminit, Zedoariæ, scilicet, & Arnabonis variis in locis, tanquam de medicamentis inter se differentibus. Sed Lusitano perinde ac aliis quibusdam errandi ansam dedit Serapionis interpres, qui capite centesimo septuagesimo secundo, Zedoariam falso Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippe qui capite ducentesimo septuagesimo primo, de Zurumbeto egerit, & longe aliud à Zedoaria fecerit.

Cẽsura XXXVI. de Zedoaria.

Serapionis interpretis lapsus.

STRVTHIVM.

Cens. XXXVII. de Struthio.

Cens. XXXVIII. in Lusitani fabulam.

STruthium, siue Radiculam siue Lanariã herbã magno sane errore nihil à vulgaribus Saponariis differre putat Lusitanus. Quippe quod harũ nulla spinoso proueniat folio, quũ tamen Theophr. ac Plin. Struthium aculeata sit planta, & caulẽ proferat fœnilaceũ, qui talis iis Saponariis, de quibus meministi, non visitur. Ad de quod neutrum Saponariæ genus sternutamenta ciere valeat. Ad fabulam autẽ maxime ridendã, & potius longo Cachinno explodendã, quam verbis refellendã, quam narrat Lusitanus de herba illa in eius castelli mœnis nascente, a quo se oriundum facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eo q̃ ibi passeres quam plurimi nidificent, & semine in coitu eiaculato herbæ radices respergant, nil aliud dicendũ censemus, nisi quod hic suis deliramentis colophonẽ addiderit Lusitanus. Cæterum si prope nidificantes passerculos, nascentes plantæ ob id flores passerculorũ illorũ formã proferãt, q̃ earum radices eorum spermate madescãt, cur fiat igitur q̃ plurimorũ animantium formas, qui in campestribus, & syluis morantur, in quam plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorũ semine perfusis, Lusit. ipse dicat, qui sua singulari amentia, nouam hanc philosophiã excogitauit, in qua si fortasse perseuerandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mãdragoras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quod eius semen vasculis includatur, quæ vitulina referunt capita.

CYCLAMINVS ALTERA.

Cẽsura XXXIX. de altera Cyclamino. Lusitanus inaniter Matthiolum citat.

GRaue, & permolestum mihi est, q̃ in Cyclamino sui erroris me faciat authorem, cum dicat Matthiolũ Senensem alteram Cyclaminum a se conspectam affirmare, radice parua Auellanæ persimili, tametsi hactenus ille nunquam viderit. Quibus coniicere quis recte poterit, quã ille oscitanter commentarios nostros legerit, & inaniter me citauerit: quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum alteram, cui superuacuam radicem assignat Dioscorides, radice constare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi recte affirmauerim Cyclaminum hanc me nusquam vidisse in Italia.

BVLBVS ESCVLENTVS.

Censura XL. de Bulbo Esculẽto.

Cæparũ genera.

NVllum discrimen cernit diligens & solertissimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Ascalonicum Cæpe, quod nos vulgo vocamus Scalogna. At quantũ distant? Ascalonicum enim Cæpe inter Cæparum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maxime Theophrastus, quippe qui lib. 7. cap. 4. de Plantarum historia, Ascalonicum Cæpe, ac alterum eiusdem generis Fissile appellatum inter Cæparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. 13. eiusdem libri, cui subscribit Plinius lib. 19. cap. 6. sic inquiens: Allium, Cæpasq; inter Deos iureiurando habet Ægyptus. Genera apud Græcos plura, Sardia, Samothracia, Alsidena, Setama, Schista, Ascalonia ab oppido Iudææ nominata. Demũ Galenus lib. 6. de simplicium medicamentorum facultatibus, Esculentos Bulbos amarosos, ac pariter adstringentes facit. Id quod rursus repetiit lib. 2. de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Ascalonia Cæpa non reperiuntur: Ipsa enim acris est valde, perinde ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei inest amarosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum compertum habeam oriundũ à locis quibusdam non procul ab Ascalone Iudææ.

ARGEMONE ALTERA.

Cens. XLI. de altera Argemone quam Argentinam facit.

ALteram Argemonem Dioscoridi adulterinam esse non ambigimus, ut in Commentariis nostris diffusius diximus, sed hoc fortasse nesciens Lusitanus, ne huius plantæ videretur ignarus, Argemonem eam plantã esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (ut opinor) ratione, quam quod Argentina folia gerat vulgari Agrimonio similia, quæ quantum cum Syluestri Papauere habeant cognationis, similitudinisue (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ii iudices erunt, qui plantarum historias diligentissime explorauerunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cum fortassis sibi persuaserit, eam ob causam Eupatorio Argemonii nomen accessisse, quod foliis & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quam plantarum ipsarum notis, hic etiam miserse deridendum dedit.

TELEPHIVM.

Censura XLII. de Telephio, quod Semperuiuum tertiũ facit.

QVantum in Censura Telephii hallucinetur, qui vult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quam tertium Semperuiuum, illud sane statim ostẽdit, quod Dioscorides de Telephio lib. 2. & de Semperuiuo illo lib. 4. scripserit, & quod nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Semperuiuum quibusdam Telephiũ vocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantum adducit: quamobrem nõ est propterea dicendum tertium Semperuiuum esse Telephium: quemadmodum (exempli gratia) nec Helsine, quam Parthenium quosdam appellasse Dioscorides scribit, Parthenium est, nec Asarum Baccar est, nec Asplenum Hemionitum, nec Gingidiũ Lepidium: tametsi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellentur. Nam si Dioscoridi idem esset Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuisset illi opus de altero per se 2. lib. scribere, de altero vero lib. 3. inter Semperuiui genera, ut etiam compertum habemus fecisse Pliniũ, qui lib. 27. cap. 13. de Telephio egit, libro vero 25. de tertio Sẽperuiuo, postquam de aliis duobus generibus disseruit. Adhæc si Telephii facultates apud Dioscoridem & Plinium expendantur, Telephium videmus vitiligines sanare, quinetiam vulnera, & sinus: hoc vero Semperuiuum strumas tantum discutere.

AGARICVM.

Cẽsura XLIII. de Agarico.

LOnge ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim vtũtur, noua sua quadam opinione ductus, quod Agaricũ contritũ nullo pacto diu suas vires seruare possit. At nos illum errore sane longe maiori procul dubio duci censemus, eoq; præsertim, quod nullam afferat rationẽ, nec probatissimorum scriptorum authoritatem, qua suam fulciat sententiam. Porro Mesues clarissimus inter Arabes, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricũ in pastillos redigi suadet, vt vna cum iis, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitã acquirat mixtionẽ: id quod expedit omnibus cõpositis medicamentis. Nec video cur tam facile quicquid tenuium partium in eo extiterit (ut friuolis admodũ verbis contendit Lusitanus) euanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salem fossilem, Gingiber, & Oximel excipiant: non sane constat, cur tam facile tenuior Agarici pars in aurã resolui possit, cum mellis pro-

primum

primum sit in suo vigore admist adiutius asseruare, Salis vero & Gingiberis huic medicamēto facultatē augere. Frustra quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplasiæ confectas asseruarent: quin & electuaria aluum ducentia, si Agaricum in puluerem iis additum suas statim deperderet vires: frustraque illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omnino explodenda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorum virorum placita, solus iubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac aliis addendum medicamentis, quæ expedit illo vti.

RHABARARVM.

Censura XLIIII. de Rhabarbaro.

CÆterum de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contēdit, qui tostum, vel vstū Rhabarbarū dysentericis propinant, ea ratione adducti, quod omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare suadet, vt à Rhabarbaro in dysentericis omnino abstineant medici. Atqui si Rhabarbarū dari libeat, non vstum, neq; assum esse propinandum, sed crudū, hac tamen conditione, vt prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facile (vt ipse ait) effici potest, si ex aqua Plātaginis vel Rosarum maceretur. Verum Lusitano maxime refragatur Mesues, vbi Rhabarbari vires expendit his verbis. Rhabarbarū tostum dysentericis probe confert. Et paulo superius ait, Quod si post hasce functiones viscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, vehementer operatur, ac etiam vehementius id, quod cōburitur. Hac Mesues. Sed audiat etiā Galenū, qui lib. 9. de Compositione medicamentorum secundum locos, combusta torrefactaq; medicamenta dysentericis dare suadet, nempe Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyoscyamū, Acatiam, & alia plura vino nigro excepta. Præterea XI. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla & Pipere dysentericis commendat. Quibus sane patet non modo hoc in medicamento spernere Galenum Cochlearum, & Gallarum combustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum huiusmodi medicamentis nulla dubitatione vtuntur etiam posteriores Græci, Paulus (inquā) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quod vbi intestina vlceribus fuerint affecta, Auripigmētum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris squammā, & alia plura erodentia medicamenta clysterib. infundunt. His itaq; palam est, combusta, tostaq; medicamenta non modo nullo prorsus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sane iuuamento, quod crudis longe magis exiccēt, ac etiam adstringant. At si vsta, & in cineres versa dysentericis tuto exhibere suadent tot grauissimi authores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicat Lusitanus, cōticere nequeo. Nam si Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti ali debent assatis volatilium carnibus, ouorū vitellis ignitis tegulis tostis, & aliis quā plurimis alimentis frixis, torrefactisque, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinendum, nulla penitus (ni fallor) sese offert ratio. Porro ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait plures vidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos vsti Rhabarbari potu interiisse, nil aliud respōdendum in præsentia succurrit, quam quod nobis minime sit approbandum, cum sexcentos homines ad vitam reuocatos sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidem non possum nō mirari Lusitanum, quod suæ tantum gentis Lusitanos Rhabarbari vsti potu interemptos in exemplum adducat, ac si illis tantum fuerit letale medicamentum, cum tamen is (vt ipsius testantur scripta) toto fere ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primū, & deinde apud Italos suam exercuerit medicinā. Demiror itē, quod ita temere quasi diuinitus edoctus affirmare non sit veritus potius ex Rhabarbari vsti potu interiisse eos, quam ex morbi natura, quū hæc sciri nō possint. Præter id, mihi nunquā persuasum velim, longe magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quod aqua Plantaginis vel Rosarum fuerit maceratum, quam tostum, vel vstum. Quandoquidem, Galeni testimonio, assatio vstioq; plurimū siccitatis adustionisq; medicamētis confert, cōtra vero euenit iis, quæ aquis macerātur. Sed hæc fortasse in medium adducit Lusitanus Auicennæ testimonio confisus, qui dysentericis Rhabarbarum nullā vstionem assationemq; expertū ex plantaginis aqua bibendum suadet, quod fortasse nesciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicenna designare interpretis lapsu, quam Græcorum Rhaponticum. Quod cum nulla dictoria vi polleat, citra vstionem, assationemq; propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, vt sibi fingit Lusitanus.

Rhabarbarum tostum dysentericis maxime conuenire.

Lusitani inscitia in censendo Auicennæ Rhabarbaro.

CHAMÆLEO ALBVS ET NIGER.

Censura XLV. de Chamæleonibus.

AC cum ille Chamæleonem album censet esse stirpem spinis undiq; horrentem, folio grandi lacteis quasi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactarium vocant, quidam Suarium, quod eo sues pascantur: quis eius opinionem probet? cum Chamæleo albus nullum producat caulem Dioscoridi, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoq; maiorem adnatis pluribus refertum, longis prædurisq;. Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioscoridis testimonio, canes, sues, muresque necat. Contra vero hæc sues non modo alit, sed etiam saginat. Vnde illi nomen. Postremo albo Chamæleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem paruum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem & in nigro se declarat Chamæleone, existimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quam quod huic folia non sint lacteis illis maculis respersa, sed potius nigricantibus. Cui istud comprobabitur: Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, sed bicubitalem, ac colore viridem effert. Deinde huic flores non sunt versicolores, sed purpurei. Præterea Carduus hic radice nititur alba, integraq;, non Chamæleonis nigri modo exterius nigra, interius vero flaua & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quod Dioscoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore distincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicii maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.

CROCODILIVM.

Censu. XLVI. de Crocodilio, quod Carlinam facit.

AT quam nec sui se præstat dissimilem in Crocodilio. Eam hanc opinatur esse stirpem, quā vulgus herbariorum Carlinā appellat, ea tantum ductus ratione, quod hæc non solum in syluis, sed etiā in arenosis (vt Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed excutit non leuiter, quod Carlina, quæ caulem profert, adeo omnibus in vniuersum notis nigrum Chamæleonem repræsentat, vt neutiquā quis persuaderi possit eam esse Crocodilium, præsertim cum facto periculo, iis sine viribus non præstet, quibus præstare Crocodilium Dioscorides,

Crocodilii mira.

Galenus, Plinius, ac alii plerique posteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilii enim decoctam (horum omnium testimonio) potui datum sanguinem copiosum per nares pellit. Quod si præstaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æstimaretur à Medicis. Adde quod Crocodilio radix sit longa, lenis, aliquantulum lata, odore, vt Nasturtio, acuto: Carlinæ vero crassa, rotunda, aspera, inæqualis, exesaque, nullo Nasturtii odore prædita. Adhæc Crodilii semen, Galeni testimonio, acre, odoratumq; percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubio desiderantur.

POTERIVM.

Censura XLVII. de Poterio, quod Prunũ syl. facit. Cornarius reprehenditur.

POterium eam vult esse arbusculam, quam Germani Schlehen, nos vero syluestrem Prunum nominamus, quod idem existimauit Cornarius vir alioqui insignis, cuius opinionẽ magis hic sequitur Lusitanus, quam genuini Poterii historiam. Ego vero nihil hic contra Cornarium dicam, quem vir Clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissime refellit. Quocirca his iã supersedemus, solum, vt nostri memores instituti, dicimus vtrunq; deceptum, & plurimum aberrasse Lusitanũ, quod syluestris Prunus potius inter fruticosas arbores recenseri debeat, quam inter herbas: item, quod nulla penitus conuestiatur lanugine, quod item ramulis non habeatur longis ac tenuibus Tragacanthæ modo, sed breuibus, solidis, duris, contortisque: quin nec fructu est acuto nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeo, vt qui dixerit syluestrem Prunum esse Poterium (Cornarii, & illius pace dixerim) Tiresia cæcior dici possit, vel mente captus. Quo fit, vt mirari nõ debeant medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium vberrime conscripserit.

Fuchsii laus.

LEVCACANTHA.

Cens. XLVIII. de Leucacantha.

NEc à seipso dissentit, quod etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quæ in sepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegãtissimum colorem viridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc, quam nos vocamus Spino Merlo, quidam vero Spino Zerbino Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, praedurasque, austero sapore, nulla admista amaritudine, adeo vt nihil succi inde exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur, quum tamen è Leucacantha radicibus succum exprimat Dioscorides, ad rupta & conuulsa sananda.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

Censura XLIX. de altero Cretẽsi Dictamno.

CÆterum & de altero Cretensi dictamno cæcutisse Lusitanum non ambigimus, quippe qui scripsit videri hoc non modo in hortis, sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reponi folio (vt illius verbis vtar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narãtii oriri videmus. Sed quam sibi ipsi imponit: primum quod hoc Dictamnum Theophrasti testimonio in Creta tantum proueniat. Id quod videtur etiam fateri Dioscorides, cum dicat & hoc ex Creta ad nos aduehi. Præterea quod non scripserit Dioscorides; quin etiam nec Theophrastus, nec Plinius, Dictamnum hoc folio esse Sisymbrii Aquatici, quod Lusitanus, vulgus sequutus, Cresonem appellat, sed Sisymbrii absolute, quod indicat, hos præclarissimos authores de primo Sisymbrii genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis folio est Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia sunt Cresonis folia, quæ an magis Dictamni foliis sint comparanda, quam primi generis Sisymbrio, ii diiudicent, qui rem herbariam doctissime profitẽtur. His accedit, quod Dioscoridi huiusce Dictamni folia odorem ex se mittunt medium inter Sisymbrium & Saluiam, a quo omnino eum diuersum putamus, quem Arantiorum flores suauissime fundunt.

CALAMINTHA.

Cẽsura L. de Calamintha.

Cẽsura LI. de tertio Calaminthæ genere.

EO quod Ferrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quasi Nepetam) vocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus, Gattariam hanc esse secundũ Calaminthæ genus: sed aberrasse videtur, quippe Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegii, vt & sapore, non autem Apiastri, vel Vrticæ, quib. Gattaria vocata maxime visitur æmula. Nec minus item decipitur in censenda tertii generis Calamintha, q. crediderit hanc eã esse, qua passim in Italia vtũtur Seplasiæ. Patet error, q. hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraq; non autẽ prælonga Mentastri modo, cui tertiam Calaminthã similẽ fecit Dioscorides.

SAMPSVCHVS.

Censura LII. de Sampsucho.

QVanta sit Lusitani inconstantia, quãta in nos inuehendi fraus, quantaq; is suipsius capiatur obliuione, is facile intueri poterit, qui legerit eius enarrationes lib. 1. in Olei Sampsuchini confectione, & lib. 3. capit. proprio de Sampsucho. Quandoquidem lib. 1. apertissime contendit aduersus nos scribens, Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, vt in Apologia superius præmisimus. Libro vero tertio euidenter fatetur magno suæ leuitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum, quam Amaracũ, vel Maioranam. Quare non modo seipsum euidenter confutat, & grauissime vulnerat, sed etiam palam declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quam vt nobis aduersaretur, & quocunque modo suum virus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excæcet, memoriã tollat, & insano quodam modo seipsum destruat, ac pene subuertat.

Lusitani leuitas.

RVTA SYLVESTRIS.

Censura LIII. de Ruta syl. quam Caryoph. Indicum facit.

SYluestrem Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdam vero aliis Harmolam vocari Diosc. inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos vltramarinos, vel Indicos vulgus appellat, sed manifeste decipitur. Quandoquidem hæc verba præter id, quod folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, vt Ruta syluestris, candidos. Quin etiam capita non producit alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Præterea, nec semen illi visitur triangulũ speciem referens, neque subrufum, sed longum, nigrumque, nulla amaritudine præditum. Adde etiam quod Galeni testimonio syluestris hæc Ruta radicem proferat nigram, id quod in hisce Caryophyllorum Indorum plantis maxime desideratur.

CVMI-

CVMINVM SYLVESTRE.

Syluestre Cuminum quũ non viderit, nec nouerit Lusitanus, illud Officinis rusticum Cuminum vocari ait, perinde ac si adeo vulgaris notitiæ fuerit, vt nullo sit opus examine. quum tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi, qui vnum vel alterum syluestris Cumini genus legitime cognoscant. Nam præter satiuum, nullum aliud nouere Seplasiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, syluestre Cuminum adeo vulgare facit, vt quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, vt recte intuentibus palam sit, non Amathum syluestris Cumini historiam confundere, sed quid sit syluestre Cuminum penitus nescire, & ignorata, tanquã cognita & vulgaria fateri. Duo enim Dioscoridi, quem nunquam accurate legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia: sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolute protulit syluestre Cuminum, Officinis Cuminum rusticum vocari, quum tamen non desint rei herbariæ peritissimi, qui hactenus de syluestris Cumini generibus nihil affirment.

Cens. LIIII. de syluest. Cumino.

Cens. LV. de eodem.

CORIANDRVM.

IN censendo Coriandro quam non hallucinatur, nõ decipitur, sed pene delirat? quod vulgaris vsus Coriandrũ scribat, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantum argumento, quod Coriandri plãtam Hispani nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quod eius semen odoratũ sit, & eius pariter herba optimi sit odoris vel saporis. Cæterum hæc quum legissem, mirari sane desii, quod alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, imo & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris quidem fœtidissimi lectulariorum cimicum instar optimi esse odoris ac saporis? Equidem censebam vtero tantum gerentes mulieres citta picaq; corripi posse. Sed (vt video) Amathus etiam eo morbo laborabat, quod fortasse ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeo intumuerit, vt prægnanti similis euaserit: Vel q̃ fortasse Coriandri tãtum inter olera esitauerit in Hispania eius saporis, odorisq; præstantia allectus, vt inde facile amentiam contraxerit, quam facere Coriãdrum scribit Dioscorides, vbi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, vt inde Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare possit Amathus stultitiam, quod Coriandrum communis vsus, veterum Coriandrum non sit, quod in cibo acceptum nihil mali inferat, nihil sane rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum venerat vsum, vt ipse testatur Galenus libr. 2. de Alimentorum facult. & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioscorides non nisi a largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proinde mirum non est, si cum aliis oleribus pro obsonio deuoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papauer.

Cẽs. LVI. de Coriandro quod diuersum sit à veterum.

Lusitani insignis amentia.

PETROSELINVM.

GEnuinum Græcorum Petroselinum idem quod Seplasiæ, & Herbariorum vulgus passim Apium vocant, magno sane lapsu esse credit Amathus, quod hoc Paludapium sit in hortis translatum, riguis, & vliginoso solo gaudens. Contra vero Petroselinum, quod Dioscoridis & Galeni testimonio, in præruptis & saxeis montium locis, vt ipsamet indicat nomenclatio, tantum proueniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur.

Censura LVII. de Petroselino esse apium.

ELAPHOBOSCVM.

ERrare in Elaphobosco non modo Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare scimus. Nam vt seipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adiunxisse duos doctissimos viros, quos etiã nominat. At quum horum alter, cuius in commentariis nostris pluries meminimus ob præstãtissimam eius doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouisse, nec fortasse vidisse vnquam, quod illi credam, non habeo.

Cens. LVIII. de Elaphobosco.

Amathus infidelitatis arguitur.

COLLVTEA.

COlluteam quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnum vocari affirmat, Italis vero vulgo Aorno. Verũ quantum ego legi, cum Alburnum planta non sit, sed pars tantum arboris, idem qui semper fuit deprehẽditur Amathus, Plinii primum testimonio, qui lib. 16. c. 38. de Alburno hæc scriptis mandauit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earũ intelligi debet: pro cute cortex est. Proximi plerisq; adipes. Ii vocantur a colore Alburnum, mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore facile putrescẽs, teredini obnoxia: quare semper amputabitur: hæc ille. Quibus facile Amathi conuincitur ignorantia. At si fortasse, vt nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse Colluteam vocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facile respondere poteris & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantum est arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sane desideratur, quum hæc Alpina non sit, sed vbique fere proueniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed breui, Genistæ modo.

Cens. LIX. de Collutea.

SENA.

CÆterum magno etiam errore scribit Senã herbam aluum exoluẽtem eam esse plantam (vt ipse opinatur) quæ Theophrasto Collyrea appellatur. Nam cũ apud Theophrastum duplex sit Collyrea, nec de qua intelligat explicet, non solum hallucinatus deprehenditur, sed & confusus, adeo vt quid sibi velit nesciat. Præterea cum Collyrea vtraque Theophrasto lib. 3. cap. 14. & 17. de historia plantarum arbor sit non herba, & vtriusque meminerit inter arbores, minus constare sibi vana Lusitani potest opinio.

Cens. LX. de Sena quam Collyream statuit.

GLAVCIVM.

NIsi alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienses viderit, quæ cũ Dioscoridis historia concordet, ego illi credam? Nam cum illum tam sæpe hallucinatum offenderim, ac fabulosum, vitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi non credidero.

Cẽsura LXI. de Glaucio.

ALYS-

ALYSSVM.

Cẽsura LXII. de Alysso, dũ Diosc. & Plinii idem esse vult.

NVllam constituit differentiam inter Dioscoridis Alysson, & Plinianum. Sed quam penitus neutrũ intellexit? Siquidem Dioscoridi Alyssum exiguus est frutex vnicaulis, subasper, rotundis foliis, fructu duplicium scutorum effigie, quadantenus latum, in montibus & asperis locis emicãs: quæ sane omnia in syluestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderantur. Siquidem hæc non adeo exigua est planta, sed plerunq; bicubitalis, nõ vno tantũ caule crescens, sed pluribus foliis minime rotũdis, sed stellæ modo decussatis, semine rotundo non lato, nec duplex, nec simplex scutum referente. His accedit, quod Dioscorides de vtraq; Rubia, maiori nempe & minori tradidit, vno & eodem capite. Id quod illum fecisse putandum non est, si Syluestrem Rubiam ab Alysso diuersam non indicasset, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

Censura LXIII. de Attractyli quam Cnicum Syl. alterũ cẽset.

REdit austerus & immitis censor? virgam, vel fustem potius profert. Eiicit omnes ex medicorum, id est, ex suo senatu, & grauissime hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Syluestris Cnici esse genus; eo argumento innixus, quod scribat Plinius, primam syluestris Cnici speciem Attractylida quibusdam vocari, sed, quantum videre aut conicere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamuis scribat Plinius primi generis syluestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, nõ tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida, nec eorum recipit sententiam, qui putant genuinum syluestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum superius diximus de Telephio disserẽtes, Telephium non propterea esse Semperuiuum minus, quod hic etiam Telephium (vt Dioscorides scribit) quibusdam dicatur, nec Helxinen Partheniũ, nec Asplenum Hemionium: quoniam iis etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipse eodem libro speciatim de Attractylide egit his verbis: Acarna colore tantum rufo à Scolymo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Attractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineũ succum funderet, qua de causa Phonos vocatur à quibusdam, odore etiam grauis. Quibus palam est, Plinio Attractylida nullum syluestris Cnici esse genus. Id quod maxime attestatur Theophrastus lib. 6. cap. 4. de plantarum historia. Is enim postquã de omni Cnici genere disseruit, de Acarna, & Attractylide speciatim egit. Adde quod experimento etiam liquet, neutrum syluestris Cnici genus sanguineum succum fundere. Vnde Amathi minus probari potest sententia.

TEVCRIVM.

Censura LXIIII. de Teucrio quod Sanguisorbam dicit.

Amathi opinio explosa.

SAnguisorbam quam Itali Pimpinellã proprie appellant, quamq; frequentissime in acetariis addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua versatur cæcitate, quippe cũ scribat Dioscorides Teucriũ herbam virgæ effigiem referre Trisaginis similitudine, facile palam fit inter Teucriũ & Sanguisorbam maximã intercedere differentiã. Siquidẽ hæc nobis Pimpinella vocata iunceis constat cauliculis, foliis vtrinq; pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Trisaginis formam referentibus. Quod vero Pimpinella hoc nomine sit appellata, eo quod odore sit Citruli, quẽ Hispani Pipinũ vocant, nobis probare non libet, quum compertũ habeamus, vocatam fuisse primum Pimpinellam à bipinnitis cauliculis, vnde postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cum nullo Citruli odore vel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non video.

LYCHNIS.

Cẽsura LXV. de Lychnide.

QVæ de Lychnidis viridibus foliis scribit Amathus, quod scilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxisse stirpem, fabulosa omnino videntur, cum re vera Lychnidis folia, non viridia, sed sicca ad lucernarũ vsum pro elychnio vsurpauerit antiquitas, vnde sibi nomen inuenit, non quod viridia flagrent, vt Amathus putat. Quippe λύχνον Græcis lucerna dicitur, ἐλύχνιον funiculus, qui è gosipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villosa, tomentosaq;, & proinde arefacta ignem facile concipiũt, perinde ac illius Verbasci folia, quod Lychnide ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGVM.

Censura LXVI. Martago.

MArtagum flores edere Lilio albo similes, sed croceos asseuerat, & proinde Martagum Plinio eam plãtam esse existimat, quam ipse ab Hercule Petilium vocatam scribit lib. 21. cap. 8. At demiror, vbi Lusitanus, qui tanto vsu, tanta omnium rerum peritia est præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id est inauditum, cum flores proferat purpureos, rubentibus quibusdam punctis respersos. Id quod manifeste arguit, Hemerocallem pro Martago accepisse Lusitanum. Namq; is flore constat aureo Lilij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterũ an Martagum, vel Hemerocallis Petilium sit à Plinio descriptũ, fateri sane non ausim, quum Petilium, Plinii ipsius testimonio, autumnali tempore floreat inter vepres colore rosæ syluestris, illa vero cum aliis Liliis media floreant æstate.

TRIFOLIVM.

Cẽsura LXVII. de Trifolio, vbi pratense cum bitumin. idem facit.

QVod Bituminosum Trifolium nunquam viderit noueritq; Lusitanus, hoc argumento facile cõiici potest, quod asserat pratense Trifolium omnibus vulgo notum primo Rutam olere, vbi vero adoleuerit, Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falsum esse vnicuique constabit, qui pratensis Trifolii odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam vllo tempore respiat. Etenim aliud genus est à communi Trifolio, quod Græci Asphaltite, ab odore nos Bituminosum vocamus. Iccirco recte scripsit Plinius libr. 21. cap. 9. Trifolii tria esse genera: Asphaltite aliud, aliud acutum, Minutum item aliud, quo prata fere omnia scatent. Hinc itaque apertissime constabit, pratense Trifolium longe ab Asphaltite diuersum haberi, & Lusitanum non paruo in errore versari.

AMBROSIA.

Cens. LXVIII. de Ambrosia quæ illi Tanacetum.

AMbrosiam ait ille esse herbam, quam vulgo Tanacetum vocant Seplasiæ. Verum patet eius non mediocris lapsus. Siquidem Ambrosia, Dioscoridis testimonio, pusillus est frutex, adeo vt trium palmorum longitudinem non excedat, foliis exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quasi racemulis,

Et grauidis, qui nunquam florent, odore vinoso suauiq; radice tenui, sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maxime desiderantur. Nanq; Tanacetũ bicubitales gerit caules, ac etiam quandoq; longiores, folia non Rutæ, sed maioris Millefolii, amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maxime refert) graui ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi vinosus odor, nec alias suauis. Illud etiam addi potest, quod Tanaceto nusquam visa sit radix sesquipedalis, sed breuis, & superuacua.

Tanaceti descript.

GNAPHALIVM.

ADeo breuiter, perplexeque Gnaphalii historiam scribit Dioscorides, quinetiam Plinius illum sequutus, vt non decernas, quænam planta ex his, quæ in ipso naturæ viridario coluntur, genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc, quemadmodum & cætera, leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantũ ratione ductus, quod hæc planta tenuibus sit foliis, mollibus, albicantibusq; quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbariis Gnaphalii nomen mentitur. Etenim adeo Plinii Impiam repræsentat, vt posthac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

Censf. LXIX. de Gnaphalio.

OENANTHE HERBA.

REcentiores quosdam sequutus Oenanthen eam vult esse plantam, quam Filipendulam vocant, cum potius Oenanthe, Dioscoridis testimonio, caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem, nascaturque in petris. At longe aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nusquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, sed fili modo tenuis, pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, vt in pæonia, sed longe minorib. vnde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non inest sed globuli instar quadruplici apice mucronati, vt in Buxo: quin nec caulis illi visitur crassus, sed tenuis, nõ palmari longitudine, seb bicubitali. Quibus palam esse non ambigimus, Oenanthen à Filipendula quam maxime abesse.

Censf. LXX de Oenanthæ herba, esse Filipendulam.

Filipend. descriptio.

PHYLLVM.

DVm in Phyllo Ruellii sententiã improbat Lusitanus, seipsum ignorãtiæ manifeste accusat his verbis: Hanc Ruellius alterã Persicariã esse credit, quo vero iudicio alii iudicent. Est vero hodie herbula quædã, vnico tantum ornata folio, & inde Vnifolium dicta, Semen racemosum serpentis similitudinem ferens. His herbã illam describere videtur Lusitanus, quam quidam Ophioglossum, id est, serpentinam linguam vocauere. Sed plurimum is à veritatis scopo & a veris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id quod semen racemosum non proferat, id nullã serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certo arguit Lusitanum, hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quod affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cum nullis prorsus notis conueniant.

Censf. LXXI. de Phyllo, quod Ophioglossum facit.

Censf. LXXII.

HORMINVM.

ALiorum quorundam insistens vestigiis pro certo asseuerat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alii Matrisaluiam, nonnulli herbam S. Iohannis vocant. Sed cum Horminum Dioscoridi plãta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentiæ siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum nigrumq;, neutiquam crediderim, Sclareã ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, nõ Marrubii, caule bicubitali, non semicubitali. Præterea Sclareæ caulis nullis vestitur siliquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliquulæ, in quibus semen concluditur rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiam, quod nulla odoris præstantia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio inuoluisset Dioscorides. Quo fit, vt cum hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tãtum opinione imprudens abductus errauerit vna cum illis, quorum sequitur errores.

Censura LXXIII. de Hormino. quod sclaream statuit.

ONOSMA.

ONosma inter vulgares Rapunculos, quibus passim vtimur in acetariis, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeo Onosmam similẽ facit, vt difficile ab ipsis dignoscatur. At quũ Onosma folio sit Anchusæ, Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quam equus à lepore, illico friuolam, & stolidam nimis, vt cæteras omnes, opinionẽ induit Lusitanus. His accedit quod Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maxime desiderari potest in Pseudorapunculo illo, quod is radice sit alba, tenui, ac superuacua, nullo vnquam tempore cruenta.

Censf. LXXIIII. de Onosma, quod Rapunculum fecit.

ANTYLLIS.

QVin & in Antyllide censenda plurimum decipitur, cum velit, quinimo & affirmauerit, eam legitimam genuinamque esse Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, siue Alkali appellatur, cuius cinere vtuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, altera quæ Lenti sit simillima, foliis mollibus, ramulis rectis, palmi altitudine, altera verò foliis è Aiugæ hirsutioribus, non video cur credam Alkalim Antyllidas vtrasque referre, quum nullis conueniat notis: quippe Alkali, cum primum è terra emerserit, folio est tereti, pingui, minori Sedo non absimili, quod postea in dodrantalem fere longitudinem adolescit, geniculatimque protrahitur Equiseti modo. Quum vero iam adoleuerit (vt de Trago differentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaque, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi vero ad summum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longe minora exilioraque spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ rotundæq; pilulæ prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum huiusce plantæ tam varias mutationes non animaduerterit Lusitanus, proinde factum est, vt ipse crederet Alkali diuersi esse generis quorum vnum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cum Alcali nullam cũ Aiuga habeat similitudinẽ cui alteram Antyllidẽ similem fecit Dioscorides, nec foliis vnquã hirsutis sit visa, nec vlla ex

Censf. LXXV. de Antyllide quam kali censuit.

Alkali descrip.

parte

parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula, fateatur ex veteri suarum opinionum promptuario constanter hæc se protulisse Lusitanus. Adhæc cum ipse de Trago agens asserat Alkali esse Tragum, deducor in eam opinionem, ut credam Lusitanum Circæ veneficis incantationibus imbutum, unam & eandem plantam in varias transmutare formas. Quod in Alkali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Antyllidem facit.

LITHOSPERMVM.

Cẽsura LXXVI. de Lithospermo quod lacrymam statuit.

GEnuinum Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus utuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifeste peccat, quoniã Dioscoridi Lithospermum planta est foliis Oleæ longioribus, latioribusq́, at mollioribus, humi accubãtibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibeant, foliis longis, interq́ parvum semen, rotundum, Ervi parvi (ut Oribasius & Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascaturq́ in asperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert Harundinacea, quemadmodum & culmos per intervalla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius visitur, quæ quantum cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse videat. Adde etiam quod Lithospermum in editis & asperis locis per se sponte nascatur: lachryma vero vocata non nisi sata proveniat, erectis omnino calamis, non humi repentibus, ut scribit Plinius.

Lachrimæ descrip.

ALISMA.

Censura LXXVII. de Alisma, quæ illi Plantago aquat. Plantag. aquat. descript.

CÆterum Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus, eam esse plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alii Barbam Sylvanam vocant. sed falsum nõ obscure liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataq́, caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido, pallescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palam faciunt maxime deludi eos, qui una cum Lusitano in hoc versantur errore.

BRITANNICA.

Censura LXXVIII. de Britannica quæ illi Bistorta.

ALiorum iterum adhærescens errori credit nil aliud esse Britannicã, quam eam herbã, quæ passim Seplasiis, ac vulgarib. herbariis Bistorta dicitur, eo tantum fortasse argumento ductus, quod hæc planta Rumicis sit folio. Verum ea sententia fallitur. Etenim quamvis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non visitur, sed glabriore, levioreq́, rubeis intercursantibus fibris, & a terra quadantenus casio, quæ omnia in Britannica maxime desiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac brevis: contra vero alteri. Namq́ Bistortæ radix quandoque nobis visa est brachiali fere crassitudine, bipollicari autẽ sæpissime, colore in nigrum rufescente: non (ut in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicib. tanquam brevibus ac tenuibus, nihil virium attribuit Dioscorides, sed tantum foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cum tantum radicibus præstet, & nullus sit eius foliorum usus.

ALTERA CLEMATIS.

Cẽsura LXXIX. de altera Clematide, quod Flammulam vult.

NEc minus in altera decipitur Clematide, quippe qui censeat Flãmulam vulgo appellatam genuinã esse Dioscoridis Clematidem alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores repit, id quod in flammula nusquã mihi videre licuit, cum planta sit recti caulis. Legitimã Clematidem nos eam esse nõ ambigimus, cuius imaginem dedimus in commentariis nostris, quanquam ob id haudquaquã negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus: sed non propterea affirmaverim unquam Clematidem alteram esse Dioscoridis.

POLEMONIA.

Censura LXXX. de Polemonia, quæ illi Galega.

NImium addictus Brasavoli, viri alioqui eruditissimi, non tam ut veritatem videatur indagare, quam ut pro sua fide, & antiqua consuetudine huius patrocinetur sententiæ, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alii Galegam appellant. Multa porro sunt (ut in Cõmentariis nostris ostendimus) quæ utriusq́ sententiam confutẽt. Primum si natale solũ expendamus, id profecto facile indicabit Galegam non esse Polemoniam, quod hæc in montibus & asperis proveniat, illa in cãpestribus lato & uliginoso solo, adeo ut prope aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri videatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, sed corniculos Fœni Græci æmulos, in quibus semen occluditur rufescente colore, quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaq́ si diligentius explorasset Lusitanus, non ita fortasse facile in Brasavoli sententiam concessisset. Nec sane video cur sibi tantum arrogantiæ asciverit, ut tantum Brasavoli tuendi causa, Aloysium Mundellam medicum huiusce tempestatis eruditissimum, & medicæ materiæ studiosissimum, sua tãtum garrulitate fretus, adeo temere maledictis cõvitiisq́ lacessiverit, præsertim quum pro more illius argumentis, quemadmodum & nostris, nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? ut ausus sis, ubi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum, virũ citra omnem controversiam clarissimum, Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellãdus fueris, cum tantum ad amentias, & fatuitates te procreaverit natura, illum vero ad totius reipublicæ commodũ. Depone istam mentem, desine impudentissimo isto modo doctissimos viros lacessere. Omnes, qui istam in te audient ingratam contumaciam, quamvis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, nonne stolidum, vecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te existimat: hoc unum tibi patet refugium si istius insanæ dementiæ infames velis delere maculas, ut aliquando te ad mentem revoces, & præstantissimos viros optime de literis meritos õ tuo more sycophantas, sed modestius nominare assuescas.

Arrogantia Amathi.

Aloysius Mundella à calũnia vindicatur.

LAGOPVS.

Cẽsura LXXXI. de Lagopo, dum Trinitatem autumat.

LAgopum magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quæ à triplici foliorũ apice Trinitas appellatur. Quandoquidẽ cum Dioscorides, Plinius, & si qui sunt alii qui Plantarum historiã scribũt, nullis penitus notis Lagopũ descripserint, nõ video cur solus Lusitan. divinare velit, quasi oraculo quodã doctus, quenã plãta anti-

ta antiquis fuerit Lagopus. Verum quod Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quod ille Plinii & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa vero in frutetis iuxta sepes, & in opacis proueniat.

XYPHIVM.

Censura LXXXII. de Xyphio quod Pseudoacorum fecit.

QVod Plinius libro 25. capit. 11. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in Paludibus prouenit, flore aureo, Iridis aemulo, vt Lusitanus perperam intelligit, minime probamus, non solum ea ratione, quod Xyphii historiam Plinius accurate, probeque describat, non Pseudoacori: sed quod etiam genuinas eius facultates, quas Dioscoridi acceptas facile referre potest, recenseat. Praeterea Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem recte Xyphio dixit esse radicem Nucis Auellanae figura. Nec obstat quod scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides vero in aruis, quum & in aruis, & in palustribus locis magis quoque proueniat, vt, perinde ac nos, rei herbariae studiosos obseruasse non dubitamus. At Plinius, qui longe melius Xyphii natale solum explorauerat quam Lusitanus, non aliam ob causam in humidis nasci dixit, quam vt eorum refelleret opinionem, qui Lonchitim a seminis figura Xyphium esse censebat. Hinc itaque is argumentum sumens, probat Lonchitim Xyphium non esse, quod illa in sitientibus tantum proueniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facile adducor vt credam, ipsum nusquam vidisse Xyphium, nimirum quod scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertum sit, quod Cynosorchis modo radices gereret. Xyphii enim radices rotundae sunt & compressae verticilli modo, vel Ibisci seminis instar, cui plurimum astipulatur, inuolucris simul conclusae, iis similibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quae tamen de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

Cens. LXXXIII. de Harundinaceo Gramine.

LVsitani opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quod scribat plantam esse vulgarissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & iumentis gratissimum esse pabulum. Nam cum (Dioscoride teste) hoc graminis genus iuxta vias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui prope fluuiorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanū.

RVBVS IDÆVS.

Cens. LXXXIIII. de Idæo Rubo.

TAmetsi Idaeum Rubum in Ida monte plurimum nasci scribat Dioscorides, & saepius Idaeum pro montano accipiatur: Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minime vereor, quin pro more caecutiat, quum quae montana sunt, fluuiatilia fecerit.

CHRYSANTHEMVM.

Cens. LXXXV. de Chrysanthemo quod Caltham voluit.

QVum nusquam verum Chrysanthemum viderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimque omnibus sit notum, quumque oscitanter eius historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quam herbariorum vulgus, quod vnoquoque mense floreat, Calendulam vocat. Aperte conuincitur error, quod Chrysanthemum Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calendula vocata prorsus desideratur, quum illi minoris Anchusae modo longa spectentur, nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortasse illum in hanc opinionem adduxit, quod habeantur aliqua Dioscoridis exemplaria, quae habeant Chysanthemum, q. alii Caltham vocant, &c. Nam quum non desint rei herbariae periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantum argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si in simplicium facultate ac historia, vt illum sane decebat, se exercuisset, & varia Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaque praesertim, quae à doctissimis viris magno labore sunt restituta, vidisset quidem in Chrysanthemo non legi καλθὴ sed χαλκὴς.

ASTRAGALVS.

Censura LXXXVI. de Astragalo.

AStragalum oriri radice rotunda, Raphani modo magna, scribit Dioscorides. Quibus quis facile coniicere potest, Astragalo radicem non esse rotundam in pilae modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quod scribat inferioris Germaniae incolas Astragali radicibus vesci sub cineribus Castanearum modo assatis, easque Iuglandium nucum figura, magnitudineq; esse asserit, albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaq; suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quae Fuchsio, & quibusdam ex recentioribus, Dioscoidis esse Apios existimatur, quaque Germanis Erdnussen, id est, Nux terrae vocatur. Sed quam magna inter has plantas intersit differentia, Tiresia caecior fuerit, qui non viderit.

ACONITVM.

Censura LXXXVII. de Aconito.

DVm in censendo primi generis Aconito Fuchsium virum apprime doctum accusat Lusitanus, ille tamen longe grauius aberrat: quippe qui tanquam caecus iudicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facile palam est, quam fuerit ille negligens in explorandis, legendisque plantarum historiis. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam aemulantem, & Alabastri modo splendentem. Verum an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarii iudicent, & lapicidae, & qui Romae columnas ex Alabastro viderint ad Constantini lauacrum prope sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis aedes extra Viminalem portam.

COLCHICVM.

Censura LXXXVIII de Colchico, quod idem cum Hermodactylo pronunciat.

QVando hic homo semel errandi faciet finem? quousque tot vitiis hic omnium caeterorum nos obtundet iudex? nusquam ne dabit breue aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Vbique (vt vere fatear) ad nauseam vsque omnia passim Amathi sapiunt officinam. Taedet omnia huc coaceruare, quibus ille suum volumen expoliuit. Transcurro innumera, & ad finem, strictim per omnia, propero. Quid tamen boni de Colchico sensit? cum hoc nihil refert dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verum nihil

est, quo minus Lusitano merito reluctemur, tam Paulus diuersis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per se, vel ex decocto potum, arthriticis commendans, illud vero quod lethale sit, ab vsu medico abigens. At Lusitanus, vt suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, quod Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam a Colchico differente sermonem habeat, alibi vero caput de Colchicis prefigat: quum id consulto fecerit, videns vtique Colchicum non adeo venenosum esse, præcipue vbi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius cōducibile. Qua de causa de eo, vt venenoso, cum cæteris Græcis caput constituit: alibi vero, tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum venenosa, sub Hermodactyli nomine disserit. Verum hæc Lusitani figmenta, cur sane probem, non video. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eo insaniæ, furorisque peruenisset, vt Colchici nomen in Hermodactylum peruertisset: quinetiam nec quod in medicum afferret vsum mortiferum medicamentum, de quo paulo post egit sex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum recte sciuerit Paulus, vires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum, quod in vno loco de eo tanquam veneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cum Paulus libro quinto, inter cæteras venenosas stirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, vbi de medicamentis salubribus, non de venenis egit, nec tam horrendam facere metamorphosim, vt medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis authoritas, quod is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippe hoc in loco, sicuti in aliis nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum vocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim scatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facile nouerit, quum ea, quæ Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat. & quæ Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quod autem (vt Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci venenosum ac lethale, alibi vero minime, non facile probamus, cum nulla huiusce rei sit nobis veterum authoritas. At quum Dioscorides lib. 4. vbi de Colchico scripsit, non Colchicos tantum admoneat, ne huiusce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, sed omnes in vniuersum homines, maximo est argumento, hanc plantam non tantum apud Colchos, sed vbique nasci venenosam.

Serapio lapsus.

EPHEMERVM.

Cens. LXXXIX. de Ephemero, quod illi Lilium conuallium.

LVsitanus recentiores quosdam sequutus Lilium, quod conuallium vocant, magno errore Ephemerum esse putat. Nam huic Lilio, folia non insunt Lilii: quin nec radix longa. quæ digiti sit crassitudine, sed tenuius in capillamenta desinens. Præterea nec caulis illi videtur Lilio similis, sed gracilis, flexilisq́, tenuissimi iunci instar. Adhæc nec credi par est, Dioscoridem silentio inuoluisse, quinetiam nec Galenum, qui eius quoque historiam narrat, suauissimi odoris præstantiam quo Lilium Conuallium fragrat, si hoc illis Ephemerum esset. Quo fit, vt vna cum Lusitano cæcutiant, qui hac ducuntur opinione.

VMBILICVS VENERIS.

Censura XC. de Veneris Vmbilico.

VBi de Veneris Vmbilico scribit Lusitanus, tam primum quam alterum parietibus hærere asserit, & humectis nasci in locis, folio crasso, rotundo, concauo, coxendicis figura, quibus palam fit, quantum in re herbaria præstet valeatque Lusitanus, quippe qui hallucinatus existimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt: quum tamen Dioscoridi Cotyledonis primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam: alterum vero maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quod neutrum in humectis nascatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapsis ædificiorum parietibus, proueniat, maritimis præsertim locis, vt Plinius inquit: Alterum vero inter ingentissima saxa in montibus nascatur.

THALICTRVM.

Cens. XCI. de Thalictro.

RVellius vir profecto clarissimus, & in stirpium historia non postremus author, Thalictrum in Gallia nasci scribit, ibique appellari Argentinam, eo quod eius Coriandrina folia argenteo splendore micent. Nos autem quod hanc herbam nusquam viderimus, Ruellii sententiam nec probare, nec improbare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet, statim id falso sensisse Ruellium scribit, tametsi eius Argentinam nec viderit, nec nouerit vnquam. Nec valet Lusitani argumentum, quod Argentinam herbam sic aliis vocatam, à Thalictro maxime distinguat. Siquidem de hac Lusitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Hæc enim foliis non est Coriandri, sed vnico tantum folio assurgit, nullis laciniis intersecto. Quo fit, vt ille merito veniat accusandus, quum iniuria alios accuset.

POTAMOGETVM.

Cēsura XCII. de Potamogeto, quod Pulmonariam dicit.

POtamogetum sic dicta est Græcis, quod fluminibus sit vicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissime demonstrat Dioscorides, quum inquit Potamogetum folium Betæ simile gerit hirsutum, paulo supereminens extra aquam. Id quod facile comprobat etiam in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Seplasiæ Pulmonariam vocant. Siquidem hæc primum in fluminibus non nascitur, nec prope eorum alueos, sed secus vias propter sepes & fruteta, præsertimq́, opacis locis, folia non Betæ sed Buglossi, cuius saporem etiam adeo imitatur, vt eo sicut & facie Buglossum referat. Adde quod huic maculæ quædam in foliis cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio scripsisse eos, qui Potamogeti historiam narrant.

LOTVS VRBANA.

Cēsura XCIII. de Vrbana Loto, quā trifoliū accetosum statuit.

O Quam vehementer decipitur Lusitanus in censenda Vrbana Loto. Constat id, quod nulla ratione nec authorum testimoniis temere affirmauerit eam esse Lotum Vrbanam, quam quidam Trifolium Acetosum, alii Panem Cuculum, nonnulli Alleluia vocant. Etenim non memini me legere apud antiquorum aliquem

quem

que Lotum hanc sapore esse acetoso. Praeterea Plinio quis non viderit aliud esse Satiuam Lotum, aliud Trifolium acetosum, quod ipse speciatim Oxyn à sapore merito vocat, quod nomine & viribus differant? Siquidem ille Oxyn ad enterocelas, & dissolutum stomachum praestare ait, id quod facile quis gustu deprehendere potest: Lotum vero satiuam ad discutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioscoride proposuit, tanquam excussorium detersoriumq; medicamentum. Id quod nunquam Oxys praestare poterit.

ANTIRRHINVM.

Cens. XCIIII. de Antirrhino, male appellari Lychnin agriam.

IN existimando Antirrhino immerito sane Lusitanus Plinium criminatur, quod Antirrhini plantam lino similem fecerit, ac etiam quod Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quam quod non liceat (vt ipse putat) Antirrhinum appellare Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differentia. Quae in re sane quid arguat in Plinio nescit: cuius inscitia id in causa esse putauerim, quod Lusitanus Plinianae lectionis, perinde ac aliorum authorum, impatiens & rudis fuerit. Nam quanquam Plinius libro 25. capit. 10. Antirrhinum Lychnin Agriam vocari scribit: non tamen ob hoc affirmat, quod Antirrhinum & Lychnis Agria vna & eadem sint planta, sed tantum admonet, à quibusdam ita vocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibusdam Dioscoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον οἱ δὲ ἀνάῤῥινον, οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamē ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui nō ob hoc praetermisit, quin Lychnidis Agriae meminerit, vbi libro tertio de domestica scripsit. Alias enim nobis superius dictum est, praesertimque de Telephio differentib. non deesse plantas, quae aliarum etiam plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Praeterea cum plures hodie habeantur Antirrhini species, quarum alia, quae maior est, folia gerit multifida, alia Lino similia, alia parua, vt Anagallis, quae fortasse genera nunquam vidit Lusitanus, hic Plinium defendere non verebor, quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride disserens, acriter me accusauerit, quod ibi quaedam in Plinium deprompserim.

Antirrhini species.

POLYGALA.

Cens. XCV. de Polygala.

POlygalam scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolescere foliis Lenticulae, gustu astringenti, cui ita subscribit Plinius libro 27. cap. 12. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis Lenticulae, gustu adstricto. Quibus tamen notis difficile admodum videtur, vt quis herbam afferre possit, quae legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalisque soli huiusce plantae meminerit. At Lusitanus, qui (quantum video) longe potius Oedipum quam medicum profitetur, quandam plantam Polygalam esse putat, quae virgas Genistae mittit, in quarum summitate flores emicant aurei, praestanti odore, ex qua (vt ipse ait) magna pars Italiae scopas parat. Quin & hanc quoque plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cum à nemine memoriae proditum sit, Polygalam hisce notis haberi, coniecturas, quas se dicit habere Lusitanus, praesertim quum eas scribere non sit ausus, friuolas ac inanes putamus. Adde quod Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quotquot sunt alii grauissimi authores, nusquam Polygalam scripserunt esse amaram, sed adstringenti sapore. Praeterea Polygala planta tota, omnibus consentientibus, lac prouocat, non flores tantum, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus, putat hanc facultatem floribus tantum deberi, quod suaui praestent odore, ac si odorata omnia lacti prouocando sint idonea.

Lusitani coniecturae inutiles.

OCHRA.

Cens. XCVI. de Ochra.

PVtat Lusitanus Rubricam, qua vtuntur Pigmentarii ac Sarcinatores, quaq; vsi sunt hactenus Myropolae, lapidis Haematitis vice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (vt Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, vt propria indicat nomenclatio. Ὦχρος enim Graecis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Comm. 11. in lib. Prognosticorum Hippocratis. Quae si legisset Lusitanus, non ita fortasse temere de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset iudicium.

MELANTERIA.

Cens. XCVII. de Melanteria.

MElanteriam nasci in faucibus cuniculorum, in quibus aes foditur, salis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit vt aeris potius aliquid hanc continere crediderim, quam argenti, vt sibi falso persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in aeris cuniculis, cuius facultates possidet, perinde ac Chalcanthum, Sory, Chalcitis, ac Misy: & proinde recte vim causticam obtinere Melanteriam, scribit Dioscorides, quemadmodum & Lisy. Argento enim nulla vis caustica inest, sed aeri quam plurima.

SORY.

Cens. XCVIII. de Sory.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quod pro certo crediderit, Chalcanthum factitium, quod Pharmacopoei Vitriolum Romanum vocant, genuinum esse Sory. Patet error, quod Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quod Chalcanthum siue fossitium, siue sit arte paratum à Sory, omnium consensu, plurimum differat.

AVRIPIGMENTVM.

Censura XCIX. de Auripigmēto.

EOdem fere tenetur errore etiam in Auripigmento, quod pro more, temere asserat id coctum esse. Error facile palam fit, quod scribat Dioscorides Auripigmentum per se gigni iis in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui & arte parari. Crudum itaq; est Auripigmentum, non coctum. Quippe si coquatur & igne torreatur, magnopere rufescit, adeo vt Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Censura C. de Gagate lapide. Gagatis descrip.

QVid de Gagate tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendae, qui peregre proficiscuntur, vel ad D. Iacobi aedes, vel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui poenitet, quantum illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc, lapis non sit, sed potius, vt quidam putant, Bituminis, aut pissaphalti genus. Gagates porro lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum squalidus, & crustosus: contra vero illud, quum nullam lapidis speciem prae se ferat, nulloque,

squalore, crustisve sit vitiatum. Genuino ac vero Gagate utuntur Septẽtrionales quamplurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Flãdros, Brabantosque, qui plurimum differt ab illo succini genere. Sed præcidamus tandem quæso alia, quæ restant innumera, ne videamur pilos quosque carpere, qui veritatis candorem impediunt, & ne minutias quasque cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (ut ingenue fatear) non leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptiis colluctari. Veruntamen tum istius proteruitate lacessitus, tum multorum (ut prædiximus) honestissimorum virorum precibus excitatus, id diligentius facere sum coactus, quam vel meæ occupationes, vel istius leuissima & imperitissima temeritas à me exigebant: Simul & commonebat non mediocriter illius sæuissima authoritas, quam in omnes tam temere tamque vane sibi vendicat, cui tantum cæteros existimauit adhibituros fidei, ut ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si vel temeritate, vel fortasse simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum valet, fecerit, agnoscat iam denique quam ei periculosum fuerit aliorum carpere & immodestissime damnare labores, priusquam sua valeat intelligere fœdissima errata, quibus omnia eius volumina, & præclara illa Centuria ubique scatent. Nunc cum & tela repulerim, quæ tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex suis præsidiis, citra omne negotium, dimouerim, non tyronibus modo, sed etiam doctis non ingratam me in hoc collocasse operam arbitror. Nec vero tanti mihi erit si Lusitanus, quo est furore, iniuste se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementiæ dabit indicium, quo manifestius argumentis, nulla ratione, nulla veritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantum potui, hoc unice sum conatus, ut non solum se reprehendi doleat, sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum iure pœniteat. Quinetiam ut sciat ac noscat se errorum Centuriam fecisse, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantum profecerim, Lectoris candidi, & eruditissimorum virorum erit iudicium.

Animaduersio in Amathum.

10

20

F I N I S.

PETRI

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI SENENSIS MEDICI

EPISTOLARVM MEDICINALIVM Libri Quinque.

SERENISSIMO PRINCIPI FERDINANDO, ARCHIDVCI Austriæ, Duci Burgundiæ &c. Comiti Tyrolis, &c.

Domino suo Clementissimo.

QVOD paucos adhuc factitasse video, SERENISSIME PRINCEPS, eam ab ineunte ætate vitæ degendę rationem, id consilium sequutus sum, vt turpe otium ac desidiam, quantum in me esset, fugerem semper, operis vero, & laboribus meis publicæ vtilitati omni tempore, & loco perquam fideliter inseruirem: nec eadem de causa dubitaui defraudare sæpe genium meum voluptatibus omnibus, & honorib. & opibus posthabitis, ipsaq; valetudine mea neglecta. Itaq; in vigiliis, & perpetuo veritatis indagandæ studio (liceat hæc nunc mihi citra iactantiam de meipso præfari) ætatem hanc fessam iam continuatione laborum, iamque annis ingrauescẽtem senex adhuc traho: estque animus in posterum etiam, quicquid reliquum est virium, id totum publicis dicare commodis, laborareque in medium, donec spiritum hũc meum debitum sibi natura, morsque vltima linea rerum repetierit. Ac eo maiore sane animo maioreque spe hæc omnia aggrediar, quod cum eo me esse PRINCIPE intelligo, cuius sub authoritate, clementia, prudentia, ac potentia, in otio, & pace, ab hostium incursionibus, ab iniuriis omnibus, ab egestate, quinetiam ab insidiis, & maleuolorũ calumniis, tanquam in portum hospitalem appulsus, tutus, & securus tractare studia publice profutura, meæque vitæ extremam partem fœliciter claudere queam. Cur autem ab impedimentis hisce omnibus, quę sæpenumero, vel optimis conatibus obstant, quominus optatos sortiãtur euentus, te Domino immunem me, & liberum omnino fore sperem, dicerem in præsentia pluribus, si aut ea facundia essem, quæ rei tantæ sufficeret, aut non verecundia impedirer, ne fortasse fortunæ tuæ, & vniuersæ Austriacæ familiæ assentari potius, quam meritas vobis laudes tribuere viderer. Dicam tamen ingenue quantum res, de qua sermo haberi cœpit, postulat. Nam consideranti mihi nostro seculo genus, ingenium, mores, & eorum omnium institutum, qui cum Imperio, & potestate humanis rebus administrandis præsunt, non multos quidem inter eos reperiri posse censeo, qui hisce naturæ & diuinæ prouidentiæ dotibus vobis AVSTRIACIS PRINCIPIBVS comparari possint. Si enim vniuersam familiam intueamur, si patrem non tam amplissimo illo imperio, quam virtute, & sapientia Augustum & verendum, si Auos, Proauos, Patruos & Patrueles, quorum gestis ad cœlum vsque plena sunt elementa, si fratrem tuum Boemię Regem, cuius splendore, magnanimitate, pietateque iam fulgẽt vbique omnia, si Carolum te natu minorem, cui regna & imperia grauis quædã promittit morũ maiestas, si te ipsum, de cuius virtute, & cæteris admirandis animi dotibus silere potius debeo, quam breuiter scribere, spectemus, qua mundus vniuersus patet, ad extremas vs-

que Indias, quarum etiam haberis imperium, dignitas, fama, & gloria vestra incredibili fulgore, & lumine resplendet. Quid enim? An non hoc, qui vitam, spiritumque mortales, aliquo saltem iudicio præditi ducimus, libentissime confitemur omnes, diuino quodam fato miserante res nostras factum esse, vt difficilimis, & grauissimis temporibus familiæ Austriacæ fastigium, ad Cœlum vsque immensis facultatibus, innumeraq; regnorum accessione, sublatum extolleretur, vt imperia omnia senescente iam mundo ruinā minantia, vestris opibus, & potentia sustentarentur, aut collapsis iam illis sua dignitas, pristinusque splendor, & gloria restituerentur? Quod quidem magnifice vbique terrarum fieri videmus. Omnes in vos Reges & Principes, omnes ciuitates, omnes denique populi coniectos defixosq; oculos habent, a vobis iura petunt, à vobis opem, consilium, salutem tanquam à Diis quibusdam immortalibus expetunt. Iidem vestram Amplitudinem, & Maiestatem tremunt: clementiam & pietatem amant: & illud admirantur, in vna tam potenti familia admirabilem connexum omnium, quæ natura in homines conferre potuit, bonorum, sapientiæ, fortunarum, potentiæ, authoritatis, gratiæ, & quod magis est animorum vestrorum admirabiles consensus. Hinc fit, vt certatim vos omnes gentes, & nationes, non laudibus tantum summis efferant, sed tacita etiā admiratione & veneratione animis prosequantur, ac colant. Verum vt nunc de te ipso tantū dicam, etsi pacis consilia, quę ad administrationem, moderationemque Regni, ad iustitiam, tranquillitatem, dignitatemq; Imperii conseruandam pertinent, sequutus esse videaris, nulla profecto militaris disciplinę pars est, quam non diligenter obieris, nulla ratio, aut munus bellicum, quod non vtiliter, magnaque cum laude, & gloria exercueris. Taceo pueritiam tuam, cum iussu & consilio sapientissimi Patris, sub præceptoribus rei militaris peritissimis exercitatus, magna cum omnium admiratione, admirabile adolescentis virtutis specimen ederes. Taceo, & spectatum sæpe robur, animique præstantiā, quando in pompis & theatricis spectaculis cataphractis equitibus concurristi, atque etiam pedester hasta, ense, claua, omnique armorum genere victor plerunque intrepide depugnasti, quæ viderunt sæpe Proceres, Principes, Reges & Imperatores. Quinetiam in magnis expeditionibus emicuit virtus tua, & primo quidem quando ante annos plus minus quatuordecim adolescēs, bellicis exercitiis, & laboribus assuescere cœpisti, cum Germania magno bello, magnis seditionibus implicata, res nouas, ac tot dissensiones moliretur vna cum CAROLO Quinto inuictissimo Cæsare, & Serenissimo Patre tuo Romanorum Rege exercitum ductitantibus, in Saxoniam concessisti: vbi primum expertus es, quam dulces sint victoriæ fructus. Postea vero cum ducandis te copiis exercitibusq; suis in Vngaria FERDINANDVS Rex Pater tuus anno ab hinc quarto præfecisset (memini enim, qui ipse etiam periculis illis aliqua ex parte interfui) eo tempore ducis optimi officio adeo functus es, vt non solum Segetum à Turcis antea obsessum, inuitis hostibus, militibus, commeatibus, bombardis, & armamentorum omnium genere, munieris, vt ab initio tibi proposueras. Sed Babotiam munitissimam, Corodnam, & alias arces expugnaueris, occisis Turcis quampluribus, & incolumi seruato semper exercitu hac tantum de causa congregato. Iam vero in pace degens, quam in conseruanda politica disciplina, iisque administrandis, quæ ad iustitiam, & tranquillitatem spectant, & ad promouēda studiosorum bonarum artium præmia, promptus ac sedulus sis, publice testantur omnes. Vt enim de me vno dicam, ad illius sumptuosi operis editionē quod de omni stirpium genere à me nunc instituitur, grandioribus, & elegantioribus imaginibus ad viuum expressis, quantum tu mihi subsidii recens contulisti? Verum non contentus eo, etiam alia ratione bene mereri de sapientiæ studiis statuisti. Pergendum vero tibi, PRINCEPS, eodem animo est, eodemque tenore recte factorum series continuanda. Ita enim tui nominis splendorem & gloriam, nulla vnquam ætas antiquare, nulla obliuio obliterare poterit. Sed vt redeam vnde digressus sum, lætor quidem cœleste numen mihi tam fuisse propitium, vt senili hac ętate, tu mihi ea authoritate, iis facultatibus, ea liberalitate, insuper tam prompta in bonas literas, propensaque voluntate omnibusq; ornamentis maximis, quę optare quisque in suo Principe, vel Domino, vel velit, vel possit, præditus patronus contigeris. Sub quo quidem cum voluptate, securitateque sudores, & lucubrationes meas sedulus persequi queam. Id, quod vnum ego præ rebus omnibus cæteris opto. Est autem & pars aliqua diligentiæ, ac studii mei hisce in EPISTOLIS. Quas quidem, & si in meis in Dioscoridem editis commentariis ad ampliorem rei plantariæ indagandæ doctrinam describere pollicitus essem, non tamen hoc tempore eas typis committere publice legendas decreuissem, nisi amicorum quorundam frequentiores fuissent adhortationes. Namque hæ adeo me conuicerunt, vt non potuerim illis non morem gerere. Continent vero materias varias scitu fortasse non indignas,

Editio cum grādiorib. figuris.

De epistolis his.

dignas, quibus explanandis me nonnullam gratiam apud candidos & veritatis studiosos initurum non diffido. Nouarum plantarum in his frequens, crebraque fit mentio, pluraque in plantaria facultate habentur, de quibus nihil prius in commentariis nostris in Dioscoridem à nobis dictum est, adeo vt nouum iam in his habeam viridariolum, quo plurimos se delectaturos non ambigo: præsertim quum præter id nonnulla de animalibus quibusdā ac etiam fossilibus iis explicentur, quorum antea fortasse, vel saltem hoc nostro æuo meminit nemo. Continent etiam deinde defensiones nostras, aduersus maleuolorum blateronumq; quorundam calumnias, quibus scripta, & monumenta nostra defenduntur: quinetiam & censuras contra eorum ignorantiam, & apertissimam inuidiam. Plurima præterea soluunt dubia, & authorum loca deprauata restituunt, non solum ad ipsam materiam medicam spectantia, sed ad vniuersam medicinæ facultatem. Multa etiam postremo afferunt, quæ ad antidotos recte parandas pertinent, quarum passim in Myropoliis est vsus, vbi plura expenduntur, declaranturque simplicia medicamenta, quæ hactenus à nemine sunt recte explicata, quibus Pharmacopœi non parum sese oblectabunt. Cætera, quæ etiam non modica sunt, lectoribus explicanda relinquo. Atqui haud necesse est hac præfatione opus hoc nostrum commendare, ipsum enim per se (vt spero) & lectores, & emptores eosque doctos reperiet, vbi primum in manus saltem, aspectumque bonorum virorum, & iudicio aliquo præditorum illi peruenire contigerit. Id vero tibi benignissime, & Serenifs. PRINCEPS, dedicare & consecrare placuit. In tua enim aula, & tanquam domi tuæ, sub tuo patrocinio ac fauore, magna eius pars conscripta est. Etsi enim fortasse argumentum scripti non putabunt aliqui dignum esse tanto PRINCIPE, quem scientia armorum potius, & prudentiæ consiliis, quam huiusmodi quæstionibus ad Philosophiam & artem Medicam pertinentibus instructum esse oporteat: negari tamen hoc plane non potest, bonas & vtiles Reipublicæ scientias, & artes, eorumque cultores omnibus seculis curæ summis Regibus fuisse. Laudi vero sibi duxisse optimos & potentissimos quosq; semper de literarum cultu non male mereri. Itaque hæc celeberrimo nomini tuo inscripsi ac dicaui, non vt ea legeres, qui rebus grauioribus ad Regni amplissimi procurationem pertinentibus occupatissimus es, sed vt testarer publice, id quod res est, eum te esse PRINCIPEM, qui intellecta dignitate, & vtilitate disciplinarum, quibus nec priuata vita, nec publica carere vllo pacto potest, sumptu eas & fauore tuo, quantū possis, promoueas, & tuearis contra eorum barbariem, qui in turpibus voluptatibus honorumq; & opulentiæ splendore consistere summum bonum arbitrantur. Quinetiam contra inuidos & obtrectatores omnes defendas & tuearis: Tum vero etiam apud multos testimonium gratitudinis, obseruantiæ, & fidelis seruitutis in te meæ extare volui, qui tot tantisque beneficiis abs te affectus eorum memoriā, non solum vsq; ad extremum vitæ meæ defixam tenere animo, sed etiam scriptis & monumentis ad posteritatem propagare vehementer cupiam. Vale PRINCEPS BENIGNISSIME, & Matthiolum indignum Medicum tuum commendatum habe.

Sereniss. Celsitud. Tuæ

Fidelis Seruitor

Petrus Andreas

Matthiolus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS MEDICVS, IVLIO ALEXANDRINO Protophysico Cæsareo, S. P. D.

Agitur de quibusdam Galeni contradictionibus.

CVm Valgrisius Calcographus Venetus Dioscoridem meum Italico sermone exaratum recudere statuisset, sciuissetq; locis quam plurimis iam pridem esse auctum, postulauit à me, vt nouos hosce labores illi excudendos traderem. Ego vero, tametsi cum ob ipsius Valgrisii in me obseruantiam, tum in cudendo libros nostros diligentiam, sedulitatemq;, id illi denegare non auderem: volui tamen, priusquam ea scripta prælis subiicerem, omnia ea Galeni loca relegere, vbi præter institutum simplicium medicamentorum meminit, vt viderem, an hinc florum aliquid decerpere possem. Hoc itaq; instituto cum de Aloe in diuersis ipsius libris legerem, videbatur Galenus ipse quibusdam in locis sibi maxime contradicere. Quandoquidem libro octauo de compositione medicamẽtorum secundum locos, vbi de hiera agit, quæ ex Aloe paratur, manifeste asserit Aloen vim habere purgatoriam non admodum valentem, & proinde non nisi ea purgare, quæ circa ventriculum & aluum continentur. Etenim, vt ipse inquit, etsi quandoq; ampliori pondere exhibita, vsq; ad locos circa iecur se diffundat: non tamen totius corporis purgatoria Aloe existit. Atqui contrario modo scripsisse videtur Lib. de Theriaca ad Pisonem, vbi apertissime scribit Aloen vniuersum purgare corpus, his verbis: Aloe atq; etiam æris squama supercrescentes in vlceribus carnes cohibent, & fluxiones quæ illis adueniunt subinde exiccant: assumpta vero per os, vniuersum corpus purgant: hæc ille. Quæ quidem his maxime repugnare videntur, quæ de Aloe loco superius citato idem scripsit Galenus.

De Aloe prima contradictio.

Adhæc cum ea diligenter examinarem atq; perpenderem, quæ de Trifolio asphaltite siue hyacinthino in eodem disserit libro, videtur idem Galenus non solum plurimum à Dioscoridis sententia ac historia aberrasse, sed etiã à ratione ipsa ac veritate, longe sane abesse. Quamobrem non potui nõ admodum mirari Galenum philosophũ summum haudquaquam agnouisse à ratione omni esse alienum, Trifolium illud, contrariis illis, de quib. ipse scribit, constare facultatibus, cum nulla in eo vis deleteria conspici possit. Veruntamen is ita de eo scriptum reliquit: Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cum Vere parturit, & semen agresti Cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus Aranei vel Viperæ quoq; ex aquæ fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circũdederis, similem sensum, similesq; dolores iis, quos morsus inuehit omnes efficit, vt re vera miraculo dignum opus esse videatur, videlicet, herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem praue afficere: Hactenus ibi Galenus. Qui tamen (pace tanti philosophi ac medici dixerim) negligenter satis Dioscoridem legisse videtur. Namq; si Dioscoridis verba recte expendantur, id nullo prorsus naturæ miraculo fieri facile constabit, sed potius rationabili, ac legitima naturæ lege. Quandoquidem (vt recte scribit Dioscorides) simplex huiusce Trifolii decoctum haudquaquam id efficere potest: sed tantum illud, cuius fotu quispiam à ferarum morsibus liber euaserit, si eodem alterius locus vlcere affectus, non sanus (vt Galenus inquit) perfundatur. Id quod aperte Dioscoridis verba declarant, cum inquit: Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum, fotu dolores eorum finire, quos serpẽtes percusserunt. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde ac ille afficitur, qui fuerit à serpente demorsus. Hinc itaq;, mi doctissime Iuli, clarum fieri arbitror, non solum nihil in se rem hanc admirationis habere: sed etiam Trifolium ipsum, vel eius decoctum, omni prorsus deleteria destitui facultate. Nam cum Trifolii ipsius decoctum, quo demorsus, vel ictus quispiam foueatur, serpentis venenum à vulnere extrahat, eique permisceatur, haud dubie id venenosum redditur. Quamobrem nil mirum id videri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, vbi perfusæ partes aliquo vlcere laborauerunt, veneno per meatus vlceris ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi vexantur. Idem enim venenum cum sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Vnde liquido colligi potest, quod virus à Trifolii decocto euocatum, non autem Trifolium sit, quod similem sensum, similesq; dolores faciat. Quod autem venenum à ferarum morsibus exuctum, aut quocunque alio modo euocatum, vlceratis particulis contactum, necem afferre possit, complures tam Græci quam Arabes autores manifeste fatentur. Quandoquidem scribentes à serpente demorsos ore sugere præstantissimum esse remedium, serio nos admonent, ne id ore vlceribus affecto fiat, quoniam si venenum illud vlcus contingeret, sugentem proculdubio in mortis discrimen duceret. Hæc itaque sunt, quæ me maxime monent, vt credam Galenum hac in re non solum Dioscoridis mentem non percepisse, sed etiam, si liceat dicere, plurimum secutisse. Nam quemadmodum eodem de Theriaca libro ad Pisonem idem Galenus hallucinatus videtur, quod

De Trifolio Asphaltite secunda contradictio.

Lib. 3. cap. 106.

Venenum vlcerato ore exuctũ necem affert.

quod scribat, Nicandrum sequutus, Viperam partu necari corrosis à filiis intestinis (quod falsum esse iam omnibus notum est) ita facile adducar, vt credam in Trifolio asphaltite eundem fuisse delusum, vel à Sophocle Poeta, vel à Simo Medico, qui ante illum fabulam hanc scriptam reliquerunt, vt apud Plinium legere quis facile poterit libro & cap. 21. Sed & illud mihi magis mirum videtur, quod obseruarim Galenum, quo cum in Philosophia, tum in Medicina parem crediderim inueniri posse neminem, adeo Poetis addictum, vt eorum fabellas historiæ loco tam facile acceperit. Cum autem quomodo in his partim aberrauerit, partim vero sibi ipsi contradixerit, nesciam profecto cogitare, nedum decernere: ad te, mihi doctissime Iuli, mihi confugiẽdum fore putaui, vt hac in re tuam mihi declares opinionem, quonam pacto hisce in rebus falsus fuerit Galenus. Etenim cum videam ex tuo doctissimorum Enantiomatum libello, quantum laboris insumas, vt vbique Galenum tuearis à calumniatorum insidiis, quantumq; laudis in Encomio illo tuo illi tribueris, non aliter sane mihi persuadere possum, quam à te huiuscemodi explicationem me accepturum, qua & Galenũ ipsum ab omni crimine seruatum videam, & mihi plerimum satisfactum esse putem. Scio equidem non fore mihi opus, vt aliis te literis sollicitem, quo ad hasce meas cito respondeas, cum haud me lateat, quod tanto sis (qua tua est humanitas) mihi satisfaciendi desiderio, tantoq; animi feruore continuo accensus in Galeno defendendo, vt non oporteat me æquo (vt aiunt) sponte currenti calcaria adhibere. Cæterum hæc omnia in eam te partem accepturum esse confido, quam & summa tua humanitas, & iam plane confirmata amicitia nostra postulat. Vale. Goritiæ.

Viperam partu necari fabulosum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iulio Alexandrino Cæsareo Archiatro, S. P. D.

Agitur item de nonnullis in Galenum animaduersionibus, de Macere, & Hordeo.

Non parũ admirationis attulerunt mihi literæ tuæ. Vbi enim ex illis abs te aliquid noui pulchriq; afferri sperabam, quibus Galenum tuum ab erroribus illis defenderes, in quibus versari animaduerteram, Lib. de Theriaca ad Pisonem, nil aliud in eo defendendo te attulisse video, quam quod aperte affirmas lib. illum haudquaquam à Galeno fuisse editum, & ob id non esse opus aliquo defensionis genere. Ac eo magis pene sum stupore affectus, quod semper antea mihi persuaseram librum illum legitimum esse, quemadmodum & cæteri arbitrantur, qui in re Medica primas tenent, & in Galenica lectione se perpetuo exercent, qualis est in primis Iacobus Syluius apud Gallos insignis, præclariq; nominis Medicus, qui in Galeno ita versatus est, vt æstiment quidam Galeni Genium in ipsum transmigrasse, vt quiuis facile intelligere possit, cum ex cæteris eius scriptis, tum ex eo volumine, quod de componendis medicamentis instituit, nihil prorsus eum dubitare, quin is de Theriaca liber sit Galeni legitimus. Quinimo de Aloë & Asphaltite trifolio scribens, eadem omnia ex Galeno deprompsit, quæ de iisdem libro de Theriaca ad Pisonẽ leguntur. Quin etiam non Syluium solum hac duci opinione video, sed quotquot sunt in Italia nostra præclarissimi medici, & præsertim ii, qui in publicis Academiis medicam facultatem profitentur (vt sane audio) idem proculdubio affirmant. Idcirco cum id erroris abs te tantum fuerit obseruatum, hocq; non paucis comprobes rationibus, nempe quod stylus & oratio ipsa à Galeni ordine ac grauitate plurimum distent, & nonnulla habeantur ibi vocabula, quibus nunquam vti soleat Galenus, non possum te ipsum, tuumq; ingenii acumen non magnopere admirari, & (cæterorum, qui secus tenent, pace dixerim) sententiam tuam aliis omnib. præferre. Mihi quidem tuæ rationes adeo firmis fulciri videntur argumentis, vt nihil sit quod impediat, quin ego totus in tuam concedam sententiam. Proinde rectius posthac (vt arbitror) fiet, si Chalcographi ac Medici, qui Galeni opera recudere cogitabunt, librum illum de Theriaca ad Pisonem à legitimis seiunxerint, & inter spurios, asciptitiosq; te autore reconderint. Cui hac merito accepta referre debent, non ii solum, sed etiam cæteri quotquot habentur rei medicæ studiosi. Atqui mihi relictis his perquam gratissimum erit abs te doceri, quibus argumentis in hoc, quod nunc proponam Galenus seruari possit, cum certo sciam libros, in quibus, quæ mihi animaduersa sunt, nulla dubitatione esse legitimos. De Macere itaque prima erit animaduersio, in quo Galenus sibi ipse dissidere videtur. Siquidem libro septimo de simpl. Medicament. facultatibus. Macer, inquit, in tertio siccantium est, in caloris vero, & frigoris differentia neutrum insigniter efficit. Verum huiusce fortasse censuræ oblitus, longe aliter sensisse videtur libro sexto de medicament. compositione secundum locos, vbi de parando è Punicis pharmaco egit, sic inquiens: Nominatur autem Maces cortex quidam aromaticus, qui ex India affertur, multum calfaciens & adstringens. Qua in re vnicuique palam est sibi parum constare Galenum, ac etiam manifeste contradicere, cum hic Macerem calidissimum esse scribat, illic vero nec excalfacere, nec frigefacere censeat. Præter id eodem sane modo videtur in hordeo idem aberrasse, siquidem libro de Ptisana, Hordeum, inquit, generaliter acceptum, refrigerat, atque exiccat. Et primo de Alimentorum facultatibus: Hordeum, ait, in frequenti vsu apud homines est, quod non eandem cum tritico habeat facultatem: siquidem hoc palam calefacit, illud vero non modo non calefacit (quomodo nonnulla quæ in medio sunt calfacientium & refrigerantium, vt amylum & panis lotus) sed quoquo modo vtare, siue panes ex ipso feceris siue ptisanam coxeris, siue polentam paraueris, nunquam corpus calefacit. Quæ verba cum ita generaliter sint prolata, hæc efficere præstareque hordeum, tam interius assumptum, quam exterius appositum, sensisse Galenum non ambigo. Adhæc libro septimo de simpl. medicament. facult. eundem Galenum scripsisse constat, hordeum refrigerare & siccare ordine primo: sed longe aliter sensisse videtur, non sine ipsius doctrinæ repugnantia libro quarto de medendi methodo capite quinto, vbi sic habet: Porro omnia quæ putrefiunt ex calido & humido efficiuntur. Ideoq; etiam ea cataplasmata quæ ex hordei farina componuntur, seu quæ calfaciant, humectentq; omnibus iis affectibus, quibus moueri pus expedit, admouemus: hæc ille. Quibus

Liber de Theriaca ad Pisonem falso Galeno adscriptus.

De Macere in Galenũ animaduersio.

De Hordeo contrariæ Gal. sententiæ.

bus palam est, quod tametsi pluribus aliis in locis semper affirmauit, hordeum, quoquo modo in medicinam usu venerit, corpus ipsum refrigerare ac siccare: hic tamen manifeste docet contrarium, cum idem hordeum calidum & humidum putet. Proinde hac in re te consulendum decreui, vtpote Galeni defensorem, & qui ingenii acuitate & doctrinæ præstantia hosce nodos dissoluere facile valeas, quin etiam Galenũ ipsum iisdem argumentis tueri, & mihi id maxime expetenti satisfacere. Quod si non ita cito, vt velim, expedies, aliis fortasse maioribus in Galenum animaduersionibus te quamprimum præoccupauerim. Has quidem prædictis attexuissem, nisi aliquantulum subuererer, ne tibi plus molestiæ afferrẽ quam par sit, si longioribus literis ad te scriberem. Hoc tantum addam, nimirum me summopere optare, vt me fraterno eo amore prosequaris, quo semper antehac erga me affectum te fuisse cognoui. Vale. Goritiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Iulio Alexandrino Cæsareo Archiatro, S. P. D.

Tractatur an fracta pulmonis vomica pus quandoque (vt Galenus inquit) per vrinæ meatus excerni possit.

QVum tabellariorum, qui isthuc irent defectu priores literæ meæ hisce secundis adnexæ ad te mitti nequiuerint, manserintq; apud me ab Idibus Decembris in hunc vsq; diem: cõmittere non potui, quin iterum ad te scriberem, narraremq; quãta sim affectus admiratione, & pene attonitus factus, dum hisce diebus elapsis Galeni libros de locis affectis legerem. Siquidem is lib. 6. cap. 5. vbi diffusius de vesicæ morbis egit, ac etiam de iis corporis excrementis, quæ per vrinæ meatus excerni solent, rem intellectu maxime arduam afferre videtur, his verbis: Præter has aliæ quidem fiunt purgationes, sed raro, vt cum thorax, & pulmo per aluum purgatur, quæ sub septo transuerso positæ sunt partes, per vrinas: quorum causam cum nonnulli ignorent, neq; id vnquam accidisse viderint, quod à multis visum est, negant fieri posse, vt abscessu in pulmone orto, pus per renes excernatur. Pulmonis vomicam per vrinam, thoracis autem per intestina & aluum, expurgari vidimus. Quanquam re vera de latione ex pulmone in renes nulla omnino sit dubitatio. Etenim vt à caua vena, ita quoq; ex magna arteria, rami descendunt ad renes. Hæc quæstio tamen Erasistrati sectatores non parum vrget, quippe qui putãt solum spiritum in arteriis contineri. Nobis vero nihil difficultatis affert, vtpote intelligentibus, quod leuis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriã incidens, per renes transit ad vesicam. Hactenus ibi Galenus. Hoc idem pariter scriptum reliquit Auicenna, vtpote qui magis Galeni testimonio acquieuerit, quam rationi. Quo fit, vt pene obstupescã, quo pacto velit ibi Galenus, quod pus ipsum, quod nil aliud est quã putridus, fœtẽs & corruptus sanguis, non solum labatur per arterias, in quibus vitales recluduntur spiritus, qui vbi paulisper à sua distrahãtur functione & in discursu remorentur, præsertimq; ab his impedimentis, quibus læduntur, verẽda emergũt symptomata: sed quod ingrediatur in sinistrũ cordis sinum, vbi nil profecto aliud manere potest (vt Gal. idem ait) quam tenuissimus ac purissimus sanguis, tenuissimis spiritibus refertus: nimirũ, nescio ego quomodo fieri possit, q; in sinistro cordis sinu, vbi hominis vita, & sanguis ille purissimus vna cũ vitali spiritu continetur, possit quoq; cõtineri eo tẽpore pus illud fœtẽs, erodẽs, labefactansq;, vel illac trãsire, quin sanguinẽ illum selectiss. inficiat eiq; misceatur, & per consequens quin mortem illico afferat. Siquidẽ cum Medicis omnib. comprobata sit sentẽtia, quod sanum omne quod à putrido tãgitur, putridũ fiat, non video sane, quo pacto fieri possit, quin spiritus, et sanguis ille puriss. pure fœtido labefactatus, aliquid in se fœtoris putredinisq; excipiant, & verẽda admodum subsequantur symptomata, & ipsum fortasse totius corporis exitiũ. An non videmus quotidie, qui morbos curamus sæpenumero, cor ipsum versus malignos ferri vapores, à vitiatis succis exortos, qui quamprimum cor ipsum inuaserint, ægros inducunt cum in animi deliquium, tum in cordis tremorẽ? Quæ symptomata statim sequũtur, frigidus sudor, totius corporis pallor, virium defectio, arteriarũ interceptio, & alia huiusmodi accidentia, quæ hominis interitum denunciare solent. At si certum est ab infecto aere infici spiritus, & humores, & pestilentes subinde (vt Gal. plurib. in locis scriptũ reliquit) oriri febres, quarũ putredine innumeri moriuntur, quomodo fieri potest, vt non solum spiritus, sed etiã sanguis ob tam fœtidi puris per eorũ vasa, imo per ipsius vitæ fontem decursum, non admodũ afficiantur, sed ex consequenti corpus vniuersum, affecta facultate vitali? Fiat autem id tam velociter quã à natura fieri possit, haud vnquam mihi aliter persuaserim, quã quod impossibile sit, quin contactis affectisq; spiritib. id fieri queat. Nam queadmodum videmus, si quis veloci quantũuis cursu feratur, vbi in putridum inciderit cadauer, quod nullo sane pacto fieri posset, quin fœtor illi illico nares feriat, & spiritus ibi contentos inficiat, ita sane longe magis infici posse spiritus vitales crediderim, qui à fœtidiss. illo pure fuerint contacti. Equidẽ mihi de hac re diligenter cogitãti nulla succurrit ratio, cuius auxilio cognoscere possẽ, cur id tam facile factu affirmauerit Gal. His accedit Galeni ipsius autoritas, quippe qui lib. 1. Aphorismorũ, Medicos quoscunq; admonet, ne humores trahãt vacuentq; per principes partes his verbis: Motus vero humoris noxii ad loca non accommoda sunt, quãdo vel aliquẽ habuerit suapte natura principatũ, & maius ex ipsis damnum est subsequuturũ, quam morbus, qui indicatur, expostulet, vel nullã habeant effluxionẽ. Exempli gratia, vbi Epar humores infestãt, quos oportet euacuari, duæ sunt accõmodæ motiones. Prima per vẽtrẽ, et huius ilia, q̃ p aluũ inferiorẽ: altera per vomitũ melior existit. Secũda quæ per renes atq; vesicã. At motus qui ad pulmonẽ, thoracẽ & cor inclinat, bonus nõ est. Oportet itaq; medicũ naturæ motum animaduertere, & siquidẽ idoneus fuerit, subministrare & adiuuare: sin autẽ cõtrarius ac noxius, prohibere, transferre, atq; diuertere oportet. Hæc ille. Quæ omnino affirmare videtur, nullo pacto expurgari posse vomicæ pulmonis pus per arterias illas, et sinistrum cordis sinũ absq; manifesto mortis discrimine. Hoc autẽ cũ fortasse animaduertisset Paul. & Aetius, viderentq; id nõ esse rationi consentaneũ, nihil peculiare de venis, vel arteriis decernere ausi sunt, sed tantũ scriptis posteritatis memoriæ reliquerunt, huiusmodi abscessus sursum erũpere, nonnunquã infra, atq; ea, quæ inferius tẽdũt, partim in ventrẽ & intestinũ trãsmitti, partim in vesicã per vasa quædã administrata. Quo fit vt facile existimẽ, hac in re (si tamẽ hoc liceat affirmare) aberrasse Gal. Quãobrẽ nõ desunt etiã docti viri, qui putent, quod si

Argumenta contra Galeni sentẽtiam.

tamen

tamē fiat huiusce puris ad vesicā transmissio, transmitti id ad venam sine pari, Græcis, ἄζυγα vel alias forte circa pulmones vel thoracē, & inde in venam cauā, renes & vesicā. Nam nonnunquam in sanguinē menstruū in vteri affectionib. vbi obstructa ea vasa fuerint, quib. sanguis ille expurgari debet, sursum ferri videmus per venam cauā, & deinde non per arterias, neq; sinistrum cordis sinum. sed (vt putamus) per venam sine pari, vel alias quascunq;, à quibus facile in pectus thoracemq; diffunditur, fieriq; inde, vt ita affectæ mulieres cruentum emittant sputum: Ita videtur facile euenire posse vt eodem ductu pus ipsum deorsum feratur. Proinde non ita facile adducar ad credendum, posse pus per arterias illas & per cor ipsum transire, vt ipse apertissime censet Galenus, nisi tu, mi doctissime Iuli, qui Galeni genio pro tua voluntate vteris, doctissimis tuis argumentis ab hac me dimoueris sententia. Vale. Goritiæ.

Vomicæ pulmonis expurgationem ad vias vrinæ fieri per venā sine pari.

IVLIVS ALEXANDRINVS, PETRO Andreæ Matthiolo Medico.

Respondetur obiectionibus & animaduersionibus nonnullis in Galenum factis, in Epistolis præcedentibus.

QVoniam ita tibi videri video, Vir celeberrime, abstinebimus in posterum à nimiis illis, ac verbosis, quæ iā diu antea inchoatam, ac nunc demum absolutam, minime omnium decere videantur amicitiā nostram, pollicitationibus: in id scil. futuro semper tēpore intenti vnum, vt quoties vsus venerit, aliquaq; sese aliquo tandem pacto mutuo iuuandi præbuerit occasio, vno tantū verbo quid sit, quod fieri ac peragi a nobis velimus, inter nos significemus. Dioscoridem Gallici autoris illum, quē ad nos miseras, postridie Hieronymo a Sprincenstain Baroni, nominis tui amātiß. legendū dedi: ipse tamē prius quā Procemiū illius autoris totū, ac capita præterea quedam delecta à me ad rem hanc antea percurrissem. In quib. honorificentiß. semper mentio tui fiat, vsq; eo, vt ingenue passim fateatur autor libri accepta se vni prope tibi libenter referre omnia, quæcunq; tandē dici, aut excogitari ab eo potuerint, ad rem hāc apte & concinne. Hoc non opinor ignoras, si paulo magis gloriolæ, nescio cuius, essemus cupidi, quantū non solū tibi Autori operis tanti cessurū laudis esset, sed etiā mihi, cuius tu nomen inscribendū curasti in parte clypei, quem Dioscoridi de tuo, tanquam Mineruæ olim suæ, opinor Phidias ille, affixeras. Cuius iam operis non solum Italiā peruasit fama absoluti, verumetiā Germaniā ipsam omnē peragrauit, Gallias & Hispanias occupauit, atq; haud scio an minime in his tantum locis subsistens vlterius etiam sese propagauerit, & ad Indos vsq; peruenerit, nouasq; memoria nostra inuenti orbis penetrauerit regiones. Verum natura quadā, & instituto philosopho homini, cuiusmodi tu esse in primis videris, nō tam de hoc gloriandum esse censeo (quanquam & hoc quidē non prorsus dedeceat, si quis bene apud bonos omnes audiat) quod nominis tui apud gentes omnes & nationes fama vigeat, quam de eo lætandū magnopere, quod propogatus in vniuersos ita, ex rerum tuarum animaduersione hac, vsus fructuosiß. omnib. futurus sit, vti iam tibi homini, vt dixi, a natura ad philosophiam facto satis hoc futurum superq; sit, si te tua benefacti huiusce tui quod mox atq; olim in vniuersum genus humanum redundaturum sit conscientia, consolere. Atq; hæc ita se habent.

Quod autem nodos mihi offers explicandos quosdam in Gal. libris, quamuis sciam hoc idē præstari à te ipso melius posse, non subterfugiam tamen hoc quicquid id est amice iniunctum à te mihi laboris, vt si sentētiæ de re hac nostræ forte conueniant, certior quædam opinioni inde nostræ acquiratur fides: sin minus, at ansa tamen ex hoc suborta veritatis appareat aliqua, quam tenere possimus. Ac primum de Macere, video à Gal. libris de simpl. medic. facult. Corticē id esse statui ex India allatum, in quo exiccandi, & adstringēdi vis insit insignis, ac pauca præterea caliditas quædam, & tenuitas acrimoniaq; exigua, quæ aromata referat, notetur, breuiterq; in quo nihil effatu dignum reperiatur, quod ad calorem vel frigus attineat. Atqui in lib. de comp. Med. per locos sexto, dissonant Autoris eiusdē dicta de hoc, quo loco Macer, idq; verbis minime obscuris egregie excalfacere & adstringere dicitur. Non confugiā eo nunc, vt dicam (quod affirmare tamen possim) hosce de comp. per loca libros, inter omnes a se postremo factos reponi à Gal. sicuti de simp. med. facult. præsertim vero operis partem eam, quæ tractatum de lapidib. præcedat, multo ante tempore ab Autore eodem prodiisse, qua temporis intercapedine haud sane exigua verisimilimum sit, potuisse diligentiore quadam, vt in rerum sæpe harum examinationē euenit, obseruatione, alia quadam reperiri cortex is facultate præditus à Gal. quam visus ei antea fuisset: imo non alia, diuersa nimirum, ac contraria: sed quod tam multo antea modice se acre ac calidum gustāti obtulisset, idem postea maiori insignitum caliditate repræsentaretur. Quod cum frequenter in aliis contingere omnib. possit, quæcunq; obuia eundem sæpe referre gustum experimur, tum vero longe minus futurum mirum sit, si in re exotica idem contingat, vt ab euanida, ac iam marcescente aliter, atq; aliter à vigente adhuc, vires suas integras obtinente affici gustus queat. Atq; id sicuti paulo ante dicebam, non diuerso modo prorsus, sed cum vtrobiq; calfaciēdi vim quandam notare possimus, hic tamen quam ibi efficacem eam interdum esse magis deprēhendamus, posterioraq; ita Galeni verba non destruentis prorsus priorem sententiam sint, sed addentis potius, eamque ipsam tanquam in melius promouentis: a qua ego sententia non sane recederem, si qua modo posteriore in loco facta prioris fuisset mentio à Galeno. Eadem hac de causa dicendum nobis non fuerit diuersi, ac varii, diuersis his in locis, meminisse Maceris autorem eundem. Neque enim facile silentio præteritum hoc à Galeno fuisset, præter id quod iisdem prope vtitur vtrobique locorum, quibus nobis rem ipsam notis prorsus suis implicet verbis, vt eundem omnino esse appareat. An vero antiquorum, ac nostri temporis Macer eadem, aut diuersa habenda res sit, quærendū. Non diuersam esse omnino videri non immerito possit, quod in nostro, non secus atque in veterum illo, caliditas adstringendique & exiccandi vis, & aromaticum præterea haud obscure quiddam inesse omnino apparet, corticisque idem speciem refert, imo prorsus cortex ipse est quidam. Eo igitur hac in re deuenio, vt considerem affectum, de quo sexto de comp. per locos libr. à Galeno mentio fit. Phlegmonem esse in scirrhum iam abeuntem quam non nisi frigidi, crassiq; humores quidam procreare soliti sunt. Video igitur à Galeno libro de Simp. Medic. facult. Maceri vim tribui valenter in primis exiccandi, quod si præstare potest, vt frigidos id genus humores siccando dissipet, idem non immerito videatur dici posse excalfacere: si non primo ac per se, at secundario, & ex accidenti, nimirum exiccandi vi sua, dum frigiditatem

Responsio ad tra traditionē Galeni de Macere.

humo-

humorum eam omnem aufert. Sic quidem, vt quod prius Galenus in lib. de Simp. medica. facultat. dixerat ἱκανῶς ξηραίνει καὶ στύφει, retulerit in lib. de comp. medicament. per loca, ἱκανῶς θερμαίνει καὶ στύφει. Ac quoniam loco ξηραίνει θερμαίνων reponit, idem voluisse ac effectum omnino eundem notasse videatur, diuersa quauis id ratione fieret, prope vt illud θερμαίνων pro ξηραίνων accipiendum sit. Reliqua enim omnia eadē de re verba sunt, hoc vno dempto, vt si reiicere dissensionis causam in librarios velimus, facere id haud vlla omnino absq; causa non prorsus immerito possimus, contenderemusq; hoc pacto eorum culpa in sedē prioris ξηραίνων irrepsisse posterius θερμαίνων. Quid est enim quamobrem iisdem prope vtrobiq; ad rem hanc verbis vteretur, in hoc autem vno dissideret? alioqui longe quoq; verisimilius cum sit, cum insigni adstringendi vi, insignem illam exiccandi potius quam calefaciendi consistere facultatem posse. Quod si θερμαίνων scriptum omnino sit, hoc scimus, nempe egregie calidū, exiccare egregie quoq; solere, quemadmodū exiccans, sicuti prius dicebam, calfacere ex accidenti, & quidē non tenuiter, siquidē humores quos siccando dissoluit, frigidi valde fuerint. Neq; tamen interea pro magna habenda controuersia illa sit ac dissensio, in qua res eadem calida semper esse pronunciatur, plus licet aliquando, minusq; aperta, & ex professo dictorum repugnantia esset, si quod prius statuisset frigidum, calidū postea vehementer esse assereret. Nunc cum calidum primo, sed non magnopere, secundo vero magnopere calidum posuerit, idq; interiecto annorum plus viginti spacio, videri cuipiam posterius diuersum potius quam aduersans aut repugnans priori, dictum non iniuria possit. 10

Responsio ad factas de hordeo obiectiones.

Iam de hordeo facilior est explicatio: vt enim frigidum id alibi semper statuerit Galenus, quarto autem Therap. Meth. libro, Cataplasma ex hordeo inter calefacientia & humectantia numerarit, in eam partem accipiendum dictum hoc fuerit vti Cataplasma ex hordei farina, idem, quod reliqua pus mouentia cuncta faciunt, praestare existimemus. Quae cum emplastica esse conueniat, sic meatuum cutaneorum obturatione calorem natiuum detinent, vt hac de causa, quoniam quidem calorem hunc, rem calidam humidamq; adaugent, calefacere, & humectum reddere dicantur. Plus prope in eo inesse controuersiae videri cuipiam non immerito queat, quod quum ex quarto Meth. ex suppurantibus hordeum fecisset: idem deinceps quinto de simp. Med. facul. libro, ex horum ipsorum numero delet addita etiam ratione, quod abstergentis inesse illi plus facultatis appareat, quam suppurātibus conueniat. Verum hoc de simplici, ac per se. De composito illud intelligendum, vt, licet non sane multum a suppurantium temperamento recedat, haberi tamen huiusmodi non nisi addito hydrelaeo possit. Neq; tamen inuenias quarto Meth. ea quidem in parte libri priuatim nominatimq; factam fuisse a Galeno hordei mentionem vllam: In hunc quidem modum scribit, καὶ τοίνυν καὶ τὰ διὰ τῆς ὠμηλύσεως καταπλάσματι. Quod Interpres vertit: Ideoq; ea Cataplasmata, quae ex hordei farina componūtur: quā recte, haud ausim affirmare. Nec ignoro alibi à Galeno acceptum fuisse ὠμήλυσιν pro farina hordei, vt 14. Meth. quum ὠμηλύσεως prius meminisset, subdit postea ὀνομάζω δὲ οὕτω τὸ κρίθινον ἄλευρον. ita voco hordei farinam. Idemq; prope 3. de compo. medicamentorum κατὰ γένη protulit, quod nō sic tamen perpetuum habendum fuerit, vt nō accommodari alterius alicuius generis farinae vox eadem ab autore eodem soleat, vt ex secundo colligi potest de cōp. med. per loca lib. cap. de Cephal. Κριθίνῃ ὠμηλύσει, hordeacea inquit ὠμηλύσει, quasi alia quoq; quam hordeacea reperiatur: & quarto eiusdem operis lib. quo loco medicamentorū Archigenis meminit itidem ἢ ὠμηλύσει κριθίνῃ ἢ πυρίνῃ, id est, hordeacea vel triticea. atq; itidem sexto inter Archigenis eiusdem medicamenta ad Gargareonas. Καὶ ὠμήλυσιν ἐπιθετέον τὴν διὰ κριθίνου ἀλεύρου ἢ διὰ λινοσπέρμου ἢ τήλεως, id est, imponendumq; ὠμήλυσιν quae ex hordei, vel lini seminis, vel foenograeci farina componitur. Quod si igitur non vnicū idemq; vbiq; ὠμηλύσεως significatum esse manifesto apparet, viderit interpres, qui ὠμήλυσιν hordei statim farinam interpretatus est, quam recte factum ab eo hoc fuerit: vti iam siquidem vera sunt, quae diximus, ac quarto Methodi, vbi nulla hordei mentio, ac suppurantia tractantur, pro ὠμηλύσει triticeam, vt quae dubio procul suppurans sit & habeatur, accipere conuenientius, quam hordeaceam farinam liceat, nulla omnino futura in Galeno ita dictis controuersia sit, & vt cataplasma inibi tamen ex hordei farina intelligatur, calidum id, humidumq; illo quo antea diximus modo, caloris videlicet innati adauctione, intelligatur, non vnius quidem hordei ratione, sed hydrelaei, quod vel in primis nominandum ὠμηλύσεως sit. Sic enim ait Autor li. qui introductorius siue Medicus inscribitur, Τῶν δὲ καταπλασμάτων τὰ μὲν διὰ μόνου μέλιτος καὶ ἐλαίου κατασκευάζεται καὶ καλεῖται μαλακτικά. τὰ δὲ δι' ὑδρελαίου, ἅπερ ὀνομάζουσιν ὠμήλυσιν, id est, Cataplasmatū alia ex solo melle & oleo preparantur, nominanturq; malactica, alia vero ex hydrelaeo, aqua nimirum & oleo, quam ὠμήλυσιν vocant. Apparet iam hinc ὠμηλύσεως compositionem hydrelaei potius esse, quam farinae additamenti, quae, sicuti dictum fuit, vt hordacea quoq; interdum sit, olei in primis & aquae additione nancisci temperamētum id queat esse, vt ex pus mouentibus medicamentum vnum quoddam possit. Atq; haec credere omnia magis possimus, si dictorum à Galeno de hordeo meminerimus, quibus immutari eius aliquando temperamentum, & ex sicco humidum reddi aperte pronunciet. Idq; intro etiam pro cibo assumpti. Ita namq; ait, lib. de alimentis primo capite de hordeo. Οὐδέποτε μὲν οὖν θερμαίνουσι τὸ σῶμα κατ' οὐδένα τρόπον σκευασίας, ὑγραίνουσι δὲ καὶ ξηραίνουσι διαφόρως σκευασθεῖσαι. τὸ μὲν γὰρ ἄλφιτον ἐκ τῆς φρυγείσης κριθῆς γινόμενον ἐναργῶς φαίνεται ξηραῖνον, ἡ πτισάνη δὲ ὑγραίνει ὅταν γ' ὡς προσήκει σκευασθῇ. q. est: Nullatenus ergo quocunq; modo paretur hordeū calefacit, humectat autē & exiccat p modorū diuersitate, quibus preparatus. Etenim farina, quae ex tosto hordeo fit, manifesto exiccare videtur. At ptisana, si p eo ac cōuenit preparetur, humectat, quae de hordeo, vt in alimentū tantummodo cedit, dicta accipi cuncta debent: Eiusmodi namque nunquam quidem excalfecerit. At extrinsecus admotum cum hydrelaeo, quomodo dici calidum, atque humidum possit, natiuum ipsum calorem conseruando, superius ostendimus. Concesso etiam quod dicta quarto Method. ὠμήλυσις illa pro hordei farina habeatur. Id quod tamen non vsque adeo firmum, certumq; esse dictis antea de causis apparet. Obiter illud dicendum hoc loco occurrit, sententiam nostram, quam olim de vini temperamento sicco, humidoque memini me protulisse, Galenicis scriptis, de hordeo hisce veluti asseuerari certius etiamnum posse. Etenim si hordeum, quod siccū per se habeatur, commode preparatum, hoc est, plurimum inter elixandum cum intumuerit, deinde lentiore igne ad cremorem quendam longiuscule deductum, sic humectans reddi valet, quid est quamobrē existimare non possimus vini quoq; siccitatem, quae naturalis illi sit addita aqua attemperari, deduciq; ad humiditatem posse, vt sicuti siccando prius fuerat, nunc idem humectādo sit, praesertim cū tam facilis ac pmpta rerū inter se harū mistura sit, vt non magno negotio alterutrius cōmunicari alteri natura, atq; adeo vinci ea paulo liberaliore alterius additione possit.

20 30 40 50 60

ὠμηλύσεως varia significata.

Non

Non autem facile memini incidisse me in loca Galeni vnquam vlla, in quibus vinum humidum statuat, non autem ibidem semper certissima quedam duci coniectura queat, de potu, aliis ex coque vini intelligenda dicta ea esse: ideoque pro diluto semper tunc accipiendum. Quoniam certum, probatumque sit frequentissimum vsitatissimumque diluendi bene vini veteribus semper morem fuisse. Que si vera esse contendimus, ac siccitas solum, ac per se perpetuo intelligenda est, humiditas autem aqua admisti, dictaque autoris de hoc aptissime semper tanquam applicari sensui quaque suo possunt, nulla hac quidem in re dissensio, discordia nulla fuerit, sicuti nec in hordeo, quod varia quadam ratione, merito modo siccum, modo humidum dicatur, frustraque hoc pacto tot ac tante, a tot ac tantis susceptae de rebus his altercationes fuerint, quas diluere vnica hac ex re veritateque, ipsa (vt mihi quidem videtur) annotatione liceat. Venio ad id, in quo non tam Galenus culpari videatur, quod minime coherentia sibi protulerit, quam damnari, quod impossibilia, quaque vt fieri queant, rationi omni, vt videri vnicuique possit reclament, scripserit. Ea sunt dicta sexto de locis affec. li. quo loco thorace & pulmonibus contenta, quanquam raro, at interdum tamen per aluum sicuti que sub transuerso septo sunt per vrinas purgari solere dixit, atque ita pulmonis aliquando abscessum per vrinam, thoracis vero per intestina & aluum purgatum visum a se testari ipse non dubitauerit.

Responsio ad quæstionem de expurgatione vomicæ pulmonis.

Quod non vsque adeo videri mirum debeat, quum haud difficulter, sicut ipse ait, leuis pulmonis arteria quod puris in seipsam recipit ex abrupto abscessu, id in sinistrum cordis vētriculum deferre possit, vnde in magnam arteriam incidens pus per renes in vesicam transiens deferatur. Quod quemadmodum ex vena caua, sic ex magna quoque arteria ramose quedam propagines in renes tendant. Cui igitur non videatur admiratione maxima dignum (ais tu) purulentam id genus materiam ac corruptam preternaturalemque saniem nature nostrae infensam, non solum arterias ipsas, quibus spiritus continentur vitales, omnium maxime rerum sibi aduersantium noxam presentientes: sed etiam sinistrum illum cordis ventriculum occupare posse, quo loco sanguis solummodo spirituosus quidam consistere soleat, vt si peruenire eo delatum pus concedamus, necessarium sit cum spiritus eo in primis infici in quibus vita, tum vero horrenda inde quedam symptomata sequi, cum tantum non quotidie in curationibus ipsis videamus impetentes cor ipsum fumidos quosdam vapores ac malignos cordis tremorem, syncopen, frigidosque sudores ac horrenda queque inferre symptomata. Iam si ex aeris corruptione infectis spiritibus febres oriuntur pestilentes, vnde multa sepe hominum millia pereant, quid censemus futurum decumbente eo putrida aliqua ac fœtida materia, non infectum statim iri spiritus ac sanguinem? cordisque vires, corpusque vna totum corruptum affici credemus? His adductus rationibus inconsiderate cuiusdam oscitantie prope damnas Galenum, nec inire rationem vllam te posse ais, quomodo venire in mentem Galeno potuerit vt ista scriberet: maxime autem quod repugnantia his ipsis scripsisse videri possit non immerito, vt sectione Aphorismorum 1. Aphor. 21. Qua parte cauendum nobis esse admonet, ne per principales corporis partes euacuatione vnquam ducantur humores. Eadem culpa notas Auicennam, quod idem sensisse visus sit. Paulum, & Aetiū eximis, quod diuersa: Ad extremum reiecta Galeni, ipse tuam de tuo affers super re hac sententiam, vt facti tamen ratio, quod fieri interdum videamus, seruetur: ais quoque videri tibi transmissionem puris hanc per venam potius sine pari fieri per quam in venam cauam delatum peruenire tandem ad vesicam possit, nō secus ac in menstruorum suppressione videmus aliquando, ductibus eisdem sursum actum sanguinem sputo tandem reiici. Atque hec fere argumenta sunt, ni fallor, tua, quibus Galenicu de re hac dictis fidem vehementer sane abrogas. Verū si diligenter nobiscum perpendentes reputauerimus, animaduertere licebit longe aliud esse, quū quid naturaliter, atque quum preternaturaliter fit, cū a facultate quadam, atque quum ab affectu, cum pars valet, atque cum imbecillis est, cum expellitur noxa, atque cum recipitur. Contrarium enim inter se rerum harum, diuersam quoque ac contrariam esse rationem oportet. Nihil igitur eorum que ante attulimus ad deiiciendam Galeni sententiam fuerit, in quo non affectum, imbecille, ac velut victum esse cor ipsum necessum sit. In syncope enim, ac tremore cordis, & huiusmodi, quis non imbecillitatem cordis videat? Non enim contingere aliter ista possunt. Eodem pacto inspiratione attractus aer pestilens, si cor, vicinasque cordi partes male affectas, ac putredini expositas offenderet, noxam intulerit, aliter vero nequaquam: non iniuria, succumbit enim his casibus impetenti nocumento cor, viribusque suis defectum afficitur. Contra vero quoties expultrice facultate sua validum vtitur, longe a se venientem semper noxam expellit, atque vt aliunde aliquando transmissam admittat, non vt retineat admittit, sed vt propellat, quasique per transennam, & in transitu actam eiiciat. Quod tunc fiat quoque, cum pulmonis abscessus disruptus, eam sibi forte inuenit viam, vt per leuem arteriam ab expultrice vi actus, tanquam fugiens sinistrum quoque cordis ventriculum perstringat. Quo tempore verisimile est, robore suo constans cor, spiritibusque vna preditum validis, cum aliis vna insurgere ad rei noxie celerrimam quandam expulsionem, vti iam robusta quidem pars ea non sane admodum adfici debeat, dum integra facultatem suam obtinet qua materiam quantumuis fœtidam ac corruptam, de sedibus suis exturbatam pellit. Solere autem expultricem vim ex minima quaque occasione per quascunque corporis partes humores quoscunque actos propellere, autorem habemus Hippocratem ipsum. Hippocratique vna subscribentem Galenum. Πᾶν γὰρ ἐκ παντὸς ἕλκειν φαίνεται, καὶ παντὶ μεταδιδόναι, καὶ μίαν πάντων εἶναι σύῤῥοιαν καὶ σύμπνοιαν, καθάπερ καὶ τοῦθ᾽ ὁ θαυμασιώτατος Ἱπποκράτης εἶπεν. Id est, Videtur enim vnumquodque ex vno quoque trahere, atque ad vnumquodque transmittere, vnamque habere omniū conspiratione & confluxū, sicuti hoc quoque ipsum admirabilis maxime Hippocrates dixit. Hac ratione videmus ex ambitu totius corporis per singulas corporis partes ductos trahi humores malos, atque etiam malignos sepe ad ventriculum, & intestina, rursus ex precordiis sepe ipsis in extimam cutis superficiem expulsos verti, quoties morbum faciens materia sepenumero omnium pessima, cuiusmodi quidem pestilentium febrium fuerit, expultrice facultate protrusa, particulas tunc omnes permeans in ambitum diffunditur. Hippocrates igitur est, qui primus partium omnium inter se consensum ac cōspirationem quandam inuexit quam videri possit sequutus Galenus, dum puris transmissionem per loca cordis fieri posse asseruit. Que siquidem robuste partes ea sint, viresque ac facultates obtineant suas propellendis noxis validas, verisimillimum est, transcursum eas ferre posse materie tantula temporis mora per eas abacte, precipue non vsquequaque tamen, vt plereque alie male. Quandoquidem pus ipsum scimus rem esse semicoctam quandam, tum que non prorsus nature vires effugerit, atque ideo que minus esse eidem aduersa queat. Quod si tunc temporis imbecillum cor sit, viribusque defectum suis, nec celeriter propterea depellere a se noxam

eam valeat, non negauerim ea casu, quibus abscessus ad cordis sedes eas tetenderit, hosce Syncopen, multaque praeterea incurrere symptomata alia posse, atq; adeo mortem quoq; ipsam fortasse quandoq; obire. Tanta enim esse potest redundantis eo saniei vis ac copia, inde vt veluti suffocatus perire ager queat. Nam alias nisi copia ea exuberet, non crediderim facile moriturum, cuius robur tam potens fuerit, vt immutanda in melius materia noxia, conficiendoq; inde puri satis esse potuerit. Neq; Galeno tamen aduersantur ista, qui eo loci, sexto nimirũ de locis affectis, nil aliud quam delationem puris per loca ea contingere posse affirmauit: subsequantur autẽ necne symptomata, nihil quicquam pronunciarit. In quo igitur quaeso reprehendere Galenum possumus, qui rem, quae fieri possit narrauit, rem vero ipsam aliquando insequentia non attulit: Neq; enim necessarium semper hoc facere est, vt qui pus per sinistrum cordis ventriculum transire, atq; ita in vesicam deferri aliquando posse dixerit, idem is, nisi tunc solere hoc ipsum grauia quandoque insequi mala addat, damnandus propterea non sit: Non enim rem attingit hoc, quae explicata satis esse videri potest. si delatio ea puris notetur tantum ea quidẽ in parte, in qua nihil quam hoc ostensum aliud volebat Galenus. Concesserim igitur rem hanc, symptomata ea sequi interdũ: nũ ideo culpabimus Galenũ? ꝙ id quod fiat scripserit, accidẽtia autẽ aliquãdo nõ scripserit? aut nũ affectus quidã cordis, quũ de his scilicet institutus solũ sermo est, nõ recte numerabuntur? quos nihilominus sequi plerũq; syncope cõsueuerit, etiãsi nullã syncopes mentionẽ faciamus. Scimus obstructionẽ arteriarũ vicinarũ cordi, syncopen facere: saepe de arteriarũ earũ obstructionib. loquimur aut scribimus: quoties hoc ipsum videlicet tantum agimus. de syncope verbum nullum: an ideo falsa nos dixisse cauillabitur aliquis? Sic Galeno quum deriuatio tantum puris illa significãda eo in loco esset, nihil praeterea, non fuerant necessario adnectenda symptomata, quae insequi interdum deriuationem illam consueuerint. Quid itaque fuerit quod queramur de Galeno? Nunquid falsa ipsum dixisse dicemus quod per cordis loca abire in vesicam pus existimauit? at σύρροιαν hoc, & σύμπνοιαν Hippocraticam illã admittere docuimus, exemploq; firmauimus maxime saepe malignorum humorum vltro citroq; per corporis particulas omnes permeantium, & modo se foras ex praecordiis ad extimas corporis partes protrudentium, modo eisdem prorsus viis, sed discessu in contrarium facto, interitus actorum, idq; in omnes prorsus partes πᾶν, vt inquiunt, ἐκ παντὸς, & rursus ἐκ παντὸς εἰς πᾶν φέρεσθαι, tertio de nat. facult. lib. nulla vt inde eximi prorsus pars videatur: Sed enim dices, non addidit malorum quorundam symptomatum sequelam. Primum non erat necessum hoc facere aliud agenti, remq; solũ ipsam vt contigit narranti: Deinde non semper successerint symptomata eiusmodi, sed quo casu tantum inualidum imbecillumque fuerit cor, spiritusq; vitales exiles, quemadmodum non quoscunq; corripi animi defectu videmus, etiam vt in corpore causa subsit, quae facere hoc valeat. Fortis namq; virtus, quod dici solet, multo maximis nocumentis resistit. Ne miremur igitur Galenum ista dixisse, quae, quomodo contingere possint, ratio extet. Nec valere existimemus, transmissionem eam ad loca ea puris sequuntur aliquando symptomata quaedam: ergo transmissio ea non fit. Fieri autem non difficulter interdum sane posse absque quod vel pareat, vel grauissimis quibusdam symptomatis corripiatur ager, aperte, ni fallor, docuimus, ac proinde minime cõtraria sibi attulisse credamus 21. Aphor. lib. 1. Quorum si recta examinetur ratio, confirmandae potius Galenicae huiuscemodi sentẽtiae caussa adduci debeant, tantũ abest vt destruant. Nihil enim aliud persuadere nobis nititur ibi, quã vt loca quaeramus per quae commodius semper, ac tutius duci euacuandus humor queat: inspiciatq; semper artifex, monet, impetum ita humorum à natura factum, vt conuenienter promoueamus, contrarium vero cohibeamus, aut alio auertamus, atq; haec sunt aphoris. libri dicta. At in de loc. affectis: solere inquit, interdum fieri, quanquam rarenter, vt materia ex pulmone in cor feratur. Ου μὴν εἴωθεν οὕτω συμβαίνειν ὡς τὸ πολὺ φθανούσης τῆς μεταλήψεως εἰς τὰς τραχείας ἀρτηρίας γίνεσθαι. Atqui ait, plurimum non ita contingere consueuit, facta prius in asperas arterias transmissione, vt cum hanc minus naturae vsitatam esse dicat, proinde minus esse quoq; intelligamus commodam, nisi tamen affatim confertimq; transmissio illa ad tracheam fiat, in quo periculũ suffocationis insit. Idem prorsus, quod in Aphor. dixerat consuesse naturam, modo conuenienter, modo contrarie hoc facere. Neq; vsquam reperietur Galenus eo quidem in loco euacuationem hanc aliis praetulisse, sed solere, raro licet, à natura fieri, dixisse: videlicet, vt quum potiorem non inuenit, hanc tamen ipsam tanquam secundo loco ad exonerandum se quaerat. In Aphor. autem nihil aliud, quam medicum admonet, caueat diligenter, ne per loca inconuenientia ducat, quod nos quoq; praeceptum sequuti, quoties euacuandum nobis contentum pulmone pus esset, si quam moliri nobis aliam commodam magis liceret, non vtiq; ad loca deduceremus paulo nobiliora, quod idem à natura quoq; fiat, vt non, nisi quum aliter aliqua tandem de causa non potest, puris eo ab ea materia transmittatur. Nihil igitur controuersiae in his, repugnantia nihil. Nec dissentire mihi quidem videntur ab his Paulus & Aetius (nam de Auicenna ne tu quidem ambigis) illud enim quod vtriq; verbis prope iisdẽ quibus Galenus ad haec vsi per vasa quaedam id fieri dixerint, quid aliud, quam monstratae à Galeno viae illae (nisi vero aliquid nobis fingamus) esse possit, fateor me non videre. Addis ad extremũ quum Galenicam super hoc sententiam refutasse tibi viderere acute in primis excogitatam de tuo communiq; tibi cum quibusdam aliis credisq;: siquidẽ transmissio tandẽ haec fieri à pulmonibus ad vesicam debeat, per venã id solam fieri posse ἄζυγον quam vocant, id est, sine pari. Vnde per venam cauam in vesicam tandem deriuetur, non dissimiliter atq;, quã nis motu in contrarium facto sanguinem mẽstruum videmus, cum impeditas naturaliter delegatas sibi vias inuenit, retrocessione per venam cauam ad venam sine pari deferri. pectusq; ipsum ingredi, atque ita sanguinis sputum efficere. Mihi autem (siquidem ingenue quod sentio dicendum est) longe difficilior haec esse, quam Galenica illa ratio modusq; videtur. Quũ enim de pulmonis abscessu disputetur, nemini dubiũ esse potest, multo magis facilẽ habendũ esse materiae illius transitũ in asperas, leuesue arterias, quam ꝙ pectoris primũ cauitatẽ de pulmone emissa, empyemaq; potius ita faciens, occupet, aliter enim non potest: Deinde venae sine pari exiguis magis osculis sese insinuet. Tum quod de sanguine menstruo dicitur, suspectũ mihi valde est, vt fieri recte queat. Non enim video quomodo egressus (quod ipse dicis) venam sine pari sanguis, in cauitatemq; pectoris ingressus nõ saeuissima quaedã inferre symptomata debeat. Nõ enim ignoras, quacũq; in corporis parte, praeserti vero si thoracis cauitas ea esset, extra vasa cõtineatur sanguis, quãtopere verendos affectus faciat: quod nihilominus euenire his casib. nõ experimur: praeter id ꝙ, vt sputo educeretur contẽtus ita illa in parte sanguis, necessario prius intra pulmones eum assumi opus esset, vt per sputũ deinde ita ꝓdiret. Quanto igitur minore negotio existimãdũ nobis est, mẽstruũ sanguinẽ per venã cauã apertis, cõtinuisq; quibusdã viis in tracheã delatũ sputo tãdẽ eiici? Atq; haec sunt vir doctissime, quae si ꝓbaris, mihi quoq; ꝓbabuntur, sin minus, sequentur alia. Et quo-

niam superest forte nunc satis adhuc mihi ad scribēdū temporis, significasq́ doctissimū quēq́ Patauinorū medicorum, quos ego, preceptorum meorum semper loco habeo, non dubitare de Theriaca ad Pisonē libro, Galeni, esse (ut ita dicam) ipsissimum, quamobrem ego contrariū sentiens, ad te scripserim: rogo, legerē ne grauare, licet paucula quædam de re hac scripta alibi a me sint. Primum dico libri dictionem illius, lōgissime semper mihi distare visam ab ea, qua Galenus in operibus suis vtitur. Huiusce ego rei fidem facere certiorem non possum, quā si per se eruditi, quos ego longe meipso melius hoc ipsum animaduersuros sperarē, collatis inter se lectionib. diuersis, exacte inprimis in hæc inquirerent, insignem quandam deprehensuri vocū ac figurarū diuersitatem, maximeq́ diuersas elocutionis formulas, periodos varias, fluxumq́ nimis, ac solutum dicēdi genus. Vox ἐπείδετα dubitandi primum mihi ansam dedit, qua Aristoteles & Dioscorid. vtuntur: Galenus (quod sciā) nunquā, nisi cū aliena forte recitat. Ait ἀθέως μὲν φιλικοῖς ἐπείδες τοῖς ὄμμασι, i.e. Confestim amatoriis inspexisti oculis. Periodus profecto nimis pro Galeno mollis. Mitto enim illud ὄμμασι pro ὀφθαλμοῖς verbum Poeticū prorsus, & prope dixerim, ampullarū, quibus nō temere vsum Galenum reperias. Dum Pisonis filii historiā narrat, quam se pro adulatore gerit autor ille? quod Galenus semper cauit. Diuinum sæpissime appellat Platonem, Galenus sapientissimum quo loco appellarit, nō succurrit, quod autor is facit. Idem Imperatorē Marcū diuinum nominat, non temere inuenias Galenum Marcū, aut Traianum, aut Adrianum, aut Commodū, aut Neronem, aut Seuerū, aut Antoninum diuinos vocasse, vt qui Cæsares, quoties illorum mentio incidit, nominib. tātum suis appellet sic simpliciter. Deinde quod persuadere omnium maxime possit, temporum ratio non quadrat. Scriptum namque fuisse apparet ad Pisonem librum Romæ duobus imperantibus Cæsaribus, atq́ ibidem rursus Imperatoris Marci, qui cum Vero aliquandiu imperauit, vt demortui iam mentio fit. Constat autem quandiu Romæ vixit Galenus, nullos duos simul regnasse Imperatores, præter Marcum & Verum, a quibus ad Maximinorum vsq́ & Gordianorum tempora soli imperarunt. Commodus, Pertinax, Iulianus, Seuerus, Caracalla, Macrinus, Heliogabalus, Alexander: quanquam Macrinum regnasse faciunt cum filio annū, aut eo paulo plus. Quæ si vera sunt, certisq́ argumentis colligi potest, post Seuerum Romæ non vixisse Galenum: post quem demum Macrini, Maximini, & Gordiani non soli imperarunt: liber autem (vt diximus) is plurium simul Imperatorum meminit: necessario cōuincitur, Galenum ipsum libri autorem haberi neutiquā posse: qui sub Imperatoribus duobus Marco & Vero Romæ tantum fuerit, quos ipsos ad Pisonem liber mortuos iam faciat. Fuisse autem Seueri temporibus Romæ Galenū, vel illud argumento esse potest vnū, quod Seueri iussu in Theriacæ compositione, coactus fuerit Cinnamomum ex Adriani apothecis sumere, idq́ Romæ priusquam secundo peregrinaretur. Post quod deinde tempus, cum in patriam reuersus alterā iam peregrinationem peregisset, tertio non rediit: non enim tertio peregrinatus est. Cōposuit autem librum de Antidotis in patria, viuente etiamnū Seuero, vixitq́ postea domi semper suæ, vt nullo tandē pacto cōposuisse librum ad Pisonem potuerit, qui Romæ post Seueri omnino tēpora factus compositusq́ fuerit. Idem porro manifestius adhuc faciet lectio pergenti. Videbit præterita pro aoristis, modo minime quidem Galeno vsitato τεθαύμακα, τελεχολόγηται: animaduertet adulationis genus a Galeno summopere abhorrens: historiā fabulæ similimā de serpentiū in Romanorum exercitum proiectione, de Cleopatra, de huius ipsius ancillarum nominibus, de Augusto, de Polyxena, de Mithridate, de Pompeio inaniter relata quædam. ὤμεν εἰδότες, φυμάτων σκορδισικὸν, φυτοπήμοις λόγοις, ποικιλώτερον, περιπλεκὰς, φαντασίας, σύγκρισις, pro ἕξις, τεταρταϊζόντων, vocabula sunt, quæ omnium minime Galeni moneta percussa videri possint. Quoties quidem de suo ea profert, non alienis vtitur. Illud vero quomodo credamus Galenum admissurum fuisse, vt puello illi Theriaca ad pernitiem daretur? Hoc atq́ huiusmodi præterea quædam, præcipue vero genus dicendi, longe à Galenico diuersum, fidem cuiuis facere possunt, à Galeni officina remouendum esse librum hunc. Ac vide quo progrediar: ego ne ad Pamphilianum quidem libellum, Galeni esse credo opus, eandem ob causam: neque tamen tam me Aristarchum de rebus his facio, vt ad versuum duorum inspectionem, sicuti in sandalario ille olim, profitear Galeni me posse hanc illamve esse aut non esse dictionem affirmare. Verum, quod initio dixi, sperarem ego eruditos idem, quam me certius animaduersuros, modo animū intenderent, vt quod ego primus fortasse hoc deprehenderim, non id perspicaciæ, aut eruditioni tribuendum alicui fit, sed animaduersioni potius cuidam tantūmodo, verborumq́ inspectioni paulo magis diligenti. In qua diutius hærere docti haud ita libenter soleant, studio maiora semper quædā spretis interea, quæ illis ita videantur, minutiis his, consectandi. Vale.

Liber de Theriaca ad Pisonem ostenditur nothus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Iosepho Salandio. Medico, S. D.

Scribitur de Metallicis quibusdam medicamentis, de Hyacintho flore, de Alica, Farre, Tragorigano & Paliuro.

AD decimum calend. Septembris redditæ mihi sunt literæ tuæ, quibus prioribus meis responderas. Sum autem iis maximopere delectatus, cum à viro Medicæ facultatis studiosissimo emanarint, cuius percommode nunc fruor amicitia, quinetiā cum à viro, quem & plurimi laudāt, & cui mea scripta non parum probari intelligam. Nā etsi non desint alii docti viri, qui quotidie ad me scribentes illud idem faciunt: habeo tamen tibi gratiam, quod eorum sententiam tot laudibus mihi probes. Cum autem ad me scribas de metallis & metallorum fornacibus, in quibus hisce diebus nuper elapsis fuisse ais, vna cum Baptista Balisto myropola, qui apud Croatas agit, velim quidem meam concessisse fortunam, vt & iam me comite hoc idem euenisset. Quandoquidem (vt Galenus inquit libro septimo & octauo de compositione medicamentorum secundum locos) nemo in simplicium cognitione se peritum euadere confidere potest assidua tantum librorum lectione, etsi eos quidem grauissimi conscripserunt authores: nisi sæpius ad visenda stirpium & metallorū genera se contulerit, & à præceptore diu in materia medica exercitato, digiti demonstratione prius fuerit edoctus ac oculorum sensu, gustatuque omnia diligenter omni ex parte expenderit. Quod cum ipse etiam aliter consequi nequiret, in Cyprum, Syriam, Lemnum, aliaque loca nauigauit, vt oculis propriis fossitia quæq́, & quæ in fornacibus perficiuntur, medicamēta inspiceret. Hæc autem nolim à me esse dicta putes, quod mihi persuadeam me adeo in metallica materia esse peritum, quasi sibi

Simpliciū peritiam nemo potest adipisci ex librorū lectione.

si tibi nonnihil huiusce facultatis te docere petuissem, nec quod credam ea ipsa metalla mihi longe magis quam tibi esse cognita, sed quod videam Balistum illum, quem tecum duxeras in iis censendis metallicis medicamentis, quæ a fornacib. in quibus æs conflatur, se accepisse scribit, non parũ a scopo aberrasse. Quandoquidem quamuis ea omnia a Dioscoride describantur, ac etiam a Galeno, non tamen illa mihi esse videntur, quæ ipse Balistus putat. Scribit. n. quod mittat ad me Cadmiam, Spodium atq; Pompholygem, cum tamẽ repererim ex ipsius inscriptionibus, pro Cadmia Diphrygem missam esse, pro Spodio Cadmiam botritem subnigram, & pro Pompholyge Cadmiæ aliud genus, quod ex cinereo rufescit. Legitima Pompholyx est mihi ad manus, candidæ farinæ similis, & admodum leuis, quam ipsemet ab ærariis deraseram fornacibus, quæ iis in locis concrescit candidissimæ lanæ similis, vbi æris metallum igne flagrans vaporem extra fornacem impellit. Est etiam ad manus Spodium, quod circa imas huiusce loci reperitur partes, vtpote ipsius Pompholygis pars grauior, & impurior. Quamobrem si vna vobiscum fuissem, præter id, quod tua consuetudine ac doctrina fuissem maxime delectatus, Balistus ipse nonnihil fortasse doctior inde recessisset. Etenim non solum metallica hæc propriis nominibus appellassem, sed alia fortasse nonnulla digito (vt aiunt) ostendissem, nempe, æris florem scoriamq;, quinetiam Cadmiam tum placitem, tum fossitiam, quæ omnia iis in locis reperiri facile crediderim. Atqui valde sum admiratus qui factum sit, vt is qui in iis conquirendis te præceptorem asciuerit, ita rem omnem peruerterit. Ad hæc habeo tibi gratiã, quod (vt fidum amicũ decet) ita libere ad me scribas, tibi me aberrasse videri in Hyacinthi historia, cum adolescentem Hyacinthum, non Aiacem, vt ipse scribo, in Hyacinthi florem permutatum putes. Quinetiam quod de Zea dicocco agens, illam non declarauerim esse Far, quo nostrates in cibis vtuntur. Cũ autem certo sciã, non aliã ob causam hæc abs te mihi scribi, quã vt meo honori, meisq; laboribus bene consultum velis, cupiasq; mea scripta omni prorsus erroris nota carere, nihil mihi verendũ est, quin gauisurus sis, cũ in vtraq; obiectione, teipsum, non me quidem hallucinatum cõperies. Proinde quemadmodũ ego fraternas tuas obiectiones cãdide ac syncere a te emanare video, ac etiam læto gratoq; animo suscipio, velim, vt eadẽ ratione meas admittas defensiones. Quæ tamen cum fortasse tam placidæ esse nequeant, quin te obliuiosum ostendant, rogo ne ægre feras, si quomodo aberraueris, nunc tibi aperiã. Etenim id tãtum efficiam, non vt te arguere velim, sed vt cognoscas me in altero non aberrasse, in altero nõ defecisse. Vt autem ad priorem tuã obiectionem respondeã, in qua me aberrasse putas, quod non recte scripserim Aiacem in florem Hyacinthum fuisse conuersum, quod ea quæ de Aiacis cruore tradiderim, Ouidius de Hyacinthi adolescentis sanguine ab Apro interfecti posteritatis memoriæ cõmendauerit: scias velim, iam mihi sane manifeste constare, philosophiæ & medicinæ studia, vtpote nobiliora & fructuosiora adeo tuam occupasse mentem, vt huiusce fabulæ prorsus fueris oblitus: quemadmodũ & mihi sæpenumero cõtigisse scio. Siquidem Ouid. lib. 10. & 11. Metamorph. scribit, Aiacis sanguinem in eundem creuisse florem, in quem Hyacinthus se permutauit. Quo factum est, vt Apollo cuius disco necatus est Hyacinthus, Ouid. ipsius testimonio morientem solaretur his verbis:

> *Semper eris mecum, memorique hærebis in ore,*
> *Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.*
> *Flosque nouus scripto gemitus imitabere nostros,*
> *Tempus & illud erit, quo se fortissimus heros*
> *Addat in hunc florem, folioque legatur eodem.*

Hic enim de Aiace intelligit Ouidius, quem fortissimum vocat heroem, de cuius interitu scribens lib. 13. eiusdem operis sic carmine habet:

> *Ne quisquam Aiacem possit superare nisi Aiax*
> *Dixit, & in pectus tum demum vulnera passum,*
> *Qua patuit ferro lethalem condidit ensem.*
> *Nec valuere manus infixum educere telum,*
> *Expulit ipse cruor, rubefactaque sanguine tellus*
> *Purpureum viridi genuit de cespite florem,*
> *Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus.*

Hæc Poeta ille lepidissimus. Quibus subscribit Plinius lib. 21. c. 11. sic inquiens: Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens, eius, quem Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore editi, ita discurrentibus venis, vt Græcarum literarum figura ai legatur inscripta. Hæc ille. Proinde videas obsecro quam late longeque a scopo aberraueris. Verum tu videris quonam pacto, quibusve argumentis te ipsum ab errore excusaueris, quod credas Hyacinthum ab Apro interemptum. Siquidem Adonis, quem Venus adamauerat, non Hyacinthus ab apro illo (Ouidii ipsius testimonio) occisus est, & in florem sui nominis a Venere ipsa conuersus. Sed de fabulis satis. Quod autem vbi in Dioscoridem sum commentatus non declarauerim, Zeam, quæ Græcis ζειὰ dicitur, illud esse semen è quo far conficitur, cum contra tuam sententiam certo sciam, aliud semẽ esse adoreum è quo far paratur, aliud vero Zeam, ex qua Alicam faciunt: operæpretium mihi non fuit male sentire cum illis, quorum videris tu sequi opinionem. Vt autem non putes me fortasse hæc temere affirmare, scias velim, quod quemadmodum Ptisana paratur ex hordeo a putaminibus repurgato, confractis crassiuscule granis, eodem pariter modo ex Zea fit Halica, & ex triticeo quodam semine Adoreo vocato fit ipsum quoque far: adeo vt Ptisana, Alica & Far, non nisi arte parata è variis, vt diximus, seminibus habeantur. Cæterum quod ptisana arte fiat, id facile comprobatur Galeni testimonio, quippe qui libro de ptisana ita scriptum reliquit. Quandoquidem composita quædam res est, tum ptisana, tum eius cremor, ex hordeo enim probe contuso & aqua, & certa quadam coctione conficitur. Atqui non solum hoc sibi genus ita parati ptisana dicitur, sed etiam hordeum ipsum crudum, vbi delibratum in particulas fuerit confractum. Id enim idem Galenus ostendit libro 1. de aliment. facultatibus, sic inquiens: Crudam ptisanam aliquandiu in aqua præmaceratam, deinde in mortarium coniectam manibus terere oportet eo, dum præpositus & qui in superficie est cortex, sit abiectus. Is enim quo vestitur, ceu tenui tunica, nõ totus inter pinsendum abiicitur. Quapropter & præmaceratur, & in mortario tunditur. Cæterum quod Alica paretur ex Zea, ea q; præsertim, quam dicoccon vocant, testatur sane Dioscorides, quippe qui lib. 2. Alicam ex Zea illa parari scribit. Cui subscribit Plinius lib. 18. capit. 11. his verbis: Alica fit ex Zea, quam semen appellamus. Tunditur granum eius in pila lignea, ne lapidis duritia conterat.

Pompholyx legitima.
Spodium vbi reperiatur in fornacibus metallicis.
Aiacis & Hyacinthi fabula.
Zea & far non idem sunt semen.
Ptisana quæ dicatur.

Plinio item subscribit Constantinus Imperator, qui lib. 3. suæ agric. Ad alicam (inquit) parandam Zea decorticatur, & in ferventem aquam inijcitur. Optima est, quæ primum excussa est: secundum locum habet quæ succedit, deterior autem tertia, id quod a Plinio transcriptum videtur loco superius citato. Quibus facile palam est, non solum parari Alicam ex Zea, sed adeo eam frangi mola, vt postea incerniculis tria eiusdem excuterentur genera, nempe crassius, medium, & tenuius. Nec obstat quod scripserit Galenus libro primo de aliment. facultat. Chondrum ex genere esse tritici. Quippe quod (vt postea dicam) eo in loco chondrum pro farre, quod ex triticeo semine paratur, accipiat Galen. Quod autem far fieret ex quodam tritici genere, Adoreo antiquis appellato, ob eius in sacris sponsalitiorum vsum, facile tibi satisfactum iri putauerim, vbi hæc quæ sequuntur legeris. Plin. lib. 18. c. 8. Frumenti genera, inquit, nō eadem vbiq;, neq; vbiq; eadem sunt iisdē nominibus. Vulgatissimū far, q veteres adoreum appellauere. Et eodē ipso cap. Qui Zea vtutur, inquit, nō habent far. Item 7. eiusdē lib. cap. Populum Roman. ait. farre tantū è frumento trecētis annis vsum Verrius tradidit. Quo tempore nullus erat Alicæ vsus, nec vnquā posthac, nisi post Pompeij magni æuum. Proinde, inquit idē Plin. Alica res Romana est, neq; Pōpeii magni ætate in vsu fuisse traditur, nec pridē excogitata. Præterea differre Alicā à farre testatur apertissime Asclepiades eo in ecligmate, q scribitur à Gale. lib. 7. de comp. medicam. per genera c. 5. sic inquiens: Farris Clusini appellati sextarium dimidium, decocti marrubii viridis sextarium vnū. Hæc in vas vitreum coniecta per diem & noctē macerari sinito, sequenti die Pharmacum mollito, quēadmodū Alicā maceramus. Hoc idem manifestius ac clarius demonstrat Aet. lib. 9. c. 55. ita ex Archigene transcribens: Quod vero Latine in regionib. Romæ vicinis far appellatur, hoc modo apparatur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeq; extractum & in pilam coniectum, veluti ptisanam, à cortice repurgato, vbi vero corticē exuerit, tollito atq; insolato: Deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mūdatum, crassissime molito, ita vt granū vnum in quatuor aut quinq; partes redigatur, & siccum asseruato. Vsu autem tempore Alicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur, pro ægris vero varie apparatur, & Epithematis quoq; admiscetur. Quidā spicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipsisq; far concinnant, quo modo & suauius & iucundius redditur. Hæc ille. Ad hæc facile constabit, Far nihil cum Alica habere cognationis, si Zeæ substantia recte expendatur. Est.n. hæc fragilis, ac mollis adeo, vt cortice expoliari non possit (vt Plin. inquit) nisi in pilis ligneis, cum lapidis duritia frangatur, nec queat in frigidis tractibus seri, nisi Vere inchoante, cum sit algoris & frigoris impatiens. Far vero cōtra, q durissimum sit, quodq; algores ac frigidissimas hyemes superare possit. Ac ea propter, dicebat Plinius loco superius dicto, far ex omni frumentorū genere esse durissimum, & contra hyemes firmissimum. Patitur, inquit, far frigidissimos locos & minus subactos, vel æstiuosos sitientesq;. Primus antiquis Latio cibus, magno argumēto in adoreæ donis, sicuti diximus. Optimum far dabat olim Clusium antiquissima Etruriæ vrbs, vnde dicebat Plin. lib. 18. c. 7. In transpadana Italia scio vicenas quinas libras farris modios pendere circa Clusium & Senas. Hinc itaq; tibi palā fiet nulla dubitatione esse affirmādum, non solum Far ab Alica differre, sed quod improprie in quibusdā Italiæ locis Alicam far nuncupent, cum alica (vt diximus) ex eo Zeæ genere fiat, quæ dicoccos appellatur, quæq; Foroiuliensibus vulgo vocatur Pirrafarra, quod ipsi quoq; perperam Alicam far legitimum esse putent. Sed rectam Alicæ nomenclationem adhuc retinent Ananienses in agro Tridentino, quippe qui Zeam à putaminibus repurgatam Algam, quasi Alicam vocant, farriq;, quod etiam habent proprium reseruantes nomen. Siquidem Adoreum suo idiomate appellant formento farro. Quo autem factum sit, vt Alica farris nomē in aliquot Italiæ locis hoc tempore sibi vendicauerit, nulla mihi alia succurrit ratio, quam quod putarim, quod cum legitimi farris vsus ibi defecerit, Alica in eius locum successerit, vel quod facie fortasse far ipsum referat. Quemadmodum laricis resina, Terebinthinæ nomen & locum sibi vendicauit: Acorus, odorati calami locum tenet, & magnum Centaurium vbiq; legitimum mentitur Rhaponticum. Farris apud Græcos (quod meminerim) nulla habetur historia, quod proprium sit far Latinorum, quanquam apud Asclepiadem (vt Galenus inquit) & apud Archigenē (vt recitat Aetius) Latinū hoc nomē ex Latino Græcū sit factum. Verū tametsi farris proprium nomen apud Græcos nunquam extiterit: non tamen nobis putandum est, neque credendum, quin illis Far innotuerit, cum eo suis in medicamentis sint vsi. Namque (quantum mea fert sententia) cum ii farris nomenclatura carerent, illud sane sub chondri genere collocarunt, tāquam sub generali nomine omnium seminum, quæ ad ciborum vsum confracta molis expetuntur. Quamobrem Chondroptisanam & chondroalicam dixerunt, vt palam est ex Galeni verbis lib. primo de aliment. facult. ac etiam ex Aetio 10. & 11. noni libr. cap. Quamuis non negauerim quin etiam χόνδρος Græcis simpliciter Alicam quandoque designet. Nam & in Etruria triticū granum vocant, cum tamen granum vniuersale omnium seminum habeatur nomen. Quinetiā Latini Zeam semen appellauere. quo fit vt recte etiam à nobis chondrofar dici posse putarim. Eodem sane Ptisanæ nomine Græcos vsos esse reperio, quod etsi proprium hordei sit, eo tamen sæpenumero generaliter vtuntur. Siquidem non solum hordei, sed & Alicæ, & Tritici, & Oryzæ ptisanam apud illos inuenio. Testatur hoc primum Dioscorides lib. secundo cap. de hordeo, vbi sic habet: Facit hordeacea ptisana ad acrimonias omnes, faucium asperitates & exulcerationes, quibus & triticea accommodata est. Galenus deinde lib. 1. de alimen. facul. Veterum nonnulli, ait, veluti Diocles & Philotimus, Ptisanam triticeam chondrum hoc modo paratum appellant. Et paulo inferius inquit: Quidam autem dicūt ex Alicæ ptisana ægrotum fuisse sanatum. Plinius præterea ex Oryza fieri Ptisanam testatus est 8. cap. 18. libri sic inquiens. Itali quidem maxime Oryza gaudēt, ex qua ptisanam conficiunt. Quibus palam est, quod quemadmodum chōdros, ita etiam ptisana apud Græcos indifferenter capi soleat. Hoc idē in farre video pariter obseruasse Latinos, qui tametsi far parari asserunt ex frumēto illo Adoreo, aliquando etiam farris meminerūt hordei. Cuius rei testis est Columella ac etiam eum sequutus Palladius. Ij enim vbi phasianorum pullos nutriri docent, illis far hordei dare præcipiunt: adeo vt quemadmodum Græci cum Ptisana se habent & chondro, sic Latini suo cum farre agunt. Cum tamen simpliciter prolatū semper adoreum significet, sicut Ptisana hordeū & alica Zeam. Quo fit vt mihi persuasum velim (vt superius diximus) quod vbi Galenus lib. 1. de aliment. facul. χόνδρος dixit: ex genere est tritici, valenterq; nutrit, ac succum lentum habet, is ibi de farre scripserit, nō de alica, quæ ex Zea paratur. Quem postea sequutus Paulus posuit Chondrum simpliciter pro triticea specie, de Alica post hæc speciatim scribens, tanquam ab altera differēte. Quo postea factum est, vt Medicorum nonnulli, qui hæc ignorant, plurimum sint admirati Paulum a Chondro separasse Alicam. Et hæc quidem sunt, mi Salandi, quæ de Alicæ Farrisque differentia nunc ad te scriben-

Alicæ tria genera.

Adoreum semē frumēti genus.

Romani 300. annis farre tantum vixerunt.

Farris parandi ratio.

Farris & Alicæ differentia.

Quo factum sit, vt quidam alicā far appellent.

Chondros, Ptisana, Far, indifferenter ab autoribus capiuntur.

Far ex hordeo apud Columell.

Chondros apud Galenum pro farre.

Pauli locus explicatus.

da succurrunt, quæ si accurate, ut soles, perlegeris, nihil mihi verendum est, quin priorem abiicias sententiam. Porro plantã, quam pro Tragorigano ad me misisti, cum folia serpylli non habeat, nihilq; linguam excalfaciat, siccetq;: sed mansa lentitiã ac mollitiẽ quandam præ se ferat, haud quaquã Tragoriganum esse potest. Sunt qui eam alterum faciant Helenium, quod in Ægypto nasci scribit Crateuas, & alii, qui Panacem Chironium esse putent. sed cum notæ non adstipulẽtur, neq; his neq; illis hactenus subscribere volui. Paliurum quã mittere polliceris, gratissima sane mihi fuerit: si legitimã referat. Sed cum tantum semen à Dioscoride describatur, nec ullam cæterarũ partiũ notam is descripserit, nescio quo pacto mihi fuerit affirmandũ Paliurũ tuam esse legitimã, nisi eá ratione, quod à Græcis (ut ais) Paliurus passim dicatur. Sed varia apud antiquos reperitur Paliuri historia, ut in commentariis nostris in Dioscoridem diffusius sum cõmentatus. Vale, & ne obliuiscaris rogo, quin Apologias tuas, quas te missurum scribis, quamprimum ad me mittas. Goritiæ.

Paliurus.
Lib. 1. cap. 104.

10

PAMPHILVS FLOREMBENVS FORO-sempronienſis, Pet. And. Matthiolo, S. D.

Agitur de altera Dioscoridis Clematide.

Miraberis fortasse Andrea doctiß. qui te nunquam viderit, nunquã fuerit allocutus, literas tamen ad te scribat, & amicitiã tecum inire aliquo pacto cogitet. Sed ea est eruditorum conditio, ut à multis amentur colanturq;, quos illi ne nouerunt quidem, tantum abest ut cõspexerint. Tu vero unus es (tanta est ingenii tui ac doctrinæ gloria) quem plurimi viri, & doctiß. quidẽ tempestate hac nostra plane venerentur. Quis .n. est hodie qui Medicinæ studiis operam nauet, qui tuos in Dioscoridem cõmentarios non perlegerit, nõ perdidicerit: nam adeo multiplici doctrina, & rerũ cognitione referti sunt, ut merito illos medici nocturna manu, ac diurna versare decreuerint. Me vero in primis adeo illi ipsi delectant, ut nulla dies elabatur, quin aliquid ex iis tanquã ex aliquo perenni fonte hauriã, quod facultatem hanc medendi meam, si qua est, quã sentio quã sit exigua, locupletet: nec parum mihi contulerunt ad herbarũ, fruticũ, arborũ, metallorumq; cognitionem. Cum vero legerem ea, quæ scribis de altera Clematide Dioscoridis, non videris aliam plantã conspexisse, quæ illius descriptioni magis respõdeat, quam eam, quæ vulgo flammula nuncupatur: nec illam ipsam esse negares si per arbores reperet, quod exigit Dioscorides. Ego vero superioribus annis cum essem Forisempronii (ea est ciuitas prope Metaurũ Vmbriæ 15. millib. pa ssuum à Pisauro distans) & campos nonnunquã peragrarem, & herbas quibus locus abundat, examinarem, illã sæpenumero vidi, legi, gustaui, flores obseruaui, radicitus (ut nihil non excuterem) euellendam curaui, & in sententiam tuam pedibus iui. Semel autẽ contigit arborẽ quandam proceram, & amplam conspicere, de qua punicei flores quamplurimi dependebant: cũ vero propius accessissem, frutex quidam, similimus Iouis flãmulæ, viticulosis ramulis, rubescentibus, lentis, gustu plane acerrimus, flore puniceo, per illam repens totam occuparat: Cum primum igitur illam degustassem, hæc est altera Clematis, ut existimo, dixi, & hactenus illam esse nõ dubito: habet enim omnia quæ in ipsa Dioscorides exigit. Hac de re volui certiorem te facere, ut posthac diligenter (ut soles) inquiras hũc fruticem, examinesq;, & si mea tibi sententia placuerit, publicæ utilitati elargiaris, nec adeo difficile fuerit videre tractareq;, nam tametsi ager in quo nunc degis eam fortasse non ferat, habetur tamen hic Venetiis in horto eorũ qui diuum Franciscum sectari profitẽtur: locum appellant S. Francesco da la vigna. Sed ig[illegible]are te illud nolo, me non æque acri exulcerantiq; gustu præditam reperisse hic plantam ac Forisempronii, quod nihil me mouet. Ibi enim sponte nascitur: hic vero nequaquam. Vale & me ama, à quo amaris plurimum. Venetiis.

Clematis altera Dioscoridis quæ.

20

30

40

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Pamphilo Florembeno. S. P. D.

Præcedenti Epistolæ respondetur.

Grata quidem ac periucunda mihi fuerunt literæ tuæ. Ex iis enim facile intellexi quantum doctrina valeas, quinetiam (quæ tua est humanitas) quantus sit tuus in me amor. Ecquid aliud sperandum erat à Pamphilo viro eruditissimo? Nulla equidem sum admiratione affectus, quod tu, qui me nunquam conspexeris, neque de facie noueris, ad me scribas & amicitiam mecum cõtrahere cupias, cum non desint clarissimi viri, quorum consuetudine, literarum maxime, delector, cum medicæ materiæ studiosi, tum in aliis scientiis optime versati, qui etsi nunquam me nouerint, nec viderint, frequenter tamen ad me scribere solent, ac de variis materiæ medicæ dubiis per literas mecum agere. Quam ob causam facile adducor, ut aliquando mihi assenter ipse, mihique gaudeam, non quod laudari tantum labores nostros desiderem, sed quod optimos quosque viros iis delectari audiam. Tibi vero ingentes, & ago, & habeo gratias, quod mea tanti facias in Dioscoridem commentaria, quodque tam humaniter fatearis nullam prolabi diem, in qua librum meum non legas, & magno cum emolumento reuoluas. Siquidem hæc omnia maxima sunt & certissima tui in me amoris argumenta. Verum quid à te in posterum expectandum, cum, quæ iam tertio multis aucta rebus ac illustrata prodibunt in lucem, alacriori animo perlegeris? nimirum me tot laudibus abs te celebrari spero, quod nunquã mea scripta promereri crediderim. Sed hæc iã missa faciamus, & ad alteram Clematidem Dioscoridis accedamus, de qua ita accurate ad me scribere videris, ut eam per tẽ tantum cognitam, proximis Commentariorum nostrorum editionibus cæteris rei plantariæ studiosis mea opera innotescere desideres. Scias itaque velim me idcirco tibi perpetuo fore deuinctum, quod viderim te nulla alia ratione adductũ, ut de re hac ad me accuratius scriberes, quam ut amorem erga me tuũ, tuique animi liberalitatem apud me testatam relinqueres, atq; nostros in Dioscoridem commentarios splendidiores redderes. Quo fit, ut nihil mihi magis nunc sit in votis, quam tuam videre Clematidem puniceos flores ferentem. Hoc si contige-

50

60

rit,

rit, occasionem sane commodissimam exhibebis, vt tui nominis autoritate mea scripta magis elucescant. Memini autem dum Goritia Oenipontem iter facerem, viticulosam conspexisse plantam, agrorum quorundã sepes scandentem in comitatu Tirolensi, à qua purpurei dependebant flores stellatim fere radiãtes sed nescio qua motus perturbatione vel somnolentia, à me ipso auocatus plantam legere, & examinare neglexerim. Caterum si recte memini, hac nihil prorsus viticulorum & foliorum facie à mea Clematide, quã nos Vitalbã vocamus, differre videbatur. Quo fit vt credam me non longe à scopo abesse: quandoquidem etsi Vitalba purpureos flores non ferat, si eam recte per omnia intueamur, nulla sane erit nota que non illi correspondeat, ac nos ad credendũ compellat, vel ipsam Clematidem esse alteram legitimam, vel alterum eius genus. De Clematidis alterius floribus nunquam meminit Dioscorides, nec alius (quod viderim legerimq;) qui plantarum historias scripserit. Sed cum prima illa Clematis, quam quidam Vincam peruincam vocant, ceruleos gerat flores, qui quidem color non longe à nigricanti purpureo distat, facile adducor, vt credam eam legitimam esse Dioscoridis Clematidem, quæ purpureos flores edit. Nec mirum si Vitalbæ Dioscorides non meminit, nec generi illi ascripserit, cum innumera aliarum plantarum genera nostro hoc æuo sint adinuenta, de quibus antiqui nulli meminere. Reliquum est vt si his in locis aliquid tibi gratius præstare possim, id libere à me peti abs te posse intelligas. Vale.

Clematis altera duplex.

Diosc. lib. 4 cap. 8.

Clematis altera legitima.

VINCENTIVS CANTONVS MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Mittuntur Matthiolo aliquot Monachorum quorundam censuræ in eius in Dioscoridem Commentaria.

CVm anno præterito pituitosa quadam fluxione affectus essem, nec morbum vllis medicamentis expugnare possem, contuli me ad sancti Cassiani thermas, vt ibi aquas sponte nascentes, quas vulgo appellant della Ficoncella, insumerem. Ibi forte aderant eius rei causa nonnulli veteris vrbis ciues, viri sane cum summa probitate, tum etiam eruditione. His cum in amicitiam familiaritatemq; venissem, vt in Thermis plerunq; fieri solet, inde recedentes multis à me precib. petierunt, vt vna me ad vrbem veterem conferrem: Quibus cum non possem non honeste non assentire, ac etiã videndæ vrbis desiderio allectus, facile consensi. Venimus tandem illuc, vbi cum solatii perlustrandæq; vrbis gratia aliquot dies consumpsissem, inter deambulandum forte deueni ad Myropole cuiusdam officinam, ibiq; cum conspexissem nonnullas herbarum plantas recenter effossas, & modo vnam modo alteram, vt fieri solet à rei herbariæ studiosis, inspexissem, ac etiam de his cum amicis illis meis non pauca loqui cœpissem, rem eousque produximus, vt in simplicium medicamentorum sermonem incideremus. Quo tandem factum est, vt de tuis in Dioscoridem commentariis non indignam fecerim mentionem. Quæ cum, pro eo, ac rei ipsius veritas postulare videbatur, laudarem, tantumq; eis tribuerem, quantum à summis viris medicæ materiæ peritis Pisis, Patauii, Bononiæq; tribui sciebam: vnus quidam, qui tum forte superuenerat arridens, recte quidem inquit facis, qui compatriotas tuos laudibus efferre patriæq; tuæ dignitatẽ tueri conaris: Si vero Matthioli opus recte perpendere volueris, id sane permultis erroribus vndiq; scaturire cognosces, quorum ad quinquaginta, & fortasse plures, si in eius ædes me cõferrem, ostensurum esse dicebat. Huius ego rei nouitate permotus, vt qui omnia magis fore credidissem, nihil mihi gratius contingere abs se posse dixi, quam si id palam faceret, & eos mihi errores ostenderet. Itaq; non multo interiecto tempore recta ad eius ædes venimus, vbi statim bonus ille vir annotationes quasdam Monachorum, qui in Mesuem commentati sunt, in tuum Dioscoridem mihi legendas obtulit. Quas cum perlegissem vidissemq; friuolis admodum argumentis hos patres tecum contendere, consultius fore duxi, assentiendum esse quam te defendere. Id autem eam ob causam facere libuit, vt rei copiam mihi non denegaret. Quamobrem perlectis omnibus petii, tanquam admirans, vt harum annotationum mihi copiam faceret. Consensit illico ille, adeo vt non exemplum sed libellum ipsum Monachorum manu scriptum mihi concesserit. Hunc itaq; ad te mitto, non solum vt vanas (vt spero) eorum calumnias, si placet, mea causa rem medicam iam addiscentis, refellas, sed vt intelligas quam subtiles sint quorundam hominum errores. Vale.

Annotationes Monachorum in Matthioli cõmentarios.

PETRVS AND. MATTHIOLVS VINcentio Cantono Medico, S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ, censurisque Monachorum.

GRatissimæ quidem mihi fuerunt literæ tuæ, quas vna cum Monachorũ illorum censuris in Dioscoridem meũ ad me misisti: Recognoui enim ex illis, quanta (quæ tua est humanitas) me prosequaris beneuolentia, quantaq; tua sit meæ augendæ, ac tuendæ existimationis promptitudo. Quo fit, vt iam fatear me plurimum tibi debere. Legi ad calcem vsque bonorum illorum Patrum obiectiones, sed sane nihil commotus sum, quod viderem non mihi, sed sibi ipsis hanc inussisse notam. Siquidem cum nullis rationibus, nec alicuius momenti argumentis in me nitantur inuehere, potius de his mecum ridere deberem, quam tam friuolis & inanibus respondere censuris. Attamen cum videam te non mediocri esse desiderio, vt horum cucullas parumper excutiam, & rei veritatem tibi aperiam, omittere sane non potui, quin tuis votis satisfacerem, vtpote qui à me petieris, vt tui tantum causa id facere non recusarem. Cæterum animaduertas velim, ne id notæ tibi magis quam mihi hi patres acceptum referant, & subinde perpetuo te odio prosequantur. Ego quidem tibi morem geram, sed tu postea cum illis pugnabis nostra hac indutus lorica: Nolim tamen, vt horum odium adeo pertimescas, vt hasce quas mitto recriminationes occultes. Sed simulac perlegeris, eas illico ad eum hominem mittas, qui tibi hasce Monachorum censuras concesserat, vt cognita suorum Patrum ignorantia, te compatriotam tuum quidem iure laudasse

Responsio ad Monachorum obiectiones.

fateatur: quinetiam, ut si fortasse is falsam eorum imbiberit doctrinam, degustato Matthioli antidoto, hanc statim remouat. Sed iam audias quam belle, quam recte, quam facile horum confutarim calumnias.

ACORVM.

Pseudoacori radix nulla acredine prædita.

FAteor quidem, ut Monachi scribunt, me in meis scripsisse Commentariis vulgaris Pseudoacori radicem, quod flore melino in palustribus & aquosis nascitur, gustui non esse acrem: gustanti enim mihi, mandentique sæpius hanc, omni prorsus acredine destitutam reperi. Sententiæ nostræ maxime astipulatur Fuchsius vir profecto clarissimus, quippe qui scribat in suo libro de stirpium historia, Pseudoacorum hoc nullam gustantibus acredinem relinquere. Quod & tu facile affirmabis, ubi primum huiusce facti periculum feceris. Atqui non ob id contendam reperiri non posse Pseudoacorum alius in regionibus gustu acre, ut Monachi velle videntur, quum pro regionum natura aliquando variet in plantis sapor. Verumenimuero cum loca non nominarint ubi Pseudoacorum degustauerint acre, facile adducar ut credam censuræ subesse mendacium, quo fit ut à primo instituto ne tantillum quidem commouear. Ego de Italico loquutus sum, Fuchsius de Germanico. Sed Monachi fortasse de fanatico disputant.

Castigatio.

GALANGA.

Castigatio.

SVi instituti immemores Monachi, scribunt de Galanga differentes, se falsò à me de eo esse redargutos, quod ipsi nusquam scripserint, quasi inferentes his verbis, se haudquaquam scriptis commendasse communis usus Galangam non esse genuinam, sed Iunci odorati radicem. Constat tamen dementatos esse Monachos suo ipsorum testimonio, quandoquidem in Galangæ antidoti commentario id apertissime fatentur his verbis. Hæc autem radix, quæ pro Galanga habetur in usu, teste Brassauolo, Acorus est, imo verius, secundum alios, radix qua utimur pro Galanga, est radix Squinanthi, & non Acori. Hæc illi: Quod postea repetierunt in Diamorusiæ antidoto, ubi Galangam vocatam pro Schœnantho substitui iubent: Quo fit, ut non parua subsit furtiuæ messis suspitio, cum sata segetis non recordantur messores. Nouum iam audis problema, de quo fortasse latius alias differam. Interim de calumnia tu iudex esto.

Furtiuæ messis suspitio.

MEVM.

SEd videas quam inane, ac infirmum sit tertium eorum spiculum, quod in me iaculantur, cum statim excussum dissiliat & aculeum in eos reflectat. Scribunt enim mentientes, me duas Mei facere species contra Dioscoridis mentem, quod scilicet is non duas species, sed duas Mei differentias habeat, me quasi his verbis insimulantes tanquam dialectices imperitum: Quinetiam illud mihi imputant, quod genuinum non nouerim Meum. Atqui qua fronte id scribere audeant asserere profecto nescio: Siquidem in primis nusquam legitur fecisse in suo codice Dioscorides plures Mei species, vel differentias, prout ipsi somniarũt Patres, cum ibi unius tantum Mei meminerit. Id quod manifesto est argumento, quam sint hi Monachi medicæ materiæ imperiti, & quam oscitanter in Dioscoride studuerint. Plinium dixi non Dioscoridem Mei duas facere species, vel duo genera: quod idem significat, ubi quis Grammaticus genus pro specie intelligat, nulla prorsus facta differẽtiarum mentione his verbis. Duo genera eius, nobilius quod Athamanticum vocant: quo fit ut iam aperte cognoscas quanta sit Monachorum fides. Deinde, quod mihi uitio adscribant me legitimum non cognoscere Meum, haud sane moror, quandoquidẽ ingenui esse animi semper existimauerim, & fidi hominis munus vera fateri. Cæterum nullã aliam ob causam de hac re me accusant, quam quod ego non sine ratione dubitarim, num Meum ab iis in Nursiæ, & Calabriæ montibus repertum, genuinum illud fuerit, de quo scribunt Dioscorides, & Plinius, ac si eorum scriptis aliquo iure credere deberẽ, haud secus quam si ea Apollinis vel Aesculapii manu conscripta essent. Atqui ego non ita facile soleo de rebus affirmare, quas antea non viderim, nouerimq; quinetiam nec dubiam eorum soleo sequi fidem, qui nullo iudicio, nulla rerum experientia præditi, verum à falso discernere nequeunt. Profecto nunquam ab re esse crediderim, nec à ratione alienum, de rebus difficilibus dubitare, quousq; tractu temporis adeo inclarescant, ut nulla in posterum reliqua sit dubitatio, quo postea factum est, ut nihil temere de Meo decernere voluerim, etsi non desint qui pro legitimo Meo plantã nulla dubitatione demonstrent, cuius imaginem nos etiam fauente Deo opt. max. nostris in commentariis una cum cæteris pingi curabimus, non tamen ut hoc tantum argumento fateri videar illam genuinum referre Meum, sed ut illud nobis antea non ignoratum (ut Monachi opinari videntur) ostendam. Hanc certo scio Apulis, & Calabris Imperatricem appellari & ob id eam esse plantam, quam genuinum esse Meum nulla dubitatione hi Patres affirmant. Siquidem ij Imperatoriam vel Imperatricem vel herbam Imperatoris hanc stirpem vocari scribunt. Eandem plantam misit nuper ad me Balthasar Pepulus myropola Bononiensis: quo fit ut haud recte putarint Monachi me suum nunquam vidisse Meum. Vidi quidem ac noui, quinetiam pluries degustaui, sed an legitimum sit, multis de causis dubitare contigit. Etenim est in primis quod viderim, huiusce plantæ radices longe crassiores, vegetioresq;, quam legitimum expetat Meum, quippe longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde quod eædem grauiter potius, quam suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Mei radices requirantur odoratæ, non graue olentes. Est præterea quod mansæ non multum acrimoniæ respiant. Verum, quum (Galeno teste) Meum ex tertio excalfacientium ordine habeatur, nihil est quod obstet, quin illud genuinum acriori vi pollere putauerim, quam hoc omni fere acrimonia destitutum. Est etiam quod extent manu scripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi foliis faciant. Id quod etiam fatetur Plinius: Qui deinde non sine ratione est adductus, ut scriberet non nasci in Italia Meum, & tantum à Medicis iisq; admodum paucis seri solere. His itaque palam est, ut non ab re in censendo Meo mihi plurimum fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuo decretum volui, non ita facile de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq;, quam doctrinæ & diligentiæ nobis adscriberetur. Quam ob causam illos mihi perpetuo damnandos proposui, qui tam temere de incertis sententiam ferunt, quinetiam & eos longe magis, qui, ubi fatear hanc vel illam non vidisse nec nouisse plantam, mox mihi irascuntur, & erroris arguunt. Atqui parum horum dentes pertimescere soleo, quod semper optimi viri munus esse putarim ignota vel dubia potius silentio inuol-

Lib. 1. cap. 3.

Castigatio.
Lib. 21. cap. 23.

Mei species duæ.

De rebus difficilibus dubitare, non est à ratione alienum.

Imperatrix herba.

Meum, quo recentes vtuntur, pharmacopœi, non per omnia legitimo correspondet.

Meum legitimũ in Italia non nasci.
Lib. 21. cap. 28.

Autoris institutum.

tumbere, nihilque de illis decernere, quam in poſteritatis diſcrimen falſa pro veris deſcribere, & dubia pro certis afferre.

SALIVNCA.

D*Elires aliquando fieri Monachos manifeſto eſt argumento, quod afferant ſcripſiſſe Matthiolum nihil à Celtica nardo differre Saliuncam, cum nuſquam hoc in meis extet commentariis. Quinimo ibidem contrarium legitur, dum & Plinii autoritate, & rationibus nonnullis contra Ruellium & Leonicenum Celticã nardum & Saliuncam plurimum inter ſe differre ſim commentatus.*

Stolida Monachorum cęſura.

COSTVM.

V*Enio nunc ad Coſtum, in quo non leuiter me accuſant, quod perperam ſcripſerim dulcis Coſti nunquam meminiſſe authenticos ſcriptores, cum tamen Serapio non paruifaciendus autor, Conſtantinus & Montagnana, dulcis Coſti mentionem fecerint. Porro miror ſane cur etiam Aeſopi fabulas contra me non citauerint. Sed videas obſecro quam belle ex balatu cognoſcantur oues, & ex ſtrepitu anſeres. Serapionem ego nunquam ſum aſpernatus, quod is Dioſcoridem, & Galenum ſequutus in ſimplicium medicamentorum libris procul dubio inter Arabas primas teneat. Atqui is vbi Coſti hiſtoriam & vires deſcribit, Coſti dulcis nullibi meminit, quemadmodum nec Auicenna. Quo fit, vt mihi perſuadeam, vbi amari dulciſq; Coſti meminit capite tertio libri quinti ſui breuiarii, ibi plures ſubeſſe mendas, quibus vbiq; ſcatent cuncta Mauritanorum volumina. Eueniſſe enim id erroris facile crediderim non ſolum interpretum negligentia & inſcitia, ſed etiam arrogantia, quod aliquando non modica ſua ipſorum inuentionis verba addere ſoleant. Quapropter nil mirum ſi recentiores Medici, qui hæc non ignorant Mauritanorum ſcriptis vel parum, vel nihil credant. Mendæ argumentum præbet idem ipſe Serapio: etenim ſi ſciuiſſet dulce Coſtum haberi, nulla ratione mihi credendum eſt, quin is illius mentionem feciſſet, vbi proprio capite de Coſti hiſtoria & viribus egit. Cæterum Conſtantini autoritatem nihil moror. nam præter id quod ipſe in hoc deceptus ſit, Arabum errores ſequutus, cum fuerit & ipſe Monachus, mihi ſuſpectiſſimus eſt teſtis, cum de vtroq; iure irritum ſit Monachi teſtimonium, nec liceat fratrem de fratre, nec pro fratre teſtari. De Mõtagnana autem nil aliud dicam, quam quod Galeni & Dioſcoridis manes mihi excitandi ſunt, vt montem hunc Montagnanam in iudicium vocent, & ſuæ inſcitiæ arguant. Nam cum huiuſcemodi monte, vbi tot immaniſſimæ ſylue, tot præcipites anfractus, tot ſenticoſa dumeta, tot feræ, tot venefica reptilia habentur, nihil mihi negotii eſt. Ego interim viridaria & florida prata colam, amœnos inuiſam colles, frugiferа in agris colligam grana, aſperos vero, & ſenticoſos montes, quinetiam ſtramina Monachis & & Eremitis relinquam.*

Caſtigatio.

Serapionis lectio non improbatur.

Mauritanorum volumina mendis vbique ſcatent.

Cap. 318.

Monachi teſtimonium nõ recipitur.

SCHOENIANTHOS.

S*Cribunt in primis de Schœnantho agentes, quod ego probare contenderim communis vſus Schœnanthũ nil aliud eſſe, quam genuinum, ſumpto ab ipſius radicibus argumento, quod ſcilicet eæ candicantes cernantur, ac tenues, contra Serapionis mentem: quippe qui haſce radices fecerit cum nigras tum etiam latas. Deinde non tolerant, vt æquum eſt, Patres, ſed ſe clamant falſo in Schœnanthi calamo à me eſſe redargutos, quod fere omnes Dioſcoridis codices, tam Græci, quam Latino ſermone donati, nihil de calamis meminerint. Sed hæc ſomnia potius apparent, quam cenſuræ. Somnia inquam, quod nuſquam in commentariis meis probare contenderim Schœnanthum communis vſus, eſſe legitimum ex radicum notis, quum ibi de radicibus nullam fecerim mentionem. Somniarunt præterea (pace eorum dixerim) ſcripſiſſe Serapionem Schœnanthum radicibus eſſe latis & nigris. Etenim tametſi Schœnanthi radices thymi radicibus aliquãto tum latiores tum tenuiores fecerit Serapio: non tamen ob id cum Monachis dicendam ſentio, radices Schœnanthi Serapionis teſtimonio latas & nigras eſſe debere, quum is nihil de nigredine meminerit. Quod autem ad latitudinem ſpectat, minime intelligendum eſt voluiſſe Serapionem haſce radices facie eſſe latas, ſed quod diffuſius eædem per humum ſpargantur ac dilatentur. Nam cum thymi radices tenues admodum ſint capillorũ modo, & quæ Schœnantho inſunt, Serapionis teſtimonio illis longe tenuiores habeantur, manifeſto cuique erit argumento, non intellexiſſe Serapionem de latitudine ſubſtantiæ ac formæ, ſed quod magis latæ ſe humi diffunderent, quamuis ipſe interpres Serapionis ipſius ſententiam ineptiſſime explicauerit. Cæterum non minus ſomniaſſe videntur de Schœnanthi calamis, cum omnes Græci Dioſcoridis codices tam manu ſcripti quam typis excuſi, qui ad manus ſunt, habeant, χρῶσις δὲ τῷ ἄνθει, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης, quemadmodum legunt Hermolaus, Ruellius, Marcellus, & Cornarius præcipui Dioſcoridis interpretes, quorum nemo habetur qui in ſuis verſionibus calami non meminerit, quos ſi legiſſent Monachi, fortaſſe non ita temere fabulati fuiſſent.*

Caſtigatio.

Cap. 19.

Monachorum inſcitia.

Lib. 1. cap. [illegible]

SANTALVM RVBRVM.

M*Edicamentorum profecto omnium ignari, non parum me accuſant in Santalo rubro, quod illud ſcripſerim non eſſe odoratum, quum tamen contrarium (vt ipſi dicunt) reperiatur. Fateor quidem vera loqui Monachos. Sed è contra eorum de odore deteſtor ſententiam, cum nuſquam hactenus repertum ſit Santalum rubrum, quod per ſe fuerit odoratum. Per ſe inquam, quod quandoque eueniat, vt dum cum cæteris Santalis connectitur, aſcititio eorum odore ex contactu ſpirare ſoleat, quemadmodum & veſtes, & linteamina odorata fiunt, vbi vel Moſchum, vel Ambarum, vel alia quæuis odoramenta iis interponuntur, id quod tractu temporis euaneſcit vbi in poſterum ab odoratis ſecernantur.*

Rubrum Santalum nõ eſt odoratum.

CANCA-

CANCAMVM.

Monachorum querela.

Castigatio.
Cancami vires.

Sanguis Draconis.
Myropolæ admonentur.
Lib. 1. cap. 23.

Monachi suo ipsorum gladio iugulati.

Ciam propemodum vereor, ne tu, qui rei medicæ studiis admodum delectaris, fastidias in audiendis innumeris horum Monachorũ erratis. Sed velim hæc æquo feras animo, cum tu ipse hæc incommoda tibi paraueris. Conqueruntur Monachi, quod eos reprehenderim in Cãcamo, quod pro Cancamo, sanguinis draconis lachrymam substituerint in ea Antidoto, quam Diallacã vocant, propterea quod Cancamum menses suppressos eliciat, contra vero lachrymas illa prohibeat. Atqui cum non nouerim (aiunt) multis in plantis contrarias esse facultates, vt exempli causa in ipso Cãcamo, cuius nõ solum (teste Dioscoride) facultas est, vt menses remoratos prouocet, sed vt sanguineas gingiuarum fluxiones cohibeat, me ignorantia acriter accusant: quinetiam vt non absre de me conqueri videantur, videri apertissime clamant hasce contrarias facultates non in Cancamo solũ, sed in maiori & minori centorio, in phillirea, in alismate, in medio & in aliis quam plurimis, adduntque præterea vt suam magis videãtur comprobare sententiã, mastichem, teste Galeno, constringere, ac pariter emollire. Id quod etiã à me scriptum esse sciunt capite de prunis, vbi affirmare non dubitaui Pruna, Tamarindos, & Myrobalanos aluum & exoluere, & simul constringere posse. Verum non possum horum satis demirari ignorãtiam: siquidem cum Dialacca antidotum Cancamum exoipiat eam tantum ob causam, vt iecur, & ventriculum roboret, ac eorundem, & lienis infarctus expediat, ictericos iuuet, menses eliciat, & aquas cutem subeuntes pellat, videas tu obsecro, qua ratione lachryma, quã Draconis sanguinẽ vocant, cui tantũ vis inest adstrictoria, Cancami loco tã temere substitui possit. Caueant itaq; Myropolæ ne tã detestandũ sequantur errorẽ Monachorum scriptis delusi, & ne falsa eorũ doctrina morbos augentes affectos subinde facile in necem trahãt. Quod autẽ dixerit Dioscorides admoto Cancamo sanguinem è gingiuis manantem cohiberi, vt Monachi affirmant, profecto me legisse non memini, sed quod gingiuas humore prægnantes attenuet, ea sane facultatis ratione, qua pariter obesos extenuat. Somniarunt itaq; Patres, Cancamum sanguinis profluuia adstringere, cum nec apud Græcos, nec apud Arabas id vsquam reperiri possit. Ad id autem quod dicunt, me non nouisse quam plurimas esse plantas, quæ contrariis constant facultatibus qualitatibusq;, nil aliud respondendum succurrit, quam quod ipsi recte de suo testantur mendacio. Siquidem dum affirmant id me in Mastiche, Prunis, Tamarindis & Myrobalanis cognouisse, tu facile nosse poteris quam stulte se suo iugulauerint gladio.

COCCOGNIDIVM.

Piper montanũ.

Plantæ regionũ more diuersis vocantur nominibus.

Cripsi quidem nec id vnquam fateri erubescam, Coccognidium Ananiensibus Piper montanum appellari, etsi monachi id mihi vitio vertant, & rem aliam montanum Piper esse velint. Thymelææ enim baccæ, quæ Coccognidium Dioscoridi dicuntur, adeo piperi similes sunt, vt nil mirũ, si rustici similitudine persuasi, has baccas in montibus prouenientes Piper montanum vocauerint. Nam & Theophrastus libro nono cap. 22. de historia plantarum, vbi de Pipere egit, illico de Gnidio grano meminit, vtpote quod maxime piperis faciem referat, & admodum etiam acre sentiatur. Atqui facile concedam, aliis fortasse in locis fieri posse, vt incolæ alterius generis baccas montanum piper appellent, quod sciam alias etiam esse plantas, quæ pro regionum more variis vocantur nominibus, quibus aliæ etiam alibi vocantur plantæ, vt exempli causa de Cichorio dicam, quod id quibusdam Italiæ locis vocatur Girasole, quo nomine in eadem Italia appellãt alii Ricinum. In foro Iulio Abrotanum vbiq; appellatur Veronica, quæ tamen maxime differt à Germanorum Veronica: Ideoq; non ob id fatebor iure in me scripsisse Monachos, præsertim quum quid velint pro montano pipere non dixerint.

MYRTINVM OLEVM.

Castigatio.

Myrtini olei parandi ratio.

Vod cum Myrti foliis, ac baccis Myrtinum oleum parari dixerim, fateor. Atqui etiã fateor perpetuo hallucinari Monachos, quippe qui tam temere negare audeant Myrtinum oleum Mesui nusquã cum fructib. parari. Siquidem is Myrtinũ oleum eodem modo parari scribit, quo paratur è Cydoniis malis. Cuius parãdi ratio, Mesuis ipsius testimonio est, vt non solum Cydoniorum malorum succus, sed ipsa etiam mala tesseratim incisa in oleo decoquãtur. Quamobrem non satis admirari possum euanidam Monachorum censurã, & quod tam aperte negare nõ dubitauerint, vllo pacto Myrteas baccas in myrtino oleo imponi debere. Cæterum nostra huiusce olei parandi ratio Mesuis non est, nec etiã Dioscoridis, sed secundum sententiam nostram: quam si improbauerint Monachi, parum sane moror, cum nullo iure me Mesuem sequi quispiã cogere possit. Verum ipsi merito quidẽ arguendi sunt, quod in Myrtino oleo parando suum Mesuem, in quem commentati sunt, non sequantur, nec eius doctrinam recipiant & aliam huiusce olei parandi rationem à se inuentam afferant.

PISSASPHALTVM.

Lib. 24. cap. 7.

Monachorum imperitia detegitur.

Cripsisse me, Pissasphaltum nil aliud esse quam picis asphaltiq; mistionem quandam, non memini, nec vllibi in meis habetur scriptis. Quamobrem neminem mihi vitio vertere putarim, si dixerim hoc etiam somniasse Monachos. Scripsi quidem id dixisse Pliniũ, quod etiam iterum affirmo. Sed cur Matthiolum non Plinium persequuti sint Monachi, ii obsecro respondeant, quibus veritas cordi est, & horum iam norunt insaniam, quã eo magis vinculis coercendam putarim, quo insipidius affirmare deprehenduntur Sodomeum bitumen modo Asphaltum, modo Pissasphaltum (quod est falsissimum) Græcis appellari.

MACER.

Monachorum in Macere querela.

Monachorum argumentum.

Also hallucinari nos in macere, inquiunt Monachi, scribit Matthiolus, cum tamen in hoc ille plurimũ caecutiat, dum comprobare contendit, Dioscoridis Macerẽ à vulgari Mace plurimum differre. Quinetiã falso Serapionis autoritatem adducit; q; nõ scribat aliud esse Dioscoridis Macer, sed quod aliter illud appellauerit Dioscorides. Verum si ita res se haberet, vt ille inquit, q; scilicet differret Dioscoridis Macer à Mace Serapionis, quidnã Galeni sententia respondebit? Fateri quidẽ cogetur se in quã maximo versari errore. Patet error Serapionis testimonio, quippe qui Galeni verba referẽs, antea quã Dioscoridis verba afferat, nõ scribit Galeni Macerẽ a cõmuni Mace differre. Quib. facile coniiciet quispiã idem esse Galeni Macerẽ cũ Mace Serapionis. Ideoq; si Galeni Macer nihil differt à Serapionis Mace, & Diosc. macer differt à Mace Serapionis, ergo Dioscoridis Macer à Galeni Macere differt. Quod tamẽ falsum esse conuincitur. Adhæc tametsi Dioscoridis codex, quẽ

vertit

uertit ipse Matthiolus, & alia quędam exemplaria de Maceris acuitate nihil meminerint, id euenisse certũ est, scriptorum incuria & negligentia, cuius erroris manifesto est argumento Serapio, qui Dioscoridis verba referens acutum Macerem facit, quemadmodum & Galenus. Nec desunt aliorum autoritates, quas breuitati indulgentes prętermittendas duximus. Hęc Monachorum sunt verba: Quę quam friuola, quam inania insulsaq; sint, quamq; eorum argumenta valeant & veritatem resipiant, illico cognosces. Scias itaq; velim Galeni verba apud Serapionẽ nihil prorsus attestari pro Monachis, sed contra eorum sententiã apertissime affirmare. Quandoquidem simulac scripsit Serapio in ipso capitis principio sub titulo Bisbese ex Isaaci autoritate de nucum Myristicarum Mace, illico subiunxit aliorum testimonio (Dioscoridis & Galeni intelligo) alium reperiri Macerem, qui cortex est, allatus non è Gręcorum regione, sed aliunde, crassus, flauus, & admodum astrigens. Quibus palam fit Serapionis ipsius testimonio, duo proculdubio reperiri Maceris genera, quodq; vltimum genus Dioscoridis & Galeni sit Macer. Postremo huic generi statim coniunxit Serapio verba Galeni, vtpote qui non ignorabat de hoc scripsisse Galenum, vt quis facile ex iis Galeni verbis cognoscere potest, cum proculdubio affirment Galeni Macerem ex India non ex Gręcia afferri, quodq; is cortex sit in quo plurimum sit terreę qualitatis. Quibus palam est euanidum, inane, falsumq; esse Monachorum argumentum, & proinde falsam quoq; esse consequentiam: Ad veritatẽ enim copulatiuę (vt Dialectici attestantur) requiritur vt vtraq; pars sit vera: Verum quum hic prior falsissima sit, ergo, &c. Augent pręterea nostras in Monachos rationes Arabum nomenclatura, etenim vt aperte patet Auicenna testimonio, vocant Arabes nucum myristicarum Macem, Bisbese: Alterum vero Gręcorum, Talisfar, de quo, non de Bisbese apud Serapionem, scribit Galenus, cum inquit: Talisfar est cortex qui ab India defertur. Cęterum mirum in modum hallucinari Monachos magno tibi ac cęteris erit argumento idem Auicenna, qui cum sciuisset Maceris duo esse genera, de his diuersis scripsit capitibus, diuersis inscriptis nomenclaturis, nempe de Arabum Macere sub Bisbese, de Gręcorum vero sub Talisfar, quemadmodum palam est fecisse Serapionem. Adhęc manifeste patet Galeni Macerem cum Mace myristicarum nucum nihil habere cognationis ex iis qualitatibus quas illi tribuit Galenus libro. 6. de simp. med. facultatib. Macer, inquiens, cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multum acerbo, cum leuicula quadam acrimonia, iucundum sane redolens, vt pleraq; aromata, quę ex India conuehuntur. Videtur itaq; & ipse ex mista constare essentia, pleraq; terrena frigida, paucula vero calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, adstringitq;. Proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, frigorisq; differentia, neutrum insigniter efficiens. Hęc ad literam Galenus. Quibus quidem clarissime colligi potest longe satis à Mauritanorum Mace, differre Galeni & Dioscoridis Macerem: Siquidem ipse non reperio Arabum Macem esse acerbum, nec tam leuiusculę acrimonię, quin potius si mandatur fauces non parum vellicat, & os plurimum excalfacit, odorem iucundũ perfundit, & leuiusculum quendam amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quo facile quispiam rei Medicę peritus dixerit, Arabicum Macim tantum calidi quantum sicci concepisse, vel fortasse plus calidi, & quod pleraq; eius essentia sit tenuium partium, omnisq; adstrictionis & frigiditatis expers. Adhęc maximo sunt argumento, Macim & Macerem nihil inter se habere cognationis Dioscorides, Galenus, & Paulus, quum ij nusquam de Myristicis nucibus meminerint, quarum Macis est tegumentum. Quippe si Macer qui tunc eis conuehebatur ex India, vulgaris fuisset Macis, credendum non est, quin etiam cum illo adueherentur myristicę nuces, quarum historiam & facultatem describere non prętermisissent, quum inter peregrina aromata non infimũ habeant locum. Postremo rem omnem aduersus hosce Patres concludit Plinius, qui de Gręcorũ Macere agens, Macer, inquit, qui ex India aduehitur cortex est rubens radicis magnę, nomine arboris suę. Porro ad id quod dicunt scripsisse Serapionem aliter nominare Macerem Dioscoridem, & non vt ego scribo, alud esse Dioscoridis Macerem, nihil sane moror, quum vtraq; lectio Monachis refragari videatur. Etenim si aliter Macim nominauit Dioscorides, verum prębet indicium, eum de communi Mace nõ intellexisse, ipsa ab hac diuersa nomenclatio: quinetiã & ea, quę subsequuntur ipsiusmet Dioscoridis verba. Ea enim secũdum Serapionis interpretationẽ omnino contra Monachos affirmãt, cum dicant, Machir cortex est ligni siue coriũ, &c. Et non Machir est cortex nucis Muscatę, vt fortasse somniarũt Monachi. Cęterũ ad argumentũ illud, q̃ dicunt Dioscoridis codicẽ, quem ego sum interpretatus, & alios quãplurimos, non esse genuinos, q̃ in Maceris historia nihil acuti saporis meminerint: respõdeo nõ Dioscoridis codices hoc loco esse deprauatos, sed Monachos ipsos vna cũ Serapione: quum nunquã repertus sit Gręcus codex; nec manu scriptus nec typis excusus, quinetiã nec Latinus cuiusuis versionis, qui acuti saporis mentionẽ fecerint. Id q̃ manifesto arguit, vel in hoc aberrasse Serapionem, vel illa interpretis esse verba. Nec obstat quod id scripserit Gelenus. Quandoquidẽ is (vt omnibus palam est) Dioscoride longe fuerit diligentior in expendendis medicamentorũ saporibus & qualitatibus cum primis tum etiam secundis: Ac hinc factũ est, vt nunquam scripserim ego Gręcorũ Macerẽ non esse acutum.

Cap. 1.

Serapioni Macis genera duo.

Monachorum argumentũ vanum.

Maceris & Macis apud Arabes differentia.
Talisfar.
Bisbese.

Lib. 12. cap. 8.

Castigatio.

CANINVS RVBVS.

A Macere ad Caninum rubum veniunt his verbis: Non declarat Matthiolus quid sit Caninus rubus: Atqui quærit Plinij testimonio comprobare Cynosbatum à syluestri rosa plurimũ differre, idq; prąsertim q̃ Plinius peculiaria faciat capita de duobus Cynosbati generibus, quę maxime à Dioscoridis Cynosbato differunt: quinetiam quod Theophrastus speciatim scribat tum de syluestri Rosa, tum de Cynosbato alio à Dioscoridis Cynosbato, asserens subinde Matthiolus nos vna cum Marcello non parum in re hac aberrasse: Sed reuera ipse hallucinatur, cum non videat nos de multis scripsisse plantis, quę cum compluribus conueniunt stirpiũ generibus, vt, exempli causa, hęc Cynosbati demonstrat planta, quę & in rosarum, & in ruborum genere haberi potest: & pinde mirũ non est, si Plinius eã vocauerit Cynorhodon, & Dioscorides Cynosbaton, quod idem pfecto designat. Cęterũ fortasse Plinio differentię causa Cynorhodos dicta est hęc planta: Siquidẽ is de duobus aliis Cynosbati generibus speciatim egit. Nec obstat quod ab hoc differat Theophrasti Cynosbatos: namq; & is, quemadmodum & Plinius, hunc Dioscoridis Caninum rubum recensuit vna cum sylaestribus rosis, illico pro rubo Canino aliam plantã subiungens à Dioscoridis Cynosbato plurimũ differentem. Vbi autẽ scribit Dioscorides rubi Canini fructũ oliuarũ nucleis similem esse, non de magnitudine, sed de forma tantũ intelligit: ac ita omnia sunt clara, vt clarus etiã videatur Matthioli error. Quod deinde vna nomẽclatio pluribꝰ cõueniat plan-

Monachorum obiectio.

tis testatur apertissime Plinius, cum dicat Lilium quoddam rubrum vocari Cynorrhodon, & Capparis plantã aliquibus appellari Cynosbaton: quãuis prater id habeatur rosa quadam syluestris, qua fructum edit oliua nuclei magnitudine. Hac illorum sunt verba. Sed cuius sint valoris, & quã inania ac fabulosa, iam audies. Fabulosa, inquam, quod nusquam a me scriptum sit, Plinii & Theophrasti Cynosbaton differre a Dioscoridis Canirubo, sed tantum horum Cynosbaton plurimum differre a syluestri rosa: quo fit, vt vbi pramissa sint falsa, qua sequuntur vera esse nequeant. Prater id quod Cynosbati planta tam cum rosarum, quam cum ruborum generibus cognationem habeat, insipida quidem videtur sententia. Quippe hoc argumento assereret quispiam, citra tamen rationem omnem, inter syluestres rosas & rubos, qui mora proferunt, nullam intercedere differentiam. Sed quis tam fuerit amens, qui non nouerit hasce plantas floribus, fructibus, caule, foliis, aculeis, & radicibus inter se maxime pugnare? Nemo sane id vnquam affirmaru- n si prorsus desipiat. Ad hac nullibi, quod legerim, viderimq́, inter syluestres rosas Canini rubi meminere vnquam Theophrastus & Plinius, etsi id fortasse somniarunt Monachi. Caterum ad id, quod aiunt Cynosbaton fructum ferre ossis oliua similem figura non magnitudine, nil aliud verius dici potest, quam quod in hoc, quemadmodum & in cateris, cacutiant. Probatur hallucinari Monachos ipsiusmet Dioscoridis testimonio: Siquidem is de cappari, & corno arbore agens, proferre hos inquit fructus oliua similes, quibus facile quispiam nouerit hic de magnitudine & forma intellexisse Dioscoridem: quum sensibus nostris palam sit, harum plantarum baccas non forma solum, sed etiam magnitudine oliuas referre. At si Monachi in Dioscoridis lectione versati essent paulo diligentius, hac fortasse non ita ignorassent. Etenim is vbi vel flores, vel fructus, vel folia cum aliis plantis comparat, nisi ad vnguem tam in forma, quam in magnitudine sibi correspondeant, semper addit magnitudinis, & paruitatis differentias. Id, quod in huiusce planta fructu minime pratermisisset, cum omnibus palam sit, rosarum syluestrium fructus, non solum oliuarum nucleis, sed etiam ipsis oliuis esse longe maiores. Verum prorsus dementatos esse Monachos facile conicies, si recte perpenderis, quod hic asserant Cynosbati baccas oliuarum nucleis esse amulas, & in Mesuiis commentariis de Diamorone agentes huiusce planta fructum pyris similem faciant. Praterea nunquam Dioscoridem scripsisse reperio, Cynosbati fructum semẽ aliquod includere, quemadmodum in rosarum fructu cernimus: quippe is copiosissimo semine refertus est non lanugineis floccis tantum, vt Dioscorides inquit, & eum sequutus Galenus. Caterum non possum subinde demirari Monachorum fidem, quippe qui asserere ausi sunt, illico post syluestres rosas de alio Canirubi genere scripsisse Theophrastum, quum tamen is de domesticis, & syluestribus rosis egerit libro & capite sexto de plantarum historia: de Canirubo vero libro tertio capite 18. inter alia ruborum genera, non inter syluestres rosas, quemadmodum fecit Serapio Theophrastum imitatus. Sed differre Cynosbaton a syluestri rosa idem testatur Theophrastus libro & capite nono de plantarum historia. Siquidem is Canirubi fructum auerso flatu colligendum esse scribit, alioqui periculum oculis imminere: id quod aperte demonstrat super eo vel tenuem quandam lanuginem, vel puluerulenti aliquid insidere, quod si a vento expellatur in colligentium oculos, cacitatis periculum imminere. Quod tamen in syluestrium rosarum fructu nunquam visitur. Postremo si Dioscorides sciuisset, nil aliud esse Caninum rubum quam Rosam syluestrem, sat erat illi profecto dicere, quod Caninus rubus Rosa esset omnino similis, non autem quod arboris instar assurgeret rubo longe maior, quodque folia ferret Myrto latiora, à quibus rosa plurimum differre videtur. Theophrastus Canirubum punica speciem referre ait, qua cum folia Myrto similia proferat, non putarim ego differre Theophrasti Cynosbaton a Dioscoridis canino rubo.

Inanis ac fabulosa ostenditur Monachorum sententia.

Ruborum & Rosarum differẽtia.

Insipida de Cynosbati fructu censura.

Castigatio.

Cynosbati fructus qualis.

Cynosbati fructus quo pacto colligendus.

SYLVESTRIS OLEA.

Nescio profecto an temeritati vel inuidia, an stultitia vel ignorantia, vel fortasse malitia ascribenda sint ha Monachorum calumnia, quum nihil prorsus rationis aut veritatis resipiant. Negant audacter Monachi, fidem nostram insimulantes, syluestres oleas vllis rigere aculeis, nec vllo authorum testimonio contrarium comprobari posse. His, vt censura plus fidei autoritatisque adiungant, addunt se plures vidisse in Apulia olearum plantas, tam domesticas quam syluestres, quam ego fere viderim folia: sed quantum a veritate absit eorum fides, tuipse tibi facile testis esse poteris, quum in agro nostro Senensi syluestris Olea frequens habeatur. Quin etiam idem cateri testabuntur quamplurimi rei plantaria studiosi, ad me quotannis Patauio (qua eorum est humanitas) huc Goritiam proficiscentes, qui amplum syluestris olea ramum firmissimis aculeis rigentem inspexerunt, ex Arbi Hadriatici maris insula aduectum, & ad Monachorum deliramenta apprime vtilem.

Infirma monachorum fides.

Manifesta Monachorum temeritas.

Olea syluestris spinosa.

CORNVS.

Sed in Corno quid di- u ni? me perperam scripsisse ex Theophrasto, Cornum arborem folia ferre Amygdala, a quibus longe magis distãt, quam à Salice Ficus: quinetiam nec nouisse, vel in hoc loco in Theophrasti codice subesse mendam, vel fortasse Cornum nunquam vidisse Theophrastum. Praterea, vt etiam Geographia se non imperitos ostendant, addunt nusquam legi in Theophrasti codice Idam Troia esse montem, sed montem Idam in Creta tantũ haberi Insula. Ex quibus facile quispiam sana mentis conicere poterit, quanta sit horum in Geographicis lectionibus ignorantia. De Ida Troia monte ob Paridis iudicium famosissimo scribunt apertissime Strabo, Ptolemaus, Plinius, Pomponius Mela, & cateri clariores Geographi, quorum non solum volumina non legere Monachi, sed nec (pace eorum dixerim) eorum fortasse nouere nomina. Atqui vt sapientior aliquantulo eorum euadat cuculla, sciant velim, haud nos latere in Creta quoq; esse montem nomine Idam, cum sape legerimus apud Virgilium:

Dictamnum genitrix Cretea carpit ab Ida.

ac idem a Geographis omnibus describatur. Verum non ob id dixerim, vt somniare videntur Monachi, apud Troiam alium non haberi eiusdem nominis montem, longe famosiorem. Is enim Geographorum omnium consensu altissimus mons est ad Troadem spectans in quo ingentissima habentur sylua, prasertimque resiniferarũ arborum, quod facile ex Theophrasti lectione quispiam conicere potest, quippe qui sape sepius Ida & Idearum plantarum meminit. Atqui Theophrasto, qui plantarum historiam non Geographi- m describit, non fuerat opus addere idam esse Troadis montem, cum id cate- os prater Monachos haud latere non ambigeret. Quod

Monachorum in Geographia ignorantia.

Ida Troię mons.

Castigatio.

[illegible] scripserim ex Theophrasto Cornum arborem quæ in Ida monte crescit, folia habere Amygdalæ, fateor, cum hoc ex Theophrasto facile probare possit. Sed me credidisse, vel scripsisse, nostratem Cornum, quæ nihil mihi notius est, Amygdalæ esse foliis, nunquam sane fatebor. De Idæ vero Corno, quam nunquam vidi, nullam ego certam possum afferre sententiam, nec tamen est quod prohibeat, quin libere credere queam, Cornum in Ida nascentem folio esse oblongo Amygdalæ æmulo, quum de foliorum in plantis varietate ac forma pro regionum natura nulla sit apud autores controuersia. Quamobrem id potius mihi credendum statuerim, quam temere cum Monachis affirmandum Theophrastum non nouisse Cornum: etsi recte sane quispiam dubitare posset Theophrasti codici hoc in loco subesse mendam.

Lib. 3 cap. 12. de plant. hist.

NVX VOMICA ET METELLA.

RESipiscentne vnquam hi Patres Reuerendi? Vix id mihi persuadeam, nisi fortasse cum ad Elleborum venient. Nam vbi iam cum Vomicis, & Metellis nucibus, quæ propria sua ipsarum facultate delirium faciunt, iis aliquandiu sit immorandum, verendum est ne tam propere ad mentem & rationem reuocentur. Scribunt me in hisce censendis nucibus adeo esse hallucinatum, vt quid de iis scripserim nesciam: quum eæ nuces, quæ inter Myristicas reperiuntur nec Vomicæ sint, nec Metellæ, sed nucum Myristicarum monstrum, in quibus nulla cognoscitur deleteria facultas, vt ego mihi persuadeam. Verum Monachis danda nunc venia videtur tanquam ab hisce nucibus dementatis, & eorum toleranda calumnia: Calumnia, inquam, quod nusquã à me scriptum sit reperiri Vomicas nuces, nec etiam Metellas inter Myristicas, quæ sumentibus necem inferant.

Monachorum calumnia exploditur.

LAMPSANA.

NEgant me nosse Lampsanam, quod scripserim hanc flore esse albo, quodque in Italia non vsurpetur in cibis, quum genuina flore sit melino, & in Apulia frequentissime in cibum veniat, vbi omnibus & pueris etiam ipsis notissima habetur. Quibus recte respondi posse crediderim, quod si diligentius accuratiusque rem plantariã expendissent, & optimos legissent autores, qui plantarum historias scribunt, non ita fortasse facile se omnibus deridendos obiecissent. Scripsi quidem, Plinii testimonio, florem proferre Lampsanam napo candidiorem, non album, vt Monachi somniare videntur: id quod iterum atque iterum affirmare non verebor. Namque tametsi Lampsana melinum proferat florem, quemadmodum & Napus, cum tamen Lampsanæ flos colore sit longe dilutiore, recte sane Plinio scriptum est, hanc flore esse napo candidiore. Quibus verbis videtur voluisse Plinius Lampsanæ florem dilutiori haberi colore quam napi, & non, vt Monachi volunt, absolute candido. Verum si hisce rationibus sibi satisfactum iri negauerint, & me Plinii sententiam haud recte intellexisse contenderint, recte sane obiici poterit, eos legitimam non nosse Lampsanam, quum hæc, Plinii testimonio, album non melinum gerat florem.

Lib. 26. cap. 5.

BALSAMITA.

SEdiam sese offert recriminanda Balsamitæ censura, in qua, quod scripserim Balsamitam vulgo mentham Romanam vocari, non parum me hallucinatum affirmant, quum, vt ipsi dicunt, omnium consensu ea planta genuina sit mentha Romana, quam ipsi Lassulatam vocant. Sed quid aliud rectius responderim, quam Monachos sua ipsorum falce sibi secuisse pedes? Etenim quum superius de Cynosbato litigantes ostenderint, probauerintque plures haberi plantas, quæ vno & eodem nomine appellantur, huic vni tantum argumento, si saperent, acquiescere deberent. Cæterum planta, quam ipsi Lassulatam obscuro tamen autore appellant ea est, quam in hortis passim habemus foliis saluiæ latioribus betonicæ æmulis, per ambitum serratis, colore ex viridi albicante, caulibus cubitalibus, & aliquanto maioribus, corymbaceis floribus melino colore in summitate emergentibus, amaro in vniuersum sapore, & odoris graueolentia. Hæc itaque (vt scio) variis appellatur nominibus, cum quibusdam dicatur herba Diuæ Mariæ, nonnullis mentha Græca, aliquibus saluia Romana: sed qui mentham Romanam vocauerint, habeo neminem præter Monachos. At si à foliorum forma denominanda fuerit hæc planta, cum illa saluiæ longe similiora proferat quam menthæ, facile conicient rei herbariæ studiosi rectius huic saluiæ quam Menthæ nomenclaturam conuenire. Cæterum ego vulgaria hæc plantarum nomina parum sane moror, quamuis nunc, vt Monachorum censuram irritam reddam, comprobare compellor non solum meo ipsius, sed tuo etiam testimonio, Balsamitam mentham Romanam nobis appellari: nec ob id tamen negauerim aliis in locis, aliis vocari nominibus, cum sciuerim hanc, Brasauoli testimonio, Ferrariæ mentham Florentinam, & alibi, à crispis foliis Mentham crispam appellari.

Castigatio.

Lassulata Monachorum quæ.

Saluia Romana.

AMBVBEIA.

A Balsamita ad Ambubeiam veniunt, vbi me perperam affirmasse contendunt Rostrum porcinum appellari Ambubeiam, cum nil aliud sit Ambubeia quam genuinum Cichorium. Atqui (pace eorum dixerim) rectius fortasse responderet quispiam, nil aliud esse Porcinum rostrum quam horum desipientium, quo materiam Medicam pene vniuersam defœdarunt, & inuerterant. Quandoquidem mea ipsius sententia nusquam scripserim rostrum porcinum esse Ambubeiam, sed vocari quibusdam caninum vel leoninum dentem, nonnullis Monachi caput, aliis vulgo piscia alleto, quibusdam vero etiam Ambubeiam. Id quod facile comprobat Ruellius, qui in indaganda stirpium facultate inter recentiores facile primas tenet: Siquidem is, etsi scripserit primum Cichorium Latinis vocari Ambubeiam: deinde tamen de Ambubeia particulare edidit caput, in quo pro Ambubeia nil aliud intelligit, quam Rostrum

Porcinum rostrum.

Castigatio.

porcinum siue Monachi caput. Sed hæc non meminisse Monachos non parum demiror, quum ibi tam diu derasum habuerint caput.

OCIMVM.

Ocimi genera tria.

Citratum & Caryophyllatũ ocimum.

Cap. 156. 157. 155.

Castigatio.

IAm tædet profecto cum istis ineptiis me ad nauseam vsque contendere, sed tibi satisfaciendi promptitudo me ipsum vincit. In Ocimo me accusant, quod tantum tria Ocimi genera attulerim, nec Citrati, Caryophillatiue Ocimi meminerim. Scripsi quidem (vt ingenue fatear) tria haberi Ocimi genera, quæ si diligentius expendissent Monachi, nouissent fortasse reperiri inter ea cum Citreatum, tum etiam Caryophyllatum, cum id, cui folia insunt purpureo Amarantho similia Citream malum olentia, nil aliud quam Serapionis Citreatum: illud vero, cui folia insunt parua ac tenuia, iucundissimum odorem spirantia, nil aliud sit quã Caryophyllatum. Etenim si quis Omici genera, quæ Serapioni tribus diuersis capitibus describuntur, diligentius expenderit, facile quidem eadem esse cognoscet, quæ in nostris habentur commentariis. Sed nescio quo vultu se iactent Monachi, se primum Charyophyllatum Ocimum hoc æuo adinuenisse, quum id Serapioni folia paruiuscula proferat, & caulem angulosum, his vero folia melissophylli maiora, & caulem rotundum edat.

SMILAX HORTENSIS.

Lib. 2. cap. 140.

Capreolus quid.

Lib. 4. cap. 7.

Castigatio.

QVod scripserim hortensem Smilacem varii coloris phaselos proferentem capreolos edere, quibus vicinis arboribus, aliisque sustentaculis se implicat, longe a scopo me aberrasse clamant, cum tamen ii hac in re in manifesto versentur errore. Atqui cur non fatear hoc me scripsisse, cum illud idem scribat Dioscorides, & Smilax ille claiculas siue capreolos reuera manifesto proferat? Facile hoc non negassent fortasse Patres, si omnes huiusce plantæ partes, notasque diligentius expendissent, sique non ignorassent quid Capreolus Latinis, quid ἕλιξ Græcis designet. Siquidem hortensis Smilax seu (vt illi vocant) Indicus phaselus capreolus vtrinque in caule profert, qui etsi vitium, & cucurbitarum capreolis per omnia similes, non cernantur capreoli, tamen sunt iis per omnia similes, qui in aspera Smilace, in altera Clematide, & in Periclimeno habentur. Ac proinde recte scribit Dioscorides Clematidem alteram repere per arbores, vt Smilax. Cæterum cum hisce plantis capreoli bicornes non sint, sed vno tantum processu prodeant, paruo emergente in cacumine folio, putant patres hosce processus, quibus hortensis Smilax arboribus se implicat, haudquaquam appellari posse capreolos, sibi (vt puto) persuadentes ita à capreolorum cornibus denominari. Porro si haud ignari vocabuli energiam intellexissent, & sciuissent capreolum Latinis à capiendo suam duxisse denominationem, & ἕλικα Græcis à verbo ἑλίσσω, quod vertere, circumuoluere, circumflectereque designat, suam trahere originem, nouissent profecto capreolos à bicorni forma minime denominari. His itaque palam fit, non oportere plantarum capreolos omnes esse bicornes, vt fortasse sibi persuasere Monachi. Quibus tamen danda venia fuerit, quum magis diuinis lectionibus quam humanis operam nauarint.

CHELIDONIVM MINVS.

Testiculus Sacerdotis.

Faceta castigatio.

SVbdubitaui quidem an planta, quam Chelidonium minus vocant, genuina, ac legitima dici debeat, cum teste Galeno minus Chelidonium vsque adeo acutum sit, vt exulceret ranunculi modo. Atqui ob id nusquam me affirmasse scio hanc herbam Chelidonium illud esse non posse, cum omnes in vniuersum notæ Chelidonium minus quam maxime referant. Quinimo vt comprobarem legitimum esse, ea quæ de Aro scribit Galenus in medium attuli. Nam, exempli causa, si vt ille inquit, Arum Cyrenis omni exutum acrimonia rapi modo estur ab omnibus in cibis, & in Græcia perinde ac in Italia tanta illi sit acrimoniæ vis, vt non solum mansum linguam, & fauces acerrime vellicet: sed etiam cutem exulceret appositum, non est sane quod prohibeat, quin hoc idem in minori Chelidonio effecerit natura, præsertim cum in hac planta nulla penitus sit nota, quæ reclamare videatur. Hæc itaque etsi scripserim, vt meam soluerem dubitationem, non ita tamen temere à Monachis accusari debeo. Nec etiam quod ob acrimoniæ defectum subdubitarim testiculum Sacerdotis (vt vocant Monachi) minus esse Chelidonium: Namque cum sciam de incertis dubitare, virtuti potius quam vitio esse ascribendum, nec vllibi de testiculo Sacerdotis verbum fecerim, Monachos in seipsos latrare sinam, & de suis inter se contendere testiculis, in quibus an aliqua reperiatur acrimonia ii rectius testabuntur.

RHABARBARVM.

Rhabarbarum à Rhapontico differt.

Castigatio.

RHabarbarum à Rhapontico differre adeo firmis rationibus in nostris comprobauimus commentariis, vt nil aliud Monachis contrarium sentientibus mihi respondendum sese offerat, quam quod extremæ dementiæ sit Rhabarbarum cum Rhapontico æstimare. Nam cum nullis argumentis, nullis probatorum scriptorum testimoniis contendant, nihil Rhabarbarum à Rhapontico differre, cum aura mihi certandum non est, sed sinere Monachos sua frui ignorantia, perinde ac cæteros sui similes, qui tantum suis opinionibus addicti in pertinaciæ fimo iacere malunt, quam nitidis ac floridis acquiescere rationibus.

ARISTOLOCHIA CLEMATIS.

SEd quam temere in clematide Aristolochia, quam tantum abest vt nouorint, vt ne viderint quidem, me insimulent, tu tibi ipse facile iudex esse poteris, vbi commentarios nostros Latino sermone conscriptos nunc primum

primum edendos legeris. Ibi enim non solum Monachorum censuram, peruersamque sententiam explosam reperies, sed Cordi, Adami Loniceri, & aliorum quorundam opiniones confutatas cognosces, quippe qui censeant eam genuinam esse clematidem Aristolochiam, quam vulgus longam existimat. Clamant Monachi maxime hallucinari Matthiolum, quod asserat fateaturque, non solum non cognoscere clematidem Aristolochiam, sed in Italia haberi neminem, qui eam demonstret, cum tamen vbique hic in vineis, aliisque in locis habeatur frequentissima. & dactylite vbique copiosior, quam putant me nunquam vidisse, & ob id haudquaquam se ambigere aiunt, me Clematidem pro dactylite perperam accipere. His itaque cum (vt antea dixi) satis superque responsum sit in Latina illa editione, quam propediem dabimus in lucem, & ne in hisce inanitatibus plura quam deceat aetatis nostrae momenta euanescere permittamus, non est cur ea quae antea scripta sunt hic à me repeti expectes.

Monachorum censura explosa.

RVTA SYLVESTRIS.

QVam temere asserant ea omnia, quae de sylvestri Ruta in meis scripsi commentariis, è suis in Mesuem scriptis esse deprompta, vnicuique facile constabit, qui eorum, & meos legerit commentarios. Sed nolit, obsecro, Deus Optimus Maximus, vt tam sim amens, vt Monachorum ineptias imiter vnquam, in censenda secundi generis Ruta, quum ibi nil aliud habeant quam somnia, deliramentaque, tam clara tamque euidentia, vt nullis non risum excitare possint, simulque stomachum mouere. Si enim (vt rem hanc exordiar) simulac longa verborum serie de altera sylvestri Ruta, quam Armolam vocant Arabes, egerunt, concludunt tandem, ac suadent, cum haec non habeatur nisi rarissima in Italia, Myropolas eius vice recte vti posse Androsamo, quod Hypericum vocamus, quum nil aliud Hypericum sit quam genuina sylvestris Ruta altera. Qua in re vsque adeo desipiunt, vt non ab re mihi verendum sit, vt vllo vnquam tempore ad mentem restitui possint. Sylvestris primi generis Ruta, Dioscoridis ipsius testimonio, in omnibus suis partibus hortensi est similis, praeterquam quod gustatu sit acriori. Haec in Goritiensi agro Saluatino, & Gargano montibus, adeo copiosa prouenit, vt toti fere Europae pro parandis medicamentis sufficere possit: quam qui viderunt rei herbariae studiosi, horum deliramenta, quae me sibi furatum esse mentiuntur, perpetuo deridebunt, quinetiam qui haec legent, quum illis palam fiet in quam multiplici hic versentur errore: In multiplici errore, inquam, quod primum existimauerint Sylvestrem Rutam ab Androsamo, & Hyperico nihil differre: Deinde quod putauerint Androsamum, & Hypericum vnam, & eandem esse plantam, quum tamen Dioscorides de his seorsim, tanquam de differentibus plantis egerit. Postremo quod prodiderint hanc primi generis sylvestris Rutae historiam bis à Dioscoride esse descriptam, magnamque habere cum Hyperico cognationem, quod potius somniasse quam sensuum iudicio scripsisse videntur Monachi, quum non huius Rutae caput sit, in cuius fronte in quibusdam falsis codicibus illa leguntur, quae doctissimorum virorum testimonio hic ascititia, Hyperici autem propria censentur: sed eius quod proxime sequitur, in quo alterius sylvestris Rutae, quam alii Moly, alii Armolam vocant, describitur historia.

Monachorum in sylvestri Ruta ridenda opinio.

Lib. 3. cap. 45.

Castigatio.

PANAX.

QVod Mesues in describendo Panace aberrauerit, & Asclepium cum Heracleo confuderit, fatentur sane omnes contra Monachorum sententias, Medicae materiae studiosi, qui in Mesuis codice Panacis caput perlegerunt. Gummi enim, quod Opoponacum vulgo vocant officinae, ex Heracleo tantum (vt Dioscorides inquit) collachrymat, quippe caetera Panacium genera nihil liquoris fundunt. Atqui cum Mesui ex planta defluat Opoponax, quae ferulaceis sit foliis, facile quispiam nosse poterit Asclepium pro Heracleo perperam accepisse Mesuem. Etenim Heracleum Panaces foliis non exit ferulaceis, sed ficulneis. Deinde sui Panacis caulem facit Mesues cubitalem, quod proculdubio indicat Mesuem Asclepium describere, quod Dioscoridis ipsius testimonio Heracleum altissimum caulem proferat, Asclepium vero cubito haud maiorem. Quibus palam est vna cum Mesue hallucinari Monachos.

Mesuis in Panacibus erratum.

Opoponax ex Heracleo tantum defluit.

CARVM.

CRediderunt Patres Carotam Italis vulgo vocatam, cuius purpurea radice in acetariis hyeme vescuntur, legitimum esse Carum: quod attestantur eorum in Mesuem commentaria, quorum autoritate freti, non leuiter me erroris accusant, quod vna cum vulgo crediderim illud genuinum esse Carum, cuius semine passim vtuntur Myropolae, quodque iidem, Mauritanos sequuti, Carui vocant: sed in hoc, quemadmodum in caeteris, caecutire Monachos apertissime demonstrat Carotae semen, quippe quod gustantibus, mandentibusque nullam, vel obscuram admodum, relinquat acrimoniam, nec aliam qualitatem, qua quispiam recte asserere possit ex tertio esse excalfacientium & exiccantium ordine, vt de Cari semine scribit Galenus, & manifeste apparet in vulgari Caro. Siquidem hoc acrimonia qua pollet, linguam non obscure mordet, & os (vt Dioscorides inquit) non ingrato odore commendat. Quin & (vt Galenus ait) manifeste excalfacit, vrinam ciet, & flatus mirifice pellit, id quod Carotae semini praeter Monachos ascribet nemo, quum id nulla sit acrimonia praeditum, nec aliqua in eo percipiatur caliditatis siccitatisque tam valida facultas, quae talia praestare possit. Cari historiam, qui scribat antiquorum, habeo neminem, quo fit, vt alia ratione comprobare nequiuerim Carum, quo passim vtimur, esse legitimum, quam ab ipsius facultate, quae facillime gustatu deprehendi potest.

Carotae semen.

Lib. 3. cap. 57.

Cari historiam antiqui non descripserunt.

SYLVESTRE CVMINVM.

A Caro ad sylvestre Cuminum veniunt, in quo censendo non parum me ignorantiae insimulant, quod non nouerim flauum Melanthium, vel (vt ipsi dicunt) Nigellam citrinam sylvestre esse Cuminum

Nigella citrina quid.

primi generis Dioscoridem: sed ii mea sane sententia in magno & aperto versantur errore: quandoquidem, ut unusquisque sanæ mentis per se cognoscere potest, nil aliud unquam fuerit Nigella citrina quam flaui coloris Melanthium, cum neminem lateat, si Monachos excipias, nigellam hanc in alio à Melanthio non differre, quam in seminis colore. Cætera namque in forma, magnitudine, sapore, ac omni denique facultate nulla differentia discerni possunt, cum eadem utrique sint folia, idem caulis, flos idem, capita utrique per omnia similia, idemque in omnibus hisce partibus sit sapor eademque facultas. Seminis quoque nulla ferme visitur differentia, sed tantum coloris, quem qui dixerint genus immutare posse, & ex Melanthio sylvestre Cuminum efficere, extrema eos teneri dementia proculdubio censebunt omnes rei herbariæ studiosi: speciem enim immutare poterit coloris in semine vel in floribus varietas, sed haudquaquam genus immutabit. Sed quid multa? nonne hoc idem, in papauerum semine quotidie comperimus? Ex quibus tamen varius seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Id quod etiam perspicuum est in hyoscyamo, lactuca, hortensi smilace, anguria, quam cucumerem vocamus in Hetruria, & aliis nonnullis plantis, quarum semina etsi quandoque albo, quandoque nigro, nonnunquam & flauo rubentique colore varient, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Nam si, exempli causa, in genere Leucoii, quod albam violam Latinis designat, non solum Dioscoridi, Galeno, Plinio, ac cæteris plantarum scriptoribus id Leucoium appellatur, quod album emittit florem, sed etiam quod croceum, quodque purpureum, amentis profecto fuerit opinio, quod Nigella citrina Melanthium non sit, quod sola coloris seminis varietate à Melanthio differat. Hinc itaque palam fit, ut in hac censenda Nigella, & sylvestris huiusce Cumini historia hi Patres, & qui eos sequuntur, plane hallucinati deprehendantur. Quippe huiusce sylvestris Cumini semen, in capitibus mollibus ac rotundis acerosum gignitur, fortasse vulgaris pimpinellæ nostratis modo, quam quidam sanguisorbam vocant, non autem in capitibus Melanthii instar durum, solidum ac fractu contumax.

Seminum color genus plantarum non immutat.

Castigatio.

OREOSELINVM.

SEd in Oreoselino quid somniauere Monachi? Somniauerunt, inquam, quod una cum Marcello perperam crediderim montanum Apium, quod Græci ὀρεοσέλινον *vocant, semen papauerum modo in capitibus proferre, cum tamen hoc sit falsissimum Hermolai & Ruellii testimonio, qui recte sane animaduerterunt Dioscoridis codici hoc in loco subesse mendam: ideoque locum hunc pristino candori restituentes scripserunt montanum Apium semen proferre non papaueris, sed cicutæ, quemadmodum cætera Apii genera. Id quod manifeste demonstrat antiqua Dioscoridis versio, ac etiam Serapionis lectio: siquidem ibi manifeste legitur montanum Apium cicutæ semen progignere. Hæc Monachorum in Oreoselino est aduersum me censura, imo ridenda stultitia, & non vulgaris amentia, quum ego Hermolai, & Ruellii opinionem sequutus, imo potius Theophrasti lectione persuasus, scripserim in commentariis meis Oreoselinum haudquaquam capitula papaueris modo progignere, sed semen cicutæ æmulum: quod omnibus palam fiet, qui in meis in Dioscoridem commentariis meam de omni Apio perlegerint censuram. Ad hæc falsum esse conuincitur Serapioni proferre Oreoselinum semen cicutæ simile, cum quispiam facile nosse possit, non sine hac menda fuisse Dioscoridis codicem à quo transcripsit Serapio, cuius hæc sunt verba: Oreoselinum est planta habens virgam longitudinis unius palmi aut circa, quæ egreditur à radice una subtili, à qua plures virgæ paruæ egrediuntur, & à virga egrediuntur ramuli plures super quos sunt capitula similia comæ, nisi quia sunt minora satis, & rotunda, & in eis semen longum. Quibus palam est, quam acutum sit Monachorum iudicium in indaganda stirpium historia, cum non dicat Serapio similia Conio sed Comæ, quod verbum à Meconio corruptum esse nemo sane inficiabitur, qui non usque adeo fuerit stupidus, ut nesciat an cicuta vel papauer capitula proferat.*

Castigatio.

Cap. 290.

Serapionis locus explanatus.

CHAMAELEONES.

DVm meam in Chamæleonibus damnant sententiam, quod mihi perperam persuaserim plantas Carlinas vulgo vocatas genuinos esse Chamæleones, ii profecto in hisce censendis Carlinis prorsus hallucinari deprehenduntur, cum nulla dubitatione affirmauerint Carlinam caulem habentem, quam nigrum Dioscoridis Chamæleonem hactenus semper existimaui, eiusdem esse Spinam albam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν *vocant: Alteram vero caule viduam, spinam esse Arabicam, quam Arabes Suchaam vocant. Etenim cum spina alba (Dioscoridis testimonio) caulem proferat inanem, bicubitalem, albicantemque perinde ac folia, unde fortasse suam duxit nomenclationem, & flores purpureos: Carlina vero hæc caule sit dodrante paulo maiore, pleno, non inani, rubro, non albicante, floribus versicoloribus hyacinthi æmulis, non simpliciter purpureis: nulla ratione dici posse crediderim Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam, de qua fortasse somniarunt Monachi. Neque etiam eos similiter probare posse censeo Carlinam caule vacantem spinam Arabicam esse, quod nusquam inuenerim scripsisse Dioscoridem spinam Arabicam caule vacare, sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo sane recte quispiam concludere poterit, Arabicam quoque spinam proculdubio caulem edere perinde ac albam. Cæterum quod firmissimis tum argumentis tum rationibus affirmauerim Carlinas esse Chamæleones contra Monachorum censuram, nec id temere ex me tantum depromserim, tibi ac cæteris maxime erunt argumento mei in Dioscoridem commentarii, qui Latine iam iam è prelis prodibunt in lucem. Quamobrem quum ibi satis sententiam meam de Chamæleonibus comprobauerim, non videtur hic esse opus eadem iterum repetere. Legent (ut spero) quamplurimi rei medicæ studiosi nostros illos labores, qui postea suam de his sententiam ferent, dicentque longe magis decere Monachos suum colere Breuiarium, quam de simplicibus verba facere: de quibus tamen si tandem quandoque loqui voluerint, de seipsis loquantur. Siquidem usque adeo simplices, ne dicam stolidi suis ex scriptis apparent, ut non parua de seipsis volumina conficere possint. Si hoc posthac fecerint Monachi, & in suis perstiterint calopodiis, non ita fortasse deridebuntur ab omnibus.*

Inutilis Monachorum opinio.

Lib. 3. cap. 12.

Castigatio.

LEVCA-

LEVCACANTHA.

Porro quam falso me accusent in Leucacātha, ipsa mea attestantur commentaria, quæ non ita facile Monachi fortasse in suum peruerterent sensum, si iis tuendæ potius, quam deprimendæ veritatis fuisset animus. Siquidem tametsi dixerim ego non esse omnino reiiciendam eorum sententiam, qui carduum, quem quidam Diuæ Mariæ appellant, Leucacantham putant, quod folia illi sint lacteis quasi maculis infecta, radixque amara ac dura, non tamen id vnquam me affirmasse constat, quemadmodum habet eorum censura. Quandoquidem quum neminem habeam, qui Leucacanthæ historiam scripserit, nec apud Dioscoridem, Plinium ac cæteros, qui de plantis scripserunt vlla habeatur huiusce plantæ nota, præterquam quod sit spinæ albæ similis, nō abre credidere quidam albis illis maculis adducti, ac etiam fortasse radicis amaritudine ac duritie, hanc legitimam esse Leucacantham, quanquam hactenus horum placitis subscribere noluerim.

Falsa Monachorum accusatio.

Carduus Diuæ Mariæ.

TRAGACANTHA.

Negant subinde patres communis vsus lachrymam, quam passim Tragacanthæ gummi vocamus, legitimam esse, quod gennina linguæ subdita, facile (Dioscoridis testimonio) colliquescat, hæc vero nunquam. Quinimo si linguæ supponatur adeo lentescit, ac tenax euadit, vt nullo fere modo dissolui queat. Qua quidem in re toto cœlo aberrant, vt qui Dioscoridis verba perperam intellexerunt. Etenim Dioscorides haudquaquam de sola lachryma linguæ subdita, sed de eclegmate, quod hanc exceperit lachrymam scribit his verbis: Huius increbruit vsus ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas voces, cæterasq; destillationes cum melle in delinctu, liquescitq; subiecta lingua. Hæc Dioscorides. Quibus palam est voluisse Dioscoridem Tragacanthæ lachrymā non solam, & per se tantum, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subiiciendam, vt clarissimorum medicorum institutione fieri assolet cum Bechicis catapotiis & Diatragacantho, quibus ipsa lachryma commiscetur: quandoquidem cum oporteat medicamenta quibus aspera arteria, pulmones, ac pectus vniuersum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, vel linguæ subdita, sensim leniterque liquescere, vt commode in tracheam percolentur arteriam, voluit ibi Dioscorides eclegmatis vsum describere. Nam si huiusmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorsus proficerent, quum ita non in pectus, & pulmones deferantur, sed in ventriculum. Alia huic accedit ratio, quod si lachrymam per se tantum linguæ submittendam intellexisset Dioscorides, subiunxisset quidem, vt sui moris est, quibus in morbis id factitandum esset. Etenim absurdum plane videretur scribere, quod aliquod gummi linguæ subiiciatur paulatimque liquescere cogatur, ac deinde silentio præterire quibus in morbis id faciendum. Quibus itaque rationibus non modo recte, meo quidem iudicio, intelligi potest voluisse Dioscoridem eclegma, quod Tragacanthæ lachrymam exceperit, linguæ subiiciendum esse, non ipsam per se lachrimam, sed etiam Monachos in hoc, perinde ac in cæteris, esse deceptos.

Monachorū inscitia in explanando Dioscoride.

Lib. 3. cap. 20.

Dioscorid. locus explicatus.

HYSSOPVM.

Magno etiam mihi vitio vertunt, meque ineptissime stirpium comparationem facere scribunt, quod (vt ipsi falso calumniantur) totam Hyssopi plantam vnum tantum corymbum fecerim, vt cum chrysocome concordari videretur. Sed profecto nil mirum, quum hactenus ad Elleborum non peruenerint. Atqui quum illuc adire nequeant, nisi prius iter faciant per Hyoscyamum, Papauera, Mandragoras, soporiferum ac manicum Solanum, non parum sane verendum est, ne somno longe altiori addicti eo nunquam peruenire queant, nisi fortasse somniantes. Ego enim, si vera fateri debeam, nusquam vnum tantum corymbum Hyssopi plantam feci, sed quæ densioribus fuerit cum surculis, tum etiam foliis floribusque comam recte imitari. Quibus palam est Monachorum argumenta perperam ex commentariis nostris esse deprompta.

Faceta castigatio.

STOECHAS.

Ab Hyssopo illico ad Stœchadem se conferunt, in qua non parum me aberrasse volunt, quod eam Arabicam esse Stœchadem affirmauerim, quæ Venetias affertur, quum ipsi Arabicam viderint plurimum forma ab altera differre. Cæterum in hoc falsa deprehenditur Monachorum censura, quod non absolute vnquam scripserim Stœchadem omnem, quæ Venetias cōuehitur, ex Arabia deferri: sed quod non solum nascitur Stœchas in Stœchadibus insulis, vnde illi nomen, sed etiam in Arabia, vnde Alexandriam primum, & hinc deinde Venetias defertur. Idcirco non ob id mihi imponere debēt patres, quod scripserim, putarimq; non afferri etiam Venetias Stœchadem aliunde quam ex Arabia, quum id nusquam affirmarim. Atqui Monachi ipsi recte redargui possunt, quod ita temere dicant nullam esse Venetiis Stœchadem quæ eo ex Arabia aduecta fuerit, cum tamen non desint negociatores, qui Monachorum sententiæ reclamabunt. Ad id autem, quod dicunt Arabicam Stœchadem forma non parum esse ab altera dissimilem, nil aliud contra illos in medium afferam, quam propria eorum scripta, quorum non ita facile obliuisci debebant. Siquidem quum iam diu palam sit scripsisse illos suis in commentariis, nullam aliam inter nostratem Stœchidem, & Arabicam intercedere differentiam, quam quod hæc densioribus sit ramulis: nescio sane qua fronte hic plurimum hanc ab illa differre mentiantur, nisi fortasse dixerit quispiam, spuria illa esse commentaria, eaque, pietate ductos, sibi adoptasse patres, nec hactenus ea adeo diligenter perlustrasse, vt de cunctis reminisci queant. Verum ab illis scire velim, quinam ex Arabia Stœchadem illis videndam transmiserit, si, vt illi aiunt, non affertur in Italiam.

Falsa Monachorum censura.

DICTAMNVM.

Sed & in Cretensi Dictamno in me sua spicula mittunt his verbis: Non declarat Matthiolus cuius generis Dictamnum sit, quod nunc ex Creta passim habetur, quum tamen is scire debuisset tertium illud esse

Monachorum obiectio.

genus, de quo postremo loco meminit Dioscorides. Primum enim nec florem, nec semen profert. Sed tertium illud è contra & flores & semen edit, quo fit, vt illud esse non possit, sed tertium, cum omnibus in confesso sit, Dictamnum quod hoc tempore ex Creta in Italiam comportatur & flores, & semen gerere: quinetiam nec affirmari debere, aiunt, esse hoc Pseudodictamnum. Nam quum hoc in omnibus suis partibus primi generis Dictamno correspondeat, recte sane quispiam censere poterit, neutiquam hoc flores proferre, nec etiam semen. Hæc Monachorum sunt argumenta, quibus probare nituntur, non solum me in censendo primigeneris Dictamno plurimum à scopo aberrasse: sed quod Dictamnum hoc, quo passim pro genuino vtuntur Seplasiæ, tertium illud sit genus, quod ex Creta quoque afferri scribit Dioscorides foliis sisymbrii æmulis. Sed quam infœliciter hoc sibi persuaserint patres, testatur apertissime Theophrastus, quippe qui libro nono capite decimo sexto de plantarum historia, simulac de genuino Dictamno, & Pseudodictamno fusius egit, de tertio etiam scribens: Est, inquit, aliud quoddam Dictamnum veluti æquiuoce appellatum: Nec enim speciem, nec vim habet eandem: quippe quod folio sisymbrii constet & ramis condatur maioribus, cuius vsus cum aliis minime conuenit. Quibus palam est prorsus hallucinari Monachos, quum communis vsus Dictamnum folia sisymbrii non habeat, sed Pulegio maiora, crassiora, tomento quodam, siue spissa lanugine obducta, gustu acri mordacique. Quæ quidem notæ tantum tertio illi Dictamno reclamant, quantum genuino, de quo primo loco scribit Dioscorides, omnibus astipulatur modis. Sed deprauata esse ea Dioscoridis volumina, quæ de floribus habent, οὔτε δὲ ἄνθος οὔτε καρπὸν φέρει nescierunt Monachi, cum tamen ex Theophrasto comprobari possit. Quippe is loco superius citato de Cretensi Dictamno agens: vsus, inquit, non ramorum nec seminis est, sed foliorum. Siquidem his verbis palam est, Dictamnum primum, & ramos & semen edere, quinetiam per consequens & flores, de quibus apertissime scribit Vergilius libro duodecimo Aeneidos. Sed cum magis deceat Monachos, Prophetas audire quam Poetas, Vergiliana illa Carmina silentio inuoluam. Tu vero si Dioscoridis codicem suo pristino candori restitutum hoc loco habere cupis, ita rescribito. οὔτε δὲ ἄνθος οὔτε καρπὸς συμφέρει: id est, neque flos neque semen confert, scilicet, in medicamentis, vt inquit Theophrastus.

Exploditur Monachorum opinio.

Locus Dioscoridis restitutus.

DAVCVM.

Inanis censura.

NOn parua profecto me redarguunt ignorantia in Dauci descriptione Monachi sua hac inani censura, quam ita describunt, In Dauci capite Matthiolus vna cum aliis nonnullis perperam Dioscoridem interpretatur: siquidem in tertio Dauci genere rem omnem confundunt, quum primum hoc Anethi vmbellam & semen ferre scribant: Deinde vero addant Pastinacæ vmbellam, & semen cumino simile. Id quod euenisse scimus quorundam verborum causa, quæ hoc loco in Dioscoridis codice desiderantur. Patet menda ex antiqua Dioscoridis versione, quæ quatuor Dauci species habet, scilicet tertiam Anetho, & quartam Cumino non absimilem. Hæc omnia Monachorum sunt verba, quibus non in me solum, sed in cæteros quotquot sunt clarissimos Dioscoridis interpretes, imo in Dioscoridem ipsum inuehuntur: sed temere sane, & suo tantum futili consilio persuasi, quandoquidem nullus (quod sciuerim viderimque) habetur Dioscoridis codex, nec manu scriptus, nec typis excusus, qui de pluribus quam tribus Dauci generibus meminerit. Nec plura quam hæc habent Oribasius & Serapio, qui ad verbum ex Dioscoride transcribunt. Quinetiam nec Auicenna plures quam tres refert Dauci species, nec Arabs, vel Græcus alius, qui de plantis scripserit. Ideoque cur magis hisce discalceatis blateronibus credam quam antiquissimis Dioscoridis imitatoribus, & eius tam præclaris interpretibus, nihil habeo quod me tantillum dimoueat, eoq; præsertim quod antiqua illa Dioscoridis versio, quæ ad manus est, hos manifeste mentiri asserat: quandoquidem etiam hæc non de pluribus quam de tribus Dauci generibus meminit.

Lib. 3. cap. 69. Dauci species tres.

SENA.

Zingiber cur Senæ admisceatur.

AT quam nec sui se dissimiles præstant in Sena? Etenim quod scribam Zingiber cum Sena miscere Mesuem, non solum vt eius in deiicienda aluo roberetur facultas, sed etiam, vt ab eiusdem Sena noxa, quam illi idem tribuit Mesues, defendatur ventriculus, non parum me inscitiæ accusant Monachi, ac si Zingiberis ignorarem facultates. Namque quum ii perperam sibi persuadeant Zingiber nihil posse iuuare ventriculum, nil magis Sena admistum præstare posse putant quam ipsius augere vires. Sed ii maxime decipiuntur, quum Zingiber (Dioscoridis testimonio) non solum aluum leniter emolliat, sed etiam ventriculum iuuet. Id quod tertio de Aliment. facultat. capite vigesimo primo testatur pariter Galenus.

Lib. 2. cap. 154.

ROSMARINVM.

IN Rosmarino nodum in scirpo quærentes, non paruo mihi vitio vertunt, quod de tribus tantum generibus egerim, quum tamen tum Dioscorides, tum etiam Galenus quatuor fecerint Rosmarini differentias, quinetiam quod perperam fœminam Libanotidem pro secunda specie reposuerim, eamq; fecerim fruticosam. Quibus nil aliud sane fuerit respondendum, quam quod qui facile malignos hominum animos cognoscere cupiunt, eos intueantur, qui leui quacunque causa rixantur, perinde ac Monachi, qui calami nostri candorem, tam leuibus cauillationibus, ac ridendis admodum censuris interturbare inficereque moliuntur. Etenim vbi affirmabam me vidisse Venetiis primum Rosmarini genus, intellexeram quidem de vtraque maris differentia, quod pariter ambas maris plantas sub vno tantum genere comprehenderit Dioscorides, quum nulla inter ipsas intercedat differentia præterquam in semine: quandoquidem is in ipso capitis principio duo, inquit, habentur Rosmarini genera: vnũ fœcundum, frugiferumq;, alterũ vero sterile. Quod vero in capitis ipsius processu pro frugifero genere vtramque maris plantam intellexerit is, pro sterili vero fœminam, is facile affirmabunt.

Lib. 3. cap. 72. Rosmarini genera.

bent, qui in Dioscoridis lectione fuerint versati. Quibus cum palam sit priora duo genera vnum tantum Dioscoridi esse genus: quid Monachis mirum videri debet, si Dioscoridem imitatus ego pariter ex duobus illis vnũ fecerim genus?

PEVCEDANVM.

Peucedanum, quod legitimum sit se iactant ex Hispania secum attulisse patres. Quoniam vero pati nequeunt, quod quispiam, præter ipsos Peucedanum adinuenisse scribat, non solum negant me in Ananiensibus montibus inuenisse Peucedanum, sed nec vidisse volunt. Qua in re palam fit quam inanis gloriæ cupidi, mecũ contendant Monachi. Quippe quod haudquaquam pro certo affirmarim Ananiense Peucedanum esse genuinum, sed adeo Peucedanum suis notis referre, vt illud semper peucedanum existimem, quoad aliud sese mihi offerat, quod euidentioribus notis legitimum referat.

Castigatio.

LASERPITIVM.

His accedit altera fere similis Monachorum calumnia, in qua etsi nihil deliquerim, non tamen sibi prætermittendum putarunt, quin hac etiam in re me reum facerent. De Laserpitio itaque agentes affirmant me contra Dioscoridis, & aliorum antiquorum sententiam, Laser pro planta, pro lachryma vero sæpe accepisse laserpitium. Sed quam inique me arguant patres, facile testantur mei in Dioscoridem commentarii: quandoquidem vbi eo in loco ex meipso loquutus sum, nunquam æquiuoce hisce vsus sum nomenclaturis. Ideoque mihi vitio vertere patres non debent, si interpres ille, qui Ludouici Romani peregrinationes Latinitate donauit, cuius verba ibi nobis allata sunt, plantæ nomenclationem pro lachryma perperam acceperit, quum id erroris illi non mihi sit ascribendum. Sed profecto nesciunt quo corruant impii, cum a veritatis via semel aberrauerint.

Calumnia. Calumniæ depulsio.

Castigatio.

EVPHORBIVM.

Postrema Monachorum obiurgatio, vt omnium ineptissima, ita præ cæteris sibilo explodenda, quum diligentius videndum esse scribant, an Euphorbium, vt ego commentatus sum, ab Euphorbo Iuba Mauritanorum Regis medico suam desumpserit denominationem. Qua in re mihi fortasse succumbendum fore putarent Monachi, nisi Plinius grauissimus author eorum retunderet temeritatem, ne dicam insaniam. Siquidem is libro 25. cap. 7. inuenit, inquit, & Patrum nostrorum ætate Rex Iuba, quam appellauit Euphorbium medici sui nomine & fratris Musæ, a quo Diuum Augustum conseruatum indicauimus. hæc ille. Sed iam me profecto tædet, imo potius pudet tam ineptissimis ac puerilibus Monachorũ censuris longius respondere: Nam etsi plura quam hæc in me scripserunt, tamen quum nihil frugis præter Zizaniã inde colligi possit, merito sane cætera mihi despicienda duxi. Quapropter, quæ reliqua sunt tibi censenda relinquo. Etenim quũ diutius iam sis in simplicium cognitione versatus, horum ignorantiam, & in plantarum historia inscitiam facile per temetipsum cognoscere poteris, Vale.

Obiurgatio sibilo explodẽda.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Francisco Melchiorio Medico, S. P. D.

Literis tuis quas ad 11. Calend. Martias mihi publicus reddidit veredarius, mirum in modũ sum delectatus, quod ex iis intellexerim quam diligenter commentariorum meorum persequaris lectionem. Ego vero, quum pro ea paterna beneuolentia, qua te semper complexus sum, summo semper sim desiderio, vt in dies huiusce medicæ materiæ peritior fias, non possum non lætari plurimum, vbi te intelligo nunc hisce studiis assiduam nauare operam. Ideoque prætermittere non possum quin te, quem fere a teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis omni paterna pietate educaui, nunc plurimum horter, vt hoc tuum institutum ad finem vsque sequaris. In quo eo magis te promptum assiduumque præstare debes, quod iam mea consuetudine institutus, non sane parum hac in re hactenus profeceris. Itaque legas atque iterum relegas, velim, lucubrationes illas meas, non modo vt inde aliquid quotidie addiscas, sed vt diligenter obserues an aliquid ibi inuenias, quod minus recte a me scriptum existimes. Non enim is sum qui mihi persuadeam mea scripta vsque adeo esse elaborata expurgataque, quin in aliquibus, imo fortasse in multis reprehendi possint, quum nihil perfectum, inculpatumque præstare possint homines. Proinde nihil gratius mihi conferre poteris, quam de his, a quibus tua dissenserit opinio ad me sæpius scribere, quemadmodum nũc primum hisce tuis literis facere cœpisti: video enim ex iis quam diligenter Marcellum Dioscoridis interpretem, ac etiam eum sequutum Brasauolũ in Hyperico a mea tuearis censura, qua eos redarguere non sum veritus, quod de florũ colore minus recte interpretati sint Dioscoridem. Siquidem si hoc pacto tuum mecum exercueris ingenium, non solum tibi ipsi plurimum profeceris, sed mihi etiam respondendi disputandique de his occasionem parabis. Scribis videri tibi Marcellum ipsum atque etiam Brasauolum citra rationem omnem a me esse redargutos, quod interpretati sint in Dioscoride Hypericum album edere florem, quum tamen habeat Græcus codex ἄνθος ἔχει μήλινον: id est, florem habet album. Ac vt non videaris ex te ipso asserere Μήλινον nil aliud quam album designare, Plinium in Medium citas: quippe qui libro 35. capite septimo, de coloribus agens, Melinum quoque, inquit, coloris candidi species est. Optimum ex Melo insula. Hac itaque Pliniana lectione fretus palam esse arguis Marcellum Brasauolumque haudquaquam aberrasse, ob idque immerito a me esse redargutos. Quod sane non parum contra meam faceret sententiam, si ita res se haberet vt tu ex Plinio tibi persuade-

Hyperici flos qualis.

suades. Caeterum nõ possum non mirari tuũ de animi mei synceritate iudicium, cum certo scias ex longa, quam mecum habes, consuetudine, neminem solere calumniari Matthiolum: sed eos potius admonere, quos proculdubio deliquisse cognouerit. Sed non ob id tibi succensere velim, quum fortasse potius discendi cupiditate motus, quam redarguendi voluntate de re hac ad me scripseris. Hoc itaque quum mihi persuadeam, paterne tecum agam. Ut autem animi mei synceritatem tantum à veritatis zelo commotam esse intelligas, & rationes, quibus inductus sum clarissimis illis viris contradicere, à veritatis scopo non abesse cognoscas, nec meam me fefellisse opinionem, scias vtique, velim, nusquam aliud quicquam Dioscoridi designare Μήλινον quam luteum, siue aureum colorem: Albũ vero nequaquã. Quo quidem vocabulo in hoc significato vsus est is, non solum in Hyperico, cui proculdubio flores aureo sunt colore, sed in aliis fere innumeris plantarum floribus, qui nullo alio colore extant, quam luteo: sed quod tibi palam fiet, & te à tua amouebit sententia, si in Dioscoridis codice Celticae nardi, ranunculi, sertulae campanae, Heraclii, panacis, hieracii, peucedani, conyzae, alterius nymphaeae, buphthalmi, gallii, verbasci, thapsiae, & aliarum plantarum quarundã historias perlegeris. Siquidem in omnibus hisce locis habet Dioscorides ἄνθος μήλινον. Quo sane palam est, nil aliud Melinum colorem Dioscoridi designare, quam luteum: quum hae singulae plantae, quas genuinas esse fatemur omnes, luteo aut aureo flore proculdubio habeantur. Nec his obstat tui Plinii autoritas, qua fortasse deceptus est Marcellus: quandoquidem non denominat Plinius album illum colorem, quo suo aeuo vtebantur pictores à vocabuli significatione, sed à loco à quo aduehebatur, nempe ab Insula Melo, vnde selectissimus afferebatur in Italiam. Atqui Dioscorides non à loco, sed à malorum praesertimque Cydoniorum aureo colore, quae Graecis Μῆλα dicuntur, Μήλινον perquam recte denominat. Quo fit vt non possim non demirari Marcelli alioqui doctissimi viri ingenium, quod in caeteris plantarum floribus, de quibus superius meminimus Μήλινον vbique luteum fuerit interpretatus, & quod in Hyperico sui ipsius oblitus Μήλινον album reddiderit: quod etiam de Brasauolo dixerim. Etenim quum is amplum simplicium medicamentorum examen ediderit, nescio sane quo pacto Graecum Dioscoridis codicem non inspexerit diligentius, vocabulaque non expenderit, quae ad plantarum, & florum colores spectant: quinetiam quod potius Marcelli lectionem sequi maluerit, quã ad fontem viuum labia admouere: ex quo qui commode limpidam possunt haurire aquam, & ad riuulos inde manantes potius declinant, malo quidem consilio ducuntur. Haec si diligentius expenderis, non solum me legitimo iure cognosces accusasse Marcellum ac Brasauolum: verũ, & tuipse facile fateberis, me nulla alia de causa scripsisse id in clarissimos illos viros, quam vt errorem hunc è medio tollerem: quinimo & eos ipsos accusare incipies, quos prius defenderas. Caeterum non ob id praetermittas velim, quin in posterum de aliis, quae tuae fortassis obstabunt sententiae ad me scribas. Hoc si feceris erit mihi tam gratum, quam quod gratissimum: namque vbi erroris conscium me admonuero, fatebor id tibi ingenue, & posthac meipsum emendabo: vbi vero secus euenerit, pro virili enitar tam firmis meipsum tueri argumentis, vt non solum tu posthac iis subscribere possis, sed & caeteri, qui tuae potius sententiae, quam meis astipulabũntur commentariis. Vale.

Melinus color qualis.

Marcellus, & Brasauolus haud recte defensi.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Hippolyto Brillo Medico, S. P. D.

Probatur Guaiaci ligni decoctum non esse indifferenter dandum Gallica lue affectis, & praesertim vbi biliosus fuerit affectus.

POstremas literas tuas reddidit mihi Marcellus Capuanus Tergestinorum Praefectus, quibus antea respondere non licuit, quod in conficiendo commentariorum meorum Indice plurimum sane fuerim occupatus. Ex illis itaque intellexi, quod quum meum de morbo Gallico libellum nuper legeres, non parum fueris demiratus, quod scripserim Guaiaci ligni decoctum nulla ratione conuenire Gallica lue affectis, quae cum flaua bile complicata fuerit: quinetiam nec iis, quibus iecur fuerit praeter modum biliosum. Caeterum quum tibi videatur mea haec opinio non parum à veritate & ratione deflectere, decreuisse te inquis, exercendi ingenii causa, contra sententiam meam non inualidis nunc disputare argumentis, quibus facile speras à mea me amoturum sententia. Quod vt praestare videaris hanc inprimis adducis positionem, scilicet, quod ea contraria sunt, quae maxime inter se differunt, quaeque sese consumunt, ac inuicem sese propellunt: sed eae qualitates, quae sunt in Guaiaco, & quae sunt in aqua in qua Guaiacũ ipsum decoquitur, sunt omnino contrariae. Nam illud calidis, siccisque pollet facultatibus, haec vero frigidis & humidis. Vnde palam est, magnas admodum inter Guaiacum & aquam haberi contrarietates. Quo fit, inquis, vt hinc facile sequatur, quod hae contrariae facultates sibi adeo opponãtur, vt necessario opus sit, vt altera alteram vincat. Atqui, quum qualitates, quae in Guaiaco habentur, minus validae sint ac potentes, validiores aquae vires superare non valent. Namque Guaiacum (recentiorum medicorum testimonio) calidum est circa tertium excessum: Aqua vero (vt Aristoteles inquit lib. 2. de generatione) extreme habetur frigida. Quamobrem necessario fieri oportet, vt calidae Guaiaci qualitates, à frigiditate aquae superentur. Vnde sequitur, vt Guaiaci ipsius decoctum potius ad quandam tendat temperiem cum humiditate quadam coniunctam, quam ad aliam qualitatem quae in calore exuperet. Quinetiam hoc idem fieri contendis, quod in decoquendo medicamento longe maior sit aquae portio quam ligni, quum vnaquaq; Guaiaci libra in quatuordecim, sexdecimve aquae libris decoqui soleat: quae quidem aquae quantitas ob frigidissimas, quae ei insunt, qualitates, non modicas possidet vires, quibus Guaiaci calorem mitigare, ac refrigerare possit: id quod pariter euenit in hordei decocto, aut cremore quem Graeci ptisanam vocant. Etenim tametsi hordeum frigidum habeatur & siccum, ob aquam tamen (inquis) in qua decoquitur, mistionem, sicca eius facultas vsque adeo deperditur, vt eius decoctũ frigidum & humidum euadat: quo fit, vt febrientibus commodissime, ac admodum vtiliter exhibeatur potandum, non solum ad refrigerandum corpus, sed etiam ad febrilem calorem extinguendum. Quo argumento fretus idem in Guaiaco euenire asseris, quippe quod dum in aqua decoquitur, calidae eius qualitates ab ipsius aquae frigiditate proculdubio superentur. Vnde postea euenit, vt aqua in qua Guaiacum fuerit decoctum moderatae

Prima contra Matthiolum positio.

derate tum excalfacere, tum exiccare possit. Deinde quum hac sola positione haud satis contra me dictum censeas, hanc secundam annectis: quod scilicet iis ex rebus, quæ in suis temperamentis æquales habentur, nulla prorsus resultet actio. Quandoquidem ubi hæc illam superare debeat, operæpretium est alteram viribus esse altera longe maioribus: id quod ex Guaiaco haudquaquam sequi potest, cum longe satis superque fuerit comprobatum imbecilliores, minoresque eius qualitates a fortioribus maioribusque in aqua permanentibus facile superari. Quibus apertissime cognoscitur, ac probatur Guaiaci decoctum non admodum excalfacere posse. Postremo inquis, quod si ex duabus positionibus concederetur prima, sequeretur ligni Guaiaci decoctum biliosis haud quaquam dari debere. sed quum consequens sit falsum, habetur falsum & antecedens. Quod enim cõsequens falsum sit patet ex communi practicantium usu, qui indifferenter Guaiaci decoctum propinant in omnibus corporum temperaturis. Id quod te frequentissime vidisse asseris tum Patauii, tum etiã alibi in quampluribus, non solum lue illa Gallica affectis sed aliis etiam diuturnis morbis, qui pro medicorum sentẽtia Guaiaci decocto sanati sunt. Quod tametsi caliditatis aliquid possideat, attamen quantum videri potest plus satis iuuaminis quam læsionis semper afferre solet. Quibus palam est Guaiaci decoctum in biliosis affectibus minime prohiberi debere. Hæc tua sunt præsidia, quibus putas meam te destruere sententiam. Sed animaduertas velim me non esse rei Medicæ omnino imperitum, ideoque non tibi confidas oportet, quod primus me inuaseris: quippe quod ubi quis sibi diligenter prospexerit, raro aduersis succumbit insultationibus. Cæterum, ut ad mea confugiam præsidia, inquam, positiones propositionesque tuas apud omnes tui similes videri forsan posse efficacissimas: sed ubi recte iis mandantur, quibus optimus, & haud infectus fuerit gustus, illico ne tantillum quidem salis habere deprehenduntur. Tu (quantum video) elenchi tui fallacia me superare credideras. Atqui, ut videas à se non abesse Matthiolum, primi tui argumenti vim infirmissimam esse pronuncio, quod pariter falsissimum sit fundamentum, à quo id proficiscitur. Quandoquidem hæ primæ qualitates elementales (id quod quum te Medicum profitearis scire deberes) in unoquoque composito omnes simul habentur: ubi quanquam una plerunque aliam suis viribus nonnullis superet gradibus, non ob id tamen (ut tu perperam arguis) altera alteram destruit, nec a suo loco expellit. Quinimo potius euenit, ut hinc ea non solum resultent corpora, sed diu incorrupta permaneant: nec obstat quod altera contrariarum qualitatum alteram viribus superet longe maioribus, & primum inter cæteras sibi vendicet dominium, à quo unumquodque compositum sibi nomen asciscit, vel calidi, vel frigidi, vel humidi, vel sicci à primo usque ad quartum temperamentorum gradum, prout una longe magis quam altera in hac vel in illa exuperat qualitate. Quo fit, ut cum tua quibus niteris fundamenta proculdubio falsa inaniaque habeantur, quicquid ulterius ædificaueris destruatur, & ruat. Ad id autem quod dicis calidas qualitates, quæ in Guaiaco sunt, frigidas aquæ vires nullo pacto vincere posse, quod illæ his minores sint, & longe imbecilliores, quodque aquæ quantitas Guaiaci quantitatem plurimum exuperet, dicam (ut tuis omnibus respondeam argumentis) te satis negligenter perpendisse decoctorum omne genus, qualitates, ac vires. Quandoquidem si aqua (ut tu minus recte tibi persuades) calidas vinceret superaretque medicamentorum, quæ in ea concoquuntur, qualitates, decocta proculdubio fierent temperamento proxima, vel potius ad frigidum, quam ad calidum declinarent, si, ut putas, à maiori aquæ frigiditate ac quantitate superari deberent, quo fieret, ut non incassum modo darentur in frigidissimis morbis ubi maxime calida medicamenta requiruntur, sed cum non parua propinarentur ægrorum iactura. si tamen, ut quidam faciunt Pseudomedici, vel potius impostores, consentire non puderet, uno tantum medicamento unumquemque posse curari morbum, ut tu affirmare non vereris. Asserere enim non dubitas Guaiaci decoctum indifferenter exhiberi posse tam in calidis, quam in frigidis morbis, vel temperaturis. Atqui quum hoc decoctum temperamento proximum feceris, nescio sane quo pacto tibi persuaseris, ut in frigidissimis morbis utiliter propinari possit, quum huiuscemodi affectus haudquaquam temperatis medicamentis vel temperamento proximis expugnari queant, sed iis, qui plurimum caloris possident. Cæterum ut redeam unde diuerteram, scias oportet, quod dum Guaiacum aqua elixatur, cum eius calidæ siccæque qualitates in durissimo impactæ sint corpore, nõ se permittit unita ipsa virtus ab aquæ frigiditate superari. Etenim durum ubi etiam minoris fuerit quantitatis, facilius agit in molle, quam è conuerso. Quinetiam aquæ qualitates ignium vi agitatæ, longe magis in auram resoluuntur, quam quæ in Guaiaco consistunt, quod non aliam ob causam tam longa protrahitur coctione, quam quod difficile admodum eius qualitates ab eo separentur. Adhæc facile probari potest aquam in qua Guaiacum incoquitur, non admodum Guaiaci ipsius caliditatem alterare posse. Siquidem quamprimum ipsa efferuescit, igneus introducitur calor, & omnis eius naturalis deperditur frigiditas, cuius illico sedem occupat feruoris ipsius auxilio calida ligni facultas, quæ quum subinde paulatim aquam in suiipsius conuertat naturam, prohibet etiam quod simulac refrixerit, ne expulso ignis feruore frigiditas unquam posthac introducatur. Quo fit, ut huiusce ligni decoctũ, perinde ac crudum lignum, vel etiam fortasse magis excalfaciat, ut postea nõ infirmis dicam rationibus. Quod autem decocta quælibet veras eorum quæ decoquuntur qualitates, facultatesque sibi asciscant, nec eas, (ut perperam iudicas) ob aquæ frigiditatem vincant, & prorsus redeant imbecilles, facile probatur Aristotelis testimonio, qui libr. 3. Meteororum cap. 4. tuam destruit sententiam his verbis: Coctio ab interiori humoris calore efficitur, & propterea, quæ in sartagine versantur assari solent: ab igne enim mutantur, & afficiuntur: humorem autem in quo ipse calor versatur magis siccum reddit, quandoquidem illud ad se trahit: at id quod elixatur contrarium agit. Nam ex illo ipso humor è calore, quem exterior continet humor, exprimitur. Hæc ille. Quibus palam fit ea, quæ elixantur medicamenta, in liquorem cui incoquuntur vim suam transmittere. Ac hinc euenit quod ubi dulcis ac potabilis aqua in terræ visceribus calefit feruetque in metallis, metallicas asciscat sibi facultates, & ex frigidissima, admodum calida cum actu, tum potentia fiat: id quod infallibili scitur experientia ex earũ thermarũ aquis sponte nascentibus, quæ aut sulphur, aut sal, aut nitrum, aut chalcanthum resipiũt. Ideoque recte in hanc sententiam concessit Galen. lib. 1. de simp. med. facultatib. sic inquiens: quæ exacte ac syncere aqua est, si per bituminosa, sulphurosa, nitrosaque loca discurrens, substãtiæ eius aliquid absterserit, secumque traxerit, mixta iam est: multa enim est diuersitas potabilium aquarum, & salsarum, & earum quæ sulphur, aut bitumen, aut nitrum, aut chalcitim, aut Mysi, aut chalcanthum, aut (ut simpliciter dicam) quæ calidorum

natura

Secunda positio.

Responsio ad primam.

Decoctorum consideratio non inutilis.

Guaiacum lignũ cur longã egeat coctione.

Guaiaci decocta non minus excalfacere quam ipsius lignum.

Decoctũ quodlibet veras eorũ qualitates quæ decoquuntur sibi adsciscit.

Assata & elixa cõtrario modo se habent.

Aqua metallicis admista temperamentum permutat.

natura medicamentorum gustu aliquid referunt. Inimica enim sunt omnes calidis nostrorum corporum affectibus, ex quo claret has omnibus facultatibus esse calidas. Hec omnia Galenus contra tuas obiectiones tuumque medendi usum: cum asseras fœliciter dari Guaiaci decoctum, quod calidum siccumque faciunt omnes in principio tertii excessus, Gallica lue affectis quā biliosus foueat humor, & vbi iecur ipsum præter naturam fuerit excalfactum: quin etiam iis, qui simul cum hoc morbo marasmo etiam laborant, quum asseras indifferenter dari omnibus. Verum nunquam negauerim ego non posse secure propinari decoctum in biliosis temperaturis, vbi Gallica lues ab ipsa bile immutata non foueatur, sed ab alio quouis humore, quum morbi contrariis curentur, temperamentum vero similibus conseruetur. Sed vbi biliosus fuerit affectus, calidis curare medicamentis extrema sane dementia fuerit. Adhac, vt omnibus tuis respondeam argumentis, dicam etiam, quod vbi scribit Aristoteles aquam vltimo excessu esse frigidam, ibi de aqua nostri vsus non loquatur, sed de simplici, ac purissima aqua, vt elementum purum, in quo nulla sit cæterorum elementorum qualitatum admistio: quandoquidem nostri vsus aqua neutiquam simplex fuerit, nec talis, cum omnium philosophorum consensu cū cæteris mixta sit elementis nec vacet terreis, aereis, ac igneis qualitatibus, vt Galenus testatur libro primo elementorum, & libro de ptisana, & pariter Auerrhoes diuersis in locis. Siquidem si nostri vsus aqua frigida esset vltimo excessu, vt inquit Aristoteles, de simplici ac purissima aqua, proculdubio potantem interficeret, quū talis sit eorum facultas, quæ extreme sunt frigida: extinguitur enim ab his naturalis calor, vt de Cicuta, & Meconio scripserunt fere omnes antiqui Medici. His itaque cognosces quam friuolis mecum agas argumentis. Ad exemplum autem quod adfers de hordei decocto, quo probare niteris quod Guaiaci qualitates aquæ coctione reddantur imbecilles, nil aliud respondere possum, quam quod existimem te in non paruo versari errore. Etenim si diligentius, accuratiusque expenderis, qua ratione velit Galenus hordei decoctum seu Ptisanam longe magis sitim extinguere quā simplicem aquam nostri vsus, reperies sane scribere Galenum euenire hoc non quia in aqua deperdat hordeum dum coquitur siccam qualitatem, quam possidet, sed aliis verioribus de causis, quas tamen quum medicum te profitearis, ignorare non deberes. Cæterum quum apertissime cognoscam hæc te prorsus nescire, audias obsecro, vt doctior paulo fias: Galenum de ptisana disserentem his verbis: Ptisana, inquit, siue hordei decoctum sitim reprimit ceu humidum, atq; eandem (quantumuis humiditate inferior sit) plus aqua compescit. Porro quod citius digeratur quod ob eius lentorem firmam quandam habeat humiditatem, quodq; præterea frigida sit: Horum, inquam, nomine febribus ardentibus accommodatissima est, nec ea tantum gratia quod his vndequaque repugnet, sed quod è maxime coctilibus sit, atque in nulla non qualitate imbecillima, digestuque facilis, atque ob detersiuam vim putridos succos lustret, semiputres autem concoquat. Hactenus Galenus. Cuius doctrinam si rectius expenderis, causas quibus hordei decoctum magis refrigeret, & sitim extinguat, quam aqua pura potabilis, facile cognosces, & tui erroris conscius fies. Quinetiam illico coniicies hordei ipsius qualitates nulla destrui posse aquæ elixatione, sed in ipso semper permanere decocto: id quod apertissime testatur Galenus cum dicit: Ptisana (quantumuis humiditate inferior est) sitim plus aqua compescit. Quandoquidem hisce verbis manifesto ostendit Galenus non aliam sane ob causam ptisanam aqua potabili minus esse humidam quam quod in ea remanserit sicca hordei qualitas: quinetiam hoc idem ostendere videtur cum dicit ardentibus febribus accommodatissimam esse ptisanam, non ea tantum ratione, vt his vndequaque repugnet: id quod proculdubio indicat non vndequaque ardentibus febribus repugnare ptisanam, ob hordei tantum siccitatem, quæ in ea permansit. Præter id quod in ptisana, vel hordei decocto, conseruetur sicca hordei qualitas idem maxime palam facit Galenus, vbi scribit ardentibus febribus etiam conuenire ptisanam, quod sua detergendi vi putridos succos lustret. Etenim quum detersio in hordeo ab alia qualitate quam à sicca esse nequeat, cogeris, velis nolis, mecum fateri hordei decoctum siccam eius qualitatem sibi proculdubio asciuisse. Itaque dicemus vna cum Galeno non ob id magis humectare ptisanam, quod aqua potabili sit humidior, sed quod humiditas, quæ in ea reperitur ob lentorem qui illi inest, firmior sit, & magis permanens, quam quæ habetur in aqua. Nec alia sane ratione fit quod longe magis ab aqua, quam aere humectentur Ethica febre laborantes, quanquam est aer sui natura humidior quam aqua, quam quod aquæ humiditas firmior, crassior ac permanentior habeatur quam aeris: proindeque primo canticorum dicebat Auerrhoes: oportet autem te scire aerem esse humidiorem aqua, & quod aqua sit nihilominus in humectandis corporibus quibus obuiat potentior quam aer propter maiorem substantiæ consistentiam. Quantum vero spectat ad secundam positionem, scilicet quod ab his, quæ æquali sunt temperamento nulla prorsus resultet actio, &c. nil aliud mihi respondendum videtur, quam quod cum iisdem confundatur argumentis, quibus primam, vna cum consequentibus irritam fecimus, superfluum sane esset, ac tædiosum, hic eadem repetere argumenta. Cæterum ad tertiam in qua dicis (petendo id, quod est in principio) quod si concedatur prima duarum positionum, scilicet quod ea contraria sunt &c. sequeretur, quod in biliosis affectib. nullo pacto dari deberet Guaiaci decoctum: sed quum consequens sit falsum necesse est esse falsum etiam antecedens, quodque falsitas palam fit ex medicorum practicantium vsu, &c. Respondeo hæc omnia non parum tuæ detrahere authoritati, quippe qui, spretis philosophicis rationibus fallaci inhæseris experimento, quod tamen Hippocratis testimonio periculosum, ac fallax est, nisi ratione consistat. Atqui postea quam hoc tantum te regis fundamento, fateor ego ingenue, quod nullum vnquam viderim recte curatum simplici ligni Guaiaci decocto, qui Gallica illa lue biliosa teneretur, quum tamen certo sciam innumeros Guaiaci truncos, & corticis eius quamplurimum non solum in lue illa, sed in aliis permultis diuturnis affectibus me fœliciter consumpsisse. Quod cum exercitatissimi ac doctissimi Medici non ignorent vbi coguntur in biliosa Gallica lue, vel vbi iecur nimia bile redundet, Guaiaci decoctum exhibere potandum, maiori aquæ quantitate (vt tu faciendum putas) calidam ipsius non temperant qualitatem, sed aut intubum, aut cichorium, aut buglossum, aut melopeponum, cucurbitarumq; semina admiscent. Siquidem horū frigidæ qualitates cum permanentes sint, & ab aqua asciscantur in qua decoquuntur, corrigunt temperantque calidas & siccas Guaiaci qualitates, vnde postea fit, vt ægri nulla percepta noxa conualescant. Sed non possum non mirari plurimum, quod hæc te ignorare iam primum animaduerto, quodque tibi persuaseris Guaiaci decoctum parum, vel non multum abesse à temperamento, cum non solum ex assertis rationibus, sed etiam gustu quo fere solo medicamentorum qualitates cognoscuntur, quis recte apertissime coniicere possit decoctum hoc vsque ad tertium caliditatis gradum ascendere: id quod maxime palam facit acerrimum incendium piperi

fere

Decoct. Guaiaci temperamentum.

Responsio ad exemplum de hordei ptisana vel decocto.

Lib de Ptisana.

Ptisanæ facultates.

Ptisana cur febribus repugnet.

Hordei qualitates coctione nō destruuntur.

In ptisana non deperditur hordei sicca qualitas.

Detersio in hordei decocto à qua fiat qualitate.

Cur ptisana magis humectet quam aqua.

Aer magis humectat Ethica febre laborantes, quam aqua.

Responsio ad secundam.

Responsio ad tertiam.

Guaiaci decoctū quib. admiscendum in biliosis affectibus.

Cucurbitulas administrari nō debere repletis corporibus.

fere simile, quo fauces & guttur afficiuntur ex huiusce decocti potu: quinetiam & copiosissimus sudor, qui a potione illico fere in vniuerso corpore emanat: Siquidem hæc fieri non possent nisi ab acribus & calidis admodum medicamentis. Sed tu fortasse nunquam gustatu decocti ipsius vires explorasti, nec qua ratione tam abunde sudorem eliciat: sed de his satis. Quum autem plus otii nactus fuero scribam contra tuam sententiam, cucurbitulas insicia scalpello cute administrari non debere, nisi prius purgatis corporib. Mannam, Cassiam, & cætera clementiora medicamenta dari secure posse vtero gerentibus quocunque tempore, nec esse præter Hippocratis institutum: Quinetiam Rhabarbari dilutum in biliosa Pleuritide recte sane ac nulla repugnante ratione à medicis nonnullis exhiberi. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Bosello Vtinensium Medico, S. P. D.

Disputatur quid Rhacoma apud Plinium, An Saccharum antiquorum nostrum sit Saccharum, & an pinguedo à frigido, vel ab humido generetur in animalibus.

ILlud mihi dedit natura ingenium, hoc assignauit temperamentum, vt si quid mihi quandoque quispiam polliceatur, quiescere non possit animus meus, quousque quod promissum est, fuerit consequutus. Ac eo magis longa dilationis mora angore quodam teneor, quo expectatæ rei maior fuerit consideratio, maiusque illius consequendæ desiderium. Ideoque vellem, vt in eo, quod mihi hinc proficiscens iam tribus elapsis mensibus pollicitus fueras, fidem tuam liberares (es autem pollicitus simul atque Vtinum peruenisses, tuis illico pollicitationibus & nostris te satisfacturum desideriis) & te perquam maxime hortor, non quod de constantia, fideque tua dubitem (puto enim te hominem esse certissimum) sed quia incredibili cupiditate ardeo eiusce rei, quam tu mihi promisisti, vt longiori temporis mora non differas ad me scribere, tuam de Rhacomate sententiam ex Pliniana lectione depromptam. Cupio enim mirum in modum in re plantaria abs te doctior fieri, atque id, quod ante hac à nemine didicerim, tibi acceptum referre, vbi de Rha Barbarico (vt spero) plura fuero commentatus. Ego quidem, qui amicorum dilationes legitimis apud me impedimentis defendere soleo, id sane mora primo, nec tuæ adscribebam negligentiæ, nec imperitiæ, sed verebar ne ægrorum curis detentus, qui frequentiores, numerosioresque in æstate adesse solent, & longa temporis mora, huiusce negotii fueris oblitus: sed cum nunc audiam ab his qui Vtino Goritiam veniunt paucos admodum nunc istic homines ægrotare, excusari nulla ratione potes, quod nihil tuarum literarum ad nos miseris, quibus aut te purges, aut tuis satisfacias pollicitationibus. Quo fit, vt non ab re esse putarim, si tibi negotium hoc iterum in mentem redigam. Meministi enim cum hic esses & de Rha Barbarico simul colloqueremur, percontanti tibi, nunquid scirem vnde Rha Barbaricum nomen hoc accepisset, respondisse, de nomenclatione hac nil aliud me exploratum habere, quam quod probatissimis scriptoribus, præsertimque Mesue posteritatis memoriæ fuerit commendatum: nempe quod à regionibus à quibus conuehitur sibi nomen asciuerit. Quandoquidem (responderam) non solum medicamentum hoc Rhabarbarum à Mesue appellari solitum, sed Rhascenicum, & Rhaturcicum, quod non modo ex Barbaria afferri soleat, sed a Turcis, & Sinis (vt puto) qui extrema India sunt populi. Cur autem fiat, vt id quod nunc ex India aduebitur Barbaricum dicatur, illud in causa esse suspicabar, quod scilicet quum olim fortasse maior ipsius quantitas ex Barbaria adueheretur, & ob id longe magis Barbarici nominis quam Indici, vel Sinici apud omnes inualuerit vsus, nil mirum videri, si hac quoque tempestate aliis etiam è regionibus allatum perpetuo Barbaricum dicatur. Quibus te respondisse facile memineris, me veram Rhabarbari nomenclaturæ originem ignorare, quæ non à Mesue, sed à Plinio petenda erat, quippe qui Rhabarbaricum Rhacomam vocans, id ingenti prouentu vna cum Costo nasci scribit in quadam fluminis Gangis insula, quæ Barbaria appellatur, vnde tractu temporis factum est, vt ab Insulæ illius nomine Rhabarbarum posterioribus appellari cœperit. Hoc quum abs te audirem, quo Plinianæ lectionis exercitatiorem intellexeram esse neminem, loci videndi percupidus, illico Plinianum codicem coram afferri curaui. Atqui longe aliter inuenimus de Rhacomate libro vicesimo septimo capite 12. scripsisse Plinium, quam tu, vel tuiipsius, vel aliorum fortasse commento, narraueras. Siquidem nec Indiæ, nec Gangis, nec Insulæ, nec Barbariæ, nec quod vna cum Costo nascatur Rhacoma, vlla ibi Plinio fiebat mentio. Etenim ille de Rhacomate scribens plura quam hæc non habet: Rhacoma affertur ex his, quæ supra Pontum sunt regionibus: Radix Costo nigro similis, minor, & rufior paulo, sine odore, calefaciens, & gustu adstringens: eadem trita vini colorem reddit ad crocum inclinantem. Hæc ille. Nec plura tunc in Pliniano codice de Rhacomate, quod Rhaponticum Dioscoridis intelligo, abs te inueniri potuerunt. Id quod tantum mihi tædii molestiæque attulit, quantum prius videndæ historiæ assequendæque doctrinæ conceperam voluptatis. Cæterum tu, vbi te captũ agnouisti, ne fabulatoris crimen subires, non leuibus sane verbis affirmabas te hoc alicubi in Pliniano codice proculdubio adnotasse, quamuis tunc non ita facile id ex tẽpore reperiri liceret, pollicebarisq; quam primum Vtinum venires domique tuum inspiceres Plinium, illico de re hac ad me scripturum, & Plinii ipsius locum assignaturum. Sed cum tam longe expectationi abs te haudquaquam satisfieri videam, vel quod, vt antea dicebam, præterquam audieram ægrorũ curis detinearis, vel quod maleuolus fortasse quispiam è tuo Plinio aliquam exciderit paginam, nõ potui diutius tolerare quin ad te scriberem, vt fidei tuæ consuleres, & me hac spe frustratum non derelinqueres. Ego autem (vt ingenue fatear) etsi non parum Plinii lectione sum delectatus, non tamen vsquam apud Plinium me plura de Rhacomate, & Rhabarbarico legisse recordor, quam ea de quibus nunc superius diximus. Quamobrẽ iam primum abs te expectabo, aut nouã hanc Rhabarbari historiam, aut non indignã tam longa mora, aut erroris excusationẽ. Erroris, inquam, quod verear ne id quod in Plinio te legisse putas, in alio fortasse legeris autore: vel ne Plinii lectio-

Rhabarbari nomenclatio vnde duxerit originem.

Rhacoma.

Rhaponticum Plinio Rhacoma dici.

lectionem cum Ptolemaei Geographia confuderis. Siquidem hic in quadam Indi fluminis Insula, non Gange, quemadmodum perperam ex Plinio affirmabas, ciuitatem quandam non regionem describit, quae Barbaria dicitur. Atqui non ob id, nec ab illo, nec à quouis alio (quantum legerim viderimque) scriptum esse reperio circa ciuitatem illam nasci Rhabarbarum, nec inde asciuisse sibi nomen. Quo fit ut a Mesuis historia mihi recedendũ non sit, quippe qui scribit Indicum Rha, Rhauetsceni, Mauritanis vocari, quod à Sinis fortasse (ut prediximus) Indorum omnium vltimis ad nos conuehatur: Barbaricum vero quod ex Barbarica afferatur regione. Hinc itaque palam est hallucinari plurimum Ambrosium Calepinum municipem tuum, quippe qui non solum Barbariam prouinciam in Aphrica circa Carthaginem haberi ait, sed (ut Ptolemaeus scribit) esse etiam in Gange flumine Insulam quae Barbaria dicitur. Quod autem Rhabarbari nomenclatio à fabulosa Calepini Insula non duxerit originem, id apertissime testatur Mesues, quum dicat, Indicum Rha omnium esse optimum, & post ipsum secundum locum obtinere Barbaricum. Id quod proculdubio concludit, haudquaquam in India esse Barbariam, ut tuus somniauit Calepinus: cuius fortasse (ut diximus) lectione deceptus, in eam te adductum opinionem esse suspicor, ut id in Plinii Codice te legisse censeas, quod in Calepino illo tuo longe antea legeras. Verum haec, ut à me obiter dicta recipias velim, non quidem affirmanter, donec praeter meã opinionem, rem hanc aliter se habere abs te factus fuero certior. Sed ad Saccharum venio de quo, cum simul colloqueremur, contra meam disputabas sententiam, Saccharum nostri vsus illud non esse Saccharum, de quo antiqui scripserunt. Cum autem plura in contrarium adducerem testimonia, nil aliud respondebas, quam quod de re hac plura contra sententiam meam esses commentatus, quae ad me mittere decreueras, ut iis perlectis ac degustatis, in tuam concederem sententiam. Quod si praestiteris, non parua cũ gratiarum actione ea omnia tibi accepta referam. Sed nolim tuis consiliis tantopere confidas, antequam de his caeteri ferant iudicium. His etiam accessit tertia de pinguedinis in animalibus generatione disputatio. Siquidem cum Galeni testimonio affirmarem pinguedinem, tam in homine, quam in caeteris animalibus à frigiditate oriri, fieri, ac cohaerere: id nulla prorsus facta distinctione, falsum esse pronunciabas. Quinimo etiam affirmabas haudquaquam à frigiditate fieri pinguedinem sed ab humiditate tantum. Quod cum scirem Galenicae doctrinae quam maxime repugnare, & te haec omnia tradidisse obliuioni, praeterire quidem non potui, quin illico libros de temperamentis afferri curarem, ibique in secundo tibi facile ostenderem, quam aperte contra tuam opinionem censeret Galenus his verbis: Quicquid in sanguine pingue, leue, & tenue est, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit: in frigidioribus vero seruatur. cumque id vena extra se transmiserint, vbi in frigidas particulas incidit, quae genus membranae sunt, in iis concrescit. In partibus vero natura calidioribus, cuiusmodi carnosae sunt, a calore ipso absumitur ac digeritur: nisi sicubi frigiditate temperamenti etiam vita indulgentior accedẽs ipsis carnosis particulis adipis aliquid allinat. Qua ratione etiam, quae hyeme delitescunt animalia non raro inueniuntur adipe obesa: & foemina viris sunt pinguiores, quod scilicet foemina mari sit frigidior, & plurimum domi versetur. Hactenus ille. Quam quidem sententiam paulo post ostendebam iterum repetiisse Galenum, ac postremo affirmasse in iis plus adipis reperiri quibus plus frigidi inesset quam humidi, & ideo adipem omnẽ ex ipsius habitus frigiditate progigni. Quae omnia tametsi tuae omnibus sane modis refragabantur sententiae, his tamen haudquaquam acquiescere voluisti, sed Galenum dicebas ibi de ea tantum solida disseruisse pinguedine, quam Seuum appellamus, non de ea, quae carnosis in toto corpore partibus cohaeret: nec de adipe illa molli, quam in suibus, canib. ac vrsis progigni videmus, quamq; axungiã antiquis appellatã scimus, cũ reuera haec duo adipis genera non à frigiditate sed ab humiditate tantum, & oriantur, & coalescant. His autem, quamuis etiam facile respondere, tuamque cum Galeno opinionem destruere potuissem: ob temporis tamen angustiam id praestare non potui. Atqui ne viderer quicquam à mea defecisse sententia, pollicebar per literas te redditurum certiorem, in quam magno versareris errore. Quamobrem cum nunc primum à tuo hinc discessu ad te scribam, praetermittendum mihi non duxi, quin caeteris eas attexerem cum Aristotelis, tum Galeni sententias, quibus posthac tuam de adipe ignorantiam apertissime cognoscere valeas. Velim itaque scias proculdubio hallucinari eos, qui putant hoc in loco (ut tu tibi persuades) Galenum de solida tantum intellexisse pinguedine, cum de omni pinguedinis genere absque vlla intelligat repugnantia. Quinimo potius de molli, quam de seuosa pinguedine intelligere videtur: Id quod facile ex eo cognosci potest, quod hic Galenus de humano potius adipe, quam de caeteris scribat. Quandoquidem, ut Aristot. libr. 1. cap. 6. de partibus animalium, ac pariter Galenus libr. 11 de simpl medicament. facultatibus posteritatis memoriae tradiderunt, solidus adeps in illis tantum gignitur animalibus, quibus cornua insunt, & dentes in superiori mandibula deficiunt, cuiusmodi habentur boues, caprae, cerui, arietes, & huiusmodi plura: mollis vero in his, qui vtrinque dentati sunt, & cornibus carent. scilicet in hominibus, suibus, canibus, vrsis, & eiusdem generis pluribus, quod haec humidiore, illa vero sicciore praedita sint temperamento, non quod ob id differat adipum horum generationis causa, cum reuera solum à frigiditate, tantorum autorum consensu, vterque fieri possit, sine qua impossibile est, ut sanguinis pinguedo è vasis ipsis egressa concrescere queat. Quae quidem pinguedo in seuum iis in animalibus coalescit, quorum sanguis fibrosior, & terrestrior fuerit; in aliis vero humidioribus in axungiam vertitur, & mollior, & fluxibilior euadit, ut iisdem in locis apertissime testantur Aristoteles, & Galenus, quorum verba hic afferre non libuit, ne longiori sermone tibi molestior essem. Caeterum quod is de molli potius intellexerit, maxime palam facit exemplum ab eo allatum eorum animalium, quae hyeme delitescunt, cuiusmodi sunt vrsi, glires, montani mures, meles, & alia pleraque, quae tamen omnia quum sint vtrinque dentata, mollem, non solidam generant pinguedinem, ipsamque copiosam, quod frigida admodum sint ob otiosam desidemque vitam, & somni longitudinem. Quod deinde adeps ille qui vna cum carne in carnosis gignitur partibus à frigido non ab humido fiat, facile idem testatur Galenus, siquidem non solum eius testimonio, sed Physicorum quorumcunq; consensu frigidi proprium est condensare, humidi vero dissoluere: quae quidem facultates quam sibi inuicem repugnent, nihil mihi verendum est, quin tu à me excitatus iam recognoscas. Caeterum, ut ad tacitas etiam respondeam obiectiones, quibus meam posses impugnare sententiam: si fortasse à me quaereres, qui fiat, ut supra cor in quo caloris nostri fons residet, & feruentes admodum vitales hospitantur spiritus, generetur pinguedo, quae quandoque in superiori cordis ipsius parte non modica visitur, quum ne tantillum ibi quidem frigiditatis exstet: quinetiam cur supra renes plus pinguedinis gignatur, quam in caeteris corporis partibus, quum tamen

Rhauetsceni.

Ambrosius Calepinus notatur.

Saccharum.

Pinguedo à frigiditate oritur.

Animalia quae hyeme delitescunt cur pinguescant.

Boselli de pinguedine opinio explosa.

Solidus adeps in quibus gignatur animalibus & in quibus axungia.

Cur in superiori cordis parte cõcrescat pinguedo, ac etiã in renib. plus quã in caeteris partib.

bi plurimo abundent calore? Ego illico tibi responderẽ, generari in superiore cordis parte pinguedinem ab aeris frigiditate, quem continuo inspiramus trahimusque in corpus ad refrigerandum vitales spiritus, & cor ipsum resocillandum: quandoquidem is ubi primum effluxit è pulmonum arteriis, illico superiorem cordis partem inuadit, eamque non mediocriter refrigerat. In renibus autem id fieri dicerem, quod etsi ii calidiores sint, cum tamen suapte natura, quod aquosum in sanguine generatur, excernant ac trahãt, nil mirum, si cum aquoso sanguinis excremento multum etiam pinguedinis ducant: quæ frigidis quibusdam membranis quæ ibi habentur inhærens, facile in adipem coalescit, qui cum frigidus sit, nec quicquam caloris, vel spiritus contineat, in causa sane est, ut aucta ibi frigiditate ob copiosæ pinguedinis continuum accessum, adeps adipi concrescat, perinde ac aqua, quæ per glaciem excurrit, illico in glaciem concrescit. Postremo ne putes velim, adipem Galeno axungiam tantum vel mollem designare pinguedinem, sed omne indifferenter pinguedinis genus. Quippe is id apertissime ostendit libro II. de simplicium medicamentorum facultatibus. sic inquiens. At si voles oleosam & pinguem in animalibus substantiam omnem adipem appellato, sicuti & pinguedinem appellari totum hoc genus licet. Sed de his fortasse plura quam par fuerit. Quibus tamen, nisi potius pertinaciæ, quam veritati fueris addictus, facile quidem cognoscere poteris adipem quemcunque, in quauis corporis parte genitum, à frigiditate, non ab humiditate coalescere: quin etiam inspicere quam longe a Philosophiæ scopo aberrauerit opinio tua. Nec putes velim hæc ad te scribere Matthiolum tuæ impugnandæ doctrinæ ratione persuasum, cum teipsum, tuamque doctrinam perpetuo, & laudauerit, & probauerit apud omnes: sed ut cognosceres hæc illum non ignorare. Interim ego tuas expectabo literas, sed velim, ut quemadmodum libere aperteque nunc in te arguo, nunc tuis ipse respondeo obiectionibus, tu quoq; par pari (ut aiunt) referas, ubi valentiorib. firmioribusque rationibus & argumentis persuasus sententiam tuam defendere statueris. Vale. Goritii.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Iuliano à Marostyca Medico, S. P. D.

Disputatur an Turdi salubre præbeant alimentum.

QVum Lelium à Cusano, virum cum nobilitate, tum ingenii præstantia clarum, simul in diuturna illa febre curaremus, & de victus ratione simul colloqueremur, egoque turdos in cibum illi describerem, tu contra ab iis abstinere suadebas, Sauonarolæ doctrina persuasus: quippe qui scribat (ut tu ipse affirmabas) Turdos quartanariis minime onuenire, quod crassum, atrabiliarumque generent alimentum. Atqui pluribus sancmodis hac in re te errare animaduerto. Primum quod apud Sauonarolam, quem tantopere sectari videris, nusquam reperio, turdos in cibis melancholicum gignere succum: deinde vero quod tuum hoc argumentum ne tantillum quidem Galenicæ doctrinæ resipiat, nec antiquorum quorumcunque placitis adstipuletur. Legi cum domum me recepissem Sauonarolam tuum, qui tamen perperam Galeni verba accepit, nec plura quam hæc de Turdis scripsisse illum inuenire licuit his verbis annotata: Turdi, & Merulæ difficilis sunt digestionis, sed remouetur hoc si ex iure pingui decoquantur: hactenus ille. Quibus palam est Sauonarolæ ipsius testimonio Turdos concoctu tantum esse contumaces, non autem melancholicum succum gignere, imo si pingui è iure decoquantur optimum inde subsequi alimentum. Atqui aliter de Turdis video scripsisse Galenum, quem minus recte tuus ille percepit autor, dum suam hanc ab eo depromebat doctrinam. Siquidem Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus ita de turdis nobis scriptum reliquit: Auium porro omnium genus, leuissimũ cibum præstat, si ad quadrupedes conferantur: inprimis vero si ad suillam, qua non aliud facile inuenias, quod valentioris sit nutrimenti. Verumtamen eorum, quæ volatu fidunt, caro ob facilem concoctionem præcipuam laudem meretur, maximeque perdicis, attagenis, columbæ, gallorum gallinaceorum, & gallinarum: turdorum vero, merularum, paruorumq; passerum illis durior est: quas ipsas turturis, palumbi, anatisque caro duritie etiam superat. Hæc ille. Quibus omnium palam est, haudquaquam affirmare Galenum turdos concoqui difficulter, ut tuus somniauit Sauonarola, nec melancholicum, crassumue præbere alimentum, ut tui ipsius inuentione addebas, sed esse eorum carnem perdicis, attagenis, & iuuenum gallinaceorum carnibus duriorem. Quod etsi verum sit, non tamen sequitur esse verum, ut turdi deuorati ægre difficileq; concoquantur. Etenim tametsi (exempli causa) hœdina caro medicorum omnium consensu concoctu facilior est, quam vitulina: non tamen ob id sequitur vitulinam carnem non concoqui facile. Quamobrem hisce tum argumentis, tum testimoniis apertissime quispiam nosse poterit, quam valeat apud Galenum Sauonarolæ autoritas, cum satis superque Galeni ipsius scriptis nobis fuerit comprobatum, turdos nec crassum præbere succum, nec ad concoquendum esse contumaces, sed contra potius concoqui facile, & inculpatum præbere alimentum. Id quod lucidius ad clariorem huiusce loci expositionem lib. de cibis boni & mali succi idem testatur Galenus, sic inquiens. Cibi autem nulla omnino ex parte damnandi, neque tenues, neque crassi sunt, sed veluti in symmetria, omnisque excessus mediocritate consistunt. Eius generis panes optimi habentur, quorum confectionem libro primo de alimentorum facultatibus scripsimus. Præterea ex Gallinaceorum genere fœminæ quidem & mares, ex auibus phasiani, perdices, attagenes, columbæ, merulæ, turdi, turtures, passerculique omnes. Et libro de attenuante victus ratione. Ex piscibus saxatilibus, inquit, montanisque auiculis, multum ac copiosum potes alimentum ad tenuantem victum accommodare, & ut ego iudico, aues monticolæ, non modo quod aeris, sed etiam alimenti, quod nobis præstant, tenuitate antecedant, aliis auibus, quæ in locis aquosis ac campestribus degunt, sunt præferendæ. Auiculas igitur, turdos, merulas, perdices, & reliquas id genus aues monticulas mandas licet. Abstinendum autem ei, qui attenuante victu uti volet, aliis auibus, quæ in locis aquosis viuunt. Hæc si recte perpenderis per tete facilime cog-

Obiectio.

Sauonarola taxatur.

Responsio.

Turdorum facultas.

gnosces quantum non solum à Galenicis decretis, sed ab ipsa veritate tuus desciuerit Sauonarola: quo postea fiet, ne illi in posterum tam facile credas. Caeterum si hisce allatis testimoniis rationem addamus, nemo, qui sanae mentis fuerit compos, negabit vnquam, eorum animalium carnes, quae probatissimis vescuntur alimentis, & in optimis degunt pascuis, longe excellentius altere, quam quae contrario modo se habent. Siquidem non aliam ob rationem Galeno improbantur pisces qui in fluminibus capiuntur, quae magnas per ciuitates excurrunt, quam quod putridis vescantur cibis, cum in huiuscemodi flumina vniuersae vrbis latrinae, ac immunditiae confluant. Eadem sane ratione olim in coenis vetabantur coturnices (vt Plinius est autor) ac etiam improbantur Sturni, quod scilicet hi cicutae, illae veratri semine alantur. Quapropter quum Turdi in eo habeantur volatilium genere, quae optimis victitant cibis nempè ficubus, vuis, oliuis, myrti & iuniperi baccis, degantque in montibus & vineis, vbi salubrior est aer, aliter sane ratio concludere nequit, quam quod Turdorum caro salubriter alat, ac nutriat. Postremo cum turdos videamus canoras esse aues, id manifesto potest esse argumento has melancholico succo haudquaquam abundare. Quod cum non ignoraret Galenus de quartanae febris curatione ad Glauconem scribens, volatilibus vescendum suadet, quae boni succi sunt, & in paludibus non degunt. Quibus nemo inficiari debet, quinetiam ibi turdos concedat Galenus, vtpote qui vbique eorum commendauerit alimentum. Sed cum te sane nouerim in medendis morbis optime exercitatum, quinetiam in Galenicis lectionibus assiduum, non parum quidem sum demiratus cur à viuo fonte deflexeris ad riuulos, nisi fortasse, vt meam hoc modo experireris doctrinam. Quae tametsi per omnia tuae eruditioni non correspõdet, non tamen adeo tenuis est, vt putes me alimentorum omnium facultates ignorare. Vale. Goritiae.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Bosello Medico, S. P. D.

Disputatur item de Rhabarbaro, Rhacomate, & Sacchato antiquorum.

Quod primum postulaueram, vt in his, quae pollicitus fueras, de Rhabarbaro & Rhacomate tuam fidem liberares, ad id nihil mihi respondes, quod te tuum fateri errorem apertissime ostendit. Quo fit vt nunc facile cognoscam haud meam me fefellisse opinionem, quod putarim te à tuo Calepino esse delusum, quinetiam te plura tibi de re hac confinxisse, cum nullum Plinii de Rhacomate & Rhabarbaro testimonium afferas, nec vllum verbum facias de Barbaria Insula illa, quam in faucibus Gangis extare affirmabas. Ad hac autem primum tibi respondendum fuerat, & deinde si qua reliqua scribenda afferendaque videbantur argumenta, de iis posthac tibi agendum fuerat. Haec itaque decere virum peritum & compotem mentis videbuntur. Atqui tu, nescio quo pacto tui oblitus, ne in hoc aberrasse videaris, nouis quibusdam aliis argumentis pugnas, quibus fortasse putas meum adeo te occupaturum ingenium, ac illud à priori causa auersurum, vt nulla eius posthac in me remaneat memoria. Astute sane ac prudenter meditaris, sed an recte syncereque, tu ipse tibi conscius es. Caeterum tametsi ipso iure nouis hisce tuis argumentis me opponere non tenerer, nisi vbi prius debitum persoluisses, vel fassus esses mentis fortasse imbecillitate te esse deceptum: ne videar tamen ea quae recenter affers expauescere, recusare sane non possum quin illis pluribus respondeam modis. In primis itaque (vt rem ipsam statim aggrediar) scias velim non fuisse tibi opus tantum temporis conterere in describendis tot autorum nominibus, qui de Rhabarbaro scripserũt, cum proculdubio scires, te nihil ad me scribere, quod multo antea non nouerim atque sciuerim, vt mei in Dioscoridem commentarii (quos te legisse non ambigo) apertissime attestantur. Ibi enim libro tertio de Rhapontico agens, ea omnia quae nunc in medium affers, ac si abs te nunc primum nascerentur, & ea me docere velles, à me fusius descripta sunt. Deinde ad ea quae dicis non aliam ob causam te eos omnes attulisse autores, qui de Rhabarbaro scripserunt, quam vt ostenderes illorum neminem haberi, qui de pluribus, quam duobus Rhei generibus (vt tuis vtar verbis) meminerint, & ideo hallucinatum esse Mesuem, quod praeter caeterorum sententiam tria Rhei genera descripserit, diuiseritque Barbaricum à Sinico, quae quidem genera (vt tua fert opinio) nihil inter se differunt: respondeo teipsum, non Mesuem mihi videri hallucinatum. Etenim tametsi quotquot attulisti autores ii duorum tantum generum Rhei meminerint, id sane haudquaquam impedire valet, quin huiusce medicamenti adhuc plura possint haberi genera, quum ii de pluribus meminisse nequiuerint, quam de his quorum notitia ad eos peruenit. Quo fit, vt hinc palam fit quam infirmis rationibus Mesuem impugnare contendas. At si haec, quibus vteris, argumenta ita vera essent, vt tibi falso persuades, non minus aberrasse Paulum, Auicennam, Rasim, quorum patrocinio niteris, quam Mesuem, fateri cogeris. Siquidem cum Dioscorides, & Galenus, qui in Plantaria facultate primas tenent, quique alios omnes hanc docuerunt, nusquam de pluribus, quam vnius Rhei generibus meminerint. Et Paulus, Auicenna, Rasisque, qui eos longe satis post tempore sequuti, Rhei duo fecerunt genera, Pontici videlicet, & Barbarici, nihil est q impediat, quin velis nolis fatearis hosce quoque magnos autores vna cum Mesue aberrasse. Cuius manes si paulisper ad nos reuocarentur, & abs te vt ais, in iudicium vocarentur, nihil mihi verendum est quin longe plura acerbioraque tibi responderet Mesues, quam à me hic breuiter sunt allata. Quandoquidem diceret, quod cum is posterior vixerit, non solum non ignorauerit ea omnia quae iisdem descripta sunt autoribus, sed etiam quod longe plura didicerit, legerit, viderit, inuenerit ac comprobarit, quam tu, qui tot secula post ipsum consenescis & haec ignoras eorum fortasse opinionem sequutus, qui nihil quicquam volunt nobis esse nouum, nihilq; antiquos latuisse, cum tamen audacia haec infelicis. cesserit quamplurib. Atqui (si vera fateri debeã) non parũ sum demiratus, quod adeo tuae fueris addictus voluntati, vt tam petulanti licentia hac in re ausus sis infidelitatis arguere Mesuem, cum omnium rei medicae studiosorum consensu nemo ante ipsum tanta fide ac diligentia scripserit de exoluentibus simplicibus medicamentis, quinetiam de compositis omnibus quibus in morbis quibuscunque curandis quam felicissime vtitur vniuersus Medicorum coetus.

Mesues defenditur.

Praeterea

Praeterea ad id quod ad me scribis, quod si Barbaria (ut mea fert opinio) extra Indiam esset, Mesues praesidio defendi posset, & quod libenter à me audires quo Geographo autore alibi esse Barbariam intelligam, hoc sane respondendum videtur, quod cum satis superque comprobauerim in meis in Dioscoridem commentariis Barbariam antiquis dictam esse Troglodyticam Æthiopiae regionem, non esse hic opus eadem repetere, sed illuc ad meas te lucubrationes recurrere debere. Quantum autem Æthiopia ab India distet, qui rem Geographicam intelligunt tibi facile dicent: Quo postea fortasse fiet, tum non solum in hoc recognoscas errorem, sed etiam in eo, quod tam temere nunc primum asseras Barbariam quam prius Gangis insulam faciebas, regionem esse in Patala Indici fluminis insula, contra Geographorum omnium sententiam. Nam qui scribat in Patala siue (ut quidam vocant) Patalena esse Barbariam habeo profecto neminem. Sed ut adnotauit Ptolemaeus in alia eiusdem fluminis insula ciuitas est (quemadmodum antea ad te scripseram) nomine Barbari, à qua Sini populi longius distant quam tribus millibus & noningentis Italicis milliarib. Nimirum (ut idē Ptolemaeus est autor) à faucibus Indi fluminis ad Sinos sexagintaquinq; intercedunt latitudinis gradus. Quibus palam est Rha Sinicum nullam cum Barbarico habere cognationem. Siquidem quanquam cōcederemus, quod tamen non facimus, à Barbaria illa, quam tibi fingis tuae tantum defendendae opinionis causa, aduehi ad nos Rhabarbarum, adhuc tamen in magno versareris errore, cum Sinicum & Barbaricum idem esse censeas: Ideoque velim ne posthac ita mordicus teneas excogitatas à te tātum opiniones, sed ut facilius veritati acquiescas. Si vero secus feceris, & pertinaciae potius, quam rationi & veritati fueris addictus, nolim, ut aegre feras, si nihil de his tecum in posterum conferam. Adhac quod Rhaponticum Rhabarbaricum non sit, adeo nobis comprobatum esse scimus in commentariis nostris in Dioscoridem editis, ut opus nunc non sit hic plura ad haec afferre argumenta: namq; id adeo palam fecimus, ut scripserit vir quidam tempestatis nostrae clarissimus, extremae esse dementiae Rhabarbarum idem cum Rhapontico aestimare. Etenim non solum haec radix ex Ponto aduehitur, quo à Rha fluuii accolis apportatur, sed etiam ex India, & Troglodytica regione, quam Barbariam veteres vocauere, ad nos defertur, argumento quod quādoque eadem radix quam Poticam vocamus, à Venetis negotiatoribus inter Rhabarbarum Alexandriae Ægypti allatum, quo ex India, Arabia Æthiopiaque mercimonia deferuntur, reperiatur. Id, quod si nescis, si voles, resciueris facile, ubi huiusce facti negotiatores diligenter interrogaueris. Hoc itaque cum non ignorauerit Myrepsicus ille Alexandrinus, qui tam diligenter scripsit de componendorum medicamentorum ratione, ubi catapotia quaedam componit. cap. 110. ad ventriculi renum, & lienis affectus, Rhabarbarum & Rhaponticum admiscet, tanquam diuersa medicamenta. Etenim cum frustra (ut ait Aristoteles) fiat per plura, quod fieri potest per pauciora, nō fuerat illi opus duo haec admiscere medicamenta, nisi magnopere virium facultate ea inter se differre agnouisset. Atqui ne aegre feras obsecro, si tecum verbis quandantenus amariusculis de Rhabarbarico egi. Namque id amaroris in Rhabarbaricum ipsum potius quam in Matthiolum tibi reiiciendum putarim. Caeterum cum nunc de Sacchero mihi tecum disputandum sit, degustata dulcedine facile hanc Rhabarbarici amaritudinem temperabis. Atqui iocis hisce relictis ad Sacchari ipsius controuersiam me confero, in qua, ubi (ut spero) è tuis te deiecero praesidiis, mihi plurimum gratulabuntur amici. Siquidem, cum ad me scribas quae tibi infirmitatis conscius, quod si fortasse in Rhabarbarici examine tuas superauerim vires, in hac secunda sacchari causa te neminē agnoscere, qui tuas possit vincere rationes, magno admodum honori mihi adscribent omnes, ubi me etiam in hoc vicisse intelligēt, nisi id fortasse obstet, quod iunior seniorem vicerit iam fatiscentem. Ne autem diutius in hisce immoremur sermonibus, rem ipsam aggredior, & tua imprimis argumenta, quibus cum Auicennae tum etiam Rasis autoritate comprobare niteris saccharum antiquorum a nostro plurimum differre, infirma satis ac inania esse respondeo: eo sane argumento, quod horum nemo Sacchari historiam descripserit, quinetiam nec quo pacto illud a natura procrearetur, & hoc arte fieret. Ac quanquam ii de utroque Sacchero scribunt, nusquam tamen scriptum reliquerunt quod alterum ab altero differat, & in diuersis gignatur calamis: quinetiā nec quod hoc è rore proueniat, illud ex arundinum succo exprimatur. Scripserunt quidem de utroque Sacchero hi antiqui patres, non quod in diuersis natura calamis id gigni censerent, sed ut posteritatis memoriae commendarent, Saccharum nō solum à nobis arte parari, tusis decoctis & expressis calamis, sed etiam naturae ipsius opera concretum in iisdem calamis reperiri. Etenim si sciuissent ii quod Saccharum arte paratum aliud fuisset liquoris genus, aliud vero quod ipsa per se parauit natura, putandum quidem non est, quin huiusce differentiae meminissent, quemadmodum sequenti capite silentio inuoluere noluerunt, quae inter hoc & Saccharum Albaser siue Haoscer intercedit, differentiam, dum huius historiam descripserunt. Scribit Dioscorides Elaomel in Palmyris Syriae è trunco cuiusdam arboris per se manare: verum esse etiam homines, qui ut plus liquoris consequantur, arboris cortices tundant, & prelo liquorem exprimant. Praeterea de papauere agens Opium scribit è vulneratis capitibus guttatim prodire. Atqui nō deesse etiam subiungit, qui papauerum ipsorum capita una cum foliis contundant premantque, deinde & ita plus liquoris accipiant: ita etiam Caphura duo genera recensent Arabes, alterum sua pte natura exiliens, erumpensque gummi modo, alterum arte exemptitium haudquaquam pellucens. Resina è Pinu quanquam per se facile distillat alba nitidaque, vi tamen ignis pix nigra copiosior fluit. Quo fit ut mirari non debeas si iisdem è calamis, qui olim Saccharum per se fundebant, antea quam ars naturae opus praeoccupasset, nunc hominum industria exprimatur, ut inde longe maior accedat prouentus. Caeterum videtur ab omni ratione alienum, quod absque ullo autorum testimonio, ullaue coniectura sibi persuaserint quidam, quos te secutum video, Saccharum, de quo Graeci meminere, è rore concreuisse, cum tamen sciant illud in calamis reperiri, & q; è calamis nostrum exprimatur. Ad id autem quod inquis scripsisse Dioscoridem, Galenum, Plinium, Saccharum mel esse in calamis concretum, quodq; si mel est, & mel (ut Galenus inquit lib. 3. de alimentorum facult.) nec succus sit nec fructus, nec pars alicuius plantae, quomodo fieri potest, quod hoc mel arundinū sit succus: respōdeo: quod Galenus hoc in loco de illo tantum speciatim scribit melle, quod apum artificio conflatur. Siquidem cum ex plantarum floribus suum mel colligere apes quinetiam ex herbis ipsis omnibus palam sit, ne fortasse censerent homines mel ex ipsis plantis prouenire, recte nos admonet non esse mel illud aliquam plantae partem. Cum itaq; de apum melle ibi tantum intelligat Galenus, non autem de Sacchero, quod à dulcedine mel improprie appellarunt antiqui, antea quam proprium ascriberent illi nomen, non est quod tuis subscribam argumentis. His alia etiam accedit ratio, quae non parum contra te pugnat. Namque, cum dicat Galenus,

Barbaria & Troglodytica regio idem.

Patala siue Patalena ubi.

Rha Sinicum à Barbarico differt.

Rhaponticum etiam ex India afferri.

Saccharum.

Reprobata de Sacchero antiquorum sententiae.

Lib. 2. cap. 32.

Lib. 4. cap. 6.

Caphurae genera duo.

Galeni sententia declarata.

Saccharum est mel in arundinibus concretum, & nil aliud affirmet, hoc, quam Saccharum esse mel arundi- num, facile palam est huiuscodi mel nil aliud esse, quam plantæ partem: cum mihi haud verendum sit, quod si sciuisset Galen. Saccharum illud mel esse aereum, quin is huiusce mellis historiam ita facile silētio inuoluis- set, quemadmodum nec aerei mellis, quod manna posteriores vocauerunt, historiam non reticuit. Etenim si hæc idem non ignorasset Galenus, facile scripsisset is Saccharum mel esse aereum, cadens super calamos ibique concrescens: nec pariter scripsisset Plinius Saccharum reperiri in arundinibus gummi modo cōcretum, id quod etiam scriptum reliquit Auicenna. Is enim cum non ignoraret, Saccharum non solum arte fieri, sed sua sponte gummi modo resudare, assumptum quidem ait, sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Hinc itaq; palam sit, de hoc melle haudquaquam intellexisse Galenū, & quod impropriè Græcis Saccharum hoc mel fuerit appel- latum, quemadmodum & Saccharum nostrum, quod à calamis exprimitur, mel cannarum impropriè appel- lant Mauritani. Impropriè, inquam, quod hoc ex rore, vt genuinum mel in aere non consletur, sed ex arundi- num medulla exprimatur. Sed mel etiam ferre arbores apertissimè testatur Strabo libro 15. de Indicis arbori- bus scribens his verbis: Refert Aristobulus, arbores ibi esse non magnas, quæ magnas siliquas ferunt denorum digitorum mellis plenas. Quinetiam iam omnibus notum est gingiber, quod conditū ad nos India mittit, nul- lo alio asseruari liquore, quam siliquarum melle, quo etiam myrobalanos, myristicas nuces, & alia quam plu- ra condiunt ac præseruant. Sed an quid pluribus de his disputandum, cum multorum testimonio iam notum sit in Insulis, quas Cannarias, & diui Thomæ appellant, in iisdem sane calamis, à quibus Saccharum expri- munt, illud etiam per se gigni, & aperto arundinis latere, manare, & gummi modo coalescere? Quibus facile subscribunt ii, qui hoc æuo in Indiam nauigant. Etenim ad Bathecalam Indiæ vtrunque iam vendi affirmant. Dicas itaque obsecro, quid ad hæc respondebis? Nonne Galenum dices peruersissimè abs te, contra historiæ hu- iusce veritatem esse allatum? Aut fatearis hoc necesse est, aut aberrasse Galenum. Atqui ego non Galenum, sed Bosellum aberrasse non ambigo. Cæterum quanquam hoc tantum argumento te omnibus iam defecisse vi- ribus agnosco, nolim tamē te prius dare manus, quam tua omnia superauerim præsidia, quæ aduersum me ha- bes. Cum itaque scripserim contra sententiam tuam, cum Saccharum antiquorum salis modo fuerit durum lapidosumque fieri haudquaquam posse, vt manna vel roscidi mellis fuerit materia, eo argumento, quod nus- quam visa sit manna vel roscidum mel, quæ super plantas, vel alibi salis modo obdurescerent, vel potius à sole contacta liquescerent, illico mihi obiicis hoc esse falsum, & à Strabonis sententia, cui plurimum addictus vi- deris, alienum. Siquidem cum scribat is, quod super folia arundinum, non quidē super ipsa arundine Saccha- rum reperisset antiquitas, facile palam fit, non manasse id ex arudinū medulla, sed super foliis è rore melleo pro- uenisse. Vt autem firmius tuam hanc fulcias opinionem, illud etiam addis, quod quamuis è rore vt manna gi- gnatur, nihil est quod prohibeat, quin concrescere possit salis modo, cum in calidissimis fiat regionibus, vbi ve- hementissimo solis ardore non magno sane negotio salis modo obdurescit; idque eo magis tibi persuades, quod nō parum ad hoc conferat foliorum arundinum adstrictoria vis, ac pariter desiccans. Nec his obstare putas, quod manna, quæ in Europa nascitur, ad tam solidam non concrescat duritiem, cum id aeris & cœli nostri clemen- tia euenire non possit, cumque non colligatur ab arundinum foliis, sed plerumque inueniatur super lapides, ra- roque super cæterarum plantarum frondibus. Hæc tuæ sunt partim obiectiones, partim responsiones, sed pro- fecto non vides, quam sensibus pateant meæ rationes, quamque tuæ contrario modo se habeant, cum tantum sint coniecturæ & tuæ ipsius inuentiones. Quæ quidem si veris niterentur rationibus vel probatissimorum au- ctorum testimoniis, non solum viriliter mecum pugnare videreris, sed longe magis ingenium mihi excitares. Atqui cum tam retusis nitaris suffragiis, non magno sane studio te comprehendam. Cæterum ne me fortasse pu- tares hisce verbis timorem tibi incutere velle, videas, obsecro, quam peruerse Strabonis testimonium in mediū attuleris, siquidem is (quod viderim, legerimq;) nusquam scriptum reliquit super arundinum foliis coalesce- re Saccharum, sed ibi arundinem mel sine apibus gignere, his verbis: Εἴρηκε δὲ περὶ τῶν καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μελισσῶν μὴ οὐσῶν. ὁ γὰρ δένδρον εἶναι καρποφόρον. ἐκ δὲ τοῦ καρποῦ μεθύειν *id est, dixit, etiam arundinem mel sine apibus gignere, & cum non sit arbor fructifera, ex fructu tamen ebrium facere. Hæc ille. Quibus apertissimè pro- batur contra tuam sententiam, non in arundine, sed ab arundine gigni Saccharum illud, quinetiam & illius esse fructum. Adhæc in magno te versari errore animaduerto, vbi ais, roscidum illud mel, quod super calamis durum salis instar inuenitur, siccari ac concrescere ob ingentissimos Indiæ calores, quinetiam quod super arun- dinum foliis subsidat, &c. Quandoquidem hoc totum contra teipsum pugnat argumento, quod cum in tepi- dioribus climatibus roscidum mel, quod in mannam concrescit, facile euanescit, quamprimū aliquandiu à sole illustratur, ac calescit, id quidem longe magis fieri necesse est, vbi solares radii calore longe maiori regiones ex- urant. Sed & illud ab omni philosophia & ratione videtur alienum, quod roscidum mel multo magis concres- cere possit super arudinum foliis, primo tantum excessu siccantibus, refrigerantibusq;, quam super lapidibus, à quibus manna (inquis tu) plurimum legi solet. Siquidem cum lapides frigidiores sicciores que sint, quam arun- dinum folia, vt vbi a sole excalfacti fuerint, quicquid humidi accedat facile siccēt, intelligere sane potes, quam tua valeant argumenta. Quinetiam illud, vtpote falsum, explodendum videtur, quod manna longe minus co- hereat arborum frondibus quam lapidib. Etenim præter id quod omnes contra sententiam tuam affirmant, qui à Calabris ad nos mannam deferunt, tibi maxime refragatur Gal. quippe qui lib. 3. de alim. facult. ex arboribus substratis pellibus à pastoribus legi mannam, non ex lapidibus affirmat, id quod etiam Athenæus ex Amyntæ libris testatur, lib. 11. cap. 18. his verbis:* Ἀμύντας ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τῆς Ἀσίας σταθμῶν περὶ τοῦ ἀερομέλιτος καλουμένου διαλεγόμενος γράφει οὕτως· σὺν τοῖς φύλλοις δρέποντες συντιθέασιν εἰς παλάθης Συριακῆς τρόπον πλάττοντες, οἱ δὲ σφαίρας ποιοῦντες· καὶ ἐπειδὰν μέλλωσι προσφέρεσθαι ἀποκλάσαντες ἀπ' αὐτῶν ἐν τοῖς ξυλίνοις ποτηρίοις, ἃς καλοῦσι ταβαίτας, προβρέχουσι καὶ διηθήσαντες πίνουσι, καὶ ἔστιν ὅμοιον ὡς ἄν τις μέλι πίνοι διείς, τοῦτο δὲ καὶ πολὺ ἥδιον *id est. Amyntas in primo de ponderibus Asiæ, de melle aereo vocato disserens, sic scribit: Vna cum foliis demetentes, ea ratio- ne, qua in Syria ficus certis ordinibus sibi mutuo incumbentibus asseruari solent. Alii autem in pilas redigen- tes componunt. Vbi autē iam offerre oportet, decerpta inde parte, in ligneis poculis, quæ tabetas appellant, prius rigant, mox percolatū bibunt, & simile est, ac si quis mel dissolutum bibat: hoc vero & multo dulcius est. Hæc ille. Præter id quod scripserim ego Saccharum antiquorum nunc ad nos non deferri, quod modo arte fiat, & calami quotannis excidantur, quodq; hæc vindemia eueniat, ne adulteriā arundines & Sacchareo liquore*

Arbores in siliquis mel ferentes.

Saccharum nostro etiam æuo sua sponte in calamis concrescit.

Obiectionum confutatio.

10 20 30 40 50 60

pregnan-

pregnantes à quibus, non à iuuenibus, Saccharum gummi modo antiquitus manare solebat, adeo frequētes habeantur: tu quidem hisce meis argumentis illico reclamas, & ea sane plurimum veritati refragari affirmas. Ideoque rationem à me expostulas, qui fiat, vt magis ab adultis quam à iuuenibus calamis fundatur succus, quum tamen hi teneriores, rariores, & succo turgentiores habeantur, quam qui consenescentes in dies scciores maturiores que euadunt. Vt autem hasce tuas coniecturas magis tueri videaris, addis minime dubitandum esse, quin Indi antiquitus etiam è concisis & decoctis calamis Saccharum expresserint, ideoque id in causa non esse quod antiquorum Saccharum ad nos conuehi desierit. Nam quum (vt asseueras) praeclarissimorum autorum testimoniis satis superque fuerit comprobatum, è calamorum radicibus Indos semper dulces elicuisse liquores, id facilius è calamis qui statim ad manus erant, elicere potuerunt, quam fodiendo humum tam ingentium arundinum radices extirpare, quae quidem (vt Strabo & Solinus testantur) tricenum, quinquagenumue passuum longitudine, tanta vero crassitudine, vt quibusdam diametrus sit ternum cubitorum. Haec itaque sunt quae aduersum me scripta habes argumenta. Quibus respondebo facile magis esse rationi consentaneū succo praegnantiores esse adultiores arundines, quam quae annuatim proueniunt & exciduntur. Siquidē hae dum crescunt maiorem humoris partem in suum ipsius augmentum assumunt, vt apertissime videmus in omni arborum genere, quae dum adolescunt, vsque ad quendam temporis terminum, nullos ferunt fructus, quos si ferunt simulac aliquandiu adoleuerint, paucos admodum eos esse cernimus: quippe cum cōtinuo crescant, maior humoris pars quem è terra assumunt, in earum transit alimentum, quod vegetabilis administrat facultas ad corporis incrementum. Ac hinc fit, quod omnes quaecunque extant arbores fœcundiores sunt quum ad consistentiam vsque peruenerunt, quam antea. Etenim cum tunc crescere desierint, nec subinde augmento opus sit, necesse sane est, vt id alimenti, quod prius ad hoc munus conferebat natura, aut ad fructuum generationem se recipiat, aut per corticis rimas egrediatur, aut per insensibiles digeratur vapores. Videmus enim aperte quod resinifera planta omnes, cuiusmodi sunt abies, pinus, larix, & id genus aliae, quinetiam gummiferae, vt amygdalus, prunus, cerasus, resinam aut gummi haudquaquam fundunt dum adolescunt, quemadmodum etiam in animalibus videmus. Idem quoque palam est ex iis arboribus quae perpetuo fructificant, fructusque in tertium ac quartum annum ferunt, cuiusmodi sunt aurantia, & medica malus. Harum enim plantarum fructus succi multo pleniores sunt ac suauiores, quam qui annuatim decerpuntur: Id quod te ignorare magnopere demiror, cum & Philosophum te, & medicum profitearis, & idem scribat Theophrast. lib. 6. cap. 16. de plantarum causis sic inquiēs: Vbi plantae in longitudinem augeri cessarunt, crispari deinde dilatarique incipiunt, sicut etiam animalia. Eadem causa est & quamobrem tadam, picemq́, aut resinam nullam penitus nouellae arbores habeant. Alimentū enim totum ad incrementa, fructificationemq́ absumitur. Quippe postea in taedam vertuntur, atq́ omnino fructibus illum destinatum humorem magna parte vsurpant. Tunc enim velut sordes naturales quaedam haec relinquuntur, cum vis augendae longitudinis destitit, & radix, atq́ vniuersa arbos plus roboris capere inceperit. Hac itaq́ ratione plus Sacchari reperietur in arundinibus quae pluribus creuerunt annis, quā in iis quae vnius tantum anni spacio seruntur, nascuntur, crescunt, secantur, premunturq́, deinde antea quam consistant. Adhaec an Indi etiam antiquitus è Sacchariferis arundinibus quae nobis Saccharum ferunt, idem pariter expresserint, an non, mihi nūc disputandum non est, quod nihil nostris conferat colloquiis. Atqui iam, id sane nō reticebo, quod etsi tibi concederemus, quod non f[illegible]mus, Indos antiquitus etiam arte parasse Saccharum, id tamen adeo exiguum fuisse diceremus, quod vsq́ ad Dioscoridis, Galeni, & Pauli tēpora, nihil illius ad nos conuehebatur. Cuius rei magnum nobis potest esse argumentum, quod longe numerosiores ea apud Indos haberentur arundines, quae illaesae adolescerent, quam quae quotannis secarentur. Nec his obstat Strabonis & Solini autoritas, quam in medium affers, cum non repererim apud Strabonem, nec alium quenquam, ex illarum ingentissimarum arundinum radicibus Indos vnquam expressisse Saccharum, sed nasci has in aquis & ibi tantum ob coeli soliq́ naturam, arborum radices & praesertim arundines esse dulces, aqua à solibus tepefacta, tam coelesti quam fluuiali. Siquidē (vt ipse inquit) ea quae apud alios & fructuū & succorū maturitas dicitur, apud illos cōcoctio est, quae tantū ad dulcedinē operatur, quantū ea, quae per ignē fit. Atqui hoc posteritatis memoriae haudquaquā cōmendauit Strabo, vt nos admoneret ex hisce radicib. apud Indos Saccharū fieri solere, sed vt regionis illius dulcedinē narraret, quanquā ille hanc de tā ingentibus Arundinib. historiā potius fabulosam, quā verā censere videatur, quemadmodū & Plinius. Caeterū si haec vera sunt, potius credendū est (vt Lucan. inquit) quod ex hisce arundinū radicibus succum extraherent ad potiones parandas, quam ad Saccharum conficiendum, praesertimque cum in Syria, Cypro, Creta Sicilia & in aliis sacchariferis insulis, vnde nunc Saccharum ad nos conuehitur, ex arundinum medulla, non ex radicibus exprimatur. Praeterea ad Isaaci autoritatem, quem scripsisse inquis in antiquis arundinibus non inueniri Saccharum, respondeo, me haudquaquam de valde veteribus & caducis intellexisse, sed de his, quae ad consistentiam vsque creuissent, quanquam id in meo Isaaco nusquam profecto reperio. Quo fit vt mihi persuadeam, te fortasse in hoc esse delusum, perinde ac de Rhacomate in Pliniana lectione. Ad ea autem, quae obiicis, quod si Sacchari historia apud antiquos ita se habuit, quemadmodum a me describitur, illud te plurimum demirari, quod id concreti liquoris Pontica nuce non esset maior, cum tamen aliarum arborum resinae ac gummi portiones quātitate longe maiori reperiantur, nil aliud tibi respondendum succurrit, quam vt naturam ipsam consulas. Nullus profecto mortalium nouit haec, praeter illam: lusit enim illa quatenus ei libuit, sui vnius vnicū exemplar, autor, sequestra, hera, administra eadem, nullius indiga, non precario, non coacta, non impedita. Hanc si consulas non solum hosce tibi dissoluet nodos, verumetiam dicet, quamobrem tam ingenti mole creauit Elephantos, tamque minima formicas. Atque si cum natura de his colloqui non possis, & mihi dixeris tu quamobrem lentiscus raro masticheu fabae maiorem gignat, cum tamen arbor sit non infimae proceritatis, cur ab arbore, cuius vmbra centum obteguntur homines, caphura portiunculis non emanat amygdalae nucis maioribus: cur longissima Cyparissus adeo exiguum semen gignat, vt fere oculos fallat: quinetiam cur cucurbitarum, melopeponumque plantae tam ingentes ferant fructus, cucumerum vero his longe minores, ego post haec tibi facile aperiam qui factum sit quod Sacchari illius particulae nucem Ponticam magnitudine non excedant. Dicis postremo quod Saccharum apud antiquos tantum medico fuit vsui, in cibis vero nunquam, putasque hoc argumento aliquid etiam contra meam te afferre sententiam quum nostris plurimum veniat in culinarum vsum. Sed haec satis ridenda videntur. Etenim & si

Arundines miræ magnitudinis.

Arbores quo tēpore fœcundiores.

Arbores Indicæ omnes radicibus dulces.

id Plinii testimonio in tuam contuleris opinionem: ego tamen Strabonem adducam, quippe qui scribat ex arundinum Sacchato homines ebrios fieri. Id quod manifesto est argumento in potionum concinnamentis etiam antiquos suum addidisse Saccharum. At si responderes quod de cibis, non de potibus fueris loquutus: dicerem ego id euenisse, quod Saccharum non curauerit in cibis addere antiquitas, quemadmodum nec Medica mala, nec alia complura: ac etiam fortasse ob eius penuriam, qua fiebat, vt vix ad medicamenta sufficeret, id quod tunc ad nos conferebatur. Possem & alias afferre rationes sed cum satis superque de re hac me dixisse putem, & iam fere in volumen excreuerit epistola, ea quidem silentio non abre inuoluere libuit. Eoque præsertim, quod in meis in Dioscoridem commentariis adeo Sacchari historiam expenderim, vt nullus relinquatur dubitandi locus, quin veterum Saccharum ab iisdem resudarit calamis, è quorum medullis nostrum conficitur. Verum si his satisfactum tibi non sit, mannam qua quotidie vteris, accipito, & vehementissimis solibus exponito, vel in furnum coniicito. Id si feceris nihil mihi verendum est, quin illico palinodiam sis meditaturus. Cæterum putaram de pinguedine te tuas ad me scripturum defensiones. Verum cum videam illa omnia te negare quæ Goritiæ non solum contra meam, sed aduersus Galeni sententiam afferebas in medium, ne testes habeam quorum præsidiis vti possim, id conscientiæ tuæ ponderandum relinquam. Sed cum sciam de pinguedinis origine cum Paulo Regolino viro doctissimo, collega tuo, te sæpius habuisse sermones, facile ab eo resciam, an plus mihi quam tibi credere debeam. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Francisco Nascimbeno S. P. D.

Agitur de Resinis omnibus, quarum meminere Dioscorides & Galenus.

QVum eo natura sim ingenio, eaque perpetuo voluntate, vt vbi studiosus quispiam, medicæ præsertim facultatis sectator, aliquid a me petierit, recusare non possim, quominus illi pro tenui mea facultate satisfacere adnitar, etsi nulla antea cum eo mihi intercesserit amicitia: viderer nunc profecto, non parum à meo deficere instituto, quin etiam boni viri officio, si ad ea, quæ à me petis de Resinarum dubiis explicandis, quantum intelligam, silerem. Cum non solum doctrina, & eximia virtus tua, id quod petis, iure mereri videantur, sed etiam, quod magis est, nostra diuturna amicitia nulla vnquam ex causa violanda, illud idem magnopere exposcat. Non miror autem in censendis arborum quarundam resinis, multis in locis, vt scribis, te esse adeo implicatum, vt sine aliorum auxilio inde te extricare nequeas, cum certo sciam præter te non deesse doctissimos viros & in plantaria facultate iam diu versatos, qui non solum in resinis examinandis [illegible] pluribus dubitarunt, sed in earundem historia tractanda non parum etiam aberrarunt: argumento quod resinarum genera ab ipsis speciebus nesciuerunt distinguere, nec earum nouerunt differentias: quinetiam quod veras vocabulorum nomenclationumque proprietates non intellexerunt. E quorum numero vnus est Andernacus, quippe qui, ob harum fortasse ignorantiam, in vertendo Galeni libro de com. medic. secundum genera adeo multa confundit, vt nihil mirari debeam si tibi ac etiam aliis ille non paruum facesserit negotium in hisce censendis medicamentis. Verum vt ad id quod à me petis, veniamus, tibi sententiam meam illico exordiar. Scribis itaque in primis legisse te apud Dioscoridem Pineam, Piceamque resinam, quæ sua tempestate ex Gallia & Hetruria conuehebantur, olim conuehi solitas esse a Colophone celeberrima minoris Asiæ ciuitate: quo argumento concludis Pinẽ & Piceæ resinam nihil prorsus differre à Colophonia. Atqui (inquis) si id verum esset, tibi quidem non parum verendum fore, quin hac in re aberrauerit Galenus, quum is apertissime scribat lib. 3. de comp. medic. per genera, Piceam, Pineamque resinam à Colophonia differre: quinetiam alteram altera viribus esse præstantiorem. Id quod etiam libr. 7. eiusdem voluminis iterum affirmauit. Quæ omnia (ais) magno nobis esse posse argumento, non paruam inter hasce resinas intercedere differentiam. Deinde scire desideras, an Galenus de pluribus resinarum generibus meminerit, quam Dioscorides: cum tibi videatur is de pluribus proculdubio scripsisse, quod præter eas de quibus scibit Dioscorides, frictam vel Colophoniam habeat, quam vulgo vocant Seplasiæ Græcam, atque etiam Hispanicam, & aliam quandam, quam nullo alio appellat cognomento, quam quod ex figulinis impura sumitur, & vbi purgetur in frictam mutatur. Ad hæc scribis, eam præter has eundem habere Galenum, quæ pityinon physema illi vocatur, quæq; Andernaco modo picea, modo pinea germinatio vertitur. Quo fit vt non desit tibi suspitio quin ibi lectio fuerit deprauata, vbi nõ ambigo deprauate vertisse interpretem. Quin etiã præter has meminisse Galen. (inquis) Terebinthinæ, Strobilinæq; quam omnino te ignorare fateris, etsi scias strobilum nil aliud esse quam Pinum. Atqui cum in alio loco idem scribat Galenus πιτύινον φύσημα seu pinea &c. videtur quod nihil differat pinea ἀπὸ πιτυΐνου φυσήματος, quum tamen idem Galen. lib 8. de simp. medicam facultati inter has manifestum interponat differentiam. His subinde Laricinam, Abiegnam, & Pineam eodem ex Galeno annectis, viderique tibi, inquis pineam hanc à cæteris differre, quod peculiariter περὶ πιτυΐνου φυσήματος, de Strobilina pineaque idem meminerit Galenus: sed quod non vides de tot resinarum generibus scripsisse Dioscoridem. Postremo haberi etiam apud Galen. inquis, Lentiscinam atq; Piceam, quæ an pix liquida sit à me scire desideras: hæc denique sunt, quæ tuis literis à me petis. Verum cum tam diligens fueris in enumerandis resinis omnibus, nescio quo pacto factum sit, quominus Cyparissinæ memineris, cum etiam hanc habeat Galenus. Cæterum anteaquam ex hisce te eximam implicationibus, quæ ingenium tuum perplexum reddunt, operæprecium nobis est nonnullas assignare distinctiones & interpretis errata corrigere, quæ (vt video) mentem tuam non mediocriter perturbant. Velim itaque primum scias Colophoniæ resinæ duas haberi species, quarum altera, cruda, liquida, mollisque est, ita sane à pineo vel piceo caudice manans

Andernacus taxatur.

Resinarũ implicata historia.

Colophoniæ duæ species.

manat: altera vero cocta ſiue fricta, perinde ac illa quæ nunc in Seplaſiis omnibus Colophonia nomen retinet. Hæc eſſe vera teſtatur ipſe Galenus, lib. 7. de compoſ. medicament. per genera ſic inquiens. Quoniam vero Piceam & frictam reſinam, & Colophoniam appellare conſueuerunt, ſciendum erit aliam quandā eſſe Colophoniam (nec maſtiche perſimile aliquid habens, quemadmodum illa & Thus. Siquidem ex hiſce Galeni verbis facile palam eſt in Colophonia genere, coctam ſiue frictam alteram haberi ſiccam: crudam alteram, mollem, tractabilemq; artificio nullo paratam, de qua prius ſpeciatim ipſe meminerat Galenus lib. 2. eiuſdem voluminis cap. 20. de viridi Andromachi emplaſtro diſſerens his verbis: Liquida tamen diutius perdurat, ſicuti etiam Colophonia thuris redolens, quæ nonnullis ſola vocatur Colophonia, odoratu ſuauitatem quandā referens, ſicut Abietina, & colore mediocri prædita: naſcitur admodum modica, atq; ob id precioſa. Et lib. 3. eiuſdem operis, vbi de medicamentis neruorum egit, de Colophonia cocta ſiue fricta inter ſiccas reſinas peculiariter ſcripſit ſic inquiens: Omnium vero ſicciſſima eſt, quam nonnulli frictam, alii Colophoniam vocant. Præterea nolim te ignorare tres haberi reſinarum ſpecies, quæ è Pino proueniunt, inter ſe differentes, quarum duæ è caudice manant, tertia vero è nucibus quas Græci ϛρόβιλους vocant. E caudice manantium, altera quidem eſt omnium præſtātiſſima liquida, mollis, albaq; arboris ramentorum, foliorū, omniſq; immunditiæ expers, & (vt Galen. inquit) thuris redolens, & vbiq; ſyncera, Colophonia propriè appellata. Ac ea eſt hæc de qua inter liquidas reſinas meminit Dioſcorides. Altera ſordida eſt & retorrida, impura ac exoleta, quam appellat Galenus Pityinon phyſema, quod hæc in ipſa arboris germinatione exudet. Hæc enim ea ratione exoleta prouenit, quod tunc temporis vniuerſa planta humor longe magis diſtribuatur ad noua germina producenda, foliaq; nouella nutrienda, quam ad aliud peragendum natura opus: quo poſtea fit, vt quæ eo tempore manat reſina, cæteris deterior habeatur: quemadmodum de thure ſcribit Plinius quod Vere à Sabæis legitur. Hoc vero quàm haud lateret Theophraſtum libro 9. cap. 20. de plantarum hiſtoria: Terebinthum & Pinum, dicebat is, & ſi quæ reſinam aliæ fundunt, cædendas eſſe poſt germinationem affirmant. Poſtrema vero eſt quam Strobilinam vocant, quæ tantum è pineis nucibus prouenit: Στρόβιλος enim pineam nucem deſignat, non pinum arborem ipſam, vt te tibi perſuaſiſſe video. Adhæc illud quoque te ſcire oportet, haberi in reſinarum genere liquidarum & aridarum differentiam, quinetiam vtraſque ex iiſdem arboribus manare. Quandoquidem & Pinus & Picea & Abies cum pingues liquidaſue, tum etiam ſiccas ac exoletas proferunt reſinas, ea nimirum ratione de qua ſuperius diximus. Itaque in pinguium ſeu liquidarum genere ea præcipua eſſe videtur, quæ Colophonia appellatur, ac alia quæcunque illi ſimilis, quæ in æſtate & autumno ſuis ab arboribus legitur, finita plantarum germinatione: inter ſiccarum vero genera exoletarumque, ea in primis habetur quæ Pityinon Phyſema vocatur, deinde quæ in fictilibus aduehebatur, tertia quæ igne decocta fuerit Colophonia. Ideoque dicebat Galenus libro tertio ſuperius citato, omnium eſſe ſicciſſimam, quam nonnulli frictam, alii Colophonium dicunt, & huic etiam ſuccedere, quæ ex figulinis impura & deſpumata ſumitur. Quinetiam his ambabus ſicciorem eſſe, quæ dicitur Pityinon Phyſema: Ex liquidis, nonnullas liquidas permanere, quemadmodum Terebinthinam, alias vero inareſcere, ſicuti Strobilinam. Sed has ſane omnes inter aridarum genera reperio deſcriptas apud Dioſcoridem, vt clarius poſtea intelliges. Poſtremo & illud etiam ſcire debes Andernacum minus recte vertiſſe πιτύινον φύσημα, id eſt, picea germinatio, quod Græcis πίτυς pinum non piceam deſignet. Cuius erroris ſeipſum accuſat, cum illud idem modo piceam, modo pineam germinationem vertat. Hæc itaque præfari prius oportebat, quam petitioni tuæ reſponderem. Nunc vero vt ad rem ipſam me conferam, non video de pluribus reſinis ſcripſiſſe Galenum quam Dioſcoridem, quanquam hic non ita diligenter, vt Galenus, earum enarrauerit ſpecies. Reſiniferæ ergo arbores Dioſcoridi, præter Cedrum, de quo is poſtea peculiariter ſcribit, plures quam ſeptem non ſunt, nempe terebinthus, lentiſcus, pinus, larix, picea, abies & Cypariſſus. De quarum omnium reſinis idem Dioſcorides ſpeciatim meminit, nec de pluribus video ſcripſiſſe Galenum. Nec obſtat quod apud ipſum plures videantur eſſe reſinarum appellationes, quæ non reperiuntur apud Dioſcoridem, vt eſt exempli cauſa Pityinon Phyſema, & quæ ex figulinis impura ſumitur. Siquidem hoc nec genus variat, nec ſpeciem, ſed aut tempus in quo manare incipiunt, aut cognomen à fictilibus in quibus aſportantur aut maiorem aut minorem præſtantiam oſtendit. Præterea quanquam certum eſt Dioſcoridi Colophoniam aliam non eſſe, quam pineam vel piceam, non tamen dicam ob id aberraſſe Galenum, quod (vt inquis) libro tertio de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, Colophoniam à pinea & picea differre ſcribat. Quandoquidem quamuis de ſiccis reſinis agens differre aſſerat coctam Colophoniam à Strobilina, ac etiam ab ea quæ Pityinon Phyſema dicitur, nullibi tamen reperies affirmaſſe illum à Calophonia differre pineam aut piceam, quæ ſelectiſſima ſit, liquida, mollis, pinguis, & thuris redolens, proprie Calophonia appellata. Ideoque ſcire debes quod vbi eodem libro in tuo Galeno reperis pineam reſinam cæteris minus præſtare, contra priorem ipſius Galeni ſententiam, & eam ob cauſam infimum ferè ibi habere locum, non eſſe id erroris Galeno adſcribendum, ſed interpreti Andernaco. Quippe qui peruerſe admodum illa Dioſcoridis verba à Galeno ibi allata inuerterit. Quandoquidem Dioſcorides piceam, non pineam in penultimo collocauit loco ſic inquiens. ἀριστεύει δὲ πασῶν τῶν ῥητινῶν ἡ τερμινθίνη, καὶ μετὰ ταύτην ἡ σχινίνη, εἶτα ἡ πιτυίνη, καὶ ἡ ἐλατίνη, μεθ' ἃς ἀεὶ θρύπτει ἡ πευκίνη καὶ ἡ στροβιλίνη, id eſt, Terebinthina reſinas omnes antecellit, proxima lētiſcina, & è pinu & abiete; has ſequuntur picea & ſtrobilina. Quibus palam eſt pineam reſinam non poſtremum, vt tu ab Andernaco deceptus putas, ſed tertium bonitatis locum obtinere. Cæterum quo pacto fricta ſiue cocta parari debeat, non ſolum è pinea piceaque, ſed & ex cæteris liquidis, diffuſius ſcribit Dioſcorides, quamobrem non eſt quod putes frictam fuiſſe illi incognitam. Quandoquidem hæc Galeni tempore etiam Colophonia dicebatur: ideoque libro tertio eiuſdem operis dicebat idem Galenus (vt antea diximus) omnium vero ſicciſſima eſt, quam nonnulli frictam, alii vero Colophoniam appellant: & libro ſeptimo Pineam reſinam, dicebat, & frictam & Colophoniam appellare conſueuerunt. Atq; eā quæ ſordida & impura in figulinis afferebatur, aridam illam eſſe facile crediderim quam ab abiete piceaq; manare diximus, cum is inter aridarū ſpecies hanc etiam repoſuerit. Nec aliam ob cauſam dicebat ille, quod hæc vbi à ſordibus purgabatur fricta fiebat, quā quod expurgari nequiuiſſet, niſi ad ignem colliqueſceret. Quo poſtea fiebat, vt cum ſui natura eſſet arida, non potuerit tam paruo temporis interuallo igne caleſieri, quominus illico aridior fieret, cocta frictæue Colophonia ſimilis.

Margin notes: Pineæ reſinæ genera tria. — Pityinon Phyſema. — Reſinarū liquidarum & aridarum differentia. — Andernaci verſio improbatur. — Dioſcorides de reſinis omnibus, de quibus & Galenus ſcripſit. — Alia verſionis Andernaci reprehenſio. — Reſinæ pineæ præſtantia.

Aridæ resinæ à quibus proueniant arboribus.

De ea autem quæ à nucibus pineis emanat strobilina vocata meminit Dioscorides libro primo cum inquit: ὧν τοι ξηρῶν αἱ μὲν ἐισὶ στροβιλῖναι, αἱ ἐλάτιναι, αἱ δὲ πευκίναι, αἱ δὲ πιτύιναι: id est, Quæ vero aridarum generis scribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ ex abiete, picea & pinu exierunt. Quibus palam est non solum Strobilinæ meminisse Dioscoridem, sed & cæterarum de quibus meminit Galenus. Siquidem nil aliud est apud Dioscoridem sicca pini resina quam quæ πιτυΐνη ξηρὰ vocatur: quinetiam nil aliud figulina, quam quæ à picea abieteq; sicca colligitur. Quæ quidem, vt hoc etiam uno, ad nos comportantur impura ac arida siccis arborum foliis & corticum ramentis vitiata, quibusdam in receptaculis e suarum plantarum corticibus paratis, ita nihil sane prohibet, quin credamus easdem aduexisse antiquitus in fictilibus homines. Ad ea autem, quæ postulas an picea resina, de qua scribit Galenus libro tertio de compositione medicamentorum per genera, liquida sit pix, de qua pluries idem meminit, respondeo, hanc haudquaquam esse picem, sed piceæ arboris resinam sua sponte manantem. Etenim liquida pix nunquam sua sponte fluit, sed arte accensis igne pinis, quæ in tadam contabuerint, vt pluribus disseruimus in nostris in Dioscoridem Commentariis. Hisce itaque cum rationibus, tum allatis Galeni testimoniis non solum quæ prius confusa de resinis videbantur, iam clara, aperta, ac extricata cognosces, sed etiam quod in resinarum historia nihil à Dioscoride dissentiat Galenus, quodque plura quam is habeat earundem genera. Quinetiam fortasse plura Goritiæ vel Vtini de resinis te didicisse fateberis, quam Patauii, cum ad me scribas, ibi te adinuenisse neminẽ, qui ex hisce tenebris te liberaret, dum ibi medicam materiam addiscebas. Vale.

Galenum nihil à Dioscorid. in resinarum historia dissentire.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Francisco Nascimbeno Medico, S. P. D.

Declaratur quæ sit æris nigri squama apud Galenum.

Etsi antea ad ea non respondi, quæ, datis ad me literis, de nigri æris squama, à me petieras, de qua lib. 2. de composit. medic. secundum genera ca. 2. de giluis emplastris agens, meminit Galenus: id tamen velim tibi persuadeas haudquaquam euenisse, quod non semper accinctus sim quominus tuis satisfaciam petitionibus, aut id tantum mihi laboris facessat, sed quod pluribus fuerim mensibus occupatus in augendis excolendisque meis in Dioscoridem commentariis, nec ab hisce studiis sine iactura potuerim ingenium meum auertere. Atqui cum otii nunc aliquid supersit, diutius sane differre non possum, quin tuis humanissimis literis respondeam. Scias itaque velim, quod quanquam non negligenter perlegi cum antiquorum, tum recentiorum libros, qui de metallicis scripserunt, non memini me tamen legisse apud quempiam reperiri æs quod suapte natura nigrum fuerit. Sed haberi æs aureo, argenteoue colore ex rubro nigrescente, asserit Plinius lib. 24. cap. 2. sic inquiens: Æris tria genera, Candidum argenteo nitori quam proxime accedens, in quo illa mistura preualuit: alterum in quo auri fulua natura: tertiũ in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est æs, cuius ratio reddi non potest: suo colore preciosum ad iocinoris colorem vergens, quod ideo Hepatizon appellant. Hi itaque sunt æris colores de quibus meminit Plinius, qui longe diffusius de ære scripsit quam cæteri qui ante vel post ipsum claruerunt. Atqui inter omnia hæc æris generanulla nigri æris Plinio fit mentio, nisi quispiam fortasse diceret, illud nigrum esse æs quod Hepatizon idem vocat Plinius: quod cum sit (vt ille inquit) cæteris præstantius, præstantior etiam fuerit eius squama & medico vsui competentior. Hæc fortasse opinio tibi non displiceret, præsertim vbi eam pluribus, efficacioribusq; rationibus augere aduiterer. Nec dubito quin te in hanc sententiam longe melius adducere possim, quam tui illi Præceptores, qui dicebant, imo nulla dubitatione (vt ais) affirmabant, illud esse Galeno æs nigrum, quod Plinius Hepatizon appellat. Sed quoniam horum placitis mea non subscribit sententia, nec etiam videtur astipulari Galenus, nollem sane, vt ignorata huiusce rei veritate iis acquiesceres: ideoque diligentius quæstionẽ hanc discutere oportet. Dioscor. libro quinto duas tantum æris squamæ species habet, de quibus differit his verbis: Probatissima æris squama est, quæ in Cypriis ærariis ex clauis Cyprio ære confectis crassa decutitur, Helitis, id est clauaris proprie dicta. Damnatur contra, quæ vulgari ære aut candido confecta fuerit tenuis & infirma, quam & nos reprobamus, maxime approbantes crassam. De his duabus, nec de pluribus scribit Galenus libro nono de simp. medic. facultatibus, & Paulus Aegineta in 7. & Aetius in 2. nihil prorsus de nigri æris squama differentes. Quo fit, cum apud Gal. & cæteros æris squamæ duæ tantũ habeantur species, vt necessario harũ alterã nigri æris squamam vocauerit Gal. Quoniam autem in medicamẽtis parandis, præstantiora selectioraq; expeti solent, quum Helitis squama Dioscoridis testimonio probatissima sit, infirmissima vero altera, aliter sane mihi censendum non est, quam quod Galenus pro nigri æris squama Helitem intellexerit, quæ in Cypriis officinis à rudi ære, è quo claui fiebant, ad nauium fabricas malleis ferreis decutiebatur. Nec leui sane ratione adducor ad credendum id proculdubio esse verum, quum certo sciam æs illud, è quo virgæ fiebant, è quibus claui parabantur, alio non fuisse colore, quam nigro: tum in primis quod non solum æs rude, sed argentum & ferrum suapte natura nigrum contrahant colorem quamprimum in ignem conii ciuntur, tum deinde, quod æs ipsum, simulac è sua fluit minera, coitque vel in massam, vel in virgas digeritur, illico superficietenus nigrum reddatur. Sententiæ nostræ subscribit Plinius capite nono eiusdem libri sic inquiens: Exurente enim coctura æs nigrum conficitur. Cæterum si à me percontareris qui fiat vt æris squama, quæ ignium vi tantum nigrescat, ea longe magis præstet, quæ à repurgato elaboratoq; ære excutitur, è quo cacabi omneque genus vasa parari solent, cum tamen vnum & idem sit æs, & ex eadem minera prouenerit: dicerem id non alia euenire ratione, quam quod pro conflandis clauis, rudis tantum æris virgæ sumantur. Siquidem hæ dum ignium vires experiuntur, vt inde claui fiant, excrementa omnia à centro ad circumferentias cutetenus remittunt, quo postea fit, vt subinde malleis percussæ, crassiorem pleniorem, solidioremque exuant squamam, quam quæ decussa fuerit ab ære pluribus vicibus repurgato, vt fieri quotidie videmus in ærariis officinis, vbi varia vaserum genera

Æris genera tria.

Probatissimæ æris squamæ quæ.

Squama æris nigri est Helitis.

Etenim æris huiuſce ſquama cum tenuis ſit & parum
bereualeo & incude, nullo accedente igne, conflantur. *ut Dioſcorides inquit, & fere inutilis in-*
contineat excrementi, in qua maior ineſt ſiccandi vis, infirma eſt, *Helitem ſane principem in ſiccando locum obtinere &*
medicamentorum uſu. Ideoque recte dicebat Galenus, *quod ubi libro ſecundo de com-*
tenuiſſimæ omnium eſſe ſubſtantiæ. Quamobrem in ea perpetuo ſum ſententia, *ad ulcera contumacia lib. quar-*
poſitione medicamentorum per genera in gilvo illo emplaſtro & in alio Hera *id eſt de ſquama æris rudis, non*
to eiuſdem operis, æris nigri ſquamæ meminit Galenus, de Helite intellexerit: *tacabi, lebetes, cæteraque uaſa con-*
elaborati. Quippe quod (ut prædiximus) expurgatum æs, è quo cortinæ, *cuiuſmodi eſt albi æris ſquama*
flantur tenuem admodum ſquamam remittunt, minimeque excrementoſam: *Hæc itaque ſunt, quæ tibi de re hac reſcriben-*
(ut Plinius eſt autor) quod hoc non parum argenti contineat. *at ſi fortaſſe ſecus euenerit, ve-*
da putaui, quibus ſi tibi ſatisfactum eſſe putabis, gaudebo mihi ſane plurimum: *ſed quod plura non repererim, ſi*
10 *lim ut pro tua humanitate meam non accuſes ignorantiam, aut negligentiam,*
quæ viderentur meliora. *Vale.*

TYPOGRAPHVS LECTORI.

LIBrum primum Epiſtolarum, ſeparatim & quidem ſecundo excuſarum, claudit Epiſtola Franciſci Parthini ad Matthiolum, quam nunc Apologiæ in Amathum præfixam inuenies, hac in re auctorem imitati, qui ſuæ Apologiæ præfixit. At librum ſecundum, exorſa eſt Apologia & Cenſura in Amathum: quibus ſubieci ea quæ ſequi vides. huius te monere voluimus, nequid in Epiſtolis à nobis prætermiſſum, exiſtimares.

FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER SECVNDVS.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, BERNardo Dissenio Cronenburgio Medico, S. P. D.

QVanta sit doctorum studiosorumque virorum inter se συμπάθεια, mi candidissime ac doctissime Cronenburgi, ego quidem indies magis ac magis experior, cum non exiguus sit doctissimorum virorum numerus, qui nostrorum commentariorum lectione moti, partim mihi plurimum per Epistolas gratulentur, partim me amore & beneuolentia summa prosequantur, partim vero contra inuidos obtrectatoresque meos sua me sponte defendant, qui tamen nunquam me de facie nouerunt, nec vlla mihi cum illis antea intercessit necessitudinis causa. Atqui inter hos neminem sane habeo, cui plus quam tibi me debere sciam, vtpote qui ad me non amandum modo, quod ipsum sane per se maximum est, sed etiam absentem & ignotum tuis doctissimis scriptis defendendum, laudandum, colendumque accesseris. Quod quidem in causa est, quum tot sint qui tum scriptis, tum verbis (quae eorum est humanitas) plurimum me collaudent, atque etiam obseruent, vt non facile commouear quorundam inuidorum ac perditissimorum hominum calumniis: praesertim cum videam mihi non deesse clarissimos viros, qui me etiam nesciente contra horum rabidos morsus mihi patrocinentur. Tu enim primus causam meã contra Lusitanum illum suscepisti in doctissimo illo tuo de componendis medicamentis volumine: quinetiam innumeris sane locis dignitatem meam, quibus potuisti amplissimis verbis, ornasti, & me caeteris, qui hoc nostro aeuo de medica materia scripserunt (quae tua singularis fuit benignitas) praeferre voluisti. Tantis autem tuis beneficiis non videor mihi facile respondere posse, nisi forte ita sensurus es, vt me tibi referre gratiam putes, quum beneficia haec tua memoria tenebo. Quam nimirum memoriam colam beneuolentia sempiterna non solum dum viuam & anima spirabo mea, sed etiam quum te mortuo monumenta tui beneficii permanebunt. Nosco quidem amplissimam tuam erga me humanitatem, nosco beneuolentiam, quinetiam incredibilẽ amorem quibus me tantopere prosequeris: nosco candorem ingenui animi tui, & propensam tuam in me voluntatem. Quibus omnibus etsi animo & corde sim par, verbis tamen & literis satisfacere non possum: Dum enim auide cupio exprimere quam me tibi deuinctum putem, mihi nec stylus, nec oratio suppetit. Cognosco te cum virum doctum, tum etiam officii plenum, meae laudis ac famae studiosum, frugi hominem, ac plane virum bonum integerrimumq; studiosum omnium virtutum. Id, etsi nunquam te de facie nouerim, noui tamen ex tuis doctiss. monumentis, quae de parandis componendisque medicamentis posteritatis memoriae reliquisti. Quandoquidem clarissimi & amicissimi hominis praeclara haec ingenii ac doctrinae monumenta aspiciens, eum sane ipsum visus sum aspicere. Nam ipsa oratio & dicendi genus eiusmodi est, vt nihil nitidius, nihil elegantius, nihil modestius, neque venustum magis desiderari possit, vel in delectu cultuque verborum, vel iudicii acrimonia, vel dignitate & copia sententiarum. Apparet itaque in te ipso, vt extat, quaedam rara naturae tuae probitas & singularis integritas nullo obfuscata obtrectandi studio. Quod tamen est verae atque perfectae virtutis proprium, cuius qui compotes sunt, cum ipsi sibi confidant, alienas solent virtutes exosculari. Porro tuum de scriptis meis iudicium, tanquam profectum ab homine doctissimo ac laudatissimo, magna quidem me voluptate affecit. Ea est enim profecto iucunda laus, quae ab iis proficiscitur qui ipsi in laude vixerunt. Atqui nescio quonam modo possim tuam in me compensare beneficentiã, nisi pro virili dem operam, vt aliqua ex parte tuae de me laudes verae videantur. Interim ego quicquid officiis, opera, consilio, authoritate, diligentia, studio pro tanta in me beneuolentia praestare possum, semper me praestaturum polliceor. Caeterum quum Dioscorides meus elapso anno auctior illustriorq; iterum editus sit, additis quam plurimis stirpium & animalium imaginibus, videamque te ex tuis frugiferis scriptis eius lectione delectatum esse plurimum: praetermittere quidem non potui, quin nunc exemplar vnum ad te mitterem vna cum Apologia contra Lusitanum Amathum illum, quem tu tam pulchre ac tanto cum iudicio compendiosissime cribrasti, quamque vt legas maxime rogo ac peto. Duplex enim causa extitit, quae ad hanc edendam Apologiam me plurimum induxit: Altera quidem, vt ne me tacente putarent nonnulli me alicuius erroris conscium esse, aut meis diffidere scriptis: altera vt noscerent omnes acerrimum tuum de Lusitano iudicium. Ego hic Pragae (vt meam tibi declarem conditionem) iam per quinquenniũ Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriae Physicum ago, vbi etsi non minimae sint curae, quae non parum mea impediunt studia, succisiuis tamen temporibus in literis & libris assiduus sum, paroque nunc nouas plantarum imagines prioribus longe maiores elegantioresq;, quarum aliquot nunc ad te mitto, vt de his tuum feras iudicium. Imperator Ferdinandus, & Serenissimus Archidux meus amplissimi in

hoc

hac opere eadem de mihi sunt Mecœnates, adeo vt facile mihi persuadeam (modo Deus Optimus Maximus sit propitius) non longo admodum tempore rem hanc honorifice me perfecturum. Quanquam non parum vereor, ne vna cum opere crescat & inuidia: quod tamẽ non multi facio, magnam enim Philosophiæ habeo gratiam, quæ non modo ab omni solicitudine cæterisque animi morbis me abducit, sed etiam contra omnes fortunæ impetus & inuidorum latratus armat. Postremo id maxime rogo atque etiam peto, vt eo in me amore, ea beneuolentia semper esse velis, quibus semper antea fuisti, scilicet dignitatis meæ protector ac acerrimus defensor. Hoc si feceris erit mihi tam gratum, quam quod gratissimum: Sed an quid opus est vt te horter ad ea præstanda, quæ tua sponte præstas? Nunquid ego equo (vt aiunt) sponte currenti calcaria adhibebo? Literas si ad me scribere volueris Norimbergam ad Clarissimum Medicum ac Philosophum summum Hieronymum Donzellinum, vel in Cæsaris aulam ad Clarissimum Iulium Alexandrinum Suæ Maie. Archiatrum mittere poteris, nam illinc posthac ad me tuto deferentur. Vale, Pragæ decimo tertio. Kalend. Semptembris.

BERNARDVS DISSENNIVS CRONENBVRGIVS MEDICVS, PETRO ANDREÆ MATTHIOLO S. P. D.

Antecedenti respondet Epistola.

Ecquid primum in te collaudem, mi Domine Matthiole, Vir multis nominibus Clarissime ac doctissime, humanitatemne admirabilem, an insignem animi candorem, & incredibilem integritatem amoremq; mei, an potius simul omnia? Ne tu homo eximius es, in quo elucet egregia virtus, & omnis humanitatis plenus, nisi verius ipsa humanitas nominari merearis, qui sic temet deiicias ac negligas, in sublimi residens, in Italia totius doctrinæ parente natus, institutus: apud Principes, Reges, imo Cæsares admirandus, vt me humi repentem, tenuis eruditionis aut potius nihili hominem Germanum respicias, dum literis tuis eruditissimis, omnique officiorum genere refertissimis non visere modo, verum insuper magnopere prædicare, atque ingenii tui fœtura monumento perpetuo ac nunquam intermorituro locupletare volueris. Nec est quod de συμπάθεια quicquam mireris quæ inter Viros ingenuos, probos, doctos, semper est solida, & adamantino quodam vinculo connexa, præsertim eiusdem fidei ac professionis, vtcunq; delinquãt maleuoli & agresti ingenio improbi, quorum haud exigua isthac calumniatrice ætate turba habetur. Nam vt de me verissime confitear, quando commentaria tua longe omnium doctissima in Dioscoridem legere ac relegere, atq; insuper icones elegantissimas typis ad viuum expressas contemplari cœpissem, mox quantis ingenii viribus, quanta animi fortitudine Herculeo quodam indefessoq; labore Simplicium veram cognitionem explicuisses, genuinam Dioscoridis interpretationem edocuisses, lapsus plerosque etiam doctis non animaduersos indicasses, ambiguam obscuramque lectionem instaurasses, opiniones falsas refutasses, atque vt summatim expediam, totum Dioscoridem redintegrasses, cognouissem: ita mihi aliorum in eundem scripta languere aut saltem minus absolute elaborata videbantur, quantumuis etiam maximi illi nominis atq; rarissimæ doctrinæ viri fuerint (etenim suam quisque laudem & gloriam meretur, quam immensis laboribus proximi iuuandi studio iure consecutus est) vt continuo ad diuinam pene indolem tuam, incomparabilem ingenii vim, vberrimam scientiam, eloquentiam summam amandam, suspiciendamq; exarserim, vt quiduis maluissem quam tui amorem deserere. Scripsit de simplici Medicinæ materia hoc æuo Euritius Cordus, scripsit Ottho Brunfelsius, primi: Similiter Leonicenus, Manardus, Marcellus Virgilius, Hermolaus Barbarus, in hoc certamine Viri exercitatissimi atqui eminentissimi. Hos sequuti sunt Clarissimi & peritissimi Ruellius, Hieronymus Tragus, Antonius Brasauolus, Fuchsius, Mundella, Gesnerus, & si qui sunt alii in arte celebres. Verum vero omnes superat & post se longo relinquit interuallo vnus, me iudice, Matthiolus, vt postremus, ita facile supremus: quia neminem habemus (liceat mihi sine aliorum detrimento quod res est pronunciare) in hac studiorum palæstra tibi conferendum, si modo non vnam aliquam laudem, sed vniuersas dotes tuas simul expendamus. Id præter purissimam dictionis facultatem, diuitem verborum supellectilem, exactum vbique iudicium, rerum luculentam veritatem, inculpatas Stirpium Ideas, irreprehensibilem operam, prædicandam in corrigendis aliorum erroribus modestiam, intrepidam admonitionem, fidelem remediorum plerorumque communicationem, similesq; dotes eximias, indubitata prorsus fide manifestum fit, quod nemo huic disciplinæ amplius quicquam putet addendum, sed ad vnum omnes tibi cedant, te laudent, extollant, & ceu absolutum, post Dioscoridem, exemplar imitandum sibi proponant, dum vltro ac passim tibi gratulentur, te studiose prosequantur, & aduersus æmulos ac calumniatores quosdam (quia vix vnquã tam inculpatum fuit seculũ quin monstrum tale vnum aut alterum produxerit) suo etiam periculo innocentiam pariter & industriã tuam tueantur. Atq; has præclaras virtutes quum ego quoq; in te, mi Domine, agnoscerẽ & intelligerem, tibi ne an cuiquam, nouum siue rarum videri debuit, si pro meis viribus obiter tui defensionem contra malignißimum Sycophantam & impium Apostatam, susceperim, qua sane non egebas, nam nosti illud Horatianum,

> *Integer vitæ scelerisque purus,*
> *Non eget Mauri iaculis nec arcu, &c.*

Si, inquam, ad te amandum, laudandum, imo colendum venerandumq; impulsus sim? Et recte faciunt, qui simili honesto studio tenentur, quoniã ita demonstrandarũ stirpium prouinciam suscepisti, ita feliciter Iconas omnium expressisti, vt ab omni ambiguitate pariter & obscuritate vindicaueris, & pristinam laudẽ Dioscoridi simpliciũ Parenti, asseruaueris. Cæterum an primus inter plerosq; Clariß. Viros, vti scribis, causam tuã,

contra

contra Amathum Lusitanum susceperim, nescio: hoc tamen scio, hunc potiorẽ operam ex Commentariis tuis primo editis Italice in Dioscoridem, impudenter ac furtive sibi vendicasse, quod flagitium est improbum minimeq; dissimulandum. Praeterea eundem, per quem profecerat, imperitissime, immodestissime, ac odiosissime nominatim insectari improbissimum est, & plane eorum qui omnem pudorem humanitatemq; exuerunt, cuiusmodi perfidissimum testimonium de seipso praebuit nebulo a Christianismo ad Iudaismum turpiter iam ad-dum desciscens. Certe hac temeraria improbitate & inuidentissima insectatione tui, nihil aliud est consequutus, quam solent, qui ex aliena gloria popularem inuidiam ac commune odium merentur. Potuisset aliquo eruditorum numero & aliqua laude dignus haberi, si sua sorte contentus à morsu celeberrimi nominis tui abstinuisset: sed infelix dum te cepisse videretur, ipse misere captus est, suoq; inuento malum sibi accersiit, adeo ut iure maximo, maximam Medicorum ac Studiosorum omnium iram in se concitarit, dignus iccirco, quem omnes Reipublicae utilitatem amantes & probi doctiq; homines exibilent atque explodant. Si igitur innocentiam ac praestantiam ingenii tui utcunq; tutatus sum, meumque de pessimo calumniatore iudicium Commentariis meis, ita ferente occasione, inseruerim, magno equidem id commodo meo feci, ut qui tam sis vir munificus ac locuples, quod non aspernando foenore studium illud meum compensare volueris insigni laudum mearum praeconio, quas agnoscere non possum nisi vehementer ambitiosus: neque negligere, nisi ignominiae notam subire velim. Proinde utcunq; sit, certe beasti me testimonio amoris, beneuolentiae ac humanitatis tuae: Siquidẽ abunde tota epistola declaras, quo me amicorum loco habeas, habiturusq; sis sempiterna memoria, non modo dum viuas, sed etiam dum te mortuo, monumenta illius beneficii mei contra Lusitanum pro te suscepti permanebũt. Hoc si vere dicis, sicut omnino credo (alioqui non erat necesse id scribere non expectanti neque de facie unquã viso) pluris mihi est syncerissimus hic animus tuus, quam uniuersae Croesi opes. spondeoq; bona fide memoriam tui nunquam apud me interituram, quo me cunq; fortuna vehat: sed inuiolabilem, sanctam, perpetuam adeoq; immortalem fore: Neq; enim me ullius iuris aut necessitudinis nexu tenacius obstringere potuisti. Atqui ô utinam utinam sacrum illud pectus intueri, sacros mores discere, os sacrum genasq; amabiles deosculari, vel, quod malim, corpus totum complecti semel liceat: Quanta haec mihi felicitas, quanta laeticia, quanta voluptas? Verum quum id non possim, facio tamen quod possum: fruor eloquentissimis doctissimisque commentariis tuis, in quibus viuam imaginem tui indubitanter expressam video: Hos iugiter ante oculos positos habeo, non illos quidem primo euulgatos, sed quos tua liberalitate, ceu perennis amoris nostri symbolũ, superiori Francofordensiũ mercatu, ad nos misisti. Istis foueo amorẽ tui, istis memet veluti quotidiano speculo oblecto, q; dũ intueor, specimen ingens corporis tui videre me mihi persuasi: Istis animũ tui desiderio flagrantẽ, quoad possum restinguo: Istis velut amoenissimis Musarũ viretis fruor ac pascor ad sacietatẽ: quibus accedit Epistola manu tua exarata omnis eruditionis ingenuaeq; humanitatis tuae plenissima, qua equidẽ uniuersam ad absolutã amicitiã necessaria tãquã sarta tecta explicantur. Hãc reposui inter ea quae animo meo charissima sunt, unde quãdoq; eam repeto, nouo me gaudio eiusdẽ relectione imbuiturus. Quod autẽ tu rogas ac petis, ut Apologiam tuã cõtra Amathũ, quẽ cõpendiosissime calamo meo cribratũ asseris, legam: duas adiungens eiusdem editionis causas, quarũ una est, ne quis aemulus alicuius te erroris consciũ fore, tuisq; diffidere viribus tacendo, existimaret: Altera vero, ut omnibus iudicium meum de Lusitano constaret: Legi itaque non solum illam, sed insuper Censuras in Amathi enarrationes, qua lectione ita sum recreatus, quasi coram duellum utriusque spectatu dignissimo, assistente toto Herbariorum choro, praeside atq; iudice Apolline, testibus Dioscoride, Crateua, Theophrasto, Galeno, aspexissem: in quo, Deum immortalem, quot colaphos, quot alapas, quot verbera, quot vulnera, quot vibices homo ineptus, pugnandi imperitus, turpiter accepit, & nisi tu maiorem vitae illius rationem, quam ipse sua, habuisses, iam in ipsa pugna occubuisset miser. Itaque si quicquam sapit, cauebit omnem conflictum etiam cum imperitis parumq; exercitatis. Legi & alias editae Apologiae causas scripto tuo comprehensas. Porro quod ad priorem illam attinet, non arbitror quempiam fuisse tam inertem, improbum, malignum, aut prorsus sine mente, qui tam iniquam suspicionem concipere voluerit de viro multarum linguarum peritia & incomparabilis ingenii excellentia clarissimo, qui publico commodo profuit multis, obfuit nulli, tanta interim modestia aliorum errores castigans, ut omnium amore ac veneratione iure dignus haberi, vel hoc nomine uno, debeat. Nec credo ullum eorum, quos nominatim errorum admones, singulari sane urbanitate, imo cum laude ac honoris praefatione, tantillum commotum aut questum, quum tamen & Aristoteles unicum pene naturae miraculum, veritatis potius quam amici Platonis rationẽ habendam esse iudicauit. Quare ego Lusitani stultam arrogantiam, & prodigiosam insaniam, risu potius ac Elleboro explodendam & expurgandam, quam scripto confutandam iudicassem: attamen, quae tua sublimis est doctrina & animi ingens magnitudo, famaeq; tuendae laudandae integritas, hominem irrefragabilibus argumentis ac disertissimis rationibus semel conuincendum conterendumque censuisti: quod certe sic factum Apologia tua pariter ac Censura decerno, ut nunquam exurgere vel emergere possit amplius. Alteram quam allegas causam, humanitatis beneuolentiaeq; tuae est, Vir syncerissime, quibus Croneburgium nominis tui, aut magis veritatis prouehendae tutandaeq; studiosissimum, iudicio acerrimo praeditum, significare voluisti. Id qualecunque sit apud te, tuique similimos exactae censurae viros, examinandum relinquo, quanquam tergiuersari poteram, nisi decreto tuo tam impense fauerem, aut saltem unice delectarer: mihi satis fuerit, si alienae laudis & doctrinae iniquissimum aemulatorem coloribus suis vere depinxerim. Atq; utinam idem tam copiose quam scelerate illius confidens malignitas meretur. Et haec hactenus. Nunc vicissim breuiter vitae meae statum tibi exponam. Ego Italiam Anno 38. & doctissimam Bononiensem Academiam, in qua D. Curtium aliosq; Medicos profitentes audieram, relinquens, recta (Deo propitio) ad patrios penates in Hollandiam florentissimam regionem redii: cuius laudes verissimo Elogio celebrauit ter maximus Erasmus Roterodamus noster, ad finem Chiliadum, titulo Auris Bataua: ubi dum annum unum artem exercuissem, mox ab inclyto & prudentissimo Senatu Gruningae urbis, quae profecto magnifica, opulenta, munita, ac bene instituta est, non ita procul ab Orientali Oceano, publico aere accersor. Hic annis nouem commoratus multis equidem dolentibus, Coloniam Agrippinam perueni, adiuuãte tunc institutum nostrum clarissimo medico Ioanne Echtio amico meo charissimo, studiorumq; meorum per Italiam sodali coniunctissimo: In qua Academia etiamnum viuo, natus annos quinquaginta: miram fortunae improbitatem multipliciter expertus sum. Nulli Principum obstrictus, tametsi talium conditionum occasiones

non

non desueriat, quia ingenium meum aulis non perinde conuenit, vtpote liberum ac simplex, atque eas alioqui formido, cogitans: Exeat is aula, qui pius esse volet. Quas ad me misisti Simplicium picturas, vehementer probo, simulq; laudo & prædico Summorum Monarcharũ liberalitatem, ac propensam in te iuuando ornandoq; voluntatem, quibus dotibus sese vere Reges declarant: nam nisi conatus eiusmodi hac ratione iuuarentur, non video quorsum literas & disciplinas didicisse, easdemq; posteritati, immensa corporis iactura, tradere esset operepretium, quibus constat omnis politia, rerum harmonia, philosophiæ moderatio, hominum salus, quibus a reliqua mortalium fece disiungimur, & ad Deorum beatitudinẽ sensim deducimur. Postremo quando maxime rogas, vt in amore beneuolentiaq; tui perseuerem, & quæ sequuntur in Epistola. Hoc tibi iureiurando affirmo Vir Excellentissime, me nulli tuorum amicorum cessurum, tametsi cæteris sum inferior, etiamsi capitis periculum obeundum esset, meque paratum esse pro virili improbissimorum nebulonum virulentam insaniam, in quorum Catalogo primas tenet Amathus, propellere. Tu modo da operam, quod facis, ne temere hunc affectum concepisse videar, & me similiter amare perge. Interim macte virtute, mi Matthiole, & qua cœpisti vigilantia, doctrina & gloria rem Medicam prouehere, eadem quæso absoluas, vt omnes natum te gaudeamus, Sacrosanctæ arti nostræ gratulemur, simulque calumniatorem tuum Lusitanum Amathum execremur. Certe admirantur te docti omnes, imitantur tam pauci, quam reprehendit nemo, quicquid amarulentus Amathus, quem facete & salse Amathum vocas, inepte garriat. His valebis Vir animo meo charissime, & si quid habes in manibus materiæ Medicæ, eius me quæso facies participem, vt istiusmodi beneuolentia magis tibi deuincias Croneburgium, quem iamdudum totum obæratum addictumq; possides. Literis tuis amantissimis iamdiu respondissem, si vt mihi paratus calamus, ita promptus fidusq; fuisset nuncius. Iterum vale doctissime Matthiole. Coloniæ XX. die Martii, Anno M.D.LX.

MELCHIOR GVILANDINVS BOrussus, Conrado Gesnero Medico, S. P. D.

PLato philosophiæ pater, & diuinioris scientiæ autor longe clarissimus, itemque Stoici omnes μαντείαν, hoc est diuinationem introducunt per instinctum admittuntq; diuinum, quem ἐνθουσιασμὸν Græci vocant, qui phanaticus furor est, feruorq; lymphaticus per somniorum imaginationes, ac Chaldæorum obseruationes, Magorumq;, Brachmanum, Gymnosophistarum, Druydum, atque Augurum disciplinam. Cæterum hi plerasq; vaticinii partes & commendant & probant, quamuis Xenophanes, ac Epicurus κληδόνια omnem è medio tollere conati sunt. Hui dices, quo denique tam longe petitum exordium tendet? Cum literas tuas, vir clarissime, doctrina haud vulgari refertas, & omni humanitate officiiq; genere plenas perlegissem, adeo mihi mens argumentis, corpus autem armis telisq; vacua relicta sunt, vt qua denique ratione tot in me acutissima directa spicula viriliter propulsarem, oculis nequaquam circumspicere possem, parumque abfuit, quin παλινῳδίαν meditarer, & insuper gratias agerem, planeque tuo iudicio acquiescerem. Mamiras apud Paulum & Holoconitin apud Hippocratem, non modo diuersorũ generũ plantas denotare, verumetiam vtranq; vocem prorsum ab Italorum Dulcichinis (quæ Veronenses Trasci & Trasi vocant, Genuenses Ziziphas terrestres, Hispani Iuncum auellanam, Arabes denique Habbaziz, si Leoni Africam describenti, itemque Bellunensi credimus) discrepare. Quòd dum ita toto die anxie sollicitéq; mecum ipse cogito, rubore suffusus interim aliquoties, non tam quod sententiam meam corruisse magnopere dolerem, quam quia minime præuidissem, quibus eam fulcris contra aduersariorum insultus communirem, sensim pater ille rerum omnium Sol, ex nostro delapsus horizonte ad inferius hemisphærium ad latentes hactenus tot Antipodum myriades nostris gentibus cognitas deuoluitur, & mihi placidus membris omnibus sopor vndiq; circumfunditur. Interea insomnio opprimor manifesto liquidoque, ac volitare circunquaq; incipio, veluti infesto mari ventis pulsata nauis: In terrã vniuersam excurro, è terra in cœlum efferor, vniuersum transmitto mare, aerem peruolito totum, cum Sole terram ambio, cum Luna circumferor, cæterorum astrorum iungor choro, & quod mirum est, integro etiamnum in repentina & violenta adeo peregrinatione manente corpore: nec plane prius ἱπποματεῖν καὶ ἐνθουσιάζειν desino, quam in floridissimum pratum vastissimæ illius & remotissimæ Hesperidum populorum telluris, quam diuinus Plato in diuino Timæo Atlantidem dici tradit, & prolixe graphiceq; in Critia describit: nec sane alia est vlla, quam quæ hodie Orbis noui, & Indicarum Insularũ terræ firmæ Americæq; nominibus vniuerso mundo innotuit, descendo, vbi, inter cætera, Dulcichinorum molem conspicio magnam, Hippocratemque ipsum, mirabile dictu seuero aspectu grauem, manu dextera Balinillam Xanthi tenentem, sinistra vero canos leniter pertractantem, voce deniq; alta Trasci à se Holoconitin appellari succinentem intonantemq;. Dum hæc si menti obuersantur, expergiscor, ad meque ipsum redeo, nec satis scio gaudione magis, an dolore attonitus. Lætabar equidem non parum, & magnam plane capiebam delectationem, quod quæ de die meditabunde ac magno adhibito studio apprehendere neutiquam potuissem, ea, omni cura solutus, & aliud omnino agens, vera esse cognouissem. Vera dico cum Platonicis & Stoicis, qui diuinationis partem vnam ex somniorum imaginibus apprehendunt admittuntq;, quando & à Peripateticorum placitis alienum non est, animam interdiu mercenariam corpori inhærere, neque posse veritatem contemplari, noctu autem ab hac seruitute solutam, & in loco qui est circa thoracem conuolutam, ad vaticinandũ promptiorem fieri, & propterea insomnia nasci. Angebar autem insigniter, quod quibus rationibus veritas in insomnio agnita doceri posset minime perspiciebam. Certum tamen erat arreptam semel opinionẽ & insomnio confirmatam mordicus tenere, nec mutare velle vnquam, ac nequicquam potius ad ea respondere, quæ tu in medium attulisti, quam culpam deprecari. Videbam enim rem esse arduam, vetustis nouitatem dare, nouis autoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus vero naturam, & naturæ suæ omnia. Sed tamen, vir πολυμαθέστατε καὶ πολυγλωττότατε, animum aduerte quæso, & placidas mihi aures præbe, cognoscesque qualis sese mihi inter angores hos coniectura, nouam stabiliendi sententiam, dum cun-

Mamiras & Holoconitis.

Trasci est Holoconitis Hippoc.

sta altius rimer scruterque, in tuis literis obtulit. Scribis non videre te cur Mamiras Pauli, quod mis[...] [...] Tralliani dici nequeat: nec animaduertere etiam posse, quid impedimento sit, quo minus Doronicum vulgare, Mamiras Æginetæ vocetur. Denique Holoconitin Hippocratis, Moly a Dioscoride appellari sentis. Verum cauendum tibi est apprime, Gesnere iucundissime, siquidem vndequaque videris esse eruditissimus, ne dum mea studes conuellere acrius, & veritatem conaris inquirere anxie, in densissimas prolabaris tenebras, idemque tibi eueniat quod Chymistis vsu venire cernimus, qui iam diu frustra vertendis speciebus, & decantato illi aureo velleri summo & temporis & rerum omnium dispendio incubuerunt, incumbentque posthac in posterum. Nam si Dulcichinum, Mamiras est, vt profecto Pauli verba attestantur, radiculam esse tradentis herbulæ geniculis frequentibus nodosis cinctam, detergentis natura, nequaquam βολβοκάστανον dici poterit, quando Trallianus inter Mamiras & βολβοκάστανον discreuit, vtriusque separatis locis mentionem faciens. Mamiras sane libro medicinæ 2. cap. 5. nominat: βολβοκάστανον autem libro 7. [...] meminit. Nec probo Goupylum & Andernacum, viros alioquin celeberrimos, ἀντὶ βολβοκάστανον, βαλανοκάστανον substituentes, siquidem non tam vox ipsa βολβοκάστανον, quam equidem vetustatem haud redolere fateor, quemadmodum nec χύνεαν, nec τρώξιμον, nec μαρούλιον, & sexcentas alias, quibus tamen frequenter Alexander vtitur, & ab omnibus eruditis tolerantur, quamq; autoris eo loco propositum spectandum est, quando rectam victus rationem purulenta excreantibus præscribens; abstergentibus nutriendos præcipit, qualia sunt, Ius gallorum, phasianorum non pinguium, perdicum, attagenarum, turdorum, similiumq; auium. Ad hæc, si sanguis reiiciatur purus, iusculo ei incoquere mandat βολβοκάστανον, alicam, itrium, similaginem, & eius generis alia, quæ ob succi crassitiem, vasa sanguinem continentia modice obstruere & pectus lenire atque abradere potis sint. Attantum abest Castaneas detergendi farciendiq; vi pollere, vt nihil detergentibus & farcientibus magis possit esse contrarium. Adde vocem βαλανοκάστανον æque esse nouam atq; βολβοκάστανον, & quod permagni refert, nullam plane possunt Castanearū glandes ἐμπυϊκοῖς vtilitatem commodumue afferre. Proinde veriorem veterem lectionem auguror, & βολβοκάστανον pro herba interpretor, quæ pingui succo constat, & facultatem obtinet humorum crassitiem mediocriter incidendi, adeo vt excreationibus è pectore sit idonea. Quod vero βολβοκάστανον vix alia esse planta possit, quam illa ipsa cuius semina ad te misi, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in se habet, tum quia radice constat bulbosa, Castaneæ tamen similiori quam bulbo, quando cortice foris obducitur nigro, intus vero substantia Castaneis simillima expletur, quæ res & nomini occasionē præbuit, vt composita nomenclatione βολβοκάστανον diceretur, quia Bulbum Castaneamq; mentiri videtur. Sed hæc leuiora. Quod maxime me mouet vt βολβοκάστανον credā herbam, cuius semina hoc titulo inscripsi, illud est, quia nomen in Græcia in hodiernū vsque diem retinet, Chiis ἀγριοκαστανίδας, Byzantinis ἀγριοκάστανα, Rhodiis βολβοκάστανα appellantibus. Adstipulatur in omnibus meæ sententiæ, aut ego potius suæ, vir grauissimus, cum doctrina, tum humanitate clarus, Gabriel Faloppius Mutinensis, in ordine & numero scholæ Medicorum Patauinæ minime postremus. Anatomicorū huius æui facile princeps, atq; in simpliciū palæstra athleta inuictus, imo vero in debellandis domandisq; Chirurgiæ prodigiis, Italicus Hercules. Quid habes, mi Gesnere, quod damnes? Quis sensus est verborum tuorum? quæ tua mens? oculi? quid ais? Nimis vrgeo, commoueri videris, siquidē errorem tuum agnoscis, Dulcichina non modo βολβοκάστανον dici non posse, sed nec Mamiras quidem recte βολβοκάστανον appellari. Verum ne in nouam figmenti suspicionem apud te incurram, quod vel ex nuda seminis figura argumentari veritus non es, radicem eius bulbosam esse nequaquā tibi probabile videri, ideo radicem vnam ex Chio ad me allatam ad te mitto: quam vt terra mandes iubeo, cognoscesq; liquido Melchiorē tuum nihil minus scire quam nugari. Foliis vestitur Crithamo similibus, cauliculo breui, candidos flosculos in vmbellis sustinentem, quibus semina angusta, & striata, canaliculatave, Cumino æqualia succedunt. Non is sum, qui cauillis & imposturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri nescio, nec, si scirem, velim. Nondum eo dementiæ deueni, vt Matthæoli pellem, qui eo nomine male apud eruditos, nec immerito, audit, Borussiaco corio anteponam. Metamorphosis ista hactenus molesta mihi esse non cœpit, nec placet cum Evantha & Agriopa ex homine in lupum verti, rursumq; restitui sibi. Satius esset eius generis homines nasci nunquā, aut profecto in cunis emori præstitisset. Neq; enim res vlla maius bonarum literarum studiosis detrimentum apportauit vnquam, quam ista eruditorum mentiendi audacia impunitasq;. Cæterum Doronicum vulgare non posse ab Æginetа Mamiras vocari, vt Fuchsius putat, consimili plane argumento priori comprobatur. Nam cum sit verum Doronicum, vt descriptio attestatur, & doctissimi quiq; fatentur, Ruellius, Leonicenus, Fracastorius, Manardus, Cardanus, Mundella, Matthæolus, Brassauolus, Amatus & denique tota Medicorum schola clamitat, Mamiras profecto nullo pacto esse poterit, quando Auicenna Mauritanæ factionis princeps libro secundo tract. secundo, separatis locis Doronicum & Mamiras, quod Memiren nuncupat, prosequatur, & de hoc in M. de illo in D. prolixe pertractet. Illudes tu nodum hunc, duo esse Doronici genera inquiens, Orientale nempe, & Europæum, quod officinarum seplasiarii Romanum vocant: sed te concedere quidem Orientale esse legitimum Barbarorum Doronicum, nostrum autem, vel maxime ire inficias. Equidem non dubito, vir clarissime, quin vtriusq; radices iamdudum conspexeris probeq; perpenderis, nec aliam inter eas differentiam deprehenderis, quam quæ est inter duo eiusdem alitis oua. Quod vero Doronicum Romanum non sic vt Orientale ferueat, & linguam vellicet (quæ Ruellii opinio est) id nostri cœli soliq; temperiei ferendum esse acceptum, vt quisq; est eruditissimus, ita sententiæ huic promptissime accedit. Radices enim plantarum dissimilibus saporibus à terra proprietate perfici, vti etiam in fructibus euenire videmus, credendum omnino est. Si enim radices arborum, aut vitium, aut reliquorum seminum non ex terræ proprietatibus succum capiendo ederent fructus, vno genere essent in omnibus locis & regionibus omnium sapores. Sed animaduertimus in Insula Creta Monobasites vinum (Maluasium vocat vulgus) in Cirno Corsicum, in Campania Græcum & Lachrymam, circa Messanam in Sicilia Mamertinum, in Thracia maritima parte Maroneum, Smyrnæ regione Pramnium, vtrunq; Homeri testimonio celebre, in Liguria Amabile, in Germania, quatenus Rheno abluitur, neq; omnib. partibus, Rhenanum, in Pannonia Vngaricum, reliquisq; locis plurimis innumerabili multitudine genera vini virtutesq; procreari, quæ non aliter possunt fieri, nisi cū terrenus humor suis proprietatib. saporū in radicib. infusus, enutrit materiā, per quam egrediens ad cacumen profundat propriū loci & generis sui fructus saporem. Chelidoniū minus, q rudis herbariorum plebecula Scrofulariā minorem vocat, cum quarti ordinis

Margin notes:

Dulcichinum est Mamiras.

Bulbocastanum.

Fallopii laus.

Bulbocastani descriptio.

Matthæolus arguitur.

Doronicum vulgare, nō esse Mamiras.

Doronicum duplex.

Saporum in radicibus dissimilitudo vnde.

Monobasites vinum.

Chelidoniū minus.

[illegible] absoluti sit in calefaciendo & desiccando si Aetio credimus, ideoq; magnam præ se fert acrimoniam. & gustum erodentem, cur, quæso, commanducando sæpe nullam prorsus nobis acrimoniam imprimit, idq; potissimum quod in humido loco natum sit? Cur item Cicuta, Socratis maxime supplicio nobilis, in Germania, Gallia, ac plerisque Italiæ locis fere innoxia nascitur? An ob eam causam quam Galen. libr. περὶ τροφῶν δυνάμεως secundo scriptā reliquit? Dicit enim Arū Cyrenis minimū medicamentosū, minimumq; acrimoniæ possidere, adeo vt in cibis vel Rapis vtilius habeatur: In Italia vero, ac minori Asia contra adeo acre, vt medicamentis duntaxat expetatur. Pari ratione fieri potest vt Chelidonium minus, & Cicuta, in Creta, Attica, Chio, Cilicia, & Græcia eiusmodi viribus prædita nascantur, quales eis a veteribus contribuuntur, in Italia vero, Germania, & Gallia nocendi oblita proueniant. Comprobant id in primis insignia autorum testimonia, Plinius, Columella, Martialis, Galenus, Dioscorides, & cæteri, Perseam arborem in Perside exitiosam esse, trāslatamq; in Aegyptum, mutata natura in cibos receptam. Idem Belenio accidere literarum monumentis prodidit Aristoteles περὶ φυτῶν primo. Poma mortis in prouincia Peru Occidentalis Indiæ, an Sorba esse ignoras? At varietate regionis adeo perniciosam plantam euadere nouum videri non debet, cum & sexcentis aliis eiusmodi mutationes accidere constet. Summa summarum, quod si terra generibus humorum non esset dissimilis, & disparata, non tantum in Syria, & Arabia in Harundinibus, & Iuncis essent odores, neque abietes in Arabia Thure manarent, neq; Olea in Troglodytica regione Myrrhæ glebulas funderent, nec Hedera in India Piperis baccas daret, nec Cyrenis in Ferulis Laser nasceretur, nec Cinnamomum & Cassia in Moluccis insulis ex Lauro decorticarentur, sed in omnibus terræ regionibus & locis, eodē genere, omnia procrearentur. Has autem varietates regionibus & locis, inclinatio mūdi, & solis impetus proprius, aut longius cursum faciendo tales efficit terræ humores: quas qualitates non solum in his rebus, sed etiam in pecoribus & armentis discerni notius esse autumo, quam vt autorum testimoniis demonstrare habeam necesse. Illud in transitu adiecerim, nobiscum sentire Theophrastum & Plinium clarissimos rerum conditores, Calamum & Iuncum odoratos, nequicquam a nostris harundinibus & Iuncis discrepare, præterquam quod fere compertum sit, vt quæ locis frigidis odore carent, ea feruidis odorata sint, vt Calamus & Iuncus in Syria. Abunde satis, & latius etiamnū quam res exigebat, demonstrasse me arbitror, Doronicum Europæum eandem prorsus esse cum Orientali plantam, quando & nomē, & radicis effigies, & par vtriusq; natura illud coarguunt, nullo alio quam maioris minorisq; discrimine. Itaq; Doronicum vulgare nequaquam Mamiras appellabitur, vt Fuchsio placet, cum Doronicum sit, Auicenna inter Memiren, quod Mamiras est, & Doronicum differentiam adnotante. Quare cum hactenus nihil obstare animaduertam, quo minus Dulcichinum Mamiras dici possit, non recantabo, nec dimouebor à mea sententia, nisi tu exercitatiores in literaria palæstra athletas in arenam deducas denuo, qui id agant, vt tua & fulciant comprobentq;, & mea destruant confringantq;: quod vt facias, vehementer etiam atq; etiam rogo. Scio non defuturam tibi argumentorum copiam, quibus existimationem tuam tuearis, & defendas, ac meam opinionē conuellas conscindasq;. Ridendus hoc loco Bellunensis, qui Dulcichinum ab Auicenna Granum Alzelin vocari asserit, non animaduertens, Alzelin inter fructus, non radices ab autore connumerari, & Serapionem cap. 337. Simplici medicamento in siliquis nasci tradere. Habzelim (inquit) granum pingue est, magnitudine Ciceris, citrinum ab exteriore parte, albū ab interiore, boni saporis, apportatur è terris Barbaris, nominaturq; Piper Aethiopicum (verum Piper Aethiopicū re vera est aliud) in Barbaria dicitur Croni. Forma spectatur phaseoli siliqua & Grano minoribus. Color grani citrinus nigerue. Sapor acutus ad instar Piperis. Vis eius gradu tertio calida, humida primo. hæc ille. Ex quibus planum fit, ingens esse discrimen inter Dulcichinū & granū Zelin. Memini me Venetiis aliquando Agyrtā in medio foro Balsami laudes, & præclaras eius virtutes (vt id genus hominum facere assolet) decantantem conspexisse, qui post longam inanium verborum seriem, siliquas quasdam faselo similimas, breuiores, aromaticum saporem præferentes, quibus semina nigra, faselo æqualia, sed minora inerant, pro Balsami fructu venditabat, qua res & doctis, vt audio, imposuit, verū veterum Carpobalsamum cum iactatione etiamnum dictitantibus; quum tamen medius fidius aliud nihil sint quam Croni, seu Hab alzelin. Sed iam tempus est vt Holoconitin Hippocratis, Dulcichinum esse probem, & differre à Molyo, non solum Dioscoridis, verū etiam auctorum omnium ostendam. Magna & vetus est eruditorum concertatio, cuiusmodi planta sit, quam antiquissimus ille Græciæ vates, vnicus ingeniorum omnium fons & victor Homerus, Plinii iudicis ingeniorum summi sententia, Mercurium Vlyssi tradidisse in remedium carminum Circes in decima Odyssea Rhapsodia cecinit.

> Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
> Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
> Ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Quod interpretans Ouidius Transformationum quarto decimo ait.

> *Pacifer huic florem dederat Cyllenius album.*
> *Moly vocant superi, nigra radice tenetur.*

Et meminit Lycophron in Alexandra obscuro poemate, μῶλυ σωτήριον ῥίζα. Vbi Isaacius commentator ait. μῶλυ δὲ ὅτι καλοῦσι τοὺς ἰατροὺς τὸ ἄγριον πήγανον, quod & Suidas, Eustathius, & sectator eius Erasmus duobus locis, præfatione in Aristotelis volumina Græca, & in prouerbio, Neq; mel, neque apes, Moly ἀλληγορικῶς interpretātur, radicis nigræ symbolo laboris molestiam significari affirmantes, qua peruenitur ad animi tranquillitatem virtutis absolutæ præmium. Diuersum censuit, quisquis ille fuit, qui hos versiculos condidit, quos in Priap. lusib. extare obseruaui.

> *Hic legitur radix, de qua flos lacteus exit, Quem cum Moly vocant, mentula Moly fuit.*

Theophrastus & Plinius herbam esse existimant, & nasci eam circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraq;, magnitudine cepæ, folio scillæ, effodi autem difficulter. Hoc enim modo Theophrsti verba legenda sunt, τὴν μὲν ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν, non quemadmodum Gaza vertit, & omnes Græci codices habent, οὐ μὴν ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν, tum quia Homerus ita tradit, tum etiā quia Plin. difficulter erui ait, Theophrastum proculdubio sequutus, cuius verba refert ad vnguem. Adiicit huic sententiæ calculū Homericus scholiastes, Moly appellatum esse scribens παρὰ τὸ μωλύειν. ὅ ἐστιν ἀφανίζειν τὰ φάρμακα. φασὶ δὲ αὐτὸ ἐλαύνοντες τὰς ῥίζας τῷ τέλει θανατον ἐπιφέρειν τῷ ἀποσπῶντι. Quæ verba claro sunt argumento, non radicē ipsam euelli moleste, (vt plerisq; falso creditur) sed quia mortis periculo eruentē se subiiciat haud facile a quouis

Cicuta fere ins noxia.

Poma mortis in Peru Sorba sunt.

Bellunensis error.

Alzelis quid.

Aglaophotis Aeliani.

Babaras Iosephi vt colligatur.

effodi posse. Quae cum ita se habeant, luce meridiana patet clarius, Homerum per Moly aliud intellexisse nihil, quam Cynospastum seu Aglaophotin terrestrem Aeliani, quae, uti a te obseruatum egregie est, Babaras Iosepho in Belli Iud. hist. dicitur, & a Democrito Marmaritis nuncupatur. Tradunt enim autores illi, Babaran, seu Cynospastum captu admodum difficilem esse, & rhizotomi manus fallere, oculosq; refugere, neq; prius consistere quam mulieris menstruorum profluuio laborantis lotio fuerit conspersa: neque tamen hoc etiam modo retentam sine periculo euelli, quippe extrahentem praesentaneam mortem consequi, nisi eiusdem radicis amuleto fuerit communitus, quo carentes, terram circum circa scarificare, radicemq; laqueo vinctam cani alligare, ac repente discedere, tandemq; nimio conatu sequuturum canem radicem extrahere, & veluti domini persoluentem vices illico commori, & nullo postmodum periculo radicem illam a quouis tractari posse. Vim eius in expiationibus praestantissimam esse, vt etiam qui a spiritibus vexantur immundis, protinus liberare compertum sit. Moly hoc in marmoribus Arabiae Persico latere, & in Iudea iuxta Macheruntem oppidum quaerendum. Neque enim dici posse quicquam longius a vero remotum arbitror, quam Moly, quod Homerus celebrat, Narcissum Theophrasto appellari, & Dioscoridi Colchicon, vt Tragus censet, quando Colchici flos lacteus non est: & Theophrastus insuper magnam inter Moly Homericum, & Colchicon Dioscoridis, suumq; Narcissum distrimen statuit. Sed eiusmodi errores, Trago fere fatales, toto opere passim. Homines sumus, fateor: sed parcius errare possumus, modo velimus: per incuriam multa committimus. Vt quimus aiunt. Opera laudanda, non opus. Alterius Molyos meminit Dioscorides & Medici omnes, cui graminis, non Scillae folia, radix non Cepae magnitudine, sed parua. Id tu Holoconitin ab Hippocrate vocari credis, illa fortasse coniectura fretus, quod autor is libro de muliebribus morbis primo radicem eius velut bulbum esse narrat, nec plane Oliuae paruae dissimilem: quae notae Molyi a Dioscoride reddi videntur. Equidem plenissime perspicio cum hac in parte, tum in aliis plurimis singulare illud ingenii tui quo polles, acumen, & fateor exosculaturum me fuisse, protinusque ambobus, quod dici solet, pedibus in istam tuam sententiam descensurum, nisi me Galenus medicinae coryphaeus reuocasset, & veriorem amplecti existimationem coegisset. Nam autor ille in libello quo obsoleta Hippocratis vocabula planiora facit, μώλιζαν Hippocratem vocare ait, quae caeteris Moly dicitur: ὁλοκωνίτιδα vero herbam esse agrestem, & a Dioscoride ὀρεοκωνίτιδα appellari, quasi dicas in monte natam. Quibus verbis perspicuum fit, nihil minus posse statui quam Moly Dioscoridis, & Holoconitin Hippocratis vnius esse stirpis nomina, quando quod Dioscorides Moly nominat, Hippocrates μώλυζαν nuncupat: contra quod hic ὁλοκωνίτιδα, ille ὀρεοκωνίτιδα. Quaeres tu, vbi apud Dioscoridem ὀρεοκωνίτις habeatur. Respondeo, nusquam. Falso igitur Galenus Dioscoridem allegat. Nego. Nam & Auicenna eodem libro quem supra indicaui cap. 743. in describenda Zedoaria, & Serapio cap. 104. medi. simpl. in Dochon, id est, Panico, non Milio, vt male interpres vertit, & Plinius, non is qui naturalem historiam condidit, sed alter, libro de re Medica quarto, capite vltimo in Spomelidibus pomis, Dioscoridem citant, cum tamen nusquam, quae nominati autores de iis plantis adferunt, apud Dioscoridem reperiantur. Nisi igitur nomine Dioscoridis alium quam Pedacium Anazarbeum intelligant, profecto volumina, quae hodie sub hoc nomine circumferuntur, manca esse in plerisque videntur. Sed haec per coniecturam dicta sint. Ad institutum redeo. Holoconitin Hippocratis, non esse Moly Dioscoridis, iam tandem te agnoscere arbitror, alioquin nec Galenus μώλυζαν apud Hippocratem, Moly interpretatus fuisset, nec Holoconitin a Molyo separasset. Quid multis? Et descriptio, & natura Holoconitidi ab Hippocrate reddita, attestari videntur, nequicquam a Dulcichino dissidere. Reliquum est, vt pari ratione Moly Dioscoridis excutiam, perpendamque vera an falsa sint, quae a Deo illo herbariorum Matthaeolo traduntur, Moly ignotam esse Italiae plantam dicenti. Ridere subinde mecum ipse soleo, Gesnere lepidissime, doctorum quorundam nostri aui hominum audaciam (temeritatem enim non dixerim) qui vt fucum, nescio hercule quam laudatum, suae praetexant ignorantiae, frequenter fateri non erubescunt, multa se praeterire, sed quae nec aliis quidem peruia sint, ac si docta esset, si diis placet, ignorantia, ea nescire, quae ab aliis hactenus prodita non sunt. Verum τοῦτο μὲν ὕδειν πρὸς ἔνλω καὶ νέαν Aristophaneos Strepsiade, aut si mauis ὕδειν πρὸς τὸν Διόνυσον cum caeteris. Alterius ista instituti: alium haec locum postulant. Dabunt tandem imperitiae suae poenas. Moly, inquit Galenus eodem loco quem proxime commemoraui, Allium est simplex caput habens, & non diuisum in spicas. Quem locum si Matthaeolus apud Galenum legisset, vt profecto legere debuit, nunquam in Molyo, & suam, & reliquorum ignorantiam accusasset. Nihil enim medius fidius allio isto syluestri μονοκεφάλῳ esse potest notius. Nascitur locis campestribus passim, foliis exilibus, gramini aut croco proximis, sed latioribus, tenerioribus, paucioribusque, quinarium numerum raro excedentibus: Caule alto, tenui, concauo, albicante, in cuius vertice σχοροδοειδὲς quiddam inest. Flores candidi sunt, non plane iis dissimiles quos in Lilio conuallium cernimus. Radix subiacet parua, bulbosa, nullos in nucleos secta, sed simplex, & vnica, allium olens & sapiens, quae causa fuit vt a Trago Allium caninum diceretur, & eo quoque sub nomine secundo loco post Allium syluestre depingeretur. Sed de omnibus satis a me dictum est, pleniusque ac ab initio quidem putaram, nec pauca praeter institutum: quare iam oportunum est classicum comprimere, & receptui canere, contractisque huius epistolae, siue potius libelli velis, sensim portui adnauigare. Illud currens notauerim, Moly a Dioscoride vocari, & Eringion, & Solanum soporiferum, quod Plinius item comprobat, & Rutae vtranque speciem, Montanam, & syluestrem alteram. Nec me praetereunt, quam monstrosa sint, quae Plinius de suo Molyo memorat, radicis 30. pedes longa. Verum ego super eo alibi copiose. Haec in transitu monuisse quid officiet? Habes igitur vir praestantissime, incomptam quidem, nec qualem tuae dubitationes exigerent, sed ingenuam responsionem, quam ita accipias velim, vt ab eo qui te diligit sine aliquo fuco proficiscentem. Tuum erit, acri tuo ingenio, & exacto iudicio, tam haec quam alia quae a me scripta sunt, diligenter examinare, calculumq; vel album, vel nigrum singulis porrigere: vtrunque enim aequi bonique consulam, modo me ames, quod vt facias etiam atque etiam rogo. Vale.

Tragus arguitur. · *Moly Dioscoridis non esse Holoconitin.* · *Oroconitis Dioscoridis.* · *In Matthaeolum.* · *Moly Galeni.* · *Allium syluestre.* · *Allium caninum Tragi.*

CONRADVS GESNERVS MELchiori Guilandino. S. P. D.

PRo epistola tua, erudita sane & prolixa, quanquam mihi cum voluptate legenti perbreuis ea visa est, gratias tibi habeo doctissime Guilandine. Nam quod ad breuissimam meam tam copiose: quod ad subitaneam & familiarẽ, tam grauiter & argumentose respondere dignatus es, id quidem ex amoris in me tui abundantia profectum interpretor. Tantus autem orationis tuæ apparatus est, vt perlectis omnibus, animo consternatus, & nescio quomodo affectus (quod ex mea etiam nimium simpliciter condita, itidem tibi contigisse, vt scribis, miror) sententiam omnino mutarem, & victum vndiquaq; vt faterer, non parum abfui. Id quod (vt mox initio dicam, ne prorsus contumacem & refractarium me putes) circa Bulbocastanum certe ingenue fateor. Dabo enim hoc honori tuo, vt victoriam tibi adscribam eius rei, de qua tecum non certaui, sed interrogaui duntaxat, subdubitans: Atq; hoc etiam gloriosius tibi est, si me non tanquam aduersarium, sed vt præceptor discipulum vincas. In reliquis vero non æque, vt in progressu epistolæ dicam, tecum sentio. Neque vero me a te amando, colendoq; (hoc eruditio tua, illud beneficentia meretur) acres & vehementes illæ tuæ ἐπιπληκτικαὶ ῥητορεῖαι dimouebunt: non magis quam ab Antisthene Diogenem baculus. Imo quod tam audacter me increpas, quod mentem & oculos in me requiris, declamatorio quodam & pene tragico dicendi genere, equidem minime ægre fero: qui malim, si in alterutram peccandum est partem, nimio inueniendæ veritatis feruore peccari, quam remissione nimia nullum in nobis rerũ inquirendarum studium flagrare. Itaq; vt hoc tibi condono, & vicissim eodem erga te candore ac libertate, homini Heluetico & libere educato agendi, absq; vlla indignatione tua, ius egomet mihi sumo atque postulo. Epistola mea, quantum memini, nimium forte familiaris, dubitationes tantum & interrogationes aliquas continebat: vt plenius instruerer de iis, quæ tu simpliciter ad me scripseras. Tu vero ita commotus es, ac si ea quæ scripsisti, vera esse negassem, & toto (quod aiunt) cœlo aberrarem. Atqui inter errorem ac dubitationem multũ interest: adeo vt inuicem contraria sint, ita vt ἕξις & στέρησις. Dubitare certe non est negare: neque penitus ignorare, sed principium quoddam & via ad cognitionem. Et philosophi hominis, non quidem ignorare nihil, quod in nullum hominem cadit: sed ignorantiam fateri primum, deinde in vtramque partem argumenta disquirendo conferre. ἔστι δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία, λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστί. λύειν δ᾽ οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντα τὸν δεσμόν. inquit in prima philosophia Aristoteles. Et in lib. de longitudine ac breuitate vitæ: ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεως ἀναγκαία πρῶτον ἐκ τοῦ διαπορῆσαι περὶ αὐτῶν. At tu lõge secus, ne inquirendo anxie veritatẽ in densissimas tenebras abeam, periclitari me ais: & stolidissimis hominũ chymistis me cõparas immerito: illi enim rem impossibilem quærentes merito non inueniunt: ego vero diligenti indagatione & hactenus in hoc ipso Stirpium genere quædam inueni, Dei gratia: & inuenio subinde, nullius ante me literis, quæ ad me peruenerint, prodita. Dices fortassis discentẽ æquum esse credere & assentiri. Fateor: & in plurimarũ rerũ cognitione, doctore te frui licere mihi optarim. Sed discentiũ conditio duplex est, nam qui pueri vel tanquã pueri discunt, simpliciter & absque demonstrationibus etiam, fidẽ autoritati præceptorum, vt filij parentũ, adhibere debent. Qui vero methodi ac demõstrationis vim intelligendo consequi possunt, illos sane homini vtcunq; amico, & autoritati absque certa ratione credere, in rebus quidem humanis, prorsus ἀφιλόσοφον est. In amicitia vera voluntati & beneuolentiæ vtrinq; habẽda est mutua fides quã syncerissime, ita vt neuter de alterius animo dubitet, etiãsi euentus aliquando non videatur respondere. Multæ enim sunt causæ & circũstantiæ, proter quas multa secus quam institueramus eueniunt. Iudicio vero & doctrinæ suæ, quamuis dubitationes in contrarium non desint, credere amicum postulare, ambitiosum est, & netuum amicitiæ æqualitatem excedit. Poteras mihi nullo artificio, paucis & breuiter comprehensis argumentis satisfacere, ac dubitationes meas dissoluere: sed oratorem te esse, declarare mihi voluisti. Non erat quod tantopere mirareris Guilandine, Italiæ quasdam aut Græciæ plantas, mihi esse ignotas. Aut cur non Dioscoridem quoque, Galenum, Plinium, Theophrastum, Hippocratem, & alios qui in hac naturæ parte reliquis mortalium excelluerunt, singulos plurima alienarum regionum medicamenta vel ignorasse prorsus, vel nomina vel vires eorum (nihilo hoc nomine indoctiores) non probe calluisse miraris? Cur non te ipsum? qui forsan omnium hominum ad nostram vsq; ætatem diligentissime harum rerum cognitionem es persecutus: ad nos tamen si venires, Helueticas quasdam, alpinas & alias quasdam plantas (non dubito) vel prorsus, vel nominibus quibusdam, vel facultatibus, ante hac ignotas tibi ostenderem. Tu vero admiraris, Mamiran esse Dulcichinum aut Oloconitin, non statim me tibi asserenti credidisse, idq; sine autoritate (quis enim hoc ante te docuit?) sine rationibus. Potueras saltem ex tam breui & incompto Epistolio meo, etiamsi non expressissem, hoc tempore prorsus à stirpium historia alienum esse me cognoscere: & in eo adhuc lucubrandi argumento hærere, quod ante multos annos incepi: atque vtinam feliciter & aliquo cum studiosorum fructu aliquando absoluam: Animaliũ historiam dico, cuius pars de Aquatilibus totum nunc me occupat, vt vix aliud cogitare liceat. Et hæc etiam nunc quæ scribo, imo effundo, aliud agens, horas aliquot piscib. meis suffuratus scribo. Quod si otium suppeteret, & eadem diligentia in plantarum historiam incumbere possem, quam nunc in pisces consumo, de paucioribus forte dubitarem, ac minus tibi sciscitando molestus fuissem: nec illos, quos tu mihi profers, Tralliani locos ignorassem. Sed cauebo in posterum, quando iam noui ingenium tuum, ne importunius sciscitando, aut argutius dubitando, negocium tibi facessam. Quanquam nunc etiam non male hæc audacia mihi cecidit. Nam & ego natura (hoc est, Dei beneficio) non admodum commoueor: & à bonis doctisque viris amandis, inter quos minime postremum locum tibi tribuo Guilandine, nulla increpatione me absterreri patior. Tu quoque vicissim, si magno celsoque animo vir es, qualem te esse mihi persuadeo, non ideo me amare desines, quod aliter forsitan quam expectares tibi responderim. Magnum enim amicitia tua amissa dolorem mihi cieret. Tu qui Germaniam, Italiam, Græciam, Africæ oram, & alias regiones peragrasti: qui ingenio vales, & indefesso semper studio omne genus librorum excutis, qui doctissimorum virorum amicitiis flores, multa non me tantum, sed publice omnes docere potes: idque vt facias, & omnes tuas varias, raras, eruditas, copiosasque obseruationes, in stirpium histor. præcipue, in literas mature referas, antequam humanitus aliquid tibi accidat, etiam atque etiam te rogo. Et quan-

quam te vellem simplicius proponere pleraque: si tamen operæ precium videbitur interdum, ne hominum authoritas cuiquam imponat, illis etiam qui viri magni videri volunt, interdum reprehendis, siue nominatim, siue opinione ipsorum duntaxat, non abstinebis. De me quoque, postremo in hoc scriptorum ordine, vbicunque dissenseris, pro arbitrio statues, totum enim in potestatem me tibi trado. Quod si quid laude dignum in me laudaueris, amabo te: si quid merito taxaueris, non irascar. Puerile profecto, ἄγροικον & nequaquam sapientis, ne dicam impij, viri est, sanctum amicitiæ ius propter aliquot herbas, earumue nomina, dissolui, quod hodie tamen vel inter viros magnos & graues, vt sibi aut vulgo videntur, infrequens non est, quibus hoc fere exprobrari posset, quod Cynicus Diogenes homini amicitiam eius expetenti, saperdam vero (aut caseum, vt alij tradunt) ferre detrectanti, dixisse fertur: τὴν σὴν καὶ ἐμὴν φιλίαν σαπέρδης διέλυσε. Nisi tu fortassis aliud etiam hic spectari putas, gloriam & ostentationem ingenij, quo nemo libenter cedit. At hoc etiam absurdius est, ambitionis & contentionis studio summam virtutum amicitiam soluere. Nos igitur istos, φιλοκάλους, rideamus: & alter alterius posthac sententiam ac argumenta placide tranquilleque (hoc est ἀπαθῶς, aut certe μετριοπαθῶς) audiamus: vt si fieri poterit, consentiamus per omnia: sin minus, salua amicitia, libere, simpliciter, candideque inter nos dissentiamus, nullis æmulationis, inuidiæ, simultatum, aut calumniæ affectibus obnoxij, vt indoctissimi quidam docti hodie sunt. Amicitia vera animorum inter se vinculum est, virtutum ac pietatis ratione connexum: his igitur saluis, quorum nomine suscipitur, rumpenda non est. Quid ad virtutem aut pietatem herba, frutex, lapis, piscis: quæ vel suis nominibus ignorari, vel ipsa stirpitus interire, quam sacrosancta amicitiæ iura, quorum autorem imo exemplar Deum habemus, inter homines violari præstaret. O vita, ô mores. Non tecum iam Guilandine loquor: nec te huius criminis reum facio: sed alios nostri temporis homines, vix homines, noto: qui mundo se deridendos præbent, dum vel in medicina nostra, vel aliis de rebus neque magni momenti, & ad vitam ac pietatem minime necessariis litigantes, tumultuantur, insaniunt, cœlum terræ permiscent, neque somniantes tantum (vt tu somniabas) sed vigilantes ἐνυπνιάζουσιν. ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nihil simplicius veritate, nihil simplicitate pulchrius, cum aliis in rebus, tum in oratione & doctrina. Agamus igitur deinceps inter nos quam simplicissime: & vt in Areopago moris erat (neque enim maior illius maiestas fuit, quam amicitiæ inter viros bonos esse debet) ἄνευ παθῶν καὶ προοιμίων: vt veritas ipsa nuda sic magis elucescat, quanquam enim feruore aliquo & iusta æmulatione ingenium in astruendo vero excitatur, nimium tamen altercando & indulgendo affectibus sæpe amittitur veritas. Ego forte te omnium in hac palæstra exercitatissimum, aut nihil aut perparum docere possum, mi Guilandine: excitare saltem te & veluti obstetricando, ea quæ concepisti, quæque parturis, vberius, felicius & maturius in lucem vt edas, interrogando dubitandoque, efficere, quantum in me est, percupio, nam hoc etiam non cuiusuis est, de vnaquaque re commode dubitare. Sed egomet mihi prolixitate mea displiceo, quam tamen epistola tua propemodum mihi extorsit. Expectas forte vt ea quæ ad confirmandas opiniones tuas attulisti, tandem refellam: ego vero non tecum disceptare, sed profecto abs te aliquid addiscere, & rationibus tuis intellectis cum ipse solidius tecum sentirem, tum apud alios iisdem argumentis vti, & sententiam tuam fulcire possem, in animum induxeram. Nunc quoniam & res ipsa postulare, & tu quoque petere videris si quid in contrarium possem, vt depromam, ne facile de sententia semel non sine ratione concepta recedere videar, quod leuitatis non iudicij est, expectationi tuæ aliqua ex parte (quantum & per ingenium & per ocium licet) satisfacere conabor. Non deessent mihi probabilia multa, quæ in contrarium adferrem: iis tamen abstinebo, cum mihi prolixiori esse, nec liceat, nec libeat: quanquam tu quoque in tuis astruendis probabilia multa, vt oratores solent, non vndiquaque firma aut necessaria, protulisti. Quid pridem ad te scripserim, non equidem satis memini, neque Epistolæ ad te datæ copiam habeo: sed ex tua, quæ scripserim, pleraque agnosco. Primum igitur in eo quod dubitaui an Mamiras Pauli, Bulbocastanum Tralliani forte esset, plene a te satisfactum mihi est: & plantas esse diuersas facile agnosco, & tibi qui tam liquido id mihi demonstrasti, gratias habeo maximas.

Mamiras & Bulbocastanum diuersa.

At superiori æstate, cum semina quædam peregrina ad me dares pro tua liberalitate, pro Mamira quidem Dulcichinum mittebas (vt nunc quoque sentis) radiculas scilicet: eam vero Oloconitin Hippocratis esse negabas, quod ridicule rhizotomus quidam ita sensisset: Oloconitidis autem semen seorsim mittebas, nigrum, rotundum, durum, sapore fere nitroso, magnitudine, qua minimum genus viciæ. Schedæ inscriptio hæc erat: Oloconitis Hippocratis, quod ei apud reliquos medicos nomen quærendum. Nunc vero in epistola tua, quæ prius separaueras, coniungis: Trasi siue Dulcichinum recentiorum, Pauli Auicennæque Mamiran, Hippocratis Oloconitin esse magna voce clamas, & asserentes idem Hippocratis manes producis. Itaque tum forte dubitaui, possetne idem Bulbocastanon dici, quod radix veluti bulbulus quidam, saporis dulcedine castaneis proximis (vt Matthiolus scribit) appareret: nunc vero penitus tecum sentio, postquam & Bulbocastani radicem mihi communicasti, & Rhodios etiamnum sic appellare docuisti, &c. Quamobrem & assertam a te veram Tralliani lectionem, & rem ipsam quoque demonstratam, ex animo tibi gratulor, assentior, gratias habeo: & cum doctrinam diligentiamque tuam admirabilem veneror, & candorem exosculor: qui communia mihi & hæc & alia complura, doctissimis tuis ad me literis, & nunc & prius facere dignatus es. Bulbocastanon igitur quid sit, nihil est quod amplius addubitem. Mamiras vero quid sit, si venia tua licet, adhuc sum dubius: & rursus veteris alicuius Medici (non Hippocratis, qui Mamiran fortassis haud agnouit: sed Pauli vel Auicennæ) manes, si qua arte non illicita potes, non Magia non Necyomantia, euocari a te vellem, qui omnem nobis hac de re dubitationem tollerent. Tu Mariran Dulcichinum esse affirmas: aut potius somnias: ego vigilans nego.

Mamiras an Dulcichinum.

Veterum igitur de Mamira audiamus scripta: & an ea Dulcichino conueniant, consideremus. Mamiras (μαμιρᾶς. vltima circunflexa in prima declinatione, & seruat alpha in obliquis) veluti radicula quædam est. οἷον ῥίζιον τι. herba, habens veluti nodos frequentes (κονδύλους πυκνούς) quæ cicatrices & albugines attenuare creditur, abstergentis nimirum naturæ, Aegineta libr. 7. Mamiram Auicenna libro secundo cap. 487. est lignum sicut nodi, declinans ad nigredinem, in quo est reflexio parua: & est acutius quam vena tinctorum, calidum & siccum in fine secundi gradus, abstergit & expurgat, siquidem abstergit albedinem vnguium. Succus eius humiditatem crassam detrahit, & purgat excrementa cerebri. Radix eius dolori dentium medetur. Purgat albuginem oculi, & acuit visum, fit cum eo alcohol, & abstergit humiditatem crassam, proprie succus eius. Radix etiam vtilis est ictericis Dolori ventris pungenti medetur: & est in eo prouocatio. Hæc Auicenna. Quod si vires Mamiræ perpendas, easdem

omnes

quas fere Chelidonio vel maiori, vel minori, à veterib. Græcis adscriptas reperias, non dico Chelidoniũ Mamiran esse, vires conuenire dico: nempe Chelidonium maius euidẽter calfacit, & siccat (hoc est in secundo gradu, vel principio tertii) abstergit, crassos circa pupillam humores discutit, radicis & succi vsus est, è succo collyrium fit, dentium dolori medetur, ictericis prodest, hæc omnia suo Mamira tribuit Auicenna: & insuper q; vngues albos (scabros intelligo) emendet, & propter acrimoniam succus eius naribus immissus, caput expurget: quæ duo remedia Græci Chelidonio minori adtribuunt. Non (inquam) Chelidonium Mamiran esse dico sed viribus cum eo congruere: vnde apparet, quantum à dulci humectante & inflante radice Dulcichinorũ absit. Acutius (vel, vt vetus interpres habet, calidius) esse Mamiran Auicenna inquit, quam venas tinctorum. Eodem autem in lib. cap. 736. de venis tinctorum scribens (Arabice est Haruchsubagin) eadem prorsus de ipsis tradit, quæ de Chelidonio Galenus. Ergo Chelidonio aut æquales habebit vires Mamira, aut etiam vehementiores. Quid hoc ad Dulcichinum radiculam, quæ primum calfaciendi ordinẽ non excedit, & acrimonia omni caret? Neque hic me commouebunt argumenta tua Guilandine, quibus circa Doronicum vteris, quod in Europa & nostris regionibus sapore, odore, viribus cæteris inferiora nascantur pleraque. videmus enim & experimur, eosdem primarum qualitatum ordines in nostris herbis reperiri plerisque omnibus, quos suis olim Græci attribuerunt: quod si pauca quædam excipias, nihil hæc ad vniuersalem sententiam infringendam faciunt. Possem hic euagari ad longam digressionem, sed non libet nec vacat. In Dulcichinis eximia est dulcedo: Mamiran dulcem esse nemo dixit, sed acrem & acrimonia abstergentẽ: qua quidem facultate remedia multa præstat, ad quæ nemo hodie Dulcichinis vtitur, nec vteretur profecto feliciter. Dulcichini radiculas geniculatas cernimus: in Mamira condylos, id est, nodos habent. Sic & Polypodii radices, nodis & veluti cicatricibus aut tuberculis distinguuntur, geniculatæ non sunt. Taceo Auicennam Mamiran lignum facere, quod Dulcichino nequaquam conuenit, & Æginetam non radiculam, sed veluti radiculam. Apud Trallianum libr. 2. cap. 5. ad exterendas cicatrices oculorum vox μαμιρᾶς in Græcis codicibus deest: à Gupylo ex Æginetâ eum in locum recte reposita. Apud Nicolaum Myrepsum requiritur in Antidotũ de Croco Esdræ, mox ab initio: Actuarius in Ruellii versione habet Mamera. Aetius quidem & Paulus in eiusdem antidoti descriptione (Fuchsio teste) Mamiræ non meminerunt. Doronicum Orientale, Paulo Arnabo aut Mamiras vocatur: eo Romanum durius & solidius est: Fuchsius. Sed profecto Doronicum, Arnabo & Mamiras, vt vocabula tria, ita res etiam tres diuersæ sunt, vt ostendemus. Doronicum nostrum, vt vulgus medicorum appellat, quod in alpibus nostris & hortis etiam transplantatum, prouenit, mollius est Romano & Orientali, ni fallor, ad manum enim peregrina nunc non habeo, nostrum molliculum esse scio. Ruellius apud Actuarium Mamiran interpretatus est Doronicũ, ita vt lector suspicari possit ipsius autoris eam interpretationẽ esse: quod fidi interpretis non est, & multis forte imposuit, sicut & Fuchsio Gyraldus Simeonis interpres: Errant (inquit Fuchsius) qui carnabadium recentiorum Græcorum, idem cum Doronico esse putant, nam ita Simeoni Sethi careum appellatur: Nicolao autem Merepso cuminum Æthiopicum. Atqui hoc non Simeon Græce scripsit, sed de suo adiecit Gyraldus interpres, carnabadium esse careum. Cæterum iisdem fere rationibus, quibus Dulccihinum non esse Mamiran negaui, Doronicum etiam vulgo dictũ Mamiram esse negari potest. Iac. Sylvii etiam verba de Doronico ex Serap. non bona fide recitantur: Doron. (inquit ille) Serapioni est radix parua, foris subflaua, intus alba, dulcis, calamo aromatico similis, calida, sicca ordine tertio, flatus, præcipue vteri, dissipat: cordis palpitationi confert, ipsumq; roborat, venenosis ictibus auxiliatur, sumptum & admotum (cum ficubus) Hæc Syluius. At Serapionis codex meus Argentinæ olim excusus, in voce Haronigi (Syluaticus legit Varonig) cap. 325 neq; dulce Doronicum, neq; Calamo aromatico simile facit: sed reliqua, quæ Syluius de eo tradit: Frusta sunt (inquit) crassitudine ramorum scetaragi, magnitudine nodi pollicis ad summum: & sunt venæ (radices) albæ intus, subcitrinæ foris, aliquantulum duræ & graues: & deferuntur ex Sem vt plurimum. Et mox de viribus, eadem quæ iam ex Syluio retulimus, scribit: (quæ certe cum Doronico hodie dicto siue Europeo siue Orientali, minime conueniunt:) & antidotis magnis admisceri ait, sicut & Auicenna libro 2. cap. 210. Durungi vel Durunegi vocans: Est autem (inquit) frustum lignosum radicale, nodos habens, interius album, &c. Loco eius ponitur Zurumbad æquale pondus, aut duæ tertiæ ponderis ipsius de caryophyllis. Ex his verbis descriptionẽ Mamiræ & Durunegi, similem esse apparet: colore tantum excepto: nempe lignum radicis instar, nodosum, remedia vero ex vtroq; diuersa: etsi vtrunq; calidum ac siccum sit, hoc ordine tertio: illud in fine secundi. Ergo veri Doronici seu Durunegi loco quandoquidem eo caremus, vel Galangam, vel Zedoariam, vel caryophyllos cum seminibus, quæ flatus dissipant, vsurpabimus: His scriptis, apud Syluaticum sic legi: Doroneo radix est, similis branca pulpi, (pedi vel brachio polypi, acetabulis tanquam nodis aspero: à qua similitudine filiculæ etiam nomen fecerunt Græci) & adfertur ex India sed quia raro habetur, ponitur pro ea vernix: Sed pro vernice puto varonig legendum, quod est Doronicũ Serapioni, vt paulo ante recitaui. Idem Syluaticus alibi sine autore: Dironici (inquit) sunt radices paruæ, cuiusdam herbæ similiter nominatæ, habentis folia parua, rotunque rotunda, & flores violaceos, nascitur in muris & rupis, (rupibus.) Et eandẽ esse Varonig. Arabice dictam sentit. Vulgare nostrum Doronicum flores luteos profert, hedypnoidis aut barbæ senis (quam vocant) floribus similes forma coloreque: qui forsitan cærulei quoque in specie alia mihi adhuc ignota reperiuntur. Doronicum nominatur in Diambro Mesuæ: Actuarius in eodem non habet. Doronicum vulgo dictum nimia dulcedine omnes fere radices, ita vt amaritudine Gẽtiana, acrimonia Zinziber excedit: at veteres Doronico suo nullam saporis dulcedinem ascripserunt. Quod si etiam tibi donarem Doronicum nostrum & veterum (sic enim Durunegi appello) eandem esse herbam, quoniam tamen, vt tu quoq; fateris, nostro eædem vires non sunt, in remediis quæ veteres præscripserunt, non nostro vtendum, sed aliis succedaneis de quibus dixi: inter quæ & Zurumbad est. Matthiolus in Serapione duo capita de diuersis Zurumbet confundit: posterius sane videtur carpesium, & Zarnabo ab Auicenna dicitur: nam & festucas esse aiunt arboris cuiusdam, & pro Cinnamomo poni, &c. Zedoaria Auicenna (Algieduar ipse nominat) eadem præstat quæ Aristolochia, & quæ Durungi: sed efficacius quam Durungi aduersatur venenis, nominatim napelli (vt Antitora dici mereatur) viperæ, & aliis. Porro Zurumbad eidem est herba, vel lignũ: vt Bellunensis emendat, simile Cypero, sed maius, & minus odoratum, calidũ & siccum in tertio abscessu. Flatus dissoluit, impinguat, & aufert odorẽ vini. & aliorum & ceparum. Cordi lætitiam & robur conciliat. Vomitũ retinet. Astringit naturã, (aluum intelligo) &

Mamira & Chelidonia earundẽ virium.

Dulcichini & Mamiras comparatio.

Doronicũ, Arnabo & Mamiras tria diuersa.

Zurumbad.

vteri inflationes pellit. Morsibus venenosis efficaciter medetur, Zedoaria in hoc propinqua. Ponitur autem loco eius aduersus venena Durungi sesquialterum, & duæ tertiæ (portiones) ponderis eius de taraxaco syluestri, & dimidium ponderis eius de granis citri. Vides quam cognata inter se natura ac viribus remedia sint, Zedoaria, Zurumbed & Durungi: & quam inique facturus esset, qui pro aliquo istorum Doronicum nostrum supponeret: Rutam ego malim, aut Aristolochiam, ex remediis quæ nostræ regiones ferunt, quam Doronicum nostrum pro veterum Durungi vsurpari, sed Zedoariam præ cæteris probo. Cæterũ quod Zurumbed Arabes, hoc Græci recentiores Carnabadium dixerunt, vt ex Simeone Sethi apparet: καρναβάδιον (inquit) calidum est & siccum ordine tertio: concoctionem ciborũ adiuuat, flatus dissipat, stomachũ roborat, ventrem sistit, lumbricos interimit, vrinã cit, pituitam incidit, sed flauam bilem in calidis corporibus gignit. Porro Zurumbeth alterum Serapionis (cap. 261. in mea editione) quod Arabice aliter in translatione Gal. Tarich adhueba vocari dicit: aroma est calidum & siccum, prope tertium gradum, casia & cubebis virib. proximum, quod pro cinnamomo poni Galenus & Paulus autores sunt. Et Isaac filius Amram: Est (inquit) arbor magna, in montibus Lubnen: id est, in Oriente, nullo fructu, foliis longis, colore inter viride & citrinum, similia foliis salicis: idem & ramorũ color est, odor citri. Calefacit, siccat, astringit, resoluit (flatus nimirũ, potius quã apostemata, præsertim matricis, vt in cap. 72. ex Mesarugie quidam transtulit) & adstringit ventrem. Est in eo astrictio vna cum subtilitate & caliditate. Eadem efficit quæ nux moschata, sed est subtilior ea. Confert dolori capitis frigido & humido cum oleo violaceo, si sternutatorium inde fiat. Stomacho & hepati vi aromatica sua prodest. Hæc Serapio. Vnde apparet facultates easdem fere vtrique Zurumbeth suo eum attribuisse: & si forte errauit Matthiolus duobus capitib. in vnum confusis, leuem & ferendum hunc errorem esse. Sed prolixior sum, quam par sit. Certe Arabes medici pleriq; sæpe res diuersas in vnam confundunt, & ex vna propter nominum varietatẽ multas faciunt: & scripta Græcorum inepte transferunt: quanquam in plurimis interpretes potius eorum, quã ipsi fuerint accusandi. Carnabadium, Zarnabo, Arnabo, aut res vna & eadem sunt, aut substitui inuicem possunt. Zarnabum simul & Zeduaris in antidotum diamoschu Actuarii recipiuntur. Zadara in diamargaru. Carnabadium & zedoaria in antidotum aureã Alexandri: vbi Fuchsius Nicolaum Myrepsum Carnabadii nomine intelligere dicit cuminum Æthiopicum, idq; constare ex antidoto eius 406. vbi ipse ita interpretatur. Ego in ea antidoto nihil tale inuenio, & numerum à librariis corruptũ puto: nec magna apud me Myrepsi autoritas est. Cuminum Æthiopicum certe carnabadium esse minime concesserim, sed in locum eius forte succedere posse. De Grano alzelen Bellunensis verba hæc reperio: Granum alzelen vel allezen, est granũ quod apud Venetos appellatur Dolceghini: & nascitur etiam in Africa, & alio nomine Arabico dicuntur Hab alzizi. Eius sententiæ Leonem quoque (nescio quem) Africæ descriptorem esse ais: Eruditus etiam & longe peregrinatus vir Alexander Benedictus idem sentit. Tu contradicis. Mihi hoc tempore non licet diligentius rem perpendere. Video tamen Granum Zelim à Serapione describi cap. 327. & reprehẽdi illos, qui id cum Croni vel pipere Nigrorum cõfundunt. Ego Dulcichinos granum alzelin esse sentiam: Croni vel piper nigrorum, id quod tu etiam sic appellas, sed cum grano alzelin contra Serapionis sententiam confudis, donec verisimiliora cognouero. An non Dulcichinum tu quoque calidum & humidum esse fateris, & Venerem stimulare? atqui hoc de grano alzelin scribunt. Conuenit & color, albus interius, foris citrinus: & sapor bonus, videlicet dulcis. sed magnitudo ciceris, inquies, nõ conueniet: atqui missa à te Dulcichini radiculæ parua sunt, & in Africa multo minores nasci testis est Alexander Benedictus, vbi & cicer forte maius habetur: si modo ciceris recte transtulit interpres. Quod si res eadem non sit, vires vero sint eadem, quid est quod digladiamur? Venio tandem ad Oloconitin & Moly. Ὀλοκωνίτιδος τῆς γλυκείας ῥίζα. ἔστι δὲ ὡς ὁ βολβὸς σμικρὸν δ᾽ ὡς ἐλαίη. Verba sunt Hippocratis libro primo De muliebribus morbis. vbi à Dioscoride ὀρχονίτιδος pro ὀλοκωνίτιδος scribitur. φησὶ δ᾽ διοσκορίδης τὴν ἐν ὄρει γινομένην ὀρχονίτιδα ὀνομάζεσθαι, Galenus in Glossis. Ex quib. verbis miror putare te Guilandine coniecturam meam Oloconitin Hippocratis, Moly Dioscoridis esse, destrui posse, quasi non etiam Moly illud in montibus nasci possit, aut si in montibus non nascitur, quid tum postea? neque enim vel Galenus, vel aliquis bonus autor hoc dixit: sed Dioscorides, veluti grammaticum agens, & etymologiam quærens cur oroconitis diceretur, à montibus, sic dici eam coniecit, Moly quidem Theophrasti siue idem, siue aliud est, apud Pheneum & Cyllenam Arcadiæ montes nascitur. Quin potius Galeno credamus, cui ὀλοκωνίτις ἐστὶ βοτάνη τις ἀγρία λαχανώδης: hoc est olus quoddam syluestre: (vtpote & bulbosa & dulci radice) olera autem quamuis syluestria, nõ herbas montanas, aut in altis tantum montibus nascentes appellamus: sed quæ circa vrbes & pagos, & in agris fere nascuntur. Dioscoridem dicat aliquis bonum esse autorem: esto, sed Anazarbeum, cuius de medica materia libros habemus: de illo autem Galenus hic non loquitur, quod tu non animaduertisti, sed de altero recentiore, qui proxima ante Gal. ætate (patris ipsius memoria) vixit: & multis libris Hippocratis dictionem exponere conatus est: vt ex Gal. in glossas præfatione apparet. Hunc vero tanquã minime bonũ autorem aliquoties reprehendit Gal. Sed vehementius instas: Gal. (inquis) μώλυζαν Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Moly dicatur, itaq; infers, Moly Dioscoridis & aliorum, Hippocratis Molyzam esse, non autem Oloconitin eius. Imposuit tibi forte Latinus interpres aliquis: certe Galenus Græce hoc non dicit, his verbis: μώλυζα, σκόροδον ἁπλῆν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας τινὲς δὲ μῶλυ hoc est, Molyzam vocat Hippocrates allium capitis simplicis, non in spicas diuisum. Aliqui vero Moly interpretãtur: insinuans priorẽ sententiam sibi magis pbari, merito sane: nam Hippoc. lib. 1. De muliebrib. morbis fœcũditatis experimentũ hoc scribit: μώλυζαν σκορόδου ἀποξέσας, προσθεῖναι, καὶ ὁρεῖν εἰ διὰ τοῦ στόματος ὄζηται. sic enim posteriora aliquot verba legi oportere, & res ipsa & Cornarii interpretatio indicat, quæ huiusmodi est: Caput allii derasum appone pro pesso, & an odor per os trãseat obserua. Porro in simpl. medic. hoc censu, & μύλη & μῶλυ à Galeno memorantur: Moly eius est, ruta syluestris Dioscoridis, quam & ipse Moly vocari dicit in Cappadocia, à similitudine, quam cum Moly seruat radice nigra, flore candido. Myle vero Galeni, proculdubio Dioscoridis Moly est, radice parua, bulbosa, vulnis vtili. An vero eas aperiat, an claudat: & melior ne Dioscoridis an Galeni lectio sit, nunc inquirere tempestiuũ mihi non est. Plin. Molon appellauit, caule striato, foliis mollibus paruis: radice quadrantali, in qua per extremũ allii caput extuberat. Eodẽ Syron, aut Scyron Plin. dicitur. Ego Oloconitin (sic enim sine aspiratione scribere malo) Hippocratis, Dioscoridis Moly & Galeni Mylen eandẽ esse stirpẽ sententiam nõdum muto. Myle quidem à rotunditate radicis dici posse videtur. nam & μυλοειδὲς rotundũ significat.

Zurumbed est Carnabadium.

Zurumbeth alterum Serapio.

Cuminũ Æthiopicum.

Granum Alzelen.

Croni.

Oloconitis & Oroconitis.

Dioscorid. alter.

Moly, est ruta syluestris.

Myle Galeni est Moly Dioscor.

Oloconitis est Moly.

Cæterum

Cæterum an aliud caninum Tragi, Dioscoridis Moly sit, accuratius mihi inquirendum videtur: in præsentia non concesserim. Moly vel Morion Plinio libro vigesimo primo capite trigesimo primo, halicacabus est, opio etiam (inquit) velocior ad mortem. Iam quod Moly idem esse cum Aglaophotide terrestri Æliani affirmas, uno duntaxat argumento, quod Moly etiam ut Scholiastes Homeri prodit, ἑλκόμενον τὰς ῥίζας τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρει τῷ ἀνασπῶντι, quod Ælianus Aglaophotidi attribuit: non satis ad faciendam fidem mihi videtur: & possem verisimiles aliquot rationes contra te producere: sed nihil quam λογομαχία aut σκιαμαχία quædam hæc fuerint: quoniam res ipsæ nobis ignotæ sunt, ex remotis ad Orientem terra marique petendæ: ab incolis scilicet Arabiæ, à quibus forsitan aliquis ad Trogloditas, aut Indos remitteretur: semper enim longius refugiunt huiusmodi miracula, & tandem nusquam in natura reperiuntur. Hoc tantum dicam, non debuisse te affectare tanquam luce meridiana clarius (sic enim loqueris) Moly Aglaophotin esse. sed ex coniectura duntaxat hoc proponere, propter similem ab autoribus traditam radicis euulsionem, quæ coniectura tamen, ut dixi infirma est, nam & Mandragoræ radicem cum olim sic solitam erui, Eustathius refert in μώλυος mentione: tum hodie itidem de eo quidam nugantur. Et Hyoscyamum & ἐποὸν (Papauer nigrum forte intelligit) similiter, non tamen canibus, sed auibus alligatis, Ælianus alicubi tradit. De Bulbocastano, ut dixi, plane tibi subscribo: sed quæ de facultatibus eius scribis, non satis assequor. Numeras enim id inter ea, quæ ob succi crassitiem vasa sanguinem continentia modice obstruere, & pectus lenire, atque abradere queant. Et subinde, Castaneas vero (inquis) tantum abest detergendi farciendique vi pollere, ut nihil detergentibus & farcientib. magis esse possit contrarium: Et paulo post, Bulbocastanum, non aliam esse plantam quam ego assero, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in se habet, &c. At si crassi succi est Bulbocastanum, & obstruendi leniendique vi præditum, & farciendi, similiter ut alica, itrium, similago (quibus cum à Tralliano numeratur) & reliquum genus emplasticorum: quomodo abradere, detergere & attenuare, vel ipsum, vel ullum aliud emplasticum dicemus? Trallianus non quibusuis purulentis, usum istorum commendat, neque ut pus & sordes pulmonis abstergantur: sed iis tantũ, in quibus sanguis purus apparet, quem sisti & obturari meatus res postulat.

Aglaophotis.

Mãdragoræ eradicatio.

Bulbocasti facultates.

Hæc habui in præsentia, quæ subito ad epistolam tuam mox ut accepi, respondere visum est: tu scriptionẽ tumultuariam & inconditam æqui bonique facies. Ego enim hæc omnia & tuo & amicorum iudicio submittere paratus sum: & te magis etiam in posterum, quam si nulla vnquam inter nos controuersia oborta fuisset, amabo.

MATTHIOLVM de facie non noui, neque viri ingenium aut mores. Doctrina eius & diligentia, ex editis in Dioscoridem Italice Latineque Commentariis, non vulgaris apparet. Sicubi tamen errat, aut errauit, humanum hoc est, & nobis commune. Emendabit forte multa in posteriore editione, quæ nunc expectatur. αἱ δεύτεραι γὰρ φροντίδες σοφώτεραι. Quamobrem si quid in eius scripis est, quod reprehendas, modestius & simplicius ut facias rogo: neque tam hominem, quam eius errores vituperes.

ἔλεγχ᾽, ἐλέγχου, λοιδορεῖσθαι δ᾽ οὐ πρέπει
ἄνδρας φιλοσόφους, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

Vale optime mi Guilandine, & me ama. Tiguri. Martii die X. Anno Salutis M. D. LVII.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS SENENSIS MEDICVS,

Gabrieli Faloppio Mutinensi Medico præclarissimo S. P. D.

Agitur de Bulbocastaneo, Oloconitide, Mamira, Traso, Moly, Deronico, Grano Zelim, Zedoaria, Zurumbeto, Carpesio, Baara, & aliis nonnullis simplicibus medicamentis.

INcidi nuper, nescio quo fortuito casu (præstantissime Faloppi) in tui Guilandini, & Conradi Gesneri binas literas, quibus illi non tam familiari aliqua se oblectarent salutatiuncula, quam seria (ut postmodum vidi) disputatione inter se altercarentur. Ac primo aspectu quum utriusque nomen, neutiquam mihi incognitum, me nonnihil alliciebat ad lectionem, tum non mediocriter hoc animum meum excitauit, quod titulus utriusque epistolæ iam statim promitteret eorum concertationem non alienam fore à medica nostra materia, cui rei (ut nosti) semper animum addictissimum propensissimumque habui, ac totam versari in quorundam stirpium indagatione & facultate, nempe Bulbocastanei, Moly, Mamiræ, Oloconitidis, Doronici, Trasi, aliarumque nonnullarum, quarum cognitio non omnibus, imo fortasse perquam paucis rei herbariæ studiosis hactenus innotuit. Fecerat id tam Gesnerus non infimæ eruditionis vir, & qui non inter postremos Medicæ facultatis professores numerari velit, ut nihil leue, nihil humile ab eius officina expectandum putarem. Verum quantum hac in parte meæ postmodum satisfecerit opinioni, liquido cognosces ex his, quæ mox in medium allaturi sumus: Guilandinum vero tuum (mi doctissime Faloppi) eo vsque somniantem pertuli, dum adeo profundo immergitur sopori, vel potius extra seipsum, nescio, in quas remotissimas terras (credo ad Cimmerias caligines, quamuis sibi aliud ille persuadeat) una nocte somno abripitur, ut sui Gesneri, & omnium penitus oblitus, me ipsum quoque procacissime pungat, & impertinentius calcibus impetat. Et licet antea quoque sic de omnibus disceptaret, ut etiam

Gesneri laus.

Guilandinus redarguitur.

tam ipso tacente facile deprehenderetur eius somnium, eatenus tamen nolui dormientem perturbare, quatenus id somnium non manifestam, & contumeliosam mihi inferret acerbitatem. Etenim, quemadmodum homines temulentos, & furiosos toleramus ut insaniant, dummodo neminem lædant. Si vero huc eorum spectet furor, ut nec manus a reliquis abstineant, tum eorum propulsamus iniurias: Eodem quoque modo Guilandinum somniantem feremus, si aliud peccet nihil, nisi hoc solum, quod noctes atque integros dies vigilans etiam stertat. Sin autem eo eius erumpant somnia, ut intolerabilis in innocentes eius sit petulantia; quis non huiuscemodi somniatorem excitet? Quis non Borussiacum hunc glirem ex stratis deiiciat? Nam profecto nihil aptius, & verius in huiuscemodi sua disceptatione dici potuit, quum hæc talia deliramenta afferat Guilandinus, quam ut se ipsum non hæc tam argute disputasse, & perpendisse, quam vane & futiliter somniasse fateatur. De me vero quam abrupte, & petulanter somniarit, ii optime iudicabunt, qui hasce eius legerint ineptias, quas postmodum toti orbi non erubuit divulgare. Quid, obsecro, commisi? Quodnam flagitium perpetravi? Quid contra me habet Guilandinus? cur tam aspere & repente in me invehitur? Certat cum suo Gesnero, nihil in me reprehendit, nulla usquam mei ante facta est mentio, nihil attingit quod ad me pertineat, & ecce, nescio quo maligno ac virulento morsu ex improviso, relicto Gesnero, rabidi canis instar, dentes mihi iniicit. Si quem vel levissimum meum recitaret errorem, non modo a doctissimo quovis homine, sed vel ab ipso Guilandino, cui nemo somniando fortasse par est, libenter & æquissimo animo corrigi, & emendari me paterer. Porro cum iam ita suas disseminet nugas, infartas contumeliis & maledicentia, easque in cæteros crebrose congerat, satius iudicavimus patefaciendam ipsius imperitiam, quam nostra tolerantia tantam impudentiam, & audacem inscitiam, & in præclarissimam artem Medicam, contumeliam sustinendam. Verumtamen sic rem mihi esse cum Guilandino meminero, ut nullas inimicitias, a quibus maxime semper abhorrui, sentiam mihi cum ipso suscipiendas. Dissimillimum me plane illi præbebo, ut non persequi furiose videar personam, quod ipsum fecisse satis liquido constat, quin ut potius eius errata removeam, ne ille Medicinæ candidatos somniando remoretur. Hunc fructum sicut ipse perpetuo in meis studiis sum venatus, ut ex meis qualibuscunque laboribus uberrima semper utilitas in studiosos redundet: Sic Guilandinum in me ita delirare non patiar, ut & suis intricatissimis, & involutis somniis studiosæ imponat iuventuti. Atque quo syncerius sine omnibus conuitiis, absque omni simultate agere paulisper cum Guilandino decrevi (mi præclarissime Faloppi) eo libentius huius nostri sive colloquii, sive certaminis testem, iudicem, ac arbitrum te constitui, in quo summa doctrina cum singulari certat humanitate. Cuius rei, tuorum nimirum ornamentorum, non solum domestici, qui quotidiana tua fruuntur consuetudine, verum & exteri, in quos latissime hæc diffunduntur, clarissimum dant testimonium. Quorum nonnulli a te ex Patauina Universitate Pragam venientes, cum amicitiæ causa, quam inter nos intercedere norunt, me inviserent, vehementer apud me obstupuerunt, cum tali viro in eadem domo, plena ac referta omni eruditionis flore, suavitate, lepore, ac summa integritate, hunc barbarum, impium, ac pene immanem Borussum consistere posse. Et quantum te doctrina, & omni virtutis decore præcellere, tantum hunc ab iis laudibus non alienum solum, sed & animum iisdem habere infestissimum prædicabant. At quid mirum si inter amœnissimos flores venenosi aliquando delitescant angues? Quid si inter lætissimas segetes simul adolescant tribuli, Zizania, & id genus inutilium herbarum? Latet serpens inter flores, suo tempore caput falce concidendum prodet. Quæ ista familia tam bene instituta, in qua nulla se exerceat improbitas? Satis magnam tu in hoc laudem & gloriam adipisceris (mi eruditissime Faloppi) quod non tantum domus tua te habeat quem sequatur, sed & tota florentissima Patauina Academia in te tamdudum recumbat, te intueatur, admiretur, & flagrantissimo studio imitetur. Quo maior erit nequitia Guilandini, si eo domestico non moveatur exemplo, quo summa cum voluptate gaudent & fruuntur exteri. Ac ob eam quoque causam hæc tuo iudicio dedicata volui, ut pro tua modestia hominem domi tua admoneas, & tua humanitate revoces ab hac maledicendi licentia. Quod si tuis non acquieverit consiliis, & saluberrimis admonitionibus, an non toti mundo suam barbariem, imperitiam, inhumanitatemque ipsemet optime declarabit? Ad me quantum attinet, si nihilominus, quemadmodum cœpit, conviciari, ac maledicere perrexerit, feram (ut potero) eius proteruitatem: At ipsius nequitiam & perversam omnium rerum ignorantiam, facile detegam apud honestos & eruditos viros. Si enim Gesnerus, qui interdum etiam me reprehendit, ferre non potuit tam effrenem petulantiam, quam in me ex improviso evomuit Guilandinus, quin eam sua epistola reprimeret, adeo ut ipsum comparaverit mulierculis panes in foro vendentibus: Ego illam in me, & in totam rei Medicæ disciplinam impune grassari, & insanire permittam? Continebo felicem illum somniatorem inter arctos fines, ne ad Americam illam evagetur, & somniando lasciviat. Quinetiam ne tibi fortasse diutius Hippocratem perturbet dum tanti viri Manes compellere nititur, ut in sua opinionis robur falsa pro veris afferant in medium. Sed prætermisso omni ioco, rem ipsam, quæso, diligenter agitemus, quam hæc nobis eructant somnia. Audi obsecro (mi Faloppi) ut tua te reficiat fortuna, quæ Endymionem non sub dio, sed sub tuis laquearibus domi stertentem alat. Vide ne frustra te tandem Patauii quæramus, & ne ita violenta, ita monstrifica, ita venefica sint ista somnia, ut pariter domum una nocte somniando ad Occidentales Indias in America transportent. At quid rem ipsam diutius differimus, quæ doctiss. simul & candidiss. requirit censuram, & quam serio & fideliss. Padua domi tuæ somniando in America repperisse lætatur Guilandinus? Neminem certe præter te habui (candidiss. Faloppi) inter quam plurimos amicos facultatis nostræ, nec mihi magis idoneum, magisque paratus sese obtulit, cui libere meam hac in re sententiam, meumque iudicium (sit tamen citra omnem iniuriam cum cæterorum venia dictum) recte sancteque proferre. Clamat Guil. & improbat novam Alexandri Trall. lectionem ab Andernaco, ac etiam Goupylo, viris in utraque lingua doctiss. restitutam, quod particulam, quæ in veteri exemplari, a quo nova & ultima prodiit editio, depravate legebatur βολβοκαστάνον, ipsi βαλανοκαστάνον vel verterint, vel restituerint. Sed mea sane sententia, inscite ac turpiter hallucinatur, & parum, ne dicam omnino nihil, in re Medica se versatum ostendit. Quinetiam nec autores se legisse demonstrat, a quib. Alexander hoc est edoctus medicamentum, nec eos fortasse, qui idem ab Alex. acceperunt. Siquidem omnes in universum glandes, quæ Græcis βάλανοι dicuntur (ut Diosc. & Gal. attestantur) astrictoria vi, qua pollent, sanguinem reiicientibus maximopere conferunt. At cum Castaneæ omnium consensu in glandium genere habeantur, & iisdem sint præditæ facultatib. quisnam fuerit tam vecors, aut amens, ut non iudicet Goupylum ut Andernacum recte legisse βαλανοκαστάνον, non (ut Guiland.) βολβοκαστάνον? Nam horum opinionibus recte

Facete.

Faloppii laus.

Guilandini nequitia.

De Balanocastano & Bulbocastano.

Goupylus & Andernacus defenduntur.

nisse astipulatur Aetius, qui libro octauo capite sexagesimo tertio, ubi ad sanguinis reiectionis curationem instituit, Castanearum corticem praebet, his verbis: βαλάνι φλοιός, καὶ μάλιστα τ̃ ξυλάνι. A quo medicamentum hoc sumpsisse Alexandrum, qui posterior vixit, affirmare minime vereor, quemadmodum & alia plura, quae nunc praetermittimus. Praeterea Auicenna, qui claruit post Alexandrum, curam reiectionis sanguinis instituens, Castaneas ad id commendauit his verbis: Et quandoque admiscentur eis stiptica aequalia, sicut Castaneae. Adhaec quum Dioscoridi Castaneae Σαρδιαναὶ βάλανοι καὶ Διὸς βάλανοι, appellantur, cur non igitur Castaneas βαλανοκάστανα, id est glandes castaneas Alexandro appellare licuit differentiae causa? Nam, & eadem ratione Querneas, & iligneas glandes dicimus, vt etiam in Bucolicis dixit Virgilius. Castaneasque nuces, quemadmodum & ipsi Graeci μυρεβάλανον, vnguentariam glandem vocarunt. Quamobrem non est vllo pacto censendum loquutum esse Alexandrum de Bulbocastaneo Guilandini. Denique cum nullus habeatur inter antiquos, nec inter recentiores Graecos, qui vsquam Bulbocastanei meminerit, nec eius historiam, vel facultates descripserit, absurdum sane admodum videtur, medicamentum tam ignotum, obscurumque in medium attulisse Trallianum, Medicum apprime circumspectum, quin id prius per omnia descripserit ac delineauerit, praesertim cum sibi soli suum non ediderit opus, sed ad totius Reipublicae vsum. Nec me a mea remouet opinione, quod Graecorum quidam, vt Rhodii (si tamen vera refert Guilandinus) herbae cuiusdam radicem βολβοκάστανον appellent, alii vt Chii ἀγριοκαστανίδας, alii vt Bisantini ἀγριοκάστανα. Siquidem has vulgares appellationes ego semper admodum parui feci, quod ignarum vulgus pro suo arbitrio non tantum plantis, sed etiam aliis innumeris rebus nomenclaturas imponat: Id quod etiam Dioscoridis aeuo factum inuenio, & deinde apud Arabas, & alias nationes. Adde, quod, cum Alexander Rhodius non fuerit, sed Trallibus Lydiae oriundus, vnde illi Tralliani cognomen, non video sane, cur potius Rhodios tantum, quam Chios, Bysantinos, & alios totius Graeciae populos fuerit imitatus, apud quos nulla vnquam extitit (quod equidem legerim) Bulbocastanei mentio. Quo fit, vt vana ac futilis sit Guilandini opinio, qui praeter omnem rationem, & probatissimorum autorũ testimonia βολβοκάστανον id legendum censet, quod iure recteque βαλανοκάστανον omnium doctorum virorum consensu legi debet. Quorum sententiis maxime astipulatur C. Plinius secundus libr. 4. cap. 54. suae Medicinae, vbi sic habet aduersus Guilandinum: Aqua, in qua cortices Castanearum cum succo coquuntur, coeliacis, dysentericis, sanguinem reiicientibus bibenda haud inutiliter datur. Quamobrem non possum non admirari Gesnerum, quippe qui ita facile concesserit Guilandino, radicem illi missam, esse Tralliani Bulbocastanon, cum nulla penitus in hac radice reperiatur adstrictio: Quinetiam, quod tantum in eo non emicuerit ingenii, vt explorare ac nosse quiuerit, in Tralliani codice hoc in loco manifestissimam subesse mendam, eoque praesertim, quod Andernacum & Goupylum haberet huiusce rei indagatores. Cedit Gesnerus Guilandino, nihil respondens illi gratulatur, illi assentitur, illi gratias habet, eius admirabilem veneratur doctrinam, candorem exosculatur, quod eum ad suas conuerterit fabulas. Caeterum futile quidem, ac penitus inane est Guilandini argumentum (vt Gesnerus etiam annotauit) vbi inquit, nihil valere Castaneas ad purulentos, quod nulla detergendi, farciendique facultate praestent. Siquidem si Alexandrum diligentius, nec ita oscitanter legisset, vidisset quidem illum eo in loco Castaneas non probasse ad purulentos, nec ad detergenda pulmonum vlcera, neque ad pus educendum, sed vbi forte fortuna euenerit, quod ii purum reiecerint sanguinem, & vt tantum huic Symptomati occurratur. Nec praebet praeter id iis Trallianus Halicam, Itrium, Similaginem, quemadmodum Guilandinus rei Medicae ignarus existimat, vt hoc alimento abradatur, abstergaturque pectus, aut pulmo, cum cibus hac facultate praeditus, sanguinem reiicientibus non mediocrem possit inferre noxam, sed vt sanguis crassior reddatur, & leniter adstringatur ea, qua pollet, substantia crassitie. Nescio profecto vbinam repererit Guiladinus, qui tot se fatetur peragrasse regiones, & qui cum Apolline & Aesculapio de re herbaria certare audet, Halicam, Itrium, Similaginem, vim habere abradentem. Non enim probat, a quo vnquã tam temere scriptum sit, vt vbi sanguis reiiciatur purus, opus sit abrasione. O foelicem Guilandinum, O admirandum Oraculum, O Borussum omnium fortunatissimũ, qui primus tam abstrusa nobis reserat arcana. Miror equidem, quinimo detestor, nonnullos, qui vt prae caeteris excellere, & noui aliquid inuenisse videantur, tales inanes apportãt Chimeras, quas vt veras ostendant, elaborato quodam fuco illinunt, & fictitiis, minimeque verũ autorum testimoniis adeo concinnant, vt non modo tyrones, qui rebus nouis maxime delectantur, & alliciuntur, decipiant, sed etiam quandoque seniores, & qui in re medica diu fuerint versati. Verumenimuero si vbi quis harum rerum peritus hasce nugas diligenter intueatur ac exploret, facile horum impostorum fallacia deprehẽdentur: Tametsi enim primo statim intuitu paradoxon quoddam illi afferre videantur, quum tamen peruulgata & in manibus bonorũ doctorumque virorum iactata & excussa fuerint, facile horum imposturae, quid medullitus oleant, prae se ferunt, nummorum adulteratorum instar, qui quanquam tenuissimo auro circumtecti fraudem non ita primum ostendunt, plurium tamen manibus agitati, perditissimorum hominum malitiam tractu temporis detegunt. Hisce itaque rationibus, & probatiss. autorum testimoniis vnusquisque, qui liuore non fuerit perfusus, nec pertinacia potius, quã veritati fuerit addictus, facile adduci poterit, vt credat Alexandrum de Castaneis esse loquutum, non de bulbosa ac veteribus & recentioribus ignota illa radice, quam ille fortasse nec nouit, nec vsquã vidit. Quae radix, si (vt Guiland. asserit) crassi succi fuerit, & obstruere ac lenire facile valeat, Halicae, Itrii, & Similaginis instar, non video profecto, quomodo abradere, detergere & attenuare valeat. Hic Guilandinus, quo facilius suae patrocinetur opinioni, mi amantissime Faloppi, tua autoritate suam tuetur sententiam, & te idem sentire affirmat. Verum quamuis in te singularis sit splendor, & ingenium omni doctrina, & philosophiae genere agitatũ & excultum, tamen nulli homini tantum vnquã tribuerim, vt nusquã vel haesitet, vel non humanum aliquẽ cõmittat lapsum. Talem qui de se conceperit existimationem, diuinã potius, quam humanã sibi autoritatem asserit. Hominum est non intentam sic vbique habere aciẽ, quin aliquando hallucinetur. Liberalis autem & optime instituti animi (qualẽ in te vigere non dubito) semper esse duxi, libenter cedere veritati, ac nulla vinci pertinacia. Quare mi doctiss. Faloppi, siue falso haec tibi adscribat Guiland. quo facilius tanti viri grauitate suã obtegat imperitiam, seu vere id dixerit, facile tuam eximiã eruditionẽ, quae in omni disciplina genere abunde relucet & excellit, ab istius hominis confusa ignorantia separabo. Patefacta & illustrata tot argumẽtis ipsa veritate, facile tu pro tua egregia doctrina iudicabis, quantum aberrauerit, vt in plerisque, ita hac in parte Guil. ob idque fortasse haudquaquã miraberis si Boruss. hic immanius

me

Marginalia: 20 Tralliani locus restitutus. — 30 Gesneri sync̃eritas reprehendi tur. Guilandini in re Medica inscitia. — 40 Historia plantarum non sufficit ad eas agnoscendas. — Animaduersio in Sophistas. — 50 Fallaciae à peritis facile deprehenduntur. — 60 Homines & docti quandoque hallucinantur. Tuetur autor Faloppium.

me nasci nunquam sibi satius duxerit, vel in cunis emori, quum certo sciuerit ab Hippocratis Manibus, quos excitauerat, admonitus, me suæ temeritatis futurum esse domitorem. Atqui ego hunc virum suæ insolentiæ, inscitiæ, ac vecordiæ spectatorem perpetuo aduersari velim. Quanta præterea sit huiusce Boruffi imperitia, arrogantia, & temeritas in censendis, Oloconitide, Mamira, ac Traso, quinetiã in suscitandis Hippocratis Manibus, quod illa omnia vnam tantum designare plantam, vel radicem censeat, eos vero falsa attestari velit, vt suam inanem euehat opinionem, ex sequentibus facile palam fiet. Hippocrates grauissimus autor libro primo de mulierum morbis, vbi ad Secundas pellendas medicaměta describit, Oloconitidis meminit his verbis: Oloconitidis dulcem radicem. Est autem velut Bulbus, & parua velut Oliua, hanc in vino terito, duas dato, si vero maior, vna sufficit. Hæc ille. Quibus facile arrogans Guilandini conuincitur assertio, & Hippocratis Oloconitidem non esse Trasum, quod Veneti Dulceghinum vocant, neque Mamiram, non magno sane negotio palam fiet. Verumenimuero sunt in primis ponderanda Hippocratis verba, quod à grauissimo sint prolata autore. Etenim cum afferat ad Secundas pellendas Oloconitidis dulcis radicem, videtur quidem hisce verbis asserere, quod alia sit Oloconitis quæ dulcis non sit, sed amara fortassis, vel alterius saporis, alias non fuisset illi opus addere, dulcis, nisi differentiæ causa, & præcipue cum dulcem appellauerit plantam, non radicem, id quod maxime impedit Oloconitidem, Trasum siue Dulceghinum esse non posse: Trasi enim planta dulcis non est, sed tantum radix, quæ nullo vsquam alio (quod sciuerim viderimque) sapore habeatur quam dulci. Præterea Trasorum radices substantia bulbosa non sunt, nec bulborum modo vllis velaminibus circuntectæ, sed cortice quodã tenui, aspero, & adstringente, qui pertinaciter admodum inhæret, adeo vt nucleos potius referat, quam bulbos. Adde quod nusquam vlla Trasorum visa sit radix, quæ Oliuæ magnitudinem æquaret, sed omnes longe minores habentur. Adhæc cum iubeat Hippocrates ad pellendas Secundas vnam tantum dari Oloconitidis radicem, vel duas ad summum, si parua fuerit vna, maxime quidem hoc ipso indicare videtur radicem hanc vehemens esse medicamentum, quo sane indigemus ad secundas trahendas. Hoc etiam proculdubio confirmat Oloconitidem non esse Trasum, quia primum caliditatis ordinem fortasse non excedit, nec vlla prouocandi vi pollet, ac adeo clementi habetur, vt edatur à Veronensibus, in quorum agro frequentissima nascitur, præsertimque à prægnantibus mulieribus, quæ talia fere semper appetunt ad saturitatem vsque, nullo penitus incommodo. Postremo quum Galenus eo libello, quo obsoletas Hippocratis voces explanat, dicat Oloconitidem agrestem, & oleraceam esse herbam: facile quis nosse poterit Trasorum plantam, in qua nihil penitus oleracei percipitur, non esse Oloconitidem. Cæterum nec potest Trasum esse Mamira, quia Mamira Auicennæ testimonio medicamentum acrius est, quam Vena tinctorum, quæ illi Chelidonium designant, & calidum, & siccum in fine secundi ordinis. Præterea Mamira Auicennæ abstergit, mundat, prouocat, attrahit, præsertim à capite pituitam, si mandatur, vel naribus sursum trahatur. Quinetiam præstat ad Ictericiam, & dolores intestinorum, quæ omnia proculdubio in Traso desiderantur. Nec potest Trasum dici Mamira, eo quod radiculas geniculatas habeat. Nam id asserere ex hac tantum nota maxime fuerit absurdum, cum innumeræ habeantur plantæ, quæ geniculatas edant radices. Porro nec Oloconitidem Mamiram esse putamus, quando hæc Auicennæ testimonio acutior est Chelidonio, illa vero Hippocratis autoritate dulcis. Verum si quis Mamiræ notas ac facultates diligenter explorauerit, facile conijcere poterit parum, vel fortasse nihil, ab Anemone distare. Etenim Dioscoridi Anemone radix est Oleæ magnitudine, quæ veluti geniculis quibusdam cingitur, vis illi acris, & ea de causa succus naribus infusus, purgat caput, Commanducata radix pituitã trahit, decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus, cicatrices eorundem, & hebetudines emẽdat, sordida vlcera abstergit, lac prouocat copiosum, menstrua scit vellere imposita, & lepras exterit. Quæ omnia adeo cum Auicennæ Mamira conueniunt, vt nihil impediat, quin Mamira & Anemone nihil inter se differant. Conferamus, obsecro, mi Faloppi, Auicenam cum Dioscoride, vt clarius lucidiusq; nostra comprobetur opinio. Mamira (inquit Auicenna) nodosum est, acutius Chelidonio, abstersiuum, mundificatiuum, & prouocatiuum. Quibus optime recteque correspondent, quæ scribuntur à Dioscoride, cum inquit: Anemone radix veluti geniculis quibusdã cingitur, vis illi acris, sordida vlcera abstergit, lepras eximit, lac copiosum prouocat. Item Auicennæ Mamiræ succus extrahit humiditatem grossam ex capite, & mundificat superfluitates cerebri: Id quod etiam Dioscorides de Anemone scribit cum ait: Succus naribus infusus purgat caput. Præterea Auicennæ testimonio Mamira confert dolori dentium, sed & idem videtur de Anemone annuere Dioscorides quum inquit: Commanducata radix pituitam trahit, nam fere omnia, quæ mansa pituitam trahunt, dentium dolores mulcent, vt exempli gratia Pyrethrum, de quo scribens Dioscorides, Pyrethrum, inquit, pituitam elicit, ideo in dolore dentium auxiliatur. Atqui id clarius confirmat Plinius libro 21. cap. 23. vbi apertissime Anemones radicem dentes sanare scribit, si commanducetur. Id quod etiam confirmat Marcellus antiquissimus Medicus cap. 2. vbi de dentium medicamentis agit. Deinde ait Auicenna, mundificat albuginem & acuit visum. Cui maxime astipulatur Dioscorides, quod scripserit mederi Anemones radicem oculorum inflammationibus, & cicatrices eorundem & hebetudines emendare. Adhæc, inquit Auicenna conferre Ictericiæ, quod in Dioscoridis Anemone non reperitur. Sed cum à Galeno scriptum sit libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, Anemonem omne genus vasorum orificia reserare, nihil prohibet, quinetiam Anemone Ictericiam curare valeat, & menses remoratos pellerere, vt Dioscorides inquit. His itaq; sic collatis, prorsus adducor, vt credam nihil aliud esse Auicennæ Mamiram, quam Anemonem Dioscoridis. Nam præter hæc (quod viderim legerimque) nulla extat planta, quæ magis suis facultatibus cum Chelidonio cõueniat, quam Anemone. Quod cum animaduertisset Dioscorides, non longe à Chelidonio descripsit Anemonem. Nec nostræ opinioni obstare videtur, quod Paulus & Anemonis, & Mamiræ meminerit. Siquidem is (sit tamen tanti autoris venia dictum) se parum in simplicium historia & cognitione fuisse versatum ostendit, quando ea, quæ breuissime admodum de Simplicibus medicamentis habet, ex se ipso haudquaquã depromit, sed modo ex Dioscoride, modo ex Galeno transcribit, quemadmodum, & alia omnia quæ in suũ volumen congessit. Quo fit vt mirari desinam, quod quandoque aberrauerit Paulus in earum stirpium nomenclaturis, quæ ab aliis, nouis quibusdam describuntur nominibus. Id quod iamdiu nouisse nostræ tempestatis eruditissimos quosque Medicos non ambigo. Eodem etiam pede claudicasse Auicennam animaduerto, quippe qui nomenclationum varietate delusus (quibus pro suo arbitrio varii vtuntur autores) bis Anemonæ meminit. Nempe

Oloconitidis examinatio.

Hippocratis verba ponderanda.

Rationes contra Guilandini sententiam.

Trasorũ examinatio.

Trasi temperatia.

Trasum vbi plurimum.

Mamiræ examinatio.

Mamirę facultas.

Mamirã non esse Oloconitidẽ.

Mamiram ab Anemone nihil distare.

Omnia quæ per os pituitam deponunt dolori dentium conferunt.

Paulus notatur.

Auicenna notatur.

primum cap. 486. sub Mamiræ titulo, & deinde capite 664. sub nomine Sakaik, quod pro certo crediderit ob appellationum varietatem Sakaik & Mamiram diversas esse stirpes, quemadmodum in aliis nonnullis eundẽ similes lapsu cecutire observauimus. Atq; id plerunque iis accidere solet, qui ea ab aliis transscribunt, quorum nulla, vel admodum tenuis est experientia. Hæc itaq; si tuus perpendisset Guilandinus, non adhuc suam in re herbaria deprehendisset ignorantiam? Tam ne temere cæteris, qui plurimum temporis & laboris huic facultati impenderunt, insultasset? Mirum mihi Faloppi doctissime, videri crebro solet, quosdam homines sui penitus adeo immemores, vt nescio qua facultate, quibus digitis aut vnguibus, cœlum, terram, & omnia metiri cõtendant. Qui dum vano quodam tinnitu, & mera iactantia reliquorum nituntur explodere labores, vt nobiẽ facilius suas cõmendent nenias, aliud nihil assequuntur, quam vt inaniter tinniendo omnibus suam retegant, quæ latebat, inscitiam. An non hunc fructum suæ temeritatis, & arrogantiæ nactus est Guilandinus? Audi, obsecro, mi Faloppi tu, qui plurimos ingenio, doctrina, & autoritate præcellis, quam etiam Guilandinus in hoc seipsum vincat. Nam quo magis Guilandini epistolam perlego, eo plus eius ridendam imperitiam detego. Ipse enim dum contra Bellunensem Granum Zelim apud Serapionem non esse Trasum, siue Dulceghinum perperã contendit, Æthiopicum piper (vt etiam Gesnerus annotauit) cum Grano Zelim turpiter confundit, de quibus vno & eodem capite scribit Serapio his verbis: Habzelin granum est pingue, Ciceris magnitudine, citrinum exterius, & album interius, & habet bonum saporem, & defertur ex terris Barbariæ, & nominatur Piper Nigrorum. Verum Piper Nigrorum secundum veritatem est aliud, & in Barbaria nominatur Croni, & est simile Faseolis in forma sua, nisi quia grana eius, & cortex sunt minora Faseolis, & habet colorem nigrum, & confert doloribus dentium. Hactenus Serapio. At Guilandinus magnus Serapionis interpres ea omnia, quæ de Æthiopico pipere Serapioni describuntur, ad Granum Zelin refert, & Bellunensem (quãtum mea fert opinio) perperam impugnat. Etenim hallucinatus non videt, quam aperte Serapio Æthiopicum piper tum notis, tum facultatibus a Grano Zelin distinguat. Denique cum scribat Serapio, Habzelin granum esse pingue, magnitudine ciceris, citrinũ exterius, & album interius, boni saporis, quomodo quis imaginari poterit, ipsum dixisse, quod sit simile Faseolis, & quod habeat colorem nigrum & saporem acutum, sicut piper. Si (vt Guilandinus falso interpretatur) de Grano illo Zelin intelligeret Serapio. Nonne hisce verbis luce clarius palam est hic Serapionem piperis Æthiopici historiam describere. At cum Guilandinus ad scribendum potius videatur adductus calumniandi causa, quam sustinendæ indagandæq; veritatis, magna sane cum ignominia autorum sententias ad suas inuertit chimeras. Quod si fortasse negabit, fateri cogetur suam in Serapione inscitiam. Verum cum vtrunq; illi magno dedecori ascribi possit, suæ vel ignorãtiæ, vel temeritatis pœnas merito dabit. Porro is Bellunensem deridendum temere clamat, quod scribat Habzelin nil aliud esse Mauritanis, quam id, quod Veneti Dulcichinum vocant. Sed mea quidem sententia non solum is longe magis deridendus fuerit, sed etiam acriter accusandus. Quippe qui Bellunensem & perperam, & citra omnem rationem deridendum censeat, & qui vel sua imperitia Serapionem non intellexerit, vel fortasse malitia corruperit. Bellunensis enim cum diu in Africa fuerit versatus, adeo vt Arabicæ linguæ peritissimus euaserit, & ibi Trasum, vel Dulceghinum viderit, & nomen eius Arabicum recte obseruauerit, quis præter Guilandinum adeo fuerit vecors ac temerarius, vt dicat hac in re ridendum esse Bellunensem? Quis eius opinioni, & genuinæ interpretationi merito non subscripserit? Profecto nemo. Præsertim quum scribat Auicenna Granum Zelin calidum esse, & humidum, quinetiam impinguare, & semen augere. Quas quidem facultates Dulceghino omnes proculdubio adscribunt. His cum etiam subscribat Guilandinus, quid pluribus opus est eius confutare petulantiam? Adhac comprobatur Bellunensis sententia Serapionis autoritate, qui Habzelin granum asserit esse pingue, id est carnosum, boni saporis, id est, dulce, citrino cortice, & alba intus medulla. Id quod in Dulceghino luce clarius cernimus. Nec obstat quod Dulceghini, qui in Veronensi agro proueniunt ciceribus sint maiores, quando qui Africam perlustrarunt, eosdem longe minores ibidem nasci fateantur. Quæ omnia etiam confirmant, quæ præter hæc a nobis contra Guiland. sententiam scribit Gesnerus, qui illum inconstantiæ astute notat, quod alias ad se Dulceghinum pro Mamira miserit, quod tamen negabat esse Oloconitidem, & ea propter Oloconitidis etiã semen Guilandinum misisse scribit, ex quo fortasse admirandum aliquod monstrum prodiit in lucem. Quod autem Doronicum cuius passim in Myropolis est vsus, Mamiras non sit, tametsi contrarium sentiat Fuchsius in Nicolai Myrepsi annotationibus, ego quidem non ambigo, dissentio tamen a Guilandino, quod Doronicum nostri vsus, tam id, quod in Orientalibus prouenit regionibus, quam aliud, quod in Europa nascitur, non existimem esse legitimum. Nam quanquam hoc probare nititur Guilandinus Ruellii, Leoniceni, Fracastorii, Manardi, Cardani, Mundellæ, Brasauoli, & nostra etiam autoritate: nil tamen affert, quod iure aliquo admitti possit. Quippe quantum ad me attinet, nescio quo pacto Borussus ille audeat me autore affirmare Doronicum vulgaris vsus, legitimum esse Doronicum, de quo scripsere Mauritani, quum id ego nunquam affirmauerim, neq; negauerim. Atqui si meam de Doronico debeam in medium afferre sententiam, dicam ingenue legitimo nos carere. Cum enim Auicenna Doronicum excalfaciat, & siccet ordine tertio, suaq; vi valenter flatus dissoluat, non video cur Doronicum nostrum, legitimum appellari possit, ac debeat, quum nulla in eo reperiatur qualitas, quam non obscura dulcedo, cuius nullus est inter Arabas qui meminerit. Cæterum inanis, & friuola est Guilandini ratio, quod velit nullam aliam ob causam Doronicum, quod in Europa nascitur, linguam minime vellicare, vt Orientale, quam regionum, vel soli discrimine. Etenim tametsi (vt ipse asserit, & nos quoque alias scripsimus) non desint plantæ, ac radices, quæ in quibusdam regionibus nascuntur acres, in quibusdam vero insipidæ (vt constat exempli gratia de Acoro, & minori Chelidonio) non tamen est hic admittendum friuolum Guilandini argumentum, eo quod etiam Doronicum Orientale, quod pro legitimo affertur, omni penitus acredine destituatur. Quod si degustasset Guilandinus, vt decebat tam admirabilem stirpium indagatorem, facile quidem errorem hunc euitare potuisset. Cæterum quomodo fieri possit, vt Doronicum & Mamira, vnũ & idem possint esse medicamentum (vt Fuchsius existimat) nulla prorsus est ratio, tum quod Auicenna de vtroque diuersis scripserit capitibus, tum quod medicamenta sint diuersis prædita facultatibus, tum quod a nobis superius luce clarius comprobatum sit, nil aliud esse Mamirã quam Anemonem. Nec obstat quod vtrunq; sit acre, & calidum (de legitimo Doronico loquor) Quippe innumera sunt medicamenta, quæ acredine pollent, & in qualitatibus conueniunt, nec tamẽ sunt eadem. Nec pariter obstat quod Doronicũ & Mamiras pa-

Animaduersio in Guilãdinum.

Dè grano zelim.

Habzelin quid.

Piper nigrorum.

Guilandinũ calumniandi causa tantum scribere.

Bellunensis defenditur.

Granum Zelin Dulceghinũ esse legitimum.

Guilandinus à Gesnero notatus.

Probatur Doronicum, non esse Mamiram.

Doronicum nostri vsus adulterinum.

Doronici legitimi facultas.

Doronicũ à Mamira differt.

Medicamentorum similitudo plurimos fallit.

rum forma videantur differre. Etenim plura sunt (vt alias diximus) quae, cum tamen sint diuersa adeo sibi facie correspondent, vt quandoq; peritos etiam medicamentorum exploratores fallant. Caeterũ an Graecis Carnabadium idem designet, quod Mauritanis Doronicum non adeo compertum habeo, vt mihi non relinquatur dubitandi locus. Siquidem Nicolaus Myrepsicus antidoto 429. quod ex Hermodactylo, id est, de Behen, appellat, habet Cumini Aethiopici, hoc est, Carnabadii. Actuarius vero in quodam antidoto ad cordis vibrationem, sensuum stuporem, inuoluntarios fletus, tremores, & terriculamenta (si tamen recte interpretatur Ruellius) habet Carnabadii, id est, Doronici, sed mihi non constat, quum Actuarii Graecus codex non sit ad manus, quod hactenus à nemine (quod sciam) sit excusus, an illud id est Doronici, Actuarii sit, vel interpretis. At Simeon Sethi de Carnabadio Graece scribens, quid sit non explicat, quanquam ex facultatibus, quas illi reddidit, facile coniicitur, nil aliud illi esse Carnabadum, quam Cari semen. Quo fit, vt non parum sit ambigendũ, quis horum rectius Carnabadium fuerit interpretatus. Antidota autem tam Nicolao, quam Actuario descripta, vtraq; ad Cardiacam, cordis palpitationem, & melancholicos affectus praestant. Quamobrem Actuarii sententiam probarem, si scirem illa Ruellii non esse verba. Nam Doronicum Mauritanorum omnium consensu, praesertimq; Serapionis & Auicennae, ad cordis vibrationem mirifice confert, & cor ipsum admodum roborat, quae tamen vires in Cumino illo Aethiopico & Caro, autorum omnium consensu desiderantur. Verum si quispiam argueret, quod in hoc antidoto Cuminum vel Carum addatur, quod vtrunque flatus propellat, quibus plerunq; hypochondriaca gignitur affectio, à quo cordis palpitatio, & atrabiliarii excitatur morbi, illi sane facile responderi poterit, non modo praestare Doronicum, quod legitimum sit, ad cordis affectus, & hilaritatem conciliandam, tum Serapionis, tum Auicennae testimonio, sed ad ventris, & vteri dolores, à crassiori flatu excitatos. Nec tamen ob id velim me hac omnino affirmare censeas. Cum enim nihil solidi, certiq; mihi sese offerat, quo vere asserere possem Carnabadium esse Doronicum, haudquaquam id ausim decernere, eoq; praesertim, quod hisce diebus nuper elapsis Gulielmus Quacelbenus Flandrus eruditissimus Medicus, & rei plantariae studiosissimus Constantinopoli, vna cum plerisque aliis peregrinis ac raris simpl. medicamentis ad me miserit Aethiopicum Cuminum, cui Carnabadium inscriptũ erat, ea fortasse ratione (vt puto) quod ibi à Graecis ita Cuminum illud vocari audierit. Nec placet eorum opinio, qui Doronicum Orientale Pauli Arnabonem esse existimãt, quod nusquam apud Arabas legerim, viderimque Doronicum addi in vnguentis odoris gratia, nec quod eorum aliquis Cassiae, & Carpesio illud viribus simile fecerit. Caeterum si Pauli Arnabonem, & Auicennae Zarnabum recte expendamus, nil aliud clarius veriusq; repraesentabunt quam postremum Serapionis Zurumbetum. Quamobrem manifeste hallucinatur Gesnerus in sua epistola ad Guilandinum, dum falso in Zurumbeto me accusat. Quippe qui existimat posterius Serapionis Zurumbetum esse Carpesium, cum tam apud ipsum quam apud caeteros Arabas nil aliud sit Carpesium, quam Cubeba. Nam vbi Paulus Arnabonem suum Carpesio facultate similem facit, Serapio Zurumbetum Cubebis comparat. Praeterea quum Galeno libro primo de Antidotis Carpesium herba sit, non arbor magna, vt de Zurumbeto scribit Serapio, cadit periitq; Gesneri sententia, qui perperam in me inuehitur, ac praeter omnem rationem scribit, quod duo capita de Zurumbeto Serapionis simul confuderim. Atqui potius mihi videtur confusus Gesnerus, cum certo putet posterius Serapionis Zurumbetum, quod nos iam dudum scripsimus esse Pauli Arnabonem, esse Carpesium. Non equidem alia de causa dixisse illum me haec duo capita confudisse crediderim, quam quod primum Zurumbetum, Serapionis Zedoariam fecerim. Caeterum cum legatur in principio huius capitis Zurumbet, id est, Zedoaria sunt radices rotundae similes Aristolochiae, & idem de Zedoaria asserat Auicenna, non ab re mihi factum constat, si primum hoc Zurumbetum Zedoariam fecerim. Praeterea cum Serapionis Zurũbetum primo loco descriptum conferat morsui venenosorum animaliũ, vt Auicennae Zedoaria, non video sane quid obstet, quin hoc Zurumbetum Zedoariam designet. Quo fit, vt iniuria me accusauerit Gesnerus. Etenim haec ego haudquaquam confudi, sed per se ipsa confusa spectantur. Quippe Serapio primum sui Zurumbeti caput vna cum Zedoaria confundit, vel quod similia fuerint inter se medicamenta, vel facultate paria, vt testatur apertissime Auicenna, vbi de Zurumbeto egit. Verumenimuero, vt res tandem ad calcem redigatur, primum Serapionis Zurumbeti caput confusum pronunciamus, quod in principio de Zedoaria, in processu vero ad calcẽ vsque de Zurumbeto tantum agat: Secundum vero non aliud esse medicamentum dicimus, quam Pauli Arnabonem, & Auicennae Zarnabum. Verum, vt nihil intactum relinquamus, dicendum est mihi aliquid etiam de Moly, in quo cẽsendo postquam pluribus probare contendit Guilandinus contra Gesneri sententiam, Dioscoridis Moly non esse Oloconitidem, reliquum est (inquit) vt pari ratione Moly Dioscoridis excutiam, perpendamque vera an falsa sint, quae à Deo illo Herbariorum Matthiolo traduntur, Moly ignotam Italiae esse plantam dicenti. Quibus sane verbis suam in nos inuidentiam apertissime declarat. Nam quanquã prius quasi iureiurando dixerit, non is sum, qui cauillis & imposturis inanem gloriolam aucupari velim, mẽtiri nescio, nec si scire velim: hic tamẽ sui ipsius oblitus, sibi sane plurimũ, non mihi imponit. Sed vtinam Guil. hic sui sit memor, vtinã hic cauillis & imposturis inanẽ gloriam aucupari nolit, vtinã hic mẽtiri nesciat. Itane me dixisse, vel vnquã cogitasse affirmat? Nusquã (me hercule) scripsi ego Moly esse plantã Italiae ignotã. Scripsi quidẽ me hactenus in Italia reperire nõ potuisse Moly quod Diosc. delineationi respõderet, nec sciuisse ab aliis inibi fuisse repertum, aut aliunde eo aduectum. Quae verba quantũ distent à Guil. calumnia, vnusquisq; sane mentis facilime dignoscere poterit. Sed is recte cauillis se ipsum fallit, cum tam stolide hallucinetur, vt credat caninum Allium à Hieronymo Trago, secundo loco appictum, esse Moly. Etenim Diosc. planta est Moly, quae folia habet gramineis latiora, humi sparsa. florẽ albae violae similem. sed minorẽ, magnitudine violae purpureae aemulum; lactei coloris, & caulẽ candidũ quaternorũ cubitorum. At allium alterum, à Trago caninũ appellatum, folia gerit gramineis angustiora. sursum spectantia. flore Lilio conualliũ aemulo, violae purpureae longe minorẽ, caulem viridem nunquam spithama, aut ad summum cubito, longiorem. Quae quidẽ nota, si recte expendantur. facile palam fiet, quam magna sit Guiland. vanitas, quam insolens inscitia. Sed quo autore ista proferũtur in medium? Vnde ista erũpunt? Ex Gal. fortasse dicet, & ex eo libello, quo obsoleta Hippocr. clariora facit. O faelicem interpretem, ô admirandum rei plantariae indagatorem, qui μώλυζα apud Hippocratem, μῶλυ interpretatur. Subinde vero, vt suã inanem cõprobet opinionem, falso asserit Gal. eo in loco μῶλυ interpretari Alliũ, quum apertissime scribat nõ μῶλυ sed μώλυζα Hippocrati vocari Allium capitis simplicis, nõ in spicas diuisum.

Carnabadii examinatio.

Orientale Doronicum non esse Pauli Arnabonẽ.

Zarnabum.

Zurumbetum.

Argumenta contra Gesneri opinionem.

Carpesium.

Serapionis error.

De Moly.

Guilad. inuidẽtia declaratur.

Guiland. calumnia.

Moly descriptũ.

Guiland μώλυζα perperam interpretatur.

Quae

Quo fortasse vtitur Hippocrates, quod aptius altero sit ad supponendum, & vuluis inijciendum. Hinc itaque palam fit Guilandini malitia, qui, vt probet Caninum Allium esse μῶλυ, illa Galeni verba in suam peruertit sententiam, id quod facile deprehendi poterit, si Galeni verba recte perpendantur, quæ ita scripta reperio. μώλυζα, σκόροδόν ἐστι ἁπλῆν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διῃρημένον εἰς ἄγλιθας. Τινὲς δὲ μῶλυ, id est, Molyza est Allium, simplex caput habens, & non diuisum in nucleos: Quidam vero Moly. Quibus verbis maxime constat, non probasse Galenum eorum sententiam, qui μώλυζαν μῶλυ interpretabantur, quum ipse apertissime dicat μώλυζαν Hippocratis nil aliud designare, quam Allium simplex caput habens. cumque etiam non ignoraret μῶλυ contraria vi pollere, quod vuluas occludat, non reseret. Quid igitur aliud profitetur Borussus ille, quam petulantiam, malitiam, maledicentiam? Quid aliud molitur, quam cauillis detrahere, obtrectare, autorum sententias euertere, & falsa pro veris asserere? Non enim (inquit) eo dementiæ veni, vt Matthioli pellem Borussiaco corio anteponam. Atqui tametsi hic stultissime (vt alibi diximus) loqui videatur, in hoc tamen plurimũ sapere demonstrat, quod corium illud suum tanti faciat, præsagiens fortasse sibi aliquando vsui fore. Quamobrem corium illud diligenter inunctum asseruare poterit, & pro thesauro recondere. Nam quid valentius, quid aptius ad tympanum faciendum, vel Musicum suæ gentis vtrem constandum, quam Guilandini corium? O infœlicem hominem, qui putat non solum maledictis, sed etiam minacibus verbis terrorem nobis incutere. Dabunt, inquit, tandem imperitiæ suæ pœnas, quas caueat, si non sapuerit, ne ipse primus experiatur. Vidi quidem longe antea, quam fortasse Guilandinus hunc Galeni locum, quamuis is temere me illum nec vidisse, nec legisse censeat. Legi sane, ac vidi, sed non vt ille perperam intellexi. Moly itaque Allium non est, sed Molyza Hippocratis, Galeni testimonio Allium designat integri capitis. Quo fit, vt si dixerim hisce rationibus, & autorum testimoniis persuasus, me hactenus Moly non reperisse in Italia, non propterea tam acriter accusari debeo, vt Guilandinus, qui tam admirandum monstrum pro legitimo Moly in medium affert. Cæterum nec facile Gesnero accesserim, quod putet Dioscoridis Moly esse Hippocratis Oloconitidẽ: Siquidem contrariis omnino constant facultatibus Oloconitis & Moly. Etenim hoc Galeni autoritate, contrahentis est facultatis, adeo vt cum farina Lolii suppositum, apertas valeat occludere vuluas, illa vero maxime aperire. Certant inter se de Moly Guilandinus & Gesnerus, (sed vt ingenue fatear, & vt Gesneri viri alioqui non vulgaris pace dicam quod sentio) tanquam cum Tyresia talpa, cum hic vterque cæcutiat. At quid nunc de Homerico illo Moly in medium afferam sane non habeo, nec etiam quod probem Guilandini sententiam, qui temere (vt solet) affirmare videtur, nil aliud per Moly intellexisse Homerum, quam Cynospastum, siue Agleophotin terrestrem Æliani, siue Baaram, de quo libro septimo capite vicesimo quinto de bello Iudaico meminit F. Iosephus: Sed falli decipique Guilandinum in hoc, vt etiam in cæteris facile palam fiet: Siquidem Homerus in Odyssea Moly sui radicem nigram esse scribit, his versibus.

Guilandini petulantia.

Guilandini corium quibus vtile.

Gesneri opinio reprobata.

Guilandini sententia de Moly Homerico improbata.

Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί.

At Iosephus Baaræ radicem flammeo colore nitescere asserit, adeo vt circa vesperas videatur veluti iubar fulgurans. Verum quoniã fabulosa perpetuo despexerim, etsi longe plura hic aduersus Guilandini ineptias afferre possem, ea tamen potius silentio duximus prætermittenda, quam in medium proferenda. Porro Gesnero gratias habeo ingentes, quod contra Guilandinum causam meam susceperit, si tamen hoc ipsum fecit defendendæ potius veritatis, & nostræ vindicandæ calumniæ causa, quam illius accusandæ insolentiæ. Hæc itaque sunt spolia (mi candidissime Faloppi) quæ profligato Guilandino tibi mittenda duximus, quod te mirum in modum semper dilexerim, ac etiam plurimum obseruauerim, quem mihi fortuna dedit, non modo amplificatorem dignitatis meæ, sed etiam inimicorum vltorem. Quandoquidem præterquam, quod id mihi pollicentur tua in me præstita officia non desunt sane studiosi isthinc ad nos remeantes, qui nõ solum de tua admirabili virtute, eruditione, integritate, humanitateq; plurimum commemorant: sed sæpe, ac sæpius audiuisse Faloppium (quæ tua est beneficentia) de Matthioli doctrina, eruditione, ac laudibus publice disserentem prædicant. Quamobrem si tu is es, qui tuis sententiis me sæpissime ornasti, qui tuis præconiis, qui summis tuis laudibus vsq; ad sydera me euexisti, verendum mihi non est, si quis tam impudens in posterum fortasse emerserit, qui nostris syncerissimis conatibus obesse voluerit, quin tua doctrina, eloquentia, & autoritate, quibus maxime præstas, me absentem defensurus sis: Nam hæc omnia sic in te elucescunt vt cum quolibet antiquorum comparari possint tuæ virtutes. Interim me excuses velim, si vehementius, quam nos decere putas, ac acrius quam pro more antea consueuerim, in Guilandinũ dixerim. Siquidem cum nullus hic offeratur lenitatis locus, seueritate putaui reprimendam esse huiusce conuiciatoris impudentiam. Plura tamen non dicam, ne in quo obiurgem, id ipsum videar imitari. Vale Italiæ decus, mei non immemor.

Baara apud Iosephum.

Pragæ Calendis Ianuariis.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER TERTIVS.

GVLIELMVS QVACELBENVS CVRtacen. Physicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de plantis quibusdam peregrinis Constantinopoli à Quacelbeno missis.

NOn tam temere vtilissimas tuas occupationes, reiq́ herbariæ iam tandem reuiuiscenti in primis necessarias, Doctissime Matthiole, interturbarem, nisi mihi de summa tua humanitate, qua ex æquo omnes prosequeris, vel ex sola Magnifici Domini mei Oratoris testatione constitisset, vt nihil vereri debeam, quin amicissime has primas meas salutationes sis accepturus. Neque vero illæ ab ignoto prorsus homine venient. nam quamuis vix bis præsens te præsentem conspexerim (prohibebat enim tui conueniendi cupidissimum familiarius tecum agere morbus, quo superiori itinere reuersus Vienna distinebar, grauissimus & diuturnus) absente tamen iam secundo Byzantium, atq́ inde etiam ad Pontica vsq́ Cappadociæ Amasseiam comite vsus sum assiduo & suauissimo, atqui nec comite tantum verumetiam præceptore fidelissimo, & ex quo emolumenti plurimum fructusq́ percepi. Luculentissimis profecto tuis in Dioscoridem commentariis totum debeo quicquid hactenus de herbarum, aliorumque simpliciũ medicamentorum natura, solidæ cognitionis assequutus sum. Flagraui quidem ego ab ineunte ætate illorum cognoscendorum non mediocri desiderio. sed quod non parum relaxarunt doctissimorum nostri temporis de vnaquaque fere planta variæ atque incertæ disceptationes Seplasiariorum, quibus Medica materia, curam atque scientiam superiores Medici detestabili quadam sua vecordia, & magna mortalium ægrorum pernicie reliquerant, extrema ignorantia: deinde hinc Græci, inde diuersa sentientes Arabes: postremo quod nullus in vniuersum prodiisset, cui velut certo in tanta via incertitudine ductori tuto confidi posset. Sed postquam semel in publicũ editas eruditissimas tuas, plenissimasq́ in Dioscoridem enarrationes vel à limine tantum salutassẽ, recepto protinus animo, cœpi maiori longe, quam antea vnquam, rei herbariæ studio teneri, confirmata penitus in hoc animi sententia, nos talem in hoc scientiæ genere instauratorem nactos esse, qualem superioribus annis in anatomicis administrationibus doctissimum Andream Vesalium. Scripserunt de eadem materia ante illum complures, sed quos post se multis parasangis reliquit. Scripserunt quoque ante te non pauci atque huius tempestatis Medici celeberrimi, sed qui libenter nisi philautia quadam transuersi rapiantur, tibi palmam sint cessuri. Ita accurate, ita dilucide, ita ad numerum apposite omnia pertractas. Habuit Vesalius (vt in comparatione persistam) suos æmulos non ignobiles viros, habes & tuos, sed quos vt ille facile, pugnante pro te inuicta perpetuo Veritate, retundes. Patiaris obsecro, doctissime Matthiole, me mihi in hac parte indulgere, neq́ vnquam in animum inducas, me leuiter potius adulantem tibi, quam vere, atq́ ex animo hæc scribere. Adulandi namque nulla mihi necessaria causa incumbit, vt plurima sunt è diuerso, quæ, vt quam optime tibi velle debeam, de te quam optime sentire, ac loqui, hortantur, atque etiam impellunt: eruditio tua summa, iudicium de re herbaria exactissimum, studium iuuandæ Medicinæ, qua parte iam maxime laborat, indefatigatum, lucubrationes postremo tuæ laboriosissimæ, ex quibus eos progressus me iam fecisse in simplicium medicamentorum notitia sentio, facturumq́ indies maiores spero, vt tandẽ illa ardenti meo cognoscendi desiderio satisfactũ iri confidam: sed de his satis. Ad ea conuertar, quæ potissimũ huic epistolæ scribendæ causam dederunt, quæq́ quod, ad susceptum tibi negotium, proxime faciunt, non ingrata futura satis scio. Magnificus Dominus orator Augerius à Busbeck non minori, quam ego noscendi res naturæ mirabiles studio captus, quo nescio an aliud homini libero & nobili conuenientius excogitari possit, cũ priori itinere præpropero & impræmeditato, multa sibi ad animum suum explendum defuisse animaduerteret, secundo Byzantium remissus, de asciscendo in familiã suam inter cætera perito aliquo pictore. cuius opera adiutus, quæ minus commode auehere posset, depicta saltẽ, quam optime referret, cogitabat, impulsus quoque ad hoc Serenissimi Principis Ferdinandi, &c. Domini tui atq́ nostri, missis ex Oenisponte literis, quæ de referendis in librum aliquem peregrinarum arborum, cuiusmodi hic complures reperiri certum est, imaginibus, agebant. Constantinopolim igitur reuerso, & diligenter sibi commissam prouinciam tractanti, quam non leuem tantum promptissima tanto Principi obsequendi voluntas, sed suauem etiam animus natura eo propensus, faciebat, superuenerunt alteræ eiusdem instituti literæ à Gastaldo

Regio, tum temporis apud Venetos, Oratore, quæ de transmittendo hinc tuo Acoro illum commonebāt, quod quia non tam Principis, quam tuo nomine fieri intelligeret, cœpit non solum de mittendo Acoro, neq; de arboribus exoticis tantum, verum etiam omnis generis plantis raris (præcipue quæ in tuis commentariis, aut ipso etiam Dioscoride desiderantur) & nostro orbi incognitis animalibus, quantum per negotia legationis difficilime conceditur, depingendis curare, id quod hactenus ob durissimam, qua hic viximus, conditionem, non omnino successit pro animi sententia, successurum tamen non infœliciter sperarem, modo optata tam diu pacis tempora tandem elucescerent, & studium suum non ingratum Sereniss. Principi, neque impensas difficiles fore intelligeret. Locus enim hic est ad ista accommodissimus, Ponto herbarum omnium (vt pernosti) parenti fœcundissimo, Asiæ item & celebrioribus mediterranei Insulis vicinus, Emporium præterea omnium rerum abundantissimum. In primis vero earum, quæ raritate commendantur, trahentibus huc ex omnibus pene orbis regionibus, externos mercatores, primorum procerum studiis, qui mercium nouitate præ cæteris hominibus, quos vsquam vidi, vel maxime delectantur. Porro cum huiusmodi mercium nonnullas ad Serenissimum Archiducem dominus Orator, data per collegarum suorum discessum occasione oportunissima, mittere constituisset, nā illius mandato emendas Viennæ susceperat, adiunxit in tuam gratiam cistellam quandam iis medicamentis instructam, quæ, vt ex tuis commentariis cognouimus, tibi optata iam diu aduenient. De his ob id breuē narrationem adiiciendam putaui, quod, quædam sint nostris antehac (ni fallor) penitus incognita, quædam nota quidem, sed tanta cum aliis quibusdam similitudine coniuncta, vt vix à perito harum rerū inuestigatore exacte discerni possint. Nomina & facultates, duo potissima ad cognoscendam vniuscuiusque rei naturā instrumenta, partim à Pharmacopolis, partim à factitantibus hic Medicinam Iudæis, accepta coniunxi, quod non parum ad faciliorem illorum perscrutationē tibi commodatum censerem. Nihilominus tamen omnia exactissimo tuo iudicio perpendenda relinquo, illud vnum iterum atq; iterū rogans, vt has meas primitias, velut messis è tuo semine propagatæ, benigniter suscipere digneris.

Calamus vulgaris, est Acorus.

CALAMVM vulgarem, quem Acorum in tuis commentariis esse affirmas, nec male meo iudicio illi conueniente Dioscoridis descriptione, Dominus Orator dato commeatu per Seplasiarium quēdam Fulginatem, cuius apotheca in Pera est, non procul à Nicomedia, ex vastissimo quodam lacu deferri curauit. Attulit ille complures plantas, inter reliquas tantū vna quidpiam angulosum velut cauli simile gerebat: vertice truncum, exaridumq;, ex latere vero oblique eminebat aliquid, non dissimile, aut plantaginis capitello, aut auellanæ nucamento, digitali longitudine, quod paucis post diebus, ad vitiginei floris modum efflorescere visum est, idq; paulo ante Calend. Maias, post vero aliud floris vestigium nullum apparuit, licet plantas amplissimis vasis impositas, affusa indies ad semipedalem altitudinem aqua (sic enim dicto lacui innascebantur) eam ob rem hucusque dominus Orator asseruari curauerit, vt idcirco omnino metuam, ne si florem Iridis similem in Acoro requiras (cuius tamen non meminit Dioscorides) verus hic sit Acorus. Superiori Amasiano itinere, nō procul à ripis Halys, qui Galatiam à Cappadocia disterminat, viginti pene dierum itinere, me herbam vidisse recordor, cui optime Dioscoridis descriptio quadrabat, eamque habebat radicis diuisionem, quam appicta tuo libro, qui tum in curru præ manibus erat nobis, imago refert, odorata præterea erat, & candida, & quæ licet gustanti primum acris parum videbatur, tanta tamen postea acrimonia non solum fauces, verum etiam gulæ interiora vellicabat, vt proculdubio si non Acorus fuerit, plantam aliam insignem fuisse oporteat. Huius ob id potissimum memini, quod è medio caulis eminebat, qui circa Calend. Aprilis florem promittere videbatur. Extirpationem plantæ cum in reditum distulissem, vt auferendi recentiorem potestas esset, incidente sub illa grauissima domini Oratoris valetudine, dum illam sollicitus obseruo, immemor designatum locum præterii. campus is erat vastus, non lacustris, sed quem intumescens Halys aliquando inundaret.

Ruta syluestris seu Harmel.

Altera herba RVTA est syluestris, quam copiosissime toto itinere ab Amasia ad Sangariam vsq; nasci vidimus, ignotam tunc temporis, at post tamen cognitam, intellecto hic ab Arabibus illius nomine. Harmel enim isti, vt priores, qui de ea scripserunt, appellant, eodemq; modo inducta cerebro velut ebrietate quadam rerum tristium molestiam tollere asserunt.

Elissoth seu herba gladiolus.

Tertia hic vulgo ELISSOTH, vocatur, id est, herba gladiolus. vtuntur hac ad alui deiectiones, quem vero humorem purgando potissimum trahat, ex imperito istius discriminis vulgo cognoscere non potui. Experimento autem tentare in tanta aliorum mihi cognitorum copia, neque tutum videbatur, neque conueniens.

Alumen Iameni.

ALVMEN Iameni, sic à Persia regione, vnde aduehitur nominatum, vt hic volunt, namque aliter antiquum Arabicarum vocum in Auicenna interpretem exponere memini, rem factitiam esse ex insertis transuersim paxillis, aperte constat, cuius hic frequentissimus, præsertim in ocularibus equorum medicamentis, est vsus, hominibus quoque non insuetum rubentes inflammatione oculos illo molliter delinentibus.

Blatta Byzantia.

BLATTIA Byzantia ab vngue odorato, communiter huius vrbis Pharmacopolæ distinguunt, atq; hæc, quæ mittimus Blattia. Quæ vero tuo libro depicta sunt, vngues odoratos appellant.

Bozeth.

BOZETH an Alcyonii Milesii species sit, tuum esto iudicium. Dioscoridis certe descriptio non male conuenire videtur.

Chesmezen seu Acacalis.

CHESMEZEN tam vulgare hic ad oculorum morbos est remedium, vt tritum sit prouerbium. Si doleant oculi, habes Chesmezen. Petrus Bellonius in Gallicis suis commentariis de rebus Turcarum memorabilibus, Acacalim esse affirmat. Ex Ægypto sane adferri certo mihi constat, eaq; abundantia, vt nummulo, quantam vix requiras, emere possis.

Chrysocolla.

CHRYSOCOLLA quam mittimus, fossilis est, rara istis officinis, nam plerunque vt nostra factitia vtuntur. De hac si quicquam nostro aurifabro credere liceat, hoc tantum habemus, nostram longe ad auri ferruminationem efficaciorem esse.

Castaneæ equinæ.

CASTANEARVM species hic frequens reperitur, quæ ob id vulgo equinæ cognominantur, quod ternæ, aut quaternæ deuoratæ, pectoralium æquorum morbis, tussi præcipue, & anhelitus difficultati opitulentur.

Cardamomum.

CARDAMOMI species ex diuersis apothecis diligenter corrasimus. penes te sit liberum de illis iudicium

diciam. Turcæ huius urbis incolæ, communis aliquot seminibus, vini odorem tegere solent, alioquin non sine vitæ periculo se proditurí, si quando ad magistratus suos appellentur.

Carnabadium. CARNABADIVM ubi de Ornithogalo agis, cum Actuario Doronicum esse sentire videris. Nicolaus autem Myrepsus aliquoties Cuminum Æthiopicum interpretatur, cui adstipulantur duo manuscripta Græce dictionaria, quorum adhuc alterum apud nos habemus. Vulgo præterea nota etiamnum appellatio, ex cuius opinione iam illud mittimus.

Coulcoul. DE Coulcoul, & Hebulben, nil dum certi intelligere potui, nisi quod Coulcoul, quibusdã in delitiis sint, præsertim quando recentes ex Ægypto aduehuntur. Genus quoddam resinæ à Persa mercatore Capura vitæ

Capura vita. cognominatum, ob id Dominus Orator, quantum vis magno emendum putauit, quod illius nullam adhuc apud quenquam, nisi sub alio fortasse nomine mentionem factam intelligeret. Venerem in primis stimulare contraria virtute ab Arabibus attributa Caphuræ, idem mercator referebat. Odor certe saporque non mediocrem caliditatem possidere tantũ testantur. Hic admonendus es, dum imprudẽtius vitreum vasculum in quo asseruabatur tractarem, collisa ansula, particulam vnam atq; alteram vitri liquori incidisse.

Iuncus odoratus. IVNCVM odoratum ob antiquitatem odore euanido à Iudæo quodam pro vero, magno Dominus Orator redemit, mirum quanta acrimonia gustantis linguam mordicet.

Lapis Bezahar. LAPIS Bezahar è Persis mercatoribus è regione quadam Armuzio vicina, vt ipsi referunt, sed vereor ne falsè, apportatur, precio ob id grandissimo, quod rarior sit & illis non secus atq; Arabibus olim, præsentissimum aduersus omne fere venenorum genus præsidium habeatur.

Hæmatites. HÆMATITÆ nostro non male quadrarent Dioscoridis notæ, si de friabilitate tantum constaret: sed cum ea non vno solum modo in rebus consideretur, nihil fortasse impedit, quin hic sit Hæmatites, præsertim quando ad eos morbos à Medicis Iudæis hic adhibeatur, ad quos conducere affirmat Dioscorides, qui, vt non sunt vulgares, ita non vulgaris hic quoq; est precii.

Maslach. MAHVMETANI sua lege vini potu prohibiti, diuersi generis compositiones, inter quas communissima est, quæ vulgo Maslach dicitur, meditati sunt, quibus non dissimilem ebrietati, mentis alienationem sibi inducere consueuerunt. Atqui nec istam tantum, verum immanem quoque aliquando insaniam, quam nunc ad ponendam animi mœstitiam, nunc ad fugandum suborientem in rebus difficilibus pauorem, conducere opinantur.

Nux Farfalach. NVCES Farfalach ego tuas atq; Arabum, vomicas esse arbitror, propterea tamen mittendas censui, quod inter illas vna sit cortice superiori intecta, qualem me illic vidisse non recordor.

Nux Ægyptia. NVCIS quoddam genus ex Ægypto adfertur, cuius non externus tantum cortex fibrosus, glaber, colore subrufescente, sed & internus, si vera hic narrant, quod, qui recens mollescit, illius regionis hominibus pro delitiis expetitur. Illud de eo mirandum est, in tantam postea duritiem euadere, vt aptissimum hic habeatur terebrarum capitellum, in qua, velut in planulis cardines circumuoluuntur.

Nitrum. NITRO vero longo iam tempore destituimur, non sine maximo ægrorum incommodo. Bellonius in Ægypto se verum vidisse asserit, quod fidem aliquam mihi facit, cum ex Alexandria hoc nostrum aduectum sciam, neq; cum quoquam fossilium atq; nitro maiori similitudine conueniat, verum nitrum esse posse, quod si sit, quoniam abunde satis illinc aduehitur, quantum putas nostris regionibus adiumenti accessurum?

Glaucium. SADETHZ non minimi inter Iudæos nominis medicus, apertissimo errore (vt ex Dioscoride patet) Glaucium esse contendebat, ego æruginis potius scolaciæ speciem aliquam arbitror. Gustanti nescio quid sebacei saporis refert. atque ego profecto è seuo compositum esse aliquid putarem, nisi lumini admotũ non diffluere, quæ illius est natura, sed paulatim indurescere, post etiam siccitate aut ipso calore nimio dehiscere vidissem. Arabes hic Dembebe vna vocant. Ocularibus vero compositionibus plerunq; solet admisceri.

CASSABOVSSERIRE Bellonius in dictis suis commentariis, cum vulgo hic Pharmacopolarũ Calamum aromaticum esse opinatur, meo quidem iudicio absurdissime. Placet Auicennæ potius spodium esse, quod arundines vi ventorum & partium ad se inuicem confricatione adustas esse, videtur indicare, ac tale quidpiam huic arundini accidisse, aliquis non inepte dicere mihi posse videtur. Nihil tamen certi de hoc statuo, sed totum vt alia omnia priora ad tuum iudicium relego.

Zedoaria Indica. POSTREMA est Zedoaria Indica, vt præsentissimum ad quælibet pene venena creditum remedium, ita incredibili fere precio hic venale, vt si Arabũ iuramentis credere liceat, nullum vel maximis Principibus dignius munus excogitari possit.

HÆC, doctissime Matthiole maiori (vt ingenue fatear atq; ipsa orationis, & characterum inæqualitas testabitur) labore, & tibi gratificandi studio, quam cura & diligentia tumultuarie congesta, idcirco boni consulas, quod ad missam à Magnifico Domino Oratore cistellam, vt ante ostendimus, pene necessario videbantur adiicienda, pro iis vicissim, nisi maiores te occupationes alio auocẽt, liberrimum de omnibus tam missis quam scriptis iudicium tuum postulo. Latissimam præterea si placet earum rerum explicationem, quæ apud vos illic aut desiderari nouisti, aut improbas tantum corruptásque prostrare. Sic occasionem dabis commodissimam cognoscendi animi mei ad tua officia paratissimi. De herbis peregrinis, animalibus item & arboribus atque aliis nonnullis libens quædam adiungerem, sed prohibet Epistolæ longitudo, quæ in iustum iam prope volumen excreuit, eamque ob causam molestam fore metuo. Quod si gratam tibi meam battologiam intelligam, scribam alias quam copiosissime. Interea Deus Optimus Maximus te Principi nostro Serenissimo ac publico Studiosorum Medicinæ bono, quam diutissime incolumem conseruet. Constantinopoli VII. Cal. Aug. 1557.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Gulielmo Quacelbeno Curtacensi Physico, S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ, censuque quodam omnia expenduntur.

QVantum gaudii, quantumue voluptatis attulerint mihi literæ tuæ, quantumque debeam Clarissimo Augerio Romanorum Regis istic apud Turcarum Imperatorē Oratori, quod tam pulchra, tam rara, tam preciosa ad me miserit medicamenta, omni auro, ac gemmis præferenda, nulla dicendi facultate eloqui, nec vllo calamo exarare possum. Nam quid iis mihi gratius, quid iucundius, quid suauius, quid optatius, à quoquam donari potuit? Profectò nihil. Cum nihil magis mihi vnquam fuerit in optatis, quam perpetuo Medicæ materiæ Studiosis aliquid noui, boni præclarique comparare. Etenim studium augendi ac illustrandi Medicam facultatem, iuuandique posteritatem, adeo me totum complectitur, ac detinet, vt spretis cæteris humanæ vitæ voluptatibus, hoc solo tantum me oblectem soler que plurimum. Nam cum Dei Optimi maximi munere lucubrationes nostras quotidie magis, ac magis inclarescere, non solum apud omnes præclaros rei Medicæ studiosos, sed etiam apud alios cuiuscunque facultatis doctissimos viros animaduertam, quis profectò mihi vnquam persuadebit, ne præclarissimam hanc simplicium medicamentorum facultatem omni thesauro præferam? Quamobrem & Clarissimo Augerio, & tibi quoque tantas habeo gratias, quantas studia erga me vestra ac officiosa voluntas requirit ac postulat. Fatebitur & posteritas (nisi fallor) se vobis plurimum debere, quod me in hoc tam necessario ac vtili labore iuueritis, si modo non ingrata pro tanto beneficio fuerit, quod haudquaquam futurum censeo. Nam quicquid propemodum toto nostræ vitæ curriculo, magno labore in medica facultate consecuti sumus, id totum in eius commodum collatum volumus. Hic paternus noster amor, quo mirifice erga eam affecti sumus, multis Clarissimis viris notus est, qui eo libentius nostros conatus summo studio adiuuant & promouent, quo magis posteritatis commodo ducuntur. Cæterum etsi nullis opibus, nullis officiis, hæc in me collata beneficia rependere quiuero, enitar tamen, vt scriptis, ac præconiis nostris omnibus palam fiat, nos ingenue fateri, per quos profecimus. Non me præterit, quantum tibi merito debeam, quod ita Commentarios nostros (quæ tua est humanitas) ad cœlos vsq; euehas, & cæteris aliis præferas, quod facile ex hoc animaduertam, ingenui animi tui erga me voluntatem, ac beneficentiam esse haud vulgarem. Gaudeo sane abs te viro apprime erudito commendari labores nostros, non quod hisce delecter commendationibus, vt præ cæteris euehi velim, verum vt hinc certior fiam me non incassum laborasse. Commentaria illa nostra nunc primum iterum in lucem prodierunt, aucta non modo sexcentis fere locis, sed quam plurimis plantarum, & animalium imaginibus, quæ in priori editione non habentur. His præterea accessit Apologia aduersus Amathum Lusitanum, & censura in eius enarrationes, quo fit, vt codex iam multum excreuerit. At quum iam dudum mihi compertum sit, quanta animi propensione rem plantariam excolas, quantumque hæc facultas tibi sit cordi, dabo sedulam operam, vt Venetiis ad te isthuc noua hæc nostra perferantur. Curabo itaque vt mittantur ad Venetorum Oratorem (Bailum Veneti vocant) istic agentē, vt citius, & securius ad tuas deferantur manus, & eis pro arbitrio vti possis, donec tertiò perficiantur Iconib. longe maiorib. ac elegantiorib. illustrata. Alo nunc hic sculptores plures, qui omni solertia, ac diligētia ad pictas excidunt tabellas, vt ex iconib. quas ad te mitto, facile coniicere poteris. Opus est magnū, magni admodū sumptus ac laboris. Verū quum primū Deum Opt. Max. habeam, qui hac sua Clemētia mihi infundit, nec Reges desint, nec Principes nostri, qui hac de causa mihi non mediocri liberalitate succurrunt, nō vereor, quin rē hāc ad optatū deducā finem. Quo fit vt hinc cōiicere possis, Candidiss. mi Gulielme, quā magno gaudio, quanta animi voluptate vestra hæc peregrina exceperim medicamenta, quum non solum magno sim captus desiderio, illustrandi hosce nostros labores elegantissimis imaginibus, sed & augendi talibus peregrinis medicamentis, quæ paucis aut fortasse nullis hactenus visa sunt. Quamobrem te rogo atque obtestor per amicitiam nostram, per communia studia, per mortalium salutem, quibus maximo esse potes auxilio, vt tuā continue naues operam, ac diligentissime cures, vt si qua istic reliqua sunt, quæ operi nostro profutura censeas, illa summo studio colligas. Porro quæ nunc à me desiderantur, hic per se annotata reperies. At qui quum mihi facile persuadeam longe plura abs te inueniri posse, quam à me peti, non vereor quidem quin tu & augēdæ medicæ facultatis, & posteritatis causa, te totum ad hoc munus obeundum promptissimum exhibeas. Nec admodum fore difficile crediderim, vt ea quæ abs te inuenta fuerint, huc ad nos adferātur. Quippe cum istic sit Venetorum Orator, eius auxilio censerem, quod omnia secure mitti Venetias possint ad Cæsaris Oratoris manus, qui postea per Veredarios, qui illinc quotidie ad nos veniunt, hæc omnia tuto mittere posset. Sed de his hactenus. Nunc vero ad ea me conferam examinanda, quæ à Clarissimo domino Augerio, nobis missa sunt, & à te tuis humanissimis literis mihi descripta.

IN primis est Acorum, cuius non solum plures accepi plantas, sed imaginem ad viuum pictam, adeo vt iam omnes Sole clarius nosse possint, Calamum vulgarē nostrum, nil aliud esse, quam legitimum Dioscoridis Acorum. Quinetiam & palam fiet, eos toto errasse cœlo, qui Galangam Acorum esse contendunt. Desiderassem tamen, vt caulem quoque vel eius Iconem misisses vna cum agnatis in latere Capitulis, quorum rectè meministi. Siquidem haudquaquam crediderim, quod tu qui non solum doctrina, & eximia eruditione, sed etiam prudentia ac ingenio præstas, capitula illa, & caulem tibi asseruaueris, cum proculdubio scieris hæc peregrina, rarissima ignotaq; esse omnibus, qui Europam incolunt. Quamobrem te quam plurimum rogatū velim, vt caulem illum vna cum capitulis ad me mittas, si cupis huiusce plantæ perfectam, te authore, à me dari imaginem. De alia vero planta, quam te inuenisse ais, non procul à fluminis illius ripa, qui Galatiam à Cappadocia disterminat, quid sentiā, asserere non ausim, cum plantā non sit ad manus, nec possim de incertis, & nusquam visis nisi temere meam afferre sententiam.

Acorum verum Calamus Aromaticus vulgaris visus quid.

Syluestris ruta legitima.

SYLVESTREM Rutam recte probamus legitimam esse Harmolã, quum omnibus illi respondeat notis, quam cum hactenus nec viderim, nec nouerim, hilari admodum animo accepi.

Elissoth videre.

DE ELISSOTH, quam etiam gladiolum appellas, quid dicam non habeo, cum nusquam hanc me vidisse meminerim. Recensebo tamen fortasse illam inter deiectoria medicamenta. Quare si forte fortuna interim cognoscere poteris, quem proprie nostri corporis exoluat humorem, & qua detur mensura, molestum tibi nõ ducas, id ad me scribere.

Alumen Iameni.

ALVMEN Iameni vt factitia est, vt ex insertis festucis quisquam conijcere potest. Atqui si vera fateri velim, & meam de eo in medium adferre opinionem, potius illud Chalcanthum putarem, quam alterius generis alumen, quod nihil sapore à Chalcantho differat, tum etiam quod Chalcanthum Pannonicum habeam colore illi omnino simile. Serenissimus Princeps meus allectus colore & rei nouitate, id totum quod misistis ad se recepit, quo postea factum est, vt periculo facto comperire nequiuerim, an diluto gallarum additum, id atrum redderet. Quod autem non putem hoc alumen, id esse, quod Arabes Iameni vocant, illud in causa est, quod sciam nihil aliud Mauritanis esse Alumen Iameni, quam alumen scissile, albi non cærulei coloris, quin etiam per se fossile, non arte paratum. Opinioni nostræ recte quidem astipulatur Serapio ex Dioscoride scribẽs, capitulo 420. vbi sic habet: Multa sunt Aluminis species, sed illa, quæ administrantur in medicinis sunt tres. Vna est illud, quod dicitur Iameni, & est melior alijs, & melius ex eo est illud, quod est recens albũ, fortis albedinis, facile diuidens se, & habens velut capillos albissimos. Serapioni subscribit Auicenna lib. 2. cap. 70. his verbis. Scissum vero est Alumen Iameni, & est album ad citrinitatem declinans. Quibus palam est, hoc alumen non esse legitimum Iamenum, sed Chalcãthum factitium potius, id quod facile comperies, si gallarum decocto aut diluto illud adiicies.

Alumen Iameni est alumen scissile.

QVI Blattiam Byzantiam ab vngue odorato segregãt, perperam meo iudicio faciunt, cum Serapioni, & Auicennæ nil aliud designet Blattia Byzantia, quam vnguem odoratum, vel conchulam Indicam, de qua lib. 2. meminit Dioscorides. Verum cum in Serapione de Blattis Byzantiis duo habeantur capita, scriptorum (vt mea fert opinio) errore repetita, cogitauerunt fortasse quidam differre inter se Blattias Byzantinas & odoratos vngues, quo postea factum est, vt ab impostoribus hoc Conchylii genus, quod ad me missum est, pro Blattia Byzantia inuentum sit, & subinde in medicum vsum concesserit. At si Medici vel Pharmacopœi in Serapione caput 151. & 442. in quibus de Blattis Byzantiis agitur, accurate legerint, facile hanc nouerint imposturam.

Blatta Byzantia.

Alcyonium Milesium.

ALCYONIVM Milesium, quod Turcæ Bozeth vocant, nisi mea me fallit opinio, legitimum esse puto, quod pluribus illi respondeat notis. Quod ad me missum est, totum accepit Serenissimus Princeps. Nec propterea Alcyonio Milesio sum destitutus, cum iam pridem sint mihi vna cum illo aliæ Alcyonii species.

Chesmezen.

QVOD seminis genus Chesmezen esse possit, mihi sane incompertum fateor. Nec tamen Bellonii sententiæ accesserim, qui semen hoc Acaciam perperam esse putat, quum nihil cum myrica habeat similitudinis, vel cognationis. Seram ego hoc semen futuro vere, nisi aliud diuinitus nobis accidat, vt quid inde proueniat, inspicere possim. Tu interim cui res ipsa plantaria plurimum est cordi operam dabis, vt videas, an isthic à mercatoribus, vel Myropolis, vel Medicis explorare possis, vtrum semen sit arboris, fruticis, vel herbæ, quinetiam an eius planta ramusculum consequi possis. Cupio præterea abs te scire huiusce medicamenti vsum ad oculorũ morbos, & an valeat frigida, vel in calida causa.

Chrysocolla.

CHRYSOCOLLAM tuæ omnino similem vidi alias Venetiis plurimam, sed si Chrysocollæ notas à Dioscoride petamus, huic nihil cum legitima cognationis reperies, nisi quod vtraque aurũ ferruminet. Placuerunt sane admodum Castaneæ, quas istic equinas vocari, ais, quod anhelosis, & tussientibus equis maximo sint auxilio. Cuperẽ tamen abs te certior fieri, an ab arbore producantur vulgaribus Castaneis simili, an echinato concludantur inuolucro, & an vt nostræ tuto possint deuorari in cibis.

Equinæ castaneæ.

Cardamomi vulgaris. genera.

QVID certi dicam de tribus illis Cardamomi generibus, præter id, quod in Commentariis nostris posteritatis memoriæ mandauimus, non superest. Nec tantum otii nunc mihi se offert, vt altius Cardamomi & Græci & Arabici historiam expendam. Spero tamen me id breui facturum non sine fructu. Quod si effecero fortasse vt velim, statim tibi meam probabo sententiam.

Cuminũ Æthiopicum.

ET SI semen quod Æthiopicum Cuminum esse censeo, istic Carnabadion Græcis appellatur, cum tamen certo sciam, carnabadium esse carum, non possum tuæ acquiescere sententiæ, & ob id mihi facile persuaserim ea verba in Actuario potius esse Ruellii, quam Authoris.

Coulcoul est Staphylodendron.

NVCLEVS quem Coulcoul & Hebulben appellas, frequentissimus in Bohemia, Austria & Goritiensi agro nascitur. Huiusce fructus arbor Plinio Staphylodendron appellatur: scripsimus nos huius arboris historiam, vbi in Dioscoride de Pistaceis egimus.

Caphura viua quæ.

LACHRIMAM quam viuam Caphuram à Persis appellari scribis, plurimi facio. Cogitabo posthac sedulo an fortasse legitima sit Stacte. nam adeo odore placet, vt credam non obscuræ facultatis esse medicamentum. Explorabo itaq; rem hanc diligentius. Tu vero interim videas an scire possis vnde afferatur, vbi nascatur, & à cuius generis planta fundatur hic præclarissimus liquor. Nec etiam te pigeat me reddere certiorem, quo pondere, vel quantitate, quo modo quaue ratione sumatur, vbi frigeat Venus. Ceterũ mihi rem gratissimam facies, si tantundem iterum ad me miseris.

Iuncus adoratus.

DE IVNCO odorato ita ad me scribis. Iuncum odoratum ob antiquitatem odore euanido à Iudæo quodam pro vero, magno pretio Dominus orator redemit, mirum quanta acrimonia gustantis linguam mordicet. Quibus minime correspondet id, quod facto periculo non solum mihi, sed aliis nonnullis accidit, quandoquidem, & mihi, & illis hunc iuncum mandentibus nihil præter amaroris plurimum dereliquit gustandum. Sed mirum quod tu qui iudicio, & experientia præstas, hanc potius imposturam odoratum Iuncum esse putaueris, quam Officinarum Squinanthum, cum tamen hoc notis omnibus odoratum Iuncum referat.

Lapis Bezahar.

LAPIDEM quem Mauritani Bezahar vocant accepit in sui commodum Serenissimus Princeps. Ego iam dudum plures illi similes vidi lapides, sed an veri, vel adulterini sint profecto nescio. Atqui si Serapionem, & Rasim consulamus, non video cur probem lapidem hunc legitimum esse, nec est vt plura nunc de eo

in medium afferam, cum sententiam meam lib. 5. nostrorum commentariorum in Dioscoridem, postquam de Lemnia Sphragide egimus, fusius declarauerim.

Qualiter friabilitas Hæmatitæ intelligenda sit.

NON est vt dubites, quin Hematites tuus sit legitimus. Friabilitas enim in illo non intelligitur eo modo, quo digitis friari possit, cum scribat Dioscorides Hematitem lapidem esse durum, sed quod cũ frangitur, facile scindi possit. Scatet enim venis innumeris, quæ cum facile diducuntur, tum subinde non magno negotio teruntur in puluerem. Nascitur hic etiam in Bohemia, Misnia & Saxonia frequens. Sed tuus duritia & præstantia hos plurimum superat, quod ex orientali plaga afferatur.

Maslach Mahumetanorum.

MAHVMETANORVM Maslach minime parui penderem pluribus de causis, si quibus componatur medicamentis, me haud lateret, quinetiam qua quantitate, vel mensura dari possit. Crediderim ego non vno tantum medicamento parari, sed pluribus quorum tum nomenclationes, tum facultates libenter abs te audirem.

Nuces farfalach.

RECTE quidem indicasti nucis farfalach eas esse quas Vomicas appellant Arabes. Ego Venetiis alias ab iis emi, qui Myristicas nuces seligunt. Nam plurimum inter illas ad nos conuehuntur.

Nuces Aegyptiæ.

NVCES aliæ, quas ex Aegypto istuc afferri ais, vt a me nusquam hactenus visæ, ita nec facultate cõgnitæ. Admiranda sane mihi est, non solum putaminis interioris duritia, sed multo magis nuclei, cum nihil is nec facultate cognitæ. Admiranda sane mihi est, non putaminis interioris duritia, sed multo mages nuclei, cum nihil is à durissimo quoque marmore distet. Cuperem quidem vt de earum viribus mihi aliquid adiungeres; curaresq́; vt etiam huius arboris ramusculus ad nos afferretur.

Nitrum.

NITRVM (vt ex Cõmentariis nostris in Dioscoridẽ tibi palã fiet) olim in Ægyptiis nitrariis ex Nili aqua factitiũ habetur. At quoniã Plinij testimonio constat, nitri cumulos tractu temporis lapidescere, facile adducor ad credẽdum, vt hoc tuum legitimum sit nitrum, cum illi omnibus notis correspondeat. Quamobrem quum iuuandæ Reipub. promptissimus tibi sit animus, velim, vt negociatoribus, qui vel isthinc, vel ex Ægypto in Europam nauigant, suaderes, vt hoc nitrum copiosum ad nos conueherent, multum enim vtilitatis humano generi conferre poteris, si tua opera id nostræ assequantur regiones.

Sadethz non esse Glaucium.

QVI putant SadethZ esse Glaucium mea etiam sententia plurimum falluntur. Nihil enim obstat mihi, quin tecum censeam compositum id esse medicamentum. At ego ex Sapone, ærugine & nonnullis fortasse aliis, quam ex Seuo paratum crediderim, cum Sapo luminis flammæ admotus non liquescat, sed arescat potius, magisq́; faciat ad detergenda oculorum impedimenta, quam seuum. Videas tu interim si parandi rationem ab aliquo consequi possis & vnde istuc afferatur.

Bellonij error.

ERRASSE toto cœlo Bellonium nunc proculdubio animaduerto, quod tam facile crediderit lapideos calamos illos Aromaticum esse calamum. Nec ob id tecum sentire possum, vt ij Spodium sint Auicennæ. Nam tametsi antiqua Auicennæ lectio habeat, Spodium esse radices cannarum adustas propter fricationem suarum extremitatum cum ventus eas perflat, noua tamen Bellunen. lectio, quæ hactenus probatur ab omnibus, loco cannarum habet Alcanna, quæ nobis Ligustrum designat. Cæterum si priorem versionem magis etiam probaremus, quam vltimam, quum Spodium illud cannæ radix combusta esse debeat, non ipsa canna, id quidem mihi maxime obstare videtur, quin hoc Auicennæ sit Spodium. Præterea si diligentius hos cannarum trunculos expendamus, quis non potius illos lapideos effectos iudicabit, quam fricatione vel igne aliquo combustos? Scio autem te minime latere, reperiri fontes, flumina ac lacus in quibus quæcunq́; imponantur, lapidescant. Quo fit, vt mihi facile persuadeam hoc calami genus in litore alicuius lacus scatentis petrifico succo prouenire, qui subinde vel ventorum impulsu, vel alio quouis casu in lacum demersi, in lapidem vertantur. Id quod facile palam fiet, si vnde afferatur scire curabis, & etiam quomodo fiat, vt potius Lapis, quam calamus videatur.

Zedoaria Indica quæ.

ZEDOARIAM Indicam cum nusquam hactenus nouerim nec viderim, quid tibi de ea narrare possim sane non habeo. Verumtamen quum odoris tantillum in ea perceperim, nihilq́; saporis mandentibus derelinquat, qui eius præstantiam ostendat, ægre quidem adducar ad credendum tam admiranda contra venena radicem hanc præstare posse, vt Arabes illi prædicant. Idcirco decreui omnino huiusce Zedoariæ aliquod periculum facere, vel in Gallis syluestribus (vt de Theriaca docet Galenus) vel in aliquo alio animali. Porro nisi id agat a propria forma, mihi persuadere non possum, hanc Zedoariam tam admirandis præstare viribus ad superanda venena. Vidi tamen alias radices ex quibusdam cisalpinæ Galliæ montibus aduectas, quam Antora (antitora potius) herbæ esse affirmabant, & ad venena omnia, quam maxime præstare aiebant, quæ nihil penitus a Zedoaria ista dissidebant. Verum cum illas nec olfecerim, nec gustauerim, ex visu tantum affirmare non ausim, Zedoariam hanc, & Antoram illam vnam, & eandem esse radicem. Cæterum cum Auicennæ scriptum esse animaduertam Zedoariam vna cum napello crescere, & idem de Antora fateri recentiorum quosdam, suadet profecto genius meus, vt credam Zedoariam hanc, & Antoram nihil inter se differre, quod compertum habeam vna cum napello Antoram prouenire: quamobrem demiror, quod isthic tam magno veniat precio. Ob idq́; te admonere operæ precium duxi, vt ab impostoribus, ac deceptoribus caueas, quorum infinitus est numerus. Nec velim hæc a me dicta esse censeas, vt te negotiandi modum doceam (Mineruam enim mihi docere non licet) Sed vt cognoscas me hac in re etiam aliquid intelligere.

Antitora.

Behen album.

PLACENT non parum Behen albi radices, quod notis nonnullis legitimum referant. Est Serapioni Behen radix contorta, odorata, & mansu lẽta, quæ ex Armenia affertur. Auicennæ vero sunt frusta radicum lignosa. In tuis desideratur tantum odoris fragrantia, qui fortassis radicum vetustate exoleuit. Cætera meo iudicio correspondent, quo fit vt mihi persuasum velim, hoc Behen album esse legitimum, quousque aliud ad me non adferatur, quod magis odoris suauitatem fundat.

Behen rubrum. Bistorta.

BEHEN rubri radices nil aliud (mihi crede) sunt, quam bistortæ seu colubrinæ radices. Nec ob id improbauerim, qui hasce radices Behen rubri loco in vsum medicum traxere, quum sciam non obscuræ esse facultatis aduersus deleteria medicamenta, & ad venenosorum omnium ictus. Ego cum mihi hactenus persuaserim Benrubrum communis vsus, Limonij esse radicem, nihilq́; conducere ad cordis affectus, nec ad venena, eius loco Tormentillam vulgo vocatam medicamentis ad cordis affectus parandis semper addere soleo.

Tormentilla.

Bdellij legitimi nota.

BDELLIVM (teste Dioscoride) translucidũ esse debet taurini glutinis in morẽ, suffitu odoratũ, & gustu amarum. At cum tuum nigro sit colore, nulla in parte pellucidum, nec suffitu odoratum, sed virus potius redolens,

redolens, cur id legitimum dicam non habeo. Quandoquidem sola amaritudo, quæ illi inest, vt cæteris fere lachrymis, ac resinis non sufficit, aliis nõ adstipulantibus notis, vt adulterinũ hoc Bdellium, legitimum faciamus.

Hermodactylus.

TAMETSI eorum opiniones detestatus sum, qui Ephemerum Colchicum legitimum putant esse Hermodactylum, cum tamen neminem habeam qui Hermodactyli historiam scribat, an tuus legitimus dici possit, nec affirmare, nec improbare ausim. Rem itaq; mihi gratissimam facies, si diligentissime exploraueris vbi nascatur, & an isthic eo vtantur Medici pro legitimo Hermodactylo. Præterea vt cures plurimum opto, an plantam cum foliis, & radice consequi possis. Cæterum si facto periculo habeas pro comperto, conducere Hermodactylum hunc ad articulorum dolores, rogo atq; etiam obsecro, vt plures ad me illius mittas radices.

Rubricarum tria genera.

RVBRICARVM tria illa genera vidi ac degustaui, eaque nihil differre video a rubrica illa communi, quam Seplasiæ Bolum Armenum Orientalem vocant, & quam ego Lemniam terram proculdubio esse, censeo. Sed abs te fieri certior velim, an illa omnia rubricarum genera ex Lemno Insula isthuc aduehantur, vel an alia sit rubricæ vel terræ species, quæ ex Lemno asportatur. Cum enim Lemnum, quod vulgo nunc Stalimene vocant, non longe absit a Byzantio, facile fortasse poteris legitimam terram Lemniam adipisci. Nam, vt puto non deerunt, qui quotidie istinc eo nauigent negociationis causa, quibus tuto rem hanc committere possis.

INTER hasce rubricas paruum quoddam inueni terræ frustulum, cuius color ad luteum potius, quam ad rubrum se habet. Quapropter mihi cogitandum fuit, an fortasse hæc illa sit Armenia terra, de qua Galenus scribit, & plurimum aduersus pestem præstare ait. Tuum ergo erit, me certiorem facere, an ex Armeniæ montibus fuerit allata, an aliunde. Cæterum nec prætermittas obsecro, quin omni studio, ac diligentia inquiras, vt legitimum Armenium Bolum consequi valeas.

Zaccharum alhasser.

SI ea quæ scripsimus de Zacchari Alhasser in commentariis nostris in Dioscoridem expenderis, facile mecum senties id quod ad me misisti, adulterinum esse, quod nulla in eo percipiatur amaritudo, nec etiam Saccharea dulcedinis quicquam. Verum cum de his peregrinis difficile sit, tum recte negare, tum etiam affirmare quicquam, tuum potius in hoc requiram iudicium, quum in eo sis loco (vt tuipse fateris) in quo multa peregrina adipisci posse non ambigis. Cures igitur vt intelligas, in quibus regionibus Zaccharum hoc proueniat. Ac etiam si fieri possit, vt suæ arboris ramusculus vel folium aliquod ad te afferatur.

Tutia.

TVTIAM illam tuam, qua passim pro legitima vtuntur Pharmacopœi, Cadmiam Botrytem legitimam semper existimaui, vt ex nostris in Dioscoridem commentariis tibi palam fiet.

Argillada.

CORTICIS illius frustulum, cui titulus erat Argillada, putarem ego pseudocassiam esse, quam nostri Pharmacopœi Casiam ligneam vocant.

Lapis Armenus.

LAPIDEM cui titulus inscribitur, Lapis Armenus, ceruleum proculdubio esse censeo, quod cerulei sit coloris, non viridis. Atqui Armenium Lapidem illum esse non ambigo, cui titulus erat, Roccha de Turchine, quo ego sæpe vsus sum magno auxilio ad Melancholicos.

Herba tinctoria.

POSTREMA est herba tinctoria, quam etsi non nouerim nec viderim hactenus, eam tamen esse crediderim, qua Turcæ vtuntur ad suos inficiendos equos rubro colore. Si qua itaq; ei sit facultas, quæ aliquid ornamenti rei medicæ afferre possit, velis rogo de ea me certiorem reddere.

HIS breuioribus, quibus potui, verbis, tibi nostram declarauimus sententiam, non eam ob causam, vt tantum authoritatis mihi nunc arrogare velim, vt putem censuram nostram nulla controuersia abs te probari debere, sed vt tibi tantum, id a me petenti satisfactum esse non ignores. Cæterum quod nihil peregrinarum stirpium, animalium, ac aliorum quorundam simplicium iis nunc ad me missis adiunxeris, ne fortasse (vt ais) longiori sermone me obtunderes, vel molestiam inferres, non potui sane non ægre ferre. Quippe quum antea noueris, ex his, quæ in hac re præstiti, medicæ materiæ me adeo esse addictum, vt nullis machinamentis illinc auelli possim: cur igitur tibi putandum fuit, molestiam iis rebus nobis afferri, quibus præ cæteris, maxime delectamur. Videas tu potius, ne id, quod de me vereris, tibi ipsi forsitan accidat, dum plura quam possis, a te petam fieri. Quod si quandoq; euenire animaduertas, velim teipsum tantum accuses, quod nimia humanitate, ac fortasse liberalitate, ad id plurimum me excitaueris. Quæ nunc a nobis desiderantur, schedæ hisce nostris annexa annotata reperies, quibus cætera interim a te inuenta, vt addas maxime rogamus. Vale, mi amantissime Gulielme: & ad me quam celerrime fieri possit, de omnibus fusissime scribas. Interim ego Deum Optimum Maximum precabor, vt non solum posteritatis iuuandæ causa te seruet incolumem, sed & sospitem, ac hilarem ad nos reducat, vt tua valeamus consuetudine, doctrina, & humanitate frui. Pragæ, Pridie Nonas Decembr. Anno. M.D.LVII.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Michaeli Florino à Lambstein Medico S. P. D.

Disputatur quænam sint exanthematum, ac morbillorum causæ.

TAmetsi iam dudum nihil mihi iucundius, delectabiliusq; euenire posse putabam, quam nostras facultates problematibus, quæ in medium afferebantur respondere, temporis tamen tractu factum est, vt rei domesticæ curandæ negotium, ægrotantium curæ, & medicæ materiæ indagandæ labores, illinc me penitus diduxerint, quo fit, vt hac in re parum, vel omnino nihil præstare hoc tempore valeam. Verumenimuero, quum tibi viro doctissimo, & rei medicæ studiosissimo negare non possim, quin tuis petitionibus morem geram, neruis omnibus hoc in negotio mihi contendendum laborandumq; erit: ea tamen lege, quod si forte fortuna, vbi memoriam refricare conabor, caput parieti impingam, id non mihi tantum sed imbecillitati etiam nostræ, nostræq; vitæ incommodis asscribere debeas. Nam si ea præstare nequiuero, quæ velim, velis tu (obsecro) plura non exposcere, quam a me præstari posse, cognoscis.

PRO-

PROBLEMA itaque dubium vetustum erat, an probanda, vel improbanda sit communis omnium fere Medicorum sententia, de morbillorum ac variolarum quas vocant, causis; quae pueros, adolescentes, iuvenes & quandoque senes invadunt, quum proculdubio censeant, id plerunque evenire, menstrui materni vel sanguinis impuritate, ac malitia, quo alimur omnes (ut eorum fert opinio) dum matris utero gestamur. Tu autem, qui ingenio, ac eruditione sane non obscura plurimum praestas, videbaris horum sententiae prorsus refragari, argumentis quibusdam adversantibus, nec utique negligendis. Caeterum quum tantum tibi fidere non auderes, imo potius recusares, rogabas, ut quid in hisce difficultatibus sentirem, syncere afferrem in medium. Adduci quidem primum dicebas, ut in eorum sententiam ire non posses, quum Galeno scriptū sit, quinto Aphorismorum Com. 37. foetum in utero contineri ac nutriri purissimo praestantissimoque sanguine. Id quod nos etiam scripsisse scimus libro primo de sanitate tuenda, tertio de morbis vulgaribus, & libro de atra bile. Dicebas praeterea, quod si communis Medicorum opinio veritati consentanea esset, quum menstruus sanguis sit venenum, proculdubio sequeretur, omnes in universum infantes non solum huiuscemodi corripi morbillis, sed etiam omnes iisdem suffusos nasci. Siquidem necessarium putabas eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in foetus vasa concesserit, sanguinis efferuescentiam fieri debere, ne autem temere id tibi persuasum esse ostenderes, impossibile esse contendebas, venenosam illam qualitatem, tanquam naturae humanae infensissimum hostem, una cum vi adhuc tenella & ubi calor modicus imbecillisque reperitur, in sanguine uniri ac sine pugna diu consistere posse. Quippe necessarium fore putabas, aut illico ob venenosam illam qualitatem succumbere naturam, aut eandem victricem propellere. Ad haec ne videreris futili, quodam sermone haec te in medium attulisse, aliis etiam argumentis tuam tueri opinionem nitebaris. Proinde dicebas ingenue, menstruas deiectiones venenosas esse, & quoddam vitiati sanguinis excrementum singulis mensibus naturae ope ac vi a puriore sanguine secretum, cuius tanta sit pernicies, ut contactu tantum illius novellae vites vel arescant vel commoriantur, fruges steriles evadant pereant & exurantur insita hortorum germina. Quinetiam fatebaris authoritatibus quibusdam abortire utero gerentes, quae menstruū sanguinem alterius foeminae fuerint praetergressae, quaeque eo sibi pudibunda infecerint: idque conceptionis spem adimere iis, quae utero nō gerunt. Praeter id asserebas canes, qui sanguinem menstruum degustaverint, in rabiem agi, homines autem miris incommodis affligi. Quamobrem veteres non immerito dicebas menstruum sanguinem inter venena retulisse. Hisce itaque rationibus fretus, non esse credibile asserebas foetum in utero tenellum & quasi cereum ex eo sanguine venenoso nutriri ac inde alimentum capessere. Eaque propter vanam eorum esse opinionem, qui morbillos, variolasve ex alimento menstrui sanguinis suam trahere causam existimant. Asserebas praeterea id maxime eorum sententiae refragari, quod multi inveniantur, qui non semel tantum, sed etiam saepius hisce morbillis affecti sunt. Quo fit ut proculdubio censeas non ex menstruo sanguine id evenisse sed aut ex contagione & aere, aut ex humorum putredine in sanguine exorta. Hoc quidē infantibus accidere existimabas, vel ob lactis infectionē, vel ob eiusdē ingentē copiam, quā infans sua voracitate plus quam par sit exugit, quippe, quod eo oppressa natura, facile id in putredinem vertere possit, ac subinde morbillos excitare perinde ac Aphthas, quae etiā tumores sunt praeter naturā. Adolescētes autē cruditatibus, ingluvie & voracitate accersitis, quod inde obstructiones, infarctus ac putredines oriatur his morbillorum affectibus infestari censebas. Postremo causam cur Senes quandoque sexagenarii morbillis inficiātur, pariter in cruditates reiiciebas, nō ex voracitate quidē, verū ex nativi caloris imbecillitate, & humidi substantifici (ut tuis utar verbis) defectu cōquisitas. Haec erat summa tuorū argumentorū, quibus opinionem tuam, a ratione & veritate non deflectere, satis superque probasse putabas. Caeterum a tuis argumentis maxime dissentit opinio nostra quod Galenus ipse tuae utique sententiae prorsus refragari videatur. Quandoquidem nutriri foetum sanguine menstruo eo tempore, quo utero geritur, ipse luce clarius demonstrat, lib. 1. cap. 7. de Symptomatum causis, ubi citta, sive pica, quae praegnantibus primis mensibus accidere solet, causas recenset. Ibi enim nō modo nutriri foetum bono, synceroque sanguine, sed etiam tractu temporis (ut postea dicam) vitioso ac malo. Quod post ipsum posteritatis memoriae prodiderunt Paulus libr. & cap. 1. Aetius vero libr. 16. cap. 10. Praeterea hoc idem apertissime testatur idem Galenus lib. 5. Aphorismorum, com. 40. lib. de venae sectione, adversus Erasistratum, lib. 2. de semine, cap. 1. ac etiam aliis in locis. Cui subscribunt Avicenna, Avenzoar, Haliabbas, & alii plerique Arabicae familiae authores, quo fit, ut ubi dixerit Galenus nutriri foetum purissimo ac praestantissimo sanguine explanatione sit opus. Nam mea sane sententia, nihil aliud velle Galenum semper putaverim, quam quod foetus nutriatur praestantiore puriore que sanguinis menstrui parte. Siquidem (ut Aristoteles inquit: libro primo, de generatione animalium & eum fortasse secutus Avicenna Libro tertio Fen. 21.) menstruus sanguis in foeminis utero gerentibus in quatuor, naturae opificio, dividitur partes. Una enim transit simul cum semine ad ipsum procreandum foetum, alia in ipsius transit nutrimentum, tertia ad mamillas fertur (ut etiam Galenus testatur libro de sectione venae adversus Erasistratum) ibique in lac vertitur. Reliqua excrementum & superfluitas est, quae in praegnantis corpore consistit usque ad horam partus. Id quod etiā fert Haliabbatis sententia, lib. 5. Theoricae, ubi foetum nutriri sanguine mēstruo puriore praestantioreque, remanentibus excrementis ad tempus sui ortus, apertissime fatetur. His itaque omnibus palā fit, sanguinem menstruum ab ipsa natura suis expurgari excrementis, adeo ut sine aliquo foetus incommodo non solum fiat illi accommodatissimum alimentū & in lac purissimum vertatur, sed etiam concurrat ad ipsius foetus generationem, ut Galenus pariter testatur libro secundo, de semine, capite quinto. Et libro secundo, de naturalibus facultatibus capite secundo & tertio, Libro de natur. humana, capite decimonono. Et libro tertio de usu partium, capite decimo, quibus in locis id apertissime fatetur. Quo fit, ut non solum nutriatur foetus, dum in utero manet sanguine menstruo, sed ut etiam ex eo exordium suae generationis ducat una cum semine, eoque nutriatur postquam editus fuerit. Quippe satis superque comprobatū esse censemus, lac in foetarum mulierū uberibus ex menstruo gigni sanguine, quod non solum infantibus optimum praebet alimentū sed etiam hectica febre, marasmoque affectis saluberrimum est, quinetiam ad alia corporis incommoda praestat, quae lubens praetereo. Quod minime praestare posset, si ex venenoso sanguine (ut tu imaginari videris) generaretur. Quandoquidē si (ut inquit Gal. lib. 3. de alimentorū facultatibus) eos qui lac vel caprae, vel alterius cuiuspiā animalis scamoniā, aut tithymalū depasti, cibi loco sumpserint, alui profluvio omnino affici debere: pari sane ratione sequeretur, ut omnes perirēt, vel in magnum venirent discrimen, qui muliebre lac degustaverint, si ex venenoso sanguine fieret. Sed quum hoc

Margin notes:

Problema an infans in utero sanguine menstruo nutriatur.

I. Ratio negativa.

II. Ratio.

III. Ratio.

Menstrui sanguinis malitia.

IIII. Ratio.

V. Ratio.

VI. Ratio.

Senes sexagenarij aliquando morbillis aegrotare.

Responsio argumenti.

Foetum nutriri praestantiori sanguinis menstrui parte.

Sanguis menstruus ad foetus generationē cōcurrit.

Lactis muliebris facultas.

Lac caprarum tithymalum depascentium alvum exoluit.

Sanguinem menstruum simpliciter venenatum non esse.

hoc nunquam (quod sciuerim) euenerit, falsam omnino eorum sententiam existimauerim, qui sanguinem menstruum venenatum simpliciter esse crediderunt. Quo fit, vt sequi necessarium non sit, nasci debere infantes morbillis ac variolis suffusos, quamuis necessarium esse censeamus, editos omnes aliquo post tempore iis omnino affici debere, vt postea dicemus. Nec est quod putes necessarium, vt eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in fœtus vasa concesserit, sanguinis efferuescentiam esse expectandam, quandoquidem (vt præmisimus, & paulo post dicemus) menstruus sanguis non est, nec potest dici simpliciter venenosus, sed excrementosus, & malitia quadam infectus: quibus non adeo afficitur natura, vt illi necessarium sit, statim in sanguine efferuescentiam moliri, nisi sibi prius asciscat sanguis determinatum tum modum, tum gradum caloris, sicut non ebullit mustum illico a vinaceorum expressione. Hic autem modus reducendi caloris ad actum, non est in fœtu adhuc in vtero existente, quin etiam nec in infante nuper edito. Latet enim calor suffocatus conclusus, obtususque cum magna humidi portione.

Quare quidam citius, quidam tardius morbillis afficiantur.

Quum itaque per discursum ætatis acquiritur talis modus actuandi caloris, siue id intrinseca, vel extrinseca moliatur causa, tunc fit sanguinis efferuescentia, & subinde varioli & morbilli. Cæterum quoniam huiuscemodi acquirendæ dispositionis facultas, in ipso calore variis diuersisque fit modis, nempe secundum infantium temperaturam, & regiminis ac aeris diuersitatem, ea propter euenire non ambigimus, vt etiam diuersis temporibus acquiratur huius caloris ad agendum facultas, quo postea fit, vt aliqui citius, aliqui tardius hisce corripiantur morbillis.

Sanguis menstruus est vitiati sanguinis excrementum.

Præter id non negamus, quin sanguis menstruus, qui quolibet mense per vteri venas fluere solet, sit quoddam vitiati sanguinis excrementum, quamuis nobis minime fuerit affirmandum, sanguinem hunc esse venenum, tum quia Galeno aliisque antiquis authoribus hoc nunquam (quantum legerim) memoria proditum sit, tum etiam quia omnia, ea quæ in medium affers, ad tuam probandam opinionem, nihil hac in re concludere videantur. Plura namque sunt cottidiano esui idonea, quibus tamen, si vel nouellæ vites, vel insita, vel germina, vel fruges, vel alia quæuis plantarum genera inficiantur, eorum contactu illico arescant. Hoc enim præstant, præ cæteris oleum, acetum, muria, quinetiam quam plurima reperiuntur medicamenta salubria, omnisque veneni expertia, quæ supposita vel illita, abortum & sterilitatem faciunt.

An canes, qui sanguinem menstruum degustarũt, rabidi fiant.

Quod item canes, qui menstruum sanguinem deuorauerint in rabiem agantur, ego quidem probare non ausim, quum sciam non deesse mulieres, quæ non alia de causa Meliteos caniculos domi alant, quam vt, dum mensibus laborant, ea lingant excrementa, quæ concreta pudibundis partibus inhærent. Nec proinde vnquam euenit (quod certo sciuerim) vt huiusmodi caniculi, quos quidam ab officio cunnilingos appellant, rabiosi fierent. At concedamus canis, qui muliebres menses degustauerint, rabie conflictari, non quidem ob hoc vnquam affirmare quis poterit menstruum sanguinem esse venenum, quum idem faciant aromata quæ maxime prosunt aduersus venena, nempe piper ac Gingiber.

Sanguis menstruus qui omnium pessimus.

Præterea non negauerim recentioribus quibusdam, ac etiam nobis, qui eorum placita sequuti sumus, memoria proditum esse, menstruum sanguinem præsertim biliosarum mulierum, ac facile rixantium, eos, qui sumpserunt, variis afficere incommodis, ac Symptomatibus. Siquidem (vt ipsi fatentur) amentes, ac lunatici ii plerunque fiant, sed non propterea dixerim ego sanguinem menstruum quemcunque esse venenum, quoniam veneni proprium est necare eum, qui sumpserit. Verum quum plura habeantur, quibus continue vescimur in cibis, quæ quandoque varios excitant morbos, quæ si fortasse negligantur, homines ad interitum ducunt, ea inter deleteria medicamenta a nonnullis computantur.

Vinum merum & alia quædam, quæ in cibo sunt lethifera.

At quis ignorat vinum merum, passum, aquamque potabilem non esse venena, neque venenosa medicamenta? & tamen a quam pluribus inter venena relata sunt, quod sumpta liberalius, præsertim a coitu, balneo, cursu, vehementique exercitatione, homines in magna trahant discrimina. Cæterum esto, sanguinem esse venenosum, qui scilicet quolibet mense expellitur a natura tanquam inutile excrementum, sed quum hic sanguis ab eo differat, quo alimur, dum vtero gerimur, illico soluitur quæstio. Quod si quis obiecerit, non ergo generari morbillos ex menstrui sanguinis malitia, cum ita purus a natura fuerit redditus, illi facile respondebimus, sanguinem illum non ita ad amussim ad puritatem synceritatemque esse redactum, quin aliquid adhuc menstruæ infectionis resipiat.

Fœtus excrementitio sanguine nutriri.

Huic alia etiam accedit ratio. Quippe quum dicat Galenus libro primo, de Symptomatum causis, quod fœtus auctior redditus ampliore eget nutrimento, & ob id euenire, vt non solum quicquid optimum in venis est, attrahat, sed aliquid etiam quod vitiosum est, palam omnibus fieri crediderim, fœtus omnes excrementitio etiam sanguine nutriri.

Auenzoharis sententia pulchra.

Ad hæc, si AuenZoharis sententiæ adstipulamur, alio etiam modo sanguine menstruo inficitur. Nam (vt ipse testatur) quum sanguis menstruus continue in vterum feratur, & in vniuersam eius substantiam, ac corpus infundatur, nihil sane mirum fuerit, si infans ibi continuo permanens, a menstruo hoc sanguine aliquam contrahat infectionem. Quandoquidem quamuis fictilia vitro circumlita, non facile impositos combibant liquores, tractu tamen temporis videmus, quod ipsos tandem combibunt, mediante fermenti qualitate, post quam ibi genitum fuerit & manserit diu, adeo, quod si post longam fictilis ablutionem, azymum crudum panem in huiusmodi fictile imposueris, sine aliqua fermenti mistione, ibi fermentationem accipiet, quod minime consequeris, si in nouum fictile conieceris. Quo fit, vt hoc facile etiam fieri possit in fœtu in vtero decumbente sanguine menstruo oppleto, a quo non læditur, tum quia vteri robur illum tuetur: tum etiam, quia præstantia optimi alimenti Menstruali malitiæ resistit. Quibus omnibus palam iam est pluribus modis infici posse fœtum materno sanguine, quamdiu in vtero moratur.

Morbillos fieri ex menstrui sanguinis alimẽto.

Quamobrem non ita facile nobis fuerit mirandum, quod scripserint Auicenna, AuenZohar, Halliabbas, ac alii etiam præclariores Mauritani, morbillos, variolosq; plerunq; fieri ex menstrui sanguinis alimento. Quorum in vniuersum placitis refragari nemo debet, qui magis suæ modestiæ, synceritatiq;, quam arrogantiæ ac temeritati consultum velit. Constat præterea plurimum fieri morbillos, ac variolos ex menstrui sanguinis affectu, non solum quod aperte fateatur AuenZohar illud manifestissimum esse signum, quod scilicet pauci, vel nulli reperiantur, qui in hunc non incidant morbum, sed quod etiam hoc ratione comprobari possit, quum hic affectus in aliam causam, quam in prædictam reiici nequeat.

Qua plurimum ætate fiant morbilli.

Quandoquidem ex ipso sensu omnibus palam est, hominem fere inueniri non posse, qui hac lue non laborauerit. His accedit, quod etiam manifestum sit quam plurimos, imo fere omnes in prima ætate, ad quintum, vel ad septimum annum vsque in hosce incidere morbillos, adeo vt mirum admodum videatur, si aliquando forte fortuna acciderit, vt aliquis illæsus euadat. Quo fit, vt aliqua communis sit causa, quæ cum non posset ascribi causæ vsus lactis, eo quod lac humanum conueniat pluribus, non poterit igitur hæc cau-

sare-

ferēcinis in uterum maternum. Nulla autem hinc potest esse causa communis, nisi materia menstrui sanguinis. Quo fit, ut non sit amplius hac in re ambigendum. Nec obstat, quod aliqui inueniantur, qui pluries hisce exanthematibus laborauerunt. Quippe tametsi ipsi primo affecti sint causa materni sanguinis, tamen nihil prohibet, qui si postea tractu temporis, iterum atque iterum hac lue ex aliis etiam causis a te in medium allatis infestantur corripianturq. Nam minime negant authores, imo potius adstipulantur, quin morbilli, vel variola ab aliis etiam causis fieri possint. Reliquum est, ut meam proferam sententiam, an crediderim ego, hoc malo corripi senes quandoq sexagenarios ob materni sanguinis causam, an ob putredinem ab eorum cruditate prouenientem. Dixerim ego ob id mihi non esse mirandum, quod etiam senes possint morbillis variolisq affici materna tantū infectione, tum maxime ex his, quæ superius diximus, tum etiā quod scripserit Galenus lib. de cibis boni & mali succi, & libro de curatione renum, quod quamuis quandoq accidat, ut nulla ex frigidissimo potu iuuenibus sensibilis accidat læsio, euenit tamen ut sensim, occulteque crescente vitio, ij manifeste læsionem sentiant, quum iam ætas senii progressu temporis accesserit. Quinetiam (ut authores comprobant) qui a cane rabido demordentur, non omnes ante quadragesimum diem in rabiem aguntur, cum alii per integrum annum, alii per septem annos, alii ad quadragesimum usq manserint, antequam in aliquod rabiei incommodum inciderint. Potest enim inueniri corpus tam syncerum, tam robustum, tamque superfluitatibus vacans & in quo plurimum caloris innati consistat, ut mirum non sit, si in tali corporis dispositione tam diu protrahatur ea sanguinis efferuescentia, quam diu perdurauerit innati caloris robur. Hanc igitur ob causam rarissime fit, ut senes hisce morbillis inficiantur, quod tuæ opinioni maxime refragatur, qui omnes causas in cruditates ferè reiicis. Nam cum senes cruditatibus longe magis cæteris scateant, sequeretur tua sententia, ut illi cæteris omnibus plus morbillis, ac variolis essent obnoxii. Sed hoc sensibus repugnat, quoniam reuera ea corpora, quæ sicciora habentur, minus contagiosos experiuntur morbos. Ea itaq de causa pituitosa excrementa, ac cruditates, quibus senes fere omnes ex accidenti abundant, raro iis contagiosos excitant morbos. Sed anhelandi difficultates, destillationes, tusses, articulorum dolores, vertigines, apoplexias, & alia plura incommoda, quæ lubens prætereo. Potuissem plura etiam adducere, & authorum sententias hic integras aliis connectere, sed ne longior fieret oratio, quam res ipsa exposcat, illa omnia silentio inuoluenda duximus, Vale.

> Qua de causa quidam pluries morbillis afficiuntur.
>
> Authoris opinio de senibus morbillis affectis.
>
> Qui a cane rabido demordentur, non omnes ante quadragesimum diem rabidi fiunt.
>
> Cur senes raro morbillis inficiantur.

GASPAR NOEVIUS, ILLUSTRISSImi Saxoniæ Ducis Electoris, Augusti Medicus, Petro Andreæ Matthiolo Medico S. P. D.

Admonetur Matthiolus de quibusdam plantis, in quibus ab ipso dissentit Nœuius, nempe, de Scorpioide Polygala & Cytiso.

Etsi ex doctissimis tuis in Dioscoridem commentariis, in quibus rem herbariam communi studiorum fructu, stylo eleganti, ac in perstringēdis aliorum erroribus modesto, summa cum laude tua, industria singulari, præ aliis hoc sæculo exornasti, mihi non vulgarem de præstantiæ tuæ humanitate spem, & ex prædicatione quoque aliorum concipiebam semper, antequam te vidissem, qua excitus cogitabam ignotus etiam, tibique splendore nominis, ac fama doctrina impar, scribere ad te, de nonnullis in simplici medicina, de quibus ambigebam. Tamen eam ipsam longe nuper superasti, Pragæ tecum cum essem, vir doctissime præstantissimeq. Cum enim ex Thaddæo Nemico amico communi, cupidum esse tui, amicitiamque tuam ambire me in via cognosceres, declinasti posthabitis tuis negotiis e vestigio ad meum hospitium, meq ita excepisti, ita complecti es visus, ac si longa tibi consuetudine iunctus fuissem. Collocutus vero es mecum de studiis tuis communibus, ea humanitate, ut ad inuestigandum, quæ tum desiderabam, videbaris me quasi inuitare excitareq. Cœpi itaq fretus illa, conferre tecum, & pro natura mea liberius fortasse, quam me decuit, aut tua etiam admittit authoritas, de picturis nonnullorum simplicium in commentariis tuis, non me hercule ostentandi ingenij causa, multo minus, ut te virum doctissimum docerem, Quid enim (quod dici solet) sus Mineruam? Sed studio potius indagandæ veritatis, cuius video te esse studiosissimum, & præcipue de pictura, quam Dioscoridis capiti Scorpioidis iunxisti, motus fortasse similitudine corniculorum in imperfectione descriptionis eius herbæ, cum illa Telephii capiti congruere potius mihi videatur, cum ob similitudinem multarum notarum tum vero ob facultatem quoque, quam non excalfacientem, ut ex Galeno astruis, sed cum adstrictione frigidam reperio in illa planta. Crescit enim apud nos nunc ubertim, ex illo semine quod ex pago Saxo vocato prope Bononiam collegi, ac mecum domum tuli, una cum Polygala, quam exiccatam propediem ad præstantiam tuam mittam, cum animaduertam ex commentariis tuis, & illam tibi visam non esse. Dicebam præterea Cytisum Dioscoridis cum picturam nullam capiti iunctam viderim in commentariis tuis illam videri mihi, quam officinæ vulgo Melilotum appellant, nec moueri me, quod fruticem illam Dioscorides appellet, quem proprietatis linguæ Græcæ, hominem quippe militarem & in castris degentem, studiosum parum fuisse, & Galenus testatur, & exemplis, ubi frutice pro herba sit usus, confirmari potest, quamuis & eandem in agro Patauino in quatuor aut quinque cubitos exurgentem fruticantemque viderim. Hæc & alia tu pro singulari tua humanitate modestiaque præter morem nonnullorum, omnia pro authoritate sua, præter rationem, etiam mordicus tuentium, cupide audiebas, nec ratione adductus, auersabaris. Et cum auctiorem picturis Dioscoridem propediem te daturum promitteres, rogabas etiam pro modestia tua, ut contemplatis collatisque singulis picturis cum capitibus suis, si quid reperirem, in quo rationibus quibusdam a te dissentirem, id ad te ut perscriberem. Et quamuis mihi

> De Scorpioide esse Telephium.
>
> Polygala.
>
> Cytisus Dioscor. est Melilotus officin.

mihi iudicium de cultissimis doctissimisque tuis scriptis non sumo, sum enim ab arrogantia illa, vt qui maxime alienissimus. Quia tamen studiis in hoc genere tuis valde faueo, teque ob illa & veneror & colo, pollicitus sum, si quid apud nos, aut in Saxonia ad iuuandum conatum tuum pulcherrimum vtilissimumque reperiri possit, me pro testificanda obseruantia gratitudineque summa voluntate missurum. Erant & alia de quibus tunc libenter tecum contulissem, tum in simplici medicina, tum in aliis artis nostræ problematis, mihique dubiis, & non sine fructu, vt sperabam tua consuetudinis. Sed quia negotia tum vtrisque, & mihi quod quærebam, & tibi quod cupiebas, tum peragere non permittebant, reiecimus illa in tempus aliud, meque vt per literas, de quibus hæsitarem, tecum agerem, amanter es cum pollicitatione responsionis haud grauate cohortatus. Pro qua humanitate, quod me colloquio tuo doctissimo literarum dignaris, eas, quas meritus es, gratias maximas ago. Et cum mihi studiisque meis in excellenti tua doctrina subsidii plurimum positum in posterum existimem, scribam ad præstantiam tuam de nonnullis cum Hebræo nostro singulis mensibus ad vos eunti, fecissemque hactenus, nisi crebris ab eo officio peregrinationibus fuissem impeditus. Thaddæo vero nostro reuertenti ad te has literas dare volui, testes meæ obseruantiæ, vt intelligeres memoriam tui me reuerenter conseruare. Adiunxissem & literis portiunculas metallorum nonnullorum, nisi se ante sarcina librorum grauatum excusasset, sed feret illa Hebræus & propediem. Fratrem tuo nomine, vt voluisti, salutaui. is summis votis tuam exoptat amicitiam, iussit te obseruantia summa resalutare. Defert autem tibi studium & voluntatem suam. His vale vir clarissime doctissimeque, ac præstantissimum Medicum Gallum collegam tuum officiose nostro nomine saluta, ac Næuios tui studiosissimos, teque ob eruditionem excellentem suspicientes, commendatos habe. Dresdæ, vicesimo octauo Ianuarij. M. D. L V I.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS medicus Gaspari Nœuio medico S. P. D.

Respondetur ad Næuii epistolam, & eius soluuntur Quæstiones.

IDibus Febr. iucundissimas ac pariter humanissimas literas tuas reddidit mihi Thaddæus Nemicus, & tibi & mihi amicitia coniunctus, quæ quidē tantopere me delectarunt, vt explicare satis nequeā. Tanta enim humanitate modestiaque mecum agis, tot laudibus labores nostros extollis, tantaque animi propensione (quæ tua est benignitas) me prosequeris, vt tametsi meam omnem impendam operam, vt propter hæc tibi gratias tum agam, tum etiam habeam, non ita tamen, vt velim, hac in parte mihi satisfacere videar. Nec sane opus est, vt me tanta humanitate beneficensiaque collaudes, quod ad hospitium tuum, tui tantum inuisendi salutandiq; causa accesserim, cum longe plurimū me tibi debere sciam, ob tuam illā mei cognoscendi voluntatem ac animi tui erga me beneuolentiam, quibus me tam humaniter complexus & prosecutus es. Nam nihil gratius, nihil charius, nihilque suauius mihi accidere potest, quam vt doctissimos, eruditissimosque viros, in quorum albo iam dudum te descriptum habeo, sæpius inuisere, & eorum amicitia, ac consuetudine frui possim. Quotiescunque enim eorum colloquio familiari me interesse contingit, simul cum mirifica voluptate, non mediocrem eruditionem hinc discedens asporto. Quod etiam eo paruo temporis spacio, quo tecum hic eram mihi euenisse animaduerti, quum plura, quæ iam diu obliuioni tradideram, mihi in mentem cum mira suauitate reuocares. His accedit magna ingenui animi tui liberalitas, siquidem non solum varia medicamenta, nunquam mihi antea visa nec cognita, contemplanda ac inspicienda exhibuisti, sed etiam horum aliquam partem, cum aliis quibusdam non contemnendis muneribus nobis donasti. Postremo cum te rogarem, vt iudicium tuum de commentariis nostris in Dioscoridem, & plantarum iconibus nobis significares, cum magna dexteritate, ac singulari candore id præstitisti, ac deinde eandem sententiam literis modestissimis grauissimisque ad nos perscripsisti. Quo fit, vt cognoscam me longe plura, ac maiora tibi debere, quam præstare possum.

Obiectio in Scorpioide.

Miraris autem primum & tibi rem nouam videri significas, quod Scorpioidis capiti (tuis enim hic verbis vtar) plantam adiunxerim, motus fortasse corniculorum similitudine in imperfectione descriptionis illius herbæ, cum tamen illa Telephii capiti congruere potius tibi videatur, cum ob similitudinem multarum notarum, tum vero ob facultatem quoque, quam nec excalfacientem, vt ex Galeni sententia astruo, sed cum adstrictione frigidam reperis in illa planta. Hæc tua sunt, quæ tamen quantum faciant quantumue valeant contra sententiam nostram, nunc tibi palam fiet.

Responsio.

Scias itaque, velim, talia mihi iam diu obiecisse quosdam doctrina & ingenio clarissimos, quibus quum responderim, demonstrauerimque ipsos in errore versari, nil deinde vlterius voluerunt obiicere. Verum ne his tantum verbis censeas meam me velle tueri sententiam, audias (obsecro) quibus contra te nitar rationibus.

Telephii descriptio.

Dioscorides de Telephio scribens vltimo capite secundi libri sic habet. Telephium herba est Portulacæ similis, & caule, & foliis, alas binas in singulis foliorum geniculis annectit. Ramuli a radice seni septeniue prodeunt, foliis referti ceruleis, crassis, lentis, carnosis, flore luteo aut candido. Nascitur in cultis, & maxime circa vites tempore verno. Hæc ille.

Scorpioidem & Telephium maxime inter se distare.

Quæ si perpenderis, & Telephii notas cum Scorpioide nostra comparaueris, facile sane coniicies in Scorpioide illa nullam esse notam, quæ cum Telephio conuenire posset. Siquidem primum Scorpioidi illi nulla inest Portulacæ cognatio similitudoue: nam huic folia sunt pinguia, lenta, ac crassa, quin & eius ramuli pingues, lenti, crassiq; spectantur, quæ tamen in Scorpioide nostra omnino desiderantur, quū tenuissimis, macerrimisq;, tum foliis tū caulibus constet. Præterea Telephio addit Dioscorides alas binas in singulis foliorū geniculis, quæ sane in Scorpioide nostra nusquā visuntur. Ad hæc Telephiū foliis crescit cœruleo colore suffusis, q; tamen in Scorpioidis nostræ foliis

nusquam

usquam observare licuit. Præter id Telephii ramuli foliis referti sunt, Scorpioidis vero cauliculi foliis admodum paucis vestiuntur. His accedit neminem extare (quod sciuerim) qui scripserit Telephium corniculos edere Scorpionum caudis similes. Quo fit, vt nullis (quod viderim) notis comprobari possit, plantam, quam pro legitima Scorpioide appinximus, legitimum esse Telephium. Cæterum quod Scorpioidi conueniat nostra hæc imago, attestantur corniculi, qui Scorpionum caudas per omnia referunt. Quinetiam folia, quæ in ea plãta pauca raraq; visuntur, adeo vt (quemadmodum Dioscorides inquit:) eam potius herbulam, quam herbam appellare liceat. Nulla enim vera ratio præ oculis sese offert, qua coniicere possim, duci eos, qui aliter sentiunt, nisi fortasse vocabulorum similitudine decepti (vt quandoq; fieri solet) Telephium pro Telyphono accipiant. Nam cum hæc planta Scorpion etiam dicatur a radice, quæ Scorpionis caudam refert, & Scorpionum ictibus aduersatur, credidere fortasse plura negligentes, nostram Scorpioidem legitimum esse Telephium. Ad ea autem quæ dicis hanc plantam Scorpioidem esse non posse, quod Scorpioides Galeno ex tertio sit excalfacientium ordine, hæc vero quã nostris commentariis appinximus, frigida & adstringens gustu, vel etiam fortasse experimento deprehendatur: Respondeo. Quod nec Telephium esse potest, cum Telephium fecerit Galenus ex primo excalfacientium censu. Verum (vt ingenue dicam, quod sentio) cum huiusce herbulæ notæ notis omnibus (vt prædiximus) Scorpioidi correspondeant, crediderim potius euenire cœli vel soli causa, vt ea in regionibus nostris, præsertimq; in Germania nullum coloris signum præ se ferat, quam quod adulterina dici debeat. Siquidem (si Galeno credimus) vt Arum Cyrenis omni penitus acredine vacat, & raporum modo gustu dulci deprehenditur, contra vero in Italia acerrimum. Et vt Chelidonium minus, e conuerso in Italia omni penitus acredine vacat, in Græcia autem adeo fit acre, vt in tertio excalfacientium ordine illud reposuerit Galenus, facile etiam in Scorpioide Italico vel Germanico id euenire posse crediderim. Nam, vt Theophrastus etiam inquit: loci à locis differunt. Quamobrem nihil me mouet facultas, quam huic herbulæ inesse scribis, præsertim cum illam viderim, probauerimque nullam cum Telephio habere similitudinem; contra vero Scorpioidi maxime conuenire. Habes itaque & rationes & authoritates, quæ me compellunt, vt credam herbulam hanc Telephium esse non posse, imo nec quamuis aliam plantam præter legitimam Scorpioidem. Verumenimuero nihil gratius mihi facere poteris, quam si mihi afferas rationes, quibus sententiæ nostræ refragaris, vt si forte me in errore versari nouerim, possim te duce veritatem agnoscere. Nunquam enim cum ratione pugnare soleo. Non est præterea quod mireris te Polygalam nostris cõmentariis appictam non adinuenisse, nec ob id putes velim plantam quam pro Polygala quamplurimi rei herbariæ studiosi vsurpant, me non vidisse ac etiam gustasse, ac sæpius fuerit ad manus. Verum cum tam paucis notis à Dioscoride describatur, vt arduum sit ne dicam impossibile, plantam hanc de qua loquimur legitimam facere Polygalam, non placuit illam nostris commentariis adscribere. Nolim tamen ob hoc vt a tua recedas opinione, nec vt adeo refrigescas, quin eam quam præ manibus habes, ad me (vt polliceris) mittito. Siquidem si præter id quod folia habet lenticulæ lac etiam prouocare copiosum tibi experimento constet, eam nostris commentariis adiungere haudquaquam verebor, te maxime authore. Porro ad id quod de Cytiso scribis nihil aliud respondendum habeo, quam quod si ea quæ de Cytiso scripsimus paulo diligentius perlegisses, nouisses quidem Cytisum fruticem vel potius arbusculam esse, quam herbam. Versabar enim & ego iamdudum in huiuscemodi errore, nec aliud putabam esse Cytisum, quam vulgare Germanorum Melilotum, quod nos tribulum & equinum trifolium appellamus. At quum tractu temporis rem diligentius examinassem reperiissemque Galeno, Columellæ ac Plinio Cytisum esse arbusculam, non potui, in tantorum virorum non ire sententiam. Verum cum nulla vsquam mihi se se obtulerit planta quæ legitimum Cytisum præ se ferre videretur, non licuit eius imaginem suo loco demonstrare. Cæterum cum alia adhuc te habere scribas, tum in re herbaria, tum in aliis rei medicæ problematis, de quibus mecum libenter contulisses dum hic eras, nisi temporis angustia id vetuisset, rogo atque etiam obsecro, vt quod oretenus tunc narrare non licuit, per literas nunc ad me scribere velis. Nec tamen id facias velim quod in re Medica herbariaque me adeo versatum existimes, vt omnia de quibus dubitas, explanare ac interpretari valeam, quum talis sane non sim, quod hoc fortasse, vt putas, ita præstare possim, sed vt a te excitatus doctior euadam. Hebræus ille per quem Metallica nonnulla ad me mittere tuis literis pollicebaris, ante Thaddæum (vt audio) huc se contulit, nec aliquid tuo nomine mihi præsentauit. Quamobrem te rogatum velim, si tamen id absque tui incommodo fieri possit, vt metallica illa per illum vel per alium ad me mittere non differas. Cupio enim in fossilium historia aliquid præstare, ob idque mecum ipse decreui hoc anno, mense Maio vel Iunio ad vallem, quam Ioachimicam vocant, me conferre. Audio autem Agricolam doctissimum præstantissimumq; virum, qui in indaganda metallorum historia, hac ætate, præ cæteris splendet, iam suum vltimum obiisse diem, quod sane mihi multum molestiæ attulit, cum decreuissem hac æstate ex hisce Metallis ad eum diuertere. Auxit præterea molestiam quod à Nemico audierim, tam præclarum probumq; senem, qui patriæ suæ plurimum auxit decorem, illinc tantum soli nõ adinuenisse, quo suum posset operire cadauer. Proh Dii immortales. Est ne hoc Christianæ religionis institutum? Estne hæc charitas illa Christiana, quam nunc profitetur vniuersa fere Germania? Nescio profecto quid dicam, nisi quod vbiq; iam sint plena dolis ac simultatibus omnia, & vbi ista sunt, Christus non est. Bilis ita me scribere coegit, cum omnino inhumanum sit talia exercere facinora in probos ac doctos viros, & præsertim vbi non in eos viuentes, sed in eorum cadauera tam vilis exercetur vindicta. Sed cur hæc mecum forsitan dices? Non alia sane responderim, ratione, quam vt cum homine virtutibus admodum prædito lugeam præclarissimi Agricolæ miserrimum finem. Reliquum est, vt clarissimo fratri tuo agas meo nomine gratias pro tanta eius in me animi propensione, dicasq; illi velim ac etiam vt pollicearis rogo, me illi futurum perpetuo amicum. Cupio enim tantum amari ab illo, quantum à me ille amatur & obseruatur. Clarissimum Doctorem Gallum & fratris & tui nomine officiosissime salutaui, qui econtra gratias agit, & vos pariter resalutat. Vale vir optime ac doctissime, & me ama. Nam a me non solum adamaris quamplurimum, sed etiam obseruaris. Pragæ VII. Calendarum Mart.

M. D. L VI.

Telyphonum.

Telephij facultas.

Cur author Polygalam nõ pinxerit.

Cytisum arbusculam esse non herbam.

Trifolium equinum.

Deploratur Agricolæ interitus.

IOANNES HESSVS NORIMBERGENsis Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Proponuntur Quæstiones aliquot simplicium medicamentorum, nempe Cardamomi, Gelsomini, Succini, Salsæ Parillæ, Glycyrhizæ, Hyosciami albi, Aluminis, Halosanthis, Lapidis Marochti, & aliorum quorundam.

10

Qvanquam mihi nulla hactenus tecum intercesserit familiaritas, tamen propter diuinũ illum laborem, quem non solum interpretatione Dioscoridis, sed potius omnium, qui de medica materia scripserunt, præstitisti, semper sum te admiratus, optauique ex animo, dari mihi occasionem contrahendi aliquam tecum amicitiam, vt à te per literas, si quid scrupuli in hac materia occurreret, doceri & erudiri possem. Postquam autem ad nos venit Dominus Hieronymus DonZellinus, Philosophus & Medicus doctissimus, tuique studiosissimus, non tantum raram tuam eruditionem, de qua iam antea ex tuis Commentariis eram certior factus, sed singularem etiam humanitatem, erga omnes summopere prædicans, hoc meum desiderium longe magis auxit, & tandem perfecit, ostensis etiam tuis literis, in quibus hoc videbaris petere, vt deposito omni pudore, has ad te literas exararem, vt de his, de quibus hactenus dubitarem, erudirer. 20

Cardamomum. *Cardamomo vero quam Arabum, tam Græcorum non puto nos omnino carere, vt autem rectius possis de hac re iudicare, mitto ad te duas species Cardamomi à Serapione descriptas: Maius videtur omnibus notis descriptioni conuenire: Minus est maiori simile, sed substantia subtiliore, non habet caput respectu maioris, sed grana habent corticem, vel forte dixit carere capite. Nam quanquam sit inter illa species frequentissima, tamen rarissime suo cortici inclusa adfertur. His addidi & tertiam speciem, quæ forte ad Cardamomum* Carpesium. *Dioscoridis referri potest. Mitto tibi etiam verum Galeni Carpesium, vt puto, vides enim fructum hunc esse quasi tenuia virgulta, & odore Phu imitari.*

Gelsominum. *Gelsominum vulgo dictam plantam, ab Arabibus Iesemin esse dictam, quod flores odoratos albicãtesq; alba viola modo proferat, & ex eo vnguentum Iasmininum Dioscoridis esse parandum, vt credam, mouet me authoritas Serapionis, qui omnes vires à Dioscoride descriptas attribuit suo oleo Zambacino: opitulatur corporibus, quæ calefactionem & discussis humoribus laxationem desiderant, grauius etiam spirat, vt quibusdã è naribus sanguinem eliciat, quæ quidem Leucoio albis floribus minime competunt.* 30

Succinũ esse bituminis speciẽ. *Succinum non esse aliud, quam bituminis speciem, ex quibusdam scopulorum crepidinibus erumpentẽ & tandem in mare defluentem cum Agricola sentio. Quod & Nicias sensisse videtur, cum dixit, Succinum esse succum radiorum solis. Nam absque dubio non putauit, quod hic succus ipsis solaribus radiis, nihil præter qualitatem existentibus insit, sed quod radiorum feruore; pinguis ille terræ sudor, foras eliceretur, quod plerisque in locis etiam in liquido bitumine videmus. Archelaum vero falso affirmasse, quod sit succus arboris, manifeste ex natura rei comprobari potest. Cum omnes tales succi aqueæ sint naturæ, quare etiam si solis aut ignis calore densentur, aqua tamen qualicunq; infusa, statim dissoluuntur. Cuius contrarium nostro Succino accidit, quod liquidum in mare influens statim densatur. Nec esse arboris Resinam glebarum forma, soliditas & magnitudo satis ostendit. Plinius scribit glebam allatam esse Romam 13. librarum pondere. Nos vero scimus nostra memoria repertam esse glebam septendecim librarum & vnciarum quatuor. Quibus accedit quod est fossile, vt etiam Philemo rectissime sentit. Nam & nunc quoq; inter arãdum grandes glebæ eruuntur, multis à syluis & littore passuum millibus.* 40

Salsa parilla est Smilacis species. *Salsam parillam, esse speciem Smilacis asperæ, vt credam, historia & vires, quæ subscribam, me mouent. Retulit mihi aliquoties doctissimus vir, & rei herbariæ peritissimus D. Lucas Ghinus præceptor meus, omnium quos vnquam habui, fidelissimus, Ducem Florentinum habuisse in sua aula nobilem quendam Hispanum, qui cum aliquando negotiorum suorum gratia, in patriã esset profectus, vt rediret Domino suo gratior, secum attulisse varia illius regionis dona apud nos rariora, & inter alia integram illam cum radice plantam. Sagacissimum igitur Ducem, vt intelligeret, an hæc planta etiam in Italia proueniret, vocasse se Ghinum & alium quendam Medicum, cuius nomen excidit; illosque communi iudicio statim agnouisse esse herbam, à Dioscoride sub nomine Smilacis asperæ descriptam: quod etiam euentus comprobauit. Nam postea radicis Smilacis asperæ decocto, in curando morbo Gallico, sicut ipse interfui, Lucas Ghinus magna cum laude vsus est, quem postea alii in Italia Medici sunt secuti, vt Romæ D. Gibertus Horschius Flander, qui singulis annis ad hunc vsum ex vicinis locis & Regno Neapolitano, vbi copiosissime nascitur, ita vt viderim sæpes ex ea confici, magnum aceruum huius plantæ sibi curauit colligi. Neq; hoc est à sententia Dioscoridis alienum, qui hanc plantam inter Alexipharmaca recenset. Hanc eandem historiam aliquando recitabat in lectione D. Fallopius, addebatque se huic diiudicationi interfuisse, quod tamen Ghinus negabat. Et quanquã aliqua appareat inter has radices differentia, Hispanicam scilicet & Italicam, quod Italica sit leuior & nodosa,* Smilax aspera duplex. *Hispanica vero rugosa: Tamen ante paucas septimanas apud D. Paulum Ellingerum primi apud nos nominis Materialistam, vt vocant, tales radices nihil plane ab Italicis differentes, vna cum aliis mercibus ex Hispania allatæ sunt sub nomine Salsæ parillæ.* 50 60

Glycyrhiza vulgaris, nõ est Dioscoridis. *GlycyrhiZam vulgarem, non esse plantam eam, quæ à Dioscoride depingitur, hinc satis patet, quod hæc vulgaris sterilis sit. Dioscoridis autem fructum ferat, magnitudine pillulis platani similem; asperum, qui siliquas lentium modo ruffus habet & paruas. Nascitur autem in vicinis locis apud nos, vulgari per omnia similis, nisi quod ferat fructum illum asperum, quem ad te mitto. Et propter hanc fructus asperitatem, puto hanc plantam inter aculeatas à Plinio esse connumeratam.*

Hy-

Hyoscyamũ album iam per tres annos habui in meo viridario, habet folia rariora & molliora, quã vulgaris, flos est candidus parum ad flauedinem tendens, eius figura satis commode est expressa in Dioscoride. Anno 1549. Francofurti cum figuris impresso.

Hyoscyamus albus.

Aluminis species omnes Puteolis cum D. Bartholomeo a Maranta diligenter inquisiui, & inter alias reperimus speciem liquidi aluminis, albo quidem colore sed flauescente, spirantem odorem casei putridi, qua manibus lentescit. Quare sæpe sum suspicatus lectionem Græcorum codicum, qui legunt Τυρώδες, *veriorem esse lectione Pliniana, qui legit* μυώδες, *quem omnes sane interpretes postea sunt sequuti. Cum hæc scriberem volui reuidere illam aluminis speciem (nam eius portionem asseruo) & inueni non tantum amisisse odorem, sed maiorem eius portionem esse mutatam in Alumen plumosum, ita vt manifeste appareat, ex alumine liquido processu temporis fieri plumosum, sicut etiam ex plumoso fit scissile, quod antea obseruaui.*

Alumen.

Halosanthos esse illud medicamentum, quod inepto & fabuloso nomine nunc in officinis sperma ceti vocatur, vna cum D. Valerio Cordo, qui primus huius sententiæ author fuit, sentio. Habet enim omnes notas a Discoride & Plinio suo Halosantho datas. Reperitur in stagnis mari adiacentibus, & per consequens etiam in Nilo, quod tot ostiis in mare influit, odorem gari habet, pingue est, & totum in oleo resoluitur, mordax est, & ad colorem croceum vergit. Quod maxime verum est de hoc medicamento nuper e mari extracto, nec adhuc loto. Nam cum nunc hoc medicamentum eo existimetur præstantius, quo est candidius, certe nunc lauant, vt aliquo modo colorem & illam acrimoniam deponat, sicut Cordus in quodam tractatu de hac materia scripto, eleganter & docte ostendit.

Halosanthos est sperma ceti officin.

Lapis Morochtus reperitur circa Bononiam, vbi etiam vulgo venditur, cuius portionem, quam inde tuli, adhuc mecum habeo. Hæc sunt de quibus expecto accuratissimum E. T. iudicium.

Lapis Morochtus.

Petiit porro a me nomine tua Ex. D. Donzellinus Catalogum mearum plantarum, quod quidem primo illi recusaui, cum scirem, quam rude esset chaos sine omni ordine & delectu congestum. Nam non solũ has plantas collegi, sed communem operam præstitit mihi egegius Medicus D. Iohannes Prunsterus, qui ante paucos annos obiit. Hinc factum est, vt vnica planta decies aliquando sit repetita, prout eam in diuersis locis inuenimus. His accedit quod aliquibus imposuerim nomina, vt tunc eram instructus, de quibus nunc plane aliter sentio. Tamen cum instaret, malui inscitiæ apud te reus fieri, quam quicquam quod posceres, negare. His bene vale, & vt meas ineptias boni consulas, meque tibi commendatum habeas, oro & obtestor. Datæ Norimbergæ die Purificationis Mariæ. Anno a Virgineo partu. 1559.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Hesso Medico, Norimbergensi, S. P. D.

Soluuntur proposita quæstiones, quæ in præcedenti epistola continentur.

ACcepi humanissimas literas tuas, ad 15. Calend. Martias, quibus, quod hactenus non responderim, non in causa fuit, quod respondendi argumento destituerer, quo plane abundabam. Sed cum maximis occupationibus implicarer distinererq́, ac scirem tua scripta eiusmodi esse, quæ mihi ab omni cura, & negocio vacuo cum diligentia & attentione legenda ac ponderanda essent, diutius respõsionem distuli. Ac quidem vix tibi exponere possum, quantũ voluptatis quãtumque iucunditatis ex literarum tuarum lectione ceperim, neq́ id vero ea sola de causa, quod supra omnem expectationem meam, tam doctum virum & rei plantariæ tam peritum, meis scriptis amicum mihi comparauerim, sed etiam quod ab illo plura edoctus, & rebus a me prius nusquam visis humaniss. sim donatus. De iudicio vero, quod tibi ego præ cæteris in plantaria facultate Medicaq́ materia præstantior videor (quando hoc ita accipio, vt id tui potius erga me amoris indicium esse putem, quam vllius meæ doctrinæ, ac virtutis testimonium) habeo tibi magnas gratias. Cumq́ talis viri beneuolentia satis mihi pro illustri testimonio sit, magnifacio sane synceram amoris erga me tui voluntatem, tibique parem offero, ac polliceor animi mei candorem. Nam nihil me magis allicit, vel potius rapit ad amandum, quam amoris erga me significatio, quæ cum in re ex tuis literis non mediocris appareat, multaque sint præterea, quæ ego in te non probem solum, verumetiam admirer, nemini admirationi esse debet, si tua amicitia nihil mihi esse gratius affirmauerim. Fateor enim ingenue, nihil mihi tam fuisse vnquã in votis, quam eorum amicitia frui, qui eo officio suam mihi synceritatẽ declarent, quo possim si, quid in meis scriptis aberratum, vel prætermissum fuerit, id totum restituere, ac etiam supplere. Quod cum a te mihi impartiri videam omni cum affectione & humanitate, eaque beneuolentia, & amore, vt meos labores non solum iuues, sed etiam plurimum ornes: velim quidem ita mihi fauere fortunam, vt possem tibi aliquando eas referre gratias, quas habeo sane plurimas, quo tibi palam facere possem, quanti faciam tuam in me liberalitatem & animi tui candorem. Quod vero te ad me scribere significas, vt de quibusdam dubiis confirmeris ac erudiaris, singulari candore te id facere video. Nam etsi ea doctrina ac peritia in medica facultate præditus sis, vt vix a me doceri possis, tamẽ collationẽ sententiarum ac opinionum inter doctos vtilem ac necessariam esse existimas. Gratissima itaque nobis tua hæc voluntas fuit, quæ dexteritatem iudicii & animi candorem patefacit. Nunc igitur ad ea, de quibus te dubitare ais, respondebo.

Tua de Cardamomo sententia mihi sane noua non est, Ego vero, qui rerum scriptoribus adeo inhærere soleo, vt difficile illinc abduci queam, nisi veris ac probatis rationibus persuasus, non potui hactenus in hanc concedere opinionem, vt cum plerisque asseuerarem, hoc nouum Cardamomi genus, cuius iampridem omnes apud me asseruantur species, legitimum esse Arabum, vel Græcorum Cardamomum. Siquidem Serapioni vt de Arabico primum disseram) maiori Cardamomo requiritur, vt eius capita rosarum capitibus similia habeantur, in quibus Baccæ concludantur, Loti arboris baccis magnitudine æquales, quæ intra se grana parua & angulosa

Matthioli sententia in vulgari Cardamomo.

angulosa concludimtid quod in huiuscemodi Cardamomo nostro reperire nequeo. Nam præter id, quod eius inuolucrum potius bulbum, vel ficum forma referat, quam rosarum capitulum, nullum intra se granum vel baccam concludit, loti arboris parem, in quo parua illa granula asseruentur sed granula ipsa angulosa simul cohærentia intercursantibus tenuibus membranis, quibus pariter circumuestiuntur, vt passim in punicis malis cernitur. Ideoque nescio quo pacto possim a mea recedere sententia, nisi quis me in hac facultate præstantior, firmissimis argumentis, vel in hoc conuicerit, vel ostenderit, Serapionem sui Cardamomi historiam minus recte descripsisse. Id quod difficile probari posse crediderim, cum a nemine (quod extet) præterquam ab illo, ita aperte describatur: cui tamen videtur subscribere Auicenna, cum inquit: Magnum Cardamomum est sicut cicer nigrum, quod cum frangitur, interius habet granum album mordicans. Quippe loti arboris Bacca, parum a Cicere magnitudine distant. Idem pariter sentio de minori. Quippe quod Serapioni Cardamomum minus nullo concludatur capitulo, sed ita semina vt pleraque alia nuda oriantur. Idcirco si per notas a quoquam ferenda de omnibus sit sententia, non video, quo pacto æqui indices me damnare possint. Si qui vero coniectura aliqua aliter censerent, iis ego adstipulari non possum, nisi cum illis mihi persuadeam, Serapionis codici mendam inesse non minimam, vel eundem fortasse id ex aliis authoribus transcripsisse minus fide dignis. Atqui quum hanc coniecturam comprobare nequeam, non mihi videor deliquisse, si a te quemadmodum, & a cæteris, qui ita sentiunt, in hoc hactenus dissenserim. Nihilominus non ita sum opinioni meæ addictus, vt inde auelli non patiar, vbi abs te viro sane doctissimo, efficacioribus argumentis me conclusum cognouero. Præterea non est quod credam, Cardamomum hoc cum Græcorum Cardamomo comparari posse, ea ratione, vt quis putet, fortasse nihil ab eo differre. Quippe quod Dioscoridi Cardamomum nullo concludatur inuolucro, sed semen sit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum & odore caput feriens, quæ quidem notæ, præter acredinem (quantum video) in Cardamomo isto non reperiuntur. Siquidem facillime frangitur, nullam resipit amaritudinem (quæ Galeno adeo conspicua esse videtur, vt ea de causa vermes necare asserat) nec odoris violentia caput inuadit, imo potius suaui fragrat odore. His accedit Plinii autoritas, qui Cardamomum Amomo simile facit, semine oblongo, quinetiam eodem modo meti scribit in Arabia, quo fit, vt mihi prorsus persuadeam Græcorum Cardamomum, Amomi modo racematim oriri, non hisce tegumentis conclusum.

Cardamomi minoris Arabici notæ. — *Græcorum Cardamomum ab Arabico differre.* — *Cardamomum Plinio Amomo simile. Græcorũ Cardamomum Amomi modo racematim prouenire.*

Siliquas nigras racematim cohærentes, quas ad me pro Carpesio misisti, cur probem legitimum esse Carpesium, nihil penitus argumenti mihi sese offert. Etenim quum Galenus Carpesium, præter id quod herba sit figura & facultate Phu similis, festucis, vel stipulis tantum constare asserat, non siliquis, neque granis, non video, quo pacto tuæ acquiescam sententiæ, præsertimque quum iampridem compertum habeam, hasce siliquas nil aliud esse, quam Piper nigrorum ita Serapioni vocatum, qui eius historiam posteritatis memoriæ commendauit his verbis. Æthiopicum Piper Barbari nominant Croni, & est in forma sua Phaseolis non absimile, semina tamẽ minora habet, & cortices, siliquasue breuiores, colore nigro & gustu fere acri veluti piper, atque e nigrorum plaga aduehitur, dentium doloribus non inutile. Quæ quidem notæ adeo conspicuæ sunt in hisce siliquis, & granis intus conclusis, vt nullus relinquatur dubitationis locus. Adde quod mansum (vt mihi experimẽto constat) dentium dolores mulceat. Et ad nos non ex Syria vel Pamphylia (vbi Carpesii plurimum prouenire testatur Galenus) sed ex Æthiopia afferatur.

Carpesium quid. — *Piper nigrorum. Piperis Æthiopici descriptio.*

Quod autem ad Gelsiminum (ita vulgo vocatum) attinet, non possum a mea recedere opinione, iis semper fretus rationibus, quibus nixus sum in meis in Dioscoridem commentariis, quæ nisi valentioribus soluantur argumentis, in eadem sententia semper mihi manendum proposui. Tu autem vt probes, Dioscoridis Iasmenum parari debere ex floribus Gelsimini nostri, ais ad hanc sequendam opinionem, te maxime moueri a Serapionis authoritate. Quippe qui suo oleo Zambacino easdem attribuat vires, quas Dioscorides Iasmeno assignauit. Id quod mihi Dioscoridem cum Serapione conferenti minime constare videtur. Inquit enim Serapio: Zambacinum oleum est iuuatiuum in hyeme: sed si quis calidiore temperamento refertus, illud odorat nimis, verendũ est, ne sanguinis fluxiones e naribus concitet. Hac ille. Atqui longe aliter (si recte sentio) Iasmeni facultates describit Dioscorides his verbis: Iasmenum vsurpatur apud Persas inter epulandum odoris causa, nam toti corpori conuenit, præsertim cum in balneas descensum est. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem & laxationem desiderant. Grauius enim spirat, quam vt libenter a plerisque recipiatur. Hactenus Dioscorides. Quæ omnia Leucoium album, cuius cum floribus suum ipse comparat Iasmenum præstare posse, non ambigo. Nam quum Leucoium (Galeno teste) valeat plurimum ad vteri phlegmonas, quæ temporis diuturnitate in scirrhi modum indurvere, & idem pariter asserat Dioscorides, menstrua prouocet, lienes minuat & podagricos iuuet, quis etiam non concedat, iis eius oleum opitulari posse, qui laxationem calfactionemque desiderãt? Adhæc cum Leucoium flore albo cæteris omnibus odoris fragrantia & acuitate præstat, adeo vt cum Gelsimino de odoris bonitate certare possit, tanto magis adducar ad credendum, vt in hac mea sententia minime decipiar, præsertim cum Dioscorides Gelsimini nusquam meminerit. Etenim si Gelsiminum nouisset ille, mihi nunquam persuadere possem, quod vir tantus in describenda Medica materia facile Princeps, eius historiam & facultates non descripsisset, cum non adeo vulgaris & inutilis sit planta, vt is eam ita facile silentio sibi prætereundam duxisset. Præter id, si Iasmeni nomenclaturam expendamus apud Græcos, inueniemus quidem Atticis Leucoium Iasmen appellari, vnde postea Iasmenum oleum dictum, quod ex eius paratur floribus. Postremo tametsi instaret quispiam Gelsiminum nostrum Dioscoridi fuisse cognitum, non tamen ei fuerit concedendum tam improprie vocasse illum, eius flores, albæ violæ flores, ac Gelsiminum cum Leucoio confudisse.

Gelsimini examinatio. — *Iasmeni olei facultates.* — *Iasmenum oleũ ex floribus Leucoij parasse antiquos.* — *Leucoium Iasme Atticis appellari.*

De Succino vero & Salsa Parilla quamuis iam pridem aliam (vt vidisti) nec sine rationibus sequutus sim opinionem, nunc tamen quum veram Succini originem a Borussis & salsæ parillæ historiam ab Hispanis acceperim, non potui non complecti veritatem, quæ eo magis nunc mihi clara lucidaque sese offert, quo video me nunc a te viro doctissimo in hac noua opinione confirmari.

Salsa parilla.

Hactenus album Hyoscyamum non vidi, si tua vel amicorum tuorum opera eius semen consequi possem, faceres profecto mihi rem gratissimam, nam ex illa imagine in Diosco. illo appicta non video, quo pacto mihi ipse satisfacere possim: confusa mihi in ea videntur omnia.

Hyoscyamus albus.

Alumẽ liquidũ.

Placet mirum in modum castigatio illa tua in liquido alumine, nec aliter posse locum illum legitime legi

nunc primum mihi persuadeo. Tantoque magis in hoc tibi gratulor, quanto plus animaduerto Dioscoridis interpretum nullum id hactenus obseruasse. Verum tametsi mihi videatur impossibile, vt quis quantumcunque Græcæ linguæ peritissimus, & in Dioscoridis lectione plurimum versatus, erratum illud animaduertere potuisset, nisi fortasse vt tu, liquidi aluminis odorem diligenter expendisset, laudo tamen maximum ingenii tui acumen. Sunt mihi iam diu ad manus omnia aluminis genera, ab eodem Maranta transmissa, verum quum liquidum recens non fuerit, nullum ex eo casei odorem percipere potui, quo fit, vt hoc tibi tantum acceptum referam, quamuis videam id etiam ab Oribasio fuisse obseruatum, quod fortasse Diosc. codex, a quo ille transscripsit, hac menda vacaret.

Locus Dioscoridis in Alumine ex Oribasio restitutus.

Plura sunt, quæ me ancipitem reddunt in censendo salis flore. Primum est color quem in Spermate Ceti vocato, nusquam croceum, neque ruffum, vt salis flori inesse testantur omnes, videre mihi licuit. Dein non mihi videtur hoc medicamentum adeo liquidum, vt Galenus & Aetius annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficile quis asseuerabit esse, ipso Sale vsto tenuius. Postremo cum Dioscoridi & Plinio in Nilo flumine & lacubus quibusdam tantum inueniatur, nec vsquam in mari vel in maritimis paludibus reperiri meminerint, vbi Sperma Ceti hoc æuo colligitur, non ita facile adducor ad credendum, illud florem esse Salis legitimum. Tamen ne videar à cæteris contentiose dissentire, in hoc etiam illis facile cedam: præsertim si abs te certior factus fuero, hoc medicamentum ea posse præstare omnia, quæ legitimo salis flori asscripsere Dioscorides & Galenus.

Flos salis. Sperma ceti.

Lapidem Morochtum nusquam hactenus mihi videre licuit. Atqui quum nunc abs te certior sim factus, nasci hunc circa Bononiam, scribam ad Vlyxem Aldrouandum, vt illum ad me mittat.

Lapis Morochtus.

Quantum sane tibi debeam pro legitima Glycyrrhizæ fructu, non possum satis verbis explicare. Quod enim maximo cum labore nequiui hactenus assequi, id nunc sum tua opera sine labore consequutus. Referam tamē illud tibi acceptum, vbi primum Valgrisius chalcographus meos recudet Commētarios, & ego ipsius plātæ imaginem cum fructu edendam curabo. Perbelle quidem Dioscoridis descriptioni fructus is adstipulatur, quo fit, vt non solum tecum de Glycyrrhiza ipsa sentiam, sed vt iam cognoscam duplicem esse Glycyrrhizam; quanquam fortasse nihil differunt viribus. Atqui quod Plinius, ea fortasse causa, quod fructus is aculeatus sit, Glycyrrhizam inter aculeatas enumerauerit plantas, id non ita facile mihi probandum est, quum manifeste scribat lib. 22. cap. 9. & lib. 21. cap. 15. Glycyrrhizam foliis esse aculeatis, pinguibus, & tactu gummosis, quo fit, vt mihi potius credendum sit, habuisse Plin. Diosc. codicem in quo lubrico librariorum lapsu ἐχῖνα pro σχίνῳ legebatur, vel quod is Græca lingua non exacte peritus, (vt plerisque aliis in locis animaduertimus) vocabulorum vocumque similitudine deceptus in hoc etiam errauerit, quam quod mihi persuadeam, à fructu tantum sumpsisse illum occasionem reponēdi Glycyrrhizam inter aculeatas; præsertim cum pleraque alia habeantur plantæ fructus aculeatos ferentes, quæ tamen nec ab ipso Plinio, nec ab aliis (quod sciam) aculeatæ sunt dictæ, nec inter aculeatas enumeratæ.

Glycyrrhizæ fructus aculeatus.

Plinii erratum in Glycyrrhiza.

Vidi non sine admiratione Catalogum tuarum plantarum, quas tibi cum tanto comparasti labore: ob idque gratulor tibi plurimum, quod plantarum cognoscendarum causa, tot, & tam longas confeceris peregrinationes, non in Germania solum, sed in Italia fere vniuersa, ac etiam in Gallia. Mihi vero non minus gaudeo, quod ita possim (quæ tua est humanitas) tuis omnibus frui laboribus. Quamobrem ne putares ea, quæ mihi tam liberaliter offers, me fortasse paruifacere, peto, vt quæ cum hisce literis annotata reperies, ea ad me mittas. Quo enim citius ad me perferentur, eo gratius & alacrius hoc tuum beneficium suscipiam & amplectar. Vnum tantum in calce mearum literarum addam, nihil vnquam in hac vita, nec accidisse, nec accidere potuisse optatius & desideratius, quam tua & talium virorum erudita, candida, & syncerissima perfrui amicitia. Gratissimum mihi feceris, si & de meis, & in cæteris omnibus rebus tuum iudicium libere mihi aperueris. Ego vicissim quo maiorem tibi adiungam animum pro mea mediocri & qualicūque eruditionis æstimatione, libenter spondeo ac promitto, nihil mihi fore in studiis tam secretum & tam vnice charum, quod ob tuam, quā mihi offers humanissimam amicitiam, tecum libenter & amicissime cōmunicare nolim. De mea interim sententia, quam hac epistola familiariter tibi exposui, tuam quoq; audire censuram vehementer peropto. Vale.

CASPAR NOEVIVS MEDICVS Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de quadam terra cœrulea quam pro Armenio lapide mittit ad Matthiolum.

DE Armeno lapide semper dubius fui, quis esset, vir doctissime excellentissimeq;. Itaq; quum ex doctis de ipso quæsierim, ad me ex Italia Molochitem pro eo, ex Norico nuper Iaspidem viridem miserunt. Nec puto tibi excidisse, quod aliquando coram ex te quis sit diligenter sim percontatus. Cum itaq; hisce diebus cum Illust. Duce nostro Elect. Saxoniæ in venatione versarer, allata est ad ipsius Celsi. terra quædam species leuis, colore cœruleo perquam æquabilis, calculo carens & friabilis quam pro lapide Lasuli passim vendunt. Huius portiunculam ad te mittere placuit, præsertim cum in perferenda & reddenda illa mihi operam suam vltro deferret Dominus Capitaneus, Franciscus Zara. Italus, qui nobiscum per biduum in pagis est commeratus. Videtur autem descriptioni lapidis Armeni, non male conuenire, nec dubitarem asseuerare illum esse, si mihi de purgandi ipsius facultate constaret. Sed quia tu industria in indagandis simplicibus & eorum facultatib. explicandis omnes nostri seculi eruditos excellis (quicquid etiam nonnulli tibi indigne obganniant) à te pro mea in te obseruantia vir doctissime rogo, vt nacto otio, ad me iudicium tuum de illa perscribas. Vale, & Nœuium tui studiosiss. ama. Ex Pago Arusfeldt in Metallicis montibus. IIII. Calend. Iulias. Anno 1558.

Terra cœrulea.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Caspari Nœuio, Medico S. P. D.

Respondetur Nœuio & explicatur Matthioli de lapide Armenio censura.

COEruleam terram, quam Armenium lapidem esse meditaris, mi doctissime Nœui, vna cum tuis humanissimis literis accepi diebus hisce præteritis, sumq; in iis perlegendis plurimum delectatus, ob eam præsertim, quam erga te habeo, beneuolentiam ac etiam obseruantiam. Vt autem in hac re, de qua meum iudicium habere cupis, meam tibi declarem sententiam, etsi id (vt tfortasse velis) à me præstari non posse sciam, ne tamen videar hunc subterfugere laborem, dicam ingenue quod sentio. Itaque libere proferam, si rationibus, authoritatibus ac experimentis fuerit adstipulandum, Terram hanc nullo pacto Armenium lapidem esse posse iudico, primum quidem quod terra sit omnino, non lapis, eaq; adeo inconstans ac friabilis, vt tam leuiter tangi non possit, quin statim manus inficiat, id q; Armenio lapidi nemo antiquorum ascripsit. Nec puto Dioscoridem, Plinium, nec alios, qui de huiuscemodi lapide scripserunt, tam friabilem terram, quæ leuissimo contactu statim dissiliat, tam improprie lapidem vocasse. Deinde crediderim ego, Armenium lapidem porracei esse coloris, non omnino cœrulei, Plinii authoritate fretus, quippe, qui Armenium lapidem scribit infectum esse Chrysocollæ modo, illumque optimum haberi, qui maxime viret, communicato colore cum cœruleo. Auget præterea opinionem nostram Auicenna, quum & ipse scribat, reperiri in Armenio lapide aliquantulum cœrulei coloris, quum tamen ipse non sit coloris omnino cœrulei. His etiam accedit Mesues authoritas, qui lapidem Armenium facit colore medio inter viridem & obscurum. Horum ac nostræ etiam sententiæ astipulatur Georgius Agricola rei metallicæ peritissimus, qui in Armenio lapide, mistum colorem esse scribit ex viridi & cœruleo. Quo fit vt nihil habeam, quo persuaderi possim, tuam hanc terram, quæ cœruleo tantum colore cernitur, ipsoque obscuro ac saturatiori, Armenium legitimum esse posse. Nec me à mea reuocat opinione Dioscoridis nostri codex, qui legit Armenum lapidem cœruleo esse colore. nam cum viridi admodum saturato sit infectus, vt quasi cœruleus videatur, nihil mihi mirũ videtur, si Dioscoridi Armenii lapidis color cœruleus describatur, cum etiam dicat Plinius, distare à cœruleo Armenum candore modico, qui tenuiorem hunc efficit colorem. Si autem fateri ingenue debeam, quem lapidem recte credam legitimum referre Armenum, nullum sane alium dicam, quam hunc quem ad te mitto. Est enim is colore maxime viridi, non solum ad cœruleum vergente, sed cœruleis etiam maculis infectus, adeo vt à pictoribus, qui eo frequentissime vtuntur, viride cœruleum vocetur. Præterea mihi, quẽadmodum Doctori Gallo quoque, qui primus facto periculo, lapidem hunc ex agro Tyrolensi ad me misit, innumeris constat experimentis, lapidem hunc Melancholiam sanare, & ea omnia exacte præstare, quæ illi reddidit Alexander. Cæterum mea semper fuit opinio Armenum, & Cœruleum ex eadem conflari materia in terræ visceribus, nullamque aliam inter eos intercedere differentiam, quam quod cœruleus fuerit magis excoctus. Etenim cum sciam, ambos hosce lapides iisdem pollere facultatibus, & in Armeno frequenter cœruleæ maculæ videantur, vt in hisce lapillis, quos ad te mitto, cernere poteris, præsertim vbi aqua vel saliua eos deterseris, nihil habeo, quod me à mea retrahat opinione. Iccirco eos prorsus aberrare existimauerim, qui lapidem hunc Melochitẽ esse censent, quum Melochites, etsi crassæ sit viriditatis, nihil tamen cognationis habeat cum cœruleo, nec melancholicos iuuet, sed tantum pro amuleto infantibus, & pueris suspendatur aduersus nociuos casus. Quanquam sua non frustrentur opinione, qui Armenum pro Melochite suspendunt. Quandoquidem (vt fatetur Serapio Linacri authoritate) idem Armenus præstare potest. Atqui si à me percontareris, quid terram illam tuam esse putem, cum Armenium esse ex præmissis non potest, dicerem potius factitium aliquem repræsentare colorem, ex cœrulei fortasse puluere læuigato & aqua subinde excepto, quam per se ita in fodinis oriri. Paucis hisce volui meam tibi aperire sententiam: tuum nunc erit, eam vel probare, vel improbare. Cæterum si tibi pro tua in me confidẽtia satisfecerim, lætabor quidem, sin minus, minime tristabor, præsertim vbi tu veriora ac lucidiora mihi attuleris argumenta, quibus me ab errore retrahere possem. Nihil noui nunc habeo, quod ad te mittam, præter Armenium meum. Te autem, qui fortasse quam pluribus talibus inusitatis, seu non ita communibus & vulgaribus rebus abundas, rogatum velim, vt si quid rari in eo genere tibi asseruaueris, id etiam nobis impartiri velis. Libellos hosce duos, quos ad te mitto, nuper è nostra prodierunt officina, quos si legere non dedignaberis, facile coniicere poteris, quam recte ab inuidis illis me defenderim, qui (vt scribis) mihi indigne obganniunt. At obganniant quantum velint, non tamen aliqua molestia inde afficiar, posteaquam Dei Optimi Maximi auxilio non desunt mihi milites voluntarii, qui acerrime pro me pugnent, vt ex longa his alligata papyro certior fies. Plura quæ nunc ad te scribam non habeo, id tantum abs te peto, vt quandoque ad me scribere velis. sunt enim literæ tuæ mihi semper iucundissimæ. Interim precor tibi omnia fœlicia, petoque vt clarissimo fratri tuo me plurimum commendatum facias. Vale. Pragæ. XV. die August. Anno 1558.

Armenii lapidis examinatio.

Armenii lapidis calor.

Lapis Armenus legitimus qui.

Armenus & cœruleus ex eadem fiunt materia.

Lapis qui passim pro Melochite venditur genuinus non est.

10 20 30 40 50 60

GEORGIVS MARIVS HERBIPOLENsis Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de plantis nonnullis, nempe Picea, Chamæleonibus, Pyrethro, Saxifragia, Hermodactylo, & quibusdam aliarum imaginibus.

Cum mihi recitasset tuas literas Doctissimus Hieronymus Donzellinus, cum quo ob ingenii acutissimi magnas dotes, virtutum & scientiarum omnium, præsertim Medicæ artis, familiaritatem pro illius singulari humanitate iampridem contraxeram, nihil mihi visum est, iucūdius à tanto viro accidere potuisse, vir Clarissime & excellentissime quam quod eos sermones, quos inter nos de tuis perpetuo victuris monumentis habuimus, ita pro sua virtute candide perscripserit, ut fortassis expectationem tibi de me fecerit, posse me studio qualicunque non deesse tuis pulcherrimis laboribus, quibus mihi te vnicum materiæ Medicæ vindicem semper ob oculos proposui. Etsi autem doctorum hominū notitia clarissima & maxima apud me semper fuit, tamen eorum, qui nostram artem exornarunt, semper esse volui obseruantissimus, è quorum numero cum te ab hominibus laudatis non minimam obtinuisse laudem sciam, magnam gratiam illi referam, qui me tui notitiam habere voluerit. Tecum vero, vir maxime, ita loquar, vt partim meam erga te obseruantiam, partim candorem animi, quo me solo beatum iudico, intelligere possis, quorum isto in amicitia nihil firmius arctiusque inter bonos esse potest, illa vero nihil pulchrius & rectius, quam vt iis iudicium de rebus arduis deferamus, qui omnem ætatis operam in id studium summa dexteritate contulerunt. Lucas Ghinus, vir omni immortalitate dignissimus, cum me superioribus annis Medicinam doceret, & subinde nobis Dioscoridem cum Galeno communem esse vellet, in eas cogitationes venerat, vt de pingendis & scribendis plantis, quæ picta hactenus à nullo essent, deliberaret, quod cum differret, & illi postea in manus venissent tui Dioscoridis Commentaria, ita illis semper delectatus est, vt quantum ego iam coniicere possum sui propositi sententiam mutarit, atque in eam spem venerit, non posse quenquam nostro seculo melius id præstare, quam teipsum, cui eam laudem iure deberi crederet. Cæterum cum animaduerteret nonnullas plantas non ad viuum & naturam à sculptore expressas, ita sui artificis picturis delectatus est, vt earum aliquot seorsim pingi voluerit, ea (vt dubium mihi non est) voluntate, vt eas tuo iudicio & censuræ submitteret. Fuere ex illis, vt paucas adhuc memoria teneo, Piceæ & Pini genera, quarum alterum pro altero positum putaret, & alia addenda, quæ iam elegantissime recenti editione satis descripta & expressa sunt. Chamæleontes ambos, ita pictos asserebat, vt in tuis sculpturis albus nigrum potius referret, & econtra, quod viuis plantis demonstrabat, idque vel Typographi, vel sculptoris vitio facile fieri potuit. Pyrethrum, & si non omnino dissimile, tamen aliud & multorum iudicio verissimum, ex lacubus Pisanis ostendebat. Saxifragiam longe aliam censebat, quam picta hactenus à quouis esset, Venerat enim in eam opinionem, vt in Dioscoride non legendum putaret, Epithymo similis, sed Thymo, neque alienam plantam ab illa esse, quam Paulus pro Betonica describeret: cuius plantæ copiam proxima occasione vobis faciam. De Hermodactylo ita sentiebat, vt paucis eam plantam hactenus cognitam crederet, ostendebatque aliquam quæ Bononiæ in secretis vallibus sinistræ partis non longe à Diui Michaelis æde creuerat, binis tantum foliis maculosis, quantitate, vt in liliis, flore, ni fallor, subcœruleo, radice digito humano non omnino dissimilem referente, cuius copiam misissem, si mihi meorum librorum apud me pars aliqua fuisset. Hæc ex paucis (vt pauca vero omnia erant) eo animo ad te scribo, non quod credā Ghini iudicium tibi displicere, aut quod male tantum virum iam mortuum apud te insimulare velim, qui ita tibi addictus erat, vt iam paucis diebus, antequam è vita in immortalitatem secederet, plurimas plantas ad te missurus fuisset, atque literis de sua sententia, quid de qualibet statueret, te rectius admonuisset. Vtinam illius scripta non perpetuo latere possent. Viuit adhuc Bononiæ eius frater chirurgus: viuit Doctor Camillus & Vlyxes, qui illi familiares quotidie fuerunt, quibus omnibus, credo, pictor ille notissimus erit, à quibus omnia percontari & interrogare licebit, neque ego si quid potero, quod sentio quam sit exiguum, operam aut studium prætermittam à studiosis Germanis illa inquirere, si quid ex picturis superstit & si hæ vsui esse poterunt. Pinxerat idem aliquot elegantiores plantas, quæ descriptæ quidem à te, sed non expressæ simulachris erant, sed an easdem adhuc habeat nescio. Vereor enim, ne pars aliqua ad Fuchsium peruenerit. Verum de his melius pictor respondebit, cuius nomen mihi excidit. His diebus ad Medicos Montepessulanos scribam, quorum auditor ad annos fere tres fui. Si quid ibi esse posset, quod rei tuæ conduceret, scio neminem eorum nobis defuturum. Is solus locus Italiam adæquare, si non in quibusdam etiam superare, mihi visus est: Herbarum singularium ita fertilis, vt Roremarino, Lentisco, Terebintho, Chamelæa & aliis focum foueant incolæ. Vnum interea te virum Maximum contra omnium aculeos vehementer hortor & oro, ne studium indefessum excolendæ huius partis Medicæ nobis intermori sinas, pro quo nemo vnquam te satis laudare, nec vllam satis gratiam posteritas pro eo fructu referre poterit. Vale, & me in posterum ama, ac commendatum habeto, quod vt facias rogo, si me tui obseruantiss. & tua necessitudine dignum esse iudicaueris. Norimbergæ IIII. Non. Septembris. M. D. LVIII.

Piceæ & Pinus.
Chamæleon.
Pyrethrum.
Saxifraga.
Hermodactylus.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Georgio Mario Herbipolensi, S. P. D.

Respondetur præcedenti Georgii Marii epistolæ.

LIteris tuis iamdudum respondere voluissem, Doctissime & humanissime Mari, nisi hisce diebus ob Cæsaris præsentiam, & Sereniss. Archiducis Caroli aduersam valetudinem, noua & insolita negotiorum accessisset multitudo. Quæ quidem & si neutiquam me tui facere potuerint immemorem, si tamen mentem & corpus mihi ad alia distraxerunt, vt magis accelerare non possem, ad quod & meus in te inuitabat amor, & tua singularis erga me postulabat humanitas ac beneuolentia. Quis tuus hic erga me animus? vt longe maiora mihi tribuas, quam ego in mea hac mediocritate sentire vel ausim, vel queam? Quod tametsi multi alii tecum sentiant eruditissimi viri, tamen ego magis hac candida oblector doctorum præsertim virorum beneuolentia, quam vt tanta de meipso mihi audeam vendicare. In hac autem nostra Medica facultate, in qua (vt fortasse non ignoras) non paruam ætatis meæ partem consumpsisse me fateor, & si quantum hactenus potui, id mea sponte publicæ vtilitati præstiti, tamen nescio, quo pacto ad istud cumulatius quotidie iterandum & omnes obeundos labores, & tua, & plurimorum doctissimorum virorum incredibilis benignitas me prouocat & accendit. Quorum integerrimis & optimis iudiciis quo plus recreor, eo minus improborum nequitia vel calumniis lædor. Gaudeo itaque & summopere delector, non plane infrugiferas ac inutiles meas in publicum venisse lucubrationes. Quod tanto amplius de cæteris spero, quo copiosius tuo peritissimo iudicio satisfactum animaduerto. Nec tibi modo multum debeo, sed & Donzellino viro Clariß. & vtrique amiciß. Qui si forte immodicus fuit, in meis decantandis laudibus, ego id magis ipsius inter nos amicitiæ singularique humanitati tribuerem, quam vt tantam de me complecterer fouerémque existimationem. Nunc autem licet minora longe omnia promerear, tamen nec tantus tuus, neq; Donzellini in me potest inclinari fauor, vt doctissima iudicia fallantur, aut leui aliqua persuasione perstringantur. Quamobrem in posterum magis mihi connitendum censeo, vt vestræ amicitiæ & grauissimæ de me contestatæ existimationi respondeam, quam vt hactenus id satis à me factum putem. At certe ob id etiam gratior iucundiorque mihi est hæc tua de me opinio, referta omni beneuolentia, ac doctrina, quod eam à tuo præceptore Luca Ghino, homine sane excellenti & in hac plantaria facultate exactissimo iudice, velut hæreditariam disciplinarum possessionem acceperis, & tuo iudicio ac longo studio auxeris. Qui quem animum erga me semper gesserit, quidue de nostris in Dioscoridem Commentariis syncerissime iudicauerit, testantur ipsius quamplurima ad me scriptæ literæ omni humanitate refertæ, quas adhuc penes me reseruo, ne tanti viri vnquam me capiat obliuio. Quod autem in nonnullis plantarum iconibus is à me dissenserit (vt inter eiusdem facultatis studiosos plerunque fieri solet) fateor ego ingenue, atqui ea modestia eaque animi synceritate, vt nihil vnquam inter nos exortum fuerit, quod fraterna non admitteret amicitia, adeo vt cum de his ad me aliquando humanissime scripsisset, tam candide, tamque solide pro ingenioli mei facultate responderim, remque omnem, iis, quæ succurrebant, argumentis enucleauerim, vt deinde is non parum subdubitarit, vtri nostrum danda esset palma. Censebat ipse, quum fortasse legitimam piceam nunquam inspexisset, montanam pinum piceam esse. Id quod à me nunquam probari potuit, iis freto argumentis ac rationibus, quibus maxime contra Bellonii opiniones vsus sum, in Commentariis nostris in Dioscoridem postrema editione excusis. Quæ si perlegere non grauaberis, facile fortasse, in nostram concedes opinionem. Etenim piceæ folia (Plinio teste) pini non sunt, sed abietis prorsus æmula. Nostræ etiam sententiæ fortasse subscribis, si de vtroque Chamæleone primum Dioscoridis verba mente recte conceperis, & deinde commentaria nostra perlegeris. Equidem minime coniicere possum, quomodo, qua ratione, quaue authoritate à me dissenserit Ghinus, quum Dioscoridis ipsius testimonio, albus nullum gerat caulem, sed tantum niger. Ghini præterea Pyrethrum fateor me vidisse nunquam, ideoque, quid ad hoc respondeam, non habeo. Si autem tua opera id consequi potero, nihil mihi gratius præstare poteris. Sic nãq; (vt meam tibi insinuem mentem) affectum me deprehendo ad hanc nostram plantarum indagationem, vt huiuscemodi amicorum dona, omni auro, gemmis ac cæteris muneribus præferam. Scio quidem Pyrethrum meum (vt etiam lectorem admonui) quod careat vmbella, à Dioscoridis Pyrethro satis differre. Atqui non ob id mihi vitio vertendum puto, quod vulgare illud demonstrauerim. De saxifragia autem, auditis à Ghino doctissimis argumentis, non potui in eius non concedere sententiam, adeo, vt nihil mihi sit amplius in hac re dubitandum. Est siquidem proculdubio (vt scite inquis) prima Pauli Betonica. Nam id maxime confirmat Galenus (à quo non ambigo transcripsisse Paulum) libro & capite quinto de sanitate tuenda, vbi de vinis disserit, quæ senibus accommoda magis habentur. Inquit enim: His vero qui calculo laborãt, etiam aliquid Betonicæ & Cestri, qui in Galliis nascitur, est immiscendum: vocant autem herbam eam, saxifragon. Hæc ille. Plantam vidi habuique virentem quodam in fictili, sed aruit (vt ingenue fatear) mea negligentia. Cum autem nunc non sit ad manus, facies mihi rem gratissimam, si eam ad me miseris, vt humanissime polliceris. Verus Hermodactylus, qui à Ghino iamdudum ad me est missus, frequentißimus hic in Bohemia prouenit, cuius imaginem suo etiam tempore me daturum in lucem spero. Cæterum erant & alia nonnulla, in quibus à me dissentiebat vir ille bonus, nempe in acuta spina, in Paliuro, & aliis quibusdam. Sed cum ad omnia rationibus adeo præstantibus à me illi responsum sit, vt in posterum nihil in contrarium repetierit, nihil aliter mihi cogitandum fuit, quam quod is meis acquieuerit rationibus: nisi forte (vt ais) morte præuentus, id facere nequiuerit. Scio quidem me maximam accepisse iacturam, cum mihi è viuis sublatus est Ghinus, in quo maxime, & quamplures fulgebant animi dotes, inter quas præcipuum locum sibi vendicabant, integritas, synceritas, humanitas, fides. Nulla vnquam in eo fuit inuidia. Cuius rei hoc maximum omnibus præbebit indicium, quod quum is decreuisset, vt recte scribis, volumina quædam, quæ de plantis conscripserat, vna cum imaginibus in lucem edere, visis perlectisque commentariis nostris, non solum ad me gratulatorias scripsit literas, quod illum præuenerim eiusque subleuauerim labores, sed & quam plurimas misit plantas, quas illi sane refero acceptas, vbi

Chamæleon.

Pyrethrum Ghini.

Pyrethrum Matthioli.

Saxifragia.

Betonica prima Pauli quæ.

Hermodact. verus nascitur in Bohemia.

Ghinus in quib. plãtis dissentiebat à Matthiolo.

Luce Ghini laudes.

vbi earum imaginibus nostrum ornauimus Dioscoridem. Post autem illius interitum cum antea non ignorassem, illi fuisse in animo, nouas quasdam, de quibusdam plantis opiniones ad me scribere, & nonnullas etiam plantas, non vulgares mittere, scripsi ad Vlyssem Aldrouandum, virum sane insignem, vt diligenter perquireret, an nouæ illæ opiniones, inter eius scripta, reperiri possent, sed nihil (vt ille respondit) huiusce rei inuentum est.

Est enim inter nos magna vis amicitiæ, nec me ab eo delusum vnquam putarem.

Hisce diebus quoque scripsi ad illum, vt Ghini imagines illas, de quibus me admones, ad me mittat, si tamen eas mihi profuturas putauerit, si vero secus censeat, vt tantum nomina mihi describat, namque ex his facile coniiciam, an emolumenti aliquid ex iis mihi accedere possit.

De his quæ pro iuuandis rebus nostris, ad Montepessulanos Medicos scribere polliceris, habeo tibi gratias ingentes.

Si quid itaque vt spero, ab iis consequeris, id totum illico, vt mihi communicare non graueris, rogo, & vbi poteris, vel in Italia, vel Gallia, vel in Germania, vel vbicunque locorum apud amicos tuos, aliquid rari pulchriue mihi comparare, nihil prætermittas obsecro, quin id agas sedulo.

Polliceor me vicissim, & omnia (vt decet) tibi accepta relaturum, vbi in commentariis nostris, de his aliquid disseram.

Equidem tibi plurimum gratulor, & mihi maxime gaudeo, quod talem nactus sim amicum, qui tam amanter, ac humaniter honoris mei curam gerat.

Ego interim versa vice omnem meam operam tibi defero, & ex corde polliceor maiora etiam præstaturum, vbi sese obtulerit occasio, Vale. Pragæ pridie Idus Decembris, M. D. LVIII.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Georgio Hantschio Medico, S. P. D.

Describitur Ellebori nigri diluti parandi ratio ad Quartanarios.

Tametsi, mi Georgi, Ioannem Næuium Clarissimum virum, Illustrissimi Saxoniæ Ducis, Sacrique Imperii Electoris Medicum, de facie nunquam nouerim, nec vlla hactenus mihi cum illo intercesserit necessitudo, nomen eius tamen præclarum, eruditio non vulgaris, & erga omnes humanitas iam diu mihi nota sunt.

Nam præter ea quæ à Casparo Næuio viro doctissimo eius fratre, ac collega, de eius in medendis morbis felicitate oretenus intellexi, non desunt quotidie huiusce regni proceres, ac nobilissimi viri, qui ad illum tanquam ad sacram anchoram confugiẽtes, vbi à cæteris medicis eorum morbi curari nequiuerint, hi eius doctrinam, & in medendo dexteritatem, laudibus quamplurimis extollunt.

Quo fit, vt illum quamuis absentem, non solum semper dilexerim, sed etiam obseruauerim.

Tanta enim inest virtuti vis, vt illos quos nunquam vidimus, nec cognouimus adeo amare, ac etiam colere compellat: vt non solum eorum doctrinam, nomen, famam & mores apud omnes promoueamus, sed etiam opes quandoque pro iis effundamus.

Quamobrem pergratissimum mihi est nunc abs te audire, Næuium ipsum datis ad te literis expetisse, vt eius nomine à me percontareris, an Ellebori dilutum, de quo ad quartanam febrem curandam memini in meis in Dioscoridem commentariis, illud sit, quod in libello meo, de morbi Gallici curatione posteritatis memoriæ mandaueram, an aliud alia ratione paratum, quodque si aliud est, eundem instanter petiisse, vt parandi rationem à me peteres.

Quandoquidem cum iam diu mihi fuerit in votis, vt aliqua sese offerret occasio, qua virum hunc præclarum mihi conciliare possem, quaque me illi beneuolum declararem, lætor sane nunc plurimum, me honestam habere causam, qua id quod maxime optaueram sim consequutus.

Atqui cogitaui, non tantum dilutum hoc, ab altero longe diuersum, tibi simpliciter describere, sed etiam addere quibus medicamentis atrabiliarios succos præparare prius soleam, antequam Elleborismum illud ægris potandum præcipiam, vt tanto magis, de mea erga Næuium voluntate, tibi constare possit.

Cum itaque signa aliqua coctionis apparebunt, vel sit id à natura sponte factum, vel concoquentibus medicamentis adiuta.

Sumite

Syrup⁹ ad quartanarios.

Sumito Aspleni Adianti Fumariæ Melissophylli Absinthii Pont. Artemisiæ Agrimoniæ Pulegii Thymi Senæ	singulorum manipulum.
Florum Anthemidis Bethonicæ Buglossæ Borraginis Rorismarini Stœchadis Epithymi	cuiusque manipulum semis.
Radicum Cichorii Intybi Appii Fœniculi Asparagi Rusci Pæoniæ Anonidis Eryngii Angelicæ Buglossæ Borraginis Doronici	singulorum drach. sex.
Seminum Anisi Fœniculi Ocimi Citrei mali	cuiusque drach.

Cinnamomi selectissimi unciam.
Santalorum flauorum drachmas duas.
Agallochi drachmam unam.
Iubeto efferuescere ad tertias in aqua, quod sufficit secundum regulam, tandemq; percolato, & deinde sumito.
Decocti præscripti uncias tres & semis.

Syrupi, de Fumaria de Epithymo Bisantini Acetosi de radicibus	sing. drachmas tres.

Misceto simul omnia & fiat potus, propinatoq; diebus 15. continuis.

Elleborismũ ad quartanarios.

Deinde Elleborismum sequens prabeto decimasexta die.
Sumito decocti præscripti uncias quinque.
Rha Barbarici optimi drachmam unam & semis.
Corticum radicum Ellebori nigri purpureum florem ferentis scrup. quinque.

Iunci Odorati Zedoariæ Semen pæoniæ decorticatæ Vini cretici drach. duas.	sing. scrup. semis.

Tertio, quæ teri debent, & deinde misceto simul omnia, & die ac nocte macerato affuso decocto. Demum percolato, & exprimito, dein cum hoc diluto dissoluito.
Electuarii lenitiui drachmas quinque.
Confectionis Amech drach. duas.
Syrupi de pomis Reg. Sabor. unciam.
Misceto hæc omnia diligentissime, & fiat potus.

Hic habes, mi Georgi, Matthioli Elleborismum ad quartanarios, doctissimo Nœuio mittendum, de cuius assidua in commentariis meis lectione plurimum quidem lætatus sum: quinetiam illi gratias habeo, quod ita labores nostros, suo iudicio probauit, ut illis uidendis tantum temporis impartiatur. Nam hoc ego ita intelligo, ut id potius suæ erga me humanitatis amorisque indicium esse censeam, quam ullius præstantiæ meæ testimonium. Reliquum est, ut tuis literis ita cum Nœuio uiro illo præclarissimo agas, ut certo intelligat Matthiolum sui habere amantissimum, nihilque sibi esse tam charum, de quo Nœuius perinde, ac ille disponere non ualeat.

Vale.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Aliprando Spezzalancio Chirurgico, S. P. D.

Agitur de Emplastri albi Damocratis parandi ratione, explicaturq; quid ibi tryphera designet.

Cum plurimum Galeni medicamentis utaris, quæ ad Chirurgicam spectant facultatem, & in iis tibi comparandis nullis parcas laboribus, paraturus nunc album Emplastrum Damocratis carmine à Galeno descriptum, ad calcem primi libri κατὰ γένη, *postulasti à me quid ibi verbū illud tryphera designet. Cum tryphera (quod legeris) nusquam meminerit Galenus, nec unquam audieris trypheram compositum medicamentum in Emplastris addi. Ego vero tametsi locum istum nunquam expenderim, neq; fortasse accurate legerim, nisi nunc tuis literis excitatus, non tamen in eo explanando illa me duci ignorantia censeo, qua quosdam doctos nunc primum agnosco. Quare haud prætermittendum mihi putaui, quin meam de hac tryphera ad te scriberem sententiam. Atqui scire te primum velim, me minime mirari, quod hac in re non parum forsan hæseris, in qua doctissimos quoq; viros Græcæ linguæ peritissimos in tryphera hac explananda non hæsitasse solum obseruaui, sed etiam manifeste aberrasse. Etenim Cornarius, qui hos Galeni libros in Latinum vertit sermonem, cum fortasse (ut puto) ignoraret, quid ibi tryphera designet, Græcum vocabulum reliquit, nec ausus est Latine id explicare. Sed longe magis videtur aberrasse Lacuna, qui tametsi in omnes fere Galeni interpretes acerrimas scripserit censuras, hic tamen ipse maxime est hallucinatus. Siquidem ubi in suis in Galeni libros epitomis album hoc Damocratis soluta oratione, ex carmine vertit, sic habet: Cerusæ libram unam, lithargyri, tryphera singulorum uncias quindecim. Id quod Lacunæ ipsius inscitiam manifeste palam facit. Ex hac enim versione non aliud quispiam existimasse Lacunam sibi persuadere poterit, quàm non solum, quod vocabulum illud substātiue à Damocrate sit positum, sed etiam quod aliquod simplex, vel compositum designaret medicamentum. Ridenda sane inscitia, illique fere comparanda, de qua libro primo, de Antidotis scribit Galenus. Ibi enim suo tempore Medicum quendam nouisse ait, qui paraturus Theriacam, nesciensque quid ibi Hedychroum designaret, à Pharmacopœis instanter petebat Hedychroum, ut herbam, vel aliud simplex medicamentum. Cæterum Cornario Lacunæq; in vertendo Damocratis carmine, longe præferendus est Andernacus qui Latine hanc dictionem vertit. Nam ubi Cornarius habet lithargyri tryphera, Andernacus habet lithargyri mollis. Quandoquidem cum propriè* τρυφερὸς *idē Græcis significet, quod Latinis delicatus, & idem fere sit delicatus, quod mollis, recte sane Andernaci versio præferenda est, ac etiam multo magis mihi probanda. Quo fit, ut ibi nihil aliud voluisse Damocratē existimauerim, quam ut ad suum album conficiendum lithargyrus delicata adderetur, id est, nitida, pura, selectissima, & omni sorde, vel excrementis vacans. Audisti iam sententiam meam, cui, ut spero, facile acquiesces. Vale.*

Emplastrum albū Damocratis.

Tryphera quid significet Galeno in albo Damocratis.

Lacunæ erratum in explananda Tryphera apud Damocratem.

τρυφερὸς.

HIERONYMVS HEROLDVS Norimbergensis, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur in hac epistola de Cytiso, Petasite, Mesuæ Eupatorio, Gratiola, Sisere, Antirrhinis, Betonica alba, Lupino Hispanico, Flore sancti Iacobi, Lilio conuallio, Aquileia, Panico pratensi, & quibusdam aliis, de quibus suam Heroldus declarat censuram.

Aliquoties, Clariss. D. Doctor, Excellentia tua nomine me appellauit & salutauit D. Donzellinus vir doctiss. & mihi amiciss. rogauitq; ut ad Excellētiam tuam scriberem, & si possem simpliciū numerū augerem, & si videretur, de quibusdam dubiis admonerem. Illud etsi mihi propter cursitationes assiduas difficile esset, scribere nempe tibi viro simplicium peritissimo, & qui forte iam diu, quæ scribo, vel mitto, optime nouisti, tamē ut petitioni ipsius satisfacerem, curaui quasdam herbas depingi, quas mitto, quum ipsas herbas habere non possim. Mitto etiam quasdam meas cogitatones consignatas, de quibusdam herbis, & fruticibus, quas ut legas, & iudices, rogo, atq; ut humaniter ea expendas, etiam atq; etiam vehementer cupio, offeroq; Excellentiæ tuæ studium meum, in omni officiorum genere promptissimum.

DE CYTISO, miror quod non pingatur, cum copiose nascatur in Italia, ante aliquot annos, quū per Apēninum irem Florentiam, oblatus Cytisus, quem agnoscens decerpebam ramulos, quos Ghino post ostendebam Pisis tum profitenti. Is idem mecum sentiebat, atq; in suo horto eum fruticem spinosum ex montibus translatum ostendebat, monstrauit mihi eum etiam Conradus Gesnerus in suo hortulo, à quo facile pingi poterit.

Cytisus.

DE Petasite, nihil dubito, quin ea sit radix, quæ à Hieronymo Trago, Pestilentz wurtz appellatur. Ea radix in humidis pratis pediculum emittit rubicantem, illi pediculo annascitur statim folium magnum, tandē radix serpit vehementer, & tandem plura folia, plures etiam pediculos producit. Æquant folia, ut ipse vidi, magnam patinam, ut messores se à solis æstu, iis interdum tueantur. Puluis radicis drachma unius pondere datur in peste, magno adiumento mirifice sudorem ciet, est acris & amara, ulcera maligna, tum in hominibus tum in equis mirifice sanari ea radice sæpe vidi. Folia utiliter equis anhelosis dantur.

Petasites.

GRATIOLA vocata herba, à me cum Valerio Cordo, creditur Eupatoriū Mesuæ, omnino enim descriptio & vires cōueniunt. nā purgādo magnā vim habet. In febrib. cotidianis, & tertianis nothis, ut sæpe sum expertus, vires Cētaurio minori admodū respondent.

Gratiola est Eupatoriū Mesuæ.

Siser alterum est Secachul.

SISER alterum depictum, sentio cum Cordo, quod sit Secachul Serapionis, neq; quicquam, quod repugnet, habeo. In Suevia mulieres praeparant maritis atq; usum norunt.

Antirrhini varietas.

ANTIRRHINON, multiplex apud nos visitur, & illud Os leonis appellatum triplex est. Unum flore luteo, alterum purpureo, tertiũ albo. Inter haec, quod luteũ florem habet, folia habet Anagallidis, de quib. in cõmentariis dubitatur. Minus etiam Antirrhinon, Dorant Germanis dictum, dictas differẽtias tres habet.

Betonica duplex.

BETONICA, apud nos duplex est. Altera albis floribus, quae copiose in pratis quibusdam prope Ratisbonam crescit. Altera flore rubicante.

Fumaria duplex.

FUMARIA etiam apud nos est duplex, altera albicantibus floribus, altera vero rubicantibus.

Lupini Hisp.

LUPINI etiam Hispanici apud nos visuntur luteo flore.

Senecio duplex.

SENECIONEM etiam cum Trago duplicem existimo, maiorem & minorem. Maiorem saepe in alpibus vidi, nec ullam differentiam vidi quam magnitudinis. 10

Liliũ convalliũ.

LILIUM convallium polygonati speciem cum Aloisio sentio.

Talietri est species Aquilegia.

TALIETRI tres species tantum magnitudine differẽtes vidi saepe in his regionibus, cuius speciem esse Aquilegiam non dubito, eamq; maximam inter quatuor eas, puto. Sunt amarissimae omnes, atque foliis & floribus exiguum differunt: tantum quantitas differentiam constituit. Valeat Excellentia tua. Norimbergae. XIIII. Martii. Anno, M.D.LIX.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Hieronymo Heroldo Norimbergensi, S. P. D.

20

Respondetur praecedenti epistolae, & suam Matthiolus de praedictis omnibus, ac de quibusdam plantarum imaginibus, affert sententiam.

PLurimum sane debeo Donzellino Viro Clarissimo, quod non solum apud te me maxime collaudaverit, ac pluribus fortasse, quã par fuerat, sed quod illud idem (quae sua est humanitas) apud caeteros viros perpetuo facere soleat. Rogavi quidem illum pluries, ut te meo nomine salutaret, siquidem, quum ex eius literis acceperim, abs te mea scripta laudari admodum, & prae caeteris etiam pluris aestimari, propter eam quam erga me prae te ferebas benevolẽtiam, praetermittere quidem non potui, quin Donzellinum ipsum rogarem, ut pluribus te meo nomine salutaret, & tibi de tuo in me amore gratias ageret. Caeterũ quum is saepe ad me scriberet, certiorẽ me fecit, de tua non vulgari peritia, & simplicium medicamentorum cognitione, habereq; te dubia nonnulla significavit, de quibus libenter mecum conferres. Ego autem cum is sim, qui pro mea consuetudine gratissimo semper animo doctorum virorum placita complecti soleam, nihilq; nec gratius, nec optatius mihi contingere posse putem, quam ut habeam huiuscemodi doctos amicos, qui sua mihi proponant consideranda, & ego mea vicissim ipsorum candidae censurae amicissime subiiciam, Donzellinum ipsum magnopere rogavi, ut peteret abs te, ac etiam ab Hesso collega tuo, si quid novarum opinionum contra mea scripta in animis vestris versaretur, vel si quid plantarum haberetis mihi fortasse, vel non visarum, vel incognitarum, candide de omnibus, ac libere ad me scriberetis. Quod quum ab utrisq; humaniter amiceq; factum sit, & illi, & tibi maximas habeo gratias. 30 40

AD Hessi literas, quem ob suam doctrinam, & in re herbaria peritiam plurimum diligo, respondi hisce diebus elapsis ea cum humanitate ac synceritate, qua potui, ac debui. Id quod pariter nunc tecum me facturum decrevi. Fuerunt autem literae tuae mihi gratissimae, tum quod tuae in me benevolentiae memoriam apud me perpetuo testatam relinquent, tum etiam quod noverim, me amicum mihi comparasse, qui nostros etiam labores iuvare possit. Accepi sane congratulans plantarum imagines, quas ad me misisti, quae eo mihi chariores sunt, quo rariores puto, daboq; operam, ut una cum meis edantur, & eas, ubi id effecero, & ut mei moris est, tibi referam acceptas. Sed iam ad ea venio, de quibus partim dubitas, partim à me dissentis. Dicam itaq; de his sententiam meam candide ac libere, non tanquam is qui alios docere, vel cupiam vel velim, nec ut videar tuis aliorumq; refragari opinionibus, si qua in re à te, vel ab illis dissensero, sed ut mentem meam tibi syncere patefaciam. Quapropter velim ut ea omnia boni, aequiq; consulas. 50

Cytisi imaginẽ cur in suo Diosc. non appinxerit Matthiolus.

CYTISI imaginem cur in meo Dioscoride non appinxerim, id sane in causa fuit, quod non solum eius planta non esset ad manus, sed quod etiam dubitaverim, an legitima in Italia provenerit, ubi raram haberi omnino scribit Plinius. Ego vero hactenus nullam vidi, quae omnes prae se ferat Cytisi notas. Habeo quidem adhuc plantam, quam pro Cytiso ad me misit Clariss. vir Lucas Ghinus rei plantariae profecto acerrimus indagator, sed cum folia nullam ostentarent caniciem, sed potius saturate virescerent, non duxi eam in meo libro pingendam. Tu vero si quam aliam habes, quae folia gerat loti trifolia maiora, incana tota, dorso prominente, odore erucae, recentium cicerum sapore, & ligni materie nigra ac fere ossea, illam proculdubio legitimam Cytisum esse fatebor. Verã Cytisum, quae à Diosc. historia nihil prorsus evariat, asserit se reperisse prope Neapolim in colle quodã doctiss. Bartholomeus à Marãta, in suo de methodo cognoscendorũ simpliciũ libello, nunc primũ in lucẽ edito, à quo si plantã fortasse (ut spero) consequi potero, edam eius Iconẽ, illiq;, ut decet, acceptã referam. 60

Cytisus Maranthae.

Petasitis examinatio.

NIHIL praeterea unquã dubitavi eos in errore versari, qui putant verã Diosc. Petasitem, eam esse plãtam foliis magnis, quae tam à Fuchsio quam à Trago pro Petasite pingitur. Quandoquidẽ Diosc. Petasites pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis, à quo praegrande foliũ galeri modo amplũ ceu fungus dependet. Quae quidẽ notae, si cum Petasite Fuchsii, vel Tragi conferantur, nullo sane modo quis in re plantaria versatus affirmare poterit illorũ Petasitẽ eam referre, de qua Diosc. scribit. Nam praeter id q; planta illa folia plura, ampla ab ipsa statim radice proferat (non unum tantũ folium, ut legitimae Petasiti reddidit Diosc.) nusquã tamen visa est in summitate pediculi, id est caulis foliũ producere amplum Galeri modo, vel fungi instar dependens.

Nam

Nam quis ignorat fungorum pediculũ in sui orbis centro esse affixum? At in Petasite illa vulgari lõgè sane aliter res se habet, cum folia plura proferat tellure tenus à radice prodeuntia, & caulem Vere tantum emergentẽ, in quo non folium fungi modo suspensum habet, sed flores fere spicatos ac papposos. Quæ nota si rectè perpendantur, facile, vt spero, quis dignoscere poterit, & Fuchsium & Tragum & cæteros, qui hanc sequuntur opinionem esse deceptos. Sed an quis sanæ mentis, vnquam sibi persuaserit, tam ingentem plantam cauliculum ità appellasse Dioscoridem? An non omnino irrideretur, si quis descripturus Elephantem, illum animalculũ appellaret? Ego sane haudquaquam illis adstipulabor, qui hac in re Dioscoridi detrahere videntur. Nec ea me vnquam commouebit ratio vt credam hanc plãtam esse Petasitem, eo quod agricolæ, ac messores æstiuis caloribus, hisce foliis pro Galero vtantur, quum sæpius etiam viderim personatæ foliis & aliarum plantarũ eosdem sibi caput inumbrare, quas tamen stirpes, non ob id Petasitem esse putamus. Quamobrem plantam, quæ pro Petasite minus rectè à quibusdam pingitur, eam quidem esse putauerim, quam a Plin. Personatam appellari scio. Hanc ego maiorem Tussilaginem potius existimarem, plurib. tum notis, tum rationib. non infirmis motus. Idq; magis nunc affirmare ausim, cum abs te certior sim factus eius radicem dari vtiliter anhelosis equis. Siquidem ex Personata (vt Dioscorides est author) purulenta extussientibus mirificè auxiliatur. Adde quod huic plantæ idem sit sapor, qui in Personata ipsa reperitur. Atqui veram legitimamq; Petasitem fatetur se vidisse Vlricus Leonorus Medicus Pragensis senex, & apprimè eruditus in quodam Bohemiæ loco, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus recedit, cuius diligentia, spero me eam omnino consequuturum.

Personata Plinii.

QVOD autem planta vulgo Gratiola dicta, Mesuæ Eupatorium (vt Cordus deceptus scribit) referat, nihil est quod me moueat, vt cum illo sentiã, cum neq; facies neq; facultas Eupatorio illi tantillum sane correspondeat. Huic enim Eupatorio Mesuæ ipsius sententia, requiritur, vt planta sit cubitalis, foliis Centaurii minoris, viridibus, tactu asperis, per ambitum serratis, & tenuibus caulibus adnexis, quæ cum siccantur pallorem concipiant, quinetiam, vt in caulium summitatibus flores erumpant subflaui & oblongi, quibus notis prorsus Gratiola caret. Namq; ea cubitalis planta non est, sed supra palmi altitudinem raro assurgens, folia Cẽtaurii minoris minime profert, sed Hyssopi potius, læuia, pinguiaq;, non aspera, æqualia in ambitu non serrata. Item flores in caulium cacuminibus Gratiola haudquaquam profert subluteos, sed inter folia in toto fere caule ex candido leuiter purpurascentes. Quæ quidem notæ quantum ab Eupatorio illo distent, tu ipse hisce perpensis rationibus, tibi iudex esse poteris. At fortasse dices, conuenire has plantas facultate, quod experimento constat Gratiolam tum bilem, tum pituitam deiicere, sed quum non desint aliæ plantæ, quæ idem efficiunt, & tamen Eupatorium non sunt, cur hac tantum causa Gratiolam, Eupatorium illud esse dicam, nulla sane ratio mihi sese offert, præsertimq; cum videam dari à Mesue ad exoluẽdam aluum pulueris Eupatorii drachmas duas vel tres. Quod si tantundem Gratiolæ propinaremus, proculdubio sumentes duceremus in magnum discrimen, cum tantum pulueris huiusce herbæ scrupulum sumentes plurimum exoluantur.

Gratiola non est Eupatoriũ Mesuæ.

Gratiolæ descriptio.

Nec nostris rationibus obstat, quod Gratiola ipsa sit amara perinde ac Eupatorium illud. Etenim quum amaritudo facultas sit innumeris plantis communis, id minime concludit Gratiolam esse Eupatorium, de quo nunc agimus, aliis non astipulantibus notis. Præterea Eupatorium Mesuæ corroborat ventriculum, iecur & viscera, Gratiola vero, vt ego sæpius animaduerti, imbecillia reddit, quum violentum sit medicamentum. Quo fit, vt rectè à Foroiuliensibus vocetur Stanca Caualo, quod eius pabulo equi admodum reddantur imbecilles. Miror postremo quod putes, hanc plantam Eupatorium esse Mesuæ, quod aluum fere subducat perinde, ac Centaurium minus, cum id nusquam scripserit Mesues, sed quod tantum foliis illi plane respondeat. Legitimũ itaq; Mesuæ Eupatorium, illa proculdubio erit planta, quæ Dioscoridi Ageratum vocatur. Quippe præter id quod omnium fere doctorum virorũ consensu Dioscoridis Ageratum, & Mesuæ Eupatorium, nihil inter se differant, cæterum omnia sibi inuicem correspondent.

Stanca caualo.

Ageratũ est Eupatorium.

SI altero nobis appicto Siseri folia essent Pisi, non Pastinacæ, flores violacei coloris, ipsisq; violis longè maiores, qui non Vere solum, sed per initia mensium prodirent albi ac parui, in vmbella Pastinacæ simili, semen vero ciceris magnitudine rotundũ, nigrum, succosum, & sapore dulci, non latum, ac foliaceum lentis fere instar, vt in sphondylio, tecum profectò cum Cordo sentirem. Atqui quum hisce notis, quas suo Secacul ascripsit Serapio, Siser alterum prorsus destituatur, non video quo pacto & tibi, & Cordo astipulari possim.

Secacul non esse Siser alterum.

ANTIRRHINI genera quatuor, iampridem apud me extant, foliorum & florum, quinetiã & plantarum magnitudine discrepantia. Quorum icones dabuntur (vt spero) vna cum nouis imaginibus nostris. Nec mireris velim, si in commentariis meis de Antirrhini foliis dubitauerim: siquidem tunc, non nisi vna tantum Antirrhini planta fuit ad manus.

Antirrhinũ quadruplex.

REPERIRI Betonicam flore albo, res noua mihi non est. At quoniam huius nusquam meminit Dioscorides, ob id non sum ego accusandus, si de alba nihil scripserim, præsertim cum mihi persuaserim florum colores, speciem haudquaquam immutare, & proinde nec facultates, vbi cætera correspondeant. Id quod etiam de fumaria nunc dictum esse volo, quam iam diu noui ac vidi. Veruntamen tibi habeo gratias, quippe qui hæc mihi in mentem reuocaueris. Etenim facile adducar, vt de his etiam alias scribam.

Betonica flore albo.

Fumaria.

LVPINVS, quem Hispanicum vocas, luteo flore hactenus vsquam mihi visus non est. Referam illum tibi libenter acceptum, si tua opera fieri possit, vt ad me transmittatur.

Lupinus Hisp.

PLANTAM, quam Germani florem Sancti Iacobi vocant, quod ad finem Iulii florere soleat, maiorẽ esse Senecionem facile & tibi, & Trago concedã, quanquã in florib. & pappis nonnulla haberetur differẽtia. Id q; nõ multi facio, quum eadem in foliis & caulib. facies cernatur idem sapor & odor in vtraq; plãta appareat.

Flos sancti Iac.

Senecio maior.

QVOD Lilium conuallium sit Polygonati species, non ita facile cum Aloisio sentiam, quod geniculatas radices non proferat, à quibus Polygonatum denominationẽ accepit, quinetiam, quod nec caules, nec flores proferat qui cum Polygonato comparari possint, quemadmodum nec omnino ipsa folia, quæ Lilii esse videntur, vt hasce differentias rectè expendentibus facile constabit.

Lilium conuallium non est Polygonati species.

QVVM Aquileia à recentioribus ita vocata planta sit, quæ ob eius maiestatem, & florum artificium, ac pulchritudinem longe diffusius describi mereatur, quàm à Dioscoride factum sit in Thalictro, mihi sane, non ita facile persuadeam, hanc plantam legitimum esse Thalictrum, nec id tantum me mouet, ad tuam conseruãdam sententiam, quod Aquileiæ folia dissecta cernuntur Coriandri modo, cum hac tantum nota id probare non

Aquileia.

Aquileiam non esse Thalictrum.

usum. Miror praeterea, quod asseras Aquileiam, ut caeteras illas species, de quibus meministi, esse amarissimam; quum mihi dum haec scribo, eam mandenti subdulcis prorsus deprehendatur: quod etiam a Fuchsio, video fuisse obseruatum. Cupio tamen reliquas plantas, quas illi congeneres facis inspicere, ideoque rem mihi pergratam facies si eas mihi videndas transmiseris.

pratense.

STIRPEM, quam pratense Panicum appellas, iam diu obseruaui, cum ea nihil frequentius in Italia proueniat. Attamen planta, à quo semen illud exiguum excutitur, Germanis Himmelthauu appellatur, nobis vero Manna panicum hoc syluestre non est, sed graminis species quaedam, quae in culmorum cacuminibus quinas tenuissimas, longas tamen gerit spicas, veluti digitos, ut diffusius legere poteris in nostris in Dioscoridem commentariis, ubi Secundo Libro de Coronopo meminimus. Seritur haec planta in Carniola, & in Goritiensi agro passim ad ciborum usum, veluti caetera Cerealia, ideoque illis frequentissimo est usui, quemadmodum Bohemis, apud quos ego hoc semine pingui caphium iure incocto maxime sum delectatus in cibis. Nascitur sponte etiam ibi plurima locis incultis. Sed quoniam culta longe mitior redditur, ea propter eandem colunt in campis. Dabo fortasse etiam eius imaginem, caeteris nostris addendam, curaboque plantam mihi afferri tui causa cum semine, ubi abs te intellexero, tibi gratam futuram. Qua visa, facile eos damnabis, qui tibi ex Panico illo colligi mannam suaserunt.

Manna semen.

Buphtalmũ Cordi erratum.

PLANTAE illius imaginem, quam Cordus minus recte Buphtalmum appellauit, nonnulli vero hallucinati (ut Tragus, qui eam etiam pingit) nigrum Veratrum legitimum esse censent, tam negligenter pictor ille tuus delineauit, ut à me, vel à quoquam, nunquam cognosci potuisset, nisi mihi abs te descripta fuisset. Erat profecto eadem planta, ipsa die ad manus, à quodam Myropola mihi allata (nascitur quidem frequentissima circa Pragam) qua tuae ad me allatae sunt literae, quo factum est, ut curauerim a pictore, quem domi alo, ad viuum statim depingi, tibi mittendam, ut videas quam longe pictor ille tuus à scopo aberrauerit. Dedi ego huiusce stirpis imaginem in postrema commentariorum meorum editione, inter Ellebori icones, non quod Elleborum eam esse censeam, sed quod in aliqua verser opinione, hanc legitimam fortasse esse Consiliginem. Cum itaque videam pictorem tuum in hac pingenda planta plurimum ab eius facie aberrasse, vereor quidem, ne in aliis etiam idem effecerit. Quo fit, ut non ausim curare, ut à meo delineentur pictore, nisi prius abs te mihi fuerit persuasum: vel plantas ipsas viuas fuerim consequutus: de quo te plurimum rogo. Habes itaque vir doctissime, de omnibus, de quibus ad me scripsisti, iudicium meum. In quo, si tibi satisfactum fuerit, mihi quidem gaudebo plurimum, at si secus euenerit, velim tamen, ut boni consulas, & id grato animo suscipias, quod tibi satisfaciẽdi gratia scribo. Velimque, ut si quid melius habes, quo posset quispiam hisce meis argumentis, ac rationib. obstare, id libere in medium afferas, cum nunquam tam pertinax fuerim, & meis opinionib. addictus, quin potius veritati acquiescam, quam mihi ipsi morem geram. Vale. Pragae XI. Calend. Maii, Anno M.D.LIX.

Consiligo.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Vlyxi Aldrouando Bononiensi Medico, S. P. D.

Agitur hac epistola de picea, Pino, Chamaeleonibus, Geranio bulbosae radicis, Saxifraga, Nitro, Acoro, Platano, Equinis quibusdam Castaneis, & nonnullis aliis plantis.

SVmma quidem voluptate affecerũt me literae tuae. Recognoui enim in illis tuam pristinam virtutem, coniunctam cum singulari erga me beneuolentia. Quarum alteram semper in te admiratus sum: altera quum me antea delectauerit, tum vero praecipue in hoc tempore delectat: quo, cum ego, aulicis hisce negotiis impediar, nec regio haec raris sit plantis referta, quibus mihi ipse prospicere possim, tu tua opera opus meum, quod nunc prae manibus est, ex animo iuuare niteris, plantis innumeris ad me transmissis, quae quidem magno sane illi erunt ornamento. Quod opus etsi difficillimum omnium est, quemadmodum & te sentire non ambigo, & ego re ipsa experior, tamẽ animo non deficio, quum Principum (quod multum est) & amicorum suffragia non deficiant. Utinam sic euentum meorũ consiliorum fortunet Deus Optimus Maximus, quemadmodum mea causa nihil, neque laboris deerit, neque studii. Nec est, quod te mihi tam vehementer excuses, quod tam diu ad me scribere neglexeris, veritus fortasse, ne de aliqua fidei tuae inconstantia subdubitarim. Cum enim ego tantum te diligam, quantum literis exprimere non possum, non iudico posse hoc accidere, in natura ingenua & liberali, cuiusmodi tua est, ut posteriores in amando partes ferre velis. Quamobrem certus sum, me tibi esse cordi, quemadmodum quidem antea semper fui. Atqui non paruum mihi moeroris adiunxit, quod iis molestiis, de quibus scribis, impeditus, ad me prius non scripseris. Verum cum (ut aiunt) rerum sit vicissitudo, omnino statuo, & confido, quod sub noui Principis imperio, cuius electionem propediem expectamus, omnia felicius, tibi & caeteris doctis viris, facile sint successura. Caeterum perlectis tuis literis non potui non admirari plurimum Lucam Ghinum, virum profecto huiusce aetatis clarissimum, & qui in re plantaria indaganda parem fortasse habuit neminem, in ea fuisse sentẽtia, quod illud syluestris montanique Pini genus, cuius ramusculum, una cum Cono, ad te nunc primum miserã, quodque Ananienses, imo & caeteri, qui in agro Tridentino degunt, vulgo appellant Cembro aut Cermolo, ipsa legitima esset Picea, de qua Dioscorides scribit ac etiam Theophrastus. Ac eo magis id mihi mirum videtur, quod abs te nunc certior factus sum, ea ratione ita sensisse illum, quod Picea (ut inquis) pini folio esse debeat. Id quod nunquam, ni fallor, me legere memini apud ullum antiquorum, qui de stirpium historia scripserunt. Nam quamuis scribat Dioscorides Pinum & Piceam eiusdem esse generis, sed specie tamen differre, non ob id tamen nobis statuendum censeo, piceam pini foliis virescere. Verum potius censerem ego accepisse hic genus, pro omnibus Coniferis & resiniferis plantis, quae fere omnes iisdem sunt facultatibus praeditae. Quo fit, ut dixerit pinum, & pi-

Ghini sententia in picea & syluestri Pinu improbatur.

Gembro.

& piceam non genere, sed specie tantum differre. Quod autem acceperit hic Dioscorides Genus pro vniversali, ac (vt ita dicam) generalissimo Coniferarum arborum genere, facile quis reddi certior poterit ex his, quæ capite de Fago & Ilice ipsemet Dioscorides scripta reliquit his verbis: Fagus & Ilex, Quercui eidem generi assignantur, & consimile munus obeunt. Quæ verba si recte perpendantur, manifesto cuique palam fiet hic, quercum generaliter posuisse Dioscoridem, pro omni arbore glandifera, quum δρῦς non solum Græcis significet, quercum ipsam, sed in vniversum glandiferas quasque stirpes, è cuius genere fecit Fagum & Ilicem, quæ tamen arbores non solum foliorum forma, sed fructu, cortice, & ligni materie inter se maxime differunt.

Δρῦς nomẽ vniuersale omnium glandiferarũ arborum.

Ideoque eodem sane modo de pino & picea nobis fuerit censendum, præsertimque cum illarum qualibet diuerso appelletur nomine. Quandoquidem si picea (vt ille censebat) è pinorum genere fuisset, non erat illi opus proprium habere nomen, sed tantum cognomento aliquo suam poterat depromere speciem, quemadmodum exempli causa populus, quippe, quæ cum complures habeat species, eas cognomentis distinguimus, hanc albam, illam nigram, alteram Libycam appellantes, id quod de Myrto pariter dixerim. Siquidem hanc latifoliam, angustifoliam illam, alteram coniugalem, hanc item Tarentinam, illam satiuam, hanc vero syluestrem appellant, seruato semper generis nomine.

Populi tria genera.

Myrti genera plura.

Quod eo magis fuisset in Picea obseruatum, si hoc pini genus, pro picea recepisset antiquitas, quod idem foliis, floribus, nucibus, cortice, ligni materie, resina, ac vniuersa facie culta referat pinum, tametsi nuces, nucleosque, tanquam diuersum genus paulo minores proferat. Ad hæc quanquam Theophrastus, à quo fortasse Ghinus suum desumebat argumentum, vbi de foliorum conuenientia disserit libro primo, capite sexto, de historia plantarum, scribit pinum, piceam, abietem, cedrumque foliis esse in summitate acuminatis, quod & nos pariter fatemur, non tamen ob id sequitur, quod eiusmodi arbores omnes pini foliis amiciantur, quum non desint aliæ plantæ, vt Iuniperus, Sabina, & complures aliæ, quarum folia quanquam aculeatis cacuminibus visuntur, sui tamen forma plurimum quidem à pini foliis distant. Eaque propter, quemadmodum Abietis & Cedri folia, longe diuersa à pini foliis sese nobis ostendunt, ita de piceæ foliis quibuscunque censendum putarim.

Piceæ & abietis folia qualia.

Id quod luce clarius demonstrat Plinius libro decimo quinto capite vicesimo quarto, sic inquiens: Infecta pectinum modo (intellige folia sunt) piceæ abietique: & decimo eiusdem libri capite, taxum arborem, scribit folia proferre abieti & piceæ similia. Id quod non solum firmissimum præbet argumentum, piceam folio esse abietis, non pini, quemadmodũ & taxus, quod vir ille alioqui clarissimus, ac (multorum pace dixerim) alter in Medica materia Dioscorides, in re hac non parum fuerit hallucinatus, dum sibi persuasum voluit, hoc pini genus, vel alterum quodcunque, legitimam esse piceam. Etenim, si pinum hanc diligenter expendamus, nihil magis (mea sane opinione referre videtur, quam Tarentinam, de qua scripsit Plinius, libro decimoquinto, capite decimo, digitis fragili putamine auiumque expositum furto in arbore. Siquidem nuces nucleorumque putamina non magno sane labore digitis friari possunt & auium rostro frangi, vt dulcibus illis pascantur nucleis.

Pinus Tarentina.

At si Ghinus, non adeo mature (id quod quamplurimi optant) communibus cessisset fatis, & postremam editionem Dioscoridis mei, cui semper (quæ sua erat benignitas) fuit addictus, inspexisset, mihi quidem, haudquaquam aliter censendum est, quam, quod is qui candidissimus fidelissimusque rerum fuit indagator, suam hanc reiecisset opinionem.

Lucas Ghinus non solum excusatur, sed etiam laudatur.

Cæterum quod demiratus sis, Marantam in sua methodo cognoscendorum simplicium, qua non parum sum delectatus, in aspera Lonchitide, quam in meo appinxi Dioscoride, quamque mecum legitimam esse censes, me ita falsitatis insimulasse, quod certo scias eam ipsam plantam à Luca Ghino esse mihi transmissam, ego sane non demiror, cum res ipsa illatam mihi iniuriam apertissime præ se ferat. Quod vero id ægre feras, habeo tibi gratias, vtpote cui exprobranda displiceat calumnia. Atqui respondebo ego illi adeo firmis argumentis, vt mihi minime verendum sit, quin probos lectores omnes in illum commoueam, eosque præsertim qui viderint, legerintque, quam humaniter de illo scripserim, quam benigne eum ipsum laudauerim, quamque honorifice collocarim inter tot clarissimos viros. Nec deerunt mihi numerandi errores & opiniones, quibus sæpe seipsum fallit, quæ tamen non concitato calamo, sed animo quo potero tranquillo, vt hominem senem ac Philosophum decet, humanissime recensebo. Sed hactenus de his.

Lonchitis aspera.

Quod autem ad Chamæleones spectat, scias, pro certo velim, me non esse meæ opinioni adeo pertinaciter addictum, quin facile in tuam, ac cæterorum deueniam sententiam, vbi plantas fuerim conspicatus, quæ euidentioribus notis, quam meæ, Chamæleones referant. quanquam non ob id aliter mihi posthac persuadeam, quam quod hæ, vel meæ stirpes, sint Chamæleonibus illis omnino congeneres. Quamobrem te rogatum velim, vt pro tua humanitate, vel plantas ipsas, vel earum imagines à perito artifice delineatas propriisque coloribus pictas, ad me perferri cures. Cupio enim in Chamæleone nigro, præter omnem carduorum naturam, inspicere vmbellam, quæ aculeatis rigeat floribus.

Chamæleon.

Geranium bulbosæ ac subrotundæ radicis, quod cum tuis literis ad me misisti, fuit mihi tam gratum quam quod gratissimum. antea enim id mihi visum non est, nec fortasse in Italia prouenit, quum scribas, hoc ex Illyria esse allatum.

Geranium bulbosæ radicis.

Accepi & suberis ramusculum, sed iam alius erat ad manus glandibus refertus, Roma ad me delatus.

Suber.

Saxifragam folio Thymi, quam Æginetæ Vetonicam puto, Dioscoridis Saxifragam iam cum cæteris esse sentio. Vidi eam dum agerem Romæ, Leone decimo imperante, sub Capitolino colle in quibusdam ædificiorum ruinis, scioque saxifragam illam appelasse quendã, qui ea in expellendis renum calculis vtebatur, sed tunc temporis, non multum de re herbaria fueram sollicitus. Pulcherrima ac virescens iam est ad manus, proinde non est opus, vt mittendæ illius causa, tuos nunc fatiges amicos.

Saxifraga legitima.

Nitrum à Placentino Myropola tibi transmissum diligenter sum conspicatus. vt autem ingenue fatear, quod sentio, mihi potius salis speciem quandam præ se ferre videtur, quam nitri. Quod nunc ad te mitto, Constantinopoli ab Augerio Flandro, viro vt doctissimo, ita & nobilissimo, & humanissimo Cæsaris Oratore ad me transmissum, substantia & sapore à tua non parum distat, mihique adeo legitimum nitrum refert, vt nihil sit, quod (me iudice) reclamet.

Nitrum.

Præter id transmisit ad me Gulielmus Quacelbenus eiusdem Oratoris nomine cuius Medicum agit, aliquot odorati calami vulgaris plantas, mei tantum causa è Nicomedia petitas, longis ac fibratis radicibus refertas, è quibus folia emergunt Iridis angustiora longioraq; adeo vt omnibus sane notis Dioscoridis Acorum referant.

Calamus odoratus.

His accessit Platani ramus, cui latiora, quam antea viderim, insunt folia, pilulæque vegetiores, quam in ea conspiciuntur Platano, quæ Patauii in horto Bembi virescit. Quo fit, vt facile putarim, plures etiam Platani haberi species. Allatum est quoq; vna cum prædictis, Castanearum genus quoddam, cuius ampliss. folium pentaphylli plane modo diuiditur, fructus vero à vulgari-

Platanus orientalis.

Castaneæ equinæ. bus Castaneis nostratibus non admodum differt, est tamen aliquanto rotūdior. Concluditur is echinato calice crasso, raris ac firmis aculeis circumuallato, qui plurimum a nostrate differre videtur. Scribit ille hasce Castaneas, Constantinopolitanis ideo equinas vocari, quod anhelosis equis tussiq; laborantibus, maximo sint præsidio, vbi ab iis deuorentur. Misit idem syluestrem etiam Rutham, Harmolam quibusdā dictam, & alia quædam antea mihi prorsus ignota: quæ omnia, cum fortasse nusquam vidisse putem, diligenter asseruo ad te transmittenda, cum nuntius quispiā adsit, qui vel Venetias, vel Goritiam proficiscatur. inde enim facile ad te trāmittentur. Mitterem ego hinc ad te quam libenter, per Cæsareos veredarios, si hasce capsulas quæ illos maxime impediunt, ferre non recusarent. Quotquot habeo amicos nunc continuo defatigare cogor, vt has vel illas ad me transmittant stirpes. Ita enim nunc mea studia exposcunt & plantarum imagines, quæ speciosiores maioresq; iam præ manibus sunt recudendæ. Proinde ne ægre feras obsecro, si tibi modo, sicut & cæteris factus sum molestior. Cupio admodum vniuersam iuuare Rempublicam: quam ob causam mihi fas esse crediderim auxilium & consilium ab omnibus expetere. Si itaq; inter tuas plantas, quas prope innumeras à te asseruari scio, Poterium, Moly, Pycnocomum, Maniacum, Solanum, Bulbus esculentus & vomitorius, Phyteuma, Catanance, montana Nardus reperiri possint, rogo vt ea omnia quantum poteris maturius ad me transmittas, vel ipsarum plantarum imagines. Dabo enim operam, vt quicquid auri, vel argenti hac in re exposueris, id totum tibi quam libentissime reponam. Ghini Pyrethrum reperi inter ea, quæ olim mihi misisti simplicia, ac pariter Hermodactylum. Mitto tibi nunc Pyrethri mei ramulum vna cum radice, quod te nunquam vidisse ais: quum autem posthac flores ediderit, integram tibi plantam conseruabo mittendam, vna cum alisma, quam antea petieras. Nullo enim plane negotio id efficiam, cum vtranque plantam abunde proferat Bohemicum solum. Dum Goritiæ agerem misit ad me Bononia Vincentius Cantonus Medicus, municeps meus, arboris cuiusdam ramusculum baccis refertum pulcherrimis in purpura nigrescentibus: quam plantam pro vera ac legitima Loto arbore, à Fabritio Garzono Medico Bononiensi se accepisse narrabat. Sed cum tunc Bohemico itineri me accingerem negotiis occupatus, nescio quo pacto plantam neglexerim, & quo in loco reconderim: namq; domi posthac frater meus illam reperire non potuit. Erat quidem planta aspectu perquam iucundo, baccis pulcherrima serie dispositis ac copiosis, quæ (vt audio) istic Bononiæ nescio in quibus præclaris ædibus habetur. Cum autem plantam hanc recuperare cupiam, velim, vt pro tua erga me beneuolentia, Fabritium ipsum meo nomine alloquaris atque ipsum roges, vt tibi ramusculum eiusdem arboris iterum mihi mittendum det. Audio enim hominem esse humanum, doctum, benignum, & mei etiam amantissimum, cui opto vt non solum me commendes, sed & offeras, velimque vt ad me scribas, quo nomine istic hanc arborem vulgo nuncupent, & tuam de illa sententiam. Mitto nunc ad te Oxyacanthæ meæ aliquot baccas, quæ non vnum tantum nucleum, sed duos intra se concludunt, vt hinc eorum argumenta explosa scias, qui hanc plantam Oxyacantham esse negant, quod eius baccæ vnum tantum ossiculum habeant, cum proprium sit Oxyacanthæ plures habere, vt illi affirmant. Postremo facies mihi rem perquam gratissimam, si tuam de consiligine opinionem ad me scripseris, velim tamen vt antequam id agas, meam etiam de ea videas sententiam, vbi sum de Elleboro in Dioscoridem commentatus. Plura nunc ad te scribenda non succurrunt: si qua interim sese offerant, de his alias ad te scribam. Vale. Pragæ pridie Idus Septembris.

Harmola legitima. — Pyrethrū Ghini. — Alisma. — Lotus arbor. — Oxyacanthæ fructus duplici nucleo. — Consiligo.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Hieronymo Heroldo, Medico Norimbergensi, S. P. D.

Tractatur de consiligine, Elleboro nigro, venenatis sagittis, Eupatorio Mesuæ & Secacul.

Accepi literas tuas vna cum ea planta, quam ego alteram Ellebori nigri speciem esse statuo, tu vero Consiliginem cum Fuchsio & Trago esse censes, mirorque quod tam deleteriam facultatem hanc esse scribas, cum huiusce plantæ radicibus ego sæpe numero sim vsus in atrabilariis morbis magno sane iuuamento, vbi alterius Ellebori purpureum florem ferentis non erant ad manus. Quinimo Tridentini Myropolæ atque etiam Foroiulienses nullum aliud, quam hoc veratrum colligunt, quo postea Medici vtuntur. Ideoque hanc nequaquam Consiliginem esse putarem, sed certam veratri nigri speciem, quæ herbaceos flores proferat. Nec quispiam mirari debet, si nigrum veratrum diuersas habeat species florum, colore & foliorum exilitate vel magnitudine differentes, quemadmodum in quam plurimis aliis plantis continue videmus. Hæ enim quanquam speciem variant, genus tamen immutare non possunt. Nam, si exempli causa Symphytum maius videmus reperiri flore albo, melino ac purpureo, idemque spectamus in Ononide, in Cynosorchi, in Antirrhino, in Ocimoide, in Rosis in Iasmeno, in Iride, de quarum plantarum varietate (excipio Leucoium) nihil, quod sciam, meminit Dioscorides. Quid igitur vetabit, quinetiam plures veratri nigri species reperiri queant? Nempe vt hæc flores edat purpureos, illa albos (quemadmodum ego diligenter obseruaui) & altera herbaceos, & alia ex candido purpurascentes? Cæterum qui Consiliginis historiam & eius faciem notasque conscripserit, nusquam me legere memini, quo fit, vt eos non mirari nequeam, qui Elleborum hunc tam temere Consiliginem esse statuunt. At fortasse dices à facultate facile cognosci posse, hanc plantam esse Consiliginem, quod in sanandis à pulmonia pecoribus, vbi in traiecta inseratur aure, quam belle consiliginis obeat munus. Valeret quidem hoc argumentum, præsertim vbi alia non adsint notæ, nisi Hieroclem, Absyrtum & Plinium haberem authores, qui nigrum Elleborum scriberent idem efficacissime præstare, cuius hæc planta, si eiusmet eius notæ

Ellebori nigri altera species. — Florū colores in plantis quanquā species variant, genus tamen nō immutant. — Consiliginis examinatio.

viua ac facultates diligentius expendantur, est proculdubio species. Namque tametsi Dioscorides vnam tantam nigri Ellebori speciem descripserit, id tamen naturæ obstaculo nunquam erit, quin alias quoque Ellebori nigri procrearit species, vt in aliis quamplurimis (vt superius diximus) eam fecisse non ignoramus. Præter id, cum planta hæc, vt tu etiam fateris, facultate quadam venenosa nō vacet, perinde ac qualibet alterius Ellebori nigri species, miror sane qua ratione ducti, tam temere asserere audeant, qui tali ducuntur opinione hanc plantam esse consiliginem, cum scribat Plinius deploratis in Phthisi eius radicem præstantissimum esse medicamentum, sed tibi debere ex aqua, haberique assidue sub lingua. Hoc si sua cum Consiligine ii tentabant, nulli dubium est, quin tabidos quoscunque quam primum è medio tollant. Nihil præterea impedit hanc plantam Ellebori esse speciem, quod eius caulis in tertium perduret annum, & fruticis speciem induat, cum nigrum Elleborum in montibus sæpe viderim, folia nunquam amittere & toto anno virescere. Infici tela à venatoribus Ellebori nigro succo, vt hoc veneni genere contacta, feræ citius intereant, hactenus non audiui. Scio tamen arte quadam parari ex albi Veratri radicum succo venenum, quo illinendis sagittis vtuntur Hispani venatores. Id, vt mihi experimento constat, vbi sanguinem contigerit, animal à quacunque paulo post interficit. Verum enimuero me in non paruam admirationem adauxit, quod si deuoretur, nisi magna fuerit quantitas, nihil plane incommodi afferre soleat. Ideoque eo ipso vesci venatores affirmant, cum purgationes alui moliri cupiunt, ob idque nihil mirum si ferinæ carnes hoc veneni genere conquisitæ, nihil prorsus comedentes inficiant. Verum vbi facto à iaculo vulnere sanguini se immiscuerit, nullo alio antidoto seruari animal potest, nisi deuoratis Cotoneis malis, Id quod à Cæsare Ferdinando pluries audiui. Fabulari itaque eos putarim vel æquiuoce nigrum veratrum pro albo accipere dixerim, qui hæc illud quoque præstare posse affirmant. Quandoquidem tantum abest, vt nigrum veratrum eo pacto animalia necare queat, vt perforatis auribus vel lateribus immissum virus omne facile extrahat. Hoc sane pastores & rei rusticæ addicti, non ignorant, quippe qui boues pestilentia laborantes & à serpente demorsos insertis Ellebori nigri radicibus in eorum auriculis, pectore cruribusque, passim curant. Cæterum ad id, quod sententiæ meæ in Secacul & Eupatorio à Mesue descripto nondum assentiri possis & ob id admones, vt diligenter Mesuem inspiciam, nil aliud nunc replicanda opera precium mihi videtur, nisi vt tu epistolam illam meam attentius relegas, & mea argumenta accuratius inspicias. Quod si præstiteris & potius veritati indagandæ, quam mordicus opinioni tuæ retinendæ animum & mentem applicueris, multo antea Mesuem me diligenter legisse, accurateque inspexisse facile intelliges. Hoc tantum de Secacul addam, quod cum scribat Auicenna libro quinto Secacul, esse radices peregrinas Zingiberi similes, quæ ex India aduehuntur, id satis superque affirmare crediderim, eos prorsus hallucinari, qui putant Secacul eam esse plantam quæ Fuchsio Siser designat. Atqui si hæc non sufficiant, non video sane, quo pacto tecum de his vlterius agam, præsertim, vbi neglectis argumentis nostris, quibus te respondere sperabam, nil aliud mecum agis, quam quod iterum ad Mesuem relegendum hortaris. Quem cum antea satis viderim legerimq., parcas obsecro, si in hoc tantum nunc tibi morem non geram. Vale.

Sagittæ illinuntur albi Veratri succo & ita venenatæ fiunt.

Cotonea malá antidotum ad venenatas sagittas.

Elleboro nigro sanatur quadrupedia pestilentia laborantia.

Secacul radix peregrina.

VDALRICVS LEONORVS MEdicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Quæritur an Syrupi aluum deiicientes recte, secureq. dari possint pluribus continuis diebus, in diuturnis præsertim morbis.

ETsi sciā, Excellentissime Matthiole, te semper multis & grauibus tū in curandis ægris, tū in rei etiā medicæ (quā certe his temporibus egregie & fideliter illustrare & excolere iuuas) publicis ac vtilissimis occupari laboribus, de tua tamen in me humanitate & beneuolentia tantam spem concepi, vt certo mihi persuaserim, quod si te his vtilissimis lucubrationibus intentum, aliquantisper ab iisdem abstrahere videbor; amanter saltem sis laturus hanc morulam, præsertim vero cum non tam proprii commodi, quam veritatis & publicæ vtilitatis coram te promouendæ gratia, rei ipsius dignitas, ad te vt scribam, me compulerit. Sunt sane quidam medici, qui cum cæteris doctiores videri volunt, semper quiddam peculiare, quo ab aliis differant, habent, & si quid ab aliis ex ratione etiam factum conspexerint; id tamen vt soli sapere putentur, improbare non verentur, atque vt suam fuco quodam obuelent malitiam, vbi diutius rationem & experientiam oppugnare se posse minime fidunt, ad autoritates tandem Hippocratis & Galeni confugiunt; quas pro suis firmandis opinionibus sat astute, at parum apte adducere solent. nam adducta vel nihil ex eorum re faciunt, vel si quid tamen facere videntur, vbi diligentius inspecta fuerint, pariter nihil pro defendendis eorum ineptiis rationi & experientiæ contrariis, pugnare deprehenduntur. Sed ego tales homines nouitatis potius ostentandæ, quam veritatis tuendæ studio, vulgo placere volentes, multum sibi sapere concedo, parum aliis arbitror. Ex horum autem cœtu etiam esse puto hos nostros aduersarios, qui vsum frequentiorem Syruporū aluum deiicientium, humanæ saluti nocentissimū clamitant, ac propterea omnibus modis extirpandum suadent: atq. vt noui quid (prout solent) adferre videantur, nouū commentum veteribus inusitatum atq. cōtra eorum statuta recepiū esse dicunt, adducentes & hoc Hippocratis: Concocta medicari atq. mouere non cruda. Nobis vero ipsius rei experiētia diuersum testatur. Videmus enim quā plurimos in Germania Medicos his syrupis summa cū laude & ægrotantiū cōmodo vti, ipsi quoq. quotidie eorū experimur virtutē, vt quanto minus eos nocere dicere possumus, tanto magis, vt nulla alia medicamēta in diuturnis præsertim morbis cōferre profiteri cogamur, necesse est. Et quāuis nos illorū parū moueant vani strepitus, tamen ne reliqui etiā à tam salubriū medicamentorū vsu istorum deterreantur clamoribus, negotiū hoc tā vtile, tam necessariū, tuū desiderat patrocinium, in quod vt illud suscipias perquam rogo ac intercedo. Quod si

feceris magna voluptate nos afficies & opinionem nostram confirmabis, & praemunies, illos vero non mediocriter confundes & de manifesta pertinacia coargues, si in syrupis tua publice eo abundius hac de re aperueris sententiam, nempe, An recte commodeque dari possint in morbis, praesertimque diuturnis, Syrupi aluum deiicientes pluribus continuis diebus, vt quam plurimi in Germania faciunt Medici, foelici admodum (vt ipsi dicunt & nos experimur) successu. Quin & an hoc fieri possit, praeter celebratissimum Hippocratis & Galeni institutum, qui Concocta medicari, & non mouere cruda praecipiunt. Quod si feceris, additis aliquot eiusmodi Syruporum formulis (sicut non dubito) non solum à nobis, sed à posteritate quoq; vt in aliis pluribus, ita etiam in hoc magnam mereberis laudem. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, Vlrico Leonoro medico, S. P. D.

Probatur dari posse Syrupos aluum deiicientes pluribus continuis diebus in morbis diuturnis, nec esse praeter Hippocratis, & Galeni institutum.

Quaestio an syrupi aluum citantes frequenter dari possint in morbis.

DEficiunt propemodũ ingrauescente iam aetate caloris innati flammae, quae ad studia ante hac animum incendebant. Quamobrem ne mireris, si tuis literis tam diu non responderim. Quaeris à me an commode recteq; dari possint in morbis, praesertimq; diuturnis, Syrupi aluũ deiicientes plurib. cõtinuis diebus, vt plurimi in Germania faciũt Medici, foelici admodũ (vt illi dicunt) successu. Quinetiam petis an hoc fieri possit, praeter Hippocratis & Galeni institutum, qui concocta medicari praecipiunt, & mouere non cruda. Quaestio sane non vulgaris haec est, & quae mihi negotii non parum facessit, tum quod de his disserere absq; labore nequeam, tum etiam quod non desint Medicae facultatis periti, quorum nonnulli Hippocratem sequuti, hosce Syrupos non solum dari prohibent, sed maledictis & execrationibus detestentur: alii vero contra experimento & rationibus quibusdam nixi, eos caeteris fere praeferunt medicamentis & secure recteque dari posse contendunt. Namque si hos vel dari prohibeam, vel praecipiam, non deerunt qui nostram improbabunt sententiam, & mihi fortasse laborem facient. Verumtametsi mihi laborem & periculum subeundum esse sciam, constitui tamen potius ea in re tibi gratificari, quam laborem subterfugere & aduersariorum morsus pertimescere. Existimo enim plures fore, qui nostram sententiam sint comprobaturi, quam qui eam conuellere conabuntur. Erunt etiam alii opinionem nostram sequuti, qui non solum eam pro virili defendent, sed etiam aemulorum petulantiam compescent. Vt autem, quod de re hac sentiam tibi explicare incipiam, in primis distinguendum est, de quo Syruporum genere nobis intelligendum sit, an scilicet de his, qui clementioribus parantur aluum deiicientibus medicamentis, cuiusmodi sunt Casia, Manna, Rhabarbarum, Rosarum dilutum numerosis macerationibus paratum, aut Syrupus ex eo confectus, aut ipse purus rosarum succus, Fumaria, Mercurialis, Epithymum, Myrobalana, Sena, Polypodium, & huiusce classis alia: vel de his, quae Scammonium, vel Turpetum, vel Pytiusam, vel agrestis Cucumeris succum, vel Elleborum, vel alia similia, quae electiue (vt aiunt) purgant, & proprie φάρμακα à deleteria eorum vi appellauit Graecorum antiquitas, excipiunt. Si itaque de his, qui tantum clementissimis illis parantur simplicibus, intelligamus, haud dubie affirmabo, facile, & recte dari posse hos in diuturnis morbis, pluribus continuis diebus: nec esse id praeter Hippocratis & Galeni institutum. Alios vero minime. Quandoquidem si recte Hippocratis verba expendantur, quae sic habent, πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν, μὴ ὠμά, facile sane deprehendet quispiam, non aliud per φαρμακεύειν velle illum, quam non debere cum Pharmacis, id est, cum electiue purgantibus medicamentis immatura expelli, quod eiusmodi pharmaca, vbi humores incoctos repererint, eos non deiiciant, sed sanguinem inficiant colliquentq; ac perniciosa sint. Eiusmodi enim medicamenta hisce de causis dari vetant Hippocrates & Galenus, non autem quae clementiora sunt, nec electiue, nec fortiter purgant, nec vllo praeterea modo sanguinem colliquare, vel inficere possunt: horum perpauca ipsis cognita fuere. Namque Casiam nigram, Rhabarbarum, Myrobalana, Senam, nec ipse Hippocrates, nec Galenus nouit vnquam. De Manna tamen meminit is libro tertio, de aliment. facultatibus, de melle scribens. Item de Rosis libro octauo, de simplicium medicamentorum viribus, sed vtriusque medicamenti deiectoriam facultatem ignorauit. Id quod post haec multa cum diligentia explorarunt Mauritani, qui recte sane clementiora haec medicamenta Benedicta vocauere, quod nihil in eis repererint, quo sumentium corpora vllo afficerentur incommodo. Quamobrem in morborum etiam acutorum principiis, magna cum vtilitate haec propinãtur à medicis. Siquidem si negligantur humores in ventriculo ac locis illi propinquis existentes, trahuntur post haec per vniuersum corpus in venas, non sine aegrotantiũ discrimine. Ideoque haud recte, mea quidem sententia, hactenus contendere quidam, nulla facta medicamentorum distinctione, dari nõ debere deiectoria medicamenta in morborum principiis, qui si sciuissent, de quibus intellexerit Hippocrates, & quid illi proprie designet φαρμακεύειν, à clementioribus abstinere Medicos non prohibuissent. Atqui nolim ob hoc fortasse putes, me affirmare velle, Syrupos aluum citantes in aegritudinum principio assidue diebus pluribus dari posse. Quandoquidem, quae in ventriculo locisque circumstantibus sunt excrementa, tot non indigent euacuationibus. Sed cum in principio ea omnia medicamenta, quibus iidem Syrupi conflantur, tuto dari possint, longe tutius dantur vbi iam materia concoquitur, nec prorsus fuerit matura. Nec putes velim meum hoc esse institutum, sed Galeni. Quippe qui lib. 13. de Met. cap. 15. de iocinoris phlegmone agens, iam vbi coctio aliqua fieri incipiat, vacuare non docet assiduis medicamentis aluum deiicientibus, his verbis. Procedente autem tempore, vbi phlegmon iam concoquitur, etiam valentioribus vrinam mouentibus medicamentis in cibis vti licet, nempe Asaro & Celtica nardo, & Phu quod nominant, & Petroselino, &

Medicamenta clementia, quae dicantur.

Medicamenta quae electiue purgant.

Nec Mannae nec rosarum deiectoriam facultatem nouit Galenus.

Clemẽtia medicamenta cum vtilitate propinari in morborum principiis.

Galenum in iocinoris phlegmone quotidie dedisse medicamẽta aluum deiicientia.

Smyrnio

Buprale & Meo, sicut etiam per ventrem vacuare, si iocinoris tantum afficitur, Cnico vibis admisto, & vrtica, & Mercuriali, & Epithymo, & Polypodio, & omnibus praeterea, quae modice aluum deiiciunt, magisque in remissionibus, tum his ipsis audacius, quam ante, vtendum: tum vero quae his sunt valentiora, partim in Ptisana incoctis, partim tusis & in mollissimum puluerem redactis. Exhibenda vero & haec sunt, vel ex Ptisana, vel ex aqua. Ego namque etiam Polypodij aliquid in Ptisana aliquando incoxi, & nigri veratri corticem. Haec ille. Quibus palam est à Galeni dogmate haudquaquam deuiare Medicos, qui, vbi in morbis signa concoctionis appareant, clementia medicamenta continuis quibusdam diebus in Syrupis exhibent, non solum in diuturnioribus, sed in aliis etiam morbis. Constat praeterea ex hisce Galeni verbis non modo perquam recte dari posse in Syrupis clementiora haec medicamenta, sed etiam vbi morbi intensio remittitur, id est, vbi adhuc magis concoquatur materia, etiam valentiora, vt Elleborus Ptisanae incoctus. Quo fit vt nihil sit quod prohibeat, quominus possimus etiam nos huiuscemodi medicamenta, suo tempore propinare, & praesertim clementioribus admista, quod haec praeter id quod aluum deiiciunt, propria sua facultate manifestis subinde qualitatibus exuperantes humores praeparant, quum fere omnia partim attenuent, partim incidant, partim aperiant, partim abstergant, quarum facultatum auxilio coctum crudo admistum facile separatur & expellitur, deinde propria horum medicamentorum virtute. Seruari hanc medendi normam passim ab omnibus in vniuersum Medicis, tam qui probant, quam qui improbant, in contumacibus febribus, animaduerto. Siquidē vbi datis prius Syrupis ad coctionē facientibus, ac exoluente subinde pharmaco, febris non remiserit, ad alios statim properant, quorū vis humorum praeparationi peridonea habeatur. Sed id plerunque cum Rhabarbaro expediūt, modo Syrupos propinantes, qui Rhabarbarum exceperunt, modo in iisdem Rhabarbarū macerantes tenui linteolo exceptum & pluribus assiduis diebus propinantes. Caeterum perquam foelicissime etiam dantur hoc modo aluū citantes Syrupi in frigidis admodum & pituitosis affectibus, quin etiam in iis qui ex adustis proueniunt humoribus, quorū concoctio vel tarde admodū, vel fortasse nunquam sit futura, ideoque Auicenna Epilepticis quotidie bis Hieram Hermetis propinari praecipit. Quinetiā Dioscorides anno toto quotidie Bryoniae radicem drachmae pondere Comitialibus, attonitis & vertiginosis propinandam suadet. Ideoque si fortiora & electiue purgantia medicamenta in hisce morbis non sine auxilio priores dedere Medici continuis diebus, quid prohibebit ergo, quo minus nos in similibus morbis securius clementioribus vtamur? ac etiam quandoque, vbi necessitas adsit electiue purgantibus, vt Galenus cum Elleboro faciebat? Nihil sane, nisi potius quorundam opinionibus, quam rationibus & experientiae addicti esse velimus. Eadem etiam conuenire (vt diximus) in adustis morbis nihil mihi verendum est, cum Galenus libro secundo ad Glauconem, Cancrum, purgantibus medicamentis, ex quibus sanitas sequitur, prompte succumbere scribit, & id tam diu faciendum praecipiat, donec sanitas pristinae partis subsequatur. Id quod etiam repetiit libr. 14. Methodi, cap. 9. his verbis, Communis igitur curatio est, vt humorem vnde vitium est, natum illico vacues simili vacuationis genere ei, quae in aliis tumoribus supra est comprehensa, mox prohibere potissimum si fieri potest, ne de caetero eiusmodi succus in venis colligatur. Sin id fieri nequit, saltem cum omnino ex interuallis vacuare & simul particulam firmare ne quid humorum redundantiae ad eam confluat. Quibus palam est nihil sane obstare, vbi in diuturnis & contumacibus affectibus vitiati humores continue affluant, quin ij medicamentis aluum deiicientibus frequenter vacuentur, hac tamen conditione (vt Galenus inquit) vt ea iis misceantur, quae laesis languentibusque particulis robur conferre valeant. Cuiusmodi sunt Myrobalanorum omne genus, Rhabarbarum, Rosarum succus, ac etiam acidi dactyli, quos Tamarindos vocant officinae. Siquidem vbi frequentioribus euacuationibus aliquid non accederet, quod robur affectis particulis adderet, nihil profecto noxius esset, quā frequenter euacuare. Atqui quum omnibus palam sit, quod in pituitosis morbis maxime conferat extenuatio, hac etiam ratione hi Syrupi conuenient, vbi in diuturnis affectibus pituita plurimum redundet. Quippe non solum iidē morbi materiam paulatim partim praeparabunt, partim educent, eo quo praediximus modo, sed peculiariter etiam extenuabunt. Quod autem haec aluum ducentia medicamenta assidue sumpta corpora nostra extenuent, manifeste palam facit Galenus lib. 6. cap. 8. de sanitate tuenda, vbi obesos extenuare docet, his verbis. In his, qui immodice sunt obesi, minuenda digestio est, augenda vero corporis exhalatio. Porro minuetur digestio assidua vētris deiectione, nēpe assuefacientibus nobis nutrimenti instrumenta quaecunque continent, ea statim pessum impellere. Corporis autem exhalatio augebitur, celeri exercitatione. De quo autem medicamentorum genere hic intellexerit Galenus, de his intelligam ego, de quibus meminit is libr. 3. Methodi in Iocinoris inflammatione, nempe de Mercuriali, Cnico, Filicula, Epithymo, Polypodio, & huiusce classis aliis. Id quod apertissime declarauit Auicenna, Fen septima, quarto capite, de corporis obesitate, sic inquiens. Et medicinae lenientes naturam, valde iis conferunt. Extenuant enim corpora quoniā conuertunt cibum à venis, & ideo quando administrantur, multoties fit virtus attractiua pigra, & consuescunt venae euacuari ab eo, quod vadit ad eas apud quemlibet motum humorum ad intestina, & quando sunt medicinae lenientes naturam, subtiliantes & diureticae, non peruenit ad venas res magna ex nutrimento. Haec ille. Quibus facile patet hallucinari eos, qui in morbi Gallici curatione eos redarguunt, qui ligni Guaiaci decocto medicamenta haec deiicientia assidue addunt, cū nihil magis in hoc morbo conueniat, quam extenuatio exiccatiove, quam perpetuo molimur cum Guaiaci decocto. Nec valet eorum argumentum, quod vbi aluum ducentia illa eidem decocto admisceantur, illico deperdatur decocti ipsius propria facultas, qua sanari morbum Gallicum fatemur, quum facultas haec superari non possit, nisi alia fortasse alterius medicamenti propria facultate, quae illi fuerit contraria. Nam sicut manifestae ligni illius qualitates calidae & siccae minime impediunt in iecinore calida & sicca temperie affecto, vt in morbo Gallico semper euenire non ambigimus, quo minus vis illa occulta iecur ad suam temperiem naturalem restituat, ita nec ducentia aluum medicamenta id efficere valent, imo potius decocti ipsius vires augent, quod materiā continue minuant & exiccationem augeant, adeo vt non opus sit tam tenui victus ratione vti aegrotantes. His accedit multorū exemplū, qui cū nullo alio medicamēto, nec simplici Guaiaci decocto pluries sumpto sanari potuerunt, ipso tamē deiectoriis medicamentis admixto, tandē sanati sunt. Atqui animaduertendū est, quod in frigidis ac diuturnis morbis, vbi humores praeassati nō sint, hi syrupi aluū mouentes propinari nō debēt, nisi prius aliqua facta fuerit concoctio crudorū humorū. Sed haec cū valde calidis & tenuium partiū medicamentis facienda nō est, quod talium facultas concoquendi nō sit, sed praeparandi, quae iā concocta sunt, vel cōcoqui coeperint.

Nigrum veratrum & Polypodium in Ptisana quotidie propinat Galenus.

Quid agant electiue purgantia cum clementioribus admista.

Medicos omnes in diuturnis febribus vti in syrupis Rhabarbaro.

Dioscorides anno toto vitis albae radicem epilepticis propinandam suadet.

Cancrū frequētibus medicamētis purgantibus curat Galenus.

Syruporum purgantium vtilitas.

Obesorū corpora assiduis purgātibus medicamētis extenuare docet Galenus.

Argumenta contra eos qui in cura morbi Gallici deiectoria medicamenta cum Guaiaci decocto misceri prohibent.

Purgantia medicamenta cum Guaiaci decocto magno dari auxilio.

Quid seruandū in propinandis syrupis aluū deiicientibus.

Quib* cum medicamentis humorum crudorũ cõcoctio sit molienda.

cœperint. Namq; si cruda adhuc existente materia, calidiora medicamenta propinentur, morbum procul dubio augebunt cruditates in venas pellentia. Non itaque cum his concoctionem moliri debemus, sed cum temperate calidis, vt Galenus docuit, in quarto de ratione victus, commento quadragesimo quarto. Hoc autem non solum fieri debet cum his, quæ intus in corpus sumuntur, sed etiam cum his, quæ exterius applicantur, nempe fomentis & inunctionbus ventriculo & hypochondriis adhibitis, vt idem Galenus docuit, quarto de sanitate tuenda. Quæ in re maxime præstat Chamæmalinum oleum & Chamæmali florum decoctum. Namq; his auxiliis fouetur naturalis calor, adeo vt quiescentibus ob id humoribus commode concoctio fiat. Quippe quemadmodum quies temperatusq; calor ad hoc maxime faciunt, è contra agitatio, quæ à calidis valde medicamẽtis fit in humoribus, quietem impedit, & naturalem calorem accendit, quo postea fit, vt non concoquantur humores isti, sed potius putrescant. Vbi vero concocta fuerit materia, vel saltem concoqui cœperit, securius calidioribus vti possumus medicamentis ad eius præparationem conficiendam, vna cum exoluentibus aluum Syrupis, vt etiam antea dictum est. At vbi humores præassati fuerint, cum ii veram concoctionẽ pertransierint, quanquam vera concoctione tunc opus non est, oportet tamen nos innatum iuuare calorem, quo incoctos humores cum praassatis coniunctos concoquat, adeo vt semper nobis opus sit, aliquam prius moliri concoctionem, antequam ad hosce Syrupos veniamus. Possem quidem adhuc tibi plura de re hac in medium adferre, quinetiam ostendere, quod multi sint inter recentiores, vt Montanus ille clarissimus, qui huiuscemodi vtuntur Syrupis experientia docti, sed ne Mineruam docere videar, lubens ea omnia prætereo. Addam autem tantũ hoc, quod plurimum Medici debeamus Mauritanis, qui nobis hæc tam salubria ostenderunt medicamenta, quibus tutius vti possumus, tam in diuturnis quam in acutis morbis, in quibus non nisi magno cum ægrotantium discrimine electiue deiicientia medicamẽta propinari possunt. Nunc autem reliquum est, vt pro tua facta petitione, hic tibi describam, quo pacto hosce Syrupos parare soleam, in pituitosis & atrabiliariis affectibus, quinetiam in morbi Gallici curatione. Quod & si sciam superuacaneum esse, quod non desint præclarissimi Medici qui ante me similes descripserunt Syrupos, ne tamẽ fortasse putares me hoc laboris velle subterfugere, hic habes, quo ego vtor in pituitosis & Melancholicis affectibus.

Qua ratione quoue tempore concocta præparari debeant.

Medicos omnes plurimum debere Mauritanis authoribus.

Syrupi primi ad pituitosos affectus parandi ratio.

Sumito itaq; Adianti, Aspleni, Betonicæ, Agrimonii, Intubi, Cichorii, Amaraci, Florum Stœchadis, Saluiæ, Rorismarini — Singulorum manipulum.

Radicum, Fœniculi, Petroselini cõmunis, Asparagi, Eryngii, Centaurii maioris — Sing. vnciam.

Polypodii contusi drachmas VI.

Seminum, Anisi, Fœniculi, Ammi, Coriandri — Singulorum sesquiunciam.

Agallochi drachmas II.

Santalorum, Flauorum, Alborum — Sing. drach. III.

Feruefacito hæc omnia seruato coctionis ordine, in aquæ libris decem ad tertias, & subinde mũdo linteolo percolato. Sumito deinde, Foliorum Senæ orientalis libram.

Cinnamomi electissimi drachmas X.

Florum cordialium Sing. vnciam.

Excipito hæc omnia fictili vitreato vel stanneo vase angusti orificii, & affuso decocto præscripto feruenti, macerentur in calido loco, occluso vasis ore duobus diebus continuis. Demum colentur.

Sumito item huius diluti lib. III.

Diluti Rosati pluribus rosarũ macerationib. parati, vel succi rosarũ puri, vbi dilutũ nõ esset ad manus, li. II.

Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, & tunc addito Rhabarbari selecti crassiuscule secti sescunciam. Turpeti optimi semunciam, & coquito vsq; ad Iulapii consistentiam. Demum sacculo lineo percolato, & vase mundo asseruato.

Syrupi secundi breuior parandi modus.

Atqui si compendium desideras, hoc aliud parari iubeto, minori tempore ac labore.

Sumito, Foliorum, Senæ orientalis vncias. IIII.

Absinthii Pontici manip. Semis.

Adianti, Aspleni, Intubi, Cichorii, Melissophylli, Betonicæ, Hyssopi, Agrimonii — Singulorum manipulum.

Radicum, Fœniculi vnciam.

Petroselini
Apii
Asparagi } *Sing. drachmas VI.*
Polypodii
Eryngii

Glycyrrhizæ mundatæ drach. III.

Seminis. *Anisi* } *Singulorum Semiunciam.*
Fœniculi
Apii
10 *Ammi*

Cinnamomi selectißimi drachmas V.
Rhabarbari optimi drach. VI.
Turpeti genuini drach. III.
Agarici crudi præstantißimi semiunciam.

Coquito omnia in aqua quod sufficit, seruato legitimæ coctionis ordinem ad tertias, & deinde addito Sacchari albi quantum sat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Præbeto quotidie diluculo vncias quatuor, aut quinque, pro morbi, ætatis, & virium ratione.

Syrupus in melancholicis affectibus.

Cæterũ vbi velis his vti medicamẽtis, in Melãchol. affectibus, Epithymum & radicũ nigri veratri cortices pro arbitrio addito. Quinetiã Myrobolana, Chebula, Empelica Nigra, cum in dilutis, tum etiam in decoctis.

Syrupus Guaiaci decocto admiscendus.

20 *In morbi Gallici autem curatione ita parato.*

Sumito *Fumariæ* } *Singulorum manip.*
Adianti
Aspleni
Intubi
Agrimonii
Cichorii
Pulegii
Betonicæ
Melissophylli
30 *Florum* *Lupulorum*
Stœchadis
Borraginis
Buglossi
Rosarum rubearum

Radicum, *Glycyrrhizæ* } *Sing. vnciam.*
Fœniculi
Borraginis
Buglossi
Centaurii maioris

40 *Polypodii vncias IIII.*

Seminum *Anisorum* } *cuiusq; semiunciam*
Pæoniæ
Fœniculi

Corticum *Myrobalanorum* } *Sing. drach. X.*
Chebulorum
Emplicorum
Nigrorum

Radicum Ellebori nigri vnciam.

50 *Zedoariæ drachmam.*
Santalorum Flauorum } *Sing. semiunciam.*
Alborum

Coquito omnia in aqua quod sufficit, seruata legitima coctionis norma, & deinde linteolo percolato.

Sumito deinde, *Foliorum Senæ orientalis libram* }
Epithymi Cretici vncias IIII. }
Cinnamomi selectißimi minutim concisi vnciam.

Excipito tria hæc fictili vel stanneo vase haud amplioris, & deinde affundito decocti præscripti feruentis lib. VI. & concluso vasis ore ne quid expirare poßit in loco calido collocato, maceratoq; sic horis quinquaginta. Demum percolato.

60 *Sumito post huiusce Diluti lib. IIII.*
Diluti rosarum crebris macerationibus parati, vel succi rosarum puri vbi dilutum non sit ad manus, libras II.
Syrupi de pomis Sabor Regis libram.
Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, postea addito Rhabarbari in tenues particulas secti sescunciã. Et coquito deinde quousq; concipiat Iulapii consistentiã, postea colato & asseruato. Propinato mane binas vncias, & vsq; ad tres, vbi adstrictior fuerit aluus, additis Guaiaci decocti vnciis quaternis quinisue. Quiescat deinde affectus, nec sudet. Vesperi sumat decocti Guaiaci simplicis horis tribus ante cœnam vncias septem & sudet. Et post sudorem ebibat eiusdem decocti vncias quatuor, & post horam capiat cibum. Vbi autem cõpendiosius medicamentum parari cupias, ita rem expedito.

Syrupus aliùs compendiosior.

Sumito,

Sumito, *Decocti primi Guaiaci lib. VII.*
Foliorum Senæ orientalis lib. V.
Rhabarbari selecti unciam.
Epithymi drachmas X.
Polypodii semicontusi uncias V.
Radicum Borraginis
Buglossi } *Sing. sescunciam.*
Glycyrrhizæ
Seminis Anisi unciam.
Ammi semiunciam.
Florum cordialium singulorum unciam.
Santalorum Flauorum } *cuiusque drac. III.*
Alborum

Coquito simul omnia, seruato coctionis artificio ad tertias, deinde addito Sacchari quod sat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Prabeto diiuculo senas uncias, nec affectum sudari finito. Reliqua expedito vt in altero diximus.

Hæc boni consulas velim, mi Vlrice dilectissime. Interim si quid aliud habeo, quo tibi gratificari possim, velim intelligas, nihil mihi esse tam carum, quo minus illud tibi etiam impertiar libentissime. Vale. Pragæ.

IOANNES CRATO MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Hortatur Crato Matthiolum, ne ob maleuolorum insectationes à Republica iuuanda suis studiis se dimoueat.

Beneficam tuam naturam & publici commodi studiosissimum plurimam amaui: ac cum laboribus tuis sæpe suauissime perfruar, aliquoties mihi in animo fuit, tibi pro mea parte gratias agere, teq; si quo modo possem, in curriculo industriæ, in quo tibi maleuolentia atq; impudentissima maledicentia, impedimenta quædam obiiciuntur (etsi virtus tua confirmatione nostra non egere videatur) confirmare. Sed amoris atq; officii mei iter nescio quid impediuit, nec inepte monendi partes, quæ sunt prudentiæ, mihi assumere volui. Cum autem intelligam, te singulari studio iterum in eo esse, vt Dioscorides illustrißimus ab ingenii tui præstantia & artificum manu conspiciatur, hac exigua quidem, sed grati atque beneuoli animi mei significatione tibi calcar addere visum fuit, ac si hoc pateris, rogare, ne λοιδορίας *Borussi, aut aliorum insectationes à laudabili instituto te dimouere patiaris. Minime recta via laudem affectant, qui eam ex alterius ignominia petunt, & maledictum maledicto trudere, perinde est ac insaniam insaniendo depellere. Tuis laudibus, quas omnis posteritas exceptura est grate, tuæ famæ, Borussus ille conquisitis monstris vocabulorum ineptissime, parum apud bonos & virtutis rectique amantes nocuit, leuis si commouit, suæ pessime consuluit. Vnica autem Socratica ratio respondendi conuenientissima videtur: Nihil respondere, & plagas ac si asinus calce te percussisset, æquo animo pati præsertim cũ vera proferre atq; tueri absque altercatione & dimicatione liceat. Sed nescio quomodo delabor ad id quod huic Epistolæ non erat propositum. Illud ostendere significatione aliqua, ac potius tibi confirmare tanquam Syngrapha volui, te (si quid hoc tua refert) à me non solum propter tua in rem Medicam præclarissima merita, valde amari, verumetiam propter exquisitam doctrinam & industriæ excellentiam singularem, tanti fieri, quanti ab eo potes, qui eximias ingenii tui dotes & virtutes intime nouit, candidissime æstimat, & perspectissimas habet. Hunc meum animum si vlla re verius, atq; euidentius, quam literis probare potero, efficiam, vt id quod sum, me tui studiosissimum & amantissimum cognoscas. Nobilem & præstantem virum dominum Sauromannum, vt ex his meis literis, tanquam me, amanter complectaris, magnopere peto. Bene vale. Vratislauiæ.*

Contra Guilandinum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLus, Iohanni Cratoni S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ. Detegitur quanta sit in historia plantarum Guilandini imperitia, & eius nonnullæ discerpuntur calumniæ.

Non dixerim facile, mi Crato, quantum mihi placuerit tuum de Borusso illo impudentissimo iudicium, non certe quod gaudeam doctos viros inimicitias suscipere cum obtrectatoribus meis, sed quod illorum testimoniis apud omnes inclarescat nefarie & prope dixerim scelerate istos mecum agere, dum maledicis & virulentis scriptis inuidiam mihi & laboribus meis facere nituntur. Id quod ita magno cum affectu, tamq; pertinace animo agunt, vt tanquam rabie correpti canes, sit illis ira aduersus innocentiã, perciti latratibus & morsu, aut sicut tu prudenter dixisti, etiam calcibus tanquam asini quid in me impetant. Atq; vtinam quanto strepitu spirituq; prouoluunt criminationum maledictorumq; suorum fœditatem, tam firmis argumentis, aut saltem probabilibus veritati patrocinari si non possent,

possent, viterentur saltem, aequiore certe animo acciperemus etiã ea, quae contra nostrã sententiã afferrentur. Sapienter tu quidem & amicissime precipis, ne patiar à Borussi, vel aliorumcunq; maledictis, ac insectationibus à meo me dimoueri instituto, verum ego ita vitam meam iampridem institui, vt nihil mihi magnopere metuendum existimarem, quod quidem a culpa absit. Quinetiam, id quoque in animum induxi meum, vt à iuuanda meis studiis posteritate, nullis calumniis, nullis latratibus me auertere sinam. Etenim si pulchrum est (vt aiunt) laudari à laudato viro, putarim quidem à perditissimis nebulonibus & impudentissimis Sycophantis laudari, prudentem virum neminem optare, quum id hominum genus laudare nesciat, nisi asinos sui similes. Imo vero ab iisdem si vituperētur studiosi, & de Republica bene meriti, maximo id illis semper esse honori existimaui, cum huiuscemodi insidiatorũ consilia, nihil aliud moliantur, quã virtutē opprimere, veritatemq; cõfundere, vitium vero (si tantum possent) extollere & mendaciũ fucatis sophismatibus vbicunq; alere, vt prae caeteris hisce illusionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Huius factionis principem locum obtinere hoc aeuo Guilandinum, quem tu vna cum caeteris merito vituperas, neminem iam latere censeo, qui eius in me calumnias, criminationes, conuitia, maledictaque omni sane foeditatum genere illita, in libello illo, non ita pridem Patauii edito, perlegerunt, à quo iam omnes tam eius amici quam inimici, quibus veritas, ac humanitas cordi est, tanquam à foetore intolerabili nares non aliter auertunt, quam ab horribili quacunque latrina. Quam autē, praeter id quod malus est, etiam amens sit, palam facit infoelicissimi libelli vel titulus solus. Cum enim eum Apologiae nomine inscribat, tanquam refutationem eorum, quae à me contra eum in Epistola ad Celeberrimũ virum Gabrielem Faloppium de Bulbo, Castaneo, Oloconitide, Mamyra & aliis nonnullis incognitis ei plantis dicta erant, instituisset, mox instituti sui oblitus nihil eorum affert, nec facit, quae mendax inscriptio pollicebatur, sed se totum addicit conuitiis, nisi quod obiter mihi quaedam errata, centũ circiter numero (vt ipse inquit) obiicit. Quod si ego contra vanum hunc hominem facere vellem, hoc est, & dicere & facere, quae facile possem, tam angustam ei citra magnum meum negotium Europam redderem, vt vestigium in ea, quo pedem poneret, vix esset inuēturus. Sed melius est me temperare, vel iustissimae irae meae. Iam vero quam leuibus armis, cõtra me pugnat, dum errores (vt ille ait) quosdam meos nudos, nulla addita ratione, nec etiam antiquorũ scriptorũ autoritate recēset, ipse tu, mi Crato, ista considera si placet, & haud dubie insignem pessimi hominis vbiq; impudentiam, & rei plantariae imperitiam deprahendes, quotiescunq; me erroris alicuius insimulat. I. Confundere me in primis duo medicamēta scribit, Foliũ & malabathrum. Sed manifesti mendacii illum accusant studiosi omnes, qui mea in Dioscoridem commētaria perlegerunt, vbi Syriaci folii & Indici Malabathri, non confuse (vt ille mentiri non erubescit) sed aperte, & perquam distincte ex Plinio memini. Siquidem alterum haberi dixeram in Syria nascens quadam ex arbore folio conuoluto, colore arido, ex quo oleum ad vnguenta exprimebatur, alterũ vero in India, in paludibus gigni, lentis palustris modo, Graecis Μαλάβατρον appellatũ. II. Eadē praeterea calumnia in Cassia, & Cinnamomo me falso insimulat, cũ tam aperte mentiri audeat, scripsisse Galenum Cinnamomũ transire in Cassiam, non autē Cassiam, vt ego verterã, trãsire in Cinamomũ. Sed tam procacis nebulonis calumniã, quam maxime detestantur Galeni ipsius verba lib. I. cap. II. de Antidotis, quae sic habēt. Ἐπεὶ δὲ μεταπίπτειν εἶπον ἐκ χαλβάνης εἰς σαγαπηνὸν, ὅσον ἂν ἀφρῶδες ἐν αὐτῷ συστὰν καὶ λευκὸν ἑτοίμως ἐν ὑγρῷ λύεται, προσθεῖναι μέν τοι χρὴ τῷ λόγῳ, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς μεταπτώσεως ἐκ τῆς ἀρίστης κασσίας εἰς κινάμωμον. ἐθεασάμην γὰρ ἤδη πολλάκις ὑψηλῆς καὶ εὐθαλοῦς κασσίας, ὡς εἰς θάμνου μέγεθος ἀνήκειν, ἀκρέμονάς τινας ἀκριβῶς ὁμοίους κιναμώμῳ κατά τε τὴν ὄψιν, καὶ τοῦ φλοιοῦ τὴν λεπτότητα, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ βεβαιότατα γνωρίσματα κιναμώμου διὰ τῆς γεύσεώς τε καὶ ὀσφρήσεως γινόμενα, *id est. Quandoquidē autem dixi transire ex Galbana in Sagapenũ, quicquid illius spumosum, cõsistens, albũq; facile in humorē dissoluitur, addendũ etiã hoc sermoni est, & maxime propter similitudinē permutationis ex optima Cassia in Cinamomũ. Nimirum vidi iam saepius Cassiae procerae, quaeq; ita foeliciter excreuisset, vt ad fruticis magnitudinē perueniret, germina exquisita, plane similitudine Cinamomi, tã quo ad aspectũ, quam corticis tenuitatē, aliasq; certissimas Cinamomi notas, quas tũ gustu tũ odoratu exploramus. Atqui longe etiã cumulatius cap. 14. eiusdē lib. idem recitauit Gal. sic inquiens.* ἔστι δὲ ἡ κασσία πλησίον τοῦ κιναμώμου τῷ γένει καὶ γὰρ καὶ γίνεταί ποτε κινάμωμον ἐκ μεταβολῆς αὐτῆς ὥστε ὅλον μὲν ὁρᾶσθαι τὸ οἷον δένδρον ἀκριβῆ κασσίαν, ἀκρέμονας δέ τινας ἐν αὐτῷ κιναμώμῳ συνεχεῖς, τοῖς κλάδοις τῆς κασσίας εὑρίσκεσθαι *id est, Cassia autem genere ad Cinamomum accedit. Etenim fit nonnunquam ex transmutatione illius Cinamomum, adeo vt conspiciatur quidem tota ipsa quasi arbor exquisita Caßia, germina autem quaedam in ea Cinamomi continua ipsis Caßiae ramis reperiantur. Haec ille. Quae quidem qui legũt, non sine indignatione & stomacho mendacißimi hominis temeritatem exibilant, ac execrantur, sibi certo persuadentes, diutius hunc apud Aristophanē, mimum, histrionē, parasitumq; professum, quam apud Dioscoridē & Galenum in plãtaria praesertim facultate versatũ. III. Caeterũ quam etiam à Poetis explodenda veniat noui huiusce interpretis sententia in censendo Viburno, qui tam elato supercilio Viburnum clamat, non plantae alicuius singularis esse nomen, sed cuiuscunq; in vniuersum virgulti fruticisue proprium, ij facile iudicabunt, qui rerum Epithetis examinandis diutius insudarunt. Inquit enim Vergilius. Quantum lenta solent inter Viburna Cupreßi. Sed cum frutices, virgultaq; prope innumera habeantur spinosa, rigida, obductisq; duritie ramis, nec vlla in parte obsequiosis, huiusce fabulatoris insolentia omnibus palam fit, qui nulli lentori obnoxii, sed veritati tuendae addicti, rigidiori vultu hasce intuentur ineptias. Quibus prae caeteris refragatur Ruellius, qui in re plantaria examinanda, indagandaq; inter recentiores facile primas tenet, quemadmodum multiplici lectione, Latini & Graeci sermonis peritia, quã plurimos antecellit. Is enim cõtra nugatoris huiusce fabellas, eã ipsam plantam Viburnum putat, cuius nos imaginē appingi curauimus. Non solum quod flexilis, ac lenta valde omnibus suis partibus habeatur, sed etiã quod in Gallia hactenus propriũ retineat nomen. Siquidem Galli arbusculam hanc, vna tantũ detrita litera, suo idiomate Viurna vocant. IIII. Atqui an Armenius bolus (de Orientali & selectissimo loquor) quo paßim vtuntur Medici, terra sit Sinopica, non sine reprehensione respondebit Agricola praecellens foßilium indagator, quippe qui tametsi haec olim à Sinope Cappadociae vrbe, vnde nomen inuenit, importabatur, nihilo secius haberi alibi etiam inquit: in aurariis, argentariis, erariis ferrariisq; metallis, in quibus in Ilua (vt alias diximus) Tyrrheni pelagi Insula, huiusce rubricae plurimũ inuenitur. Est enim haec (vt Dioscorides inquit:) grauis, densa, ad iocinoris imaginem vergens, non autem (vt selectißimus Armenius bolus) leuis, & butyri instar pinguis. Vtimur & nos nostra Sinope, quam vilē, rudemq; bolũ Seplasiae appellant, ad*

Laudatur Cratonis consilium.

Nebulonum Sycophantarumq; munus.

Guilandini apologia.

Guilandini obiectio in folio & Malabathro explosa.

Calũnia in Cassia & Cinamomo confutata.

Cassiam transmutari in Cinamomum, non è contra, contra Guilandini insciciam.

Guilandini sententia in Viburno improbata.

Calumnia in Armenio Bolo cõfutata, non esse Sinopicam terram.

Zedoariam vulgarem non esse Costum.

sanguinis profluuium, quemadmodum & Galenus vsus est, vbi Lemnia terra non erat ad manus. Quæ in se non obscuras sane vires retinet. Zedoariam præterea legitimum esse costum, vt impudens somniauit Guilandinus, negabunt proculdubio Dioscorides & Galenus. Ille quidem quod Helenii radicibus, quæ vegeta magnaq; sunt, Costum adulterari scribat, hic vero quod pluribus in locis asserat Costum ex discussoria & adstringente constare facultate, & adeo eximii fragrantiq; esse odoris, vt non minus ad vnguenta odoratiora paranda eius apud antiquos inualuerit vsus, quã malabathri, amomi, casiæ atq; myrrhæ. quibus tamen tũ notis tũ facultatibus Zedoaria prorsus destituitur, cum potius grauiter, quam suauiter oleat. Adde quod Costo Galenus leniculam plane amaritudinem & validam tribuit acredinem. Sed hæc in Zedoaria contrario modo se habent, cum in ea validior amaritudo, & acredo remissior gustu facile deprehendatur. V I. Saliuncam quoque non esse Celticam Nardum manifesto indicat Plinus libr. 21. quippe qui vno & eodem capite, de vtraque speciatim egit, tanquam de plantis inter se differentibus. Nec præter id, ea tantum iis dissident notis apud antiquos autores, sed etiam natali solo & viribus.

Saliuncam non esse Nardũ Celticam.

Dictamnum album non esse Tragium.

V I I. Nec minus in censendo albo Dictamno, quod Dioscoridis Tragium facit, hallucinatus deprehenditur sordidus hic Matthiolomastix, cum Tragium Dioscoridi sit semine, folio, ramis, singulis Lentisco minoribus, Dictamni vero huiusce folia, triplo Lentisci foliis maiora habeantur. Adde quod è Tragio lachryma distillet, quæ illita spicula è vulneribus eiiciat. Id quod in alba Dictamno nusquam hactenus visum est.

Cneoron non esse Thymælæã neq; Chamælæã. Cneoron Theophrasti à Cneoro Dioscoridis & Galeni differt.

V I I I. Cneorum quod videat inter adulterinas Thymeleæ nonenclaturas habere Dioscoridem, quodque habeat Galenus libro nono, capit. tertio de compositione medicamentorum ex Archigene καὶ κνέωρον ἣν ἔνιοι Χαμαιλαίαν καλοῦσι: quinetiam quod scribat Plinius libr. 23. capit. 21. Thymeleam aliquibus Cnestrũ, aliquibus Cneoron vocari, id quod me adnotasse ignorabat, non sine ingenti latratu barbarus ille Canis me adoritur. Verumenimuero, si tantum rei herbariæ peritiæ, quantum maledicentiæ haberet, facile quidem nouisset vtrumque Theophrasti Cneoron, à Dioscoridis & Galeni Cneoro pluribus differre notis, quinetiam à Cneoro, de quo hoc loco meminit Plinius. Theophrasto duo Cneori genera descripta reperio. Album quidem odoratum & nigrum inodorum. Atqui vtrunq; radice nititur grandi alteque descendente, floretq; post æquinoctium autumni, & multo denique tempore floret, humiq; se spargit. Thymelæa vero Chamelæave ambæ graueolentes sunt. grandi altaq; radice haudquaquã nituntur, nec florent, nisi Vere inchoante, nec humi procũbunt. Adde quod nigro Cneoro folia Tamaricis reddidit Theophrastus. Sed eiusmodi folia nec Chamelea, nec Thymelæa insunt.

Cneorum Cassiam ab Igino appellari.

De hoc albi Cneori genere meminit Plin. libr. 21. cap. 9 inter odoratas plantas, quibus ad coronas vtebatur antiquitas, & Cassiam appellari Igino scribit, quem postea sequutus est Gaza. De altero vero Cneoro, de quo Dioscorides & Galen. scripserunt, in quo Gnidiũ granũ nasci ait, meminit is loco superius citato. Scribit de Gnidio grano Theophrast statim simul ac de pipere egit, non autem, vbi tam diligenter Cneori historiam describit lib. 6. cap. 2 de plantarũ historia, vtpote, qui Gnidium granũ non ignorabat Cneori non esse fructum. Plura autẽ reperio plantarum similia nomina, quæ tamen varias denotant plantas. Telephiũ planta per se est, ita proprie appellata, verũ & semperuiuum tertiũ ipsi quoq; Dioscoridi Telephium appellatur. Helxine, Parthenium idem appellat Dioscorides. Asarum Baccarem, & Asplenũ Hemionium, cum tamen Partheniũ, Baccharis, Hemioniũ aliæ per se sint plantæ. Hæc qui ignorant, & de his ratiocinari volunt, nil mirum si à peritis derideantur.

Guilãdini ignorantia in censendo Ben rubro.

I X. Imaginem quam pro Limonio appinximus genuinum Ben rubrum Mauritanorum vna cum vulgo esse pronuntiat, cum tamen nullis notis Ben ipsum referat. Ferã tamen patienter, quæ hac in censura, de syluestri beta contra me affert quod eadem de re, longe magis laceret Galenũ, vt Pliniũ seruet, qui aliorum fidem sequutus, in quampluribus deceptus est. Is enim Limonium syluestrẽ Betã esse ait. Quo fit, vt non Galen. neq; Matthiolus, qui de Limonio satis superq; scripserunt, male herbarii (vt ille inquit asinus) Betam syluestrem subtrahere cupiant, sed Plin. & Guilandinus, id facere nitantur.

Galenus à Guilandini impugnatione defenditur.

Sabinam Bacciferam reperiri.

X. Bacciferã Sabinã si nusquam vidit, tam summus plantarũ indagator, cur Fuchsiũ & Matthiolũ reprehẽdit? Matthiolum scio ego è Baccifero ramo suã appinxisse Sabinã, nec vereor quinetiã Fuchsius suã quoq; ex viua planta delineari curauerit. Sed huiusce tã seueri Rhizotomi censurã inanẽ infirmamq; pronuntiant Auicenna, ac etiã Serapio, qui de Sabinæ baccis apertißime meminere, & in medicũ vsum vertere.

Guilandini calumnia in Cedro explosa.

X I Porro iã ad stuporẽ vsq; huiusce calũniatoris insolẽtiam, infidelitatemq; demiror, quod mentiri non erubescat, scripsisse me Cedrum magnã bacciferã esse arborem. Hominis tã procacis mendaciũ deprehendunt, qui mea legerunt in Dioscoridem cõmentaria.

Veratrum albũ non esse consiliginem.

X I I. Quid dicã etiã de huiusce blateronis in consiligine cẽsura, vbi mentiri tã temere audet? Inquit enim, quinimo, etiã affirmat, Plinio, Columellæ, Vegetio, Absyrtoq; Veratrũ albũ Consiliginẽ vocari, cũ tamen horũ nemo id vllibi scribat. Cõsiliginis radicẽ inquit Plin. deploratis in Phtisi præstantiß esse medicamentũ, sed bibi debere ex aqua, haberiq; assidue sub lingua. Vbi autẽ legerit nouus hic Æsculapius albo Veratro curari posse Phtisicos, subdiq; id Glycyrrhizæ vice sub lingua, recitet is inter cætera quæ refert, deliramenta.

Herbam Belladonnam non esse Mandragorã

Lætetur futura posteritas tantum se medicum habitura, qui hac consiligine tabidos ab inferis reuocet ad vitam. X I I I. Solanum maius, Italis herba Belladonna vocatum, Mandragoram esse Theophrasti contendit, vnica tantũ racemorũ nota, cum tamen, nec foliorũ, nec florũ, nec cauliũ, nec radicis vsquã meminerit Theophrastus. Non enim plantæ ex racemis tantũ vt ex auribus Asini cognosci possunt, sed aliis pluribus notis

Calumnia in sõnifico Solano exclusa.

X I I I I. Somnificũ à Luca Ghino acerrimo simpliciũ indagatore Pisis mihi trãsmissum est sine floribus, crocatis baccis, folliculo obtectis frequentibus caulibus, foliis plenis, malo cotoneo æmulis, & (vt Theophrast. inquit) pilosis, & in ima parte latioribus, radice subalba. vt in sicca plãta idem assignat Theophrastus, & vt Ghinus asserebat, saxosis locis & maritimis nascens. Has itaq; si perpendamus notas, vanã acerrimi sophistæ censurã facile è suis deiiciemus præsidiis.

Rotundum piper non esse Cubebam.

X V. Rotundũ piper Indicus iã negotiator factus, Theophrasto Cubebã esse statuit. Sed videat diligentius oportet, inuertatq; piperis aceruos, si ad mentẽ reuocari cupit. Ibi enim innumeras reperiet rotundi piperis baccas, subrubro adhuc putamine obductas, minime rugosas erui æmulas, tegmine, carneque constantes (vt idem inquit Theophrastus) sicut laurina bacca. Cubeba enim suum intra putamen non carnem, sed nucleum includit qui longe magis amarorem, quam vllam resipit acredinem. Maiori sane iniuria affici non poterat Theophrastus, quam illi genuinum rotundum subtrahere piper, ac si tam notum aroma illi fuisset ignotum. X V I. Ad reliqua de Myrtidano & Myrrhidano, quod is rotundũ piper facit, apud Hippo. respondebit Galen. quẽ ille tam temere reprobat, libro de obscuris Hipp. vocibus.

Santala nostri vsus legitima.

X V I I. Santala nostri vsus contra huiusce conuitiatoris opinionẽ, Mauritanorũ esse Santala perpetuo crediderim, sed aberrasse eos in eorũ tẽperamẽto, vnacũ cæteris doctiß. Medicis, nõ ambigo. Quæ de maro & amaraco scripserim qui legerũt in

meis

nicis in Dioscoridem comentariis, merito hunc damnabunt calumniatorem, & omnium mendacissimum promulgabunt. XIX. Fabariam, quam tā temere Telephium non esse me putasse censet, si quis Telephii modo calidam abstersoriamque dixerit, hunc extremo laborare stupore, quis non asserat? Hanc si (ut in commentariis nostris diximus) Telephium facere volumus, dicamus necesse est, hisce facultatibus nostram carere Fabariam, ob cæli soliq. nostri temperiem, ut de Cyrenaico Aro scribit Galen. Sed Telephium Theocrito Nicandri Scholiastæ vocari Scorpioidem nostram, nihil sane moror, quod plantis pro regionum more diversissima sint nomina. Sat quidem mihi est hanc plantam Dioscoridis Scorpioidem adeo per omnia referre, ut nulla prorsus nota sit, quæ reclamet. XX. Cæterum quantum in censendis Dioscoridis nostri plantis valeat huiusce Pseudocrateuæ iudicium, quis non noscet in censendo Amello. Iam sævientem illum in Vergilium video, virgis una colligatis, ad eius compescendam inscitiam. Siquidem cum is florem, nō herbam describat, ferulā excipiendū hunc esse putat, qui pro Amelli flore, vel Chelidonii minoris, vel Primulæ Veris folia, dubia & incerta sententia accipiendum censet. An quisquam, nisi stolidus amensve, non videt nullam caulium sylvam ipsamq. ingētem (ut Vergilius idem scribit) è Chelidonio minori, aut altera illa planta extolli? Taceo saporis asperitatem, quæ in hisce plantis nulla reperitur, quinetiam florendi tempus prætereo, quod tantum Vere ipso inchoante floreat Primula veris ac pariter Chelidonium illud adventantibus ad nos hirundinibus, Amellus vero autumni tempore, in tonsis à falce iam vallibus. Præter hæc cum florem, non herbam describat Vergilius, de foliolis illis sese in toto floris ambitu circūfundentibus scripsisse necesse est, nō de herbæ cuiusvis foliis. Atqui sane demiror, quod etiā ut tertium Amellum in medium afferret, maiorem nō attulerit Persicariā, quod huic longè evidentiora, quàm illis allatis plantis nigra illa stigmata in foliis videantur, ut numerosiorem in Amello progeniem relinqueret. Cæterum cum te virum doctissimum esse intelligam, cui mihi non opus sit, hæc omnia explanare figmenta, cūq. iam ad nauseam usq. de his alias disputaverim, plura hic Guilandini somnia nunc explanare non libuit, quinetiam ea potissimum causa, ne mea ingravescentis iam ætatis momenta, quæ in posteritatis & Reipub. commodū mihi conferenda sunt, in hisce confutandis inanitatibus conteram. Borussum hunc divina esse indole facile intelligo, quod non sequi tantum naturam, sed ei præire, non illam explicare, sed novā per seipsum condere velle videtur. Non dubito quin ubi ex India in Italiā redierit, modo interim elementa, tam sublimem nobis non rapiant naturæ indagatorē, aliam naturam in Europā sit allaturus, quæ inauditas plantarum animaliūq. transformationes nobis pariat. Verum si hac duce suos etiam inhumanissimos non transformabit mores, non deerūt Reipub. vindices, qui Cacodæmonē hunc ad inferos repellant. Nam & in Hetruria Fraxinū nasci scimus, quæ non tantū virium facultate, sed ligni etiā robore huiusce Borussiacæ viperæ venenū coercere potest. Egregiū vero excogitavit Symbolū, quo ad suū Oenopolium potantes alliceret. Quid enim stultius, quid insolentius, quid deniq. inconsultius, quam unius tantum hominis causa universam in se concitare regionē? Et quam regionem? Hetruriā nimirū quæ everti se imis à fundamentis optarit potius, quā publicas iniurias impunitas relinquere. Audio à fide dignis hunc maledicorum obtrectatorumq. Coryphaeū, sua è patria exulare publico montis Regii Academiæ decreto, quod seditiones nonnullas excitasset. Ideo mirum nobis esse non debet, si eo in Italiam reiecto ilico ibi plura corrumpi & male admodū olere cœperit. Agasonem Romæ, & in Sicilia primū (ut audio) egit, quod tanta fuerit illi penuria panis, ut aliunde sibi victū comparare nequiverit, quā ex allatis è montibus suo cum asino radicibus, cum quo, cum tā diu versatus sit, nulli mirū videri debet, si asininos induerit mores. Facinorosum hominem nebuloni huic similē nunquam antea genuisse Borussiam facile intelligo ex illius gentis bonorum doctorūq. virorū moribus, quibus cum & in Italia, & in Bohemia, ac etiam in Polonia non parva mihi intercessit consuetudo. Inter quos sunt Valerius Fidlerus, Matthias Stoius, ambo Borussiaci Principis Medici, Ioannes VVillebrochius apud Sereniss. Ferdinandum, Archiducem Austriæ, &c. collega meus, Robertus Finckius Sereniss. Reginæ Poloniæ Physicus, Bartholomæus Vuagnerus, qui in amplissima Repub. Dantiscana medicinam facit, & alii pleriq., quos partim de facie, partim ex scriptis novi. Horum doctrinā, humanitatem, pietatē, fidem, modestiā, insignemq. animi candorē, nescio quibus verbis, prout merentur, extollere debeā. Quo fit, ut credam hoc monstro patria pulso, nihil ibi posthac facinoris, fœtorisve esse reliquum. Sed ignosce obsecro mi Crato, si doloris iustissimi vehementia longius provectus, molestias omnes animi mei, in tuū amicissimi mihi hominis sinū ita confidenter effudi. Leniri enim mihi aliqua ex parte videtur dolor meus, cum est, cum quo quasi partiri eum, vel colloquio, vel per literas commode possum. Cæterum velim tibi persuadeas me, eam amicitiam, ad quam me tui primum libelli iam sæpius in vulgus editi, deinde etiam nuper scripta humanissime ad me epistola invitavit, sancte quoad vixero culturum, & ubicunq. occasio aliqua se dederit tuæ famæ, & commodis tuis, omni studio serviturum, Vale.

Fabariam nō esse facultate Telephii.

Nicandri Scholiastæ Telephiū quid.

Guilandini in Amello manifesta inscitia.

Fraxinum in Hetruria nasci ad coercendā Guilandini petulantiam.

Borussorum Doctorum laus.

THADDÆVS NEMICVS A HAGEK Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Quæritur quid sint baccæ piscatoriæ, quas Germanicæ officinæ vocant Cotulas Elephantinas.

TVus erga me amor, & benevolētia cū summa humanitate coniuncta, Doctissime Matthiole, facit, ut liberius de communibus nostris studiis, vel præsens, vel per literas, dum ita sors fert, tecum colloquar. Quare etsi nihil mihi possit accidere gratius, tamen quod tuo illi me amori nihil adhuc reddere potuerim præter parem benevolentiam, & perpetuo memorem, pro tuis quam plurimis officiis erga me, voluntatē, aliquo animi angore afficior. Cui quidem, tum demū aliquid adiumenti & levationis adferre videor, quoties mihi in conspectum propono, Deum & naturam ideo sane te præclaris illis dotibus animi & fortunæ ornare voluisse, ut haberes & occasionē bene merendi de cæteris, & liceret etiā ex tuo abundanti & perenni doctrinæ fonte, uberrimā haurire cognitionē. Id quia & mihi iā sæpe contigit, hanc felicitatem mihi gratulor, & tibi mi Matthiole maximas ago gratias. Et quia nihil est quod vicissim nunc à me tibi præstari possit, te rogare non desinā, ut tantisper meū in te redamando animū & benevolentiā

parẽ feras, donec maiorib. aliquando officiis tibi eundẽ declarauero. quod ad presentes literas attinet, cur eas ad te scribã, etsi coniectura adsequi potes, percontari me quidpiã ex te in doctrina simpl. (nam de his potissimũ inter nos colloquia, & sermones miscere solemus) tamen ne diutius te de ineã, ordine rem exponã. Paucis ab hinc diebus, accessit quidam meam officinam Pharmacopœam, & petiit sibi vendi, nostro idiomate Gebulas, officinæ Cotulas Elephantulas vocare consueuerunt. Et quoniam illas iam olim plene cognoscere desiderabam, hac recordatione vetus illud desiderium noua quadam & ardenti cupidine vsq; eo in me exarsit, vt non conquiescerẽ animo, donec quidnam essent, ex te cognoscerem. Nam qui eas explicasset hactenus, quod sciam, vidi neminẽ. Solus Fuchsius præclaræ eruditionis vir ab animali Elephante eas vocari putauit. Sed verisimilius fortasse est grana alicuius plantæ esse, de quo quidem, quæ tua sit sententia, malo potius te dicentem audire, quam incertis agitari opinionibus. Hactenus præterquam ad capiendos pisces, quod equidem sciam, nullius vsus erat in Medicina. Solent autem eas miscere cum veteri caseo, melle & farina tritici. Inde formant globulos, seu pilulas pisi magnitudine, quas in flumen, vbi piscium concursus frequentior fieri consueuit, proiiciunt. Alii hac sequenti compositione vtebantur, qua & ego dum essem adolescens delectabar, non quod tenerer studio capiendorum piscium, quam quod vehementer admirarer artẽ & effectum. Sic autem habet prædicta pharmaci compositio. Sumito Cotularum Elephantularum, Adipis agni, cuiusque semiunciam, casei antiqui sescunciam, & Canabini seminis vnciam. His addito seminis Anethi, Hyosciami, cuiusque drachmas tres, farinæ tritici drachmas duas, mellis drachmas sex, Caphuræ drachmam vnam. Hæc omnia in mortario in massam redigantur, & fiant inde catapotia pisi magnitudine, quæ flumini placido iniecta (ne videlicet rapidius flumen pisces alio abripiat & deferat, vnde posthac tolli non possint) & a piscibus deuorata, paulula interiecta mora, eos infatuant, vt hinc inde nunc in flumine discursent, nunc moueantur in orbem, magna cum voluptate adolescentum. Mox fatigati & iam fere exanimes, in summo fluminis natantes, reticulo piscatorio extrahuntur. Extracti subito, vel exenterantur, vel in recentem aquam coniiciuntur, eiecta prius ex illorum ore pilula deuorata, quæ plerunque adhuc in faucibus, ex ventriculo fortasse eorum reiecta, hærere solet. Plerique redeunt ad se, & quasi reuiuiscunt, quod etiam quibusdam accidit, si forte paulo diutius, vel in flumine relinquantur, vel vi fluminis in alium locum deferantur. Sed piscatoribus eiusmodi captura piscium odiosa est. Itaque qui sic pisces capere desiderant, locum fluminis solitarium deligere solent, vbi nec a quoquam conspici, nec in eiusmodi captura deprehendi possint. Quod vero ex illo pharmaco sic infatuantur & extinguantur pisces, si natura illarum rerum, quæ in commistionem veniunt, consideretur, omissis interim cotulis, non ægre deprehendi potest. Duo enim sunt summa & præcipua, quæ circa illam compositionem in considerationem veniunt, quorum alterum est, quod delectat & allicit, alterum quod perniciem adfert. Quæ delectant sunt hæc tria, farina tritici, mel & caseus: constat enim his plurimum pisces delectari: reliqua exitiosa sunt piscibus. Commiscentur autem delectabilibus ne fraus deprehẽdatur. Sic interfecturi muscas exhibemus Arsenicum melle mistum: hinc prouerbium: Sub melle fel & venenum. Semen Cannabis & Anethi calida sunt & sicca, præcipue vero Cannabis caput ferit. Ac colulas illas eiusdem esse facultatis, ac substantiæ calidæ & igneæ ipse gustus indicat. Adeps seu Seuum sensus hebetat, & somnolentiam inducit. Camphora nimia frigiditate stupefacit, & Hyosciamus peculiariter exitiosus est piscibus. Habet enim vim deleteriam & mentem maxime turbat. Itaq; non mirum est, si pisces ex deuoratione talis pharmaci sic veluti inebrientur & pereant. Sed ego cesso vlterius rationem compositionis excutere, quin potius, ea omnia, tuo diligentissimo examini, & acutissimo iudicio relinquo, & vt ad me de hoc toto negotio perscribas, vehementer rogo. Bene vale, & me vt facis, ama. Pragæ.

Pharmacum ad capiẽdos pisces.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, Thaddæo Nemico, à Hagek Medico S. P. D.

Respondetur quæstioni præcedenti, & declaratur cur piscatoriæ baccæ à Germanis Pharmacopœis Cotulæ Elephantinæ sunt appellatæ.

BOni consulas velim, quod petitioni hactenus tuæ non respondi. Nosti enim quot quantisq; sim semper negotiis occupatus, quo fit, vt non dubitem, quin tuipse meam excusaueris tarditatem. Amo te (ita Deus me amet) vehementer ob tuas in primis animi dotes, tum deinde ob multa abs te in me collata officia, adeo vt voluntas, mihi nõ desit tuæ in me voluntati pariter, ac æqualiter correspondendi, modo pro tua de me expectatione, id tam facile præstare possim. Equidem tametsi in indaganda describendaq; simp. medic. historia consenuerim, tamen nihil vnquam de rebus dubiis affirmare ausim. Ideoq; cum id perpetuo vitauerim, nescio sane quo pacto in re non solum dubia, sed peregrina, & cuius historia hactenus nobis a nemine quod sciam, tradita est, aliquid certi veriq; afferre possim. Baccas, quas pharmacopœorum vulgus, Cotulas Elephantinas appellat, notas satis habeo, quinetiam earum vires. Sed à qua proueniant planta, vel an ab herba, vel frutice, vel arbore, cum prorsus me lateat, non est quod putes, id tibi aperire posse Matthiolum. Qui Alexandria Ægypti ad nos mercimonia conuehunt, nudas tantum baccas ferunt, quarum permultæ suis adhuc racematim hærent pediculis, hederæ corymborum modo. Id quum pridem non animaduertissem, putabam has Tithymali alicuius esse fructus quod Tithymalis omnibus necandi pisces certissima sit facultas. Atqui tractu temporis cum diligentius hasce baccas examinarẽ, nec iis necari pisces, sed in soporem, vel stuporem agi viderẽ, priorem coactus sum deserere sententiam. Quo factum est, vt posthac mihi persuaserim alicuius soporiferæ stirpis illius regionis, a qua deferuntur, eas esse fructus. Non tamẽ dicam Somnifici solani, Dorichnii, aut Mandragoræ, q; hoc minime cõpertũ habeã, sed alterius fortasse plantæ, quæ si non genere iis cõparanda sit viribus nihilo secius similibus habeatur. Sed non desunt præclaræ eruditionis Viri in Germania, qui ab animali Elephãte eas vocari putent, q; in Germania perperã hæ Cotulæ Elephãtinæ à Myropolis (vt puto) appellari cœperint. Scio quidẽ nõ deesse inter hos qui asserere non sint veriti, Elephãtinas vocari q; Elephantis gratiss. sit cibus. Sed ii a veritate longe sane aberrant, vt statim audies. Allatæ primũ sunt

Cotulæ Elephantinæ.

Tithymali omnes pisces necant.

hæ baccæ in Italiam, nullo appellatæ nomine, quo factum eſt vt noſtro Idiomate vocatæ ſint à Venetiis negotiatoribus Coccole di Leuante, id eſt, baccæ orientales. Coccole enim Italis, Venetiſque præſertim, nihil aliud deſignant, quàm baccas: nec aliud Leuante, quam Orientem. Hoc nomen poſtea in vniuerſam Italiam diuulgatum eſt. Deinde verò cum à Germanis mercatoribus vnà cum cæteris peregrinis mercimoniis deferrentur in Germaniam, vocariq; eas audiuiſſent Venetiis Coccole di Leuante, iidem Italicam linguam ſua aſpera prolatione corrumpentes Cotulas di Elephante eas ipſas vocauêre. Quam vocem, ſine nomenclationem recipientes ſubinde Pharmacopæi Cotulas Elephantinas has baccas Latinè appellare cœperunt. Nomenclationis origo tam apud Italos, quam apud Germanos ſic habet. Nec eſt, quòd plura quàm hæc de orientalibus baccis à me expectes, quòd nemo harum hiſtoriam (quòd ſciuerim legerimque) hactenus deſcripſerit. Quantum autem ad Pharmaci parandi ex Orientalibus hiſce baccis rationem attinet, ad fallendos piſces, etſi de omnibus, quæ in illud veniunt, medicamentis, vſque adeò ſis ratiocinatus, vt nihil ferè addi poſſe crediderim, ne fortaſſe tamen ſubterfugiendi laboris cauſa, me nil de hac re ad te ſcribere velle putares, ſi id ſilentio præterirem, & ne potius aſſentatoris, quàm fidelis amici conſilium me ſequi cenſeres, ſi tuum in hac re iudicium præ cæteris laudarem, relinquere ſanè non poſſum, quominus meam, vt rogas, tibi de his aperiam ſententiam. Placet ſanè (vt ingenuè fatear) quæ de tritici farina, melle & caſeo aſſeris, quinetiam quæ de Canabino & Anethino ſemine cenſes, quòd hoc ſua propria facultate ſomnum conciliet, illud caput feriat. Atqui dum orientalium baccarum facultates mihi propono examinandas, cum adeò ſoporiferas eſſe ſciam, vt ſumentes in ſtuporem agant, eaſdem ſanè calidas, igneas, ſiccáſque habere vires, non ita facilè mihi perſuadere poſſum. Soporiferas eſſe has manifeſto eſt argumento, quòd additis caſeo tantum, & farina, ac ſubinde defruto, vel dulci vino exceptæ piſcibúſque obiectæ, ij, paulo poſt ſtupidi fiant. Nec me à mea mouet opinione amaror ille qui guſtu percipitur, quique te non abſque ratione calidas eſſe has ad credendum inducit, quod Opium, quo nihil validius eſt in ſopore ſtuporeve excitando, amaritudine longe maiori pollere videamus. Quæ quidem amaritudo non impedit (ſi Galeno credimus) quominus Opium ſit ex quarto refrigerantium ordine. Quinetiam amara ſunt Papauerum capita foliaque quemadmodum & Mandragoræ radices amarore non vacant, quæ tamen omnes ſua frigiditate ſomnum conciliant. Caphuram præterea medicamentum eſſe frigidiſſimum, & ſua ingenti frigiditate ſumentes ſtupidos reddere, vt falſa Mauritanorum inualuit opinio, haudquaquam mihi perſuaſerim. Namque cum non ſolum accenſa vehementiſſimè flagret etiam in aquam proiecta, ſed quod acutiſſimo ſit odore, & vſque adeo tenuium partium, vt niſi diligenter aſſeruetur facile in auram euolet, quinetiam ſi mandatur, os totum excalfaciat & ſiccet: non eſt, quod credam tantillum quidem frigiditatis in Caphura noſtra reperiri poſſe. Talis itaque cum ſit, tenuiſſimarumque partium referta, recte quidem medicamentis frigidiuſculis admiſceri Caphuram putauerim, non refrigerandi, nec ſtuporis inducendi cauſa, ſed vt craſſorum medicamentorum vires ſecum vehat & facilius introducat in corpus. Cæterum facit nunc Caphuræ ipſius mentio, vt ſilere non poſſim, me cum iis haudquaquam ſentire, qui ſibi perſuadent Caphuram bituminis eſſe genus. Quandoquidem, præter id, quod ſcribat apertiſſimè Serapio, hanc ingentiſſimæ arboris eſſe reſinam, & eius hiſtoriam pluribus diligētiſſime proſequatur: ſi ponatur in diſtillatorio vaſe, nec oleū, nec aquā mittit: ſed hydrargyri modo ad vaſis cacumen aſcendēs, ibi candidior, nitidior, ſelectiorq; cohæret. Id quod nullū præſtat bituminum genus, ſiquidem hæc omnia artificio & igne facile in oleum vertuntur. His paucis meam de orientalibus Baccis ſententiam audiſti, quinetiam de medicamentis iis admiſcendis: nec plura nunc ſeſe offerunt, quæ tuis petitionibus accommodare poſſim. Hæc ſi probaueris, lætabor ſanè plurimum. Sin minus, ea boni conſulas, opto, tanquam à me ſynceriſſimè prolata. Nec velim, ob id deſiſtas de aliis etiam ad me ſcribere, vbi tibi ſeſe aliqua offerat occaſio: nam eo gratius nihil mihi vnquam præſtare poteris. Vale, Prag.

Piſcatoriæ baccæ vnde appellantur.

Cocole di Leuāte, id eſt, baccæ Orientales.

Piſcatoriæ baccæ cur à Germanis vocentur Cotulæ Elephantinæ.

Orientalium baccarum facultas examinatióque.

Caphuram non eſſe frigidam cōtra Mauritanos.

Caphura cur frigidis miſceatur medicamentis.

Caphuram non eſſe genus aliquod bituminis.

GEORGIVS A TVRRI COMES ET LIber Baro, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

NVper Matthiole doctiſſime, Praga cum Parente obſeruandiſſimo, Goritiam incolumis redii, vbi quum aliquandiu commorati eſſemus, tandem pater ipſe, vt grauiſſimum animi dolorem, quem ex tam recenti iactura (vt noſti) accepimus, cū vt publicas, tum priuatas occupationes, aliqua ex parte ruſticatione leniret, Rubiam ſe cōtulit, cum quo ipſe etiam ſum profectus. Illic poſtquā villæ amœnitatem, cœli temperiem, illiuſque rerum omnium oportunitatem, ac quātas tum voluptates, tum fructus & vtilitates, res ruſtica ſecum afferat, paulo accuratius mecum ipſe cogitaſſem, plane illorum explodendam eſſe ſententiam cognoui, qui vrbanis quæſtibus addicti, agriculturam damnant, eoſque ſordidos, & minus liberales exiſtimant, qui cum opibus & dignitate floreant, relictis ciuilibus moleſtiis, omnibus cupiditatibus ſoluti, ruri vitam agant. Conſtat enim antiqua illa florentiſſima Romanorum ætate ſummos viros, qui ad gubernacula Reipub. ſedere conſueuerant, in agris commorari, & Nonis tantum modo diebus, vnde etiam Nundinarum conuentus ſunt vſurpati, ad res vrbanas gerendas in Vrbem per viatores euocari ſolitos. Neque enim Quinto Cincinato obſeſſi Conſulis liberatori vitio vertitur, quod ab aratro ad Dictaturam venerit, aut Marcus Curtius, & C. Fabritius minus apud poſteritatem laudis gloriæq; ſunt conſequuti, quod Pyrrho ex Italia pulſo, domitiſq; Samnitibus, ruri, quā intra oppidorum mœnia conſeneſcere maluerint. Quinimo Cyrus ille præſtans vir ingenio, & Imperii gloria Perſarum Rex, ſummis haud iniuria laudibus celebratur, propterea quod incredibili ſolertia & diligentia ſuis manibus arbores conſerere, eaſq; dimetiri & ordines in quincuncē dirigere ſolebat, ex quo ille à Lyſandro Lacedæmone ſummæ virtutis viro, beatus eſt appellatus, quoniam virtuti ſuæ fortunam coniunctam eſſe cerneret. Cuius deinde exemplum ſecutus Diocletianus Imperio ſponte ſeſe abdicauit, atque ſe in dulcia rura conferens, nullis perſuaſionibus potuit à rure beato auelli, ſed aſsiduè prædicans voluptates, quæ ex agro excolendo percipiuntur, lætiſsimos ſoles dicere conſueuerat, affulgere ruris habitatoribus. Denique, vt alios pleroſque, præteream, potiſsimum autem Carolum V. Inuictiſsimū Auguſtiſsimumq; Cæſarem adducam, qui rebus ampliſsimis geſtis, Imperio Regniſque florentiſsimis, incredibili animi magnitudine relictis, ſe in lectiſsimum quoddam Hiſpaniarum Cœnobium, hortoſque amœniſsimos

Agriculturam apud antiquos in magna fuiſſe exiſtimatione. Reges & conſules agricolæ.

Carolus V. Romanorum Imperator.

recipiens, extremos vitæ dies, consimili rusticationis genere claudere decreuit. Summi enim & præclarissimi viri animaduerterunt rerum omnium mortalium nihil agricultura melius, nihil vberius, nihil homine libero dignius, nihil dulcius, aut iucundius excogitari posse. Sed hæc pluribus fortasse quam par est, ad te virum eruditissimum, non idcirco scripsi, quod tibi minime persuasum esse verear, istos vrbanarum rerum studiosos longe à vera solidaque fœlicitatis vsu aberrare. Sed vt intelligas Parentem quoque meum non frustra rei rusticæ summa delectatione duci, qui non modo villam hanc satis amplis ad vsum & habitationem ædificiis, verumetiam amplissimo leporario & amœnissimo pomario, ad voluptatẽ exornare instituit, in quo iã varia sunt arborum semina consita, in quibus Amygdalarum, malorumq; diuersi generis surculos inserendos curauit, quæ nunc mira iucunditate in singularem proceritatem adolescere videntur. Itaq; ex eorũ aspectu non modica oblectatione afficior, frequenterque nouum ingredior pomariũ, ex arbuscularum tum ordinibus, tum viriditate summam voluptatem capiens. Verum sicuti Marcum Catonem illum seniorem, non modo fructus, verum etiam vis, & natura rerum rusticarum magnopere delectabat, quoniam summa cum iucunditate considerabat, quemadmodum terra gremio mollito & subacto semen exciperet, ac deinde illud tepefactum vapore & complexu suo diffunderet, atque eliceret herbescentem ex eo viriditatem, quæ stirpium nixa fibris adolesceret, & denique frugem optatã oportuno emitteret tẽpore. Ita mihi euenit, vt admiratione quadam delecter, cum cogito, qua ratione ex fici tantulo grano, ex acino vinaceo, ex tam paruo cupressi semine (quod tu etiam in tuis eruditissimis in Dioscoridem commentariis es admiratus) aut aliis stirpium minutissimis seminibus, trunci ramique in tantam procreentur proceritatem, atque in malleolis, vitibus, radicibus, propaginibus, fructibus, plantisque omnibus varia & diuersa ratione, singulari quasi miraculo natura operetur, frugesque producat, quæ cum ad voluptatem & alimenta humana, tum in re medica præcipuum obtineant vsum. Quo fit, vt me plena perfectaque huius pomarii voluptate frui non posse putem, nisi non modo ea, quæ cum externe cernantur, & quotidiano percipiantur vsu, etiam a peritis agricolis disci possunt, verumetiam vires & naturam frugum ipsarum arborum, cuius cognitionem eruditissimi duntaxat viri consequi solent, exacte percipiam. Cuius rei cum incredibili tenear desiderio, neque alius occurrat, per quem huic cupiditati meæ æque ac per te satisfieri posse putem, has ad te dare institui, obnixe petens, vt quemadmodum iampridem luculentissime tuis in Dioscoridem commentariis omnium elegantissime & copiosissime plantarum stirpiumque historiam es prosequutus, tantoque & ingenii acumine, & dicendi copia simplicium medicamentorum materiam illustraueris, vt iure optimo inter nostrates istius facultatis scriptores principem locum obtineas, nunc singulare studium in describendis Amygdalarum malorumq; cuiuscunq; generis viribus, vsu, natura & facultate adhibeas. Quo vno officio me tibi vsque adeo deuinxeris, vt si quem fructum aut oblectationem ex ipso Pomario percipiam, id tibi, doctissimisque scriptis tuis potissimum acceptum referam. Vale. Rubiæ.

Franciscus Turrianus Comes, rei Agrariæ studiosus.

Petitio.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Illustri Comiti Georgio à Turri, S. P. D.

Tractatur de Amygdalarum, malorumq; historia & facultatibus.

PErpaucis ante diebus, Illustris Comes ad te scripserã, cũ mihi tuæ literæ Goritiæ sunt redditæ, Iucundissimæ sane illæ, & mihi gratissimæ, vt cui nihil optatius esset, quam de te ex te ipso aliquid tandẽ audire. Nam post quã Praga profectus eras, nihil de te neq; a te in eũ vsq; diem perlatum ad me fuerat. Gratulor autem tibi plurimum, te isthuc vna cum Illustri patre sanum, hilarem sospitemq; peruenisse. Tua enim & patris tui salus quantum mihi curæ esse debeat, sciunt hic omnes, quos minime latet, quanta beneuolentia, ac fauore (quæ vestra est humanitas atq; benignitas) me semper complexi sitis. Cæterum, velim te scire, me sæpe Deo Optimo Maximo maximas agere gratias, quod Illustris patris tui meminerit patrocinio, cum hunc facile coniiciam principis beneuolentiam erga me indies non parum augeri, & inuidorum, maleuolorumque, quibus ipsa virtus, & bonorum virorum commoda stomachum faciunt, maleficos dentes penitus retorqueri. Placuit deinde mihi summopere id, quod de Amygdalis & Pomis tam humaniter à me petis, quippe quod nihil aliud vnquam magis optarim, quam officia mea omnia in tua, illustrisq; genitoris tui conferre placita. Scribis itaq; (si recte intellexi) esse tibi viridarium pulcherrimum, in quo præter cæteras fructiferas arbores consitas esse Amygdalarum Malorumq; innumeras plantas. Quorum fructibus, cum plurimum delecteris, cupis per literas a me scire, non solũ quomodo iis salubriter vesci possis, sed vtriusq; arboris naturam & facultates. Quibus petitionibus tuis, & si forte eo scribẽdi genere, non satisfaciam, quod ingenii tui præstantia & res ipsa exposcere videntur, nolim tamen, vt id mihi negligentiæ asscribas, quum omni mea opera tibi morem gerere velim. sed si quid defuerit, id totum nostris occupationibus, vt asscribas, opto. Amygdalæ itaque nuces authorum omnium consensu, duorum sunt generum: Dulces scilicet, quarum in cibis est vsus, & amaræ, quæ tantum medicamentis expetuntur. Dulcium item (vt obseruare poteris) plures sane sunt species. Siquidẽ quædam magnæ sunt, quædam paruæ, quædã mediocres, quædã compressæ, quædam rotundiores. Itẽ nonnullæ durissimo conteguntur operimento, aliæ vero tam fragili, vt non solum dentibus, sed digitis cõfringi possint. Sunt itẽ quæ duplici cõstant nucleo. Quo fit, vt pro generis varietate aliæ alias dulcedine & suauitate superent. Fiunt ex amaris dulces, si stipite circũfosso, & in ima parte circũforato defluens inde humor abstergatur, dimittaturq; diu fluere, vel si circa radices apertas vrina, vel suillũ stercus diffundatur. E duris item nucibus fragiles, mollesque, ex amaris dulces Amygdalas creabis, si radicibus ante flores ablaqueatis, aqua calida frequẽter ingeratur. Solet plerunq; etiam contingere Amygdalarũ plantas parum

Amygdalæ nuces duorum generum.

Dulcium Amygdalarũ species plures.

Quomodo ex amaris Amygdalæ fiant dulces.

Dura Amygdalarum putamina qua ratione fiãt fragilia.

esse feraces quod quidem maxime agre ferunt cultores. Id si forte Amygdalis tuo in viridario virentibus accidat, facile fructiferas reddes, si perforato arboris caudici calculum immiceris & ita librum inolescere permiseris, ut foramen concludat. Praestat item ferreo palo arboris caudicem vi perforare, & deinde quernum paxillum ferri percussione inserere. Nec minus id facile consequeris, si perforata terebro radici taeda prapinguis cuneum malleo adiges. Seritur Amygdalus vivi radice, avulso etiam ramo, & nuce ipsa. Ubi autem avulso ramo tibi serenda fuerit, effossa scrobe, cacumen pro radice in terram figere iubebis, sic ut crassior lignosiorq; pars sursum spectet. Sed autumno hoc fieri expedit, priusquam hyems invalescat. At si nucibus id efficere libeat, eas terra non credas, nisi prius liquido fimo, vel aqua mulsa nocte una maceratas. Quod tamen facere oportet circa Calen. Februarias. Caeterum nihil aeque degenerat, quam Amygdalus, ideoq; aut plantam saepius transferri, aut adultam inseri praecipiunt. Fructum perdit Amygdalus facillime ante maturitatem, nocetq; illi plurimum Austrinum coelum. Sed audias rem scitu pulcherrimam. Democritus posteritatis memoriae prodidit, nasci Amygdalas inscriptas, si aperto putamine quis nucleum illaesum tollat, & in eo quod libet scribat, involutumq; charta & iterum luto, ac suillo stercore nucleum terrae credat. Amarescunt dulces Amygdalae si primo germinatu tenellae arbores a pecore decacuminentur. Dulces (ut Galenus inquit libro II. de aliment. facultatibus) nihil prorsus adstringentis facultatis sortitae sunt, sola enim extenuandi atq; abstergendi vi pollent, quae tum viscera repurgant, tum humores e pulmonibus, ac thorace sputis expectorant. Oleosae tamen ac pinguis facultatis, ut iuglandes participes sunt, cuius causa & ipsae procedente tempore fiunt, ut illae Oleosae, quod eis longe minor insit haec qualitas, quam iuglandibus. Ex iis sane intelligi potest, quod neq; ventri subducendo conferunt, neq; corpus multum nutriunt. Haec de dulcibus Amygdalis Galenus. Quibus omnibus palam fit, quam ridenda sit eorum sententia, qui lacteum cremorem e dulcibus Amygdalis parari solitum dari minime debere anhelosis, caeterisq; pectoris & pulmonum vitiis laborantibus contendunt, quod falso sibi persuadeant cremorem hunc omnino adstrictoriae facultatis non obscure esse participem, eo tantum argumento freti, quod magno sane auxilio Dysentericis propinetur, minime advertentes, id evenire (si tamen vera referũt) non quod ulla sit in Amygdalis (ut Galenus inquit) adstrictoria facultas, sed praeter id quod alvum non subducant (ut ipse etiam scribit) sua pingui qualitate humorum acredinem, quibus plurimum Dysenteria fieri solet, retundant, & intestinorũ dolores mulceat. Hinc itaq; hos prorsus hallucinari Medicos facile comperies, qui falsa hac opinione ducti, vetant dari lacteum Amygdalarum cremorem tussientibus, pleuriticis, anhelosis & asthmaticis contra Galeni & caeterorum probatissimorum authorum sententiam. Sed iam tu ipse iudicare poteris, quam magno duceretur errore censor clarissimus ille, qui coram te, tam elato supercilio mecum contendebat, lacteum cremorem ex Amygdalis dulcibus expressum adstringenti vi non mediocri pollere, & ideo inspirandi difficultate non esse propinandum. Haec silentio involuenda non duxi, non tamen (ita me Dii ament) ut mea apud te crescat authoritas, sed ut cognoscas non omnes de his recte disserere posse. Hinc itaque facile quis intelligere poterit Amygdalas haudquaquam adstrictoriae esse facultate, nihilque magis earum cremore anhelosis, & quovis pectoris ac pulmonum morbo laborantibus in cibis prodesse, cum parum nutriant, attenuent, detergant, viscera expurgent, tum humores e pulmone ac thorace educant ac promoveant. Praestant in cibis quae iam maturitatem adeptae recentes ab arbore decerpuntur, quod minus oleosae substantiae pinguedinisque sint refertae. Praestant item quae tam diu frigidae fuerint maceratae, ut facile delibrari queant, praesertim si cum ficubus devorentur. Siccae vero, quae nullum experta sunt humorem longe minus probantur. Quae parum igne torrentur pinguedinis expertes effectae, stomacho magis competunt. Lacteus earum cremor ex Sacchari paratus gratissimus est cibus & nutritioni idoneus, concoctuq; facilis, iis maxime utilis, qui ardore urinae laborant. Auget Amygdalarum in cibis usus genitale semen, & visum etiam acuit, praesertim si cum Sacchari devorentur, vel in placentas conformẽtur ex Sacchari, quas Martiapães vocamus. Torrefiunt etiam & in particulas dissecãtur, & subinde Sacchari, vel melle ad summum cocto excipiuntur, fiuntq; inde retorridae placentae, quae secũdis mensis commode pro bellariis apponuntur. Teruntur cum amylo, tragacanthaeq; lachrima & subinde lacte bubulo & Sacchari excipiuntur, miscenturq; simul donec consistant, & ad formanda inde varia animalium genera, fictilibus quibusdam ad id effigiatis reponuntur, quousq; tremulam quãdam firmitatem consequantur. Tali saepe eduliorum apparatu Principum, Heroumq; mensae exornari solent. Atteruntur in marmoreo mortario ligneo pistillo una cum Sacchari gingiberis momento & Caponum pulpa, & digeruntur in offas, quae magnam cum palato ineũt gratiam. Non desunt etiam qui huiusmodi offas tenuissima pasta circumvoluant, & deinde frigant in ferventi butyro & postremo Sacchari pulverem superaddant. Adduntur integrae delibrataeq; cõgelatis iusculis, quod non solum esu placeant, sed quod etiam decoris addant aliquid. Sumuntur una cum malis, & in tenues secantur partes, miscenturq; iusculis, quae ex vino, vel defruto, uvis passis, aromatis, & croco paratis pro ferinis carnibus condiendis in usu sunt hyemali praesertim tempore. Teruntur delibratae & rosarum aqua perfusae in lapideo mortario & addita mica panis ex succo aurantiorum macerata cum gingiberis momento ad carnium intinctus. Veniunt Amygdalae & in alios ciborum apparatus, quos, ne cocum magis quam Medicum hic agere videar, silentio involuendos duxi. Volui tamẽ nonnulla tibi describere, ut variis etiam modis pro libidine dulcibus Amygdalis uti possis in cibis. Virides Amygdalae anteaquam ligneam contrahant duritiem, si devorentur, humida stomachi vitia emendant. Ideoque nonnullis scio esse observatum, conferre plurimum ad praegnantium malaciam. Amygdalae (ut Florentinus in Georgicis ait) ad legendum maturitatem fatentur, cum exterior earum cortex dehiscere incoeperit, quae si muria laventur, & candidiores evadunt, & diutius incorruptae asservantur ad usum. Si autem aegre corium exuant, paleis obrutae continuo relaxabunt. Amarae (ut de his etiam aliquid tibi in medium afferam) etsi in cibis obsoniisque nullum praestent usum, non tamen velim ut earum arbores tuo e viridario, si forte inibi aliquae fuerint, tollantur, cum plurimum expetantur ad medicamenta. Praesumptae enim sex septemue numero (ut Dioscorides, Plutarchus, & Athenaeus memoriae prodiderunt) hominem inebriari prohibent, ob idque refert idem Plutarchus apud Drusum Tiberii Caesaris filium, quendam Medicum comessari solitum, qui omnes bibendi certamine provocabat, neminiq; cedebat in vini potu. Is tandem deprehensus est anteaquam biberet quinas senaue amaras comesse Amygdalas, quo minus temulẽtia tentaretur. Porro cum eas devorare vetuissent, nec pauxillum quidem in huiusmodi potu restitẽbat. Haec tibi narranda mihi proposui, non quod credam te ad eas potationibus esse addictum, ut

Amygdalus sterilis quomodo ferax fiat.

Quot modis seratur Amygdalus.

Amygdalus facile degenerat.

Amygdalae nuces quomodo inscriptae nascantur.

Dulces incuria amarescunt.

Amygdalarũ facultas.

Medicorũ quorundam opinio explosa.

Amygdalarum dulciũ facultas.

Lactei cremoris vis.

Martiapanũ facultas.

Bellariorum ex Amygdalis parandi ratio.

Cibus albus ex Amygdalis paratus.

Offae amygdalinae.

Condimentũ ex Amygdalis pro ferinis carnibus concinnandis.

Intinctus ex Amygdalis dulcib.

Amygdalarũ viridium facultas.

Quo tẽpore maturitatem ostendunt.

Amararũ Amygdalarũ facultas.

Amygdalae amarae crapulam arcent.

hoc indigeas medicamento, sed vt scias miram hanc eius facultatem, & compotasse etiam olim Romanos, perinde ac nostri compotant Germani & cæteri fere, qui Septentrionales incolunt regiones. Vulpes præterea necari tradunt, amaris Amygdalis deuoratis, quinetiam & anseres & gallinas. Sed vulpes sanari aiunt copioso frigidæ potu, quem si dimittant, proculdubio emoriuntur. Eadem tusæ & illita vitia cutis in facie, nempe lentigines, iontos, impetiginesque detergunt, & Menses admota ciunt. Illita fronti aut temporibus, cum aceto vel rosaceo, capitis dolores mulcent. Epinyctidas sanant ex vino, item putrescentia vlcera, & quæ in carne serpunt, quinetiam canum morsus cum melle commixta. Earum autem esu dolores finiuntur. Somnum conciliant & vrinam cient. Dantur vtiliter sanguinem reiicientibus, mentha & amylo additis. Præstant ad vitia renum, & pulmonum inflammationes ex aqua pota vel in eclegmate cum terebinthi lacryma deuorata. Calculosis ægreque vrinam reddentibus prosunt ex passo hausta. Miscentur cum melle & lacte optime prius tusa, danturque subinde iocinorosis, tussientibus & coli inflammatione affectis, quinetiam asthmaticis, purulentis, anhelosis & pleuriticis, præsertim vbi crassa tenuare, lenta incidere & excreationibus educere oportet. Iocinoris obstructionibus plurimum conferunt, expediunt enim venas extremas lentis crassisq. humoribus occupatas, atque etiam expurgant. Lienosos iuuant, & vteri morbos pellunt. Radicum decoctum vitia cutis in facie delet perinde ac fructus, Gummi quod ex caudice prosilit, excalfacit & adstringit. Illitum cutaneas impetigines tollit, præsertim vbi aceto fuerit exceptum. Prodest potum cruentis reiectionibus. Bibitur vtiliter cum diluto vino ad veterem tussim. Haustum cum passo calculum comminuit. Oleum quod ex amaris nucibus exprimitur, hæc omnia mirifice præstabit haustum, quinque vel sex vnciarum pondere. Siquidem præstat magno iuuamento contra vuluarum & vteri dolores. Strangulatus, conuersiones, & eorundem locorum inflammationes aufert. Vitiis renum, difficultati vrinæ, suspiriosis, lienosisque mirifice prodest. Dolores capitis, grauitatem auditus, sonos incertos, tinnitusque discutit. Maculas & vitia cutis tollit è facie, & eam erugat cum melle, cera & lilii radice, aut rosaceo cerato. Oculorum hebetudinem emendat, & vlcera capitis manantia, furfuresque cum vino abstergit. Hoc etsi dulci Amygdalino longe sit ad omnia efficacius, illud tamen huic quandoque præfertur, cum facilius commodiusque ab omnibus sumatur, tum etiam quod non adeo excalfaciat. Ideoque eo frequentius vtimur ad omnia prædicta. Sed de Amygdalis hactenus. Reliquum autem nunc est, vt de malis aliquid etiam scribam. Quorum genera (vt Galenus inquit) varia ac multiplicia habentur, vt non solum eorum variam indicat forma, sed etiam sapor, quo fit, vt non omnibus vna tantum sit facultas. Alia namque austerum, alia acidum, alia dulcem habent saporem. Sunt etiam quæ mixto sint sapore, ita vt appareant & dulcia simul & austera. Habentur & alia, in quibus austeritas cum dulcedine manifeste percipitur. Ad hæc alia cum acore acerba inuenies, quinetiam quæ tres simul sapores plane referant, dulcem scilicet, acidum & acerbum. Ideoque cum sapores in malis varii sint, varias esse etiam eorum facultates necesse est. Etenim quæ austera sunt, terrea quidem qualitate redundant, ob idque vtiliter vsurpantur, vbi adstringere ac roborare opus est. Acida frigidum succum habet ad refrigerandum vtilem. Sed dulcia media sunt temperaturæ ad calorem vergentia. Atqui cæteris frigidiora ignauioraque sunt, quæ insipido habentur gustu. Hinc itaque fit, vt varius debeat esse malorum vsus, pro saporum varietate. Vtimur quidem austeris ad ventriculi imbecillitatem, vbi affectus vel exuperante calida intemperie, vel nimia redundante humiditate fit. Acerbis vero vbi hæc aucta admodum fuerint. Acidis vtimur cum crassum succum, qui non magnopere frigidus habeatur, suspicamur in ipso ventriculo esse collectum. Quæ autem odoratiora, ac dulciora sunt, in cibis conuenientiora esse iudicantur, quemadmodum sunt, quæ Appia in Hetruria dicuntur, & quæ Rosea etiam appellamus. Rosea Goritienses, & Foroiulienses Bertolina vocant, sapore gratissimo, odorata, mansuque succosa. Cæterum etiam optimi generis mala vitanda sunt, antequam in arboribus maturuerint, quippe quoniam concoctu sunt difficilia frigidaque, tarde permeant & praui sunt succi. Quæ vero belle matura in hyemem, & proximum ver asseruantur, cæteris salubriora habentur. Sed longe magis cocta, quam cruda, præsertim si ex optimo fuerint genere. Hæc non solum sanis hominibus competunt, sed etiam ægris quandoque maximum afferunt præsidium, sed post cibum statim ipsa dare oportet, nonnunquam autem etiam cum pane ad ventriculum & stomachum roborandum, iis qui deiecta sunt appetentia, tardeque cibum concoquunt, quique vomitu, diarrhœa ac dysenteria infestantur. Odorata præ cæteris, calidis cordis affectibus succurrunt, præsertim vbi decocta prius sub cineribus, aqua Rosarũ & saccharo fuerint aspersa. Quo fit, vt nesciam qua ratione dixerit Auerrhois (sit tamẽ cum venia tanti Philosophi dictũ) poma quæcunque phthisim procreare, quum id nulla fieri possit ratione, quæ à Medicis recipi debeat, quanquam censor ille Senex, opinione fortasse potius, quam ratione ductus, hac Auerrhois sententia fretus, vbi poma à cœna sumenda probaueram ad roborandum ventriculum, assumentem potius Principem læsit, quam Matthiolum, cuius tamen autoritas, vt tu qui aderas recte nosti, non solum à Principe accommodis verbis seruata est, sed etiam confirmata, quod reiecta noua hac calumniatoris sententia, posthac à pomis temperare noluerit. Quæ præcocia dulciaq. Vere maturuerint, inutilia, ac noxia sunt. bilem enim generant, neruos lædunt, & flatus pariunt. Mala omnia seminis nigritie maturitatem præ se ferunt. Leguntur post Æquinoctium Autumni. Seruantur poma quæ diligenter decerpta fuerint (caduca quidem separanda sunt, ne putrescentia cætera inficiant) tabulatis, substratis stramentis, loco frigido, septentrionalibus fenestris, quæ sereno die lucem accipiant patentes. Vbi autem hyems algidior fuerit, paleis operienda sunt, ne congelentur, & pereant. Rara etiam componi debent, ne contactu putrescant, ac etiam vt aer liberius spatiari possit. Seruantur etiam diu, vbi manu illæsa decerpantur, & marino musco inuoluantur singula. Conseruantur etiam si hordei, vel milii aceruis obruantur. Conduntur quoque diu, suis ramulis suspensa in fictilibus magnis spiraculis diligenter conclusis, effracto tamen fundo, vt spiritus excludatur. Hoc enim modo asseruata, talia post hyemem inuenientur, qualia fuerunt condita. Seruantur etiam illæsa super suspensis cratibus suppositis, superpositisque milii, vel panici calamis vna cum ficcis foliis. Vbi autem mala vermibus in arbore vitientur, illæsa posthac prodibunt, si arboris radices suillo fimo vrina humana commisto operies. Dulciora fieri affirmant, si caprinum stercus cum eadem vrina dissolutum radicibus affundatur, vel fæx vini veteris. Morbos omnes abigit Asininum stercus aqua maceratum, & circa arboris stipitem circumfusum. Fœcundiores redduntur arbores, si ante germinationem à terra altitudine pedis plumbeo circulo caudicem strictim obduxeris, itaque permiseris quousque mala adolescere cœperint. tunc enim soluendus circulus est, & suo tempore quotannis obducendus.

Amygdalæ amaræ vulpes, anseres, & gallinas necant.

Olei ex amaris Amygdalis expressi facultas.

Malorum varia genera.

Austera. Acida. Dulcia.

Austerorũ vsus.

Acidorum vsus.

Dulcium odoratorum quis vsus in cibis.

Mala q̃ vitanda.

Mala quæ salubriora.

Malorum facultas.

Auerrhois de malis sententia improbatur.

Mala præcocia inutilia in cibis.

Quo tẽpore legẽda, quomodo asseruanda.

Remedia aduersus vermes.

Malus arbor fœcundior vt fiat.

Si caduca sint poma, fixa radici lapis impactus ea retinebit. Si copia ingenti ramos onerabunt, fulcimentis suffineantur, tollanturque, quæ inutilia, & vitiosa videbuntur, hoc enim pacto relicta pleniora euadent, & arbor grauamine subleuabitur. Inseruntur Mala in syluestri Pyro, in Cydonio malo, in Oxyacantha, ac etiam nigra Moro, quæ deinde ruberrima fiunt. Si erucæ accesserint, suffiantur arbores bitumine, pice, ac etiam sulphure, id quod non solum hac in arbore operatur, sed etiam in cæteris. Hic itaque habes, mi Illustris Comes, quæ de Amygdalis & Malis obiter sese obtulerunt describenda, in quibus si tibi satisfactum esse intellexero, erit mihi tam gratum, quam quod gratissimum. Vale.

Malorum eadem corum remedia.

Quibus in plantis malus inseri possit.

Remediū contra erucas.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Casparo Peucero Medico, S. P. D.

Agitur de Hircis quibusdam lac copiosum præbentibus.

MEmineram sæpe me legisse apud Aristotelem libro tertio, capite vigesimo, de historia animaliū, fuisse olim in Lemno Insula Caprum, è cuius mammis, quas geminas iuxta genitale gerebat, tantum lactis emulgebatur, vt inde colostra conficerent. Idque etiam proli masculæ Capri illius euenisse. Sed quum hoc ostentis potius annumeret Aristoteles, adeo vt Lemnio illi pecoris domino consulenti, responderit oraculum, amplius futurum peculii incrementum, putabam quidem, id non, nisi rarissime, tanquam aliquid factū præter naturæ ordinem euenire posse. Atqui nunc primum animaduerto, hoc tam rarum non esse spectaculū, cum vno & eodem tempore, hic in Bohemia diuersis in locis tres hirci reperti sunt, qui suis ex vberibus lac satis copiosum reddunt. Delatus est primus, cuius hic ad te imaginem mitto, ad Serenissimum Archiducem Principem nostrum, è cuius mammis ipse hactenus pluries lac copiosum emulsi. Nam cum, qui hoc monstriferum animal attulit, iureiurando asseueraret, lactis illius potu se Epilepticos aliquos curasse infantes, vt & ego medicamēti periculum facerem, illum domi meæ alendum tradidit mihi Serenissimus Princeps meus. Atque iam certior factus sum, id procul dubio non esse falsum. Dedi ego lac potandum pluribus non solum infantibus, sed etiam adolescentibus & adultis, quibus omnibus non paruum præstitit auxilium, quanquam infantibus magis, quam cæteris.

Tres Hirci in Bohemia reperti sunt, vno & eodē tēpore lac præbentes.

Lac hircinū Epilepticos sanare.

Verum cum sciam hircinum iecur, à quo sanguinis totius fons emanat, comitialibus adeo esse inimicum, vt si deuoretur ab illis, illico deprehendantur, non possum profecto non mirari satis lac ipsum è sanguine genitum non solum id non efficere, sed quod maius est, Epilepticos magnopere curare. Habet hoc animal, vt hic ex eius imagine videre poteris, vbera ante testiculos, non longe à genitali, vt de Lemnio illo scribit Aristoteles. Sed alter, quem ante paucos dies misit ad Serenißimum Archiducem, Illustris Heros Gulielmus à Rosenberg, vir quidem vt Romana origine Clarissimus, ita virtute & liberalitate splendidissimus, eo in loco vbera non habet, sed retro in vtroque latere iuxta testiculos, nec tantum lactis, vt ille alter, reddere videtur. Videbimus nunc, an qui ex iis nascentur hædi suum sequuturi sint genus, nam plures ex iis capræ iam in vtero habent. Hæc tanquam noua & nostris temporibus inaudita ad te scribere volui, vt cæteris isthic Medicis & naturalis Philosophiæ studiosis illa etiā impartiaris. Nec putes velim me tibi fabulas describere: plurimi enim sunt hic homines curiosi, qui videndæ nouitatis causa & vbera tractarunt & lac emulserunt. Vale. Pragæ.

BALTHASAR KLEIN MEDIcus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Mittitur Matthiolo lignum in Armenium lapidem conuersum.

ETsi hactenus distulerim promissionem meam propter occupationes quasdam, vir Clarissime, tamen non existimabis illam me obliuioni tradidisse. Qui enim fieri possit, vt Matthioli obliuiscar, viri cum omni genere doctrinæ tum virtute præstantissimi? Equidem vt desint hæc tibi (vt sunt sane in te excellentia) tamen excidere è memoria mihi non possis, vel ob eam humanitatem, quam ignoto mihi exhibuisti. Quare maxime persuasum tibi esse cupio, me ductum admiratione virtutis & doctrinæ tuæ, vnum nunc esse ex eorum numero, qui tui sunt studiosissimi. Vtinam autē vicissim tibi mei sic placuerint mores, & consuetudo (quæ quidem perpaucorum fuit dierum) vt tuo iudicio, Matthioli tanti viri amicitia dignus censear. Sed de his alias.

Nunc vt datam fidem liberem, mitto lignum in naturam luti Armeni conuersum, & carbonem annatum lapidi, dignum vtrunque admiratione & spectatu perpulchrum. Dicerem id me argumenti loco mei

in te

in te amoris & obseruantiæ mittere, nisi tam vile esset. Non tamen dubito, quin tibi homini Philosopho, futurum id sit haud omnino ingratum. Misissem aliquid mearum lucubrationum, vt tuum de iis iudicium (q permagni facio) cognoscere possim, sed describi non potuerunt tam subito, posthac, Deo dante, accipies. Vale Clarissime, Carissimeque Matthiole. Ex Caballino monte.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Balthasari Klein Medico, S. P. D.

10

Respondetur præcedenti Epistolæ.

HAbeo tibi gratias (mi Doctissime Balthasar) non solum ob tuam, quam erga me ostendis, obseruantiam, sed etiam ob tam rarum metallicum illud munus, quod paucis ante diebus ad me transmisisti. Deinde cum me videam abs te viro Doctissimo, qui Lipsensi Academiæ annis pluribus legendo, docendoque maximo fuisti ornamento, tot laudibus commendari, non possum mihi non gaudere plurimum, quod nihil in hac vita præclarius quispiam desiderare posset, quam laudari à laudatis & doctißimis viris, è quorum numero te haud postremum esse, non ambigo. Noui tuum erga me amorem non vulgarem, noui animi propensionem, & tuam in mihi gratificando humanitatem, noui amplissimam doctrinam tuam, virtutem, & cæteras ingenui animi tui dotes. Quibus de causis non solum fit, vt tua plurimum delecter amicitia & consuetudine, sed vt apertissime cognoscam, non parum me tibi debere. Sed hactenus de his. Quãta quidem admiratione sim contemplatus ligni illius frustum Armenium bolum factum, non possum tibi breuiter explicare. Est enim meo iudicio, tam rarum naturæ artificium, vt ab omnibus Medicæ materiæ studiosis spectari cum admiratione possit. Idcirco velim intelligas tuum hoc munus longe mihi carius esse, quam si auri purissimi tantundem è tuis fodinis ad me transmisisses. Id namque intuenti mihi etiam perquam diligenter Santali rubri frustum propemodum apparet, vbi vero dentibus experior, lapidem inuenio non admodum durum, sed qui facile diuidi possit, quique etiam labiis appositus, iis inhæreat. Mira sane naturæ vis in transferendis transmutandisque rebus. Sed hoc etiam magis mirum videtur, quod hoc anno in quibusdam Bohemiæ montibus, vbi argenti metallum foditur in lapidea quadam montis fodina repertus sit à fossoribus integer ac ingens abietis arboris caudex, totus lapideus factus, cortice adhuc non immutato, præterquam in colore. Sed non tam facile quispiam coniectare potest, quo pacto magna illa arbor per ducentorum passuum dimensionem tam ingens durumque saxum penetrauerit, præsertim cum nulla in vertice appareat rima. Oportuit sane (si quid veri nobis imaginari licet) olim hoc saxum profundam latamque habuisse voraginem, in quam abies illa deciderit, eandemque subinde longo admodum temporis tractu, extuberante petrifica vi esse occlusam & arborem immutatam in illius lapidis naturam. Nam crescere lapides & metallorum cuniculos derelictos repleri, nulli dubium est. Verum non placet eorum opinio, qui sibi persuadent, hæc admirãda monstra in terræ cauitatibus aliquando procreare naturam. Si quis autem quæreret, cur cortex non fuerit immutatus vna cum interiori materie: responderem ego, haudquaquam agens agere posse in patiente non deposito. Etenim cum in cortice plus aereæ qualitatis, in ligno plus terreæ habeatur, nil mirum videri debere putarem, si cortex perinde ac lignum non fuerit immutatus. Fossiles carbones longe antea vidi subdubitauique, an ex sepulto in terra ligno, an ex subterraneis lapidibus fierent. Atqui cum carbonem hunc tuum adeo lapidi adnexum videam, vt ex eodem lapide factum intelligam, mea iam omnis cessat dubitatio, quo fit vt mihi persuadeam, eodem naturæ artificio è lapidibus, vel è pingui glutinosaque terra fieri carbones, quo fiunt è lignis lapides, non tamen iis dicam facultatibus, cum aliam facultatem petrificam esse intelligam, aliam vero (vt ita dicam) carbonificam. Sed quoniam de his copiose admodum scripsit vir doctißimus Agricola, & montes haberi crebros in Misena scribit, in quibus ingens carbonum quantitas foditur, non est quod hic de his pluribus tecum agam, præsertimque cum sciam huiusce metallicæ materiæ te esse peritißimum, & in ea diligenter exercitatum. Cupio autem, vt, si quid adhuc habes, vel in posterum fueris consequutus, quod rarum singulareue existimes, ne prætermittas, quo minus huiusce generis, aliquid mihi etiam iterum atque iterum impartiaris. Lucubrationes illas tuas magno cum desiderio, vt ad me mittas, expecto. Scio enim eas non tantum delectationem, sed etiam vtilitatem mihi allaturas. Vale. Pragæ.

Ligni in Armeniũ bolum mutatio.

Abies in centro saxei montis in lapidem conuersa.

Fossiles carbones.

20 30 40 50

LAVRENTIVS SPAN A SPANOVV Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

60

Quæritur quid sit κυκεὼν apud Hippocratem, Quidque καλλίφυλλον.

PRo ea, quæ inter nos est haudquaquam simulata familiaritate, & obuio tuo in rem Medicam studio, nequaquam mihi liberum video, vt si quid dubii forte obueniat, vel celem tuam præstantiam, vel compellare audacter nolim. Nam & amicitiæ nostræ aliquid derogare illud videretur, & priuari doctißimo tuo iudicio & sententia nostræ professionis homines per me, flagitium existimo. Itaque & tuo amori ac beneuolentiæ communique commodo potius satisfacere volo, quam tibi alioqui maximis occupato negotiis parcere, cuius quidem veniam deprecari à te, qui non satum æque audire iam, sed & cum iudicio respondere paratus es, ociosum fore non ignoro. Recensebo igitur, quid

velim, breuiter. Hipp. lib. 2. de ratione victus meminit potus cuiusdam, quem κυκεῶνα vocat, vbi scribit, οἱ δὲ τὸν κυκεῶνα ῥοφέειν, vnde constat ipsius tempore in morbis etiam acutis, hanc sorbitionem fuisse in vsu, quemadmodum hodie apud nostros ptisana est. Et si vero ex Etymologia vocabuli patet, mixturã aliquam fuisse; κυκάω enim misceo significat, tamen ex quibus constiterit, diuinare non possum, cum autor ipse porro nihil dicat. Nec facile persuaderi mihi patiar, esse Homericũ illum Cyceonem, de quo Iliados 11. scribit, quod Hecameda,

> ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ εἰκυῖα θεῇσιν
> οἴνῳ πραμνείῳ, ἐπὶ δ᾽ αἴγειον κνῆ τυρὸν
> κνήστι χαλκείῃ, ἐπὶ δ᾽ ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε.

Nam vini fortis cum caseo & alba farina mixtura, in morbis iis, de quibus ibi agit Hippocrates, plane 16 *non competere videtur, cum autor abstergentia, sputum facilitantia, & maturantia exhibenda doceat, & febris plerunq; coniuncta illis morbis, vini fortioris vsum omnino prohibeat. In eo igitur animi pendeo, nec quid certi statuere possum. Et quia neque apud recentiores vllam certam huius mentionem fieri video (Ruellium excipio, quippe qui de natura stirpium libro secundo capite decimo octauo ad finem Homericum tãtum Cyceonem inserit) abs te praeclarissime vir amanter & officiose peto, vt, quid tibi constet, & mihi & meo nomine nostrae facultatis studiosis benigne & fideliter pro tuo veteri more communicare digneris. Facit quoq; Hippocrates 7. de morbis popularibus libro in curatione Charytis febre acuta laborantis mentionem Calliphylli cuiusdã, cuius potus suppressam vrinam excieuerit, hanc autem herbam, nam herbam ex appellatione opinor, apud Dioscoridem, Plinium & Theophrastum non reperio. Ideo te quam plurimum rogatum velim, vt tuam de hac planta exponas mihi sententiam. Promerebere eo dignas apud multos bonos gratias, & ita amicitiam nostram* 20 *confirmabis, vt in officiorum commũtatione, quae à me praestari possunt, deuinctissimum tibi reddas. Vale.*

Margin: κυκεὼν apud Hippocr. quid. — Calliphyllon apud Hippocr.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Laurentio Span, à Spanovv, S. P. D.

Respondetur praecedenti Epistolae.

Tametsi ocii fere nihil mihi superſit, praeter ea, quae senectus ipsa incipit iam afferre incommoda; cum tamen ob tuam in me obseruantiam & meam ergà te beneuolentiam omittere non possim, quo minus tuae de me confidentiae omnibus modis respondeam, caeteris posthabitis, epistolae tuae de Cyceone, & Calliphyllo apud Hippocratem, nunc paucis respondebo. Sed an tibi satisfacturus sim nescio, quum Galenus antiquissimus, & grauissimus Hippocratis interpres Cyceonem proprie, & singillatim describere nequiuerit. Is enim comment. secundo super Hippocratis libro de victus ratione in morbis acutis (sicuti à te obseruatum video) vbi Hippocrates Cyceonis meminit, ne verbum quidem de Cyceone in medium affert. Nec id ab re fortasse factum est. Nam cum lib. & Commento sexto de morbis vulgaribus, de eo se latius tractasse sciret, non videbatur illi valde necessarium, iterũ de illo verba facere. Hoc itaque in loco, quem te haudquaquam legisse animaduerto, Medicos docet Hippocrates, dolores in vniuersum curare, iis verbis. In doloribus proximum ventrem purgare & sanguinis ventrem rescindere, 40 *vstio, sectio, calefactio, refrigeratio, sternutatio, stirpium humores in quibus vim habent, & Cyceon, maleficorum lac, allium, vinum fernefactum, acetum, sal. Haec ille. Quae declarans Galenus, cum ad Cyceonem deuentum est, quem parari vino aliquo edulio admixto non ignorabat, ita rem exorditur. Nempe quod vinum dolores oculorum ex obstructione orientes mitiget, ex Aphorismorum interpretationibus didicistis. Nunc vero & aliorum, quicunque eadem ratione concitantur, dolorum, nonnunquam ob sanguinis crassitudinem, nonnunquam ex frigiditate, vobis in mentem veniat, cum saepius & in ventris doloribus & in dolore capitis vocato Hemicranea, meracius vinum sumptum, confestim quidem manifeste iuuisse, accedente deinde somno, in totum dolorem sustulisse videritis. Vidistis autem me, non illico ieiuno sed assumpto cibo exhibere. At hoc loco vtrunque miscuit Hippocrates, cibum, & potum. Tale enim quiddam Cyceon est, quemadmodũ apud Homerum didicistis: miscentibus quidem alia cum vino, commune vero omnium vinum habẽtibus: fortasse vero & cum polenta vinum miscebant, necessario autem, & alia misceri ex hoc nomine Cyceon, veteres significare quispiam putauerit, si eos appellationem hanc in eum sensum magis accipere iudicatis. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum sine cibo vino vti iubens, vt opinionem meam confirmarem, multis subito calidis vaporibus affectum locum petentibus, eum vt fui veritus, magis cruciatum animaduerti. Ego profecto vinum sine cibo epotum laesum ire arbitrabar, & experientia idem testata firmiorem opinionem meam reddidit. Cyceon autem, cum in seipsum cibum contineat, offendere nequaquam poterit, nam ex vtriusq; mediocri mixtione, aequabilis paulatim calefactio in partibus affectis augescens, sine multis vaporibus, & refrigerata calefacit, & intensa digerit. Haec ad literam Galenus. Quibus tamen nihil certi affert nobis de parandi Cyceonis ratione apud Hippo. Nam etsi dicat is* FORTASSE VERO ET CVM POLENTA VINVM MISCEBANT, *non tamen id determinate affirmat. Nec sufficit quod dicat Cyceonem cibi &* 60 *potus mixturam esse, quemadmodum apud Homerum didicerunt eius discipuli, quippe quod hic non huiusce mixturae componendae rationem afferat, sed de vocabuli significatione agat. Quo fit vt nihil certi de Cyceonis apparatu, de quo Hippocrates intellexit, ex Galeni scriptis tibi describere possim. Verum si meam de Cyceone debeam dicere sententiam, crediderim ego variis modis id apparasse antiquos, quod videtur etiam sensisse Galenus, cum dicit:* MISCENTIBVS QVIDEM ALIA CVM VINO, *&c. Nam quẽadmodum nos in ventriculi doloribus à frigiditate, vel flatu excitatis Cyceonem nostrum paramus ex Cretico vino, ouis, Saccharo & butyri momento, quinetiã ex pane triturato, & carniũ iure incocto, & addito deinde vino, ita sane Cyceonẽ suum parasse veteres haud dubitauerim, vel ex vino & ptisana, vel ex eodem & polenta, vt Galenus suspicari videtur, vel ex aliis fortasse eduliis, quorum vsus apud illos extitit. Nam & apud Homerũ (vt tu recte scribis) ex vino, caseo & alba farina parari Cyceonem videmus. Sed minime credendum est de eo Cy-*

Margin: Cyceon Hippoc. — Gal. de Cyceone sententia. — Cyceonis facultas. — Matthioli de Cyceone sententia. — Homeri κυκεὼν.

Calliphyllon Hippoc.

Hippocratis locus restitutus.

xeonis genere (vt recte animaduertisti) intellexisse Hippocratem, quod ea mixtura compositio, nullo pacto, nec in victu acutorum morborum, nec in doloribus conueniat. De Callisphyllo autem dubitauerim quidem deprauate legi apud Hippocratem, καλλίφυλλον pro καλλίφυτον. Nam Galenus eo libro, quo obsoletas Hippocratis voces explanat, nullibi καλλιφύλλου meminit. Id quod manifesto est argumento non καλλίφυλλον sed καλλίφυτον legi debere apud Hippocratem, quemadmodum mihi videtur legere Galenus, qui sic habet. καλλίφυτον ὅπερ καὶ καλλίτριχον καὶ ἀδίαντον ὀνομάζεται. Adeo vt credere nobis necessarium sit, vel in Hippocratica lectione subesse mendam, vel è contra. Sit tamen quomodocunque, Galenus obsoletam hanc vocem καλλίτριχον & ἀδίαντον interpretatur. Quod maxime Hippocraticæ doctrinæ astipulari videtur, quippe hac planta potui data, Charyti se prouocasse vrinam, ipse scribit Hippocrates: Adianto enim ciendæ vrinæ non obscura inest facultas. Huius etiam sententiæ esse scio Iulium Alexandrinum Cæsareum Archiatrum, virum vt doctissimum, ita & iudicio summo præditum. Plura quam hæc, non est quod à me expectes, non quod nolim omnibus modis tibi satisfacere, sed quod nesciam quomodo meliora reperire possim. Vale.

IOANNES IORDANVS MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Rationem Elleborismi parandi ad quartanam doceri petit.

IMpudens tibi fortasse videbor, Doctissime & Excellentissime D. Matthiole, qui prorsus ignotus & nihil de te promeritus id à te ausim expectare, quod notissimis tantum & amicissimis tibi Medicis hactenus communicare voluisti. Verum fretus animi tui nunquam satis laudato candore, quo non amicis solum, sed etiam vniuerso orbi remedia longe præstantissima publicasti, non sum veritus id à te per literas petere, quod tu nullo, nec rei, nec nominis dispẽdio præstare posses, & mihi esset optatissimum simul & maxime necessarium. Equidem veterum medicorum vestigiis insistens in profligandis morbis Melãcholicis Elleboro, velut præcipiunt, correcto, nonnunquam sum vsus satis quidem fœliciter, at non sine aliqua ægrorum molestia & periculo. Quæ ambo euitare cupiens diligenter legi, & relegi varia Medicorum veterum & recentiorum monumẽta, nihil tamen inueni, quod omni ex parte tutum Ellebori vsum efficeret. Incidi tandem in doctissima tua in Dioscoridem commentaria, & legi quod admones de Ellebori diluto magno ægrorum commodo propinato, rationem tamen diluendi, seu infundendi apud te retines, eam ego ad plenum, si non est molestum, ex te intelligere valde cupio. Quare te quam possum rogo, vt mihi per hunc tabellarium rescribas, qua ratione, & præparatione vtaris vtroq; Elleboro, & amicos tibi Medicos vti docueris, hoc vno beneficio me tibi iam pridem deuinctissimum, emolumento ex tuis doctissimis commẽtariis percepto, redditurus deuinctiorem. Et si quid erit in hac regione, in quo tibi vsui futura sit opera mea, eam offero promptissimam, absq; vlla prorsus exceptione. Mitto portiunculam eius plantæ, quam nostrates Antoram vocant, ea admodum frequens in montibus his nascitur. Vtuntur radice ad puerorum lumbricos. Scire cupio, an ea sit, quam cap. de Aconito Dioscoridis scribis ab Auicenna vocari Napellum Moysi. Habet hoc littus Peplion & δενδρομαλάχην sponte nascentem, copiosam, radice, caudice & stolonibus lignosis, folio, flore & semine Althææ paulo latioribus. Toto habitu, longe alia planta videtur, quam ea cuius picturam exhibes, capite de malua, quam ex Theophrasto ais, cultura tantum, & arte proceram fieri, vt vidisti Grignanii ad lacum Benacum. Habet hæc regio plantas non contemnendas, è quibus si quid desideres, curabo pro virili hac in re tibi gratum facere. Deus Opt. Max. doctissime & Excellentissime D. Matthiole, te diutissime seruet incolumẽ, & semper ad meliora prouehat. Genuæ Non. Nouemb. Anno M.D. LIX.

Antora.

Napellus Moysi.

Dẽdromalache.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Iordano Medico, S. P. D.

Epistola hæc sequens respondet præcedenti.

QVanquam te nunquam de facie noui, nec vlla hactenus mihi tecum intercessit amicitia, gratissimæ tamen fuerunt mihi literæ tuæ, tum quod ex iis cognouerim, quãtum doctrina & facundia valeas, tum etiam quanta tua sit erga me animi promptitudo, ac in consequenda nostra amicitia voluntas. Etenim nihil esse suauius in hac vita mihi semper persuasi, nihil gratius, nihil deniq; beatius, quam optimos, ac doctos habere amicos. Nostræ huic sententiæ fauisse plurimum Deum Opt. Max. hinc facile conicere possum, quod non desint quotidie optimi, ac doctissimi viri, qui sua sponte mihi quem nunquam viderunt scribant, & meam exposcant amicitiam. Quo fit, vt nullius impudentiæ te accusare debeam, quod nunc ad me tibi ignotum scribas, sed potius te totum hilari ac benigno complecti animo, atq; etiam lætari, de tua in me confidentia, ac humanitate. Vt autem id quod à me petis consequaris, & me hominẽ candidum virtutumq; tuarum amantissimum cognoscas, mitto tibi Epistolam huic annexam, quam cuidam alteri medico de Elleborismo in quartanis propinando iam pridem scripseram. Hac itaq; tibi satisfactũ iri censeo, nec aliud addendum fuit, nisi vt scias, quod eadem ratione album etiam Elleborum præparare soleam. Atqui hunc in quartana febre propinare hactenus nunquam ausim. Vsus sum nonnunquam illo in Melancholicis affectibus, sero caprino macerato, additis Pæoniæ seminibus, Zedoaria, & Schœnantho. Alia Ellebori parandi ratione nunquam vsus sum, nec vllum eius genus in puluerem contritum vnquam dare potandum excogitaui. Atqui velim vbi medicamentum expertus fueris, illud cæteris, quos nosti, Medicis patefacias, ne putarent fortasse aliqui, me id in meis non recitasse Cõmentariis, vel auaritia, vel inuidia persuasum. Id enim negligentia potius quadam prætermissum est, quam q; voluerim hoc medic. obtegere & mihi tantum asseruare. Vidi Antoræ summitates, quæ longe chariores mihi fuissent, si cum floribus & radicibus eas ad me misisses: hoc

Autoris excusatio cur antea suũ non descripserit Elleborismum.

Antora.

hoc si posthac feceris, meam de re hac habebis sententiam. Quandoquidem, quanquam ex vnguibus (vt aiunt) Leò cognosci potest, & ego nunc non aliter sentiam, quàm quòd hæ summitates eius sint Antora, quam puto appellasse Auicennam Napellum Moysi, nolo tamē id pro certo tibi affirmare, nisi prius integram eius plantam conspexerim. Napelli Moysi imaginem (ni fallor) dedi ego vnà cum Napello, sed nescio, quomodo Chalcographorum, vel fortasse inuidorum causa plantæ titulus fuerit immutatus. Id quod mihi euenisse video in maiori malua, quippe quòd nunquam in ea fuerim opinione, hoc Maluæ genus arboream fuisse Maluam de qua veteres scripserunt, cuius rei argumento esse potest, quod id nunquam in meis affirmauerim Commentariis. Porrò nec eam, quam in Franciscanorum monachorum cœnobio Grignanij videram, genuinam δενδρομαλάχην esse censeo, quòd sciuerim, hanc ex hortensi ac vulgari malua, Monachi cuiusdam ingenio ac diligenti quadam cultura instar arboris excreuisse. Quam sententiam eò magis amplector, quò nunc abs te factus sum certior, isthic sponte prouenire genuinam δενδρομαλάχην. Hanc fateor ingenuè me nunquam vidisse. Quò fit, vt nouarum plantarum cupidus, nunc abs te petam ne me hac planta, vel eius semine diu destitutum relinquas. Poteris cum hac mittere etiam Peplion. Hoc si pro tua humanitate præstiteris præter id, quòd mihi gratissimum feceris, nō modicam fortasse laudem tibi comparaueris. Nam vbi primum harum stirpium imagines in meis addam Commentariis, omnia hæc tibi tantum accepta referam. Velim præter hæc vt quotquot fuerint isthic plantæ, quibus putas augeri posse Dioscoridem nostrum in Reipub. commodum, eas omnes hoc anno diligenter mihi asseruares, quinetiam vt nullis parceres sumptibus. Curabo enim, vt nullo tuæ pecuniæ dispendio hoc abs te fiat, vt fusiùs Antianus, qui tibi hasce meas dabit literas, oretenus explicabit. Vale, & eo quo cœpisti me amore prosequere.

Napellus Moysi.
In Napello Moysi titulus immutatus Chalcographorum negligentia.
In Malua maiori titulus.
Δενδρομαλάχη.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, Iulio Moderato, Pharmacopœo Ariminensi S. P. D.

Describuntur Ceruini fungi historia, & vires.

CVM rebus nouis te plurimum delectari sciam, Tuber quoddam subterraneum, quod hîc ceruinum Boletum Bohemi vocant, cum hisce meis literis ad te mitto. Puto enim de eo te nihil vnquam audiuisse, quòd nulla apud antiquos, recentioresve scriptores extet huiusce fungi memoria, quódque reperiri non possit, nisi iis in syluis, vbi plurimi habentur cerui, ac venatores, qui hæc naturæ secreta norunt. sed quùm hæc inaudita sint apud vos, nolim te in posterum latere ceruini fungi historiam, & vires. Fungum itaq; hunc tuberum vulgarium modo sub terra nasci affirmant venatores, vbi ceruino semine in coitu inficitur solum. Id quod plerunque fieri solet exempto è vulua genitali adhuc seminis aliquid continente, maris impetum fugiente fœmina. Hunc fortasse inuenire nemo posset, ni cerui ipsi locum quodam statuto anni tempore ostenderent. Scalpunt enim naturali quodam instinctu ducti anterioribus pedibus locum, vbi globosus fungus sub terra delitescit, quod olfactu percipere eos affirmant. Spirat enim fungus graui odore præsertim recenter effossus. Qui secreta hæc norunt venatores & rustici, qui syluas frequentant, loca diligenter obseruant ceruinis pedibus diducta, effossáque scrobe, fungos eximunt, & pharmacopœis vendunt, qui dissectos in particulas, & filo traiectos siccant postea in vmbra seruántq; in medicum vsum. His eadem ferè facies inest, quam in cæteris spectamus tuberibus, globosa tamen in omnibus, & inæqualis. Extima cuticula subnigricat, carnosa verò & ipsa fungosa substantia albicat. Sunt etiam qui genus aliquod reperiri dicant, erectæ virilis mentulæ forma, adeò vt in altera parte detecta glans, in altera globuli quidam testiculos referentes conspiciantur. Hic fungus in ciborum vsum hactenus non venit, nec eo vescuntur Bohemi, sed eo ijs in medicamentis vtuntur, quæ venerem mouent. Siquidem ad hoc plurimum illum valere putant, & præsertim qui humani genitalis faciem refert. In quem vsum sicci puluerem ex dulci vino propinant, drachmæ, vel sesquidrachmæ pondere. Lactis vbertatem hunc etiam afferre aiunt ex ptisana vel muliebri lacte potum, sed valentius id agere si longi piperis aliquid addatur. Suffitu occlusos fœminarum locos reserare tradunt, & vuluæ strangulatus auertere. Non desunt superstitiosæ mulierculæ, quæ ijs abutuntur in amatorijs poculis, quibusdam prius admurmuratis incantationibus. Affirmant præterea valere ceruinum fungum ad epota venena, ex mero haustum, quin etiam ad venenosorum omnium morsum, non modò potum, sed etiam illitum excalfacere hunc ex odoris graueolentia, quispiam facile iudicabit. Optarem vt tam rarum medicamentum Italiæ hactenus ignotum seri vel transplantari posset, & inter cætera rara simplicia quæ in tuo tam celebri viridario, diligenti admodum cultura alis, hic etiam viueret fungus. Sed postquam hoc nobis vetat natura, hunc siccum tibi asseruato. Mitto tibi præter id legitimæ Chalcitis, & veræ Mysis aliquot frusta, quæ vt apud vos rara, ita sane cara tibi futura spero. Vale.

Ceruinus boletus.
Ceruini fungi historia.
Ceruinus fungus virilem mentulam referens.
Fungi ceruini vires.
Chalcitis & Mysi.

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER QVARTVS.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Vlyssi Aldrouando Bononiensi Medico S. P. D.

Disputatur an larix nostra, sit larix Plinij & antiquorum.

QVOD *epistolam illam meam, quam antea ad te miseram, tantopere laudibus efferes, facis id tu quidem humaniter & amicè, & ego me hercule mihi ipsi plurimum hoc nomine gratulor, præsertim cum Robertelij viri Doctissimi (vt scribis) iudicio, non parùm, tum elegantia, tum doctrina alicuius nomine probetur, id quod ipse mihi vix persuadeo, quando ne mihi quidem in eis satisfacio qui tamen scripta mea, qualiacunque sint, aspernari non soleo. Atqui multo magis tuo nomine gaudeo, quod meis argumentis persuasus, iam de Picea & Pino in aliam transieris opinionem, adeo vt tecum ipse statueris (quæ tua est humanitas) vbi in publicis lectionibus, de pino & picea disserere tibi sese offerat occasio, meam non solum auditoribus afferre sententiam, sed etiam comprobare. Pro qua ingenui animi tui erga me propensione, si eas tibi gratias non referam, quas me tibi debere non ambigo, boni consulas velim, quòd plura nunc præstare non valeam. Verum vt cognoscas, quam promptus sit Matthioli animus in tuis expediendis petitionibus, etsi, quæ nunc tibi à me scribi de Larice desideras, factu dictuq́; non admodum facilia sunt, non tamen prætermittam ob eam, quam de me concepisti spem, quin omnibus modis tuæ satisfaciam voluntati. Quod itaque in commentariis nostris in Dioscoridem nulla dubitatione scripsi, Laricem nostram ab antiquorum Larice nihil differre; eam ob rem rationibus nonnullis persuasus, dubitasse te semper affirmas, imo etiam credidisse videris, arborem quam Laricem vocamus, illam non esse, de qua scribit Plinius. Et ne videaris præter rationem hac in re hæsitare, plura contra sententiam meam in medium affers argumenta, sic inquiens: Larix Plinij testimonio, perpetuò viret, folia pungentia habet, non floret, & eius lignum non ardet, flammámque non concipit, & eius cortex leuior est, quàm piceæ, & sterilis est. Sed Larix vulgaris perpetuò non viret, folia pungentia non habet, floret, ardet, & corticem valde crassum habet, & fœcunda est: ergo Larix vulgaris, non est Larix antiquorum. Maior nota & est ex Plinij historia, & quod non ardeat, notum est apud Victruuium. Minor propositio est etiam notissima, vt te non ignorare censeo. Nec dicere oportet errasse Victruuium, Palladium & Plinium, cum certo illis notissima fuerit Larix. Ad hæc si vulgaris Larix esset Larix antiquorum, cum illa Agaricum proferat, tam notabile medicamentum, id sanè non prætermisisset Plinius, cum tam diligens rerum naturalium fuerit indagator. Hæc tua sunt argumenta, quæ in hanc te vocarunt dubitationem. Ea cum mea sanè sententia (vt statim audies) firma non sint, sequitur vt nec tua vera sit conclusio. Imprimis autem cur Plinio credam, Laricem perpetuò virere, nihil est, quod me moueat, tum quod reperiam in resiniferarum arborum historia pluribus in locis illum sibi ipsi contradicere, & satis confusè de his omnibus scribere, tum etiam quod videam affirmasse illum, Terebintho & Tamarici folia non decidere, cum tamen nos contrarium videamus. His accedit alia etiam ratio, quæ Plinij fidem mihi maximè suspectam reddit. Siquidem is vbi eas recenset arbores, quæ perpetuò virent: Syluestrium generis, inquit, folia non decidunt Abieti, Larici, Pinastro, Iunipero, Cedro, Terebintho, Buxo, Ilici, Aquifolio, Suberi, Taxo, Tamarici. Inter vtraque genera sunt: Adrachne in Græcia, & vbique Vnedo. Cæteræ verò omnes extra prædictas (etenim numerare longum est) folia deperdunt. Sed hoc est falsum, cum Picea, Phyllirea, Licium, Cistus, Myrtus, Oleaster, Thuia, Sabina, Syluestris Laurus, Phellodrys, Celaster vbique perpetuo folio vireant. Cæterum cum hæc omnia ex Theophrasto libro 1. capite 15. transcribat Plinius, non deest suspicio, quin ipse πίτυν apud Theophrastum (vt plerunque id fecisse animaduertimus) Laricem verterit. Quò fit, vt hac in re nulla mihi Plinio sit adhibenda fides.*

Larix nostra eadem cum antiquorum.
Argumenta contra Matthioli sententiam.
Responsiones ad argumenta Plinium pluribus in locis sibi contradicere in Resiniferarum arborũ historia.
Plinius notatur.
Arbores quæ perpetua coma virẽt

Præterea, quòd antiquorum Larix foliis fuerit aculeatis, quodque eius cortex leuior sit, quam Piceæ, non satis quidem exploratum habeo cùm Plinij ipsius testimonio, etiam contrarium probari possit, et si fortasse, ob non intellectam Plinij lectionem, in hoc aberrauerint Ruellius, & alij docti viri. Quippe qui Plinium non intelligentes, ea quæ de Larice libro decimosexto, capite decimo idem scribit Plinius, Piceæ tribuerunt. Etenim si locus ille diligentius expendatur, facilè cognoscet quispiam Grammaticus, & Latinæ linguæ peritus, lectioni subesse mendam. Vt autem me vera narrare, & Laricem Plinij ipsius testimonio acuminata folia haudquaquam proferre cognoscas, exponam in primis vulgatam Plinij lectionem, quam non intellexerunt viri illi doctissimi: deinde verò facilè tibi detegam, ibi proculdubio quandam deesse particulam, quam si tuo addideris Plinio, statim eorũ deprehenderis errorem. Plinius itaque loco prius citato (vt vulgatum legit exemplar) sic habet. Sed Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, leuiorq́; cortice, folio villosior, pinguior, densior, molliorq́; flexu. At Piceæ rariora ficcioráq́; folia, & teneriora & magis algentia, totaq́; horridior est & perfusa resina. Hunc itaque locum si diligenter expenderis, non magno sane negotio cognosces Piceam, non Laricem cortice esse leuiorem, & pungentia habere folia. Nam vbi Plinius ait, Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior leuiorq́; cortice, nemo qui Latinæ linguæ fuerit peritus & Grammaticæ non ignarus, affirmabit vnquam particulam ILLA, referri debere ad Laricem, sed ad Piceam tanquam ad priorem & remotiorem particulam. Præterea si illa omnia, quæ sequuntur Piceæ assignaret Plinius non fuisset illi opus per transitiuam disiunctiuamq́; orationem paulo post dicere: Sed Piceæ rariora, ficcioráq́; folia. Nam hæc disiunctio manifestè demonstrat prius aliqua de Larice dixisse Plinium. At tu si vis hunc locum restituere & omnibus reddere clariorem, ita tuum castigabis Plinium ex meo manuscripto. Illa crassior leuiorq́; cortice, hæc (id est Larix) folio villosior, pinguior, densior, molliorq́; flexu. At Picea, &c. Quod si non feceris, haudquaquam rectè hunc explanabis locum, nec vllum vnquam viuum illi dederis sensum, imo in pluribus sibi contradicere Plinium cognosces. Sicuti-

Laricem non esse debere foliis aculeatis.
Ruellius notatur
Plinij locus in Larice restitutus.

dem si de Picea illum loqui dices, cum ait, Illa crassior leuiorque cortice, dicas item oportet, Piceæ historiam sequi, cum inquit, folio villosior, pinguior, densior, molliorque flexu. Sed quomodo fieri possit, vt ea folia, quæ prius fecerat villosiora, pinguiora, densiora, molliораque, illico fecerit rariora, sicciora, tenuiora & magis algentia, tibi ipse tu iudex esto. Quamobrem, si hæc omnia recte expenderis, illico animaduertes in vulgari, vbicunque edita sit, Plinij lectione, desiderari particulam, HAEC, non solum ex Plinio manu scripto, sed ex deprauatæ lectionis sensu. Quæ omnia cum vera sint, falsum esse conuincunt, Laricem esse cortice Piceæ leuiorem & pungentia habere folia. Siquidem villosum & spinosum contrario modo se habent. Nam villi, pili sunt tactu mollissimo, qui quantum à spinis differant, haud te latere nō ambigo. Ideoq; Plinius cum sciret Larici folia non esse aculeata, eadem villosiora, pinguiora, molliora que pilorum modo haberi scribit, quemadmodum in nostra visuntur Larice. Id quod eodem capite repetijt de Larice pariter scribens his verbis. Mas breuior & durior, Fœmina procerior, pinguioribus folijs & simplicibus atque non rigentibus. Nec velim putes dixisse Plinium, Fœminæ non esse rigentia folia, ad maris differentiam, quod ibi, ATQVE, nil aliud significet, quam etiam, Id est, etiam non rigentibus, quemadmodum in mare videmus, alias sibi ipsi in eodem ferè loco contradiceret Plinius, ex allatis superius rationibus. At si obijceres, eundem scripsisse Plinium libr. 16. capit. 24. Pino, Piceæ, Abieti, Larici, Cedro, pungentia inesse folia, cum hæc videam transcribere illum ex Theophrasto lib. 1. cap. 15. de plantarum historia, nec ibi Laricis vlla fiat mentio, vereor sane, ne Plinius ibi Theophrasti πίτυν Laricem verterit, vt alijs in plerisque locis idem fecisse annotauimus. Qua quidem peruersione persuasus Theodorus Plinij potius sequutus errores, quam Græcā Theophrasti fidē, Theophrastū ipsum in quā plurimis locis peruertit. Siquidē vbi Theophrasti codex habet, Ἀκανθῶδες δὲ ἐκ τῶν ἄκρων. καὶ τὸ τῆς πεύκης καὶ πίτυος, καὶ ἐλάτης, ἔτι δὲ κέδρου. Theodorus vertit, Pini quoq;, Laricis, Abietis, atque etiā Cedri extremitate pungentia folia insunt. Quod etiam fecit libro & cap. 2. de historia. Ibi enim Theophrastus habet. οἷον ἐλάτη, πεύκη, πίτυς. Quæ verba perperam vertit Gaza, vt Abies, Pinus, Larix. Atqui non hic solum πίτυν Laricem inuertit, sed libro quarto, cap. sexto, & libro 5. capit. 1. & 9. capite primo, & 2. de historia. Quinetiam de causis libro 1. capit. vigesimo primo, & lib. 5. cap. 24. & libr. 6. cap. 18. ac alijs plerisque in locis, quæ in Latino Theophrasto castigare poteris. Quod autem Plinius Pinum sæpe perperam pro Larice acceperit, constat ex eo, quod libr. 16. capit. 10. scripsit his verbis, Laricis morbus est, vt tæda fiat. Quandoquidem Pini proprium est hoc, non Laricis. Id quod apertissime comprobatur Theophrasti testimonio, qui libro 3. capite 10. de historia sic habet, Morbum Pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cum non solum cor, sed etiam pars extrema caudicis in tædam transiuerit, tunc strangulare quodammodo, quod sponte accidit vbertate arboris largissima, quoad quis coniectare possit. Tæda enim totum efficitur. Ergo hæc Pini propria affectio est. Hactenus Theophrastus. Id quod hic in Bohemia, vbi ingentissimæ Pinorum syluæ vbique ferè habentur, continuo videmus. Præterea Plinius loco superius citato scribit Laricem vstis radicibus repullulare nunquam. Picea vero contra. Quibus manifeste deprehenditur, hic etiam perperam Laricem pro Pinu vsurpasse illum. Etenim Theophrastus eodem libro & capite nuper citato, Pinum, inquit, adustis radicibus nunquam regerminare, Piceam regerminare quidem affirmant, vt in Lesbo accidit incenso monte Pyrrheo, qui Piceis scatet. Adhæc libro vigesimo quarto, capite sexto, Laricis & Piceæ foliorum ex aceto decoctum, dolori dentium prodesse ex Dioscoride idem transcribit Plinius. Atqui Dioscorides non ex Laricis folijs id parari medicamentum ait, sed ex Piceæ & Pini folijs. Sed de his aliâs fortasse plura. Quod autem non florere Laricem nec fructum ferre Plinius dixerit, ad id nil aliud respondendum videtur, quàm quod, cum in huiusce plantæ historia pluribus alioqui modis hallucinatus sit, non videam quo pacto eius possim comprobare sententiam, præsertim cum et si ipse affirmanter scribat libro decimosexto, capite vigesimoquinto, Ilicem, Piceam, Laricem, Pinum nullo flore exhilarescere, Theophrastus tamen libro tertio, capite sexto, de historia plantarum, florere Pinum & Piceam, nec negarit, nec affirmarit. Sed florere vtranque apertissime testantur Bohemiæ syluæ, vbi floridæ quotannis inspiciuntur Pinus odore (vt ego mihi testis esse possum) haud quidem ingrato. Quo fit, vt Plinio mihi subscribendum non sit, præsertim cum videam negasse illum, Populum, Myricam, Alnum haudquaquam fructum ferre, nec Bechium florem, cum tamen hoc falsum esse sciant, non solum rei plantariæ periti, sed coriarij ac vetulæ.

Plinij locus expositus.

Plinius sæpe πίτυν ex Theophrasto Laricem male vertit. Theodorus notatur pluribus erratis.

Plinii errores in larice probantur.

Pinorum syluæ in Bohemia frequentissimæ.

Pinus floret. Plinii error notatur.

Postremo negas antiquorum Laricem, nostram esse posse, quod Plinij, Victruuij & Palladij autoritate satis sit comprobatum, Laricem non ardere nec igne vnquam accendi. Atqui velim vt si Plinio perpetuo tibi credendum statueris, statuas etiam eidem Plinio credere, proculdubio ardere Laricem, vbi igni admoueatur. Quandoquidem is libro decimosexto, capite duodecimo, In Macedonia Laricē masculam vrere Macedones scribit, Fœminæ radices tantum & ex his parare carbones. Quibus iam certior fies, quam belle sibi constiterit Plinius in Laricis historia, quamque de ea fabulose scripserit Victruuius, a quo Plinium transcripsisse, non ambigimus. Cæterū quam vana ac futili ducantur opinione qui Victruuij ac Plinij autoritate freti, Laricem nostram genuinam non esse contendunt, quod eam facile accendi comburique videant, præter Macedones, ipsa manifeste testatur ratio. Siquidem cum tam antiquorum quam recentiorum scriptorum consensu, præsertimque ipsius Victruuij & Plinij Larix, præpinguem, liquidam & copiosam resinām fundat, mellis Attici colore, quæ perinde ac bitumen igni admota, quam celerrime accenditur & vehementissime flagrat, ignari imo potius stolidi hominis est, credere Laricem præpinguem, resinosam & resiniferam arborem, quæ (si Plinio credimus) facile tabescit in tædam, qua nihil est ad ignem accendendum aptius, ignem respuere, cum lapides ipsi, qui sui natura flammis nunquam flagrant, vbi tamen bituminoso succo redundent, vt Gagates, perinde ac ligna exurantur vertanturque in cineres. Id quod facile testabuntur Flandri, Brabanti, & alij plures Aquilonares populi, qui lignorum penuria, hisce lapidibus suos perpetuo fouent ignes. Ideoque si vera esse consentimus, quæ narrat Victruuius de Castello illo circa alpes trabibus Laricinis extructo, quod scilicet iussu Cæsaris admotis incensis virgarum fasciculis ac facibus, Laricææ illæ trabes admotum respuerint ignem, dicamus id euenisse necesse est, non quod Laricis materia non comburatur, sed quod ventorum, aeris, niuium, pluuiæ & algoris iniuria quibus Alpina regio illa quocunque fere tempore afficitur, durior ac lapidosior facta, non ita facile accendi potuerit, præsertim quod omnis arborum materia, quæ solidior sit, non illico primo statim occursu facile accendatur. Etenim Larix soliditate ac duritie præ cæteris præstat, quæ vbi aëreis illis affectibus lapidosam quandam contraxerit naturam & eius resina contabuerit, mirum sane non est, si non ita facile accendatur. Ad id autem, quod si Larix antiquorum nostra fuisset Larix, cum Agaricum proferat, non prætermisisset Plinius maximus rerum naturalium indagator, quin de eo aliquam fecisset mentionem, nil aliud respondendum succurrit, quam quod mihi nihil mirum sit id prætermisisse illum, cum certo sciam alia longe maiora notiora que ab eo esse prætermissa. Sed mirari potius debeo, quod is libro decimo sexto, cap. octa. fuerit fabulatus, Galliarū glandiferas maxime arbores agaricū ferre, quod tamē, vt falsissimū esse scimus, ita à nemine antea scriptum esse, nō ignoramus, vt in commentariis nostris in Dioscoridē de Larice agentes fusius diximus. Nec velim credas, huic Plinianæ lectioni subesse mendam, quod scilicet ibi coniferas, non glandiferas arbores legendum sit,

Laricem ardere contra Plinium & Victruuium.

Lapidibus lignorum loco ad ignē qui vtantur. Victruuii testimonium impugnatur.

Plinii in Agarico erratum.

vt impostor ille omnium impudentissimus ad Rosarium Polonum scribens fabulatur, & hunc Plinij locum se primum restituisse gloriatur. Siquidem ibi Plinius in vniuersa illius capitis oratione de alia re non scribit, quàm de his, quæ è glandiferis arboribus proueniunt. Quo fit vt quum veterator ille locum hunc Plinij haud emendarit non Plinium castigasse, sed ipsum castigatione indigere iam cognoscere possis. Cæterum si præter hæc reliquas Laricis notas expendamus, nihil sanè erit quod impediat, quo minus Larix nostra non sit legitima. Siquidem si corticem intueamur, est quidem is Picea cortice crassior, vt Plinius inquit. Si materiæ præstantiam, solidam eam, firmam, robustam, perpetuamq; conspiciemus, & ædium & nauium fabricis aptissimam, cùm non solùm in sicco, sed in humore (vt Plinius inquit) præ cæteris valeat. Si ligni colorem inspiciamus, quinetiam si odorem experiamur, rubescere sanè nostratem Laricem, ac acri esse odore, vnà cum Plinio fatebimur. Si mansu eius quoque saporem degustemus, amaram illam cum Vitruuio dicemus. Adhæc si decorticatam in flumen, vel lacum proiiciemus, non fluitare Laricem nostram, sed illicò eandem fundum petere intuebimur. Quæ omnia certissimum præbent indicium, nihil ab antiquorum Larice differre nostratem. His accedit arboris vasta proceritas, natale solum, & ipsa tripartita germinatio. Etenim nostra Larix facilè cæteras coniferas arbores longitudine superat. Nascitur in montibus, & in vniuersa Rhætia regione copiosissima habetur. Vnde ad restituendum Neumachiarium pontem, Tyberius Cæsar (vt ipse testatur Plinius) ingentes Lariceas trabes aduehi curauit. Quinetiam obseruatum esse scimus ter in anno nostram Laricem germina fundere. Præter id manifesto est argumento Laricem nostram esse genuinam, ea, quam fundit Resina, falsò Terebinthina Myropolis appellata. Siquidem hæc substantia consistentia, quinetiam colore, odore, saporeq; nihil penitus distare videtur à Laricea Resina, de qua ipse meminit Plinius libro decimosexto, capite decimo, & libro vigesimoquarto, capite sexagesimo. Etenim è Larice Resinam erumpere ait melleo colore atq; lentore, odore viroso, nunquam durescentem. Id quod ante ipsum dixerat Vitruuius. Siquidem is Laricis Resinam liquidam esse scribit, mellis Attici colore & Phthisicis vtilem. Quæ quidem notæ in nostra Laricea adeò claræ apparent, vt Thyresia cæcior dici possit, & Marpesia caute stupidior, qui hanc non nouerit Resinam esse Larignam, de qua meminêre Vitruuius & Plinius. Cæterùm si cuipiam fortasse tot rationibus, tot argumentis, tot præclarissimorum autorum testimoniis satisfactum non est, consulat is etiam Galenum & eius κατὰ γένη libros perlegat. Ibi enim lib. I. cap. decimoquinto, & lib. II. capit. I. & II. quinetiam libr. IV. capite 14. pluribus sanè modis atq; testimoniis comprobatum esse reperiet, Resinam Laricеam nostram, nihil prorsus à genuina distare, sed ipsam eandem esse, de qua idem scribit Galenus, cuius etiam æuo Terebinthinæ loco vsurpatur Larigna, vbi illa non esset ad manus. Quamobrem mirum nobis non sit, si posthac, vbi superioribus annis Terebinthina resina defecerat, vbiq; penè eius loco Larignæ inualuerit vsus. Sed his ita solidè apertèq; comprobatum esse arbitror, nostram & antiquorum Laricem vnam & eandem esse plantam, vt nihil amplius hac in re non solùm tibi fuerit vlterius ambigendum, sed nec aliis quibusdam, nisi fortasse pertinacibus ac contentiosis, quibus cum nullum mihi intercedit negotium. Ex quorum agmine, qui tam temerè asseuerant Laricem nostram, magnam illam esse Cedrum, quam Plinius Cedrelaten appellat, cuiusq; in sacris literis apud Hebræos tàm frequens, honorificaq; fit mentio, deinceps ab omnibus deridebuntur, vbi hanc nostram epistolam legerint. Sed nihil est, quod magis homines etiam non indoctos in delirium ducat, quàm ipsa pestilens ambitio, qua plurimùm ij ducuntur, qui, vt præ cæteris scire, ac sapere videantur, nil aliud die noctuq; moliuntur, quàm vt noui inauditiq; aliquid vel dicant, vel scribant. Quod vt consequantur fucatis sophismatibus suas adeò concinnant sententias, ac poliunt, vt studiosa iuuentus, cui hæc non ita facilè innotuit impostura, hos perditos nebulones præ cæteris euehat ac colat. Sed vbi in eorum veniunt iudicium, qui rem ipsam vbiq; exploratam habent, facilè spongia veritatis detergitur fucus & detegitur impostura. At quis tam fuerit mente alienus, qui credat Laricem nostram Hebræorum esse Cedrum, cùm Plinius de ea peculiarem à Larice fecerit historiam, & quòd illa Abieti non sit absimilis, Cedrelaten appellauerit? Quam qui in monte Libano viderunt, vt Bellonius, & qui Hierosolymam ad SALVATORIS nostri tumulum peregre proficiscuntur, non Larici similem pingunt, sed Abieti: Vnde rectè illi nomen à Græcis desumptum Κεδρελάτη Plinio inditum est, adde etiam quod huic folia perpetuò virescant. Talis itaque est pestilens quorundam doctrina, quam cum tractu temporis veris, ac solidis argumentis expugnatam, dirutam, collapsamq; cernunt, nec vllis possint se tueri præsidiis illicò ferarum more in furorem aguntur more canum rabidorum latrantes & spumanti ore oberrantes. Quinetiam vipereo quodam veneno perfusi, tantùm conuitiis, criminationibus, maledictis, & omne genus fœditatibus confidunt. Quò postea fit, vt dum alios læsuros se putant, se ipsos interimant, & non solùm ab inimicis, sed etiam ab amicis perpetuo habeantur opprobrio. Ego verò cùm veritati propalandæ sustinendæq; semper fuerim addictus, nihilq; mihi magis semper fuerit in votis, quàm Rempub. ac posteritatem iuuare, horum perditorum hominum calumnias, criminationes, conuitia, maledicta, pestilentesq; eructationes, potiùs æquo ac forti animo ferre decreui, quàm à meo instituto desistere. Sed ne egre feras obsecro, mi amantissime Aldrouande, quòd tecum de his colloquar. Quandoquidem cùm haud me lateat, te virum esse integerrimum, candidum, pium, & doctum, volui hæc ad te scribere præter ea, quæ de Larice disserui, vt vbi in hosce incideris Sophistas & contentiosos Sycophantas, meum sequaris consilium: Cùm probis, candidisq; viris longè consultius sit, malorum omne genus expediri, quàm ne tantillum quidem à veritate deflectere: quam qui opprimere student, ij sanè digni sunt, vt è medio tollantur. Interim velim, vt tibi persuadeas, te tantum tibi de me posse polliceri, quantum cognoueris à me posse præstari. Vale.

Larignam resinam pro Terebinthina vsurpauerunt etiam antiqui.

Laricem non esse Cedrum. contra Guilandinum.

HIERONYMVS DONZELLINVS MEDICVS ac Philosophus, Petro Andreæ Matthiolo Serenissi. Principis Ferdinandi, Archiducis Austriæ Medico, S. P. D.

Consolatur Matthiolum aduersus inuidos & blaterones.

CVm omnium artium is vsus sit ac finis, vt mortalium saluti & commodo seruiant, ac famulentur, earum tamen nulla scopum hunc propiùs attingit, quàm Medicina, quæ reliquarum veluti princeps & architectonica, illis vtitur tanquam administris, ac earum actiones ita temperat ac moderatur, vt quæ alioqui noxia & perniciosa erant futura, eius beneficio & commoda fiant & salutares. Sic itaq; ad Medicinam affectæ sunt artes inferiores, vt earum ipsa veluti regina sit constituenda. At quæ nobiliores sunt & rationem

tionem ac contemplationem magis requirunt disciplinæ ac scientiæ, eius ope & auxilio ita videntur indigere, vt sine ipsius fructu nec comparari, nec exerceri commode satis possint. Cum enim ingenij, ac Sapientiæ studia bonam valetudinem corrumpant ac labefactent, & quod generaliter ab Aristotele est prolatum. Vnius scilicet rei ortum, alterius esse interitum, huc etiam apertissime accommodari possit, quis non videt, solius artis Medicæ opera aditu os homines in Diuinarum, atq; humanarum rerum contemplatione versari diutius posse? Et quando humanus animus, si perpetuis perturbationum fluctibus agitetur, ad rerum scientiam peruenire minimè possit, ac verissimum sit illud, quod dixit Arist. in sedato ac tranquillo animo facilè prudentiam ac doctrinam imprimi & comparari, efficacius hac in parte Medicina quam Ethica subuenire nobis potest. Si enim animi mores è corporum temperamentis, tanquam è fontibus manant, ac oriuntur, quemadmodum in peculiari lib. certissimis rationibus Galenus confirmauit, ea vero immutare solius Medici sit opus, conficitur, non tantum corporis, sed animi quoq; valetudinem à Medico tractari, quæ sane vtraque ad sacra Philosophiæ studia liberrimum nobis aditum patefacit. Quinetiam cum bonorum tria genera ab Aristotele recenseantur, quæ ad corpus pertinent, inter animi ac fortunæ bona medio in loco sunt constituta, vt commodius vtriq; suffragari possint. De nobilioribus illis animi bonis, quemadmodum Medicina indigeant, antea dictum est. Fortuita verò sine firma valetudine, ac robusta, nec comparari, nec retineri, nec eorum fructum percipi posse, satis patet, cuius certe sola Medicina opifex est, ac procreatrix. Eam itaq; non tantum artium omnium præstantissimam, sed etiam generis humani matrem nutricem, atq; alumnam esse, quiuis facile potest iudicare. Cuius etsi multæ sunt partes, de ea tantum mihi nunc futurus est sermo, quæ Medicam materiam describit, & à Græcis ὑλικὴ seu φαρμακευτικὴ est appellata, quam ego certè nunc multis nominibus, aliis præferendam audacter pronuntio. Hanc sane primo inuentam, ac reliquis antiquiorem esse, Galenus est author. Vnde etiam apparet eandem cæteris destitutam vtilem esse mortalibus, cùm sine hac aliæ tamen inanem tantum, ac inutilem notitiam nobis adferant, ac largiantur. Videmus certe multos etiamnum solidæ Medicinæ imperitos, sola tamen auxiliorum notitia plurimos iuuare, & Empirices olim reliquarum Medicinæ partium rudes, atq; ignaros, multa præstitisse in generis humani salutem, Galenus testis est luculentissimus. Quicquid vero aut discunt, aut contemplantur Medici, hunc vnicum scopum habent, vt medica materia rite atq; oportune vti possint. Et digniores, ac præstantiores Medici illi semper sunt habiti, qui in medicamentorum sylua cum diuites sunt, ac opulenti, tum vires & facultates singulorum habent perspectas, vt prudenter & cum mortalium emolumento illis vti sciant. Post longas enim speculationes, post diutinas Medicorum inter sese suis in deliberationibus concertationes post morborum examina, post causarum, symptomatum, signorum, indicationum, ac reliquorum quæ legitimæ curationi sunt præmittenda, exactam inuestigationem, ad materiam ac remediorum penu tandem recurritur sine quo omnis conatus irritus ac studium sine fructu est futurum. Huiusce præterea Medicinæ partis ea est præstantia, vt multiplicem ac variam pulcherrimarum rerum scientiam in se contineat & complectatur, quæ per se ac sola vsuiq; nondum adhibita animum perficere atq; omnium hominum ordines, mira quadam voluptate ad sese allicere ac delectare quam maxime possit. Quicquid cœlestes ac immortales illi orbes, suo ambitu & complexu circumscribunt, id totum materia est Medica. Ergo peritum Medicum eorum nihil fugit, quæ in sublunari hoc mundo sunt collocata. Et quamuis subiecti nobilitate, aliis Philosophiæ partibus, non antecellat, vtilitate tamen, rerum varietate ac scientiæ certitudine, illis non est inferior. Ignis itaque genera, aeris facultates, terrarum differentias, maris, fluminum, fontium, lacuum, paludum qualitates fossilium, metallorum, lapidum gemmarum, herbarum, fruticum, arborum animantium, vt piscium auium, reptilium quadrupedum rerumque omnium, quæ ad illa quoquo modo pertinent, aut ex illis oriuntur, ac profluunt, vires ac naturam Medicus nouit, & contemplatur, inq; eo potissimum elaborat, vt aut sola, aut simul mixta, ac varie præparata, & ad profligandos morbos oportune adhibita, vt scite Galenus dixit, ex ὕλῃ fiant βοηθήματα, quæ sane præclaro Encomio Asclepiades insigniuit, qui χεῖρας τῶν θεῶν appellauit. Hanc Medicinæ partem plures antiquorum tractarunt, nemo tamen luculentius, nemo exactius, nemo diligentius, quam Dioscorides Anazarbeus, qui profecto in ea tradenda tam præclare est versatus, vt omnes tum æquales suos, tum antiquiores etiam suo lumine ita obscurarit, vt neglecta à posteris eorum monumenta situ, & squalore obducta, ac obliuioni tradita, tandē interierint. Quicquid etiam posteriores ea de re scripserunt, illi vni vltro acceptum referunt, & summam hoc in genere laudem illi iure merito concedunt. Vnus mihi instar omnium futurus est Galenus, qui honorificum ac locupletissimum illi, iis verbis testimonium impertitur. Inter omnes porro Dioscorides mihi videtur perfectissime confecisse tractatum de medicamentorum materia. Fuere quidem & antiquorum, & posteriorum plures qui aliquam Medicæ materiæ partem, puta de animalibus, aut de plantis, aut de piscibus, aut de metallicis, ac fossilibus separatim sunt persecuti, at Dioscorides vniuersum corpus saluberrimo totius posteritatis exemplo sibi pertractandum duxit, quem postea imitati recentiores, eandem rem excoluerunt atq; elaborarunt, quædam etiam addiderunt, vt solet tempus, rerum omnium pater, semper aliquid in lucem proferre, nonnulla quoq; fecerunt meliora: αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες βελτίονες. Ex quo tamen Medicina à Græcis in Arabum familiam infœlici quodam fato fuit translata, hæc pars maius, quam cætera, naufragium fecit. Id vero an ipsorum Arabum vitio, aut ex vna in aliam linguam multiplici versione contigerit, certo diuinare non possum. Illud omnino verum, medicamentorum tam simplicium, quam compositorum, tam magnam confusionem, ac perturbationem hactenus fuisse, vt non vulgari mortalium damno hac in re sit à Medicis peccatum. Tanta enim fuit obscuritas, & tam omnia fere fuerunt perplexa, vt superiorum ætatum Medici, aut graui inscitia oppressi errores minime animaduerterent, aut in tanta rerum difficultate hesitantes, ac consilij inopes, qua ratione ex vasto, ac turbulento illo pelago enauigarent, aut ex confusissimo illo Chao se extricarent, minime intelligentes, omni melioris profectus spe deposita, animum despondèrent, ac secundo flumine nauigantes turpissime sedarent. Emersit vero tandem ex illis tenebris nostrum hoc seculum, tanto superioribus excellentius, quanto ea monstra, quæ maiores nostri exhorruerunt, ac formidarunt, non tantum aggredi est ausum, sed manus etiam conserere, ac tandem edomare potuit, ac superare. Filum enim inuenit, quo ex eo Labyrintho se tandem euolueret, ac liberaret. Ex eorum numero, doctissime MATTHIOLE, cum te vnum, eumq; summum præcipuum, ac coriphæum eruditi omnes sciant, illud tibi maxime gratulandum duxi. Tu enim heroico ac plane diuino impulsu commotus, non hanc aut illam partem, sed totam ipsam Medicorum syluam ingressus, immaneis ex ea feras eiecisti, alias cicurasti, diligenter adeo excoluisti, vt ex horrida, ac spinosa sylua pulcherrimum atq; amœnissimum effeceris viridarium. Fuerunt alij etiam, fateor, nostra hac ætate, eius nemoris strenui cultores, quorum etsi alter altero est præstantior, te tamen vno omnes sunt inferiores, tibiq; vni palmam concedere syncero eruditorum iudicio coguntur. Duxit Manardus & Leonicenus nostra tempestate perioris Medicinæ instauratores, crassa quædam, ac rudia huius fabricæ lineamenta, at tu viuos colores induxisti, ac veras nobis rerum imagines repræsentas. Cæterum cum tota materiæ Medicæ tractatio duabus præcipue partibus absoluatur, quarum altera singulorum vires, ac fa-

Lib. de ortu & interitu II.

Libro Phy. VI.

Libro Ethic. I. & Reth. II.

Lib. ad Thrasibulum.

Lib. de Sectis.

Gale. III. Methodi.

Dioscorides exacte materiam medicam tractauit.

Lib. de simplici. VI.

In Arabes.

Matthioli commendatio.

Manardus ac Leonicenus.

Medicæ materiæ duæ partes.

cultates docet, altera vero historiam exponit, tu vtranq; enarras, vt nihil prætermissum videatur. Præclarum sane huius ædificij abs te iactum est fundamentum, cum Dioscoridem ipsum explicandum suscepisti, ex cuius vnius vera intelligentia hæc demum Medicinæ pars pristinum, ac legitimum candorem recuperare potest. Nec vero ipsum tantum authorem explanas, obscura retegis, abdita patefacis, ac legitimum sensum eius verbis restituis; sed quicquid etiam à posterioribus Græcis, Arabibus & Latinis est inuentum, in tuum illum veluti thesaurum ita reponis, vt quæcunq; vllibi extant ea de re lectu digna, illic tanquam in opere absolutissimo suis in locis apte collocata reperiantur. Si quid præterea, aut ab antiquis, aut à recentioribus à recta ratione est aberratum, erroris fontem aperis, & optimis argumentis ab eorum sententia discedendum suades, scilicet ne rudibus, ac imperitis grauium alioqui & doctorum virorum authoritas imponat. Quoniam autem sunt plurima medicamenta tam simplicia, quam composita, non ita pridem inuenta, quorum vsus multis adhuc est ignotus, complura etiam arcana, quæ paucorum admodum manibus contrectantur: Tu inuidorum odia nihil veritus, publicæ omnium saluti consulens ex reconditis locis hæc in lucem profers, eorum vero energiam & rectam vtendi rationem doces, quæ certe in re & liberalis & candidi animi egregium in primis specimen abs te editum cum summa gratiarum actione cuncti agnoscunt & confitentur. Nemini igitur mirum videri debet, si vniuersis mortalium ordinibus & conditionibus tam gratus acceptusq; fuit tuus hic labor, vt non tantum Medici, Clinici, Chirurgi, Pharmacopœi, sed omnes etiam alij, qui ab honestis studiis minime abhorrent, tuum Dioscoridem tum voluptatis, tum vtilitatis causa expetant, legant, ac manibus quotidie terant. Memini certe cum optimus vir ac diligentissimus typographus Vincentius Valgrisius Venetiis mihi narraret à prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium hactenus fuisse diuendita & distracta, auidissime tamen à quam plurimis etiamnum flagitari, quasi vero nunc primum recens in lucem emittatur, vt facile appareat, nostra hac ætate librum nullum magis gratum, aut libentius atq; alacrius acceptum in publicum prodiisse. Ne tamen tantus thesaurus solis Italis esset communis, ex Italica, in qua primo fuit scite scriptus, lingua, nullis laboribus aut vigiliis parcens, Latinum reddidisti, tuam ita φιλανθρωπίαν declarans & bonum, quo communius, eo perfectius atq; præstantius esse, minime ignorans. Tandem ne quid in absolutissimo opere desiderari possit, rerum fere omnium, quas Dioscorides tractat, viuas imagines adiecisti quarum spectaculo non tantum eruditi, sed delectari etiam homines queant. Id autem vt exacte perficeres, dici vix potest, quot labores, æstus, frigora, cœli tempestates, peregrinationes longinquas pertulisti, quot inaccessos montes ascendisti, quot valles, syluas, nemora peragrasti: quot immanium ferarum truculentiæ, te, tuamq; vitam exposuisti, scilicet, ne idem tibi contingeret, quod Galenus in iis reprehendit, qui rerum atq; herbarum, quas ne per somnium quidem viderunt, figuras describere aggrediuntur, quos nimirum ridens præconibus similes facit, qui fugitiui mancipij notas ab aliis traditas publicant, quod ipsi non modo non viderint vnquam ante, imo si coram forte assistat, ne agnoscant quidem. Quandoquidem vero in opere eo, non solum modo tot tantaq; molestiæ & tam grauia incommoda, vti diximus, erant tibi sustinenda, sed in elaborando elimandoq; potissimum, & vt rite ederetur, curando, diuersissimorum artificum opera diligentiaq; in primis necessaria foret, diuinam hic prouidentiam mehercle, satis admirari non possum, quæ quidem, ne honestissimis studiis & optimis conatibus tuis vllum omnino obiiceretur impedimentum in tota Europa Splendidissimæ ac Illustrissimæ Austriacæ familiæ clientelæ oportune te insinuauit, cuius singulari liberalitate adiutus bene cœpto ædificio summum imponere colophonem posses. Maximam profecto lætitiæ causam superioribus diebus tuæ mihi literæ suppeditarunt, quibus pariter inuictissimi Cæsaris Ferdinandi & simul Illustriss. ac Generosiss. eiusdem filij Mœcenatis tui, Ferdinandi iunioris, promptam adeo atque alacrem in te voluntatem significasti, quorum splendidissimo munere tuus iam longe magis ac magis Dioscorides sit illustrandus. Post tot corporis labores, & tam graues ac assiduas animi curas, quid quæso superest, quam legitimus tuæ virtutis fructus gloria immortalis? bonorum, scilicet atq; eruditorum virorum de consummata tua doctrina ac virtute concepta opinio, & publicus quidam omnium hominum plausus? Nullus quippe nunc est in omni Europa angulus, nullus in luce hominum viuens, cui non modo notum sit Matthioli nomen, sed etiam præclarum inprimis. Tu viuens & valens diuturna iam tot annorum frueris laude & gloria, id quod paucissimis sane conceditur; quo magis tibi etiam vel eo nomine est gratulandum. Dignus ante omnes profecto mihi videre, cui publico non solum totius Italiæ, cuius peculiare decus es & ornamentum, verumetiam totius Europæ consensu aurea statua erigatur ingenij nimirum tui & præstantiæ immortale monumentum. Nam si Demostheni de vnica patria bene merito id honoris grati Athenienses detulerunt, quo magis illud tibi de immenso orbe optime merito debetur? Si qui igitur sunt in hominum cœtu, vt multos esse verisimile est, (deteriorum enim rerum vberior prouentus semper est) qui de te secus, quam par est, aut sentiant, aut loquantur, eos ego quos terra sustineat, indignos puto, hominum pestes ac reipub. detrimenta. Eorum calumniis ac petulantia iamdudum te vexari scio, id quod mihi accidit certe molestissimum. At quoties rem propius intueor, mira tuæ excellentiæ haud obscurum sane testimonium ac pulcherrimum veluti trophæum iudico. Vna & fatalis quodammodo, doctissime Matthiole à mundi exordio ad hæc vsq; tempora, bonorum & insignium virorum sors hæc fuit. Non ineleganter sapientissimus Aristoteles dixit. Τὰ ἐναντία παράλληλα μᾶλλον φαίνεται. Nunquam enim magis conspicua est insipientium ac improborum cæcitas, vitium, atq; inscitia quam vbi prudentium & proborum opposita virtute ac splendore detegitur ac illustratur. Qui in deteriore sunt statu, omnes sui similes esse vellent. Noctua solis lumen ferre non potest. Hominum scelestorum colluuies ac cæca indoctorum turba illos omnes delirare credit, qui non in eadem criminum sentina malorum lerna, luto ac cœno secum volutantur. Hinc odium, inuidia, calumnia, detrectatio, reliquaq; animi impotentia, qua perditorum petulantia boni atq; honesti viri pulsari ac lacessiri solent. Sed quia tanta rei indignitate non parum te commoueri est æquum, rationes quibus tuum animum sustentes & consoleris, altius hic repetere, peroportunum duxi. Antiquissima illa est consolatio & naturæ humanæ maxime consentanea.

Triginta duo millia exemplaria vendita.

Italice primum scripsit Matth.

Lib. de simpli. 7.

Contra Matthioli osores.

Lib. Rhet. III.

Similes aliorum respice casus.
Mitius ista feres.

Ouid lib. Metamorphos.

Pythagoras adeo sapientia dicitur excelluisse, vt Philosophorum omnium veluti parens merito habitus fuerit, idem tamen propter liuidos ac turbulentos homines exsortis semper in aliena vixit regione. Nam ex Samo Crotonem propter Polycratem, Crotone ad Locrenses propter Gylonem aufugit. Ex Locrensibus autem non vnus duntaxat, sed omnes in eum insurrexerunt, non alia certe ratione, quam quod tanti viri virtutem diutius tolerare nequiuerint. ab his itaq; Tarento exigitur. Tarentini insuper mox, tanquam grauiori aliquo onere se leuaturi in Megapontium detruserunt, vbi postquam ad quadraginta dies cibo abstinuisset, in Musarum templo interiisse perhibetur. Quid vero optimo illi Socrati acciderit, quid attinet hoc loco commemorare? Melyto, Anyto & Lycone cunctorum plenæ sunt hominum aures. Et profecto

Pythagoras. Themist. in Sophista.

Socrates. Plato in Apolog. & in Phædro.

profecto quid ſapientibus ac bonis viris ab hominum ſtultitia ſit expectandum, eius vnius exemplo eſt patefactum. Adhæc Platonis diuina prope ac cœleſtis doctrina, quid aliud eſt, quam docta religio? vt vere olim Auguſtinus Platonicos, paucis demptis, fieri Chriſtianos aſſeueraverit. Is tamen Philoſophorum Deus ab imperita hominum turba tam indigne ſuſceptus fuit, vt conſtanti fama celebretur, eum ter in Siciliam paranda pecuniæ ac victus cauſa nauigaſſe. Cæterum quanta perpeſſus ſit Ariſtoteles, pleni ſunt Græcorum libri. Is enim etſi in humana ſapientia ad miraculum vſque erat eruditus, innumeram tamen Sophiſtarum ſcholam in ſe concitauit, qui virulentis etiam editis orationibus (quæ Themiſtij tempeſtate adhuc extabant) illius exiſtimationem impetebant ac lacerabant. Sed qualis illa fuit iniuria ac ignominia? quando Athenis ab Eurymedonte impietatis in Deum falſo accuſatus in Colchidem profugere eſt coactus, idq; ea de cauſa ſe facere affirmauit, ne Athenienſes iterum in Philoſophiam peccarent. Et quamuis de Athenienſibus optime fuerat meritus perpetuo tamen ab eiſdem exilio fuit mulctatus. Notum eſt, quid ſemel reſponderit, cum à quodam ſe fuiſſe conuitio affectum audiret, nempe, abſentem me, ſi velit, flagellis etiam cædat. Quo quidem reſponſo obtrectationibus ſe fuiſſe obnoxium, ſatis declarat. Hi duo poſtremi in maximorum Principum aulis ſunt verſati, ſed quam fœliciter, antiquorum docent monumenta. non paucis enim iniuriis, ac periculis, hic apud Alexandrum Macedonem, ille vero apud Dionyſium Syracuſanum eſt conflictatus, à quibus tamen ſummos honores, ac præmia obtinere merito debuiſſent. Poſt latas Athenienſibus ſanctiſſimas leges, Solon diffugere eſt compulſus, ac pro inſignis beneficij pie in patriam collocati, mercede, ab obitu, apud Salaminem eius cineres ignominioſe diſperſi ſunt, ac diſſipati. Quantus fuit in patriæ potiſſimum, & vniuerſa Græcia ſalute, ac libertate aſſerenda Demoſthenis ardor ſtudiumq;? quam infauſtus contra eius exitus? Huiuſcemodi ſummorum virorum fortuna, locum fecit illi prouerbio: Id optimo cuiq; Athenis accidere ſolitum eſt. Cicero literarum, ſapientiæ atq; eloquentiæ gloriam à Græcis in Latium tranſtulit, & ob res præclare fœliciterq; geſtas in Conſulatu, Pater patriæ appellatus eſt: non multo poſt attamen ſumma iniuria pulſus, cogitur exulare: reſtitutus, & Parthico bello victor, dignus triumpho iudicatus truculentiſſime tandem necatur. Vtinam vero meliorem fortunam expertus eſſet bonorum omniũ nobis author Hippocrates, is, inquam, quem Pætus in illa ſua ad magnum regem Artaxerxem epiſtola θεῖον ὑγείας πατέρα, σωτῆρα θεοπρεπῶς ἐπίσημον ἡγεμόνα vocat, & à Ioue genus ſuum ducere affirmat: cum ille ab Artaxerxe eſſet vocatus, vt peſtem in eius exercitu crudeliter graſſantem ſua arte curaret: recuſauit barbaros Græcorum hoſtes infenſiſſimos iuuare, ſibi minime licere teſtatus: Quare illum rex à Cois ad necem expetiuit, quorum etiam patrocinio periculum euaſit. Quantum vero Romæ & Medicorum & Philoſophorum odium, atq; inuidiam ſuſtinuerit Galenus, vnus ab eo de præcognitione inſcriptus liber demonſtrat. Hi cum vera Medicinæ ſcientia deſtituti eſſent, huius lumen nequaquam tolerabant, quando eiuſdem ſplendore cæcutientium tenebræ omnium oculis ſubiicerentur. Lucrum enim ambitionem, ac voluptates ſectando, adulatoriam potius, quam Medicam artem exercebant, cumq; Galenus ob præſagia curationesq; plurimas cunctis iam eſſet admirabilis, ipſi tamen omnia, tanquam non ex Medica facultate, ſed Magia potius quadam, ac diuinatoria arte facta, impudentiſſime calumniabantur. Verum poſtquam ſolida Galeni doctrina, & vitæ integritate, calumniatorum inſcitia ac improbitas nulli non innoteſceret, ipſe nihilominus, vbi Quintum Medicum olim Romæ nobiliſſimum per ſummam iniuriam ab illis in exilium actum, & præter eum, egregium alium quendam iuuenem in arte illa apprime exercitatum, vna cum binis famulis è vita ſublatum audiuit, ab Eudemo peripatetico admonitus, veneni periculum ſibi imminere, relicta illico Roma in patriam reuertit.

Plato. — *Ariſtoteles quæ paſſus.* — *Solon.* — *Demoſthenes.* — *Cicero.* — *Hippocrates.* — *Hippo. in Epiſtola.* — *Galenus.*

IAM ſi quis totam antiquitatem ſcrutetur curioſius, optimos quoſq;, ac eruditiſſimos viros indigniſſime habitos animaduertet. Multa variaq; huiuſcemodi ingratitudinis exempla ſuppeditant Plutarchi Paralleli diuinum illud ac præclarum opus, in quo tanquam in ſpeculo, veriſſimum eſſe id, quod dico, perſpicue apparet. Cæterum ne noſtrum hoc ſeculum honeſtis & egregiis viris æquius aut magis amicum, quam ætas ſuperior exiſtimetur, exempla aliquot proferam ex iis, qui noſtra memoria vixerunt: vt non minorem nunc, quam vnquam antea, in eximia in primis, ingentia & ingenua ſtudia, ingratitudinem atq; odia exerceri, omnes clare intelligant.

CVM noſtra tempeſtate Nicolaus Leonicenus ab ineunte ætate optimis literis deditus ingentes opes capacis, & maxime conſtantiis ingenij ad illuſtrandam Medicinam contuliſſet, & in Arabum cenſura ac Sophiſtarum importuna garrulitate cuncta fœdantium, erroribus confutandis ſtrenuam operam collocaret: tot imperitorum hominum latratibus obnoxius fuit, vt ne eorum morſus ſentiret, perpetuo cum illis fuerit pugnandum, quemadmodum in præclaris ab eo editis commentariis ac præſertim Antiſophiſta apparet.

Leonicenus.

IOANNES etiam Manardus illi æqualis & in eodem quoq; profitendi munere collega, Barbarorum & à vera Medicæ norma delirantium turbam, minime habuit æquiorem. Is enim ſtirpibus, ac præſertim Indicis, in Medicinæ vſum adoptatis, obſoleto antiquo nomine, & incerta virium poteſtate perobſcuris, cum eruditam claritatem afferre conaretur, plurimos habuit, qui ſibi aduerſarentur. Et quanquam in eruditiſſimi viri iudicio docti acquieſcerent, & oraculi loco apud illos eius ſententia haberetur, cum tamen apologiis perpetuo ei fuerit dimicandum, acerrimos illi hoſtes non defuiſſe eſt manifeſtum.

Manardus.

AT vero Matthæus Curtius, cum Medicinæ præcepta, ac difficiliores artis locos, ſolertiſſima perſpicacis animi vi publice interpretaretur, ſenioribus ſuæ ætatis Medicis ſomniare videbatur. Arabum enim, ac Sophiſtarum glandibus aſſueti ſuauiorem Hippocratis & Galeni cibum rudes, ac ſtupidi aſpernabantur. Grauia igitur certamina ſuſtinere eſt coactus. Et quamuis ſcribendo parum eſſet fœlix, de phlebotomia tamen rite inſtituenda, commentarium edere, ad ingentem eorum, qui ſibi repugnabant Medicorum ſtuporem excitandum, fuerit cum ſumma neceſſitate compulſus.

Curtius.

IOANNIS quoq; Baptiſtæ Montani diuina illa, quam in docendo ſequebatur, methodus, quam profuſis multorum cachinnis initio fuerit excepta, illi norũt, qui eius tum fuerunt auditores. Sed quia cum ſumma eruditione inuictum illi animi robur eſſet, breui temporis ſpatio maleuolorum inuidiam ſuperauit. Doctrinæ tamen ſuæ aduerſarios multos & oppugnatores eum habuiſſe, teſtis ego ſum locupletiſſimus, qui non ſine eius conſilio, ac voluntate ſcriptis Apologiis veritatem ipſius dogmatum non ſemel propugnaui.

Montanus.

SED quid Andreas Veſalius? qui Anatomicen iam diu antea collapſam, & pene deperditam, cum viua voce, ac manu doctiſſima, tum ſuo illo de humani corporis fabrica immortali opere, & reſtituit & illuſtrauit, cum initio in Italia, ſuperioris tempeſtatis errores paſſim ob oculos poneret, & rectam ſecandi rationem publice profiteretur, primarios Italiæ Medicos habuit infenſos. At paſſim primo laceſſitus, veritatis tamen clypeo munitus, ita ſeſe defendit contra omnia aduerſariorum tela, donec illi ipſi re æquius perſpecta, poſtmodum redderentur & mitiores, & quietiores, & qui ante ipſum valide vbiq; oppugnauerant, palmam tandem in ea facultate vltro, ac lubenti animo illi conceſſerint.

Veſalius.

Plures interim in Italia alijsque regionibus viuunt, qui Vesalio adhuc obsistunt, scilicet ne Herculi desint monstra, quibus conficiundis magis magisque nomen eius illustretur.

At cur ego in recensendis exemplis potissimum longior sim, quandoquidem vna & eadem perpetua bonarum artium calamitas, semper fuisse comperiatur? Vnde etiam factum credo, vt non modo nostris temporibus, sed semper syncerissimi viri nonnulli reperirentur, qui animorum imbecillitate potius, quam sano iudicio adducti, explorata iam & incute humana prauitate, è turba frequentiaque vulgi, ceu à valida quadam tempestate, & procella, ad solitudinis salutarem portum se receperunt. Quales profecto, quanquam promiscuæ multitudini ignoti, Diis potissimum immortalibus amici, æqualibusq; viris optimis ipsi optimi existimantur. Hi tranquillam vitam agunt, neq; ægre permittunt, versutos & prauos homines in populo gloriam admirationemq; aucupari. Ex eorum albo Philosophos excellentissimos, longeq; principes seuerosq; admodum, & pergraues viros extitisse complurimos, author est Cicero. 10

Offic. Lib. I.

Tu igitur optime Matthiole, tantum abest, vt tuorum aduersariorum impetu atq; inuidia debeas commoueri, quin eadem de causa præcipue tibi gratulandum censeo. Te siquidem eximiis illis viris similem esse declarant, quos superius nominaui, quorum vestigiis tenaciter insistens, si in eosdem scopulos incidis, minime mihi mirum videtur. Nec vero si faceres mercaturam, pacatum ac tranquillum ad quamcunq; nauigationem mare, & secūdos ex animi sententia ventos & onustas precioso auro naues tibi semper pollicereris? Nonne vndarum iactationem, tempestatū procellam, Scyllam, Charybdimque, & his omnibus periculosius naufragium, & grauiorem Oceani fluctuantis æstibus, pyratarum latronumq; incursum subinde exhorrescas? & interdum etiam de eiiciendis in mare mercibus cogitares? Sed neque illud à te est expectandum, vt communi sorte exemptus plane habeas neminem, qui tibi se opponat: neque id postulare debes, cum impetrari minime possit. Omnem ætatem suos habuisse Zoilos, tibi est notissimum. Damnant tua Commentaria nonnulli, è diuerso plures sunt, qui eadem summis laudibus ad cœlos vehunt. Tu is es, qui & illis respondere & te tuaque scripta constantissimis argumentis & re ipsa tueri potes. Vtcunque tamen in eo certamine nullo non tempore defuturi sunt ἀνταγωνισταί: sic attamen in hoc temetipsum consolaberis, quod grata posteritas nullis omnino affectuum præiudiciis occupata, de rebus tuis syncerius iudicium feret. Hoc certe in statu, quo tu nunc versaris, Israelitis mihi simillimus videris, quos sacra historia refert, post suum ex Babylone in patriam reditum cum Hierosolymam denuo extruerent, pari difficultate laborasse: Siquidem id non vulgare fuit fortitudinis specimen gladiis accinctos, cementum & lapides comportare, vna manu strictum ensem vibrare, altera facere opus, trullam versare, atque ita simul architecturæ dare operam, simulq; ad prælium expeditos esse. Et tamen videmus id non obstitisse, quo minus constanter infractisq; animis pergerent in cœpto conatu, quoad tandem vsque pertinaci eorum assiduitate, hostium improbitas & rabies frangeretur. Idem profecto de te est expectandum, qui nunc altera manu intercidentem iam diu Medicinæ partem restituis, altera vero aduersariam hostium vim strenue repellis & fortiter iis repugnas, qui egregium ac salutare toti humano generi, hoc tuum studium impediunt ac remorantur. Porro autem, cum ego diligentius rem considero, aduersarios tuos in duo genera partitos esse video. Quorum ij quidem & docti sunt & eruditi, nulloq; aut leuioris aut contentionis studio tecum pugnant: Sed cum idem omnino ipsis, quod tibi, propositum sit & institutum iudicio hercle, non animi acerbitate vel odio abs te dissentiunt. Quando autem in omnibus artibus ac disciplinis perpetuum hoc fuisse constat, neque ea in re quicquam tibi accidit nouum, insolens aut inusitatum, æquo animo abs te ferendum iudico. Nil equidem aliud Galeno interprete diuinus Hippocrates voluit, cum iudicium difficile pronuntiauit. Ex qua potissimum difficultate & in Philosophia & in aliis scientiis sectæ prodierunt. Hos ego amico animo in te esse non dubito, Et cum te natura humanum ac facilem nouerim, te vicissim erga illos, vt par est, egregie affectum esse, æque mihi certum est. 20 30

Lib. Esdræ 2. c. 4.

Matthioli aduersarij duum generum.

Aphoris. primo.

Socratem ac Platonem, vbi bene de se meritos præceptores summo honore Aristoteles colebat, non vna tamen in re ab ipsis aperte dissentit; quinimo eorundem amicitiam sibi sacrosanctam esse haberiq; testatus, Veritatem tamen omnibus præferendam ducit. Priorem hanc inimicorum aciem, salua incolumiq; necessitudine, rationibus solis tibi expugnandam relinquo. Cum altera vero mihi est congrediendum, eiusmodi enim sunt, vt cum illis disceptare certareq; tibi putem indecorum. Vtranque Philosophiam isti ignorant, tam eam, quæ in naturæ contemplatione rerum versatur, quam quæ affectuum impotentiam virtutum mediocritate moderatur. solo nimirum mentis furore, sola animi inconstantia, sola petulantia, sola inuidia ob tam fœlicem rerum tuarum successum, ad te lacessendum permouetur. Talis cum sit eorum conditio, ne apud bonos & eruditos viros, sua authoritate tuam existimationem lædant aut obscurent, minime tibi est verendum; quippe cum perditissimi sint & Reipub. labes & maculæ, quis obsecro, nisi talpa cæcior, est futurus, qui eorum verbis fidem adhibendam in animum inducat? Eousque enim se prodit eorum fœtor, vt omnium naribus excipiatur: ab eoque omnes tanquam à Mephiti quadam, vt sentina longe diffugiant. Animos ij habent teterrimo veneno delibutos, & nigerrimo hoc, quo hæ meæ literæ exarantur atramento, fœdiores, vt indignissimi sint, quorum nomina à te perstringantur, aut quibus candidissima hæc papyrus à me inquinetur. Horum itaque ne tantilla tibi quidem ratio, mea sententia habenda est. Vt tamen aliqua saltem ex parte leuium homuncionum insolentia temeraria retundatur, iam speculum illis paraui, in quo improbitatem suam manifeste ac palam intueantur. 40 50

Ego Matthiole Candidissime, ab adolescentia vsque & bonorum præceptorum monitu & meo etiam peculiari quodam genio, ita fui comparatus, vt antiquos, maxime Græcos scriptores mihi duxerim persequendos. Verum vbi aliquando natu grandior factus, nostrum hoc seculum non paruum doctorum hominum prouentum attulisse animaduerti: illos quoque mihi statui perlegendos, neq; facti me admodum pœnituit, quod in eorum numero plures inueni, qui & doctrinæ & facundiæ merito cum ipsa antiquitate sint proxime conferendi, hosce ego omnes tuæ virtuti eruditioniq; luculentum testimonium dare deprehendi. Et quanquam ego antea idem de te sentiebam, non parum tamen (vt ingenue fatear) eorum me virorum authoritas permouit. Igitur quod me impulit, nihilominus ponderis apud alios quosuis habiturum ratus, coniunxi doctorum nostro æuo de tua ingenti solertia non obscura testimonia, quæ etiam (si id tibi non ingratum fore intellexero) duplici nomine edere in publicum vellem. Cum primum enim in veteratorum manus peruenerint, eaque viderint ac perlegerint, si quis illis reliquus est pudor, ingenium cito mutabunt. Nam cum insignis sit stultitiæ argumentum, à sapientibus dissentire, vt meliorem mentem aliquando recipiant, hoc veluti Elleborismo vtendum censui. Deinde cum in magnis laboribus ac diutinis vigiliis iam diu verseris, hoc leuamento vires tuas sustentandas ac spiritus addendos existimaui. Nam vbi classicos authores videris tam præclare de te & loqui & iudicare, nonne vitiligatorum & sycophantarum morsus facile contemnes, & alacrius in tam fœliciter cœpto curriculo insistendum, gloriam tibi in meta propositam prope contemplatus, minime hæsitabis? Nec enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed præ nobis ferendum, Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisq; maxime gloria ducitur, nullam 60

Cic. pro Archia.

etenim

[illegible] virtus mercedem aliam laborum periculorúmque desiderat, præter vnicam hanc laudis & gloriæ, quæ quidem detracta, quid rogo est, quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo & tam breui tantis nos in laboribus exerceamus? Certe si nihil animus præsentiret in posterum, & si quibus regionibus vitæ spatium circumscriptum est, iisdem omnes cogitationes terminaret suas, nec tantis se laboribus frangeret, neque tot curis & vigiliis angeretur, nec toties sanè de vita ipsa dimicaret. Nunc insidet quædam in optimo quoque virtus quæ noctes & dies animum gloriæ stimulis concitat atq; admonet, non cum vitæ tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adæquandam. Scio equidem generosos animos, verámque ac genuinam virtutem, nihil peregrinum aut extrinsecum morari, sed contentam esse seipsa, ac proinde artis Medicæ gloriam imprimus ac publicam humani generis salutem, hoc in certamine tibi fuisse propositam. Quia tamen idem tibi, quod Chremeti illi Terentiano accidere absurdum non est, scilicet, vt humani nihil à te alienum putes, hoc tanquam incitamento non potui te non adhortari, ne ab hac statione discedas, in qua magno mortalium commodo diuinum consilium ac prouidentia iam dudum te collocauit. Vale.

In Heautontimorumeno.

Hic habes candidissime Lector virorum nostra ætate præcellentium Elogia de eximia doctrina & virtute, Clarissimi Medici Petri Andreæ Matthioli Senensis.

Nicolaus Mutonus Mediolanensis, Medicus.

Sunt inter recentiores Victor Trincauellius, Aloysius Mundella, Lucas Chinus, Nicolaus à S. Michaele, Augustinus Gadaldinus, Franciscus Camutius, aliiq; innumeri, quos, ne tædium pariat oratio, lubens ac volens prætereo. Non omittendus tamen singularis eruditionis & perspectæ diligentiæ, Petrus Andreas Matthiolus, qui primus (quod sciam) præstantissimum, ac multis iam seculis comprobatum Medicæ materiæ scriptorem Dioscoridem in Italicam linguam quam elegantissime vertit. Quo fœliciter peracto labore commentaria adiecit, in quibus Medicæ materiæ scientiam, cum adusque hæc tempora in nocte densissima delituisset, tanquam interemptam nunc primum è caliginosis latebris in lucem reuocauit, & eam veluti alio quodam partu genuit, & per omnia membra aluit, eduxit, vestiuit, & omni ornatu insignem reddidit. Hæc ille in præfatione sui Serapionis.

Præterea in suis annotationibus in thesauros Pharmacopœorum, Matthioli authoritate fretus, quamplurimos annotauit errores. Quin & in suis in Serapionem plantarum nomenclaturis Italicis à Matthiolo omnia accepta refert. In Serap. & annotat. in thesauros.

Vbertus Barlandus, Medicus Gallus.

Porro hoc in negotio non extemporium dicasten egi, verum in exprimendis simpliciũ facultatibus & forma Galenum sequutus sum. In priuata verò simplicium censura, eximium illum & eruditione & perspecta diligentia Matthiolum reddidi præcipue, quum in Dioscoride censendo hic & operam nauarit singularem atque adeo Colophonem addiderit. Hæc in Epistola nuncupatoria super suas annotationes in Dioscoridem:

Item. *Quod si omnium longe in tractando Dioscoride acutissimo Matthiolo Senensi credimus, verum Acorum id esse probabimus, quod officinis calamus odoratus nominatur.* Cap. de Acoro. Item: *Nec hodie Meon prouenire in Italia præcellentiss. Matth. ait*: Cap. de Meo: Non modo his locis citat Matthiol., sed aliis sane innumeris.

Bernhardus Dissenius Chronenburgius, Medicus, Coloniensis in libro suo de compositione medicamentorum.

Opinionum controuersiam luculenter Andreas Matthiolus Medicus in Commentariis suis in Dioscoridem sustulit, dum Calamum vsus quotidiani odoratum, verissimum Acorum ostendit, cuius doctrinæ vtpote germanæ refragrari nemo debet. Cap. de Acoro in antid. hæmagogo. Item: *Solus Andreas Matthiolus, solide de Indica Nardo pronuntiat.* Cap. de Nardo in Aurea Alexandrina. Item: *Qui volet doctissimi Ruellii Commentaria, & hac ætate in plantarum scientia omnium principis Matthioli opus in Dioscoridem verset.* In diasatyrio.

Item: *Cæterum Matthiolus excellenti constantiq; ingenio, quam reliqui omnes authores Matricariam vocarunt, atque alteram Dioscoridis Arthemisiam pronuntiarunt, Parthenium decernit.* In Syrupo de Arthemisia.

Item: *Manardus veram Acaciam primus putat in Italia deesse, cui summi iudicii & exquisitissimæ eruditionis vir, Matthiolus Senensis subscribit.* Cap. de Acacia. Item: *Huic sententiæ meæ adstipulatorem habeo Clarissimum Medicum, Andream Matthiolum, cuius verba quoniam imposturam simul omnem ac rei veritatem indicant, hic adscribere operæprecium omnino duxi.* In Theriaca Andromachi. Capite de terra Lemnia.

ITEM: *In summa, non quæuis alia est recipienda. Pingit eius exquisitam imaginem in Dioscoride suo Matthiolus Senensis, vir ad vnguem in arte absolutus.* In Syrupo de Eupatorio. Capite de Bedeguar.

ITEM. *Quam quidem fidem Matthiolus summus Medicus, & in herbarum omnimoda cognitione nemini secundus, comprobat.* In Benedicta Nicolai Cap. de Turbit.

ITEM. *Amatus Lusitanus frequenter odiosa confidentia virus inuidentiæ suæ in clarissimum modestissimumq; virum Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestiue huius doctrinam super Commentariis in Dioscoridem editis, coarguit & insectatur, quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quam malignum animum & perniciosam inuidiam ostentat. Ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam atque improbam, in se translatam operam alienam (quod crimen est longe omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Etquid enim enarrationibus suis inseruit, quod non iustissimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debet? à quo æmulandi studio dissentit, in graues manifestosq; errores imprudens homo prolabitur, cuiusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, Coronopo, Helichryso, ac pleris que aliis visitur. Multo satius fuerat, quo doctiorem se æstimaret, eo quoque modestiorem præstare, quod ingenuum Philosophum decet.* In oleo Hypericonis. Capite de Carduo Benedicto.

ITEM. *Primus eius autor est, Petrus Andreas Matthiolus Senensis, celeberrimæ famæ Medicus libro suo de curatione morbi Gallici.* In oleo ligni Guaiaci.

ITEM. *Quanquam mihi nemo hactenus extitisse videatur Iudex æquior, quam Andreas Matthiolus, qui lib. 4. Diosc. cap. 37. eius figurã ostendens Eupatorium hoc vulgare Auicẽnæ esse indubitanter pronuntiauit.* In Syr. de Eupat.

ITEM. *Postremo absolutissimam censuram suã edidit Matthiolus, indubitatis ipsius herbæ notis, quas impugnare contentiosi prorsus est ingenii. Et si non negauerim in vtramque opinionẽ plantam rationibus quibusdã trahi posse. Sed tamẽ reuera Phyllitis est decernenda quod ille idem Matthiolus caulis subtectæ Hemionitidis genuina imagine demõstrauit. Itaq; cauillgere & contendere amplius desinant, quibus veritas cordi est.* In Oxymelite splenico Pauli. Cap. de Scolop.

ITEM. *Nescio qua ratione adeo acer oppugnator Mesues sit Manardus vir alioqui singulari humanitate, modestia.*

stia, & eximia animi synceritate & moderatione. Sed totam hanc dissensionem exquisita doctrina sustulit, perpetua memoria dignißimus Matthiolus in Cōmentariis suis super Dioscoridem, quos lectitent Medici, nam Seplasiariis sufficiat hac aperuisse. In Diasene Nicolai Cap. de Sena.

ITEM. *Sed Auicenna defensionem singulari ingenij modestia & eximia pariter aequitate Matthiolus in Commentariis suis in Dioscoridē suscepit lib. 4. cap. 27. quo etiam loco quatuor Aconiti formas conspiciendas proponit, homo in simplicium cognitione ac medicinae peritia clarißimus.* In Trochisco è vesicariis diaphysalido. Capit. de Cicuta.

ITEM. *Cynoglossum prorsus iuxta Dioscoridis scripturam apud Clarißimum Medicum, Andream Matthiolum, in doctißimis Commentariis suis, in eundem studiosißimè elaboratis, conspicere quis poterit.* In Trochisco de terra Sigillata: Capite de Bolo Armeno.

ITEM. *Solus Matthiolus in clarißimis nuper editis Commentariis suis, ad viuum affabre Symphytum petreum expreßit, è quibus petant plantaria rei studiosi.* In cerato ex pelle arietina. Cap. de Consolidis.

ITEM. *Hanc opinionem simul & Fuchsium impugnat Matthiolus in doctißimis Commentariis suis supra Dioscoridem conscriptu, & omnino legitimum Horminum isthic affabre pictum ostendit.* In Oleo Saluiæ.

Conradus Gesnerus Medicus Tigurinus.

PETRI *Andreæ Matthioli Medici Senensis praeclarißimi extat liber vnus de morbi Gallici curandi ratione. Insunt huic operi multa rara & mirabilia experimenta autoris. Edidit & Commentarios longe doctißimos in libros sex Dioscoridis de Medica materia, qui saepius Italice editi, postremo ab ipso authore in Latinam linguam translati sunt. Adiectae insuper sunt huic operi innumerae plantarum: & animalium imagines ad viuum expressae. Eiusdem extat Apologia, qua se ab erroribus & calumniis vindicat, quibus notatur ab Amatho Lusitano, Medico. Extant, & obiectiones quibus ipsius Amathi errata patefacit.* In Bibliotheca & Epitomis.

Petrus Andreas Matthiolus Senensis, Dioscoridem nuper in sermonem Italicum conuertit, & Commentarios eadem lingua copiosos & eruditos adiecit, vbi diligentißime quaecunque de iisdem medicamentis Galenus scripserat, suo quoque loco recenset. Plerunque etiam Plinij & aliorum scriptis nititur, & recentiora medicamenta à Dioscoride omissa ex recentioribus paßim commode adiecit, & plurima sua aduersus varios morbos & eximia quaedam experimenta describit. Audio nunc idem opus Venetiis nunc primum Latinè edendum. In præfationibus editis in Hieronymi Tragi Herbarium. Quin etiam in finitis fere locis Matthiolum citat, & eius vtitur laborib. lib. de hist. anim.

ITEM. *Petrus Andreas Matthiolus Senensis, in Commentariis Italicis, super Delphino Dioscoridis Senam diligentißime describit, & Ruellij errores refellit.* Libro de historia quadrupedum de Boue.

ITEM. *Petrus Andreas Matthiolus, rectè annotauit Theophrastum in Orobanche alicubi per imperitiam esse delusum.* Ibidem.

ITEM. *Nam Ruellij sententiam de frutice illo amplexicaule, quem sigillum Diuae Mariae aliqui vocant, & ipse alibi Malacocissum, alibi Cyclaminum alterum facit, Matthiolus iam optime reprehendit. Cui nos libenter subscribimus.* Ibidem.

ITEM. *Ego Matthioli sententiis magis accesserim, qui Helychryson apud Thuscos abunde nasci scribit.* In Tauro.

ITEM *Matthiolus Ruellium reprehendit, quod hanc Cynocramben Atriplicem syluestrem esse putauerit, cum Atriplex ista libro secundo, post satiuam statim à Dioscoride commemorata sit. Qua quidem in re cum Matthiolo sentio.* In Cane. Quin etiam innumeris fere locis in eodem volumine, in libro de quadrupedibus ouiparis, & de volatilibus Matthiolum citat, & eius vtitur inuentis ac laboribus.

Andreas Lacuna Secubiensis, Hispanus.

Porro veram Dioscoridis Baccharim ignotam hactenus, à nobis autem haud ita pridem in Romanis hisce agris repertam, nuper misimus ad Petrum Andream Matthiolum, virum & amicum, & medicamentorum simplicium, hac nostra aetate indagatorem acerrimum. In annotationibus super Dioscoridem.

ITEM. *Seruieron me no poco en este trabaio tan importante, los Commentarios del Dottor Andreas Matthiolo Senes Medico excellente de nuestros tiempos: el qual con increyble destreza translado el mesmo Dioscorides en lengua Toscana, y le dio grandißima claridad con las singulares expositiones que sobrel hizo de las quales nos aprouechamos el elgunos lugares de nuestras annotationes.* Id est. *Non parum auxilij nobis attulerunt, in hoc nostro tanti ponderis negotio Commentaria, Doctoris Andreae Matthioli Senensis, excellentis huiusce tempestatis Medici, qui non solum quadam incredibili dexteritate in Etruscam linguam eundem vertit Dioscoridem, sed maximum addidit illi splendorem suis in eum editis Commentariis, quorum auxilio multum profecimus nonnullis in locis harum nostrarum annotationum.* In Epistola nuncupatoria ad Sereniss. Philippum Angliæ, &c. Regem super suo Dioscoride Hispanice edito.

ITEM. *Demas delo suso dicho con los appellidos de aquellas plantas que suolen halliarse en la Europa dimos iuntamente sus figuras y proprias formas para que porellas pudiesse conocer cada vno las biuas quādo las tuuiesse delante. Para lo qual heximos diligentemente esculpir todas aquellas figuras de nuestro amico el Dottor Andreas Matthiolo, que fueron bene intendidas, y sacadas al natural dellas verdaderas por quanto non podian meiorarse.* Id est. *Damus praeter ea vna cum nominibus earum stirpium, quae inueniri solent in Europa etiam imagines, ac proprias formas: vt ex appictis his ante oculos obiectis posset vnusquisque ipsas viuas cognoscere. Quapropter diligenter excidi curauimus imagines illas omnes, quas edidit Andreas Matthiolus amicus noster. Namq; hae ex viuis & veris plantis appictae sunt tanta rei intelligentia, vt elegantiores fieri nequiuerint.* In epistola ad lectorem eiusdem libri Diosc. in calce.

ITEM. *Andreas Matthiolo Senes Varon muy exercitado en la Vniuersal materia medicina ly principalmente en aquella de los venenos descriue dos remedios excellentißimos contra todo genere de ponconna, conuiene à saber vn Electuario y vn oleo, los quales, por hauer yo dellos visto admirabiles prueuas, he querido que se annadiesen à estas nuestras annotationes.* Id est. *Andreas Matthiolus in vniuersali Medica materia, vir admodum exercitatus, & in ea praecipue, quae ad venena spectat, duo describit remedia aduersus omne genus venena, nempe Electuarium & oleum quoddam. Quorum vsu cum viderim ego admirabiles successus, volui haec omnia in has nostras transferre annotationes.* In præfatione Sexti lib. eiusdnm Dioscoridis.

Hieronymus Ruscellus Viterbiensis, in sua Epistola nuncupatoria super Bocatium Italicum ita de Matthiolo habet.

Habbiamo noi per opera del Matthiolo fatti nostri (cioe Italiani) Tolomeo & Diosc. non solo mi gliori,

glori, che i Latini non gli hebbero, ma diro anchora che Greci i stessi, Id est, Fecimus tam nostros (id est, Italicos) Dioscoridem & Ptolomæum opera & diligentia Matthioli: Et non solum meliores, quam habuerint Latini, sed dicam quàm ipsimet Græci.

Antonius Vincentius Typographus Lugdunensis

ADHAEC eandem Dioscoridem, squallore, naeuis ac maculis, quibus hactenus scatuit innumeris, beneficio Andreæ Matthioli, hominis in hoc genere versatissimi & Doctorum approbatione Medici doctissimi, elatis atque expurgatis, probe curatum, nitidum & tersum à nobis emitti: castigationes præterea quamplurimorum locorum eiusdem Matthioli solertia & ingenio elucubratas ad calcem capitum adiunximus.

In Epistola ad Lectorem in Dioscoridem Lugduni impressum.

Ioannes Baccanellus Medicus Regiensis.

Libro de consensu Medicorum, vbi in calce de simplicibus medicamentis disseruit, honorifice Matthiolum sæpe citat.

Robertus Stephanus Matthiolum etiam quandoque citat authorem: A quo etiam Cinnabaris historiam prompsit.

Bartholomæus à Maranta Venusinus Medicus.

AC tandem Andreas Matthiolus, qui tantæ rei cognitioni videtur, quasi extremam manum imposuisse, vt pauca admodum, quæ suo nitori non sint restituta, desiderari possint.

In præfatione suæ methodi de cognoscendis simplicibus.

Medicinæ Studiosi quamplurimi, qui Pataui Philosophiæ Medicinæ diu operam nauarunt, affirmant audiuisse sæpe ac sæpius Clarissimos Medicos Ioannem Baptistam Montanum, & Gabrielem Faloppium in suggesto legentes Matthiolum summis laudibus extulisse: Id quod ipse etiam attestari possum: Quin etiam Lucam Ghinum præclarissimum materiæ Medicæ indagatorem, Pisis, & Bononiæ magnis præconijs Matthiolum celebrasse.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Hieronymo Donzellino, Medico ac Philosopho S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

ACcepi literas abs te tuas, vt longas ita doctas, ita officij plenas, quæ me mirifice recrearunt. Recensuisti enim in illis pro summa prudentia tua, causas omnes, quibus à dolore animus meus reuocaretur, quibus quidem omnino acquiescere me, æquissimum fuit. Vlterius autem aliquanto quam par fuit, alicubi te, prouexit amor in me tuus. dum recenses laudes operis mei, quas dum etsi meo me metior pede, non agnosco, amo tamen, quod vna cum Themistocle nullum æstimem iucundius ἀκρόαμα, quam propriæ virtutis audire præmium. Quod autem eam epistolam, voluisti esse publicam, eo consilio censeo factum, vt testatam relinqueres tuam erga me summam apud omnes beneuolentiam, tum vero, vt testimonio tuo famæ meæ patrocinareris, quam impeti quorundam maleuolentia intelligeres. Nimirum sic decet amicum candidum, vt non tantum domesticis officijs præsto sit, vbi periculum nullum suscipitur, sed etiam palam cum opus est, inuidiæ in se partem deriuans, sua sententia & calculo approbet recte facta, crimina diluat. Hic summum officium amici agitur. Sed sunt omnino blandi quidam, & prompti alias ad omnia, sed occulti, & parum fortes amici, qui leuius ducunt deseri, ne dicam prodi à se veritatem, & innocentiam, quam publice agere negotium necessarij non admodum odiosum. Atque his meliorem mentem precor, te vero amo de eo, quod causam meam tecum communem esse ducis, in eo non officiosus tantum amicus, sed quod pluris facio, magnanimus sane patronus. Vale.

IOANNES CRATO MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Probantur Matthioli defensiones, in Guilandinum, quædam vero pluribus asserendæ censentur.

NIhil in vita mihi optabilius fuit bonorum erga me beneuolentia, & iudicio recto de me. Ac vt id in præcipua parte felicitatis meæ, si qua est solida in rebus humanis, posui, ita ne improborum maleuolentia ab hac sententia dimouerer, studiose sum adnixus. Idcirco cum non modo humanitatem, eruditionem & prudentiam singularem (quæ vt par est magnifacio, atq; veneror) literæ tuæ præ se ferant, verumetiam candorem & propensionem voluntatis tuæ erga me testentur, gratissimas eas habeo, & tibi maximas gratias ago, cum tam amanter, tam accurate, tam prolixe scriptas misisti, atque ijs amicitiæ tuæ fores beneuolentissime patefecisti. Ego vero in tua beneuolentia, quam virtutis tuæ publicis commodis deditæ & doctrinæ singularis admiratione expetiui, libentissime acquiesco, & operam daturus sum diligentem, vt studium & fidem meam pure, sine fuco, more maiorum nostrorum tibi ijs officijs, quæ à tenuitate nostra proficisci possunt, probem. Cæterum cum intelligã te impulsum odio atq; maleuolentia, à bonitate tua non recessurum, nec propter aprum istum hortulos tuos & satas arbores omnibus seculis profuturas, deserturũ sane tibi hunc animũ gratulor, & vt Deus eum tibi conseruet atq; diuturnum validumq; vitæ spatiũ ad excolenda hæc studia & perpetuũ decus tibi conciliandũ benigne cõcedat, oro. Vides quid ferat vbiq; furor iuuenilis, & moribus insita petulãtia. Ea vt feramus necesse est. Obsecro velles tua ijs probari qui neq; quod laudabile, neq; quid piũ aut honestũ, vel saltem cum humanitate coniunctũ, vident? Nam si nihil nisi omnib. numeris absolutũ καὶ τέλειον [illegible] probandũ est, quid reperietur in rebus humanis, quod possit probari? Quam securitatẽ de aliorũ censura insectatores illi, si sua protulerint, sibi poterint polliceri? Exhibeat iste, si potest, integros in Dioscoridẽ Cõmentarios, et aliorũ iudicia subeat.

Nam

In Guilandini acerbitatem, & maleuolentiam.

Nam reprehendere quàm docere, esse facilius de veteri sententia notum est. Certe nihil do amori, nec (à quo natura atq; institutione absum) auribus. Præclara atque laudabilia exierunt in hoc genere opera, sed tuum (si quid iudicare possum) mihi quidem ἰδὼν ἐπιπολάζουλον βέλτιον videtur. Neque propter hanc animi mei inductionem Guilandino bellum indico, aut in vituperationem adduco. Acerbitatem odij & maleuolentiæ toto pectore auersor, & doleo eum ingeniū minime obtusum, cognitionem literarum haud paruam, studium conquisitionis non plane iners, ad obtrectationes, criminationes, insectationes & calumnias conferre. Ineptum esse fateor ἀβασανίστως quiduis credere. Nec quisquam Iustitiæ & moderationis laudem expetens, tàm duras leges seruis præscripsit, vt quæ displiceant, probent. Sed illud profectò iniurium, & temeritatis atque peruersitatis plenum est, omnem occasionem lædendi quærere, impetum in bene merentes facere, ea quæ rectè cogitata firmaque sunt, maleuolentia conuellere, & ex suo ingenio omnium voluntates æstimare. Nimis enim inconsultè hoc fingit Theon te displicere omnibus, Guilandino cum non placeas. Nimis inconsideratè pronunciat de multis, & iudicij sui stoliditatem prodit, dum tui multo vsu confirmati soliditatem euertere conatur. An non producto Plinio, Folium ac Malabathrum discernis? An non manifesta est calumnia de Cassia in Cinamomum transeunte concertatio? De Viburno aculeata magis, quàm firma obiectio, & Nemesianum propugnaculum minimè tutum. In Cneoro malè cadit nimia illius iactantia. Effert autem se immodicè βωμολοχίᾳ agrestis, de Beta syluestri. Sabinam bacciferam hic si fuisset ei in horto quodam Ciuis nostri grandem admodum ante paucos annos monstrare potuissem, & etiam nunc stare puto. Quid obsecro est occæcari maleuolentia, si hoc non est, cum non maiori, sed minori Cedro te baccas tribuere videt? De Consiligine quando verbis autorum malè intellectis odiose pugnat, eaque veteratoriè producit, quid aliud quam insulsas cauillationes & suam in arte Medica inscitiam prodit? Ad Solanum, si indormiuisset, factum ab eo esset probè. Piper & Cubebæ eum satis excitant. Vtinam autem excuteret intelligentiam suam, cum Galeno tantam tribuit oscitantiam; & Mari atque Amaraci manifestum discrimen tuum ex Galeni sententia ante temerariam scriptionem considerasset, atque ad censuram, de Santalis, Fabaria & Telephio rectius ex veritatis studio excitatum iudicium attulisset. Sed de his satis. Cùm autem optime mi Matthiole, nihil tam prauum, atque ineptum sit, quod non suos admiratores & approbatores reperiat, cumque de multorum sermonibus mihi certò constet, Guilandinum suum theatrum in Italia habere, & quosdam δοκεῖν, ἀλλ' οὐκ εἶναι φίλους rectissimum est, vel ἐν τῷ ἡσυχάζειν φιλονεικεῖν καὶ ἴδια πράττειν, dum illi inuidia, maleuolentia, morsuque doloris lacerati conficiantur, vel si quid publicæ vtilitatis studio suscipimus, nostra cum aliorum malis non misceamus, & quantum in nobis est, maledicentiam effugere studeamus. Est autem secundum Plautum, atque non est in manu nobis, quin dicant non est, meritò vt ne dicant; id est, Hæc eò scribo, non quod tuæ doctrinæ excellentiam in ambiguum vocem, aut prudentiæ diffidam. Verum ne dum tuam innocentiam mihi atque alijs probare cupis, in dicta maleuolentia incurras. Nam si hanc tuam Epistolam (id quod de scriptionis diligentia existimo, nec quò minùs id fiat obsto) ederes, vereor ne dicturi quidam essent, te in reliquis, ad quæ non respondes, manus dare, quædam etiam minùs attentè (id quod in ista conuitiorum & criminationum impuritate & fœditate, à quo omnes bonorum sensus abhorrent, minimè mirum est) considerasse. De Malabathro afferre possent, Plinij autoritatem, non satis munitam esse bonis testimonijs. Ad illud Cassiam & Cinamomum vnius plantæ corticem nihil responsum. De Bolo Armenica, quod non ex Lemno afferatur, nihil allatum. Zedoaria autem pro Costo ita altè in multorum animis radices egit; vt vix extirpari posse videatur. Mihi quidem à te euulsa est radicitus. Conquerentur de Saliunca, de Dictamno albo non satisfactum. Illud non animaduersum, quod contendit in Cap. de Trago apud Dioscoridem legendum maiora, non minora. Lachrimas, quas producis, abstergere conabuntur. In Limonio autem iniuriam fieri clamabunt Guilandino, cum ille contendat plantam, quam pingis (officinis Benrubrum appellatam) non esse Limonium. Tu verò existimare videaris, illum statuere non esse verum Ben Mauritanorum. Amellum Vergilij plantam quam ostendis esse concedent, quòd sit Aster Atticus Dioscoridis, pugnabunt. Hæc etsi scio cogitationis tuæ comprehensionem non effugere, tamen vt probarem tibi amicissimum studium meum, monere, quod est amici, volui, neque dubito ac potius certò scio, te in optimam partem accepturum, præsertim cum intelligas me, non alia voluntate, quam tuum laudabile propositum consolandi cōfirmandiq; ista scripsisse. Quod autem & ad fidem initæ amicitiæ nostræ attinet, ita tibi eam præstabo, vt inter multos tui amantes, amantiorem Cratone, vix sis habiturus. Vale. Vvratislauiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLUS, Ioanni Cratoni Medico S. P. D.

Comprobantur quæ Cratoni non satis firma videbantur, contra Guilandini calumnias.

Amicitiæ recentis, quæ mihi tecum contracta est, iam fructus vberrimos capio ex literis illis, quas superioribus diebus ad me dedisti: Plena enim sunt non tantum amoris in me tui, sed & officiorum eiusmodi quæ alere & conseruare animorum coniunctionem in primis solent & possunt. Atque vt de cæteris non dicam, monita tua, quibus exasperatum me aduersarij importunitate ad lenitatem reducere conaris, quanti me facere oportuit? Nimirum sic decet candidum animum, quibus benè velis, eos vt non collaudes tantum, vbi quid rectè factum est, sed reprehendas lapsos, imminente autem periculo etiam moneas meliorum. Obtemperabo autem tibi, mi Crato, & moderabor animo meo. Si me tamen doloris acerbitas erumpere in gemitum coegerit, id te commodè interpretaturum, haud diffido. Graue est à vipera morderi, sed infinitis partibus Theonini dentis morsus molestior. Dij prohibeant, ne eum tu vnquam experiaris. Adde quod idem curationem perfectam nunquam recipit, vt vt purges, vt vt antidotis pugnes, serpit veneni vis, & licet omnia ad tollendum malum adhibeas, semper tamen aliquid hæret. Non erat, ille aper, vt putabas, qui vastasset hortulos meos: stant quidem incolumes, & immortales. Dijs volentibus, labores mei cincti sepibus veritatis, vastarique nequeunt. Me, me, non illos, dum planto, runco, irrigo, summaque fide excolo viridarium meum, Theon iste ex aspidum genere venenosissimus, enutritus herbarum mearum succo (quæ mirum, vt illi in venenum venerint) inopinantem læsit. An non iustus tibi videtur dolor meus, sic demorsi præter omne meritum meum? Nihilominus te hortatore, in posterum si non compescam, saltem tegam & dissimu-

diſſimulabo eum, quantũ in me eſt. Sed enim veniam merebor interim, ſi quemadmodũ Poſſidonius Stoicus, cum omnino non dolere ſtatuiſſet, exclamauit tamen: O dolor, nihil facio, ſic & ego nonnunquam humanum quid paſſus quiritem, præſertim apud amicum, qualem te eſſe iudico. Atque hactenus impetraſti à me, quod maxime volebas, vt deinceps in ſcriptis meis mihi temperem.

Nunc ad eam partem tuæ epiſtolæ venio, qua requiri aliquid ais ad ea, quæ Guilandini obiectionibus reſpondi. Nam vt ſingula ea excutiam, quæ Theon parum cognita mihi fuiſſe recenſet, id ſane integri operis fuerit non Epiſtolæ. Hic tantum mihi fuit ſcopus cum ad te ſcriberem, vt ex paucis oſtenderem, qualia reliqua eſſent illius. Nec propterea dedi manus, quod eo in loco hoſtem penitus conficere non volui, cum alio tempore, Deo volente, tractaturus.

Plinii autoritas defenditur.

Sed quæ deeſſe putaſti meis literis, ea ſic habent. De Plinii autoritate in Malabathro non ſatis munita, miror eorum, quos ais, iniquitatem, ne dicam impudentiam, qui vt graui autori detrahant fidem, nulla alia cauſa inducuntur, quam vt ſibi, illo ſpreto & reiecto, fides habeatur. Agnoſcis autem ipſe id minime decere homines, qui docere ſe poſſe alios profitentur. Confutare Guilandini opinionem, quod Galeno autore, dixerit, Caſſiam & Cinamomum vnius eſſe plantæ corticem, non videbatur neceſſarium. Quum enim contra eum iam probauerim, Caſſiam in Cinamomum transfire, non autem è contra, vt ille tam temere mentiri non erubeſcit, ſane tibi & cæteris perſpectum futurum, videbatur, intellexiſſe Galenum, cum hæc dicit, de Cinamomi & Caſſia corticibus tantum, qui ex Caſſiæ plantis eximebantur, quarum ſurculi extremi in Cinamomum quandoque tranſibant. Namque vniuerſalis hæc propoſitio eſſe non poteſt, abſque manifeſta Galeni contradictione, qui Cinamomi arbuſculam à Caſſiæ planta diuerſam facit.

Caſſiam & Cinamomum nõ eſſe vnius plãtæ corticẽ contra Guilandinum.

Bolus Armenius orientalis vnde afferatur.

Armenium bolum cum ſciam ego, Conſtantinopoli ad nos aduehi, & illuc apportari ex Lemno (ſi tamen Veneti negotiatores mihi vera narrarunt) nihilque deeſſe illi, quod Lemniæ terræ non conueniat, putabam hoc ſane haud te latere, nec ideo eſſe operæ pretium, vt cum Guilandini fabulis contenderem. Mendaci enim fides nulla eſt. Conquerantur in Saliunca quantum velint Guilandinici Theatri applauſores. Mihi enim longe magis Plinio, quam Marcello adſtipulandum eſt: quippe qui poſt Plinium, Dioſcoridem, & Galenum vixerit, vt ipſemet fatetur, nec vllam habuerit medicamentorum peritiam. Satis autem ſuperque mihi probatum exiſtimo ab authoritate, à viribus, à natali ſolo, Saliuncã & Celticam Nardum, diuerſas eſſe plantas, nec vno tantum Marcello, vt Guilandinus, meas comparaui probationes. Manebo itaque in ſententia, nec inde me tantillum demouebo, ni mihi clariora in contrarium afferantur.

Marcellus Veneta eſt moneta. Cur factum ſit, vt putarint quidam Saliuncam & Celticã Nardum eãdem eſſe plantam.

Diſceptationem hanc excitauit, (vt doctiſſimus Marcellus inquit) vna tantum Dioſcoridi addita vox, quæ nec vna nec eadẽ in antiquis Græcis exemplaribus eſt. Sed in aliquibus, Σαλιούγκα in aliquibus Αλιούγκα in quibuſdam Αλιόγγμα & in nonnullis duplicato λ, Αλλιούγκα legitur. Ex qua multiplici lectione facile quiſpiam coniicere poteſt, hic, vt in quamplurimis aliis locis animaduertimus, Dioſcoridi ſubeſſe mendam. Ad ea autem, quæ in albo dictamno vocato obiicere poſſe eos contra meam ſententiam putas, nempe legendum non eſſe, μικρόπτερα ſed μακρόπτερα, reſpondebit pro me Oribaſius, qui ex Dioſcoride tranſcribens μικρόπτερα non μακρόπτερα legit, quemadmodum legerunt omnes quotquot ſunt Dioſcoridis interpretes, Hermolaus, Marcellus, Ruellius, Cornarius. Quorum nullus extat, qui hac de lectione dubitauerit.

Dictamnꝰ albus.

Guil. in Tragio cenſura exploſa.

Guilandinus Plinium ſequutus, cuius fidem infirmare eius ſectatores, paulo ante audiuimus, vt aliquid noui in diſputationem afferre videretur, μακρόπτερα legendum ſomniauit, quod is ſcribat, Tragium non lentiſco, ſed Terebintho eſſe ſimile, cuius folia cum longe Lentiſcinis ſint grandiora, certat Guilandinus, μακρόπτερα legendum eſſe. Sed quam fœliciter Plinii ſententiam in ſuam verterit, manifeſte teſtatur ipſius Plinii in deſcribenda Tragii facie inconſtantia. Quippe is libro decimo tertio, capite vigeſimo primo, Tragium Terebintho ſimile facit. Mox volumine vigeſimo ſexto, capite vltimo, Iunipero ſimile eſſe ſcribit, magno in vtroque loco errore, de quo apertiſſime teſtantur Dioſcorides, Galenus & Oribaſius. Qui quidem omnes cum præter hæc vna cum Plinio affirment, in Creta tantum inſula naſci Tragium, è ſuo illo aſino cadit Guilandin. cum quo radices Romam afferre ſolebat, quod vbique locorum ſuum naſcatur Tragium.

Plinii in deſcribẽdo Tragio inconſtantia.

Tragium naſci tãtum in Creta.

At ſi (vt inquis) lachrymas è Tragio manantes abſtergere conabuntur aduerſarii, eadem opera Æthiopi nigredinem abſtergant, & Nili alueo aquas. Certe Dioſcorides, Galenus, Oribaſius, Plinius, Tragii lachrymæ apertiſſime meminere, quorum abſtergere ſcripta, nulla vnquam Guilandinica poterit ſpongia. In Limonio fateor errorem, ſed non mireris, mi Crato, non enim poteram naſum à tam fœtida latrina, quam olet Guilandini Theon auertere, quo minus etiam oculos retorquerem, quo poſtea factum eſt, vt legendo ſim hallucinatus. Credam tamen eam plantam, legitimum eſſe Limonium, quouſque aliam afferant contentioſi illi, quæ euidentioribus notis à mea me amoueat opinione.

Limonium.

De Attico Aſtere nihil reſpondebo, ni prius Amellum illud non eſſe verioribus comprobent argumentis. His auditis, quid in hoc etiam præſtare valeam, illico intelligent: ni fortaſſe Ruellii minus probandam verſionem, quam ipſius Dioſcoridis verba complecti ſtatuerint. Hæc erant, quæ ego prætcritis multis Guilandini calumniis conſulto reſpondenda putaui, & quidem paucis. Idque ea de cauſa, vt tu vir alioqui doctiſſimus ex paucis his, conuiciatoris illius infidelitatem temeritatemque cognoſceres. Sapientes omnia docere velle quenquam vani prorſus hominis conſilium eſſe cenſeo. Ignaris itaque cætera reſeruabo, vbi reſipiſcere cœperint, aperienda, facileque oſtendam ſophiſtica eſſe omnia. Pertinacibus autem perpetuo tacebo. Bibant illi quos tuentur errores, quaſi maternum lac, vt prauum hoc ingenii alimentum, tanquam in organa iudiciorum tranſmutatum, nunquam poſtea deponere poſſint. Vale mi dulciſſime Crato, & eo, quo cœpiſti, me ſemper amore proſequere.

Aſter Atticus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Stephano Laureo Medico Cæsareo, S. P. D.

Exploditur Lacunæ consilium de propinando infantibus Armenio lapide scrupuli pondere.

Andreas à Lacuna Dioscoridem in Hispanicã linguam vertit.

CVm hoc anno in patriam iturus hac iter faceres, offerebas mihi Dioscoridem ab Andrea à Lacuna, viro in Græcis, & Latinis literis versatissimo in Hispanicam linguam conuersum, & annotationibus etiam illustratum, sed inter cætera cum legeres in lapide Armenio eius annotationes, mirabaris sane plurimum, quod scriberet Armenium lapidem scrupuli pondere propinatum ex minoris Centaurii decocto, ad puerorum epilepsiam, admirabile esse auxilium. Cum itaq; indicares Lacunam hominem, vt doctissimum, ita in curandis ægris esse exercitatissimum, (quanquam, hoc tibi vehementissimum videbatur medicamentum,) hominis tamen experientia, & doctrina persuasus, videbaris eius sententiam non omnino improbare. Nam cum tibi antea compertum esset, & in Italia, & in Hispania haberi non obscura fama medicos, qui ad vermes interaneorum necandos tuto, certoq; auxilio pueris argentum viuum potandum exhiberent, quod tamen inter lethalia medicamenta recensent antiqui, putabas non esse mirandum, si præter medicã rationẽ, & tui ipsius opinionem tam fœliciter in lactentibus pueris epilepsia vexatis, Armenio lapide vteretur Lacuna. Hæc dum mecũ conferres, petebas, vt de re hac meam tibi exponerẽ sententiam. Atqui tametsi tuæ satisfaciendæ petitioni promptissimus esset animus, cum tamen tunc itineri maturando omni celeritate te accingeres, ego vero aulicis negotiis occupatissimus essem, pollicebar me tibi per epistolas satisfacturum, quam primũ in Cæsaris aulam rediisses. Nunc autem quum primum intelligam superioribus diebus, illuc te sospitem aduenisse, ne pollicitationis meæ me immemorem esse censeres, committere sane non potui, quin illico sententiam meam, de re hac ad te scriberem. Si vero quid sentiam ingenue fateri debeam, nulla sese offert ratio, qua Lacunæ sententiam comprobare possim. Quippe experimento sine ratione facto, non video, cur ita facile mihi subscribendum sit, præsertim vbi hoc iis fiat medicamentis, quorum cum occultæ facultates, tum etiam manifestæ, notissimæ sunt omnibus. Scio ego non solum Tralliani consilio edoctus, sed propria in curandis ægris experientia, Armenium Lapidem ex eo haberi medicamentorum genere, quæ electiue per vomitum, & per aluum purgant, nec quamuis diligenter lotum propinari posse etiam robustissimis viris, quo minus perturbet, & violentas moueat vomitiones, & alui deiectiones, scrupuli vel semi drachmæ pondere haustum. Id quod manifeste fatetur Mesues: quippe qui scribat Armenium lapidem nocere stomacho, quinetiam cum subuersione, & angore purgare, quo fit vt temerarium admodum esse censeam Lacunæ iudicium, quod lactentibus infantibus Lapidis Armenii scrupulum propinare audeat, addito etiam Centaurii minoris decocto, amarissimo sane remedio, & propterea abominabili pueris. Itaque credas in posterum velim, quemadmodum mihi etiam persuadeo, hoc medicamento scrupuli pondere haudquaquam vsum esse Lacunam, sed incircunspecte id ex Aetio transcripsisse, qui libro secundo, capite quadragesimo septimo, ex Nichessonis authoritate, sic de Armenio Lapide scriptum reliquit, Armenium quo pictores vtuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis & sanguinem crassum habentibus datur. Datur & pueris pectoris morbo infestatis. Reuomunt enim, cum vomitorium existat. Datur & morbo sacro obnoxiis, ac furiosis hoc modo. Centaurii fasciculos manipulares tres in aqua marina heminis tribus coquito, donec vna supersit, & cum excolato decocto Armuthei lapidis, quẽ Græci Armenium vocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto, nihil enim periculi est. Hæc Aetius ex Nichessone posteritatis memoriæ commendauit. Quibus tibi facile palam fiet, non solum parũ admodum sibi constitisse Lacunam, dum hæc in suas transferebat annotationes, sed nullam, vel exiguam medicamentorum habuisse peritiam. Addam etiam (pace docti viri dixerim) quod negligenter satis Aetii verba expenderit. Siquidem cum is in vniuersum melacholicis & sanguinem crassum habẽtibus, duodecimã drachmæ partem tantum exhibeat, miror sane, cur scrupulum infantibus lactentibus, ex cẽtaurii decocto dare audeat Lacuna, cum id tantum furiosis, maniacis, & sacro morbo vexatis dari præcipiat Aetius. Atqui infantes nec maniaci, nec melãcholici, nec furiosi fiunt, quo fit, vt de his haudquaquam intellexerit ille, sed de viris iam ætate adultiore iisque robustis. Probo quidem ego Nichessonis medicamentum, sed Lacunæ consilium modis omnibus reprobo. Ideoque vnius vel alterius grani pondere id infantibus dari posse crediderim, cum Epilepsia, tum spirandi difficultate affectis admirabili sane iuuamento, rhodomelite, oxymelite ue, vel ptisanã exceptum. Nam cum illud reuomant sumentes, (vt Nichesson ille inquit) nihil penitus periculi afferrẽ potest. Nam scrupulo quatuor sexue posse iugulari infantes, ego sane non ambigo. Vtinam ad Lacunam perueniat hæc nostra epistola, anteaquam vnquam alicui infanti suum hoc propinet medicamentum. Vtinam eo is fuisset iudicio, dum hæc describebat, quo in propinando infantibus argento viuo, fuisse illum animaduerto. Quod quidem meo iudicio securius dari potest sesamini seminis quantitate, vel etiam coriandri in adultioribus, quã Armenium scrupuli pondere, Siquidem cum nulla alia lethifera facultate (vt Dioscorides inquit) interimat, quam quod suo ingenti pondere intestina laceret, nihil sane verendum videtur, minimam eius quantitatem id moliri posse vnquam, præsertim cum sua grauedine, ac Spharica forma, facile è corpore per inferiorã labatur. Idcirco mirari non debemus, si Brasauolus tam clarus ætatis nostræ medicus, ad necãdos interaneorum vermes dari pueris argentum viuum nullo incommodo scriptum reliquit, & eo tam fœliciter vsus sit alter quidam Clarissimus Medicus Patauinus, quanquam parandi, dandique rationem neminem vnquam docere voluit. Atqui ego, etsi hoc medicamento nunquam sum vsus, vidi tamen dari sæpe illud scrupuli, vel sesquidrachmæ pondere, à Goritiensibus obstetricibus ægre parturientibus mulieribus, nullo prorsus incommodo, sed fœlici semper euentu. Datur viuum non extinctum, vt quidam putant. Quod enim extinctum est, ventriculo hæret, & intestinis & sæua excitat symptomata. Lauãdum tamen prius ex acerrimo aceto cum sale misto, mox tenui corio excipiendum, manibusq; tam diu premendum, quousq; per corii meatus excidat. Sic enim purgant,

Argentum viuũ contra vermes.

Armenii lapidis deiectoria vis qualis.

Lacunæ opinio improbata.

Armenium Lapidem pueris potandum exhibet Aetius.

Armenius Lapis qua quantitate sumendus.

Medicamentum ad puerorum Epilepsiam & spirandi difficultatem.

Argẽtum viuum secure dari posse potandũ ad necãdos interaneorum vermes. De Frigimelica hoc est auditum.

Argẽtum viuum dari non sine auxilio ægre parturientibus.

Argẽtum viuum lauatur.

gant, qui eo uti volunt. Hic habes, mi doctissime Stephane, meam de Lacuna medicamento sententiam, quã non ut probes, sed ut iudices ad te mitto. Magnifacio enim iudicium tuum, & ingenii tui acumen, quib. hæc omnia me longe magis te enucleaturum non ambigo. Vale. Pragæ.

PETRO ANDREÆ MATTHIOLO Senensi, Medico clarissimo, Bartholomæus Maranta Venusinus Medicus, S. P. D.

Excusatoria est Epistola, de quibusdam contra Matthiolum editis.

Vm ad te librum meum, quem de ratione cognoscendorum simplicium conscripsi, paucis ante mensibus miserim, nec literarum aliquid abs te acceperim, sane id mihi perquam molestum fuit, quod expectatissimis tuis literis frui non licuit: quibus ego aliquam meorum laborum, ac laudis (si qua erat) gratulationem tui expectabam, quæ quanto iucundior ac gratior futura erat, tanto grauius, ac molestius fero, quo illa priuor. Et cum hoc ipsum cum amicis dolerem, extitere, qui non solum suspicarentur, sed qui certo se quasi diuinasse crederent, factum id à te esse, non tam quod operosis negotiis, quæ ipse accusabam, distraherereris, quam quod alieno à me animo esses, eiusque rei causam fuisse meum ipsum, quod ad te misi, opusculum, affirmant. Aiebãt enim te, si librum ipsum vniuersum, vt credere par est, percurreris, omnino eius lectione fuisse commotum, quod quædã de te in eo minus modeste aut honorifice, quam vel maximi tui nominis authoritas, vel singularis tuus in me amor exposcat, sint perscripta, eaque sine stomacho legi à te non potuisse. Quamobrem ingrati animi crimen, hac in re non effugisse me affirmabant, non esse nisi claudicantis amicitiæ indicia adiungentes, ab eius opinione velle discedere, qui me non solum magno amore sit prosequutus, sed summis etiam laudibus ornauerit. Illudque crimen eo grauius esse & videri, q ea, quibus à te discrepo, nullum seruans modũ, aut modestiã, sed potius proterue, ac petulanter prosecutus sim: vt videar voluisse, dum multam mihi laudem aucupari studeo, tuo splendori, ac gloriæ quodammodo tenebras offundere. Nam quemadmodum non est vllum certius amicitiæ vinculum, quam consensus & societas consiliorum & voluntatum, ita simul, atq; sibi, vel gloriam, vel vtilitatem, vel aliquid aliud, quam alteri quisquam maluerit, ipsam nullam fieri, ac funditus euerti, asserunt. His quidẽ ego nõ mediocriter perturbatus sum. nam cum mihi nihil vnquam maiori curæ fuerit, quam vt primum abs te ipso, deinde à cæteris omnibus, quam gratissimus erga te esse cognoscerer, & cum nihil, quantum in me fuit, prætermiserim, vt dignitatem atq; existimationem tuam (quæ semper apud me maximi ponderis fuit) & vererer, & summis etiam laudibus efferrem, non potui non summo affici dolore, quod sint nonnulli, qui me infenso à te, atq; inimico animo, esse suspicentur & affirment. Ac tametsi graue est vere accusari in amicitia, longe tamẽ grauius semper duxi falso accusari. Cumq; mihi ipsi conscius sim, nihil à me vnquam excogitatum esse, nedum commissum contra dignitatem, atq; amplitudinem tuam, illorum, qui me accusant, repræhensione non vsqueadeo commotus essem, nisi inter cæteros, Ioannes Antonius Pisanus Medicus, vir summi iudicii, maximaq; in hac nostra vrbe autoritatis, idem admonuisset. Nam is, cum & mei amãtissimus sit, & tuorum scriptorum studiosissimus, etsi in cæteris omnibus, in hac tamen potissimum re, audiendus mihi fuit. Cognoui enim illum non ideo hæc dicere, quod vellet me temeritatis, atque impudentiæ nota aspergere, tametsi non ignorem, illum pro honore atq; dignitate tua, maleuolorum obtrectationes & inuidias, si quando opus fuit, prostrauisse, sibiq; perpetuam pro te propugnationem suscepisse. Sed cum te non mediocriter obseruet, me autem plurimum diligat, putauit suas esse partes, me de ea re commonefacere, quæ (nisi prouisum prius sit) immutare te mihi facile posset, quod ipsi (quæ sua est erga vtrunq; nostrum beneuolentia) tam esset molestum, quam quod molestissimum. Itaq; ostensis ab ipso mihi locis, quæ id quodammodo apertius præ se ferre videntur, cœpi meæ illi mentis, ac consilii rationem reddere, atq; quid me ita vel scribere, vel sentire impulerit, manifestare, tandemq; effeci, vt illum à priore sententia deducerem, atq; vna mecum affirmare hominem coegerim, nihil in eo opusculo à me contra existimationem tuam scriptum esse, quod vir aliquis probus redarguat, si modo sententiæ, ac res ipsæ, non verba, ac literæ æstimentur. Verum consuluit, vt ea re ad te scriberem, meq; tibi totum patefacerem. Non enim verebatur, vt si qua tibi abalienati mei in te animi suspicio incidisset, futurum, vt eam protinus abiiceres. Illisq; etiam omnibus satisfactum iri, qui idipsum quoquo modo sibi persuasissent. Obtemperaui igitur Pisano, atq; has ad te literas exarare volui, quibus cognoscas, nunquam mihi, tui aut colendi, aut obseruandi voluntatem defuisse. Ac video quidem duo præcipue esse, in quibus meam erga te, vel fidem, vel amorem eo in opere illi desiderant. Primum quidem quod à te multis in rebus dissentire voluerim: Deinde quod in nonnullis acerbius asperiusq;, quã amici officium exigere videatur, à te discrepauerim. Quæ duo, cum, vt spero, diluero, & illis, & tibi, si oportuerit, etiam planius ostendam, me nihil adeo vnquam horruisse, quam ingrati animi crimen. Atq; ad primum ne respondere quidem deberem, cum cuiuis notissimum sit, non propterea violari frangiq; leges amicitiæ, quod ab amici sententia quandoq; declinemus. Id enim, vt à te peti minime solitum esse, certo scio, ita si à quopiã petatur, neq; ei concedere verus, ac minime blãdus amicus debet. Quid enim turpius esse potest, quam cum amico in iis rebus velle consentire, quas aliter esse quispiam sentiat, ac iudicet? aut quæ maior pestis in amicitia esse potest, quam adulatio? blanditia, assentatio? Si quid igitur in eo opusculo, à me scriptũ est, quod cum his, quæ à te scriptis tradita sunt, non ex omni parte consentiat, feci id quidem, non quod odio quodam, ac simultate a te dissidere vellem, nec vt ex huiusmodi contentionibus aliquam mihi inanem gloriam, laudemq; compararem, sed vt fidelis boniq; scriptoris munere fungerer, cuius est veritatem, quam putat apertam, ingenue, ac libere exponere, nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed in sola veri inquisitione, atq; inuestigatione, ita laborare,

vt non tanquam aduersarium aliquem cõuincere, sed veritatem ipsam, quæ in primis est hominis propria, inuenire studeat. Ex quo non à te solũ, sed a multis aliis præclarißimis viris dissentire mihi licere arbitratus sum, ne id commodi, quod ex perspecta veritate emanare solet, inuidere hominib. viderer. Quis enim esse posset mei libelli fructus mortalibus, si dum amicis eblãdior, id cœlem, quod præcipue ab illis expetitur? Quæ etiam meorum laborum laus, si ea tantum scripsero, quæ vel à te, vel ab aliis maximi nominis viris prius diligenter atque exacte posteris sunt demandata? Nisi forte eam prouinciam, ideo mihi suscipiendam putassem, quod tua aliorumque scripta meo testimonio confirmata, libentius lectum iri ab hominibus mihi ipsi persuasissem. Sed vnde mihi hoc nouum beneuolentiæ genus? Vnde hæc tam inusitata beneficentia? vnde adeo inauditum officium, ac liberalitas? Hæc non ideo ad te, vir præclarissime, scribo, quod putem displicuisse tibi, me à te in nonnullis rebus dissentire, sed vt obtrectatorum nugis iter intercludam. Noui enim te veritatis amantissimum, cupidissimumq;, & qui aliorum honestis laboribus non solum, non inuideas sed libenter eos etiam complectaris: & si quid in illis reperias, quod tu non prius excogitaueris, aut inueneris, idipsum non asperneris. Vt qui & sciat & confitearis in quauis scientia posse indies noua excogitari, idq;, etsi in omnibus, præcipue tamen in simplicium medicaminum indagatione euenire, quod tu in eruditissimis tuis in Dioscoridem commentariis ostendisti. Cum aliorum operam in tuis laboribus locupletandis non solum sponte oblatam non recusaueris, sed etiam libenti animo expetiueris, quod & in tuo opere suis locis ingenue aperteq; confiteris, cum nulla in re, ne minima quidem, defraudare aliquem suo labore volueris. Quin potius in aliquo celebrando, atq; in referenda gratia, prolixiorem, atq; liberaliorem, quam exiguitas officii postularet, te præbuisti. Cuius quidem rei, vel ipse testis sum, quippe cui longe plus tribueris, quam res & veritas ipsa concedat. Nec enim tu mihi gratiam modo habuisti, sed cumulatissime etiam retulisti, vt nisi pari studio erga te sim, & voluntate, non solum ingratum, sed etiam impium ipse me existimem. Verum quanti te faciam, semperq; fecerim, non dubito, quin ex Luca Ghino primum, dum inter mortales agebat, deinde ex multis aliis vtriusque nostrum necessariis, acceperis. Puto igitur tibi exploratũ esse persuasumque habere, meum studium semper extitisse colendi tui atque obseruandi, teq; existimare, nihil esse tam laboriosum, aut difficile, quod non pro te mihi susceptũ, iucundum sit futurum. Hæc inquam, in te mea cum semper extiterit voluntas, idipsumq; tibi persuasissimum fuisse crediderim, induci ad credendũ nullo pacto possum, ac ne cogitatione quidem complecti, tuam in me beneuolentiam, tam leui causa refrixisse, quare nihil etiam est, quod aliorum suspiciones extimescam. Verum quia (vti dicebam) vbique reperiri solẽt quædam pestes hominum, qui nihil æque student, atque concordiam inter coniunctissimos disiungere, ne quid eiusmodi inter nos accidat, haud alienum esse existimaui, amici mei consiliis morem gerere, vt prius de his rebus ad te scriberem, meumque erga te animum simplicem, atque promptum aperirem, quam de me perfidia maleuolorum tale aliquid garriat, constitutam quod inter nos concordiam distrahere possit. Sed vt ad secundum accedam, quod multum momenti habere videtur, duo potissimum loca mihi ostendit Pisanus; (nam vix tertium reperiat aliquis, de quo aliqua ratio habenda sit) quæ cum peruerse aliquo modo, quis interpretari possit, ignarus meæ erga te voluntatis, peruersi animi calumniam non effugere fortasse existimabit. Sed ea cum exposuero, meæque sententiæ rationem reddidero, non dubito fore, vt quemadmodum Pisanus ipse, vir optimus atque integerrimus, ita & quiuis non iniquus rerum æstimator, boni consulat. Atque illud mihi primum occurrit,

Lonchitis aspera.

quod de aspera Lonchiti primo libro nostræ Methodi scripsi, vbi hæc leguntur verba. Hanc in doctissimis suis commentariis non depinxit Andreas Matthiolus, sed aliam, quam nescio, quo pacto à Luca Ghino pro Lonchitide ad se missam falso asserit. Hæc nos. Qui verba hæc ita nude, ac simpliciter, vti sonare videntur, consideret, existimabit te à me, vt mẽdacem vanumque scriptorem notari. At qui rem ipsam, nostramque mentem potius æstimet, longe aliter rem se habere comprehendet. Nam hæc vis verborum, non tam te redarguit & refellit, quam meam admirationem manifestat. Admirabar sane à te aliquid cuipiam tribui, quod scirem illũ minime sensisse, non autem asseuerabam, te minime vera docere. Cur enim in tam paucis verbis adeo inconstãs essem, vt quem mendacii coarguerem, eundem doctißimum appellarem? Vnde mihi per Deos immortales tecũ adeo familiaris inimicitia, vt quasi venenum in mellito poculo tibi offerre cupiam? An vero mendacii notari dixerimus aliquem, cum dubios nos esse asserimus, cur ita scripserit? An hæc verba (Nescio quo pacto) non ita corrigunt attributam tibi falsitatem, vt nihil minus quam falsum te esse significent? An tandem putas me tam ineptum, vt luculentiores contradicendi, calumniandique modos excogitare non potuissem? utque nulla in breuibus verbis contradictione commissa, aliquem & falsum, & mendacem reprehendere valerem? Sed vt

Plantæ à Ghino missæ Matthiolo.

rem omnem à principio exponam, scito plantas omnes, quas à te Pisis Lucas Ghinus anno ab hinc nono misit, mihi prius ab eo fuisse ostensas, inscriptionesque, quas singulis plantis apposuerat, non solum vidisse me, sed etiam descripsisse. Erant enim in illis inscriptionibus eius opinionum rationes, quas maxime vtilitati mihi, iamtum simpliciũ cognitionẽ magnopere expetenti, futuras esse (vt certe quidem fuere) existimaui, easq; apud me vel nunc seruo. Inter eas vero erat Lõchitis altera, quæ hunc ad verbum habebat titulum adnexum. Hanc esse Lonch. asperam aliqui sentiunt: Ego vero potius filicis genus, nam asperam Lonchitim veriorem agnosco, hactenus. Tu eandem depingis, faterisque, te illam vidisse studio, ac liberalitate Lucæ Ghini, qui eam Pisis ad te misit. Ac tametsi non explices, pro Lonchiti aspera ab eo, ad te missam esse; id tamen non rudis lector ex verbis tuis facile colligat. Quam enim liberalitatem in Luca agnosceres, si hanc de Lonchiti opinionem ei acceptam non referres? Cum igitur inscriptio illam non Lonchitim, sed filicis genus appellet, & videam non aliam, sed eandem à te pro Lonchiti vera efformari, non potui non in summam admirationem adduci, quod quasi imprudens, nolensque à Lucæ Ghini mente aberraueris. Sed te cum virum ingenuum candidiq; animi cognoscerem, non malitiose, aut ex fraude, sed rationabili aliqua persuasione inductum in hunc errorem incidisse, credendum existimaui. Quæ ratio cum esset mihi minus comperta, vt veram Lucæ sententiam, utque veritatem ipsam, quam putabam, aperirem, dixi à te minus vere, nescio tamen quo casu, Ghino illam tribui de Lonchiti sententiam. Nam cum ego aliam pro Lonchiti vera ostendere in eo opusculo vellem, idque inuentum Lucæ Ghino (à quo primum eius rei sum admonitus) acceptum referre in animo esset, nisi ita de ea scripsissem, & Lucam, & te, & me ipsum etiam inconstantem, variumq; reddidissem.

Lucam quidem, quod ei diuersam ab ea, quam illi tu asscribis, opinionem tribuissem. Utrunque vero nostrum, quia cum ea in re inter nos non constaremus, data esset lectori ansa, vt alterum nostrum men-

mendacii coargueret. Quare, ut ex tot angustiis emergerem, exponendum mihi erat, cur à te dissensissem. Quæ quidem dissensio, cum non tam circa rem ipsam, quam in exploranda Lucæ Ghini mente versaretur, existimavi æquo animo te laturum, si in re nullius fere momenti, casu nescio quo, falsum te esse tui amicissimus, atque amantissimus diceret. Nihil enim vetabat, ut vel pagella illa, in qua Lonchitis inscriptio erat, deperderetur, vel erosa obliterataue ad te perueniret, ita ut eius integram sententiam tibi videre non liceret, vel quod eam semel tantum à te lectam, dum plantam ipsam depingendam sculpendamue prabes, reiecisses, tandemq́; ob rerum incredibilem varietatem, quam quidem in tam laborioso opere conficiendo quotidie struebas, quod in ea continebatur, mente caderet, vel ut quævis alia fortuna incideret, quæ animum tuum à veritate ipsa distraheret. Ac quemadmodum ea, quæ casu eueniunt criminis expertia esse debent: ita neque te ignominia, aut dedecore
10 *affectum iri existimabam, quod falsus in ea re appellarere, quam nec opinatus casus gubernauit. Hanc igitur meam extitisse mentem in illis verbis, vir clarissime, nullo pacto dubites velim. Deumq́; testor immortalem, nulla me iniquitate, aut peruersitate commotum, sed integro, atque syncero animo ea protulisse. Quod si haud satis aptis appositisque verbis, sed potius duris, ambiguisq́; illud assecutus sum, in hoc accusari, atque reprehendi non à te solum, sed etiam à quouis facile patiar, meumq́; erratum deprehensum iam, atque manifestum confiteor, quod tamen si criminosum est, inconsiderantiæ cuiusdam negligentiæq́; crimen est, non voluntatis. At ex verbis, & literis mentem alicuius æstimare, calumniatoris officium. est nam ubi rerum testimonia adsunt, quid opus erit verbis? An putamus aliquid ponderis habituras esse in rebus ambiguis, & obscuris interpretum explanationes, ubi autor ipse scriptorum suorum rationē, sententiaq́; suæ expositionem perspicuam manifestat. Iam puto me tibi planius exposuisse consilium meum, ac rationem reddidisse, cur ita scripserim de Lonchiti al-*
20 *tera, in qua quidem re, non despero fore, ut (qui tuus est animi candor) in meis rationibus acquiescas. Verum, cur ita senserim, ac quid potissimum me mouerit, ut tuam de Lonchiti sententiam persecutus non sim, breuiter exponam. Mouit me quidem in primis Lucæ Ghini autoritas, qui cum in ea, quam tu depingis, asperitatem multam desideraret: nunquam pro certo affirmare ausus est, illam veram esse Lonchitim asperam, tandemq́; adinuenta illa, quam nos veram credimus, ita à priore sententia detrusus est, ut illam filicis genus esse crederet, hancque, ut veram ac genuinam, agnosceret. Atque induci ad credendum vix possum, ut de hac sententia Lucas deduceretur, rursusq́; in pristinam reuerteretur, quando in hac non asperitatem solum, sed omnes alias notas ita apposite Dioscoridis delineationi quadrare cognouit, ut nulla in re, vir ille alioqui modestissimus, optimusq́; adeo se magnifice iactaret, atq́; ob nihil fere aliud, ita gaudio exiliret, quam ex huius Lonchitis, quā verissimā existimabat, inuentione. De qua intellexit in superius adducta inscriptione, cum inquit: se acriorē*
30 *Lonchitim agnoscere. Habet enim hæc folia scolopendrii maiora, longe magis diuisa, ac multo asperiora. At illa quam tu depingis, præter figuram quandam, Aspleni nihil habet, meo quidem iudicio, Dioscoridis descriptioni congruum. nullam enim in ea videre est asperitatem, sed ex utraque parte leuis est: tantum abest ut scolopendrio asperiorem esse eam dicamus. Nisi forte idcirco asperam illam dixerimus, quod duriuscula, & quodammodo solida sunt eius folia: Sed non ita se res habet, quando fieri non potest, ut vere dicamus, alterum altero asperius, nisi in utrisque insit asperitas, ut neque recte fiat comparatio nisi in asperitatibus eiusdem naturæ, & speciei. Quare si Lonchitim quantum ad asperitatem pertinet, Aspleno comparabimus, intueri primum debemus, quodnam genus asperitatis in Aspleno sit, ut eandem, sed maiorem in Lonchiti quæramus. Sed nullam ego in ea inuenio præter hirsutiem, seu scabritiem illam, quæ ex auersa fronde flauescit. Concludendum est igitur eodem pacto à nobis in Lonchiti asperitatem quæri oportere. Sed diuersis vocibus, eādem rem voluit ex-*
40 *plicare Dioscorides, ut quod in Aspleno appellauit hirsutum, voluerit id, in Lonchiti asperum dicere: & quoniam hirsuta esse Aspleni folia dixit, voluit in Lonchiti asperiora esse dicere: quod perinde est, ac si hirsutiora dixisset, vel scabriora, quod facile comprobatur ex varia interpretum versione, cum nouerint has duas voces* τραχὺς & δασὺς *sæpius apud Græcos ita confundi, præsertim in plantarum signis, ut sine ullo discrimine alterū pro altero sumatur. Atque ut à proposito exemplo, non recedamus, quod in Aspleno Græce* δασέα *Ruellius vertit hirsuta, Marcellus aspera. Rursusque quod in Lonchiti iacet* τραχύτερα, *Ruellius reddit asperiora: at Hermolaus scabriora, quod idem fere est, quod Hirsutiora. Quamobrem adduci non debemus, ut diuersam idcirco accipiamus asperitatem in Aspleno & Lonchiti, quod diuersis nominibus utatur Dioscorides, cū constet idem intelligere voluisse. Quod si ita est (ut certe est) non video cur possit pro Lonchiti aspera ostendi planta, quæ nullam habeat asperitatem scolopendrii similem, nedum maiorem. Accedit huc, quod neque magis*
50 *diuisa sunt folia eius, quam tu pro Lonchiti depingis: quod enim in Lonchiti Græce est* μᾶλλον ἐσχισμένα, *sæpius apud Dioscoridem non tam continuam scissionis quantitatem, quam numerum denotat. Atque ita hoc loco etiam intelligendum esse existimarem. Ruellius vertit, & multo magis diuisa: sed clarius Marcellus, pluribus incisuris diuisa. Sed quod idem voluerit exprimere Ruellius ex aliis nonnullis Dioscoridis locis, ubi eadem verba leguntur, colligere est, præsertimque in tertio Aconito secundæ speciei, ubi quod Græce habet* μᾶλλον ἐπεσχισμένα *reddit crebiore diuisura, nullum constituens discrimen (quantum ad sensum pertinet) inter primam & secundam iam adductam versionem, sed planta ipsa Aconiti hanc Dioscoridis fuisse mentem testatur, ut tu optime nosti, qui tertium Aconiti genus depingis multo crebriore quam platani folia sunt, diuisione. Idem obseruare est in Ligustico, cuius folia Dioscorides dicit esse prope verticem graciliora* καὶ μᾶλλον ἐπεσχισμένα. *Ac nisi ad numerum diuisiones retulerimus, oporteret fateri, non graciliora, ut Dioscorides dicit, sed*

Ligusticum.

60 *maiora debere esse folia ad summitatem: maior enim diuisio, maius etiam subiectum requirit. Verum quia Dioscorid. asserit graciliora esse, & magis diuisa, necesse est, dicamus, ideo macilētiora fieri, quia tenuius scinduntur. Ad quod animum cum aduertisset Marcellus, tam in Ligustico, quam in aliis supra commemoratis locis, illa verba Græca vertit, Et pluribus incisuris diuisa. Hoc non eo spectat, ut existimem, ubicunque reperiantur hæc duo verba, semper numerum diuisionum significari. Scio enim quantitatis scissionem frequentius ab illis denotari, sed asseueramus, ac firmiter credimus in multis apud Dioscoridem non aliter, quam uti exposuimus, intelligi debere, quod exempla & versiones adductæ satis declarant. Sed fac hasce versiones nullius momenti esse, quænam quæso in tua Lonchiti diuisio est? nullam enim inspicio, sed video quo mens tua tendat. Putas enim unicum duntaxat folium esse oblongum, utrinque diuisum totum, id, quod a radice ad extremum acumen protenditur. Sed longe aliter, mea quidem sententia, asserendum est: nam quas tu diuisiones appellas,*

potius separata folia dicenda sunt, cum nihil sit, quod alterum cum altero connectat. At in Espleno non item. Possumus namque in ea, quod ab radice oblongum assurgit, oblongum appellare folium, atque diuisum dicere, quia eius scissura ita sunt, vt ad extremum pediculum non perueniant: sed est portio adhuc, quæ sectã partem cum altera coniungit. Atque hunc fuisse Dioscoridis morem, ex aliis clarissime cernimus. Neque enim Trichomani oblonga folia diuisaque tribuit, sed potius folia lenticulæ, in ordinem vtrinque digesta, aduersa in se in ramulis tenuibus. Sed nonne idem pene foliorum exortus est in Lonchiti tua? Cur igitur in Trichomane folia appellabimus, eademque non folia, sed foliorum scissionem in Lonchiti? Sed si recte consideremus ea, quæ à Dioscoride tradita sunt, inueniemus in omnibus idem ab eo obseruatum esse, vt vbicunque perfecta esset, atque absoluta partis à parte separatio, dum modo illæ partes eandẽ effigiem, eandem quantitatem, saltem in plurib. obtineant, eas frondes appellaret: Non autẽ vniuersam ex illis partib. compositionẽ, vnicum folium vocauit diuisum in plures particulas. Sic quinquefolio folia menthæ tribuit, quina singulis pediculis, nõ autẽ vnicũ folium quinquepartitũ. Sic etiã Viticem oleæ folia habere recte dixit, tametsi ex vno pediculo plura exeant, quemadmodũ & filici ex vno pediculo cubitali folia exire multifida alarũ auiũ modo expansa: non autẽ cubitalẽ illã longitudinem vnicũ folium existimauit multipliciter scissum. Ac mirari hac in re licet Marcellũ, qui id sibi persuaserit, reclamantib. omnino Dioscoridis verbis. Contra vero Ricinũ vult habere folia Platani, maiora, tamen, quia non putauit appellanda esse separatim folia, quæ diuiduntur quidem sed non ad extremum vsque pediculum: Ita & veratrum nigrum dicit retinere folia Sphondylii similia pluribusque incisuris diuisa: vniuersam multifidi folii compactionem vnicum folium appellans. Sed huiusmodi exempla ita clara sunt, tibique tam sæpe perspecta, vt in illis immorari amplius non oporteat. Quod si igitur, hæc vera sunt, nullo pacto scissis foliis tuam Lonchitim dicemus, sed plura habere folia parua, vtrinque ex vno pediculo dodrantali, vel minore aduersa in se, atque ita Dioscoridis descriptio, ei nullo pacto quadrabit. Si quis igitur plantam habuerit, quæ nullam ex his difficultatibus patiatur, cur non potius eam pro Lonchiti altera ostendat, quam tuam? At eiusmodi est, quam nos veram existimamus, multo enim magis, quam Asplenum diuisa est, siue id pro maiore diuisione, siue pro crebriore accipiamus. Est præterea maior & hirsutior. Sed si ita est, circa quid versabitur eius cum Espleno similitudo? Nempe circa substantiam & asperitatem & colorem. Neque enim potest esse in forma siue figura, quia diuersam in ea constituit formam, maior siue crebrior scissio. Quod eo magis tuam arguit, cuius omnis, ac sola cum Espleno similitudo in figura est. Ex aliis enim, quæ subdit in plantis delineandis Dioscorides explanat, circa quid perstringatur similitudo: Vt cum Trichomanem dicit esse filici similem, ad substantiam retulit, non ad figuram, quia subiunxit exiliorem esse & foliis lenticulæ. Ita de Lonchiti intelligamus necesse est, quia quemadmodum Scolopendrion, superne herbacea est, inferne hirsuta & flauescens, ita & Lonchitis, in gradu asperitatis solum eam superans: cæteris etiam, quæ ad substantiam pertinent persimilis. Quæ omnia in nostra esse nemo, qui eam semel viderit, negare potest. Adde quod aculeus qui in nostra est, in summitate adnixus, nominis rationem exprimit, quod in tua non euenit. Hæ sunt rationes, quæ in causa fuere, cur tecum in Lonchiti aspera minus consentirem, quæ si vera sunt, mihi gratissimum erit, sin minus, gratissimum etiam feceris, si probabilioribus rationibus efficies, vt à mea sententia deducar. Vt enim ea mihi semper voluntas extitit, vt alios sine pertinacia refellerem, ita & refelli sine iracundia paratus sum. Nihil enim iniquius semper duxi, nihil ab omni pietate magis abhorrens, quàm veritatem occultare. Sed de his satis multa diximus, iam ad alia transeamus. Nam quod secundo loco diluendum est, quod autoritatem tuam videtur, nescio quomodo offendere, meumque in te animum in suspicionem adducere, est id, quod in fine capitis decimi, secundo libro nostri opusculi de Chamæleone albo à te depicto diximus, vbi tuam picturam minus veram esse asseruimus, ac facta comparatione inter tuam & Fuchsii, hanc vt rectiorẽ (quanquam & suam etiam ex toto non acceptauimus) admittẽdam censuimus: hac nimirum ratione adducti, quod radiculas illas tenues, quæ crassæ radici connectuntur, non exprimas, sed statim crassiori radici echinatum capitulum, in quo & semen, & flores continentur, apposueris, Dioscoridis descriptionem magis (vt verba etiam mea referam) quam plantam ipsam integram forte contemplatus. Ex quibus sane verbis colligere aliquis posset, te à me reprehendi, quasi fictitias plantas, ac nusquam tibi visas effingas, easque tanquam à veris viuisque extractas, posteritati exhibeas, atque ita legentibus imponas. In qua quidem re, multum mihi laborandum non est, vt hanc de me suspicionem dimoueam. Quando id ipsum ego (si mihi contingeret depingendarum plantarum prouinciam suscipere) facere non dubitarem, neque propterea probro, vt impudentia mihi versum iri existimarem, dummodo non integras plantas (hoc enim, vt difficilimum, ita & temerarium iudico) sed partem aliquam ipsarum, quam summa etiam diligentia adhibita, habere mihi non liceret, adiungerẽ. Quod etiam audacius prosequerer in his, quæ semel, vel sæpius antea à me visa fuerint. Nam si statuis ob antiquitatem mutilatis, ex alieno marmore, vel nasum, vel aures, vel aliud membrum adiungere licet, quo pulchrior vniuersa facies spectetur, tametsi incerti sumus, an veram illius membri effigiem fuerimus assecuti. Cur etiam depictis plantis aliquid addere non liceat, quod vel viderimus, sed nunc eius partis facultas nobis non sit: vel non viderimus, duce tamen Dioscoridis descriptione accommodemus, dummodo clariorem ita eius cognitionem fore speremus? Neminem enim, vel minimum in herbarum indagatione versatum, latere arbitror, non posse omnes plantas in vna tantum regione haberi, sed necesse esse, vt à remotissimis partibus bona pars earum transmittatur. Atque eum, qui vniuersam stirpium picturam ostendere aggrediatur, oportere, vt arescentium multarum vtcunque potest, picturam exhibeat. Transmittuntur autem, vel non integræ, vel non expansæ, vel non exacta iam ipsarum ætate, vt quandoque sine floribus, aut fructibus accipiantur, vel integræ quidem, atque absoluta transmissæ, casu aliquo confringantur, separenturque ita partes, vt quo pacto radix cum caule connectatur, vel flos semenue cum caule, aut ramulis, tandemque folia cum vniuersa planta cohereant, satis recte assequi non liceat, vt taceam variari omnium partium plantæ colorem, odorem, saporem, substantiam, & quod caput est. formam. Quod quidem nonnullis exemplis demonstrarem, nisi id ipsum, & tibi notissimum esse cognoscerem, & vberrime in meo libello transegissem. In his rerum angustiis moribundas exiccatasq; plantas, atque aliquam eiusmodi transmutationem possidentes, si, vt iacent, depingeremus, cum Dioscoridis descriptione non conuenirent, atque ita, vt falsæ à quouis reiicerentur. Si nullo pacto illas depingendas esse existimaremus, vix paucarum effigies dare possemus. Consilium igitur est, vt considerato arescentis plantæ defectu, ac memo-

Trichomanes.

Notanda Dioscoridis in foliorum diuisura Phrasis.

Similitudo Lonchitis cũ Espleno.

De Chamæleone albo.

Plantæ partes vt adpingendæ.

memoria repetentes eius imaginẽ, si contingat illã virentẽ aliquando vidisse, id addamus, q; ariditatis iniuria abstulit. Quod si quandoq; accidat, ut quod addendũ est, minus recte assequamur, non propterea dãnari debemus, cũ id in paucis admodũ euenire possit. Hoc ita verũ est, ut à te ipso effectũ esse, puto, negaturus non sis: nec si neges, facile id tibi concedatur. Fateris enim multas plãtas à multis tibi missas esse, quæ viuæ virentesq; ex longinquis partibus ad te minime peruenire potuerũt, in quarũ nonnullis, nisi nescio quid accommodasses, ne cogitatione quidẽ quisquã assequi posset, vere à te efformari potuisse. Nã Lycii ramulus ex Dalmatia tibi allatus est. Baccaris Roma & Arimino. Horminũ satiuum, & alia cõplures Pisis. Hemionitis Patauio, atq; ex aliis exteris nationibus, haud sane pauca. Iã vero si virentium absolutã formã arescentes plantæ seruarent, nunquã pfecto Pistachiis serrata folia depinxisses in Latinis tuis cõmentariis, si illius cum pingeretur virentis copia tibi suppeditaretur. Nam cum tandem virentem eam vidisti, iterum illam in Italico sermone, scriptis commẽtariis sine ullis in ambitu dentibus, verius expressisti. Mutasti etiam Apii, quæ & Ischas dicitur effigiem, in iisdem vulgari sermone conscriptis libris, quia quam Venetiis ad te Nocolaus à sancto Michaele miserat, (ut credere par est) assequi minus probe ob mutatam ariditate faciem potuisti. Atque ut nonnulla etiam ex aliis persequar, cum Trifolium Asphaltitem pingis, quis non animaduertat, plantam tibi alioqui notissimam, integram tum ad manus esse non potuisse, cum nec ramulos, nec flores in ipsa exprimas? idemque de floribus Brassicæ marinæ, Sisimbrii aquatici, Aloes, aliarumque nonnullarum stirpium partibus, quæ in tuis picturis desiderantur, asserere licet. Iam igitur ad rem ipsam accedentes considerent quæso hi, qui me temeritatis nota aspergunt, quantum ponderis habeant verba à me de Chamaleone albo scripta, non enim vereor, quin totum æqui bonique faciendum esse existiment. Scripsimus nos eo in loco potuisse à te erratum in pictura committi ob plantæ viuæ penuriam, nonne in his verbis cum errore eius excusationem apposuimus? Quæ excusatio, si à quoquam non admittatur potius pertinacia fiet, quam veritate. Quod autem me in suspicionem adduxit, ut crederem non extitisse tibi viuæ plantæ copiam, cum illam depingendam tradidisti, fuit non solum pictura, quæ cum his, quas sæpissime nos collegimus, non conuenit, verumetiam, quia tuis in commentariis scribis quidem, ubi nigri Chamaleonis, quem putabas, ubertas proueniat, sed ubi album videris, non apponis. Unde non ab re conici quoquo modo poterat, non licuisse tibi in his locis, quæ loca penetrasti, nascentem viuamq; hanc plantã videre, sed aliunde transmissam. At fieri potest, ut quandoq; radix sola, quandoque folia sola cum capitulo ad te mitterentur, vel si integra quidem missa esset, casu aliquo separatæ partes ad te peruenirent, quam cum pingere velles à Dioscoridis delineatione adiutus, eam ita, ut iacet, typis excusseris. Id si ita contigisset, quis nisi stultã semper meditans tuam solertiam damnabit? Quod si vere id accusari debuerit, iam me ipsum primum reprehendant homines, qui in ea sententia, non solum tunc eram, sed adhuc permaneo. Tibi vero nulla fit iniuria ab eo, qui id, quod scripsit iniuriosum esse non nouerat, cuiusq; animus in tuis laudibus celebrandis, ex aliis rebus tibi notus perspectusq; abunde est. Omnes enim decipimur specie recti, quare non verba, sed mens æstimanda est. Neque vero nunc iterum ita album Chamaleonem nostrum extollimus, ut tuam picturam omnino falsam iudicemus, quando nihil vetat, quin climatis aut soli varietate, ita proueniat, ut à te depingitur, quod non solum credimus, sed multis exemplis in nostro opusculo comprobauimus. Nam cum tuam picturam veram non esse diximus, cum his illum comparabamus, quas nos pluribus locis effodimus. Atq; huc spectabant ea verba, quæ habent, Dioscoridis descriptionem magis, quam plantam integram forte cõtemplatus. Quæ verba etiam, cum dubitanter, nec certo proferãtur, satis indicant me illud non affirmasse, sed liberum lectori reliquisse credendum, fieri posse, ut planta illa, ita inueniatur, ut à te depingitur. Quod quidem si explicate protulissem, iam nulla hac in re caderet ambiguitas. At quis omnia ita minutatim consideret, quin in ea, quæ nolit, nonnunquam incidat? Videor enim mihi hoc loco pro me posse Horatianum illud adducere,

In Pistachiis error.

Apii figura mutata.

Trifolium Asphaltite.

Verum opere in longo facile est obrepere somnum.

SED hæc mea culpa, eo magis toleranda est, quod in ea commoror urbe, quæ ut cæteris omnibus fortunæ dotibus, alias fere omnes superat, ita bonarum artium professoribus destituitur, præsertimque in hanc de simplicibus cognitionem, ita nemo est, qui operam dederit, aut dare cogitet, ut vix unum, aut alterum inuenias, qui paucarum plantarum cognitionem teneat. Quamobrem neminem habere potuimus, cui opus nostrum inspiciendum, atq; iudicandum traderemus, sed me ipsum mei laboris, & autorem, & iudicem esse oportuit, quo quid potuit esse infœlicius? Scis enim sua quenque Philautia, ita decipi, ut non raro circumspectos quoque homines, atque alioqui temperatissimos, cæcos reddat, & in graues errores coniiciat. Sed cum unus mihi esset Ioan. Vincentius Pinellus, in quo omnis mihi spes erat, & à quo non modo certam atq; integram de meo libello sententiam expectabam, sed etiam stabilem, & sine ulla assentandi, calumniandiue suspicione integram, optatis meis aduersa fortuna non respondit. Vix enim extremam manum operi imposueram, cum vir ille Patauium studiorum causa, profectus est. Itaque inops consilii manu scriptum exemplar, Vincentio Valgrisio misi, ea tamen lege ut non prius typis committeretur, quam à Gabriele Fallopio uniuersus perlegeretur. Non enim verebar, quin is pro sua in me beneuolẽtia laborẽ hunc & libentissime susciperet, & quicquid in eo minus coherens esset, quod vel ad res ipsas vel ad aliquorum autoritatem tuendam pertineret, accommodaret, ac corrigeret. Sed nescio quo fato factum est, ut operis ipsius dimidia fere pars excusa esset, quam ei illud inspicerẽ licuerit. Remisit igitur opus ex toto excudendum, meis literis, quas de ea re ad illum conscripseram, ita, ut scis, respondens. Hos ego omnes præclarissimos viros, eius rei testes optimos, grauissimosque volo & do. Quæ cum fortuna, quam vitare nemo potest, gubernauerit, ipsa etiam horum omnium malorum culpam sustineant, me vero in tot incõmodis satis superq; consolatur recta meæ voluntatis, meorũq; officiorũ conscientia. Hæc sunt, præstantissime vir, quæ mihi à Pisano ostensa sunt, tuã dignitatẽ offendere, quibus quidem ita satisfactum puto, ut omnem criminis suspicionem me expurgasse existimem. Nã etsi pauca quedã alia, ab aliis animaduersa sunt, tamen leuiora quidẽ sunt, quam ut de eis aliqua sit habenda ratio. Quanquam confido fieri nullo modo potuisse, ut tu eadẽ, quæ cæteri, de me suspicareris: cũ nec diffidã, ut si quid vere à me cõmissum esset, à te pro tua humanitate, & liberationẽ culpæ, & errati veniam impetrare. Quare hæc non tã tibi, quã aliis, qui hæc cõmentari possent, scribũtur. Petoq; abs te, ut nõ de his solum, in quibus aliqua tui mentio fit, sed si quæ erunt alia (erũt autẽ certe plurima) quæ à veritate ipsa abhorrere tibi videbũtur, ad me per priuatas literas, amice (ut soles omnia)

Ioan. Vincentius Pinellus.

scribas, vt quod mihi ob locorum longinquitatem, ante quam opus ipsum ederetur, nõ licuit, eo iam edito liceat: tandemq; per te, cum secundo edetur, ab omnibus erroribus repurgatum, per manus hominum versari incipiat, vnde & obtrectatorum calumniis & existimationi nostræ consulatur. Te vero etiam, atque etiam rogo, vt me totum suscipias defendendum, eamq; voluntatem, quam in me laudando ornandoq; tibi nunquam defuisse noui, perpetuam, ac constantem retineas. De me autem sic existimes, ac tibi persuadeas vehementer velim, nihil me spectasse semper, quam vt nullum officii erga te studiiq; munus prætermitterẽ. Quod si à quopiã mihi minus concedatur, mea mihi conscientia pluris est, quam hominum suspitio. Sed dabo operam post hac, vt omnes intelligant animum meum, ab omni alia cogitatione ad tuam erga me beneuolentiam conciliandam augendamq; iam pridem traduxisse. Itaq; non in hac nostra vrbe solum, amicis meis omnibus, sed etiam Faloppio, & sæpissime Ioanni Vincentio Pinello, proximeq; Iocobo Antonio Cortusio, ornatissimis viris atq; vtriusq; nostrum amantissimis, totum me pateſeci, atq; his singulis sæpe & accurate scripsi, quam nihil aliud semper maluerim, quam meam erga te obseruantiam tibi gratissimam esse. Nec dubito, quin de ea re ab illis certior factus sis: cuius me constantia fore, vt nunquam pœniteat, non despero. Quare has literas velim existimes fœderis habituras esse vim, non Epistolæ, meq; ea, quæ tibi promitto, ac recipio, sanctissime esse obseruaturum, diligentissimeq; facturum, Vale, & me, vt fecisti, ama. Neapoli.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Bartholomæo Marantæ S. P. D.

Amice respondetur ad Marantæ excusationem.

Atearis oportet, mi Maranta, si tuis nolueris refragari argumentis, aliquid omnino subesse causæ, cur tam multi vnanimi consensu durioribus quibusdam commentariorum tuorum verbis offensum me esse, prædicent. Ita enim missis ad me, de re hac literis, ipse testaris, multos ex amicis tuis fuisse, quibus minus modeste & honorifice, quam mea dignitas, nostraque postulabat amicitia, locutus de me esse videreris. Idque in primis visum est Ioanni Antonio Pisano summi iudicii maximeque istic Neapoli autoritatis viro. Atqui idem, non illis solum, sed omnibus cæteris visum est, quotquot tuum adhuc scriptum legerunt, quos quidem eo seuerius de ista tui sermonis acerbitate iudicare credibile est, quo minus ad gratiam loquuntur ignoti, incorruptiusq; ad censendum iudicium afferunt, qui citra omnem affectum, quam, qui amore & beneuolentia præoccupati, ad iudicandum adhibentur. Apud hos neutrarum partium studio corruptos iudices, si nostra disceptetur controuersia, procul dubio vicero ego. Sed vt nulla in re, non æquior sim tibi, fingamus hos omnes, quod quidem prudenti viro nemini persuadebitur vnquam, fingamus, inquam, lectores libelli tui vniuersos, non aut amore mei, aut odio tui, sed malitia quadam ingeniorum conspirasse ad hoc, vt verba tua per calumniam interpretentur, appellemus ab his, ad alios iudices, sitq; penes te, vt deligas, quos maxime tuæ causæ fauere existimas, sint sane illi amici intimi tui, quibus cum ioca seriaq;, quod dicitur, ardua & occulta consilia confers. Atqui hi iam ante, à me minime submoniti, sponte sua liberoq; iudicio vsi, quanquam maiorem apud te gratiam iniissent, si probarent, quæ descripseras, pronuntiarent tamen ab officio te recessisse, quod de amico, tam acerbe locutus esses. Hos certe insimulare insyncerę interpretationis, citra immodestiæ crimen non potes. Vt mirum videri cuipiam non immerito debeat, cum ipse, quid amici tui, de scripto censuerint tuo, recenseas, cur dicas paulo post, tui oblitus opinor, nihil esse contra existimationem meam scriptum, quod probus vir redarguat. Certe multi tui, vt tuipse testis es, redarguerunt. Ergo & illis improbitatis crimen impingere te necesse est, sed hoc quam prudenter abs te, secusue dictum sit, nunc non prosequar. Hoc tantum dico, non id vanum omnino esse, nec de nihilo ortum, quod multi passim dictitent. Etenim sermones longe lateque vagantes originem ducere alicunde necesse est. Idcirco fuisse aliquid omnino in commentario illo tuo, quod famam meam offenderit, vel hoc argumento vno, nemo profecto dubitauerit. Verum tu suspicioni huic succursurus, remedium affers. Ais non verba, nec literas esse, vt sonant, accipiendas, sed mentem tuam animumq;, quo ista scripseris inspiciendum. Quid audio? verba ne ergo contumeliosa in me esse fateris, animum negas? Atqui homines ex verbis de scriptoris animo iudicant, post quam iam ita cõditi sumus, vt fenestra illa, qua cogitationes cuiusque intueamur, quamq; Momus olim ille diuinorum operum æstimator desiderari criminabatur, destituamur in vniuersum omnes. Si negas ea contumeliosa esse, cur igitur ea inspici & perpendi, ita vt natura sua sonant, non permittis? Cur eorum interpretationem non ex communi loquentium vsu, sed ex tuo tantum arcano consilio depromendam censes? Nisi vero ea tibi tantum & Musis arcanorum tuorum consciis locutus sis, non autem hominibus voces Latinas ita accipientibus, vt ratio proprietasq; eius linguæ postulat. Noli, mi Maranta, tuo exemplo hoc genus excusationis in mores publicos introducere, vt simulatq; aliquis iracundia, aut quauis simili animi perturbatione commotus, quippiam effutierit, quod indictum mallet, nephas esse dicat, verba interpretari, mentem inspiciendam esse. Hac via grauium virorum reprehensionem non effugies. Dicis falso me asseuerare, quod Lucas Ghinus eam plantam mihi miserit pro genuina veraq; Lonchitide, quam eius nomine in commentariis meis depinxi. Hæc verba non reprehendunt opinionem, quam sequor in Lonchitide, nam id mihi molestum plane non esset, sed ad fidem meam infirmandam, qua vna ego re pretiosiorem nullam possideo, pertinent. Proponis in opere, q; etiã posteritatem laturũ speramus omnes (est enim eruditissimũ) iis me, inquam, amicum tuum coloribus descriptum omnibus hominibus proponis, non tantum, qui nunc sunt, sed qui etiam post nos nascentur, vt si inimicos grauissimos tuos iisdem illeuisses, grauiorem de se pœnam sumi, vel à crudelissimo aduersario, potuisse negarent. Demus hoc sane, lapsus sim pagella, vt tuis verbis vtar, in qua Lonchitidis inscriptio erat, erosa obliterataue ad me peruenerit, aut semel lectam, dum plantam depingendam præbeo, postea ab-

Ioan. Antonius Pisanus.

Excusatio.

Matthioli querela.

Sed ea abiecerim breuiter aliquam tandem mihi causam erroris fuisse fingamus. Tuum ne erat, lapsum ita leuem amici, tam seuero, ac ad secutura secula duraturo supplicio vindicare? meam fidem omnibus suspectam reddere in re tam leui? Quid faceres, si quod grauius tibi crimen meum notum esset, id taceres, scilicet. Ceterum vellem tantum te opera non posuisse in inuestigandis nouis interpretationibus illis, a sono verborum tuorum plane alienis. Ais hec verba, NESCIO QVO PACTO, dicti corrigere asperitatem. Ego vero id non intelligo: imo illa addita augere atrocitatem dixerim. Falso dixit Matthiolus transmissam sibi hanc à Luca Ghino plantam esse, tolerabile est: dum addis nescio quo pacto, suspicionem auges, vafrone id consilio an leuitate aliqua feceris, subdubitans. Nam si fortuito casu, aut errore aliquo id factum à me esse dicere voluisses, non addendum erat, nescio quo pacto: sed nescio quo casu: hac excusantis vox est, illa fidem in dubium vocantis. Itaque cum consentiens multorum tui sermonis interpretatio confirmat, tum aliena ista tua expositio non excusat, maculam meam innocentiam non leui abs te respersam esse. Quid vero si grauissimis testimoniis conuicero, Lucam Ghinum eam mihi plantam pro vera Lonchitide transmisisse? si eius manum & tibi, & aliis monstrauero? Monstraui certe iam multis, qui mecum sunt, doctissimis pariter & integerrimis viris, quibus ego aduersum te testibus vtor. Sed multorum loco sit clarissimus vir, Vlysses Aldrouandus Bononiensis Medicus, qui recens ad me datis literis, se meminisse affirmat, quod Anno quinquagesimo secundo, missa mihi à Ghino hec herba sit cum inscriptione, Lonchitis altera. Hunc reiicere testem non potes, Ghini manum notissimam tibi ex diuturna cum illo viro consuetudine, negare nequis. Quid autem ergo, an non pœnitet iam in me tam imprudenter, & preter omne meritum meum collatæ suspitionis? Dices, memini quidem ad te missam plantam anno quinquagesimo primo cum hoc titulo, Hanc esse Lonchitim asperam aliqui sentiunt, anno autem sequenti eandem missam esse inscriptione mutata, ignoraui. Tu ergo quod factum esse ignorabas, id nunquam fieri potuisse statuisti. Hocque tam leui fundamento nixus, effudisti in amicum, quæ in hostem non competebant, nisi certius explorasses omnia, quæ propter ista diceres. Non is ego sum, mi Maranta, qui honoris & existimationis meæ rationem non habeam, proinde non est quod censeas, scripsisse Lonchitidem hanc me Ghini liberalitate esse consequutum preter illius sententiam, vt quam primum vir ille candidissimus meos inspexisset commentarios, mendacii & temeritatis me accusaret. Sed hec non persequar vlterius. Non enim dubito, quin ipse erratum tuum iam agnoscas, quod siue imprudentia, siue negligentia, obrepente nimirum in opere tam longo, somno vt dici solet, commissum fuit, erratum, certe fuit tibi inuidiosum, in me longe grauissimum. Verum quicquid hoc est, quod offendere animum meum vlla ratione potuit, id totum dono amicitiæ nostræ, dono Cortuso, dono Aldrouando, viris clarissimis, & vtriusque nostrum amantissimis, dono Pinello nobilissimo alias homini, sed dedicatione commentarii tui longe nobiliori facto, ac cupidissimus, vt petis redeo ad perspectum illum tibi sæpe, mihi dulcem amorem tui, qui & si nunquã è pectore meo extinctus est, refrixerat tamen aliquantulum tristitia ob suspitionem mutati erga me animi tui. Venio nunc ad alteram epistolæ tuæ partem, quæ prior erat ordine, in qua offensum me esse arbitraris, quod opinione à me aliquot in locis dissentias. Ego vero tantum abest, vt id ægre feram, vt magnopere gratuler tibi, quod ita fideliter in medium labores, veritatemque in profundo puteo, vt quidam Philosophus dicebat, reconditam tuis vigiliis, & lucubrationibus eruendam & proferendam suscepisti. In quo quidem labore socium te datum esse mihi vehementer gaudeo, integrum viribus, florentem ætate, ingenio summo, iudicio peracri præditum, laborum patientissimum, insuper, vt sedulum lectorem, ita candidum interpretem totius antiquitatis. Sicut autem in omni opere coniunctis duorum vel plurium conatibus peragendo, hoc requiritur, vt iuuent mutuo alij alios, exhortentur inter se, imbecilli succurrat robustior, fesso recentior, & in summa non tam quod gloriosum cuique factu, quam quod ad finem necessarium est, eligant: ita nos quoque veritatem vnam nobis propositam singulari contentione vterque inquiramus: eius non refert, quantum tu, quantum ego inuenerimus: aut vtrius inuenta splendidiora sint, sed hoc necesse est, vt quisque suo loco fideliter laborantes iuuemus alter alterum suggerendo, monendo, exhortando, erratis etiam nonnunquam comiter ostendendis. Ita enim fiet, vt collatis fideliter operis, vtilitate priuata posthabita, existimatione etiam aliqua ex parte pro bono publico nonnunquam neglecta, veritas tandem clariore specie hominibus elucescat. Quod vbi per nos factum erit, tum demum officio nostro perfuncti probe vterque fuerimus, tum abunde præmiorum receperimus, etiam si nulla alia commoda consequantur. Itaque nequaquam succenseo tibi, sed potius gratias quam maximas ago, eo sane nomine, quod quæ reperisse te tuo studio, & labore vtilia existimas, ea in medium profers, & me vbi à veritatis semita deflectere putas, meliorum admonendum censes. Quæ quidem ego sequar etiam, vbi talia mihi esse persuasero, qualia tibi videntur. Sin autem vel sponte, vel tuis monitis excitatus, veriora aliqua eruero, et tu quoque boni consules, opinor. Atque hæc de officio vtriusque nostrum, hoc loco dicta sint. Nunc reliquum est, quod officii mei est, id re etiam, & opere, vt exequar. Placet enim pauca quædam huic sermoni attexere. Et primum quidem, quæ ad defensionem eorum pertinent, quæ à me antea asseruata in doctissimo commentario tuo minus firmis argumentis oppugnasti; deinde etiam asseruationes quasdam in eundem commentarium meas, amanter & candide recensebo. Vtrunque enim horum ad veritatis enucleationem plurimum interesse videtur. Auspicabor autem à Lonchitidis consideratione, quam me nec pinxisse, nec nosse veram arbitraris. Ego vero meam, quam proxime ad descriptionem Dioscoridis accedere existimo. Libet autem prius verba illius autoris excutere. Id vt recte fiat, mea mihi, cum tua interpretatione conferenda est, adhibendusque ad iudicandum æquus lector, penes illum sit pronuntiare, vter melioribus rationibus suam sententiam stabiliuerit. Inquit autor. Folia Scolopendrii emittit. Comparatio est foliorum. Similitudo ergo eorum aliqua sit, necesse est. In quanam autem ea re consistat, hoc dubium videtur, propterea quod tu in secundo tuorum commentariorum scripsisti, foliorum Lonchitidis asperæ & Scolopendrii similitudinem, ad substantiam referri debere, non ad figuram. Mirum quid tu voces substantiam, quæ comprehendi sensibus non potest: itaque si hoc vocabulo vteris, vt vulgo vtuntur alii, non credo te cogitasse, quid tunc scripseris. Alicubi tamen reperio substantiam rei vsurpari pro crassitie, aut tenuitate partium, sed quid tenuitas & crassities partium, ad simplicium faciem cognoscendam? Quidam amicus meus homo in primis acutus, percotanti mihi quidnam tibi significaretur substantiæ vocabulo: recitauit ordine verba ex eodẽ secundo libro tuo, cap. 12. Foliorum vero Lonchitidis, &c. quæ sequuntur. Postea, cum, inquit, Maranta dicat substantiæ similitudinem ex sequentibus

Grauissimis testimoniis comprobare posse Matthiolũ, Lonchitem asperam à Luca Ghino sibi fuisse missam.

Marantæ laus.

Responsio ad Marantæ argumenta in Aspera Lonchitide.

Lib. 3. cap. 145.

Dioscoridis

Dioscoridis verbis intelligi, asperiora, maiora, multoque magis diuisa, necessario voluit, vel asperitatem, vel magnitudinem, vel multifidam sectionem substantiam dici, aut certe omnia simul. Hæc ille dicebat. Sed non puto, tam excordem te esse, vt amicus ille meus recte diuinarit. Itaq; fateor me istum locum non intelligere, quippe cum eum saltem sermonem didicerim; quo alii vtuntur, præsertim huiusce facultatis professores, nescio diuinare, quid ista noua ratio sermonis sibi velit. Dicam ergo ingenue, quam similitudinem in mea Lōchitide & Aspleno deprehendam, nec vtar dubiis, aut obscuris vocabulis, sed quæ tu, & quiuis intelligat. Video in Aspleno folium multis segmentis diuisum, idem video in Lonchitide mea. Dein in Aspleno eiusmodi segmentorum situs est, quæ vna ex parte mediæ vbi venæ cohærent segmenta, illis præcise ex aduerso non opponuntur, quæ in altera parte sita sunt, sed aliquanto aut altius, aut humilius desinunt, nec eodem in puncto dextræ & sinistræ intersectiones venam per medium folium transeuntem contingunt. Talis fere etiam segmentorum, quibus foliū Lonchitidis meæ distinguitur, ratio est. An ne tu hanc aliquam similitudinem putas? putabis certe, si modo præcepta illa, quæ in secundo volumine tuo tradidisti, ipse tueri voles: quo quidem in loco ad Aspleni & Filiculæ foliorū similitudinē esse ducis, vt eodē modo secta vtraq; esse appareant. Nec repetā omnia, quæ tu ad confirmandā sentētiam hanc eruditissime, eo in loco disputasti: Potius aliam adhuc, præter hanc similitudinem ostendam. Tam Asplenum, quam Lonchitis mea, auersa parte asperis quibusdam punctis, folio adnatis flauescit. Raræ plantæ sunt, quæ tam insignibus notis comparari possunt. Iam tu voces similitudinem hanc, vel substantiæ, vel figuræ vel scindapsi, vel quocunque alio nomine, mihi satis est similia folia esse. Nec enim aliud vult Dioscorides. Dices, at non per omnia similia sunt. Hic nihil respondeo. Nam liber ille tuus profecto doctissimus, qui secundus est ordine, patronus meæ causæ erit. Idem multis rationibus defendet sufficere ad similitudinem, vt in aliquibus saltem congruant plantæ. Sequitur in Dioscoridis textu: Sed Asperiora maioraque. Maiora esse in mea Lonchitide nemini dubium est, asperiora quod sint negas. De eo vero mihi rationibus tecum disputandum non est, sed prouocandum vtrique nostrum ad sensum tactus. Is huius controuersiæ iudex esto. Appingendam curaui propterea vtriusque plantæ imaginem, vt cognita ex pictura earum facie & comparatis sibi viuis plantis rei herbariæ studiosi digitis tangant, de quo nos, tam multis verbis disceptamus. Hi omnes Lonchitim meam Asperam esse deprehendent. Nullam, inquis, est videre asperitatem. Visus sensum hic vt adhibeas, opus non est, tangas oportet, & sic asperitatem percipies, manibus non oculis. Illæ enim, de asperitate, & læuitate, hi de coloribus iudicant, quanquam mea Lonchitis ita aspera est, vt oculis etiam id intueri liceat. Sed qui fit, vt tu mox oblitus scabram dicas, cum asperam neges? Quid est scabrum, quam vehementer asperum & inæquale in superficie. Vide quo absurditatis delabaris, quod læue esse antea asseuerasti, id nunc scabrum, hoc est insigniter asperum fateri cogeris. Læue est, quod cum tangitur digitum minime retinet, sed lubrica superficie illum hinc inde oberrare citra offensionem permittit. Asperum vero digitum remoratur superficiei inæqualitate offensum: idque cum immodice facit, scabrum dicitur. Quo pacto ergo idem & læue & scabrum esse potest? Nec vero in eo tibi mens satis constitit, quod inquis hirsutum scabrumve, quasi rem eandem hæc duo significent. Hirsutum vocatur quod villosum est, scabrum aliud est. Si scabram meam Lonchitidem esse dicis, aio esse: sin hirsutam, nego. non enim pilos vel villos vllos habet. Pergis, non fit recte comparatio, nisi in asperitatibus eiusdem naturæ & speciei. Hic videris mihi sepiam piscem imitatus, qui cum elabi aliter piscatoribus non potest, atramentum offundit, obscuratisq; hac fraude aquis elabitur. Cum enim hic comprehensum te iri intellexisses, obfudisti nobis caliginem obscuris verbis, quæ nemo intelligit. Quid vocas tu asperitates eiusdem naturæ & speciei? Certe, asperitas accidens est superficiei quorumcunque corporum, & ideo omnia corpora superficiem habentia externam, conferri inter se quo ad asperitatem & læuitatem possunt. Dicimus ferrum aliquod asperius ligno. Cutem hominis dicimus asperam, sed minus asperam, quam sit lima aut pumex. Vides itaque asperitatem, in quocunque subiecto sit, posse cum cuiuscunque corporis asperitate, secundum magis & minus conferri. Ideo verba sunt ista tantum, nihil significantia, quæ hic de asperitate eiusdem naturæ & speciei affers. Nam asperitates omnes eiusdem generis sunt, & non differunt nisi secundum magis & minus, & quæuis potest cum quauis conferri. Iam vero quam bene dixeris hirsutum eodem modo cum aspero, tu videris. Certe hirsutum est, quicquid villos extima superficie habet, qui villi si molles sint, læuem superficiem reddunt, si duriusculi, asperam. Hirsutum ergo, vel asperum, vel læue esse potest: Læuitatis exemplum habes apud Plinium de syluestri Brassica scribentem, libro vigesimosecundo, capite nono. Inquit enim, Folia habet bina parua, rotunda, plantis oleris similior, candidior satiua, & hirsutior. Hirsutum ergo vel asperum, vel læue esse potest. Proinde perperam ais idem esse hirsutum & asperum. Quod δασέα Marcellus vertit aspera, male vertit, quod τραχύτερα Ruellius asperiora, Hermolaus scabriora, bene factum ab vtroque. Asperum enim & scabrum, vt supra dixi, idem fere significat. Noli ergo tu interpretari τὸ τραχὺ hirsutum, cum causam eius nullam habeas, nisi quod sic trāsferri tuæ opinioni congruebat. Sed pergamus, ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ hoc est, magis incisa. Ita enim vertendum est, si vim Græcarum vocum recte excutiamus. Apparet cuius ad verborum proprietatem attendenti continuam fissionis quantitatem his significari. Μᾶλλον enim apud Græcos omnes continuam quantitatem significat, vt πλέον discretam. Sicubi vero hæc verba, μᾶλλον ἐσχισμένα recte conuertuntur, crebrioribus incisuris diuisis, ibi improprie locutus est Dioscorides, quod tu negare non potes. vt mirari quispiam non immerito queat, cum hic retenta propria significatione sermonis, commode interpretari Dioscoridis textum possimus, cur tam sis operosus in peregrina excogitanda expositione. Stante ergo hac genuina interpretatione, iam conuerte oculos ad Scolopendrion & Lonchitidem meam, & demonstrabo tibi, quid vocet Dioscorides, folia magis incisa. Qua parte segmenta folii Aspleni venam mediam contingunt, lata basi sunt. Non enim eousque molita est incisionem natura, vt in tantum separaret ea a media vena, vt puncto aliquo solum illi adhærerent, quemadmodum in Lonchitide mea fit. Ideoque merito maior incisio in huius foliis esse dicitur, nimirum ea, non solum ad mediam vsque venam adducitur, sed vlteriore diuisura ab illa segmenta adeo separat, vt extremitate quadam sua solummodo illam contingant. Accipe Aspleni folium, & eius sectiones aliquanto profundius ducas, mox videbis quandam Lonchitidis meæ imaginem. Hinc simul ratio patet cur tibi in mea planta singula segmenta, singula folia visa sint, quippe si talia non viderentur, non recte dixisset autor, Lonchitidis huiusce folia esse μᾶλλον ἐσχισμένα. Hactenus demonstraui meam opinionem cum Dioscoridis verbis

Lonchitidis & Aspleni similitudo ex Dioscorid.

Hirsutum & scabrum non esse idem.

Asperitas quid.

Hirsutum quid.

Δασέα καὶ τραχύτερα nō idem significant.

ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ, vt interpretandum.

verbis congruere. Venio nunc ad eum locum, vbi quæ ego segmenta voco folij, ea tu separata folia esse affirmas: quem locum non dubito quin inuito & aduersante calamo scripseris, meliorum argumentorum inopia coactus. Hic enim totus tantum abest, vt pro te faciat, vt etiam magnopere obsit. Scribis mihi in Aspleno diuisiones ad medium vsq; pediculum non pertingere. Id ego diligenter consideraui à te admonitus, ac aliter se habere deprehendi. Bina enim segmenta è directo posita neutiquam contingunt sese intercedente diuisura vsque ad ipsum pediculum. Sed demus contingere siue cohærere, & vniri inuicem, an tu propterea folium sectione vsque in pediculum medium desinente, diuidi posse negabis? aut quod si diuidatur id folium esse noles? Dicis posse quidem hoc fieri, sed vbi fiat, eiusmodi diuisiones vulgato loquendi more folia dici non debere. Id confirmas exemplo Trichomanis, in quo propter diuisionum profunditatem hoc totum, quod à radice assurgit, oblongum folium non dicitur. Sed parui illi lentium instar orbiculi, qui nigro colore splendentibus colliculis vtrinque adhærent. Miror, me hercule, superstitionem hanc tuam in re tam leui, qui vocabulis, quæ sæpe alio atque alio modo, prout res nata tulere, vsurpamus, ita alligas homines, vt eos vocabulis sese accommodare, non autem illa ad vsum suum flectere oporteat. Quæso te si vel Dioscorides, vel quiuis alius, Trichomanes aliis verbis describens, totum quod separatum à terra enascitur, folium dixeret, illa autem lentis instar foliola, segmenta, num tu hoc magnum crimen esse putares? Aut si quis eo modo & in loco segmentum in aliqua planta, folii nomine, perspicuitatis gratia appellet, aut è contra quod folium sit, segmentum dicat, an tu hunc scelus magnum commisisse arbitraberis? Sunt quædam in herbis de quibus dubium est, diuisiones ne an folia sint, num eas propterea indescriptas relinquemus? verentes ne his fortasse vocabulis magnō piaculo abutamur. Dolendam certe, si rerū vocabula nos adeo adstringunt, vt rebus ipsis accōmoda vocabula inuenire non liceat, cum contrarium potius fieri debeat, vt vocabula rebus, non res vocabulis accommodentur. Quæris cur in Trichomane folia appellabimus: eademque non folia, sed foliorum scissionem in Lonchiti? Dicam quia commodum erat Dioscoridi illic folii vocabulo vti, hic scissionis. Licet enim authori cuiuis vocabulis ad rem præsentem aptis ad dilucidiorem explicationem, non vti tantum, sed etiam si res ita ferat abuti, cum liquido constet rerum longe maiorem varietatem esse, quam verborum, quibus illa explicantur. Nam quoniam in Trichomane ei pediculus, qui lenticulas illas sustinet, describendus peculiariter erat, ob insignem illum ex nigro colore splendorem, eum appellauit perspicuitatis gratia ramum tenuem. Sic enim se melius putabat intellectum iri, quam si venam diceret, aut neruum, aut pediculum. Ergo oportuit postea, vt, quæ illi adhærerent, folia diceret. Lonchitidem autem descripturus cum similem aliquo modo plantam reperisset, cum qua illam conferret, oportuit etiam hoc in Lonchitide folium dicere, quod in illa Folium vocauerat. Nec conueniebat, quod ob profundiorem incisionem à similitudine discederet, vt obscuritatem afferret Lectori. Discederet autem tota oratione à similitudine, si id folium vocaret in Lonchitide, quod in Aspleno esset sectio. Ideo necessarium erat folii nomen vtrobique retinere, & comparationem postea corrigere, additis verbis, magis incisa satis erat. Placuit antiquis proprietas, superstitio non placuit. Satis erat illis sic vti nominibus, vt animi sensa aliis patefacerent. Si qui verba tantum ad amussim examinata captarent, rerum interea neglegentissimi, eos indignos suis libris censuerunt. Incertum est vtrum & in Trichomanis descriptione & in Lonchitide propriissime voce folii Dioscorides vsus sit. Ego sane indignum censeo, vt de eo disputetur, cum res ipsas, quas describere voluit, cognoscamus. Quid? quod & in Filicula sectiones vsque ad medium pediculum factas, non foliorum loco habet Dioscorides, sed incisiones nominat, Folium autem appellat oblongum illud totum, quod proxime à radice enascitur. Sic enim inquit in Aspleni descriptione. Folia Polypodii modo diuidantur. Vbi Polypodii folium intelligas oportet. Atque illud certe crebris incisuris vsq; ad medium neruum sectum est. Ergo quod tu Trichomanis exemplo adstruere conatus es, id vides iam altero hoc meo refutatum. Quanquam non opus fuerat etiam hoc me adducere. Erat enim aliud propius ad manum, nimirum in Aspleno sectiones vsq; ad neruum fiunt, vt manifestum est cuilibet animum ad hoc aduertenti. In reliqua exempla, quæ adducis, inquirere hoc loco nec vacat, nec opus est. Satis sit paucis probasse Theorema illud tuū, quod stabilire tantopere conatus es, vniuersale non esse. Ostensum itaq; hactenus abunde est, nō valere tua argumenta, quibus eas, quas ego diuisiones voco, folia separata esse confirmare conatus es. Vnde iā dubiū nemini esse potest, quominus hæc mea planta per omnia Lōchitidis asperæ descriptioni congruat. Cæterū sumamus iā in manū tuā quoq; & consideremus folium ne illi sit Aspleni, idq; maius, asperius, magisq; diuisum. Si foliū Aspleni est, quanā in re id illi simile dicemus? Inquis, nō in figura & forma, addis, neq; enim potest esse in forma, siue figura, quia diuersam in ea constituit formā, maior siue crebrior incisio. Egregia vero hæc ratio est. An nō audis Diosc. Aspleni folium simile esse Lonchitidis folio, eo excepto, quod hoc magis diuisum est, asperius & grandius? Ait secundum quid similia esse, non secundum omnia. Cur tu igitur hoc obiicis inopportune, quod ipse Dioscorides præoccupans diluit, sciens aliqua deesse similitudini? Itaq; hæc excepit, in reliquis similia esse voluit. Iam secundum substantiam conferri plantas inauditum est. Qui scire possumus secundum substantiam plantas sibi similes esse, cum substantia nec videamus, nec tangamus, Quin tu vt declares quid voces substantiam aut accidentia, aliqua profers sensibus obuia in quibus similitudo ea consistit? Hic colorem & asperitatem affers. Si similitudo in colore est, certe non apte Lonchitidem descripsit Dioscorides. Qui enim plantam aut res quasuis describit, eum comparare talia cum re delineanda oportet, quæ singularem aliquam cum ea conuenientiam habent. Si conferat quæ in qualitate aliqua multis communi congruant, nihil certi intelligi potest. Asplenum altera parte lanugine quadam aurea flauet, altera viret, id ei cum aliis nonnullis commune est. Nimis ampla hæc comparatio habetur, nec satis depingens plantæ faciem. Sed consistat sane in ea re similitudo, non tamen propterea sequitur, tuam plantam Lonchitidem esse, ni etiam cæteræ adsint notæ quæ ei à Dioscoride attribuuntur. Aspera est. Id vero ego penitus nego, nam lanugine quadam mollissima auersa parte obducta est, quam si tangas, videris tibi holosericum tangere. Ergo tu mihi contra sensum communem, noli asserere, asperum esse, quod villosum quidem, sed molle & perquam læue est tractanti. Hactenus nihil inuenimus in tua Lonchitide, quod simile sit Aspleno, nisi colore, iam videamus num etiā ei maiora folia sint. Hic prius mihi tecū disputandū esset, tuo exemplo quod folium vocare debeas. Nā quod tu eo nomine appellare videris, id video ego diuisum esse incisuris, vsq; ad pediculū pertingentibus, ergo rami sunt, quæ tu folia, & folia sunt, quas tu diuisiones esse censes, si nobis standum sit illis, quæ tu magno contra me de differentia foliorum & segmentorum disputasti.

Aspleni foliorū diuisio.

Cur aliter in Trichomane aliter in Lonchitide folia appellauerit Dioscorides.

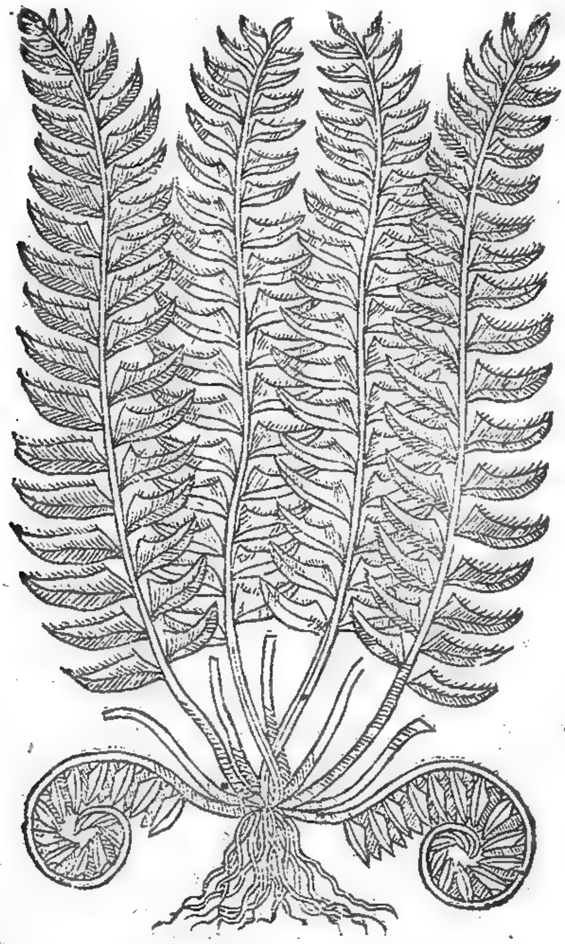
Lonchitis Asperæ Marantæ examinatio.

Secundum substantiam conferri plantas inauditum est.

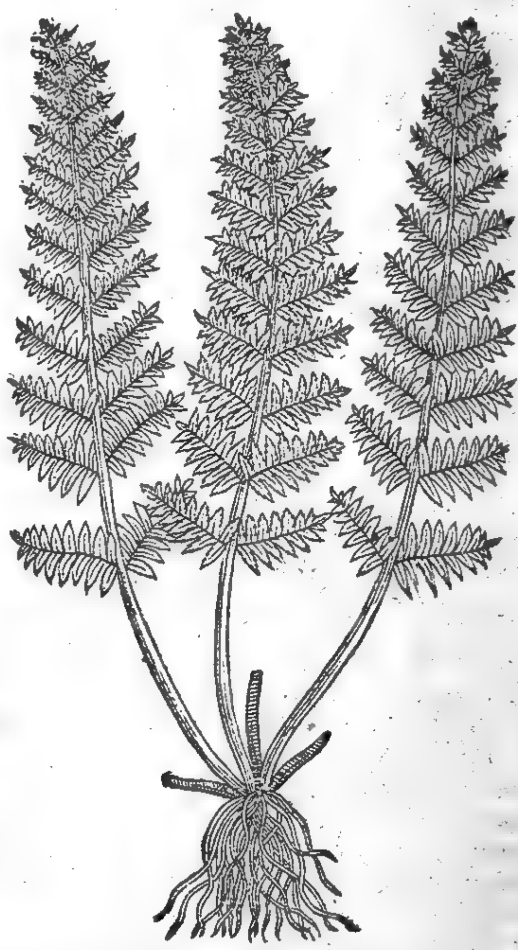
At

At relinquam hæc ego arma, quæ antea iam semel tanquam obtusa & inepta in te improbaui. Concedam tibi folium esse, quod tu sic vocas, & eodem id nomine appellabo. Quæro iam abs te an illud maius sit folio Asplenii? Hic taces & aliud præter rem ac institutum affers. Ais plantam tuam maiorem esse Aspleno. Quid facis Maranta? folium tibi cum folio in magnitudine comparandum est, non planta cum planta. Quanquam nescio etiam si planta cum planta conferretur, an tua maior Aspleno esset. Iam μᾶλλον ἐσχισμένα interpreteris utro placuerit modo, neutro ostendes, Folia tua magis incisa esse, quam in Scolopendrio. Nam crebriore diuisura secta esse non possunt, quia, vt tu dicis in Epistola, crebrior diuisio maius subiectum requirit. Tuæ autem Lonchitidis folium ad oculum multo minus est, vt antea dixi, folio Aspleni. Cæterum profundiori diuisura minime secta esse, tacitus ipse fateris, & sensus idem comprobant. Nihil nunc restat præter acumen illud in extremitate folii, cuius tamen non meminit Dioscorides, quo te tuearis, vtq; illud in mea Lonchitide multo acutius est. Tuum ergo illud obtusum acumen merebitur nomen lanceolæ, meum acutius non merebitur: iniquum id

LONCHITIS MATTHIOLI.

LONCHITIS MARANTÆ.

certe. Imponam iam finem hisce de Lonchitide disputationibus. Satis enim multis argumentis ostendi meam plantam esse similem foliis Aspleno, hæc tamen maiora & asperiora, ac magis diuisa. Contra tuam demonstraui nec folio esse simili, nec maiore, nec asperiore, nec magis diuiso. Iudicet æquus lector, vtra sit vera Lonchitis aspera, non modo ex prædictis, sed ex ambarum plantarum imaginibus, quas hic appingi curauimus vna cum Aspleno, cui dissectum cultello folium in sinistro latere addidimus, vt palam magis intuentibus sit, quam belle id Lonchitidem nostram referat, vbi profundius scindatur. Atqui non eam ob causam vtriusque Lonchitidis imaginem hic appingere placuit, quod ex earum inspectione vel tactu quispiam, de earum asperitate, villositateve iudicare debeat. sed vt ex earum facie, quilibet æquus iudex, sibi viuas conquirere possit, qui ante eas non viderit, & ex illis rectum ferre iudicium. Sed hactenus de his. quæ tamen non sustinendæ meæ opinionis gratia, sed indagandæ veritatis ad te scribo: pro qua non solum, vt tuipse tua in Epistola inquis, debet quispiam nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed (vt ego puto) ad mortem vsq; certare: quinetiam cuiuis amicitiæ, consanguinitati, cæterisq; animi affectibus præponere. Veritate nihil pulchrius, nihil amabilius: Cuius causa etiam colaphis, & calcibus cædi non indecorum sit: nedum verborum contumeliis incessi. Thesauro hoc nihil nobilius præstabiliusq; diuina prouidentia mortalibus concessit. Ac Sole potius nobis & igne, & aqua carendum esset, quam veritate. Sed iam ad album Chamæleonem me confero, in quo ne mihi iniuriam fecisse videaris, vt quidam fatentur, te ipsum ac etiam me pluribus excusas argumentis: quorum si meminisses, dum ea, quæ in Commentariis illis tuis contra Chamæleonem meum scribebas, facile calamum tantisper suspendisses, quousq; dulciora succurrissent argumenta, quibus mecum ageres. Quinetiam non fuisset tibi opus tam multis nunc tuam declarare sententiam, si ea in memoriam reuocasses, quæ scripseras lib. & cap. primo tuæ Methodi, vbi plantam rem variam ac multiplicem esse fateris, & vnam ac eandem plantam pro locorum ac regionum natura, atq; etiam alias ob causas fortasse nobis ignotas, variis quidem oriri modis, & hanc tantum ob causam (vt paulo ante dixeras) certam Methodum in describendis plantis inuenire non potuisse Theophrastum. Nec etiam operæprecium fuisset, vt hic eadem vtereris excusatione, qua antea etiam vsus es, cum dicebas, non

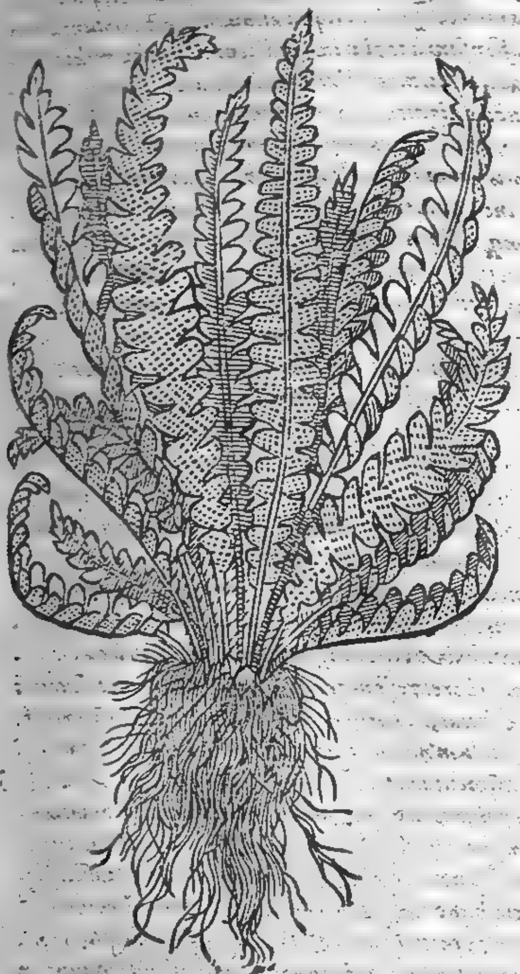
verba

Aspleni folium diuisum cultro quam maixme Lonchitem referens.

AlbiChamæleonis examinatio.

verba scribentis, sed mentem esse estimandam. Sed nescio quo pacto hæc vera esse intelligas, cum nihil sit, quod magis internã animi voluntatem palam faciat, quam verba. Facile aliorum verba scriptaq́ exploramus ac intelligimus, sed qui eorundem internas animi voluntates agnoscat, præter Deum habeo neminem. Ideoq́ infirma satis apud me hæc tua excusatio est, utinam apud alios valere possit.

ASPLENVM.

Nascitur planta, à qua imago illa mea delineata est, in Iapidia & Istria montibus, ubi nusquam plantam, albo Chamaleoni nostro congenerem videre licuit, quæ plures, quam unum Echinum ipsumq́ magnũ, proferret. Oritur is è summa statim radice, è quodam singulari ipsius processu, quod in imagine nostra videri nequit, ob folia quæ anteriori parte ad radicem inuersa, ipsum operiunt. Id attestari facile poterit Georgius Liberalis Pictor, qui ex integra & viua planta, non ex mutila (vt tu suspicari videris) meam delineauit imaginem. Vtinam Pictor alter Venetus, cui τοῦ ἀπίου & Pistacii ramusculũ delineandum dederã, tam sedulus fidelisq́ atq́ Georgius fuisset. Ille enim Goritia Venetias profecturus susceptas à me plantas in itinere amisit. Quapropter veritus, ne ipsius ægre ferrem negligentiam, si id resciuissem, reuocata in memoriam harum plantarum facie, illas memoriter delineauit, & excidendas curauit, non sine magna animi mei indignatione.

Apii & Pistaciæ figura.

Sed vt redeam vnde diuerteram, ego quidem, etsi Chamaleonem album, tot in radicis summitate processus habẽtem, nusquam cõspexerim, tuam tamen haudquaquam impugnabo fidem. Quippe quod quemadmodum in corporibus nostris videmus, non parum sæpius variare naturam in partium positione præsertimque vasorum ac neruorum, adeo vt facile reperiamus hunc plura habere vasa arteriasve, illũ vero pauciora rarioraque: eodem sane modo quamplurimas haberi plantas non ambigo, quæ etsi vni tantum generi assignentur, variant tamen quandoq́ figura, quandoque colore, nonnunquam partium numero & quantitate. Verum non ob id negauerim plures (vt tu recte putas) me dedisse plantarum imagines, quæ è siccis plantis ad me transmissis delineari curauerim, sed affirmauerim etiam, quod aqua egelida maceratione contractas à siccitate rugas adeo in iis extenderim, vt hac ratione rediuiuæ & parum admodum à viridibus distantes viderentur. Possem ego par pari referre, si dicerem album Chamaleonem tuum, Dioscoridis Chamaleonem non esse, quod illi hæc planta, è media radice sine caule suum proferat echinum, tua vero à radicis summitate plures emittat processus, quorum singuli singulum echinatum capitulum proferant. Sed cum plures esse causas, non ignorem, quibus tanta fiat in plantis varietas, ab hac impugnatione lubens abstineo. Tuum autem iudicium, quod illa Fuchsii imago rectius, quàm nostra Dioscoridis Chamaleonem album exprimat, parum sane moror, cum æquos iudices sciam non defuturos, qui sententiam hanc tuam iudicabunt. Sed hæc omnia tibi quam libentissime condono, vt nostra conseruetur amicitia.

Naturã in partium positione plurimum variare.

Cæterum cum Chamaleo albus nigrum mihi in mentem reuocarit, dicam ingenue quid de illo tuo sentiam. Sed antea recensebo, quæ contra meum habeas argumenta. Inquis itaq́ lib. secundo, cap. septimo tuæ Methodi, vbi quandoq́ pro regionum natura variari plantas scribis, me non parum in nigro Chamaleone aberrare, quippe qui, vt probarem alteram Carlinam nigrum esse Chamaleonem, non obstare opinioni meæ dixerim, quod in Italia hæc Planta venenata non sit, vt ex Galeno esse deberet, ad regionem confugerim, ratus sane quod quanquam fortasse in Græcia & Ponto niger Chamaleo, venenosus reperiatur, fieri tamen posse, vt in Italia sit salutaris immutata natura, vt in Persea arbore, Aro, minori Chelidonio & quibusdam aliis plantis, hac tantum de causa immutari natiuas proprietates non ignoramus. Ac vt non sine ratione hæc dixisse videaris, sententiam hanc nostram acceptari posse ais, si non vna hæc tantum nota, sed etiam cæteræ consentirent, quarum cum nulla sit in nigro Chamæleone, quæ illum legitimum faciat, me tandem in errore versari concludis. Sed vt hoc etiã magis probes, inquis (nescio quomodo) quod nec folia, nec caulis, nec radix, nec sapor, nec magnitudo, nec echinatum capitulum consentiunt, Carlinam alteram nigrum esse Chameleonem. Sed quid facis Maranta? an non vides in altera Carlina folia Scolymo minora, tenuiora, & rubro colore infecta? Caulem dodrantalem vel paulo longiorem non consideras? Radicem exesam, subnigram exterius, interius subflauescentem non aspicis? Saporẽ nõ gustas? Miror sane quod Clarissimus ille Ghinus præceptor tuus pro raphano mandi has radices cum acetariis sæpissime asserere solitus sit, & cætera adeo sensibus pateant, vt nihil sit, quod nigro non correspondeat Chamæleoni, præter echinatum capitulum, de quo etiam plura dici possint, audeas tu his omnibus contra dicere. His accedit quod hæc planta in campestribus siccis & cliuosis tractibus (vt Dioscorides inquit) proueniat. Sed nolo pluribus meam causam defendere, ne videar contentiose rem agere. Dicam tamen, quæ mihi nigri tui Chamæleonis plantam contemplanti, sese offerunt recusanda. Imprimis enim dum eius vmbellam examinandam mihi propono, eam quidem potius aculeatorum capitulorum globum, quæ improprie siliquas à te vocatas censeo, quam veram vmbellam repræsentare puto. Folia deinde rubro colore variata non sunt. In caule nulla apparet rubedinis nota, nec mansa radix acredinis tantillum resipit. Adde quod (vt Dioscorides inquit) exesa non sit, quinetiam nec caules digitali crassitudine videantur. Quo fit, vt hisce deficientibus notis, non ita facile consentiam hunc tuum Chamæleonem genui-

Chamæleonis nigri examinatio.

Carlinæ alterius radices in acetariis.

genuinum dici debere. Nec propterea meum adeò me probare velle scias, vt si alia mihi sese offerat planta, quæ magis genuinum referat, quam meum & tuum, nolim veritati acquiescere: sed quod (ni fallor) plures fortasse sint in meo notæ, quæ legitimo correspondent. Fateor quidem vmbellam illam quanquam non explicatam addere tuo Chamæleoni nescio quid authoritatis, si tamen cætera conuenirent, nec essent, quæ adhuc in dubium vocari possint. Dico ibi sententiam meam pro iudicii mei ratione. Quid enim tam liberum esse debet, quam suũ vnicuiq; de re quacunq; iudiciũ? Opinionum porro inter amicos dissensio aliqua aliquando est, voluntatum vero nunquam. Præter hæc cum non solum in prædictis me offensum à te plurimi iudicent, nec de his mihi te excuses, ne fortasse si silerem, censerent ij me eos fateri errores, de quibus modo clam, modo palam me arguis: præterire nunc nequeo, & veritatis propalandæ causa & nostræ tuẽdæ dignitatis, quominus de his aliquid hic etiam dicã.

Obiectio de Oxyacantha diluitur.

Sũ itaq; imprimis demiratus, ꝙ in Oxyacantha me non parũ aberrasse putes, quoniã pro Oxyacantha fruticem nõ arborem statuerim, quũ tamen planta, quã ego notis omnibus adstipulantibus Oxyacanthã esse statui, arbor sit non frutex, vt in agro nostro Senensi & Tergestino, quinetiam in Iapidiæ syluis, in Bohemia, Morauia, Vngaria ac Germania videre quispiam potest. Namq; hisce in locis frequentissime visuntur Oxyacanthæ arbores, quæ & ficus & oleas, & quandoq; pyros, ac quercus proceritate & caudicis crassitudine superant. Id cum non ignorasset Clarissimus ille Lucas præceptor tuus, velletq; probare contra sententiam meam (vt facile, si parumper memoriam refricabis, meminisse fortasse poteris) hanc arborem non esse Oxyacantham, sed aliam quandam à se inuentam: hoc contra me habebat argumentum, nimirum, quod nostra Oxyacantha viderit plantas syluestribus pyris longe maiores, cum tamen Dioscoridis testimonio, minor Oxyacantha esse debeat. Quo fit vt nesciam qua ratione tam insignem arborẽ fruticem feceris, φρύγανον enim Theophrasto lib. 1. de plãtarũ historia ab radice, caudice multiplici, ramosumq; se attolit, vt Rubus & Paliurus, id quod nisi rarissime in nostra videtur Oxyacantha. Quæ quanquam quibusdam in locis, vt cæteris syluestribus arboribus pro soli & cæli natura euenire videmus, aliquando pumila videatur, plurimũ tamen simplici caudice, ramosoq; & haud facile dissolubili spectatur: quæ propria (Theophrasti ipsius testimonio) arboris sunt notæ. An quis dixerit, contra Dioscoridis sententiã, Lentiscum, Myricam, Ligustrum, Cornum, Salicem, Myrtum, quod frequentissime fruticosa caudiceq; multiplici spectentur, ob id non esse arbores: cum tamen & Dioscoridi, & Theophrasto arbores sint, nec aliam ob causam fruticent quam cæli & soli natura. At tu cum fortasse aliquibus in locis Oxyacantham nostrã fruticare spectaueris, eandem in vniuersum arborem esse negas. Si vero latius, vt nos, Europã quandoq; peragraueris, ac Vngariæ, Bohemiæ, & Germaniæ syluas, exploraueris, mihi quidẽ verendũ non est, quin hanc sis reuocaturus sententiam.

Amperlum.

Probarem nunc Amperlum meum genuinam esse Oxyacantham, nisi id antea satis superq; præstitissem in meis in Dioscoridem Commentariis.

Censura de Lepidio & iberide exploditur.

His deinde accedit tua de Lepidio & Iberide censura, quæ non parum clam me mordet. Damnas enim eorum sententiam, qui duas hasce plantas vnam tantum existimant, quique caput de Iberide tanquam superuacaneum e primo Dioscoridis libro resecãdum præcipiunt. Atque vt hæc non temere dixisse videaris, eos non ita libere hoc pronunciaturos fuisse, affirmas, si quæ capite de Draba habentur, animaduertissent, cum hanc velit Dioscorid. folia habere Lepidii, sed molliora & candidiora. At cum nulla sit foliorum conuenientia inter Iberim & Drabam, quod huic lata sint, illi vero angusta admodum & Nasturtii modo incisa, nulla prorsus dubitatione eos omnes, qui ita sentiunt, in magno versari errore existimas. Cæterum cum ego vna cum illis in ea perpetuo sim sententia, quod apud Dioscoridem Iberis & Lepidium nihil inter se differant, & ea de causa Iberidis caput ex primo Dioscoridis libro resecandum esse scripserim, non possum sane prætermittere, quo minus sententiam meam, quam veram esse non ambigo, euidentissimis tuear rationib. Quod autem Iberis & Lepidiũ vna & eadem sit planta, testatur in primis Galen. decimo de Compositione med. per gentra, ante & post Iambica illa carmina, quæ de Iberide scripsit Damocrates. Deinde hoc idem ante ipsum scriptum reliquit Archigenes & Hygicenus Hipparchus: quos postea secutus Paulus Ægineta, Lepidium scripsit aliquibus Iberida appellari. His accedit Dioscorid. autoritas, qui Lepidium herbulam, non herbam esse scribit. Id quod manifesto palam facit, Lepidium foliis esse paruiusculis ac gracilibus, non autem latis ac longis, vt in nostra visuntur Draba.

Drabæ siue Arabis caput Dioscoridi adulterinum.

Sed magis demiratus sum, quod tu, qui tam diligentem in Dioscoride examinando te præstitisti, non animaduerteris, Drabæ caput multis sane argumentis esse Dioscoridi adulterinum. Nam si huiusce plantæ nomenclationem expendamus, illã quidem facile coniiciemus (vt Marcellus recte animaduertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationẽ. Deinde cum nec apud Galenum, nec apud Oribasium, Paulum, Aetium, aliosq; Græcos autores quicquam de Arabi Drabave scriptum reperiatur, hic facile coniici potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Adhæc & illud, rem sic se habere, maxime arguit, & ab aliquo Dioscoridi additã esse Drabã, ꝙ bis in Græca exemplari manu scripto lib. 2. habeatur, tum statim post Thlaspi, tum etiam post Glastum ad libri calcem intrusa: sed isthic Arabis appellatur, & alias isthic de ipsa traditur etiam iisdem verbis, vt nec de nomine, nec de re satis constet, maxime cum apud nullum alium scriptorem, neq; Drabæ, neq; Arabis mentio fiat. Postremo si Draba, Arabis Dioscoridi legitima esset, cum ipse Lepidium tenuem pumilamq; statuat herbulam, persuadere quidem sibi quenquã haudquaquam crediderim, Drabæ Lepidii folia tribuisse Dioscoridem. Quo fit, vt recte docteq; sentiant, qui Iberidis caput ad primi libri calcẽ Dioscoridi accessorium putant.

Obiectio in altera acacia diluitur.

Porro ad ea quæ de secunda Acacia aduersum meam habes sententiã, dicam ingenue, ꝙ tota plantæ ipsius facies pro seipsa pugnat. Nec mihi obstat, ꝙ Neapoli vere floret & fructum ferat æstate. Etenim præter id, ꝙ pro cæli & soli natura vna & eadem planta hic citius, illic serius fructum proferat, accedit Plinii autoritas, quippe qui scribat lib. XXIIII. cap. XII. vtriusq; Acaciæ semen colligi Autumno quod ante collectum nimio validius habeatur. Quæ verba si recte perpendantur facile quispiam hic colligere poterit ante Autumnum fructũ proferre Acacias, sed quod is non legatur in æstate propter nimiã eius adstrictionem, nisi cum tractu temporis Autumno mitescit. Quo fit, vt scripserit Dioscorid. Acaciam hanc fructum ferre Autumno, ꝙ eo tempore decerpi soleat.

Aspalathus.

Hanc autem esse Aspalathum, hac tantũ ratione, quod eam Spalatrum vocet Græcorum vulgus, non ita facile crediderim. Quippe (vt Plinius inquit capite XIII. præscripti libri) plura sunt spinarum genera, quibus Aspalathi nomen inditum est. Ideoq; longe magis periculosum esse puto in cognoscendis censendisq; plantis vulgaribus, vti nomenclaturis, quam aliis euidentiorib. notis: quum plurimæ habeantur plantæ, quæ ob adulterinas nomenclaturas multum negotii rei herbariæ studiosis facessunt. Qui autẽ alterius Aspalathi faciẽ scripserit neminẽ habeo, nec qui dixerit vnquam idẽ Aspalathũ

semen in siliquis proferre, Acacia modo. Quo fit vt nesciam, nec videam, qua ratione Acaciam alteram nostrã Aspalathum alterum faciam. Hec abs te, mi Maranta (si veritatem fateri debeam) haudquaquam ægre feram. Nam cum te tanto veritatis ardore affectum esse cognoscam, & in ea promouenda occupatum, mihi quidem aliter persuadere non possum, quam quod hæc, ipsius tantum veritatis Zelo publice edenda curaueris, idq; feceris tuo ipsius genio persuasus, vtpote, qui procul dubio censebas sententiam tuam longe magis, quam meam ad veritatem cognoscendam, conferre posse. Atqui cum ego in eadem opinione iam consenuerim, essem quidẽ iis studiis, quibus me totum iam diu, applicui, omnino indignus, si vel amicorum, vel maiorum, vel etiam mei ipsius causa, ab hoc proposito deficerem. Ideoq; si nulla animi perturbatione, & tuas, & cæterorum ab opinionẽ nostra dissensiones æquo sane animo accipio, non est vt posthac putem, te mihi succensere, sicubi pariter à te dissentiam. Nam cum hanc ob causam à meipso etiam dissenserim, & ob id plura in commentariis nostris emẽdauerim, ac etiam in posterum emendare augereq; decreuerim, nec mihi ipsi pepercerim: non video, quamobrem aliorum errata retegere non debeam (si tuam sequi debeam sententiam) citra vllam amicitiæ iniuriam. Hoc non solum nulla dubitatione hactenus te fecisse, sed etiã in posterum facturum esse, ex tua hac epistola animaduerto, cum non parũ in illos inueharis, qui potius amicis blandiri adulariq; student, quam iis veritatem declarare, & eorũ errata retegere. NAM QVID TVRPIVS (inquis) ESSE POTEST, QVAM CVM AMICO IN IIS REBVS VELLE CONSENTIRE, QVAS ALITER ESSE QVISPIAM SENTIAT, AC VIDEAT? AVT QVÆ MAIOR PESTIS IN AMICITIA ESSE POTEST, QVAM ADVLATIO, BLANDITIÆ, ASSENTATIO? Hoc vt clarius exponas, addis fidelis bonique scriptoris esse munus, vt VERITATEM, QVAM PVTAT APERTAM INGENVE, AC LIBERE EXPLANET, NIHIL FICTVM, NIHIL SIMVLATVM PROPONAT, SED IN SOLA VERI INQVISITIONE ATQVE INVESTIGATIONE ITA LABORET, VT NON TANTVM ADVERSARIVM CONVINCERE, SED VERITATEM IPSAM, QVÆ IN PRIMIS EST HOMINIS PROPRIA, INVENIRE, AC INVENTAM ILLVSTRARE STVDEAT. Assentior in hoc tibi, mi Maranta, si modo hoc fiat fraterne, simpliciter, syncere, & citra vllam offensionis notã. Sed si hæc omnia cum amicis seruanda sunt, considerandum est, an publice & in conspectu omnium, tam amicorũ, quam inimicorum, an priuatim & secreto amici admoneri debeant. Hæc si recte sancteq; iudicabimus, facile cognoscemus, synceri veriq; amici esse munus, vt clam de erratis amicum cõmonefaciat nec vnquam publice ab eo dissentiat, quousque is tanti beneficii vtilitatem spernere videatur. Hoc si fecerit, ne Respublica, & futura posteritas defraudetur, veritasq; occultetur, licebit cuiquam posthac publice, vel ab amicis quibuscunq; dissentire. Hæc si fierent, non vereor, quo minus quam plurimi reperirentur, qui ab edendis aliorum erratis abstinerent. Quandoquidem si antea, quam id agerent, audirent, quæ contra afferri possent argumenta, sæpe euenire posse, non ambigo, vt qui in alium scribere se parassent, eadem in re se hallucinatos agnoscerẽt, in qua illum aberrasse censebant. Quo postea fieret, ne tot lites, tot dissensiones, tot inimicitiæ inter studiosos quotidie orirentur. Sed hæc ambitio facit, quam veritatem interpretamur. Rogas tu quidem, vt si quid tuo in libello, quod minus placeat, adnotauerim, vel à veritate ipsa abhorrere mihi visum fuerit, id tibi per priuatas literas amice (vt soleo) significare velim. Sed nescio qua ratione id à me velis, nec qua authoritate alios publice arguere tibi licere putes, te vero clam & priuatim admoneri petas. Vellem sane, mi Maranta, si possem etiam in hoc gratificari tibi: sed quo pacto, quæ mea non sunt, absq; aliorũ dãno tibi condonare possem, nulla quidem mihi ratio sese offert. Condonaui tibi ex animo, quæ non parũ fidem, honorem, & dignitatẽ meã offendebant, quod hæc ad me tantum spectarent: sed quæ ad Rempublicam spectant, tibi, vel alteri condonare nequeo. Nam quæ publice edita sunt, & ad Reipublicæ vtilitatem spectant, publicis etiam defensionibus, & annotationibus indigent, vbi a quopiam claudicare deprehendantur. Sequar itaq; ego in hoc institutum tuũ, ne (vt tuis verbis vtar) si dum amicis obblandirer, id cœlarem, quod præcipue a cæteris expetitur. Possem & cætera, quibus ibidem tuam tueris scribendi libertatem, hic in meam trahere sententiam, sed cum ea legi debere in Epistola tua, ab omnibus mihi persuadeam, illa omnia nunc lubens prætereo. Legi itaq; librum tuum a capite ad calcem, non solum vt viderem in quibus à me dissentires, sed quod ea lectione (ita me Deus amet) plurimum delectarer, & semper inde doctior recederem. Sed quemadmodũ in pratis & viridariis, inter rosas, & amœnissimos flores, & tribuli, & cardui oriuntur, qui legentiũ manus sæpenumero offendũt, ita pariter tuo in illo viridariolo pauca quædam offendi, quæ mentem & intellectũ meum pungebant. Primum fuit Doronicũ, de quo maxime miratus sum. Nam cũ omnium consensu, id non parua sit præditum facultate, ad omnes cordis affectus, ad venenatos quoscunq; ictus, ad epota venena, & pestilentes quoscunq; morbos; obstupui sane, quod illud in atrocissimum ocyssimumq; permutaueris venenũ, nempe in Aconitũ, quod a Pardis necandis Pardalianchen Græci vocant. Sed longe magis perturbatus sum, quod in refellendo Galeno tantopere te occupatũ inuenerim, quod de Aconito illo ad tuã cõprobandam opinionem non scripserit, cum tamen non solum Galen. tibi contradicat, sed omnes quotquot sunt authores, qui de Aconito Thelyphono scripserunt, cum Galeno consentiant. Dicis itaq; in primis, vt nouã & ante hac inauditam comprobes opinionem, Aconitũ Thelyphonon, quod Doronicũ esse statuis, haustũ homines quidẽ minime necare, nec id vsquã a Dioscoride & Theoph. fuisse dictũ, sed quod & oues, & boues, & iumẽta, ac in summa quadrupedes omnes eodem die, ipsius Theophrasti autoritate, interficiat, si tantum radicula vel folium genitalibus imponatur. Deinde vt tuæ opinionis augeas argumentum, probare niteris eiusdem Theophrasti verbis, Thelyphonum haustum non solum hominibus nihil nocere, sed plurimum conferre auxilii ad Scorpionum ictus. Quibus etiam addis a Theophrasto Thelyphonum non Aconitum appellari, nec inter Aconita recenseri. Quæ cum contra Galenum esse statuas, tibi illico licere putas tam grauissimi autoris testimonium posse haud temere impugnare. Atqui consideranti mihi & in memoriam reuocanti, quæ de Venenis in sextum Dioscoridis librum sum commentatus, nulla sese offert ratio, quæ impediat, non posse homines eo necari veneno, quo boues, oues, pardi, tauri, equi, leones, tigres, vrsi, lupi, elephantes, & quadrupedia omnia, quorum plura viribus homines superant. Porro si obiicias, fortasse reperiri venena, quæ etsi quibusdam ab animalibus deuorẽtur, nihil tamen illis afferant incõmodi, aliquibus vero eadẽ illico necẽ inferant, vt de Sturnis Cicutã comedẽtibus scribit Galen. tibi quispiã facile respõ-

Doronici examinatio, non esse Aconitum.

Aconitũ thelyphonon Doronicum est Marãtæ.

Aconitum Pardalianchen homines æque ac Pardos & Lupos necare.

debit non valere argumentum, quod hæc sturnorum tantum non volatilium omnium peculiaris sit facultas, & in eo tantum veneni genere, q̃ nõ propria facultate, sed calidi vel frigidi exuperantia sumentes interimit. Sed aliter se habet veneni vis, quæ propria sui facultate animalia omnia necat, quod huiusce generis venena haudquaquam in alimentum mutari possint, vt ea quæ temperamentorum excessu venena sunt, vel esse censentur, quemadmodum comprobat Galenus, sturnorum & anus cuiusdam Atheniensis exemplo, quæ nullo impedimento cicutam deuorare consueuerat. Nec valere puto ad tuam sustinendam sententiam, quod Theophrastus ad Scorpionum ictus Thelyphonum tuto propinet, cum etiam Cantharidis ad rabiosorum canũ morsus, & Nerium ad venenosorum serpentium ictus magno propinentur auxilio. Quæ tamen cum lethalia sint venena, si cuipiam alteri hisce morsibus non affecto exhibeantur, paulo post necem inferunt. Cæterum an Theophrasti Thelyphonum non modo potum, sed genitalibus (vt ipse inquit) admotum, homines perinde ac quadrupedes omnes necare possit, docet nos apertissime Plinius, qui lib. 26. cap. 2. de Aconito illo posteritatis memoriæ hæc quæ sequuntur scripta reliquit. Sed antiquorum curã diligentiamq; quis posset satis venerari, cum constet omnium venenosorum ocyssimum esse Aconitum, & tactis quoque genitalibus fœminei sexus animalium eodem die inferre necem. Hoc fuit venenum quo interemptas a Calphurnio Bestia vxores M. Cæcilius accusator obiicit. Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Hoc quoque tamen in vsum humanæ salutis vertere, Scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in vino calido. Ea est naturã vt hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur velut pari intus inuento. Sola hæc pugna est, cum venenum in visceribus reperit, Mirumq; exitialia ambo per se cum sint duo venena in homine commoriuntur, vt homo superstit. Imo vero & ferarũ remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venena ipsa sanẽtur. Torpescunt Scorpiones Acõiti tactu stupentq; pallentes & vinci se confitentur. Auxiliatur eis Helleborum albũ tactu resoluente, Ceditq; Aconitum duobus malis, suo & omniũ. Quod si quis illa ab homine excogitari potuisse credit, ingrate Deorũ munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantq; gustu earũ Pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidẽ Pardalianches appellauere. Hactenus de Aconito Pardaliãche Plinius.

Plinius de Aconito.

cuius verba si recte expendas, non magno sane negotio cognosces claudicare in hoc sententiam tuã, cum de ipso tantum Thelyphono Theophr. hæc scripserit Plin. Hæc, inquã, si expenderis, non parua sane iniuria te Gal. affecisse fateberis. Quippe qui lib. 6. de simpl. med. fac. Aconitũ Pardaliãchen, inquit, putrefaciẽdi fac. obtinere, & lethale esse medicamentũ: ideoq; in cibo potuq; fugiendũ. Præteribo Dioscor. Pauli, Aetii, & Auicennæ testimonia, quæ tibi maxime aduersantur, cũ notiora sane sint, quã a nobis describi mereãtur. Nã hi omnes inter venena huiusce Aconiti meminere. Nec placet deinde, q̃ scripseris non aliã ob causam huiusce Aconiti meminisse Dioscor. quam q̃ palã faceret eo necari Pantheras, Lupos & cætera quadrupedia, quæ illud deuorarint. Siquidem cum nonnullæ sint animaliũ horum partes, quibus ad varios morbos vtimur, affirmas hanc doctrinam existimasse Dioscor. non fore Medicis inutilẽ q̃ obiecto quadrupedibus hisce feris Aconito vna cum carnibus sine alio venationis negotio ea cõsequi possent. Atqui docere Medicos hæc animalia venenis interficere, vt post hæc eorũ partibus vtantur ad morbos profligandos, ab omni prorsus ratione videtur alienũ, cũ animalia a serpentibus icta, vel veneno interempta vbiq; corrumpantur, & præsertim vbi Aconitum deuorauerint, cui magna vis inest putrefactoria: quemadmodũ & cæteris quæ propria facultate sumentes interimunt. Quo fit vt canes, qui cadauera veneno interempta vorauerint, in rabiem agantur. Proinde animalia quæ in vsum Medicũ trahenda sunt, haudquaquã veneno necari debent. Ego vero cum mihi persuadeã hoc haudquaquam ignorasse Dioscor. id nullam aliam ob causam eum manifestasse censeo, quam vt tam noxia pecori, hominiq; animalia facile e medio tollerentur, & ne eorũ excresceret numerus. In qua sententia me maxime confirmat Plin. vtpote qui loco superius citato infici carnes Aconito ait Pantheris obiiciendas, ne situs ac regiones illis replerentur. Postremo si nostris argumentis acquiescere nolueris, q̃ tamen difficile crediderim, quod non ambigã te hominem esse rationabilẽ, facito huiusce noui Aconiti periculũ. Hoc si feceris, illico proculdubio in nostrã concedes sententiã. Nam etsi sexcentos vulgarium Doronicorũ modios hoc in negotio consumpseris, nunquam tamen Pantheras vel Lupos necabis. Canis meus deuorata Doronicorũ sescuncia, longe alacrior factus est. Adhæc quod legeris Mauritanorũ Doronicũ ex tertio esse excalfacientiũ & siccantiũ censu, eandem temperamenti naturã tuum habere scribis: quod fortasse putes Doronicũ, de quo Arabes scripsere, nihil a vulgari nostrate differre. Sed aliter rem se habere maxime pollicetur gustus. Nulla enim alia in eo percipitur qualitas, quã mediocris dulcedo omni prorsus acredine vacans. Cuius tamen dulcedinis, nullus est inter Arabas, qui meminerit. Præter id non parum in Cneoro a te dissentire cogor, quod cũ quibusdam censeas, Theophrasto nil aliud designare Cneorõ, quam Thymelæã & Chamælæã. Nam Thymeleæ præter id quod nusquam folia odorata sunt, sed potius si digitis frientur, virosum odorẽ reddant, radix grandis non est, neq; alte descendens, quemadmodũ nec Thymeleæ. Nec humi Chamelæa procumbit, nec floret post æquinoctium Autumni, sed vere ipso inchoante. Adhæc Cneoron nigrũ, quod Thymeleã esse arbitraris, folio est Myricæ, quod quantum a Thymeleæ folio absit, id facile, te iam diu scire non ambigo. His altera accedit ratio, quod nullum sit inter Thymeleã & Chamæleam coloris discrimen, quo nigra altera appellari debeat, altera vero alba. Deinde Cneori folia olim in coronis venisse testatur Plin. Id quod maximo est argumento, vt non alia de causa quam odoris, coronas ex Cneoro parasset antiquitas. Hinc fit, vt mihi persuadeam Casiam nil aliud Vergilio in Bucolicis designare, quam Cneoron. Ibi enim non de Casia arbore scribit Vergilius, sed de herba odorata, quæ a Naiade in corollis nectebatur, vt facile testatur hoc carmen.

Galenus defenditur.

Animalia, quæ in Medicũ vsum veniũt haudquaquã veneno necanda.

Doronicũ non esse venenosum.

Cneorum nec Thymelæã, nec Chamælæã esse.

Casia Vergilii est Cneoron.

Tum Casia atq; aliis intexens suauibus herbis.

NAM & Iginus (vt Plin. est autor) Cneoron Casiam vocat. Atqui tu haud recte, quantum video, Cneoron Casiam a Theophr. vocari ais, cum id fecerit Gaza Theophrasto nesciente. Præterea cum antiquorũ omnium consensu Gnidium granum e Thymelæa proueniat, putandum mihi non est, id ignorasse Theophrastum, qui si sciuisset Cneoron esse Thymeleam cum diligenter admodum Cneori historiam describat, non possum adduci ad credendum, quin de Cneori baccis ibi aliquid meminisset. Meminit tamen is Gnidii grani lib. 9. vbi nihil pariter de Cneoro scriptũ reliquit. Cæterũ non negauerim, ob id Dioscor. Thymelæam. & Gale. lib. 9. cap. III. de cõpositione medicamentorum per genera, Chamæleam appellari. Sed e contra affirmauerim,

Gnidium granũ.

Theo-

Theophrasti Cneoron a Galeni & Dioscoridis Cneoro plurimum distare. Has Cneori differentias procul dubio nouit Plinius, quippe, qui Galeni & Dioscoridis Cneori meminit, libr. 23. cap. 21. & in hoc Gnidium granum oriri ait. De Theophrasti vero Cneoro egit lib. 21. cap. 9. inter odoratas plantas, quibus ad coronas vtebatur antiquitas, & Casiam appellari Igino scribit. Plura enim sunt plantarum nomina, quæ pluribus conueniunt plantis. Sed cum hæc haud te latere sciam, ne Mineruam fortasse docere videar, pluribus ea declarare non libet. Adhæc in Zingibere maxime tibi refragatur Plinius. Nam vbi tu arboris radicem Zingiber esse asseueras, ille de Zingibere & Pipere scribens, lib. 12. cap. 7. Non est, inquit: Piperis radix, quod vocant Zingiberi, alii vero Zingiberi, quanquam sapore simile. Id enim in Arabia & Troglodytica nascitur regione in villis, parua herba, radice candida, celeriter ea cariem sentit, quamuis in tanta acritudine. Id quod pariter testantur Lusitani: & alii qui iis fuerunt in locis vbi Zingiber nascitur, & magna colitur diligentia. Sed ad Violas albas Iasme veniamus. In quibus censendis etiam a me apertissime dissentis. Putas enim tu haudquaquam ibi de albis Leucoii floribus intellexisse Dioscoridem, sed de his, quas vulgo appellamus Gelsomini. Ac quoniam ego scripseram, si de vulgari Gelsimino intellexisset is, haudquaquam prætermisisset, quo minus de eo alicubi scripsisset, & historiam, & vires, cum planta sit viribus, non obscuris referta, aperte sententiam nostram impugnare videris, cum inquis non esse hoc firmum argumentum, cum Dioscorides multorum simplicium mentionem fecerit, nempe Thuiæ arboris, Buxi, Ægyptiæ spinæ, Stybii, Amomis, Hirculi herbæ, syluestris Lini. Pyracanthæ & nonnullorum quorundam, quorum nec vires, nec historiam descripsit. Idque ea tantum de causa fecisse illum asseueras, quod in medicũ vsum hæc nusquam veniant, & aliis, quam Medicinæ, operibus deseruiant. Sed nescio profecto, mi Maranta, quo suadente genio hæc scripseris tu, qui tam diligenter in Dioscoride versatus esse videris, cum Aegyptia spina & Stibium in multiplici medicamentorum vsu, ipsi Dioscoridi habeantur. Sed id sane magnam in admirationem me duxit, quod viderim te nulla dubitatione affirmauisse, Aegyptiæ spinæ & Stibii historiam nusquam scripsisse Dioscoridem, qui tamen de Stibio libr. 5. proprium describit Caput: Ac pariter de Aegyptia spina libr. 1. capite de Acacia, quæ nil aliud est, quam spina Aegyptia quemadmodum declarat ipsemet Dioscorides his verbis. Acacia in Aegypto nascitur spina instar arboris fruticosa, non se in rectum attollens: florem habet candidum, & semen Lupino simile in folliculis, ex quo fructus expressus siccatur in vmbra. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit, &c. Sed quod magis est tua ipsius verba contra te pugnare videntur. Nam si, vt inquis, Thuiæ, Buxi, Hirculi & cæterarum, quas meministi, plantarum, historias non descripsit Dioscorides, quod hæc in Medicum vsum nusquam veniant, nescio profecto, cur tibi persuaseris eadem de causa Gelsimini historiam, non descripsisse illum, cum hoc ad multa vtile habeatur, & ipsemet Dioscorides scribat, Iasmenum præter id, quod odoris suauitatem toti corpori conciliat, ea corpora iuuare, quæ excalfactionem laxationemque desiderant, & toti corpori conuenire, cum in balneas descensum est. Non afferam nunc, in quam multiplicem medicamentorum vsum veniat apud Arabas, quod hæc longe ante a te scire, non ambigam. Possem quidem hic plura recensere argumenta, quæ me inducunt ad credendum Leucoii floribus, non Gelsomini Iasmenum parasse Persas, nisi de re hac fusius disseruissem, tum in Epistolis. Scio Atticis Leucoium appellari Iasme, quo fit, vt a mea dimoueri non possim opinione. Quod vero Dictamnum, vt scribis contra Dioscoridis & Theophrasti sententiam, non solum in Creta nascatur, sed in aliis etiam regionibus, non tibi facile concedo. Nam tametsi ex semine e Creta allato Pisis, in horto Ghini prouenerit Dictamnum, id tamen nil Theophrasto & Dioscoridi detrahit, quum illi de Dictamno sponte proueniente scribant, non de satiuo, cuius semen e Creta fuerit allatum. Plinium post in Persica arbore sequutus, vna cum illo implicatus videris: quippe qui dicas Persicam arborẽ in Aegypto & locis proximis fructificare, quanquam in Rhodo vsque ad florem duntaxat deuenit. Hæc enim de Persea Aegyptia intelligenda sunt, non de Persica nostrate, qua Rhodus vbique abundat fructu nostrate, longe fortasse maiore sapidioreq́. Quinetiam in Myrrha a te dissentire cogor, vbi Myrrham tenes, non esse odoratam, nisi fortasse incensa suffiatur, quemadmodum & Thus & Agallochum, quæ tamen mihi diligentius expendenti, etsi non vrantur, apertissime odorem reddunt. Atqui Myrrham quoque esse, per se odoratam, id maximo est argumento, quod stacte, quæ Myrrhæ tantum pinguitudo est, adeo sit odorata, vt eam per se tantum nullo addito odoramento, vnguentum facere scribat Dioscorides. Neque aliam ob causam Myrrham in vnguento Amaracino, Cinnamomino, Malabathrino, Irino, Cyprino & aliis nonnullis addebat antiquitas, quam odoris conciliandi gratia. Id quod facile comprobatur ipsius Dioscoridis testimonio, in vnguenti Nardini apparatu, vbi sic habet. Iuncus odoratus spissamẽti gratia adiicitur, sicut propter odoris suauitatem, Costus, Amomum, Nardus, Myrrha, Balsamũ, & in Cinnamomi cõfectione laudatur, inquit, non acre, molli odore Myrrham redolens. Id quod etiam aliis in vnguentis repetiit. Nam cum antiqui Moscho, Ambaro, Zibetoq́, vocato destituerentur, Myrrha, Balsamo, Amomo, Costo, Nardo, Cinnamoq́, ad odorata vnguenta paranda semper vsi sunt. Dioscoridi subscribit Galenus lib. 1. de Antidotis, vbi mineam Myrrham maxime bene olere scribit. Idem libro primo, capite quinto, de comp. medicament. per locos, de medicamentis agens, quæ pilos attenuant, Myrrham eis interponi iubet, vt odoratiora reddantur. Idem præterea reperio posteritatis memoriæ cõmendasse Plinium, quæ tamen in tuæ opinionis testimonium affers. Siquidem is lib. 12. cap. 15. Cætero passim, inquit, e vulgo coemptã Myrrham in folles confarciunt, ipsiq́, vnguentarii digerunt haud difficulter odoris atq́, pinguedinis argumentis. Item lib. 13. cap. vbi ea quæ in Nardinum vnguentum veniunt, recenset. Omnia autẽ, ait, (vnguenta intellige) acutiora fiunt Costo, Amomo, quæ maxime nares feriunt. crassiora Myrrha, suauioraq́. Et paulo post inquit, Myrrha & per se vnguentum facit sine oleo, Stacte duntaxat. Sed & Agallochum esse odoratum, etsi minime suffiatur, id maximo est argumento quod scribat Dioscorides, mandi Agallochum, vel eius decocto os collui commendandi halitus gratia, ea quidem ratione, qua quidam hoc æuo Moschum quibusdam confectionibus mixtum cotidie mandunt aduersus oris grauеolentiã. Testantur item Agallochũ odoratissimum esse Lusitani, qui in Meridiem & Orientem nauigant, quique eius viderunt plantas, vt fusius in cõmentariis nostris diximus. Betonicam quoq́, qua passim vtimur in medicamentis hanc odoratam esse scribis Lib. 2. cap. 5. nisi digitis atteratur, cum tamen nusquam illam integram nec digitis attritam inodoram repererim. Catanances subinde radicem improprie in terram flecti & cõtrahi in formam milui exanimati scribere videris quod scribat Dioscorides adeo flecti Catanances radicem, vt milui exanimati vngues, non miluum

Zingiber nõ esse Piperis radicem.

Gelsmini & Leucoii examinatio.

Opinio, quod Dictamnum alibi, quam in Creta proueniat explosa.

Perseam a Persica differre.

Myrrham odoratam esse, etiã non suffitam.

Agallochũ odorem reddere & si non suffiatur.

Betonica.

Catanance.

ipsum totum referat. Qui Plinium accusant, quod Sisymbrium in Calaminthám mutari scribat contra Theophrasti sententiam, haud recte (meo quidem iudicio) faciunt, cum id erroris deprauatæ lectioni non Plinio sit adscribendum. Præter id enim, quod in antiquissimo Pliniano exemplari legam ego in Mentham, non in Calaminthám degenerare Sisymbrium, quis non videt Plinium ex Theophrasto transcripsisse? Quippe Theophrastus lib.2.cap.5. de historia plantarum, & lib.5. de causis cap.8. Sisymbrium in Mentham mutari scribit, facit vero Calaminthám referre. Namque facies non immutat plantarum sapores, neque facultates. Videris in Galiopsi & in Primula Veris, quam quidam herbam Paralysis vocant, etiam a me dissentire, sed cum id abs te fiat infirmis satis argumentis, sat in re hac mea Cōmentaria tibi respondere arbitror. Hortensis Solani fructū nigricantem aut fuluescentem facere Dioscor. censes, quod nunquam vere niger, neq; vere fuluus videatur. At ego aliter rem intelligo, cum Hortense Solanum modo fructu nigro, modo rufescente, modo ex viridi nigricante sæpissime viderim. Supinam tuam verbenacam, perquam libentissime spectarem, quam non longe a Butonto Apuliæ a te inuentam scribis. Verū cum Dioscoride teste ea singulari ramo plurimum constare debeat dodrantis altitudine, non ita facile tecum sentiam, quum tu ramulos plures adscribas, qui tribuli terrestris modo humi repunt. Etenim repere hanc nusquam scribit Dioscorides, sed ramū dodrantis altitudine proferre. Eruum sanguinem per vrinam ducere non posse, nisi frequenter copioseq; sumatur, tecum sentio. sed in eo quod venena non interficiant, nec suam (vt tuipse inquis) ostentent ferocitatem nisi certa quadam mensura accipiantur, prorsus a te dissentire me cogit ipsa veritatis ratio. Siquidē tametsi nonnulla reperiantur venena, quæ nisi certa quadam quantitate pota non interficiunt, vt Cicuta, Meconium, Euphorbium, & alia plura, quæ tantū venena sunt ob calidarum frigidarumq; qualitatum exuperantiam, sunt tamen quamplurima, quæ propria sua facultate, vel (vt alii dicunt) propria forma enecant. Etenim hæc quanquā pauca admodum quantitate sumuntur, vt vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica atroxq; vis, vt breui temporis spatio tantum augeantur dum in seipsa corporis humiditatem conuertunt, vt post ea breui temporis momento sumentes in necem trahant: Huiusce classis sunt Aconita omnia, Toxicum, Napellus, & alia id genus plura. Atqui si hæc tantum a me ipso putas excogitata, audi quæso Galenum, qui lib.1. de semine hoc idem testatur his verbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, vbi animalis corpus ingressa fuerit totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat: non secus fit curatio, quæ per venenorum remedia & antidota adhibet, &c. Et lib.5.cap.19. de simplicium medicamentorū facultatibus. At medicamenta, inquit, quæ tota essentia nobis contraria sunt, proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. Item lib.3.cap.22. Medicamenta erodentia, inquit, & putrefacientia, etsi in quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet quæ putredini obnoxia sunt calore humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus humidusq; sanguis est, itaq; putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo post tempore etiam a quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimum, quæ crassa terrenaque essentia habentur. Hæc Gal. Quibus palam est, vniuersalem hanc tuam propositionem nihil pro te concludere posse. Citrii mali corticem & semina nulla dubitatione esse calida, & eorum acidum succum frigidum vna tecum affirmo. Sed in Ouo non parum a te dissentio, cuius album contrariam fere vitello facultatem possidere ais. In hanc sententiam me adducit Gal. lib.11. de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi sic habet. Temperatura porro Ouorum album symmetre frigidum est: itaq; eo vtendum, non tantum ad oculos, verum etiā ad alia omnia, quæ medicamenta requirunt suauissima, minimeq; mordacia, vt sunt vniuersa sedis ac pudendorum vlcera contumacia: sed iis miscetur quæ absq; morsu ea possunt desiccare. Porro & ipse vitellus assimilis est natura. Hæc ille. Iuniperi baccas & folia, & fraxini etiam frondes ad quasdam affectiones valere intus sumpta scribis a Dioscoride doceri, verum si vtriusq; arboris ligni ramenta deuorentur, perniciem afferre. Sed vt priora esse vera non ambigimus, ita posteriora suspecta censemus. Etenim cum Galen. Paulus & Serapio, qui ex Dioscoride transcribunt, nunquam huiusce fabulæ meminerint, nec ratio ipsa consentiat, non est quod prohibeat, quominus credendum sit, Dioscoridis codici subesse mendam, præsertim cum non desint Græca exemplaria manuscripta, in quibus Iuniperi caput vbiq; fere deprauatum legitur. Id quod etiam de Fraxinei ligni scobe censendum puto, cum id non affirmet Dioscorides, sed ita aliquibus tradi ait. Cæteris hoc adiungere libuit, quod non placeant comparationes, quæ cum suspectis fiunt lectionibus.

> Plinii locus restitutus.
> Galiopsis & Primula veris.
> Solanum hortense.
> Verbenaca supina.
> Eruum.
> Opinio de venenis explosa.
> Citrii mali qualitas.
> Ouorum tēperatura.
> Iuniperini ligni, fraxineiq; scobē non esse venenosam.

Hæc itaq; sunt, mi doctissime Maranta, quæ tuo in illo viridariolo senticosa nobis visa sunt & inde eruncanda putamus. Atqui tametsi de his meum tibi propalaui iudicium, nolim tamen hæc tanquam ab Oraculo prolata accipias, sed tanquam ab homine amico, qui non ambitione, non inuidia, non petulantia, non iniuriæ vindicandæ, non tuæ impugnandæ doctrinæ, nec suæ promouendæ opinionis causa, sed veritatis propagandæ & iuuandæ posteritatis ad te scribat. Dixi tibi sententiam meam, quæ vnicuique libera esse debet, amicabilibus sane verbis, pacatissimisque animi affectibus. Qui etiam omni seposita mentis perturbatione, citra omnem inuidiam, & sermonis asperitatem, causam meam abs te pluribus oppugnatam argumentis, leniter humaniterq; defendi. Sed inuitus sane (ita me Deus amet) & præter animi voluntatem in hanc deueni disputationem. Inuitus, inquam, quod cum amicis haudquaquam certare soleam, quum vix tam leue, humanumque certamen vllum esse possit, quod aliquid vel læsionis, vel æmulationis non afferat. Atqui omnes, ni fallor, huiusce facti culpam in te reiicient, qui tuam illam Methodum legerunt, & hanc tuam Epistolam intuebuntur. Siquidem vbi animaduertent, quod non solum eo in libello & fidem nostram læseris, & scripta pluribus in locis impugnaueris: sed quod hac etiam in Epistola dum te ab illata mihi iniuria pluribus modis excusare niteris, tuam tamen opinionem tueris, nec tantillum quidem a priori dimoueris sententia, imo Epistola ipsa ad respondendum me prouocas, non vereor, quin illico iudicent tua tantum ipsius violentia me in certamen hoc esse adductum. Quanquam autem libelli illius amariusculis quibusdam argumentis mihi infensus iudicareris ab omnibus, id tamen nihil me ad scribendum in te mouebat, quod non defuturos sperarem, qui vel causam meam defendendam susciperent, vel de illata mihi iniuria (vt prudens tuus ille Pisanus) te admonerent. Sed longe aliter se habet Epistolæ tuæ argumentum, quippe quod Epistola quælibet responsum petere videatur. Inhumani enim atque illiberalis animi crimen esse putant probi ac synceri hominis, vbi quispiam acceptis literis non respondeat. Sed nescio profecto, an huiusce facti culpam in te reiicere debeam, an in illos fortasse quibus libellum videndū, examinandum ac emendandum commiseras, an vero in vtrosq; id erroris reiiciam.

Porro

Porro si veritatem fateri debeam, doleo sane plurimum, & tuæ, & meæ sortis euentum, quod tua tam male cesserit opinio, & cogar ego cum amico certare, ni velim inhumanus, illiberalis, indoctus, negligẽs, dignitatis honorisq; mei contemptor ab omnibus haberi. Sed quum, vt apprime doctus & eruditus, ita prudens ac pius à me habearis, nihil mihi verendum est, quominus hæc omnia amicabiliter suscipias, & certaminis nostri causam abs te ortam agnoscas. Quod vt facias rogo, atque etiam obsecro, ne nostris laboribus inuidentes, dissensionibus nostris latentur. Polliceor tibi, mi Maranta, non modo me nihil vnquam facturum, sed ne cogitaturum quidem, quod amicitiæ nostræ vinculum rescindere valeat. Sum enim tui amantissimus & honoris tui tuæq; famæ studiosissimus. Id quod multi docti viri, quorum hic consuetudine fruor, attestari possunt. Nam demonstrantibus illis, quæ tuo in libello aduersum me habes, suadentibusq;, vt acerbam aliquam in te ederem Apologiam, non solum eorum suasionibus morem gerere recusaui, & cum eis pro te pluribus disputaui argumentis, sed laborem illum tuum, & illis, & cæteris, quibuscunq; laudibus non minimis promouendum curaui. Ad te amandũ promouendumq; excitauit primum Lucæ Ghini præceptoris tui de tua singulari eruditione testimonium: deinde vero virtus tua ac doctrina, tuiq; vtiles in Medica materia labores, quibus pro virili futuram posteritatem iuuare niteris. Quamobrem audebo te hortari, vt maneas perpetuo in sententia. Tua illius Methodi lectione (vt antea fassus sum) mirum in modum sum delectatus, & ingenii tui acumen admiratus, quo fit, vt etiam longe magis me delectari posthac putem Commentariis tuis in Dioscoridem editis, quod maturiori iudicio maiori q; fortasse diligentia hæc esse edita putem. Vtinam tam essem doctrina & eloquentia præditus, vt tibi auxilii aliquid consilii ne hoc in negotio præstare possem, facerem quidem id ex animo, tanta tuæ iuuandæ doctrinæ est mihi voluntas. Sed cum ad hoc munus obeundum inidoneum me esse intelligam, & itineris distãtia hanc meam erga te impediat voluntatem, rogo atque etiam obsecro, vt animum hunc meum boni consulas. At quoniam eiusdem te esse in me voluntatis mihi certo persuadeo, cum sciam istic in toto Regno haberi montes, maria & valles, quinetiam viridaria, in quibus raræ ac vtiles virescunt plantæ, velim vt pro tua singulari humanitate, ea omnia, quæ nostra Commentaria augere illustrareq; posse censebis, ad me mittere non dedigneris. Quod te facturum omnino spero. Nam si tuam respexeris probitatem, & animi ingenuitatem liberalitatemq;, hæc omnia tibi facile persuadebunt, vt illico votis meis satisfacere studeas. Si deinde meum in re hac desiderium etiam considerabis, illico cognosces haberi fortasse neminem, qui me dignior sit, cui hæc largiri debeas. Nulli enim hæc concedere poteris, qui tui nominis laudes magis extollat, qui diligentius suis in libris collocet & appingat, quique hæc omnia maioribus præconiis tibi accepta referat, quam MATTHIOLVS. Tam honestã petitionem plurib. ab amico optimo exigere suasionibus operæpretium non est, ne videar quasi vel fucatis argumentis, vel mellisflua quadam verborum dulcedine, ea ab ipso extorquere velle, quæ tantum eius beneuolentia ac liberalitate consequi desidero. De cætero sat recte nos valemus, tametsi ingrauescente iam ætate, non desint quandoque senectutis incommoda. Sed hæc feremus forti animo. Vale. Pragæ.

ANDREAS DE BLAVVEN MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de multiplici auri potabilis parandi ratione.

SÆpius ego, Præstantissime Matthiole, sum admiratus plurimos ætatis nostræ summos & clarissimos Medicos, naturæque indagatores acerrimos: qui cum in materia medica cognoscenda, & explicanda plurimũ nauarint operæ & laboris, interea tamen aureæ illius aquæ, magni inprimis & nunquã satis laudati remedii, mentionẽ omnino nullam faciant, quam tamen adeo nobis commendarunt ex veteribus quidam; vt cæteris eam omnibus medicamentis facile prætulerint, quippe quæ vires, vt vt illæ langueant, restituantur in tantum, vt reiuuenescere vtentes, vigoremq; inde incredibilem facultatum omnium corporis recipere videantur. Eius rei causam, an in difficultatem eius aquæ parandæ, quod in conficiendo chymicos labores requirat, quos pauci sciunt, vel tanquam sordidos abhorrent, an in auaritiam & sumptuum parsimoniam referam, dubito. Complures certe esse scio, qui cum ipsi rem ita arduam, vel ignauia, vel mentis hebetudine non valuerint assequi, conatus in ea aliorum industriorum hominum summopere contemnant & eleuent. Quorum ego impudentem & insciam temeritatem deplorans, mihi ipsi gratulor, quod in huius Sereniß. Principis nostri seruitium adscitus sim, nimirum quod inde mihi tecũ, quem in secretioribus istis remediis parandis iudicio & vsu plurimum posse constat, de hisce & aliis familiariter conferendi & coram vberius differendi sit data occasio.

Ex notitia enim inter nos per triennium hoc indies conuersando quam familiarissime contracta, me non latet, te vtcunque scribendi studio & aliis curis occupatissimum, furtiuarum tamen horarum quicquid est, vt plurimum rarioribus hisce parandis medicinis tribuere, teque his adeo affici, vt laborum nihil propriis etiam manibus peragendum subterfugias. Alunt fouentque conatus nostros socii studiorum, itaque & ego tuo exemplo maiore diligentia in arcanam illam parandorum medicamentorum rationem incubui. Quæ autem de auro potabili diuturna inquisitione, varia lectione longaque experientia, nec sine magnis sumptibus comperi hactenus, ea libuit coram te hoc loco referre: non vt te docerem, quod ignorares, sed vt hoc modo aliquid elicerem, quo ipse eruditior redderer.

Porro nosti varias esse à diuersis excogitatas rationes, quibus in liquorem potabilem aurum reducere conati fuerẽ. Sunt enim, qui illud aquis, quas à vehementi corrosione fortes dicunt, in aquã resoluunt. Parantur istæ vulgo Chymicis ex Salis nitri vna parte & dupla Chalcanthi. Separatur his aurũ ab argento, ideoq; Separatrices aquas vocant: dissoluitur enim argentũ in aquã, aurum vero subsidet in fundo puluisculo nigro simile. Si quis priorib. addiderit quartã partem Salis Ammoniaci, paretq; vt prius, habebit aquã, quam Regiã Aurifabri & Chymici appellãt. Subsidet separãdo in hac argentũ calci simile, liquescit vero aurũ in aquã vere aurei fulgẽtis nitidiß. coloris. Sed ne quis hac vtatur, vnice cauendũ: viscera enim omnia exederet. Habet Phi-

Primus dissoluẽdi auri mod° per aquam fortem.

Aqua Regia.

Alius soluendi Auri modus.

lippus Vlstadius descriptionem auri potabilis, quod Ioannem de Toleto, & Hugonem, ambos Cardinales, in omnibus ferculis vsurpasse, & pro maximo thesauro habuisse dicit. Exuritur autem in aquæ, qua soluitur, compositionem, non tantum sal nitri, & Ammoniacum, sed & Mercurius sublimatus, quibus, cum summe sint corrosiua, nec veneno carentia, nullo pacto vtendum consulerem. Nec tãtum propterea, sed ne ventriculus auro obducatur, verendum. Inficit enim illa aqua omnia, quæ attingit, pro varietate rerum, quibus est commixta, auri si auro, nigro colore, si argento, vel Mercurio viuo, viridi si cupro, &c. Excogitauit ille quidem quicunque eius fuerit author, rationem non admodum ineptam, malignitatem eius admedi, qua scilicet aquam illam rodentem, iterum destillando ab auro soluto abstracturum se sperat, vt in fundo butyro simile remaneat aurum: sed spirituum aquæ fortis, salis præsertim Ammoniaci & Mercurii tanta est vis corrosiua & venenosa, vt frustra se quis ea a remanente auro separaturum speret: maxime vero ipsum argentum viuum, quod libentissime, & facilime cum Auro vnitur & remanet, sicut etiam vtcunque liquidum sit, & tactui cedat, solum in se aurum recipit, reliquis omnibus renitens. Aqua ego calida distallata potius materiam infundere, sæpiusq; abluere tentarem, qua proculdubio salsedo illa, & forte vis venenosa promptius auferretur. Alioqui huiusce creditæ medicinæ, cum tantis venenis præparatæ, vsum non temere tentandum, nec admittendum esse constat.

Aurum dissolui cranei humani sale.

Alios ego noui, modumque conficiendi habeo, qui ex priori parte cranei humani calcinata, ad Cristallinum, ac Diaphanum sal reducta, quod te quoque vidisse puto, se Aurum potabile conflare posse sperant, sed vtrum confecerint, nescio. Vtcunque vero res hæc se habeat, omnino vt sal ex craneo paretur, oportet. Cum autem Salium natiuorum copia nobis suppeditet, & æque ex aliis rebus omnibus combustis Sal confici possit, quid ipsos ad Cranei potissimum inquisitionem commouerit, miror. Recordor ego quidem Alberti de mineralibus dictum, vbi asserit magnam inesse virtutem mineralem capillis humanis, illis præsertim qui de capite abscinduntur, suoq; tempore visum, & inuentum esse Craneum hominis, quod inter dentes sutura superioris partes multas aurei pulueris habuerit admixtas.

Humanorũ capillorum ad ductilia reddenda metalla magna vis.

Scio quoque Gebrum (qui solus fere, ex ipsius naturæ principiis Chymiam tradidit, quemq; ob hoc artis illius studiosi tanquam Aristarchum suum admirantur.) oleum quoddam, ex capillis humanis pro inceratione, vt loquuntur, seu præparatione ad faciliorem liquefactionem metallorum, mire commendare. Sed detur ipsos aliquid eo efficere; tamen ratio hæc præparandi valde semota & longinqua videtur, cum alia multa reperiantur, quæ per se idipsum præstant, ad quod craneum vix multo tempore perduci poterit. Idque eo magis, quod sal istud conficiendo, vt experti sunt qui illud parare tentarunt, craneum dum eximitur tetro suo, & maxime fœtenti odore (vt comburendo ossa pleraque solent) grauiter nares feriat, omnemq; ambientem inficiat aerem.

Auri potabilis simplicissima conficiendi ratio.

Habeo porro Argentinensis cuiusdam Medici rationem conficiendi Aurum potabile, ex solo Auro, absque vlla re alia addita præter ignis vim, quem lege artis Chymicæ, Aurum per Stybium expurgatũ, & in tenuissimas laminas redactum, ac vasculis ad hoc idoneis, libere, ne sese vsquam laminæ contingant appensum, dum exuritur & calcinatur, in fornace ad hoc debite parata per medium annum quam feruentissimum sustinere oportet, quousque tandem laminæ illæ Aureæ illinc exemptæ, libero & frigidiori exponantur aeri, & oleosus quidam humor inde defluat & resoluatur rubei coloris, sapore subdulci. Eliciebat autem ille ex libra vna auri ad vncias duas olei. Sin vero, quod igne fortassis non vndiq; pariter fuerit aurum exustum, minus prompte liquor ille defluat, spiritum vini rectificatum aliquoties infundere solebat, idque tam diu adeoque sæpe reiterare, donec omnis ille color fulgens extraheretur, aurique puluere subalbo in fundo relicto nihil porro coloris auri spiritus ille, vini inde reciperet. Quam subtilissime vero hosce spiritus, vel quintam essentiam rectificabis, si eam in cucurbita vitrea sub alembico, præposito recipiente, in gelidissimam, vel niue refrigeratam fontis aquam impones, ipsum capellũ panno lineo in aqua calidiore imbuto vndique teges. Per ἀντιπερίστασιν enim partes illæ tenuiores & subtiliores sursum feruntur, aqueis in fundo relictis. Hoc, inquam, vinum auro, vt dixi, calcinato infusum, & per alembicum denuo destillatum, in fundo post se relinquit eundem illum subrubeum liquorem, aurum scilicet potabile: quo se & alios ad multos annos saluum & incolumem conseruasse Medicus ille dicitur. Solebat ille, perpurgato prius corpore, raso & calefacto vertici capitis, drachmam vnam eius affundere, ac tantumdem in maluatico bibendum exhibere. Neq; vero hæc eius præparandi ratio, adeo absona videtur, cum & experientia confirmet, & Geber Chymicorũ Princeps libro tertio capite sexagesimo tertio asserat: Metallica corpora omnia vere calcinata solui per reiterationem calcinationis, rationem subiungens, quod omnia calcinata ad naturam salium, vel aluminum accedant. Hunc auri potabilis conficiendi modum maxime probauit Generosus & Magnificus Comes Iulius ab Hardeck, &c. Serenissimi Principis nostri Mareschalcus, Mœcenas mihi summus, qui sumptibus faciendis, & sedulo studio secretiora illa, igne parata remedia inquirendi, nemini cedit, cum præ aliis modis hic sibi placeret, maioremque spem faceret, & securius eo vtendi & magis conferendi humanæ saluti, quod liquor ille aureus absque alio (vt alii solent) corrosiuo addito pararetur. Itaq; laborẽ suscipi curauit, eoque ad viginti Septimanas progressus: ad ducentas vlnas maiores, quaternos cubitos capientes, lignorum insumpsit.

Sed fato nescio quo contigit, vt artifex operis vita excedens, opus reliquerit imperfectum. Quod licet in primis, tãquam destructum, & inabsolutum opus, Magnificus Comes negligeret, elapsis tamen aliquot diebus videndi eius desiderio allectus, vasculis exemptis, inuenit ferramenta quædam, pro sustinenda fornace parata, aureis maculis passim conspersa, quæ vtraque ipsorum facie, etsi latum digitum crassitudine excederent, apparebant, atque adeo guttas illas laminis decidentes ferrum totum penetrasse videre licebat. Sicut ad hunc vsque diem videre est ferramenta ista ob hoc, à Magnifico Comite asseruata. Vnde proculdubio facile credendum, cum guttulæ istæ calore decidentes partium tenuitate, ferrum penetrarint, in humano corpore longe facilius, ad omnia vasa deferri posse. Sed lignorum penuria, & laboris diuturnitas hactenus, quo minus denuo pararetur, obstitit. Vidimus vterque nostrum simul & gustauimus aquam illam, Serenissimi Principis nostri iussu, nobis & Doctori Gallo præclaræ memoriæ, pro auro potabili ostensam, quæ a [illegible]tibus Curtinis celsitudini suæ dono missa erat. Referebat illa quidem diaphano suo & fulgente colore, vt si quid aliud, purissimum aurum, quod visu iucundissimum erat: ex sapore vero nihil præter spiritum vini, ex quo & ipsimet artifices se confecisse fatentur, deprehendimus. Sed (quod dolendum) effectus in morbis illis, quibus periculum eius à nobis fiebat, autorum promissis non adeo respondebat.

Aquæ aureæ ex vino variæ paratæ.

Sunt similes aurearum aquarum ex vino parandi rationes infinitæ in voluminibus Raymundi Lullii, quæ edita partim, partim conscripta cir-

cum-

transferuntur, sed aliis alię plus temporis & laboris requirunt. Ego quoque similis aqua ex vino & auro conficiendi rationem per me & alios expertam habeo, sed magni est ac diuturni laboris partes illas subtiliores vini ab aqueis, & terrestribus recte abstrahere & separare: quod elementorum separationem Chymici dicunt. Habet enim omne vinum in se terreum, & siccum aliquid, quod destillatione nobis separatum, adeo tetrum, horrendum & grauiter olentem fœtorem exhibebat, vt non tantum vascula quibus continebatur, sed & ipsas cistas imo & conclauia adeo inficeret, vt Asam fœtidam quis accensam deierasset. Vtcunque tamen, & hę, & passim alię sint inuentę & vsu probatę, plures vię, & rationes aurum in aquam potabilem redigendi, experientia tamen, & ratione firma constat nihil in rerum natura inueniri quod tam aurum, quam reliqua metalla promptius in aquam vertat & soleat, ipsumque sponte siccum quum sit, facilius fluat, quam salia mineralia. Neque enim vnquam vinum per se, aut ipsius spiritus (nisi per salia aurum forte sit preparatum) vtcunq, aliquid ex auro coloris recipiat, omnem eius substantiam in aquam conuertet, nisi vel ipsum vinum diuturno igne acrimoniam summam & salsedinem acquirat, vel ipsius fex terrestris & fœtida, de qua superius dictum, diuturna calcinatione (quam Raymundus abunde docet) dealbata & exusta in salis naturam conuertatur. Omnes itaque hactenus à me dictę preparandi rationes in hoc conueniunt, quod aurum, aut per ipsa salia soluatur, aut per talia, quę ignis vi diu exusta, salis aliquid (vt solent omnia combusta) acquirant, quo in ipsa metalla agant. Quod & perspicue testatur Geber, capite 22. libro 1. dicens. OMNE QVOD SOLVITVR NECESSE EST SALIS AVT ALVMINIS, VEL EORVM CONSIMILIVM NATVRAM HABERE: NEQVE INVENIVNTVR ALIA SOLVI PRÆTER ILLA. IGITVR QVÆCVNQVE SOLVVNTVR NECESSE EST PER ILLORVM NATVRAM SOLVI. id est, in aquam redigi. Quoniam autem maior salium horum mineralium pars, & presertim ex ipsis parata aqua, sapore & odore fœtidissima sint, horribiles & arrosiuę atque humanę naturę abominabiles, ideo plerique isti hactenus plurimum omnium sapere visi sunt, optimeque se rem confecisse putarunt, qui illud ita pararent, vt minimum in se corrosionis haberet, ac quam tutissime intra corpus exhiberi posset. Hęc & ipse mecum animo, quam diligentissime reputans, in eam tandem deueni sententiam, cum experientia doceat SALIS COMMVNIS vsum humano generi, non modo, non noxium, sed pergratum, ac adeo necessarium esse vt neque sine ipso aliquis nobis cibus arrideat, & si quis diutius eo abstineat, in morbos ex putredine facile incidat, sicut & carnes, & reliqua edulia humidiora pleraque, nisi ipso conseruentur putredini, quam maxime, sunt idonea: cum inquam, ita se hęc habeant, in spem veni Sale illo communi fœlicius fortassis & ęque facile, ac aliis Salibus in aquam aurum redigi posse, atque adeo rem, cuius inuestigandę semper auidissimus fui, varie per me & alios, quorum ad hoc opera vtebar, tentanti, ac aliquot annis inaniter, & frustra quęrenti, tandem se via obtulit, qua res satis fœliciter successit. Cum enim in valle mea Blauia, vbi prędia mea & officinas, quibus ferrum coquitur laminaque cuduntur, & inter reliqua, ad hoc laboratorium (vt Chymici vocant) extructum habeo, quod locus, in montib. (quos Sudetas Ptolomeus nuncupat) situs, ob syluarum & carbonum copiam, simul & vitrorum, ac fictilium coemendi faciliorem occasionem, ad hoc parandum maxime idoneus esset, illa laborarem: tum primo quidem, sed interea sepius & hic Pragę, dum hac mea apud Serenissimum Principem nostrum conditione fungor, aliquoties ex SALE communi, quo condiendis cibis vtimur, aquam vel oleum potius quoddam pinguiusculum & graue confeci, in quo aurea lamina, vel eius puluis, quem calcem dicunt, per Stybium prius lege artis purgatus, trium dierum spatio, sensim, & paulatim liquescit & in aquam conuertitur: adeoque subtile ac tenuium partium euadit, vt etiam per alembicum facili igni ferri possit. Sapor illi, teipso teste, qui illam degustasti, Limonum succo, non admodum dißimilis, nisi quod dum nuper est parata paulo plus acerbi sapiat. Vsus sane sum eo sepius fœlicissimo, Diis gratia, successu, in morbis diuturnis, putridis, & variis obstructionibus. Quia absque hoc quod nimium sit acre, vel vrat, summe est penetratiuum. Quare Apoplexię, Paralysi, tam linguę, quam reliquarum partium, Spasmo, retentionibus menstruorum & vrinę, calculo, quem mirabiliter comminuit, icteritię & principio hydropis, aperiendo, restaurando appetitum, ventriculum roborando, vomitum cohibendo, optime medetur & confert. Exhibens in febribus nunquam adauctos calores sensi, sed potius remisisse, vt plurimum obseruaui, mixtum vino granatorum & aqua rosarum, syncopę, tremori cordis & melancholicis mire subuenit. Medetur venenis omnibus, presertim vero Mercurio infectis. Doloribus iuncturarum ex morbo Gallico curatis, per vnctionem Mercurii exhibitum, & inunctum subuenit. Gargarisatum cum aqua rosarum, vlcera putrida, & sordida faucium, & colli ex morbo Gallico, etiam vbi calores adiuncti fuerint, egregie curat. Plura Medicus, cum ratione illud sępius exhibens inueniet. Rationem eius conficiendi subiungam, non vt Mineruam doceam, cum (si per negotia occasio daretur) in his te longe fœlicius versaturum sciam, sed vt hoc ipsum, ob quod hęc scribere cœpi, facilius à te obtineam: nempe vt si cuius momenti in vsu Medico, illa fore videbuntur, solido & exacto tuo iudicio confirmes, meliora addas, diligenti & aßidua rerum Medicarũ inquisitione, in quam fœlicißime hactenus, totus incumbis, dum quod optabam assequi minus mihi perfecte contigerit, omnes vires & neruos mecum eo intendas, scriptisque tuis, quod magni apud plurimos sint ponderis, aliorum etiam animos eo allicere contendas, vt suam quisq, huic adeo priscis decantatę Medicinę inquirendę, & denuo in medium afferendę, operam pro virili nauet: ne ita summum hoc remedium, quo iam diu sumus destituti, in contemptum abeat, & nomine saltem sit nobis cognitum. Requiruntur vero ad opus hoc perficiendum, exceptis vase & fornace, tria potißimum Aurum, Sal cõmune & paucißima quantitas aceti stillatitii. Aurum, antequã operi adhibeatur, ab aliis metallis impuris, quę secũ commixta habet, exactißime purgandũ est & separandũ. Quod egregie prestat Antimoniũ, si simul liquefiet, vel fluxerint, ita tamen, vt pondus Stybii longe & decuplũ vsq, Aurum excedat. Quicquid enim argenti, vel alterius impuri metalli, Auro admixtum fuerit, id omne in se recipit Stybiũ, soloq, Auro in fundo vasis pyramidalis, ad hoc ab aurifabris, & fusorib. parati, residuo: q, vase exemptum seorsim in cuspide, quem Regẽ illi vocãt, exacte mundũ reperitur. Acetum quoq, vt ad opus magis sit idoneũ hoc modo distillandum. Accipiantur aceti vini acerrimi libre duę, salis communis, illius maxime quod ex Hala Hermundurorum ad Salã fluuiũ ad nos defertur, huic operi prę cęteris idoneum, Libra vna. Mixta per Alembicum in balneo Marię distillentur, quo prę ter aquã nihil stillabit. Contrarium namq, accidit aceto, ac vino. Sicut enim vinum distillantib. spiritus il-

Omne vini d[illegible] soluendi auri salib. consist[illegible]

Ratio dissol[illegible] di aurum p[illegible] leum Salis com[illegible] munis.

Auri potabilis o[illegible] leo salis parati facultates.

Auri prœparandi modus.

Acetum ad hunc vsum quo pacto distillandum.

& sub-

li subtiliores leui igne primi ascendunt & effluunt, aqua vero deinde sequitur: ita è contra acetum parciore igne & in principio aquam dimittit, ipsum vero tandem multo maiorem requirit ignem quo sursum feratur. Separata autem, modo quo dixi, omnia aqua, reliquum aceti per cineres destillandum est igne fortiori. Sed tamen neque illud totum, ad finem vsque abstrahendum: turbidum enim redditur, & adustionem redolet. Verum quam primum tertia, aut media pars excepta fuerint, vrgendo cessandum, & reliquiæ abiiciendæ. Demum salis, vt dixi, Halensis libram vnam paucissimo aceto infundens, semper agitando, id vase fictili bene obturato, in loco calido repositum lente exiccetur, atq; hoc tertio, aut quarto iteretur. Porro ad quamlibet libram Salis communis, misce huius acidi salis vnciam vnam atque alteram. Sicque destillationi sal præparatum habebis. Fornax fit similis illis, quibus aquas, quas fortes dicunt, elicimus: in qua vndique cucurbitam ignis ambiat. Ego tamen semper posteriori parti fornacis alteram adiunxi altiorem, quam, quod vigiliis, & labori carbonum imponendi parcat, inepte pigrum Henricum artifices nominant. Ex vasis maxime idonea est cucurbita, quæ Chymicis, quod ventre sit amplo, collo oblongo, & angustiore contorta, Retorta dicitur: quam vndique limo munire oportet, vt ignis vim facilius sustineat. Simile fere est vitrum excipiendo præponendum, sed amplissimum, quod duas in se habeat libras aquæ distillatæ. Fictilis retortæ media pars sale, vt dixi, præparato impleatur. Mox eidem, vt fieri solet, fornaci transuersim imposito, altera continens aquam exterius opponatur. Ignis primis quatuor horis sit valde leuis, deinde paulatim augeatur, donec fumi, vel nubeculæ albæ fluctibus similes in cucurbitam ex Retorta rostro intrare videantur. Quod si fiet, simili modo ignis regatur, quam diu illas videre licebit; quod plerunque, per sex horas durare solet. Deinde paulatim spiritus vrgeto, ignē magis, atq; magis augendo, quousque retorta penitius candescat, atque sic ignis per triduum, aut quo diutius eo melius conseruetur, non habita ratione, quod nec gutta, nec visibiles aliis spiritus sursum ferantur. Licet enim nulli conspiciantur, videbitur tamen in fundo aquæ & parietibus vitri indies aliquid pulueris albi ceu cretæ adhærere. Quem ego cum, vt eo plus terræ istius albæ colligerem, per sesquialterum mensem simili igne vrgerem, indies apponi, atq; augeri obseruaui: atq;, quod mirandum, singulis diebus per horas incerta tamen, mediam partem, adeo gratus, adeoque fragans odor, non in ipso tantum conclaui, vbi parabatur opus, sed & à longe, imo per integram aliquando domum percipiebatur, qui nec optimo etiam Moscho gratia cedebat, quod ipse cum aliis Magnificis Dominis, quos, vt scis, huius testes habeo, non sine magna admiratione sæpius deprehendi. Est autem terra ista adeo dulcis, vt si quis bene eam degustarit, dulcedinem, nec vino, nec alio liquore aliquot horis ex ore abluere possit. Credebam ego nonnunquam terram hanc esse alterum fumum, siue vaporem eorum, quos in igne genitos ad compositionem elixiris & dulcorationem liquoris soluētis, &c. sæpius Geber Chymistarū Princeps requirit. Facta priore hac destillatione, ex recipiente vitro omnia sunt eximenda, atq; partes inter se confusæ, mixtæ aquæ scilicet, aceti, olei, salis, & terræ istius dulcis ab inuicem exactissime separandæ. Quod ita fiet. Ponantur illa in cucurbita imposito capello in Balneum Mariæ, seu Cacabum feruente aqua plenum & lentissimo igne effluet aqua paulatim, donec tota emanarit. Terra vero ista alba, quam Cretam referre dicebam, in cucurbita interea dum aqua separatur, paulatim concrescet in lapillos oblongos, partim obnatantes, partim neque vitri parietibus adhærentes, diaphanos, dulcissimos, ignis patientes: liquescunt enim neque igne euaporant, qui tum paruulo ligneo & foraminibus pleno cochleari, quali pro despumandis carnibus coci vtuntur, b- in d e, aut quoties concreti apparebunt, eximendi sunt & custodiendi. Pro maximo enim secreto quibusdam ad conficiendum elixir expetuntur. Similique ratione pergendum, donec aqua omnis simul, & acetum per alembicum emanarit, quod gustu facile est deprehensu. Remanebit autem in fundo oleum salis limpidissimū, ex albo virescens, quod à facibus, quas paucas in fundo admixtas habet, in vasculum ex purissimo vitro Veneto paratum diffunde. Si quam purissimum id esse, quis exoptet, poterit in Balneo Mariæ denuo destillando, quod adhuc secum aquæ habet, separare. Hoc, inquam, est Oleum salis, saporis, vt prius dicebam, tuque ipse gustasti, Limonum, cui si laminas auri purificati imposueris, in cineribus calidis triduo sensim illud liquescet, & paulatim omne in aquam conuertetur, coloris vere aurei, quæ tutissime intra corpus à quouis assumi possit. Si quis facilius, & citius aurum illo dissolui expetat, addat sali, quod à principio Retortæ diximus imponendum, aliquid salis nitri: Soluetur enim facillime, sapore manente eodem. Interea vero de ignis regimine sit plurimum sollicitus, leuis enim error totum opus destrueret. Sed cum, vt prius dixi, aqua hæc auri dum recens est, & nuper parata, aliquid quamuis id vix perceptibile, acerbi sapiat, mihi si illa iterum paranda esset, plane statuissem facere periculum, an cristallinis istis, quos dixi, lapillis adeo dulcibus aliquid illi gratiæ addi posset. Quod facile, cum ex eodem vtraq; sint parata sale, futurum sperarem. Sin minus succederet, extracto tamen Sacchato, cuius aliquoties inter nos mentio facta est, id facile præstari posset. Illud enim à facibus suis, quas habet plurimas, tenaces, pici nigræ non dissimiles, grauiterque olentes, adeo vt pauci Sacchoro tales adesse crederent, probe expurgatum, longe redditur subtilius: dulcedinem autem pauca licet quantitate mixtum, aliis addit lōge maiorem, quam commune Saccharum. Præterea colore aureo, quæcunq; per se limpida sunt & aquea, tingit. Scio plena vasa vini sublimati hoc ipso mixta ac dulcorata pro aqua vitæ, bono lucro diuendita & distracta. Habet enim præter alia in se hoc à plurimis desideratum, quod cuicunque liquori mistum, facile eo dissoluitur, & omnibus partibus exacte miscetur, neq; vnquam subsidet: quod in paradis aquis illis ex spiritu vini, aquas vitæ vocant, plurimis hactenus defuit. Ideoq; varii variæ illis gratiā conciliare conati sunt, alii enim vuis passis id efficere sperarunt, alii vasi recipienti Iuleb infundere, cui spiritus ille vini distillans misceant, sed quam fœlici successu ista tentarint, ipsi viderint. Verum huiusce cum experientiam ego sæpius fecerim, atq; ad hanc rem plurimum conferre sciam, ne quid meorum te lateat, rationem ipsius conficiendi subiungam. Perficitur vero quicquid ad hoc requiritur potissimum, aceto distillato. Namque si Sacchato parum aceti infundatur, in calidis cineribus, paucis diebus repositū, totum liquescere & dissolui videbitur, cui si vinum addes sublimatum, breui partes illæ puriores à fecibus adeo separantur, vt ab illis facile diffundi possint, rubeumq; assumit colorem. Quod si quis solidiorem ipsius consistentiam exoptet, in Cucurbita cineribus tepidis imposita lente destillando, id facile impetrabit, sed vitrum vbi Saccharum eximere voles frangi oportet. Hac ratione præparatum Saccharum, si miscueris auro nostro potabili, non dubito, quin dulcius id & gratius gustui, contemperata eius acerbitate, effeceris. Iam si non substantiā auri dissolutā desideras, sed potius eius tincturā, quam laudibus psequitur in sua Chirurgia Theophrastus Paracelsus, opinor, te, si periculū feceris, non ita magno labore

ex no-

Marginal notes: Sal quo pacto præparandum. — Fornax qualis esse debeat. — Vasa qualia requirantur. — Separatio illorū quæ extiterunt ex proxima salis destillatione. — Austeri Auri potabilis sapor quo pacto corrigendus. — Saccharum qua ratione se ipso multo dulci' efficiat. — Sacchari præparatio. — Tinctura auri.

Line numbers: 10, 20, 30, 40, 50, 60

ex vestra illa aqua elicere eam posse. Modum enim ibidem ipse tradidit, cum inquit: salsedine à resoluto, per aquam dulcem diligēter abluta, tincturam auri, spiritu vini, excipi, & deinde ab eodem separari debere. Porro nunc maxime inquirendum videtur, inq; eo cardine totum versatur negotium. Vtrum aliqua harum, quæ hactenus pluribus pro Auro potabili diuerse paratæ sunt aureæ aquæ, verum illud Aurum potabile sit antiquorum, aut recte illius loco exhiberi possit. Quamuis autem de hac per multos annos abstrusa Medicina, ipsismet autoribus, adeo eam cœlantibus, ægre quid solidi, ac certi nobis statui possit; tamen quantum ex lectione plurimorum, de hac re autorum, priuato studio, labore & sumptibus percipere licuit, apparet plerosque autores Chymicos, vbi de lapide suo philosophorum, vel elixir dicto, loquuntur, constanter & vnanimiter asserere quod illa ipsa Medicina non tantum, si super metalla, quæ (quod auri perfectionem & durandi vim non habeant) imperfecta vocant, proiiciatur, statim illa redigat in auri perfectam & incorruptibilem substantiam, sed etiam in liquida forma sumpta (vbi tum Aurum potabile dicunt) morbos omnes arceat, iuuenilem & prosperam valetudinem ad multos annos conseruet, Adeoque vnam & eandem esse ego rem Chymicis video Elixir & aurum potabile nulloq; penitus differre, nisi ipso fere vsu, nimirum quod alterum solidum & paulo fixius in metalla liquefacta proiectum; illa perficiat, Alterum vero Elixir vitæ Raymundo dictum in aquam potui commodam resolutum, iuuentutem conseruet, & vires restauret. Experientia autem certa mihi & aliis constat, neq; quisquam hæc recte tractans inficias ire poterit, quin pleraque dictarum aquarum mutando argentum in aurum, aliquid, idque satis conferant & faciant. Verum ad vberiorem perfectionem, quam Chymici promittunt, eas adhuc non redactas vidi. Licet enim metalla mutent, tamen hoc ipso, pauco lucro suos sumptus & labores repēdunt, ac superant. Quod aliquid perfectionis illis adhuc deesse omnino arguit. Ad alterum quod attinet, morbos scilicet arcendos, & prosperam valetudinem conseruandam, visæ quidem sæpius, vt dixi, aquæ similes debita adhibita ratione vsurpatæ plurimum profuisse, sed qui omnes promiscue morbos istis curarit, dētes elapsos, & vngues restituerit, hactenus vidi neminem. Quod (nisi, vt vereor, encomiis eius Chymistæ in hoc, vt in plerisque solent, nimium indulgeant) similiter aliquid ad perfectionem illorum adhuc desiderari ostendit. Vnde equidem quis non immerito antiquorum esse verum & perfectum Aurum potabile dubitabit. Minime tamē ideo vsum ipsius omnino abiiciendum censeo. Cum enim auri puluis Auicennæ & reliquis Medicis ad affectus cordis & alios morbos adeo commendetur, & Arnoldus auri infusionem, & eius candentis extinctionem in vino tantopere laudet, proculdubio longe plus præstabit, si in partes adeo subtiles & penetrantes omnes venas redigatur, idque maxime si absque rosione effecerit. Est altera veri Auri potabilis nota minime negligenda, quod etsi imperfectis metallis mixtum ea perficiat, ex se tamen ipso Aurum reduci nunquam posse debeat, quod in aliis aquis, quæ colore aureo inficiunt (qualis erat, de qua supra dixi, quam in ædibus clarissimi Doctoris Galli præclaræ memoriæ croceo colore tingere videbamus) facile factu est. Affusa enim aqua fontana, cui Tartari parum alii miscent, eaq; paulatim rursus exhalante, in fundo auri puluis residere debet. Quod tamen, si recte paretur, aut per Alembicum ascenderit, minime euenit. Hæc ad te clarissime Matthiole, vt dixi, non docendi nomine scribuntur, nec vt aliis, quorum forte aliud est de his iudicium, illa præferam. Quamuis, nec hæc naturæ secreta, quæ ad Medicum vsum plurimum conferre possunt, aliisque altius illa inquirendi occasionem præbent, aspernanda, & abiicienda arbitror. Vnice enim detestandi videntur Zoili isti, qui viros bonos, cum, vt vitæ vsuique mortalium consulant, plurimum diligentiæ, curæ, laboris & sumptuum in perquirendis hisce naturæ secretioribus Medicinis conferant, nec forte semper omni ex parte ad vota res succedat, inuide eos ridēdi, mordendi, ac carpendi finem nullum faciunt, neque tamen ipsi interea meliora in locum restituunt. Sed quum hoc nostro infœlici seculo, clarissimorum etiam virorum conatus & labores fœlicissimi, horum morsus non effugiant, quid mirum hæc vbi ad vota, non adeo facile perfici possint, ab illis (vt ignota plerique carpunt) reprehendi, calumniisq; dilacerari? Alterum est hominum genus inuidum, & inutile terræ pondus, his non minus reprehensione dignum, qui ingenio licet laboreque suo & industria aliquid operæpretii efficiant, partim tamen ambitione adducti, vt habeant quo præ cæteris excellant: partim auaritia, vt lucrum faciant, aliquando etiam per ignorantiam veterum scriptorum, quasi non eadem, aut meliora multo veteribus sint prodita, pro secreto & quasi mysterio in priuatum sibi thesaurum possident & celant, neque in publicum vsum proferunt. Medium autem tenuere beati. Tu igitur Præstantissime Matthiole merito beatissimus, Tu omnium obseruatione, fauore & beneuolentia dignissimus. Tantum enim abest te aliorum in Chymicis inquirendis sudores naso suspendere, improbare, vel calumniari, vt ipse quoque domi tuæ fornaces extructas habeas, quibus te, vbi otium datur, sedulo oblectas, illisque tantum profeceris, vt à te paratæ aquæ, quas à restaurando vitali spiritu, Aquas vitæ vocant, tam in Serenissimi Principis nostri, quam aliorum Magnatum Bohemorum manibus in dies versentur, & summi remedii loco merito habeantur. De fidelitate vero tua inuenta ad publicum vsum diuulgandi, non est quod dicam, cum scripta tua clarissima abunde testentur, tibi, plenus rimarum cum sis (vt cum Terentio loquar) vndique illa diffluere. Nihil enim tam egregium, tam secretum, tam rarum tecum delitescere, quod ad rei Medicæ cognitionem augendam faciens a te cœlatum sit, certo affirmare ausim. Argumento inter reliqua est Stibii calcinati vsus, quem dum alii pro maximo secreto occultare studebant, tu primus, quod sciam, literis propalasti. Merito igitur præclarissime Matthiole, quæ mecum de aqua hac aurea cognita & concepta habebam, ad te scribere videor, in certam spem veniens, te, si quid huius ad rem Medicam, eiusue cognitionem augendā facere sperabis, id exacto tuo & acri iudicio confirmaturum, rerum vsu, quo polles, per hæc ad altiora veniendi, viam monstraturum, & si qua tibi de auro potabili conficiendo sunt alia hisce meliora, mihi & vsui publico fideliter communicaturum. Quod vt candide, ingenue, ac liberaliter facias, pro familiaritate nostra minime dubito, & per illum, quo te prosequor, amorem, ac publicæ Rei Medicæ vtilitatem oro & obtestor,

Vale. Pragæ.

Lapis philosophorum.

Elixir, & Aurum potabile idem.

In Chymistas.

Auri pulvis Auicennæ.

Stibium calcinatum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Andreæ de Blavv Medico, S.P.D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

Etsi & sermonis spurcitie & affectata caligine obtenebrarunt scripta sua Magistri Chymici, reperiuntur tamen ingeniosi homines hoc seculo, qui ex illis ipsis obscuris libris, non tantum veterum autorum sententiam colligant, verumetiam opera mirifica, cum ad metallorum perfectionem, tum ad hominis sanitatem, vel conseruandam, vel instaurandam pertinentia, per ignem efficiant. Quippe quemadmodum Magnes ferrum solum attrahit, argentum viuum solum aurum admittit, cætera metalla respuit omnia: sic eiusmodi ingenia ad veri scientiam nata, mirum quibus occasionibus, quibus è libris, quibus ab experimentis, vtilem & veram doctrinam extrahant, falsam respuant: cum interea alii noctes diesque laborantes nihil discant, nihil inueniant. Cæterum in primis admirabile mihi tuum ingenium videtur, Vir Clarissime, qui ista in ætate, adhuc iuuenili, præter absolutam artium omnium cæterarum, Medicæq; præcipue cognitionem in Chymica arte tantum profeceris, vt non solum antiquos Philosophos obscuriss. intelligas, sed etiã experiẽtia & vsu confirmatus, idoneus videaris, qui hoc seculũ tam artẽ præstantẽ, speculationis Philosophicæ partẽ fere nobiliss. scriptis edoceas. Ita enim æstimo ex scripto eruditiss. tuo, q proxime mihi tuo nomine oblatũ, cõtinebat insignia quędã præcepta de ratione auri potabilis præparandi. Id ego cum auidissime aliquoties perlegissem, dignum iudicaui, quod meo Epistolarum operi insereretur. Peto autem magnopere abs te, ne id factum a me ægre feras. Decet enim te, cum possis, publice tuo ingenio prodesse multis. Cæterum quod ad rationem auri potabilis conficiendi attinet, nihil habeo, quod aut contradicam, aut te dicã splendidius: omnia enim vti lucide, ita & verissime explicasti. In primis autem illud plenum est ingenii & acuminis, quod omnes dissoluendi auri modos ad Salia mineralia redegisti. Itaque omnino tecum sentio, quod qui cranei humani anteriore parte ad hanc rem vtuntur, eos proculdubio id in Sal prius redigere. Nam & ego memini aliquando me ex duobus craneis humanis Sal destillasse. Sic de cæteris cogitandum, seu herbæ sint, seu metalla, prius ea ad Salis naturam per ignem esse conuertenda, antequam ad hunc effectum adhibeantur. De facultatibus autem auri potabilis, dubium non est, quin eæ sint maximæ, cuiusmodi à te eruditissime recensentur. Ausim dicere, neminem Medicum absolutum esse posse, imo ne mediocrem quidem, qui in hac nobilissima destillandi scientia non sit exercitatus: id cum alibi, tum in primis in Chronicis morbis est animaduertere, vbi tota massa sanguinea in vniuerso venarum ambitu corrupta est, & referta multorum morborum seminariis: hi, inquam, morbi citra metallica deuinci vix possunt. Ea enim sola vi ignis ita attenuantur, eamq; penetrandi vim acquirunt, vt habitum totius hominis facile permeent: cum interea cæteræ plantæ eousque ignem non sustineant. Ac qui eiusmodi morbos citra scientiam res metallicas tractandi aggrediuntur, ii plerunque re infecta cum magno dedecore & suo, & artis Medicæ desistunt. Nec desunt exempla magnorum Medicorum, qui remediis Chymicis magnos effectus in curandis ægris ediderunt. Vt reliquos taceam, Montanus certe nostra ætate celeberrimus Medicus tantum tribuit distillationibus, vt non solum iis ad ægros curandos vsus sit, sed etiam libros multos de illis composuerit: qui quidem libri adhuc latent alicubi, prodituri aliquando in publicum, si tantum bonum fata hominibus non amplius inuidebunt. Interea te hortor, vt tu in eo genere iuues studia discentium. Nec vero patiaris te dimoueri calumniis leuissimorum hominum ab exercenda arte tam nobili. Valeant illi: habebis & tu, qui opus laudent, ingenium mirentur, laborem remunerentur. Multorum millium loco tibi sit Serenissimus Archidux, qui te cum ob alias excellentissimas dotes tuas, tum vero ob Chymicæ artis peritiam (qua quidem quamplurimos, difficillimos casus curare te indies experimur) amplo stipendio in aulam adscitum conduxit. Nec desunt alii proceres regni huius, qui te amant & suspiciunt: quorum fauore fretus facile est contemnere stoliditatem & malitiam eorum, qui Chymicæ arti detrahunt. Hæc paucis ad tuum scriptum libuit respondere. Non enim pluribus poteram, & occupatus rebus aliis, & impeditus valetudine, qua in hac ingrauescente iam ætate non semper æque commoda vtor. Vale.

Sal ex osse humani capitis.

Montan⁹ libros cõposuit de destillationibus, & eis fœlicissime vsus est.

10 20 30 40 50

PETRI

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER QVINTVS.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Antonio Cortuso Patritio Patauino S. P. D.

Expenduntur plantæ quædam non vulgares.

IVcundissimæ mihi fuerunt literæ tuæ, Idque ipsum sane multis de causis. Primum quod tuæ, id est, viri optimi atque doctissimi, deinde, quod elegantissimis numeris nostro Italico idiomate contextæ sint. Præterea quod mirificam quandam tuæ erga me voluntatis significationem habeant. Postremo quod lucri vtilitatisque plurimum, præter omnem expectationem, & mihi, & Reipublicæ attulerint. Nam non modo ex iis te amicum singularem mihi esse intelligo, quem incredibili amore ac beneuolentia (quæ tua est humanitas) me prosequi animaduerto, sed quod à te, tua tantum liberalitate & propria animi ingenuitate plerasque raras sim consequutus plantas, quas antehac à nemine consequi licuit. His cum certo sciam decoris plurimum nostris Commentariis in Dioscoridem esse accessurum, non dubito etiam quin rei herbariæ studiosi te plurimum sint collaudaturi, vbi viderint hæc omnia me tibi accepta referre. Hoc itaque nomine ago tibi gratias ingentes. Atqui si mihi optata Deus concesserit, efficiam profecto, vt ne te pœniteat hæc in me contulisse: sin autem (vt humana sunt) mea spes me forte frustrata fuerit, tu tamen virtutis tuæ & officii fructum tecum auferes. Optarem quidem hanc tuam erga me animi propensionẽ simili aliquo munere me posse compensare. Sed quum nihil sit ad manus, quo te dignum existimem præter me ipsum solum, me tibi totum offero, ac voueo. Sed hactenus de his.

QVOD autem ad plantas attinet, rescribam, vt petis, de omnibus opinionem meam: quinetiam syncerissime significabo, quæ legitima genuinaq́, quæq́ spuria videbuntur. Sed id sane faciam pro ingenioli mei tenuitate. Non quod autem posse me aliquid singularis iudicii ad te scribere, sed vt petenti tibi morem geram. Verum hac cõditione id à me accipias velim, vt, vbi tuo acriori iudicio, me fortasse de his minus recte iudicasse animaduerteris, non sileas, sed quid melius sentias mihi significes. Sic enim fiet, vt discussis ventilatisq́ omnibus inter nos, veritas tandem elucescat in medium.

Rhabarbari imago.

RHABARBARI imago coloribus ad viuum ornata, vna cum eius historia, à Persis allata, vt rara, ita mihi cara est. Hanc illico pingi excudique curaui, quod eius inspectionem plurimos delectaturam non ambigo.

Elatine.

ELATINEN quam nunquam ante me vidisse memini, vna cum floribus, quo diligentius inspicio, eo liberius genuinam esse statuo, nec quicquam in ea videre est, quod legitimæ non correspondeat.

Medium.

MEDIVM Dioscoridi & Plinio folio est Iridis, sed his subesse mendam iam in suspitionem me adducit Oribasius. Quippe qui Medium Intubi esse folio ex Dioscoride scribit. Cui satis hæc planta, quam ad me transmisisti adstipulari videtur, quamq́ Dodoneo Violam Marianam vocari scribis. Hanc plantam multis in locis pluries mihi visam recordor, sed haudquaquam animaduerti legitimum eam esse Medium, quod in Dioscoride & Plinio legere me memineram, Medium Iridis folio esse debere. Etenim Græcus Dioscoridis codex qui ad manus est, legit, ἔχει φύλλα ὅμοια ἴριδι. Sed Oribasii codex ὅμοια σέριδι habet. Quo fit vt cum hæc plãta complures habeat notas, quæ ad amussim Medio correspondent, facile tecum sentiam legitimum eandem esse Medium: præsertim cum abs te edoctus sim eam in saxosis & opacis tractibus nasci. Atqui gratum admodum mihi feceris, si semen tua opera consequi potero. Quod cum tantum sexto mense à satu germinet, optarem, vt quam citissime fieri possit, ad meas perueniret manus.

Locus Dioscoridis restitutus.

Gingidium.

GINGIDII plantam ex omnibus notis agnosco esse legitimam, sed integrã omnibus suis partibus desidero, vt ad viuum delineari possit. Hoc præstare sane facile poteris, cum hanc tuo in viridario, inter quamplurimas alias, virescere intelligam.

Tripolium.

PLANTAM, quam cum Tripolium esse censeres, Venetiis in littore maris consequisti, locis, quæ alluit vnda, & ibi summa cum diligentia educasti, quamque nunc mutata sententia Marinæ violæ speciem esse censes, nusquam me vidisse recordor: ideoq́, nec de nomine, nec de viribus tibi quicquam scribere possum. Verumtamen cum non sine speciali naturæ artificio delineatam esse animaduertam, crediderim hanc profecto ad multa, quæ ignoramus, esse vtilem.

Scamonium.

SCAMONII radicem superioribus diebus Turcico solo sepultam, misit ad me Constantinopoli Cæsareus Orator Augerius, quæ iam germinare incepit. Interim folia, flores, & semen obseruabo: quod si videro tuæ illam esse similē, non te posthac grauabo, vt illam iterum cum floribus ad me mittas. Erit tamen mihi valde gratum, vt me certiorē facias, vnde ad te allata esset. Nam in Italia nasci Scamoniū, hactenus non audiui.

Periploca.

PERIPLOCAM serpentem ante decennium misit ad me Pisis Lucas Ghinus acerrimus rei herbariæ indagator. Cui subscriptum erat Doricnium repens. Sed cupio abs te audire cum florum, tum etiam fructuum historiam.

Sesamoidis minor.

SESAMOIDIS minoris stirps, quam antea nunquam vidi, mirum in modum placet. Nulla enim deest illi nota quæ legitimæ non correspondeat. Folia enim habet Coronopo maiora, hirsutioraq́; caules dodrantales, in quorum summitate capitula exeunt, è quibus subpurpurascentes prodeunt flores, quibus accedit tuum de semine & radice testimonium: nec me ab hac vnquam remouebit opinione, quod hæc planta folia habeat Coronopo maiora. Siquidem Oribasius μακρότερα, non μικρότερα legit. Id quod manifesto est argumento Dioscoridi deprauate legi Μικρότερα.

Locus Dioscoridis restitutus.

Elleborina.

QVAM Elleborinam plerisq; ais vocari, nonnullis vero veneficum Scolopendrium, vocabat Lucas Ghinus qui primum Pisis eandem ad me misit Phyllitim minorem. Ego vero notas non habeo, quibus hanc Elleborinam, vel Scolopendrii genus aliquod facere possim. Cupio autem edoceri, quō argumento hanc herbam veneficam appellent. Quinetiam an vere venenosa sit, an venefica dicatur, quod fortasse ea vtantur quidam ad veneficia & fascinationes.

Spina alba.

SPINÆ albæ folium placet, quantum mutila placere possunt, sed integram desidero plantam: solo enim hoc folio tota planta delineari non potest.

Thlaspi.

SCIO non deesse rei herbariæ studiosos, qui plantam, quam ad me pro Thlaspi mittis, idem tecum sentiant. Atqui si cum Thlaspi, de quo scribit Dioscorides, diligenter conferatur, non video sane, quibus argumentis in legitimum Thlaspi transmutari possit, cum nulla fere nota in eo videatur, quæ illi legitime conueniat. His accedit seminis non obscura amaritudo, nulla penitus acredine prædita, quæ in Thlaspi semine maxime requiritur. Non tamen negabo, Thlaspi, quod in Tauro monte in Cappadocia nascitur (vt Galenus est autor) Cretico non esse simile, nec alii cuicunque, quod passim vbiq; nascitur: id quod argumento est plura esse Thlaspi genera. Cæterum an hoc ad me transmissum Cappadocio congenerum sit, ego sane decernere nequeo, cū (quod sciuerim legerimque) eius historia à nemine describatur, nec de seminis amaritudine mentio vlla fiat, quam in tuo vehementem esse reperio.

Thlaspi Cappadocium.

Smyrnium Creticum.

Nisi SMYRNII Cretici integram videro plantā, & recentem eius radicem diligenter inspexero, affirmare sane non ausim, eā Smyrnium esse Dioscoridis. Interea igitur, vt hactenus semper, vulgo vocatam Macerona plantam pro Smyrnio habebo. Pergratum tamē mihi facies, si integram huius plantam ad me transmiseris. Nam fortasse sententiam mutare constituam, omnibus huiusce plantæ partibus diligenter inspectis: quod is sim, qui non meis opinionibus, sed veritati me perpetuo addixerim.

Maceronæ.

Papauer corniculare flore rubro.

PAPAVER corniculare flore rubro, frequentissimum in Morauia nascitur inter segetes, & in agrorum aggeribus, eo præsertim tractu, quo Praga Viennam proficiscimur. Quam procul autem à mari distet hæc regio, sciunt hic omnes. Quod aureo flore à Dioscoride describitur, nusquam ibi videre licuit, nec alibi, quam maritimis locis: quanquam fortasse in mediterraneis etiam alicubi proueniat.

Acanthium.

Alteram ACANTHII habeo stirpem, folio tuo longe maiori. Quod tantum Soli pinguedine ariditateue factū esse censeo. Sed nulla intercedit lineamentorum facieiq; differentia, vtraque enim verum genuinumq; refert Acanthium. Simulac fui contemplatus Æthiopicum SESELI, quod etiam à Iulio Moderato Arimino mihi transmissum est, illico inclinauit animus, tuum hoc magis legitimo adstipulari, quam meum, quod tamen non dubito quominus Seseli sit genus.

Seseli Æthiopicum.

Amomum.

AMOMI historiam Plinio adeo confuse describi animaduerto, vt nihil certi inde elici possit. In primis enim Amomum, Labruscam esse Indicam scribit. Deinde aliorum opinionem sequutus fruticem esse ait Myrto similem, foliis Punicæ mali: quibus non parum correspondent arbusculæ folia, quam Plinii Amomum appellas. Sed cum scribat is hanc plantam vuas, non baccas, proferre, non ita facile adducor ad credendum, eam stirpem Amomum esse Plinii. Itaq; si clariora tenes indicia, quibus hanc tuam possis tueri opinionem, de his, vt ad me scribas, perquam maxime rogo. Quinetiam scire velim, an peregrina sit planta, an in Italia proueniat. Id quod pariter de alia etiam planta audire desidero, quam quidam Dioscoridis Amomum esse censent. Cuius ramusculum quam libentissime viderem cum suis floribus ac fructibus: vel si hoc fieri nequiret, ob plantæ fortasse raritatem, vellem saltem eius iconem inspicere à diligentissimo pictore delineatam.

REPENTEM herbulā foliis Helxines argenteo quodam nitore splendentibus, nusquā me vidisse recordor. Itaq; non est vt de eius historia & virib. quicquā à me expectes: eam tamen adstrictoriæ esse facultatis, non ambigo. Huic si nomen mihi inueniendū foret, eam quidem ab argenteo nitore Argentinam vocarem.

Argentina.

Gentianula.

GENTIANVLA (vt ita dicam) nascitur circa Pragā copiosissima, cuius plures habeo species magnitudine tantum differentes.

Polygoni genus.

STIRPIS illius ramusculum, quam quidam (vt inquis) Ambrosiam esse censent, crediderim ego Polygoni potius esse genus. Nulla enim ratio mihi sese offert, quæ persuadeat, hanc legitimam esse Ambrosiam. Nascitur hic copiosa Officinæ centum grana à copioso semine vocant. Laudatur decoctum eius ex aceto ad dentium dolores.

Centum grana.

Pentaphyllum.

PENTAPHYLLUM illud magnum radice alba magnoq; naturæ artificio nodulis & laciniis elaborata, Dentariæ speciem faciunt quidam. Memini huius ego in meis in Dioscoridem Commentariis inter Symphyta, dixiq; à Germanis Saniculam albam appellari. Cæterum aliam nosco ego dentariam, folio quinq; etiam apicibus diuiso, cuius nigræ baccæ, quæ Coriandri seminis magnitudine habentur, vbi duæ vel tres deuorentur, sumentes illico dementant & in delirium agunt. Vidi ego quosdam, dum Goritiæ agerem, quibus iocandi causa hæ baccæ datæ fuerant, qui triduo perpetuo delirio laborarunt: laborassentq; fortasse diutius, nisi nostris auxiliis ad mentem reuocati essent.

Sanicula dētata.

PLANTAM radice odorata & adstringenti, quæ foliorum facie Agrimoniā refert, nostrates mu-

liere,

tera, si recte memini, herbam diui Gailelmi appellant: quemadmodũ vestrates S. Christophori vocant. Hanc quanquam diligenter sum contemplatus, non tamen reperi locum, in quo meo in viridario eam serere liceret. Praeferunt eam quidam ad Strumas, si frequenter deuoretur, vel hauriatur in potu.

Herba diui Gailelmi.

NON dixerim facile, quam mihi grata fuerit rara illa planta, quam vulgò appellant nostri SFERRA CAVALLO. At eo mihi carior est, quo omnibus suis partib. ornatior accessit. Omnia in ea adeo integra incorruptaq; sunt, folia, caules, flores, siliqua, radix, ac si nunc primum è terra decerpta essent, quae omnia ad viuum delineari excindique curabo. Nam non vereor quam plurimis perquam gratissimam futuram eius imaginẽ, praesertim Chymiae & Magiae studiosis. Hi sane ingentes tibi habebunt gratias, quod tua opera, ac studio hec planta in communem omnium conspectum venerit in lucem.

Sferra Cauallo.

PETROSELINI Macedonici plantam, vna cum eius imagine ad viuum delineata, magna cum animi voluptate sum contẽplatus, quod antehac à me visa non sit. Itaq; eam rarissimi muneris loco habeo. Rem ipsam ob eius raritatem multifacio, pluris tamen fidem tuam, qui scribis legitimam esse plãtam, quod sciar (vt mihi persuadeo) vel ex Macedonia, vel Epiro esse allatam, vbi Petroselini plurimum nasci scribit Galenus.

Petroselinũ Macedonicum.

NVNC primum in Marino Bryo me perperam damnasse Pliniũ animaduerto, inspecta tum eius planta, tum imagine, quam à virenti recentique cespite delineatã agnosco. Est enim lactuca crispa adeo per omnia similis, vt merito à piscatoribus Lactuca marina appellari debeat. Nunquam putassem herbam per omnia Lactucae similem tum improprie Bryon appellasse Plinium, cum nihil, cum marino arboreoue Musco similitudinis habeat. Sed ea tantum causa hanc censeo Bryon appellasse illum, quod Concharum testis & lapidibus inhaerens, virescat & viuat.

Bryon Marinum Plinii.

Quanquam OENANTHE vtraque mihi valde placeat, quod nouarum plantarũ inspectione plurimum delectari soleam, est tamẽ quod in vtraq; desiderari putem. Prima enim cuius folium Pastinacae aemulum vna cum integra imagine ad me misisti, legitima Oenanthe dici posset, si radix quae fere nihil magnitudine, ac facie à Filipendula radice abest, crassior, tuberosiorq; spectaretur. Altera vero Oenanthen tuberosa tantum radice referre videtur, foliis minime. Dico tibi sententiam meam, cui nolim acquiescas, nisi probaueris.

Oenanthe.

NARCISSORVM omnium, quinetiam Hyacinthorum, Bulborumq; imagines, viuis ac genuinis delineatae coloribus gratissimae mihi fuerunt. Cupio tamen viuas horum omnium plantas meo in viridariolo aliquando alere. Id quod singulari tua diligentia me consequuturum spero. Itaq; vbi Bulbos mihi comparare poteris, id vt diligenter facias, obsecro.

Narcissus Hyacinthus Bulbi.

APII Orientalis semen, suo posthac tempore seram. Cum vero adoleuerit, sabulosa terra (vt doces) ea ratione operiam, vt albescat, qua Cinaraaram & Intubum Olitores hyeme in Italia obruere solent. Experiarq; postea an in obsoniis eam quam polliceris, cum palato ineat gratiam.

Apium Orientale.

CONFERVAM de qua lib. 27. cap. 8. meminit Plinius, saepe fontibus innatantem vidimus, ac etiam inde exemptam diligenter inspeximus. Non tamen animaduerti, de ea ita aperte scripsisse Plinium. Quare plurimum tibi debeo, quod tua opera iam me doctiorem esse agnosco.

Conferua.

RVTAE syluestris, quam Armolam Aphri vocant, habeo, Constantinopoli à Guilelmo Quacelbeno Caesarei Oratoris Medico mihi transmissã cum floribus & capitulis: sed vna & eadẽ planta cum tua esse videtur.

Ruta syluestris.

PLINIANI Pelacini plures plantae in quodam amici mei horto hic cum siliquis contortis & floribus virentes spectari possunt, quae nullis notis à tuo differre videntur.

Pelacinum.

TRIFOLII Asphaltitis semen q̃ polliceris, erit mihi gratissimũ, non quod inde plantas alere cupiã, ad viuũ delineandas, cum hoc iam diu factum sit, sed vt hanc herbam ad morbos curãdos copiosam ad manus habeam.

Trifoliũ Asphaltite.

PRAETER eas plantas, de quibus ad me scribis, reperi in ipso capsulae fundo alias quasdam, inter quas erat PORTVLACAE arboris ramus, Glaux, Cretamus aculeatus, Gramen quoddam spinosum, ac ea etiam stirps, cuius siliquae ferreo venabulorum mucroni similes habentur, quibus vtuntur venatores apris, ac vrsis inuadendis. De Portulaca alias meam dicam sententiam: nunc enim nihil est, quod magis dicam. Placet nimirum Glaux, sed longe fortasse magis placebit cum floridam eius plantam inspiciam, intelligamque in maritimis nasci. Cretamum aculeatum nondum antea vidi, quare charũ mihi est. Ignota etiam mihi est, quae mucronatis siliquis prouenit. Lonchitibus hanc tertiam adderem, quod lanceae omnino speciem siliqua referãt. De viribus si quid habes, id plurimum abs te doceri cupio.

Portulaca arbor. Glaux. Cretamus aculeatus. Gramen spinosum.

IVNCVM quem Plinii Spartum facere quosdam scribis, vbique examinandum mihi proposui. Sed cum in montibus Carthaginensis Hispaniae citerioris asserat is siccissimis locis nasci Spartum, non in littore maris, viderimq; ego Hispanicum Spartũ ab hoc longe satis differre, non ita facile horum placitis adstipulari possum. E Sparto strata rusticis fieri scribit Plinius, quin etiam ignes, faces, calceamina, & pastorum vestes, quae omnia è suo Sparto in ea Hispaniae regione rura omnia parant. Sed non video quo pacto ex hoc crassissimo Iunci genere vestes parari queant. Ex Hispanico Sparto calceamenta contexta saepius vidimus, sed placidiore satis, quam istius Iunci materie.

Spartum.

MITTO ramulum Pisani suberis, cuius folia non parum à Romano distant. Pisanum enim spectatur folio longe productiore acuminatioreq;, adeo vt is potius Ilicis quam suberis videatur, tantum potest coeli soliq; natura. Nec dubito quinetiam fructu differant. Nam si recte memini Romanum vt folio breuiore, ita glande compactiore, & rotundiore spectatur. Vbi autem Romae Suber cum glandibus tuus tibi mittet Macignus, quem magno admodum virtutum cumulo ornatum esse audio, id ad me delineandum, vt mittas, quam maxime rogo. Hoc itaq; est, mi amantissime Cortuse, candidum liberumq; tui Matthioli iudicium de raris, ac pulcherrimis plantis, ad me transmissis: quod si fortasse vllibi claudicare deprahẽderis, velim vt pro tua humanitate manum illi adiungas: quod si (vt spero) feceris, sane mihi gratissimum feceris. Quam magno tenear videndi desiderio Cedri è monte Libano ramusculum, id quod tua opera fieri promittis, non ita sane facile dixerim. Ideoq; cupio abs te certior fieri, an illum consequendi aliqua certa sit spes. Audio enim simulac aruerit mox decidere folia, quod in Larice etiam obseruaui. Gratulor autem mihi plurimum, quod tam humaniter pollicereis scripturum te in Cretam ac Cyprum ad tuos amicos, qui iis in locis agunt, vt si quid pulchri rarique ibi repererint, quod ad hanc nostram spectet facultatem, id ad te mittant, tantum (quae tua est benignitas) mea causa. Sed faxit Deus Optimus Maximus vt quas me tibi habere gratias certo scio, quandoque cumulatius referre valeam.

Suber. Cedrus Libani. Larix.

Palma. Musa.

Expecto veram Palmæ arboris imaginem, ac etiam inuolucrum, quod Elaten appellant: quinetiam illud Pumila Palmæ genus, quod vulgo Neapoli ab Encephalo appellant Cefaglionem. Expecto & Musæ iconem à clarissimo Faloppio, cui vt me commendes, plurimum abs te peto. Reliquum est, vt pro lentiginibus delendis in Nobilissima illa Virgine, cuius virtutes mihi tantopere collaudasti, aliquid remedii scribam. Sed scias velim difficile eiusmodi maculas adeo deleri posse localibus medicamentis, ne posthac tractu temporis repullulent, præsertim æstiuo tempore, cum causa in ipso hæreat sanguine. Attamen vidi ego pluries ex toto deleri lentigines frequenti serosa lactis illitu. Præstat idem sulphuris oleum, cuius parandi rationem scripsimus, libro nostro de morbo Gallico. Sed huic addere oportet tertiam Tartarini olei partem: quinetiam Amygdalarum oleum ex amaris nucibus pressum, & cum Bryonia succo illitum. Præstat ad id nucis vnguentariæ oleum, quo vnguentarii ad multa vtuntur. Fit oleum è lacertis quod ego sum expertus, hoc modo. Sumito Lacertas viuas decem, & affundito olei Amygdalarum amararum libram. Collocato deinde in balneo feruentis aqua vas vitreum, quod Lacertas, & oleum exceperit, aperto ore, & ita dimittito horis continuis decem: deinde extrahito & percolato, & inungito, addito ceræ odoratæ momento, vt diutius hæreat. Vale.

Remedia ad lentigines.

IACOBVS CAMENICENVS, MEDICVS, PETRO Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Continet Epistola secti cuiusdam hydropici historiam.

EX quo tēpore te in has regiones vltra Alpes transmisere Dii immort. clarissime Matth. non nos tātum, qui in hac vrbe amplissima medicinā facimus, verumetiā è longinquis locis, ad te tanquā ad Themidis oraculum confugiūt pleriq; Medici cōsulturi in rebus dubiis, tuam summā prudentiā, iudiciū, eruditionē, consilium. Quo fit, vt multi ægri morbis grauissimis liberentur, qui pessū irent, nisi te hominē tanta doctrina, experientia & humanitate etiam præditū ad manus haberemus. Cum autē hac in vrbe recēs casus inauditus acciderit, nec ego nunc propter certas, quas nosti, causas domo excedere possim, vt tecum coram colloquar, putaui me à bonitate tua hac schedula facile tantum impetraturum, vt tuam, mihi sententiam de hac ipsa, quam dixi, re exponeres, eamq; literis consignares: ita enim dicta tua crebriore meditatione facilius recolere, & amicis etiam meis discendi cupidis communicare potero. Res autem de qua iudicium tuum audire cupio, sic habet. Hisce diebus ego & amici aliquot mei, secuimus cadauer hominis, qui diuturno morbo laborauerat. Is autem & hydropicus postremo effectus erat. Resecto autem ventre, cum transiissemus musculos abdominis, inuenimus aquam illam, citrinam vocatam, intra peritoneum & intestina: de quo ab aliquibus dubitatum tamen fuisse video. Mox inde respeximus ad hepar, tanquam in eo causam, morbi manifestam visuri. Id reperimus grande, colore nigricante, & fere tali qualem in splene alias conspicimus. Folliculus fellis plenissimus erat bile. Hepatis venæ in parte eius caua, priusquam in communē illum caudicē portæ desinunt, omnes obstructæ erant, lapillis eas distēdentib. foris nigris, intus flauentib. Porro & ille meatus, qui ex folliculo fellis in intestinū desinebat, lapide eiusmodi obstructus erat. Hunc cum exemissemus, nihilomagis tamē bilis effluxit: coaluerat enim foramē illud desuetudine bilē ad intestina mittendi. Hanc istius meatus obstructionē ego causam fuisse video ictéritiæ, cū qua hic homo ante hydropē longo tempore conflictatus fuerat, regurgitante ad totum ambitum venarum bile, quæ purgari per intestinum debuisset. Nam meatus ille, qui ex folliculo fellis in Hepar est, liberrimus erat. Cæterū Hepar ipsum tota sua conuexa superficie adnatū Diaphragmati conspiciebatur, interueniēte membrana quadam crassa & firmissima, nata fortasse ex calore æstuante in eiusmodi quasi crustam externam, superficie hepatis. Nam & idē æger perpetuo de insigni calore dextri hypochondrii queri solitus erat. Iā à te erudiri cupimus nunquid etiam apud veteres eiusmodi lapillorum mētio aliqua facta sit. Gal. quidem, quod meminerim, lapides in renibus & vesica tantum, interdū vero etiam in intestinis generari credidit. Quod autem in Iocinore generentur, id aut nesciuit, aut si sciuit, certe scriptis non prodidit. E Georgio Bohemiæ Rege, adhuc hodie folliculus fellis post mortē exemptus, extat, in quo, loco bilis lapis durus cōtinetur, hæmatitæ lapidi colore similis. Res miranda pfecto & digna, de qua te audiamus. Neq; enim est alius, qui nos docere de re tanta melius te possit. Vale.

Secti cadaueris hydropici cuiusdam Historia.

Lapilli in Iecore inuenti.

Fellis meatus lapide obstructus.

Iecur tota cōuexa superficie septo trāsuerso adnatum.

Georgii Bohemiæ Regis fel Lapideum factum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, IACOBO CAMEniceno Medico, S. P. D.

Respondetur ad Epistolam præcedentem.

PErgratum sane abs te mihi factū est, mi Camenicene, quod de inuentis in secto illo Hydropico me certiorem reddideris, & præsertim cū de lapillis in Iocinore repertis, nec apud antiquos nec apud cæteros Medicæ facultatis scriptores, vlla (quod legerim viderimq;) posteritatis memoria sit facta mentio: quanquam id facile fieri posse, vt postea dicā, non ambigo. Colligi plurimū in Ascite hydropicorū aquam inter Peritoneū & intestina, vt Gal. fatetur, cum libr. qui dicitur Medicus, tum etiā quinto de locis affectis, mirū non est, sed magis mirū, quod quidā, vt inquis, de re hac dubitauerint. Nam cum id manifeste asserat Gal. ac etiam Auicenna, cur dubitare debuerint sane non video, sed eorū iam cessabit dubitatio vbi abs te audient sub peritoneo aquā esse repertam. Testimoniū enim tuum adeo sensibile est, vt si quis posthac dubitare perseueret, is pertinax omnino dici mereatur. De Iecoris magnitudine, & nigredine nihil etiam mihi mirandū est. Intumescit enim hoc viscus obstructionib. accedentib. Quippe obstruens humor, tenuiora visceris vasa primū implet, & infarcit, auctus deinde, in omnē eius substantiā se diffundit, & eā posthac, perinde, ac vasa obstruit: quod si rursum adhuc plenior multo cumuletur, in amplā molē iecur totū distendit, & tumidū admodū reddit. Tumori si postea accedat nigredo, nil etiā mirū videri debet, cū ex infarctu crassescat sanguis, & visceris facultates omnes robur amittāt. Reddita enim imbecilli expultrice facultate, atra illa sanguinis excremēta, quæ ad lienē trāsmitti postulabāt, in ipso hærent Iocinore, & eius non solū permutāt colorē, sed etiā substantiā. De lapillis autē iis in venis repertis, quæ ex iocinoris cauitate interiore, in venæ Portæ caudicē desinunt, si meā tibi dicā sententiā, nulla mihi sese offert ratio, quæ nō consentiat, id fieri, in iecore posse facile, quemadmodū in renib. vesica & articulis. Nanq; tametsi id non dixerit Gal. hoc tamen nihil obstat, quo minus etiam in iecore, vt in renibus, oriri calculi possint. Quippe cū in iecore eadē sit materia crassa glutinosaue calculis gignendis idonea, nec ibi calor deficiat, cuius vi lapidescat, nihil phibet, quin calculi ibi etiam fieri possint. Dicebat enim Gal. libr. de renum affectuū dignotione, Lapidē in homine à calore generari, eoq; vel vehementi, vel tepido. Si crassa materia est (vt ille inquit) sufficere potest tepida

Iecoris præternaturalis magnitudinis causa.

Facile calculos in Iecore gigni posse.

Lapidis in homine generatio quomodo fiat.

lapide & moderata caliditas, & quæ naturalis est ad firmandam, & indurandam terræ modo hanc materiam: est enim crassities ad generandum lapidem singulariter accommodata. Sin tenuior est vehementiori, tunc plane indigebit caliditate siue naturali, siue præter naturam, qua durescat in terram. Siquidem calor tenues materiæ partes dissoluit, atque ita vbi valuerit, lapidem conformat. Hæc ille. Quibus palam est, non esse præter naturã, si in iecore etiam lapilli gignantur, cum ibi non desit materialis causa, nec efficiens, nec instrumentalis, quibus ij in eo generari possint, cum eo obstructo, quandoque crassa, quandoque glutinosa, quandoque ambo simul ibi hæreant excrementa, calor non deficiat, nec vasorum cauitas, in qua calculi gignantur. Nam si crassus glutinosusve succus, qui in renibus lapidescit, ex iocinore per venam cauam fertur in renes, nihil sane prohibet, quo minus in eo lapidescere possit, vbi hæserit diutius. His rationibus itaque fretus crediderim ego lapides in iecore vt in renibus frequentissime gigni. Sed quoniam propter visceris insensibilitatem non excitant dolores, nec expelluntur extra corpus, nec videri possunt, nec tangi, quemadmodum qui in renibus & vesica fiunt, sed in occulto delitescunt, in Medicorum considerationẽ non veniunt. Quo fit, vt his ignoratis quandoque mirentur Medici, cur iis in morbis, qui ex iocinoris infarctu oriri solent, nihil penitus curare valeat vllo medicamentorũ genere. Lapidẽ amygdalæ nucis quantitate in Aureliæ Petrucciæ iocinore Pandulphi Tyrãni coniugis Senis repertũ esse scio, in quem interitus illius causam reiiciebant Medici. Sed in felle nasci lapides testatur Fernelius: vir nostra ætate præclarissimus, qui lib. vj. de partium morbis sic habet. Calculus in cysti fellis plerunque concrescit niger, sed leuis, & qui aquæ immersus innatat. Origo illi est è flaua bile, quæ proprio concepta culo diutius coercita nec tempestiue vacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modum obdurescit. Id autem in primis accidit, cum vterque Cystis ductus obstruitur. Huius quidem neque manifesta sunt notæ, neque grauia symptomata, quibus certo ac facile detegi possit. At suspectus iis esse debet, quibus grauis ac diuturnus fuit icterus. Hactenus ille. Quo morbo cum hydropicus ille tuus diutius admodum laborasset, nec medicamentis expugnari potuisset morbus, nil mirum si lapillus in eius felle fuerit inuentus, qui ductum ilium occluderet, qua bilis in intsteina deferri solet, quinetiam si posthac coaluerit ductus, vbi ducendi munus cessauit. De felle autem Georgij Bohemiæ regis in rubeum lapidem conuerso, res miranda (vt putas) non est, quod id etiam in pluribus fiat. Nam vt Fernelius inquit, Senex quidam decrepitus ad iram mire propensus, post decessum sine felle & sine cysti inuentus est, in cuius sede calculus ingens consederat. Quinetiam fuisse alios scribit, qui post diuturnum icterum, oborto alui profluuio huius naturæ innumeros calculos instar Pisi aut hordei granorum, per aluum emiserunt. Quo fit, vt quandoque hallucinari possint Medici, qui, vbi per aluum excernere lapillos quempiam viderint, hos in intestinis exortos censent. In bubulo felle reperiri sæpe lapides iuglandis magnæ quantitate, rufo colore, ego ipse testari possum, qui plures à Lanijs exemptos mihi comparaui, ad varios morbos curandos, vt in nostris in Dioscoridem Commentarijs fusius disseruimus. Verum mirum omnibus videri posset, fecti iecur conuexa superficie septo transuerso fuisse adnatum, nisi monstrifica plura in alijs etiam humani corporis partibus sæpe viderentur. Id quod dubium me reddit, an naturæ lapsu, an ex morbo (vt tu suspicari videris) hoc fuerit factum. Potuissem pluribus hanc tractare quæstionem, sed quoniam nec opus esse videtur, nec otium abundat, boni consulas rogo Epistolæ breuitatem. Vale.

In iecore esse omnia quæ Lapidẽ gignere possunt.

Cur morborum causas ignorent quandoque Medici.

Lapis Amygdalæ nucis magnitudine in Iecore mulieris repertus.

Lapides in humano felle gigni.

Fel decrepiti Senis Lapideum factum.

Calculos è felle per aluum quandoque excerni.

Bubuli fellis lapides.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, Ioanni Matthesio S. P. D.

Agitur de Magnete Theamedem continente.

De humanitate tua, qua vsus es erga me superiori æstate, cum ad me aliquot metallicorum species mitteres, iamdudum tibi egissem gratias, nisi me & aula negotia, & operis mei editio impediisset. Ago tamen nunc, aut habeo potius: relaturus aliquando eas, vbi occasio mihi sese aliqua commoda obtulerit. Inter reliqua, quæ miseras erat Magnes, cui Theamedem inesse VVillebrochio dixeras, propterea quod vna ex parte ferrum, quod alia attrahebat, repelleret. Verum ego, cum eius periculum facerem, nihil tale deprahendi. Ferrum enim vndique attrahebat. Itaque errorem tunc interuenisse credo cum VVillebrochio traderes. Nam & ipse mihi retulit duos te Magnetes habuisse, quorum vnus simplex esset, alter vero etiam Theamedem contineret. Vnde facile fieri potuit, vt illos imprudens, inter se permutares. Rogo autem pro summa humanitate tua, vt si quam portionem Magnetis, cui Theamedes coniunctus sit, habes, eam mihi mittas. Id munus mihi tam gratum erit, vt magni id thesauri loco sim apud me repositurus. Eram tibi missurus exemplar commentariorum meorum in Dioscoridem, sed nullum mihi nunc ad manum est, quare id alio tempore à me expectabis. Epistolarum opus meum sub prælo est. Id quam primum edetur ad te transmittemus. Salutat te VVillebrochius collega meus, qui superiore æstate meo nomine te isthic conuenit. Vale.

Magnes Theamedem altera parte habens.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Balthasari Pepulo Myropolæ Bononiensi S. P. D.

Traditur exactissima Theriacæ parandæ ratio.

Tametsi iam diu mihi persuasum habeam istic non deesse præclarissimos Medicos, & in simplicium medicamentorum cognitione peritissimos, qui tibi in tua conficienda Theriaca, me longe magis auxilio esse, ac suis consiliis adiumenti plurimum Reipub. afferre valeant, adeo vt tibi opus haudquaquam sit, nostra expetere auxilia, vel consilia: quum tamen tot precibus, petitionibus, ac literis à me efflagitaris, vt hac in re te iuuem, & meam de omnibus, quibus indigemus ad huiusce Antidoti conficiendi apparatum, ad te scribam sententiã, non potui tibi non morem gerere, præsertim cum videam te in ea versari opinione, vt vbi fueris meis auxiliis destitutus, nunquam à Senatoribus te consequuturum putes Theriacæ conficiendæ facultatem. Quæ res mihi tanto iucundior accidit (quanquam fortasse de me plura tibi pollicearis, quam re ipsa præstare valeam) quod non solum causas, quib. ad hoc moueris, mihi significaueris, sed & audiam abs te, quam istic mea scripta in Dioscoridem magni fiant, dum mihi tam aperte asseueras, omnes fere doctos viros & rei Medicæ studiosos, qui in tuum concedunt Myropolium, vt tuorum simpliciũ medicamentorũ pro Theriaca ipsa conficienda inspiciant apparatum, mea semper secum afferre Commentaria, vt ijs ducibus agnoscant, quæ vera sint & quæ adulterina, quæ probanda & quæ reprobanda videantur, existimantes se tuta via fœliciter procedere. Cæterum vt in hac tua sane laudabili petitione tibi morem geram, ignorare sane primum non debes, me in ea semper fuisse sententia, hoc æuo minime à nobis parari posse Theriacam ex ijs simplicibus, ea fœlicitate ac ratione, quibus à Galeno parabatur, nec si paretur eadem præstare, quæ illa præstitit: quod multis destituamur medicamentis, quæ in hanc veniunt

Theriacam à nobis ea fœlicitate parari non posse, qua parauerunt antiqui.

Nulla planta propria caret facultate.

ueniunt antidotum. Namq; quanquam in horum defectu supposititiis pro more vtimur, (vt quidam putant) à Galeno substitutis, non ob id tamen nobis putandum est, his assumptis optimam parari posse Theriacam. Quandoquidem hæc tametsi in apparentibus manifestisq; qualitatibus cum iis conuenire videantur, quæ nobis desiderantur: non tamen (quod magnifacio) in latentibus, quibus mea sententia, nulla caret planta, ita facile illis correspondent. Quapropter nulla reperitur in Europa Theriaca ab Andromacho conscripta, quæ viribus per omnia illi correspondeat, quæ ab ipso Galeno Romanis illis Imperatoribus parabatur. Nã & ipsius Galeni tempore (vt ipsemet scriptum reliquit lib. 1. de Antidotis) quamuis plures essent Romæ homines admodum diuites, qui sibi hanc Antidotum parari curabant, quod eo tam fœliciter vti Imperatores sinerent, non eam tamen iisdem viribus præstantem consequebantur ob simplicium quorundam defectum, quæ tantum apud Imperatores ipsos extabant. Nec eam tantum ob causam parũ de suppositiis confido medicamentis, sed quod libellus ille, in quo de his tractatur (vt inferius de carpobalsamo agentes diffusius disseremus) falso sit Galeno ascriptus. Quo fit vt qui illius doctrinam vbiq; sequuntur, perperã suam conficiant Theriacam. Nec tamen ob id ego illis Medicis adstipulor, qui volunt non debere parari Theriacam, quum fieri eo modo nequeat, quo antiquitus tum ab Andromacho, tum à Galeno parari solebat. Sane maior pars medicamentorum ad eius parandi rationem necessariorum sunt nobis ad manus, atq; ea de causa Theriacam scio antehac à quam plurimis & Venetiis, & Patauij aliisq; Italiæ locis esse paratam, parariq; quotidie summis approbantib. Medicis. Quamobrẽ si in hisce ciuitatibus, vbi nihil temere à Myropolis parari solet, & vbi ars Medica primas tenet, ii qui Reipub. præsunt, clarissimorum Medicorũ consensu parari Theriacam iubent: non video profecto, quid tibi soli obstare possit, cur tu etiam eandem parare nequeas, vbi præsertim intercedat tantorum Medicorum, quorum in tuis literis meministi, autoritas, & omnibus iam diu constet de tua singulari industria & fide. Vt autem (quum nihil esse reliquum putem, quo tua voluntas impediri nunc possit) id quod desideras fœlicius consequaris, conabor plura tibi in mentem reuocare, quæ fortasse rei Medicæ studiosis non ingrata erunt, ac tuis & Reipub. commodis non inutilia. His itaq; rationibus nullũ esse censeo, qui secus sentiat, præsertim quum Viperei pastilli, Opium, & Piper, quæ totius Antidoti bases esse videntur, nobis vbiq; sint ad manus. Atqui si quis inueniretur tam pertinax, qui Theriacæ præparationẽ impediret, ob causas superius recitatas, is sane exercitus Præfecto esset comparandus, qui suos milites loricas ferreas induere prohiberet, quod bombardis non resistant, ac si lanceis, gladiis, ac sagittis nõ esset obstandũ. Tibi itaq; Theriacã (vt spero) confecturo expedit, vt simplicia omnia tam legitima, quam quæ supponenda erunt, magna cum diligentia & iudicio summo tibi examinanda proponas. Quod vt facilius agas, hic statim meam de omnibus tibi aperiam sententiam.

Librum de suppositiis medicamentis non esse Galeni.

Theriacam etiã à nobis parari posse.

Theriacæ bases.

Radices quales esse debeant.

RADICES sint oportet extenso cortice non rugoso. hoc etenim earum maciem ostendit, & quod in tempore cõpetenti non fuerint effossæ, vel fortasse sub calentibus admodũ solibus exiccatæ: & quæ nec vetustate, nec carie exoleuerint.

Fructus qui præstantiores.

FRVCTVS, virgulta, & germina, vegeta plenaque esse debent. Item & quicquid semen includit, tegmina cortices & inuolucra.

Semina quæ probentur.

SEMINA probantur, quæ grauia ac plena habentur, quod ex eo conijciemus, quod tenuem corticem habeant, non rugosum.

Liquores & succi.

LIQVORES & succi neq; diuturnitate arefacti sint, neq; suas qualitates obscuras habeant, has dico quas gustu olfactuq; percipimus. De his cum satis in vniuersum dictũ sit, dicemus nunc speciatim de omnib. à longo pipere incipientes.

Piper longum.

Piper longum domesticum, & Syluestre reperiri.

PIPER longum Galeni tempore fraudulenter concinnabatur, quamobrẽ aqua macerari iubet. Soluitur enim hoc pacto, quod subornatum est. Porro præstantissimum nullis adulteriis vitiatum Venetiis copiosum visitur, id peculiariter domesticum vocant: namq; Syluestre etiam ostendunt. Eligendum est recens non cariosum, nec situ obductum, vegetum, compactum acerrimumq;.

Opium quod passim habetur, non esse genuinum.

OPIVM quod passim in Seplasiis prostat, legitimum (quantum video) non est. Nã si Dioscoridi est adhibenda fides, Opium ex lactea papauerũ capitum lachryma colligitur, illudq; præstantissimum habetur, quod fuerit densum, gustu amarum, odore soporiferum, & quod facile aqua diluitur, leue, candidum, neq; asperum, neq; grumosum, & quod lucernis admotum non atra luceat flamma. At id quo passim Seplasiæ vtuntur, candidum non est, sed ex nigro virescens aut ex luteo nigricans, asperum potius quam leue, odore mirum in modum caput feriens, quin & lucernis accensum non modo nigram, sed nigerrimam edit flammam. Quo fit vt credam communis vsus Opium legitimum mentiri, & id potius esse quod Dioscorides Meconium speciatim vocat. Quandoquidem Meconium Dioscoridi ac etiam Galeno Opium legitimũ non est, quod ex lactea tantum papaueris lachryma parabat antiquitas incisis cutetenus cultello capitibus: sed succus pressus concretusq; è tusis iisdem papauerum capitibus Opio longe imbecillior. Posset tamen ad antidota vsurpari legitimi Opij vice, si tamẽ imposturis non fuerit vitiatum: detentum enim in ore non solum saliuam subcroceo colore inficit, sed acredine quadam linguã adeo vexat, vt plerunq; vesiculas excitet. Id quod sane non obscurum præbet adulterij indiciũ, quod scilicet aut Glaucij aut Chelidonij succum admistum habeat. Curent itaq; Pharmacopœi, vel legitimum sibi afferri, vel ipsimet nigra serant papauera, & Opium sibi conficiant, vel saltem selectissimum Meconium habeant, quo in legitimi Opij defectu tu in tua paranda Theriaca vti poteris.

Meconium ab Opio differre.

Rosæ.

ROSAE probantur puniceæ & quæ præ cæteris odoris suauitate præstant, decerpi tamen debent anteaquam penitus dehiscant, & eo siccari ordine, quo pastillos Vipereos siccari docuit Galenus.

Scordium.

SCORDIVM herba, quod palustrem Trisaginem etiam vocant, iam adeo vulgaris est notitiæ, vt nullus amplius supersit ambigendi locus. Creticum primas tenet, quanquam in aliis etiam regionibus nascitur non contemnendum. Optimum sane iam pridem ex Pannonia mihi allatum est, odore caput feriens, & cæteris quæ gustauerim acutius. Proh dolor quam in magno versati sunt errore Medici quamplurimi qui ante nos claruerunt, Allium syluestre Dioscoridi Ophioscorodon vocatum pro Scordio suis Theriacis miscentes.

Napi semen.

Domestici Napi semen præstãtius contra venena, quam syluestre.

NAPI semen an hortensis vel syluestris Theriacæ sit admiscendum non erit abre disserere. Nam tametsi Galenus syluestris Napi semen ex Creta allatum imponendum præcipiat, illi tamen non omnino adstipulandum videtur. Quandoquidem Andromachus, nec agrestis nec satiui aperte meminit, sed dulcis, quum scribit talibus verbis καὶ γλυκερῆς σπέρμα[illegible] βουνιάδος. & dulcis seminis Napi: id quod palam facit Andromachum potius immiscuisse satiui Napi semen, quam agrestis. In agresti enim (quod sciuerim) nulla percipitur dulcedo, sed potius acuta quadam amaritudo: in satiuo vero contra, vtimur enim eo in cibis sua allecti dulcedine. Præterea iunior Andromachus, qui ex patre suam transcribit Theriacam, habet Napi tantum simpliciter, quemadmodum & Damocrates, quod etiam hos arguit de domesticorum Naporum semine intellexisse: Nam cum Napus satiuus syluestrisque habeatur, quum simpliciter ponitur, rationi consonum videtur, vt potius de satiuo sit intelligendum, quam de sponte nascente. His accedit Dioscoridis Medicæ materiæ facile Principis magnifacienda authoritas. Etenim li. ij. de satiuo Napo scribens, ita de eius semine scriptũ reliquit.

Napi

Napi semen potum venenorum vires hebetat, antidotisq́; admiscetur. Quas tamen vires sylvestri, de quo scripsit libro 4. nusquam reddidit, sed tantum ad vrinas secundasq́; ducendas commendauit: quinetiam lieni, vesicæ & renibus vtilem esse dixit. Id quod etiam, de eo scribens ipsemet asserit Galenus. Plinius deinde libro vigesimo, capite quarto, postquam primo loco sylvestris Napi meminit, & illum prætulit Dioscoridem fortasse sequutus, ad fœminarum purgationes, vesicæ affectus, & ad vrinam ciendam. Alterum, inquit, Napi genus est, quod Buniada vocant, Raphano & Rapo simile, seminis præclari contra venena, ob id & in Antidotis vtuntur illo. Quibus palam est de satiuo postremo locutum esse Plinium: quippe is facie ad vnguem Raphanum refert, gustu verò saporeq́; quàm maxime rapum. Quamobrem nescio qua ratione ductus Galenus scripserit libro primo de Antidotis, vbi simplicia, q̃ in Theriacam adduntur expendit, sumendum esse syluestris Napi semen: Nisi fortasse is peculiariter compertū haberet, id quod suo æuo ex Creta afferebatur propria fortasse quadam vi pollere ad Antidota paranda. At quum nos eo destituamur, suaderem sane vt satiui semine vterentur Pharmacopœi, & id tantum suis admiscerent Antidotis, quod palam sit tantorum præclarissimorum virorum autoritate præstare hoc, ad venena & in Antidotis addi.

IRIS omnium præstantissima est Illyria: quinetiam Macedonica. Ex Illyria facile Venetias comportatur. Eligenda tamen in hoc genere, quæ præ cæteris fuerit odorata. Reiicienda est Libyca, tum quod amarescat, tum quod Galeni testimonio tantum ab Illyrica distet, quantum abest cadauer à viuo corpore. Nascitur in aliis etiam gentibus, quæ viribus ab Illyrica parum recedit, qualis est, quæ in Apulia prouenit, & quæ candidum edit florem. Cæterum quum Illyrica sit omnium efficacissima, ea tantum tibi fuerit seligenda.

Iris Illyrica præstantior cæteris.

AGARICVM (vt Galenus inquit) fraudem nullam admittit. Desiit conuehi ad nos ex Sarmatia, Galatia, & Cilicia: quod autem per Italiam circumfertur, & Venetias comportatur, legitur partim in agro Tridentino, Tyrolensique Comitatu, vbi montes vbique Laricibus syluescunt: partim verò affertur ex Norico tractu aliisq́; circumiacentibus regionibus, quibus sane in locis præstantissimum prouenit. Non autem multum refert, aut quo in loco crescat, aut à quo afferatur, modo præstantissimi notas habeat. Paulo præfertur albissimum, friabile, minime lignosum. Sed nos ex Mesue sententia addendum censemus leue, rarum, primo statim gustu dulce mox amarum, adstringens, ac etiam subacre. Quod autem tale non fuerit, reiicere oportet. Siquidem nigrum, densum, ponderosum, filis quibusdam veluti neruis intersectum acerbumque maxime improbatur. Quo fit, vt Dioscorides libro sexto inter deleteria medicamenta, id quod tale sit, reposuerit.

Agaricum. In Agro Tridentino Agaricum copiosum.

Agarici optimi notæ.

CYNNAMOMVM iam diu defecit, vt in Commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius diximus, quanquam non sine errore sibi persuadet Fuchsius, libro de Compositione medicamentorum Lusitanum Amathum illum fortasse sequutus, reperiri legitimum Cynnamomū (vt suis verbis vtar) in capsis Canella refertis quæ ad nos conuehuntur. Adhæc nihil minus hallucinatur, dum sibi persuasum habet Cinnamomum, quod nobis Zeylã insula mittit, corticem esse arboris: sed aberrasse hunc, testis est Galenus, cuius non solum authoritate, sed etiam aliorum probatissimorum authorum nobis comprobatum sit, Cinnamomum esse ligni substantiam, non autem corticem. Præstabit itaq; in Cinnamomi defectu sequi Galeni dogma, quod est, Casiæ duplum Cinnamomi loco substituere. Quintus Galeni ætate in Cinnamomi penuria Carpesium supponebat, quo etiam caremus. Nam Cubeba vulgaris Carpesium non est, vt quidam credidere: vtq; in nostris in Dioscoridem commentariis latius disseruimus.

Cinnamomum.

Pro Cinnamomo quid supponendum.

GLYCYRRHIZAE succus ex Creta & monte Gargano Apuliæ comportatur. Optimus est Creticus, à quo tamen non longe abest Italicus.

Succus Glycyrrhizæ.

OPOBALSAMVM nomine tantum cognoscimus. Periit enim iam diu quod in Iudæa habebatur. Memphi tamen (vt audio) in quodam tantum viridario alitur, sed liquoris non valde ferax, nec etiam plurimæ ibi plantæ aluntur. Si quid liquoris colligunt, id totum solus Turcarum Imperator habet. Quo fit, vt iam longo admodum tempore Opobalsamo destituamur, vt in commentariis nostris in Dioscoridem fusius dictum est. Sunt tamen impostores, qui legitimum se habere Balsamum mentiuntur, quod si quis expendat, facile comperiet, non modo id esse adulterinum, sed Balsami ne tantillum quidem in se continere. Animaduertant itaq; Pharmacopœi, ne ab iis deludantur. Adulterabatur Balsamum ante Theophrasti æuum, adeo vt scriptum reliquerit, libro nono, de plantarum historia, id omne quod in Græciam aduehebatur, non fuisse syncerum, sed pluribus mistionibus vitiatum. Ideoq; Galenus narrat libro primo, de Antidotis, quum non ignoraret Opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita vt difficulter pateret ementi fraus, se proprio oculorum intuitu cernere voluisse, & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lachrymam mitteret, voluitq; synceram huius lachrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoscendos alios Balsami liquores. Porro affertur iam (vt audio) de occidentalibus Indis liquor odoratissimus, liquido Styraci vocato similis, quem qui deferunt, Balsamum appellant, quod notas quasdam Balsami præ se ferat. Verum quum (teste Strabone) Balsami lachryma lacteo sit colore, crediderim potius nouum hunc liquorem, Stacten esse præstantis Myrrhæ, quam Balsami liquorem. Inest huic odor, caput feriens, & acris sapor, vulnera sanat celeriter, rugas tollit, vrinas, & menses cit, suspiriosos iuuat, & cæteras fere, vt aiunt, præstat Balsami vires. Quapropter non abs re factum putauerim, si quis eo Balsami vice vteretur ad Antidota, præsertim, quum non modo quam plures habeat Balsami facultates, sed etiam, quod Stacten ad vnguem referat. Stacte enim substituitur Galeno, & Paulo Opobalsami vice. Sunt qui Opobalsami, loco oleum Caryophyllorum supponendum suadent, quorum sententiæ nos etiam astipulamur. Quidam Myrrhæ oleum suppeditant, quod magis sane probarem, si legitimam haberemus Myrrham. sunt etiam qui Myristicarum nucum liquorem Balsami vice accipiant, à quibus non dissentimus: omnes enim huiusmodi liquores Aromatis plurimum resipiūt, & præclarissimæ sunt facultatis. Fuchsius libro de compositione medicamentorum, in hoc parum sibi constare videtur, quod primum dixerit, vbi de supposititiis medicamentis egit, Opobalsami loco Stacten supponi debere, vbi vero vipereos conficit pastillos, quibus præter Andromachi & Galeni institutum Opobalsamum addit, Leucoij succo pro Opobalsamo vti suaserit: Sed quam magno ducatur errore, inferius latius dicemus, vbi de Carpobalsamo meam tibi aperiam sententiam.

Opobalsamum.

Impostorum fraus.

Balsamum adulterabatur etiã Theophrasti tempore.

Balsami nouum genus.

Stacten Balsami vice supponit Galenus.

Quid Balsami loco substituendum.

Fuchsii opinio explosa.

MYRRHA quæ legitimæ notas referat, adeo rara est in Europa, vt difficile admodum sit, inuenire qui eam vsquam viderit. Quæ enim Seplasiæ vtuntur, si inter Myrrhæ genera fuerit admittenda, omnium sane vilissima erit, eaque fortasse quam Ergasimam, vel Caucaliam vocat Dioscorides, pingui carens, præter modum exoleta retorridaque. Præstabit itaque ea vti, cum præstantior ad manus non sit: sed delectu opus est, nempe, vt in hoc genere ea tantum seligatur, quæ odoratior, pinguior ac recentior apparebit. Verum si Stacte syncerissima esset ad manus, nil sane commodius optari posset.

Myrrha. Myrrhæ selectio.

QQ 4 CROCVM

Crocum. Crocum præstantißimum in Austria.

CROCVM Corytium Lyciumue ex Olympo monte decerptum, quod (vt Dioscorides & Galenus testantur) cæteris est præstantius, quod sciam, ad nos non aduehitur. Primas in Italia tenet. quod ab Aquila Vestinorum vrbe affertur. Præstantißimum esse constat, quod in Germania prouenit, circa Viennam Austriæ Metropolim. Sed difficulter transit ad Italos, tum quod copiosum non fit, tum etiam quod Pannones, qui Aromatum & Croci vsu admodum delectantur, illud in suas conuehant regiones. Habet enim Austriacum Crocum omnes fere tum notas tum qualitates quas optimo Corycio reddidit Galenus. Quamobrem curent Pharmacopœi pro virili qui Antidota parant, vt è Vienna ad eos adferatur, vel saltem selectißimo vtantur Aquilano.

Zingiber.

ZINGIBER (vt Galenus inquit) adulteria non admittit. Sunt tamen hac ætate impostores, qui fraudes etiam illi parant. Siquidem quum carie Zingiber tentari cernunt, rubrica quadam aqua subacta superliniunt, vt teredinum foramina obstruant. Eligatur itaq; Zingiber, quod rubricam non admiserit, ponderosum, farctum, solidum, carie vacans, intus album & sapore acerrimum. Facile enim Zingiber carie contabescit, quod (vt Galenus inquit) recrementitia quadam illi insit humiditas, quæ facile computrescit.

Rhaponticum.

RHAPONTICVM legitimum, vt in commentariis nostris in Dioscoridem scripsimus, nostra hac ætate in Italiam afferri cœpit. Nec desunt Venetiis mercatores, ac Pharmacopœi, qui selectißimum vendunt. Vbi vero, quis adeo ab Italia procul abfuerit, vt illud consequi non poßit, Rhabarbarum potius illi supponendum suaderem, quam magni Centaurij radicem, vt recentiorum quidam censent. Quandoquidem Rhabarbarum præter id, quod polleat odoris fragrantia, præstat mirum in modum contra venena & venenatorum morsus: quin & ad pestilentiam, pestilentes febres & interaneorum vermes. Quibus tamen facultatibus omnino destituitur magni Centaurij radix. Nec obstat, quod in libro, quem Galeno ascribunt, vbi de substitutis agitur medicamentis, Rhapontici loco substituatur magni Centaurij radix. Quippe præter id, quod semper crediderim librum illum esse spurium pluribus de causis, quas postea referam, credi sane par est, quod, si Galenus simplicium medicamentorum indagator acerrimus Rhabarbarum nouisset, nullum aliud quam illud suppeditasset medicamentum, vbi Rhaponticum non esset ad manus: imo fortasse nunquam Rhaponticum suis Theriacis admiscuisset. Odoratum enim Rhabarbarum est, vt diximus, quod admodum magnifacere oportet. Quamobrem nulli mirum sit, si Auicenna inter Arabes facile Princeps suis Theriacis Rhabarbarum admiscuit Rhapontici loco, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus Alexandrinus, qui quum tam diligenter de medicament. compositione scripserit, vt sequutæ ætatis Medici suis plerunque vtantur medicamentis, censendum sane non est, quod fuerit is (vt Fuchsius putat) simplicium medicamentorum adeo ignarus, vt nesciret, quid esset Rhaponticum & quid Rhabarbarum, præsertim, quum is vtriusque sæpe meminerit & in Hedychroi compositione vtrunque addiderit. Velim itaque vt tu Rhapontici loco, Rhabarbarum supponas. Quod si non neglexeris, Antidotum longe efficacius tibi comparaueris.

Rhabarbarum, pro Rhapontico imponendum.

Quinquefolium. Tormentilla.

QVINQVEFOLIVM commune intelligo, non autem Tormentillam vocatam, vt quidam existimant, cuius nusquam (quod sciam) meminere antiqui. Qui vero aliter sentiunt, hallucinantur vna cum Manardo Ferrariense. Nec tamen ob hoc putent velim Pharmacopœi Tormentillam suam, non habere vsum, in aliis medicamentis à recentioribus inuentis, siquidem herbula est miris pollens viribus.

Calamyntha. Marrubium.

CALAMINTHA, MARRVBIVM Nota sunt omnibus, & in Italia præclara nascuntur. Inter Calaminthæ genera præcellit Montanum, imbecillius est aquaticum.

Petroselinum.

PETROSELINVM Macedonicum, non adeo magnifecit Galenus, quin velit eius loco alterius regionis Petroselinum substitui posse. Inquit enim. Tibi vero si Petroselinum Macedonicum quandoq; deerit, ne peiorem existimes Theriacam futuram, si aliud imposueris: nam Macedonicum amariorem Theriacam facit, præsertim si recens adhuc imponitur. Quamobrem quum nos tam Macedonico, quam cæterarum gentium Petroselino destituamur, Smyrnij semen cuius in Commentariis nostris, in Dioscoridem editis, imaginem appinximus, substituendum esse putarim. nam præter id quod Serpentium morsibus opem ferat, iisdem omnibus facultatibus pollet quibus & Petroselinum.

Quid pro Petroselini Macedonici semine supponendum.

Stœchas.

STOECHAS non ex Creta tantum & Stœchadibus insulis, sed etiam ex Arabia peregrina ad nos affertur. Quanquam in Apulia prouenit in Gargano monte non omnino reiicienda. Galenus Creticam cæteris quæ in insulis proueniunt, præfert. Recentiores medici Arabicam semper suis medicamentis admiscent: quæ tamen si recens adueheretur, principem facile locum obtineret. Cæterum cum conuehi non poßit, nisi longo temporis tractu facile situm contrahit. Quo fit, vt vna cum Galeno Creticam aliis præferam.

Stœchas Cretica.

Costum legitimum non haberi.

COSTVM quod legitimum sit, nusquam (vt ingenue fatear) mihi hactenus videre licuit. Siquidem tametsi quædam circumferuntur radices, quæ aliqua ex parte Costum referre videantur, non tamen illi paribus correspondet notis. Quamobrem fortasse tutius fuerit eius loco Zedoariam suppeditare, non quod hanc Costum esse crediderim (vt quidam male sentiunt) sed quod iam sexcentis experimentis constet, & venenis aduersari hanc, & pestilentiam arcere. Taceo reliquas præstantißimas facultates, ne longior sim, quibus præclarißima hæc radix pollet. Sunt etiam doctißimi viri & rei herbariæ peritißimi, qui Angelicam ita recentioribus vocatam Costo similem faciunt, quod præstet eximia odoris suauitate, gustu sit acris, leuiculam (vt Galenus inquit) habeat amaritudinem & venenis, ac venenatorum morsibus opem ferat. Horum opinioni non poßum non etiam inhærere, quod ratione & experimento fulciatur. Verumtamen quum scribat Galenus Costum adeo esse acre, vt diu admotum exulceret, placeret quidem Angelicæ duplum ponderis addere. Fuchsius Medicus ætatis nostræ clarißimus, libro de Compositione medicamentorum in Compositione Aurea Alexandrina dicit, quod quoties Costi mentionem simpliciter facit Nicolaus Myrepsicus, semper amarum appellatum intelligere. Verumtamen quum apud Græcos tantum nigri & albi Costi fiat mentio quemadmodum & apud Plinium, quid peculiariter pro Amaro Costo sibi velit Fuchsius libenter audirem, & an pro amaro Costo Pseudocostum intelligat, quod quidam impostores ex Gargano Apuliæ monte per Italiam circumferunt, sapore quam amaro. Scribit quidem Galenus leuißimam Costo esse amaritudinem, sed quum id absolute pronunciauerit. censendum sane non est, vt neutrum amaritudine vacet, sed hic fortasse Fuchsius Arabas sequutus vna cum illis hallucinatus deprehenditur. Cæterum non desunt rei herbariæ imperiti, qui hortensem herbam, quam quidam Mentham Saracenicam, quidam Mentham Græcam. quidam, vt Tusci, Saluiam Romanam appellant, pro amaro Costo accipiant aberrantes. Vtriusque Costi imaginem (dulcis fortasse & amari) pollicetur Fuchsius pictam ostendere in altero de

Angelica Costo similis.

Angelicam pro Costo supponi posse.

Costus amarus.

Pseudocostus.

Fuchsii opinio improbata.

Mentha Sarracenica.

scriptam historia Commentario. Sed quum nullus extet Author (quod sciuerim) qui Costi notas & historiā sigillatim descripserit, & peregrina sit planta, multum sane fecisse illum fateri compellar, si Costum ex Arabia vel India Syriave in suum transtulerit librum, & legitimum esse probauerit.

Piper nigrum.

PIPER nigrum nullis, quod sciuerim, imposturis fraudem admittit. Tanto tamen praestantius fuerit, quanto ponderosius. Quod enim graue ponderosumq; est & corticem tenuiorem habet ac minus spectatur rugosum, id sane optimum censetur.

Dictamnum.

DICTAMNVM quotannis e Creta Venetias affertur. Eligatur recens non cariosum, nec situ obductum vegetum & undiq; tomentosum, gustu feruens & odoratum.

Iuncus odoratus.

IVNCI odorati flores defecerant fere etiam Galeni aeuo. qui causam in Camelos refert, quod eos audissime depascantur. Ego vero causam potius reiiciam in Arabas, qui illas incolunt regiones, & eorum accusabo negligentiam ac imperitiam: quandoquidem nunquam suaderi potero, ut credam Camelos adeo vniuersam regionem illam erodere, ut nihil fere superfit florum Iunci odorati ac si locustarum ingentissimus numerus accederet. Paleae itaq; & calami ratio habenda erit, quum floribus destituamur. Sed haec recentia esse oportet, odorata, & quod mansa gustui acri probentur sapore: Quae enim diu asseruata sunt, facile (ut Galenus inquit) inodorata euadunt, & vniuersam exuunt acredinem. Quo factum est ut prius crederet Fuchsius, qui fortasse odoratum iuncum aetate exoletum degustauerat, has, quae circumferuntur paleas esse adulterinas: Sed quum deinde vel recentes gustasset, vel ex Commentariis nostris in Dioscoridem intellexisset se magno duci errore lib. Compositione medicamentorum in nostram deuenit sententiam. Monachi qui in Mesuem scripsere pariter in hoc hallucinati sunt, ut alibi de his diffusius diximus.

Monachorum error.

Thus.

THVS adeo copiosum ex Alexandria Aegypti ad nos affertur, ut verendum non sit, quin optimi plurimū habeamus. Eligatur clarum, albū, leue, rotundis granis concretum & quod igni admotum facile accenditur.

Terebinthina resina.

TEREBINTHINA resina quae legitima sit, nostra tantum aetate ad nos ex Cypro, Chio & aliis quibusdam Aegei maris insulis afferri coepit. Cuius loco Larigna usi sunt Medici qui praeteritis temporibus clauerunt. Porro quorundam studiosorum Medicae materiae diligentia ac ope, qui eo nauigauerunt, postea factum est, ut reuixerit Terebinthina. Afferebatur primum cocta frictave, vel quod esset aduectu aptior, vel quod impostoribus ad adulteria aditus hoc modo facilior fieret. Verum liquida, ut per se ab arbore manat iam frequens facta est. Hanc itaq; tantum expetant, qui Theriacam conficiunt, nam cruda hic opus est. Galen. lib. 1. de Antidotis Chiam caeteris praefert quod & odore & sapore alias omnes praecellat. Fuchsius lib. de compos. medicamē. scribit Lariceam resinam Terebinthinae proximam esse eaq; tuto uti posse Pharmacopoeos, vbi legitima Terebinthina defecerit. His praeterea additis Officinas omnes magno errore solam Abietinam pro Terebinthina substituere, quum ea longe sit inferior: sed (eius pace dixerim) hallucinatur. Quandoquidē falsum sane est, quod Laricea resina Abietinam praecellat bonitate. Quippe Dioscorides lib. 1. cap. de Terebintho aperte contra Fuchsii sententiam, ita de Resinis scriptum reliquit. Terebinthina, resinas omnes antecellit: proxima Lentiscina, & e Pinu, Abieteq;. Et capite sequenti vbi in vniuersum de resinis disseruit. E Picea (inquit) & ex Abiete resinae caeteras antecedunt, odorata enim sunt, atque thuris odorem imitantur. Id quod postea idem repetiuit Galenus lib. 3. de Compositione medicamentorum per genera, vbi in resinarum facultatibus fatetur, se nihil a Dioscoride dissentire. Praeterea & illud falsum esse conuincitur, quod officinae omnes Abiegnam pro Terebinthina supponant, quum omnibus rei Medicae studiosis Pharmacopoeisq;, nulla alia resina pro Terebinthina uti Seplasias iamdudum constat, quam ea quae e Larice manat, ut pluribus in Commentariis nostris in Dioscoridem nobis memoriae proditum est. Adhaec abietina perexigua est nec vbiq; venalis inueniri potest. Ego quidem hanc pro Terebinthina semper suppeditandam suaderem, quippe quod Terebinthinam quadam odoris gratia superet, quod adstringat, pelluceat, & longe magis amara sit quam acris: Sed hanc fortasse nusquam vidit Fuchsius.

Fuchsii opinio explosa.

Abietinae resinae praestantia.

Casia odorata.

CASIA odorata, quam Cannellam vocamus, praestantissima copiosaq; habetur in vniuersa fere Europa: delectu tamen opus est, facile enim indicabit gustus an suis praestet viribus: Siquidem ea efficacissima fuerit, quae non modo gustu acri deprahenditur, sed dulcis & odorata. Quae autem talis non fuerit, reiicienda est, aut enim fraudem aliquam passa est, aut exoleuit.

Nardus Indica.

NARDVS Indica legitima frequens reperitur, sed fecit loci distantia ne ad nos afferatur suis dotibus vsq; adeo praedita. Eligenda quae recentior fuerit, leuis, largam gerens comam, colore flauo, odorata, Cyperum redolens, breui spica, amaro sapore linguam siccante, & quae diu suam odoris gratiam conseruet. Si vero huiusmodi non sit ad manus, Celticam quam recentem, odoratam praestantissimamq; habemus tuto supponere possumus. Quippe haec Dioscoridis testimonio, praeter id quod Syriacae omnibus suis viribus aequipolleat, vrinā magis prouocat, & Stomacho vtilis est. Nec obstat quod scripserit Galenus Celticam Nardum Indica ac Syriaca esse imbecilliorem. Quandoquidem hanc supponi haudquaquam suaserim, vbi optima Indica sit ad manus, sed vbi tantum vel deficiat, vel euanida suas non asseruauerit vires.

Nardus Celtica.

Polium.

POLIVM verum non diu est quod in Medicorum rediit vsum. vtriusque imagines quis intueri poterit in Commentariis nostris in Dioscoridem. Montano tamen utendum tanquam praestantissimo.

Seseli.

SESELI quatuor est generum, nempe Massiliense, Aethiopicum, Peloponense & Creticum. Galenus nullam inter horum facultates habet differentiam, nec alterum alteri praefert. Videtur tamen Dioscorides praeferre Aethiopicum, quod scripserit esse Massiliensi acrius odoratiusq;: quin & multa odoris suauitate pollere. Id quod periculum facientibus facile constabit.

Styrax.

STIRAX qui nunc Venetias affertur, an ex Pamphylia aut Pisidia, aut Cilicia aduehatur, quid verirefeiam nescio. Galenus illum praetulit, qui ex Pamphylia in calamis conclusus afferebatur, adeoque magnifecit ut scriptum reliquerit libro primo, de Antidotis, tantum distare hunc a vulgari, quantum a vino quod in tabernis venditur distat Falernum. Quo factum puto ut vnusquisq; Medicus semper praecipiat suis medicamentis Calamitem imponi. Quippe Calamitis cognomen aliunde fluxisse haudquaquam crediderim, quam a calamis in quibus olim ferebatur selectissimus. Qui Venetiis venditur non omnis probus, syncerusq; est, quum eius plurimum ibi reperiatur, & imposturis non vacat, quamobrē scrutinio opus est: Eligatur itaq; pinguis, flauus, resinosus, albicantibus grumis quam plurimum in sua odoris gratia permanens, & qui dum mollitur melleum fundit liquorem inditumque prunis suauissimum mittat vaporem. eiusmodi apud vnguentarios habetur.

Styrax adulteratus.

Styracis optimae nota.

Fuchsi-

Fuchsii opinio explosa. Lib. 1. cap. 68.

Fuchsius lib. de Comp. medicamentorum, Styracem Calamitem liquidum antiquis fuisse contendit, non alia (quantum video) ratione fretus, quam quod in calamis adueheretur. Verum, mea sententia, aberrat. Quandoquidem Dioscoridi lachryma est arboris malo Cotoneæ similis, eaq; cæteris præstat, quæ flaua sit resinosa, albicantibus grumis, & quæ dum molitur, melleum liquorem reddit. Quibus facile conijci potest Styracis arboris lachrymam nunquam fuisse liquidam, sed in grumos concretam, qui mola subacti liquorem melli similem fundunt. Non enim liquida mola atteruntur, sed arida compactave. Porro ridiculum fuerit dicere. Styrax Galeni tempore portabatur in Calamis, ergo erat liquidus. An non delirio tentari is sane videretur, qui diceret Caricas, palmulasve esse liquidas eo quod ferantur in cadis, lagenisve vini vel olei modo? Nimirum non alia ratione qui Styracis lachrymam collegerant, in Calamis concludebant, quam, quod ne suauissimus eius odor expiraret in auram, quemadmodum (vt Theophrastus est author) ij faciebant, qui Dictamnum herbam in Creta legebant. Ipsi enim huiusce plantæ manipulos in ferula aut arundine intercludere solebant ne odor visq; expiraret. 10

Thlaspi.

THLASPI semen Galeno primo de Antidotis principem sibi locum asciuit, quod in Cappadocia nascitur. Verum non omne, sed id tantum quod in Tauro prouenit. Nobis autem quum Cappadocio careamus, nostrate vel Cretico vti licebit: quod enim in Italia nascitur (vt Galenus inquit) non longe abest a Cretico.

Ammi.

AMMI verum, iam nemo fere est, qui non nouerit, reuixit enim nostra ætate. Eius imaginem ad viuum delineatam spectare quis poterit in nostris in Dioscoridem Commentariis.

Chamædrys. Chamæpitys.

CHAMAEDRYS CHAMÆPITYS omnibus nota sunt, nec longe distant a Creticis Italica.

Hyppocistis. Fuchsii opinio improbata.

HYPPOCISTIS quæ tam diu sepulta delituit, hac nostra florescente ætate repullulare cœpit, adeo vt iam nullus sit in Italia Pharmacopœus, qui legitimam Hyppocistim nõ nouerit. Nascitur copiosa in Patauino agro & in Apennino monte. Nec est (vt Fuchsius credit) fungus nec fungi imaginem referens, sed germen Orobanchæ non absimile. Præterita ætas insolato hircinæ Barbulæ succo pro Hyppocistide perperam vsa est: Erroris causa in Aphros reiicitur, quippe qui Cistum Hirci barbulam appellãerint. Quo factum est vt errauerint Seplasiæ sibi persuadentes nil aliud esse Aphris Cistum, quam hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα dicunt. Vbi autem Hyppocistis ad manus non sit, Acaciam, vel florum agrestis Punicæ succum substituit Dioscor. 20

Tragopogon.

Malabathrum.

MALABATHRVM quod folium etiam vocant, iamdiu ex India ad nos aduehi desiit: quapropter Galenus consulendus erit. Is enim libr. 8. simplicium medica. vbi folium absit, Indicam Nardum vel Casiam suppeditat. Fuchsius Medicus insignis lib. de compositione med. in Aurea Alexandrina Atractylim herbam pro Malabathro substituit, succidaneorum (vt ipse inquit) codicem sequutus, quem falso, vt ingenue dicam quod sentio, Galeno adscribunt: quanquam in eo qui nobis est ad manus nusquam scriptum repererim Atractylim pro Malabathro posse substitui. Præterea quoniam, vt ipse ait, Atractylis in Germania non prouenit, nisi in hortis sata, Carduum benedictum substitui præcipit. Sed proh Dii immortales, quanta est hic Fuchsii ineptia. Quandoquidem non alia de causa Carduum benedictum substituit, quam quod in Germania Atractylis non reperiatur, nisi in hortis sata. Nec tamen videt Carduum hunc nullibi etiam reperiri nisi satum. Cæterum quum & Casia & Nardus in Theriacam veniant, quis posset dubitare an conueniat potius Casiæ pondus augere, an Spicæ, quum Casiam & suas & Cinnamomi vices hic explere oporteat. Spicam potius augeri debere existimauerim. Cronenburgius Medicus Coloniensis vir sane ingenio & doctrina præclarus, post quam Nardum & Casiam, ex Galeno attulit supponendas: Macim ex Auicennæ sententia recte supponendam etiam esse existimat: id quod ego facile concesserim. 30

Attractylis.

Fuchsii opinio reiecta, Carduum Bened. substituentis.

Macis.

Celtica Nardus.

CELTICA nardus, quamuis & ipsa iam primum reuixerit, adeo nota est omnibus vt nullus iam relinquatur ambigendi locus: Eligi tamen debet recens, iucunde odorata, numerosis radicibus cohærens, plena & quæ non facile frangitur. Adulteratur (vt inquit Dioscorides) imposita herba simili, quæ ab odoris grauitate Hirculus vocatur. Sed facile fraus deprahenditur. Namq; herba candidior est, sine caule, breuibus foliis, radice neq; amara, neque odorata. 40

Hirculus

Gentiana.

GENTIANA quæ in Italia prouenit non longe suis dotibus (vt Galenus inquit) a Cretica distat, præsertim ea quæ affertur ex Gargano Apuliæ monte. Præfertur solida, rugis vacans & odore caput feriens.

Anisum.

ANISVM præstat recens, plenum, non furfurosum, odoratum. Dioscoridi & Galeno præfertur Creticũ, nobis Italico vti licebit, vbi Creticũ defuerit. Siquidẽ & in Apulia & in Flaminia prouenit non reiiciendũ.

Fœniculum.

FOENICVLI semen quod in Italia habetur & acutum & dulce reperitur, vtrunq; tamen odoratum. Verum quum dulcis non meminerint antiqui, acuto semper vtendum suaserim. Habetur etiam quoddam aliud genus Barbaricum Venetis appellatum, nostrate longe crassius & dulcius, quod tamen ignauius ad Antidota conficienda putauerim, quum parum sane acredinis gustui relinquat. 50

Fœnic. Barbaricum.

Meon.

MEON quod legitimum sit credidimus iamdudum non oriri in Italia, nec eo aliunde conuehi, quod scripserit Plinius Meon sua ætate non creuisse in Italia, nisi a Medicis satum iisq; perpaucis. Quod proculdubio indicium præbet vsq; ad Plinii æuum peregrinum in Italia fuisse Meon. Reperta tamen nuper est planta ipsaq; frequens, quæ quoniam plures Mei notas præ se ferre videatur, in legitimi Mei locum a peritis rei herbariæ Medicis recepta est. Nos tamen, etsi Mei radix Dioscoridi sit odorata, contra vero hæc potius grauiter oleat, nec adeo sit acris vt quis eam statuere possit ex tertio excalfacientium ordine, non ob id a tantorum virorum sententia discedere ausi sumus. Siquidem acredinis imbecillitas cœli soliq; fortasse nostri causa euenire potest. Adhæc quũ scribat Dioscor. si eius pluscułũ quam par sit sumatur, capiti dolorẽ inferre, hinc etiã indicium sumi potest graueolentiã quandã Meon obtinere. Nascitur planta hæc passim fere in tota Italia, & præsertim in montibus. Ea tamen cæteris præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte conuehitur. Apuli Imperatricem vocant quod suis fortasse præstantiss. viribus tã præclaro nomine appellari promeruerit. Magnifaciunt hanc præter alias fac. ad viperarũ & aliarũ ferarum venenosos ictus: ita q; hac vti poteris tãquã legitimo Meo vbi tuã parauersi Theriacam. 60

Imperatrix herba.

Terra Lemnia.

TERRA LEMNIA, quæ ex Constantinopoli ad nos conuehitur, siue sit, quæ pro legitima a mercatoribus venditur, siue quam a Turcarum Imperatore tanquam thesaurum asseruari aiunt, plures mentitur notas, quas Lemniæ Sphragidi reddidit Galenus, adeo vt omnino mihi persuaserim (si tamen legitima terra Lẽnia sit in rerum natura) nihil aliud esse posse hanc, quam bolum Armenum nunc Seplasiis vocatum, eum scilicet, qui ex orientali plaga affertur. Habet enim Rubrica hæc omnes Lemniæ terræ notas, ac etiam vires, vt fusius disseruimus in nostris super Dioscor. Commentariis.

CHAL-

CHALCITIS etsi rara habeatur in Italia, & in aliis fortasse regionibus, reperitur tamen optima & copiosa in Misnia Bohemiæ contermina quibusdam in metallis, vbi æs, & Chalcanthi minera foditur, vna cum Misy, Sory & Melanteria. Quorum omnium Armarium metallicum meum copiose refertum habeo, non solum in mei ipsius vsum, sed etiam amicorum, qui hæc & alia a me petere solent. Qui Theriacam in Italia conficiunt Chalcanthum igne torrefactum, pro Chalciti supponunt: quod vbi Chalcitis ad manus non sit, facile concedo, cum Chalcanthum & Chalcitis ex eadem materia gignantur, sed longe melius est Chalcitim addere. Sunt e recentioribus, qui potius velint sine Chalciti Theriacam parare, quam addere Chalcanthum, quum (vt ipsi aiunt) non alia de causa Chalcitis in Theriacam veniat, nisi vt hæc nigro fiat colore. Quamobrem scribit Cordus se quandoq; Theriacam parasse absque Chalciti, quæ gustu longe gratior euasit. Horum opinionem, cur probem, vel improbem, solidi aliquid nõ habeo. Verumtamen quum sciam Chalcitim & Chalcanthum ex eodem fluxisse metallo, easdemq; habere vires, ne Andromachi sententia corrumpatur, Chalcitim aut Chalcanthum omnino imponendum suaderem.

Chalcitis, Sory, Misy, Melanteria in Misnia habentur.

Chalcanthum.

AMOMVM quod legitimum sit, hactenus mihi videre non licuit, nec aliquem noui Medicæ materiæ studiosum, qui illud vsquam se vidisse fateretur. Ideoq; semen illud quo pro Amomo perperam quidam vtuntur Pharmacopœi, de quo etiam plura diximus in commentariis nostris in Dioscoridem, omnino a Medicorum vsu fuerit abdicandum. Præstabit itaque Amomi loco Caryophyllos substituere, quod Amomi modo odoris gratia commendentur, excalfaciant, adstringant & exiccent. Sunt qui codicem de substitutis medicamentis Galeno ascriptum sequuti, Acorum pro Amomo suadeant supponendum, quorum opinio minime improbanda videtur, quum Acori radix, quam Seplasiæ falso Calamum odoratum vocant, & odorata sit & acris, ac præter id, adstringat siccetq;. Quumque etiam sit hæc legitima sententia Galeni libro sexto simplic. medicament. vbi scriptum reliquit Amomum Acoro similem habere facultatem. Nec tamen ob hoc Caryophyllos reiicerem, quippe qui longe magis præstare videantur, & has omnes facultates præclariores habeant. Fuchsius libro de componendis medicamentis, vbi simplicia, quæ in Theriacam veniunt, expendit, quum eo peruenit, vbi racemosi Amomi meminit Andromachus, omnes Galeni interpretes accusat his verbis. Botryos Græce βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc Compositionem tradidit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus lib. 1. de Antidotis vua conuertit. Alii omnes & cum iis Cordus, racemosi. βότρυος vocem, cum Amomi dictione coniungentes. quasi vero Andromachus de Amomo recemoso locutus sit: Quod certe Dioscorides non βοτρυὺν sed βοτρυώδες appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectum commã erunt, hoc nimirum modo ἀμώμου, βότρυος, vt nos conuertimus, vt intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo & Botry. Vera esse, quæ affirmamus, adeoque locum hunc Andromachi esse legendum, & sic interpretandum vnus Nicolaus Myrepsicus abunde docet, & confirmat, qui ita in Theriaca Andromachi scriptum reliquit. ἀμώμου, βότρυος κελτικῆς, id est, Amomi, Botryos Celtica, vel Gallica. Neque est, vt quispiam ad tuendum interpretum errorem dicat, per κελτικὴν vt sæpe alias & hic Nardum Gallicam intellexisse. Nam quum eius paulo post in hac compositione fiat mentio, non potest nec etiam debet hic repeti. Celticam autem rectissime Nicolaus Botrym nominat, quod copiose in Gallia præsertim iuxta Lutetiam proueniat, atq; hinc est, quod Ruellius hanc herbã Parisiensibus matronis melius, quã Seplasiis nosci scribat, quod scilicet odoris gratia vestimẽtis pannis & linteis curiose interponãt, vt hinc odoris suauitatem contrahant. Hæc ille. Quibus palam est, sibi persuasisse Fuchsium, debere addi in Theriaca etiam Botrym herbã, cuius meminit Dioscorides libro tertio. Nos vero a Fuchsio, viro alioqui clarissimo, hac in re prorsus dissentimus, & ipsum tantum hallucinatum putamus. Siquidem iunior Andromachus, qui Patris Theriacam, ex carmine illo Elegiaco in solutam transtulit orationem, huius stirpis nusquã meminit, sed Amomi tantum simpliciter. Nec etiam Damocrates, qui post ipsum, hoc quoq; e viperis Antidotũ carmine descripsit. Præterea lib. 1. de Antidotis aliam Theriacam carmine pariter descriptam recitat Galenus, vbi sane nulla Botryos fit mentio. Adhæc, vbi Galenus sigillatim simplicia, quæ in Theriacam adduntur, enumerat, ac diligenter expendit, Botrym (quod sciuerim legerimque) nunquam inter ea recenset, nec eius quoq; alias meminit. Quin nec vbi Theriacã ad Pamphilianum scribit Botrym admiscet, neq; Gallicã, neq; Græcam. Præter id Paulus & Actuarius, qui ex Andromacho, vel fortasse Galeno transcribunt Botrym, haudquaquam admiscent, quum tamen Græci fuerint, & proprii sermonis periti. Cæterum Auicenna, Serapion & alii si qui sunt Arabes, suis in Theriacis Botrym nusquam enumerant. Quo fit, vt Fuchsio hac in sententia adstipulandum non sit, quum in tam manifesto versetur errore. Nec obstat, quod Nicolaus Myrepsicus, vt ipse refert, in sua Theriaca, primo statim loco descripta Botrym habeat Gallicam: quãdoquidem (vt Fuchsius ipse, qui Nicolai codicem vertit, millies testatur) Nicolai codex Græcus innumeris admodum scatet mendis. Fieri enim facile potuit, vt Nicolaus Græci sermonis non admodum peritus Andromachum non intelligeret, quemadmodum nec Fuchsius intelligit: vel quod scriptorum negligentia, vel Authoris fortasse imperitia hoc loco deprauatus sit codex. Verum erroris causam potius in Nicolaum quam in scriptores reiiciendam putauerim, quod is in eundem lapsum etiam inciderit in altera Hedychroi compositione, vbi statim post Amomum Botryos etiam meminit. Sunt & alia errorum mendarumque indicia, quod plura etiam admittat medicamenta, quam exposcat Andromachi Theriaca, nempe Piper album, fluuiatiles Cancros, Clematidem, Eruum, Acorum, & Scillam, quæ omnia præter Andromachi sententiam addidit Nicolaus. Quibus palã est Theriacam hanc adulterinam esse, & non Andromachi, sed Nicolai. Qui tamen vbi secundo aliam ex Andromacho describit Theriacã, nec Botryos, nec aliorum, de quibus diximus, meminit. Cæterum ridiculum sane fuerit Nicolai lapsum fulcire Ruellii authoritate, qui tot annorum centena post Nicolaum claruit: Ipse autem quum esset Gallus, nec alibi vnquam rei herbariæ operam dedisset, quam in Gallia, recte de Gallica Botry scripsit, quod alia fortasse, quam Gallica non perlustrauerit loca, quemadmodũ Fuchsius de Germanica, nos vero de Italica scripsimus. His itaq; rationibus, ac tantorum præclarissimorum virorũ testimoniis palã fit, præstantissimos illos Galeni interpretes, quod racemosum, seu racemiferum Amomũ habent, nullo errore fuisse ductos, & perperam a Fuchsio esse impugnatos. Qui si negabit Amomum racemiferam esse plantam, vt annuere videtur, id quoq; esse falsum facile constabit. Siquidẽ Dioscor. in Amomi cap. 1. statim occursu sic habet: Ἄμωμόν ἐστι θαμνίσκος ἐκ ξύλου ἀντιπεπλεγμένος ὡσανεὶ βοτρύδιον id est. Amomũ exiguus frutex est, ex ligno se conuoluens in racemi modũ. Et paulo inferius, vbi

Amomum.

Charyophyllos Amomi loco substituendos esse.

Acorum legitime pro Amomo substitui posse.

Fuchsii de Amomo non satis ponderata opinio.

Opinio Fuchsii reiecta, dum Botrym Theriacæ addit.

Nicolai Myrepsici erratum.

Ruellius in Gallia tantum rei herb. studuit.

Galeni interpretes defenduntur.

Ponticum

Libro 1. Cap. 14.

Ponticum describit, sic inquit, τὸ δὲ ποντικὸν ὑπόξιρρον οὐδὲ δυσθραυστον βοτρυῶδες: id est. Ponticum vero subrufum est, paruum fragile, racemosum. Item paulo infra, vbi deligendi notas affert, ita inquit ἐκλέγου σπέρματος πλήρης, ὅμοιον βοτρυδίῳ: id est, Eligito seminis plenum, vuis paruis simile. Dioscoridi subscribit Plinius lib. 12. cap. 13. vbi sic inquit: Amomi vua in vsu est. Indica vite labrusca, vt aliqui existimauere &c. Pretium vuae in libras X. L. X. friato vero Amomo XLVIII. Praeterea libro de Theriaca ad Pisonem, ac etiam apud Paulum racemosi Amomi fit mentio, vbi de Theriaco sale igitur. Quibus luce clarius patet & Amomum esse vna modo racemosum, & eos omnes vna cum Fuchsio decipi, qui Amomum racemosum esse negant. Quinetiam & qui Botryn herbam Theriacam addi putant, contra Gal. & Andromachi sententiam. Qui quum non ignorauerit illud esse praestantissimum Amomum, quod fuerit racemosum integrisq; vuis constans, de industria racemiferi meminit, ne quis confractum, quod fraudes facile admittat admisceret: Id enim (vt inquit Plinius) integro longe minus aestimabatur. 10

Phu.

PHV omnibus notum vbiq; fere locorum prouenit. Põtico caremus, quod caeteris praetulit Andromachus. Praestabit itaq; nostrate vti nempe maiori. Caeterum si Carpesium esset ad manus, foelicissime pro Phu suppeditari posset. Hallucinantur qui putant Cubebas vulgares, quae passim in Myropoliis habentur, esse Carpesiũ, quippe quod Galeni testimonio Carpesium semen non sit, neq; bacca, neq; Corimbus, sed festuca quaedam, vel caulis, vel fortasse radicis, vt alibi posteritatis memoria commendauimus.

Cubebas vulgares non esse Carpesium.

Carpobalsamũ.

CARPOBALSAMVM verum hactenus mihi videre non licuit: namq; id quo passim Seplasiae vtuntur, adulterinum est, ideoq; in componendis medicamentis nunquam fuerit admittendum: praestabit tamen eius vice Cubebas, quae passim in Myropoliis habentur substituere. Si enim Cubebas mandas, dentibusq; conficias, feruorem sane non obscurum gustu percipies, quin & Aromatis non modicum. Id quod in Balsami fructu (vt ipse ait Dioscorides) percipi solet. Nec possum hac in re Fuchsio alioqui viro doctissimo astipulari, qui Carpobalsami & Xylobalsami loco in Cõpositione aurea Alexandrina, Leucoii radicem supponendam praecipit, quae tamen radix, si recte expendas, nullam, quae illis respondeat, qualitatem promittit. Siquidem, nec gustu mordax reperitur, nec feruens ore, nec vlla ex parte odorata. Hoc tamen negare non possum, quin in libro illo quem falso Galeno ascribunt, de substitutis medicamentis, Leucoii radix Balsami vicem gerat. Quod tamen a peritis & rei Medicae studiosis, non ita facile probatur: quippe, quod librum illum diligenter examinauerint, ac subinde nouerint (vt inquit Syluius praeclarissimus Medicus) non esse Galeni, sed proculdubio spurium. In ipso enim statim initio Graecus codex, qui ad manus est, Galenum citat, id quod firmissimum praebet argumentum, librum hunc non esse Galeni. Praeterea Anacardi mentionem facit, cuius nusquam meminit Galenus, nec alii priores Graeci. Postremo multa supponit absurdissima, quae, qui crederet Galeno esse excogitata, omnino amens & omnis iudicii expers dici profecto posset. Nam quid absurdius dici potest, quam pro Aconito, quod deleterium omnino est Pharmacum, supponi syluestris Iridis radicem, pro Agarico Euphorbium, pro Polypodio Chamaelaeae radicem, pro Cerui cornu, Caprinũ cornu, pro Epithymo, Colocynthim (proh dii immortales) pro Lemnio sigillo Sandaracam pernecas medicamentum, pro Polygonii succo Erucae semen, quod calidissimum est, & alia huius generis detestanda plura? Quid postea stolidius, ac ineptius, quam supponere pro Chamaemelo Anthemitem, pro Elaterio syluestris cucumeris succum, pro Opio succum papaueris, & pro lapide Pyrite lapidem igniuomum? Quomodo (Dii boni) fieri vnquam potest, sic deficiat Chamaemelum, vt substitui possit Anthemis, si Elaterium, Cucumeris agrestis succus, qui nil aliud est, quam Elaterium. Sed proh hominũ ignorantiam, atq; amentiam: Eo enim furoris peruenere quidam, vt sibi persuaserint Galenum tam admirandum grauissimumq; Medicae materiae lumen, & simplicium medicamentorum indagatorem tam acerrimum, has scripsisse nugas, eo fortasse tantum argumento freti, quod haec omnia apud Paulum legerint, qui ex Galeni Cõmentariis ea accepisse fatetur. Sed dicant ij ingenue quaeso, cui magis credendum putant, an Pauli codici an rationi? Si Pauli Codici dicant, profecto hallucinantur, quod infirmissimum (vt Aristoteles inquit) ab authoritate sit argumentum. Quippe non magno sane negotio fieri potuit, vt quis sciolus ea ad voluminis Pauli calcem addiderit: quinimo, nec aliter credi par est, nisi quis fortasse stolidus Paulum sibi similem fuisse credat & haec tã absurda stolidaq; eũ non perpendisse. At si magis rationi se credere dixerint, profecto salua res est. Quippe nulla vnquam erit ratio, quae peritis ac doctis viris, qui cum Galeno diu sunt versati, & Pauli grauitatem expenderint, suadere possit, tam absurda tam inepta, tamq; execrabilia Galeno scriptis fuisse mandata. Sed parce, mi Balthasar, si plus quam Carpobalsami examen poposcerit, digressi sumus. Nam & haec tibi scire conueniet. 20 30 40

Cubebas Carpobalsami vice esse substituendas.

Fuchsii opinio explosa Leucoii radicem supponit.

Librum de substitutis medicamentis non esse Galeni ostenditur.

Hypericum.

HYPERICVM omnibus notum, vbiq; fere locorum nascitur. Italicum Galeni testimonio non longe distat a Cretico. Brasauolus autem quum falso putasset, Hypericum Dioscoridi flore esse albo, scribit nostras hoc non esse legitimum. Sed qua ratione is delusus fuerit, sat alias dictum est. 50

Acatia.

Acatiae loco quid supponendum.

ACATIA legitima destituimur. Seplasiae autem supponunt succum e syluestribus prunis expressum, & in tenues quasdam placentulas insolatum. Hic Fuchsio & Cordo probatur, supponiturq; Acatiae vice. Nos vero veterum potius opinionem sequuti, quam vulgarem, vna cum Dioscoride Acatiae loco, vel Rhois folia, vel Lentisci foliorum succum, vel Hyppocistim supponenda censemus.

GVMMI illud hic intelligo quod ab Aegyptia Spina quam Acatiam vocant emanare aiunt. Id enim declarat Andromachus quum ait.

Δάκρυον ἐν μίσγειν ζελλὸν ἢν ἀκάνθη: idest. Misce atram lachrymam quam Spina remittit.

Ideoq; quum Lachryma haec atro sit colore, nullo pacto censendum est, eam id esse gummi, quod passim habetur in Myropoliis Arabicum vocatum. Namque hoc (vt in commentariis nostris in Dioscoridem fusius scripsimus) Aegyptiae spinae gummi non est, sed diuersarum aliarum stirpium lachryma. veruntamen quum & ipsum spisset & refrigeret, vulgari hoc vtendum suaderem, idq; magis probarem quod ex syluestri pruno, vel Cotonea malo, vel austera Ceraso fluxerit. 60

Probatur Gummi è syluestri Pruno, vel cotonea malo, vel ex austero Ceraso.

Cardamomum duplex.

CARDAMOMVM omne genus, quo antiqui Graeci vtebantur, iam diu defecit. Placet tamen id supponi debere, quo passim vtuntur Seplasiae. Atqui quũ Seplasiae maius & minus Cardamomũ habeant, maius semper putarim suppeditandũ. Siquidẽ hoc non solũ odore & acredine praestat, sed aliquid amaroris etiã resipit.

Daucum.

DAVCVM probatur Creticum, sed hac aetate (quod sciam) ad nos non conuehitur. Conuehi tamen non magno negotio posset, si quandoq; Pharmocopoei plus insudarent comparandis legitimis medicamentis, quam

tumulandis pecuniis. In Cretici penuria potest supponi Italicum, vel Syluestris Pastinacæ semen. Quandoquidem (vt Galenus scriptum reliquit) Daucum & Pastinaca parum vel fortasse nihil viribus inter se differunt. Fuchsius in libro de Compos. medicamentorum in Diasatyrii compositione, Creticum Daucum sola radice ad vsum Medicum præstare censet. Cætera vero Dauci genera semine tantum. Cæterum dissidet ab eo Dioscorides. Quippe is, tametsi, postquam de omnium generum semine eiusq; viribus egit, Creticum præter cætera dixit pollere etiam radice ad venenatorũ iniurias: nusquam tamen Cretici Dauci semen superuacuum esse dixit. Dioscoridi subscribit Galenus. Siquidem is varijs locis in lib. de Compos. medicamentorum secundum locos, Dauci Cretici semen medicamentis admiscet. Id quod etiam expetit Theriaca. Namq; semine tantum hic opus est, vt ipsemet Galenus præcipit, non radice.

Dauci loco quid supponendum. Fuchsii opinio improbata.

GALBANVM non omnibus in Myropoliis syncerum reperitur, quapropter scrutinio opus est. Eligatur itaq; cartilaginosum, merum, thuris effigiem præbens, minime lignosum, graui odore, seminis & ferulæ nonnihil retinens adiectum, & quod neq; valde humidum, nec nimis aridum fuerit.

Galbani optimi notæ.

SAGAPENVM quod synceri faciem præbeat, non ita facile inuentu crediderim. Scio tamen reperiri legitimum sed rarum. Eligito pellucens, fuluo forinsecus colore, intus vero albo, & gustu acri. quod enim tale fuerit, syncerissimum erit, sin minus, imposturis vitiatum.

Optimi Sagapeni notæ.

OPOPANAX quod omnes legitimi notas præ se ferat, facile quis sibi comparare poterit, qui simplicium medicamentorum fuerit peritus. Syncerum interne albicat, aut subfuluescit, foris vero ad Croci colorem vergit. Visitur præterea leue, pingue, graui odore & sapore quam amarissimo. Synceritatis indicium præbet, si digitis in aqua friatum, lacteum colorem reddat. Quod enim adulterium admisit, non ita facile dissoluitur.

Opopanax. Synceri Opopanacis notæ.

ASPHALTVM Iudaicum esse debet ex Sodomæo lacu aduectum. Præteritis nuper annis synceri in Italia parua fuit copia: Sed iam legitimum afferri cœpit.

Asphaltum Iudaicum.

CASTOREVM rarum reperiri solet in Italia, quod fraudem aliquam non admiserit. Selectissimum ex Pannonia, Austria, Stiria, ac etiam Bohemia, consequi quis posset. In Pannonia enim & Austria Danubius multos alit Castores, in Stiria vero Drauus, & in Bohemia Albis, qui inde permeat ad Saxones.

Castoreum.

CENTAVRIVM tenue appellat Andromachus iunior, quemadmodum & Plinius, quod nos minus vocamus. Herba est vulgo nota, & passim vbiq; fere proueniens: vsui est florescentis coma.

Centaurium minus.

ARISTOLOCHIA tenuis mea sane sententia ea est, quam Clematitẽ appellant, vt fusius diximus in Commentariis nostris in Dioscoridem. Sola hæc λεπτὴ Dioscoridi appellatur, & (vt Plinius scribit) cæteris præstãtior est. Sed quũ ea destituamur, longa vel rotunda recte supponi potest, vtraq; enim venenis aduersatur.

Aristolochia tenuis.

MEL Galeno probatur, quod in Græcia prouenit, nempe Atticum ex Hymetto monte, & omne fere aliud quod in adiacentibus colligitur locis: nihil tamen hoc impedit, quum in aliis etiam regionibus mel præstantissimum reperiri possit, vt ipsemet fatetur Galenus. Siquidem affertur ex Creta & aliis quibusdam Ægei maris insulis, quinetiam ex Dalmatia, quod omnes optimi mellis notas ostendit. Sunt etiam in Italia loca quædam ac pariter in Sicilia, vbi præstantissimum habetur. Quo fit vt cuiusuis loci mel sumi possit, si tamen notas omnes admiserit, quæ selectissimi mellis indicium præbent. Eligatur itaq; bimum. Hoc enim vetustiore ac etiam recentiore, longe præstantius est. Ideoq; aberrant, qui putant vetustate mel fieri optimum: amarescit enim (vt Galenus inquit) quod veterascit, & ingratum gustui redditur. Sit præterea odoratum, sapore dulcissimum, atq; etiam acre, colore pallidum vel flauum, crassum substantia non sit, nec in grumos concretum, nec etiam liquidum plus, quam par sit, sed sibiipsi vnitum, & tanto præditum lentore, vt si rude, vel digito auferatur, visci modo fere in longum trahatur anteaquam secedat. Tale enim quod fuerit, præstantissimum dici poterit.

Mel quod optimum. Mel quod eligẽdum. Mel vetustate amarescit.

VINVM eligatur odoratum, & quod firmissimum esse experientia compertum est. Aquosum autem & viribus imbecille, facile acescens, & quod vetustate amarorem contraxit, omnino fuerit vitandum. In summa (vt Galenus inquit) Vinum id generosissimum est, quod tenui pellucidaq; substantia visitur, colore aureo, odoratum, quodq; multam aquæ mixturam exposcit. Nam huiusmodi vina firmissima sunt, & Antidotis vtiliter admiscentur. Quo fit vt Pucinum, Vipacum & alia huiuscemodi vina, quæ circa Iapidiam proueniunt, ad Antidota conficienda semper aptissima putauerim. De his plura dicta sunt in Cõmentariis nostris in Dioscoridem. Cæterum si Creticum vinũ, quod fraudem non admiserit, sit ad manus, eo sane præstantius non inuenies. Est enim hoc vinorum omnium non solum odoratissimum, sed præstantissimum etiam ad roborandas in vniuersum omnes corporis vires.

Vinum quod optimum. Vina quæ circa Iapidiam proueniunt optima. Creticum vinũ omnium optimum.

VIPEREI pastilli, de quibus fusius superius dictum est, Viperas tantum fœminas admittunt, quæ quibus à maribus dignoscantur notis, facile quis dignoscere poterit, ex libro de Theriaca ad Pisonem, quem Galeno adscribunt: Ibi enim ita scriptũ reperitur. Viperæ fœminæ subrufæ sunt & perquã agiles, ceruice elata, oculis subrubentibus, inuerecundis, atq; intus feris, iis caput latius, quam mari, quem etiam excedunt vniuersa corporis mole, earumq; excernens meatus suum propius caudam obtinet situm. Mari duo tantum insunt Canini dentes, fœminæ vero plures. Id quod Nicandro libri illius author acceptum referre potest: Nam is ita scribit:

Viperei pastilli. Viperarum fœminarum notæ.

Τῷ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύω χροῒ τεκμαίρονται ἰὸν ἐρευγόμενοι πλέονες δ' ἔτι αἰὲν ἐχίδνης.

Hoc est soluta oratione. Masculi quidem supra canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes. at plures semper fœminæ insunt. Quo autem tempore viperarum venatio fieri debeat, & qua ratione eædem sint dissecandæ, coquendæ ac parandæ, quinetiam & Pastilli ex eis conficiendi, diffusius recitauit Galenus lib. 1. de Antidotis his verbis: Viperas, non vt aliqui faciunt æstate media, neq; statim vbi cauernas egressæ fuerint, venari conuenit. Æstate siquidẽ earum carnes sitim excitant, statimq; ab egressu frigidæ, siccæ & extenuatæ sunt. Oportunum itaque tempus est, quod iis medium intercedit, quodque Andromachus ipse significauit: id est, Vere quidem finiente, nondum tamen æstate incipiente: vel si ver quo ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo post Pleiadum ortum. Viperas autem quæ prægnantes sunt reiicere oportet, aliarum vero caput & caudas abscindere, quæ partes venenatæ plures esse videntur & duras paucasq; carnes continere. Sufficiet autem in magnis viperis, si id quod vtrinq; amputabimus, quatuor digitorum mensuram non excedat. His peractis reliquum corpus, intestinis exemptis, pelleq; detracta, aquis primo abluendum atque in vas fictile coniiciendum est. Deinde aqua pura superinfusa & Anethum, quod tunc viget, iniectum olla, vt coquatur prunas subiiciemus, vel arida ligna, quæ quod fumum non edant, ἄκαπνα Græci vocant, vel quod

Viperas quo tẽpore venandum. Viperarum præparatio.

RR melius

melius adhuc est, vitium sarmenta. Salis autem si suo tempore viperas cœperis tantillum immittere oportet: hi æstate iam incipiente, nihil. Omittere insuper eas conuenit, quæ maritima loca, queue in aliqua salsa aquarum lacuna degerunt. Antidotus enim, quæ huiusmodi viperas acceperit, sitim excitabit. Viperas igitur quum ita cocta fuerint, ac si quis ipsas comedere vellet, ab iure primum eximemus, deinde earum carnes ita a spinis auellemus, vt spinam aliquam non accipiamus, auulsas carnes cōteremus, iis deinde panis ex purissima farina confecti optimeq; siccati, qui præcipue & bene fermentatus sit & in furno non sub clibano coctus, modicum quiddã admiscebimus. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis, hanc mensuram seruandam præcipiunt, vt panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit. Alii, ne tertiam partem excedat, malunt. Ego vero quandoq; quartam, quandoq; quintam panis imposui. Cæterum nisi bene coctus fuerit, periculũ aliquid aceris imminet medicamento. Melius est igitur panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori exiccasse. Verum quum viperas & panem coniunxeris diligenterq; adeo subegeris, vt nulla viperinæ carnis particula nō contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint, nam crassi cum difficulter siccescere soleant & carnem putrescere sinunt: quamobrē panem quoq; ante siccatũ torrere satius est, & non quemadmodum ante nos qui Cæsari Theriacam faciebant, viperarũ iure maceratum: quam rem ipse quoq; diu feci, sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum viperarum carnibus exacte iam subactis admiscere. Citius nãq; pastilli siccantur, qui siccum panem non madidum acceperunt. Si tamen cella, in qua pastillos arefacies in superiori domus parte ad meridiem conuersa, vel saltem ad Septentrionem non respiciat, vt Solis radios tota pene die accipiat: Tali enim in loco commode sicescent statim à compositione ibi collocati, quo solares radii peruenire non possunt. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit vt æqualiter vtraq; ex parte siccescant: quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet, inferior autem humida diutius permanebit, periculũq; erit ne marcescant. Postea vero quam exiccati fuerint maneant aliquot diebus adhuc eadem in cella longius, quam prius à solis radiis, sæpeq; denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim ad summum dies: deinde post hoc tempus, donec Theriacã conficere volueris recondi debent in vase stanneo, aut vitreo, aut etiam aureo. Vitro siquidem & auro nihil fraudulenter admisceri potest. stãnum autem plumbo adulteratur, quod vitare conueniet, non solum in hac antidoto, sed in quibuscunq; aliis medicinis quemadmodum si purum non fuerit. Cæterum longe melius est haud multo post, quam pastillos confeceris, ipsis vti. Quãquam non multum detrimēti capiunt etiam si peracto anno atq; etiam multo post eis vtaris. Recte namque à principio siccati ad tertium quartumq; annum integri perseuerant, dummodo tamen apte reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui ipsis obnasci atque obduci consueuit, mundis linteolis interdum abstergatur. Is namq; si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuũ est autē inutiles eos tum demum reddi, quum perforati fuerint, quemadmodum anteaquam hoc accidat etiam si multum tempus intercesserit non inutiles esse. Hactenus Gal. Fuchsius libro de composit. medicament. vipereis pastillis, quorum tamen parandi rationem Andromacho acceptã refert, Opobalsamum addit. Quamobrem non potui Fuchsium non mirari, quod non solum præter Andromachi & Galeni institutum hoc fecerit, sed quod etiam medicamentum addiderit, quo iam penitus diu destituimur.

Pastillorum viperinorum apparatus. — *Pastilli viperei quibus in vasis recondendi.* — *Fuchsii opinio explosa Opobalsamum addētis.*

SCILLINI pastilli ex assata tantum Scilla & Erui farina conficiuntur, sed nos quum veram non habeamus Scillam (vt in Commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius diximus) Pancratium accipimus, nempe Cape illud, quod Seplasiæ omnes legitimam Scillam esse putant. Verum quum admodum parum inter se differant Pancratium & Scilla, eo sane Scillæ loco tuto vti possumus. Cæterum legitimum Eruum non ita facile omnes habent Seplasiæ, nec etiam omnes, qui se rei herbariæ peritos putant, legitimum nouere. Quapropter omnimodam nauent operam, qui Theriacam conficiunt & Scillinos parant pastillos, vt verum sibi comparent. Id enim facile assequentur, quum iam legitimum feratur ab omnibus. Parandi autem ratio sic habet. Scillam principio succulentam accipies cuius folia penitus iam aruerint. Huic deinde cortice detracto duriorem pulticulam induces ex tritici farina quantum fieri potest exquisite confectam. Ipsam postea multo calidoq; cineri subiectam nō prius extrahas quoadusq; circumposita pulticula crusta fiat. Quod si vbi hæc agis furnus aliquis adsit, vna cum pane Scillã illuc inferre potes, inde quum obducta puls iam exaruerit ipsam extrahes & conteres. Satis assam vero Scillam intelliges si festucam immissam admiserit. Vbi vero Scillam diligenter attriueris, candidam Erui farinam admisce. nam quæ candida non est, amara supra modum esse consueuit. Cognitum autem vnicuiq; existimo, prius oportere tenui cribro farinam excutere, præterea diligenter eam leuigare. Scilla vero sesquipondere farinam superet opus est: dico autē sesquipondere, vt si duas farinæ sumas, Scillæ tres accipias partes. Postremo simul atq; rotulas tenues ex hac mixtura conformaueris, in cella sicuti antea dicebamus in compositione pastillorum vipereorum ad meridiem vergente repones: quas tamen non in Solis radiis collocabis. Verum sicut de pastillis viperæ dictum est, ita de his quoq; cætera perage.

Scillini Pastilli. — *Pancratium.* — *Scillinorum pastillorum parandorum ratio.*

HEDYCHROVM (vt Gal. inquit) quomodo parari deberet, neq; Andromachus docuit, neque complures alii, qui tametsi de medicinarum compositione tractarunt, tamen quum Theriacam describerent, Hedychroi compositionem omiserunt, adeo vt Medicus quidam Romæ Gal. ætate, qui Theriacam conficere nunquam viderat, ipsamq; ex sola librorũ lectione se compositurum confidebat, ab vnguentariis Hedychrũ peteret, existimans illud esse quampiam herbam, vel simplex aliquod aliud medicamentũ. Cæterum postea factum est, vt Gal. diligentia parandi Hedychroi ratio ex Andromachi monumentis prodiit in lucem. Sed mirum sane videtur, quod omnes Græci, qui post Gal. claruerunt, nēpe Paulus, Aetius, Actuarius, quin & Nicol. Myrepsicus à Galeno aberrauerint. Siquidem Paulus Opobalsamũ non habet, sed Carpobalsamum, & præter Gal. sententiam Rhoem etiam addit. Aetius deinde (nisi sit interpretis lapsus) non Marum, sed Arum admiscet. Præterea Actuarius exacte recteq; describeret, nisi Nardum maiori pondere, quam par sit imponeret. Postremo Nicolaus Myrepsicus duas Hedychroi compositiones habet, quarum altera Meon Mari loco admittit, altera vero Rhabarbarum, ex Auicenna fortasse, & Botrym pro Maro, ac calamo continet, quin etiã Rhaponticũ præter omnium sententiã. Cæterum non deest suspitio, quin hic codex scateat mendis. Siquidē vbi Gal. Phu pontici meminit, Nicolaus habet Phu simpliciter, & statim ab ipso Phu Rhei pōtici, quo fit, vt fuerit suspicandũ Rhei particulã illuc illegitime accessisse. Is enim quisquis fuerit, qui hæc corruperit (ita mihi suspicãdũ videtur) quũ fortasse ignoraret particulã Pontici cũ Phu esse copulandã, Rhei particulã interposuit, tanquã is qui sibi persuaserit,

Hedychroum. — *Pauli, Aetii, Actuarii & Myrepsici erratum.* — *Nicolai locus restitutus.*

rit, esse id à scriptoribus prætermissum. Sed hoc non animaduerterit Fuchsius. Adhæc palam fit, Nicolai Græci sermonis imperitia, quod post Amomum statim addidit Botrym. Nam quum hoc loco sicut in Theriaca (vt fusius superius diximus in Amomi examine) in Græcorum authorum libris ἀμώμου βοτρυώδους scriptū reperisset Nicolaus, nesciuissetq; Amomum, racemiferam esse plantam, perperam βοτρυώδους ab Amomo disiunxit, & aliud per se medicamentum, nempe Botrym designare sibi persuasit. Id quod Fuchsium etiam in errorem vocauit. Porro Arabes Hedychroum trochiscos Alindaracon appellant. Verum & ipsi in quam pluribus aberrauere, desciuereq; ab Andromachi & Galeni placitis. Quamobrem Galenum tantum consulere oportet, & ei per omnia subscribere. Paratur autem Hedychroum ex Galeni sententia hoc modo. HABET Hedychroum, Aspalathi, Asari, Amaraciq; cuiusq; drachmas duas, Calami odorati, Iunci rotundi odorati, Costi, Phu pontici, Cinnamomi, Opobalsami, Xylobalsami, cuiusq; drachmas duas, Malabathri, Nardi Indicæ, Casiæ, Myrrhæ, Croci, cuiusq; drachmas sex, Amomi drachmas duodecim, Mastiches drachmam vnam. Excipiantur omnia contrita vetere vino, & deinde formentur pastilli, qui demum siccari debent, vt de vipereis & Scilliticis dictū est. Reliquum est, vt de quibusdam medicamentis, quæ in huiusce magmatis compositionem admittuntur, tibi nostram exponamus censuram.

Hedychroi genuina paradi ratio.

ASPALATHUS Dioscoridis testimonio nascitur in Istro, & Rhodiorum Insula, quinetiam in Creta, vt alii scribunt. Quo fit, vt non magno negotio inde afferri posset, si tamen iuuandæ Reipublicæ magis in hominibus inualesceret ardor, quam augendæ pecuniæ. Quum autem eo nunc destituamur, non displicet eorum opinio, qui pro Aspalatho supponunt Viticis semen, quod non modo excalfaciat & siccet Aspalathi modo, sed quod etiam venenatis ferarum ictibus auxilietur. Sunt etiam, qui Agallochum substitui eius loco suadeant, quorum placitis facilius etiam subscribo.

Aspalathus.

MARVM an legitimum habeamus, non mihi satis constat, quamuis non desunt, qui Marum illud Amaraci genus esse velint, quod minoribus, odoratioribus, acutioribusq; foliis prouenit. Quibus non videtur omnino refragandum vt in commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius antea diximus. Quo fit, vt crediderim non longe aberrasse, qui hoc Amaraci genus pro Maro suppeditaret. Siquidem testatur Galenus, libro 1. de Antidotis, se iussisse confici Amaracinum vnguentum, in quo pro Maro Amaracus imponeretur: quo postea factum ait, vt vnguentum illud tametsi minus odoratum videretur, non tamen viribus inefficacius erat. Dioscorides scribit Marum vires habere Sysimbrii consimiles, quapropter poterit quispiam etiam eius loco Sysimbrio vti, cui non placeat Amaracum addere.

Marum.

CALAMVM ODORATVM non eam esse radicem, qua sub calami odorati nomine vtuntur Seplasiæ, adeo validissimis argumentis docuimus in Commentariis nostris in Dioscoridem, vt nullus posteris relinquatur ambigendi locus. Cæterum, quum ego iam pridem existimassem codicem illum, de substitutis medicamētis, qui inter Galeni opera reperitur, legitimum esse Galeni, suadebam pro Calamo odorato Sphagnum suppeditari, sed quum tractu temporis diligentius accuratiusq; rem expendissem, reperissemq; scatere librum illū absurdissimis, ineptissimisque documentis quamplurimus (vt in præcedentibus dictum est) in aliā venire sententiam postea coactus sum. Quamobrem minime quidem recte factum videtur, pro odorato Calamo supponi Sphagnum, id est, arboreum Muscum, quum huic Dioscoridis testimonio adstrictoria tantum insit facultas: Calamo vero contraria: quippe, qui & menses cieat, & vrinas, & aquæ subter cutem opem mirificam ferat. Quid autem eius vice suppeditari possit, ex veterum testimoniis mihi non satis constat. Non displicet tamen eorum opinio, qui vulgarem Calamum odoratum, quem esse Acorum non dubitamus, pro legitimo odorato Calamo substituunt: Non ea propter, quod voluerim hoc esse verum Calamum odoratum, sed quoniā Acorum non solum odorato Calamo vires obtineat pares, sed quod etiam venenis resistat. Nec alia sane ratione factum putauerim, vt Acorum in Calami odorati locum receptum sit, tum à Medicis, tum à Pharmacopœis, quam, quod quum priores Medici odorato Calamo se destitutos cernerent, Acorum semper eius loco suppeditarent. Quo postea facile factum est, vt se totum in Calamum commutauerit. Præterea, si quis radicem expendat, quam ob odoris præstantiam Angelicam vocant, fortasse non displicebit eam in Calami odorati locū substituere. Cit enim vrinam, pellit menses, prodest tussientibus, aqua intercute laborantibus, & (vt sexcētis constat experimentis) aduersatur venenis, & venenosorumq; animalium morsibus, & pestilentem auram fugat. Sunt etiā qui Melanthii semen proponant, quorum opinionē etiam non improbamus: Sed magis priora placent.

Calamus odoratus.

Sphagnum.

Cur Acorus Calamus odoratus vocari cœperit.

Angelicæ vires.

XYLOBALSAMVM quod in Myropoliis habetur, adulterinum est, & ex Myrto (mea sententia) decerptum. Verū quum lignum seminis vires habeat, Cubebas supponerem, quas superius pro Carpobalsamo supponendas esse diximus. Adhæc recte quoq; factum crediderim, si quis flauum Sātalum substitueret, vel Caryophyllorum pediculos, nobis Italis vulgo vocatos Fusti di Garoffani.

Xylobalsamum.

Cubebæ.

RESTAT modo dicendum, quo ordine, quaue ratione Theriaca recte probeq; parari debeat, quum ad manus fuerint omnia, quibus præstantissima hæc Antidotus parari solet. Id enim facile assequemur, si Galenum consulamus. Quippe is lib. 1. de Antidotis Theriacæ compositionem nos docet his verbis. Primum itaque dissoluenda erunt vino macerata hæc medicamenta, nempe Myrrha & Crocus: si tamen ita facere tutius tibi visum fuerit, nec ipsum, quia humidius sit contundere. Succi autem omnes ideo vino macerantur, vt & dissolui queant & facilius læuigari, Sagapeni dico, Panaces, Papauerisq;, cuius liquorem Opium vocant. Acatia quoque, quum humida tibi visa fuerit, nec ad contundendum facilis, Hyppocistidis item, & radicis dulcis succus. Thlaspis autem, & Napi semina primo quidem, sicut & ante me alios fecisse videram, in mortarium vna cum aliis contundendis ipse quoq; coniiciebam. Inde vero quum ipsa pila concauitati adhærere ob tenacitatem sedulus animaduertissem, melius esse duxi sola in alio mortario prius attrita vino superinfuso macerare, quoad exacte dissoluerentur, dissolutaq; postmodum cæteris, quæ peculiariter vino macerantur, ac diluuntur, admiscere. Thus quoque per se solum in mortario seorsim leuiter comminuere satius est, ne in placentam coeat, tum vbi comminueris & excusseris promptū habere, quo reliquis, vino maceratis, cum placuerit, ipsum inspergas. Nam Gummi & vino macerare, & ipsum per sese, vel cum Thure læuigare necesse est. Hæc igitur quo diximus pacto omnia præparentur, atque humida quidem ex vino dissoluantur, sicca vero in puluerem redigantur. Quo tempore autem cuncta simul miscenda erunt, Resinam Therebinthinam in vase duplici primum colliquabis, tum Styracem, & Galbanum antea pistillis ferreis rotabulisue confracta, mellisq; crudi parumper instillabis,

Ratio miscendorum medicamētorū quę in Theriacam veniunt.

hæc

hac simul atq; effuderis, & manibus complanaueris, mellis aliquantulum, Resinæ quoq; liquefactæ affundes atq; ita vase cooperto ea rursus liquari permittes. Melius est enim his rebus impositis nondum mel admiscere, sed adoperto vase, quod aqua innatat, vt elixentur permittere. Interea dum ista liquefiunt maceratis ex vino rebus, siccas medicinas eatenus adiicies, & commiscebis, quousq; spissa esse satis videantur. Atq; ita paulo post in mortarium magno cochleari, liquefacta, tepida tamen transpones, robustusq; aliquis homo tunc ipsa commisceat. Ac postea, quam bene inter se commixta, atq; in vnum corpus redacta fuerint, densaq; iam quodammodo videri cœperint, mellis moderate decocti, & procul dubio despumati partem quandam superimmittes, postea contusarum medicinarum portionem quandam, deinde rursus mel inferes: postea liquefacta sed tepida infundes. Postremo quicquid pulueris, & mellis supererit admiscebis, vehementer omnia magno in mortario, magnaque tudecula commiscendo: cum vero tudeculæ ductu in mortario omnia coierint, tum in pilam transferenda sunt, atq; ferreis rutabulis diligenter extersis, ne quid rubiginis insistat, sine intermissione contundenda. Rutabulum vero subinde Opobalsamo perunges, ne subigendarum rerum tenacitate obtineatur, neue difficulter se inde ab attollentibus resistat. Vt igitur opus expedite procedat, imas rutabuli partes Opobalsamo frequenter inungere conueniet, atq; Opobalsamum hac vna in re totum absumere. Melius est autem in Sole Theriacam commiscere, sic enim citius in vnum corpus simplicia coeunt, dumq; hoc faciemus, pilam in qua Antidotus admiscetur, operiemus. At post quatuor, aut quinq; dies rursus in Sole ipsam eodem modo commiscebimus, eandemq; sex septemue dierum spatio interiecto, iterum atq; deinceps repetemus, donec menses duo, vel quadraginta dies saltem compleantur. Hactenus quæcunque conscripsimus ad Theriacæ vim augendam pertinent quæ vero mox subiungam ad colorem. Danda namq; est opera, vt nigram Theriacam conficiamus, nam hoc etsi quo pacto in consuetudinem venerit, nesciam, quisquis tamen hunc colorem non consequitur, irridetur, quamquam nulla coloris qualitate medicamenti vis immutetur. Nigra vero Theriaca non erit, si Chalcitis flaua luteaue, dum vritur euaserit: Chalcitis enim particula quantumuis minima colore suo Theriacam inficit. Ne quis igitur hac quoq; in re frustretur, iis quæ dicam mentē adhibeat. Quatuor Chalcitis drachmas cum Theriaca solummodo capiat, multo plures assare conueniet hoc modo. Conijce in exiguam ollam Chalcitis crudæ drachmas non pauciores quadraginta postea succensis carbonibus, ollam absque operculo in medio prunarum statue. Cumq; liquefactam videris Chalcitim, ac quæ leuissima & spumosa pars eius est innatare, statim ollam ab igne amoue humique colloca, nec vt aliquando solebamus, sicuti qui ignem accendunt, ipsi insufflabis. mirandum est enim, quantum ita faciendo luteus flauusq; color emergat. Non tamen in Sole collocanda erit, sed in vmbra donec frigeat omittenda. Hinc postea id solummodo capies, quod superne spumeum fuerit, quodq; neque luteum, neq; flauum, neq; pallidum est. Deinde experiundi gratia aliquantum eius, quod probaueris accipe atque comminue, & num quis ex supradictis coloribus appareat inspice. Nam si qualis accepta est, viridis, aut cinerea manserit, drachmas quatuor ipsius impones. Talem namque Chalcitim exiguam inuenies etiamsi multam exusseris. Quæ ad componendam conficiendamq; Theriacam requirebantur, omnia iam absoluimus. Hactenus Galenus.

Color Theriacæ niger vnde.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Antonio Cortuso Patritio Patauino, S. P. D.

Agitur de quibusdam plantis a Cortuso Matthiolo transmissis.

QVis literis vbiq; humanitate, & beneuolentia refertis, quibus ad me rescripseras, nihil hactenus respondere potui aulicis negotiis impeditus, non negligentia retardatus. Perlegi autem illas magna cum delectatione. Nam vt refertæ suauissimis plantarum, ac florum odoribus, ita sane iucundissimæ mihi fuerunt. Spatiabor itaq; nunc in tuo plantarum viridario, inter quas, prima, quæ mihi sese offert, est.

Gingidium.

GINGIDII integra planta, quæ quo perfectior altera, quam prius ad me miseras, eo gratior mihi est. Nihil enim imperfectum, mutilumq; ingenui hominis desiderium explere potest. In priore altera nil aliud videri poterat, quam foliorum, & caulium facies. Iam nunc video genuinum Gingidium nō esse Cherophyllum, vt mea semper fuit sententia contra Fuchsii & Ruellii opinionem.

Cherophyllum.

Medium.

VIOLAS Marianas Dodonei, legitimum esse Medium iam facile consentiam, cum nasci eas inter saxa, tuo ipsius testimonio factus sim certior. Semen quod mittis terræ committam ad finem Autumni, & post hac obseruabo diligenter quam diu latitet anteaquam germinet.

Scamonium.

SCAMONIVM quod antea miseras, è Syria (vt putaram) esse allatum, quam libenter audio, sed eius flores, quos vna, cum aliis plantis ad me te transmisisse scribis, nondum ad manus meas peruenerunt. Dolerem sane si alio quo impedimento alicubi detinerentur, quo ad me deferri nequirent.

Thlaspi.

QVOT QVOT Thlaspi tibi sunt genera, septem octo, vel plura, ea omnia videre cupio, admiraturus post hac naturam, quod in fingendo Thlaspi tanta artificii varietate vti voluerit.

Periploca.

PERIPLOCÆ repentis historiam perquam diligenter legi. Eam è tuis literis in mea commentaria transferre decreui. Sed gratissimum mihi feceris, si vnam, vel alteram eius siliquam ad me transmiseris.

Smyrnium.

SMYRNII Cretici radicem, quam terra conditam te misisse ais, nondum hactenus videre licuit. Vereor sane ne quispiā in itinere eam nobis abstulerit: quod sciam non deesse nostris laboribus inuidentes, qui nostrarum plantarum furtis inuigilant. Semen quod a te missum habeo, suo tempore seram, quanquam in Bohemico solo raro peregrina proueniant, quæ vno, vel altero anno non degenerent.

Veneficum Scolopendrium.

DE VENEFICO Scolopendrio, etsi nunc nihil ad ea, quæ petieram, respondes: cum tamen pollicearis, id alias te facturum, expectabo donec maior mihi satisfaciendi tibi sese offerat commoditas.

Marum legitimum.

PVLCHERRIMAM, ac rarissimam plantam, quam Arabs ille infidelis perperam Symphytū petræum vocabat, omnino tecum sentio, legitimum esse Marum. Habet enim omnes Mari notas adeo perspicuas, vt

vt Tiresia cæcior fuerit, qui hanc non agnoscat esse Marum. Folia illi sunt Amaraco candidiora, & flores Origano similes. Primo gustatu folia amarorem relinquunt, quem deinde acris sequitur sapor: qui tamen (vt Galenus inquit) ab amaritudine vincitur. Hanc stirpis imaginem gratissimam futuram censeo omnibus rei herbariæ studiosis. Noscent enim posthac quantum facie Marum ab Amaraco distet.

Cytisus.

IMAGO quam à Marantæ Cytiso delineatam esse scribis, videtur genuini Cytisi faciem non ineleganter referre: si tamen è solo ramusculo integram plantam iudicare liceat. His cum accedat etiam Marantæ testimonium, qui Cytisum à se inuentum diligentissime describit, facile adducor ad credendum stirpem hanc genuinũ esse Cytisum. Velim autem, vt si ab Ægidio Cumano nobilissimo viro Cytisi illius ramusculũ meo nomine impetrare poteris, illum etiam ad me mittas. Cum enim tuis literis factus sim certior, me plurimum amari ab illo (quæ sua est humanitas) non dubito, quin huiusce rei me compotem facturus sit.

Rhabarbarum.

NON parum sane placet intellexisse Rhabarbari historiam, quam vna cum eius icone antea ad me misisti, à Ioanne Baptista Ramusio in lucem editam, homine meo quidem iudicio, integerrimo, docto, & omni genere virtutum claro. Placuit mihi semper admodum Ramusii ingenium. Nam ad virtutem tantum à natura factus mihi semper visus est. Ille primus Saluiam mihi videndã obtulit gallas ferentem, tuæ ad me missæ similem, quam è Creta allatam dicebat: de quibus nullus est antiquorum, qui meminerit.

Saluiam gallas proferre.

Pistacium.

PISTACII è tuo viridario ramusculum, eam ob causam ad me missum existimo, quod à Maranta fortasse excitatus, tibi non placeret Pistacii imago, quæ in priori Commentariorũ nostrorum editione, pictoris cuiusdam infidelitate minus recte appicta conspicitur. Verum si Commentaria nostra postremo edita is diligentius inspexisset, non fuisset illi opus emendare, quæ nos multo antea tempore emendauimus: nec tibi huiusce suscipiendi laboris causam dedisset.

Irionis plures haberi species.

PLVRES esse Irionis species iam diu animaduerto. Nam & tua hac planta Irionum generi notis omnibus correspondet. In mea nullam video notam, quæ Irionem non referat: quanquam non desint blaterones, qui eam damnent. Folio enim est Erucæ syluestris, cauliculis lentis, floribus luteis, siliquis in cacumine gracilibus, corniculatis, semine Nasturtii exiguo, vrentis gustus, nec alibi nascitur quam iuxta vrbes, rudera & hortos, quæ omnia suo Irioni reddidit Dioscorides. Tua maioribus conspicitur siliquis, grandiore semine refertis, quo fit, vt censeam meam fœminam, tuam marem esse Irionem, vel è contra fortasse.

Elichrysum.

NIHIL dubito quin planta, cuius ego imaginem dedi, legitimum sit Elichrysum, quod Italia profert, à tuo tamen notis quibusdam diuersum, quod etiam sæpe hic in Bohemia vidi, Creticum vero nunc primum tua liberalitate agnosco.

Pimpinella maior.

MAIORI Pimpinella nostrate, quam quidam Sanguisorbam vocant, vbiq; hic prata referta sunt: quemadmodum & in Vngaria, vbi copiosissimam nasci vidimus.

Melilotum.

NE dubita quin MELILOTVM tuum, legitimum sit. Nam præter id, quod eius notæ omnes legitimo correspondent, nihil differt à meo, quod ex Campania allatum est.

Cauda vulpina.

CAVDAM Vulpinã, Græcis Ἀλωπέκουρον vocatã, è Lagopi esse genere tecũ sentio. Sed an hæc Ἀλωπέκουρος sit, de qua meminit Plin. lib. 21. cap. 11. non ita facile asseram, nisi eius folia perpetuo virescere intelligam. Vulpinam caudam enumerat Plinius inter herbas, quibus æterna sunt folia. Sed an etiam in hoc Plinio fides adhibenda sint, anceps quidem sum: cum is inter easdem plantas Heliotropium habeat, cuius planta circa finẽ Autumni emoritur, nec citius repullulat, quam media æstate.

Plinii erratum.

Semperuiuum magnum.

MAGNI illius semperuiui imaginem, cuius plantam Corcyra istuc transmissam esse scribis, magna cum admiratione sum contemplatus ob rei nouitatem. Iussi in lignea tabella perquam diligenter eam delineari à peritissimo pictore, vt excisa edatur in lucem.

Dactyli. Palma Elate.

DACTYLOS suis racemis hærentes, vna cum eorum inuolucro, quod Palmam Elaten vocant, à clarissimo Faloppio accepi superioribus diebus, quibus nihil mihi gratius esse poterat. Quo tempore eorundẽ imagines cum tuis literis mihi etiam sunt allatæ. Placent quidem icones ad amussim appictæ, sed longe magis Elate ipsa sicca, & Dactyli suis racemis hærentes. Debeo Faloppio non solum de hoc munere plurimum, sed quod etiã Musæ summitatem vna cum fructibus & icone ad me transmiserit: quinetiam & Mixæ ramusculum, hærentibus adhuc Sebestenis. Hæc enim tam rara, tamq; paucis nota, mihi gemmis, ac margaritis longe sunt cariora. Edentur hæc omnia Deo Opt. Max. volente in omnium studiosorum commodum. Nihil enim tam rarum, tam carum mihi fuit vnquam, quod non voluerim commune esse omnibus. Elates historia quam describis, gratissima mihi est, quod vna cum imagine Commentariis meis plurimum splendoris addere possit.

Musæ imago. Mixa.

Smilax glãdifera.

ARBORIS ramum, quem Smilacis esse censes, de qua inter glandiferas arbores meminit Theophrastus, adeo descriptioni correspondet, vt facile consentirem è genuinæ Smilacis arbore esse rescissum, si glandes haberet. Atqui sterilis cum sit, cogor etiam à meipso dissentire.

Visnagha è Syria.

PLANTA, quam Syria quibus eam afferri scribis, Visnagham vocant, cuiusq; vmbellæ festucis vtuntur Hispani, ac etiam quidam Itali principes ad expediendos dentes Lentiscini dentiscalpii vice: quod non solũ tenaces, sed odorati habeantur, nil aliud contemplanti mihi repræsentare videntur, quam domesticæ Pastinacæ speciem. Si itaq; ab vnguentariis, qui eius vmbellas Venetiis vendunt, semẽ habere poteris, facile comperies, vbi satum enascetur, an ego, vel qui Meum, vel Ammi eam esse censent, rectius iudicauerint.

Verbascum folio cornicularis papaueris.

VERBASCVM folio cornicularis Papaueris, de quo meminit Dioscorides, tua tantum liberalitate nunc primum agnosco. Placent inter cætera flores, quod in aureo meditullio purpureis floccis niteant. Sed aliud ego Verbascum vidi in Iapidiæ montibus, flore in vniuersum purpureo à Blattaria diuersum.

Chamæleo niger.

EANDEM nigri Chamæleonis imaginem huic tuæ per omnia similem accepi superioribus diebus, vna cum ipsa planta, ab ipsomet Maranta, vna cum Musæ icone. Verum si sententiam meam syncere tibi narrare debeam, plura sunt, quæ in Marantæ Chamæleone desideranda videntur: de quibus cum fusius alias scribere statuerim ad ipsummet Marantam, non est vt de ea tecum hic pluribus agam. Habeo enim non pauca argumenta, quæ huic Chamæleoni non parum refragantur.

Angelicæ semen.

ANGELICÆ radice nigra semen, curabo vt habeas. Nascitur enim copiosa in nostra Bohemiæ montibus, & in Misnia nobis contermina.

Glaux.

PLACVIT mirum in modum GLAVCIS historia. Cum enim iam intelligam in Veneti maris litore

toreprouenire hanc, folio (ut apparet) Cytisi candidiore, flore aureo facile adducor ad credendum, quod hæc quam misisti legitima sit Glaux.

Equiseti plures species.

EQVISETI plures, quam duas, haberi species, nunc primum animaduerto, ex hac quam ate misam inspicio. Respondet namq; Equiseti maioris descriptioni omnibus suis notis, adeo ut credam tuam hanc, genuinā esse Dioscoridis Hippurim, quod radice sit lignosa, & planta vegetior ac firmior tota.

Solanum Somnificum.

CVR Somnificum Solanum appellaueris eam stirpem, mihi nouam, quam antea miseras, quamq; quidam luteum Hyoscyamum recte (meo quidem iudicio) esse censent, nunc primum intelligo. Quare eos accuso, qui perperam hanc Somnifici Solani appellationem in vulgarem conuerterunt vsum.

Seriphii Absinthii examinatio.

SERIPHIVM absinthium, quod Alexādria Ægypti allatum esse scribis, pulcherrimum mihi visum est. Nam longe magis Abrotanum paruum, id est, fœminam, refert, quam Seriphium, quod ad mare in Italia prouenit. Hoc enim non adeo tenuis herbula est, nec Abrotano paruo simile, quanquam sapore, odoris graueolentia, & seminis exiguitate, Seriphio correspondet. Quinetiam quod tantum in maritimis locis proueniat. Cæterum cum tuum, hoc non solum minori Abrotano correspondeat, & pumila admodum sit planta, sed etiam in Ægypto proueniat ubi nasci Seriphium vna cum Dioscoride testatur etiam Plinius, adducor facile ut credam, id esse genuinum Seriphium Dioscoridis. Nec me ab hac amouebit opinione, quod absurdum admodum credere videatur, pro Oliua ramo, tam exiguam herbam detulisse in sacris Isiacis sacerdotes, cum id tanquam addititium ex Dioscoride non transcribat Oribasius, & alia plura sint in hoc capite deprauata: quædam vero ex aliis autoribus addita quæ non ad Seriphium, sed ad Ponticum Absinthium spectant. Male autem legitur in hoc capite nasci Seriphium copiosissimum in Tauro monte iuxta Cappadociam. Quilibet enim intelligit, qui prorsus non fuerit stupidus, quod nihil sit absurdius, quam marinum Absinthium in montibus nasci. Nam hoc totum ex præcedenti capite ab Absinthii Pontici historia, ad Seriphium translatum est, quemadmodū & illud, quod eius pabulo maxime pinguescant pecora. Siquidem hoc, ut Theophrastus inquit lib. 9. cap. 18. Ponticum, non Seriphium facit. Quæ omnia scriptorum infidelitati, temeritatiq; sunt ascribenda.

Seriphii caput Dioscoridi pluribus in locis deprauatum.

Centaurium Marinum.

QVOD Marinum Centarium appellas, sunt qui marinam Anagallidem vocant. Alias hanc plantā vidi, sed tanquam ignotam neglexi: si quid vlterius scripseris de eius facultatibus, id erit mihi gratissimum.

Gelsiminum.

GELSIMINI vulgaris fructus, quem misisti, Lupino non absimilis, eo magis placuit: quo rarior habetur, nec id crederem, nisi viderem ipse, & te huiusce rei haberem autorem. Nusquam enim audiui Gelsiminum fructum ferre.

Buxus sylvestris.

SYLVESTRIS Buxus, res noua etiam mihi est, nec habeo (quod meminerim) qui de eo inter antiquos mentionem fecerit. Libenter abs te audierim, an ligni materies alicui Buxo correspondeat.

VENIO nunc ad Marantam, ob duriora quædam eius in me dicta iam calamum in eum stringere statueram, quum tamen illum se per literas purgaturum apud me intelligam, & locum in Lonchitide, in quo fidē meam infirmare nititur, emendaturum, tuis prudentissimis consiliis libenter obtemperabo. Cupio enim tui & Pinelli viri nobilissimi causa, Marantæ amicitiā conseruare, si tamen ille honoris mei rationem habeat & suū recognoscat errorem. Scio quidem vos esse homines, qui famæ existimationisq; meæ rationem habeatis. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, Iulio Moderato, Ariminensi Pharmacopœo, S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in Anacardinam Antidotum veniunt.

Burungi examinatio.

ACcepi literas tuas, quibus confecturus Anacardinam Antidotum, plurimum dubitare scribis, quid pro Burungi in ea tibi fuerit addendum, quum variæ de eo sint Scriptorum opiniones, ob idq; petis, ut in re hac meis te iuuem consiliis. Ego vero ne videar hoc laboris potius subterfugere, quam quod putem tibi fortasse ac cæteris satisfacere posse, recusare sane non possum: ob tuam singularem erga me obseruantiam, quin tibi his aperiam, quid de Burungi mihi semper persuaserim, contra eorum omnium opinionem, qui hactenus de eo commentati sunt. Varia sane ac diuersa (ut recte ad me scribis) extant de Burungi recentiorum placita. Atqui tametsi plerique in censendo hoc medicamento non parum laborauerint, nullū tamen reperio, qui recte (quantum conicere possum) exposuerit, quid Mauritanis designet Burungi, tanta est apud Arabas interpretum confusio. Siquidem Luminare maius vocatum Burungi Cubebas interpretatur, sed eius mihi haud placet opinio, tum quod friuolis admodū nitatur rationibus, tum etiam quod rei Medicæ imperitus multa confundat medicamenta. Cordus deinde cuius doctrinam in componendis medicamentis omnes fere sequuntur Germani ac Bohemi, Erucæ semen Burungi loco admiscet. Sed qua ratione, quaue authoritate id fecerit, silentio præteriit, quo fit, ut nec illi sit assentiendum. Monachi qui in Damascenum Commentaria edidere, etsi primo fateantur nihil compertum habere ob varias Arabum lectiones, quid sit Burungi, Melissam tamen, vel Cubebas eius loco sumendas suadent, quanquam & ipsi nullis nitantur apertis rationibus, nec authorum monumentis. Præterea ut suam tueantur sententiam, & eorum refellant opinionem, qui Burungi Nigellam interpretantur, authorem quēdam (ego hunc Sylnium crediderim) nouarum interpretationum accusant quod dixerit nosci posse Burungi Melanthiū designare ex Auicenna ac Serapione, qui Nigellam habent Burungi loco. Quippe hoc pertinaciter (ut Monachi solent) negantes affirmant Auicennam, Serapionemq; (perperam tamen) præter Nigellam habere etiam Burungi. Cæterum hoc falsum esse conuincitur, quum horum nemo in hac Antidoto, nec aliis duabus sequentib. Burungi meminerit. Quo fit, ut non ignorantiæ tantum, sed etiam mendacii sint arguendi. Monachorum opinionem pariter & errores videtur sequutus Fuchsius vir alioqui doctissimus, tum quod & ipse Melissam imponat, tum etiam quod scriptis mandauerit Auicennam quinto canone in huiusce Antidoti descriptione Burungi etiam præter cætera meminisse, quum tamen id (ut prædiximus) sit falsum. Quandoquidē in exemplari nostro, quod est ad manus ab Andrea Bellunensi restitutum, nusquam extat Burungi mentio. Quo fit, ut non possim

Luminaris maioris opinio explosa.

Cordi sententia improbata.

Monachorū opinio non accepta.

Fuchsii erratum.

nec

non miror Fuchsium alioqui doctissimum prudentissimumq; virum, quia & Monachorum sectatorem acerrimum, quod iis hic tantam adhibuerit fidem, ut eorum potius crediderit testimoniis, quam quod vellet tantillum subire laboris, ut hoc loco Auicennam inspiceret. Quod autem, nec Auicennam inspexerit, nec legerit, id manifestum prabet indicium, quod scripserit Anacardinæ descriptionē apud Auicennā in nullo prorsus variare ab hac, quam describit Damascenus, ob idq; magis hanc Auicennæ, quam Damasceno Medico acceptam referre debere: quod tamen falsum deprehenditur. Siquidem longe alia est Auicennæ descriptio, quum Spodiū, Cardamomum, minus Gingiber, Piperis arboris radices, & Anisum admittat, quorum non meminit Damascenus. Nec è contra capiat Chepulos, Castoreum, Costum, Saccharum, nec Lauri baccas, quibus suam idem conficit Damascenus. Præter id censet idem Fuchsius Serapionis authoritate fretus Burungi, siue Berungi Aphris, nil aliud designare, quam Melissophyllum, quod ipse Melissam suo Arabico idiomate Bedarangie & Bedarungi vocet, et ut suam tueatur sententiam, dicit Serapionis codicem hoc loco interpretum inscitia esse omnino deprauatum, & legi debere Burungi, non autem Bedarungi, quum nil aliud Aphris sit Bedarungi, quam Ocimum. Sed ipse (quantum video) non omnia apud Arabas perlustrauit. Siquidem tametsi id scriptum reliquerit Auicenna, Serapio tamen Ocimum Bedarungi nusquam appellat, sed Berengemisch Berendaros & Berendarog, ut facile apud ipsum videre est. Rasis vero lib. 21. Continentis Badarungi Ocimum vocat. Et libro de Arabicis nominibus Basilicon, inquit, latorum foliorum appellatur Arabice Baduraig. Quæ omnia facile ostendūt, nihil solidi ab Aphris adeptum esse Fuchsium, quo rectè probari possit Burungi esse Melissophyllū. Cæterum, nec eorum argumenta probanda putauerim, qui Melanthium pro Burungi admisceri contendunt, eo quod Auicenna, ac etiam Serapio nigellam habeant, & Burungi non meminerint. Quippe quum ii (ut prædiximus) præter nigellam alia plura habeant simplicia, quorum nulla Damasceno fit mentio, recte sane haudquaquam affirmari potest, an Nigella potius, quam Cardamomū, vel Piperis radix, vel Zingiber, vel Anisum, quorum ii speciatim meminere, Burungi loco fuerit usurpandum. Cæterum ut tandem meam de Burungi tibi aperiam sententiam, putauerim ego legi debere Durungi, non autem Burungi. Durungi enim Auicennæ secundo Canone Doronicum designat. Quod ad hanc Antidotum parandam admodum competere videtur. Quandoquidem Doronicum Serapionis & Auicennæ testimonio, cor mirifice roborat animumq; hilarem reddit. Neminem enim latere crediderim, qui se Medicum profitetur, medicamēta ea, quæ ad cordis præstant affectus, facere etiam plurimum ad Cerebri morbos, quum spiritus attenuent, clarioresq; reddant, eatamen intelligo, quæ facultate sunt calida. Facilis enim, ac lubricus fuit Chalcographi lapsus, qui D in B nimia fortasse manus properantia vertit, dum charecteres connectebat. Namq; ubi D. inuersum fuerit, in B. mox cōuersum videtur, quo fit, ut Durungi non Burungi legi debeat.

[Margin: Ocimum, Bedarungi Aphris. — Melāthium pro Burungi non sumendum. — Durungi nō Burungi legēdum. — Doronicum.]

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Bono Baldino Myropolæ, S. P. D.

Examinantur quædam medicamenta, quæ veniunt in Trypheram Saracenicam.

Paraturus Trypheram Saracenicam magnam Ioannis Damasceni, quæris datis ad me literis, quid pro Secacul, quid pro Seitaragi siue (ut quidam legunt) Sitharegi, quidue pro Origano Persico fuerit immiscendum, quum hactenus a nemine in hisce censendis medicamentis tibi fuerit satisfactum. Quæ in re non possum petitioni tuæ non morem gerere, tum ut cognoscas me tuā de me confidentiam, non parui facere, tum etiam ne si silerem, fortasse censeres Arabum medicamenta me non ita exacte explorasse perinde ac ea, de quibus Dioscorides scripsit. Ut itaq; de Secacul in primis meam ad te scribam opinionem, nihil dubito hallucinari eos, qui putant Secacul esse Eryngium, ac pariter eos (ut Manardus Ferrariensis) qui hoc idem existimant esse Polygonatum. Etenim Pisi folia, ut Secacul, Polygonatum non habet, nec flores purpurascentes violæ maiores sed minores, albicantesq;. Præterea Secacul Serapioni radicibus nititur pollicis crassitudine, & indicis longitudine. Contra vero Polygonatum, quod multo lōgioribus fit radicibus. Adhæc (ut testatur ipse Ioannes Damascenus, ac pariter Serapio, ubi de Secacul, saccharo, vel melle asseruando scribunt) eius radices cinereo exterius cernuntur colore, solida intus matrice, atque neruosa, quæ omnia in Polygonati radice desiderantur, quum candida admodum sit, fragilis, & nulla intus matrice. Quod autem non sit Eryngium, in Commentariis nostris satis superq; probauimus, præsertim quum Secacul nusquam planta fuerit aculeata. Re autem vera Secacul radix est Indica: Hoc enim testatur Auicenna lib. 5. ubi sic habet. Secacul sunt radices Zingiberi similes, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis, quum sunt recentes conditū in loco suo. Apud nos autem humectantur in primis in aqua calida: Quæ etiam ad unguē Serapioni, de eo pariter scribuntur, ubi de pluribus Sacchаro, & melle asseruandis egit. Quibus palam est Secacul radicē esse peregrinā, quæ ex India olim conuehebatur. Sed quum iam diu ad nos conuehi desierit, cogimur tuo loco alio quopiam uti medicamento. Quamobrem suaderem ego, ut pro Secacul Pastinacam, tum satiuā, tum etiam syluestrem supponeres: quum Pastinaca utraq; iis fere viribus præstet, quas suo Secacul ascribunt Mauritani. Cæterum Seitaragi siue Sitbargi, siue Sythragi (Synonyma hæc sunt apud Arabas) plura quidem designare nemini fuerit ambigendum, qui eius historiam apud Serapionē & Auicennam legerit. Quandoquidem, quanquam nil aliud Serapioni est Seitaragi quam Diosc. Iberis, siue Lepidium, Auicennæ tamen Seitaragi tria genera clarissime explicantur, quū inquit: Et ille qui est Indus, sunt frusta ligni parua, tenuia, & cortices sicut Caryophylli: Et ille, qui est fructus declinat ad rubedinem, nigredinemq;: Et Seitaragi quidē oritur in parietib. antiquis, ubi nō foditur, neq; aratur, & habet folia sicut folia Nasturtii, & in æstate sunt folia plurima, quorū sapor, & color assimilatur Cardameni. Hæc ille. Quib. clare satis patet tria esse Auicēnæ Seitaragi genera: quorū postremū nulli dubium est, quin legitimā Iberim designet. Interpretis tamen error unicuiq; patebit, ubi legitur hanc plantam odore, & sapore esse Cordumeni: Quippe non Cardameni, sed Cardamis, id est Nastur-

[Margin: Secacul examinatio. — Secacul radix est Indica. — Loco Secacul supponenda Pastinaca. — Seitaragi examinatio. — Seitaragi triplex. — Interpretis Auicennæ erratum.]

Nasturtii legendum est. Quæ vero medicamenta ex iis, quæ nostris in Myropoliis habentur, cætera duo genera præ se ferant, nullus hactenus (quod sciuerim) recte explicauit. Nec probanda videtur Monachorum sententia, qui in Damascenum commentaria edidere: Quippe qui perperam sibi persuaserint, nil aliud Mauritanis Seitaragi designare, quam Indicam Casiam, veterem Auicennæ editionem sequuti. Siquidem Alpagus ille Bellunensis, qui magna diligentia Auicennæ volumina restituit, libro 5. in confectione Philosophorum, in Tryphera magna, quum in prima, tum etiam in altera in Electuario de granis viridibus aliisq; nonnullis, vbi Gerhardus modo Casiam simpliciter, modo Casiam Indicam vertit, Casiæ huiusce loco Arabicum nomen Saitaragi siue Sythragi restituit. Id quod fecisse eum arguit, quod Arabicæ linguæ peritus pro certo sciuerit, Arabicum hoc nomen nullo pacto ad Casiam referri posse. Cæterum cogitanti mihi num primum, ac secundum Saitaregi genus, de quibus meminit Auicenna, ad nos aduehatur & in Myropoliis extet: statim sese mihi censendas obtulerunt odoratæ festucæ illæ Caryophyllorum instar, quas nos vulgo vocamus Fusti di Garoffani, & quin & fructus illi Caryophyllis tumidiores insipidioresq;, quos Italicæ Seplasiæ Antophyllos & Pseudocaryophyllos vocant. Siquidem festucæ illæ primum, hi fructus vero secundum Saitaragi genus apud Auicennam præ se ferre videntur. Frusta enim Caryophyllorum ita nobis appellata priori Auicennæ descriptioni, quam maxime congruere videntur, quum ait: Sunt frusta ligni parua, ac tenuia, & cortices sicut Caryophylli. Verum puto subesse interpretis, vel scriptoris mendam in dictione cortices, quũ Caryophylli cortices non sint, sed fructus, & comparatio omnino absurda videatur: quapropter putauerim ego ita legendum: Sunt frusta ligni parua & tenuia, odorata, tanquam putamina Caryophyllorum. Etenim nulli dubium est frusta illa seu festucas, quæ inter Caryophyllos abũde reperiuntur pediculos esse & putamina Caryophyllorum, quæ à Gerardo perperam (vt alia innumera) cortices sint translata, quum cortices etiam putamina appellentur. Ideoq; à Brasauolo alioqui doctissimo viro, ac acerrimi ingenii dissentire cogor, quippe qui minus recte existimauerit Seitaragi primũ genus esse Carpesium: quum hoc Galeni testimonio ex Pamphylia afferatur, & ingens eius prouentus habeatur in Syria: Saitaragi vero primum genus Indicum sit medicamentum. Præterea Carpesium nullo Caryophyllorum odore commẽdatur, nec vllam cum Caryophyllis habet cognationem neq; similitudinem, sed omnia sunt illi (vt Galenus inquit) Phu vocato similia. Adhæc quum Auicenna de Cubebis scribens cap. 38. secundi libri, nil aliud scribat quam Carpesium, nullo sane pacto rationi consentaneum videtur, quod Saitaragi illi Carpesiũ designet. Atq; si fructus, quos Italicæ Seplasiæ Antophyllos vocant parumper expendamus, non sane absurdum videri debet, si hos dicemus facile esse posse Seitaragi secundum genus: quippe hi fructus sunt è Caryophyllorũ genere colore ex atro rufescente. Nam & hi expetuntur ad composita medicamenta, quæ ad corporis imbecillitatem præstant, ideoq; recte Nicolao Myrepsico in suo Diathamaro adduntur. His itaque rationibus mihi omnino persuasum velim, nil aliud Seitaragi Indici loco in hac Tryphera imponi debere, quam Caryophyllorum festucas, siue pediculos, quod odoris sui fragrantia, & virium robore maxime hic ad rem faciant. Quod autem ad Origanum Persicum spectat, quid tibi certi afferam in præsentia sane non habeo: nam Persici Origani meminisse Dioscoridem, Theophrastum, Galenum, Plinium aliosque, qui ante, vel post claruerunt, Græcos vel Latinos autores (quos legerim viderimq;) hactenus non reperi, tametsi apud Arabas illud sæpius inuenerim descriptum in compositis medicamentis, præsertimque apud Auicennam, qui eius tamen non meminit, libro secundo vbi de Origano peculiariter scripsit. Origanum itaque Persicum (vt tibi meam aperiam sententiam) à loco omnino dictum putarim, videlicet quod apud Persas proueniat: sicuti etiam dicimus Phu Ponticum, Rhus Syriacum, Bitumen Iudaicum à locis, à quibus comportantur ea denominantes. Nec fortasse, vt puto, aliam ob causam Persicum Origanum hic prætulit Auicenna, nisi quod certe sciret ea in regione prouenire Origanum omnium præstantissimum. Namq; apud Persas diu floruisse Auicennam maxime testatur Bellunensis. Nos autem quum Persico omnino careamus, Cretico eius vice securius vti possumus, quam nostrate, tum cum legitimum Origanum non sit, tum quod nec ea, quæ Creticum, præstare possit. Vale.

Monachorum sententia explosa. — *Caryophyllorũ festucæ Saitaragi primum genus.* — *Antophylli Saitaragi secundum genus.* — *Locus Auicennæ restitutus.* — *Brasauoli opinio non accepta Saitaragi Carpesium censentis.* — *Antophylli.* — *Origanum Persicum.* — *Origanum nostrate.*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Petro Spezzalancio Pharmacopœo, Compatri suo, S. P. D.

Examinantur simplicia quædam medicamenta, quæ in Antidotum Hæmagogum veniunt.

Magno sane sum desiderio, vt tuo in Myropolio, quo solo hic Goritiæ vtor, Antidotum Hæmagogum Nicolai Myrepsici paratum habeas. Nam etsi raræ sint in Italia Seplasiæ, quæ Antidotum hanc parare soleant, quod pauci vel nulli fortasse reperiantur Medici, qui eo vtantur, quum tamen ego medicamentum hoc pluris faciam, ob mirificas eius ad varios morbos facultates, eoque sexcenties vsus sim, ipso carere non possum. Velim tamen (vt tua semper fuit diligentia) nihil in eo prætermitti, quod inueniri possit. Namq; vt nullus in parando committatur error, nec aliquid ibi deficiat, quæ in hac paranda Antidoto mihi videntur annotanda, hic tibi statim aperiam. Primum itaque animaduertere te oportebit, quod vbi Nicolai codex interprete Fuchsio semen Intybi habet, antiquus Latinus codex habet Asari. Quod mihi longe magis consentaneum probandumq; videtur. Asari etenim radix Dioscoridi excalfactoria vi, qua pollet, vrinã cit, cutem subeuntes aquas eiicit & menses trahit, quo fit vt longe vtilius huic Antidoto veniat admiscenda, quam Intybi semen, cuius facultas est refrigeratoria. Præterea tametsi recentior Nicolai editio, eodem Fuchsio vertente, Centaurium maius tantum admittat: potius tamen mihi videtur acceptanda antiqua versio, quæ maius & minus Centaurium recipit. Quandoquidem Dioscoridi Centaurium minus menses, & partus extrahit, quinetiam neruorum vitiis succurrit: Galeno item iocinoris obstructiones reserat, & induratos lienes sanat. Quod maxime pollicetur hæc Antidotus, quibus tamen viribus præstandis præfertur coma floribus referta. Alterum vero, nempe maius, quod passim pro Rhapontico vsurpant Seplasiæ,

Nicolai loca restitura. — *Asarum.* — *Cẽtaurium maius & minus.*

sa, radice sola pollet. Nuper has radices recentissimas a Gargano Apuliæ monte ab Antiano Herbario allatas te comparasse scio, nec aliunde advectas vidi ego unquam præstantiores. Eliguto recentes, vegetas, ponderosas, sanguineo succo prægnantes. Solent enim cito humorem amittere, ubi calido & sicco loco reponantur. Si itaque cupis incorruptas eas diutius asservare, vel in melle sepelias, vel in magno milii acervo tela cera superillita circumposita reponas. Adhæc caveas, velim, ne in admiscendo Elleboro, Fuchsii opinionem sequaris. Ille enim alioqui vir clariss. quod in antiquo Græco Myrepsici ipsius codice legerit ἐλενίου μέλανος credidit non ἐλενίου legi debere, sed ἐλλεβόρου. Nam quum adiectivum Μέλανος nulla prorsus ratione, cum Helenio convenire posse cerneret, non absque manifesta ratione mendam subesse putavit. Atqui longe alia sum ego opinione, quippe qui Helenium non Elleborum admiscendum censeam: ea omnino ductus ratione, quod præter id quod sciuerim Græcum Nicolai codicem numerosis admodum ubique scatere mendis, non videam, quid emolumenti in hac paranda Antidoto Elleborum nigrum laboriosum medicamentum, alvumq; non sine incommodo deiiciens præstare possit, præsertim quod ventriculo sit infensissimus nec menses ciere valeat, nisi pro glande suppositus. Contra vero Helenium. Quandoquidem id Dioscoridis testimonio menses & urinas ciet, flatus expellit, & stomacho utile est: quæ omnia Antidotus Hæmagogos nobis pollicetur. Quo fit, ut credam, imo omnino mihi persuasum habeam, dictionem ἐλενίου neq; amovendam esse, neq; immutandam; sed dictionem μέλανος potius corrigendam. Etenim (ut mea fert opinio) non μέλανος sed Μελανθίου legendum est: adeo ut prætermittas nolim, quin Melanthium etiam admisceas cum Dioscoride & Galeno opinioni nostræ astipulantibus, qui Melanthiũ flatus discutere, urinas ciere, & menses elicere tradunt. Præter id ne aliquis committatur error in dictione Sinonis prætermittendum non duxi, quin tibi indicarem quæ mea semper fuerit opinio, in hoc censendo medicamento. Ego itaq; quum Sinonis nusquam meminisse Rei Medicæ scriptores animadverterim, non Sinonis, sed Sisonis legendum esse putavi. Sison enim Dioscoridi lib. 3. exiguum semen est, quod in Syria nascitur Apio simile, oblongum, nigrum, fervens, cuius facultas est lienem absumere, urinas ducere, remoratosq; menses trahere: Id quod maxime expetit Antidotus Hæmagogos. Quo fit, ut a Fuchsio dissentiam, qui Sinonem facit sylvestris Petroselini semen, cuius etiam nullus probatus author (quod sciuerim, vel legerim) meminit. Quin & ab iis dissentire cogor, qui Sinonem Sium interpretantur, quum nulla mihi sese offerat ratio, cui adstipulari queã. Verum quum Sison ex Syria afferri desierit, Cari semen usurpandum censerem, quod pariter excalfaciat, urinas pellat, flatus extinguat, & concoctionem adiuvet: quod & ut facias velim. Est etiam tibi animadvertendum, quod ubi Græcus Myrepsici codex habet ἐλελισφάκου, id est, Salvia, Latinus habet Sabina. Atqui quum utraque menses eliciat, partus & urinas extrahat, non multum referre videtur, an una vel altera admisceatur. Verumtamen cum Sabina omnium consensu longe magis Hæmagoga habeatur, quam Salvia, quod non solum valentissime pellat menses, sed etiam sanguinem per urinam trahat, non possum tibi non persuadere, ut Sabinam pro Salvia adiicias. Postremo etsi Græcus idem codex ex hac Antidoto Carpobalsamum excludat, quum tamen Latina versio id admittat, suadeo ut pro Carpobalsamo, quo omnino destituimur, vulgares addas Cubebas. Hæc itaque si feceris, nihil nobis verendum erit, quin optimam Hæmagogum paratam habeamus. Vale.

Centaurii magni radices è Gargano monte optimæ.

Fuchsii opinio improbata.

Helenium.

Melanthium.

Sisonis nõ Sinonis legendum.

Fuchsii sententia non accepta.

Sinonis loco substituendum Cari semen.

Sabina & Salvia.

Cubebę pro Carpobalsamo.

PETRUS ANDREAS MATTHIOLUS Petro Azaiglæ, Cæsaris Ferdinandi Pharmacopœo. S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in auream Alexandrinam ingrediuntur.

Tametsi (ut ex tuis accepi literis proxime ad me datis) iam diu in componendis omne genus medicamentis maxime versatus sis, & in iis etiam cognoscendis non parum insudaveris, non tamẽ ob id, inquis, tam clare hac in re ea omnia te esse hactenus assequutum, ut plura adhuc nõ supersint, de quibus tibi dubitare contingat. Quapropter quum nunc in paranda aurea Alexãdrina; nonnulla tibi habeas, de quibus dubitas, quando nihil certi solidiq; hactenus à recentioribus, qui de medicamentorum compositione scripserunt, traditum sit, postulas a me, ut meam tibi de his describam opinionem, quod fortasse (ut scribis) tibi persuadeas, me hac in re operam tuam cæteris omnibus plus iuvare posse. Ego vero quamvis in medicamentis censendis, tantum me præstare non putem, quantum mihi tribuere videris, non tamẽ tuæ petitioni unquam refragabor, non quod te docere possim, vel velim, quum mihi iam diu persuasum habeam, te Seplasiarium esse exercitatissimum, & rei Medicæ peritum, sed ut cognoscas quanta tibi satisfaciendi mea sit promptitudo, quantaq; te prosequar benevolentia. Primum itaq; quantum ad Zedoariam spectat, mea semper fuit opinio, quod legitima ad nos non afferatur, si ex notis quibus suam Zedoariam describunt Arabes, ea nobis censenda sit. Siquidem Avicenna una cum Napello crescere Zedoariam scribit, & rãdicum portiones esse ait similes Aristolochiæ. Cæterum an longæ, vel rotundæ, id manifeste explicat Serapio, quippe qui Zedoariam scribat radices habere similes Aristolochiæ rotundæ a qua longe sane abest Zedoaria, cuius passim est usus. Atqui si meam de Zedoaria censuram tibi ingenue declarare debeam, velim non ignores me eam radicem veram, legitimamque tum Avicennæ, tum Serapionis Zedoariam esse censere, quæ Antora, sive potius (ut puto) Antitora nonnullis vocatur, quod plurimum valeat contra Toram (ita enim Napellum appellant quidam) ut suam valere Zedoariam scribit Avicenna. Misit ad me iampridem has Antitora radices pro vera, legitimaque Zedoaria Gulielmus Quacelbenus Curtacensis Medicus apprime doctus, & in simplicium medicamentorum cognitione diligenter versatus, quæ, ut tu etiam vidisti, quum hic eras cum Invictissimo Imperatore Ferdinando utriusque nostrum Domino Clementissimo, non longe à rotunda Aristolochia distare cernuntur. Cuiusmodi etiam fuere aliæ nonnullæ, quas è montibus, qui Galliam ab Italia disterminant, allatas vidi, tametsi Orientalib. illis minores haberentur. Valere has radices contra venena non solum testantur Arabes, sed omnes fere nostræ tempestatis rei herbariæ periti, quippe omnes uno ore clamant, Antoram sive Antitoram præclarissimum esse medicamentũ contra venena: Id quod Quacelbenus ipse (ut

Zedoariam cõmunis usus nõ esse legitimam.

Antorã sive Antitorã legitimã esse Zedoariam.

(ut tu ipsemet suis in literis ad me datis legisti) mihi affirmauit, & ob id incredibili fere pretio ab Arabibus, qui eam Constantinopolim comportant, vendi scribit. Verum quanquam hisce radicibus Seplasiae omnes prorsus destituuntur, nolim tamen ut putes me ad te scribere haec, ut alio quopiã medicamento, quam vulgari Zedoaria earum vice te uti velim, sed ut tibi declarem aperiamque, quae sit Arabum legitima Zedoaria. Nam quum innumeris constet experimentis nostri vsus Zedoariam praestare mirum in modum ad venena, venenosorumq; animalium ictus, quin & pestilentẽ auram proculdubio arcere, nihil sane mihi sese offert medicamenti, quod legitimae Zedoariae loco conuenientius substitui posset, quam nostri vsus Zedoaria, quae (ut censeo) merito legitimae locum sibi vendicauit.

Loc. Nicolai restitutus.

Prudenter praeterea animaduertisti Codicum Nicolai variam esse in quampluribus lectionem, ut in hac habetur Antidoto. Quandoquidem vbi Graecus codex habet ἐλελισφάκου: id est, Saluia, Latinus antiquioris lectionis legit Saliunca, perperam tamen me iudice, quippe qui hunc errorẽ semper reiecerim in imperitos scriptores. Facit aurea haec Antidotus ad frigidas cerebri fluxiones, ad delachrymantes oculos, ad dolorificos dentiũ rheumatismos, confert tabe laborantibus, tussientibus, anhelosis, & sanguinem reiicientibus, auxiliatur resolutis: prodest item vterinis affectibus & vrinae stillicidiis. Quae omnia facile Saluia per se praestare potest, Saliunca vero minime. Siquidem, Plinio teste, huius radix praestat tantum ad cohibendas vomitiones, & ventriculum roborandum. Nec velim, ut cum Leoniceno, Ruellio, Fuchsio, & Cordo credas, Celticam Nardum & Saliuncam eandem esse plantam, quod (pace tantorum virorum dixerim) vel Dioscoridem negligenter legerint, vel non intellexerint, vel fortasse deprauatum habuerint. Quippe Dioscoridis Graecus codex, qui ad manus est antiquissimus ἀλιούγγια habet, non σαλιούγγια, ut fortasse legerunt optimi illi viri. Constat praeterea (ut Plinius est author) non solum forma & quantitate à Celtica Nardo differre Saliuncam, sed etiam facultate & natali solo. Vt autem de forma primum & quantitate disseram, Saliunca planta est foliosa, & adeo densa ut fere manu pressa videatur, quinetiã adeo breuis, ut necti sane non possit. At Celtica Nardus nec foliosa visitur, nec densa, nec adeo breuis est planta, ut necti nequeat; quum teste Dioscoride in fasciculos probe colligatur, cuiusmodi est, quae ex Stiria & Carinthia ad nos comportatur in fasciculis. Adhac Saliunca radicibus numerosis cohaeret, contra vero altera. Praeter id si Saliuncae facultates expendas, nihil virium in ea conspicies, quae Celticae Nardo conueniant. Postremo si natale etiam solum considerandum nobis fuerit, reperiemus Saliuncã in Pannonia & apud Noricos oriri, Celticam vero Nardum in Istria, Carinthia, Stiria & in Liguriae Alpib. Quo fit, ut maxime hallucinari deprehendantur, qui censent Saliuncam & Celticam Nardum eandem esse plantam. At si tibi forte obiiceret quispiam, Celticam Nardum hac in Antidoto imponi debere, quod Saliunca nil aliud ibi designet: illi facile respondere poteris, id à ratione abesse plurimum, quod Antidotus haec Nardum habeat Indicam, quae cum iisdem cum Celtica sit viribus, ea quidem superuacua accederet. His itaq; facile eorum deprahenditur error, qui Saluiam hac in Antidoto non addunt.

Leoniceni, Ruellii, Fuchsii & Cordi opiniones non acceptae.

Saliuncã à Celtica Nardo differre.

Saxifragia.

Betonica Pauli.

Venio nunc ad Saxifragiam, cuius plures habentur species, ut te non ignorare non ambigo. Verum quaenam inter caeteras seligi possit, neminem habeo, qui recte decernat. Proinde si Dioscoridis Saxifragia uti volemus, haec ea sane fuerit, quae Paulo Betonica appellatur. Quippe ramulos profert haec (ut ille inquit) Pulegio tenuiores, & folio Thymi maiores, vel Satureiae. Ego vero quum legerim apud Dioscoridem Saxifragiam plantam esse Epithymo similem, putaui quidem aliquam hic subesse mendam: attamen quum mihi persuaserim adeo tenuia illi inesse folia, ut Epithymi modo capillamenti speciem referrent, hac tandem persuasus opinione, herbam quandam nascentem in petris ad calculos renum frangendos, ducendosq; maxime utilẽ, legitimae Saxifragiae loco pingendam curaui. Caeterum quum tractu temporis Pauli Betonicam primo loco descriptam repererim, legerimq; hanc ad renum vitia vsurpari, contemplatus diligenter plantam, quum animaduerterem illi folia esse Thymi, nasciq; inter saxa, quinetiam exiguum esse fruticem: illico inclinauit animus facile scriptorum lapsu euenisse, ut in Dioscoridis codice, qui passim habetur Epithymo pro Thymo perperam legeretur. Quo postea factum est, ut hanc prioris loco pingi curarem. Hanc itaq; si consequi valebis (est enim in Italia iam omnibus cognita) securius admiscere poteris, vbi vero eam consequi nequeas, suaderem ut pro ea Ononidis radicis cortice vtereris, quum huic maxima frãgendi calculos insint vires. Quod deinde de albo & rubro Arabum Behen censendum putem, id facile intelliges ex meis in Dioscoridem commentariis. Caremus nos proculdubio legitimis hisce radicibus, quo factum est, ut ego rubri Behen loco Tormentilla, vel Bistortae radicibus semper sim vsus, pro albo vero minoris Phu, quae si tibi fortasse non placebunt, poteris cum Auicẽna vtriusque Behen loco securius fortasse supponere, vel tantundem Horminii, vel dimidium ponderis linguae auis.

Dioscoridis locus restitutus.

Pro saxifragia ononidis cortex.

Behen album & rubrum.

Quid pro Behen supponendum.

Acorum.

Caeterum quantum ad Acori radices attinet, cum adeo validissimis argumentis nobis comprobatum sit, Calamum Aromaticũ vulgaris vsus legitimum esse Acorum, ut nullus mihi supersit ambigendi locus, id semper tibi ad manus esse poterit. Nec putarim vnquam eorum friuolam complecti opinionem, qui maiorem Galangam legitimum putant esse acorum, praesertim si memineris te videre, apud me Acori radices Constantinopoli allatas, cum integris foliis Iridi aemulis: quanquam (ut Dioscorides tradit) angustioribus. Id quod falsam eorum explodit sententiam, qui contendunt hasce Acori radices, radices esse odorati Calami. Testis enim tu tibi esto, an eae plantae Calami aliquid gerant, an folia ipsa tantum. Caeteris vero profecto id attestari poterunt, Clariss. D. Augerius Flandrus, Caesareus apud Turcarum Imperatorem Orator, atq; etiam Gulielmus Quacelbenus eius Medicus, qui hisce radicibus è Nicomedia petitis Calamum nullum eas vnquam proferre scribunt, sed caulem angulosum, è cuius latere aliquid emergat plantaginis capitulo non absimile, quod paulo post ad vitiginei floris modum florere soleat. Ad Carnabadium nunc me confero, quod quidam Doronicum esse putant à Ruellio fortasse falsi. Quippe is Carnabadium Doronicum esse censet, sed falso quemadmodum etiam Aetiũ falso citat, quod nusquã (quod legerim viderimq;) Carnabadii meminit. Nemo enim inter Graecos de Carnabadii viribus scribit praeter vnum Simeonem Sethi, quod ita de eo habet, Carnabadium calidum est, & siccum ordine tertio, vtile vero est ad concoctionem ciborum & flatuum discussionem, stomachum firmat, ventrem sistit, lumbricos necat, vrinam mouet, pituitam scindit. Haec ille. Quae si conferantur cum his, quae de Caro scripserunt tum Graeci, tum etiam Arabes, nihil profecto à Caro differre Carnabadium comperies: Galenus enim Carum ex tertio excalfacientium, & siccantium ordine statuit, quinetiam qualitatem moderatae acrem possidere, itaq; & flatus extinguere, ac vrinam cire posse, inquit; non solum semen, sed etiam plantam. Ceterum

Galangã maiorẽ non esse Acorũ.

Carnabadium, Ruellio Doronicum male.

Carnabadiũ esse Carum.

terum Dioscoridi stomacho est utile, & concoctionem adiuuat. Serapioni autem, & Auicennæ a quibus Simeon ipse Sethi caeterique posteriores Graeci plura desumpserunt, vermes interaneorum necat, ventriculum roborat, & ventrem sistit. Quibus palam est, nil aliud esse Carnabadium quam Carum. Atqui posset aliquis huic nostræ sententiæ refragari Nicolai Myrepsici testimonio fretus, quod is in Antidoto quadringentesimo vigesimo nono quod ex Hermodactylis inscribitur, habeat Carnabadii, id est, Cumini Æthiopici. Huic tamen ego facile responderim, verba illa, id est Cumini Æthiopici, ignari alicuius esse expositoris, ut alia complura: vel Nicolaum ipsum ea ratione esse delusum, quod tanta Æthiopici Cumini seminis, & Cari sit similitudo, ut alterum ab altero minime secerni possit, nisi quis utrunque degustauerit. Est adhuc ad manus Æthiopicum Cuminum, quod tu etiam degustasti, Constantinopoli ab eodem Quacelbeno ad me missum, quod adeo semen Cari refert, ut nisi mihi gustanti Cumini nostratis saporem referret, ego nunquã a Caro differre censerem. Quo factum sane crediderim, ut Nicolaus horum seminum similitudine fuerit hallucinatus, si tamẽ is (quod mihi suspectum est) Carnabadium ibi Cuminum Æthiopicum fuerit interpretatus. De Macedonisio autem quid sentiam nil aliud habeo, quam quod putem Macedonicum designare Petroselinum, quum quid sit Macedonisium nulli extet antiquorum: Actuarius enim in hac Antidoto Macedonisii loco Petroselinum habet, quinetiam Latinus, qui extat Nicolai codex. Proinde non est mihi Fuchsio adstipulãdum, quippe qui velit pro Macedonisio eius plantæ inaudiendum esse semen, quæ Græcis Hipposelinum, & Romanis olus atrum appellatur, per Hipposelinum eam plantam intelligens, quam nos legitimum esse Smyrnium alias docuimus. Sed quum fortasse audierit Fuchsius, Seplasiis huiusce plantæ semen vocari Macedonicum, sibi fortasse persuasit de hoc intellexisse Nicolaum. Quod autem factum sit, ut Smyrnii semen Macedonicum appellari cœperit, ego quidem inde euenisse putarim, quod Petroselini Macedonici penuria in eius successerit locum: Siquidem quum iam Macedonicum Petroselinum diu ad nos afferri desierit, Medici qui præterito æuo claruerunt, Smyrnii semen in eius locum supposuerant, quo postea factum est, ut tractu temporis Macedonici nomen sibi usurpauerit. Sed quanto errore ducantur, qui hanc plantam esse censent Dioscoridis Hipposelinum, non est hic nobis repetendum, quum in commentariis nostris in Dioscoridem, id adeo fuerit comprobatum, ut nullus supersit ambigendi locus. Atqui nolim ut putes me hæc in medium attulisse, quod tibi atque cæteris interdicere velim, ut in posterũ caueatis ne Smyrnii semen legitimi Petroselini loco huic admisceatis Antidoto, quum facultatibus, quibus pluribus pollet, maxime conueniat, sed ut sciant omnes hoc Smyrnii non Petroselini esse semen, minusque Hipposelini, ut putat quidam.

Loc. Nicolai restitutus. Carnabadiũ non esse Cuminum Æthiopicum.

Macedonisiũ est Petroselinũ Maced.

Hipposelinum.

Smyrnii semen cur Macedonicũ vocatum.

Smyrniũ non est Hipposelinum.

Libysticum.

De Libystico profecto tacere decreueram, quum sciam te non ignorare, quid legitimum sit Libysticum, nisi cæteros admonere voluerim, qui hæc fortasse legent, hallucinari eos, qui pro Libystico Hipposelini semen, quod falso quidam Libysticum vocant suis compositis medicamentis passim admiscent. Reuixit tamen hac nostra ætate (ut te haud latere scio) Libysticum, quorundam rei herbariæ studiosorum diligentia, & iam in Italia frequentissimum habetur, unde facile quis illud consequi poterit, nisi adeo erroribus antiquis fuerit addictus, ut hæc neglexisse videatur.

De pretiosis lapillis authoris opinio.

Nunc reliquum est, ut dicam Latinum codicem antiquum, neque Sapphyrum, neque Smaragdum, neque Iaspidem admittere, quæ etiam Actuario silentio sunt prætermissa, quo fit, ut non desit suspitio, quin hæc in Græco codice adulterina fortasse habeantur. Ideoque nec temere factum putarim, si hæc non admiscerentur; tum quod semper crediderim lapides, quantumcunque læuigatos, nihil ab innato calore immutari posse, sicut nec aurum, nec argentum. Item è contra, nec temere factum dicam, si quis magis vulgarium opinionem sequutus, quam rationem, hosce lapillos admisceat. Nam tametsi fortasse nihil afferant auxilii, nocere tamen non possunt. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Bono Baldino Myropolæ, S. P. D.

Agitur de optimo parando sero, quin etiam de decoctis, ac dilutis.

Recte tu quidem, Bone Baldine, Bonus vocaris, quum omnium qui tecum versantur testimonio vir bonus sis, frugi homo, & qui nõ solum amicis omnibus officiis gratificari cures, sed etiã Rempublicam ipsam iuuare. Etenim etsi id antea nouerim, ex ea maxime quæ mihi tecum iam diu intercesserit, necessitudine: noui tamen longe magis ex literis, quas nuper ad me dedisti, quibus eorum sententiam explodere niteris, qui in dilutis conficiendis, ubi lactis sero opus sit, id suo usui accommodant, quod ex lacte, cui coagulum admixtum sit, vel ex ipso caseo dum premitur emanat: eo argumento fretus, quod nusquam extet apud Dioscoridem & Galenum, vel alium quemcunque Medicæ materiæ scriptorem, serum coagulo a caseo separatum expeti debere ad medicamenta: tum etiam, quod hoc seri genus acescat facile, & breui computrescat. Proinde hosce arguis Myropolas, qui eiusmodi sero utuntur, & præsertim ubi dilutum illud fuerit parandum, quo medicamenta macerari oportet, quæ in illam veniunt Antidotum, quæ Hamech Mesui appellatur, quod tibi persuadeas præter id, quod hoc serum sit parandis medicamentis inidoneum, euenire sane non posse, quin acescat, putrescatque, priusquam dilutum illud perficiatur quinque dierum termino. Adhæc eos quoque damnandos censes, qui in hoc parando diluto Rha Barbarum a cæteris separant medicamentis, quod putent, id nullam vel omnino modicam admittere coctionem, postquam fuerit maceratum. Hoc ut probes, ais Medicamenta, quæ simul macerantur, adeo sibi inuicem uniri, ac colligari, ut si subinde ferueant, vel elixentur, ea minime resolui posse in vaporem, quæ ob partium tenuitatem, imbecillitatemque breui admodum indigent coctione, quemadmodum resoluuntur, ubi prius macerata minime decoquuntur ex aqua: nisi illud seruetur institutum, ut quæ tenuissimæ sunt substantiæ postremo imponantur, & paruo temporis momento conferueant. Et ut tuam authoritate etiam comprobes sententiam. Mesuem non postremæ authoritatis Medicum in medium affers: quippe qui in parando Syrupo de Glycyrrhiza, omnia quæ in eum veniunt medicamenta simul macerat, ac deinde coquit ad medias, nulla

Adianti habita ratione, quod tamen in decoctis nisi postremo loco addi debet. Hoc itaq; Mesui exemplo fretus, eos maxime hallucinari existimas, qui per se medicamenta macerari iubent, quæ facile longa coctura resoluuntur, ut eorum dilutum postremo addant feruefaciendum ne dissoluatur, contra ipsius Mesuis sententiam, qui si secus sensisset, cum fuerit in parandis medicamentis omnium diligentissimus, haud unquam permisisset, quin alicubi de re hac meminisset. Atqui quum tibiipsi hoc in negotio confidere non audeas, me etiam consulere voluisti, ac de his omnibus meam audire sententiam, veritus fortasse, ne tuis argumentis deciperereris. Quamobrē petis ac rogas, ut ad te scribere velim, an probanda, vel improbāda tua mihi videatur opinio. Ego vero qui tua causa longe maiora præstare nunquam recusauerim: quanquam in compositis medicamentis parandis non sum adeo exercitatus, ut de his ita præclare disserere valeam, quemadmodum tu tibi fortasse persuades: ne tamen videar laborem hunc subterfugere, & huiusce artis omnino ignarus, dicā de his candide, & ingenue quod sentiam. Ut autem breuibus, quæ à me desideras aggrediar, si libere veritatem fateri debeam, non possum in his, quæ ad serum spectant, tuæ omnino adstipulari sententiæ, quamuis partim experientia, partim authoritate niti videatur. Experientia quidem, quod compertum habeas, serum quod ficulneo ramo, & Oxymelite à lacte secernitur, non ita facile corrumpi, perinde ac illud quod admixto coagulo passim parari solet. Authoritate vero, quod nusquam Dioscorides & Galenus alterius seri meminerint, quam illius, quod per Oxymel conficitur. Siquidem hisce, quas in medium affers rationibus mihi non constat, rem hanc ita se habere, ut tu tibi persuadere videris. Quapropter altius hæc mihi trutinanda videntur, nec ita temere fortasse proferenda. Etenim tametsi serum, quod Oxymelitis & fici ramuli facultate à lacte diuiditur, non ita facile corrumpatur, acescatq; perinde, ac illud, quo passim utimur, quum tamen id ego non parandi rationi, sed Oxymelli tantum tribuerim, quod proprium mellis sit, quæ illi admiscentur, seruare incorrupta: fit sane ut nec putarim in causa esse coagulum, ut serum communis usus, una vel altera tantum die acescat, quum lac ipsum purum, cui nihil coaguli admixtum sit, eodem temporis spatio acidum fiat & corrumpatur. Præterea quum nusquam legerim (quod meminerim) apud Dioscoridem & Galenum, serum coagulo paratum in usum medicum haudquaquam esse expetendum, cur igitur illud improbem, non habeo. Meminit quidem seri Galenus Oxymelle parati, Comment. 4. de victus ratione in morbis acutis: ipsumq; ibi non solum causo laborantibus ad exoluendam aluum, eiiciendamq; bilē præfert, sed etiam ipsius conficiendi modum exponit: nec id alia sane ratione, quam differentiæ causa, quodque serum cui Oxymel admiscetur magis aluum exoluat, quam quod simplex fuerit. Is enim quum in eo morbo exoluere aluum desideret, valentius, quam simplex & commune serum præstare possit: ne quis à scopo aberraret, quo ibi sero fuerit utendum, ac etiam quomodo id fuerit parandum, docet. Quandoquidem si tantum huiusce seri (ut tu tibi persuadere niteris) Galeni æuo extitisset usus, non fuerat illi opus, ut seri illius conficiendi rationem describeret, nec ut peculiariter illud afferret in medium. Quod autem simplici sero per coaguli vim à lacte siue caseo separato sæpe usus sit Galenus, facile coniici potest ex his, quæ de lacte & sero ipse scribit libro 3. de aliment. facultatibus. Quippe is ibi præcipit mel atq; etiam sal sero esse adiungendum, ut magis ac fœlicius aluum exoluat. Id quod superuacuum & ab omni ratione alienum videretur, si Galenus nunquam ullo alio sero fuisset usus, quam quod per Oxymel paratur. Etenim quum id, tot Oxymelitis Cyathos excipiat (Dioscoridis testimonio) quot fuerint lactis heminæ, à quo seiunctum fuerit, nulla sane ratio mihi sese offert, qua persuaderi possim, Galenum mel atq; etiam sal sero illi addidisse, qui in ipso apparatu mellis plurimum admiserit, præsertim quum præcipiat is tantum mellis esse iniiciendum, quantum citra stomachi euersionem suauitatē inducat. Idem præterea coniici potest ex his, quæ libro quinto Aphorismorum Aphorismo 64. idem scribit Galenus, ubi serum pariter cum melle, & sale propinandum suadet, quibus Hypochondria intenduntur: id quod manifeste arguit, quod ibi quoque de simplici sero loquatur. His accedit Mesuis authoritas, cui plurimum videris addictus, qui ad maceranda ea, quæ in antidoto illa Hamech adduntur, non serum Oxymelite paratum, sed aquam casei, id est, serum, quod à caseo fluxerit, recipere Myropolas præcipit. Quo fit, ut nostri usus serum minime impugnandum esse putem. Namq; si Oxymel, mel ipsum, saccharum, aut sal illi addatur, nihil mihi verendum est, quin hoc etiam diutius ab acore seruari possit. Nec mihi persuadere possum, quod tantus author Mesues eo fuisset usus, si (ut tu arbitrari videris) à Medico usu id esset explodendum. Proinde serum quodcunq; in medicum usum expeti posse arbitror, modo ipsa seri substantia sit prorsus casei expers: parum enim referre existimo, an per oxymel, an per coagulum, an per Cinaræ flores, an per Cnici semen, an per ficulneum lac, an alio quouis modo fiat. Quum sane non ignorem (ut antea dixi) si unicuiq; istorum mel, aut oxymel addatur, præter id, quod diebus pluribus unumquodq; incorruptum asseruari possit, vires quoq; illi augebuntur. Sed si quis in deligendo sero committitur error, is mihi videtur coarguendus, quem nonnulli faciunt Myropolæ, utpote qui plerunq; serum accipiunt, quod non parum casei in se continet, ut plane albus indicat color, qui in huiusmodi conspicitur sero. Quod itaq; tale fuerit, merito à medico usu tollendum est, nisi tantisper ferueat prius, quousque quicquid casei fuerit ad fictilis fundum considat, & serum clarum euadat. At tu quum ea nitaris opinione, de qua superius diximus, eos redarguis, qui ad parādam antidotum illam in communi sero medicamenta diebus quinque macerant, ea sane non improbanda ratione, quod eiusmodi serum ante prædictum tempus corrumpatur, & medicamenta inficiat. Quod ego etiam fateri cogor, sed in hoc serum minime improbare ausim, quum potius Mesues ipse, qui huiusce erroris extitit author, mihi sane videatur improbandus. Cæterum id erroris facile vitare possunt Myropolæ, si tantum sacchari vel oxymelitis communi sero addiderint, quantum antiquis addi solebat. Quod autē ad eos spectat, qui per se Rhabarbarum macerant, ut dilutum illud in fine coctionis addant, sibi persuadentes Rhabarbarum modicam vel nullam admittere coctionem: ego quidē horum sententiam haudquaquam improbauerim. Nam quum vis ipsa exoluens (Mesuis ipsius testimonio) in tenuissimis Rhabarbari partibus contineatur, nulli dubium est si diutius decoquatur, quin tenues illæ partes in auram euaporent. Quorum, inquit, Mesues, vis facile resoluitur, quia vel imbecilla est, vel in superficie est posita, vel in subiecto raro consistit omnia eiusmodi parumper, nec valenter coquenda sunt. Præterea nec tuæ illi opinioni facile subscribam, quod medicamenta diuersa diuersarumq; partium, ubi simul macerentur, adeo simul coeant, ac colligentur, ut nulla posthac coctione possint earum dissolui facultates. Nā tametsi Mesues ipse scribat, coctionem medicamentorum facultates diuersas optime miscere, adeo ut ex omnibus una tātum resultet, & velut concretam faciat actionem: iubet tamen, si qua fuerint imbecillia, ea minus valenter esse coquēda.

Ideoq;

Serum quod cū oxymelite paratur cur non corrumpatur.

Serū vi coaguli paratū antiquis etiā fuisse in usu.

Serum cōmunis usus non improbandum.

Serū quomodo parari debeat in conficienda Hamech antidoto.

Ideoque tum Mesues ipse, tum Medicorum omnium cœtus exoluentem Rhabarbari vim potius maceratione, ex qua nihil per vaporem deperdi potest, quam coctione, à cæteris facultatibus separant. Quod autem tua opinio mihi recipienda non sit, id plane in causa est, quod nullum sit tam solidum compactumq; plantarum medicamentum, quod coctione non dissoluatur, & cuius tenuissimæ partes, si plus quam par sit, decoquantur, non abeant in vaporem, vt etiam tibi ipsi constare non ambigo. Si itaq; exempli causa coquatur Rhabarbarum, in quo natura varias, ac diuersas simul colligauit tum substantias, tum facultates, ignea à terreis separantur, & facile vehementi coctione in auram resoluuntur: non video quid prohibere possit, quin hoc idem etiam cuilibet diuersorum medicamentorum diluto arte parato, vbi diutius quam par sit efferbuerit, euenire possit. Quinimo si dilutum quodlibet ferueat longe magis euanescet, eo argumento, quod maceratione tenuissima tantum medicamentorum partes à cæteris excipiantur, quæ quum suapte natura facile feruefactæ resoluantur: nemo sane qui ratione nitatur, tuæ poterit astipulari sententiæ. Hinc enim fit, vt Mesues dilutum illud confectionis Hamech breui admodum tempore ferueſieri iubeat, ne tenuiorum partium vires amittantur. Quamobrem non video, quo pacto ab errore defendi possit Mesues in parando Syrupo de Glycyrrhiza, nisi vel deprauata sit lectio, vel ipsum peritis non ignaris Pharmacopœis scripsisse dixerimus. Idcirco si quis pertinaciæ potius quam rationi non fuerit addictus, hic facile in nostram concedet sententiam. Si vero contra tam pertinax fuerit, vt suæ nolit refragari opinioni, poterit is sene dilutum exempli gratia parare, & aliquot vncias insumere. Deinde vero dilutum ad medias coquere tantundemq; illius altera die ebibere, hoc si fecerit facile sententiam mutabit, cogente ita experimento. Cæterum mihi persuadere non possum, quin tu, cui peritia plurimum in Medica materia attribuere soleo, hæc ignoraueris. Ideoq; te ea à me expetisse censeo, vt experireris quantum consilij in medicamentis parandis præstare possim. In quo si tibi satis fecerim, non paruũ sane lætor: Si vero secus euenerit, tuam de me accusabis opinionem. Vale.

Rhabarbari deiectoria vis maceratione non coctione excipienda.

Syrupi de Glycyrrhiza examinatio.

Dilutum quodlibet si coquatur vires amittere.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Balthasari Cleuselio Myropolæ S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in Antidoto Diatriasantalo, in Pastillis de violis & in Philonio persico adduntur.

LAudaui semper (mi Balthasar) apud omnes diligentiam, & solertiam tuam in parandis compositis medicamentis, quæ tuo in Myropolio in medicum vsum asseruas, quod non solum selectissima cuiuscunque generis simplicia tibi comparare soleas, sed quod etiam, vbi dubium aliquod sese offerat in libris de medicamentorum compositione, quorum scripta passim sequuntur Myropolæ, statim rei medicæ peritos consulas. Video id nunc apertissime ex tuis literis, quibus mihi dubia proponis, quæ habere videris in ea paranda Nicolai Myrepsici antidoto, quæ à tribus santalis Diatriasantalum appellatur. Quinetiam in Pastillis de violis & in Philonio quod Persicum appellauit Mesues. Porro dubitas in primis Cordi dispensatoriũ sequutus, quo nullum præstantius esse putant Germani Pharmacopœi, cur in ea de Santalis antidoto bis saccharum repetatur, & an vbi primo loco saccharum habetur, ibi aliqua fortasse adsit menda: adeo vt non sine ratione putes aliquod aliud simplex medicamentum, ibi pro saccharo esse desiderandum quum præsertim non desint (vt ais) qui non saccharum, sed zaccaram: id est: Psyllium legi debere contendant, Matthæi Syluatici pandectis persuasi, quippe qui zaccaram ibi Psyllium interpretatur. Hæc tua prima est dubitatio, quam non magno admodum negotio tibi statim exoluam. Sed audias velim rei veritatem, & eorum ignorantiam agnoscas, qui Psyllium pro saccharo addi iubent. Huiusce antidoti, vt prædiximus, author est Nicolaus Myrepsicus Alexandrinus, cuius Græcus codex hac in antidoto sacchari nusquam meminit, nec item Latinus, quem postremo interpretatus est Fuchsius. Atqui antiquus Nicolai codex, qui vna cum Mesuis operibus haberi solet, non bis, vt Cordi dispensatorium, Saccharũ admittit, sed semel tantum statim à rosis. Quo fit, vt perperam Cordus Saccharum in fine iterum addiderit drosati, vel Syrupi rosacei loco, vt Nicolaus Alexandrinus præcipit, qui non simplici Saccharo hanc Antidotum excipit, vt nunc omnes faciunt tum Medici tum Myropolæ, sed Drosato rosaceo, vt magis refrigeret ac roboret. At Cordus quum sciret hanc antidotum nunc vbiq; parari in solidis orbiculis, vel oblongis particulis, quas Myropolæ suo more morsellos vocant, Saccharum rosacei drosati vice eidem addidit. Quo postea factum est, vt ij qui nunquam Nicolai codicem legerunt, de re hac dubitare cœperint, mendamq; subesse crediderint. Cæterum si quæreres quam ob causam in antiqua Nicolai versione additum sit Saccharum, quum in Græco non reperiatur, responderem hoc proculdubio addidisse Medicos, qui iam diu ante nos claruerunt, vt gustui Antidotus gratior, ac suauior esset, quum in puluere propinatur ex stillatitiis aquis, vel carnium iure, vel modo quocunque alio: Quo fit vt Saccharum non sine ratione additum sit. Opinioni huic nostræ astipulatur Platearius huiusce antiqui codicis commentator his verbis: Conficitur Triasantalum sic. Pulueribus paratis additur Caphura cum parte ipsius pulueris post Saccharum contritum vt melioris sit saporis. Hæc ille. Verum enimvero non solum Saccharum addendum putarim, vt Antidoti puluis magis gustui placeat, sed vt diutius à carie & situ conseruetur. Siquidem eandem ob causam Saccharum, quod Seplasiæ Candium vocant, in Abbatis Diarhodone addi scio, in quo etiam bis Saccharum ingreditur, e Nicolai ipsius sententia, vt Græcus habet codex. Quamobrem eos proculdubio hallucinatos esse crediderim, qui Psyllium addendum censent: quum Psyllium contritum in antidota venisse nusquam me legere meminerim. Siquidem quum inter venena tam Græci quam Arabes, qui de lethiferis pharmacis, ac medicamentis scripsere, Psyllium recenseant, cur in hac competat Antidoto, quæ ad æstuantem ventriculum roborandũ refrigerandũq;, ad iocinerosos, hydropicos ac spleneticos facit, sane non video: præsertim quum scribat Mesues Psyllij medullam deleteriam esse ex quarto excalfacientium ordine. Nescio profecto qua ratione, quave authoritate Syluaticus ille Zaccarã Psyllium fecerit, quum ea vox nec apud Græcos, nec Arabas nil aliud designet quam Saccharum. Nã tametsi id ex libro de Dynamidis perperam Galeno ascripto, & ex Isaaci viatico probare contendat Syluaticus, ne syllabã tamen in iis codicibus reperire potui, quæ Syluatici sententiã tueretur, quum nil aliud quã Zaccara simpliciter habeatur ibi absq; vlla authorum commentatione. Sed mea sententia nil aliud Zaccara illis designat, quam Saccharum, quod ibi eadem ratione adesse censeo. Quod autem Zaccara Saccharum designet, manifesto est argumento Oxy Zaccara, quæ ab aceto & Zaccaro ita cognominatur. Sed nec Cordus sine censura dimitti debet, quod is temere Nicolai sententiam peruerterit

Diatriasantalon

Zaccara, Psylliũ.

Cordi erratum.

Responsio ad tacitam quæstionem.

Error quorundam Psyllium addentium.

Zaccara non est Psyllium.

Syluatici erratũ.

Cordus notatur.

Etenim vbi in fine Zaccharum addidit, ibi sane admonere Myropolas debuerat, cur rosaceum Drosatum in Saccharum commutarit, vt nihil eis dubitandum relinqueretur. Sed is breuitati nimium indulgens & celerius quam par fuerit percurrens, nil mirum cuiquam videri debet, si sæpe pedem impegerit. Sed iam ad violaceos Pastillos me confero, in quibus dubitas, an ex purpureis violis, quæ ineunte vere in campestribus florent, an ex Leucoio ij parari debeant, quum scribat Cordus contra communem vsum ex albis violis quas Arabes Keyri vocant, hosce pastillos esse parandos. Hoc dubium sane paucis tibi aperiam, si mihi distinxeris an Nicolai Pastillos, an Mesuis parare volueris: Etenim si Nicolai Pastilli tibi conficiendi sunt, Leucoium album accipito. Si vero, quos Mesues habet, purpureas violas desumito. Id quod per te facile cognosces, si relicto Cordo Mesuem & Nicolaum consulueris. Atqui id sane haudquaquam ignorare debes, Medicos in vniuersum omnes, nullos alios in suum vertisse vsum quam qui Mesui describuntur. Proinde velim vt hosce, quos haud recte neglexit Cordus, non illos paratos habeas, ne Medici qui tuis vtuntur medicamentis decipiantur, & ægri subinde defraudentur. Qui à Mesue describuntur, ab ijs satis longe absunt, quos parat Nicolaus. Illi enim ex purpureis violis liduo iam flaccescentibus, turpeto manna & Glycyrrhizæ succo conficiuntur, addito etiam quandoque Scammonio. Hi vero (quod plurimum distat) ex albi Leucoij floribus, Amylo, Rhabarbarico, plantaginis & papaueris semine, Balsamo & Rhodostagmate parantur. Qui si recte expendantur contrarios prorsus effectus facere eos, nemo fortasse ambiget. In Persico philonio nihil tibi dubitandum erit, an piper album aut papauer album commiscendum sit, si Mesuis librum legeris, vbi de sanguinis reiecti curatione scribit. Ibi enim ad capitis calcem Philonium Persicum afferens, papauer album non piper album imponit, quod in sanguinis fluxione nullo pipere opus sit, sed quæ refrigerent, & fluxiones cohibeant, cuiusmodi est papauer. Quo fit vt hallucinari Fuchsium in hoc perinde ac in multis alijs facile quis deprehendere possit: Qui si Mesuis librum legisset, non ita in Cordum inuectus fuisset, & rei veritatem proculdubio agnouisset. Recte autem Philonium hoc pipere destituitur, nam quum pro infrenando Opio, & croci & castorei satis excipiat, illis sane opus non est addere piper, vt magis incalescat, vbi potius refrigerari debet medicamentum, quod sistendo sanguini paratur. Postremo quod Fuchsij sententiam improbes, quod non solum in antidoto è Santalis Nymphææ flores pro Caphura substituat, sed in cæteris compositis medicamentis, quæ Caphuram accipiunt, recte te quidem facere arbitror: Siquidem nunquam probarim quæ nulla astipulante ratione ita proferuntur temere. Sed de his fortasse latius alias. Vtitor tu interim Caphura, vbi medicamenta, quæ Caphuram admittunt parabis; & Fuchsio suæ Nymphææ flores relinquito. His paucis audisti sententiam meam de hisce tuis dubitationibus: quam si sequaris profecto, vt spero, non aberraueris. Vale.

Violacei pastilli qui parandi.

Philonium Persicum.

Fuchsii sententia explosa.

Fuchsii erratum.

IOANNES ODORICVS MELCHIOrius Medicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Agitur de quadam admirabili planta, in Hispania reperta, & de Belenio apud Aristotelem.

Binas abs te accepi literas eiusdem propemodum argumenti, quæ etsi grata mihi quidem fuerint eo nomine, quod memorē te mei esse testabantur, dolore tamen non leui animū meum perstrinxerunt. Intelligebam enim ex illis haud sane libenter, perturbari te plurimum quorundam calumniis & obtrectationibus, quos præter meritum & expectationem non satis æquos tuorum scriptorum reperisti iudices. Hic ego si mœstitiam meam quæ mihi perlectu literis tuis plenis illis iustissima querimonia, oborta est, referre omnem velim, modestiæ profecto finē excedere iudicer, tuisq; auribus non citra adulationis suspicionem nimium tribuere. Illud certe asseuerare non dubitem, nunquā me, ex quo tempore vitali hoc spiritu diuina benignitate inter homines fruor, magis indulsisse dolori meo, neq; etiam putare maiorem me dolendi causam habuisse vnquā. Primū enim te de ingeniis, de valetudine, de salute hominum tam benemeritum, ita conuitiis proscindi ferebam iniquissime, præsertim, quem ego mihi ex omnibus hac ætate, non tam omni officiorū genere colendum, quā syncero amore & tacita veneratione quadam prosequendum elegeram. Deinde à tua vnius iniuria ad considerationem nostrorum temporum transiens, vsitatam illam hodie inuehendi in optimos quosq; impunitatem, in vniuersum deplorabam. Videas enim licet quamcunq; in partem te vertas, magnam tandem libellorum, qui nostra ætate editi publice in Bibliopoliis prostant, copiam, alio argumento propemodum constare nullo, quam quod conuiciantur viris vndequaq; doctissimis & bonis, eamq; consuetudinem, tam profecto detestandam, ita nunc inualuisse animaduertimus, vt nullum sit tam abiectum ingeniū, quod ex obtrectatione & calumnia, eruditissimi cuiusq; laudem & applausum hominum promereri se posse non speret. Nec falluntur vnquam profecto spe sua. Nam simulatq; aliquem magni nominis traducere ad populum & reprehendere audacter cœpit quispiam, haud dubie reperiuntur subito (vt est ad nouitatem, & contentionem rerum cognitarum pronissimum vulgus) qui illum doctum, & egregium hominem, cæterisq; longe superiorem: reprehensum vero illum alterum ob ignorantiam à meliore magistro redactum in ordinem esse existiment. Hæc cæca & inepta præcipitiaq; hominum iudicia audacissimo cuiq; tradunt animū debacchādi in quoscunq;: certo nimirum eam esse populi leuitatem & inconstantiam, vt repente atq; turgidi quidpiam fastuosa oratione commendatum, aliorumq; castigationem promittens, in medium prolatum est, id cum applausu omnes obuijs, quod aiunt, vlnis libentissime excipiant. Quo fit vt commendaturi iam libellos emptoribus hoc tempore illorum venditores, hoc potissimum nomine vendibiliores efficiant, cum in titulo polliceantur correctas & emendatas in illis aliorum sententias esse. Simulac hoc dixit aliquis, impetratur ab omnibus facile fides, & magno accursu mox diuenduntur exemplaria. Hi mores, inquam, & hæc plebis inscitia, hæcque profligatorum hominum impudentia & arrogantia, impedimento discentibus maxime sunt, & reliquam vitam, quam addiscendis & tractandis vitæ bonis artibus summa cum voluptate eramus transacturi, importunissime perturbant omnem, & ex dulci longe acerbissimam reddunt. Atque ideo cum nunc in tot malorum cogitationem, occasione doloris tui deuenissem, duplicata mihi ægritudo animi est, dum & tuam, non bene affecti causam, & publicam inprimis vicem deploro. Scribis pertæsum iam te tot laborum, quos publicæ vtilitatis gratia susceptos & exantlatos, cum qui etiam & gloriosam senectam tibi parituros esse existimasses, nunc videas probrorum & conuitiorum occasiones tantum dedisse. Idque nunc tandem senilibus annis contigisse quereris, in quibus cum præter cætera incommoda, quæ illa fert ætas, molestiarum abunde tibi domi nascantur tuæ,

etiamsi

etiamsi aliunde nihil aduersi sese ingerat, in pace te, & otio sine odiis & inuidia; atque obtrectatione optime factorum conscientia munitum pie & religiose decebat viuere. Equidem fateor si obscuro genere vitæ olim probato Græcorum præceptum illud λάθε βιώσας sequi, & tibi viuere tantum, non etiam prodesse Reipub. cōmentando statuisses, nunquam hoc fuisse euenturum, vt homines ambitiosi hoc tempore violando honore & oppugnanda dignitate senij tui gloriam sibi & famam aucuparentur. Qui possent enim inuidere, si opes tu omnes tuas domi diligenter obseruatas, tibi tuisq; vsurpares tantum? Verum quando amplissimos thesauros ingenij tui, foras omnibus conspiciendos protulisti, tuarumq; diuitiarum amplitudinem liberaliter impartiendo, hoc est, candide docendo omnibus nationibus patefecisti: non est mirum tam ampla bona, tam splendida, tam omnium oculis exposita, imo omnium manibus contrectata indies, mouisse alicui ex tam multis ad inuidiam animum, quæ cum is ipse desideraret maxime, nulla tamen ratione se consequi posse confideret, tibi ea iam liberaliter diuino munere contigisse doleret summopere. Dolor ille in odium vertit, odium ad calumnias, & conuitia reperienda ingeniosos vel quoslibet facit, & nunquam non, sicut in scirpo nodum, ita in quantumuis bene dictis & factis reprehensionis aliquam causam, quærit & inuenit: aut certe inuenisse credit. Hæc causa est inuidiæ, qua te flagrare dicis: quæ quidem eiusmodi est, vt nemo omnium hominum sit, qui non eandem eadem de causa sibi conciliatam omnibus votis exoptet, eamq; si contingat in summorum bonorum numero ponat. Dices, at grauis illa mihi seni est: Ad hæc etsi dicere multa possem: viridem nempe adhuc tibi senectam esse, & viuendi robore præditam, & complura alia in in eandem sententiam: tamen aliud est, quo magis niti, tuosque te canos (quanquam ne illi quidem annoso adeo prodierint multi) consolari inprimis velim, nimirum vt cogites in virtute tua & recte factorum conscientia, tuorumq; pulcherrimorum & vtilissimorum operum contuitu acquiescere te toto animo debere. In his enim rebus solida in primis & nunquam peritura laus potissimum consistit: nec est sane homini finem bonorum omnium serio spectanti, præter has externorum commodorum magnopere quippiam expetendum. Illa enim sola sunt tua, non tantum in hoc breui spatio vitæ, quod hic degimus, contra omnes fortunæ vicissitudines duratura constanter, sed & apud Deum Optimum Maximum immortalia tibi in cœlo præmia comparatura. Eiusmodi fundamentis cum optima spe confidentissime inniti possis, caue aliunde, vt tibi pendendum esse arbitreris, vt ab inconstanti hominum iudicio, rumore vulgi, applausu popularis laude vel vituperio cuiuspiam: quæ indignis sæpenumero blandiri quam indulgentissime quotidiana experientia comperimus omnes. Hæc cum pro tua prudentia perspecta tibi abunde sint, opus est auertere te iam posthac oculos atque aures, animumque simul, à vultu & à sermone ignobilis & stolidi vulgi, nec ex illorum iudicio colligere, quid sentire, quid gaudere, quid dolere de te ipse debeas. In te descendas ipse oportet, tuaq; bona nosse, & recto, hoc est tuo, & non aliorum iudicio ea æstimare consuesce. Deprehendes nimirum in te, quæ si in alio quopiam cernere posses, beatum illum profecto & summe fœlicem esses prædicaturus. Neque immerito sane. Nam si rem recte cogitare, & contemplari animo attentius velis, quanta te lætitia perfundi necesse est, quoties meministi tot laborū, molestiarum & itinerum, cursitationum, vigiliarum, quæ omnia publicæ vtilitatis gratia suscepta, & infracto animi robore tam multos annos tolerata, tibi & toti Italiæ, imo vero toti hominum societati, qua terrarum orbis patet, tam bene, tam vtiliter, & fœliciter cesserunt. Iam quid tibi spectatu iucundius est, quam cum cernis in generosissimis quibusque nostri seculi mentibus iam emicare passim radios doctrinæ, de luculentissimo ingenij tui numine accensos, discussa nimirum superiorum annorum caligine: qua contecta & obuoluta delituerunt omnia: & per doctissimos Commentarios tuos, in lucem sunt prolata? Sane quoties maiorum nostrorum memoriam cogitatione repeto, eorum ego cum in cæteris artibus capessendis, tum vero etiam in Medicina addiscenda miserrimam conditionem fuisse iudico. Vt enim tunc fœlicissima prodiisse ingenia demus, & ad ratiocinandum in rebus difficilimis inprimis apposita: Vbi cæteris rebus omnibus abunde instructi iam ad medendum accesserant, instrumentorum notitia, quæ ex antiquis authoribus petenda ad hanc rem necessario requirebantur, destituebat medicaturos. Quæ quidem ex re insignis calamitas & innumera damna in vniuersum genus humanum redundarunt, donec tandem res hominum placatiore vultu respiciens ille mundi & rerum omnium fons & effector Deus, excitatis aliquot ad hoc negotium idoneis ingeniis, hac in parte succurrere nostris necessitatibus statuit. Extiterunt igitur hoc æuo linguarū externarum periti, & in antiquorum lectionibus exercitatissimi viri non pauci, quorū nomina doctis omnibus nota sunt, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Virgilius, Leonardus Fuchsius, Antonius Musa, Iacobus Syluius Aloysius Mundella & aliquot præterea alij, qui omni diligentia, studio, vigiliis & laboribus hoc vnum enixi sunt maximopere omnes vt auxilia Medica à veteribus descripta in cognitionem, & visum tandem reuocarent. At deerat adhuc, qui extremam his conatibus manum imponeret, & quasi iudex quidam diuersissimarum opinionum quibus illi inter sese dissiderent, cuius tandem iudicio, altercantibus inter se tot excellentissimis viris, staret hæc ætas nostra, vt certa indubiæ veritatis possessione frueretur. Hic tu Matthiole diuina procul dubio prouidentia ad eam rem destinatus, id vnum omnibus optantibus nobis, doctissimo calamo tuo erudire ætatem nostram cœpisti. Idque, vt faceres fœlicius cæteris, omnes dotes, quæ ad virum tantas res suscepturum pertinerent, in te cumulatissime diuinitus collatæ sunt. Summa doctrina, summum ingenium, excellens iudicij acumen, admirabilis rerum lectarum memoria, pertinax in vrgendis semel susceptis laboribus constantia, ardentissimus veri amor, animi robur nullis difficultatibus cedens. Quid multa? Molituro rem tantam nihil defuit. Atque ideo quam primum admirandum illud opus tuum typis excusum in hominum manus peruenit, tanquam Gorgonei capitis aspectu præ admiratione quasi obstupuerunt omnes, quibus eadem de materia scribere animus erat, depositisq; de manu calamis, & scribendi proposito mutato in te vnum ora animosq; conuerterunt. Tanta apud omnes eodem momento & nominis & operis tui veneratio extitit. Suscepisti autem hoc negotium ea ratione tractandum, vt meliore quisquam hominum id tractare neutiquam posset. In authorem enim antiquissimum commentarios scribere instituisti, qui quidem solus propemodum ex vetusto illo seculo relictus erat, diligens scriptor rerum eiusmodi, Dioscoridem dico, quem Galenus inter omnes eos, quorum scripta ad illius ætatem peruenerant, approbat & laudat maxime. Nemo quippe Græcorum hominum remedia in vsum conferre potest commode, cui Dioscorides non ad vnguem ediscatur. Qui enim posset? cum præter illum, quas res quibus verbis indicarint, nemo tradiderit alius. Itaq; iam eo deuentum erat, vt quidam etiam magnæ existimationis Medici non iam clanculum apud suos, sed palam in cœtibus publicis negarent manifesto, posse quenquam ex Galeni libris Medicinam facere. Quid causæ est? Quia nimirum Dioscoridis lectione neglecta, quibus instrumentis Galenus vti existimaret, ignorabatur. Hac igitur in parte anxiis & laborantibus, peropportune tu sane nobis affuisti. Introducti enim tua opera in Dioscoridis lectionem, quo pacto Galeni consiliis vtiliter medicando vti possemus, didicimus. Itaque debere se tibi hac de re quotquot sunt elegantioris Medicinæ studiosi omnes fatentur vnanimiter. Ita autem nobis Dioscoridem declarasti, vt vna cum illo & Galenum & cæteros Græcos ac Arabes omnes, vbi opus erat, diligentissime contuleris, ne ad tanti authoris ac Medicæ materiæ intelligentiam

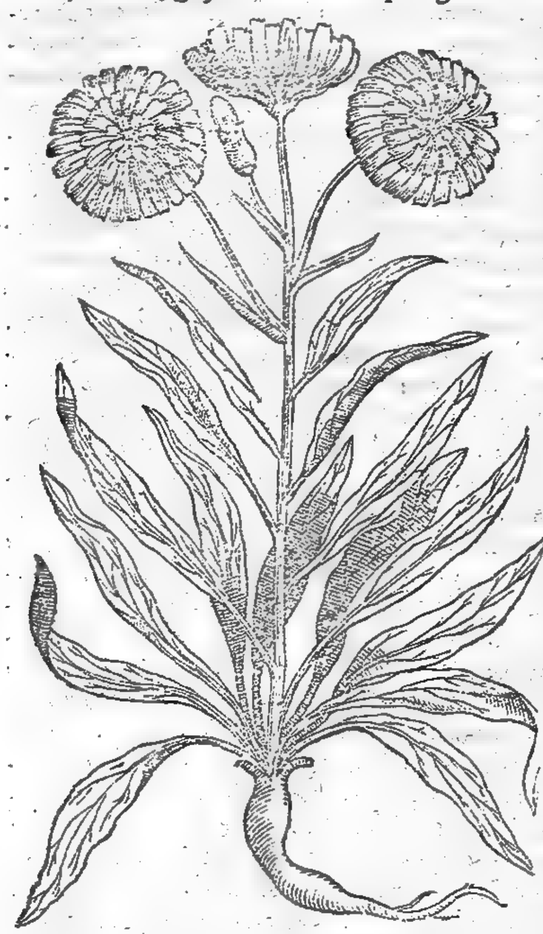
à nobis quicquam desideraretur, Qua ratione simul factum est vt & in cæteris Medicinæ authoribus, multi loci à te explicati sint, quorum intelligentia in primis erat necessaria ad medicandum. Sed hæc tu non ex professo, sed tanquam obiter, & velut aliud agens, fecisti. Primus enim laborum tuorum scopus erat, vt Dioscoridis lectionem bonis ingeniis planam redderes, tum vero etiam cum multa essent materiæ Medicæ partim nostra ætate, partim paulo post illa fœlicia Græcorum tempora inuenta, earum etiam rationem habendam esse ducens, singulas per occasionem opportunam notis omnibus diligentißime descripsisti, vires enumerasti, vtendi modum fidelißime docuisti. At vero vt nulla non in re cæterorum, quotquot ante te scripserunt, diligentiam vinceres, picturæ à te tam elegantes & summa industria ad viuum expressæ additæ sunt, vt vel ex illis incognitas plantas cognoscere, vel conspectas quidem antea, sed è memoria lapsas in mentem rursus re[vo]care, non admodum sit difficile. Qua quidem in re quanta tibi cura adhibenda fuit, vt optimos quosque pictores, & quod longe difficilius fuit, sculptores quoque vndique optimos, vt nunc continuo facis, conquireres? Hic tu sumptibus nullis pepercisti, de longinquis regionibus homines idoneos accersens, quosdam etiam ipse ad recte pingendas & sculpendas herbarum imagines facta rerum propriarum iactura exercens. Iam vero tot numero tamque varias res vt inuestigares, quantas molestias perferre te oportuit, tot peragrare magno cum sumptu regiones, excelsißimos ac præruptos scandere montes, sub ardentißimis solibus squalidum vagari per prata, per agros, per syluas, per marium, ac fluminum littora. Vitam sæpe maris tempestatibus discendi gratia committere: ac ne quid aliud dicam, quantus labor tibi subeundus fuit fatigandis amicis per literas, qui diuersis & longinquißimis regionibus commorantes, exquisita plantarum exempla magna sane cura asseruata tibi suppeditarunt? Quid igitur mirum si è recentioribus quidam, qui ante te plantarum imagines in suis Herbarijs craßiori satis, ac rudi omnino facie pinxerunt, vt Lonicerus, nunc primum quamplurimas recudi curauerint ex iconibus tuis in sua volumina transferentes? Quid item si nonnulli qui post te de plantarum historia, ac viribus scripserunt, nullis aliis stirpium imaginibus sua exornauerint scripta (vt Lacuna in suis Hispanicis commentariis, quas etiam Lusitanus ille alter ex tuis fere prorsus deprompsit) quam ijs quæ è tuis viridariis apertißime radicitus extirparunt? Id fortasse magis mirum quamplurimis videbitur, quod hisce apertißimis furtis tuorumque laborum depopulationibus visis, non solum illis, non irascaris, sed potius plurimum tibi gaudeas, & illis non modicas videaris habere gratias, quod tuos tanti fecerint labores, vt illos tanquam patentes thesauros deprædari haudquaquam sint veriti: ea ratione fretus, quod dum ij se ditari illustrarique satagunt, tuus, non illorum, splendor in illis emicare videatur. Sed hæc si aggrediar dicere, obliuiscar epistolam scribere. Me illud saltem dicere necesse est, Fortis hoc omnino animi fuisse & ardentis cum veritatis amore, tum studio prouehendi publici boni tantas nimirum offensiones magnorum hominum incurrere te sustinuisse, quos de errore conuictos nominatim reprehendere palam ausus es, Odiosa quidem hæc res & tibi sane parum vtilis. Dicere tamen verißime hoc omnes possumus, nisi id fecisses, nequaquam tuos libros tam multis vsui futuros fuisse. Quanquam enim à te omnia rectißime inuenta, & firmißimis rationibus, ac veterum scriptorum authoritate confirmata sint, vt nemo iam de veritate dubitet, qui tua attente legerit, vides tamen, quæ vulgo sit discentium in perpendendis rationibus ignauia, ac negligentia. Nam quod quisque alicuius nominis vir dixit, id nulla adhibita ampliore consideratione tanquam certum arripiunt. Atqui si reprehendi quempiam animaduertunt ab alio, ibi primum quasi coacti excitant mentem, & rationes, & argumenta, quæ ex vtraque parte adducuntur, tunc demum diligentius expendunt. Id cum pro tuo exquisitißimo iudicio optime intelligeres, non dubitasti veritatis gratia te ipsum præcipitare, & odia & inimicitias multorum, quos amicos te habere, nisi communis boni maiorem rationem ducendam esse censuisses, priuatarum tuarum rationum magis interat. Hæc commemoraui eo prolixius, vt ostenderem recordationem tanti operis, tamque laboriose confecti in deliberationibus tuis opponere te debere calumniis perditorum hominum magis, quam æstimare fœlicem te ex bono domestico tuo, quam ex alieno malo infœlicem. Calumnia enim non tibi malo est, sed illi, qui tam male affecto & corrupto ac perdito est animo, vt conuitio afficiat nihil tale merentem. Quid? quod omnium sapientum & magnorum hominum inde vsque à mundi primordiis semper aliqui reperti sunt oppugnatores, ijque non pauci numero, per quos illorum virtus, prudentia, studium, patientia, ingenium denique ipsum exercetur. In horum numero recenseri te si cupias, conditiones etiam illas non recuses oportet, quas commune fatum semper adiunctas esse voluit, veræ virtuti & sapientiæ, quæ quidem certe morsibus & inuidiæ maleuolorum semper fuit obnoxia. Quinimo plane optabilius est vituperari à talibus, quorum calumniis præter omnem rationem affici te animaduerto, quam summis ab eisdem laudibus vehi. Illi enim neminem arbitror alium laudauerint, quam qui per omnia eis simillimus sit. At enim mors tibi, potius ipsa & fortunarum omnium discrimen adeundum sit, quam illis, moribus, instituto, ingenio, aßimilari vt optes. Fuerunt profecto, & sunt etiam hactenus celebres aliquot & magni viri, qui cum tanti essent, vt amplitudinem, & præstantiam tuam concipere omnino facile possent, & senserunt, & loquuti sunt semper de te honorifice & amantißime. At vnum tantum inter multos commemorem, qui tamen vnus plurimorum loco ab omnibus nobis haberi merito debet, Illustrißimus ille, ac omni laudis genere celeberrimus vir, Bernhardus Clesius olim Cardinalis Tridentinus, Serenißimi Regis Romanorum Cancellarius, in tanto te semper honore habuit, vt à latere suo nunquam, nisi inuitus, dimiserit. Non enim ille tibi vitam tantum & valetudinem credidit (quod per se maximum est) sed & in maximis arcanisque negotiis, sine tuo consilio decernere nihil voluit vnquam. Tanti enim fecit, non solum eruditionem, sed & prudentiam & fidem tuam, homo tanti iudicij, vt quem cum eo comparemus, hoc seculo non facile alium reperiamus. Annos quatuordecim in Ananiæ valle vixisti, vbi tuam industriam, fidem, benignitatem morumque tuorum innocentiam ita approbasti, illustri præsertim Clesiacæ familiæ, aliis cæteris, & toti in vniuersum populo, vt abiturum inde magna multitudine, cum viri, tum etiam matronæ vna cum liberis flentes longe satis per agrum illum te prosequuti sint, benefactorem & patrem solenni voce appellantes. De Goritiensibus vero, apud quos annis duodecim Medicinam fecisti, quo illi in te animo fuerint, peruagata iam in omnes terras propemodum fama est. Vt enim non recenseam omnia quot illi & quales suæ erga te obseruantiæ notas ediderunt: Nam præter id, quod dum illic viueres honestißimum stipendium tibi sponte contulerant, ac instituerant, palam etiam tunc omnibus eorum in te animus fuit, cum incendio tibi domus vna cum facultatibus omnibus vna nocte interiret: nimirum postridie ad te certatim confluentes viri, ac matronæ singuli aliquid supellectilis obiecerunt, alij etiam pecunias non modicas ad subleuandam illam ingentem iacturam contribuerunt, fuitque tanta eo tempore plurimorum nobilium virorum erga te liberalitas, vt eodem die post tantam factam iacturam rerum omnium, ditior mox quam prius fueras, effectus sis. Sed maior fuit æstimatio virtutis tuæ apud illos, quam vt sufficere tibi hæc præmia putarent. Ideo Magistratus Nobilium decretum publicum fecit, vt tibi illico annui spatij stipendium ab ærarij præfecto persolueretur. Quippe innumeris meritis tuis deuincti, & misericordia tam subitæ calamitatis affecti, non tantum subleuari te, sed & territum

consolari

consolari, sua pietatis humanitatisq; esse partes censuerunt. Deinde, vbi fama nominis tui ad Cæsarem Ferdinandum perlata, vt te Serenißimi filij Medicum esse voluisset, vt testarentur, ad vltimum constantißimam suam erga te beneuolentiam, torquem tibi aureum non contemnendi ponderis donarunt. Id simul etiam apud te palam profeßi, neminem se Medicum sibi asciturós, nisi quem tu eis nominasses. Postremo datæ sunt literæ ad Serenißimum Archiducem, quibus impense petierunt ab illo, vt si quando vel ob senium, vel ob quemcunque casum alium aulicos labores amplius sustinere non posses, non liceret tibi demigrare alio, quam Goritiam: scilicet vt cum te viuo & valente frui non possent, oßibus saltem & cineribus tuis sua in ciuitate conditis extrema pietatis officia præstarent. Tanta in colendo & amando te constantia in homines quantumuis pios humanißimosque cadere non posset, nisi ea à virtutis admiratione ortum duceret. Vides, doctißime Matthiole, abunde te à non paucis honoratum esse, idque ab honoratis viris, vt tibi iam isti caniculárum latratus obesse magnopere non poßint. Verum vt non ita magnifaciamus hæc, an non summa hæc tua gloria est, quod Inuictißimus totius Christiani orbis Imperator, te tuosque præclarißimos in Dioscoridem Commentarios tanti faciat, vt non tantum amplißima accessione stipendium auxerit, sed & peculiariter magnam summam argenti ad pertexendos, quos nunc in manibus habes, libros donauerit? Exemplum sequuti liberalißimi Imperatoris ipsius filij, & omnes totius Bohemiæ proceres magnam sane vim pecuniæ ad eandem rem tibi contulerunt, visis præclarißimis plantarum, & animalium figuris ad viuum delineatis, quibus sane pares hactenus non extant, nec fortasse in posterum extabunt: quas nunc præ manibus habes. Iam verò, si in partem gloriæ tuæ publicam famam, quam tu tamen nec captasti vnquam, nec magnifecisti (quæ tua modestia est) admittere velis, quid illa celebrius est? In Italia, in Gallia, in Hispania, in Germania nemo iam est rei literariæ studiosus, qui tuum nomen non semper in ore animoque, Commentarios in manibus habeat; imo iam eo ventum est, dedecus vt summum sit, in bibliotheca sua non posse ostentare Matthiolum. Magna vero laus in eius lectione plurimum profecisse: contendentibus nimirum iam certatim omnibus, occasione tuorum scriptorum ingenium in re herbaria cognoscenda periclitari. Vnde non mirum mihi est, quod retulit recens diligentißimus & fide dignus Typographus Vincentius Valgrisius à prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium esse diuendita, accurrentibus nihilominus ad emendum vsque tam multis, ac si nunc demum in lucem editus prodiret. Eam fortunam vllius vnquam libri fuisse, nemo est, qui asseuerare audeat. Quinetiam videas iam instrui vbique hortos insignium plantarum refertißimos, quas ex tuis libris cognitas, magnis sumptibus aliunde ad se apportatas domi quisque sua summo studio & aßiduitate educant & colunt. Illud etiam addendum puto, quod mirum fortasse omnibus videri queat, iactari iam hoc vulgo à mercimoniorum negotiatoribus, qui lucri quærendi gratia longinquißimas & diuersas mundi regiones adeunt, vbique locorum haberi & legi Matthioli Dioscoridem. Sunt qui in Syria se eum vidisse dicant, alij in Persia, in AEgypto, alij cùm Alexandriæ, tum etiam Memphi, quin & Arabes & Pœnos delectari eius inspectione dicunt. Ipse quidem audiui, qui diceret Thessalonicæ se illum Hebraice scriptum reperiisse à docto quodam Hebræo translatum. Cæterum quid dicam de pietate summa, ac liberalitate ingenui animi tui? nescio profecto quid magis: cum in minori satis fortuna, ac rerum omnium tenuitate studiosos nonnullos adolescentes, qui præ rei domesticæ angustia, sua prosequi studia non poterant, in publicis Italiæ Academiis proprijs aluisti pecunijs magnis à te laboribus conquisitis, libros illis innumeros coemisti, Doctoratus insignia persoluisti, atque his postremo peractis, eos omnes honestißimis in locis collocasti. Ipse quam plurimos audiui Materiæ Medicæ studiosos, Patauium Goritia reuersos, vbi tecum fuerant plantarum cognoscendarum causa, vel te fortasse tantum videndi, allecti præclari nominis tui fama, qui non solum tuam in rebus omnibus agendis dexteritatem, & in ostendendis censendisque plantis facilitatem sunt admirati, sed magnis quoque vbique præconiis tuam decantabant liberalitatem, humanitatemque summam, cum præter id quod in conquirendis demonstrandisque plantis, nunc in montibus, nunc alibi, nusquam laborum pertæsus inspici poteras, quotquot ad te veniebant, domi tua exceptos à te esse aiebant, perinde ac fratres amantißimos. Tot tu laudatores & admiratores tuorum operum, ac animi morum dotumque adeptus, spernere cæteros citra vllam iacturam tuam, tuto & facile potes. At dices: optabile erat omnium consensu recte facta approbari, & paribus studiis certatim laudari illos, qui de omnibus in vniuersum benemeriti essent. Equidem sic existimo eum te esse virum, in quo cohonestando omnes simul elaborare merito conueniebat. Verum tanto honore dignus cum sis, si non agnoscens te tantum, asinus quispiam calcibus feriat, nunquid tuis ornamentis quicquam ex eo decessisse arbitraberis? Liceat enim mihi cum hoc animante conferre æmulos tuos: siquidem cum nullo conferri poßunt magis apposite, quippe qui non reprehenderis ab illis, ad quos hoc pertinet, vt de summorum virorum monumentis sententias ferant, sed à stolidis quibusdam ac impudentibus, extremeque ignaris hominibus. Qui cum vix communi sensu præditi sint, vulgato tamen illo animi morbo infecti tanquam totius sapientiæ arcem tenerent, non modo censent omnes, damnant, pronuntiant, nihil nesciunt, vt est inscitia nihil impudentius, vel arrogantius, verumetiam, quod longe detestabilius est, vbi, quod iustis rationibus reprehendant, reperire nequeunt, conuitiis & maledictis omnique criminum genere optimorum & doctißimorum virorum labores insectantur. Verum hos obscurabit & opprimet tandem fama splendorque nominis tui. Et sane iam vidimus quibusdam per summam ignominiam & dedecus silentium impositum per Magistratus publicos esse. Vix enim annus elapsus est, cum scripto in te acerbißimo libello quodam, vbi eum editum esse comperit Senatus Venetus, non tantum grauibus sub censuris vetuitne distraherentur exemplaria, sed vt igni imposita cremarentur, mandauit seuerißime. Itaque iam & summi Monarchæ & amplißima illa Respublica pro tuo honore depugnant. Quo futurum facile non dubito, vt breui repreßi, manus dent aduersarij isti tui, aut si quid omnino magni conentur efficiantque, tempus ipsum profecto tandem posteritasque doctorum hominum scriptis semper æquißima, meritam tibi gratiam, dignasque laudes referet. Cum enim hæc ætas, tuque ipse, atque inuidi tui fatali mortalitatis lege transierint, nouumque successerit seculum, tunc sine nominis statusque dignitate, aut respectu, sola existimabuntur ingenia, nec considerabit lector cuius, sed quale sit, quod legitur. Tunc nec amicorum authoritas claritasque deterrebit, nec inimicorum calumniæ auertent, nec munera opesve corrumpent, nec officia, aut odia, amorve seducent ac per[illegible]babunt iudicaturos de scriptis homines. Sed nuda illa, remotis omnibus, quæ à recte iudicando abducunt, obstaculis, per se vt sunt considerabuntur. Tunc si quis post fata superest sensus, vt est sanè, candida veraque de tuis scriptis iudicia experieris, recipiesque tuorum laborum æterna & immortalia præmia. Sed de his hactenus. Verum ne sine aliquo fructu, vnde commodi, vel beneficij aliquid ad Rempublicam per te redire poßit, hæc nostra ad te perueniat epistola, plantam quandam siccam ex Hispaniis ad me transmissam, vna cum eius imagine ad te mitto, quod nihil sane magis mihi nunc sit in votis, quam vt herbam hanc viuam virentemque conspicere poßim. Scio enim in herbaria facultate doctiorem te esse neminem: quo fit vt aliquam huiusce herbæ notitiam abs te consequuturum me sperem, si tamen alibi quam in

Hispania nascatur. Quapropter te plurimum rogatum velim, quod si quam illius cognitionem habes, id mihi (vt soles cum cæteris) amanter significare velis. Namque digna est vt ob admirabiles eius facultates vbique habeatur in hortis. Imaginem hanc vna cum herba & radicibus ex Hispania misit ad me Clariss. Cæsareus Medicus, Petrus Cannizerus cũ hac inscriptione. In hac depingenda herba multiplici luxu rerum parens natura celorum ornatu, fœlicissime lasciuire visa est. Illius siquidem radix dodrantalis, simplex & vnica nonnullis circumquaque prodeuntibus fibris innititur, crassitudine satiuæ Pastinacæ, ipsa carnosa, rara, teres in mucronem turbinatur. Cortice obtegitur simplici, subnigro, aspero, tenui: hic simulac inaruerit contrahitur, & in tenues rimas fatiscit. Candida eadem intus est, pingui quodam & digitis adhærente præ lentore succo, gustu subdulci qualis fere in Pontica nuce. Summa tellure laciniata herba folia diffunduntur, carnosa, longa acuminata, colore viridi languescente, singulaq; ex interuallo disposita. Caules gerit plures teretes, graciles ac durisculos, in quorum summitatibus herbacei prodeunt calices longiusculi, torosi atq; teretes, cuspide toto ambitu denticulata: è qua Maio mense lutei prodeunt flores adeo numerosis foliis dense stipati, vt numero, ac longitudine latitudinis angustiam abunde pensent, vbi vero prorsus explicata fuerit, orbem radiatim circinantes adeo pulchri visuntur, vt aureo colore, & figura solem exprimere videatur. Ineunte autem solstitio planta hæc deflorescit, mirabili facta transmutatione. Nanque calices ipsi globoso horrent aristarum agmine, quæ acie disposita glumis continuo excubant, vt semina ipsa densiori congerie intra aristarum vallum munita statuto à natura tempore demum prosiliant. Prouenit in montibus vliginoso solo mortalibus opem latura. Namque præsentaneo remedio aduersus viperarum cæterorumque venenatorum morsus ictusve, ac pestiferos morbos quoscunque, tam è foliis, quam e radice succus desumitur, præbeturq; potandus. Comitialibus item ingruente insultu mire affectis subuenit. Cardiacis item datur & vertiginosis. Enimuero commanducata per se radix tristitiam discutit, hilaritatemq; conciliat. Quinetiam lacteus radicis succus oculorum aciem acuit. In summa, tota planta magni est ad omnia vsus. Hæc sunt quæ plantæ ipsius iconi subscripta erant. Sed Hispanus, cui hanc mihi ferendam dederat Cannizeus, addebat hanc in Catalonia à quodam seruo Aphro à Ceruero Letidano viro nobili, pretio emptam primum fuisse ostensam. Nam quum quidam (vt ille asserebat) in agro messores à viperis demorderentur hic, qui in Aphrica plantam hanc nouerat, propinato eiusdem succo, incolumes seruabat omnes, quotquot demorsi fuerant. Sed nemini plantam ostendebat, ne lucro defraudaretur. Quo postea factum est, vt vafriores quidam obseruantes à longinquo tractum à quo Apher ille plantam deferebat, illuc concesserint, plantamq; consequuti sint, inuentis rescissæ nuper herbæ reliquiis, & repertis quibusdam huius herbæ plantis à quibus humo tenus folia rescissa erant, certiores facti sunt, se plantam adinuenisse, quam quærebant. Ea deinde effossa, factoq; succi in aliquibus periculo diuulgata res est. Quoniam autem vipera cuius venenum superat hæc herba Hispanice Scurzo appellatur, post hac eadem SCVRZONERA nominata est: quod idem significat, quod viperina. Nam & Græci ab ἔχις Echium appellauere. Mihi vero nihil carius esse poterit, quam si tua opera in eius cognitionem deueniam. Habeo præterea quod etiam in Helenio abs te queram. Siquidem dubium non parum me reddidit superioribus diebus, liber ille Galeni de Theriaca ad Pisonem, quod ibi legerim Dacas & Dalmatas tela Helenij succo inficere: idque hoc pacto vulneratorum sanguini congrediens occidere posse. Verum quo pacto id fieri possit haudquaquam intelligo, quod non solum à nemine scriptum sit, Helenium vim aliquam habere lethiferam, sed quod scribat Dioscorides serpentium morsibus auxiliari: te consulendum putaui, quod tuo sperem auxilio ac doctrina ex hac ambiguitate me extricaturum. Reliquum erat, vt te hortarer ad vrgendos susceptos labores tuos. Sed excreuit iam nimium epistola, quam ne alias occupatissimo tibi negotium facessat amplius, melius est me hoc loco abrumpere. Vale.

Planta ex Hispania allata.
Plantæ historia.

Vires.

Quo pacto primum in Hispania inuenta.

SCVRZONERA

Quæstio de Helenio.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Odorico Melchiorio, Serenissimæ Reginæ Bohemiæ Medico S. P. D.

Respondetur ad præcedentem Epistolam, & declaratur quid Belenium significet apud Aristotelem.

Tametsi solatij plurimum mihi attulerunt humanissimæ literæ tuæ, quod modis omnibus cõtra inuidorum obtrectatorumq; morsus, iis confirmare & quasi munire me nitaris, non tamen animi perturbationes adeo lenire potuerunt, quo minus vicem meam adhuc dolere perseuerem. Non quod videam à pessimo nebulone citra causam omnem non solum nostros dilacerari labores, sed etiam dignitatem conuiciis, probris & maledictis petulantissime impugnari. Habeo tamen tibi gratiam, quod tuis dulcissimis verbis, tua dicendi scribendiq; facundia, ac fideli de rebus à me gestis commemoratione, dolores animi mei haud parum demulseris. Sed quemadmodum tu, quem filij loco dilectissimi semper habui, amoris in te nostri omnibus tuis officiis haud immemorem te exhibes: ita nunquã obliuiscar ego, vnum te semper extitisse, qui me ex animo dilexeris, obseruaueris, quam maxime.

xime. Pro qua tua ipsius in me propensione ac pietate, ego tibi vicissim modis omnibus perpetuo respondebo. Dicant scribant agant, latrent contra me hi perditissimi Sycophantæ, lacerent labores nostros, addant maledicta, criminationes, contumeliasq́ue, non tamen ob id à studiis iuuandæ Reipublicæ, propagandæq́ue veritatis me auertent, nec vnquam satis venenatis morsibus scripta mea adeo dilacerabunt labefactabuntq́ue, quin contra innatam eorum malignitatem continuo in medium doctorum virorum emergant, & elucescant. O te si haberem, quo cum studia mea communicarem, vt antea solebam, nihil mihi putarem euenire posse beatius. Hæc enim in studiis voluptas socium requirit, sine quo quanquam illa quidem manca non est, esset tamen ea proculdubio hilarior, vberior, dulciorq́ue, vbi adesses tu, quo cum quotidie conferre possem. Sed fortasse coniunget nos Deus Opt. Max. anteaquam à corpore animam disiungat. Ille autem, cum animi mei vota in conspectu habeat, tui vice, paucis ante diebus socium mihi addidit Ioannem VVillebrochium Borussum Medicum, hominem vt literarum, ita virtutis in primis studiosum. Is in aulam Sereniss. Principis nostri nunc primum ascitus est, vt mihi animalium historiam meditanti aliisq́ue interim negotiis occupatissimo sua opera sit auxilio. Nec dubito quin coniunctis operis hanc doctrinam ita negligenter hactenus tractatam excultiorem & veriorem aliquando studiosis propositurі simus. Est enim Sereniss. Princeps noster adeo huiusce instaurandæ historiæ studiosus, vt multis iam in locis doctos, ac industrios homines alat, qui non libros tantum antiquorum ea de re consulant, sed in ipsis animalibus oculati testes, quid sit, quid non sit verum, considerent. Taceo pictores qui externis in regionibus principis ære, quadrupedum, volatilium, reptilium, insectorumq́ue omnium imagines ex ipsis viuis animalibus calamo perquam diligentissimo delineant, ac propriis pingunt coloribus. Itaq́ue tanto principe autore habebunt iam Philosophi in posterum pulcherrimam illam suæ professionis, qua hactenus caruerunt, partem integram, bona fide, non ex libris collectam, sed ab ipsa rerum natura descriptam.

Animalium historiam instaurari.

Quanta enim ingenij excellentia Principem hunc diuina prouidentia ornauerit, vel ex eo manifestum est; quod cum in Philosophorum libris adductus inde maturius ad maiorem, Regni nimirum administrandi gloriam, magnopere versari non potuerit, ita tamen de naturis rerum & sentit, & disserit, vt non tantum intelligere Philosophorum decreta videatur, sed eis etiam, adductis rationibus & obseruationibus propriis contradicere audeat. Vnde fit sæpe, vt non illum à nobis, qui nomen titulumq́ue doctrinæ gerimus, sed nos ab ipso de rerum huiusmodi veritate, exquirere sæpenumero necesse sit.

FERDINANDI Archiducis Austriæ laus.

Sed vt redeam vnde diuerteram ego mea studia persequar, nec ab illis vnquam me separabo, quousq́ue anima separetur à corpore, ne posthac temporis amissi reddenda mihi ratio foret. Sed venio ad plantam, cuius imaginem vna cum historia, & viribus ad me misisti: quam etsi antea Norimberga mihi misit examinandam Ioannes Hessus Medicus, qui conquirendis comparandisq́ue sibi plantis, vniuersam fere peragrauit Europam, non tamen fit, quin tua mihi tam grata fuerit, quam quod gratissima: quum vna cum imagine integram siccæ herbæ plantam ad me transmiseris, in qua omnia viua sum contemplatus, quæ ea in imagine mortua fere apparebant. Ex illa enim non solum viuam veramq́ue omnium partium delineationem sum magna cum voluptate contemplatus, sed radicis saporem, ac etiam odorem degustare licuit. At doleo profecto plurimum, quod tuæ petitioni, vt velim, satisfacere nequeam. Nam planta hæc peregrina antea mihi visa non est, & si fortasse visa, nõ tamen cognita. Memini quidem talem fere me conspexisse plantam in Goritiensi agro quodam in prato parum vltra Sontij fluminis pontem, quam cum à longo Tragopogonum censerem, alia postea reperta est. Verum an hæc illa fuerit planta affirmare sane non ausim quod foliorum imaginem in mentem reuocare nequeam, nec radicem viderim effossam. Habet enim Scurzonera hæc tua flores Tragopogoni æmulos, quinetiam radicem perinde ac in illo dulcem, adeo vt Tragopogoni species dici posset, ni folia Cichoraceæ plantæ speciem referrent, caules longe aliter quam in Tragopogono se haberent, & ni radix crassior, succosior & lacte prægnans haberetur.

Matthioli de Scurzonera censura.

Porro vetant hæc ne Scurzoneram Tragopogoni congenerem faciam. Non desunt præterea, vt audio, in Hispania rei herbariæ fortasse non ignari, qui hanc plantam Chondryllam esse censent, tum quod foliis eam referat, tum etiam quod Chondrylla ex vino pota viperarum morsibus succurrat. Atqui cum flores Cichorij non sint, radix amara non sentiatur, sed dulcis, & eius natale solum circa montium cacumina vliginosis locis habeatur, non possum horum subscribere sententiæ. Quo fit, vt putem hanc proprij suiipsius generis esse plantam, cuius nulla apud antiquos extet historia, quemadmodum & aliarum multarum, quæ nostris temporibus repertæ sunt. De huiusce herbæ inuentione, eandem historiam quam tibi retulit Hispanus ille, qui herbam hanc tibi reddidit, narrauit etiam mihi, dum hac æstate istic agerem, clarissimus Rybera Cæsareus Physicus, cuius testimonium, ad ea omnia confirmanda non parum conferre censeo. Plura de hac planta non habeo, quæ tibi nunc explicem. Sed vellem vt semen à Cannizero peteres. Hoc enim consilio id quod plurimum desiderare videris, facile consequeris. Hoc si tibi comparare curaueris, & Medicos & rei herbariæ studiosos omnes ob tanti antidoti collata beneficia perpetuo tibi deuincies.

Helenium.

Sed ad Helenium venio, de cuius venenosa facultate te dubitasse non miror, quod ipse de eodem longe antea dubitauerim. De qua re dum alias cum docto quodam amico, & rei herbariæ studiosissimo, conferrem: dicebat non ibi Helenium legi debere, sed Belenium, Aristotelis testimonio, qui libro primo de plantis sic habet, Βελένιον δὲ τὸ δηλητηριῶδες τὸ γενόμενον ἐν τῇ Περσίδι μεταφυτευόμενον ἐν Αἰγύπτῳ, ἢ ἐν Παλαιστίνῃ γίνεται βρώσιμον: *id est Belenium vero, quod perniciosum est in Persia natum, in Aegyptum transplantatum & Palæstinam fit edendo.*

Βελένιον quid.

Atqui (quantum conijcere possum) Aristotelicam hanc lectionem doctis viris deprauatissime legi constabit, quum ibi Aristoteles de Perseæ arboris fructu, vel de ipsa Persea potius scribere videatur, quam de alia quauis planta. Nam hoc idem de Persea scribunt Dioscorides & Galenus. Idq́ue eo magis mihi persuadeo, quod nusquã apud antiquos scriptores repererim, qui Belenij meminerint.

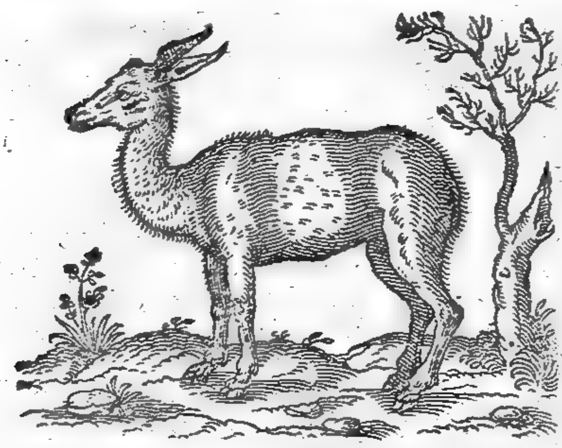
Aristotelis locus restitutus.

Porro si coniectari licet, an verã liber ille ad Pisonem de Helenij veneno nobis referat historiam, dicerem ego satis dubiam esse illius libri fidem, quod non solum certo sciam librum hunc non esse Galeni, tum quod de trifolio Asphaltite fabulose satis scripserit, ac etiam in aliis quibusdam non parum claudicare obseruauerim. Nisi fortasse autor libri illius de alio Helenij genere intelligat, de quo libro primo scribit Dioscorides, præsertim cum dicat, Helenium illud ab incolis Nico appellari. Plura certioraq́ue de his, quæ ad te scribam, non habeo. nam de incertis quicquam affirmare non ausim, nec etiam diuinare possum.

Libri de Theriaca ad Pisonem dubia fides.

Cæterum cogitanti mihi, quo pacto munus tuum compensare valerem, id commode fieri posse succurrebat, si rarum etiam aliquod tibi mitterem: quo factum est, vt hanc tam rari incognitiq́ue animalis imaginem, de quo nullum antiquorum meminisse reperio, tibi mittendam decreuerim. Emit autem id Serenissimus Princeps meus paucis ante diebus à Theodorico quodam Neus Coloniensi pluribus ducatorum centenis, animalis raritatem contemplatus ad publicum spectaculum. Aiebat Neus ille ex Peru Occidentalium Indiarum regione, à quodam mercatore Antuerpiam primum esse allatum, & inde Mittelburgam Selandiæ ciuitatem. Refert hoc animal partim Camelum, partim vero Ceruum, adeo vt recte quidem Græco idiomate Ελαφοκάμηλον *appellari posse crediderim. Longitudo totius corporis à ceruice ad caudam sex pedum est: altitudo vero à dorso ad pedis plantam quatuor tantum, & colli longitudo à scapulis ad ceruicem, duûm. Capite, collo, ore, superioris præsertim labri scissura, ac genitali Camelum fere refert. At caput oblongius est, aures habet Ceruinas, oculos bu-*

Ελαφοκάμηλος & eius historia.

bulos. Anterioribus dentibus in superiori mandibula caret, sed molares vtrinq; habet vt bisulca fere omnia & vt illis etiam ruminat. Dorso est sensim prominente, quod per incuriam à pictore neglectum est. Scapulis prope collum depressis, lateribus tumidis, ventre lato, clunibus altioribus: & cauda breui spithamæ fere longitudine: quibus omnibus ceruum fere refert. quemadmodum etiam crurib. præsertim posterioribus. Pedes illi bisulci sūt, diducta anteriori parte diuisura. Vngues habet acuminatos, qui circa pedis ambitum in cutem crassam abeunt. Nam pedis planta non vngue sed cute, vt in multifidis & in ipso Camelo, contegitur. Retro mingit hoc animal, vt Camelus, & testes substrictos habet. Pectore est amplo, sub quo vbi thorax ventri connectitur, extuberat globus, vt in Camelo, vomicæ similis, è quo nescio quid excrementi sensim manare videtur. Color colli, ceruicis, pectoris & anteriorum crurum est illi albus, Reliqui vero corporis subruber, vel ex nigro rufescens. Rostro tamen est nigro & anterioribus cruribus à genu albicantibus. Cicur ac mansuetum est animal, sed frigoris impatiens, vt alia quæ è calidis ad nos ducuntur regionibus. Neminem offendit sed miro admodum ingenio ab illata se vindicat iniuria. Nam vbi aliquis illud vexet, vel circa clunes opprimat, non calcibus, aut morsibus se defendit, sed vomitu, vel cibi, vel humoris in vexantem retrorsum cum impetu eiaculato, ob protensam colli longitudinem. Salacissimum hoc esse animal, id mihi coniecturā facit, quod cum sui generis fœmellis sit destitutum, magna cum prurigine capris se commisceat, non tamen erectis, vt alias capræ hirco ascendente solent, sed humi ventre accubantibus, ita cogente animali anterioribus cruribus. Itaq; superascendens coit, non autem, vt falso de retro mingentibus animalibus affirmat Aristoteles, auersis clunibus. Id quod etiam falsum esse de Leone obseruauimus, illi dum coiret astantes. Adeo Venere vernali autumnaliq; tempore stimulatur hoc animal, vt illud viderim ego humile quoddam præsepium auena refertum conscendisse, genitaleq; illi magno cum murmure tam diu confricasse, quousq; semen redderet, pluribus vna hora replicatis vicibus. Non tamen concepere capræ huiusce animalis semine refertæ, quod, vt puto, vi coactæ illi prostiterint continuo balantes, tum quod hoc cum animali earum non conueniat species. Indicam ouem appellabat hoc animal, qui illud ad nos aduexit. Atqui à nostris ouibus quantum distet, tu ipse iudicare poteris. Sed de Ceruocamelo hactenus. Vbi vero alia rara afferentur, nihil præteribo, quin te de eis certiorem reddam. Quod, vt tu etiam facias (vt cœpisti) plurimum opto. Vale.

Aristoteles arguitur.

Indica ouis.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Aliprando Spezzalancio Chirurgico
S. P. D.

Declaratur quid sit Cozumbri in Catapotiis è Cynoglosso.

QVum catapotia passim è Cynoglosso appellata, secundum antiquam Nicolai versionem nunc in tui Myropolij vsum parare decreueris, petis à me quid significet ibi COZVMBRI, & an pro eo liquidi Styracis fæcem, vt inquit autor Luminaris maioris, vel Styracem rubeam, vt inquit Cordus, vel vt quidam alij præcipiunt, Thymiama, quod vulgo Itali Pharmacopœi appellant Tigname, admiscere debeas. Nam cum videas tot varias hominum sententias, nec ab iis te explicare valeas, longe tutius facturum te putas, si de re hac me consulas, quam si eorum sequaris confusiones. Ego vero etsi non adeo multum in censendis examinandisq; compositis medicamentis hactenus insudauerim, perinde ac in simplicibus, dicam tamen, ne tua de me te fallat opinio, quid in hac re simpliciter sentiam. Quod est vt pro Cozumbri selectissimum imponas Styracem, non liquidum tamen nec eius fæcem, vt perperam scribit ille, sed quem à calamis, in quibus olim afferebatur, Calamitem vocant officinæ. Etenim is cum Dioscoridis, tum etiam Galeni testimonio, tussi, distillationibus, raucedini, grauedini & interceptæ voci mirifice medeatur, quinetiam cum præter hasce facultates soporiferum sit medicamentum, in hisce Catapotiis vtiliter additur. Soporiferæ facultatis esse Styracem idem facile testatur Galenus libro 12. cap. 1. de Methodo medendi, lib. 6 commentario quinto, de morbis vulgaribus de aurium doloribus agens: & lib. 2. cap. 1. de Compositione medicamentorum secundum locos, de dolore capitis febricitantium disserens. Quippe omnibus iis in locis Styracem soporiferum esse medicamentum apertissime fatetur. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ tradidit Dioscorides libro primo, in Styracis capitis calce. Quibus palam est in Catapotiis de Cynoglosso nihil conuenientius, ac magis legitime pro Cozumbri addi posse, quam selectissimum Styracem calamitem. Namq; Catapotia hæc rheumatismis, tussi, distillationibusq; peridonea sunt, non solum quod medicamenta excipiant hisce affectibus conuenientia, sed quod præter id soporifica eorum facultate quibus omnibus refertus est Styrax, defluxiones cohibeant, quibus hæc symptomata plerunq; excitari solent. Sententiæ nostræ astipulatur Simon Ianuensis Arabici idiomatis fidus interpres, qui Cozumbrū Styracem interpretatur. His accedit Nicolai Myrepsici authoritas, quippe is lib. 32. de Catapotiis omne genus agens, vbi ad soporifera deuenit, quorum plures parandi rationes habet, ad diutinam tussim, purulentas excreationes, ad arteriacos & destillationes omnib. Styracem admiscet. Quo fit, vt eo magis meæ inhæream opinioni, quo euidentiores sunt rationes, quæ in hanc me trahunt sententiam. Placeret quidem hic Valerij Cordi doctrina, qui rubeum Styracem imponi iubet, si tamen pro rubeo flauum, vtpote præstantissimum intelligeret. Sed cum ipse Germanus fuerit, & sciam ego Germanicas Seplasias nihil aliud quam Thymiama, quod Dioscoridi Narcaphthum vocari censeo, Styracem rubeum appellare: vereor sane, ne ipse quoq; pro Cozumbri, Thymiama addendum crediderit. Sed demus eum de selectissimo Styrace intellexisse, errauit tamen, cum sciret quid apud suos Myropolas rubeus designaret Styrax, quod illis manifestam errandi ansam præbuerit, à quo errore non habeo quibus eum excusem: præsertim cum mihi certo persuadeam, Cordum in hoc Iacobum Manlium esse secutum. Namque Manlius simulac perperam exposuit Cozumbri, fæcem esse Styracis liquidi, mox subiunxit Arabicum nomen secundum Compositorem nil aliud designare, quam rubrum Styracem seu Thymiama, seu Thus Iudæorum. Quæ vt inepta, inania, & incertis autoribus allata, irridenda & reiicienda videntur. Vale.

Pro Cozumbri, Styrax.

Styrax Soporiferæ est facultatis.

Catapotiorum è Cynoglosso facultas.

Styrax rubeus Germanis qualis.

Cordi erratum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS IACObo Antonio Cortuso Patritio Patauino S. P. D.

Examinantur quædam plantæ & restituitur Dioscoridis locus in Osyride.

GRatæ mihi literæ tuæ tantum ne? imo vero & peroptatæ & dulces, quod iis intelligam, quanta me prosequaris beneuolentia, quantaq; ingenui animi tui liberalitate continuo perseueras cum nouas tum etiam raras ad me mittere plantas: quibus contemplandis eo maiorem capio voluptatem, quo dulcior est fructus, quem ex his capere soleo. Magnus earum catalogus mihi palam facit, quam diligens in iis comparandis fueris, quamq; sedulus in iuuando labores nostros. Pro quibus collatis in me officiis, ac beneficiis, ego quidem multum me tibi debere scio. Sed cum ea non sim facultate, vt hanc tuam erga me benignitatem solus compensare queam, dabo modis omnibus operam, vt non solum præsentes rei plantariæ studiosi, sed et posteri tibi se plurimum debere fateantur. Quod ad censuram harum plantarum attinet, vtinam ea essem doctrina, eo ingenio, eaq; in plantaria facultate experientia, vt recte, ac aliquo cum iudicio de omnibus iudicare possem. Cupio enim non tantum tibi petenti morem gerere, sed mihi ratiocinanti etiam satisfacere. Verum et si sciam, id à me non ita exacte, vt velim præstari posse, dicam tamen de his, quemadmodum de aliis prius dixeram, libenter quod sentio, ne si nunc id facere recusarem, viderer negligentior factus. Primum itaq; ad eam venio, quam quibusdam SIDERITEM Heracleam vocari ais. Sed cur horum probem sententiam, nihil est quod me moueat. Folia enim quæ Saluia maiora sunt non minora, quæq; longe magis Betonicam referunt, quam Marrubium vel Saluiam ipsam, Sideritem haudquaquam referre videntur. Crederem ego hanc plantam syluestris potius Hormini esse genus, quod plures eius habeat notas.

Sideritis Heraclea.

FOLIA quorum subscriptio est BETA SYLVESTRIS, Spinachij potius folium referunt, quam Betæ. Galenus agrestem Betam nullam reperiri scribit præter Rumicem. Sed Plinius Limonium syluestrem Betam appellauit.

Beta syluestris.

LAMPSANAE profecto speciem refert illa, quæ Chirurgices vti ais tam fœlici successu ad vulnera glutinanda. Sed Lampsana non est (quantum mea fert opinio) de qua scripsere Dioscorides & Plinius, cuius nos imaginem dedimus.

Lampsana.

TORAM non esse Aconitum Pardalianchen plures indicant notæ, de quibus cum fusius nobis dictum sit in ipsius Aconiti appendice in commentariis nostris in Dioscoridem non est vt hic pluribus tecum agam. ALIAM vero plantam, quam quidam Aconitum faciunt, folio aliquatenus cucumeri simili auersa parte albicante, Lucas Ghinus Cacaliam non male censebat. Siquidem Cacalia folia fert alba, magnaq;, & tussi & scabriciei arteriarum prodest, Tragacanthæ modo. Id quod in hac planta ipsa Tussilaginis facies indicat. Est enim adeo per omnia illi similis, vt nisi folia oblongiora essent, ac maiora paulo, nemo est, qui eam Tussilaginem ipsam esse non diceret. In Aconito Pardalianche folia requiruntur Cyclaminis, Cucumerisue minora, ac subhirsuta. atqui hæc longe maiora spectantur, alba lanugine, vt Bechium, auersa parte obducta & tactu læuia. Adde quod herba hæc venenosa non est, nec radicem scorpionis caudæ similem habet, quo fit, vt ego Lucæ Ghini sententiam sequutus Cacaliam hanc esse censeam.

Toram non esse Aconitum Pardalianchen.

Cacalia.

POTERIVM Dioscoridi large fruticat. Cortice est obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, Tragacanthæ proximus, foliis paruis, rotundis, flore exiguo, candidi coloris, & semine gustu acuto & odorato. Sed cum illius plantæ ramusculus, quam quibusdam Poterium appellari scribis, large fruticare plantam non indicet, nec spissa, nec rara lanugine vestiatur, ramulis longis non sit, nec lentis, non video, qua ratione hanc Poterium faciant. Poterij plantam, quæ omnibus suis notis legitimum refert, habeo ego Constantinopoli allatam, ab Augerio Serenissi. Cæsaris Ferdinandi Oratore. Nil enim illi deesse videtur, quod in Poterio desiderari possit.

Poterium.

HERBA cui inscriptum est Split spiec, splet, Corydalis, & tertium Fumariæ genus nusquam antea mihi visa est. Scio tamen Corydalis meminisse Galenum lib. 11. de simpl. medic. facul. de Corydo, id est Galerita aue scribens, quam herbam colicis conuenire ait, perinde ac ipsam Galeritam. Atqui cum eius notas non descripserit is, nec quenquam antiquorum habeam, qui illius faciat mentionem, nescio quo pacto hanc Corydalim esse credam. Verum cum non sine ratione, & autoritate ita abs te plantam appellari censeam, gratissimum mihi feceris, si tuas de hac herbula coniecturas mihi impartiri volueris.

Corydalis.

PLANTAM quæ summis cauliculis quaternas gerit folia crucis in modum distincta, lentes racematim sine folliculis proferens, & quam aquis innatare scribis, magna cum admiratione sum contemplatus. Est enim vt rara, ita omnium spectatu dignissima. Hæc longe alia est à lente palustri Dioscoridis. Sed vbi in Italia nascatur, & quibus sit prædita facultatibus, quam libenter abs te audirem.

Lens aquatica altera.

LAPPAGO Plinio ita appellata folio est Anagallidis, cui folia inesse oblonga, nec vllibi in ambitu serrata, nemo est qui nesciat. Sed planta, quam Lappaginem nonnullis censeri scribis, folia habet rotunda, circunquaq; denticulata, Pimpinellæ nostratis modo. Id quod me maxime adducit ad credendum, eam haudquaquam esse Lappaginem.

Lappago.

SAGITTA, quam Magonis testimonio, Pistanam Græcis appellari, & inter vluas nasci scribit Plinius, copiosa hic in Bohemia prouenit circa Muldam fluuium, qui Pragam transit, media inter Vluam & Typham appellant eam hic Herculis sagittam. Videtur ex eo esse plantaginis genere, quam Fuchsius Barbā syluanam appellat, quanquam folio dissimili.

Sagitta.

GERANII imaginem radice rotunda, cuius primo loco meminit Dioscorides, iam diu misit ad me Vlysses Aldrouandus. Nunc vero tua liberalitate & herbam ipsam & radicem inspicio. Plantam ille ex Dalmatia sibi allatam [illegible]bat. Sed an tua illinc ad te peruenerit, vel in aliqua Italiæ regione oriatur, non parum scire desidero.

Geranium.

LONCHITIDIS asperæ plures esse species, ex tua quam ad me mittis, iam primum animaduerto. Nihil tamen à mea differt, nisi quod tua nil magis folium diuisum habeat, quam Scolopendrium, & minor satis est planta, in cæteris vero nihil similius, nihilq; æqualius, adeo vt putem meam marem, tuam fœminam esse, quod mea omnib. suis partibus vegetior, grandior, firmior, distinctiorq; sit quam tua. Nam fœmininū genus imperfectius est, quo fit vt in animantium fœminis capitis suturæ, non ita, vt in viris, perspicue cernantur. Tuam non nouisse Dioscoridem ex hoc animaduerto, quod suam faciat folio Aspleno magis diuisam. Id quod in mea apertissime videtur, in tua vero minime. Hanc non credo vsquam vidisse Marantam. Nam si eius aliquam habuisset notitiam, non ita fortasse suæ fuisset addictus opinioni.

Lonchitis aspera altera.

ALATERNVM scribit Plinius foliis haberi inter Ilicem & oleam, quib. cum minime correspondeant ramuli illius folia, quem ad me transmisisti, nihil dubito quin tu id recte animaduerteris, qui videris folia illi esse in cacumine spinosa & olea

Alaternus.

Attinia.

& oleæ perquam longe minora. Idem dicam de Attinia, cum ramusculum ad me transmissum folia habeat Lauri, non Vlmi, & flores vmbellatim cohærentes, è quibus baccas gigni corimbaceas non ambigo. Attinia enim Plinio omnium Vlmi generum excelsissima recensetur, ac sterilis. Quo fit, vt illorum opinionem, qui hanc Attiniam faciunt, minime comprobare queam.

Fucus marinus.

PLANTA cuius titulus est Fucus marinus, albicantibus ac tomentosis foliis, alias Goritiæ fuit ad manus. Vtebatur ea quidam circunforaneus ad Enterocelas, sed an fucus Marinus sit non ita facile decernam, præsertim cum sciam hanc in mari sub aquis non nasci, & asseras tu oriri etiam eam in agro Foroiuliensi in sicco Tiliauenti fluuij alueo. Nasci autem Fucum marinum sub aquis, non in sicco quispiam ex Galeno certior fieri potest: quippe qui libro 8. de simplicium medicamentorum facultatibus de eo sic habet. Phycos etiamnum humens & virens ex mari exemptus desiccat ordine secundo. Id quod etiam testatur Plinius libro 13. capit. 23. Dicerem ego potius hanc plantam Gnaphalium esse, vel eius aliquod genus, quod folia illi sint crassa, alba, & adeo spissa lanugine obducta, vt pro tomento iis quis commode vti possit.

Gnaphalium.

ONONIS flore luteo nascitur pluribus in locis circa Pragam, sine aculeis tamen. Sed iam primum ex hac tua animaduerto, eandem aculeatam reperiri. Est enim proculdubio Ononidis tertia species, sed quartam etiam hic Ononidem reperi, flore vbique candido, quam alibi nusquam videre licuit.

Ononis flore luteo duplex.

Aster Atticus.

ASTER ATTICVS flore in ambitu purpureis foliolis circumsepto, in medio vero luteo, nascitur hic vbiq; copiosus nullis deficientibus notis. Manebo ergo in sententia, ac interim ridebo blateronum quorundam petulantiam, qui in meam de Attico Astere imaginem inuehuntur.

Spina alba.

PLACET sane Spina alba stirps, sed est adhuc aliquid, quod in ea desiderem. Contemplabor diligentius omnes eius notas, deinde meam solidiorem de ea afferam censuram.

Cytisus.

Vidi CYTISI florentis ramum, quem à Maranta te accepisse scribis, sed nolim ob hoc prætermittas, quin alium quoque ab Aegidio Cumano, viro vt nobili, ita doctissimo meo nomine petas: Cupio enim siliquas, quibus ille refertus est, veras ac viuas inspicere.

Verbena.

VERBENAM quam à Maranta te accepisse scribis, cur legitimam faciam, nihil habeo. Scribam de hac ad illum, Deo volente, vna cum aliis nonnullis, quæ annotaui in illius Methodum de cognoscendis simplicibus. Hanc scribit ille Tribuli terrestris modo humi repere, & plures habere ramos, cum tamen Verbenacam singulari tantum ramo radiceq; sola constare, nec vllibi humi repere scribat Dioscor.

Clymenum.

Cui CLYMENVM inscriptum reperi, planta sane est (vt inquis) folio Plantaginis minore, caule quadrato, compresso tamen, pinnulis herbaceis vtrinq; secundum longitudinem se diffundentibus, capreolis multis referto, quibus vicinis se implicat plantis. Siliqua Genistæ, vel viciæ modo, in longum protensa crassiore tamen longioreq; & sensim in cacumine prona subrubeis maculis transuersim sese diffundentibus: quas quidem notas, si diligenter quispiam intueatur, facile cognoscet, hanc plantam non esse Clymenum. Ego syluestre Pisum potius appellarem: Clymeno enim folliculos tribuit Dioscorides in sese inflexos, vt in Polyporum piscium cirris, à quibus quam longe distent huiusce plantæ siliquæ nulla sui parte inflexæ, sed quatuor digitorum longitudine protensæ, & longo pediculo adalligatæ, non dubito sane quin tu ipse videris: sed tanta tua modestia est, vt potius meæ velis acquiescere censuræ, quam tuo ipsius iudicio. His accedit, quod nusquam Dioscoridi scriptum sit Clymenon capreolos mittere, quibus propinquis se implicet stirpibus huiusce syluestris Pisi modo.

Pisum Sylueſt.

Chamæsyce.

CHAMAESYCEN, quam mihi censendam proponis, etsi humi repat, cum tamen folia lentis non habeat, sed minori Ocimo grandiora, oblongioraq;, nec semen sub foliis proferat, sed in ipso foliorum exortu, non possum iis astipulari, qui eam Chamæsycen esse censent.

Corchorus.

CORCHORVS (vt Theophrastus inquit, libro & cap. 7. de historia plantarum) ob amaritudinem in prouerbio est. Sed stirps, quam pro Corchoro Alexandria Aegypti ad te allata est omni prorsus amaritudine vacat. De foliorum facie dissidet Plinius à Theophrasto: quippe hic Corchori folia Ocimo similia facit: ille conuoluta esse dicit, similitudine Mori. Sed in hac planta potius ad Ocimi similitudinem accedunt, quod Theophrasti Corchoron esse indicaret, si tamen amarorem resiperent folia. Qui vero eandem Circæam esse volunt, si folia diligentius inspicerent, quæ nullam cum hortensi solano habent cognationem, si flores aureos, non nigros, & semen non Milio, sed Echio simile, nil sane vereor quin aliter sentirent.

Circæa.

Clematitis alterius, altera species.

PLACVIT summopere Clematitis alterius, altera minor species, quam nunc primum tua summa benignitate agnosco. Atqui si semen consequi liceret, esset quidem mihi gratissimum, quod in recenti herba vehementem acredinem illam degustare cupiam, & florum suauitatem percipere, quinetiam vt omnes eius partes folia, inquam, flores, capreolos, sarmenta & radices inspicere possem.

Osyris.

OSYRIDIS stirpem perquam diligentissime sum contemplatus, quæ quanquam quibusdam notis Dioscoridis descriptioni respondere videatur, nempe quod tenues habeat ramulos & lentos, & in his rara Lini folia, vt ille, inquit, terna, quaterna, quina, senaue, sunt tamen quædam, quæ me mouent, vt non ita facile fatear hanc plantam legitimam esse Osyridem. Est enim in primis Galeni, Pauli, & Aetij autoritas, quippe qui scribant ex Osyride commode parari scopas. Quibus parandis, planta quam misisti, inidonea satis apparet, ob nimiam surculorum tenuitatem imbecillitatemq;. Deinde tametsi rara in surculis sunt illa folia lini æmula, non leui tamen coniectura mihi constat, hæc verba Dioscoridi esse addita, γ', δ', ἢ καὶ ε', ἢ ϛ', cum hæc non legat Oribasius, sed simpliciter scribat in Osyridis ramulis folia haberi ceu lini, quemadmodum etiam habet Plinius. Præterea est etiam ad manus antiquissimus Dioscoridis codex manu scriptus, in quo hæc verba nõ reperiuntur, Μέλανα καταρχὰς μεταβαλλόμενα δ' ὑπέρυθρα γίνονται. Id quod manifesto est argumento in hoc capite, in Dioscoridis codice, qui passim circumfertur, non deesse mendas. Quo fit, vt potius ad credendum meus inclinet animus, Osyridem eam esse plantam, quam vulgo nos appellamus Beluedere, quam aliam quancumq;, quam hactenus viderim. Est enim hæc saturate viridis, ramulos ferens tenues folia prorsus lini æmula, & ad scopas parandas adeo idonea, vt plurimi sint, qui hac tantum causa eam serant & alant.

Dioscoridis locus emendatus.

Beluedere.

Suber.

DVM hæc scriberem, allatus est ad me, vna cum tuis literis, Suberis ramusculus glandibus refertus, quem Romæ ad te missum dicis, vt abs te petieram. Quo fit vt continue tuam erga me beneficentiam augeri intelligam, pro qua quantum tibi debeam, non facile dixerim. De cæteris non est, vt nunc meam expectes censuram: nam cum partim mihi ignota sint, partim vero adeo mutila, vt difficile iudicari queant, non ægrè feras obsecro, si nunc plura de his ad te non scribo. Sed alias fortasse id præstabo, cum quietior fuerit animus. Reliquum est, vt clarissimo Marco Antonio Caballino me plurimum com-

mum commendes, & ne aegre ferat meo nomine significes, si nunc ad eius humanissimas literas non respondeo. Agnosco certe me illi plurimum debere, ob eam non vulgarem, quam de me habet, opinionem. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS MARtino Guidottino Pharmacopoeo Tridentino. S. D.

Docetur ratio parandae antidoti quam Mithridaticam nominant.

Legi literas tuas, quas vna cum lapide Asio pulcherrimo ad me misisti, verum non tam hac de causa te nunc ad me scribere animaduerto, quam quod me consulas, quomodo in paranda Mithridatis antidoto te gerere debeas, quum non desint scopuli, quos tamen si posses, vitare velles. Sed vtinam tam prudens, tamq; exercitatus sim nauclerus, vt meo consilio te adeo iuuare possim, vt nauiculam tuam in portum illaesam reducas. Faciam tamen, vt gratificer tibi, periculum, cum tibi omnino persuadeas, te neminem me habere praestantiorem, cui te committere possis.

PETIS *itaq; primum, an in hac paranda antidoto Andromachum, an Damocratem sequi debeas. Nam cum videas Andromachi Theriacam caeteris praetulisse Galenum, putas fortasse te recte facturum si Mithridatis antidotum paraueris, quae ab eodem Andromacho describitur. Quae quidem sententia, & si haud infirmis nitatur rationibus, sunt tamen argumenta, quibus fateri cogamur, Damocratem in hac paranda antidoto, Andromacho alias Philosopho ac medico clarissimo esse praeferendum. Nam si ex medicamentorum praestantia, ac viribus, iudicium ferendum est, cum capiat Damocratis compositio Agaricum, Stoechadem, longum & album piper, Balsami baccas, Bdellium, Creticum Dictamnum, Asarumq;, quibus omnibus altera destituitur, veniantq; haec omnia praeter Asarum etiam in Theriacam, quod venenis mirifice resistant, non censeo haberi quenquam qui aliter sentiat, quam quod ea, quae Damocrati describitur, alteri sit praeferenda. De his autem, quae ad succedanea spectant, meam intelliges opinionem ex hac epistola ad Balthasarem Pepulum de paranda Theriaca, quam huic adnexam reperies. Siquidem quid pro Opobalsamo, Costo, Malabathro, Carpobalsamo, Cardamomo, Acoro, Meo, Acatia, & Petroselini semine supponendum sit, ibi diffusius scriptum reperies.*

Mithridatis antidotus à Damocrate descripta caeteris praestantior.

DE ACORO *nihil etiam dicam, quod antea à me satis superq; comprobatum sit in meis in Dioscoridem commentariis, calamum aromaticum vulgaris vsus legitimum esse Acorum.*

PRAETEREA *animaduertas oportet, haberi huiusce antidoti compositiones quae Asari loco Ari legunt, sed mea quidem sententia longe vtilius Asarum, quam arum capit. Est enim Asarum odoratum medicamentum, Nardo fere proximum, quin & Opobalsamo, & Carpesio facultatibus proximum. Quod facile comprobatur Galeni testimonio: Quippe qui libro secundo de comp. medica. secundum locos, vbi hieram componit ad eos quibus ex ventriculo caput dolet, pro Asaro Carpesium supponit, quo pro Cinnamomo quidam Galeni aeuo in Theriaca vtebantur. Et libro nono eiusdem voluminis capite 3. in quodam medicamento ad hydropem Opobalsamum Asari loco supponendum suadet. Quo fit vt Cordo tibi astipulandum non sit, qui Arum Asari loco imponit.*

Asarum imponendum non Arum.

Cordi erratum.

CYPHIS, *de quo etiam meam exposcis sententiam, AEgyptiorum antiquorum thymiama diu tantum extitit, cuius suffitu Solem placare venerariq; solebant in sacris. Quod magno nobis est argumento, antiquissimum medicamentum esse Cyphim. Caeterum sequuta aetas non solum Cyphi vsa est pro suffitu ad aeris infectiones arcendas, sed etiam ad antidota, quae sumuntur in corpus, & per se quoq; ad nonnullos corporis affectus. Atqui extant Cypheos variae, ac inter se pugnantes compositiones, quod haec plura, quam illa admittat medicamenta, altera vero ab altera ponderum numeris euariet: quemadmodum videre est apud Dioscoridem, Andromachum, Damocratem, Galenum, Alexandrum, Paulum, AEtium, Actuarium, Nicolaum Myrepsicum, & alios plerosq;, quibus omnibus fere singularis habetur Cypheos compositio. Praeclarissimi tamen aetatis nostrae medici Damocratis Cyphim caeteris anteponunt. Quorum placitis eo vtilius nobis adstipulandum est, quo praestantius medicamentum eiusdem authoris esse censemus, qui suae conficiendae antidoti, eiusdem Cypheos sibi propriam compositionem parauit. Quae sic habet.*

Cypheos variae compositiones.

Sumito.
- *Vuae passae pinguissimae detractis cortice & vinaceis contusae & subactae,*
- *Terebintinae igne torrefactae singu. vnci. 3.*
- *Myrrhae*
- *Floris Iunci odorati cuiusq; sescunciam.*
- *Cinnamomi drachmas 4.*
- *Vnguium Bdellij.*
- *Spicae nardi.*
- *Casiae selectissimae.*
- *Cyperi.*
- *Baccarum Iuniperi magnarum sin. drac. 3*
- *Aspalathi drach. 2. S.*
- *Calami odorati drach. 9.*
- *Mellis quantum sat est.*
- *Vini odorati parum.*

Cypheos parandi ratio.

Myrrha, Bdellium, & Terebinthina vino subiguntur ad mellis consistentiam, deinde vua passa per se subacta additur, simulq; tritis mellis quod sat est infunditur, caeteraq; in puluerem trita insperguntur. Et inde demum formantur pastilli & in vmbra siccantur. Porro ne in his parandis vllus committatur error, sunt quaedam, quae te diligenter inspicere oportet. Quorum in primis occurrit Vua passa, quae (vt puto) ea minima esse non debet, qua passim vtimur omnes. Quippe praeter id, quod laboriosum esset, ab ea corticem & nucleos detrahere, nihil fere vbi haec fierent pulpae reliquum esset, quo fit, vt de maiori Vua passa mihi persuadeam intellexisse Damocratem, quam nos Zibibum vocamus Damasco Syriae allatam, vel de Scybelitica huic simile, quam è Pamphylia aduehi solere scribit Galenus libro secundo de aliment. facultatib. Is enim plurimum inest carnis, quae si fortasse non essent ad manus, praestabunt, quae ex Creta, Cypro, Corcyra, & aliis quibusdam AEgei pelagi insulis ad nos comportantur. Nam vuae omnes, quae insolatae siccantur, passae in vniuersum Galeno appellantur, quae eo praestantiores habentur, quo generosiores sunt vites à quibus decerpuntur. Atqui cum hic pulpa plurima opus sit, maiores ac pinguiores sunt deligendae.

Vuae passae quae imponendae: Zibibum.

CVM flore odorati iunci omnino destituamur, quod etiam sua ætate euenisse scribit Galenus, præstabit viridentioribus ipsius foliis, quippe hæc gustantibus, non obscuram reddunt acredinem, grato quodam odore accedente.

Cornarii erratum.

VNGVIVM Bdellij meminit Dioscorides lib. 1. Namq; vbi per notas probatissimum Bdellium expendit, illud aliis prætulit, quod præter cætera vnguibus sit simile. Ideoq; recte hic Damocrates Bdellij vngues immiscet. Cornarius tamen vbi in Aetio hanc Cypheos compositionem interpretatur vnguium Bdellij loco vngues odoratos addidit, eum locum perperam vertens, quod Bdellium ignorauerit suos etiam habere vngues. Cæterum cum (vt puto) legitimo ac genuino Bdellio destituamur, vt in commentariis nostris in Dioscoridem fusius disseruimus, quid pro eo supponi possit, erit nunc decernendum. Codex Galeno ascriptus de supposititiis medicamentis in Bdellij penuria Sphagnũ supponit, sed cum nulla sit Sphagni cum Bdellio communis facultas, id sane probare non ausim. Ego vero potius Belzoinum nobis vocatum supponerem. Est enim gummi perquam odoratum. quemadmodum & Bdellium faciunt, quod in Cyphi odoris gratia addidisse antiquos haud vnquam dubitarem. Nec abre factum mihi videretur, si & Bdellij loco selectissimus adderetur Styrax. Quippe hic maxime suis facultatibus cum Bdellio conuenit. Quo factum esse censeo, vt illico post Styracis caput de eo tradiderit Dioscorides. Excalfacit enim Styrax, emollit, concoquit, tussientibus prodest, vuluæ spiracula laxat, menses ciet, & discutientibus malagmatis vtiliter admiscetur. Quibus facultatibus præstare Bdellium maxime testatur Dioscorides. Reliqua quæ supponi debent, si qua tamen supponenda erunt, ea in epistola inuenies, quam ad Pepulum scribimus. Nunc alia aggrediar, de quibus præter prædicta meam etiam petis censuram.

Quid pro Bdellio substituendum.
Belzoinum.
Styrax.

Philonio Persico an piper album, an papauer album addendum.

AD ID in primis, quod quæris an in Philonio Persico addi debeat album piper, an papauer album, quod non parua sit de hoc inter Myropolas controuersia, id tibi respondebo, quod superioribus diebus responderam Balthasari Cleoselio Serenissimi Principis mei Pharmacopœo, idem à me petenti, quod est, vt Mesuem consulas. Nam vbi de sanguinis reiecti curatione agit, Philonij huiusce compositionem instituens, papauer album, non piper album imponit. Ita enim habet Mesuis codex, qui ad manus est. Id quod non sine ratione factum videtur, quod vbi sanguis abrupto vase fluat, nullo pipere opus sit: sed quæ sua frigida vi, sanguinem crassiorem reddant, & fluxiones sistant. Recte itaq; faciunt (vt mea fert opinio) qui piper negligentes, papaueris semen addunt. Nam cum ad coercendam opij malitiam & croci, & castorei satis excipiat antidotus, non video cur opus sit addere piper vt magis incalescat, vbi potius refrigeratione sit opus. Quo fit vt Fuchsius alioqui doctissimus haud recte Cordum reprehenderit, quod papauer non piper admiscuerit. Ponito itaq; tu audacter albi papaueris semen, & ne cures aliorum errata imitari.

Cordus defenditur.

QVAERIS item an in compositione Electuarij de Sebestenis Montagnana aberrauerint Luminaria Manlij & aliorum in aquæ ponderibus, quod fere impossibile tibi videatur, vt tam parua aquæ quantitate, quæ vix sufficit ad macerranda ea omnia medicamenta, posse quempiam illa omnia macerare, coquere, ac dissoluere. Qua in re vellem sane tibi satisfacere, si id Medici munus esset non Myropolæ. Sed cum ego censendis medicamentis, non decoquendis me totum dederim, consultius tibi fore sperarem, si de re hac teipsum consuleres. Quod si feceris, cum sciam te seplasiarium esse exercitatissimum, nihil sane vereor, quin tuus statim tibi suasurus sit genius, vt aquæ pondus augeas, vbi ad illa omnia paranda aqua illius quantitas non sufficiat. Cæterum vbi medicamentum parare decreueris suadeo, vt genuinum autorem sequaris non Cordum. Nam etsi electuarium hoc Montagnana is referat acceptum, longe tamen id ab eius compositione euariat, quod genuinum Sebestenorum, Prunorum, Tamarindorumq;, quinetiam seminum frigidorum decoctum tantum excipiat, Cordinum vero (vt ita dicam) horum omnium pulpam, præter authoris sententiam, & seminum frigidorum duplum habeat.

Electuarij è Sebestenis parandi ratio contra Cordum.

QVAERIS præterea an serum, quo vti debent Myropolæ ad maceranda medicamenta, & ea præsertim quibus paratur confectio Amech passim vocata, sumi debeat, quod à caseo separatur, dum premitur, an illud, quod expresso caseo coquitur, & à casei reliquiis, e quibus recocta paratur, secernitur altero longe clarius. Hæc tua quæstio est. Verum si recte consideraбis, nil aliud esse serum, quam partem lactis aquosam à butyro, & caseo omni separatam, illud proculdubio legitimum, ac purum erit, quod à casei & butyri reliquiis prorsus fuerit expurgatum. Tale enim est, quod expresso caseo coquitur, & à recocta secernitur. Sed nec id quidem præstabit pro iis macerandis medicamentis quinq; assiduis diebus, quæ in illam veniunt antidotum, quam Amech Arabs conscripsit. Acescet enim serum hoc, quod tandiu manserit anteaquam coquatur, & antidotum acidam reddet, nisi ab initio tantum sacchari, vel mellis addatur, quod id ab acore & putredine seruare possit. Quamobrem recte serum à caseo separabant antiqui, additis feruenti in fictili nouo lacti, tot oxymelitis cyathis, quot erant lactis heminæ continue ficulneo ramo versantes, vt secundo libro docet Dioscorides. Verum vt diffusius, ac clarius parandi, seruandiq; seri rationem intelligas, mitto tibi aliam etiam epistolam, quam superioribus mensibus Bono Baldino Pharmacopœo exercitatissimo Viennæ commoranti miseram, quod is etiam de parando sero plura à me esset percontatus. Ex ea enim facile intelliges seri cuiusq; explicationem.

Serum quod præstantius.
Seri ab acore conseruandi ratio.

PRAETER id à me etiam scire desideras, an vnguentum Alabastri, quod describitur à Iacobo Manlio in suo Luminari, illud sit vnguentum Nardi spicati vt ipse nulla dubitatione affirmare videtur, quo à Maria Magdalena inunctus est SALVATOR NOSTER CHRISTVS. Nam cum vnguentum hoc, quod Galbanum, resinam Terebinthinam, Colophoniam, Sabinam & Hederæ gummi excipit grauissime, non suauissime oleat, non parum dubitandum ibi fore inquis, an Manlius vera referat, vel fabulas narret. Sed non ab re quidem dubitas. Ego enim longe antea animaduerteram id esse falsum, quod in sacris literis habeamus, tantam fuisse vnguenti fragrantiam, vt vniuersa domus repleta sit suauissimo illius odore, quinetiam tam magno pretio fuisse emptum, vt proditor dixerit Iudas posse illud venundari multo, & dari pauperibus. Atqui si meam tibi debeam aperire sententiam, crediderim ego, Nardinum illud fuisse pretiosissimum, quod antiqui parabant (vt habet Dioscorides) ex Malabathro, Nardo, Iunco odorato, Costo, Amomo & Opobalsamo. Hoc enim Romanorum luxu parari solitum, ad gratiam delicatarum mulierum, inquit Galenus, tum lib. 6. de sanitate tuenda, tum etiam 8. de Methodo medendi vbi de diariis febribus egit, quæ à ventriculi cruditate proueniunt. Quo fit, vt putem Mariam Magdalenam hoc vnguento haudquaquam fuisse destitutam, vtpote quæ mundanis delitiis ac voluptatibus se totam prius dedisset. Fiebat olim hoc vnguentum pretiosissimum, omnium præstantissimum (vt Galenus est autor locis superius citatis) Laodiceæ Asiæ vrbe, vnde postea deferebatur à negotiatoribus ad alias nationes quemadmodum nunc fieri videmus, cum Moscho, Ambaro, & Zibeto, quæ partim ex India partim ex AEthiopia, partim ex aliis longinquis regionibus voluptatis & lasciuiæ gratia ad nos afferuntur ad suauissima vnguenta, quibus non solum mulieres vtuntur, sed etiam viri. Tantus inualuit hoc tempore delitiarum luxus apud omnes. His autem cum antiqui destituerentur, excogitarunt etiam ipsi aromatis omnium suauissimis parare odoramenta, quibus postea delicatæ vterentur mulieres quarum posthac exoleuisse vsum facile crediderim, simulac Moschum, Ambarum, & Zibetum afferri cœperunt, cum illis suauio-

Vnguentum Alabastri.
Vnguentum quo inunctus est IESVS à Maria Magdalena.

suauiora, odoratiora, pretiosioraq; haberentur, nil mirum, si neglectis illis, sequuta posteritas priorum loco hæc in vsum vocauerit.

CAETERVM ad ea quæ quæris, an in Syrupo de Eupatorio Spinæ albæ, & Arabicæ loco, quibus nos destitui putas, addi possint Caryophyllatæ radices, aliud quidem respondere non possum, quam quod hoc optime factum crediderim. Siquidem non solum hæ Caryophyllorum odore, quo præditæ sunt, vitales spiritus non parum recreant, sed aliis non vulgaribus facultatibus huic Syrupo quam maxime conueniunt. Prosunt enim epotæ Cœliacis, Stomachicis, Dysentericis, & cruenta expuentibus, menses cohibent ac cæteras quascunque fluxiones, adeo vt Spinæ albæ & Arabicæ facultates omnes habeant, sintq; præter id suauiter odoratæ.

Spinæ albæ & Arabicæ loco quid supponendum.

QVAERIS vltimo loco, an Mumia, quæ ex Alexandria AEgypti ad nos affertur in vsum medicum conueniat, vbi in Arabicis compositis medicamentis Mumia fuerit imponenda. Huic quæstioni, & si satis superq; responderimus in nostris in Dioscoridem commentariis, vbi errare eos diximus, qui siccas humanorum corporum carnes, vel ossa pro Mumia suis interponunt medicamentis, non tamen ob id præteribo, quin noui aliquid de Mumia ad te scribam, vt scias præter Pissasphaltum aliam Mauritanis esse Mumiam, qua ij olim vtebantur. Sed audias quæ de Mumia Arabum mihi sese offerunt scribenda, contra Bellonij sententiam. Scribit itaq; is, & longis contendit ambagibus, maxime hallucinari eos, qui putant Mumiam Mauritanis illud designare condimentum, ex Aloe, Myrrha, Croco, Balsamo, & aliis fortasse aromatibus paratum, quo apud Syros, AEgyptios & alias iis conterminas nationes hominum cadauera infarciri solebant, cum sibi perperam persuadeat, nullam vsquam extare Mumiam præter Pissaphaltum. Præterea spiculis quibusdam occultis me pungit, quod scripserim posse & apud nos parari Mumiam, si defunctorum corpora huiuscemodi odoratis medicamentis condirentur, & deinde AEgyptiorum more linteis, fasciisq; colligarentur, & idoneis collocarentur in sepulchris. Sed quam magno ducatur errore, dum nos perperam hallucinari contendit, pluribus sane Arabum testimoniis facile comprobari potest. Etenim Rhasis libro de Arabicis nominibus, authoritate Isach, Mumia, inquit, est nomen Persicum, & est res nigra confecta, & est etiam alia res reperta in sepulchris, quando fodiuntur, quæ ponitur cum mortuorum cadaueribus, vt vermes non approximentur eis. Rhasi subscribit Serapio cap. 293. primo statim initio vbi sic habet. Mumia sepulchrorum fit, cum Aloe, Myrrha. & quod admiscetur eis ex humiditate corporis humani simul coierint. Hæc ille. Quibus nunc facile cognoscet ille, si hæc quandoq; perleget, suam in Mumia ignorantiam, nec longas posse peregrinationes docere quenquam, vbi bonorum authorum lectio, experientia & iudicium absint. Vale.

Mumia an in vsum medicum conueniat.

Mumiam duplicem esse contra Bellonii sententiam.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS MEdicus, Ioanni Viscero Dembdingensi S. P. D.

Tractatur de vertigine, Occipitij dolore, stupore, pilorum defluuio, & glandibus in inguinibus exortis.

VNam potissimum habeo causam, vir doctissime, à qua orti sint affectus ij quibus vexaris, nempe vertigo, Occipitij dolor, stupor in dextro brachio & glandes in eodem brachio, atq; in inguinibus obortæ, eamq; externam, & à frigore tantum genitam. Ais enim præterita hyeme, dum è Germania Patauium venisses, frigora ibi te adeo magna perpessum fuisse in pedibus præsertim, & cruribus, vt partes eæ fere stupidæ redderentur, & quamuis frigora longe maiora, diuturnioraq; sint in Germania, quam Patauij, & in vniuersa fere Italia: in Germania tamen suis hypocaustis inclusi ab ingentissimis frigoribus diu se tuentur homines, in quibus sua tractantes negotia, hyeme perpetuo ferme morantur. Ea propter factum existimo, vt quum præterita hyeme studiis assiduam operam impenderes, in loco fortasse nunquam vel raro calefacto, nerui in crura & pedes excurrentes tanta frigiditate fuerint affecti, vt plurimum inde noxæ contraxerint, quæ postea cerebro per os communicata, vertiginem effecit, stuporem, & Occipitij dolorem. Nec sane mirum, cum dicat Hippocrates: Frigidum inimicum est ossibus, dentibus, neruis, cerebro & spinali medullæ. Frigus enim exterius adueniens non modo vertiginem, sed quandoq; apoplexiam, Epilepsiamq; procreat, vt Galenus est autor, libro de morborum causis. Quod autem vertiginis & horum morborum causæ eædem esse possint, comprobatur eiusdem Galeni testimonio, libro qui dicitur Medicus, vbi sic habet. Caligines oculis infusæ & vertigines, cognata sunt vitia morbo comitiali, ab eisdemq; causis prodeunt, atq; easdem sedes occupant. Idem III. Aphorismorum inquit. Vertigines quoq; cerebri læsiones consequuntur, sicuti & apoplexia. nam & hæc passio fit, cum caput repletur pituita: Quod facile euenit cerebro plusquam par sit refrigerato. Quandoquidem oppresso diminutoq; eius calore, quæ eo deferuntur, tum alimenta, tum excrementa concoqui recte nequeunt, quo fit, vt inde excrementitiæ pituitæ plurimum oriatur, à qua prædicti morbi oriuntur. Ob id itaq; dicebat Paulus vertiginem affectum nasci, cum frigidus glutinosusq; humor cerebrum occupat. Hinc quoq; & occipitij dolor fit & in brachio quandoq; leuis ille stupor, hincque glandulæ illæ duxerunt originem. Siquidem pituita in occipitio decumbens, immutata partis ipsius temperie dolorem excitat. Nam, vt Galenus inquit lib. 2. de Symptomatum causis, Nullum corpus offenditur à propria natura. Adde quod etiam ex flatu in capite genito, ob partis refrigerationem possit vtiq; fieri dolor hic ex Galeni sententia, II. de compositione medicamentorum secundum locos, cum inquit. Et adhæc alia est capitis doloris causa, cum scilicet in quibusdam capitis partibus propter imbecillitatem flatuosus spiritus innascitur. Et quarto Aphorismorum Aphorismo LXX. Fiunt, inquit, capitis dolores & ex humorum abundantia caput opprimente, & propter aliquam loci obstructionem, vel spiritu flatuoso habente in parte ipsa generationem, qui quidem flatuosus spiritus non modo doloris causa esse potest, sed etiam ipsius vertiginis, cum dicat Galenus 3. de locis affectis: quod vbi quis cerebro vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, tum humorum, tum spiritus in eo fieri omnibus in confesso sit. Porro ex eadem etiam pituita neruorum in brachium excurrentium originem quadam tenus obstruente oritur leuis ille stupor: quemadmodum & glandulæ ab ea, quæ ad inguina decurrit & in affectum brachium: namq; hæ semper a crassis proueniunt humoribus. Nec profecto mihi vnquam persuaserim, quod hæc à Gallica lue originem duxerint, cum mihi sæpius affirmaueris, te nunquam scortis vacasse, nunquam cum hoc morbo affectis in eodem lecto cubasse, nunquam penis vlceribus, nec pustularum eruptionibus, nec compaginum doloribus laborasse. Neq; illud meæ opinioni repugnare videtur, quod tibi quandoq; & capilli, & barbæ

Non omnes quibus pili defluunt Gallicalue laborare.

pili decidere conspiciantur. Non enim solo pilorum defluuio Gallica lues deprehenditur, cum (vt Galenus est autor primo de compositione medicamentorum secundum locos) ab aliis etiam causis affectus hic oriatur. Qui enim ex Gallica lue pilorum defluuio afficiuntur, iis in vniuersum decidunt, & cutis vbiq; glabrescit, quod vitiosus humor in iecinore sedem habens, non in caput tantum, sed in vniuersum feratur corpus. Verum tibi id nunquam accidit: cum per temporis internalla non ex vniuerso corpore, sed tantum è barba & capite aliqui modo decidant pili, modo renascantur. Quin potius ideo illud factum esse crediderim, quod cutetenus in facie & capite facta sit aliqua pituitæ exustio, id quod indicant tenues squamulæ furfuri similes inde manantes, quæ vbi pilorum radices arefecerit, est causa, vt ij postmodum decidant. Namq; id mali, aut humidi defectu, aut succi prauitate contingit. His igitur rationibus compulsus, aduersam tuam hanc valetudinem à contracto frigore primum, deinde ab humore frigido, non autem à Gallica peste emersisse putauerim. Sed auxit fortasse morbum secunda etiam causa: nempe longa coitus abstinentia, quæ iuuenes multoties in magnum ducit discrimen. Ait enim Haliabbas si spermatica superfluitas suis aucta in vasis coitu non purgetur, nec poterit eam expellere natura, in inguinibus extensio fit, & aliis corporis partibus omniq; in corpore grauitas. Id quod etiam ante dixerat Galenus 6. de locis affectis, cap. 5. his verbis. Equidem noui quosdam quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vsu abstinentes torpidi pigriq; facti sunt, nonnulli etiam Melancholicorum exemplo præter modum mœsti, ac timidi, cibi etiam tum cupiditate, tum concoctione vitiata. Quamobrem cum fatearis longo iam tempore à Venereorum vsu te abstinuisse, certissimum hinc sumi potest argumentum, quod etiam à retento semine aucta fuerit noxa & glandularum in inguinibus extensio, & nunc primum emerserit Gonorrhœa. Cæterum quibus medicamentis quoue regimine victus reliquum noxæ curari tolliq; possit, cum eius non parum sustulerint, & Guaiaci decoctum & alia plura quibus mea opera hac æstate vsus es, certoq; sciam te ex iis maius longe commodum reportasse [illegible] ius & Sirius iam præsens, quæ mente conceperamus ad finem vsq; prosequi interdixissent, nostrum illud consilium esset, vt proximo autumno, Septembri præsertim, illa omnia quæ fecimus, audacter repeterentur. Atsi fortassis id negotij inuitus susceperis, non nisi multum tibi profutura putauerim Patauina balnea. Sed cum eo breui te conferre decreueris, sintq; ibi Medici omnium præclarissimi, & qui suorum balneorum vires præ cæteris norunt, non est cur hac in re plus consilij à me expectes, nec præterea aliam, vel alimentorum, vel medicamentorum seriem, ne videar (vt in communi prouerbio est) noctuas Athenas mittere. Nec putes velim quod hoc facere recusauerim subterfugiendi laboris causa, cum non te latere existimem, me ea quæ potui maiori humanitate te primum suscepisse (ita enim virtus, ac mores ingenij expetebant tui, & meus in omnes probos amor) postea omni studio, ac diligentia te semper adiisse, atq; omnem meam curam, & operam in ægritudine tua adhibuisse. Quod si vltra nobiscum manendi tibi daretur facultas, pro viribus adniterer, vt omne meum officium apud te testatum relinquerem. Sed illud te admonere non prætermittam, quod si Patauij futura hyeme (vt putas) moram traxeris, omnino hypocaustum tibi parari cures, ne denuo frigoris & algoris noxam expertus in eosdem affectus recidas, vel conceptos adaugeas, è quibus ante hyemis aduentum te prorsus euasurum spero Dei Optimi Maximi munere, si modo Medicorum consiliis obsequi statueris. Vale.

Continentiam à venereis, iuuenibus plurimum nocere.

IOANNES VISCERVS VEMDINGENSIS, Petro Andreæ Matthiolo Medico S. D.

Respondetur præcedenti epistolæ.

CVm in animum reuoco mihi, vir clarissime, dulcissimum ac suauissimum conuictum, quo per menses aliquot, quibus tecum fui, non sine maximo sanitatis & studiorum fructu & commodo, frui licuit, recoloq; eruditissimos sermones ac doctissima colloquia, quibus me de rebus Medicis quærentem erudiebas, vehementi, mehercle, tui desiderio animum meum percelli sentio, & ad vestras amœnissimas valles hinc, si possem mox auolare cupio. Multa enim sunt, quæ me alliciunt, cœli salubritas, loci pulcherrimus situs, vina suauia: in primis vero præclaræ tuæ virtutes atq; eruditio præstans. Turpe tamen æstimo, vitamq; ob hoc acerbiorem duco, quod tot tantisq; beneficiis, quibus me ignotum & immeritum cumulatim affecisti, nulla ratione respondere potuerim, nec adhuc vlla gratitudinis meæ signa edere possim. Agnosco enim ita officiis tuis me tibi deuinctum, vt & vsu & proprietate, vt Iurisconsultorum verbis vtar, me totum tuum esse profitear. Animi certe gratitudinem perpetuam tibi polliceor, meaq; studia & officia seruiliter offero, & quod solum possum nunc præsto. Omnibus cum quibus sum animi tui dotes narro, præclaram tuam eruditionem, solertiam in medicando insignem, diligentiam in excolenda re herbaria eximiam, miram ingenij suauitatem & animi candorem, in conuictu familiari comitatem humanissimam, in sermone leporem dulcissimum, meis conuictoribus quotidie prædico: idq; faciam semper dum spiritus hos reget artus. Et si Deus me patriæ incolumem reddiderit, nomini tuo ita patrocinabor, vt omnes animi mei gratitudinem cernant. Victori Trincauellio & Bellacato scriptum tuum de causis symptomatum quibus adhuc premor, cum honorifica tui commendatione exhibui: vterq; consilium tuum & approbauit & laudauit. Hisq; authoribus ante quinq; dies aquam Patauinam bibere cœpi, etsi fere desistere à proposito coactus fuissem: nam primo triduo vix dimidium aquæ adhibita omni industria, excernebatur: verebar igitur ne obstructiones aliquas in venis, aut hepate gigneret, quod repositione huius aquæ in corpore fieri solere audio. Quarto tamen die aqua sibi viam inuenit adeo vt nunc satis fœliciter tota reddatur. Quando completa fuerit ista medicina, scribam quid ex ipsius vsu commodi acceperim. Semen Senæ & si qua alia semina habeas rariora summopere oro, vt mihi mittere digneris, quæ donem cognato meo Doctori Fuchsio.

VALE.

PETRVS

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI SENENSIS MEDICI

IN LIBRVM SVVM, DE MORBI GALLICI CVRANDI RATIONE, PRÆFATIO.

CVm valle quadam secreta, locisque desertis ab omni sequestratum penitus medicorum conuictu fato me continerem, censuissemq́; sicut olim Philoctetes, diutius in solitudine mihi permanendum, per hyemem nostræ disciplinæ memoriam literis propagare non alienum putaui, vt & nobis solatium, & lecturis pro virili vtilitatem pararemus, ne quando non solum vitæ in obscuro transactæ, sed etiam temporis amissi reddenda ratio foret. Nam dum tempus ferebat, & herbæ, arbores, virgulta, cæteraque id genus in collibus, pratis, & conuallibus germinabant, quæ aliquid medicinæ conferre videbantur, ea consectabar, solatiique loco mihi tunc erat, hæc vacuum partim sub vmbra, vt flaccescerent, collocare, partim æneis & vitreis organis igne subdito in purissimas aquas redigere: sicut ardente iam Syrio domi subtilissimæ naturæ liquorem, summoque pretio comparatos medicamentorum potus conficiebam. Longum esset antidota, collyria, cataplasmata, quibus tunc insudabam, sigillatim connumerare. Nec ab industria vacuus autumnus erat: per altissimos namque montes sedulo gradu radices vtriusque Veratri, quod Helleborum Græci dicunt, Dictamnique Bezoardici perscrutabar, herbarumque ferme omnium, quarum apud Medicos nomen est celebre passim, gramina radicitus extirpabam. Nec minus, prout occasio sese ingerebat, & abietis oleum summo odore præditum, vulneribusque conglutinandis aptissimum, & ex larice cum Agaricum, tum gummi liquidum, ex quibus summa male habentibus medicina salutem promittit, colligebam. Nunc vero cum hyems in autumni locum successerit per Brumam quid aliud agendum superest, quam quæ à diuersis authoribus de medicina tradita fuerint, memoriæ commendare, siue aliquid scribere? Sed cogitanti mihi aliunde mortuorum memoriam minime pendere, nisi ex monimentis literarum, dubius distrahebatur animus, Commentariane conscribere in eminentissimos medicinæ Professores, an aliquid meo Marte cudere deberem: nec sane quid potius esset præstandum suppetebat: nam primum satis vulgare videbatur, ab altero detinebat negotij magnitudo. Quæ dum egomet mecum disquiro, forte fortuna in manus inciderunt, quædam de morbo, quem Gallicum dicunt, à neotericis conscripta, quibus cum multa mihi comperta adiici, & pleraque meliora fieri posse viderentur, accepissemque iam calamum exaraturus opusculum, quod meo iudicio posset nonnihil laborantibus opis afferre, Franciscus Aliger præsto fuit, in quo præter fidem, mirificamque in me animi inductionem, summa inerat comitas. Mutua igitur data acceptaque salute, confectisque tribus aut quatuor spatiis in tepidario sedimus, vbi post familiarem sermonem friget, Franciscus huc euasit. FRANCISCVS. Et otium tuum, & hyemis solitudo hortantur, vt te pro summa inter nos beneuolentia, quod iam dudum concupieram, sed pudore pene subrustico deterritus non audebam, tot alioqui negotiis districtum diutius interpellare, nunc obtester, de morbo gallico diligenter vt disseras. Nam hæc opuscula, quæ circumferuntur potius aliquando infirmitatem, quam sanitatem patientibus exhibent, quæ quidem tanquam deterrima detestor: nec me hercule iniuria. Quid etenim præter suffitus illinitionesque viui argenti (extinctum, quod viuum est, dicunt) quibus mea sententia nihil est deterius in se habent? A te vero cumprimis originem, causam, cognationem, principium, qualitatem prædicti mali, deinde victum, abstinentiam, quam sustinere debeat affectus, tum potiones, medicamenta, Pharmaca, fomenta, quibus huiusmo-

huiusmodi noxa fere plerunque solet expugnari, desidero, nulla alia de causa, nisi, vt vbi primum talia fuero diligenter expiscatus, tanquam planus improbissimus secundarum partium, statim primarum fiam. Proinde vide quid agas. Hæc te prius scire volui, ne postea dicas non prædictum. ANDREAS. Bene profecto & ex vsu nostro id sermonis nunc incidit, quippe de his me percunctaris, quæ iamdudum scribere conceperam animo: calcaria igitur equo sponte currenti (vt aiunt) addidisti. nam quod tu perplexe minitaris postea videro: quamuis (vere dicam) nimium oneris, nobis imponis, quasi vero cæteros in hac cura medicos excellamus. Tu quidem mi Francisce, qui tantum mihi tribuis, quantum ego nec agnosco, nec postulo, facis amice: tametsi vellem aliquando consore, quod credis esse, aut futurum breui speras: sed certe (ingenue dicam quod sentio) nihil in me video signi, quo possim quandoq; id futurum mihi promittere. Sed de his hactenus. Verum antea quam hi sermones se altius efferant, vt vita tantum Veritas cœlestis spiritus gratia ore nostro proferatur in lucem, in primis Deo Optimo maximo inuocato colloqui incipiamus.

DE MORBI GALLICI CVRANDI RATIONE DIALOGVS.

ENARRATIO.

Omnipotens pater (vt Hesiodus) antiquorum peruicaciam perspiciens, Pandoram cum dolio malis referto terris immisit. Denuo memoria patrum, vt in effrenatam mortalium luxuriam debitis afficeret pœnis, aut propositis contineret suppliciis, morbo quem Gallicum vocamus, Italiam bellorum procellis concussam confecit, qui postea contagione vulgatus est. Quidam Deo, cum sit summa bonitas, mala tribui non debere contendunt, proinde gentium colluuione aerem infectum producunt. Habes originem, nunc causam cognosce, de qua medicorum præstantissimo cuiq; diuersa sententia est, vt non possis quis vero propius accesserit, facile coniicere: quippe quoniam philosophantes pleriq; in Saturni Martiq; aspectu cum retrograda Venere causam coniiciunt, cuius coniunctionis tanta fuerit malitia, vt non immerito morbus inde processisse sit visus. Fuere qui corruptum cœli tractum sanguinem in atram bilem, conuertentem causati fuerint. Nonnulli morbum Gallos, cum per montem Saluium iter facerent, à fœminis leprosis per coitum primitus contraxisse, eorum postea intemperantia atram bilem pituitamque procurante, memoriæ prodiderunt. Inde putarunt medicinam plerique profitentes malum Elephantiæ non absimile, qui Cornelij Celsi, Galeni, Paulique Æginetæ sententiis videbantur inniti. Nonnulli melancholicos varos, quos etiam morbillos dicunt, aut malum mortuum dixerunt. Nos vero multis, eisdemque potentioribus argumentis conuincemus, hunc morbum ab Elephantia plurimum distare. Cæterum morbillos melancholicos, siue malum mortuum, quis sanæ mentis dixerit, qui nouerit morbum Gallicum sæuas neruorum distentiones, iuncturarum dolores, ossium putrescentium corruptiones, & vlcera sequi malignitatis supremæ? Quibus omnibus sane conuincitur, nobis accessisse ægritudinem nouam.

FRANCISCVS. Agis perplexe mecum, tardiusculus sum, quamobrem cum hæc abs te disseri verbosius velim, tum illud inprimis, quod minus est triuiale, quibus scilicet signis Medicus ille, qui laborantem sit suscepturus, hunc morbum à sanguine, aut à bile, aut à pituita, aut ab atra bile cognoscet procedere, quoniam mihi satis compertum est à quatuor humoribus hunc foueri posse.

ANDREAS. Recte tu quidem Francisce, & vere: neque enim ab isto morbo, ni ita esset, vt dixti, tanta contagio, tanta nobis impenderent mala: quoquo te verteris, hæc noxa præsto est, nullo pacto excluditur, semper intempestiua, semper molesta est. Verum tibi mos geratur. Nonnullos plerunque videmus pustulis, & tuberculis exilibus subrubeis totum corpus aspersum gerentes, quibus sub alis, & in inguinibus, abscessus corporis turbinati, quadam malignitate subito emerserunt. Quod Galenus cum à sanguine, tum à bile fieri credidit his verbis, sexto Aphor. libr. Sublimiores pustulæ, atq; tubercula, ab humore calidiore generantur. Hæc ille. Sed is morbus, cum à sanguine fouetur, humoris benignitate leuioribus curatur remediis. Sunt qui maculas tantum rubeas, in luteum tendentes colorem monstrauerint, quibus & in faucibus, & circa pubem, nunc erisypelas, nunc Persicus ignis, & Phthiriasis noua quadam specie se efferant: hi fere biliosi circa frontem dolore conflictantur. Pituitæ vero, & atræ bilis signa sunt, dolor in occipite, distentio neruorum, crurum vexatio, liuentes & verrucosæ suppurationes, è gypso præterea concretis nodis affecti, nocte magis quàm die torquentur. Vnde non abnuerim, morbum Gallicum à quocunque foueri humore, præsertim cum viderimus omnes species apostematum, cutisque exalcerationis, & malorum vlcerum, ab expertis chirurgis, eisdemque doctissimis viris, eorundem monimentis annotata, huic complicari, quibus rarius, aut nunquam fortasse remedia monumentis literarum prodita Gallicæ malignitate contulerunt. Omnia itaque (vt vno verbo dicam) morborum genera, quæ à medicis describuntur, possunt cum Gallico concurrere: tantum etenim inest virus, vt vbi primum iecur occupauerit, mortales illico in morbos paratos fieri detrudat. Si quod etiam corpus occupauerit, infeceritue, aliqua ægritudine prius imbutum, in suam malitiam breui conuertit eam, vt scelerum multitudine nobis tam virulentam pestem à diris immissam non immerito videar dixisse. Sed nunc quod pollicitus sum. Nonnulli medicinæ interpretes non contemnendi tempestate nostra, pluribus priscorum monumentis innixi, morbum Gallicum esse Elephantiam omnino voluerunt. Quorum sententiæ non accedentes, dicimus testimonio eorum, qui de Elephantia conscripserint, semper ex ea pedes ægrotantium intumescere. Celsus etenim his verbis vtitur: Summa eius cutis inæquabiliter crassa, tenuis, dura, molluque, quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit, & pedes intumescunt. Galenus etiam de medicis diffinitionibus sic autumat: Elephas est affectus, qui cutem crassam, & inæqualem reddit, tum colorem liuidum in albo oculorum facit, exeduntur pedum, manuumque summæ partes, sanies defluit liuida, & male olens. Plinius etiam libro 26. capit. primo naturalis historiæ sic: Diximus Elephantiasim ante Pompeij Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpe incipientem, in nare primo veluti lenticula, mox inualescente per totum corpus, maculosa, variis colo-

Omnia morborum genera cum Gallico concurrunt.

Morbum Gallicum non esse Elephantiam.

ribus, &

ribus, & inęqualiente, alibi crassa, alibi tenui, dura cen scabie aspera, ad postremum vero nigrescente, & ad ossa carnem apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibusque. Hęc equidem dicta si recte perpendimus, maximum discrimen inter hos innuunt, cum dicant, quod summa cutis est inęquabiliter crassa tenuisq;. Quod morbo Gallico laborantibus fere non euenit. nam quamuis sint tubercula, pustulęue in corpore fere toto, summa tamen cutis ęqualis apparet. Addunt Elephantiam prope nares semper oriri: at Gallicus colem, testiculósque quam primum infestat. Postremo Elephantiaci maximos in pedibus patiuntur tumores, sicut etiam pedum, manuumq; summę partes exeduntur: at in Gallicis secus est.

FRANCISCVS. Quid tu hęc mihi? quasi vero cum imperitissimis rerum omnium sermonem habeas: nam quotusquisq; est, qui tibi talia differenti tacitus assentiatur? Verum vt ad me redeam, quod ex autoritatibus veterum persuadere conaris, aliter esse experientia compertum habeo. Romę dum essem, nonnullos vidi turbę prętereuntium expositos in Aurelio ponte, iuxta molem Hadriani, morbo Gallico male affectos, manibus exesis, naribusq;, tum detritis omnibus articulis, inęquali summa cute: quo fit, vt aut hunc morbum Gallicum non fuisse dicas, aut Elephantiam Gallicum morbum fatearis prćter sententiam.

ANDREAS. Noli tam superbe: ne dicam subabsurde, dicentem compellare, cum tu, si recte memoria teneo, superius cum omnibus humoribus conglutinari, ego cum omnibus ęgritudinibus habere cognationem dixerimus. Quod cum ita sit, qui fieri potest, vt annuat, Elephantiam pedum potius, quam aliarum corporis partium malum? Quod si superioribus verbis parum credideris, adducam Galenum ad Glauconem libro secundo, cap. de Cancro, talia dicentem: Sępius cancer ad varices decurrit, & quandoq; ad cutim vniuersam expellitur, fitque is morbus, quem Elephantem nominant. Quid igitur obstat, cur non iis Gallicis, quos adduxisti, tum humoris admistione melancholici, tum medicorum pręterea negligentia, Elephantia accesserit? Quin etiam Auicenna III. sui Canonis, Elephantia, ait, est additio in pedibus secundum modum, qui accidit in venis varicum. Item Rasis in libro diuisionum sic: Elephantia accidit in pede, & crure, ita quod quando confirmatur, non habet curationem. Subsequitur iis Auenzoar: Dicitur Elephantia, quia taliter disponuntur pedes, vt assimilentur pedibus vel tibiis Elephantis. Causas autem eiusmodi ęgritudinis paucis VI. Aphor. libr. Comment. 21. aperuit Galenus, cum dicit: Varix autem est, cum venę latiores fiunt in coxis, & cruribus, quod ex crasso, & melancholico humore contingit.

FRANCISCVS. Hoc me iudice nihil ad rem: nam Galenus de varicibus tantum, non de Elephantia loquitur.

ANDREAS. Sat tibi erit audire Auicennam, Galeni interpretem, asserentem III. Can. Elephantiam esse in pedibus augmentum, secundum modum, qui accidit in venis varicum: quod non aliter à Galeno superius percipi videtur, cum dicit: Fitq; is morbus, quem Elephantem nominant. Eiusdem sunt sententię neotericorum plerią;, quorum rationes pluribus explicare longum foret. Elephantia igitur cum in cruribus, & pedibus plerunq; versetur, & morbus Gallicus cum in pudibundis particulis, tum deinde per totum corpus emergat idem esse non possunt. Non tamen inficias eo, Gallicum morbum Elephantię accedere posse, sicut etiam contra. Nam secundum Galenum Elephantię duę sunt species: cum enim asserit cancrum ad varices decurrere, pedum Elephantiam excitare comprehendit: cum vero ad cutim vniuersam, Elephantiam in toto corpore, quam ab Arabia autores Lepram appellant. Verum cum ab eisdem causis atq; humoribus non minus vna, quam alia eueniat, de his tecum indifferenter sum locutus: nam de ęgritudinum nominibus parum curandum censemus (vt Galenus) cum aderit morborum bona curandi ratio. Isaac enim in suo Viatico: Constantinus ac plerią; alij excellentiores vnam tantum Leprę speciem Elephantiam dixerunt, cum quatuor leprę à quatuor humoribus ingruant. Prima causatur ex sanguine combusto, quę alopecia dicitur. Secunda à pituita corrupta, non absimilis Tiri serpentis, à quo nomen accepit, excoriationi. Tertia ex bile combusta fit leonina calidior aliis, oris distinctionem terribilem tanquam faciem leonis efficiens. Quarta & vltima ab atra bili, quę cum ęgrotantium crura ad Elephantum speciem tumeant, Elephantia dicitur. Quibus liquido patet, Elephantię duas esse species, ęgritudinem scilicet pedum peculiarem, tum etiam Lepram, de qua Plinius & Celsus dixerunt: quia cum ista complicantur, maculę per totum corpus, ossa corrumpuntur, & articuli decidunt. Ideoq; bene Galenus: Exeduntur ex ea manuum, pedumq; summę partes. Quamobrem liquido patet, cum vnaquaque Elephantię, manuum, pedumque tumorem, articulorumque casum complicari, ac alteram in cruribus & pedibus, alteram prope nares oriri. Non igitur recte morbum Gallicum Elephantiam dixerimus.

FRANCISCVS. Cogor autoritatibus, rationibusq;, quas attulisti mihi, omnino assentiri: Quo fit vt te facile patiar isto modo differentem.

ANDREAS. Atqui res maxima agitur, quę pluribus indigeat autoritatibus: neq; mihi tantum tecum esse sermonem iudico: volo igitur vt sese efferant ij sermones nostri: quamobrem me pluribus ratiocinantem feras. Nunc vt ad rem redeam, Rasis libro diuisionum: Quando ait, cum Elephantia magnificantur eminentię, non recipit curationem. Item Almansoris nono: Hęc passio postquam inueterata fuerit, ad sanitatem omnino redigi non potest. Cui astipulatur Auic. inquiens Elephantiam malignam esse, quę parum sanescit, & oportet, vt dimittatur cum dispositione sua. Quibus omnibus cum sit comprobatum, inueteratam Elephantiam nullis medicamentis sanescere, liquido patet Gallicum ab hoc plurimum discrepare, vtpote qui tam vetus, quã recens à nobis recte curetur. FRAN. Confundis, me iudice, orationẽ, neq; possum recte coniicere, an de Elephantia Arabum, an Gręcorum loquaris. ANDR. De vtraq; profecto mi Francisce loquor: neq; Arabum, neq; Gręcorum morbum Gallicũ esse Elephantiam puto. FRAN. Cur igitur Galenus vndecimo de simplici medicina, Cap. de carne, quem Elephantia iamdudum torserat, haustu vini, in quo forte fortuna vipera quędam vitam cum morte commutauerat, diebus caniculę curatum fuisse memorię prodidit, cum tu inueteratam Elephantiã nullis medicamentis sanescere contendas? AND. Hoc totum nihil ad me: quippe quod asserit, prodigij loco habetur. Nam Galenus idem lib. secundo ad Glauconem videtur aliter sentire, cum dicit: Viperas etiam decoctas ex oleo, sale aspersas modico, perinde ac anguillas in cibum recte dabis: quę morbi initio omnia tentabis: quippe inueteratam Elephantiam, radicibusq; innixam, reprimes potius, quam curabis. Iterum VI. Aphor. Comment. 47 inquit, in altero Elephantem inchoantem, primo per Venę sectionem, & purgationem se curasse, & singulis deinde annis hunc purgasse vna tantum purgatione, quę tamen omissa statim morbum rediuiuũ fuisse. Nos aũt pleriosq; à morbo Gallico, tum recenter contracto, tum cum malis perniciosisq; accidentibus inueterato curauimus, qui postquam conualuerunt purgatiuam potionem nunquam acceperunt, & iis tamen nequaquam morbi accidens aliquod rediuiuum fuit. Quo argumento istorum morborum differentia aperte conuincitur: Nec hoc tantum dixisse sufficit: alia est addenda ratio, Galeni autoritate nixa, qui libro de tumoribus asserit, Elephantiam à melancholico sanguine in atram bilem temporis internallo conuerti, cuius os fœtidum argumentum fuerit, & horribilitas in vultu. Morbus igitur Gallicus cum à quocunq; humore defluat, & Elephantia

fit tantum sanguinis melancholici, longe ab eo diuersa comprobatur. Et quoniam præmisimus medicorum multorum sententia, morbum, quem Gallicum dicunt, cum pituita & atra bile tantum habere consortia: propterea multi ab eiusmodi morbo non emergunt: quippe quoniam sanguineus humor aliter quam biliosus curatur, & discrepat in curatione pituita ab atrabili, vt inferius docebimus. Nam si biliosum & melancholicum iisdem medicamentis, quibus sanguineum & quem pituita male habet curaueris, aggreßi fuerimus, magis mortem quã valetudinem promittemus. Quod nonnullorũ Empiricorum vno pharmaco omnes homines curantium inscitia, siue dementia potius deprehenditur, teste Galeno, qui primo Aphorismorum sic ait: Quod si aliorum humorum fiat euacuatio, & non eorum qui corpora nostra molestant, contrarium euenit, neq; enim confert, & grauiter ferunt. Quamobrem morborum causas altius inuestigandas recte patet. Quod asserit idem Galenus primo Aphor. libro: Morbos ait inprimis maxima diligentia indagandos, quoniam si recte coniiciantur, quæ sit adhibenda proprie medela facile coniiciemus. FRAN. Bene sane & ex sententia dixisti: quo fit, vt non poßim istorum non detestari iudicium: qui nunquam se satis euasisse vim morbi ducũt, nisi in Empiricorum manus inciderint, qui nullo discrimine ætatis, habitudinis, sexus, eodem medicamento mortales curant, siue potius vrunt. ANDR. Quod mirataris non est absurdum: nam & eiusmodi hominum genus, ea promittunt se præstaturos, quæ vnquam ne somniarunt quidem, nedum præstiterint, paucis pecuniis conducti. Est etenim tanta morbi malitia, graueolentia, contagiosa vis, vt non iniuria medici, quorum existimationem plurimi faciunt, id empiricis condonent, id est, tonsoribus, Iudæis, & circumforaneis pharmacopolis, nihil omnino purgationis agnoscentibus, præter vnam colocyntidem, quam vt filiolam semper amplexantur. Sed ad propositum reuertamur. Memoria teneo nonnullos me legisse, qui morbum Gallicum pituitæ tantum dixerint complicari, idque astruere non dubitarunt hoc argumento: Hominem quendam defunctum membratim inciderant, cuius iuncturis magna vis pituitæ suberat. Quod quamuis dederim fuisse, nihil est tamen, nam præmisimus, cum quouis humorum Gallicum morbum conglutinari. Huic igitur cum multa laborasset pituita viuens, quæ suapte natura ad iuncturas semper defluit, mortuo id euenisse non est mirum. Nam Galenus VI. Aphor. Semper, inquit, in articulis compagibusque humor pituitosus aceruatur, quem mucronem appellant. Quod si dixissent, ex viginti incisis eodem morbo confectis hæc omnib. apparuisse signa, satis apud me ponderis haberet. At ego dum essem Romæ à Sancti spiritus diuersorio curationi ægrotantium conductus, mecumque esset Bernardinus Hispanus, Bartholomæusque quem noueras, ad Xenodochium incurabilium sancti Iacobi sæpius acceßimus, vbi multos morbo Gallico iam defunctos articulatim obtruncauimus, ex quibus plerosque, nulla penitus iuuenta pituita deprehendimus. Sed vt procedat oratio, sub idem fere tempus ligno, quod Indicum dicunt, iis prudentiores medici temere medebantur: quod meo iudicio, experientia magis quam ratione procedebat. Nam lignum, vt inferius explanabimus, biliosis & melancholicis minime competit, cum sanguineis & phlegmaticis maxime conueniat, Galeno VI. Aphor. sic dicente: Carnes habentibus humidas famem adhibere conuenit, fames enim exiccat corpora. Vnde nec audiendi sunt à Germania medici, qui morborum generibus fere cunctis, hoc ex aqua decocto medentur. Nam apud Germanos apprime ventri deditos, plerunque quod hoc curæ genus successerit, non est mirum, cum cuncti eorum morbi fere ventris indulgentia eueniant. Verum quod superest videamus. Hunc morbum ætate patrum, sicut diximus, irrepsisse constat: nec miremur, cum sæpe alias in aliis morbis idem vsu euenerit. Nam Plin. 26. historiæ natur. Capit. primo: sensit, inquit, & facies hominum nouos, omniq; æuo priore incognitos non Italiæ modo, verum & fere vniuersæ Europæ morbos, tunc quoque, nec tota Italia, nec per Illyricum, Galliasue, aut Hispanias magnopere vagatos. Celsus etiam sæpe ait incidere genera morborum, quorum causa & natura ignorantur. Cæterum fons huiusce mali ab hepate est, namque cum eo gradatim ascenderit, omnes inficit humores, sed magis atram bilem, & pituitam. Quod cum ita sit, nunc nomen eius vnde primum defluxerit, differamus.

Morbum Gallicum cum sola pituita non complicari.

FRANCISCVS. *Istud abs te tacitus desiderabam. Nam quamuis quæpiam supra dixeris, pluribus tamen verbis sigillatim nomen explicandum videtur, vt cum vigilantiam patrum mirificam cognouerimus, qui nobis industria summa comparauerint hoc malum, quo nomine appellarint etiam non nesciamus.*

ANDREAS. *Iocaris tu quidem: sed mehercule extra iocum hoc vnum scias, ante Caroli Francorum regis aduentum, nec morbum nouisse Italiam, nec nomen audiuisse: tunc primum Gallorum intemperantia, victorumque temeritate coniuncta superbiæ, sacra prophana iuxta habentium, hic morbus inuasit: præsertimque cum per Campaniam populabundi vagarentur: nam (vt nosti à Sallustio dictum) victoria non saltem insolentes effert, verum etiam sapientiores corrumpit. At eorum furor, vecordiaque proceßit eo, vt non ab intactis, non à religiosis, non ab infectis iniuriæ vim abstinerent, sanæ infectæque mulierculæ iuxta habebantur, nihil sibi officere posse ducentes: quæ est eius gentis mira superbia, innataque vanitas. Forte fortuna dum mœchantur inciderunt in quasdam morbo confectas contagioso, quem (vt par erat) contrahentes, nec à meretricibus abstinentes tum in deterius prolabebantur, tum sanas, quod deterius, inficiebant: inde vulgari morbus cœpit, vt veluti continens incendium prouincias totius orbis momento temporis inuaserit. A Gallis igitur quoniam primum emerserat, dici Gallicus iure is morbus ab omnibus est captus, præterquam, quod Galli nomen hoc patriæ infame non agnoscentes, Parthenopeum à loco dixerunt. Porro quocunque nomine appelletur, coitu inprimis, & vnius lecti consortio contagiosus, primum pene viris inficit colem, scrotum, & inguina infestat. Os autem vuluæ fœminarum quibusdam crustis, & exulceratione, statim corrumpit, ex quo grauis odor, & pus virulentum maxime, defluit, vt nares sint propius accedentibus non immerito continendæ. Nam sunt qui crediderint contrahi noxam non solum coitu, ac lectuli consortio, verum etiam solo odore. Quibus refragatur Nicolaus Massa, nulla aliquando contagione Gallicum fieri ducens, sed euenire ex affectis humoribus, aliisque Causis nonnullis, vt febres, cæteraque ægritudines indies eueniunt: vnde non immerito sibi videtur, quo magis suam astruat sententiam, exempla puerorum non lactentium, quos ipse curauerat, ne totum hoc scilicet lacti infecto ascribatur, apposuisse. Addidit etiam plerosque hoc morbo affectos, quorum colem & scrotum neque pustulæ, neque exulcerationes vnquam aggressæ sunt. Quam sententiam nos improbantes, asserimus duplici de causa fieri potuisse, tum quod materia non mordax primo iecur occulte serpens inuaserit, inde diffusa totum corpus sæuis accidentibus corripuerit parua temporis intercapedine: nam ex subagitatione verendorum pori laxantur, & commode ingrediens inde virus hepar occupat, vt Conciliatori diffe. 177. de lepræ differenti placuit: tum vero fieri potuisset, vt osculo, complexuque, dum venerem exercerent, inhærentes, haud difficulter inficerentur. Nam mirum non est ex anhelitu posse quempiam noxam contrahere, si Plinio credimus, qui libro 26. capit. primo sic scribit de morbo lichene: Grauißimum ex his lichenas appellauere græco nomine: latine, quoniam à mento fere oriebatur, ioculari primum lasciuia, vt est procax natura multorum in alienis miseriis, mox & vsurpato vocabulo Mentagram, occupantem in multis totos vtiq; vultus, oculis tantum immunibus, descendentẽ vero & in colla pectusq; ac manus, fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresque*

De Morbi Gallici contagione.

nostros

nostro, & primum Tib. Claud. Caesaris principatu medio irrepsit in Italiam, quodam Perusino equite Romano quaestorio scriba, cum in Asia apparuisset, inde contagionem eius importante. Nec sensere id malum foeminae, aut seruitia, plebesque humilis, & media, sed proceres veloci transitu osculi. Id si quis dederit paucis osculis fieri potuisse, tanto magis continuo complexu, iugiq; osculo dabit. Nam & pueros familiares et cognati deosculantur, vlnis gestant, socium habent: inde teneli, delicatique, tum pituita multa imbuti, contagioni sunt obnoxij. Consentaneum fuerit igitur morbum Gallicum sola contagione per mortales grassari. Nam Astronomorum apud me iamdudum est explosa sententia, qui constellationibus hoc totum tribuunt: quippe quoniam si vera dicerent, cum magis atq; magis indies inualescat hoc malum, necesse esset quoque quotidie fere eosdem fieri stellarum concursus, quod quàm consentaneum sit, ipsi viderint. Certe sanctissimus ille vir Damascenus, quo cum libentius errauerim, quàm cum iis vera dixerim, in Aphorismis, sic contra Mathematicorum sententiam superius enarratam testatur: Nulla res sub coelesti globo, vel circulo posita, quocunque gradu mutetur circulus, vltra reuocatur in aeternum ad illud qualitatis, & quantitatis, in quo fuerit in ipso circuli motu. Hac ille. FRAN. Vere meo iudicio nonnulli morbum Gallicum non esse aegritudinem nouam asserentes, à veritatis via penitus diuerterunt. Nam diebus elapsis, Aggregatoris cuiusdam Lugdunensis de Medica materia opus ad manus meas deuenit: quod dum lego, quaedam de morbo Gallico oculis meis sese offerunt. Quamobrem noui aliquid addiscere desiderans, quod de re ipsa ibi scriptum inueni, diligenter excerpsi. Omnibus igitur deinde perscrutatis, maxime aberrare mihi videbatur: nam & Morbum Gallicum appellare Mentagram ausus est eadem Plinij autoritate, quam tu contra Massam adduxisti. Nam si Mentagra (quod morbi genus Graci lichenas appellant) foeminas, seruos, plebemq; humilem, ac mediam non inuasit, verum proceres tantum veloci transitu osculi, Aggregator ipse viderit, quomodo rectius dicatur Gallicus. Nam tempestate nostra, nullis immunibus relictis, per mortales grassatur. ANDR. Ingenue tu quidem, quamuis etiam alia ratione eius opinio confutari possit. Praemisimus enim, Gallicum saepius in verendorum particulis oriri, at lichen, quoniam mentum inuaserat, Mentagrae nomen sibi vendicauerat. FRAN. Laurentium quendam Phrisium diebus istis offendi, qui Augusto mense praeterito, de morbo Gallico suum opusculum omnibus aperuit: quo fere tantum syderum aspectibus morbum euenisse fatetur, ac deinde digestiuis, solutiuisq; pharmacis non omissis, linimentis argento viuo carentibus istum pellere morbũ attestatur: quod quidem perpulchrum videtur, cum omnes fere Medici in Mercurium inuehant. ANDR. Hic etenim, quem affers, penitus ignorantia refertus dici par est, nec vna tantum veritas ab eo elici potest. Nam ea quae scripsit, potius somnia, quam experta dici possunt. Putat enim suis linimentis Gallicum morbum fugare, quo nil est deterius, quibus quidem pene lenis scabies curari poterit. Semel eius tantum perlegi librum, qui mihi postmodum tantam nauseam euocauit, vt ipsum è domo nostra perpetuo exulare decreuerim. Quod superest, sicut arbores plerunq; solent primo vere frondescere, varijsq; florum generibus ornari, ita diuersicoloribus pustulis humanum corpus foedabatur: quas si medicorum cura peruigil expulerat, denuo nihilominus repullulabant, sine certo temporis interuallo, continuis vlceribus diffundebantur, aut glandulas flantes, & tubera ex se gignebant, aut ossa penetrantes vitiabant: quanquam sine his etiam superiora nonnunquam fiebant. Multi, quos morbus male habebat, noctu magis quam interdiu intolerabili frontis dolore, neruorum, compagumq;, ac tibiarum distentione torquebantur. Nunc omnia se mitius habent, tum quod non ita morbus sit noxius, tum quod iam à medicis vera monstrentur huic excogitata remedia. Nam, vt in aphorismis Damascenis, ex mutatione stellarum in longitudinem & latitudinem vitia, & consuetudines mutantur. FRAN. Satis quae abs te primo loco petieram, explicasti. Superest, vt de medicinis eius agamus. Attentum interea auditorem me praestabo. ANDR. Fiat vt vis. Iam dudum morbum Gallicum ex quatuor humorum oriri aliquo tenes: aut enim in sanguine, aut bile versatur, aut pituita, aut cum atra bile commiscetur. Quae quatuor, quanquam inter se colligata, atq; implicita sint genera, tamen ex singulis certa medicamentorum species nascuntur. Haec omnia sigillatim cum decreuerimus agere, latius declarabimus: tamen videtur altius quaedam prius repetere consentaneum.

Gallicum morbum non esse mentagram.

Diuisio Medicinae.

Diuiditur Medicina in tres partes, cuius prima διαιτητικὴ, secunda φαρμακευτικὴ, tertia χειρουργικὴ, à Graecis recte dicitur, secundum Celsum, ex Dioclis, Caristij, Praxagorae, Herophili, Chrysippiq; sententia, vt esset quae victu, quae medicamentis, quae manu mederetur. Haec in huiusmodi curatione nobis omnia necessaria sunt. Nam nequaquam meo quidem iudicio, recte curatur is qui maxima abstinentia, longioribus medicamentis & solerti manuum cura morbo non oppugnauerit, quoniam vix supra dicta sufficiunt. Sed quoniam quadrifariam, id est, per quatuor humores hunc diuisimus, sigillatim medicinas iis applicabimus.

De morbo Gallico sanguineo.

Morbus itaque Gallicus cruori admixtus sine compaginum dolore, plerumque exulceratis pudendis, abscessus corporis, quae Graeci apostemata dicunt, interdum in dextro, nonnunquam in sinistro inguine, aliquando vtrinque gignit: qui rubentes calidique, & nonnihil intumescentes, continuam febrem saepius gignunt. Nonnunquam per totum fere corpus, circa collum potissimum, frontemve, pustulae subtumidae rubeo colore subfusae solent emergere, oculi rubent, venae intenduntur, praeter consuetudinem dulcescit os, caetera membra torpent, à nona noctis ad tertiam diei horam malum ingrauescit, arteria siue pulsus concitatius mouentur, vrina vero subrussa admodum spissa deprehenditur: praesertimq; considerabis aetatem, corporis habitudinem, regionis tractum, animi tempestatem, praecedentem victum, & iis similia. Quae si sanguinis dominium prae se tulerint, fies certior. Enimuero cum morbum misceri cum sanguine cognouerimus, triplici via curationi insistemus, quippe diaeta, potioneque non omissa, per vnctiones, suffitumque primo loco tentabimus. Ligno vero ab Indis accersito, quod Guaiacum dicimus, deinde: postremo aqua nostra philosophica curationem perficiemus: qui tamen modus medendi verbosius infra patebit, nunc alias curationes explanabimus. FRAN. Hoc abs te expeto. ANDREAS. Tacitus omnia citius audies. Aer primũ omnium sit frigidus & siccus, hunc rosacea, plantaginis acetosae aquis, aceto commixtis, suffitu praeterea sandalorum, camphorae, myrtillorum, rosarumq;, salubriorem reddes. Cibus sit boni succi, id est, ex obsoniis bonum procreantibus, malum vero sanguinem puriorem facientibus. Similae panis fermentatus, sale conditus, diligenter in clibano tostus. Carnes vitulinas affectus edat: hoedos non aspernatur: pullos denique Gallinaceos appetat: aucupij omne genus ex montibus, pratis, & syluis petitum, praeter coturnices, quibus (si Plinio credimus) ex veneno sumitur cibus. Horum carnes tum assas, tum elixas, prout eius appetit stomachus, recte dabis [illegible] amygdalis, medulla panis, acriq; vino. Ordei cremore, alica, tum pane intrito ex aqua vel carnium iure fra-

Victus ratio.

tur. Iis adiici potest lac amygdalinum, aqua ex ordeo succoq; malorum aureorum, quæ hodie arancia dicimus, siue vino acri confectum. Quandoque pisces huic etiam conferunt parui, saxatiles, sabulosi, ex aceto elixi. Trunculi etiam, cum petiolis hœdorum, vitulorumque, ex vino punicorum malorum, & pusca decocti, congelatique, vt prouocetur appetitus, recte dantur. Ex oleribus spinacia, borago, lactuca, intybus, lupulus, cicorea, scariola, acetosa, portulaca, cucurbita etiam ex vino acri, vel succo arantiorum condita. Legumina vero, lac, lacte confecta, bulborum omne genus, & obsonia pipere aspersa, vt piper linguam adurentia, vitanda sunt omnia. Fructus ferme omnes fugiat, præter pruna damascena. Pyra etiam & poma decocta, tollendæ nauseæ gratia sacchar o aspersa in cibum itidem non negauerim. Conferunt tamen cydonia prunis tosta, quippe quæ & stomachi exhalationes prohibeant, & concoctionem adiuuent. Quod si æger sine febre fuerit, oua sorbilia ex aqua decocta, cortice libera, cum acri succo dabis. Euenit plerunque, vt affectus oris exulceratione non mediocri cibum conficere non possit: huic pullorum gallinaceorum intritum, medulla panis addita, lac amygdalinum, & ius carnium imbecillarum, ex cyatho propinabis. Potio sit vinum album, siue rubeum, lene, decocta aqua dilutum, siue berberorum, siue punicorum malorum succus. Quod si post hanc siti male torquebitur, ℞. tamarindorum, prunorum damascenorum, sebesten, ordei, florum lupulorum, sem. quatuor frigidorum maiorum, singulorum vnciam. florum violarum manipulum. Hæc omnia in aqua libris decem coquantur ad quartam, post hæc exprimantur, expressioniq; succi citri, vini granatorum, vini berberorum singulorum vnc. j. ß. addantur, & fiat cum sacchar o potio longa. At si patientis innatant, quæ confecerit stomacho, tunc is illiniatur oleo cydoniorum malorum, nardino, ac etiam masticbino. Sex horis, aut ad summum septem, per noctem dormiat. Die vero, si fieri potest, somno abstineat. Pilæ ludus ante prandium per horam hunc exerceat: deambulatio sit concitatior vsque ad sudorem, quippe quoniam curationi morbi Gallici exercitatio plurimum confert. Bis die cibum capiat: à prandio septem horarum decurso spacio, exilior sit cœna. Pro virili tristitiam expuat ægrotus, & lætitiam complectatur. FRAN. *Quid tandem caussæ esse dicam, quamobrem medicamentorum pondera, etiam iuxta præscripta antiquorum, præsertimq; Cornelij Celsi quē semper in manibus habes, quem tantopere miraris, & pro viribus æmularis alioqui, non dirigas?* ANDR. *Quasi vero è media suburra sermones nostros expectes: non est ita. Hæc enim quamuis tecum agam, Consentinis tamen & Brutiis Luciliano more arbitramur eloqui. Pingui igitur (vt aiunt) Minerua: cum præsertim si volueris nimis obsoleta, quæ tu requiris, denuo in lucem proferre, mira non obscuritates modo, sed tenebræ etiam sint secutura. Nam quibus vulgo medici nominibus iis componendis vtuntur, & nos vti quis vetat? Sed nos ad propositum. Iis ita se habentibus, vrina si erit admixtione biliosa, non admodum spissa, ante venæ incisionem, accipiat pro alui lenitione floris cassiæ drachmas 10. siue electuarij lenitiui tantundem: si fuerit spissior, & subrussa, violarum, maluarū, betæ, mercurialis, singulorū accipiatur manipulus, & ex aqua tribus libris omnia decoquantur, & per clysterē infundantur, quibus additæ prius fuerint cassiæ cribratæ drach. 10. olei violacei vnc. ij. sacchari rubei vnciola, ouique vitellus. Clystere deinde reddito, ex vena hepatis quantum sufficit sanguinis extrahatur.* FRAN. *Quæso me interpellantem sustineas, quippe nunquam satis attendi, quis modus sit mittendo sanguini, quis cruor syncerus, quis infectus. Nam si Cornelio credimus, crassus & niger vitiosus, pellucens autem & rubens est integer: idemq; præcipit tamdiu sanguinem mittendum, quoad is pellucere incipiat: Sed vereor vt nostrorum corporum imbecillitas ferre possit: quamobrem hæc abs te dissteri latius velim.* ANDR. *Mos geratur. Recte quidem Cornelius Celsus: nam si fuerit niger sanguis & crassus, donec colorem immutauerit, recte mittetur. Quod si diutius idem perseuerauerit, supprimendus est, ne patientis deficiat anima. Nam dicit hæc Auerrois vij. colliget, cap. de cura synochæ: Ars imitatur naturam, sed ipsa nunquam in laudabili crisi vsq; ad syncopen euacuat. Propterea clinicus chirurgo mittendo sanguini semper assistat, ne hæsitatione timidius demittentis scalpellum fiat, vt summa cute tantum lacerata exiliat sanguis subtilior, subsidatq; crassior. Ad hæc illud accedit, quod si pelluceat, est statim supprimendus, etiam præter quod iusserit absens medicus. Nam operarij chirurgi non recte agunt, qui à mandatis ne transuersum quidem vnguem nunquam audent aberrare sua ignorantia haud sanguinem agnoscentes. Nam Hippocratem ij quidem non attendunt primo Aphor. dicentem: Et vasorum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet, & confert, & bene tolerant: sin minus, contra. Hinc deterior habitudo, medicorum dedecus, & ægrotantium mors. Si vero ætas, & vis corporis, eiusmodi venarum incisionem tergiuersantur, cucurbitulas (cute prius incisa) scapulis & clunibus admouebimus. Cæterum, vt materia digeratur, quæ plerunq; sanguis putrescit, hic syrupus rectè septies propinetur, qui conficitur ex rheubarbari electi drach. ij. florum violarum, boraginis, buglossæ, capillorum Veneris, lupulorum, radicum intybi, singulorum manipulo, ordei semuncia, seminum com. frigid. minorum, sing. drach. ij. tamarindorum, prunorum, sebesten, singulorum drach. vj. Contundantur sic omnia leuiter, macerenturq; ex aqua fumiterræ, lupulorum, & intybi, triduum deinde bulliant ad decoctionem quartæ partis, tum colentur, & prælo diligenter exprimantur: cremori sacchari quantum sufficit addatur, postea defecentur, & fiant syrupi septem, qui plurimum iecinori conferunt. Quod si impendio voluerimus parcere, ℞. syrupi de cicorea compositi, de fumoterræ, rosati, singulorum vnc. ij. ß. aquarum lupulorum, intybi, fumiterræ, singulorum vnc. v. & fiant syrupi septē. Qui etiam sic fieri possunt: ℞. syrupi de succo citri, de lupulis de fumoterræ, de succo intybi, singulorum vnc. ij. aquarū portulacæ, intybi, lupulorum, violarum singularū vnc. v. Digesta materia hoc potu securius euacuari poterit. ℞. electuarij lenitiui drach. iij. de succo rosarum, de psyllio, singulorum drach. ij. syrupi rosati solutiui vnc. j. ß. & cum decocto florū, & fructuum cordialium fiat potus. Vel sic: ℞. Mannæ electæ vnc. ij. dissoluantur ex decocto, florum & fructuum cordialiū, & indantur diacatholiconis drach. iiij. ß. electuarij rosati Mes. drach. iij. syrupi de cicorea cōpositi vnciola, & fiat potus. Vel sic: ℞. Rheubarari electi drach. ij. spicænardi dimidium scrupuli, nocte vna macerentur ex aquis lupulorum & intyborum, accedatq; pauxillum vini aromatici albi: deinde factæ vehementi expressioni mannæ masticbinæ vnc. ij. ß. addātur: diacatholiconis præterea, electuarij de sebestē sol. sing. drach. de psyllio drach. j. syrupi violati vnc. ij. & fiat potus. Ægro sic perpurgato cucurbitulæ, quæ sanguinem inter cutem exhauriant, ferro prius scarificata cute conueniunt: iuxta illud Gal. cap. de hirudinum curatione, & cucurbitulis: Eæ, inquit, purgatis prius corporibus vtiles quidem, sed in repletis (quæ plethorica Græci vocant) prætermittendæ sunt: debent itaque scapulis apponi vtrinq; prope spinam, natibus, & fœminibus. Postremo die cubiculo se contineat æger.* FRAN. *Quid tu? Quantum video, ægro pro ægroto pro libidine vteris: quod si resciuerit Grammaticorum turba, tanquam Iudæi cogent te in verba sua iurare: namque præcipiunt ac iubent, ægrotum corpore affectum dici debere: ægrum vero cuius animus sit perturbatus.* ANDR. *Quasi tu sis ex Grammaticis vnus, ita videris eorum partes suscipere. Quod si mihi stomachum feceris, adducam vel sexcenta in te poetarum testimonia: quibus si minus credideris, Ciceronem citabo. quid hoc? credis tibi cum imparatis rem esse? Sed vno ero contentus, ne tibi multitudine verborum sim molestior. Virg. lib. III. Æneid. Aut ægra trahebantur corpora. Quem testem si tanquam poetam repudiaueris, Cic. in familiaribus ad Pætum: Statui ne ægro tibi quidem parcere. cum is scilicet Pætus Po-*

dagra

egra laborasset. FRAN. Perge qua cœpisti. ANDR. Quiescat igitur æger in lecto. Latus, quo cubat, eodem suffitu, quem superius exposuimus, foueatur, semelq; vel bis ad summum quotidie pro viribus isto linimento tibiæ, dorsum, & brachia inungantur. Recipe vnguenti rosacei, Mes. vnguenti triapharmaci in mortario plumbi ex oleo, & aceto rosato subacti, singulorum libram, mercurij extincti vnc. vj. sublimati drach. ij. camphoræ drach. ß. & fiat in mortario linimentum. Siue, Recipe adipis porcini, butyri recentis, sing. lib. liquefiant omnia lento igne, ex aceto postmodum & aqua rosarum tum plantaginis, spathula lignea vnius horæ momento subagitentur. Deinde eiectis aquis, & aceto, addantur vnguenti triapharmaci (ebullito prius lithargyro ex aceto) vnc. vj. vnguenti sandalini vnc. iiij. mercurij extincti vnc. viij. camphoræ scrup. ij. & fiat vnctio. Quam si efficaciorem volueris, sic efficies. Recipe vnguenti rosacei Mes. libræ pondo, butyri recentis vnc. vj. vnguenti triapharmaci superioris vnc. iiij. sandalini vnc. ij. saponis nigri vnc. iij. olei amygdalini dulcis vnc. ij. mercurij extincti vnc. vij. sublimati drach. ij. succi brassicarum, scabiosæ, fumiterræ, singulorum drach. iiij. & conficiatur in mortario linimentum. Porro haud sis insciens, patientem tantisper superioribus vnctionibus inungi debere, quoad putauerimus omnino materiam consumptam. Quod cum ita sit, dierum numero diffinire qui possumus? Signa tamen certissima dabimus, quibus certo scias, illinitum satis: cum dentes dolent, os exulceratur, lingua intumescit, dolores medicamentis cedunt, distentio neruorum deficit, & totum corpus lassatur, satis illiniuimus: quibus perceptis, cibo superius dicto, potuq; liberalius affectum fouebimus, quod tamen ad peritioris medici assistentis sententiam reiicio. Interea si cor ægri deficere videbitur, hoc remedio obuiam ibis. Recipe aquæ rosaceæ, violaceæ, buglossæ, boraginis, acetosæ, melissæ, singularum vnciam, aceti rosati, vini malorum punicorum, singul. semunciam, pulueris cordialis temperati drachmã, croci scrupulum, & fiat Cataplasma cordi applicandum. Sed euenit ex huiusmodi vnctionibus, propter humorem qui ex toto corpore ad os redundat, vt fauces exasperentur, guttur, exulceretur, & gingiuæ male habeant, tametsi sanguineis minus id fiat. Primis igitur diebus id diligenter per os eiiciatur: nam si malignitatem peccantis materiæ retinuerit æger, nunquam sanescet. Colluat ergo os aqua ex ordeo, melle rosaceo admixto, siue aqua ordeacea, & diamorone, siue aqua intybi, & syrupo rosaceo. Sed si dolor cum rubore, & inflammatione non mediocri circa guttur ægrum male torserit, lacte caprino, in quo ex igne candens chalybs deferbuerit, fiat gargarisatio: nam mirificè dolorem sedat, ac incendiũ extinguit. A septima die syrupo rosaceo cum aqua plantaginis, lactucæq;, totum os foueat. Mundabimus, & ad cicatricem perducemus exulcerationes, ex aqua plantaginis, admixto melle rosaceo, & alumine. Postremo poteris idem perficere gargarissatione tali. ℞. aquæ fabrilis lib vij. plantaginis, vini cidoniorum malorum, sing. vnc. iij. balaustiarum, myrtillorum, sumach. rosarum, sing. manipulum, caudæ equinæ manip. ij. aluminis vnciam: & bulliant hæc ad tertiæ partis consumptionem, post colentur, & addantur diamoronis, mellis rosacei, singulorũ vnc. ij. & fiat gargarissatio. Quib. remediis si morbi malignitas nequaquã parebit, scapulis & natibus, incisa cute, per cucurbitulas materiam diuertes: quin etiam si necessitas compulerit, ex vena capitis, siue brachij, protinus sanguis mittatur. FRAN. Bene sane, & ex vsu ægrotantium gargarissationes addidisti, quibus exulceratum guttur & os sanesceret. Empiricorum etenim turba, cum sibi traditum perunxerint, faucibus ilico morbos emergentes, nullis medicamentis discutiunt: quorum inscitia plerumque euenit, vt momento temporis edentuli penitus fiant. AND. Hoc nihil est: vidimus enim multos edentulos, insuper liientericis, dysentericis passionibus miris jugiter male torqueri, quibus etiam succubuerint: quamuis non negauerimus, hæc si in corpore athletico fiant, corrigi statim recte non debere, inde enim sæpe sequitur perfecta salus in validis: at exiliori cibos valentes sæpius vnoquoque die recte dabis, vinumque rubeum dilutum fabrili aqua propinabis, stomachum & aluum oleo cotonei mali, rosaceo, myrtillo, nardino, spinamq; hircino ceruinove adipe perunges: lac præterea chalybeatum, siue ius capitis veruecini, addito melle, & oleo rosaceo, adipeque hircino per clysterẽ infundes. Quod si casus eiusmodi desperationi proximus fuerit, Athanasiam, vel Philonium affectus bibat. Somni præterea difficultas vim maxime deprimit. Sic igitur affectis, ex semine papaueris contrito lactucæq; aqua cremorem in potum recte dabis. Accedet temporibus & brachiis spongia, ex collyrio eiusmodi. ℞. vini cretici cyathum mediũ succi hyoscyami vnc. ij. croci elisci drachmã, quæ subigãtur in vnũ corpus omnia: rectius tamen ex eo spongiam naribus apposueris. Cæterum donec laborauerit, nec culcitras, nec vestes in quibus cubuerit vnquam mutaueris. At si nihil venter excreuerit, per clysteres lenitiuos aluus ducatur. In pristinam sanitatẽ redactus æger, hac lotione calida totum sibi corpus lauet. ℞. vini albi odoriferi ℔ 10. lixiuij ℔. 5. rosarum, myrtillorum, camomillæ, florum salicis. sing. m. ij. quæ decoquantur ad tertiam. Deinde strigilibus puris bene siccatum, per illam diem conquiescere iubebis. Eidem gallinaceis pullis, & carnibus boni succi, vires pristinas paruo temporis interuallo reuocabis. Solet plerunq; medendi genus hoc, morbum Gallicum non solum recenter contractum verumetiam inueteratum discutere. Sed quoniam nonnunquam vlcera putrida, excisa, carcinomati proxima, quæq; serpunt more phthiriasis, morbum Gallicum sequuntur, cum eo etiam vt ossa vitientur, manus operã male affectus etiam desiderat, sine qua frustra remedia omnia tentabimus. Quam ne desideres, multis in calce tractabimus.

De bilioso morbo Gallico.

IAm satis de morbo Gallico sanguineæ qualitatis dictũ puto, reliquũ est, vt agamus de bilioso, qui cũ pudenda cuiuspiam inuaserit, vlcere statim virulento serpenti, carioso, cum rubore & inflammatione nõ mediocri debacchatur. Pustulæ se exterius ingerentes, citreũ colorẽ referant. Pus fertur ex his fœtidũ, admixta sanie citrina, virulentaq;. Accedit pruritus, dolorq;, qui nõ mediocriter affectum pungit. Frons à dextro tempore, magis quam sinistro, à tertia potissimũ ad nonam diei horã, summo tentatur dolore. Guttur vt plurimũ tumet erisypelate. Nonnunquã vero is morbo in Phthiriasim cõmutato, adeo palatũ male habet, vt cibus & potus per nares ascendendo defluat: macies totũ inficit corpus, fiuntq; tabificis haud dissimiles: vultus & oculorũ albũ, croceum contrahunt colorẽ: accedit febricula, quæ tertianæ tenorẽ, siue ethicæ modũ referens, solet affectos exercere: at vrina ad citrinũ tendit. Brachij vena pulsu veloci frequentior & dura deprẽhenditur. Amaror & siccitas mira inest ori. Quod si corporis habitudo præcedens, victus, ætas, regio, & tempestas anni concurrerint, materiam biliosam facile cõucere poteris. Porro curatio morbi prædicti ad frigidũ & humidum tendentia postulat, quæ ne tibi multitudine verborũ sim molestior, prætermitto. FRAN. Non adeo simplicium medicinæ rerum sum expers, vt quæ morbo isto bilioso in regimine victus, ac sex rerũ non naturalium cõueniant, facile non agnoscã: nam & multa, imo fere cuncta, quæ sanguineo conferre hodie mecũ es collocutus, huic etiam adhiberi possunt. Perge igitur recto tramite. ANDR. Bene profecto. Igitur cum bilem deprehenderis, medicamentum quod leniat huiusmodi poteris conficere. ℞. floris Cassiæ vnciã, elect. lenitiui, de sebesten sol. singul. drach. j. addatur ius facch. & in troch. redigantur. Vel si delicatius per potionẽ volueris agere, ℞. syrupi ros. solutiui vnc. iij. mãnæ elect. vnc. j. ß. aquæ violarũ vnc. ij & fiat potio. Si vrina spissior feretur, hepatica vena vtiliter scindetur, eo modo quo sup. At si tenuior pro libidine sanguinis missionẽ poteris prætermittere, quãuis

per vrinam non possimus id recte indicare. Nam quosdam biliosos curaui, quibus etsi subtilior vrina, tamen crassus sanguis & niger facta incisione ferebatur. Non igitur fuerit absurdum fortasse semper ijs sic affectis sanguinem mittere, cum teste Auicenna, phlebotomia sit euacuatio vniuersalis. Nam sanguinem bonum statim supprimemus, infectum vero tandiu sinemus defluere, quandiu eundem retinuerit colorem. Quod attestatur Albucasis Cap. de vtilitate phlebotomiæ, dicens: Nam sanguis si est niger, tunc dimitte ipsum exire, donec rubeat: & similiter si vides ipsum grossum, tunc dimitte eum, donec subtilietur: & similiter si est acutus, donec auferatur acuitas eius. Hæc ille. Post venarum incisionem vt materia concoquatur, quinquies vel potius septies syrupus ꝰ hauriatur. Recipe, scariolæ, intybi, cicoreæ, lactucæ, portulacæ, acetosæ florum violarum, sing. manip j. ß. seminum com frigid. ma. vnciam, rheubarbari electi scrup. ij. radicum centaureæ maioris scrup. ij. spicæ grana tria, seminis papaueris albi, floris nenupharis. sing. drach. ij. ß. sandalorũ omnium scrup. iiij. contundantur vna rheubarbarum. spica, radices, semina sandaliq; in aqua libræ vnius ponderis, intybi, & fumiterræ, & lupulorum. per dies continuos tres macerentur postmodum ex libris tribus aquæ ordeaceæ, & libra vna vini malorum punicorum, cum prædictis herbis, ad mediam concoquantur. Addantur ijs flores ad finem fere decoctionis, postea colentur: & exprimantur prælo, expreßioni sacchari vnc viij. addantur, inde fiant syrupi vij. Vel ℞. syrupi acetosi simplicis. syrup rosarum ex infusione, syrupi de fumoterræ, singulorum, vnc. ij. ß. aquarum intybi, acetosæ, lupulorum, fumiterræ, sing. vnc. vj. misceantur hæc omnia, fiantq; syrupi vij. Qui sic etiam fieri possunt: ℞. syrupi de acetositate citri, de succo intybi, oxysacchare, sing. vnc. iij. violati. vnc. ij. aquarum cicoreæ, intybi. portulacæ, fumiterræ, lactucæ singul. vnc. v. & fiant syrupi vij. Enimvero cognoscens materiam iam digestam, ℞. seminum quatuor com. frigidorum mai. sing. drach. ij. seminis papaueris albi drach. iij. Contusis deinde in mortario lapideo ex vnciis duabus aquæ egelidæ intybi, & fumiterræ, exprimas cremorem, cui syrupi rosacei solutiui vnc. ij. Electuarij ros. Mes. diacatholiconis, sing. drach. iij. addes, quam potionem affecto propinabis. Vel, ℞. diacatholiconis drach. iij. elec. de psyllio, confectionis Hamech, sing. drach. ij. ß. & cum infusione drach. j. rheubarbari præparati ex aqua intybi & fumiterræ: fiat potus. Sic aliter fieri potest. ℞. syrupi rosacei solutiui, sy. de cicorea compositi, mannæ electæ. sing. vnciam, elect: lenitiui drach. xij. de succo rosarum drach. ij. ß. rheubarbari subtiliter puluerisati drach. mediam, spicæ gra. ij. & cum decoctione florum, & fructuum cordialium, fiat potio longa. Reliqua poteris superioribus recte conijcere. Cæterum tibiæ, tum cætera corporis compagines hoc vnguento illiniantur: ℞. vnguẽti rosacei Mes. libram, ex aquis florũ pomorum hesperidum, quæ hodie arancia vocant, siue florum myrti, rosarumq; damascenorum, sing. quantum sufficit. Hæc spathula lignea per horam subagitabis, postremo proiectis aquis, in mortario marmoreo, pomatæ tum odoriferæ, tum recentis vnc. vj. saponis damasceni odoriferi minutim incisi vnc. ij. vnguẽti triapharmaci ex oleo rosaceo omphacino, & aceto rosato vnc. iiij. musci ex aqua rosacea scrup. semis, camphoræ scrup. ij. pulueris cypri drach. iij. mercurij extincti vnc. vj. sublimati drach. iij. sandalorum alborum drach. j. adiectis in vnguentum rediges. Si vero pauperibus consulere volueris, ℞. aruinæ porcinæ libram, butyri recentis vnc. ij. liquefiant simul ad ignem, ex aqua postea solatri portulacæ, semperuiuæ & aceto rosato, ex vase fictili ligneo baculo subagitentur, dehinc proiectis aquis, addantur vnguenti triapharmaci superius dicti vnc. iiij. cerusæ lotæ vncia, mercurii extincti vnc. v. sublimati drach. ij. & fiat diligenter linimentum. Reliqua superius diximus. Hoc etiam morbi Gallici contractam recenter noxam, sine vnctionibus discuties. ℞. aquæ rosarum lib. ij. plantaginis. solatri, sing. lib. j. ß. vini granatorum. succi vuæ acerbæ. singulorum lib. ß. aquarum scabiosæ, fumiterræ, sing. vncias tres, mercurii sublimati vnc. ij. Mercurius in puluerem tenuißimum redactus, prædictis aquis maceretur: Hæc deinde omnia ex vase vitreo, igni succenso ferueant, non alio mehercule pacto, quam decocta aqua ex ordeo fieri solet. Hoc quidem egelido omnes corporis compages lauentur, brachiaq; cum tibiis, à genu, & à cubito, donec dolores cum cæteris euanescant. Diebus lotionis e cubiculo pedem male affectus non efferat, sed caueat omnia perinde ac si inungeretur. Hinc etiam quæ præmisimus accidere solent, oris scilicet vlceratio, defectus animæ, ventris deductio, somni difficultas: quibus omnibus quo pacto fuerit occurrendum declarauimus. Enimuero non ab re fuisset ostendere, quantum hoc morbo affectis inuehat detrimenti curatio per lignum, quod superius declarauimus, præsertim si Gallicus is maxie affectus fuerit, nisi id inferius asserere decreuissem.

FRAN. Satis superq; te differentem de sanguinis, bilisq; qualitate, tulimus: quamobrem iam pituita se ingerat.

De morbo Gallico pituitoso.

ANDR. Omnibus igitur ægrotantibus, quos pituita malè habet, rarius pustulæ per totum corpus emergunt, nisi fortasse sanguinis aliquid adiectum fuerit: quia pituita natura (vt dixit Gal. 6. Aphor.) ad iuncturas potißimum decurrit: vnde omnium non solum iuncturarum, verum etiam articulorum intolerandi dolores fiunt, qui occiput potissimum tibiasq; male habent, noctu magis quam interdiu, id est, à tertia hora noctis, ad nonam potißimum torquentur. Horror est in capite, cæterisq; membris: at cum materia salsior accedit, tota inguina, cum coleis, vultumque, tum volas manuum, pedumque, impetigo arripit. Quod si cum sanguine complicatur, vt plerumque vidimus, circa collum, gulamque, sub alis, inguinibus, & pedum compagibus quædam glandulæ strumis haud dißimiles emergunt, os albescit, sensus obtunduntur, bucca multo fluore insulso, acri, nonnunquam salso redundat, nares mucosæ, stomachus male concoquit, vrina alba, spissaque fertur, vena subsidit. Quod si corpus, ætas, cæteraq; eiusmodi à pituita fuerint, morbum admixtum esse phlegmati coniicies. Requiritur huic ergo curationi primo loco sex rerum non naturalium regula ad siccum & calidum declinans. Cubiculum sit meridiano, siue exorienti soli expositum, cuius aër, præter æstatem, quotidie bonis odoribus suffiatur. Nec absurdum fuerit hæc omnia in pilam redacta per hyemem manibus affectum gestare. ℞. ladani electi vnciam, ligni aloes ℥. ß. ambræ ℈ ß. galliæ muscatæ, styracis Calamitæ, bẽzuim, sing. ℥. ij. ß. serpilli, amaraci, satureiæ, sing. ℈. ij quæterantur omnia, & ex aqua lauendulæ in pilam subigantur. Cum vero inedia, teste Damasceno, Celsoque, medicina potißimum nitatur, de ea primum erit sermo. Nec diuersis cibis pro libidine vti decet affectum, neque nimia inedia torqueri: nam Auicenna primo Can. fen. iij. cap. vij. nihil deterius esse ait, quam diuersa nutrientia simul adiungere, & cibi sumendi tempus prorogare, nec cum sumpseris postremũ, primus iam incipiat concoqui cibus. Hæc ille. Nos enim in primis præcipimus famis tempus semper expectandum, cum eo tamen, ne desiderium cibi nimis vrgeat: quoniam, teste Principe, loco quo supra, inedia nimia stomachum malis humoribus inficit, & imbuit. Panis sit ab omni mixtione, grauitate, humiditate, asperitate, graueolentiave sequestratus, ideo iubemus fieri ex farina pura boni tritici, & quod sit fermentatus, bene coctus, biduanus, triduanus, quatriduanus, & sale mediocriter conditus: neque recoctus ab re fuerit, quem, cum de ligno Guaiaco tractabimus, paucis absoluemus, nisi fortasse ventris nimia subductio obstiterit. Carnes edat vitulinas, hædinas, veruecinas: agninas vero fugiat, quod pituitosum sanguinem reddant. Nec à venatione abstineat, vtpote cum damæ, hinnuli, lepusculi, maxime sint ex vsu. Nec aucupium spernat nam perdices, porphyriones,

Integre, phasianæ, turdi, ficedulæ palumbuli, merulæ conferunt: quamuis grues, anates, anseres, querquedulæ, aucupiũ omne genus in stagnis, & paludibus degentis noceant. In cibis etiam caueat pices, quoniam teste Principe comedendi non sunt, quod facillime corrumpantur, & humores corrumpant, & pituitam gignant, præsertim post exercitium. Oua etiam recentia ex iusculo sumpta proficiunt, sicut abhorrent eadem frixa, duraque. Lac, lacteque confecta fugiat. Ex leguminibus cicerum decocto tantum perfruatur, additis amaraci, menthæque foliis. Ex oleribus petroselino, fœniculo, serpyllo, saluia, mentha, roer marino, melissa, amaraco, tanaceto, satureia, arthemisia, origano, calaminte, palegio, & si qua alia calida fuerint. Ex radicibus baucia, pastinacæ, radices petroselini, fœniculi, recte in cibum sumũtur. Allium, cœpas, bulborum omne genus, radiculam, raphanum, erucam, sinapi, quod inflent & inflamment stomacho, & sanguinem adurant, fugiat. Ex iusculis amygdalarum, panem decoctum ex iure carnium conducentium, dare poteris. Ex fructibus conferunt palmulæ, ficus, nuclei pinei, pistacia, amygdala, cydonia decocta, additis fœniculo, & coriandro: sicuti poma pyra, chrysomela, cerasa, cum sint humiditatis & frigiditatis maximæ, non mediocre his inferunt nocumentum. Ex conditis myrobolani chebuli, cortices citri, gingiber, hyringi, & acori radix, nux myristica, cubebæ, carpobalsamum, crocus, lignum aloes. Vtatur in potu vino albo, siue subrubeo leni, iuxta illud Auicennæ primo Can. cap. de eo quod comeditur & bibitur, qui sic: Scias etiam quod ex vinis illud est melius, quod inter vetustatem & nouitatem est æquale, & quod ad rubedinem trahit, bonum habens odorem, æqualis saporis, & quod non est acre, neque dulce: dulcia enim ad faciendas oppilationes sunt velocia, quoniam natura attrahit ea, antequam digerantur. Nec post cibum hoc bibendum est, quia est ex rebus magis impedientibus concoctionem, quoniam digeritur velociter, & facit penetrare cibum indigestum, & facit hereditare oppilationes, & putrefactiones. Quod si Gallicum sitis male habuerit, is post cibum talem potionem pitisset. ♃. ligni aloes ℈. ij. cinnamomi ℈. j. coriandrorum præparatorum ʒ. iij. iuiubarum, sebesten singulorũ ℥. liquiritiæ rasæ ʒ. j. florum cordialium m. j. Hæc omnia ex aqua librarum decem ponderis, vsq; ad tertiam concoquantur, inde colentur, & addantur sacchari ℥. vj. & fiat iuleb longum. Nec audiendi sunt nostrates Empirici, qui quoties ægrotis visum fuerit, vinum rubeum, nec minus album subausterum iisdem propinant: sed suæ sententiæ rationem viderint. Nobis verò qui traditus est æger, nec nimium cibo repleri debet, nec nimium fame torqueri, teste Hippoc. Aphor. II. sic asserente: Non satietas, non fames, nec aliquid quicquam quod modum naturæ excesserit. Galeno quoque astipulante primo de regimine sanitatis, qui, Duæ, ait, sunt intentiones sanatiuæ diætæ, vna scilicet repletio euacuatorum, altera verò euacuatio superfluitatis. Magna igitur cum diligentia horum affectibus succurrendum censeo: quamobrem si maior appetitus extiterit, quam pro viribus stomachi, adhuc etiam famescentibus cibo finis est imponendus, vt intemperantia comedentis à cibo, neque venarum pulsus inualescat, neque spiritus difficulter reddatur. Nec edendum prius, quam bene concoctum fuerit: id enim septem horarum interuallo plerunque fit. Porrò cibus nisi leuitas intestinorum accesserit, sit liquidior. Si quis debilitate stomachi bis quotidie comedere sat non habet, proportione tribus vicibus voret. Prandium sit prolixius quam cœna. A somno surgentibus superfluitates corporis expellantur. Lauentur manus, & facies, ex aqua saluiæ, primulæ veris, amaraci, lauendulæ, siue vino odorifero. Corrigatur alui nimia subductio, clysteribus lenientibus, & balanis ex melle confectis: aut æger aliquando ℥. ij. vuæ thyminiæ ex syrupo violaceo contritæ, addito nonnihil olei dulcium amygdalarum, tribus ante cibum horis sumat. FRAN. Sol iam columnas Herculis spectans exhausta clepsydra, nos admonet, vt vela iã contrahamus, remos inhibeamus, & portum despiciamus: quæ sequuntur igitur in pauca conferas. AND. Libero te ista cura, nam quod times propulsabo facile, quippe abiturum detenturus, cubiculum, culcitras, vestesque tibi iam parauimus. Sed vt redeam vnde diuerteram, huic opus est pila, similibusq; corpus exercere: nam Galenus vno libro inde confecto, pilam summis laudibus extulit. Cornelius etiam Celsus non vnquam prætermisit, cuius exercitij laudes si sigillatim coner cõnumerare, dies me profecto defecerit. Ad hoc illud accedit etiam, quod plurima non solum Galenus, verum etiam plerique alij, multis in locis de pila monumentis literarum commendata non immerito reliquerunt. Nam per deos immortales quid dici potest conducibilius? hac superflua quæque digeruntur, pila naturæ vim prouocat, eadem virtutes amissas reficit, corpus exiccat, spiritus exhalationib. noxiis liberat, poros corporis aperit. Plurimos deniq; vidi morbosos, qui exercitio tantum sanitatem receptam referre meritò possent. Morbosi igitur corpus pila, aut quouis alio tali ludo exercendũ est, donec citra lassitudinem concalescat, & hoc eo tempore, quo mundius sit, quod teste Principe tum videtur esse, cum ieiunum sit, ne mali subsidentes humores exercitio tali diffusi, venas atque intestina corrumpant. Qui si forte eo tempore subsidere deprehendantur, euacuatione aliqua primitus depellantur. Posteaquam se satis exercuerit æger, cibũ capiat, secundum quem conquiescat vsquequo satis concoxit, ea tamen lege, ne post cœnam statim cubitum se recipiat, quippe tres horas ad minus ægroto præstolandum. Cum vero lecto se dederit, horis septem, siue octo ad summum dormiendum. Somniculosis etenim (vt inquit Princeps II. Cant.) sequitur animæ torpor. At si ieiunus obdormiuerit, repletur fumo caput & vaporibus, à fecibus & superfluitatibus eleuatis. FRAN. Quid hoc? ergo nec saturo, nec ieiuno dormiendum? Nam quæ est hæc fabula? eo rediges me tuis sermonibus, vt nunquam, aut saltem parum conquiescam. Mori mehercule satius est, quam somno toto illo tempore non conquiescere. ANDR. Atqui somnum non prohibeo, nisi qui nimius. Nam cum dico, neque ieiuno, neque repleto dormiendum, perinde est ac si dicam, quiescendum quando id tempus postulat, ita præcipiente Cornelio Celso. Et Auicenna tertia primi cap. VII. sic inquit: Non ilico post comestionem est dormiendum. FRAN. Quid hoc monstri est? Auicenna sibiipsi dissidet quantum video: secundo enim Canticæ dicit: Post cibum est dormiendum immediate accumbendo, donec ad locum digestionis peruenerit cibus assumptus. ANDREAS. Recte tu quidem, nihilominus duobus modis hoc explanare non dubitabo. Primo quidem scias hoc Principis dictum (si recte ex Arabica in Romanam linguam translatum est) quadam lege intelligi debere: quippe quoniam, quando à somno abstinere omnino non possumus, dicit accumbendo nobis dormitandum: quæ quidem fuit Auerrois sententia. Secundo modo potest hæc contradictio translatorum, aut impressorum errore euenire. Nam si legeris nouum Canticæ textum ab Andrea Belunensi recognitum, qui Arabicæ linguæ fidus fuit interpres, leges profecto, Non est quoque post cibum & cõestionem dormiendum: quod vnusquisque sanæ mentis credere potest. Hinc igitur est, vt plerique Auicennam exponentes in aliquibus locis maxime dubitauerint. Quod vero tu cauillaris neq; saturo, neq; ieiuno dormiendum, canones cõprobant. Princeps tertia primi cap. IX. habet, quod super vacuitatem dormire, est malum, quia est deiciens virtutem: & super repletionem est malum anteaquam à superiori ventre fiat descensio, quoniam replet caput vaporibus, & somnus erit cum frequenti reuolutione de latere ad latus. FRANCISCVS. Assentior tibi tantum in præsentia, verum alias hoc totum videro: tu dic hoc primum, quomodo sit corpus somno componendum. ANDREAS. Bis Auicenna quod quæris explanauit tertia primi, septimo capite ac nono. In septimo: Sic oportet præterea vt super dextrum latus dormiat pauxillo tempore, deinde reuoluatur super sinistrum, & postea reuoluat se super dextrum.

Nam

Nono vero: Sed quæ ex figuris somni est melior, est vt super dextrum incipiat latus, & deinde ad sinistrum reuoluatur: quod si eius inceptio super ventrem fiat, auxilium fert magnum in digerendo, propterea quod calorem retinet naturalem. FRAN. *De die postquam concoxerit, poteritne somni tantillum capere?* ANDR. *Nihil minus: nam Princeps tertia primi: In die quoque dormire est malum, generat enim ægritudines humectantes, & rheumatismos, & corrumpit colorem, & grauat splenem, laxat neruos, & generat pigritiam, debilitat desiderium, & generat apostemata, & febres. Quo fit vt dies vigiliis, nox quieti sit nata. Nam Paulus Æginetа, in præceptis de tuenda valetudine, cap. 97. dixit: Nocturno autem somno haud alius melior est: siquidem nox suapte natura, tum humore, tum tranquillitate somnum alliciens, concoctionem perfectam efficit. Et Auerrois in commento Canticæ: Tempus matutinæ refectionis est totum tempus somni. Cornelius Cels. libro primo, nocte dormiendum, die vero vigilandum suadet.* FRAN. *Huius argumenti nihil reliquum mihi videtur esse, nisi quapiam de contingentibus animæ volueris addere.* ANDR. *Haud inuitus mi Francisce. Gaudium igitur, angor, iracundia, odium, furor, mœstitia, sollicitudo, metus, inuidia, luxuria, auaritiaque quidem omnia, affectus animæ ab autoribus recte dicuntur: iis etenim cum mortales se intemperantius extulerint, in perniciosos corporis morbos penitus conuertuntur. Nam Galenus primo regiminis sanitatis dixit, oportere medicum, qui sanitati mortalium studet, pro virili operam dare, ne mores animi corrumpantur, quibus aditus ægritudinibus corporis pateat: quippe furor, fletus, solicitudo, cæteraq; id genus magis quam par est, febrium, morborumq; cæterorũ sunt principia. Quin etiam Princeps tertia primi (si recte memoria teneo) dicit: Accidentia animi horribilia, & motus corporei fortes, digestionem fieri prohibent, cum multi proficiscantur ex cruditate morbi. Galenus etiam libro artis medicinalis inscripto huic astipulatur dicens, omnes animi immoderatos affectus, iram, furorem, mœrorem, metum, inuidiam, à naturali gradu corpus deiicere. Deinde inferius: omnes animi motus, siue perturbationes maluerimus dicere, corpus humanum exiccare.* FRAN. *Sed quid iram dicemus?* ANDR. *Aristoteles in primo problematum, iram nihil aliud esse ait, nisi accensionẽ sanguinis, circa cor. Quinetiam Cicero libro Tusculanorum quæst. idẽ ex autoritate Homeri videtur dicere: quod sic in Latinum traduxit:*

Corque meum penitus turgescit tristibus iris:
Cum decore atque animi me orbatum laude recordor.

Galenus etiam libro de differentiis febrium sic: Ira est æstuatio quædam, & motus vehementior virtutis ad irascendum pronæ, quæ cordi insidet, cum calescit ipsa substantia. Et in secundo quoque de accidenti & morbo: Ira est feruor caloris in corde propter motum animæ. Et in quinto: Ira est magnus & fortissimus motus, & propterea valde corpus perturbat, & permutat à naturali consistentia. FRAN. *Apud Haliab. eandem pene sententiam vidimus, suæ Theor. lib. V. cum dicit: Ira est sanguinis cordis ebullitio, naturalisq; motus caloris, & eius ad exteriora exitus: semel subiteq; ad vlciscendum nocent. Sed heus tu, quidnam inter odium & iram differentiæ esse dicemus? Nam differre ea inter se ex Valerio Maximo didici, qui libro IX. cap. XXX. memorabilium suorum sic: Ira quoque aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant, pro cursu celerior illa nocendi cupidine, hoc autem pertinacius, ac nunquam sine tormento sui violentius.* AND. *Princeps libro de viribus cordis sic: Est quidem sciendum, quod ira quando cessat velociter, non perdurat in imaginatione, seu phantasia formæ nociui, sed cito deletur, & ideo non causat odium, siue rancorem: odium enim est perseuerantia formæ nociui in imaginatione seu phantasia, & perseuerantia siue imaginationis affectus ad vindictam sumendam ex eo. Dicemus ergo, quod ex odio accenditur ira: quod quidem odium post iram confirmatum, rancor appellatur. Quod forsitan rectius non intellexit Valerius. Ex ira etiam nonnunquam, cum bilis concitatur, melancholicæ oriuntur passiones, sicut Haliab. V. Theor. Nam inquit* ANDR. *Arist. X. problematum: Timor est infrigidatio exteriorum, & caloris contractio ad partes interiores sub corde. Et trigesima particula eorundem ait: Timor quidem infrigidat manifestè: & manifestant hoc terrefacti, tremunt enim.* FRAN. *Quid enim noxij in se habet?* ANDR. *Galenus V. de acciden. & morb. Timor sanguinem calorem, ac spiritum reportat ad interiora, scilicet ad suam originem, & ad cor, atque exteriora corporis infrigidat: & in timore virtus animæ non confortatur. Et lib. de sympto. Timor est terror, qui turbat virtutem, & debilitat ipsam non minus aliis causis.* FRAN. *Inde processit illud Auicennæ in Cant. dicentis: Timor incitat frigiditatem, qui quandoque magnificatur in tantum, donec lædat in vltimo.* ANDR. *At mœror exitiosior, ex quo complures sibi necem consciuerint, Galeno de acciden. & morb. sic asserente: Quibus accidit tristitia frequenter mortui sunt: & hoc pusillanimibus solet euenire: nam eorum anima debilis atque defecta extinguitur. Princeps etiam decimatertia tertij sic ait: Tristitia est causa corruptionis digestionis. Et Gal. V. de methodo medendi: Tristitia, & ira, & agoniæ, & solicitudines quolibet modo nocent dissoluentes virtutem.* FRAN. *Frons semper igitur est exporrigenda, quoad eius fieri potest.* AND. *Modus omnium rerum est optimus: nam non minus nimia lætitia gestiens (si Ciceroni credimus) quam mœror exitio est. Princ. iij. primi: Multum gaudium perniciosum, nam ex eo ventriculi cordis sanguine euacuantur. Et Auer. super Cant. Magnum gaudium est ex rebus impinguantibus corpus: quod si magnificetur valde & contingat, subito necat, & interficit & maxime valde pingues. Monumenta literarum, Romaniq; cum primis annales id nos docent: Titus enim Liuius post illam Cannarum cladem memorandam, mulierculas duas, quibus falso nunciata filiorum mors fuerat, statim sospitibus eisdem visis, lætitia expirasse memoriæ prodidit. Animæ igitur affectibus temperandum, teste Principe, sic dicente tertia primi cap. 4. In temperamento morum custodia sanitatis animæ & corporis simul consistit. Haliab. etiam in V. Theorica cap. vltimo sic: Gaudium naturalis est exitus caloris corporis ad exteriora, eiusq; diffusio, si quasi paulatim facta fuerit, animam habet confortare, caloremq; naturalem in omni corpore, & humores temperare, & sanguinem caloris naturalis temperantia, & calorem augere, nisi quod quando semel, subitumq; fit, aliquando interficit naturalis dissolutione caloris. Et Galenus V. de accidenti & morbo: Ex ira nullus vnquam mortuus est, ex gaudio autem quamplurimi pusillanimes.* FRAN. *Superest vt de inuidia disseramus.* ANDR. *Inuidiã nil aliud esse manifestum est quam bonis alterius angi. Boni igitur hominis est inuidia omnino abstinere. Luxuriæ etiam tanta est fœditas, vt nihil supra: quamuis aliquando aliquibus corporibus opem præstare videatur: nam Cornelius Cels. neque nimium indulgendum Veneri, neq; nimis abstinendum præcipit: sed nos qui morbosis consulimus, ne sibiipsis, ac fœmellis etiam maxime noceant, hac omnino abstinendum censemus. Nam Galenus Aphor. VI. ait: Coitus est fortis causa in generanda podagra.* FRAN. *Atqui XXX. problem. philosophus: post Venerem, inquit, plurimi magis læti fiunt. Et Haliab. V. Theoricæ: Si spermatis superfluitas suis aucta in vasis coitu non purgatur, nec poterit eam expellere natura, in inguinibus fit & aliis simul extensio, omniq; in corpore grauitas: sæpeq; suis sperma calefit in vasis, fitq; febris: nonnunquã autem eius ascendunt ad cerebrum vapores, vbi & pessimos generant morbos. Et Haliab. Rod. III. Techni: Superfluitas aggregata in corpore ex spermate*

quod non egreditur per coitum, obaccatur in corpore, & generantur ex ea ægritudines malæ, & vapores mali, qui ascendentes ad cor & cerebrū, & stomachum, corrumpunt sanitatem illorum membrorum, & generant ægritudinem. AND. Sed hoc totū superfluitatis est retentæ: inde dicit Haliab. superfluitas aggregata. FRAN. Princeps in Canticis cōmendauit etiā Venerē iuueni, dicens: Coitus cōmendatur iuuenibus, quatenus per eum à nocumentis perniciosis liberantur. AND. Dixit ergo, tantū iuuenibus conuenit, eo quod iuuenes exuberent spermate: sed de superflua Venere ne verbū quidem vllum fecit: nam prima tertij sic: Quandoq; accidit homini, vt in vasis seminalib. aggregetur sperma plurimū, & corrumpatur, & infrigidetur, & cōuertatur ad qualitatem venenosam: & quia fit hoc pluries iuuenibus, eisdem dixit venerem conuenire: nam cum quis appetit, non nocet: vt Almansoris IIII. voluit Rhasis dicens: Viri præterea ac mulieres cum appetunt, coire debent: quod quidē faciant natura nō repugnantes. FRAN. Modo ais, modo negas veneri indulgendum. Quousq; patiar te isto modo differentē? Quin tu vno verbo dic: quid est, quod me præstare velis? AND. Ita faciam. Primum in hac re illud edico tibi, mulierosi corpus in deterius semper labi, teste Conciliatore diff. CXXIII. sic asserente: Coitus superfluitas, & frequentia omnē prauam corporis acquirit dispositionē. Arist. quoq; IV. probl. Coeuntes exoluuntur, & infirmiores fiunt. Gal. 2. de spermate: Non solum à serosa humiditate priuari omnes animales particulas accidit ex superfluo coitu, sed & vitali spiritu. Et princ. XIII. tertij: Coitus est ex reb. magis nocentib. stomacho, & dimißio eius est ex reb. maxime cōferentib. Arist. etiā quarto probl. Plurimo coitu vtentes manifeste in oculis, & anchis patiuntur. Et princeps tertia tertij Cap. V. Multiplicatio coitus est res nocibilior oculo. Et Almansoris quarto: Qui coitu sæpe vtitur, oculorū habet contāuitatē. Post repletionem superflua est venus. Haliab. V. Theor. Si cibo homo repletus aut potu coitu vtatur, debilitas eius fit corpori, eneruatio neruis, dolor in genubus, viscerū oppilatio, generanturq; abinde humores grossi. Cuius vsus si hoc fiat modo frequens, & assiduus, hydropisis sequitur, asthma, & tremor. Nam nihil obstat quod Paul. AEgin. lib. de tuenda valetudine; post cibū, & ante somnū præcipiat concumbendum, nam nonnullā vult esse inter eos distantiā, qua corpus neq; repletum, neq; vacuum dici poßit. Idem etiam voluit Gal. in arte medicinali, cum dicit: Tempus autē ad coitum opportunum est, cum in excessuum omnium mediocritate corpus fuerit constitutum. Cui assentitur Auicen. XX. tertij dicens: Et oportet etiā ne coitus fiat super repletionē, quia prohibet digestionē & debilitat: neq; coeat aliquis cum adest vacuitas, hoc est enim nocibilius, & onerosius naturæ, & magis pernecans calorē innatum. FRAN. Sat habeo: sed dicas quæso, quanta temporis intercapedine inter coitus vti nobis par est: nec ab re te percunctor, scimus etenim quosdā singulos noctis vnius spacio fœmellas singulas iniisse decies, citra noxā. AND. Abeant ij, quos attulisti mihi, in malam crucem, cum hac sua intempestiua venere, nam mihi consilium non placet, aliorū explere luxuriam, mihi dum noceā, cum creberrimam ægrotationes perniciosæ, senectusq; matura subsequantur. Vnde Cicero: Luxuriosa iuuentus maturā tradit senectutem. Item lib. de senect. Libidinosa etenim, & intemperans adolescentia affectū corpus tradit senectuti. Galenusq; in arte medicinali sic inquit: Venereorū vero, iuxta Epicuri sententiam, nullus est vsus salubris: re autē vera confert, si tantum interualli in earum vsu adhibeatur, vt neq; resolutio aliqua sentiatur, & ipse se homo quodāmodo senior factus melius spirare videatur. Quod caput est tandē sic habeto, nullam capitaliorē pestem esse, quam corporis insatiabilē voluptatem. Sed ad curationē morbi Gallici redeamus. Seruatis igitur sex rebus non naturalibus, materia pituitosa digerenda videtur hoc syrupo: ♃ amaraci, saluiæ, origani, mēthæ, absynthij, eupatorij, fumiterræ, baccaris, lauendulæ, calamenti, pulegij, thymi, satureiæ, sticados sing. m. j. calami aromatici, zedoariæ, dictamni albi, hermodactylorum, hellebori nigri, sing. ℈. ij. Rheubarbari electi ʒ. ij. spicæ, squinanthi, sing ℈. ß. ex aqua vsq; ad mediū decoquantur, inde colentur, addanturq; syrupi de fumoterræ, de sticados, mellis ros. sing. ℥. iij. & fiant syrupi vij. sunt qui errant, mea quidem sententia, nolentes haurire decoctionē, sed appetentes syrupos ex aquis elaboratis: Quippe maiorem decoctionis vim comperi. Verum vt & illis morem geramus, ♃ syr. de sticados, oxymellis comp. mellis rosati, sing. ℥ ij. ß. aquarū saluiæ, lauendulæ, amaraci, sing. ℥ ix. & fiant syrup. vij. vel ♃ oxymellis simp. syr. de sticados, de prasio, de absynthio, sing. ℥ ij. ß. aquarū absynthij, prasij, iuæ, melissæ, & fiant syr. vij. Facta digestione, vt ad extrahendā materiam procedamus, ♃ Rheubarbari electi ʒ. ij. agarici præparati ʒ. j. aloes hepaticæ lotæ ʒ j. ß. turbit gra. x. hermodactylorū gr. vj. gingiberis gr. iiij. spicæ gr. iij. hæc simul ex aquæ saluiæ libra macerentur per noctē, deinde ad medium cōcoquatur, postea colentur, & accipiantur decoctionis istius vnc. V. vel VI. secundum virtutē ægrotantis, dulcorenturq; cum vnica oxymellis simpl. & fiat potio. Vel sic: ♃ Rheubarbari electi, agarici præparati, turbit albi & gummosi, sing. ʒ ß. spicæ grana tria, gingiberis, hermodactylorum, singulorum scrupulum, contundantur hæc omnia leuiter; & infundantur inde aquæ lauendulæ vel amarici ℥ vj. decem horarum spatio, inde cōprimantur: expreßioni addantur, electuarij lenitiui ʒ. ij. diasiniconis, electuarij Indi, sing. ʒ. ij. ß. & fiat potio, additis mellis rosacei ʒ. iiij. Tertius iis etiam accedit modus. ♃ Rheubarbari electi drach. j. squinanthi grana v. redigantur hæc in puluerē, cui addas agarici præparati ℈. ij. turbit gr. v. gingiberis gr. iij. aloes lotæ ℈. j. elect. lenitiui ʒ. ij. diasiniconis drachmam, & cum sacchario fiat pastillus. Ex quibus primum medicamentum validius cōperi, quamuis difficilius sua amaritudine hauriatur. FRAN. Quid autem de phlebotomia nobis faciendum videtur? nunquid iis etiam adhibebimus, Auicen. testimonio fulti, dicentis: Phlebotomia est euacuatio vniuersalis, quæ multitudinem euacuat humorum, multitudo vero est augmentum humorum super æqualitatem ipsorum in venis. AND. Recte tu quidem ex Auicenna: nam subsequitur Vgo de Senis, quod ista euacuatio vniuersalis intelligi debet ex humore, qui continetur cum sanguine in ipsis venis: & de his locutus est Princeps: quoniam humores extra venas secus naturam procedentes, potione potius sunt elidendi. Morbus igitur Gallicus à pituita, cum magis in iuncturis, quam in venis existat, sanguinis mißio per incisionem venæ videtur superuacanea. Dicitur enim phlebotomia euacuatio vniuersalis, quod omnes vniuersaliter educat humores, & neque aliquem eligat. Pharmacum vero à forma specifica euacuans eligit illum quem sibi proprium est euacuare. Cum autem pituita sit in membrorum compagibus coaceruata, & indigeat potione, particulariter eligi phlebotomiam penitus relinquam. FRAN. Sententiæ tuæ non accesserim, tametsi sexcentos adduxeris autores, quippe in te ipsum hæc omnia militant, cum superius totius mali fomitem iecur dixeris: Iecur igitur, cum sit totius sanguinis purioris hospitium, vtiliter in his morbis nimirum exhauritur. ANDR. Nihil agis, nam hæc omnia minimo (vt aiunt) digito prosternam: nam quod tu dicis, recte fieret, si materia calida foret. Nam Rhasis sic VII. Alm. attestatur: Oportet autem cauere quantum poßibile est, ne phlebotomia in tempore calidißimo, aut frigidißimo fiat: neque phlebotomentur ij, quorum stomachus & hepar in frigiditate distemperata existunt. Præterea multos offendimus, qui diutius morbum ignominiæ causa dißimulauerunt, quibus minime sanguis mittendus est. Nam princeps in corporibus, quæ prolixas perpessa sunt ægritudines, cauendum esse à phlebotomia affirmauit. FRAN. Quamuis mea te exagitem sententia, assentior tamen: nam apud Galenum legitur, quod ij qui per totum corpus humorum multitudine grauantur, minime sanguinis mißionem pati debeant. AND. Vtiliter igitur si pustulæ per totum corpus emerserint, sanguinem inter cæteros pituitosum poteris per cucurbitulas extrahere. Nunc autem ad linimenta, quæ huic conferunt morbo. ♃ radicum ebuli,

hederæ, dictamni, gentianæ, inulæ, bryoniæ, hermodactylorum, sing. manip. cõtundantur hæc omnia leuiter, & ex vini cretici lib. xij. ad tertiam decoquantur: Inde addantur amaraci, baccaris, camomillæ, absynthij, hypericonis, lauendulæ, origani, thymi, nepitæ, pulegij, calamenti sing. m. j. ß. iterum ferueant ed medium, inde accedat florũ, rorismarini, primulæ veris, saluiæ, sing. manipulus, & bulliant leuiter vna paruo temporis interuallo, postmodum colentur, & prælo expressis indantur, olei rosacei, camomillini, anethini, hypericonis, costini, sing. ℥ j. ß. olei terebinthini ℥ vj. resinæ pineæ ℥ iij. & bulliant vsq; ad perfectam vini consumptionem, denuo addantur cum tolluntur ab igne, croci ʒ. ij. cinnamomi, calami aromatici, ligni aloes, styracis calamitæ, ladani, benzuin, sing. drachma, cinnabaris vncia, mercurij extincti vnc. vj. sublimati drach. iij. aruinæ porcinæ libra, ceræ quantum sufficiat, & fiat fortiter agitando linimentum. FRAN. Hæc tametsi congruant, tamen quidpiam breuius desiderarem. AND. Mos gerendus est tibi. Igitur ℞ axungiæ porcinæ colliquatæ lib. j. butyri recentis ℥ vj. olei laurini ℥ iiij. olei vulpini, hypericonis, terebinthini, sing. ℥. v. styracis liquidi eloti cum aqua camomillæ, & vino cretico, ℥ ij. olei de sulphure ʒ. iiij. cinnabaris ℥ j. ß. mercurij extincti ℥ vj. sublimati ʒ. j. ceræ quantum sufficiat, & fiat vnctio. Quod si compendium magis affectas, ℞ axungiæ colliquatæ libram, vnguenti Agrippæ, marciatonis, olei laurini, terebinthini, singulorum ℥ iij. mercurij extincti ℥ vj. sublimati ʒ ij. & fiat in mortario illinimentum: sed istorum primum laudabilius, meo quidem iudicio semper fuerit. FRAN. Memini quosdam se dicentes suffitu, laconicoq; tantum sanatos. AND. Quamuis nonnullis id euenerit, multi tamen succubuerunt. Ideoq; nisi cum de ægroto desperatum fuerit, suffitus omnino sunt excludendi, teste Galeno, sic dicente: Ægritudo quæ non habet nisi vnam viam ad curandum, velit nolit infirmus, oportet quod per eam transeat, & primo Aphor. Hippocrates: Extremis morbis, extrema exquisite remedia optima sunt. Quamuis non negauerim suffitus me tentasse successu laudabili, in hominibus videlicet athleticis: qui quidem suffitus fuerint huiusmodi: ℞ Cinnabaris vnc. iij. myrrhæ, thuris sing. vnciam, aloes hepaticæ, sandarachæ, styracis calamitæ, benzuin, sing. drach iij. misce. & fiat puluis crassior. Itẽ alioquin ℞ cinnabaris vnc. iij. myrrhæ, thuris, aloes, ladani sing. vnc. j. contundantur in puluerem & cum styrace liquido subigantur, inde fiant trochisci iuglandis magnitudine, qui singuli suo tempore sigillatim prunis subditi colliquescant. Item ℞. cinnabaris ℥ ij. ß. auripigmenti, cadmeæ argenteæ, sing. ʒ iij. thuris, aloes, myrrhæ, styracis calamitæ, ladani, singulorum ℥ misceantur hæc omnia, & in puluerẽ crassum redigantur: erit enim hoc aliis potentius. Etsi superius in athleticis tantum hoc fieri debere affirmauimus, accidit mihi tamen aliquando hoc fecisse felici successu etiam in corporibus delicatis, & debilibus: & fuit eiusmodi: ℞ cinnabaris vnc. ij. auripigmenti drach. ij. dictamni albi, tormentillæ, gentianæ, ben albi & rubei, angelicæ, sing. drach. iiij. sem. citri, sem. acetosæ, sem. ocimi, doronici sing. drach. ij. cinnamomi, gariofilorum, calami aromatici, croci sing. scrup. ij. thuris sandaracæ, styracis calamitæ, benzuin sing. drach. ß. aloes drach. iiij. redigantur hæc omnia in puluerem, vel cum theriaca formentur trochisci. Posteaquam male se habentes perpurgati fuerint, cubiculo claudantur, & sub conopæo nudi carbonibus accensis incumbentes altius sedeant: quos semuncia pulueris prædicti, siue vnius trochisci fumus, nisi vis ægroti difficilius patiatur, per horam torqueat: nec satis decidi potest, quoties id tentandum: ideo non alio mehercule pacto, quam si eundem inunxeris, id obseruare poteris. FRAN Quod si anima defecerit? poteritne æger e conopæo tantillum caput educere? AND. Recte quidem, modo ne sæpius id fiat. Sed pergamus, quæ cœpimus. Quoties suffitus per diem sit tentandus, corporis habitus, anni tẽpus, ætas decursa, sexusque poterunt nos edocere. Sed vt fortius hoc ferãt, initio cataplasma, quod superius enucleauimus, est applicandũ cordi, horaq; ante suffitum oua bina recentia sorbeãt affecti, aut cochlear vnum syrupi de corticibus citri liguriant, aut trochiscum confectionis eiusmodi vorent. ℞. pulueris electuarij Conciliatoris, pulueris diamusci dulcis, diamargaritonis, singulorum scrup. ij. inde cum aqua melissæ, & sacchäro fiant cum igne trochisci. Euenit etiam plerumque, vt tam suffitu, quam vnctionibus vtentium bucca exulceretur, quibus ea poteris applicare remedia, quæ superius diximus: quamuis hoc addere non alienum putauerimus. ℞ rad. prunellorum syluestrium m. ij. cymarum rubi, rosarum, myrtillorum, sumach, caudæ equinæ, sorbariæ, pilosellæ, gariofilatæ, millefolij, trinitatis, foliorum oleastri, ordei, balaustiarum sing. manipulum, ireos rubeæ fullonum, consolidæ vtriusque, centaureæ maioris, sing. drach. iij. myrobalanorum citrinorum, conorum cupressi, sing. vnciam. Contundenda leuiter contundantur, & bulliant ex libris x. aquæ ferrariorum fabrorum, vini granatorum, succi cotoneorum, aquæ plantaginis sing. libra, ad medium concoquantur, inde addantur cum iam pene concoxerint, aluminis rochæ vnc. ij. nitri drach. ij. diamoronis, mellis rosacei, sing. vnc. iiij. lycij vnc. ij. hæc colentur, inde expressum seruetur in vase vitreo, ex quo subinde sibi colluat os affectus. Verum enimuero plerosque vidimus ægrotantes, quibus os totum adeo deprauatum Empiricorum incuria erat, vt cancri speciem accessisse vnusquisque sanæ mentis dixerit: illis etenim quamuis superior gargarissatio consentanea fuerit, hoc tamen conducibilius arbitramur. ℞ decoctionis prædictæ ℔ iij. vnguenti ægyptij ℥ ij. ß. dissoluantur q; simul, inde frequentius os colluatur. At si gingiuarum accesserit exulceratio, vnguento tanto prius ægyptio perungantur eadem, mundificat enim cum primis, & vt sæpius experientia comperi, redundantem malitiam reprimit. Quod si materia superfluitas medicamentis superius enarratis, haud facile cesserit, cucurbitulis, clysteribus, lotionibus, frictionibus, fibulis non parum doloris ingerentibus, & cæteris id genus est ab ore diuertenda malitia. FRAN. Post oris exulcerationem accedunt dentibus gingiuarum mira discidia, vt ij parum à casu abesse videantur. Adde spectaculum, quod etiam sputorum fœditate contuentibus nauseam commouent, vt non immerito tale spectaculum fugiant omnes. ANDR. Ita est: tunc hoc puluere non erit eis absurdum succurrere. ℞ Squillæ assatæ, pulueris leuissimi testacei, cornu ceruini vsti ossis sepiæ, ossium dactylorum combustorum, consolidæ vtriusque, rosarum, sumach, sing. drachmam, cinnami, thuris, mastichis, sandarachæ sing. drach. j. ß aluminis exusti scrup. ij. corallorum rubeorum & alborum, sing. drach. iiij musci grana vj. Omnia redigantur in puluerem, ex quo frequentius cum gingiuæ tum dentes fricentur. Superfluum fuerit de reliquis disserere, de quibus satis dictum superius.

De morbo Gallico Melancholico.

A Pituitoso ad melancholicum nunc igitur deflectat oratio: quamobrem tibi persuadeas velim, malum hoc atrabili commixtum, modo supercilia, modo craneũ, nec non brachia pernasve, tuberibus durissimis, ab apostematibus, quæ Græci schirrhos appellant, non dissimilibus infestare: quin etiam per totum corpus emergunt liuentes pustulæ verrucarum speciem repræsentantes. Sinistrum tempus per noctẽ male habet, inde vigiliæ, color plumbeus, inflammatio thoracis, debilitas stomachi splenis grauitas, aut dolor, aut durities vrget: vrina fertur alba, plumbea, siue subrussa, tendens ad nigrũ colorem: vena brachij exilis, & tardior: nigra excrementa deijciuntur: excreatio plenior ructus sunt acidi crura varices, tumor pedes inuadunt, vt elephantiacos referant: quibus eadem fere confert viuendi formula, quam superius, cum de pituitoso dissereremus, explicauimus: vt tamen non sit alienum, quæ sequantur annectere. Si perspexeris igitur à fece sanguinis in melancholicum versi hoc fieri, sinistræ manus venam, quam saluatellam recentiores appellant, siue varicum, siue quam saphenam vocant, recte scindes. Prodest etiam sanguisugarum ad ora venarum, quas hæmorrhoidas Græci vocant, applicatio.

terit. Quod quidem si à biliosa adustione pendere videatur, sanguinis missio penitus fugienda decernitur. Cucurbitulæ etiã tum balneo, quãdo est error sanguinis crassioris, conuenire possent: quanquam Princeps quarta primi dixerit, cucurbitularum quidem iuuamentum in corporibus grossum habentibus sanguinem est paruũ, quoniam ex istis non extrahitur sanguis sicut oportet: imo qui ex eo vehementer est subtilis: & hoc accidit quia resoluuntur Spiritus illius membri, & sic calorem naturalẽ debilitando, resoluendo etiam de humido substantifico, membra debilitant. Huic obstat sententia Haliabbas, cum nono Practicæ cap. VIII. cucurbitulas melancholiæ conferre testetur. Hæc quidem ratio bifariam destrahitur, quippe & sine scarificatione capitis humores deriuando, cucurbitulæ melancholiæ conferre possunt, & ex balneo cutis incisione, subtiliatum sanguinem, qui prius fuerat crassior, recte exhauriunt, cum ægritudines melancholicæ per totum fere corpus versantur. Vnde Germani ganeis confecti, propterea\[q\] varicosi, ac elephantiaci, hypocaustis inclusi, quibus sanguis crassior plerunq; subtilior fit, inutiliter curantur. Quo fit, vt ex balneo non negauerim, melancholicis potissimum, (si tamen purgatis corporib. id fiet) scarificata prius cute, cucurbitulas. Optime sic ergo eos purgabimus. ℞ epithymi Cretensis, foliculorum senæ, capillorum Veneris, florum boraginis, buglossæ, violarum, rorismarini, melissæ, sing. manip. rad. centaureæ maioris, polypodij, rheubarbari, sing. drach j. succi scabiosæ vnc. iiij. radices contundantur, & ex aqua ad mediam decoctæ diligenter exprimantur, instillentur inde syrupi epithymi & fumiterræ quantum sat est, fiantq; syrupi v. aut septem. Vel, ℞ syrupi de fumoterræ, mellis rosacei, de lupulis, de epithymo, sing. ℥ iij. aquarum fumiterræ, buglossæ, lupulorum, melissæ, sing. quantum sufficiat. & fiant syrupi V. aut VII. Quinetiam, ℞. syrupi intybi compositi, de epithymo de fumoterræ, sing. ℥ ij ß. aquarum fumiterræ, Capil. Veneris, buglossæ, lupulorum, melissæ, sing. ℥ iiij. & fiant syrupi numero v. FRAN. Recte tu quidẽ: verum quod magis cõcupiscit animus meus, id reticès. AND. An dicis syrupum, quo plerunq; sine vllis vnctionibus, aut aliis eiusmodi medicamentis ad sanitatẽ perduximus quosdã male affectos? FRAN. Istum ipsum. AND. Quamuis in gurgustio cordis mei delituerit hactenus, vt ita dicã, te tamẽ iubente protrahatur in lucẽ: nihil etenim meum tibi reconditum fuerit vnquam. Viuentibus igitur adhuc anguibus, posteaquam extremitates vtrinq; quatuor digitos mensura à cætero corpore gladio secueris, permittes totum sanguinẽ defluere, mundatas inde carnes, lauatasq; ter in aceto, tũ liquore buglossæ, citariæq; suscipies theraicæ optimæ vnc. viij. succi fumiterræ, lupulorũ, intyborũ, buglossæ, sing. ℔ ij. polypodij recentis corticũ citri sing. vnc. ij. aloes hepaticæ vnc. v. hæc omnia ex vitreo vase, per Balneũ mariæ. in cuius fundo quantitas arenæ resideat, subdito vapore ignis, in aquas purissimas rediges, quarum tres vncias æger, addita vncia syrupi de corticibus citri, vel de epithymo, quotidie diluculo sumat. Iis syrupis à XL. die multos (vt prædiximus) Deo duce curauimus. Est etiam, quod imprudens silentio pene præterieram, non prætermittendum, quominus æger septimo quoq; die catapotia voret hellebori, quæ constabunt inferius, cum purgationes humoris melancholici te docuero. ℞ igitur myrob. Indorum drach. ij. florum buglossæ. epithymi, singulorum manipulum. polypodij recentis semunciam, contundantur hæc prius, deinde ex sero caprino decẽ horarũ spatio macerentur: sedulo expressis omnibus, addantur expressioni confectionis Hamech. drach. iiij. diacatholiconis, diasenæ, sing. drach. ij. succi fumiterræ vnc. j. syrupi de epithymo vnc. v. fiat potio. Secundo modo ℞ electuarij lenitiui, conf. Hamech, singulorum drach. iij. pulueris senæ drachmã succi fumiterræ vnciam, syrupi de buglossa, vnc. v. ex aqua fumiterræ fiat potio. Vel, ℞ myrobalanorum Indorum drach. j. ß. epithymi Cretensis, rheubarbari, sing. drachmam: cõtundantur hæc leuiter, deinde die nocteq; in aqua fumiterræ buglossæq; macerentur, exprimantur, expressioni addas electuarij lenitiui, diacatholiconis sing. drach. ij. cõfect. Hamech. drach. iij. elect. Indi drachmã, syrupi de epithymo vnciã, hinc fiat potio. Nunc quoniã satis de potionib. est dictũ, superest vt de Catapotiis agamus, quæ superius tibi pollicitus sum. ℞ igitur rad. nigri veratri recentis drach. iij. dauci, anisorum, piperis, sing. drachmã, florum buglossæ drach. ß. musci gr. vj. epithymi scrup. ij. contundantur hæc omnia leuiter, inde diem noctemq;, ex vini cretici ℔. v. macerata, potenter exprimatur. Huius expressionis ℥ iij. pulueris pillularũ fumiterræ, cochiarũ, aurearũ, sing. drach. ij. ß. suscipias, subagitesq;, inde permittas exiccari porro siccas & iterũ in puluerẽ redactas, ex eodẽ vino cretico macerabis, vt supra, & hoc quater. Catapotia autẽ eiusmodi sigillatim sumenda sunt drachmæ pondere. Quinetiã potest ingeri catapotium, quod ex præcipitato conflatur. FRAN. Quidnam hoc verbi est? AND. Est quidã puluis è mercurio conflatus hoc pacto: ℞ aquæ, qua aurum ab argento diuiditur, ℔ iiij. argenti viui ℔ j. ß. hæc vase vitreo, ore angusto, collo obtorto, vndiq; argilla præmunito, quod ab altero recipiatur, imponantur, compages inde vasorum luto figulino sedulo obturentur, ad hæc subdatur ignis ex carbonibus conflatus, vt semper ingrauescat, eousq; quo tota defluxerit aqua. Post hæc phialam frangas in cuius fundo residentem placentulam rubeã leuiter extrahens, quod album inhæserit proiicias. rubeũ vero in puluerem redigas. Verum enimuero quoniam ex puluere isto plurima possent contingere noxa assumẽtibus ipsum, nisi prius debita fieret præparatio; ℞ ℥ ij. prædicti pulueris, & macerentur per noctẽ in aqua plantaginis, & acetosæ, singularum vnc. ij. inde summo mane aquas exhauriens, & nouas superinfundens, ad ignem in vase æneo, siue testaceo collaces, feruẽtes ferrea vel lignea spathula nõ cesses agitare, quousq; in puluerem non difficulter omnia redigantur, ex quo poteris cum libuerit in morbũ Gallicum tam pituitosum, quam melancholicum, catapotium tale componere. ℞ Electuarij Conciliatoris scrup. ß. margaritarum. hyacinthorũ, sing. gr. v. pulueris præcipitati gran. v. pulueris diamusci, diamargaritonis sing. scrup. ß. & fiant catapotia quinque numero, quæ hora ante diluculum sumantur, inde lecto se contineat æger horas quinque, breui mihi crede, Gallici dolores, hoc catapotio elidentur. Pituita etiam & atra bilis vomitu, nec non alui deiectione euanescent. Ad hæc sunt plurima morborum genera quæ curauimus tali puluere: nam non solum saniem carnemq; putridam delet aspersus, verumetiam non difficulter vlcera ad cicatricem deducit: pestilentiam etiam pauxillo theriaces addito, succoq; tunecis herbæ, quam Carduũ benedictum vocant, siue electuario de gemmis, ante eius confirmationem mirum in modum fugat. Multos etiam lymphaticos, melancholicosve, quos à cacodæmonibus incursari vulgo credebant, eodem curauimus. Quid pluribus immoror? Quartanã confectos sacchar o buglossato siue theriaca, mithridatove additis, facta digestione aliqua, hora ante accessionem, quinque vel septem granorum pondere, pro ætate, & proni corporis affecti, hoc puluere liberauimus. Quin etiam valet coli, & iliorum doloribus adhibitus. nam quosdam stercus per os eiicientes sanauimus, Pauli Æginetæ monimentis innixi, qui ait: Aliqui quidem medicorum argentum viuum extinctum dederunt in ileo. Quam quidem autoritatem Princeps ij. Cant. capit. de argento viuo annotauit. Fascino idem aduersatur: pluribus ad hæc virtutibus est insignis, quas cum plus ociĩ nactus fuero, tibi sigillatim connumerabo: fortasse tunc iucundissimum fuerit etiam explicare, quonam pacto puluerem cum auro, viuoque argento, sine aqua superius explanata possis conficere: nunc quoniam tempus vrget, vnctiones virium maximarum differam. ℞ fumiterræ recentis manip. iiij. radicis ebuli, buglossæ, melissæ, sing. mani. ij. terantur omnia cum libris duabus aruinæ porcinæ, ℥ x. butyri recentis additis: inde in vase figulino vitreato loco vliginoso dies quindecim reseruentur, vt computrescant: inde liquefiant igne subdito: demum liquefacta colabis omnia ex linteolo: postmodum ℞ olei rosacei, camomillini, terebinthini, sing. ℥ ij. styracis liquidi, ex aqua fumiterræ

eloti ℥ iij. lithargyri argentei ℥ v. resinæ albæ ℥ iij. mercurij extincti ℥ vij. sublimati ℥ iiij. & fiat ex mortario vnguen-
tum. Vel. ℞ radicis hellebori nigri recentium libram. hellebori albi ℥ iij. radicis arthanitæ vnc. vij. contundantur cum
axungia & butyro, & vt supra denique omnia fiant. Inde accipe huius adipis libram, olei rosacei, capparis, terebinthini,
sing. vnc. j. ß. sulphurei drach. iiij. hellebori nigri redacti in puluerem drach. iij. lithargyri aurei vnc. iiij. styracis calamitæ
liquidæ ex succo fumiterræ loti, ladani, sing. vnc. j. ß. resinæ pineæ vnc. iij. mercurij extincti vnc. viij. sublimati drach. iiij.
inde fiat vt supra. Vel. ℞ quatuor aut quinque nigros angues excoriatos, euisceratosque, decisis vtrinque extremitati-
bus, minutim concisos, quos vas vitreum oris angusti capiat, quod postea obturato ore ponas in caldario aqua refertum,
hoc sinas diem noctemque feruere, postmodum repertum liquorem colabis: extractum qui fluxerit commisce libris ij.
illius adipis confecti ex radicibus hellebori, & arthanitæ, addas mercurij extincti vnc. viij. cinnabaris vnciam, sublimati
drach. iiij. theriaces vnc. vj & fiat vt supra. Seruabis hoc diligentißime: maioris etenim ponderis est, quam tu fortasse
reris. Propterea consentaneum omnino fuerit olei sulphurati, cum aqua melissæ, nonnihil ægrum diluculo bibere: quippe
quoniam, vt superius explicatum fuit, magnum ex eo percipitur iuuamentum. FRAN. Nimirum volo ne oleum hoc,
quod tantopere collaudasti, intactum relinquas: In hoc etenim in præsentia mihi sunt omnia. ANDR. Tibi nihil mu-
tus dixerim. Vitreum igitur vas tintinabulo (campanam hodie appellant) non absimile, illitum figulari luto, à terra vnius
cubiti mensura, æneo vel ferreo filo suspendens. sub quo metretam vitream maioris circumferentiæ, cuius medio in ver-
sus fuerit cyathus, statues. Porro cyathi fundus ferream bracteam digitorum quatuor latitudinis ex igne candentem su-
stineat, ex qua sulphur accendatur. Hoc dum comburitur recentius superaddatur: inde fiet, vt ex fumo ascendente su-
spensum vas breui temporis interuallo guttatim in inferiorem paropsidem distillet oleum, quod diligenter collectum, vitrea
conseruabis ampulla: nam plurimi semper apud me ponderis fuit: nec me hercule iniuria, quippe non solum confert,
huic morbo, sed haustum per hebdomadam, stomachi, intestinorumque torminibus ex materia ventosa frigidiorive pro-
uenientibus medetur, splenis vitia corrigit, vuluæ, vrinæq; difficultatibus succurrit ex aqua tamarisci, vel capil. Veneris
quantitatis guttarum sex. Quinetiam tres vel quatuor guttæ ex aqua absynthij, lumbricos fugat. Item contra scabiem,
impetiginem, lichenam, strumasque illinitum valet. Doloribus quidem podagricis frigidis mirum in modum fert opem.
Præterea male curatis ex morbo Gallico, ad extrahendum vires eiusmodi potum vt ducimus plurimum prodest. Nunc au-
tem mercurij, quem viuum argentum dicunt, vires tibi paucis absoluam. Auicenna secundo Can. frigidum & humidum
esse dixit in secundo gradu. Paulus vero Æginetа calidum & siccum asserit in quarto. Verum nos cum Gebere, qui de re-
bus metallicis optime conscripsit, dicemus mercurium humidum & frigidum palam caliditatem siccitatemq; clandesti-
nam in se habere. Probatur hoc ab eodem Gebere cap. de essentia mercurij cum dicit: In argento viuo similiter necesse est
superflua demi. habet enim corruptionis causam terream, & adustibilem. Item libro secundo capite de coagulatione mer-
curij: Habet similiter sulphuris partes naturaliter sibi mixtas, quas remouere per artificium non est poßibile. Quam qui-
dem sententiam nobilis etiam Arnoldus agnouit, libro qui dicitur Rosarius philosophorum, dicens: Manifestum est igitur
quod argentum viuum continet in se sulphur suum bonum fixum. ex quo coagulatur in aurum & argentum secundum di-
uersum disponendi modum. Et Arist. in Meteor. Argentum viuum est aqua, quæ admiscetur cum terra nimis subtili sul-
phurea admixtione forti, donec non quiescat in superficie plana, & hoc est ex siccitate magna, quæ inest illi, & ideo non
adhæret tangenti. Quib. omnib. satis constat, terram talem siue sulphur esse calidæ & siccæ complexionis. Cognoscitur etiā
hoc sua dissolutione, incisione, penetratione, atq; corrosione, quæ quidem omnia caliditatem & siccitatē maximam osten-
dunt. Nam de eo Dioscorides proprio capite sic autumat: Virtus, inquit, argenti viui est homicidialis corrodendo intestina.
Et Aggregator: Argentum viuū corrodit omnia, cui obuiat ex membris intrinsecis. Quod autem sit frigidum & humidum,
licet per Auicennā hoc comprobari poßit, apparet hoc etiam experimento. Cognoscitur in primis mira eius frigiditas per ta-
ctum eius, deinde per operationes, quibus agit in humano corpore: nam nō legitime extinctus maxime repercutit, ac neruis,
vt Auicenna asserit, dum tremorē, stuporem, conuulsionem atq; paralysim causat, magnum affert discrimen: quæ quidem
omnia à frigiditate maxima, quæ illi inest, eueniunt. Humiditatē verò eius ostendunt superiores autoritates cū dicant, quod
est aqua viscosa. Nam & hoc non sufficeret, nisi quotidie ipsum videremus ossa corrumpere, carnemq; & neruos putrefacere,
eorū scilicet ægrotantiū quibus Empiricus aliquis mercuriū ipsum inunxit. FRAN. Hanc quidem sententiā alqui minime
comprobant. & putrefactionem non tantum mercurio, verum totū morbi venenositati tribuunt. AND. Falsa quidē ratio
ista mihi videtur. Nam si mulieres inspexeris, quæ ex eo pigmenta conficiunt, vt pulchriores hominibus appareant, eis qui-
dē dentes fere omnes tum cariosos, tum deniq; putrescentes inuenies. Concordia tamen hac Geberis autoritate inter discre-
pantes de mercurio est imponenda. Inquit enim ipse argentum viuum manifestū est, quod mercurius appellatur: antiquo-
rū vsu est aqua viscosa, substantia subtilis, albæ tinctæ per calorē temperatißimum, vnita tali vnione per minima, quousq;
humidū contemperetur à sicco, & siccū æqualiter ab humido. & quousq; calidū contemperetur à frigido, & frigidū æqua-
liter à calido. Galenus tamen in VIII. simpliciū sibi nil de eo cognitū fuisse testatur, non alia mehercule de causa, nisi quod
tanta in eo dißidia sibi cōperta erāt, vt non facile quid potißimum de eo scriberet inueniret. Inde sapientes Mercurio Plane-
tarū instabilißimo, propter variā ipsius ostentationem, instabilitatemq; cōpararunt. Vnde recte Plato: Dotauit res natura
proprietatibus, omnino enim quodlibet secundum quod mouetur à specie sua agit quod propriū est: vtiq; enim nullius rei
est actio propria, nisi quā species regulat. Verum hoc totū certificare (Mesue sententia) non est medici, sed illius qui se altius
agit. FRAN. Sat habeo, verum quid ita in mercurium omnes medicinæ Professores veluti coniurati styli acerbitatē distrin-
xerunt? AND. Nihil dictu facilius est: hunc nanq; doctores compertis noxiis viribus, de quibus superius, merito videntur
abdicasse: quamuis reuera sit innocens, modo recte extinguatur: nam quā superbiunt circumforanei ac pleriq; alij, non ex-
tinctionē, sed occultationem recte dixeris: quippe cum horum vnguentū in quo erit admixtū mercurij, nōnihil ex vase le-
to liquefeceris igne, in fundo coeuntē mercurium liquido deprehendes. Inde fit, vt si quis vnguento tali fuerit imbutus, ad
interiora progressus rursus coeat: nam naturalis calor facile in priorē viuacitatem ipsum restituit: quo fit, vt praua corpori-
bus accidentia eueniant. FRAN. At vide quam insolenter se iactitent isti pharmacopolæ, quanto molimine circūferantur:
diceres in his sitā mortaliū sanitatem: quorum inscitiā nuper chirurgus quidā summus meus aperuit: testatus est enim e
cruris osse corrupto, pumilionis cuiusdā, qui decies à diuersis Empiricis inunctus fuerat, argentum viuum non semel ema-
nasse. AND. Hoc mihi nouum non est. nam & operanti mihi sæpius accidit. FRAN. Quonam igitur pacto extinguitur?
AND. Quamuis satis superius quod petis insinuasse me tibi crediderim, tamen non erit incōmodum, hæc eadem vel vlterius
explicare. Tantum igitur tibi persuadeas velim, verā mercurij extinctionē non aliunde pendere, præterquam à præcipita-
tione: hac etenim via frigidit. & humiditatis fit expers, quarū causa, quas superius diximus, ægritudines procedūt: nec fieri
potest vt præcipitatione mortuus semel mercurius reuiuiscat. Hac etenim arte frigid. & humiditate priuatus in calcē rub-

cundā

[illegible]feritur. Ideo dicebat Rhasis Almans. V. Argentũ viuũ quando extinguitur ardens est & corrosiuũ, & tale est cũ præcipitatur: nã male olentia vlcera corrodit, & mũdificat sine dolore: quod si alioquin extinguatur, idem non efficit, sed potius repercutit. FRAN. Quid ergo? cũ argenti viui extincti memineris vtiq; de præcipitato intelligi vis. AND. Etenim, nõ enim repercutere morbos ad interiora melior, sed omnino purgationibus prius deducere, tum vnguento mundare. Verum dum istis immoror, cataplasma sparadrappum imprudens præterieram, quod brachiis & tibiis decem diebus applicatum, sine vllis vnctionibus morbum Gallicum delet. FRAN. Expecto quid hoc sibi velit. AND. Recipe igitur emplastri de pelle arietina, quod inguinariæ herniæ doctores applicari præcipiunt, vnc. iiij. emplastri triapharmaci ad ignem confecti, diachilonis maioris, singulorum vnc. VI. resinæ pineæ vnc. ij. liquefiant hæc ad ignem, & cum infrigidari cœperint, mercurij extincti vnc. V. cinnabaris vnc. ij. sublimati vnc. iij. addantur, & longo temporis interuallo spathula citra ignem commisceantur, & (vt mos est) ex linteolis fiat (vt ita dicam) sparadrappum: hoc tibiis à genu, brachiis vero à cubito, donec signa remotionis aduenerint, applicetur.

De morbo Gallico à quocunque humore contracto.

FRAN. Etsi diffusius hucusq; de huiusmodi morbo vnicuiq; humorum admixto disseruisti, vellem tamen vt potum illum, quem tibi secretum ascribis, quo quidem etiam vnumquemq; morbum Gallicum recenter contractum fugas, mihi propalare digneris. Hoc te tamen ægre ferre non permittas, cum ego tibi non solum corpus ipsum, verum & vitam iamdudum dicauerim. AND. Decreueram omnino mi Francisce nemini secretum hoc vnquam aperire: tibi tamen virtutum tuarum munere, etiam maiora dicere non dubitabo. Cum igitur aliquem ab eiusmodi morbi iaculis recenter vulneratum offenderis, ipsum eiusmodi pharmacum quadraginta dies absorbere iubebis. Assumitur enim calidum in aurora, pondere sex vnciarum pro vice. ℞. igitur myrobalanorum emblicorũ, belliricorum, Indorũ, sin. vnc. florum boraginis, buglossæ radicis, ipsarum florum violarum, cicoreæ, camomillæ, singul. manipulum, succorum fumiterræ, boraginis, endiuiæ, buglossæ, lupulorum, sing. vnc. iij. succi pomorum dulcium vnc. VIII. vuæ thyminiæ, iuiubarum, prunorum sebesten, singul. drach. X. liquiritiæ mundæ vnc. ij. polypodij quercini, sticados, rad. acori, sing. mani. j. ß. seminis fœniculi dulcis drac. iij. scolopendriæ, capillorum Veneris, callitrici, polytrici, sing. manipulum, folliculorum senæ, epithymi, fumiterræ, singul. vnc. ß. agarici boni drach. XVIII. hellebori nigri drach. XIV. aquarum intybi, capill. Veneris, fumiterræ, buglossæ, sing. ℔. iij. vini granatorum ℔. ß. radicum inulæ, hederæ, fœniculi, apij, cicoreæ, sing. vnc. j. ß. chamæpityos, sticados, chamædryos, sin. vnc. squinanthi drach. ij. eupatorij drach. iij. rheubarbari drach. iiij. addita aqua pluuiali quantum sufficiat, arte & igne bulliant omnia, postmodum linteolo spissiori colentur, praeloq; exprimantur. & addito sacharo quantum sufficit, fiat potus longus. Vnaquaq; tamen decima die dum pharmacum hoc assumpserit æger, accipiat ad materiam expellendam vnc. ß. istius conf. ℞. turbit, hermodactylorum, rutæ agrestis, singu. drach. iij. diagridij drach. iiij. gariof. gingiberis, cinnamomi sing. drach. ß. piperis gr. ij. squinanthi, spicæ, epithymi, salis gemmæ, singul. drach. ß. sandalorum citrinorum, alb. rub. crocei singul. scrup. j. mannæ electæ vnc. ß. rheubarbari drach. ij. zedoariæ scrup. ij. sacchari vnc. VIII. & cum aqua buglossæ ad ignẽ fiant trochisci. Scias enim pro certo, multos hoc remedio fuisse sanatos. Reliqua vero superius explicauimus.

De curatione morbi Gallici per lignum Indicum.

Sed quoniam quemadmodum medelæ ducerentur ab extincto mercurio, atq; ab omni genere pharmacorum, satis explicatum arbitror verbis superioribus, sequitur vt hæc ligni Indici medicamenta persequar, quæ pertinent ad nouos medicos, quibus vtuntur homines nunc potissimum, se tutius curari sic arbitrantes. Lignum igitur quod alij Indum, alij vero Guaiacum nominant, ex Taprobana, America, Indiaq; petitum nostratibus medicis interuallo locorum minus compertum est. Quidam putarunt Auicennam secundo canonis indictione Karon hoc lignum rememorare, dicentẽ: Karon est lignum Indum, cuius allatio ad terram nostram multiplicatur. & est magni iuuamenti in negotio fracturæ, torsionis, & dislocationis: non abre fortasse, nam Princeps ex Arabia genti Indorum propior erat. Quamuis Romæ, mihi sub Hadriano VI. Pontifice Max. degenti, fratres ab India cucullati exulceratarum tibiarum remedium quærenti affirmarint iureiurando lignum duodecim cubitorum altitudinẽ explere, crassitudine vlnarum duarum, folia plantagini non dissimilia, corticem cũ nigrum, tum subcineritium, flores luteos, fructus rotundos, acidos, quorũ species oliuæ figuram redderent, habere. Præterea morbũ Gallico similem, medicos illius oræ discutere viridi ligno, ex quo quod nigrum corticem gereret, palmam haberet. Nos quoniam viridi caremus, cariosum dimittentes, id eligimus, quod aquæ non innatet, propinquius radicibus. Medicis valentius compertum est, quod in superficie sandalorum citrinorum colorem medio nigrescente referat. Iidem croceum debilius admodum, fœminis & pueris reseruant, cuius naturam vimq; cum nemo satis recte descripserit, ad vnguem cognoscere quis potest? quamuis ab vsu caliditatem, siccitatemq; manifesto deprehenderimus, cum eius decoctum bibentium guttur & stomachus patiantur incendium. Superioribus etiã diebus sicciores habitudinis homines vidi, morbo Gallico laborantes, ligni potatione cum ethicam febriculam, tum tamen incurrisse. Resinæ præterea, gummi non absimile ab eo in igne proiecto, flammis obnoxium, emanare videtur, nec non decoctio prima eius pinguis, & crassa colorem lactis referens, magnum corpori nutrimentum præstat: vnde bibentes quamuis inedia torqueantur, rarius fame vexantur. Postremo per euaporationem ab eo non modicum manat oleum. Cum sit igitur omnibus persuasum, resinas omnes, oleumq; fundentes arbores, caliditatis & siccitatis esse non expertes, idem de hac arbore possumus assignare. At hoc (vtcunq; sit) non laboro modo, nam à proprietate (vt asseruimus) in eiusmodi morbo videtur agere. Noui enim medicum quendam, docentem ægrotos potius medicinæ inediæ, quam ligno sanitatem receptam referre debere. Qui tamen frustratus est, cum quercus decoctionem eadem inedia nullo successu cuidam dedisset. FRAN. Diebus istis, sicut iam prius, non videtur huiusmodi lignum male habentibus conferre: nam pleriq; eius decoctum assumentes: non sanantur. AND. Euenit hoc exhibentium incuriam fere omnes, vt male affecti inediam arduam abhorrentes decocto hoc perfruantur, quotidie carnes, citra canones eis exhibent. Peruerso igitur ordine ruunt omnia. FRAN. Ex eo olei conficiendi rationem, quam iamdudũ pollicitus es, expecto. AND. Hoc igitur ligno tesseratim contriso, nouum fictile refertum vas, operculo testaceo punctim pertuso obturetur, quod diligenter argilla circumlitum, excipiat altera testa vacua, terra defossa [illegible] vsq; superiori desuper incumbente loco conglutinata, vt per operculum flammarũ vi circũcirca æstuante, in vacuã quatuor aut quinq; horarum spacio defluat oleũ: & posteaquã deferbuerint, aperiens, offendes obrutam refertam aqua oleo innatante: quo si papulas, exulcerationes, tubera, compagum & neruorum dolorib. inunxeris, iuuamentũ non modicũ præstabis. Aqua vero oleo subsidens diluculo, vespereq; pota loco decoctionis vnciarum quatuor ponderis, quatuor horis ante cibum, mirum in modum confert: magis tamen si syrupus accesserit eiusmodi. ℞. rheub. elec. vnc. ß. radicum centaureæ maioris drac. ij. spicæ, squinanthi, sin. scru. ß. ligni, aloes, sandalorum rub. sin. drac. j. ß. radicum hyringi vnciam, herbæ tanecis mani. ij. sem. ebuli

Olei ex ligno Guaiaco conficiendi ratio.

drach. iij helleberi nigri drach. florum cordialium, sticados sing. mani. ij Omnia contundantur leuiter, & ex vini cretici, aquarum intybi, & fumiterræ, sing. ℔ iij. dies octo macerentur. postmodum decoquantur ad tertiam, inde prælo exprimantur, expreßioni sacchari quantum sufficiat addatur, & fiat syrupus, cum quo prædicta destillationis vnc. iiij siue ligni decoctionis de qua dicemus vnc. V. bis in die, summo mane scilicet, & inclinato iam sole bibat affectus ante cibum quatuor horis. Quod si decoctionem volueris audire, paucis absoluam. ℞. Guaiaci concisi ℔. ij. ß. aquæ pluuiæ ℔. XXX. ex quibus frustula biduum macerentur, quæ noua vitreata testa cooperculo prædita capiat ad bulliendum lento igni: spuma calida, quæ interea fit, patientis vlcera curantur, membrorum compagibus dolore percitis eadem vtiliter adhibetur, ac etiam tuberibus, pustulisq; opem afferre videtur. Facta despumatione lignum prædictum decoquas quousq; supersit tertium. Cum autem tepuerit, linteolo spißiore coletur, conseruetur quod inde fluxerit vrnula vitrea bene obturata, ne scilicet vis euanescat. Huius decocti pro syrupo XL. dies diluculo quatuor horis ante prandiū, nec minus inclinante iā sole quatuor horis ante cœnam, vncias quinq; sigillatim tepidas bibat. Ad hæc libræ XXX. cœlestiu aquæ ligno primæ decoctionis accedant, vt ferueant eadem olla tecta cooperculo, quousq; libræ XX. tantum fiant, & ritu primæ decoctionis in vase oris obducti seruato, hanc poterit affectus, cum sitiuerit, siue tepidam siue frigidam sumere. Quod superest, si primam decoctionem cum syrupo rheubarbari prædicto biberit affectus, citius valebit. At si vino lignum incoquere placuerit, maiori cum vtilitate curam efficies. Nam in pituitosis felici successu ego sæpius periculum feci. FRAN. Quid hoc? Percepi à peritioribus medicis ligno isto curantibus, affectos in hac cura vinum bibentes nullo pacto sanitatem adipisci. ANDR. Recte tu quidem, at non minus ego, cum decoctionem ex aqua morbosi biberint. Verum enimuero vinum decoctionis eiusmodi nullo pacto obesse poterit, efficitur enim ex concoctione medicina valentior, quod adhuc neminem tentasse puto, at ego sæpius in frigido morbo felici successu periculum feci. FRAN. Sequere igitur. ANDR. Recipe Guaiaci recentis concisi & electi, ℔. ij. rheubarbari electi drach. ij. radicum centaureæ maioris drachmam, foliculorum senæ manipulum, squinanthi scrup. ß. contusa hæc omnia ex libris XX. vini albi odoriferi, & eius aquæ dimidio biduum macerentur, inde decocta colentur, non alio mehercule pacto, quam quo superius est dictum: hoc sine præcedenti syrupo vti poteris. Ad hoc Rec. Guaiaci recentis ℔. j. quam ex vini albi leuioris ℔. XV. per diem macerabis, ita vt postea bulliant omnia, quousq; restent ℔. X. tunc infundas desuper aquæ feruentis ℔. XV. quæ simul cum vino bulliant, quousq; libræ viginti tantum reliquæ sint. Postmodū colentur, seruenturq; in potum prandentisq; cœnantisq; affecti. Sic curabis quos non solū victus tenuitas, sed et aquæ austeritas terret: neq; absurdum fuerit autumni tempore concisum lignum quindecim diebus cum vuis ad bulliendum ponere, nam nonnullos ex huiusmodi potu sanatos percipies. Iis etiam optime consultum fuerit, si post decocti potionem ante prandium spatio vnius horæ, cochlearis dimidiū illius electuarij abligurierint. ℞. Ligni prædicti subtiliter puluerizati vnciam, sand. rubr. ligni aloes, thymi. florum buglossæ, boraginis, ocimi, sing. scru. j. pulueris diarhodonis abbatis. diamusci dulcis, diambræ sin. gra. X. & cū syrupo de corticib. citri in pituitosa materia, vel cū syrupo de cicorea composito in sanguinea, quantum sufficiat ex arte tū fiat electuarium. Verum vt res quam tractamus ad calcem tandem decurrat, de regimine sex rerum non naturalium summatim dicemus. Hos igitur oportet diebus viginti bis die tantū comedere, nil aliud assumentes, quam panis recocti binas vncias, accedat vna thyminia præterea tantundem, bibant aquam siue vinū decoctionis secundæ prædicti ligni. Transactis hisce diebus, panis albi bene fermētati sine sale clibano tosti vnc. ij. tantundemq; carnis aut assæ aut elixæ, pullorum gallinaceorum, siue aucupij ex syluis & montibus petiti prandeant, cœnent vero thyminias vuas, recoctumque panem, ad trigesimum diem. Qua transacta duas vncias panis albi, carnesq; prædictas ponderis eiusmodi, & prandere, & cœnare recte poterint. Cubiculū, quo se continet æger, per æstatē orienti sit expositū: per hyemem tepidariū, vel locus maxime clausus, vbi continue lignorū boni odoris fiat ignis. Nec inde egrediatur nisi à quadragesimo die: nocte dormiat horis sex. aut ad summū septem. Diluculo primam ligni decoctionē ex aqua cum illo syrupo, siue vini absq; syrupo bibat, statimq; lecto cubans peristromate, vestibusq; sudorem prouocet, quem calescentibus linteolis, posteaquam satis superq; desudauerit, abstergat. Inde subucula, vestibusq; pelliceis munitus, linteo capite obuoluto, præcedens hora spacio prādium, surgat, tum lotis manibus, facieq; mundata, decoctione prima ligni, nares & aures purget, deambulans per cubiculū: cui si aluus suppreßior fuerit, balano mellis, clystereue ex prima decoctione ligni, addito sale, oleoq; camomillino & violaceo poteris eandem ciere, quo reddito statim prandeat: pransus quiescat, legat. aut ludat, meridianum somnū pro virili declinans: angorē nec minus reliquos animi morbos fugiens, exhilaretur. FRAN. Recoctum panem iādudum ingeßisti mihi, nec quis sit satis explicasti. AND. Imprudens præterieram. ℞. pollinis farinæ triticeæ quantū volueris, non sine fermēto congruo, quam subactam quatuor digitorū craßitudinis quoquouersum, longitudinis duarū spithamarū in pastillos formabis, decoques in clibano vsq; ad non completā coctionē, extrahes deinde, & posteaquā deferbuerint, acutißimo cultello poteris in tenuißimas partes secare, quas ex aqua rosacea, & sacchăro prius maceratas, in tabula sigillatim collocabis, furnoq; iterū mandabis, vt legitime concoquantur. Porro priusquā prædicti ligni decoctū sumant, pro morbo pharmacis & syrupis superius enarratis sunt muniendi: quin et si morbus expostulauerit, sanguis prius erit mittendus. Verum posteaquā ad quartum decimū diem peruentū fuerit, sumat pituitosus, postridie eius diei, purgationē hanc: ℞. agarici præparati, turbit electi, hermodactylorum, sing. scrup. j. gingiberis scrup. ß. hellebori nigri grana V. contusa per noctē, ex aqua absynthij, melissæ & fumiterræ, exprimantur. expreßioni socientur electuarij lenitiui drach. iij. conf. Hamech, diafinic. sing. drach. j. & fiat potio addita rhodomellis vncia. Vel. ℞. polypodij quercini drach. iij. sem. ebuli contriti drac. j. foliculorum senæ, epithymi, thymi, sticados, amaraci, asari, florum saluiæ sin. pugillum, fiat decoctio in qua colliquescant electuarij lenitiui drach. iiij. confectionis Hamech, electuarij Indi. sing. drach. j. ß. agarici præparati scrup. ß. triferæ persicæ scrup. j. syrupi de fumoterra vnc. ß. fiat potio: quam trigesimō etiam die iterum dare tibi erit expediens. Quod si Gallicus adhæserit sanguini, hoc pharmaco poteris vti. ℞. rheubarb. electi drach. ij. ß. ex aqua intybi & vino cretico, cum nardi spica: permaneant sex horas. hæc omnia superioribus liquoribus infusa, deinde facta forti expreßione, diacatholiconis addantur drach. iij. elect. ros. Mes. drach. iij. de succo rosarum drach. ß. & cum decoctione florum, & fructuum cordialium fiat potus, addita syr. violacei vncia, quem hauriant cum quintadecima, tum etiam trigesima luce. Qua die purgationes æger exhauserit, carnes elixas prandeat; eiusdē ponderis, eiusdemq; qualitatis: nec minus pane vescatur, ex iure carnium prædictarum: bibat ius tantum earundem, die vero sequenti iterū redeat ad ligni potationem, quam supra sæpius meminimus. Transacta quadragesima luce liberatus poteris hunc habere. Postridie parum è cubiculo procedat. Quæ sequetur die domo pedem efferre poterit, statim cubiculo se tamen restituens. In sequentibus diebus, gradatim sic se habens, negocia sua breui peraget, cum eo tamen, vt diutius cibos sanguinem adurentes, in stomacho putrescentes, pituitamq; gignentes auersetur. Sed quoniam cum his qui ligno curantur actum fuerit optime, si in ethicam, aut in tabem non inciderint, non esset absurdum, dieb. exactis quadraginta restaurandarū virium gratia per mensem quotidie duabus horis ante prandium

cochicam

cochlearij dimidium istius electuarij assumere. ℞. nucis Indicæ recentis vnc. VI. nucleorum pineorum præparatorum, amygdalarum dulcium, pistaciorum, sing. vnc. j. seminis peponis mundati vnc. V. sem. papaueris albi vnc. i. ß. vuæ thyminiæ ex aqua violacea vnc. ij. pinidiorum, sacchari viol. nenufarini. sing. vnc. iij. hæc omnia terantur optime lapideo mortario. & ex syrupo violaceo composito fiat electuarium. At nonnunquam fit, vt non ita exacte curentur: ergo catapotium tale poterunt tribus vel quatuor mensibus post assumptionem ligni semel in hebdomada duabus horis ante crepusculum, drach. j. pondere sumere. ℞. myrobolanorum omnium, troch. colocyntidæ, masticis, diagridij, hermodactylorum, turbit, agarici præparati, singul. drach. j. origani, cymini: sing. drach. ß. rheub. drach. j. ß. Spicæ nardi, gingiberis sing. scrup. j. salis gemmæ scrup. ß. hellebori nigri scrup. ij. polypodij quercini drach. j. seminis ebuli, singul. drach. ij. pulueris hieræ simplicis, diamusci dulcis, sin. scru. ij. aloes elotæ vnc. ij: theriaces drach. ij. Contusis contundendis cum syrupo de fumoterra fiat catapotiorum trochiscus. Verum vt mea consilia tibi credam omnia, si etiam per aliquot menses electuarium cum puluere ligni confectum quotidie, vel alternatim affecti assumerent, ab omni derelicta malignitate liberarentur.

De curatione morbi Gallici per aquam philosophicam.

Reliquum est cognita ingenij tui mira facundia, cognitoq; amore, ac fidelitate, quibus me semper prosecutus es, vt ea quæ alicui nunquam dicere volui, tibi condonare non derelinquam. Morbum igitur Gallicum sanguineum, cholericumq; recenter contractum, poteris hac aqua philosophica discutere. ℞. aloes hepaticæ lotæ ex succo intybi ℔. j. rheub. electi, radicum centaureæ maioris (rheuponticum vulgus appellat) sing. vnc. ij. sem. quatuor communium frigid. mai. excoriatorum sing. vnc. iiij. capillorum Veneris recentis manip. iiij. vuæ thyminiæ vnc. VI. pulpæ sebesten, cassiæ extractæ, sin. vnc. VII. pulueris trium sandalorum; aromatici rosaci, sing. vnc. j. succi rosarum puri, intybi, cicoreæ, fumiterræ, lupulorum, scabiosæ sing. vnc. VI. liquoris malorum punicorum, berberorum, sing. libram vnam, succi boraginis vncias octo. syr. de cicorea compositi, de buglossa, de fumoterra sing. libra pondo: contundenda contundantur, & in vase sublimationis vitri conflato è succis vino & liquorib. prædictis, dies octo macerentur. Porro per balneum feruentis aquæ, cui harena quantitas sit commixta, sublimetur aqua. Verum vas ipsum operculo rostrato sit tectum, cui phialam vitream diligenter, ne quid ex commissuris expiret, copulabis, accedente ex lignis seu potius carbonibus igne: ex quo cum clara tota defluxerit aqua, & rubentior appareat, phialam remouens, huic similem vacuam statue, quod fluxerit totum serua. nam sanguineo biliosoq; recenti malo plurimum liquores eiusmodi prosunt. At in morbum pituitosum, melancholicumq; quo valentius est nihil accipe agarici præparati vnc. iiij. aloes elotæ ex succo fumiterræ vn. IX. Catapotij de aromatib. vnc. iiij. myrobalanorũ omnium sing. vnc. j. senæ, epithymi, melissæ recentis florum cordialium sing. vnc. iij. hermodactylorum, turbit, sing. vnc. iiij. iuæ arthetica, baccaris, sticados, chamedryos saluiæ, primulæ veris, origani, satureiæ, sing. mani. iiij. radicum centaureæ maioris, rheubar. sin. vnc. j. rad. hellebori nigri recentis vnc. VI. gingiberis, nucis myristicæ, gariofilorũ, cinnamomi, cubebæ, carpobalsami, calami aromatici, croci, sing. drac. j. succi radicũ ebuli, succi rad. inulæ, succi arthanitæ, succi absynthij, succi eupatorij, succi buglossæ, succi fumiterræ, succi melissæ, aceti squillitici, sin. deunx, vini cretici ℔. X. theriaces optimæ ℔. ij. pulpæ sebesten libræ pondo: contundenda contundantur, & cum succis & liquorib. in vase vitreo magno commisceantur, & sic dies octo permaneant, inde sublimentur sicut superius diximus. Quod si efficacius in atram bilem desideraueris, tres aut quatuor angues, longos, nigros, excoriatos, exenteratosq;, tum multo sale, temporis aliquo spacio, tum aceto perfricatos, vt vna colliquescant, addere poteris. Nam hoc non solum morbo Gallico, sed lepræ, multisq; aliis ægritudinibus, quas nunc prætermittendas duximus, maxime confert. FRANC. Aueo scire quonam pacto sublimatio talis sit ægrotantibus exhibenda. ANDR. Cum recte cognoueris aliquem morbo Gallico calidiori confectum, sex rebus non naturalibus obseruatis, vt diximus, factaq; prius phlebotomia, si necesse fuerit, non minorem huic inediam imperabimus, quam iis quos illinimus. Post hac æstate potest hanc assumens per domum deambulare: bruma vero vrgente cubiculo se contineat: nec interdico quo minus pila vnius horæ spacio ante cibum, loco clauso se exerceat. Sumat singula quoq; die luce apparente sanguineus siue biliosus, syrupi rosati, de succo citri, sing. vnc. ß. olei de sulphure gra. X. quibus addantur primæ sublimationis limpidæ vnc. ij. semis. rubentis vero drach. iij. quod eligendum bibat decem diebus: inde vnoquoq; die prouocet sudorem. At si cognoueris humores non euocari potione hac, decimo die ℞. elec. lenitiui drach. iiij. rosaces Mes. diaf. singul. drach. ij. & ex rheub. infusione drachmam, pauxilliq; syrupi de succo citri: fiat potio. Postridie vero rursus ad syrupos redeat, ad alios decem dies: quæ omnia si nihil eduxerint, voret æger diluculo rheubarbari drachmam, addita thyminiæ vuæ dehinc sublimationem prædictam bibat, extendatq; syruporum haustum in trigesimum diem, ex quo denuo solutiua potione purgetur. si vero sublimationi parere humores videbuntur (quod in multis sæpe deprehendi) alterum purgationis genus superuacaneum fuerit. Idem præstare poteris in frigida quoq; aqua, si prædictam aliam sublimationem cum syr. de fumoterra, & de sticados, non omisso tamen sulphur. oleo propinabis. Si autem res postulauerit, decimo quoq; die peculiaribus pharmacis euacuentur ab humoribus affecti. FRAN. Quid si ante trigesimum diem sanatus fuerit, debetne potionem ad præstitutam diem extendere? AND. Neutiquam: quippe quosdam decimo potu curaui: sed corruptiores ad eam diem possunt accedere: corruptiores autem dico, qui longiori tempore hoc morbo fuerint affecti.

De chirurgia.

Quoniam nunc de purgationibus his, quæ tum inedia, tum etiam potionibus fiunt, satis diximus: reliquum est, vt de chirurgia agamus. Manus etenim opera ab antiquis maxime culta, Homeri, Cornelijq; Celsi testimonio comprobatur, sine qua Gallici perpauci possunt sanescere. Nam corporis abscessus ab hoc morbo, qui verendorum, inguinumq; partes infestant, duab. de causis minime sunt repellendi: nam inguen iecinoris & splenis emissariũ recte dicemus. Apostemata ergo ibi tumẽtia repercutere qui possumus? quũ Auicenna quarta primi sic asserat: si vero mẽbrũ apostemosum mẽbri principalis emunctoriũ fuerit, sicut loca glandulosa in collo, q̃ sunt emũctoria cerebri, aut ascellæ q̃ sunt cordis, aut inguina, quæ sunt hepatis, nullo mõ erit applicandum aliquod, quod refrenet: accedit materiæ malignitas, quã si nostratibus credimus, cataplasmatib. cohibere minime conari debemus. FRAN. Quid igitur erit præstandum? AND. Pro virili laborandũ, vt malagmatib. maturescentia secanti ferro, ac ẽt aliquando actuali cauterio aperiamus, facti totius corporis tanquam fenestram patefacientes. Quod si prædictum malagma quæris, est eiusmodi. ℞. foliorum maluæ, brancæ vrsinæ, violarum, sing. manip. radicum bryoniæ recentis vnc. ij. bulbos liliorum binos. Hæc aqua recte coquantur, terantur, incerneanturq;: quibus accedant adipis porcini vnc. ij. butyri recentis vnc. ß. olei de lilio, hypericonis, viol. sing. vnc. j. ß. fœnogræci vnc. VI. & ex iure herbarũ radicumq; prædictarũ subactũ cataplasma calidum applicetur: quod cum in calidis, tum etiam in frigidis corporis abscessibus valere coniecimus. At si materia sclerotica esse videbitur, eiusmodi alterum conficies. ℞. radicum altheæ vnc. ij. radicum bryoniæ recentium vnc. j. ß. bulbos liliorum tres, chelidoniæ m. ß. ficuum siccorum vnc. ß. bulliant hæc omnia

hæc omnia in aqua quantum sufficiat, postmodum conterantur & incernantur: indantur deinde axungiæ porcinæ, olei de lilio, butyri recentis, sing. unc. ij. frumenti triticei vel siliginei unc. iij. allij decocti sub prunis unc. j. ß. farinæ frumenti, fœnograeci, seminis lini, sing. unc. iij. ammoniaci dissoluti in aceto unc. iij. & conficiatur emplastrum: nec expectandum quousq; cutis summa per se deducatur, tanta etenim est morbi malitia, ut affectum locum in Carcinoma plerunque sua malignitate præcipitet. Satius igitur fuerit scalpello iā nigrescens aperire, quod præparabimus facta incisione prima die albumine oui, ac pulueribus conducibilibus, inde per tres vel quatuor dies digestiuo de terebinthina & ouorum vitellis, inde hoc vtemur mundificatiuo: R. terebinthinæ claræ ex aqua fumiterræ, unc. iiij. vitellos oui binos, mellis rosacei, syrupi de fumoterræ, sing. unc. ij. farinæ orobi unc. iij. thuris, masticis, aloes hepaticæ, sing. drach. ij. rad. peucedani drach. j. & fiat mundificatiuum. Si volueris virium maiorum mundificationē, accedat vnguentum apostolicum: vel si adhuc maximum, AEgyptium. Attamen hoc vnum scias, præcipitatum mercurium cum æquali pondere aluminis exusti commistum, mirifice mundificare. FRAN. *Quid? ad cicatricem obducendam valebit idem?* ANDR. *Non, sed triapharmacum teratum opem præstabit: vel hoc, quo valentius nihil est, administrabis. R. rosarum, myrtillorum, balaustiarum, caudæ equinæ, seminis plantaginis, singul. manip. j. myrobalanorum cittrinorum, conorum cupressi, sing. unciam mediam, acaciæ, hypocistidos, sing. drach. iij. Hæc omnia prius contusa, tribus diebus macerentur in aceto fortissimo, postmodum in eo bulliant quousq; medietas euanescat, tunc quidem prælo exprimantur, expressum deinde cum oleis rosaceo & myrtino copulabis, lithargyrio minioq; additis, teratum ad ignem conficies, addita tutia semuncia.* FRAN. *Plerunq; fieri solet, vt à morbo Gallico exulcerationes sordidæ, corrodentes, spongiosæq; sæpius ossa corrumpant: his quibus remediis obuiam eundum fuerit, explana mihi.* ANDR. *Bifariam procedit hæc curatio: nam si ligno ab Indis petito curare fuerit consilium, pluribus diebus præcipitato puluere mundificanda sunt vlcera. Nam quamuis ipsius potione materia peccans euertatur, tanta est tamen materiæ vlceribus coniunctæ malignitas, vt nisi quis optimus operarius accesserit, vix possint ad cicatricem deduci. At si per vnctionem suffitumue procedis, ea tamen prius, quæ ossa penetrarint, curare oportet vlcera, corrosiua quippe, cauernosa, quæq; his similia. Ad ossa non accedentia, vnguento, suffituq; delentur: sed os corruptum omnino abradatur, cauterioq; inuratur, iuxta illud Auicen. iiij. quarti, Capitis de corruptione ossis sic dicentis: Necesse est fricare ipsum, & radere, aut cauterizare: perueniendo ad vltimum corruptionis eius, vt cadant cortices corrupti, & remaneat sanum. Itaq; cum certissimis argumentis ossis vitium deprehenderis, aut incisione & cauterio poteris operari, aut cauterio tantum. Sane in obducti oris vlcere spongioso, corruptiorīq;, nouacula penetrandum erit vsq; ad os incidendo carnem affectam, quæ diligenter vtrinq; postea diducta, linimentis ex albo ouorum, & pulueribus obducentibus cicatricem per vim infarciatur: inde fiet, vt postridie eius diei subiiciatur os totum nostris oculis vitiatum, quod cum videris, bene secanti ferro putredinem cariosam diduces, & sanum à vitiato separes: inde candenti ferro, carne madidis stuppis præmunita, os vstulabis: Si vero latius patebit vlcus, carnem prius incidere fuerit inconueniens: nam cute deficiente, non poterit nisi frustulatim, idq; difficulter ab osse diduci, non sine maximo sanguinis fluxu. Sat erit igitur candenti ferro, quod minima fiet sanguinis missione, carnē ad os vsq; vitiatam comburere, tunc. n. ex linamentis eiusmodi medicamentū curabit, quod combustū fuerit. R. vernicis liquidi drac. iij. ex aqua solatri siue plātaginis, vitellos oui tres, butyri recentis unc. ij. olei rosacei, omphacini, violati, nenupharini, sin. drac. ij. Misce simul omnia hæc, & fiat vnguentū, quod locis vstulatis mirū in modū confert. At vlceris circumstantes particulas triapharmaco ex oleo acetoq; rosaceo, ac lythargyrio, in mortario plūbeo subacto ad restringendā cauterij vim illinies: quam operationē si quis reformidauerit, poterit quorundā sententia per euphorbij puluerē eodē peruenire: sed mihi quidē non fit verisimile vt in profundo vlcere valeat is, aut eiusmodi quippiā, præter cauterium, quod curans D. Angelum, Illustriss. reuerendissimiq; Cardinalis Tridentini ærarij Fiscalem, deprehendi, qui quamuis hoc morbo minime teneretur, ex calce tamen equi plurimo temporis spacio contracto, & inueterato vlcere laborabat sinistro crure. Multa medicorum manus, satis honesto conducta salario, ex circumuicinis ciuitatibus ad eum frustra confluebat: quo factum fuit, vt is salutem pene desperans, mihi se curandum tandem tradiderit. Postridie eius diei, quoniam vlcus eiusmodi à cute & carne fere spoliatum erat, quinq; medicis astantibus, vitiosam carnem cum osse corrupto cauterio concremauimus. Difficile dictu est, inter curandum quanta fuerit viri constantia coniuncta prudentia: enimuero, (quod dictum citra inuidiam fuerit) C. Mario præstantissimo viro æquauimus non solum Angelum, verumetiam merito prætulimus: quippe qui non solum teneri se noluerit, sed crus immotum nullo doloris argumento præbuerit. Sed vt ad rem redeamus, patuit quamobrem remediis cæterorum nunquam cessarat malum: ad medullam namque peruenerat vis morbi, circumuicina quæq; corrumpens: quod tamen omne quicquid erat in eo noxij, deo dante, duorum mensium spacio curauimus.* FRAN. *Huius etenim curæ argumento innixus, tantum mihi polliceor breui consore, vt nostrates non solum, verum etiam præstantissimos quosq; medicos antecellas.* ANDR. *Agnosco miram animi tui in me inductionem, qua fit, vt nostra tibi maiora videantur, quibus (ingenue dicam) laudari à laudato viro, virtutesq;, quas ne agnoscam quidem, mihi tribui facile patiar.* FRAN. *sæpius fauces palatumq; vidimus affectorum malignis vlceribus, serpentibus, exesisq; teneri, quæ quo pacto sint oppugnanda, vellem libentius abs te audire.* AND. *Fiat vt vis. Recipe igitur aquæ cuius virtute aurum ab argento diuiditur, ℥. ij. rosateq;, hyoscyami, sing. ʒ. iij. inde misceas. Aut. ℞ aquæ saponis ℥. ij. vitreoli romani ʒ. iiij. salis ammoniaci ʒ. j. vitreolum & sal diluantur optime, & fiat aqua.* FRAN. *Qui fieri potest vt aquæ quas dixisti partes vlceribus circumstantes non lædant?* AND. *Styli lignei summitatem tomento circumligabis, qua madefacta ex aquis superius enarratis illinies vlcera, quæ cū cœperint mundari, os affecti sibi colluant ex aquis consolidantibus, quas superius tibi pluribus explicauimus. Quin etiam pustulis verrucosis eiusdem morbi plurimum confert, nam decidant statim, resoluunturq;.* FRAN. *Solent plerunq; durissimæ stantes glandulæ ægrotos male habere, quibus quid apponendum sit scire desidero.* ANDR. *Inprimis illud scias, istorum tuberum duas esse species, quorum altera carni adhærescens diaquilone magno de gummis, aliisq; discutientibus emplastris cum per resolutionem, tum quidem per suppurationem curantur nonnunquam. Altera procedens ab osse difficillime sanescit, nisi cauterium adhibueris: quam curationem cum pleriq; auersentur, cauterium potentius adhibeas, quo quatuor horarum aut quinq; spacio dolorē modico vrgente macerabitur, ac destruetur caro. Recipe igitur aquæ primæ, qua fit sapo, ℔. iij. vitreoli romani, vitri, salis ammoniaci, sing. vnciam: quæ diligenter vna dissoluta, ex testa decoquantur ad sordium crassitudinē, tunc adde opij thebaici unc. j. ß. deinde torreantur igne tamdiu, vt lapidescant: effracta aula lapillos adhærentes obturato vase vitreo conseruato, quippe noxius est aer aduentitius, quo statim in aquam conuertuntur.* FRAN. *Apicem tuorum in me immortalium meritorum hoc addidisti: quo fit, vt nihil aliud abs te nunc expetam, nisi vt sæpius ad te accedam, quo tempore omnes circa morbos ex viridario tuo fructus colligere possim.* AND. *Libentissime quidem, vt prius cognouero auditorem attentum te præstitisse. At nunc reliquum est tantum, vt curandi corporis necessitate ad cœnaculum accedamus.*

INDEX EORVM QVÆ IN ANDREÆ MATTHIOLI POSTERIORIBVS TRACTATIBVS, NIMIRVM EPISTOLIS, Apologia & de Lue venerea scripto, continentur.

INDEX.

FINIS.